Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/opraomniadecemto04sylv

R. P. D. F. JOANNIS DA SYLVEIRA

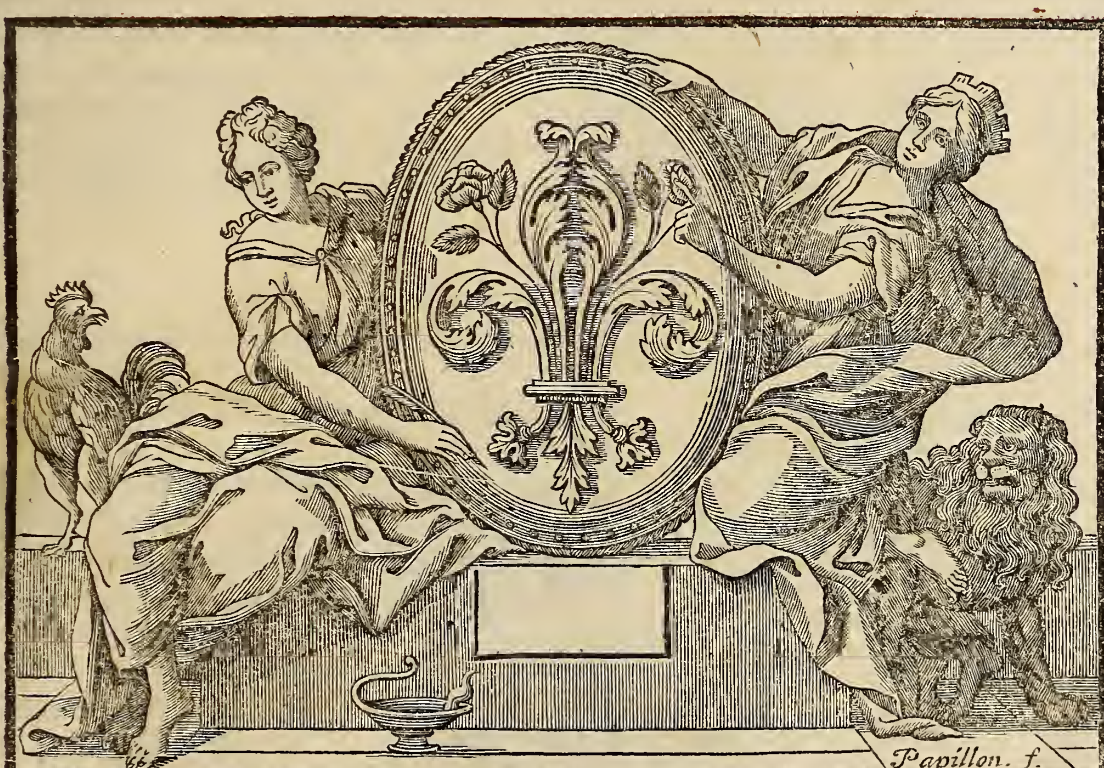
OLYSSIP. CARMELITÆ,
REGULARIS OBSERVANTIÆ,
SACRÆ THEOLOGIÆ PRIMARII
LECTORIS JUBILATI,

COMMENTARIORUM in Textum Evangelicum

TOMUS QUARTUS.

Explanans tertium ſacratiſsimum annum Prædicationis CHRISTI JESU, *uſque ad ejus geſta in Cœnaculo excluſivè.*

EDITIO SEXTA, cæteris correctior & emendatior.

LUGDUNI,
Sumptibus ANISSON, & JOAN. POSUEL.

M. DC. XCVIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

LIBRARY
DEC 6 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

BS
2335
S85
1697
t.4

Fr. Noneus Viegas *in ſacra Theologia Doctor, rerumque fidei Cenſor; & Qualificator in ſacro Inquiſitionis Tribunali, Quartum Tomum in Evangelia ſapientiſſimi, amantiſſimique Magiſtri ſui* Fr. Joannis da Sylveira *approbat ex commiſſione Superiorum.*

Sacrum Carmeli verticem coronat Sylveira noſter; dum in feraci Librorum ætate mirantibus cunctis, quartò, ſuos ſpargit flores, maturóſque fructus aſſidua lectione elaboratos, Literatorum gaudio, omniúmque emolumento, profert. In hoc quarto ingenii ſui partu feliciſſimo, veluti Sol reliquis infundit lucem fœtibus; ſicut ille orbibus. O quanta, ô qualis generoſi viri fauſta proles! Ex tanto Doctore nihil mediocre naſcitur, nihil non grande. Priores Tomi feliciores, quia priores; Iſte præſtantior, quia fœcundior; in illo enim Auctor ſe relinquens, celeri vehitur trans æthera pennâ; ſeque ipſum ſuperans ſublimi vertice, quò nullus aſcendit, tutus quieſcit.

In tali Sylveira non reperiuntur ſpinæ, quas pes terat; ſed roſæ, quas carpat manus: Sylveira noſter totus roſeus, floridus totus: nihil in illo mundandum inveni; totum laudandum judicavi; nam materiæ præſtantia, rerum copia, conceptuum ubertas, quæſtionum varietas, ſtyli claritas, mirabiliſque verſionum textura, Opus maximè commendant, Auctoríſque ingenium commendabile reddunt; nam in ſcribendi vena, nulla reperitur macies, imò omnia plano, & pleno amne currunt, taliter ut qui Sylveiram tenet, Bibliothecam teneat; ſolus ille, totus ille theſauros nobis aperta palma diſpenſat; quæ in tenebris latitabant, lucis revocat ad claritatem, quæ multis, multi obſcurè explicant, enodat apertè, & mira brevitate coarctat; dicit in hoc Tomo fœcundè, tanquam ſi nihil antea ſcripſiſſet; plura docet paucis, fructu, non frondibus abundat; quot quæſtiones tractat, tot faſciculos componit; quot verba ſcripſit, tot flores ſpargit; tali Sylveira Carmeli decor, iterum vireſcit: antiquitatíque montis vetuſtas repueraſcit; felix mons, quò ſenior, eò fœcundior; neſcit fœcunditas ſterileſcere, nequit cœlum ſtellis, nequit nemus plantis, nequeunt Carmeli plantæ floribus viduari. Accedant cuncti (Liber enim cunctis eſt dicatus.) In illo Doctores occultiora ſacræ Scripturæ arcana mira claritate explanata reperient: in illo Verbi divini Præcones, theſaurum, nunquam exhauriendum invenient, tyronibus multa, ſimplicibus mira, Literatis rara præbet, nam meridiana graditur methodo; brevitas cum claritate connectitur; omnes in illo Patres loquuntur, & ore omnium ille loquitur, felici genio, ingenio mirabili, diſpoſitione rara ad ſui laudem omnes allicit, & attrahit, unde cenſeo Opus eſſe digniſſimum, ut typis mandetur, ad Auctoris gloriam, Carmeli decorem, omniúmque gaudium, & utilitatem. Eboræ in Carmelitano Conventu die 8. Septembris, anno à Partu ſacro 1652.

Fr. Noneus Viegas.

Cenſura Doctoris P. Fr. Benedicti de Maçedo.

Quartum Tomum Commentariorum in Evangelicam hiſtoriam authore R. P. Doctore, ac emerito Magiſtro meo dilectiſſimo Fr. Joanne da Sylveira, ex commiſſione R. admodum Patris Provincialis, ſæpè & accuratè legi. Sæpius, fateor lubens, perlegam, tali námque, támque mira ubertate ingenii gravidatur, tantâ fœcundatur doctrinâ; ſubtilium rerum copiâ exuberat, & conceptuum varietate repletur, ut quamvis, continuâ exenteratione emedulletur, prorsùs inexhauribilis videatur: imò perenni germine, ut de ramis aureis cecinit Poëta, uno avulſo non deficit alter. In hoc Opere Dominici verbi verus ſenſus elucet clariùs, Chriſti geſta irradiant micantiùs, Sanctorum Patrum doctrina ſplendet diffuſiùs; & quidquid ſacri Evangelii Chriſtianus indagator quærere ſatagit, invenitur abundantiùs & apertiùs. Gaudeat ſibíque gratuletur Evangelicus Concionator, tantum habere Doctorem, cujus ſapientiæ, & intelligentiæ Gazis ditatur, & in quo abſque eo, quòd omnia vendat, theſaurum poſſidet pretioſum. Ne igitur abſconſus ſepulchretur, dignum cenſeo ut in lucem prodeat, nullum quippe alium, & fidei, & bonis moribus conformiorem unquam reperi. Dat. in Olyſſiponenſi Carmelo, die 12. Septembris, anno Domini 1652.

Doctor Fr. Benedictus de Maçedo Jubilatus Magiſter.

Alacri

ALACRI animo, juſſu ſapientiſſimi Doctoris FR. Gaſparis à Regibus in Luſitania Provincialis emeriti, & ſanctæ Inquiſitionis Qualificatoris digniſſimi, evolvi quartum Tomum in Evangelicum Textum, elaboratum à Doctiſſimo Patre Magiſtro *Fr. Joanne da Sylveira*, ſacræ Theologiæ quondam primario Lectore, Opus ſanè prioribus non abſimile: ſuum ſapit authorem; ejuſdem ingenii eſt felix partus, neſcit enim ab eo nihil naſci mediocre, nihil non grande, unde meritò incruentam Author, ſuo calamo, gloriam reportavit omnium ore laudatam, omnium votis optatam, quippe qui Panegyriſta potiùs quàm Cenſore (ut vellem) indiget, ſed ut juſſui ſatisfaciam, cenſeo nil, aut Chriſtianis moribus, aut fidei decretis diſſonum continere: imò eſſe Opus admirabili Patrum eruditione fœcundum, pereleganti ſtylo prædictum, & ſingulari ingenio elucidatum, dignúmque ut typis mandetur, & omnium teratur manibus, & celebretur linguis. In Olyſſiponenſi Carmelo, die 10. Septembris, anno Domini 1652.

D. FR. LUDOVICUS DE MIRANDA M. Regens,
& Trium Ordinum Militarium Examinator.

Facultas R. P. Provincialis in Luſitania.

MAgiſter Fr. Gaſpar à Regibus Qualificator S. Inquiſitionis, ac Provincialis Ordinis Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte Carmeli in his Portugalliæ, & Algabiorum Regnis, &c. Viſis informationibus à RR. admodum PP. Magiſtris, quibus hunc librum legendum commiſimus: Poteſtate nobis facta à R. P. N. Generali M. Fr. Joanne Antonio Philippino, Facultatem libentiſſimè concedimus R. admodum P. Doct. *Fr. Joanni da Sylveira* in ſacra Theologia ſapientiſſimo Magiſtro, ac hujus Luſitaniæ Provinciæ Primario emerito, ut poſſit typis mandare Quartum Tomum in Textum Evangelicum à ſe compoſitum, quem non minori felicitate quàm alios Tomos fore ab omnibus recipiendum, ac celebrandum ſperamus. Datum in hoc Carmelo Olyſſiponenſi, die 16. Septembris 1652.

M. FR. GASPAR A REGIBUS Provincialis.

De mandato R. admodum P. Provincialis ſcripſit

FR. ANTONIUS A SPIRITU SANCTO.

Licentia Ordinarii.

ANtonius de Neufville Presbyter, S. Juſti Abbas, & Vicarius Generalis in Spiritualibus & Temporalibus Sedis Archiepiſcopatus Lugdunenſis: Opus inſcriptum *R. P. D. Fr. Joannis da Sylveira Commentariorum in Textum Evangelicum Tomus IV.* à Theologis approbatum, ut in lucem edatur facultatem concedo, Lugduni die 20. Novembris 1654.

ANTONIUS DE NEUFVILLE.

Summa Privilegii Chriſtianiſſimi Regis.

CAUTUM eſt, authoritate Regis, ne quis in Regno ſuo, aliiſve locis ſuæ ditioni ſubjectis, intra decem proximos annos, Librum qui ſic inſcribitur: *R. P. D. Fr. Joannis da Sylveira, Ulyſſiponenſis Carmelitæ Regularis Obſervantiæ*, &c. *Commentariorum in Textum Evangelicum Tomus quartus*, abſque LAURENTII ANISSON Bibliopolæ Lugdunenſis permiſſu, imprimat, aut divendat, à die publicationis horum exemplorum: qui ſecus fecerit, mulctâ indictâ, prout amplius in Diplomate Regio continetur, mulctabitur. Datum S. Germ. in Laya 18. Maii 1654.

De mandato Regis,

Signatum,

CRAMOISY.

RECEN

RECENSIO EVANGELISTARUM CAPITUM.

D. MATTHÆUS.

CAP. XV.

Tunc accedunt ad eum Jeroſolymis. De non lotis manibus diſcipulorum c.1. pag.2.
Egreſſus inde Jeſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis. Chananæa clamans c.2. p.18
Jeſus autem convocatis diſcipulis ſuis. Saturantur quatuor millia. c.4. p.56

CAP. XVI.

Venit Jeſus in partes Cæſareæ Philippi. Petri confeſſio: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. cap.5. pag.74
Tunc præcipit diſcipulis ſuis, ut nemini dicerent. Increpatur Petrus à Jeſu. c.6. p.105
Si quis vult poſt me venire. Propria ſui ipſius abnegatio. c.7. p.113

CAP. XVII.

Aſſumit Jeſus Petrum, Jacobum, & Joannem. Transfiguratur Jeſus. c.8. p.130
Elias venturus eſt. Eliæ adventus. c.9 p.171
Miſerere filio meo, quia lunaticus eſt. Puer lunaticus. c.9. ibid.
Acceſſerunt qui didrachma accipiebant. Didrachma ſolvitur. c.9. ibid.

CAP. XVIII.

Quis putas major eſt in regno cœlorum? Major in regno cœlorum. c.10 p.187
Si peccaverit in te frater tuus. Fraterna correptio. c.11. p.208
Qui voluit rationem ponere cum ſervis. Servus nequam. c.12. p.219

CAP. XIX.

Magiſter bone quid faciam. Adoleſcens interrogans de vitæ perfectione. c.32. p.595
Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Petrus pro ſe, ac ſuis interrogat. c.33. p.603

CAP. XX.

Qui exiit primo mane conducere. Operarii ad vineam. c.34. p.623
Aſſumpſit Jeſus duodecim diſcipulos ſecreto. Mater filiorum Zebedæi. c.37. p.695
Egredientibus illis ab Jericho. Cæcus apud Iericho. c.38. p.715

CAP. XXI.

Cùm veniſſet Bethphage ad montem Oliveti. Triũphus in Jeruſalem. c.40. p.737
Homo erat Paterfamilias, qui plantavit vineam. Parabola de vinea. c.34. p.778

CAP. XXII.

Simile homini Regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Nuptia filii Regis. c.44. p.793
Mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis. Tributum Cæſaris. c.45. p.809
Audientes quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis. Charitatis mandatum. c.46. p.819

CAP. XXIII.

Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ. Arguuntur Phariſæi. c.47. p.829
Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Scribas. Arguitur Jeruſalem. c.47 ibid

CAP. XXIV.

Acceſſerunt diſcipuli, ut oſtenderent ei ædificationes templi. Denuntiantur prælia. c.48. p.841
Cum videritis abominationem deſolationis. Antichriſtus denuntiatur. c.49. p.847.

CAP. XXV

Simile erit regnum cœlorum decem Virginibus. Decem Virgines c.5 p.891
Homo peregrè proficiſcens vocavit ſervos ſuos. Talenta diſtribuuntur. c.52 p.908
Cùm venerit filius hominis. Finale judicium denunciatur. c.50. p.864

D. MARCUS.

CAP. VI.

Conveniunt ad eum Phariſæi. De non lotis manibus diſcipulorum. c.1. p.2
Abiit in fines Tiri, & Sydonis. Chananea clamans. c.2. p.18
Venit per Sidonem ad mare Galilææ. Tranſitus Jeſus inter fines Decapoleos. c.3 p.42

CAP. VIII.

Miſereor ſuper turbam. Saturantur quatuor millia. c.4. p.56
Egreſſus Jeſus in caſtella Cæſareæ Philippi. Petri confeſſio: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. pag 74
Comminatus eſt eis, ne quid dicerent de illo. Increpatur Petrus. c.6 p.105
Si quis vult me ſequi, abneget ſemetipſum. Propria ſui ipſius abnegatio. c.7 p.13

CAP. XI.

Aſſumpſit Petrum, Jacobum, & Joannem. Transfiguratur Jeſus. c.8. p.130
Elias cum venerit reſtituet omnia. Eliæ adventus c.6. p.171.
Magiſter attuli filium meum ad te. Puer lunaticus. c.9. ibid.
Inter ſe diſputaverant quis eorum major eſſet. Major in regno cœlorum. c.10. p.187

CAP. X.

Magiſter bone quid faciam, ut vitam æternam percipiam. Adoleſcens interrogans de vitæ perfectione. c.32. p.595
Ecce nos dimittimus omnia. Petrus ait reliquimus omnia. c.33. p.603
Aſcendens Jeroſolymam præcedebat illos Jeſus. Filii Zebedæi. c.37. p.695

Filius Timæi Bartimæus ſedebat juxta viam Cæcus apud Jericho. c.38 p.715
CAP. XI.
Ite in Caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim introëuntes. Triumphus in Ieruſalem. c.40 p.735
CAP. XII.
Vineam paſtinavit homo. Parabola vineæ. cap. 43 p. 776.
Mittunt quoſdam ex Phariſæis, & Herodianis. Tributum Cæſaris. c.45. p.807
Quod eſt primum omnium mandatum. Charitatis mandatum. c.46. p.817
CAP. XIII.
Magiſter aſpice quales lapides. Oſtendunt Magiſtro templi fabricam. c.48. p.839
Cùm videritis abominationem deſolationis. Antichriſtus pronuntiatur. c.49. p.845.
Sol contenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem Judicium finale. c.50. p.862

D. LVCAS.

CAP. IX.
QVem me dicunt eſſe turbæ. Petri confeſſio. c.5. p.74
Increpavit illos Increpatur Petrus. c.6. p.105
Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum. Propria abnegatio. c.7. p.113
Aſſumpſit Petrum Jacobum & Joannem. Transfiguratur Jeſus.
Ecce vir de turba exclamavit Puer lunaticus. c.9 p.171
Quis eorum major eſt. Major in regno cœlorum c.10. p 187
CAP. XI.
Quis veſtrum habebit amicum. Petens panes. c.20. p 384
Mittant ad illum Prophetas & Apoſtolos & ex illis occident. Arguitur Jeruſalem. c.47. p 828
CAP. XII.
Homini cujuſdam divitis. Dives avarus. c.21 p.393
Sint lumbi veſtri. Lumbi præcincti. c.22 p 424
CAP XIII.
Jeruſalem Jeruſalem quæ occidis Prophetas. Arguitur Jeruſalem. c.47. p 826
CAP. XIV.
Cum intraſſet in domum cujuſdam Principis ſabbatho. Curatur hydropicus. c.23. p 425
Homo quidam fecit cœnam magnam. Cœna magna. c.24. p 438
Si quis venit ad me, & non odit. Odiens patrem, & matrem. c.25. p459
CAP. XV.
Quis ex vobis homo, qui habet centum oves. Ovis perdita. c.26. p.470
Homo quidam habuit duos filios. Filius prodigus. c.27. p.478
CAP. XVI.
Homo quidam erat dives, & habebat villicum. Villicus iniquitatis. c.28. p.522
Qui induebatur purpura, & byſſo. Dives & Lazarus. c.92. p.539
CAP. XVII.
Si peccaverit in te frater tuus. Correptio fraterna. c.11. p.207
Occurrerunt ei decem leproſi. Decem leproſi mundantur. c.13. p.331
CAP. XVIII.
Duo homines aſcendebant in templum. Phariſæus, & Publicanus. c.30. p.565
Magiſter bone quid faciam. Adoleſcens interrogat de vitæ perfectione. c.32 p 595.
Ecce dimiſimus omnia. Petrus pro ſe ac ſuis interrogat, quid erit eis. c 33. p.60
Ecce aſcendimus Jeroſolymam. Mater filiorum Zebedæi. c.37. p.693
Cæcus quidam ſedebat. Cæcus apud Jerico. c.38. p.713.
CAP. XIX.
Ecce vir nomine Zachæus. Zachæus Chriſtum ſuſcipit hoſpitio. c.39. p.718
Cùm appropinquaſſet Bethphage. Triumphalis ingreſſus in Jeruſalem. c 40. p.735
Videns civitatem flevit ſuper illam. Fletus ſuper civitatem. c.41. p.739
CAP. XX.
Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis. Parabola vineæ. c.43. p 776
Obſervantes miſerunt inſidiatores. Tributum Cæſaris. p.45 807
CAP. XXI.
Venient dies, in quibus non relinquetur lapis. Diſcipuli oſtendunt ædificationem templi. cap. 48 p 839
Cùm audieritis prælia, & ſeditiones. Prælia audienda. ibid.
Cùm videritis circumdari ab exercitu Jeruſalem. Antichriſtus prænunciatur. c 49 p.845
Erunt ſigna in Sole, & Luna. Finale judicium c.50. p.862

D. JOANNES.

CAP. VII.
POſt hæc ambulabat Jeſus in Galilæam. Jeſus in feſto Scenopegiæ, ac totum ipſum cap. ſeptimum explicavit. c.14. p.143
CAP. VIII.
Jeſus perrexit in Montem Oliveti. Mulier adultera. c.15. p.270
Ego ſum lux mundi. Diſputat Jeſus cum Judæis c.16. p.286
Quis ex vobis arguet me de peccato? Prædicatur veritas. c.17. p.309
CAP. IX.
Præteriens Jeſus vidit hominem cæcum. Cæcus à nativitate, c.18. p.338
CAP. X.
Qui non intrat per oſtium in ovile ovium. Ego ſum Paſtor bonus. c.19. p.373
Facta ſunt encænia in Jeroſolymis. Facta encænia c.31. p.579.
CAP. XI.
Erat autem quidam languens à Bethania. Suſcitatur Lazarus. c.35. p.642
Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium. Concilium Phariſæorum. c.36. p 678
CAP. XII.
Turba multa quæ venerat ad diem feſtum. Triumphalis ingreſſus in Jeruſalem. c.40. p 735
Niſi granum frumenti cadens in terram. Granum frumenti. c.42. p.759
Nunc judicium eſt mundi, nunc princeps hujus mundi ejicitur foras. Exaltatus à terra. c.42. ibid.

SERIES
CAPITUM, ET QUÆSTIONUM

LIBER SEXTUS.

Explanans tertium annum Prædicationis Christi Jesu.

CAPUT I.

Defenduntur diſcipuli à Chriſto de non lotis manibus.

Quæst.I. QUARE *Evangeliſta hic ponit particulam*, tunc *denotans tempus.* pag 1

2 *De traditione lavandi munus cum cibus ſumebatur.* 3

3 *Quare diſcipuli manus non lavabant, cùm panem manducarent?* 4

4 *Quare Scribæ & Phariſæi diſcipulos arguunt de non lotis manibus?* 5

5 *Quare non de lege, ſed de ſeniorum traditionibus ponunt quæſtionem?* 6

6 *Quare Phariſæi quæſtionem de non lotis manibus excitant potius contra diſcipulos, quàm contra Magiſtrum.* ibid

7 *Quam ſiniſtro animo venerint Phariſæi?* 7

8 *Quare Scribæ, & Phariſæi veniunt ad Chriſtum ut hanc quæſtionem proponant.* 8

9 *Quare Chriſtus directè non reſpondit ad accuſationem Phariſæorum, ſed eis ſua crimina objicit.* 9

10 *Quare Chriſtus tam rigidè hic increpat Phariſæos adducens Iſaiæ locum?* 12

11 *Quare Chriſtus, qui docebat tollere ſcandala, non curavit hic de ſcandalo Phariſæorum?* 14

12 *Quare Chriſtus appellat Phariſæos cæcos duceſque cæcorum?* 15

13 *Quare Chriſtus Dominus nominaverit iſta vitia?* 17

CAPUT II.

Chananæa Clamans.

Quæst.I. Q*Vare Chriſtus abiit in partes Tyri & Sydonis?* ibid.

2 *Quare Chriſtus voluerit, quòd nemo ſciret ejus adventum?* 19

3 *Quare notatur ab Evangeliſta quòd mulier hæc eſſet Chananæa, an revera talis eſſet ex genere?* 21

4 *Quare mulier ait* miſerete mei: *& non potiùs filiæ meæ?* 22

5 *Quare mulier Chriſtum vocat filium David?* 23

6 *Quare hæc mulier patronos, ac advocatos non quærit?* 24

7 *Quare Chriſtus Dominus huic mulieri non reſpondit?* 25

8 *Quare diſcipuli pro muliere rogabant?* 27

9 *Quare cum Chriſtus Dominus venerit in remedium totius generis humani, dicitur tamen ab eo, quod non ſit miſſus, niſi ad oves Iſraël?* 29

10 *Quare Dominus tanta aſperitate reſpondit huic mulieri, ut eam canem appellet?* 30

11 *Quare Dominus tantis cunctatur cum Chananæa?* 31

12 *Quare Chananæa canis nomine repulſa adhuc efficaciter pro deprecanda filiæ ſalute inſtat?* 33

13 *Quare mulier Judæos Dominos appellat, ſe vero canem dicit?* 34

14 *Quare mulier è menſa Domini ſui tantùm micas petit?* 35

15 *Quare Chriſtus non annuit petitioni Apoſtolorum pro muliere, ſed modo precibus ejus?* 37

16 *Quare Dominus tam mirificè mulierem laudat?* ibid.

17 *Quare cum in muliere multæ virtutes radiaverint, ſola tamen ejus fides à Chriſto laudatur?* 38

18 *Quare Chriſtus non dixit Domino ut exiret à filia hujus mulieris, ſed ait illi: fiat tibi ſicut vis.* 40

CAPUT. III.

Jeſus tranſiens inter fines Decapoleos.

Quæst. I. Q*Vare Dominus per fines Decapoleos veniebat, & quid ſit Decapoleos?* 42

2 *Quare hic homo motus, & ſurdus deſcribitur?* 44

3 *Quinam eſſent hi adducentes, quantóque charitatis ingenio pollerent?* ibid.

4 *Quare Chriſtus Dominus pro hoc infirmo voluit deprecari, utque coram ſe adduceretur?* 45

5 *Quare non petunt hi homines, ut Chriſtus ſanet infirmum, ſed ut imponat illi manum?* 46

6 *Quare Chriſtus Dominus audita horum hominum deprecatione, nullo verbo dato, ſtatim ad miraculum operandum proceſſit?* 47

7 *Quare Dominus non in media turba miraculum operatur, ſed ſeorſum apprehendit ſurdum & mutum?* 48

8 *Quare ad hoc miraculum perpetrandum utitur Chriſtus Dominus digitis & ſaliva?* 49

9 *Quare Chriſtus ſuſpiciens in cælum ingemuit?* 51

10 *Quare dicitur quod prius apertæ fuerint aures quàm ſolutum vinculum linguæ?* 52

11 *Quare Chriſtus Dominus vetat miraculum*

divulgari, cum ipſe ſciret ab hominibus divulgandum? & ad quod apprehendit hominem ſeorſum, cum opus eſſet proclamandum? 53
12 *Quare omnes qui aderant, admirantur, & nullus eſt qui contradicat?* 55
13 *Quare cum unus ſurdus & mutus ab Evangeliſta ſcribatur ſanatus, tamen pluraliter clamant: ſurdos fecit audire, & mutos loqui?* 56

CAPUT IV.

Saturantur quatuor millia

QUÆST. I. *Quare tanta turba Chriſtum ſequebatur?* ibid.
2 *Quare Chriſtus Dominus Apoſtolos vocet in conſilium?* ibid.
3 *Quare in præſenti non unum, in alio convivio, ſed omnes Apoſtolos vocat Dominus in conſilium?* 58
4 *Quare diſcipuli hic non ſunt locuti pro turbis, ſicut in alio panum convivio?* 59
5 *Quare tam intimè Dominus miſericordia commovetur ſuper hanc turbam?* 61
6 *Quare in triduo Dominus miſeretur, agiturque de viatico turbæ pro itinere?* 62
7 *Quare in tanta penuria nullus è turba meminit cibi?* 63
8 *Quare Chriſtus tot hic apponit rationes, ut his hominibus ſubveniat?* 64
9 *Quare Dominus hic interrogat ſuos diſcipulos?* 66
10 *Quare cum diſcipuli non recordarentur de primo miraculoſo convivio, hic Domino non reprehenduntur?* ibid.
11 *Quare hic non ſcribitur numerus piſcium, ſicut in alio convivio?* 67
12 *Explicatur excellentia hujus convivii ſuper aliud de quinque panibus.* 68
13 *Quare in alio convivio ſedent ſuper fœnum, hic verò ſuper terram?* 70
14 *Quare panis fuerit in tanta abundantia, ut ſupereſſent ſeptem ſportæ, nec plures, nec pauciores?* 71
15 *Quare in alio convivio ſuperfuerunt duodecim cophini, hic verò ſeptem ſportæ.* 72

CAPUT V.

Petri Confeſſio.

QUÆST. I. *Quare non in alto loco, ſed cum Chriſtus eſſet apud Cæſaream cum ſuis diſcipulis, ſic eos quærit?* 74
2 *Quare Chriſtus cum omnia ſciret, diſcipulos hic interrogat?* 76
3 *Quare Chriſtus quærit, quid dicant homines, ſeu turbæ, non verò Principes & Phariſæi?* 77
4 *Quare cum Chriſtus interrogat de ſe quid homine dicant, ſe filium hominis, & non aliter nominat?* 78
5 *Quare turbæ Chriſtum Dominum non novum Prophetam, ſed unum ex veteribus autumant?* 80
6 *Quare peculiariter dicitur, quòd Chriſtus exiſtimabatur Joannes Baptiſta, vel Elias, ut, Jeremias, aut unus ex Prophetis?* 81
7 *Quare inter has populi ſententia non referunt Apoſtoli, quod quidam Chriſtum Meſſiam exiſtimant?* 82
8 *Quare Apoſtoli alias ſententias Phariſæorum ac Scribarum non referunt?* 83
9 *Quare Chriſtus ſeparatim à turbis diſcipulis interrogat, & non ait: vos quem filium hominis, ſed quem me eſſe dicitis?* 84
10 *Quare Petrus reſpondet: & an pro ſe ſolo, vel etiam pro omnibus aliis?* 85
11 *Quare non omnes diſcipuli reſpondent ſicut omnes in camino ignis laudabant?* 87
12 *Quare cum Chriſtus Dominus ſe dixiſſet filium hominis, Petrus eum fatetur filium Dei?* ibid.
13 *Quare Petrus Chriſtum Dominum potius appellat filium Dei vivi, quàm Dei omnipotentis, Immenſi, ac Æterni?* 89
14 *Quare Chriſtus Dominus appellat Petrum beatum, cum adhuc viveret eſſetque moriturus, eúmque negaturus?* 92
15 *Quare cum alii, imò etiam ipſe Petrus in alia occaſione Chriſtum filium Dei acclamaſſent nullus tamen eorum ita remuneratur ut Petrus in præſenti?* 92
16 *Quare cùm hæc revelatio facta fuerit à tota Trinitate, tamen ſoli Patri tribuitur?* 94
17 *Quare non ſolùm dicitur, quod Pater revelaverit, ſed ponitur excluſiva, caro, & ſanguis non revelavit?* ibid.
18 *Quare Chriſtus Dominus in evulgandis laudibus Petri ponit conjunctionem dicens:* Et ego dico tibi? 96
19 *An minuatur gloria Petri quod à Chriſto ſic laudatus, poſt proclamata Chriſti encomia ipſo Petro?* ibid.
20 *Quare Principi Apoſtolorum hic novum nomen imponitur?* 97
21 *Quare Principi Apoſtolorum datur nomen potius deductum à petra, quam à ſaxo, vel columna?* 98
22 *Quare Petrus conſtituitur Prælatus Eccleſiæ tanta ſtabilitate fundata?* 99
23 *Quare nequitiarum acies, portæ inferi dicantur? & quid per inferni portas denotetur?* 101
24 *Quare in hac ampla juriſdictione Petro tradita uſus eſt Dominus potius voce clavium, quam poteſtatis?* 103
25 *Quare cum Chriſtus Dominus habeat claves mortis, & inferni, Petro autem dat claves regni cœlorum?* ibid.
26 *Quare cum poteſtas traditur aliis Apoſtolis dicitur dari in cœlo: at Petro dicitur in regno cœlorum?* 104
27 *Quare in hac poteſtate Petro tradita prius dixit Dominus ligare, quàm ſolvere?* 105

CAPUT. VI.

Increpatur Petrus à JESU.

QUÆST. I. *Quare Dominus præcepit hic, ut nemini dicant ipſum eſſe* JESUM CHRISTUM? ibid.
2 *Tractatur eadem quæſtio quoad ſenſum moralem.* 106
3 *Quare Dominus hic præcipit, ut nemini dicant ipſum eſſe* JESUM CHRISTUM, *cum Matth.* 10. *mandaverit annunciare regnum Dei appropinquare?* 107
4 *Quare magnus Petrus hic cum tanta ignorantia loquitur, ut dicat, abſit à te Domine?* 109
5 *Quare D. Petrum tam mirificè antea laudatum, nunc tam ſeverè increpat Dominus?* 110
6 *Quare Chriſtus Dominus increpando Petrum hic Satanam vocat?* 112

CAP

CAP. VII.

Propria ſui ipſius abnegatio.

QUÆST. I. *Quare poſt increpatum Petrum Chriſtus Dominus immediatè connectit hæc verba :* Si quis vult venire poſt me. 114
2 *Quare cum nemo veniat ad Chriſtum, niſi tractus à Patre, hic dicitur, hoc homini eſſe liberum ?* 115
3 *Quare Chriſtus non præcipit, ſed liberæ voluntati relinquit, ut poſt eum veniamus, eumque ſequamur ?* 116
4 *Quare Chriſtus Dominus non vocat ad veniendum, cum ſponſa exhortetur ad currendum ?* 117
5 *Quid eſt abnegare ſe ipſum, & quomodo hoc fiat ?* 118
6 *Quid ſit tollere crucem, & quare portari mandatur ?* 119
7 *Quare prius præcipit Dominus, ut homo ſe ipſum abneget, & poſtea ut tollat crucem ?* 121
8 *Quare unicuique non tantum mandat Dominus portare crucem, ſed addit crucem ſuam ?* 122
9 *Quare abnegatione, & cruce ſequendus eſt Chriſtus, & quomodo ?* ibid
10 *Quare cum Chriſtus Dominus liberos non ad ſe advocat, tamen non hic modò multa præcepta imponit ?* 124
11 *Quare cœleſtis beatitudo, cum ſit alto Dei conſilio diſpoſita, dicitur inventa ?* 125
12 *Quare dicitur, quam commutationem dabit homo pro anima ſua ?* 127
13 *Quare cum Chriſtus Dominus in exordio apertè de ſe ſit locutus, non verò legit de ſe per tertiam perſonam, dicens :* Filius hominis reddet unicuique. 128
14 *Quodnam ſit magnum iſtud, in quo Chriſtus à multis aſtantibus videndus eſt ?* 129
15 *Quare Chriſtus Dominus ad explicandum diem obitûs uſus eſt phraſi guſtandi mortem ?* 130

CAP. VIII.

Transfiguratur Jeſus.

QUÆST. I. *Quare tres diſcipulos, nec plures, nec pauciores eligit Chriſtus ad montis Thaboris gloriam, non verò ad ignominias ſuæ paſſionis ?* 131
2 *Quare ex omnibus Apoſtolis hos tres potius eligit Dominus, quàm alios ?* 132
3 *Quare non omnes Apoſtoli aſſumuntur ad hanc transfigurationis gloriam ?* 135
4 *Quare transfiguratio facta eſt in monte excelſo, & ſeorſum, & quiſnam ſit iſte mons ?* 135
5 *Quomodo admirabilis Domini transfiguratio facta ſit ?* 139
6 *Quare Chriſtus transfigurari voluit ?* 137
7 *Quare dicitur, quòd Chriſtus transfiguratus eſt, & non potius, quod ipſe ſe transfigurarit ?* 140
8 *Quare ſignanter dicitur, quòd facies ejus reſplenduerit ?* 141
9 *Quare dicitur, quòd reſplenduerit facies ejus ſicut Sol, & non potiùs ſuper Solem ?* ibid
10 *Quare cùm gloria Moyſis tantùm eſſet in facie ; Chriſti autem in facie, & in veſtimentis reſplenduit ?* 143
11 *Quare veſtium albedo potiùs nivi, quàm alteri rei confertur ?* 144
12 *Quare apparitionem Moyſi, & Eliæ hic factam aliquæ quæſtiunculæ reſolvuntur.* 145
13 *Quare hic ad Concilium vocantur Patres veteris Teſtamenti, & non potiùs ſublimes Angeli è cœlo ?* 146
14 *Quare ex omnibus Patribus Moyſes & Elias potiùs quàm alii advocantur.* 147
15 *Quare priùs ponitur Moyſes, quàm magnus Parens Elias ?* 149
16 *Quare in tanta gloria de exceſſu, ac morte Domini fit ſermo ?* 150
17 *Quare in hoc Concilio ad colloquium, ac ſuffragium non vocantur etiam Apoſtoli, Petrus, Jacobus, & Joannes ?* 151
18 *Quare Petrus tam pro ſe, quàm pro aliis loquitur ?* 152
19 *Quare Petrus volebat, quod fierent tabernacula ?* 153
20 *Quare Petrus pro Domino, ac Patribus offert tria tabernacula, de ſe verò, ac aliis Apoſtolis non agit ?* 155
21 *Quare Petrus inſcientiis nota ſuggillatur ?* ibid
22 *Quare cenſuram D. Petri de inſcientia non ſcribit D. Matthæus, ſed Marcus, & Lucas eam referunt ?* 157
23 *Quare in transfiguratione apparuit nubes ?* 159
24 *Quare nubes cum eſſet lucida, obumbrat eos ?* 160
25 *Quare in gloria Thaboris Chriſtus à Patre filius proclamatur ?* 161
26 *Quare Pater mandat in Thabor, ut filius audiatur ?* 163
27 *Quare non in Iordane, ſed in Thabor præcipitur, Chriſtus audiatur ?* 164
28 *Quare Apoſtoli timuerunt in transfiguratione, & quotuplex in eis fuit timor juxta textum Evangeliſtarum ?* 165
29 *Quare exaudita voce Patris in Jordane nullus timet, in Thabore maximè contremiſcunt Apoſtoli ?* 166
30 *Quare diſcipuli cadunt in faciem ſuam, & cur transfigurationis initium, ac finis diſcipulis eſt occultatus ?* ibid
31 *Quare juſti cadunt in faciem ; iniqui verò retrorſum ?* 169
32 *Quare dicitur, quod Apoſtoli levantes oculos, neminem viderunt, niſi ſolum Jeſum ?* 168
33 *Quare Chriſtus mandat viſionem taceri ?* 167
34 *Quare Moyſes aſportat gloriam in vultu de Sinai, non verò Apoſtoli de Thabor ?* 170

CAPUT IX.

Sequitur reliqua pars cap. 17. Matthæi, Elias, & Joannes.

QUÆST. I. *Quomodo dicatur, quòd Elias reſtituet omnia ?* 171
2 *Quare cùm puer iſte eſſet dæmoniacus, dicitur Lunaticus ?* 173
3 *Quare puer inſtigatus à dæmone, crebro in ignem & in aquam ſe projiciebat ?* 164
4 *Quare cum diſcipuli haberent poteſtatem ejiciendi dæmonium, hunc puerum tamen non curarunt ?* 175
5 *Quare Chriſtus appellat Judæos generationem perverſam, & incredulam ; & quibus hoc dixit ?* 176
6 *Quare cum homo, ſe credere dicat, adhuc ſe incredulum fateatur ?* 178
7 *Quare fides ad montes transferendos cum grano ſynapis comparatur ?* 180

8 *Quodnam tributum Judæorum exactores à Chriſto peterent?* 182
9 *Quare ad didrachma ſolvendum miſit Dominus Petrum ad mare?* 184
10 *Quare Petrus jubetur, hamum, & non retia mittere?* ibid
11 *Quare ordinatur, ut moneta in ore piſcis inveniatur?* 185
12 *Quare Dominus pro ſe, & Petro, & non etiam pro aliis Apoſtolis mandat ſolvere tributum?* 186

CAPUT X.

Major in regno Cœlorum.

QUÆST. I. *Quare Diſcipuli hic accedunt interrogantes, cum de hac re quæſiti, juxta D. Marcum, prius tacuerint?* 188
2 *Quare diſcipuli hic accedunt ad Chriſtum, cum in horto ab eo fugiant.* 189
3 *Qui fuerint iſti diſcipuli, qui hanc quæſtionem Chriſto propoſuerunt?* ibid
4 *Quare Apoſtoli hanc quæſtionem de principatu excitant, & movent?* 190
5 *Quare cum in Petro multæ excellentiæ effulgerent, de ejus principatu dolent, & dubitant diſcipuli?* 191
6 *Quare diſcipuli non dicunt, quem vis eſſe majorem, ſed quem putas majorem eſſe?* 192
7 *Quid hic regnum cœlorum denotet?* 193
8 *Quare Chriſtus non poſuit in medio aliquem adoleſcentem, ſed parvulum, cui nos mandat aſſimilari?* 194
9 *Quare majoratus in regno cœlorum tribuatur humilitati, cum potius charitati videatur referendus?* 197
10 *Quare Chriſtus dixit, quod ipſummet recipiat, qui parvulum recipit?* 198
11 *Quare ſcandalizatori non alia aſſignatur pœna, niſi mola aſinaria ſuſpenſa in collo?* 199
12 *Quare ex viſa diſcipulorum ambitione totius Orbis conditionem deflet Dominus?* 201
13 *Quare Dominus luget ſcandala mundi, & ab ipſo illa non removet?* 201
14 *Quare Dominus non ſolum præcipit, manum, vel pedem, ac oculum abſcindere, ſed etiam projicere?* 203
15 *Quare peculiariter dicitur de Angelis tutelaribus parvulorum quod videant faciem Patris, cum omnes Angeli beati illius aſpectu fruantur?* 204
16 *Ad quid dicitur, quod Angeli cuſtodes videant faciem Patris?* 205
17 *Quare cum Angeli Patroni adſint in terris homines cuſtodientes dicuntur, in cœlis videre faciem Patris?* 206

CAPUT XI.

Fraterna correptio.

QUÆST. I. *Quare dicitur:* Si peccaverit in te frater tuus: *cum de omni peccato, ſive contra te immediatè, ſive non, exponendus ſit textus?* 208
2 *Quare non ſolum præcipit Dominus, ut peccantem fratrem corripiam, ſed etiam ut ego ad illum vadam?* 209
3 *Quare, cum corripis fratrem, mandat Dominus, ut ſit inter te, & ipſum ſolum?* ibid
4 *Quare peccanti fratri non ſuadet hîc Dominus dari veniam, ſed correptionem?* 210
5 *Quare ab Eccleſia admonitus, & non emendatus, ut Ethnicus, & publicanus ſit habendus: Agiturque de materia correptionis fraternæ.* 212
6 *Explicatur connexio præſentis textus cum ſuperioribus.* 214
7 *Quare dicitur, quod ſi duo conſentientes petierint de omni re impetrabunt?* ibid
8 *Quare duos, vel tres aſſignaverit Chriſtus, & non potius majorem multitudinem congregatorum, ut eſſet in medio eorum?* 215
9 *Quare Chriſtus Dominus dixit, quod non ſolum ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties eſſet dimittendum?* 217
10 *Quare Chriſtus in præſenti nos exhortatur, ut ſeptuagies ſepties offenſa fratri remittatur, cum ſupra mandaverit, ut poſt tres admonitiones relinquatur?* 218

CAP. XII.

Servus nequam

QUÆST. I. *Quare hic ſervus tanto debito eſt onuſtus?* 220
2 *Quare hic primus eſt oblatus?* 221
3 *Quare tam ſeverè benignus Dominus mandat ſervum, & omnia illius vendere?* 222
4 *Quare pauper ſervus audet ſpondere, ſe omnia Domino ſuo redditurum?* 223
5 *Quare Dominus non niſi poſt humiliationem, & preces ſervo dimiſit debitum?* 224
6 *Expenditur magnifica Domini in ſervum liberalitas.* ibid
7 *Quare egreſſus ſervus tam durus in conſervum, ut eum ſuffocaret?* 226
8 *Quare cum iniquus ſervus damnatur, Dominus ſuam pietatem teſtatur?* 228
9 *Quare ſervus, cum videt dominum in ſe iratum, non recurrit ad preces, per quas antea miſericordiam impetraverat?* 229
10 *Quare cum debitum jam dimiſſum eſſet ſervo à domino ſuo, tamen ipſe dicitur tradi tortoribus quoaduſque illud redderet?* 230

CAP. XIII.

Decem Leproſi curantur.

QUÆST. I. *Quare tendens Chriſtus in Jeruſalem tranſit per mediam Samariam, & Galilæam?* 232
2 *Quare Leproſi denario numero exiſtunt? & quid ſit lepra?* 233
3 *Quare prætereunti Chriſto Leproſi occurrunt?* 234
4 *Quare ab his nominibus Leproſis Chriſtus non devitat conſortium?* ibid
5 *Quare hi Leproſi ſanandi mittantur ad Sacerdotes?* 235
6 *Quare in via dum vadunt antequam ad Sacerdotes veniant, Leproſi ſanantur?* 237
7 *Quare iſte Samaritanus, ut ſe vidit mundatum revertitur ad Chriſtum, non curans ejus præceptum de adeundo Sacerdote?* 238
8 *Quare illi novem Leproſi non ſunt ad Dominum regreſſi?* 239
9 *Quare tam accuratè exprimitur, quod iſte qui venit, dans gratias, fuerit alienigena?* 240

10 *Quare*

10 *Quare iſti Leproſo ante curationem, & non poſtea mandat Dominus, ut ſe oſtendat Sacerdotibus?* 242

CAPUT XIV.

Ieſus in feſto Scenopegiæ.

QUÆST. I. *Explicatur qualenam eſſet feſtum Scenopegiæ.* 244
2 *Quo animo Chriſti conſanguinei ſuadent eum aſcendere Jeroſolymam?* 245
3 *Quare Chriſtus omnium temporum Dominus dixerit tempus ſuum eundi in Jeruſalem nondum eſſe paratum?* 247
4 *Quare dixit Dominus ſe non aſcendere ad diem feſtum, cum ad illud poſtea ipſe aſcenderit?* 248.
5 *Quo die Chriſtus aſcenderit ad feſtum? & quare Judæi quærebant eum, dicentes, Ubi eſt ille?* 250
6 *Quare Chriſtus Domnus non ſe manifeſtavit in primo die feſti, ſed in quarto?* 251
7 *Quare Chriſtus ait* Doctrina mea non eſt mea. *Si mea, quomodo non mea?* 252
8 *Quare Chriſtus ait, quòd ſi quis voluerit facere voluntatem Patris, cognoſcit ac percipiet doctrinam ſuam?* 254
9 *Quomodo id quod, dicitur, Nemo ex vobis facit legem, connectatur cum antecedentibus?* 255
10 *Quare Iudæi dicunt; quod quando Chriſtus venerit, nemo ſciet unde ſit, cum ipſi contrarium fateantur, hoc eodem capite, & ſermone?* 258
11 *Quomodo ſit explicanda Chriſti ſententia:* Quæretis me, & non invenieris? 261
12 *In quanam Scriptura reperiantur verba allegata.* Flumina de ejus ventre fluent? 263
13 *Quare ſitientes vocat ad ſe Chriſtus?* ibid.
14 *Quare de credente, quòd flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ?* 264
15 *Quare ante aſcenſionem non fuerit Spiritus ſanctus datus diſcipulis, ut poſtea?* 265
16 *Quare miniſtri cum tanta audacia Sacerdotibus dixerunt de Chriſto. Nunquam ſic locutus eſt homo?* 267
17 *Oſtenditur quàm falſum fuerit Phariſæorum axioma:* A Galilæa Propheta non ſurgit 270

CRPUT XV.

Mulier adultera.

QUÆST I. *Quare Scribæ & Phariſæi veniunt conglomerati cum multa turba mulierem adducentes, poſtea verò unus poſt unum ſingillatim diſcedunt?* 271
2 *Quare nec de homine mulieris, nec de adultero aliqua fit hic expreſſa mentio?* 272
3 *Quomodo tentantes quærunt Scribæ, & Phariſæi de Chriſto, quid circa adulteram dicat?* 274
4 *Quare accuſantibus Scribis mulierem* JESUS *inclinat ſe deorſum?* 275
5 *Quare Chriſtus Dominus audita quæſtione Phariſæorum ſcribebat?* 276
6 *Quare Dominus ſcribebat in terra, & non in lapide, digito verò, & non potius alio inſtrumento?* 277
7 *Quid Dominus ſcribebat?* 278
8 *Quare Chriſtus mandavit, quod ille qui ſine peccato eſſet primus in mulierem lapidem injiceret?* 280
9 *Quare cum in alio eventu officium judicis Chriſtus à ſe repulerit, illud hic in negotio adulteræ agit?* 281
10 *Quare Phariſæi & Scribæ, qui mulierem vindictam adduxerant, ea tamen relicta abeunt, & recedunt?* 282
11 *Quare audita Chriſti ſententia primi, qui recedunt, ſunt ſeniores?* 283
12 *Quare tam plenariè Chriſtus mulierem abſolvit ab omni culpa, & pœna?* 284
13 *Quare Chriſtus dixerit:* Noli amplius peccare? 285

CAPUT XVI.

Diſputat JESUS *cum Judæis.*

QUÆST. I. *Quare Chriſtus Dominus ſe lucem mundi appellat?* 287
2 *Quare Chriſtus Dominus dicitur lux mundi, & non potius Sol mundi?* 288
3 *Judæi cum dicunt Chriſti teſtimonium non eſſe verum, inde improbant eſſe verum?* ibid.
4 *Quomodo Chriſtus dicat Ego non judico quemquam?* 290
5 *Quare Chriſtus Dominus docebat juxta Gazophylacium?* 292
6 *Quare Chriſtus Dominus de ſua morte loquens ait, Ego vado?* 293
7 *Quare miniſtri de Chriſto cogitant, quod iturus ſit ad diſperſionem gentium, Phariſæi verò, quod ſe ipſum interficiet?* 294
8 *Quare Chriſtus dixit Judæos eſſe deorſum, ac de hoc mundo, ſe verò de ſupernis, & non de hoc mundo?* 296
9 *Quomodo ſit explicandum, principium, in textu juxta radicem Latinam, Græcam, & Hebraicam?* 298
10 *Quare interrogationi Judæorum reſpondit Chriſtus ſe eſſe principium?* ibid
11 *Quare Chriſtus ait, quod ejus exaltatio in Cruce erit ſignum, & nota ad ejus divinitatem cognoſcendam?* 400
12 *Quare Judæi dicunt, ſe nemini unquam ſerviſſe, cum conſtet eos ſerviſſe in Ægypto, & Babylonia?* 302
13 *Quare peccans dicitur peccati ſervus?* 304
14 *Quare Chriſtus, ait ſermo meus non capit in vobis, ſcilicet Phariſæis?* 305
15 *Quare Diabolus dicitur homicida ab initio?* 308

CAPUT XVII.

Veritas prædicatur.

QUÆST. I. *Quare Chriſtus Dominus hic ingerit ſermonem de ſuæ puritatis integritate, ac doctrinæ veritate?* 310
2 *Quare Chriſtus ſe hic immunem à peccato oſtendit, non ſignis, & prodigiis, ſed argumentis, & ratione?* 311
3 *Quomodo tam confidenter inter ſuos malevolos adverſarios dicat Chriſtus Dominus, ſi quis eſt, qui eum de peccato arguat?* 312
4 *Quare Chriſtus non abſolute dixit.* Quis arguet me de peccato? *ſed cum addito,* Quis ex vobis? 323

5 *Quo motivo vel principio comprobat Chriſtus ſe verum dicere?* 314
6 *Quare Chriſtus Dominus conqueritur, quod ipſi veritatem dicenti non credant?* 315
7 *Quare Judæi non credebant Chriſto Domino, cùm veritatem diceret?* 316
8 *Quid ſit audire Dei verbum?* 318
9 *Quare etiam contumelioſè reſpondent Judæi: Nonne bene dicimus nos, & expenduntur hæc verba?* 319
10 *Quare propoſita veritate à Chriſto Judæi ſe objiciunt blaſphemiis, & lapidibus* ibid.
11 *Quare Dominum* JESUM *Judæi Samaritanum vocant?* 320
12 *Quare de Chriſto Domino dixerunt eum dæmonium habere?* 322
13 *Quare auditis tot blaſphemiis Chriſtus non durè, ut alibi fecerat, ſed manſuetè reſpondet?* 323
14 *Quare Chriſtus Dominus præterit injuriam illatam, cum Samaritanus vocatur, & ad illam non reſpondet?* 324
15 *Quare cum Chriſtus aſſereret ſe gloriam ſuam non quærere, addit tamen* Eſt qui quærat & judicet? 326
16 *Quare ingenti beneficio ex Chriſti ore audito, blaſphemè reſpondent Judæi: dæmonium habes?* 327
17 *Quare ſuperbi Judæi cum vocantur à Chriſto mendaces, tacent, & non reſpondent ad hoc* 329.
18 *Quinam ſit iſte dies Domini, quem Abrahamus videns exultavit?* 330
19 *Quomodo Abramus viderit diem Domini: de quo gaviſus eſt?* 331
20 *Quare Judæi quinquaginta annos dixerunt, & valdè incongruè loquuntur?* 332
21 *Quare Judæi hic currunt ad lapides, & non quando Chriſtus eos flagellis ejecit de templo, & filios diaboli nuncupavit?* 333
22 *Unde Judæi in templo habuerunt lapides, ut jacerent in* JESUM? 334
23 *Quare cum in templo eſſet prohibita ſanguinis effuſio, Judæi in illo tollunt lapides adverſus Chriſtum?* 335
24 *Quare Chriſtus Dominus receſſit à lapidantibus non inflicto aliquo ſupplicio?* ibid.
25 *Quare* JESUS *non ſolùm ſe abſcondit, ſed etiam exivit de templo?* 336
26 *Quare lapidantibus Judæis oon occurrit ac reſpondet Dominus aliquod verbum, ut in alio ſimili eventu fecit?* 337

CAPUT XVIII.

Cæcus à nativitate.

QUÆST. I. *Quare Chriſtus Dominus pertranſiens ſanat, cæcum cùm ſedens doceret in templo?* 338
2 *Quiſnam eſſet iſte cæcus, & quid ſignificat?* 339
3 *Quare Chriſtus exiens de templo videt cæcum, quem ſanat?* ibid.
4 *Quare ſecundum litteralem intelligentiam hominis cæcitas peccato & non alteri cauſæ refertur?* 340
5 *Quare morali ſenſu cæcitas hominis, ſuo vel majorum peccato adſcribitur?* 341
6 *Quare ex immiſſa cæcitate Dei opera in hoc homine manifeſtentur?* 343
7 *Quare tantus eſt Dominus ut oſtendat hunc hominem, ac ejus parentes immunes eſſe à peccato ob quod cæcitas contigit?* 344
8 *Quare Chriſtus dixit, quod ei oporteat operari opera ejus qui miſit eum?* 345
9 *Quare Chiſtus Domini hunc cæcum ſanaverit, non verbo, ſed luto?* 346
10 *Quare non ex aqua? ſed ex ſputo lutum fecit Dominus?* 348
11 *Quare hunc cæcum non illicò Dominus curavit, ſed miſit in Natatoria Siloë?* ibid.
12 *Quare Naamam mandatur lavari ſepties in Jordane, hic verò cæcus tantum ſemel in Natatoria?* 349
13 *An cum cæcus ſe lavaverit, lutum fuerit ejectum ab oculis ejus vel potius in oculos tranſmutatum?* 350
14 *Quare circa perſonam cæci tanta exorta eſt dubitatio, ut multi dicerent non eſſe eundem, ſed diverſum hominem?* 351
15 *Quare ex tanto edito miraculo Judæi Chriſtum arguunt, quod Sabbatum non cuſtodiret?* 353
16 *Quare tam impudenter Phariſæi Chriſtum Dominum peccatorem vocant?* 356
17 *Quomodo mendici verba ſunt explicanda* Peccatores Deus non audit? 358
18 *Quare cum tanta audacia mendicus ſtat, ac loquitur contra Principes, & Phariſæos?* 359
19 *Quare mendicus iſte Chriſti mirabilia prædicans ejicitur de Synagaga, non verò Lazarus?* 360
20 *Quare poſtquam mendicus ejectus eſt à Phariſæis ſe Dominus illi præbet circum loquuntione utens?* 361

CAPUT XIX.

Bonus Paſtor.

QUÆST. I. *Totius parabolæ ſenſus ſecundum ſuas partes explicantur.* 364
2 *Quare hic tantum oves ſequuntur Paſtorem, cum ad Adamum omnia animantia adducerentur?* 365
3 *Quare dicitur, quòd Paſtor præcedit oves, cùm aliquando conſtet ex Scriptura, quod ipſe Paſtor eas ſequatur?* 366
4 *Quare à Chriſto appellantur omnes, quotquot venerunt, fures, & latrones?* 368
5 *Quare de introeunte per Chriſtum, ut oſtium dicitur, quod ingredietur, & egredietur?* 369
6 *Quare Chriſtus Dominus expreſſe de ſe dixerit: Ego ſum Paſtor bonus, cum de aliis rebus quibus ſe comparavit, hoc non dixiſſet?* 371
7 *Quare Chriſtus Dominus de ſe tanquam unicè dixerit* Ego ſum Paſtor bonus. *Cùm alii multi fuerint paſtores boni, qui animas ſuas dederunt pro ovibus?* 372
8 *Quare bonus Paſtor dat animam pro ovibus, cum Paſtore extincto pereant oves?* 373
9 *Quare Chriſtus nobis non proponit in exemplum ſuam adjectionem, cum deſcenderit de cœlo, ſed quod animam pro ovibus dederit?* 374
10 *Quare character boni Paſtoris non ut honoretur, ſed quod pro ovibus det animam?* ibid.
11. *Quomodo malus Prælatus ſignificatus in Mercenario vidit lupum venientem, & fugit, ac dimittit ovem?* 376
12 *Quare Dominus potius lupum commemorat, quam leonem, vel urſum cum ab his omnibus oves pericula patiantur?* 377

CAPUT XX.

Petens panes.

QUÆST. I. *Quare tam confidenter homo petit panes non à conſanguineo, ſed ab amico, & explicatur quis ſit homo pulſans, & amicus?* 384

2 *Quare non mane vel veſpere, ſed media nocte acceſſit homo pulſans?* 385

3 *Quare homo potius petit tres panes, quàm unum, vel duo?* 387

4 *Quare in parabola introducitur Dominus negans panes, ut inde ejus magnifica liberalitas publicetur?* 388

5 *Quare ſervi in domini cubili dicuntur pueri, cum ab ſponſa appellentur milites, armati?* 389

6 *Quare Dominus qui eſt multum velox ad noſtras orationes exaudiendas tantùm in præſenti cunctatur, propter importunitatem dare?* 391

7 *Quare pulſanti non ſolùm dantur tres panes, ſed inſuper quotquot erant neceſſarii?* 392

CAPUT XXI.

Dives avarus.

QUÆST. I. *Quare Deus homini malo, & avaro multa bona concedit in hoc ſæculo, & adhuc ipſe clamat, non habeo?* 393

2 *Quare homo tantis divitiis opulentus, non canit, ſed gemit:* Quid faciam? 394

3 *Quare homo tam opulentus in conſilium, nec vocat amicos, nec ſervos, ſed ſolùm ſeipſum?* 395

4 *Quare Avarus ob uberes fructus vult deſtruere horrea, & non potius ipſos fructus vendere?* 396

5 *Quare Avarus intendit facere magnos ſumptus ad nova horrea ædificanda?* 397

6 *Quare dives tam impudicè, multos annos vitæ ſibi promittebat?* 399

7 *Annotantur aliqui errores in quibus dives avarus in ſuis verbis inciderit:* Dicam animæ meæ? *&c.* ibid

8 *Quare dives potiùs ſtulti nomine, quàm alio nuncupatur?* 401

9 *Quare nocte mors rapit Avarum?* 402

10 *Quare non ſolum avaro intimatur mors & æterna pœna, ſed etiam eventus horum bonorum?* 403

CAPUT XXII.

Lumbi præcincti.

QUÆST. I. *Quare Dominus ſuis mandat, ut ſint lumbi eorum præcincti?* 405

2 *Quare ſuos alloquens Dominus non de veſtitu, ſed tantum de præcinctorio facit mentionem?* 407

3 *Quare Dominus apparet in Apocalypſi præcinctus ad mammillas zona aurea, ſuis verò mandat lumbis præcingi?* ibid

4 *Quare Chriſtus mandat diſcipulis habere lucernas in manibus?* 409

5 *Quare lucernæ mandantur haberi non in manu, ſed in manibus?* 411

6 *Quare Chriſtus Dominus mandat ſervis ſuis ut habeant non lucernam, ſed lucernas?* 412

7 *Quare non ſolùm mandat Dominus habere lucernas, ſed etiam ut ſint ardentes?* 413

8 *Quare Chriſtus ſuos diſcipulos hic comparat potiùs cum hominibus, quàm cum Angelis exſpectantibus Dominum ſuum?* 414

9 *Quare Dominus revertens à nuptiis ſuos vult invenire, non ut duces, ac principes: ſed ut ſervos?* 415

10 *Quare ſervi deſcribuntur, non tanquam Dominum comitantes, ſed cum expectantes?* 416

11 *Quare Dominus dicitur reverti à nuptiis cum ad deſponſationem cum juſti anima veniat?* 417

12 *Quare dies mortis dicitur dies nuptialis & feſtiva?* 418

13 *Quare ſupremus Dominus deſcribitur miniſtrans ſervis?* 419

14 *Quare non explicantur dapes, quas Dominus in menſa cœleſti miniſtrabit?* 420

15 *Quare dicitur quod Dominus præcinctus miniſtrabit?* ibid

16 *Quare exprimitur tantùm ſecunda & tertia vigilia, & prætermittitur prima, & quarta?* 423

17 *Quare adventus Domini adventui furis comparatur?* 424

CAPUT XXIII.

Hydropicus curatur.

QUÆST. I. *Quare Chriſtus Dominus ad manducandum panem intrat domum Phariſæi, cujus & nomen tacetur ab Evangeliſta?* 425

2 *Quare Hydropicus dicitur conſtitutus ante Jeſum, & non antè alios, cujus nec ſitus, nec modus deſcribitur?* 426

3 *Quare Hydropicus cum ſit ante Medicum, non rogat, aut petit ſalutem, ſed tacet?* 427

4 *Quare in Phariſæi domo curatur Hydropicus?* 428

5 *Quare manifeſtæ Chriſti virtutis, iniqui Phariſæi fiunt obſervatores?* 429

6 *Quare indeciſa quæſtione facta de obſervatione Sabbati, Chriſtus Dominus Hydropicum ſanat?* 430

7 *Quare eodem verbo utitur hic Evangeliſta ad explicandam hominis ſanitatem, ac Paulus cum de myſterio Incarnationis ageret?* 431

8 *Quare Dominus exemplum Aſini, vel bovis objicit Phariſæis ad eorum malitiam confutandam?* 432

9 *Quare docet nos Dominus non quemlibet locum, ſed tantum extremum eligere?* 434

10 *Quare ille homo qui aſcendit ad ſuperiorem locum, amicus appellatur, non verò ille qui deſcendit?* 435

11 *Quomodo ex humilitate aſtruitur exaltatio, cum ſæpe apud homines contrarium fieri videmus?* 437

CAPUT XXIV.

Cœna magna.

QUÆST. I. *Quare largiens hanc magnam cœnam, non dicitur rex, vel paterfamilias, nec Dominus, ſed tantum quidam homo?* 439

2 *Quare non homo dicitur magnus, ſed ſolùm, cœna magna vocatur?* 440

3 *Quare homo potius fecit cœnam, quàm prandium?* 641

4 *Quare cœna ab homine facta dicitur hic magna, non verò quando iterum ſecundo loco commemoratur?* 442

5 *Quare*

5 Quare cœna Euchariſtiæ magna nuncupatur, cum manna illius typus, quid minutum dicatur? 443
6 Quare ad hanc cœnam invitantur viri, cum ad paſſionem Chriſti convocantur filiæ Sion? ibid
7 Quare hic Paterfamilias tantam hominum multitudinem per unum ſervum vocat, cum Rex ad prandium ſuum miſerit multos ſervos? 444
8 Quare in convivio Regis explicantur fercula, non verò in cœna hujus hominis? 446
9 Quare primus invitatus, cœnam contemnat, ob emptam villam, cum ſponſa ſuum dilectum ad villam invitet? 447
10 Quare homo emit villam antequam eam videret, & nunc nocte ad eam videndam vult accedere? 448
11 Quis ſit iſte homo juga boum emens quinque, quanta fatuitate laboret? 449
12 Quare tertius non poſtulat, ut excuſatus habeatur, ſed inurbanè reſpondit: Non poſſum venire. 450
13 Quare Paterfamilias cum iraſcitur, tantam oſtendit beneficentiam, ut claudos, & cæcos vocet ad menſam? 452
14 Quare de plateis vocantur homines debiles, claudi, & cæci, cum haberent impedimentum ad veniendum? 453
15 Quare hic homo toties invitat, & quærit homines ad menſam ſuam, cum ipſe olim fuiſſet quæſitus, & minimè inventus? 454
16 Quare hic homo non patitur, ut aliquis locus ſit vacuus in menſa ſua? 456
17 Quomodo compellendi ſunt invitati ad cœnam? ibid.
18 Quare nec primi, nec ſecundi invitati compelluntur, ſed tantum hi tertii? 457

CAPUT XXV.

Odiens patrem, & matrem.

QUÆST. I. Quare in ſuperiori parabola Dominus mandat compelli ad cœnam, hic verò venientem liberè requirit? 459
2 Quare Chriſtus præcipit patrem, & matrem odio haberi, cùm præcipiat inimicos diligere? 460
3 Quare dum Dominus præcipit veram parentum ac propinquorum dilectionem, eam ſub odii involucro complicat? 491
4 Quare Chriſtus mandat odio habere animam? 462
5 Quare Chriſtus non aſſignat aliquod præmium, ut homines crucem bajulent, eumque ſequantur? 463
6 Quomodo duæ ſequentes parabolæ turris ædificandæ, & belli ineundi conveniant cum ſuperiori Chriſti doctrina? 464
7 Multis expenditur ſenſus moralis hujus parabolæ de bello. 466
8 Quomodo Origenes hæc verba ad Chriſti Sacerdotes referat? 468
9 Quare Dominus mandat renuntiare omnibus, cum multis liceat poſſeſſa retinere? 469

CAPUT XXVI.

Ovis, ac drachma perdita.

QUÆST I. Quare Chriſtus Dominus cum eſſet ipſamet ſanctitas, tam benignè peccatores recipiebat? 470
2 Quare Phariſæi & Scribæ murmurabant, quod Chriſtus Dominus peccatores reciperet? 471
3 Quare multipliciter Chriſtus Dominus de ovibus facit mentionem? 473
4 Quare cum ovis optimis paſcuis cum toto grege abundaret, ab illo tamen recedit aberrans per montes, & deſerta? ibid
5 Quare hic introducitur una tantum ovis errans, potiùs quàm decem vel viginti? 474
6 Quare Paſtor tot oves relinquit, ut unam errantem multis laboribus quærat? 475
7 Quare dicitur quod homo perdiderit ovem, cum ipſa ſe perdiderit, relictis nonaginta novem in deſerto, ſub quibus intelliguntur Angeli, & ſub deſerto cœlum? 477
8 Quare cum errantem ovem invenit, non eam punit, & verberat, ſed blandè ſuſcipit? 479
9 Quare non ſinu, vel manibus, ſed humeris portat ovem Paſtor? 480
10 Quomodo intelligatur, quod majus gaudium eſt in cœlo de uno peccatore pœnitentiam agente, quàm de nonaginta novem juſtis? 482
11 Quare in converſione peccatoris tanta ſit ratio gaudendi, tam ipſi homini, quàm Angelis & Deo? 483
12 Quare mulier deperditam drachmam quærit in domo ſua, & non extra? 485
13 Quare mulier non quærit drachmam inter ſuos theſauros, ſed verrit domum? 486
14 Quare mulier nocturno tempore accenſa lucerna drachmam quærit? ibid.

CAPUT XXVII.

Filius Prodigus.

QVÆST. I. Explicatur quid Pater, ac Filius & ſubſtantia ſignificent in parabola. 488
2 Quare adoleſcens cum in domo patris omnibus abundaret, ſuam ſubſtantiam ſibi dare petiit? 490
3 Quare petente uno filio, pater ambobus diviſit ſubſtantiam? 591
4 Quare adoleſcens peregrè profectus, ſtatim diſſipat bona ſua? 493
5 Quare conſumpta ſubſtantia exorta fame, prodigus cœpit egere abſque alicujus adjuvamine? 494
6 Quare adoleſcens vili porcorum ſervitio ſe ſubjicit, non verò nobili militiæ abſcribitur? 495
7 Quare prodigus in deliciis enutritus, non alium cibum cupiat, niſi porcorum ſiliquas? 496
8 Quare prodigus non capiebat ſiliquas, cùm eas concupiſceret, & nemo illi eas daret? 497
9 Quare mercenarii dicuntur panibus abundare, & qui ſunt hi mercenarij 499
10 Quare prodigo venit in mentem paterna domus, à qua receſſerat in regionem longinquam? ibid
11 Quare prodigus fame tabeſcens decernit animo ventre ad patrem, à quo longiſſimè receſſerat, nullo præmiſſo interceſſore? 501
12 Quare prodigus ſolùm verba meditatur, & non potiùs aliquid pro pœnitentia auſterum, vel oſcula provolutus ad pedes patris. 502
13 Quare prodigus non inter filios, ſed inter mercenarios poſtulat computari? 503
14 Quare Paſtor requirit ovem, non verò bonus Paſtor filium perditum? 505
15 Quare pater vidit filium à longè veſte ſqualidum,

dum & fame pereuntem, & ante ejus vocem ei occurrit? 506

16 *Quare Pater non interrogat de ſubſtantia perdita, non vel cur curat de flagellis imponendis, ſed tantum oſcula exhibet filio?* 507

17 *Quare Prodigus non refert totam ſuam orationem patri, ut fieret mercenarius ſicut ſtatuerat?* 508

18 *Quare Pater mandat dare filio non quamlibet ſtolam, ſed primam & pretioſiſſimam?* 510

19 *Quare Pater mandat dare annulum in filii manu?* 512

20 *Quare Pater filio ſtatim providet calceamenta antequam in domum introducat, & nil de operimento capitis agit?* 513

21 *Quare Iſraëlitis datur agnus, Prodigo verò poſt ſtolam, annulum, ac calceamenta, vitulus ſaginatus.* 515

22 *Quare in tam magnifico convivio unus tantum datur vitulus ſaginatus Prodigo filio.* 516

23 *Quare filius ſenior tantum indignatur de adventu junioris, cum de eo deberet maximè exultare?* 518

24 *Quomodo filius ſenior deſiderat, non agnum vel vitulum, ſed hœdum.* 519

25 *Quare cum Pater duos habet filios, ſi omnia ſua promittit ſeniori, quid alter habebit?* 521

CAPUT XXVIII.

Villicus iniquitaris.

QUÆST. I. *Quare villicus audet diſſipare bona Domini ſui?* 521

2 *Quare non dicitur abſolutè quod villicus diſſipaverit, ſed tantum quod quaſi diſſipaverit?* 523

3 *A quibus villicus diffamatur.* 524

4 *Quare audita fama diſſipationis bonorum Dominus vocat villicum?* 526

5 *Quare cùm Dominus optimè ſciret diſſipationem bonorum factam à villico non ſtatim illum vocat niſi poſtquam fama delata eſt ad eum?* ibid

6 *Quare Dominus audit crimina perpetrata à Villico, cum ipſe eſſet magnus in domo ſua?* 527

7 *Quare cùm Dominus rationem petit à villico, ſtatim ei comminatur quod non poterit amplius villicare?* 528

8 *Quare villicus non vocat in concilium amicos, vel conſanguineos, ſed tantum ſecum loquitur?* 529

9 *Quare villicus de ſe reſolutivè aſſeverat, quod nec poſſit fodere, nec mendicare?* 530

10 *Quare villicus tempore rationis plus diſſipat, quàm antecedenti tempore ſuæ villicationis?* 432

11 *Quare tantus eſt villicus, ut minuat numerum centenarium minus uni quàm alteri dimittens?* 533

12 *Quare villicus tam impudenter tot furta audet committere?* 534

13 *Quare Dominus laudat villicum cùm iniquè, & injuſtè egerit?* 535

14 *Quare nobis mandat Dominus facere amicos de mammona iniquitatis, ut ab eis recipiamur in æternam beatitudinem?* 537

15 *Quare mandans Dominus facere eleemoſynas pauperibus, addidit,* & cum feceris recipient vos? 538

CAPUT. XXIX.

Dives epulo, & Lazarus.

QUÆST. I. *An hujuſmodi eventus Divitis cum Lazaro ſit hiſtoria, vel parabola?* 539

2 *Quare miſer avarus pretioſa purpura ac byſſo induebatur?* 540

3 *Quare in argumentum damnationis hujus divitis dicitur quod induebatur purpura, & byſſo, cum his utens mulier fortis laudatur?* 541

4 *Quare Avarus tam ſplendida, & opipara menſa manducabat?* 542

5 *Quare Divitis nomen tacetur, Lazari verò exprimitur?* 544

6 *Expenduntur labores, ac ærumnæ, quas patiebatur Lazarus?* ibid

7 *Quare Lazarus è domo divitis nihil aliud requirebat, niſi tantam micas?* 546

8 *Quare tanta crudelitas, ac inhumanitas divitis, cum ad januam ſuam haberet Lazarum, cujus ulcera illius canes lingebant?* ibid

9 *Quare pauper dicitur portatus in ſinum Abrahæ?* 548

10 *Quare Lazarus aſportatur in ſinum Abrahæ, non ab uno Angelo, ſed à multis?* 549

11 *Quare non explicatur à quibus Dives ſepelitur in inferno, ſicut exprimitur à quibus Lazarus eſt aſportatus?* 550

12 *Quare modo dives epulo videt diſtantem longiſſimè Lazarum, quam antea ſibi vicinum minimè intuebatur?* 552

13 *Quare miſer epulo ſuum ſermonem dirigit potiùs ad Abraham, quàm ad Lazarum?* 553

14 *Quare cùm in ſinu Abrahæ eſſent multi Patres? Dives verò non alium poſtulat refrigeratorem, niſi Lazarum, ut ad ſe mittatur?* 554

15 *Quare miſer epulo expoſcit guttam aquæ non proprio digito, ſed alieno admotum?* 555

16 *Quare miſer epulo totus igne concremaretur, ſolum tamen linguæ requirit refrigerium?* 556

17 *Quare Abrahamus miſerum epulonem, quem à ſe excludebat filium vocat?* 558

18 *Quare cum Dives epulo excluditur ab Abrahamo, objiciantur illi bona, quæ in vita recepit?* 560

19 *Quare damnatus epulo oſtendit ſe habere affectum erga fratrum ſalutem?* 561

20 *Quare dives epulo non poſtulat ſe, vel Abrahamum, ſeu alium prædicatorem ad fratres mittit, niſi tantum Lazarum?* 362

21 *Quare Abrahamus teſtificat præferendum eſſe Moyſem, & Prophetas Lazaro reſuſcitato?* 594

CAPUT. XXX.

Phariſæus & Publicanus.

QUÆST. I. *Quare Chriſtus Dominus hìc dat admirabilem doctrinam condemnans ſuperbiam, & laudans humanitatem?* 566

2 *Quare hìc introducuntur duo homines, unus Publicanus & alter Phariſæus, de cujus confidentia agitur?* 567

3 *Quare Phariſæus referens ſuas laudes damnatur, cum tamen Ezechias, Iobus, ac Zachæus in ſuis commendationibus approbentur?* 569

4 *Quare*

4 Quare Phariſæus tantum errat, ut ſe ſolum indicet? 570
5 Quare Phariſæus, cum ſe laudat, maculas ac notas in alios impingit? ibid
6 Quare Phariſæus tam acriter pungit publicanum, maximè ſe extollens? 571
7 Quare Phariſæus ait, quod jejunat bis in Sabbato? 572
8 Quare Publicanus à longe ſtans in templo, non audet oculos ad cœlum levare? 573
9 Quare Publicanus tantum percutiebat pectus Dei clementiam exorans. 574
10 Quare oratio Publicani à Deo eſt exaudita, non verò Phariſæi. 576
11 Quare Publicanus tam facilè impetrat miſericordiam, cum ille, qui tres panes poſtulaverit, valdè difficiliter obtinuerit? 577
12 Quare Publicanus præ Phariſæo juſtificatur? ibid.

CAPUT XXXI.

Encænia facta.

QUÆST I. Quare tam accuratè Joannes facit mentionem feſti Encæniorum, ſeu memoriæ Dedicationis Templi? 579
2 Quare Evangeliſta exprimit, quod tempus hyemale erat? 580
3 Quare porticulus ille, Salomonis dicebatur? 681
4 Quare JESUS non ſtabat, nec ſedebat, ſed ambulabat in porticu? 582
5 Quare Judæi inſtanter à Chriſto quærunt, ut ipſe de ſe teſtificet palam, an ſit Chriſtus, & Meſſias promiſſus in lege? 583
6 Quare Chriſtus Dominus in ſuis ovibus non commendat, quod lactem, vel lanam præbeant, ſed quod vocem ejus audiant, ipſumque ſequantur? 585
7 Quare poſtquam Chriſtus Dominus dixit ſibi datum eſſe manus omnibus, ſtatim ſubjungit. Ego, & Pater unum ſumus? 587
8 Quare Chriſtus Dominus exprimit quod oves ſuas nemo poſſit capere ex ejus manu? 588
9 Quare Judæi in præſenti Chriſtum lapidare voluerunt? 589
10 Quare tam malitioſè dicunt Judæi; quod de bono opere nolunt eum lapidare? 590
11 Quare Judæi cùm vellent negare bona opera in Chriſto, ipſi tamen ea fatentur? 591

CAPUT XXXII.

Adoleſcens interrogans de vitæ perfectione.

QUÆST. I. Quis eſſet iſte juvenis, & quo animo acceſſerit ad Chriſtum? 595
2 Quare Chriſtus redarguit juvenem quod eum bonum vocaverit? ibid
3 An adoleſcens in eo quod aſſeruit: Cuſtodivi omnia mandata, ſit mentitus? 597
4 Quare benignitas in pauperes conſtituitur via ad omnes perfectiones? 599
5 Explicatur hæc Domini ſententia. Faciliùs eſt Camelum per foramen acus tranſire quam divitem intrare in regnum cœlorum? 600

CAPUT XXXIII.

Reliquimus omnia.

QUÆST. I. Quare Petrus modò facit hanc interrogationem? 603
2 Quare Petrus interrogans cum admiratione mercedem requirit, cùm tamen ipſe totius Eccleſiæ eſſet caput conſtitutus? 604
3 Quare ſolus Petrus interrogat pro omnibus? 605
4 Quare cum Petrus pauca, & parva haberet, dicit ſe reliquiſſe omnia? ibid
5 Quare Petrus non ait, reliquimus aliqua, ſed omnia? 607
6 Quare Petrus ait Reliquimus omnia? cùm ipſe dicatur habuiſſe domum, & ſocrum? ibid
7 Quare Petrus non adhibitis teſtibus ait, reliquimus omnia, cum adhuc ipſe haberet bonam famam, & opinionem, ac multum honoris apud omnes? 608
8 Quare D. Petrus non ſolum dixit, reliquimus omnia, ſed addidit, ſecuti ſumus te? 609
9 Quare cum pauperibus ſpiritu ſit jam aſſignatum regnum cœlorum in præmium, hic Petrus, quærit. Quid erit nobis? 610
10 Quare Chriſtus præmium ſui ſequelæ primò aſſignat, quàm paupertati, & hoc adhibita juramenti forma? 612
11 Quare Apoſtolis promittitur ſedes in generatione? 613
12 Quare Apoſtolis tunc deſignantur ſedes, cum ſederit filius hominis? 614
13 Quare Apoſtoli omnium judices eliguntur, ac deſignantur à Chriſto. 616
14 Quare viri pauperes, in judices eliguntur? 617
15 Quare duodecim ſedes tantum aſſignantur, cum major ſit numerus judicantium? 618
16 Quare aſſignatur præmium relinquenti Patrem, matrem, & uxorem, cùm ex Dei lege tales præcipiantur coli? 619
17 Quare centuplum pollicetur relinquentibus temporalia? 620
18 Quare ex textu Marci hæ promiſſiones fiunt cum perſecutionibus? 621
19 Quare pro relictis bonis temporalibus abundantiora bona temporalia dantur in præmium? 622

CAPUT XXXIV.

Operarii ad vineam.

QVÆST. I. Totius parabolæ ſenſus explicatur 623
2 Quare hic Dominus vineæ dicitur homo, & Paterfamilias? 625
3 Quare Paterfamilias primo mane exiit? ibid
4 Quare Paterfamilias vocat operarios non ad comedendum in vinea, ſed ad eam excolendam? 626
5 Quare Paterfamilias valdè matutinus vocat primos operarios cùm Jeſus juxta Solis occaſum ſuos primos diſcipulos vocet? 627
6 Quare æterna beatitudo denario diurno comparatur? 328
7 Quare ſtantes in foro, ubi omnium negotia aguntur otioſi dicuntur? 629
8 Quare Paterfamilias, cum ſolis illis, quos prima mane conduxit, conventionem fecerit ex denario, non verò cum aliis? 630

9 Quare

9 Quare ex omnibus vocatis, inventi hora undecima arguuntur à Patrefamilias, ut otioſi? 631
10 Quare vocatis undecima hora non aliquam mercedem pollicetur Paterfamilias ut factum eſt cum aliis? 632
11 Quare Paterfamilias non arguit hos operarios de mendacio; cum ipſe per omnes horas exiſſet ad eos vocandos, ac conducendos? 633
12 Quare cum Deus ſit maximè velox ad benefaciendum, hic Paterfamilias cum ſero eſſet, mercedem mandat dare operariis? 634
13 Quare Paterfamilias per ſe non reddit mercedem operariis, ſicut per ſe eos ad vineam conduxit? 635
14 Quare Paterfamilias mandat dare eundem denarium omnibus incipiendo à noviſſimis uſque ad primos? 636
15 Quare primi conqueruntur de denario diurno noviſſimis dato? 637
16 Quare primo operarii obmurmurant de mercede, dicentes, ſe portaſſe pondus diei, & æſtus. 638
17 Quare Paterfamilias murmuratorem amicum appellat? 640
18 Quare electi dicuntur pauci, cum de illis teſtetur Angelus in Apocalypſi eſſe turbam magnam quam dinumerare nemo poteſt? 641

CAPUT XXXV.

Suſcitatur Lazarus.

QUÆST. I. Quare Lazarus in Bethania infirmatur? 643
2 Quare tam brevi oratione, Ecce quem amas infirmatur. Lazari ſalutem deprecantur ſorores? 644
3 Quare Chriſtus Dominus per nuntium remittit ſororibus, quod infirmitas non ſit ad mortem cum mortuo Lazaro maximè turbari poſſent? 647
4 Quare cum Jeſus diligeret ſorores, & Lazarum, audita tamen ejus morte moratur duobus diebus? 648
5 Quare cum Chriſtus receſſiſſet à Judæis ipſum intendentibus lapidare modò, vult iterum repetere Judæam? 650
6 Quare Lazari mors ſomnus nuncupatur? 652
7 Quare cum Dominus dicit Lazarum dormientem, ſtatim addidit, ſe velle ire ad eum ſuſcitãdum, non verò cum eũ mortuum declarat? 653
8 Quare Thomas tam generosè ait de condiſcipulos; eamus & moriamur cum eo? 655
9 Quare cum apud Judæos eſſet conſtitutum, quod ſi Chriſtum quis confiteretur, è ſynagoga ejiceretur, ad ſorores tamen Lazari veniunt Judæi, qui ipſum confitebantur? ibid
10 Quare Martha non poſtulat expreſsè à Chriſto reſurrectionem fratris ſui, cum de ipſo fateatur. Scio quia quæcumque popoſceris à Deo dabit tibi Deus? 657
11 Quare Chriſtus non reſpondet Marthæ, quod poſſit fratrem reſuſcitare, vel vivificare, ſed quod ipſe ſit reſurrectio, & vita? 659
12 Quare Martha modo vocat Mariam, & non antea? 661
13 Quare Martha advocat Magdalenam ad Chriſtum, cum olim eam voluerit revocare ab ejus pedibus? ibid
14 Quare dicitur quod Dominus viderit Mariam, & Judæos plorantes. 663
15 Quare Chriſtus infremuit ſpiritu, & turbavit ſe ipſum? ibid
16 Quare Chriſtus interrogat locum, in quo Lazarus jacebat? 665
17 Quare Chriſtus Dominus lachrymatur? 666
18 Quare Chriſtus, qui ſolum flevit in cruce, vel ſuper civitatem, etiam nunc ſuper Lazarum lachrymatur eum revocaturus in vitam, de cujus morte gaviſus fuerat. 668
19 Quare Chriſtus mandat tollere lapidem, quem verbo ſuo poterat levare, cum Jacob lapidem per ſeipſum amoverit à puteo? 669
20 Quare Martha fratris cadaver dicit fœtidum, cum alias odoriferum probari poſſit? 671
21 Quare Chriſtus antequàm hic ſuſcitet Lazarum dat gratias; quod in aliis miraculis non legitur feciſſe? 673
22 Quare non dicit Chriſtus; Lazare ſurge, vel exi foras in nomine Patris mei, cum pro ipſo ad Patrem oraverit? 674
23 Quare Dominus non dixit, ſurge Lazare, ſed veni foras. ibid
24 Quare Chriſtus mortuum Lazarum ſuſcitans, illius ſimul vincula non diſſolvit? 675
25 Quare Chriſtus non ſolvit per ſeipſum Lazarum, ſed mandat miniſtris illum ſolvere? 676
26 Quare Dominus mandat Lazarum abire, & quò abjit, & alia circa eum expendo? 677

CAPUT XXXVI.

Concilium Phariſæorum.

QUÆST. I. Quare tantorum hominum fit Concilium adverſus Jeſum? 678
2 Quare hoc concilium Phariſæorum tam depravatum, ac iniquum extitit? 679
3 Quare cum afflictione & anguſtia dicunt Phariſæi in concilio, quid facimus? 681
4 Quare Phariſæi qui ſigna quærebant à Chriſto, nunc contra eum objiciunt quod ſigna faciat? ibid.
5 Quare Phariſæi & Pontifices in concilio contra Chriſtum arguunt quod multa ſigna facit? 682
6 Quare Phariſæi & Pontifices multum timidos ſe oſtendunt in concilio ſi Chriſtum dimittant? 683
7 Quare conſiliarij iſti objiciunt quod venient Romani, & tollent locum & gentem, cum Chriſtus in nullo eſſet contrarius Romanis? 684
8 Quare dum Phariſæi cogitant tradere Jeſum morti ne veniant Romani ad eorum excidium, ipſi miſeri incidunt in Romanos? 685
9 Quare in hoc concilio nullus eſt qui pro Chriſto loquatur, ac impiæ reſolutioni reſiſtat? 686
10 Quare Caiphas ſuos conſiliarios inſcios ac ignorantes appellat? 687
11 Expenditur quàm depravatum fuerit conſilium Caiphæ? 688
12 Quare os impium Caiphæ eructat altam prophetiam divini ſpiritus? 690
13 Quare nunc in ſenatu mors Chriſti decernitur ac determinatur? 691

CAPUT XXXVII.

Filii Zebedæi.

QUÆST. I. Quare Chriſtus aſſumpſit duodecim in Apoſtolos, Et nullus ſe intromiſit? 695

2 *Quare in ſecreto Chriſtus Dominus agit cum diſcipulis ſuis.* 695

3 *Quare Chriſtus hìc prædixit diſcipulis mortem, paſſionem, ac reſurrectionem ſuam?* 696

4 *Quare diſcipuli qui ſæpe Dominum de ſua morte audierant diſſerentem, tamen nunc dicitur quod nihil eorum intellexerunt?* 697

5 *Quare ab Evangeliſta notatur tempus quo mater filiorum Zebedæi acceſſit?* 700

6 *Quare mulier acceſſit adorans cum peteret?* 701

7 *Quare mulier audet primas ſedes pro filiis ſuis petere?* ibid

8 *Quare mater poſtulabat pro filiis, & non potius filii petunt pro ſeipſis?* 702

9 *Quare mulier non ſolum pro filiis petit ad dexteram, ſed etiam ſiniſtram, quæ eſt aſſignatus reproborum locus?* 703

10 *Quare diſcipuli à Chriſto reprehenduntur quod neſciant quid petant?* 705

11 *Quare petentibus regnum Chriſtus Calicem offert?* 706

12 *Quare ſuis diſcipulis non ſolum proponit Dominus Calicem, ſed etiam addidit quem ego bibiturus ſum?* 707

13 *Quare mors Chriſti ſub baptiſmo ſignificatur?* ibid

14 *Quomodo Jacobus & Joannes Calicem Domini biberent, quem ut à ſe tranſiret Dominus in horto poſtulavit?* 710

15 *Quare Chriſtus Dominus cui Pater omnia dedit in manibus, ait tamen his Apoſtolis: non eſt meum dare vobis?* ibid

16 *Quare Chriſtus Dominus qui faciliter aliis multa dona conceſſerat, his tamen fratribus petita denegat?* 710

17 *Quare indignantur decem non in matrem, ſed in hos duos fratres?*

CAPUT XXXVIII.

Cæcus apud Iericho.

QUÆST. I. *Utrùm eadem ſit hiſtoria enarrata in tribus Evangeliſtis.* 713

2 *Quare ſignificet cæcus in via juxta Jericho?* 714

3 *Quare cæci clamantes vocant Chriſtum filium Davidis?* 715

4 *Quare turba increpabat cæcos iſtos ut tacerent?* 716

5 *Quare Chriſtus interrogat cæcos quid velint?* 717

CAP. XXXIX.

Zachæus Chriſtum excipit in domo ſua.

QUÆST I. *Quiſnam eſſet Zachæus in Jericho per quam Chriſtus ambulat?* 719

2 *Quare* JESUS *perambulabat Jericho?* 720

3 *Quare Zachæus tam vehementer deſiderabat videre Chriſtum?* 721

4 *Quare Zachæus potius aſcendit in arborem ſycomorum, quàm in aliam?* 722

5 *Quare ex aſcenſu ad arborem Zachæus tantam habuit felicitatem?* 723

6 *Quare Chriſtus Dominus qui omnes invitat ad crucem, Zachæum tamen mandat deſcendere ab arbore Crucis typo?* 724

7 *Quare Chriſtus ait Zachæo: In domo tua oportet me manere & non potiùs tua intereſt in domo tua me manere?* 725

8 *Quare pro templorum ædificatione adducitur in exemplum Domina Baroniſſa dona Beatrix da Sylveira conſtituens illuſtre Monialium Monaſterium?* 726

9 *Quare Zachæus cum tanto gaudio ac feſtinatione excipit Chriſtum?* 729

10 *Quare Zachæus cum gaudio ſuſcipit Dominum in domum ſuam, quem tamen venientem Centurio detinet?* ibid

11 *Quare Zachæus cum ſtat coram Chriſto non dicitur puſillus ſicut ſuprà de eo dictum eſt.* 730

12 *Quare Zachæus ait: do & reddo, cum potius videbatur dicendum, dabo, & reddam?* 731

13 *Quare Zachæus dat dimidium ſuarum rerum pauperibus, & prius de hoc agit quam de reſtituendis quæ defraudaverat?* 732

14 *Quare ait Chriſtus quod ſalus domus Zachæi facta eſt?* 733

15 *Quare Zachæus dicitur Abrahæ filius?* ibid

CAPUT XL.

Triumphalis ingreſſus in Jeruſalem.

QUÆST. I. *Explicatur vicus Bethphage literaliter ac moraliter.* 735

2 *Quare diſcipuli mittuntur ad caſtellum quod contra eos erat?* 736

3 *Quare aſina dicitur alligata, & pullus cũ ea?* 537

4 *Quare aſina alligata & pullus cum ea mandantur ſolvi ut ad Chriſtum adducantur?* ibid

5 *Quare mandatur adduci pullus ſuper quem nullus hominum ſedit?* 738

6 *Quare Chriſtus Dominus, de quo ſcriptum eſt: bonorum meorum non indiget, mandat dicere quod de his animalibus opus habet?* 738

7 *Quare Chriſtus Dominus cum multoties introiſſet in Jeruſalem, nunc venit ſedens ſuper aſinam acclamatus rex?* 740

8 *Quare Dominus ingreditur ſedens ſuper aſinam?* 740

9 *An Chriſtus inſederit ſuper aſinam & pullum, vel ſuper unum ſolum?* 742

10 *Quare Chriſtus dicitur Rex veniens manſuetus, cum hac ipſa die ingreſſus in templum vendentes & ementes multo rigore ejecerit?* ibid

11 *Quare hæc animalia ſub Dominis ſunt foris in bivio, ſub Chriſto verò veſtibus ſtrata ac via florida incedunt?* 744

21 *Quare diſcipuli ponunt veſtimenta ſua ſuper aſinam & pullum?* 746

13 *Quare Chriſtus tanto apparatu, tamque fauſta acclamatione ingreditur Jeruſalem breviſſimè duratura?* 745

14 *Quare turbæ ſtraverunt veſtimenta ſua in via.* 747

15 *Quare dicitur: Hoſanna benedictus qui venit in nomine Domini.* 748

CAPUT XLI.

Fletus ſuper civitatem.

QUÆST I. *Quare Dominus deflet ſuper civitatem?* 749

2 *Quare Dominus tam patenter ac manifeſte lachrymatur ſuper civitatem.* 750

3 *Quare in tanto triumpho lachrimatur Dominus:* 751

4 *Quare Dominus flevit ſuper Jeruſalem, & non potius ſuper totum regnum?* ibid

5 *Quare civitati Hieroſolymæ Deus objicit potius ignorantiam in illa die, quam ſcelera ejus?* 752

6 *Quare*

6 *Quare Dominus civitatem à ruina ac devaſtatione non eximit, cùm tam largiter ac copioſè fleret ſuper eam?* ibid
7 *Quare dicitur à Chriſto quod non relinquetur lapis ſuper lapidem, cum tres turres intactæ fuiſſent relictæ in civitate?* 744
8 *Quare poſt fletum civitatis ſtatim Dominus ejicit ementès & vendentes?* 755
9 *Quare Chriſtus Dominus tam rigidè invehitur in hos vendentes & ementes?* 756
10 *Quare Chriſtus Dominus tanta poteſtate utitur, & nullum hic edidit miraculum?* ibid

Cap. XLII.

De grano frumenti, & exaltatione à terra.

Quæst. I. *Quare cum triumphali ingreſſu in Jeruſalem, Dominus de ſua morte connectit ſermonem?* 758
2 *Quare Chriſtus Dominus in præſenti comparatur frumenti grano, cùm alibi appelletur acervus tritici?* ibid
3 *Quare dicitur quod granum frumenti niſi mortuum fuerit ipſum ſolum manebit, cum ſemper Chriſtus eſſet in gloria regnans?* 759
4 *Quare proponitur quod ut granum frumenti multum fructum afferat, ejus mors debeat intervenire?* 760
5 *Quare dicetur quòd ſi granum frumenti cadat in terram, & mortuum ſit, multum fructum faciat, cum alia requirantur ad fructum proferendum?* 761
6 *Quare dicitur granum cadens in terram, & non potiùs projectum in terram?* 762
7 *Quare non dicitur quod ſi granum non ceciderit ac mortuum fuerit, terra erit ſola & inutilis, ſed tantum quod granum erit ſolum?* ibid
8 *Quare cum multi modo Judæi ac Gentiles conveniſſent ad Chriſtum, tamen hoc divinum granum dicitur ſolum, niſi cadat in terram?* 763
9 *Quare Chriſtus mandat ut ſuus miniſter ipſum ſequatur?* 764
10 *Quare Chriſtus Dominus non explicat quæ præmia honorifica danda ſint à Patre ſuo miniſtrantibus ipſi?* 765
11 *Quare inſtante Chriſti morte dicitur judicium eſſe mundi?* 767
12 *Quare à cruce judicium de mundo profertur?* 768
13 *Crux regalis thronus judicii, regios miniſtros requirit?* 769
14 *Quare Princeps hujus mundi dicitur ejectus foras?* 770
15 *Quare Dominus ſuam mortem in cruce appellaverit exaltationem?* 771
16 *Quare non dicitur exaltatus tantum, ſed etiam exaltatus à terra?* 772
17 *Quare ex cruce quæ hominibus erat ſcandalum, promittit ad ſe omnia trahere Chriſtus Dominus?* 773
18 *Quare Chriſtus dixit, traham omnia, & non potiùs aliqua, cum multi ſua malitia diſtincti perſeveraverint?* ibid

Cap. XLIII.

Parabola Vineæ.

Quæst. I. *Quare Chriſtus Dominus propoſuit hanc parabolam, in eaque ipſe ſe introduxit ſub perſona hominis Patrisfamilias?* 778
2 *Quare Paterfamilias plantavit vineam, cum ſepe, torculari, & turri?* 777
3 *Quare Paterfamilias vineam ſuam locavit agricolis?* 779
4 *Quare Paterfamilias plantatam vineam, locavit agricolis multis nempe, & non uni, ut de vinea apud Iſaiam legitur?* ibid
5 *Quare agricolæ inſurgunt in ſervos domini ſui, ipſoſque percuſſerunt ac occiderunt?* 781
6 *Quare nullus ex agricolis tantæ iniquitati adverſatur, ſed omnes conveniunt ad occidendos ſervos domini ſui?* 782
7 *Quare poſt tot ſervos occiſos pater mittit filium ſuum, dicens, verebuntur filium meum?* ibid
8 *Quare cum Paterfamilias bene ſciret inverecundiam agricolarum, ait, ut ſcribit D. Lucas; Forſitan verebuntur filium meum?* 783
9 *Quare agricolæ cum filium domini ſui recognoſcant hæredem, ipſum voluit interficere?* 785
10 *Quare tam crudeliter agricolæ inſurgunt in filium, ut eum occidant?* ibid
11 *Quare mendaces Scribæ tam veram ſententiam contra ſe pronuntiant, Malos malè perdet?* 785
12 *Quare non exprimitur à quo regnum Dei ſit ab eis auferendum?* 786
13 *Quare ad plantandam vineam multa referuntur? ad deſtruendum verò unum tantum verbum proponitur?* 789
14 *Quare quæ priùs dicitur vinea, nunc verò regnum Dei nuncupatur?* ibid

Cap. XLIV.

Nuptiæ filii Regis.

Quæst. I. *Quare Chriſtus Dominus propoſuit hanc parabolam?* 791
2 *Quare Deus Pater cùm homo non ſit, aſſimilatur homini Regi?* 792
3 *Quare hic Princeps Evangelicus priùs dicitur homo, poſtea Rex?* 793
4 *Quare cum invitati noluiſſent venire, adhuc homo Rex eos vocat benignè ac urbanè?* 794
5 *Quare tauri, & altilia dicuntur occiſa in convivio, & non numerantur ſicut alterius quinque juga boum?* 795
6 *Quare non ſolum referuntur in convivio tauri, ſed etiam altilia appoſita?* ibid
7 *Quare cum iraſcitur, dicitur tantùm Rex, cum antea appellatus fuiſſet homo & Rex?* 797
8 *Quare iratus Rex miſſis ſuis exercitibus, perdidit homicidas illos, & eorum civitatem ſuccendit?* ibid
9 *Quare non ad curiales, nec ad ingreſſus, ſed ad exitus viarum mandantur ſervi, ut adducant bonos, & malos?* 799
10 *Quare Rex intrat, ut per ſe ipſum videat diſcumbentes, & hoc miniſtris non committit?* 800
11 *Quare quem Dominus reprobat, amicum vocat?* 803
12 *Quare arguitur homo quod ſine veſte nuptiali fuerit ingreſſus?* 802
13 *Quare cum arguitur homo quod eſſet ingreſſus, ſine veſte nuptiali, omnino obmuteſcit?* 803
14 *Quare hominis pannoſi mandat Rex ligare manus & pedes?* 804
15 *Unde in domo regali ac nuptiali fuerunt funes, ut hic miſer alligaretur?* 805

16 Quare ſtatim ac ſine ulla dilatione Rex mandat hominem ſordidum ligare ac mittere in tenebras exteriores? ibid

Cap. XLV.

Tributum Cæſaris.

Quæst. I. Quare tam accuratè Evangeliſta notat tempus quo Phariſæi hoc conſilium injerunt? 807
2 Quare Phariſæi conati ſunt Jesum potiùs capere in ſermone, quam in opere? 808
3 Quare Phariſæi mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis, & quinam eſſent Herodiani? ibid
4 Quare diſcipuli Phariſæorum Chriſtum Dominum de veritate laudant, & commendant? 809
5 Quare Phariſæi quærunt à Chriſto an tributum eſſet ſolvendum Cæſari, cum illi bene agnoverint, quod ipſe illud ſolverit? 811
6 Quare Phariſæi volunt capere Jesum in ſermone contra Cæſarem, & non potius contra Dei legem? 812
7 Quare cum Phariſæi blandè Chriſtum interrogaſſent, ipſe aſperè reſpondet, hypocritas vocans? ibid
8 Quare dixit Chriſtus Dominus, potiùs reddite quàm date, quæ ſunt Cæſaris Cæſari? 814
9 Quare Chriſtus priùs dixit reddenda Cæſari, quam Deo? 815
10 Quænam ſunt reddenda Cæſari, quæve Deo ibid.
11 Quare Chriſtus Dominus tam apertè illis dicit veritatem, & quod Deo reddenda quæ Dei ſunt? 816

Cap. XLVI.

Charitatis mandatum.

Quæst. I. Quomodo fuit Sadducæis ſilentium impoſitum? 817
2 Quare Phariſæi, & Sadducæi convenerunt in unum adverſus Chriſtum? 818
3 Quare impoſito ſilentio Sadducæi Phariſæi Chriſtum volunt tentare? 819
4 Quare de magno mandato quærit magiſter iſte? ibid.
5 Quare Dei dilectio ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima commendatur? 820
6 Quare Chriſtus Dominus tam manſuetè ac affabiliter agit cum hoc Doctore, cum antea valdè ſeverè ſe habuiſſet cum Phariſæis ac Herodianis? 821
7 Quare cum Doctor interrogaverit de primo mandato, non ſolum Chriſtus de illo reſpondit, ſed etiam ſecundum appoſuit? 822
8 Quare poſt Dei amorem ſtatim ſubjungitur amor proximi? 823
9 Quare ſecundum mandatum de dilectione proximi dicitur ſumi de primo? ibid

Cap. XLVII.

Arguuntur Phariſæi & Hieruſalem.

Quæst. I. Quare dicitur quod Phariſæi & Scribæ ſederunt ſuper cathedram, & non potius in cathedra? 826
2 Quare Dominus mandat, quod quæcumque dixerunt Phariſæi & Scribæ ſedentes ſuper cathedram Moyſis facienda eſſe? 827
3 Quare in recenſendis Phariſæorum vitiis ante omnia arguantur quod dicunt, & non faciunt? 830
4 Quare Phariſæorum onera importabilia dicuntur? 829
5 Quare Philacteria portabantur à Phariſæis? 832
6 Quare Dominus cum minatur Judæis, non facit mentionem de ſuo ſanguine, cum ob ipſum effuſum facta fuerit ſtrages Jeroſolymitana? 831
7 Quare Chriſtus Dominus expreſſè vocat Abelem juſtum, non verò expreſſè dicit juſtum Zachariam? 833
8 Quare ſuper Judæos minatur venturus omnis ſanguis qui effuſus eſt à mundi conſtitutione. 836
9 Quare Zacharias nominatur, & quis ſit iſte Zacharias? 835
10 Quare à flet Dominus Jeruſalem, & non potiùs ipſos Prophetas occiſos? 836
11 Quare Chriſtus Dominus ſe gallinæ aſſimilat? 839
12 Quare cum peccata fuerint communia totius gentis Judæorum, Dominus peculiariter facit comminationem contra Jeruſalem? 838

Cap. XLVIII.

Prælia audienda.

Quæst. I. Quare diſcipuli egreſſi de templo oſtendunt Chriſto Domino illius fabricationes? 839
2 Quare diſcipuli tria interrogant de excidio Jeroſolymæ, fine mundi, ac adventu Judicis? 841
3 Quare Chriſtus ait, Audituri eſtis prælia & opiniones præliorum, & non potiùs viſuri eſtis? 843
4 An præſentia Chriſti verba referantur ſolùm ad urbis Jeroſolymæ devaſtationem, an etiam ad illius & orbis excidium? ibid
5 Quare tempore Antichriſti aſſignatur quod ſurgat gens in gentem? 844

Cap. XLIX.

Antichriſtus.

Quæst. I. Quænam ſit hæc abominatio prædicta à Daniele, & hìc prænuntiata? 846
2 Quare cum narratur abominatio deſolationis Antichriſti, primò deſcribitur à loco ſancto? ibid.
3 Quàm terribilis ſit abominatio Antichriſti, ex quadruplici ratione oſtenditur. 847
4 Quare Chriſtus Dominus hic adducit teſtimonium ex Daniele Propheta? 849
5 Quare cum perſecutio Antichriſti totum premet orbem, tamen Chriſtus peculiariter ait, quod qui ſunt in Judæa fugiant ad montem? ibid
6 Quare Chriſtus dixit de illis, qui erant in tecto, vel in agro, quòd non revertantur tollere veſtimentum, vel aliquid de domo ſua? 851
7 Quare Chriſtus Dominus dixit potiùs, væ prægnantibus, quàm væ claudis, ægris & decrepitis. 852

8 Quar

8 *Quare Chriſtus mandat orare, ne fuga contingat in hyeme, vel Sabbato.* 853

9 *Quam terribilis & dura perſecutio denuntiatur qualis nunquam fuit.* 857

10 *Quare ex divina pietate breviabuntur dies illi propter electos.* 856

11 *Quam variis modis Pſeudo.prophetæ Chriſt milites ſeducere conabuntur, ſed martyrum fides invicta ſtabit.* 857

12 *Quare, nec hic, nec illic, nec in deſerto invenietur Chriſtus?* 858

13 *Quare juſti, ac ſancti cum aquilis comparantur?* 861

14 *Quare cum vultures, corvi, ac alii paſſeres currant ad cadavera, hic ſolum de aquilis fit mentio.* 860

15 *Quare cadaver hic ponatur ad quod advolant aquilæ?* 861

Cap. L.

Judicium finale.

Quæst. I. *Quomodo Sol, Luna, ac Stellæ, obſcurabuntur, quamque terribilem horrorem indicabunt?* 862

2 *Quanto tempore horribiles tenebræ durabunt quibus cæleſtia aſtra appetunt abſcondi ab ira Dei.* 863

3 *Quare Sol, Luna, ac Stellæ obſcurabuntur?* 864

4 *Quare Sol regius planeta primo, & ante omnia obſcuratur?* 866

5 *Quare Luna obſcuratur, & non dabit lumen ſuum?* 867

6 *Quare Stellæ dicuntur cadentes de Cœlo?* 868

7 *Quare Sol, Luna viduantur ſuo lumine adhærentes Cœlo, Stellæ vero dicuntur cadere?* 869

8 *Quare mare dabit horrendum ſonitum?* 870

9 *Quare ante judicium tot, tamque ſigna in omnibus elementis præcedunt?* 871

10 *Quare tam vehementer homines areſcent, ac tabeſcent?* 872

11 *Quare virtutes Cœlorum commovebuntur?* 873

12 *Quando, & quomodo, quantaque luce Crux apparebit in judicio finali.* 875

13 *Quare Crux apparebit in judicio Univerſali.* 876

14 *Quare Chriſtus veniens ad judicium dicitur filius hominis?* 877

15 *Quare Chriſtus venit ad judicium non ſedens ſuper Cherubim, ut olim, ſed ſuper nubem?* ibid.

16 *Explicatur majeſtas Chriſti venientis ad judicium cum ſuis Angelis?* 878

17 *Quare Juſti cum ſeparantur ovibus comparantur, reprobi vero hædis.* 879

18 *Quare Chriſtus prius præmiat electos, quàm puniat reprobos?* 881

19 *Quare inter præclariſſima virtutum facinora ſolum de operibus miſericordiæ facit Dominus mentionem?* ibid

20 *Quare electi ſic proprias virtutes ignorant, ut dicant, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem.* 883

21 *Quare miſericordiæ opera non pauperi, ſed ſibi data Chriſtus affirmat.* ibid

22 *Explicatur, quam horrenda & terrifica vox illa erit:* Ite maledicti. 885

23 *Quare ignis inferni dicitur præparatus malis Angelis non verò hominibus etiam malis.* 886

24 *Quare à ſupremo Rege præmium indicitur, expreſsè æternam, ut ignis damnatorum* ibid.

25 *Quare cùm inferno varia ſint tormentorum genera, ſolum de igne facit Dominus mentionem.* 287

Cap. LI.

Decem Virgines.

Quæst. I. *Quare regnum cœlorum virginibus comparatur?* ibid

2 *Quare Virgines dicuntur decem.* 891

3 *Quare juſti in Eccleſia militante comparantur cum virginibus, in triumphante verò cum viris, ac hominibus.* ibid

4 *Quare ſimul in Evangelio narrantur Virgines fatuæ, & prudentes?* 892

5 *Quare in Evangelio Virginis introducuntur cum lampadibus, viri verò cum lucernis?* ibid.

6 *Quare ex decem Viginibus quinque notantur ab Evangeliſta fatuæ?* 893

7 *Quænam eſſet fatuitas harum Virginum.* ibid

8 *Quare Virgines dormientes non arguuntur, cum apud Pſalmiſtam pereant viri, qui dormitaverunt?* 895

9 *Quare vox fit media nocte, explicatur rara, & admirabilis virtus S. Thereſiæ.* 896

10 *A quo facta eſt hæc vox, expenditurque cor Beatæ Thereſiæ ab Angelo tranſveberatum* 897

11 *Quare Virgines ornaverunt lampades ſuas, quibus Thereſia maximè refulget.* 898

12 *Quam ornata fuerit lampas Carmelitanæ familiæ Thereſia, ac aliis viris illuſtribus.* 899

13 *Quare cum fatuæ à prudentibus oleum poſtulant; non prudentes, ſed ſapientes vocant?* 901

14 *Quare fatuæ Virgines dicunt, date: non verò vendite, vel accommodate.* ibid

15 *Quare fatuæ virgines à prudentibus petunt, non de alieno oleo, ſed de proprio.* 902

16 *Quare dicunt lampades extingui, & non potius extinctas eſſe?* 903

17 *Quare prudentes Virgines tam rigidè ſe exhibent erga fatuas, ut ne illi tantillum olei velint porrigere?* 904

18 *Quare prudentes ad vendentes mittunt fatuas, & cum reſpondent, non dicuntur ſapientes, ſed prudentes.* ibid

16 *Quare dum fatuæ Virgines vadunt emere oleum, venit ſponſus, & clauditur janua.* 205

20 *Quare Virgines fatuæ clamant non ſponſum, ſed Dominum dicentes: aperi nobis* 906

21 *Quare ipſe Dominus reſpondet Virginibus fatuis:* Neſcio vos.

Cap. LII.

Talenta diſtributa.

Quæst. I. *Totius parabolæ ſenſus explicatur.* 908

2 *Quare in præſenti Chriſtus Dominus dicitur homo tantum, & non Rex, vel Pater.* 909

3 *Quare hic vir primo dicitur homo, ſecundo vero loco Dominus?* 910

4 *Quare homo iſte dicitur peregre profectus?* ibid.
5 *Quare homo ſolùm ſervos ſuos vocat, & non alios?*
6 *Quare homo dat bona ſua, & non aliena, & nullus de hac diſtributione conqueritur?* 912
7 *Quare ipſe Dominus, & non aliquis Angelus venit ad rationem ponendam cum ſervis?* 913
8 *Quare fidelis ſervus non vocatus ſe coram Domino repræſentat.* 914
9 *Quare bonus ſervus duplicata talenta Domino offert?* 915
10 *Quare talenta tradita, bona pauca vocat Dominus?* 916
11 *Quare fideli ſervo dicitur, intra in gaudium Domini tui?* ibid.
12 *Quare tam ſermo, qui quinque talenta, quam illi, qui duo lucratus eſt, idem præmium aſſignatur?* 917
13 *De iniquo ſervo.* ibid.

SUMMA

SUMMA
CONCIONUM AD OMNES
Dominicas totius anni.

Prior numerus paginam deſignat: Poſterior eſt marginalis.

Dominica 1. *Adventûs.*

Luc. 21.

ERUNT ſigna in Sole. 862. cap. 59. videatur per totum.

Dominica 2. *Adventûs.*

Matth. 11.

Cum audiſſet Joannes in vinculis. In multis laboribus exercitantur à Deo. p.644. 8.9. & ſeq
Cum audiſſet in vinculis. Chriſti diſcipulos non deliciæ, ſed labores conſequuntur. 70. 67. & ſeq.
Cum audiſſet Joannes. In vinculis eſt, & Chriſti dignitatem cognoſcit quam valdè difficile ſit apud homines alterius dignitatem fateri 93. 132
Mittens duos de diſcipulis ſuis, ut à Chriſti veritate illuſtrentur, ac illuminentur.690.64.65.
Mittens duos. Viro juſto multa cura eſt de aliorum ſalute, inde Joannes ſuos diſcipulos ad Chriſtum mittit. 234.23.24.
Mittens duos. Cum ſit in vinculis mittit diſcipulos;in ipſis vinculis virtus Joannis non deficit ſed manifeſtatur. 844. 26. & ſeq.
Tu es qui venturus es. Bonus magiſter in ſe ſpeciem dubitantis, ac ignorantis aſſumit, ut diſcipuli inſtruantur, ac illuminentur. 66. 58 & 426.6
Tu es qui venturus es. Nomine ſuo interrogat tanquam bonus magiſter,ut ſuorum defectus occultet.87. 92. Vide multa verbo *Defectus.*
Euntes renunciate Joanni. Non verbis, ſed operibus reſpondet, non ſunt neceſſaria verba, ubi opera loquuntur. 632.64. & ſeq.
Cæci vident. Chriſtus beneficentiâ manifeſtatur. 299. 83
Pauperes Evangelizantur. Pauperibus dona largiri divinitatis nota. 361.150
Quid exiſtis videre arundinem vento agitatam. Inter eximias Joannis virtutes ejus; inſignis conſtantia maximè laudatur à Chriſto.232.15 & 636.87. & 875.86.
Qui mollibus veſtiuntur. Baptiſta opponit aulicos pretioſis veſtibus exornatos. Veſtis enim Joannis correſpondet muneri, ac officio prædicantis pœnitentiam. 422. 109. 110, 111. & 541. 17

Dominica 3. *Adventûs.*

Joan. 1.

Miſerunt Judæi Sacerdotes, & Levitas Eligunt Judæi in legatos Sacerdotes,& Levitas, gentem ambitioſam, & depravatam, ex quibus Judæorum mala intentio deprehenditur. 149 128. & ſeq.
Miſerunt Judæi Sacerdotes. Pro re magna magnos miniſtros eligunt, & deſignant. 831.32
Miſerunt Sacerdotes, & Levitas. Ex odio erga Chriſtum volunt Joannem conſtituere Meſſiam, cum apertè Chriſtus,ut talis eſſet venerandus;odium obcæcabat,& nullum evidentia mitigabatur. 134.29. & ſeq. 429 29. & ſeq.
Miſerunt Sacerdotes,& Levitas. Joannes ex tribu Leviticia, minimè poterat eſſet Meſſias, qui ex tribu Judæ vaticinatus erat, tam Judæi Joannem volunt eligere Meſſiam amoris affectu, non verò rationis judicio. 192.34. & ſeq 704.55. & ſeq.
Miſerunt Sacerdotes,& Levitas ad Joannem. Meſſiæ dignitas ex Dei dono data, tamen Judæi ex arrogantia, Meſſiam conſtituere pro ſuo beneplacito volunt. 294.57. & ſeq.
Miſerunt ad Joannem. Applauſus hominum in deſerto fugiebat Joannes,& ibi eum homines venerantes quærunt. 867. 35
Miſerunt ad Joannem, magnum ſanctitatis Joannis elogium,quod cum eſſet pauper ad dignitatem eligitur. 361.150
Tu quis es. Interrogant, ut ſupra ſuam conditionem ;ei dignitatem conferant. 324.79 80
Confeſſus eſt, & non agnovit. Joannes totus in Deum intentus, omnia mundialia contemnit. 509. & 128. & ſeq.
Elias es tu, & dixit, non; Propheta es tu, & dixit, non. Quo pacto potuit Joannes dicere ſe non eſſe Prophetam, qui Chriſti ore Propheta nominatur.Ingenuus ſanè de omni honore obliviſcitur, & ſolum de ſui demiſſione, ac humilitate, quod non ſit, recordatur. 79.33, 34. & ſeq.
Elias es tu? Propheta es tu, & dixit non. Joannes à Chriſto dictus eſt Propheta, & in munere præcurſoris, figuram Eliæ gerebat Joannes. Et tantum de ſe omnia negat, nam cum eſſet verè humilis non cum aliis, ſed infra omnibus ſe reputabat. 435.61. & ſeq.
Quid ergo baptizas. Cum Joannem Judæi vident à dignitate depoſitum ſtatim eum contem-

mentes in ipſum inſurgunt.671.179.180 870.
58

Dominica 4. Adventus.

Luc. 3.

ANno quinto decimo. Deſcribitur Reſpublica Judaica ſub multis principibus tyrannicè eam depopulantibus: temporalia regna plena rapinis. 369.36.27

Anno quinto decimo Imperii Tiberii Cæſaris. Qui per ſuam ambitionem nullo loco, ac principatu quieſcebat. 19.11. 13.& ſeq.

Procurante Pontio Pilato Judæam. Qui ut ſuam poteſtatem, ac juriſdictionem tueretur, multa mala eſt operatus in populo. 782.41.42

Procurante Pontio Pilato. Multis & novis tributis vexabat rempublicam, ut de ſanguine pauperum veſtiretur.540.13 & 564.101.cum tamen tributum ſemel impoſitum perpetuum ſit. 827.53

Tetrarcha autem Galilææ Herode. Qui objecto zelo boni communis ut templum, ac rempublicam amplificaret turpiſſima facinora perpetratus eſt. 685. 36. & ſeq.

Sub Principibus Anna, & Caipha Ambitione ducti inter ſe Pontificatum per alternas vices gerebant. 201 89 & 90

Sub Principibus Anna, & Caipha. Tam atrociſſimi Principes deſcribuntur, ut inde enuncietur expectatiſſimus Meſſiæ Adventus. 648. 36. & ſeq.

Factum eſt verbum. Verbum dicitur potius factum, quam dictum, quia prædicator potius debet ſuadere facto, quam ore, & operibus potius, quam verbis. 164 236.237

Factum eſt verbum Domini in deſerto. Fugiebat humanum applauſum latitans Joannes in deſerto. 253.66

Prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. Prædicabat rigorem pœnitentiæ ſimul cum ſuavitate Baptiſmi; prædicator ſimul adjungat rigorem cum ſuavitate. 796.35.& ſeq.

Vox clamantis in deſerto. Vox ex intimis præcordiis naſcitur, prælatus ut fructum faciat, ſe debet eviſcerare, ut ſubditis proficiat. 761. 26.& ſeq 837.68

Omnis vallis implebitur, & collis humiliabitur. Humilietur excelſus, ut erigatur humilis. 435. 58

Omnis vallis implebitur. Ex ultimo, ac infimo loco Deus erigit humiles ad primum locum. 437. 73. & ſeq.

Dominica infra octavam Epiphaniæ.

Luc. 2.

AScendentibus illis. Aſcendebant cæteri, aſcendunt Maria, & Joſeph, ut legem adimpleant, & ſingularitatem devitent. 694.130. & ſeq.

Aſcendentibus illis. Aſcendebant ad templum, ut nos informarent, quod ſemper ad virtutem ſit aſcendendum, & nunquam quieſcendum. 195.51.& 242.71.& 370 43.& ſeq.

Secundum conſuetudinem. Chriſtus Dominus ſuorum bonam antiquorum conſuetudinem tenebat, ac obſervabat. 22. 30. & 46. 31.& 90. 109 259. 197

Remanſit puer Jesus: conſanguinitatis vincula dimittenda, ut Deo, ejuſque myſteriis ſerviamus. 450.78

Remanſit puer Jesus. A parentibus ſe abſentat, ut doceat, quod pro Deo omni ſconſanguinitas ſit relinquenda, ac dimittenda. 604.110.111

Remanſit puer Jesus. Ut de ejus abſentia maximè amor inflammaretur; aliquando enim magis abſentia, quam præſentia æſtimamus, ac veneramur. 80.44.& ſeq.& 261. & 106.108

Remanſit puer Jesus. Cujus ratio ſubditur, *in iis quæ Patris mei ſunt oportet me eſſe*; parentes, ac omnia propria relinquenda, ut muneris obligationi ſatisfaciamus. 476. 39. & 98. 166

Exiſtimantes illum eſſe in comitatu. Dum quilibet Parentum quoad ſpeciem de alterius cura circa puerum confidit, uterque ſine filio invenitur, ut hoc ſit nobis documentum, quod humanæ præſumptioni non multum ſit fidendum. 403.69.& 656.83

Inter cognatos, & notos. Et cur inter cognatos, & notos, & non inter alios; quia maximè decantanda eſt pietas inter cognatos. 430.38. Valde frequenter apud mundiales res contigit. 357. 127

Inter cognatos, & notos, qui ſuorum jactura ſæpè commoventur. 562.148.139

Egreſſi ſunt in Jeruſalem. Diviſi amiſerant, non verò diviſim regrediuntur ut inveniant, ut inſtruantur, quod unitas multum conducit ad Chriſtum, ac ejus dona obtinenda. 414. & 215. 53. & ſeq.

Et interrogantem. Ipſa ſapientia non dedignatur interrogare, non ut diſcat, ſed diſſimulat ignorantiam, ut efficacius doceat. 66.58

In his quæ Patris mei ſunt. Ut filius ſui Patris operatur, nam illuſtris originis claritas ad virtutes fomes eſt. 383.123

Dominica 3. poſt Epiphaniam.

Joan. 2.

NUptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. Cana, id eſt zelus. Galilæa, id eſt tranſmigratio, ibid nuptiæ celebrantur, quia deliciæ hujus mundi ſecum habent tranſmigrationem, ac brevitatem. 450.76.& 541.21.& ſeq.

Deficiente vino. Vinum temporalia bona denotat, cum enim eſſet ibi Jesus, ad ejus præſentiam omnia temporalia deficiunt. 115.139.& ſeq 170. 280

Vocatus eſt autem Jesus, *& diſcipuli ejus.* Chriſti Domini paupertati ſuccurrunt, cum eum vocant ad prandium, & ipſa vocatione propriam calamitatem depellunt conjuges: nam eo ipſo quod quis alienæ calamitati ſuccurrit, ſuæ & conſulit. 386. 15. & 426. 7. 8.9. Vide multa in indice. Verbo *Eleemoſyna.*

Et erat mater Jesu *ibi.* Sapienter Mariam vocant, ut ejus præſentia habeant aſylum ad omnem propulſandam calamitatem. 253.64. & 661. 110.& ſeq. & 626. 20

Deficiente vino. Non expectat Virgo egentium preces; ingens enim liberalitas eſt ſupplicationem antevertere, & ſine precibus dare. 491. 18

Defi

Deficiente vino. Teſte D. Chryſoſtomo apud D. Thomam aliquantulum diſtulit Chriſtus, ut à multis rogaretur, multorum enim rogatio efficax jux impetrādi.47.40.& 214.49.& ſeq.

Vinum non habent. Non alteri dixit Virgo, niſi tantum Jesu, qui ſubvenire poterat; neceſſitas ei aperienda, qui remedium exhibere valet. 21.24

Vinum non habent. Cur permittit Virgo, ut vinum deficiat, cur ante illius defectum non ſubvenis; donum ſanè in neceſſitate valde gratum. 62.32

Quid mihi & tibi mulier, diſſimulat exaudire ut largiſſimè concedat. 26.64

Quid mihi & tibi. Sic ad ſpeciem videtur aliquantulum durè reſpondere, cum tamen ipſa oratione non gravetur, ſed delector. 177.37.& ſeq.

Quodcumque dixerint vobis facite. Oraverat Virgo pro præſenti neceſſitate, & oratio fervida certa de obtinendo dono, ac vices omnipotentiæ fungitur. 41.161.& ſeq.

Haurite nunc. Vinum generoſum, ac excellens cum omni bonitate, & dono in Euchariſtia offertur. Vide verbum *Euchariſtia* in Indice.

Bonum vinum. Deus non ſolum dat neceſſaria, ſed etiam, quæ ſunt ad jucunditatem. 755.32 & ſeq.

Dominica 3. *poſt. Epiphaniam.*

Matth. 8.

Ecce leproſus veniens. Labores, ac afflictiones homines ducunt ad Deum. 146.110.& 456.114.& ſeq. & 500 76.& ſeq.

Ecce leproſus veniens. Ipſa preſſura, ac calamitas mentem illuminat, & dat cognitionem, ut Deum quæramus. 120.46.& ſeq.

Adorabat eum. Marcus addit *flexis genibus* frequenter petens venit adorans. 24.47

Domine ſi vis. Non abſolutè petit, ſed cum divina voluntate ſe componit, & adaptat. 656.83. & 711.121

Domine ſi vis potes me mundare. Non eſt importunus interceſſionibus, ac petitionibus, ſed ſtrictis verbis utitur. 60.22.& ſeq. 645.13

Potes me mundare. Salutem poſtulat, modum verò illam obtinendi Deo relinquit. 645.15

Potes me mundare. Chriſtus deſcendens de monte provocat leproſum, ut ab eo ſalutis beneficium petat. 717.32.33

Potes me mundare. Orabat flexis genibus cum humilitate, & inde valde efficax fuit oratio. 31. 97.& ſeq.

Potes me mundare. Oratio erat animi afflicti præ magnitudine morbi, & inde multum efficax extitit oratio. 37.137.138

Extendens manum ait volo mundare. Velociſſimè Deus exaudit noſtras preces. 506 112.113.114

Et confeſtim mundata eſt lepra ejus. Dei beneficia citiſſimè in nos defluunt. 31.100.& 224.28.

Vide nemini dixeritis. Præbet exemplum, ut interpretatur Haymon, opera virtutum abſcondenda eſſe ab hominum aſpectu. 386.16.& ſeq. & 653: 62

Dominica 4. *poſt Epiphaniam.*

Matth. 9.

Aſcendente Jesu *in naviculam ſecuti ſunt eum diſcipuli.* Si Princeps, vel Prælatus aliquid prior exequitur, facilè ſubditi eum imitantur, ac ſequuntur. 207.& 372.58. & ſeq. & 543 30.

Secuti ſunt eum diſcipuli. Inter Chriſtum, & ſuos diſcipulos intima unio. 282.65

Et ecce motus magnus factus eſt. Deus dat labores ac afflictiones, ut ſui juſti illi exerceantur. 644.8 & ſeq. &.70.87.& ſeq.

Ecce motus magnus factus eſt. Grex Chriſti perſecutione paſcitur, ac vivit. 371.49

Domine ſalva nos perimus. Multorum oratio valdè efficax. 47.40.& 214.49.& ſeq.

Domine ſalva nos perimus. In periculo cum ſpe orandum. 195.54

Qui timidi eſtis. Deus vult exorari, ut avertat ſupplicium, ac pœnam imminentem. 222.21. & ſeq.

Qui timidi eſtis. Chriſtus in ſuis amicis reprehendit errores 10.32.& dum eos oſtendit capaces reprehenſionis, eos declarat regimine aptos, & dignos. 75.133.& ſeq.

Qui timidi eſtis. Præſente Chriſto nihil timendum videbatur, à Dei namque præſentia omnis ſecuritas, & bonum, omnéque malum propulſatur. 237.42.& 274.122.123

Qui timidi eſtis modicæ fidei. Eos arguit de timore ob tempeſtatem, nam fide omnis adverſitas vincitur, ac ſuperatur. 850.31.& ſequentibus.

Facta eſt tranquillitas magna. Valde grata poſt tam vehementem tempeſtatem. 610.53.& 389.32.& ſeq.

Facta eſt tranquillitas magna. Nullus eſt labor, ac preſſura hujus vitæ, quia non habent finem. 61.30

Porro homines illi admirati ſunt. D.Marcus ſcribit timuerunt timore magno, dicentes, *quis putas es?* ex tanta ſerenitate timent, ingens favor cordato viro timoris cauſa. 165.241

Dominica 13. *poſt Epiphaniam.*

Matth. 13.

Cum dormirent homines. Diabolus occaſiones explorat, ut noceat. 234.20.21

Venit inimicus homo. Et Diabolus erat, & tamen dicitur homo, durius ipſe pugnat per hominem, quam per ſeipſum, 113.44

Venit inimicus homo. Explorat enim Diabolus, ut malum, quod infert alteri referatur. 174.17

Superſeminavit zizaniam. Quam diabolus habuit paratam, ut homini inferret damnum. 534, 142.& ſeq.

Cum autem creviſſet herba; tunc apparuerunt zizania: herbæ inutiles ſecum afferunt zizaniam, & unum peccatum. 18.101

Tunc apparuerunt zizania. In agro illo ſupereminet zizania ſuffocans triticum, ac herbas alias; frequenter impius ex alterius modeſtia fit pejor ac procacior. 590.66.& ſeq.

Inimicus homo hoc fecit. Rectè inimicus dicitur,

qui

qui ſub noctis ſilentio, ac abſcondite, crudeliter tantum malum intulit. 312.12. & 377.89

Inimicus homo hoc fecit. Inimicus non ferox, non Diabolus, ſed homo dicitur, homo in hominem crudeliciſſius. 336.153. & ſeq.

Sinite utramque creſcere uſque ad meſſem. Dat Deus locum pœnitentiæ, ne citò *amputemus fratrem*, ut ait Hieronymus. 404. 75. 76. 452. 91. 28. 37

Sinite utramque creſcere uſque ad meſſem. Deus differt, & minatur eradicationem, ac ſupplicium, ut miſericordiam petamus. 222. 21. & ſeq.

Ne fortè colligentes zizaniam, eradicetis ſimul, & triticum. Virtus à vitiis ſeparanda, nam ex malis multum contagium. 29 82. & 175.27. & ſeq. & 240. 58. & 803. 65

Eradicetis ſimul & triticum. Iniquorum ſupplicio juſtus non eſt ſimul involvendus. 313.18.19

Dominica 6. poſt Epiphaniam.

Matth. 13.

Simile eſt regnum cœlorum grano ſynapis. Juxta multos Patres per granum ſynapis prædicatio Evangelica intelligitur, nam ut granum ſynapis aliquando ſoporat, & pungit. 796. 35. & ſeq.

Quod minimum quidem eſt; cum autem creverit, majus eſt. Ex minimis Deus ad excelſa, ac ſublimiora erigit. 437.74. & ſeq. & 576.64. & ſeq.

Cum autem creverit. In virtute nunquam ceſſandum, ſed ſemper ad ulteriora progrediendum ac proficiendum. 195 51. & 370.43. & ſeq.

Cum autem creverit. Crevit non citò ad ſuprema evolando, ſed paulatim procedendo. 408.23. & 819 21. & ſeq.

Simile eſt grano ſynapis. D. Hilarius can 13. grano ſynapis Dominus ſeipſum comparavit acri ſemini, & omnium minimo.

Cujus virtus preſſuris accenditur. Tribulationibus ac laboribus premimur, ut ad cœli ſublimia erigamur. 705. 79. & ſeq. & 706. 85. 86. & ſeq.

Quod accipiens homo. De grano ſynapis in ſingulari loquitur, cum tamen non unum granum ſeminet homo, ſed multa; fideles per granum ſynapis deſignati ſic ſe habent inter ſe, ut non tanquam plures; ſed veluti unus homo ſe habeant. 215.53.56.57. & 445 43

Simile eſt regnum cœlorum fermento. Per regnum cœlorum intelligitur Eccleſia, ac ejus prælati, & comparantur fermento: nam fermentum ut maſſam valeat fermentare, requiritur ut liqueſiat, ac in maſſa imbibatur: ſic & Prælati, ut ſubditis ſubveniant ſe debent eviſcerare, ac ex ſubſtantia ſubtrahere. 771.26. & ſeq. 835. 68

Quod acceptum abſcondit mulier. Notat D. Chryſologus ſerm. 99. quod in ſeminando grano ſynapis ſermo dirigitur ad virum; hic verò cum de farina agitur, fœmina proponitur; unuſquiſque in ſuo officio ſe exerceat, ita ut vir, quæ ſunt virorum agat, mulier quæ fœminarum. 156.174. & 256.35. & ſeq.

Dominica in ſeptuageſima.

Matth. 20.

Simile eſt regnum cœlorum homini Patrifamilias, qui exiit primo mane. Vide p.623

Dominica in ſexageſima.

Luc. 8.

Exiit, qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum. Non per alios, ſed per ſeipſum ſeminat. Nam res magna ſine detrimento miniſtro non committitur. 631.51. & 72.99.100.101. & 75. 10. 11. & ſeq.

Exiit qui ſeminat. Ipſe paterfamilias per ſeipſum ſeminat, præſul enim conſtituitur ut ſerviat; & miniſtret. 376.75 420 95. & ſeq.

Exiit qui ſeminat. Magnus labor ſeminare: ſpontaneè tamen exiit, ſpontanei autem labores dulces, & ſuaves. 116.17. & ſeq.

Seminare ſemen ſuum. Exiit è domo ſua ſeminare Dei verbum; non ſolùm ſermone auribus objecto, ſed etiam exemplo oculis prapoſito. 164.236. & ſeq.

Aliud cecidit ſecus viam. Cur providus Paterfamilias ſpargit ſuum ſemen in loco, ex quo nullus dimittendus erat fructus. Ingens liberalitas abſque ſpei incrementis virtutum monumenta colere. 405.7. & 515.161. & 638. 88. & ſeq.

Aliud cecidit ſuper Petram, & natum aruit. Cur de prima jactura eruditus ſemen ſuum non retinet ne perdat, ſciebat ſanè, quod non ſemper una infelicitas præſagium ſit alterius. 784. 43

Aliud cecidit inter ſpinas. Ex ſemine jacto, quem fructum colligit, ſpinas nempè, & tribulos; frequenter beneficii conſequentia, odium, & injuria eſt. 230.74. & ſeq. & 328. 105. & ſeq. & 591. 72. 73

Simul exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud. Spinæ vehementer grana ſuffocare nituntur: peſſimi ingenii eſt aliorum magna facta infuſcare, ac corrodere. 192. 31. & ſeq & 82.54. & ſeq.

Suffocaverunt illud. Nocere, ac triticum ſuffocare moliuntur ſpinæ, valdè ingenitum homini nocere, ac damnum inferre. 336.153. & ſeq. & 347.59.60

Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Varii, & inconſtantes à domo Dei exulant, & rejiciunt. 188.9. & 274 20 & 310.59

A divitiis ſuffocantur. Cum divitiæ nitent, virtutes obſcurantur. 323. & 601. 36.38

A divitiis: & voluptatibus. Voluptates, ac delitiæ tribulis comparantur ex ipſis voluptatibus dolor, ac amaritudo prodiit. 498.68.62. & 542. 21. & ſeq.

Dominica in quinquageſima.

Luc. 18.

Aſſumpſit Jesus, *duodecim. & ait illis.* 693 c.37. per tot. & 715. c.38. per tot.

Summa Concionum.

Dominica in Quadrageſima.
Matth. 4.

D*uctus eſt Jeſus.* Vidit Dæmon cœlos apertos, audivit paternam vocem, & tamen tantis teſtimoniis ſolum hominem præſumpſit; plus valet apud mundiales levis ſuſpicio ad notam, quem clara evidentia ad virtutem. 341. 26.27. & 353..130.

Ductus eſt Jeſus à ſpiritu. Monemur quod ſecurus eſt homo contra Dæmonis jacula, ubi Dei, vel ſuperioris voluntas eum conſtituerit. Locus propria voluntate electos periculoſus; ſuperioris juſſu ſecurus. 121.52.& ſeq.& 601.19

Ductus eſt Jeſus. Vidit Dæmon Jeſum à Spiritu ſancto eductum ab aquis, audivit paternam vocem. *Hic eſt filius meus*, & tamen adhuc dubitat an ſit Dei filius. Inimicus nulla evidentia percipit tua magnalia, ſed ſemper quid exiguum reputat. 82.54.& ſeq.& 297.96

Cum jejunaſſet quadraginta diebus. Cùm Dæmone congreſſurus auſterè jejunat, ut ſuo exemplo inſtruant efficaciam jejunii ad expellendos dæmones. 181.63

Cum jejunaſſet quadraginta diebus. Non unum, vel alterum diem jejunat, ſed quadraginta, perſeverantiam & conſtantiam in virtute oſtendens. 392.48. & 636.87

Acceſſit tentator. Dupliciter diabolus exiit in bellum contra Deum; primo aperto marte in cœlo, hic verò occultè, ac inſidioſè, ut crudelius pugnaret. 310. 4. & 377.89

Dic ut lapides iſti panes fiant. Diabolus jubet duriſſimo pane lapideo vivere, ſciebat, quod homines Dei ſuavia deſpiciunt, ut ſibi eligunt mundi dura, & aſpera. 450.76.& ſeq.& 474. 25. & ſeq. & 517.174

Dic ut lapides iſti panes fiant. Cur diabolus non unicum panem, ſed plures requirit, curavit de ſæculi more ut panibus exundaret, nam temporalium abundantia multam ruinam parit. 4. 17. & 741. 48. 49

Aſſumpſit eum Diabolus in ſanctam civitatem. Repentè ad excelſa evehit, ut facilius præcipiter, repentina altitudo ruinam parit. 143. 84. & 614.71. & 669.164. & 819 21. & ſeq.

Mitte te deorſum. Caſum cum ſublimitate conjunxit, altum enim faſtigium ſæpè ruinæ, ac infelicitatis eſt mater. 770. 82. & 287.12. & ſeq. 402.61. & 560. 135. & ſeq.

Oſtendit ei omnia regna mundi. In momento namque temporis, ac per quandam ſpeciem, ut eſt multorum opinio, & rectè quidē quia omnia bona mundi cogitatione & non re apparentia & non veritate exiſtunt. 393.2.& 489.10.& 11

Feria 2. poſt Domin. 1.
Matth. 25.

Cum venerit filius hominis. Vide c. 25. p. 459

Feria 3. poſt Domin. 1.
Matth. 21.

Cum intraſſet Jeroſolimam. Vide c. 41. p. 749.

Feria 5. poſt Domin. 1.
Matth. 15.

Egreſſus Jeſus in partes Tyri, & Sydonis, c. 2. p. 18.

Dominica 2. Quadrageſimæ.
Matth. 17.

Aſſumpſit Jeſus Petrum, & Jacobum. p. 130

Feria 2. poſt Domin. 2.
Joan. 8.

Ego vado, & quæretis me. Vide c. 15. p. 286

Feria 3. poſt Domin. 2.
Matth. 23.

Super Cathedram Moyſi. Vide c 47. p. 826

Feria 4. poſt Domin. 2.
Matth. 20.

Aſcendens Jeſus Jeroſolym. Vide c. 37. p. 693

Feria 5. poſt Domin. 2.
Luc. 16.

Homo quidam erat dives. Vide c. 29. p. 539

Feria 6. poſt Domin. 2.
Matth. 21.

Homo quidam erat Paterfamilias, & plantavit vineam. Vide cap 43. p. 776

Sabaatum poſt Domin. 2.
Luc. 15.

Homo quidam habuit duos filios. Vide c. 27. p. 488

Dominica 3. Quadrageſimæ.
Luc. 11.

E*rat Jeſus ejiciens dæmonium.* Jeſus vocatur dum miſeri hominis commodis conſulit, & contra dirum inimicum pugnat. Principis eſt pro ſuis ſtate, ac pugnare, & eorum commodis conſulere. 366 22.& 481 65

Erat Jeſus ejiciens Dæmonium. Magnum miraculum magnam Chriſti virtutem declarans, cum potens dæmon ejicitur ac punitur, ut miſer, & pauper homo liberetur; Divinitatis nota, ut potentes contemnantur, & pauperes liberentur. 361. 150. & 552. 90. & ſeq.

Erat Jeſus ejiciens Dæmonium. Illud *erat*, velut quandam moram denotat, cum tamen ſua potentia poſſet ejicere in inſtanti, declarans, quod in hoc negotio potius ratione, quam potentia procedebat. 311.9.& ſeq.& 768.66

Erat Jeſus ejiciens Dæmonium. Quædam dæmonis pertinacia arguitur, quæ ex diuturnitate manendi venit. Vitium enim quod ex conſuetudine in mores abiit, valdè difficilè expellitur. 671.176. & 296.66. & ſeq.

Erat Jeſus ejiciens Dæmonium. Erat tanquam moram interponens, quia veluti pro urgenti ſua authoritatis ratione, adducebatur, ut homini daret linguam, quæ ſæpè illi eſt occaſio ad multa mala. 51.73. & ſeq.

Et illud erat mutum. Ora hominis dæmon clauſit, mutum reddidit, ne valeat confiteri, ut inde ad ſalutem reſurgat. 477. 90 & ſeq. Vide multa verb. *Confeſſio.*

Et illud erat mutum. Vitiis deditus miſeram taciturnitatem ſuſtinet, vitia enim ejus proprium os comprimunt. 313.21. & 314. 22.23

Locutus eſt mutus. Diū mutus fuerat, etſi jam expediſſe

expeditè loqueretur, adhuc mutus dicitur ſæpè homo non ex præſentibus, ſed ex antiquis judicatur. 352.100.& ſeq. & 568.15

Quidam dixerunt in Beelzebub. Qui virtute nitet, & fulget contra odium, ac invidiam armetur. 406. 12. & ſeq.

In Beelzebub principe Dæmoniorum. Miraculum vident & dæmonis opus clamant pejora ſemper credimus, & illa vera exiſtimamus. 351. 99

In Beelzebub principe Dæmoniorum. Obcæcati livore, ac æmulatione agitati Chriſti facta abrodere nituntur. 24.48.& 82.54.& ſeq.

In Beelzebub principe Dæmoniorum. Malè affecti erant Judæi erga Chriſtum, ac proinde de voluntatis officina, quod habebant in corde, eructabat ore. 4. 69. & 557.120. & ſeq.

Omne regnum in ſeipſum diviſum. Diſcordia miſeriæ mater ac Phariſæorum vitium. 7.34 & 216.58

Feria 3. poſt Domin. 3. Matth. 18.

Si peccaverit in te frater tuus. Vide c.11. p.207

Feria 4. poſt. Domin. 3. Matt. 15.

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum. Vide c.1.

Sabbato poſt Domn. 3. Joan. 8.

JESUS *perrexit in montem oliveti.* Vide c.15.p.270

Dominica 4. Quadrageſimæ. Joan. 6.

A*Biit* JESUS *trans mare Galilææ.* Ut Judæorum furorem declinaret, eorúmque iræ cederet. 248.28

Quia videbant ſigna. Ipſa beneficentia aliorum animos allicit, ac attrahit. 57 4.& ſeq. 298,80

Quid videbant ſigna. Ex viſis ſignis movebantur homines ad Chriſtum ſequendum. 57. 4. & ſeq.

Cum ſublevaſſet oculos. Sublevat oculos, ut miſeriam depellat, regiam poteſtatem declarans, cujus eſt miſerum cauſis ſubvenire. 32. 103. 204. & 491. 65

Cum ſublevaſſet oculos. Non expectat Dominus preces, ipſa miſeria divinam clementiam ſolicitabat 24 54.& 25.55.56 Etiam magni liberalitas offenditur, cum aliquid petitur. 491. 18

Dixit ad Philippum, unde ememus panes. Magnus Dominus non dedignatur ab amicis, ac inferioribus conſilium petere. 57.8 9. & ſeq.

Dixit ad Philippum. Tanquam illius loci concivem, ac in illa enutritum, ut multis placet. Expertus conſiliarius quærendus. 174.113 & ſeq.

Unde ememus panes. Bonus princeps ſuorum clade affligitur, & de eis cibandis agit. 751.17. 799. 21. & ſeq.

Ducentorum denariorum? prudenter reſpondit Philippus proprias vires conſiderans, & perpendens. 50.63.& ſeq.

Et puer hic unus. Docet nos Andræas quod ubi humana induſtria valet eſſe negotiatrix, non ſunt quærenda miracula. 580.14.581.14. & ſeq. & 679.210

Eſt puer hic unus. Bonus miniſter, qui non eſt ad inferendam famem, ſed panem ſuum offert ad commune bonum. 4.45. 44

Facite homines diſcumbere. Non patitur Chriſtus ſuos fame laborare; nam famis occaſio ad multa mala. 61.29.& 545.46.& 546 49.& ſeq.

Cum gratias egiſſet; ab oratione incipit. Vide multa verb. *Oratio*, in Indice.

Diſtribuit diſcumbentibus. Ipſe diſtribuit & ideo forte panum fragmenta ſuperfuerunt, ut pro magno noſtro documento diſcamus, quod ſi miniſtrorum manibus ſæpè res decreſcunt, Domini ſub diſpenſatione augentur. 50.62.& 72.99. & ſeq.& 631. 51. & 814. 50

Feria 3. poſt. Domin. 4. Joan. 7.

Aſcendit JESUS *in templum.* Vide c.14. p.243

Feria 4. poſt Domin. 4. Joan. 9.

Præteriens JESUS *vidit hominem cæcum.* Vide c.18 pag. 338

Feria 6. poſt Domin. 4. Joan. 11.

Erat quidam languens Lazarus. Vide c.36. p.713

Sabatum poſt Domin. 4. Joan. 8.

Ego ſum lux mundi. Vide c.16. p. 286

Dominica in Paſſione. Joan. 8.

Si veritatem dico vobis. Vide c.17. p.309

Feria 2. poſt Domin. 5. Joan. 7.

Miſerant principes, & miniſtri. Vide c.14.p.243

Feria 3. poſt Domin. 5. Joan. 7.

Ambulabat JESUS *in Galilaam.* Vide c.14. p.243

Feria 4. poſt Domin. 4. Joan. 10.

Facta ſunt encænia. Vide c 31. p 579

Feria 6. poſt Domin. 5. Joan. 11.

Collegerunt Pontifices, & Phariſæi conſilium. Vide cap. 36. p.678.

Dominica in Palmis. Matth. 21.

Cum appropinquaſſet Jeroſolymis, & veniſſent Bethphage. Vide c. 40 p. 735

Dominica Reſurrectionis. Marci 16.

C*Um tranſiſſet Sabbatum.* D Hieron. Poſt Sabbati triſtitiam felix irradiat dies. Poſt afflictionem, ac triſtitiam advenit lætitia, & exultatio. 542.21.& ſeq

Ut venientes ungerent JESUM. Mulieres vadunt cum aromatibus, & ideo priuſquam Apoſtoli reſurrectionis Domini gaudio fruuntur. 61. 26. & 181.98.99.& 96. 148. & ſeq.

Vt

Ut venientes ungerent JESUM. Nonne mulieres vident milites armatos cuſtodes ſepulchri, quomodo tantum obſequium parant Domino exhibere. Amor nil timet, & multam habet fortitudinem. 372. 54. & 479. 63

Ut venientes ungerent JESUM. Operis exhibitione amorem ſuum erga JESUM declarant. 645.18. 19.20. 608. 39

Valde mane. Verus amor non ſinit cunctari, nec patitur moras. 87.86 & 479.53

Quis revolvet mihi lapidem. Omnium rerum difficultates ingens devorat affectus. 442.27.28. & 789. 84. 85. 86

Viderunt revolutum lapidem. Velociſſimè Deus ſuorum vota exaudit, & eorum deſideria adimplet. 506.112.& 507.113.114& 626.19.20

Viderunt juvenem ſedentem, Angeli maximè ſoliciti de noſtra ſalute, & ut bona annuntient. 484. 79. 80

JESUM *crucifixum*. Inter glorias reſurrectionis, paſſionem commemorant, ſine paſſione non datur Chriſti gloria. 156.180

Surrexit, non eſt hic. Magna gloria Chriſti reſurrectionis 383. 121. Chriſti reſurrectio ad noſtram utilitatem. 700.42

Dominica in Albis.

Joan. 20.

CUm fores eſſent clauſæ. Dum à mundano tumultu Apoſtoli recedunt, & fores ſæculo clauduntur, tunc Dominum reſuſcitatum, ac ejus colloquio frui merentur. 815.58.59.60

Et fores eſſent clauſæ. Apoſtoli erant foribus clauſis propter metum Judæorum, & ſimul habebant certam ſpem de præmio, ac Chriſti gloria: bonus ſervus cum ſpe, ac timore.

Ubi erant diſcipuli congregati. Unione ipſa redduntur Apoſtoli digni, ut divinis donis repleantur. 168. 264. & 214.48. & 215. 53. 56.67.& 474.27

Stetit in medio eorum. Principis præſentia militum animos armat, & multa dona confert. 367.24. 25.36. & 376. 38. & 481. 68.69. 70.

Stetit in medio. Ut ſuis valde anxiis ſubveniat. 251. 48. & 427. 16

Pax vobis. Pacem afflat diſcipulis, ut in eis habitet, ac commoretur Chriſtus. 214.48.& 215. 56.57. Et ut etiam multam inſinuaret prædicatorum concordiam inter ſe. 445.43

Infer digitum tuum huc. Chriſtus ſua vulnera illi aperit, ut ex ejus tactu ad omnia cœleſtia bona tranſeat. 601.40.41

Oſtendit ei manus, & latus. Concordant opera affectibus, quod in humanis valde eſt arduum, & difficile. 557.118.119

Dixerunt ei alii diſcipuli, vidimus Dominum. Thomas gloriam non credidit pluribus affirmantibus, qui fortè paucioribus aſſerentibus crucem crediderat; facilè homines aliorum infortunia, difficilè verò eorum glorioſa credunt. 351 99

Noli eſſe incredulus. Chriſtus in ſuis amicis reprehendit errores. 110.32. Et dum Thomas oſtenditur reprehenſionis capax, aptus omni imperio ac regimini declaratur 93.133.134135

Dominus meus, & Deus meus. Ob Chriſti vulnera credit Thomas, ob quæ infideles non credunt, quod fidelibus eſt motivum ad credendum, infidelibus eſt ad incredulitatem. 356.124

Dominus meus, & Deus meus. Fidem, quam animo concepit, confeſſione, ac opere proteſtatur. 747. 85. 86. 87

Dominica 2. poſt Paſcha.

Joan. 10.

Ego ſum Paſtor bonus. Vide cap. 19.

Dominica 3. poſt Paſcha.

Joan. 16.

MOdicum videbitis me. Se eis præſentem declarat; Prælati enim præſentia neceſſaria. 367.24.25.26.& 380.105.106.107

Modicum videbitis me & iterum modicum non videbitis me. Abſentia cum præſentia conjungenda eſt. Prælatus ne ſit importunè præſens, ne diù abſens. 181.67.68.69.70

Modicum videbitis me. Ob Dei præſentiam maximè timendum. 165.241

Modicum videbitis me, iterum modicum non videbitis me. Triſtitia de Domini abſentia ſequitur gaudium de illius præſentia. 174.21.22

Modicum non videbitis me. Omnia hujus ſæculi, modicum, ac parvum dicit. 127.81.82.403.67. & 450. 76. & 589. 10. 11

Triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Et quomodo non vertetur in gaudium, cum juſtus tribulationibus probetur, ac exerceatur. 644.8.9. 10. 11. & 365. 12. 13

Triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Cœleſtis patriæ tanta eſt exultatio, ac bonorum felicitas; ut nullis verbis valeat explicari. 421.101.102.103

Mundus autem gaudebit. Mundani gaudent de bonis hujus ſæculi, de quibus juſti triſtantur. 749. 6

Mundus autem gaudebit. Mundani ſolùm præſentia cogitant, & ideo lætantur. 400.48

Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Nam juſtus per meritum ſuum facit præmium. 129.92.

Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis; nam juſti etiam in ipſa morte exultant, & lætantur. 418.81

Dominica 4. poſt Paſcha.

Joan. 16.

VAdo ad eum, qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quò vadis. Diſcipuli non audent interrogare, quò vadat, & tamen ipſe eis explicat, quod nempe tendat ad eum, qui miſit eum; ſecreta cum amicis communicanda. 58. 9. 10. & 11

Vado ad eum, qui miſit me. Magna, & alta Myſteria eis aperit Aſcenſionem ſuam in cœlum, adventum Spiritus Parecliti, & tamen eis ſecretum non commendat; nam ſæpè illius commendatio ſubornat ad publicationem. 54.91. 92.93.& 696.18. Secreta enim magnorum per ſe abſcondenda ſunt. 696.19.20.21.92

Triſtitia implevit cor veſtrum. Oblectationem, quam habuerunt de Domini præſentia, concomitabitur triſtitia de ejus abſentia. 542.21.22

Triſtitia implevit cor veſtrum, ut dono cœleſtis Spiritus fruantur, prius triſtitia implentur, ac impugnantur, non datur verum bonum ſine aliqua adverſitate. 202.94 95.96

Veritatem dico vobis. Cum divini Spiritus adventus proponitur, veritatis aſſertum aſtruitur; Deus & veritas maximè connectuntur. 216. 61. 62

Expedit vobis, ut ego vadam. Ut eorum triſtitiam expellat Dominus, proponit eis eſſe valde neceſſarium, ut ipſe abeat, facillimè movetur homo ſuo commodo, ac utilitate propoſita. 650. 44. & 17. 24

Si non abiero, Paraclitus non veniet. Expedit, ut divinus ſpiritus veniat, per Spiritum ſanctum cuncta nitens. c. 8. n. 205. ac per ipſum datur gratiarum plenitudo. 265. 132

Paraclitus non veniet. Expedit vobis ejus adventus; nam ipſe ſuis donis uniuſcujuſque neceſſitati, ac indigentiæ maximè ſe accommodabit. 141. 81. 82. 83. 84. & 837. 69

Arguet mundum de peccato. Ut mundus reformetur, omne malum ab eo eſt evellendum, ac proinde peccatum, quod eſt omnium malorum radix, ab illo eſt amputandum, 737. 16. & 752. 13. 24

Et de judicio. Magna felicitas tam bonum, ac integrum habere judicem. 285. 88. 89

De judicio. Et ita integerrimo, ut etiam intimos, ac dilectos amicos puniat, cùm cauſa poſtulet. 757. 28. 29. 30

Dominica 5. poſt Paſcha.

Matth. 16.

SI *quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Docet nos orandum, & in nomine ſuo, Jesu nempe, qui ſe humiliavit uſque ad mortem, oratio aſſociata cum humilitate, valde efficax. 31. 97. 98 99. & 41. 161. 162

Si quid petieritis Patrem. Suorum triſtitiam, ac afflictionem prædixerat Dominus in hoc c. 26. Joan. *Triſtitia implebit cor veſtrum.* Nunc eos docet orare, contribulati, ac oppreſſi oratio valde efficax, ut exaudiatur. 37. 137. 138

Si quid petieritis Patrem, fervidam orationem requirit, & hæc valdè certa eſt de dono obtinendo. 41. 163. 164

Si quid petieritis Non ait in ſingulari, *ſi quid petieris,* ſed in plurali, *ſi quid petieritis.* Oratio enim multorum valde efficax. 47. 50. & 214. 49. 50. 51

Si quid petieritis. Non explicat, an ſit petendum hoc, vel illud, ſed indeterminatè; *ſi quid petieritis, dabo vobis,* quia magna eſt potentia orationis ad omnia impetranda. 157. 182. & 591. 45. 46. 47

Si quid petieritis in nomine meo. Dabitur vobis in nomine meo, quia ſine recta intentione non aſcendit oratio in cœlum. 409. 29. & 416. 67. & 680. 9

Petite & accipietis Nihil medium aſtat inter petitionem, & acceptionem, Deus enim velociſſimè noſtras preces exaudit. 306. 112. 113. 114

Palam de Patre annuntiabo vobis, Patrem annuntiat eis, à quo ſint præmia percepturi; magnum levamen in laboribus eſt, quod quis cognoſcat ſe habere Dominum, & Patrem à quo ſit præmia recepturus. 139. 57. & 301. 98. & 610. 65. 55. 56

Palam de Patre annuntiabo. Patrem, integerrimus judex. Juxta illud Joan. 8. *Eſt Pater meus, qui quærat & judicet.* 713. 70. & 383. 122. 123. 124

Ipſe Pater amat vos. Ingens Dei liberalitas noſtra in infinitum excedit obſequia; pro amore noſtro finito ſuum infinitum nobis impendit. 97. 158. 159

Et credidiſtis. Fide omnia impetrantur, & nihil illi denegatur. 39. 152. 153. 154

Nos ſcimus, quia ſcis omnia. Chriſtus Dominus ut verus præſul, totum ſuum corpus, circumſpicit, ita ut omnia ſint ei in præſentiarum. 25. 26. & 380. 106. 107.

Dominica 6. poſt Paſcha.

Joan. 15.

CUm *venerit Paraclitus.* Chriſtus Dominus prædixerat immediatè antea multa; preſſuras, tribulationes, ac perſecutiones: ſtatim illico pollicetur venturum Paraclitum. 706. 85. 86. 87. 89

Cum venerit Paraclitus. Labores, ac adverſitates prædixit illico eventuras, adventus autem Spiritus Paracliti poſt aliquot dies promittitur; proſpera lento pede veniunt, adverſa verò citò volant. 789. 80. 81. 82

Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis. Rectè Divinus Spiritus Paraclitus dicitur, ut explicat Dydimus in Catena Græca, quia quorum eſt habitator, eorum corda lætitiâ replet. 332. 127

Quem ego mittam vobis. Ipſe Dominus de ſe apertè teſtificat Spiritum mittere, ut eos tanto dono ad ſe obliget, ac devinciat; ut eum ſequantur. 57. 5. 6

Vos teſtimonium perhibetis de me. Teſtes de viſu advocat teſtificanda enim ſunt, quæ videntur. 227. 56

Hæc locutus ſum vobis, ut non ſcandalizemini. Diſcipuli nondum virtute perfecti, & ideo fieri poterat, ut facilè ſcandalum paterentur; nam vir virtute magnus promptè à ſe ſcandalum rejicit. 15. 81. & 199. 74

Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. Sub prætextu pietatis, ac boni malum infertur. 236. 30. & 685. 36. 37. 38

Omnis qui interficit vos. Armantur impii contra juſtos, & ſanctos; eorum enim virtus multas ſuſtinet perſecutiones, cum nullum ſit verum bonum, ſine impugnatione, ac contrarietate. 202. 94. 95. 96

Omnis qui interficit vos. Cùm Chriſtus à ſuis diſcipulis recedit, eorum perſecutiones, ac afflictiones denuntiat, perſecutio enim pro Chriſto magnum levamen, ac ſuſtentaculum eſt, ibid.

Omnis qui interficit vos. Cur ſi implii contra juſtos armantur, quia eos intentant reducere ad viam ſalutis, ac proinde pro bono reddunt malum. 232. 8. 9. 10

Omnis qui interficit vos. Tamen juſtus ſtabit, & peccator cadet. 731. 84

Hæc facient vobis. Ipſa perſecutione, ac adverſitate maximè probatur amor diſcipulorum erga Chriſtum. 112. 45. 46

Dominica in Pentecoſten.

Joan. 14.

SI *quis diligit me, ſermonem meum ſervabit.* In ipſa obſervatione divinorum mandatorum multa

multa ſunt difficilia vitam dare, ac carnis appetitus ſubjicere, inde ſuum diligentem requirit Chriſtus, preſſuris enim, ac laboribus, declaratur, ac probatur amor. 112.45.46

Si quis diligit me, ait, non verò mea dona, verus amor Dominum, & non ſua dona diligit, 521. 198. 199. 200

Si quis diligit me, ait; non verò præceptivè, imperat, diligite me, ſed tantum inquit: *Si quis diligit me*; veluti ſub noſtra voluntate ſui amorem relinquens. Dilecti enim voluntas inſinuata magnam vim præcepti habet. 645.17.657. & 89

Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Diligenti omnia præcepta unicum verbum, amor omnem laborem minuit. 442.27.28

Si quis diligit me. Ita Deus diligendus, ut totum noſtrum amorem ei impendamus, ita ut non dividatur amor inter Deum, & creaturas. 411. 40.31.43.& 607.29.30.31.32.& 822.27

Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat: perpende diverſum loquendi modum, diligenti omnia præcepta eſt unum verbum, non diligenti multa ſunt verba. Sermones meos non ſervat. 789 84 85.86

Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus; cumulatiſſima Chriſtus ſuorum obſequia remunerat, ut non ſolùm ſuum amorem erga ſuum dilectorem declaret, ſed inſuper addit, quod à Patre ſuo ſit diligendus, eorúmque adventu ſit honorandus. 96.148.149

Ad eum veniemus. Per gratiam nempe, ut nos ad ipſum veniamus. 234.22

Ad eum veniemus. Chriſtus prior nos quærit, ut nos ipſum quæramus. 378.97.98.99

Et manſionem apud eum faciemus. Dei permanentia in ſuis donis, hominis verò tranſitus. 717.18. & 19

Paraclitus autem Spiritus. Non ſolùm dicitur Spiritus, ſed etiam conſolator, Deus enim mira ſuavitate ſuos dilectos replet, ut non ſolùm det eis neceſſaria, ſed etiam quæ mirificè recreant, ac delectant. 795.32.33

Quem mittet Pater in nomine meo. Sancti Spiritus miſſio non ſolùm competit Patri, ſed etiam Filio. Cur ergo non ait Chriſtus, quem ego mittam. Spiritus ſanctus mittebatur in laudem, & gloriam Chriſti, & inde ejus miſſio Patri tribuitur; laus enim non debet ex ore proprio exire. 94 138.139.& 926.23.& 569.18

Spiritus Paraclitus. Sancti Spiritus protectione cuncta nitent, c.8.n.205. ejúſque adventu magna gratiarum plenitudo data eſt. 265.132.

Dominica Sanctiſſimæ Trinitatis. Matth. 23.

Data eſt mihi omni poteſtas, in cœlo, & in terra. Cur etiam non in inferno, ut oſtendatur boni principis eſſe ſuis ſtudioſè intendere benefacere. 42.10 & 43.11.12 & 134.28.& 144. 91.92.93.& 287.10.& 288.15.16.17

Data eſt mihi omnis poteſtas. Cùm ipſe ſit omni poteſtate eminens, ab omnibus independens demonſtratur ut ejus dicta vera, ac firma habeantur. 816.65

Euntes ergo prædicate. Ex ſibi data in cœlo, & in terra, poteſtate qua Deus oſtenditur, hanc infert Dominus illationem, homines eſſe docendos. Divinitatis nota eſt ſua dona illis communicare. 287.11.& 660.103.& 710.109

Euntes prædicate Evangelium omni creaturæ. Omnibus vult Evangelium nunciare, cœleſtia enim bona eorum communicatione non minuuntur. 503. 195

Prædicate Evangelium omni creaturæ, prædicatione Evangelica omnem creaturam ad ſe vult adducere, eorum animos devinceus potiùs ratione quàm poteſtate. 247.26.& 311.9.10.11. & 768.66

Prædicate Evangelium. Licèt eſſent multi fideles, ac credentes in Dominum Jeſum, peculiariter tamen hoc prædicationis negotium non omnibus ſed ſuis Apoſtolis committit; poteſtatis eſt multos habere miniſtros, paucis verò magna committere. 135.28.& 445.46

Prædicate Evangelium omni creaturæ. Conſtituti erant Apoſtoli prælati, ac proinde eis mandatur, ut de ſuorum ſalute agant; prælatus enim conſtituitur, ut ſerviat, ac miniſtret ſuis 420. 95. 96. 97. 98

Baptizantes eos. Ut divinam doctrinam de cœleſti Trinitatis myſterio percipiant, aqua Baptiſmatis emundari jubentur, nam puritas conſcientiæ ſchola eſt ſcientiæ mandatorum Dei. 274. 72. 73. 74. & 305. 120. 121. 122

Baptizantes eos. Ægypti aquæ homines ſuffocant; Chriſti verò aquæ homines ſuavitate, ac dulcedine replent; & tamen homines Dei ſuavia deſpiciunt, & mundi laborioſa eligunt. 450. 76.77.& 474.25 26.& 527.174

In nomine Patris, Trinitatis fides, ut neceſſaria poſtulatur. 131.6.& 387.21

In nomine Patris. Confeſſio exprimitur trium divinarum perſonarum, confeſſio enim fidei fit de omnibus myſteriis. 78.27

Docentes eos ſervare. Non prodeſt fides piè ſuſcepta, ſi factis non adjuvetur. 22.31.& 242.72. & 361. 153. & 852. 31. 32. 33

Ecce ego vobiſcum ſum. Ut Chriſti præſentia omnia vitia deſtruantur. 307.122.123

Ecce ego vobiſcum ſum. Monemur quantum profit ſuperioris præſentia. 367.24.25.26.& 380.105

Dominica infra Octavam Corporis Chriſti. Luc. 19.

Homo quidam fecit cœnam magnam. Vide c. 3 pag. 438.

Dominica 3. poſt Pentecoſten. Luc. 7.

Erant appropinquantes ad Jeſum publicani, & peccatores. Vide cap. 26.

Dominica 4. poſt Pentecoſten. Luc. 5.

Cum turba irruerent in eum, ut audirent verbum Dei. A turba, à qua comprimebatur Chriſtus ſe ſubducit; cur ipſas turbas potentiâ ſuæ divinitatis non reprimit, ſicut & flagello vendentes ejecit de templo? Chriſtus ad audiendam divinæ legis, & ſalutis ſuæ doctrinam vocabat omnes, nullum, licèt opprimatur, excludit; in omnes ſua dona volebat diffundere. 19.10.11.12.& 144.91.92.93.& 439. 67. & 858. 82. 83

Irruerent in eum. Quomodo non irruerent in eum, cùm Dei verbum ſit cibus reficiens animam. 63. 44. 45. & 64. 46. 47.

Aſcendens in unam navim, quæ erat Simonis Petri. Cur navis dicitur potius Simonis Petri, quàm Andreæ; quia Petrus præficiendus erat univerſæ Eccleſiæ. 100.177.& 104.202.203

Rogavit eum. Non impetravit; non coëgit, ſed placidè, ac benignè rogavit, magis alliciens benignitate, quàm cogens rigore poteſtatis. 248.34

Ex navicula docebat eos. Cur non potiùs è cathedra & Synagoga? Chriſtus propenſior erat in noſtrum commodum, quàm in ſuam gloriam. 139. 55. & 299. 83. & 430. 38. 39

Sedens de navicula docebat eos. Quid de navicula docebat, non explicatur, ſanè ea docebat, quæ univerſæ naves nos docent, quod ſcilicet ſi ſint oneratæ, pereunt. D. Baſil. in cap. 2. Iſai. *Quemadmodum*, ait, *naves onere immodico degravata facilè ſubeunt naufragium; pari ratione corpora quacumque redundanti alimonia, ad obeſam carnulentiam devergunt, per voluptatum illecebras in unam voraginem perditionis immerguntur.* Homo vitiis onuſtus in profundum labitur. 542. 21. 22. 23. Vel etiam, quia peccatum graviſſimum onus eſt. 199.79

Sedens de navicula docebat. Docebat fortè hunc mundum mari aſſimilari, in quo erat navicula, mare inconſtans, & quid hoc mundo magis vitreum, & fragile? 550.75.& 403.67

Rogavit reducere à terra puſillum. Qui prædicat cœleſtia, habeat animum ſeparatum à terrenis, ut doceat verbis, & factis. 164. 236. 137

Dixit ad Simonem, duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam piſcium. Ad quæ verba eleganter Theophylactus: *Turbam de navicula Dominus inſtruxerat, non ſine mercede, Dominum naviculæ dereliquit. Dupliciter benefaciens illam, primò quia dedit ei multitudinem piſcium, deinde diſcipulum ipſum fecit.* Quæ in Dei obſequium damus cumulatiſſimè, remunerat Dominus. 562. 148. 149. & 581. 18. 19

In verbo tuo laxabo rete. Dei verbo maximè obediendum. 159.201.202.203

Concluſerunt piſcium multitudinem. Quod erat maximè gratum, cùm præter ſpem eveniſſet. 95. 141

Concluſerunt piſcium multitudinem. Petrus juſſu Domini laxavit rete. Perfectè obediens habet ſuum præmium. 346.57

Cùm hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem. Petrus ſolus dixit, laxabo, omnes tamen miniſterium exhibent; quod ſuperior præſtat, facilè & ſubditi præſtant. 207.1.& 372.58. 59. 60. & 543. 30

Quod cum videret Simon Petrus, procedit ad genua. Hucuſque nudè Simon dictus eſt, hic autem nomen Petri adjicitur, procidit nunc ad Jeſu genua oſtendens ſuam humilitatem, quæ eſt fundamentum virtutum, & qua ad alta ſublimatur. 576.64.65.66.& 19.& 197 63

Dominica 5. poſt Pentecoſten.
Luc. 9.

Niſi abundaverit juſtitia veſtra. Ut explicat D. Auguſt. lib. 2. de civitate Dei. Juſtitia Phariſæorum erat dicere, & non facere; veſtra autem juſtitia in hoc erit ſuperabundans, ut, quod ore dicitis, operibus adimpleamini. 164. 236. 237. & 653. 64. 65. 66

Niſi abundaverit juſtitia veſtra. Chriſti diſcipuli multo majora dona, quàm Phariſæi acceperunt; inde multo major bonorum operum copia ab eis requiritur. Qui enim majora dona accepit, majora præſtare tenetur. 506.107.& 108

Non intrabitis in regnum cœlorum. Ex pœna appoſita ſit homo cautus, ut fugiat peccata, & juſtitiam ſervet. 44.13.16

Non intrabitis in regnum cœlorum. Hanc comminationem profert Dominus in ſuos diſcipulos, cum quibus loquebatur; qui Principes erant conſtituti, ut inde cæteri inſtruantur; pœna enim magnorum eruditio eſt minorum. 366 32. 33. 34

Qui iraſcitur fratri ſuo. Ita excæcat mentem, ne videat beneficia conſanguinitatis, ac conjunctionis. 252.55.56.57

Qui dixerit fratri ſuo fatue. Graviſſima nota eſt homini, quod fatuus, ac ignarus dicatur. 10.57

Reus erit gehennæ. Qui injurias profert in fratrem 230. 69. & 800. 49. 50. 51

Reus erit gehennæ. Gehenna triſtitiæ vallis interpretatur; & maximè cohæret; nam omnia oblectamenta, ac gaudia hujus mundi in triſtitiam vertuntur. 542.21.22

Si offers munus tuum ad altare. Qui unionem, ac pacem cum fratre non obtinet, incapax ut Deo placeat, ac illius dona obtineat. 214.48.& 215. 53. & 474. 27. & 587. 52. 43

Relinque munus tuum. D. Chryſoſt. ibi: *Vide miſericordiam Dei*, ait, *quomodo hominum utilitatem amplius aſpiciens quam ſuos honores; dicit enim, vade primum reconciliari fratri tuo, tanquam ad illum vade, unde ego libenter contemnor, libenter honoris mei patior damnum, ut vos in amicitiam veniatis.* Immenſa Dei bonitas magis, quærit noſtram utilitatem, quàm ſui reverentiam, & majeſtatem. 612.65

Vade reconciliari fratri tuo. Qui vindictam in inimicos parat, multum alienus à filio Dei. 382. 38. 39

Vade reconciliari fratri tuo. Vult Deus ut noſtro proximo charitatem, ac miſericordiam impendamus. 230.69

Dominica 6. poſt Pentecoſten.
Matth. 8.

Cùm turba multa eſſet, nec haberent, quod manducarent. Vide c. 4. p.54

Dominica 7. poſt Pentecoſten.
Matth. 8.

Attendite à falſis Prophetis. Monuerat immediatè anteà Dominus, ut per anguſtam portam intraremus; nunc verò monet ut à falſis Prophetis caveamus, & maximè cohærens cautio eſt, cum ſuperioribus; maximè enim ſocietas malorum nos ad perditionem ducit. 85. 88. & 89. & 20. 82. & 849. 29

Attendite à falſis Prophetis. Dixerat Dominus ingrediendum per anguſtam portam, nunc præcipuum removet impedimentum ab illius ingreſſu, ut cum hypocritis nullum habeamus commercium; nam per illos Diabolus parat magnum bellum. 161.184.& 855.62

Quæ

Qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Quod eſt valdè deploratum malum, cum qualis quis eſt in interiori, talis debeat apparere in exteriori. 415.59.60.61.

Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Quamvis veniant in veſtimentis ovium, intrinſecus ſunt lupi rapaces, & quocumque vadant, ſecum deferunt ſuam malitiam, ac venenum. 240.59.& ſeqq.

Intrinſecus ſunt lupi rapaces. Cùm vos, ô diſcipuli mei, ac ſi dicat Chriſtus, ſitis veluti oves, hi falſi Prophetæ tanquam lupi rapaces, qui ex veſtra modeſtia pejores, ac impudentiores fiunt. 590. 66. & ſeq.

Intrinſecus ſunt lupi rapaces. De his falſis Prophetis ſemper Dominus loquitur in plurali, qui iniqui mente, ac opere contra juſtos uniuntur. 818. 13. 14

Ex fructibus eorum cognoſcetis. Signatè, ait Bernardus, *à fructibus dixit, & non ex foliis, non ex floribus, ſed ex fructu bona arbor à mala dignoſcitur. Denique à fructibus ait cognoſcetis, opera ergo & non verba diſcernunt inter filios Dei, & inter filios diffidentiæ.* Ex operibus quiſque cognoſcitur. 96. 146. & 513.150. & 653.654. & ſeq.

Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Virtus maximè reſplendet, ac cognoſcitur in opere. 409.27

Omnis arbor, quæ non facit fructum. Non dixit, quæ non fecit, ſed quæ non facit de præſenti, non enim ſufficit ſemel, vel bis fructum facere, niſi perſeverantiam habeas in illis. 635.75.76. & 875. 86

In ignem mittetur. Syrus legit, *in ignem mittitur.* Minatur ſupplicium, quo homines fiunt cauti, ut mala fugiant. 44. 15.16. & 807. 78.& ſeq.

In ignem mittitur. Ut illorum ſupplicium noſtra ſit diſciplina. 44.17. & ſeq. & 836.49.& ſeq.

Non omnis, qui dicit, mihi Domine Domine. D Hieronym. *Non enim his accommodandam fidem*, ait, *qui cum polleant integritate doctrinæ malis operibus defluunt, utrumque enim ſervis Dei neceſſarium*, Non enim ex fide ſolùm, ſed ex fide, & operibus bonis ſalutem conſequi debemus. 22.31 & 242. 72. & 361. 152. & 745. 85. & 748. 86. 87.

Dominica 8. poſt Pentecoſten.
Luc. 16.

Homo quidam erat dives, qui habebat villicum. Vide c. 28.

Dominica 9. poſt Pentecoſten.
Luc. 19.

Videns Jesus *civitatem flevit ſuper illam.* Vide cap. 41. p. 947

Domin. poſt 10. Pentecoſten.
Luc. 18.

Dicebat Jesus *ad quoſdam, qui in ſe confidebant* Vide c. 30. p. 565

Dominica 11. poſt Pentecoſten.
Marc. 4.

Exiens de finibus Tyri; venit per Sydonem ad mare Galilææ. Vide c. 3. p. 42

Dominica 12. poſt Pentecoſten.
Luc. 10.

Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Et cur eos non diceret beatos, qui Chriſti præſentia fruebantur; cum à Domini præſentia veniat omne bonum. 71.94.& 264.122.123

Multi reges, & Prophetæ, Beda *Matthæus*, ait, *apertius prophetas, reges, & juſtos appellat, ipſi enim ſunt reges magni.* Juſti etſi eos mundus habeat in contemptu, in magno tamen honore ſunt apud Deum, ut reges dicantur. 544.36.37

Ecce juriſperitus tentans illum; dicens Magiſter. Sub blandis verbis venit Legiſperitus, ut graviſſimum malum infligat 584. 34. 35

Ecce juriſperitus tentans illum, dicens Magiſter. Doctor legis erat, & tamen Chriſtum Magiſtrum vocat, pro ſalute animæ omnia ſunt contemnenda. 127. 80. & ſeq.

Magiſter quid faciendo vitam æternam poſſidebo. Maximam ſalutis aviditatem oſtendit, objecto virtutis prætextu, ſæpè turpiſſimum facinus aggrediuntur homines. 685. 36. & ſeq.

Diliges Deum ex toto corde tuo. Deus ex tota mente, ac corde diligendus, ita ut Deus totum cor ſimul poſſideat, & minimè inter ipſum, ac mundum dividatur. 411.40.& ſeq.& 607.29 & ſeq.

Diliges Deum ex toto corde tuo. Verus enim amor ſolum Deum appetit, & deſiderat 820. 29. & 823. 30

Diliges Deum ex toto corde tuo. Verus amor ſolum diligit Deum, & non dona ejus. 521.198. & ſeq.

Et proximum tuum ſicut te ipſum: Ut Deum amemus, amemus & proximum, miſericordiam illi impendentes. 218.61.62

Ille volens juſtificare ſeipſum, ait, *quis eſt meus proximus*; D. Cyrillus, *Laudatur juriſperitus à Salvatore, quod rectè reſpondit in ſuperbiam prorumpit, nullum putans ſibi proximum eſſe.* Nam, ut ait Apoſtolus doctos, ſcientia inflat; pauca ſcilicet; 5.23

Homo deſcendebat de Jeruſalem in Jerico. D. Auguſt. *In latrones incidit; qui deſcendit, Angelis occurrit, qui aſcendit.* Qui deſcendit à virtute, à Jeruſalem nempe, in multa mala, ac peccata incidit. 18.101.& 174.20.21

Similiter & Levita pertranſit. Sacerdos pertranſivit non impenſo beneficio, ſimiliter & Levita. Superiorum mores, inferiores ſequuntur. 15.85. & 207.1. & 366.22. & 543.30.

Similiter & Levita. Pertranſeunt Sacerdos & Levitæ, qui ob muneris obligationem, majora præſtare tenebantur. 506.107.108

Videns eum miſericordia motus. Manum admovet, Medicum agit, obligat vulnera, parum eſt miſericordiam, & humanitatem affectu oſtendere, effectu nempe, ac operibus eſt declaranda. 645. 18. & ſeq.

Videns eum miſericordia motus. Nulla dicit verba, ſed medicamina adhibet, non ſunt neceſſaria, verba quando adſunt opera. 653.64.65.66

Dominica 13. poſt Pentecoſten.
Luc. 17.

Tranſibat Jesus *per mediam Samariam, & Galilæam, occurrerunt ei decem viri leproſi.* Vide c. 13.

Dominica 14. *poſt Pentecoſten.*
Matth. 6.

N*Emo poteſt duobus Dominis ſervire.* Verus ſervus, ejus tantum laudi & gloriæ ſtudet, omniáque ſua ei tantum refert 239.53. & 299.84. 85. & 628. 22.

Nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Dei ſervus, Deo ſe totum in omnibus mancipat, & minimè patitur dividi inter Deum, & mundum. 411. 40 41.42. & 607. 29. & ſeq. 820. 27

Nemo poteſt ſervire Deo & mammonæ. Nam ſervire captivitas eſt. 222. 16. Servire autem Deo libertas, & gloria eſt. 735. 18. & ſeq.

Nemo poteſt ſervire Deo, & mammonæ. Dei obſequio ſunt omnia bona, in mundi verò ſervitute omnia mala. 495. 47

Nemo poteſt ſervire Deo, & mammonæ. Nam ubi avaritia regnat, eſt mœſtitia, ubi verò Deus lætitia, & exultatio. 399 41

Nemo poteſt ſervire Deo, & mammonæ. Qui Deo ſervit, ipſum ſolum ut ſupremum numen veneratur, qui ſervit mammonæ, pecunias, ut divinum numen recolit. 394. 7

Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ. Humana ſolicitudo ac cupiditas nulla per nullóque principatu quieſcit. 191.23. & ſeq.

Ne ſoliciti ſitis. Admonet à nobis eſſe removendam omnium temporalium ſolicitudinem, ac curam, nam terrena cupiditas nullis terminis eſt contenta. 428. 24. 25

Ne ſoliciti ſitis. Anima, quæ Deum quærit omnia temporalia contemnit, ac à ſe dimitti. 509. 128. & ſeq.

Ne ſoliciti ſitis. In hac cogitatione, ac animo contemnendi, potiùs affectus, quam cenſus penſandus eſt. 606.20.21.

Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis Dei providentia nos cuſtodit ab omni malo, & uſque ad minima ſe extendit. 174 19. & 625. 14. 15. Divina providentia ſupra omnem humanam ſolicitudinem. 174.19

Scit Pater veſter quia his omnibus indigetis. Cùm ſit Pater, ſuorum videt neceſſitates, ut illis ſubveniat. 61 28.32. & 388.26

Quærite ergo primum regnum Dei. Qui cœleſtia intendit, terrena contemnit. 196.57. & 245 16. & 175.56.57.58

Dominica 15. *poſt Pentecoſten.*
Luc. 7.

I*Bat* Jesus *in civitatem Naim.* Poſt collatam puero Centurionis ſanitatem in civitatem Naim proficiſcitur Dominus, ut ibi mortuum adoleſcentem, ſuſcitaret, unum Dei beneficium multa ſecum affert. 46. 34. & ſeq. 62. 33. 34. & 343. 35

Ibat Jesus *in civitatem Naim.* Conceſſa ſanitate puero Centurionis ad ſuſcitandum adoleſcentem tendit Dominus, majus enim miraculum eſt, à morte revocare eum, quia jam objerat, quàm morbum correptum ſanitati reſtituere; docens nos ut ſemper noſtra opera ad majora, ac excellentiora tendat. 117.25. & ſeq. & 570. 43. & ſeq.

Cum appropinquaret portæ civitatis. Non caſu, ut primo aſpectu poterat videri acceſſit, ſed divino conſilio, ut obviam mortuo, qui efferebatur iret, Dei beneficia, non à caſu, ſed alto conſilio veniunt. 371.51.52.53

Ecce defunctus deferebatur. Apud multas nationes penetralibus multis latitant reges, at communiter apud Gentes defunctus effertur in publicum, ut mors ante oculos poſita, ſui memoriam, ac recordationem excitet. 350.90. & ſeq. & 5.9. 41. & 675. 204

Ecce defunctus efferebatur. Particula illa, *Ecce,* admirationis eſt, tanquam quid novum denotans, ſic Diabolus ſtudet mortis memoriam in hominibus abolere, ut illis tanquam quid novum videatur. 399. 40

Ecce defunctus efferebatur. Moritur in flore ætatis, quando magis delitiis indulgetur. Mors ſæpè inopinatè venit, ac in viriditate annorum. 423. 115.116. & 424. 124

Cum vidiſſet eam. Qui neceſſitate videt, miſeretur. 340. 17

Cum vidiſſet eum miſericordia motus. Ait illi, noli flere, verbis conſolatur, & reſuſcitato filio lætificat, afflicti, ac miſeri adjuvandi ſunt verbo, & opere. 45.21.22

Adoleſcens tibi dico: Surge. Non expectat Dominus preces matris, vel concomitantium, ſed abſque illis dat beneficium, ut undique eſſet magnum. 131.3. & 591.18

Adoleſcens tibi dico: Surge. Ut vidit, ac miſericordia motus, abſque ulla dilatione juveni dat vitam, nam beneficium citò datum magnum, & gratum eſt. 139 57. & 225.41

Et recedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Titus: *Indicia ſunt veræ reſurrectionis, corpus enim exanime loqui non poterat, nec reportaſſet mulier ad domum defunctum filium.* Vult Chriſtus, ut ſua miracula ſint omnibus nota, & ſuſpicione careant. 66. 61. & ſeq.

Et cœpit loqui. Qui locutus fuerit non exprimitur, pro certo habendum, quod in gratiarum actionem prorupit. Illicò Deo gratiarum actiones referendæ. 238 50 51.52. & 230 75. & 231. 76.77.

Dominica 16. *poſt Pentecoſten.*
Luc. 16.

F*Actum eſt cum intraret* Jesus *in domum cujuſdam Principis.* Vide c.23. p.425

Dominica 17. *poſt. Pentecoſten.*
Matth. 22.

I*Nterrogavit eum unus ex eis legis Doctor.* Vide cap. 46. p 817

Dominica 18. *poſt Pentecoſten.*
Matth. 9.

T*Ransfretavit in civitatem ſuam.* Ut in patria præſentia deſtrueret vitia. 293.43.44. Omnéque bonum in eam deſcenderet. 264.122. 123

Ecce offerebant ei paralyticum. Paralyticus Chriſto offerebatur; ſi Chriſti præſentia non caruiſſet, fortè in Paralyſim peccatorum minimè incidiſſet, ex quo colligant Præſules, quàm noxium ſit ovibus ſuorum paſtorum præſentia deſtitui. 493.28. & 507.117. & 485.50

Videns Jesus *fidem illorum.* Magna fides bajulantium

tium fuit, Deóque gratiſſima, quia ſimul ipſa fides in terra non fuit operibus deſtituta, ſed ſimul cum illis conjuncta. 18. 3. & 236. 32. & 361. 152. & 70. 85 86. & 87.

Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Multam humilitatem in verbis oſtendit, cum hominem deſpectum, ac humilem filium dicit, ut notavit D. Hieron. tamen multam poteſtatem in factis oſtendit, cum dicit, *Remittuntur tibi peccata tua.* In verbis humilitas, ac demiſſio, in factis poteſtas, & excellentia. 674. 193. & ſeq.

Remittuntur tibi peccata tua. Prius remittit peccata, & poſtea ſanat, ut ſanitas conferatur radix ac origo mali amputanda. 194. 43. & 405. 8.

Remittuntur tibi peccata tua. Paralyticus iſte corporis, ac animæ infirmitate premebatur, ſolum tamen corporis ſanitatem quærunt homines offerentes, animæ verò obliviſcuntur; mundani ſolum temporalia cogitant, ſpiritualia verò contemnunt. 281. 63. & 400. 48 & 424. 122.

Remittuntur tibi peccata tua. Non ait remitto ſed per tertiam perſonam remittuntur tibi, ut humilitatem commendaret, & jactantiam cavendam doceret. 179. 52. & 413. 49. & 577 71. 72. & ut ait Abulenſis nolebat ore ſuo ſe laudare. 94. 138. 139. & 428. & 33.

Remittuntur tibi peccata tua. Joannes Epiſcopus citatus in Catena Græca. Hæc audit paralyticus, & tacet, nec ullam rependit gratiam; quia plus corporis, quàm animæ tendebat ad curam, ſed verè ratione carens erat, cum pro ſalute animæ omnia ſint contemnenda. 127. 80. 81. 82.

Quidam ex Scribis dixit, hic blaſphemat Ex livore in Chriſtum dixit hoc Scriba. Invidus nullis miraculis frangitur. 356 123. & aliorum illuſtria facta, exigua judicat. 82. 54. 55. 56.

Hic blaſphemat. Qui virtute fulget contra invidiam armetur. 406. 11. 12 13. Nam alterius gloria, magnum invido tormentum. 552. 85. & 681. 15. 16. & 637. 94.

Surge tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Citatus Joan. Epiſcop. *Vade in domum tuam, ne Chriſtiana fide curatus moriaris in perfidia Judæorum*, malorum ſocietas vitanda, maximè enim pernicioſa eſt, 38. & 16. 89. & 212. 35. 36. & 185. 27. 28.

Dominica 19. *poſt. Pentecoſten.* Matth. 22.

Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Vide cap. 44. p. 791.

Dominica 20. *poſt. Pentecoſten.* Joan. 4.

V*Enit iterum in Cana Galilææ.* Ubi nimirum primum miraculum in nuptiis fecerat, ab ipſo primo miraculo, ab ipſóque primo beneficio procedit ad aliud faciendum. 46. 34. 35. 36. & 625 19. & 628. 35. & 214. 45. & 218. 72. & 480. 62.

Venit iterum in Cana Galilææ. D. Chryſ. homil 32. in Matth *Primò quidem Dominus in Cana Galilææ venerat vocatus ad nuptias, nunc autem ad eos vadit.* Chriſtus Dominus quærit homines ut eis ſua dona conferat. 378. 97 98. & 416. 68. & 471. 7

Erat quidam Regulus. Quem infirmitas filii ad Deum trahit; ſæpè infirmitas Deum quærere facit. 457. 115. 116. 117. & 500. 77. 78

Rogabat eum. Sciebat quod propria miſeria divinam pietatem allicit in miſerandum. 174. 19. & 61. 28.

Rogabat eum, ut ſanaret filium ejus. Non alios rogabat, niſi tantum Chriſtum Dominum; nam neceſſitas ei aperienda, qui remedium valet conferre. 21. 24.

Rogabat eum, non aliquem ex ſuis aulicis magna enim non per miniſtros; ſed per ſeipſum exequitur Dominus. 473. 16. & 631. 51

Niſi ſigna, & prodigia videritis. Antequam filium ſanitati reſtituat, prius curare ſtudet patrem, occurrens morbo illius animæ, priúſque vult hominis animam curare, quàm potentiam, ac majeſtatem declarare. 425. 4 & 430. 38. 39

Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis. Cum tamen ipſa fides certior ſit omni cognitione, ac corporali viſione. 564. 164. Et etiam magna fides contrario eventu, corroboretur. 647. 29 30. & 648. 31. 32.

Deſcende priuſquam moriatur filius meus. Pro feſtina beneficii exhibitione rogat, nam beneficium citò datum magnum, gratum. 139 57. & 224. 38

Vade, filius tuus vivit. D. Greg. hom. 22. in Matth. *Hic ſuperbia noſtra, ait, retunditur. Redemptor etenim noſter, ut oſtenderet, quoniam quæ alia ſunt, hominibus Sanctis deſpicienda, & quæ deſpicienda, ſicut hominibus deſpicienda non ſunt Sanctis: ad filium Reguli ire noluit, ad filium autem Centurionis deſcendit.* Rejecta ſuperbia humilitatem ſectemur. 436. 68. 69. 70

Hora ſeptima reliquit eum febris. Beneficium opportuno tempore datum, valdè gratum. 248. 28. Et etiam in ingenti neceſſitate conceſſum 62. 37

Credidit ipſe & domus ejus tota. Subditi ſui Principis, ac Domini exemplum facilè ſequuntur. 116. 20 & 117. 71. & 207. 1. & 372. 58. 59. 60. & 543. 30

Dominica 21. *poſt Pentecoſten.* Matth. 18.

Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſervis ſuis Vide c 12. p. 219

Dominica 22. *poſt Pentecoſten.* Matth. 22.

Tum abeuntes Phariſæi conſilium inierunt, ut caperent eum in ſermone. Vide cap. 45. p. 807.

Dominica 23. *poſt Pentecoſten.* Matth. 9.

E*Cce Princeps unus acceſſit ad Jeſum, & adorabat eum.* Petens venit adorans. 24. 47

Ecce Princeps unus acceſſit ad Jeſum. Princeps erat, & tamen petebat, valdè enim durum viro ingenuo petere. 530. 53. 54. & 705. 65. tamen propria neceſſitas eum urgebat. 44. 20

Ecce Princeps unus ad Jeſum acceſſit. De Chriſtianorum ſpiritu agebatur Princeps iſte, cum adveniſſet orans, ac humilians ſe ad pedes Jeſu; oratio cum humilitate valdè efficax. 31. 97. 98. 99. & 41. 161. 162

Filia mea modo defuncta eſt. Puella erat in flore ætatis,& moritur,frequenter etiam adoleſcentes in juventutis vigore mors aggreditur. 423. 116. & 424. 124.

Et ſurgens Jeſus ſequebatur eum. D. Remigius *Miranda pariter, atque imitanda Domini humilitas, & manſuetudo, nam mox ut rogatus eſt, rogantem cœpit ſequi.* Eximia Domini humilitas, ut etiam elegerit,extremum, & noviſſimum locum tenere. Sequens hominem. 435.61.62.63

Ecce mulier,quæ ſanguinis fluxum patiebatur,acceſſit retro. D. Remigius, *In quo, ait,laudanda eſt ejus humilitas, quia non ad faciem acceſſit,ſed retro,& indignam ſe judicans pedes Domini tangere; non plenitudinem veſtimenti tetigit, ſed tantum fimbriam.* Qui ex humilitate nullius meriti ſe exiſtimat,amplioribus bonis cumulatur à Deo. 437.73.74.75

Qui me tetigit. Quamvis Deus ſe velit occultare, vera fide invenitur. 221.27

Confide filia fides tua te ſalvam fecit. Fides omnia impetrat,nihil illi denegatur. 39.153.&.ſeqq.

Confide filia, fides tua te ſalvam fecit Rabbanus, *Quid eſt, ait, quod eam confidere juſſit, quæ ſi fidem non haberet, ab ea fidem non quæreret? Sed robur,& perſeverantiam fidei ab ea expoſtulavit,ut ad veram, & certam perveniat ſalutem.* Perſeverantia coronat virtutes, & illâ omnia bona impetrantur. 636.87

Et cum veniſſet Jeſus in domum Phariſæi. D. Chryſoſt. *Conſiderandum, ait, quod propter hoc tadius vadit, & plura loquitur mulieri curatæ, ut permittat mori puellam, & ſic manifeſta ſit reſurrectionis demonſtratio.* Vult Deus,ut ejus miracula ſint omnibus nota ſine ulla ſuſpicione. 66. 60. 61. 62.

Et vidiſſet tibicines. Olim in funere adhibebantur tibicines,ac proinde adulatores ſignificant qui ſuaviter canere videntur,& mortem adeſſe ſignificant. 584.34.35

Et deridebant eum. Licèt Dominus derideatur, à propoſito tamen non deſtitit,ut nos ſuo exemplo erudiat,ne quolibet objecto impedimento ab opere bono avocemur. 148.125.& 580.10. 11. & 671. 175

Et ſurrexit puella. Cur ejicit turbam cum hanc puellam ad vitam intendit revocare? Ut nos doceat oſtentationem,ac jactantiam bonorum operum evitare,ac fugere. 179.52.& 413.49. & 677. 216

Dominica 24. poſt Pentecoſten.
Matth. 24.

Cum videritis abominationem deſolationis. Vide cap. 49. p.845

FINIS.

INDEX

Locorum S.Scripturæ, quæ in hoc quarto Tomo continentur.

Prior numerus paginam deſignat: Poſterior eſt marginalis.

VETUS TESTAMENTUM.

Ex Geneſi.

CAPUT PRIMUM.

n.1. IN principio creavit Deus cœlum & terram. 247.26
2. Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. 863.6
3 Dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux. 288.16 & 409.29
4 Diviſit lucem à tenebris. 135.61
5 Factum eſt veſpere & mane dies unus. 580.9.
10 Vocavit Deus aridam terram; congregationeſque aquarum appellavit Maria, & vidit Deus quod bonum eſſet. 779.18
11 Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum. 748.86
12 Protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen juxta genus ſuum. 893.25
15 Dixit Deus: fiant luminaria ut luceant in firmamento cœli. 544.37
16 Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus ut præeſſet nocti, & ſtellas, & poſuit eas in firmamento. 869.52
18 Replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. 586.43
22 Benedixit eis dicens: creſcite, & multiplicamini, & replete aquas maris. 421.103
26 Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. 26.21. & 371.52. & 626.14. & 911.21.

Cap. II.

n.2. Requievit Deus die ſeptimo, ab univerſo opere quod patrarat. 706.80
3 Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificavit illum, quia in ipſo ceſſaverat ab omni opere ſuo. 421.103. & 430.34
4 Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ. 90.113
7 Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. 345.53. & 423.120
8 Plantaverat autem Dominus Paradiſum voluptatis. 625.15
14 Fluvius autem quartus ipſe eſt Euphrates 288.17
16 Ut operaretur, & cuſtodiret illum. 779.79
18 Ex omni ligno paradiſi comede. 199.79
19 Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus, & univerſis volatilibus adduxit ea ad Adam. 97.155. & 365.14. & 717.33
21 Immiſit ergo Dominus Deus ſoporem in Adam. 450.91
22 Tulit unam de coſtis ejus. 761.28
24 Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. 587.53

Cap. III.

n.1. In quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii. 810.29
6 Deditque viro ſuo, qui comedit, & aperti ſunt oculi amborum. 450.56.
8 Cùmque audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam, & uxor ejus à facie Domini. 344.41. & 498.64. & 15.84. & 404.76. & 67.68 & 582.23
10 Vocem tuam audivi in Paradiſo, & timui eo quod nudus eſſem. 487.96. & 454.99
13 Quare hoc feciſti? 415.31.
14 Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ 499.73
17 Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. 121.15. & 644.9
18 Spinas, & tribulos germinabit tibi. 525.18
Comedes herbam terræ. 199.79
20 Et vocavit Adam nomen uxoris ſuæ Eva, eo quod eſſet mater cunctorum viventium. 557.121. & 294.58. & 97.157
24 Collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ 416.71. & 193.35. & 365.13 & 390.37

Cap. IV.

n.1. Poſſedi hominem per Deum. 97.154. & 581.19
2 Rurſum peperit fratrem ſuum Abel. 218.76
3 Factum eſt autem poſt multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino; Abel quoque obtulit. 717.28

5 Reſpe

5 Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain autem, & ad munera ejus non reſpexit. 572. 41
7 Nónne ſi bene egeris recipies. 585.41.& 800. 50
9 Conſurrexit Cain adverſus fratrem ſuum Abel & interfecit eum. 893. 8
Ubi eſt Abel frater tuus? 559 128
10 Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. 599 30
11 Maledictus eris ſuper terram. 866.26
12 Cum operatus fueris terram, non dabit tibi fructus ſuos, vagus & profugus eris ſuper terram. 396.18
14 Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & ero vagus & profugus in terra.685 35 & 91.115
Igitur qui invenerit me occidet me.246.19
16 Egreſſus à facie Domini habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.560. 134
20 Pater habitantium in tentoriis. 308.132
23 Quoniam occidit virum in vulnus meum,& adoleſcentulum in livorem meum. 20.19
26 Iſte cœpit invocare nomen Domini.416.69

Cap. VI.

n. 1. Cúmque cœpiſſent multiplicari homines ſuper terram, acceperunt Filii Dei filias hominum. 3.7.& 559 130
13 Finis univerſæ carnis venit coram me, fac tibi arcam. 134 30.& 604.11.& 680.11

Cap. VII.

n. 1. Ingredere tu & omnis domus tua in arcam te enim vidi juſtum in generatione hac. 540. 19
4 Poſt dies ſeptem ego pluam ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus. 754. 35
11 De animantibus mundis, & immundis, & de volucribus & ex omni quod movetur ſuper terram duo, & duo ingreſſa ſunt ad Noë in arcam. 232.17
18 Anno ſexcenteſimo vitæ Noë menſe ſecundo, ſeptimodecimo die menſis, rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ & catharactæ cœli apertæ ſunt. 861.27

Cap. VIII.

n. 11. Venit ad veſperam columba portans ramum olivæ virentibus foliis in ore ſuo. 550.74

Cap. IX.

n. 2. Terror veſter, ac tremor, ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli cum univerſis quæ moventur ſuper terram. 71. 95
9 Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum,& cum ſemine veſtro poſt vos. 255.77
11 Erit arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis ſempiterni. 24.51
25 Maledictus Chanaan ſervus ſervorum erit fratribus ſuis, dixitque:Benedictus Dominus Deus Sem. 871.165

Cap. X.

n. 5. Ab his diviſæ ſunt inſulæ gentium. 191.24

Cap. XI.

n. 2. Cúmque proficiſcerentur de Oriente,invenerunt campum in terra Senaar. 525.21
5 Erat autem terra labii unius, dixerúntque: faciamus nobis civitatem & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum. 3.8. & 456. 110. & 685. 39. & 605. 15
7 Venite deſcendamus & confundamus linguam eorum. 199. 77
28 Mortuus eſt Aran ante Thare patrem ſuum. 841

Cap. XII.

n. 1. Egredere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtravero tibi. 406. 10. & 407. 17.& 564. 164
2 Faciamque te in gentem magnam 32. 102
4 Egreſſus eſt Abraham ſicut præceperat ei Dominus. 608.36
10 Facta eſt fames magna in terra,deſcenditque Abraham in Ægyptum. 851.38
12 Dicturi ſunt, uxor illius eſt, & interficient me, & te reverſabunt. 286 93
15 Nuntiaverunt Principes Pharaonis, & laudaverunt eam, & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis. 457.117
17 Flagellavit autem Dominus Pharaonis plagis magnis, & domum ejus propter Sarai uxorem Abraham. 223 29. & 562. 149. & 684.31.& 752 24

Cap. XIII.

n. 12. Abraham habitavit in terra Chanaan; Loth verò moratus eſt in oppidis quæ erant circa Jordanem. 606.25

Cap. XIV.

n. 19. Et diviſis ſociis irruit ſuper eos nocte, percuſſitque eos & perſecutus eſt eos uſque Hoba. 496.51

Cap. XV.

n. 1. Factus eſt ſermo Domini ad Abraham per viſionem dicens: Noli timere Abraham, ego protector tuus ſum. 560.137
2 Ego vadam abſque liberis; mihi non dediſti ſemen. 60. 24. & 611. 56
9 Sume mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium 607 30
11 Deſcenderunt volucres ſuper cadavera & abigebat eas Abraham. 373 67
12 Cúmque Sol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus & tenebroſus invaſit eum. 228 39
17 Cum ergo Sol occubuiſſet facta eſt caligo tenebroſa. ibid.

Cap. XVI.

n. 5. Iniquè agis contra me; quæ videns, quod conceperit, deſpectui me habet, judicet Dominus inter me & te. 223.28

Cap. XVII.

n. 2. Ambula coram me,& eſto perfectus.415.62
10 Circumcidetur in vobis omne maſculum, & circumcidetis carnē præputii veſtri.603.13
12 Infans octo dierum circumcidetur in vobis. 132. 12
13 Erit pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum. 706 87
24 Maſculus cujus præputii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo. 23 42

Cap. XVIII.

n. 2. Cúmque elevaſſet oculos apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum.206.122.&499.71
Cucurrit in occurſum eorum. 29. 106
4 Afferam pauxillum aquæ, & laventur pedes veſtri, ponámque buccellam panis & co.for

confortetur cor veſtrum. 125.76. & 452.91
10 Revertens veniam ad te tempore iſto vita comite, & habebit filium uxor tua 339 10
11 Erant autem ambo ſenes provectæque ætatis & deſierant Saræ fieri muliebria. 66. 61
14 Negavit Sara dicens: Non riſi, timore perterrita. 344 43
16 Cum ergo ſurrexiſſent inde viri direxerunt oculos contra Sodomam, & Abraham ſimul gradiebatur deducens eos. 278.344.45

CAP. XIX.

n. 1. Veneruntque duo Angeli Sodomam ſedente Loth in foribus civitatis. 617.90
4 Priuſquam irent cubitum viri civitatis vallaverunt domũ à puero uſque ad ſenẽ. 27.71
12 Habes hic quempiam tuorum generum, aut filias, aut filios? omnes qui tui ſunt educ de urbe hac; delebimus enim locũ iſtũ. 207.125
15 Cúmque eſſet manè cogebant eum Angeli dicentes, ſurge. 15.88
19 Quia invenit ſervus tuus gratiam coram te ut ſalvares animam meam. 499.71
21 Dixit ad eum, etiam in hoc ſuſcepi preces tuas ut non ſubvertam urbem, pro qua locutus es. 37.137. & 491.20. & 467 12
76 Reſpicienſque uxor ejus poſt ſe reverſa eſt in ſtatuam ſalis. 285.86. & 345.46

CAP. XX.

2 Venit autem Deus ad Abimelech per ſomnium nocte, & ait illi, en morieris. 797.43
4 Num gentem ignorantem & juſtam interficies? 914.46
7 Redde viro ſuo uxorem, quia Propheta eſt. 79.36
12 Aliàs autem verè ſoror mea eſt. 317.39

CAP. XXI.

20 Fuit cum eo, qui crevit, & moratus eſt in ſolitudine. 478.52
25 Increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem ei abſtulerant ſervi ejus. 655.75

CAP. XXII.

1 Tentavit Deus Abraham. 544 38
2 Tolle filium tuum, & vade in terram viſionis quam monſtravero tibi. 38.144. & 417. 17. & 635. 80
3 Igitur Abraham de nocte conſurgens ſtravit aſinum ſuum ducens ſecum filium ſuum Iſaac. 473.21
6 Tulit itaque ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filium ſuum. 192.221. & 769.80
13 Vidit poſt tergum arietem inter vepres hærentem cornibus. 8.44

CAP. XXIII.

3 Cúmque ſurrexiſſet ab officio funeris. 416, 70. & 667.154

CAP. XXIV.

2 Pone manum tuam ſuper femur meum ut jurem te per Deum cœli. 95.141
10 Abiit, & ex omnibus bonis portans ſecum. 609.41
14 Puella cui ego dixero, inclina hydriam tuam ut bibam, & illa reſponderit, bibe, quin & camelis tuis dabo potum. 43.11. & 627. 28. & 29
22 Protulit vir inaures aureas appendentes ſiclos duos, & armillas totidem pondo ſiclorum decem. 318.44
24 Filia ſum Bathuëlis, quem peperit ipſi Nachor. 303.106
30 Cúmque vidiſſet inaures, & armillas in manibus ſororis ſuæ dixit ad eum: Ingredere benedicte Domini. 134.27
65 Venit per agrum in occurſum nobis. 739. 100

CAP. XXV.

8 Congregatus eſt ad populum ſuum. 418 81
22 Colligebant in utero ejus parvuli. 518.178
23 Maior ſerviet minori. 155.171
28 Iſaac amabat Eſaü eo quod de venatione illius veſceretur. 379.103
34 Vendidit primogenita, & ſic accepto pane, & lentis edulio comedit, & bibit, & abiit, parvipendens quod primogenita vendidiſſet. 886.166

CAP. XXVI.

3 Complens juramentum, quod ſpopondi Abraham patri tuo. 612 65
24 Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſervum meum Abraham. 571 6
29 Ut non facias nobis quidquam mali ſicut & nos nihil tuorum attigimus, nec facimus, quod te læderet. 223.10

CAP. XXVII.

9 Affer duos hædos optimos, ut faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcatur. 483. 77
12 Si attrectaverit me pater meus, timeo ne putet me ſibi voluiſſe illudere, & inducat ſuper me maledictionem; pro benedictione. 133 17
13 In me ſit iſta maledictio. 131. 10
16 Pelliculaſque hædorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit. 480.63
19 Surge, ſede, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima mea. 349.38
22 Vox quidem vox Jacob eſt, ſed manus, manus ſunt Eſaü. 848.19
26 Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus; det tibi Deus de rore cœli. 70.88. & 440. 10. & 470. 4.
28 Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini, & ſerviant tibi populi. 389. 34. & 645 20
36 Juſtè vocatum eſt nomen ejus Jacob, ſupplantavit enim me in altera vice. 682.20
37 Et tibi poſt hæc fili mi ultra quid faciam? 559. 127. & 88. 54
39 Motus Iſaac dixit ad eum, in pinguedine terræ. 712.113

CAP. XXVIII.

4 Fugit, & abiit in Meſopotamiam. 337.159
5 Profectus pervenit in Meſopotamiam Syriæ ad Laban. 194 42
12 Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque aſcendentes & deſcendentes. 151.146. & 206.120 & 415.66. & 471. 6. & 549. 68. & 566. 6
13 Ego ſum Dominus Deus Abraham, patris tui & Deus Iſaac. 147.118
16 Cúmque evigilaſſet Jacob de ſomno ait: non eſt hic aliud niſi domus Dei & porta cœli. 365.12
17 Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea uſque ad præſentem diem; Angelus qui eruit me de cunctis malis. 207.124
18 Surgens ergo Jacob erexit lapidem in titulum. 727.60
22 Lapis iſte vocabitur nomen Dei. 738.26

CAP.

CAP. XXIX.
10 Amovit lapidem, quo puteus claudebatur. 670. 167
13 Cucurrit obviam ei, complexuſque eum, & in oſcula ruens duxit in domum ſuam, auditis autem cauſis itineris, reſpondit, os meum, & caro mea es. 3. 5. 29
CAP. XXX.
22 Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvā ejus. 45.27
24 Reddat mihi Dominus filium alterum. 38. 143
25 Dimitte me, ut revertar in terram, & in patriam meam. 160. 203
41 Quando primo tempore aſcendebant oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarū ante oculos arietum, & ovium. 129.93
CAP. XXXI.
14 Reſponderúntque Rachel, & Lia. 461.16
19 Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, & Rachel furata eſt idola patris ſui. 234. 21. & 296.67.
21 Noluit itaque Jacob confiteri ſocero ſuo quod fugeret. 160.203
26 Quare ita egiſti ut clam me abigeres filias meas, quaſi captivas gladio. 34.26
32 Apud quemcumque inveneris Deos tuos necetur coram fratribus noſtris. 498.65
37 Qui inveniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ pone hic. 526.27
40 Diu noctúque æſtu urebar, & gelu; fugiebatque ſomnus ab oculis meis. 37.48
42 Niſi Deus patris mei Abraham, & timor Iſaac adfuiſſet mihi.
CAP. XXXII.
1 Fuerúntque ei obviam Angeli Dei, quos cum vidiſſet ait: caſtra Dei ſunt hæc. 288.13
10 In baculo meo tranſivi Jordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior. 389.34
16 Et miſit per manus ſervorum ſingulos ſeorſim greges, & dixit pueris ſuis præite me. 610.49
24 Ecce vir luctabatur cum eo uſque mane. 80. 46. & 205. 112
25 Quod cum eum ſuperare non poſſet tetigit nervum femoris ejus, & ſtatim emarcuit. 95. 141
26 Dimitte me, jam aſcendit aurora. 121.49. & 391. 46. & 521. 200
28 Non vocaberis ultra Jacob, ſed Iſraël erit nomen tuum. 79.35
CAP. XXXIII.
18 Tranſivit in Salem urbem Sichimorum. 175. 28.
CAP. XXXIV.
27 Depopulati ſunt urbem in ultionem ſtupri. 359. 142
CAP. XXXV.
22 Abiit Ruben & dormivit cum Bala concubina patris ſui, quod illum minimè latuit. 783 54
CAP. XXXVII.
3 Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios. 50 64
7 Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum & ſtare, veſtróſque manipulos circunſtantes adorare manipulum meum. 609. 41. & 686. 42
14 Vade & vide ſi cuncta proſperè ſint erga fratres tuos, & pecora. 429.30
16 Fratres meos quæro. 218.75
18 Qui cum vidiſſent eum procul antequam accederet ad eos cogitaverunt illum occidere. 818. 13
28 Vendiderunt eum Madianitis viginti argenteis. 103. 197. & 782. 40
29 Reverſuſque Ruben ad ciſternam, puerum non invenit. 380. 107
31 Tulerunt tunicam ejus, & in ſanguine hædi tinxerunt eam mittentes qui ferrent ad patrem. 634 69
32 Dicentes, hanc invenimus, vide an tunica filii tui ſit, an non. 591.74
CAP. XXXVIII.
16 Inſtante partu apparuerunt gemini in utero, atque in ipſa effuſione infantium, unus protulit manum, in qua obſtetrix ligavit coccinum. 123.65
17 Juſtior me eſt, quia non tradidi eum filio meo. 508. 120
CAP. XXXIX.
7 Injecit uxor Domini ſui oculos in Joſeph. 505. 116
8 Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat, quod habeat in domo ſua, nec quidquam eſt, quod habeat in domo ſua, quod non in mea ſit poteſtate. 911.12
9 Quomodo poſſum hoc malum facere. 525 20
14 Introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis; ingreſſus eſt ad me ut coiret mecum. 688.55
16 In argumentum ergo fidei retentum pallium oſtendit marito revertenti domum. 328. 104
CAP. XL.
1 Accidit ut peccarent duo Eunuchi, pincerna regis Ægypti & piſtor Domino ſuo, iratuſque eſt contra eos Pharao. 527 35. & 913. 42
5 Viderúntque ambo ſomnium nocte una juxta interpretationem congruam ſibi. 448 68
19 Tres dies ſunt poſt quos auferet Pharao caput tuum, & ſuſpendet te in cruce. 447.61
CAP. XLI.
18 Et ſeptem boves de amne conſcendere pulchras nimis, & obeſis carnibus, & ecce has ſequebantur aliæ ſeptem. 494.40
21 Et vidit ſeptem alias boves, quæ nullum ſaturitatis dederunt veſtigium, ſed ſimili macie, & ſqualore torpebant. 474.24
37 Placuit Pharaoni, & cunctis miniſtris ejus conſilium. 59.16
39 Numquid ſapientiorem, & conſimilem tui invenire potero? Tu eris ſuper domum meam. 910.17
45 Vertit nomen ejus, & vocavit lingua Ægyptiaca Salvatorem mundi. 151.146
51 Oblviſci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei. 621.117
55 Clamavit populus ad Pharaonem alimenta petens. 691.71
CAP. XLII.
1 Audiens autem Jacob, quod alimenta venderentur in Ægypto. 62. 32.
37 Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi. 480.61

Cap. XLIII.

2 Dixit Jacob ad filios ſuos, Emite nobis pauxillum eſcarum. 546.48

31 Lota facie egreſſus continuit ſe, & ait ponite panes. 497.60

Cap. XLIV.

2 Scyphum autem meum argenteum, & pretium, quod dedit tritici, pone in ore ſacci junioris. 33.110

Cap. XLV.

3 Ego ſum Joſeph, adhuc pater meus vivit: nec poterant reſpondere fratres. 427.18

7 Permiſit me Deus, ut reſervemini ſuper terram, & eſcas ad veſcendum habere poſſitis. 395.14

20 Nec dimittatis quidquam de ſupellectili veſtra, quia opes Ægypti veſtræ ſunt. 604.10

24 Ne iraſcimini in via. 216.57 & 233.18

28 Sufficit mihi, ſi Ioſeph filius meus vivit. 463.30

Cap. XLVII.

19 Emit ergo Joſeph omnem terram Ægypti vendentibus ſingulis poſſeſſiones ſuas, præ magnitudine famis præter terram Sacerdotum. 468.54

26 Ex eo tempore, uſque ad præſentem diem in univerſa terra Ægypti regibus quinta pars ſolvitur. 814.54

41 Adoravit Iſraël Deum converſus ad lectuli caput. 299.85

Cap. XLVIII.

15 Benedixit Jacob filiis Joſeph. 803.81

Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea, uſque in præſentem diem benedicat pueris iſtis. 89 105

22 Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de Manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo. 469.61

Cap. XLIX.

1 Congregamini, ut annuntiem, quæ ventura ſunt vobis in diebus noviſſimis. 343.58

3 Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea prior in donis, major in imperio. 231.77. & 591.71

4 Effuſus es ſicut aqua non creſcas. 802.74

5 Simeon, & Levi fratres vaſa iniquitatis bellantia, in conſilium illorum non veniat anima mea. Maledictus furor eorum; dividam eos in Jacob, & diſpergam eos in Iſraël. 310.680

7 Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura; dividam eos in Jacob, & diſpergam eos in Iſraël. 119 38

9 Catulus leonis Juda, ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti, ut leo. 140 62

10 Non auferetur ſceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt. 349.79. & 704.57

14 Iſſachar vidit terram, quod optima & appoſuit humerum ſuum ad portandum. 814.53

17 Dan judicabit populum ſuum, fiat Dan coluber in via, Ceraſtes in ſemita mordens ungulas equi. 75.11

21 Nephtali cervus emiſſus dans eloquia pulchritudinis. 242.77

24 Inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël, Deus patris tui erit adjutor tuus. 75.12. & 607 28

27 Benjamin lupus. 738.25. & 782

28 Benedixitque ſingulis benedictionibus propriis. 588.54

Cap. L.

4 Si inveni gratiam in conſpectu veſtro, loquimini de me in auribus Pharaonis 703 66

5 Pater meus adjuravit me, dicens: En morior; in ſepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaan ſepelies me. 645.17

19 Pater tuus præcepit nobis, ut hæc tibi verbis illius diceremus, obſecro, ut obliviſcaris ſceleris fratrum tuorum. 903.81

Ex Libro Exodi.

Cap. I.

9 Ecce populus filiorum Iſraël multus, & fortior nobis eſt; venite, ſapienter opprimamus eum. 496.50

14 Ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti, & lateris. 191.25

Cap. II.

1 Egreſſus eſt poſt hæc vir de domo Levi, & accepit uxorem ſtirpis ſuæ, quæ concepit & peperrit filium. 343.52

2 Abſcondit tribus menſibus, cumque jam celare non poſſet, expoſuit eum in carecto ripæ fluminis. 311.7

10 Adultum tradidit filiæ Pharaonis, quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyſes. 336.157

11 In diebus illis poſtquam creverat Moyſes egreſſus eſt ad fratres ſuos, viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quendam de Hebræis. 54.93

14 Quis te conſtituit Principem, & judicem ſuper nos, nunc occidere me tu vis, ſicut heri occidiſti Ægyptium. 93.135

17 Surrexitque Moyſes, & defenſis puellis adaquavit oves earum. 359.141

Cap. III.

2 Apparuit Dominus Moyſi in flamma ignis de medio rubi. 339. & 386.17

3 Vado & videbo viſionem hanc magnam. 442. 27. & 167. 255. & 188.8

5 Solve calceamenta de pedibus tuis, terra enim in qua ſtas, terra ſancta eſt. Ne appropinques huc. 272.8

Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob. 693.12

15 Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob. 780.28

26 Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham. Deus Iſaac, & Deus Jacob 833.42

Cap. IV.

3 Projice eam in terram. 781.37

4 Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus; extendit, & tenuit, & verſa eſt in virgam. 622. 121. & 790. 88

17 Virgam quoque hanc ſume in manu tua, in qua facturus es ſigna. 617.94

18 Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum. 837.71

20 Tulit ergo Moyſes uxorem ſuam, & filios, portans virgam Dei in manu ſua. 440.18

27 Dixit Dominus ad Aaron: Vade in occurſum Moyſi in deſertum. 237.44

Cap. V.

1 Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi in deſerto. 341.27

2 Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus? 567.12

Neſcio Dominũ,& Iſraël nõ dimittã. 684.31
3 Deus Hebræorum vocavit nos,ut eamus viam trium dierum in ſolitudinem , & ſacrificemus Domino Deo noſtro. 65.52
6 Opprimantur operibus,& expleant ea.626.21
16 En famuli tui flagellis cædimur , & injuſtè agitur contra populum tuum. 7.35

Cap. VI.

54 Iſti ſunt principes domorum per familias ſuas, filii Ruben primogeniti Iſraëlis. 27.70

Cap. VII.

1 Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus. 879.117
3 Ego indurabo cor Pharaonis. 120.48
10 Tulitque Aaron virgam coram Pharaone , & ſervis ejus,quæ verſa eſt in colubrum.810 9
22 Feceruntque ſimiliter malefici Ægyptiorum incantationibus ſuis. 334.143.& 567.12

Cap. VIII.

7 Fecerunt autem, & malefici per incantationes ſuas ſimiliter, & eduxerunt ranas ſuper terram Ægypti. 794 27
22 Faciámque mirabilem in die illa terram Geſſen,in qua populus meus eſt, ut non ſint ibi muſcæ. 240 61

Cap. IX.

19 Pluam cras hac ipſa hora grandinem;mitte ergo jam nunc , & congrega jumenta tua,& univerſa quæ jumenta fuerint foras.252.55
20 Qui timuit verbum Domini de ſervis Pharaonis,fecit confugere ſervos ſuos , & jumenta ſua in domos. 28.80
27 Tantum in terra Geſſen, ubi erant filii Iſraël grando non cecidit. 240.60

Cap. X.

1 Dixit Dominus ad Moyſen,ingredere ad Pharaonem ; Ego enim induravi cor ejus , & ſervorum illius. 347.68
13 Ubicumque autem habitabunt filii Iſraël lux erat. 240.60
26 Non remanebit ex eis ungula. 218 31

Cap. XI.

2 Adhuc una plaga tanquam Pharaonẽ,& Ægyptum,& poſt hæc dimitte eos , & morietur omne primogenitũ in terra ægypti.403.72
2 Poſtulet vir ab amico ſuo , & mulier à vicina ſua vaſa argentea,& aurea. 485.86
3 Fuit Moyſes vir magnus in terra Ægyptiorum coram ſervis Pharaonis , & omni populo. 588.53
4 Ingrediar Ægyptum , & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum. 423.115

Cap. XII.

3 Tollat unuſquiſque agnum per familias,& domos ſuas. 515.160
38 Oves & armenta,& animantia diverſi generis multa. 394.6

Cap. XIII.

19 Tulit Moyſes oſſa Ioſeph ſecum,eo quòd adjuraſſet filios Iſraël,dicẽs:Viſitavit vos Deus afferre oſſa mea hinc vobiſcum. 551.79
21 Dominus præcedebat Iſraël per diẽ in colũna nubis,per noctem in columna ignis.35.125

Cap. XIV.

21 Flante vento vehementi,& urente tota nocte 881.13
22 Ingreſſi ſunt filii Iſraël per medium ſicci maris. 580.10
23 Perſequenteſque Ægyptii ingreſſi ſunt poſt eos , & omnis equitatus Pharaonis. 714 9
28 Reverſæque ſunt aquæ,& operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis ſequentes. 719.4

Cap. XV.

12 Extendiſti manum tuam,& devoravit eos terra. 652.5

Cap. XVI.

3 Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti , quando ſedebamus ſuper ollas carnium ? 453.92
4 Ecce ego vobis pluam panes de cœlo , egrediatur populus , & colligat , quæ ſufficiunt per ſingulos dies. 74.59.& 65.54
12 Audivi murmurationes filiorum Iſraël,loquere ad eos,veſpere comedetis carnes,& mane ſaturabimini panibus. 458.123
12 Mane quoque nox jacuit per circuitum caſtrorum , cúmque operuiſſet ſuperficiem terræ apparuit in ſolitudine minutum. 443 29
15 Quod cum vidiſſent filii Iſraël dixerunt ad invicem , quid eſt hoc ? 250 45

Cap. XVII.

5 Antecede populum , & ſume tecum de ſenioribus Iſraël , & virgam qua percuſſiſti fluvium tolle in manu tua. 66.61
9 Dixit Moyſes ad Joſuë : Eligite viros. 8.40
Et egreſſus pugna contra Amalech.206.116
11 Cúmque levaſſet manus Moyſes vincebat Iſraël. 772.96
14 Delebo nomen Amalech ſub cælo. 425.3
15 Ædificavit Moyſes altare Domino,vocavitque nomen ejus , exaltatio mea. 236.36
16 Manus ſolii Domini,& bellum Dei erat contra Amalech. 361.150

Cap. XVIII.

5 Venit ergo Iethro cognatus Moyſi , & uxor ejus;& filius ejus ad Moyſen in deſertum,ubi erat caſtrametatus juxta montem Dei.479.56

Cap. XIX.

4 Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægyptiis , quomodo portavi vos ſuper alas aquilarum. 440.11
19 Vade ad populum ſanctifica illos , hodie & cras lavent veſtimenta ſua. 451.63
12 Conſtitues terminos populo per circuitum,& dices ad eos,Cavete ne aſcendatis montem, nec tangatis fines illius. 479.56
16 Et Ecce cœperunt audire tonitrua, & micare fulgura nubes denſiſſima operire montem, & clangor buccinæ vehementius perſtrepebat. 167.255

Cap. XX.

2 Non facies tibi ſculptile,neque omnem ſimilitudinem ; non adorabis ea , neque coles. 341.43.& 96.105
8 Cunctus populus videbat voces. 98.160
9 Steterunt procul dicentes , Loquere tu nobis, & audiemus,non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. 152.150.& 910.12
12 Moyſes autem acceſſit ad caliginem , in qua erat Deus 272.8.& 815.59

Cap. XXI.

14 Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum,& per inſidias , ab altari meo evelles eum : ut moriatur. 335.145

Cap. XXII.

1 Non ſuſcipies vocem mendacii. 526.24
27 Mittam terrorem meum in præcurſum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris. 452.91

32 Non inibis fœdus cum eis. 339.8

CAP. XXIV.

5 Miſit Moyſes juvenes de filiis Iſraël, & obtulerunt holocauſta,& immolaverunt victimas. 903.95

CAP. XXV.

9 Arcam de lignis Setim compingite, & decorabis eam auro mundiſſimo intus, & foris. 55.96

17 Facies propitiatorium de auro mundiſſimo, duos cubitos,& dimidium tenebit longitudo. 409.25.& 234.23

19 Duos quoque Cherubim aureos,& productiles facies. 614.72

37 Facies & lucernas ſeptem,& pones eas ſuper candelabrum,ut luceant ex adverſo.477.46

CAP. XXVIII.

30 Pones autem in rationali judicii doctrinam & veritatem, erunt in pectore Aaron. 810.26

33 Per circuitum quaſi mala punica ex hyacintho,& purpura, & cocco bis tincto mixtis in medio tintinnabulis. 410.31

CAP. XXIX.

21 Cúmque tuleris de ſanguine. qui eſt ſuper altare,& de oleo unctionis aſperges Aaron,& veſtes ejus. 777.9

31 Arietem autem conſecrationis tolles,& coques carnes ejus in loco ſancto,quibus veſcentur Aaron, & filii ejus. 372.60

CAP. XXX.

6 Pones altare contra velum, quod ante arcam pendet teſtimonii. 696.20

CAP. XXXI.

2 Tollite inaures aureas, de uxorum filiorumque, & filiarum veſtrarum auribus,& afferte mihi. 398.36

4 Dixeruntque, hi ſunt Dii tui Iſraël. 203 86

6 Sedit populus manducare, & ſurrexit ludere. 141.69.& 212.37

10 Dimitte, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos. 34.119.& 212.22

11 Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum tuum. 904.11.& 149.114

13 Recordare Abraham,Iſaac,& Iſraël ſervorum tuorum. 553 46

14 Placatus eſt Dominus ne faceret malum,quod locutus fuerat. 452.89

19 Vidit vitulum & choros,iratuſque valde projecit de manu tabulas,& confregit ad radices montis. 268.150.& 599.29

20 Arripienſque vitulum, combuſſit,& contrivit uſque ad pulverem, quem ſparſit in aqua. 541. 18

25 Videns Moyſes populum,quod eſſet nudatus, ſpoliaverat enim eum Aaron. 377. 85

29 Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filio, & fratre ſuo. 917.69

30 Peccaſtis peccatum maximum, aſcendam ad Dominum, ſi quomodo quivero eum deprecari pro ſcelere veſtro. 224.36

CAP. XXXIII.

1 Vade, deſcende de loco iſto tu, & populus tuus,& mittam præcurſorem tui Angelum, non enim aſcendam tecum, quia populus duræ cervicis eſt, ne fortè diſperdam te in via. 231.76.& 471.7

7 Tollens tabernaculum tetendit extra caſtra procul, vocavitque nomen illius tabernaculum fœderis. 135.35

11 Loquebatur autem Dominus ad Moyſen, facie ad faciem, ſicut homo ſolet loqui ad amicum ſuum. 262.108.& 136.37

12 Cum dixeris novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me. 733.42

22 Cumque tranſibit gloria mea, ponamque in foramine petræ, & videbis poſteriora mea. 339.7

23 Faciem meam videre non poteris. 123.62

CAP. XXXIV.

6 Quo tranſeunte coram eo, ait, Domine Deus miſericors,& clemens,patiens,& multæ miſericordiæ, & verax. 262.108

29 Et ignorabat,quod cornuta eſſet facies ejus ex conſortio ſermonis David.143.76.& 916.56

CAP. XXXV.

4 Offerat eas Domino, aurum, & argentum,& hyacinthum, & purpuram, & byſſum tortam, & pilos. 719.8.& 729.74

CAP. XL.

5 Pones altare aureum, in quo adoletur incenſum coram arca teſtimonii, tentorium in introitu tabernaculi pones, & ante illud altare holocauſti. 136.41

Ex Levitico.

CAP. I.

5 Immolabit vitulum coram Domino. 344.40

CAP. III.

9 Offerent de pacificorum hoſtia ſacrificium Domino, adipem, & caudam totam cum renibus, & pinguedine, quæ operit ventrem,atque univerſa vitalia. 288.9

CAP. VI.

29 Omnis maſculus de genere ſacerdotali,veſcetur de carnibus ejus. 444.38

CAP. XIII.

45 Habebit os veſte contectum, & contaminatum, ac ſordidum ſe clamabit. 891.8

Ex Numeris.

CAP. V.

15 Adducet eam ad Sacerdotem,& offeret oblationem pro illa decimam partem farinæ hordeaceæ. 450.79

CAP. XI.

5 Recordamur piſcium quos comedebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones. 305.117

11 Cur afflixiſti ſervum tuum. 751.18

14 Non poſſum ſolus ſuſtinere hunc populum, quia gravis eſt mihi. 382.26

17 Ut deſcendam,& loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis, ut ſuſtentent tecum onus populi. 678.3

31 Ventus autem egrediens à Domino arreptans trans mare,coturnices detulit, & dimiſit in caſtra. 65.54

33 Adhuc carnes erant in dentibus eorum. 411 42.& 453. 92

CAP. XII.

1 Locuta eſt Maria, & Aaron contra Moyſes.54 15

3 Erat enim Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. 126.94

Loca S. Scripturæ.

Cap. XIII.

3 Mitte viros,qui conſiderent terram Chanaan, ſingulos, de ſingulis tribubus ex principibus. 380.106

7 De tribu Ruben, Samma filium Zechur. De tribu Juda,Caleph filium Jephone De tribu Ephraim,Oſeæ filium Num.738.& 415 61

33 Terra quam luſtravimus devorat habitatores ſuos,populus quem aſpeximus proceræ ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere gigantæo.332.130

Cap. XV.

35 Obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. 221.15

Cap. XVI.

15 Tu ſcis quod nec aſellum quidem acceperim ab eis. 313.15

31 Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum devoravit illos cum tabernaculis ſuis. 201.90

48 Stans inter mortuos, & viventes pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſavit. 136.34

Cap. XVII.

8 Invenit germinaſſe virgam Aaron in domo Levi, & turgentibus gemmis eruperant flores. 686.45

Cap. XX.

10 Audite increduli, & rebelles. 334.139

Cap. XXI.

5 Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leviſſimo. 312.14

9 Poſuit eum pro ſigno, quem cum percuſſi aſpicerent ſanabantur. 281.63

Cap. XXIII.

7 Maledic Jacob, propera, & deteſtare Iſraël. 406.13

18 Sta Balac & auſculta,audi fili Sephor,164.237

Cap. XXIV.

3 Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cujus obturatus eſt oculus. 819.18

Cap. XXV.

8 Ceſſavitque plaga à filiis Iſraël. 280.59

13 Ecce ei dedi pacem fœderis mei,& erit tam ipſi, quàm ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum. 273.15,& 616 88

Cap. XXVII.

2 Steterunt coram Moyſe, & Eleazaro Sacerdote,cunctiſque principibus populi.783.48

Cap. XXXI.

1 Ulciſcere prius filios Iſraël de Madianitis, & colligeris ad populum tuum. 469.59.& 789.35

Cap. XXXIII.

10 Profecti de mari rubro caſtrametati ſunt in deſerto Sin. 717.77

Cap. XXXIV.

11 Hanc habebitis terram per fines ſuos in circuitu. 523.7

Ex Deuteronomio.

Cap. I.

4 Poſtquam percuſſit Sehon regem Amorrhæorum Ob regem Baſan, cœpit Moyſes explanare legem Domini. 254.71

Cap. V.

26 Quid eſt omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis. 165.242

Cap. VI.

8 Ligabis ea quaſi ſignum in manu tua. 830.27

10 Cumque introduxerit te Dominus in terram, quam juravit patribus tuis. 403.72

Cap. VII.

1 Cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram,quam poſſeſſurus ingredieris,tradideritque Gentes Dominus Deus tuus tibi, percuties eas, quin potius hæc facietis eis.8.39

Cap. IX.

6 Populus duriſſimæ ſervitutis. 334.139

Cap. X.

10 Ego ſteti in monte, ſicut prius quadraginta diebus, ac noctibus, exaudivitque me Dominus etiam hac vice. 130.104

Cap. XIII.

4 Dominum Deum veſtrum ſequimini.166.251

Cap. XVI.

15 Septem diebus Domino Deo tuo celebrabis, in loco, quem elegerit Dominus. 250.41

18 Judices, & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis,quas Dominus Deus tuus dederit tibi. 287.7

Cap. XVIII.

15 Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum. 159.200.& 162.216

Cap. XIX.

15 In medio duorum vel trium ſtabit omne verbum. 211.30

Cap. XX.

11 Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea eſt ſalvabitur. 814.52.& 186.92

Cap. XXVII.

26 Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis hujus,nec eos opere perficit. 268.153

Cap. XXIX.

5 Non ſint attrita veſtimenta veſtra. 239.53

Cap. XXXII.

2 Concreſcat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quaſi imber ſuper herbam. 144.96.& 264.121

5 Generatio prava atque perverſa. 176.29

6 Vivat Ruben, & non moriatur. 802.74

11 Sicut aquila provocat ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans expandit alas ſuas. 515.62.& 819.22

39 Ego occidam, & ego vivere facio. 351.93

Cap. XXXIII.

3 Dilexit populos multos, & omnes Sancti in manu illius ſunt. 588.55

16 Benedictio illius, qui apparuerit in rubo veniat ſuper caput Joſeph. 792.15

17 Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus.763.29.& 444.37

19 Lætare Zabulon in exitu tuo, Iſſachar in tabernaculis tuis, qui inundationem maris, quaſi lac ſugent. 458.122

Cap. XXXIV.

5 Mortuus eſt ibi Moyſes. 146.102

6 Sepelivit eum in valle terræ Moab. 292.44

Ex Libro Joſuë.

Cap. II.

5 Tollenſque mulier viros abſcondit. 509.130

10 Audivimus, quod ſiccaverit Dominus aquas maris rubri, ad veſtrum introitum quando egreſſi eſtis de Ægypto.359.140.& 241.69

Cap. III.

17 Omnis populus per arentem alveum tranſibat. 580.10

Cap. IV.

14 In die illa magnificavit Dominus Joſue coram omni populo. 403.72

Cap. VI.

21 Interfecerunt omnia, quæ erant in ea à viro, uſque ad mulierem, ab infante uſque ad ſenem. 850.33

Cap. VII.

25 Lapidavitq;eum omnis populus Iſraël.285.86

Cap. X.

11 Cumque fugerent filios Iſraël,& eſſent in deſcenſu Bethoron, Dominus miſit ſuper eos lapides magnos de cœlo uſque ad Azeca 240.61

12 Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Aialon. 339. 8. & 781. 24

Cap. XIV.

7 Miſit me Moyſes famulus Domini, ut conſiderarem terram, nuntiavique ei quod mihi verum videbatur. 87.99

Cap. XIX.

49 Dederunt filii Iſraël poſſeſſorem Joſue filios Num in medio ſui. 407.16

Ex Libro Judicum.

Cap. I.

1 Aſcendit Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium,& ait: Eduxi vos de Ægypto. 964 43

7 Dixitque Adonibezec, ſeptuaginta reges,amputatis manuum, ac pedum ſummitatibus colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias. 545.44

14 Cum ſuſpiraſſet ſedens in aſino parenti, ait, terram arentem dediſti mihi. 700.64

Cap. II.

4 Iratuſque Dominus contra Iſraël tradidit eos in manu diripientium, qui ceperunt eos,& vendiderunt hoſtibus. 449.75

Cap. III.

1 Hæ ſunt Gentes, quas dereliquit Dominus in terra promiſſionis, ut per eas erudiret Iſraëlem. 341.25

Cap. VI.

11 Venit Angelus Domini, & ſedit ſub quercu quæ erat Ephra, & pertinebat ad Ioas.770. 71

24 Vade in hac fortitudine tua,& liberabis Iſraël de manu Madian. 40.154

15 In quo liberabo Iſraël; Ecce familia mea in fine eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. 453.63

Cap. VII.

9 Surge deſcende in caſtra; ſin autem ſolus ire formidas,deſcendat tecum Phara puer tuus. 385.9

16 Diviſit trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenaſque vacuas, & lampades in medio lagenarum. 281.60

Cap. VIII.

22 Dominare tu,& filius tuus, & filii tui,quia liberaſti nos de manu Madian. 692.36

Cap. IX.

9 Ierunt ligna,ut ungerent ſuper ſe regem.180. 17

Cap. XIII.

4 Cave ne bibas vinum, ac ciceram, nec immundum quidquam comedas, quia concipies, & paries filium. 140.64

Cap. XIV.

8 Ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis. 828.13

Cap. XV.

19 Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ex ea aquæ, quibus hauſtis refocillavit ſpiritum. 831.18

Cap. XVI.

14 Conſurgens à ſomno extraxit clavum cum crinibus & licio. 570.58

15 Per tres vices mentitus es mihi, & noluiſti indicare, in quo ſit maxima fortitudo tua. 317.38

17 Si raſum fuerit caput meum recedet à me fortitudo mea, & deficiam,eroque ſicut cæteri homines. 412.42

18 Aſcendite adhuc ſemel,quia nunc aperuit mihi cor ſuum. 315.28

20 Qui de ſomno conſurgens dixit in animo ſuo egrediar,ſicut antea feci,& me excutiam,ne ſciens,quod receſſit ab eo Dominus.854.55

30 Concuſſiſque fortiter columnis, cecidit domus ſuper omnes Principes. 770.86

Ex Libro Ruth.

Cap. IV.

6 Qui reſpondit, Cedo juri propinquitatis, neque enim poſteritatem familiæ meæ delere debeo. 411.36

10 Ut ſuſcitem nomen defuncti, in hæreditate ſua,ne vocabulum ejus de familia ſua deleatur. ibid. 36.

Ex libro primo Regum.

Cap. I.

1 Fuit vir unus de Ramathaim. 474.28

9 Heli Sacerdotes ſedente ſuper ſellam ante poſtes templi Domini. 439.7

13 Tantúmque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. 467.50

Cap. II.

12 Filii Heli filii Belial, neſcientes Dominum 255.80

20 Reddat tibi Dominus ſemen de muliere hac, pro fœnore, quod commodaſti Domino. 96. 149

23 Quare facitis res hujuſmodi, quas ego audio res peſſimas ab omni populo: Nolite filii mei,non enim eſt bona fama quam ego audio. 283.72

26. Puer autem Samuel, proficiebat atque creſcebat, & placebat tam Domino,quàm hominibus. 569.18

33 Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo, ſed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua. 839.77

34 Hoc erit tibi ſignum quod venturum eſt duobus filiis tuis Ophni,& Phinees,in die uno morientur ambo. 201.89

Cap. III.

2 Nec poterat videre lucernam Domini antequam extingueretur. 80.45

9 Loquere Domine,quia audit ſervus tuus.318.43

CAP. IV.

18 Cecidit de ſella retrorſum juxta oſtium. 167. 256

CAP. VI.

Et vocaverunt Philiſthiim Sacerdotes dicentes; Quid faciemus de arca Domini? 679. 8. & 59. 15

CAP. IX.

8 Rurſum puer reſpondit Saüli, & ait: Ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti. 73.101

12 Feſtina nunc, hodie enim venit in civitatem. 476. 37

27 Cúmque deſcenderent in extrema parte civitatis, dixit Samuël ad Saül. 664.131

CAP. X.

3 Invenient te tres viri aſcendentes ad Deum in Bethel, unus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. 387.22

4 Cúmque te ſalvaverint dabunt tibi duos panes, & accipies. 431.55.742.97.& 897. 58

9 Itaque cum avertiſſet humerum ſuum ut abiret à Samuele, immutavit ei Deus cor aliud. 237.43

11 Videntes autem omnes, qui noverant eum heri, & nudiuſtertius, quod eſſet cum Prophetis,& prophetaret, dixerunt ad invicem: quænam res accidit filio Cis, num & Saül inter Prophetas? 352.101

16 De ſermone autem regni non judicavit ei, quem locutus fuerat ei Samuël. 322. 70

27 Num ſalvare nos poterit iſte, & deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera. 84. 68

CAP. XI.

2 Eruam omnium veſtrum oculos, ponámque vos opprobrium univerſo Iſraël. 828. 16

CAP. XV.

3 Vade, & percute Amalech; & demolire univerſa ejus, & non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid, ſed interfice à viro uſque ad mulierem. 397.29

16 Sine me, & indicabo tibi, quid locutus eſt Deus. 813.46

35 Non vidit Samuël ultra Saül uſque in diem.

CAP. XVI.

10 Adduxit itaque Iſai ſeptem filios ſuos coram Samuële, & ait Samuël ad Iſai, non elegit Dominus ex iſtis. 371.53.& 614.74

13 Tulit Samuël cornu olei, & unxit eum. 722. 29.& 30

CAP. XVII.

25 Quid dabitur viro, qui percuſſerit Philiſthæum hunc,& tulerit opprobrium Iſraël. 611. 55

32 Non concidat cor cujuſque. 7.35

33 Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti,nec pugnare adverſus eum,quia puer es,hic autem vir bellator ab adoleſcentia ſua. 655.77

34 Veniebat Leo & Urſus, & tollebat arietem de medio gregis,& perſequebar eos,& percutiebam, & eruebam de ore eorum. 377 87

45 Ego venio ad te in nomine Domini exercituum Dei agminum Iſraël, quibus exprobraſti hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te. 41,164

58 Filius ſervi tui Iſai Bethlehemitæ ego ſum. 303. 106

CAP. XVIII.

7 Percuſſit Saül mille, & David decem millia. 353. 110

8 Iratus eſt autem Saül nimis; & diſplicuit ſermo iſte in oculis ejus. 318.45

9 Non rectis oculis Saül aſpiciebat David. 17. 96

14 Amovit eum Saül à ſe,& fecit eum Tribunum ſuper mille viros, & ingrediebatur, & introibat in conſpectu populi. 369 40

17 Percuſſit ex Philiſthiim ducentos viros, & attulit eorum præputia, & annumeravit ea regi. 48.45.& 158.190

28 Non habet rex ſponſalia neceſſe, niſi tantum centum præputia Philiſthinorum. 563.159

CAP. XIX.

24 Expoliavit etiam ipſe ſe veſtimentis ſuis, & prophetavit cum cæteris coram Samuele; 422. 111

CAP. XX.

30 Iratus autem Saül adverſus Ionathan,dixit ei: fili mulieris virum ultro rapientis. 285.92

31 Omnibus diebus quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque regnum tuum. 684.30.& 781.55

CAP. XXI.

2 Rex præcepit mihi ſermonem,& dixit: Nemo ſciat rem propter quam miſſus es à me, & hujuſmodi præcepta tibi dederim. 83.62

4 Si mundi ſunt pueri maximè à mulieribus. 5 4

9 Ecce hic gladius Goliath Philiſthæi quem percuſſiſti in valle Therebinthi eſt involutus pallio poſt Ephod; ſi iſtum vis tollere, tolle. 187.99

10 Non eſt huic alter ſimilis. 662.116

CAP. XXII.

2 Convenerunt ad eum omnes qui erant in anguſtia conſtituti. 809.24

17 Ait rex emiſſariis qui circumſtabant eum, convertimini,& interficite Sacerdotes Domini,noluerunt autem ſervi regis extendere manus ſuas in Sacerdotes Domini. 267. 146

22 Sciebam in die illa quod cum ibi eſſet Doëg Idumæus, proculdubio annuntiaret Saüli. 700. 46

CAP. XXIII.

21 Benedicti vos à Domino. 329.211

27 Nuntius venit ad Saül,dicens: Feſtina & veni, quoniam infuderunt ſe Philiſtiim ſuper terram,reverſus eſt ergo Saül deſiſtens perſequi David. 325.90

CAP. XXIV.

10 Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adverſum te. 316.35

11 Ecce hodie viderunt oculi tui quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca, ſed & pepercit tibi oculus meus. 429 31

12 Vide quod non eſt in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccatum in te. 590.64

CAP. XXV.

13 Accingatur unuſquiſque gladio ſuo,& accincti ſunt ſinguli gladiis ſuis. 502.89

29 Erit anima Domini mei cuſtodia in faſciculo viventium apud Dominum Deum tuum, porrò anima inimicorum tuorum rotabitur quaſi in impetu,& circulo fundæ. 291.32

32 Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem. 337. 160
44 Saül dedit Michol filiam ſuam uxorem David, Phalti. 60. 23

CAP. XXVI.

14 Quis es tu qui clamas & inquietas regem. 685. 38
21 Peccavi, revertere fili mi David, nequaquam enim ultra tibi malè faciam eo quod pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis. 682. 24

CAP. XXVIII.

11 Samuelem mihi ſuſcita, aitque illi, Deos vidi aſcendentes de terra. 310. 5

CAP. XXX.

13 Dereliquit me Dominus meus, quia ægrotare cœpit nudiuſtertius. 457. 116.

Ex Libro ſecundo Regum.

CAP. I.

21 Abjectus eſt clypeus fortium clypeus Saül, quaſi non eſſet unctus oleo. 755. 42

CAP. II.

1 Poſt hæc conſuluit David dicens, num aſcendam in unam de civitatibus Juda. 489. 11

CAP. III.

24 Ingreſſus eſt Joab ad regem & ait, quid feciſti, ecce venit Abner ad te, quare dimiſiſti eum & abiit & receſſit. 499 62

CAP. IV.

5 Isboſeth dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie, & oſtiaria domus purgans triticum obdormivit, ingreſſi ſunt autem domum latenter, & percuſſerunt eum in inguine Recab, & Baana frater ejus. 425. 125

CAP. V.

7 Cœpit David arcem Sion. 670 84.
8 Propoſuerat David in die illa præmium ei, qui percuſſiſſet Jebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam David. 232. 9. & 715. 16

CAP. VI.

6 Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. 344 44
12 Nuntiatúmque eſt regi David quod benedixiſſet Dominus Obededom & omnia ejus propter arcam. 368. 33
21 Vivit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potiùs, quàm patrem tuum, & quàm omnem domum ejus, & vilior fiã pluſquam factus ſum. 197. 65. & 435 62

CAP. VIII.

18 Bonajas autem filius Jojadæ, ſuper Cerethi & Phelethi. 794. 26

CAP. XII.

7 Dixit Nathan ad David, tu es ille vir: hæc dicit Dominus Deus? Ego unxi te in regem ſuper Iſraël; ego erui te de manu Saül & ſi parva ſunt iſta adjiciam tibi multo majora. 93. 134. & 126. 77
10 Quamobrem non recedet gladius de domo tua. 753. 29
13 Peccavi Domino, Dixitque Nathan ad David, Dominus, quoque tranſtulit peccatum tuum. 224. 37

CAP. XIII.

20 Nunc ſoror tace, frater tuus eſt, neque affligas cor tuum pro hac re. 696. 18

CAP. XV.

3 Videntur mihi ſermones tui boni. 809. 29
13 Venit nuntius ad David dicens: Toto corde univerſus Iſraël ſequitur Abſalon, ut ait David ſervis ſuis qui erant cum eo in Jeruſalem. Surgite fugiamus neque erit nobis effugium à facie Abſalon. 221. 12
16 Egreſſus eſt ergo rex, & omnis Iſraël pedibus ſuis extra civitatem. 363. 62
25 Dixit rex ad Sadoc; reporta arcam Dei in urbem. 279. 51
30 Aſcendebat clivum olivarum ſcandens & flens. 266. 137. & 467. 51

CAP. XVI.

3 Remanſit in Jeruſalem dicens, hodie reſtituet mihi Dominus Iſraël regnum patris mei. 453. 96
4 Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphiboſeth. 198. 67. & 275. 24. & 902. 89
22 Tetenderunt ergo Abſalon tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſuis coram univerſo Iſraël. 827. 478

CAP. XVIII.

5 Servate mihi puerum Abſalon. 223. 29
14 Tulit ergo Joab tres lanceas in manu ſua, & infixit eas in corde Abſalon. 596. 14
33 Fili mi Abſalon, Abſalon, fili mi. 162. 221

CAP. XIX.

20 Cur efficiemini mihi hodie in Satan; ergone hodie interficietur vir in Iſraël. 48. 42
22 Quid ultra loqueris? fixum eſt, quod locutus ſum; Tu & Siba dividite poſſeſſiones. 275. 24

CAP. XXIII.

8 David quaſi tenerrimus ligni vermiculus qui octingentos interfecit impetu uno. 674. 194
15 O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem. 740. 38
16 Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem. 57. 98

CAP. XXIV.

16 Dixit Deus Angelo percutienti populum, ſufficit, nunc contine manum tuam. 223. 23
17 Ego ſum qui peccavi, ego iniquè egi. 24. 53. & 751. 17
Qui oves ſunt quid fecerunt? 502. 90

Ex Libro tertio Regum.

CAP. I.

11 Num audiſti quod regnaverit Adonias, & Dominus noſter David hoc ignorat? nunc ergo veni, & accipe conſilium meũ. 581. 15
41 Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerant ab eo, jam enim convivium finitum erat. 699. 38

CAP. II.

1 Appropinquaverunt dies David, ut moreretur. 402 66
8 Habes quoque apud te Semei, qui maledixit mihi maledictione peſſima. 806. 100.

CAP. III.

7 Ego autem ſum puer parvulus ignorans egreſſum, & introitum meum, & ſervus tuus in medio populi quem elegiſti. 369. 40

CAP. V.

17 Cumque ædificaretur templum operariis præcepit rex Salomon, ut tollerent lapides grandes, lapides pretioſos in fundamentum templi. 587.52

CAP. VI.

27 Poſuitque Cherubim in medio templi exterioris, extendebat alas ſuas Cherubim, & tangebat ala parietem, & ala Cherub. ſecundi tangebat parietem alterum. 277 39

CAP. VIII.

9 In arca autem non erat aliud niſi duæ tabulæ lapideæ. 264. 122

CAP. X.

4 Videns autem Regina Saba ſapientiam Salomonis, & domum quam ædificaverat, & cibos menſæ ejus, & habitacula ſervorum, & ordines miniſtrantium, non habebat ultra ſpiritum. 779 22.

18 Fecit rex Salomon thronum de ebore grandem, & veſtivit eum auro fulvo nimis, qui habebat ſex gradus & duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde. 491.19

23 Magnificatus eſt rex Salomon ſuper omnes reges terræ, divitiis & ſapientia, & univerſa terra deſiderabat vultum Salomonis. 639.107

27 Fecit, ut tanta eſſet abundantia argenti in Jeruſalem quanta & lapidum. 358.77

CAP. XI

4 Cumque jam Salomon eſſet ſenex, depravatum eſt cor ejus per mulieres ut ſequeretur Deos alienos. 212.39

CAP. XIII.

2 Altare Altare, Ecce filius naſcetur domui David Joſias nomine, & immolabit ſuper te Sacerdotes excelſorum. 540.9.

6 Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut reſtituatur manus mea mihi. 614.125

CAP. XVI.

1 Factum eſt ſermo Domini ad Jehu filium Hanani. 833.44

CAP. XVII.

1 Vivit Dominus ſi erit ros, & pluvia, niſi juxta oris mei verba. 549.69. & 661.112

6 Corvi quoque deferebant ei panem, & carnes manè, ſimiliter panem & carnes veſperi. 456.110

Corvi quoque deferebant ei panem die ac nocte. 528.39

13 Vade, & fac ſicut dixiſti; veruntamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcineritium panem parvulum, & affer eum ad me 426.8

15 Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ, & comedit ipſe, & illa & domus ejus. 630.48

19 Et ait ad eam Elias, da mihi filium tuum, tulitque eum de ſinu ejus, & portavit in cœnaculum. 497.58

21 Expandit ſe atque menſus eſt puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait Domine Deus meus. 789.82

CAP. XVIII.

22 Ego remanſi Propheta Domini ſolus; Prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta. 744.65

33 Diviſitque per membra bovem, & poſuit ſuper ligna. 344.40

CAP. XIX.

2 Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut animam unius ex illis. 135.31

3 Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas, & petivit animæ ſuæ ut moreretur. 490.16

4 Cúmque veniſſet & ſederet ſubter unam Juniperum, petivit animæ ſuæ ut moreretur. 855 63. & 865.20

5 Projecit ſe, & obdormivit ſub umbra juniperi, & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit, ſurge & comede. & reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis. 197 66

7 Angelus Domini tetigit eum, dixitque illi, ſurge, comede, grandis enim tibi reſtat via, qui cum ſurrexiſſet comedit, & bibit & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus. 72.109

10 Derelictus ſum ego ſolus. 570.24

16 unges Hazaël regem, ſuper Siriam, & Jehu filium. Nam ſi unges regem ſuper Iſraël, Eliſeum autem filium Saphas unges Prophetam. 660.103

CAP. XXI.

2 Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina eſt, & prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem. 402.65.572.40

3 Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum. 493.31

10 Submittite duos filios Belial contra Naboth, & falſum teſtimonium dicant: Benedixit Deum & Regem. 329.111. & 391.70

21 Ecce ego inducam ſuper te malum. 230 71

29 Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus ejus. ibid. 71

CAP. XXII.

31 Ero ſpirius mendax in ore omnium Prophetarum. 289.20

Ex Libro quartò Regum.

CAP. I.

4 Nunquid non eſt Deus in Iſraël, ut eatis ad conſulendum Belzebuth Deum Accaron; quamobrem hæc dicit Dominus. 154.164

9 Homo Dei Rex præcepit, ut deſcendas. 896. 34

CAP. II.

11 Cumque pergerent, & incedentes ſermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diviſerunt utrumque. 659. 39

14 Percuſſit aquas, & non ſunt diviſæ, & dixit, ubi eſt Deus Eliæ? Etiam nunc. 691.44

CAP. IV.

1 Ecce creditor venit, & tollet duos filios meos ad ſerviendum ſibi. 222.16

8 Facta autem quædam dies tranſibat Eliſæus per Sunam, erat ibi mulier magna. 604 8

30 Surrexit & ſecutus eſt eam. 415 65

31 Poſuerat baculum ſuper faciem pueri, & non erat vox, neque ſenſus. 367 26

34 Aſcendit & incubuit ſuper puerum, & poſuit os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus. 350 87. & 761.27

CAP. V.

10 Vade lavare ſepties in Jordane. 75.11. & 744 65. & 349. 83. & 415.65 & 498

14 Deſcendit, & lavit in Jordane ſepties juxta ſermonem

ſermonem viri Dei & reſtituta eſt caro ejus ſicut caro pueri parvuli, & mandatus eſt. 233. 14

CAP. VI.

17 Ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſæi. 445.46

19 Sequimini me, & oſtendam vobis virum quem quæritis, duxit ergo eos in Samariam. 339. 12.

30 Viditque omnis populus cilicium quo indutus erat ad carnem intrinſecus, & ait Rex: hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſæi ſuper ipsũ hodie. 685.35

CAP. X.

6 Porrò filii Regis ſeptuaginta viri apud optimates civitatis nutriebantur; cúmque veniſſent litteræ ad eos. 866. 51

CAP. XII.

9 Tulit Jojada Pontifex gazophylacium, aperuitque foramen deſuper, & poſuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eum Sacerdotes, qui cuſtodiebant oſtium, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini. 292. 37

CAP. XVIII.

11 Dedit Ezechias omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, & in theſauris regis in tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas aureas quas ipſe affixerat dedit eas regi. 184. 79

19 Loquitur Ezechiæ, hæc dixit rex magnus. 688. 54

CAP. XIX.

2 Miſit ſenes de Sacerdotibus opertos ſaccis ad Iſaiam Prophetam filium Amos. 465.34

35 Venit Angelus Domini; & percuſſit in caſtris Aſſyriorum, centum octoginta quinque millia. 549.71

CAP. XX.

3 Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulaverim coram te in veritate & corde perfecto. 569.17

9 Cui ait Iſaias. Hoc erit ſignum à Domino quod factus ſit Dominus ſermonem, quem locutus eſt. Vis ut aſcendat umbra decem lieneis an ut revertatur totidem gradibus 420.97. & 663.121

CAP. XXIII.

5 Qui adolebant incenſum Baal & Soli & Lunæ. 783.50

22 Nec enim factum eſt phaſe à diebus Judicum qui judicaverunt Iſraël, & omnium dierum regum Iſraël, & Juda, ſicut in octavo-decimo anno Regis Joſiæ. 515.64

Ex libro primo Paralipomenon.

CAP. II.

19 Abſit, ut in conſpectu Dei mei hoc faciam, & ſanguinem iſtorum virorum bibam. 44.16

CAP. XXI.

4 Sermo regis prævaluit. 793.18

12 Elige quod volueris, aut tribus annis famem, aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos, aut tribus diebus gladium Domini, & peſtilentiam verſari in terra. 546.51

Ex Libro ſecundo Paralipomenon.

CAP. I.

10 Da mihi ſapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo. 369.40

CAP. XXI.

12 Allatæ ſunt ei litteræ ab Elia propheta. 154. 164

CAP. XXIV.

22 Videat Dominus, & requirat. 835.55

CAP. XXV.

6 Mercede quoque conduxit de Iſraël centum millia rebuſtorum, centum talenti argenti. 220. 3

CAP. XXVI.

21 Et habitabit in domo ſeparata plenus lepra. 648. 31

Ex Libro primo Eſdræ.

CAP. IX.

6 Deus meus confundor, & erubeſco levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt. 586.45

Ex Libro Tobiæ.

CAP. II.

15 Sicut beato Job. inſultabant reges; ita iſti parentes, & cognati ejus irridebant vitã ejus, dicentes, ubi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas, & ſepulturas faciebas. 462.21

CAP. III.

1 Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis dicens: juſtus es Domine, & omnia judicia tua juſta ſunt. ibid. 21

CAP. IV.

2 Audi fili mi verba oris mei. 659.102

8 Quomodo potueris ita eſto miſericors: ſi multum tibi fuerint, abundanter tribue: ſi exiguum, etiam exiguum. 469. 58

CAP. V.

5 Invenit juvenem ſplendidum ſtantem præcinctum, quaſi paratum ad ambulandum. 407. 15

CAP. VII.

2 Dixit Annæ uxori ſuæ, quam ſimilis eſt juvenis iſte conſobrino meo. 314. 26

CAP. XI.

13 Sumens Tobias de felle piſcis linivit oculos patris ſui, & ſuſtinuit quaſi ferè dimidiam horam, ſtatimque viſum recepit. 341.25

CAP. XII.

15 Ego ſum Raphaël unus ex ſeptem qui ſtamus ante Deum. 206. 118

Ex Libro Judith.

CAP. II.

1 Factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum, ut defenderet ſe, vocavitque omnes majores natu, & habuit cum eis myſterium conſilii ſui. 679. 6

3 Omnéſque duces, & bellatores ſuos, & dixit eis cogitationem ſuam in eo eſſe, ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio. 402.64

CAP. III.

13 Præceperat enim illi Nabuchodonoſor rex, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet, ut ipſe ſolus diceretur Deus. 847 15

CAP. VIII.

31 Quod facere diſpoſui probate ſi ex Deo eſt, & orate ut firmum faciat Deus conſilium meum. 679. 4

CAP. X.

3 Induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ, induitque ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos. 914. 36

5 Impoſuit itaque Abræ ſuæ aſcoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes & caſeum, & profecta eſt. 335. 144

CAP. XVI.

23 Judith univerſa vaſa bellica Holofernis quæ dedit illi populus, & conopœum quod ipſa ſuſtulerat, obtulit in anathema oblivionis. 118. 31

Ex Libro Eſther.

CAP. I.

12 Quæ renuit & ad regis imperium quod per Eunuchos mandaverat venire contempſit. 469. 62.

13 Interrogavit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat conſilio. 147 & 70. 691.

19 Si tibi placet egrediatur edictum à facie tua, & ſcribatur juxta legem Perſarum atque Medorum quam præterire illicitum eſt, ut nequaquam ultra Vaſthi ingrediatur ad regem. 335. 148

CAP. III.

9 Si tibi placet, decerne, ut pereat, & decem millia talentorum appendam ærariis gazæ tuæ. 332. 131

CAP. IV.

1 In platea mediæ civitatis voce magna clamabat oſtendens amaritudinem animi ſui. 445. 47

2 Et hoc ejulatu uſque ad fores palatii gradiens, non enim erat licitum indutum ſacco aulam regis intrare. 426. 11. & 467. 50

14 Per aliam occaſionem liberabantur Judæi. 684. 46.

CAP. V.

4 Si regi placet obſecro ut venias ad me hodie, & Aman tecũ ad convivium quod paravi.

10 Convocavit ad ſe amicos ſuos, & Zares uxorem ſuam. 529. 45

CAP. VI.

2 Ventum eſt ad illum locum ubi ſcriptum erat quomodo nunciaſſet Mardochæus inſidias Bagatham. 63. 35

3 Quid pro hac fide honoris & præmii Mardochæus conſecutus eſt; dixerunt ſervi illius, ac miniſtri, nihil omnino mercedis accepit. 429. 28. & 763. 40

6 Cogitans autem in corde ſuo Aman, & reputans, quod nullum rex niſi ſe vellet honorare. 570. 23

9 Sic honorabitur quemcumque rex voluerit honorare. 691. 70

CAP. VII.

6 Quis eſt iſte, ut hæc audeat facere? 527. 35

CAP. VIII.

15 Mardochæus autem de palatio, & de conſpectu Regis egrediens fulgebat veſtibus Regiis hyacinthinis, & coronam auream portans in capite. 422. 110

16 Nova lux oriri viſa eſt. 172. 9

CAP. XI.

8 Fuitque illa dies tenebrarum, atque diſcriminis. 86. 92

CAP. XIII.

1 Rex maximus Artaxerxes ab India uſque ad Æthiopiam. 236. 37

CAP. XIV.

13 Tribue ſermonem compoſitum in ore meo. 585. 40

CAP. XV.

9 Vidi te, Domine, quaſi Angelum Dei; valde enim mirabilis es Domine, facies tua plena eſt gratiarum. 901. 79

11 Rex feſtinus, ac metuens exilivit de ſolio, & ſuſtentans eam ulnis ſuis, donec rediret ad ſe, his verbis blandiebatur, quid habes Eſther, ego ſum frater tuus. 436. 69. & 281. 60

Ex Libro Job.

CAP. I.

6 Quadam die cum conveniſſent filii Dei ut aſſiſterent coram Domino, adfuit inter eos etiam Satan. 192. 33. & 697. 12

8 Homo ſimplex, & rectus. 410. 32

11 Extende paululum manum tuam & tange cuncta quæ poſſidet. 127. 82

19 Repente ventus irruit è regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus. 114. 8

20 Scidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram adoravit. 542. 25

CAP. II.

3 Nunquid conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei vir ſimilis in terra. 410. 32

11 Audientes tres amici Job omne malum quod acceſſiſſet ei, venerunt ſinguli de loco ſuo. 385. 8

CAP. V.

3 Vidi ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus. 401. 58

5 Cujus meſſem famelicus comedet, & bibent ſitientes divitias ejus 605. 14

CAP. VI.

7 Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi ſunt mei. 513. 155

25 Detraxiſtis ſermonibus meis veritatis. 524. 14

CAP. VII.

3 Militia eſt vita hominis ſuper terram. 399. 44 & 63. 39

CAP. X.

8 Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me totum in circuitu, & ſic repente præcipitas me. 46. 36

20 Dimitte me ut plangam paululum dolorem meum. 664. 125

CAP. XV.

13 Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus. 428. 21

21 Sonitus terroris ſemper in auribus illius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur, non

non credit quod reverti poſſit de tenebris ad lucem. 347 68

CAP. XVI.

20 Ecce in cœlo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis. 524.16

CAP. XVII.

14 Putredini dixi, Pater meus es; mater mea & ſoror mea vermibus. 652. 58

CAP. XVIII.

9 Arctabuntur greſſus virtutis ejus, & præcipitabit eum conſilium ſuum, immiſit enim in rete pedes ſuos. 686. 43. & 805. 93

CAP. XIX.

20 Derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos. 313.21

22 Quare perſequimini me ſicut Deus 877.101

23 Quis mihi tribuat ut ſcribantur ſermones mei, quis mihi det ut exarentur in libro ſtilo ferreo. 277. 38

CAP. XX.

11 Oſſa ejus implebuntur vitiis adoleſcentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient. 296. 68

CAP. XXI.

32 Ipſe ad ſepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. 550. 76

CAP. XXII.

29 Qui inclinaverit oculos ipſe ſalvabitur. 574. 48

CAP. XXIX.

9 Petra fundebat mihi rivos olei. 98.166

CAP. XXX.

4 Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum. 498. 62

CAP. XXXI.

19 Si deſpexi pereuntem eo quod habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem. 742. 49

CAP. XXXIII.

20 Abominabilis ei fit in vita ſua panis, & animæ illius cibus ante deſiderabilis. 556. 113

CAP. XXXIX.

32 In die contemplatur eſcam, & de longè oculi ejus proſpiciunt, & ubicumque cadaver fuerit, ſtatim adeſt 861. 99

CAP. XLI.

4 Quis revelabit faciem indumenti ejus. 858. 78

CAP. XLII.

5 Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te. 120 47

7 Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum. 277. 38

10 Dominus quoque converſus eſt ad pœnitentiam Iob. 349. 86

Dominus quoque converſus eſt ad pœnitentiam Job cum oraret ille pro amicis ſuis. Et addidit Dominus omnia, quæ fuerunt Job duplicia. 915. 51

Ex Libro Pſalmorum.

PSALM. II.

6 Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus. 147. 116. & 225. 77

9 Reges nos in virga ferrea, & tanquam vas figuli. 105. 208

PSALM. IV.

3 Filii hominum uſquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? 125.71 & 317. 37

5 Iraſcimini & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus veſtris. 118. 34

7 Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo. 876. 91. 513.148

9 In pace in idipſum dormiam & requieſcam 142. 82

PSALM. V.

10 Quoniam non eſt in ore eorum veritas. 565. 159

PSALM. VI.

4 Et anima mea turbata eſt valde, ſed tu Domine uſquequo? 427. 19

7 Laboravi in gemitu meo, Lavabo per ſingulas noctes lectum meum; lachrymis meis ſtratum meum rigabo 668. 160

PSALM. VII

8 Et exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandaſti: & ſynagoga populorum circumdabit te, & propter hanc in altum regredere. 771. 94

10 Conſumetur nequitia peccatorum, & diriges juſtum, ſcrutans corda, & renes Deus. 44. 17

PSALM. IX.

1 Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. 820.27

PSALM. X.

5 Non eſt Deus in conſpectu ejus: inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore; auferentur judicia tua à facie ejus: omnium inimicorum ſuorum dominabitur. 871. 63

13 Propter quid irritavit impius Deum: dixit enim in corde ſuo, non requiret. ibid. 62

17 Deſiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua. 505.103

PSALM XII.

1 Uſquequo Domine obliviſceris me in finem? Uſquequo avertis faciem tuam à me? 427. 19

PSALM. XV.

2 Conſerva me Domine, quoniam ſperavi in te Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. 62. 33

4 Non congregabo conventicula eorum de ſanguinibus: nec memor ero omnium eorum per labia mea. 425.3

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt. 223.30

PSALM. XVI.

3 Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas. 139. 58

15 Ego autem in juſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cum apparuerit gloria tua. 123. 62

PSALM. XVII.

7 Dolores inferni circumdederunt me: præoccupaverunt me laquei mortis. 554. 99

8 Et exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam: & clamor meus in conſpectu ejus, introivit in aures ejus. 384 4

9 Aſcen-

9 Aſcendit fumus in ira ejus: & ignis à facie ejus exarſit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo. 808. 10
11 Et aſcendit ſuper Cherubim, & volavit; volavit ſuper pennas ventorum, & poſuit tenebras latibulum ſuum, in circuitu ejus tabernaculum ejus: tenebroſa aqua in nubibus aëris. 772.101

PSALM. XVIII.

6 In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. 312. 13
7 Exultavit ut gigas ad currendam viam, à ſummo cœlo egreſſio ejus. 195.53
8 Et occurſus ejus uſque ad ſummum ejus, nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus. 338.4

PSALM. XXI.

13 Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt. 632.57
16 Aruit tanquam teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxiſti me. 49. 56

PSALM. XXII.

5 Paraſti in conſpectu meo menſam adverſus eos qui tribulant me. 861. 97

PSALM. XXIII.

2 Quia ipſe ſuper maria fundavit eum, & ſuper flumina præparavit eum. 36.128

PSALM. XXIV.

8 Dulcis & rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via. 285.91

PSALM. XXVI.

10 Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem aſſumpſit me. 460. 12

PSALM. XXXI.

5 Dixi: Confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei. 626 19. & 507.113

PSALM. XXXII.

6 Verbo Domini cœli firmati ſunt; & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. 872.74

PSALM. XXXIII.

6 Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur. 472. 13
11 Divites eguerunt, & eſurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. 546. 53
12 Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos. 53. 83
16 Oculi Domini ſuper juſtos: & aures ejus in preces eorum. 361. 40

PSALM. XXXIV.

2 Apprehende arma, & ſcutum, & exurge in adjutorium mihi, effunde frameam, & conclude adverſus eos, qui perſequuntur me, dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum. 786. 67

PSALM. XXXV.

9 Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te eſt fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen. 419. 86
10 Quoniam apud te eſt fons vitæ. 247.24
12 Non veniat mihi pes ſuperbiæ. 572.36

PSALM. XXXVI.

5 Revela Domino curam tuam, & ipſe te enutriet; faciet, & educet quaſi lumen juſtitiam tuam, & judicium tuum tanquam meridiem. 803. 85
10 Quæres locum ejus, & non invenies. 261. 106
17 Declina à malo, & fac bonum. 414. 58

PSALM. XXXVIII.

3 Obmutui & ſilui à bonis, & dolor meus renovatus eſt. 313.21
8 Et ſubſtantia mea apud te eſt. 714.12

PSALM. XXXIX.

13 Cor meum dereliquit me. 385. 5

PSALM. XLI.

3 Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. 263. 119

PSALM. XLIV.

2 Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. 32.104
4 Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſimè ſpecie tua intende proſpere procede & regna. 274 22. & 761.25
6 Virga directionis, virga regni tui. 148.120
10 In veſtitu deaurato circumdata varietate. 541. 16
14 Omnis gloria ejus ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. 738 13
23 Adducentur regi virgines poſt eam. 550.73
27 Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. 370. 44

PSALM. XLV.

5 Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. 267. 145
6 Adjuvabit eam Deus mane diluculo. 700.42
7 Dedit vocem ſuam, mota eſt terra. 801. 67

PSALM. XLVI.

1 Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. 450.87
10 Quoniam Dei fortes terræ, vehementer elevati ſunt. 196 57. & 366. 22.

PSALM. XLVIII.

1 Auribus percipite qui habitatis orbem, quique terrigenæ & filii hominum. 537. 92
5 Inclinabo in parabolam aurem meam; aperiam in pſalterio propoſitionem meam, cur timebo in die mala. 53. 82.
12 Et relinquent alienis divitias ſuas. 556.114
Vocaverunt nomina ſua in terris ſuis. 544 34
13 Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. 570. 25

PSALM. XLIX.

16 Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras juſtitias meas. 44. 14
20 Sedens adverſus fratrem ſuum loquebaris; & adverſus filium matris tuæ, ponebas ſcandalum. 15. 82

PSALM. L.

3 Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. 486. 94
7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum. 360. 143
14 Spiritu principali confirma me. 460. 60

PSALM. LI.

4 Sicut novacula acuta feciſti dolum. 448. 62

PSALM. LIV.

7 Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam. 74. 6. & 821. 23
11 Die ac nocte circumdabit eam ſuper muros ejus iniquitas. 448. 65
22 Molliti ſunt ſermones ejus, ſuper oleum & ipſi ſunt jacula. 271. 5

PSALM

PSALM. LVI.
3 Clamabo ad Deum altiſſimum qui benefecit mihi. 238.51

PSALM. LVII.
9 Supercecidit ignis, & non viderunt ſolem. 450.80
11 Lætabitur juſtus cum viderit vindictam, manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris. 44.8

PSALM. LVIII.
10 Fortitudinem meam ad te cuſtodiam. 240.63

PSALM. LX.
3 A finibus terræ ad te clamavi, dum anxiaretur cor meum. 307.122

PSALM. LXI.
11 Divitiæ ſi affluant nolite cor apponere. 523.5

PSALM. LXII.
3 In terra deſerta & invia & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. 469 62

PSALM. LXIV.
11 Rivos ejus inebria, mulplica germina ejus. 264. 125
13 Pingueſcent ſpecioſa deſerti, & exultatione colles accingentur. 184.83

PSALM. LXVII.
10 Pluviam voluntariam ſegregabit Deus. 241.69
24 Ut intingatur pes tuus in ſanguine. 364.11
30 A templo tuo in Hieruſalem. 379.99

PSALM. LXVIII.
26 Fiat habitatio eorum deſerta. 475.33
33 Quærite Deum, & vivet anima veſtra. 506.106

PSALM. LXIX.
3 Confundantur, & revereantur qui quærunt animam meam. 584.35

PSALM. LXXI.
4 Judicabit pauperes populi, & ſalvos faciet filios pauperum. 10.54
6 Deſcendet ſicut pluvia in vellus. 105.208
7 Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis. 531.60

PSALM. LXXII.
1 Quàm bonus Iſraël Deus his qui recto ſunt corde. 553 95
18 Dejeciſti eos dum allevarentur. 232.7. & 560. 136
20 Domine in civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. 898 47
27 Quia ecce qui elongant ſe à te peribũt. 492.26

PSALM. LXXIV.
3 Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo. 319 50 & 55. 105
9 Calix in manu Domini vini plenus mixto, & inclinavit ex hoc in hoc. 25.55 & 276.31

PSALM. LXXV.
1 Notus in Judæa Deus. 329.109
3 Factus eſt in pace locus ejus. 390 36
5 Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. 851. 30
6 Dormierunt ſomnum ſuum. 504.99

PSALM. LXXVI.
11 Et dixi nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelſi. 19.10

PSALM. LXXVII.
25 Panem Angelorum manducavit homo: cibaria miſit eis abundantia. 514.156
29 Manducaverunt & ſaturati ſunt. 411.41
67 Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit tribum Juda. 117.23

PSALM. LXXVIII.
11 Introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum, ſecundum magnitudinem brachii tui poſſide filios mortificatorum. 33.108

PSALM. LXXIX.
2 Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare coram Ephraim, Benjamin, & Manaſſe. 879.102
6 Vineam de Ægypto tranſtuliſti, vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam, exterminavit eam aper de ſylva. 849.16

PSALM. LXXXI.
1 Deus ſtetit in Synagoga Deorum. 215.53. & 273. 13. & 14 & 614 79
6 Ego dixi dii eſtis, & filii excelſi omnes. 791.19

PSALM. LXXXII.
14 Deus meus pone illos ut rotam. 231.8
17 Imple facies eorum ignominia. 223.30

PSALM. LXXXIII.
6 Beatus vir cujus eſt auxilium abs te. 151.141

PSALM. LXXXIV.
1 Benedixiſti Domine terram tuam. 446.52

PSALM. LXXXVI.
2 Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob. 360.148
4 Ecce alienigenæ, & Tirus, & populus Æthiopum hi fuerunt illic. 743.87

PSALM. LXXXVIII.
8 Magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu ejus ſunt. 313.17
13 Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt. 135.32
49 Quis eſt homo, qui vivet & non videbit mortem? ..17

PSALM. XC.
4 Scapulis ſuis obumbrabit tibi. 123.63
5 Scuto circumdabit te veritas ejus. 121.50. & 313. 17. & ſeqq. & 480. 62

PSALM. XCI.
7 Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. 401.58
13 Sicut cedrus Libani multiplicabitur 370 45

PSALM. XCII.
2 Parata ſedes tua ex tunc à ſæculo tu es. 381.123
5 Domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudinem dierum. 157.184

PSALM. XCVI.
2 Nubes & caligo in circuitu ejus. 159.196

PSALM. C.
8 In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. 487 99

PSALM. CI.
20 Dominus de cœlo in terram aſpexit ut audiret gemitus compeditorum. 416.10

PSALM. CII.
14 Quoniam ipſe cognovit figmentum noſtrum. 379. 101
20 Benedicite Domino omnes Angeli ejus potentes virtute facientes verbum illius. 205.115

PSALM. CIII.
3 Qui ponis nubem aſcenſum tuum. 159 196
23 Exivit homo ad opus ſuum. 634.73
25 Hoc mare magnũ, & ſpatioſũ manibus. 722.31

PSALM. CV.
14 Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto. 495. 42
15 Et miſit ſaturitatem in animas eorum. 543.28 & 742. 38
16 Et irritaverunt Moyſen in caſtris. 92.124
19 Et fecerunt vitulum in Horeb. 328.106
20 Et dixit ut diſperderet eos. 793.16

PSALM. CVI.
12 Infirmati ſunt, nec fuit qui adjuvaret. 649.37
16 Qui contrivit portas æreas. 101.185

10 Miſit verbum, & ſanavit eos. 350 87
13 Qui deſcendunt mare in navibus facientes operationem in aquis multis. 695.17
34 Terram fructiferam in ſalſuginem à malitia inhabitantium in ea. 494 40
42 Videbunt recti,& lætabuntur , & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.55.97.& 330.114
108.8.Epiſcopatum ejus accipiat alter. 475.33
9 Fiant filii ejus Orphani & uxor ejus vidua. 395. 6
13 In generatione una deleatur nomẽ ejus.494.39
109.1 Dixit Dominus Domino meo:ſede à dextris meis. 825.53
3 Tecum principium in die virtutis tuæ.796.74
6 Judicabit in nationibus implebit ruinas. 456. 111
111.3 Gloria & divitiæ in domo ejus,& juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. 43.609
115.11 Ego dixi in exceſſu meo , omnis homo mendax. 150. 135. & 571.34
13 Calicem ſalutaris accipiam. 706 81
117.22 Lapidem quem reprobaverunt ædificantes. 98,162.& 371.50
25 O Domine ſalvum me fac. 73
118.1. Beati immaculati in via qui ambolant in lege Domini. 4.15.& 144.96
74 Manus tuæ fecerunt me. 46.33
74 Qui timent te videbunt me. 209.13
109 Anima mea in manibus meis ſemper.490.15
112 Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas. 305.121
113 Iniquos odio habui. 450.10
116 Non confundas me ab expectatione mea. 622. 128
120 Confige timore tuo carnes meas. 499.69
126 Erravi ſicut ovis quæ periit. 375.68.& 506. 106. & 716. 11
119.3. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam. 557.119
120 1.Levavi oculos meos in montes. 302 51
121.7. Fiat pax in virtute tua. 214 58
127.3.Filii tui ſicut novellæ olivarum. 444.34
128.1.Sæpè expugnaverunt me à juventute mea. 639. 106
130.2.Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua.296.65
3 Speret Iſraël in Domino. 674.48
131.1.Memento Domine David. 726.54
8 Surge Domine in requiem tuam.661.111.& 923. 26
11 De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. 266.140
134 6 Omnia quæcumque voluit fecit. 19.14
7 Educes nubes ab extremo terræ fulgura in pluviam fecit. 114 8 & 447 74
141.8. Me expectant juſti donec retribuas mihi. 615. 82
142.2.Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. 467.44
144.15. Oculi omnium in te ſperant Domine. 248. 28
18 Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum. 45.25
146.4. Qui numerat multitudinem ſtellarum. 417. 78
147.2.Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum. 154.162
149 6. Et gladij ancipites in manibus eorum. 413.52
8 Ad alligandos reges eorum in compedibus. 411. 59

Ex Proverbiis.

Cap. II.

11 Conſilium cuſtodiet te. 625.13

Cap. III.

7 Ne ſis ſapiens apud te ipſum. 395.15
13 Beatus homo,qui invenit ſapientiam. 91.118
28 Ne dicas amico tuo:vade,& revertere.531.58
32 Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus. 77.25

Cap. IV.

23 Omni cuſtodia ſerva cor tuum. 232.9
25 Oculi tui recta videant,& palpebræ tuæ præcedant greſſus ſuos. 464.31

Cap. V.

1 Fili mi attende ad ſapientiam meam , & prudentiæ meæ inclina aurem tuam. 53.81
16 Deriventur fontes tui foras,& in plateis aquas tuas divide. 803.80
22 Iniquitates ſuæ capiunt impium , & funibus peccatorum ſuorum conſtringuntur. 303. 107. & 739. 17

Cap. VIII.

31 Et deliciæ meæ eſſe cum filiis hominũ.478 49

Cap. X.

15 Subſtantia divitis,urbs fortitudinis ejus. 538. 97

Cap. XI.

17 Benefacit animæ ſuæ vir miſericors.560.133

Cap. XII.

10 Novit juſtus jumentorum ſuorum animas. 379. 101

Cap. XIII.

8 Redemptio animi viri divitiæ ſuæ. 538.97
12 Spes quæ differtur affligit animam. 622.128

Cap. XIV.

13 Riſus dolore miſcebatur. 668.157
5 Profert autem mendaciũ doloſus teſtis. 633 68
32 In malitia ſua expellatur impius, ſperat autem juſtus in morte ſua. 418.79

Cap. XV.

1 Reſponſio mollis frangit iram. 324.78

Cap. XVI.

14 Indignatio Regis,nuntii mortis. 250.41
15 In hilaritate vultus regis,vita. 332.127

Cap. XVIII.

2 Non recipit ſtultus verba prudentiæ. 310.2
13 Qui prius reſpondet,quam audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat. 53.80

Cap. XIX.

10 Non decent ſtultum delitiæ, nec ſervum dominari principibus. 226.53

Cap. XX.

8 Rex qui ſedet in ſolio judicii , diſſipat omne malum intuitu ſuo. 467.45

Cap. XXI.

30 Non eſt ſapientia,non eſt prudentia , non eſt conſilium contra Dominum. 477.47

Cap. XXIII.

27 Fovea enim profunda eſt meretrix. 333 49

Cap. XXIV.

16 Septies enim cadet juſtus,& reſurget.176.258

Cap. XXV.

6 Ne glorioſus appareas coram rege,& in loco magnorum ne ſteteris , melius eſt enim ut dicatur tibi aſcende huc,quàm ut humilieris coram principe. 434 57

Cap. XXVII.

14 Qui benedicit proximo ſuo voce grandi de nocte conſurgens,maledicenti ſimilis erit. 323.76

CAP. XXVIII.

9 Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis 358.134

CAP. XXIX.

21 Qui delicatè à pueritia nutrit ſervum ſuum, poſtea ſentiet eum contumacem. 226.53.& 345.49

CAP. XXX.

21 Per tria movetur terra, & quartum ſuſtinere non poteſt. 226.54

CAP. XXXI.

10 Procul & de ultimis finibus pretium ejus. 133.19

19 Digiti ejus apprehenderunt fuſum. 721.22

22 Byſſus & purpura indumentum. 541.17

Ex Libro Eccleſiaſtes.

CAP. II.

8 Coacervavi mihi argentum, & aurum, & ſubſtantiam regum, feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum. 523.6

CAP. III.

7 Tempus tacendi, & tempus loquendi. 52.77

CAP. V.

18 Omni homini cui dedit Deus divitias atque ſubſtantiam, poteſtatémque tribuit ei ut comedat ex eis, & fruatur parte ſua: & lætetur de labore ſuo, hoc eſt donum Dei. 399.41

CAP. VII.

13 Sicut enim protegit ſapientia, ſic protegit pecunia. 538 95

17 Noli eſſe juſtus multum. 117.28

CAP. VIII.

11 Quia non profertur citò contra malos ſententia abſque timore ullo, filii hominum perpetranda mala 399 39

CAP. IX.

10 Quodcunque poteſt facere manus tua inſtanter operare, quia nec opus, nec oratio, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas. 131.49.& 525 22

CAP. X.

11 Si mordeat ſerpens in ſilentio nihil eo minus habet, qui occultè detrahit. 378 92

20 In cogitatione tua regi ne detrahas, & in ſecreto cubili tuo, ne maledicas diviti, quia aves cœli portabunt vocem tuam. 54 92

Ex Canticis Canticorum.

CAP. I.

1 Oſculetur me oſculo oris ſui. 461.15

2 Oleum effuſum nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te nimis. 241.70. & 661. 112.

3 Exultabimus, & lætabimur in te memores uberum tuorum, ſuper vinum recti diligunt te. 777 8

4 Trahe me poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum. 492.24.& 25

5 Nolite me conſiderare, quod fuſca ſim, quia decoloravit me Sol. 192.32

Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Hieruſalem ſicut tabernacula Cedar. 2088. & 365.16

Filii matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis. 5 8.179.& 782.27

6 Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes, 68 40 & 144 93 & 287 12

7 Si ignoras te, egredere & abi poſt veſtigia gregum tuorum. 449 74

8 Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te amica mea. 196.58

10 Murenulas aureas faciemus tibi. 147.11

22 Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. 791. 85

13 Botrus cypri dilectus meus mihi. 516.171

15 Ecce tu pulcher es dilecte mi; & decorus, lectulus noſter floridus. 142.82. & 198.71

16 Tigna domorum noſtrarum Cedrina. 157.184

CAP. II.

1 Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 509.127

Ego flos campi. 70 88.& 893.24

3 Sub umbra illius quem deſideraveram ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo. 482.70

4 Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. 255.73.

12 Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis advenit. 346 54

16 Dilectus meus mihi & ego illi. 19.11.& 630. 44

17 Similis eſto dilecte mi capreæ hinnuloque ſervorum ſuper montes Bethel. 507.117

CAP. III.

1 In lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea, quæſivi illum & non inveni, ſurgam & circuibo civitatem, quæram quem diligit anima mea 287.12.& 294.53. & 454.110.& 481.68. & 502.91.& 507. 117

4 Inveni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam. 198.72.& 234 20.& 391.41. & 521. 200. & 605. 18

6 Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris. 299 82.& 475.57

7 En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël. 36.128.& 463.30

8 Omnes tenentes gladios; & ad bella doctiſſimi, uniuſcujuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos, 389.35.& 413. 52.

9 Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas reclinatorium aureum media charitate conſtravit. 471. 15. & 736. 14

11 Egredimini, & videte filiæ Sion regē Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater ſua in die deſponſationis illius. 255.74

CAP. IV.

2 Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lavacro, omnes gemelli fœtibus. 603. 4. & 630 67

4 Sicut turris David collum tuum quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium. 406.12

5 Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemellæ. 253.64

6 Vadam ad montem myrrhæ. 775.8

9 Veni de libano ſponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum 389. 33

12 Hortus concluſus, fons ſignatus. 789.80.& 893. 24

15 Puteus aquarum viventium. 264.121

CAP. V.

1 Comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. 426.9

2 Vox dilecti mei pulſantis aperi mihi ſoror

mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. 189.13.& 234.20
3 Expoliavi me tunica mea, quomodo induat illa. 851.39
7 Invenerunt me cuſtodes qui circumeunt civitatem, percuſſerunt me, tulerunt pallium meum cuſtodes murorum. 705.89
8 Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum ut nuntietis ei, quia amore langueo. 608.39 & 112.46
14 Manus illius tornatiles aureæ plenæ hyacinthis. 57.4
16 Guttur illius ſuaviſſimum, & totus deſiderabilis. 148.34

Cap. VI.

6 Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ abſque oculis tuis. 386.18
9 Quæ eſt iſta quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata. 635.76.& 514.71
12 Revertere, revertere Sunamitis, revertere, ut intueamur te. 22.33

Cap. VII.

1 Juncturæ femorum tuorum, ſicut monilia quæ fabricata ſunt manu artificis. 387.23
Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis. 192.32
2 Venter tuus ſicut acervus tritici. 759.10
4 Collum tuum ſicut turris eburnea. 661.110
6 Quam pulchra es, & quam decora chariſſima in deliciis. 389.33
8 Aſcendam in palmam & apprehendam fructus ejus, & erunt ubera tua, ſicut botri vineæ. 763.39 & 301.97
11 Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. 447.57
12 Surgamus ad vineas, videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt. 853.48

Cap. VIII.

5 Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum. 720.13
6 Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum. 512.145.& 891.7
13 Quæ habitas in hortis, amici auſcultant te, fac me audire vocem tuam. 64.47
14 Fuge dilecte mi. 468.57

Ex Sapientia.

Cap. II.

4 Nomen noſtrum accipiet oblivionem per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. 685.39
7 Vino pretioſo nos impleamus, coronemus nos roſis antequam marceſcant, nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra. 400.53

Cap. III.

1 Juſtorum animæ in manu Dei ſunt. 588.55

Cap. IV.

O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate! 892.22
19 Diſrumpet illos inflatos ſine voce. 803.22

Cap. V.

21 Acuet autem duram iram in lancea, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos. 277.35.& 614.75

Cap. VII.

26 Candor eſt enim lucis æternæ ſpeculum ſine macula. 556.80

Cap. IX.

4 Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam. 226.51
10 Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit, & mecum laboret. 49.57

Cap. XVIII.

14 Cum quietum ſilentium tenerent omnia & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus Domine à regalibus ſedibus durus debellator proſilivit. 386.17.& 403.72

Cap. XIX.

7 Et aqua quæ ante erat arida apparuit, & in mari rubro via ſine impedimento & campus germinans de profundo. 628.33

Ex Eccleſiaſtico.

Cap. III.

20 Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. 34.115

Cap. XI.

8 Prius quam audias ne reſpondeas verbum, & in medio ſermonum ne adjicias. 53.80
10 Si ſecurus fueris non apprehendes: & non effugies, ſi præcurreris. ibid.84

Cap. XIV.

8 Nequam eſt oculus lividi. 17.96

Cap. XV.

3 Aqua ſapientiæ ſalutaris potabis illum. 264.120
15 Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui. 489.7

Cap. XVI.

5 Melior eſt unus timens Deum, quam mille filii impii. 216.58

Cap. XVII.

2 De ſtercore boum lapidatus eſt piger. 127 81
11 Modicum plora ſuper mortuum. 664.125

Cap. XXIV.

10 In omni gente primatum habui, & in omnibus requiem quæſivi. 858.85
18 Quaſi palma exaltata ſum. 899.69
29 Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitient. 263.118

Cap. XXXI.

8 Beatus Dives, qui inventus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abjit, neque ſperavit in pecunia, & theſauris. 430 35

Cap. XXXIII.

5 Præcordia fatui quaſi rota currus, & quaſi axis verſatilis cogitatus illius. 252.7
31 Si eſt tibi ſervus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua. ....

Cap. XXXV.

21 Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & donec propinquet non conſolabitur. 31.97

Cap. XXXVIII.

16 Fili in mortuum produc lachrymas. 652.53

Cap. XLI.

15 Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri, pretioſi, & magni. 58.14.& 569.19

Cap. XLV.

2 Similem illum fecit in gloria ſanctorum.

Cap. XLVII.

2 Quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic David à filiis Iſraël. 611.70

Cap. XLVIII.

1 Surrexit Elias Propheta quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat. 413.51

8 Prophe

8 Prophetas facis ſucceſſores poſt te. 899.68

Cap. L.

1 Simon Oniæ filius Sacerdos magnus fuit, qui quaſi ſtella matutina in medio nebulæ, & quaſi luna plena in diebus ſuis lucet. 42.7

10 Quaſi vas auri ſolidum ornatum omni lapide pretioſo. 892.14

Ex Iſaïa.

Cap. I.

2 Filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. 553.92.& 239.55.& 904.100

16 Lavamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere perverſè, diſcite benefacere. 114.10

Cap. II.

4 Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, nec exercebuntur ultra ad prælium. 276.27

Cap. III.

13 Stat ad judicandum Dominus, ſtat ad judicandos populos ſuos. 615.79

Cap. V.

1 Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei, & ſepivit eam, & elegit lapides ex illa. 779.24

Cap. VI.

1 Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum, Seraphim ſtabant ſuper illud. 143.83.& 169.268.& 189.13.& 105.204

3 Clamabant alter ad alterum, Sanctus, ſanctus, ſanctus. 68.98

Duabus velabant faciem ejus, & duabus volabant. 674.207

4 Plena eſt omnis terra gloria ejus, & domus repleta eſt fumo. 258.94.& 623.15

5 Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum. 175.25.& 314.23.& 818.7.& 487.101

8 Quem mittam, & quis ibit nobis? 116.19

Cap VII.

11 Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, & dixit Achaz, non petam, & non tentabo Dominum. 177.38

Cap. VIII.

1 Velociter ſpolia detrahe, citò prædare. 32.104

2 Et adhibui mihi teſtes fideles Uriam Sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ. 216.62

Cap. IX.

2 Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis. 143.84

6 Cujus principatus ſuper humerum ejus. 481.65

Cap. XI.

2 Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis. 251.49

5 Non ſecundum viſionem oculorum judicabit. 257.85

4 Judicabit in juſtitia pauperes, & arguet in æquitate, pro manſuetis terræ. 10.54

5 Et erit juſtitia cingulum lumborum ejus. 421.101

Cap. XIII.

10 Obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna ſplendebit. 850.31.& 866.18

Cap. XIV.

12 Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer. 458.123

13 Dicebas in corde tuo, in cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium. 309.138.& 402.62.& 412.46 & 570.26

29 De radice colubri egredietur regulus, & ſemen abſorbens volucrem. 220.11

Cap. XIX.

13 Stulti facti ſunt principes Taneos. 401.58

18 In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti. 561.140

Cap. XXII.

22 Dabo clavem domus David ſuper humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat, & claudet, & non erit, qui aperiat. 102.190

Cap. XXVIII.

9 Ablactatos, à lacte, avulſos ab uberibus. 445.48.& 120.457

Ut cadant retrorſum, & conterantur, & illaqueentur. 167.256

Cap. XXXIII.

2 Domine miſerere noſtri, te enim expectavimus, eſto brachium noſtrum in mane. 488.55

20 Oculi tui videbunt Jeruſalem civitatem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in ſempiternum. 373.64

Cap. XXXIV.

4 Tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur ſicut liber cœli, & omnis militia eorum defluet ſicut defluit folium de vinea. 873.75

Cap. XXXV.

5 Tunc aures ſurdorum patebunt, & aperta erit lingua mutorum. 53.83

8 Et erit ibi ſemita, & via, & hæc via ſancta vocabitur, non tranſibit per eam pollutus. 472.14

Cap. XXXVI.

11 Loquere ad ſervos tuos Syra lingua; intelligimus enim, non loquaris ad nos Judaïcè in auribus populi. 696.22

Cap. XXXVII.

2 Miſit ſeniores de Sacerdotibus opertos ſaccis ad Iſaiam filium Amos. 79.34

3 Venerunt filii uſque ad partum, & virtus non erat pariendi. 853.49

38 Et factum eſt cum adoraret in templo Neſroch Deum ſuum, filij ejus percuſſerunt cum gladio. 330.48

Cap. XXXVIII.

8 Ecce ego reverti faciam umbram linearum per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole. 339.8

21 Et juſſit Iſaias ut tolleret maſſam de ficis & cataplaſmarent ſuper vulnus, & ſanaretur. 350.87

Cap. XL.

2 Loquimini ad cor Jeruſalem, & advocate eam. 164.237

3 Vox clamantis in deſerto. 171.10

11 Sicut paſtor congregat gregem ſuum. 115.14

Cap. XLI.

23 Annuntiate, quæ ventura ſunt in futurum & ſciemus quia Dii eſtis vos. 695.14

Cap. XLIII.

25 Ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. 472.11

Cap. XLV.

15 Verè tu es Deus abſconditus. 86.80

Cap. XLVII.
1 Deſcende, ſede in pulvere virgo filia Babylon, ſede in terra, non eſt ſolium filiæ Chaldæorum, tolle ollam & mole farinam. 200.84
Cap. XLVIII.
4 Scivi enim, quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea. 559.131
10 Ecce excoxi te, ſed non quaſi argentum elegi te in camino paupertatis. 644.10
Cap. XLIX.
2 In umbra manus ſuæ protexit me. 588.56
6 Parum eſt ut ſis mihi ſervus, ad ſuſcitandas tribus Jacob, & facies Iſraël convertendas, ecce dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. 381.114
28 Omnibus his velut ornamento veſtieris. 349.45
Cap. LII.
7 Quam pulchri ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem. 445.43
Cap. LIII.
2 Vidimus eum & non erat aſpectus. 141.74
3 Noviſſimum virorum. 140 64
Vidimus eum & non erat aſpectus, & deſideravimus eum. 189.12
4 Nos reputavimus eum quaſi leproſum. & percuſſum à Deo, & humiliatum. 461.18
7 Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. 373.64
Cap. LV.
1 Omnes ſitientes venite ad aquas. 273.119
Qui non habetis argentum, properate, venite, emite abſque argento, & abſque ulla commutatione vinum & lac. 744.64
Cap. LVI.
11 Canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem, ipſi paſtores ignoraverunt intelligentiam.
Cap. LVII.
20 Impii autem quaſi mare fervens. 571.31
Cap. LIX.
1 Aggravata eſt auris ejus, ut non exaudiat, ſed iniquitates ejus diviſerunt inter vos & Deum veſtrum. 358.134
Cap. LX.
4 Filii tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Tunc videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. 444.37
Cap. LXI.
1 Spiritus Domini ſuper me propter quod unxit me: evangelizare pauperibus miſit me. 470.3
Cap. LXIII.
1 Quis eſt iſte qui venit de Edom? 910.21
2 Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari. 141.74
3 Torcular calcavi ſolus, & de gentibus non fuit vir mecum. 131.9. & 614.75. & 761.14
Cap. LXV.
5 Qui dicunt recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: iſti fumus erunt in furore meo ignis ardens tota die. 471.9

Ex Ieremia.

Cap. I.

6 A a a Domine Deus ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum. 454.98
Ne timeas à facie eorum. 102.188
10 Ecce conſtitui te hodie, ſuper gentes & ſuper regna, ut evellas & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices & plantes. 420.96
14 Ab aquilone pandetur malum ſuper habitatores terræ. 861.98
18 Ego dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum. 901.66
Cap. II.
4 Hæc dicit Dominus, quid invenerunt patres veſtri in me iniquitatis, quia elongaverunt ſe à me. 313.25
Cap. III.
3 Frons mulieris meretricis facta eſt tibi: noluiſti erubeſcere. 210.21
11 Juſtificavit animam ſuam adverſatrix Iſraël comparatione prævaricatricis Judæ. 593
Cap. IV.
22 Stultus populus meus, me non cognovit. 401.58
23 Aſpexi cœlos, & non erat lux in eis. 865.21
Cap. V.
1 Circuite vias Jeruſalem, & aſpicite & conſiderate & quærite in plateis ejus an inveniatis virum facientem judicium. 856.66
Cap. VI.
26 Filia populi mei, accingere cilicio, & conſpergere cinere: luctum unigeniti fac tibi planctum amarum, quia repentè veniet vaſtator ſuper nos. 750.8
Cap. VII.
16 Tu noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudem & orationem; & non obſiſtas mihi. 41.162
Cap. IX.
1 Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum 81.53
Cap. XI.
19 Circumveniamus virum juſtum, mittamus lignum in panem ejus. 10.58
Cap. XIII.
23 Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum dixeritis malum. 296.66
Cap. XV.
8 Multiplicatæ ſunt mihi viduæ ejus ſuper arenam maris. 756.9
Cap. XVII.
5 Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. 906.101
6 Non ſum turbatus te paſtorem ſequens. 366 20
18 Duplici contritione contere eos. 123.61
Cap. XVIII.
6 Numquid ſicut figulus iſte non potero vobis facere domus Iſraël, ecce ſicut lutum in manu figuli. 392.52
8 Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum adverſus eam agam, & ego pœnitentiam agam ſuper malum quod cogitavi. 25.56
Cap. XXII.

29 Terra, terra, terra audi ſermonem Domini. Hæc dicit Dominus, ſcribe virum iſtum ſterilem. 277.38
Scribe hos viros abdicatos. 279.45
Cap. XXIX.
23 Ego ſum judex, & teſtis. 524 16

Cap.

Cap. XXX.

18 Ecce ego convertam converſionem tabernaculorum Jacob, & tectis ejus miſerebor, & ædificabitur civitas in excelſo, & templum juxta ordinem ſuum, &c. 719. 7

Cap. XXXI.

22 Uſquequo deliciis diſſolveris filia vaga. 385. 5

Cap. XXXII.

20 Qui poſuiſti ſigna & portenta in terra Ægypti uſque in diem hanc. 66. 102

Cap. XXXV.

4 Introduxi eos in domum Domini in gazophylacium filiorum Hanan, quod erat juxta gazophylacium principum. 292. 37

Cap. XXXVI.

10 Legit Baruch ex volumine ſermones Jeremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filii Saphan ſcribæ in veſtibulo ſuperiori in introitu portæ novæ domus Domini audiente omni populo. 292. 38

20 Maledictus, qui prohibet gladium ſuum à ſanguine. 376. 83

Ex Threnis.

Cap. I.

1 Quomodo ſedet ſola civitas plena populo, facta eſt quaſi vidua Domina gentium. 28. 81. & 645. 19

13 De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudivit me. 866. 35

Cap. II.

8 Luxit antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt. 874. 80

12 Matribus ſuis dixerunt, ubi eſt triticum, & vinum, cum deficerent quaſi vulnerati in plateis civitatis. 495. 57

18 Neque taceat pupilla oculi mei. 698. 91

Cap. III.

9 Concluſit vias meas lapidibus quadris, ſemitas meas ſubvertit. 649. 39

13 Miſit in renibus meis filias pharetræ ſuæ. 879. 105

15 Replevit me amaritudinibus, & inebriavit abſynthio. 542. 24. 746. 64

19 Recordare paupertatis, & tranſmigrationis meæ. 392. 50

29 Ponet in pulvere os ſuum ſi forte ſit ſpes. 557. 122

30 Dabit percutienti ſe maxillam, & ſaturabitur opprobriis. 327. 98

44 Oppoſuiſti nubem, ut tibi tranſeat oratio. 538. 98

Cap. IV.

6 Major effecta eſt iniquitas filiæ populi mei, peccato Sodomorum. 807. 8

7 Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore: Saphyro pulchriores. 493. 34

Cap. V.

10 Pellis noſtra exuſta eſt à facie tempeſtatum famis. 545. 46

16 Cecidit corona capitis noſtri, Væ nobis, quia peccavimus. 342. 29.

Ex Baruch.

Cap. VI.

61 Nubes quibus cum imperatum fuerit à Deo perambulare univerſum orbem, perficiunt quod imperatum eſt eis. 160. 208

Ex Ezechiele.

Cap. I.

4 Ecce nubes magna, & ignis involvens, & ſplendor in circuitu ejus, & de medio ignis quaſi ſpecies electri. 410. 35. & 481. 69

12 Ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur. 899. 57

Cap. II.

1 Vidi & cecidi in faciem meam. 139. 56

Cap. III.

3 Filii hominis, venter tuus comedet, & viſcera tua complebuntur volumine iſto, quod ego do tibi, & comedi illud. 265. 127

14 Spiritus quoque levavit me, & aſſumpſit me & abii amarus ab indignatione ſpiritus mei. 151. 140

18 Si dicente me ad impium morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur à via ſua impia, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu tua requiram. 376. 81

Cap. IV.

1 Et tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo civitatem Hieruſalem. 347. 66

Cap. VIII.

14 Ecce mulieres ſedentes plangentes Adonidem. 394. 10

16 Adhuc videbis abominationes majores, & ecce in Oſtiis templi Domini inter veſtibulum & altare. 847. 13

18 Ego faciam in furore meo; non parcet oculus meus nec miſerebor, & cum clamaverint ad aures meas voce magna non exaudiam eos. 339. 162

Cap. IX.

2 Ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad aquilonem, & uniuſcujuſque vas interitus in manu ejus. 755. 40 & 742. 40

2 Vir veſtitus lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes ejus. 445. 48

4 Signa Eſaü ſuper frontes virorum gementium, & dolentium. 750. 15

Cap. X.

14 facies una, facies Cherub. & facies ſecunda facies hominis, & in tertio facies leonis, & in quarto facies aquilæ, & elevata ſunt ſua per Cherubim, ipſum eſt animal quod viderat juxta Chobar. 365. 15

Cap. XIV.

16 Si fuerint tres viri iſti in medio ejus. Noë, Daniel, & Job, vivo ego dicit Dominus; quia nec filios nec filias liberabunt, ſed ipſi ſoli liberabuntur, terra autem deſolabitur. 150. 134

19 Si peſtilentiam immiſero ſuper terram illam, & effudero indignationem meam ſuper eam in ſanguine ut auferam ex ea hominem. 537. 94

Cap. XVI.

48 Vivo ego dicit Dominus, quia non fecit Sodoma ſoror Eva ipſa, & filios ejus, ſicut feciſti tu. 591 73

1 Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit. 373. 66

Cap. XVII.

3 Aquila grandis magnarum alarum plena plumis. 177.36

23 In monte ſublimis Iſraël plantabo illud, erumpet germen, & faciet fructum,& erit in cedrum magnum. 247. 24

Cap. XX.

35 Adducam vos in deſertum populorum, & judicabor vobiſcum, ibi facie ad faciem. 540. 11

Cap XXI.

9 Gladius, gladius exacutus eſt, & elimatus,ut cædat victimas exacutus eſt, ut ſplendeat limatus eſt. 309. 139

15 Dedi conturbationem gladii acuti limati, ad fulgendum, amicti ad cœdem 350.91

31 Effundam ſuper te indignationem meam in igne furoris mei, ſufflabo te, Dabo te in manus hominum inſipientium. 892. 17

Cap. XXIII.

14 Cum vidiſſet viros depictos, & imagines Chaldæorum expreſſas coloribus, & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum. 248. 35

Cap. XXXII.

7 Operiam cœlos, & nigreſcere faciam ſtellas ejus, & ſolem nube tegam, & Luna non dabit lumen ſuum. 737.16

Cap. XXXVII.

1 Dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus; erantque multa valdè ſuper faciem campi, ſiccáque vehementer. Hæc dicit Dominus: A quatuor ventis veni ſpiritus. 425.120

21 Ecce ego aſſumam filios Iſraël de medio nationum, & faciam eos in gentem unam. 381. 142.

Ex Daniele.

Cap I.

3 Et ait Rex Aſphenes præpoſito Eunuchorum ut introduceret de filiis Iſraël,& de ſemine regio, & tyrannorum pueros. 654. 66

5 Et conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vino unde bibebat ipſe. 408. 24

Cap. II.

13 Querebantúrque Daniel, & ſocii ejus, ut perirent. 785.62

34 Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus,& percuſſit ſtatuam in pedibus ejus ferreis,& fictilibus, & comminuit eos. 295. 59

47 Verè Deus veſter, Deus Deorum eſt. 274.23

Cap. III.

2 Rex miſit ad congregandos Satrapas, magiſtratus, & judices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnéſque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem ſtatuæ. 314. 25

4 Et præco clamabat valenter; vobis dicetur populis, tribubus, & linguis:Cadentes adorate ſtatuam auream, quam conſtruit Nabuchodonoſor. 274.23

17 Ecce Deus noſter, quem colimus poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex liberare; quòd ſi noluerit, notum ſit tibi Rex, quod Deos tuos non colimus. 648.31

21 Confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis,& calceamentis, & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis. 409 25

49 Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excuſſit flammam ignis. 649. 38

51 Laudabant & benedicebant Deum. 89. 104

92 Ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. 314. 26. & 690. 65

93 Sidrach, Miſach, Abdenago ſervi Dei excelſi. 737.20

Cap. IV.

7 Ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia arbor, & fortis, & proceritas ejus contingens cœlum. 318. 75

16 Domine mi ſomnium his qui te oderunt. 558. 126

30 Ex omnibus abjectus eſt, & fœnum ut bos comedit,& rore cœli corpus ejus infectum eſt, donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent. 402.64. & 409. 25

Cap. V.

5 In eadem hora apparuerunt digiti quaſi manus hominis ſcribentis, in ſuperficie aulæ regis. 274. 41. & 757.51

11 Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum Deorum ſanctorum habet, & in diebus patris tui, ſcientia, & ſapientia inventæ ſunt in eo. 851. 26

20 Quos volebat, exaltabat, & quos volebat humiliabat; quando autem elevatum eſt cor ejus, & ſpiritus illius obfirmatus ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui. 894. 18

25 Thecel appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens. 903. 95

28 Phares diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis. 752. 33

Cap. VII.

16 Deus tuus, quem colis ſemper, ipſe liberabit te. 313. 15

24 Adducti ſunt viri illi, qui accuſarunt Danielem, & in lacum leonum miſſi ſunt ipſi,& filii, & uxores eorum,& non pervenerunt ad pavimentum. 342. 30

Cap VII.

5 Ecce beſtia alia ſimilis urſo in parte ſtetit, & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & ſic dicebat ei: Surge,& comede carnes plurimas. 547. 58

9 Antiquus dierum ſedit, veſtimentum ejus candidum quaſi nix, capilli capitis ejus quaſi luna munda. 8. 44. & 431.39

10 Millia millium miniſtrabant ei,& decies millies centena millia aſſiſtebant ei. 134. 28

Cap. X.

2 In diebus illis, ego Daniel lugebam trium xebdomadarum diebus. 750. 14

8 Non remanſit in me fortitudo, ſed ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium. 50. 62

9 Audiens jacebam conſternatus, & vultus meus hærebat terræ 166. 252.& 167.256

12 Ego veni propter ſermones tuos Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & uno diebus. 644. 11

Cap. XII.

3 Qui docti fuerint fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad juſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. 65. 54

Cap. XIII.

29 Dixerunt coram populo: Mittite ad Suſannam filiam Elciæ Joachim. 272. 9

45 Suſcitavit Dominus ſpiritum pueri junioris, cujus nomen Daniel. 312, 11

52 Inveterate dierum malorum. 288, 75

Cap. XIV.

30 Qui miſerunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus ſex. 321. 64

39 Venit ergo rex die ſeptimo, ut lugeret Danielem, & introſpexit, & ecce Daniel ſedens in medio leonum. 336. 154

Ex Oſea.

Cap. I.

4 Adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Iſraël ſupra domum Jehu. 282 70

6 Non addam ultra miſereri domui Iſraël, ſed oblivione obliviſcar eorum, & domui Iuda miſerebor & ſalvabo eos in Domino Deo ſuo. 373. 77

Cap. II.

7 Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & non inveniet 509. 129

8 Argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal. 348. 76

Cap. IV.

1 Non eſt veritas, non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra. 293. 52

13 Super capita montium ſacrificabant, & ſuper eo accendebant thymiama ſubtus quercum, & populum, & terebynthum, quia bona umbra ejus. 248. 35

15 Nolite ingredi in Galgala, & ne aſcenderitis in Bethaven. 328. 107

16 Nunc paſcet eos Dominus, quaſi agnum in latitudine. 500. 78

Cap. VI.

2 Ipſe cœpit; & ſanabit nos, percutiet, & curabit nos, vivificabit nos poſt duos dies, tertia die ſuſcitabit nos. 33. 111

Cap. VII.

1 Revelata eſt iniquitas Ephraïm, & malitia Samariæ, quia operati ſunt mendacium. 527. 33

3 Dies regis noſtri cœperunt furere à vino. 543. 26

Cap. X.

8 Montibus operite nos, & collibus cadite ſuper nos. 967. 39

11 Ephraïm vitula docta diligere trituram. 117. 23

Cap. XII.

4 Invaluit ad Angelum, & confortatus eſt, flevit, & rogavit eum. 80. 46. & 661. 142. & 391. 46

Cap. XIII.

6 Adimpleti ſunt, ſaturati ſunt, & elevaverunt vocem ſuam. 639. 104

9 Perditio tua ex te Iſraël. 477. 45

15 Adducet Dominus urentem ventum de deſerto. 114. 9

Cap. XIV.

6 Ero quaſi ros Iſraël germinabit ſicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani, ibunt rami ejus, & erunt quaſi oliva gloria ejus; & odor ejus ut Libani, convertentur ſedentes in umbra. 247. 23

Ex Joële.

Cap. I.

15 Propè eſt dies Domini, & quaſi vaſtitas à potenti veniet. 530. 47

Cap. II.

13 Convertimini, convertimini à viis veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſraël. 115. 13

25 Reddam vobis annos, quos comedit locuſta bruchus, & rubigo. 492. 77

30 Dabo prodigia in cœlo, & in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. 868 43

31 Sol convertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini; 865 6

Cap. III.

15 Sol & Luna obtenebrati ſunt, & Stellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. 864. 14

Ex Amos.

Cap. I.

3 Hæc dicit Dominus, ſuper tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non convertam eum. 230. 72

Cap. IV.

1 Audite verbum Domini vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samariæ. 542. 23

12 Quapropter hæc faciam tibi Iſraël; poſtquam autem hæc fecero tibi præparare in occurſum Dei tui Iſraël. 787. 63

Cap. V.

25 Nunquid hoſtias, & ſacrificium obtuliſti mihi in deſerto, quadraginta annis domus Iſraël? 903. 96

Cap. VII.

14 Armentarius ego ſum vellicans Sycomoros; 722. 25

Cap. VIII.

1 Ecce uncinus pomorum, & dixit, quid tu vides Amos? Et dixi uncinum pomorum. 423. 116

Ex Jona.

Cap. I.

3 Ut fugeret in Tharſis, & invenit navem euntem in Tharſis. 122 54

8 Indica nobis cujus cauſa malum iſtud ſit nobis, quod opus tuum. 526. 26

15 Tulerunt Jonam, & miſerunt eum in mare. 336. 151

Cap. III.

4 Introivit civitatem itinere diei unius, & clamavit, & dixit, adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. 403. 7

5 Veſtiti ſunt ſaccis à majore uſque ad minorem. 283. 75

6 Surrexit de ſolio ſuo , & abjecit veſtimentum ſuum. 865.24
7 Indutus eſt ſacco , & ſedit in cinere , & clamavit : Operiantur ſaccis homines , & jumenta, & clament ad Dominum. 31.99
8 Convertetur vir à ſua via mala. 115.13

CAP. IV.

3 Domine,tolle animam meam à me,quia melior eſt mihi mors, quàm vita. 375.73
6 Præparavit Dominus Deus hederam,& aſcendit ſuper caput Jonæ , ut eſſet umbra ſuper caput ejus. 448. 67

Ex Michæa.

Cap. V.

2 Et tu Bethlehem Ephrata , ex te egredietur qui ſit dominator Iſraël. 266.140

Cap. VI.

6 Quid dignum offeram Domino. 467.47

Cap. VII.

8 Expectabo Deum Salvatorem meum. 147.115

Ex Nahum.

Cap. III.

2 Væ civitas ſanguinum , non recedit à te rapina. 781. 34

Ex Habacuc.

Cap. I.

2 Uſquequo vociferabor ad te vim patiens , & non ſalvabis. 484 81
14 Et facies homines, quaſi piſces. 489. 10

Cap. III.

13 Egreſſus es in ſalutem populi tui in ſalutem cum Chriſto tuo. 722.31

Ex Aggæo.

Cap. I.

6 Qui mercedes congregavit miſit eas in ſacculum pertuſum. 397.28

Ex Zacharia.

Cap. II.

3 Et ecce Angelus , qui loquebatur in me , & alius Angelus egrediebatur in occurſum ejus. 371. 86

Cap. III.

4 Et Jeſus erat indutus veſtibus ſordidis , & ſtabat ante faciem Angeli , qui reſpondit , & ait ad eos , qui ſtabant coram ſe. 805.95

Cap. IX.

5 Exulta ſatis filia Sion , jubila filia Jeruſalem : Ecce rex tuus veniet tibi juſtus , & Salvator, ipſe pauper,& aſcendens ſuper aſinam. 722. 30

Cap. X.

8 Sibilabo eis , & congregabo eos, qui redemi eos. 585. 39

Cap. XII.

2 Ulula abies , quia cecidit Cedrus , quoniam magnificati vaſtati ſunt. Ululate quercus Baſan. 547. 57. & 867. 34
8 Contracta eſt anima mea in eis , ſiquidem anima eorum variavit in me. 853.47
17 O paſtor , & idolum derelinquens gregem. 276. 75

Cap. XXIV.

6 Et erit in die illa : non erit lux , ſed frigus, & gelu. 580. 13

Ex Malachia.

Cap. III.

1 Ecce ego mitto Angelum meum. 172. 10.

Cap. IV.

5 Mittam vobis Eliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, & convertet cor patrum ad filios , & cor filiorum ad patres eorum. 171.4.& 64 48

Ex Libro primo Machabæorum.

Cap. I.

3 Siluit terra à conſpectu ejus. 427. 17

Cap. IV.

59 Statuit Judas , & fratres ejus , & univerſa Eccleſia Iſraël ; ut ageretur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis ab anno in annum. 579. 5

Cap. VIII.

16 Non eſt invidia,atque zelus inter nos 31.96
21 Placuit ſermo in conſpectu eorum 318.45

Ex Libro ſecundo Machabæorum.

Cap. XV.

14 Hic eſt fratrum amator , & populi Iſraël,hic eſt, qui multum orat pro populo , & univerſa ſancta civitate iſte Jeremias Propheta Dei. 81.53

NOVUM TESTAMENTUM.

Ex D. Matthæo.

CAPUT PRIMUM.

2 Liber generationis Jeſu Chriſti. 85.78
19 Joſeph autem vir ejus , cum eſſet juſtus , & nollet eam traducere , voluit occultè dimittere eam. 161. 210

Cap. II.

1 Apertis theſauris ſuis obtulerunt munera, aurum , thus , & myrrham. 741.41
13 Surge , & accipe puerum, & matrem ejus,& fuge in Ægyptum. 161. 210 & 336.157
16 Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis , iratus eſt valdè. 329. 112
23 Et impleretur , quod dictum eſt per Prophetas,quoniam Nazaræus vocabitur. 263. 116

Cap. III.

4 Zonam pelliceam circa lumbos ſuos. 408.19

7 Progenies.

7 Progenies viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira, facite ergo fructus dignos pœnitentiæ 339. 14
10 Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. 203. 103
15 Sine modo ſic decet nos implere omnem juſtitiam. 139. 60. & 430. 38.
17 Hic eſt filius meus dilectus. 86.79. & 164. 230

CAP. IV.

1 Ductus eſt Jesus in deſertum, & cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus poſtea eſuriit 339 14.& 858.76
4 Dic ut lapides iſti panes fiant. 155. 166. & 356. 123. & 682. 22
5 Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. 64. 46
7 Si filius Dei es mitte te deorſum. 858. 75
8 Iterum aſſumpſit eum Diabolus in montem excelſum. 162. 217
19 Vade Satana. 112. 39. & 766.43. & 44
20 Relictis retibus ſecuti ſunt eum. 91. 122

CAP. V.

2 Et aperiens os ſuum docebat eos dicens, Beati pauperes. 406. 9
15 Vos eſtis lux mundi. 272.11
45 Diligite inimicos veſtros. 223. 23

CAP. VI.

9 Adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua. 708. 84
11 Panem noſtrum quotidianum. 546. 47. & 622. 125
22 Dimitte nobis debita noſtra, & ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris. 155.169
28 Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quod nec Salomon in omni gloria ſua comparatus eſt, ſicut unum ex iſtis. 873.7 3

CAP. VII.

7 Quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis. 20. 16
19 Erat docens ſicut poteſtatem habens. 267. 145

CAP. VIII.

4 Vade, oſtende te Sacerdoti. 235. 28
6 Domine puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur. 214 51
8 Domine non ſum dignus. 31. 97
19 Magiſter ſequar te quocumque ieritis; dicit ei Jesus, vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos. 436. 70. & 696. 10
24 Ecce motus factus eſt magnus in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipſe verò dormiebat. 648. 32
29 Quid nobis, & tibi Jesu fili Dei. 329.109

CAP. IX.

1 Et aſcendens in naviculam transfretavit, & venit in civitatem ſuam. 338. 5
11 Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magiſter veſter? 7. 34
14 Quare nos, & Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunant? 6.29
16 Domine filia mea modò defuncta eſt. 657.90
21 Dicebat intra ſe, ſi tetigero tantum veſtimenta ejus, ſalva ero. 569. 17
23 Cum veniſſet Jesus in domum principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem dicebat: Recedite, non enim eſt mortua puella. 651. 55
29 Secundum fidem veſtram fiat vobis. 82. 59
33 Nunquam apparuit ſic in Iſraël. 181. 62

CAP. X.

1 Convocatis duodecim diſcipulis dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, ut ejicerent, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. 615. 83
5 In viam gentium ne abieritis. 19.4.& 68.26
7 Euntes prædicate dicentes, quia appropinquavit regnum Dei. 187. 13
16 Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. 165. 47
18 Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. 371. 49
20 Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris, qui loquitur in vobis. 252. 59
21 Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filii, & parentes, & morte vos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. 621. 119
37 Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me non eſt me dignus. 46. 13

CAP. XI.

6 Pauperes evangelizantur, beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. 426. 5
21 Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida. 270. 161
30 Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve. 837. 52

CAP. XII.

2 Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere. 7. 34
38 Magiſter, volumus à te ſignum videre. 681. 19
40 Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ. 856. 68

CAP. XIII.

28 Inimicus homo hoc fecit. 179. 52
31 Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis. 181. 59

CAP. XIV.

28 Domine ſi tu es, jube me ad te venire ſuper aquas. 39 153
32 Modicæ fidei quare dubitaſti. 87.90. & 133 93
34 Verè filius Dei es. 92 126
36 Rogabant eum ut vel fimbriam veſtimenti ejus tangerent, & quicumque tangebant ſalvi facti ſunt. 2. 3

CAP. XV.

2 Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum, non enim lavant manus. 1. 1. per totum, & 319. 48
4 Cæci ſunt & duces cæcorum, cæcus autem ſi cæco ducatum præſtat, ambo in foveam cadunt. 268. 152

22 Ecce

22 Ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa. 18. per totum cap.
24 Num ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël. 509. 111

Cap XVI.

20 Tunc præcepit diſcipulis ſuis ut nemini dicerent, quia ipſe eſt Jesus Christus. 912. 22
21 Exinde cœpit Jesus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oportet eum ire Jeroſolimam, & multa pati à ſenioribus. 99. 168
22 Cœpit increpare illum, abſit à te Domine, non erit tibi hoc. 695. 13
23 Vade poſt me Satana ſcandalum es mihi. 191. 31

Cap. XVII.

4 Domine, bonum eſt nos hic eſſe, faciamus hic tria tabernacula; tibi unum, &c. 46. 32. & 77. 21
5 Ecce nubes lucida obumbravit eos. 412 47
26 Ut non ſcandalizemus eos, vade ad mare. 14. 78

Cap. XVIII.

1 Quis putas major eſt in regno cœlorum? 87. 87
12 Relinquit nonaginta novem in montibus. 477. 48
18 Quæcunque alligaveris ſuper terram erunt ligata & in cœlo, & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta, & in cœlo. 104. 201

Cap. XIX.

16 Magiſter bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam. 6. 32
21 Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me; cum audiſſet autem adoleſcens abiit triſtis. 122. 59. & 374. 70

Cap. XX.

21 Dic ut ſedeant hi duo filii mei unus ad dexteram tuam, & unus ad ſiniſtram. 194. 41
22 Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum. 132. 15

Cap. XXI.

9 Hoſanna filio David. 24. 46
33 Paterfamilias, qui plantavit vineam & locavit eam agricolis. 798. 47

Cap. XXII.

1 Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. 414 58. & 439. 4.
3 Miſi ſervos ſuos vocare invitatos. 631. 51
15 Mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis dicentes, magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. 74. 6. & 590. 11

Cap. XXIII.

6 Amant primos accubitus in cœnis & primas cathedras in ſynagogis, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. 312. 67. & 566. 5

Cap XXIV.

19 Væ prægnantibus, & nutrientibus illis diebus. 542. 22
28 Ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. 807. 6
29 Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum. 107. 14
30 Tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo & viderunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majeſtate. 551. 140. & 769. 75
36 De die autem illa, vel hora nemo ſcit neque Angeli in cœlo, neque filius; niſi pater. 60. 28

Cap. XXV.

15 Vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis bona ſua & uni dedit quinque talenta: alii duo. 95. 142
Homo peregrè proficiſcens. 439. 5
21 Euge ſerve bone, & fidelis, intra in gaudium Domini tui. 418. 83.
29 Omni habenti dabitur, ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. 604. 10
34 Venite benedicti patris mei poſſidere regnum: eſurivi, & dediſtis mihi manducare. 419. 90. & 553. 95. & 549. 66
40 Quandiu feciſtis uni ex his fratribus meis, mihi feciſtis. 198. 67

Cap. XXVI.

7 Habens alabaſtrum unguenti pretioſi effudit ſuper caput ipſius recumbentis. 411. 39
20 Diſcumbebat cum diſcipulis ſuis, & dixit: unus veſtrum me traditurus eſt, væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille. 417. 77
23 Unus veſtrum me traditurus eſt, & contriſtari valdè cœperunt ſinguli dicere? Nunquid ego ſum Domine? 228. 64. & 510. 132. & 179. 51
Qui intingit mecum manum in paropſide hic me tradet. 590. 67
25 Contriſtari valdè cœperunt ſinguli dicere, nunquid ego ſum Domine? 916 48
Reſpondens Judas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego ſum Rabbi? ait illi tu dixiſti. 330. 114
33 Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego numquam ſcandalizabor. 576. 5
35 Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. 330. 114. & 605. 57
37 Cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe. 151. 18
38 Suſtinete hic, & vigilate mecum. 214. 30
39 Et progreſſus puſillum procidit in faciem ſuam orans, & dicens; pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. 20. 11. & 98. 21. & 462. 25. & 611. 104
40 Dixit Petro, non potuiſtis una hora vigilare mecum? 149. 54
45 Dormite jam & requieſcite, ecce appropinquavit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. 206. 123. & 761. 32
50 Amice ad quid veniſti? 7. 37. & 111 32
51 Exemit gladium & percutiens ſervum Pontificis Sacerdotum, amputavit auriculam ejus. 104. 199
52 Converte gladium tuum in locum ſuum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. 359. 139. & 376 83
53 An putas, quia non poſſum rogare patrem meum & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum? 653. 92
59 Princeps autem Sacerdotum, & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contra Jesum, ut mortui traderent. 312 13

61 Noviſſimè venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: hic dixit, Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud. ib.12

64 Verumtamen dico vobis, videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. 163.224.& 382. 124.& 590. 68

65 Tunc princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua dicens: Blaſphemavit, quid adhuc egemus teſtibus? 157.186.& 324 80

68 Propheriza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit? p.356.125

Cap. XXVII.

5 Projectis argenteis in templo, abiens laqueo ſe ſuſpendit. 10 58.& 89.16.& 758 50

14 Non reſpondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præſes. 690 65

26 Jeſum flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur. 149 129

29 Milites plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput ejus. 348 69.& 707.92

31 Exeuntes invenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem, hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. 122.56

34 Dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum,& cum guſtaſſet noluit bibere. 902.85

37 Impoſuerunt ſuper caput ejus cauſam ipſius ſcriptam. Hic eſt Jeſus Rex Judæorum. 369. 37

39 Prætereuntes autem blaſphemabant eum moventes capita ſua, & dicentes, Vah qui deſtruis, templum Dei. 252.56

42 Si rex, Iſraël eſt, deſcendat nunc de cruce & credimus ei. 160.209

45 A ſexta hora tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, uſque ad horam nonam. 862. 92

51 Velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo uſque deorſum & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt. 134.30

52 Multa corpora Sanctorum, qui dormierant ſurrexerunt. 131,9

54 Centurio autem, & qui cum eo erant cuſtodientes Jeſum, viſo terræ motu, & his, quæ fiebant timuerunt valde dicentes: Verè filius Dei erat iſte. 82.55

55 Erant autem ibi mulieres multæ, quæ ſecutæ erant. 773.104

62 Acceſſit ad Pilatum; & petiit corpus Jeſu. 574. 51

Cap. XXVIII.

6 Illæ acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus. 198. 72

13 Dicite, quia diſcipuli ejus nocte venerunt,& furati ſunt eum nobis dormientibus. 360. 149

20 Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. 96.145.& 582.21

Ex D. Marco.

Cap. I.

1 Initium Evangelii, Jeſu Chriſti. 85.78

11 Tu es filius meus dilectus. 147 116

13 Erat in deſerto. 541.20

23 Erat in Synagoga eorum, homo in ſpiritu immundo, & exclamavit dicens. 18,101

24 Quid nobis & tibi, Jeſu Nazaræne; veniſti perdere nos; Scio quod ſis Sanctus Dei? 329. 109

44 Oſtende te principi Sacerdotum. 235.28

Cap. III.

5 Circumſpiciens eos cum ira contriſtatus eſt ſuper malitiam illorum. 275.25

17 Impoſuit eis Dominus nomina Boanerges, id eſt filii tonitrui. 104.200

Cap. IV.

40 Quis putas eſt iſte, quia & ventus & mare obediunt ei? 117.19

Cap. V.

6 Videns Jeſum à longè cucurrit, & adoravit eum, & clamans voce magna dixit, quid mihi & tibi? 93.130

9 Interrogabat eum Jeſus: quod tibi nomen eſt? 417.78

23 Deprecabatur eum multum nimis, quoniam filia mea in extremis eſt. 45.24

Cap. VI.

5 Non poterat ibi virtutem ullam facere. 243. 2

8 Præcepit eis, ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum, non peram, non panem, neque zonam. 69.81

14 Audivit Herodes rex, & dicebat, quod Joannes Baptiſta ſurrexit. 85.74

45 Coëgit diſcipulos ſuos aſcendere navim. 459. 5.& 154. 165

Cap. VII.

1 Conveniunt ad eum Phariſæi, & quidam de Scribis. 1.1

25 Mulier ſtatim ut audivit de eo, cujus filia habebat ſpiritum immundum.18.per tot cap.

Cap. VIII.

17 Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoſcitis, nec intelligitis? adhuc cœcatum habetis cor veſtrum, oculos habentes, non videtis, & aures habentes non auditis. 58.13.& 66.67

Cap. IX.

17 Magiſter attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus. 23.41.& 51.74

25 Cum videret concurrentem turbam comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi, ſurde, & mute ſpiritus; ego præcipio tibi, exi ab eo. 49.53

Cap. XIV.

5 Poterat venundari pluſquam trecentis denariis. 485.89

30 Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac prius quam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. 209.15

38 Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. ibid.14

51 Adoleſcens quidam ſequebatur eum amictus Sindone ſuper nudo. Et tenuerunt eum, at ille rejecta ſindone profugit ab eis 468.56

71 Cœpit anathematizare, & jurare, quia neſcio hominem iſtum. 91.116

Cap. XV.

3 Accuſabant eum Summi Sacerdotes in multis. 149.129

39 Videns autem Centurio, qui ex adverſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet ait: Verè hic homo filius Dei erat. 163.224

Cap. XVI.

1 Et cum tranſiſſet ſabbatum Maria Magdalenæ, & Maria Jacobi emerunt aromata 524.15
6 Jeſum quæritis Nazarænum crucifixum, ſurrexit. 459.7
14 Recumbentibus undecim diſcipulis apparuit illis Jeſus. 502.87
19 Aſſumptus eſt in cœlum. 140.68

Ex D. Luca.

Cap. I.

6 Erant autem juſti ambo coram Deo incedentes in omnibus mandatis, ac juſtificationibus Domini ſine querela. ibid.63
32 Dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum. 225.44 & 343.38
42 Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. 299.85.& 71 91
46 Magnificat anima mea Dominum. 596.12
66 Poſuerunt omnes, qui audierunt in corde ſuo, dicentes: Quis putas puer iſte erit? 346.35.& 717.19

Cap. II.

14 Gloria in altiſſimis Deo. 748.90
21 Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circuncideretur puer, vocatum eſt nomen ejus Jeſus. 671.173
26 Reſponſum acceperat Simeon à Spiritu ſancto non viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini. 581.16
35 Tuam ipſius animam pertranſibit gladius 900.60

Cap. III.

3 Venit in omnem regionem Jordanis prædicans Baptiſmum pœnitentiæ. 140.63

Cap. IV.

18 Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me: evangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remiſſionem. 45.26.& 430.37. & 82.54
22 Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus. 267 145
34 Sine, quid nobis, & tibi Jesu Nazaræne veniſti perdere nos. 810.28
38 Surgens Jeſus de Synagoga introivit in domum Simonis, ſocrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. 608.34

Cap. V.

3 Rogavit eum reducere à terra puſillum. 116.15
4 Laxate retia veſtra in capturam. 172.8

Cap. VII.

4 Cum veniſſent ad Jeſum rogabant eum ſollicitè, dicentes ei, quia dignus eſt, ut hoc illi præſtes, diligit enim gentem noſtram. 60.25
5 Miſit ad eum ſeniores rogans eum. 210.25
16 Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitavit plebem ſuam. 82.57
17 Adoleſcens tibi dico, ſurge. 900 72
38 Lachrymis cœpit rigare pedes ejus, & unguento ungebat. 420.97

Cap. IX.

9 Joannem ego decollavi, quis eſt iſte, de quo ego talia audio. 81.50
31 Erant autem Moyſes, & Elias viſi in majeſtate, & dicebant, exceſſum ejus. 769.79
33 Neſciens, quid diceret. 77.21
34 Cum vidiſſent diſcipuli ejus Jacobus, & Joannes dixerunt: Domine vis dicimus, ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos. 104.200

Cap. X.

24 Multi Prophetæ, & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. 331.123
33 Samaritanus autem quidam iter faciens venit ſecus eum, & videns eum miſericordia motus eſt, & approprians alligavit vulnera ejus fundens oleum, & vinum. 371.51

Cap. XI.

5 Accommoda mihi tres panes. 904 83
7 Noli mihi moleſtus eſſe, jam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi. 281.62
20 Si in digito Dei ejicio dæmonia. 49.56
28 Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. 418.42

Cap. XII.

14 O homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem ſuper vos. 281.61
19 Anima mea habes multa bona in annos plurimos. 448.66
35 Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. 893.23

Cap. XIII.

7 Dixit ad cultorem ſuum: Ecce anni tres ſunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inveni. p.279.52
13 Mulier incurvata glorificat Deum. 345.47

Cap. XV.

4 Nonne dimittit nonaginta novem, & vadit ad illam, quæ perierat. 29.88.& 505 105
15 Adhæſit uni civium regionis illius. 552.89
18 Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo 479 59
19 Fac me ſicut unum de mercenariis tuis. 577.69
20 Cecidit ſuper collum ejus, & dixit ad ſervos ſuos. Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus. 88.93
29 Ecce tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum. 550.76
30 Poſtquam hic filius tuus devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, & venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum. 571.31.& 761.13

Cap. XVI.

2 Redde rationem villicationis tuæ. 798 49
8 Laudavit Dominus villicum iniquitatis, quod prudenter feciſſet. 904.97
24 Ut intingat extremum digiti ſui. 35.121

29 Haben-

Loca S. Scripturæ.

29 Habent Moyſen, & Prophetas, audiant illos. 163. 225

CAP. XVII.

5 Adauge nobis fidem. 178.49
10 Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite ſervi inutiles ſumus. 578.77
17 Nonne decem mundati ſunt, & novem ubi ſunt; Non eſt inventus, qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. 37.139

CAP. XVIII.

2 Qui Deum non timebat, nec hominem reverebatur. 546.53
39 Jeſu fili David, miſerere mei. 232.9

CAP. XIX.

5 Suſpiciens Jeſus vidit illum, & dixit, Zachæe feſtinans deſcende. 121.51.& 123.63.& 328. 105
8 Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus. 606.24
9 Hodie ſalus domui huic facta eſt, eo quod & ipſe filius ſit Abrahæ. 26.69
48 Omnis populus ſuſpenſus erat audiens illum. 267. 245

CAP. XXI.

2 Vidit Jeſus viduam pauperculam mittentem æra minuta duo, & dixit: Verè dico vobis quia vidua hæc pauper plus omnibus miſit. 606 21
37 Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens morabatur in monte Oliveti. 270.2

CAP. XXII.

24 Facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe major. 190.18.& 98
29 Ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater. 70.90
32 Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos. 659.101
33 Domine tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire. 605.17.& 609.47
36 Qui non habet vendat tunicam, & emat gladium. 316.34
43 Factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. 873.73
48 Juda oſculo filium hominis tradis? 508.121
61 Continuo gallus cantavit, & converſus Dominus reſpexit Petrum, & recordatus eſt Petrus verbi Domini ſicut dixerat. 344.41

CAP. XXIII.

1 Et ſurgens omnis multitudo eorum duxerunt eum ad Pilatum. 319.50
8 Cupiens ex multo tempore videre Jeſum. 723. 20
18 Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. 356. 122
29 Beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt. 852.43
42 Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. 38 141.& 330.114.& 702.44. & 374. 72
43 Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. 32.103
45 Obſcuratus eſt Sol, & velum templi ſciſſum eſt. 142 79
48 Videbant, quæ fiebant, percutientes pectora ſua revertebantur. 300 91

CAP. XXIV.

15 Et ipſe Jeſus appropinquans ibat cum illis. 141.73
20 Quomodo eum tradiderunt Summi Sacerdotes, & Principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum, nos autem ſperabamus. 79.5
45 Aperuit ſenſum, ut intelligerent Scripturas, 106. 6

Ex D. Ioanne.

CAP. I.

1 In principio erat Verbum, & verbum erat apud Deum. 92.129.& 115.82
3 Omnia per ipſum facta ſunt. 508.128 & 196. 64
10 In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. 301 96
12 Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. 587.49
14 Vidimus gloriam ejus, & gloriam quaſi unigeniti à Patre. 150.136.& 163.223
20 Confeſſus eſt, quia non ſum Chriſtus. 96.152
29 Ecce Agnus Dei. 86.79
42 Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. 95.143
45 Erat autem Philippus à Bethzaida civitate Andreæ. 270.161
44 A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe; 266.139
49 Rabbi tu es Filius Dei. 94.136

CAP. II.

6 Erant ibi lapides hydriæ ſex ſecundum purificationem Judæorum. 4.12
19 Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. 33.111.& 312.12.& 689.50

CAP. III.

2 Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis niſi fuerit Deus cum eo. 590.69
16 Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum non pereat. 163.223.& 225.45
17 Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. 290.25

CAP. IV.

5 Venit in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar. 527.34
9 Quomodo tu Judæus cum ſis bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana, non enim coutuntur Judæi Samaritanis. 320.58. & 662. 115
26 Dixit illi Jeſus. Ego ſum. 361.154
47 Rogabat eum, ut deſcenderet, & ſanaret filium ejus. 45.24.& 214 51

CAP. V.

10 Curavit hominem die Sabbati. 15 81
12 Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, tolle grabatum tuum, & ambula. 354 112
18 Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere, quia non ſolum ſolvebat Sabbatum, ſed Patrem ſuum dicebat Deum. 297.72

Loca S. Scripturæ.

22 Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit filio. 290. 27. & 326 & 93
23 Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. ibid. 91
27 Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt 616. 87
29 Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala in reſurrectionem judicii. 320. 60
31 Si ergo teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum. 253. 62

Cap. VI.

5 Dixit ad Philippum, unde ememus panes? 58. 12
10 Diſcubuerunt viri numero quaſi quinque millia. 443 36
11 Accepit ergo Jeſus panes, & cum gratias egiſſet diſtribuit diſcumbentibus. 88. 99
28 Quid faciemus ut operemur opera Dei? Reſpondet Jeſus, hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum. 82. 58
32 Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verum, panis enim Dei eſt qui dat vitam mundo. 443. 32
37 Eum qui venit ad me, non ejiciam foras, quia deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me. 121. 53
40 Ut qui credit in eum habeat vitam æternam. 320. 60
42 Nonne hic eſt Jeſus filius Joſeph, cujus nos novimus patrem, & matrem. 258. 88
44 Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum. 115. 11
60 Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? 356. 124
68 Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes. 815 45
69 Credimus & cognovimus, quia tu es filius Dei. 92. 126 & 132. 93
70 Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis unus diabolus eſt. 813 45

Cap. VII.

35 Quo hic iturus eſt, quia non inveniemus eum, numquid in diſperſionem gentium iturus eſt. 294. 54
36 Si quis ſitit veniat ad me, & bibat, & flumina fluent de ventre ejus. 35. 127

Cap. VIII.

2 Venit in templum, & ſedens docebat eos. 338. 6
29 Sicut docuit me pater, hæc loquor in mundo. 252. 59
44 Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere, ille homicida erat ab initio. 310. 3

Cap. IX.

16 Non eſt hic homo à Deo quia Sabbatum non cuſtodit. 431. 43
22 Ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret. 584. 32
29 Hunc autem neſcimus unde ſit. 24. 48

Cap. X.

16 Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere. 22. 35
20 Dæmonium habet, & inſanit, quid eum auditis? 322. 69
31 Suſtulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum. Reſpondit Jeſus, multa bona opera oſtendi vobis propter quod eorum opus me lapidatis. 337. 158

Cap. XI.

14 Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos. 545 43
27 Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei. 75. 12
42 Ego autem ſciebam quia ſemper me exaudis. 214. 30
70 Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo. 156. 181

Cap. XII.

5 Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, & datum eſt egenis. 447. 61
6 Quia fur erat, & loculos habens. 540. 12. & 314. 22
20 Ecce mundus totus poſt eum abiit. 473. 19
26 Qui amat animam ſuam, perdet eam, & qui odit animam ſuam in hoc mundo in vitam æternam cuſtodit eam. 460. 10
28 Venit vox de cœlo, & clarificavit, & iterum clarificabo. 166. 252
31 Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. 449. 73
34 Nos audivimus ex lege, quia Chriſtus in æternum manet, quomodo tu dicis quod oportet exaltari filium hominis. 490. 14

Cap. XIII.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum. 190. 16
10 Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet: ſed eſt mundus totus, & vos mundi eſtis 486. 93
21 Amen amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me. 100. 178.
24 Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit, eis; quis eſt, de quo dixit. ibid. 178

Cap. XIV.

2 In domo patris mei manſiones multæ ſunt. 482. 71
6 Ego ſum via, veritas, & vita, nemo venit ad Patrem niſi per me. 291. 34
8 Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. 87. 91
12 Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet. 774. 112
13 Ut glorificetur Pater in filio. 430. 37
23 Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. 114. 9. & 398. 24
31 Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. 382. 119

Cap. XV.

10 Ego patris mei præcepta ſervavi. 331. 119
15 Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, & nota feci vobis. 482. 71
18 Si mundus vos odit, ſcitote, quia me priorem vobis odio habuit. 707. 93
26 Quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, ille teſtimonium perhibebit de me. 626. 22

Cap. XVI.

7 Si autem abiero, mittam eum ad vos. ibi. 22.
22 Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, 332. 127

Cap.

CAP. XVII.

3 Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum. 91.118
4 Ego te clarificavi ſuper terram, opus conſummavi quod dediſti mihi ut faciam. 43.57.& 626.22
21 Ut ſint unum ſicut nos unum ſumus. 380.108

CAP. XVIII.

6 Abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. 167.256
8 Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. 81.52
10 Simon Petrus habens gladium eduxit eum, & percuſſit Pontificis ſervum. 894.35
18 Quia frigus erat. 580.13
19 Pontifex ergo interrogavit JESUM, de diſcipulis & doctrina ejus. 7.38
31 Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram judicate. 617.90
36 Regnum meum non eſt de hoc mundo. 681.18
38 Quid eſt veritas? 311.8

CAP. XIX.

2 Milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti ejus, & veſte purpurea circumdederunt: & veniebant ad eum & dicebant: Ave Rex Judæorum, & dabant ei alapas. 335.147
5 Exivit JESUS portans coronam ſpineam, & purpureum veſtimentum, dicit eis: Ecce Homo Cum ergo vidiſſent eum Pontifices & miniſtri clamabant, Crucifige, crucifige. 334.140 & 829.7
6 Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. 354.113
8 Cùm ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. 10.57
10 Mihi non loqueris, neſcis, quia habeo poteſtatem. 255.80
15 Non habemus regem niſi Cæſarem, tunc ergo tradidit. 322.71.& 684.33.& 697.29
20 Erat autem ſcriptum Hebraicè. 76.18
25 Stabant juxta Crucem JESU mater ejus. 773.105
26 Cùm vidiſſet JESUS matrem & diſcipulum dicit. 818.8
27 Dicit diſcipulo, Ecce mater tua. 76.17
28 Dicit, Sitio. 101.180
31 Inclinato capite tradidit. 89.104
40 Acceperunt ergo corpus JESU, & ligaverunt illud linteis. Et cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis ſepelire. 671.177

CAP. XX.

10 Abierunt ergo diſcipuli ad ſemetipſos, Maria autem ſtabat. 565.166
22 Inſufflavit, & dixit, Accipite Spiritum ſanctum, quorum dimiſeritis. 272.7
25 Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum & mittam. 141.72.& 670.172
27 Infer digitum tuum huc, & vide manus meas & affer. 92.125
30 Multa quidem, & alia ſigna fecit JESUS, quæ in hoc libro ſcripta non ſunt, ut credatis quia Chriſtus eſt filius Dei. 38.147

CAP. XXI.

5 Pueri numquid pulmentum habetis. 370.44
6 Mitte in dexteram navigii rete, & invenietis. 184.80
15 Simon Joannis diligis me plus his? Tu ſcis Domine quia amo te. 76.17.& 571.65.& 621.120.& 606.39.& 911.30.31
18 Paſce oves meas. 836.64

Ex Actis Apoſtolorum.

CAP. I.

8 Accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem. 106.7
11 Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic JESUS, qui aſſumptus eſt. 511.140.& 613.66.& 870.61
20 Scriptum eſt in libro Pſalmorum, Fiat commoratio eorum deſerta. 475.33

CAP. II.

3 Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis. 410.30
15 Non enim ſicut vos exiſtimatis hi ebrii ſunt. 311.10

CAP III.

1 Et quidam vir, qui erat claudus. 340.19
8 Intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens. 57.5
22 Tanquam meipſum audietis. 163.227

CAP. IV.

34 Quotquot poſſeſſores agrorum aut domorum erant vendentes afferebant. 621.116.& 918.59

CAP. V.

3 Anania cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui ſancto. 377.91
4 Non es mentitus hominibus, ſed Deo, audiens autem Ananias. 329.113
15 Ut in plateis ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, ut veniente Petro obumbraret quemquam illorum. 8.42.& 367.25

CAP. VI.

12 Commoverunt plebem, & ſeniores, & concurrentes rapuerunt eum. 681.16
15 Et intuentes eum omnes qui ſedebant viderunt faciem ejus. 82.56.& 320.54

CAP. VII.

23 Cùm autem compleretur ei quadraginta annorum tempus aſcendit in cor ejus. 756.48
35 Hunc Moyſen quem negaverunt dicentes. 93.135
41 Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam. 18.101
51 Dura cervice, & incircumciſis cordibus, & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. 176.29 & 315.33
55 Intendens in cœlum vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei, & ait: Ecce video cœlos apertos 136.40.& 146.151.& 615.78.& 511.141

CAP. VIII.

36 Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? deſcenderunt uterque. 22.34
40 Inventus eſt in Azoto. 621.118

Cap. IX.

3 Subitò circumfulſit eum lux de cœlo, & cadens in terram audivit vocem. 111.38
5 Ego ſum Jeſus quem tu perſequeris. 748.90
17 Imponens manus dixit, Saüle frater. 108. 17. & 57. 187
40 Petrus ponens genua oravit, & converſus ad corpus dixit, Thabita ſurge. 537.94

Cap. X.

9 Aſcendit Petrus ſuperiora, ut oraret, circa horam ſextam. 101.180.851.36
38 Qui pertranſiit benefaciendo. 338 5

Cap. XII.

7 Lumen refulſit in habitaculo, percuſſóque latere Petri excitavit eum dicens, Surge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus ejus. 99. 169. & 170. ibid. & 205.104

Cap. XVI.

16 Factum eſt autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem ſpiritum pythonem obviare nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat. 289.21. & 523.10

Cap. XXIII.

6 Viri fratres, ego Phariſæus ſum filius Phariſæorum de ſpe, & reſurrectione mortuorum ego judicor, & cum hæc dixiſſet facta eſt diſſenſio. 119.36

Cap. XXVI.

24 Feſtus magna voce dixit: Inſane Paule, multæ litteræ te ad inſaniam convertunt. 319.47

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap. I.

1 Paulus ſervus Jeſu Chriſti vocatus Apoſtolus ſegregatus in Evangelium. 29.87
21 Cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt. 255.80
31 Incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. 667.151

Cap. II.

6 Qui reddet unicuique ſecundum opera ejus, iis quidem, qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem. 788.79

Cap. IV.

4 Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. 129 92
11 Ut ſit pater omnium credentium per præputium. 462.24
18 Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret Pater multarum gentium, & non infirmatus eſt in fide. 667.151

Cap. VI.

13 Exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes, & membra veſtra arma juſtitiæ Deo. 109.27
21 Quem fructum habuiſtis, tunc in illis, in quibus non erubeſcitis. 783.47

Cap. VII.

14 Ego autem carnalis ſum venditus ſub peccato. 304.114

Cap. VIII.

24 Spe ſalvi ſumus. 91.119
17 Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, & conglorificemur. 706.86
26 Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 28.77
38 Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei. 127.80

Cap. IX.

19 Voluntati ejus, quis reſiſtit? 19.14

Cap. X.

10 Ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 185. 86
15 Quam ſpecioſi pedes Evangelizantium pacem: Evangelizantium bona. 445.43
20 Inventus ſum à non quærentibus me: & palam apparui iis, qui me interrogabant. 470.5

Cap. XI.

33 O Altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei! quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus! 125.73

Cap. XIII.

3 Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem. 8.46
4 Non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. 111.33
6 Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt. 779.23

Cap. XIV.

10 Omnes nos ſtabimus ante tribunal Chriſti, 879. 108

Ex prima ad Corinthios.

Cap. I.

23 Prædicamus Chriſtum crucifixum: Judæis quidem ſcandalum, gentibus quidem ſtultitiam. 281.63

Cap. II.

2 Non enim judicavi me ſcire aliquid inter vos, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum. 760.21
9 Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. 421.101
14 Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. 88.98. & 302.101

Cap.

CAP. IV.

7 Quis enim te diſcernit? Quid autem habes, quod non accepiſti;ſi autem accepiſti,quid gloriaris, quaſi non acceperis. 115. 13
9 Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus. 694. 5
20 Non enim in ſermone eſt regnum, ſed in virtute. 494.41

CAP. V.

1 Auditur inter vos talis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes,ut uxorem patris ſui aliquis habeat. 540.10
11 Si quis, qui frater nominatur, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus: cum eiſdem nec cibum ſumere. 212. 35. & 540. 10

CAP. VI.

18 Qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat. 400.54

CAP. VII.

34 Ut ſit ſancta corpore & ſpiritu. 576. 63

CAP. VIII.

1 Scientia inflat, charitas verò ædificat. 5.23

CAP. IX.

27 Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo. 120. 44

CAP. X.

4 Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus.62. 34. 98. 364. & ſeq.
16 Calix benedictionis,cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? 43. 12. & 446. 52

CAP. XI.

24 Dominus Jeſus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit, accipite, & manducate. 673.187
26 Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis,mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. 666. 141
27 Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & ſanguinis Domini. 914 45

CAP. XIII.

2 Si habuero omnem fidem, itaut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. 547. 57
13 Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc: major autem eorum eſt charitas. 197. 61.

CAP. XIV.

20 Fratres, nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia parvuli eſtote. 195. 47

CAP. XV.

3 Tradidi enim vobis in primis quod accepit: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris. 760. 11
10 Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi. 636.89
25 Illum oportet regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus. 825.54
31 Quotidie morior per veſtram gloriam, fratres. 572. 55
34 Evigilate juſti, & nolite peccare. 418.84
51 Ecce myſterium vobis dico: omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 632. 48
52 Canet enim tuba & mortui reſurgent incorrupti.

Ex ſecunda ad Corinthios.

CAP. I.

5 Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. 9.50. & 528.38
10 Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit, in quem ſperamus, quoniam adhuc eripiet adjuvantibus & vobis in oratione.. 47. 49

CAP. II.

4 Scripſi vobis per multas lacrymas, ut non contriſtemini: ſed ut ſciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis. 759. 13

CAP. III.

5 Non ſumus ſufficiens cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 215. 23
7 Ita non poſſent intendere filii Iſraël in faciem Moyſis propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur. 758. 8. & 144. 90
18 Nos verò revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. 142. 82

CAP. VI.

16 Vos enim eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in eis. 582. 21

CAP. VIII.

9 Scitis enim gratiam Domini noſtri Jeſu-Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet dives. 426. 6

CAP. XI.

14 Ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis. 140. 67
23 Ut minus ſapiens dico. 572. 35
29 Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? 115. 13

CAP. XII.

4 Raptus eſt in Paradiſum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 565. 1
7 Propter quod ter Dominum rogavi, ut diſce-

deret à me : & dixit mihi, ſufficit tibi gratia mea. 406. 9

Ex Epiſtola ad Galatas.

CAP. I.

11 Notum vobis facio fratres Evangelium, quod Evangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per revelationem Jeſu Chriſti. 569. 21
14 Proficiebam in Judaïſmo ſuper multos coætaneos meos in genere meo, abundantiùs æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum. 6. 13

CAP. III.

3 Sic ſtulti eſtis, ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini. 465. 37
13 Maledictus omnis, qui pendet in ligno. 300. 90
28 Non eſt Judæus neque Græcus : non eſt ſervus neque liber : non eſt maſculus, neque fœmina. 232. 5

CAP. IV.

24 Unum in monte Sina, in ſervitutem generans : quæ eſt Agar. 302. 100

CAP. V.

24 Qui autem ſunt Chriſti carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. 118. 31
25 Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus. 409. 27

Ex Epiſtola ad Epheſios.

CAP. I.

5 Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in idipſum. 125. 73
10 Propoſuit in eo in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo 172. 8. & 455. 105

CAP. II.

11 Eratis illo tempore ſine Chriſto, alienati à converſione Iſraël, & promiſſionis ſpem non habentes. ibid. 107
20 Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, ac Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu. 587, 52
21 In quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum Dei. 406. 12

CAP. III.

1 Ego Paulus vinctus Chriſti Jeſu, pro vobis. 739. 19.

CAP. IV.

3 In virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. 808. 106
22 Deponere vos ſecundum priſtinam converſationem veterem hominem. 406. 9

CAP. V.

5 Avarus quod eſt idolorum ſervitus. 394. 7

CAP. VI.

12 Spirituales nequitiæ in cœleſtibus. 101. 184

Ex Epiſtola ad Philipppenſes.

CAP. I.

7 Ego quod habeam vos in corde, & viſceribus meis. 376. 78
23 Deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. 651. 56
29 Vobis donatum eſt, pro Chriſto non ſolum ut in eum credatis; ſed etiam ut pro illo patiamini. 463. 28

CAP. II.

6 Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, factus obediens uſque ad mortem. 234. 24. 327. 101. & 587. 49
9 Propter quod & Deus exaltavit illum, &c. Ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. 772. 102

CAP. III.

5 De tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus. 6 31
8 Verumtamen exiſtimo omnia detrimentum eſſe, propter eminentem ſcientiam Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci. 486. 91
17 Obſervate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. 429. 26
13 Quæ quidem retro ſunt obliviſcens, ad ea verò quæ ſunt priora, extendens me ipſum. 611. 56
20 Noſtra autem converſatio in cœlis eſt. 418. 81

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

CAP. I.

18 Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt primogenitus ex mortuis. 298. 74
24 Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea. 372. 55

CAP. II.

15 Explicans principatus, & poteſtates traduxit confidenter palam triumphans illos, in ſemetipſo. ibid. 59

CAP. III.

5 Et avaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſervitus. 394 7
9 Expolians veterem hominem cum actibus ſuis. 118. 33

Ex

Loca S.Scripturæ.

Ex prima ad Theſſalonicenſes.

CAP. I.

1 Quia Evangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed etiam in virtute, & Spiritu ſancto, & in plenitudine multa. 454 108

CAP. II.

19 Vos eſtis gloria noſtra, & gaudium noſtrum. 7. 36

CAP. IV.

14 Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri 550. 76

16. Deinde nos qui vivimus, qui relinquimus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aëra. 877. 103

CAP. V.

3 Cum dixerint pax, & ſecuritas; tunc repentinus eis ſuperveniet interitus. 399.43

4 Vos fratres non eſtis in tenebris ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. 424 123

22 Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. 524.13

Ex ſecunda ad Theſſalonicenſes.

CAP. II.

4 Extolletur ſuper omne, quod dicitur Deus, ita ut in templo Dei ſedeat. 847.14

CAP. III.

14 Si quis non obedit verbo noſtro per Epiſtolam hunc notate, & non commiſceamini cum illo, ut confundatur. 471. 8

Ex prima ad Timotheum.

CAP. I.

2 Timotheo dilecto filio in fide, gratia, miſericordia, & pax à Deo Patre & CHRISTO JESU Domino noſtro. 276. 30

13 Qui prius blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus. 798. 51

15 CHRISTUS JESUS venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum. 470. 3. & 610.50

CAP. V.

8 Si quis autem ſuorum domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior. 608. 36

CAP. VI.

9 Qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in deſideria multa inutilia. 395. 12

Ex ſecunda ad Timotheum.

CAP. I.

2 Timotheo chariſſimo filio gratia, miſericordia, pax à Deo Patre. 276. 30

CAP. III.

12 Omnes qui piè volunt vivere in CHRISTO JESU, perſecutionem patientur. 119. 40. & 697. 26

CAP. IV.

7 Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi, in reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. 610.50

Ex Epiſtola ad Titum.

CAP. II.

7 In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, ut is, qui ex adverſo eſt, vereatur nil habens malum dicere de nobis. 6. 28

14 Ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. 117. 26

CAP. III.

1 Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, diſcito obedire. 585.39

Ex Epiſtola ad Philemonem.

1 Paulus vinctus CHRISTI JESU, & Timotheus frater. 37. 138. & 30. 66

9 Paulus ſenex, nunc autem vinctus CHRISTI JESU. Obſecro te pro filio meo, quem genui in vinculis. ibid. 138

Ex Epiſtola ad Hebræos.

CAP. I.

1 Multifariam, multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis. 29. 87

3 Purgationem peccatorum faciens ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis. 157. 185

8 Virga æquitatis virga regni tui. 148 120

CAP. II.

9 Ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem. 145. 100

14 Nunquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. 431. 41

CAP. V.

5 Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te. 157.185

7 Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationéſque ad eum, qui poſſet illum ſalvum facere à morte, cum clamore valido, &c. exauditus pro ſua reverentia. 668.159

CAP. IX.

4 Et arcam teſtamenti in omni parte auro circumtectam, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat & tabulæ teſtamenti. 264. 122

CAP. X.

5 Ingrediens mundum dicit, hoſtiam & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi. 762. 19

34 Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam. 545. 45

CAP. XI.

7 Fide Noë metuens aptavit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnavit mundum, & juſtitiæ, quæ per fidem eſt damnavit mundum. 63.42

24 Fide Moyſes grandis factus eſt, negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis. 97. 153

31 Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis excipiens exploratores in pace. 509. 130

33 Qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt

juſtitiam

juſtitiam adepti ſunt repromiſſiones. 181. 59
37 Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis anguſtiati, afflicti. 289. 21. & 856. 64
38 In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cavernis terræ. 413. 49

Ex Epiſtola Jacobi.

Cap. I.

5 Qui dat omnibus affluenter, & non improperat. 239. 53
23 Quia ſi quis auditor eſt Verbi & non factor: hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ. 410. 33

Cap. II.

7 Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa 493. 30

Cap. III.

6 Lingua viri eſt univerſitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ macula totum corpus. 52. 75. & 556. 116

Cap. IV.

1 Unde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiſcentiis veſtris quæ militant in membris veſtris. 52. 75
8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. 470. 5
13 Ecce nunc qui dicitis: hodie aut craſtino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus. Quid ignoratis, quid erit in craſtino. 399. 42

Ex prima Petri.

Cap. I.

11 Prænuntians eas, quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias. 758. 7

Cap. II.

4 Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum; à Deo autem electum. 98. 162
5 Et ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini domus ſpiritualis. 406. 12
9 Vos autem genus electum regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. 95. 142
25 Eratis ſicut oves errantes; ſed converſi eſtis ad paſtorem, & Epiſcopum animarum veſtrarum. 381. 110

Cap. III.

4 Qui eſt in conſpectu Dei locuples. 578. 75
14 Timorem autem eorum ne timueritis. 856. 65

Cap. IV.

12 Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quaſi novi vobis aliquid contingat. 70 89

Cap. V.

1 Seniores ergo, quid in vobis ſunt obſecro, conſenior & teſtis Chriſti paſſionum. 370. 44
5 Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. 567. 1

Ex ſecunda Petri.

Cap. I.

17 Accipiens enim à Patre gloriam, & honorem voce delapſa ad eum hujuſcemodi à magnifica gloria. Hic eſt filius meus dilectus. 140. 166
19 Et habemus firmiorem Propheticum ſermonem; cui benefacitis attendentes. 594. 165
21 Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines. 265. 131

Cap. II.

19 A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt. 304. 113
21 Melius erat illis non cognoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti. 465. 35

Cap. III.

10 Adveniet dies Domini, ſicut fur in quo cœli magno impetu tranſient. 424. 123

Ex prima Joannis.

Cap. II.

3 In hoc ſcimus, quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervemus, qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt. 329. 110
15 Nolite diligere mundum, nec ea quæ ſunt in mundo, ſi quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo. 521. 199
16 Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. 568. 15

Cap. III.

1 Dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & ſimus. 95. 142

Cap. V.

4 Omne quod natum eſt ex Deo vincit mundum, & hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. 580. 32

Ex ſecunda Joannis.

10 Nolite recipere eum in domum: nec ave ei dixeritis. 212. 36

Ex Epiſtola Judæ.

1 Judas Jesu Christi ſervus, frater autem Jacobi. 739. 21

Ex Apocalypſi.

Cap. I.

13 In medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis veſtitum podere, & præcinctum ad mammillas zona aurea. 408. 19
14 Oculi ejus tanquam flamma, & pedes ejus ſimiles aurichalco ſicut in camino ardenti. 477 42
18 Ego ſum Alpha, & Omega, principium & finis. 293. 47
16 Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat. 273. 15. 477 43

17 Noli

17 Noli timere, ego ſum primus & noviſſimus, & vivus, & fui mortuus. 555. 105
18 Ecce ſum vivens in ſæcula ſæculorum, & habeo claves mortis, & inferni. 103. 196. & 198

Cap. II.

1 Angelo Epheſi Eccleſiæ ſcribe hæc dicit, qui ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum. 582. 24
5 Memor eſto itaque: unde excideris. 680. 12
7 Vincenti dabo edere de ligno quod eſt in Paradiſo Dei. 446. 51. & 435. 69
14 Habeo adverſum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſraël. 643. 27

Cap. III.

14 Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, ut locuples fias. 586. 42
15 Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus, incipiam te evomere ex ore meo. 413. 48
17 Quia dicis quod dives ſum, & nullius egeo: & neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis. 117 127

Cap. IV.

2 Fui in Spiritu, & ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſuper ſedem ſedens. 582. 24
4 Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes, & circumamicti veſtibus albis. 193. 36
6 Et in medio ſedis & in circuitu ſedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro. 380. 105. & 574. 50
8 Et quatuor animalia, & ſingula eorum habebant alas ſenas: & in circuitu, & intus plena ſunt oculis, & requiem non habebant die, ac nocte. 407. 15
9 Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum viventi in ſæcula ſæculorum. 762. 33
11 Mittebant coronas ſuas ante thronum dicentes: dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem. 417. 75

Cap V

1 Et vidi in dextera ſedentis ſupra thronum, librum ſcriptum intus, & foris. 193 36
3 Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum, neque reſpicere illum. 94 139
5 Ecce vicit Leo de tribu Juda radix David aperire librum. 371. 50
6 Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnum ſtantem tanquam occiſum. 8. 44. & 753. 19
7 Et venit, & accipit de dextera ſedentis in throno librum, & cum aperuiſſet librum. 745. 58
11 Et audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum: dicentium voce magna: dignus eſt Agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem. 484. 80

Cap. VI.

1 Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ. 902. 73
10 Uſquequo Domine, ſanctus, & verus non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra. 563. 157. 797. 44
12 Et ecce terræ motus factus eſt magnus, & Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis. 863. 9. & 52. 859
13 Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram. 594. 36
14 Et cœlum receſſit ſicut liber involutus. 864. 25
15 Reges terræ, & Principes, & Tribuni, & divites, & fortes abſconderunt ſe in ſpeluncis. 802. 59
16 Et dicunt montibus, & petris, cadite ſuper nos & abſcondite nos à facie ſedentis. 172 68

Cap. VII.

1 Vidi quatuor Angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent ſuper terram. 250. 44
2 Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu Solis, habentem ſignum Dei vivi. 174. 19
3 Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque ſignemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum. 474 30
13 Hi qui amicti ſunt ſtolis albis qui ſunt, & unde venerunt. 897. 53
16 Non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos Sol, neque ullus æſtus. 154 162.

Cap. VIII.

2 Vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei & datæ ſunt ei ſeptem tubæ. 205. 114

Cap. IX.

3 De fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ. 809. 25

Cap. XI.

1 Data eſt mihi calamus ſimilis virgæ, & dictum eſt mihi: Surge, & metire templum Dei. 489. 11. & 898 61

Cap. XII.

1 Signum magnum apparuit in cœlo? Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim. 133. 22. & 570. 22. & 614. 73. & 608. 36
2 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo: & ecce Draco magnus rufus habens capita ſeptem & cornua decem, & in capitibus ejus ſeptem diademata: & draco ſtetit ante mulierem. 605. 65
9 Et projectus eſt draco ille magnus ſerpens antiquus, qui vocabatur Diabolus, & Satanas qui ſeducit univerſum orbem. 638. 98

Cap. XIII.

1 Et vidi de mare beſtiam aſcendentem, habentem capita ſeptem, & cornua decem, & ſuper cornua ejus diademata decem. 433. 51

Cap XIV.

4 Hi ſequuntur Agnum quocumque ierit. 153 171
5 In ore eorum non eſt inventum mendacium, ſine macula enim ſunt ante thronum Dei 483. 78. & 818. 65
93 Beati mortui, qui in Domino moriuntur Amodo jam dicit Spiritus, ut requieſcant à laboribus ſuis: opera enim illorum ſequuntur illos. 157. 185. & 871. 64
14 Et vidi, & ecce nubem candidam, & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis, habẽtem in manu ſua falcem acutam. ibid. 64

Cap.

CAP. XV.

6 Et exierunt ſeptem Angeli habentes plagas de templo veſtiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. 413. 53

8 Impletum eſt templum fumo à majeſtate Dei, de virtute ejus, & nemo poterat intrare in templum. 753. 30

CAP. XVI.

8 Et quartus Angelus effudit phialam ſuam in Solem, & datum eſt illi æſtu affligere homines. 528. 37

14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum facientes ſigna, & procedunt ad reges totius terræ congregare, illos in prælium. 818. 14

15 Ecce venio, ſicut fur. Beatus qui vigilat. 424. 123

CAP. XVII.

4 Vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, quæ habebat capita ſeptem, & cornua decem. 51 114

Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo. 540. 14

5 Et in fronte ſcriptum myſterium. 495. 43

14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos. 818. 11

16 Et decem cornua, quæ vidiſti in beſtia: hi odient fornicariam, & deſolatam facient illam, & nudam. 540. 14

CAP. XIX.

7 Quia venerunt nuptiæ agni, & uxor ejus præparavit ſe. 417. 74

12 Et in capite ejus diademata multa. 616. 86

17 Vidi Angelum ſtantem in Sole, & clamavit voce magna dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cœli: venite ad cœnam magnam Agni. 445. 44

CAP. XXI.

1 Prima terra abiit, & mare jam non eſt. 872. 70

2 Vidi ſanctam civitatem Jeruſalem novam deſcendentem de cœlo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo, 573. 47. & 742 55. & 899. 65

6 Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. 502. 85

22 Dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt & agnus. 156 78

27 Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens. 194. 45

CAP. XXII.

1 Oſtendit mihi fluvium aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum procedentem de ſede Dei, & agni afferens fructus duodecim per menſes ſingulos. 264. 125. & 364. 11. & 901. 67

13 Ego ſum Alpha & Omega, primus, & noviſſimus, principium & finis. 133. 19

14 Beati qui lavant ſtolas ſuas in ſanguine Agni, ut ſit poteſtas illis in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem. 364. 11

R.P.D.F.

R·P·D· FR· JOANNIS DA SYLVEIRA,

COMMENTARIORUM in textum Evangelicum,

LIBER SEXTUS,

EXPLICANS TERTIUM SACRATISSIMUM annum Prædicationis Chriſti Jesu.

PRÆFATIUNCULA.

AGGREDIMUR divini Verbi Incarnati, ipſo favente, ſacratiſſimáque ejus Matre auxiliante, tertium, ac ultimum prædicationis annum. Incepit hic annus tertio Paſchate poſt admirabilem Domini baptiſmum. Panes enim ſunt multiplicati, ſermóque de Euchariſtia habitus, cùm propè eſſet ipſum feſtum Paſchatis: Joan. 6. n. 4. Hoc autem tertio Paſchate non aſcendit Jeſus Jeroſolymã, ſed perambulabat in Galilæam, *quia quærebant eum Judæi interficere* : Joan. 7. n. 1. Illud autem, *ambulabat*, legunt aliqui apud Lucam Burgenſem., degebat cum perſeverantia per ſex menſes, nempè uſque ad feſtum Scenopegiæ, in quo Chriſtus quaſi occultè venit in Judæam: Joan. 7. n. 10. Paſcha contigit menſe Martii; Feſtum autem Scenopegiæ celebrabatur menſe Septembris: ac proindè ſex menſes interfluxêre, quibus manſit in Galilæa. Vixit Chriſtus deindè alios ſex menſes adhuc degens in Judæa, uſque ſcilicet ad proximum ſequentem Martium, quo pro omnium ſalute paſſus eſt & crucifixus.

Cùm autem Dominus eſſet in Galilæa, ut obſervant D. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. c. 49. Abulenſis c. 15. q. 15. ſequuntur communiter Interpretes, Janſenius, Barrad. Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide in ſua Chronotaxi. Tunc, ut ſcribunt D. Matthæus, c. 15. n. 1. & clariùs D. Marcus c. 7. num. 1. *Conveniunt ad eum Phariſæi, & quidam de Scribis venientes ab Jeroſolymis*, arguentes, cur Diſcipuli manducent non lotis manibus; cúmque Dominus ſuos ab illorum calumnia defendiſſet, tranſit in partes Tyri, & Sidoniæ, filiamque Chananeæ à Dæmone liberat; nova panum multiplicatione pavit quatuor millia virorum, interrogatque, quid de ipſo ſentirent homines, reſpondente Petro: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*: hac de cauſa eum Dominus conſtituit lapidem fundamentalem, deindè die ſexta Auguſti, ut recolit Eccleſia, in monte Thabor ſe transfigurat: die ſeptima Auguſti deſcendens de monte ad turbas, puerum Lunaticum ſanavit; proficiſcens per Galilæam, ingrediens Capharnaum publicanis mandat ſolvere didrachma, ubi redarguit Diſcipulos contendentes inter ſe, quis eorum videretur eſſe major.

Deindè Septembri aſcendit ad Jeroſolymam ad feſtum Scenopegiæ, ſeu Tabernaculorum, quod celebratur die decimaquinta menſis Tyſri, quæ illo anno, ut multi autumant, incidit in diem 29. Septembris, de quo cap. 13. erit dicendum. Per ultimos ſex menſes ante ſuam Paſſionem verſatur Chriſtus in Judæa, ubi multa valde magna

Matth.19. Joan.7. Marc 16. Luc.11.

& præclara fecit, dixit, & docuit, ut referunt D.Matthæus à c.19.n.1.D.Joannes à c.7.n.14. D. Marcus 19. n.1.& Lucas à c.11. quæ à dicto cap.13.& deinceps,quæ per ferè triginta capita ſunt à nobis explicanda. Ipſa autem diſpoſitio,& connexio capitum ſeriem geſtorum Chriſti indicabit.

CAPUT I.

Defenduntur Diſcipuli à Chriſto de non lotis manibus.

*Matth.*15.*n.*1. Tunc accedunt ad eum Jeroſolymis Scribæ, & Phariſæi dicentes.

Num. 2. Quare Diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum,non enim lavant manus,cùm panem manducant.

VERSIONES.

*Syriacus n.*1. Tunc adierunt Jeſchua Periſchæi,& Scribæ.

Biblia vetus, *Caïetanus.* Tranſgrediuntur traditiones.

Græcus. Traditionem majorum noſtrorum.

Hebraïcus. Non enim abluunt manus cùm cibum ſumunt.

Alter Textus.

*Marc.*7.*n.*1. Et conveniunt ad eum Phariſæi,& quidam de Scribis venientes ab Jeroſolymis.

Num. 2. Et cum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis ejus communibus manibus, id eſt non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

Num. 3. Phariſæi enim, & omnes Judæi, niſi crebrò laverint manus, non manducant tenentes traditionem ſeniorum.

Num. 4. Et à foro, niſi baptizentur, non comedunt; & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſervare:baptiſma calicum, & urceorum,& æramentorum & lectorum.

Num. 5. Et interrogabant eum Phariſæi, & Scribæ: Quare diſcipuli tui non ambulant juxta traditionem ſeniorum,ſed communibus manibus manducant panem.

EXPOSITIO I.

CUM Chriſtus Dominus verſaretur in terra Geneſar, quæ eſt inter Capharnaum, & Bethſaïdam, in qua de ſacratiſſima Euchariſtia habuit concionem. *Tunc*, quando tot tantiſque miraculis fulgebat, ſanabat enim omnes languidos eorum; veniunt ab Jeroſolymis, quæ diſtabat à Capharnaum leucis quaſi triginta ſex,ut teſtatur Abulenſ. q.3. Phariſæi,& Scribæ tam longi itineris moleſtias aſpernantes,ut Chriſtum arguant,& accuſent. Phariſæi, & Scribæ, Legis Doctores,& qui alios opinione religionis, & ſcientiæ præcellebant,nam ut docet D. Chryſoſtomus. homil. 52. in Matth. Theophylactus,Euthymius,licèt per totam terram Judæorum diſperſi eſſent Phariſæi, & Scribæ id eſt, Legis Doctores,Luc.5. n 17.tamen in Jeruſalem utpote Metropoli, in qua erat templum, & cultus Dei, ibi erant famoſiores Scribæ, & Phariſæi, ut ait Abulenſis cit. quæſt.3. Unde inquiunt D.Remig. & S. Thom.quòd ex tribus aggravatur malitia horum calumniatorum. Primò. Ex tempore. Quia quando Chriſtus faciebat ſigna,& miracula pietatis, ipſi faciebant ſigna iniquitatis. Secundò ex loco ſancto,quia venerant ex Jeruſalem. Tertiò. Ex conditione perſonarum, quia magnis venerunt Scribæ, qui erant magis litterati, & Phariſæi, qui reputabantur magis ſancti.

[Margin: Abulenſ. — D. Chryſ. Theoph. Euthym. — Luc.5. Abulenſ. D. Remig. D.Thom.]

2. *Quare diſcipuli tui.* Ut ſcribit D. Marcus citatus,ex his, quæ viderunt Phariſæi, accuſationis anſam arripiunt, *Cum vidiſſent*, ait Evangeliſta, *quoſdam ex diſcipulis ejus communibus manibus, id eſt non lotis, manducare vituperaverunt.* Criminant diſcipulos, & tacitè Magiſtrum, ut eos exoſos redderent populo ſibi perſuadentes, quod facti non poſſent proferre rationem. *Traditionem*, præceptum intelligunt, veluti per manus traditum: *ſeniorum*,hoc eſt majorum noſtrorum:proponunt enim hujuſmodi lotiones de manibus lotis,urceis, &c.quamvis enim conſtitiſſent noxiæ, & vanæ,à vetuſtate volunt illis authoritatem conciliare. Sic ſæpè res inutilis intentat antiquitate ſolum aliis præeminere. *Cum panem manducant* Phraſis Hebraïca, id eſt,cibum ſumunt,ut advertit Carthuſianus, ſub pane, principali cibos cæteros intelligunt.

[Margin: *Ab antiquitate volunt authoritatem comparare.* — Carthuſ.]

QUÆSTIO I.

Quare hìc Evangeliſta ponit particulam, Tunc, *denotantem tempus?*

IN fine antecedentis cap. 14. ſcribit Divus Matthæus, quomodo Chriſtus verſabatur in terra

terra Geneſar, in qua valde mirabiliter omnes *re*, ægrotos ſanabat, *& rogabant eum, ut vel fimbriam veſtimenti tangerent; Et quicumque tetigerant ſalvi* Matth. 14. *facti ſunt*. Nunc vero exorſus c. 15 ait, *Tunc acceſſerunt*. Illa enim particula *Tunc* continuationem Abulenſ. hiſtoriæ denotat, ut ait Abulenſis cap 25 quæſt. 2. Ad elucidationem eorum, quæ ſcribuntur, ſolent Evangeliſtæ tales annotationes temporum ponere.

4. Secundò. Audita Joannis morte ſeceſſit Jeſus trans mare Galileæ, quod eſt Tyberiadis, Herodis, ac Judæorum furori cedens, ut dixi tom. 3. c 53 Nam, ut ſcribit Joannes 7. n. 1. *Ambulabat Jeſus in* Joan. 7. *Galilæa, non enim volebat ambulare in Judæa, quia volebant eum Judæi interficere.* Et tamen ad eum in Geneſar veniunt Scribæ, & Phariſæi, cum arguentes, ut contra ipſum accuſationem tendant Quamvis ſæpè aliorum furori cedere velit, à loco diſcedere, & in remotum ſe recipere, nullibi valet malignantium iram declinare, ſed ubique ad illa impetitur, ac inſectatur.

Ubique impetitur homo à malignantium furore.

5. D. Chryſ. Tertiò. D. Chryſoſtomus homil 52 ſic ait. *Tunc*, inquit, *quando ſcilicet innumera ſigna operatus eſt; quando tactu ſolummodo fimbriæ multos curavit ægroto: propterea enim Evangeliſta notavit tempus, ut magnam eorum malitiam oſtenderet.* Denotatur tempus, quòd tunc ſcilicet Phariſæi, ac Scribæ facta Chriſti volebant denigrare, quando ipſe innumeris miraculis, magniſque donis fulgebat. Valdè præpotens eſt malignitas, ac hominum odium, nulli cedat, nulla operum evidentia quieſcit, ac flectitur, ſed ſemper obſtinata perſiſtit. Sic ejecto dæmonio muto clamant turbæ; *Nunquam apparuit ſic in Iſraël.* Mart 9. n. 33. Phariſæi verò dicunt: *In principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Cùm vidiſſent Phariſæi cæcum à nativitate ſenarum, dicebant: *Non eſt homo à Deo,* Joan. 9. *qui Sabatum non cuſtodit*, Joan. 9 n. 16 Quando Chriſtus reſuſcitavit Lazarum quatriduanum, quod maximum miraculum reputabatur; in Conſilio Pontificum ſtatutum eſt, ut Chriſtus Joan. 11. occideretur, quia multa ſigna faciebat, Joan. 11, num. 47.

Malignitas nulli evidentia, vel beneficientiæ ſe innitar.

6. Quartò. Tam pertinax eſt peccatorum iniquitas, ut Dei dona, ac beneficia convertant in nequitiam, ac ex ipſis beneficiis eliciant mala, ac occaſiones cdnveniendi, & conſpirandi contra Deum: ut faciunt Phariſæi, qui, cum tanta in Chriſto ſigna viderent, inde inſolentiores facti, ad eum arguendum cum Scribis uniuntur.

Iniqui ex beneficiis eliciunt occaſiones peccandi.

7. *Cum cœpiſſent multiplicari homines ſuper terram, acceperunt filii Dei filias hominum ex omnibus* Gen. 6. *quas elegerant.* Gen. 6. n. 1. Facit Scriptura mentionem gravitatis, ac multiplicatis peccatorum hominum, qui prout valebant, ſecundum ſuam ſenſualitatem abſque conſideratione accipiebant uxores Sed ad quid commemorat hominum multiplicationem; quod in valde numeroſam progeniem humana natura dilatata ſit? *Cum cœpiſſent homines multiplicari?* Ut inde maximè exprimatur gravitas culpæ illorum hominum peccantium. Generis humani multiplicati, peculiare Dei beneficium, & tanta erat illorum hominum iniquitas, ut ex ipſo dono, unde debitor fieri debuit, peccandi contra Deum arripiens cauſam, prævaricator evaſerit. Seraphin. Porrectus. Concil. 1. Seraph. *Quando maximum fiebat à Deo beneficium hominibus, puta multiplicatio illorum ſuper terram, & conſequenter quando pro gratiarum actione, peccatis, relictis propter Deum, debuerant virtutibus abundatunc maximè ipſi homines peccata multiplicare cœperunt.*

Homo unde debet fieri debitor, fit prævaricator.

Erat autem terra labii unius. Dixeruntque, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat uſque ad Cœlum. Geneſ. 11. n. 4? Pro humana ſocietate, pro humaniſque negotiis, pro omniumque unitate, ac concordia magnum Dei donum erat, quod terra eſſet labii unius, ejuſdemque ſermonis. Ex tanto Dei beneficio num ad gratiarum actiones currunt homines? minimè ſanè? contra auctorem tantorum bonorum volunt inſurgere, eique inferre bellum parant. Depravati animi eſt, accepta beneficia in malum uſum convertere, doniſque pejorem fieri, ex iiſque malum elicere. Idem auctor Seraph. citato loco. *Ex unitate ſermonum, ait, quod beneficium Dei magnum eſt homines ſuperbiã deſumpſerunt, utpote ſecundum hominem ambulantes, non ſecundum ſpiritum occaſionem inde contra rationem, & Dei benefactoris, & ipſius beneficii, ſumpſerunt erigendi caput per ſuperbiam, tum in Cœlum, tum ſuper omnem terram.* 8.

Mens depravata beneficia convertit in malum uſum. Seraph.

QUÆSTIO II.

De hac traditione lavandi manus, cùm cibus ſumebatur.

Non multum ante adventum Chriſti, ut teſtatur Maldonatus, editus eſt liber Hebraïcus, ubi ejuſmodi traditiones, & præcepta ad ſervandam accuratè legem præſcripta erant. Nunc quæſtio eſt inter noſtros Doctores? An hæc traditio abluendi manus, eſſet tantùm ante cibum, vel etiam inter manducandum? 9.

Maldon. *Qualiſnam eſſet hac traditio.*

Prima ſententia eſt Chryſoſtomi homil. 52. in Matth. Theophylacti, Euthymii, Paſchaſii, Dionyſii, Carthuſiani, Abulenſ. q. 14. Lyrani, traditionem fuiſſe ante cibum manus eſſe abluenda; ac proindè non fuiſſe de hac re præceptum, ſed quandam decentiæ, & honeſtatis admonitionem, ut ait Lyranus: Proindéque arguendi occaſio extitit Phariſæis, quod viderint Chriſti Diſcipulos manducare abſque ulla manuum ablutione. Sic ſcribit D. Marcus. *Quare Diſcipuli tui non ambulant juxta traditionem ſeniorum; ſed communibus manibus, id eſt, non loti; manducant panem?* 10.

D. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Paſchal. Carthuſ. Dionyſius. Abulenſ. Lyranus. 5. D. Marcus.

Secunda ſententia docet, præfatam traditionem non eſſe abluendi manus ante cibum, nam hoc civiliter, ac frequenter fit ab hominibus? ſed manus ipſas abluere frequenter inter manducandum. Pro hac ſententia ſunt D. Petrus Chryſol. ſerm 171. ubi ait, quòd Dominus non removebat à ſuis Diſcipulis illam communem honeſtatem ante menſam abluendi manus. *Præſertim cùm Dominus ipſe arguat Simonem, invitatur, ad menſam Aquam pedibus meis non dediſti.* Sed reprobat ſuperſtitioſa Iudæorum baptiſmata. Idem habet D. Remigius in Catena D. Thomæ. Card. Cajetan hic: *Non eſt, ait, quæſtio de lotione manum ex decentia hominibus ſolita, qua ſolent homines ante prandium, vel cœnam manus lavare; ſed de lotione manuum ex ſtatuto ſeniorum, quæ erat crebra, ſcilicet quod ter, aut quater eodem prandio lavabant manus* Idem docet Ianſenius. Unde, ait, *notandum, quod non dicunt Phariſæi, & Scribæ, non lavant Diſcipuli manus ſuas antequam panem manducent, ſed cum panem manducant.* Eidem ſententiæ ſubſcribit Maldonatus in præſenti. 11.

Chryſol. D. Remig. Caiet. Janſenius.

12\. *Frequenter manus lavabant ante menſam, & in menſa.*

Utraque ſententia conciliari poteſt. Ac proinde dicendum, quòd Judæi, & præcipuè Phariſæi, qui aliis Religione præſtantiores haberi volebant utpote vani & inſipientes, totam ſuam ſanctitatem in externa lotione conſtituentes, frequenter, tam ante menſam, quàm inter manducationem manus lavabant, ut colligitur hic ex textu Marci adducto. *Phariſæi, & omnes Judæi, niſi crebro laverint manus, non manducant.* Et quamvis Græcus legat: *niſi ſtudioſè laverint*: tamen lectio noſtræ Vulgatæ præferenda eſt, & multiplicem lotionem, ante menſam, & in ipſa menſa, indicat. Et confirmatur, quia in nuptiis Cana Galilææ, ait Joan 2. n. 6. *Erant ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Judæorum.* Et unaquæque hydria magnam continebat aquæ quantitatem, ut ibi explicavi in expoſitione tom. 2. c. 1 n. 93. Tanta autem aquarum copia erat, non ſolum ad abluendas manus ante cibum, ſed etiam in menſa Unde Heliogabalus Imperator, ut teſtatur Lampridius; ad ſingula fercula manus lavabat. Erat etiam aqua illa ad abluenda vaſa, calices, & paropſides, è quibus bibebant, & comedebant, ut apertè hic ait D. Marc

D. Marcus. Græcus. Joan. 2. Lamprid.

13\. Maldonat. Burgenſ. Cornel.

Hæc autem traditio, ſeu conſuetudo introducta eſt, ut obſervant Maldonatus, Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide, nam in veteri lege ſancitum erat à Deo, ut Judæi abſtinerent à contactu morticinii, ſcilicet cadaveris mortui avium rapacium & immundarum; ſimiliter menſtruatæ, leproſi, ac multarum aliarum rerum: ſi quis autem aliquo caſu hæc tangeret, immundus, ac irregularis cenſebatur, eique non licebat ingredi in Templum, niſi prius lotione, Lege præſcripta, purgaretur, Lev. 11. n. 41 & Num. 19. n. 22. His excitabantur craſſi, ac rudes Judæi ad interiorem ſpiritualem animi mũditiam faciendã per contritionem, & pœnitentiã.

Lev. 11. Num. 19.

14\. Ipſi autem Judæi, utpote inſipientes, ac terrenis rebus inhærentes, tantum de externa lotione erãt ſolliciti. Unde traditione majorum pro Legis obſervãtia tot manuum lotiones fuere inſtitutæ. Sed miſeri, dum de obſervantia Legis cogitant, ipſam Legem violant, ut obſervavit D Chryſ in Matth. homil. 52. & poſt ipſum Carthuſianus, Hugo, & alii. Præcipiebat enim Deus Deut. 4. n. 2. *Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ex eo. Cuſtodite mandata, quæ ego præcipio vobis.* Et tamen ipſi, ut ait Chryſoſt. *plura nova induxerunt.* Sic ſæpè faciunt hypocritæ, ac vani legum obſervatores, qui dum volunt eſſe nimii in ejus cuſtodia, legem ipſam violant contemnunt, ac frangunt.

D. Chryſoſt. Carthuſ. Hugo. Deuter. 4. *Vani obſervatores leges violant.*

15\. D. Hyeron.

Deinde hos Judæos rectè pungit D. Hier. in Commentario. *Manus, id eſt opera, non corporis utique, ſed animæ lavandæ ſunt, ut fiat in illis verbum Dei.* Quid eſt, ſancte Doctor quod dicis, manus eſſe abluendas, ut fiat verbum Dei; verbum nõ fit manibus, ſed potius mente, & ore. Rectè ait ſãctus Doctor. Lavandæ ſunt manus non corporis, ut faciunt Judæi; ſed animæ, ut faciunt Juſti, ut fiat in illis verbum Dei. Cum enim anima lavatur à peccato, purificaturque ab omni labe inquinamenti, tunc in illa fit verbum Dei, tuncque ipſa adimplet Dei legem, illique ſatisfacit, ipſamque Dei legem valet intelligere, ac explicare. *Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini: qui ſcrutantur teſtimonia ejus.* Pſ. 118 n. 1 Maximè verborum ordo ponderandus eſt, non enim ait, qui ſcrutãtur teſtimonia Domini, beati immaculati in via; ſed prius dixit hoc ſecundum: qui enim vitæ puritatem, ac ſanctitatem tenẽt, hi valent ſcrutari, percipere, ac intelligere Dei teſtimonia. Eleganter D. Ambroſius in prædictum Pſal. concione 1. in initio. *Quàm pulcher ordo, quàm plenus doctrinæ & gratiæ, non prius, qui ſcrutantur teſtimonia ejus, dixit (potuit enim convenire ſecundum litteram) ſed potius* Beati immaculati in via; *ante enim vita, quàm doctrina quærenda eſt. Primò ergo exercenda eſt vitæ militia, corrigendi mores. Et cum hæc inſtituerimus ad curſum debitũ, tunc ad ſtudia percipiendæ cognitionis veniamus ſuo ordine, & via.* Vide multa tom. 1. & 2. ac 3. Verbo Prædicator

Ad intelligendam legẽ, lex obſervanda. Pſal. 118. D. Ambroſ.

QUÆSTIO III.

Quare Diſcipuli manus non lavabant, cùm panem manducarent?

16\. *Chriſtus impoſuit finem vanis traditionibus Judæorum.*

Reſpondeo. Primò. Quòd Chriſtus Dominus ſupremus Legiſlator, veteri Legi, maximéque ejus vanis traditionibus finem imponens, ſuos volens ad animi ſanctitatem, ac puritatem inducere, noluit talia ſervare, ne hujuſmodi lotiones Diſcipulis ſuis præſcribere, ac permittere videretur; ab initio enim ſignorum ſuorum eas veluti excluſit: nam in nuptiis in Cana Galilææ Joan. 2. n 6. cùm ibi eſſent ſex hydriæ poſitæ ſecundum purificationem Judæorum, eas mandat aqua impleri, quã in vinum converti, tanquam materiã talis noxæ purificationis, ac traditionis excludens, & removens.

Joan. 2.

17\. D. Chryſ.

Secundò. D. Chryſ. hom. 52. in Matth. *Conſideratione dignum eſt, ait, cur illotis manibus diſcipuli manducarent; cujus rei gratia ſic comedebant? Non ſtudioſè, atque data certè opera, ſed neceſſariis apprimè attendentes, ſuperflua, & inutilia facilè ſpernebant.* Apoſtoli charitate accenſi, toti in ſalutem animarum intenti, ſolum neceſſariis utebantur, ſuperflua omittentes

Superflua abjicienda.

18\. D. Zeno.

Tertiò Judæi, cùm panem manducabant, frequenter lavacris utebantur; cujus rei rationem nobis inculcat D. Zeno ſerm. 13. de Judæis. *Sanè hoc ſolum, ait, retinent Judæi proprium, quod ut vilem libidinem magis, ac magis augeant, vilioribus ſe lavacris omni momento baptiſant, Deo ſemper ingrati.* Judæi, utpote Deo ſemper ingrati, tot aquarum lotionibus occupabantur, tum ob externam apparentiam de qua erant maximè ſolliciti; tum etiam quia ad delectationem, & libidinem voluptatum inſerviebant; & denique quia in iis eorum, utpote iniquorum miſerrima, ac inſtabilis conditio, in perpetuo fluxu verſans, deſignabatur. E contrà verò Apoſtoli, tanquam ſemper Deo maximè grati, hujuſmodi externa lavacra, ac libidinum fomenta reſpuebant; de interna ſanctitate, ac munditie tantum peragentes: qua Deo placere ſtudebant, & in qua conſiſtere, ac perſiſtere toto animi nixu incumbebant.

Iniquus de externis; de interna vero virtute juſtus agit.

19\. Adveniente partu peperit Rebecca duos filios, & ait Scriptura: *Qui prior egreſſus, rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus. vocatúmque eſt nomen ejus Eſaü: protinus alter egrediens tenebat plantam fratris manu, & idcirco appellavit eum Jacob*; Geneſ. 25. Maximè ponderandum, cur ſacer textus in Eſaü exprimit colorem vultus: *Rufus erat*, ſeu ut habent Septuaginta, *rubeus*: capillorum etiam diſpoſitionem declarat, *In morem pellis hiſpidus.* At verò in Jacob, nec de vultu nec colore, nec capillis aliquid ſimile inſinuat, ſed ſolùm quòd *tenebat plantam fratris manu.* Quænam hujus tanti diſcriminis ratio? Scriptura

Geneſ. 25. Septuag.

Scriptura utriuſque qualitates juxta uninſcujuſque ingenium deſcribit. Eſaü, ut potè malus, ac iniquus, de extrema ſuperficie, ac apparentia, colore, & capillis pertractabat. At Jacob, ut Juſtus, & ſanctus, nil de his curabat, ſed tantum de interna animi virtute erat ſolicitus; cujus fortitudinem, conſtantiam, ac perſeverentiam ſacer Textus inſinuat, quòd plantam fratris, quam in utero ſemel apprehendit, egrediens non omiſit; ſed adhuc tenebat.

Eſaü de externis, Jacob de interna virtute agit.

20\. Unde dicitur: Quod *factus Eſaü vir gnarus venandi; & homo agricola, Jacob autem vir ſimplex habitabat in Tabernaculis*, Geneſ. 25. n. 27. Eſaü; ut depravatus, de externis agebat, arte ſcilicet venandi, agricultura. Jacob autem, ut juſtus, & ſimplex, in internis commorabatur. D. Gregor. 5. moral. cap. 7. *Eſaü*, ait, *agricola eſſe deſcribitur, quia amatores hujus ſæculi tanto magis exteriora colunt; quanto interiora ſua inculta derelinquunt. Iacob habitabat in tabernaculis. In domo habitare; eſt ſe intra mentis ſecreta reſtringere, & nequaquam exterius per deſideria diſſipare, ne dum ad multa foris inhiant, à ſemetipſis alienati, cogitationibus recedant.*

Gen. 25. — Gregor.

21\. Quartò. Non lavant Apoſtoli manus, cùm panem manducant, ut faciunt frequenter gentes; ſaltem ante menſam, hujuſmodi lavacra inſerviebant ſuperſtitioni, ac malitiæ Iudaicæ; & quæ nequitiæ inſerviunt, valdè ſuſpecta ſunt viris juſtis, ut ab illis omnino caveant, eaque omninò abolere, ac extinguere intendant.

Quæ inſerviunt peccatis, odioſa ſunt juſtis.

22\. Ex auro fabricavit Aaron vitulum; quem filii Iſrael adoraverunt in deſerto. *Quem cùm Moyſes de monte deſcendens vidiſſet. Arripienſque vitulum quem fecerunt; combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem*, Exod. 32. n. 20. Nonne ſat erat, vituli formam extirpare, ac expungere? Cur ita in ipſum aurum ſævit, ut illud in pulverem redigat? Quid deliquerat aurum, ut in cineres convertatur? Aurum illud idoli materia, idololatriæque fomentũ extiterat. Viris autem juſtis adeo ſunt execranda, & exoſa, quæ peccato inſerviunt, cùm eóque fuere conjuncta; ab illiſque ſic recedunt, ut ea omninò perimere, ac eradicare omni affectu ſtudeant. D. Ambroſ. epiſt. ad Romulum *Moyſes*, ait, *comminuit vituli caput; atque in pulverem redegit; ut omnia impietatis aboleret veſtigia.* Vide occaſio. Peccatum.

Exod. 32. — *Materia peccati fugienda* — D. Ambr.

QUÆSTIO IV.

Quare Scribæ, & Phariſæi Diſcipulos arguunt de non lotis manibus?

23\. MUltum de ſua ſcientia Scribæ; & Phariſæi præſumentes ad Chriſtum accedunt; dicentes: *Quare Diſcipuli tui non lavant manus*; &c. Sed quomodo ſcientia in tantam ſuperbiam proferuntur homines? Ait Apoſtolus 1. Cor. 8. num. 1. *Scientia inflat.* Valdè mirum, quod ſcientia, quæ eſt Dei donum, quæ illuminat intellectum, dat cogitationem, bonum ut amplectamur, malumque fugiamus; in ſuperbiam, valdè odibile vitium nos indicat. Vis intelligere Apoſtoli dictum, *Scientia inflat*? Scilicet pauca ſcientia inflat; nam multa ſcientia humiliat, ac deprimit; in charitatéque fundata multum ædificat. Ad quæſt.

1\. Cor. 8. — *Pauca ſcientia inflat.*

24\. Primò. Apoſtolos, omni virtute, ac probitate præclaros, de non lotis manibus arguunt Scribæ, & Phariſæi. Sic ſanè contingit, ut qui omni ſpurcitia, ac turpitudine coinquinati, (ut hi Phariſæi, & Scribæ) exiſtunt, in probos, ac juſtos inſurgant; nam apud impios, probum eſſe, crimen eſt. D. Cyprianus l. 2. Epiſt. 2. ad Donatum. *In publico*, ait, *multi accuſatores, in occulto rei; in ſemetipſos cenſores pariter, & innocentes.* Et poſt pauca ſubdit. *Eſſe inter nocentes innoxium crimen eſt. Malos quiſquis non imitatur, offendit. Quis illic rerum pudor? Quæ eſſe poſſit integritas, ubi qui damnant improbos, ſoli ſibi, qui damnantur, occurrunt? Sic oſtenditur, quam monſtruoſa ſit res, iniquos judices in aliis punire vitia, quibus ipſi inficiuntur. Mirum etenim eſt quod manus in alios extendant ad vindicanda crimina, quæ in ſe proximius habebant, ut plecterentur.* Unde pulchrè notavit Salvianus l. 1. de Providentia, quod, ut Moyſes populum Iſraëliticum à blaſphemiæ crimine cohiberet, in lege decrevit, quòd univerſus populus blaſphemum lapidibus obrueret: fieri enim nequibat; ut blaſphemus quiſquis eorum exiſtens blaſphemum lapidaret. Sic ait Salvianus. *Exemplo ad cunctorum emendationem proficiente, ut ne quis poſtea admitteret, quod omnis in uno populus vindicaſſet.*

Crimen eſt apud improbos, probum eſſe. — D. Cyprian. — *Valdè exceſſi, quòd quis in aliis damnet crimen, quo inficitur.* — Salvian.

Secundò. Diſcipulorum vita; pura & ſancta erat, omni carens vitio; & cum in ea nil haberent Phariſæi, quod arguerent; à malis, & noxiis traditionibus non obſervatis quærunt argumentum; ut ſanctos Diſcipulos valeant criminari. Ex quo magna eorum laus declaratur, quòd tam inculpatus erat eorum vivendi modus, ut non haberent aliud, quod objicerent; *Locuta eſt Maria &, Aaron contra Moyſen, propter uxorem ejus Æthiopicam* Numer. 12. n. 1. Detrahentes Moyſi ad uxorem ejus convertunt ſermonem; opponentes, quod eſſet ex Æthiopia, ut volunt Joſephus & Euſebius, vel ex Madian, ut alii contendunt. Sed quorſum, cùm Moyſem calumniantur, ad uxoris patriam ſermonem deflectunt? Fratrum obmurmuratio probitatem, ac ſanctitatem indicat Moyſis, quod, cùm in eo malevolentia non haberet, quid corroderet, aliunde detrahendi materiam ſcrutatur. Theodoretus ibi. *Integritatem*, ait, *legiſlatoris confirmat fratrum protervia; nempè cùm alia carerent accuſatione, uxorem probrum objecerunt.* 25.

Num. 12. — Joſeph. Euſebius — *Tua integritas declaratur, dum malè volus aliunde quærit detrahendi materiam.* — Theod.

Tertiò. Phariſæi arguunt Apoſtolos, quod non lavant manus quod ſanè magna eſt eorum laus & ſublimatio. Nulla enim poteſt eſſe major commendatio, quàm ab iniquis condemnari, ac criminari: neſciunt enim impii abominari, niſi præclara, & excelſa. Ait Pharao Moyſi, ut in Ægypto boum, & avium ſacrificia Deo offerat. Reſpondet Moyſes, *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro?* Exod. 8. n. 26. pecudum ſacrificia, quæ Deo offerre parabat, abominationes Ægyptiorum dicit. Summè Deum diligebat; quomodo ergo de his, quæ ſunt in abominationem apud Ægyptios, Deo præparat obſequia? Valdè pretioſa declaratur ipſa ſacrificia, cùm in abominationem dicantur eſſe apud Ægyptios, magna approbatio rei eſt, ab iniquis reprobatio: eorumque abominatio, valdè præexcelſa gloria eſt. D. Ambroſius tom. 1. Epiſt. ad Januarium, in Exodum, *Oderant ergo*, ait, *Ægyptii immaculata ſacrificia, id eſt, perfecta virtutum, & plena diſciplina. Quid ergo vitioſi oderant, hoc apud bonos ſincerum, & pium eſt. Opus virtutis deteſtatur luxurioſus helluo, refugit Ægyptius.* 26.

Exod. 8. — *Ab iniquis reprobari, magna laus.* — Ambr.

27 D. Syneſius. Hinc valde illuſtre,& glorioſum eſſe, ab impio Juliano multis injuriis appeti, atteſtatur D. Syneſius Epiſt. 94. cum ab illo ſacrilegio multis opprobriis afficiebatur. *Quid enim, ait, non ad gloriam nobis, atque exiſtimationem confert? Quicumque laudare nos nititur, cùm invenire, quid dicat, aliud nihil poteſt, hoc primum,& unum maximum profert: Iulianum de illo, detrahere: hoc enim uno verbo, quæ non bonorum copia continetur? Siquidem nequitiæ generi omni adverſari,nihil aliud eſt, quàm eſſe generi omni virtutis affinem. Per ſacrum tuum caput, & liberorum ſalutem juro, nihil eſſe in quo melius de me Iulianus quàm injuriis & probris laceſſendo, mereatur: nam & apud Deum, & apud homines perpræclarum mihi erit,& ampliſſimum* Valdè præcelſum eſt, à pravitate reprobari: nam qui ab omni malitia reprobatur,omni eſſe verificatur virtutum decore conſpicuum.

Magna gloria, ab iniquo reprobari.

QUÆSTIO V.

Quare non de lege,ſed de ſeniorum traditionibus ponunt quæſtionem?

28 NOn dicunt in præſenti Scribæ, & Phariſæi, quòd Domini diſcipuli tranſgrediuntur legem,ſed ſeniorum traditiones; Reſpondeo. primò, quod in tanta legis obſervatione vivebant diſcipuli, ut etiam eorum inimici, quod ei opponerent de violata lege, non haberent. Ad Titum 2.n.7.ait Paulus. *In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum: ut is, qui ex adverſo eſt, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.*

Ad Tit. 2.

28 Marc. 7. Secundò. Phariſæi,ut refert D. Marcus 7. n. 2. *Cùm vidiſſent quoſdã ex diſcipulis ejus communibus manibus,id eſt, non lotis,manducare panem,vituperaverunt*, & dicunt,*Quare diſcipuli tui communibus manibus manducant panem?* Quamvis Phariſæi eſſent iniqui, hoc tamen habuerunt, quod non arguunt Apoſtolos de his, quæ fortè audierunt; ſed de his,quæ ipſi viderunt. Diſcipuli Joannis, cùm vidiſſent Dominum cum ſuis diſcipulis diſcumbentem in convivio in domo Matthæi, accedunt, & dicunt: *Quare nos,& Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunant?* Matth.9.num.14. De re à ſeipſis inſpecta, quæſtionem ponunt. Vel Phariſæi ob ſuam malitiam hoc objiciunt, exiſtimantes, à ſe diſcipulos capi in re, utpotè ab ipſiſmet viſa, quæ negari non poterat.

Arguunt de re a ſe viſa. Matth. 9.

30 D. Chryſ. Tertiò.D Chryſoſtomus homil. 52. in Matth. poſtquam notat, quod Phariſæi ex majorum traditione multa innovarunt, ſubdit. *Quæ res ad tantam pervenit nequitiam, ut præcepta ipſorum magis quàm Dei mandata cuſtodirentur? & nullam de mandatis Dei curam facientes, obſervationum contemptores ulciſcebantur, maximóque dilecto obnoxii erant.* Idem docet. Euſebius Gallicanus homil. in feria 4. poſt 3. Domin. Quadrageſ. Hugo,& alii. Cùm inventores harum traditionum extitiſſent Phariſæi in libro à ſe edito paulò ante adventum Chriſti; inde fiebat, quòd de earum obſervantia erant maximè ſoliciti, valdéque rigidè eorum violatores caſtig bant, nihilque de lege Dei ab ipſo Deo data, curabant. Sic proh dolor, ſæpè contingit ut homines plus ſollicite ſint de ſuis, quàm de his quæ Dei ſunt.

Euſeb. Hugo. *Homo plus ſollicitus de ſuis, quàm de Dei rebus,*

31 Scribit Paulus ad Galatas 1. n. 14. quomodo ipſe ante ſuam converſionem extitiſſet ardentes amator, ac zelator paternarum inſtitutionum, ac Judaicæ ſectæ. *Proficiebam*, ait, *in Iudaiſmo ſuper multos coætaneos meos,in genere meo, abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.* Æmulator,id eſt zelotes, ut habet Græcus. Cur ſuum ferventem zelum, non dicit, ſibi fuiſſe pro lege, ſed pro paternis traditionibus? Apoſtolus ante ſuam converſionem extabat ex Phariſæorum ordine, *Secundùm legem Phariſæus*: ut ipſe de ſe teſtatur ad Philip. 3. n 5. Ubi explicat D. Remigius: *Paternarum traditionum, ſcilicet Phariſæorum.* Harum ergo ſe dicit habere zelum ferventem,non verò legis; nam traditionum auctores extiterant Phariſæi,ex quorum ſecta ipſe erat. Lex verò à Deo data fuerat:& ipſe Saulus,adhuc humana ſapiens,plus attendebat ad ea, quæ ad ſe ſpectabant, quàm ad illa, quæ Dei erant. D. Primaſius. & Claudius Altiſiodorenſis Epiſcopus in Epiſtol. ad Galatas: *Paternas traditiones, inquiunt, non Domini mandata commemorans, Phariſæum ſe ex Phariſæis indicavit.*

Galat. 1. Græcus. Ad Philip 3. D. Remig. *Non de lege, ſed de traditionibus: ſollicitus.* C. Primaſ. Altiſiodor.

Venit ad Chriſtum Dominum quidam, & ait, 32 Matth. 19.
illi: *Magiſter bone quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* Matth. 19.num.16 Quæ non tentandi animo,ſed virtutis ſtudio quærit à Domino ut docent D. Chryſoſtom. Theophylactus, S. Thomas,& alii, ut ſuo loco adnotabo. Reſpondens Chriſtus ait illi: *Si vis ad vitam æternam ingredi,ſerva mandata.* Tunc iterum accedens quærit. *Dixit illi,quæ?* Multum inſipida, ac ignorans videtur hæc interrogatio. Apertè notum eſt,quod qui peccat in uno,factus eſt omnium reus;violatione unius mandati. gratia, ac beatitudine privatur homo, quomodo ergo virtutis ſtudioſus quærit, quæ mandata ſint ei obſervanda, ad vitam aſſequendam? Euthymius: *Putabas*, ait, *præter legalia eſſe alia,ſcilicet mandata, quæ ad talem inducerent vitam.* Hæc ſine dubio erant ſeniorum traditiones, quas cùm videret eſſe repugnantes legis mandatis, ut Chriſtus Dominus hic explicat ſequenti n.3. *Vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram*:ideò hic virtutis ſtudioſus quærit quæ mandata ſint ab eo ſervanda. Sed quorſum iſte dubitat inter legis mandata,& majorum traditiones:planum enim erat, Dei præcepta præferenda eſſe. Quomodo ergo quærit, *Quæ?* Videbat ipſe,quod Scribæ, & Phariſæi plus attendebant ad traditiones, ut potè ſuas, & tanquam res proprias, quàm ad Dei præcepta: inde dubitat homo, quæ ſint ab eo ſervanda, & ideò quærit, *Quæ?*

D.Chryſ. Theoph. D.Thom. Euthym. *Ob traditiones contemnebant.*

QUÆSTIO VI.

Quare Phariſæi quæſtionem de non lotis manibus excitant potiùs contra Diſcipulos, quàm contra Magiſtrum.

PHariſæi Chriſto Domino inſidiantes non ipſum arguunt, ſed diſcipulos de non lotis ma- 33
nibus, cum panem manducant? Reſpondeo. Primò, ut jam notavi ſuperiori quæſt.ex D.Marco, ſcribente quod *cùm veniſſent ad eum Phariſæi,& quidam de Sribis; & cùm vidiſſent quoſdam ex Diſcipulis ejus communibusmanibus*, &c. Cùm ergo ita vidiſſent Diſcipulos manducantes, & non Magiſtrum; ideò tantùm contra Diſcipulos quæſtionem movent.

Ex his, quæ Phariſæi viderunt, quæſtionem movent.

Secundò.

34 Abulenſ. Secundo. Abulenſis q.7.ait, quod Phariſæi, & Scribæ artificioſè, ac diabolicè detrahentes aliquando arguebant Magiſtrum apud diſcipulos, nam cum Chriſtus manducaret cum publicanis, dixerunt diſcipulis ejus Phariſæi: *Quare cum publicanis, ac peccatoribus manducat Magiſter veſter?* Matth.9.n.11. Quaſi dicerent, Turpe eſt, quod talē Magiſtrum habeatis, qui cum talibus accumbit ad menſam. Quando autem ipſis Phariſæis videbatur, quod Diſcipuli delinquebant, tunc eos apud Magiſtrum accuſabant, ut in præſenti, ac quando eos viderunt colligentes ſpicas in Sabbato. *Ecce Diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbatis*, Matth. 12.n.2. Modus autem erat iſte ponendi diſcordiam inter Magiſtrum, & Diſcipulos per detractionem de utriſque, volebant enim facere odioſum Magiſtrum Diſcipulis, & Diſcipulos Magiſtro.

Matth. 9. — Matth. 12. — *Phariſæi volebant ſeminare diſcordias.*

35 Tertiò. Phariſæi Chriſtum D. accuſare non auſi, Diſcipulos accuſant: *Quare Diſcipuli tui tranſgrediuntur*, &c. Sic Hebræi in Ægypto dicunt Pharaoni: *En famuli tui flagellis cædimur, & injuſtè agitur contra populum tuum*, Exod.5. n. 16. Appoſitè Lyranus ibi. *Non dixerunt*, ait, *injuſtè agis, ne Regem offenderent, vel honori Regis detraherent; ſed injuſtè agitur.* Sic & David non auſus timiditatis notam imponere in Saulem, in clientes impingit eam. *Non concidat cor cujuſcunque in eo*, ſcilicet Gigante, 1.Reg.17.n.32. Videbatur enim dicturus, Cor tuum, ô Rex, ne paveat. Ab hac tamen calumnia ille abſtinet, & in ſervos eam devolvit, dixit enim, *non concidat cor cujuſcunque*: tanquam ſupponens cor Regis imperterritum, ac firmum, terrorem autem in alios refert. Sic & Sacerdos Achimelech non auſus dubitare de Regis munditia, ne ipſum offendere videretur; puerorum continentiam in dubium revocat. *Si mundi*, ait, *ſunt pueri, maximè à mulieribus*, 1.Reg 21. n. 4.

Phariſæi Magiſtro detrahere non auſi, Diſcipulis detrahebant. — Exod. 5. — Lyranus. — 1.Reg. 17. — 1.Reg. 21.

36 D. Paſchaſ. Quarto. D. Paſchaſius, lib. 7. in Matth. *Mira*, ait, *Phariſæorum, Scribarumque ſtultitia, Dei filium arguunt. Quoniam quidquid in Diſcipulis reprehenditur, ad calumniam Magiſtri inſidioſè ab ipſis, qui ab Jeroſolymis advenerant, Scribæ, & Phariſæi, refertur.* Cùm Phariſæi Chriſtum arguere non auderent, arguunt Diſcipulos, ut eorum crimen in Magiſtrum retorquerent: nam ſi peccatum erat, manus non lavare, quod faciebant Diſcipuli, videbatur eſſe culpa Magiſtri, hoc videntis, & eos non increpantis; ſicut enim diſcipuli probitas eſt gloria magiſtri? unde ad illud 1. ad Theſſalonicenſes 2. n. 19. *Vos enim eſtis corona noſtra*, ait D. Ambroſius: *Diſcipulis enim in agone victoribus, dignus erit corona magiſter*: Sic & iniquitas Diſcipulorum adſcribitur magiſtro. Ex quo Plutarchus documenta præbens bono ſuo diſcipulo Trajano, & exhortans eum, ut rectè ſe habeat in probitate morum, ſic illum alloquitur in præfatione politica ad Trajanum: *Tuæ virtuti congratulor, & fortunæ meæ; ſi tam rectè geſſeris, quàm probe meruiſti principatum: Aliqui te periculis, & me detrahentium linguis ſubjectum iri non dubito: cùm ſermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſoleat in præceptorem.*

Culpa Diſcipulorum ad magiſtrum refertur. — 1 ad Th. 2. — D. Ambr. — Plutarch.

37 Cùm in Horto ad execrandum nefas proceſſit proditor, ut Jeſum Judæis oſculo traderet, ait illi Dominus: *Amice ad quid veniſti?* Matth. 26. num. 50. Cur Judam vocat amicum, & non potiùs diſcipulum, & inſuper ad modum quærentis, notant D. Chryſoſtomus, S. Thomas, & alii ait: *ad quid veniſti?* cùm ipſe omnia clariſſimè præſciret. Amicum vocat, ut ſuam erga illum dilectionem oſtendat, quod quamvis ejus mortem machinaret, adhuc ipſum multum diligebat, & tanquam amicum appellabat. Diſcipulum autem non dicit, quia talia perpetrantem, non tanquam diſcipulum agnoſcebat. Et cùm frequenter diſcipulum defectus magiſtro imputentur; ideo veluti ad modum neſcientis, cùm ipſe omnia optimè ſciret, quærit: *ad quid veniſti?* ut eſſet omnibus exploratum, quod tanti criminis perpetratio, non ex Magiſtri doctrina, ſed ex Diſcipuli malitia ſcaturiens proveniebat.

Matth. 26. — D. Chryſoſt. S. Thom. — *Defectus diſcipulorum magiſtro imputatur.*

38 Comprehenſus meus Jeſus, cum aſtaret coram ſacrilego judice, *Pontifex interrogavit Jeſum de Diſcipulis, ac de doctrina ejus* Ioan.18 n. 19. Cur cum Chriſtus D. reus adjudicandus venit, interrogatur de diſcipulis ac doctrina; & primo de diſcipulis, D. Cyrillus Alexandrinus, lib. 11. in Ioan. c.43. *Chriſto vincto*, ait, *quoniam crimina inferre non poterat Pontifex, de Diſcipulis, & doctrina interrogat.* Redemptori aliquam culpam imponere Pontifex non valebat, ideo de diſcipulis ac doctrina interrogat. Rectè Albertus Magnus *Interrogat, ut eum ſic accuſare poſſet.* Sicut enim homo accuſatur ex mala doctrina, ſic & ex malis diſcipulis, ſicut & iniqua doctrina Doctori imputatur; ſic & defectus diſcipulorum Magiſtro.

Joan. 18. — D. Cyr. Alex. — Alb. Magn. — *Ex defectu diſcipulorum magiſt. accuſatur.*

QUÆSTIO VII.

Quare ſiniſtro animo venerint Phariſæi?

39 Quamvis Abulenſ. quæſt. 6. multas rationes adducat, ex quibus probari poterat, quod iſti Phariſæi, non malo animo venerint ad Chriſtum, tamen ſine dubio cum communi ſententia ſanctorum Patrum, Divi Chryſoſtomi, Divi Hieronymi, Divi Paſchaſii, Euthymii, Theophylacti, S. Thomæ, ac ipſius Abulenſis ad finem quæſtionis, tenendum eſt, quod ſiniſtro, & malo animo venerint, quia ſi maligna mente non veniſſent, tam rigidè non reprehenderentur à Domino, ut hypocritæ appellarentur; adducente illud Iſaiæ, *Cor autem eorum longè eſt à me.* Deinde de tali re, quod quid comederet, non lotis manibus, probè, & rectè non erat arguendus.

Abulenſ. — D. Chryſ. D. Hieron. D. Peſchal. Euthym. Theoph. S. Thom.

40 Tandem. Quia aliorum actiones, & facta explorare, ac ſcrutari, valdè alienum eſt à bono, & ſano animo. Magnus dux Iſrael frequenter ſuo nomine Ioſue nuncupatus. *Dicit Moyſes ad Joſuē, elige viros*, Exod. 16.n.9. *Et fecit Ioſuē, ut locutus fuerat Moyſes.* Ibidem, n. 10. *Et Ioſuē miniſter*, Exod. 14. num. 13. Et ſic ſæpè. At vero cùm exploratorum nomina ſcribuntur, qui in Promiſſionis terram mittuntur, dicitur, *De tribu Ruben Sommua filium Zechur; de tribu Iudæ Caleb filium Iephone; de tribu Ephraim Oſe filium Nun* Num.13.num.7. Hoc eſt ex tribu Ephraïm Ioſue, ſive, ut legitur ab Origene homil. 1. in Ioſue. *Auſe.* Sed quorſum, cum aliis in locis frequenter Ioſue, hoc eſt Ieſus, nuncupetur; cur hic, prætermiſſo hoc magno nomine Oſee, ſive Auſe nuncupatur? Dabitur ei in præſenti exploratoris officium, & aliorum mores, & facta explorare, res quædam videtur dedecus ſpiritui Ioſue, ſive Ieſu pleno, valdè enim ſuſpectum eſt apud probos aliorum greſſus ſcrutari, & perquirere. Citatus

Alienum à bono ſpiritu aliorum facta explorare. — Exod. 16. — Exod. 24. — Num. 13. — Origenes. — *Alienum à bono ſpiritu aliorum facta explorare.*

ætus Origenes. *Inter eos,ait, qui ad explorandum miſſi ſunt,nomen ejus Auſe ſcribitur,& fortaſſis pro exploratoris officio, non Jeſus, ſed Auſe dictus eſt.* Propius ad noſtram quæſtionem accedamus.

QUÆSTIO VIII.

Quare Scribæ, & Phariſæi veniunt ad Chriſtum & hanc quæſtionem proponunt?

41 *Ut corrigas, poteſtatem habe.*

Reſpondeo primò : Quod hæc quæſtio de non lotis manibus, excitata eſt à Scribis,& Phariſæis ex magna eorum ignorantia;nam aliorum, qui ſub tua poteſtate non ſunt, velle mores corrigere, ac emendare res indecens, ac multis expoſita periculis, & diſſentionibus eſt: habe poteſtatem, & tunc ad increpandum procedens. Populo Iſraëlico ait Moyſes, Deuter. 7. num. 1. *Cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam poſſeſſurus ingrederis, tradideritque gentes Dominus Deus tuus tibi, percuties eas. Quin potiùs hæc faciatis eis: Aras eorum ſubvertite, & confringite ſtatuas, lucoſque ſuccidite, & ſculptilia comburite.* Cur ſtatim in primo ingreſſu non mandat Dominus aras, lucos, ac imagines inanium deorum ſubvertere? cur per aliquod tempus patitur, ut populus electus commoretur in terra tot falſorum deorum monumentis infecta, Quomodo permittitur, quod in eodem ſolo ab Iſraelita verus Deus adoretur, & ab incircunciſo Chananæo idolum? Quorſum ergo mandat, quod prius terram poſſideat, & poſtea idola ſubvertant?Ut his inſtruamur quod ab illis eſt abſtinendum,in quos poteſtatem non habemus: prius ergo curandum, ut ſuperioritatem, ac dominationem in eos obtineamus; & tunc ad illorum pravos mores corrigendos, ac malas herbas eradicandas procedendum. D. Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Domini, cap. 11. *Audiſtis, quæ vobis legimus: cùm data fuerit vobis terra in poteſtatem (Prius ait, in poteſtatem,& ſic dixit quæ facienda ſunt) Aras, inquit, eorum deſtruetis, lucos eorum comminuetis, & omnes titulos eorum confringetis. Cùm acceperitis poteſtatem hoc facite. Ubi nobis non eſt data poteſtas,non facimus; ubi data eſt,non prætermittimus.*

Deuter.7. D. Auguſt.

42. *Magna miſeria, de aliorum denigratione niteſcere.* Nazianz.

Secundò. Phariſæi mundano ſpiritu ferebantur,qui alios denigrare volebant, ut ipſi nitidius perlucerent. Humana calliditas alienam depreſſionem, ſuam reputat exaltationem, & aliorum devenuſtrationem,ſuum judicat exornatum:quod extremam eſſe miſeriam, rectè ſcribit Nazianzenus, Orat.2.de pace. *Extrema quippe miſeria eſt.* ait, *non propriis viribus, ſed aliorum imbecillitate niti* Quàm aliter ergo ſublimitas nitet Apoſtolica gloria? In actis Apoſtolorum, c. 5 n. 15. *Ita ut in plateis ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis,ut veniente Petro obumbraret quemquã illorum,& liberarentur ab infirmitatibus ſuis.* Præclarè S.Theophylactus Alexandrinus de celebratione Paſchatis. *Apoſtolica umbra non obfuſcat, ſed in vitæ lucem inducit.* Hæc eſt magna celſitudo, quæ alios non obſcurat, ſed ſine alicujus diminutione, ſeu potiùs ſublevatione ipſa nitet, & reſplendet: hæc enim non nititur alieno dedecore,aut infamia,ſed ſua virtute, & gloria.

Actor. 5. Theophyl.

43. Tertiò. Scribæ, & Phariſæi, cùm eſſent jam ætate provecti, dolebant maximè, Chriſtum in ætatis adoleſcentia illi communi populi opinione præponi. Unde tanquam de antiquitate ſollicititi,in ipſo quæ longo temporis intervallo confidentes, invidia ſtimulati, velut ſub majorum reverentia ponunt: *Quare tranſgrediuntur traditiones ſeniorum?* Unde rigidè à Domino reprehenduntur? hyocritæque vocantur, ut patet ex ſubjunctis verbis. Valdè enim intolerabile eſt, ſub prætextu ſenectutis duntaxat; omnibus velle dominari; & juvenum actiones, etiam virtute conſpicuas, quia eorum authoritati non cohærent, corrodere, & carpere.

Prætextu ſenectutis noli aliis dominari.

Quàm diverſum, & omnibus utile documentum nobis inculcat Joannes Evangeliſta Apoc. 5. num.1. Vidit enim ipſe in dextera ſedentis ſuper excelſum thronum librum ſcriptum intus, & foris, ſignatum ſigillis ſeptem: & cum nemo, nec in Cœlo, nec in Terra neque ſubtus terram dignus inventus eſſet aperire librum, & ſolvere ſignacula ejus. Tunc Evangeliſta ait: *Et ego flebam multum,quoniam nemo dignus inventus eſt aperire librum, & ſolvere ſignacula ejus.* Cùm in hos fletus Evangeliſta prorumperet,ab uno ex ſenioribus dictum eſt ei, ut ſe à lachrymis temperaret? dignus enim erat Agnus aperire librum. *Ecce in medio throni,& quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnum ſtantem tanquam occiſum.* Qui venit & accepit librum, illumque reſeravit, ejuſque myſteria evulgavit. Duo in præſenti quæro. Et primò: Cùm Chriſtus D. introducitur myſteria explanans in puerili, ac juvenili ætate agni; non verò in virili, ac perfecta ætate triginta trium annorum; in qua pro nobis Redemptionis myſterium adimplevit? quod præfiguratum fuit in celebri ſacrificio,in quo Abrahamus arietem immolavit. *Vidit poſt tergum arietem inter vepres hærentem cornibus*, Geneſ. 22. n. 13. Vel ſub ſenili ætate,ut apud Danielem 7. n. 9. *Antiquus dierum ſedit,& capilli capitis ejus quaſi lana munda.* Deindè quæro: Cur nullus ex ſenioribus audet extendere manum ad librum, illumque reſerare? nulluſque ex illis ad exponenda ſacramenta ſe offert,ſed omnes prompto animo expectant, ut à juvenculo inſtruantur, ac edoceantur? Ut in hoc nobis magnum præbeant exemplar, quod nullus provecta ætate confiſus audeat manum levare ad ea,quæ non attingit; ſed quòd quilibet ſedulo,ac obedienti animo ſit præparatus edoceri in magnis ab illo, qui potens ſit proferre, ſive puer, ſive adoleſcens, vel ſenex exiſtat. Huc adduco id, quod eleganter dixit D. Ambroſius, lib. 3. ad Gratian. relatus à Vincentio Lyrinenſi contra prophanas hæreticorum novitates. *Notandum*, ait, *quod librum ſignatum illum propheticum, non ſeniores aperire auſi ſunt,ſoli Chriſto explanandi ejus prærogativa ſervata eſt.* 44

Apoc.5. Gen. 22. Daniel.7.

Nullus ætate confiſus ſe ultra id, quod capit, extendere velit.

D. Ambr.

Quartò. Ex quadam peſtifera malevolentia Scribæ, & Phariſæi arguunt in præſenti ſacros Apoſtolos: nam eſto, videretur aliqualis defectus, non lotis manibus manducare; tamen leviſſima erat culpa; quæ proindè diſſimulanda videbatur, cùm humana infirmitas nil ad profectum ſemper adducat; ordinariè enim loquendo, nullus eſt in hac vita,qui ſua nota careat. 45

Quilibet ſuum patitur defectum.

Ait Apoſtolus ad Rom. 13. num. 3. *Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa.* Quid dicis, magne Paule? Quid offers in hoc tuo pronunciato? nunquid laudis deſiderio bonum agendum eſt? hoc frequenter 46.

Ad Rom.13.

eximio

eximio Apoſtoli ſpiritu reprobatur ne ſimus inanis gloriæ cupidi : quomodo ergo ait, *bonum fac, & habebis laudem* ? Gentium Doctor agnoſcens humanam imbecillitatem, quod omnem perfectionem aſſequi non valeat, permiſit id, quod levius erat, ut auferret, ac expungeret per operationem boni, malum, quod turpius conſiſtebat, ac majus nocumentum ingerebat. D. Greg. Magnus in Paſtorali cap. 4. poſt Admonitionem 36. præfata verba Apoſtoli explanans, ſic ſubdit : *Neque enim*, ait, *ideo bona agenda ſunt, ut per hæc gloria tranſitoriæ laudis ſumatur : ſed cum infirmam mentem ad tantum robur aſcendere non poſſe penſare, ut pravitatem vitaret, ſimul & laudem Prædicator egregius ei admonendo, aliquid obtinuit, & aliquid tulit, concedendo enim levia, ſubtraxit acriora.* Cùm valdè difficile ſit, ut humana mens omnem pravitatem devitet, minus ergo nocumentum permiſit magnus Doctor, ut majus auferret.

Aliquod levius permittendum, ut majus malum auferatur. Greg. magn.

Matth. 15.*n*.3. Ipſe autem reſpondens ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatũ Dei propter traditionem veſtram ? nam Deus dixit.

Num. 14. Honora patrem, & matrem. Et qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

VERSIONES.

Arabicus. Tranſgredimini mandata Dei propter ſtatuta veſtra.

Luc. Burgenſ. Per traditionem veſtram.

Vatab. Arias. Nam Deus præcepit.

*Syriacus n.*4. Honora patrem, & matrem tuam; & qui maledixerit patri ſuo, aut matri ſuæ.

Arabic. Qui dicit verbum malum in patrem ſuum, vel matrem ſuam.

Hebræus. moriendo morietur.

EXPOSITIO II.

47. NOn reſpondet illis Dominus directè ſed quia illi interrogãdo criminaverãt diſcipulos, ut ait Hugo, ideo etiã illis inquiſitivã objicit interrogationem, eoſque tacitè ſugillat, oſtendens, ipſos potiùs eſſe arguendos, quàm diſcipulos, & quòd non oporteat manus corporis materiali aqua lavari, ſed manus cordis eleemoſynis. *Quare vos tranſgredimini mandatum Dei*? Eos primò confuſos reddit, ac eorum temerariam audaciam reprimit, aperto documento oſtendens, eorum traditiones eſſe malas ac iniquas. Deindè mandatis repugnantes: *propter traditionem veſtram*; per, idem eſt, ac propter. Et non dixit Chriſtus, propter traditionem ſeniorum, ut ipſi fuerant locuti; ſed *propter traditionem veſtram*; quia illæ traditiones non erant divinæ, nec Patriarchales contentæ in libris Moyſis, Pſalmorum, Iſaïæ, vel Jeremiæ, vel aliorum Prophetarum, ſed paulò ante ab ipſis fuerant inventæ, ut dixi q. 2. Chryſoſtomus hom. 52. ait : *Non dixit, ſeniorum traditionem, ſed veſtram : nec quia ſeniores : ſed quia vos dicitis, ut minus moleſtus ſermo videretur.* Non dixit ſeniorum, ſed veſtram, ut ſermo non tam aſper, ſed minus exoſus haberetur.

Hugo. — *Cur dixit traditionem veſtram.* — D. Chryſ.

Nam Deus dixit, ſeu præcepit, ut alii legunt, *Honora Patrem tuum, & matrem.* Hoc eſt, ut communiter explicant Patres Chriſoſt. Paſchaſius, Euthymius, S. Thomas, opem, beneficentiam, ac eleemoſynam exhibe parenti tuo, ſi indigeat. Honor filiorum erga parentes tria continet, reverentiam, obedientiam, & beneficentiam, ut explicavit Deuter. 5.n. 16. Unde illud Exod. 20.n. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam* : legi poteſt ex Hebræo, ut advertit Oleaſter : *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Sicque explicat D. Hieron. epiſt 11 ad Ageruchiam, illud 1 ad Timoth. 5 *Viduas honora.* Et ibidem illud num. 17. *Presbyteri duplici honore digni habeantur.* Ait S. Hieronymus, *honor in præſentiarum, vel pro eleemoſynis, vel pro munere accipitur.* Vide 1 Reg. 6.n 3. *Nolite dimittere Arcam vacuam.* Eleganter explicat Carthuſianus : *Nolite dimittere eam inhonoratam.* Ecce honor, quem lex jubebat parentibus indigentibus impendi, Judæi autem per ſuas traditiones dicebant, ut hujuſmodi dona parentibus conferendai in Templum ob ſuas commoditates aſportarentur. Et ſic per ſuas tradtiones Dei præceptum violabant. De quo latius expoſit. ſequenti. 48.

D Chryſoſt. Paſchal. Euthym. D Thom. — Deuter. Exod. 20. Oleaſter. — D. Hieron. 1. Tim. 5. D Hieron. — *Honor cum munere exhibeatur.* — 1. Reg. 6. Carthuſ.

Qui male dixerit patri, vel matri, id eſt, qui injurioſè verbo dehoneſtaverit parentes *morte moriatur*; abſque ulla ſpe veniæ morietur. Nec enim dignus eſt vita, qui eos injuria affecit, à quibus vitam accepit. Levi. 10.n. 9. Senſus eſt : Si is, qui maledico ore dedecorat patrem, vel matrem, per legem reus mortis efficitur, quanto magis erit morti addictus ille, qui eis malefecerit, eiſque ſubripuerit ſuſtentationem ex jure naturæ, debitam: immò non ſolùm ſubripit, ſed etiam è cathedra, ut magiſter, id alios docet, ad hocque exhortatur? 49. Levit. 20.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus directè non reſpondit ad accuſationem Phariſæorum, ſed eis ſua crimina objicit?

VOlebat Dominus in præſenti, ſuos diſcipulos defendere à Phariſæorum accuſatione. Quorſum ergo ait, *Quare vos tranſgredimini mandatum Dei*? Hoc enim videtur, non planè reſpondere : nam accumulare inconvenientia, non eſt ſolvere inconveniens, criminaque objicere, non eſt diluere culpas. 50. *Ratio dubitandi.*

Reſpondeo. Primò. Quod humana malitia nulli evidentiæ, nullique rationi acquieſcit : & ideò Chriſtus Dominus primò Phariſæos, & Scribas confuſos reddit, illique ſua crimina, objicit, cùm ob hominum traditiones mandata Dei tranſgrediantur; & poſtea à n. 11. oſtendit, quod in diſcipulis ſuis, in hac manuum lotione prætermiſſa, nulla ſit culpa : *Non quod intrat in os coinquinat hominem.* 51. *Ratio ad literam.*

Secundò. D. Chryſoſtomus, Euthymius, Abulenſis q. 16. inquiunt, quod valdè mirabiliter ſe 52 D. Chryſ. Euthym. Abulenſ.

Dominus

Dominus in hoc negotio geſſit ; Nam ſi directè reſponderet ; aut diceret, quod Apoſtoli non lavando manus benè faciebant , aut malè:ſi diceret quòd malè,ſine dubio ſuos diſcipulos,ac ſeipſum accuſaret . & vanas Judæorum traditiones videretur approbare. Si autem diceret, quod benè faciebant non lavando manus ; ſic vituperaret Judæorum traditiones,ac ſine neceſſitate in eorum invidiam , ac malevolentiam incurreret. Sic & Chriſtus Dominus,ejectis vendentibus, & ementibus de templo , cùm ab eo quærerent Populi ſeniores, in qua poteſtate hæc facis ? *Reſpondens Ieſus dixit eis: Interrogabo vos & ego unum ſermonem, quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam, qua poteſtate hæc facit.* Matth.21.n.24. Poſuit Dominus quæſtionem : An Joannis Baptiſmus eſſet è Cœlo,vel ab hominibus ? Et cùm Iudæi reſponderent : *neſcimus* : dixit eis Ieſus : *Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.* Et ita hac quæſtione ab impiorum lingua ſubtrahit materiam, impiorumque ora obturavit.

Matth.21. *Ab impiis detrahendi materia ſubtrahenda.*

53 Chryſ. Hieron. D.Thom. Tertiò. Idem Chryſoſtomus, S. Hieronymus, D.Thom. *Dominus*,inquit, *non reſpondet excuſando diſcipulos : ſed oſtendit,quod ipſi non ſunt digni,qui reprehendant eos.* Quia quando quis debet alium admonere, vel corrigere de aliquo defectu , debet purior illo conſiſtere. Dicitur enim Matth.7. n 5. *Hypocrita ejice primùm trabem de oculo tuo,& tunc videbis ejicere feſtucam de oculo fratris tui.* Et tamen Phariſæi in multò majora crimina inciderant , legis ſenſum corrumpendo, ad quorum comparationem , non lavare manus , eſto aliquis videretur eſſe defectus, minimum quid erat. Ideò qui tantis criminibus implicabantur , non licebat eis Domini diſcipulos coarguere. Ac proindè eos excluſit Dominus tanquam non idoneos correctores.

Matth 7.

54 Chartuſ. Quartò. Carthuſianus. Non ex impatientia , ait , ſed ex zelo juſtitiæ taliter Chriſtus reſpondet,innocentes excuſando , & invidos,ac prævaricatores accuſando , ut adimpleretur , quod per Iſaïam dicitur c 11.n.44. *Iudicabit in juſtitia pauperes , & arguet in æquitate pro manſuetis terræ:* Pſ. 71. n 4. *Judicabit pauperes populi, & ſalvos faciet filios pauperum,& humiliabit calumniatorē.* Ecce Dei judicium,pauperum,& manſuetorum cauſam ſuſcipe, & calumniatores, & ſuperbos humiliare: è contra verò mundani faciunt ; hos exaltant, illos opprimunt.

Iſai.11. Pſal 71. *Deus cauſam pauperum ſuſcipit.*

55 Caiet. Quintò. Cajetanus. *Clavum,*ait,*clavo retundit Dominus,Si ſcribæ interrogaſſent cauſam, reſpondiſſet ad cauſam ; ſed ubi non quærunt ſcire quare , ſed criminantur , & invehuntur,in Magiſtrum innocentem ; prætermiſſa cauſa, quare Diſcipuli non ſervant illam traditionem,reſpondet directè ad criminationem miniſtrando illis magnum ipſorum crimen in tanto ſtudio circa traditiones ſeniorum.* Videbat Dominus Phariſæorum depravatam mentem , quod valdè probi , & inculpabiles , à ſe ipſis exiſtimati illud dicebant, non ut ſcirent cauſam , quare diſcipuli ſine manuum lotione manducabant, ſed ut diſcipulos arguerent. Ideo Dominus illis eorum crimina objicit, ut earum præſumptionem humiliet , ac proſternat , utque ex obſervanda traditione,de qua multum gloriabantur , ipſi videant, quantum malum contraxerint ; cùm ob illam Dei legem violaverint.

Arguentes. arguuntur.

56. Sextò. Scribæ , & Phariſæi Domini diſcipulos accuſabant , quod manducantes panem manus non lavabant,ut ſic diſcipulos culpâ infectos divulgarent,& publicarent , Chriſtus D. autem Phariſæis , & Scribis objicit ſua peccata. Accuſatio, quam iniquus tetendit in juſtos , in ipſummet peccatorem retrocedet. Unde eleganter Seneca l. 2. de injuria non cadente in ſapientem , ait, *Tum circa ſapientē omnes terrenorum impetus deficiēt quàm quæ nervo , tormentiſve in altum exprimuntur cum extra viſū exilierunt,circa Cœlum tamen flectūtur.* Sagittæ miſſæ in Cœlum , in ipſum ſagittarium redeunt. Sic & mala vibrata , in juſtos, in tendentem reflectuntur.

Mala parata in juſtos, in machinātes; reſiliunt. Seneca.

57. Joan. 19. Flagellato Ieſu inſtabant Iudæi, ut ipſe crucifigeretur. Tunc ait Ioan.19.n.8. *Cùm ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem , magis timuit.* Chriſtus Ieſus tanquam reus aſtabat ; & tamen intrepidus, ac valdè quieto animo conſiſtebat. E contra verò Iudex pro tribunali ſedebat ; & tamen multo tremore , ac timore cruciabatur. Quid times , Iudex ? Videbat Chriſti innocentiam , ac proindè cohorrebat pœnam , quam in immerentem inferebat , ut in ſemetipſum retorquendam. Sciebat enim , mala in innocentem illata , in inferentes reverberari. Pulchrè D Athanaſius in Evang. de Paſſione. *Timuit igitur judex , ait , rem ſuam , & magis quam ipſe reus videbatur condemnari,metumque in ſe hominis condemnari ſenſit , atque ipſemet ſuum in Chriſtum , quaſi in ſe latam ſententiam cohorruit.*

Mala illata in iuſtis, in inferentes verberantur. Anaſtaſ.

58. Tradidit Dominum Ieſum ad mortem perfidus Iudas. Videns nefas grande , quod ipſe fecerat, abiit ad principes Sacerdotum *projectis argenteis in templo abiens laqueo ſe ſuſpendit* , Matth. 27. n.5. Quomodo ſic præceps ruit in mortem ,ac furcam? Nonne paulò ante Iudæorum turbæ ipſe dicebant: *Circumveniamus juſtum, mittamus lignum in panem ejus* , Ierem. 11. *n.* 19. Hoc eſt , loco panis paſcamus eum ligno,ſeu cruce.Unde Arabicus legit: *Corrumpamus per trabem carnem ejus.* Sic exponunt D. Hieron.& Theodoretus hic, Tertullianus lib. contra Iudæos,cap.10 D.Cypr.lib. 2 contra Iudæos cap. 15. D. Iuſtin. contra Triphon. Quomodo ergo,qui mortem machinabatur juſto lignumque, ſeu trabem in eum mittere parabat, juſto parcit dicens : *Peccavi juſti ſanguinem tradens* , & ad patibulum,ac furcam currit ? Cur potiùs ad ejus pietatem non confugis , cujus benignitatem toties eras expertus ? Optimè ſanè conſequens erat,ut lignum quod Proditor mittebat in juſtum, in ipſummet Proditorem retrocederet,ab illóque ſuſpenſus premeretur. D. Leo ſerm. 3 de Paſſione , c. 3. *Cur , ait , de ejus bonitate diffidis , qui te à corporis , & ſanguinis ſui communione non repulit ? Qui tibi ,ad comprehendendum ſe cum turbis , & armatorum cohorte venienti, pacis oſculum non negavit , ſed homo inconvertibilis, ordis ſui ſecutus eſt rabiem,& ſtante diabolo à dextris ejus iniquitatem,quam in Sanctorum omnium caput armaverat, in tuum verticem retorſiſti,ut te pateretur tua pœna carnificem.* Quid elegantius ? expende verba *In tuum verticem retorſiſti.*

Matth. 27. Jerem 11. Arabicus. Hieron. Theod. Tertull. D.Cyprian. D Juſtin. *Recidunt mala in Proditorem.* D. Leo.

Matth. 15. *n.*5. Vos autem dicitis ; Quicumque dixerit patri,vel matri,munus quodcumque eſt ex me , tibi proderit.

Num. 6. Et non honorificabit patrem ſuum , aut matrem ſuam

ſuam

ſuam. Et irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

VERSIONES.

Syriacus. Vos autem dicitis: Quiſquis dixerit patri, aut matri: Oblatio mea eſt id, quod tibi proderit ex me.

Vatablus. Quicumque dixerit patri, aut matri: Dono, quodcumque à me proficiſcitur, tu juvaberis.

Theophylact. Dixerit patri, vel matri, Quicquid doni à me profecturum erat, id in tuum vertetur commodum.

Euthymius. Munus quodcumque ex me, in tuum vertetur commodum.

Syriac. n. 6. Et abrogaſtis ſermonem Dei.

Pagninus. Irritum feciſtis præceptum Dei.

ALTER TEXTUS.

Marci 7. n. 11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri Corban (quod eſt donum) quodcumque ex me tibi profuerit.

Num. 12. Et ultra non dimittis eum quidquam facere patri ſuo aut matri.

Num. 13. Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram quam tradidiſtis, & ſimilia hujuſmodi multa facitis.

EXPOSITIO III.

59. QVI *dixerit patri, vel matri.* Locus multum difficilis, multis auctorum expoſitionibus plenus, quorum placita ſatis ad longum referunt Maldonatus, Barradas, & alii Senſus

Maldonat. Barradas, Rabbanus, D. Thom. Gloſſ. Ord. Abulenſ. Lyran. Janſen. Maldonat. Barradas. Cornel.

litteralis eſt, juxta Rabbanum, Divum Thomam, Gloſſam ordinariam, Abulenſem, Lyranum, Janſenium, Maldonatum, Barradas, Cornelium, & alios. *Quicumque dixerit patri, vel matri: Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit.* Subintelligendum, benefacit, benedicit. Ac ſi diceret filius: *Munus quodcumque eſt ex me*, id eſt, quodlibet munus, quod ego obtulero, vel promiſero: hoc tam mihi quàm tibi Pater, vel Mater, in animo, & corpore, hoc eſt ſpiritualiter, & temporaliter *proderit*; ratione enim hujus muneris Deus viciſſim ſua dona mihi, & tibi concedet. Hanc doctrinam dabant populo Sacerdotes, è quibus multi Phariſæi, & Scribæ erant.

60 Alb. Magn.

Caſus traditionis erat, ut ait Albertus Magnus, Quis vovit oblationem Deo, cùm ejus parentes extrema neceſſitate laborarent, non valens omnibus ſatisfacere: dicebant Sacerdotes, quod relictis parentibus in egeſtate, debebat adimplere votum. Hoc dicebant ſacerdotes, non propter amorem cultûs Dei, ſed ut ſuæ avaritiæ conſulerent, quia partem habebant in Sacrificiis. In quo apertè ipſi Sacerdotes errabant: vinculum enim ac jus pietatis, quo filii egentes parentes alere tenentur, ex Lege naturæ eſt, cui proindè omne votum, omniſque oblatio, omnéque aliud vinculum, jure divino, vel humano inductum, cedere debet. Sic Proverb. 28. n. 24. dicitur: *Qui ſubtrahit aliquid à patre, & matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps eſt homicida.* Quod de filiis negantibus alimenta parentibus indigentibus interpretantur Lyranus, Hugo, Dionyſius, & alii; ſicque docet D. Thomas hìc, quod ob extremam parentum inopiam filius à Religione egredi tenetur. Et ſic D. Auguſtinus, teſte Poſſidonio in ejus vita cap. 24. hæreditates ſuæ Eccleſiæ oblatas recuſavit, ut eas parentibus, ac affinibus egentibus diſtribuerent.

Proverb. 18. Lyranus. Hugo. Dionyſius. S. Thom. D. Auguſt.

61. D. Marcus

D. Marcus poſuit: *Corban (quod eſt donum)* Evangeliſta retinuit Hebraïcam vocem, qua frequenter utebantur Judæi pro forma, ſive voti, ſive juramenti. Joſephus l. 4. Antiquit. cap. 4. refert, quoſdam eorum, qui ſe Dei miniſterio ſponte devoverunt, ſolvere nominare ſe ipſos Corban, id eſt Dei donum. Et lib. 1. contra Appionem poſt medium, teſtatur; jusjurandum, quod *Corban* appellatur. Unde *Gazophilacium*, in quo reponebantur oblationes populi, Metonymicè dicitur *Corban*, ſeu *Corbona*, Matth. 27. n. 6. Parentibus ergo petentibus cibum: dicere Corban, erat eorum occludere ora, modum injiciendo, ne Deo ſuum Corban, ſeu ſacrificium, vel oblationem eriperent

Joſeph. Matth. 27.

62 *Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuã.* Et ſic hac veſtra doctrina filius non obſervabit mandatum Dei de honorandis patre, & matre? nam hujuſmodi præceptum comprehendit omnem curationem ac reverentiam erga parentes. Et vos, ut ſcribit D. Marcus, *non dimittis eum quidquam facere patri, aut matri.* Et ſic ob authoritatem conſervandam traditionis veſtræ; *irritum feciſtis mandatum Dei.* Sic enim ex Græco legitur, *irritum feciſtis*, id eſt exauctoraſtis, ſeu antiquaſtis, ſeu abrogaſtis Dei mandatum.

D. Marc. Græcus.

Matth. 15. n. 7. Hypocritæ benè prophetavit de vobis Iſaïas dicens.

Num. 8. Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè eſt à me.

Num. 9. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

VERSIONES.

Syriacus n. 7. Acceptores vultus benè vaticinatus eſt.

Arias. Pulchrè prophetavit.

Vatablus. Rectè vobis prædixit.

Arabic. n. 8. Hic populus propinquus eſt mihi ore ſuo, & honorat

me

me labiis ſuis, & cor ejus eſt diſtans à me.

Syriacus. Cor autem eorum valde elongatum eſt à me.

Septuaginta. *Theophil.* Appropinquat mihi populus hic ore ſuo & labiis me honorat, cor autem eorũ procul abeſt à me.

Syriacus n. 9. Et fruſtra me reverentur, quum doceant doctrinas quæ ſunt præcepta hominum.

Arabicus. Et colunt me fruſtra, & docent doctrinam mandatorum hominum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. n. 6. At ille reſpondens dixit eis: Benè prophetavit Iſaïas de vobis hypocritis, ſicut ſcriptum eſt: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè eſt à me.

Num. 7. In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, & præcepta hominum.

EXPOSITIO IV.

63. ORDINAT Dominus ſermonem ad Scribas, & Phariſæos redarguendos. *Hypocritæ.* Sic eos appellat; & rationem ſubdit; quia aliud habebant in corde, & aliud in ore. Iniqui enim erant, ut ait Abulenſis q. 17. & prævaricabant legem Dei per malas expoſitiones; & volebant ſe oſtendere ſanctos per quaſdam externas lotiones. *Benè prophetavit de vobis Iſaïas.* Rabbanus. *Prævidit*, ait, *Iſaïas ſimulationem Iudæorum, quod in dolo pugnarent contra Evangelium, & ideo dicit eis ex perſona Domini.* (Abulenſ. Rabbanus.)

64. *Populus hic.* Adducit Dominus locum Iſaïæ 19. num. 13. ponens ſenſum verborum Prophetæ. In quo denotat Dominus cauſam malitiæ, & cæcitatis Judæorum. *Populus hic labiis me honorat.* Seu ut habent Septuaginta, *Appropinquat mihi ore & labiis me honorat.* Rectè D. Remigius. *Iudæorum namque populus labiis, & ore Deo appropinquare, & honorare videbatur; quia unius Dei cultum ſe habere gloriabatur; ſed corde longè à Deo receſſit, quia viſis ſignis, atque miraculis, nec divinitatem ejus cognoſcere, nec ſuſcipere voluerunt.* Et præter hanc interpretationem ſancti Doctoris: *Longè eſt à me*: Sic explicabis. Cor eorum longè eſt à mea voluntate, à meis mandatis, quæ ſunt in veritate, & juſtitia. (Iſaï. 19. Septuaginta D. Remig.)

65. *Sine cauſa autem colunt me.* D. Marcus poſuit: *In vanum.* Syriacus, Arabicus legunt *fruſtra*; nam ipſi putant, taliter me colere, cùm revera non colant: non enim ille eſt mei cultus, cùm non mea mandata, ſed hominum traditiones ſervent. Aliter explicant D. Thom. Abulenſis: *Sine cauſa*, hoc eſt ſine utilitate ſervitii, cùm ex hoc ſuo obſequio nullam conſecuturi ſint mercedem; nam fides ſine operibus mortua eſt. *Docentes doctrinas & hominum mandata*, quoad ſuas traditiones, ut rectè interpretantur Albertus Magnus, Carthuſianus, & alii. (D. Marc. Syriac. Arabic. D. Thom. Abulenſ. Alb. Magn. Carthuſ.)

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus tam rigidè hîc increpat Phariſæos adducens Iſaïæ locum?

ACceſſerunt Phariſæi diſcipulos arguentes, quod non lotis manibus panem manducarent: ipſos autem Phariſæos Dominus hîc graviter increpat, hypocritas appellans; & ſtatim infrà cæcos, & duces cæcorum. *Cæci ſunt, & duces cæcorum.* Cur in eos hic invehitur, cùm tamen in ſua paſſione cum tanta manſuetudine ſe præbuerit, ut dicat Iſaïas 53. num. 7. *Quaſi agnus manſuetus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Cur ergo in paſſione tam mitem; hîc vero tam rigidum ſe exhibet? 66. (*Ratio dubitandi.* Iſaï. 53.)

In paſſione opprobria, ac tormenta in ipſum inferebantur; in præſenti verò accuſatio, & calumnia in Apoſtolos tendebat, in ipſoſque dirigebatur. Hinc igitur in paſſione tam mitis; hîc verò tam aſper: ut deprehendamus, quod ipſe facilius ſuam, quàm aliorum ferre poteſt injuriam. *Bajulans ſibi Crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locus.* Joan. 19. num. 17. Meus Jeſus Crucem amplexatur, eamque humeris ſuis imponit, & exit in Calvariæ locum. In Cruce, veluti in compendio, continebantur omnes pœnalitates, tormenta, ac opprobria, & injuriæ. Pulchrè D. Maximus hom. 2. de Cruce, & ſepultura. *Auferens*, ait, *Dominus per Crucem humani generis injurias, omnes eas in ſua Paſſione conſumpſit, ut ulterius non eſſet homini quod noceret. Grande ergo Crucis eſt ſacramentum.* Magnum Crucis eſt myſterium. Per Crucem à mundo ablegavit Dominus omnes injurias, ac ignominias; eaſque in ſe aſſumpſit, & conſumpſit; volens in ſe magis pœnarum dolores, quam in nobis culpæ deformitates, ac turpitudines ſuſtinere. Vide, quæ dixi tom. 3. cap. 26. n. 23. 24. & 25. 67. (*Facilius Dominus ſuam, quàm aliorum fert injuriam.* Joan. 19. D. Maxim.)

Ad Phariſæos, ac Scribas arguendos adducit Dominus locum Iſaïæ. *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè eſt à me.* Ex quo graviter Chriſtianos, qui prophano corde, & ore ſe habent in Dominum, adhortatur D. Ambr. ſer. 28. in Pſ. 18. *Chriſtiane, ait, non vereris quod de te dicatur.* Populus iſte me labiis honorat: *Judæus vel labiis; tu verò nec labiis; ſi illius, qui vel labiis honorat, cor longè eſt à Deo; quomodo poteſt cor tuum propè eſſe, qui etiam labiis non honoras?* 68. (D. Ambr. *Arguuntur Chriſtiani, qui Dominum non laudant.*)

Proponit Dominus locum Iſaïæ: *Populus hic labiis me honorat.* Scribæ, & Phariſæi acceſſerunt diſcipulos accuſantes, quòd non lotis manibus manducarent. Cur ergo inde Dominus totam gentem arguit, & increpat? *Populus hic.* Cur non ſolùm illos accuſatores, ſed etiam totum populum arguit? Scribæ & Phariſæi, veluti principes, ac majores populi; indeque tota gens eorum vitio laboravit, eorumque malo infecta eſt; ſemperque inferiores majorum exempla ſequuntur. 69. (*Inferiores majorum exempla ſequuntur.*)

Eis objicit Dominus: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Judæorum, ac iniquorum vitium, quod ſimulatam perſonam gerant, 70.

gerant, aliudque in corde, & aliud in ore habeant quod eſt extremum malum, maximè à Deo execrabile. Obtulit Cain Deo munera ſua de fructibus terræ. Tamen *ad Cain, & ad munera illius non*
Cald. Gen. 4. *reſpexit*. Gen. 4. n. 5. ſeu, ut habet Chaldaicus, *non ſuſcepit*, Cur illa obſequia Deo non placent, à primo Orbis agricola expoſita? illa, quæ Deo præſentabantur fructus terræ extabant, quos bonos eſſe divina ſententia approbavit, Gen. 1. n. 12. Cur ergo
Gen. 1. hi diſplicent, & à Deo non acceptantur? Cur ficto vultu, & adverſo animo ſacrificavit; & externa munera, quæ ab interno corde diſcrepant, non grata conſiſtunt, ſed diſplicent. D. Baſil. Sel. orat. 4. *Infructuoſus animus fructus apportat Deo*, ait, *carens anima, fructus offert Deo, & Caino pulchrè cũ infructuoſa anima convenit, quare honor admitti à Deo non poteſt, differt ſacrificium cum impietate conjunctum.*

Vultus diſcrepan. à corde, diſplicet Deo. Baſil. Seleuc.

Matth. 15. Et convocatis ad ſe turbis, dixit,
n. 10. eis; Audite, & intelligite.

Num. 11. Non, quod intrat in os, coinquinat hominem: ſed quod procedit ex ore coinquinat hominem.

VERSIONES.

Syriac. n. 10. Porrò convocavit turbas.

Syriac. n. 11 Nihil eſt, quod intret per os, polluens hominem.

D. Hier. *D. Paſchaſ.* Nihil eſt, quod intrat in os, communicat.

Euthym. *Theophyl.* Non, quod ingreditur in os, impurat hominem, ſed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem.

Caſſian. col-lat. 21. *n.* 16 Sed quæ procedunt de ore, Hæc coinquinant hominem.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. *n.* 14. Et advocans iterum turbam dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite.

Num. 15. Nihil eſt extra hominem, & introiens in eum, quod poſſit eum coinquinare, ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt, quæ communicant.

EXPOSITIO V.

71 D. Thom. SUPRA oſtendit Dominus, ut advertit D. Thom. Phariſæos indignos eſſe, qui Apoſtolos calumniarentur, cum ipſi Phariſæi majoribus eſſent criminibus infecti, nunc autem, ut ait Euthym tanquam incurabiles relinquit eos, & ad turbas convertit ſermonem, oſtendens, quomodo impleatur illud, *Abſcondiſti hæc à prudentibus, & ſapientibus, & revelaſti ea parvulis*, Matth. 11. n. 25. Et quod etiam dicitur, *Abominatio Domini eſt omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio ejus*, Prov. 3. n. 32. Convocat enim turbas, quia eis erat daturus doctrinam valde utilem Deinde, ut ait, Abulenſ. q. 36. Hoc etiam facit ad majorem confuſionem Phariſæorum, ut coram toto populo erubeſcerent; inverecundè enim voluerunt Chriſti Diſcipulos arguere; voluit ergo Chriſtus eos confundere, ut viderent omnes eorum errores. Ait Chriſtus, *Audite*, Alb. Magn. obediendo, *Intelligite*, diſcernendo, *Audite, & intelligite*, Chryſ. Theophil. Euthym inquiunt, *Hoc ait honorans illos, ut facilius ſuſcipiatur, quod dicturus eſt*. Cùm populum ad ſe advocat, illique ſuam doctrinam committit, ei deferre honorem videtur, ut ſic facilius ad ſe eum adducat.

Euthym. Matth. 11. Prov. 5. Abulenſ. Alb. Magn. D Chryſoſt. Theoph. Euthym.

72 Græcus. *Non, quod intrat in os, coinquinat*, ſeu, ut habet Græcus, *communicat*, ſeu communem facit hominem, hoc eſt, coinquinat. Immundi enim cibi communes erant omnibus, etiam immundis. Econtra vero mundi ſolum mundis, ac purificatis erant reſervati. Unde commune idem eſt ac immundum. In hoc ſenſu in præſenti ſcribit Marc. c. 7. n. 2. *Communibus*, id eſt ſordidis manibus. Et Act. 10. n. 15 *Nunquam quid commune manducavi*. Ait ergo Chriſtus, Non intrans in os contaminat hominem ſive hoc referatur ad cibos, qui comedebantur, ut volunt Chryſoſt. Theophy. ſive ad ſordes contractas ex manibus non lotis, ut tenent probabilius Euth. S Anaſtaſ. Synait citandus. Subjungit enim Chriſtus, *Illotis manibus manducare, non coinquinat hominem*. Proſequitur in textu, *Sed quod procedit ex ore*, & conſequenter ex corde, quæ enim homo ex ſe profert, hæc coinquinant hominem.

Marcus. 7. Actor. 10. D. Chryſ. Theoph. Euthym. Anaſtaſ.

73 *Quomodo intelligitur contra Hæreticos, quod intrat per os.* Nec dicat Calvinus, Quod intrat per os, non coinquinat hominem. Ergo licitum eſt homini, immoderatè comedere & bibere, feria ſexta veſci carnes; & jejunia inſtituta ab Eccleſia irridenda ſunt. Irridendus eſt maximè ipſe fatuus Hæreticus Nam Chriſtus loquitur in præſenti de cibo, & potu, ſua natura conſiderato, qui, cum ſit res corporea animum non tangit; & ſic ipſum non inquinat; cibus enim v.g ut notant in præſenti, D. Hier Paſch Dei creatura eſt, *Omnis creatura Dei bona eſt* 1. Tim. 4. n. 4 ſic dicitur Gen. 1. n. 39. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. At verò, ſi cibus & potus conſideretur, ut immoderatus, & nocivus naturæ, vel ut vetitus à ſuperiore, tunc ad animum pervenit, ac quod intrat in os, hominem coinquinat, ut docet D. Anaſtaſ. Sinaita in ſuis qq. q. 64. tunc enim involvit ſecum intemperantiam, ac inobedientiam, animum coinquinatus. Et contra Hæreticos ſic argumentor. Quod intrat per os, non coinquinat hominem, ergo poma illa, quæ in os Adami, & Evæ ſunt accepta, & ingreſſa, eos non coinquinaverunt: atqui nullus, niſi fatuus, hoc dicit, ergo ſicut cibus ille, à Deo prohibitus, primos parentes contaminavit, ſic & cibus quilibet, vel à Deo, vel ab ejus Vicario vetitus, hominem contaminat.

Hieron. Paſchaſ. 1. Tim. 4. Gen. 1. Anaſt.

Matth. 15. Tunc accedentes Diſcipuli ejus dixerunt ei: Scio, quia Phariſæi, audito verbo hoc, ſcandalizati ſunt?

Num. 13. At ille reſpondens ait: Omnis plantatio, quã nõ plãtavit Pater meus cœleſtis; eradicabitur.

Num. 14. Sinite illos, cæci ſunt, duces cæcorum: cæcus autem, ſi cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt.

VERSIONES.

Euth. Theoph. *num.* 12. Noſti Phariſæos,audito ſermone iſto , offenſos fuiſſe?

Syriac. n. 13. Quam plantavit Pater meus, qui in cœlis eſt,evelletur.

Græc. Syriac. Arabicus. Omittit illos,cæci ſunt,duces cæcorum.

Vatablus. Porrò ſi cæco cæcus dux fuerit.

Arias. Cæcus autem cæcum per viam ducens.

EXPOSITIO VI.

74 Marc. 7. TUnc,quando ſcilicet dimiſſa turba, ingreſſus eſt domum,ut narrat Marc 7. n. 17. *Accedentes Diſcipuli ejus*, veluti propè eum convenientes , ut ei dicerent, quæ ipſi obſervarunt;& hæc non publicè,ſed veluti è ſecreto volunt dicere ,'ut & ſic nos inſtruamur,proximos debemus commonere. *Scis*,ſeu *Noſti*,hoc eſt ſcire debes , quod nos obſervavimus , audientes ſuſurrationem , quam tu fortè non obſervaſti. *Phariſæi*,acceſſerunt Scribæ, & Phariſæi interrogantes Dominum, & tamen non dicuntur ſcandalizati,ſeu offenſi Scribæ,qui multum præſumebant de ſcientia legis;ſed Phariſæi, qui maximè de Religionis obſervatione ſe jactabant ; hujuſmodi enim hypocritæ maxime populi reverentiam ambiunt,ut qualibet re , quæ *Hypocritæ facilè ſcandalizantur.* eos lædat,maxime offendantur. *Audito hoc ſermone*,quo externæ lotiones contemnuntur,*ſcandalizati ſunt* ſeu offenſi Phariſæi ; omnem ſuam religionem , ac ſanctitatem in externis manuum , ac cæterorum lotionibus ponebant;unde audientes, eas Chriſto confutati,maxime indignati,ac offenſi ſunt,cùm ab illis exploderet ſanctitatis nomen multum ab illis exoptatum.

75 *Omnis plantatio.* Nomine plantæ D. Chryſoſt. D. Hilarius,Euthymius , Theophylactus , & alii, doctrinam,ac traditiones Phariſæorum interpretantur. D. Auguſtinus lib. 1 Quæſtionum Evangelicarum cap 17.eorum cupiditatem dicit. Janſenius verò per plantas à Deo non plantatas intelligit reprobos. Aptius tamen ad rem præſentem D. Athanaſius Epiſt.de Synod.Ariminenſi,D. Auguſt.citato loco,D.Hieron.D.Paſchaſ.Beda,Gloſſ. D.Thom.Cajetan.Maldonat. & alii communiter, per has plantas à Deo non plantatas exponunt ipſos Scribas & Phariſæos, ac homines prava doctrina,maliſque moribus affectos.Nomine plantæ in Scriptura paſſim homines ſignificantur Iſai. n.5.Jerem 2.n.21.& 12.n 2 Amos 9.n.13.Senſus ergo eſt:Omnes homines ſunt plantæ,à Deo plantatæ in Paradiſo ſed tam à ſerpentina invidia,quã ab humana malitia vitiatæ,ac venenatæ. Jer. 2. n. 21. *Ego te plantavi,vineam electam,omne ſemen verum:quomodo ergo converſa es mihi in pravum vinea aliena* ? Replantantur autem ipſi homines à Deo per fidem,& gratiam in Chriſto , qui eſt arbor vitæ?vocanturque *germen plantationis meæ*?Iſai 60.n.21.tuncq; germinant meritorios virtutum, ac vitæ æternæ fructus. Aliter manent homines, ut ipſi Phariſæi , tanquam arbores corruptæ , ac depravatæ , aptæ ut in ignem mittantur ; ut ipſis Judæis comminabatur Joannes,Math .3.n. 10.

D. Chry. Hilar Euthym. Theoph. Auguſt. Jan. Atha. Auguſt. Hieron. Paſchaſ. Beda Gloſſar S. Thom. Caiet. Mado. Iſai 5. Jer. 2.& 12. Amos 12. Jerem. 2. Iſai, 60. Matth. 3.

76 *Sinite illos*,ait Dominus,inquit Origenes,quia Phariſæi non ſunt plantatio Patris mei ; malitia *Origenes.* enim ſua erant depravati,ac incurabiles;ideo illis relictis,loquitur ſuis Diſcipulis,quòd non ſint ſoliciti de offenſione,eradicatione ac perpetuo exitio Phariſæorum.*Cæci ſunt* ; cum ſplendidum lumen meæ Doctrinæ,fidei,ac veritatis non videant ac percipiant *& duces cæcorum*, ſeu, ut alii Codices legunt,*cæci,duces cæcorum*;his autem,qui meã *Alii Codices* doctrinam non capiunt,duces eſſe volunt Phariſæi,illoſque multis erroribus , ac falſis doctrinis, depravatiſque traditionibus:verbi gratia,de manuum lotione,inſtruentes,*Ambo in foveam cadunt* Ut inde appareat miſer ſtatus illius populi , qui tales nactus erat rectores,& duces , ut ſimul cum illis in extremam perniciem rueret populus.

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus , qui docebat tollere ſcandala , non curavit hîc de ſcandalo Phariſæorum?

AUdientes Phariſæi Chriſti doctrinam , qui dicebat: *Quod intrat per os,non coinquinat hominem*,ſcandalizati,ac offenſi ſunt de eo tanquam evertente Moyſis legem,quæ aliqua cibaria prohibebat:non tamen ei reſpondent , ut obſervavit Chryſoſtom homil.52.utpote ab eo vehementer refutati,ac rejecti ; & ideò cum ſilentio receſſerunt,nec auſi ſunt eum accuſare, ut aliqui dicunt apud Abulenſem q.43.Quia Phariſæi non habebant pro ſe favorem populi , qui totus erat propenſus in Chriſtum,ad eum enim veniebant omnes de regione Genezareth , afferentes infirmos qui tangentes Chriſtum;ſanabantur.Suprà Matth 14.n.36 Reſpondet aptius ipſe Abulenſis. Quod Phariſæi Chriſtum non accuſarunt, quia videbãt quòd Chriſtus nihil locutus fuiſſet contra legem, quam ipſe obſervabat , carens cibis , quos illa mundos vocabat,ſed potius zelabat pro lege dicens : *Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditiones veſtras* ? Solum enim ſiniſtra Phariſæorum dogmata , quæ ab ipſis fuerant inventa , Dominus refutabat. 77

Chryſoſt. Populus adverſus Principis animũ frangit. Matth. 14. Abulenſ.

Præſens quæſtio inquirit: quod cùm Chriſtus Dominus doceret , multa toleranda eſſe propter vitandum ſcandalum,quando enim tributum petebatur, quod didrachma dicebant, oſtendit Dominus,quòd ipſe erat liber ; tamen ait Petro: *Ut non ſcandalizemus eos,vade ad mare*,Matth. 17.n. 26.Quomodo ergo Chriſtus videns,quod Phariſæi ex ejus doctrina ſcandalizabantur,ipſe eorum ſcandalum contemnit,dicens?*Sinite eos*,&c.ut explicavi in expoſitione, & à ſua prædicatione non ceſſat, ſed magis proſequendo inſtat? 78 *Ratio difficultatis.* *Matth. 17.*

Reſpondet primò D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth *Salvator præcipit,doctores peſſimos ſuo arbitrio dimitti , eo quod tales difficiliter poſſunt corrigi, & à ſenſu pravitatis immutari.* Divinus Magiſter Phariſæorum ſcandalum parvipendet. Et quamvis Apoſtolus dicat: *Inſtat opportunè importunè*:tamen ad illorum pravos mores corrigendos non intendit; ſed ſinens illos,turbas ad ſe convocat, ſciens quàm 79 *Paſchaſ.* *Doctor errãs difficiliter emendatur.*

quàm difficile eſſe,errantem doctorem à ſua malitia, ac perverſitate removeri. Euthymius. *Sinite*
Euthym. *illos*,ait,*tanquam incurabiles. Ideo enim neque ipſe curavit illorum offenſionem,ſciens nihil illis profuturum eſſe quidquid diceret.*

80. Secundò D. Hieronymus,*Sinite illos*,ait, *hoc eſt,*
Hieron. Tit. 3. *quod Apoſtolus præceperat*,ad Titum 3.n. 10. *Hæreticum hominem poſt unam,vel alteram correctionem devita; ſciens,quod per verſus ſit hujuſmodi, & à ſemetipſo damnatus*. Hæreticus vitandus eſt,quia cum erret in fide ejus converſatio valdè contagioſa,
Abulenſ. ac mala eſt.Tertiò Abulenſis q.47.Pharisæi Chriſti doctrinâ ſcandalizabantur, docet Chriſtus, quòd de eorum ſcandalo nõ eſt curandũ,quia cæci ſunt,id eſt errant circa veritatem ſacræ doctrinæ:ideò ut,tolatur eorum error,non obſtante ipſorum ſcandalo,clamandum eſt contra eos.

81. Quartò: reſpondeo, quod Chriſtus in præſenti contempſit ſcandalum Phariſæorum; & ipſo non obſtante, contra eorum doctrinam prædicavit: Nam Phariſæi ſuâ malitiâ & perverſá obſtinatione ſcandalizabantur,ac offendebantur,hujuſmodi autem ſcandalum ſpernendum eſt,cùm ſine cauſa ſumatur Theophylactus:*Omitte illo*,ait,*hinc diſcimus,quod offendi illos,qui ſponte offenduntur, &*
Teophyl. *incurabiles ſunt,non eſt nobis damnandum*.Scandalizabantur Judæi quod Chriſtus curaret Sabbatho,
Joan.5. Luc. 14. Joan.5.n.10.Luc.14.n. 1. Cur ergo ad evitandam materiam hujuſmodi ſcandali non anticipat, vel differt curationem in Sabbatho;Charitas nos docet,ut facilè cùm poſſimus,proximorum vitemus ſcandalum: ergo ſi tam facili negotio id præſtare poterat, cur hoc non exhibet? Sed parvipendens
Scandalum, quod ex aliorum malitia ſumitur,contemnendum. Phariſæorum ſcandalum in Sabbatho curat?Illud ſcandalum ex eorum depravata malitia tantùm proveniebat:nã hominẽ curare Sabbatho,& ſicut illi benefacere apertè erat evidens,quod legi non repugnabat. Deinde ex tali curatione longè majus bonum,quàm Phariſæorum ſcandalum reſultabat;ut ipſe Jeſus verum ſe eſſe Doctorem, ac promiſſum Sabbathi Dominum declaret:unde ratione jam excellentioris boni tali iniquorum, ac parvulorum offenſioni minimè fuit attendendum.

82. Hujuſmodi enim ſcandalum ſolum parvulorum
Pſal. 49. eſt.*Sedens adverſus fratrem tuum loquebaris;& adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum.* Pſalm. 49.n.20.Diverſo modo ſe exhibet in fratrem,ac in filium matris.Contra primum loquitur,contra ſecundum ponit ſcandalum.Quænam inter fratrem & filium matris mediat differentia? Sub nomine fratris intelligitur vir perfectus;in virili ætate,ac menſura plenitudinis Chriſti:At filius matris, id
Vir conſummatus ſcandalum à ſe depellit: aliter imperfectus. eſt infantulus lactaneus ab uberibus matris pendens,contra virum conſummatum, qui in perfectione degit,loquitur; nullum enim ei nocumentum afferunt ſcandala, quæ facilè à ſe abjecit, ac
Auguſt. depulit,hæc enim nocent tantum lactaneo, infantulo, qui vires non habet ut illa à ſe rejiciat D. Aug ibi, *Detrahit fratri ſuo*,ait, *fortè bene docenti, & bene ambulanti;cui alius infirmus, adverſus illum ponit ſcandalum,huic detrahendo:Infirmus ille, filius matris dictus eſt,nondum patris,adhuc lacte indigens & uberibus adhærens.*Vir perfectè, ac bene ambulans contemnit ſcandala,quæ tantùm infirmum,ac imperfectum premunt.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus Dominus appellat Phariſæos cæcos,duceſque cæcorum?

De Phariſæis dixerat Dominus ſuprà ſuis Diſcipulis *Sinite illos*:quòd tanquam incurabiles 83.
eſſent relinquendi; de eorumque ſcandalo minimè curandum, nunc hujus rei ſubdit rationem, *Cæci ſunt,& duces cæcorum.*Cæci,ait D. Paſch.l. 7. D.Paſchaſ.
in Matth.*Cæci erant Phariſæi, quia lumen ſcientiarum Dei videre non poterant.*Peccator in caliginoſa nocte verſatur,procul à luce veritatis degens,quæ oculos ejus illuminat in fide, corque ejus calefacit in veritate.

Poſt peccatum primorum Parentum venit Dominus vocans,Adam ubi es?*Cùmque audiſſent vocem Domini Dei ambulantis ad auram poſt meridiem,abſcondit ſe Adam,& uxor ejus.*Gen.3.n. Cur 84.
notatur,quod venerit Dominus ad Adam poſt meridiem, ſeu, ut legunt Septuaginta *ad veſperam*, Gen.3.
Moyſes Barzelia,*Vocem Dei gradientis, inclinante die.* Ad quid tam accurate hujuſmodi tempus Septuag.
ſcribitur?Ut inclinato die miſerrima Adami conditio innuitur,quod totus erat concluſus ſub umbra,ac caligine peccati, veſperiq. frigus jam cor ejus obtinuerat.D.Gregor.Magn.l.17.moral. c. 1. Moyſes Barz. *Peccator ſub obſcuritate, ac frigore.* Greg.Magn.
Quid eſt, ait, *quod ad auram poſt meridiem? Niſi quod lux ferventior veritatis abſceſſerat, & peccatricem animam culpæ,ſuæ frigora conſtringebant, ad auram namque poſt meridiem, primus homo,poſt culpam abſconſus invenitur,quia enim meridianum charitatis calorem perdiderat, jam ſub peccati umbra, quaſi ſub frigore auræ torpebat.*

Non ſolùm Dominus Phariſæos cæcos dicit, 85.
ſed etiam duces cæcorum. D. Paſchaſ.citat. *Duces* Paſchaſ.
cæcorum,ait,*quia viam Dei aliis non oſtenderunt ſed propter traditiones hominum eos in foveam mortis demerſerunt.*Ac ſi dicat Dominus: Non eſt de eorum offenſione ac ſcandalo curandum, quia non ſolùm cæci ſunt, & veritatem non videntes trahunt, ſed etiam duces cæcorum, cum alios ſuâ doctrinâ,ac vitæ exemplo in præcipitium trahant, *Principes ſuo exempl alios ad peccandũ inducunt.*
erant enim Phariſæi, ac Scribæ principes populi Joan.7.
Joan 7. n. 48. Egeſippus l.2.c. 2. de excidio urbis Egeſip.
Jeroſolym.*Sicut boni principis*, ait, *vita probitatis quædam participatio eſt, & per univerſos vivendi forma eſt;ita & Imperatoris colluvio lex flagitiorum eſt.*Vide tom.2.& 3.verbum *Exemplum.*

Secundo Euthym *Grande malum eſt*,ait,*aliquem* 86.
eſſe cæcum,eum vero, qui cæcus ducatum alteri cæco præſtare,duplex certè malum eſt Mala peccataque catervatim veniunt, non ſolum in Phariſæis inerat malum,quod eſſent cæci, ſed aliud majus habebant,quod aliis ducatum præſtare volebant. Euthym. *Peccatum unum gravius a ind ſecum trahit.*

Tertio.Theoph.*Præceptores autem illos*,ait, *dicit* 87.
*cæcos,eorùmque duces;ut ab eis turbas abducat.*Tam aperte eos appellat cæcos, duceſque cæcorum, ut ab eis turbas abducat, eaſque ab illis ſeparet: grande enim bonum alicui conceditur, cùm illi fovea ac malum detegitur, ut ab illo declinet,& fugiat.

Quarto.D.Auguſtin. tom.9. lib. de paſtoribus, 88.
cap.10. *Non ait*,inquit,*cadit in foveam ducens, & non cadit ſequens,ſed cæcus cæcum ducens,ambo in foveam cadunt.* Tot mala inducit una mala ſocietas, cum maliſque ſimul eſſe. Cognoſcens Loth ab Angelis ſubverſionem Sodomæ, morabatur

verba faciens cum generis ſuis; ut eos ſalvos à periculis eriperet *Cumque eſſet mane, cogebant eum* Geneſ. 19. *Angeli, dicentes: Surge*, Gen. 19 n. 15. Septuaginta Sept. Arias. *Urgebant Angeli*, Arias, *Vim faciebant Angeli.* Compellebant Angeli, juſtum, quia apud generos moras trahebat, ut eos ab incēdio liberaret, & moratus apud illos in periculo verſabatur. In hoc negotio charitatis officia exercebat Loth. Quomodo ergo periclitabatur? *Cum malis periclitatur juſtus.* Tam periculosè quis agit inter iniquos, ut etiam qui charitatis munus videtur exercere, ſi aliqualem morulam trahat, à diſcrimine, ac periculo non evadat immunis. Ambr. D. Ambr. lib. 1. de Abraham. c. 6. *Adhuc morabatur Loth*, ait, *ut perſuaderet generis ſuis, & penè non profectus non evaſiſſet niſi urgentibus Angelis egredi coactus eſſet.*

89. Matth. 27. Sacro Paraſceve manè videns execrādus Judas ſui criminis turpitudinē, *abiens laqueo ſe ſuſpendit*, Matth. 27. n. 5. Cur altâ divina diſpoſitione ordinatur, ut antequam Chriſtus vitam exhalet in Cruce, prius nefandus Proditor morte perimatur? Cur hujus mors in aliud tempus non reſervatur, ut reſurrectionis trophæa videat, quibus & maximè crucietur? Pulchrè B. Iſaias Abbas orat. 21 quæ Iſaias Abb. *Cum Juda videbantur Apoſtoli velut in periculo.* nuncupatur de operibus hominis novi. *Nec Dominus Jeſus*, ait, *prius aſcendit in Crucem, quàm Judam expuliſſe è medio Diſcipulorum.* Quaſi videbat Dominus ſuos Apoſtolos multum periclitari, ſi inter eos Judas aſſociatus adeſſet; ideò non priùs Dominus Crucem aſcendit, quàm Proditor è vita diſcedat, ac in barathrum detrudatur. Vide hoc, tom. 1. 2. & 3. Verbum *Societas.*

Matth. 15. *n.* 15. Reſpondens autem Petrus dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam.

Num. 16. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?

Num. 17. Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur;

VERSIONES.

Syriac. n. 15. Domine mi interpretare nobis parabolam hanc,

Arias. Explica nobis.

Euthym. Vatabl. Adhuc vos intelligentiâ caretis.

Chryſoſt. homil. 52. Adhuc vos amentes eſtis

Syriac. n. 17. Noſtis ne, id, quod intrat per os in ventrem abire, & inde per expurgationem ejici foras?

Theophyla. Quod ingreditur in os, in alvum abit.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. *n.* 17. Et cum introiret in domum à turba interrogabant eum Diſcipuli ejus parabolam

Num. 18. Et ait illis: Sic & vos imprudentes eſtis? Non intelligitis, quia omne extrinſecùs introiens in hominem, non poteſt eum communicare?

Num. 19. Quia non intrat in cor ejus, ſed in ventrem vadit; & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas?

EXPOSITIO VII.

Cum ſemotus à turba introiiſſet Chriſtus 90.
domum, ut narrat D. Marcus, hæc facta D. Marc.
ſunt: nec enim coram omnibus omnia interroganda, *Non coram omnibus interrogandum* *Reſpondet Petrus*, ut ait D. Chryſoſt. homil. 52. *Petri ardor ſilere non patitur.* Chrysoſt. Theophyl. Theophylactus exiſtimat, quod Petrus rectè intellexerit, quæ Chriſtus dixerat, ſed ignorantiam ſimulans quærit, quid ſignificet illud: *Omne, quod intrat per os, non coinquinat.* Chryſoſt. Unde ait D. Chryſoſtomus, quòd Hieron. Petrus nutritus in lege videbatur zelare pro lege, Paſchas. Euthym. D. Hieronymus, D. Paſchaſius, Euthym. S. Tho- DThom. mas tenent, quòd Petrus non intellexerit ſententiam Chriſti. Quod bene deducitur ex ſubjunctis verbis Domini: *Adhuc vos ſine intellectu eſtis?* Et Petrus quærit omnium Apoſtolorum nomine; & ideò dixit. *Ediſſere nobis* Magnum caput Eccleſiæ Petrus, non pro ſe, ſed pro omnibus quærit.

D. Marcus ſcribit, quod omnes Apoſtoli inter- 91.
D. Marcus. rogaverunt. Unde ait Euthym. quod Petrus in- Euthym.
choavit, alii ſunt proſecuti. Si adſit, qui magna incipiat, non deerunt, qui & ſequantur. *Si adſit, qui incipiat, non deerit, qui ſequatur.* Interrogant Apoſtoli, quia ſententiam Chriſti non intelligebant, unde & eam parabolam dicunt; nam quamvis illius ſenſus eſſet clarus, tamen ipſi exiſtimabant, quod aliud voluerit ſignificare, quam verba præ ſe ferebant. Unde Syriacus legit, *Interpretare nobis.* Arias. *Explica nobis.*

At ille dixit: Adhuc vos. Tamquam ſi diceret. 92.
Quamvis vos meæ doctrinæ ſitis aſſueti, *Adhuc &* Syriac. Arias.
vos ſine intellectu eſtis? expertes eſtis intelligentiæ Sæpe enim Chriſtus docuerat, præſertim cap. 5. 6. & 7. in quibus rebus conſiſteret hominis puritas & impuritas; idcirco hîc arguit ſuorum Diſcipulorum tarditatem, eoſque ut omnium Magiſter docet, & inſtruit.

Non intelligitis, quæ à me dicta ſunt, & ſuperius 93.
audiſtis *quod omne, quod in os intrat, in ventrē vadit*, id eſt in ſtomachum vadit, *& in ſeceſſum mittitur*, Abulenſ. in Matth. 15. p. 47. exiſtimat, ſeceſſum Abulen.
ſignificare poſteriorem viam à natura inſtitutam Syriac.
ad emittendum. Tamen cùm Syriacus habeat, *Et inde per expurgationem ejici foras*; ſeceſſus hîc ſignificat locum, in quo venter exoneratur, ut exponunt recentiores Barradas, Lucas, Burgenſis Corne- Barrad. Burg.
lius à Lapide; ac proinde ita à Græcis vocatur à Cor.
ſeorſum ſedendo. Sicut à Latinis latrina à lavando ſeu latendo. D. Marcus ait, *purgans omnes eſcas*, nempe exitu ſuo puras relinquens Dicitur autem, id, quod in latrinam ejicitur, purgare omnes cibos quia ipſum eſt cibi fæx, & purgamentum.

Porphyrius, & Julianus Apoſtata calumnian-
tur Chriſtum, tanquàm Philoſophiæ ignarum, eo 94.
quod non omnis cibus, qui in os intrat, in ſeceſſum emittatur, ſed pars ejus melior in comedentis ſubſtantiam vertitur, ut eum alat, & augeat. Rectè D. Hier.

Hieron. D.Hieronymus ait, *Hi, dum volunt alterius imperitiam reprehendere, oſtendunt ſuam.* Nam, ut advertit D.Thomas, & etiam notavit D.Hieronym. Epiſt.Beatitudinis, *Omne* non ſemper ponitur pro univerſitate, ſed pro parte aliqua, ut eſt valdè frequens in Scriptura. Tùnc ergo argumentatur Chriſtus contra errorem Judæorum, qui dicebāt, quod cibus coinquinabat animam. Ait enim Chriſtus, quod cibus non poteſt animam coinquinare, nam præterquam quod corporalia non agant in ſpiritualia, omnis cibus per ſtomachum vadit in ventrem; & quanquam aliqua pars modica, & purior remaneat ad ſubſtantiam aliti; tamen major pars, & quiquid eſt ſordidum, & immundum expellitur. Cùm ergo illud foras ejiciatur, animam non valet coinquinare.

(Margin: D Thom. Hieron.)

Matth. 15. *Num.* 17. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.

Num. 19. De corde autem exeunt cogitationes malæ, homicidia adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.

Num. 20. Hæc ſunt, quæ coinquinant Hominem: non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

VERSIONES.

*Syriac.n.*18. Id autem, quod ab ore procedit, à corde manat.

Vatabl. Theophil. num. 19. Nam ex corde exeunt cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſtupra, furta, falſa teſtimonia, cōvicia.

Græcus. Exeunt cogitationes malæ, invidiæ, adulteria.

*Euthym.n.*20. Hæc ſunt, quæ impurum reddunt hominem, illotis autem manibus comedere, non impurum reddit hominem.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*7. *n.* 20. Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa commaculant hominem.

Num. 21. Ab intus enim de corde hominū malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia.

Num. 22. Omnia hæc mala ab intus procedunt, & commaculant hominē.

EXPOSITIO VIII.

QUÆ *autem procedunt de ore*, Notanda eſt paronomaſia, & antitheſis vocum, ait enim, non quod ingreditur in os, ſed quod egreditur. *De corde exeunt*, declarat, ut advertit Cajetanus, quo ſenſu dixiſſet, Quod procedit ex ore, ne quis de ſputo, vel vomitu acciperet; ait enim, *Quæ procedunt de ore, de corde exeunt.* De corde, hoc eſt, ut explicat. Carthuſianus, de intellectu, & voluntate. Corde enim maximè ad ſuas operationes anima utitur; ipſum enim ſubminiſtrat ſpirituales, ac animales ſpiritus neceſſarios ad intelligendum, & voluntati ad amandū. Ariſtoteles voluit, ſenſum communem radicem habere in corde. Probabilius tamen Hippocrates, Galenus, & alii cum Suario lib. 3. de anima cap. 31. n. 5. eum conſtituunt in capite. Cor tamen ſpiritus ſubmittit capiti ad ſuas functiones Et ideo communiter uſus obtinuit, ut cor pro anima, ac propriis illius functionibus; intellectu; ſcilicet, ac voluntate accipiatur. 95

(Margin: Carthuſ. Ariſt. Hippock. Galen. Suar.)

De corde enim. Declarat radicem mali, ſcilicet cor, ut ſcilicet ſuper illud maximè vigilemus. *Omni cuſtodia ſerva cor tuum*, Proverb. 4. n. 23. *Cogitationes malæ*, cujuſcunque ſcilicet generis pectorū; non quæ naſcuntur, nobis inſciis, & invitis, ſed quæ fiunt nobis advertentibus, & conſentientibus *Homicidia, furta.* Et numerat ſeptem ſpecies peccatorum, quæ, ut ait Hugo, ſunt ſeptem panes diaboli. *Homicidia*, aliqui Græci legunt, *Invidia*; Invidia enim frequenter homicidium cauſat *Blaſphemia*, ſive in Deum, ſive in hominem; nam verba, quibus aliena fama læditur, blaſphemiæ dicuntur Græcè, à lædenda fama, & opinione. Variæ peccatorum ſpecies exprimuntur à D. Marco, inter quæ dicitur, *Oculus malus.* Hebraica phraſis invidiam ſignificat. *Non rectis oculis Saül aſpiciebat David.* 1. Reg. 8. n. 9. *Nequam eſt oculus lividi*, Eccleſiaſt. 14. n. 8. *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus?* Matth. 20. n. 15. 96

(Margin: Prov. 4. Hugo. *Invidia homicidium generat.* 1. Reg. 18. Eccle. 14. Matth. 10.)

Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem. Proponit Salvator concluſionem, ac ſcopum totius parabolæ, ad doctrinæ, qua declarabat, quod non manus illotæ, vel cibi, ſecundùm ſe contaminebant hominem, ſed ſolùm ea, quæ ab impura, ac immunda voluntate prodibant. 97

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus Dominus vitia iſta nominaverit?

AD quæſtionem reſpondet Gloſſa quædam, quòd per illa vitia nominata recenſentur peccata, quæ ſunt contra Decalogum, nullum eſt enim peccatum, quod ad peccatum contra Decalogum non reducatur. In Decalogo autem ſeptem ſunt præcepta ad proximum, & ſunt peccata hìc nominata. Adulteria enim, & fornicationes contra illud: Non Mæchaberis, non concupiſces uxorem alienam Homicidia, contra illud: non occides. Furta, contra illud, non furtum facies; & etiam contra præceptum de parentibus honorandis, nam qui parentes non honorat, juri naturæ defraudat. Falſa teſtimonia, contra illud; Non falſa teſtimonia dices, Blaſphemi- 98

(Margin: Gloſ. quæd. *Primò nominantur à Chriſto, quæ eodem modo homini adverſantur.*)

miæ ponuntur contraria præcepta, quæ ſunt ad Deum in prima tabula. Non obſtat, quod Chriſtus in ultimo loco hæc nominaverit, quia præ ſuâ nimia charitate in homines, quæ hominum commodo adverſatur, primò recenſuit.

99. Carthuſ. Secundò reſpondent alii. Quòd Chriſtus hæc ſeptem peccata expreſſerit, quia ad illa, omnia reducuntur, v.g. ad fornicationem omnis coïtus, & uſus membrorum illicitus, ut vult Carthuſianus; & ideo pluraliter, fornicationes; nam ſi dè ſola ſimplici eſſet ſermo, ſat erat dicere in ſingulari fornicatio.

100. Abulenſ. Tertiò reſpondendum eſt cum Abulenſ. q. 54. Quòd Chriſtus in præſenti intendebat oſtendere, quòd nihil intrans in eos coinquinabit hominem ſed vitia, quæ à corde exeunt, & quamvis ad hoc ſat eſſet dicere, Cogitationes malæ: ad hoc explicandum poſuit multas ſpecies peccatorum, quarum aliquas ſcribit D. Matthæus, & plures refert D. Marcus; & quia valde longum eſſet recenſere omnia vitia, in exemplum adduxit aliqua, & ea quæ ſunt communiora.

101. Quartò, Chriſtus appoſuit hæc peccata, cætera ſub illis intelligens: qui enim uno peccato coinquinatur, cæteris etiam implicatur, & qui oſtium aperit uni diabolo, reliquos in ſe admittit. *Erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo, & exclamavit, dicens: Quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene? veniſti perdere nos?* Marci 1. n. 23. Immundus ſpiritus, qui expellebatur ab homine, unus erat; & tamen tanquam de pluribus querimoniam ponit erga Jeſum; cùm enim unus ſpiritus immundus ſuperabatur, cæteri proſtrati videbantur, non enim regnat una immunditia, niſi connexa cum aliis; & ideo una expugnata, cæteræ abjiciuntur. D. Chryſoſtomus homil 5. *Qui dicit*, ait, *quid nobis, & tibi? unus eſt, & de pluribus confitetur: In eo enim quod vincitur, intelligit & ſuos ſecum eſſe ſuperatos.*

Marc. 1. *Cum uno peccato veniunt peccata multa.*

Chryſoſt.

Act. 7. Ait Stephanus Act. 7. nu. 41. *Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulachro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum. Convertit autem Deus, & tradidit eos ſervire militiæ cœli.* Unum vitulum fecit Iſrael; & inde ad adorandam omnem militiam cœli, nimirum Solem, Lunam, & ſtellas prolapſus eſt. Sic enim res ſe habet, ut unum peccatum multa ſecum trahat; & ex una iniquitate in multas prolabitur homo. D. Cyrillus Alexandrinus in cap. 5. Amos *Vide divinum Stephanum*, inquit, *teſtimonium dixiſſe, eos fabricaſſe vitulum, & ad militiam cœli converſos eſſe.*

Cyr. Alex.

CAP. II.

Chananæa clamans.

Matth. 15. *n.* 21. Et egreſſus inde Jesus ceſſit in partes Tyri, & Sidonis.

VERSIONES.

Thophylact. Vatabl. Et digreſſus illinc Jesus.

Syriacus. Venit in fines Izour.

D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. In partes Tyri & Sidonis, quæ urbes proximæ mari erant.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. *n.* 24. Et inde ſurgens abiit in fines Tyri, & Sidonis; & ingreſſus domum neminem voluit ſcire, & non potuit latere.

EXPOSITIO I.

POST narratam ſuperiorem hiſtoriam, hanc de Chananæa ſcribunt duo Evangeliſtæ Mathæus & Marcus. *Egreſſus inde*, à terra nempè Geneſar, in qua ſuperiora peracta ſunt. D. Baſil. Seleuc. orat. 20. *Egreſſus inde. Unde? Ubi dum mira perficit, calumniis petitur; ubi, dum morbos ſanat, fert contumeliam; dum beneficentia utitur, non creditur.* In Geneſar multa miracula fuerat Dominus operatus. Matth. 14. num. ult. & tamen multa obduratione, ac ingratitudine perſiſtit; ex quo promeruit, ut à Domino derelinqueretur. *In Partes Tyri, & Sidonis.* Duæ erant urbes maritimæ Gentilium valde celebres in provincia Phœniciæ vicinæ Galilææ verſus Septentrionem, monti Libano propinquæ. Tyrus caput erat provinciæ, & ut notat Abulenſis q. 55. multò præſtantior Sidone ob multitudinem mercatorum, Ezech. 27. An in ipſam regionem fuerit Chriſtus ingreſſus? dicam q. ſeq. in principio. 1.

Baſil. Seleuc.

Matth. 15. *Ingratitudo exſiccat beneficia.*

Abulenſ. Ezech. 27.

D. Marcus habet: *Et ingreſſus domum* Addit Syriacus, *quandam*, ſcilicet hoſpitium quoddam loci illius. *Et neminem voluit ſcire.* Syriacus. *Nolebat ut quiſquam ipſum ſciret.* Voluit voluntate humana, ut nullus ſciret ejus adventum, ſe enim in hoſpitium recepit, ut tantiſper à prædicandi munere requieſceret: De quo quæſt. 2. *Et non potuit.* Quamvis enim more humano ſe occultaret, per ea quæ egit non potuit latere. Et non eſt ſermo de potentia divina abſoluta, nam ſecundùm illam multi erant latendi modi; ſed juxta humanam diſpoſitionem non valuit tunc latere: noluit enim Pater, ut omnino tunc Gentibus eſſet abſconditus 2.

Marcus. Syriac.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus abiit in partes Tyri, & Sidonis.

IN limine hujus quæſtionis dubitari poteſt: An Chriſtus Dominus ipſos Gentium fines fuiſſet ingreſſus? Negant Divus Paſchaſius lib. 7. in Matth. & Maldonatus in præſenti. Dicunt enim quod ſolum venit in fines Galilææ, ubi Tyrus, & Sidon ſitæ erant. Ne Judæis daret calumniandi occaſionem, quòd ipſis derelictis, quibus erat promiſſus (inquit Paſchaſius tranſibat ad gentes. Tamen, quod revera veniſſet in partes Phœniciæ, ubi erant Tyrus, & Sidon, videntur docere Chryſoſtomus homil. 43 Abulenſ. quæſt. 56 Et hoc apertè colligitur ex D. Marco. Non enim ait Evangeliſta, venit in fines Galilææ, ſed ait: *Abiit in fines Tyri, & Sidonis, & ingreſſus* 3.

Paſchaſ. Maldon.

Chryſoſt. Abulens.

greſſus domum quandam quæ ſcilicet erat ad ipſos fines. Et poſtea eod. cap. 7. n. 32. ut habet noſtra Vulgata, *Exiens de finibus Tyri, venit Sidonem ad mare Galilææ.* Ad fundamentum contrarium ſtatim patebit ſolutio.

4. *Ratio difficultatis.* Matth. 10. Præſens quæſtio inquirit. Quomodo Dominus abiit in ipſas Gentium partes: Ipſe enim mandavit ſuis Apoſtolis: *In viam Gentium ne abieritis*, Matth 10. n. 5. Quomodo ergo ipſe in has urbes ingreditur, quas ſuis Apoſtolis prohibebat?

5. D. Chryſoſt. Abulenſ. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 53. Abulenſis quæſt. 57. *Primum illud adducimus*, ait, citatus Chryſoſtomus, *quia non tenebatur ipſe, quæ Diſcipulis, ſervanda præcepit, omnino conſervare.* Ipſe enim non arctabatur ſuis legibus, non enim illis erat inferior, ſicut & Diſcipuli ejus ſubjiciebantur.

6. Euthym. Theoph. Secundò Euthymius, Theophylactus. Chriſtus in præſenti nihil agit contra ſuum mandatum: nam illud datum præceptum erat de miſſione facta ad prædicandum, ut patet ex citat. Matthæi loco; at vero ad comedendum non erat illicitum, gentilium civitates ingredi; hacque de cauſa aliquando miſit Chriſtus ſuos Diſcipulos ad quendam Gentilium, & Samaritanorum locum Luc. 9. ad parandos ibi cibos. Luc. 9. n. 52. Deinde citatum præceptum intelligendum erat de prædictione publica; non vero de occulta. hìc autem tranſit Marcus. occultè, ut ait Marcus: *Ingreſſus domum, neminem voluit ſcire.* Si autem intenderet prædicare, omnibus ſe manifeſtaret. Unde etiam nec curationem impendere intendebat, niſi magna mulieris inſ-Euthym. tia facta, Sic ait Euthymius: *Non abiit prædicaturus, ſed ut paululum requieſceret.*

7. Chryſoſt. Tertio, D. Chryſoſtomus citato loco: *Conſidera omni beneficio dignam mulierem fuiſſe: non enim auſa fuit in Iudæam abire, quando ſe ipſam indignam putabat: niſi enim is timor eam deterruiſſet, Ieruſalem profectò petiiſſet: quod partim ardore fidei ſuæ, partim, quæ terminos ſuos egreſſa fuerat, comprobatur.* Humilitas eximia mulieris ipſam detinebat, ne in ſanctam civitatem Jeruſalem ad *Humilitas attraxit ad ſe Chriſtum.* Chriſtum quærendum veniret, tanta ergo ipſa humilitas Chriſtum attraxit; ut ad illos gentium terminos, non obſtante ejus præcepto accederet, ut mulieri opitularetur, ut ſubveniret.

8. *Judæi beneficio indigni* Quarto, & ad litteram. Videbat Dominus iram, & odium Phariſæorum, & quod beneficiis, nempe ſua doctrina, ac miraculis pejores fiebant: ut ergo hanc malevolentiam declinaret, tranſit in Gentilium fines, quales erant Tyrii, ut illis ſuam doctrinam, ac miracula, quæ Judæi contemnebant, impertiri inchoaret.

9. Hieron. Paſchaſ. Quinto D. Hieronymus, D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Scribit*, inquiunt, *& Phariſæis calumniatoribus derelictis, tranſgreditur in partes Tyri, & Sidon. ut Tyrios, Sidonioſque curaret.* Expende illud. Cum multis vitiis eſſent infecti, ob calumniationem tamen maximè merentur à Domino deſeri. Ad noſtrum intentum. Cum Judæi increduli perſtitiſſent in ſua malitia, nollentque recipere divinam doctrinam, à Domino datam, de obſervatione eſcarum, quæ eis erat conveniens, & neceſſaria; cumque malitia ſua ſe indignos ſe effeciſſent Phariſæi ad fines Tyri, & Sidonis tranſit ut tanquam omnium bonorum auxiliator eis ſubveniat, gentes ad ſe advocet, ac ducat Ipſe enim gratia ſua nos prævenit ad bonum opus noſtræ ſalutis, ut de fide eſt certum ex Concil. Trid. ſeſſ. 6. can. 3. de juſtificatione. D. Bernardus Epiſt. 146. ad Burchardum Abbatem. *Tu ergo, frater, agnoſce te præventum in benedictionibus dulcedinis, non à me, qui nihil ſum, ſed ab illo, qui me, ut de tua ſalute monerem, adſpirando prævenit.* Bernard.

10. Ait Regius Vates Pſal. 76. n. 11. *Nunc cœpit hæc mutatio dexteræ Excelſi.* Agnoſcit, ſe incepiſſe jam in bonis operibus; hoc tamen fatetur, non à ſe, ſed gratia divinæ manus præveniſſe D. Hieron. lib. 2. adverſ. Pelagian c. 7 *Juſti vox eſt*, ait, *qui poſt medicationem ſomnii, & conſcientiæ Cruces, ad extremum ait*, Nunc cœpi, *pœnitentiam agere (qui enim, ut debet, pœnitentiam agit, illico juſtus efficitur) vel ſcientiæ limen intrare; & hæc ipſa de bonis ad melior mutatio, non mearum virium, ſed dexteræ, & potentiæ Dei eſt.* Pſalm. 76. Hieron. *Deus eſt, qui incipit in nobis opus boni.*

11. *Dilectus meus mihi & ego illi*, Cant. 2. n. 16. Prius commemorat dilectum ſibi adeſſe quàm ſe ipſam ſuo dilecto: imò fatetur ſui dilecti gratia eſſe præventam, ut ipſa toto amore, ac affectu in eum feratur D. Bernardus ſer. 67 in Cant. *Sponſa rectius*, ait, *locuta eſt, non prætendens meritum, ſed præmittens beneficium, & ſe præventam Dilecti gratia confitens.* Cant. 2. Bernard.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus voluerit quod nemo ſciret ejus adventum?

12. Ait D. Marcus in ſuo textu, quod Chriſtus Dominus ingreſſus domum *neminem voluit ſcire, & non potuit latere*: circa quæ, duo inquirenda ſunt. Primò. Quare *voluit neminem ſcire*? Secundò, Quare *non potuit latere*? Marcus.

13. Ad Primum. Ait Beda, Dominum *præcepiſſe Diſcipulis, ne cuiquam in Regione ignota quis ipſe eſſet, aperirent.* De hoc tamen rationem inquirimus. Primò. Euthymius ait, quod illuc venit requieſcendi cauſa. Secundo Theophylact. D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. *Ne ullam Judæis daret calumniandi occaſionem*, quod ſcilicet ipſe non eſſet Meſſias Judæis promiſſus, ſiquidem illis relictis, tranſiret in partes Tyri, & Sydonis gentilium nempè civitates. Hæc eſt enim magnorum virorum conſuetudo, calumniandi nimirum anſam amputare. Tertio. Quia adhuc non erat prædicandi gentibus præſcriptum tempus. Res enim in ſua occaſione, ac tempore operanda. Quarto. Cum Chriſti nomen jam totum orbem impleret, veniens in fines Tyri, & Sidonis voluit latere, ut gloriam, & honorem ab illis hominibus ei deferendum, fugeret. Vide multa to. 2. & 3. Verbo *Iactantia.* Beda. Euthym. Theophyl. Paſchal. *Calumniandi anſa amputanda* *Gloria mundi fugienda.*

14. Secunda quæſtionis pars inquirit: Quomodo ait D. Marcus: *Neminem voluit ſcire, & non potuit latere*: Nam velle, & non poſſe, non divinæ majeſtatis, ſed humanæ infirmitatis. Scriptum eſt enim *Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit in Cœlo, & in Terra, in mari, & in omnibus abyſſis.* Pſal. 134. n. 6. & Apoſtolus ait: *Voluntati ejus quis reſiſtit?* Rom. 9. n. 19. Pſal. 134.

15. Rectè reſpondent Agatho Papa in 6. Synodo, in Epiſt. ad Auguſtos & D. Damaſcenus lib. 3. de fide cap. 17. Voluit latere, ſecundum voluntatem humanam; nam ingreſſus domum, veluti occultans ſe, Diſcipulis præcepit, ſicut ait ſupra citat. Beda, ut ſilentium tenerent: attamen non potuit latere per hæc media; voluntas enim illa non fuit omnino abſoluta, & efficax. Voluntas efficax ſæpe Agatho. Damaſc.

omnimodè implctur, per hanc enim certum eſt, quod proiit latere, imò & ſe inviſibilem reddere, ut ait Carthuſianus. Cùm ergo talis non eſſet hæc voluntas occultandi ſe, non potuit per illa media quæ fuerant adhibita, omnino latere nam quamvis Diſcipuli ſecretum tenerent, & ab eis non eſſet proditus Dominus; tamen ab aliis, qui vel erant, in domo, vel qui eum ingredientem viderant, proditus eſt, & cœpit divulgari, quòd iis in domo illa adeſſet, ut multi ad beneficia excipienda in domum illam confluerent. Ita Cajetanus, Janſenius, Barradas, & alii.

Carthuſ. Cajetan. Janſen. Barrad.

16. Auguſt.

Unde ait D. Auguſt. q. 77. ex Novo Teſtamento: *Noluit ſe prodi, quod eſſet in domo, inquiri autem ſe non voluit: ſic factum eſt, ut cum Salvator à Diſcipulis proditus non eſſet, ab aliis tamen proditus eſt, & cœpit ſciri, quod eſſet in domo ut intrarent ad illum, qui vellent conſequi beneficium.* Quamvis aliqua interponerentur impedimenta, ne Dominus manifeſtaretur; dum tamen ſui inquiſitionem non prohibet, ſed ſe inquiri permittit, abſque dubio ipſe Dominus erat inveniendus, cùm ipſe aſſeveranter dicat; *Quærite, & invenietis, pulſate, & aperietur vobis*, Matth. 7. n. 7.

Dominus invenitur à quærentibus

Matt. 7.

17. Chryſol.

Secundò. D. Petr. Chryſol. ſerm 100. *Nunquid*, ait, *extollenda ita eſt mulieris fides, ut inclinetur Domini poſſibilitas, & voluntas? Aut eſt tanta ſagacitas fidei, ut nolente Deo divinum valeat inveſtigare ſecretum?* Tanquam ſi ſciſcitando dicat quod fidei perſpicacitas maximè ſit extollenda, nam quamvis Dominus in domo ſe vellet occultare, ac abſcondere; tamen tantum fuit mulieris fidei acumen, ut ipſum Dominum ibi abſconditum quæreret, ac introſpiceret. *Ut nolente Domino divinum valeat inveſtigare ſecretum.* Quod de voluntate, non abſoluta, ſed inefficaci eſt intelligendum, ut modò ſuprà explicavi.

Quāvis Deus ſe velit occultari, à vera fide invenitur.

18. Paſchaſ.

Tertiò. D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Neminem ſcire voluit, & non potuit latere. Quod nemo ſine admiratione poteſt legere*: Apoſtolus ait, *Voluntati ejus quis reſiſtit?* Rom. 9 n. 19. *Succumbit ergo neceſſitati, quæ non eſt abſoluta voluntas. Et minorat dominantis arbitrium voluntas, quæ ſuſtinet aliquantarum difficultatum anguſtias*: Tam vehemens eſt afflictè laborantis erga Deum neceſſitas, ut quamvis Deus ipſe velit abſcondi, ab ipſa tamen neceſſitate ita allicitus moveatur, ut minimè ob ſuam ingentem pietatem cohibere valeat quin illi opituletur, ac ſubveniat; ipſa enim anguſtiati indigentia divinam ad ſe attrahit voluntatem, ut ex nolente, ut quodammodo ita dicam, ad volendum inclinet. *Succumbit ergo neceſſitati, quæ non eſt abſoluta voluntas, & minorat dominantis arbitriū*

Rom. 9.

Neceſſitas Deum etiam nolentē quodammodo ad ſe inclinat.

19. Hugo. *Chriſti pietas.*

Quartò. Cardinalis Hugo in cap. 7. Marci. *Non potuit latere, ait, de miſericordia. Sicut dicitur de homine largo, quod non poteſt comedere ſolus.* Voluit Dominus ſecundùm voluntatem humanam latere ſed compulit eum ſua miſericordia, ne omnino lateret.

20. *Chriſtus miſericordiā nō poteſt denegare ea, quæ ſunt noſtræ ſalutis.*

Quintò. Sic magis rem explico *Voluit latere, & non potuit*. In eo enim, quod ſe manifeſtaret, ac declararet hominum ſalus, & remedium conſiſtebat: & cùm ita ſe res haberet, ex miſericordia, ac bonitate ſua non poterat latere. Ipſe enim, cum ex ingenti pietate ſua noſtræ ſalutis ſit maximè affectuoſus ea, quæ illius ſunt, non valet prætermittere, ac denegare.

21.

Suum Genitorem orabat Chriſtus in Horto dicens; *Pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix* Matth. 26. n. 39. Et ſecundò oravit: *Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire*, &c. n. 42. Et iterum Oravit tert. *eundem ſermonem*, n. 44. Quomodo Chriſtus ſic loquitur: *Pater, ſi poſſibile eſt.* Nunquid Deo aliquid eſt impoſſibile? Minimè ſanè. Cur ergo hujuſmodi verbis ſic Patrem orat? quamvis enim, abſolutè loquendo, illud eſſet poſſibile; tamen ex miſericordia, ac pietate videbatur quodammodo impoſſibile, ut Deus Pater de hominum remedio non ageret, mediante Filii ſui unigeniti paſſione, per quam decreverat ut ipſe Filius pro mundi ſalute moreretur. D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. ad illa verba: *Si non poteſt hic calix tranſire*, ſic ait: *Iſta impoſſibilitas Patris, & Filii non de impotentia venit, quia ſubeſt eis omne poſſe. Impoſſibilitas ergo iſta de juſtitia venit, & bonitate Dei. Quia ſic eſt omnipotens, ut juſtus ſit, ac bonus, & miſericors. Et ideo, quantum ad utramque naturam ſpectat, impoſſibile erat, ne nos bonitate ſua, ſuaque juſtitia, & miſericordia ſalvaret, quos crearet.*

Matth. 26.

Impoſſibile eſt, ut Deus de hominum ſalute non agat.

D. Paſchaſ.

22. Geneſ. 11.

In primo orbis molimine ait Deus: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, Gen. 1. n. 26. Ad quid Deus ordinat, ut in homine inſculpta ſit ſua imago? Cur ad tantum honorem evehit hominem? Altiſſima fuit divina ordinatio, ut ex imagine impreſſa in homine alliceretur, ac veluti pignoraretur Deus, ut imagini ſuæ propria viſcera non clauderet; illique quodammodo ex immenſa ſua pietate miſericordiam denegare non valeret, Drogo Hoſtienſis ſerm. de ſacramento Paſſionis, expendens illa verba ſancti Latronis: *Domine memento mei.* Sic ait, *Imaginis tuæ, Deus miſerere. Sed in quo agnoſcam, miſereri? In eo, quod imaginem meam in te video.* Maximè enim decet, ut ſimilis conſimili miſereatur.

Deus imaginem ſuam impreſſit in homine, ut illi ſuam non deneget miſericordiam. Drogo.

Matth. 15. *n.* 22. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, clamavit dicens ei: Miſerere mei, Domine fili David, filia mea malè à dæmonio vexatur,

VERSIONES.

Vatablus. Mulier, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum: miſerere mei, Domine fili David, filia mea malè à dæmonio torquetur.

Syriacus. Miſerere ſuper me, Domine mi.

Arabic. Malum habet dæmonium.

Euthymius. Malè à dæmonio torquetur.

Arias. Malè dæmonizatur.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. *n.* 25. Mulier enim ſtatim, ut audivit de eo, cujus filia habebat ſpiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.

Num. 26. Erat enim mulier gentilis, Syrophæniſſa genere: & rogabat eum, ut dæmoniū ejiceret de filia ejus.

EXPO-

EXPOSITIO III.

23\.
Alb. Mag.
Fides dat animum.

ECCE rem grandem denotat. Diſpoſuerat enim Chriſtus Dominus latere. Marc. 7. n. 24 *Mulier*, Alb. Magnus, *ſexu fragilis, modo maſculinum ſibi ingerens animum*; tam à vera fide armata; quàm à ſua neceſſitate compulſa. *Chananæa*, genere nempe ex Chananæis. *A finibus illis*, à partibus illis, quas ſcilicet Ieſus fuerat ingreſſus. Albert. Magn. moraliter. A finibus illis, ſcilicet magnæ anguſtiæ, quam ſignificat Tyrus; & malæ

Ant. Ulyſſ.

venationis, quam dicit Sidon, ut interpretatur D. Ant. Ulyſſiponenſis ſerm. in fer. 5. poſt Dom. 1.

Carthuſ.

Quadrag. *Egreſſa*, corpore, & animo, ut ait Carthuſianus. Corpore, quoniam è domo ſua exivit, ut quæreret Ieſum: animo, quoniam Chananæorum impietatem, ac incredulitatem deſeruit, credens in

Hieron.
Exi à peccatorum occaſionibus, ut Chriſto appropinques.
D. Chryſoſt.

Chriſtum. Unde ait D. Hieron. *Mulier autem Chananæa egreditur de finibus priſtinis, ut clamans filiæ impetret ſanitatem.* Nec enim quis valet animæ ſanitatem comparare, niſi prius à priſtinis vitiis, & occaſionibus exeat, nec enim aliter Chriſto valet appropinquare. Chryſoſt. homil. 52. *Terminos ſuos egreſſa adire ipſum auſa eſt.* Magnum hujus

Origenes.

mulieris ingenium notat Origen. hom 7. ex diverſis in Matth. *Vide prudentiam fœminæ, non ivit ad homines ſeductores, non quæſivit inanes ligaturas, ſed omnes relinquens diaboli cultus, venit ad Dominum.* Omiſſis cæteris ad verum medicum cucurrit.

24\. *Clamavit.* Ipſa bene cognoſcens, ſui generis homines à Judæis immundos reputari communiter, ad virum ſanctiſſimum non audebat accedere; clamatq; propter ſuæ neceſſitatis magnitudinem.

Baſil. Seleuc.
Carthuſ.
Amor rationem non penſat.

D. Baſil. Seleucus orat. 20. *Verecundiam omnem calamitas excutit.* Carthuſianus, *Ablata eſt*, ait, *fœminæ verecundia, clamans ſine rubore, nam exceſſivus amor rationem non penſat.* Magnis vocibus dicebat mulier *Miſerere mei, Domine.* Dominum appellat, in cujus ditione cuncta ſunt poſita; audierat enim Chananæa ejus miraculorum famam in quibus maximè reſplendebat ejus pietas, & poteſtas; &

Paſchaſ.

utramque ſibi petit mulier. *Fili David.* Gentilis fœmina fatetur, ut notat D. Paſchaſius lib 7. in Matth. Chriſtum Ieſum eſſe verum Meſſiam, & Servatorem, à Deo Judæis promiſſum. *Filia mea*

D. Chryſ.

malè à dæmonio vexatur. Eleganter D. Chryſoſtom. hom. 53 *Non auſa fuit ad Magiſtri, & Domini conſpectum dæmoniacam filiam adducere; ſed illa domi jacere dimiſſa, ſola ipſa ad ſupplicandū proficiſcitur & morbi quidem genus exponit tantūmodo, nec quicquam addit. Medicū autē, non domum ſuam, ut Regulus ille, ducere conatur, qui dicebat.* Veni impone

Matth 9.
Vulnus medico aperiendum, modusque ejus prudentiæ committendus.

manū tuā Matth 9. n. 19. *Sed calamitatibus ſuis expoſitis, & morbi magnitudine narratâ, miſericordiam à Domino poſtulabat vehementer.* Vulnus ſuū Medico tantum exponit, à quo filiæ ſanitatem obtinere valebat; modum beneficii non aſſignat, ſed totum pietati, miſericordiæ, ac prudētiæ Domini cōmittit

25\.
Quomodo cohæreant Matthæus, & Marcus.

D. Marcus narrans hanc hiſtoriam, ut patet ex ejus textu, ait, Mulierem Chananæam domum, in qua Chriſtus latebat, ingreſſam fuiſſe. *Intravit, & procidit ad pedes ejus.* D. Matthæus tamen in præſenti hanc hiſtoriam extra domum contigiſſe ſcribit, mulierem enim poſt Chriſtum, & Diſcipulos

Græcus.
Syriac.
Burgens.

clamaſſe narrat. Reſpondeo & primò, quòd pro *intravit*, in textu Marci, Græcus, & Syriac. habent. *venit*, quaſi quod mulier expectaverit, ut Chriſtus è domo exiret, ut ait Lucas Burgenſis. Quia tamen noſtra Vulgata magnæ eſt auctoritatis, & habet *intravit*, dicendum eſt cum Auguſtino l. 2. de conſenſu Evangel. c. 49 Paſchaſio, Beda, Haymone. Abulenſ. q. 63. Mulierem primò introiiſſe domum in qua Chriſtus latebat, atque ad ejus pedes provolutam pro filiæ ſanitate rogaſſe, ut ſcribit D. Marcus. Tunc Chriſtus, nullo dato reſponſo, è domo exivit, mulier autem poſt eum per viam clamans, ipſum eſt ſecuta, ut ſcribit D. Matthæus. Et ita duo Evangeliſtæ optimè inter ſe concordant.

Auguſt.
D. Paſchaſ.
Beda.
Haym.
Abulenſ.

QUÆSTIO III.

Quare notatur ab Evangeliſta, quòd mulier hæc eſſet Chananæa? An re vera talis eſſet ex genere?

MUlier hæc dicitur Chananæa, non ex Chana Galilææ, ubi Chriſtus aquam mutavit in vinum, ut vult Adrichomius in deſcriptione Tribus Aſer n. 31. Sed dicendum eſt cum D Chryſoſt hom. 53. D. Baſilio Seleuco orat 20. Abulenſ. q. 59. D. Thoma, Carthuſiano, & aliis, ſic dictum, quia originē trahebat ex Chananæis, poſteris Chanaan, filii Noë. Chananæus unus fuit ex ſeptem populis, qui Palæſtinam juxta mare habitavit. Num. 13. n. 30. ab Hebræis duce Ioſue, expulſus fuit ex terra, non ex tota, ſed ex aliqua parte? aliqui enim remanſerunt in Phœnicia Provincia, Tyro ſcilicet, & Sidone, quam nunquam Hebræi debellare voluerunt Cham primogenitus Chanaan vocatus eſt Sidon. Geneſ. 10. n. 15. Ipſe etiam Sidonis verbis conditor extitit; ſicque Sidonii inter Chananæos numerantur. Iudic. 1. n. 31. 26.

Adrichom.
Chryſ.
Baſil. Seleuc.
Abulenſ.
D Thom.
Carthuſ.
Num. 13.
Gen. 10.
Iudic. 1.

D. Marcus hanc mulierem Syrophœniſſam vocat, quos enim Græci dicunt Phœnices, Hebræi Chananæos appellant. Sicque pro eo, quod eſt Ioſue 5. n. 5. *Reges Chanaan*, vertunt Septuaginta, *Reges Phœniciæ*. Ex quo hanc mulierem quam D. Matthæus ſcribit Chananæam, D. Marcus Syrophœniſſam dicit, hoc eſt, ut habent Syriacus, & Arabicus, ex Phœnicia Syriæ Vel, ut aliqua exemplaria Græca, *Syram Phœniciam.* Hoc eſt Phœnicia, quæ eſt inter terminos Syriæ. Extra Syriam erant alii Phœnices, ut Libyophœnices, & Phœni, ſive Afri, qui lingua Punica, quæ Hæbræis eſt vicina, teſte D. Hieronym utebantur. D. Marcus hanc mulierem dicit *gentilem*, pro quo vertunt Arabic. Vatablus, *Græcam*, nam apud Iudæos omnes exteræ nationes, maxime in Novo Teſtamento, Græci vocantur. Rom. 1 num. 16. & 2 num. 9. & 10. num. 3. & 1. Cor. 1. num. 22. ad Galat 3. n. 28. 27.

Joſue 1.
Septuag.
Syriac.
Arabic.
Hiero.
Arabicus.
Vatabl.
Rom. 9. & 19.
1. Cor. 28.
Ad Galat. 8

Prima quæſtionis pars inquirit, Cur in hac muliere non ſolum exprimitur miraculum, ſed generis conditio, quòd eſſet Chananæa; ita ut etiam D. Marcus non contentus fuerit eam gentilem dicere, ſed ulterius Syrophœniſſam vocarit, hoc eſt ex Phœnicia Syriæ, quod idem eſt, ac Chananæa, & non exprimitur nomen proprium hujus mulieris, ut in aliis miraculis, verbi gratia. in Archiſynagogo, qui dicebatur Iairus, Luc. 8. num. 41. Magis enim nobilitata eſt ſua magnâ in Chriſtum fide, quàm quocunque alio nomine ſuo. 28.

Mulier plus nobilitatur fide, quàm nomine.
Luc. 8.

Primò

29 D.Chryſ. Primò reſpondet D.Chryſoſt. citata homil. 53. *Virtutem*,ait,*adventus Chriſti diligentius cogita. Qui enim electi ſunt,ne Judeos perverterent;hi adeò ipſis Judæis meliores fuerunt, ut terminis ſuis relictis ad Chriſtum accederent,cum Judæi ad ipſos venientem extruſerunt.* Dicitur mulier Chananæa,ad magnam confuſionem,& opprobrium Judæorum:nam cùm ad eos Chriſtus veniret,interque eos multa miracula eſſet operatus, in eum non crediderunt, ſed abs ſe abjecerunt. At verò mulier hæc,quæ extabat ex Chananæis, gente valdè humili in conſpectu Judæorum,& quæ ob ipſos Judæos à propria terra fuerat expulſa:tamen auditâ Chriſti famâ,antequam mulier ejus miracula videret,ita firmiter in eum credidit,ut à ſuis terminis exiret; unde maximè meruit ab eo ſublimari. *O mulier magna eſt fides tua.* Ex quo diſce,quòd nullus in ſua nobilitate multum confidat, nec de ſua abjectione deſperet.

Nullus ex nobilitate ſuperbiat, nec ex humilitate deſperet.

30. Abulenſ. Secundò Abulenſis q.62. *Dicitur mulier Chananæa*,ait,ut oſtendatur, quod propter indignitatem Judæorum tranſivit Chriſtus ad benefaciendum aliquo tempore gentibus: nam id factum eſt in Veteri Teſtamento,quia interdum Deus mittebat Prophetas aliquos ad benefaciendum gentibus,& non Judæis Ita Chriſtus inducitur loquens contra Nazareos: *Multæ ſcilicet viduæ erant in Iſraël diebus Eliæ,& tamen ad nullam illarum miſſus eſt Elias niſi in Sareptam Sydoniæ. Et multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo: & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus.* Luc 4 n. 25. Antiquum ergo Prophetarum morem nunc Chriſtus omnium Dominus tenet;& ſicut ipſe ſuis ſervis ordinavit, ita & modò exequitur.

Luc.5. *Chriſtus antiquum tenet Prophetarũ morem.*

31. Alb.Mag. Tertiò Albertus Magnus. Chananæa dicitur: *Congruit autem,quoniam mutata fuit a veteri vita in novam Religionis,& fidei converſionem.* Nam Chananæus idem eſt,ac mutatus,contritus,vel confractus.Vide veram mulieris fidem: ſimul cum fide habuit & opera contritionis,ac confractionis cordis de præterita vita.

Vera fides cum operibus

32. Baſil.Seleuc. Quartò D.Baſilius Seleucus orat. 20. *Chananæa mulier*,ait, *ſed anima probitate genus refutabat,naturam vincit fides; nemo Chananæos accuſet, ſolvit mulier majores ſuos.* Ad quid exprimitur hæc mulier Chananæa,ex vili nempe & abjecto genere nata;cùm tamen ejus fides maximè ſublimetur, ac filiæ ſanitatem impetret:Ut videas, quòd non attendendum ſit genus,ſed fides,ac animi probitas:virtutum enim decor cõdecorat generis maculas,ut tota illarum diſpareat turpitudo,& fœditas.Unde ait Seneca Epiſt. 44. *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus:animus facit nobilem,cui ex quacumque conditione ſuper fortunam licet ſurgere.*

Virtus extinguit maculas generis, Seneca.

33 Cant.6. Gloſſ Orc. Caſſiod. D Greg.Pap Beda. Carpath. Anſelm. Phil. Abbas. Hugo. De ſua dilecta ſponſa ait Salomon: *Revertere, revertere Sulamitis;revertere,revertere,ut intueamur te.* Cant.6.n.12.Ut interpretantur Gloſſa Interlinealis,Caſſiodorus, D. Gregor.Papa,Beda,Philo Carpathius,D.Anſelmus, Philippus Abbas, Hugo de S.Victore,Miſcellaneorum 2.lib.; Idem valet, ac captiva,& deſpecta, verbum illud, *Sulamitis.* Quomodo Salomon ſuam ſponſam, ac Reginam, cujus amore flagrabat, ejuſque aſpectum vehementer concupiebat:*Revertere,ut intueamur te.*De eaq;dicebat: *Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus;una eſt columba mea,*&c. eodem cap. 6. num. 7. Quorſum ergo inter tot amoris blandimenta, interque tot honorum ſplendores eam deſpectam, & captivam nuncupat; Cur antiquam ſuam vilitatem memoria repetit?Erat enim ipſa ex humili ac captivo,& deſpecto genere nata.Vt verificaretur, quod quamvis illa talis conſiſteret ex ſua naturali conditione, hoc ei non extitit impedimentum, quin ad tantam gloriam ejus ſuffragantibus meritis ſublevaretur:nec enim illa memoriæ refricatio antiquæ vilitatis ad vituperium, ſed potiùs ad maximum ornamentum conducebat; tantum namque decorem non progenitoribus,ſed ſuis meritis debebat, ideo inter tot dignitatum fulgores eam ex genere captivam, ac deſpectam dicit. Philo Hebræus lib. de Abraham, *Nobilitas expiatæ*,ait,*purgatæque mentis,ſors eſt præcipua, nobiles dicendi ſunt ſoli prudentes, & juſti, etiamſi è vermibus captiviſque nati ſint.* Philo.

Vilitatem generis condecorant virtutes,

Cùm Æthiops ille Eunuchus potens reginæ Candacis per viam audiret ab Apoſtolo Philippo noſtræ fidei myſteria explicata, dixit Eunuchus ad Apoſtolum; *Ecce aqua,quis prohibet me baptizari?* Actor.8.n.36.Et poſteà ſubditur, *Deſcenderunt uterque in aquam Philippus,& Eunuchus, & baptizavit eum,* ibid n 39. Nobilium authorum eſt aſſertio, quod hic Æthiops inter omnes gentes primus baptizatus extiterit,ac primitiæ fuerit gentilium,qui ſacro fonte recreati ſunt. Freculphus Epiſcopus tom.2 Chronicon l.1.c.8 *Huic*,ait ſcilicet Æthiopi, *Philippus reſponſis Spiritus ſancti juſſus primò ex omnibus gentibus myſterium fidei, & ſacramentum Baptiſmi tradidit, & velut quaſdam cum Deo primitias omnium conſecrat nationum. In quo rebus ipſis completa & per eam prophetia, quæ dicit Æthiopia præveniet manus ejus Deo,* Pſal 67 n. 32. Sed quomodo tanta gloria hominis nigro Æthiopi,ac Eunucho defertur, ut ex omnibus gentibus in fonte baptiſmatis primatum habeat? Cur non potius in hunc decorem eliguntur Imperatores; Reges,ac Principes orbis? Admirabilis hominis fides,quâ dixit, *Ecce aqua,quis prohibet me baptizari* quaque confeſſus eſt,*Credo, filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum:* ita eum,quamvis alias ex æthiopica conditione videretur contemptibilis, ſublimavit,ut regibus,ac principibus meruerit anteponi, nec ulla generis utilitas deturpabat, quem virtutum decor mirificè exornabat.D.Ambroſius Apolog.2 pro David cap.6.*Intelligant omnes*,ait, *majorum probra non poſſe poſteris verti dedecori,quandoque unuſquiſque ſucceſſionis maculam propriæ merito poſſit abolere virtutis.* 34.

Actor. 8. Freculph. Pſal. 67. *Ubi merita reſpondent, nulla eſt generis vilitas* D.Ambr.

QUÆSTIO IV.

Quare mulier ait:Miſerere mei:& non potiùs filiæ meæ?

Miſerere mei,ait mulier. Admiranda eſt ſanè hujus fœminæ prudentia Ad Dei miſericordiam confugit, in qua non guttas tantum, vel vas inveniet, quo ſe poſſit ſemel purificare, ſed immenſum reperiet pelagus, quo cunctis momentis mundari valeat. D. Chryſoſtomus homil. 79.ad Populum,ſic ait, *Miſerere mei,breve verbum, & clementiæ pelagus continet.* Unde Sanctus Pater infectos mortali peccato, quod omni dæmone horribilius eſt, ſic exhortatur quotidie clamare, *Sicut illa dicebat: Miſerere mei, filia mea malè à dæmonio vexatur; magnus enim* 35.

In Dei miſericordia pelagus. D.Chryſ.

enim dæmon peccatum eſt; dæmonium h.ben, miſericordiam invenit, odio peccans habetur.

36 Match. 9, Joan. 4. Præſens quæſtio eſt : Quare, cùm multi ad Chriſtum venerint pro filiorum ſanitate deprecantes, Matth 9.n.18. Ioan.4.n.47. Nullus tamen ſic clamavit, aut dixit: *Miſerere mei*: ut hæc mulier Cur in cauſa filiæ dixit, miſerere mei, & non potiùs filiæ meæ.

37 D. Chryſ. Reſpondet primò D.Chryſoſtomus homil. 41. *Fœmina*, inquit, *non dicit, miſerere filiæ meæ, ſed miſerere mei; non filia inſenſata jacet, ego verò, quàm ſenſus morbi non fugit, quæ ſentiens atque intelligens in ſomnio, mille vexor ærumnis.* Idem habent Theophyl Euthymius, & alii. In dolorum acerbitate potius ille eſt miſerandus, non qui ſenſu caret, etſi torquetur; ſed qui intelligens, ac conſiderans percipit cruciatus: filia ſenſus eſt expers cujus mater particeps eſt: Mihi ergo, ait mulier, miſerere.

Theophyl. Euthym. *Ille patitur dolores, qui eos ſentit, & cognoſcit.*

38 Chryſoſt. Secundò idem Chryſoſt. homil. 17 ex variis in Matth. *Vide prudentiam* ait *non dixit: miſerere filiæ meæ, ſed miſerere mei: Miſerere mei ſpectatricis diuturniorum laborum, & malorum, quotidie cruciatus meos: ideo.* Non filiæ, ſed ſibi petit miſericordiam nam filia dolores patitur; mater verò eorum eſt inſpectrix, illoſque videns, & conſiderans, præ amore plus ipſis cruciatur doloribus, quàm filia, quæ eorum acerbitate vexatur.

Qui dolores in dilecto videt, maximè torquetur.

39 Origen. Tertiò Origenes homil. 7. ex diverſis in Matth *Miſerere mei, Domine*, ait *pignus meum conſumitur, pars corporis mei violatur. Opinio iniqua exit de filia mea.* Et dæmonis vexatione in filia aliqua mala fama, ſerpebat, vel quia ipſa malè vivendo facta eſt dæmonis mancipium, vel quia forſan aliquot inhoneſta faciebat. Et ipſa mala opinio, quæ de filia divulgabatur, ſuper omnem corporis dolorē torquebat matrem: & ideò quamvis filia corporis anxiatus eſſet experta; mater verò quæ iniqua fama laniebatur, multò majori anguſtia premebatur, ac adeò ſuper ſe improbabat miſericordiam.

Mala fama plus torquet.

40 Baſil, Seleuc. Quartò D.Baſilius Seleuc. orat 20. *Miſerere mei*, ait, *quæ filiæ vitæ flagellor: illa quidem patitur; ego vero doleo: eum ad oſtentationem dæmon agit: contra verò per eam naturæ telum jacit.* Sibi mater miſericordiam expoſcit; maximè enim parentes filiorum doloribus, ac calamitatibus punguntur, agitantur, ac torquentur. Abul. q. 64. *Dolor filiæ*, ait, *dolor eſt matris; & mater ſuum reputat incommodum, quod filia patitur.* Unde Rex Babyloniæ, ut graviter torqueret regem Sedeciam, non ipſum interfecit, ſed filios ejus coram eo, eorumque oculos effodit, ipſum captivum ducit in Babyloniam, 4.Reg.25.n.7.

Mater torquetur in filiis. Abulenſ. 4 Reg. 25.

41 Syriac. Quintò Domini miſericordiam, non filiæ à dæmone exagitatæ, ſed ſibi obſecrat mulier; forſitan, quòd ipſa totius morbi cauſa potiſſima extiterat. Unde cum magna emphaſi habet Syriacus: *Miſerere ſuper me*: ac ſi apertè ſuper matris peccatum exoptetur clementia Chriſti, quod in cauſa eſt morbi filiæ. Ad Chriſtum Dominum adducit quidam pater filium ſuum, quem crudeliter ſpiritus immundus exagitabat; ita ut dicat ejus pater: *Ubicumque eum apprehenderit, allidit eū, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit.* Marc. 9. n. 17. Tunc Chriſtus quæſivit, quantum temporis eſſet, ex quo ei hoc accidit. Infirmi pueri pater reſpondet: *Ab infantia* Optimè ſciebat Chriſtus Dominus, ex quo tempore infirmitas illi obtigerat; & tamen interrogat, ut dum ipſe, ab infantia dæmoni obnoxium puerum fuiſſe fatetur; ſimul pro deat, ſe ipſum illius eſſe reum, & auctorem; non verò puerum D.Chryſol. ſerm. 51. *Requirit*, ait, *paſſionis tempus auctor temporis, non ut neſciens, ſed ut ſciis neſcientibus prodat. Denique interrogatione tali tempus aperit, ætatem pandit, revolvit infantiam, ut tanti mali cauſa non tangat ſobolem, ſed parentem.* Valde enim tritum eſt, quod gravius punitur pater in filio, quàm in ſe ipſo.

Marcus 9 *Filii puniuntur ob parentum peccata.* Chryſolſ.

42 Mandans Deus circumciſionem Abrahamo, ac poſteris ejus, ait illi: *Maſculus cujus præputii caro circumciſa non fuerit, delebitur anima de populo illo* Gen. 17.n.14 Septuaginta, *interibit anima anima illa de genere ſuo.* Gravis hinc oritur quæſt Quod puer octo dierum natus non circuncidatur, non ex ejus defectu, ſed ex parentum incuria prodit. Cur ergo lex pœnam non infligit parentibu, ſed pueris incircuncifis? Durior ſanè eſt legis pœna in parentes, dum ſupplicium parat, & extorquet in natos: nil acerbius patri quàm ſui pignoris cruciatus recogitare. D. Iſidor. Peluſiota l.2. Epiſt. 81. *Dicendum erat enim, qui non circunciderer, exterminatum iri, non autem infantes immaturæ ætatis: ego verò nec litteralem quidem ſenſum improbo, quidem parentibus acerbius eſt ſupplicium cùm pueri exitio dantur.*

Gen. 17. Septuag. *Nullus major parenti dolor quàm videre filii mortem.* Peluſiot.

43 Notat ſacer textus quod *mortuus eſt Aram ante Thare patrem ſuum.* Gen. 11 n.8. Quare tanquam res valde mira, & nova ſcribitur, quod Aram ſuperſtite parente ſuo obierit? Res valde nova extitit. Nam primus filius qui ante parentem ſuum naturali morte, & non violenta cecidit, extitit Aram. Quænam tantæ rei cauſa? Thare, juxta D. Chryſoſt. D. Auguſt. Abulenſ. Pereiram. Cornelium, & patet Joſue 24.n.2. lapſus fuit in idololatriam, amo, ut vult Epiphan. l. 1. adverſus hæreſes, figulino opere ex argilla ſculpſit, & efformavit idola. Cùm ergo ipſe eſſet ex ſemine ſancto, ac electo, nempe Sem, & tamen in tam grave ſcelus inciderit, nullo alio mulctatur ſupplicio, niſi hoc, tanquam omnium graviori, ut ipſe primus ſui pignoris morte puniatur, D. Epiphan. citatus, *In tanto hominum numero*, ait, *ſcilicet a creatione mundi, nullus adhuc filius ante parentem abierat, ſed ſuperſtitibus relictis liberis patres ex hac vita migrabant; nam quod Abelem objicere quiſpiam poſſet, nequaquam procedit, cum in violenta morte præreptus fuerit. Poſtquam verò Thare figulina arte Deum, velut æmulo quodam oppoſito, provocare cœpit, dignam factis mercedem reportavit. Et ipſe filii jactura quodammodo provocatus eſt. Quod quidem conſilium Dei Scriptura admirans nominatim his verbis expreſſit. Et mortuus eſt Aram coram patre ſuo Thare in terra nativitatis ſuæ.*

Genes. 11. D. Chryſoſt. Auguſt. Abulenſ. Pereira. Cornel. Joſue. 24. *Pater torquetur duriſſimâ filii pœnâ.* D. Epiphan.

QUÆSTIO V.

Quare mulier Chriſtum vocat filium David?

44 CHananæa ait, *Miſerere mei, Domine fili David,* Cur non ſuo nomine eum appellat? vel potius alterius filium? Reſpondet primò Euthym. *Filium David eum vocat, quod audierat à genere David Chriſtum oriundum, omnibus ſiquidem notiſſimus erat David.* Sicque Criſtum verum Meſſiam Judæis promiſſum fatetur. Secundò Gloſſa *Magna* inquit, *fides Chananææ hic notatur; Deum credit, ubi Dominum vocat; hominem, ubi filium David.*

Euthym. Gloſſa. *Fides Chananææ.*

Tertiò

45 D. Remig. Tertiò D. Remigius in cap. 9. Matth. de duobus cæcis clamantibus ſic ait: *Rectè filium David vocant, quia Virgo Maria de ſtirpe David originem duxit.* Cùm hæc mulier Chriſtum filium David dicit, filium Virginis Mariæ appellat, ipſa enim de ſemine David eſt orta. Optimè præcallens Chananæa, quod nullo efficaciori modo Deum ad ſibi ſubveniendum inclinare volebat, quàm ſi ſub nomine Mariæ preces deferret, pro certo habuit, quod talis oratio ſuo expers effectu minimè exiret. Et non dicit filium Mariæ, ſed David, quia Mariæ nomen ore proferre non audet.

46 Abulenſ. Quartò Abulenſis q. 65. Filium David vocat, ait, ad honorem hoc dicit, & ad expreſſionem ſuæ fidei, nam volebat dicere Chriſtum verum eſſe Meſſiam, maximum enim bonum, quod Judæi expectabant, erat Meſſias, & hunc credebat eſſe filium David, ut teſtatur Scriptura Joan. 7. n. 42. (Joan. 7.) Et ad magnum honorem Chriſtus filius David, ac Meſſias vocabatur: nam certò credebant Judæi, Meſſiam, in dignitate, ſanctitate, ac poteſtate ſpirituali, omnibus hominibus excellentiorem futurum Unde pueri in die Ramis Palmarum dicebant. *Hoſanna filio David* Matth. 21. n. 6. (Matth. 21. *Rogans venit honorans.*) Mulier cum veniret rogans, ſuamque eximiam fidem manifeſtans, magnum Chriſto honorem detulit, qui enim petit, frequenter ſigna honoris exhibet.

47 Abulenſ. Quintò idem Abulenſis *Credendum eſt*, ait, *quod audiſſet mulier iſta miraculum illud quod fecerat Chriſtus, ſanando duos cæcos, qui ita eum vocabant.* Et hoc eſt veriſimile, quia totaliter ſecuta eſt mulier iſta illorum exemplum; nam illi ibant per viam clamantes poſt Chriſtum, & dicentes; *Miſerere noſtri fili David*, Matth. 9. n. 27. (Matth. 9. *Sequēda via aliis utilis.*) Et ita nunc iſta mulier per viam clamabat dicens: *Miſerere mei fili David.* Magna eſt enim prudentia, ſequi viam, quam aliis proficuam, & utilem eſſe cognoſcis.

48 Sexto. Clamat mulier: *Miſerere mei fili Domine fili David*: ejus genus ejuſque proavos Gentilis mulier, extra terminos Iſraël educata, agnoſcit; & fatetur: & tamen Judæi, cùm inter ipſos Chriſtus eſſet natus, dicunt, *Hunc autem neſcimus unde ſit*, Joan. 9. num 29 Valde mirum. Ignoratur Chriſti proſapia à Jeroſolymitanis, & agnoſcitur à Chananæis, pauper, & humilis ſtatus cu uſlibet hominem incognitum reddit, ut etiam à ſuis, penitus ignoretur; ſic & Deus, degens in mundo ſub vili, abjectoque habitu, à ſuis divitibus cognatis neſcitur. (*Cōſanguineū ſuum cognitum paupērē non agnoſcunt.*) D. Baſilius Seleuc. orat. 20. (Baſil. Seleuc.) *O quot myriadibus Judæorum præſanatis ab iis ipſis, perſanati, Chriſtus ſibi reponi illud, audivit*: Hic unde ſit, neſcimus? *Mulier verò Chananæa, etiam ante curationē, fide data, ad Evangeliſtæ dignitatē pervenit.*

49 *A munere miſerandi vult pignorare.* Septimò. Cùm filium David dicit muluer, Meſſiam eum appellat? cujus proprium eſt opus, miſerorum miſereri: ac proinde ab ipſo miſerendi munere ſibi ſolicitat mulier, ac veluti ſibi pignorat ejus pietatem, atque clementiam.

50 2. Cor. 1, Pſal 93. Ait Apoſtolus 2. Corinth. 1. n. 3. *Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis.* Frequenter Deus in Scriptura dicitur Dominus cœli, & terræ, in cujus ditione cuncta ſunt poſita: & dicitur *Deus ultionum Dominus*, Pſalm 93. n. 1. At cum de miſericordia eſt ſermo, non Dominus, ſed Pater miſericordiarum dicitur. (*Miſeratio opus valde divinæ naturæ.*) Cur Pater, & non Dominus? Ab ipſa Patris conditione ejus miſericordiam exquirit Apoſtolus, cujus tam proprium eſt miſereri, ut potiùs videatur opus naturæ, quàm voluntatis, & magis à viſceribus, quàm ab arbitrio naſci. D. Anſelmus ibi (Anſelm.): *Ipſe dico, Pater miſericordiarum, quia ex viſceribus ejus proveniunt in nos miſericordiæ ejus.*

51 Peracto diluvio, promittit Deus Noë, quòd amplius omnis caro non ſit interficienda, ſtatuitque pactum cum homine, quod ipſe amplius non eſſet delendus, hacque de re dat ſignum ſenſibile in nubibus nempe arcum, dicens, *Erit arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis ſempiterni, quod pactum eſt inter Deum & animam viventem*, Gen. 9. n. 16. (Geneſ. 9.) Unde naſcitur quod promiſſio iſta tantis ſit ſtabilita? An quia hominem ſtudiosè victurum & ſuorum peccatorum pœnitentiam acturum prævidit? Minimè. (*Deus in noſtrum auxilium ſe ex ſua miſericordia promovet.*) Unde ergò tam ingens clementiæ largitas? Ex ſola ſua miſericordia provenit, quæ ex ingenti ſua pietate ſe veluti obligare vult. D. Chryſoſtom. hom. 28. (Chryſoſt.) *Vidiſti*, ait, *quantam curam gerat noſtri generi; quantam miſericordiæ magnitudinem declaret? non quia hominum converſionem vidit, ſed ut per omnia nos doceat excellentem ejus bonitatem.*

QUÆSTIO VI.

Quare hæc mulier patronos, ac advocatos non quærit?

52 *Ratio difficultatis.* Exiit mulier clamans, *Miſerere mei Domine, filia mea malè à dæmonio vexatur.* Cur prudens fœmina prius non concurrit ad Apoſtolos, ut eorum patrocinio adjuta, ac munita conveniret ad Dominum? at ipſa ſua multa afflictione laborans ſibi perſuaſit, non aliorum adjutorio indigere? unde ipſa per ſe ſolùm confidenter ad Dominum convenit.

53 D. Chryſ. Eleganter reſpondet Chryſoſtom. homil. 18. ex variis in Matth. *Vide prudentiam mulieris*, ait, *non rogat Jacobum, non obſecrat Joannem, neque pergit ad Petrum, nec intendit Apoſtolorum chorum, nec quæſivit mediatorem; ſed pro omnibus illis pœnitentiam accepit comitem, quæ advocati locum implevit, & ſic ad ſummum fontem perrexit.* (*Afflictio laborantiū non indiget rogatoribus.*) Non rogatores quærit. Cùm enim ſe mulier clamoribus lachrymis, ac afflictionibus tradiderit, fidens in Deū, non aliis indiget advocatis, ut pro ipſa ad Deum intercedant, & clament, illa in ſe retinet afflictionis patrocinium, quod, cum ante Dei oculos apparet, ſtatim impetrat, quidquid intendit.

54 Ob Davidis peccatum emiſit Dominus peſtilentiam in populum Iſrael jamque emortua erant ſeptuaginta millia virorum. *Cùmque extendiſſet manum ſuam Angelus Domini ſuper Jeruſalem, ut diſperderet eam, miſertus eſt Dominus ſuper afflictione, & ait Angelo percutienti, ſufficit. Dixitque David ad Dominum*, &c. 2. Reg. 24. n. 16. (2. Reg. 24) Sequiturque ejus oratio, *Ego ſum, qui peccavi, ego iniquè gi.* Ex quo, ut ait Cornelius (Cornel.). *colligitur, Deum, antequam oraret David, ex ſpontanea miſericordia juſſiſſe Angelo, ut plagam, peſtemque ſiſteret.* Cur non expectavit Dominus Davidis orationem? Ex quonam motivo tam promptè mandavit Angelo, gladium recondere? Apertè textus indicat rationem *Miſertus eſt Dominus ſuper afflictione.* (*Afflictio laborantium ad Deum clamat.*) Prius namque laborantium afflictio evolavit ad Deum, quàm Davidis preces ante illius conſpectum perveniſſent.

Calix

55. Pſam 74. Peluſiot. *Calix in manu Domini vini,meri, plenus muſto, inclinavit ex hoc in hoc, veruntamen fæx ejus non eſt exinanita.* Pſal.74. n. 9. Calix hic, juxta Peluſiotam,ac alios,eſt gladius divinæ juſtitiæ, plenus pœna, quam Dominus in perfidos infligit;ſed tamen non uſque ad ultimum dignatur effundere: inclinat enim calicem; non tamen evacuat. Cur totus calix uſque ad ultimam guttam non emittitur? Nunquid alicujus preces exiguntur, ne totus exhauriatur? Minimè. Ipſa Dei pietas, qua ſuper afflictos commovetur, manum retinet, ne totus calix evacuetur. D. Ambroſ. ibi: *Ad terrendum,* inquit,*plenus eſt calix,ad feriendum,non exinanitus plenus erat calix,cùm mors per triduum mandaretur, ſed occurrit miſericordia Dei;tenuit manum Angeli prius,quàm calicem exinaniret.*

Deus ex ſua miſericordia cohibet iram

Ambr.

56. Jerem. 1. Ait Deus per Jerem. 18. n. 18. *Si pœnitentiam egerit gens illa malo ſuo, quod locutus ſum adverſus eam;agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi, ut facerem ei. Et ſubito loquar de gente, & regno,ut ædificem, & plantem illud.* Expende illud verbum,*ſubito*,ſeu *repente*,ut alii legunt,quaſi cum Deus ſuorum lacrymas, ac pœnitentiam videt, non poſſit ſe continere,quin ei propitius adſit, D. Thom.ibi: *Subito,ſeu repente*, ait, *loquitur de Deo ad ſimilitudinem hominis; dicitur enim aliquis repente loqui, quando ſine præmeditatione loquitur.* Cum Deus videt ſuorum pœnitentiam, & afflictionem,abſque præmeditatione alicujus orationis,ac rogationis pacem loquitur, & ſuis miſericordiam largitur.

D. Thom. *Viſa pœnitentia Deus indilatè ad miſericordiã movetur.*

Matth. 15.*n.* 23. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes Diſcipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos.

VERSIONES.

Syriacus.	Ipſe verò nec verbum quidem reſpondit.
Euthymius.	Deprecabantur eum.
Theophylact.	Omitte illam, quia clamat
Vatablus.	poſt nos.
Arias.	Abſolve illam.
Arabicus.	Quia clamat in veſtigiis noſtris.
D. Chryſoſtom. homil. 17. *ex variis in Matth. Damaſc.* 2. *Paral. cap.* 14.	Quia clamat ante nos.

EXPOSITIO III.

57. Syriac. *Non verbo, ſed facto reſpondendum.* CLAMABAT mulier, deprecans filiæ ſanitatem. *Qui non reſpondit ei verbum*, ſed, ut habet Syriacus, *ne verbum quidem reſpondit*, non ex ſuperbia, ſed ex magno myſterio, ut dicam quæſt. ſequent. & non reſpondit verbo, ſed facto, ait Palatius, *Accedentes Diſcipuli,* ut inſtantius Dominum exorarent pro mulieris filiæ ſanitate; Apoſtoli,non rogati, advocatorum munus ſuſcipiunt. *Dimitte eam*, hoc eſt, manda eam non vacuam, ſed concedens ei id quod petit.

Palat.

58. Burgens. *Clamat.* Ingeminat enim voces ex ſua magna anguſtia. *Poſt nos* Lucas Burgenſis, moleſtia ſimul & dedecore nos afficit: moleſtiam enim clamor. præſertim cum Dominus latere diſpoſuerat, dedecus,clamantis mulieris conſecutio nobis parit; D.Chry.homil.17.ex variis in Matth. ut refert. D. Damaſcenus lib.2.Paral.c. 15 exiſtimat, alium Evangeliſtam ſcripſiſſe; *Dimitte illam, quia clamat ante nos, utrumque enim faciebat: Antè, & à tergo clamabat;poſtquam autem nihil ei reſpondit Chriſtus,à fronte venit clamans, miſerere mei,* Gravis tempeſtas, *affectio, & timor.* Qui timoris tempeſtate concutitur, à tergo jactatur ad Chriſti præſentiam, & faciem; tam miros timor parit effectus.

D. Chry. Damaſ. *Timor nos ducit in Dei præſentiam.*

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus Dominus huic mulieri non reſpondet?

59. D.Chryſ. QUàm novum, atque inauditum eſt hoc, ait Chryſoſtomus homil. 34. in Matth. Judæos ingratos rationibus inducit Dominus; & blaſphemantes rogat, & tentantes non negligit, hanc autem, quæ ſponte venit, quæ deprecabatur, & ſupplicabat; quæ nunquam nulla lege, nullis prophetis fuerit communita, tamen tanta cum reverentia acceſſit;ut nec reſponſo dignam putare videtur. Valdè ſanè mirum eſt,quod huic ſitienti, ac avidè currenti fons aquæ vivæ claudatur,ut ei verbum non reſpondeat. Cur autem ſine mota petitioni Centurionis, non vero Chananææ, reſponderit? jam tractavi tom. 3 c. 11. quæſt. 11. Vide ibi dicta. Ad noſtram quæſtionem.

Ratio difficultatis.

60. Chryſoſt. Hieron. Beda. Anſelm Carthuſ. D. Thom. Reſpondent primo D. Chryſoſt. D. Hieronym. Beda, D. Anſelmus, Carthuſianus, D. Thomas, & alii. *Non de ſuperbia*, ait D. Hieronymus, *Phariſaica, neque de Scribarum ſupercilio non reſpondit Dominus ſed ne ſua ſententia videretur eſſe contrarius, per quam juſſerat. Ne in viam gentium abjeritis: Nolebat enim occaſionem calumniatoribus dare, perfectámque ſalutem gentium, Paſſionis,& Reſurrectionis tempori reſervabat.* Non reſpondet Dominus, ac ſi mulierem contemneret, ſed ne ſuæ ſententiæ videretur contrarius,qua præceperat, *In viam gentium ne abieritis*, Matth. 10. Maximè enim decet,ut Magiſter, ac princeps ſuis dictis ſit conſtans. Deinde ac ſi Judæis calumniatoribus anſam murmurandi præberet,quòd,cùm eſſet miſſus ad Judæos,ad Gentes tranſibat. Unde ipſe ait, *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël.* Unde,ut notant D. Thom, & Maldonat. tam cunctanter ſe habet Dominus in hoc miraculo,ut manifeſtaret ſe non ſponte, ſed quodammodo invitum, & importunis mulieris precibus coactum miraculorum gratiam Gentibus impertiri. Gentium enim ſalutem alio, & proportionato tempori, ac occaſione reſervabat.

Matth. 10. *Magiſter ſuis dictis conſtans.*

D. Thom. Maldonat.

61. Euthym. Secundò Euthymius. *Fœmina clamabat, Chriſtus ſilebat, ſuſtinens, donec omnis fœminæ fides, animi modeſtia, ac prudentia manifeſtaretur. Simul etiam ut Judæis oſtenderet, qualem erga illos gereret affectum, cùm infirmos eorum ſemel tantum rogatus, imo neque ſemel quidem, ſtatim curabat; Gentilium vero*

Ut amicus, ſemel electus retineatur, multa comprobatione neceſſaria.

verò non ita. Tum cunctanter ſe habebat Dominus erga Chananæum, cùm tamen ſemel rogatus à Judæis ſalutem illis impendebat; imò verò aliquando hanc illi offerebat, ut ejus eximius affectus erga illos patefieret, ut ita eorum obſtinatio, malitia, ac digna à Deo repulſa declararetur. Quos enim in ſervos ac amicos ſemel elegiſti, ut à te rejicias, multa ſanè exigitur comprobatio.

62. Baſil.Seleuc. Tertiò D Baſilius Seleuc.orat. 20. *Ecce propter te, ô Judæe, luctu confertam deſpicio, commiſerationem tego, & ſi luctus miſereor, vociferantem, ut Gentilem averſor, tibi infidelitatis occaſionem præſcindens: nondum malum ſolvo, ne te ad invidiam commoveam.* Divini principis ingenium, retardabat favorem ſuum Gentili fœminæ, gtſi bene meritæ impendere; ne inde ruina, & offenſa Judæis gigneretur, repulſam optimè merenti dabat, ut inde aliis offenſæ amputaretur occaſio. Nec enim Deus ſuis cum aliorum offenſione benefacere ſolet. Vide tom.3.c.34.n.31.32.33.& 34.

Deus uni non benefacit cum injuria aliorum.

63. Baſil.Seleuc. Quartò. Idem Baſil.Sel.cit. loc. *O ſub inhumanitatis obtentu ſilentium longè humaniſſimum! O ſilentium vocalis admodum Judæorum accuſator? Namque ſilentio ad Judæos talia loquebatur: Vides, Judæe, Chananææ generoſitatem? vides, ex improba radice factum dilaudatum? Moyſem non ſuſcepit latorem legis, & Moyſes agnovit Dominum: Prophetas neſcivit, & à Prophetis cantato credidit: non vidit ſigna, & David filium confitetur: Deum poſt miracula negaſti, Judæe, & huic illa ante miracula credidit.* Et poſt pauca ſubdit. *Curationis dilatio, fidei ſpecimen; ſanitatis propagatio voluntatis in muliere comprobatio.* Suo alto ſilentio multa Judæis, ac mulieri Chriſtus loquebatur, Judæis eorum infidelitatem, ac obduritiem arguendo; nam, cum in lege eſſent enutriti, Deum in lege promiſſum non agnoſcebant, Mulieri etiam loquebatur, ut ſuo ſilentio illius fides ac voluntatis fervor probaretur.

Silentium ſuam etiam habet vocem multa loquentem.

64. D. Chryſoſt. Quintò. D. Chryſ hom.44 in Gen *Sciebat Dominus, ait, reconditam margaritam, quam latere nos nolebat. Idcirco differebat, nec reſponſa dignabatur: ut poſteris omnibus, mulieris ſedulitas, magna fieret doctrina.* Videbat Dominus ingentes mulieris virtutes, quæ ut patefierent, non reſpondebat, ut cunctis clareſcet, quàm digna beneficio mulier eſſet. Mandaverat Dominus ſuis *In viam Gentium ne abieritis*, ad legem ergo, à ſe impoſitam tranſgrediendam, mulierique Gentili beneficium impertiendum, multum urgens cauſa, magnaque comprobatio exigebatur.

Ut fiat in lege diſpenſatio requiruntur multa

65. Carthuſ. Oſtendebatur mulieris ſedulitas, charitas, ac inſtantia, qua pro filia deprecabatur; ipſe autem non reſpondit, ait Carthuſ. *ut illa inſtantius peteret, & ardentius poſtulando copioſus exaudiretur.* Deus aliquando diſſimulat, noſtras preces exaudire, ut largius concedat, & gratius deſideratum donum ſuſcipiatur. D.Chryſ.hom. 17. ex variis in Matth. *Non reſpondit, quia fidem illius amplius provocabat; & animum perſeverantia exercebat.* Non reſpondit, ait Theoph. *firmam mulieris fidem manifeſtam reddidit.* Cùm eſſet Gentilis, antequam miracula videret, tam conſtanter Chriſtum credidit Deum, ut jam ex Seleuco notavi; & etiam ut illius perſeverantia declararetur; nam quamvis repulſa, non deſiſtit, quod monemur, in oratione perſeverandum. D. Auguſt. ſerm. 4. de tempore. *Clamabat fœmina, ait, & diſſimulabatur à Chriſto, non ut à miſericordia negaretur, ſed ut deſiderium accenderetur; non ſolum ut deſiderium accenderetur, ſed ut humilitas commendaretur.*

Deus diſſimulat exaudire noſtras preces ut largius concedat. D. Chryſ. Theoph.

Fides, perſeverantia, & humilitas mulieris. Auguſt.

Etiam ut probaretur eximia mulieris patientia; qua in ſua petitione pro filiæ ſanitate deprecans, rigidam accepit repulſam ſilentio, & verbis. Silentio, dum ei non reſpondit. Verbis, cum eam canem appellat, *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Quod eleganter deſcribit D.Baſil.Seleucus citata orat 20. *O diram inhumanitatem, non luctu abjectam miſeratus eſt; non matrem filiæ doloribus lancinatam ſolatus; non naturæ ſuas agente partes commiſeratione ictus eſt, ſupplicantem averſabatur, & clamitantem refugiebat.* Et poſtea ſubdit, *Commodior erat tacens, quàm loquens: ab eo inſuper tunc dictis ſpes excuſſit concepto mœrore, Contumeliarum additamento calamitates meas cumulavit. Canit tanta hominum turba gaudio.* Cum mulier multa fide, humilitate, ac perſeverantia eſſet digna beneficio, valde rigida videbatur & dera repulſa. In muliere quoque ſe manifeſtavit prudentia, ut etiam ponderat citatus Chryſ. *Vide, ait, mulieris prudentiam, qualiter nec contradicere auſa eſt, nec contriſtata eſt aliorum laudibus, nec moleſtata in proprio convitio; & tandem prudentia apparuit, quia ſcivit quærere medicum bonum, non recurrit ad ſacrilega remedia maleficiorum.* Quod etiam ponderat Origen, & Theoph. Et quid prudentius, quà ſcire quærere bonum Medicum, bonaque medicamenta, & convicio nominis canis non triſtari? 66.

Magna patientia, ſufficere repulſæ in petitione. Baſil, Seleuc. D.Chryſoſt. Origen. Theoph. *Prudentia ſcire quærere bonum medicum.*

Sextò Gloſſa. Abulenſ. quæſt. 67. *Non reſpondit, ut Diſcipuli pro ea rogarent, oſtendens, neceſſarias eſſe preces ſanctorum ad impetrandum.* Vide tom 2. c. 29 q.9. n. 62. Voluit Dominus, ut Diſcipuli petant ut ſic daretur occaſio ad perpetrandum miraculum. Septimò. Euthym. *Chriſtus, ait, penitus ſilet ſuſtinens, donec omnis illius fides manifeſtetur, quod vario modo facere ſolet in multis. Simul etiam ut è diverſo, Judæis oſtenderet, qualem erga illos gereret affectum, quum infirmos eorum ſemel tantùm rogatus, imò nec ſemel quidem, ſtatim curabat, Gentilium vero non ita* Deus etſi differt, beneficium non aufert. Siluit erga mulierem Gentilem, ut oſtenderet, quàm diverſo modo ſe haberet ad filios, ac alienigenas; nam filios etiam non rogatus ſtatim curabat, ad alienos verò cum aliqua mora, ac cunctatione ſe habebat. 67. Gloſſar Abulenſ. Euthym.

Diverſis modus erga filios, ac alienos.

Octavò i Sic rem explico. Impoſuit Chriſtus D. ſuis Diſcipulis præceptum, *In viam Gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis, ſed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Iſrael.* Matth. 10 n.5. Acceſſit ad eum hæc mulier Gentilis, multum pro filiæ ſanitate deprecans; nec attendit, nec reſpondit Chriſtus, rogant Apoſtoli, ut mulieris clamoribus condoleat; quibus & ipſe ait: *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael,* Nec adhuc illius optatis condeſcendit. At verò poſtquam ipſa ſe maxima fide tranſplantatam, ac transformatam in filiam Abrahæ declaravit, *O mulier, magna eſt fides tua!* ſtatim ei annuit: *fiat tibi, ſicut vis.* Cur modò, & non antea? Ut firmiter ſtet divini verbi ſtabilitas. Verbum ejus erat, *In viam Gentium ne abieritis, ſed potius ite ad oves Iſrael.* Quamvis ego mulier ut Gentilis accedi, non obtinet; at verò poſtquam ipſa inter oves Iſrael fide eſt transfuſa, & computata, ſtatim optatis fruitur, ut ita divini verbi incôcuſ perſiſtat veritas, ut nec à minimo upice defeciſſe videatur. 68. Matth 19.

Deus verax in ſuis verbis.

Ingreditur Jeſus domum Zachæi Publicani, & gentilis, ut eum multis donis repleret; antea tamen permiſit: *Hodie ſalus domui huic facta eſt; eo quod & ipſe ſit filius Abrahæ? venit enim filius hominis* 69. Luc. 11.

quærere

*quærere,& ſalvum facere,quod perierat.*Luc. 19. n. 9. Ad quid in primo ingreſſu Ethnicus homo de ſtirpe Abrahæ declaratur? Ad quid inter Iſraeliticas oves computatur alienigena? Ut divini Verbi fidelitas inenervata appareat: dixerat enim ipſe, ſe venire ad quærendas oves perditas Iſrael; ne ergo Zachæum donis ſalutis replens, videatur tantillum verbi ſui ſtabilitas infirmari, ipſum inter natos Abrahæ computandum aſſeverat, ut totius calumniæ occaſio amputetur, cùm illius domus tantis donis cumulatur, Gloſſa D. Bonav. *Zachæus filius Abrahæ dicitur, non carne, sed fide.*

Zachæus factus filius Abrahæ, repletur donis.

Gloſſa. Bonavent.

70. Poſtquam ſublatis omnibus excuſationibus Moyſi injuncta eſt delegatio in Deum, ut pergeret ad Pharaonem, ut de ejus ergaſtulo Iſraelem erueret; ſtatim ſubnectitur numerus filiorum Iſrael *Iſti ſunt principes domorum per familias ſuas: filii Ruben primogeniti Iſrael, Henoch, & Phallu, Heſron, & Carmi* Exod. 6. n. 14. Ad quid interrumpitur hiſtoriæ ſtylus; nam impoſita legatione ad Pharaonem, conſequens erat, ut ſcriberetur, quomodo Moyſes ante ipſum comparuit: ad quid perducitur numerus filiorum Iſrael in quarta generatione? Prædixit Deus olim Abrahamo, quomodo ejus filii futuri erant captivi in Ægypto: *Quarta generatione revertentur huc*, Gen. 15. n. 16. Quando ergo Deus deſcendit, ut ſuum populum de manu Pharaonis liberet, commemoratur quarta generatio, ut oſtendatur divina veritas in ſuis verbis, & quomodo id, quod promiſit, ſuo deſignare tempore exequitur, & implet. Rupertus l. 1. c. 15. *Ad comprobandum*, ait, *veritatem Dei, qui ad Abraham de hac ſervitute, & ſubſequenti libertate filiorum Iſrael ante locutus dixerat: Generatione autem quarta revertentur huc: Ut ergo tempus à Deo præfinitum adventaſſe appareat, generationem filiorum intexere incipit.*

Exod. 6.

Geneſ. 15. *Deus verax in ſuis verbis.*

Rupert.

81. Ad Sodomam veniunt duo Angeli, quos Loth in domo ſua hoſpitio excipit; ſtatim ſubvertit Textus: *Priuſquam autem irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum à puero uſque ad ſenem omnis populus ſimul.* Gen. 19. n. 4. Hujus rei conſecutio maximè notanda, ac admiranda: Quomodo in tam ampla, & vaſta civitate duorum virorum adventus ita notus, ac divulgatus eſt, ut omnes ſtatim ad Loth domum convolaverint? Deinde res magnum importat myſterium, quod univerſi à puero, & ſene, nullo dempto, ad juſti viri domum comparaverint. Ad quid hæc tam exacta deſcriptio? Abrahamus ſupra agens cum Deo multis contendit pro liberanda Sodoma ab imminenti ſupplicio, ac à ſententia Dei in nefandos promulgata Et tandem ambo pacti ſunt, quod ſi decem viri juſti fuiſſent inventi in civitate, Deus à ſua ſententia abſtinendus eſſet. Gen 18. n. 32. Scribitur ergo, quod Loth ſedebat in foribus civitatis, quando Angeli ad eum venerunt, ex quibus, tanquam è loco publico, ſtatim eorum adventus publicatus eſt, & quod omnes à puero, & ſene turmatim in domum Loth ad execrandum ſcelus perpetrandum concurrerant, ut comprobaretur, nec decem juſtos fuiſſe inventos neminémque ex eis extitiſſe juſtum, ut cunctis fiat evidens divina veritas in verbis ſuis, ne aliquis contra eam quidquam valeat oblatrare aut dicere, Deum promiſſis non ſtetiſſe. Cajetan. *Fuit, ait, inquiſitio facta Sodomæ, promiſſa Abrahæ, an in Sodomis eſſent decē viri juſti? Curſus enim iſte non hyperbolicè deſcribitur, ſed ad manifeſtandam inquiſitionem divinam, Lege ante ſcriptum colloquium inter Deum, & Abraham, invenies, de maſculino tantum genere fuiſſe ſermonem, dum è quinquaginta uſque decem juſtos deſceſſum eſt, & propterea virorum dumtaxat hic mentio fit, dicendo à puero uſque ad ſenem.*

Geneſ. 19.

Gen. 18.

Maximè declaratur Deus verax in ſuis verbis, & promiſſis.

Cajetan.

QUÆSTIO VIII.

Quare Diſcipuli pro muliere rogabant.

PRimò dici poteſt in hac re, ut teſtatur Abulenſis citandus, quòd Diſcipuli non rogarunt pro muliere; ſed ejus clamoribus fatigati rogabant, ut Dominus eam à ſe expelleret, & abjiceret: non enim dixerunt, exaudi eam, ſed dimitte eam. 72. Abulen.

Tamen conſtans eſt Patrum ſententia, quòd Diſcipuli miſericordiâ moti rogarunt pro muliere, ut Dominus ſanaret filiam ejus It. D. Chryſ. homil. 38 & 44. in Geneſ hîc D. Hieron. Beda D. Paſchaſius, D Baſil Seleuc. cit. S Thom. Abulenſ. quæſt. 68. Hæc ſententia manifeſtè comprobatur ex Chriſti reſponſione ad Diſcipulos: *Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael.* Si autem Diſcipuli tantum peterent, ut eam objiceret, ac expelleret, non hoc modo Chriſtus reſponderet, his enim verbis volebat ſignificare, quòd non licebat, hæc mulieri concedere, ſed Judæis ſolùm, quia ad illos ipſe primò venerat. Ac proinde, cùm Chriſti reſponſio eſſet juxta mentem Diſcipulorum, & eorum verba, Diſcipuli pro ſanitate impetranda deprecabantur. Præſens quæſtio inquirit: Quare Diſcipuli rogarunt?

73. Chryſoſt. Hieron. Beda Paſchal. Baſil Seleuc. D. Thom. Abulenſ.

Diſcipuli pro muliere rogarunt.

Ad quæſtionem reſpondet primò Gloſſ.: quod ſic ex Concilio divino diſpoſitum eſt, ut oſtenderetur, Sanctorum preces eſſe nobis valde neceſſarias, & utiles, quia licet, ut Diſcipuli rogarunt, ſtatim Dominus non exaudierit, in aliquo tamen fuit exaudita eorum oratio: nam antequam illi loquerentur, etiamſi mulier clamaret, Chriſtus non reſpondebat aliquid; poſtquam autem Diſcipuli pro ea rogarunt; Chriſtus reſpondit. Secundò Abulenſ q 69. ait, quod ſic permiſſum eſt ad magis ſe excuſandum adverſus Judæorum calumnias: nam ſi obmurmurarent, quod ſanitatum beneficia Gentibus impendebat, dicere poterat, quod hoc factum eſt magna mulieris importunitate, ita ut pro ea diſcipuli deprecarentur.

74. Gloſſ. *Preces Sanctorum nobis valdè utiles.*

Abulenſ.

Tertiò D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. *Pro hac Diſcipuli interpellant*, ait, *fortè, quia adhuc myſterium Salvatoris minus intelligebant. Ideo durum iis viſum eſt, quod ad tam deprecatorias voces longè jam diu nullum reſponſum daret.* Duas rationes nobis inculcat S. Pater. *Diſcipuli rogabant pro muliere, quia myſterium Salvatoris minus intelligebant.* Sic ſæpe homines loquuntur de iis, quæ viri magni operanturi quia eorum conſilium, mentemque non capiunt neque prehendunt: non enim diſcipuli callebant altitudinem diſpoſitionis, ob quam Dominus tacebat. De quo vide ſuperiorem quæſtionem. Secundò. *Durum viſum eſt, quod ad tam deprecatorias voces nullum reſponſum daret.* Quamvis mulier nil peteret à Diſcipulis; ipſi pro muliere petunt: videbant, ejus orationes poſt tergum Domini effundi, & duriſſimum eis viſum eſt, quod orationes tanta humilitate prolatæ, ut ante conſpectum Domini non auderent apparere, non citò exaudirentur Orationi cum humilitate reſiſtens, ſatis durus judicatur.

75. Paſchaſ.

Sæpè homines loquuntur, quia eorum conſilium non intelligunt.

C 2. Quartò

Paschas. Quartò idem Paſchaſius citato loco: *Diſcipuli pro hac Dominum interpellant, pro amore piiſſimi Magiſtri, ne quaſi cuipiam durus videretur; imo ut miſericors fieret, exorabant.* Unde diſcipuli fiunt rogatores mulieris hujus, cum apud hoſpitem ſuum Lazarum, quod pro eo rogarent, non legatur, Cur modò pro hac fœmina deprecantur? *Pro amore piiſſimi Magiſtri.* Sic Dominum diligebant, ſicque ſtudebant pro ejus nomine divulgando, ut metuentes, ne apud Gentiles ejus nomen malè audiretur, quòd illis durus extabat, cum ſuis eſſet valdè bonus, ac benignus, illum ſedulè rogarent, ut extraneæ mulieri petita concederet. Vel dic, quòd veri Chriſti amatores nolebant ipſum ab aliquibus ſeverum reputari, ſed magis miſericordia ab omnibus notum haberi.

Boni amici conſulunt bono nomini regis.

77. D. Chry. Quintò D. Chryſ. hom. 54. hæc verba ſic explanat, *Dimitte eam. Æſtimo diſcipulos ad calamitatem mulieris eſſe triſtatos, ſed tamen non ſunt auſi dicere. Da ei hanc gratiam, ſed dimitte eam. Sicut & nos cùm volumus alicui perſuadere, multoties contraria dicimus.* Diſcipuli longa experientia, in Chriſti clementia inſtructi, rogant, ut ſupplicantem mulierem dimittat, non vacuam, ſed optato dono plenam; ex ingenti enim pietate Chriſti perſpectum habebant, quod mulierem non dimitteret, niſi conceſſo beneficio. Unde diſcipuli, mulieris repulſam precantes, clementiam deprecabantur. Tam benignus eſt enim Deus, ut non ſolùm rogatus beneficium concedat, ſed etiam negantibus, & contrarium petentibus idem largiatur.

Rom. 8. D. Chryſ. Theoph. Oecumen. *Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, Rom. 8. n. 7. Alii verba transferunt, *gemitibus contrariis.* Per Spiritum autem D. Chryſ. Theophylactus, Oecumenius, virum ſpiritualem interpretantur. Tanta eſt enim divinæ pietatis magnitudo, ut ſive à ratione concedendi, ſive ab occaſione denegandi ad largitatem promoveri ſoleat. O ingens divinæ pietatis arcanum, cui negandi occaſio dat miſerandi anſam!

Divina pietas, ſive à concedendi, ſive à negandi occaſione moveatur ad largiendum.

78. Baſil. Seleuc. Sextò D. Baſilius Seleucus orat. 20. *Interim*, ait, *Apoſtolorum chorus, cum neque ſilentii Domini ſapientiam ſatis cognoſceret, neque mulieris voces ferre poſſet, vicarius interceſſor apud Salvatorem intervenit, ac mulieris oratores fiunt Chriſti Diſcipuli, & infirmæ mulieris ſuſceptis precibus hortabantur Dominum: Dimitte illam, quia clamat poſt nos.* Diſcipuli adhuc imperfecti, ac impoliti in virtutis negotio, typum ſæcularis interceſſionis apud mundiales principes adumbrant. Munus intercedendi pro fœmina diſcipuli ſuſcipiunt, & ad hoc rationem allegant, non ut mulier voti compos fiat, nec ut pro ſuis generoſis virtutibus, fide, humilitate, ac perſeverantia ſalutem filiæ impetret; ſed quia *clamat poſt nos*: ejus nempè multiplicatis gemitibus, ac vocibus fatigamus. Ecce quid ſuggerit vicarius interceſſor, non mulier optata ſalute fruatur, nec ut in miraculo perpetrato Dei gloria manifeſtetur; ſed ut ipſa à moleſtia, ac tædio liberetur: non aliorum commodo, ſed tantum ſuo ſtudet vicarius interceſſor. *Cum neque mulieris voces ferre poſſet, apud Salvatorem intervenit.*

Aulicus, ac vicarius interceſſor, non aliorum commodo, ſed ſuo ſtudet.

79. Detentus Joſeph in carcere Præpoſito pincernarum explicavit ſomnium, quòd ipſe viderat, nempè poſt tres dies functionibus ſui muneris reſtituendum eſſe, aitque illi ſanctus adoleſcens: *Memento mei, cum bene tibi fuerit, ut ſuggeras Pharaoni, ut educat me de iſto carcere, quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacũ miſſus sũ.* Gen. 40. n. 14. Tamen poſtea, proſperis ſuccedentibus rebus, oblitus eſt homo interpretis ſui per duos annos; & tunc recordatus eſt, cùm enucleationes ad Pharaonis ſomnium conquærerentur, dicens, *Eſt ibi*, ſcilicet in carcere, *puer Hebræus, cui narrantes ſomnia audivimus, quidquid poſtea probavit eventus. Ego enim reſtitutus ſum officio meo*, Gen. 41. n. 12. Pro Joſeph eligitur ipſe Præpoſitus interceſſor apud Pharaonem, ut de ejus innocentia exorator exiſtat, *& hic innocens miſſus ſum.* Tamen cùm de illo apud regem verba facit, ſolum de ſua ſublevatione ad antiquum munus agit: *Ego enim reſtitutus ſum officio meo* Cur non innocentiam, à tuo interprete tibi commendatam ſuggeris? Cur illam prætermittis? Ecce vicarius interceſſor Palatinus nihil de aliorum juſtitia, ac innocentia pertractat, ſed tantum ſuæ utilitati ſtudet, quomodo nempè ipſe reſtitutus, ac exaltatus ſit in ſuo munere Cauſa innocentiæ aliorum è memoria excidit; propria verò ſublimatio altâ mente retinetur.

Gen. 14. Gen. 4.

Palatinus interceſſor non de aliorum juſtitia, ſed de ſuo commodo tractat.

80. Inter cæteras Ægypti plagas denuntiat Moyſes Pharaoni, quod cras erit pluvia grandinis multæ nimis: ac proindè ſubdit, mitte, & congrega jumenta, & univerſa armenta, & duc in domos, ne cadente grandine, in agro pereant. Tunc ait Textus: *Qui timuit verbum Domini de ſervis Pharaonis, fecit confugere ſervos ſuos, & jumenta in domos.* Exod. 9. n. 2. Si timore Dei concutiebantur aulici iſti, cur nihil aliud faciunt, niſi pecora ſua in ſtabula ducere? Cur non potiùs conveniunt regem ac pro oppreſſis Judæis verba proferunt, ut eos dimittat, juxta Domini mandatum, ut Domini ira à rege avertatur, totumque regnum à tanta vexatione eximatur? Cur ei non objiciunt, quare tot viſis miraculis adhuc in ſua protervia perſiſtit, & Dei juſſis reſiſtit? Cur ergo eis tantum cura incumbit, ut pecora ſua ſervent? Timebant Deum, tamen de ſervis Pharaonis erant, & ideò ipſorum virtus tantùm eò tendebat, ut ſuo commodo, ſuiſque rebus conſpiceret, non verò ut per eorum interceſſionem aliorum libertati, ac utilitati conſuleret; unde neglecto communi bono, ſolùm ſuis providebat. Lyppomanus, *In ſervis Pharaonis erant timentes, qui abominabantur regis atrociſſima imperia, aulicorum tamen more muti ad patrocinium pro afflictis.*

Exod. 9. *Aulici ſolùm de ſuo commodo pertractant.* Lyppom.

Matth. 15. *n.* 24. Ipſe autem reſpondens ait, Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël.

VERSIONES.

Arias. Non ſum legatus, niſi ad oves perditas.

Syriacus. Niſi ad oves, quæ aberraverunt à domo Iſraël.

Arabicus. Ad oves errantes domus Iſraël.

EXPOSITIO IV.

81. Describitur ſecunda mulieris repulſa. *Ipſe reſpondens ait.* Reſpõdens aſſignat quare huic afflictæ fœminæ tã difficilẽ ſe exhibeat, qui omnibus miſeris valdè facilis eſſe conſueverat. Diſcant Magnates ſuarũ actionũ reddere rationẽ, præcipuè cùm à ſolito more deviant. *Non ſum miſſus*, tanquam Meſſias

Princeps de ſuis factis dat rationem.

ſias à Deo promiſſus Iſraëliticis, niſi ad eos per mei corporalem præſentiam, meamque doctrinam, ac miracula ſpecialiter paſcendos. *Ad oves* Iſraëlitas oves appellat, ut ait hîc D. Hieronymus, *Ut ex hoc loco etiam unam errantem ovem de alia parabola intelligamus*, Luc. 15. num. 2. Ut ita deſignetur, quanta ſit cohærentia in parabolis, ac doctrina Chriſti. *Quæ perierunt* malitia ſua, ut ait Theophylactus. *Domus Iſraël*, non ait tribus, vel populi Iſraël, ſed domus, ut denotetur eximia ſolertia, ac cura, quam Deus habebat ſuper illum populum, ut pater familias ſuper domum ſuam, cujus omnia ſunt illi in proſpectu, ac promptu. *Regnabit in domo Jacob* Luc. 1. n. 52. Dicitur Iſraël nam ad illum per ſui præſentiam directus eſt Chriſtus. Unde à Paulo Roman. 15. num. 8. Chriſtus dicitur, *Miniſter circumciſionis*, id eſt circumciſorum.

Hieron. Luc. 15. — Teophyl. — *Multam curam Deus de Iſraël habebat.* — Luc. 1. — Rom. 15.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus Dominus cum venerit in remedium totius generis humani, dicat, quod non eſt miſſus, niſi ad oves Iſraël?

82. Populum Iſraël ovem appellat Dominus: *Non ſum miſſus; niſi ad oves Iſraël*: & tamen hujuſmodi populus, non ſolùm paſſim à Prophetis, ſed etiam ab ipſo Domino rapidis lupis comparatur. *Ecce ego mitto vos, ſicut oves in medio luporum*. Matth. 10. num 16. Unde hujuſmodi oves in tantam turpitudinem devenerunt, ut lupinam feritatem ebiberent, ut non ſolùm ſervis, ſed etiam ſervorum Domino necem inferrent? Vivebat Iſraël ſub juriſdictione Romanorum, unde de horum conſortio, ac contagione tantam hauſit immanitatem, ut Domini ſui necem perpetraret D. Chryſologus ſerm. 100. *Audi*, ait, *ipſum dicentem: Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël ſed oves luporum contagione jam rabidæ, & ipſis beſtiis propria feritate ſæviore, laniare, & violare ſemper ſuum voluere paſtorem*. Expende illud: *Oves luporum contagione*. Pro quo vide multa tom. 1. 2. & 3. verb. *Societas*.

Matth. 10. — *Societas malorum multum nocet.* — D. Chryſol.

83. Quæſtio præſens inquirit: Quomodo Chriſtus Dominus, qui in omnium Gentium ſalutem venit ut ipſemet dixit: *Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet ad me adducere*. Joan. 10. n. 16. dicat in præſenti, quod non eſt miſſus, niſi ad oves quæ perierunt domus Iſraël. Dupliciter ſolvitur quæſtio.

Joan. 10.

84 Primò, ut docent D. Cyrillus l. 5 in Iſaïam, ad illa verba: *Lætare Jeruſalem*. S. Eucherius quæſtionibus in Matth. D. Ambr. in Pſalm. 43. D. Hieronymus, & Beda hic, D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. Quod Chriſtus ait, ſe eſſe miſſum ad oves, quæ perierunt domus Iſraël, quia ad illas primum venerit, ut inquit Paulus Actor. 13. num. 46 *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repelliſtis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, Ecce convertimur ad Gentes*. Ut enim repellantur, qui ſemel electi fuerant amici valde exacta requiritur comprobatio. Eleganter D. Ambr. ſerm. 43 *Oſtendere dignatus eſt*, ait, *propoſitum, quod eos, quos primo elegerat, nequaquam refutare cupiebat, & ſæpe devios, & errantes paterno quodam revocare quærebat affectu*.

Prima interpretatio. — D. Cyrill. — S. Eucher. — D. Ambr. — Beda. — Paſchaſ. — Hieron. — Actor. 13 — *Ut electus amicus repellatur, multa exigitur comprobatio.* — D. Ambroſ.

Deinde ait Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 121. 85.
Omnem Judæis excuſationem præcidens: Quoniam patribus ſalutem promiſerat, idcirco ad eos, & ex ipſis venit; ac tantiſper Gentiles minimè admittebat priorem illis ingreſſum ſervans. Poſtquam autem obſtinatam Judæorum improbitatem perſpexit, ac contra Gentiles ad bonum flexibiles eſſe reperit, à mortuis reſurgens, Diſcipulis, ut Gentes omnes docerent, mandavit. Primò Deus lucrifacere volebat Judæos, ſed cùm ipſi eſſent obſtinati, ad Gentes convertitur prædicatio.

Peluſiot.

Secundò, & aptius dicendum eſt cum D. Auguſtin. tract. 31 in Joan. & ſerm. 74. de temp D. Hilario, Abulenſi, Carthuſiano, Cajetano, & aliis. Quòd Chriſtus Dominus dicitur miſſus tantum ad Judæos, ut illis in propria ſua perſona prædicaret, illiſque præſentia ſua corporali miracula exhiberet, & ideò ab Apoſtolo, ut dixi in expoſit. *Miniſter circumciſionis* dicitur. Sic ait D. Aug. cit. loco ſerm. 4. *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël, ait Dominus, ut illis præſentiam ſui corporis exhiberet: non ut oves, quas habebat in Gentibus, contemneret*. Cur autem præſentiam ſuam voluit exhibere potius Judæis, quàm Gentibus? Ratio eſt in promptu, juxta D. Auguſt. citato tract. 31. propter fidem promiſſionis Abrahæ factæ. Et ideo in regionem Tyri, & Sydonis venit nec ut prædicaret, nec ut miracula faceret, ſed ut lateret Huic autem mulieri gratiam miraculi impertivit ejus velut importunis precibus coactus 86.

Auguſt. — Hilar — Abulenſ. — Carthuſ. — Caiet. — Auguſt. — *Secunda interpretatio.* — *Chriſtus venit ad docendum Judæos in propria perſona.*

Valde celebris eſt quæſtio apud Expoſitores, 87.
Cur Doctor Gentium ſtatim in exordio ſuarum Epiſtolarum ſe Apoſtolum vocat *Paulus ſervus Jeſu Chriſti vocatus Apoſtolus*, ad Rom. 1. num. 1. Cor. 1. & 2. & ſic in aliis. At in Epiſt. ad Hebr. nec nomen ſuum expreſſit, nec ſe Apoſtolum dicit, ſed abſolutè incipit. *Multifariam, multiſque modis*, c. 1. n. 1. Cur de more ſuo ad Hebræos ſe non dicit Apoſtolum? Cur hic nomen ſuum ſubticuit? Eleganter Theodoretus in Prologo ad Hebræos apud Oecumen. *Cum Dominus*, ait, *tanquam Dei Omnipotentis Apoſtolus ad Hebræos miſſus eſſet? Paulus qui ad Gentes miſſus erat, non ſcripſit ſe Hebræorum Apoſtolum*. Erat Paulus Doctor ac Apoſtolus Gentium; Chriſtus autem Dominus conſtitutus fuerat à Patre Doctor, ac Apoſtolus Hebræorum, ideo Paulus ad Hebræos ſcribens ſe Apoſtolum non dicit, eorum enim Apoſtolus Chriſtus Dominus extabat, ut ipſemet ait: *Non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël*.

Rom. 1. — 1. & 2. Cor. — Hebr. 1. — Theod. — *Chriſtus Hebræorum Apoſtolus.*

Valde mirum, quod Paulus dicatur Gentium 88.
Apoſtolus, quæ in magna amplitudine extabant; & Chriſtus Dominus Æterni Patris filius datus ſit à ſuo Genitore Hebræorum Apoſtolus, qui erant in parvo numero; & fortè hac de cauſa dicuntur oves domus Iſraël, & non regni Iſraël, ob ſuam enim paucitatem veluti unam domum conſtituebant Hæc ſanè eſt divina conditio, ut ſibi minora eligat, aliis verò majora concedat. Alii dicuntur reges Gentium, Luc. 22. n. 25. Alexandérque introducitur totius Orbis Imperator: Machab. 1. n. 5. Aut Chriſtus Dominus à Magis publicatur Judæorum Rex Matth. 2. num. 2. In parabola de ove perdita ait Chriſtus Dominus, quod bonus ille paſtor, qui habebat centum oves, cùm perdiderit unam, *Nonne dimittit nonaginta novem, & vadit ad illam, quæ perierat*, Luc. 15. n. 4 Pro una ove tantas relinquit, & ùnam tantum quærens per tot vias, & montes, pergit D. Chryſologus ſerm. 168. *Hæc parabola*, ait, *plus divinæ poteſ-*

Chriſtus aliis dat majora ſibi minora eligit. — Luc. 22. — Machab. 1. — Matth. 2. — Luc. 15. — Chryſol.

poteſtatis, quam conſuetudinis humana loquitur, & exprimit veritatem. Magna relinquere, amare minora, Dei poteſtatis eſt, non eſt cupiditatis humanæ. Expende ultima verba pro noſtro inſtituto.

Matth. 15. *n.* 25.	At illa venit, & adoravit eum dicens, Domine adjuva me.
Num. 26.	Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

VERSIONES.

Syriacus. 25.	Domine mi.
Theophylact.	Succurre mihi.
Syriacus. n. 26	Non decorum eſt, accipere panem liberorum, & objicere canibus.
Græcus.	Non decens; ac conveniens eſt.
Vatablus.	Non decorum eſt.
Arias.	Non eſt pulchrum, ſumere panem filiorum, & jacere canibus.
Tertull. lib. 4. *contra Marc. cap.* 4.	Non eſt bonum, auferre panem filiis, & dare canibus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. *n.* 27.	Qui dixit illi. Sine prius ſaturari filios: non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

EXPOSITIO V.

89. CHANANÆA à Chriſto repulſa non deſiſtit, ſed inſtat. *Venit.* Hactenus mulier poſt eum clamabat, non accedens, quia Dominus nolebat loqui; tunc verò quia viderat, Dominum jam reſpondiſſe Diſcipulis, ut ait Abulenſis quæſt. 75. etiam putavit, quod ſibi reſponderet. [Abulenſ.] Et quamvis uſque modo mulier non prodiret in ejus conſpectum, ut notat Euthymius; [Euthym. *Sequi viam utilem.*] nunc autem coram eo venit Ut Diſcipulis; qui ob ejus importunitatem, quia clamaret poſt eos, nunc venit in præſentia, ut magis ſuam importunitatem exprimeret, ut quæ ob ſuam inſtantiam cœperat habere rogatores, ex ipſa importunitate donum obtineret. *Adoravit.* Supplex procidit ad pedes ejus, ut ſcribit Marcus 7. n. 25. [Marcus. 7.] Speravit honoris, ac humilitatis officiis benignitatem promereri *Domine*, Deum confitetur. *Adjuva me.* Non ait, ut notat Carthuſianus, & Palatius, [Carthuſ. Palat.] ſana filiam meam, ſed adjuva me, calamitatem filiæ propriam reputabat. Et ait, *adjuva me*, ſciebat enim, quod ſolum ſuo adjuvamine ſalutem aſſequi poterat; & quòd, ſi ipſe ſuo adjuvamine inciperet, ſanitatem perficeret.

90. *Qui reſpondens ait:* Hæc eſt ſecunda Chananææ re pulſa, & durior priore; illam enim canem vocat. *Non eſt bonum*, id eſt ut habet Græcus, [Græcus.] *non eſt decens, & congruum.* Princeps ex decentia, & congruentia debet operari. *Sumere panem filiorum.* Cum filios nominat, patrem ſe dicit. Panem], gratiam ſcilicet Evangelii, ac miraculorum. Euthym. [Euthym.] *Panem dicit ſanitatem, non corporum tantum, verum etiam animarum.* De ſacra Euchariſtia interpretatur D. Theophylus lib. 1. in Evangel. [*Panis ſacra Euchariſtia.* Theophyl.] *Canem corpus ſuum dicit.* Per filios autem Judæi ſignificantur Exod. 4. n. 21, Pſalm. 147. n. 8 & 9 Iſaiæ 1. num. 1. [Exod. 4 Pſal. 147. Isai. 1.] Gratia enim Evangelii ſolis Judæis, tanquam fidelibus, erat promiſſa. Unde, juxta D. Marcum, ait Chriſtus. *ſine prius ſaturari filios*: id eſt, prius ſanem omnes Judæos ad me venientes, meamque opem expoſtulantes. [Theoph. Abulens. Pſal. 21. Ad Phil. 3. D. Chryſ. D. Marc.] *Et mittere canibus* ſcilicet Gentilibus (è quibus erat hæc mulier;) erant enim hi à Dei cultu alieni, & valde impudentes, cum publica idolorum fornicatione. Deſignatur, quod Iſraëlitæ tunc in Dei familia id reputabatur, quod in homines familia ſunt filii; gentiles autem, quod in homines familia eſt quid abjectum, utpotè canes, quales erant omnes Gentiles, præcipuè Chananæi, apud Hebræos, ut notant Theophylactus, Abulenſis q. 75. Tamen breviter Iſraëlitæ militia ſua, ut canes ſunt habiti, Pſalm. 21. n. 17 Philip. 3. n 2. Gentiles verò Dei gratia in filios evecti, ut aſſerit D. Chryſologus ſerm. 100.

QUÆSTIO X.

Quare Dominus tanta aſperitate reſpondit huic mulieri, ut eam canem appellet?

RES magna ponderatione digna, quòd piiſſimus Jeſus huic afflictæ mulieri, in qua tot, 91. tantæque virtutes reſplendebant, tam rigidè reſponderit. Unde Origenes homi. 7. de Diverſis, dicit: [Origenes.] *Latronem liberaſti, meretricem virginibus prætuliſti, & ſolam miſeram hanc mulierem deſpicis deprecantem? Quid eſt hoc verbum, inauditum miraculum* Valde mira eſt hæc Dei reſponſio, permittentis, fidelem mulierem tanta anguſtia premi & cruciari. [*Ratio difficultatis.*]

Reſpondet primò Theophylactus, *Chriſtus canem illam dixerat, eo quòd Gentiles impuram agerent vitam, & in ſanguine idolis immolatorum verſarentur.* 92. [Theophyl.] Vel ut ait Chryſoſt. [D. Chryſ.] *eſui ſanguinis erant dediti*, quod lambeneo canes præſtant. Tamen huic rationi obſtat, quòd mulier jam Gentilium cultum relinquerat, totaque in animam fidelem erat converſa.

Secundò. Abulenſis q. 76. ait, quòd Chriſtus 93. [Abulenſ.] non dixit hoc, ad oſtendendum, quod nihil dandum erat de pane canibus: ſed ut indicaret, quod non decebat tam citò ſubvenire canibus, ſicut & filiis, & quia tunc erat tempus quo providebatur Judæis qui filii reputabantur, adhuc non erat tempus impertiendi nanibus, id eſt alienigenis, ſed poſtea exhibendum erat illis. Quod expreſſit D. Marcus, [D. Marcus.] *ſine prius ſaturari filios, non enim decet ſumere panem filiorum, & mittere canibus*: id eſt, quamdiu paſcuntur filii, non eſt panis canibus dandus, ſed poſtquam illi ſaturati fuerint, quod illis ſupereſt dandum eſt canibus: Ita Chriſtus docebat Judæos, & miracula inter eos faciebat; [*Omnia ſuo opportuno tempore exhibenda.*] adhuc non erat expletum tempus, Gentium prædicationi reſervatum: Omnia enim ſuo debito, ac propotionato tempore ſunt præſtanda.

Tertiò D. Baſilius Seleucus orat. 20. *Niſi enim* 94. [Baſil. Seleuc.]

alt

ait, *taris fuiſſet mulier, fortè inhumanitatis, aut impotentiæ Salvatorem condemnans audiſſet* Et poſt pauca ſubdit: *Ab ea inſuper tunc dictis ſpes excuſſit concepto mœrore? Canis in tanta hominum multitudine audio.* Percepit mulier Chriſti verba, quibus ſe audit canem appellari; deinde videbat repulſam ſuam ex qua multum mœrorem conceperat, & tamen in blaſphemias non erumpit, ſed patienter ſuſtinet. Ex quo conjice magnitudinem animi mulieris. *Niſi enim talis fuiſſet mulier, fortè inhumanitatis, aut impotentiæ Salvatorem condemnans audiſſet.* Animus mœrore affectus, depoſita ſpe, multa incompoſita temerè dicit, & eructat. Triſtabatur Cain de bono fratris, de criminéque perpetrato in ejus morte dicebat? *Major eſt iniquitas mea, quàm ut veniam merear*, Gen. 4. n. 1. D. Antiochus hom. 27. de Deſperatione: *Deſperationis perturbatio*, ait, *cæteras paſſiones facilè anteit, gravitate, & inexplicabili angore; hominem præcipitat in infidelitatis barathrum adeo inclementer, ut nihil illi reliquum faciat ſperandæ ſalutis.*

Spe depoſita animus multa incompoſita dicit.
Gen. 4.
Antioch.

94. Quartò D. Chryſoſtomus hom. 17. in variis in Matth. *Hæc autem*, ait, *ad opprobrium dicebantur Judæorum, qui filii vocati, canes effecti ſunt, dicente Paulo*: Videte canes, videte malos operarios. Ad Philip 3. num. 2 *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Hoc prolatum eſt in confuſionem Iudæorum; qui cùm antea eſſent filii, cæteræ verò Gentes, velut Canes; malitia ſua meruerunt à filiatione Dei deturbari, & in miſeram canum conditionem degenerantes devenire. Ad citatum Pauli locum quandam Gloſſam refert D. Thom. quæ ita habet. *Natura canis eſt, ut ſtatim ex ira latret, non ex ratione, ſed ex conſuetudine*, Iſai. 56. num. 10. *Canes imprudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem, ipſi paſtores neſcierunt.* Et citatum locum Pauli verſans D Auguſtinus lib. de gratia Novi Teſtamenti: *Canes*, ait, *appellavit non ratione, ſed conſuetudine contra inſolitam veritatem latrantes: hæc enim canum natura, ut cum quibus habent conſuetudinem, ſive illi boni, ſive mali ſint, non ad eos latrent; inſolitis autem perſonis viſis etiam innocentibus irritentur.* Et aliis multis canum naturam in illa gente proſequitur; quæ ex eo comprobatur, quod rabie, & furore excandeſcens populus ille in Dei filium, non aliunde provocatus, niſi quia novam doctrinam, in veteri lege ſub cortice litteræ contentam, attulit; ſive aperuit, & declaravit.

D. Chryſ.
Ad Phil. 3.
D. Thom.
Iſai. 56.
D. Auguſt.
Judæi tanquam canes rabidi.

96. Quintò D. Chryſoſt. homil. 54 ſic ait: *Tu humilitatem illius mecum admirare: nam, cùm ipſe Judæos filios appellaſſet, adeo procul aberat, ne livore laudis contaminaretur, ut maius adjecerit, atque dominos nuncupaverit. Nam & catelli edunt de menſa dominorum ſuorum.* Tam durè reſpondet Dominus, ut non ſolùm fides, ac humilitas mulieris manifeſtaretur, ſed etiam ut illius magnanimitas patefieret: nam cùm audiſſet, alios, nempè Iſraëlitas, in tantum ſublimari, ut filii nuncuparentur; tamen illorum laudis, ac gloriæ invidia minimè eſt mulier contaminata, ſed potiùs eorum glorias magis decantat, ut etiam dominos fateatur; in quo maximè animi hujus fœminæ celſitudo declaratur, cum aliorum laude nulla tabeſcat invidia. De Romanis ait Judas Machabæus: *Non eſt invidia, neque zelus inter eos.* 1 Mach. 8. n. 16. Zelus, id eſt, æmulatio, ut explicat Cornelius Quæ de ipſis dicuntur, cùm totius Orbis dominatum tenerent; & natura erat inter eos invidia. Extabant illi totius Orbis domini, & principes, ac proindè, ut potè magni nullo livore inficiebantur. Parvuum enim occidit invidia, Job. 5. n. 2.

D. Chry.
Magni viri eſt nullam habere invidiam.
4. Mach. 8.
Cornel.
Job. 5.

97. Sextò. D. Baſilius Seleucus orat. 20: *Mater*, ait, *pro filia rogans tulit repulſam. Sed ô ſapientiæ fons! Idcirco Chananææ ſupplicantis moras injecit, quia illa dilationis impatiens acclamaret, Domine, & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum.* Centurio verò dixerat: *Domine, non ſum dignus*, Matth. 8. n. 8. Tot moras nectit Dominus cum Chananæa, cùm valdè properè ſe exhibuiſſet Centurioni. Unde tanta rei differentia? Centurio venerat ſuam indignitatem recognoſcens: *Domine non ſum dignus.* Mulieri verò maximè differt in poſtulatis concedendis, quoad uſque illa ſe dejiceret ad canis humilitatem: *Nam & catelli edunt*, &c. ſimulque cum ſua deprecatione, qua *clamat poſt nos* conjungeret humilitatem, ut gratiam promereretur accipere. Eccleſiaſtici 25. n. 21. *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit: & non deſcendet donec altiſſimus aſpiciat.*

Baſil. Seleuc.
Matth 8.
Oratio cum humilitate valdè efficax.
Eccleſ. 25.

Jeſus meus in Horto. *Progreſſus puſillum procidit in faciem ſuam orans & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte.* Matth. 26. n. 39. Fervidè, ac vehementer orabat omnium Redemptor, itaut è vultu ejus guttæ ſanguinis caderent in terram. Ad quid *procidit*, ſeu, ut habet Græcus, *cecidit in faciem ſuam*? Oratio dilectiſſimi filii non ſat erat, ut exaudiretur à Patre: Ad quid ultra proſternitur? Sciebat omnium Magiſter, quod oratio cum humilitate conjuncta efficaciter evolat, ac multum penetrat ad Genitoris ſui thronum unde cùm deprecatur, humiliantis ſe ad terram formam induit; ac exprimit. Origenes apud Catenam D. Thomæ *Laudabiliter*, ait, *ſe humilians cadit in faciem; unde ſequitur, procidit in faciem ſuam orans & dicens: Mi Pater, ſi poſſibile eſt*, &c. 98.

Matth. 26.
Græcus.
Oratio cum humilitate ad Patrem volat.
Origenes.

Imminentem civitatis interitum Ninivitis denuntiat Jonas. Quo audito, *Rex indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Et clamavit: Operiantur ſaccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine* Jonæ 3. n. 6. De urbis ſubverſione nuntium percipit Rex. Cur non ſtatim præ animi dolore erumpit in voces; ſed priùs induitur ſacco, & ſedet in cinere? Cur, & ſimiliter homines, cum illa audiunt, non ſtatim gemitus, & preces fundant, ſed priùs eis mandatur; *Operiantur ſaccis, & clament ad Dominum*? Alto ſanè regimine gubernabatur Rex, ut tam ipſe, quàm ejus concives ſub contemptibili, ac vili indumento dejecti, clamarent ad Dominum; valdè enim fortiter ex humiliatione profertur oratio. Victor Carnotenſis lib. de Pœnitent. cap. 6. *Omnes*, ait, *audiebant per mœnia Ninive ejulatus diſparium naturarum, & per omnia tecta urbis flebilia reſonabant lamenta plangentium. Impletum eſt, quod ſcriptum eſt. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit Denique ſic placavit offenſum Deum, ſic mitem fecit.* 99.

Jonæ 3.
Oratio cum humilitate fundata.
Victor. Carn.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus tantis moris cunctatur cum Chananæa?

VAldè mirum, quòd Dominus tantas moras connectat in hujus mulieris petitione annuenda; cum, qui citò dat, bis det. Illa ſequitur 100.

per viam;ille abſens fugit;illa clamat; ille tacet: illa ad pedes provoluta humiliter deprecatur; ille ſeverus repulſam impingit. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum* &c. Si,Domine, in has terras donaturus adveniſti,ad quid hic afflictæ miſereri

Baſil Seleuc. differs? Pulchrè D. Baſil. Seleuc. orat. 20. *Parturiens*,ait,*donationē retrahere ſimulat, licet ardentiùs ipſe dare deſideraret,quàm,quæ advolvebatur genibus accipere.* Expende verbum, *Parturiens donationem:* quod dolores patientis innuit. Deus vehementiùs deſiderat nobis concedere, quàm nos accipere;tametſi aliquando ex grandi myſterio differat. *Parturiens donationem*: ſicut mulier partus doloribus angitur, ac cruciatur,dum gemitum non emittit; ſic quodammodo, ut ita dicam Chriſtus, dono non edito, cùm pia,& fidelis anima petit.

Chriſtus quodammodo angitur, dum noſtris poſtulatis nō annuit, ſed differt.

101. De hac ergo myſterioſa mora nobis eſt inquirendum. De quæſtione autem inter hanc fœminam,& Centurionem, cujus petitioni citò Chriſtus annuit. Vide tom. 3.c.11. q. 11. Ad præſentem quæſtionem.

102. Reſpondeo Primò. Quod Deus aliquando differt dona ſua largiri,ut noſtra virtus,fides,patientia,ac perſeverantia, & humilitas declaretur. Ait Deus Abrahamo: *Faciamque te in gentem magnam,*

Gen 12. *& benedicam tibi*,Geneſ. 12. n. 2. Cur Deus non ſtatim promiſſa dona concedit, ſed in longum tempus differt, ſpes enim, quæ differtur, affligit animam? Ad quid ergo tantum tempus interponitur? Ita Deus alta ſua diſpoſitione ſe ſolet exhi-

D. Chryſ. bere, ut doni dilatione magis virtus exerceatur, ac probetur. D. Chryſ. hom. 31. in Geneſ. *Cum promiſſionem*,ait, *promiſſionibus adjunxiſſet, iterum parvam moram fecit, & differt, ut hac potiſſimum ratione Patriarchæ pietas demonſtretur.*

Dilatione ſpei virtus exercetur.

103. Secundo multum ponderandum, quanta cum mora ſe Chriſtus habet erga hanc mulierem. Primo non reſpondit ei verbum. Secundo rogatus ab Apoſtolis ait: *Non ſum miſſus, niſi ad oves.* Deinde cum ipſa clamat: *Adjuva me*; magnam dat repulſam: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum* &c. At poſitus in Cruce ad unum verbum Latro-

Luc. 23. nem exaudit: *Amen dico tibi, hodiè mecum eris in Paradiſo*,Luc. 23 num.42. Cum tam incunctanter cum Latrone; tam moroſè vero cum hac muliere? Chriſtus Dominus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis, veluti ſingularem perſonam, ac

D. Marcus privatum doctorem repræſentans: unde & ibi latere voluit,ut ait D.Marcus 7.n. 24. At in Cruce

Gofrid. diſtentus publicum regem,judicem,ac magiſtrum præferebat, ut ait Gofridus ſerm. 5. de Reſurrectione Domini: *Verè poſitus in Cruce Dominus judicabat, jam agnos ab hœdis regia poteſtate ſeparabat; ubi latronem alterum in dextris poſitum vocavit ad gloriam: alterum poſitum in ſiniſtris in pœna dimiſit, cenſura juſtitiæ* Unde & nobis magnum datur documentum. Quod ſi veluti dum perſona privata exiſtit,in pauperum petitionibus lentiùs ſe exhibeat,tolerandum. At vero, cùm ut judex; & rex ſe habet,afflictorum precibus indilatè opituletur, pauperémque juvet, ideo enim honoratus rex ut miſeris conſulat, nulláſque in cunctatione habeat excuſationes. Hinc Chriſtus, cum veluti particularem gerit perſonam, nam in momento indulſit Chananæa,in Cruce vero,ut publicus rex cito ſubvenit Latroni.

Rex citò ſubveniat miſerorum cauſis ac poſtulationibus.

104. Æternum Verbum per David canit, *Lingua*

Pſam. 44. *mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*, Pſalm. 44. num.2. ſeu,ut alii legunt. *Feſtinanter, ſeu promptè loquentis.* Æternum Verbum Æterni Patris lingua,per quod ipſe Pater dixit, & fecit omnia, ut in citato Pſalmo interpretantur D. Auguſtinus, D.Hieronymus,D Chryſoſtomus,S.Thomas, noſtet Incognitus Sic ait D. Paſchaſius in expoſitione hujus Pſalmi. *Vox Patris continuatur, qui prædicat de Filio,quod ei ſua indicet opera, juxta illud Ipſe dixit, & facta ſunt.* Quomodo tanta agilitas: in hac voce proferenda? Solemniter ſolent graves perſonæ, ut reges, ac dynaſtæ, moroſè, ac cunctanter loqui. Sic & ſapientum mos eſt, ut circumſpectè tardi,ac moroſi ſint in ſua declaranda mente. Cur ergo Æternus filius tam feſtinus, ac celeratus in dicendo? introducitur ipſe, ut totius Orbis Rex? *Dico ego opera mea Regi*: Valdè ergo convenienter, cum ipſæ univerſæ præſit creaturæ celeratus, & feſtinus in aliorum cauſis audiendis ac dijudicandis, miſeriſque ſubveniendis exprimitur. Citatus Paſchaſius: *Hoc quippè, ait,eſt,illi dicare opera ſua regi,quod eſt genuiſſe regem, non ſolùm per quem crearet omnia, verùm per quem redimeret,& regeret univerſa:& ideò hoc in loco potius regem cui ſua indicat opera,debuit nominare* In hac proportione explicabis id,quod de Chriſto ait Iſai.8.n.1.*Velociter ſpolia detrahe, citò prædare.* Ait D.Irenæus lib.3.c.18.*Hæc ſunt opera Chriſti*;utpotè Regis & Domini.

D. Auguſt. D.Hieron. D Chryſoſt. DThom. Incogn. D.Paſchaſ.

Rex ſit feſtinus in ſuorum cauſis audiendis,& ſubveniendis D.Paſchaſ.

Iſai 8. D.Iren.

*Matth.*15.*n.*7. At illa dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.

VERSIONES.

Vatablus. Certè Domine etenim.

Theophilact. Etenim catelli comedunt.

Syriacus. Et Domine mi: quinimo canes edunt de micis, quæ cadunt à menſis dominorum ſuorum, & vivunt.

Arabic. De micis cadentibus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7.*n.*28. At illa reſpondens dixit illi: Utique Domine, nam & catelli comedunt ſub menſa de micis puerorum.

EXPOSITIO VI.

105. Euthym. RECTE ait Euthymius: *Quod adeò repulſa Chananæa, non diſceſſit, fidei erat: quod vero ſe catellam eſt confeſſa humilitatis: quod autem à Chriſti ſermonibus patrocinium ſibi aptaverit prudentiæ.* Quæ res valdè mira eſt, nam ex dictis Chriſti pro ſe veluti arguendo argumentum fecit *Etiam Domine*, hoc eſt confirmo, & admitto id quod dicis; non enim convenit, ut mihi Gentili præbeas panem filiorum, hoc eſt gratiam miraculorum; Judæis promiſſam; ſed utpotè catella veluti ſtans ſub menſa,cum ſim pars familiæ Domini mei, nutrienda ſunt micis filiorum, ſeu domino

Mulier ex dictis Chriſti argumentum pro ſe conficit.

dominorum. Sanationem filiæ ſuæ tanquam micam dicit factam inter Gentiles, collatione cum ingenti copia miraculorum, quæ Chriſtus per ſingula momenta inter Judæos perfundebat.

QUÆSTIO XII.

Quare Chananæa canis nomine repulſa adhuc efficaciter pro filiæ ſalute deprecanda. inſtat.

106. DUram repulſam Dominus dat Chananææ, eam canam dicens: *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* At illa, tam aſpero præcepto, non recedit, ſed efficaciter inſtat. *Etiam Domine: nam & catelli*, &c. quod potiùs humilitatis, quàm fidei videbatur indicium; etſi humilitas hic enitnit, multò magis & fides reſplenduit. Unde & Dominus de fide eam laudat. *O mulier, magna eſt fides tua*: nam canis abjecto appellata nomine, injurioſam intuita repulſam, fidem conſervat. Hæc magna eſt fides, illiuſque magna probata celſitudo. A Deo veluti repulſam pati, & Deum exquirere flagellari, & libenter ſufferre, affligi, & fide retinere. Hæc eſt enim fidei præclara magnitudo. Excellentem virum Marcum deprecabantur quidam amici, ut actione quadam non admodum decora imminens periculum fugeret, minantémque mortem evaderet: Ipſe autem ſic reſpondet, ut teſtatur Plutarchus in ejus in vita. *Honeſta agere*, ait, *ſine periculo, omnibus commune, cum diſcrimine vero, hoc proprie boni officium eſt.*

Magna fides à Deo pati repulſam, & Deum ſequi.

Plutarch.

107. Ambr. Secundo D. Ambr. in cap. 17 Lucæ. *Agnovit*, ait, *Chananitis illa myſterium cui dicitur, Nemo tollit panem filiorum, & mittit canibus. Agnovit hunc panem, non panem eſſe, qui videtur, ſed illum, qui intelligitur; & ideo reſpondet: Utique Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt a menſa dominorum ſuorum.* Dixerat Jeſus, panem filiorum canibus non eſſe exhibendum. E contra, mulier affirmat, illis porrigendum. Si Chriſtus denegat, quomodo tu mulier affirmare audes? Alta mente mulier attendebat, non ad panem uſualem, cujus ſimilitudinem Dominus exprimebat; ſed ad ſuperſubſtantialem divinæ menſæ panem, ſub cujus figura Dominus hic agebat, ut ex D. Theophilo dixi ſuperiori expoſitione 5. Cùm ergo mulier perceperit, ibi divinum illum panem eſſe intelligendum, ſtatim eſt argumentata, non ſolum pro filiis, dominis, ac principibus eſſe dividendum, ſed etiam pro ſervis, humilibus, ac catellis, ſi ad patris familiam pertineant. Hæc enim cœleſtis menſa nullum familiæ ſuæ etiam abjectum, excludit. *Manducat pauper ſervus & humilis.*

Menſa Eucharistiæ filios, & ſervos excipit.

108. Baſil. Seleuc. Tertiò D. Baſilius Seleuc. orat. 20. ſic introducit fœminam loquentem. *Canem vocaſti*, ait, *cùm ſim familiæ pars, Domini fruor menſa, inter filios par tem micarum adipiſcitur canis.* Audiris Chriſti verbis: *Non eſt bonum ſumere panem*: &c. Non injurioſam repulſam cogitat mulier, ſed magnam concipit ſpem. Canem ſe mulier audit appellari: ex quo ſagaciter, ac prudenter magnam ſibi intulit felicitatem. Canis eſt pars familiæ domini, & licèt ad menſam domini non accumebat, tamen cadentibus micis è manu Domini paſcitur, ac nutritur. Tam liberalis enim eſt manus Dei, ut dum filiis porrigit panem, ſinat etiam aſſiſtentibus canibus decidere micas. Tam copioſa eſt Dei miſericordia, ut dum ad quoſdam diffunditur, etiam ad vicinos, ac proximos ſe extendat. *Introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum, ſecundùm magnitudinem brachii tui poſſide filios mortificatorum.* Pſal. 78 n. 12. Pro ſanctis Martyribus exorat Eccleſia, qui per Apoſtolorum prædicationem in Chriſto ſunt regenerati. Et ſtatim ſubdit: *Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum.* Ut inquiunt Angelus, Brunonius, noſter Incognitus: *Non contra illos, ſed pro illis rogat Eccleſia.* Non ultionem, ſed miſericordiam David exorat; ſciebat enim Dei benignitatem, quæ neſcit in unum ſe diffundere quin etiam ſtagnet in alios.

Miſericordia Dei ſic in unum & fluit, ut etiam ſe porrigat ad alios.

Pſal 78. Angel. Brunon. Incogn.

Quartò D. Baſil. Seleuc. orat. 20. ſic in perſona Chananææ loquitur: *Etiam Domine, contumeliam teneo curationis pignus. Catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum ſpondet mihi ſalutem canis appellatio.* Rejicitur mulier ut canis & inde magno fertore concepto validius inſtat. Unde tanta mulieri ſpes? Ex ipſa ſanè contumelia, ſciebat enim, quod, ubi amor viget, ſeveritas ac aſperitas, eſt benevolentiæ, ac gratiæ pignus. Cum ergo divini amoris divitias agnoſceret; ex ipſa contumelia indulgentiam gratiarum conjecturavit. Deinde quia optimè præcallebat, quod Deus illa contumelia non affligit, ut deſerat, ſed ut probata patientia magna dona conferat. 109. Baſil. Seleuc.

Severitas in amante, benevolentiæ pignus.

Cum portantes frumenta fratres diſcederent ex Ægypto, mandavit Joſeph ſuo procuratori, *Scyphum autem meum argenteum, & pretium, quod dedit tritici, pone in ore ſacci junioris*, Geneſ. 44. n. 20 Poſtea verò cum ex Ægypto profecti parum itineris haberent, comprehenſi in via de furto arguuntur. Inito pacto, quod apud quem fuiſſet inventus, moreretur; apertis omnium ſaccis, apud Benjamin repertus eſt ſcyphus. Qualiſnam omnium perturbatio? Qualiſnam anguſtia, ac afflictio animum Benjamin cruciabat? Veluti reus aſtringitur, ſeverumque ante judicem defertur; ac in perpetuam damnatur ſervitutem. Ad quid hujuſmodi rerum tragœdia? Ad quid tot preſſuras, afflictiones, ac opprobria congerunt in dilectiſſimum juvenem? Non ſanè ut opprobria ac afflictionem, ſed ut certiſſimum gratiæ pignus, quam breviter erga illos erat exhibiturus, ut fratres ſcilicet ſuos recognoſcens, eoſque apud ſe retinens, & honorificans D. Ambr. lib. 2. Offic. 16. *Reum ſtatuit rapinæ, ait, ut obſidem teneret gratiæ* Et D. Gregorius homil. 22. in Ezech. *Mittit*, ait, *ut reducantur addicti in ſervitutem. O tormenta miſericordiæ!* 110. Gen. 44.

Inducitur afflictio, ut conferatur gratia.

Ambroſ. Gregor.

Ait Oſeas c. 6 n. 1. de Deo, *Ipſe cepit & ſanabit, percutiet, & curabit nos. Vivificabit nos poſt duos dies in tertia die ſuſcitabit nos.* Expende verbum, *percutiet, & curabit nos, vivificabit nos* Nam percuſſio, & flagellatio ſignum eſt noſtræ curationis, ac vivificationis, quæ ſuſcitabit nos. Pro quo expende locum. Joannis 2. n. 15 quod ingreſſus Jeſus, templum, cum inveniſſet vendentes & ementes, facto flagello omnes ejecit è templo. Et ſtatim ſubdit, *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Per templum intelligit ſuum corpus myſticum, ut in ſenſu morali interpretatur D. Dionyſius Alexandrinus Epiſtol. contra Paulum Samoſitan. quæſt. 3. ut retuli tom. 2. cap. 2. q. 17. n. 87. ubi de vero ſenſu morali egi, nunc ſententiam Dionyſii proſequamur. Quare poſt homines opprobrio, ac flagellatione ejectos, ſtatim de ipſorum hominum gloria, ac reſurrectio- 111. Oſeæ 6. Joan. 2.

ne

Severitas in Jeſu clementiæ obſes. Paſchaſ. ne ingerit ſermonem? In amantiſſimo Jeſu illa iniquorum flagellatio, erat in juſtos velut gratiæ, ac benevolentiæ pignus; illaque percuſſio malorum quodammodo obſes erat exaltationis bonorum, D. Paſchaſius in Pſalm. 44. *Cum ſævit*, ait, *divina ira, ipſimet Dei bonitas, ejus pietatem, ac clementiam magnopere declarat.*

QUÆSTIO XIII.

Quare mulier Judæos dominos appellat, ſe verò canem dicit?

112. IN hac ſua locutione prudens mulier ait: *Etiam catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Judæos filios, ac dominos appellat, ut notarunt Divus Chryſoſtomus homil. 53. *Vide*, ait, *magnitudinem animi, atque conſtantiam, filios ipſe Judæos vocavit, illa dominos.* Hoc enim bona fœmina ex ſequela, ac halitu JESU hauſit, ut alios tanquam dominos recognoſceret, ac veneraretur. Vel cum eos accumbentes audivit ad menſam Domini, ipſos tanquam dominos, ac principes recolit, illa enim cœleſtis menſa dominos, ac principes creat, & conſtituit. Vide tom. 3. cap. 35 n. 91. & 284. 285, 286

Chryſoſt. *Ex ſpiritu Chriſti alios recognoſci mus magnos, Chriſti menſa dominos facit.*

113. Secunda quæſtionis pars inquirit. Quare mulier ſe catellum dicit, Pro quo primò ſapienter, ait D Chryſoſtomus homil. 53. *Vide*, ait, *prudentiam mulieris? Vides, quomodo non contradixerit, nec aliorum laudibus doluit; nec quia contemni videbatur, moleſtè tulit.* Magna, & mirabilis mulieris prudentia, nec aliena laude, nec proprio contemptu aliquam animi moleſtiam perpeſſa eſt, ſed ſemper firma, & ſtabilis ſtetit, nullaque in ſe illata contumelia commota eſt.

D. Chryſ. *Animi magnitudo nullo opprobrio commovetur.*

114. Secundò illius ſagacitatem multis admiratur D. Paſchaſius lib. 7 in Matth. *Non ſolùm, ait, non refugit ſe canem vocari, verum proponit humilius catellos nonnunquam de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum, quàm frequenter edere, ſicque opprobrium ſibi illatum vertit efficaciter in ſupplicationis ſuæ blandimentum.* Tantum abeſt: ut mulier, data repulſa, canis appellatione conqueſta ſit, quod potius ſe humilius quid dicat, nempe catellum, totumque opprobrium illatum vertit in ſupplicationis ſuæ argumentum. Nam Domini eſt; catellos ſuos de magnifica ſua menſa alere; ac proinde, ut catella, particeps debet fieri magnitudinis Domini ſui.

Paſchaſ. *Prudentia opprobrium vertit in ſuũ argumentum*

115. Tertiò D. Hieron. *Scio me*, inquit Chananæa, *filiorum panem non mereri, nec integros poſſe capere cibos, nec ſedere ad menſam cum Patre, ſed contenta ſum reliquiis catellorum, ut per humilitatem micarum ad panis integri veniam magnitudinem.* Cognoſcit vilitatem ac indignitatem ſuam, quod non panem integrum, ſed tantum micas promereatur; per iſtam tamen humilitatem ſperat aſcendere ad menſam, ut integro filiorum pane fruatur. Eccleſiaſticus 3. num. 30. *Quanto magnus, humiliare in omnibus, & coram Deo invenies gratiam.* Godfridus in Allegoriis Tilmani. *Humilitas, ait, ſine honore ipſa ſufficit ad honorem, honor verò ſine humilitate ſe producit ad confuſionem.*

Hieron. *Recognitio propriæ humilitatis ad altiora aſcenſus.* Eccleſ. 3. Godfrid.

116. Quartò D. Antonius Ulyſſiponenſis in feria 5. poſt Domin. 1. Quadrageſ. *O ſtupenda, ait, & humilitas, & conſtantia mulieris. Chriſtus eam vocavit canem, & ipſa ſibi hoc nomen noluit arrogare quià canis aliquid habet induſtriæ, quia cognoſcit dominum ſuum, & ipſa non præſumpſit hoc dicere. Item dominum cuſtodit, & furis ingreſſum arcet, & etiam matrem regit. Hæc non ſic de ſe dicit, quia nec domum conſcientiæ cuſtodire ſe fateri voluit, nec latratum confeſſionis habere, quo hoſtis depellatur, ſed ſe nominavit catellam.* Magna ſanè humilitas, ac prudentia mulieris, à Chriſto appellata eſt canis, ipſa ſe catellum profitetur. Canis multa obſequia erga dominum præſtat; ipſum agnoſcit, atque cuſtodit; adventumque furis prohibet. At catellu uberibus matris alitur. Hæc autem mulier quamsvis Chriſti divinitatem profiteatur, Sicque dicat, *Domine fili David*; nullum tamen in ſe erga Dominum recognoſcit obſequium, ſed ſolum magnam in ſe miſeriam habet; unde clamabat: *Miſerere mei*; proindéque tota ad Domini benigtatem confugit

Ant. Ulyſſ. *Magna humilitas, quæ nullum in ſe meritum recognoſcit.*

117. Quintò D. Chryſ. hom. 17. ex variis in Matth. in perſona mulieris ſic loquitur, *Non reſpuit opprobrium, ait, tantum accipiam vel eſcam panis. Tu fac, quod debetur cani: quia canem me vocas, da mihi micas. O Domine advocatus meæ factus es poſtulationis, abnegando promittis.* Quid elegantius? Preme ultima verba, *Abnegando promittis.* Dominus mulieri dat repulſam, & canem dicit, inde ipſa argutè eum recognoſcit ſuæ petitionis advocatum nam ſi canis, alendus eſt è menſa Domini, proindeque tantam recognoſcit Chriſti benignitatem quod etiam, dum denegat, petitum concedit. *Abnegando promittis.*

Chryſoſt. *Dei liberalitas etiam, dũ denegat, promittit.*

118. Pro qua magnifica Dei pietate, ac liberalitate eleganter dixit Tertullianus in Scorpiaco cap 5. *Deum verò, & quidem zelotem culpandum exiſtimabis, ſi voluit certare cum cauſa, & injuriæ æmulando prodeſſe, mortem morte diſſolvere, occaſionem occaſione diſpergere, tormentis tormenta diſcutere, ſuppliciis evaporare, vitam auferendo conferre, carnem lædendo juvare, animam eripiendo ſervare, perverſitas, quam putas, ratio eſt; quod ſævitiam exiſtimas, gratia eſt.* Perpondera ultima verba, & illa, *injuriâ æmulando prodeſſe.* Eximia Dei bonitas & pietas, quæ dum inferre videtur ſævitiam, gratia eſt, dum mortem infligere, vitam largitur, dumque ſupplicia diffundere, illa diſſipat, ac exulare facit.

Tertull. *Ex Deo aliquando ſævitia gratia eſt*

119. Fabricato ac adorato vitulo ab Iſraëlitis, ait Deus Moyſi, *Dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos*, Exod. 32. n. 10. Quiſnam eſt iſte modus loquendi? Deus omnibus dominatur, à nulla creata manu impediri, ac detineri poteſt. Quid eſt ergo, quod ait ſervo ſuo, *Dimitte me*, hoc eſt, ut habet communis interpretatio, ceſſa ab oratione tua, noli pro eis intercedere, ſic habet Chaldæus, *Dimitte deprecationem tuam.* Si Deus minatur denegationem veniæ, & inflictionem pœnæ, ad quid ait Moyſi, ut ſuam orationem dimittat, tanquam quod Deus illa impediatur? Ad quid ergo tendit iſte loquendi modus? Ut oſtendatur Dei clementia, quod dum videtur, ſe velle veniam denegare, & ſupplicia diffundere, indicat viam, ut veniam concedat, & ſupplicia auferat. D. Auguſtinus quæſt 14. in Exod. *Licet eos, ait, diligeret Moyſes, tamen illos occultius Deus diligebat, dum manifeſta voce terrebat, qui ſcilicet illud, Dimitte, monendo dixit.* Et D. Greg. Magnus lib. 9. moralium. cap. 12. *Quid eſt aliud; Dimitte me, quàm deprecandi anſam præbere?* Dicis Moyſi, ut ceſſet

Exod. 32. Chald. *Deus dum indicat ſupplicium, veniæ anſam oſtendit.* D. Auguſt. Greg. Magn.

ceſſet ab oratione, ut inde ipſe magis excitetur ad orandum, ut ſic Deus veniam concedat, & ſupplicia intermitat.

QUÆSTIO XIV.

Quare mulier è menſa Domini ſui micas tantùm petit?

120. Theoph. Ratio litteralis. UNam micam è menſa Domini petit mulier, hoc eſt, ut jam dixi in expoſitione, & notavit Theophylactus, non poſtulat mulier, ut apud ipſos Gentiles, Tyros fiant illa magna mirabilia, illaque ingens miraculorum copia, quæ apud Judæos facta ſunt; ſed ut tantum apud ipſos Tyros è menſa Domini excidat una mica, nempè ſanitas filiæ ſuæ à dæmonio liberatæ. Quare autem Chananæa micas petit, Magdalena verò totum vitæ panem eſt amplexata? diſputavi tom. 3. c. 15. q. 16.

121. D Nazian. Secundò D. Gregorius Nazianzenus Orat. in Epiphaniam: *Qui denique*, ait, *Chananææ more deprimitur, miſericordiam implorat, & micas depoſcit, hoc eſt canis vehementiſſimi fame corrupti pabulum.* Sic mulier magna fame premebatur. Cur non petit panem integrum, aut ſaltem partem panis? Cur tantum quid minutiſſimum? Dicam Primò. Per hoc declarabat mulier vehementiam ſuæ famis. Qui enim graviter eſuriunt, vel ſitiunt, non res magnas, ſed quid minutum exoptant; Ut helluo cùm peracuta ſiti in inferno cruciaretur, Lazarum in ſui ſolatium deſiderabat, potens ſolùm, ut intingeret extremum digiti ſui, in aquam ad refrigerandam linguam ejus. Luc. 16. n. 24.

Vehementer eſuriens quid minutum appetit.

122. Hieron. Tertio D. Hieronymus, jam alia conſideratione ſuprà datus. *Scio*, ait, *me filiorum panem non mereri, nec integros capere poſſe cibos, ſed contenta ſum reliquiis catulorum.* Admirabilis mulieris acuties; cùm enim in ſua entitate quid temporale, & humanum optat? perbellè dicit, ſe non poſſe integros capere cibos; ſolus enim Chriſtus integer datur; cætera vero omnia ſcinduntur in fruſta, comminuunturque in micas. Vel hæc dicebat mulier ex verecundia, ac humilitate, qua ſe reputabat indignam, ut explicavi ſuperiori quæſtione.

Tempora ia dantur per partes, ſolum Chriſtus integer.

123. Baſil Seleuc. Quarto D. Baſilius Seleucus Orat. 20. *O mulier magna eſt fides tua*, ait, *Ideo tibi gratificari diſtuli, ut fidem tuam in exemplum proponerem. Totam tibi curationis menſam explico: non ut cani micas, ſed ut filiæ totum panem largior.* Mirabar ſanè, cur mulier micas peteret, cum alias integro pane indigeret. Cur non pro integro pane inſtat, ut ille amicus pro tribus panibus media nocte. Luc. 11. n. 8. Cur totam Dei potentiam ad tantum perpetrandum opus non expoſtulat? Agnovit mulier Chriſti ingenium, qui nunquam ſui micam exhibet: quin etiam ſe totum præbeat. Firmiter credidit mulier, quod ſi è menſa Domini unam micam acciperet, totam cæleſtem menſam eſſet acceptura; in qualibet enim divini panis portione integer Chriſtus communicatur: *Non ut cani micas, ſed ut filiæ totum panem largior*, non enim ipſe partita dona largitur.

Luc. 11. In una mica panis Chriſtus integer ipſe accipitur.

124. Quinto D. Ambroſius lib. 8. in Luc. cap 16. *O uberes micæ, ait, quæ repellitis jejunium ſempiternum quæ colligentem pauperem æternis expletis alimentis.* Magna, & peracuta fame laborabat mulier, ut in ſecunda ratione dixi ex Nazianzeno; & tamen ad expellendam dæmonum poteſtatem ſolum micas è menſa Jeſu poſtulat: pro certo enim habebat; illas venire non poſſe micas, quin omne ſimul jejunium, ac deſiderium replerent, omnemque beneficiorum ubertatem conferrent.

D. Ambr. Quæ à Chriſto veniunt, omni bono replent.

Sexto ad eadem Ambroſii verba. Non petit mulier è menſa Domini piſcem, vel ovum, vel poma, ſed panis micas. Cur potius micas panis petit, quàm aliud edulium? Divini panis Chriſti micas deſiderabat mulier, ut jam dixi; ſciebat enim quid una mica vivifici Sacramenti abundantiſſima erat ad quamcumque famem depellendam, dæmoneſque fugandos, omnéque bonum conferendum. *Dominus præcedebat Iſraël per diem in columna nubis, per noctem in columna ignis* Exod 13. n. 21. Cum Apoſtolus dicat, quod omnia in figura contingebant illis, rectè Drogo Hoſtienſ. libello de Sacramento Dominicæ Paſſionis, interpretatur hæc, quod præceſſerint in typo Corporis, & Sanguinis Domini in Sacramento Altaris; ſicut enim Dominus occultabatur in nube; ſic caro, & ſanguis Chriſti in vivifico myſterio nube accidentium tegitur, & abſconditur. Sed cur potius per diem in nube, quàm per noctem? Et cur per diem in nube, per noctem in igne? Nubes in die cuſtodit ab æſtu, ac ardore Ignis vero in nocte illuminat, ac propulſato frigore calefacit, ſic caro, & ſanguis Chriſti in Sacramento, velut nubes in die nos protegit, ac tuetur ac æſtu tentationum luxuriæ, avaritiæ, ac concupiſcentiæ, & tanquam ignis in nocte illuminat intellectum, & inflammat voluntatem divino deſiderio, ac amore, Citatus Drogo Hoſtienſis. *Quæ nubes*, ait, *præcedit viros Iſraëlitas, niſi veriſſimum, & ſanctiſſimum corpus tuum quod in altari ſumimus, in quo velatur nobis altitudo Dei, immenſitas majeſtatis tuæ?* Et poſtea ſubdit. *Mediatrix nubes interpoſita, & ardorem temperat deſuper, & tutam ſubtus te viam præmonſtrat.* Vide tom. 3. Verbo *Euchariſtia, effectus illius.*

125. Panis Chriſti dat omne bonum, & depellit omne malum. — Exod. 13. — Sacra Euchariſtia cuſtodit à tentationibus, & illuminat mentem. — Drogo.

Septimò. Victor Antiochenus in c. 7. Marci; Nam & catelli edunt de micis. *Minimam virtutis illius partem, ait, hoc enim micæ nomine ſignificabatur ad præſtandam integram filiæ ſanitatem, arbitrata eſt.* Integram & perfectam filiæ ſalutem mulier vehementer petebat; & tamen è Chriſti menſa, non integrum panem; ſed unam micam quærit Optimè illa noverat, quod una mica è manibus Dei abundantiſſima erat ad totam integram bonorum plenitudinem conferendam.

126. Vict. Ant. Minimum Dei donum ſatiat univerſum.

Ad oſtium Dilectæ pulſat Chriſtus: *Aperi mihi, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.* Cant. 5. n Per rorem ac guttas noctium, gratiam, ac cœleſtia dona interpretantur D Gregorius Nyſſenus, homil. 11. Catena trium Patrum; D. Ambroſius lib. de Virginibus, D. Paulinus Epiſtol. 4 ad Severum Aponius, Philo Carpathius, Richardus de S. Victore, & alii juxta illud Iſaiæ 26. n. 17. *Ros, qui à te eſt, eſt illis curatio.* Ros & gutta quid minutiſſimum eſt: quomodo ergo cœleſtia dona ſic nuncupantur, cum aliàs flumina, ac maria dicantur: *Si quis ſitit veniat ad me, & bibat, & flumina fluent de ventre ejus:* ait Chriſtus Joan 7. n. 37. Et David: *Super maria fundavit eam.* Pſalm. 23. num. ſi maria & flumina, quomodo gutta, vel minutiſſimum roris granum? Ros, & gutta, ſi Dei conferentis majeſtas ac poteſtas conſideretur? maria verò, & flumina dicuntur, cum ſuperabundanter totum hominem repleant

127. Cant. 5. D. Nyſſen. Catena trium Patrum. D. Ambr. Carpath. D. Paulin. Aponius. Rich. de S. Vict. Iſai 26. Joan. 9. Pſalm. 23.

repleant,& ſatient D.Gregor.Nyſſen.citata homil. 11.*Unuſquiſque*,ait; *quantum capere potuit hauriens ex obſcuris, occultis, & inſpectabilibus theſauris, nobis quidem ſunt fluvii pleni aquis. Si autem rei ſpectetur veritas, ſunt guttæ vocis, etiamſi reſtagnent multitudine,& magnitudine.*

Divina dona etiam minima totum hominem replent. Nyſſen.

128. Cant.8. *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël.*Cant 3.n.7. Per lectulum Salomonis immenſam beatitudinis requiem, ac ſupremam illam felicitatem interpretantur D Gregorius Nyſſenus hom.6. Richard. de S. Vict. Per ſexaginta fortes, Chriſti Athletas intelligunt, qui pro æterna patria deſudantes vigilia, animi conſtantia,ac labore illam comparant. Quorſum tamen illa ampliſſima Beatitudo lectulus nuncupatur? Cur non potiùs civitas, ut Joan. in Apoc. c. 22.vel Palatium,aula, ſeu ſtratum, vel lectus? ad quid lectulus, hoc eſt parvus lectus, appellatur? Rectè citatus Richar.ait, *Quia minimum eſt*, ait,*quod de illa quiete cognoſcere poſſunt,per diminutivum exprimitur,nec tam lectus, quam lectulus nominatur.*Optimè per diminutivum lectulus dicitur quod enim minimum, ac exiguum eſt Dei,ſuperabundans exiſtit, ut perenni ubertate omnes creaturas ſaturet, & expleat.

Nyſſen, Ric, Victor. Ador. 22. Ric. Victor. *Exiguum Dei omnes creaturas ſatiat.*

*Matth.*15.*n.*28.Tunc Jeſus ait illi: O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi, ſicut vis. Et ſanata eſt filia ejus ex illa hora.

VERSIONES.

Vatablus. Sanata fuit filia ejus ex hora illa.

Arias. Sanata ab illa hora.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*7.*n.*29.Et ait illi,Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium à filia tua. Et cùm abiiſſet domum ſuam,invenit eam jacentem ſuper lectum, & dæmonium exiiſſe.

EXPOSITIO VII.

129. TUNC *reſpondens Jeſus ait illi*, Declarata tanta mulieris fide, jam non decens erat,ut amplius diſſimularet Dominus.Sic ait D Marcus:*Propter hunc Sermonem.*Et huc uſque Chriſtus diſtulit, inquit Chryſoſt.homil.53.*Ut fulgente corona mulierem coronaret*, merito nempè, præmio ac laude. *O mulier*. Vox eſt exterius admirationem indicantis, cùm interius re vera in Chriſto non daretur, ut ex communi Theologorum placito, dixi tom.3 cap.11. n. 117. Antea canem appellaverat Dominus: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum*, &c. nunc verò mulierem vocat Divus Chryſologus ſerm. 100. Fœmina hæc gentilitatis errore canis erat;nunc verò fide in hominem, nec filiam commutatur, & juſtè commutantis in canes Judæi,qui ſe filios eſſe noluerunt.Et. D. Auguſtinus ſerm.64.de tempore.*O mulier*,ait, *tu te cognoviſti canem, ego te jam agnoſco hominem.* Tunc mulier apud Deum crevit in tantam gloriam, cum ex ſe nihil habere reputat, ſe inter viles catellos annumerat. Non dicit Chananæam, ſed mulierem. Idem D.Auguſtinus lib. de fide & operibus. *Mutavit vocabulum*, ait, *quia mutatum vidit affectum.* Res in melius commutatæ,novo nomine ſunt condecorandæ. Vel quia Chananæorum genus valdè deſpectum; & tanta fuit unius iſtius mulieris virtus, ut totius ſui generis apud Deum offenſiones obtegere, & obnubilare potuerit. D. Baſilius Seleucus orat 20.*Mulier Chananæa, ſed animi probitate genus refutavit,naturam vicit fides. Nemo Chananæos accuſet; ſolvit mulier majores ſuos ab impietatis crimine.*

D. Marcus. D.Chryſoſt. D.Chryſ. D. Auguſt. *Humilitas maximè nos extollit apud eum.* D.Auguſt. *Virtus unius obtegit generis maculas.* Baſil.Seleuc.

Magna eſt fides tua; tum in ſe, quia, cùm ex- 130.
titiſſet Gentilis, Chriſtum credidit Deum Salvatorem,& verum Meſſiam; tum etiam in affectibus,quia firmam, humilem, alienamque ab omni invidia orationem protulit: *fiat tibi ſicut vis*. Præclarè D.Ambroſius lib.5.in Lucam. *Verè*, ait, *hæc regnum coëgit,pertinax in precibus. Prætereuntem revocat,jacentem rogat, excuſantem adorat, negantem revocat, jacentem rogat,excuſantem adorat, negantem inclinat.* Tanta eſt orationis vis, ut durè negantem emolliat: *fiat tibi, ſicut vis*: hoc eſt, ſit ſana filia tua,ut petis. Origenes exiſtimat, quod propter fidei magnitudinem Chriſtus ad ſanandam filiam mulieri poteſtatem conceſſit. Melius tamen dicendum cum Abulenſi quæſt. 81. quod Chriſtus ediderit miraculum,non enim dixit, fac, ut vis,ſed fiat tibi,nempè virtute mea. Et Marcus, quod Chriſtus dixerit illi: *Vade propter hunc ſermonem exiit dæmonium à filia tua.* Ergo non commiſſum eſt mulieri,quod ſanaret filiam, ſed quod iret,& inveniret eam ſanam. *Sanata eſt filia ejus ab illa hora*, ab illo nempè momento, quo verba illa Chriſtus protulit; quibus auditis ſtatim mulier à ſua petitione ceſſavit: nam quamvis filia ejus abſens eſſet, tamen ex voce Chriſti ita credidit, ac ſi præſentialiter eam ſanam vidiſſet.Conſidera hìc magnam mulieris prudentiam, nam conceſſa ei magna poteſtate ſub illo verbo *fiat*, ut ex Chryſoſtomo dicam q.18. in ſecundâ ratione, illa tamen ſolùm ſibi neceſſarium aſſumit, eoque contenta eſt.

D. Ambroſ. *Oratio emollit durè negantem.* Origen. Abulen. D. Marcus *Fides mulieris.* D.Chryſoſt.

131. Dubitabis tamen: Quomodo Matthæus, & Marcus in hoc facto narrando cohæreant: nam D Matthæus ſcribit quod Chriſtus dixerit: *O mulier,magna eſt fides tua,fiat tibi ſicut vis.*Marcus refert,quod ſic eſt locutus: *Propter hunc ſermonem, vade, exiit dæmonium à filia tua.* Abulenſis quæſt.85.Barradas exiſtimat;utrumque Chriſtus dixit, *O mulier,magna eſt fides tua! Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium à filia tua.* Dicendum tamen puto,quod Marcus narrat miraculum conceſſum ob preces, Matthæus verò ob fidem. Verum eſt, Chananæam precibus impetraſſe petita, hoc tamen rectè fidei ejus adſcribitur, quoniam fides præbuit orationi efficaciam. Victor Antiochenus in cap.7. Marci.*Matthæus*, ait,*ſanationis cauſam fidei. Marcus ſermo ex efficaci fide prodibat.* Oratio ſine fine claudicat;cum fide verò multum efficax eſt.

Concordia inter D. Matthæum, & Marcum. Abulenſ. Barrad. *Oratio ſine fide claudicat, cum efficax eſt.* Antioch.

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus non annuit Apoſtolorum petitioni pro muliere, ſed modo precibus ejus?

132. *Ratio dubitandi.* SUprà Apoſtoli pro muliere ſunt deprecati: *Rogabant eum dicentes, Dimitte eam, quia clamat poſt nos*: ut latè ſuprà explicavi quæſtione 8. Et tamen eorum petitioni non aſſentitur Dominus, ut modò precibus Chananææ legimus factum. Cur quod Apoſtolis, ac intimè Chriſti aſſeclis eſt denegatum, Gentili fœminæ conceditur;

133. Euthym. Reſpondet primò Euthym. *Tu autem conſidera, ait, quomodo cum Apoſtoli pro illa deprecati fuiſſent, nihil effeciſſent, ipſa potius perfecit. Hinc enim docemur, quod Deus mavult, nos pro nobis ipſis obſecrare* *Noſtrum meritum vult Deus.* Efficacius erga Deum noſtrum proprium meritum pro nobis, quàm aliorum preces negotiatur.

134. Chryſoſt. Secundò D. Chryſoſt homil. 53. *Nam quamvis, ait, Apoſtoli ad Chriſtum potiebantur libertate magnam tamen mulier patientiam oſtendit.* Et ſi à principio Apoſtoli pro muliere rogarunt, cur non modò, cum vident ei tot repulſas datas: *Non ſum miſſus niſi ad oves Iſraël.* Et iterum: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* *Patientia erga Deum non indiget alicorum ſuffragio.* Hoc non erat Apoſtolorum defectus, ſed ingens mulieris virtus, quæ cum inter tot adverſa præclara patientia extitiſſet, jam Apoſtolorum ſuffragio non indigebat, ſed totam Dei virtutem in ſe trahebat, ac inclinabat.

135. Gerſo. Tertiò Gerſon. 3. p. tract. 9. ſuper Magnificat; explicans illa verba: *Eſurientes implevit bonis*: ſic ait: *Curre jam, ô anima pœnitens: clama poſt Chriſtum cum Chananæa, qui ſi fortè à matre comite rogatus, ut dimittatte, ſileat, & procedat, irrue feſtinatione tota, præveni faciem ejus in adoratione dicens; Domine, adjuva me. Si rurſus oppoſuerit confundens te, quia panis filiorum non eſt dandus canibus; reſponde tota fiducia, Etiam, Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tandem mereberis audire; fiat tibi ſicut vis.* Clamat mulier, *Miſerere mei*: non reſpondet Dominus. Intercedunt Apoſtoli, & non flectitur. *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël.* Provoluta genitrix adorat; & tamen adhuc non inclinatur Dominus. Suggerit verò ipſa: *Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Non diſtulit ulterius Chriſtus, ſed magna pietate flexus ait ei; *O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi, ſicut vis.* *Una Eucharistiæ umbra plus obtinet, quàm omnes virtutes.* Cur modo tanta pietate annuit, qui antea tam rigidum ſe exhibuerat. Cur antea nec oratio Apoſtolorum, nec fletus, adoratio, humilitas, ac perſeverantia mulieris valuit impetrare; quod modo tam largiter conceditur. Unde ergo tanta efficacia? Eò nunc deducta ſunt verba, ut panis commemoratio fieret: *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum.* Et iterum: *Etiam catelli edunt de micis.* Mox ubi panis nomen interpoſitum fuit ob reverentiam futuri convivii, & ſtatim ipſa mulier voluit; & quod nec oratio Apoſtolorum, nec tot mulieris virtutes impetrarunt, una divini epuli umbra obtinuit.

136. Quartò: Non annuit Chriſtus petitio Apoſtolorum ſed tantum Chananææ; cum tamen ipſa multo ſublimiores ſanctitate eſſent Apoſtoli Juſtitia, ac ſanctitate Apoſtoli valde præclari? Chananæa vero pro filiæ ſanitate multa anguſtia, ac afflictione laborabat; & qui magna vexatione, ac moleſtia opprimuntur, valde apti ut pro laborantibus loquantur; ſæpè enim hi melius intercedunt quàm alii qui multa virtute, ac probitate eminent. *Afflictus magis efficax in intercesſio ne quam probus.*

137. Poſtulat Abrahamus, ut ira Dei dimittatur à civitatibus Sodoma, & Gomorrha; & tamen ei non conceditur, niſi ibi inventus ſit certus juſtorum numerus. Geneſ. 18. n. 26. Rogans verò Loth ero Segor, abſque pacto, vel conventione, quod ibi juſtus reperiatur, & mox datur poſtulatum. Geneſ. 18. Angelus dixit ad eum: *Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubvertam urbem, pro qua locutus es.* Geneſ 19. n. 21. Quod totum in gratiam Loth factum eſt, ut rectè ibi explicat Chryſoſtomus. Geneſ. 19. D. Chryſ. *Petitionem, ait, tibi exhibeo propter te, etiam civitati parcam: quaſi diceret, non ſolum a tuo precibus tuis, ſed ultra nulla erit pœna habitatoribus infligenda.* Multo ſanctior Abrahamus, quàm Loth; & tamen hic ſi pacto, non verò illi, una civitas conceditur. Unde tanta differentia? Verum eſt, quod illuſtrior probitate Abrahamus, tamen Loth ſuarum civitatum devaſtationem videns multa moleſtia, ac vexatione premebatur & animus afflictus valde efficax in precibus, & eloquens in interceſſione. *Anguſtiatus eloquentior in precibus, quàm magis probus.*

138. Ad Phil. Scribens Apoſtolus ad Philemonem ſic Epiſtolæ facit initium *Paulus vinctus* CHRISTI JESU, n. 1. Cur nomen Apoſtoli, quo in aliis Epiſtolis utitur, hic prætermiſit, ut notat D. Remigius. Cur non ſe ſcribit Apoſtolum? Rogabat Paulus Philemonem pro Oneſimo ſervo ſuo, qui compilatis ac ſubtractis quibuſdam rebus domini ſui Româ transfugerat, ut colligunt D. Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, S. Thomas, & alii ex ipſa Epiſt n. 9 *Paulus ſenex, nunc autem & vinctus* JESU CHRISTI: *Obſecro te pro filio meo, quem genui in vinculis, Oneſimo, qui tibi aliquando inutilis fuit.* Hieron. Theodor. Theoph. D. Thom. Cum ergo Gentium Doctor pro ſervo fugitivo rogaret, præclarum ſanctitatis nomen Apoſtoli non dixit, ſed addidit nomen laborioſi, ac vexari, detenti nempè in vinculis: *Paulus vinctus*: ut ſic facilius Philemonem commoveret, ac poſtulatum impetraret. *Detentus in vinculis facilius impetrat.* Remig. D. Remigius. *Id circo, ait, toties repetit ſe vinctum* CHRISTI JESU *eſſe, ut poſitus in tribulatione, ſaltem quod obſecrabat pro ſervo facilius impetraret.*

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus Dominus tam mirificè mulierem laudat?

139. IN limine quæſtionis illud maximè notandum, quod nullius hominis, niſi tantum Gentilium, ut hujus mulieris, ac Centurionis Matth. 8. n. 10. Chriſtus Dominus exterius admirationem oſtendit. Matth. 8. In ipſo non fuit propria admiratio, ut ſæpe dixi. Tamen in præfatis locis viſus eſt admirari exterius, tum quia major extitit fides Gentium quàm Judæorum? tum etiam, ait Abulenſis q. 79 hoc factum eſt ad confuſionem Judæorum: nam Judæi, qui quotidiana miracula videbant, vix aliquid credebant; hæ autem ante- Abulenſ.

Maximè gratificantur id quod minus expectatur.

quam miracula videret credidit, excellenter, & in fine conſtanter ſtetit. Tandem quia major extitit fides Gentium, quàm Judæorum, cùm illæ veri Dei, Scripturæ ac Prophetarum notitiam non haberent; & ſic minus ab illis expectabatur. Et hæc ſit prima ratio ad quæſtionem. Unde tanta Gentilis mulieris declarata fides extitit maximè digna laude. Curatis decem leproſis, unus ex eis alienigena rediit ad Chriſtum, ei gratias agens. Tunc ait Chriſtus: *Nonne decem mundati ſunt; & novem ubi ſunt? Non eſt inventus, qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, quia fides tua te ſalvum fecit.* Luc. 17. n. 18.

Luc. 17.

140. Chryſol.

Secundò. D. Chyſoſtom. homil. 54. in Matth. *Tu verò*, ait, *diligenter conſidera, cum nihil ab Apoſtolis in te mulieris factum fuerit, totum ab ipſa fuiſſe perfectum, tantum quippe poteſt ingens, & fervens oratio.* Rogabat, pro illaque etiam Diſcipuli intercedebant; *Accedentes Diſcipuli ejus, rogabat eum, dimitte eam*, &c. Diſtulit providus Dominus quoadusque ingens mulieris innoteſceret fides, quam in præſenti laudat. Tunc ad donum poſtulatum concedendum proceſſit *O mulier, magna eſt fides tua! Fiat tibi, ſicut vis*: Ut cunctis fieret evidens, quòd nec rogatu Diſcipulorum, nec alicujus favore, ſed propria virtute Chananæa filiæ ſalutem à Domino obtinuerit, ut ita mulieris gloria ſine aliqua obſervationis labe omnibus eſſet conſpicua.

Quæ ex merito, non ex aliorum favore, valdè condecorant.

141. Tertiò. Laudat Dominus fidem hujus mulieris; non verò Latronis in Cruce pendentis, Luc. 23. Nam hæc mulier dixerat; *Etiam catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum* petebat enim micas è ſacra Chriſti menſa, Latro verò Domini regnum, *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum*. Luc. 23. num. 42. Inde fides hujus mulieris grandior, & præclarior, cum è Chriſti menſa micas expoſcat, quàm Latronis fides regnum Domini affectantis. Hanc rationem latius appoſui, & explicavi tom. 3. cap. 36. q. 38, num. 256.

Iſai. 13. *Fides Eucharistiæ generoſior, quam regni cœleſtis affectus.*

142. Quartò. D. Chryſoſtomus homil. 17 ex variis in Matth. *Propterea*, inquit *Deus, laudo conſtantiam ejus, laudo fidem, quia injuriata permanſit, & ratione extorſit* Quid valde mirabile apparet in hac muliere: quid Dominus in ea tantopere laudat? an quod mater pro filia infirmante preces fundat? minimè; hoc cuicumque matri commune, ac vulgare Quid ergo in hac peculiare? Ex eo ſanè exiſtimat Chryſoſtomus, quòd Domino maximè placuit, quia ratione præmiſſa filiæ ſanitatem procuravit, ac extorſit. Nam Chriſtus dans illi repulſam dixerat: *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum & mittere canibus*: Inde verò ipſa pro ſe argumento deducto intulit, *Nam & catelli edunt de micis*, Catellus, cùm ſit pars familiæ domini ex ejus menſa alendus eſt, rationeque appoſita multum profecit, donumque comparavit.

Chryſoſt.

Donum, quod ratione comparatur, maximè plauſibile.

143. Edit Rachel filium ſuum, & vocat nomen ejus Joſeph dicens, *Addat mihi Dominus filium alterum*. Gen. 30. n. 24. Cur nec Lia, nec Zelpha, nec Bala aliæ Jacob uxores hæc dicunt ſed ſola Rachel, quælibet enim plures filios ſuſcipere optabat? Rachel interpretatur, Ratio. Sol hæc ait, *Addat mihi Dominus filium alterum*. Ubi enim ratio intervenit, ac res ratione diſponitur, ibi tantum datur certa ſpes, ac confidentia, ut bona augeantur, ac multiplicentur dona. Richardus Victorinus lib. qui dicitur Benjamin. minor, c. 48. *Cur ancillarum nulla*, ait, *cur nec ipſa quidem Lia, ſed Rachel ſola potuerit talem filium gignere? Per Rachel rationem intelligimus: Cur nonniſi de Rachel Ioſeph naſci potuit citius invenimus, quod de ſola ratione diſcretio oriatur, minimè dubitamus; talis proles de tali matre; Ioſeph de Rachel, diſcretio ratione.* Diſcretio in donis obtinendis à ratione provenit.

Gen. 30.

Ratione interveniente multa dona aſſequuntur.

Ric. Victor.

144

Gen. 22.

Ait Deus Abrahamo. *Tolle filium tuum, & vade in terram viſionis, quam monſtravero tibi.* Gen. 22. n. 2. Cur vult Deus, ut Abrahamus exeat è terra ſua, & ſumpto itinere trium dierum ad montem *Maria* perveniat. Cur eo die, quo ſacrificium ei mandatur, non perficitur, hoc enim videbatur ad majoris obedientiæ argumentum. Ad quid tres dies interponuntur? illa ſacrificia oblatio futura erat Deo maximè grata, ob illamque Abrahamo multa dona impertienda: meritò ergo inter mandatum, & holocauſtum non exiguum, ſed trium dierum tempus deſtinatur, ut inde omnibus fiat exploratum, quod illa non præcipiti animo, ſed alta conſideratione, magnoque rationis judicio ab Abrahamo exequebantur, ex quo ipſa oblatio maximè perjucunda coram Deo apparebat. D. Ambroſius lib 1. de Abrahamo cap. 8. *Interponitur ſpatium*, ait, *ne præcipitari ſubito videretur effectus* Vide tom. 2. cap. 17. quæſt. 9 n 53. & 54. & tom. 3. cap. 22. n. 12. 13. & 14. &c. 25. num. 44.

Oblatio, non præcipiti ſed conſiderato animo facta, Deo maximè grata.

Ambr.

QUÆSTIO XVII.

Quare, cùm multæ virtutes in muliere radiaverint; ſola tamen ejus fides à Chriſto laudatur?

Multæ virtutes enitebant in hac fœmina, fides ſcilicet, charitas, ſedulitas, perſeverantia, humilitas, patientia, prudentia, ut jam notavi ſuprà q. 7. Tamen in præſenti Chriſtus D. ſolùm illius fidem commemorat, eamque laudat *O mulier magna eſt fides tua*. Cur non potius alias virtutes, ſed ſolam fidem celebrat? 145.

Ratio difficultatis.

146. Reſpondet Primo Abulenſis. q. 80. Quòd hìc fides laudatur, quia ſola ipſa fuit hic veluti propter ſe; cæteræ verò fuerunt propter ipſam, illa enim fuit quaſi imperans actibus aliarum virtutum; unde actus omnium illarum dicuntur eſſe actus fidei; ſicut actus à charitate imperatos vocare poſſumus actus charitatis, licèt etiam ſint imperati ab aliquibus virtutibus particularibus. Et patet hoc; quia ideo mulier à principio ivit ad Chriſtum, quia credidit, quia ipſe poterat filiam ſuam ſanare; firmiterque etiam perſeveraverit; quia ſciebat filiæ curationem è manu Chriſti pendere, propter hoc etiam, ſe humiliavit, ut vocans ſe catellam; & tam prudenter ſe habuit, ut per hæc obtinere poſſet à Chriſto, quod ab eo fieri credebat: ſi autem non crederet, nihil iſtorum feciſſet: ideoque omnes iſti actus ſunt à fide imperati, & ita melius vocantur actus fidei, quàm particularium. Et hæc oratio dicitur ab Aulenſi potiſſima, ob quam de ſola fide hic fit mentio. Et pro hoc fundamento facit id quod dicit Victor Antiochenus à me citatus in expoſitione pro Evangeliſtarum concordia.

Abulenſ. *Omnes virtutes mulieris à fide procedebant.*

Secundò. Fides tantum mulieris hìc laudatur à Chriſto, hanc enim virtutem ipſe prædicando maximè 147.

maximè introducere nitebatur, ut ſcilicet omnes crederent in eum; de cæteris autem virtutibus non erat imm diatè tanta ſolicitudo, ut notat citatus Abulenſis, & hoc maximè, quia fides eſt fundamentum, cùm ſine illa *impoſſibile ſit placere Deo*. Hebræor. 11 n. 8. ſine fide enim vel nullæ ſunt virtutes, vel ſaltem ſunt inutiles ad placendum Deo Ex quo tota tam ſcripturæ prædictio, quàm ſeries dictorum, ac geſtorum Chriſti extiterit directè propter fidem introducendam, & conſervandam. Sicut ait Joan. 20. n. 30. *Multa alia ſigna fecit Jeſus quæ in hoc libro ſcripta non ſunt, ut credatis, quia Chriſtus eſt Filius Dei & credentes vitam habeatis*. Et non fit ibi mentio quod illa ſcriptura ſit propter aliam virtutem. Sicque de Baptiſta dicitur *Venit, ut omnes crederent per illum*. Joan. 1. n. 7. Adventus enim Præcurſoris quædam fuit præparatio ad Chriſti adventum.

Abulenſ. Hebr. 1. *Sepius Evãgelii introducere Chriſti fidem.* Joan. 20. Joan. 1.

148. Baſil Seleuc. Tertiò D. Baſilius Seleuc. Orat. 20. ſic introducit Chriſtum mulieri loquentem. *Totam tibi*, ait, *curationes menſam explico: non ut cani micas, ſed ut filiæ panem largior. Tu quidem Judæos fide viciſt: ego vero datu meo tua poſtulata*. Contraria juxta ſe oppoſita maximè elucеſcunt: Cum inter incredulitatem, ac obſtinationem Judæorum, è Gentilitate hæc magna fides mulieris prodiret, ut eum, quem Judæi repudiabant, ipſa venerabunda adoraret, ac publicè confiteretur; hoc Chriſti oculos rapuit, ac ad ſe attraxit, ut illam mirifice laudibus celebraret illique ſuper poſtulata dona concederet. *Tu quidem Judæos fide viciſti; ego verò datu meo tua poſtulata*.

Virtus inter iniquos maximè laudabilis.

149. Baſil. Seleuc. Quartò Idem Divus Baſilius Seleucus citata Orat. 20 *Canem vocaſti*, ait, *dum ſim familiæ pars, Domini fruar menſa O fides! O prudentia! O Chananæa pietas?* Pro ſalute filiæ clamat mulier, intercedentibuſque pro ipſa Apoſtolis, eam Dominus à ſe abjiciebat dicens: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus* Inde ipſa pro ſe verba facit *Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum*. Tunc Dominus ſubnectit, ejuſque fidem laudat: Cur ergo modò mulieris fides excellentior manifeſtatur Audit illa ſe à filiorum gloria excludi, & inter abjectos, ac minimos familiæ canes computari, tamen de filiæ ſalute non deſperat, ſed adhuc de illa fortiter confidit. O grandis fides, qua Chriſtum credidit, non terrenum, ſed cœleſtem Dominum! Non enim mundialis principis eſt, de minimis, & abjectis ſervis curam habere, ut illis neceſſaria provideatur; hoc enim ad divinum tantum moderatorem ſpectat. Cùm ergo mulier ſe inter minimos computari audiret, & tamen adhuc de neceſſaria alimonia ſperaret, non temporalem, ſed divinum proviſorem Chriſtum recognoſcit. O magnum fidei elogium! *Dum ſim familiæ pars*, ait, *Domini fruar menſa. O fides*, &c.

Mundiales principes de minimis ſervis curam non habent.

150. Baſil. Seleuc. Quintò. Idem D Baſilius Seleucus allegato loco. *Gravius ſilentio reſponſum, ait, & fidei Chananææ bene congruens: niſi enim talis fuiſſet mulier, forte inhumanitatis, ac impotentiæ ſalvatorem condemnans avolaſſet. Non dixit: canis in tanta hominum turba audio; forte humilitatis, tenuitatiſque ſuæ confeſſionem celat obtutu contumeliarum O mulieris fides in Evangeliis deſcripta*. Contumeliam quandam Dominus extorſerat in mulierem canem appellans: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*. Et adhuc illa inſtanter Dominum vocat, Omnipotentem recognoſcit, ſalutem filiæ expoſtulans: *Etiam Domini, nam & catelli*. Tunc Chriſtus ejus fidem commendans ait: *O mulier magna eſt fides tua*. Cur potius modò, quàm antea hujus mulieris clarior fides? Audit mulier Dominum in externa apparentia contumelioſum, eam canem dicendo, & tamen regia progenie natum credit, ſupremumque Dominum recognoſcit. O magna fidei celſitudo! Alios enim devenuſtare, ac injurioſis verbis afficere, valde à viro nobili deviat: hæc enim ruſticitas in ignobili confita eſt. Audiens hæc fœmina illam contumeliam ad ſpeciem in Chriſti ore; non eum humilem, nec tenuem ſuſpicatur: Non dixit: *Humilitatis tenuitatiſque ſuæ confeſſionem celat obtutu contumeliarum*: & tamen adhuc ex illuſtri ſobole progenitum reveretur, O robuſta fides contumelioſum in externa apparentia experiri, & adhuc illuſtrem confiteri. *O mulieris fides in Evangeliis deſcripta*.

Alios devenuſtare alienum à viro nobili, hoc ignobilitatis eſt character.

Sextò Divus Hieronymus *Mira*, ait, *Chananitidis fides, patientia, & humilitas prædicatur: fides, qua credidit, ſanare poſſe filiam ſuam. Patientia, qua toties contempta in precibus perſeveravit. Humilitas, qua ſe non canibus, ſed catellis comparat. Nota, quòd iſta Chananitis perſeveranter primùm filium David, deinde Dominum vocat, ad extremum adorat ut Deum*. Commota mulier fama miraculorum Chriſti, ad ipſum fide multa acceſſit in ſua perurgente neceſſitate, ejus miſericordiam, ac clementiam implorans: *Miſerere mei, Domine fili David*. Tunc Chriſtus ejus fidem nec laudat, imò etiam à ſe rejicit: primò nullo dato reſponſo: *Non reſpondit ei verbum*: Secundò duris verbis: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*: Et cùm illa fervidè eum adorans, ac Dominum recognoſcens deprecaretur: *Etiam Domine, nam & catelli*, &c. Tunc Dominus pro illius fide magnum protulit elogium. *O mulier, magna eſt fides tua* Quid in hac fide grande? Venerat mulier urgenti neceſſitate oppreſſa, multaque afflictione laborans ad Chriſti miſericordiam confugiens, & tamen ipſum in apparentia rigidum ac inexorabilem experitur; attamen eum non impotentem, ac imbecillem cogitat, nec vulgarem hominem exiſtimat, ſed adhuc Deum credit. *Dominum vocat, ad extremum adorat ut Deum*. O præclara fides! Nam ſicut humanæ vilitatis proprium argumentum eſt, viſa aliorum oppreſſione eſſe durum, & ſeverum; ita proprium divinitatis index, eſſe pium, & miſericordem. Cum ergo expoſuiſſet mulier ſui animi mœrorem; & videret Chriſtum in ſpecie valdè rigidum, & inexorabilem; & nihilominus, non hominem, ſed Dominum, ac Deum fatetur, Multa ſanè fides, multis elogiis celebranda. 151. Hieron.

Pietas, ac clementia proprius divinitatis index.

Septimò. Laudatur mulieris fides; per ipſam enim obtinuit mulier id quod petebat. Inter cæteras virtutes fides aptior ad impetrandum fieri miraculum; per fidem enim obtinemus quidquid à Deo petimus, & deſideramus, itaut nihil ſit nobis impoſſibile, dicente Domino, *Omnia poſſibilia ſunt credenti*. Marc. 9. n. 23. 152. Marc. 9.

Cùm Petrus è ſuo navigio cognoſceret Dominum ambulantem ſuper aquas, ait illi, *Domine ſi tu es, jube me ad te venire, ſuper aquas*. Aitque illi Dominus, *Veni*, Matth 14. n. 28. Tunc Petrus e navi deſcendens, res valde mirabilis ſiccis pedibus ſuper æquora deambulat. Multa conſideratione dignum, Quorſum Petrus hæc petat, & Dominus annuat, nam Petrus poſtulat, ambulare ſuper mare, nulla neceſſitate urgente, navigio enim 153. Matth. 14.

enim ſuo ad Dominum poterat appropinquare. Deinde quomodo Dominus hoc poſtulatum concedit; videbatur enim Petrus apprehendendus, veluti rem ſupervacaneam poſtulans, cum illud induſtria humana aſſequi valeret; non enim ſolet Deus, ſua ſigna, ac miracula præter neceſſitatem edere. Cur ergo illius preces exaudit? Apoſtolus multa fide armatus illud à Domino poſtulavit, ut ex communi Patrum ſententia dixi tom. 3. c. 34. Cùm in fide eſſet, oratio ſtatim obtinuit, quidquid petebat, ne unquam diceretur quidquam, intercedente fide, denegatum. Pulchrè Divus Gaudentius ſerm. 19. & ultimo. *Petrus rogat*, ait, *Jube me, ad te venire ſuper aquas: ipſe, ne quid fides negaret deſiderio, ait, veni.*

Fides omnia impetrat, nihil ei denegatur.

Gaud.

154. Gravi timore correptus ſtabat Gedeon in area, ita ut à facie Madian meditaretur fugam. Apparet ei Angelus Domini dicens: *Dominus tecum fortiſſime virorum.* Cui ille: *Si Dominus nobiſcum, ubi ſunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres noſtri, atque dixerunt, de Ægipto liberavit nos Dominus.* Quibus auditis ſtatim ait Angelus ei: *Vade, in hac fortitudine tua liberabis Iſraël de manu Madian* Judic. 6. n. 14. In his duo faciunt magnam difficultatem Primò. Quomodo dicat Angelus: *in hac fortitudine tua.* In quo erat illius fortitudo ad hoſtes debellandos, qui tanta imbecillitate premebatur, ut fugam haberet in animo. Secundò. Cur hæc ei non dixit Angelus ſtatim quando apparuit, ſed poſtquam audiit Gedeonis verba, tunc ait: *In hac fortitudine tua*: In Gedeonis ſermonibus ſe ejus robur declaravit, cum credens Dei opera dicebat: *Ubi ſunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres noſtri.* Cùm fides explicatur, tunc fortitudo ac robuſta manus apparet, ut adverſarios ſubjiciat, ac devincat; cunctaque in magna felicitate componat Theodoret quæſt. 12. *Quoniam*, ait, *memor erat mirabilium Dei, firmamque de eo tenebat opinionem, ſi vellet, eos facile liberare poſſet, meruit, ut audiret ab Angelo; proficiſcere in robore fidei hujus, & vinces*, &c. Vide tom. 3. c. 11. n. 142. 143. 144. & 179.

Judic 6.

Fides corroborat ad vincendum & ad omnia bona.

Theodor.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus non dixit dæmoni ut exiret à filia hujus mulieris ſed ait illi: Fiat tibi, ſicut vis,

155. SÆpè Chriſtus Dominus dæmones ab hominum corporibus verbo ſuo ejiciebat. In regione Geraſenorum ab homine dæmoniaco expellens dæmonium, ait illi: *Exi ſpiritus immunde ab homine.* Marc. 5. num 8. Et in Capharnaum, alterum dæmone obſeſſum ſanans, ait dæmonio: *Obmuteſce, & exi ab homine.* Marc. 1. n 5. At in hoc miraculo perpetrando, novo, & mirabili modo uſus eſt Chriſtus; non enim dixit, exi dæmonium à filia hujus mulieris; ſed ait mulieri, *fiat tibi, ſicut vis.*

Marc. 5. Marc. 1. *Ratio difficultatis.*

156. Chryſoſt. Reſpondet Primò Divus Chryſoſtomus hom. 17 ex variis in Matth. *O mulier, magna eſt fides tua; fiat tibi, ſicut vis: non dixit*, ait, *ſanetur filia tua, ſed ſicut vis. Tu*, inquit, *eam cura, eſto medicus, tibi remitto medicamentum, ut imponas ei; fiat tibi, ſicut vis; voluntas tua curat eam: neque juſſit mulier, neque imperat dæmoni, ſed ſola mulieris voluntas curavit filiam, dæmonemque fugavit.* Non ait Chriſtus: Ego ſano filiam tuam, ab eaque dæmonium expello, ſed tuus ingens fervor in petendo, tuaque magna declarata fides, non ſolum ſalutem filiæ tuæ à me impetrat, ſed etiam obtinet, ut vices meæ poteſtatis tibi committantur, ut tu abſque alterius ſententia, & calculo ei medicamen impendas, non tantum juſſu, & imperio, ſed etiam levi tuæ voluntatis nutu: ſi vis ſine alterius interventu, jam filia tua eſt ſana; non modò ejus ſalus, ſed etiam modus illius ſub tua poteſtate eſt. O ingens liberalitas, in qua non ſolum res beneficii, ſed etiam illius modus petentis arbitrio defertur. Et Chriſtus verbis exaggeravit mulieris fidem, dono exaggeravit beneficium.

Ingens liberalitas, in qua non ſolum beneficium ſed etiam illius modus conceditur.

Secundò Idem D Chryſoſtomus homil. 53. in Matth. *Fiat tibi, ſicut vis: ac ſi diceret*, ait, *fides quidem tua, majora, quàm petis, poterat impetrare, veruntamen fiat, ut vis. Hæc vox illi affinis eſt, qua dictum eſt, fiat cœlum, & factum eſt cœlum* Tam præclara, ac ingens fuit hujus piæ mulieris fides unà cum perſeverantia, ad illius remunerationem ut in ejus arbitrio ponatur à Deo magna illa vox *fiat*, dicens: *fiat tibi ſicut vis*: qua voce Omnipotens condidit cœlum, terram, ac luminaria magna *Hæc vox illi affinis, qua dictum eſt, fiat cœlum.* Ut inde manifeſtetur, quantum valeat efficere voluntas humana, præſtanti fide inſignita, cum illi detur præpotens verbum *fiat*, quo omne viſibile conditum eſt. At mulier, tanta ſibi tradita poteſtate, ſola filiæ ſalute contenta eſt: *ſanata eſt filia ejus in illa hora.* Chriſtus ut magnus, ac magnificus Dominus, amplam committit mulieri poteſtatem; ipſa verò, ut limitato, ac anguſto animo pollens, parum ſibi eligit, ac aſſumit. 157. Chryſoſt.

Vices divinæ poteſtatis committuntur voluntati cum fide. Deus dat, ut magnificus homo; accipit ut limitatus.

Tertiò Novo inuſitato modo donum huic mulieri conceditur, *Fiat tibi ſicut vis.* Quorſum tam extraordinarium privilegium; nam forſitan ſimile non invenies alteri conceſſum, ut huic mulieri impertitur. Hæc mulier novum quoddam certamen cum Chriſto ſine exemplo in ſuo obtinendo beneficio ſuſtinuit: nam cum humilis, ac ſupplex acceſſiſſet, dedecus ac repulſam ab eo eſt paſſa. Primò. Silentio veluti eam deſpectam habuit Dominus: *Non reſpondit ei verbum.* Deinde ejus interpellatores non admittit: *Non ſum miſſus, niſi ad oves.* Tandem infami canis appellatione eam à ſe excludit: *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Quando Chriſtus humiles, ac fervidos in fide ſic à ſe abjecit? Haud dubio, nunquam. Ergo cum hæc mulier eſſet prima, quæ inſolita hac repulſa, ac ignominia inflicta cum Chriſto patienter certamen ſuſtinuit: inde inſolito, ac novo præmio fuit ſublimanda. Origen. hom. 7. de Diverſ. *Miſeram hanc mulierem Chananaam deſpicit deprecantem, quid eſt hoc verbum? inauditum miraculum.* Qui primos invios alicujus calamitatis, ac moleſtiæ ſcopos invadit, inuſitata mercede eſt condecorandus. 158.

Primus in aliqua virtute maximè condecorandus.

Origen.

Quartò, Albertus Magnus. *Fiat tibi, ſicut vis; Non ponit metam*, ait, *quæ in fide terminum non habuit* Prov. 10. n. 25. *Deſiderium ſuum juſtis dabitur.* Proportionatur præmium merito. Et ſicut mulier inter tot repulſas, ac calumnias, cùm canis appellatur, metam non poſuit, nec deſtitit à ſua oratione, ſic etiam Chriſtus in præmiando terminum non præfixit, ſed totum ejus voluntati credidit. 159. Alb. Mag.

Prov. 5. *Præmium proportionetur merito.*

Quintò, D. Baſilius Seleucus Orat. 20. ſic diſſeruit in perſona Chriſti. *Ideò*, ait, *tibi gratificari di-* 160. Baſil. Seleuc.

ſtuli, ut fidem tuam in exemplum proponerem totam tibi curationis menſam explico, non ut cani micas, ſed ut filiæ totum panem largior. Hucuſque Dominus valdè rigidè abjecerat mulierem: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum*, &c Nunc vero magnifica liberalitate ſe erga illam explicat: *Fiat tibi, ſicut vis.* Unde ergo tam diverſa mutatio? Chriſtus, ut ſupremus Dominus, ideo tantiſper poſtulatum, videtur denegaſſe, ut inde largius concederet, ad ſuæque divinitatis normam largiretur, divinæ enim magnificentiæ eſt, non ſolum neceſſarium ſuppeditare, ſed etiam cum magna exuberantia, ut profluat, & redundet. Bene ergo poſtquam mulieri miſereri decrevit, tam copiosè conceſſit, ut nihil eſſet in deſiderio, cujus copiam non faceret; *Non ut cani micas, ſed ut filiæ totum panem largior.*

Deus ultra poſtulata exuberanter concedit.

161. Sextò. Maximè expendendum, quòd Chriſtus ſuo omnipotenti imperio non ejicit dæmonium, nec ſua omnipotenti voluntate mandat in firmitati, ut ſolet, ac ſanitatem impendit; ſed totum hoc ipſe omittens, totum voluntati orantis fœminæ committit: *fiat tibi, ſicut vis.* O præclara ſupplicis orationis commendatio, ut ipſi veluti Omnipotentiæ privilegium concedatur! *Fiat tibi, ſicut vis*: Ac ſi illi diceretur: Voluntas tua quaſi mea ſit Omnipotentia; & tuum velle, quodammodo meum poſſe: nec enim minora potes tu tanta fide ſuppliciter exorando, quàm ego supremè imperando. Unde præclare ait Theodoretus in hiſtoria Religionis. *Omnipotens oratio, cùm ſit una, omnia poteſt.*

Oratio h m lis Omni potentiæ vi ce fungitur.

Theodor.

162. Præcepit Deus Jeremiæ 7 n. 16. *Tu, ait, noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudem & orationem, & non obſiſtas mihi.* Unde imbelli homini tanta fortitudo, ut Omnipotenti Deo obſiſtere valeat? Undenam debili homini tot vires, ut Divinæ Omnipotentiæ viribus ſeſe opponere queat? Unde? Ex oratione. *Tu noli orare.* Etiam oratio ſuas quodammodo habet Omnipotentiæ functiones, ut Omnipotenti humiliter deprecando valeat obſiſtere, eumque rogando ad pietatem inflectere. Unde pulchre dicebat Tertullianus in Apologia cap 39. *Coimus in cœtum, & congregationem, ut ad Deum, quaſi manu facta, precationibus ambiamus orantes: hæc vis gratiæ Dei eſt.* Expende verba: *Manu facta precationibus ambiamus* quaſi diceret, cum noſtris precibus undique circumcingimus, ac tenemus.

Jerem 7.

Oratio Omnipotentiæ vicem quaſi obtinet.

Tertull.

163. Septimò. D. Baſilius Seleucus Orat 20. *O quot myriadibus, ait, Iudæorum perſanatis, ab iis ipſis, qui perſanati. Chriſtus ſibi reponi illud audivit: Hic unde ſit, neſcimus: mulier verò Chananæa, etiam ante curationem, fide elata, ad Evangeliſtæ dignitatem pervenit.* In quonam hæc mulier ad Evangeliſtæ dignitatem pervenit? Evangeliſtæ laus in veritate dicenda, atque divinis revelatis teſtificandis conſtituitur. Hæc autem mulier Chananæa nihil aſſerit, au teſtificat, ſed tantum animoſa fide petit. In quo ergo Evangeliſtæ dignitate gaudet, ut ſcribit Seleucus? Hoc dictum eſt ad exaggerationem efficaciæ orationis, quæ dum fervidè, ſpe, ac fide petit, ibi quodammodo annunciat poſtulatū impetrandum, ac ſi Deus illud daturum jam revelaſſet; ac ita oratio elata fide prolata, veluti Evangeliſtæ fruitur privilegio, ut jam audiat, *fiat tibi, ſicut vis.*

Baſil, Seleuc.

Fervida oratio de obtinendo dono, ita certa, ac ſi habetretur revelatio.

164. In certamen deſcendunt David, & Goliath. Cui David, ac ſi eſſet jam in parte victoria, loquitur, *Ego venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Iſraël, quibus exprobraſti hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te & auferam caput tuum à te.* 1. Reg. 13. num. 45. Nondum erat initum certamen; & belli eſt varius eventus, ut ipſemet David poſtea dixit. Quomodo ergo jam ſibi cantat victorias; nec enim ſuper hoc ipſum habuiſſe aliquam revelationem apparet, ut docere videntur Joſephus, Theodoretus, Serarius, & alii. Unde ergo ante trophæum illius gloriam ita decantat, ac ſi jam ſibi eſſet revelatum? Tu inermis, & abſque gladio procedis, quomodo dicis, *auferam caput tuum?* Quis tibi minſtraturus eſt enſem ad amputandum caput? Ipſe dicebat *Ego venio ad te in nomine Domini:* nempe totus confidens in Deo, cujus auxilium invoco Cùm ergo in prece erga Deum veniret, veluti Evangeliſtæ privilegio potitus, ante victoriam illius glorias celebrat; ac ſi jam ſibi eſſet revelata, tantam enim fiduciam, ac ceititudinem ex oratione hauſit, ut jam felicem eventum ſibi, ac aliis evangelizaret. D. Chryſoſtomus homil. de David & Goliath: *Tu venis ad me, ait, fidens in gladio, ergo in Deo; tu in clypeo, ego in prece; tu venis in armorum virtute, ego in potentiſſimo genitore. Denique in te tua arma vertentur.* Expende illud. *Ego in prece, in te tua arma vertentur.*

1. Reg. 17.

Joſeph Theodor. Serarius

D. Chry.

CAPUT III.

Jeſus tranſiens inter fines Decapoleos.

Marc. 7. n. 31. Et iterum exiens de finibus Tyri: venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

VERSIONES.

Theophylact. Euthymius, & multi. Rurſum egreſſus de finibus Tyri, ac Sidonis, venit ad mare.

Græcus. Per medium finium Decapoleos,

Syriacus. Venit ad mare Galilææ ad confinium Decapoleos.

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. *n.* 29. Et cum tranſiſſet inde Jeſus, venit ſecus mare Galilææ: & aſcendens in montem ſedebat ibi.

Num. 30. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos; & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos.

EXPOSITIO I.

1. Theophyl. SANATA filia mulieris Chananææ, ut ait Theophylactus *Non moratur diu in Gentilium locis, ſed ſtatim tranſit, ne daret occaſionem Judæis dicendi quod prævaricaretur legem, Gentilibus ſe miſcens.* Qua de cauſa ait

Theoph. *Intuitu cau ſa pia non eſt dandũ ſcandalum.*

Theodor. *Ideo ſtatim revertitur*: Quamvis regionibus illis Dominus in ſanctis, ac piis negotiis verſaretur, ſtatim revertitur, ſuo exemplo nos informans, ne aliis ſcandali occaſionem præſtemus. *Et iterum*, hoc eſt protinus, ac eſt ingreſſus regiones, illa ſtatim exiit *de finibus Tyri.*

Euthym. Theophyl. Vatabl. Arias. Janſen. Maldonat.

Græci communiter, ut Euthymius, Theophylactus, Vatablus, Arias, habent: *Exiens de finibus Tyri & Sidonis*, quam lectionem probant Janſenius, Maldonatus. Tamen noſtra lectio verior eſt: *Exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem*: cùm habeatur in Bibliis juſſu Romani Pontificis correctis. Senſus eſt: Exiens Chriſtus de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare. Duo objicit Janſenius. Primò. Quomodo Chriſtus venit per Sidonem, qui prohibuerat Apoſtolis Gentium civitates ingredi? Reſpondemus, quod Dominus ſolùm tranſiit, Vide tom. 2. cap 5. quæſtione 8. Vel tranſit per Sidonem, hoc eſt loca propinqua Sidoni. Secundò objicit Quomodo egreſſus de finibus Tyri per Sidonem iter inſtituit ad mare Galilææ, à quo Sidonem longius multo abeſſe conſtat, quàm Tyrum? Reſpondeo, quod divinus Magiſter non parcebat ſuo labori, ac itineri, ut noſtro commodo conſuleret, & ideò fortè per Sidonem inflexit iter, ut per viam aliquos lucrifaceret.

Janſenius.

Bonus Rex labori ſuo non parcit, ut ſuorum commodo conſulat.

2. Matth. 14. & 5. Mar. 2. & 3. Ant. Ulyſſ.

Ad mare Galilææ, id eſt ſtagnum, apud quod frequenter diverſabatur Dominus Matth. 14. n. 18. & 15. n 39. Marc. 2. n. 13. & c. 3. n. 7. &c. D. Antonius Vlyſſiponenſis Dominica 2. poſt Trinit. ait, quod Tyrus ſignificat anguſtiam; Sidon venationem triſtitiæ; mare amaritudinem pœnitentiæ, Galilæa verò tranſmigrationem dicit. Vt morali documento inſtruamur, quod ab anguſtia, ac venatione triſtitiæ rerum hujus ſæculi tranſmigrandum ſit ad pœnitentiæ amaritudinem. *Inter medios fines*, hoc eſt iter habens per medium finium. Ut optimus princeps, non magis in hanc, vel illam partem inclinabat, ſed medium tenebat, ut æqualiter omnibus dona, ac bona ſua diffunderet. *Decapoleos*, hoc eſt decem civitatum, quæ mari Galilææ erant adjacentes. *Decapoleos*, decem civitates ſignificat, ut jam explicui.

Bonus Princeps æqualis in omnes in ſuis favori bus diſtribuendis.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus per fines Decapoleos veniebat? Et quid ſit Decapoleos.

3. Euſebius. EUſebius Emiſſenus homil. in Domin. 12. poſt Pentecoſten, ait, quod ſicut Pentapolis à quinque; ita Decapoleos à decem civitatibus nominatur. Nam, ut obſervant omnes, & rectè notavit D. Antonius Ulyſſiponenſis Domin. 12. poſt Trinit. Decapolis dicitur à *Decas*, quod Græcè eſt decem; *polis*, quod Græcè etiam eſt civitas; ac proinde Decapolis eſt regio decem urbium.

Ant. Ulyſſip

4. *Decapolis ubi ſita.* Hæc autem regio Decapolis, decem urbium ſcilicèt, ſita eſt ex parte Orientali à Sidone trans mare Galilææ, & Jordanem, ut referunt D. Hieronymus lib. de locis Hebraïcis, Beda, & Haymon in præſenti, & Plinius lib. 1. c. 18. Brocard. 1. part. c. 6. §. Quia tamen Auctores in referendis nominibus harum civitatum aliquantum diſcrepant. Quod parum ad noſtrum inſtitutum attinet. Joſephus verò lib. 3. de bello cap. 16. ait Decapoleos eſt citra Jordanem. Unde Lyranus inquit, quod Regio Decapolitana partem cis Jordanem eſt conſtituta, partim ultra Jordanem: quod Janſenio placet.

Hiero.n Beda. Haymon. Plin. Brocard.

Joseph. Lyran. Janſen.

5. *Ratio difficultatis.* Igitur Chriſtus Dominus à Tyro per Sidonem: deinde per medios fines, ſeu per medium finium, ut habet Græcus, regionis Decapolitanæ, venit ad mare Galilææ, nempè ad oves, quæ perierant domus Iſraël. Cur autem per medium finium venit? jam dixi in expoſitione. Nunc verò inquiro: cur per fines Decapoleos: poterat enim alia via incedere, per illamque Galilæam devenire?

6. *Per viam communem inceden* Reſpondeo primò. Quod Chriſtus per Decapoleos inſtituit iter, quia illa via erat communis & vulgaris à Sidone in Galilæam, docens nos communes, & non extraordinarias vias eſſe quærendas Vide tom. 2. c. 5. q. 8. n. 40. tom. 3 c. 1. n. 128. & 129. & c. 19. n. 24.

7. Ant Ulyſſi. Secundò D. Antonius Ulyſſiponenſis citata Domin. 12 poſt Trinit. ait, quod iſtæ decem civitates, ſunt decem illæ virtutes, quas numerat Sapiens Eccleſiaſt 50. n. 1. in laudem Simonis: *Simeon, ait, Oniæ filius, Sacerdos magnus fuit, qui quaſi ſtella matutina in medio nebulæ, quaſi luna plena in diebus ſuis lucet, & quaſi ſol refulgens: ſic ille effulſit in templo Dei. Quaſi arcus refulgens*, &c. Quod latè ipſe S. Antonius explicat, & concludit. Si ergo cum his virtutibus de finibus Tyri, hoc eſt de mundo, exieris, ſufficientiam, & fiduciam quæ in Deo eſt cum Apoſtolis obtinebis ut Chriſtum ſequaris. De mundo exire, ac Chriſtum ſequi, ut in ſchola Chriſti, ac inter ejus Diſcipulos numeremur, oportet.

Eccle. 50.

In Chriſti ſchola requiritur ſanctitas multa.

8. Interlin. Tertiò Interlinealis. *Inter fines Decapoleos*: habet, *Mandata Decalogi.* Decem illæ civitates decem Decalogi præcepta denotant, per quas Chriſtus exiens de Tyro cum ſuis Apoſtolis, ad mare Galilææ exiit. Qui ergo exiens de Tyro nempè de mundo, & Chriſto adhæreret, veniat ad mare pœnitentiæ, & contritionis, degat ad implens decem Decalogi præcepta: nec enim ſat eſt, unum, vel alterum obſervare; perfecta enim juſtitia, omnium adimpletione conſiſtit, ac unius tranſgreſſione tota deperditur, ac evacuatur.

Sanctitas deperditur unius præcepti violatione.

9. Haym. Quintò Haymon in homilia. *Venit*, ait, *per medios fines Decapoleos ad mare Galilææ. Per Decapolim deſignantur Judæi propter Decalogum legis. Per mare Galilææ deſignantur Gentiles, qui tumidi erant Veniens Dominus in mundum relinquit Iudæos, qui de præceptis legis erant imbuti; & venit ad tumentia corda Gentium, ut gratiam ejus quam Iudæi amittebant, non credendo, Gentiles reciperent credendo.* Per quod denotabatur, quod Dominus relinquebat ſuperbos, ac electos Judæos, & tranſibat ad Gentes quæ quamvis tumentia haberent corda, viſa tamen Chriſti humilitate, ſeſe deprimebant, ac humiliabant.

Relictis Judæis ſit tranſitus ad Gentes.

10. Quintò. Venit Jeſus inter medios fines Decapoleos, hoc eſt inter fines decem civitatum; non per fines unius, vel alterius, ſed decem, quod quandam univerſitatem ſignificat. Magnum documentum

Rex omnibus ſit ſua beneficia, largiens. mentum. Optimus, princeps, ac rex, non per unius vel alterius, ſed omnium fine incedat, ut non uni, vel alteri, ſed omnibus ſua impertiatur dona hoc enim maximè proprium eſt beneficiorum Dei, ut dicit D. Ambroſius lib. 6. in Lucam; *Chriſti munera, parva videntur, & maxima ſunt, denique non uni collata, ſed populis.* D.Ambr.

11. Cùm perveniſſet Eleazarus in Meſopotamiam quærens ſponſam domino ſuo Iſaac, ut ſciret, quænam eſſet in uxorem à Deo præparata, ſic divinum numen exoravit. *Puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam; & illa reſponderit bibe; quin & camelis tuis dabo potum, ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac*, Geneſ. 24. n. 4. Gen.24. Vix erant completa verba, cùm aderat Rebecca, quæ, cùm ille aquam peteret, ſereno vultu reſpondit: Bibe Domine mi: celeriterque depoſuit hydriam & adjecit, quin & camelis tuis aquam dabo, eamque in canalibus effundens cunctis potum miniſtravit. Tunc ait Textus: *Ipſe autem, ſcilicèt ſervus Abrahæ, contemplabatur eam tacitus ſcire volens, utrum proſperum iter ſuum feciſſet Dominus.* Multam contemplationem nobis ingerit hujus boni ſervi contemplatio. Habes, ô homo, in puella abundanter omne expetitum ſignum, quòd à Deo poſtulaſti; nam ipſa non ſolùm tibi, ſed etiam tuis camelis aquam dedit; & hoc cum celeritate, ac diligentia: quid ergo, ô homo, ultra cunctaris: Cur ipſam non habes, ut à Deo plenam ab eoque in uxorem Iſaac deſignatam? quid ultra requiris? Pulchrè Theodoretus Theodor. quæſt. 57 *Cum illa, ait, hauſiſſet aquam, & camelis præbuiſſet fluentum; expectabat ille, ut videret, an omnibus præberet, quantum opus erat.* Quamvis ſervus Abrahæ vidiſſet, quod illa aquam camelis miniſtrabat, tamen de Dei aſſiſtentia in puella, ac de expetito ſigno non reddebatur homo certus, quoadusque inſpiceret, quod omnibus præbebat, quantum opus erat: Dei enim eſt, nemini ſua dona denegare. Et ſicut humani eſt ſpiritus, ſua quibusdam elargiri beneficia, eſurientibus aliis; ita proprium afflatus divini, neminem à ſua beneficentia relinquere vacuum, ſed omnibus quantum neceſſarium eſt, affluenter ſuppeditare. *Deus nemini denegat ſua dona, ſed omnibus elargitur.*

12. Ait Paulus 1. Cor. 10. n. 16. *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt?* Hoc eſt, ut communiter explicant Expoſitores Theodoretus, Juſtinus, Cornelius. Ipſe ejus panis, quem frangimus, communicat nobis ipſum Chriſti corpus, ut illud re vera ſinguli in Euchariſtia participemus. Præfata Apoſtoli verba commentans Chryſoſtomus homil. 24. in 1. Cor. ſic ait, *Quare addit quem frangimus? Hoc in Euchariſtia videre licet In Cruce autem minimè, ſed omnino contra. Os enim ejus, inquit, non comminuetur ex eo. Sed quod in Cruce paſſus non eſt, in oblatione patitur, & propter te frangi ſuſtinet, ut omnes ſatiet?* Ut habetur in marginali ipſius Chryſoſtomi, maximè ipſius ſancti Doctoris mens ponderanda. In Cruce non admiſit Dominus fractionem, quam tamen in Euchariſtico pane ſuſtinet, ut omnes ſatiet. Altaris Sacramentum in memoriam, ac repræſentationem mortis Chriſti eſt inſtitutum, quomodo ergo in Euchariſtico pane datur fractio, quam in ſuo corpore in Cruce non pertulit? In Crucis patibulo inferiorum, ac ſubditorum perſonam repræſentabat Dominus, pro quibus plenariam Patri de rigore juſtitiæ ſatisfactionem perſolvebat, ideóque integer in omnium pretium offerebatur At in Euchariſtia principis, parentis, ac paſtoris, ſuos paſcentis, gerit perſonam; & ideò tunc frangitur, ut ita deprehendatur, quod hic cœleſtis panis, non uni tantum eſt datus, ſed omnibus præparatus, nullusque cogitet, ſibi ſoli totum integrum Dominum aſſumere, ipſumque in ſe ſolum retinere; ideò enim in fruſta dividitur, ut omnes ſatiet, omnéſque hujus cœleſtis convivii fiant participes; in quo ſic quilibet integrum Dominum accipit, ut etiam alii ſub qualibet minima particula integrum ſumant. Pro quo vide tom. 2. & 3 verbo, *Communicare.*

1.Cor.10. Theod. Juſtin. Cornel. — Chryſoſt. — *Marginneula Chriſoſtomi.* — *Chriſtus in Euchariſtia omnes ſatiat.*

Marc. 7. n. 32. Et adducunt ei ſurdum, & mutum, & deprecabantur eum; ut imponat illi manum.

VERSIONES.

Syriacus.	Et adducunt ei ſurdum; & quendam difficiliter loquentem, & flagitabant ab eo.
Euthymius. Theophl.	Et adferunt ei ſurdum, impeditæque linguæ.
Arius.	Ferunt ei ſurdum, ægrè loquentem, & invocant eum.
Pagninus, Cajetanus.	Adducunt ſurdum impeditæ linguæ.
Vatablus.	Adducunt ſurdum impeditum ad loquendum.

EXPOSITIO II.

13. QUAMVIS D. Matthæus c 15 n. 30. generatim multa miracula hoc loco recenſeat; tamen D. Marcus hoc unum, ut valdè inſigne, ſibi, ſcribendum elegit, ut notant Maldonatus, Burgenſis, & alii Et hiſtoria eſt omnino diverſa ab ea, quam narrant D. Matthæus 9. n. 32. & Luc. 11. n 14. ut patet ex circunſtantiis utriuſque. *Et adducunt,* hoc eſt ducatum manibus præbebant, cùm jam nempè Dominus eſſet circa mare Galilææ, quidam de turba fortè amici, & cognati, ut inquit Beda, qui ad hoc commoti fuerant fama miraculorum Chriſti. *Surdum, & mutum.* Radix græca habet, *difficiliter loquentem*, hoc eſt impeditæ linguæ; ac valdè balbum. Quod ex eo confirmant Interpretes, quia Evangeliſta poſtea ſubdit: *Loquebatur rectè* hoc eſt expeditè abſque aliquo impedimento. Hunc autem eſſe ſurdum & mutum ex Dæmoniis ope, exiſtimat Theophylactus. At ſi hoc ita eſſet, Evangeliſta expreſſiſſet, ut in aliis miraculis communiter id fieri ſolet à ſacris Scriptoribus, cum Dæmonis ejectio maximè ad miraculi commendationem ſpectaret. *Deprecabantur eum.* græcus habet deprecantur, rogant, in præſenti tamen noſter Latinus, & Syrus utuntur præterito imperfecto; preces enim noſtræ ad obtinenda à Deo beneficia, valdè imperfectæ ſunt *Ut imponat illi manum,* frequenter hunc uſum obſervavit Chriſtus Dominus in operandis miraculis, ut dicam quæſt. 5.

Matth. 5. — Maldon. Burgenſ. Matth. 9. Luc. 11. — Beda. — Græcus. — Theoph. — *Noſtræ preces valde imperfectæ ad obtinendum à Deo.*

QUÆSTIO II.

Quare hic homo ſurdus, & mutus deſcribitur?

14. EX Evangeliſtis ſolus D. Marcus, ut jam notavi, hanc hiſtoriam ſcribit, & hoc in magnam noſtram eruditionem: Nam hic morbus vel contigit huic homini ex malo Dæmone, ut exiſtimat Theophylactus; Vel communiter, ut innuunt Sancti Patres ex peccatis ipſius hominis. Unde allegoricè. Primò Beda homil. 2. & Haymon ſic inquiunt: iſte homo ſurdus & mutus ſignat genus humanum, quod obſurduit, & obmutuit in primo homine Adam. Ipſi namque dixit Deus: Ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas. Dum huic præcepto non obedivit, quaſi ſurdus effectus eſt. Dum verò pomum interdictum comedit, quaſi mutus factus, à laude ſui Creatoris ceſſavit. Antea laudabat Deum inter Angelos; poſteà non meruit dignè laudare, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras juſtitias meas?* Pſal 49. n. 16. Ita Haymon Peccator ſurdus, & mutus; ſurdus dum non obedit divino præcepto; mutus quia Dei laudes dignè proferre non valeat.

Theoph. — *Beda. Haymon.* — *Peccator ſurdus, & mutus.* — *Pſal. 49.*

15. Secundò. hæc mala invenerunt hunc hominem ob ſua peccata, de ipſo enim ſanato dicitur: *Loquebatur rectè*, quod interpretari poteſt, non ſolum expeditè, & abſque balbutione, ſed etiam benè, & cōſonè, quaſi quod antea eſſet linguoſus, & mala proferret verba? modò verò infirmitate depulſa morigeratus ac in ſermone prudens, ideò ergò mala eum apprehenderunt, ut ipſe ſua caſtigatione emendaretur, ab ipſis vitiis reſipiſceret.

Supplicia docent homines.

16. Vehementiſſimo aquæ ciſternæ Betheleem David deſiderio flagravit: per medium caſtrorum adverſariorum erumpunt tres fortiſſimi milites, qui ei illam attulerunt aquam. Qui noluit eam bibere dicens. *Abſit, ut in conſpectu Dei mei hoc faciam, & ſanguinem iſtorum virorum bibam: quia in periculo animarum ſuarum attulerunt mihi aquam,* 1. Paral. 11. n. 19. Ob periculum militum non vult bibere aquam, Nonne ipſe Uriæ, ac multorum militum ſanguinem hauſit? 2. Reg. 11. n. 11. Cur ego illam non vult guſtare aquam, quæ periculo vitæ, ac ſanguinis militum eſt obtenta? Ex ſupplicio ſibi inflicto ob Uriæ, aliorumque fortium demortuorum vitam, & ſanguinem hauſtum adeò cautus edoctuſque evaſit, ut etiam, in qua exprimebatur diſcrimen vitæ, ac ſanguinis viventium militum aquam deguſtare noluerit. D. Gregorius Magnus lib. 9. Indict 4. cap 39. *Licebat bibere, ait, ſi voluiſſet, ſed qui prius culpa ſua morientium militum ſanguinem fundi non timuit; poſt modum, ſi aquam biberet, etiam viventium militum ſanguinem fudiſſe iudicavit.*

1. Par. 11. — *2. Reg. 11.* — *Supplicio fit homo cautus ut à peccatis fugiat.* — *Gregor.*

17. Tertiò proponitur hic homo ſurdus, & mutus; quæ mala ob vitia ſua à diabolo fuerant illata; ut nos ne talibus vexationibus torqueamur, ſimilia fugere peccata, alienis oppreſſionibus diſcamus. Ait Regius Vates, *Conſumetur nequitia peccatorum, & diriges juſtum* Pſal 7 n. 10. D. Chryſoſtomus ibi ait: *Alius dixit: Peragetur vexatio adverſus impios, & ſtabilies juſtum* Alii legunt apud Brunonium: *Confirmabis juſtum.* Ex vexatione in perverſos inflicta confirmatur, & ſtabilitur juſtus? maximè. Nam ex impiorum caſtigata neſquitia attentior, & cautior fit juſtus, ne à ſua juſtitia diſcedat, & in talia incidat peccata, ob quæ pares reportabit pœnas: & ex hac conſideratione juſtus ſic magis ſtabilitur, ac corroboratur in ſua juſtitia.

Supplicium unius diſciplina eſt aliorum. — *Pſal. 7.* — *Chryſoſt.* — *Bruno.*

Lætabitur juſtus, cum viderit vindictam, manus lavabit in ſanguine peccatoris. Pſal. 57. n. 11. Charitas maximè dolet de aliena vindicta, ac pœna, maximè quę fugit aliorum ſanguinem: quomodo ergo lætabitur juſtus ex alterius vindicta, manuſque ſuas in ejus ſanguine lavabit? Lætatur non ex pœna impoſita in malo, ſed ex ſibi proveniente documento, ut malum fugiat, in bonoque perſiſtat. *Lavabit manus ſuas*, hoc eſt, juſtus, ſua opera, ſuos actus mundiores, ac purificatiores proferet, conſideratione impiorum ſanguinis, ac ſupplicii, ut eorum ſcelera deteſtetur. D. Auguſtinus ibi, *Juſtus*, ait, *cùm viderit vindictam, manus ſuas lavat, id eſt opera ſua mundiora efficit, in ſanguine, hoc eſt in exitio peccatorum, ſumens inde, non alieni mali gaudium, ſed divinæ admonitionis exemplum.* Brunonius ait, *Cùm ſanguis peccatori effunditur, tunc manus, id eſt actus juſti hominis corriguntur. Impio enim pereunte, commoretur juſtus, ſe cautius, diligentiuſque cuſtodire.*

18. *Pſalm. 57.* — *Aliorum pœna fit cautior juſtus.* — *Auguſt.* — *Brunon.*

19. Et qui gravi pœna à Deo afficiuntur, qui viſo aliorum ſupplicio non emendantur, nec meliores fiunt. Ait Lameth: *Quoniam occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in livorem meum; ſeptuplum ultio dabitur in Cain; de Lameth verò ſeptuageſies ſepties.* Gen. 4 n. 24. Quonam fundamento ducitur Lameth, ut ſe multo majori pœna dignum exiſtimet, quam Caïn, ut dicat quod Caïn ſepties ſit puniendus, ipſe verò ſeptuagies ſepties, quod multo magis eſt; cùm tamen Caïn peccatum gravius ex omni conditione extiterit; nam Caïn fuit primus homicida, ac fratricida in toto Orbe, occidit fratrem ſuum Abel ſanctum, & juſtum, Lameth verò hominem iniquum, abjectum à facie Dei, & tantum conſanguineum, Unde ergo ex ſuo delicto tam rigidam pænam conjecturavit? Caïn occidit fratrem, quin viderit punitum homicidium, cujus cognitionem habens Lameth, è cæde non abſtinuit, ſed in ipſum facinus ſe præcipitavit, & inde eſt duriori caſtigatione affectus. D. Chryſoſtomus homil. Geneſ. *Licèt cædem, ait, Caïn patraverit, idque fratris. attamen nullo ante conſpecto, qui hoc fecerat, neque alio viſo, qui pœnam dederat hujuſmodi facinoris, & tantam iram fuerat expertus, quæ utraque mihi pœnas augent. Quia & ante oculos habens, quod ab illo perpetratum, & pœnam videns ſic immedicablem eſſe, cautior factus non ſum, propterea licèt ſeptuagies ſepties magis, quam ille, punirer: attamen neque ſic dignam luerem pœnam.*

Gen. 4. — *Graviſſimè punitur, qui poſt viſam peccati pœnam delinquit.* — *Chryſoſt.*

QUÆSTIO III.

Quinam eſſent hi adducentes? quantóque charitatis ingenio pollerent?

NOn explicat Evangeliſta, quinam eſſent hi, qui hunc hominem adduxerunt, ac pro eo ſunt deprecati. Tamen quantum colligo ex textu, erant de turba, ſubdit enim Evangeliſta, cum de perpetrando miraculo facit mentionem: *Apprehendens eum de turba ſeorſum*; nempè fortè ab his, qui hominem adduxerunt; gens enim de turba

20. *Qui adducentes.*

turba maximè pietate commovetur, ac cum frequenter proprias miſerias ſuſtineat, aliorum neceſſitatibus maximè compatitur. Beda exiſtimat, quod erant amici, ac conſanguinei hujus hominis; & inde maximè laudandi, quia charitatis affectum huic miſero non denegarunt. Euſebius Gallicanus hom. in Dom. 12. poſt Pentecoſt. & Haymon, per hos adducentes interpretantur Apoſtolos, ac Doctores, viroſque Apoſtolicos, qui alios ſanari deſiderant; ac proindè hi, qui adducebant, erant viri pii ac probi; ſic ſæpè contingit, ut hominis miſeri recordentur, non amici, & cognati, ſed tantum recti & juſti

Beda. Euſeb. Gall. Haym. *Miſerorum recordantur probi, & non amici.*

21 Beda. Ad quæſtionem reſpondet Beda: *Quia iſte ſurdus, ait, Salvatorem agnoſcere, & mutus rogare nequibat, adducunt eum, & pro ejus ſalute Domino ſupplicant.* Cùm iſte homo tota miſeria laboraret, ut potè ſurdus, & mutus, qui nec pro ſe loqui, nec Salvatorem audire valebat; ſani adducunt eum. Quo inſtruimur, ut qui rectè ſe habent, miſeros non deſpiciant, ſed eis conſulant, eoſque verbis, & conſilio, ac ope adjuvent: nam iſti adducentes auxiliabantur verbis, pro illo enim deprecabantur, & etiam ope, nempè *adducunt eum*, veluti, manibus tenentes.

Miſeri adjuvandi verbo & opere.

22 Exod. 2. *Poſtquam creverat Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos, & vidit afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quendam ex Hebræis*, Exod. 2. n. 11. quem ipſe interfecit. Erat enim tunc Moyſes quadraginta annorum, ut ait D. Stephanus Actor. 7. n. 23. Nunquid tantus Moyſes poſt quadraginta annos nunc primò fratres ſuos viſitavit? Nunc primò de afflictis condoluit, ut eos aſpiceret? Abſque dubio ſæpè ad eos veniebat, eoſque inviſebat conſolandi gratia, ut teſtatur Philo lib. 1. de Moyſe: *Hebræos, ait, oppreſſos verbis quantum poterat ſublevabat, ut præſentem ſtatum ferrent fortiter, ſicut viros decet, neque animis deficerent, & ſperarent mutationem in melius.* Tamen hujus viſitationis poſt quadrageſimum ſuæ ætatis annum Scriptura facit expreſſam mentionem, quia tunc non ſolùm verbis, ſed etiam opere adjuvamen præſtitit, ut Hebræum ab injuria, ac oppreſſione illata ab Ægyptio liberat, & eximit. De hac re vide multa tam in hoc tomo, quàm 1. 2. & 3. verbo, *Miſer, Neceſſitas, Afflictus.*

Actor 7. Philo. *Miſeris ſubveniendum non ſolùm verbis, ſed etiam operibus.*

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus Dominus pro hoc infirmo voluit deprecari, utque coram ſe adduceretur?

23 PRimò. Iſti boni viri deprecantur pro hoc infirmo, non ut Centurio pro ſuo puero: *Puer meus jacet in domo paralyticus*; ut Chananæa pro filia. *Miſerere mei, filia mea male à dæmonio vexatur*: nam etiam coram Chriſto Domino hunc infirmum adducunt. Fortè adducentes iſti non erant tanta fide præditi, ac illi, ut crederent, quod virtus Chriſti poſſet operari in diſtans, ac remotum, abſentemque ſanare. Unde illorum fidem Chriſtus maximè laudavit. De Centurione dixit: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſraël*, Matth. 8. n. 10. De Chananæa verò: *O mulier, magna eſt fides tua*; Matth. 15 n. 18.

Major fides Centurionis & Chananææ. Matt. 8. Matth. 15.

24 Secundò. Non tantum deprecantur pro hoc ſurdo, & muto, ut Regulus pro ſuo filio; *Rogabat eum, ut deſcenderet; & ſanaret filium ejus*, Joan. 4. num. 47. Et Archiſynagogus pro filia: *Deprecabatur eum multum dicens: Quoniam filia mea in extremis eſt: veni, impone manum ſuper eam, ut ſalva ſit, & vivat*, Marc 5. n. 23. At hi viri non tantum rogant, ſed etiam ſurdum, & mutum adducunt, ac eum Domino præſentant. Quænam hujus rei cauſa. Illi erant jam in ultimo ſpiritu conſtituti: nam filius Reguli *incipiebat jam mori*: filia autem Archiſynagogi *erat in extremis*; & ita non poterant commode coram Jeſu adduci, ac conveniri. At hic mutus, & ſurdus valebat adduci, ac greſſu corporis deambulare. Dominus autem Jeſus in tantum ab unoquoque vult, quod ipſe præſtare valet. Filius Reguli, ac filia illius principis non poterant commode adduci, ſat eſt, quod pro eis interceſſores coram Domino adſint. At hic mutus, & ſurdus poteſt iter arripere; veniat ipſe coram Domino præſentetur.

Joan. 4. D. Marcus. *Deus vult ab unoquoque id, quod ipſe valet præſtare.*

25 Tertiò. Non ſunt contenti homines iſti, quod pro abſenti loquerentur, ſed ipſum etiam adducunt, ac ante oculos Chriſti præſentant. Ex humanis ſic conjecturabant, quòd viſa tot malis depreſſa hominis conditio divinam pietatem alliceret. Intelligebant enim iſti homines, quanto efficacius viſa miſeria propriis oculis in ſui adjuvamen commoveat, & excitet. De quo multa vide tom. 2. & 3. verbo *Videre*.

Viſa miſeria maximè movet.

26 Quartò. Sæpe non rogatus Chriſtus Dominus fecit miracula ad quid voluit, ut hic homo ſuis greſſibus ambulans adduceretur, pro eoque adducentes deprecarentur? Ut in his inſtruamur, quod Deus vult, ut quantum eſt in nobis laboremus operationemque noſtram exhibeamus; & tunc ipſe præſtans ſuum adjuvamen, totum perficit, complet, & abſolvit. D. Chryſoſtomus hom. 53 in Geneſ. *Conſidera, ait, quod à nobis eſt, offerimus, largiter divinam operationem conſequimur: nam ne deſides, & ſupini ſimus; vult etiam nos aliquid conferre: quo ſic ſua declaret, & non totum ſit ſuperni auxilii, ſed oporteat etiam nos aliquid ſimul afferre; neque à nobis iterum exigit totum, ſciens infirmitatis noſtræ excellentiam, & ſuam ſervans miſericordiam; & volens occaſionem aliquam offerre, ut ſuam declaret liberalitatem, expectat, ut offeramus, quæ à nobis ſunt.*

Debemus cooperari Dei auxilio. Chryſoſt.

27 Gen. 30. Chald. *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus*, Geneſ. 30. n. 22. Non ſat erat dicere, quod recordatus eſt Dominus Rachelis, ſeu ut habet Chaldæus, *Venit memoria Rachelis in conſpectu Dei*. Et divina enim recordatione, ac intuitu omnia bona in nos defluunt, divinus enim aſpectus omnes gratiarum fontes ſecum affert. Ad quid ergo, ut Rachelis concedatur filius, oratio ejus exprimitur ac declaratur, *exaudivit eam*? Ut ex hoc deprehendamus, quod ad optata dona aſſequenda, neceſſe eſt, ut divinæ benevolentiæ cooperemur, noſtraſque preces Dei memoriæ, ac conſpectui conjungamus, ut ſterilitatis vitium propulſemus, optataque prole fruamur. Cajetanus, *Non ſolùm, ait, ex parte Dei gratia velut recordatio, ſed etiam ex parte Rachelis eadem gratia, velut exauditio precum Rachelis deſcribitur, ut utrumque perfectum eſſe effectum inſinuetur.*

Dei benevolentiæ cooperatio noſtra conjungenda. Caiet.

28 Ait Joannes 1 num. 11. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Summa hominum dignitas filios Dei fieri. Cur ergo non ait Joannes, quod Chriſtus veniens in mundum nos filios Dei fecit, ſed ait, quod poteſtatem nobis dederit? Ut denotetur quod ad ipſam dignitatem obtinendam, noſtra

opera

Cum Dei auxilio noſtra opera conjungamus. operatione, ac labore opus eſt: nam per gratiam, quam Deus nobis communicat, poteſtatem præbet, ut filii Dei efficiamur; at verò dum nos ipſi gratiæ conſentimus, bonumque opus, cum illa

D. Chryſoſt. producimus, tunc filii Dei actu reddimur, ac efficimur. D. Chryſoſtomus homil. 9. in Joan. *Cur non dixit*, ait, *fecit nos filios Dei fieri? Ut oſtenderet multa nobis opus eſſe diligentia, ut adoptioni n b s per baptiſma impreſſam imaginem puram ſervemus, atque intactam!*

QUÆSTIO V.

Quare non petunt hi homines, ut Chriſtus ſanet infirmum, ſed ut imponat illi manum.

29. *Ratio difficultatis.* MAnifeſta erat horum hominum intentio; volebant enim, ut ſanitas homini huic concederetur: Cur ergo eam expreſsè non poſcunt,

30. Marc. 1. 5. Matth. 8. 9. & 1. Luc. 13. ſed tantùm ut ſuper infirmum manum imponat? Reſpondeo, Quòd hi homines impoſitionem manus deprecantur à Domino, ipſi enim agnoſcebant, alios ab eo impoſitione manuum fuiſſe curatos. Marc. 1. n. 35. & 5. n. 41. & 6. n. 5. & 8. n. 23. & 25. Matth. 8. n. 3. & 15. & cap. 9. n. 25. & 19. n. 15. Luc. 13. n. 13. Modum, quo aliis impertiebatur ſalus, petunt iſti homines, ſuoque in-

Via aliis utilis ſequenda. firmo exoptant: à communi, ac vulgari hominum uſu in beneficiis obtinendis diſcedere nolunt. Viam enim, quam tuis cognoſcis utilem, ſequere. Vide tom. 2. c. 29 q. 4. n. 26. 27 & 28 ubi ſimilem quæſtionem tractavi.

31. *Caro Chriſti vivifica. Chriſtus antiquorum conſuetudinem tenebat.* Si verò quæras: Cur Chriſtus Dominus impoſitione manuum ſalutem daret? Reſpondeo, hoc fieri, ut ſalutiferam virtutem ſuæ ſacratiſſimæ carnis nobis manifeſtaret, omneſque ſcirent vivificam vim, quam ſuum corpus exaltabat. Deinde quia vetus erat antiquorum Patrum conſuetu-

3. Reg. 17. 4. Reg. 4. do, corporis ſui tactu alios ſanare, ſic Parentes Elias, & Eliſæus pueros ſuſcitarunt, 3. Regum

Maldo. 4. Reg. 5. 17. n. 21. & 4. Regum 4 n 36 Unde hoc etiam fortè cognovit Gentilis ille Nahaman Syrus, ut obſervat Maldonatus. *Iratus Naaman recedebat dicens: Putabam, quod egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Domini Dei ſui, tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me*, 4. Reg. 5 n. 11. Et hanc veterum conſuetudinem Chriſtus Dominus non ſprevit, ſed tenuit.

32. *Ignorantia noſtra præſumit præſcribere modum in divinis beneficiis.* Secundo ad quæſtionem petunt ſanitatem, & aſſignant modum quo obtinenda ſit, nempè impoſitione manus: non committunt hoc divinæ providentiæ, ſed ipſi præſcribunt modum. O magna hominum ignorantia ut non ſolùm dona ſibi appetant, ſed etiam illorum affectent determinare formam. In admirabili Domini transfiguratione ait Petrus: *Domine, bonum eſt nos hic eſſe ſi vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum,*

Matth. 17. Luc. 9. *Moyſi unum, Eliæ unum.* Matth. 17. n. 4. Exprimit D. Lucas 9. n. 34. *Neſciens quid diceret.* Cur Petrus in tantam cenſuram incurrit? Fortè, quia ipſius manſionis in gloria locum, & modum determinare voluit. Locum, *Faciamus hic*, modum, *tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, &c.*

33. Caſſian. Tertio. Simon Caſſianus lib. 5. c. 25. *Habet autem*, ait, *quod occulti myſterii & moralis, quod manus expetitur imponenda, & eadem manus ſit plaſmant, & liberans: Manus tuæ, Domine fecerunt me & plaſmaverunt me*, Job. 10. n. 18. Benè conſcii Job. 10.
erant viri iſti, quod Deus in primo molimine rerum ſuis manibus è pulvere terræ hominem inelegantem Dei imaginem formaverit: petunt ergo, ut ipſaſmet manus admoveat, ut hominem à tanta infirmitatis oppreſſione liberet; ſciebant *Non decet magnos, opus ſuum deſerere.*
enim, quod Deus ſolet opus ſuum non deſerere, ſed multis donis cumulare, & quibus ſemel benefecit, multiplici largitate replere. *Manus tuæ fecerunt me & plaſmaverunt me: da mihi intellectum ut diſcam mandata tua*, Pſam 118. num. 73. Quid pro ſe allegat, ut Deus ei det intellectum, ac Pſam. 118.
cognitionem ſupernaturalem ſalutis viæ? *Manus* D. Ambr.
tuæ fecerunt me D. Ambroſ. in citatum Pſal. ſerm. 10. ad prædicta verba ſic ait: *Magno commendationis exordio uſus eſt, ut opus Dei ſe eſſe diceret, quo facilius circa operis ſui gratiam favor inclinaretur Auctoris. Grandis enim prærogativa eſt in rebus humanis, ut aliquis operibus, & beneficiis faveat ſuis, nec meritum ſpectet alienum, ſed in ſua gratia munus intendat, nec videatur abrogare quod ipſe donavit.* Quod argumentum ſanctus Pater latè proſequitur.

34. *Una Dei manus ſecum affert omnia bona.* Quarto. Non rogant eum, ut ſanet mutum, & ſurdum, cùm hoc maximè intenderent; ſed ut imponat illi manum. Certè enim ſciebant, quod cui Deus tantum beneficium præſtaret, ut ſuper eum manum ſuam imponeret, ſtatim totius ſalutis, ac ſanitatis in eum fluxus deſcenderet, omnique bonorum largitate replendus eſſet; ſemper enim una Dei miſericordia multas ſecum adducit.

Nato Joanne, cum multa mirabilia ejus ortu 35.
effulſiſſent, ſcribit Lucas 1. n. 66. *Poſuerunt omnes, qui audierant in corde ſuo dicentes, quis putas puer iſte erit? Etenim manus Domini erat cum illo.* Luc. 1.
Magna admiratione rapiebantur ex puero nato, non tamen tantùm ex his, quæ actu videbantur in puero; ſed ex his, quæ præſumebant in illo eſſe futura. *Quis putas puer iſte erit?* Et cur majora autumant in illo futura, quàm videtur de præſenti, cùm tot mirabilia eſſent perpetrata, ſterilis parit, mutus loquitur, Zacharias prophetat? *Et una Dei gratia collata ſperantur multa.*
dicebant, *Etenim manus Domini erat cum illo.* Et cum manifeſtaretur, Dei manum illi adeſſe; jam inde pro certo ſtatuebant, quod ibi non ſiſteret, ſed puerum in conſummatam, ac abſolutam perfectionem produceret; ſicque ipſa manus, quæ hominem formaverat, ac produxerat, multis majoribus donis eum repleret, ac cumularet. Carthuſ.
Carthuſianus, *Quis putas puer iſte erit? quaſi dicerent; Notabilis valdè erit, & creſcet in virum eximium, ideò ſubditur: Etenim manus Domini erat cum illo.* Ex eo, quod manus Domini illi aderat, ſuſpicabantur, quod excreſceret in virum præclarum.

Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me totum in circuitu; & ſic repentè præcipitas me? Job. 10. 36. Job. 10.
n. 8. Totum ſe divinis manibus dicit efformatum, ac plaſmatum, *totum in circuitu*, hoc eſt ab intus, & extra, intus & in cute, à capite, ad pedes, vel, ut alii Expoſitores explicant cum Pineda, ut per circuitum intelligat facultates, liberos, fami- Pineda.
liam, quæ hominem cingunt, & comitantur. Cùm autem hæc dona Dei ſibi conceſſa concederet, & aliundè ſe modo videat multis miſeriis, amiſſis bonis, filiis interemptis, ſalute deperdita, Jobus oppreſſus per admirationem, ac veluti conquerens ait, *Et ſic repentè præcipitas me?* hoc eſt ita

me

me abjicis à tua pietate, & multis miſeriis finis devorari? expende illud. *Et ſic.* Unde Jobe ad miraris? unde conqueris ex tot calamitatibus? *Manus Domini fecerunt me.* Ipſiſne Dei manibus incumbit, ut tibi ſemper faveant, téque ſemper tueantur? *Manus Domini fecerunt me.* Non enim ſolent divinæ manus, ſuam ei clementiam denegare, cui aſſuetæ ſunt benefacere Cùm ergo ipſe contrarium experiatur, tanquam de re nova, atque inaudita admiratur, ac conqueritur. D. Gregorius Magnus lib. 9. in Job. cap. 36. *Et ſic repentè præcipitas me?* ait, *Ac ſi apertè dicat, cur tanta vilitate deſpicis, quem cum tanta dignitate condidiſti: quem ratione rebus cæteris præfers, cur ex dolore ſupponis?*

Valde mirabile, quod Deus primis donis alia dona negat.

Greg. Magn.

Marc. 7. n. 33. Et apprehendens cum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas ejus: & expuens tetigit linguam ejus.

VERSIONES.

Theopphylact.	Et cùm ſeduxiſſet eum de
Vatablus.	turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in aures ejus, & ſputo emiſſo tetigit linguam ejus.
Græcus apud Cajetan.	Miſit digitos ſuos expuens in aures, & expuens tetigit linguam.
Arias.	Et aſſumens eum de turba privatim, jecit digitos.

EXPOSITIO III.

37. E Manibus offerentium, ac deprecantium accepit Chriſtus Dominus ſurdum, & mutum, *de turba ſeorſum*: Græci habent, *cùm ſeduxiſſet eum de turba ſeorſum*, hoc eſt extra turbam populi, non tamen extra ſuorum Diſcipulorum conſortium, ac etiam fortè illorum, qui illum offerebant; nec enim omnia omnibus æqualiter ſunt committenda, ac credenda. Extra turbam miraculum operatur, ne videretur popularem laudem affectare. *Miſit digitos ſuos.* Simon Caſſian. minimos digitos interpretatur. Communis tamen Auctorũ ſententia, digitos indices fuiſſe autumat. Euthym. ait, quod miſit digitos ſuos in aures ejus: unum dexteræ manus in dexteram aurem, unumque ſiniſtræ in ſiniſtram. Contra hoc tamen urget ratio. Quia Chriſtus adverſus ſtabat ſurdo; & inde neceſſe erat, ut dexterum ejus latus ſurdi ſiniſtro, & ſiniſtrum dextro lateri correſponderet. Poterit aliquis dicere, ut effugiat argumentum, quod Chriſtus poſuit brachia tranſverſa in crucis ſimilitudinem, ut Patriarcha Jacob benedicens ſuis Joſeph, Geneſ. 48 n. 24. Ut inde virtus ſanctæ Crucis indicaretur, ſub cujus ſignaculo omnium Dominus miraculo operabatur.

Græcus.

Nec omnibus omnia ſunt credenda.

Caſſiod.

Euthym.

Sub crucis ſignaculo Chriſtus miracula operatur.

48. Chriſtus Dominus duos digitos in duas aures illius immiſit; utrique enim auri reſtituit audiendi facultatem. Veriſimilius eſt ergo, quod immiſerit indicem dexteræ manus in aurem illius ſiniſtram; indicem verò ſiniſtræ in aurem illius dexteram. *Et expuens tetigit linguam ejus.* Non expuit Chriſtus in os muti: ſed in ſuum ipſius digitum, ac digito ſalivam ori muti admovit, ut colligitur ex Græco, hoc enim honeſtas, & decor exigebant, cum quibus Chriſtus Dominus cuncta operabatur.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus auditâ horum hominum deprecatione, nullo verbo dato ſtatim ad miraculum operandum proceſſit?

Accedunt homines adducentes ſurdum, & mutum, & pro ejus ſanitate Dominum deprecantur. qui ſtatim apprehendens eum manu, miſſis digitis in auriculas, ac ſputo in linguam, ſanavit eum. Cur non miſcet Dominus cum his hominibus aliquot verba? Cur hic non interponit aliquam moram, ut ſuperiori capite factum vidimus cum Chananæa, & cum duabus cæcis clamantibus per totam viam, Matth. 9. n. 27. 39.

Ratio difficultatis.

Matth. 9.

40. Reſpondeo primò. Pro filia Dominum rogat Chananæa multa fide, ut ei dicatur: *O mulier magna eſt fides tua.* Cum ipſa tamen Dominus iterum, atque iterum multam moram connectit. At cum his deprecantibus abſque cunctatione ad miraculum perpetrandum accedit. Chananæa una erat pro filia rogans, at hi multi aderant exorantes. Oratio autem multorum valdè efficax eſt in Dei conſpectu, ipſumque tenet, ut eam plurimum videatur revereri Deus, ut nihil deneget. Multas tribulationes paſſus eſt Paulus in Aſia, & multæ aliæ imminebant. *Deus*, ait ipſe, *de tantis periculis nos eripuit, & eruit, quem ſperamus quoniam adhuc eripiet, adjuvantibus vobis in oratione pro nobis*, 2. Corinth. 1. n. 10. Paulus ſuis diſcipulis multo ſanè excellentior; & tamen ſe dicit eorum orationibus ſervatum, ut notat Chryſoſt. homil. in citata Epiſtola: *Ipſe quidem*, ait, *erat illis ſublimior, eorum tamen precibus ſervatus fuit*, Quomod ergo illorum precibus ſervatus eſt Paulus? Chryſoſtomus citatus, paulo poſt; ſic ait: *Deus frequenter reveretur multitudinem unanimem, & conſentientem in precando, ut veluti pudore victus non auſit illis denegare.* Paulus Apoſtolus præclariſſimum Eccleſiæ lumen, illique diſcipuli meritis & valdè impares; unanimi tamen oratione adjuti incolumitatem Pauli à periculis impetrant, quam aliàs non ita una illius obtineret oratio. Unde egregiè ait D. Ambſoſius lib. de pœnitentia, *Multi animi, dum congregantur unanimes, fiunt magni: & multorum preces, impoſſibile eſt contemni.* Vide infrà.

Multorum oratio efficax.

2. Cor. 1.

Chryſoſt.

Multorum orationem veluti reveretur.

Ambroſ.

41. Secundò. Chriſtus in hoc eventu multa miracula operabatur, ut ſcribit D. Matth 15. n. 30. *Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum multos cæcos claudos, debiles, & alios multos, & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos.* Cùm Chriſtus Dominus oblatos à turbis curaret infirmos, acceſſerunt homines iſti pro hoc ſurdo, & muto deprecantes, tunc Chriſtus ad hoc proceſſit miraculum. Non enim decet, quod, dum princeps totus beneficum ſe prodit, ac univerſis ſine cunctatione

Matth. 15.

Cùm ex multis beneficit, non decet, ut uni ſua dona deneget.

ſtatione dona ſua largiter præbet, cum quibuſdam deprecantibus interponat moras, idque quod omnibus concedit, quibuſdam deneget. Cùm meus Jeſus, hoſtiam ſalutarem ſe Patri pro omnibus offerens, in Cruce penderet, ad illius pietatem confugiens unus bonus Latro miſericordiam impetrat.

42. In illo civili bello, poſtquam debellatus eſt Abſalon cum magna parte Judææ, quæ contra regem David rebellaverat; tunc Rex eis veniam concedit, ac impunitatem pollicetur, ut communiter notant Expoſitores, Abulenſis, Sanchez, Cornelius in 2. Regum cap. 19. n. 12 Accedit Semei, qui maledixerat regi, pro ſe miſericordiam poſtulans. Cui, cùm reſtitiſſet Abiſai, ait David: *Cur efficiemini mihi hodie in Satan? Ergo ne hodie interficietur vir in Iſraël*, ibid. n. 22. Cur in illa die nullus erat occidendus, ſi aliàs morte dignus extitiſſet? Aderat Rex omnibus indulgentiam præbens; non decens videbatur, ut uni benignitatem poſtulanti denegaret Abulenſis q. 25. *Noluit*, ait, *quod occideretur aliquis in illa die ex ſola benignitate, quia ipſe remiſit liberaliter injuriam omnibus, qui eum contempſerant, & nec vindicavit illam.*

Abulenſ. Sanchez Cornel. 2 Reg 19.

Si omnibus indulgentia das, uni ne degenes.

43. Tertiò Chriſtus Dominus veniebat ex finibus Tyri, & Sidonis, ubi Chananææ filiam à Dæmonio liberaverat. Cùm ergo ad mare Galilææ multa edidiſſet miracula, ut narrat D. Matthæus c. 15. n. 30. inter quæ hunc ſurdum, & mutum, his hominibus deprecantibus, tam promptè ſanavit: ne dicerent Judæi, quod apud gentes miracula faciebat, non verò apud eos, cùm ad ipſos eſſet miſſus. Ut ergo impiorum ora obturaret, eiſque calumniandi anſam amputaret, tam feſtinanter, ac ſine cunctatione miraculum perpetravit.

Matth. 15.

Iniquis calumniandi anſa amputanda.

44. Quartò Audita ſupplicatione eorum, qui ſurdum, & mutum adducebant, nullo dato verbo, miraculum operatur. Sed cur non aliquod interponit verbum? Volebat beneficium conferre, & gratiam dare? & ubi beneficentia ſe prodit, ac manifeſtat, verba minimè requiruntur, aut exoptantur.

45. Percuſſo goliath præcinebant mulieres per choros dicentes: Percuſſit Saul mille, & David decem millia. Poſtea verò *Percuſſit ex Philiſthiim ducentos viros, & attulit eorum præputia, & annumeravit ea regi*, 1. Regum 18 n 27. Inter quos viros occidit multos duces, & fortes milites: nulla tamen ab aliquo fit laudatoria proclamatio. Cur illic tot voces reſonant, hîc verò nulla vox ntonat? gigante occiſo nullum beneficium collatum eſt David, cum aliàs ipſe eſſet pauper quidam paſtor; vocibus enim egregium facinus perſolvebatur. At interfectis ducentis Philiſthæis, Michol filia Regis data eſt ei in uxorem; cum eaquæ multæ poſſeſſiones, ac redditus ſunt ei attributi, ut generum Regis decebat. Et cùm tam larga eſt in Davidem beneficiorum magnus expanſa, inde ſubtracta ſunt verba; nec enim hæc exoptantur, ubi dona diffunduntur. Præclarè Caſſiod. lib. 5. variar. c. 3. *Illuſtriſſimum verbum conceſſum donum.*

1. Reg 18.

Præclarum verbum, conceſſum donum.

Caſſiod.

QUÆSTIO VII.

Quare Dominus, non in media turba miraculum operatur, ſed ſeorſim apprehendit ſurdum, & mutum?

Maximè videbatur expediens, quod Chriſti divinitas ab omnibus perciperetur ex eo, quod ipſe in omnium præſentia miraculum perpetraret, ut ſæpè feciſſe, ex Evangelio conſtat. Ad quid extra turbam hunc abduxit infirmum? 46.

Ratio difficultatis.

Reſpondet Primò Euthymius. *Quandoque miracula coram multis operabatur propter ſpectantium utilitatem: interdum verò ſeparatim, ut laudem fugeret.* Chriſtus in edendis miraculis, non ſui oſtentationi, ſed noſtræ utilitati conſulebat; & ſic aliquando inſpectante turba, ob illius magnum bonum miracula faciebat, aliquando verò privatim, ne popularem applauſum affectare videretur, inſtruens nos ad ſectandsm humilitatem, quæ maximè ad magna perpetranda inſervit. D. Chryſoſtomus in Catena aurea, *Seorſum*, ait, *à turba oblatum ſurdum, & mutum apprehendit, ut divina miracula non faceret manifeſtè; inſtruens nos vanam gloriam ejicere, & tumorem. Nihil enim eſt, ex quo aliquis ſic miracula operetur, ſicut ſi humilitatem colat, ac modeſtiam ſequatur.* Vide tom. 2. & 3. verbo, *Jactantia.* 47.

Euthym.

Jactantia fugienda.

Chryſol.

Humilitas ad miracula operanda.

Secundò. Idem Euthymius, *Apprehendit eum à turba ſeorſum, hoc eſt, aſſumpſit, ſeparavit, ne miracula videretur ſpectaculo exponere, & maximè cognoſcens multitudini quoſdam immixtos eſſe, qui reprehenderent.* Seorſum ſeduxit Dominus hominem ad perpetrandum miraculum, aderant enim multi in turba, qui miraculum calumniarentur. Sic ſæpè conjungit, ut ex beneficio illato homines anſam detrahendi arripiant. Hanc occaſionem evitans Dominus mutum ſeorſum apprehendit. 48.

Euthym.

Ex beneficiis ſæpè oritur detractatio.

Tertiò. D. Hieronymus, Beda, Haymon, Euſebius gallicanus hom. in Domin. 12. poſt Pentecoſt. *Hæc enim turba, ait, de qua hic homo à Domino trahitur, vitiorum eſt multitudo: & malignorum ſpirituum turbulentus exercitus. Qui enim de hac turba non trahitur, à Domino non ſanatur.* Hoc facto indicat Dominus, quod ſi quis infirmatur ſpiritu, ut mereatur ſanari, debet ſeparari à turba, quæ ut inquit D. Antonius Ulyſſip. in præfata Dominica, *dicitur à turbando, quia diſſona eſt.* A turbulentis cogitationibus actibus inordinatis, ſermonibuſque incompoſitis educatur homo, ut in ſpiritualem ſalutem convaleſcat. 49.

Hieron. Beda, Euſeb. Gall.

A vitiis ſeparetur homo, ut ſanetur.

Ant. Ulyſſip.

Quartò. gloſſa Interlinealis. Apprehendit eum de turba ſeorſum. Hoc eſt, *de ſtrepitu mundi.* Cardinalis Hugo. *Qui vult ſanari à peccatis, debet tumultum mundi evitare.* Ut homo à vitiis, ac peccatis ſanetur fugere, ac evitare mundanos ſtrepitus, ac mundialia negotia, quæ potiſſimè animum diſtrahunt, ac ſalutis viam impediunt, maximè enim expedit, ab his mundialibus ſegregari. 50.

Gloſſa. Hugo.

A mundi negotiis ſeparandum.

Quinto. Simon Caſſianus lib. 5 c. 23 *Providus medendi archiatrus, ait, primò ſanandum retrahit à prohibentibus ſanitatem.* Nempè ab occaſione peccati, ac ſocietate malorum, quæ frequentiſſimè ſpirituali vitæ obſunt, ac in obſtaculo ſunt, occurrunt enim animæ ad Deum redeunti, & perſtrepunt 51.

Caſſian.

Mala ſocietas vitanda.

ſtrepunt valde in auribus cordis noſtri, ut nec poſſumus intelligere potiora.

52. Carthuſ. Sextò, Carthuſianus. *De turba ſeorſim*, ait, *vel quia digna non erat videre myſterium hujus miraculi: vel ad deſignandum, quod ſpiritualiter ſurdi, & muti ſecretè admonendi ſunt, atque docendi, ne ex humano rubore retrahantur ab advertentia, & pœnitentia.* Ad ſurdum, & mutum in ſuis vitiis ſanandum, optimum medicamentum privata correctio; publica enim reprehenſione aliquando fit homo impudentior, & obſtinatior: ſeorſim admonendus eſt, ne verecundia afficiatur, qua hebes, & tardus ad pœnitentiam fiat.

Reprehenſio unius in ſecreto, & non in publico fiat.

53. Pro filio dæmoniaco unus de turba Chriſtum rogabat dicens; *Si quid potes, adjuva nos.* Ad quem Chriſtus: *Si potes credere; omnia poſſibilia ſunt credenti.* Cumque pater multis lachrymis, ac vocibus pro filii ſalute inſtaret, iis vocibus turba commota ad ſpectaculum evolavit. Quid tunc Chriſtus Dominus? ait Evangeliſta, *Cum videret concurrentem ad turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: Surde, & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo*, Marc. 9. n. 24. Ac ſi diceretur: Concurrenti populo Dominus præcucurrit, & antequam multi ſpectatores adventarent, puerum ſanavit. Quorſum tamen populum convolantem non expectavit, ut plures ſuæ potentiæ teſtes adeſſent: Theophylactus in catena aurea ait: *Ideo autem Jeſus cum videret, turbam concurrere, comminatus eſt ſpiritui immundo, quia nolebat coram turba curare, ut oſtentationem fugere doceret* Optima ſanè ratio Dicam tamen in rem noſtram. Quod hoc facto monet Chriſtus Dominus, qualiter homo vitiis, & peccatis à Dæmone poſſeſſus curandus ſit: *Comminatus eſt ſpiritui immundo*: comminatione, ac increpatione. Lucas ſcribens eandem hiſtoriam cap. 9 n. 43. *Increpavit ſpiritum.* Increpandus eſt in ſecreto, & non in publico, ac coram multis, ne ſui infamia cognita, ac verecundia depoſita, inutilis, ac incorrigibilis ad diſcipulum evadat. Et ideo concurrente populo Dominus præcurrit increpatione.

Marc. 9. Theoph. *Jactantia fugienda.* Luc 9. *Increpatio, non coram multis facienda.*

54. Valde periculoſa eſt unius coram multis reprehenſio. Pro quo magnum documentum nobis præbet omnium Magiſter. Ad Patrem oravit Chriſtus in Horto: & tunc reverſus ad Diſcipulos ſuos, cum inveniſſet eos dormientes. *Dicit Petro, Sic non potuiſti una hora vigilare mecum?* Matth. 26. num. 40 In exordio orationis cum Petro loquitur: *Dicit Petro*: tamen ſtatim ad omnes convertit ſermonem: *Sic non potuiſti una hora.* In plurali eſt verbum & cum omnibus ſuis Diſcipulis verba facit, ut rectè notarunt Maldonatus, Barradas, Lucas Burgenſis, Cornelius. Cum Chriſtus in præſenti inveniſſet ſuos Diſcipulos dormientes, inchoat increpare Petrum, ut notarunt Div Hieronymus, Div. Chryſoſtomus, Paſchaſius, Beda, Theophylactus, & Euthymius, quia ipſe paulò ante in Cœnaculo audacter dixerat: *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*, Matth. 26 n 35. Si increpatio in Petrum inchoata eſt, *Dicit Petro*, cur divinus Magiſter veluti, ac ut noſtro dicendi modo revocat gradum, & ipſam increpationem jaculatur in omnes, ac ſi dicat, Vos omnes Diſcipuli mei non potuiſtis una hora vigilare mecum? Ad quid tendit hujuſmodi orationis diſpoſitio? Ut præclarum documentum nobis præbeat divina Sapientia, quàm cavenda ſit unius reprehenſio, utpote valde periculoſa coram multis, & ideo increpationem, quæ increpata erat proferri in Petrum, quodammodo reducit, ac in omnes Diſcipulos contorquet, ac jaculatur, ne coram aliis Petrum repehendere videatur.

Matth. 26. Maldonat. Barradas. Burgenſ. Cornel. Haym. Chryſoſt. Paſchaſ. Beda. Theoph. Euthym. Matth. 26. *Reprehenſio unius in publico.*

QUÆSTIO VIII.

Quare ad hoc miraculum perpetrandum utitur Chriſtus Dominus digitis, & ſalivâ?

55. VArii ſunt modi, variæque ceremoniæ, quas Chriſtus in miraculo edendo adhibuit; cum tamen ſolò verbo id operari potuerit. Primò, apprehendit eum de turba ſeorſum, ut jam explicavi ſuperiori quæſtione. Secundò, ait Simon Caſſian, l. 5. c. 25. *Convertit illum Salvator ad ſe, ut facierum mutuus eſſet aſpectus ac ſi ad notitiam invitaretur Creatoris ejus, ad cujus imaginem factus eſt, ſæpè enim fixo intuitu cauſatur amor, & cognito beneficia largiente ſi non diligebat, ſaltem rependit amorem.* Ut habita cognitione ſui Salvatoris, ſuique benefactoris eximio amoris affectu in ipſum rapiatur. Tertiò, miſit digitos in auriculas ejus. Quartò, expuens tetigit linguam ejus. Quintò, elevat oculos in cœlum. Sextò, ingemuit. Septimò, adhibet verbum Ephpheta. De tribus his ultimis ceremoniis dicam in ſequentibus, de tertia, & quarta in præſenti eſt agendum.

Ceremoniæ, quæ in hoc miraculo intervenerunt. Caſſian. *Cognitio Creatoris amorem citat.*

56. Primò, Victor Antiochenus, *Infert digitos in aure, ait, cùm ſolo verbo miraculum patrare voluerit, quo corpus modo, qui verbis exprimi nequit, ipſi unitum, animâque intelligenti, ac rationali informatum, divinæ virtutis vim, & energiam obtinere commonſtret.* Idem docent Theophylactus, & Euthymius. Poterat Dominus ſolo ſuo verbo, ac nutu hominem ſanare; tamen utitur digitis, & ſalivâ, ut oſtendat, carnem ſuam eſſe vivificatricem, & ſua omnia ſalutifera. Non ſemper Chriſtus Dominus uno, & eodem modo, ſed valuit nobis ſuam divinitatem, ac potentiam manifeſtare. Aliquando mortuos, dæmoniacos, ac ægros ſolo verbo ſanavit. Aliquando verò impoſitione manûs, tactu, ſalivâ, & luto. Et quantum in his conjecturari poſſimus, etſi præcipuæ rationes nos lateant. Diſpoſuit Chriſtus Dominus ſuam divinam potentiam quodammodo accommodare ad modum naturalium agentium, ac ad hominum morem Qui enim ſurdi exiſtunt, aliquo impedimento videntur obturatas habere aures: ideò immiſſis digitis eas quodammodo oſtendit aperire. Et qui mutus eſt, ſeu potius balbus, ut erat iſte homo, præ nimia oris ſiccitate, lingua palato, ac faucibus ei adhærebat, ideò loqui nequibat. Quo ſenſu dicebat David? *Lingua mea adhæſit faucibus meis*, Pſalm 21. num. 16 Et ideò Jeſus ſaliva humectat linguam, ut ad loquendum fiat expediens. Divina Sapientia ſic diſponebat res, ut communi agentium modo condeſcenderet. Hæc mihi videtur potiſſima ratio.

Vict Ant. Theoph. Euthym. *Suprema potentia communi modo agendi ſe accommodet.* Pſal 21.

57. Secundò, D Hieron. Strabus, Beda D. Gregor. homil. 8. in Ezech. Euſeb. Gallicanus homil. 10. in Domin 11. poſt Pentecoſt. aſtruunt, Digito Chriſti Spiritum ſanctum ſignificari, nam Lucas 11. num. 20 ſcribit, Chriſtum dixiſſe. *Si in digito Dei ejicio dæmonia.* Matth. 12. n. 28. narrat, dixiſſe: *Si in ſpiritu Dei ejicio dæmonia.* Nemo po-

Hieron. Strabus. Beda. Gregor. Euſeb. Gal. Luc. 11. Matth. 12.

teſt intelligere,ac capere recta,ut oportet ; niſi divinis inſpirationibus imbuatur.Saliva autem,quæ à capite defluit,divina ſapientia denotatur Nullus enim valeret cœleſtia , ac ſalubria meritoriè , ac perfunctoriè loqui , niſi divina ſapientia perfundatur. Unde inſtantiſſimè Salomon eam à Deo poſtulabat: *Mitte illam de cœlis ſanctis tuis,& à ſede magnitudinis tuæ,ut mecum ſit,& mecum laboret*, Sap.9.n.10.Magna energia transferunt Septuaginta: *Mitte illam de ſanctis cœlis, & à ſede gloriæ tuæ mitte illam*,præ vehementia deſiderii non contentus fuit ſemel dicere, *mitte*, ſed duplicat verbum, *mitte,mitte*, utpotè rem ſibi maximè neceſſariam poſtulans.

Divina ſapientia ad rectè agendo à Deo petenda. Sap. 9. Septuag.

58. Euſeb. Gall. Tertiò,citatus Euſeb. *Expuit*, ait, *& tangit linguam ejus,ut per hoc eum doceat ; ſuperflua cuncta abjicere, ſi linguam vult habere ſolutam , & ad loquendum idoneam Sæpè enim ſputum ad loquendum linguæ facit impedimentum , eſt enim ſputum ſuperfluitas quædam.* Sputum quid humani corporis ſuperfluum eſt , linguæque ad loquendum impedimentum.hæc eſt altitudo divinæ Sapientiæ,ut impedimentum impedimento ſolvat;& id,quod cenſetur obſtaculum,ſi è manu Chriſti veniat, nobis eſt vitæ,& ſalutis medicamen.

Divina ſapientia impedimentis impedimentum ſolvit.

59. Haymon. Quartò.Haymon Per curationem hujus infirmi converſionem Gentium interpretatur , quæ dæmonum cultu tenebantur. Per ſputum ex ore doctrinam Evangelicam intelligit per quam Dominus populum Gentilem ad fidei cognitionem traduxit.Per digitos autem in aures immiſſos Spiritus ſancti dona in Gentium animos infuſa exponit,ut ipſi in cordibus ſuis veram haberent fidem , confeſſio enim fidei , niſi & in corde ſit,in ore non prodeſt.

Non prodeſt fidei confeſſio in ore,niſi ſit in corde.

60. Cajetan. Quintò Cajetanus. Nihil , ait , de hujus ſurdi fide , ac devotione apparet. Offerentium autem illum minor fides ſignificatur, quum deſcribuntur precantes,ut imponat illi manum. Undique ergo deficiente fide, ſupplet Jeſus gemitu , ſuſpectione in cœlum , & applicatione propriæ carnis , ac ſputi , tanquam inſtrumenta ſancta adhibendo; nam ſancta erant omnia , quæ Jeſu erant. Et inſtruxit per hoc Diſcipulos ad ſupplendum quandoque orationibus , & adhibitione ſacrarum rerum ea quæ deſunt ex parte aliorum. hæc Cajetanus.

Defectus devotionis adhibitione ſacrarum rerū ſupplendus.

61. Sextò. In ſanando hoc infirmo tot ceremonias adhibet Chriſtus Dominus , ut inſtruat ſuos Diſcipulos,ut in ſpirituali fidelium ſalute adminiſtranda ceremonias imponant , tam cùm Baptiſmum, quàm dum alia ſacramenta , reſque ſacras adminiſtrant.Ex quo maximè venerandæ, ac recolendæ ſunt cæremoniæ Eccleſiæ, in eis enim multa latent myſteria.

Ceremoniæ Eccleſiæ venerandæ.

62. Septimò.Miſit digitos in auriculas ejus ad ſanandum hominem hunc:At cum Daniel magno pavore tenetur , Angelus eum manu corroborat. *Non remanſit in me fortitudo,ſed ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui , nec habui quidquam virium.Et ecce manus tetigit me , & erexit me ſuper genua mea*,Dan 10.n.8 Et iterum n 9.*Nil in me remanſit virium , ſed & halitus meus intercluditur. Rurſus ergo tetigit me,quaſi viſio hominis , & confortavit me*.Huic Dæmoniaco duo admoventur digiti,ut dixi in expoſitione;Prophetæ verò non tantum unus,vel alter digitus, ſed tota manus ſemel, & iterum. Moraliter. Manus, quæ erexit Prophetam manus erat miniſtri , nempe Angeli. Digiti autem in hunc hominem immiſſi,digiti erant Domini , eſto minimi digiti , ut vult Caſſianus item citatus in expoſitione Et plus præſtat unus minimus digitus Domini , quàm tota manus miniſtri. Vel dic , quòd Propheta timore erat correptus: iſte autem homo à Dæmone poſſeſſus , ut vult Theophylactus. Digiti huic homini admoventur ; tota verò manus Prophetæ. Quodammodo, ut ita dicam , plus exigitur ad expellendum metum ab animo formidoloſo, quàm Dæmonium à corpore, obſeſſo.

Daniel. 10. Caſſian. *Plus valet minimus Domini digitus quàm tota manus miniſtri.* *Plus requiritur ad expellendum metum,quam dæmonium aliquando.*

63. Carthuſ. Octavò Carthuſianus,Miſit digitos. *Per digitos* ait,*ratione articulationis,& diſtinctionis ipſorum, ſignificatur diſcretio;ad aperiendum autem aures interioris hominis ſpiritualiter ſurdi , diſcretio magna exigitur. Et expuens tetigit ſuo ſputo linguam ejus, quia per ſalivam,ſine qua verba formari non poſſunt perfectè,ſapientia figuratur.* Ad perpetrandum miraculum digitos,ac ſputum adhibet , per quæ diſcretio,ac ſapientia denotatur, quo altè inſtruimur, ut recta ſit operatio,diſcretione,ac prudentia eſſe utendum.

Noſtræ actiones diſcretione ſunt dirigendæ.

64. Geneſ. 25. *Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos* , Gen.37.n.3.Quænam hujus dilectionis cauſa , ut plus cæteris diligeretur,cum communiter primogenitus in majori ſoleat haberi pretio , imò plus diligi,quàm alii?Si autem dicatur,quod ex eo plus diligebatur,quia erat filius ſenectutis,ut Scriptura innuit , *eo quod in ſenectute genuiſſet eum* ; hac de cauſa plus diligendus Benjamin, utpote junior. Quæ ergo tanti amoris ratio ? *Eo quòd in ſenectute genuiſſet eum*;ſeu,ut explicant Rupertus apud Lippomanum;in matura ſenectute hoc eſt in conſummatione , ac perfectione virtutum. Cui morali expoſitioni favent Burgenſis , cum Joſepho , & Theodoreto Et tunc diligitur Joſeph , qui diſcretio , ac prudentia interpretatur , teſte Richardo de S. Victore. Nihil enim magis intenditur , ac diligitur à conſummata,ac perfecta virtute, quàm diſcretio , ac prudentia in ſuis actionibus ; nam cum ipſa conſiſtit virtutum conſummatio,ſine ipſa verò virtutes corruunt , & vertuntur in vitia Richardus de S.Victore de præparatione,ac contemplatione lib.1 c.48.*Quia* , ait , *quis neſcit vera animi bona ſine diſcretione,nec poſſe acquiri,nec poſſe conſervari:meritò ergo illa virtus ſingulariter diligitur,ſine qua nulla conqueritur,nulla conſummatur, nulla conſervatur.*

Rupert. Burgenſ. Joſeph. Theoph. *Sine diſcretione virtutes deperduntur.* Rich. Vict.

65. Multo cultu,magnóque veſtium apparatu ſummam Sacerdotum exornari,auro , hyacintho cocco bis tincto;& multis aliis juſſit, tandémque ait Moyſi Deus : *Facies laminam de auro puriſſimo , in qua ſculpes opère cælatorio ſanctum Domino , ligabiſque eam vitta hyacinthina , & erit ſuper tiaram imminens fronti Pontificis*,Exod.28 n. 37. Ad quid ſuper tot ornamenta ponitur lamina aurea imminens fronti,ac oculis Pontificis, in eo inſculptum ſanctum Domino ? hoc eſt ſcientia ac ſapientia Dei?Quia , ut quis rectè in ſe habeat aurum juſtitiæ,hyacinthum puritatis, coccum bis tinctum, nempe charitatem erga Deum , & proximum , ac baltheum fortitudinis,debet habere ante oculos, ac in mente fixam veram ſcientiam ac ſapientiam Dei qua in omnibus ſuis actionibus dirigatur, ſine qua omnes aliæ virtutes , nec conſiſtunt , nec conſervantur.D.Hier. Epiſt. ad Fabiol. *Lamina aurea,ait,rutilat in fronte, nihil enim nobis prodeſt omnium rerum eruditio,niſi ſcientia coronemur:lanis induimur,ornamur hyacinthinis:ſacro baltheo cingimur dantur nobis opera , rationale in pectore ponitur ; accipimus veritatem , profert ſermo doctrinam , imperfecta*

Exod. 28. *Parum proſunt animi ornamenta, niſi ſuperna ſcientia dirigantur.*

fecta ſunt univerſa,niſi tam decoro corrui dignus quæratur a uriga;ſuper Creaturas Creator inſiſtens;regat ipſa,quæ condidit. Expende verbum ; *Niſi ſcientia coronemur*,Et ſi hac coronamur , Creatura inſiſtit, & regit.

Marc.7.n.34. Et ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait illi , Ephpheta ; quod eſt adaperire.

VERSIONES.

Syriacus. Et ſuſpexit in cœlum,ac ſuſpiravit, dixitque ei:adaperitor.

EXPOSITIO IV.

66. QUINTA circunſtantia. *Suſpiciens in cœlum*, nempe ad Patrem regnantem in cœlo, à quo, ut à fonte , omnia noſtra bona , omniaque malorum medicamenta fluent. *Ingemuit.* Sexta circunſtantia. Gemitus fuit per modum cujuſdam vehementiſſimæ orationis , ut ſuo exemplo nos doceret,ad magna impetranda, Deo cum efficacia exorandum. *Et ait illi* , ſcilicet ſurdo , & muto , *Ephpheta,quod eſt aperire*,quod idem valet , ut habet Syriacus ac *adaperitor*, vel eſto apertus Quod refertur tam ad aures,quas tenebat clauſas, quam ad linguam , & os , quod impeditum habebat , ut Deus , qui uno verbo hominem fecerat , uno & verbo reſtauraret.Interlinealis, *Uno verbo curavit, quia Deus* Deus uno verbo cuncta ſanat;homines verò multa dant verba , & in illo medicamen præbent

Syriac.

Interlin.

67. Syriacum vocabulum , quo Salvator ad edendum miraculum eſt uſus,apponit Evangeliſta,non quia illud vocabulum in ea lingua majorem vim retineat,quàm ſi in alia lingua fuiſſet expreſſum ; quamvis enim Chriſti verba multæ eſſent efficaciæ,utpote inſtrumentum ſuæ Omnipotentis voluntatis ; tamen illa efficacitas ineſt, non ſolùm Hebraïcarum , vel Syriacarum litterarum ſono , ſed ſignificationi , quæ Chriſti voluntatis eſt interpres, ut jam alibi dixi.Utitur ergo Evangeliſta tali verbo,ut hiſtoriæ majorem fidem conciliare valeat,ejus enim majeſtatis,ac auctoritatis,pluſque venerationis ipſum à Chriſto Chaldaïcè prolatum verbum habere videtur.Quemadmodum cùm alicujus eminentis viri , v. g. Ariſtotelis ſententias pronunciamus , eo proferimus idiomate quo editæ ſunt ; ut ſic enim plus gratiæ , ac ponderis videntur habere.

Cur Syriaco verbo utitur Evangeliſta

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus ſuſpiciens in cœlum ingemuit?

68. RESpondent primò ad has circunſtantias hujus miraculi , quæ non ita in aliis ſunt adhibitæ,D.Gregorius homil. 10. Beda , Theophylact, Euthymius, quòd Chriſtus orans Patrem ſuſpexit in cœlum ; ac ingemuit;nam , ut ait Beda,*Suſpexit in cœlum, ut inde mutis loquelam , inde ſurdis auditum,inde cunctis infirmitatibus medelam doceret quærendam.Ingemuit,non quia ipſi opus eſſet,cùm gemitu aliquid à Patre petere , qui cuncta petentibus donat cum Patre,ſed ut nobis gemendi daret exemplū, cum vel pro noſtris neceſſitatibus,vel pro noſtrorum erratibus proximorum ſupernæ pietatis præſidia invocamus.*Orat,non pro ſe, ſed pro noſtra doctrina, ut inſtruamur in noſtris neceſſitatibus è cœlo remedium quærendū;& cum orandi modum docet, ſuſpexit in cœlum ; ac ingemuit,ut habeamus documentum,quod oratio debet fieri ſemoto animo à terra , elevata mente in Deum , ac magna cordis compunctione , ut medelam in noſtris neceſſitatibus impetrare valeamus.

Gregor. Beda. Theophyl. Euthym.

Orandum ſemoto animo à terra,& in cœlum elevato.

69. Secundò Oratur vult Maldonat. ut ſe oſtendat miſſum à patre.Suſcitaturus Lazarum orat Chriſtus. Cujus rei cauſa ab ipſo Chriſto redditur Joan 11.n.41.*Pater , ait , gratias ago tibi quoniam audiſti me,ego autem ſciebam,quia ſemper me audis,ſed propter populum , qui circunſtat,dixi,ut credant. quia tu me miſiſti.* Ergo propterea Chriſtus nunc,ſi ex uno exemplo conjecturam facere licet , facturus miraculum Patrem orat,ut qui aderant, intelligerent , ſe ab eo miſſum eſſe , ad ipſumque omnia ſua referre.Victor Antioch.*Cœlum reſpicit, ait , ea quidem quæ faciebat,ad cœleſtem Patrem , tanquam ad primarium auctorem referens.*

Mado. Joan.11. *Omnia noſtra Deo referenda.* Victor.Ant.

70. Tertiò.Idem Vict. Antioch.*Ingemuit,ait, humanæ naturæ cauſam dolore , & commiſeratione proſequens:Expendebat enim in quantam calamitatem , & miſeriam omnis bonæ, honeſtaque actionis hoſtis diabolus,primorumque parentum incuria , & lapſus dejeciſſet.*Ingemuit compatiens ſuper miſerias ; tam ſpirituales,quàm corporales hujus , ac cæterorum hominum;in quas ob peccata humani generis ipſi inciderant.Chriſtus ingemuit pro noſtris peccatis, & miſeriis,nos autem & unum pro illis neſcimus edere gemitum.

Vict. Ant. *Pro noſtris miſeriis gemendum.*

71. Quartò.D. Chryſoſtomus in Catena aurea , *Simul ingemuit , ait , noſtram cauſuſcipiens in ſeipſo.* Chriſtus Dominus ingemuit , quia hominis cauſam in ſe ſuſcepit. Nos verò in aliorum miſeriis minimè geminus,aut compatimur ; quia aliorum miſerias,non ut noſtras, ſed ut alienas conſideramus ; ſi autem eas tanquam proprias habuerimus,maximè ſuper illas dolebimus, & gemitum dabimus.

D. Chryſ. *Aliorum miſerias ſuſcipiamus & condolebimus*

72. Quintò. Beda , *Suſpiciens quidem,ait , in cœlum, quaſi homo Deum deprecatus ingemuit ; ſed mox uno ſermone, quaſi potens divina majeſtate curavit.* In cunctis operibus Chriſtus Dominus ſe Deum , & hominem manifeſtabat:ut homo orat, ac ingemuit ut Deus uno verbo imperat, & dat ſanitatem.

Beda. *Chriſtus ſe Deum,& hominem manifeſtabat.*

73. Sextò.Ingemuit Dominus , cùm ad perpetrandum miraculum proceſſit,fortè quia ad ſolvendā, ac reſtituendam homini linguam accedebat, tanquam prænoſcens , quantum malum ſit hominis lingua,quantumque ejus ſaluti obſit.Et ideò dicitur à D.Luc. 11. *Erat Jeſus ejiciens dæmonium;* Veluti quaſdam moras interponebat in reſtituenda hominis lingua , cum illa ſit multorum malorum inſtrumentum.Vide ibi dicta tom. 3.

Lingua grande hominis malum. Luc. 8.

74. Unus de turba acceſſit ad Chriſtum dicens *Magiſter attuli filium meum ad te , habentem ſpiritum mutum.*Marc.9.num. 16.Mandat Dominus *Diſcipulis ſuis,ut ejicerent illum.& non potuerunt.*Tunc incipit Chriſtus reprehendere obſtinationem Judæorum : *O generatio incredula quandiu apud vos ero*,ut exponunt Div.Hilarius.Div.Chryſoſtomus, Div Hieronymus. Div. Paſchaſius. Deinde jubet Dominus: *Afferte eum ad me.* Quem cùm attuliſ-

Marcus 9. Hilar. Hieron. Chryſoſt. Paſchas.

ſent, *ſtatim ſpiritus conturbavit illum*, ſcilicet puerum; *elifus in terram volutabatur ſpumans*. Permittit Salvator ut per aliquod tempus tot moleſtias patiatur puer. Tandem ſermonem interponit cum patre: *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.* Et tunc patre reſpondente, ac fidem ſuam proteſtante, ſanat Jeſus puerum. Ad quid tot moras in hoc miraculo connectit Dominus, ex quibus aliquis ſiniſtrè quandam impotentiam in eo ſuſpicari poterat, ut notavit Chryſologus ſerm. 51. *Tarditatem*, ait, *curæ, non cauſæ deputans*, ſcilicet pater, *ſed curandi impoſſibilitatem Magiſtri imperitia aſſignans*. Cur ergo ſic cunctatur Dominus, cum aliàs ſit in noſtrum remedium velociſſimus? In hoc eventu ex uno latere urgebat auctoritas Chriſti ad miraculum operandum, ut cunctis divina ejus poteſtas innoteſceret: ex altero autem apparebat, quòd apertum os, & reſtituta lingua, valdè frequenter multorum malorum ſit origo. Cunctatur ergo Dominus, permittitque quod ille ſpiritus nequam conturbet puerum, in terramque illidat, per eamque volutari eum ſpumantem faciat: ſciebat enim, quod aliquando vehementius torquet una mala lingua animam, quàm unus malignus ſpiritus cruciat corpus, hacque de cauſa moras ponit, cum tantorum malorum una lingua ſit paratum inſtrumentum. Euſebius citatus à D. Joanne Damaſceno lib. 1. Paral. c. 79. *Equum*, ait, *duriori cervice frœnum domat, malam autem linguam nullus domare poteſt, truculenta fera facilè cicuratur: mala autem linguæ leniri nequit: nihil in mundo lingua mala pejus eſt, nihil non mali per linguã oritur*

Chryſol. — *Plus torquet animam una mala lingua quàm diabolus corpus.* — Euſeb. — *Nil pejus mala lingua.*

73\. Jacob. 3. Ait Jacobus in ſua Canonica 3 n. 6. *Lingua Ignis eſt, universitas iniquitatis. Lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis noſtræ inflammata à gehenna.* Poſtea verò de aliis malis, ac vitiis pertractans, illorum cauſam concupiſcentiam aſſignat. *Unde bella, lites in vobis? Nonne hinc? Ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris?* c. 4. n. 1. Inflammatur homo ad lites, contentiones, ac rixas, ut explicat Lyranus. Inflammatur & lingua ad turpiloquium, ac ad maledicentiam. Sed unde incenditur homo ad contentiones, & rixas? *A concupiſcentiis veſtris, quæ litant in membris veſtris.* Incenditur & lingua, ſed non exprimitur à Iacobo ſuccenſa à concupiſcentiis noſtris, ut in aliis dixerat, ſed *inflammata à gehenna*, nempe ab infernali incendio, ut potè dæmonum domicilio. Tanta eſt enim iniquæ linguæ turpitudo, ut non ab humana concupiſcentia, ſed ab incendio gehennali, ac tota malignitate dæmonum, videatur inflammata, quaſi ad quam venenoſa ſe lingua diffundit parvitatem concupiſcentia humana non ſufficiat, niſi totus dæmonum adſit concurſus. Gilbertus Abbas in Appendice ad Canticum S. Bernardi ſerm. 24. *Quin lingua nequam cordi tuo talem adhibes flammam? ſufficit illi flamma ſua. Ignem hunc, quem evomis, hauris de gehenna: inde incipit. & inde rapit, Lingua, inquit: inflammata à gehenna. Malè ſuccendit qui ſuccidit unita, qui diſſidii verba ſcintillat: & flamma talis de inferis eſt.*

Jacobi. 4. — Lyran. — *Tota dæmonum malitia in una lingua armatur* — S. Gilbertus.

Marc. 7. n. 35. Et ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè.

VERSIONES.

Syriacus. Atque in illa hora adapertæ ſunt ejus auriculæ, ſolutúmque eſt vinculum linguæ ipſius, locutus eſt facillimè.

EXPOSITIO V.

Et *ſtatim*, prolato divino verbo, illico ſecuta eſt hominis ſanitas. Victor Antiochenus, *Una cum verbo miraculum in opus abiit.* Ipſe dixit, & facta ſunt. *Apertæ ſunt aures ejus.* Metaphoricus eſt ſermo; videbantur enim clauſæ, ac obſtructæ: veluti clavis carneis, id eſt parvis humoribus. *Et ſolutum eſt vinculum linguæ ejus*: quia balbutiendo, veluti vinculis lingua tenebatur. *Et loquebatur rectè* hoc eſt expeditè, ac promptè, ſine ulla nempe balbutione. Syriacus habet, *facillimè*. Hinc firmatur, ut bene inquiunt Cajetanus, Maldonatus, quod non erat abſolutè mutus, ſed impeditus in modo loquendi. Ex quo etiam conſequenter deducitur, quòd non erat ſurdus à nativitate; nam tales ſurdi, neque rectè, neque non rectè ſciunt aliquid loqui. 76.

Antioch. — Syriac. — Cajetan. — Maldonat.

Et loquebatur rectè. Victor Antiochenus. *Quoniam*, ait, *non rectè loqueretur rectéque audiret, cum naturæ opifex id suppleret, quod naturæ deerat?* Beda *Ille ſolus*, ait, *rectè loquitur, qui linguam tactu ſapientiæ quæ eſt ad loquendum inſtituit.* Quaſi quod impedimentum, quod ob depravata verba habuit homo tunc ſolvatur, cum divinæ ſapientiæ afflatu bona refert verba. Expende, *Rectè loquebatur*. Ex longo namque ſilentio in bonam loquelam venit homo: tarditas enim linguæ pulchram, ac elegantem conficit orationem. *Tempus tacendi; & tempus loquendi.* Eccleſiaſt. 3. n. 7. Prius Sapiens præmiſit tempus ad tacendum, & poſtea ad loquendum. D. Hieronymus, *Diſcamus itaque*, ait, *& nos prius non loqui, ut poſtea ad loquendum ora reſeramus.* Magnum ſilentium alta eſt inſtructio ad recte verba proferenda. 77.

Antioch. — Beda. — *Ex longo ſilentio bona locutio.* — Eccle. 3. — Hiero.

QUÆSTIO X.

Quare dicitur, quod prius apertæ fuerint aures, quàm ſolutum vinculum linguæ?

Certum eſt, quod in re totum ſimul eſt operatum, aures apertæ ſunt, & vinculum linguæ ſolutum: tamen quæſtionem excitamus de ſtylo Evangeliſtæ. Cur primò ait, aures apertas fuiſſe, & linguæ impedimentum ablatum, quàm potius è contra? 78.

Ratio difficultatis.

Reſpondet primò Simon Caſſianus lib. 1. c. 25. Sic quippe Prophetatum erat, quod aperturus eſſet aures ſurdorum, & linguas mutorum facturus diſertas. *Tunc vero aures ſurdorum patebunt; tunc ſaliet ſicut cervus claudus; & aperta erit lingua mutorum*, Iſai. 35. num 5. Ac proinde eandem methodum, quam tenet Propheta in factis recenſendis, ac miraculis Chriſti, tenet etiam Evangeliſta, ut utriuſque paginæ appareat cohærentia, & quod illius facta, quæ prænuntiavit Propheta, ſcribat & Evangeliſta. 79.

Caſſian. — Iſai. 35. — *Cohærentia novi, & veteris teſtamenti.*

Secundò

80\. Hugo. *Prius homo audiat, & poſtea reſpondeat.* Proverb. 18. Hebr. Eccleſ. 11.

Secundò Hugo; *Prius audit homo, poſtea loquitur; ſic enim faciendum eſt, qui enim prius reſpondet, quàm audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat,* Proverb. 18. n. 13. *Qui prius reſpondet, quàm audiat ſtultum ſe eſſe demonſtrat, & confuſione dignum.* Hebraicus habet: *Reddens verbum, antequam audiat, ſtultitia eſt ei, & ignominia.* Salomonem ſecutus Siracides Eccleſ. 11. n. 8. *Priuſquam audias ne reſpondeas verbum, & in medio ſermonem non adjicias.*

81\. *Promptior ſit homo ad audiendum, quàm ad loquendum.* Prov. 5.

Tertiò. Prius dicuntur aures apertæ, & poſtea vinculum linguæ ſolutum, ut ſignificetur, quod pronior ſit homo ad audiendum, quàm ad loquendum. Hinc Sapiens admonet: *Fili mi, attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ut cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua cuſtodiant.* Prov. 5 n. 1. Exhortatur Sapiens, ut audiamus divinam ſapientiam, ac audita ſilentio teneamus, & cuſtodiamus: nam audiens fit ſciens, & tacens fit magis intelligens, dum audita profundè ruminat, & conſiderat. Salazar, *Labia tua cuſtodiant, vel contineant,* ait, *ut ſcilicet ea, quæ audieris à me, ita optimè capias, & de cetero ſileas; nam ſilentium diſcipuli diſciplinæ cuſtodia eſt.* Ex quo Pythagoras ſuis diſcipulis ſilentium quinquennale indicabat, ut tradunt D. Ambroſ. lib. 1. Officior. cap 10 D. Chryſ. hom. 1. in Epiſt. ad Timoth. Unde Chriſtianos admonet D. Hieron. in cap. 3. Eccleſiaſtes: *Diſcamus igitur, ait, ab eo nos prius non loqui, ut poſtea ad loquendum ora reſeremus. Sileamus certo tempore, & ad præceptoris eloquia pandamus. Nil nobis videtur rectum eſſe, niſi quod diſcimus, ut poſt multum ſilentium de diſcipulis effi ciamur magiſtri.*

Salazar. *Silentium diſcipuli, diſciplina magiſtri.* D. Ambroſ. Chryſoſt. D. Hyeron.

82\. Pſal. 48.

Ait Regius Vates Pſalm. 48. n. 5. *Inclinabo in Parabolam aurem meam: aperiam in pſalterio propoſitionem meam. Cur timebo in die mala?* Pſal. 48. num. 5. Primò ait, quod aurem ſuam extendet ad audiendum in parabolam, hoc eſt per ænigmata, ut inquiunt D. Auguſtinus, & Remigius. Quandiù enim in hac vita per fidem ambulamus, per ænigma intelligimus. Deinde ait, quod aperiet os ſuum. Tandem ſubinfert: *Non timebo à die malo.* Qui enim, quæ à Deo audit, loquitur, ſecurus eſt ab omni nocumento, & malo. D. Auguſtinus, *Inclinemus,* inquit, *in parabolam aurem noſtram, & ſic aperiemus in pſalterio propoſitionem noſtram. Audiamus, quod dicimus: faciamus, quod præcipimus, & qui dicit: Cur timebo in die mala.* Ecce quando utilitas, ſi homo loquatur ea quæ ex Dei afflatu audit.

Auguſt. Remig. *Qui prius audit, & poſtea loquitur, ſecurus à malo.* D. Auguſt.

83\. Pſam 33.

Pſalm. 33. n. 12. *Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.* Et ſubinfert: *Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.* Vocat nos Pſalmographus, nempe Chriſtianos, ut apertas habeamus aures, ut ait D. Auguſtinus, ad audiendum ea, quæ Dei ſunt; & ut ſilentio ſuppreſſa habeamus labia ad loquendum. Ut inde inſtruamur, quòd homo promptus ſit ad audiendum, & valde cautus ad loquendum. Redeo ad proximè citatum Iſaïæ locum 35. n. 5. *Tunc aures ſurdorum patebunt: & aperta erit lingua mutorum.* Aures, inquit, in plurali, lingua verò in ſingulari. Sed ſi multi erant muti ſanandi, cur non dicuntur linguæ, ſicut de auribus dictum eſt: *Aures ſurdorum patebunt.* Cur lingua in ſingulari: *Aperta erit lingua mutorum.* Velociores ſint homines ad audiendum, quàm ad loquendum. Multas habeant aures, ut percipiant; unam verò linguam, ut parcè, ac modeſtè loquantur.

D. Auguſt. *Promptus ſit homo ad audiendum, & cautus ad loquendum.* Iſai 35.

Marc. 7. n. 36. Et præcepit illis, ne cui dicerent: Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.

VERSIONES.

Syriac. Et admonuit eos, ne id cuiquam dicerent.

Vatablus. Ac interdixit eis, ne cui dicerent. Sed quò magis ille eis interdixerat, eò magis, ac ampliùs prædicabant.

Theophilact. Hoc ampliùs prædicabant.

EXPOSITIO VI.

84\. NARRATO miraculo, illius ſecutum effectum, tam ex parte Chriſti, quàm aliorum ſcribit Evangeliſta Ex parte Chriſti: *Præcepit illis* tam ſcilicet homini ſanato, quàm iis, qui eum adduxerant, ac aſtabant. Præcepta æqualiter in omnes proferenda *Ne cui dicerent*, editum ſcilicet miraculum. Operibus factis frequenter Jeſus ſilentium imperabat, ut dicam quæſt. ſequenti. *Quanto autem eis præcipiebat,* ne cui dicerent, ſed ut tacerent, *Tanto magis plus,* ad exaggerandum, quanta vehementia, ac fervore reſtitutam hominis ſanitatem proclamabant. Apponitur illud *plus,* hoc eſt magis amplius, quàm ſi ille non prohibuiſſet, prædicabant. D. Hieronymus, *Civitas in monte poſita undique circumſpecta, abſcondi non poteſt, & humilitas ſemper præcedit gloriam.* Chriſtus Dominus tunc major apparet hominibus, cùm magis ſe dejicit, ac humiliat. Hugo, *Quanto enim minus,* ait, *quis appetit gloriam, tanto magis habet, & quanto magis appetit, tanto magis fugit illa.* Ut de pecunia dicitur Eccleſ. 11. n. 10. *Si ſecutus fueris, non apprehendes; & non effugies, ſi præcurreris.*

Hieron. Hugo. Eccle. 11.

QUÆSTIO XI.

Quare Chriſtus Dominus vetat, miraculum divulgari, cùm ipſe ſciret ab hominibus divulgandum? Et ad quid apprehendit hominem ſurſum, cùm opus eſſet proclamandum?

85\. MUltoties eximiæ humilitatis Magiſter Dominus Jeſus factis miraculis ſilentium imperavit. Ut ſanato Leproſo Matth. 8. numero 4. Marc. 1. num. 44. Sic & duobus cæcis ſanatis: *Comminatus eſt illis Jeſus dicens: Videte, ne quis ſciat.* Matth 9. num. 30. At hoc mandato non obſtante, tam Leproſus Marc. 1. num. 44. quàm cæci cœperunt Domini miracula prædicare, & per totam regionem diffamare; ſicut & in præſenti iſti homines de ſurdo, & muto ſanato, qui ſilentium ſibi impoſitum minimè obſervarunt Tamen in hoc non peccarunt; nam illud non fuit propriè præceptum ad culpam obligans; ſed veluti urbanitas quædam, ac quoddam modeſtiæ indicium, ac apertum teſtimonium, quòd ipſe vanæ homi-

Matt. 8. Marc. 1. Matth. 9. Marcus. 1. *Silentii præceptum non obligabat ad culpam.*

cum gloriæ erat valdè alienus, ut explicavi tom. 1.cap.2.q.12 n.8.eodemque cap q. 10. commendationis hujusſilentii multas dedi rationes, quæ hic adaptari poſſunt,& ibi videndæ ſunt.

86. Quæſtio præſens inquirit: Cur Dominus his hominibus præcipiebat, ut miraculoſum opus tacerent, cum ipſe optimè prænoſceret, eos tanto magis prædicaturos, quanto magis ſilentium commendabat? Et ad quid ad miraculum perpetrandum apprehendit hominem ſeorſum à turba, cùm ipſe ſciret,opus eſſe divulgandum?

87. Reſpondent primò Euſebius Gallicanus hom. in Domin. 12. poſt Pentecoſten, Beda, Haymon; Carthuſianus. Quod præcepit, miraculum taceri, ut oſtenderet ſe à jactantia, ac vana hominum gloria valde alienum; quamvis enim ipſe optimè ſciret,quod homines miraculum eſſent prædicaturi;ipſe tamen fecit ob ſui modeſtiam, quantum in ſe erat ad illud occultandum, ac ac ad omnem oſtentarionem fugiendam: & ad opus virtutis nil amplius deſideratur, quàm quantum in nobis eſt, exhibeamus.

Euſeb. Gallican. Beda. Haymon. Chartus.

Ad opus virtutis ſat eſt, id fieri, quod in nobis eſt.

88. Secundò Beda. *Nobis*,inquit,*dare exemplum voluit, ut virtutum opera facientes, vitium jactantiæ gloriamque vitemus humanam, ne in nobis noſtra actio per inanem vulgi favorem ſupernæ retributionis munere privetur: & tamen ſciamus opera noſtra, ſi digna imitatione ſunt, nullatenus poſſe celari, ſed ad utilitatem fraternæ correptionis, ipſe diſpenſante, patefieri, qui dicit. Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita.* Dat nobis Dominus ſuo facto documentum, ut opera noſtra abſcondamus, ne illa faciamus ea intentione, ut gloriam hominum quærentes à retributione æternæ mercedis exulemus.Si autem neceſſe fuerit ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem, ut manifeſtentur, tunc ipſo diſpenſante patefient,qui dicit, *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona & glorificent Patrem veſtrum*, Matth.5 n. 16. Vide quæ dixi tom.2 c.17.q.21.

Beda.

Opera noſtra occultanda. Deus ad gloriam ſuam manifeſtabis.

Matth.5.

89. Tertiò Theophylactus, *Docemur hoc loco*, ait, *quod quãdo benefacturi ſumus, ne plauſus vel celebritates ex beneficiis quæramus: cum autem beneficia acceperimus, ut benefactores, licet ipſi recuſent, laudemus, & prædicemus.* Chriſtus beneficium mandat taceri; homines verò magnis vocibus acclamant,& laudant, nam ſicut hominis mirificè benefici eſt, ſuum conceſſum munus velle occultare,ita proprium animi grati. donum acceptum extollere,applicare ac applaudere.

Theoph.

Animi benè fici eſt occultare beneficium, grati publicare.

90. Quartò: Victor Antiochenus, *Præcepit, ne cui dicerent: Ut rem tacitam*, ait, *apud ſe contineant, graviter injungit. Fecit hoc ea de cauſa,ut Judæorum animos, in cædem accenſos, ante tempus contra ſe inflammaret, & concitaret, etiamſi certo ſciret, eos opus uſque adeo admirabile, & inuſitatum minimè tacituros, ſed paſſim invulgaturos.* Tantoperè miraculi ſilentium commendat,adhortans nos,ut noſtra illuſtria opera, ac facta aliquando ne divulgemus, ſed taceamus,ut inimicorum noſtrorum iram, ac invidiam non excitemus,hoc enim multis eſt periculis expoſitum. Ac etiam quod ante tempus nil operandum,ſed omnia ad conveniens, & proportionatum remittendum. Et ideo ne à Judæis ex invidia ante tempus ei mors infligeretur,miraculi ſilentium præcipit

Antioch

Inimicorum invidia declinanda.

19. Quintò: D.Auguſtinus lib.4.de conſenſu Evangeliſtar.cap.4. præclarè ſic addubitat *Si autem Jeſus ſciebat (ſicut ille,qui notas habebat & præſentes, & futuras hominum voluntates) tanto magis prædicaturos, quanto magis ne prædicarent, eis præcipiebat, quia hoc præcipiebat?* Multum ponderandum,quòd tantis Dominus taciturnitatem in hoc opere intendat, ſeorſum à turba mutum ſanat; circunſtantibus ſilentium commendat. Præſenti dubio ex Beda reſpondet Maldonat. *Videtur non ſerò Chriſtum prohibuiſſe, ne quid dicerent, ſed potiùs ut magis ad dicendum incitaret.* Idem innuunt Divus Auguſtinus citatus;& Haymon in præſenti. Diſponebat Chriſti ſapientia ut hoc præclarum miraculum ad ſui Patris gloriam publicaretur; ideo non patenter mutum, & ſurdum ſanat, *ſed apprehendit eum ſeorſum à turba, aſtantibúſque præcepit, ne cui dicerent.* Ad quid? *Ut magis ad dicendum incitaret* Quæ enim in ſecreto creduntur,maximè homines evulgare appetunt de ipſiſque ocultis garrire ſuper modum affectant; ac ipſum ſecretum veluti publicandi lenocinium eſt, vehemenſque reſerandi ſtimulus, multumque ad publicandum humanum cor ſubornat, ut veluti ad promulgationem magnum artificium ſit ipſa fides ſub ſecreto commiſſa. Hominem ergo ſeorſum curat, taciturnitatemque inſpectantibus indicit, ut ad propalandum humana voluntas alliciatur.

Beda, Maldon.

Auguſt. Haymon.

Qui ſecretũ commodat, publicationem ſubornat.

92. Ait Eccleſiaſtes 10.n.20. *In cogitatione tua regi ne detrahas? & in ſecreto cubiculi tui ne maledicas diviti: quia aves cœli portabunt vocem tuã, & qui habet pennas, annuntiabit ſententiam.* Magnum nobis præbet documentum,ne calumniam contra regem vel divitem in intimo ſecreto proferamus; nam illud valde feſtinanter ac celeriter ad aures regis perveniet. Hoc denotat appoſita ſententia. *Aves cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annuntiabit.* Quod explicans Lyran inquit, *Quicumque relator verborum velox ad talia referendum.* Sed ſi in tam profundo ſecreto eſt dictum, *In ſecreto cubiculi tui*; quomodo tanta feſtinatione, ac volatu pertranſiit ad regem? Ipſum ſecretum publicationis eſt ſubornatio, reſerandique fomes,ut quanto magis ſub occulto eſt prolatum, tanto magis habeat evulgationis arbitrium, ac propalationis ingenium. Nota, quòd non recommendat Eccleſiaſtes ne de rege in publico malum dicas, ſed *In cogitatione tua in ſecreto cubiculi tui.* Quæ enim ſub ſigillo proferuntur,in majus veniunt evulgationis diſcrimen,quàm illa quæ abſque aliqua clauſula aſtruuntur, nam quæ publica ſunt, utporè vulgaria, ſæpè homines dicere contemnunt, de occultis verò garrire, eis libido maximè ineſt, cum rem novam, & inauditam annuntiantes, quàm multum gratum fore ſperent.

Eccleſ 10.

Lyran

Secretum reſerandi fomes, ac aſſ ad dicendum ſæpè miniſtras.

93. *In diebus illis, poſtquam creverat Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos: viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quendã de Hebræis fratribus ſuis. cumque circumſpexiſſet huc, atque illuc; & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Ægyptiũ abſcondit ſabulo*, Exod. 2. n. 11. &.12. Quæ nuntiata ſunt Pharaoni. *Audivitque Pharao hunc ſermonem*, ibid.n.15. Ex quibus tam Pharao, quàm aulici ſuſpectum habuerunt Moyſem erga populum Hebræum, ut teſtatur Philo lib.1. de Moyſe. *Nam purpurei ſuſpectum habentes juvenem, &c.* Solum Pharao, ac aulici Ægyptium necatum audiunt, ut ſuſpectum habeant Moyſem, cùm tamen ipſe Moyſes, ut teſtatur Philo lib. citato. *Hebræos oppreſſos verbis, quantum poterat, ſublevabat præfectos admonens, ut modeſtiam tenerent, laxarentque nimium in urgendo duritiem: operarios verò ut præſentem ſtatum ferrent fortiter, ſicut viros decet, neque animis deficerent, & ſperarent mutationem*

Exod. 2.

Philo.

in

Baſil. *in melius.* Idem tradit D.Baſil.homil.1. Hexamer. Cur hæ viſitationes, conſolationeſque Moyſis in Hebræos, objurgationeſque in præfectos non dicuntur auditæ in aula Pharaonis, ut mors illa Ægyptii? Nam acceſſus illi frequenter fiebant, mors verò extitit occaſionalis, & ex quadam generoſitate Principis accidere poterat: Acceſſus illi ad Hebræos & objurgationes in operum magiſtratus patenter fiebant: mors vero Ægyptii ſub ſecreti cautela perpetrata eſt. *Circumſpexit huc, atq; illuc, & cùm nullum adeſſe vidiſſet.* Sic ſæpè accidit, ut celeriùs volitent, quæ ſub ſecreto videntur clauſa, quàm illa quæ ſub nulla cuſtodia habentur. Cautela circumſpectionis Moyſis veluti quoddam fomentum fuit, ut alii attenderent, ac viderent, atq; factum ipſum ad regem deferrent; multum enim frequenter ipſa occultatio promulgationem procurat, & propalationi auxiliatur, delationemque ſubornat.

Secreti cautela propalationis fomentum.

Marc. 7. 36. Et eò amplius admirabantur dicentes: Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

VERSIONES.

Syriacus. Magiſque obſtupeſcebant dicentes. Omnia bene facit; ſurdos facit, ut audiant; & non loquentes, ut loquantur.

Arias. Supra modum percellebantur dicentes: Pulchrè.

Hebraic. apud Cornelium Beneficè omnia fecit.

Maldonatus. Et ſurdos facere ſolet audire. *ex Græco.*

Cajetanus ex radice Græc. Et elingues, ſeu non potentes loqui, facit loqui.

EXPOSITIO VII.

94 *ET eò amplius admirabantur.* ſeu percellebantur, ac obſtupeſcebant omnes, non ſolùm qui infirmum adduxerant, ſed etiam omnes aſtantes; nam licet multa præclara miracula ex Chriſti fama percepiſſent; hoc tamen ſuis oculis viderant: & multo magis nos movent, ac in admirationem rapiunt ea, quæ vidimus, quàm illa, quæ ex aliorum relatu accipimus. Stabantque omnes attoniti; non ſolùm ex miraculi magnitudine, ſed etiam ex virtutis Chriſti eximia celſitudine, qui cum talia præſtitiſſet, non ſolùm nil præmii exigebat, ſed etiam omnem humanam gloriam, ac plauſum vitare cupiebat. *Bene omnia fecit.* Fauſta acclamatio eſt iſtorum hominum; omnia admirantium, ac comprobantium à Chriſto geſta; aſtruentiumque, nihil in eo eſſe, quod reprehenſionem, qualem fingunt Phariſæi, promereaturè quidquid enim operatur, bonum eſt, ac maxim, hominibus beneficum. Sic legit Hebræus *beneficè.*
Hebr.
Græcus. Græcus habet non præteritum, ſed præſens. *Benè omnia facit.* Animus gratus ſemper beneficia ſibi collata habet in præſenti, ac in intuitu, ut ea recogitet, & conſi deret.

Gratus ſemper beneficia habet in præſenti.

Surdos fecit audire, & mutos loqui. Balbum hunc inter mutos annumerant, ut obſervat Lucas Burgenſis, parum enim diſcriminis eſt, præcipuè cùm hic valde inſigniter balbutie laboraſſet. Et dicunt pluraliter ſurdos, & mutos, quia Dominus Jeſus hîc non ſolùm hunc balbum, ſed etiam multos alios mutos, ſurdos, ac cæcos ſanavit, ut teſtatur D. Matth. 15. n 39. 95. Burgenſ. Matth. 15.

QUÆSTIO XII.

Quare omnes, qui aderant, admirantur, & nullus eſt, qui contradicat.

CLamant univerſi: *Bene omnia fecit.* Omnia enim, quæ Chriſti erant, eximia, & valde præclara conſiſtebant. Mandat Deus Moyſi; *Arcam de lignis Setim compingite, & deaurabis auro mundiſſimo intus, & foris,* Exod. 26. n 9. Intus mandatur deaurari; nam in ea erant recludendæ legis tabulæ, ac Manna urna: ob tantarum rerum venerationem, conveniens erat, ut interiora aureis laminis tegerentur Ad quid etiam ipſa deauratio foris in Arca debebat apparere? Arca fœderis typ gerebat Chriſti Domini, ut docent Beda lib. de Tabernac. cap. 5. Bruno in Allegor. apud Tilm. Meritò ergo Arca illa tam intus, quam foris auro mundiſſimo deauratur; quidquid enim in Chriſto erat, ſive foris apparens in opere, & actione totum eximium, excellentiſſimum, ac aureum erat. Sic allegorizat noſter D.Cyrillus Alexand. l. 4 in Joan c. 28. *Auro,* ait; *puro, intra & extra fuit Arca deaurata: quia pretioſa, & regalia omnia in ipſo,* ſcilicet Chriſto, *ſunt: non ſolùm quæ Deitati, verum etiam, quæ humanitati ejus attribuuntur. In omnibus enim primus eſt* ait Paulus ad Coloſſ. 1. *Et aurum honoris, atque, præſtantiæ loco ſuper omnes accipitur.*

Exod. 25. Beda. Bruno. *Omne, quod eſt in Chriſto, aureum eſt.* Cyr. Alex. Ad Col. 1.

Ad quæſtionem. Admirabantur univerſi, qui aderant laudant, & glorificant dicentes: *Bene omnia fecit.* Sic omnes magno clamore celebrant. Forte extabant omnes, tanquam de turba, pii, & ſi aliquis iniquus aderat, tacebat, & non audebat aliquid in contrarium proferre. *Videbūt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas opilabit os ſuum.* Pſ. 106. n. 42. D. Hieron. *Iniquitas contrahet os ſuum.* Alii, *Obſtruet, claudet.* Recti, hoc eſt, pii & juſti, ut interpretantur D.Remig. Arnobius, & alii Pii vident, & lætantur, iniqui tacent Probi, cùm multa polleant virtute, multiq; donis fulgeant, in aliorum bono exultant, & lætantur. At iniqui cùm ſint omni decore expoliati, in aliorum gloria obmuteſcunt, & nec unum verbum proferunt. Brun. *Videbunt recti, qui ſunt converſi prædicatione, & omnis iniquitas, id eſt, Hæretici, contumeſcunt.*

Pſal. 49. Hieron. D. Remig. Arnob. *Egregiè facta laudant boni, obmuteſcunt vero mali.* Brunon.

96. Secundò. Omnes glorificant & nullus eſt qui contradicat. Pergit Brunonius citatus. *Iniquitas opilabit os ſuum, quando Electis Domini non erit, quid poſſit opponi.* Non erat, quid poſſet opponi: tum ob magnitudinem miraculi, quod à Domino erat perpetratum, tum ob ſinceram animoſitatem qua contempto Phariſæorum odio cuncti laudabant, ac glorificabant: quæ enim generosè fiunt, nullus eis repugnare audet. Cùm Bethleem eſſet cincta ſtatione Philiſthinorum; deſideravit David aquam de ciſterna Bethleem. *Irruperunt ergo* Brunon. 1. Reg. 6.

tres fortes caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethleem, quæ erat juxta portam; & attulerunt ad David, 2. Reg. 23. n. 16. Valde minorum, quod tres homines pertranſeant per conglomerata hoſtilia agmina, & nullus ei ſe opponat, viamque intercludere conetur. Joſephus apud Abulenſem: *Reverſi ſunt per media inimicorum caſtra, obſtupeſcentibus Philiſthæis, eorum fiduciam, ac animoſitatem.* Quæ enim audenter, ac animosè fiunt, alios in admirationem rapiunt, ut nullus eis obſiſtere, ac repugnare audeat, ſed cuncti cedunt, & acquieſcunt.

Quod genero ſè fit, nullus ei contradicere audet, Joſeph

QUÆSTIO XIII.

Quare cùm unus ſurdus, & mutus ab Evangeliſta ſcribatur ſanatus, tamen pluraliter clamant: ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

99. Carthuſ. Matth. 13. *Ratio litteralis.*

RESpondet primò Carthuſianus, quòd *quamvis D. Marcus non exprimat hic niſi curationem unius, tamen quando Chriſtus iſtum curavit, ſanavit & alios multos ſurdos, & mutos, ac cæcos, & debiles;* ut habetur Matth. 15. n. 30. *ſed D. Marcus ſcribit de uno, cujus curatio ſolemnius facta eſt, & multa myſteria figuravit, eràtque mirabilior, quia in uno homine tria ſigna ſimul facta videntur, dum obſeſſus liberatur, ſurdus auditum, & mutus loquelam recuperat.* Ac proinde, cum multi ſurdi, & muti hic fuiſſent ſanitati reſtituti, ideo populus proclamabat, ut dixi in expoſitione, *ſurdos fecit audire & mutos loqui.*

100. Anſelm

Secundò D. Anſelmus. Unum opus vident, unum hominem mutum, & ſurdum ſanatum; & tamen turbæ proclamant: *Bene omnia fecit.* Ex hoc enim opere præclarè geſto, quod vident; bona, & religioſa ſuſpicione quadam, omnia reliqua antea facta, proba & juſta præſumunt. & aſtruunt. Ex præſentibus bene peractis, quæ conſpiciunt; omnia retroacta, perlucidè, ac pulchrè; pia conjectura, inde deducunt, & cenſent. Diſcant, diſcant, ex hoc homines documentum magnum, ne vagè, ac ſiniſtrè de aliis judicent, ut cùm probum opus in proximo intueantur, inde, quadam pia illatione, præterita illius facta ritè, ac decenter perſoluta autument, atque timentur.

Ex uno bono opere reliqua antea facta bona judicentur.

101. Barrad. *Gratus unū beneficium tanquam multa appendit.*

Tertiò Barradas ait, *Sumi numerum ſingularem pro plurali.* Animus gratus ſemper adauget, & amplificat beneficium; & cùm unus eſſet ſanatus, proclamationes, ac gratiarum actiones, tanquam ſi plures eſſent ſanitati reſtituti, perſolvuntur; unum enim beneficium tanquam multa æſtimant, ac appendunt.

102: *Gratus ſēper accepta beneficia gratificat.*

Quartò. Pluraliter loquuntur; nam quamvis hoc miraculum eſſet valde magnum, tamen illorum mens erat, non ea tantùm commemorare, ac gratificare, quæ nunc in præſenti, ſed etiam ea, quæ aliàs ſcilicet præterito tempore acciderant. Mens grata ſemper ante oculos habet conceſſa dona, ut pro illis aſtrictam ſe agnoſcat, ſemperque gratias perſolvat.

103. Jerem. 2.

Recenſens Jeremias beneficia populo ſuo exhibita, ait. c. 32. n. 20. *Qui poſuiſti ſigna, & portenta in terra Ægypti uſque in diem hanc.* Quomodo dicit uſque in diem hanc, cum jam per tot centutias annorum illa eſſent perpetrata? Fortè quia portenta illa, apud Ægyptios facta, modo perſeverant? Nonne omnia illa tranſierunt quidem, ut converſio aquarum in ſanguinem, tenebræ factæ, muſcæ, ranæ, grandines, & mortes. Quomodo uſque in hodiernum diem? Tranſierunt quidem, ſed eorum memoria ita erat alta Prophetæ mente defixa, ut pro illis gratum ſe exhiberet, ac ſi in præſenti extarent, ac facta fuiſſent. Favet D. Thomas, *Ponit*, inquit, *Propheta beneficiorum exhibitionem in liberatione miraculoſa, uſque in diem hanc tua ſigna complentur;*

Gratus ſēper tenet in mente beneficia conceſſa. S. Thom.

CAP. IV.

Saturantur quatuor millia.

Marc. 8. *n.* 1. In diebus illis iterum cùm turba multa eſſet, nec haberent, quod manducarent, convocatis Diſcipulis, ait illis.

VERSIONES.

Theophylact. In diebus illis, cùm turba admodum multa eſſet, nec haberent, quod manducarent, acerſitis ad ſe Jeſus Diſcipulis ſuis, ait illis.

Vatabl.

Arias. Omnino multa turba exiſtente.

Syriacus. Nec eſſet quidquam, quod ederent

Græcus. Cum advocaſſet Diſcipulos ſuos

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. *n.* 32. Jeſus autem convocatis Diſcipulis ſuis dixit.

EXPOSITIO I.

POSTQUAM Dominus quàm plures mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos ſanaverat, de quo maximè admiratæ fuerunt turbæ, ut ſcribit D. Matthæus c. 15. n. 31. & immediatè narrat hoc magnum miraculum in quo Dominus ſaturavit quatuor millia hominum præter mulieres, & parvulos; quod, ut notat D. Chryſoſtomus homil. 8. in Marcum, diſtinctum eſt ab illo alio de quinque panibus, Matth. 14. Joan. 6. n. 1. ut conſideranti ex multis circumſtantiis patebit.

Matth. 15. *Miraculum hoc diſtinctum ab illo Joannis.* D. Chry. Matth. 14. Joan. 6.

In diebus illis, hoc eſt, non eodem die, quo Dominus venit ad mare Galilææ, de quo Evangeliſta egit ſuprà cap. 7. n. 31 ſed trium dierum
ſpatio interpoſito, ut patet ex verſu ſequenti, & 2.
Matth. 15. n. 30. In quibus diebus Dominus multos ſanavit. *Iterum* reſpicit Evangeliſta ſuperius miraculum de quinque panibus cap. 6. n. 34. Matth. 15.

ut

Vatabl.

ut denotet;hoc eſſe ab illo diſtinctum miraculum. *Cum turba multa eſſet.* Vatabl *Cùm turba admodum multa.* Hoc facit Evangeliſta,ut miraculi amplitudinem conſideremus. *Ne haberet , quod manducarent.* Quod ſecum aſportaverant , tribus diebus conſumptum erat. *Convocatis Diſcipulis.* Priuſquam aliquid agat , negotium vult cum ſuis Diſcipulis conferre,verbis ultro,citroque prolatis, ut ad miraculum ipſos faciat attentiores.

QUÆSTIO I.

Quare tanta turba Chriſtum ſequebatur?

3\. Baſil. Seleuc Matth.15.

RAtiones , quas dedi in miraculo de quinque panibus tom.3.cap.33.n. 16. hic omnes poſſunt adaptari. *Turba*,ait D Baſilius Seleuc.orat.33. *ſequebatur morborum depulſorem*,nam,ut ait D.Matth.15 n. 30. *& acceſſerunt ad eum turbæ multæ habentes ſecum mutos,cæcos,claudos, debiles , & alios multos: & projecerunt eos ad pedes ejus , & curavit eos ita ut turbæ admirarentur.* Cùm ergo Dominus ſalutem, ac ſanitatem , totque beneficia in turbas conferret , inde omnes maximè movebantur ; ut eum ſequerentur Plurimũ enim beneficentia animos allicit , ac attrahit,ut alteri adhæreas, ab eoque non recedas : ipſa enim valdè pulchrum , ac elegantem ſuum reddit largitorem.

Suo lucro,ac commodo homines maximè trahuntur.

4\. Cant. 5.

Magno amore vulnerata è domo ſua exiit ſponſa,multaque ſedulitate Dilectum ſuum quærit : *Quæſivi,& non inveni.* Cant 5.n 6. maximeq; ejus elegantiam , ac pulchritudinem apud filias Jeruſalem celebrat: *Dilectus meus candidus,& rubicundus electus ex millibus.* n 10. Et iterum n. 16. *totus deſiderabilis.* Ejus corporis partes , ut valde ſpecioſas decantat. *Caput aureum comæ ejus ſicut elatæ palmarum.* De manibus. *Manus illius tornatiles aureæ plenæ hyacinthis.* n. 14. Cur anima ſancta modò tam vehementiſſime ſuum perſcrutatur Dilectum;ejuſq;ſpecioſam formam decantat? *Manus ejus tornatiles*,dici,ſeu ut habet Hebræus, *rotunditates.* Tygurina, *Manus ejus orbes aurei* , propter promptitudinem , ac facilitatem ad largiendum *plenæ hyacinthis*,id eſt donis beneficiis,ac miraculis Juſtus Orgelitanus ibi. *Tornatiles plenæ hyacinthis.* Quia,ſcilicet Chriſti manus, *aſſiduè ſe verſabant,& volvebant ad varia, & omnigena opera miſericordiæ: nunc enim ſuſcitabant mortuos,nunc illuminabant cæcos,nunc aquam mutabant in vinum , nunc Euchariſtiam dabant.* Ecce cur modò tam raro , ac miro affectu,ut fortè ſimilis non inveniatur , inter cuſtodes à quibus vulneratur , ſuum Dilectum inquirit.Ecce cur modò tam eximiè ejus decorem decãtat *Manus ejus tornatiles,plenæ hyacinthis.* Cùm tam beneficium donis,& miraculis recogitet , ſupra modum ardentiſſimo nixu ipſum quærit , ac ſcrutatur:ipſumque vult ſequi , ipſique adhærere, Dilectus,in quo tanta donorum largitas prodibat, ac apparebat , modò ſponſæ valdè ſuavis , ac pulcher viſus ; qui nunquam ante ſimiliter tam decorus ac modò, cum *Manus ejus plenæ hyacinthis.* tanta munerum exhibitione ſeſe diffundens.

Hebr. Tygur. Orgelit.

Beneficentia impellit, ut alterum vehementer ſequamur.

5\. Mendicus ille , claudus ab utero matris ſuæ , qui ad portam templi ſedebat, cùm ſanitatem ab Apoſtolis accepiſſet , *Intravit cum illis in templum, ambulans , & exiliens, & laudans Deum.* Actor. 3. num 8.cur cum baſes ejus conſolidatæ ſunt , non ſtatim in domum ſuam vadit , ut ille alius ſanatus paralyticus Luc.5 n. 25. Vel cur non cucurrit ad parentes,cognatos,& amicos, ut ſuam felicem recuperatam valetudinem illis aperiat , & manifeſtet ? Vel cur non ſtatim ipſe primò volat ad templum gratias acturus Deo ; ſed cum illis intrat? Chryſoſtomus homil.8. in Acta. *Et qui ſanatus eſt,deinde cum Apoſtolis erat;& ingreſſus eſt cum illis,ambulans in templo Vide quomodo non ſolus erat.* Cùm homo vidiſſet tantam poteſtatem, virtutem, beneficentiam in Apoſtolis , non ſolus erat , ſed cum illis intrat , eos ſequitur , eorum comitatui vult adhærere.

Actor 3. Luc. 5. D.Chryſ.

Ex noſtro bono monemur ad alterum ſequendum.

6\. *Inierunt David, & Jonathas fœdus, diligebat enim eum quaſi animam ſuam. Nam expoliavit ſe Jonathas tunica, qua erat indutus , & dedit eam David,* 1.Reg.18.n.3.Ponderandum tempus,quo familiaritatis jura celebrantur. *Expoliavit ſe Jonatas tunica,qua erat indutus, & dedit eam David.* Cùm dona conferuntur,ſtatim amicitiæ copulatur nexus, atque firmatur.

1.Reg. 18.

Si dona dantur, amicitiæ fœdus initur.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus Dominus Apoſtolos vocat in conſilium?

7\. NOn ſtatim Chriſtus Dominus ad miraculum procedit , ſed Apoſtolos ſuos vocat , veluti cum illis rem pertractans. Ad quid hoc ? Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 54. in Matth. *Cur miraculum non facit? Ut inquit , verbis de hac re ultro,citróque datis attentiores fiant Diſcipuli,& fidem ſuam oſtendentes , peterent panes produci.* Adeo tarda eſt humana conditio ad percipienda Dei beneficia ut neceſſe ſit modos quærere,ut illa videat & conſideret. Vocat Diſcipulos ſuos,aut attentiores ad percipiendum miraculum. Deinde pondera Dei benignitatem, *Ut & fidem ſuam oſtendentes peterent panes produci.* Maximè vult Deus noſtris orationibus exorari, quò nobis offerat occaſiones,ut ab eo dona ſua petamus quibus ditatis ſaturemur.

D.Chryſ.

Vult Deus ut eum pro donis exoremus.

8\. Secundò. D. Hieronymus. *Convocat Diſcipulos ſuos , & quod facturus eſt, loquitur. Ut magiſtris exemplum tribuat , cum minoribus, atque diſcipulis communicanda eſſe conſilia.* Dat exemplum Dominus , ut principes , ac magiſtri non dedignentur colloqui cum inferioribus , ac diſcipulis, & capere cum eis rerum agendarum conſilium , cùm ipſe de turbæ ſaturatione cum Diſcipulis rem pertractet. Tanto documento ne pudeant magni à minoribus ſuſcipere conſilia. Sic Pharao à Joſeph accepit, Geneſ.40.num. 37. Et Moyſes à Jethro ſocero ſuo Exod.18.n. 24. Quicumque enim à prudenti debet conſilium ſumere , & non contemnere: Divus Antiochus homil.83. *In quocumque*, ait, *negotio non mediocris operæ feceris pretium , rémque Deo magnopere acceptam , ſi conſilium expectes. Nemo enim invenitur , qui non indigus ſit conſiliariis, niſi Deus ſolus , penes quem eſt omnis ſapientia ; nam omnis homo indigus eſt probæ conſultationis, ut pro halitu , quem ore efflat , ac ſpirat , ut nos divinæ ſcripturæ erudiunt. Omnia fac cum conſilio ; qui talis eſt , nunquam aberrat à ſcopo.*

Hieron.

Principes ac Magiſtri accipiunt conſilium ab inferioribus.

Geneſ 40. Exod. 18. Antioch.

Solus Deus conſilio non eget.

Conſilium

Conſilium enim à quocumque congregare, & expetere, planè argumentum eſt hominum, qui ſuperbiam oderint, & de ſe modeſtè ſentiant.

9. D. Paſchas. Tertiò D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Benignus Dominus*, inquit, *convocat Diſcipulos ſuos, cùm quibus init conſilium de refectione plebis, ut in nullo eſſet inſcii, quæ facturus erat; ut ex confabulatione commendaretur facti ratio, & concordiæ ſocietas.* Obiter expende illud, *ut ex confabulatione commendaretur facti ratio.* Præclarum hîc jaculatur documentum. Commendatur res, quæ prævio fit conſilio. Deinde divinus Magiſter rem cum ſuis Diſcipulis, utpote ſuis familiaribus, pertractat, illiſque ea quæ, facturus erat, tanquam amicis innuit; hoc enim amicitiæ, ac familiaritatis jus exigit, ut quæ à nobis fiunt, cum amicis communicemus, eoſque noſtrarum actionum participes faciamus. Carthuſ. in cap 15. Matth. *Convocat diſcipulos*, ait, *cum quibus tanquam familiaribus, & amicis ſecreta ſua pandebat* Præcipuè, quia, ut, inquit Abulenſis in c. 15. Matth. q. 102. cibus populo miniſtrandus erat per Apoſtolos de panibus, quos ipſi habebant, & ideò neceſſe erat, quod Chriſtus, & Apoſtoli colloquerentur de his, & ſic oportebat.

Quod nobis eſt agendum, cum amicis communicandum.

Carthuſ.

Abulenſ.

10. Cùm ſublata eſſet Sara in domum Abimelech, apparuit huic Dominus per ſomnium, dicens: *Redde viro ſuo uxorem, quia Propheta eſt: & orabit pro te, & vives: ſi autem nolueris reddere, ſcito, quod morte morieris tu, & omnia, quæ tua ſunt.* Gen. 20. n. 7. Quo oraculo percepto ſubdit, Textus n. 8. *Statim de nocte conſurgens Abimelech vocavit omnes ſervos ſuos, & locutus eſt univerſa verba hæc in auribus eorum.* Ad quid ſapiens rex ſervos vocat? Dei præceptum inſtat: *Redde viro ſuo uxorem.* Mortis comminatio imminet: *Si nolueris reddere, morte morieris* Ad quid moraris, ſapiens rex, in convocandis ſervis? Cur ſtatim eam à domo tua non expellis, Abrahæque viro ſuo non reſtituis? Servi, quos congregat, domeſtici ſui, ac familiares erant, ut eſt communis Interpretum. Cardinalis Hugo. *Vocavit eos*, ait, *ut ab eis acciperet conſilium, nihil enim ſine conſilio faciendum.* Libèt divinum urgeret mandatum, diſtrictéque eſſet intimata mortis ſententia, tamen ita ſibi præcepta adimplere voluit, ut & amicitiæ ſimul obſervaret jura, domeſticos ſuos convocans, illiſque ſibi injuncta, ac facienda aperiens, cum illiſque tractans, & conſulens modum, ac diſpoſitionem quomodo eſſet Sara viro ſua reſtituenda, illique largienda munera, præcipuè cum per ipſos ſervos, & domeſticos res eadem eſſet in executione agenda, ut notant Lyran. & Abulenſis.

Gen. 20.

Hugo. *Quæ facimus, cum domeſticis tractanda.*

Lyranus. Abulens.

11. Cùm Petrus totius Eccleſiæ regimen teneret, velletque ut pro Juda alius eligeretur Apoſtolus, *In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum. Viri fratres, oportet impleri ſcripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus per os David de Juda: Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum ſunt, teſtem reſurrectionis ejus nobiſcum fieri unum ex iſtis. Et ſtatuerunt duos.* Actor. 1 n 15. Optimè ſciebat Divus Petrus, ut ait in præfato loco Cornelius à Lapide: non tantum fidelium; ſed & Apoſtolorum, ſibi, quaſi præſidi, ac Primati, curam à Chriſto commiſſam, cum ab eo audivit: *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos.* Luc. 22. num. 32 Cur ergo Petrus ſuo eminentiſſimo munere non fungitur, ac per ſe ſolum viros eligit: ſed hoc Apoſtolorum cœtui committit, eorumque judicium expectat: D. Chryſoſtomus homil. 3. in Acta. *Illud conſidera*, ait, *quam Petrus agit omnia ex communi Diſcipulorum ſententia, nihil authoritate ſua, nihil cum imperio*, O magna viri Apoſtolici ſapientia! Sic primatum tenet, ut & Apoſtolis familiaritatem, ac debitum honorem deferat. Exurgit: *Exurgens Petrus*, ut princeps, ſtatu, graduque excelſior, ut ait Oecumenius, Apoſtolis unum eligendum ex ſcripturæ teſtimonio proponit: honorem etiam, & familiaritatem cum illis ſervat, ut eos fratres dicat, *Viri fratres*, Totum faciendum ita illis aperit, & manifeſtat, cum illiſque negotium tractat, ut nihil per ſe ſolum velit agere, ſed omnia eorum judicio, ac ſuffragio diſcernenda conſtituat, ac determinet. *Agit omnia ex communi Diſcipulorum ſententia, nihil ſua authoritate, nihil ſuo imperio.*

Actor. 1. Cornel.

Luc. 22.

Chryſoſt.

Oecumen. *Cuncta ex condiſcipulorum ſuffragio facienda.*

QUÆSTIO III.

Quare in præſenti non unum, ut in alio convivio, ſed omnes Apoſtolos vocat Dominus in conſilium.

IN celebri illo convivio, tranſacto Galilææ mari, de quinque panibus, quod non multo antea fuit elargitum, Philippus à Domino in conſilium eſt vocatus. *Dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?* Joan. 6. n. 5. hîc verò non cum Philippo, vel alio Apoſtolo res tractatur, ſed omnium exoptatur ſententia, *Vocavitque Diſcipulos ſuos.* 12.

Ratio difficultatis.

Joan. 6.

Reſpondeo primò, quod in alio convivio vocatur Philippus ad conſilium, quia fortè de illo bono magnam habebat experientiam, tanquam in vicino natus, ut dixi tom. 3. cap. 33. q. 8. Hic verò cum omnibus res pertractatur, quia fortè quoad illud deſertum omnes æquali pollebant notitia; & ideò æqualiter omnes fuere vocandi. Secundo. Omnes hîc advocantur, & cum eis res pertractatur, ut de præterito panum miraculo recordati ad divinam pietatem confugerent; ac, ut inquit Chryſoſtomus homil. 54. in Matth. *Peterent panes produci, ſed illi non intellexerunt, quamobrem ita locutus eſſet, unde poſtea dixit ad eos. Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoſcitis, nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor veſtrum? oculos habentes non videtis; & aures habentes non auditis?* Marc. 8 n. 17 Apoſtoli adhuc ſumma virtute non erant expoliti; & tam hebes eſt humanum ingenium ad recognoſcenda divina dona, ut cum illa habeat præ oculis, ea minimè videat, & conſideret. 13.

D. Chryſ.

D. Marc. *Homo dona Dei præ oculis habens, ea non videt.*

Tertio. In illo alio convivio reſpondit Philippus: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis ut unuſquiſque modicum quid accipiat.* Joannes 6. num. 7. Sic loquitur Philippus, divinæ virtutis immemor, ſolum humana ſubſidia, non præterita miracula conſiderans. Cum ergo Philippus ibi non probum, ac rectum protuliſſet conſilium, alios conſiliarios Dominus hîc quærit, & vocat, ut magnum omnium Magiſter cunctis daret documentum. Nam ſi conſiliarii ſuffragium probum non non eſſe, à veritateque deflectere agnoſcimus, magna prudentia eſt, talem omittere, & alium quærere, ac adhibere, quamvis enim ille ſit amicus, non eſt bonus conſiliarius; ſicut enim 14.

Joan. 6.

Mutandus conſiliarius qui bonum ſuffragium non profert.

valde

videiſſe diſſimilia jura, nam ad amicum ſat eſt ſincer tas animi, ad conſiliarium autem magna prudentia ac experientia.

15. Cùm arca Domini eſſet captiva in terra Philiſthiim, ipſique multis plagis vexarentur, *Aggravata eſt manus Domini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos.* 1. Reg. 5. n. 6. Cùm ergo ſe vidiſſent in arcto poſitos, ſemel, & iterum. *Mittentes congregaverunt omnes ſatrapas Philiſthinorũ ad ſe, & dixerunt: Quid faciemus de Arca Dei Iſraël?* ibidem n. 8. & 11. Cùm tamen vidiſſent Philiſthiim, quòd ſuorum ſapientum conſilio, in executione adimpleto, plaga interfectionis magnæ nimis non ceſſaret, ſed potiùs gravius graſſaretur, *Vocaverunt* Sacerdotes, *& divinos, dicentes: Quid faciemus de Arca Domini?* 1 Reg. 6. n. 2. Liceat conjecturari, quòd hi Sacerdotes fortè erant ex Iſraël; qui apud eos captivitate detinebantur: hos Philiſthiim ſibi in conſiliarios adhibent. Crudele ſanè bellum, magnumque inter eos, ac Iſraëlitas inimicitiæ diſſidium interjacebat. Quomodo in negotio propriæ vitæ hos ſibi adhibent conſiliarios? Carthuſ. *Vocant Sacerdotes, tanquam aliis prudentiores.* O præclarum virorum ingenium! Vident, ſuorum amicorum, ac ſapientum conſilio ſiniſtrè ſibi contingere, rémque ſuam in deterius vergere, hos ergo omittunt, & alios, quamvis aliàs viderentur eſſe ex inimicis, quærunt qui recta poſuerunt, & bene inſtruant ac veritatem indicent.

1 Reg. 5. — *1. Reg. 6.* — *Carthus. Prudentia malum omittere conſultorem, & alium quærere, eſto non ſit amicus.*

16. Videt Pharao per ſomnium ſeptem boves pingues, & ſeptem tenues, qui priores devoraverunt. *Tunc expergefactus miſit ad omnes conjectores Ægypti cunctoſque ſapientes, & accerſitis narravit ſomniũ nec erat, qui interpretaretur.* Gen. 41. num. 8. Cumque maximè anxiaretur Pharao, Pincernarum magiſter narravit, quomodo, cum ipſe, & ſocius ejus in carcerem detruſi viderent ſomnia. *Erat ibi puer Hebræus, ejuſdem ducis militum famulus, qui narrantes ſomnia audivimus, quidquid poſtea rei probavit eventus,* ibid. n. 12. Statim regis imperio educitur Joſeph è carcere; explicat ſomnium, profert conſilium de congregando tritico. *Placuit Pharaoni, & cunctis miniſtris ejus conſilium* Ibidem n. 37. Res valde mirabilis! Senes domeſtici, ac amici neſciunt capere & intelligere, & tamen, ô Rex, unius pueri (erat enim triginta annorum) Hebræi ac famuli ſtatim dictis credis, illiſque fidem adhibes? Tam citò credere, videbitur hoc alicui inſipientia? Sciētiæ Joſeph jam dabatur experimentum in his, quæ Pincernarum magiſtro, ac ſocio expoſuit, Magna Regis prudentia? Domeſtici, ſenes, ac ſapientes non valent intelligere, & apprehendere, advocetur unus puer extraneus, & famulus, qui cuncta poſſit penetrare, ſalubria dicere, & ſana indicare. Præclarè ait Tertullianus lib. de Corona militis, cap. 4. *Hanc,* ſcilicet rationem, *expoſtula, ſalvo traditionis reſpectu, quocumque traditore cenſetur nec auctorem reſpicias, ſed auctoritatem.* Ac ſi dicat. Non conſiliarius conſiderandus, ſed conſilium non perſona attendenda, ſed ſententia.

Gen. 14. — *Non ſenex, ſed qui intelligat, quærendus eſt conſultor.* — *Tertull.*

QUÆSTIO IV.

Quare Diſcipuli hîc non ſunt locuti pro turbis, ſicut in alio panum convivio?

IN illo alio præclaro convivio, in quo Dominus ſaturavit quinque millia hominum, narrant Evangeliſtæ, quod, cùm Dominus abiret in deſertum locum, ſecutæ ſunt eum turbæ de civitatibus exeuntes. Ait D. Matthæus 15. num. 15. *Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum Diſcipuli ejus dicentes: Deſertus eſt locus, & hora jam præteriit: dimitte turbas, ut euntes in caſtella emant ſibi eſcas.* Et Marc. 6. n. 35. *Cùm jam hora multa fieret, acceſſerunt Diſcipuli ejus dicentes; Deſertus eſt locus hîc, & jam hora præteriit: dimitte illos, ut euntes in proximas villas, & vicos, emant ſibi cibos.* Cur ergo in hoc eventu pro comitatu unius diei de mane uſque ad veſperam pro turbis curam habent Apoſtoli, pro illiſque Dominum loquuntur, ut eas ad eſcas quærendas dimittat, non verò in hoc noſtro caſu per triduum turba cum Domino perſeverante?

Matth. 14. — *Marcus 6.* — *Ratio difficultatis.*

18. Reſpondeo primò ex mente Abulenſ. in c. 15 Matth. qu. 101. Quòd Apoſtoli in prædicto convivio non petierunt, quòd Dominus ſaturaret turbas, ſed quod permitteret, eas ire ad proxima loca ad quærendas eſcas. Turbæ enim exierunt tunc de civitatibus Chriſtum ſequentes abſque aliquo cibo proviſo alimento. Et cùm Dominus, & divinus Magiſter in deſerta per longum extenderet ſermonem ultra meridiem ſic ait Marcus: *Hora enim jam præteriit*: tunc Diſcipuli dixerunt Domino, ut turbas dimitteret: At verò in præſenti populus ſequebatur Dominum per triduum, aſportato ſibi pane, & aliquo viatico, ut dicam verſu ſequenti, pro ſolitudine, & deſerto; Diſcipulique fortè neſcierunt, quod illa jam erant conſumpta, ac proinde pro turbis nihil rogarunt Illarum tamen neceſſitatem optimè agnovit Dominus, omnium proviſor, qui cunctorum penuriam proſpicit, ac proinde ſolus ille de illarum ope ac levamine agit.

Abulenſ. — *Solus Dominus neceſſitates noſtras agnoſcit, & levat.*

19. Secundò D. Chryſoſt. hom. 8. in Marcum *Vide,* ait, *quæ ſit differentia inter unum diem, & res, ibi ab Apoſtolis Dominus rogatus, ut paſcat: hîc Apoſtolos commovet Dominus ut paſcant. Hic quid dicit? ſi dimiſero eos jejunos in domum ſuã, deficient. Digni erãt ſolicitudine Domini, qui tribus diebus expectaverant Dominum:* Multum ponderanda differentia. In alio convivio pro turbis Apoſtolorum cœtus Dominum rogat, ut eas dimittat ad comparandos cibos. Hic vero non Diſcipuli, ſed Jeſus earum ſuſcipit patrocinium Et omnibus tacentibus Jeſus Diſcipulos convocat, illiſque ait: *Miſereor ſuper turbam.* Cur qui pro unius diei expectatione tam ſolicitè Dominum exorant; modò pro trium perſeverantia obmuteſcunt, & nec unum verbum proferunt? Non manavit hoc ab aliqua incuria, ac negligentia, ſed ab eximia triduanæ expectationis virtute. Perſeverans, ac longanimis turbarum fiducia, qua per totum triduum nullam ſui curam habentes ſe totas Domino commiſerunt, unum ſolùm Dominum Jeſum ſpectantes: hæc, inquam, tam præclara perſeverantia majus, quàm quod à Diſcipulis exhiberetur, exoptabat patrocinium; ſolùm Jeſum advocatum promerebatur. Et ſi unius diei expectatione valeant Diſcipuli ſuffragari, triduana verò longanimitas multò dignior, quæ ipſiuſmet Dei ſolicitudinem in ſe inclinet, & trahat. *Digni erant ſolicitudine Domini, qui tribus diebus expectaverant Dominum.*

D. Chryſ. — *Longanimis perſeverantia ipſummet Deum ſibi habet patronum.*

20. Tertiò D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Miror, quid ſit, ait, quod Apoſtoli ſupra ſoliciti eſſe dicuntur poſt jejunium unius diei de refectione plebis. Hîc autem jam triduo perdurante populo cum Domino nil*

Paſchaſ.

nil tale dicunt. Videtur mihi quòd refectio illa ſalutem Iſraëliticæ plebis ſignificabat. Ideo favor fuerit Apoſtolorum, ut ſalutem gentis ſuæ quærerent. Cæterum gentibus nulla ſalus ex Prophetis, ſed per ſolam

Chriſtus ex ſuo amore gentium ſalutis curam habebat.

Chriſti gratiam. In illa ſat ratione de quinque panibus hordeaceis, quinque Moyſis libros ſignificabant, ſalus, ac converſio Iſraëlitici populi denotabatur, quæ per Apoſtolos, ejuſdem plebis filios miniſtrata eſt. Ac in hoc convivio ex pane triticeo, ut ex Chryſoſtomo, ac ipſo Paſchaſio infra dicam, præfigurabatur ſpiritualis refectio ac ſalus gentibus danda, quarum cura IESUS ex ſuo eximio amore afficiebatur, illique incumbebat.

21. Euthym.

Quartò. Euthymius *Quare autem*, inquit, *jacent diſcipuli, & non dicunt, ut prius, dimitte turbas, idque tribus jam elapſis diebus? quia videbant illos perſeverantes, ac gaudentes ſuper ſanitatibus infirmorum, nec famem penitus ſentientes.* Non rogant pro illis, videbant eos perſeverantes. Ipſa perſeverantia valdè efficaciter pro eis patrocinium ſollicitabat, vel quia ita præ gaudio ſalutis adeptæ mira lætitia turbæ exultabant, ut nullam famem, nullamque panis penuriam ſentirent, nihilque de cibo, & potu curarent, ac ideo Apoſtoli de providenda eſca non tractarunt At Chriſtus Dominus, ut omnium Pater, videns imminentem neceſſitatem, de illius ſublevamine peragit.

Gaudium facit ut penuriam aut famem non ſentiamus.

22. Matth. 15.

Quinto Non rogant hîc Apoſtoli pro turbis, ut in alio convivio præſtiterunt; Iuxta textum D. Matthæi 15. n. 23. immediatè antè hiſtoriam hanc pro Chananæa deprecati ſunt Apoſtoli *Accedentes Diſcipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos.* Rogabant eum dicentes, dimitte eam, conceſſa filiæ ſuæ ſanitate, ut latè explicavi ſuprà cap. 2. q. 8. immediatè ante fuerant interpellati Diſcipuli pro filiæ Chananææ ſalute, modo nolunt ſe interponere pro his turbis ſaturandis; veluti ex humanis conjecturantes ne tot interceſſionibus, ac precibus graves, ac moleſti viderentur eſſe. Fame vexabatur turba hæc, cur à Domino panes non poſtulat? D. Chryſ. hom. 54 in Matthæum; *Turba quidem*, ait, *quæ ob morborum curam ſuorum ipſum petierant, non audebant panes petere.* Gens hæc rogatu ſuo ut narrat D. Matth. 15. n. 30. à Domino in præſentiarum ſuis infirmitatibus impetravit ſalutem. Quæ ergo petendo ſanitatem obtinuit, non audet modo panes expoſcere, ne tot tantiſque flagitationibus gravis cenſeatur.

Homo non ſit moleſtus petitionibus ac interceſſionibus.

D. Chryſ.

23. 1. Reg. 25.

Saül dedit Michol filiam ſuam, uxorem, David, Phalti filio ſuo Lais, 1. Reg. 29. n. 44. Quod inter omnes perſecutiones, quas Saül in Davidem armavit, hoc ipſe duriſſimè tulit, ablata eſt ab eo uxor quam ipſe ſummè diligebat, 1. Reg. 18. n. 20. Et quæ in ſuorum facinorum, ac laborum præmium ei eſt data. In aliis inſectationibus machinabatur Saül Davidi mortem infligere, in hoc vero maximè ejus auctoritas, & honor læditur, cum expolietur uxore ſua, quæ alteri nuptias traditur. Cur ergo David non ſuggerit intimo, ac familiari amico ſuo principi Ionathæ, ut regi exponat injuriam, ipſi Davidi illatam, ac tandem quod negotium illud legi adverſatur, in qua erat prohibitum ne vivente viro uxor ad alterius conjugium tranſiret. Levitici 20. n. 10. Et notant Abulenſis q. 18. Hugo, & alii. Si ergo tot urgentes cauſæ interveniunt, cur nullam ex eis Ionathæ David inſinuat? David ſuæ innocentiæ tanquam patronum, ac tutelarem elegerat Ionatham, ut regi proponeret præclara ejus merita, tam in ipſum regem, quàm in regnum, 1. Reg. 20. n. 5. & quod nulla in eo eſſet iniquitas. Ideo autem noluit ab eo expoſcere, ut pro uxore ſua Michol loqueretur, ne tantis ei eſſet rogationibus importunus. Nam quamvis Ionathas expoſtulatum à Davide Regi explicaret; tamen Davidis prudentia cauta ſe habuit, ne tot flagitationibus, ac interceſſionibus eſſet importuna.

1. Reg. 18.

Levit. 10. Abulenſ. Hugo.

1. Reg. 20.

Amici interceſſionibus non ſunt gravata.

24. D. Chryſ. Ambr. Caietan: Geneſ. 15.

Multa Deus Abrahæ contulit dona, ſeque illius protectorem, ac ſcutum, multamque mercedem, ac ſtipendium ſuorum operum, & laborum eſt ei pollicitus, ut explicant D. Chryſoſt. D. Ambroſ. Cajetanus, & alii Tunc Abrahamus ait, *Ego vadam abſque liberis; mihi non dediſti ſemen*, Gen. 15. n. 2. Si Deus tam benevolus extabat Abrahamo, cur tantum illi ſuum exponit deſiderium? cur clarè, & apertè ſobolem non poſtulat? Multa Abrahamus fuerat à Domino impetratus; ne nimius in precibus videatur, abſtinet, ſe, ne ultra expoſcat, ſolumque ſuum exprimit affectum. Lyppomanus ibi ad citata verba. *Mihi ſemen non dediſti*: ſic ait: *Quaſi hærens inter poſtulandum ex nimio deſiderio; & quaſi non audens fatigare amicum precando, iterum incipit loqui. Ecce nondum mihi dediſti ſemen.*

Amicus precationibus non eſt fatigandus.

Lyppom.

25.

Cùm cognoviſſet Centurio, Chriſtum Dominum adveniſſe Capharnaum, & puer quidam ſuus, illi valde pretioſus, & charus, gravi morbo laboraret; miſit Centurio Iudæorum principes, ac ſeniores deprecantes, ut infirmo daret ſalutem. Qui ſtatim. *Cùm veniſſent ad* JESUM, *rogabant eum ſolicitè dicentes ei, quia dignus eſt, ut hoc illi præſtes, diligit gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificavit nobis*, Luc. 7. n. 4. Quo audito, annuit Chriſtus eorum precibus, ac cum illis ibat. Quòd cùm agnoviſſet Centurio, *Miſit ad eum amicos dicens, Domine noli vexari*, ibid. n. 26 quia ipſe non erat dignus, ut tantam majeſtatem in domum ſuam reciperet. Centurio duas habuit petitiones cum Chriſto, ut planum eſt. Una de ſalute pueri obtinenda: alia, quòd in domum ipſe non accederet. Pro prima ſolicitè ſeniores Synagogæ fuère deprecati, *dignus eſt, ut hoc illi præſtes*, &c. benigneque à Domino ſunt excepti: JESUS *ibat cum illis*. Cur ergo, ô Centurio, ſecundam tuam petitionem per hos ſeniores non exponis? ad quid alios quæris? Præclarè ſanè adhibet alios rogatores, ne primi tot poſtulationibus gravarentur. Nam re adepta ex una poſtulatione facta, aliam ſtatim proferre, & affectare videtur quid valdè importunum, & moleſtum. Joannes Epiſcopus Aurelianenſis lib. 1. de cultu imaginum, de terreno principe agens ait: *Qui ei frequens eſt in precibus, importunus eſt, & abnegationem ſolicitat* Et ſic ſe habeant, quoad temporalem principem, & regem. Tamen ſupremus Dominus inſtanter omni tempore à nobis vult exorari, ut ſæpe dixi. Et differentia eſt, quia Dominus temporalis ex uno dono dato anſam arripit ad aliud negandum; at Deus ex uno conceſſo elicit motivum, ad aliud exhibendum. Cujus ingenium in præſenti eventu homines iſti, cum adhuc in ſchola Chriſti non eſſent conſummati, non optimè perceperunt.

Luc. 7.

Homo multis rogationibus ne fiat amicis importunus.

Joan. Epiſc.

Marc. 8.

Marc. 8. n. 2. Miſereor ſuper turbam: quia ecce jam triduo ſuſtinent me nec habent, quod manducent.

VERSIONES.

Syriacus. Miſericordia commoveor ſuper turbam, quippe qui jam triduum congregati ſunt apud me.

Theophylact. Miſericordia tangor erga turbam.

Vatablus. Intimè miſereor turbæ, quia jam triduo manent apud me, nec habent, quod edant.

Arias. Viſceribus commoveor ſuper turbam, quia jam dies tres manent apud me.

Hebraicus. Intimis viſceribus commoveor ſuper turbam.

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. n. 32. Miſereor turbæ, quia triduo jam perſeverant mecum, & non habent, quod manducent,

EXPOSITIO II.

26. Gloſ. Anſelm. PRius, ut inquiunt Gloſſa, & D. Anſelm. *Dominus aufert debilitates, & poſtea dat cibos, quia priùs removenda ſunt peccata, & poſtea anima verbis Dei nutrienda.* Ait Dominus in præſenti ſuis Diſcipulis: *Miſereor ſuper turbam*; ſeu, *intimis viſceribus commoveor*, ut habet Hebraïcus ſuper neceſſitatem, & famem hujus turbæ. Verus Pontifex, ac paſtor, qui ſuorum miſeria tangitur, ad Hebr. 4. n. 5. Et ponitur, ait, D. Thom motivum miſerandi triplex. Primò perſeverantia, *quia ecce jam triduo ſuſtinent me*; ſeu, ut habet D. Matth. *perſeverant mecum.* Qui perſeverat cum Chriſto, pane ejus reficitur. Preme verbum: *Quia ecce jam triduo*, Ecce rem grandem denotat. Magnus Dominus ſuorum obſequia in magnum, ac multum appendit: quàm aliter reges ſæculi, qui in parvo ſolent reputare. *Triduo.* Conſiderandus ingens populi ardor erga Chriſtum, qui omnium oblitus tanto tempore Chriſti doctrinæ erat intentus. Simulque conſideranda eximia Chriſti charitas, quæ toto triduo ſine quiete, refectione, ac ſomno prædicet, & ſanet ægrotos. Secundum motivum, ait D. Thom. *nec habent, quod manducent*: nam viatica, quæ aſportaverunt turbæ, jam conſumpta erant, ut dicam q 6. Et ſic maximè patebat neceſſitas; quia, ut ait Albert. Magn. in c. 15. Matth. non poterant dicere Diſcipuli, quod ſecum aſportarunt cibos de villis. Tertium motivum, periculum, *ne deficiant in via.* De quo ſequenti expoſitione.

Hebr. S. Thom. Chriſtus ſuorum obſequia in multum appendit.

Thom. Alb. Mag.

QUÆSTIO V.

Quare tam intimè Dominus miſericordia commovetur ſuper hanc turbam?

RESpondet primò D. Thom. in c. 15. Matth. *Oſtendit Dominus humanitatem convenientem divinitati. Miſericordia eſt paſſio, quia miſericors eſt, miſerum cor habens, qui reputat alienam miſeriam ſuam; & quam reputat, ut ſuam, repellere debet ut ſuam.* Piiſſimus Dominus ex ſuis intimis miſericordiæ viſceribus commovetur ſuper fameſcentem turbam; habet enim humanitatem convenientem pietati divinæ. Populique neceſſitatem ut ſuam cogitat: nam nos ut ſemetipſum æſtimat; & ideò ut ſuam repellere intendit. At princeps ſæculi ſubditorum miſerias valdè alienas, ac extraneas cenſent. 27. Thom. *Chriſtus noſtras miſerias ut ſuas reputabat.*

Secundo Abulenſis in cap. 15. Matth. q. 103. *Miſereor eis, ait, quaſi dicat, ipſi non petunt panes; ſed erubeſcunt.* Sic ait Chryſoſtomus citatus ſuperiori quæſt. quod turbæ non audebant panes petere. Nec ego, ac ſi dicat Chriſtus, dare volo tanquam petentibus, ſed quia miſereor illis, etiamſi ipſi non petant. Ipſe enim amator hominum; & omnium curam gerens, allectus noſtra neceſſitate, etiam non petentibus dat, propter quod dicit. *Miſereor turbæ.* Vide tom. 3. cap. 33. 28. Abulenſ. Chryſ. *Deus allicitur à neceſſitate ab ſubveniendum.*

Tertio Theophylact. *Nunc, ait, niſi periculum ex ciborum penuria fuiſſe, neutiquam feciſſet miraculum.* Multus alimenti inſtabat defectus, unde ad tantum opes edendum commovetur Dominus, ne populus in famem incidat. Ad multa enim mala fames, ac rerum penuria nos impellit. Vide citatam quæſt. 7. Quarto. Commovetur Dominus miſericordia ſuper turbam fameſcentem amore ipſius Chriſti, ipſum per deſertum ſequentem, quæ tam longum jejunium ſuſtinuerat. Qui enim tui cauſa in ærumnam, ac anguſtiam devenerunt, illis ſubvenire teneris Vide tom. 5. cap. 34. n. 40. 41. 42. & 43. 29. Theoph. *Famos multis occaſionem probat.*

Quinto D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Non ipſe Dominus, ait, recordatur in uno ſaltem laborantes die, ſed Diſcipuli. Hic autem ipſe Dominus recordatur eorum, & miſereri dicitur, cauſamque miſerationis exponit, quia triduo, inquit, perſeverant mecum.* Movet S. Pater dubium, quod ſuperiori quæſt 4. tractavi, quare ſcilicet Apoſtoli in illo convivio poſt iter unius diei pro turbis fuere locuti; non vero in præſenti pro triduo. Tam ingens perſeverantia, tam largo jejunio tantóque incommodo per deſertum ſubdiu divinam pietatem ſolicitavit, ut ipſis calamitatibus ac ærumnis, imponeret terminum. Dabit Deus, his quoque finem. Si David Saul occidiſſet, cùm ipſe eum in manibus tenebat in ſpelunca 1. Reg. 24 n. 7. tot perſecutiones evaderet, & ſibi promiſſum aſſequeretur regni clavum 1 Reg. 16. num. 13 A cæde tamen abſtinuit, longanimiter Dei diſpoſitionem in cunctis expectans, ut Deus corona regni conceſſa finem laboribus daret. D. Ambroſius in Apologia David cap. 6. *Debitum, ait, ſibi imperium diù diſtulit, quod ſciebat Deo auctore deberi, Quo ſolo docuit omnes homines, non præripiendum regnum, etiamſi debeatur, ſed expectandum, ut ſuo tempore deferatur.* 30. Paſchal. *Omni Deus dat finem boni.* 1. Reg. 24. 1. Reg. 16. Ambr.

31. Interlin. Haymon. Sextò Gloſſa Interlinealis. *Quia verus homo, miſeretur, & compatitur humanæ fragilitati.* Haymon. *Quia homo erat, miſericordia motus eſt*: Qui ſe hominem cogitat, maximè movetur, ac compatitur ſuper aliorum miſerias, ac ærumnas. Hunc affectum ſuper aliorum laborem explicat D. Cyprianus lib. de lapſis. (D. Cyprian.) *Doleo, ait, vobiſcum, cum ſingulis copulo pectus meum, & mœroris, & funeris luctuoſa pondera participo; cum flentibus fleo, cum jacentibus jacere me credo; in proſtratis hominibus & me proſtravit affectus.*

32. Caſſian. Septimò. Ait: *Miſereor ſuper turbam.* Caſſianus commentatur. *Hæc inquit ut pius Dominus, & miſericors Pater.* Cujus proprium eſt, ſuorum neceſſitates videre, illiſque providere levamen. Fame premebatur totus Orbis, *Audiens autem Jacob, quod alimenta venderentur in Ægypto.* Gen. 42. n. 1. (Gen. 42.) Jacob domus valdè ampla extabat, in eaque multi erant filii ac famuli, qui per publicas vias vagabantur, & tamen nullus audit, ubi ſit frumentum, ſed ſolus Iacob. Septuaginta, Pagninus, Arias legunt: (Septuag. Chald. Pagnin. Arias.) *Videns Iacob.* Terra Iſraël valdè diſtabat ab Ægypto; & tamen è loco tam diſtanti videt ubi ſit triticum. Iacob totius familiæ pater, ac proinde quamvis in ea multi eſſent famuli, atque miniſtri, ſolus unus pater, ac princeps videt ſuorum neceſſitates, ut illis etiam è longinquo remedium provideat. (Oleaſter.) Oleaſter. *Locus iſte*, ait, *pulchre oſtendit, quanta ſit cura parentum in filios, etiam provectior, qui non curant ſibi alimenta quærere, nec ſentiunt ſibi deeſſe frumentum, ſed pater hæc omnia videt.*

33. Hieron. Octavò. D. Hieronymus in cap. 15. Matth. *Vult enim*, ſcilicet Dominus, *paſcere, quos curaverat, & ablatis debilitatibus, jam ſanis offert cibos.* His turbis in ſuis infirmitatibus ſalutem Dominus dedit, (Anſelm.) eóſque poſteà, ut ait D. Anſelm. ſua ſpirituali doctrina docet; ac paſcit, tandem nunc ipſis fameſcentibus cibos, ac alimenta providet. (*Deus ex uno dono pignoratur aliud.*) Ex uno beneficio pignoratur Dominus ad largiendũ aliud.

34. 1. Cor. 10. De Iſraëlitis itinerantibus per deſertum inquit Apoſtol. 1. Cor. 10. n 4. *Bibebant de ſpirituali conſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus.* In ipſis aquis bibebant Iſraëlitæ in typo, & figura ſpiritum, quem nos eramus accepturi in Euchariſtico potu. Et bibebant, ait Apoſtolus, *Conſequente eos petra*: nunquid ipſa rupes per deſertum ac itinera eos ſequebatur, ut multi volunt cum (Tertull.) Tertulliano lib de Baptiſmo, c. 9. & lib. 3. contra Marcion. c. 5. Explicat Apoſtol. *Petra autem erat Chriſtus.* Ipſa nempè Chriſti divina virtus comes erat per deſertum, ut commentantur D. Chryſ. D. (Chryſoſt. D. Ambr. Oecumen.) Ambroſ. Oecumenius, eis aſſiſtens, ut quibus ſui potum dederat, eos à periculis erueret, eorumque neceſſitatibus provideret. (*Unum Dei beneficium conſequitur aliud.*) Iam quaſi conſequens erat ex dato potu aſſiſtentia in neceſſitatibus non deneganda. (Anſelm.) D. Anſelmus. *Sequebatur eos per deſertum petra ſpiritualis: quia aderat Chriſtus. Qui ideò ſequebatur, ut ubi defeciſſent, illis ſubveniret. Non enim petra, ſed Chriſtus aquam dedit.* Expende verbum, *ut ubi defeciſſent illis ſubveniret.* Vide ſuprà c. 3 n. n: 34. 35. & 36.

35. Eſther. 6. At contra homines ex uno dato dono argumentum ſibi accipiunt ad nihil ultrà dandum. Cùm quadam nocte Aſſuerus eſſet inſomnis, juſſit ſibi perlegi præteriti temporis hiſtorias *Ventum eſt ad illum locum, ubi ſcriptum erat quomodo nuntiaſſet Mardochæus inſidias Bagathan, & Thares eunuchorum Regem Aſſuerum jugulare cupientium, quod cum audiſſet Rex*, ait: *Quid pro hac fide honoris, ac præmii Mardochæus conſecutus eſt?* Eſther. 6. n: 2. Ingens fides præclarum hominis obſequium in regem perlegitur, & quærit rex, quodnam honorificum præmium pro tanta fide ſit datum. (*Ex uno don ſumit homo impedimentum ad aliud dandum.*) Num forſitan quærit, ut, ſuprà datum, novum adaugeat? non hæc cogitatio tangit mentem ejus: ſed quærit minimè profectò daturus, ſi datum agnoviſſet: ex una enim mercede exhibita ſibi impedimentum objicere intendebat, ne aliam largiretur.

QUÆSTIO VI.

Quare in triduo Dominus miſeretur? agitúrque de viatico turbæ pro itinere.

36. Burgenſ. Cornel. Præcipua pars hujus quæſtionis dependet ab hoc ſecundo puncto. In quo Lucas Burgenſis, & Cornel. à Lapide exiſtimant, in tanta multitudine valdè veriſimile eſſe, multos nil ciborum (*An habuerit viaticum.*) ſecum tuliſſe; ideo per triduum manſiſſe jejunos, utpote illectos charitate, & dulcedine Chriſti. (D. Chryſ. Theoph. Euthym. Alb. Mag. Abulens. Caiet. Maldon.) Conſtans tamen eſt Patrum ſententia D. Chryſoſtomi homil. 54. Theophyl. Euthym. Alberti Magni in Matth. Abulenſis q. 103. Caïetan. Maldonat. & aliorum; quòd turba hæc ſecum panes tulerit, nam aliàs abſque miraculo, tam longo jejunio valde vexaretur, atque ipſa natura tanta media multum deficeret, ac tabeſceret; & eſto quidam nil ſecum tulerint, tamen qui aſportarunt, ex habitu charitatis Chriſti illis impertiebantur. Unde.

37. D. Chryſoſt. Primò ad quæſtionem reſpondet Chryſoſt. homil. 54 in Matth *Non in prima, neque ſecunda die id fecit, ſed expectavit; ut omnibus conſumptis, indigentia coacti, majori admiratione factum perſequerentur.* (*In neceſſitate donum valdè gratum.*) Quæ enim dantur in neceſſitate conſtitutis, valde grata, ac perjucunda, maximeque in admirationem, ac venerationem ſuſcipiuntur. Prætereà. *Expectavit*, inquit Chryſoſtomus, *ut omnibus conſumptis.* Tunc cibum præbuit Dominus, cùm turba alimento carens maxime indigebat, non enim miracula, niſi urgente neceſſitate faciebat.

38. Antioch. Secundò, Victor Antiochenus. *Ea erat in præſenti loco ratio, ait, invictæ plebis, quæ eum ſequebatur, perſeverantia, nam triduo ut hic ſcribitur, illum jam ſuſtinuerat.* (*Multa hujus tridui allegoria.*) Ubi tridui longanimitas in virtute apparuit, ſimul, & ratio prodit efficax pro divina miſericordia ſollicitanda. Valde enim ſacratus eſt ternarius numerus, ut ex multis ſcripturæ locis patet, & hic allegorizant Patres. (Beda. Theophyl.) Perſeverantia in triduo. Primo ait Beda, *ſignificat fidem Trinitatis, qua dona aſſequuntur.* Theophylact. in Marcum, *Triduum hic*, ait, *ſignificat Baptiſmum, qui tribus merſionibus fit: & qui in hoc triduo, duo manent, illuminantur, & dona Dei ſuſcipiunt.* (Euſeb.) Tertiò Euſebius Gallicanus homil. 2. poſt Pentecoſten ait, quod tres dies tria ſæculi tempora ſunt, ante legem ſcilicet, ſub lege, & ſub gratia. Hoc tertio ſuæ incarnationis tempore turbas reficit, nec ulterius eas fame perire patitur. (Caſſian.) Quartò Simon Caſſianus lib. 5. cap. 4. ait: Tribus diebus exprimitur Trinitas virtutum, fidei, ſpei, & charitatis, hoc enim triduo reviviſcitur, & paſcimur æternis. (D. Thom. Hugo.) Quintò S. Thomas in Matth. c. 15. & hic Hugo aſtruunt, hic ſignificari triduum mortis Chriſti. Illi Dominum tridoo ſuſtinent, qui mortis Chriſti ſe conformarunt. Ex quo per mortem

tem Chriſti juſtificationis uoſtræ expectamus refectionem. Sexto Albert. Magn. veram pœnitentiam dicit hoc triduum, quæ fit contritione, confeſſione, & ſatisfactione, & hac pœnitentia præmiſſa ad Chriſti menſam venimus. Beda, Haymon. Triduo convertuntur homines ad pœnitentiam, opere, cogitatione, locutione. Clamabat Ionas, juxta lectionem Septuaginta 3. n. 4. *Adhuc tres dies & Ninive ſubvertetur.* D. Baſil Seleuc. *Anguſtis dierum terminis, communicatio concluditur lata autem via ad pœnitentiam aperitur.* In ipſo enim termino trium dierum lata via ad pœnitentiã aperitur nimirum opere, locutione ac cogitatione.

Alb Magn.
Beda.
Haymon.
Septuag.
Jonæ 3.
Baſil. Seleuc

39. Tertio. *Triduo ſuſtinent me.* Numerat Dominus dies perſeverantiæ turbæ; quia dies obſequii noſtri ipſe numeratos habet, ut retributionis mercedem exhibeat *Militia eſt vita hominis ſuper terram. Et ſicut mercenarii dies ejus,* Iob. 7. n. 1. Dies ponitur pro tempore vitæ hominis, ut notat Pineda Ad quid vita hominis confertur cum diebus mercenarii? Sicut enim dies mercenarii omnes ſedulè computantur, ut laboris ſtipendium perſolvatur, ita cujuſlibet hominis à Deo dies numerantur, ut unuſquiſque recipiat ſuorum operum mercedem. S. Gregorius lib. 8. moral. c. 7. *Sancti viri*, ait, *quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot jam remunerationis ſuæ pignora inter ſpei cubiculum tenent.*

Job. 7.
Pineda.
Deus numerat dies noſtri obſequii ad præmium
Gregor.

40. Quarto. *Triduo ſuſtinent me.* Chriſtus Dominus ſuum his hominibus vult panem præbere; prius tamen in illis triduo laboris itineris, vitæque auſteræ deſerti, ac diuturni jejunii mentionem facit. Ut enim quis Chriſti pane fruatur, optima diſpoſitio, ut prius in laboribus, ac incommoditatibus hujus ſæculi ſe exerceat. Chriſto Domino ait Sancta Anima. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas,* Cantic. 1. n. 7. Quod de paſtu ſui ſacratiſſimi corporis, & ſanguinis interpretatur D. Gregor. Nyſſenus in hom. 2. in Cantica. Reſpondet Sponſus! *Si ignoras te*, ſeu, *me*; (ut ait Del-Rius) propter identitatem, *abi, & egredere poſt veſtigia gregum tuorum, & paſce hœdos tuos juxta tabernacula paſtorum,* ibidem, n. 8. Magna difficultas eſt Expoſitoribus. Ghiſlerius expoſit. 1. Quia conſequentia hæc ad Sponſam quaſi dicantur? Ipſa interrogaverat locum ſui paſtus: *ubi paſcas*; Ad quid ipſe ait, quod ſi ipſum ignorat, poſt greges ſuos abeat, hœdoſque conſtituat juxta tabernacula paſtorum? Potius, ac majori conſequentia videbatur dicendum, Si me, meique paſtus locum ignoras, veni poſt veſtigia mea, locaque hœdos tuos juxta tabernaculum meum; & ſic facilè ad mei paſtum ingredieris. Ad quid mandat, quod poſt greges ſuos abeat: hœdóſque cubare faciat juxta tabernaculum paſtorum? Juxta D. Bernardum, Cornelium ibi. Hi greges ſunt ſancti & juſti; tabernacula paſtorum eſt vita Sanctorum, Patrum, qui multis laboribus, ac incommoditatibus, & abſtinentiis fuere vexati, ut ait Paulus ad Hebræos 11. n. 37. Ut ergo Chriſtus Dominus animæ dilectæ indicet locum ſui ſacratiſſimi paſtus, eam docet, ut ſe exerceat in moleſtiis ac preſſuris; in quibus Sancti Patres ſe exercuerunt, quibus optimè aperitur aditus, ac ingreſſus, quod cœleſte, ac divinum pabulum devenitur. Caſſiodorus, & Beda apud Ghiſlerium in Appendice ad illa verba: indica mihi. *Denotatur*, inquiunt, *æſtus perſecutionum, tentationum, ac ærumnarum, quibus in hoc ſæculo aduritur ipſa Eccleſia. Chriſtus autem paſ-*

Præparatio ad Euchariſtiam, exercitatio in laboribus, & ærumnis.
Cant. 1.
Nyſſen.
Del-Rius.
Ghiſſer.
Bernard.
Cornel.
Hebr. 11.
Caſſiod.
Beda.

cit oves ſuas, & inter eas cubat. Vide tom. 3. c. 35. n. 11. 12 13 14 & 15.

41. Quintò *Triduo ſuſtinent me*: Hoc dicit Dominus, tanquam illius gentis magnum obſequium referens. Gens autem hæc Dominum ſequebatur ob ſanitatem in ſuis infirmitatibus obtinendam, ut teſtatur D. Matthæus 15. n. 30. & 31. & ſæpè dixi. Quomodo ergo Chriſtus Dominus hoc, tanquam magnum ſibi præſtitum obſequium profert cum turba ſui commodi ergo moveretur? Hæc eſt ingens Domini pietas: hæc magna illius benignitas, ut ea, quæ principalitet ex utilitate ſua turbæ præſtabant, ipſe tanquam ſui magnum reputet famulatum, ſolumque ante oculos ponat gentis effectum, quo erga ipſum tenebatur; non vero commoditatem qua primò exierat, & ſequebatur.

Matth. 15.
Sequuntur ob proprium commodum, & Deus ut obſequium computat.

42. Ait Paulus ad Hebræos 11. n. 7. *Fide Noë metuens aptavit arcam in ſalutem domûs ſuæ, per quem damnavit mundum; & juſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus.* Ex Dei mandato fabricavit arcam in ſalutem domus ſuæ, & tamen per ipſam fidem, ac obedientiam, qua Deo credidit, juſtitiæ eſt hæres inſtitutus. Ex hac fide præſtita magnus ei comparatus eſt proventus; nam pereuntibus cæteris omnibus hominibus, ipſe cum tota domo ſua evaſit incolumis. Quomodo ergo Noë per rem tam ſibi commodam, juſtitiæ inſtituitur hæres? Hæc eſt Dei bonitas, ut fidem, per quam Noë cùm filiis ſuis tantam ſalutem eſt aſſecutus, in magnum ejus meritum ipſe Deus adſcripſerit in magnum ipſi præſtitum obſequium acceptaverit. S. Thomas. *Secundùm diſpoſitionem Dei convenientem fecit: Nec arcam in ſalutem familiæ ſuæ, propter quam juſtitiæ hæres eſt inſtitutus.*

Hebr. 11.
Quod fit ex Dei mandato, eſto cedat in bonum noſtrum, ipſe in meritum computat.
S. Thom.

QUÆSTIO VII.

Quare in tanta penuria nullus è turba meminit cibi?

43. IN tanta multitudine cibus non erat, & jam tanto jejunio propè erat, ut homines deficerent Cur ergo nullus è turba cibi recordatus? Poterit ad hæc Primò reſponderi ex Chryſoſtomo dato ſuprà q. 4. Quod *turbæ quidem, quæ ob morborum curam ſuorum ipſum petierant, non audebant panes petere*, Vide dicta eadem q. 4. in ſolutione 5. Deinde.

Chryſoſt.

44. Reſpondeo quod turba aſtabatt audiens Chriſti ſermonem. Quid mirum ergo, quod nullus eſcarum meminit? Vox enim Dei valdè præpotens; ac efficax, ut hominẽ reficiat, ipſum ſuſtentet, ut nulla in eo famis ſentiatur preſſura. Sic de turba Chriſtum ſequenti canit Prudent. in Apotheoſi.

Verbum Dei cibus reficiens.
Prudent.

— Qui fortè Magiſtrum.
Non revocant famæ, ſtipabant undique ſeptum:
Immemoréſque cibi, vicos caſtella, macellum,
Oppida, mercatus, & conciliabula; & urbes.
Reſpuerant, largo contenti dogmate veſci.

Vox divina in humanis auribus ſonans, magnum eſt homini alimentum, ut nullus ultra egeſtate laboret.

45. Aſcendit Moyſes in montem abſque cibo, & potu, ibique per ſex dies aſtat, ſeptima autem die jam adveniente vice Dei, ipſum vocantis audivit, *Septimo autem die vocavit eum de medio caliginis,* Exod. 24. n. 15. ibique per quadraginta dies in colloquio Comini aſtans ſine alimento, cibo,

Exod. 24.

F 2 &

& potu perſeverat, quin inedia conſumatur, juxta Phyſicos per ſeptem dies poteſt homo durare ſine cibo, & potu, & ſeptima die hominis vita deficit Aſtat Moyſes abſque ulla refectione per ſex dies *Tegens illum nube ſex diebus.* Septima autem die quando hominis vita ſine alimento deficit, divinum advenit verbum, Prophetam paſcens,& reficiens, ab eoque inediam omnem propulſans, ut abſque ulla eſurie per quadraginta dies admirabiliter recreatus perſeveret. Rupert. lib. 3. de Trinitate, c. 45. *Si quæras*, ait, *quomodo tamdiù duravit homo ſine cibo, cum ultra ſeptem dies natura humana durare non poſſit? Septimo autem die, inquit, vocavit eum de medio caliginis cujus vox ſuavis, & ſuper mel & favum dulcis,& vocatione ſua ſic inopem naturam hominis ditavit, ut uſque ad quadrageſimum diem, non ſolùm cibi,& potus, ſed totius humanæ conditionis poſſet oblivisci.*

Divino verbo reficitur homo ut neceſſitatem non ſentiat Rupert.

46. Cur diabolus eſurientem, vidiſſet Dominum in deſerto, offert illi, ut ex lapidibus faciat panes, Cui ait Dominus: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei*, Matth. 4. n. 4. Cur divinus Magiſter pro hominis alimento ad Dei verbum recurrit? Cur non potiùs ad divinam omnipotentiam; ac dicat, quod panis non eſt neceſſarius ſemper, nam Deus ſua virtute ſine cibo, & potu poteſt & hominem ſuſtentare? Ad Dei verbum recurrit, tanquam ad medium valdè frequens, & regulare, quod dum animam paſcit, ipſam valdè delectabiliter reficit, in illaque omnium ciborum oblivionem generat. Pulchrè D. Ambroſ. lib. 3. in Lucam, c. 4. *Non enim*, ait, *quaſi Deus utitur poteſtate, ſed quaſi homo commune ſibi arceſſit auxilium, ut divinæ pabulo lectionis intentus, famem corporis negligat, alimentum verbi cæleſtis acquirat. Non enim poteſt, qui verbum ſequitur, panem deſiderare terrenum, cùm ſubſtantiam panis cœleſtis accipiat.* Expende verbum. *Commune ſibi arceſſit auxilium.*

Matth. 4. *Dei Verbum regulare medium ad expellendam famem.* D. Ambroſ.

47. *Quæ habitas in hortis amici oſcultant, fac me audire vocem tuam.* Cant. 8. n. 13. Septuaginta habent: *Qui ſedes in hortis*, Vox eſt dilectæ animæ Chriſtum alloquentis, ut tenet Philo Carptath. Tres Patres apud Theodor D. Ambr. in Pſ. 118. qui ait: *Delectabatur Eccleſia, quod in hortis Chriſtus ſedebat, & in hortis poſiti amici intendebant voci.* Hoc tamen maximè conſiderandum, quòd cùm Chriſtus ſederet hortis, anima ſancta non expoſcit ab eo olera, fructus, poma malogranata, vel punica ipſorum hortorum, ſed tantùm vocem ejus: *fac me audire vocem tuam*, conſequens videbatur, ut ab hortis peteret fructus. Cur his prætermiſſis ſolum ad vocem expoſcendam rapitur. Majus ei erat alimentum divina vox, quàm quilibet hortorum fructus, pluſque, ac delectabilius reficiebatur uno divino verbo, aure excepto, quàm quocumque ore deguſtato pomo: Ideò hoc omiſſo, illius tantùm æſtuabat deſiderio.

Cant. 8. Septuag. Carpath. Theodor. D. Ambr.

Divina vox plùs alit, quàm quilibet fructus.

Marc. 8. *n.* 3. Et ſi dimiſero eos jejunos in domum ſuam, deficient in via; quidam enim ex eis de longè venerunt.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm jejuni ſint, deficient in via,

Arias. Si abſolvam eos jejunos in domum ſuam, exolventur in via.

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. *num.* 32. Dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.

EXPOSITIO III.

Conſidera, ait Theoph. in Marc. *Hoc quod Chriſtus nullum vult dimittere jejunum omnes vult deliciis ſuorum donorum alere. Si autem aliquis ab eo recedit jejunus*, inquit Simon Caſſian. l. 5. c. 4. *Non eſt parcitas dantis, ſed negligentia accipientis*, Ipſe enim ex ſe valdè promptus, ut omnibus largiatur; ex noſtra verò prava affectione impedimentum provenit. *Si dimiſero eos jejunos*, abſque cibo, *in domum ſuam.* Quatuor erant hominum millia, ideò videbatur dicendum, in domos ſuas, Tamen Hebraico more ſingulare collectivè acceptum pro plurali. Moraliter; Ita charitate Chriſti extabant coadunati, ac uniti, ut jam non multi, ſed unum quid reputarentur, ut jam non multas domos, ſed unam habere videantur. *Deficient in via* ſeu, ut habet Græcus, *exolventur*, quod animi nervi reſolvantur.

48. Theophyl. Caſſian. *Charitas Chriſti unionem parit.* Græcus.

Quidam enim ex eis, Non ait, omnes, ſed quidam: divinum ingenium, ut ex quorumdam meritis, ac neceſſitatibus alliciatur, ut omnibus ſubveniat. E contra homines ex demeritis, ac opulentiis quorumdam indicuntur, ut univerſis dona ſua denegent. *De longè venerunt*, Chriſti ſcilicet more attracti. De longè nempè, ab occaſione peccati, ut ait Beda. Hi enim veniunt ad Chriſtum, qui à longè habent peccatum, & occaſiones illius. Gloſſa Interlinealis, Haymon. De longè venerunt, inquiunt; *Judæi propè, de lege & Prophetis: Gentes verò de longè, nempè, à cultu idolorum.*

49. *Deus ob quærenda merita omnibus benefacit.* Beda. Interlin. Haymon.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus tot hìc apponit rationes, ut his hominibus ſubveniat.

Jam ſuprà ad miſerandum quandam rationem præmiſerat Dominus: *Triduo ſuſtinent me*, Nunc alias ſuggerit Quia jejuni, Quia deficient in via, Quia de longè venerunt. Ut oſtendat quod, quamvis ſupremus Dominus, cuncta diſponebat, non potentia, ſed ratione; qua oſtendit convenientem neceſſitatem operandi miraculum: nam aliter non ederet. Rationes hìc appoſitas moraliter expendamus.

50. *Rationes appoſitæ.*

Primò, ait Chriſtus: Miſereor ſuper turbam... *nec habent, quod manducent*, Maximè movetur Dominus ad illis ſuum panem porrigendum, quia videt eos jejunos. Panis à Chriſto datus, typus erat ſacræ Euchariſtiæ, ut allegorizant D. Hieronymus, D. Paſchaſius, Euſebius, Beda, Haymon infrà dandi. Movetur Dominus, ut eos ſuo cœleſti pane paſcat, quia inſpicit illos jejunos à cibo abſtinentes. Ut moraliter inſtruaris, jejunium optimam eſſe ad Euchariſtiam præparationem. Liberaliùs enim Chriſtus in Euchariſtia ſe tradit illis qui non ſolùm à culpa, ſed etiam à corporali ſuperfluo cibo pridie ſe abſtinent; Cujus rei rationem præclarè aſſignat. D. Paſchaſius lib. de corpore,& ſanguine c. 20 *Veruntamen*, ait, *quod jejuni communicamus, & ſatis providè, ut dum ſobrietas*

51. Hieron. Paſchaſ. Euſeb. Beda. Haymon. *Jejunium præparatio ad Euchariſtiam.* Paſchaſ.

ſobrietas flagrat in corpore, dum omnis fervor carnis quieſcit; & omnes animi ſenſus intelligentia, & diſcernendi ratione fortius vigens. Corpus jejunat; acutior eſt intellectus, ut ſic perſpicacius celſitudinem tanti myſterii valeat conſiderare.

52. Secundò. *Ne deficiant in via*, Cur magis præcavet Dominus, ac veluti noſtro dicendi modo videtur timere ne hi deficiant in via, quàm illi: qui in alio convivio interfuerunt: In præfato convivio aſtiterunt homines per únum diem abſque Cibo. *Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum Diſcipuli ejus dicentes: Deſertus eſt locus*, &c. Matth. 14. Matth. 14. n. 14. At in præſenti per triduum, ut multi opinantur, jejunabant, quod denotat multum tempus. Qui autem per triduum, diuturnum nempè tempus, à vivifico Chriſti pane jejunat ac ſe abſtinet, maximè timendum, ne in via ſalutis deficiat, ut nec ad optatam felicitatem valeat Hieron. pervenire. D. Hieron. cap. 15. Matth. *Non vult*, ait, *Jeſus eos dimittere jejunos, ne deficiant in via. Periclitatur ergo, qui ſine cæleſti pane ad optatam* Exod. 5. *manſionem pervenire feſtinat.* Hinc dicebat Moyſes Pharaoni, Exod 5. n. 5. *Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in ſolitudinem, &* *Qui abſtinet ſe ab Euchariſtia, omnia mala illi comminantur.* *ſacrificemus Domino Deo noſtro, ne fortè accidat nobis peſtis, aut gladius.* Expende verbum, *ne fortè*, quod timentis eſt Veretur enim, ne ſi per totos tres integros dies, id eſt per multum tempus, ſe abſtineant à ſacrificio adumbrativo Euchariſtiæ, peſtis, aut gladius in illos irruat; per quod univerſitas malorum exprimitur; ut advertunt ibi Expoſitores. Quòd uno, vel altero die homo de hoc vivifico ſacrificio non participet, pro infirmitate humana diſſimulari poterit: at quòd per totos tres integros dies non accedat, omnia Abulenſ. ſine dubio mala illi comminantur. Sic ait Abulenſis in perſona Moyſis. *Non volumus facere iſta ſacrificia, ut liberemur à malis.*

53. Beda. Tertiò. *De longè venerunt.* Ad horum verborum conſiderationem nos exhortatur Beda. *Valdè autem*, ait, *penſanda eſt pia ſententia, quæ proceſſis ex ore veritatis, quæ dicitur, Quidam ex eis de* *Longè fiat homo à vitiis, ac peccatis, ut veniat ad Euchariſtiam.* *longè venerunt.* In his enim verbis ſubjicit Dominus miſerendi rationem; ac ſi illis panem non eſſet daturus, niſi longum arripuiſſent iter. Panis hîc figuram ſacræ Euchariſtiæ exprimebat. Hujus autem vivifici panis non fit particeps homo; quin priùs egrediatur, & longè à ſe habeat peccata, & vitia. Non enim ad hanc menſam fit acceſ-Beda. ſus, niſi multum à delictorum illecebris recedas. Citatus Beda. *Alii poſt illatas injurias, & violentia eſt; alii poſt perpetrata homicidia ad pœnitentiam redeunt, atque ad Omnipotentis Dei ſervitium convertuntur. Hi videlicet ad Dominum de longinquo veniunt Quanto enim quiſque plus in pravo opere erravit, tanto ab Omnipotente Domino longius receſſit.*

54. Perpende pabula, quæ Deus populo Iſraëlitico in deſerto præbuit. Dedit Manna, & dedit coturnices. De Manna. *Dicit Dominus ad Moyſen. Ecce* Exod 16. *ego vobis pluviam panes de cœlo; egrediatur populus & colligat, quæ ſufficiunt per ſingulos dies.* Exod. 16. n. 4. De illis autem volucribus dicitur. *Ventus au-* Num. 11. *tem egrediens à Domino, arreptans trans mare coturnices detulit, & dimiſit in caſtra* Num. 11. n. 31. Cur ad Manna colligendum populus mandatur egredi à tabernaculo ſuo, ac è caſtris, Coturnix verò defertur in caſtra, & in medium illorum. Vide quanta differentia interſit inter unum cibum, & alterum. Coturnix cibus corporalis, ac materialis habetur inter caſtra, inter tumultus, nempè, ac delicias mundi. At Manna cibus ſpiritualis, Euchar. præfiguratus, ut colligatur neceſſe eſt, exire à tabernaculo, ac caſtris; ut his inſtruamur, quod Chriſti menſa non præparatur, niſi homini jam egreſſo ab antiqua vetuſtate, ac mundi oblectamentis. Rup. lib. 2. in Exod. c. 11. *Et egrediatur populus*, ait, *& colligat, quæ ſufficiunt per ſingulos dies: profectò & nobis ſpiritualiter egrediendum eſt, ut colligamus, quantum ſufficere poteſt. Unde egrediendum de priſtina converſatione, de vetuſtate vita; nondum enim depoſito vetere homine, non eſt nobis, hoc Manna colligere non eſt nobis, hunc panem dominicum manducare.*

Marc. 8. *n.* 4. Et reſponderunt ei Diſcipuli ſui: Unde illos quis poterit hîc ſaturare panibus in ſolitudine?

Num. 5. Et interrogavit eos: Quot panes habetis? qui dixerunt, ſeptem.

VERSIONES.

Syriacus n. 4. Undenam poteſt aliquis hic in deſerto ſaturare pane illos omnes?

Arabicus. Unde inveniemus panem in deſerto, qui ſatiet hanc turbam?

Vatablus n. 5. Et interrogabat eos.

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. *num.* 33. Et dicunt ei Diſcipuli: Unde ergo nobis in deſerto panes tantos, ut ſaturemus turbam tantam?

Num. 34. Et ait illis Jeſus: Quot habetis panes? At illi dixerunt ſeptem, & paucos piſciculos.

EXPOSITIO II.

AD Chriſti verba reſpondent Diſcipuli per interrogationem ad exaggerandam difficultatem. *Unde illos*, ſeu habet D. Matth. *tantam turbam*, poterit ſaturare panibus D. Matth. 55. *Unde nobis in deſerto panes tantos?* Carthuſ. Carthuſ. *Diſcipuli tanquam ſuo Magiſtro familiariſſimi pluraliter reſponderunt. Chriſtus quippè ſingulariter dixit: dimittere eos jejunos nolo, Diſcipuli verò in perſona ſua, ac Chriſti reſponderunt* Ad turbam ſubveniendam Chriſtus de ſe tantum egit, *dimittere eos jejunos nolo*: at Diſcipuli in hac proviſione exhibenda, de ſe, ac Chriſto tractant, difficultatem opponentes. *Unde nobis panes*, Miniſtrorum conditio, quòd in objiciendis impedimentis plus reſpondeant, quàm in- *Miniſtri proni ad objicienda impedimenta.* terrogantur. *In ſolitudine*, tam in hoc miraculo, quàm in alio de deſerto faciunt men- D. Chryſoſt. tionem. Chryſoſt. hom. 54. *Sic & priùs*, ait, & *nunc ſolitudinis meminerunt quod quamvis ipſi ex imbecillitate dicebant, hinc tamen miraculum ab*

omni ſiniſtra opinione liberant. Cùm dicunt; In ſolitudine, evidentia miraculi declaratur.

56. *Chriſtus ex propriis paſcit ſuos.* Matth. 16. Alb. Mag. Chryſ. Paſchaſ. *Panes frumentarii.* Matth. Syriac.

Interrogavit eos. Cùm ipſe omnia optime noſceret, interrogat, pro majori evidentia miraculi. *Quot panes habetis*? comparatos nempe in alimentum noſtræ familiæ. Chriſtus valde frequenter cum diſcipulis ſuis ibat in deſertum. Hinc Diſcipuli pro ſuſtentatione aliquid modicum ſecum ferebant. Matth. 16. n. 4. Magnus Princeps quærit, quot panes ſint in familia ſua, ſuo enim pane ſubditos paſcere curat. Suos Diſcipulos quærit, ait Albertus Magnus, tanquam ſeminarium hujus præambulæ multiplicationis. Ex paucis, quæ Deo damus, multa recipimus. *Qui dixerunt, ſeptem.* Qui, ut volunt D Chryſoſt Paſchaſ. citandi, non erant panes hordeacei, ſed frumentarii, D Matth. ſcribit, *Et paucos piſciculos.* Syriac. *Et modicum piſcium minutorum.*

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus hîc interrogat ſuos Diſcipulos?

57. Chryſoſ. *Res agitata manet in memoria.*

Optime ſciebat Dominus, quod panes habebant; ad quid interrogat? Reſpondet primò D. Chryſoſt. hom. 54. jam ſuprà datus. *Si non vis quiſpiam objiciet, jejunos dimittere, cur miraculum non facis? Ut, inquit, verbis de hac re ultro, citróque datis attentiores fiant Diſcipuli, & fidem ſuam oſtendentes, peterent panes produci?* Interrogat ut eos inducat ad ejus miſericordiam implorandam, ac ad petendum panes. Deinde ut quò magis factum inter Chriſtum, & Apoſtolos diſcuteretur, eo altius eorum memoriæ imprimeretur, & minus de miraculo dubitarent.

58. Anſelm. *Bonus Magiſter ignorantiam diſſimulat.*

Secundò D. Anſelmus. *Interrogat,* ait, *non ignarus, ſed docendo reſponſurus.* Interrogat veluti diſſimulans, ſe ſcire, ut inde reſpondens occaſionem ſumat, ut eos magis doceat, & inſtruat. Bonus Magiſter aliquando diſſimulat ignorantiam; ut inde magis doceat, majoráque det documenta, tom. 3. c. 13. n. 54. & 55.

59. Abulenſ. *Miraculum operandum cum neceſſitate.*

Tertiò Abulenſis quæſt. 104 Quærit Dominus, quia voluit oſtendere, quod iſtud miraculum non faciebat ex ſua voluntate, ſed ex neceſſitate quadam, qui erat urgens inopia, quæ aliter non poterat ſublevari. Et ideò, ut notat ipſe Abulenſis quæſt. 102. cum Dominus ſæpe cæcos, claudos, ac debiles ſanaret; ac etiam mortuos ſuſcitaret, his tamen panes multiplicavit, ac turbas ſaturavit, nam ad illa prima mirabilia ſæpe ipſa exigentia inſtabat, quia ſine miraculo ſanitatem, ac vitam conſequi non valebant, at ad multiplicationem panum bis in deſerto interceſſit gravis neceſſitas unde bis ipſos multiplicavit, ac turbas ſaturavit.

60. Paſchaſ. D Thom. Remig. *Deum vult, ut miracula ejus ſint evidentia ſine ſuſpicione* Mar. 6.

Quarto D. Paſchaſius; S. Thomas. D. Remig. & alii communiter. Interrogat Diſcipulos, ut ipſiſmet miraculi magnitudo evidentius conſtaret. Nam cum quæſiti reſpondeant, ſeptem tantum panes habere, poſtea tanta turba ſaturata, de miraculo dubitare non poterat. Si autem non quæreret, aliquis eorum forte exiſtimaret, quod multo plures extiterant panes; & ſic de miraculo, vel de illius magnitudine anceps redderetur opinio. Deus enim ſic ſua mirabilia operatur, ut cunctis fiant manifeſta. Unde in alio convivio Chriſtus dixit ſuis Diſcipulis, *Quot panes habetis? ite & videte,* Marc. 6. n. 38. ut viſu cognoſcerent paucitatem panis; & inde miraculi magnitudinem perſpectam haberent. 61.

Exod. 17. *Fiunt increduli teſtes miraculi.* Abulenſ.

Egreſſus populus de Ægypto, cùm caſtrametatus eſſet in Raphidim, aquarum penuria multum preſſus obmurmuravit contra Moyſen. Cui ad Dominum clamanti ait Deus: *Antecede populum & ſume tecum de ſenioribus Iſraël, virgam, qua percuſſiſti fluvium, tolle in manu tua,* &c. Exod. 17. n. 5. Mandatur Moyſi, ut antecedat populum, nam ob ſui murmurationem valdè indignus erat Moyſis comitatu, ſpectaculumque miraculi. Cur ergo ei imperatur, ut cum ſenioribus pergat? Ad quid ſocii hujuſmodi deſignantur? Judæi, utpotè increduli, poterant in dubium vertere, an juxta petram præextitiſſent aquæ, quæ fluxerunt. Ut ergo omnis hæc amoveatur ſuſpicio, jubet Deus Moyſi, ut ſecum aſſumat teſtes, qui videntes ariditatem loci, plenam facerent certitudinem, ac magnitudinem miraculi aquarum fluxus. Abulenſis ibi. *Seniores,* ait, *quia majoris auctoritatis erant apud reliquum populum, mandavit Deus accipi in teſtes miraculi novi, qui poſſent dicere Iſraelitæ, quod ibi aquæ præextiterant, negantes miraculum, mandavit Deus ſeniores adduci, ut contemplarentur priùs locum illum, viderent aquarum nulla præfuiſſe inſignia, & ſubito de percuſſis ſilicibus aquarum abundantiam effluxiſſe.*

62. Geneſ. 18. Caietan. *Maximè explicatur Saræ ſterilitas.* Interlin.

Promiſit Deus Abrahamo filium ex Sara, & ait textus: *Erant autem ambò ſenes; provectæque ætatis, & deſierant Saræ fieri muliebria,* Gen 18. num. 11. Cajetanus. *Deſierat eſſe Saræ conſuetudo mulierum.* Per triplicem phraſim Saræ infœcunditas exprimitur. Senex, provectæ ætatis, fieri muliebria. Ad quid per tot modos declaratur? ſat enim erat dicere, quod provectæ eſſet ætatis; vel, quod ei deſierant fieri muliebria? Nil ſuperfluè ponitur, ait Interlinealis *Ut commendaretur miraculum ſi pariat;* Ut Dei miraculum in concedenda prole ex Sara, ſit evidentiſſimum abſque ulla ſuſpicione, tot verbis Saræ ſterilitas inculcatur.

QUÆSTIO X.

Quare cùm Diſcipuli non recordarentur de primo miraculoſo convivio, hîc à Domino non reprehenduntur.

63. *Quomodo Diſcipuli de priori miraculi obliti.*

Primò in hac quæſtione quæro: Quomodo cùm Chriſtus dicat, ſe miſereri ſuper hanc turbam; nolléque eam jejunam dimittere; dicant Apoſtoli, *Unde illos quiſpoterit hic ſaturare?* Cur de miraculoſo alio convivio non recordantur, ut panes petant multiplicari?

64. Abulenſ.

Reſpondet primò Abulenſis in cap. 15. Matth. q. 105. Quò adhuc corda Diſcipulorum erant turbata, & imperfectè diſpoſita, ut non intelligerent Chriſti miracula, licèt ea viderent; quia forte putabant, quòd non poſſet illa facere; & cùm fieri videbant, ſtupebant? & tamen propter hoc non ſibi determinate perſuadebant, quod poſſet poſtea ſimilia facere. Unde poſt primam ſaturationem, cum Chriſtus ambularet ſuper mare & Diſcipuli eum non cognoſcerent, dicitur Marc. 6. n. 52. *Non intellexerunt de panibus, erat cor eorum obcæcatum.* Sic ſunt homines, ut videntes Marcus 6.

Dei

Homines ſæpè oculos non in Dei potentiam, ſed in propriam imbecillitatem conjiciunt.

Dei mirabilia, adhuc nompercipiant; nec intelligant. Secundò. Permiſſum, eſt, ut Diſcipuli ſic reſpondeant, ut fieret evidens, quod non habebant panum copiam, ſed tantùm ſeptem panes. Tertiò. Sic reſpondent, non conjiciebant oculos Diſcipuli in Chriſti potentiam, ſed in propriam imbecillitatem, ac penuriam; inde difficillimum reputabant, tantæ turbæ panes ſuppeditare.

65. *Quomodo non reprehenduntur ſtatim?*

Secundò quæro. Quare cùm Chriſti D. Diſcipuli hìc nimis deficiant in cognitione, ac recordatione operum illius, quare, inquam, ab ipſo non reprehenduntur? Reſpondeo primò. Diſponebat Dominus, univerſæ huic turbæ panes porrigere, illique benignitatem ſuam impertire; noluit ergo tunc Diſcipulos reprehenſione contriſtare, ne tunc eos moleſtia afficeret, cùm aliis benefacere parabat.

66. Marcus 8.

Secundò. De oblivione ſaturationis panum jam Diſcipuli ſunt reprehenſi citato cap. 6. Marci, & iterum à Chriſto objurgantur Marc. 8. n. 17. *Quid cogitatis*, ait, illis divinus Magiſter, *quia panes non habetis? nondum cognoſcitis, nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor veſtrum, non recordamini, quando quinque panes fregi in quinque millia: Quos cophinos fragmentorum plenos ſuſtuliſtis* Ergo hìc non fuerunt increpandi; nec enim ſemper eadem culpa eſt objicienda, nec reprehenſio ſemper infligenda; ſed aliquando diſſimulanda, ac in accommodatius tempus remittenda. D. Iſidorus lib. 3. ſentent. c. 50. *Plerumque*, ait, *Princeps juſtus etiam malorum errores diſſimulare novit, non quod iniquitati eorum conſentiat, ſed quod aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia vel emendare valeat, vel punire.*

Non ſemper reprehenſioni in ſtandum. Iſidor.

67. *Inter culpam & reprehenſionem interponatur tempus.*

Tertiò. Cùm tam immemores divinorum beneficiorum reſpondeant, non ſtatim increpantur à Domino, ſed in aliud tempus reſervatur reprehenſio, ut patet ex citato cap. 8. n. 17. Marci Sæpè multa prudentia eſt, quod facta culpa, non ſtatim arguatur, reprehendatur, ac puniatur, ſed permittatur, quod aliquod tempus interjaceat, ut aptius mens, ſua ignorantia depoſita, valeat in factum ſuum, reflectere, illudque appendere ac conſiderare.

68. Septuag. Symmach.

Peccarunt primi Parentes Tunc ſcribit Moyſes. *Cùm audiſſent vocem Domini deambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem.* Geneſ. 3. n. 8. Septuaginta *ad veſperam*. Symmach. & alii *inclinante jam die*. Delictum commiſerunt Primi Parentes matutino tempore. *Inclinante jam die*, quinque horas, vel ſex poſt peccatum perpetratum, ut multi Interpretes autumant, vocatur Adamus ad judicium, illiuſque peccatum ei objicitur: *De ligno, quo præceperam tibi ne comederes, comediſti*: Pœnaque ei infligitur: *In laboribus comedes* Cur tantum ſpatium inter crimen, & judicium interponitur? Cur abſque dilatione ſententia adverſus eum non promulgatur? Eleganter Divus Ambroſius lib. de Paradiſo, cap. 14. *Qui eſt ad veſperam*, ait, *niſi quia culpam ſuam ſerò cognoſcit, & ſerò venit quadam erroris præteriti verecundia, quæ errorem prævenire debuerat? nam dum culpa fervet in corpore, & anima exagitatur corporis paſſionibus, non cogitat Deum ſenſus errantis.* Commiſſo ſcelere, non ſtatim advolat ſententia, ſed datur ſpatium, ut appetitus inordinati ardor, concupiſcentiæque ſtimulus ſedetur, ut mens, tanta depoſita nebula, in verecundiam veniat, ſenſimque gravitatem ſui lapſus agnoſcat, ut facilius Deum cogitans ex deteſtatione ſui criminis in pœnitentiam aſcendat: *Dum culpa fervet in corpore*, &c.

Ambr.

Datur ſpatium, ut ſervor appetitus ſedetur.

QUÆSTIO XI.

Quare hìc non ſcribit ur numerus piſcium, ſicut in alio convivio?

69. Joan. 6.

IN alio convivio ſcribit Joannes 6 num 9. *Eſt puer hic, qui habet quinque panes bordeaceos, & duos piſces.* At in præſenti piſcium numerus non adnotatus: *Et paucos piſciculos.* Reſpondet Abulenſis in cap. 15. Matth. quæſt. 107. Quòd piſces primæ ſaturationis erant magni, & ideò duo dicti ſunt. At in præſenti erant parvi, ita ut fortè viginti ex eis non æquivalerent uni piſci, & juxta communem uſum ſolùm computantur numericè piſces magni, non verò parvi, ſed dicuntur piſciculi quidam: frequenter enim ſolùm magni pro ſua multa æſtimatione inter homines computationem habent: parvi autem ſummatim tantùm, ac catervatim referuntur.

Abulenſ.

Magni in æſtimatione, parvi in contempto.

70. Euſebius. Beda. Haym.

Secundò. Per primum convivium de quinque panibus hordeaceis ſignificatur lex vetus, ut inquiunt Euſebius Gallicanus, Beda, Haymon, & alii, de quo latè infrà quæſt. 12. At per hoc convivium de ſeptem panibus, & etiam frumentariis ut jam dixi intelligitur lex Gratiæ Tunc ad quæſtionem, Reſpondet D Auguſtinus ſerm. 209. de Tempore, & S. Thomas quòd per piſces, quibus homo paſcitur, ac nutritur, denotantur dona gratiæ, & dicuntur duo piſces in primo convivio, quia in lege veteri pauca, & rara fuerunt dona gratiæ in exiguo numero. At in lege Evangelica, in hoc convivio adumbrata, multi piſces multa dona ſupernaturalia. D. Auguſtinus citatus. *Hic* ait, *indefinitus numerus ponitur, quæ ſunt dona gratiarum.* Non ſcribitur numerus, ſed indefinitè dicuntur piſciculi, quia tot ſunt dona, quæ in lege Evangelica nobis communicantur, ut non valeant à nobis recenſeri. Dicitur: *piſciculos quoſdam.* Dona enim Chriſtianæ paupertatis, humilitatis, caſtitatiſque, his, qui rem perfectè non capiunt, nec intelligunt, videntur parva, & humilia, cùm tamen in ſe ſint valdè magna, præclara, & excelſa. Et cùm Diſcipuli adhuc non eſſent ſumma perfectione expoliti, piſciculos dicunt.

Auguſt. D. Thom. *In lege veteri pauca dona: in Evangelica multa.* Auguſt.

71. Itinerantes filii Iſraël per deſertum veniunt in mare, ubi tantùm erat aqua amariſſima, à qua & locum nomen accepit; quodam tamen in aquam immiſſo ligno dulcis facta eſt. Poſtea verò; *Venerunt in Elim filii Iſraël, ubi erant duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta palmæ.* Exod. 15 n 26. Cur tanta differentia inter primum, & ſecundum locum? Cur egreſſi à ſterilitate primi loci, tantam in ſecundo inveniunt fœcunditatem? In primo denotatur lex Vetus, in qua tantùm erat unus fons aquæ & amaræ ob rigorem, aut auctoritatem illius legis, qua pœna talionis cuncta perſolvebantur. *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Matth. 5. n. 38. ut ibi dixi tom. 2 c. 13. Et unum tantùm ibi erat lignum, nempè virga Moyſis, quæ percutiebat, & vulnerabat. Ab hoc loco devenitur in Elim, in quo non eſt unus fons, ſed duodecim; non aquæ amaræ, ſed dulciſſimæ, duodecim nempè fontes Apoſtolorum ad totum mundum innumeris gratiæ donis irrigandum. Septuagintaque palmæ, Diſcipulorum nempè Chriſti

Exod. 15. Matth. 5.

Lex antiqua auſtera, lex Gratiæ multis donis affluens.

ſti ut univerſum orbem ſua doctrina ſatient, & repleant, quæ tanquam victores palmis coronamur, D. Ambr. ſer. 38. qui eſt de Dom. 2. Quadrag. *Videte myſterium*, ait, *quemadmodum poſt amaritudinem legis, fluenta pietatis Evangelicæ exuberent. Ibi fons unus auſterus ad bibendum, hic plures, & omnes dulces ſunt ad potandum. Ibi poſt fatigationem nulla refectio; hic poſt laborem refrigerium atque victoria, ſitientibus enim fontes miniſtrantur, palmæ vincentibus offeruntur.* Ecce quanta abundantia in lege Gratiæ, multa aquarum copia ad bibendum multique fructus ad comedendum, multiplicéſque palmæ ad coronam proponuntur. (Ambroſ.)

72. *Meliora ſunt ubera tua vino.* Cantic. 1. num. 1. inquit dilecta anima Chriſto Domino. Per vinum legem, per ubera verò legem gratiæ interpretantur. Catena trium Patrum, Orig. homil. 1. ex quatuor, Apon. Beda, Juſtus Orgelitan. Anſelm. Haymon, D. Thom. & alii. Cur lex vetus comparatur cum uva, vel vino; lex verò gratiæ, cum uberibus? Communiter reſpondent citati Patres: lex antiqua dicitur vinum, quia auſtera; lex Evangelica uberibus comparatur, quia ſuavis. Pulchram rationem excogitavit D. Bernard. ſer. 9. in Cantic. comparans Synagogam cum uva, quam per Synecdochen velut per vinum intelligit, *Uva*, ait, *ſemel expreſſa non habet jam, quod denuò fundat, ſed perpetua ariditate damnatur; ubera non ſic: hæc enim cum exhauſta fuerint, rurſum de fonte materni pectoris ſumunt, quod propinent ſugentibus.* Uva brevem, arctum liquorem præbet; ubera verò perennem, ac perſeverantem exhibent. Viguit & lex vetus; ſed ad tempus, & parvum gratiæ dedit liquorem; at omninò periit, & arida facta eſt. Lex autem Evangelica perpetuum, & continuum habet donorum fluxum, & ſic veluti ubera fundit, ut ex materno Chriſti pectore ſemper reficiatur; ut indeficienter, abundantem uſque in finem ſæculi fluat.

(Cant. 2. — Caiet. Origenes. Aponius. Beda. Orgelit. Anſelm. Haymon. D. Thom. Barrad. — *Synagoga arida, lex Evangelica fœcunda.*)

Marc. 8. *n.* 6. Et præcipit turbæ, diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens, fregit, & dabat Diſcipulis ſuis, ut apponerent, & appoſuerunt turbæ.

Num. 7. Et habebant piſciculos paucos, & ipſos benedixit, & juſſit apponi.

VERSIONES.

Syriacus. Et præcepit turbis, ut diſcumberent humi, & accepit illos ſeptem panes, & benedixit.

Syriac. apud Matth. Accepit illos ſeptem panes, & piſces, & laudavit Deum.

Arabic. Accipiens ſeptem panes benedixit, ac fregit.

Vatablus. Et acceptis ſeptem panibus, cùm gratias egiſſet, fregit.

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. *n.* 35. Et præcepit turbæ, ut diſcumberent ſuper terram.

Num. 36. Et accipiens ſeptem panes, & piſces, & gratias agens fregit, & dedit Diſcipulis ſuis, & Diſcipuli dederunt populo.

EXPOSITIO V.

VICTOR Antiochen. *Tanta potentiæ Chriſti vis, & promptitudo erat*, ait, *ut audito tantum panum numero, multitudinem ſtatim ad epulandum accumbere juſſerit.* Nullis aliis interpoſitis verbis: qui enim vult dare, non conterit ſermonibus tempus: *Præcepit turbæ*, per Diſcipulos ſuos *diſcumbere ſuper terram*, eo ſitu, & modo, quo veteres pranſuri ſolebant, à qua conſuetudine Chriſtus noluit recedere. Non exprimitur in littera: quòd turba diſcubuerit, non enim ait Evãgeliſta, diſcubuit: nam prompta erat ad obediendum, ut idem eſſet, quod Chriſtus præciperet, at quod illa exequeretur. In quo etiam notatur ejus eximia fides: non enim diſcumberet, niſi refici crederet. *Et accipiens ſeptem panes* Alb. Magn. *Ut*, ait, *tactu manus fieret multiplicatus panis; & virtutem acciperet divini ſaporis & condimentum.* Accepit panes, veluti Deo Patri offerens. 73. (Antioch. — *Chriſti liberalitas.* — Alb. Magn.)

74. *Gratias agens*, Græcus, *Cum gratias egiſſet.* Deo ſcilicet Patri pro data ſibi facultate panes ac piſces multiplicandi. Syriac. habet, *laudavit Deum.* D. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. Oſtendens, quantum ipſe gaudet de ſalute humani gneris. Haymon. Docens nos pro cibo, ac beneficiis gratias Deo agere. *Benedixit*, ut ejus benedictione panes creſcerent, *Fregit*, non dat integros panes, ſed fractos: panis, ſi frangitur, ad multorum inſervit ſaturitatem. Moraliter Beda: *fregit*, quia ipſe ſpirituales panes divini eloquii nobis reſeravit, & aperuit. *Dabat Diſcipulis ſuis*; non vendebat, ait Hugo ex D. Aug. ut ipſi ſimiliter faciant. *Diſcipulis ſuis*, tanquã ſuis miniſtris fidelibus. *Et appoſuerunt turbæ.* O rara virtus Apoſtolorum, qui cùm eſſent miniſtri, id, quod à Domino acceperunt populo dederunt. (Græcus. Syriac. Paſchaſ. Haymon. Beda. Hug.)

75. *Et habebant piſciculos paucos*, quod mandat apponere, non adducit perdices, vel coturnices; quia Deus non gulæ, ſed ſuorum neceſſitati vult ſatiſfacere. Si quæras: unde aquam habebant? Reſpondetur. Vel de fontibus; vel ex ipſa Galilææ lacu. Vinum autem præbere noluit, ſicut in nuptiis ob earum honorem: nam in hoc deſerto ſat erat aqua ſicut populo Iſraëlitico in deſerto non niſi aquam dedit. Exod. 17. num. 6. Cujus rei rationem dat D. Ambroſ. lib. de Eſca, & jejunio. *Moyſen cognovimus*, ait, *ſitienti populo amaritudines aquarum temperaſſe, non vina, petra aquam vomuit, potuit & vini abundantia non deeſſe. Deinque dixit Deus; percuties petram, & exibit aqua ex ea, & bibet populus; non dixit, exibit vinum populo, periculoſum enim erat vinum populo miniſtrare, quod fortiores ferre poſſunt.* (*Cur non vinum.* — Exod. 17. Ambr.)

QUÆSTIO XII.

Explicatur excellentia hujus convivii ſuper aliud de quinque panibus.

76. BIS Dominus JESUS convivia in deſerto turbis paravit, eaſque miraculosè bis ſaturavit.

Primò

Abulenſ. — *Quare duæ refectiones.* — Theoph. — *Indecorum quòd homo cibis vocatur.* — Paſchas. — Orgelitan. Carpath. Anſelm. Cant.4.

Primò in altero convivio de quinque panibus Joan.6.Secundò hic. Et non plus oibus turbis dedit,ut ait Abulenſis q.100.in cap. 15. Matth. Bis enim neceſſitas in deſerto turbas urgebat;Chriſtus D.autem non faciebat miracula , niſi neceſſitate urgente ; & ideo cum multoties mortuos ac infirmos ſanaverit ob inſtantem neceſſitatem,quia ſine miraculo vitam , ac ſalutem recuperare non valebant; his tamen turbas ſaturavit. Deinde , ut ait Theophylactus in 8.Marc. Non enim ſemper miraculum facit in alimentis , ut ne putent,quòd propter cibos populus illum ſequebatur.Ne daretur locus calumniæ contra diſcipulos : fortè exiſtimaretur,quod ob eſcam ipſum ſequebantur,ideo has ſaturationes tam raro edidit. Tandem D Paſchaſius lib.7.in Matth. Duo dedit convivia , ait, quia duas leges ſtatuit,quibus animæ fideli pabulum miniſtravit;unam veterem,in primo convivio adumbratam ; alteram novam in hoc ſecundo.De quibus Juſtus Orgelitanus , Philo Carpathius, D. Anſelmus intelligunt illud Cantic.4.n. 5. *Duo ubera tua ſicut duo hinnuli.*

77\. Chryſoſt. — *Eccleſia excellentior Synagogâ.* — Hieron. — Beda, Haymon, Auguſt.

Hanc autem ſignificationem in utroque convivio ex multis combinationibus colligunt Sancti Patres. Primò D.Chryſoſtomus homil.8. in Marc. *In illa hiſtoria legimus , quod qui paſti ſunt paſti ſunt in deſerto ; in iſta verò legimus, quod qui paſti ſunt , in monte paſti ſunt.* Ob celſitudinem legis gratiæ. Secundò, D.Hieronymus in c.15. Matth. In ſuperiori ſigno quinque millia hominum fuerunt, deſignantes quinque ſenſus , nam populus ille materialis , ac carnalis erat.In hoc autem poſteriori quatuor millia qui eſt numerus perfectus & ſemper in laude ponitur ; & quadrangulus lapis non fluctuat,& non eſt inſtabilis ; & ob hanc cauſam etiam Evangelia in hoc numero conſecrata ſunt,quo ſignificatur , quanta firmitate noſtra Eccleſia ſit Chriſto adunata. Vel , ut ait ipſe D. Hieronymus in Marcum, Quatuor millia ſignificant annum Evangelicum,qui ex quatuor temporibus conſtat ; vel denotant quatuor virtutes Cardinales,ut inquiunt Beda,& Haymon,D. Auguſtinus ſerm.109. de tempore. *Hic autem,* ait,*quatuor millia . hoc eſt de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus Cœli de ſeptiformis ſancti Spiritus gratia eſſe repletas vita æterna.*De triduo vide , quæ dixi q.6.n.58.

78\. Beda. Haymon. — Chryſoſt. D.Paſchaſ.

Tertio. In primo convivio quinque fuerunt panes hordeacei,per quos Beda,& Haymon quinque libros Moyſis intelligunt ; & dicuntur panes hordeacei propter imperfectionem , & duritiem legis ; per duos autem piſces , qui ſaporem pani dabant,interpretantur Pſalmorum,ac Prophetarum doctrina Vide, quæ dixi tom.3.c.33.q. 16. At in hoc convivio , in quo exprimitur lex Gratiæ,ſunt panes frumentarii , non hordeacei , ut inquiunt Divus Chryſoſtomus homil.8. in Matth. D Paſchaſ lib.7. qui ait : *Triticei fuiſſe creduntur* , ſcilicet panes , *ut & alatur Chriſti Eccleſia grano frumenti.*

79\. Euſeb.

Septem panes,& pauci piſciculi. Euſebius Gallic. in Domin 7 poſt Pentecoſt. ait , quod *Septem panes ſeptem ſunt dona Spiritus ſancti. Pauci verò piſciculi pauci libri novi Teſtamenti comparatione Veteris. Iſti tamen pauci ſi illis ſeptem panibus conjunguntur, unctis hominibus ad animarum refectionem ſufficiunt. Sine illis enim neque comedi poſſunt, neque ſaturitatem , ut vel fortitudinem comedentibus tribuunt.Sunt enim illi ſeptem panes Sapientia, & intellectus,Conſilium, & Fortitudo, Scientia , & Pietas , & Timor Domini. Non enim illi piſces ſine illis panibus comedi poſſunt. Et merito piſces libri iſti dicuntur: quoniam novo fonte natant de quo ſcriptum eſt: Quoniam apud te eſt fons vitæ.* Sine Divini Spiritus donis ſacra myſteria in novo Teſtamento contenta,nec intelligi , nec penetrari poſſunt.Et poſtea ſubdit.*Fregit autem Dominus panes, & piſces , quoniam prout vult , & ſancti Spiritus gratias unicuique tribuit , & profunda ſanctarum Scripturarum myſteria pandit.* S. Bernardus ſerm. de ſeptem panibus , per eos etiam dona Sancti Spiritus , vel ſeptem opera miſericordiæ intelligit Aliqui,ut Beda , etiam interpretantur ſeptem Eccleſia .Sed de hoc infra , cùm de ſeptem ſportulis fuerit ſermo.

Bernard. — Beda.

80\. *In Sacra Euchariſtia omnia bona.*

Merito in hoc pane triticeo, qui panem Euchariſticum Eccleſiæ adumbrabat,ſeptem dona Spiritus ſancti,ſeptem miſericordiæ opera, ſeptemque Eccleſiæ , ac omnia bona intelliguntur , quia ſub hoc divino pane omnes gratiæ,ac deliciæ ,ac omnia dona continentur,& clauduntur Et ideo hunc panem pro omnium refectione ſuis Dominus hic appoſuit.

81\. Marc. 6. — D. Paſchaſ. — *In Euchariſtia omnes fructus.*

Mittens Chriſtus Dominus ſuos Apoſtolos ad prædicandum Evangelium, *Præcepit ne quid tollerent in via , niſi virgam tantum , non peram,non panem,neque in zona æs* Marc 6. num 8 Quomodo ſic ſuos mandat Dominus tendere per viam , ab omni re pera,pane ac pecunia deſtitutos , ſed ſolùm cum virga, quaſi ipſa virga pro omni re illis eſſet Virga illa Chriſtus Dominus.*Virga de radice Jeſſe*,& qui hunc divinum fructum ſecum habet, nulla alia re indiget,ibi abundanter omnia retinet.D Paſchaſius lib 6. in Matth *Nil ferendum in via*,ait,*niſi virgam tantum , mandatur : ex cujus profecto poteſtate , quæ neceſſaria ſunt ad futura. Ipſa eſt enim virga de radice Jeſſe , quam Moyſes olim ſecum tulit , & in cujus poteſtate plurima ſignorum geſſit.*Qui ergo hanc virgam , huncque fructum ſalutiferum in Sacramento Altaris participat,nihil habet ultra quod concupiſcat , cùm ibi omnia quæ ſub cœlo , in cœlo & ſupra cœlum ſunt,contineantur.

82\. Exod. 12. — Gen 45. — *In Euchariſtia omnia deſiderabilia.* — Guarricus.

Iſraëlitis mandat Dominus comedere Agnum Paſchalē accinctis renibus, calceamentis in pedibus,baculis in manibus,& ait. *Comedetis feſtinantes , eſt enim Phaſe , id eſt tranſitus Domini.*Exod. 12. num. 11. Dabatur ille Agnus populo Hebræo pro viatico , & tranſitu ex Ægypto in terram Promiſſionis. In magnalium tranſitu multa ſolent præparari , tam pro commoditate ciborum;quàm pro pompa , comitatu equorum , curruum,ac aliorum.Sic Joſeph pro transferendo patre ſuo in Ægyptum multa tradidit fratribus ſuis , *Quibus dedit Joſeph plauſtra ſecundum Pharaonis imperium , & cibaria in itinere. Singulis quoque juſſit proferri binas ſtolas : addens aſinos decem , & totidem aſinas , triticum in itinere, paneſque portantes* Geneſ. 45. n. 21. Quomodo ergo magnificus Dominus pro tranſitu ſui dilecti populi multa eis non præbet cibaria, indumenta,currus, equos, & aurigas?ſolùm pro tranſitu unus agnus paratur unus ille Agnus Chriſtum Dominum in Euchariſtia adumbrabat ; & cum unus talis eſſet ibi omnia cibaria,condimenta , panes vituli,aves currus continebantur,ibique magnificè omne indumentum , pompa , ac ornatus inveniebatur. Guarricus Abbas ſerm. 1 de Reſurrectione , poſt quam dixerat,quod in Chriſto ſunt omnia,ſic ſubdit,*Ut nec Jacob,nec aliquis de domo Jacob ſe excuſaret*

ſaret à via, pater alia munera, miſſa ſunt pauperi ſeni ſumptus, & vehicula, ne quis videlicet, aut paupertatem cauſaret, aut infirmitatem. Caro Chriſti eſt viaticum, ſpiritus vehiculum. Ipſe eſt cibus, ipſe currus Iſraël, & auriga ejus.

QUÆSTIO XIII.

Quare in alio Convivio ſedent ſuper fœnum. hîc verò ſuper terram?

83. Joan 6. *Ratio difficultatis.*

IN alio convivio ſuper fœnum ſedet turba Joan 5. n. 10. *Dixit Jeſus, facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco.* At in præſenti ſuper nudam terram. *Præcipit turbæ diſcumbere ſuper terram.* Cur hîc non providetur turbis herboſus diſcubitus ut in priori loco, quod ex myſterio accidiſſe autumant Patres?

84. Beda, *In novo Teſtamento ſtima ſpes in Chriſto.*

Reſpondet primò Beda in Homiliario in Marc. *Ibi turba*, ait, *ſuper fœnum, hic ſuper terram reficitur. Ibi enim celſitudo Chriſti propter carnales homines carnali ſpe, & deſiderio tegitur; hic autem remota omni cupiditate carnali, convivas novi Teſtamenti ſpei permanentis firmamentum, tanquam ipſius montis ſoliditas, nullo fœno interpoſito, continebat.* In priori miraculo deſignabantur homines carnales, in ſtatu imperfecto veteris legis, ut dixi ſuperiori quæſt. quorum ſpes multis carnalibus figurarum involucris agebatur; & ideò ſuper fœnum reſident. At in hac noſtra refectione novi Teſtamenti ac cœleſtis prandii convivæ ſignificabantur, quos ſtabile permanentis ſpei fundamentum, ac vera Chriſti ſoliditas excipit: non enim in infirmo, ac tenui fæno, ſed in firmo monte, ac rupe nituntur, qui ad Chriſti epulas veniunt: hoc enim convivium celebratum eſt in monte ut ex Chriſoſtomo dixi ſuperiori quæſt.

85. Beda Haymon *In lege Gratiæ omnia pro Chriſto relinquenda.*

Secundò. Idem Beda, Haymon. *In refectione quinque panum*, ait Beda, *turbæ ſuper fœnum viride diſcumbebant, hic autem ſuper terram; quia per ſcripturam legis deſideria carnis comprimere jubemur. In novo autem Teſtamento ipſam quoque terram, ac facultates temporales relinquere præcipimur.* In lege ſolùm mandabatur, carnis voluptates coarctare, & ideò fœnum ipſa, deſignans conculcant homines At in novo Teſtamento non ſolùm carnis deſideria ſed etiam terrenas facultates relinquere jubetur, & ideò noſtri convivæ, non ſolùm fœnum, ſed & terram calcant.

86. Anſelm. *Perfectè terrena relinqunt.*

Tertiò. D. Anſelmus. *præcipitur activis*, ait, *ut fœnum calcent, id eſt deſideria carnis; contemplativis verò terram, id eſt terrenas facultates relinquere, & conſultare præcipitur.* In priori miraculo activi deſignantur; in hoc verò ſecundo contemplativi, qui, utpotè perfectiores, omnia terrena bona contemnunt, ac abjiciunt propter Deum, illi ſoli adhærentes. Quartò Hugo. *Præcipitur turbæ*, ait *diſcumbere ſuper terram nudam, quo conſtantia deſignatur in contemptu mundi.* In eo, quòd ſedent humi; contemptus temporalium denotatur: in eo autem, quod non ſuper herbam, ſed ſuper nudam terram reſident, conſtantiam, ac firmitatem in ipſo contemptu declarant.

Hugo.

87. D. Paſchas. *In Chriſti. diſciplina non deliciæ, ſed labores.*

Quintò. D Paſchaſ. lib. 7. in Matth. excitato dubio ſic reſpondet. *Ideo tanquam in ipſius montis Chriſti ſoliditate locati, nullo fœno interpoſito, emolliebantur.* Iſti convivæ, nos Chriſtianos adumbrantes, non recumbunt ſuper molle, tenerum fœnum, ſed ſuper duram & aſperam terram, non enim ſub Chriſti ſchola, delicioſa, ſed acerba, & auſtera vita inculcatur; & qui hac aſpera utitur vita, fructu, ac pane Chriſti fruitur.

Benedicens Iſaac filium ſuum Jacob, ait; *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, det tibi Deus de rore cœli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini.* Gen. 27. n. 26. Cur pater filium benedicens ait, quod odor illius, ſit odor agri? Cur non potiùs odor hortorum? Pro quo ſubjicio id, quod Sponſus de ſe ait: *Eſto flos campi.* Cant. 2. n. 3. Ubi quæſtio agitatur; cur non potius flos hortorum? Inter utrumque florem magnum interjacet diſcrimem: nam hortorum flos delicioſè ſeritur, erumpit, ac creſcit; totum ſibi indulgentem habet hortulanum, qui terram fodit, eamque benignè, ac molliter ſcalpit, blanda irrigatione fœcundat, ipſumque veluti obumbraculo appoſito à temporum inclementia protegit. At agri flos, in inculta, dura, & inarata terra pullulat, nullis blanditiis fovetur, temporum injuriis expoſita, illorum agitationes, ac incommoditates ſuffert. Pro quo ait D. Ambroſ. in apologia 2. de David. *Ego inquit, flos campi: flos enim humilitatis eſt Chriſtus, non luxuriæ, non voluptatum, non laſciviæ, ſed flos ſimplicitatis, flos humilitatis, tanquam lilium in medio ſpinarum, nonne inter aſperitates laborum, contritioneſque animorum boni flos odoris Aſſurgit?* Ecce ut Iſaac daret filio ſuo in benedictionem abundantiam frumenti, & vini Chriſti, ut interpretatur D. Auguſt. ſerm. 44. de Diverſis quid in eo agnovit, & ſentit: non odorem hortorum, in quo delicioſè, & blandè degitur; ſed odorem agri in quo aſperè, & durè multis incommoditatibus peragitur. D Ambroſ. lib. 2. de Jacob, & vita beata c. 1. *Hos igitur fructus redolebat Jacob, qui Deum per pericula ſequebatur, & tutum ſe ejus ubique deductione credebat.*

88. Gen 27. Cant. 2. D. Ambr. *Panis Chriſti nea participatur in deliciis, ſed in laboribus.* D. Auguſt. D. Ambr.

Scribens Petrus ſuis diſcipulis Epiſtol. 1. c. 4. n. 12. *Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis ſit, quaſi novi aliquid vobis contingat, ſed communicantes Chrſti paſſionibus gaudete.* Syriac. ſic habet. *Ne miramini in tentationibus quas habetis, quaſi aliquid novum vobis acciderit.* Exhortatur Apoſtolus Petrus ſuos fideles ad ſufferendos labores ac tentationes, proponens eis, hoc viro Chriſtiano, ac Chriſti aſſeclæ non eſſe rem novam, & alienam, ſed quid eſſe valde proprium, & connaturale, ut in perſecutionibus, ac preſſuris, à tyrannis inflictis exerceatur.

89. 1. Par 4. Syriac. *Preſſuræ, non aliena, ſed connaturales Chriſtianis.*

Tempore ſuæ paſſionis, ad tolerantiam exhortans Chriſtus Dominus ſuos, ait illis: *Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.* Et ſubdit: *Ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum meum.* Luc. 22. n. 29. Syriacus. *Ego promitto vobis regnum, ſicut promiſit mihi Pater.* Maximè expendenda particula *ſicut.* Ac ſi Chriſtus dicat: Ea conditione per labores, ac mortem Crucis, nempe per quam mihi Pater diſpoſuit, ut pervenirem ad regnum, eadem etiam conditione per crucem, & mortem ego diſpono vobis, ut regnum obtineatis, ac proindè vos, qui eſtis mei cohæredes, neceſſe eſt, ut participes faciam meæ crucis, ac mortis, & paſſionis, Beda conferens hæc verba cum illis Pauli: *Propter quod Deus & exaltavit illum*: ſic ait: *Sicut ergo Pater diſpoſuit filio regnum, quem factum obedientem uſque ad mortem, mortem autem crucis exaltavit, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen; ſic & filius idem permanentes ſecum in tentationibus*

90. Luc. 22. Syriac. *Chriſti regnum cum laboribus promittitur, & datur.* Beda.

tionibus æternum ducit ad regnum. Preme verbum *diſpono* quod innuit jus datum per pactum, vel teſtamentum. *Diſpone domui tuæ*, Iſai.31.num 1. quod apud homines nil eſt ſolemnius. Rupertus in cap.5 Apocalypſis ait: *Hoc jus legale apud æleſtem regem, ut ſi ut ipſi diſpoſuit Pater regnum, ita nobis diſponat præmium, permanentibus cum illo in tentationibus ejus.*

Iſai,31. Rupert.

Marc.8.n.8. Et manducaverunt, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt, quod ſuperaverat de fragmentis ſeptem ſportas.

VERSIONES.

Arias. Comederunt, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt redundantia fragmentorum.

Syriacus. Suſtulerunt reliquias fragmen-
Arabicus. torum ſeptem cophynos.

ALTER TEXTUS.

Matth.15.n.37. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt, & quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas.

EXPOSITIO V.

91. MANDUCAVERUNT, *& ſaturati ſunt.* D Matth. *manducaverunt omnes*, De Chriſti donis omnes comedunt; & ſaturantur, nulluſque jejunus remanet. *Et ſuſtulerunt, quod ſuperaverat de fragmentis*: non exprimunt hîc expreſsè Evangeliſtæ, quod Chriſtus Diſcipulis præceperit colligere fragmenta, ut in alio convivio, Joan 6.n.12.eſt mandatum Tamen quod hic ſimiliter fuerit juſſum, communiter tenent Patres, ac Expoſitores, & eſto non fuiſſet hoc à Domino hîc imperatum: Diſcipuli tamen valdè obedientes ex uno præcepto ſibi dato idem in ſimili facto exequuntur. Colligunt autem fragmenta; tum in memoriam miraculi, tum ut nihil de donis Dei deperiret, tum ut etiam inſtrueremur, quod in cibis temperantiam teneamus, ut ita etiam comedamus, ut aliis ad comedendum ſuperſit. *Septem ſportas.* D. Matthæus habet, *plenas.* Sporta eſt quoddam vas æquale, vel capacius cophino, de quo q.15. in initio: fuerunt autem ſportæ ſeptem habita proportione ad numerum ſeptem panum.

Joan.6. *Obediens ex uno mandato colligit aliud.*

QUÆSTIO XIV.

Quare Panis fuerit in tanta abundantia ut ſupereſſent ſeptem ſportæ, nec plures, nec pauciores?

92. Ant.Ulyſſ. Haymon

SPorta, ut inquiunt Sanctus Antonius Ulyſſiponenſis Domin. 6. poſt Trinitatem, & Haymon, eſt veluti quoddam vas textum ex juncis, & foliis palmarum, & per eas Electi deſignantur. Juncus enim naſcitur ſupra fontem; ſic Electus ſuam radicem, id eſt intentionem habet defixam in vero fonte Chriſto Jeſu, ne ab humore æternitatis ſeparatus areſcat. Palma verò ornat victrices manus; ſic Electi vitiorum victores in præſenti ſæculo immarceſcibilem coronam percipiunt: Septem ſportæ, inquiunt D.Hieronymus & Beda, quòd denotant ſeptem candelabra vel ſeptem Eccleſias. In præſenti excitamur in quæſtionem: Cur in hoc convivio diſpoſuerit ſeptem Dominus, ut ſupereſſent ſeptem ſportæ de fragmentis, cùm in alio duodecim cophini fuerint repleti?

Quid ſportæ & quid ſignificet. Hieron. Beda.

Reſpondet primò D. Chryſoſtom. hom. 54. in Matth. quod ſic Chriſtus Dominus ordinaverit, *reliquiarum æqualitas miracula confunderet, & oblivionem obduceret? hoc diſcrimine, ac differentia utriuſque ſigni memoriam voluit confirmare; propterea tunc quidem Diſcipulorum numero corbium numerum nunc verò panibus ſportas exæquavit.* Vult Dominus, ut ſuorum beneficiorum in nobis indelebilis ſit memoria, & ita iter utrumque miraculum voluit hoc eſſe diſcrimen, ut in primo ſuperfuerint duodecim cophini correſpondentes duodenario numero Apoſtolorum? in hoc verò ſeptem ſportæ numero proportionatæ ſeptem panibus. In utroque ergo ſigno ſimul oſtendit ſuam potentiam, & ſcientiam: potentiam, dum de tam parvo cibo tantam turbam pavit: & ſaturavit, ſcientiam etiam oſtendit, quia quamvis tanta hominum comederit multitudo, non eſt turbatus numerus; ſed quantitas fragmentorum determinatè tanta ſuperfuit, quantum ipſe cum myſterio ſupereſſe volebat. At potentes ſæculi ſic oſtentant potentiam ſuam, ut omnem rationem, omnémque juris prudentiam confundant, atque perturbent; Sic Nabuchodonoſor fecit ſtatuam magnam auream, quam ab omnibus præcepit adorari, cùm eſſet enim miſer homo; tanquam Deus venerari volebat. Daniel. 3.n.5.

93. D. Chryſ. *Memoria divinorum beneficiorum ſit in nobis* *Deus in ſuis operibus oſtendit potentiam & ſcientiam.* Daniel. 10.

94. Voluit autem Chriſtus Dominus quod in hoc miraculo tanta eſſet abundantia panis; tum quia Dei dona ingentia; tum quia aderat Deus; ex cujus præſentia ingens in nos defluit ubertas: D. Baſilius Seleucus, *Aderat enim*, ait, *qui terræ latera ad fructificandum excitat; aderat, qui cœlum nubibus circumveſtit; aderat qui artis induſtriam mortalibus eſt elargitus; aderat, qui portat omnia verbo virtutis ſuæ; aderat in ea, quam geſtaverat carnem, fidem præſentiæ faciens.*

Ex præſentia Dei multa bona. Baſil.Seleuc.

95. Tandem ut videatur, quanta Deus perſolvit pro parvis, quæ pro eodamus Septem panes præſtiterunt homines; pro quibus tot millia Chriſtus ſaturavit, & tanta abundantia, ut ſeptem ſportæ plenæ ſupereſſent Ecce quanta Deus pro noſtro confert Peracto diluvio, ait Deus Noë; *Terror veſter, ac timor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, cum univerſis, quæ moventur ſuper terram; omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt, omne quod movetur, & vivit erit vobis in cibum*, Gen. 9. n. 20. Perlege exordium creationis mundi; & quamvis Adamo in ſtatu Innocentiæ fuerit datus amplior dominatus ſuper omnia animantia, non tamen hac præeminentia, ut ei diceretur, *Omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum* Cur ergo Noë tam latum imperium ei confertur ſuper omnia animantia terreſtria, & volatilia, ac aquatilia, eique dicitur, *omnes manui veſtræ traditi ſunt, omne, quod vivit, erit vobis in cibum* Immediatè antea cap. 8. n. 20. Noë erexit altare Domino, & tollens

Deus pro parvis, quæ ei damus, multa perſolvit. Gen 12.

tollens de pecoribus, & volucribus mundi obtulit holocauſtum, quod ſacrificium non legimus ab Adamo factum. Ecce cur Noe omnia animantia in cibum conceduntur. Qui enim animalia pauca Deo in ſacrificium præſtitit, multo adducto fœnore omnia in cibum recipit.

QUÆSTIO XV.

Quare in alio convivio ſuperfuerunt duodecim cophyni; hic verò ſeptem ſportæ?

D. Chryſoſt. D. Tuom. Burgens. Actor 9.

Sporta major cophyno.

96. Reſpondetur primo. Ut probabile exiſtimat D. Chryſoſtomus hom. 54. Divus. 54. Divus Thomas, ſportam vas eſſe majus cophyno. Imo Lucas Burgenſis arbitratur, unam ſportam eſſe capaciorem, duplum fortè, aut ampliùs continentem, quàm cophynum: Nam Actor. 9. n. 25. Paulus in ſporta ſubmiſſus dicitur; & tam græcè, quàm Syriacè, latinè eadem vox legitur citato Actorum loco, ac hic. Ergo, cùm ſporta eſſet capax, ut unum hominem reciperet, ex hac conjectura infertur, quid majus eſſet cophyno, ac proindè plures fragmentorum reliquias ſuperfuiſſe in hoc convivio, quàm in alio.

D. Ambr.

97. Secundo, Eſto ſporta, & cophynus ſint æqualia vaſa, Reſpondet D. Ambroſius in cap. 9. Luc. l. 6. Cur, ait, *quinque millibus hominum plus redundat, quatuor millibus minus? Quia quatuor millia iſta triduo cum Chriſto fuerunt, & ideò ampliorem cœleſtis pabuli alimoniam receperunt.* In alio convivio adfuerunt homines cum Chriſto per unum diem, ut ſæpè dixi, & patet ex Matth. 14. num. 15. Marc. 6. num. 35. Luc. 9. num. 12. At in præſenti per triduum inediam, ac jejunium ſuſtinentes Domino aſſiſtebant. Et qui per tres integros dies, omnis terreſtris cibi immemores Dominum ſequuntur, ac cum ipſo perſeverant, ampliorem divini pabuli alimoniam, ac gratiam participant. Quod ut denotaretur, hi, qui cum Chriſto triduum conſumunt, ejus de cœleſti pane recipiunt, & comedunt.

Matth. 14. Marcus. 7. Luc. 9.

Quo major ad Euchariſtiam diſpoſitio, eò major de illius fructu participatio.

98. Tertio. Fuerunt in primo miraculo duodecim cophyni fragmentorum propter duodecim Apoſtolos, in quibus exprimebantur duodecim tribus. In hoc vero convivio ſeptem ſportæ propter ſeptem panes, in quibus denotabantur ſeptem dona Spiritus ſancti, ut latè dixi quæſt. 12. in qua etiam quæſt. explicavi, quod in primo convivio de quinque panibus hordeaceis ſignificata fuit Lex vetus; in hoc vero de ſeptem panibus Lex Gratiæ. In primo convivio, cùm Lex Vetus eſſet materialis, ac carnalis, ſuperfuerunt cophyni in ordine ad homines in præſenti autem convivio, ubi Lex Gratiæ ſignificabatur, quæ tota ordinata eſt ad ſpiritualia, replentur ſeptem ſportæ de panibus, propter ſeptem dona ſupernaturalia Spiritus ſancti; ut ſic nos, ad illa tantum eſſe intentos, inſtrueremur, de illiſque tantum agendum Divus Thomas in Matth. *In primo miraculo*, ait, *tot reliquiæ, quot Apoſtoli. Hic autem ſecundum numerũ panum, in quo ſignificatur, quod ſpirituales homines refici debent ſeptiformi gratia Dei*, 1. Corinth 2. n. 14. *Animalis enim homo non percipit ea, quæ Dei ſunt.* Idem Angelicus Doctor ait, quod in primo miraculo fuerunt quinque millia, quia vacabant quinque ſenſibus, hic autem quatuor millia propter quatuor virtutes Cardinales. Quartò. In alio convivio quinque millibus, in hoc verò quatuor millibus cibaria dantur; & pauciora ſuperſunt fragmenta, cum tamen plures eſſent panes, quanto enim pluribus dona dantur, tanto magis creſcunt, ſuppetunt, & habentur.

Lex Gratiæ tota intenta ad ſpiritualia.

D. Thom. 1. Cor 10 D. Thom.

99. Quintò In primo miraculo ex quinque panibus quinque millia hominum comedunt, duodecimque fragmentorum cophyni ſupererant; in præſenti verò ex ſeptem panibus quatuor millia veſcuntur, & ſeptem ſportæ colliguntur: imò & in primo voluntas accipientis modum ponebat: *Quantum valebat*, in ſecundo verò arbitrium dantis. Cur in primo tanta major affluentia, ac ubertas, quàm in ſecundo? In primo miraculo, *Accepit ergo Jeſus panes, & cùm gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: ſimiliter & ex piſcibus, quantum volebant*, Joan. 6. num. 11. Facio vim in his verbis Joannis; nam Evangeliſtæ habent modum ſcribendi ex myſtica, & vera ratione, ut ait D. Paſchaſ. l. 6. in Matth. cap. 10. ad illa verba: *Neque virgam.* At in præſenti Diſcipuli miniſtrabant; *Accipiens Ieſus ſeptem panes, gratias agens, fregit, & dabat Diſcipulis ſuis, ut apponerent, & appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos, & ipſos benedixit, & juſſit apponi.* Ecce tantæ majoris in uno, quàm in alio affluentiæ jam evidens eſt ratio Manus Jeſu, qui eſt dives in omnibus, panem in primo largiebantur miraculo, *Accepit Jeſus panes, & diſtribuit diſcumbentibus;* & in manibus Jeſu maximè multiplicantur panes. At in altero miniſtrabant Diſcipuli, *Et dabat Diſcipulis ſuis, ut apponerent & appoſuerunt turbæ.* Etſi Diſcipuli fideliſſimi miniſtri, integerrimæ puritatis, ut nihil rapinis darent, ſed omne, quod accipiebant apponerent; tamen ut aliqualiter homines intelligerent, quales eſſent miniſtrorum manus, etiam puræ, & rectæ conſcientiæ; & quòd ex ipſa miniſtrorum conditione dona marceſcunt, ac minuuntur; inde ibi ex pluribus panibus pauciores comedunt, & minora ſuperſunt, præcipuè cùm inter eos unus adeſſet Judas, bonorum avidiſſimus, nullus enim eſt tam ſanctorum miniſtrorum cœtus, qui in ſocietate ſecum Iudam unum non habeat. In manibus autem Domini multò magis panes augentur. Divus Baſilius Seleucus Orat 33. *O quas tunc*, ait, *res videre fuit! Panes pariebant panes, & menſæ alimento extemporario differtæ erant panes abſque ruſticano ſudore parti, non de ſpicis erumpebant, ſed de Domini manu effloreſcebant.* E manibus Jeſu, qui dives eſt in omnibus, è panibus pullulant panes, & in tantum creſcunt, ut ex paucioribus plures veſcantur, majoraque fragmenta colligantur. At ubi intervenit miniſtrorum negotium, qui etiam forte ex triduo fame laborabant, ut quodammodo miniſtrorum conditio ab hominibus agnoſcatur, ac deprehendatur, in eorum manibus dona coarctantur, & in tam amplum augmentnm non excreſcunt.

Joan. 6. Paſchaſ.

Manibus Domini creſcunt res, at miniſtrorum minuuntur.

Baſil. Seleuc.

100. Cùm Patens meus Elias degit apud torrentem Carith, *Corvi deferebant ei panem, & carnes mane; ſimiliter panem, & carnes veſperi*, 3. Reg. 17. n. 6. At cùm iterum ipſe eſſet ſub Iunipero dormiens; *Angelus Domini tetigit eũ, dixitque illi: Surge, & comede, grandis enim tibi reſtat via. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus*, 3. Reg. 16. n. 7. Cur apud Carith ita fameſcit

3. Reg 17. 3. Reg. 16.

Elias

Elias, ut neceſſè ſit, quod bis in die ei miniſtrentur panes, & carnes; at ſub Junipero una brevis refectiuncula pro quadraginta diebus ſufficit. Auguſt. Cur panis ſub Junipero tantam præbet alimoniam, qua panis Carith caret? D. Auguſtinus lib. de mirabilibus ſacræ Scripturæ. *Panis iſte*, ait ſcilicet datus ab Angelo, *erat confectus manibus Angelorum & ob hoc habebat virtutem reficiendi per multos dies ſemel ſumptus*: In Carith. miniſtrabant corvi, ſub Junipero Angeli, Corvi ciborum avidiſſimi, ac fame vexabantur; Angeli vero ſatiati, valdè Dei donis divites. Et cum miniſtri fameſcunt, licèt multa præbeant, ab eorum manibus penuriam, ac famem dona ebibunt; & ita extenuantur, ut nec multum ſatient, nec abundent. At verò miniſter eſt ſatiatus, veluti ab ejus manibus dona, quantumvis videantur parva, ſatietatem, ac quandam vim hauriunt, ut multum ſatisfaciant & repleant.

Satiato miniſtro creſcunt dona, famelico minuuntur.

101 Quærens Saül aſinas patris ſui, cùm eas non inveniſſet, dixit ei puer ejus ſocius, ut tenderent ad Prophetam. qui propè aderat: ut ſuper illud negotium aliquid eis indicaret, qui reſpondit Saül, ſe non habere aliquid, quod ferret ad virum Dei, *Nam panis defecit in ſitarciis noſtris*, hoc eſt in pera Cui famulus: *Rurſum puer reſpondit Saüli, ait, Ecce inventa eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti*. 1 Reg. 9. 8. Quarta pars ſtateris, ut vult Villalpandus tom. 2. lib. 2. de ponderibus, & menſuris, diſp. 2 cap. 9. una dragma, hoc eſt unum regale Hiſpanicum, vel dimidium, ut alii volunt. Cis pater Saulis habebat familiam valdè amplam, ut vult Abulenſis, & licèt filius multa in pera non detulerit ob laborem itineris; tamen pro viatico valdè ſufficientem pecuniam aſportavit, quomodo ergo tam parum eſt intentum? Perpende rem. Non dixit puer, inventa eſt quarta pars ſtateris in in medio marſupio, vel crumena, ſed in manu mea. Ubi ex tantis tam paucum, ac exile erat inveniendum; niſi in manu unius miniſtri, & quæ multum propenſa eſt, ut rem extenuet, atque hæc ut in ipſa marceſcat.

1 Reg. 9: Villalpand, Abulenſ,

In manu miniſtri minuuntur dona.

Marc. 8. *n.* 9. Erant autem, qui manducaverunt, quaſi quatuor millia; & dimiſit eos.

Num. 10. Et ſtatim aſcendens navim, cum Diſcipulis ſuis venit in partes Dalmanuthâ.

VERSIONES.

Syriacus. Erant autem homines qui comederunt, circiter quatuor millia.

Græcus. Erant comedentes quatuor mille viri

Arias. Quatuor millia.

ALTER TEXTUS.

Matth. 15. *n.* 38. Erant autem, qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos, & mulieres.

Num. 39. Et dimiſſa turba aſcendit in naviculam, & venit in fines Magedan.

EXPOSITIO VII.

SCRIBIT Evangeliſta numerum eorum, qui manducaverunt, *quaſi*, ſeu ut habet Syriacus, *Circiter*, & ſunt *quatuor millia* propter quatuor Evangelia, vel quatuor virtutes Cardinales, ſæpè dixi: vide ſuprà q. 12. ubi explicavi, quod in hoc convivio ſignificatur Lex Gratiæ; in alio verò de quinque panibus Lex Vetus. Et ideò in hoc convivio in minori ſunt numero quatuor milia, ſemper perfectiores pauciores exiſtunt. Scribit Divus Matthæus, *extra parvulos, & mulieres*, qui etiam comederunt, & ſaturati ſunt. Parvuli, & mulieres non numerantur, ait Euſebius Gallicanus homil. in Dom. 7 poſt Pentecoſten, *Quia in Dei populo computari digni non ſunt, qui vel parvulos in ſtultitia & fatuitate, vel mulieres in mollitie, & debilitate imitantur*. Peracto autem miraculo homines non ſunt conati, Chriſtum regem acclamare, ſicut in alia ſaturitate, quia Dominus ex ſua eximia humilitate omnem ad occaſionem ſubtraxit anam, ut inquiunt Theophylactus, & Abulenſis in c. 15 Matth. q. 111. poſtquam Dominus operatus eſt miraculum panum: ſtatim in alium ſeceſſit locum, ne propter hoc caperent eum turbæ, & facerent regem. 102

Syriac: *Juſti, ac perfecti pauci exiſtunt.* Gallican. TheoPh, Abulen.

Et ſtatim aſcendens navim. Euthymius in c. 15. Matth. ait, non abiit pedeſtri itinere, ne ſequentes glorificarent eum turbæ. *In partes*, ſeu, *in fines*, ut habet D. Matthæus, *Dalmanutha*, ſive *Magedan*, ut ſcribit Matthæus, unus enim & idem locus erat binomius, ut ait D. Auguſtinus lib. 2. de conſen. Evangeliſt. c. 51 & ideò aliqui codices in Marco pro *Dalmanutha* legunt Magedan. Sive, ut alii contendunt, hæc erant duo loca ſeu duo oppida, & vicica; Chriſtus in utriuſque fines venit. 103

Authym, D, Auguſt.

CAPUT V.

Petri Confeſſio.

Matth. 16. Venit autem JESUS in partes Cæſareæ Philippi, & interrogabat Diſcipulos ſuos dicens: Quem dicunt homines eſſe filium hominis.

VERSIONES.

Syriacus. Quum autem veniſſet JESUS in regionem Cæſareæ Philippi, interrogavit Diſcipulos ſuos inquiens: Quid dicunt de me homines, me eſſe filiũ hominis?

Græcus. In oppida circunvicina Ceſareæ.

Vatablus. Quem me dicunt homines
Arias. eſſe filium hominis?

ALTER TEXTUS.

Marc.7.n.27. Egreſſus Jesus,& Diſcipuli ejus in caſtella Cæſareæ Philippi: & in via interrogabat Diſcipulos ſuos dicens eis: Quem me dicunt eſſe homines.

Lucæ 9.n.18. Et factum eſt, cùm ſolus eſſet orans: erant cum illo & Diſcipuli: & interrogavit illos dicens: Quem me dicunt eſſe turbæ?

EXPOSITIO I.

1. *Connexi textus.* CUM eſſet Jesus Magedan, ut dixi in fine ſuperioris Capitis, acceſſerunt Phariſæi,& Saducæi, ut narrat D. Matthæus c 16. in principio tentantes eum, & ſignum de cœlo poſtulantes. Quos Dominus reprehendit, illos appellans generationem malam, & adulteram, quibus non eſt dandum aliud ſignum, niſi ſignum Jonæ Prophetæ, Similem huic hiſtoriam explicavi jam tom.3.c.24. ideò hîc ab illa ſuperſedeo. Deinde Jesus transfretavit mare Galilææ, & tunc

2. Marc. *Venit* Jesus *in partes*; nempè in fines, ac loca circunvicina, ut habet Græcus, ſicque D. Marcus ſcribit. *in caſtella*, id eſt oppida aliqua *Cæſareæ Philippi*, urbis Cæſareæ, ſic dictæ in honorem Tiberii Cæſaris à Philippo Tetrarcha maximè amplificata, de quo q. ſequenti in principio. *Interrogabat Diſcipulos ſuos*, non ignorans, ſed ut maximè ſolidarentur in fide. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* non de primatibus Judæorum, adverſariis, ac calumniatoribus quærit, quid ſentirent; ſed de ſimplici multitudine, quid diceret,
Theoph. ut ait Theophylactus, ſicque D. Lucas ſcribit;
Luc. *Quem dicunt Turbæ?*

3. *Concordia Evangeliſtarum.* Textus ſacrorum Evangeliſtarum ſic explicandus eſt. D. Lucas ait; *factum eſt. cùm ſolum eſſet orans, erant cum illo & Diſcipuli*: quod Euthymius
Euthym. in Matth. ſic enucleat, quòd Dominus ſegregatus
Auguſt. à Diſcipulis ſuis ſimul in via ambulabat, & ora-
Beda. bat. Divus Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. cap.53.& Beda inquiunt, quod in via ſeparatus à Diſcipulis ſuis oraverit; & tunc poſtea cùm eſſet cum Diſcipulis ſuis, ut ſcribit ipſe D. Lucas, eos interrogaverit, degens in via per caſtella Cæſareæ, ut refert D. Marcus. Legendum
Græcus. eſt etiam, ut habet noſtra vulgata, *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Multa Græca exemplaria habent, *Quem me dicunt homines eſſe filium hominis?* Illud enim *me* quod veluti ſubintelligitur, exprimunt, ut ſit ſenſus. Quem me dicunt eſſe, qui ex humilitate ſoleo, *me filium hominis*
Cornel. nuncupare. Sicque D. Lucas ſcribit, *Quem me eſſe*
Syriac. *turbæ* Minuſque recta mihi cum Cornelio à Lapide videtur lectio Syriaca, *Quid dicunt de me homines, me eſſe filium hominis*: Hæc enim lectio tantum intendit, ut Chriſtus roget,& ſimul de ſe aſſerat, eſſe filium hominis At in præſenti Domini intentio eſt, ut ſic ſe dicat filium hominis, ut ulterius quærat, quid de ipſo ſentiant homines,

QUÆSTIO I.

Quare non alio loco, ſed cùm Chriſtus eſſet apud Cæſaream cum ſuis Diſcipulis, ſic eos quærit?

DUas extitiſſe Cæſareas, valdè notum eſt 4.
apud omnes: unam perantiquam, quæ antea *Duplex Cæſarea.* Turris Stratonis nuncupatur, ad litus maris Mediterranei inter Duram, & Ioppen ſitam Hanc autem Herodes Rex magnis ædificiis amplificavit, & ad Auguſti Cæſaris gratiam promerendam, Cæſaream eam appellavit, ut refert Ioſephus l. 1. de Joseph. bello Iudaïco c.16.& lib.15.c.13. Hæc autem ob ſuam antiquitatem, ac nobilitatem ſimpliciter Cæſarea dicta eſt, de eaque ſæpè fit mentio in Actis Apoſtolorum.

Altera extitit Cæſarea, recentior in Phœnicia, ad radicem Libani montis, unde Jordanis 5. Cæs. Phil. fluvius erumpebat; olimque, cùm eſſet occupata à tribu *Dan*, ab illius parente nomen ſortita eſt, ut *Dan* diceretur. Joſuè 17. n. 49 Judic.18. Jos.19. Judic.18. n.29 A Gentibus autem, quibus notior erat *Pan* Deus Paſtorum, quàm Dan tribu Hebræa, *Paneas* dicta eſt. Hanc autem civitatem Philippus Herodis Aſcalonitæ filius, Ituriæ, & Thraconitidis Tetrarcha, maximè adauxit, metropolimque imitatus ad captandam gratiam Tiberii Cæſaris; Cæſaream nuncupavit, & ad diſtinctionem alterius à ſuo amplificatore Cæſarea Philippi eſt dicta. Hæc autem civitas ad ſeptentrionalem partem erat in ultimis finibus, & terminis Iudææ, ſicut Berſabee ex parte Auſtrali, unde pro terminis totius regni Iſraël frequenter dicitur in Scriptura, *A Dan, uſque Berſabee*, 1. Reg.3. n 20. 4.Reg.3. Hæc autem civitas poſtea ab Herode Agrippa, Neronis gratiam captante, dicta eſt *Neronia*, ſive *Neronias*, tum à Turcis obtenta *Belima* appellatur.

Ad quæſtionem principalem: Cur in tali loco 6.
fit hæc interrogatio? Reſpondent primò D. Chryſoſt. Theoph.
Chryſoſtomus homil. 55. in Matth & Theophylactus, qui ait: *Non in illa*, ſcilicet Cæſarea Herodis, *ſed in hac*, ſcilicet *Philippi illos interrogat: procul enim à Judæis adduci Diſcipulos, ut nullum timentes liberè, ac fidenter dicant* Euthymius. *Procul à Iu-* Euthym. *dæis abductos*, ait, *Diſcipulos interrogavit, ut ſine timore reſponderent, ac ad id quod interrogabant.* Similiter Beda,& Thomas, Carthuſianus, & alii Beda. Thom. Procul à Jeroſolymis, ac à malignitate Iudæo- Carthus. rum, qui maximè Dominum averſabantur; ac in eorum confinibus, ubi multi Gentiles verſabantur *Interrogata & reſponſa dentur liberè & ſine timore.* Chriſti Diſcipulos de ſua perſona interrogat, ut ipſi liberè, ac confidenter, quid ſentiant, dicant, ac proſternentur: maximè enim laborandum, ut interrogata, ac reſponſa liberè, ac ſine timore proferantur, ut ſic quilibet apertè, quid ſentiat aſtruat? O quàm diverſo, ac maligno conſilio Phariſæi, ut caperent Iesum in ſermone, *mittunt ei Diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Dic nobis, quid tibi videtur, licèt cenſum dare Cæſari?* Matth. 22. n. 16. Herodiani, ut teſtantur Matth.22. ibi Origenes, D. Hieronymus, D. Paſchaſius Origen. lib. 10. illi erant, qui Cæſaris tributa colligebant, ſibi perſuadentes, quod coram ipſis Herodianis Chriſtus Dominus diſertè non aſtrueret Hieron. Paſchal. ſuam ſententiam, ac liberè ſolutionem tributi

ti denegaret; ſed Domini ſapientia eorum iniquitas diſſipata eſt, ut ſuo loco dicam.

7. Abulens: Salmeir. Contra hanc Patrum ſententiam ſtant Abulenſis quæſt. 36. in cap. 16. Matth. & Salmeiron tom 4. lib. 4. tract. 1. Quia hæc confeſſio facta eſt inter Chriſtum, ac ejus Diſcipulos veluti in ſecreto, & non coram Judæis; & ita ubique fieri poterat ſine periculo; ac proinde ad hoc non neceſſe fuit, abducere Diſcipulos ad fines Judææ. At hoc non enervat Patrum ſententiam, nam magnorum præſentia, etiam in his, quæ ſecreto fiunt, ſæpè multum timorem incurrit. Deinde etiam quæ ſecreto dicuntur ſi Principum voluntati adverſantur, maximè timendum, quod ad eorum volitent aures, ab ipſiſque omnia capiantur, ac principiantur ut ſæpe fit, & ideò ad hunc timorem removendum, ad hanc interrogationem faciendam cum ſuis Diſcipulis venit JESUS ad Judææ fines. Vide quæ dixi ſuprà cap. 3. q. 11. n. 91 92. 93.

Quo ſecreto dicuntur, ſæpè ad magnorum aures deveniunt.

8. Secundò ad quæſtionem. Cùm hæc Cæſarea Philippi eſſet in confinibus, ac terminis Judææ, multi vicini Gentiles, præcipuè Phœnices, ad illam confluebant, ut in limitibus regionum ſolet fieri; ideò ad hanc confeſſionem exhibendam Chriſtus cum ſuis Diſcipulis ſe contulit, ut Gentiles pariter, ac Judæos doceret, omnibuſque veræ confeſſionis formam præberet. Tertiò. Hæc Cæſarea Philippi, olim Dan nuncupata, ſedes, ac domicilium idololatriæ extiterat, ut patet Iudic. 18. n. 29 & 30. Chriſtus ergo qui omnes ſuo adventu voluit condecorare, ac hac labe eam diſpoſuit purificare; imò & Dei cultricem, ac Chriſtianorum Gentium exordium & matricem efficere. De quo poſſumus dicere id, quod D. Leo de Roma in ſolemnitate S. Petri ſerm. 1. celebrat. *Quæ eras magiſtra erroris, facta es diſcipula veritatis.*

Chriſtus Judæos ac Gentes docet.

Iudic. 18. *Abjecta decorantur in Chriſto.* D. Leo.

9. Euſeb. Quartò Hujus urbis Cæſareæ; ut teſtatur Euſebius Cæſarienſis lib. 5. c. 20. extitit civis Hæmorrhoiſſa quæ à ſanguinis fluxu liberata eſt, cujus magna fides maximè enituit, de illaque dat Chriſtus ingens teſtimonium: *Fides tua te ſalvam fecit, vade in pace.* Matth. 6. n. 22 Marc. 5. n. 34. Hæc ergo præclara mulieris fides ſuæ civitati promeruit, ut nobiliſſima Petri confeſſione, qua Chriſtum verum Filium Dei confeſſus eſt, condecoraretur, ac ſublimaretur, ſemper enim meritum boni civis multum ſplendoris, ac honoris ſuæ patriæ contulit, ac comparavit.

Matth 9. Marc 6. *Ex meritis unius civis tota civitas honoratur.*

10. Joſeph Quinto. In hac civitate pro illius magnitudine amplificanda, ut teſtatur Ioſephus, conſtitutum fuit à Philippo, ut tributa colligerentur, quæ Cæſari perſolvebantur. Hanc ergo urbem elegit Dominus, ut in ea Petro poteſtas aperiendi cœlos conferatur, ut omnibus nota, ac manifeſta ſit differentia, quæ inter terrenos, ac cœleſtes miniſtros interjacet; nam terreni conſtituuntur ut à populo accipiant, & auferant, at vero cœleſtes, ut abſque aliquo lucri, ac emolumenti intuitu ſpiritualia dona vitæ, & ſaluti, communicent, & conferant.

Terreni miniſtri inventi, ut recipiant.

11. Gen. 49. Benedicens Iacob filium ſuum Dan, ait illi, *Dan judicabit populum ſuum, fiat Dan coluber in via ceraſtes in ſemita, mordens ungulas equæ, ut cadat aſcenſor ejus retro. Salutare tuum expectabo, Domine* Geneſis 49. n 17. Quid eſt quod Dan dicatur judex, ac coluber in via; & ſtatim Patriarcha declinet verbis ad ſalutare Dei, ſcilicet Chriſtum Dominum expectandum? Quid ſibi vult hæc cum colubro in via? Coluber in via vult abſumere, ac devorare, ſic & qui judicis munus obtinet, cuncta affectat comedere, & deglutire, veluti famelicus helluo, & tanquam ceraſtes in ſemita omnibus tetendit inſidias, ut mordeat, & comedat. Procopius *Dan gubernabit, erit ut ſerpens viam obſidens, & morſus infigens ungulæ equin, id eſt graves, & laborioſos dans morſus,* Tamen ut ab his malis liberemur, ut Patriarcha, *Expectabo Salutare tuum, Domine*, à quo erit ſalus, & vita abſque ulla moleſtia, aut vexatione in nos diffuſa.

Judex temporalis omnia devorat, & deglutit.

Procop.

Idem Iacob filium Ioſeph benedicens, ait illi, *Unde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël, Deus Patris tui erit adjutor tuus,* Geneſ. 49 n 24. Ioſeph è carcere eductus totam Ægyptum ſimiliter ac familiã patris ſui per ſeptennium cibavit, ac alimentavit, ut advertunt Commentarores Lyranus, Carthuſianus, Abulenſis, Cornelius, & alii. Cur ergo Iacob filium tantum paſtorem Iſraël decantat, ut exponit Cajetanus; *Ex divina operatione conſtitutus eſt Joſeph lapis Iſrael paſcendo.* Ex divina etiam operatione extitit totius Ægypti proviſor. Cur ergo hoc munus in illo prætermittitur, & ſolum illud Iſraëlis prædicatur, *Inde paſtor egreſſus lapis Iſrael.* Perpende rem Ioſeph magna differentia præbuit alimenta Ægypto ac Iſraëli; Ægypto ſic miniſtravit, ut omnia illius bona expoliaret, cunctaque ſub regis poteſtate redigeret; at vero Iſraeli ſic præbuit, ut illius bona non minueret; nec aliquid ab eo acciperet. Cùm ergo paſtor ex divina operatione conſtitutus decantatur, non Ægypti, ſed Iſraelis lapis prædicatur; nam in Ægypto habuit ſe veluti terrenum miniſtrum; ſic enim illi alimenta præbebat, ut ſimul & illius acciperet bona; & Iſrael veluti cœleſtis paſtor ſic panem exhibebat, ut minimè ab eo aliquid exigeret, vel reciperet. 11.

Gen. 49. Lyran. Carthus. Abulenſ. Cornel. Caiet.

Terrenus miniſter omnia ex ſuo emolumento operatur, non ſit Dei miniſter.

Cùm Naaman maxime lepra premeretur, veniens in terram Iſrael multa talenta auri, & argenti, ac pretioſas veſtes ſecum tulit, ut illa Eliſæo offerens, ab eo ſanitatem impetraret. Quod cùm præcognoviſſet Eliſæus, miſit ad eum per ſervum dicens *Vade, & lavare ſepties in Jordane,* 4. Reg. 5. n. 10. Quomodo Naaman, cùm valdè magnam ſanctitatis Eliſæi notitiam habuiſſet, & quod ipſe rerum contemptor eſſet eximius, ad illum fert munera? Et quomodo Eliſæus ſic erga virum ſe habet, ut nec eum ad ſuam præſentiam admittat. S Nilus in Aſcetico. *Venit quidem*, ait, *ad Eliſæum dux Naaman Syrus, multaque munera ſecum attulit. Quid igitur? Propheta num illi proceſſit obviam? ſtatimne illi occurrit? an per puerum cauſam, per quam venerat, aperuit: nec ad præſentiam ſuam illum admiſit: ne muneribus, quæ attulerat, eum curaſſe videretur.* Naaman pro obtinenda ſanitate fert munera, quæ omnia, etiam quoad præſentiam ſuam contemnit Eliſæus. Naaman ut potè regius, ac temporalis miniſter, nil concedere, ac donare ſolebat, niſi priùs munera acciperet; ex ſuóque ſolito more de Propheta conjecturavit Naaman. At Eliſæus, tanquam divinus miniſter, non ſolùm ipſa aurea dona contemnit, ſed etiam omnem illorum non admittit intuitum, ut abſque ullo humano reſpectu eximium ſalutis donum ab ipſo largiri, omnibus perſpicuum fiat. *Nec ad præſentiam quidem ſuam illum admiſit, ne muneribus, quæ attulerat, eum curaſſe videretur.* Vel noluit Eliſæus illa videre, ut cunctis daret præclarum documentum, quod integer miniſter divitiarum intuitum fugiat; nam earum aſpectus aliquando 12.

4. Reg. 5. S. Nil.

Aulici ex lucro cuncta faciunt.

Divitiarum intuitus ſubvertit.

quando animi ſubordinatio eſt, & ſæpè ad opus allicit, quod minimè eſſet edendum.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus, cùm omnia ſciret, Diſcipulos hîc interrogat?

14. *Ut veritas imprimatur falſitas excludatur.*

INterrogat Chriſtus, cùm omnia perſpecta habeat, nihilque eum lateat; ut Apoſtolis præbeat occaſionem proferendi ſuam veram confeſſionem, qua multum promereantur, eaque laudata in ipſa confirmentur, détque etiam motivum falſam turbarum opinionem excludendi, ut inde nos in vera, ac recta cognitione inſtruamur: ut
Cyr. Alex. enim veritas animis imprimatur, neceſſe eſt, ut & falſitas excludatur. Secundò, D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 11. *Incarnatus Dominus noſter* JESUS CHRISTUS, ait, *à multis ignorabatur: quod cùm docere vellet, congregatis quærebat ex illis: Quem dicunt eſſe filium hominis? Non inanis gloriæ ſtudio, ſed ut veritatem illos doceret, hæc quæſivit, ut qui cum Unigenito Dei habitarent, tanquam ſimplicem aliquem hominem non contemnerent.* Chriſtus Dominus cum inter homines degeret, homo tantum quidem videbatur: Ne ergo aliquis erret, eum veluti tanquam purum hominem æſtimando, quærit à ſuis Diſcipulis, quænam de eo ferebatur opinio, ut expreſſa Petri confeſſione: *Tu es filius Dei vivi*,: divinitatem ſuæ perſonæ agnoſcentes ipſum debita obſervantia proſequatur; ſolus enim, qui te, tuamque perſonam, ac nobilitatem agnoſcit, te recolit, & veneratur.

Solus, qui te agnoſcit, te veneratur.

15. D Thom. Origenes.

Tertiò, Orig. tract. 1. in Matth. D. Thomas hîc *In multis, ait, inſtruimur, ut ſimus ſolliciti quod de nobis dicatur, ut ſi malum quod corrigamus: ſi bonum, conſervemus, & multiciplicemus.* Maximè attendat homo, quæ opinio de ipſo circumfertur: nam ſi malum dicitur, & eſt verum, illud emendare affectet? ſi autem non eſt verum, auferat aliis occaſionem talia cogitandi: ſi autem eſt bonum, quod de nobis prædicatur, in illo proficere ſtudeamus. Unde monet Eccleſ. c. 4. n. 16. *Curam habe de bono nomine, hoc magis permanebit tibi quam mille theſauri pretioſi, & magni* Syriacus. *reflecte ſuper nomen tuum* Rationem ſubdit: Quia bonum nomen diutius permanet, quàm mille theſauri; nam theſauri pereunt cum vita hominis; nomen autem bonum poſt vitam per multa ſæcula permanet. Quartò Euthymius. *Interrogavit*, ait, *deſponſatorio modo, ut Petrus diceret, quod ſibi revelatum erat.* Theſaurus divinæ ſapientiæ nobis communicatus, non eſt abſcondendus, ſed in publicum proferendus, ut aliis proficiamus. Quintò D. Anſelmus. *Quia*, ait, *mortem ſuam Apoſtolis revelare volebat, prius in fide ſua eos vult confirmare, ne audita infirmitate ſuæ paſſionis titubent.* Diſponebat altitudo divini conſilii, ut Diſcipulis ſuam paſſionem jam manifeſtaret, ut ſubdit Divus Mathæus hoc capite 16. num 12. *Exinde cœpit* JESUS *oſtendere Diſcipulis ſuis: quia oportebat eum ire Jeroſolimam, & multa pati a ſenioribus*, &c. Prius ergo voluit, Diſcipulos ſolidare in confeſſione veræ fidei, in cognitione ſuæ divinitatis, ne poſtea viſa paſſione vacillarent. Antequam quiſquam ad difficilia admittatur, prius magna inſtructione communiendus, ne rerum mole prematur, ac corruat.

De aliorum circa nos opinione curandum. Eccleſ. 4. Syriac. Euthym. *Talentum ſapientiæ non abſcondendum.* D. Anſelm. Matth. 16. *Antequam quis ad difficilia admittatur, corroborandus eſt.*

Sextò. Aderat jam tempus, ut Chriſtus Dominus paſtorem Eccleſiæ ſuæ provideret, ejuſque 16.
principatum ac pontificatum in concurſu, ac veluti oppoſitione meritorum proponere decernit; ideo nunc quærit, quid de ipſo homines dicant. Et iterum: *Vos autem quem me eſſe dicitis?* Ut ille qui cæteris præcelleret, illuſtrioremque ſe exhiberet in veræ fidei confeſſione, in utraque Deitatis Chriſti cognitione, ab ipſo ad Eccleſiæ apicem promoveretur. Ut inde nos inſtrueremur quod ad præbendas Eccleſiaſticas non ex conſanguinitatis, vel amicitiæ nexu ſed ex meritorum decore quilibet ſit admittendus D Leo ſer. 1. in anniverſario Aſſumptionis. *Hujus divini ſacerdotii ſacramentum*, ait, *non per generationum tramitem currit, nec quod caro, & ſanguis creavit, eligitur; ſed ceſſante privilegio, & familiarum ordine prætermiſſo, eos rectores Eccleſia accipit, quos Spiritus ſanctus præparavit.*

Eccleſiaſticæ prebenda meritis conferenda. D. Leo.

Maximè ponderanda eſt differentia, qua Dominus ſe habuit erga Petrum & Joannem, cum 17. Joan. 9.
valdè perexcelſa dona illi committit. Joanni curam ſacratiſſimæ matris commendavit; *Dixit Diſcipulo, Ecce Mater tua.* Joan 19. n. 27. Petro autem clavum ſuæ Eccleſiæ dedit. Munus Joanni conceſſum videbitur multis excellentius: eſt enim ipſa ſacratiſſima Virgo, quæ gratia, donis, ac meritis omnes Sanctos, ac juſtos collectivè ſumptos maximè præcellit. Et tamen dum tantum negotium Joanni imponitur, nulla interrogatio, nullumque examen præmittitur, ut vidimus geſtum cum Petro, tam in præſenti, dum Pontificatus promittitur, quæritur: *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* &c. quàm poſt Reſurrectionē cum oves ei committuntur, ter per examen interrogatur: *Petre amas me?* Joan. 21. n. 15. Ad quid tantum cum Petro tendit examen? Tradebatur ei Eccleſiæ præſulatus: ut inde hauriamus documentum, quod ad Eccleſiaſticam dignitatem nullus aſſumatur, niſi magno examine, magnoque meritorum concurſu præhabito. D Bernardus ſer. 76. in Cantic. de hac triplici interrogatione agens: *Niſi teſtimonium perhibente conſcientia, quod ames me, & valdè perfectèque ames, nequaquam ſuſcipias curam hanc: ne te intromittas de ovibus meis? pro quibus ſanguis meus effuſus eſt.* Electus non ſe intromittat niſi teſtimonium perhibente conſcientia ſua de meritorum ſufficientia; nec quis etiam alium eligat s Chriſti exemplo niſi etiam conſcientia teſtimonium dante., quod qui eligitur ſufficiens, & dignus eſt.

Joan. 21. *Eccleſiaſtica dignitates ex meritis diſtribuenda.* Bernard.

Pendente Domino in cruce poſuit Pilatus titu- 18.
lum ſuper illam: *Erat autem ſcriptum Hebraicè, Græcè & Latinè*, Joan. 19. n. 29. Refert Baronius, in Tituli parte, quæ Romæ extat, inter linguas hunc eſſe ordinem, è parte nempè ſuperiori linguam Hebraïcam primum obtinere locum, ſecundum Græcam, tertium Latinam, ac proindè in Cruce propinquior extabat Chriſto Domino populus Latinus. Remotior vero Hebraïcus. Cur populus Hebraïcus tam ſeparatus, ac diſtans à Chriſto, cum ut ipſe ait, venerit *ad oves, quæ perierunt domus Iſraël?* Matth. 15 n 14. In Cruce erat Dominus, ait Divus Auguſtinus, *ex ſanguine ſuo formans Eccleſiam.* Tempore ergo, quo Eccleſia à Criſto conſtruitur, ac ædificatur, longè ſit populus; qui Eccleſiaſtica munia carnis fœdere confert. Populus autem Gentilicus, qui meritorum ordine illa diſtribuit, in proximo ex divini patris afflatu opponatur:

Joan. 19. Baron. Matth. 15. D Auguſt. *Ab Eccleſiæ exulet conſuetudo promotionis per ſanguinem.*

talem

talem enim diſpoſitionem, ſua Eccleſia præſcribit, ac ordinat divinus Magiſter.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus quærit, quod dicant homines, ſeu turbæ, non verò Principes, & Phariſæi?

19. Abulenſ. ABulenſis. q. 39. exiſtimat Chriſtum Dominum quærere, quid de ipſo omnes homines ſine ulla diſtinctione ſentirent, voluiſſeque, omnes opiniones, quæ de ipſo erant, audire; ideóque in reprehenſione Diſcipuli varias opiniones retulerunt: *alii Joannem Baptiſtam, alii Eliam.* Sunt etiam, qui hîc per homines intelligant Regem Herodem, qui Chriſtum Joannem exiſtimat; de quo q. 8. infrà in tertia reſolutione. Theophylactus verò ait: *Non interrogat*, ſcilicet Dominus *quem me dicunt Phariſæi, ſed homines, de ſimplici multitudine dicens.* Et hoc maximè confirmatur ex textu D. Lucæ, qui refert Dominum dixiſſe, *Quem me dicunt turbæ?* Et hæc ſententia mihi eſt vera, & eam ſecutus ſum in expoſitione.

Theoph. De ſimplici turba quærebat Dominus. Lucas.

20. *Inimici ſemper malè de nobis ſentiunt.* Reſpondeo primò. Non quærit Dominus, quid de ipſo ſentiant ac dicant Scribæ, & Phariſæi, quia utpotè inimici, apertum, ac evidens erat, quod de eo nihil boni prædicabant. Inimici ſemper malè ſentiunt, ac loquuntur de nobis, & nihil boni ab eis ſperandum. Inſtat Abulenſis citatus: Quia ſi hæc ratio ſubſiſteret, etiam turbarum judicium circa Chriſtum non erat requirendum; quia de illo verum dicere neſciebant. Reſpondet ipſemet Abulenſis ex D. Chryſoſtom. *quod etſi turbæ non perfectè, tamen ſaltem ſine perverſitate de eo teſtimonium ferebant, at Phariſæi qui erant pleni iniquitate, non poterant, niſi mala dicere; quia ex abundantia cordis os loquitur*: Quærit Dominus, quid de eo ſentiant turbæ, non verò Phariſæi, ac Scribæ: Phariſæi de Chriſto ſiniſtrè opinabantur ex ſua perverſitate, ac præſumptione, qua eum contemnebant. At verò turbæ ſimplices, ſi verum de Chriſto judicium non collimabant, ex quadam earum ignorantia, ac tenuitate pullulabat. Et ſi errores ex ignorantia ſuſtineri, ac diſſimulari poſſunt, minimè verò ii qui ex præſumptione, ac elatione naſcuntur.

Abulenſ. Chryſ. *Errores ex ignorantia diſſimulantur, non verò ex præſumptione.*

21. Dupliciter Petrus Chriſti morti intentavit obſiſtere. Primò immediatè poſt hanc præclaram confeſſionem, dum ab ore Domini audivit, quod oportebat, eum ire Jeroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & occidi. *Tunc aſſumens eum Petrus, ait illi: Abſit à te, Domine, non erit tibi hoc.* Quo audito, graviter à Domino increpatur, *Vade poſt me, ſatana, ſcandalum es mihi*, Math. 16. num. 23. Secundò Chriſtum à ſua morte avertere conatur dum in gloria Taboris ait, *Domine, bonum eſt, nos hîc eſſe.* Math. 17. n. 3. Et tamen tunc ab ore Domini nullam audit reprehenſionem. Cur in primo caſu tam rigida objurgatio; non verò in hoc ſecundo? In Tabor dicebat illa Petrus ex ignorantia, ut de eo ſcribit D. Lucas 9. num. 33. *Neſciens quid diceret*, At in præſenti eventu ſic Petrus loquebatur ex quadam libertatis confidentia; cùm à Chriſto beatum ſe appellari audiſſet, *Beatus es Simon Barjona*; regiménque Eccleſiæ illi ab eo eſſet commiſſum. Euthymius in cap. 19. Math. ad illa verba: *Aſſumens eum Petrus*: ſic ait, *Ideo quaſi jam aſſumpta libertate, eò quòd beatificatus eſſet, ſeorſim increpavit illum, ſive reprehendit.* Etſi quæ ex ignorantia ſunt, ſimulentur, non verò quæ ex nimia libertate, ac veluti quadam præſumptione pullulabant. Venia conceditur peccato primo hominis; non verò Angelorum delicto; homo enim ex ignorantia, ac fragilitate prolapſus eſt; Angelus vero ex nimia elatione, ac præſumptione ruit. De quo latè Suar. lib. 7. de Angelis, cap. 15. n. .

Math 16. Matth.17. Luc. 9. Euthym. *Subſtinetur ignorantia Petri, non verò nimia confidentia.* Suar.

22. Damian. Secundo Petrus Damianus. lib. 7. Epiſtol. 12. Cùm Apoſtoli varias opiniones de Domino exprimerent. *Ipſe addit: Vos autem, quem me eſſe dicitis? Scilicet, ut Rex Angelorum*, ait, *formam daret rectoribus hominum quatenus non quid os eorum aſſertatoriè dicatur attendant, ſed quis eorum teſtimonium apud abſentes habeatur, inquirant: ſicque quod in ſe reprehenſibile ex eorum fama deprehenderint, corrigant, ad exequenda verò bona, quæ de ſe dicere cognoverint, avidius invaleſcant.* Non quærit Chriſtus, quid Scribæ, ac Phariſæi dicant, ut jam notavi in limine quæſtionis; ſed quid de ipſo homines, ſeu turbæ, ut ait Lucas, autument. Optimè ſciebat Dominus, quod turbæ de eo teſtificabantur; nam in ejus præſentia clamarunt: *Propheta magnus ſurrexit in nobis*, Luc. 7. n. 16. & iterum. *Hic verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Joan. 6. num. 14. Et homines in navi: *Verè Filius Dei es.* Math. 14. n. 33. Ad quid ergo interrogat? Ut cunctis regibus, ac principibus daret formam, ne ſint contenti, nec acquieſcant iis, quæ in eorum facie, ac præſentia aſtruuntur; ſed valdè ſolliciti ſint ad inquirendum, ac inveſtigandum, quod in eorum abſentia, ac poſt terga dicatur. Sicut enim valdè facile eſt, ut Princeps, etiam Tyrannus, in ejus præſentia laudetur; ſic valdè difficillimum, ut in ejus abſentia dignus approbatione, ac laude inveniatur.

Luc. 7. Joan. 6. Math. 14. *Quærat princeps, quid in ejus abſentia dicatur.*

23. Tertio Quærit JESUS, quid de ipſo ſentiant non Principes, ac Phariſæi; ſed homines de populo, ut ait Chriſoſtomus, ac ſimplices, ut notat Theophylactus, & D. Lucas ſcribit. *Quem me dicunt turbæ?* Interrogat, quid de ipſo dicant, ac ſentiant ſimplices: hi enim valdè apti ad divina myſteria addiſcenda, ac penetranda; cùm enim dolo, ac fallacia careant. maximè proportionantur divinæ ſimplicitati, puritati, ut de illa multa hauriant atque bibant.

Chryſoſt. Theoph. *Simplices valdè apti ad divina percipienda.*

24. Deſiderio cœleſtium flagrans Regius Vates ait *Quis dabit mihi pennas, ſicut columbæ, & volabo?* Pſalm. 54. n. 6. ad volandum pennas petit. Sed cur potiùs columbæ, aquilæ, vel accipitris; ut dubitant Theodoretus, Brunonius, cùm hæ multo altius, ac velocius, quam columbæ volitent? Columba ſimplicitatis typum gerit, ut valdè notum eſt, & in præſenti ſic ait D. Hieronymus. *In columba ſpiritualem vitam deſignat. Columba ſimplex animal eſt abſque felle.* Ad in altum volandum, non pennas aquilæ, magnorum nempè, ac ſuperborum, deſiderat, ac petit; ſed columbæ, humilium ſcilicet, ac ſimplicium cogitationes vehementer exoptat, his enim pennis altiſſima myſteria penetrantur, & aſſequuntur.

Pſal. 4. Theod. Bruno. Hieron. *Simplices volant ad divina.*

25. Ait Sapiens Proverb. 3. num. 32 *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus*, Chaldæus, *Colloquium ejus.* Pagninus, *Secretum ejus*, Cur ſermocinatio, colloquium, ac ſecretum ejus potius eſt cum ſimplicibus, quàm cum ſapientibus, ac doctoribus?

Proverb. 3. Cald. Pagnin.

Simplicibus Deus revelat ſua ſecreta. Greg. Simplicibus maximè Deus revelat, & communicat, tam per Scripturam,quàm per internas inſpirationes,ac illuſtrationes ſecreta ſua,atque myſteria;cùm eorum mentes ſunt valde aptæ ad divina percipienda. D. Greg. 3.p. Paſtoral. admonit. 12. *Cùm ſimplicibus*,ait, *Deus ſermocinari dicitur, quia de ſupernis myſteriis illorum mentes radio ſuæ viſitationis illuminat, quos nulla umbra duplicitatis obſcurat.* Beda. Beda ibidem. *Sermocinatio Domini*, ait, *cum ſimplicibus eſt, quia illos ſapientia cœleſtis ſecretis illuſtrat,quos terreni faſtus,ac duplicitatis nihil habere conſiderat.*Hinc enim dicit: *Abſcondiſti hæc à ſapientibus,& prudentibus,& revelaſti ea parvulis.* Matth. 11. Matth. 11.

QUÆSTIO IV.

Quare, Cùm Chriſtus interrogat, de ſe quid homines dicant, ſe filium hominis & non aliter nominat.

26. Ratio dubitandi. CHriſtus D. interrogat ab Apoſtolis, quem ipſum eſſe dicant homines ut ab ipſis Apoſtolis ipſum eſſe Filium Dei profiteatur? Cur ergo non dixit,quem me eſſe dicunt; vel cujus filium autumant.Ad quid ipſe intendit ut Filium Dei fateatur, cùm ſe ipſe eſſe filium hominis aſſeveret? Domine, unum dicis, & aliud vis audire Dicis te eſſe filium hominis, & tamen ut Filius Dei vis agnoſci?

27. Hilar. Fidei confeſſio ſit de omnibus myſteriis. Reſpondet primò D. Hilarius: *Hæc*, ait, *confeſſionis tenenda eſt ratio, ut ſicut Dei Filium, ita & filium hominis meminerimus,quia alterum ſine altero nihil ſpei tribuit ad ſalutem,* Fidei confeſſio debet eſſe de omnibus myſteriis, nam qui omnia fatetur, ſi peccat in uno, ut ait Iacobus, *factus eſt omnium reus.*

28. Hilar. Vera fides non regulatur ſenſibus. Secundò. Idem Hilarius: *Quem dicunt Homines filium hominis eſſe? & certè filium hominis contemplatio corporis præferebat. Sed addendo, quem me eſſe dicunt, ſignificavit, præter id, quod in ſe videbatur, eſſe aliud ſentiendum: erat enim hominis filius. Quod igitur de ſe operandi judicium deſiderabat? non illud arbitramur, quod de ſeipſo confeſſus eſt, ſed occultum erat, de quo quærebatur,in quod ſe credentium fides debebat extendere.*Chriſtus ſe dicit filium hominis,ut videbatur in hominum oculis; & tamen ad hoc interrogatio dirigebatur, ut ejus Divinitas, quæ occultabatur, profiteretur. hæc eſt celſitudo, ac ſublimitas fidei, quod cum oculus corporeus videat filium hominis,audituſque idem audiat dici; tamen interiùs divina fide intellectus illuſtratus agnoſcat, & credat Dei Filium,nónquè externis ſenſibus,ſed interna fide dicatur.

29. Hieron. Adulatio vitanda. Tertiò. Ait D. Hieronymus. *Non dixit, quem me dicunt eſſe homines: ne jactanter de ſe quærere videretur.* Non dixit, quem dicunt eſſe Filium Dei, vel tot, tantorumque miraculorum operatorem; ſed quem dicunt eſſe filium hominis Occultat magnitudinem ſuæ divinitatis. humilitatem noſtræ humanitatis manifeſtat ne aliquam jactantiam, vel etiam adulationem captare videretur: valdè enim frequenter adulatio in hominibus pullulat, ſi ipſi in aliquo magnitudinem videant, ab eóque in ipſis ineſſe dependentiam.

30. Baſil. Seleuc. Quartò.D.Baſilius Seleucus Orat.25. *Non à ſe ipſo loquitur*, ait, *nec ſe ipſum manifeſto proclamat. Etenim dicere erat, ſi voluiſſet,Ego Deus de Deo Ego cœlum una cum Patre fabricatus ſum, terram punxi, Aerem diffudi, ſolares radios illuminavi.*&c *Quid agat tandem? Primum aliis res ſuas ut divulgent ſinit, alienis vocibus prædicatione credita* Non dicit Chriſtus Dominus de ſe quòd ſit Filius Dei, quodque multa hominibus præſtiterit,quantaque operatus ſit;ut agnoſcatur,quod non decet,ut homo magnalia ſua proprio ore decantet,ſed alienis vocibus hoc ſinat,& committat. Pergit immediatè citatus Seleucus. *Ideò namque vel à principio miracula cum partu concurrebant: Stella peregrino curſu manifeſtabat inopinatum infantem.* Non dicit, quot,& quanta miracula ſit operatus,ac operaturus;quot,&quanta opera præſtiterit ac præſtiturus eſſet?hæc enim de ſe evulgare longè abeſt à Chriſti ſpiritu,cujus eſt non tam dicere, quàm præclara virtutis monumenta edere. Non ore proprio ſed alieno laudetur homo. Chriſti eſt potius agere quam loqui.

31. Quinto. Se filium hominis dicit Chriſtus, cum ſuæ divinæ filiationis teſtimonium ab Apoſtolis vult haurire: nonne ſat erat dicere, quem homines dicunt me eſſe,vel cujus filium me autumant. Ad quid in ipſa interrogatione ſe filium hominis aſtruit,*dicunt eſſe filium hominis*?O altum Dei aonſilium! Pro magna Mariæ prærogativa. Reſponſurus erat Petrus? *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi?* ne ergo aliquis errando exiſtimaret, quod in hac petri confeſſione Mariæ maternitas erat excluſa, Chriſtique integra ſabſtantia à ſolo Patre fuerat dimanata; ut ergo hanc impiam inſultationem reprimat Dominus, in ipſa percontatione Mariæ ſtatutam præmittit dignitatem,ſe illius filium denuntians: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis* Ildeph. filium nempè Mariæ, D. Ildephonſus ſerm. 2. de Aſſumptione. *Cum diceret*, ait, *Beato Petro unà cum cæteris Apoſtolis,* Quem dicunt homines eſſe filium hominis, *Ac deinde refert*, Vos autem quem me eſſe dicitis? *Ait ergo Petrus pro omnibus:* Tu es Chriſtus Filius Dei vivi, *Non quod eum negaret filium Beatiſſimæ Virginis Mariæ,quod ait Chriſtus,ſed ut demonſtraret unum,eundemque filium hominis eſſe Filium Dei.* Ac ſi dicat petrus. Quem ego dico Filium Dei vivi, eſt ille idem, quem, ut Domine,dicis filium hominis,ſcilicet Mariæ.Magna celſitudo Mariæ, ut eadem ſit illius, ac Dei vivi proles; nec enim Mariæ Virginitati alius filius conveniebat, niſi Filius Dei. Sic Chriſtus dicitur Filius Dei,ut dicatur Mariæ filius.

32. Abulenſ. Matth. 9.12. 24. & 25. Joan.3. Sexto. Abulenſis quæſt.30 quod ſe dicit hic filium hominis ex ſua communi conſuetudine; ſe ſolet filium hominis vocare,Matth 9.num,6.& cap. 12.n.8. & cap.24.n. 30. & cap.15 num. 31. Ioan.3.num 3.Valdè mirum, quod cum Chriſtus Dominus haberet agnomina multas,quibus ſuam ab omni re independentem demonſtraret celſitudinem, recurrat toties ad filii hominis nomen, quo ex hominibus aſſumpta ſignificabatur natura, ſeque illis quodammodo exhibebat aſtrictum Cur, Domine; non diſſimulas id minimum quod ex hominibus retines? Acceptum diſſimulat ſervilis conditio, quæ nullis obligatur muneribus; at præclarus accepta fateri non refugit, ut ad multò majora præſtandi inducatur ex illis. Divus Athanaſius homil. de Incarnatione Verbi. *Ipſe*, ait, *in ſublimi procreatus ex Deo, &c.matrem duntaxat habet in terris, & nos duntaxat patrem habemus in cælo, eaque de cauſa filium hominis ſe ipſum appellat, ut homines Deum cæleſtem patrem ſuum appellarent.*Nota verba; *Eaque de cauſa filium hominis ſeipſum appellat.* Non recuſat Dominus ſe filium hominis profiteri, ex hominibuſque acceptam habere humanitatem, ut inde Ingenuus minimum, quod accepit, commemorat, & repetit. Anaſtaſ.

hominibus concedat, ut cœleſtem Deum dicant patrem Vide de hac re multa tom.2.c.3.q 32.

33. Septimò. Non dicit Chriſtus, quem dicunt homines eſſe Filium Dei, vel quem me dicunt eſſe; ſed, ait, *quem dicunt eſſe filium hominis*. Cur ſic ſuſcitatur, cùm in ſe intendat, ut Filius Dei fateatur quòd ipſe eſſet FiliusDei; ſumma autē humilitas, quòd filius hominis exiſteret. Quando ergo de ſe quærit, interrogat, quem dicunt eſſe filium hominis, ut his inſtruamur, quod ante oculos, ac in ore ſummam noſtram abjectionem circumferamus; & quod ſupremum noſtrum honorem oblivioni demus, aliorum teſtimonio, ac verbis illum remittentes.

Ingenuus de ſua humilitate recordatur, de honore obliviſcitur.

34. Cum Rex Ezechias magno bello premeretur ab Aſſyriis *Miſit*, ait Textus, *ſenes de Sacerdotibus opertos ſaccis ad Iſaiam Prophetam, filium Amos*. 4.Reg 19. n. 2. Eamdémque hiſtoriam ſcribens ipſe Iſaias 38.n.2 juxta lectionem D. Hieronymi, ait, *Miſit ſeniores de Sacerdotibus opertos ſaccis ad Iſaiam, filium Amos Prophetæ*. Valdò mirum. Decitur, quod miſerit ad Iſaiam Prophetam; at cùm ipſe iterum ſcribit hiſtoriam, ſolùm ſe Iſaiam nominat. Et iterum ibidem n 5. *Et venerunt ſervi Regis Ezechiæ ad Iſaiam*. Cum ipſe, ut potè tam valdè ſanctitate conſpicuus, refert hiſtoriam, ſolum ſe cognoſcit Iſaiam veluti hominem quendam vulgarem abſque aliquo titulo, ac nomenclatura, ipſum enim ſpecioſum Prophetæ nomen aliis committit, & relinquit, ut dicant, & ſcribant. D Hieronymus, *Hic*, ait, *quia ipſe de ſe Iſaias ſcribebat hiſtoriam, non ſe appellavit Prophetam, ſed filium prophetæ: Ibi verò, quia aliter erat ſcriptor hiſtoriæ, ipſum ſcribit Prophetam*.

4 Reg. 4. Iſai. 37.

Iſaias de ſe ſine honore loquitur, quem alt is dicendum committit. D. Hieron.

35. Bis à Deo dicitur Jacob: *Non vocaberis ultrà Jacob, ſed Iſrael erit nomen tuum*. Geneſ. 32.n.28. & Gen.35 n.10. Meritò addubitabant D Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Geneſim q. 114. Lyranus, Abulenſis, quomodo ipſe poſtea Jacob nuncupatur; at quando ipſe de ſe loquitur, primò & ante omnia ſe Jacob nominat. *Dixit pater Jacob* Geneſ. 42.n.36, Benedicénſque filiis ſuis ait, *Congregamini, & audite filii Jacob* Geneſ. 49 n. 2. Et iterum in benedictione Joſeph ait ibidem n. 24. *Diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum illius per manus potentis Jacob*. Quomodo ergo ſic ſe appellat Jacob humilitatem dicit noménque paſtoris imponat: at *Iſrael* nomen eſt valdè glorioſum, juxta verò D. Hieronymum, id eſt *Rectus Dei*, juxta verò D. Auguſtinum 16. de civitate Dei c.39. Philomen, Nazianzenum, Hilarium, Euſeb Proſper. Procopium, ac alios, *Vir videns Deum*; juxta verò Theodotion, Symmachum, Aquilam, *Princeps Dei* ſonat. Quamvis igitur Patriarchæ eſſet dictum: *Non vocaberis ultra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum*, tamen ipſe quodam veluti impulſu humilitatis, quo ſemper ad ſui minimam, ac infimam conditionem erat intentus, ſe Iacob tanquam quid abjectum nuncupat magnum *Iſraël* nomen omittens, ac veluti aliis relinquens, ut dicant, atque divulgent.

Gen 32. & 35. D Auguſt. Lyran Abulens. Gen 24. Gen. 49. D. Hyeron. Auguſt. Philon. Nazianz. Hilar. Euſebiu s. Proſp. Procop. Theodor. Symmach. Aquila.

Jacob non de ſplendore, ſed de abjectione recordatur.

36. Dixit Abrahamus Saræ uxori ſuæ. *Dic quod ſoror mea ſis*. Qua fama ductus Abimelech eam in domum ſuam ſuſtulit. Tunc illi apparens Deus ait: *Redede viro ſuo uxorem; quia propheta eſt*. Gen. 20.n.7. Ubi notat Cajetanus, quod Abrahamus ſit primus, qui præclariſſimo Prophetæ titulo in Scriptura fuerit inſignitus. Poſtea verò cum Abrahamus loqueretur cum Rege, reddens rationem, cur eam ſororem ſuam dixerit, ait: *Cogitavi mecum dicens, forſitan non eſt timor Dei in loco iſto*, ibid.n. 11. Quæ verba dubitando, & non affirmando protulit Patriarcha, ait Lippomanus. Quæ præſumptio orta eſt in Abhramo ex eo, quod ipſe optimè non calleret futurum rei eventum. Deus ipſum vocat Prophetam, qui apptimè rem futuram, & præſentem deprehendit: ille autem ſuam tantum imperfectam circa futurum rei eventum commemorat cognitionem? Abrahamus, utpotè juſtus in conſummata ſanctitate, id in ſe ſolum conſiderabat, quod imperfectum; ac veluti quandam ignorantiam innuere videbatur, ſuæ autem propheticæ cognitionis excellentiam tacet, & diſſimulat, divinæque providentiæ ad publicandam ſubmittit: D. Paſchaſius in pſal.41. *Juſtus ſcientiam ſuam ignorat, ignorantiam agnoſcit*. Vide quandam ponderationem circa textum Matthæi, & Marci infrà.

Gen. 20. Caietan. Lyppom.

Juſtus ſcientiam ſuam ignorat, ignorantiam agnoſcit. Paſchaſ.

Matth. 16. *num.* 14. At illi dixerunt, Alii Joannem Baptiſtam; alii autem Eliam; alii verò Jeremiam, aut unum ex Prophetis.

VERSIONES.

Theophylact.	Illi vero dicebant.
Syriacus.	Sunt, qui dicunt, Joannem
Arias.	Illi dixerunt. Hi Joannem, alii Eliam.
Vatablus.	Aut unum ex numero Prophetarum.

ALTER TEXTUS.

Mar. 8. *n.* 27. Qui reſponderunt illi dicentes: Joannem Baptiſtam, alii Eliam, alii verò quaſi unum de Prophetis.

Luc. 9. *n.* 19. At illi reſponderunt, & dixerunt: Joannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii verò, quia unus Propheta de prioribus ſurrexit.

EXPOSITIO II.

37. Aperiunt Diſcipuli, ut fuerant imperati, quid de Domino dicerent homines. *At illi dixerunt*. D. Ambroſius lib. de Incarnationis Dominicæ ſacramento, cap. 4. exiſtimat, Petrum ad hanc primam interrogationem ſiluiſſe; & ſic in perſona Petri ait: *Ideo*, inquit, *non reſpondeo, quia non interrogor meam, ſed alienam ſententiam*. Tamen valdè veriſimile eſt. Petrum cum aliis reſpondiſſe, *Alii Ioannem Baptiſtam, alii Eliam, alii Ieremiam*, de quo quæſt ſequenti. Turbarum varias opiniones referunt Diſcipuli: & in his ſententiis, etſi omnes iſti veritatem non attingerent, ac minus de Chriſto ſentirent, tamen præclaram de eo concipiebant opinionem, tanquam cæteros homines ſuperante. *Aut unum ex Prophetis*. Albertus Magnus, Hugo, & alii; Eliſæum,

D.Ambr. Alb. Magn. Hugo.

ſæum, interpretantur, propter operationem miraculorum, quia nullus Prophetarum Veteris Teſtamenti tot, ac tanta miracula perpetravit, ut ille, qui duos mortuos ſuſcitavit 4. Reg. 4. n. 36. & cap. 13 num. 21, quod nullus alius Propheta fecit. Melius tamen dicendum eſt cum Abulenſi quæſt. 50 Carthuſiano, quod, cùm Prophetam nominaverint, intelligebant aliquem ex antiquis Prophetis, ut Moyſem, Samuelem, Iſaiam, vel aliquem alium; & ſic expreſſit, D. Lucas *Propheta de prioribus*.

3.Reg 4. & 13. Abulenſ. Charthuſ.

Luc.

38. Cur his auditis opinionibus Dominus non ſubſiſtit ac illas refutat; ſicut audita Petri confeſſione veritatem attingentis, magno encomio approbavit? Tam apertus in his ſententiis erat error, ut illis abjiciendis labor veluti ſupervacaneus videretur, quæ enim apertè ſunt falſa dogmata, præſtat potiùs contemnere, quàm refellendo diſcutere. D. Chryſoſtomus tom. 5. Orat de ſigillis. *Apoſtoli quidem*, ait, *primum ad vulgi opiniones reſpondebant, alii quidem aiunt Eliam, alii Ieremiam aut unum è Prophetis: quid igitur Salvator? Ad opiniones illas falſas nihil ille reſpondet, ut potè quas indignas reſponſione duxerit.*

Quæ apertè ſunt falſa contemnenda.

Chryſoſt.

QUÆSTIO V.

Quare turbæ Chriſtum Dominum, non novum Prophetam, ſed unum ex veteribus autumant?

39. CUm turbarum ſententias referunt Diſcipuli, ſolùm commemorant, quòd homines arbitrati ſunt, Chriſtum eſſe aliquem ex prioribus Prophetis, & cur non potiùs aliquem Prophetam denuò miſſum: Cur tantùm ad priores Prophetas conjiciunt oculos?

Ratio dubitandi.

40. Reſpondet primò Tertullianus lib. 4. contra Marcion cap. 21. *Nullum Deum novum*, ait, *à Chriſto probatum illa etiam opinio declaravit, quia* Chriſtum Ieſum *alii Ioannem, alii Eliam, alii unum aliquem ex veteribus Prophetis Herodi aſſeverabant*. Sic Dominus Iesus in ſuis actionibus ſe veterum moribus confirmabat, ut cùm homines eum Prophetam autumarent, non novum aliquem Prophetam, ſed veterem ſuſpicarentur; maximè enim alienum eſt à vero Deo, quidquid novitatem ſapit, ac refert.

Tertulli.

Nova à Deo aliena.

41. Secundò Rabanus, Abulenſis quæſt. 51. Sic loquebantur, quia hoc competebat motivo Judæorum, ideò namque nominaverunt illos Prophetas mortuos, ſcilicet Joannem, Jeremiam, quia putabant, ſanctos poſt reſurrectionem futuros potentiores: & quia Chriſtus talia faciebat qualia nemo vivens fecerat; putaverunt, quòd non poterat eſſe aliquis Propheta noviter natus, ſed aliquis ex mortuis, qui ſurrexerit.

Ruban. Abulenſ. *Exiſtimabant. Judæi mortuos potentiores.*

42. Tertiò Toletus in c. 9. Luc. Annotat. 36 exiſtimat, Judæos deceptos fuiſſe in illo loco Deut. 18. *Prophetam ſuſcitabit tibi Dominus de medio fratrum tuorum.* Cum enim de ipſo Meſſia, ac Chriſto hæc eſſent intelligenda, putabant, aliquem Prophetam venturum propè tempus adventus Chriſti: quidam autem arbitrabantur futurum aliquem inſignem, denuò mittendum; alii, unum ex antiquis magni nominis ſurrecturum: quam opinionum varietatem ex eo colligit citatus auctor, quod miſſi à Judæis ad Joannem, interrogaverunt, *Propheta es tu*? Joan 1. n. 21. id eſt ille inſignis qui Chriſtum præveniet.

Toletus. Deuter. 4. *Judæorum opiniones.*

Joan. 1.

Quartò. Non ſibi perſuadebant homines, novum eſſe Prophetam. Tam magna, ac præclara erant, quæ Chriſtus Dominus gerebat ut illa non permitteret invidia conſiderare in homine ſibi contemporaneo; ac ætatis ſuæ æquali; & ideò ad antiquos, & mortuos confugiebant. 43.

Invidus non ponitur aliis ſua ætatis æqualem.

Quintò Non aliquem Prophetam novum ac mortuis opinabantur; ſine dubio reverentiæ causâ: ſemper enim plus veneramur abſentia, quàm præſentia; majorique cultu conſequimur mortuos, quàm vivos. Ingenioſè D. Bernardus ſermone ad milites templi cap. 11. ponderat. *Inter ſancta, ac deſiderabilia loca ſepulchrum tenet quodammodo principatum, & devotionis plus neſcio quid ſentitur, ubi mortuus requievit, quam ubi vivens converſatus eſt.* Illuſtriſſimæ actiones à viventibus exercentur: Cadaver nil operatur, nil enim ipſum à trunco quodam diſtat. Cur ergo Domini ſepulchrum in majori æſtimatione, quàm ea loca, quæ ipſe, dum inter vivos ageret, perluſtravit? Præſepe, Cœnaculum Calvariæ mons, aliique ſimiles ſitus Chriſtum vivum, ac præſentem habuerunt: at ſepulchrum ipſum Dominum Jesum jam mortuum, ac veluti abſentem retinuit; cadaver enim hominis non eſt ipſe homo. Cur autem humana conditio plus reverentiæ, ac amoris impendat abſenti, quàm præſenti; mortuo, quàm vivo, ea de cauſa ſepulchrum, quod ipſum Dominum jam mortuum, ac tanquam abſentem exprimebat, majorem ſibi apud homines cultum reconciliavit, quàm illa præclariſſima loca, quæ ipſum Dominum in vivis tam alta myſteria operantem ac perpetrantem dicebant. *Devotionis plus neſcio quid ſentitur, ubi mortuus requievit, quàm ubi vivens converſatus eſt.* 44.

Vivos, ac præſentes contemnimus, mortuos veneramur. Bernard.

De Sacerdote Heli dicitur: *Nec poterat videre lucernam Domini, antequam extingueretur.* 1 Reg 3. n 2 Ut legunt D. Ephrem in Apologia de Heli, D. Iſidorus. ad Meſſanum, de lapſu Sacerdotis; & D. Bonaventura in cap. 12. Eccleſiaſt. & in eam maximè inclinant, Rabanus, Rupertus, Beda, Abulenſis, Hugo, Cajetanus, & alii, qui ita legunt *Lucernam clarè lucentem, antequam extingueretur, videre non poterat*: Ergo nec poterat videre, poſtquam extingueretur. Oculus caliginoſus lucernam lucentem ſaltem ſubobſcurè, ac confusè aliquantulum videt; nam ipſa ſplendida lux maximè ipſam potentiam movet, & excitat, at poſtquam lucerna ipſa penitus eſt extincta, nil illius valet percipi, cùm cuncta magna obſcuritate involvantur. O magnum humanæ conditionis emblema. Heli veluti terrenus homo aliorum lucernam, virtute, operibus, ac factis mirificè ſplendentem, cùm in vivis degit intuetur, nec videt, at poſtquam lucerna eſt extincta, jam peracta vita, ac mortis tenebris involuta, tunc eorum, lucem, ac præclara facinorum monumenta videt recognoſcit, ac veneratur. Venerabilis Stephanus Cantuarienſis in Allegor. Tylmani: *Multi modò ſunt*, ait, *tales, ut Heli, qui nunquam laudabunt probitatem in alio, niſi poſt mortem.* 45.

1. Reg 3. Ephrem. Iſidor. Bonavent. Raban. Rupert. Beda. Abulenſ. Hugo.

Vere gloriosos non agnoſcimus vivos, ſed mortuos.

Stephan.

Tota nocte Jacob cùm Angelo luctatur, qui ſe ei exhibuit in ſpecie viri. Cum ſurgente jam aurora Angelus receſſum pararet, deſiderio illius præſentiæ promotus Jacob multas lachrymas profudit 46.

fudit *Invaluit ad Angelum, flevit, & rogavit eum,* ut ſcribit Oſeas 12. num. 4. ſeu, ut alii legunt. *ploratus eſt.* Res valde mira. Quando cum Angelo magno certamine colluctatur, eumque brachiis præſentem tenet, lacertis aſtringit, cum eo totis viribus pugnat, ac terram allidere ſatagit: at cum eum ad receſſum intentum videt, tunc de ejus abſentia magno tangitur dolore, vehementi que illius deſiderio æſtuat, & eum precibus, lachrymis, ac manibus detinere conatur. Unde ergo tam ſubita mutatio? Depingebatur in Iacob humana conditio. Quandiu enim viros præclaros virtute, ſcientia, ac donis veluti quoſdam Angelos præſentes poſſidemus, ac tanquam manibus tenemus, ſic reus tunc agitur, ut cùm illis contendamus, eoſque vivificando, ac contemnendo ad terram proſternere conemur: at verò cùm eos abire videmus, tunc illorum virtutes recognoſcentes, multum de eorum carentia, ac abſentia dolemus ferventi eorum deſiderio tenemur, eoſque multis lachrymis proſequimur. Sic Iacob cùm Angelum manibus habet; cum eo luctatur, eumque ſuperare contendit: at cùm ejus receſſum audit, *Dimitte me, jam enim aſcendit aurora:* rogatu, ac fletu ei obſiſtit, Thomas Anglicus *Cùmque*, ait, *ille ſuggereret, ſe omninò velle deſcendere, tunc eum vehementius, & firmius Jacob retinebat, & ad ſe retrahebat, quaſi nitens, apud ſeipſum illum retinere.*

Viros magnos præſentes contemnimus mortuos veneramur.

Thom. Anglic.

QUÆSTIO VI.

Quare peculiariter dicitur; quòd Chriſtus exiſtimabatur Joannes Baptiſta, vel Elias, vel Jeremias, aut unus ex Prophetis?

47. Caietan. Janſen. Baron.

CAietanus, Ianſenius, Baronius in Annalibus anno Domini 33. exiſtimant, hos, qui Chriſtum dicebant Ioannem Baptiſtam, vel Jeremiam, excepto opinione Eliæ, fuiſſe in errore Pythagorico, aſtruentes regreſſum animarum in corpora: nam Joannes, Jeremias, aut unus ex prioribus Prophetis defuncti erant; intelligebant ergo, animam alicujus ex his in Chriſtum migraſſe.

48. Hieron Theoph. Beda Abulenſ. Hugo. Carthuſ. Bonavent. Toletus. Matth.14.

In hac tamen non ſum ſententia, ſed dicendum potius exiſtimo cum D. Hieronymo, Theophylacto, Beda, Abulenſi quæſt.44. Hugone Carthuſiano, & in cap. 9. Luc. D. Bonaventura, Toleto, & aliis, hos, qui talia aſtruebant, ſibi perſuaſiſſe, Joannem, vel Jeremiam ſurrexiſſe à mortuis. Hoc ſua ſententia indicat Herodes de Chriſto dicens: *Hic eſt Joannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis; ideò virtutes operantur in eo.* Matth. 14. num 2. Non enim dixit, anima ejus in Chriſtum migravit, ſed ipſe ſurrexit à mortuis; nam reſurrectio mortuorum Judæis erat nota ex ſcripturis, & idem autumabant de Jeremia, aut de uno ex antiquis Prophetis: Eliam autem venturum credebant juxta Malach. 4. num. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam.* Malach. 4.

49. Hieron.

D. Hieronymus miratur, quoſdam interpretes cauſas errorum inquirere ſingulorum. Quare Dominum noſtrum Jesum Chriſtum alii Joannem putaverint, alii Eliam, alii Ieremiam. Tamen, ut ait Abulenſis, licèt errantes non habuiſſent cauſam ad errandum, quia ſi illam haberent, non eſſet error, tamen vendicaverunt ſaltem aliqua fictitia motiva colorata, & illa pro majori doctrinæ gratiâ inquirimus.

Abulenſ.

Chriſtus Dominus exiſtimatus eſt à turbis Joannes Baptiſta, ut inquiunt Alb. Mag. S. Thomas, Carthuſianus, vel propter perfectionem vitæ, vel propter auctoritatem, ac ſimilitudinem ſermonis; nam ſicut Joannes prædicabat, *Pœnitentiam agite:* Matth 3. num. 2 ſic & Chriſtus eodem themate. *Pœnitentiam agite:* ſuam inchoavit prædicationem. Math 4. n. 17 Abulenſis. q 45. renet quod Chriſtus Dominus reputatus eſt Joannes propter magnitudinem miraculorum; nam talia audierat Herodes de Chriſto, ut putavit quòd nullus hominum illa facere poſſet, niſi ſolus Joannes Et ſic dixit Herodes. Luc. 9 n. 9. *Joannem ego decollavi; quis eſt iſte, de quo ego talia audio?* Si verò dicas, quod Joannes nullum fecit ſignum; facilè reſpondit ipſe Abul. q. 46. ex Rabano, quòd antiqui exiſtimabant ſanctos poſt reſurrectionem potentiores, quàm viventes.

50. Alb. Magn. D. Thom. Carthuſ. *Cur Joannes* Matth 11. Mat h. 3. Matth. 4.

Deinde ait Theophylactus: *Qui Chriſtum Joannem exiſtimabant, cum Herode ſentiebant, qui dixit: Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit;* Et inde hæc opinio de Joan. prima ante omnes alias refertur; ſemper enim principum error aliorum animos rapit, ac ad ſe trahit, ut eis adulantes, cum illis conſentiant Tandem egregiè notat Euſeb. Gallic homil. in natali S. Petri: *Stultiſſimus populus,* ait, *qui nunc Ioannem Chriſtum;* ab eo enim interrogabat: Tu es, qui venturus es? *nunc verò Chriſtum Ioannem eſſe putabat.* Tantum fluctuat, & errat populi ſententia.

51. Theoph. *Principis error peculum ad ſe trahit.* Euſeb. Luc. 11.

Chriſtus reputatus eſt Elias, ait Carthuſianus, nam ſicut ſacedotes ſuſpicati ſunt Joannem eſſe Eliam, *Elias es tu?* propter ſolitariæ vitæ auſteritatem; & veſtium parilitatem: ita etiam aliqui putarunt Chriſtum eſſe Eliam. Primò, quia Elias credebatur rediturus ad populum Judæorũ juxta citatum Malachiæ locum. Secundò propter miraculorum eminentiam Tertiò propter veritatis, ac juſtitiæ inſuperabilem zelum Quarto Albertus Magnus, propter eminentiam poteſtatis, nam ter ignem de cœlo dejecit 4 Reg. 1. num 9. Cùm Judæi ſua delicta non recognoſcerent, tam fervidum zelatorem non verebantur, qui eos ob ſua peccata combureret.

52. Carthuſ. *Cur Elias*

Alb. Mag. 4. Reg. 4.

Chriſtus habitus eſt Jeremias propter ejus eximiam miſericordiam ac charitatem in populum, cujus peccata multis lacrymis plangebat. *Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum;* Ierem. 9. num 1. Deinde quia, ut ait Abulenſis quæſt. 49. Ieremias erat præcipuus interceſſor, & orator apud Deum pro Iudæis, & urbe Ieruſalem; tum quia ipſe veniebat ad confortandum eos, quando erant in adverſitate; tum etiam quia contra hoſtes arma dabat 1. Machabæor. 15. num. 14. *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael. Hic eſt s qui multum orat pro populo, & univerſa ſancta civitate, Ieremias Propheta. Extendit autem Ieremias dexteram & dedit Iudæ gladium aureum, dicens, Accipe ſanctum gladium, munus à Deo, in quo dejicies adverſarios populi mei Iſrael.* Cùm ergo Iudæi eſſent in multa oppreſſione ſub jugo Romanorum, ſibi perſuadebant, quòd eis in auxilium deveniret Ieremias. Tandem Ieremiam deſiderabant, ut populi peccata plangeret; tamen de ejus remedio providendo minimè curabant.

53. *Cur Jeremias?* Jerem. Abulens. 1. Mach. 15.

Pro calce hujus quæſtionis quæro. Quomodo populus 54.

populus potuit ſibi perſuadere, Chriſtum eſſe Joannem Baptiſtam, vel Eliam, vel Jeremiam *Inſurgens difficultas.* videtur enim, multam repugnantiam involvere, quòd Chriſtus, unus ex illis exiſtimaretur; nam Baptiſta nullum edidit miraculum; Chriſtus Dominus multa operatus. Elias per multum tempus clauſit cœlum, Chriſtus illud aperuit; unde in ejus baptiſmate cœli aperti ſunt, Jeremias totus intentus erat, ut Babylonicam captivitatem Judæis exponeret; Chriſtus Dominus verſabatur in univerſo populo, humani generis redemptionem explicando. *Prædicare captivis redemptionem.* Luc. 4. num. 19. *Luc. 4.* Cùm Chriſti actiones tantam cum illorum hominum actionibus haberent diſſimilitudinem, quomodo unus ex illis exiſtimatur à populo; Moraliter dicam ex Phariſæorum doctrina hujuſmodi perſuaſio emanabat. Phariſæi Chriſti inimici, multaque in eum invidia commovebantur; & inde fiebat ut magna Chriſti miracula, tanquam Baptiſtæ nulla judicarentur, & quod Chriſtus aperiens cœlum, ipſum tanquam Elias claudere videretur, & quod Chriſtus de libertate agens, veluti Jeremias de captivitate pertractare opinaretur. *Inimicus quid valde mirabile exiguum reputat.* Inimicis, ac invidis oculis præclara miracula, tanquam nulla apparent, & alta mirabilia, tanquam res infimæ appenduntur.

53. *Matth. 27.* Moriens meus Jesus erat in Cruce. *Centurio autem, & hui cum eo erant cuſtodientes* Jesum, *viſo terræmotu, & his, quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè Filius Dei erat iſte.* Matt. 27. n. 54. At de Principibus Sacerdotum, ac Phariſæis ſcribit idem Evangeliſta n. 62. *Convenerunt Principes Sacerdotum, & Phariſæi, ad Pilatum dicentes, Domine recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit,* &c. Centurio cum ſuis militibus, Principes Sacerdotum, ac Phariſæi viderunt terræ motum ſolem obſcuratum, vocem magnam à Jesu editam: *Odium, ac invidia facit, ut mirabilia non videantur. Auguſt.* & tamen Centurio cum ſuis militibus, verum eſſe Deum, proclamat; principes autem, & Phariſæi ſeductorem eſſe aſſeverabant. Romanus miles ſine notitia legis Deum clamabat; & Phariſæi in Scriptura, ac lege periti, Deum eum eſſe negant, & ſeductorem, ſeu ut legit D. Auguſt. *impoſitorem* aſtruunt; Centurio ſincere, ut res exigebat, judicabat, & Phariſæi odio, & invidia agitati, ac obtenebrati, cùm apertè tanta miracula viderent, juxta ſuam malitiam depravato animo rem cenſebant, ut non mirabilia reputarent, ſed impoſitiones impudicè aſſeverarent D. Chryſoſt. homil. 89. poſt *Chryſoſt.* quam de fide Centurionis agit, ſubdit: Jesus *vires ſuas in elementis oſtendens, Judæos ex demen-tia ſalvare volebat; ſed non fuerunt illis remiſſiones. Talis quippe protervitas invidia eſt, ut non facilè terminetur; ſed tunc quidem adverſus ea, quæ mirificè fiebant, imprudentiſſimè reſiſtebant.*

56. *Actor. 13. Auguſt. Hilar. Arelat. Cajet. Lorin. Cornel. Auguſt.* Tanquam mortis reus proponitur D. Stephanus à Judæis in Concilio. *Et intuentes eum omnes, qui ſedebant in concilio, viderunt faciem ejus, tanquam faciem Angeli.* Actor. 6 n. 15. hoc eſt ut explicant D. Auguſt. ſerm. 6. de Sanctis D. Hilarius Arelatenſis hom. de S. Steph. & ibi Cajetan. Lorinus, Cornelius, facies Angeli ſignificat quid eximium, auguſtum, & cœleſte in vultu Stephani, nempe ut facies ejus ſpeciem, ac majeſtatem Angelicam referebat Et D. Auguſt. ſerm. 69. de diverſis ait, *Faciem Stephani radiaſſe inſtar Solis.* Et tamen adducitur Stephanus extra civitatem, ut lapidetur. Sic facies Stephani ſedentibus in concilio pulcherrima, ut facies Angeli, ac inſtar Solis radians apparebat, quomodo ab ipſiſmet dijudicatur, ut facies rei, criminibus, ac delictis deturpata? *Odium, & invidia facit, ut ſplendores tenebræ videantur.* Tanta ita, & invidia in Stephanum ſtridebant, ut majeſtatem, ac elegantiam Angelici vultus ejus tanquam extremam deformitatem reputarent, *Petr. Dam.* ſplendorémque illius inſtar Solis, veluti denſiſſimas tenebras appenderant. Petr. Damian ſerm. 63 de S. Stephano. *Mirandum, ait, quia non revocantur inventi novitate miraculi, quod luminoſa Protomartyris facies non refrænat inſanos. Quid eſt, Judæi? lumine vultus Dei inſignitur glorioſus Levita, & vibranti ſplendore Stephanus ſerenatur, reverebantur oculi veſtri, & tamen invidiæ magnitudo viſionis majeſtatem occludit.*

QUÆSTIO V.

Quare inter has populi ſententias non referunt Apoſtoli, quòd quidam Chriſtum Meſſiam exiſtimabant?

57. *Ratio dubitandi.*

QUærimus in præſenti; cur ſicut Apoſtoli referentes populi ſententiam inquiunt, quod alii Chriſtum exiſtimabant Ioannem, alii Ieremiam, non dicunt etiam alii Meſſiam, verum Filium Dei; verumque Davidis filium; multi enim de populo de Chriſto fuere locuti Matth. 12. n. 23. *Nunquid hic eſt Filius David?* Luc. 7. n. 16. clamat populus, *Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitavit plebem ſuam,* Ioan. 6. num. 14. ſimiliter dicebat populus: *Hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Cur ergo de hac ſententia nil commemorant? *Matth. 12. Luc. 7. Joan. 6.*

58. *Abulenſ.* Reſpondet primò Abulenſis quæ 52. Quòd hic non fit mentio, niſi de opinionibus, quæ conſtanter, ac firmiter apud populares homines tenebantur. Vox autem illa, qua Chriſtus eſt acclamatus verus Meſſias, veruſque Propheta venturus in mundum, fuit tranſiens, & ſubitaneè exorta ex præſentibus miraculis, & non conſtans, ac perſeverans; vulgus enim valdè mobile, & in omnem flectitur auram. *Sententia quæ non eſt permanens nihil æſtimanda.* Quod confirmatur: nam citato loco Ioan. 6. cum populus acclamaſſet: *Hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum:* altera die exhortanti eos Domino ad operandum opera Dei, dixerunt ipſi, *Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Reſpondit* Iesus *eis: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facies ſignum, ut videamus, & credamus tibi?* *Joan. 6.* Ergo jam non permanent in illa ſententia, quam habuerunt præcedenti die: *Hic eſt verè propheta:* ac proinde duobus diebus in illa ſententia non perſiſtunt. Quando verò dixerunt: *Nunquid hic eſt Filius David:* Hoc factum eſt veluti dubitando, & non affirmando. Cùm etiam dixerunt, *Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis:* fortè intelligebant de aliquo Propheta mortuo, qui reſurrexerit.

59. Secundò. Sententia quòd Chriſtus verus eſſet Meſſias, non erat communis opinio vulgi, ſed Apoſtolorum, ac paucorum rectè ſentientium, ut duorum cæcorum, quibus dixit Chriſtus, *Secundum fidem veſtram fiat vobis.* Matth. 9 num. 29. *Matth 9.* De Centurione, ac Chananæa non loquor, hi enim erant Gentiles. Ergo hæc ſententia, quòd Chriſtus Dominus eſſet verus Meſſias, valdè particularis aliquorum extitit, & ideo non fuit inter communes populi, ac vulgares ſententias referenda.

Tertiò.

60. Tertiò quod Chriſtus Dominus eſſet unigenitus filius Dei Meſſiaſque in lege promiſſus, vera, ac certa erat ſententia. Quod autem Chriſtus eſſet Joannes Baptiſta Elias, vel Ieremias aut unus ex Prophetis, apertum mendacium conſiſtebat, à recto judicio penitùs aberrans. Sacri ergo Apoſtoli ſententias populi numerantes abſtinuerunt ſe, ne inter ineptas, & falſas ſententias illud admiſcerent veriſſimum dogma, pro certo ſibi ſtatuentes, quod illa ſuprema veritas, Chriſtum nempè eſſe filium Dei: aliquantulum, ut ita dicam, devenuſtata videretur, ſi tot, tantiſque aſſociaretur mendaciis; ac proindè cùm diſſonas populi ſententias proponunt, quod eſſet Joannes, vel Elias, præclarum Chriſti divinitatis ſupprimunt aſſertum, ne ejus auctoritati, ex tot mendaciorum comitatu aliquid minùs decens proveniret, ac dijudicarent.

Veritas inter mendacia difficiliter dignoſcitur.

61. Primo rerum molimine creavit Deus lucem, & videns eam optimam eſſe. *Diviſit, lucem à tenebris.* Geneſ. 1. n. 4: Ad quid hujuſmodi diviſio? hæ enim natura ſua dividuntur, cùm lux, & tenebræ ſimul minimè compatiantur, nam luce accedente neceſſariò tenebræ diſparent, quoniam tenebræ ſunt lucis privationes, quas omninò ſimul eſſe repugnat. D. Auguſtinus lib. 11. de civitate, cap. 7. & 19. Rabanus & Rupertus l. 1. in Geneſ. c. 13. per lucem Angelos ſanctos, per tenebras iniquos Angelos autumant. Modò gravior inſurgit difficultas: nam ſi Angeli ſancti ſunt veluti ſplendidæ luces; & iniqui Angeli denſæ tenebræ, ad quid neceſſe eſt hujuſmodi ſeparatio? Ipſi ex ſua conditione ſemetipſos diſcernunt. Sancti Angeli ſe exhibebant erga Deum eximia ſubmiſſione, iniqui vero multa elatione, ac ſuperbia. Angeli ſancti intonabant vera & ſancta confeſſione: *Quis ſicut Dominus Deus noſter?* At verò iniqui ſuperbia, ac mendacio reſonabant: *In cœlum conſcendam, ſimilis ero Altiſſimo.* Similitudo & diſſimilitudo ſe maximè dirimunt; ad quid ergo dicitur quod Deus diviſit lucem à tenebris? Perbellè D. Auguſtinus citatus. *Solus ille*, ait, *iſta diſcernere potuit, qui potuit etiam, priuſquam caderent præſcire caſuros, & lumine privatos veritatis in tenebroſa ſuperbia remanſuros.* Sancti Angeli veritatem aſtruebant: *Quis ſicut Dominus*, &c. Iniqui ſuperbiam & mendacium proferebant, *Similis ero*, &c. Conjunctio, ac approximatiò mendacii iniquorum ſpirituum ſic obnubilavit, ac veluti obfuſcavit ſanctam, & veram bonorum Angelorum confeſſionem, ut quodammodo illa infinita perſpicacia, & acuties divini intellectus exigi videretur, ut inter tot, quænam eſſet veritas quodnamve mendacium introſpiceret, unumque ab alio diſcerneret, ac divideret, *Diviſitque lucem à tenebris.*

Gen. 1.

Auguſt. Raban. Rupert.

Divini intellectus eſt inter mendacia veritatem agnoſcere

Auguſt.

62. Crudele Saülis odium fugiens David venit ad Achimelech ſacerdotem, ut eum de ſuo futuro eventu conſuleret 1 Reg 22. n. 10. nam hujuſmodi reſponſa ſacerdos frequenter dabat. Et ut facilius ſacerdos ei eſſet propitius cauſam ſui itineris ei celat dicens, *Rex præcepit mihi ſermonem, & dixit. Nemo ſciat rem propter quam miſſus es à me, & hujuſmodi præcepta tibi dederim.* 1 Reg. 21 n. 2. Grandis inſurgit difficultas, David agnoſcebat ſacerdotem habere lumen, & perſpicaciam ad futura annuncianda, cur non timet cauſam ſuæ viæ abſcondere, eique mendacium dicere, ab eo enim de illa fallacia convinci ac redargui poterat, nam qui habebat lumen ad agnoſcenda futura, facilè præbens mendacium deprehenderet, Abulenſis I 3 Reg. c. 14. q. 5. *David ſatis putabat*, ait, *quod poterat mentiri impunè, hoc eſt, quod nunquam mentiretur, & conſuleret Achimelech Dominum, pro eo pſſe cognoſcere ex reſponſione Dei, an mentiretur.* David quamvis illud mendacium diceret, quòd Rex talem viam præceperit, cùm ipſe ab ejus facie fugeret, multa etiã vera proferebat, nempè quod ipſe, & pueri ejus ſe continuerint, *ab heri, & nudiuſtertius*, quod ipſe, & ſui multa fame laborarent, & tam obnubilata manet una præclara veritas inter multa mendacia, ut ad ipſam veritatem agnoſcendam, eamque à fallaciis diſcernendam, longè majus lumen exoptetur, quàm ad futura prædicenda, ac proindè quamvis hoc in Abimelech experiretur David, adhuc ſperabat, ſuum mendacium tot veritatibus permiſtum à ſacerdote deprehendi non poſſe.

1 Reg. 22.

1 Reg. 21.

Abulenſ.

Altum lumen requiritur ad veritatem inter mendacia agnocendam.

QUÆSTIO VIII.

Quare Apoſtoli alias ſententias Phariſæorum, ac Scribarum non referunt?

SÆpè Phariſæi, & Scribæ videntes Chriſti miracula, eum blaſphemo ore dæmoniacum appellarunt *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Luc 11. n. 15. Eumque etiam Samaritanum dixerunt Joan. 8. n. 48. Eumque Sabbati tranſgreſſorem teſtificaverunt. Joan 5 num. 10. Joan. 8. n. 15. Cur ergo inter alias has etiam ſententias non narrant Apoſtoli? 63.

Luc. 11. Joan. 8. Joan. 5.

Reſpondeo primo quod ſupra dictas blaſphemias non turbæ, ſed Scribæ, & Phariſæi, utpotè inimici maligno ſpiritu vociferabant. Chriſtus autem, ut dixi ſuprà q. 3. non quæſivit, quem me dicunt Phariſæi, & Scribæ, ſed quem me dicunt turbæ? Nam, ut ait D. Chryſoſt. homil 55. *Quoniam etſi turba dejectior eſſet, procul tamen ab omni erat malitia, qua Phariſæi, & Scribæ maximè pervertebantur.* Apoſtoli ergo ſatis prudenter non reſpondent ultra interrogata; ſed tantum ad ſibi propoſita circa populi, ac turbarum ſententias. 64.

D. Chryſ. *Non reſpondendum ultra interrogata.*

Secundo Abulenſ q. 53. Illæ blaſphemiæ erant Scribarum ac Phariſæorum; & illi non poterant convenienter recipi in teſtes, nam manifeſtè conſtat, illos malignos, ac Chriſti æmulos eſſe, aperta enim Chriſti deteſtabantur miracula, & quanto ille majora faciebat, tanto illi deteriora de eo dicebant, & nitebantur gravius ei nocere. Ergo eorum teſtimonium non fuit commemorandum, ſed utpote inimicorum prætermittendum. 65

Abulens. *Inimicorum teſtimonium malignum*

Tertiò Apoſtoli, ut probi, ac ſancti, eas ſententias retulerunt, quæ minùs aſperæ videbantur; quæ verò minùs acerbæ conſiſtebant, quod nempe dæmoniacus; vel Samaritanus appellaretur, tacent, ac ſupprimunt, ne relata tanta blaſphemia, pronunciata ab hominibus, qui eorum proximi concives, ac etiam conſanguinei erant, eos multum dedecorarent, ac impudentiæ nota afficerent. 66.

Sancti bona dicunt, mala tacent.

Quarto. Interrogationi reſpondent Apoſtoli *Alii Joannem Baptiſtam, alii Eliam, aut Jeremiam,* & præfatas calumnias ſilentio premunt. Et ſatis prudenter: optime enim deprehendebant, majorem alicui injuriam irrogare, non illum, qui opprobrium, ac calumniam in ejus abſentia impingit; 67.

Valdè injurioſus, qui detractiones prolatas in abſentia refert in præſentia.

git, ſed quæ in ejus præſentia id refert: & ideò detractiones, ac obmurmurationes Phariſæorum in ejus facie non commemorant nec repetunt.

68. 1.Reg.10. Caietan: Carthus. 1.Reg.10. Abulens: Electo Saule in regem, *filii Belial*, hoc eſt viri furioſi, & indomiti, ut explicant Cajetanus, Carthuſianus, & alii, *dixerunt, num ſalvare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* 1. Reg.10. n. 27. Et tamen pro tunc, ut notat Abulenſis quæſt. 28. nemo increpavit eos, nec de eorum verbis aliquid retulit Saul. Poſtea verò cum David veniſſet in Nobe ad Achimelech ſacerdotem à quo benignè eſt exceptus, ejus ſubveniens neceſſitati, deditque ei ſacerdos panem, & gladium. 1. Reg 21. n. 6. Quæ omnia, 1.Reg.22. *Calumniæ in abſentia prolatæ non ſunt referendæ.* ut geſta erant Saul narravit Dœg Idumæus, *qui erat primus inter paſtores Saül. Vidi, inquit, filium Jeſai in Nobo apud Abimelech, qui conſuluit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei, & gladium.* 1. Reg 22. n. 9. Beneficentia Abimelech in David ſtatim Saul denuntiatur: & tamen maledicta, ac opprobria in eum jacta à filiis Belial, nullus eſt, qui Regi referat. Benevolentiæ ſigna, in inimicum collata, in præſentia Regis poſſunt aperiri; non tamen detractiones, ipſo abſente, in eum irrogatæ: hoc enim eſt magnam in eum injuriam impingere; nam quod alius non audet, niſi poſt tergum, & ſubſurrando dicere? tu autem repræſentare ante faciem impudenter non veteris.

Matth. 16. *num.* 15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me eſſe, dicitis?

VERSIONES.

Vatablus. At vos, quem me dicitis eſſe?

ALTER TEXTUS.

Marc. 8. *n.* 20. Tunc dicit illis: Vos autem quem me eſſe dicitis?

Luc. n. 20. Dixit autem illis: Vos autem quem me eſſe dicitis?

EXPOSITIO III.

69. Dicit *illis* Jesus. Optimè ſciebat Dominus, quid Apoſtoli ſentirent: Tamen eos interrogat, ut confitendo mereantur, & confeſſiona ipſa laudata, in ea confirmentur; & nos eorum ſententiam, & fidem cognoſcentes, eos, utpotè Orbis deſtinatos doctores, imitemur, ac ſequamur, de quo plura ſuprà quæſt. 2. *Vos autem*, pronomen *vos* multam emphaſim habet, quia Diſcipuli opponuntur, & ſeparantur ab hominum turba. *Vos autem*, ait: qui continui fuiſtis; & operum meorum ſpectatores, & doctrinæ meæ auditores, qui familiariter mecum publicè, privatimque individui ſocii eſtis; qui ſal terræ, & lux mundi vocati eſtis, qui in nomine meo plurimas ipſi quoque feciſti virtutes, qui ſuper turbas, & ſupra homines eſſe debetis, *quem me eſſe dicitis?*

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus ſeparatim à turbis Diſcipulos interrogat; & non ait: Vos, quem filium hominis, ſed quem me eſſe dicitis?

Ab hoc ſecundo quæſtionem incipio. Quare ſicut quando Dominus ſuprà à ſuis Diſcipulis quæſivit, quid de eo dicerent homines, ſe filium hominis vocavit? *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* modò verò cùm Diſcipulos interrogat, non ſic ſe nominat; ſed de perſona ponit quæſtionem, *Vos autem quem me eſſe dicitis?* 70.

D. Bernardus de gradibus Humilitatis col 4. 71. Bernard. *Hominum de ſe opinionem a Diſcipulis inquirens, Quem dicunt, inquit, homines eſſe, non me, ſed filium hominis? Rurſus eoſdem interrogans, Quid de ſe ipſi quoque ſentirent, Vos autem; non quem filium hominis? ſed quem me, ait, eſſe dicitis? Carnalis videlicet populi ſententiam de carne inquirens, nomen carnis, quod propriè eſt filius hominis, poſuit; ſpirituales verò Diſcipulos de ſua divinitate interrogans, non filium hominis, ſed ſignanter, me dixit. Quod denique Petrus intelligens, quid per hoc, quod dixerat me, requiſiti fuiſſent, ſua reſponſione aperuit: Tu es, inquiens, non* Jesus *filius Virginis, ſed Chriſtus, filius Dei.* Cùm Chriſtus quærit, quid homines carnales ſentiant, quid carnis in eo erat, nempè filius hominis, proponit: cùm verò ſpirituales ſuos Diſcipulos interrogat, de perſona ponit quæſtionem: *Vos, quem me eſſe dicitis?* Ipſo interrogationis modò eos, utpotè Diſcipulos ſuos, inſtruens, ac veluti manuducens, ut de ſua ferant divinitate teſtimonium, & quid de eo ſentiant, aperiant. Quod Petrus intelligens non ait, Tu es Chriſtus filius hominis, ſed filius Dei vivi Perſpicax intellectus ex modo quærendi penetrat interrogationis ſcopum. *Ex modo interrogationis deprehenditur ſcopus illius.*

Venio ad primam quæſtionis partem: Cur ſingillatim, ac ſeparatè à turbis eos interrogat: 72. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 55. Chrysoſt. *Hac ſecunda interrogatione monuit Dominus Diſcipulos, ut majora de ipſo cogitarent, ipſo enim interrogationis modo oſtendit, illas vulgares opiniones multum à ſua dignitate abeſſe.* *Chriſtus cùm interrogat, innuit, quid dicant Diſcipuli* Vict. Ant. Paschas. Cùm eos auditis populi ſententiis interrogat, ipſos ab illis opinionibus trahebat innuens, quid reſpondendum eſſet, ut non eandem ſententiam, ac turbæ tenerent, ſed ut qui tot, ac tanta ab eo viderant mirabilia, de eodem altiora dicerent, ac profiterentur Idem docent Victor Antiochenus, Euthymius, & alii. Et hac etiam de cauſa, ait Antiochenus, eos interrogavit, non quid ſentirent, ſed primò quid turbæ de illo dicerent Simul quoque nec in exordio prædicationis hæc quæſivit, ſed poſt multa miracula, & ſigna facta, multaque de rebus ſublimibus ejuſque divinitate data documenta, quibus omnibus optimè inſtruebantur, qui de eo ſentire deberent, quid reſpondere. De quo latè idem Chryſoſtomus.

Secundò Paulus Emiſſenus hom de nativitate, 73 habita Concilio Epheſino tom.6.cap. 13. dicens. Paul. Emiſſ. *Vos, qui me tres jam annos ſecuti eſtis, & qui meam virtutem, & prodigia vidiſtis, & ſuper mare ambulantem*

bulantē ſpectaſtis;& in eadē menſa mecum communicaſtis, quem me eſſe dicitis? Rectè Chriſtus ſuos Diſcipulos à multitudine hominum extrahit, & tanquam noſtram excedens ſecernit, erant enim jam per tres annos Chriſtum ſequentes, in ejuſq; comitatu perſeverantes panemque ſacrum de ejus manu communicantes: unde de illis valdè magna, & ſublimia erant ſperanda: de illis enim, qui de Chriſti affluentia tantum hauriebant, excellentiora erant, in ſcientia ac cognitione, quam de cæteris hominibus ſuſpicanda.

Qui de Chriſto pano participat alios homines cognitione excedit.

74. Tertiò. Cùm Chriſtus quærit, quid de eo dicant homines, ſub hominum appellatione Herodem regem comprehendit: *Audivit Herodes rex, & dicebat, quia Joannes Baptiſta ſurrexit à mortuis.* Marc. 6 n. 14. Unde ait Theophylactus in præſenti. *Qui Ioannem illum nominabant erant ex i, qui cum Herode putabant, Ioannem poſt reſurrectionem etiam donum accepiſſe operandi miracula.* Modò quæro: Si ſub hominum appellatione Herodes rex denotabatur, cur etiam Apoſtoli, homines pauperculi non ſe arbitrantur intelligi, ut etiam ipſi ſuam ſententiam proferant? Ad quid neceſſe eſt, ut Chriſtus Dominus eos tanquam ab hominibus excipiens, ſingulariter interroget, *Vos quem me eſſe dicitis?* Herodes, etſi rex, communi tamen hominum vulgo includitur; at Diſcipuli, etſi conditione humiles, ab hominum multitudine extrahuntur & tanquam humanam excedentes naturam ab aliis diſcriminantur. Hoc documento docemur, veram nobilitatem, veramque dignitatem, non à purpura, ac ſplendore regio, ſed ab optimis moribus, ac virtutis meritis penſandam ac cenſendam eſſe. Et ſi Herodes corona eſſet redimitus, cùm tamen vitiorum turpitudine exiſteret fœdatus, inter plebeios, ac infimos homines indiſtinctus adſcribitur. Apoſtoli verò divini Spiritus luce illuſtrati, virtutum faſtigio ſublimati, etſi pauperculi viderentur, tanquam ſi jam eſſent ab humana conditione ſegregati, cum illis res agitur, ac quæritur. Abulenſis quæſt. 55. *Hoc fuit*, ait, *ad oſtendendam dignitatem Apoſtolorum, quia illi non erant, ut homines, ſed ut Dii, quia aliquid de Chriſti Deitate ſentiebant. Et ideò turbas vocavit homines, quia de Chriſto ſentiebant eſſe hominem. Iſtos autem, quia plus humanitate de Chriſto ſentiebant, non vocavit homines, ſed à cæteris ſegregando; dixit, Vos;* ſic Hieronimus. Cujus verba ſtatim ſubjicio.

Marcus 6.
Theoph.

In Chriſti ſecla, non attenditur dignitas, ſed merita.

Abulenſ.

73. Quartò. Div. Hieronymus. *Qui de filio hominis loquuntur, homines ſunt; qui divinitatem ejus intelligunt, non homines, ſed Dii appellantur. Prudens Lector, attende, quòd ex conſequentibus, textuque ſermonis Apoſtoli nequaquam homines, ſed dii appellantur.* Quæſivit Chriſtus priùs, quid de eo dicerent homines; poſtea verò interrogat Apoſtolos, quid de eo ſentiant. Et tunc Apoſtoli, ait D. Hieronim. *nequaquam homines, Sed Dii appellantur.* Et cur non homines, ſed Dii dicendi ſunt? Rationem jam præmiſerat S. Doctor: *Qui de filio hominis loquuntur, homines ſunt; qui divinitatem ejus intelligunt; non homines, ſed Dii appellantur.* Qui Chriſti divinitatem agnoſcunt, de illaque loquuntur humanam maſſam veluti exuunt, & in ſupernam conditionem evehuntur: O præclarum Theologicæ diſciplinæ encomium, quæ, cùm in divinitatis cognitione verſetur, de illáque diſſerat, quodammodo creaturæ metas ſuperexcedit.

D. Hieron.

Excellentia Theologia.

76. Quintò. Idem D. Hieronymus. *Prudens lector, attende*, ait: *quòd ex conſequentibus, textuque ſermonis Apoſtoli nequaquam homines, ſed Dii appellantur cùm enim dixiſſet, quem dicunt homines eſſe filium hominis? ſubjecit: vos autem, quem me eſſe dicitis? illis, quia homines ſunt, humana opinantibus: vos, quia Dii eſtis, quem me eſſe exiſtimatis.* Interrogavit Dominus Diſcipulos ſuos, *Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Statim ſpecialiter ad ipſos converſus, *Vos, quem me eſſe dicitis?* Si quid de eo ſentirent homines, jam erat judicatum, ad quid rurſum percontatur Apoſtolos? cum etiam illi homines extiterint. *Subjecit: Vos, quem me eſſe dicitis? illis quia homines ſunt humana opinantibus, Vos, quia eſtis Dii, quem me eſſe exiſtimatis?* Tam inſitum, ac affixum eſt hominis, aliorum magnalia ignorare, & ſolum minima videre, ut dicatur, & prædicetur quòd, ut Apoſtoli divinitatis Chriſti celſitudinem agnoſcant, interrogandi modo innuitur, quòd ipſi ſupra naturam humanam evolant, ac noſtram conditionem tranſgrediuntur, ut de Chriſti divinitate ferant teſtimonium.

D. Hieron.

Home aliorū gloriam videre, ac dedicere neſcit

Sextò. Ad eadem Hieronymi verba: *Attende, prudens Lector, quod ex conſequentibus, textuque ſermonis Apoſtoli nequaquam homines, ſed Dii appellantur.* Interrogabantur hîc Apoſtoli, ut de Chriſti divinitate darent teſtimonium, ad quam per totum terrarum orbem prædicandam erant electi; prædicare autem divina myſteria, veritatemque annuntiare, adeo humanas vires ſuperexcedit, ut tanto muneri deſtinati, non homines, ſed tanquam quid ſuperius reputentur. *Apoſtoli nequaquam homines, ſed Dii appellantur.* 77.

Prædicationis munus adeo ſublime ut non hominis, ſed Dei eſſe videatur

Maximè ponderandus diverſus exordii modus apud Matthæum, & Marcum; nam ille ſic initium ponit: *Liber generationis Ieſu Chriſti filii David, filii Abraham:* Hîc verò ſic incipit: *Initium Evangelii Ieſu Chriſti filii Dei.* Cur D. Matthæus Chriſti generationem per avos, ac atavos intexit; at verò D Marcus nil de carne commemorans in titulo Chriſtum ex Deo Patre natum ſcribit? D. Matthæus valdè aptè ad ſuam intentionem ſic exorditur: intendebat oſtendere Chriſtum filium David, ab Abraham, quod per tramitem generationis declarat. At D. Marcus ad quid ſtatim in limine Verbum incarnatum ex Deo natum dixit, cum ille de æterna proceſſione ac emanatione divinarum perſonarum non agat; hoc enim in initio ſui Evangelii explicandum proponit Joannes; Ad quid ergo Marcus tam ſolerter in titulo Chriſtum dicit filium Dei? Inter cæteros Evangeliſtas hoc habet D. Marcus peculiare, ut in principio ſuæ hiſtoriæ initia, ac fundamenta prædicationis Evangelicæ proponat, quomodo gentes erant exhortandæ, ac vocandæ ad baptiſma, ac pœnitentiam: *Baptizans, & prædicans pœnitentiam in remiſſionem peccatorum.* Hoc, quod eſt prædicare, adeo ſuper humanas vires perexcelſum eſt munus, ſoloque Deo dignum, ut de tanto munere dicturus Evangeliſta quidquid eſt humanæ fragilitatis, divinitatem Chriſti commemorans prætermiſerit, nobis innuens, quòd ex ſolo divinitatis afflatu initia, ac fundamenta prædicationis provenire valebant. Beda in exordio Evangelii Marci. *Aptè*, ait, *qui ſcilicet* Matthæus, *humanam erat generationem deſcripturus, à filio hominis cœpit. David videlicet, ſive Abrahæ, de quorum ſtirpe ſubſtantiam carnis aſſumpſit; aptè is*, ſcilicet Marcus, *qui librum ſuum ab initio Evangelicæ prædicationis inchoabat, filium magis Dei appellare Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quia nimirum* 78.

Matth. 1.
Matth. 1.

Prædicandi munus ſuper vires humanas, ſolo Deo dignum.

Beda.

divinæ fuit poteſtentiæ, Evangelium mundo prædicare

In Baptiſmo dat Pater de filio teſtimonium, de
79. eoque prædicat. *Hic eſt filius meus dilectus*, Matth.
Matth 8. 8.n. 17. Cum Joannes videt Jeſum ambulantem, ac venientem ad ſe, ſuis diſcipulis ait, *Ecce Agnus. Dei*, Joan.4.n.29. Quæ inter ſe conferens D. Chry-
Joan.4. Chryſoſt. ſoſt apud Photium p. 1523. fragmentis humiliarum de Baptiſtæ decollatione. *Joannem prædicabo*, ait, *& ejus ſapientiam omnibus vobis notam faciam Ioannem, qui diviſit cum Patre prædicationem Unigeniti, etenim ille, Hic eſt filius meus dilectus, deſuper è cœlo teſtatus eſt; hic verò infra in terra, Ecce Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & Pater per columbam Dilectum ſuum oſtendit, de illo digito oſtendit mundo Redemptorem.* Prædicat Pater Filii divinitatem; prædicat & Joannes mundi Redemptionem: & in ipſo prædicationis negotio tantum extollitur Joannes, ut videatur, eum à Patre tanquam comitem adſciſci, *Qui diviſit cum Patre prædicationem Unigeniti*, Adeo ſublime eſt, Chriſtum, prædicare, ac annuntiare, ut qui tali muneri incumbit; Patrem quodammodo videatur habere comitem, illuſque divinæ vocis vices gerere, cum Patrèque Unigeniti prædicationem dividere.

Joannes Bap. tiſta cum Patre diviſit prædicationẽ unigeniti.

Matth.16.n.16. Reſpondens Simon Petrus dixit Tu es Chriſtus filius Dei vivi.

VERSIONES.

Syriacus. Tu es Meſchicho filius Dei.vivi

Euthymius. Theophylact. Tu es Chriſtus filius ille Dei viventis.

D. Baſil. hom. de pænit. Filius Deui excelſi.

Salmeir. t.4. part. 3. tr. 1. ex Græco. Tu es ille Chriſtus, ille filius illius Dei, illius viventis.

ALTER TEXTUS.

Marc. 8. n.28. Reſpondens Petrus ait ei: Tu es Chriſtus.

Lucæ 9.n.20. Reſpondens. Simon Petrus dixit: Chriſtum Dei.

EXPOSITIO IV.

80. Passim in Evangelio tantum nominatur Petrus; at vero hic, quando excellentiſſimam protulit confeſſionem qua ad ſummum apicem eſt evectus, non ſolum dicitur Pe-
Alb.Magn. Pſal.118. trus, ſed Simon Petrus. Albertus Magnus. *Simon, id eſt obediens, per quod ſignificatur, meritum ad congruentem reſponſionem*, Pſam.118.n. 104. A mandatis tuis intellexi. *Obedientia ei mandatorum plus dat intellectus, quam labor ſtudiorum.* Cum interrogatus à Domino, ex obedientia reſpondet, tunc præclarum edit verbum valdèque illumſtrem profert confeſſionem. *Petrus.* Idem Alb Magn. *Petrus* Perſica lingua id eſt cognoſcens, illum enim co-
Iſai.45. gnovit, de quo dicitur Iſai.45.n.15. *Verè tu es Deus abſconditus.*

Obedientia dat intellectum.

Tu es Chriſtus. Div. Gregor. Thaumat ſerm. de Chriſti Baptiſmo. *Iſtis verbis*, ait, *cœlitus tonitui in modum prodeuntibus illuminatum eſt humanum genus, cognoverunt que omnes differentiam Creatoris, & creaturæ, Regis & militis, fideque confirmati acceſſerunt per Baptiſma ad Chriſtum verum Deum noſtrum.* Lucem fulgentiſſimi radii, ac ſplendoris, horum verborum intueamur Fatetur Petrus Chriſtum verum Meſſiam. *Tu es Chriſtus*, id eſt Meſſias ut habet Syriacus: unctus à Deo unctione Unionis Hypoſtaticæ cum Verbo in unitate perſonæ, conſtitutus, ſummus Orbis Pontifex, Doctor, Rex & Propheta. Fateturque Chriſtum Dominum verum Deum, ut inquit D. Thom. nam Chriſtus dicit naturam humanam ſubſiſtentem in perſona Verbi *Tu es Chriſtus*, id eſt unctus oleo Spiritus ſancti; unctio enim non convenit ei ſecundum divinitatem, quia ab illa procedit, ſed ſecundum humanitatem. Penetrat & Petrus à Chriſti divinitatem dum ait: *filius Dei vivi*, per æternam ſcilicet generationem Et articulus in Græco multam habet emphaſim: *Ille fuit*: ſcilicet unicus, & naturalis Patri. Articulus appoſitus ſingularitatem importat: non enim eſt Chriſtus filius, ut Baptiſta, Elias, & Prophetæ qui erant filii adoptivi, quibus hic Petrus apponit, & anteponit Chriſtum. 81.

Conſeſſio Petri radius mundi. Thaum. Syriac. D.Thom.

Vivi, ſeu *Viventis*, qui formaliter vivit vita increata, & beata. & ponitur pro diſtinctione fictorum deorum, qui mortui ſunt, ut ait D. Hieron. Confiteturque Petrus inquit D Paſchaſius, totam Trinitatem, Pater, & Filius prædicatur, cùm dicitur filius Dei vivi, cum verò Chriſtus aſſeritur, id eſt unctus à Spiritu ſancto dicitur omni plenitudine gratiæ. Ipſe enim plenus eſt gratiæ, & veritatis, à Joan.1.num.14. teſtificatur. Et notandum, quod hic ſimpliciter ait: *Tu es Chriſtus filius Dei.* At homines in navi Matth.14.num.33. *dixerunt, Verè filius Dei es.* Sicut & in Calvario Centurio Matth.28.n.54. clamavit: *Verè filius Dei erat iſte.* Agebant enim iſti coram inimicis, & ideo aſſertione, ac veluti juramento, *Verè* utuntur. At Petrus dabat teſtimonium coram Diſcipulis, ac amicis, quibus una ſimplex aſſertio ſat erat. An verò Petrus primus cognoverit Chriſti divinitatem; dicam q.13. 82.

Hieron. Paſchaſ. Joan.1. Matth.14. Matth.28. *Coram inimicis multa aſſeverationè utendum.*

QUÆSTIO X.

Quare Petrus ſolus reſpondet? & an pro ſe ſolo; vel etiam pro omnibus aliis?

Graves ſunt antiqui Patres aſſerentes, Petrum quaſi Apoſtolorum os, non pro ſe ſolo, ſed pro omnibus reſpondiſſe. D Hieron. *Petrus*, ait, *ex perſona omnium Apoſtolorum profitetur, Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* D. Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini *Petrus*, inquit *unus pro multis dedit reſponſum.* Idem docent D. Ambroſius lib. de Incarnat cap. 4. Joannes Caſſianus lib. 3. de Incarnat, D. Paſchaſius lib.8. & in Matth. D. Anſelmus, Albertus Magnus, D. Thom. Gloſſa Interlinealis. D. Dionyſius, Carthuſ. Lyran. Janſenius, & alii. 83.

Hieron. Auguſt. D.Ambroſ. Caſſian. Paſchaſ. Anſelm. Alb.Magn. D.Thom. Carthuſ. Interlin. Lyranus. Janſenius.

D. Hilarius verò, Abulenſis quæſt. 57. Maldonatus; Lucas Burgenſis Barradas, Cornelius à Lapide tenent, Petrum pro ſe ſolo reſpondiſſe. Quæ ſententia mihi eſt probabilior. Probatur, quia 84.

Hilar. Maldonat. Abulenſ.

Burgenſ. Barradas. Cornel. Quia propter Petri verba Chriſtum ſolus Petrum remunerat ad eumque ſolum dirigit ſermonem; *Et ego dico tibi.* Eumque ſolum beatum appellat, *Beatus es Simon.* Eique ſoli promittit claves; nullam de reliquis Apoſtolis faciens mentionem. Ergo Petrus pro ſolo loquutus eſt, ſuumque meritum in hac confeſſione explicavit, cui ſoli condignum præmium datum eſt à Domino. Dicitur autem pro cæteris Apoſtolis reſpondiſſe, quia aliis Apoſtolis tacentibus, & fortè de reſponſione hæſitantibus ipſe primus pro omnibus dixit, quod alii reſpondere debebant; non quòd ſciret, hoc omnium eſſe judicium, ſiquidem cum nullo de hac re habuerat ſermonem; ſed quia volebat, ſuam ſententiam omnibus eſſe communem, & ita omnes ſentire, ut ipſe ſentiebat, & audita hac ſententia Petri omnes illi acquieverunt & eidem ſententiæ ſubſcripſerunt.

85. Cur ergo Petrus ſolus reſpondet? Dico, quòd Ratio à priori eſt divina gratia, quæ ſic illuminavit ejus mentem, ut primus omnium clarè, & diſtinctè cognoſceret Chriſtum Dominum verum filium Dei per æternam generationem, ut dicam q. 13. Unde D. Paſchaſ. lib. 8. in Matt *Beatus Petrus pluſquam homo erat, qui ultra hominem ſapiebat, cùm qui Dei Filium in hominem videret ultra humanos oculos vidit & intellexit.*

Paſcha. *Pluſquam homo.*

86. Cyrill. Joan. 21. Congruentiæ multæ ſunt. Primò D Cyrillus lib. 12. in Joan. cap. 64, *Præveniebat*, inquit, *alios Petrus, ardore namque Chriſti præcipuo fervens, & ad faciendum, & ad reſpondendum paratiſſimus erat. Unde tarditatem navi iis videns*, Joan 21. *tunica ſuccinctus in mare exiliit* D Chryſ hom. 55. in Mat, *Quid igitur Petrus*, ait, *omnium Apoſtolorum os, vertex conſortii totius? Cùm omnes interrogati eſſent, ipſe ſolus reſpondet Et quando quidem de ſententia vulgi petebant, omnes reſponderunt. Cùm verò de ſua eos rogat: Petrus confeſtim proſilivit*, Div. Paſchaſ lib. 8. in Math. *Petrus*, inquit *prior præ omnibus reſpondit, prioratus officii eſt, & ardor fidei nimius.* Petrus, præ amore erga Chriſtum, in his, quæ ad ejus auctoritatem, & honorem, ac fidem ſpectabant, nimio ardore fervidus erat, & ideò, cùm Apoſtoli interrogarentur de ſua ſententia, *Vos quem me eſſe dicitis*: Petrus moras non ſuſtinet, ſed ſtatim proſilit, ac Chriſtum verum filium Dei confitetur. Amor enim non patitur moras, nec in dilecti negotio alteri cedit, ſed primas rapit.

D. Chryſ. D. Paſchaſ. *Amor non patitur moras in re dilecti.*

87. Leo. *Meritum evidens facit honorem plauſibilem.* Secundò. S Leo ſerm. 2. *Ille primus eſt* ait, *in Domini confeſſione, qui primus eſt in Apoſtolica dignitate.* Non quòd modò in illa eſſet, ſiquidem hîc hæc illi promittitur; ſed quia ad illam erat deſignatus. Qui eminet dignitate, debet & merito eminere, ut quanto magis in eo meritum reſplendet, tanto magis ſit honorifica dignitas, omnibus plauſibilis, & nulli invidioſa Cùm Apoſtoli viderent idem tributum pro Domino, & Petro eſſe redditum, ex quadam ambitionis ſpecie commoti, accedentes ad Dominum dicunt, *Quis putas, major eſt in regno cœlorum*: Matth. 18. num. 1. Sicut & in Cœna facta eſt inter eos contentio, *Quis eorum videretur eſſe major?* Luc 22 n. 24. At in præſenti, cùm audiunt Petrum beatum vocari, fundamentumque Eccleſiæ dici, claveſque regni cœlorum ei promitti, cur nulla invidia, vel ambitione in eum commoventur? Evidens, ac excellens meritum confeſſionis illius omnem ambitioem, ac invidiam ab aliorum animis propulſabat, ut nullo modo effectu erga illum raperentur. Vide tom. 2. cap. 10. quæſt. 11. n. 78. 79. 80.

Matth. 18. Luc. 22. *Cur nullus invidet Petro*

88. Abulenſ. Tertiò. Abulenſis q. 56. Cùm eſſent Apoſtoli quæſiti de opinione populi, omnes reſponderunt eo quòd nemo dubitabat, quid reſpondendum eſſet, cùm planum eſſet, quid populus de Chriſto ſentiret. Interrogati autem de propria ſententia fuerunt tardi in reſpondendo, fortè quia timuerunt, quod diſcordarent in reſpondendo? & nolebant redargui à Chriſto, ſicut ſolitus erat arguere eos in ſimilibus erroribus; ut patet hoc cap 16. Math num. 8. Et quia volebant cautè reſpondere, ideo morabantur, & tunc quia Petrus erat cæteris ferventior, reſpondit, quia ipſa gratia miniſtrabat vires, ac animum, ut tam animoſè & aſſeveranter diceret, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.*

Matth 16. *Gratia dat vires ad animum.*

89. Abulens. *Populus ſequatur paſtorem ſuum in fide, & doctrina.* Quarto. Idem Abulenſis. Petrus erat futurus paſtor, & præſul totius Orbis, ut igitur innueretur, quod populus debet tenere talem fidem, qualem ejus paſtor profitetur; ideo Petrus, qui futurus erat univerſalis paſtor; ſolus reſpondet. Deinde voluit Chriſtus, ut fidei Confeſſio eſſet per ſolum Petrum, ut denotaretur, quod talis fides tenenda eſt, qualem prædicat Romana Eccleſia, quæ eſt caput, & mater omnium Eccleſiarum, cui Petrus præfuit, cujuſque ſucceſſor eſt Romanus Pontifex.

90. Matth. 14. *Nobilis una reprehenſione fit cautus ad aliam evitandam.* Quinto. Cùm Petrus Ambulans ſuper mare vidiſſet ventum validum, ac cæpiſſet mergi, aliquantulum hæſitans dubitavit, an à tempeſtare premeremur, ac devoraretur Tunc Chriſtus, reprehendens eum, ait illi, *Modicæ fidei quare dubitaſti* Matth. 14. num. 30. Inde tanta objurgatione cautus jam omnem rejicit hæſitationem, ac dubietatem ne in ſimilem increpationem incidat; & indilatè proſilit, ac Chriſti divinitatem profitetur. Magnorum virorum eſt, ut una reprehenſione multum proficiant ad alias evitandas.

91. Joan 14. *Nobilis valdè ſedulus, ne aliorum defectus videantur.* Chryſoſt. Sexto Facta interrogatione à Chriſto, *Vos quem me eſſe dicitis?* Vidit Petrus ſuos condiſcipulos tacentes, & aliquantulum dubitantes, quid dicerent Deinde ſciebat, quod apud aliquos commilitones ſuos aliqua erat tarditas in fide, nam Judas multum torpeſcebat; Philippus dicebat, *Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis*, Joan. 14. num 8. Ne ergo aliquis ex condiſcipulis aliquid minus decens. ac idoneum de Chriſto proferret, ipſe prior reſponſum præripuit, ac ut ait Chryſoſtomus, proſilivit & pro omnibus tanta ſedulitate reſpondit. Valdè inſita eſt animo nobili feſtinatio ne aliorum defectus, ac imbecillitates videantur, nec appareant.

92. Joan. 18. Cyrill. Conveniunt Phariſæi ad Chriſtum Dominum in Horto comprehendendum, quibus Dominus obviam procedens dixit, *Si ergo me quæritis ſinite hos abire*, Joan 18 n. 8. Ad quid Dominus hoc eis dixit? ad quid tanquam in pactum eis proponit; *Sinite hos abire*? optimè enim ſciebat, quod Judæi tantùm ipſum quærebant, & quod ad hoc miſſi erent à principibus ſacerdotum. Deinde ipſe ſua poteſtate diſcipulos ab eorum manibus facilè eruere poterat, nam verba hæc, *Sinite hos abire* per imperium ſunt dicta, D. Cyrillus lib. 11 in Joan. c 34. *Juſſit, Sinite Diſcipulos abire.* Tandem cur de ſe priùs non conqueritur, quod tanquam ad latronem cum gladiis, & fuſtibus venerint ad eum comprehendendum. Ante omnia imperat. *Sinite hos abire*? Abire jubet, ne fugienti timi-

Suorum diſcipulorum defectum occultat bonus magiſter. ditas notaretur, ſed factum ex magiſtri facultate, ac imperio putatur. Prævidebat Dominus, relicto eo, omnes Diſcipulos in fugam ſe eſſe daturos, quod erat valde indignum, & res multa reprehenſione digna. Ne ergo tantus Diſcipulorum defectus oculis inimicorum eſſet apertus, ſed potius occultatus, & abſconditus; mandat, *Sinite hos abire*, ut fuga ipſa non timori, ſed potiùs promptæ obedientiæ adſcriberetur; nam cum Judæi, illud ab ore Domini audientes, Diſcipulos fugere viderent, facilè ſibi poterant perſuadere, quòd fuga ex imperio, ac diſpoſitione Magiſtri proveniebat.

93. Videns bonus ille Pater filium Prodigum ad ſe revertentem, occurrens illi benigne eum excepit; *Cecidit ſuper collum ejus, dixit ad ſervos ſuos; cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus, & adducite vitulum ſaginatum*, &c Luc. 15. n. 22.
Lucas. 15. Valdè mirum, quòd veniebat juvenis ille multa fame, ſitique vexatus & quaſi ſemimortuus, de qua ſe ipſe præcipuè fuerat conqueſtus, *fame pereo* veniebatque multo ſqualore, ac nuditate deformis, cur pius Pater illi occurrens primo, & ante omnia eum amplexu tenet, cum feſtinatione mandat veſtimenta afferri, *Cito proferte ſtolam*, & poſtea de eo reficiendo cibo cogitat: *Adducite vitulum ſaginatum?* Fames interius torquebat juvenem: at nuditas, ut pote externa, expoſita erat omnium oculis. Benignus Pater occurrens filio ante omnia mandat afferri veſtimenta, & interim juvenem amplexu tenet, veluti brachiis, ac pallio ejus deformitatem, ac maculas celans, ne quis præter ipſum illius ſqualorem, ac nuditatem videret; & ipſe ex benignitate videt, ut veſtimenta præparet, & tribuat D. Chryſologus ſer. 3. de Prodigo *Ante*, ait, *veſtiri voluit filium, quàm videri, ut ſoli Patri nota eſſet nuditas, quia Pater ſolus videre filii non poterat nuditatem.* Vide de his multa tom. 1. 2. & 3. Verb. Defectus.

Nuditatem filii abſcondit pater.

Chryſ.

QUÆSTIO XI.

Quare non omnes Diſcipuli reſpondent, ſicut omnes in camino ignis laudabant?

94. Ratio difficultatis. CUm Chriſtus quæreret à ſuis Diſcipulis: *Vos quem me eſſe dicitis* Unus reſponde Petrus ejus divinitatem confitens: *Tu es Chriſtus filius Dei*, Cur non omnes reſpondent, & confitentur, ſicut in fornace Babylonica tres pueri quaſi ex uno ore Deum laudabant, & benedicebant? Daniel. 3. n. 51.

Daniel. 3.

95. Reſpondeo primò, quòd in laudibus multæ reſonent voces, Deus enim multis modis eſt glorificandus; at in Confeſſione fidei, pro fidei unitate immunda, una ſit vox. Sic ait Abulenſis q. 16. Unus Petrus reſpondet, ad oſtendendam unitatem Eccleſiæ: fides Eccleſiæ indeficiens eſt, & unica eſt, licet ſit diſperſa per totum Orbem; & ideo ad deſignandam iſtam unitatem debuit confeſſio fieri per unum

Abulenſ.

Fides Eccleſia una.

96. Secundò reſpondet D. Gaudentius ſerm. 1. Ordinationis ſuæ qui dubium excitans ait: *Dicat fortaſſe aliquis, ſicut illos tres in camino fideles pueros, ita in hoc examine Apoſtolos conſona voce debuiſſe eadem profiteri, ſed conſiderandum, quia Judas ille Iſcariotes, quod corde non crediderat, ore confiteri non poterat.* In fornace aderant pauci, tres ſcilicet tantum juſti; at hic in præſenti erat turba Diſcipulorum; & ubi pluralitas intervenit, rarò deficit unus Judas, qui errores, ac pravitates aſtruat, & proferat.

Gaud.

Ubi pluralitas, ibi Judas qui errores dicat.

Pro hac veritate confirmanda accipe, quod ponderat in præſenti Evang D. Leo ſerm. 3. in Anniverſario Aſſumptionis. *Omnes Apoſtolo*, ait, *Dominus, quid de ſe homines opinarentur, interrogat, & tandiu ſermo reſpondentium communis eſt, quandiu humanæ intelligentiæ ambiguitas explicatur. At ubi, quid habeat ſenſus Diſcipulorum, exquiritur, primus eſt in Domini confeſſione, qui primus eſt in Apoſtolica dignitate.* Cum Dominus quærit, quid de ſe ipſo homines ſentiant, tunc omnes Diſcipuli reſpondent: *Alii Joannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam.* Cum incerta, ambigua ac falſa proferuntur; tunc omnes communiter dicunt; *tandiu ſermo reſpondentium communis eſt quandiu humanæ intelligentiæ ambiguitas explicatur.* Ac cum ad verum, & certum devenitur, unius, & primatis vox auditur. Ambiguitas, & falſitas in multorum ore invenitur; veritas, & certitudo in una tantum lingua conſtituitur. 97.

Leo.

Error in multorum ore veritas in unius lingua.

Divini ſpiritus Seraphim apud Iſai. 6. n. 3. *Clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Perbellè notat Origenes ibi homil. 5 *Non alter ad plures, ſed alter ad alterum.* Confeſſiones Summæ Trinitatis reſonabant ſpiritus; hæc autem erat alter ad alterum, & non ad plures, valde enim frequenter pluralitas ſuſpecta eſt in confeſſione, ac aſſeveratione veræ doctrinæ, quæ ad raros, ſcilicet ad unum, vel alterum reſervatur; 98.

Isai. 1. Origenes.

Confeſſio veritatis in uno vel altero.

Præſtantiſſimus homo Caleb memorans facinus ſuum; quo poſt exploratam terram promiſſionis, inter aliorum exploratorum murmura; ipſe ſolus cum Joſue pro bonitate terræ, ac pro facili ingreſſu in illam exiſtens ait: *Miſit me Moyſes famulus Domini, ut conſiderarem terram, nunciavique ei quod mihi verum videbatur, fratres autem mei, qui aſcenderant mecum diſſolverunt cor populi.* Joſue 14. n. 8 Duodecim viros, ac tribuum principes miſit Moyſes ad explorandam terram, Num. 13. n. 4. Et tamen ex eis unus Caleb cum Joſue verum teſtificant; alii vero omnes, diſſolverunt cor populi: Hugo, *Dicentes, nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere*, Abulenſis, *detrahentes terræ Chanaan* quod ſcilicet devorat habitatores ſuos, Joſue, & Caleb tantum verum dicunt; cæteri verò omnes falſa proferunt. Sic ſanè contingit, quod veritas in ore unius, vel alterius invenitur; falſitas, ac mendacium per multorum linguas divagatur. 99.

Joſue. 14.

Num. 13.

Hugo. Abulenſ.

QUÆSTIO XII.

Quare, cùm Chriſtus Dominus ſe dixiſſet filium hominis, Petrus eum fatetur filium Dei?

CHriſtus, ſuos Apoſtolos interrogando, ſe dixit filium hominis, *Quem dicunt eſſe filium hominis?* Petrus verò eum profitetur Dei filium: *Tu es filius Dei*: Ratio hujus tantæ confeſſionis, divina gratia, ut dixi ſuperiori quæſt. 100.

Primo

101. Fulgent. Primò. D. Fulgent. lib. 3. de Traſimund. Reg. c. 15. ſic ait, *Neque hoc prætereundum exiſtimo quod Chriſto primum ſe filium hominis nuncupanti Petrus dicit, Tu es Chriſtus filius Dei vivi: Etenim Dei filius carnis humanitate ſuſcepta debuit in ſe ſacramentum magnæ pietatis oſtendere? homo verò redemptus debuit in humanis filio veram divinæ nativitatis ſubſtantiam prædicare, ut dum à Redemptore beneficium gratuitæ miſerationis oſtenditur, à redempto divinæ confeſſionis obſequium redderetur.* Chriſtus ſe dicit filium hominis, Domini enim eſt, ſe ſe ad noſtram humilitatem, ac infirmitatem ex ſua eximia miſericordia demittere, ut hominem perditum reſtauraret. Petrus verò ait, *Tu es Chriſtus filius Dei*: Confeſſio eſt hominis grato animo ſe habentis, celſitudinem divinitatis in ſuo Redemptore recognoſcentis, ut videns tantam celſitudinem ſic dimiſſum, inde magis aſtrictum, ac obligatum ſe cenſeat, ac fateatur.

Domini eſt propter ſuos ſe dimittere, at ſui memores ſint tanti beneficii, ejusque grati.

102. Anſelm. Secundò. D. Anſelmus. *Notandum eſt, ait, quia cùm Dominus aſſumptæ humanitatis humilitatem profitetur, de ſe intimavit, quod minus eſt. Diſcipulus vero de eo intimavit, quod majus eſt.* Chriſtus Dominus, ut valdè magnus, tacet ſui divinitatem, & solùm dicit, & publicat humilitatem, quod eſt multo minus. Petrus verò, ut Incarnationis ſacramento gratus dicit id quod in Domino eſt excellentius, ſcilicet ejus divinitatem, ut inde maxime alliciatur ad recognitionem, ac reverentiam tanti ſacramenti.

Nobilis de ſe dicit minus, & opprimit majus.

103. Tertio. Cum Petrus in hac ſua confeſſione Chriſti ingenium imitatur, quædam veluti æmulatio inter utrumque videtur intervenire, nam Chriſtus, ut valdè excelſus, in ſua interrogatione ſupprimit ſuam divinitatem quæ naturæ humanæ eſt impartita, ac unita, & ſolùm commemorat noſtram humanitatem, quam à nobis accepit, *Quem dicunt eſſe filium hominis*? Petrus etiam ac ſi totius humanæ naturæ perſonam ageret; in Chriſto recognoſcit ejus divinitatem. *Tu es filius Dei*: quæ in alto Incarnationis myſterio humanæ naturæ hypoſtaticè eſt communicata, & data. Expreſsè autem & apertè ſubtacet Petrus humanitatem, quam noſtra natura divino Verbo ſubminiſtravit. Sicut enim excelſi animi eſt, ſilere, quæ donat; ita & memoria ac ore tenere, quod accipit. Appoſitè ait Seneca lib. 2. de Benef. c. 10. *Qui dedit beneficium taceat; narret, qui accipit.*

Magnus obliviſcitur dati recordatur accepti.

Seneca.

104. Joan. 19. Pendens meus Jeſus in Cruce, cùm in manus Patris commendans animam ſuam ſacratiſſimam exhalaret, Joan 19. n. 49. ait: *Inclinato capite tradidit ſpiritum.* Ad quid meus Jeſus caput inclinat: Ad quid cœleſtis ſpiritus vult terram aſpicere? Sicut erecto capite Patri commendat animam, cur ſic etiam non emiſit ſpiritum? Et ſicut alto clamore cur etiam non ſic elato capite ſpirat? Ad quid inclinat caput? Arnoldus Carnotenſis tract. de verbo illo Domini: *Mulier ecce filius tuus*, præclarè ait. *Filius ad pectus Matris, & ubera; Pater ad Filii crucem, & vulnera reſpiciebat.* Inclinat Chriſtus caput, ut reſpiciat pectus, non ut intueatur ſuum ſtatim lanceæ cuſpide aperiendum, ingentémque daturum ſanguinis copiam, ex quo gratiæ fontes, ſcilicet ſeptem ſacramenta emanabunt, ait Arnoldus, *ut reſpiciat ad pectus Matris, & ubera*, O divinum ingenium, ingenſque gratitudinis, ac liberalitatis norma! Non attendit meus Jeſus ad ſuum pectus uberes gratiæ fontes ſtatim daturum, ſed ad pectus, & Matris ubera, ex quibus retro jam multis annis lactis guttas ſuſcepit. In hoc autem eventu quid Pater peculiariter intuens, noſtro dicendi modo deſcribitur? At præſentiſſimam ſibi divinitatem, quam ab æterno pro omni inſtanti Filio communicat? *Pater*, inquit Arnoldus, *ad Filii crucem, & vulnera reſpiciebat.* O magna noſtræ informationis idea! Æternus Pater non introducitur intuens ſuam divinitatem, quam ineffabili generatione Filio communicat, ſed aſpiciens obſequium à Filio in ſui honorem oblatum, quantumcumque præclaræ ejus obedientiæ ad remunerationem veluti debeatur. Filius proponitur aliquando dati, nunquam vero accepti oblitus: Pater vero non quod Filio communicat, ſed quod Filius in ejus gratiam offert adſpicere commemorat.

Arnold.

Divinum ingenium non attendere ad datum, ſed ad acceptum

Benedicens Jacob nepotes ſuos Ephraim, & Manaſſes, ait: *Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea uſque in præſentem diem, benedicat pueris iſtis.* Gen. 48. n. 15. Valde mirabile, cum Patriarcha deprecaretur Deum, ut eſſet propitius, cur ad hoc non proponit præclara ſua obſequia per tot annorum ſpatium, ut communiter ſolet fieri, cum propitiationem Dei exoptamus? Cur non commemorat votum ſuum exhibitum, tot altaria à ſe erecta, totque ſacrificia præſtita, tot tantoſque labores tanta patientia ſupportatos? Cur ſolum in oratione meminit de Deo, cum paſcente, nutriente, ac cuſtodiente à ſua juventute, ac infantia? O bona viri indoles! Proponit accepta; prætermittit obſequia perſoluta. D. Chryſoſtom. homil. 66. *Qui paſcit me à juventute mea*, &c. ſic ſubdit. *Grata animæ, ac piæ, & bene memoris beneficiorum Dei verba. Ille, inquit, qui me à juventute mea uſque in præſentem diem educavit, qui me ab initio ab omnibus malis liberavit, qui tantam erga me declaravit providentiam.* 105. Gen. 48.

Jacob commemorat, non obſequia exhibita, ſed dona accepta D. Chryſ.

QUÆSTIO XIII.

Quare Petrus Chriſtum Dominum potius appellat filium Dei vivi, quàm Dei Omnipotentis, Immenſi ac Æterni.

Dixit Petrus: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Cur non dixit potius, Dei Æterni, Immenſi, ac Omnipotentis? Per hæc attributa ſatis apertè ſupremam Divinitatis majeſtatem explicabat, ad quid potius ait, *Dei vivi*? 106. *Ratio difficultatis.*

Primo. D. Hieron. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi, Deum vivum appellat, ait, ad diſtinctionem eorum Deorum, qui putantur Dei; ſed mortui, Saturnum, Jovem, Cererem, &c. & cætera idolorum portenta ſignificans.* Deum vivum appellat, id eſt Deum verum denotans, Scripturarum more, ut ab idolis diſtinguat *putantur Dii, & mortui ſunt.* 107. Hieron

Secundo. Origenes Filius Dei vivi, ſcilicet qui per Prophetas dixerat; *Vivo ego, dicit Dominus*: Et ideo dicebatur vivus ſecundùm ſuperexcellentiam, quæ ſupereminet omnibus habentibus vitam; ſolus enim Deus propriè habet vitam, & immortalitatem, quia eſſe eſt vivere; & ſicut Deus propriè, & abſolutè eſt, de eoque propriè & abſolutè prædicatur eſſe; *Ego ſum, qui ſum.* Exod. 3. Sic Deus propriè, & abſolutè vivit, de eoque vita prædicatur, & ita Deus vivit formaliter vita divina, & beata, ut cauſaliter omnibus rebus à ſe 108. Origenes. *Deus vitæ fons.* Exod. 3.

creatis ſuam vim, ac vigorem; viventibuſque animam,& vitam inſpiret; ab ipſo enim velut à fonte omnium vita emanat. Vide quæ dixi ad illa
109. verba Joan.1.n.4. *In ipſo vita erat.*

Abulenſ. Tertiò Abulenſis q.58.Dicitur Filius Dei vivi, ad imitandum modum loquendi Scripturæ, quæ, ut explicet excellentiam,ac majeſtatem Dei,Deum
3. Reg.17. vivum appellat. Sic dicebat Dominus de ſe, *Vivo ego, dicit Dominus* Et ita jurantes dicebant, *Vivit*
4 Reg 2.&3. *Dominus, & vivit anima tua*, 3 Reg 17 n.1.& 12.& 4.Reg.2.n.22.& cap.3. n. 14. Ita & Petrus ad explicandam celſitudinem Dei, cujus filium Chriſtum appellat,cum dicit filium Dei vivi,antiquam ſuæ gentis conſuetudinem tenens, & ſervans.

Antiqua cõ ſuetudo ſuæ gentis tenenda.

110.

Chriſtum filium naturalem fatetur D.Petrus.

Quartò.D.Petr.in præſenti appellans Chriſtum *filium Dei vivi*, aperto argumento convincitur, quòd eum dicit filium Dei naturalem.Nam Petrus filium Dei vocans Chriſtum Joanni,Eliæ,& Jeremiæ,& Prophetis opponit,quos utpote juſtos,certum eſt filios Dei adoptivos extitiſſe: ergo cùm per diſtinctiones ad eos Chriſtum dicit filium Dei, non intelligit filium adoptivum, ſed naturalem. Hoc argumento ad probandam Chriſti divinitatem utuntur antiqui Patres D Hilar.in Comment: hoc loco,& lib.6.de Trinit.D. Athanaſius ſer. 3. contra Arianos, & in Epiſt de ſententia Dionyſii Alexand.contra Arianos, D. Gaudentius ſerm. 1. Ordinationis ſuæ, Joan. Caſſin. lib. 3. de Incarn. Domini.

Hilar. Atha. Gaudent. Joan. Caſſ.

111. Confirmatur. Quia Deo non dixit Petrus filium Dei omnipotentis,ſeu benedicti, ne filiatio adoptiva,ex Omnipotentia,aut benedictione Dei facta ſignificaretur; ſed dixit filium Dei vivi, ad explicandum,quòd eſt filius Dei naturalis, procedens naturaliſſimo viventis opere, quod eſt per generationem Sic commentantur hîc Cajetanus, & Luc Burgenſis. Objicit Salmeiron tom.4. p. 3. tract.1.Quod etiam filii adoptivi nuncupantur filii Dei viventis *Et erit in loco,&c. ubi & dicitur filius Dei viventis*.Oſee 1 n.10.Reſpondetur tamen, quod Propheta de filiis Eccleſiæ ait quod *dicetur eis*. At Petrus in præſenti loquitur per verbum ſubſtantivum proprium divinitatis, opponens filiationem naturalem filiationi adoptivæ.

Caiet. Burgenſ. *Objectio Salmeronis.* Oſeæ 1.

112. Quintò Cur potius ait Petrus, filius Dei vivi, quàm Dei Æterni,Immenſi,Infiniti,ſeu Omnipotentis? Æternitas,Immenſitas, Infinitas. Omnipotentia ſunt attributa, quibus Deus mirificè gaudet & fruitur. At vita ita eſt ſuper excellentia Dei ut eam Deus homini communicet, illiuſq homo fiat particeps *Inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ*,Gen. 2. n. 7. Publicatur ergo Chriſtus potius filius Dei vivi,quàm Æterni,Immenſi:magis enim Deus quodammodo vult cognoſci, ac manifeſtari per ea,quæ nobis communicat,quàm per illa,quæ ipſe ſolus poſſidet,ac ſibi retinet.

Geneſ.2 *Chriſtus magis gloriatur de his, quæ communicat quàm de his quæ poſſidet.*

113. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo*
Gen. 1. *terræ*,Gen.1.n 4.Inveſtigandum eſt à nobis: Cur quando hominem formavit,nomen Domini ei attribuitur,cum in productione aliarum creaturarum Dei nomine ſolum gaudeat? De creatione cœli & terræ,dicitur:*In principio creavit Deus cœlum,& terram*,non Dominus,*Dixit Deus,fiat lux*: non dixit Dominus;& ſic uſque ad hominis creationem. Cur ergo potius in præſenti hoc nomine gaudet,quàm in productione aliarũ rerum? Antè hominis formationem,non dabatur in hac viſibili machina, quiſpiam, cui Deus dominationem communicaret, at producto homine jam perſona exiſtebat,quæ dominationis particeps fieret, *Dominamini piſcibus maris,& volatilibus cœli*, Tunc Deus nomen Domini ſibi adſcribit, ſéque Cominum nominari vult,cùm jam ſit productus homo, cui tale nomen conferat, quemque illius participem reddat,Tertullian lib. adverſus Hermonem cap.5.*In principio*,ait,*fecit cœlum,& terram,& dicit Deus,fecit Deus,& vidit Deus, nuſquam Dominus:at ubi univerſa perfecit, ipſum quoque vel maximè hominem, qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam appellatur; ac inde Dominus, qui retro Deus tantum ex quo habuit ejus eſſe.* Quaſi diceret,Creato homine Dominus vocatur,cùm jam homo habeat ejus eſſe per participationem, ut poſſit aliis dominari. *Ex quo habuit ejus eſſe:*

Deus tunc Dominus vult dici, et dominatione homini communicat. Tertull.

Matt. 16. n. 27. Reſpondens autem Jeſus dixit ei:Beatus es Simon Bar-jona: quia caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cœlis.

VERSIONES.

Syriacus. Et dicit ei:Felix es,Schemeoun Bere de Jauno,ſiquidem caro, & ſanguis.

D.Anſelmus O Simon Beatus es.

EXPOSITIO V.

114. STATIM,ac Petrus confeſſus eſt Chriſtum Dominum verum Deum, ac hominem abſque ulla dilatione,ut ait D.Hieronymus, *mercedem recepit vera confeſſio*,dum eum beatum dicit,multique promiſſionibus replet Et, ut ait Theophylactus, *Petrum approbans*,ſcilicet Dominus, *oſtendit conſequenter, aliorum hominum opiniones eſſe falſas*, Sic Chriſtus Petro reſpondet.

Hieron. Theoph.

115. *Beatus es*,ſeu ut legit Syriacus, *felix*, ob tuam de me fidem,Petre. Fides enim eſt baſis, ac initium omnis gratiæ,& gloriæ, per illamque ducimur in vitam æternam. *Bar-jona* per contractionem,ut multi, teſte D. Hieronymo, & Paſchaſio, volunt,pro Bar-Johanna;nam Syriacè Bar, id eſt filius,ut notavit Euthymius, hoc eſt filius Jona, ſeu Johanna,quod erat nomen patris Petri Jo.21. num.15.*Simon Joannes*, magno cum myſterio, ut inquiunt Paſchaſius, Euſebius Gallicanus; nam Johanna, ſeu Joannes, id eſt gratia, ſeu miſericordia,per quam illuminatus eſt. Vel ponitur nomen patris piſcatoris pro humilitate inculcanda in dignitate. Jona verò propriè columnam ſignificat,ad denotandum,quòd non tantum eſt filius Joannis,ſeu patris, ſed etiam eſt filius gratiæ, filiuſque divini Spiritus, qui in ſpecie columbæ apparuit, quinque illum in tantam fidem induxit, & illuminavit. *Caro, & ſanguis non revelabit tibi*; hoc eſt homines, conſtantes carne, & ſanguine, non revelaverunt tibi,nec te hanc meam divinitatem docuerunt Et non dixit, vobis, ſed, tibi, ut notat Cajetanus, ut innuatur, quòd hæc revelatio

Syriac. Hieron. Paſchaſ. Euthym. Joan. 21. Euſeb. Caiet.

Carthuſ.

Deus curam habet de parvulis, & humilibus.

revelatio ſoli Petro facta ſit. *Sed Pater meus qui eſt in cœli*: à quo eſt omne bonum, ut commentatur Carthuſianus; *qui in cœlis eſt*, ubi maximè ſuam gloriam manifeſtat. In quo etiam ſignificatus ingens cura divini Patris de nobis, qui ita in cœlis cum ſuis Electis, ac beatis regnat, ut etiam recordetur de humilibus, ac parvulis in terram degentibus, v. g de Petro, ut eos doceat, ac illuminet multiſque donis repleat, & ditet.

Cur Marcus Petri laudes non ſcribit?

116. Hìc maximè notandum, quòd cùm hanc hiſtoriam ſcribant D. Matthæus, & Marcus, qui penè deſcriptor, ſeu breviator Matthæi videatur, has Petri laudes in ſuo Evangelio. D. Marc non ponit, præcipuè cùm Petri diſcipulus fuer t, & hoc admagnam Petri gloriam faceret. Cur Marce, tui amantiſſimi Magiſtri gloriam diſſimulas, & abſcondis? Rationem inculat Euſebius Cæſarienſis lib. 3. Demonſtr. Evang. c. 7. *um*, ait *tam multa a. Et i ſint Petro a J ſu, Marcus ni il horum commemorat: propterea quod nec Petrus quidē talia in ſuis enarrationibus enuntiavit.* Idē etiam docet D. Chryſoſt. hom. 59. in Math. D. Marc. ſcribebat in hiſtoria Evangelica, quæ à ſuo Magiſtro Petro percipiebat, Petrus autem in ſuis ſermonibus maximè ſupprimebat, quidquid propriam laudem redolere videbatur; quæ autem ad ejus humilitatem, ac negationem ſpectabant, valdè minutim, ac ſpecioſè dicebar. Unde inter cæteros Evangeliſtas Marcus exactius Petri negationem ſcr bit, ut notat Petrus Damian. ſerm. 1. Evangeliſta Marco, ſolus enim ipſe utitur verbo anathematizandi, quòd valdè acerbiſſimum eſt *Cœpit anathematizare, & jurare, quia neſcio, hominem ſtum quem dic ti*, Marc. 14 n. 7. Cujus rationem ſubdit citatus Euſeb. *Omn a enim, quæ apud Marcum leguntur, narrationum, ſerenumque Petri ai untur eſſe* Magnus Petrus ſuas laudes diligenter abſcondit? ſuas vero ignominias, utpote negationem dilectiſſimi Magiſtri clariſſimè evulgat.

Euſeb. Gall.

D. Chryſ.

Damian.

Marc. 14. Euſeb.

Petrus ſuas laud. s tacet, ignominias divulgat.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chiſtus Dominus appellat Petrum beatum, cùm adhuc viveret; eſſetque moriturus, eumque negaturus?

Tertull D. Leo.

117. PRimò, ut docet Tertullianus lib. 5. contra Marcion. & D. Leo ſerm. 2. in Anniverſario Aſſumptionis ejus, D. Petrus cùm adhuc viveret, à Christo prædicatur beatus, ſeu f lix ob præclaram fidem, conſtantémque, ac firmam illius confeſſionem, qua primus inter cæteros eminet: per fidem enim ducimur in beatitudinem, illaque eſt initium noſtræ ſalutis aſſequendæ. Et cum Petrus in hac tanta virtute, ac fidei confeſſione eſſet primus ut tenet D Hilarius quæſt. ſeq. citandus inde maxime ut fœlix decantandus, ac glorificandus eſt.

Hilar. *Primus in aliqua virtute honorandus maximè.*

Alb. Mag. D. Thom. *Cognitio Dei facit beatum*

218. Secundò. Albertus Magn. S. Thomas, quod cum Petrus ſupernaturaliter illuminatus à Patre cognoverit veram Chriſti divinitatem, ac humanitatem, inde beatus prædicatur, vera enim beatitudo eſt Deum cognoſcere, & intelligere. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Joan. 17. n 3. *Beatus homo qui invenit ſapientiam*, Prov. 3. n. 13. Tigurina. *O felicem hominem, qui invenit ſapientiam.*

Joan 17. Proverb. 3. Tygur.

Qui hac cogitatione incipit eſſe beatus, ut ait D. Thomas. D. Thom.

119. Tertiò. Abulenſis. q. 62 Petrus, air, quamvis eſſet, moriturus, multaſque miſerias toleraturus, tamen dicitur beatus ſpe, per fidem enim habebat certam, & infallibilem ſpem beatitudinis. Sic ait Apoſtolus de ſe, ſuiſque ſociis Rom. 8. n. 24 *Spe ſalvi facti ſumus*. Non actualiter ſalvi, ſed ſpe. Qui ergo hanc certam, & infallibilem ſpem habent dicuntur beati, & ſalvi ſpe. Sic Matth. 5. n. 2. dicuntur, *Beati pauperes ſpiritu. beati mites*, &c per has excellentes virtutes habent homines ſpem, & approximationem ad beatitudinem; indéque beati dicuntur; ſolum enim illi, qui habent merita ſpem & habeant.

Abulenſ.

Rom. 8.

Matth. 5. *Qui habent merita, ſpe beati.*

120. Quarto. Idem Abulenſis q. 90. Pro confeſſione fidei Petrus beatus vocatur, ut inde deprehendatur, quod Deus pro fidei confeſſione dat beatitudinem, ut inde nos ad ſimilem fidei confeſſionem maxime alliciamur, ut non timeamus nec erubeſcamus, Chriſtum confiteri, quia idem retribuet, ut Petro. Sic Matth. 10. n. 32 *Omnes, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*. Et Luc 9. *Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc & filius hominis erubeſcet; cùm venerit in majeſtate ſua.*

Abulenſ. *fidei confeſſione præmium.*

Matth. 10.

Luc. 9.

121. Quinto. Aponius ad illa verba Cant. 1. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas.* Sic ait ipſe: *Manifeſtum eſt, ubi paſcua Apoſtolorum Principi revelata ſunt Petro: dum interroganti Chriſto reſpondit: Tu es Chriſtus filius Dei vivi. Ecce quomodo oves ad vocem veri paſtoris paſcua vitæ æternæ, in Petro veniunt: & ideo Petrus tantis laudibus coronatur, cum ei dicitur: Beatus es Simon Bar-Jona, quia in ore ejus revelante Spiritu ſancto, glorioſa paſcua, & requies ſempiternæ cubicula Eccleſiæ indicata ſunt.* Ecce paſcua ac ſpiritualis cibus, quem per revelationem Æternus Pater Petro dedit, veram nempe fidem, veramque agnitionem divinitatis ei infundens. Ipſe tamen, ut verus paſtor, talem cibum, non in ſe retinuit, ſed filiis Eccleſiæ tribuit, eos inſtruens, ac docens in tali fide, talique ejus confeſſione. Ecce quo modo oves ad vocem veri paſtoris paſcua inveniunt. Qui autem pabula cœleſtis doctrinæ, in ſe non cohibet, ſed in alios; eos erudiens, effundit merito beatus, ac felix judicandus, & acclamandus eſt; *Beatus, qui invenit ſapientiam*, Prov. 3. num. 13. Chaldæus, *Beatus, qui profert, vel eractat intelligentiam.* Pagninus. *Beatus homo, qui invenit ſapientiam, & homo, qui eduxerit eum in lucem.*

Cant. 1. Aponius.

Qui alios docet, ac illuminat. beatus.

Prov. 3. Cald. Pagninus.

122. Sexto Ad Chriſti vocem dimiſſis omnibus eum ſequitur Petrus *Relictis retibus ſecuti ſunt eum* Matth. 4. num 20. Poſtea vero cum eſſet adſcriptus in Apoſtolorum numero, & Chriſtus Dominus eos interrogaret, quid de ipſo homines dicerent? Illi reſponderunt. *Alii Joannem Baptiſtam, alii Eliam, alii Ieremiam.* Cumque deinde ſuos ſciſcitaretur, quid de eo cenſerent, Petrus aſſeveranter atteſtatur: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi* Tunc Dominus illi ait: *Beatus es Simon Bar-Jona*, caputque ſuæ Eccleſiæ conſtituit. Cur non nuncupatur beatus, ni verſaliſque paſtor creatur, quando ſpretis navi, & retibus ſecutus eſt eum, ſed modo quando ipſum confitetur? Plus ille beati conditione fruitur, illiuſque nomen promèretur qui alterius fatetur magnitudinem quàm qui pompoſas ſæculi divitias, illiuſque cupiditatem contemnit. Plus enim eſt, inter varias, ac diverſas opiniones veritatem deprehendere quàm in-

Matth. 4.

ter mundanos tumultus relinquere bona ſæculi. Indéque Petrus,nō beatus acclamatur,princepſq; Eccleſiæ creatur;quando omnia ſua dimittit, ſed cùm Chriſti celſitudinem atteſtatur, inter tot tamque diverſas opiniones *alii Joannem Baptiſtam alii Eliam,alii Ieremiam*,veritatem deprehendit,ac cognoſcit:*Tu es Chriſtus filius Dei*.D.Hilar Canon 16 in Math. *Dignum autem confeſſio Petri præmium conſecuta eſt,quia Dei filium in homine vidiſſet,unde ſequitur, reſpondens autem Jeſus dixit ei: Beatus es Simon Bar-jona.*

Hilar.

123. Septimò.Quamvis Petrus Dominum eſſet negaturus,ab eo tamen beatus prædicatur, conſtituebatur Petrus totius ſacerdotalis dignitatis caput,in eoque omnes Eccleſiaſtici intelligebantur, quorum dignitatem vult Deus in tanto honore haberi,ut unus ſacerdos quamvis aliàs peccator, ita venerandus, ac colendus, ac ſi unus eſſet beatus. Hac etiam fortè de cauſa, tam in præſenti, quando ſacerdotalis dignitas ei conferrur Joan. 21. n 15. non tantùm Petrus,vel Simon appellatur,ut fieri ſolebat, ſed adito cognomine *Simon Ioannis*; ut majori honore, ac reverentia eum proſequi videtur.

Sacerdos, etiam iniquus venerandus. Joan. 21.

124. Deſcribens Regius Vates, quomodo Dathan, ac Abiron ob principatûs ambitionem ſe ſe conſpiraverint, ac erexerint contra Moſen & Aaron, ait: *Irritaverunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum Domini*, Pſal 105 num.16.Mirum valdè eſt, quod præexcelſum ſanctitatis nomen, non Moyſi, ſed Aaron adſcribitur, *Aaron ſanctum Domini*: Cùm Moyſes ab ore divini Spiritus canonizatus habeatur, de eoque dicatur, *Similem illum fecit in gloria ſanctorum*. Eccleſ. 45. num. 2. Aaron verò in aliquot peccata ſit prolapſus: Vitulum fabricavit,contra fratrem murmuravit Et tamen nomen ſanctitatis, non Moyſi, ſed Aaroni apponitur. Noſter Incognitus,*Aaron ſummus ſacerdos cæteros Eccleſiæ prælatos ſignificabat*.Non Moyſes,ſed Aaron, quamvis aliquibus delictis infectus, cùm tamen ſacerdos extitiſſet,ſacerdotes repræſentans ſanctus acclamatur, ut inde inſtrueremur, quantus honor, quantaque reverentia deferenda ſit ſacerdoti, etiam delinquenti, quodammodo pluſquam viro juſto & ſancto ab ore Dei approbato, & teſtificato,tantum ille nobis eſt ob dignitatem colendus.

Pſal.105 Eccleſ.45. Incogn *Sacerdos iniquus multum etiam venerandus.*

125. In ipſo ſacro Reſurrectionis die Magdalena ſummo amoris affectu Ieſum querebat, cumque ipſum recognoſceret,ad illumque appropinquaret ei dicitur: *Noli me tangere*, Joan 20.num.17.Et tamen hoc conceditur Thomæ, cum incredulus exiſteret, poſt dies enim octo apparens Jeſus ait illi: *Infer digitum tuum huc,& vide manus meas,& affer manum tuam,& mitte in latus meum*, Joan. 20. num. 27. Quod ponderans D. Cyrillus Alexandr. lib.12.in Joan.cap. 58.ait: *Recordamur Magdalenam à tactu Chriſti prohibitam,Noli inquit,me tangere; Thomas honoratur, ut & latus & clavorum fixuras diligentius tangendo,& manuum,aut digitum immittendo perquirat.* Maximè animum pulſat, ſcire,cur Thomæ,qui commiſerat peccata, incredulitatis ſcilicet,pertinaciæ, irreverentiæ, ac præſumptionis, ut notant Expoſitores ad citatum Joannis locum, conceditur, non ſolum ut Jeſum tangat,ſed etiam manus mittat in vulnera ejus ſervata poſt Reſurrectionem, cum tamen Magdalena,quæ fervido charitatis igne æſtuabat, à tactu prohibeatur. Rationem præbet citatus noſter Cyrillus. *Thoma*, ait, *hoc licebat, quia una cum aliis Spiritum fuit conſecutus,ad univerſum namque Diſcipulorum conſortium, liberalitate donantis, vox illa tranſivit: Accipite Spiritum ſanctum*, &c. Thomas à Domino fuit conſecratus ſacerdos cum poteſtate peccata remittendi,*Thomas honoratur,ut latus,& clavorum fixuras diligentius tangendo perquirat*.Cum ergo Thomas inauguratus eſſet ſacerdos quamvis aliàs delinquens, inde tanto in honore, ac reſpectu habetur, ut Dominum Jeſum tangat, quod Magdalenæ ſummè dilectrici, ac eximio amore æſtuanti denegatur.

Joan.20. Joan. 20. Cyrill. Cyrill. *Sacerdos quamvis aliis peccator, etiam honorandus.*

QUÆSTIO IV.

Quare cùm alii, imò etiam ipſe Petrus,in alia occaſione Chriſtum filium Dei acclamaſſent, nullus tamen eorum ita remuneratur, ut Petrus in præſenti?

Multi confeſſi ſunt Chriſtum filium Dei; ut Nathanaël. *Rabbi,tu es filius Dei*, Ioan. 1. n. 49. Illi, qui cum Apoſtolis erant in navicula dixerunt. *Verè filius Dei es*, Matth 14.n. 34. Ipſe Petrus poſt admirabilem ſermonem de Euchariſtia ait: *Domine, nos credimus,& cognovimus,quia tu es Chriſtus filius Dei*. Joan.6. num 66. Martha etiam dixit; *Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi,qui in hunc mundum veniſti* Ioan.11.n 27. Cur ergo non ita remunerantur iſti, ut Petrus in præſenti? 126.

Joan 1. Matth.14. Joan. 6. Joan. 11. *Ratio difficultatis.*

Reſpondent primò ad hanc quæſtionem Chryſoſtomus homil. 55.in Math. & in cap. 1. Ioan. Theophylactus, Euthymius, Albertus Magnus, S Thomas Lyranus, Cajetan. D. Bonavent. quòd Nathan, & qui erant in navi, non ſunt beatificati ut Petrus,quia Petrus exiſtimavit Chriſtum filium Dei naturalem; illi vero filium Dei adoptivum, licèt valde præcipuum. Alii tamen,ut Tertull.lib. contra Praxeam c.21.Gloſſa Ordinaria,& Interlinealis, D Cyrillus, D. Auguſtinus, & alii in Ioan. probabile exiſtimant Nathanaëlem Chriſtum cognoviſſe filium Dei naturalem. 127.

Chryſ. Theoph. Euthym. Alb. Magn. D. Thom. Lyran Caietan. Bonavent. Tertull. Gloſſ. ord. Interlin. Cyrill. D. Auguſt.

Dicendum eſt, juxta ea,quæ dixi Tom. 1.lib. 3. cap.6.q. 15.n. 106.quòd Nathanaël, Apoſtoli ante hanc Petri confeſſionem?& idem fortè dicendum de Martha, cognoverunt ex ſermonibus Chriſti,ac ejus operibus, & ex Scriptura ipſum eſſe verum Deum, & filium Dei naturalem, hoc tamen conceptu valdè obſcuro,confuſo ac tenui; & qua ratione id eſſet,an per generationem, ſeu alium modum, ſeu denominationem ignorabant clarè, ac diſtinctè hoc concipere; ac explicare non valebant Et etiam ait Abulenſis q.59. quod licet Diſcipuli cognoverint Chriſtum verum filium Dei; tamen iſta cognitio non fuit permanens,& firma uſque ad Chriſti mortem At D Petrus, ex revelatione Dei Patris illuminatus, clarè, diſtinctè,ac valdè perexcelsè cognovit Chriſtum Dominum verum Deum, æternum à Deo Patre per generationē æterunam illi conſubſtantialiter genitum, idque pleno ore,ac conſtanter omnium primus in aliorum præſentia eſt confeſſus,& atteſtatus,indeque tam magno præmio remuneratus. 128.

Vera ſententia. Abulenſ. *Petrus primus clarè & diſtinctè cognovit Chriſtum filium Dei naturalem.*

Secundò. D. Hilar. in Matth. can 16. *Dignus* 129.

Hilar.

judicatus

judicatus, ait, *quod, qui in Chriſto Dei eſſet, primus agnoſceret. O in nuncupatione novi nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & Tartari portas, & omnia mortis claustra diſſolveret!* Et idem ferè habet lib. 6 de Trinit. Petrus ex eo, quòd confeſſus eſt Chriſtum Dominum filium naturalem Dei, promeruit, ut totius Eccleſiæ caput conſtitueretur. Cur non potius Ioannes, qui altiori, & ſublimiori methodo univerſo Orbi aperuit, explicavit, ac ſcripſit Chriſtum filium Dei naturalem per æternam generationem à patre, illique conſubſtantialem, eum intonuit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*, &c. Ioan. 1 Petrus extitit primus Apoſtolorum, qui Chriſti divinitatem agnovit, & prædicavit: inde tam excellenti prærogativa ſublimandus fuit, ut in ejus fide Eccleſia ædificaretur, & qui ſua confeſſione tartareos errores ſolveret, poteſtate ſibi tradita illius portas confringeret. Dignus judicatur, qui primus fuerat in Domini conceſſione, primus eſſe in dignitate. Vide tom. 3. verb Primus.

Ioan. 1. *Primus in aliqua veritate primus remunerandus.*

130. Tertiò. Dæmones Chriſtum Ieſum filium Dei clamarunt, nam unus dæmoniacus, *Videns Ieſum à longè, accurrit, & adoravit eum, & clamans voce magna dixit. Quid mihi, & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi* Marc. 5. n. 7. Cum hoc teſtimonium videretur magni ponderis, utpote ab inimicis, tantum abeſt, quòd Dæmones remunerationem obtinuerint, ut ſilentium illis imperatum ſit. *Obmuteſce.* Marc 1. n. 25. Cur ergo Petrus pro hac confeſſione tam eximio præmio eſt ſublimatus? D. Auguſt. homil. 17. ex Quinquaginta. *O Domine*, ait, *hoc tibi dixerunt & dæmones, quare illi non ſunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore: Petrus amore.* Confeſſio divinitatis Chriſti extorta eſt à Dæmone ex timore, *Dæmones credunt, & contremiſcunt:* at Petrus ex charitate in Chriſtum eximia, eum verum Deum confeſſus eſt. Sicut enim, quod nil amoris obtinet, repulſam patitur, ſic quod amoris eſt, Deo maximè jucundum. & gratum apparet.

Marc. 5. Marc 1. D. Auguſt. *Valde perjucunda, non quæ ex timore, ſed quæ ex amore fiunt.*

131. Quartò. D. Damaſcenus Orat. de Transfigur. *Cùm primum*, ait, *Diſcipulorum ſuorum conſilium cœgiſſet, atque illa vitæ petra cathedram ſibi in petra quadam ex tempore ſtruxiſſet, interrogabat Diſcipulos, Quem dicunt homines*, &c. Diſcipuli in navi clamant, *Vere filius Dei es*: & tamen nec beati vocantur, nec Eccleſiæ principatum accipiunt; quibus omnibus cumulatiſſimè Petrus remuneratur. Unde ejus confeſſio tam plauſibilis, & grata? Alii inter mirabilia, ac miracula, quæ divinitatem Chriſti teſtificabantur, opportunè ac veluti ex occaſione ſignorum impulſi, ejus divinitatem recognoſcunt. At Petrus inter varias hominum opiniones, & cùm nullus naturam divinam in Chriſto recognoſceret, ſed eum ut referebatur, quidam dicerent Joannem, alii Eliam, aut Jeremiam; tunc Petrus, cùm res eſt inopinata, ac ſine ſignorum occaſione proſiliit, ac clamavit: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Inde confeſſio Petri tam plauſibilis: res enim inopinata perjucundior, & gratior, *Cathedram ſibi in petra quadam ex tempore ſtruxiſſet.* Sedem ſuam ædificabat ex tempore, hoc eſt ſine tempore, quando variæ opiniones referebantur: ut tunc talis confeſſio eſſet inopinata, & ſperari non poſſet.

Damas. *Res inopinata, gratior, & perjucundior*

132. Quintò. Poſt Euchariſticum ſermonem Petrus Chriſtum confiterur filium Dei: *Nos credimus, & cognovimus, quia Tu es Chriſtus Filius Dei.* Joan. 6. n. 69. Et tamen tunc nil in præmium accipit, ut in præſenti reſpondet Toletus ad citatum Joannis locum annot. 35. *Factum id eſſe exiſtimo, quia his verbis potius Dominus Diſcipulos in humilitate continere intendebat; in aliis recedentibus, ipſi tanquam perſeverantes ſuperbirent.* Apud Cæſaream ex ſua Confeſſione laudatur Petrus, confitens Chriſti divinitatem, quia videbatur ſibi idem cum aliis Diſcipulis de Domino ſentire, ut putat Chryſoſtomus, qui omnes firmiter ſuo Magiſtro adhærebant; unde quamvis à Domino laudaretur; non erat anſa, ut inaniter exultaret. At apud Joannem multi à Domino recedebant: *Ex his multi Diſcipulorum abierunt retro.* Quando ergo Petrus inter tot tanquam multos transfugas firmus in fide cum Domino perſeverat, ne receſſum cogitat, ſed in admirabilem confeſſionem prorumpit, non laudibus celebratur, ne ex ſua perſeverantia, ac confeſſione aliquantulum ſuperbiret, & aliis ſe præferret. Præclarum divini Magiſtri documentum, ut ſemper Diſcipulis arrogantiæ anſa amputetur.

Ioan. Tolet. Chryſoſt. *Arrogantiæ anſa in Diſcipulis amputanda.*

Sextò Pro hac magna Confeſſione: *Tu es filius Dei*: Nec Nathanael, nec Diſcipuli in navi, ut notavi in limine quæſtionis, tanto ſunt munere nobilitati, ut Petrus pro hac ſua confeſſione Petrus in alia occaſione, cùm, jubente Domino, ad ipſum ſuper mare deambulans veniret, cùm cœpiſſet mergi, hæſitavit in fide; unde ei dicitur: *Modicæ fidei quare dubitaſti?* Matth. 14 num. 31. Ex hac reprehenſione Petrus in fidei negotio valde cautus evaſit, ut data occaſione, jam non fluctuet, ſed firmus perſiſtens magnam fidei confeſſionem proferat: *Tu es filius Dei.* Inde merito regimen Eccleſiæ illi confertur: qui enim reprehenſionis eſt capax, illeque melior redditur, gubernaculo, ac imperii regimini valdè aptus invenitur. 133.

Matth. 14. *Vir reprehenſionis capax; aptus imperio.*

Cùm Nathan ex Dei mandato ſub propoſita parabola ovis argueret Davidem de ſuo peccato; dixiſſetque Rex: *Filius mortis eſt vir, qui hoc fecit ovem reddet in quadruplum.* Statim Nathan ad eum ait: *Tu es ille, Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego unxi te in regem ſuper Iſrael: ego erui te de manu Saül, dedique tibi domum Iſrael, & Juda: & ſi parva ſunt iſta adjiciam tibi majora*, 2. Regum 19 n. 7. Res maximè examinanda. Accedit Propheta, ut Regem ob ſuum delictum increpet; & minæ, ac terrores, è quibus exoritur, ſunt novæ donorum pollicitationes, quot ſcilicet, & quanta acceperit è manu Dei, & quod, ſi illa pauca cenſentur, multò majora duplicabuntur? *Et ſi parva ſunt iſta, adjiciam multò majora.* Rabbi Salomon exiſtimat, quod quando Propheta dixit illa verba. *Tu es ipſe Rex*: ſtatim ille dimiſit vultum, totus in lachrymas profuſus. Sicque colligit ex Hebræo Cajetanus. *Quod antequam hæc verba Propheta proferret, Dominus fecit tranſire peccatum tuum, Deus condonavit illud.* Meritò ergo ei dicitur. *Si parva ſunt iſta, adjiciam multo majora* Qui enim admonitione, ac reprehenſione ita reſipiſcit, meliorque eſt effectus, unum integrum Iſrael parum eſt illi; totius Orbis regna, & imperia promeretur. Uſque modo merita Davidis uno Iſrael regno videbantur compenſata; at cùm ita arguitioni acquieſcit, jam unum illi eſt inæquale regnum, omnia regna promeretur. 134.

2. Reg. 19. Caiet. *Qui reprehenſione proficit, imperio dignus.*

Perpende Patriarcharum geſta, & deprehendes, quod antequam quilibet eorum ad magna eſſet ſublevatus, per multos labores à Deo eſt probatus. 135.

Sic

Sic Jacob per multas moleſtias requie Ægypti potitur. Joſeph per carceres, odia fratrum, falſa teſtimonia, ad ſecundum poſt Pharaonem locum devenit. David per varias perſecutiones corona regni inſignitur: At Moyſes antequam à Deo eſſet vocatus, totiuſque populi dux conſtitutus, illud nobis de eo narrat Scriptura, quòd cùm vidiſſet unum Ægyptium inferentem injuriam cuidam Hebræo, Ægyptium interfecit, & abſcondit ſabulo; cumque altera die duos Hæbræos rixantes vidiſſet,eoſque pacificare vellet,dixit illi unus ex illis *Quis te conſtituit principem,& judicem ſuper nos? num occidere me tu vis: ſicut heri occidiſti* Exod. 5. Lyppom. *Ægyptium?* Exod 2.n.14. Ac ſi diceret, ut explicat Lippomanus. *Quaſi dicat, tu es violentus,& homicida? idcirco emendate ipſum.* Quo audito ſtatim Moyſes abiit & fugit. Non eſt electus Moyſes dux populi ob Ægytii cædem, in eo enim caſu Auguſt. Caiet. ipſe peccavit,ut docent D. Auguſtinus;Cajetanus, & alii Nec etiam videtur electus ob fugam, illa Actor 7. enim cujuſdam timiditatis eſt indicium. Tamen D.Stephanus in Actis Apoſtolorum c.7 num.35. videtur innuere, quod ob ſecundum eventum conſtitutus eſt populi dux: *Hunc Moyſem, quem negaverant, dicentes, Quis te conſtituit principem,& judicem? hunc Deus principem,& redemptorem miſit.* Quid ergo in hoc facto, in hoc receſſu apparet *Dignus imperio,qui alterius admonitioni acquieſcit.* ad tantum rerum apicem? multum ſanè Qui enim,cùm regni eſſet reputatus princeps, tamen admonitioni unius Hebræi captivi acquievit, ac ob illam deſtitit,cautiorque factus eſt,valdè idoneus, ac proportionatus invenitur, ut univerſo populo præficiatur, Deuſque Pharaonis ſit deſignatus.

QUÆSTIO XVI.

Quare, cùm hæc revelatio facta fuerit à tota Trinitate, tamen ſoli Patri tribuitur?

136. AIt Chriſtus Dominus Petro, quòd Cœleſtis Pater ipſius cum illi conſubſtantialitatem revelaverit. Pro quo D. Hieronymus de vera circumciſione ſic loquitur: *Quando revelavit Pater?* Hieron. *Quo tempore Deus cum Petro locutus eſt? Revelavit, inquit, Pater meus, hoc eſt dicere, operibus credidiſti quæ loquuntur filium Dei.* Videbitur mirum, quòd divinus Pater dicatur Petro manifeſtaſſe filii ſui divinitatem,quando Pater verba habuit cum *Chriſti opera ejus divinitatem judicabant.* Petro? quandoque Petro indicavit ſui filii generationem? Aperuit divinus Pater Petri oculos, ut agnoſceret,& intelligeret Chriſti opera;& in ipſis operibus oſtenſis Jeſus divinitatem agnovit. Tam patenter Chriſti opera ejus conſubſtantialitatem indicabant,ac ſi alicui cœleſtia ſecreta fuiſſent reſerata.

137. Veniamus magis ad quæſtionem. Dicitur, quod Pater Petro revelaverit. Sumitur pater pro ipſo Deo,vel pro prima perſona quæ à nulla procedit, & reliquæ ab eo procedunt; ab eoque omne bonum proficiſcitur, & omne verum lumen ab eo Jacob. 1. deſcendere dicitur, Jacob. 1. n. 17. De Spiritu ſancto non fit mentio, quia pro tunc non erat tempus proportionatum ad illius manifeſtationem: poſt Reſurrectionem tertia perſona expreſsè Salmeir. fuit detegenda,ut notat Salmeiron tract: 1. §. *Sed Pater:* quando dixit Dominus: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris,& Filii,& Spiritus ſancti,* Matth.28. n. 19. Hæc ad litteram Matth. 28. dicta ſunt.

Deinde magis ſic quæro: Actiones ad extra ſunt 138. communes toti Trinitati, ut eſt commune proloquium Theologorum, & in præſenti notat Div. Anſelmus: Revelatio autem hæc quid ad extra Anſelm. erat;ac proinde à tribus divinis perſonis,quomodo ergo Chriſtus Dominus eam ſoli Patri refert, & non etiam ſibi, cùm eſſet filius Dei unigenitus ac ſecunda perſona Trinitatis? Cur non ait, Hoc tibi revelavit Pater,Filius & Spiritus ſanctus, ſeu tota Trinitas? Cur hoc tantum Patri adſcribit? *Nemo ſit ſuorum laudum proclamator.* Hæc revelatio facta eſt in Chriſti gloriam, & laudem ad publicandam ejus divinitatem: non ergo ſe,ſed Patrem, utpote perſonam realiter diſtinctam aſſignat auctorem, ut hoc ſuo exemplo nos informaret, quòd in noſtris magnalibus evulgandis,nullus ſit ſuorum proclamator,ſed alius eſt diſtinctus exorator aſſumendus.

Videt Joannes in manu Dei librum ſignatum 139. ſigillis ſeptem, quod *nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum, neque reſpicere illum,* Apocal.5.n.3. *neque reſpicere,* Apoc. 5. Græcè. *Neque evolvere, legere, ſeu explanare librum* Græcus. ſeu ea, quæ in libro erant ſcripta, ut annotat Cornelius à Lapide. Tunc Agnus, qui aſtabat Corne. in medio ſeniorum, accepit librum, & illum aperuit: indéque intonant Angeli, *Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, divinitatem,& ſapientiam, & fortitudinem, honorem, gloriam, & benedictionem.* Multum ponderandum, quòd de libro referuntur duo, *Nemo poterat aperire librum, neque reſpicere,* hoc eſt legere, ſeu explanare. Si Agnus aperit librum, cur etiam non illum legit, & explanat? Liber ille continebat geſta,ac opera Chriſti Domini; ut tradunt Andreas. Arelat. Primaſias. Anſbert. Rich. Andreas Cæſarienſis, Aretas, Primaſius, Anſbert. Richardus, & alii. Agnus aperit librum, Chriſtus Dominus aperit,ac manifeſtat ſua præclara geſta, miracula,vitam,mortem, & paſſionem; ſuam tamen magnitudinem, ac excellentiam explanare, ac dicere hoc ipſe tacet,& prætermittit, aliiſque proclamandum committit,ut decantent, *Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem,* hoc eſt prædicari de eo virtutem,& divinitatem. Vide ſupra n. 36. & multa tom.2. & 3. Verb. *Laus.*

QUÆSTIO XVII.

Quare non ſolùm dicitur, quod Pater revelaverit, ſed exponitur excluſiva: Caro & ſanguis non revelavit?

AIt Chriſtus Dominus Petro, *Caro & ſanguis* 140. *non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cælis.* Nonne ſufficiebat dicere, Pater revelavit tibi? ad quid ulterius additur, illa excluſiva, *Non caro, & ſanguis?* Hæc confeſſio meritum extitit, ob quod Petrus Eccleſiaſticam dignitatem eſt aſſecutus; benè exprimitur, quod non à carne, & ſanguine provenerit; merita enim ad *Dignitas Eccleſiaſtica, nō ſanguine, ſed meritis obtinenda.* Eccleſ. prælaturas, non ab humana conditione, ſed ab inſpiratione, ac infuſione divinæ gratiæ debent in nobis oriri ac pullulare. D.Leo ſerm. 2, in

D. Leo. in diè ſuæ Aſſumptionis. *Univerſitas ſacerdotalis, non prærogativa terrenæ originis obtineat unctionem, ſed dignatio cleæſtis gratiæ ſignat antiſtitem.*

141. Hieron. Theodor. Auguſt. Ambr. Proſper. D. Gregor. Gen. 24. Certum eſt apud ſanctos Patres, D. Hieron. Theodoretum, Auguſtinum ſerm. 75 Ambroſium lib. 1. de Abraham cap. ult Proſperum 1. part. prædiction. c. 7. D. Gregorium, & alios, quòd quando antiqui Patres utebantur forma jurandi ſub femur meum, ut Abrahamus Geneſ. 24 n. 2. *Pono manum tuam ſub femur meum, ut jurem te per Deum cœli*, quod idem erat, ac jurare per generationem Meſſiæ. Cùm autem accideret, quod Jacob luctaretur cum Angelo & Angelus videret, *quod cum ſuperare non poſſet, tetigit nervum femoris ejus, & ſtatim emarcuit* Geneſ 32. n. 25. Et poſtea Angelus *benedixit ei in eodem.* Cur Angelus poſtquam nervus Jacob ſtupidus, ac inutilis factus eſt, eum benedixit, & non antea; ad quid poſtquam à ſuo loco motus, & luxatus eſt nervus, obtinet benedictionem; Thomas Anglicus. *Non ex ſobole, ſed ex luctamine, ac fletu benedictionis munere dignatur.* Grande myſterium! tetigit nervum, & emarcuit. Ut ipſe ſanctus Jacob agnoſceret, ſe non Meſſiæ conſanguinitate, ſed à longo, atque aſſiduo luctamine benedictionem promereri Indéque antequam benedictionem accipiat, emarcuit nervus femoris, per quod generationis propago deſignabatur; ac proinde non quia atavus Chriſti: ſed quia tantis virtutibus nobilitatus, tot, tantiſque donis cumulatus.

Geneſ. 32. Thom. Angl. *Jacob, non ſanguine ſed luctabenedictionem obtinet.*

142. Matth. 25. Imperfect. Hieron. Paſchas. Beda. Joan. 1. 1. Joan. 3. 2. Petr. 2. Homo peregrè proficiſcens *Vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis bona ſua, & uni dedit quinque talenta, & ali duo* Matth. 25. n. 3. Dona, ac talenta, ac dignitates ſunt Eccleſiaſticæ, ut Epiſcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, ut interpretantur Imperfectus homil. 53 & ibi D. Hieron. D. Paſchaſ. Beda & alii. Quomodo ergo hos ſervos vocat, cum filii ſint deſignati, *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*, Joan. 1. n. 12. *Dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & ſimul*, 1. Joan. 3. n. 1: de Eccleſiaſticis dicitur *Genus electum, regale Sacerdotium, Gens ſancta*, 1. Petri cap. 2. n. 9. Cur ergo non filii, ſed ſervi vocantur? Diſpari jure bonus Pater familias diſtribuit bona ſua inter filios & ſervos: filias vocat ad ſuas poſſeſſiones jure generis è nexu conſanguinitatis? ac ſervos ob merita, v. g fidelitatem, ſolertiam de ſuis bonis eos participes facit. Ut ergo omnibus fiat apertum non jure ſanguinis, ſed meritorum impulſu ad Eccleſiaſticas præbendas eſſe promovendum, cùm de hac diſtributione agit, non filios, ſed ſervos vocat; non cognatos, ſed genere extraneos dicit. Imperfectus citata hom *Vocavit ſervos Manifeſtum eſt*, ait, *quòd in danda gratia non perſonas aſpexit, ſed virtutem uniuſcujuſque conſideravit.*

Ad munia eccleſiaſtica non filios, ſed ſervos vocat. Imperfect.

Matth. 16. *num.* 18. Et ego dico tibi, Quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam,

VERSIONES

Vatablus. Et ego viciſſim dico tibi.

Syriacus. Quin etiam ego dico tibi. Tu es petra, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ infernorum non prævalebunt ei.

Radix Hebr. apud Luc. Burgenſ. Tu es rupes, & ſuper hanc rupem.

S. Pacianus Epiſtol. 3 Et portæ infernorum non convaleſcent adverſus eam.

Hebraic. apud Cornelium Et portæ inferi non poterunt ei reſiſtere.

Græcus. Et portæ inferi non vincent eam.

Vatablus. Portæ infernorum non prævalebunt ei.

EXPOSITIO VI.

143. Hieron. Divus Hieronymus *Teſtimonio de ſe Apoſtoli reddit vicem Petrus dixerat, Tu es Chriſtus filius Dei vivi, mercedem recepit vera confeſſio*, Chriſtus ait: *Ego dico tibi*, ſeu ut habet Vatab *Viciſſim dico tibi*, Tu es Petr. Ego qui ſum filius Dei, dico tibi non caſſo ſermone, ſed quem res ipſa conſequitur. *Tu es Petrus*, Syriac. quo idiomate Chriſtus locutus eſt, habet, *Tu es Cepha & ſuper hanc Cepham.* Id eſt, Tu es Petra; & ſuper hanc petram Sic habent omnes verſiones Originales, & Orientales. Tamen Interpres Græcus, quem Latinus ſecutus eſt, retento vero ſenſu, non poſuit fœmininum, ſed maſculinum, nam quia Petrus vir erat, accommodavit ei interpres nomen maſculinum, dicens *Tu es Petrus*, quod idem unum eſt cum petra, quæ huic nomini tuo Petro, reſpondet, quod nomen à me tibi prædictum eſt, *vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, Joan. 1. n 41 Tu es Petrus. Hebraïcus habet *Selah*, quod ſignificat, non quamlibet petram, ſed duriſſimam petram, ſeu rupem, quod dictum eſt Petro ob illius firmitatem, & conſtantiam.

Vatab l. Syriac. Joan. 1. Hebraic.

144. 1. Cor 10. *Et ſuper hanc Petram*, Perperam, & iniquè Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 6. §. 6. *Super hanc Petram* hoc eſt, ac ſi dicat Chriſtus, ait, ſuper me ipſum, quia petra erat Chriſtus 1. Cor. 10. n. 4. Tamen, conſtanter omnes Patres per hanc petram Petrum principem Apoſtolorum denotari docent, quos latè referunt Maldonat hîc, Bellarminus lib. 1. de Roman Pont. cap. 10. Suarius contra regem Angliæ l. 3. cap 10. à n. 8 Ubi latè adducunt omnes Patres. Et patet ex textu Syriaco, & Hebraïco, *Tu es petra, & ſuper hanc petram.* Et Chriſtus loquitur cum Petro, & ad ipſum ſpectant antecedentia, & conſequentia, verba: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, & tibi dabo claves regni cœlorum.* Quæ verba omnia eandem promiſſionem Petro continuant.

Maldon. Bellarm. Suar.

145. Senſus ergo eſt. O Petre, ob hanc ſublimem fidem ac confeſſionem tuam te conſtituo, ut poſt mortem, & reſurrectionem meam ſis fundamentum meæ Ecleſiæ, quam ei tradidit poſt Reſurrectionem, cùm dixit: *Paſce oves meas.* Joan. 21. num. 16 Quæ verba ſunt dicta Petro, ejuſque ſucceſſoribus, ut eſt perpetua traditio Eccleſiæ, & docet D. Chriſoſtomus lib. 2. de ſacerdotio, D. Auguſtinus lib. 11. contra Fauſtum capite 2. D. Cypr.

Joan. 21. D. Auguſt. D. Cyprian.

D. Ciprian, D. Leo. D. Cyprianus Epiſt. 17. D. Leo Papa ſerm. 2. de ſua aſſumptione. & communiter Patres. Nam ſi hoc tantum eſſet dictum perſonæ Petri, ut volunt hæretici, mortuo Petro extincta eſſet Eccleſia, nam deſtructo fundamento, deſtruitur res. Ergo, cum Eccleſia ſit duratura uſque in finem mundi, ut intelligunt ſancti Patres ad illa Chriſti verba: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* Math 28. n. 20. ejus fundamentum durabit uſque ad conſummationem ſæculi, quod optimè colligitur, & intelligitur conſtitui ex Pontificibus, qui ſunt veri, & legitimi ſucceſſores Petri, ut docet ſancta fides Catholica, & latè oſtendit Suarius citatus à c. 13.

Matth. 28. *Petrus, & ejus ſucceſſores Eccleſiæ fundamentũ*

146 Ad Eph. 2. & 4. 1. Tim. 1. 1. Pet 2. *Ædificabo Eccleſiam meam.* Utitur Dominus verbo ædificare, valdè familiari ipſi Chriſto Domino ac ejus Apoſtolis. Epheſ. 2. n. 2. & 5. n. 12. & Tim. 1. n. 4. & 1. Pet. 2. num 5. *Eccleſiam.* Vox eſt Græca, & ſignificat hominum cœtum ad certum aliquid agendum, vel audiendum evocatum. Quæ vox jam communiter appropriata eſt fidelium cœtui, Chriſtum Jeſum confitenti. Relinquitur Judæis antiquum Synagogæ vocabulum. *Et portæ inferi,* id eſt omnis civitas infernorum, ſeu omnis exercitus dæmonum, cum omni ſua potentia, ac impetu vitiorum, ac nequitiarum, *non prævalebunt adverſus eam*, non poterunt ſcilicet Eccleſiam meam vincere, ſubvertere, ac ei reſiſtere: ſemper enim ipſa contra omnem dæmonum poteſtatem prævalitura eſt; valde ſtabiliter ipſa Eccleſia in Petro, ejuſque ſucceſſoribus fundata eſt tanquam in firmiſſima petra ut nulla vis ſubverti, ac ſeparari à Chriſto queat.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus Dominus in evulgandis laudibus Petri ponit conjunctionem, dicens: Et ego dico tibi?

147. Leo. Et *ego dicit tibi*, ait Chriſtus Petro. Quæ verba expendens D. Leo ſerm. 3. de Petro ait: *Et ego, inquit Jeſus: dico tibi, hoc eſt, ſicut Pater meus tibi manifeſtavit divinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus* Maximè expendenda eſt illa conjunctio. *Et ego dico tibi*; quæ habet multam ſimilitudinem in prædicando Petro; & in prædicando Chriſto. Ac ſi dicat Chriſtus Caro, & ſanguis, ô Petre, non revelavit meam originem, meamque nativitatem, ſed Pater meus cœleſtis; ſic non caro, & ſanguis, ſed ego æterni patris Filius, æternaque ejus Sapientia explico, & declaro tuas laudes. Veluti ſicut unus æternus Pater poteſt Filii divinitatem manifeſtare, ſic unus æternus Filius poteſt Petri præcellentias dicere, ac publicare, ut in hoc Petrus Chriſtum adumbret, quod divino egeat decantatore.

Sola divina Sapientia poteſt Petri laudes evulgare.

148. Auguſt. Secundò. D. Auguſtinus ſerm. 13. de verb. Domini eandem energiam verborum notans, ait: *Reſpondet Petrus: Tu es Chriſtus filius Dei vivi. tunc ei Dominus ait: Et ergo dico tibi, tanquam ſi diceret. Quia tu dixiſti, Tu es Chriſtus filius Dei vivi, ego dico tibi, Tu es Petrus & ſuper hanc Petrã ædificabo Eccleſiã meã* Ait Salvator, *Et ego dico tibi* voluti notans occaſionem, & motivum dicendi ac ſi innueret Quia tu Petre, meam divinitatẽ confitendo, dixiſti, id, quod ego ſum. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*; ideo ego cumulatiſſimè remunerans tuam hanc fidem, dicendo faciam tibi, id, quod non eras; ut conſtituam te firmiſſimam petram, veluti angularem, totius meæ Eccleſiæ fundamentum. D. Hieron. *Ego dico ti non ſermone caſſo, & nullum habente opus, ſed dico tibi, quia meum dixiſſe, feciſſe eſt.*

Chriſtus cumulatiſſimè obſequia noſtra remunerat. Hieron.

Pro ſobole deprecabatur Dominum Anna, cui ait ſacerdos Heli: *Deus det tibi petitionem, quam rogaſti*, 1. Reg. 1. n. 17. Poſtea vero nato Samuele, cùm eum adduxiſſet mulier in templum, eumque tibi ad obſequium Domini conſecraſſet; viro ejus Elcana, ait Sacerdos: *Reddat tibi Dominus ſemen de muliere ac pro fœnore, quod commodaſti Domino*, 1. Reg. 2. num. 20. Cur Sacerdos non ait hoc ſecundo loco, *Det tibi*; ſicut dixerat in primo; ſed inquit *Reddat tibi*; jam modò unum filium, miniſterio templi emancipaverat; indeque jam ſibi Deum quodammodo debitorem conſtituerat, ut non tam ſibi donare, quàm reddere, ſeu ſolvere diceretur, & hoc non ſimpliciter, ſed fœnore, hoc eſt multo adaucto, & multiplicato dono, pro uno filio Deo oblato tres filios, duaſque filias reciperet, 1. Reg. 2. num. 12. D. Chryſoſtomus homil. de Anna, & Samuelis educatione ſic loquitur. *Initio dixerat, Det tibi, ſed quid? Det tibi Dominus, quidquid poſtulaſti: verum poſtquam illa Deum fecerat debitorem, Reddat tibi?* Præclaram rationem ſubjicit S. Doctor: *Etenim ſi dedit, cum nihil deberet, multo magis redditurus eſt, poſtquam accipit.* Vide tom. 2. c. 7. q. 10 n. 68. 60 & c. 26. q. 3. n. 15. & 16. 149. 1. Reg. 1.

1. Reg. 2. *Quæ Deo damus, adaucta recipimus.* 1. Reg. 2. D. Chryſoſt.

QUÆSTIO XIX.

An minuatur gloria Petri, quod à Chriſto ſit laudatus poſt proclamata Chriſti encomia ab ipſo Petro?

Poterit forſitan aliquis ſiniſtrè cogitare, quòd gloria Petri in ſuis encomiis ſit imminuta, laudatur enim à Chriſto, *Tu es Petrus*, poſtquam ipſe Chriſti præexcellentias proclamavit, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi:* ac proinde videbitur quòd laus laude perſolvitur, ac recompenſatur. Inutilis, & frivola eſt objectio. Primò. Nam, ſi Chriſtus modò Petrum laudat pro præclara ejus confeſſione; etiam illum acriter reprehendit, cum occaſio poſtulat, & ejus dicta exigunt. Unde infrà Matth. 16. num. 23. ei dixit: *Vade poſt me Satana* Ergo cùm à Chriſto laudatur, pro ſuis meritis laudatur. 150.

Verè laudat qui & reprehendit. Matth. 16.

Secundò Chriſtus Dominus ſuo præconio extollit Petrum, qui de ſe ipſo teſtificat, *Ego ſum vermis, & non homo*, Pſalm. 21. n. 7. Et qui propriam gloriam contemnit, cùm aliorum laudes teſtificat ac celebrat, valde certæ, ſecuræ, ac veræ hujuſmodi laudes comprobantur, ab omnique ſuſpicione alienæ perſiſtunt. 151. Pſam. 21.

Qui proprias laudes contemnit, in alterius præconio veriſſimus.

Miſerunt Judæi Sacerdotes, & Levitas ad Baptiſtam, ut interrogarent eum, *Tu quis es?* an ſcilicet ipſe eſſet verus Meſſias. Joannes autem *confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.* Joan. 1. 20. Poſtea vero Chriſti magnalia cœpit prædicare, ac evulgare, triaque ex eo dat præclara teſtimonia 152. Joan. 1.

ſtimonia dicens, *Medius autem veſtrum ſtetit, quem Vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt; cujus ego non ſum dignus, ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti*, ibidem num. 27. Altera die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe, & ait: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi. Vidi ſpiritum deſcendentem de cœlo ſicut columbam, & manſit ſuper eum*, &c. ibid. n. 32. Et iterũ. Altera die

Maximè Joannis teſtimonio Meſſiæ dignitas in Chriſto comprobatur.

reſpiciens Joannes Jeſum ambulantem dixit? *Ecce Agnus Dei*, n 35. Series rerum ex alto Dei conſilio maximè notanda eſt Cur Joannes omnia de Chriſto dat teſtimonia poſt abjectam à ſe Meſſiæ dignitatem? Cur ſaltem unam non profert, antequam eam à ſe excluderet? Ut inde te-

Chryſoſt. ſtificata de Chriſto cunctis apertè certa, & vera apparerent Perbellè. D. Chryſoſtom. *Qui Meſſiam ſe eſſe negaverat, in tantum non deſcendere teſtimonium, niſi Chriſtus verus Deus eſſet.* Quomodo fieri poteſt, ut qui proprias acclamationes contempſit, alteri immeritò eas tribuat. & concedat? Prius negat Joannes in perſona ſua Regis, ac Meſſiæ celſitudinem; ut cùm eam tot, tanſtiſque teſtimoniis in Chriſto teſtificet, res univerſis fiat certa, & indubitabilis.

153. *Moyſes grandis factus negavit ſe eſſe filium filiæ*

Ad Hebr. 11 Philo. *Pharaonis.* Ad Hebræos. 11. n. 24. Qui, ut ait Philo lib. de vita Moyſis, cùm futurus eſſet dux, & liberator populi Iſraëlitici, negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, & coronam, quam in capite habebat, projecit, pedibuſque conculcavit. Meritiſſimè hic eligitur dux, ac gubernator totius populi, ut munera, ac officia diſtribuat: fieri enim non poteſt, ut qui propriam coronam deſpiciebat, coronam indigno, ac immerito conferret, ſed eam tantum illi concederet, qui radiantibus meritis præclariſſimè fulgeret.

QUÆSTIO XX.

Quare Principi Apoſtolorum hoc novum nomen imponitur?

154. NOmen novum datur Simoni, ut ipſo nomine indicaretur, qualis futura erat ejus

Olimpius. dignitas. De quo latius dicam quæſt. ſeq. Deinde ad præſens dubium Reſpondeo ex verbis Olim-

Qui Eccleſiaſticus, ac ſacerdos ordinatur, novus ſit homo.

pii Monachi in Eccleſ. cap. 5. pertractantis de Caino, & Abele, qui ſic ait: *Nomen novum novam rem innuit, & declarat*, Cum Petrus ad apicem ſummi Sacerdotii, ac Apoſtolicæ dignitatis evehitur, nomen novum ei datur, ut denotetur, quòd, qui ad Eccleſiaſticum ordinem, ſeu Sacerdotium evehitur, nova ſit res, novus ſit homo vita, & moribus, ut de antiquis conſuetudinibus, rebus, ac injuriis non recordetur. Dignitas enim hæc non eſt ad iniquè agendum, ſed ad

Chryſol. ſtrictè vivendum, ut ait D. Chryſoſtomus lib. de Sacerdotio.

155. Secundò. Nominis impoſitio, in conferente dominii ſignum, in accipiente verò ſubjectionis nota: *Formatis igitur Dominus de humo cunctis ani-*

Gen. 2. *mantibus terræ, & univerſis volatilibus cœli adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea* Geneſ. 2. num. 19. Si Deus cuncta per ſe ipſum creavit, cur & illis non dat nomina; Ad quid ad hoc adduxit ea ad Adam? Ut ex tali diſtributione homo ſuum principatum intelligeret, animantiaque hominem ſuum dominum recognoſceret. D.

Chryſoſtom. 14. in Geneſ. *Factum eſt hoc*, ait, D. Chryſoſt. *at & ſymbolum dominii per nominum impoſitionem cognoſcamus: unde & Adam inſtruitur, ut animalibus brutis tanquam dominus nomina indat.* Cùm Petrus eligitur in Pontificatum, nomen ei datur, ut in nominis impoſitione inſculptum habeat ſymbolum ſuæ ſubjectionis, ut in ipſo rerum apice ſic ſe gerat, ut alteri ſubjectum, ſciatque de rebus à ſe geſtis, redditurum neceſſe rationem.

Prelatus cogitet ſe alteri eſſe ſubjectum.

Tertiò. Magna laus Principis Apoſtolorum, quòd Chriſtus, ſapientia Patris illi nomen imponit. Nomina dicere, ac proferre quilibet poterit. At nomen imponere proportionatum, ac conveniens naturæ rerum, ſolius Dei eſt, ab ejuſque afflatu tantum poteſt provenire. 156.

Magna gloria Petri quòd à Chriſto nomen accipiat.

Cum Adamus eſſet in feliciſſimo ſtatu juſtitiæ originalis, ac in Paradiſo appellavit cuncta animantia nominibus ſuis. *Omne enim, quod vocavit Adam animæ viventis ipſum eſt nomen ejus*, Gen. 2. n 19. Poſtea verò prolabitur in peccatum, ejicitur è Paradiſo, & tunc uxori ſuæ nomen indit, eamque Evam appellat. *Et vocavit Adam nomen uxoris ſuæ Eva, eo quod mater eſſet cunctorum viventium*, Geneſ. 3. n 20. Cur appellatio nominis Evæ non approbatur à divino Spiritu, ut approbantur nomina animalibus conceſſa: *Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis ipſum eſt nomen ejus.* Cum Adamus nomina diſtribuit animalibus, fulgebat ipſe gratia, juſtitia originalis ſciẽtia, ac prophetia, Deique nutu in illo negotio dirigebatur, ut docent D. Chryſoſtomus hom. 14. in Geneſ. D. Ambroſius lib. de paradiſo cap. 11. ibi Euthymius, Rupertus, & alii. At verò cum nomen dat Evæ, jam peccato commiſſo, à donis gratiæ, ſcientiæ, ac prophetiæ ceciderat, ſuoque judicio, ac ratione ducebatur, ſicque, ut alicui videbitur, aberravit, proprietatemque nominis non attigit, ut eam diceret matrem viventium, quæ erat mater omnium morientium per peccatum. Rupertus lib. 3 cap. 26. *Mira*, ait, *peccatoris ſurditas: quid infamius, quàm in tali articulo Evam dicere eam, quæ non habet vitam?* Et paulò poſt iterum inquit. *Quid inſanius, quàm in illo tali cauſæ judicio illam nuncupare Evam; id eſt vitam, quæ non habet vitam; dicere matrem cunctorum viventium eam, quæ potiùs eſt mater omnium morientium?* ſic decipitur, dum ex ſuo judicio nomina dat.

157. Gen. 2. Gen. 3.

Solùm ex nutu Dei, & non ex hominis ratione, venit verum.

D. Chryſ. D. Ambr. Euthym. Rupert.

Rupert.

Peperit Eva duos filios. Primus extitit fratricida, ac nefandus traditor eumque Cain appellavit dicens. *Poſſedi hominem per Deum*, Gen. 4. n. 1. Cain enim id eſt poſſeſſus Dei. Peperit ſecundum filium, qui fuit juſtus, ſanctus; ac primus martyr, eumque Abel nominavit, qui vanitas interpretatur. Quomodo hæc conveniunt, ac inter ſe cohærent, ut Abel ſanctus dicatur vanitas; Cain verò iniquus, poſſeſſus, & datus à Deo aſtruatur? Quæ nomina imponebat, erat mulier jam propter peccatum à paradiſo expulſa; indéque multum à vera ſcientia, ac cognitione rerum ceciderat. Philo lib. de Cherub. ait: *Vulgus hominum nomina imponere rebus diverſa ab ipſis ſolet, ut aliud ipſa ſint, aliud ſanent.* 158.

Gen. 4.

Homo in nominum impoſitione aberrat.

Philo.

QUÆSTIO XXI.

Quare Principi Apoſtolorum datur nomen potiùs deductum à petra; quàm à ſaxo, vel columna?

MUlti volunt, quod magnum nomen Petrus antea Simoni fuerit promiſſū. Joan. 1.n.42.
159. Joan.1. *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petru*: hic ei à Domino datum, ut perfectè videatur divina promiſſio adimpleta. Tamen nomen Petrus
Euthym. Bonavent. Cajet. impoſitum fuiſſe Simoni in electione Apoſtolorum, dixit cum Euthymio, D. Bonaventura, Cajetano, & aliis tom.1.lib 3.cap 9.n.57. ibi dicta videnda, & quamvis de nomine Petri ibi aliqua dixerim, hic multa alia ſunt addenda.

Primò Princeps Apoſtolorum vocatur Petrus.
160. Hieron. D. Hieron. hic *Quid eſt, quod ait. Ego dico tibi, non ſermone caſſo, & nullum habente opus, at dico tibi,*
Idem eſt Dei dicere ac facere. *quia meum dixiſſe feciſſe eſt.* Imponit Dominus Simoni nomen Petrus ut ipſe intelligat nomine ſuo in quanta dignitate ſit à Deo conſtitutus, ut ſit, petra, & fundamentum Eccleſiæ, & quod talem dignitatem à Chriſto recognoſcat acceptam, ideo Dominus ei ait, Ego dico tibi: non enim verba Dei ſunt vacua, ſed ſemper conjuncta cum effe-
Exod. 20 Philo. ctu. *Cunctus populus videbat voces.* Exod.20.n. 18. Philo lib. de Decalogo. *Univerſus populus, ait, videbat vocem apertiſſimè. Humana enim vox auditur, divina viſu percipitur. Quare? Quia quæcumque Deus dicit, non verba ſunt, ſed opera.*

161. Maxim. Secundò. D. Maximus hom.4. de S. Petro. *Petra dicitur, ait, eo quòd primus in nationibus fidei fundamenta poſueris, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem, molemque contineat* Ultima verba expende. Caput Eccleſiæ conſtituitur Petrus, ſimulque lapis illius fundamentalis: Valdè diverſo ſitu caput, & fundamentum aptantur, caput collocatur in ſuperiori parte, fundamentum in inferiori; caput eminet omnibus;
Prælatus ſubditorum bajulus. fundamentū ſub omnibus ſubſternitur, in illoque univerſa innituntur. O morale documentum! Cùm quis ſe videt inauguratum caput, cogitet ſe veluti lapidem fundamentalem. Lapis fundamentalis omnes ædificii partes ſuper ſe continet, molis pondus ſuſtinet: ſicque qui prælatus creatur: omnium ſuorum ſubditorum bajulus eſt, quot enim ſubditos habet, tot ſupra ſe poſitos ſciat; non enim dignitas eſt levamen, ſed gravamen, nec enim ipſa alicui confertur, ut requieſcat, ſed ut onere, curis, ac ſollicitudine fatigetur. Sicque cùm Petrus prælatus auguratur, non caput dicitur, ſed lapis fundamentalis, cui tota ædificii machina incumbit, *tanquam ſaxum immo-*
D. Ambroſ *bile totius operis Chriſtiani compagem molémque contineat*, Et D Ambroſ. ſerm.4. eadem habet verba
162. dicens, *ut Petrus totius operis Chriſtiani compagem molemque ſuſtineat.* Vide multa t.3.verb. *Dignitas.*

Tertiò, Præ multis aliis nominibus columnæ, baſis, turris, anchoræ, nomen derivatum à petra datur Principi Apoſtolorum, quia in Scriptura ip-
Pſal.117. Iſai 28. Matth. 12. Petr.2. ſius Chriſti nomen maximè celebratum eſt petra, Pſalm 117.n.22 *Lapidem, quem reprobaverunt, ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Iſai. 28. n. 16. & Matth. 12.n.42. & 1. Petri 2. n. 4. *Ad quem accedentes lapidem vivum*; & aliis multis. D.
Greg. Gregorius in Pſam. 7 Pœnit. *Chriſtus eſt Petri, ait, à qua Petrus nomen accipit, & ſupra quem ſe ædificaturum dicit.* D. Paſchaſius lib.8. in Matth. *Super* Paſchas.
eodem fundamento Apoſtolorum primus, ait, Petrus rectè potiùs creditur, tamen in ea petra, de qua nomen ſibi dono traxit. D. Leo ſermon. 3. in Anni- Leo.
verſario aſſumptionis ſuæ. Qui ita Chriſtum cum Petro loquentem introducit. *Cùm ego, ait, ſim petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum; ego fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere: tamen tu quoque petra es; quia mea virtute ſolidaris, ut quæ mihi poteſtate ſunt propria, tua ſint mecum participatione communia. Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, ſuper hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum.* D. Maxi- Maxim.
mus homil.4. de S Petro, poſtquam notant, quòd Chriſtus dicitur petra, petra & Petrus, ſic ſubjicit. *Rectè conſortium meretur nominis, qui conſortium* *Socius oneris fiat particeps*
meretur & operis. Magna excellentia Petri: nominis *honoris.*
ac dignitatis Chriſtus fit particeps. Magnaque æquitas Chriſti, ut Petrum, quem participem fecerat oneris, ac ponderis ſui officii, participem gloriæ, ac excellentiæ ſui nominis conſtitueret.

Notandum eſt ex D Thom. 1. Corinth. 3. le- 163.
ctione 2. Quod Chriſtus dicitur petra, ac funda- D. Thom.
mentum, & Petrus etiam petra, & fundamentum, & ſuper hanc petram *ædificabo Eccleſiam meam*: tamen Chriſtus eſt petra principaliſſima, veluti rupes, ait Angelicus Doctor, in qua lapis fundamentalis, verbi gratia, Petrus conſtituitur & innititur, ut totam molem ædificii Eccleſiæ ſuſtineat, & fulciat.

Quartò. Petrus dicitur petra à Chriſto, qui eſt vera petra, ſic ait D. Auguſt. ſerm. de Cathedra 164. Auguſt.
Petri. *Petra ergo pro devotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur*, ſicut ait Apoſtolus, *Bibebant de ſpirituali conſequente eos petra,* 1. Cor. 10
Petra autem erat Chriſtus, 1. Corinth. 10.n 4. Hæc petra, quæ in deſerto Hebræis dedit aquam, figura extitit Chriſti Domini, à quo & Petrus dicitur petra, multa cunctis prælatis dat.

Conſequente eos petra. Hanc petram per miracu- 165.
lum Judæos in deſerto aſſiduè ſecutam fuiſſe uſque in Chanaan, eiſque aquam dediſſe, multi Hebræi exiſtimant. Unde Syrus vertit, *Bibebant* Syrus.
de petra ſpirituali, quæ cum ipſis veniebat. Et Ter- Tertul.
tullianus lib. de Baptiſmo c 9 ait *Hæc eſt aqua, quæ de comite petra populo defluebat.* Sic bonus prælatus ſuos ſequatur, eos concomitetur, cum illis aſſiſtat, ab eiſque non diſcedat. Secundò Photius Photius.
pro *conſequente petra*, vertit, *Obſequente petra*, hæc obſequebatur Hebræorum ſiti, ac neceſſitati. *Prælatus ſuis obſequatur.*
Sic & prælatus ſuorum indigentiæ ſervitium præſtet, ut eos conſilio, ac ope adjuvet. Tertiò, Petra abundantiam aquarum, quibus replebatur, non in ſe claudebat, & continebat: ſed largiter effundebat, ut cuncti biberent, ac recrearentur. Sic & prælatus bona tua non retineat, ſed ſubditis *Prælatus bona in ſuos diffundat.*
communicet, & in eos exundet. Quartò. Petra univerſis dabat aquam abſque acceptatione, & diverſitate perſonarum. Sic & prælatus æqualis ſit in omnes, ut multa æqualitate cunctis bona Origenes.
partiatur. Origenes hom.5. in Matth. *Omnes enim, ait, qui imitatores ſunt Chriſti, ſimiliter petræ cognominantur, quemadmodum Chriſtus, & de omnibus talibus bibunt ſpiritualem potum homines ſpirituales,* Cùm Petrus conſtituitur præſul, petra dicitur, ut iſtius ingenium bibat.

Quintò. D. Auguſtinus tract. 7. in Joan. *Mag-* 166.
num, ait, quia mutavit ei, ſcilicet Petro, nomen, Auguſt.
& fecit de Simone Petrum, Petrus autem à petra, petra verò Eccleſia: Ergo in Petri nomine figuratur

Eccleſia

Zachar. 12

Eccleſia. Petra Eccleſiam ſignificat, Job. 29. n. 6. *Petra fundebat mihi rivos olei.* Zachar. 12. num. 3.

Obligatio officii in prælati ſit inſita.

Nomen indicat naturam rei; Cùm Simon paſtor Eccleſiæ creatur; dicitur Petrus à petra, quæ eſt Eccleſiæ ut inſinuaretur, quod tam proprium, ac inſitum erat ei munus, ac obligatio Eccleſiæ, tamque id in ejus naturam transformatum, ut ab ipſa Eccleſia ejus conditio denotaretur, ab illaque nomen haberet.

Abulenſ. Petrus pro confeſſione fundamentum Eccleſiæ. Auguſt.

167. Sextò Abulenſis quæſt. 67 ait, quòd Petrus dicitur à petra, ſeu firmitate fidei, ſeu confeſſionis fidei, quæ in Petro fuit tam præclara, & excelſa, ut ſuper illam Chriſtus Dominus Eccleſiam ſuam fundaverit, ac ædificaverit D. Auguſtinus ſerm. de Cathedra Petri. *Petrus*, ait, *fundamentum*, ſcilicet Eccleſiæ, *ponit, Petrus plantat, Dominus incrementum dat:*

Math 16. Græcus.

168. Facta hac confeſſione Petri, ſtatim ſubdit Evangeliſta: *Exinde cœpit* Jesus *oſtendere Diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Jeroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & Scribis & Principibus Sacerdotum, occidi.* hoc c. Matth 16. n 21. Perpende illam particulam, *Exinde* Græcus habet, *Ex tunc*, vel *ex eo tempore*, quo ſcilicet Petrus Domini divinitatem eſt confeſſus, ſuámque fidem declaravit ſtatim cœpit Jesus pertractare de morte ſua, & quòd *oportebat eum ire Jeroſolymam; & multa pati à Senioribus, & Scribis.* Cur non antea, ſed modo

Declarata Petri fide Chriſtus de ſua morte tractat.

poſt Petri confeſſionem de ſua morte diſſerit, ac agit? Aſpexit Dominus magnam fidem Petri, illuſtrémque ejus confeſſionem, indeque viſum eſt jam adeſſe tempus, quo mors, & paſſio ejus acceleraretur, ſeque ejus crucifixoribus tradi permitteret, cùm jam excellens Petri fides eſſet declarata, cui optimè tota Eccleſia committi poterat, ſupra quam fidem optimè ipſa Eccleſia fundata, ac ædificata conſiſteret, jámque ex tali

Alb. Magn

fide erat deſignatus fideliſſimus Pontifex. Albertus Magnus, *Habita*, ait, *fide, confeſſione Deitatis, ſupra quam fundatur Eccleſia, tangitur paſſionis futuræ revelatio.*

Actor 12. Arabic.

169. Erat Petrus dormiens in carcere, Angelus Domini aſtitit juxta eum, *Percuſſóque latere Petri excitavit eum.* Actor. 12. n. 7. Arabicus vertit, *Pupugit ei pectus.* Cur Angelus ad Petrum excitandum à ſomno ad ejus latus convolat? Cur non potius apprehenſa manu, brachio, vel pede eum à ſumno

A fide Petri decus, & honor Eccleſiæ

avocat? Omnibus aliis partibus omiſſis, ad latus Petri, tanquam ad rem valde ſacram & pretioſam cucurrit Angelus, ſciebat enim quòd ſicut è latere Chriſti emanavit Eccleſia, ſic etiam è latere Petri

Beda, Lorin.

ſua fidei confeſſione defluxit fundamentum, decus ac ornamentum ipſius Eccleſiæ Beda apud Lorinum. *Percuſſo latere Petri*, ait, *de ſuo facto latere. Chriſti fluxit Eccleſia, ut Petrus intelligat, omne in ſe decus Eccleſiæ conſiſtere.*

Actor. 12. Syrus.

170. Ab eadem hiſtoria non decedamus. Venit Angelus ad Petrum in carcere. *Et lumen refulſit in habitaculo.* Act. 12. n. 7. Syrus *Et lux defluxit in tuam domum:* Notatu dignum, cur Angelus nec apparet in luce, ac ſplendore in Veteri Teſtamento, nec etiam aliis apparitionibus in novo, ut quando Angelus, juxta probabilem ſententiam, ducatum præbet Magis; ac quando Angelus loquitur ad

Act. 8.

Philippum Actor 8 num. 26. Sed tantum Angeli radiante luce, totum ſpatium circunſtans, illuminante, apparent in ſacratiſſima Nativitatis nocte. *Angelus Domini ſtetit juxta illos; & claritas*

Luc. 2.

Dei circumfulſit illos. Luc. 2. num. 9. At in præſenti, cum ſe Angelus exhibet Petro, *Lumen refulſit in habitaculo.* Ad quid in his eventibus refulgens lux diffunditur? Ut univerſis fieret manifeſtum, quod Chriſti adventus in mundum, & Petrus ſua confeſſione tenebras à ſæculo depulerunt ac cunctis Gentibus lumen, ac lucem fidei miniſtrarunt. Beda apud eundem Lorinum. *Haud. ambium*, ait, *quin externas noctis tenebras nuntius natalis Chriſti, & hic viſitator Petri Angelis ſua voluerit luce depellere.*

Fides Petri illuminavit mundum.

Beda.

QUÆSTIO XX.

Quare Petrus conſtituitur Prælatus Eccleſiæ tanta ſtabilitate fundatæ.

171. De hac difficultate jam aliqua dixi ſuprà q. 14 Prima ratio hujus re: Quia, ut notavi quæſt. 15 in prima ſolutione, Petrus primus omnium credidit & protulit claram, & diſtinctam confeſſionem Divinitatis Chriſti, ideo ad primum Eccleſiæ dignitatem ab ipſo Chriſto Domino ſublimatus eſt Et quia fides eſt fundamentum totius ædificii ſpiritualis ac omnium virtutum, ideò Petrus, qui primus fuit in clara, & diſtincta fide Chriſti Eccleſiæ ſolidum, ac firmum fundamentum conſtuitur.

Fides fundamentum totius ſpiritualis ædificii.

172. Secundò D. Chryſoſtomus ſerm. de Pentecoſte ait: *Nec enim eſt inſenſibilis iſta ædificatio, quòd ſi talis eſſet, ſolveretur tempore; confeſſionem autem pietatis, neque dæmones, neque ulla creatura vincere poteſt. Truncantur Martyres, quorum latera radebantur ſed fides non frangebatur? O nova rerum materies! Paries effoditur, & Theſaurus non aufertur. Etenim ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Expende verba. *Paries effoditur, & theſaurus non aufertur.* Valde firmiſſimè ædificatur Chriſti Eccleſia ut nulla poteſtas, nec omnis dæmonum vis poſſit contra illam prævalere. *Et portæ inferi.* Et unde tanta ſoliditas, ac firmitas? nam Eccleſia ædificatur ſuper petrum, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram*, id eſt, ut explicat S. pater citato loco, *ſuper hominem, ſed ſuper fidem ædificavit Eccleſiam ſuam.* Petrus homo carneus: non ergo caro, ſed fides hominis jacitur pro fundamento, quod ſtabilius eſt quocumque marmoreo, vel æneo cæmento, ita ut nulla poteſtas ei valet nocere. Conveniant omnes dæmonum acies, omneſque tyranni coadunentur *Paries effoditur.* Transfigurantur Martyrum corpora lanceis, clavis, gladiolis, comburantur latera, dividantur membra in fruſta; tamen fides, æternæ vitæ theſaurus, nec poteſt deprædati, nec auferri, ſed integer, & ſalvus remanet

Chryſol.

Nil firmius ac ſtabilius.

173. Tertiò, Chryſoſtomus homil. 54. *Animadvertitis*, ait, *quo pacto ſe ipſum his duobus pollicitationibus Filium eſſe Dei revelat, & oſtendit, nam que Deus concedere ſolus poteſt, peccatorum remiſſionem & ut Eccleſia tot, tantiſque fluctibus irrumpentibus immobilis maneat, cujus paſtor, & caput piſcator homo, atque ignobilis, terrarum Orbe reluctante, adamantis naturam firmitate ſuperet: hæc inquam, omnia, quæ ſolius Dei ſunt, ſe pollicetur daturum.* Divo promittit Dominus Petro, primum poteſtatem ad remittenda peeccata. *Quodcumque ligaveris ſuper terram:* Alterum firmitatem, & ſtabilitatem, *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Unde fieri potuit, ut unus homo piſcatur, atque ignobilis inter tot rerum fluctus, tò que difficul-

D. Chryſ.

tatum voragines, ac abyſſos, totque regnum, ac

Matth. 9.

principum contrarietates, interque ipſas ſupremæ dignitatis elationes firmus, ac immobilis ſuper adamantem perſiſteret, niſi à ſolo Deo, qui ſicut ſolus poteſt concedere remiſſionem peccatorum, Matth. 9 n. 6. ita ſolus Deus homini ignobili inter tantam rerum diverſitatem, firmitatem, ac

D. Chryſoſt.

ſtabilitatem dare. Quo argumento utitur D. Chryſ. contra Hæreticos ad probandam Chriſti divinitatem, cujus index, ſicut eſt remiſſio peccatorum, ſic firmitas homini ignobili conceſſa. *Se ipſum his duabus pollicitationibus filiū eſſe Dei revelat*

174. Maxim.

Quarto D. Maximus hom. 4 *Petrus, ait, tentationibus proficit, fletibus ſuis gaudet, periculis ſuis creſcit. Tanquam bonus enim paſtor Petrus gregem accipit, ut qui ſibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum*, Ultima verba notanda Quomodo conſtituitur Petrus Eccleſiæ fundamentum, cum ſit jam petra effracta, quæ ad vocem unius ancillæ nutavit? Ita Petrus tentationibus profecit, periculis crevit, pœnitentia ac fletibus ſuis ſolidata, ac conglutinata eſt petra, ut nulla vi concuti, aut commoveri valeat. *Ut qui ſibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum*: Sic Petrus ſuis fletibus gaudet, ut ex infirmo creatus ſit omnium robuſtiſſimum fundamentum, veluti ab infirmitate firmitatem, ac ſtabilitatem mutuans. Ex hoc communiter deducitur ratio, ob quam Chriſtus Dominus primatum Eccleſiæ potius Petro tribuit, quam Ioanni, quem intime diligebat. Joannes innocentiam retinuerat, Petrus vero ad pœnitentiam confugerat: regendis autem peccatorum animis magis aliqualiter pœnitens quàm innocens inſervire videtur. Indéque fortè, alta diſpoſitione ordinatum eſt, ut Deus contulerit pontificatum veteris, ac novæ legis, hominibus, non in ſtatu innocentiæ. ſed pœnitentiæ conſtitutis, ut Aaron poſt peccatum commiſſum vituli fabricati Exod 32. n. 2. ac D. Petro poſtquam negationis peccatum lachrymis delevit. Joan. 21. n. 17. Philippus ſolitarius lib. 1. Deoptræ Dign. *Petro potiſſimum, qui ter eum negaverat, claves cœleſtes dedit, ut ille, ſi alios deinceps cecidiſſe, & per pœnitentiam pulcherrime reſurgere audiret; verborum Domini ad ſe, & quomodo ſtatim cecidiſſet, cribratus ut triticum, memor, & exemplo ad compaſſionē promptis; lapſis iterumque ſe erigentibus, ſine moleſtia, ac promptè cœleſtem januam reſeraret.*

Super lachrymas Petri fundatur Eccleſia.

Petrus pœnitens eligitur Pontifex.

Exod. 32. Joan. 21. Philip. Sol

175. Alcuinus.

Quinto Alcuinus in c. 1. Joan. ad illa verba n. 42 *Adduxit eum ad* Jesum; Sic ait: *Adduxit eum ad* Jesum, ſcilicet Andreas adduxit Petrum *ad* Jesum, *& ait. Tu es Simon filius Joanna. Joanna gratia, Jona columba, Quaſi dicat, Tu es obediens filius gratiæ, vel filius columbæ, id eſt Spiritus ſancti, quia humilitatem de Spiritu Sancto accepiſti, ut vocante Andrea, me videre deſiderares Non enim dedignatus es major minorem ſequi.* Firmatur Eccleſia in Petro caputque illius conſtituitur: nam cùm Petrus eſſet ſenior Andrea, ut tradunt D. Chryſ. Beda, S. Thomas à me citati tom. 1. l. 3. c. 6. q. 8. n. 4. tamen tantam à divino Spiritu humilitatem hauſit, ut præ amore veritatis, præeminentias ætatis contemnens, non eſt dedignatus minorem fratrem Andream ſequi, ejus ductu ad Chriſtum venire: *Non enim dedignatus eſt major, minorem ſequi*: Et qui tam humilis eſt, tamque ſincere veritatis generoſus amator, ut in re doctrinæ faſtum ætatis deponens, non erubeſcat magiſtrum juniorem, digniſſimum eſt fundamentum Eccleſiaſtici ædificii, aptiſſimumque ut totius univerſi caput augeretur.

Chryſoſt. Beda D. Thom.

Qui pro amore veritatis præcellentias ætatis deponit, dignus Chriſti vicarius.

Sexto Hildebertus Cænomanenſis Epiſcopus Epiſt. 12. Electo Andegavenſi. *In ſummis, ait, ſacerdotibus ætas integra poſtulatur, unde ne periculum religio metuat, nec reverentiam dignitas amittat: Chriſtus Joanem ſupra Petrum dilexit, Petro tamen, non Joanni conceſſa eſſe poteſtas ligandi, ac ſolvendi.* Nō eligit Dominus in Pontificem Joannem virginem, ac ſibi valdè familiarem, ſed Petrum, ævo jam maturum: nunquid in Joanne aliquid Pontificatui defuturum erat? minimè. Sed ut Dominus futuris ſæculis præberet exemplum, quod ad magnas dignitates ſeniles anni requiruntur; nam quamvis juvenes multis fulgeant virtutibus, frequenter tamen carent prudentia, ac matura diſcretione, & experientia, quæ longo annorum ſpatio crebris actibus acquiritur, quibus majori ex parte prædití ſunt ſenes cum jam per tot rerum caſus ſint edocti, ac exercitati. 176.

Hildebert. *Dignitas conferenda, non adoleſcentibus, ſed ſenibus.*

Septimò. Firmiſſime fundatur Eccleſia ſuper Petrum ob ſuum eximium amorem erga Chriſtum obque ipſum amorem Chriſti vicarius inauguratur. Nam, cùm Pontificatus ei traderetur, ait illi Chriſtus: *Simon Joannis diligis me plus his? paſce oves meas.* Joan. 21. n. 18. Id eſt diligis me plus quàm hi, qui hîc tecum ſunt: Diſcipuli me diligunt; ſed ad committendam tibi Eccleſiam meam, tantum amorem in te requiro, ut diligas me pluſquam hi D. Auguſt. tract. 144. *Sciebat, ait Dominus quòd plus aliis Diſcipulis Petrus eum diligeret*: indéque ei ſuam Eccleſiam tradidit. Tantóque amore in Chriſtum Petrus ferebatur, ut quæ ipſe in cœnaculo pollicebatur, *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Et Joan. 13. num. 38. *Animam meam pono pro te*, ex fervido quodam amore, ut notant ibi D. Cyrillus, & D. Auguſtinus, prodibant, veluti ex quadam amoris fornace. 177.

Petrus ob amorem in Chriſtum eligitur Pontifex.

Joan. 21. Auguſt. Joan. 13. Cyrill. Auguſt.

In ultima Cœna ait Dominus ſuis Diſcipulis, quod unum ex illis erat eum traditurus. *Innuit ergo huic*, ſcilicet Joanni, *Simon Petrus: & dixit ei Quis eſt de quo dicit?* Joan. 13. n. 24. Cur ipſe Petrus per ſe hoc nō interrogat; ipſe enim valdè frequenter in Evangelio reſpondet, & loquitur. Cur hic ipſe per ſe non agit? ad quid interponit Joannem? Prudens ſenex optimè ſciebat, quòd Chriſtus Dominus traditorem non erat illi manifeſtaturus; nam ejus eximius affectus valdè notus erat; quòd ſine dubio eum agnoviſſet, ſine dubio eum intefeciſſet, ac in fruſta cæcidiſſet. Hac de cauſa ſemper tam obſcurè Chriſtus Dominus de Proditore fuit locutus. *Amen, amen dico vobis, quod unus ex vobis tradet me* Joan. 13 n. 21. Theophylactus, *Proditor, ait, non eſt manifeſtatus: alioquin eum diſcerpſiſſet Petrus forte & occidiſſet eum*, D Thomas in Joan. *Ita, inquit, fervidus in amore Chriſti erat Petrus, quod ſi pro certo ſciviſſet, Judam fuiſſe Chriſtum traditurum, ſtatim occidiſſet eum* 178.

Joan. 13. *Petrus in Chriſtum amore fervidus.* Joan. 13. Theophyl. D. Thom.

Propter hunc intimum amorem, quo Petrus Dominum proſequebatur, ei tradidit Dominus oves ſuas; quia ſi ipſum ſumme diligebat, ſummè & ejus oves diligeret. D. Auguſtin. tract. 123. in Joan. *Si me diligis, paſce oves meas: ac ſi diceretur. Si me diligis, non te paſcere cogita, ſed oves meas; ſicut oves meas paſce, non ſicut tuas*, Sic ait D. Ambroſius in c. 24. Luc. *Interrogabat*, Dominus ſcilicet *Petrum, non ut diſceret, ſed ut doceret, quem elevandus in coelum amoris ſui nobis vicarium relinquebat.* Deſignatus eſt Petrus vicarius, ac tanquam Chriſti vices gerens, tum Pontificatûs, tum amoris 179.

Ex amore committuntur oves Petro. Auguſt. D. Ambr. *Petrus Chriſti vicarius in Pontificatu, & amore.*

amoris,quo oves paſcebat. Paſtor Chriſti, ovium Chriſti imitabatur amorem.

180. Joan. 19. Matth. 17. Actor 10. Cùm meus Iesus penderet in Cruce, dixit; *Sitio*,Joan 19.n 29.Quod,ut colligunt communiter Interpretes ex Matth.17.n.45 & 46.Contingit hora ſexta.In Actis Apoſtolorum refertur, quod *Aſcendit Petrus in ſuperiora;ut oraret circa horam ſextam,& cùm eſuriret;voluit guſtare*,Actor.10.n 9 Valdè mirum, quod eadem hora ſexta, quæ eſt prandii Chriſtus patitur ſitim, & Petrus famem, Si ſitis Chriſtum adurget hora ſexta, cur non & Petrum;& ſi Petrus illa hora fame cruciatur, cur non & Chriſtus?ad quid hora meridiana ſiti unus alter fame anxiatur? Rectè D. Chryſoſtomus ad (Chryſol.) citatum Authorum locum. *Vide*,ait, *quomodo Spiritus connectit tempora,neque citius, neque tardius facit hoc.* Sitis, quâ Dominus premebatur ſitis erat converſionis animarum,ut eſt communis vox Patrum,ac Interpretum:fames verò Petri, eſuries ſpiritualis animarum erat, ut docent D Ambroſ. (Ambr. Beda.) ſer. 10. Beda, & alii ibi;ſic vidit in aperto cœlo linteum plenum quadrupedibus, ac ſerpentibus, eique dictum eſt*Occide & manduca*. Modo idem redit dubium: Si idem erat ſignificatum, cur Chriſtus ſiti, Petrus verò fame ſtimulatur? Alimentum charitatis quandam habet veluti proportionem, & analogiam ad alimentum naturale Alimentum naturale componitur ex cibo & potu, illius verò appetitus ex ſiti, & fame coaleſcit. Chriſtus conſtituit Petrum ſui vicarium, & ſucceſſorem, non ſolùm in Pontificatu, ſed etiam in anxietate animarum? Pro ergo explicandâ hac eximia charitate, ac ſollicitudiue Petri dignatus eſt Dominus quandam cum eo veluti partiri ſocietatem.Chriſtus pro alimento Charitatis, ac converſionis animarum ſuſtinet ſitim; Petro vero reſervatur altera pars alimenti, ſcilicet fames. Ut inde deprehendatur, ſumma Apoſtoli animarum cura, qui quandam quodammodo partitionem,ac ſocietatem cum Chriſti infinita,& ſumma charitate adumbrabat.

Chriſtus Petro communicaſſi quandam veluti ſocietatem in animarum ſollicitudine.

QUÆSTIO XIII.

Quare nequitiarum acies portæ inferi dicantur?Et quid per inferni portas denotetur?

181. Abulenſ. INfernus propriè non habet portas, ut eſt certum, & notat Abulenſ.quæſt.69. Quia eſt ſubtus terram,& ibi ex Dei ordinatione dæmones,ac homines damnati tanquam alligati detinentur. Dicitur nequitiarum exercitus portæ inferi, tum quia ſicut per portam ingreditur in aliquem locum;ita per dæmonum tentationes, peccata ac vitia ingreditur in infernum; tum quia Chriſtus Dominus loquitur hic de Eccleſia ſua, veluti de quadam arce, ac urbe ſuper firmiſſimam rupem fundata, cui oppoſita eſt civitas altera, nempè tartarea cum ſuis militibus, ſcilicet dæmonibus, ad Eccleſiam oppugnandam; ſed non prævalebunt, ab Eccleſia proſternuntur, & vincuntur. (Auguſt.) Sic D Auguſtinus ſcripſit libros civitatis Dei in quorum initio duas conſtituit civitates ſibi oppoſitas, unam nempè Dei, quæ eſt Eccleſia; alteram diaboli, ſcilicet infernum. Dicuntur autem portæ per metonymiam Continens pro contento, quia ad portas confluunt fortiſſimi milites ad pugnam, & per hoc indicatur rigidum bellum commotum, ab inferis contra Eccleſiam,ſed non prævalebunt;nec vincent eam.

Cur dicantur portæ inferni.

Quærimus in præſenti: Quid per portas inferni denotetur?Conveniunt antiqui Patres, quod dæmonum potentia intelligatur. Variè explicant Theophylactus hîc,& Abulenſis q. 70. Homines pravos, ac principes ſæculi, qui contra Eccleſiam pugnant, ſed non prævalebunt, deſignari volunt. Secundò Rabanus, Gloſſa ordinaria, D. Anſelmus. *Portæ inferi*,inquiunt,*& tormenta ſunt, & blandimenta perſecutorum*,Lenociniis enim maximè decepiuntur homines. Tertiò D Chryſoſtomus tom. 5. in Demonſtratione; Quod Chriſtus ſit Deus. *Portæ inferi*, ait, *pericula ſunt, quæ mortem generant,pericula,quæ ad infernum deducunt* Occaſio proxima,periculumque peccandi, porta eſt inferni, per quam homo ruit in Tartara, ut contra Eccleſiam arma nequitiæ, ac peccatorum ſumat. 182.

Variæ ſententiæ. Theoph. Abulenſ. Raban. Ordin. Anſelm. D. Chryſ.

Quartò D.Epiph.in Anchorato D.Gregorius in Pſal.7. Pœnit. D. Thomas, & alii hæreticos ac hæreſiarchas intelligunt, qui homines decipiunt, & ad Tartara ducunt Quintò D. Ambroſ. in lib. de bono mortis c 12. & Comm in c. 9. Luc. D. Paſchaſius lib.8 in Matth. Carthuſianus per portas inferni vitia & peccata dicunt denotari; per hæc enim homo tendit, & intrat infernum, tanquam per portam Sextò D. Hieronymus per has portas intelligit tam vitia, quàm hereſes. 183.

Epiph. Gregor. D. Thomas Ambr. Paſchas. Carthuſ. Hieron.

Septimo. De Hypocriſi videtur Origenes interpretari tract 1. in Matth. ante medium *Portæ inferni non prævalebunt adverſum eam*,Sic ait, *ſingulæ ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus portæ ſunt infernorum,quibus contrariantur portæ Juſtitiæ.* Quænam ſunt ſpirituales nequitiæ, quem loquendi modum induxit Paulus ad Epheſ,6.n 12.Spirituales nequitiæ,ſi ſunt in cœleſtibus quomodo poterunt eſſe infernorum januæ? Spirituales nequitiæ ſunt quædam verſuriæ, & calliditates Spirituales, Sic apud Paulum pro *nequitias* vertit Eraſmus *verſutias*,Vatabl.*aſtutias*.Hæc ergo nequitiæ, verſuriæ, ac fallaciæ ſpirituales in cœleſtibus hypocriſis ſunt figmenta, quæ veram virtutem in cœleſtibus intendunt fingere: ac ſimulare. Dumque conantur veram paupertatem, humilitatem, pœnitentiam, ac caſtitatem depingere, videntur in cœleſtibus reſidere. Et tamen ex ipſis verſutiis, tanquam ex inſidiis Juſtitiam oppugnant. *Quibus contrariantur portæ Juſtitiæ*, Ex ipſiſque figmentis tanquam clavibus inferni januas aperiunt, ut ibi in æternum ſepeliantur, *ſingulæ ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus portæ ſunt infernorum.* 184.

Origen. Ad Epheſ. Eraſm. Vatab. Hypocriſis porta inferi ad interitum.

Maneat erge,quod per portas inferni omnipotentia dæmonum ſignificatur Cur ergo dixit potiùs porta;quam poteſtatem inferni, vel diaboli? Ratio eſt data in limine quæſtionis. Loquitur enim de Inferno ut de urbe aliqua oppoſita cœleſti Jeruſalem. Sic Pſal. 105. n. 16. *Qui contrivit portas æreas;& vectes ferreos fregit.* 185.

Cur dicitur porta inferi & non poteſtate diaboli.

Deinde ad denotandam firmitatem ſuæ Eccleſiæ;durumque inferni bellum contra ipſam, portarum nomine utitur Satis vulgare apud Scripturas quod judice,ac tribunalia olim apud portas reſidebant, per ipſaſque ſignificabantur. Non ait Chriſtus in præſenti,quod dæmonum poteſtas, ac exercitus pugnabant,ſed quod *portæ inferi*, quibus judices,miniſtros, ac tribunalia infernorum indicat,ut duriſſimum bellum contra Eccleſiam denotet,ipſiuſque Eccleſiæ robuſtam firmitatem innuat,contra quam non ſolùm dæmones,ſed etiam dæmones judices, ac tribunalia tartarea non prævalebunt. Tanquam ſi ratio depravati judicis 186. Pſal.106

maligni tribunalis aliquod ſuper infernorum rabiem, & furorem videatur augere. Nihil enim petulantius, ac licentioſius, quàm unus iniquus judex, itaut etiam ex illo, aliquid potentiæ, ac virium cenſeatur infernorum furiis accreſcere; indéque ad magnum robur Eccleſiæ commendandum, non ait Dominus, quod dæmonum poteſtates, ſed quod portæ inferi non prævalebant adverſus eam.

187. Notandum, quòd de Eccleſia ſua ait Dominus: *Et portæ inferi non prævalebunt adversùs eam*: Cur potiùs non ait: Portæ inferi habebunt pacem, & quietem cum ea? Cur Princeps pacis non ponit pacem in ſua Eccleſia cum infernorum furiis? *Portæ inferi non prævalebunt*, ait, quod certamen, ac pugnam denotat, in qua ab Eccleſia proſternentur. Hoc ſanè pro magno Eccleſiæ ſplendore dicitur. Nil illi glorioſius obvenire poterat, quàm cum tartarea nequitia habere bellum, & non pacem: nam pax cum ſimilibus, duriſſimum bellum eſt. Deinde quia victoriæ corona non obtinetur, niſi præmiſſo luctamine, ac labore. Ut ergo ſui milites glorioſè coronentur, cum infernorum furiis certamen habeant.

Pax cum nequitiaeorum bellum.

188. Ait Dominus Jerem. 1. num. 8. *Non timeas à facie eorum*: ſcilicet peccatorum, ac tyrannorum.

Jerem. 1. Et poſtea ſubdit n. 19. *Et bellabunt adversùm te, & non prævalebunt*, Bonum, non ſuperari: nonne melius, non impugnari, ac in quiete degere. Cur contra puerum, qui non ſciebat loqui, certamen principum, ac tyrannorum permittitur? Cur non potiùs cum illis pax datur? Cum talibus pax, nullum periculoſius bellum: bellum ſit cum illis, ut pax habeatur cum Deo, victoriæque in omnium oculis irradiet gloria. Theodoretus ad citatum Jeremiæ locum. *Pollicetur ei*, ait, *non pacem; nec quietem, ſed certamen, & victoriam; pugnabunt enim*, ait, *tecum, & non prævalebunt*, &c. *Quam quidem pollicitationem fecit etiam Eccleſiæ: nam Petro diviniſſimo dixit.* Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam. *Non dixit, non pugnabunt, ſed pugnando non prævalebunt, quoniam ex adverſo pugnantes non ſine labore victoriam comparant*

Ex bello, & luctamine palma.

Theodor.

Matth. 16. *num.* 19. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.

VERSIONES.

Tertull. de Pudic. c. 12. Clves regni cœleſtis!

Vatablus. Quidquid alligaveris in terra.

EXPOSITIO VII.

189. Et tibi, ô ſcilicet Petre, & non alteri. Cum ipſo Simone filio Joannis loquitur Dominus, quem ob ſuam magnam fidem conſtituerat Chriſtus Dominus petram, ac fundamentum ſuæ Eccleſiæ. *Super hanc petram ædificabo.* Ipſũ verò ejus deſignat caput, ac ſummũ Rectorem. *Dabo*, non ait, do, nam hic tantum pontificatûs fiebat promiſſio; illius collatio poſt Reſurrectionem eſt facta Joan. 21. num. 15. Joan. 21. *Paſce oves meas*, Nam cùm Chriſtus adeſſet præſens, non conveniebat, ſui vicarium creari: hoc ejus abſentiæ erat reſervatum, cùm ipſe eſſet abiturus ad Patrem: Nec ait, Tibi dabuntur, ſed *tibi dabo*, ut ſciens, ac videns auctorem beneficii, ſe illi aſtrictum recognoſcat. Non ait, ut inquit Chryſoſtomus homil 55. Rogabo Patrem, ut det; ſed ait tibi dabo, magna ſua poteſtate utens, ut aſſerit Theophylactus, ſeque verum Deum declarans, ut confeſſus fuerat Petrus, qui enim fidei articulos confitetur, ſtatim ipſius fidei magnalibus nobilitatur Et ait Chryſoſtomus citatus. *Quemadmodum Pater tibi dedit, ut me cognoſceres, ſic & ego tibi dabo*, Omnes tres Perſonæ Trinitatis conveniunt ad Petrum condecorandum. Pater revelat filiationem naturalem Unigeniti, *Pater meus revelavit tibi.* Filius dat ei ſupremam juriſdictionem in Eccleſia *Tibi dabo claves*, Spiritus ſanctus illuminat, nam dicitur filius *Bar Jona*, id eſt filius columbæ, divini nempè Spiritus, qui mentem illuminavit, voluntatem inflammavit, ac in tantam confeſſionem induxit, ut diceret, *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.*

Prælatus in ſui præſentia non creet ſui vicarium.

Chryſoſt.

Theophyl.

Tres divinæ Perſonæ conveniunt ad Petrum condecorandum.

Clavis regni cœlorum, Per claves intelligitur hîc ſumma, & abſoluta poteſtas; tum Ordinis, tum juriſdictionis in univerſam Eccleſiam Petro, ac ſuis vicariis in præſenti à Chriſto promiſſa, ac tradita Joan. ultim. n. 16. Sumitur metaphora à regibus, ac Dominis, quibus urbium claves traduntur, ut eorum ſumma poteſtas ſignificetur; qui enim claves domûs, vel civitatis habet, illius dominus eſt, ad libitùmque eam aperit, & claudit, & prout ipſe vult, ac judicat, ad illámque admittit, vel ab illa expellit: fitque alluſio ad Iſai. 22. n. 22. ubi promittens Deus veterem principatum ſacerdotii Eliakim, ait: *Dabo clavem domûs David ſuper humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & non erit, qui periat.* Dicuntur claves regni cœlorum, id eſt Eccleſiæ, ea ex parte, quæ in terris militat. Et dicitur regni cœlorum, ut intelligat Petrus, poteſtatem ſibi traditam propriè, & directè ordinari ad ſpiritualia, quæ ſpectant ad regnum cœlorum; ad temporalia verò non niſi indirectè pro ut ad ſpiritualia, vel neceſſaria, vel utilia conſiſtunt. Unde ait D. Chryſoſtomus homil. 4. de verbis Iſaiæ. *Regi ea, quæ hîc ſunt*, ſcilicet in terra, *commiſſa ſunt, mihi cœleſtia: mihi autem dico, ſacerdotem intelligo*, circa autem hæc verba *regni cœlorum* quandam adnotationem dabo quæſt. ſequenti.

190. Joan. 21.

Iſai. 22.

D. Chryſ.

Et quodcunque. Relicta clavium metaphora, tranſit Salvator ad aliam valdè ſimilem; nam claudere, & ligare? rurſus aperire, & ſolvere, ſibi mutuò adadmodùm vicina ſunt? ſicque variis modis, ac metaphoris ſummam poteſtatem Petro traditam explicat Dominus. Et non ait, Quemcumque ligaveris, ſed *Quodcumque ligaveris*: nam neutrum genus eſt univerſalius maſculino. Pontifex autem non tantùm homines ligat, ac ſolvit, ſed etiam peccata, vota, ac juramenta, &c. Nam Pontifex aliquando culpam, ac peccatum abſolvit; aliquando retinet, abſolutionem ſacramentalem denegando juxta pœnitentis diſpoſitionem. *Super terram*, refertur ad Petrum, ejuſque ſucceſſores degentes in terra. Ac ſi dicatur: Quidquid, ô Petre, tuique ſucceſſores exiſtentes ſuper terram, ligaveritis

191. *Variis modis explicatur Petri auctoritas.*

Mira Petr poteſtas.

ligaveritis, vel ſolveritis. *Erit ligatum in cœlis*, id eſt Deus illud tantum, ac firmum habebit cenſebitque ligatum, vel ſolutum in cœlo O mira Petri poteſtas, ut quodcumque ipſe judicaverit in terris, idem ſuprema Dei majeſtas judicatura ſit in cœlo, ſententiam enim Petri Deus non revocat, ſed ut ſuam approbat, ac confirmat. Ex quo exclamat. D.Hilar. *O beatus cœli janitor, cujus arbitrio claves æterni aditus traduntur, cujus terreſtre judicium præjudicata auctoritas ſit in cœlo.* Et D.Chryſoſt. homil 5, de verbis Iſaiæ *Quid*, ait, *cum hoc honore* ſcilicet ſacerdotali, *conferri poteſt? à terra judicandi principalem auctoritatem ſumit cœlum: nam judex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſervum & quidquid hic in inferioribus judicarit, hoc ille in ſupernis comprobat* Et circa hanc litteram vide ſequentem quæſt. in limine.

Hilar. Chryſoſt.

QUÆSTIO XXIV.

Quare in hac ampla juriſdictione Petro tradita, uſus eſt Dominus potius voce clavium, quàm poteſtatis?

Ratio litteralis.

192. Reſpondeo primò ad quæſtionem, ut dixi in expoſitione, & ſuperiori quæſt. Explicat Dominus in præſenti ſuam Eccleſiam per modum cujuſdam civitatis ſuper rupem c petram fundatæ: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*: Eandem civitatis metaphoram proſequens de clavibus mentionem facit, per clavium enim traditionem quilibet recognoſcitur, ac conſtituitur juxta leges civiles civitatis, vel domi dominus, & qui civitatis habet claves, & in illam habet poteſtatem. Hac igitur de cauſa ad juriſdictionem Petri in univerſa Eccleſia exprimendam, clavium voce uſus eſt Dominus.

Gloſſa. Alb. Magn. Hugo. In Præſule ſcientia diſcernendi.

193. Secundò. Gloſſa Ordinaria, Albertus Magnus, Hugo, & alii. *Tibi dabo claves*; ait, *ſcilicet diſcretionis, & poteſtati*, hoc eſt potentia & ſcientia diſcernendi quia dignas recipere & indignos excludere debeat à regno. In præſule, ac paſtore ſit poteſtas, & ſcientia ? diſcernendi poteſtas, ut præmium, vel ſupplicium conferat. Scientia verò, ut unicuique tribuat, prout ejus facta condignè promerentur.

194. S. Thom. Tertiò. S.Thom. Tibi dabo claves, *duo ſunt*, ait *quia duo requiruntur, poteſtas, & ſcientia.* In paſtore ſimul cum potentia reſplendeat ſcientia, ut non prout vult, cuncta diſponat, ſed ut ratio, juſtitia, ac ſcientia dictant & dirigunt, univerſa ordinet. Quartò, Non ait Dominus Petro. do tibi homine, do poteſtatem. vel Eccleſiam meam; ſed dabo tibi claves: ut inde ipſe Petrus inſtruatur, quod non tam ſe recogitet Dominum, nec ſit ſibi in mente tam defixa poteſtas quam ſapientiæ clavis, quæ omnibus eſt præferenda, illa enim ab ipſo cuncta erant tractanda; ac gubernanda

Sententia ac ratione diſponantur omnia.

195. Paſchaſ. Quintò D.Paſchaſ lib.8.in Matth. ſic moralizat. *In ſecundo loco, ait claves regni cœlorum dantur ei, qui potuerit virtutibus obſtruere portas infernorum, ut ipſe ſibi aperiat regna cœlorum. Omnis namque ſpecies virtutum, cùm ex corde fuerit dimpleta, quaſi ipſa clavis regni videtur, ita ut inveniatur eadem virtus, & clavis eſſe portæ ſimul & porta, per quam introitur ad regnum Id circo nec immerito tot dicuntur claves, quot fuerint habitæ virtutes.* Primò. dat Dominus Petro claves ſupremæ, ac plenariæ juriſdictionis in univerſa Eccleſia. Secundò etiam unicuique dantur ſuæ regni cœleſtis claves, virtutes nempe, & bonæ actiones: Unaquæque virtus veluti clavis eſt regni cælorum, per quam aperitur porta cœleſtis, & ad illud ingreditur. *Ita ut inveniatur eadem virtus, & clavis eſſe portæ, ſimul & porta.*

Virtus clavis eſt porta cœlum.

Sextò Chriſtus Dominus dicitur habere claves 196.
Apoc 1 n 18. *Ego habeo claves mortis, & inferni.* Apoc 3 n.7. *Hæc dicit ſanctus & verus qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.* Sic & Dominus Petro dat claves, ut quidquid ligaverit in terra ligatum ſit & in cœlis, ut Petro ſuæ præeminentiæ, ac excellentiæ participationem impertiatur, utque ipſi cum Domino cujus vices gerit, in dignitatis munere aliqualis comparatio, quanto fas eſt ſermo, concedatur.

Apoc 1. Apoc. 3. Petrus dignitate aliqualem cum Domino comparationem habet.

Venditur Joſeph Madianitis *viginti argenteis*, 197.
Gen. 37. num. 28. Cùm tamen Chiſtus Dominus triginta argenteis ſit venditus. *Illi conſtituerunt ei triginta argenteos*, Matth.26.n.15. Planum eſt apud Sanctos Patres, quod Joſephum hac revenditionem Chriſti adumbraverit. Cur ergo figura cum figurato non proportionatur, nec reſpondet; S. Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto *Viginti argenteis*, ait, *in veteri Teſtamento venditur, triginta in Evangelio: pretioſior enim typo veritas.* Perpende ultima verba At verò quando Dominus mandat ſolvere didrachma pro ſe, & Petro ait illi. *Da eis pro me, & te* Matth.17 n.26. & æqualiter pro Domino, & ſervo ſolvendum eſt Unde ait D.Hieron, *Quia viderant pro Petro, & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretii arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatum.* Combinatur cum Domino in redditione tributi, quod non permittitur Joſeph in typo. O magna Petri celſitudo? Æqualitas cum Domino quæ aliis in figura denegatur, hæc in deditione tributi, ac in vice dignitatis, ex ineffabili & divina diſpenſatione, ei datur, & conceditur.

Gen. 37. Matth. 26. D.Ambr. Matth. 17. Æqualitas conceditur Petro, quæ aliis denegatur. Hieron.

QUÆSTIO XXV.

Quare cùm Chriſtus Dominus habeat claves mortis, & inferni; Petro tamen dat claves regni cœlorum?

Ait Chriſtus Dominus de ſe Apocaly- 198.
pſeos 1. num. 18. *Fuit mortuus, & ecce ſum vivens, & habeo claves mortis, & inferni.* Et tamen Petro dat claves regni cœlorum ad Eccleſiæ regimen, & gubernationem. Chriſtus autem dicitur habere claves mortis, & inferni, ut Chriſtianos muniat, & corroboret contra minacia tyrannorum, ac gentilium verba, quibus ſe jactabant, Chriſti Dicipulos mittere in mortem, & infernum. Cùm ait Dominus: *Ecce fui mortuus, & ecce ſum vivens, & habeo claves mortis & inferni* Ac ſi dicat Chriſtus. Non vos terreant illa inimicorum verba: Ego ſum plenus Dominus mortis, & inferni; & ſicut ego fui mortuus, & triumphans à morte, & inferno reſurrexi, ita vos poſſum à morte eripere, mortuoſque ad vitam evocare. Ita explicant citatum Apocalypſeos locum Pannonius, Alcazar, Cornelius, & alii.

Apoc. 1. Explicatur citatus locus Apocalypſeos. Panon. Alcazar. Cornel.

199. Secundò. Dominus dat Petro claves regni cœlorum, quæ ſunt maximè ad vivificandum, & benefaciendum, ut illis cœleſtem januam hominibus aperiat. Nam cum Petrus ſummè diligeret Chriſtum, etiam oves ejus ſummè diligebat. At ipſe Dominus ſibi retinet claves mortis, & inferni hoc eſt, ut explicant Andreas Cæſarienſis, Richardus Victorinus, poteſtatem, ut Judæos, Gentiles, ac tyrannos, hoſtes ſuos, ſuæque Eccleſiæ, morte ac gehenna puniat, eoſque morte, ac inferno æquè, ac diabolum in æternum concludat. Juriſdictionem, ut homines regat, tanquam oves fovendo, curando, medicamenque variis modis adhibendo, Petro concedit. At poteſtatem in adverſarios, ut eos extrema morte, ſententia, ac damnatione, & inferno obſtruat; ſibi Chriſtus reſervat, & homini non concedit. Nam ſi homini talis poteſtas daretur, fortè cuncta in magno diſcrimine verſarentur, & in interitum, ac præcipitium fuerent. Cum aliquando Petrus inter medios hoſtes cum enſe vidiſſet, *Exemit gladium ſuum, & percutiens ſervum principis Sacerdotum, amputavit auriculam ejus*. Matth. 26. n. 51. Et niſi Domini præceptum urgeret, multos percutere, & occideret.

Andreas. Rich. Vict.

Poteſtas ad extrema ſupplicia in adverſarios valde periculoſa in homine.

Matth. 16.

200. Cùm Chriſtus Dominus iter faceret; voluit introire civitates Samaritanorum, eumque noluerunt recipere, quod *cùm vidiſſent Diſcipuli ejus Jacobus, & Joannes dixerunt; Domine, vis dicimus ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos*, Luc. 9. n. 54. Quæſtio eſt omnibus Expoſitoribus. Quod cum omnes Diſcipuli hæc vidiſſent, cur ſolum peculiariter Jacobus, & Joannes ſunt indignati, locuti, ac ignem mittere voluerunt; Reſpondet D. Ambroſius ad citatum locum. *Præſumant, quia ad ſermonem ſuum ignis de cœlo deſcenderet, quia filii ſunt tonitrui*, Jacobo, & Joanni in deſignatione Apoſtolorum *impoſuit Dominus nomen Boanerges, id eſt filii tonitrui*, Marc. 4. n. 13. Communis eſt Patrum vox, quòd nomina impoſita à Chriſto, non erant inania, & vacua, ſed ſimul cum nomine dabatur virtus per ipſum deſignata. Cùm ergo Jacobus & Joannes ex ſuo nomine ſuam virtutem recognoſcerent, magno affectu præſumunt, ac volunt, tanquam tonitrui filii tonare, fulgurare, ignem in adverſarios mittere, ut eos diſperderent, comburerent, ac in cineres redigerent.

Luc. 9.

Ambr.

Marc. 5. Poteſtas in homine ad deſolandum.

QUÆSTIO XXVI.

Quare, cùm poteſtas traditur aliis Apoſtolis, dicitur dari in cœlo: at Petro dicitur in regno cœlorum?

201. DAt Dominus poteſtatem ſuis Apoſtolis in toto Orbe, & ait illis; *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt & in cœlo: & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo*, Matth. 18. n. 18. Confert Dominus poteſtatem Petro & exprimitur dari ei in regno cœlorum. *Tibi dabo claves regni cœlorum*: Et iterum. *Et quodcumque ligaveris, erit ligatum & in cœlis*. Et iterum. *Et quodqumque ſolveris, erit ſolutum & in cœlis*. Cur aliis dicitur dari poteſtatem in cœlo ſingulariter, Petro verò in cœlis pluraliter?

Math. 18. Ratio difficultatis.

202. Dubium excitat, & ſolvit Origenes homil. 9. in Matth. *Non modica differentia eſt*, ait, *quod Petro data ſunt claves, non unius cœli, ſed multorum cœlorum, ut quæcumque ligaverit ſuper terram, ſint ligata non tantum in uno cœlo, ſed in omnibus cœlis. Ad eos autem, qui multi ſunt ligatores, & ſalvatores in terra ſic dicit, ut ſolvant, vel alligent non in cœlis, ſicut Petrus, ſed in uno cœlo, quia non ſunt in tanta perfectione ſicut Petrus, ut alligent, & ſolvant in omnibus cœlis.* Confer modo poteſtatem Petri, & cæterorum Apoſtolorum: nam his dicitur dari poteſtas in cœlo, illi autem non in cœlo, ſed in cœlis, cœlorumque regno; nullum eſt enim cœlum, nullumque cœlorum regnum, nullaque Chriſti Eccleſia, in qua non rutilet Princeps Apoſtolorum, ſupra omnia enim regna cœlorum, ſuper omnes Eccleſias, ſuper omnes homines.

Origen.

Poteſtas Petri in omni Eccleſia.

203. Quamvis enim Apoſtoli acceperint à Chriſto Domino immediatè, juxta citatum Matt. 18. locum, juriſdictionem, & poteſtatem neceſſariam ad ſuum munus adminiſtrandum in toto Orbe: Tamen hæc poteſtas data fuit Petro cum quadam ſupereminentia, & excellentia, nam poteſtas ita fuit data Petro, ut ſolus ipſe haberet ſucceſſores; aliis vero Apoſtolis data fuit per modum cujuſdam legationis perſonalis, quæ cum perſona finitur; non enim Apoſtoli Apoſtolos creabant, ſed Epiſcopos. Deinde Petro fuit data poteſtas ſuper alios Apoſtolos: nam ipſi dictum eſt à Domino: *Paſce oves meas*. Joan. 21. Apoſtoli oves erant Chriſti, & ideo dicitur cap. in novo Teſtamento, diſt. 21. & cap. Ita Dominus diſt. 19. Petro eſſe tam poteſtatem ut capiti, cæteris ut membris. Idem habetur in cap. Cùm beatiſſimus, & cap. loquitur 24. quæſt. 1. Et hoc cùm multis Doctoribus latè explicant Sot. in 4. diſt. 1. art. 2. lib. 1. de Juſtitia quæſt. 1. artic. 3. Bellarminus lib. 4. de Pontif. cap. 23. Suarius l. 4 de legibus c. 3. n. 1. & 3.

Matth 18.

Poteſtas Petri quadam excellentia ſupra alios.

Joan. 21.

Sotus. Bellarm. Suar.

204. Hæc ampla poteſtas data eſt Petro, ejuſque ſucceſſoribus. Primò ut ſacramentalem abſolutionem peccatorum in ſacramento pœnitentiæ dignis concedant, indignis verò denegent; æquè ut & Euchariſtiam, ac alia ſacramenta, prout præexiſtit recipientis diſpoſitio, adminiſtrent, vel prohibeant. Secundò, ut lapſis pœnitentiam injungant, Tertiò, ut Excommunicatione, aliiſque cenſuris Eccleſiaſticis reum innodent. Quartò, ut legibus, ac præceptis, verbi gratia, feſtorum, jejuniorum, decimarum, &c. fideles conſtringant. Quintò, ut obligent Chriſtianos fidei definitionibus, dum Pontifex è cathedra definit, & declarat, quid credendum, quidve, ut erroneum, ac hæreticum, reſpuendum ſit. Sextò ut hominibus fidelibus concedant indulgentias, quæ ſunt quædam relaxationes pœnæ temporalis, debitæ pro peccatis actualibus jam dimiſſis. Septimo, ut & concedant indulgentias pro defunctis, non per modum juridicæ abſolutionis, quia defuncti, illa amplius non ſunt ſubditi, ſed *per modum ſacrificii*, ut Pontifex apertè ſolet exprimere in Bullis, ſolvendo ſcilicet pro illis tantum ex theſauro Eccleſiæ, cujus Pontifex eſt diſpenſator, quantum pœnarum defuncti Deo debent. Ita S. Thom. Bonaventura, Alenſis, Gabriel, Major, Domincus Soto, Petrus Soto, & alii, quos citant Suarius tom. 4. ad 3. p. diſp 51. ſect. 1. n. 3. Bonacina diſp. 6. de Indulg. punct. 6. n. 6.

Valde ampla Petri poteſtas

D Thom, Bonavent. Alenſis. Gabriel. Major. Dom. Soto. Pet. Soto. Suar. Bonac.

205. Hinc Petrus ob tam amplam poteſtatem, à Deo datam, in omni Eccleſia, in omni cælorum regno maximè venerandus eſt. Cum Princeps Apoſtolorum eſſet in carcere detentus, aſtat Angelus,

Venerandus Petrus ob ſuam poteſtatem.

&

Actor.12. & ait illi: *Surge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus ejus*, Actor. 12. n. 7. Et poſt hæc ſtatim Angelus cunctanter ſe habuit, ait enim illi: *Præcingere,& calcea te caligas tuas,& dixit illi circunda tibi veſtimentum tuum.* Qui velocitatem imperabat, *Surge velociter*, quomodo ſtatim tot moras nectit,ut præcipiat ei,cingere veſtes, calceos ſeu ſandalia,ut alii volunt, aſſumere,& veſtimentum Cornel. circundare?hoc eſt,ut explicat Cornelius,Tunicæ, D. Chryſ. ſeu ſuper tunicam injice pallium Unde ait D. Chryſoſtomus homil.20.*Nullus feſtinans, & evadere volens,tantam diligentiam adhibet,ita ut etiam ſandalia accipiat, & ſe præcingat*: Adverte, quòd Angelus feſtinationem imperabat, quamdiù manus Petri vinculis erant ligatæ; at poſtquam catenæ ceciderunt de manibus ejus, ab illiſque ſunt excuſſæ,ſtatim cum mora ac cunctatione ſe habet Angelus. Valdè durum, ac inſupportabile erat illi,ut ſacræ illæ manus, tam ampla poteſtate plenæ, vinculis eſſent aſtrictæ, ac alligatæ.

QUÆSTIO XXVII.

Quare in hac poteſtate Petro tradita priùs dixit Dominus ligare, quàm ſolvere?

206. AIt Chriſtus Dominus Petro: *Quodcumque ligaveris ſuper terram*: Deinde & ſecundo loco *Quodcumque ſolveris*, Cur priùs poſuit ligare quàm ſolvere? cùm hoc videatur cujuſdam benignitatis, illud verò rigoris ſignum, & Chriſtus Dominus magno affectu rapiatur ad ea, quæ benignitatis ſunt?

207. Reſpondeo primò.E natura rei priùs eſt ligare, quàm ſolvere?nam quidquid ſolvitur ſupponitur ligatum. Indéque ut Dominus ſermonem ſuum naturæ rei accommodaret,priùs dixit ligare quàm ſolvere. Secundò. Cùm ſolvere benignitatis ſit? tamen ligare cujuſdam rigoris,ac auſteritatis eſt: *Inimici non benignitate, ſed rigore ſubiectantur.* Pſal. 2. Agebat Dominus in præſenti de firmitate, ac conſtantia Eccleſiæ ſuæ, adverſus quam portæ infernorum non prævalebunt, ſeu non vincent eam? ut adverſariæ poteſtates non prævaleant, ſed ut vincantur,ac proſternantur, plus proficit rigor quàm benignitas:punitio, quàm clementia; nam cum inimici non ferantur amore, ſed odio, inde non benignitatis ſignis, ſed rigoris diſciplinæ acquieſcunt.

208. Hilar. Lorin. Pſal.84. Pſal 71. *Inimici ferro domantur.* Brunon. Hieron. De Chriſto Domino vaticinatur Pſalmographus: *Reges eos in virga ferrea*, Pſalm. 2. num. 9. ſeu ut legit D.Hilarius, *Conteres eos*;alii apud Lorinum, *Vinces eos*, Quomodo virga ferrea dicitur ejus regnum, cum de ejus adventu eſſet prædictum: *Dominus dabit benignitatem*, pſalm. 84. n. 13. *Deſcendet ſicut pluvia in vellus*,pſalm. 71 n.6. Agitur in præſenti de Domini gubernatione, quoad poteſtatem iniquam, & tyrannicam, ut commentantur Brunonius, & alii. Indéque non benignitas, ſed duriſſimus rigor in virga ferrea prædicatur eis;ut ait D Hieronymus. *Reges eos in virga ferrea, id eſt in dura diſciplina, quia corda illorum tortuoſa erant*, ac proindè non clementia fuerant emollienda, ſed auſteritate, ac duritie compeſcenda.

CAPUT VI.

Increpatur Petrus à JESU.

*Matth.16.n.20.*Tunc præcepit Diſcipulis ſuis,ut nemini dicerent, quia ipſe eſſet JESUS CHRISTUS.

VERSIONES.

Vatablus. Tunc dixit Diſcipulis ſuis, ne cui dicerent, quòd ipſe eſſet ille Chriſtus.

Syriacus. Ut nemini dicerent, ipſum eſſe Meſchichio.

D. Chryſoſt. homil.55. Quia ipſe eſt Chriſtus

ALTER TEXTUS.

*Marc.8.n.30.*Et comminatus eſt eis, ne cui dicerent de illo.

Luc.9.n.21. At ille increpans illos,præcepit,ne cui dicerent hoc.

EXPOSITIO I.

1. Euthym. CONFESSUS fuerat Petrus,ut notat Euthymius Chriſtum verum eſſe Meſſiam, verumque DEI filium naturalem,cui confeſſioni Diſcipuli conſenſerant, quam & Chriſtus Dominus probavit,commendavit, ac remuneravit,dicens: *Beatus es Simon Barjona*; eamque à Patre fuiſſe inſpiratam,teſtificavit, *Quia caro & ſanguis non revelavit tibi*. Quibus narratis,& his, quæ de Pontificatu Petri ſunt, immediatè ſcribit. D. Matthæus, *Præcepit*, D.Marcus, *Comminatus eſt*, D. Lucas: *Increpans*:Græcus habet: *Interminatus eſt illis*, hoc eſt aſtrictis, ac rigidis verbis adhibitis præcepit; nam illa verba comminatus, interminans, increpans, quandam vim in ipſo præcepto impoſito indicant, quia Dominus mandavit ſuis Diſcipulis, cognoſcentibus, & confitentibus filium Dei, ut tacerent, & aliis non manifeſtarent uſque ad tempus prædefinitum, quando poſt Reſurrectionem ejus, ut palam id prædicarent, in mundum mittendi erant; pro explicando hujus prohibitionis motivo,ſit. *Concordia ſumma inter Evangeliſtas* Græcus.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus præcepit hic,ut nemini dicant, ipſum eſſe JESUM CHRISTUM?

2. Chryſ. Ambroſ. QUanquam nec D. Marcus, nec Lucas admodum apertè expreſſerint, id quod Chriſtus prohibuit Diſcipulis,ne aliis dicerent; tamen expreſſius ſcribit D.Matth. *Ut nemini dicerent, quia ipſe eſſet* JESUS CHRISTUS. Et quamvis D. Chryſoſtom. homil. 45. in Matth. & D. Ambr. in

Ant Vict. Latinus. Græcus. Hieron. Origen. Paſchas.

in c. 9. Luc. citans Matthæi locum, ſic & Victor Antiochenus Marci 8. non legant illud *Jeſus*: tamen illud habent Biblia Latina, Correcta, & Græca, & D. Hieron. Origen. Paſchaſ. & communiter alii, & idem eſt ſenſus. Prohibuit ergo, ne cui dicerent, ſe, quia proprio nomine dicebatur Jeſus eſſe Chriſtum, & Meſſiam, ac filium naturalem Dei, ut confeſſus fuerat D. Petrus. Rationem hujus prohibitionis inquirimus.

3. *Ratio difficultatis.* Joan. 1. 5. 7. & 8.

Cur Chriſtus prohibet modò ſuis Diſcipulis, prædicare, & annuntiare, ipſum eſſe verum Meſſiam, verumque filium Dei, cùm Joannes Baptiſta ſit præmiſſus, hoc annuntians, & teſtificans Joan. 1. à n. 23. Et Chriſtus idem de ſe palam dixerit, ac pronuntiaverit Joan. 5. à n. 17. & Joan. 7. 8. & aliis in locis?

4. Abulenſ. Carthuſ. Toletus. *Ne paſſioni poneretur impedimentum.*

Primò. Reſpondent Abulenſis quæſt. 94. Carthuſianus, Toletus in c. 9. Luc. annot. 42. Chriſtum præcepiſſe Diſcipulis, ut nemini dicerent, ipſum eſſe Chriſtum, ac filium Dei, ne paſſioni opponeretur impedimentum. Si enim cognoviſſent, nunquam gloriæ Dominum crucifixiſſent. Tamen hæc ratio non multum urget: quamvis enim Diſcipuli apertè teſtificarent, ſuum Magiſtrum eſſe verum Meſſiam, & filium Dei, nec hoc ita perſuaderent, ut vehemen Phariſæorum, & Scribarum odium, & invidiam extinguerent; nec enim illud mitigavit præclara Chriſti prædicatio locis citatis; nec Joannis Baptiſtæ annuntiatio; nec vox populi proclamantis: *Hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum* Joan. 6. n. 14. Et iterum, *Quia Propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitavit plebem ſuam* Luc. 7. n. 16. nec pueri clamantes, *Hoſanna filio David*. Matth. 21. n. 16. Quæ Meſſiæ erat propria proclamatio. Nec contra hoc obſtat textus Lucæ. *Et increpans illos, præcepit, ne cui dicerent hoc: dicens, quos oportet filium hominis multa pati.* Illud *Quia* videretur reddere cauſam prohibitionis, *oportet multa pati*: non obſtat, *ne cui dicerent hoc*, quòd ſcilicet Petrus teſtificaverat: deinde Evangeliſta ſcribit dicens, tanquam addens, & ſubjiciens novam rem. Particula *Quia* non indicat cauſam, ſed eſt veluti declaratio, & idem eſt, ac quod, ut frequenter fit in Scriptura.

Joan. 6. — Luc. 7. Matth. 21. — *Explicatur textus D. Luc.*

5. Origen. Chryſ. D. Hieron. Euthym. Theoph. Paſchas. Beda. D. Thom. Caietan. Maldon. Barrad. Burgens. Cornel. Chryoſt.

Secunda, & eſt valdè celebris ſententia Patrum Origenis tract. 1 in Matth. D. Chryſoſt. hom. 55. in Matth. D. Hieronymi hoc loco, Euthym. Theophylacti, Paſchaſii, Bedæ, D. Thomæ, Cajetani, & aliorum, quam ſequuntur Recentiores Maldonatus, Barradas, Lucas Burgenſis, Cornelius, & alii qui docent, quòd ante paſſionem voluit Dominus palam per Apoſtolos evulgari, ac prædicari, nec tenera fides, hominum animis inſita, ab eis eſſet evulſa ſcandalo imminentis mortis, ac paſſionis ejus: quæ fides ſemel deperdita, valdè difficile eſſet, ut poſtea in auditorum animos revocaretur, nam, ut ait D. Chryſoſt. citatus, *Quod jam radices egit, ſi evulſum fuerit, non facile poteſt iterum plantatum pullare.* Ad hanc ergo prædicationem Apoſtolorum expectandum fuit opportunum tempus, ut non ſolum fides mortis, ſed etiam reſurrectionis, ac gloriæ, ac omnium aliorum myſteriorum prædicaretur, ut ſic facilius retineretur. Quantum autem fides tempeſtate mortis, ac crucis ſit perturbata, ipſa Diſcipulorum facta, è quibus unus negavit, cæteri fugerunt, ſatis probant. Hæc ſententia ob tantos patres maximè veneranda eſt.

Fides ſemel amiſſa difficilè recuperatur.

6. Tertiò. Sic rem explico. Voluit Chriſtus Dominus à principio ea agere, per quæ rebus ipſe ſe oſtenderet verum eſſe Meſſiam, ac verum filium Dei naturalem, & hoc etiam ipſe, qui eſt ſapientia æterna, & facile Judæos confundebat, ſæpè dixit, ac prædicavit, ut tanta veritas Catholica ſuo teſtimonio eſſet comprobata. Hanc autem veritatem ſuis Diſcipulis ante divini Paracliti adventum, noluit committere ad prædicandum. Diſcipuli optimè cognoſcebant, & credebant Chriſti divinitatem tamen ſi ipſi hanc veritatem apertæ prædicarent, malignantium Judæorum invidia multa argumenta contra hanc veritatem opponeret & objiceret, ut fiebat Chriſto prædicante, à quibus argumentis tunc Diſcipuli, utpote adhuc imperfecti, non facilè ſe expedirent, non enim pro eo tempore capiebant Scripturas, nam poſt Reſurrectionem *aperuit illis ſenſum, ut Scripturas intelligerent.* Luc. 24. n. 45. nec adhuc erant edocti à divino Spiritu. Ergo ad hanc prædicationem Apoſtolorum expectandum fuit opportunum tempus, ut ipſi à Sancto Spiritu illuſtrati Scripturas intelligentes Chriſtum Jeſum verum eſſe Meſſiam prædicarent, ac annuntiarent, quando tunc ipſe optimè difficultates contra fidem oppoſitas ſolvebant, extricabant, ac comminuebat. Sic ait Euthymius in c. Matth. *Immiſſurus erat Spiritus ſanctus intellectum Diſcipulis, & tunc omnibus publicari volebat divinitatis, & paſſionis ſuæ myſterium.*

Verior expoſitio. — Luc. 24. *Prædicatio committenda, viro illuſtrato & Scripturas intelligenti.* — Euthym.

7. Confirmatur. Nam poſt Reſurrectionem Chriſtus mandavit Diſcipulis, Jeroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris. Et paulò poſt ait illis: *Accipietis virtutem ſupervenientis in vos Spiritus ſancti, & eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ.* Actor. 1. n. 8. Poſtquam acceperint virtutem ſupervenientis Spiritus, tunc mandat eis ut ſint ſui prædicatores, & annuntiatores, de qua re diſſerens D. Bernardus ſerm. 8. in Cantica, ait. *Indutum virtute ex alto nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit, vel ſtantem devincere, vel ſubjicere dominantem.*

Actor. 1. — Bernard.

8. Hieron.

Hanc ſententiam me docuit magnus Ambroſ. in c. 9. Lucæ, explicans, Quare Dominus præceperit ut nemini dicerent hoc. Sic ait, *Multis ex cauſis Chriſtus jubet tacere Diſcipulos, ut fallat principem mundi: ut declinet jactantiam, docet humilitatem, ſimul ne rudes, & imperfecti adhuc Diſcipuli maximè prædicationis molibus opprimantur.* Pondera ultima verba pro noſtro ſtatuto. Ergo ne rudes Diſcipuli tanta mole prædicationis, opprimerentur, induendi fuerunt virtute ſupervenientis Spiritus, ut poſtea dicerent & prædicarent.

QUÆSTIO II.

Tractatur eadem quæſtio quoad ſenſum moralem.

9. Hieron.

Superiori quæſt. tractata eſt difficultas in ſenſu litterali, nunc de ſenſu morali agimus. Et reſpondet Primò Divus Hieronymus in Epiſt. de vera circuncisione. *Mavult, ſe inventum eſſe, quàm proditum, ut virtus ſua illum, non favor manifeſtet alienus.* Venit Dominus Jeſus in mundum ut ſe eſſe Chriſtum, & verum filium Dei omnibus manifeſtaret, tamen mandat Diſcipulis *ut nemini dicerent, quia ipſe eſſet Jeſus Chriſtus.*

Inten:

Magnus decor, quòd propria gloria alterius favore non eget.

Intendebat Dominus, ut ſui notitia non deberetur humanis ac alienis favoribus, decrevitque ſe propria virtute, ac operibus monſtrari, *ut virtus ſua illum, non favor manifeſtet alienus*, Magnorum virorum eſt, ut propriæ gloriæ divulgatio: non alienæ gratiæ, ac acclamationi, ſed propriæ virtuti credatur. Et hoc magnus decor, ut eorum decantatio alterius favori non debeatur, cùm propria virtus, quandiù præſens exiſtit; ad eorum publicationem largè abundans conſiſtat.

10\. *Origen.*

Secundò Origenes tract. 1. in Matth. *Mandat*, ait, *Diſcipulis, ut nemini dicant. Inutile enim eſt, ipſum prædicare. Crucem autem ejus tacere. Propterea volens poſtmodum perfectius prædicari præcipit, ut nemini dicerent, quia ipſe eſt Chriſtus: & præparabat eos, ut poſtmodum dicant, quoniam ipſe eſt, qui crucifixus, & mortuus eſt.* Duas rationes ſubjicit ingenioſus Doctor, cur Dominus tam rigidè præcepit Diſcipulis, ut nemini dicerent, ipſum eſſe filium. Una, *Inutile eſt ipſum prædicare, Crucem autem ejus tacere*: Altera; *Volens poſtmodum perfectius prædicari.* Si de eo prædicaretur, ac teſtificaretur, quòd eſſet Chriſtus Filius Dei naturalis, ac verus Meſſias, inutilis, & imperfecta eſſet prædicatio. Quid majus, & ſublimius dici poterat; in tantum præ amoris magnitudine æſtimat, ac appendit Crucis, mortis, ac paſſionis ærumnas, ut omnem gloriam, ac honorem, ei delatum, quodammodo inutilem, ac imperfectum cenſeat, niſi Crucis, ac paſſionis ſuæ ornamentis condecoretur. *Inutile eſt, ipſum prædicare, Crucem autem ejus tacere.* Quandiù, ergo contumeliæ mortis differuntur, & Crucem non aſcendit, diſcipulis præcipit, ut taceant, *volens poſtmodum perfectius prædicari*: Quaſi quòd ſupremæ majeſtatis gloria non videatur ei utilis, & perfecta, niſi à paſſione condecoretur. Mandat, ut nemini dicant, quòd ipſe eſt Jeſus Chriſtus: non enim vult, ut gloria ſua quodammodo imperfecta annuntietur; ſine Cruce, ac morte eam veluti plenam, ac conſummatam non reputat, cujus eximium decus ab ipſa paſſione purpuraſcit.

Chriſtus præ amore ſine Cruce, & paſſione ſuam gloriam perfectam ac plenam non judicat.

11\. Tertiò, ad eadem verba, *Inutile eſt, ipſum prædicare, Crucem autem ejus tacere*, Mandat, ut nemini dicant, quòd ipſe eſt Jeſus Chriſtus, id eſt verus filius Dei, veruſque Meſſias; ac ſi omnis gloria ærumnis paſſionis condecoretur, quaſi ſupremæ majeſtatis gloria, ante expertas mortis contumelias, inutilis quodammodo cenſeatur; ac ſi antecedentes ignominiæ ſint præclarum felicitatis ornamentum, & idolorum acerbitate gloriæ decus venuſtatur: nam ſi felicitas ante paſſionem contingat, non condecorat poſſeſſorem, ut benemeritum, ſed ut felicem; felicitas apud homines fortunæ caſus reputatur, non verò meriti dignitas: hæc enim per preſſuras comparatur. *Nonne hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam?* Luc. 14. n. 26.

Paſſio gloriæ ornamentum.

Luc. 14.

12\. Quartò ad eadem verba, *Inutile eſt, ipſum prædicare, Crucem autem ejus tacere; præcipit, ut nemini dicerent, quia ipſe eſt Chriſtus, & præparabat eos, ut poſtmodum dicant, Quoniam, ipſe eſt Chriſtus, qui crucifixus eſt.* Vetat Dominus, ut ipſe à ſuis diſcipulis annuntietur in mundo, quandiu ipſe Crucem non aſcendit, quandiuque ipſa crux non eſt prædicanda; nam ſine Cruce perfecte non prædicatur: ipſaque Crux præparat intellectum ad ejus verba percipienda, & tanquam lux inſervit ad ſermones ejus intelligendos, ac percipiendos.

Crux lucerna & lux ad intelligenda fidei myſteria.

Cùm Paulus multis erroribus teneretur, à Domino in via eſt proſtratus. Et cùm exinde tanquam cæcus nihil videret, mittitur ad eum Ananias, ut ab ipſo confortatus, manuum impoſitione, viſum recipiat. Cùmque ille veniſſet ad eum, *Imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus miſit me* Jesus, *qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu ſancto: & confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tanquam ſquammæ, & viſum recepit.* Actor. 9. n 17. Ut infidelitas ſquammæ, quæ erant tanquam piſcis ſquammæ, ut volunt Lyranus, & Cajetanus, à Paulo depellantur, manus ei imponuntur, nam impoſitione manuum viſum recepit, ut docent Chryſoſtomus, & Carthuſianus. Cur ad hoc Ananias non potiùs inſufflavit, ut Parens meus Elias ad vitam puero dandam? vel cur non amovit baculum, vel pallium ſuum extendit, ut Eliſæus pallium Eliæ? Cur manus imponit? Impoſuit manus ſigno Crucis exhibito, quo nihil eſt utilius, ac aptius ad infidelitatis tenebras propulſandas, ad lucem ac cognitionem in fide, ac rebus ſupernaturalibus infundendam. Germanus Jeroſolymitanus Orat. In Crucis adoratione apud Grethſerum tom. 2. *Oculis privatus Paulus*, ait, *qui recta non intueretur, ſed ſolùm diſtorta, obliqua, & reflexa diligeret: nam ſquammæ, quæ de oculis ejus ceciderant, ſerpentinæ ſquammæ eſſe videbantur, & totum Chriſtum in ſe recepit, & ſimul cum Cruce levatur* Cum ſigno Crucis à cæcitate admirabilium ad cognitionem elevatur. 13.

Actor. 9.

Lyranus. Cajet. Chryſoſ. Carthuſ.

Signo Crucis illuminatur Paulus.

German.

Agens Dominus de Judicis adventu, in cujus conſpectu omnia ſunt manifeſtanda, ait, *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ de cælo cadunt, & virtutes cœlorum commovebuntur; & tunc apparebit ſignum filii hominis*, Matth. 4 n. 28. Venit Judex, ut omnium intima, ac etiam occulta cordium patefiant & tamen omnes mundi lampades extinguuntur, Sol, & Luna, Stellæ à ſuo fulgore ſpoliantur; nunquid ſine luce aliquid poteſt manifeſtari! Si omnia mundi lumina ſuo ſplendore privantur, quomodo patebunt univerſa omnium corda? Apparebit tunc ſignum filii hominis, apparebit Crux, quæ ſplendidior eſt Sole, Luna, aſtris, in cujus comparatione cuncta mundi Lumina abſcondita manent, & minimè valent etiam tenuiter ſcintillare. D. Chryſ. homil. in Crucem, & Latronem tom. 6. *Tunc*, ait, *Sol obſcurabitur, Luna non dabit lumen ſuum. Tanta erit tunc lucis copia, ut etiam lucidiſſima ſydera ſint abſcondenda, Nam & ſtellæ cadent, & tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo. Vides quanta ſit ex cellentia hujus ſigni, quanta claritas, quantus fulgor? Sol obtenebrabitur, Luna non ſplendebit, aſtra cadent, illud verò ſolùm apparet, ut intelligas, illud & Luna ſplendidius, Sole fulgentius eſſe.* 14.

Matth. 24.

Crux ſplendidior Sole, & Luna.

Chryſoſt.

QUÆSTIO II.

Quare Dominus hîc præcipit, ut nemini dicant ipſum eſſe Jesum Christum *cùm Matth. 10. mandaverit annunciare regnum Dei appropinquare?*

Hæc difficultas valdè communis eſt. Præcipit hîc Dominus, ut Diſcipuli nemini dicant, ipſum eſſe Chriſtum, hoc eſt verum Meſſiam. At 15.

Matth. 10.

Matth. 10. n. 7. ſuis Diſcipulis mandavit. *Euntes prædicate dicentes, quia appropinquavit regnum cœlorum.* Quod de ſacratiſſimo ejus adventu intelligitur.

16. Reſpondetur cum D. Ambr. in c. 9. Luc Origen. tr. 1. in Matth. & hic D. Hieron. Paſchaſio, Beda, S. Thom & alii, Chriſtum imperaſſe ſuis Diſcipulis prædicare, regnum Dei appropinquaſſe, ac proindè annunciare, illud eſſe tempus deſignatum adventus Meſſiæ, de ſe autem ut teſtificarent tanquam de viro magno, & inſigni non tamen ut publicarent, ipſum eſſe verum Meſſiam promiſſum; & hoc in præſenti prohibet, ut exprimit D. Matth. *ut nemini dicerent, quòd ipſe eſſet* Jesus Chriſtus, hoc eſt quòd ipſe, qui nomine appellabatur Jesus eſſet Chriſtus, ſeu Meſſias, ut habet Syriac. Hujuſmodi enim prædicatio reſervabatur ad tempus poſt Reſurrectionem. Ac proindè ſolùm mandavit annunciare, regnum Dei appropinquare, ut paulatim homines præpararentur ad Evangelicam doctrinam; ac cùm poſtea prædicaretur, quòd ipſe eſſet verus Meſſias facilius reciperetur. Magna, & inopinata, non ſubitò ſunt dicenda, ſed ſenſim ad illa animi diſponantur.

Matth. 10. Ambr. Origen. Paſcha. Beda. Thom. *Vera interpretatio.* Matth. Syriac. *Magna paulatim dicenda.*

17. Origenes citatus, & D. Thom. exiſtimant prohibitionem appoſitam reſpicere, ac extendi uſque ad tempora poſt Reſurrectionem; de hoc enim tempore intelligunt multa, quæ cit. Matth. 10. prædicuntur: *In Synagogis ſuis flagellabunt vos, ante reges, & præſides ducemini propter me*, &c. Prima tamen interpretatio verior & communior.

Origen. D. Thom. Matth. 10.

Matth. 16. *n.* 21. Exinde cœpit Jesus oſtendere Diſcipulis ſuis, quia oportet eum ire Jeroſolymam, & multa pati à Senioribus, & Scribis, & principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.

VERSIONES.

Syriacus. Ex eo tempore cœpit Jeſchua indicare Diſcipulis ſuis, ſe profecturum. &c.

Arias. Et tunc cœpit Iesus oſtendere, & tertia die excitari,

ALTER TEXTUS.

Marc. 8. *n.* 31. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à Senioribus, & à ſummis Sacerdotibus, & Scribis, & occidi, & poſt tres dies reſurgere.

Lucæ 6. *n.* 22. Dicens, quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à Senioribus, & Principibus Sacerdotum, & Scribis, & occidi, & tertia die reſurgere.

EXPOSITIO II.

18. Græcus. Exinde, Græcus, *Ex eo tempore*, quo ſcilicet Petrus eum confeſſus fuerat filium naturalem Dei, & tam illuſtri confeſſione, ut dignus ſit inventus, qui Eccleſiæ fieret fundamentum: Tunc Dominus de ſua morte cœpit agere. Vel *Exinde*, Quaſi ex eo tempore, quo ipſe eſt habitus & cognitus ut Deus, ad oſtenſionem ſuæ bonitatis, pro ſalute hominum pati, ac crucifigi quodammodo teneretur. *Exinde*, quo ipſe firmiter cognitus, & confeſſus eſt à Diſcipulis ſuis verus Deus, *Cœpit Jeſus oſtendere Diſcipulis ſuis.* Antea obſcurè & ſub parabolarum involucris ſuam paſſionem inſinuaverat Joan. 2. n. 19. & 3. n 14. Nunc autem clarè & apertè. Et cur non antea? Quia cùm filium Dei jam confeſſi erant, digni inveniebantur: quibus myſterium paſſionis explicaretur. Quia duo ſunt principia fidei: Chriſti divinitas, & humilitas, ac paſſio, quam in ſua humanitate pertulit, & nos redemit. Et ita apud Lucam habetur, *Oportet filium hominis*, quia moriturus erat, non ut Deus, ſed ut homo, ac filius hominis Tandem cùm cognoſcerent Diſcipuli Chriſtum verum Deum, apertè deprehendebant, quod ipſe morti tradebatur, non ex imbecillitate, ſed ex ſua voluntate. Et etiam hac de cauſa hic eis ea prædicit, ut notarunt D. Chryſoſt Euthym. Theoph qui ait: *Prædicit Chriſtus paſſionem, ne inexpectata illa veniente offenderentur, putantes, quòd invitus, & non præſciens paſſus eſſet.*

Proprium Dei pro ſuorum ſalute mori. Joan. 2. & 3. Luc. 9. Euthym. Theoph. D. Chryſ.

19. *Quia oportet*: non abſolutè, ſed ex decreto Patris. Primo pro ut peccato generis humani contra Deum infinitum commiſſo fieret ſatisfactio de rigore juſtitiæ, quam ſolus filius Dei factus homo congrua ratione ſolvere valebat. Secundò, quia ita oportebat, *Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam.* Luc. 24. n. 26. Tertiò ut homines per Chriſti mortem redempti inſtruerentur ad imitandam, ferendamque ejus crucem. Luc. 24.

Matth. 16. Et aſſumens eum Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Abſit à te, Domine, non erit tibi hoc.

VERSIONES.

Syriacus. Et reprehendens eum Petrus cœpit eum objurgare, inquiens: Propitius eſto tibi, Domine mi, quominus hoc tibi contingat.

Euthymius. Aſſumens eum Petrus excepit reprehendere illum.

Theophylact. Et cùm abduxiſſet illum Petrus cœpit increpare.

Græcus. Parce tibi, non erit tibi hoc

Arias. Clemens tibi ſis, Domine.

D. Athan. de human. contra Apollonin. Miſerearis tui, Domine.

Alter Textus.

Marc. 8. *n.* 23. Et apprehendens eum Petrus cœpit increpare illum.

EXPOSITIO III.

20. *Aſſumens eum*, D. Marcus ſcribit, *Apprehendens eum*, ſcilicet Jesum, ſummè ſibi dilectum

dilectum, *Petrus*, ut ſeorſum ſecretiùs, ac familiarius eum increparet, ut ſolemus agere cum amicis, ut exponunt D. Chryſoſt. D. Hieron. Beda: Euthymius, & alii. Nam præſentibus Diſcipulis temerarium judicavit Petrus, ait D. Paſchaſius, Dominum arguere. *Cœpit increpare illum*, non objurgatis auctoritate, ſed ardenti amantis, ac condolentis affectu, eo quòd Dominus diceret, ſe oportere pati, & occidi. Nam Petrus ex divina revelatione cognoſcebat Chriſtum Filium Dei, proindè credebat, facilè poſſe omnia illa vitare; qui autem hic dixit, non ex revelatione; ſed à ſe eſt locutus, *Cœpit increpare illum*. D. Paſchaſ. lib. 8. in Matth. *Hic error Apoſtolicus de confidentia venit*. De quo quæſt. ſequenti. Et quia modò Petrus multis favoribus à Domino fuerat cumulatus, ut ab eo eſſet dictus Beatus, ſuæque Eccleſiæ fundamentum conſtitutus. Euthymius, *Increpavit eum, quaſi ſumpta libertate; eo quòd beatificatus eſſet* Quis non videat, quò principum favores multum animum, & confidentiam ſuis familiaribus ingerant?

Chryſoſt. Hieron. Beda. Euthym. Paſchaſ. Euthym. *Principum favores dant confidentiam.*

21\. *Abſit à te, Domine*, ut mors tam indigna, & crudelis tibi obveniat. Quis enim poteſt ferre, Filium Dei crucifigi, & mori? Græcus habet, *Propitius tibi eſto*. Syrus, *Parce tibi*, ſeu *Propitiatio tibi* Eodem ſenſu, ut talis mors tibi accidat, atque crucis patibulum tibi contingat. Hæ voces, phraſes ſunt Hebraicæ, quæ eundem habent ſenſum, Geneſ. 18. n. 25 & 44 n. 7. & 1. Reg. 20. n. 2. & 3. Reg. 2; n. 17 Arias transfert, *Clemens eſto tibi*; ut velis tam dura tibi aſſumere Et dum Petrus ait, ut inquit Paſchaſius, *Propitius eſto tibi*, intelligit, quia ſi nolueris non erit tibi talis mors.

Græcus. Syrus. Gen. 18. 44. 1. Reg. 20. 2. Reg. 23. Arias. D. Paſchaſ.

QUÆSTIO IV.

Quare magnus Petrus hîc cum tanta ignorantia loquitur, ut dicat, Abſitâ te, Domine.

22\. ORigenes tract. 1. in Matth. D. Chryſoſtomus homil. 55. teſtantur D. Petrum hæc dixiſſe *amoris ardore*. Sicque communiter omnes referunt: hæc ad ejus eximium amorem, & zelum; nam amici maximè ſibi deſiderant bona, ſcilicet eſſe, & vivere Ethicor. 8. Et Petrus, cum in hoc negotio non ſaperet, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum, cogitabat bonum eſſe Chriſto vivere, hæc non mori. D. Hieronymus ſic ait: *Aſſumit eum in affectum ſuum: & cœpit increpare illum amantis affectu, & optantis dicere, Abſit à te Domine, non erit tibi hoc: non poteſt fieri: nec recipiunt aures meæ, ut Dei Filius occidendus ſit.* Et poſtea ſubdit, quòd Petrus ſic fatur ex pietatis affectu. Euthymius, ex quadam libertate, & confidentia amicitiæ Cardinalis Hugo, *Fortè hoc dixit*, ait, *ex perturbatione mentis, ſicut amicus audito grandi malo amici dicit: nunquid hoc erit?* Ex quo deducitur ratio, ob quam ex omnibus Diſcipulis Petrus Dominum increpat, quia, ut aiunt Abulenſis q. 106. Petrus cæteris erat audacior, ac amore erga Chriſtum ferventior. Deinde moraliter, quia D. Petrus pro ſui confeſſione à Domino modò fuerat beatificatus maximùmque ei præmium promiſſum: indeque maximè ſe aſtrictum agnovit; ut pro Domino ſtaret, pro illóque ut ſibi perſuadebat, verba faceret.

Origen. D. Chryſ. Ethic. 8. Hieron. Euthym. Hugo. Abulenſ. *Magis obligatus pro Domino loquitur*

23\. Secundò Quia, ut patet ex ſubjuctis, ei dixit. *Quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea, quæ hominum*: non conſiderabat altum Dei conſilium ſed ea quæ humano appetitui proportionata videbantur. De quo latiùs expoſitione ſequenti. Tertiò Theophylactus. *Id, quod revelatum erat*, ait *Petrus rectè confeſſus eſt; in eo autem, quod non revelatum, lapſus: ut ſciamus, quod abſque Deo, neque ille locutus eſt ad magnum quiddam.* Cum D. Petrus ex afflatu Dei verba protulit: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, rectè dicit: cum verò à ſe loquitur, *Abſit à te Domine*, ſtatim errat. Ex Dei gratia, ut inquiunt D. Chryſ. S. Thomas, multum homo evolat, penetrat, cum verò judicio ſuo dicitur, ſtatim prolabitur, ac in eo defectus apparet.

Teophyl. Chryſoſ. S. Thom. *Homo ex ſuo judicio errat.*

24\. Quartò. D Auguſt. in Pſal. 55. premens verba Apoſtoli, *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc*, ſic eleganter fatur: *Dicis, Abſit, & dicis, Domine: utique ſi Dominus eſt, poteſtate facit.* Servus non debet Domino ſuo præſcribere leges, ſed ejus beneplacitum expectare, & ſequi. Cùm ergo D. Petrus à ſua ſphæra vidit proſilire, & Domino modum aſſignare, ſtatim cum ignorãtia agit, & errat.

Auguſt. *Errat ſervus cum vult leges Domino dare.*

25\. Quintò. Idem D. Aug. in Pſal. 64. *Non ſapis*, ait, *quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Quare quæ ſunt hominum? Quia antecedere me vis, Redi poſt me ut ſequaris me.* Unde D. Petrus in tantam venit ignorantiam, ut ſapiat quæ hominum ſunt, non quæ Dei? forſan quia primatum crucis ſibi ambiebat ac prius crucis glorias volebat arripere. *Quia antecedere me vis?* Valdè ingenitum homini, in omnibus primatum velle tenere, in univerſiſque illum intendere.

Auguſt. *Homo vult primatum ambire.*

26\. Sextò, Germanus Patriarcha Orat. in Exaltatione Crucis contra Bogomillos; *Quid Petro firmius*, ait, *cui, nec caro, nec ſanguis filium Dei revelavit? Nihilominus cùm Magiſtrũ ad crucis patibulum feſtinantem intelligeret, conatus quidem eſt, curſum illum, & feſtinationem prohibere, Sed contra audit: Vade poſt me ſatana O miraculum ingens! ſatanas appellatur magnus Petrus, quod crucem detrectet; & ut petra ſcandali, & lapis offenſionis retrò abjicitur infractum illud Eccleſiæ fundamentum.* Valdè firmus extitit Petrus in ſua confeſſione, *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, ut inde promeruerit conſtitui firmiſſimum Eccleſiæ fundamentum, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* At vero modo cum à magiſtro crucem dimovere intendit, ſtatim valde infirmus, ac veluti petra ſcandali apparet. *Vade Satana, ſcandalum es mihi*: Unde tam firmus tam infirmus, factus? Cum Petrus Chriſti divinitatem fatetur; valdè firmus conſiſtit, ac cum crucem cœpit recuſare, ac detrectare, ſtatim labilis ac infirmus apparet. Omnis enim cognitio divinorum, ac omnium ſupernaturalium bonorum ubertas à præſidio ac tutamine Crucis in nobis firmatur ac corroboratur.

German. *Præſidio crucis in omnibus roboratur.*

27\. Ait Paulus ad Rom. 6. n 13, *Exhibete vos Deo tanquã ex mortuis viventes & membra veſtra arma juſtitiæ Deo*, Exhortatur nos Apoſtolus, quod cum olim eſſemus mortui per peccatum, nunc autem vivi per gratiam Chriſti, ut exhibeamus membra noſtra tanquam arma juſtitiæ. Sed quo gratiam per Chriſtum adeptam conſervabimus, & quibus armis munientur membra noſtra ad juſtitiam retinenda? Præſtantiſſima arma nobis ſunt ad hæc omnia crucis ſignaculum. D. Matth. apud Gretſ. tom. 1. de cruce. *Primogenitum Verbum Dei* ait

Rom. 6. *Crux nobis ad gratiam conſervandam.* D. Matth.

ait, *munivit armis juſtitiæ hominem, in quo habitavit poteſtatibus, quæ nos in ſervitutem redegerant, per crucis figuram ſeparatis: Eſt enim Crux victoriæ firmamentum: machina, per quam ii qui ad Eccleſiæ ædificium adaptati ſunt, lapides quadrati inſtar attrahuntur ſurſum adaptandi divino Verbo*: Expende: *Eſt crux victoriæ fundamentum*, & etiam *machina, qua homines ſurſum trahuntur*: Veluti in quotidianis ædificiis per machinam lapides dolati ex imo feruntur in altum, ſic per Crucem ex imo terræ ſublevamur in cœlum.

Crux victoriæ firmamentum.

Matth. 16. *n.* 13. Qui converſus dixit Petro: Vade poſt me, Satana, ſcandalum es mihi: quia non ſapis, ea quæ Dei sũt, ſed ea, quæ hominum.

VERSIONES.

D. Auguſt. ſer. 13. *de verbis Domini ſecundùm Matth.*	Redi poſt me Satanas.
D. Athan. de humana nat. cont. Apollin.	Apage retrorſum, ſatana, ſcandalum es, quòd ea non ſapis.
Syriacus.	Abi retrorſum à me, ſatana, offendiculo es mihi: quippè qui non ſapis, quæ Dei ſunt.
Græcus apud Luc. Burg.	Abſcede, ſeu faceſce hinc à conſpectu meo.
Vatablus.	Abi poſt me, ſatana. obſtaculo es mihi.
Arabic.	Non cogitas, quæ Dei ſunt

ALTER TEXTUS.

Marc. 8. *n.* 33. Qui converſus, & videns Diſcipulos ſuos cõminatus eſt Petro, dicens: Vade retro me, ſatana, quoniam non ſapis, quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum.

EXPOSITIO IV.

28\. QUI *converſus dixit Petro*, à latere ſibi aſtanti, itaut alii Diſcipuli ſcirent increpationem Petri, quod innuit Divus Marcus, *Qui converſus videns Diſcipulos ſuos*, quia erant in eadem ſententia cum Divo Petro, ut ex hoc caverent, ne ſimilia dicerent; nam idem cum eo patiebantur, ut ait Euthym. *Vade poſt me, ſatana, ſcandalum es mihi*, D Hilarius, D. Chryſoſtomus ſerm. 27. *Vade poſt me*, refert ad Petrum, *ſatana, ſcandalum es mihi*, refert, non ad Petrum, ſed ad diabolum, qui talia ſuggeſſerat Petro, ut diceret, *Abſit à te Domine.* In eadem ſententia videntur eſſe Origenes tract. 1. in Matth Divus Hieronymus hic Divus Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini ſecundùm Matth. Abulenſis quæſt. 112 qui ſic explicant. Vade poſt me, ſequendo potiùs meam voluntatem, quàm tuam, imitandóque meam paſſionem & Crucem.

Marcus. Euthym. Hilar. D. Chryſ. Origenes. Hieron. Ambr. Abulenſ.

Communis tamen hodie ſententia Maldonat. Barradæ, Burgenſis, Cornelii utrumque conjungit, & totum dictum Petro adſcribit. Ac ſi dicat Chriſtus, Vade poſt me, id eſt, Recede, ſeu faceſſe à me, ſeu abi à conſpectu meo, quia in his, quæ dicis, non te præbes mihi amicum, ſed ſatan, id eſt adverſarium, hoc enim Hebraicè ſignificat *ſatan*, & *ſcandalum es mihi*, id eſt, *offendiculum*, ut habet Syriacus, *es mihi*; vis enim impedire meam paſſionem, redemptionémque generis humani, adimpletionémque præcepti, mihi impoſiti à Patre meo. Ita Sancti Patres Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Beda, Paſchaſius, Albertus Magnus, D. Hieronymus, qui ait: *Meæ voluntatis eſt, & Patris, ut pro hominum ſalute moriar; tu tuam tantùm conſideras voluntatem, non vis, granum tritici cadere in terram, ut multos afferat fructus.* 29.

Maldonat. Barradas. Burgenſ. Cornel. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Beda. Paſcha. Hieron.

Qui non ſapis, ſeu *non conſideras ea*, quæ Deus probat, & alto conſilio ordinat; *ſed ea, quæ hominum*, nempè illa, quæ caro, & ſanguis ſuggerunt. Euthym. *Etenim ſi divina guſtares, utique dignum me judicares, qui moriar pro mundo; quia verò humana ſapis, potiùs indignum me judicas, qui moriar.* 1. Cor. 2. n. 14. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei; ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere.* 30.

Euthym. 1. Cor. 2.

QUÆSTIO V.

Quare Divum Petrum tam mirificè antea laudatum, nunc tamen increpat Dominus?

VALdè mirum videtur, quod eundem Divum Petrum tam brevi intervallo Chriſtus Beatum ac ſatanam appellet, & eum, quem conſtituerat ſuæ Eccleſiæ fundamentum, nunc ſibi eſſe ſcandalum dicat. Reſpondet primò Divus Hieronymus, D Paſchaſius, illam benedictionem, ac poteſtatem, & ædificationem Eccleſiæ ſuper eum, in futurum promiſſam, non in præſenti datam. *Super te ædificabo Eccleſiam meam, Tibi dabo claves regni cœlorum.* At pro præſenti tempore quo adverſabatur Chriſto volenti mori, & crucifigi, tunc vocari ſatanam, id eſt adverſarium. Secundò Divus Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini ſecundùm Matth. Theophylact. Albert. Magnus, & alii reſpondent, Petrum dici Beatum, & petram Eccleſiæ conſtitui, prout non ex carne & ſanguine, ſed ex Deo revelante loquitur, ac Chriſti divinitatem profitetur, ſatanam verò vocari, prout ſapit, non ea, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum, humanúmque affectum ſequitur, & ſecundum illum verba profert. Hæc juxta litteram, tamen alias rationes, & mores valdè utiles ſubjiciamus. 31.

Hieron. D. Paſchas. Auguſt. Theophyl. Alb. Magn.

Petrus ex revelatione dicit vera, ex ſe loquens errat.

Secunda Euthym. *Tu verò*, ait, *mihi conſidera eum qui paulò ante maximè beatus prædicatus eſt, nunc maximè beatus prædicatus eſt, nunc maximè increpatum ad correctionem ſuæ audaciæ, ut intelligas, quod Salvator non ſit perſonarum acceptor; tum enim rectè locutus eſt beatu prædicavit illum: quando autem non rectè, increpavit.* Petrum, quem paulò antea tantis ſublimaverat, ut beatum dixerit, fundamentumque ſuæ Eccleſiæ conſtituerit cum 32.

Euthym.

cum ampla poteſtate ligandi, ac ſolvendi, quomodo nunc tam dura animadverſione percutit? Divini principis ingenium, perſonas non reſpicit, officia in amicis renunciat, ut defectus, ſi in eis appareant, caſtiget: errores enim in quocumque ſint, æqualiter perſequitur. *Chriſtus in amicis caſtigat errores.*

33. Damian. Tertia Cardinalis Petrus Damiam. l. 7. Epiſt. *Salvator noſter*, ait, *qui tanquam mitis agnus apparuit mox, ut Petro cœli, terræque jura commiſit, protinus eum dura redargutionem corripit: Vade poſt me Satana.* Et rationem ſubjicit. *Qui in hac mortalitate rectè non vivitur ſi blandis ac mollibus aſperitas non miſcetur: nam ubi penitus diſciplina poſtponitur, neceſſe eſt, ut prona ſemper ad malum fragilitatis humanæ conditio relaxetur.* Quid eſt, quòd cùm Petrus Eccleſiæ præſul inauguratur, magnis favoribus à Domino ſublimatur, *Beatus es, & ſuper hanc petram:* & ſtatim dura reprehenſione corripitur, *Vade poſt me Satana?* Ad quid hoc tendit; niſi ipſe Eccleſiæ paſtor; in eòque univerſi paſtores ſimul inſtruantur: ut blandis dura, favoribus rigores admiſceant, nec diſſimulent errores; nam ſi prælati ſubditis indulgent, pro noſtra miſeria ſemper humana fragilitas in deterius prolabitur. *Prælatus cum blandis det varia rigoris.* Sic pergit citatus Cardinalis *Inordinata pietas principis quid eſt aliud, quam confuſio plebis nam dum ille à moderanda regiminis habena reprimitur ſubjecti quoque velut effrænes equi per abrupta raptantur.* Et ad hunc ſenſum explicat locum Pauli Rom. 13. n. 4. *Non enim ſine cauſa gladium portat: Dei miniſter eſt vindex in iram ei, qui malum agit.* Rom. 13.

34. Origen. Quarta Origen. tr. 1. in Matth *Si Petrus ſcandalum à Chriſto dictus eſt*, inquit; *quaſi qui non ſaperet, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominis, quid eſt dicendum de hominibus; qui profitentur ſe Diſcipulos Chriſti; non autem ſapiunt, quæ videntur & temporalia ſunt: non eſt ergo leve peccatum ſapere, quæ hominum ſunt cùm debeat quis in omnibus ſapere, quæ Dei ſunt.* Petrus, qui tantis divinis muneribus fuerat modo ſublimatus, tam rigidè nunc objurgatur? ut ei dicatur, *Vade poſt me Satana*; graviſſimum crimen eſt, ut illi, qui cùm deberent ſpiritualia, ac æterna meditari; his omiſſis, toti ſe in temporalibus ac caducis rebus immergunt. O quam miſer eſt, qui in cunctis ſolùm habet ſæculi, non Dei ſaporem? *Qui cæleſtibus debet attendere multum errat, ſi temporalibus ſe tradat.*

35. Paſchaſ. Quinta. D. Paſchaſ. lib. 8. in Matth. *Monetur Petrus*, inquit, *ut impleat quod ei, à Domino in principio ſuæ vocationis juſſum fuerat: Dixerat enim Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominũ* Matth. 4. n. 19. Vocaverat Dominus Petrum, ut; ipſum ſequeretur: Petrus autem veluti intentans mutare vicem, volebat monitis & conſiliis præcedere, ut illa Dominus ſequeretur: ideò hic ipſe adhortatur à Domino, ut in ſua vocatione perſiſtat & ab illa non recedat, ne inde in graviora mala incidat: Matth. 4. *Quilibet perſiſtat in ſua vocatione.*

36. Baſil. Seleuc. Sexta, D. Baſil. Sel. Orat. 31. pulchrè differens de Petro, & Juda, ſic ait: *Quæ hæc aſperitas verborum, Domine? Quæ hæc formidanda in Petrum increpatio: Modò audivit Petrus, Beatus es Simon Barjona, & nunc Satanam vocas Apoſtolum, & ſcandalum, diabolique apellas inſtrumentum? Etſi Judas venditionem molitur, eadem facit, te contra cum Judæis compoſitione tranſigit: non tamen increpatur nec dixiſti: Vade poſt me, Satana, ſed inquis illi Amice, ad quid veniſti?* Matth. 26. num. 50. Matth. 26. Res magna indagine digna. Sceleſtiſſimum extabat Judæ crimen? & tamen in horto cum eo Dominus, non rigidè, ſed benevolè agit, amicumque appellat, *Amice, ad quid veniſti?* Culpa verò D. Petri orta ex nimio amoris zelo, ut inquit D. Chryſ. vel amicitiæ libertat. ut ait Euthym. vel ex fidei confidentia, ut aſtruit D. Paſchaſ. D. Chryſoſt. Euthym. Paſchaſ. à Domino tamen duriſſimè increpatur, *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi.* Cur Domine cum execrando traditore tam mitis, cum amanti Diſcipulo tam rigidus? Scelus Judæ etſi turpiſſimum, ad eum cruci, & morti tradendum diſponebatur, à qua eum Petri ignorantia divertere intendebat. *Duriſſimum divino amori, quòd à morte retardetur.* Licet Judæ nefas omnium eſſet ſceleſtiſſimum; mortem tamen, & crucem vehementer deſideratam Domino præparabat; indéque divinus amor aliquantulum cum eo rigorem diſſimulat, cum illóque nunc leniter agit. At verò ignorantia Petri, etſi, ex nimia charitate, mortem tamen Salvatori retrahere conabatur? quem affectum, utpotè delicias, ac blanditias ejus impedientem; ægrè tulit divinus amor, indeque in eum aſperrimè invehitur, ſeveréque illum objurgat, obſiſtere enim morti ejus, nec verbis dici, nec audiri auribus patiebatur.

Septima. Idem D. Baſil. Seleuc. citata. *Vidiſti* 37. Baſil. Seleuc. ait *Dominum cum militibus, & armis invadentem, nec dixiſti. Vade poſt me, Satana, non verbis invertiſti; ſed ais, Amice, ad quid veniſti? Et contra Judam talis, & Petrus amoris præmium fert contumeliam? feritur, qui parcit; & ex ignoratione offendens verbis vapulat: ne, inquit, perhumanus Salvator: ubi enim ulcus eſt immedicabile, ibi pharmacum inutile; ubi autem curationis ſpes, ſectionem induco curationi.* *Reprehenſio danda ubi eſt, emendationis ſpes.* Quid eſt hoc? Petrum Satanæ nomine ferit, & Judam amici agnomine exornat? Cur magis, quàm Petrum divinus Judex verbis non percutit Judam? Ubi vulnus eſt incurabile, & nulla reprehenſionis uſtio profutura eſt, ibi omninò ab illa abſtinet: at ubi ſpes eſt medicaminis, illud adhibet, flagellum admovet ut reſecatis vitiis, novo augmento pullulet virtus.

Ibat Paulus furens, & anhelans in Chriſtianos, 38. & cum appropinquaret Damaſco, *Subito circumfulſit eum lux de cœlo, & cadens in terram audivit vocem dicentem ſibi, Saule, Saule, quid me perſequeris? Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris, durum tibi contra ſtimulum calcitrare.* Act. 9. n. 4. Cur priùs Act. 9. cadit in terram? & poſtea audit vocem, *Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris; durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare?* Stimuli erant miracula, prædicationes, ac doctrinæ Apoſtolorum, & Stephani, contra quæ Paulus hactenus calcitraverat. Cur hæc vox non auditur ante caſum, ſed poſt illum? *Reprehenſio danda quando proficere poteſt.* Vox. illa erat increpationis vox. Antequam caderet, in furore inſaniæ, & nequitiæ ibat obſtinatus, & anhelans; proſtratus autem in terra, optimè erat diſpoſitus, & præparatus ad correptionis ſtimulos; jam enim à ſua nequitia deſierat; luce divina erat perculſus, quam Deus etiam in ſuo corde infundebat, ut errore depoſito veritatem agnoſceret; & cùm tam mutatus tunc exiſteret, correptionis vox cum ſuis aculeis in eum optimè vibrans magnum illi medicamen adhibebat. Franconius Abbas tom. 12. de Gratia. Francon. *Ne, prius*, inquit, *divinæ correptionis vocem audire meruit quàm ſupplantato pede ſuperbiæ protinus in terram corruit.* Vide tom. 3. c. 16. n. 93.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus increpans Petrum, hîc Satanam vocat?

39. Origenes. Paſchaſ. Rectè adnotarunt Origen. tr. 2. in Matth. & D. Paſchaſ. lib. 8. quòd *Dominus ſuſcipiens Petri affectum, ignorantiam autem exprobrans dixit, Vade poſt me Satana* An verò Chriſtus iiſdem verbis Petrum hoc loco, & diabolum, Matth. 4. n. 10. repulerit? dubitatur. Janſenius & Cajetanus, dictum contendunt etiam dæmoni, *Vade poſt me Satana.* Sed in noſtra Biblia correcta juſſu Romani Pontificis, tantùm habetur dictum diabolo, *Vade Satana*; at D. Petro, *Vade poſt me Satana.* Pro quo ſubjicio verba D. Thomæ, commentantis ea, quæ hîc dicuntur Petro. *Non, ut plerique putant, ait, eadem Satanas, & Petrus ſententia condemnatur: Petro enim dicitur, Vade retro me ſatana, id eſt ſequere me, qui contrarius es voluntati meæ: ille audit, Vade ſatana, non ei dicitur retro, ut ſubaudiatur, vade in ignem æternum.* Vide quæ dixi tom. 2. lib 3. c. 3. q. 41.

Matth. 4. Janſen. Caiet. An eadem verba ſint dicta Petro ac diabolo. D. Thom.

40. Hilar. Chryſol. Theoph. Quare Chriſtus Dominus in præſenti magnum Petrum vocavit Satanam, inquirit noſtra quæſtio. D. Hil. hîc, & D. Chryſ. ſerm. 27 docent ſic dictum quia à Satana inſtigatus fuerat, ut illa diceret, *Abſit à te Domine*, &c. Theoph. Videtur innuere, ſic nuncupatum, quòd eadem, ac Satanas, ſeu diabolus volebat, ut Chriſtus non pateretur

41. *Vera ſententia.* 3. Reg. 5. Communis, & vera ſententia eſt, Quod Satan eſt nomen commune, & Hebraico idiomate propriè ſignificat adverſarium: *Non eſt Satan, neque occurſus malus*, 3. Reg. 5. n. 4. id eſt adverſarius, qui impediat templi fabricam. Dicitur autem Petrus à Chriſto Domino Satan, id eſt adverſarius, quia ejus verbis reſiſtebat, ſuæque moriendi voluntati contrariabat. D. Hieron. *Satanas interpretatur adverſarius, ſive cõtrarius, quia cõtraria*, inquit, *loqueris voluntati meæ, debes adverſarius appellari* Idem docent D. Auguſt. ſerm. 13. de verbis Domini ſecundùm. Matth. D. Chryſoſt. D. Paſchaſ. Euthym. Theophylactus, Beda, Carthuſ. Albert. Magn. S. Thom. Abulenſis q. 111. Nam quamvis modò apud nos Satan ſumatur per appropriationem, ac antonomaſiam pro adverſario generis humani, ſcilicet diabolo; tamen Hebraicè, quo idiomate Chriſtus eſt locutus, ſignificat in genere adverſarium? Omnis enim; qui adverſatur, Satanas dicitur, ut ait Cajetanus. Moraliter alias rationes ſubjicio.

Hieron. Auguſt. D. Chryſ. Paſcha. Euthym. Teophyl. Beda. Carthuſ. Alb. Magn. D. Thom. Abulenſ. Cajet.

42. Cyrill. Secundò. C. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Joan. c. 19. *Diſcimus inde*, ait, *quando tempus ad certamina vocat, ne ſi ipſi etiam, qui chariſſimi nobis ſunt, prohibeant, turpe forſan putantes, mentem ullo modo illis adhibeamus: Non enim à Satana differt, qui ſcandala ponit.* Intendebat Petrus prohibere Dominum à Crucis victoria, & gloria, à Patriſque ſui impoſito adimplendo præcepto; tunc ille, non ut amicus, conſideratur, ſed tanquam inimicus, adverſariúſque rejicitur. Ut hoc nobis ſit documtum, quod amicus, vel conſanguineus, à recto ob aliquod commodum temporale nos retrahere affectet, illi à nobis ſint, non tanquam amici, aut conſanguinei, ſed crudeles adverſarii reputandi, indéque à ſimilibus fugiendum, & decliuandum

Qui nos à recto vult deviare, non ut amicus habendus.

43. D. Chryſ. Tertio. D. Petrus Chryſol. ſerm. 27. *Reſpondens Petrus ait, non erit tibi hoc. Venenum quam dulce ſerpentis: ante facit militem regis ſui negare victoriam, ſervus ipſe Dominum quam negaret. Unde Dominus ſervum poſt ſe mittit, Vade poſt me.* Diabolus ſuggeſſerat Petro, ut Crucem ac mortem Domino impediret, crucifixumque ab ejus mente excludens ipſius regis victoriam denegaret, & inde ad negationis nefas diſponeretur. *Ante facit, militem regis ſui negare victoriam, ſervus ipſe Dominum quam negaret.* Ob quæ Dominus in eum graviter inſurgit, duréque increpat, *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi.* Docens nos, quòd nunquam mentem noſtram à Chriſto crucifixo, ejuſque morte ſeparemus, ne inde in nobis pravæ diſpoſitiones ad malum generentur, quæ nos in omne nequitiæ barathrum demergant; ad quas omnes evellendas efficax medicamentum mortis, ac paſſionis Chriſti meditatio.

Si mens à Chriſto Crucifixo recedit, in peccata prolabitur. Chryſoſt.

Quartò. Dicet aliquis, quod major vis, & energia ſecundum ſpeciem ineſt in his verbis modò his dictis Petro, quàm in illis dæmoni præfatis in deſerto Matth. 4 n. 10. *Vade Satana.* Nam hic dicitur Petro, *ſcandalum es mihi.* Cur hic tam durè increpat Petrum? Diabolus per ſe ipſum tentaverat Dominum in deſerto; hic autem ſuggeſſerat Petro verba illa, ut diceret, *Abſit à te Domine*; ut docent D. Hilar. D. Chryſolog. qui etiam tenent, illud dictum, *Satana ſcandalum es mihi*, ad diabolum referendum; ut ex citatis Patribus annotavi in expoſitione, inde Dominus tam aſperè, ac ſeverè in ipſum invehitur, magnum documentum morale nobis præbens, plus timendum ab ipſo diabolo, cùm ſub amico, nos tentat, quàm cum per ſe omnibus machinamentis nos impetit, Cum ſub prætextu familiaritatis decertat, confidentius accedit, ut potè bene noſcens, quàm periculoſa ſint amicitiæ arma. Ex quo dixit Boëtius lib. 3. de conſolatione. *Nulla peſtis eſt periculoſior ad nocendum, quàm familiaris amicus.* 44.

Matth. 4. Hilar. Chryſoſt. Plus fugiendus diabolus pugnans per hominem, quàm per ſe. Boëtius.

Quintò. D. Hilarius in Pſal. 131: *Memento, Domine, David*, ſic loquitur. *Tanta enim ei Religio fuit pro humani generis ſalute patiendi, ut Petrum primum filii Dei confeſſorem, Eccleſiæ fundamentum, cœleſtis regni janitorem, & in terreno judicio judicem cœli, Satanæ convitio nuncuparet.* Inſtante morte Domini negat Petrus Magiſtrum Matth. 26 n. 7. Et tamen nunc non eum redarguit. At vero modo cum paſſioni intentat obſiſtere, ſtatim duriſſimè increpatur. *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi.* Cur hic rigiditas in Petrum? Procurabat D. Petrus prohibere divitias divini amoris, ejuſque ſummæ charitatis teſtimonium, quod in morte quam ſummè deſiderabat, declaratum eſt. Unde quamvis tacuerit ad negationis lapſum, diſſimulare noluit avertentem è patibulo; ſed tunc valdè aſpera reprehenſione ſuggillavit. 45.

Hilar. Matth. 26. Durum divino amori ejus teſtificati nos impedire.

Multa & præclara amoris ſigna in ſuum dilectum divulgat anima ſancta, quod eum quæſiverit per noctes in lectulo ſuo Cantic 3. num 1. Quod eum invitaverit, *Veniat dilectus meus in hortum ſuum.* Canticor. 5. num. 1. Quod cùm ipſa dormiret, cor ejus ſuper ipſum vigilaret, *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Canticor. 5. num. 2. At nunquam objuravit filias Jeruſalem, ut dicerent dilecto, quod ipſa, præ ejus deſiderio, amore tabeſcebat, ſeu deficiebat, niſi poſtquam à cuſtodibus civitatis fuit inventa, qui eam percuſſerunt, & vulneraverunt, ac tulerunt pallium ſuum. Tunc immediatè inquit, *Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum* 46.

Cant. 3. Cant. 5.

Cant.5. Græcus. *ut annuntietis ei, quia amore langueo*, Cant.5. n. 8. ſeu, ut habet Græcus, *Quoniam charitate vulnerata ſum*. Cur non antea auſa eſt gloriari de Sponſi amore? Et cur non antea auſa eſt gloriari de Sponſi amore? Et cur non antea ſuum ſic amorem vult divulgari? Modo percuſſa, & vulnerata eſt & tunc audenter pronuntiat, *Annuntiate quia amore langueo*, injurias, vulnera, incommodáque pro dilecto tolerare, veri amoris efficax teſtificatio, ærumnarum patientia; amoris præclara probatio; ubi enim tanta eſt tolerantia, fictio ſubeſſe non poteſt. Gilbertus ſerm. 45. in Cantica *Jam exuta ſum*, ait, *jam expoliata ſum me ipſa, jam idonea dilecto veſtri: ſpoliata, exoccupata mens languet amore, nuntiate dilecto, quia amore langueo.*

Preſſuri, ac laboribus probatur amor.

S. Gilbertus

CAPUT VII.

Propria ſui ipſius abnegatio.

Matth.16.n.24. Tunc Jeſus dixit Diſcipulis ſuis, Si quis vult poſt me venire? abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã, & ſequatur me.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſquis voluerit venire poſt me, abneget animam ſuam, & bajulet crucem ſuam, & veniat poſt me.

Vatabl. Beda. Si quis vult me ſubſequi, abneget.

Lucifer. Caral. moriendum. pro Dei filio. Abneget ſe ſibi, & tollat crucem.

S. Sixt. lib. de Caſtitate. Abneget ſemetipſum ſibi.

S. Valer. de bono martyrii. Tolle crucem tuam, & ſequere me.

ALTER TEXTUS.

Marc.8.n.34. Et convocata turba cum Diſcipulis ſuis, dixit eis; Si quis vult me ſequi, deneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

Luc.9.n.13. Dicebat autem ad omnes: Si quis vult poſt me venire abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie & ſequatur me.

EXPOSITIO I.

1. TUNC *Jeſus dixit*, finita increpatione Divi Petri, adjungit Dominus præſentia. Ac ſi dixiſſet, Tu, ô Petre, vis impedire meam paſſionem meamque crucem: tantum abeſt, quòd ipſa ſit impedienda, ut tu, & cæteri omnes me in mea paſſione, ac cruce ſequi, & imitari debeatis, æquo animo mortem, ac diverſitates tolerantes, ut ſalvari poſſitis, ſicut ait Chryſoſt. *Dixit Diſcipulis ſuis*, ut exprimit D. Marcus, *Convocata turba cum Diſcipulis ſuis*, ut notat D. Luc. *Dixit ad omnes.* Quod ad omnes ſpectabat, omnibuſque erat neceſſarium, omnibus propoſuit, & dixit. Quæ verba, cùm ſint tam neceſſaria, ut ait D. Auguſt. hom. 47. de Diverſis, *Non ſolùm vir ſive mulier, ſive is, qui præeſt, ſive is, qui alteri paret: ſed univerſa Eccleſia, univerſum corpus, univerſa membra per officia propria diſtincta, & diſtributa audire debent*: Notandum maximè, quòd immediatè antea cùm Petrus excederet modum, obſiſteretque morti inquiens, *Abſit à te Domine*, non omnes, ſed ſolum Petrum increpat, *Vade poſt me ſatana.* At verò cùm hic agitur res omnibus neceſſaria ad ſalutem; omnes convocat, omnibuſque dicit. *Dicebat ad omnes.* Magnum documentum. Cum res ad unum ſpectat, qui delinquit, uni loquatur, unus arguatur, cum verò res cunctis eſt neceſſaria omnibus proponatur, & dicatur.

Chryſ. Marc. Luc. — Auguſt. — *Qui delinquit corripiendus; quod omnibus neceſſarium, omnibus dicatur.*

2. *Si quis vult.* Qui modus loquendi, ait Albertus Magnus, denotat, quàm rarus ſit, qui de ſalute agit: *Multi vocati, pauci electi.* Matth 20. n. 16. *Nolite timere puſillus grex.* Luc.12. num. 36. *Vult venire poſt me.* Non cogit, non compellit quemquam, ſed omnes advocat, & invitat. Chriſtus unicuique poſt ipſum eundi libertatem relinquit, hacque ſententia eos ad ſe vehementius allicit, potentior enim eſt oratio mitis, quàm aſpera, & violenta *Venire poſt me*, non pedibus, ſeu greſſu corporis, ſed imitatione, tenendo, & amplectendo meam doctrinam. Deinde dixerat Dominus ſuprà Petro, *Vade poſt me*, nunc, notant D. Paſchaſ & Beda, aperit, quomodo debeant poſt ipſum venire, nempè abnegando ſe, & tollendo crucem ſuam.

Alb. Magn. *Pauci de ſalute agunt.* Matth.20. Luc.12. — Paſchaſ. Beda.

3. *Abneget ſemetipſum*, Tria hic mandat Chriſtus Dominus; ut notat D. Chryſoſtomus homil. 56. Abneget, tollat crucem, ſequatur me. *Abneget ſemetipſum*, hoc eſt, te ipſum propriis deſideriis, ac appetitibus, qui legi Dei adverſantur, deneget; illis contradicat, eóſque à ſe abjiciat, & amputet, illiſque minimè conſentiat. Petrus per nimium affectum obſiſtebat morti Salvatoris: hunc affectum mandat Dominus, ut ipſe à ſe excludat, & rejiciat. Syriacus habet, *animam ſuam*, hoc eſt deneget ſuam voluntatem, ac conſenſum hujuſmodi appetitibus Matth.10.n 36. Luc. 14. n. 26. *Tollat crucem ſuam.* Crux à cruciando, ſeu torquendo dicta: æquo animo ferat quilibet crucem ſuam, nempè quamcumque adverſitatem, ac tribulationem, quam ſibi à Deo datam conſideret. D. Lucas ſcribit *Tollat crucem ſuam quotidie*, hoc adverbium quandam in laboribus denotat perpetuitatem, in quibus ſignificantur multiplices, & variæ tribulationes juſtorum, quas Petrus recuſat, & ad illas Chriſtus vocat, & exhortatur *Et ſequatur me*; meo exemplo, qui me ipſum abnego, & crucem meam fero. *Deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me*, Joan. 7. n. 38. & de ſua morte dicebat Patri: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*, Matth. 26. num.39.

Chryſoſt. — Syriac. Matth.10. Luc.14. — Joan. 6. Matth.26.

QUÆSTIO I.

Quare poſt increpatum Petrum Chriſtus Dominus immediatè connectit hæc verba, Si quis vult venire poſt me?

4. *Ratio difficulta.* HAbuit Chriſtus Dominus ſermonem cum ſuis Diſcipulis de ſua morte, & paſſione, quòd *oportebat eum ire Jeroſolymam, & multa pati à ſenioribus, & occidi.* Quo audito, D. Petrus eum aſſumpſit, & increpavit, dicens. *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc:* Non enim intelligebat myſterium noſtræ redemptionis in morte ac paſſione Chriſti eſſe poſitum. Petro talia dicenti, durè ac aſperè reſpondit Dominus, eum reprehendens, ſeu, ut ſcribit D. Marc. *Comminatus eſt eum Vade inquit, poſt me ſatana, ſcandalum es mihi*, ut vidimus ſuperiori cap. Quibus narratis, ſcribit D. Mathæus, *Tunc dixit Jeſus Diſcipulis ſuis, ſi quis vult*, &c. Valdè notanter Evangeliſta poſuit illud, *Tunc*, ut magnum myſterium indicaret, ſeriémque hiſtoriæ ſignificaret. Cujus myſterii, ac connexionis verborum præſens quæſtio rationem inquirit.

5. *Euthym.* Primo reſpondet Euthymius in c. 16. Matth. *Dixit hæc*, ait, *confirmans, non ſolùm non eſſe indecens, ut ipſe moriatur, ſed neque poſſe quempiam ſuū eſſe Diſcipulum, niſi & ille moriatur.* Niſi fuit Dominus ſola Petri increpatione contentus, ſed ſuper abundantia oſtendit inconvenientiam dictorum à Petro, & fructum ſuæ paſſionis eſſe neceſſarium. Ac ſi diceret: Tu ô Petre, ſic mihi inquis, *Abſit à te Domine*: Ego autem dico tibi, quoniam non ſolùm prohibere me à paſſione nocumentum eſt, ſed nec tu, nec alius, poteris ſalvari, niſi patiaris, & moriaris. D. Chryſoſt. homil. 56 in Matth. D. Paſchaſ. perbellè D. Baſil. Seleuc. orat. 31. *Tu Petre* ait, *quod mortem recuſem, conſulis: ego verò tibi conſulo, mortem meam imiteris, crucem ſubeas, paſſionem ſuſtineas. Via ad ſalutem paſſio, & crux regni reconciliatrix.*

Chryſoſ. Paſchaſ. Baſil Seleuc. Paſſio, & mors via ad ſalutem.

6. *Abulenſ.* Secundo. Abulenſis q. 115. Poteſt intelligi, quod ſit doctrina tollens dubium præcedentium, quia ſupra Chriſtus, increpans Petrum dixit, *Vade poſt me Satana*, in quo admonebat deſiſtere à ſua intentione, & magis ſequi eum, ſeu ire poſt ipſum; & quia dubitari poterat, quid erat ire poſt ipſum Chriſtum? ipſe aperit, hoc quomodo fiat, dicens: *Si quis vult venire poſt me.* Quæ neceſſaria maximè explicanda.

Valdè neceſſaria aperte dicenda.

7. Tertiò. Chriſtus valdè ſevere increpavit Petrum, cùm ejus morti obſiſteret, dixitque ei, *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, quia nō ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.* Quod ſcribens D Marc. 8. n. 33. ait: *Comminatus eſt Petro*, id eſt rigoroſè, ac aſperrimè eum eſt interminatus, ut explicavi ſuperiori cap. Et ſtatim, ac immediatè Dominus nuntiat noſtrum Evangelium, ut notat D. Matth. *Tunc dixit Diſcipulis ſuis, Si quis vult venire poſt me*, &c quando ſe tam ſeverum, ac frigidum declarabat cum totius Collegii Apoſtolici, ac univerſæ Eccleſiæ capite; magno myſterio, tunc levi vultu, ſuavi, ac blanda voce eructat noſtrum Evangelium, *Si quis vult, &c*, quod valdè utile, ac neceſſarium ad ſalutem continet documentum, ut oſtenderetur, quod Chriſti Domini ira optimi parentis ac veri paſtoris furor erat: tantum abeſt ut ira patris in filios, ac ſubditos nocumentum diffundat, quod exinde omne bonum in eos dimanat, ac pullulat, in eorùmque ſaluſera utilitate reſolvitur, ac ſiſtit Si enim hujuſmodi ira fuiſſet novercalis, magnum damnum ex illa formidandum; at cum parentis, ſit ira, procul ſit timor; filiorum ignorantiam patienter ſuſtinebit ut eos in ſana doctrina erudiat, eiſque viam ſalutis oſtendat.

Marc. 8.

Patris ira in pietatem, ac miſericordiam convertitur.

8. *Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit.* Pſal. 134. n. 7. Cœlum nubibus operit, ignitas congelationes emittit, quas in aquas convertit. Quis cum viderit fulgura, & coruſca, univerſalem, ac imminentem non timeat ruinam? tamen *fulgura in pluviam fecit*, quæ humectat, ac irrigat terram: ſunt enim fulgura, & coruſca è manu patris vibrata, quæ non cadunt, ut conſumant, & devorent, ſed ut terram rore repleant, ac fœcundent, ad novos; & uberes fructus producendos. Sic in præſenti per fulgura, minacia Prophetarum verba, v g. *Adhuc & poſt quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.* interpretatur Brunonius pluvias ſalutares pœnitentiæ aquas, per quas mundantur: *Fulgura*, ait; *ſunt prophetarum prædicationes, cum terrendo convertantur peccatores: quia pluviæ ſunt cùm diluunt delinquentes à peccatis & imbrem ſalutarem infundunt, unde ſpirituales fructus germinent.* Pſalm. 134.

Fulgura in rem pietatis Deus vertit Brunon.

9. Duos rapidos, ac vehementes ventos, qui è regione deſerti immiſſi ſunt, commemorat Sacra Scriptura. Unus exprimitur Job. 1. n. 9. *Repentè ventus irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus*; quæ magna ruina ſtatim corruit, & oppreſſit omnes filios, & filias Job. Alter refertur ab Oſea 3. n. 15. *Adducet*, inquit, *urentem ventum Dominus de deſerto.* Suſcitavit Dominus ventum urentem, ſcilicet gratiam, ut interpretantur D. Cyrillus, Rupertus, Haymon, ad ſiccandum, & abolendum omne peccatum, & vitium, ut ſpiritualiter in Dei charitate, & amicitia vivamus. Cur apud Job è deſerto venit ventus ad interitum, & deſolationem: apud Oſeam verò evolat è deſerto ad ſalutem, & vitam communicandam? D. Hieronym. *Neque in Job ſcriptum eſt*, ait, *quod ventum deſerto Dominus adduxerit, ut venti qui domorum fundamenta ſubvertunt, utique ab bonam partem non poterunt referri.* Jam aperta eſt ratio Cur hujuſmodi venti tam diſpares producunt effectus: nam ventus apud Job movetur & excitatur à ſpiritu maligno, & dæmoniaco; at ventus, cujus meminit Oſeas, adducitur ab optimo, ac benevolo parente. Nam ubi noſtra Vulgata habet. *Adducet Dominus*, Interlinealis legit. *Adducet, Pater?* Ventus commotus ab adverſario, ac inimico cujuſnam futurus erat effectus, niſi ingentis ruinæ, & deſolationis; Ventus autem excitatus à Patre, quem effectum erat producturus, niſi ſalutem, & vitam? Quamvis enim hujuſmodi ventus ſua vehementia aliud forſitan minaretur; tamen, ut parentis ventus, ſalutiferum tantùm rorem dimanat, atque diffundit.

Job. 1. Oſeæ 3. Cyrill. Rupert. Haym. Hieron. Interlin. Ventus excitatus à Patre miſericordiam adducit

10. Magno furore iraſcitur Deus contra Iſraëlem, quam præ ira Sodomam, & Gomorrham vocat. *Audite verbum Domini, principes Sodomorum: percipite auribus legem Dei noſtri populus Gomorrhæ*, Iſai. 1. num. 10. ſtatim eorum ſacrificia rejicit, *ne auferatis ultra ſacrificium fruſtra*, Deinde eorum orationes repellit. *Cum extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos à vobis; & cùm multiplicaveritis orationem: non exaudiam.* Et immediatè ſubdit num 16. *Lavamini, mundi eſtote, auferte*

Iſai. 1.

ferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis quieſcite, agere perverſe? diſcite bene facere;&c.Et ſubjungit. *Si fuerint peccata veſtra, ut coccinum: quaſi nix dealbabuntur.* Quomodo poſt tot iræſigna, poſt tot reprobroſas abjectiones,poſt tot ſacrificiorum,ac rationum repulſas, tot ſtatim amicabiles benevolentiæ,ac pietatis? Ira eſt optimi parentis, qui licèt in illa tantiſper inſurgat, ut filii terræ facti reſipiſcant, ac de commiſſis doleant? tamen indilatè illam deponens, quantum ex furore conceperat, tantùm, & multo plus in clementiam, ac pietatem commutat, ut miſereatur, ac indulgentiam tribuat, D.Hilarius in Pſalm. 2.*Sequitur terrorem benignitas*,ait,*& quibus jam ultio criminis debita eſt,iis adhuc ſupereſt pœnitentis conſcientiæ beata confeſſio. Non ſtatim Deus in ira ſua perimit, ſed loquitur, & diſſimulata pœna tantum in indignatione perturbat.*

Pater licet tantiſper iraſcatur, totum in clementiam vertit.

Hilar.

QUÆSTIO II.

Quare, cùm nemo veniat ad Chriſtum, niſi tractus à Patre, hìc dicitur, hoc eſſe homini liberum?

11. Joan 6. PRæſens difficultas inſurgit ex verbis Chriſti Domini,Joan 6.n.44.*Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.* Et iterum n.66.*Nemo poteſt venire ad me, niſi ei fuerit datum à Patre meo.* Si ergo nemo poteſt venire ad Chriſtum, niſi tractus à Patre, quomodo eſt liberum homini,ad ipſum venire, ut hic dicatur: *Si quis vult venire poſt me*? Reſpondetur, juxta Catholicam,Apoſtolicam,ac Romanam doctrinam,quod hæc duo interveniunt in negotio noſtræ ſalutis,& quòd minimè ſint inter ſe contraria, ſed valdè conſona. Nam requiritur ad hoc libera voluntas, ut conſentiat,& veniat; & cùm hominis voluntas non ſit per ſe ſolùm potens, & ſufficiens, ut ad Chriſtum veniat per fidem, & dilectionem,neceſſaria eſt Dei Gratia excitans, & adjuvans quæ cum voluntate concurrit ad credendum, & diligendum abſque ulla ſuæ libertatis læſione: ſicut ſi quis juvet alterum ad portandum oves, quòd ſolus non poteſt, dicitur eum juvare,non tamen cogere.

Ratio difficultatis.

12. Joan.6. Sed adhuc mihi eſt quædam difficultas? Quare apud citatum Joan. c. 6 vocatio refertur ad Patrem,de eóque ſolùm fit expreſſa mentio. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* At verò in præſenti Evangelio interventus voluntatis in hoc negotio commemoratur: *Si quis vult venire poſt me*? Apud citatum Joannis locum refertur Patri noſtra vocatio,ad Chriſtumque venire; nam citato loco, ut docet tibi Toletus annot. 35. & ſuprà retuli, c.5. quæſt.15.num.142.*Intendebat Dominus ſuos Diſcipulos in humilitate continere,ne aliis recedentibus ipſi tanquam perſeverantes ſuperbirent* Nam ex ibi data doctrina de admirabili Euchariſtia multi ſcandalizati abierunt retro, & cum Domino non ambulabant. Ne ergo inter tot transfugas,& fidei deſertores cùm Diſcipuli in fide perſeverarent, & defectionem non cogitarent: ne inde inaniter exultarent, eorum perſeverantia, ac perſiſtentia Patri adſcribitur. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* At verò in noſtro præſenti contextu diſponebat Dominus meritum ſuorum Diſcipulorum qui per propriam crucem,& abnegationem eum ſequebantur, concordare,ac ſublimare, indéque illud ad voluntatem reducit. *Si quis vult venire poſt me.*Ex voluntatis libertate,ac libero conſenſu inſigniter meritum nobilitatur. Quamvis ergo in noſtra vocatione,ac juſtificatione interveniant ſimul Dei gratia,ac noſtræ voluntatis libertas: tamen Divinus Magiſter in ſua doctrina aperienda, & explicanda ſeſe occaſioni, ac tempori accommodat; nam cum jactantia reprimitur,negotium Patri refertur; cùm verò meritum ſublimatur, voluntati adſcribitur.

Toletus.

Magiſter optimus dat doctrinam tempore, & loco proportionatam.

Maximè ponderandus loquendi modus, qui forſitan alicui videbitur diverſus, cùm ſit valdè conſonus, quem habuit Paulus in Epiſtolis ſuis ad Corinthios, ac habuerunt Prophetæ in ſuis proclamationibus ad populum.Nam Doctor Gentium noſtræ vocationis, ac juſtificationis negotium Deo tribuit. *Quis eſt,qui te diſcernit?quid habes,quod non accepiſti?Si autem accepiſti,quid glorians,quaſi non acceperis?* 1. Corinth.4 n.7 *Non ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis,ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*2 Corinth.3. n.5. At verò Prophetæ cùm clamarent ad populum,frequenter de voluntate videbantur facere mentionem. *Convertimini ad me,& ſalvi eritis*, Ezech.13. n 11. *Convertimini, convertimini à viis veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſraël.* Joël.2 n.13.*Convertimini ad Dominum Deum veſtrum,quia benignus,& miſericors eſt*, Jonæ 3 n.8. *Convertatur vir à via ſua mala.* Et ſimilia aliis in locis.Voces D. Pauli,ac Prophetarum à Spiritu ſancto dirigebantur: quomodo ergo hæc ſi intonabant? Veritas certa, ac Catholica eſt, quod ad hominis converſionem neceſſaria eſt Dei gratia, ac ſimul noſtræ voluntatis liber conſenſus. D. Paulus ſcribens Corinthiis, qui multum de ſua ſcientia gloriabantur; totum noſtræ ſalutis Dei gratiæ adſcribit, ne ipſi Corinthii tanquam ſapientes, ac ſua ſcientia inflati ſibi perſuaderent, quòd ipſi Chriſtianæ fidei myſteria auſcultabant, illiſque credebant, ſéque Chriſti diſcipulos publicè fatebantur,hoc illis ex ſua humana ſapientia,ex vique ingenii perſpicacia provenire? inde Apoſtolus ad hanc ſuperbiam reprimendam, ad Dei gratiam diſertè vocationem refert. D. Chryſoſtom. Epiſtol. 1 ad Corinth. c. 4. homil. 12. *Non ſic*,ait,*oportet ſuperbia efferri quippè qui non ex te habes,ſed à Deo accepiſti.* At verò Prophetæ ad populum prædicantes, cùm Deus ſimul cum eorum prædicatione gratiæ impulſus infunderet, ad hominis arbitrium loquebantur. *Convertimini ad me.* Ut declarata eorum obduratione,ac obſtinatione fieret manifeſtum, quod non per Deum, ſed per ipſos peccatores ſtabat, quod in tot ſupplicia inciderent, ac in æternum damnarentur, Divini prædicatores ad reprimendam jactantiam, Dei gratiam commemorant: ut vero peccatores ſuorum malorum cauſa oſtendant, eorum voluntates arguunt. 13.

1. Cor. 4.

2. Cor. 3.

Ezech.13.

Joël.2.

Jonæ.3.

D.Chryſ.

Pro ut occaſio exigit Divini Prædicatores dant doctrinam.

Eleganter D Chryſoſtomus hom.de Turture,& Eccleſia, introducit animam ſanctam, Chriſtum quærentem, Prophetaſque ſciſcitantem,perquodnam ſignum dignoſcere illum valeat. *Interrogavi Iſaiam*,ait S.Doctor,& *dixit mihi ſicut paſtor congregat gregem ſuum.* Iſaiæ 40. n. 11. Ac ſi diceret Iſaias, paſtor eſt, congregans gregem, & per hoc ſignum facilè invenies. Iterum ait ipſa: *Quæſivi Joannem.* Qui ei reſpondit,ſuum dilectum eſſe agnum, Joan 1.num. 29 Et inde per hoc ſignum 14.

Chryſoſt.

Iſai. 4.

Joan.1.

D. Chryſ. ſignum facilè illum indagare vales. *Et cùm audiſſet*, ait Chriſoſtomus, *Agnum à Joanne, paſtorem ab Iſaia, hæſitat Sponſa, dicens ad ſemetipſam, cui credam.* Cùm anima ſancta audiſſet ab Iſaia paſtorem, à Joanne Agnum hæſitat Sponſa, Quomodo ſuum dilectum perquirere queat, nulla enim major, quàm inter paſtorem, & agnum differentia Paſtor paſcit, agnus verò paſcitur. Reſpondet S Doctor. *Videt Dominus, quoniam dubitat, & clamat, Ego ſum paſtor bonus, & uno ſermone ſolvit omnem hæſitationem ejus.* Facilè, ô Sponſa, tuum dilectum reperire vales, ſimul agnus, & paſtor eſt; non tamen eodem tempore, & loco, ſed pro ut occaſio, ac temporis circumſtantia exigit. Ut humiles benevole excipiat, agnus eſt. Ut verò peccatores deperditos ac devios à via ſalutis exquirat, tanquam paſtor ſe habet, qui imponens eos humeris ſuis reducit ad gregem.

Accommodandum tempori & loco.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus non præcipit, ſed liberæ voluntati relinquit, ut poſt eum veniamus, eumque ſequamur?

15. D. Chryſoſt. Reſpondet primo D. Chryſoſtom. hom. 56. *Perpende, quæſo, Quomodo nullo pacto cogit oratio: non enim dixit, oportet illos pati, vellent, nollent. Sed quid? Si quis*, ait, *poſt me venire vult, non impello, non urgeo, ſed liberam ſingulorum voluntatem efficiens, dico, Si quis vult* Et paulò poſt *His dictis*, ait, *vehementius eos attraxit: non ſicut qui vim infert, plerumque avertit, ſic qui liberos audientes conſtituit, multò magis attrahit: potentior enim eſt oratio mitis, quam violentia.* Non cogit, non compellit: ſed invitat liberam uniuſcujuſque voluntatem relinquens, *Liberam ſingulorum voluntatem ſufficiens* Deinde quia ſæpe efficacius trahitur à potente bona indoles, cùm ſuæ electioni relinquitur, quàm dum mandato compellitur, nam ipſa vis frequenter avertit voluntatem, quàm ſuavis urbanitas imperantis inclinat & allicit. Huic Chriſtus non imperat, ſed rogat Petrum puſillum reducere navim, Luc. 5. n. 3.

Efficacius trahitur bona indoles voluntate, quàm præcepto.

Luc. 5.

16. D Chryſ. Secundò. Idem Chryſoſtom, citatis ſic pergit. *Non ad afflictiones, & onera, nec ad ſupplicia, & pœnas, ut cogere mihi opus ſit ſed ad ineffabilia bona voco; quorum ea natura eſt, ut facile per ſe ipſam vos invitare poſſit.* Et poſt pauca ſubdit. *No enim ſi qui aurum atque argentum proponeret, vim inferret? quanto igitur magis in cœleſtibus bonis inferenda non eſt.* Ad crucem & labores videbantur cogendi, hoc Chriſtus non fecit, ſed ſolùm invitat. *Si quis vult.* Adeò glorioſa eſt crux, adeóque glorioſus labor, ut ipſa eorum natura pro ſingulari munere, ac beneficio habeatur, ut per ſe ſit ſufficiens ad magnos animos alliciendos.

Crux, & labor per ſe attrahunt.

Xiphilin. Joannes Xiphilinus. Antiſtes Conſtantinopolitanus Orat de feſto Crucis apud Coſterum. *Ad bonum enim voco*, ait, *non ad mala, non ad pœnam, ut etiam cogere oporteat, ſiquidem ipſa natura rei potens eſt attrahere.*

17. S Valerian. Tertiò S. Valerianus de bono martirii, *Qui*, ait, *de corporis ſui fragilitate deſperat, ad arma juſtitiæ confugiat quæ voluntario deputatur officio. Facilè autem ſupervenientis mortis impetum ſuſtinet, quem adpugnam voluntas armaverit: nec expaveſcit cruenti liſtoris gladium, quem munit virtus animarum*, Non præcipit, non coarctat Chriſtus, voluntarios milites quærit: vocat enim ad crucem, mortem, & laboris, indéque liberos athletas comparare vult Conflictus, vel labor ſuſceptus rigorem minuit, facilitatem præbet, magnumque conſolationis ad uvamen in aſperitatibus confert; ipſa enim voluntas optavit, ac elegit. Unde inquit Chryſoſtomus in initio quæſtionis datus *Non ſicut: qui vim infert, plerumque avertit, ſic qui liberos auditores conſtituit, multò magis attrahit.* Non præcipit, ſed voluntatem exquirit. *Si quis vult:* nam coactione ſæpe retardatur, ac impeditur, voluntas quæ libertate allicitur, & movetur. Apte D. Chryſologus ſerm. 155. ait. *Quis eſt, qui timeat: volens? Quis eſt, qui amet nolens?*

Labor voluntario ſuſceptus, facilè ſuſtinetur.

D. Chry.

Quarto Victor Antiochenus in cap. 8. Marci. *Sed quomodo*, inquit *ſi quis vult me ſequi? Quaſi dicat, ad bona, & honeſta provoco, non ad mala, & odioſa: nec quemquam huc compello, ſed amicè tantum invito. Hæc autem dicens; magis attrahit: Qui enim vim affert, decorum non ſervat. Qui autem adjutori libertatem facit, validius allicit. Delinitio enim, & obſequium quavis violentia fortiora ſunt.* Mandato non obligat, nec præcepto aſtringit, ſed voluntati uniuſcujuſque committit, *Si quis vult*; U ſuorum Diſcipulorum præclara indoles demonſtraretur, qui libertate ſua velociores fuerunt in currendo, quàm ſi diſtinctè jubentis impoſita eſſet neceſſitas. Præclara eſt famulorum generoſitas, à Domino compelli, ſe ejus agnita voluntate cuncta perficere; & adimplere, *Qui vim affert, decorum non ſervat*

18. D. Chryſ. Vict. Ant.

Generoſi famuli à Domino non compelluntur.

Cum Deus legatum miſſurus eſſet ad populum, ac loqueretur cum Iſaia 6. n. 8. dicit, *Quem mittam & quis ibit nobis*: Quid eſt, quod univerſi Dominus interrogat, *Quem mittam?* non enim ei miniſtrant decies centena millia Angelorum, & ſervorum ejus non eſt numerus; nonne optime ipſe ſciebat, qui mittendus eſſet? ad quid interrogat? Deſtinandus erat ſervus ad laborioſam legationem, ad populúmque rebellem, duræque cervicis, in quo Dei legati alii ſecti ſunt, alii lapidatis alii in ore gladii occiſi alii ſiti, fame, ac frigore vexati; ad hæc tanta vult Dominus, ut generoſitas ſui famuli pateſiat, qui non cogente Domino, pro ejus honore, amoris impulſu, tot, & tam ardua ſponte aggrediatur, ad illamque ſe mittendum libenter offerat dicens, Ecce ego mitte me. D Hieronymus ibi. *Propterea*, ait, *non dicit Dominus quem ire præcipiat, ſed proponit audientibus, ut voluntas præmium conſequatur.* Quinto quamvis Chriſtus ſit ſupremus Dominus, neminem diſponit potentia ſua cogere, ſe benigne libera voluntate unumquemque allicit, ac trahit ideo ait: *Si quis vult venire poſt me.* 19.

Pſal. 6.

Magnus ſervus ſpontè pro Domino in difficili. bus ſtat.

Hieron

Sexto. Ut notat Toletus in cap. 9. Luc. annot. 56. *Quod conſideratio eorum, quæ Chriſtus Dominus pro nobis geſſit, ac paſſus eſt debeat omnes non poſt ſe trahere ſponte, ac abſque ulla coactione, etiam non habita ratione promiſſorum bonorum Atque hæc cauſa inſinuatur, poſt me.* Ac ſi dicat, quod Dominus nec præcepto cogit, nec promiſſio præmio exhortatur. Unde ergo excitanda voluntas, ut ſui abnegationes, cruces, ac labores amplectatur Ad hæc efficaciſſima ratio apponitur in illo, *Sequatur me.* Qui enim conſideret omnia quæ pro nobis Chriſtus Dominus geſſit, ac paſſus, eſt, & ad eorum intuitum omnes mundi fallacias; & illecebras non abjiciat, omnémque laborem pro Deo libentiſſime ampleƈtatur! 20.

Toletus.

Chriſti exemplum efficax ad trahendum.

Filii

21. *Pſal. 4.* *Auguſt.* *Filii hominum uſquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium*, Pſal 4. n. 3. Ad quæ verba eleganter D. Auguſtin. Saltem *uſque ad adventum*, inquit *Filii Dei error veſter duraverit? Quid ultra graves corde eſtis? Quando habituri finem fallaciarum, ſi veritatem præſentem habetis.* Ac ſi diceret, duravit fallacia, ac error in mundo uſque ad Chriſti adventum, at cùm jam apparuerit humanitas Dei Salvatoris noſtri tanta paupertate, humilitate, ac laborum patientia, antiquam hominis memoriam damnans; jam nulla in nobis imago mundi appareat, ſed omnis abigatur error, in nobiſque divini principis, ad quam conformemur, ſit tantum ſimilitudo.

Poſtquam Chriſtus apparuit, jam in mundo nulla ſit vanitas.

22. Septimò Non ponit Dominus præceptum, nec præmio exhortatur; ſed tantùm puram libertatem ad tantas rerum difficultates quærit. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum.* Quo ergo ad tam arduas actiones propriæ abnegationis, & crucis trahatur? Ipſa nempè rerum difficultate diſponebat, ut ſui tanquam generoſi milites ei adhærerent. Solum ergo rerum difficultates illi aperit. Maximè probatur militum nobilitas, ac robur ad durum bellum aggrediendum, cùm ipſa rerum difficultate non ſupprimitur, ſed potiùs movetur: ac trahitur.

Generoſos labor ipſe movet.

23. *Pſal. 77.* *Oſee 10.* *Vatabl.* *Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit tribum Juda* Pſal. 77. n. 76. Cur potiùs Judas quàm Ephraim ad regimem, regnumque vocatur? Ait Oſeas 10. n. 11. *Ephraim vitula docta diligere trituram: arabit Judas.* Ephraim, ut explicat Vatablus, mavult triturare quàm arare; id eſt mavult comedere triticum, quàm laborare. Unde eſt Ephraim inſtar vitulæ ſaginatæ, pinguis. At *Judas arabit*, phraſis eſt Hebræa, & ſignificat operari, laborare. Ecce cur elegit tribum Juda, & non Ephraim: nam Ephraim mavult commoditates in area; at Judas, his omiſſis, ſolùm laboribus intentus eſt, ad hos ſponte volat. Optimus eſt ergo ad regnum, cùm non utilitate præmii, ſed aſperitate laboris moveatur. D. Hieron. *Ephraim ut vacca laſciviens laborare non vult, Judas arabit ſponte ſua, & roborabitur ſibi* Inde ſibi habet robur ad magna & alta, quia ſponte ſe labori ſubmittit, ipſemet eorum difficultate allectus.

Generoſi non præmio, ſed labore moventur. Hieron.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus Dominus vocat ad veniendum cùm Sponſa exhortetur ad currendum.

24. *Chryſ.* IN limine hujus quæſtionis advertam id, quod præclarè notavit D. Chryſoſtom. hom. 76. Quod Chriſtus Dominus dixit, *Si quis vult venire poſt me.* Non enim dixit; ſi quis vult ſtare, quia regnum cœlorum, non ſtantibus, & otioſis conceditur, ſed ambulantibus, gradientibus, & proficientibus; ac tendentibus ad ea, quæ anteriora, & perfectiora ſunt. De quo multa aliis locis dixi. Præſens verò quæſtio inquirit, Quomodo Chriſtus Dominus totius perfectionis magiſter ſolum mandat poſt ſe ire, *Si quis vult venire poſt me*, & tamen Sponſa non contenta eſt venire, ſed ad currendum ſodales ſuas exhortatur, *Trahe me poſt te, & curremus in odorem unguentorum tuorum.* Cant. 1. n. 4. Cant. 1.

Regnum non conceditur ſtantibus, ſed laborantibus.

Ad quæſtionem reſpondeo ex his, quæ docet Theodoretus ad citatum Canticorum locum. *Animæ ſtrenuæ*, inquit, *amore tuo Deus, ſic incenſæ ſunt, ut curſu id fecerint, ne relinquerentur, néve ſejungerentur à dilecto ſuo.* Chriſtus Dominus optimus magiſtér, omnium imbecillitati condeſcendens, vocans ad ſe omnes, non ad currendum, ſed veniendum eos exhortatur. At animæ ſtrenuæ, amore Dei incenſæ, de ſua ſalute, maximè ſollicitæ, determinant poſt Jeſum ire, eùmque ſequi non ambulatione, ſed curſu; ait, enim, *Curſu id faciunt, ne relinquerentur, neve ſejungerentur à dilecto*: hoc eſt non ſunt contentæ Jeſu adhærere communibus, ac minimis virtutibus ſed id faciunt ſummis & excellentioribus, ut ipſas adimplentes ſecurè teneant Jeſum, quem per nimia opera, facile amittere poterunt. 25. Theodor.

Perfecti non minimis virtutibus, ſed ſummis acquieſcunt.

AitPaul. ad Tit. 2. n. 14 quod Chriſtus Dominus *mandavit ſibi populum ſectatorem bonorum operum.* Græcus, ut etiam, habent D. Hier. Ambr. & Auguſt. legit *æmulatorem* Quid eſt, quod Chriſtus ſibi mandavit populum æmulatorem? Qui enim æmulatione aguntur, non vulgaribus, ac communibus operibus acquieſcunt, ſed ſemper majora, ac ſublimiora intendunt talem igitur popnlum Chriſtus ſibi mandavit, & Paulus deſiderat, ut in ſuis factis habeat quandam vehementiam, & ingens ſtudium, cum quadam veluti ſuperabundantia, ne fortè aliqua ſubrepſerit jncuria. D. Chryſoſtom. ibi: *Vides*, inquit, *ut non ſimpliciter à nobis opera virtutis exigantur: ad dixit nempè ſectatorem, hoc eſt magna cum alacritate atque ingenti ſtudio, & animo virtutis opera capeſcentem, qua in re vehementia quædam adſit nec eſſe eſt omninò laudabilis.* 26. Ad Tit. 2. Græcus Hieron. D. Ambr. Auguſt.

Magna vehementia ſublimiora virtutum intendamus. D. Chryſ.

Laodicenſis Præſul tepidus in virtute, ut explicant Alcaſar, & Cornelius à Lapide, qui minutis quidem virtutum operibus contentus erat, purioris, ac perfectionis vitæ ſtudium negligebat Et quia multum de virtutibus gloriabatur, dicitur ei Apocal. 3. n. 17 *Quia dicis, quod dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, ſuadeo tibi emere à me aurum ignitum, probatum. ut locuples fias.* Unde iſte tepidus ſe reputat divitem, & locupletem, cùm aliàs ſit pauper, & miſer, ac miſerabilis. Ratio jam eſt aſſignata ex Alcaſar, quam tradidit Anſbertus, *Idcirco nullius egere ſe dicit, quia rectè credens, mala cavet & mala cavens, nonnullis bonis inſiſtit.* Quibuſdam parvis operibus, ac minutis virtutum factis, quibus acquieſcebat, ſe putat divitem, & locupletem, & inde non locuples, ſed pauper, & nudus erat? Parva, ac tenui negotiatione nullus ſit dives, ſed qualibet minuta tempeſtate, ac diverſitate; omnium jacturam facit, pauperrimuſque evadit. Ideò ei dicitur ab Angelo, *Suadeo tibi emere aurum ignitum, probatum*, hoc eſt prima, & excellentiſſima charitatis opera, ut commentantur Richardus, Beda, Anſbertus. Qui enim mediis virtutibus tepidus eſt, & perfectionis viam contemnit, ſe facilè propriis concupiſcentiis permittit, quævis peccata devorat, ut ait Alcaſar; & inde miſer, & miſerabilis. Ut ergo locuples fiat, ſummis virtutibus intendat, quarum ſupellectili maximè ditabitur. 27. Arelat. Cornel. Apoc. 3. Anſbert. Richard. Beda. Anſbert. Alcaſ.

Qui minimis negotiatur, dives non fit.

Commendat Sapiens Eccleſiaſt. 7. n 17. *Noli eſſe juſtus multum.* Quid eſt, quod, cum juſtitia maximè commendetur, tamen diſtinctè præcipit, ut non ſit multum juſtus: hoc eſt, ne tam ſoli 28. Eccleſ. 7.

ſollicitus ſis de ſervando jure, ut neſcias, ultra debitum, aliquid juxta prudentiæ regulas exhi-
Peluſiot. bere: imò ſemper rigoroſi debiti terminos per præclara opera extende. D. Iſidor. Peluſiota lib. 3. Epiſt. 13. *Noli*, inquit, *jus tuum ſeverè ac rigidè perſequi, verùm per bonitatem exupera.* Illiberaliter ac ſordidè cum diſcrimine vivit, qui ſolùm ſtudet, jus ſuum non frangere, ſed in illo tantùm ſe con-
Vltra præceptum addendum. tinere: inde ſæpè contingit, ut extra ſtricti juris metas tranſvagetur. Ille verò ſecurus degit, qui totus incumbit, debita cum magno operis additamento ſuperare; nam ſi aliquando ab ipſo apice decidit, in ipſius juris terminis perſiſtit.

QUÆSTIO V.

Quid eſt abnegare ſeipſum? & quomodo hoc fiat?

29. Ad Tit. 2. Abulenſ. Ariſtot. ABnegare propriè ſignificat repellere, & repudiare, *abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria.* Ad Titum 2. n. 2. Abulenſis q. 117. vult ex Ariſtotele 8 Ethic. cap. ult. quòd abnegare eſt, quando quis negat, ſe quidquam alteri debere. Chryſoſt. *Illum quippè*, ait, *abnegamus, cui profitemur, nos nihil debere* Advertendum eſt ex Chryſoſtomo
Quid dicat abnegare. homil. 56. in Matth. quòd plus habet emphaſeos hoc verbum compoſitum *abnegare*, quàm ſimplex *negare*; ſuprà hoc addit compoſitum *omninò*, ſeu totaliter; abnegat, id eſt omninò negat; totaliter non norit.

30. *Quid ſignificat abnegare ſeipſum?* *Abneget ſemetipſum*, hoc eſt, ſuos affectus, ſuos appetitus, ſua deſideria, ſuam voluntatem, ſuámque humanam rationem, & omne quod in homine carnali vivit, & vegetat, qui vult poſt Chriſtum venire, omninò, ac totaliter amputet, deponat, ac abjiciat; omniáque hæc ſubmittat, ac conformet divinæ voluntati, itaut in homine non ſit mundanus appetitus, ſed tantum in eo regnet divina voluntas, à qua ducitur, & regitur, in eoque nullus ſit affectus, ac amor mundi, ſed tantum ſolius Dei. Amor enim in mundum, & Deum diviſus ipſi Domino diſplicet, in eoque omnis affectus noſter collocandus eſt atque firmandus. Quod confirmatur ex Patrum ſententiis.

31. Baſil. Primo D. Baſilius in regulis fuſius explicatis ad interrog. 6 *Abnegatio ſui*, inquit, *nihil eſt aliud niſi ſumma rerum omnium ſuperioris vitæ oblivio, atque à ſui ipſius voluntatibus receſſio.* Quæ deſcriptio duas habet partes. Prima, Oblivio ſuperioris vitæ, non qod omnino excidat è memoria, ſed
Potentia noſtra abneganda. quod ita è memoria deleatur, ut illam minimè diligamus, Secunda pars. Ut ab omni voluntate,
Ad Galat. 5. affectu, & deſiderio, quæ ad illicita nos compellunt, recedamus, eis aſſiſtentes, contradicentes ac mentis conſenſum avertentes. De hac abnegatione loquitur Paulus ad Galat. 5. n. 18. poſtquam dixerat, *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum*, ſubdit n 24. *Qui autem ſunt Chriſti; carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis.* Carnem ſuam
Quæ mundi obliviſcantur. id eſt ſuam naturam, ſuam voluntatem vitiis depravatam, ut interpretatur D. Auguſtinus. Ille ergo perfectè ſe abnegat, qui ſuum intellectum rebus mundanis abnegat, ut ſuper illas moroſè diſcurrat, qui ſuam voluntatem, ut eas diligat, qui & ſuam memoriam, ut de illis recordetur, aut mente teneat. Mortuo Holopherne. *Judith univerſa vaſa Holophernis, quæ dedit illi populus, & conopeum, quod ipſa ſuſtulerat de cubili ipſius obtulit in anathema oblivionis.* Judith. 16. n. 23. Jud. 16.
Cum enim eſſent ſpolia mundi hominis turpiter degentis, ipſa in perpetuam oblivionem ſepelit, & conſecrat. Dat Pharao populo facultatem ad ſacrificandum in monte, ut remaneant tamen cuncti greges in Ægypto. Cui ait Moyſes: *Non remanebit ex eis ungula.* Exod. 10. n. 26. Cum eſſent Exod. 16.
profecturi ex Ægypto in terram Promiſſionis, nec ungula patitur, ut remaneat in Ægypto, quæ memoriam excitet, ac provocet ipſis Ægypti, hoc eſt mundi.

Secundo D. Chryſoſtomus homil. 58. in Matt. 32.
ſic explicat. *Si intelligis*, ait, *quid ſit, alium abnegare, tunc rectà percipies, quid ſit abnegare ſe ipſum.* Chryſoſt.
Qui alium abnegavit, ſi cædi eum virgis videat, ſi coërceri vinculis, quidquid aliud mali pati eum conſpexerit, non occurrit, non auxiliatur, non flectitur, nec prorſus ullo modo movetur, ſeu ille qui penitùs ab eo alienatus eſt. Sic igitur nullo nos pacto corpori noſtro parcere vult, ut neque ſi cæditur, neque ſi pellitur, neque ſi uritur, neque ſi quid aliud hujuſmodi patiatur, ei parcamus. Ex aliorum abnegatione bene intelligitur, quid ſit ſe ipſum abnegare. Tunc enim aliis abnegamus, quando eos contemnimus, deſerimus, ita ut nullam eorum habeamus rationem, aut curam, nec ullo eorum incommodo ad illis ſubveniendum movemur. Similiter tunc noſmet ipſos abnegamus, cum nullam noſtri gerimus rationem, nulloque noſtro incommodo, ac cæde movetur, ſed vitam noſtram, omniáque noſtra pro Chriſto, cum opus eſt contemnimus, ac ſi à nobis eſſemus alieni. *Homo ſit à ſe veluti alienus, ut pro Chriſto vitam det.* Idem
Chryſoſtomus ſerm. de Cruce. *Hoc eſt enim ſe abnegare, id eſt nihil rei ſuum habere atque eo modo eſſe affectum, quaſi quis alius putaretur.* Victor Antiochenus c. 8. Marc. *Non dixit ille, ne nimium ſibi indulgeat, aut ne nimium carni ſuæ parcat. Sed vehementius inſurgens, abneget, vel abjuret ſemetipſum, hoc eſt nihil cum ſe ipſo, vel ſua carne commercii habeat, verum ita ſe gerat, ac ſi non ipſe, ſed alius quiſpiam crucem tolleret.* D. Chryſ. Vict. Ant.

Tertio D. Hieronymus *Qui deponit*, inquit, *veterem hominem cum operibus ſuis, abnegat ſemetipſum, dicens: Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Chriſtus.* Quod etiam poſt D. Gregor. Papam homil. 32. docet Fauſtus Rhegienſis Gelliarum Epiſcopus Epiſt. 3. ac Felicem. *Vicem ſibi*, ait, *factura eſt anima, ut ex alio alter factus homo, ad illam Domini præceptionem aptus inveniatur.* Si quis vult venire poſt me, abneget ſeipſum. *Si quis ex iracundo patiens efficitur, continens ex luxurioſo, &c. Totos nos negamus, quoties ad meliora convertimus: D ideò ut hoc aſſurgamus, quod eſſe debemus, priùs ſtudeamus cdiſſe, quod fuimus, oportet, ut hic priùs mutetur ad vitam, quod illic mutari optat ad gloriam.* Non ait Chriſtus, ut homo abneget opes ſuas, ſed *abneget ſemetipſum*, ita ut homo exeat à ſe, & fiat à ſe alienus; imo & deſinat eſſe, quod erat, & incipiat eſſe, quod non erat, fiatque quaſi novus, & alter homo, ut ait Paulus ad Coloſſenſ. 3. n. 9. *Expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis.* Quæ denudatio debet fieri cum deteſtatione ipſius antiqui hominis, ut ad præterita facta amplius non redeas, ſed omnino ea odio habeas. 33. Hieron. Gregor. Fauſtus. *Homo exeat à ſe, & fiat novus homo, ut Chriſto adhæreat.* Ad Coloſ.

Ad hunc ſenſum explicat Iſidorus Peluſiota Epiſt. 239. illud Pſalmi 4. n. 5. *Iraſcimini, & nolite peccare.* Ut contra noſmetipſos excandeſcere debeamus 34. Peluſiot. Pſal. 4.

debeamus. *Gladium Spiritus*, inquit, *aſſumit quo voluptuoſa, tortuoſa trucidamus, & coram Deo immolemus, quaſi abnegantes noſtra, dum eadem, ac ſi aliena eſſent, tractamus. Iraſcimini, inquit, huic affectui, qui vobis moleſtus, ac infectus eſt, & non peccabitis, ſi vos fractos, & diſſolutos inveniat, nullo negotio ſuperabit vos, ſi autē vigilantes, ipſique iraſcentes, quamprimū diſcede. Ob eam enim cauſam nobis ira inſita eſt, non ut turbidus motus, ac morboſus, verum ut vitioſarum affectionum medicina.* Quæ præclarè ſunt dicta. Iraſcatur homo, gladium aſſumat contra antiqui hominis facta, vimque ſibi faciat, ut Fauſtus dicit, ac ſi bellum inteſtinum moveat, ut antiqua ſua vitia amputet, & à ſe abjiciat.

Item, & bellum habeat homo contra vitia ſua.

35. *Melius eſt bellum quā pax iniqua.*

Nil pace utilius, nil unione melius; at quando pax exitialis, & nociva eſt, multò melius bellum, quàm talis pax. In præclaro innocentiæ ſtatu, quando ſumma vigebat tranquillitas inter potentias ſuperiores, & inferiores, optima erat earum pax, & unio, erant enim cuncta ſuo ordine bene conſona, inferior appetitus ſuperiori ſubjiciebatur, ſuperiorque, cui imperium debebatur, imperabat. At verò modò in hoc miſerrimo naturæ lapſæ ſtatu, in quo totus invertitur ordo, appetitus inferior rebellat contra ſuperiorem, eique prædominare affectat. Pax, & tranquillitas inter has potentias valdè præjudicialis extat, multòque ipſa melior eſt diſſentio, & diſcordia, ut homo ſibi vim faciat hujuſmodi pullulantes amputet affectus, eiſque contradicat, & reſiſtat, ut intonat vox Evangelica: *Abneget ſemetipſum* cum illiſque inteſtinum bellum gerat, ab eiſque omnino recedat, ut ait D. Baſilius citatus.

36. Cùm Paulus vinctus adductus eſſet in Concilio, in quo ſimul aderant Phariſæi, & Saducæi, qui licèt in ſecta, & opinione diviſi, maximè tamen in perniciem, & mortem Paulo inferendam erant uniti. Quod cùm Apoſtolus bene agnoſceret, habita dicendi facultate, exorſus eſt ſermonem, dicens *Viri fratres, ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum de ſpe & reſurrectione mortuorum ego judicor: & cùm hæc dixiſſet, facta eſt diſſentio inter Phariſæos & Saducæos, & ſoluta eſt multitudo.* Act. 23. Nam Saducæi dicebant, malè locutum fuiſſe Paulum, cùm ipſi reſurrectionem negarent. Et contra verò Phariſæi, qui immortalitatem animæ credebant, pro verbis Apoſtoli pugnabant, Et ita facta eſt diſſentio magna inter eos, Paulus autem, ut eſt conſtans interpretum ſententia Bedæ, Lyrani. Cajetani, Lorini, Cornelii, hunc ſermonem habuit, ut inter Phariſæos; & Saducæos qui in necem ejus conſpiraverant, diſcordiam ſereret, ut inter ſe diſputantes, & contendentes ipſe vivus evaderet. Quomodo Doctor Gentium, Apoſtolus Chriſti qui dicitur princeps pacis, & dicebat. *Pacem meam do vobis pacem meam relinquo vobis*, Joan. 14. n. 27. diſſenſiones, & diſcordias ſeminat? erant enim deſſenſiones, inter homines depravatos, Saducæos ſcilicet, & Phariſæos, qui coadunabantur in damnum totius Eccleſiæ, ut Paulum immatura morte è medio tollerent. Et talem unionem diſſecare, ac disjungere, præclarum Deo obſequium, & magnum totius Orbis bonum. Eleganter Beda ad eumdem Actorum locum. *Sicut unitas*, ait, *bonorum ſemper eſt utilis ſic malorum unitas ſemper eſt bonis noxia. Unde nunc Apoſtolus perſecutores ſuos diſſociare ſatagit, ut quem uniti cinxerant, diviſi laxarent.* Perpende ultima verba. Dividatur iniquitatem cœtus, *ut quem uniti cinxerant, diviſi laxarent.*

Actor. 23.

Beda. Lyran. Cajet. Lorin. Cornel.

Joan. 41

Iniquam unionem diſſecare, magnum Deo obſequium. Beda.

37. Pergit eleganter citatus Beda. *Si mare rubrum, quod ſolidum filios Iſraël arctaverat, diviſum ab Ægypto liberavit.* Dum aquæ maris rubri, per quas mundiales deliciæ ac appetitus communes ſignificantur, ſunt unitæ, Iſraëlem coarctant & impellunt in Ægyptum: cùm verò dividuntur, tunc Iſraël liberatur ab Ægypto, hoc eſt ab omni vitiorum inquinamento, & ſpurcitia, per Ægyptum denotata. Diviſio ergo aliquando bona, cum nos ſeparat à malis.

Beda.

Diviſio aliquando bona.

38. De Simeone, & Levi, inquit Jacob, eos benedicens, *Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura: dividam eos in Jacob, diſpergam eos in Iſraël*, Gen. 40 n. 7. Quæſtionem facit Origenes. Ad quid S. Patriarcha geminat voces, *dividam & diſpergam*, cum utraque hic iniquorum eundem habeat ſignificatum Inculcatur disjunctio, Oleaſter. *Quia conſultum eſt reipublicæ, ut qui in ea facilè ad malum ſociantur, in ea dividantur*, Sed adhuc inſtat difficultas. Ad quid illæ voces *dividam, diſpergam*, repetuntur? Multiplicantur hujuſmodi voces, ut tu multiplicare diſcas diviſionem quaſi quod ab iniquis una diviſio non ſufficiat, ſed multiplex deſideretur: Et dicitur, *In Jacob, & in Iſraël*. Et cum eandem perſonam denotent hæc nomina ut diverſa repetuntur, Jacob, id eſt ſupplantator Gen 27. n 36. Iſraël autem, id eſt fortis Gen. 32 n. 28. Ut diviſio ab iniquis fiat cum luctamine, fortitudine, cum luctu, ut proſternantur in terra, & cum tanta fortitudine, ut inde ampliùs non redeant, neque reſurgant.

Gen. 49.

Oleaſter.

Ab iniquis diviſio multiplex cum luctu, & fortitudine.

Gen. 27. Gen. 32.

QUÆSTIO VI.

Quid ſit tollere crucem? Et quare portari mandatur.

39. Crux dicitur à cruciatu, ut advertit Chriſtianus Grammaticus, & olim ſignificabat lignum, in quo malefactores affigebantur. In præſenti autem cum mandatur, ut unuſquiſque tollat crucem, non ſumitur Crux expreſſè pro ligno, ſeu patibulo, ut ex D. Gregorio notat Abulenſis, quæſt. 181. non mandat, *ut imponat trabem ſuper humeros.* Sed accipitur latius, & per methaphoram.

Chriſtianus. *Quid ſignificet Crux?* Greg. Abulenſ.

40. Tollere crucem, ſignificat, quod unuſquiſque patienter ſuſtineat omne detrimentum, perſecutionem ac tribulationem, quæ ex virtute amplectenda, ac via Chriſti ſequenda proveniunt. De hac cruce dicitur 2 Timoth. 3. n. 12. *Omnes qui piè volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſecutionem patiuntur* Act. 14. n. 21. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Hæc autem tribulationis crux, non pro tempore determinato, ferenda eſt, ſed per omne tempus, hanc enim perpetuitatem indicet verbum indefinitum apud D. Lucam. *Tollat crucem ſuam quotidie.* Vel Crux quotidie ferri præcipitur, ut tali ſpiritu quotidie feratur, ac ſi tunc primò portanda acciperetur.

Timoth. 3. Act. 14. *Crux, id eſt tribulatio quotidie ferenda.*

41. Hæc autem Crux non eſt in ſingulis, ſed diverſæ rationis juxta altum Dei Concilium, In aliquibus eſt dira tyrannorum perſecutio, & martyrum uſque ad mortem turpiſſimam, ut ponderat D. Chryſoſt. hom. 56 Secundò In aliis eſt immiſſa à Deo afflictio, & tribulatio, verbi gratia, morbus, ignominia, jactura rei. Tertiò. Eſt etiam Dæmonis tentatio à Deo permiſſa ad noſtram

D. Chryſoſt.

ſtram probationem, humilitatem, & virtutem exercendam, ad eorumque gloriam promerendam & augendam. Quartò. eſt propria abnegatio cupiditatum, ac appetituum ingens mortificatio, ut latius dicam q. 7. Ita D. Hieron. *Tollit crucem ſuam, qui mundo crucifigitur.* Hieron

42. Auguſt. Latius eandem ſententiam docet D. Auguſt. ſerm.47. de Diverſis. *Tollat crucem ſuam,* inquit, *ferat, quidquid moleſtum eſt: ſic me ſequatur. Cùm enim cœperit, me moribus, & præcepit meis ſequi multos habebit contradictores multos habebit prohibitores; multos habebit diſſuaſores, & hoc de ipſis, quaſi comitibus Chriſti. Sive ergo minas, ſive blandimenta, ſive quaſlibet prohibitiones, ſi ſequi vis crucem tolera, porta, coli ſuccumbere. Videntur his verbis exhortata martyria:* ubi ſatis apertè noſtram ſententiam docet; in crucem enim vertitur, quidquid moleſtum pro Domino ſuſtines. Et cùm hæc exhortantur, *Videntur exhortata martyria.* *In Crucem vertitur quidquid moleſtum.*

43. Duplex enim eſt martyrium: unum, quo corpus pro Deo morti offertur; alterum, quo animi appetitus domantur, ac in ſervitutem rediguntur, contrarietatéſque mundi vincuntur. D. Auguſt. ſer. 32. de Sanctis. *Tota vita Chriſti hominis, ſi ſecundum Evangelium vivat, crux eſt, atque martyrium* Cujus rei præclaram citato loco S. Doctor aſſignat rationem. *Martyr Græcè, Latinè teſtis dicitur; igitur quotieſcumque bona effectibus mandatum Chriſti facimus, toties Chriſto teſtimonium perhibemus.* Martyr vox Græca, idem eſt ac Latinè teſtis. Et ſicut ille, qui propter fidem Chriſti morte afficitur dat teſtimonium, quòd credit in Chriſtum; ita etiam qui amore Chriſti ſe ipſum abnegat, ſuóſque appetitus trucidat, verè teſtificat, Deum ſuum eſſe Chriſtum, ſéque ejus eſſe diſcipulum. *Duplex martyrium.* D. Auguſt. *Martyr quid ſignificet.*

Auguſt. Ad Galat. 6. Concluditque citatus D. Auguſt. explicans illud Pauli ad Galat. 6. *Mihi mundus crucifixus eſt Hoc autem dicit, ut intelligas, crucem, non ligni eſſe patibulum, ſed vitæ, virtutiſque propoſitum.*

44. Gregor. Secundò D. Gregor. homil. 32. in Evangelia. *Duobus modis,* ait, *crux tollitur, cùm aut per abſtinentiam afficitur corpus, aut per compaſſionem proximi affligitur animus. Penſemus, qualiter utroque modo Paulus crucem ſuam tulerat, qui dicebat.* Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo 1. Cor. 6. n. 27. *Ecce in afflictione corporis audivimus crucem carnis: audiamus nunc in compaſſione proximi crucem mentis, ait enim:* Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? 2. Cor. 11. n. 29. *Perfectus quippè prædicator, ut exemplum daret abſtinentiæ, crucem portabat in corpore. Et quia in ſe trahebat damna infirmitatis alienæ, crucem portabat in corde.* Magnus Paulus crucem portabat propriam, & alienam propriam, dum corpus ſuum verberabat, flagelis cædebat, ac in ſpiritus ſervitutem redigebat; crucem ferebat alienam, cùm eximio charitatis affectu maximè dolebat, anxiabatur, ac affligebatur ſuper aliorum incommoda, alienáque detrimenta ut ſua reportabat. *Et quia in ſe trahebat damna infirmitatis alienæ: crucem portabat in corde.* Magnus Doctor Gentium ſuam crucem ferebat in corpore; alienam verò tanquam ei pretioſiorem in corde, ut pote nobiliori parte. 1. Cor. 9. 2. Cor. 11. *Magnus Paulus crucem propriā & alienam ferebat.*

45. Chryſ. Tertiò D. Chryſoſt. Orat. de Adoratione ſanctæ Crucis in media, Quadrag. habita apud Grethſerum tom. 2. de Cruce. *Quid verò,* ait, *ſibi vult dictum illud: Tollat crucem ſuam, & ſequatur me: Num ut quivis portemus lignum? nequaquam; ſed ut ad pericula ſimus prompti, ſanguinem noſtram in animis noſtris circumferentes, parati in ſingulos dies ad mortem, ita omnia agentes, quaſi nunquam vitam noſtram uſque ad veſperam duraturam, ſed certiſſime nos morituros arbitremur* Mandatur homini, ut tollat crucem ſeu ut habet Lucas, *Quotidie tollat crucem*, mortis inſtrumentum, ut quotidie in mortis contemplationem intendat, *quaſi nunquam vitam noſtram uſque ad veſperam duraturam.* Et nunc facilè ſe ipſum abnegabit, omnia quæcumque mundana, etiam ſpecioſa, & allicientia deſpiciet, propria que voluptates, ac appetitus calcabit, hàcque cognotione mortis munitus, facilè omnia humana in unica cruce appendet, ſicque expeditus promtè viam arripiet, Chriſtum ſequetur, & ab eo non diſcedat, Et dum propria abnegatio commendatur; ad illius facilem executionem quotidiana mortis contemplatio inculcatur. Luc. 14. *Si contempletur quis mortem contembet mundum.*

Quartò. Antequam Dominus præciperet unicuique, ut ipſum ſequeretur, *ſequatur me*, priùs ei mandat, ut tollat crucem ſuam. Quando quiſque alterum ſequitur, neceſſe eſt, ut eum attenta oculorum acie teneat, illámque à conſpectu ſuo non diſperdat. Antequam Dominus dicat, quod quilibet eum ſequatur, prius imperat, *tollat crucem ſuam*, hoc eſt patienter, & æquo animo ferat, quidquid moleſtum, ac durum eſt, ſuſtineatque exortas contradictiones, ac perſecutiones contra ſe; nam hujuſmodi preſſuræ maximè aperiunt oculos, acuunt viſum, ut quiſquis videat omnia, temporalia eſſe caduca, ſolùm Deum ſuper omnia eſſe ſequendum, amplectendum, in eoque omnia eſſe vera & certa. 46. *Crux laborum dat Dei cognitionem, atque notitiam.*

Cùm Job volveretur inter ſuas miſerias, ac calamitates, dicebat cap. 42. num. 5. *Auditu auris audivi te: nunc autem oculus meus videt te.* De cognitione Dei, divinarumque rerum loquitur, ut planum eſt apud omnes. Cur, cum antea ſolum audiret, nunc verò dicitur quod videat? Ex quo motivo in tam ſublimem cognitionem devenit? Antea cùm eſſet rex, in ſummaque rerum abundantia, ac felicitate verſaretur, ſolum cognoſcebat Deum, tanquam ad aurem loquentem. At verò poſtea aſſumpta ærumnarum, ac ad verſitatum cruce, ita cum illa mens ejus eſt exacuata, & purificata, tamque cum hujuſmodi cruce in cognitione profecit, tantóque cum illa ſe ipſo melior evaſit, quantum viſus excellit auditum. D. Gregor. l. 35. moral. ad citatum locum Job. *Nunc oculus meus videt te.* Sic ait *His nimirùm verbis apertò indicat, quia quanto viſus eſt ſuperior auditu, tanto differt ab eo, quod prius extitit, & hoc, quod poſtmodum per flagella profecit.* 47. Job. 42. *Preſſura maximè ſublevat hominem à ſtatu antiquo ad Dei cognitionem.* D Greg.

Magnam quæſtionem excitant Theologi, id quod Deus ait de Pharaone. *Ego indurabo cor Pharaonis.* Exod. 7. n. 3. Quomodo Deus, qui neminem vult perire, ſed omnes ſalvos facere, omnibuſque media ad ſalutem neceſſaria providet, dicatur indurare cor Pharaonis? Præclarè reſpondit D. Auguſt. ſerm. 88. de tempore feria quarta poſt. 3. Dom. Quadrag. *Quoties eum Dei plaga percuſſit, afflictus pœnituit; at ubi ei remiſſio divina indulgentiam dedit iterumſe in ſuperbiam elatus erexit.* Induratur Pharaonis cor remiſſione, ac indulgentia. Quoties Deus eum plagis cædebat, pœnitebat illum, ac aliquantulum ipſe reſipiciebat, eique oculos flagella aperiebant. At cùm Deus ſuſpendit verbera, in iniquitate obduratus maximè firmatur, in omnique malo abſque ulla emendatione obſtinatus perſiſtit. 48. Exod. 7. D. Auguſt. *Indulgentia obdureſcit homo, caſtigatione emendatur.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO VII.

Quare priùs præcepit Dominus, ut homo ſe ipſum abneget, & poſtea ut tollat crucem?

49, IN hoc ordine Evangelico mandat Dominus ut homo abneget ſe ipſum, & tollat crucem. Cur abnegatio debet præcedere, ut tollat crucem? Tollere crucem ſignificat ſufferre omnem laborem moleſtiam & preſſuram, ut dixi ſuperiori quæſt. & quamvis hoc valdè arduum ſit; tamen talis crux eſt admodum facilis his, qui ſe abnegaverunt, & proprios appetitus, atque affectus conculcaverunt, ac trucidarunt: ideò priùs mandatur, *abneget ſemetipſum*, & poſtea, *tollat crucem*. Ea enim Deus ſolet à nobis exigere ac acquirere, ad quæ jam homo eſt diſpoſitus: ac facilis redactus Luctans Angelus cum Jacob ait illi: *Dimitte me*. Geneſ. 32. n. 26. Hoc Jacob debebat petere, hoc ille deſiderabat, cùm in luctamine claudus eſſet factus; ut notat Lippomanus. Tamen cùm Angelus videret affectum Jacob taliter diſpoſitum & præparatum, ut benedictione accepta, terminaretur lucta, inde ab eo expoſtulat, *Dimitte me*, ut benedictione conceſſa abeat, & recedat.

Deus ea mãdat, ad quæ eſt homo jam diſpoſitus, & facilis inventus. Gen. 32. Lyppom.

50, Chryſoſ. Secundò. D. Chryſoſt. Orat. de Adoratione S. Crucis, habita apud Grethſerum tom. 2. de Cruce: *Vides*, ait, *quemadmodum eum militem, qui ipſum ſequitur, Rex cœlorum armavit? non ſcutum dedit, non galeam, non ſagittam, non thoracem, non ocreas, non quidpiam aliud ejuſdem generis; ſed quod his omnibus eſt fortiùs præſidium, quod à Cruce proficiſcitur ſignum victoriæ, quæ contra dæmonia parta eſt.* Cùm Chriſtus Dominus dixiſſet, quòd homo abneget ſe ipſum: promulgatur, ut quoddam bellum gerat adverſus ſuam carnem ac voluntatem, adverſúſque ſuos appetitus & affectus quos debet domare, ac in ſervitutem redigere; quodque debeat dimicare contra poteſtates tenebrarum harum, contra rectores mundi hujus, qui ſunt ſpirituales nequitiæ. Sed ſuos milites ad tantum bellum congredientes, quibus armis corroborat cœleſtis Rex? Scuto ferreo, vel galea, lancea, vel enſe? minimè: alio ſublimiori præſidio eos communit, nempè ſigno Crucis, quod eſt noſtræ victoriæ trophæum, & quo omnis nequitia devincitur, ac proſternitur. D. Bernard. ſerm. 2. de S. Andrea. *Et nos armemur*, ait, *imitemur arma Regis noſtri, ut tollamus & nos crucem noſtram, in qua de inimicis omnibus triumphemus. Audi, quid Pſalmiſta promiſit, imò Spiritus ſanctus per os ejus. Scuto*, inquit, *circumdabit te veritas ejus*. Pſam. 90. n. 5. Crux ſupremi noſtri Regis ſcutum.

Cruce armamur contra adverſas poteſtates. Bernard. Pſalm. 90. *Crux ſcutum noſtrum*

51; Luc. 9. Tertiò. Compone modò id, quod Dominus univerſis præcipit, cùm illo quod dictum eſt Zachæo, arborem aſcendenti *Feſtinans deſcende*. Luc. 9. n. 5. Cur mandatur homini, ut ab arbore, quæ typum gerebat crucis, feſtinanter deſcendat; cùm hic omnibus præcipiatur; ut unuſquiſque tollat crucem ſuam, & ſequatur me? Aſcenderat Zachæus crucem ante vocationem, cùm adhuc non ſe abnegaret, nec adhuc ablata reſtitueret, & cùm tam improportionatus eſſet cruci, imperatur ei, ut deſcendat. Ardua Crucis negotia viris imperfectis non proficiunt, ſed potius officiunt, cùm rem ſuis viribus multo majorem, ac ſuperiorem, aggrediantur. D. Petrus Chryſolog. ſerm. 54. *Deſcende*, ait, *ut deponas tanta fraudis onera, pondera cupiditatis, uſurarum molem, magiſterium publicani: expeditus intres pauperis ſcholam, diſcipulatum miſericordiæ, ſtudia virtutum, philoſophiam mortis, atque inter vitalis ligni ardua jam perfectus aſcendas.* Res tam ſublimis, ac ardua, ut crux non niſi à perfecto aſcendenda eſt viro; qui jam cupiditatum pondera diſpoſuerit; aliàs à tanta difficultate opprimetur, in offenſionem incidet.

Chryſoſt. *Laborum crux ſemenda non eſt, niſi à viro perfecto.*

Quartò Priùs dicitur abneget ſemetipſum, & poſtea tollat crucem ſuam. *Abneget ſemetipſum*, hoc eſt propriam ſuam voluntatem, ſuóſque appetitus abſcindat, ac abjiciat à ſe illorumque affectus amputet, ac trucidet: & tunc *tollat crucem ſuam*, hoc eſt moleſtiam, mortificationem, ac paſſionem, de qua ait D. Baſilius Seleucus Orat. 31. *Via ad ſalutem paſſio, & crux regni reconciliatrix.* Mandat ergo Chriſtus Dominus, ut quilibet renuntiet propriam voluntatem, & tunc viam ſuæ ſalutis ſibi oſtenſam, aſſumat, & accipiat, ut per eam gradiatur; illamque ſequatur. Quo monemur, ſalvationis medium, non ex propriæ voluntatis electione determinandum, ſed ex alto Dei conſilio deſignandum Cùm enim quis ſua voluntate ducitur, in multa ruit præcipitia. Si verò Dei nutu, ex inſpiratione regitur, multum proficit, & facilè ad optatam metam devenit. Quod eleganter exemplo enucleat D. Ambroſ. Pſalm. 118. ſerm 5. in principio. *Miles*, ait, *qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipſe diſponit, nec proprio arbitrio viam carpit, ſed itinerarium ab imperatore accipit, & cuſtodit illud; præſcripto incedit ordine, cùm armis ſuis ambulat, rectâque via conficit iter, ut inveniat commeatuum parata ſibi ſubſidia. Si alio ambulaverit itinere, annonam non accipit, manſionem paratam non invenit, quia imperator iis jubet hæc præparari omnia, qui ſequantur, nec dextera, nec ſiniſtra à præſcripto itinere declinant: meritòque non deficit qui imperatorem ſequitur ſuum.* Miles, qui determinatam ab imperatore viam deſerit, & aliam arbitrio ſuo eligit, valdè ineptus eſt, & ſubſidiis ſui imperatoris neceſſe ut careat, non enim tenetur imperator pro quibuſcumque viis commeatum ſubſidia parata habere. illis ergo fruitur, qui præſcripto itinere pergit, & incedit 52.

Baſil. Seleuc. *In ſalutis negotio non propria voluntas, ſed Dei nutus ſequendus.* D. Ambr.

Ait Chriſtus Dominus Joan. 6. n. 37. *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras, quia deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed ejus, qui miſit me.* Multa conſideratione dignum, quod dicat ſe neminem ejecturum foras; & ſubdens rationem inquit, quia non venit facere voluntatem ſuam, ſed Patris, qui miſit eum Quod ingenioſè expendit D. Eucherius in lib. 1. Reg. cap. 15. *Quis autem neſciat, quod voluntas Filii à Patris voluntate non diſcrepat? ſed quoniam primus homo, qui ſuam facere voluntatem voluit, à paradiſi gaudio exivit; ſecundus homo ad redemptionem hominum veniens, cùm voluntatem ſe Patris, & non ſuam facere oſtendit, permanere nos intus docuit: quia dum exemplo ſuo nos obedientiæ ſubdit, viam nobis egreſſionis claudit.* Chriſtus Dominus omnes vult ad ſalutem reducere; ejuſque voluntas maximè uniformis eſt cum Patris voluntate: Cur ergo ait, quòd neminem ejiciet foras, quia non venit facere ſuam voluntatem, ſed Patris, qui miſit eum? Hæc pro 53.

Joan 6. Eucherius. *In re ſalutis non noſtra, ſed Dei voluntas ſequenda.*

magno documento noſtro ſunt dicta, ut oſtendatur, quàm periculoſum ſit, quòd homo nutum ſuæ voluntatis, & non Dei Patris ſequatur. Si homo ſua voluntate ducitur, ea quæ ſunt ſalutis facilè ejicit foras. Ut ergo illam teneat ac amplectatur, Dei Patris beneplacito regatur.

54. Jonæ 1.

Mandat Deus Jonæ, ut pergat in Ninivem civitatem qui *Surrexit, ut fugeret in Tharſis, & invenit navem euntem in Tharſis, & aſcendit in eam.* Jonæ 1 n 3. Cum navis per pelagus vela daret, ſubitò exorta eſt vehemens procella, irruentibus ventis magna commotione revolvitur mare; & navis multum periclitabatur, ut ab aquis abſorberetur; educta ſorte projicitur Jonas in mare; ſtatimque ferinæ voraginis excipitur hoſpitio, à quo, cum tertius dies ageretur, vomitur in littus Ninivæ *Et dixit Dominus piſci: & evomit Jonam in aridam.* Jon. 2. n. 21 Mira profus res! Aſcendit Jonas navem, quæ præ muniminè vitæ fabricatur ab hominibus; & ibi compugnantium ventorum impulſu periclitatur, & ad certam mortem projicitur in mare. Cum autem deglutitur à bellua, ac tranſmittitur in ejus uterum, horrendæ mortis ſepulchrum, & duræ ſævitiæ carcerem, ibi reſpiraculum vitæ invenit, Quod notans D. Zeno ſerm. de Jona inquit. *Alio deflexus itinere navem Tharſeos periturus aſcendit. Mira tamen res, poſt naufragium; poſt natalile ſepulchrum incolumis tertio die Ninivitas illuſtrat.* Totus rerum ordo commutatur. In navi, quæ pro vitæ auxilio habetur. Cum tamen in illam propria voluntate aſcenderit, ibi certo, & inevitabili interitus periculo laborat. In feræ autem alvo morti indubitabili fomento, cum res ex Dei alto ageretur conſilio, felici fruitur ſorte ſalutis, vivus evaſit; in aridámque proſiliit incolumis. Ubi propria voluntas, inevitabile periculoſum adeſt: ubi Dei nutus, certa, & ſecura ſalus.

Joan. 2. — D. Zeno. — *Noſtra voluntate periclitamur; nutu cuſtodimur.*

QUÆSTIO VIII.

Quare unicuique non tantùm mandat Dominus portare crucem, ſed addit crucem ſuam?

55. Hugo. *Chriſti crux non prodeſt nobis ſine noſtra.*

PRo quo rectè reſpondet Primò Cardinal, Hugo. Dixit Dominus, tollat crucem ſuam. *non meam, ne putes, Chriſti crucem ſufficere ſine tua* Crux Chriſti valdè nobis proficua; in ea ipſe Dominus ſuo pretioſiſſimo ſanguine nos redemit, ipſa tamen nobis non ſufficit, niſi nos & ſimul cum illa cooperationem noſtram conjungamus, in multa patientia, & ſuſtinentia inſurgentium laborum, cum abnegatione propriæ voluntatis, ac noſtrorum affectuum.

56. *Crux, ſeu preſſura propria, valdè facilis.*

Secundò. Præcipit Dominus, ut quilibet tollat crucem, res ſatis ardua, ſed inde maximè facilis redditur, cum præcipiatur, ut tollat crucem, non alienam ſed ſuam, Res maximè notatu digna Ad montem Calvariæ pergunt Dominus meus Jeſus, & ſimul duo latrones, ut crucifigerentur, & omnes ſuas ferebant cruces, moris enim erat, ut homines crucifigendi cruces ſuas portarent, ut teſtatur plutarch lib de ſera Numinis vindicta. Lipſius, & Gretheſerus de Cruce, & alii Auctores Ex quo inſurgit difficultas: Cur ex his tribus Dominus Jeſus in cruce fatigatur, ut neceſſe fuerit, de adjuvamine ei providere. *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem, hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.* Matth, 27. n. 32. Cur Dominus Jeſus, Dei fortitudo eget, ut ei detur ſocius in aſportanda cruce: non verò alii duo homines? D. Athanaſius ſerm. de Cruc. *Geſtavit,* inquit, *crucem Simon homo, ut omnibus notum fieret, quod non ſuam ipſius, ſed hominum mortem mereretur Dominus.* Crux, quæ à Domino ferebatur, non erat crux propria, ſed aliena; crux nempè omnium noſtrorum peccatorum. *Poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum*, Iſai 53 n. 6. Cum ergo eſſet crux aliena, inde valdè ponderoſa, & gravis, ut alium ſimul portitorem exquireret. *Hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus.* At Latrones geſtabant ſuorum ſcelerum ac malefactorum cruces; & cum eſſent propriæ, illæ tanto pondere non premebantur.

Plutarch. Lipſius. Grethſer. — Matth. 27. — Atha. — Iſai. 53.

57. 1. Reg. 17

Cum David vellet procedere ad bellum contra Philiſthæum ſuis armis *Induit eum Saul; accinctus ergo David gladio ejus ſuper veſtem ſuam cœpit tentare ſi armatus poſſet incedere non enim habebat conſuetudinem,* 1. Reg 17. n. 39 Cum rerum eventus evolverentur, & David ſe abſque gladio, & haſta reperiiſſet, ab Achimelech ſacerdote expoſtulavit enſem, qui dixit ei *Ecce hic gladius Goliath Philiſthæi, quem percuſſiſti in valle Terebinthi: ſi iſtum vis tollere, tolle, neque enim eſt hic alius abſque eo,* 1. Reg. 21 n 9. Quo audito dixit David, *Non eſt huic alter ſimilis da mihi eum.* Lyranus non eſt huic ſimilis, *non eſt ei æqualis.* Jam in promptu eſt difficultas. Cum armis Saul, qui quamvis proceræ, non tamen communis hominum ſtaturæ terminos excedebat, incedere non poteſt & tamen de Goliath gladio, qui erat ingens quædam moles corporea, ait, quod ſit ei ſimilis, id eſt tam bonus, & aptus ut ille? Unde tanta differentia quòd cum uno accinctus non poteſt incedere; de altero verò teſtificat, quod non ſit ei alius tam promptus ac conveniens Indumenta, ac arma Saul, aliena, ac extranea David erant; inde ei maximè improportionata, ac gravia. Cum autem illa, quæ Gigantis fuerant indumenta; David victoriæ jure, tanquam ſpolia ſibi comparaſſet, ut advertit Abulenſis q. 21. inde evenit, ut gladius Philiſthæi, licèt aliàs eſſet ingens, tamen utpotè res propria, David erat valde levis, & expeditus, ut ſumma cum dexteritate in illo pugnaret.

1. Reg. 21. Lyranus. — *Aliena valdè gravia, propria levia* — Abulens:

QUÆSTIO IX.

Quare abnegatione, & cruce ſequendus eſt Chriſtus? & quomodo?

IN hac voce, qua Chriſtus ad ſe vocat: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Prius mandat: ut quilibet ſeipſum abneget, tollat crucem, & tunc eum ſequatur. 58.

Ad quod reſpondent primò Orig. tract. 1. in 59.
Mat. *Nemo poteſt ire poſt Chriſtum, niſi qui ſe ipſum negaverit.* Beda *Niſi quis à ſe ipſo deficiat, ad eum, qui ſupra ipſum eſt, non appropinquat.* Idem D. Paſc. lib. 8. in Mat. Scala, ac gradus, ut ad eum, qui ſupra te, pervenias, eſt propriæ voluntatis appetitus ac concupiſcentiæ abnegatio. Chriſtus dixit Adoleſcentulo, *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & veni ſequere me.* Mat. 19. n. 21. Ita habes apud D. Thom qui inquit, *Non dixit, vende aliqua, ſicut*

Origen. Beda. Paſchaſ. Matth. 19 — Thom.

Relictis omnibus ſequendus eſt Chriſtus.

ſicut Ananias, & Saphira ſed omnia, id eſt omnes affectus, omneſque opes unde, & commuta pro magnis ac ſanctis operibus, ut Chriſtum ſequaris. Hinc divites hujus ſæculi pungit D.Hieron. Epiſt. ad Heliod. *Filius hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet, & tu ampla porticus, & ingentia tectorum ſpatia metiris? Hereditatem expectans ſæculi cohæres Chriſti eſſe non poteris. Vociferatur ille ſæpè:* Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum & ſequatur me. *Et ego onuſtus auro arbitror, me Chriſtum ſequi.*

D.Hieron.

60. Secundò. Ad quid ad ſequendum Chriſtum præmittitur propria abnegatio, ac crucis aſportatio? Neceſſe eſt enim, ut omnia temporalia ab animis noſtris excludantur, ut mereamur Chriſtum ſequi, ejusque conſpectu frui. Temporalia enim, utpotè maximè gravia, magna interponunt impedimenta ad Chriſti ſequelam; terrenáque omnia multum hebetant, ac obfuſcant oculos, ut Chriſtus ſuſpiciatur D. Ambroſ. lib. de fuga ſæculi cap. 2. *Venit plenitudo, ait, reliquiæ ceſſabunt, Chriſtus enim omnes vocat, omnibus patet, ut omnes ſequamur; omnibus regnum propoſitum, & vita æterna, ergo cui deus portio eſt nihil debet curare niſi Deum, ne alterius impediatur neceſſitatis munere.* Cum terrena ſint impedimenta tanquam duæ alæ ad Chriſtum ſequendum inſerviunt: propria omnium appetituum abnegatio; ac crucis, id eſt omnium laborum tolerantia.

Ad Chriſti ſequelam ſolum Deum debemus intendere.

D.Ambr.

61. Tertio Præcipit Chriſtus, ut quilibet ſe ipſum abneget, tollat crucem, ſuam ac eum ſequatur. Valdè enim miſerrimum eſt, ut quis ſe ipſum abneget, proprios affectus, ac voluntates conculcando, tollàtque crucem ſuam, mortificationes, labores, ac preſſuras ſuſtinendo, & non Chriſtum, ſed mundum, mundanáſque glorias ſequatur. Quid infelicius, quàm in ſudore ac lucta eſſe participem, & ſocium cum ſanctis, ab eorum verò corona, & gloria diſſociari, excludi D. Bernadus in Apologia ad Guillelmum *Væ ſemel, inquit, & væ iterum pauperibus ſuperbis ſuperbis! Væ, inquam ſemel, & væ iterum portantibus crucem Chriſti, & non ſequentibus Chriſtum, qui nimirum, cujus paſſionibus participant, humilitatem ſectari negligunt, Duplici quidem contritione conteruntur, quando & hic temporaliter ſe affligunt, & in futuro ad æterna ſuplicia protrahuntur. Laborant cum Chriſto non regnant. De torrente in via bibunt, ſed non exaltabunt caput in Patria. Lugent nunc, ſed tunc non conſolabuntur.* Illud Jeremiæ 17 n.18. *Duplici contritione eos.* De Hypocritis interpretatur S. Doctor: alia peccata uno ſupplicio æternæ damnationis afficiuntur. Dives ille belluo avarus epulabatur quotidie ſplendidè, & ſepultus eſt in inferno, Luc. 16. n. 22 At Hypocriſis vitium plectitur in hac vita moleſtia, ac preſſura jejunii & mortificationis; & in altera, æterna pœna ac damnatione.

Infelix, qui labores ſuſtinet, & Chriſto non fruitur.

Bernard.

Jerem. 17.

Lucas. 16.

Hypocrita duplici pœna punitur

62. Quartò D. Gregorius Nyſſenus lib. 1. de vita Moyſis, explicans id quod dictum eſt Moyſi, Deum videre deſideranti. *Ponam te in foramine petræ, & videbis poſteriora mea: faciem meam videre non poteris.* Exod. 33. n. 23. Sic fatur S. Pater *Dominus, qui Moyſi oracula dedit, qui ad implendam legem ſuam venit, ænigma id enodans apertiſſimè, ſimiliter ad Diſcipulos ait,* Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & ſequatur me. *Qui ſequitur, non faciem, ſed tergum aſpicit. Docetur igitur Moyſes deſiderans Deum videre, quomodo poteſt Deus videri. Sequi enim Deum corde, & animo ſemper, quoque ducat, id ipſum eſt Deum videre. Etenim tranſitus ille Dei, Deum eſſe ducem ſequentis ſignificat. Dux præeundo ſequenti viam monſtrat.* In hoc noſtro Evangelio explicat Chriſtus id, quod in ænigmate dictum fuit Moyſi, cùm vivendi Deum magno deſiderio teneretur. *Videbis poſteriora mea? faciem meam videre non poteris,* Qui ſequitur, non faciem, ſed poſteriora videt, nam ſi ipſum ſequatur, per ejuſque veſtigia imitatione gradiatur, ipſo jam fruitur, ipſumque jam videt Inquit David: *Satiabor cum apparuerit gloria tua* Pſam. 16. n. 15. In Originalibus habetur: *Satiabor, cùm evigilavero ſimilitudine tua:* Ipſum ſurgere, ac evigilare Chriſti ſimilitudine, ac imitatione, eſt ſatiari gloria ejus. Sequi Chriſtum, ejuſque imitationem tenere, magnum levamen ad abnegationem, & crucem Hinc nullum proponitur premium ſe abnegenti, ac crucem ferenti nam ipſium ſequi Jeſum, illique adhærere, Jeſumque ſpectare, ſuprema omnium merces eſt

Exod. 33

Nyſſen.

Sequi Chriſtum, eſt ipſum videre ac frui ipſorum.

Pſal 16.

63. Quinto. D. Paſchaſius lib. 8 in Matth *Dicit nunc omnibus, ut omnes eum ſequantur ad militiam, non pro ſe, ſed pro nobis prælliantem omnes ſequantur nemo antecedere velit, nemo contraire, nemo declinare nemo retrorſum abire, ſed omnes eum ſequantur, quoniam ipſe ſolus eſt qui pugnat, vincit, & coronat.* Monet Paſchaſius *ut omnes ſequantur, & nemo antecedere velit,* nam, qui antecedit, propria voluntate regitur; qui vero ſubſequitur, alterius electione movetur: ſi noſtra voluntas per ſe regitur, errat; qui vero Chriſti deſignationem amplectitur, recto, ac tuto itinere graditur. Sequantur ergo Chriſtum, viam monſtrantem, ut nemo aberret, ſed omnes umbra illius cuſtodimur, D. Gregorius Nyſſenus modo ſuprá citatus. *Qui pervenit, ait, is audiet vocantem, is in poſterioribus vocantis conſtitur, ut Scriptura monet.* Pſalm. 9. num. 4. Scapulis ſuis obrumbabit tibi: *Quid eſt poſt Deum eſſe conſtitutum: nam ſcapulæ poſteriora ſunt.* Unde Hebræus pro ſcapulis habet *poſteriora dorſi,* ut ex Patribus explicat Lorinus, *adverſis ſcapulis, humeriſque nos protegit Deus.* Dicitur, quòd protegit, non facie, aut manu, ſed ſcapulis, quia qui Chriſtum ſequitur, hic obumbratur ac cuſtoditur. David Pſalm. 62. n. 9. *Adæſit anima poſt te, & ſuſcepit me dextera tua.*

D. Paſchaſ.

Nyſſen. Pſal. 9. Hebr. Lorin.

Qui ſequitur Chriſtum, cuſtoditur ab omni malo.

Pſam. 26.

64. Sextò. Valdè milum, quòd Chriſtus Dominus qui ob ſuam eximiam humilitatem ſe appellat *noviſſimum virorum* Iſai. 53. n. 3. qui & ſuis dicebat, *Cum invitatus fueris, recumbe in noviſſimo loco:* in præſenti tamen determinat, primatum tenere, ducatúmque gerere. *Si quis vult venire poſt me, ſequatur me* Conſidera, quòd meus Jeſus, qui dicebat de ſe, *Ego ſum vermis, & non homo:* ſibi eligit, ac adſciibit principatum in cruce ferenda, in paſſione; ac morte amplectenda, in preſſuris ac injuriis ſuſtinendis. *Tollat crucem ſuam, ac ſequatur.* Hæc eſt enim eximiæ virtutis conditio, ut in dejectione ac depreſſione ſibi eligat, & aſſumat primos gradus.

Iſai 53.

Chriſtus in humilitate, ac dejectione ſibi elegit primum locum.

65. *Inſtante partu, apparuerunt gemini in utero, atque in ipſa effuſione infantium unus protulit manum, in quo obſtetrix ligavit coccinum. Illo autem retrahente manum, egreſſus eſt alter.* Geneſ. 38 numero 10. Phares, & Zaram colluctabantur in utero, quiſnam eorum prior ex materno alveo eſſet naſciturus. Zaram, quaſi victoriam obtinens protulit manum, in qua involvi-

Gen. 38.

tur ligatura coccinea, quam ut ipſe ſenſit, ſtatim contrahit manum locum dat alteri, ut prior exeat ac primogenituram obtineat. Si pro priori egreſſu inibat certamen cum fratre, cur modò adepto ſigno coccineo ita placatus quieſcit; & libenter alteri, permittit principatum? S. Joannes Chryſ. D. Irenæus, ac Theodoretus per Zaram Chriſtianos Gentiles, & per Phares Judæos interpretantur. Unde ait D. Irenæus l. 4. contra hæreſes c. 42. *Signum coccineum paſſio Chriſti.* Magno niſu concurrebat Zaram, ſeu populus Chriſtianus, ut obtineret primas in habenda nota humilitatis paſſionis, ac mortis Chriſti: hac autem adepta ita placidè contentus eſt, ut nihil jam amplius curet, ſed omnem primogenituram, principatum, ac majoratum contemnat, & libenter fratri relinquat, atque concedat.

Chryſoſt. Irenæus. Theod. Irenæus. *Fidelis in humilitate Chriſti primus.*

66\. Currens Zachæus aſcendit in arborem, ut videret tranſeuntem Jeſum; quem ſuſpiciens Dominus, ait illi: *Zachæe, feſtinans deſcende.* Luc. 19. n. 5. Ubi pulchrè dubitat Chryſolog. ſerm. 54. *Si bene aſcenderat, quare ei dicitur, deſcende?* Arbor illa typum gerebat Crucis, ut communiter Patres interpretantur. Mandatur ergo Zachæo, ut feſtinanter deſcendat; quia in cruce aſcendenda non vult Chriſtus, ut aliquis, etiam in figura, ei præcedat, priorque illo crucem teneat: Unde in noſtro Evangelio jubet, *tollat crucem ſuam, & ſequatur me*; non ut antecedat, ſed ut ſubſequatur. Sic pergit citatus Chryſologus: *Sic dicitur in Evangelio: Præcurrens aſcendit arborem, præcurrit ſervus Dominum, & ante Zachæus aſcendit arborem quàm crucem Dominator aſcenderet? hinc ei dicitur, feſtinans deſcende, ut poſt crucem dominicæ paſſionis aſcendas. Niſi qui tulerit crucem ſuam, & ſecutus me fuerit: non dixit præceſſerit me.*

Luc 19. D. Chryſ. *Chriſtus non patitur, ut alius prior ipſo crucem aſcendat.* D. Chryſo.

67\. Scribens D. Paulus ad Corinth. 1. cap. 1. n. 12. ait: *Hoc autem dico, quod unuſquiſque veſtrum dicit; Ego quidem ſum Pauli; Ego autem Apollo; ego verò Cephæ.* Magno animi dolore conqueritur Apoſtolus, quòd inter Corinthios Baptiſmi effectum, quem recipiebant, quidam tribuerent Paulo, alii verò Apollo, alii autem Cephæ, id eſt Petro, qui dictus eſt Cephas. Meritò dubitat ibi D. Chryſoſtomus, quomodo Paulus ſpiritu valdè humilis, qui ſe minimum omnium Apoſtolorum dicebat; hic tamen ſe in primo loco conſtituit, ac ſe capiti Apoſtolorum D. Petro præfert. Conſidera tempus, occaſionem. Intendebat Magnus Paulus in præſenti ſe, & Apollo, ac Petrum oſtendere eſſe immeritos, ac incapaces, ut in eorum nomine Baptiſmus conferretur, ac fides prædicaretur: cùm de hac indignitate agitur, Paulus primas arripit, ſeque primo loco affigit, tanquam cæteris tanti muneris, ac dignitatis indignior, ac incapacior prædicatus; & ut ſe altiùs dejiceret, ac humiliaret, ſe in prima fronte apponit D. Chriſoſt. ibi. *Primo in loco*, inquit, *ſe conſtituit, nullo honoris deſiderio, ſed contemptu potiùs. Primo igitur impetum in ſe accipit, & tunc Apollo inde Cepham ſubdit.*

Corinth. *Humilis in humilitate vult primas tenere.* Chryſoſt.

QUÆSTIO X.

Quare, cùm Chriſtus Dominus liberos nos ad ſe advocet, tamen hic modò multa præcepta imponit?

Ut ad Chriſtum veniamus, libertati uniuſcujuſque committitur: ipſe enim dicit: *Si quis vult venire poſt me*: ad ſe autem venientibus tria præcepta imponit, ut ex D. Gregorio notavi in expoſitione: *Abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Ut quiſque ad Chriſtum accedat, ac inter ejus diſcipulos annumeretur, libertati uniuſcujuſque relinquitur: at verò poſtquam Chriſto adhæret, eique nomen dedit, ad obſervantiam præceptorum illius ſcholæ tenetur, à quibus nec in minimo licet diſcedere. Liberum unicuique eſt cum altero amicitiam inire; at familiaritate inita ad amicitiæ jura, fœderaque tenetur. 68.

Libertas in amicitia contrahenda, obligatio in illius jure ſervando.

Cum Paulus ſpirans minarum, & cædis in Chriſti diſcipulos pergeret in Damaſcum, apparuit ei Dominus in via dicens: *Saule Saule quid me perſequeris? Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris* Act. 9. n. 4. *Non dicit illi*, inquit D. Chryſoſt. *crede, vel ſuſcipe fidem meam? ſed tantum, Ego ſum Jeſus, quem tu perſequeris. Quid mali*, ait citatus Doctor *quod aut magnum, aut parvum tibi feci, quod hæc facis*; contra me, contráque meum myſticum corpus, ſcilicet Eccleſiam meam? Quæ verba tam benignè ei dixit Dominus Jeſus, ut notant D. Chr. & D. Aug l. 1. ad Simplicianum; ut ipſe Saulus liberè ac ſponte à propoſito diſcederet, ac deſiſteret, & ſe ſe converteret, fidémque ejus ſuſciperet atque in illam admirabilem vocem prorumperet: *Domine, quid me vis facere?* poſtea verò ſcribens ad Epheſ. c. 3. n. 1. ait, *Ego Paulus vinctus Chriſti Jeſu*, & c. 4. n. 1. *Ego vinctus in Domino.* Si, ô Doctor Gentium, ad Chriſtum venire, interque ejus diſcipulos recenſeri, liberum tibi fuit, quomodo te ita vinxit ac colligavit tam ſtrictè, ut dicas, *Ego vinctus in Domino?* Ut ad Chriſtum ſe convertat, libertati ejus relinquitur, ut ipſe ſponte ſe offerat & dicat, *Domine, quid me vis facere?* At verò poſtquã in catalogo diſcipulorum eſt adſcriptus, jam multis manet & vinctus, & aſtrictus: Ut Chriſti fidèm coram regibus, & gentibus prædicet, corpuſque ſuum in ſervitutem redigat, ac alia ſimilia faciat. 69.

Actor. 9. Chryſoſt. D. Chryſ. Auguſt. Ad Eph. 3. Ad Eph. 4. *Liberè fit diſcipulus Chriſti; factus jam aſtringitur legibus*

Mandabat Deus in Lege, quod emptus ſervus ſeptimo anno libertate donaretur. *Quod ſi dixerit, Diligo dominum meũ, non egrediar liber, dominus perforabit aurem ejus ſubula, & erit ei ſervus in ſæculum*, Exod. 21, n. 5. Arbitrio ſervi relinquitur, ut à Domino ſuo exeat, excuſſo ſervitutis jugo; tamen ſi ſub illo manere voluerit, perforandæ ſunt aures ejus; ut admoneatur ſervus, ait Theodoretus, perpetuæ obedientiæ, qua heri mandata excipere & exequi debet. Sed ſicut ei liberum extitit, ſub domini ſui eſſe dominio; cur etiam non erit illi liberum juſſa ea adimplere ſed neceſſarium ſuæ ſubjectionis ſymbolum portabat? Eſſe ſervum, ſit homimi ſpontaneum; at verò poſtquam captivitati ſe ſubjecit, ita propriam libertatem renuntiet, ſeque ſervitutis legibus ſubmittat ut in perpetuum illis ſit addictus, à quibus reſilire non valeat. *Et erit ei ſervus in ſæculum* Hocque publico ſigillo, ac ſymbolo omnium oculus manifeſtet. 70.

Exod. 21. Theodor. *Homo fit ſervus liberè factus Domini imperio ſubditur.*

Matth.

Matth.16.n.25. Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam; qui autẽ perdiderit animam ſuã propter me, inveniet eã.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſquis enim voluerit ſervare animam ſuam.

Vatablus, Rurſus qui perdiderit animam ſuam mea cauſa: inveniet eam.

D.Paſchaſ.l.8. in Matth. In vitam æternam inveniet eam.

ALTER TEXTUS.

Marc.6.n.35. Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam, qui autem perdiderit animam ſuam propter me, & Evangelium, ſalvam faciet eam.

Luc.9.n. 24. Qui autem voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam ſuam propter me, ſalvam faciet illam.

EXPOSITIO II.

71. Paſchaſ. APPONIT Dominus rationem, ut notat D. Paſchaſ lib. 8. in Matth. Cur homo ſe ipſum debeat abnegare, tollere crucem, ac Chriſtum ſequi Crucifixum. *Qui enim*, quicumque enim *voluerit animam ſuam*, hoc eſt ſe ipſum, ſynecdoche partis nobilioris pro toto, ut explicat Abulenſ. q. 119. Vel animam ſuam, id eſt vitam ſuam, ut vult D. Thomas, ſiquidem anima principium eſt vitæ; *Salvam facere* in hoc mundo, dum mortificationem fugiens, voluptatibus, appetitibus, ac hujus ſæculi commodis indulget, Crucémque laborum, ſibi à Deo datam abjicit, meámque fidem in perſecutione denegat, ne moriatur, *perdet eam* in futuro ſæculo, æterna damnatione in gehenna. Abulenſ. D.Thom.

72. *Qui autem perdiderit animam ſuam propter me*, ſeu, ut ſcribit D. Marcus, *propter me, & Evangelium.* Qui propter Chriſtum, ac ejus fidem in Evangelio explicatam, in perſecutione pro eo moritur, vel ejus amore ſe abnegat, mortificationem amplectendo, propriáſque concupiſcentias, ac appetitus refrænando, *inveniet eam*, hoc eſt ſalvam faciet illam in æterna vita, ac beatitudine. Unde exclamat. D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *O beatum damnum, & felix jactura ſervare nos vult cum detrimento animæ & corporis, & eſſe ſui ſimiles nos hortatur. Quia ipſe in Dei forma cùm eſſet, uſque ad mortem humilis factus eſt & obediens.* Paſchaſ. *Beata jactura corporis qua recuperatur anima*

QUÆSTIO XI.

Quare cæleſtis beatitudo, cùm ſit alto Dei conſilio diſpoſita, dicitur inventa.

73. *Ratio difficultatis.* AIt Chriſtus Dominus *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam*, ſcilicet ſalvam in æterna beatitudine, ac gloria, ut eſt communis interpretatio. Ex quo inſurgit difficultas: Quomodo ipſa æterna vita dicatur inventa, cùm ſit alta, ac profunda mediorum ſorte à Deo diſpoſita, & ordinata? Unde Paulus ad Epheſ.1.num.5. *Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ.* Et idem num. 11. ait: *Prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus, qui operatur omnia, ſecundum conſilium ſuæ voluntatis.* Cujus inſcrutabilia ſecreta conſiderans ipſe Paulus exclamat: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus!* Rom. 11.n.3. Quomodo ergo beatitudo dicitur inventa, quod enim invenitur, veluti caſu, ac fortuitò habetur. Ad Eph.1. Rom,11.

74. Abulenſ. Reſpondet primò Abulenſis hic. *Inveniet eam*, ſcilicet in vita æterna, ubi dicitur inveniri, quia res non invenitur, niſi priùs perdita fuerit, & quia qui habituri ſunt gloriam, priùs moriuntur, dicuntur poſtea vitam invenire. Vel perdunt hic priùs vitam, dum eam laboribus ſubjiciunt quia hoc eſt vivere, ac ſi non vivant; & poſt talem vitam perditam inveniunt veram vitam. O felix commutatio, in qua pro una vita temporali æterna vita comparatur, ut ponderat D. Anſelmus. Secundò. Dicitur inventa ob eximium gaudium quo obtinetur, ac poſſidetur, ejus enim magnitudo tranſcendit omnem noſtram cogitationem & captum. *Deperditur vita temporalis, ut inveniatur æterna.* D.Anſelm.

75. *Liberali quæ donat, videntur pauca.* Tertiò Hoc diſcrimen interjacet inter magnanimum virum, ac miſerum; miſer enim exigua, quæ præbet in multa appendit; at magnanimus, quamvis plura largiatur, in pauca reputat. Chriſtus dicit in præſenti, beatitudinem eſſe inventam, *inveniet eam.* Licet enim ipſa merces ſit valdè magna & ampla; tamen comparatione habita ad ejus voluntatem, veluti anguſta videtur, ac proindè tam ingens, & ſupereminens beneficium quodammodo extenuans, id, tanquam rem inventam, & non ex alto conſilio diſpoſitam ac ordinatam dicit.

76. Cùm Abraham ſederet in oſtio tabernaculi ſui, apparuerunt ei tres Angeli ſub virorum ſpecie: quibus occurrens Patriarcha, domum ſuam illis in hoſpitium offerens ait: *Afferam auxillum aquæ, & lavate pedes veſtros, ponamque buccellam panis, & confortate cor veſtrum.* Geneſ 18. num. 4. Abrahamus, utpotè valdè potens, & dives; magnum, & lautum convivium intendebat illis apponere. Si currens ad tabernaculum Saræ: *Dixit ei, accelera tria ſata ſimilæ commiſce*; quod, ut multi volunt in ſatis tribus farinæ, centum & octo libras eſſe, profectò ingens fuit copia panis, *& ipſe ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum*, quem lacte & butyro coctum, illis miniſtrans, menſæ imponit. Si tot, & tanta animo præparabat, quomodo in obſequium illis pollicetur, non aquam, ſed *pauxillum aquæ*, ſeu, ut habet Pagninus, *parum aquæ*, & ad lavandos pedes, ut notat Chryſoſt. non dicit Geneſ. 18. Pagninus. Chryſoſt.

aquam calidam ſed aquam, offert buccellam panis, ſeu fragmen panis, qui jam largam rerum copiam diſponebat? *Abraham extenuat, quæ dat.* Abrahamus liberalitate, ac magnitudine præclarus; ut liberalis, ampla, & ingentia præſtabat; ut verò valdè magnus, tantam rerum abundantiam deprimit, ac attenuat, veluti nihilum reputans. D. Chryſoſt. D. Chryſoſtomus ibi. *Dicit Abrahamus, quæ illis exhibiturus ſit, extenuans res, & nihil eſſe vocans.* Lyppom. Lippomanus inquit. *Liberalis hoſpes attenuat verbis officii impendia.*

77. Recenſentur David à Nathan Propheta multa, & magna dona, quæ Deus liberali manu illi contulit, & poſtea nomine ipſius Dei dicitur David: *Si parva ſunt iſta adjiciam tibi multò majora*, 2. Reg. 12. num. 8. 2. Reg. 12. Abulenſ. Ad quæ verba ait Abulenſis q. 4. *Quod ſi ipſe David indicaret in aliquo caſu, illa eſſe parva, adjiciam majora.* Ex quo mihi inſurgit dubium, an Dei beneficia ſint magna, vel parva, cur committitur David judicandum? cur Deus ſua infinita ſapientia hoc non ſtatuit, ac decernit? Ad quid Davidis ſententia exquiritur? Multa, & ampla beneficia Davidi largitus eſt Deus, à Saul odio liberavit, ad coronam regni evexit, in numerâ filiorum turba locupletavit, glorioſiſque inimicorum trophæis inſignivit; hæc omnia ei à manu Dei erant conceſſa, & utpotè dona propria, ſi ab ipſomet Domino appenderentur, quodammodo noſtro dicendi modo conſiderata ſua celſitudine, ac magnitudine, ſuoque erga hominem eximio amore, non tam lata, & ampla cenſerentur: eligatur ergo David, cujus judicio res committatur, qui eorum præclaram eminentiam veneretur; nam ſi menſurentur per immenſam Dei largitatem, qui valdè magnus & mirabilis eſt in donis ſuis, aliquantulum parva juxta ſuam benefaciendi voluntatem, dicerentur. *Multa Dei dona pro magnitudine liberalitatis ſuæ dicuntur parva.*

Matt. 16. *n.* 26. Quid enim prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?

VERSIONES.

Syriacus. Quid enim lucratur homo, ſi mundum univerſum poſſideat, anima verò ejus detrimentum patiatur?

Vatablus. Quid enim profuerit homini, ſi totum mundum lucratus fuerit, animæ verò ſuæ jacturam fecerit? Aut quid dabit homo, cujus permutatione redimat animam ſuam?

Arias. Quid enim juvatur homo; ſi mundum univerſum lucretur; at animam ſuam mulctetur; Aut quam dabit homo permutationem animæ ſuæ?

Hebraicus. Quam dabit quiſquam.

ALTER TEXTUS.

Marc. 8. *n.* 36. Quid enim proderit homini; ſi lucretur mundum totum: & detrimentum animæ ſuæ faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua?

Lucæ, 6. *n.* 25. Quid enim proficit homo, ſi lucretur univerſum mundum, ſe autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat?

EXPOSITIO III.

CUNCTA Dominus ratione connectit, 78.
& diſponit; & nunc reddit rationem ſuperioris ſententiæ, cur ſcilicet, qui in hoc ſæculo ſalvam facit animam ſuam, in futuro eam perdet, hoc indicat in textu illa particula, *Enim.* Dicitur *Quid prodeſt homini*, ſeu, ut habet Græcus, Græcus *quid juvat*, ſeu Vatablus, Vatab. *profuerit*, *Si univerſum mundum lucretur*, ſi in hoc ſæculo univerſa mundi bona, totius Orbis dominationem, opes, delicias, dignitatéſque acquitat, *animæ verò ſuæ detrimentum patiatur*, ſeu, ut habet Græcus, *jacturam fecerit*, D. Lucas ſcribit, Luc. *Se autem ipſum perdat, & detrimentum ſui faciat*, in futuro ſæculo privans ſe regno cœlorum, addictúſque manens æterno ſupplicio? illa enim mundialia, ſunt externa, & brevi tranſeunt; quæ autem ad animam ſpectant, intrinſeca exiſtunt, & in perpetuum perſeverant.

Aut quam commutationem dabit homo pro anima 79.
ſua, quam compenſationem, aut pretium, ſeu, ut habet Græcus, Græcus *permutationem*, dabit homo, ut à gehennali damnatione liberetur? Theoph. Vatabl. Theophylactus, Vatablus, *Aut quid dabit homo, cujus permutatione redimat animam ſuam?* cujus damnum in altero ſæculo eſt irreparabile. Egregiè ponderavit Joannes Xiphilinus Patriarcha Conſtantinopolitanus Xiphiln. Orat. de Cruce. *Adverte, quemadmodum non dixerit. Quam dat homo commutationem pro anima ſua? ſeu quam dabit? Tunc enim non habebit, quod det: Cujus rei non neſcius doloſus hoſtis nocte, ſemper mulcet nos vitæ ſuavitatibus, tempúſque, paulatim procraſtinando ſuffuratur, ut ita tardantes ad pœnitentiam abripiat nos ſuperveniens, quando non eſt, qui redimat, neque qui ſalvum faciat.* Non dicitur, quam dat homo, ſed *quam dabit?* nam in præſenti ſæculo, dum tempus eſt operandi, temporalibus ſuavitatibus procraſtinando excæcat hominem adverſarius noſter, ne pœnitentiæ incumbat. *In futuro ſæculo quando non eſt tempus, homo de ſalute cogitat.* At verò in futuro ſæculo, quando jam viſus eſt expeditus à ſenſibus, nec habet homo, quod det, nec eſt, qui ſalvum faciat, tunc dabit? Demus ergo, cooperando bonum, dum tempus habemus.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XII.

Quare dicitur, quam commutationem dabit homo pro anima ſua?

80. AIt Chriſtus Dominus in præſenti, *Quam dabit homo commutationem pro anima ſua*: anima enim hominis omnem compenſationem, ac omne pretium ſuperat; empta eſt enim pretioſo ſanguine Chriſti Domini. Proindéque omne *Pro ſalute animæ hujus ſæculi mundialia contemnenda.* damnum mundi, vitæ, honoris, divitiarum, ac voluptatum, poſthabendum, ac contemnendum eſt, ut ſaluti animæ conſulamus, ac Chriſto ad- Rom. 8. hæreamus. Unde ait Paulus Rom. 8. n. 38. *Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à Charitate Dei, quæ eſt in* Chriſto Jeſu.

81. Amb. Omnia mundialia contemnenda pro animæ ſalute. D. Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 51. *Exiguus*, inquit, *totus terrarum Orbis eſt pro unius* Euthym. *animæ diſpendio*. Euthym. in Pſal. 48. *Pro unius hominis anima univerſus mundus ſufficiens pretium non* Ad Phil. *eſt*. Ex quo ait Paulus ad Philip. 3. n. 8. *Propter quem*, ſcilicet Chriſtum, *omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam.* Ut ſtercora, Græci Patres Chryſoſtomus, Theophy- D. Chryſ. Theoph. Theod. Barrad. Eccleſ. 28. lactus, Theodoretus legunt, *paleas*, ſeu *ariſtas*. Quæ verba eleganter componit D. Bernardus in Alleg. Gotfridi Tilmani in Eccleſ. c. 22. n. 2. cum illis, quæ ibi dicuntur, *De ſtercore boum lapidatus eſt piger*. Quid eſt, quod de ſtercore, ſeu ariſtis *Bona mundi veluti ariſtæ.* boum, quæ ſunt mundialia bona, quæ comparatione ſpiritualium, ſunt veluti ariſtæ, ac ſtercora, percutitur ac obruitur piger in via ſuæ ſalutis. Bernard. Sic ait citatus Bernard. *His ergo ſtercoribus lapidatur piger, quia ea*, ſcilicet mundialia, *amplexatur, & Chriſtum lucrifacere negligens, corde vacuus, & deſerto foras cogitur evagari.* D. Gregor. lib. 15. mor. Gregor. c. 3. *Quid ex terrenarum rerum percuſſione atteritur, quid aliud, quam de boum ſtercore lapidatur?*

82. Contra laudatam juſtitiam, probitatem, ac virtutem Job objicit ſatan, quod ipſe multis bonis, quibus abundabat vallatus, ac circundatus extabat. Deinde ait Deo: *Extende paululum manum* Job. 1. *tuam, & tange cuncta, quæ poſſidet*, Job. 1. num. 11. Sub illo adverbio *paululum* intelliguntur à dæmone omnia terrena bona, quibus florebat Job, ut interpretantur D. Gregor. lib. 2. moral. c. 5. D. Gregor. Thom. Pineda. Cornel. Thomas, Pineda, Cornelius, & alii. Ac ſi diceret ſatan: Extende adverſus eum manum tuam auferendo, & detrahendo ab illo ea, quæ ei dediſti. Ex quo mihi oritur difficultas. Cur opulentia Job, divitiæ, regnum, ingentes armentorum poſſeſſiones, numeroſa filiorum turba, ſub hoc nomine *paululum* comprehenduntur? Quomodo *In comparatione animæ omnia bona parum.* tot, ac tanta paululum dicuntur? Cùm enim illa univerſa, totum ſcilicet regnum, tot greges, ac filii, eſſent bona corporis, & non animæ, eſſentque mundialia, & non ſpiritualia, omnia illa paululum ac parvum, & exiguum etiam ab ipſo dæmone judicantur ac reputantur. Accipe S. Odonem lib. 2. moral. *Paululum manum poſtulat* Odon. *extendi, cum exteriora appetit conteri, quia facere multum non ſe putat, niſi cum animam ſauciat, ut feriendo eam à cœleſti patria revocaret.*

Hoc argumentum pertractans Euſebius Emiſ- 83. Euſebius. ſenus homil. 1. in natali unius martyris, ſic loquitur: *Si diceretur tibi, ſis hoc menſe dives, & potens, facias quidquid velis; utere carnis voluptatibus, ſicut placet, ea tamen conditione, ut tibi oculi poſtea eruantur, omne ſolatium tollatur, & tempore vitæ tuæ in fame, & ſiti, in omni cruciatu, & miſeria vivas: nunquid tale illud bonum cum hoc temerè ſuſciperes? Et quidem tota hæc vita, nec menſi eſt, nec unius diei, vel horæ ſpatium ad illius æternæ felicitatis computationem, cui miſeriæ, neque finis eſt, neque ſimilis invenitur.* Vide tom. 2. cap. 19. q. 7. n. 36. 37. & 38.

Matth. 16. *n.* 17. Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet unicuique ſecundùm opera ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Futurum eſt enim, ut veniat filius hominis in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis ſanctis: & tunc reſpondet unicuique ſecundùm opera ejus.

Euthymius. Juxta id quod operatus eſt.

Arabicus. Secundùm operationem tuam.

Vatabl. Theoph. Juxta facta eſt.

ALTER TEXTUS.

Marc. 8. *n.* 31. Qui enim me confuſus fuerit, & verba mea in generatione iſta adultera, & peccatrice, filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria Patris ſui cum Angelis ſanctis.

Luc. 9. *n.* 26. Nam qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc & Filius hominis erubeſcet, cum venerit in majeſtate ſua, & Patris, & Sanctorum Angelorum.

EXPOSITIO IV.

POSTQUAM dixerat Dominus ſuprà: *Quam commutationem dabit homo pro anima ſua?* Subjungit: *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui.* Ac ſi 83. diceret, ut vult Maldonatus, Quid dabit homo Maldonat. pro anima ſua; & ſi multum daret: Habent tamen homines judicem Chriſtum: qui cum venturus ſit in tanta gloria Patris ſui cum ſuis Angelis, bonorum noſtrorum non indiget, ac proindè, cum tam dives ſit, nullis muneribus patietur ſubornari. Adeò frequens eſt apud hominem, ut judex corrumpatur, quod cùm Chriſtus, perſonam judicis agit, expreſsè de ſe atteſtatur nullis donis eſſe ſubordinandum.

Divus Hieronymus, & Paſchaſius lib. 8. in Matth.

Matth. ſic & aptius connectunt: Uſque modo prædixerat Dominus ſuis Diſcipulis ardua, & triſtia, ut ſe ipſos abnegarent, tollerent crucem, eúmque ſequerentur, ac propter ipſum animam

paſchaſ. ſuam perderent, & quia, ut ait D. Paſchaſius *triſtibus læta ſuccedunt*, eos maximè conſolatur, ac recreat reverendæ ſuæ gloriæ prædictione, ac reddendæ ipſis mercedis promiſſione, quibus ad tam difficilia, & heroica opera excitentur, ac animentur. Et quia diſcipuli interrogare poterant,

Abulenſ. Caietan. quando, & quomodo hæc erunt, ut notant Abulenſis q. 121. & Cajetanus; ideò ipſe præoccupans ait, Quando *filius hominis venturus eſt*, & quomodo *reddet uni cuique ſecundum opera ſua.*

86. *Filius enim hominis*: frequenter de ſe ſic loquitur per tertiam perſonam, *venturus eſt*, in extremo nempè die judicii, *in gloria*, ſeu ut habet

Lucas. Lucas, *in majeſtate*, & dicitur *in gloria Patris* tam creata, quam Chriſtus ſibi à Patre habet tam anima, quàm corpore, & exterius magno comitatu Angelorum accipiet in die judicii, tum etiam increata, quam, ut Deus, unam, & eandem habet cum Patre, ſicut cum illo habet eandem, unam naturam. Et dicitur *gloria Patris*, quia unà cum natura eſt illi communicata à Patre: hanc autem gloriam tunc toto modo manifeſtabit, & declarabit,

Chryſoſt. Euthym. ſe habere, ut notant Chryſoſtomus, & Euthymius, & alii. Vel moraliter, & aptè dicitur *in gloria Patris ſui*, quia, cum venturus ſit, ut reddat unicui-

Dare præmia bene meritis non hujus ſæculi. que ſecundum opera ſua, hoc quod eſt benemeritos remunerare, non eſt hujus ſæculi, ſed tantum in gloria Patris ſui.

87. *Cum Angelis ſuis*. Dicuntur Angeli ſui, tanquam ſui miniſtri, & hîc innumerabilium Angelorum comitatus multum conducit, tum ad declarandam magnam gloriam, & majeſtatem Chriſti; ſi-

Coram multis laudari ſpecioſum. cut ex apparatu familiarium declaratur majeſtas terreni principis; tum etiam ad commendandam Beatorum gloriam, nam coram multis laudari, & approbari, valdè ſpecioſum, *Et tunc reddit*. juſta æquitate, ſive præmium, ſive ſupplicium, ſecundum operationem uniuſcujuſque.

88. D. Marcus addit, *Qui me confeſſus fuerit*. D. Lucas. *Qui me erubuerit*. In utroque Evangeliſta, in

Explicantur. Marcus Lucas. Græco eſt idem verbum, *Qui pudu erit mei*, Divus Marcus ait: *Et filius hominis confundetur eum*; D. Lucas, *hunc filius hominis erubeſcet*. In utroque, in Græca, eſt idem verbum, *filius hominis pudebit eum*. Senſus eſt: Qui puduerit, ſeu erubuerit coram hominibus confiteri me, meoſque ſermones; Ego quoque in extremo judicii die illum coram Angelis confiteri erubeſcam, & me pudebit, qui enim me negarunt, illos & ego negabo.

QUÆSTIO II.

Quare, cùm Chriſtus Dominus in exordio apertè de ſe ſit locutus, nunc verò agit de ſe per tertiam perſonam dicens: Filius hominis reddet unicuique.

89. QUare Chriſtus Dominus frequenter ſe filium hominis appellet, tractavi tom. 2. c. 3.

Difficultas quæſtionis. quæſt 32. nunc in dubium vocamus: Quare, cum in exordio hujus ſermonis Chriſtus Dominus de ſe expreſsè fecerit mentionem. *Si quis vult venire poſt me*: & iterum *ſequatur me*; deinde, *Qui perdiderit animam ſuam propter me*. Hic verò mutat ſtilum, & de ſe non apertè loquitur, ſed per tertiam perſonam agit, appellans ſe filium hominis.

Ad quod primò clara eſt ſolutio quæ hujus hu- 90.
militati eſt adſcribenda. Cùm enim de ſe agit inter ignominias, ac crucis preſſuras, ibi ſe apertè nominat. *Tollat crucem ſuam, & ſequatur me*, meam crucem ferentem. Cùm verò ad ſplendorem gloriæ vertit ſermonem, *Venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis*: ubi variata loquendi methodo de ſe abſcondit, & occultat, cùm inter ignominias maximè ſe prodat & manifeſtet. *Chriſtus ignominias manifeſtat, occultat glorias.*

Secundò Cùm diſtinctè, ac ſpeciatim commemorat obſequia ſibi præſtita, ſe apertè dicit, & nominat: *Vade poſt me, ſequatur me, perdiderit animam ſuam propter me* Cum verò ad remunerationem dirigitur ſermo, ſe veluti abſcondit, & per tertiam perſonam loquitur, *filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui* In obſequiis præſtitis ipſe ſe prodit, & exprimit tanquam illis aſtrictum & obligatum: at in recompenſatione reddenda, tanquam de tertia alia perſona agitur, ut maximè juſti, ac benemeriti nobilitentur, cum donentur præmio, non tanquam à perſona illis obligata, ſed veluti à recto judice, ac rege, cum æquitate ac juſtitia perſolvente. *Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum*, Joan. 14.
Joan. 14. n. 23. Se obligatum dilectioni, ac obſervationi mandatorum declarat: remunerationem verò Patri tanquam omnium ſupremo Regi, ac Domino adſcribit. Sub dilectione autem Patris omnia comprehenduntur bona, ut notant Expoſitores, & ibi latius dicemus. *Chriſtus in obſequiis ſibi præſtitis ſe declarat obligatum.*

Et dicitur *reddet*, non verò dabit, ſed reddet, 92.
hoc eſt iterum dare Appoſitè, cum de benemeritorum mercede agitur, ſic loquitur: nam benemeritus per propriam actionem facit ſuum præmium. *Qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundum debitum*. Rom 4. n. 4. Cum autem rex, vel judex præmium confert, in illius poſſeſſionem eum introducit. *Juſtus per meritum fecit ſuum præmium.* Rom. 4.

Et dicitur, quod *reddet unicuique*: non uni om- 93.
nia confert, ut intendebat Diabolus, Matth. 4. Matth. 4.
n 9. Sed unicuique dat, ac per omnes diſtribuit bona ſua, juxta cujuſlibet meritum. Facta conventione inter Jacob, & Laban, quod oves quæ naſcerentur reſperſæ vario, & diverſo colore eſſent ipſius Jacob; hinc induſtria ſua utens poſuit in canalibus virga populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, quas ex parte decorticavit. Ex quo evenit, quod oves concipientes, cùm intuerentur tam varium colorem, mira diſperſos varietate edebant fœtus. Hoc tamen notat Scriptura. *Quando primo tempore aſcendebant oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earũ contẽplatione conciperent quando verò ſerotina admiſſura erat, & conceptus extremus non ponebat eas*, Geneſ. 30. n. 41. Jacob. Geneſ. 30.
alta Dei directione regebatur: Cur ergo ſic diſponitur, ut virgas diverſi coloris ante conſpectum ovium ponat in primo partu, non verò ſecundo? Mira prudentia cuncta dirigebantur. Ex perſpectis ramis proveniebant oves in ſortem Jacob, vel Laban: ſicut & æquum erat, quòd Jacob aliquas haberet oves, ita iniquum, ut illi obvenirent omnes: taliter ergo res ordinabàtur, ut Jacob ſuas obtineat oves utque etiam aliquæ relinquantur Laban. D. Auguſt. Quæſtionibus in Geneſim quæſt. 93 *Quæ cum peperiſſent, non ponebat* *Omnia non ſunt uni danda.*

nebat: quod intelligitur, cùm primum peperiſſent, ut jam non ſolere ponere intelligatur, cùm ſecundo paritura eſſent, ne ipſe auferret omnes fœtus, quod iniquum foret.

Matth. 16.*n.*28. Amen dico vobis: ſunt quidam de hîc ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.

VERSIONES.

Vatablus.	Sunt quidam hîc ſtantes.
Hebraicus.	Qui non videbunt mortem
Syriacus.	Donec viderint filium hominis venientem in regnum ſuum.
Baſilius Seleucus Orat. 43.	Venientem in gloria Patris ſui.

ALTER TEXTUS.

Marc. 8.*n.* 39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hîc ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

Luc. 9.*n.* 27. Dico autem vobis verè. ſunt aliqui hîc, ſtantes, qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei

EXPOSITIO V.

94. D. Ambroſ. D. Greg. Xiphilin. DIvus Ambroſius lib. 6. in Lucam, & Divus Gregorius homil 32. in Evangelia, Joannes Xiphilinus Orat. de Cruce, ſic connectunt hæc verba cum præcedentibus, in quibus Dominus propriam abnegationem, & mortem ſubire mandavit, quaſi nunc promiſſione futuræ gloriæ velit, confirmare, ac allicere. Aptius tamen cum D. Hieronymo, & Paſchaſio lib. 8. in Matth. dices, quod immediatè antea Dominus promiſit Diſcipulis ſuorum laborum mercedem redditurum in die judicii, & ne nimis longus videretur dies ille noviſſimus, cùm pericula eſſent in promptu, ac imminentia, ideò eos fiducia erigit, quod ſcilicet aliquibus ex illis breve poſt tempus, nimirum poſt ſex dies futuræ ſuæ gloriæ ſpecimen daturus ſit.

Hieron. Paſchas.

95. Luc. *Valdè rarò inter homines datur, præmium.* *Amen dico vobis.* D. Lucas, quaſi interpretans particulam Hebræam *Amen* ſcripſit. *Dico vobis vere.* Hæc jurandi forma interponitur, cùm de reddendis juſtorum præmiis agitur; adeò enim rarum eſt inter homines, ut moraliter dicam, quòd cum æquitate præmia ſolvantur, quod, ut credatur, jurandi methodo utitur Dominus. *Sunt de hîc ſtantibus*, ſcilicet de his præſentibus, *qui non guſtabunt mortem.* D. Ambroſ. in cap. 9. Luc. Origenes tract. 3. in Matth. in morte animæ, hoc eſt de mortali peccato interpretantur; ut ſit ſenſus. Sunt de hîc ſtantibus, qui non peccabunt mortaliter uſque ad Reſurrectionis gloriam, ſed vitam animæ conſervabunt, etiam ſi corpore moriantur. Expoſitio procedit in ſenſu ſpirituali, & non in litterali, qui ſimpliciter eſt de morte corporea. Phraſis Scripturæ, *non guſtabunt mortem*, id eſt non morientur, *Donec videant filium hominis venientem*, ſeu, ut explicant Euthymius, apparentem. *In regno ſuo*; hoc eſt in gloria ſua, ut in gloria regni ſui. D. Marcus ſcripſit, *Donec videant regnum Dei veniens in virtute*, hoc eſt in virtute gloriæ, & majeſtatis ſuæ. Quod etiam Lucas, *videant regnum Dei*, gloriam ſcilicet ipſius regnis Et ita omnes Evangeliſtæ eundem referunt ſenſum. Quod dictum eſt ad diſtinctionem regni Eccleſiæ militantis; in quo gloria illa nondum apparet. Euthym.

Ambroſ. Origen.

QUÆSTIO XIV.

Quodnam ſit regnum iſtud, in quo Chriſtus à multis ex aſtantibus videndus eſt?

PRimò Divus Gregorius homil. 32. in Evangelia, Beda in Matth. interpretantur, regnum hoc eſſe Eccleſiam Chriſti militantem, quam auctam miraculorum, ac doctrinæ virtute multi ex iis, qui aſtabant, antequam morerentur, viderunt. Dicitur autem Chriſtus in regno ſuo veniens, quia per Evangelicam prædicationem ejus divinitas, & majeſtas in mundo eſt declarata. hæc expoſitio videtur potiùs myſtica, quàm litteralis. 96. Greg. Beda.

Secundò, ſunt alii, & viri eruditione pleni, ut teſtatur D. Damaſcenus Orat. de Transfigurat. qui ſententiam interpretantur de ultimo judicii tempore propter Joannem Evangeliſtam, qui non guſtavit mortem uſque ad Chriſti ſecundum adventum. Hæc ſententia falſo nititur fundamento: nam Joannes obiit, ut eſt communis ſententia, ſuo loco dicam Joan. 21 Etiam, hoc admiſſo, opinio illa nil probat, quia Joannes cum Elia, & Enoch eſſet moriturus, antequam Chriſtus veniret in gloria majeſtatis ſuæ ad judicandum. 97. Damaſc. Joan. 21.

Tertiò. Cajetanus exiſtimat, quod Dominus promittit aliquos ex aſtantibus omnes ſcilicet Apoſtolos, præter Judam, qui modò cum aliis aſtabat, quando hæc Chriſtus dicebat, viſuros filium hominis veniente in regno ſuo poſt Reſurrectionem. Tunc enim ipſe regnare cœpit in Eccleſia, omni poteſtate accepta, in cœlo, & in terra. 98. Caiet.

Multò tamen probabilior eſt ſententia, quam tradunt communiter Patres D. Hilarius canon. in Matth. 17. D. Chryſoſt homil. 57. Epiphan. hæreſi 69. pronè finem; Damaſcenus Orat. de Transfigur. Leo ſerm. de Transfigurat & in c. 16. Matth. D. Hieron Euthym Theophylact Gloſſa Interlinealis, Albertus, D. Thomas, Carthuſianus, Lyranus & alii communiter, qui omnes de gloria Transfigurationis ſententiam exponunt. Senſus eſt, ac ſi dicat Chriſtus: Dixi vobis, filium hominis venturum in gloria Patris ſui. Hujus gloriæ ſpecimen vobis oſtendam; ſunt enim aliqui hîc aſtantium, videlicet Petrus, Jacobus, & Joannes, qui *Speculatores facti illius magnitudinis*, non guſtabunt mortem, donec illius ſpecimen videant in mea Transfiguratione. Tunc enim ipſe ab eis eſt viſus fulgens, ac irradians cœleſti planè, ac divina claritate, ſtipatus comitatu Moyſis & Eliæ, *Et accipiens à Deo Patre honorem* 99. Hilar. Chryſoſt. Epiph. Damaſcen. Leo. D Hieron. Euthym. Theoph. Gloſſa. Alb. Mag. D. Thom. Carthuſ. Lyran *Vera ſententia.*

nerem , & gloriam , voce delapſa ad eum hujuſmodi à magnifica gloria. Hic eſt filius meus dilectus, 2. Petri 1.num. 17. Et confirmatur, Quia valdè notanter Divus Matthæus, D. Marcus, D. Lucas, narrata hac hiſtoria, advertunt dies, poſt quos Domini Transfiguratio in monte contigit, ut ſcilicet oſtenderent Domini promiſſionem breviter completam.

2. Pet 1.

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus Dominus ad explicandum diem obitus, uſus eſt phraſi, guſtandi mortem?

100. GUſtare mortem, Hebraiſmus eſt, & idem valet, quod mori. Paulus ad Hebræos 2. numero 9. de Chriſto ait: *Ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem.* Et Joan. 8. n. 52. Deſumpta videtur metaphora à calice venenoſo, ſeu mortem continente, qui morituro, ſeu morti damnato porrigitur.

Ad Hebr. 2. Joan. 8.

101. Secundò. D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Ea*, ſcilicet regna, *viderunt Apoſtoli, & perfecti quique, ut non dubitarent deinceps, pro his guſtare mortem.* Expendenda ſunt Chriſti verba, ait enim, quod *non guſtabunt mortem, donec videant.* Ac ſi poſt viſa cœleſtia regna, poſt viſam gloriam filii hominis, jam mors, quæ antea morſu ſuo erat rigida, & aſpera, ſuavis ac levis ſit facta, ut tantùm guſtu quodam attingatur. Unde citatus Paulus, *Ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem.* Explicat tibi Benedictus Juſtinianus, ut guſtare mortem ſit idem, ac ex ea lætitiam, vel gaudium percipere.

Paſcha. *Guſtata cœleſtium dulcedine mors ſuavis.* Benedictus. Juſtin.

102. Tertiò Origenes homil. 3. in Matth. *Quæ autem videntur*, ait, *mihi in loco præſenti, ſunt iſta. Erant quidem ſtantes ubi ſtabat Jeſus, fundatas habentes apud Chriſtum animæ baſes. Iſti ergo ſtabant ibidem apud Jeſum, id eſt verbum Dei.* Per ponderandum, de quibus Chriſtus loquatur. *Sunt hîc ſtantes.* Stantes cum ſua præſentia adnectit. Qui enim firmi, ac ſtabiles erant cum Chriſto; *fundatas habentes apud Chriſtum animæ baſes*, hi Chriſto aſſociantur, ac ejus divino donantur intuitu, ut expulſa mortis formidine, illis non ſit dura, & aſpera, ſed levis ac ſuavis.

Origenes. *Firmi, ac ſtãtes fruCtu tur Dei præſentia.*

103. Quartò D. Chryſoſtomus homil. 10 in Matth. *Pulchrè de his qui ſtant, dicitur, non guſtabunt mortem.* Magnam promiſſionem facit Dominus in præſenti, quod mortis acerbitas in quendam veluti guſtum vertetur, ſed quibus? non ſedentibus, ac jacentibus, ſed ſtantibus. *Qui enim ſtat, in eo quod ſtat, non guſtat mortem.* Qui enim ſtat expeditus, ac alacris in via virtutis omni bono, ac felicitate donatur, ut etiam in mortis anguſtiis quandam ſentiat ſuavitatem, ac dulcedinem percipiat.

D. Chryſoſt. *Stantibus mors ſuavis*

104. Ait Moyſes Iſraëli Deuter. 10. n. 10. *Ego ſteti in monte ſicut prius quadraginta diebus, ac noctibus: exaudivitque me Dominu etiam hac vice, & te perdere noluit.* Multa, & magna bona à Deo ſe accepiſſe commemorat. Quod ſcilicet oratio ejus fuerit exaudita; & quod ipſe iterum legem acceperit; Iſraëlique veniam impetraverit, ac ut ipſum populum in promiſſam terram deduceret. Ut autem ipſe tot, ac tantis beneficiis cumularetur, quid in ſe commemorat? *Ego ſteti in monte:* hic veluti meritum aſſignat, ad tot, ac tanta dona promerenda. Qui in virtute ſtat, multum ſibi ſollicitat de divina largitate, multùmque de ea ſperare valet. Chryſoſtomus homil. citata *Solus ſtetit Moyſes*, inquit, *quadraginta diebus, & ideò meruit legem accipere. Stantibus datur, jacentibus non datur.*

Deuter. 10. *Multum prom. retur, qui ſtat in via virtutu.* C. Chryſ.

CAPUT VIII.

Transfiguratur Jeſus.

Matth. 17. *n.* 1. Et poſt dies ſex aſſumit Jeſus Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem ejus: & duxit illos in montem excelſum ſeorſum.

VERSIONES.

Syriacus. Accepit Jeſus Petrum, Jacobum, & Joannem, fratrem ejus, & adduxit eos in montẽ excelſum ſolos.

Alii Codices. Aſſumpſit Jeſus.

D. Baſil. Seleucus. Orat. 34. Adſumit tres diſcipulos Petrum, &c.

D. Chryſoſt. homil. 57. Subducit illos in montem.

Origen. hom. 3. *in Matth.* Ducit illos ſupra montem.

Arias. Duxit illos in montem privatè.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 2. Poſt dies ſex aſſumit Petrũ, Jacobum, & Joannem: & ducit illos in montem, excelſum ſeorſum ſolos.

Luc. 9. *n.* 28. Factum eſt autem poſt hæc verba ferè dies octo; & aſſumpſit Petrum, Jacobum, & Joannem, & aſcendit in montem, ut oraret.

EXPOSITIO IV.

POST *dies ſex*, ut notat D: Matth. à promiſſione facta, & in fine ſuperioris c. explicata: *Sunt quidam de hic ſtantibus*, &c. nam, ut advertit Divus Hilarius non tardat Dominus promiſſum ſolvere, ſed illud adimplet, oſtendens aliquibus eorum regnum ſuum, ſcilicet ſuam gloriam D. Lucas ſcribit: *Factum eſt autẽ poſt hæc verba, ferè dies octo.* In hoc dierum num. nulla eſt diſcrepantia inter ſacros Evangeliſtas, ut rectè docent D. Chryſoſt. homil. 57. in Matth. Divus Epiphanius hæreſi 5?. ad finem; Divus Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangel. c. 56. & in præſenti Divus Hieronymus, Theophylactus, 1.

Hieron. *Dominus feſtinus in promiſſis ſolvendus.* Chryſoſt. D. Epiphan. Auguſt. Hieron. Theophyl.

Euthym

Euthym. Paſchaſ. *Conveniunt in hiſtoria D. Matthæus, & Lucas.*

Euthymius, D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. Nam D. Matthæus & Marcus numerat dies inter medios prætermiſſo eo, in quo Chriſtus prædixit viſionem regis, & eo, in quo transfiguratus eſt; quos etiam Lucas computavit; & hac de cauſa narrat, octo ferè dies interfuiſſe Apponit autem particulam minuentem, *ferè*, quia primus, & octavus non fuerunt dies integri: nam quando illa dixit Dominus, jam dies erat inceptus, & quando ſe transfiguravit, nondum finitur.

2. Chryſoſt. D. Thom. Ambr. Origenes. Geneſ. *Ut Deo fruaris, tranſcende mundialia*

Poſt illa verba, non ſtatim ſe transfiguravit, ſed tranſactis ſex diebus; nam, ut ait D. Chryſ. ſi ſtatim eos aſſumpſiſſet, cæteri turbarentur, veluti ex temporis continuatione conjecturantes, illos ea de cauſa aſſumptos, ut regnum Dei viderent: ac proindè, ut notat D. Thomas, in fine c. 16. Matth. aliqua invidiæ anſa daretur. Secundò, ut docet D Ambroſ. in c. 9. Luc. quod eſt deſumptum ex Origene hom. 3. in Matt. Per ſex dies factus eſt mundus Gen. 1. Innuitur ergo quòd ſolum ille poteſt aſcendere ſuper montem excelſum, & gloriam aſpicere verbi Dei, qui omnes mundi res firmus adhærens Chriſto, tranſcendit.

3. *Magnum donum abſque precibus.* Ant. Ulyſſ. *Juſtus difficilis ad favores.* Cant. 3. Abulenſis. *Honores ne concedantur reſpectu ſanguinis.*

Aſſumit Ieſus, ſine dubio ex antecedentibus verbis in fine ſuperioris cap. *Sunt de hic ſtantibus*: accenſi fuerunt Diſcipuli deſiderio videndi regnum Dei, id eſt ejus gloriam. Unde ſuorum majorum Apoſtolorum deſiderio ſatisfaciens, abſque precibus, eos adducit in montem ſuæ gloriæ, ut beneficii excellentia undequaque clareſceret; & non præmiſit eos, ut expectarent, ſed ſecum adducit. *Aſſumit Ieſus.* D. Antonius Ulyſſiponenſis in Domin. 2. Quadrag. *Non aliter*, inquit, *beatitudinis viſio acquiritur niſi Deo aſſumente*, Hoc verbum, *Aſſumit*, ſeu *Aſſumpſit*, ut habent alii Codices, videbitur alicui, quandam veluti vim denotare; nam magna Apoſtolorum modeſtia peculiares favores recuſabat. Sic Sponſa ad coronam revocatur, Cantic. 3. n. 8. & propriè hic aſſumi, vocare denotat, ut notat Abulenſ. Quod Apoſtoli prompta obedientia præſtiterunt, *Petrum* primum Apoſtolum; *Iacobum*, filium ſcilicet Zebedæi, *& Ioannem* Evangeliſtam, *fratrem ejus*. Non dicitur Andreas frater Petri, qui totius Eccleſiæ paſtor exſtabat inauguratus, ut inde diſceret, quòd ad favores nemo eligatur reſpectu ſanguinis, ſed meritorum. *In montem excelſum*, ſcilicet Thabor *ſeorſum*, ſeu *privatè*, à præſentia ſcilicet hominum, ac aliorum Diſcipulorum.

4. Lucas. *Revelationes non ſunt quærenda.*

Ut oraret, ſcilicet D. Lucas Dum autem Chriſtus de ſuo more aſcendit cum tribus Diſcipulis, ut oraret, myſterium futuræ Transfigurationis occultatum ex remanentibus Diſcipulis. Et enerrat Evangeliſta quod aſcendit, ut non ſe transfiguraret, ſed ut oraret Quo docemur, futuras revelationes, ac ſplendores gloriæ non eſſe à nobis quærendos, ſed accipiendos, cùm Deus Pater ordinaverit, ac diſpoſuerit.

QUÆSTIO I.

Quare tres Diſcipulos, nec plures, nec pauciores eligit Chriſtus ad montis Thaboris gloriam, non verò ad ignominias ſuæ paſſionis?

5. *Duplex quæſtio.*

DUo inquirit præſens quæſtio. Et primo: Cur hìc tres eligantur? Secundo. Cur ad paſſionem nullus à Domino eſt aſſumptus in ſocium, Ad primam partem.

6. Ruban. *Fides Trinitatis ad ſalutem neceſſaria* Abulenſ.

Reſpondet primo D. Hilarius. Ut notaretur, quod ex tribus filiis Noë, ac proindè ex origine omnium, ad viſionem, divinæ claritatis aliqui vocandi eſſent. Secundo Rabanus. Ut fides Trinitatis per tres deſignaretur, ſine qua nemo poteſt recipi ad Beatitudinem Tertio. Aliqui apud Abulenſem q. 11. dicunt, hoc eſſe ad oſtendendum, quod multi ſunt vocati, pauci vero electi. Hæ rationes ſunt valdè myſticæ.

7. Tertul. D. Damaſc. Deuter. 19. *In magnis negotiis multi teſtes adhibendi.*

Quarto ratio litteralis eſt Tertullian l. 4. contra Marcion. & lib de Præſcriptione, D Damaſceni Orat. de Transfigurat. Quia in Deuteronomio c. 9. n. 15. *In ore duorum, aut trium teſtium ſtabit omne verbum* Quia ergo Apoſtoli poſt Reſurrectionem reddituri erant teſtimonium de hac glorioſa Transfiguratione, ut potè de re valdè magna ac excedente humanas vires, ac conditionem ſtatus hujus vitæ, ideo expediens fuit, ut maximus teſtium numerus à lege datus adhiberetur, ut ſcilicet tres eſſent oculati teſtes.

8. Bernard. *Chriſti Paſſio ad noſtram ſalutem non eget conſortio* Ambroſ. Joan. 18.

Secunda pars quæſtionis inquirit: Cur hic ad glorias Thaboris aſſumit tres Diſcipulos, non vero ad Calvariæ ignominias? Ad quod pulchrè reſpondet D. Bernardus ſerm. 3 de Paſſione. *Ea hoſtia, ſicut ſola prodeſſe potuit, ſic ſola ſufficit, neque Chriſtum decuit ſimul aliquem Diſcipulum aſſumere, ut montem aſcenderet; paſſurus pro nobis, ſicut aſſumpſit, cùm ſe glorioſum exhibuit. Imo crucifixi ſunt cum eo duo alii, ſed duo alii nequam, de quibus nulla prorſus ſuſpicio poſſet haberi, quod ex eis minus efficax ſacrificium ſuppleretur.* Et D. Ambroſ. explanans illa verba Joan. 18 n. 8. *Sinite hos abire.* In comment. Pſal. 61 ſic ait: *Non quæro conſortem paſſionis, qui ad ſalutem omnium adjutore non ego.* Ad glorias admittit Chriſtus Dominus ſocios, non vero ad mortem ac paſſionem, utpotè rem valdè maximam ſui divini amoris, in cujus negotio totum ſe ipſe exhibere determinat.

9. Iſai. 63. Matth. 27. *Chriſtus ſibi ſoli retinet dolores, nobis verò communicat glorias.* Paſchaſ.

Secundo. Chriſtus Dominus gloriam ſuis communicat; paſſiones vero, ac dolores ſibi aſſumit. Loquens Iſaias 63. n. 3. in perſona Chriſti Domini de ſua paſſione ait *Torcular calcavi, ſolus, & de gentibus non fuit vir mecum.* Et tamen cum ad ſuam Reſurrectionem properat, *Multa corpora Sanctorum qui dormierant, ſurrexerunt.* Matth. 27. n. 52. Tempeſtuoſum paſſionis mare ſolus ingreditur; in ſplendore vero reſurrectionis multis concomitatus exurgit. Conveniens rerum diſpoſitio videbatur, ut qui ſolus paſſionis calicem biberat, ſolus & reſurrectionis divitias deguſtaret. O altum & divinum ingenium! mortis anguſtias, ac oppreſſiones ſolus ſibi retinet; ad ſuſcitationis vero fulgores, multos ſecum ſocios admittit, ut eos tantæ opulentiæ participes efficiat. D. Paſchaſ. l. 12. in Matth. *Quamvis Chriſtus unus ſit mortuus*, inquit, *& ſolus pro omnibus, noluit ſolus reſurgere, ſed cum plurimis, ut primum teſtes haberet reſurrectionis: deinde ipſe una cum multis, ut ſpem refunderet deſperatis.*

10. Gen. 27. Græcus.

Celebris illa Rebecca filium Jacob ad paternã benedictionem aſſequendam exhortabatur. Cum autem ille pro benedictione maledictionem timeret, ei mater reſpondet, *In me ſit iſta maledictio, fili mi*, Geneſ. 27. n. 13. Græcus, *Super me ſit iſta execratio.* Benedictio præparabatur filio: cur ipſa maledictionis diſcrimen ſubire non dubitat, Æqua lance eſt, ut qui ſentit commodum, ſentiat & onus: ſi benedictionis commodum Jacob diſponit

diſponitur, cur & ipſe ſolus maledictionis oneri non ſubjicietur? Rebecca in hoc negotio divino nutu, ut ait D. Ambroſius, regebatur, de cujus afflatu hauſerat, ut Jacob vellet benedictionis dulcedinem, ſibi verò maledictionis acerbum, & aſperum non detractaret. D. Iſidorus Peluſ. lib. 2. Epiſt. 58. *Rebecca Apoſtolica*, inquit, *ut ſic loquar, animi magnitudine prædita, imprecationem ſuſcipere minimè dubitavit, ut ipſius filius benedictionem conſequeretur. Atque bonis quidem ipſi cedebat, mala autem ipſa ſola ſufferre parata erat.* Vide tom. 1 lib. 2. c. 10 quæſt. 16. n. 52. & tom. 3. c. 26. q. 3. n. 22. 23. & 24.

Vir Apoſtolicus aliis vult benedictiones ſibi verò maledictiones. Ambroſ. Peluſior.

QUÆSTIO II.

Quare ex omnibus Apoſtolis hos tres potiùs eligit Dominus quam alios.

EXimium beneficium videndi Transfigurationis glorias Chriſtus Dominus hic tribus Apoſtolis Petro, Jacobo, & Joanni conceſſit: quod aliis eſt denegatum, qui ad montis radicem relicti ſunt; inter quos relictus eſt etiam D. Matt. cujus admirabilis virtus nitet, quia nomina eorum, qui ſibi prælati ſunt, non tacuit, ſed apertè expreſſit. Quod notavit Euthym. *Vide quomodo Matthæus non occultavit illos, qui ſibi propoſiti ſunt. Hoc autem & Joannes plerìſque in locis facit, præcipuè Petri encomia libenter deſcribens Apoſtolorum namque chorus expers erat invidiæ.* Ad quæſtionem.

11. *Beneficium, aliis denegatum mag. num.* Euthym.

12. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus hom. 57. in Matth. *Quamobrem hos ſolos accepit, quia excellentiores cæteris erant*, in meritis ac virtute ſcilicet, quod ex multis excellentiis, ac privilegiis quibus cæteris anteibant, conjecturari poteſt: nam Petrus cæteris erat ardentior, ac ferventior in amore, ut ait D. Hieronymus, & ideò cæteris præceſſit, divinitatem Chriſti confitendo Matth. 16. n. 16. indéque moras non ſuſtinens, natando venit ad Chriſtum in mari, ut citiùs ad illum perveniret Joan. 21. n. 7. cùm alii navigio venerint; ac proindè dominici gregis eſt ei data cura, *Paſce oves meas.* Joannes cæteros privilegio exceſſit: quia Chriſtus in cruce matrem ſuam ei commendavit, dicens eum filium Virginis Joan. 19. n. 26. Deindè Chriſtus eum ſummè dilexerat, unde per excellentiam dicitur Diſcipulus, quem diligebat JESUS privilegióque virginitatis inter cæteros reſplendebat, de aliorum enim Apoſtolorum virginitate ante vocationem apertè non conſtat, ut notat Abulenſis q. 12. Jacobus verò exceſſit cæteros privilegio martyrii. Ipſe enim ante omnes martyrio laureatus eſt, Act. 12. n. 2. D. Thomas ait, Jacobus aſſumptus eſt, quia præcipuus debellator erat adverſariorum fidei. Unde in magnum obſequium Judæorum Herodes eum occidit Theophylus. *Aſſumit tres*, inquit, *vertices Apoſtolorum, Petrum tanquam confitentem, & diligentem Joannem tanquam dilectum, Jacobum tanquam Alcivotum, & Theologum.* Hoſque tres ſemper ad magna adhibuit: Cùm puellam ſuſcitat Marc. 5. n. 37. Quandoque in horto agonem cum horrore mortis iniit, Matth. 26. n 37. Indéque quando Apoſtolos creavit, his tribus nova nomina impoſuit, Marc. 3. n. 6. & 7.

Chryſoſt. *Præclariores meritis.* Hieron. Matth 16. Joan 21. Joan. 19. Abulenſ. Actor. 12. D. Thom. Theophyl. Marc 5. Matth 26. Marc. 3.

13. Secundò. Theophylact. in c. 9. Luc. *Aſſumpſit*, ait, *hos tres ſolos, velut magis taciturnos, & ſilere valentes.* Quod etiam docet Abulenſ. q. 12. Diſponebat Dominus, rem iſtam occultam manere uſque ad ſuam Reſurrectionem? ſubjecit enim poſtea, ut patet in littera: *Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Debuerunt ergo aſſumi illi, qui magis capaces eſſent ad ſecretum retinendum. Cujus maximè obſervatores ob ſuam magnanimitatem hi tres Apoſtoli extabant, ſicque ſecretum commendatum minimè divulgaverunt.

Theophyl. Abulenſ. *Magna tractanda cum viro ſecreti capace.*

14. Tertiò. D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Eligitur Petrus*, inquit, *quoniam ipſe prior claves regni cœlorum accepit, Deinde eſt Joannes; cui Virgo Mater committitur ob privilegium Virginitatis Jacobus quoque, qui primus ex collegio Apoſtolorum ſolium ſacerdotale, proprio purpuratus ſanguine, dealbatus in Chriſto, victor aſcendit.* Quid reſplendet in his tribus Apoſtolis, quo ſic placuerunt divinæ Majeſtati, ut eos cæteris anteponeret? Quiſquis enim illorum primaria quadam præeminentia, ac virtute offerebat. Petrus Chriſti divinitatem eſt confeſſus, primúſque Pontificiæ dignitatis claves accepit. Jacobus primus Apoſtolicam togam ſanguine purpuravit, Protomartyrque inter Apoſtolos invenitur. Joannes verò inter Chriſti Diſcipulos Virginitatem inſigniter amavit. Unde dicit Chryſoſtomus homil. 7. in Marcum; de hac re agens: *Eligitur Joannes, qui virginitatis eſt exordium.* Cùm ergo hi tres Apoſtoli in diverſis ordinibus primaria quadam virtute excellerent, inde ſpeciali privilegio, ac majoribus favoribus à Chriſto honorantur, & inventi ſunt digni, qui tanquam magis familiares, ac clariores, in majoribus ſemper adhæreant.

Paſchaſ. *Primùm virtute magno præmio remunerantur.* Chryſoſt.

15. Quartò. Idem Paſchaſius. *Quare Petrus, & Jacobus, & Joannes in quibuſdam Evangeliorum locis ſequeſtrantur à cæteris? Res in aperto eſt. Firmitas virtutum compenſatur, quoniam ipſi ſunt, qui videbantur columnæ immobiles, de quibus dixerat, Sunt de his ſtantibus, qui non guſtabunt mortem: donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.* Matth. 16. n. 28. ubi ſermo eſt de gloria Transfigurationis, ut explicavi ſuperiori cap. q. 13. Cujus viſionem Dominus promittit ſtantibus, hoc eſt firmis, ac perſiſtentibus in fide. Hi tres Apoſtoli in hac conſtantia fidei veluti immobiles columnæ perſtiterũt nam Petrus fuit firmiſſima petra, ſuper quam tota Eccleſia fundatur. Jacobus & Joannes ita fuerunt ſtabiles, ut cùm primò ad Chriſtum venirent, ſtatim pro ei adhærendo omnia mortis tormenta conculcarent: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Dicunt poſſumus.* Matth. 20. n. 22. Sicque pro ſequendo Chriſtum omnia abjiciunt, ut notat ipſe Paſchaſius. *Statim relictis retibus, & Patre ſecuti ſunt eum.* Matth. 4. n 12. Ita protinus firmati ſunt in Chriſto, ut nullo mortis metu, nulloque affectu carnis, & ſanguinis, ac temporalium, à Chriſto divelli poſſent. Meritò ergo tam ſtabilis firmitas peculiaribus favoribus cumulatur.

D. Paſchaſ. Matth. 16. *Firmi, ac conſtantes maximè venerandi.* Matth. 20.

16. Quintò D. Antonius Ulyſſiponenſis ſerm. in Domin. 2. Quadrageſ. *Quare iſti determinate? Reſpondetur, quod ſpecialiter ad deſignandum, quòd nonniſi per ſoliditatem fidei, & eſt in Petro, longanimitatem ſpei, quæ erat in Iacobo, & fervorem charitatis, quæ erat in Ioanne, ad divinam viſionem perveniri poteſt.* Ratio eſt myſtica. Tres Theologicæ virtutes in illis tribus denotantur, fides in Petro; ſpes in Jacobo, qui relictis retibus, & patre ſecutus eſt Dominum. Charitas ſignificabatur in Joanne,

Per virtutes Theologicas ducimur in Beatitudinem.

Joanne; in qua præclarè eminebat. Ut inde in-
Alb. Magn. ſtrueremur, quod his virtutibus ad Dei viſionem
pervenitur. Sextò. Albertus Magnus dicit, quòd
*Petrus Prælatos, Jacobus activos Joannes contempla-
tivos ſignificat.* Deus enim ex omnibus ordinibus
aſſumit ac eligit ad gloriam.

17. Ambroſ. Septimò. D. Ambroſius in cap. 9 Luc. *Petrus
aſcendit, qui claves regni cœlorum accepit; Joannes
verò, cui committitur. Mater? Jacobus, qui primus
ſolium ſacerdotale conſcendit.* Aſſumitur Petrus ut
beatam gloriam videat qui poteſtatem dimittendi
peccata, quæ non à ſuperna felicitate privant, eſt
accepturus, ut à magnitudine gloriæ turpitudinem
Interlin. peccatorum perpendat ac æſtimet. Eligitur Jaco-
Auguſt. bus, *qui primus ſolium ſacerdotale conſcendit*, quod
etiam habet Gloſſa Interlinealis, & D. Auguſtinus
in expoſitione Epiſtolæ ad Galat. cap. 1. At valdè
perſpicuum eſt, Jeroſolymarum Epiſcopum fuiſſe
Jacobum minorem. Hic autem, qui Transfigu-
A beatitudine diſcitur, quanta ſit puritas ſacerdotalis. rationi interfuit, Jacobus eſt major, Joannis
frater, ut teſtatur D. Mathæus. Senſum tamen
D. Ambroſii proſequamur, *Qui primus ſolium ſa-
cerdotale conſcendit* Dt ex ipſa manifeſtata gloria
inſtituatur, quanra ſit ſacerdotalis dignitas, quan-
taque puritas exigatur, ut Euchariſtiæ ſacramen-
tum in quo adeſt Corpus Chriſti conficiatur, cum
ſcilicet eum, in quem oculi noſtri non potuerunt
intendere: Sacerdos manibus tractet, oréque ſuo
ſumat.

18. *Joannes verò cui committitur mater.* Diſponeba-
tur Joannes ut ejus curæ Virgo mater committe-
retur, & ut cum ea familiariter tumquã filius de-
geret, utque de illa multa, & magna in ſua Apo-
calypſi ſcriberet. Eligitur ergo ipſe ad Tranſfigu-
Celſitudo Mariæ a gloria filii dignoſcitur. rationis gloriam, ut à beata majeſtate ac ſplendi-
da gloria filii inſtratur, quanta ſit Mariæ celſi-
tudo, quantaque cum reverentia, ac cultu ipſa
cœli Domina, ac Regina Angelorum debeat tra-
ctari ac agi; quod ſolum à viſa filii majeſtate
poteſt cognoſci ac deprehendi.

19. Proverb. 19. De muliere forti ait Sapiens, *Procul, & de ultimis
finibus pretium ejus*, Prov. 31. num. 10. Per quam
Bernard. mulierem fortem B. Virginem interpretantur
D. Bernard. ſerm. 9. inter parvos. *Adeo fortis fuit*
inquit, *ut illius ſerpentis caput contereret, cui à Do-
mino dictum eſt, Ipſa conteret caput tuum.* Illud verò
præcipuè ad noſtrum ſcopum ponderandum, quod
dicitur; *Procul & de ultimis finibus pretium ejus?*
Cui non dicitur, quòd ejus æſtimatio, ac pre-
tium ſit maximum; & excellens ſuper totum
orbem, ſupraque omnem humanam, & Ange-
licam creaturam? Ad quid aſtruitur quòd *de
ultimis finibus*, ſit ſumendum? Unaquæque res
ſuum habet finem proximum, & immediatum:
Apoc. 12. At Deus eſt omnium ultimus finis, ſic enim de
ſe ipſe dicit *Ego ſum Alpha & Omega* Apocal. 12.
num. 13, Quod latè ad 1 oſtendunt Theologi.
Tam præcellens, ac eximia eſt æſtimatio; ac pre-
tium Mariæ, ut nec à Terra nec à Cœlo, nec ab
univerſis hominibus, ac Angelis ſimul ſumptis,
Ex ſolo Deo Mariæ celſitudo poteſt intelligi & cognoſci. nec ab omni dono gratiæ, & gloriæ ponderan-
dum ac ſumendum ſit, ſed ſolum ab ipſo ultimo
fine, ab ipſoque Deo vero, qui ampliſſima eam
Bernard. manu locupletavit, ut pote Matrem ſuam. Favet
D. Bernard. ſerm. 2. ſuper *Miſſus eſt*, ſic loquens
*Procul; & de ultimis finibus pretium ejus. Hoc eſt,
non vile, non parvum, non mediocre; non denique de
terra, ſed e cœlo: non de cœlo proximo terris pretium
fortis hujus mulieris, ſcilicet Mariæ, ſed à ſummo
Cœlo.*

*Deus ab Auſtro veniet, & ſanctus de monte Pha- 20.
ran.* Habacuc. 3. num. 3. Septuaginta, *& ſanctus* Habac. 3.
de monte umbroſo, & condenſo. Montem hunc Septuag.
umbroſum interpretantur, eſſe B. Virginem; D.
Athanaſius quæſt. 117. *Et ſanctus de monte opaco,* Athanaſ.
& denſo, inquit, *non autem ibi dicitur Virgo Maria.* Euthym.
Eundem ſenſum ſequuntur Euthymius, Theo- Theophyl.
phylactus Rupertus & Agellius. Statim tamen Rupert. Agell.
inſurgit difficultas. Quia ipſa Virgo, juxta multo- Apoc. 12.
rum ſententiam, eſt illa mulier, quæ apparuit in Arabic.
Apocalypſi 12. num. 1. *Amicta Sole*, ſeu, ut
habet Arabicus, *induta Sole.* Qui Sol, verus Sol Bernard.
juſtitiæ Chriſtus Deus noſter exiſtimatur à D.
Bernardo ſerm. de verb. Apocal. *Veſtis eum*, in-
quit, *& veſtiris ab eo; Veſtis eum ſubſtantia carnis;
& veſtit ille te gloria ſuæ majeſtatis. Veſtis Solem
nube; & Sole ipſa veſtiris.* Si Virgo Maria eſt
mons umbroſus, opacus, & condenſus, quo-
modo ipſa deſcribitur induta radiis, ac lumine
Solis; lux enim omnem condenſitatem, ac
opacitatem depellit, & excludit. O ingens Ma- *Maria ſolum ex radiis Divinitatis poteſt cognoſci.*
riæ excellentia! Mons eſt umbroſus, tot, ac
tantis virtutibus, & donis ſupernaturalibus,
ut à nullo noſtro intellectu per medium crea-
tum valeat perſpici, ac deprehendi. Veſtitur
tamen Sole juſtitiæ, hic enim ingens mons tan-
tummodo poteſt lumine, ac luce divinitatis diſ-
cooperiri, manifeſtari, ac intueri. Lumine
Divinitatis Marianus ſplendor cognoſcitur; ac
propalatur.

QUÆSTIO III.

Quare non omnes Apoſtoli aſſumuntur ad hanc Transfigurationis gloriam?

QUæſtio hæc ſatis reſoluta manet ex 1. & 2. 21.
quæſt Tamen pro majori claritate, ac multis
documentis ad mores ſigillatim eam diſcutiamus.
In qua re Abulenſ. q 8. exiſtimat, quòd cùm
adeſſe myſterio Transfigurationis, eſſet res altiſ-
ſima, urpote deguſtare primordia quædam futuræ
beatitudinis ad hoc autem non erant omnes A-
poſtoli diſpoſiti, ideo eos ſolos, qui magis diſ-
poſiti erant, aſſumpſit Chriſtus. Ac ſi dicat, Abulenſ.
quòd quamvis omnes eſſent amici, ac familiares,
illi tamen, qui meritis digni inveniebantur, aſ-
ſumuntur. Nec poteſt dici, ait Abulenſis, quòd
propter Judam; non omnes ſunt electi: nam,
inquit ille, quòd cùm Judas eſſet diſpenſator,
mitti poterat ad emenda neceſſaria; & quod quan-
do occupatus in ſuo officio eſſet abſens, tunc
myſterium Transfigurationis coram omnibus fieri
poterat.

Dicendum eſt cum D. Damaſceno ſerm. de 22.
Transfig. & Petro Bleſenſi tract. de eodem, Beda, Dam.
& aliis, quòd omnes Apoſtoli, excepto Juda, Petr. Bleſ. Beda.
erant valdè apti, & diſpoſiti ad gloriæ arcanum
videndum: tamen ob Judam non omnes ſunt
admiſſi. Nec, id quod Abulenſis ſubjicit, urget:
nam ad Transfigurationem præceſſit multa ora-
tionis præparatio, ad quam brevis abſentia Judæ
non erat ſpatium conveniens. Deinde quia ſi ipſe
ſolus non adeſſet, aliquid ſiniſtrum de eo ſuſpi-
cari poſſet.

Secundò. D. Damaſc. Orat. de Transfig. *Quid-* 23.
dam cauſa eſt, ait, *quamobrem quidam duntaxat*

non omnes parem gratiam conſecuti ſint ? An non omnes Diſcipuli, & Apoſtoli ? An non Dominus à perſonarum acceptione alienus eſt ? Omnes quidem Diſcipuli, at non omnes avaritiæ morbo cæcutientes. Omnes quidem Diſcipuli, at non omnes præ invidiæ lippitudine oculorum perſpicacia privati. Omnes Diſcipuli, at non omnes proditores. Tanquam ſi dicat, quod omnes quidem digni erant, ut ad hoc magnum myſterium aſſumerentur : cum tamen inter eos Judas exiſteret, qui avaritiæ morbo, ac invidiæ lippitudine, vel proditoris ſcelere deturpatus eſſet minimè poterat in re viſionis intereſſe: Nam quodlibet ex his, avaritia nempe, vel invidia, ſeu proditoris nefas, oculos obturat, viſum deperdit, ne quid cœleſte perſpici queat. D Chryſoſt. ſerm. contra Gulam. *Agendi*, inquit, *cupidiſſima temulentia hominem planè in res hujuſmodi impingit, occludit aures, excæcat oculos, mentem multa caligine obtenebrat.*

Avaritia, invidia, & proditoris nefas excæcant, ne cæleſtia videantur.

D. Chryſ.

24. Damaſc. Tertiò. Pergit idem Damaſc. citato loco. *Omnes Chriſti amore præditi; at unus pecuniæ ſtudio flagrans. Judas, inquam, Iſcariotes. Unus hic duntaxat, indignus erat, qui divinitatem ſpectaret. Tollatur*, inquit, *impius, ut non videat gloriam Dei; oportebat autem, omnes gloriæ ſpectatores fieri, qui cruciatuum poſtea futuri erant. Idcirco Apoſtolorum principes ſuæ gloriæ, & claritatis teſtes adſciſcit: tres porrò numero, ut venerandam Trinitatis Myſterium ſubindicaret. Ad hunc modum quidem proditoris crimen occludit. Apoſtolis autem ſuam divinitatem patefecit.* Apoſtoli, laborum Chriſti participes, valdè digni, qui & tanti myſterii fierent conſortes: ſed ne malitia proditoris declaretur, multi cum eo remanent. Judæ pectus æſtuabat pecuniæ cupiditate, quæ eſt radix omnium malorum: *At unus pecuniæ ſtudio flagrans*: & tanti mali pondere preſſus apicem montis aſcendere non valebat; ſi autem ſolus remaneret, criminis nota eſſet onuſtus, ejuſque ſcelus declaratum. Tunc Divinus Magiſter novem reliquit, volens potius gratiam optimis Diſcipulis denegare, quàm unius nefas publicari.

Cupiditas pecuniæ impedit in cœl. conſcedere.

Aliorum defectus occultandi.

25. Damaſcen. Quartò Idem Damaſc. ſic ulterius diſſerit: *Si ſolus ergo Judas eſſet omiſſus, tanquam invidus ad majorem eſſet malitiam provocatus. Proinde proditori tollit proditionis occaſionem, cùm dimiſit inferius reliquam Apoſtolorum turbam.* Si relicto uno Juda, reliqui Apoſtoli ad Thaboris gloriam ducerentur; ex tali caſu, & omiſſione jam vulgata eſſet indignitas, ac malitia Judæ, hæcque publicata nota aliqualis illi eſſet occaſio tradendi ſuum Magiſtrum: nam qui ſe jam infamatum videt, honorémque ſuum in aliorum opinione deturpatum agnoſcit, nullum eſt nefas, nullumque facinus, quod timeat, aut pudeat perpetrare. *Proinde proditori tollit occaſionem*, &c. Relictis ergo aliis occultetur malitia Judæ, ejuſque honor ſervetur illæſus, ne ex publicata contumelia in ingentem inſtigetur prodendi Chriſtum temeritatem.

Publicata infamia ad ſcelerum temeritatem inſtigat.

26. Proc. Quintò D. Proculus ſerm. de Transfigur. *Cùm Juda*, ait, *qui ipſum erat proditurus, indignus eſſet, qui divinum hoc ſpectaculum, & tremendam viſionem ſpectaret. Hac de cauſa ipſum, & reliquum Apoſtolorum chorum infra relinquit, ut hac ratione illi, tanquam non ſoli relicto, omnem in poſterum excuſationis prætextum eriperet.* Omittuntur alii cum Juda, ut ipſe ſolus minus honoratus, ac muneratus appareret : nam ſi omnes eſſent admiſſi, & Judas ſe videret ſolum omiſſum ac deſpectum, aliquam excuſationis cauſam in ſuo delicto fugere poſſet, quod ſcilicet talia moliebatur in Magiſtrum, eum deſpicientem. Ut ergo talis iniqua excuſatio amputetur : alii ſimul cum Juda relinquantur. *Ut hac ratione illi tanquam non ſoli relicto, omnem in poſterum excuſationis prætextum eripere.* Aliqualis prætenditur in crimine excuſatio; cum ſe quis videt à Domino ſuo deſpectum.

Deſpectus homo multa crimina aggreditur.

Sextò. Relinquuntur novem Apoſtoli, nam cùm Judas eſſet indignus, qui tanto myſterio intereſſet, ſimul cum eo & alii Diſcipuli remanent ad montis radicem. Sed cur Judas non admittitur? Habebat ipſe marſupium; ac pecuniam; & ex hac cauſa forſitan recogitaret aliquis, quod quamvis Judas eſſet indignus, tamen ad tantum rerum ſpectaculum admittebatur. Omittatur ergo ipſe; in hoc enim cœleſti choro ex meritis, & non ex auro, vel argento quis ſibi obtinet locum, ut contingit apud principum aulas, & palatia multa. aurea dona dedit Eleazar Rebeccæ, *Cùmque Laban vidiſſet inaures, & armillas in manibus ſororis ſuæ, dixit ad eum: Ingredere, Benedicte Domini, cur foris ſta*, Gen. 23. n. 30. Oleaſter *Parant numera hoſpitium.* 27.

Propter pecuniam nullus admittitur ad Dei regnū.

Geneſ. 23. Oleaſter.

Septimò Duodecim ſunt Diſcipuli: tres eliguntur, & novem relinquuntur. Magni Principis ac Magiſtri eſt, multos habere ſubditos, & diſcipulos; magnæ etiam prudentiæ eſt, ſumma, & alta negotia paucis, & prælectis committere. Innumera Angelorum millia aſſiſtunt ei: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Daniel. 7. n. 10. Et tamen ad ſuprema, & alta negotia, tres tantum, ſcilicet Raphaëlem, Gabrielem ac Michaëlem in Scriptura legimus eſſe miſſos. Vide infrà c. 24. q. 8. 28.

Dominationis eſt multos habere ſubditos, pauci magna committere.

Daniel. 7.

Octavò. Ad has Thaboris glorias, in quibus Chriſtus Dominus ſuæ divinitatis apertum teſtimonium exhibebat, cur Phariſæos non adducit, ut re tam evidenti odium deponerent, eumque utpote Deum verum, venerarentur? Ad quid ſolum tres intimi amici eliguntur? O magnum divini Magiſtri documentum! Ut certo inſtruamur, ne multum ſolliciti ſimus, ut in inimicorum conſpectu magnalia noſtra propalemus ac manifeſtemus tantum enim abeſt, ut tali evidenti aſpectu emolleſcant, ac mitigentur, quod potius in ſuo odio magis firmantur, ac obdureſcunt. Perſolvantur ergo hujuſmodi rationes, ac oſtentationes noſtræ magnificentiæ coram amicis, qui bono affectu illas vident, & conſiderant, ac maximè de ſuorum amicorum conſortio, ac familiaritate lætantur. Moyſes ad ejus glorias in monte intuendas non adducit ſecum fratrem ſuum Aaron, qui obmurmuraverat, ſed ſuum miniſtrum Joſue, qui valdè familiariter, ac intimè eum diligebat. Exod. 24. n. 13. 29.

Inimicus nulla evidentia mitigatur ac odium deponit.

Exod. 24.

Cùm meus Jesus in cruce penderet, multis ac manifeſtis ſignis Æternus Pater declaravit, ac manifeſtavit, ipſum eſſe filium ſuum Unigenitum ac conſubſtantialem. *Sol obſcuratus eſt, & tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram. Velum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo uſque deorſum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt*: Matth. 27. n. 51. Et Centurio clamat : *Verè Filius Dei erat iſte.* At his viſis perfidi Judæi conveniunt ad Pilatum. *Dicentes : Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit.* Matth. 27. n. 63. ſeu, ut eſt in Græco, & legit D Auguſt homil. 36 inter Quinquaginta, *Impoſitor*: Nunc ſeductorem, ſeu impoſitorem dicunt, quod erat quid *probroſiſſimum*, ut ait Chryſoſt. 30.

Matth. 27.

Græcus D. Auguſt.

D, Chryſ. Odium nulla evidentia miteſcit.

Chryſoſt.hom.90.in Matth.& quo convitio antea tam apertè nunquam uſi fuerant. Tantum abfuit, quòd apertis Divinitatis declarationibus,quæ exhibitæ ſunt, eorum odium miteſceret, & multò durius,ac obſtinatius factum novas contumelias machinetur, novaque adverſus Dominum Jeſum jaculetur opprobria. At centurio;qui jam ex Dei gratia illuminatus erat,ac amicus,clamat:*Verè hic homo filius Dei erat.*

31. Cùm accepiſſet Jezabel, quod Parens meus Elias gladio occidiſſet prophetas Baal; per nuntium mandat ei dicere, *Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant,niſi hac hora cras poſuero animam,tuam, ſicut animam unius ex illis*,3 Reg 19.n.2.Ad quem locum ait Abulenſis q.2.quod mulier ſic eſt locuta quia ſibi perſuaſit,quòd Elias non poſſet fugere à facie ejus. Sed ex hoc ſuboritur magna quæſtio; Quomodo hæc mulier potuerit in ſimilem cogitationem venire; nam multis, & miris ſignis poteſtas Eliæ erat declarata, & evidens: Ipſe enim clauſit cœlum,per tres annos,& dimidium; ad ejuſque verbum reſeratum eſt, & dedit pluviam Ipſe primus omnium mortuum ſuſcitavit. Ad ejus orationem ignis ſuper ſacrificium à cœlo deſcendit Sicque Spiritus Domini eum rapuit, ut miſſis multis exploratoribus Achab in omnem terram, nunquam potuerit Elias reperiri. Sic etiam, cùm ei factus fuiſſet obviam Abdias, cadens in faciem ſuam,eum veneratus,dixit: *Vivit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens, aut regnum, quo non miſerit dominus meus, te requirens,& reſpondentibus cunctis,non eſt hic*,3.Reg. 18. num. 10. Et tamen mulier ait, quòd hac hora cras eum tenebit. Perpondera differentiam inter Jezabel, & Abdiam. Jezabel incredibili odio erat affecta in magnum Eliam Indèque factum eſt,quod agnita ejus poteſtate in cœlo, ac in terra, dominationéque in mortem, & magno impulſu,quo à ſpiritu Domini rapiebatur,minimè ejus odium quieſceret,ac ſedaretur? ſed inde magis obſtinata audacter pollicetur, quod eum, quem rex per tres annos,& dimidium non valuit reperire, ipſa intra ſpatium vigintiquator horarum ſit captura; ut eum morti tradat. At Abdias, ut pote Dei ſervus ac multum ei familiaris, ac tanta ejus poteſtate inducitur, ut Eliam magnopere revereatur, ne amplo cultu proſequatur, in eoque impulſum divini Spiritus recognoſcat.

3. Reg 19. Abulenſis. 3.Reg. 18. *Odium nulla qui [illegible] p[illegible]ſtate requieſcit.*

QUÆSTIO IV.

Quare Transfiguratio facta eſt in monte excelſo, & ſeorſum; & quiſnam ſit iſte mons?

32. *Mons Thabor dictus.* Cyrill. Lyppom. Damian. Procop. Beda.

NUllus ſacrorum Evangeliſtarum, quiſnam eſſet iſte mons, exprimit.Communis, & recepta Patrum ſententia eſt quod fuerit Thabor. Ita D.Cyrillus Jeroſolymit. Catech 12.D Hier. Epiſt.ad Euſtochium; D. Damaſcenus, & D. Proclus ſerm. de Transfigur. Beda de locis ſanctis; & communiter Recentiores. Hocque confirmat communis frequentia peregrinorum religiosè Thabor viſitantium, ut Calvarium, ac Bethleem. De quo meminit D.Hier.Epiſt 27. Sicque, juxta Damaſc.explicatur illud Pſal.88.n.13.*Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt*.Thabor exultavit in Transfiguratione; Hermon in Baptiſmo. Nec obſtat, quod objicit Luc. Burg. Nam Marc.9 num. 30.poſt narratam Transfigurationem refert Chriſti tranſitum in Galilæam, in qua eſt mons Thabor; nam ſæpè illud faciunt Evangeliſtæ per anticipationem.

Pſal.88 Burgenſ. Marc. 9.

Thabor electus à Chriſto Domino ad hoc myſterium; tum ex ſuo nomine; tum etiam ex ſitu, ac item ex natura ſua. Ex nomine, nam Thabor juxta Hieron in cap 5. Oſee, id eſt *Lumen vivens.* Ibi apparet Chriſtus in lumine ſuæ gloriæ. Pagninus in Hebræo ait,Thabor, id eſt thalamus ciſternæ,& ſepulchri. Ibi enim locuti ſunt Moyſes & Elias de exceſſu,hoc eſt de morte, ac ſepultura Chriſti:hac enim via Chriſtus tendit in gloriam, & in cœlum. Alii ex Hebræo: Thabor, id eſt thalamus puritatis: quia per puritatem aſcenditur ad gloriam.Montis ſitus juxta Capharnaum, ubi Chriſtus frequenter prædicabat. Gloria Transfigurationis ſuam prædicationem voluit confirmare.Montis natura deſcribitur à Beda tract de locis ſanctis c 18.Mons Thabor,ait, in medio Galilææ campo, à Geneſareth tribus millibus paſſuum ad Boream diſtat;ex omni parte rotundus & æqualiter aſſurgens, herboſus, floridus,& valdè amœnus. Vnde ſpeciem habet paradiſi. 33.

Bur Thabor Ethimologia. Hieron. Pagnin. Beda.

Noſtra quæſtio principaliter inquirit: Cur Transfiguratio facta ſit à Chriſto D. in monte? Ratio prima hujus rei deſumitur ex D. Luca dicente: *Abſcondit in montem, ut oraret.* Ut ibi ait Toletus,ut in c.9.Luc finis proximus aſcenſus in montem fuit ut oraret;ultimus tamen, ac præcipuus,ut Transfigurationis myſteriũ manifeſtaretur. Ad orandum aſcendit montem excelſum ſeorſum;nam hujuſmodi locus ſequeſtratus aptiſſimus ad orandum:ac contemplandum, ut notat D. Chryſoſt hom.41.in Joan. 34.

Toletus: *Locus remotus aptus ad orandum.* D.Chrys.

Secundò. D.Remig. cap. 17. Matth. ſic inquit. *Quia neceſſe eſt omnibus,qui Deum contemplare deſiderant, ut non in infimis voluptatibus taceant, ſed amore ſupernorum ſemper ad cœleſtia erigantur,& ut oſtendat Diſcipulis ſuis, quatenus gloriam divinæ claritatis,non in hujus ſæculi profundo,quærant, ſed in cœleſtis beatitudinis regno. Ducuntur autem ſeorſum,quia ſancti viri toto animo, & fidei intentione ſeparati ſunt à malis, funditúſque ſeparabuntur in futuro.*In montem excelſum ducit, ut mons ſua celſitudine exprimat ſublimitatem, patriæ cœleſtis:ſeorſum tendit, ut manifeſtetur, quod ad percipiendum cœleſtis gloriæ fructum neceſſe eſt, terrena dimittere, & in excelſis contemplatione inhabitare.Ita Beda,& Haymon. De Moyſe refert Exod.32.num.7.quod,*Tollens tabernaculum tetendit extra caſtra procul, vocavitque nomen loci illius tabernaculum fœderis* Res mira, quòd cùm Moyſes ampliſſimum populum regeret, non in medio populi ſuum collocat tabernaculum, ut ſolent judices;nec ſolum extra caſtra, ſed etiam procul, ac valdè diſtanter. Ratio innuitur eodem cap. verſu 11.ubi dicitur, quod Deus loquebatur ad Moyſem ſicut *ſolet homo loqui ad amicum ſuum.* Ut ergo Dei colloquio, ac divina dulcedine frueretur Moyſes,eligit ſedem extra, & procul populum. D. Ambroſius Epiſt. 82. ad Verſalenſem Eccleſiam. *Moyſes*,ait,*ſolus,qui Deum videbat, extra caſtra habebat tabernaculum,quando loquebatur cum Deo:* 35.

Remig. *Ut deguſtes cœleſtia, dimitte terrena.* Beda. Hymon. Exod 33. D. Ambroſ.

Tertiò Theophyl. *In montem excelſum ſeorſum. Solitus enim*, inquit, *eſt Chriſtus, clariora miracula in occulto facere: ne ſi apud multitudinem, ut Deus conſpiceretur, homo ſecundùm apparentiam* 36.

Theoph.

Christum multi æſtimabat, eſſe hominem, & filiæ Virginis reputaretur. Ad ſuam Transfigurationem in ſemotum locum tendit Chriſtus; ſic excellentiora miracula operabatur Ita æſtimabat, ſe eſſe hominem eſſeque verum Virginis filium, ut ne à multitudine Deus verus tantum reputaretur, & homo; non verus, ſed ſolum ſecundum apparentiam, ideo majora ipſa abſconderet miracula, ne quis minus quam par erat de ejus humanitate ſentiret.

37. Damaſc. Quartò. D. Damaſc. Orat. de Transfigur. *Quid autem eſt*, ait, *cur Diſcipulos in montem excelſum ſeducat? Montes figurato ſenſu virtutes Scriptura nominat. Omnium porrò virtutum apex, ac veluti arx quædam, eſt charitas Et qui ad ſummum Charitatis verticem pervenit, quodammodo à ſe excedens, eum, qui cerni non poteſt, perſpicit, atque in anima veritate* *Charitas ſumma virtus ad Deum videndum.* *conſtitutus, in juſtitiæ Solem liquidius oculos defigit, tametſi non prorſus hujuſmodi ſpectaculo expleri queat* In montem excelſum ducit Dominus duos Diſcipulos, ut transfigurationis gloriam videant. Mons ille excelſus charitatem adumbrat, quæ excelſior eſt ſuper cœteros montes, cæteras nempe virtutes. Ut denotetur, quod ad Deum intuendum neceſſarium eſt, ut homo in perfecta Charitate exiſtat. Charitas enim non qualibet Dei cognitione conquieſcit, ſed ſemper ad claram; & intuitivam
Exod. 33. tendit. Ait Moyſes ad Deum: *Si inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam.* Exod. 33. n. 13. De Moſe dicitur ibid. n. 11. quod *loquebatur ad* *Charitas ſolum intuitiva in Dei cognitione conquieſcit* *Dominum facie ad faciem; ſicut homo ſolet loqui ad amicum ſuum.* Cur tam familiari colloquio non conquieſcit Moyſes? Cur tam amicabili converſatione per quadraginta dies, & noctes in monte non ſatisfit? In Moyſis pectore æſtuabat Charitas?
Theod. & ideo nulla cognitione ſatiabatur, ſed ſemper ad claram impellebatur. Theodoretus qu. 68. *Moyſes inquit, veluti amore quodam probo inebriatus, rogavit Deum, quod humanum captum ſuperabat, nempe ut naturam, & ſubſtantiam Divinam intueretur.*

38. Quintò. Ducit eos in montem excelſum ſeorſum, hoc eſt valde ſeparatum, & diſtantem ab
Græcus. hominum commercio. Et ſub noctium tenebris, cum Apoſtolis tendit in montem. Imò, & Græcus habet *ſubducit*, id eſt occultà ducit. Ad quid
Chryſoſt. ad oſtendendas Transfigurationis glorias Apoſtolis, tam abſconditè vult myſterium peragere? *Digni præmi entur, ita ut aliorum vitetur invidia.* præcipuè cùm hi tres Apoſtoli electi *eſſent cæteris excellentiores*, ut docet Div Chryſoſtomus q. 2. Mira, & alta providentia cuncta Dominus gubernabat: ita enim diſpoſuit dare debitum probio-
Pſal 16. D. Thom. ribus, ac dignis, ut evitaretur invidia, ac calumnia aliorum, quæ tantæ viſionis non erant capaces, ſed minus digni inveniebantur. *Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte*, Pſ. 16. num. 3. ait Regius Vates. Quæ verba ſic explanat Div. Thomas: *Probaſti cor meum, id eſt probatum oſtendiſti; & viſitaſti nocte, id eſt ſilentio per conſolationes.* Si coram omnibus cor ejus probatum oſtendit in omni virtute, & ſanctitate; cur etiam coram omnibus non dat conſolationes? Ad quid ſub noctis tenebris, & ſilentio? Alta ſapientia condigne probatam virtutem remunerat, ſed nocte, & ſilentio, ut malignantium declinaretur invidia, ac malevolentia.

39. Sextò. Transfiguratur Chriſtus ſub nocte in
Inimici Chriſti dolent de ejus gloria, lætantur de ejus paſſione monte excelſo ſeorſum: patitur verò in Jeruſalem aperta, & manifeſta die. Valde acerba pœna Chriſtus inimicis ejus glorias, videre, magna verò eis gloria Domini pœnas, ac dolores intueri. Cùm ergo alienum ſit à Chriſto Domino; ut integro, & recto judice, ſuis inimicis æternam gloriam conferre, permiſit, ut lætitiam ex ſua viſa paſſione, quæ illis obvenire poterat, perciperent, indéque coram omnibus clara die in Jeruſalem patitur. Et qui etiam ut rectus judex ab æterna condemnatione non erat decens, ut inimicos ſuos eximeret, diſponit, ut immunes ſint ab ea pœna qua ex viſa ejus gloria premerentur; indéque Transfigurationis majeſtatem ſub alto ſilentio in monte excelſo manifeſtat.

Cùm D. Stephanus à Judæis lapidaretur, dicit: 40. Actor. 7.
Ecce video cœlos apertos; & filium hominis ſtantem à dextris Dei. Act. 7. nu. 55. Vulgaris quæſtio: Cur non ait quod viderit ſedentem; ipſe enim ſedet ad dexteram Patris, Cur etiam non ait, quod viderit eum ſtipatum multitudine Angelorum, ut Auguſt.
deſcribitur à D. Auguſt. ſerm. 99. de Diverſis. *Quanta fuerit Sancto Stephano gratia condonata? Videbat exercitum cœleſtis militiæ ſtantem: Videbat Filium hominis ad dexteram Patris ſedentem.* Idémque Div Gregorius Nyſſenus Orat. de Stephano; & Nyſſen.
Petrus Damianus de eodem; & Div. Lucas de eo Damian. Lucas.
narrat, Stephanus *plenus Spiritu Sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei.* Cur ergo in publicatione facta coram Judæis tantum dicit, *Video cœlos apertos & filium hominis ſtantem à dextris Dei.* *Magnum tormentum Chriſti inimicis audire ejus glorias.*
Cur non aſſerit ſedentem? cur exercitus Angelorum, ad celſitudinem gloriæ ſubjacet, & ſolum ait, quòd viderit ſtantem, quod eſt veluti habitus miniſtrantis? In hac viſione exprimenda ſic ſe habet Stephanus, ne quis ſibi perſuaderet, Stephanum in hoc negotio aliquali vindictæ ſpiritu commoveri: nam enarrata amplitudine gloriæ Chriſti, majori, ac acerbiori pœna ſui carnifices cruciarentur, quàm ea, qua ipſum Protomartyrem afficiebant; in Judæos enim ex evulgata, ac explicata Chriſti gloria lapides retorquerentur duriores, quàm illi, quos Judæi in Stephanum mittebant Ne ergo tanta premerentur anguſtia, celſitudinem Chriſti tacet Stephanus cujus gloria etſi Judæis erat tormentum, pœna tamen, viſa eximia delectatio. Unde per Pſalmi- Pſam. 34.
ſtam ait Dominus Pſalm. 35. num. 15. *Adverſus me lætati ſunt, & congregaverunt; Congregata ſunt* Hieron.
ſuper me flagella. Div. Hieronymus. *Lætati ſunt Judæi, quando Chriſtum apprehenderunt, ut eum crucifigerent.*

Hinc Chriſtus Dominus ſemper abſcondit glo- 41.
rias ſuas; manifeſtat verò paſſiones, ac opprobria. Mandat Deus Moyſi: *Pones altare aureum, in quo adoletur incenſum coram arca teſtimonij, tentorium in introitu tabernaculi pones, & ante illud altare* Exod. 40. Septuag. Cald.
holocauſti. Exod. 40. num. 15. Ubi nos habemus, *Tentorium in introitu*, Septuginta legunt, *Opertorium velaminis.* Chaldæus. *Pones velum.* Maximè ponderandum, quòd altare aureum mandatur operiri velo, ac tegumento; minimè vero altare holocauſti, quod erat foris, & omnibus patebatu- *Chriſtus abſcondit ſuas glorias, manifeſtat paſſiones.*
troque altari Chriſtus Dominus ſignificabatur. Altare aureum adnotabat Chriſti gloriam, altare autem holocauſtorum. ejus mortem, & paſſionem. Ipſe vero ſuam gloriam, ac majeſtatem maximè abſcondit, & ab hominum oculis tegit. At vero ſuas infirmitates, & ignominias apertiſſime Cyrill.
omnibus declarat, atque patefacit. D. Cyrillus Alexandr. lib. 4 in Joan. cap. 28. ad finem poſtquam multipliciter oſtendit, quod in utroque altari Chriſtus adumbrabatur, ſic ſubdit. *Celebratur vero primum, quia occulta, atque recondita eſt gloria Chriſti. Alterum autem vulgo patebat, quia mors ejus omnibus patet.*

Matth.

Matth. 17. Et transfiguratus eſt ante eos:
n. 2. & reſplenduit facies ejus ſicut Sol: veſtimenta autem ejus facta ſunt alba ſicut nix.

VERSIONES.

Syriacus. Et transformatus eſt Jeſehua coram eis, & ſplenduit facies ejus ſicut Sol: veſtimenta verò ipſius facta ſunt candida ut lux.

Ægyptius. Et rutilavit facies ejus ſicut Sol: veſtimenta quoque ſplenduerunt forma ſolis.

Fauſt. Presbyt. Refulſit facies ejus ſicut Sol.
lib. cont. Arrian.

Theophylact. Veſtimenta ejus facta ſunt candida ſicut lumen.

Æthiopicus. Veſtimenta ejus ſicut cryſtallus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 1. Et transfiguratus eſt coram illis

Num. 2. Et veſtimenta ejus facta ſunt ſplendentia, & candida nimis, velut nix, qualia fullo nō poteſt ſuper terram candida facere.

Luc. 9. *n.* 29. Facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus ejus altera: & veſtitus ejus albus, & refulgens.

EXPOSITIO II.

42. Euthym. Euphrem. DIe ſexta Auguſti & die facto, ut volunt Euthymius hic in Matth & D. Ephrem Orat. de Transfigur. qui ait, quòd videbant *Apoſtoli duos Soles*: tamen Transfiguratio facta eſt nocte, ut colligunt Interpretes ex D. Luc. 9 n. 37. & circa mediam noctem, ut eſt magis recepta ſententia. (*Quo tempore Transfiguratio accidit.*) Cùm eſſet Chriſtus in planitie mōntis Thabor non ſedens, non genu flexo inſiſtens, ſed ſtans transfiguratus eſt, ut deducitur ex D. Luc. (Luc.) *Evigilantes viderunt majeſtatem ejus, & duos viros, qui ſtabant cum eo*, ſimiliter ſcilicet ſtantes. Unde Chriſtus non eſt ſublatus in aëra, ut aliqui depingunt, ſed pedibus inſiſtens transfiguratus eſt, ut docent Thyræus c. 9. de Transfigurat. in fine, Hieronymus Natalis Sabbatho 2. Quadrag. Cornelius, & alii hic. (Thyræus Hieron. Cornel.) Et ſcribit D. Lucas quòd *dum oraret*. Oratio enim apta via ad animæ transfigurationem; nam in oratione anima à Deo lumen accipit, quo clarius Deum, ac divina cognoſcit. *Qui autem adhæret Deo, unus ſpiritus eſt*, 1. Corinth. 6. n. 17. (1. Cor. 6.)

43. Abulen. *Transfiguratus eſt*. Transfigurari ſignificat figuram transmutare, ut notant Abulenſis quæſt. 21. Dicitur Chriſtus Dominus Transfiguratus, non quod lineamenta faciei, aut corporis mutata ſint; ſed quod ſecundum quandam habitudinem externam habuerint mutationem. Nam facies, aut veſtis Chriſti antea minimè coruſcabant, modò verò inſolito quodam ſplendore irradiabant; & ſecundum hunc ſplendorem, ait D. Lucas, (Lucas.) *Facta eſt ſpecies vultus ejus altera*: de quo quæſtione ſequenti. *Ante eos*, hoc eſt coram eis, ipſiſque Diſcipulis cernentibus facta eſt mutatio, ne aliqua ſuſpicio ſubreperet, quòd alius in loco Chriſti eſſet ſubſtitutus, notavit Euthymius. (Euthym.) Ita meus Jeſus humilis, ac alienus ab omni oſtentatione, ut, cum transfiguratus in gloria apparet, ne alius exiſtimetur, neceſſe ſit, intuentibus Diſcipulis, myſterium operetur.

Et reſplenduit facies ejus, quæ eſt præcipua pars corporis, *ſicut Sol*, inſtar Solis, non quovis ſplendore illuſtrata eſt facies: ſed tanquam ſolari, ac ineffabili; *Et veſtimenta ejus*; non ſolum facies ejus ſplenduit, ſed etiam veſtimenta nitorem miſerunt, *Alba*. Albedo eſt omnium perfectiſſimus color, & eſt ſymbolum lætitiæ, ac gloriæ beatorum Apocal. 4. n. 6. & c. 6. n. 11. & aliis in locis, *ſicut lux* alii; *ſicut lumen*: id eſt *ſicut lux*, vel *lumen* à Sole in aerem, vel aliam in rem diffuſum. (Apoc. 4 & 6. Græcus.) Facies comparatur Solis ſplendori; veſtimenta luci ipſius Solis. D. Marc. habet: *Qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere*: (D. Marcus.) Nullus eſt artifex fullo in terra, qui veſtimenta queat in eum nitorem expurgare, multoque minus alius homo. Unde Syriacus legit. (Syriac.) *Qualet homines dealbare in terram non poſſunt*. 44

QUÆSTIO V.

Quomodo admirabilis Domini Transfiguratio facta ſit?

CHriſtus Dominus quamdiu inter homines vixit, fuit ſimul viator, & comprehenſor; & ſicut à primo inſtanti creationis ſuæ ſacratiſſimæ animæ, ac unionis cum Verb. ipſa anima fruebatur Dei viſione, beataque erat: & ita ipſa beatitudo poterat in corpus redundare ſecundum ſuas dotes; ſed ex alto Dei conſilio repreſſa eſt, ut nos redimeret. Tamen variis in occaſionibus, dotibus ipſius beatitudinis uſus eſt, ut notant Hugo de S. Victore, Carthuſianus, & alii. (Hugo. Carthuſ.) Quatuor ſunt dotes, ſubtilitas, agilitas, claritas, impaſſibilitas: ſubtilitate uſus eſt, cùm naſcitur ex puriſſimo Virginis utero, ad Diſcipulóſque clauſis januis eſt ingreſſus: agilitate, cùm ambulat ſuper aquas: claritate in Transfiguratione: impaſſibilitate verò utitur, cùm corpus ſuum ſub ſacramento dat Diſcipulis. Quia tamen multò communior eſt opinio D. Thomæ: 3. part. q. 76. art. 4. & 5. ad 3. & quæſt. 81. art. 4. (D. Thomæ.) Corpus Chriſti datum Diſcipulis in cœnaculo ſub ſpeciebus ſacramentalibus cùm dicere ordinem ad corpus naturale, fuiſſe paſſibile. Dicimus, quòd licet Chriſtus aliis beatorum dotibus uteretur, non tamen impaſſibilitate; (*Chriſtus maximè æſtimabat pati, ac mori pro hominibus.*) adeo enim æſtimabat, eſſe paſſibilem, ut pro nobis pateretur, ac moreretur, uno pro brevi inſtanti, quamdiu vixit, paſſibilitatem ſuſpenderit, ſed ſemper tanquam rem pretioſiſſimam ſibi retinuerit. 45

Transfiguratio importat mutationem formæ, ut dixi in expoſitione: cùm autem Chriſtus utebatur agilitate, ac ſubtilitate corporis glorioſi 46

nulla fiebat mutatio in forma, ac figura; & ideò túnc non dicitur transfigurari,ut notat Abulenſis qu. 39.maximè verò in hoc myſterio peracto in monte Thabor,ubi mira claritate Chriſti ſpecies reſplenduit, ac radiavit Circa quam claritatem quatuor quærò. Primò. Quid Secundò: A quo emanabat?Tertiò:In quo ſubjectabatur? Quartò: Quos effectus ediderit?

Abulenſ. *Quatuor inquirumtur.*

47. Primò Claritas, in hoc miſterio apparens non proveniebat ab ipſa natura divina clarè viſa,ſicut in Beatitudine ſe præbet Beatis. Nam divinitas oculis corporeis per nullam potentiam videri poteſt,ut communiter tenent Theologi Dicendum eſt ergo,quòd claritas illa viſa in corpore Chriſti in Transfiguratione, eſſet ejuſdem ſpeciei cum claritate corporum beatorum ut docet D. Auguſtinus lib.contra Adamantium Manichæum c. 28. & apertè ſupponit lib.22. de civitate Dei cap. 19. ſequuntur. Suarius tom. 2. ad 2. part. diſp. 32. ſect.1.§. Secundo,& §.Sed poſſunt Ægidius Luſitanus tom 3.de Beatit.lib.5. q 4 art 7. & ultimo num. 1. & 2. Probatur Quia Chriſtus Dominus dixit ſuis Diſcipulis Matthæi 16. in fin. *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.* Alii legunt, *Venientem in gloria Patris ſui*, ut dixi in fine ſuperioris cap. ubi cum multis Patribus quæſt. 13. prædictum locum expoſui de claritate viſa in Transfiguratione.Ergo erat ejuſdem ſpeciei cum illa,quæ eſt in gloria Patris in corporibus Beatorum Ad hanc autem claritatem intuendam; utpote ſupernaturalem,de quo infrà in hac quæſt. confortati ſunt Apoſtolorum oculi, ut docent citatus Auguſtinus, & D. Thomas in 4. d. 44. q. 1. art. 4.q.2.

Quid eſſet hæc claritas. Auguſt. Suar. Ægid. Matth.16. Auguſt. D.Thom.

48. Secundò. A quo hæc claritas emanabat in corpore Chriſti Ab ipſa anima,ſcilicet,utpote beata, ac hypoſtaticè Deo unita. Hæc ergo gloria erat debita corpori Chriſti duplici titulo,ſcilicet Unionis Hypoſtaticæ, & beatitudinis animæ, tertio etiam titulo meriti eam obtinuit per mortem, & labores Luc. 24. n. 26. *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam* Cùm autem gloria corporis veluti naturaliter emanaret ab anima beata,& unita tanquam quoddam miraculum extirit,quod eſſet repreſſa pro myſterio noſtræ ſalutis. In Transfiguratione autem, dum gloria illa diffunditur in corpus, fuit ceſſatio repreſſionis,ac miraculi. Si autem D.Damaſcenus Orat. de Transfigur. D. Epiphanius hæreſi 69. D. Nazianzenus.Orat. 49. & Anſelmus in Elucidario dicunt, corpus Chriſti ſemper habuiſſe gloriam,in via tamen abſconditam Apoſtolis; & hominibus: loquuntur de Unione Hypoſtatica, quæ eſt fons, & origo gloriæ, & claritatis.

Claritas à qua emanabat. Luc. 24. D.Damaſc. Epiphan. D Nazian. Anſelm.

49. Tertiò. Hic ſplendor non eſt ſubjectatus in aëre, nec in oculis Apoſtolorum, ut aliqui dixerunt,nec in ſola Chriſti facie,ut tenent Abulenſis quæſt. 47. & Toletus in cap. 9. Luc annot 18. Salmeron,& alii,qui aſtruunt, ſolam Chriſti faciem reſplenduiſſe. Hujuſmodi ergo fulgor faciei,manibus, pedibus & toti corpori Chriſti inhæſit.Hanc ſententiam apertè docet D. Ephrem Orat. de Transfigur. *Facta ſunt*,inquit, *veſtimenta ejus alba,etenim oſtendit Evangeliſta, quòd ex toto ejus corpore ejus gloria ſcaturit; ex tota ejus carne reſplenduit ejus facies, & ex totis ejus membris reſplenduerunt radii*,&c.Et iterum. *Chriſtus toto ſuo tempore tanquam Sol ſuis radiis reſplenduit gloria ſua Divinitatis.* Idem docent D.Hieroymus Epiſt. 61. ad Pammachium,D.Auguſtinus lib. 22. de civitate ei cap. 5 Origenes in cap. 6. Luc. Divus Ambroſius in ſymbolo cap. 22 Suarius citato loco,Barradius, Cornelius, & alii. Ratio eſt, Quia Chriſti Transfiguratio fuit perfecta,& plena:ergo totum ejus corpus nitore reſplenduit Cùm autem D. Matthæus, & D. Marcus ſolum faciem commemorant ſub facie, tanquam parte principali oris, ac magis ſpectabili, cætera membra intelligunt, ob multas rationes dandas quæſtio ſeq

In quo ſubjectabatur. Abulens. Tolet. Salmeir. Euchrem. Hieron. D. Auguſt. Origenes. Amb. Suar. Barrad. Cornel. *Totum corpus Chriſti reſplendebat.*

50. Aliqui autumant, claritatem hanc totum corpus Chriſti penetraſſe, illudque feciſſe perlucens ac perſpicuum, ac ſi eſſet Criſtallus, aut aliud ſimile corpus. Contrarium docent Div. Thomas 3.part q.45 art.1. ad 2 Nam Transfiguratio,id eſt, figuræ mutatio, immutatio autem figuræ fit in ſuperficie exteriori, ſeu in termino, ut ait Divus Thomas

Thom.

51. Quartò. Effectus hujus ſplendoris explicat Evangeliſta. *Reſplenduit facies ejus ſicut Sol.* Lux illa in facie,ac corpore Chriſti multo anguſtior, ac magnificentior,quàm Sol erat;nam ille fulgor, ſupernaturalis ut docet Divus Thomas in 3.d.16. quæſt. 2. art. 1.ad 4. Durandus ibidem quæſt. 2. Scotus in 3. diſp.49.quæſt. 15 Richardus ibidem art.4. q 6. Scotus ibidem quæſt. 4. art. 8. Suarius citata diſp.31.ſect.1 §.ſed poſſunt Ratio eſt.Quia illa claritas proveniebat à principio, ac radice ſupernaturali, à beatitudine nempe animæ, ac ab Unione hypoſtatica. Ergo ipſa ſupernaturalis erat.Cùm autem Evangeliſta ait, quòd reſplenduit facies ejus ut Sol; ex eo hoc eſt, ut notant Interlinealis,Beda,& D. Anſelmus, & alii;quia in ſenſibilibus nil eſt clarius. ac lucidius Sole.Scriptura ſolet per ſenſibilia nos ad alta, & ſublimia ducere.

Effectus ſplendoris. D. Thom. Durandus. Scotus. Richardus. Sotus. Suar. *Splendor ſupernaturalis.* Interlin. Beda. Anſelm.

52. Facies autem ſic mirificè reſplenduit; ut nec vultûs eſſentia,nec forma, nec figura, nec lineamenta, nec color, nec aliæ qualitates immutatæ ſint, quæ omnia valdè nota erant diſcipulis; ex quibus Chriſtum etiam transfiguratum optimè agnoverint.Tertull.lib. de Reſurrectione carnis. *Dominus*,ait,*in ſeceſſu montis veſtimenta luce mutaverat, ſed lineamenta agnoſcibilia Petro ſervaverat*, Theophyl.in c.9.Marc.*Manente charactere,qualis prius ineffabilis lucis factum ſit augmentum.* Idem etiam habent Victor Antiochenus in Marcum,& Euthymius in Matth.Cùm D. Luc. ſcribit, *Facta eſt ſpecies vultus ejus altera*, id eſt fulgens, & reſplendens.

Caracter vultus non eſt immutatus. Tertull. Theoph. Vict. Ant. Euthym.

53. Alter ejus lucis effectus deſcribitur ab Evangeliſta in veſtibus. *Et veſtimenta ejus facta ſunt alba ſicut nix.* Abulenſis q.42 & Salmeiron exiſtimant, albedinem inditam fuiſſe veſtibus Chriſti; ac proinde ſi prius veſtes Chriſti erant nigræ, vel violaceæ in Transfiguratione factæ ſunt albæ: & ſi prius erant albæ,ut vult Abulenſis, factæ ſunt albiores.Peracta verò Transfiguratione, ad ſuum priſtinum colorem redierunt.

Abulenſ. Salmeiron. Abulenſ.

54. Dicendum tamen eſt cum Tertulliano lib. 4. contra Marcion. cap. 22. ac D. Auguſtino ſeu Auctore, quiſquis ille ſit, lib. 3. de Mirabilibus Sacræ Scripturæ cap. 10. S. Ephrem cit. D. Paſchaſio lib.8 in Matth. Albetrus Magnus in c 9. Marc.& Luc.Euthymio, Gloſſa, Cajetano, Luca Burgenſi, & aliis, hujuſmodi candorem emanaſſe à corpore Chriſti in veſtes.Nam ipſes plendor radiabat in facie Chriſti velut Sol aureus, &

Tertul. Auguſt. Anſelm. Ephrem. Paſchaſ. Alb. Magn. Euthym. Gloſſa. Caet. Burgens.

& fulvus, transfuſus verò in veſtes factus eſt albus, ſicut lux ſolis, dum diffunditur à ſole, apparet aurea, & fulva, at verò viſa in re altera excipiente à Sole averſa, ſenſibus alba apparet. Sic Luna, cùm exceptis radiis Solis illuminatur, alba videtur. Sicque nubes Soli objectæ, colorem album, ac lacteum reddunt: ingens enim fulgor; ſi per medium obſcurum, utpote veſtes, percipiatur, non rutilans ſplendor, ſed albicans, candor apparet; nam ob ecti intermedii corporis interventu aliquantulum radii ejus franguntur, ac debilitantur.

Quomodo veſtimenta alba.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Transfigurari voluit?

55. QUanquam non defuerint aliqui, quos tacito nomine citat Abulenſis quæſt. 25. qui dixerunt, quòd ſicut Chriſtus Dominus ad oſtenſionem ſuæ potentiæ ſæpè multa miracula faciebat, verbi gratia, mortuos ſuſcitare, oculos cæcis reſtituere, ſic etiam ſæpè ad oſtenſionem ſuæ poteſtatis fuiſſe transfiguratum. Sed cùm Scriptura ſolùm de una Transfiguratione faciat mentionem, ſemel tantum fuiſſe transfiguratum dicimus. Et hoc ſufficiebat in teſtimonium ſuæ majeſtatis Ad objectionem, Reſpondemus. Quod Transfiguratio facta eſt in ſignum poteſtatis, & majeſtatis Chriſti: miracula autem perpetrata ſunt, non ſolùm ad oſtenſionem poteſtatis, verùm etiam in commodum, ac utilitatem populi ut à ſuis miſeriis ſublevaretur. Clementiſſimus autem Jeſus ea, quæ ad oſtenſionem gloriæ, ſuæque majeſtatis ſpectabant, uno actu adimplet, & ſemel tantum ea ex altis motivis edidit, quæ verò ad utilitatem populi conducebant, ex ſua intima pietate, ſæpè, ac multiplicatis vicibus eſt operatus

Abulenſ.

Chriſtus propenſior in noſtrum commodum, quam in gloriam ſuam.

56. Ad quæſtionem Reſpondeo multiplici ratione deducta ex ſuperiori c. 26. Nam, ut ibi refertur, Matth. 17. nu. 16. Petrus confeſſus eſt Chriſti Divinitatem, dicens, *Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Transfiguratur ergo Chriſtus, ut hanc confeſſionem confirmaret, ſeque Filium magnifico illo ſplendore indicaret ac manifeſtaret. Secundò, Petro, Chriſtum Filium Dei confitenti, dixit Dominus; *Caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cœlis.* Ad confirmandum ergo quòd, cognoſcere eum filium Dei, ex afflatu Petrus venit, transfiguratur oſtenſa ſua gloria, in qua auditur vox de nube, dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus.* Tertiò Chriſto de ſua morte pertractanti ait Petrus ex nimio amore: *Abſit à te, Domine, non erit tibi hoc*, ibidem num. 22. tanquam quod mori, ac crucifigi ei eſſet indecens. Transfiguratur ergo Jeſus habitu glorioſo regio, ibique cum Moyſe, & Elia de ſua morte, ac paſſione diſſeritur, ut appareat evidens, quod ei pro hominibus mori, non eſt indecens, ſed maximè conveniens, hocque valde beneplacitum ſuis intimis familiaribus, ac Prophetis.

Chriſtus non ſuffert quod mors illi indecens reputetur.

57. Quarto, quia ſuperiori cap. 16. num. 24. invitat ad abnegationem propriam, ac ad tollendam crucem, & adjicit Domninus: *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.* Ad animandos ergo homines ad dura, & aſpera ſubeunda. Transfiguratur, ut ex viſa gloria certo ſciant, majora bona eſſe recipienda, quam extiterint mala, quæ pertulerit. Quinto Ibidem num. 27. dixerat: *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui, & tunc reddet unicuique ſecundum opera ſua:* Transfiguratur oſtendat Diſcipulis, in qua gloria venturus eſt, utque etiam ſuis Diſcipulis manifeſtet, quale præmium electis ſuis eſt redditurus cognitione enim præmii maximè animantur homines ad dura, & aſpera ſuſtinenda Sexto. Dixerat Chriſtum ibid. num. 28. *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.* Quod de transfiguratione intelligitur à multis Patribus, ut dixi ſuperiori cap. q. 13. Promiſſum adimplet Dominus oſtendens in Transfiguratione gloriam ſuam. Qui promiſſum cito ſolvit, novum beneficium confert.

Præmio propoſito animantur Diſcipuli à Chriſto.

Beneficium cito datum magnum.

Septimo. Transfiguratur Chriſtus, ut excellentiam ſuæ poteſtatis oſtendat. Ipſe enim ſponte prout volebat, gloriam corporis reprimebat pro operanda humani generis ſalute, & etiam ſpontè, prout volébat, animæ gloria in corpus redūdabat, Eximiè etiam declaratur ipſa potentia ex præſentia Prophetarum Moyſis, & Eliæ; nemo enim poterat eos illuc adducere, niſi ſolus Deus. Fiebat etiam oſtentatio, quod ſponte contumeliam crucis, & mortis ſubibat, ut clarè patebat ex colloquio ipſius Chriſti cum Moyſe & Elia. 58.

Manifeſtat Chriſtus ſuā potentiam.

Octavo D. Leo ſerm. de Transfig. *Transfiguratur* inquit, *ut de cordibus Diſcipulorum crucis ſcandalum tolleretur, ne conturbaret eorum fidem voluntaria humilitas paſſionis, quibus revelata eſſe abſconditæ excellentia dignitatis.* Sua transfiguratione præmunivit Chriſtus Dominus ſuos Diſcipulos, ne eorum fides in ſuæ paſſionis tempeſtate fluctuaret ſed ut agnoſcentes ſuam eximiam majeſtatem, quam in gloria viderant, illius eximias amoris divitias venerantur? nam cùm tanta polleret, pro eorum ſalute humilitatem crucis non rejecit, ſed libenter amplectitur. 59.

D. Leo. *Chriſtus corroborat Diſcipulorum fidem; ne in periculo fluctuet.*

Nono. Abulenſis q. 22. Tranſfiguratúr, ait, *ad majorem auctoritatem dandam verbis, ac geſtis ejus, nam cùm iſti Diſcipuli viderent eum transfiguratum ad imaginem gloriæ, venerentur eum magis de cætero tanquam eſſet in aliquid maius, quàm prius crediderunt* Et ideo hîc vox Patris audita eſt: *Hic eſt Filius meus dilectus ipſum audite.* Chriſti gloria hic Diſcipulis oſtenditur, ut maxime recolerent Chriſti perſonam, dicta, & facta. Multum enim facit perſonæ auctoritas, ut ejus verba, ac opera in multa æſtimatione habeantut Hinc intelliges, cur cum Jordane Chriſtus baptizatur, ac in Thabor transfiguratus, & in utroque loco vox Patris reſonet *Hic eſt filius meus dilectus*, in Thabor, & non in Jordane additur, *ipſum audite*, In Jordane aderat Dominus tanquam ſubditus, & obediens dicens Joanni: *Sic decet nos implere omnem juſtitiam.* Matt. 3. n. 15. At in Thabor apparebat in gloria, tunc ei, datur purpura, & cathedra, ut imperet, & doceat. *ipſum audite*: Ut ex oſtenſa gloria ac majeſtate multum auctoritatis, & reverentiæ ei reconcilietur. 60.

Abulenſ. *Auctoritas perſonæ multum facit, ut ejus dicta, & facta æſtimentur.* Matth. 3. 1

Decimo. D. Ephrem. Orat. de Transfigur. *Duxit Diſcipulos in montem, & in gloriam Divinitatis ſuæ ipſis ante Reſurrectionem ſuam oſtendit, ut quando à mortuis in gloriam naturæ ſuæ divinæ reſurrexerit, ſciant, ipſam non accepiſſe quaſi mercedem laboris ſui gloriam ut qui illa indigeret, ſed eam ab æterno illum habuiſſe cum Patre.* Cur Chriſtus Dominus, qui venit in mundum in humili habitu, qui & permittebat, ut facies ſua eſſet cæſa, corpuſque flagellis vulneratum, ac tandem morte affectum, 61.

Ehprem.

Magna nobilitas, quod homini non ſit honor adventitius, ſed ex majoribus veluti adnatus.

pallidum,& obſcurum cadaver, ad quid homo in transfiguratione vult tanta gloria, ac nitore reſplendeſcere? Intendebat Dominus, ut cùm devicta morte redivivus in illa gloria, ac majeſtate à ſuis Diſcipulis videretur, nullus eam recogitaret, ut denuo arte, vel ope partam, ſed ſcirent cuncti, à principio illi eſſe congenitam, ac innatam: non enim erat hujuſmodi majeſtas denuò accepta, ſed antiquitùs cum Patre,& ex Patre habita. Maximè nobilitat hominem, quod decor, ac honor non ſit ei denuo additus, vel acquiſitus, ſed ex longa annorum ſerie adnatus.

62. Benedicens Jacob filium ſuum Judam dicit ei: *Catulus leonis Juda, ad prædam fili mi, aſcendiſti, requieſcens accubuiſti ut leo*, G. 49 n.9. Multa magna & præclara prædicit Patriarcha Judæ. Quod ipſe nempe ſceptrum, & regnum tenebit. Ad hoc tamen non ſat erat dicere eum leonem, qui fortitudine; ac generoſitate regalem principalem inter cætera animantia obtinet? Ad quid eum dicit catulum leonis, filium leonis? Ad eximium decorem Judæ veluti non ſat erat, quod virtutem, robur, animoſitatem tanquam leo haberet, ſed etiam ut filius leonis, qui hujuſmodi animi dotes, non ut adventitias, ſed veluti à parentibus transfuſas, ac hauſtas vendicat Caſſiodorus lib. 2. variar. c. 2. de Optimo Principe ait: *Currat, quinimo bonorum gratia per parentes.*

Gen. 49.

Ingens decor, virtus à majoribus hauſta.

Caſſiod.

63. De parentibus Joannis Baptiſtæ ſcribit D. Lucas 1. n. 6. *Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, ac juſtificationibus Domini ſine querela.* Quæ verba commentans Beda inquit *Juſtis autem parentibus Joannes eſt genitus, ut eo confidentius juſtitiæ præcepta populis daret, quò hæc ipſe non quaſi novitia didiciſſe, ſed velut hæreditario jure à progenitoribus accepta ſervaret. Unde ſequitur, Erant juſti ambo, apud Deum.* Ad quid tam ſollicitè tractaturus Evangeliſta de Joanne Baptiſta, ſtatim in limine virtutes parentum ejus commemorat? Ordinabat Evangeliſta deſcribere Joannis prædicationem omni populo *Venit in omnem ripam Jordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ*; Lucas 3. n. 3. Scribit ergo Evangeliſta parentum virtutes, ut doctrinæ documenta, ac præclara virtutum monumenta quibus Joannes radiabat in vita, eo ſanctiora, ac auguſtiora viderentur, quo erant antiquiora, cum ipſa admirabilis vivendi virtus, non fuerit in eo novitia, ſed pervenuſta, à parentibus accepta: quod eſt magnum nobilitatis elogium *Quo hæc ipſa, non quaſi novitia didiciſſe, ſed velut hæreditario jure à progenitoribus accepta ſervaret.* Magnoperè conducebat, ut Joannes haberet multam fiduciam in docendo, & populus magnam reverentiam, ac Joannes æſtimationem in audiendo

Luc. 1.
Beda.

Luc. 3.

Virtus à majoribus, nobilitatis elogium.

64. Matri Samſonis apparet Angelus dicens, *Cave, ne bibas vinum, ac ſiceram, nec immundum quidquã comedas; quia concipies, & paries filium, cujus nec tanget caput novacula, erit enim Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex matris utero*, Judic. 13 n 4. Obſervantia rerum, quæ in filio futura erat, ad quid prærequiritur in matre? quod filius à vino, & ſicera, ac immundo abſtineret, cum inter Nazaræos eſſet adſcribendus, maximè ſe res habet, ſed ad quid hæc mandatur matri? &, ut vult Abulenſis citandus, uſque ad ablactationem pueri? Abulenſis quæſt. 10. *Voluit*, inquit, *ad reverentiam pueri naſcituri matrem eſſe mundam, & obſervare omnia hæc, quæ pertinebant ad quandam excellentiam munditiæ.* Deſtinabat Deus Samſonem in magnum gubernatorem, ducem, ac liberatorem ſui populi, decrevit ergo, ut religionis obſervantia, non ſolum reperiretur in puero; ſed etiam ut præcederet in matre, ut ex tam perantiqua, ac innata religione ipſa Samſonis virtus major, ac venerabilior cunctis appareret.

Jud. 13.

Abulenſ.

Venerabilior eſt virtus, ſi à parentibus accepta.

QUÆSTIO VII.

Quare dicitur, quòd Chriſtus transfiguratus eſt & non potiùs, quòd ipſe ſe transfiguraverit?

GLoria debita erat corpori Chriſti Domini tam ratione unionis hypoſtaticæ, quàm ratione beatitudinis animæ: & hujuſmodi gloria in corpus naturaliter erat transfundenda, niſi miraculosè eſſet à Deo impedita. Quærimus ergo, cur dicitur, quòd transfiguratus eſt Chriſtus, & non potius, quod ipſe ſe transfiguraverit? 65.

Reſpondeo primò. Rectè dicitur, quòd Chriſtus transfiguratus eſt. Ex alta enim ordinatione Patris, ad cujus bene placitum Chriſtus omnia ſua diſponebat, data eſt ei Transfiguratione gloria, & honor. Gloria, ut reſplendeſceret facies ejus ſicut Sol, & veſtimenta ut eſſent alba tanquam nix; quæ gloria ei eſt elargita, quaſi primitiæ, ac ſpecimen Reſurrectionis, ac gloriæ æternæ Honor datus eſt ei, cum vox Patris intonuit: *Hic eſt Filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui, ipſum audite.* Dum ait, *ipſum audite*, eum conſtituit legiſlatorem, principem ac doctorem, cui omnes obedire tenentur. In hoc ſenſu loquitur ad Hebr. 5. n. 5. *Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te*, Quæ verba ſic explanat ibi Divus Anſelmus. *Non ſemet ipſum quaſi decretum à cæteris clarificavit, id eſt clarum fecit, ſublimando in honorem Pontificatus, ſed Pater eum clarificavit, ut Pontificem conſtitueret, & totius mundi magiſtrum oſtenderet, quando dixit. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite* Ad hunc ſenſum loquitur Div Petrus 2. cap. 1. n. 17. *Accipiens enim à Patre honorem, & gloriam, voce delapſa ad eum hujuſmodi à magnifica gloria. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Accipit enim gloriam in ſplendore vultus, & veſtium; honorem verò in voce Patris ad ipſum delapſa. 66.

Chriſtus non ſumit ſibi honorem pontificis, ac doctoris.

Hebr. 5.

Anſelm.

Chriſtus non procurabat ſibi honores.

2. Pet. 1.

Secundo D. Ant. Ulyſſippon. ſerm. 2. in 2. Dom. Quadrag *Transfiguratus eſt ante eos*: ſic inquit, *In hoc notatur humil. ſed Angelus Satanæ per ſuperbiam transfiguratur in Angelum lucis*, 2. Cor. 11 n. 14. *Ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis.* Chriſti humilitas, quamvis ex ſe habeat lucem; non tamen transfigurat ſe, ſed transfiguratur. At Satanas cum non habeat, fulgur per ſuperbiam ſibi arripuit Sicut enim proprium eſt filii, habere ex ſe lucem, & tamen nonniſi prout ei eſt datum à Patre, nitere; ſic etiam valde ingenitum Satanæ, cum careat ſplendore. velle lucere, ac radicare. Expende verba Pauli, *Ipſe enim Satanas*; nullus enim alius hoc poteſt affectare, ac facere, niſi ipſe Satanas. 67.

Ant. Ulyſſip.

2. Cor. 11.

Satanas per ſuperbiam ſibi dignitates arripit.

Tertio, Dicitur, quod transfiguratus eſt, & non quod ſe transfiguraverit, ut fiat evidens, quod 68.

trans

Chriſtus non ſumit ſibi honorem, ſed ei defertur. Marc. 16.

Transfigurationis honor es ipſe ſibi non affecta-bat, nec procurabat; ſed quod tales ſpendores ob ejus excelſa merita ipſum exquirebant, ad eumque convolabant. De Chriſto Domino ſcribit D. Marc. *Aſſumptus eſt in cœlum.* Mar ci ultimo num. 19. Cur Evangeliſta non ait, Aſſumpſit ſe Jeſus; ipſe enim propria virtute aſcendit. Cur ergo dicitur, Aſſumptus eſt? Utitur Evangeliſta hac dicendi methodo, ut manifeſtum ſit univerſis, quod ipſe Jeſus non ſibi aſſumpſit gloriam, ſed quod ipſa gloriæ majeſtas, ob ejus excelſa merita, eum quærit, atque ad ſe aſſumit.

QUÆSTIO VIII.

Quare ſignanter dicitur, quòd facies ejus reſplenduerit?

69. NOn ſolùm ait Evangeliſta, quod facies reſplenduit, ſed dicitur, *Facies ejus.* Quia reſplendore facies non eſt immutata, ſed ſecundùm ſua lineamenta eadem, ac ut antea erat, permanſit Euthymius. *Transformatus eſt* inquit, *corpore quidem in propria figura manente, divino autem ſplendodore modicum quiddam in eo delegente, ac faciem ejus illuſtrante, ſpeciemque illius ad Majorem Dei ſimilitudinem immutante.* Idem docent D. Hieronym D. Paſc. D. Thom. & alii, ut latius explicavi q 5.

Euthym. Hieron. Paſchaſ. D. Thom.

70. Secundo Gilſibertus Abbas ſerm. 15. in Cant, *Altera facta eſt corporalis Domini ſpecies cum oraret, & voluit per hoc in mente tua orationis commendare virtutem, quod illa ſit, quæ te intimis alterum faciat & novum commutet in hominem. Nos inquit Apoſtolus, revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur.* 2. Cor. 3. n. 18 hoc eſt in eandem, quam intuemur, transformamur. Aſſerit D Luc. quod cum Dominus oraret, facta eſt ſpecies vultus ejus altera, altera non ſecundum effigiem; ſed ſecundum ſplendorem. Perpende Orationis vim, quæ nos facit in alteros commutari; cum enim per orationem, ac contemplationem in mente Deum teneamus, ipſum ſpeculantes, in Dei imaginem transformamur, Paulus, 1. Cor. 6. n. 16. *Qui autem adhæret Deo unus ſpiritus eſt.*

S. Gilbertus. 2. Cor. 13. Per orationem homo in Dei imaginem transformatur. 1. Cor. 6.

71. Tertio *reſplenduit facies ejus.* Manifeſtū eſt, quod cum Chriſtus Jeſus transfiguraretur, facies ejus reſplenduerit, ad quid hoc exprimit Evangeliſta? Ut fieret evidens, quod Dominus Jeſus appareret in gloria; ac majeſtate, tamen ipſe non eſt mutatus ſed eandem vultus faciem retinuit, ac antea habebat.

Chriſtus pro gloriæ ſtatu non mutatur. Joan. 20.

72. Cum gaudentes Diſcipuli annuntiaſſent Thomæ, quod Dominum à mortuis glorioſè redivivum vidiſſent, illis dicit, *Niſi videro in manibus ejus figuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam,* Joan. 20. n. 25. Merito dubitatur Quiſnam ô Thoma, tibi indicavit; quod Dominus in ſuo corpore glorioſo clavorum, ac lanceæ ſigna reportabat? Quamvis communiter dicatur, quod ex relatu Diſcipulorum hoc accepit; tamen non incongrue dici poteſt. Optime ſciebat Thomas naturam, ac ingenium ſui divini Magiſtri, nimirum quod pro varietate ſtatus minime ſui conditionem ac figuram mutabat. Ille enim in corpore mortali ac paſſibili admiſit vulnerum characteres, ergo & hos in ipſo corpore, gloria ſplendente, non dimiſit, ſed apertiſſime retinuit. Favet D. Auguſtinus ſerm. 156. de tēpore. *Sciebat enim,* ait. *clavis in Cruce confixum, ſciebat lancea latus percuſſum, hæc ſigna quærebat.* Illa vulnerum veſtigia, quæ agnoverat in cruce Dominum ſuſtinuiſſe, eadem ipſa in corpore jam impaſſibili, ac beatitudine nitente exquirebat, pro certo habens, Dominum pro ſplendenti majeſtate minime immutari.

Mutato ſtatu Chriſtus non mutatur. Auguſt.

Ipſa reſurrectionis die, duobus Diſcipulis in Emmaus apparet Dominus in peregrini habitu. Quod narrans D. Lucas cap. 24. n. 15. ait, *Et ipſe Jeſus appropinquans ibat cum illis.* Non ſat erat dicere, Jeſus ibat cum illis? ad quid ulterius additur *ipſe*? Ut liquido univerſis fieret evidens, quod quamvis jam eſſet in ſublimitate Reſurrectionis gloriæ, non tamen mutatus, ſed ipſe idem omnino extabat ac antea erat. 73.

Luc. 24. Idem ipſe fuit in gloria ac paſſione.

QUÆSTIO IX.

Quare dicitur, quòd reſplenduerit facies ejus ſicut Sol, & non potiùs ſuper Solem?

EXplicans Evangeliſta Chriſti Transfigurationem aſtruit, quòd *reſplenduit facies ejus ſicut Sol & veſtimenta ejus facta ſunt alba, ſicut nix.* In limine hujus quæſtionis dubitari poteſt: Cur prius de facie, & poſtea de veſtitu facit mentionem? De illa muliere quæ apparuit in Apocal. 12. n. 1. ait D. Joannes: *Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Prius veſtitus, ac calceatus exprimitur, & poſtea capitis ornamentum. In Transfiguratione autem prius de vultu, & poſtea de veſte Chriſti agitur. Pertractans Iſaias cap 53 num. 2. de paſſione Chriſti, inquit: *Vidimus eum, & non erat aſpectus* Poſtea veò cap. 63. num. 2. de ejus veſtimento diſſerit: *Quare ergo rubrum eſt veſtimentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari?* Cum ergo de gloria Chriſti venit ſermo; meritò facies, quæ prior eclypſim paſſa eſt, ſuumque decorem ac pulchritudinem prior amiſit, ipſa prior ſplendore irradiet, & fulgeat, Qui enim prior eſt in labore, ac anguſtia ſuſtinenda, primum, etiam obtineat locum, ut præmio nobilitetur. 74.

Apoc. 12. Iſai. 53. Iſai. 63. Prior in labore, ſit in requie prior.

Ad noſtram quæſtionem: Quare dicitur: quòd facies Chriſti reſplenduit ut Sol, cùm ſplendor vultus Salvatoris, ut notat D. Antonies Ulyſſipponenſis ſerm. 2. Domin. Quadrageſimæ fuerit alterius rationis, ac ordinis à ſplendore Solis: nam fulgor vultus Chriſti ſupernaturalis erat, proveniens à beatitudine animæ, quæ eſt ſupernaturalis, ut latius explicant quæſt. 5. ac proinde hujuſmodi ſplendor Solis lucem ſuperabat. 75.

Ant. Ulyſſip.

Reſpondent primò ad quæſtionem D. Remigius, Gloſſa Interlinealis, D Thomas, D. Anſelmus, D. Anthonius citatus, Abulenſis quæſt. 49. Quod ſplendor vultus Chriſti excellentior erat Solis luce; quia in his ſenſibilibus non eſt quod clarius, ac lucidius, cui poſſet comparari; ideò Soli comparatur, ut per hoc palpabile exemplum ſplendoris Chriſti magnitudinem inveſtigare valemus. Quia etiam phraſi uſus eſt Joannes Apoc. 1 num. 16. *Et facies ejus ſicut Sol lucet in virtute ſua* Dicitur ſicut Sol, non ſicut Luna, tum quia lux 76.

D. Remig. Anſelm. Interlin. S. Thom. Ant. Ulyſſ. Abulenſ. Apoc. 1.

lux ſolis major eſt:etiam quia Sol propria virtute lucet, non autem Luna.

77. Ansbert. Secundò. Ansbertus Abbas lib.5. in Apocalypſim ad c.10.ejus ad illa verba. *Et facies ejus erat ut Sol.* Sic ipſe inquit, *Abſit,ut tantam faciei Chriſti tribuimus claritatem,quantam habere Solem iſtũ viſibilem cernimus,præſertim cùm de membris ſuis ipſa dicat.* Fulgebunt juſti ſicut Sol in regno Patris eorum, Matth. 13. num. 43. *Equidem erunt electi æquales Angelis Dei,non tamen filio Dei.* Solutionem ſubjicit citatus Ansbert. *Nam quod in monte coram tribus Diſcipulis transfiguratus faciem ſuam in Solis claritatem commutavit, futura membra ſua jam tunc in ſe ipſo oſtendit.* Idem habet Beda. Chriſti ſplendor incomparabiliter multò major, quam Solis lux. Cur ergo huic ſimilis dicitur: *Reſplenduit facies ejus Sol.* De ſuis Electis dixerat Dominus. *Fulgebunt juſti ſicut Sol.* Quando ſuæ gloriæ manifeſtationem exhibet, non oſtentat illam, quam ipſe, ut unigenitus Dei filius, ſibi habet debitam, ſed illi ſimilem, quam ipſe Electis ſuo ſanguine comparavit: anguſtius quodammodo, ut ita dicam, ducens, niteſcere gloria, & majeſtate, quam ſuis communicat, & tribuit, quàm illa excellentiori, quam ipſe ex propriis ſibi vindicat. Quis ignorat, quod principis, ac regis gloria inter nos plus venuſtatur donis in ſuos diffuſis, quàm multa rerum copia ſibi ſoli retenta?

Marginal notes: Matth. 13. — Ansbert. — Beda. — *Regis gloria, ſua communicare dona.*

78. Cyrill. Tertiò. Noſter D. Cyrillus Alexand lib.12. in Joan.16. *Tunc*,ait, *fulgebunt juſti ſicut Sol in regno Patris ſui. Quod ut firmiter crederetur, prævenit,& in monte hanc gloriam Diſcipulis monſtravit.* Pollicitus fuerat Dominus, quod juſti in regno cælorum fulgerent ſicut Sol. Oſtendit ergo ipſe gloriam ſuam in Thabor ad inſtar Solis? tum ut Diſcipuli firmiter crederent, quod, cùm Dominus illa majeſtate potiretur, ipſi ad ſimilem eſſent elevandi; bona enim, quæ Chriſtus poſſidet, largiter in ſuos diffundit: tum etiam ad ſpeciem Solis oſtendit faciem ſuam, ut promiſſioni ſuæ de Beatorum fulgore ad inſtar Solis, multam fidem reconciliaret; in multum enim æſtimantur promiſſiones de futuro, cùm de præſenti aliquid exhibetur. *Quod ut firmiter crederetur, prævenit,& in monte hanc gloriam Diſcipulis monſtravit.* Ad quod etiam tendit D. Baſil. Seleuc. Orat. 43. *Inviſæ meæ majeſtatis partem aliquam vobis revelabo, & hoc ſpectaculo futuri ſpes concitabo.*

Marginal notes: *Cùm de præſenti aliquid datur, æſtimatur ſpes de futuro.* — Baſil Seleuc.

79. Quarto, Multa ſocietas videtur intereſſe interverum Solem juſtitiæ ac noſtrum hunc Solem materialem. In monte Thabor transfiguratur Jeſus, *& reſplenduit facies ejus ſicut Sol.* Tunc ipſe materialis Sol valde perlucidè fulget. In monte vero Calvariæ, cùm paſſionum tenebris eclypſatur verus Sol juſtitiæ, ipſe materialis Sol radios ſuos contrahit. *Obſcuratus eſt Sol* Luc.23.n. 45. Unde tam admirabiliter ſociantur? D. Baſil Seleucus Orat.43. *Divina vi ex humana forma radij promicabant. Vidit Sol, quæ prius non didicerat alienæ lucis fulgoribus oculi doctus eſt.* Chriſtus in Transfiguratione divina luce refulget; & tamen tanto ſplendore, quem nunquam antea materialis Sol dicerat, minimè ſe obſcuratum agnovit, ſed ei, perlucidè fulgere, conceſſum eſt. *Reſplenduit facies ejus ſicut Sol.* Cũ ergo à tanta claritate nullo modo contemnitur Sol, ſed potius ad illius conſortium admittitur, his fulgoribus alienæ lucis Redemptoris noſtri doctus eſt, materialis Sol occuli, ſeu obſcurari, quando ipſum verum juſtitiæ lumen in Calvario abſcondi intuitus eſt. Solem materialem, quem Chriſtus in Transfigurationis pompa, ac majeſtate non rejicit: nec ſpernit conſortem, in paſſionis preſſura habet ſocium: *alienæ lucis fulgoribus oculi*, ſeu abſcondi *doctus eſt.* Quos in proſperitate tui participes retines, in ærumna, ac labore tui amicos, ac ſequaces invenies: & quibus, in felicitate tuæ gloriæ partem dediſti, in adverſitate immunes tuæ obſcuritatis non eludent.

Marginal notes: Luc. 23. — Baſil. Seleuc. — *Qui admittio ſocios in felicitate, hos & habebit in adverſitate.*

Quinto. Pro noſtro morali documento: Noluit Dominus Solis ſplendorem ſuperaſſe, ne nova, ac ſingulari luce niteret, ſed ea, quæ aliqualem ſocietatem, ac conſuetudinem cum communi habet *Reſplenduit facies ejus ſicut Sol.* Dum enim ad inſtar Solis fulget, de illius communione gratiam, & amorem reconciliat, aſſimilatur, & ſimul odium & invidiam ejuſdem devitat; cujus ſæpè ſingularitas magnum extat fomentum Vide tom. 2. & 3. Verb *Singularitas*, ibi multa. 80.

Marginal note: *Singularitas odij fomentum.*

Sexto. D. Damaſcenus Orat. de Transfigur. *Reſplenduit facies ejus ſicut Sol*, inquit, *non quod Sole ſplendidior non eſſet, ſed quantum intueri poterant ſpectatores: nam ſi univerſam gloriæ claritatem oſtendiſſent, illi penitus exarſiſſent.* Excellentiori luce per Solem reſplendebat Dominus, & tamen ſic moderavit claritatem, ut tanquam Sol nitens videretur non etiam menſus eſt Dominus oſtentationis pompam pro potentia, ac majeſtate propria ſe pro Diſcipulorum, quibus manifeſtabatur, fragilitate, nam ſi totum divinæ gloriæ fulgur coram illis exhibuiſſet, cum adhuc pro humanæ vitæ conditione incapaces exiſterent, non eos mira conditione lætificaret, ſed potius obcæcaret; neque ingenti eos gaudio recrearet, ſed potius vehementiſſimè conſumeret. *Nam ſi univerſam gloriæ claritatem oſtendiſſet, illi penitus exarſiſſent* Luces; ac favores ſic communicentur, ut accipientium capacitati adaptentur. Unde perbelle de hoc myſterio ait D. Paſch. lib.8. in Matth. *Sic temperavit divina majeſtas hujus viſionis formam, ut & mirabilis eſſet viſio, qua Divinitas præin Chriſto, & humanus eum mortalium ferre poſſit viſus.* 81. Damaſcen.

Marginal notes: *Dona ſint proportionata capacitati eorum, quibus dantur.* — Paſchas.

Ad Verbum Incarnatum, ut explicant D. Gregorius Nyſſenus, & Catena trium Patrum apud Theodoretum; Alanus, Pſellius, & alii; loquitur Anima Sancta. dicens, *Ecce tu pulcher es, Dilecte mi, & decorus: lectulus noſter floridus.* Cantic. 1. num.16 Septuaginta transferunt. *Lectulus noſter umbroſus.* Et rectè verbum Incarnatum dicitur lectulus noſter: in eo enim ſancti, & juſti requieſcunt. Unde modulatur David, *In pace in idipſum dormiam, & requieſcam*, Pſalm.4.n.9. Verum ſi tam pulcher ac elegans, cur non lectulus manifeſtus ſed umbroſus? Si Deus veniens in mundum, totum decorem, ac pulchritudinem ſuæ Divinitatis manifeſtaſſet, ſine dubio tantum ſplendorem nullus ferre poſſet, ſed omnes obcæcaret, pro fragilitate hominum, ad quos veniebat umbra noſtræ carnis tegitur, ut tantum Divinitatis fulgur homo valeat ſuſtinere. Michaël Pſellius in Bibliothec. tom. 11. ſic ait nomine Sponſæ. *Acceſſiſti*, ait, *ad infirmum & imbecillem lectulum, tegens quodam artificio, & obumbrans tremendum Divinitatis ſplendorem: niſi enim texiſſet iis, quos ſolus tu noſti, modis, divini fortè luminis jubare præſtricti, extincti eſſemus.* Nota, quod Verbum Incarnatum, juxta noſtram Vulgatam, dicitur *lectulus. floridus*, juxta Septuaginta *umbroſus* iis quibus in 82.

Marginal notes: D. Nyſſen. — Tres Patres — Alan. — Pſellius. — Cant. — Septuag. — Pſal.4. — *Pro fragilitate hominum ad quos veniebat, tegitur Verbum.* — Pſellius.

in patria facie ad faciem manifeſtantur, veluti lectulus floridus eſt, intuentur in ipſo Divinitatis attributorum flores. Nobis verò in hac mortali vita, ob noſtram conditionem, lectulus umbroſus, carnis umbra obvelatus. In diſtributione donorum, tanta gratia, ſua proportione ſervata confertur his, quibus dantur, cum apti inveniuntur, ac illis, quibus ob eorum incapacitatem ſubtrahuntur.

83. Iſai 6. Iſaias 6. n. 1. aſſerit. *Vidit Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum; Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri; duabus velabant faciem ejus.* Per quam D. Cyrill. Alexandrin intelligit Divinitatem, ſicut per pedes abyſſum, & incomprehenſibilitatem judiciorum Dei. Valde diffunduntur Patres in explicandis favoribus Iſaiæ in hac viſione conceſſis Ibi ei datur notitia myſterii Trinitatis: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: revelatur Incarnationis arcanum, eique datur cognitio vitæ miraculorum ac prædicationis Chriſti. Sicque explicant D. Cyrillus, D. Hieronymus, Haymon. & alii. *Plena eſt omnis terra gloria ejus.* Et alia myſteria ei manifeſtantur. Cur ergo facies Domini, ſeu ejus Divinitas obvelatur? Cur apertè ei non oſtenditur Inter tot favores eximius extitit, quod ipſa Divinitas eſſet velata, ac cooperta: nam ſi ei apertè monſtraretur, radiis tantæ claritatis oppreſſus obcæcaretur potius, quàm tanta divinorum cognitione illuſtraretur. Illa enim ſupremæ Divinitatis intuitio ſolùm Beatis in Patria, non vero homini in mortali vita degenti conceditur. Ait enim ipſe Deus: *Non videbit me homo & vivet*, Exod. 33. n. 20 Quod rectè confirmat, & probat D. Chryſoſtomus homil. de incomprehenſibili Dei natura, exemplo Danielis cap. 10. num. 7. qui aſpectu Angeli unius de ſe inquit: *Non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.* Sic dicit præfatus Chryſoſtomus. *Si Daniel præſentiam ſui Angeli conſervi ferre nequivit, ſed defectiſſimus viribus, atque exanimatus jacuit; quomodo ipſam Dei ſubſtantiam ſuſtinere quis poterit?*

Cyrill. Hieron. Haymon. Grandis faver quod Iſaiæ obvelata appareat Divinitas. — *Exod. 33. D. Chryſ. Dan. 10.* — *Chryſoſt.*

84. Iſai. 9. Ait Iſaias 9. n. 2. *Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis*, non dicit, habitantibus in regione mortis, ſeu tenebrarum, ſed *in regione umbræ mortis*. Umbra medium quoddam eſt inter lucem, & tenebras, non enim ipſe ſplendor effulget iis, qui in denſitate obſcuritatis reſidebant, ſed illis, qui à tenebrarum profunditate in umbrã proceſſerunt, ut exinde tanquam jam magis habiles, ad lucem devenirent. Favet Origen. hom. 2. in Cant. *Habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt, tranſeamus ab umbram vitæ Semper iſtiuſmodi ſunt profectus, ut in exordio deſideret quiſpiam ſaltem in virtutum umbra conſiſtere.* Expende quod ait, *ut tranſeamus ab umbra mortis ad umbram vitæ*, non ad vitam, ſed ad umbram vitæ, ut ita ipſi vitæ proportionemur.

Origenes. Non immediatè de tenebris ad lucem ſed ad umbram.

QUÆSTIO X.

Quare cùm gloria Moyſis tantùm eſſet in facie; Chriſti autem in facie, & in veſtimentis reſplenduit?

85. DE albedine ac ſplendore veſtium Chriſti dixi quæſt. 5. Hæ autem factæ ſunt albæ, & emicantes, ut ait D. Marcus, *Veſtimenta ejus facta ſunt ſplendentia, & candida*, ex fulgore corporis. Per hæc autem veſtimenta D. Gregorius lib 31. moral. Beda, Haymon, Gloſſa. D. Thomas, Cajetanus, & alii. Juſtos Chriſto adhærentes interpretantur, quos Dominus ſibi adjungit, juxta illud illud Iſaiæ 49. n. 18. *Omnibus his velut ornamento veſtieris.* Cùm Chriſtus gloriæ indumento ſe induit non, non tantum ſibi retinet, ſed etiam ſuis Electis illud tribuit, & communicat.

Marcus. D Greg. Beda. Haym. Gloſſa. D. Thom. Cajet. Chriſtus ſuã gloriam ſuis communicat.

Præſens quæſtio exoritar à ſplendore vultus Moyſis: nam cùm deſcendiſſet de monte, portans duas tabulas; dicitur de eo: *Et ignorabat, quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Dei.* Exod. 43. num. 29. Cornuta, id eſt lucida facies, ut radios luminis vibraret ejuſque, quaſi cornua emitteret, ut explicant Carthuſianus, Cajetanus, Lyppomanus, Pererius, Cornelius, & alii. Chaldæus habet. *Ignorabat Moyſes, quod multiplicatus eſſet ſplendor gloriæ vultus ejus.* Septuaginta, & multi ex Græco. *Non ſciebat Moyſes, quod glorificatus fuerat aſpectus cutis ejus, vel calori faciei ſuæ.* Sicque Paulus loquitur, 2. Corinth. 3. num. 7. *Gloriam vultus Moyſis* Quæſtio præſens eſt: Cur gloria Moyſis tantum reſplendebat in vultu; Chriſti autem gloria, non ſolùm in facie, ſed etiam in toto corpore, ut etiam in veſtimentum redundaret? 86.

Exod. 43. Carthuſ. Caietan. Lypom. Serarius. Cornel. Chald. Septuag. 2. Cor. 3.

Hoc dubium excitat, & movet Div. Ephrem, Orat. de Transfigurat, ſic dicens: *Veſtimenta autem ſua oſtendit eis alba inſtar lucis; quia ex toto corpore ejus gloria Divinitatis ſuæ ſcaturibat, & ex omnibus membris ſuis lux ejus refulgebat. Non enim ut Moyſi reſplenduit ejus facies extrinſecus.* Et poſt pauca ſubdit: *Non enim ſi ut Moyſes decorus fuit extrinſecus, ſed tanquam Deus fulgebat in gloria, Moyſes enim faciei ejus apparitione unctus fuit decore; Jeſus autem toto ſuo corpore, tanquam Sol ſuis radiis reſplenduit gloria ſuæ Divinitatis.* In quibus verbis multas rationes, & valde aptas ad mores nobis inculcat Sanctus Pater. 87. Ehprem.

Primò. *Veſtimenta autem ſua oſtendit eis alba, quia ex toto corpore ejus gloria Divinitatis ſuæ ſcaturibat, non enim ut Moyſis reſplenduit ejus facies.* Quàm latum eſt diſcrimen inter Dei, & hominis gloriam! Gloria Moyſis ſolum ſibi tantum erat, ſolumque faciei ſuæ adhærebat, minimeque in velamen vultus ſuper vultum impoſitum tranſibat, At gloria Dei Chriſti Jeſu non ſolùm in faciem, nec ſolum in corpus, ſed etiam in veſtes transfundebatur Secundò Lux Dei omnia replet; lux verò hominis defectuoſa. Splendore gloriæ Chriſti totum ejus corpus fulget? *Ex toto corpore ejus gloria Divinitatis ſcaturibat*: At gloria Moyſis ſic nitebat in facie, ut deeſſet in aliis membris, aliæque corporis partes ſub ſua obſcuritate, ac denſitate remanerent. Gloria Dei ex toto à pedibus uſque ad caput ſe extendit: gloria verò hominis dimidiatè procedit; in una tantum parte nitet. 88.

Gloria hominis ſibi tantũ gloria vero Dei aliis cõmunicatur.

Tertiò. *Non enim ſicut Moyſes decorus fuit extrinſecus, ſed tanquam Deus fulgebat in gloria.* Gloria Domini, ac gloria ſervi multum diſcrepant. Dominus apparet in gloria *toto ſuo corpore, tanquam Sol, ſuis radiis reſplenduit.* At verò *Moyſes, faciei ejus apparitione unctus fuit decore.* Habeant ſervus, & dominus ſuas glorias, ſuoſque ſplendores, diſcrimine interjecto, ut plus niteat, pluſque ſe extendat gloria domini, quàm ſervi. Quartò. *Non enim ſicut Moyſes fuit decorus extrinſecus, ſed tanquam Deus fulgebat in gloria* Gloria Moyſis 89.

ſis extrinſeca,gloria Chriſti innata, ac ab intrinſeco.Splendor extrinſecus,ac adventitius, non per omnes partes ſe extendit,ſed ſic nobilitat unam,ut in altera defectum patiatur.At gloria propria, & ingenita omnes partes nobilitat, per omneſque exuberat.Quintò, *Moyſes enim faciei ejus apparitione unctus fuit decore. Ieſus autem toto ſuo corpore,tanquam Sol ſuis radiis.* Gloria Jeſu ſolida,& vera cùm eſſet in toto corpore. Gloria autem Moyſis tranſiens,& apparens, cùm eſſet in ſola facie. Valde ſuſpecta eſt elegantia,quæ tantum in facie, ac exteriori nitet.

Gloria adventitia defectuoſa, non ſic innata.

Solùm Jeſus gloria vera.

90. Abulenſ. Sextò Gloria Chriſti, ut ait Abulenſ. q. 14. dabatur in præſenti perfectè ac futuræ gloriæ ſpecimen;nam gloria undique perfecit hominem. Et ideo non in ſola facie, ſed etiam in veſtibus enituit Chriſtus Ut oſtenderetur, quòd non ſola facies,quæ nuda erat,ſed etiam totum corpus, quod veſtibus regebatur,reſplendebat. At gloria Moyſis de qua aſtruit Paulus 2.Cor.3.n.7. quod *evacuatur* hujus ſæculi ſplendores denotat, qui valde diminuti ac defectuoſi exiſtunt. (2. Cor. 3.)

91. Septimò, & ad litteram: Reſpondeo. Quod ille ſplendor datus eſt à Deo in facie Moyſis, ad indicandam ſanctitatem ac puritatem illius animi ad reconciliandamque ei multam auctoritatem in populo ob legem, quam promulgaturus erat, ut docent Lyranus,Abulenſis,Lippomanus, Pererius,Cornelius, & alii. (Lyran. Abulenſ. Lippom. Perer. Cornel.) Et ad hoc ſat erat fulgur in facie quæ eſt index animi hominis, cujuſque majeſtas multum auctoritatis ſibi comparat.Hinc de Beato Stephano dicitur. *Intuentes eum omnes, qui ſedebant in Concilio, viderunt faciem ejus, tanquam faciem Angeli* Actor.6 n.15. (Actor.6.) Hoc eſt viderunt faciem Stephani radiantem ad inſtar Angeli, ut explicat D.Auguſtinus ſerm.6.de S Stephano, & ſer.99. de Diverſis aſſerit, *faciem Stephani radiaſſe ad inſtar Solis.* D. Hilarius, Arelatenſis homil. de S.Stephano, ait, ei hujuſmodi ſplendorem in facie infuſam fuiſſe ad manifeſtandum animi ejus candorem, ac ut ille in ſuis verbis multa auctoritate emineret. (Auguſt. Hilar. Arelat.) At ſplendor gloriæ Chriſti proveniebat ab ejus ſanctiſſima anima, quæ ſicut totum corpus informabat, ita & ejus gloria toto corpore diffundebatur. Ex quo magnum deguſtemus morale documentum. Princeps in republica eſt veluti illius anima, ſeu vita;ut inquit Enodius in Panegyric. Qui Theodoricum *vitam, & animam* Reipublicæ appellat. (Ennod. *Princeps anima Reipubl.*) Et ſicut anima totum corpus vivificat, totum in Chriſto facit reſplendeſcere in gloria, nullámque illius partem ſui expertem relinquit: ſic Princeps omnes ſuos illuſtret, nullumque abſque ejus radiis omittat.

92. Apoc. 12. *Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta Sole, Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Apocal.12.n.12. Excellentiſſima hæc mulier apparet *induta* Sole, ut habet Arabicus, ſeu *circumamicta Sole*, ut legit Græcus. (Arabic. Græcus.) Cur non alio ornamento exornatur, quàm Sole? Cur non potius ex auro puriſſimo, ut nitebant plateæ civitatis cœleſtis? Vel non potius ex lapidibus pretioſis, ut erant illius portæ, & fundamenta murorum Apocal. 22.n. 19. (Apoc.21.) Ad quid Sole veſtitur mulier? Introducitur nobilis fœmina coronâ redimita:*In capite ejus corona ſtellarum duodecim*, tanquam princeps, & regina, inde Sole componitur. (*Princeps per omnes ſua dona diſpergat.*) Hoc enim habet Sol, ut ita peragat ſuum curſum, ut cunctos ſuis radiis illuminet, omnes foveat, cunctos calefaciat, nullum que à ſua beneficentia excludat. Unde ſic de eo Salvator loquitur:*Solem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos.* Matth.5.n.45. (Matth. 5.) Hanc ergo naturam imitetur Princeps. ut in univerſos ſuum ſplendorem immittat, nullumque ab eo vacuum dimittat.D. Bernardus ſerm. de verbis Apocalyp. aliàs in ſignum magnum. (Bernard.) Sic ait:*Ea eſt, quæ velut alterum Solem induit ſibi. Quemadmodum enim ille ſuper bonos, & malos indifferenter oritur. Sic ipſa quoque præterita non diſcutit merita; ſed omnibus ſeſe exorabilem,omnibus clementiſſimam præbet, omniumque neceſſitates ampliſſimo quodam miſeratur affectu.*

93. Cant.1. Suo dilecto inquit Anima Sancta *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.* Cant.1.n.7. Cur tam ſollicitè ſuum Sponſum quærit in meridie? Cur non potius matutino tempore, quando depulſa tenebrarum caligine Sol ſuis radiis perjucundat Vel ſub veſpertino tempore, quando à nobis recedit, ſuique abſentia magnum in nobis excitat deſiderium? (*Princeps ex æquo luceat omnibus.*) Ad quid in meridie. Sol matutino, ac veſpertino tempore quadam partiali vice nitet: ſibi propinqua magno ſplendore illuminat, ſub umbra, ac obſcuritate aliis relictis. At in meridie Sol æqualiter omnia ſuo fulgore illuſtrat, omnibuſque ex æquo ſe diffundit, ſuamque lucem à nullo divertit. Hujuſmodi in ſuo Sponſo, utpote omnium Principe, affectat, & exoptat Anima ſancta, ut cuncto ſuo gregi vitæ fomenta præbeat, qui in paſcendis omnibus valde communiſſima ſua diſpartitur bona. Juſtus Orgelitanus. (Orgelit.) *Chriſtus in Eccleſia Catholica,*inquit, *tanquam in meridie cubans mundum univerſum ſuo fulgore perfudit, & in ſpiritu ferventibus requieſcit: atque ex ea charitate, qua orbem univerſum irradiat, credentes in ſe populos quotidie paſcit.*

QUÆSTIO XI.

Quare veſtium albedo potius nivi, quàm alteri rei confertur?

94. F*Acta ſunt veſtimenta ejus alba ſicut nix*, ait Evangeliſta,hoc eſt, albiſſima ſunt reddita, ac ſplendidiſſima: nive nihil eſt in rebus naturæ albius,proindeque nec ſplendidius; omnium enim colorum ſplendidiſſimus eſt albus.Senſum moralem inquirimus. Et primò. In limine ſuperioris quæſtionis diximus per Chriſti veſtimenta Sanctos denotari. Hæc autem veſtimenta nivi comparantur. D Anſelm. (Anſelm. *Puritas Sanctorum.*) *Quia ſancti virtutibus candidi ſunt,& omnium vitiorum æſtus ab eis remotus.*

95. Origenes. Secundò.Origenes legens *alba ſicut lumen*, ſic ait:*veſtimenta Domini fiunt candida ſicut lumen quæ ſunt ſermones,& litteræ Evangeliorum,quibus Chriſtus indutus eſt:non fiunt qualitercunque candida,ſed candida ſicut lumen.* Olim Deus Synagogæ ænigmaticè,& per figuras loquebatur; nunc verò ſuis Diſcipulis ſuæque Eccleſiæ tam clarè fatur per Evangeliorum dicta,ut eis fiant manifeſta,ac aperta ſicut lumen,ſeu lux (*Verba Evangeliorum clara ſicut lumē*)

96. D.Ambr. Tertiò, D Ambroſius lib. 7. in Luc. ad hunc locum.*Portaſſe,*inquit, *veſtimenta Verbi, ſermones ſunt Scripturarum,& quædam intellectus indumenta divini.* Cur autem Scriptura nivi comparetur, ſtatim explicat citatus Ambroſius. *Vere hic ſolus ſermo nivibus comparandus, qui de cœlo miſſus in terram*

terram jejuna noſtrorum arva peccatorum fœcundavit. Comparatur divinus ſerm. nivi, ut canit Moyſes Deuter. 32. n. 2 *Concreſcat ut pluvia, doctrina mea ſicut ros eloquium meum, quaſi imber, ſuper herbam, quaſi ſtillæ ſuper gramina*. Sicut enim nix fœcundat agros ad magnos fructuum cumulos; ſic Scriptura ſacra fœcundat animos ad magnos edendos proventus.. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati, qui ſcrutantur teſtimonia ejus, in toto corde exquirunt ea*. Pſal. 118. n. 1 Simul beati nuncupatur, qui ſcrutantur divina teſtimonia, ac qui ambulant in lege Domini: ſi quis enim lectioni divinæ Scripturæ incumbat, eàmque ſcrutetur; ipſam ſpiritu retinebit, ac divinæ Legi adhærens in ea ambulabit. D. Ambroſius ſerm. 1. in dictum Pſalmum; *Si quis ergo in via ambulat, ſcrutetur teſtimonia Domini: quoniam melius non poteſt ambulare qui ſcrutatur Domini teſtimonia.*

Deuter. 32. — *Scriptura animos virtutibus fœcundat.* — *Pſal. 118.* — *Lectio Scripturæ facit ambulare in Lege Dei.* — *Amb.*

97. Quartò maximè perponderandum; quod facies Chriſti ſplendet ſicut Sol, *veſtimenta autem ejus facta ſunt alba, ſicut nix*. Cur non eodem modo, ſed tam diverſo fulgent? Cur veſtimenta velut Sol non irradiant ſicut facies; Ad quid niveum colorem reddunt? Ad quid tam diſpar fulgur in facie, ac veſte? Sol parva, ac valde minuta luſtrat: & maximè abſcondita penetrat ac intuetur. Nix verò decidens in terram illam veſtit, ac cooperit. Chriſtus in hoc monte perſonam ſummi principis, ac magiſtri agebat. Hinc vox Patris reſonat, *Ipſum audite*. Alto conſilio facies reſpendet ut Sol; veſtimenta candida aparent, ut nix. Principis, velut Sol, univerſa luſtret: videat, ac introſpiciat: veſtimenta autem ejus ad nivis morem ſe gerant ut aliorum defectus, ac ſquallores obnubeant, & tegant, veluti candore nivis reſperſo aliorum turpitudines honeſtè aliquando cooperiant.

Princeps univerſa videat ac ſuorum defectus cooperiat,

98. *Mulier amicta Sole, Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim*: Apoc. 12. n. 1. ſeu, ut habet Græcus, *Circumamicta Sole*. Planum eſt quod corona multò eminentior veſte: cùm ergo multò nobilior ſit ſtellis, cur corona mulieris non componitur ex Sole. Sed ex ſtellis? Ad quid veſtitur Sole? Introducitur mulier ut regina ac princeps, ut corona in ejus capite indicat Rectè veſte ex Sole confecta induitur; ut ibi principis conditio exprimatur. In Sole acuties, & perſpicacia, ut univerſa unde quaque circumſpiciat & intueatur; in veſte autem benignitas, ut aliorum lapſus & culpas, tanquam tegumento, cooperiat. Hinc air Carolus Regius in Oratore Chriſtiano, lib. 3 c. 4. *Veſtitur Rex purpura, ex gentium more, valdè lata & ampla, non ſolùm ut regalis magnificentiæ nota, ſed etiam ut illius amplitudine aliorum caſus ac miſerias, tanquam tegumento inſecto, abſcondat, & operiat.*

Apoc. 12. Græcus. — Carol.

Matth. 17. *n.* 3. Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias cum eo loquentes.

VERSIONES.

Græcus	Et ecce viſi ſunt illis
Vatablus.	Et ecce conſpecti ſunt illis Moyſes, & Elias cum illo colloquentes.
Syriacus	Quum loquerentur cum illo

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 3. Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum Jeſu.

Lucæ 9. *n.* 30. Et ecce duo viri loquebantur cum eo. Erant autem Moyſes & Elias.

Num. 31. Viſi in majeſtate, & dicebant exceſſum ejus, quem completurus erant in Jeruſalem

EXPOSITIO III.

PArticula *&*, denotat, quòd ſtatim ac Dominus transfiguratus eſt, *ecce* tem magnam ac ſubitaneam innuit, ut ait Albertus Magnus, *apparuerunt illis*, ſeu, ut habet Græcus, *viſi ſunt* ab illis, ſcilicet ab Apoſtolis aſtantibus, qui ipſos viros clarè & apertè videbant D. Lucas ſcribit *Viſi in majeſtate*; Syriacus legit, *Viſi in gloria* corporibus nempè, & veſtimentis ſplendentibus ac glorioſis Moyſes & Elias magni proceres veteris Teſtamenti, *Cum eo loquentes* Notandum, quod tunc Moyſes; & Elias cum Jeſu loquuntur, quando ipſe ſuo divino fulgore coruſcat: niſi enim Ieſu radios ſuæ divinæ lucis immittat, Lex & Prophetæ minimè intelliguntur. D. Chryſoſt. homil. 20. in Marcum. *Niſi* Ieſum. inquit, *vidiſſent transformatum, Moyſen, & Eliam videre non poterant loquentes cum* Ieſu. *Quandiù Judaica intelligimus & litteram ſequimur occidentem, Moyſes & Elias cum* Jeſus *non loquuntur. Evangelium neſciunt. Si autem* Jeſum *ſequuti fuerint & videre Dominum meruerint transformatum, ſtatim Moyſes & Elias veniunt id eſt Lex & Prophetæ, & colloquuntur cum Evangelio.* 99.

Alb. Magn. — Græcus — Luc. — Syriac. — *Ex gratia Chriſti venit ut ipſe agnoſcatus.* — Chryſoſt.

Cum eo loquentes, ſeu *colloquentes*. Quod autem pertractarent. explicat D. Luc. *Dicebant exceſſum ejus*; loquebantur de Cruce, ac morte ejus; quam Evangeliſta exceſſum vocat, ſeu exitum Lucas Burgenſis ex Cræco legit, *dicebant exodum ejus*, ut vox Græca faciat alluſionem ad exodum, ſeu expeditionem, quam olim Moyſes geſſerat educto Iſraël ex Egypto, aliqui apud Chryſoſt. homil 57. & Euthymium ex Græco legunt, *Dicebant gloriam ejus*, mor; ſeu crux gloria ejus. Si verò vim facias in verbo Latino apud noſtram Vulgatam, innuitur quod per crucem & mortem exceſſus ac magnitudo divinæ pietatis ac amoris erga nos eſt manifeſtatus. *Quem completurus erat*, futurum enim erat, ut breviter illum perficeret, *in Jeruſalem*,, totius regni metropoli ac capite; Et mors dicitur exceſſus ſeu exitus; præ amoris vi mors illi non ut mors, ſed tanquam exitus, ac tranſitus videbatur. 100.

Lucas. Burgens. — Chryſoſ. Euthym. — *Crux. & mors gloria Chriſti,* — *Mors Chriſti non ut nobis reputabatur.*

QUÆSTIO XI.

Circa apparitionem Moyſis & Eliæ hic factam aliquæ quæſtiunculæ reſolvantur.

PRima quæſtiuncula: Quomodo Elias hic apparuerit? Facilis eſt ſolutio; nam Elias raptus eſt vivus in curru igneo, & adhuc vivit in certo loco deputatâ Deo, ex quo loco non 101.

Elias unde venit.

N

non in curru igneo, ut aliqui dixerunt apud Abulenſem q. 53 ſed per Angelum ad locum Transfigurationis tranſlatus eſt.

Abulenſis.

102. *Difficultas de Moyſe* Deuter.34.

Secunda quæſtiuncula de Moyſe; Quomodò in Transfiguratione præſens fuerit, eſt tota difficultas. Nam de fide certum eſt, quidquid aliqui dixerint, quòd Moyſes verè mortuus eſt. Deut. 34. n. 5. *Mortuus eſt ibi Moyſes*, &c. *Et ſepelivit eum in valle*, &c. Id autem, quod aſtruitur in quadam Gloſſa apud Lucam 9. in Transfiguratione non verum Moyſen, ſed Angelum in ſpecie, ac figura Moyſis apparuiſſe, eſt apertè falſum. Imò Suarius tom. 2 ad 3. p. diſp. 32. ſect. 2. in principio talem ſententiam erroneam appellat: nam D. Matthæus ſcribit, *Et apparuerunt Moyſes & Elias cum eo loquentes*: & D. Lucas, *Ecce duo viri loquebantur cum eo. Erant autem Moyſes & Elias*. Quæ verba in ſua proprietate ſunt intelligenda, ut veritas hiſtoriæ requirit.

Suar.

103. Anima ergo Moyſis per Angelum educta eſt, & tranſlata eſt in terram, venitque ad Chriſtum in Thabor: An in ſuo corpore vero, & naturali, an aëreo? dubitatur. In corpore aëreo, per Angelum efformato veniſſe, docent D. Thomas 3. p. q 45. art. 3. ad 2. & hoc loco in Matthæum, & hic Lyranus Abulenſis q 54. Salmeiron, & alii.

D. Thom. Lyran Abulenſ. Salmeiron.

104. *Verior ſententia.* Secunda ſententia eſt, Moyſen in proprio, ac ſuo naturali corpore apparuiſſe in Thabor, ac verè à mortuis ſurrexiſſe. Ita docent D. Hieron. hic, Origenes homil. 12 in Exodum, Tertullianus lib. 4. contra Marcion c 22. & lib. 4. contra Praxeam, c. 14. D. Damaſcenus Orat. de Transfig. alii Patres, quos citat, & ſequitur Suarius citata diſp. 31. ſect. 2. §. ſecunda ſententia. Toletus c 9. in Luc. annot. 61. Thyræus de Apparuit. Chriſti, lib. de Transfig. c. 3. §. 56. & hic Maldonatus Barrad. Lucas Burgenſis, & alii.

Hieron. Origen. Tertul. Damian. Suar. Tolet. Thyræus Maldonat. Barradas. Burgenſ.

105. *Comprobatur ſuperior ſententia.* Probatur hæc ſententia Omnia, quæ in myſterio Transfigurationis intervenerunt, vera, ac ſolida fuerunt; non enim decebat, ut veritas tanti myſterii fictione, ac mendacio probaretur, ſed veritate ac integritate rei: ergo perſona Moyſis, hic apparens ac teſtificans de Chriſto non fuit aërea, & fictitia. Deinde maxime rationi erat conſentaneum, ut quemadmodum Chriſtus, non falſam, & adumbratam, ſed veram, & expreſſam gloriam oſtendebat: ſic non falſis & imaginariis, ſed veris confirmaretur teſtimoniis. Venit ergo Moyſes in ſuo vero corpore, ut mihi eſt probabilius, ſicut in Reſurrectionis Chriſti tempore multa corpora ſanctorum reſurrexiſſe dicuntur, & multis apparuiſſe, quos certum eſt in proprio corpore apparuiſſe, animabus iterum unitis cum corporibus, ut teſtes veræ Reſurrectionis Chriſti exiſterent, quos peracto myſterio abſque aliquo dolore corpora depoſuiſſe, verior eſt ſententia.

106. *Moyſes & Elias viſi in gloria.* Tertia quæſtiuncula: Quomodo Moyſes, & Elias viſi ſunt? Reſpondetur. Quod hoc explicat D. Lucas *in majeſtate*, ſeu, ut habet Syriacus, *in gloria*, glorioſis nempè, ac fulgentibus corporibus. Sic docent Tertull. lib. 4. contra Marcion. c. 22. quod Moyſes & Elias viſi ſunt *in conſortio claritatis*. Et Origen. hom 12. ait de Moyſe, quod *totus glorificatus aſcendit in montem* Si autem Evangeliſtæ ſolùm de Chriſto dicunt, quod *reſplenduit facies ejus ut Sol, veſtimenta ut nix*, ex eo eſt, quia ſolus Chriſtus transfiguratus eſt: & quia ſolus ipſe reſplenduit gloria propria proveniente, tam ab unione hypoſtatica, quàm ab anima beata. Moyſes autem & Elias nitebant ex redundantia corporis Chriſti, ut Apoſtoli viderent conſervorum gloriam, ut tanta eis remuneratione data, Diſcipuli in laboribus fortiores redderentur.

Origen.

Præmio conſervis dato multùm alii remunerantur.

Quarta quæſtiuncula: Quomodo Moyſes, & Elias loquebantur? Reſpondetur cum Caiet. Sermonem habuiſſe, non ſpiritualiter, & intellectualiter, ut aliqui dixerunt, ſed humano, ac articulato modo, cum quilibet eorum verum, ac proprium habuiſſet humanum corpus, ut ſuprà diximus. 107. *Quomodo quererentur?* Caiet.

Quinta quæſtiuncula. Quomodo Apoſtoli cognoverunt Moyſen & Eliam: ſiquidem ex lineamentis facierum non agnoverunt, nam apud Hebræos imagines non erant in uſu, ut notant Tertull. ſuprà citatus, & Theoph hic. Reſpondetur. Quòd Apoſtoli hos viros agnoverunt ex divina revelatione, qua ſunt illuſtrati: apparebant enim ut teſtes Chriſti, ac proindè expediebat, ut ab Apoſtolis agnoſcerentur. Valdè etiam veriſimile eſt, eos fuiſſe agnitos ex propriis ſermonibus; tum quia ſub proprio nomine ſunt appellati; tùm etiam quia Moyſes fortè dicebat: Tu es, cujus ego paſſionem, occiſo agno, & celebrato Paſcha, præfiguravi. Elias verò: Tu es, cujus ego reſurrectionem ſuſcitato viduæ filio, ſignificavi. Ita Theophylactus in præſenti. 108. *Quomodo Apoſtoli eos agnoverint?* Tertull. Theoph.

Sexta quæſtiuncula: An in Transfiguratione Angeli viſi fuerint? Reſpondet negativè S. Thom. 3. p. q. 45. art. 4. ad 1. Nam ſi ibi interfuiſſent Angeli, ut ait Abulenſ q. 56. de eis facerent Evangel. mentionem, ſicut Moyſen & Eliam expreſſerunt. Deinde, quia; ut ait D. Thom. citatus, Chriſtus in Transfiguratione ſuis Diſcipulis manifeſtavit gloriam corporis, quæ ad ſolos homines pertinebat: & ideò convenienter, non Angeli, ſed homines ad hoc pro teſtibus inducuntur. 109. *An apparuerint Angeli?* D. Thom. Abulenſ. D. Thom.

QUÆSTIO XIII.

Quare hîc ad Concilium vocantur Patres Veteris Teſtamenti; & non potiùs ſublimes Angeli è cœlo?

Ad hoc magnum concilium celebratum inter Transfigurationis glorias conveniunt ex paradiſo Elias, ex inferno, ſeu ſinu Abrahæ, Moyſes, ex terra tres Apoſtoli. Quod notavit Timothæus Antiochenus Orat. de Cruce ac Transfig. apud Grethſerum tom. 2. *Quid verò attinuit, tres tantùm in montem ducere, & ex Prophetis neminem, niſi Moyſen & Eliam? Et cur illos quidè tres, hos autem duos? Ut impleretur dictum Pauli, In nomine Jeſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Ex infernis ſubduxit Moyſen, ex cœleſtibus deduxit Eliam ex terreſtribus Petrum, Jacobum, & Joannem.* Ad Chriſti glorias videndas, ad altum conſilium ejus mortis in ſpectandum advocantur ex paradiſo Elias, ex inferno Moyſes, ex terra tres Apoſtoli, cùm enim in omni parte Chriſti nomen ſit adorandum ac celebrandum; ex omni etiam parte teſtes ejus gloriæ conveniunt Sed cur plures ex terrenis laboribus, ac pulverulento luctamine contra adverſarios ad Chriſtum accedunt, quàm ex requie, ac felicitate paradiſi, vel Abrahæ ſinu? ſemper ad Chriſtum plures tranſmiſit labor ac preſſura, quàm felicitas & requies, ſemperque plures ad gaudium gloriæ Chriſti convolant ex ſudore, ac corona meritorum quàm ex placida ac ſecura aliquali bonorum poſſeſſione. Ad 110. Timoth. 3.

Plures ex laboribus, quàm ex requie ad Chriſtum veniunt.

Plures ad gloriam convolant ex merito, quā ex poſſeſſione.

111. Ad noſtram quæſtionem Si ex omni parte properant, cur ex altero ſæculo veniunt Patres Veteris Teſtamenti;& non potiùs Angeli? Reſpondeo primò. Veniunt Patres antiqui, ut inter Anſelm. ùtrumque Teſtamentum manifeſtetur concordia, & unitas. D. Anſelmus. *Moyſes & Elias apparuerunt*, inquit, *quia Lex & Prophetæ in alto celſioris* *Mira concordia, unitas novi & veteris Teſtamenti.* *intelligentiæ cernuntur cum Evangelio; ac concordant in dictis ſuis cum eo.* Moyſes Legem, Elias Prophetas, ac proindè uterque totum antiquum Teſtamentum denotabat; ideò concorditer apparent in monte cum Auctore novi Teſtamenti uniformitas, ac cohærentia exprimatur. Ut fidelis anima Deum ſibi loquentem audiat, ait ei Sponſus ejus: Cant. 1. Aponius. *Murenulas aureas faciemus tibi.* Cantic. 1. n. 10. Aponius l. 3. in Cantica legit: *Catenulas aureas*, Quod ipſe explicans inquit, *Novi, & Veteris Teſtamenti verba, quæ pronuntiaverunt, vel oſtenderunt Salvatorem mundi veniſſe, concatenata ſunt. Et quaſi una veritatis catenula, ſermo affectus per concordiam fidei, per unanimitatis ſenſum Eccleſiæ collum decorat.*

112. Tertull. Secundò Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 22. *Tradidit Pater filio Diſcipulos novos, oſtenſis priùs cum illo Moyſe, & Elia in claritatis prærogativa, atque ita dimiſſis, quaſi jam officio & honore disjunctis* Hoc eſt, ut explicat ejus Scholiaſtes *perfectis, abſolutiſque.* Ad Thaboris gloriam aſſumpſit Dominus tres ſuos Apoſtolos, quos ad prædicandum ſuam Legem novam elegerat; duos magnos viros Moyſen, & Eliam ex Lege veteri etiam advocat, ut fieret planum, quod ſic novos *Ob novos ſerves non abſque honore dimittantur antiqui.* ſuos alumnos, ac prædicatores miris donis, ac excellentiis ſublimabat, ut minimè abſque honore antiquos Patres, qui pro Lege Dei maximè decertaverant dimitteret, miniméque eis ſuum debitum decorem minueret; ſed eorum auctoritati conſulens ad ſublime eos evocat Transfigurationis myſterium. Circumciſionem mandat Deus Abrahamo, & poſteris ejus. *Infans octo dierum circumcidetur in vobis*, Geneſ. 17. n. 12. Conveniunt Geneſ, 17. Expoſitores, ac Theologi, quod ſi infans in periculo vitæ fuiſſet conſtitutus ante octavum diem, illud ſignum ad expiationem peccati originalis adhibebatur; illud ſcilicet, quod ante circumci- *Ob nova antiqua non contemnenda* ſionem fuerat inſtitutum, dicebatur Remedium Legis naturæ, quod erat parentum fidei proteſtatio. Si Deus hoc dat Abrahamo in ſignum diſtinctum populi ſui, ac in remedium peccati originalis, cur ei non dat unum Sacramentum, quod eſſet pro omni caſu applicandum? Per illud Legis naturæ remedium fuerunt Patres coadunati Paludanus. in fide, ac cultu Dei. Paludanus in 4. diſt. 1. q. 1. art. 1. *Sacramentum Circumciſionis induxit, ita tamen, ut per antiquum Patrum remedium abjectum ſine honore non remaneret.*

113. Tertiò, & maximè ad quæſtionem. Convocantur ad Concilium Moyſes & Elias, in quo res altiſſima pertractabatur, quæ nempè ſpectabat ad Chriſti vitam & mortem. *Loquebantur de exceſſu, quem completurus erat in Jeruſalem.* Cur potiùs non advocantur Angeli, ſeu Cherubim, qui alto, & ſublimi pollent intellectu? Agebatur hic de Chriſti morte; Angeli, verum eſt, quod magna *Conſiliarius expertus ne gotio adhibendus.* intellectûs acutie ſunt præditi; tamen anguſtia, ac plaga mortis ſunt immunes, minimè enim moriuntur, homines autem acerbiſſimis mortis doloribus opprimuntur, ac paſſim illis circumdantur. Ad Concilium ergo, in quo cauſa mortis ventilatur, non accedunt Angeli; licèt enim natura, ac intellectu illuſtriſſimi, non tamen obitum experiuntur; & ad ſuffragium, non nobilitas perſonæ, ſed experientia eſt attendenda

Cùm Regina Vaſthi contemneret regis Aſſueri 114. imperium, ad ejuſque mandatum advocata nollet venire. Ad conſilium Rex Aſſuerus, ait textus, *Interrogavit Sapientes, qui ex more regio ſemper* Eſther. 1. *ei aderant.* Eſther. 1 n. 13. Pagninus ex Hebræo legit Pagnin. *Dixit Rex ſapientibus tempora.* Ad tantum nego- *Conſiliarius cum experientia quærendus* tium ſuæ auctoritatis non adhibet regni primates, non ſapientiores quærit; ſed ſcientes tempora, qui de temporibus, ac eorum eventibus largam habebant notitiam, ac experimentum.

Cùm Michæas Propheta c. 7. n 7. vidiſſet popu- 115. D. Hieron. lum ſuum multis calamitatibus à Chaldæis op- Theodor. preſſum, ut interpretantur D. Hieron. Theod. Rupert. Michæ. 7. Rupertus, & alii, ſic ait, *Expecto Deum Salvatorem meum.* Cur auxilium quærit, non à Deo Creatore, ſeu juſtificatore, ſed à Deo ſalvatore? Agnoſcebat *Advocatus & judex per neceſſitates expertus.* ſe Propheta multis malis vulneratum, Deus Creator, Deus impaſſibilis eſt, Deus verò Salvator, Deus plagatus, *Propter ſcelera noſtra attritus eſt.* Hunc ergo quærit ſibi advocatum: & judicem, ut illius cauſam judicet & cognoſcat, eum noſtras oppreſſiones, ac miſerias largè eſſet expertus. Vide tom. 3. c. 33. q. 8. n. 65.

QUÆSTIO XIV.

Quare ex omnibus Patribus Moyſes & Elias potiùs quàm alii advocantur?

APparent hic Moyſes, & Elias, non verò in 116. Baptiſmo cùm vox Patris reſonat, *Hic eſt fi-* Marc. 1. *lius meus dilectus.* Marc. 1. n 12. Et apparent, ut Lucas. ſcribit D. Lucas, *viſi in majeſtate.* Nitebat Dominus *in gloria ſocios habere lætitia multa* in gloria, & fortè, ut plenior eſſet gloria, ac voluptas Chriſti; nam voluptatis gloriæque ſociis caret, lætitiæ detrimentum eſt. Et fortè etiam apparent in majeſtate, ut Apoſtolos ad labores excitent, nil enim ſic ſervire ſuadet, ut præcedentium conſpecta ſervorum præmia.

Ad quæſtionem reſpondet primò D. Chryſo- 117. ſtomus homil. 57. Quoniam turbæ dicebant, Alii Chryſoſt. Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex Prophetis, *Differentia inter Dominum, & ſervos.* *idcirco Moyſem & Eliam cæterorum Prophetarum vertices producit, ut, quam magnum ſit inter ſervos & Dominum diſcrimen, oculis cernerent.* Ut ita ex collatione eorum in gloria appareat, ſe eſſe Dominum, illos autem ſervos. Et ſubjicit Chryſoſt. *Utque rectè laudatum crederent Petrum, qui filium Dei eum confeſſus eſt.* Secundò Idem Chriſoſtomus Euthymius, Theophylactus, S. Thomas 3. p. q. Euthym. 45. art. 3. ad 3. Quia Moyſes Legem dedit, Elias Theoph. D. Thom. pro gloria Domini æmulator fuit. Unde per hoc, quod ſimul cum Chriſto apparent, excluditur calumnia Judæorum accuſantium Chriſtum, tanquam tranſgreſſorem Legis & blaſphemum, Dei ſibi gloriam uſurpantem. Si enim talis eſſet; utique Moyſes & Elias non probarent eum, nec teſtimonium honorificum de illo redderent.

Tertiò. Idem D. Chryſoſtomus. *Ut diſcant,* 118. Chryſoſt. *ait, quoniam mortis, & vitæ poteſtatem habet, propterea, & Moyſem, qui morte defecerat; & Eliam qui nondum mortem paſſus fuerat, in medium adducit.* *Chriſtus mortis, & vitæ Dominus.* Ut ſe mortis, ac vitæ declaret auctorem

Geneſ. 28. Gen. 25. Gen. 35. Jacob dicit Deus: *Ego ſum Dominus Deus Abrahā patris tui, & Deus Iſaac*. Gen. 28. num. 13. Abraham jam mortuus, ut patet Gen. 25. n. 8. Iſaac adhuc vivus, ut colligitur Gen. 35. n. 28. Ut ita ſe Deum vivorum, ac mortuorum oſtendat. Quartò. Idem S. Doctor. *Ut crucis gloriam oſtendat, tam Petrum, quàm reliquos, qui paſſionem formidabant, conſolaretur, & ad ſublimius erigerent; non enim tacebant, inquit, ſed loquebantur de gloria, quam completurus erat in Jeruſalem, de Cruce videlicet, ac paſſione; ſic enim ipſam ſemper appellabant* Ita ille. Ut ita Diſcipulorum animos promoveret, ac induceret, ut ſe morti pro Deo exponerent: nam Moyſes periculo mortis ſe obtulit Pharaoni? Elias verò regi Achab.

Chryſoſt. *Pro Deo mors contemnenda.*

119. Chryſoſt. Quintò Idem Chryſoſtomus apud Catenam D. Thomæ. *Ducit enim*, ait, *propter hoc Moyſen, & Eliam in medium: volebat enim, quòd Diſcipuli illorum privilegia zelarent.* In majeſtate, ut ait D. Lucas, ſeu gloria apparent altiſſimi vertices antiquæ legis in conſpectu Apoſtolorum, ſeu procerum Evangelicæ Legis, *Ut Diſcipuli illorum privilegia zelarent.* Si enim illi in ſtatu antiquo, & imperfecto ſuis meritis tantam gloriam ſunt adepti, vivacius ipſi magnates Legis novæ, in excellentiori ordine conſtituti, ſtimulari debebant, ad altius faſtigium aſſequendum. Quis enim dubitat quòd merces quibuſdam conceſſa, alii ad illuſtriorem coronam ſit aculeus? Sextò D. Hilarius Cant. 17. in Matth. & D. Thomas 3. part. quæſt. 45. art. 3. ad 3. *Ut oſtendat ſcilicet, ſe per Legem, quam dedit Moyſes; & per Prophetas, inter quos fuit Elias præcipuus, eſſe prædicatum.*

Aliorum præmium viſum acuit animum. Hilar. D. Thom.

120. Chryſoſt. Septimò. Idem Chryſoſtomus homil. 57. in Matth. *Producit illos*, inquit, *propter hoc, ut eos, qui maximè populares fuerunt, imitarentur, & animi robur, atque conſtantiam ſequerentur; fieretque mitis ut Moyſes, zelotes ut Elias* Cùm Chriſtus Dominus ſuam Legem novam ordinaret, conſpectui ſuorum Apoſtolorum Moyſen, & Eliam objicit. Moyſes *omnium mitiſſimus* Num. 12. num. 3. Elias valdè ſeverus, & rigidus in peccatoribus puniendis 3. Reg. 19. n. 10. Ut ex hoc altiſſimo tribunali Chriſti principes inſtruantur, ut ſic juſtitiam adimpleant, ut humanitatis recordentur; ſive, ut juſtitiam ſuam multa pietate commendent. *Virga directionis, virga regni tui.* Pſal. 44 n. 6 Quem locum citans Paulus ad Hebr. 1. n. 8. ait: *Virga æquitatis, virga regni tui.* Quod commentans Agellius ad citata verba Pſalmi *Virgam æquitatis, appellat*, inquit, *cenſuram, atque ſeveritatem æquitate, & clementia temperatam.*

Num. 12. 3 Reg 19. *In principe juſtitia, & pietas.* Pſal. 44. Ad Hebr. 1. Agell.

121. Hier. Matth. 12. Octavò. D. Hieronymus in cap. 17. Matth. *Scribis*, ait, *& Phariſæis tentantibus ſe, & de cœlo ſigna poſcentibus dare noluit: ſed pravam poſtulationem confutavit reſponſione prudenti. Hic verò Apoſtolorum augeat fidem, dat ſignum de cœlo, Elia inde deſcendente, quò aſcenderat, & Moyſe ab inferius reſurgente.* Judæis ſigna petentibus de cœlo, ut ea calumniarentur, dare noluit, Matth. 12. n. 39. Hic verò non petentibus Diſcipulis, ad eos tamen in fine ſuæ poteſtatis roborandum, dat ſignum de cœlo, Elia ab eo deſcendente; & etiam in inferno, Moyſe ab illo conſurgente. Sicut enim juſtum, ac ſanctum eſt exhibere oſtentationem, & ſigna, quando ad ſalutem noſtram conducunt; ita & illa denegare, cùm ob noſtram nequitiam inutilia, ac nociva redduntur: ſicut enim ſingularis benignitas eſt, dare beneficium, cùm proficit; ita & illud denegare, cùm officit.

Ita conveniens aliquādo negare beneficium, ac illud concedere.

Hieron. Nonò. D. Hieronym. lib. 2. adverſus Jovinian. *Ob jejunium*, inquit, *conſortia Moyſen, & Eliam transfiguratus in monte ſecum oſtendit in gloria.* Et Tertullianus lib. adverſus Pſychicos. *Meritò igitur ait, etiam in carne ſe Dominus Moyſi oſtendit collegas jejuniorum ſuorum, non minùs & Eliæ.* Ex tot, tantiſque Patribus magnis Abrahamo, Iſaac, Jacob, David, ac aliis Moyſen & Eliam elegit Dominus ad Transfigurationis glorias; hi enim eundem jejuniorum numerum cum Jeſu obſervârunt. Et qui in obſervatione jejunii collegæ extiterunt, inſigniter ad conſortium, ac participationem ſuæ gloriæ evocat. Curru rapitur Elias in cœlum 4. Reg. 2. n. 11 Cur ſic Elias potiùs, quàm alii magnates antiquæ Legis? D. Petrus Chryſoſtomus ſerm. 2. ait: *Elias Domini continuatione jejunii defœcatus à carnali pondere, mortis victor evolavit in cœlum.*

Tertul. *Jejunium gloriæ facit conſortes.* 4. Reg. 2. D. Chryſoſt.

Decimò. Tertull. lib. 4. contra Marcion. c. 23. *Cùm, ait, viſus eſt Chriſtus gloriam ſuam communicare, à quibus Dominus gloriæ nuncupabatur cum principalibus ſuis, quorum alter, populi informator aliquādo; alter reformator quandoque: alter initiator veteris Teſtamenti, alter conſummator novi.* Illud verbum *Cum principalibus ſuis*, explicat Pamelius *ita vocat auctor, quòd Moyſes, & Elias præcipui, & primi fuerint Prophetarum veterum, jam dudum ante illos, quos majores vocamus.* Ex tot antiquorum Patrum cœtu Moyſes, & Elias ad Thaboris gloriam accedunt, illiúſque participes fiunt. Moyſes quidem primus fuit populi inſtructor, ac legifer? Elias verò primus reformator, ac antiqui honoris, & cultus reſtaurator. Cùm enim quodam prioritatis honore fulgerent? peculiariter ex omnibus antiquis ad hanc gloriam eliguntur. Qui enim primi ſunt in virtute multùm honorandi.

123. Tertull. Pamelius. *Primus in virtute honorandus.*

124. Undecimò. Ad eadem verba: *Cum principalibus ſuis*, iterum, *Quod Moyſes & Elias præcipui, & primi fuerint Prophetarum veterum.* In terris conſtituebat Chriſtus Dominus regnum ſuæ Eccleſiæ, in eóque gloriam ſuæ majeſtatis in Transfiguratione oſtendebat, ad eámque Moyſen & Eliam antiquitatis apices inducit, eámque cum ſuis principalibus communicat. Regium enim eſt, ſplendores ac ſuæ celſitudinis radios ad ſuos proceres, & magnates extendere, eóſque ſui decoris habere participes & conſortes. Duodecimò Moyſes & Elias maximè pro Dei honore ſolliciti, etiam cum populi, ac ſuorum damno, & jactura. Sic dicebat Moyſes, rogans pro populo. *Cur iraſcitur furor tuus? ne, quæſo dicant Ægyptii, calliaè eduxit eos.* Exod. 32. Et ibi juſſit occidi triginta millia virorum. Elias eximius Dei zelotes, cœlum clauſit 3. Reg. 38. n 2. Qui maximè ad Regis honorem, ſuorum contempta commoditate, intendit, maximè ab ipſo Rege honoratur.

Princeps ſuā cum ſuis magnalibus communices majeſtatem. Exod. 32. *Qui ſua pro Rege contemnunt, maximè ab ipſo honorandi.*

125. Ambroſ. Decimo tertiò. D. Ambroſius lib. 1. de Jacob, & vita Beata cap. 8. *Operationes*; ait, *bono commendantur affectu. Neque enim minùs beatus Elias, quàm Moyſes, cùm alter cibi indigus, melotide vili, ſine filiis, ſine ſumptu, ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinctus potentia, diverſo genere meritum æquale fundarunt, quando cum Domino in Reſurrectionis gloria refulſerunt.* Valdè diſpares erant in actionibus, ac moribus Moyſes & Elias, ut diſcurrit S. Pater, & tamen æqualiter in majeſtate Transfigurationis cum Domino apparent. Et quomodo inæqualibus operibus tam æquale præmium? Deus enim non id, quod fit, ſed potiùs quo animo ac affectu fiat, contemplatur. Pergit citatus

Non operis magnitudo, ſed animus penſandus.

citatus Ambroſ. *Nec minùs Beatus Eliſæus, quàm David; dum alter regibus ſubditus, alter regali poteſtate præditus, Propheticæ ſignificationis haud parem adepti ſunt gratiam.*

126. Cyrill. Ier. Decimo quartò D. Cyrillus Jeroſolymitanus Cathec. 12. *Duos teſtes exhibeamus, eos, qui in monte Sina Domino aſſiſtebant. Moyſes erat in foramine Petræ, & Elias in oſtio ſpeluncæ? Olim in transfigurato præſentes facti in monte Thabor, dicebant Diſcipulis exceſſum ejus, quem completurus erat in Jeruſalem* Ex illuſtriſſimo præcedentium juſtorum numero Moyſes, & Elias conveniunt ad Transfigurationis pompam, in qua magna rerum negotia, erant pertractanda. *Dicebant exceſſum, quem completurus erat in Jeruſalem.* Cur ergo hi duò potiùs electi ſunt, quàm alii? Patres, dimiſſis terrenis rebus, à ſeculi curis vacui, ab illiſque ſe abdicantes: interiora deſerti ad contemplandum penetrarunt? Moyſes in foramine petræ latitans, Elias in ſpelunca ſe recipiens; inde apti inveniuntur, ut ad ſpectandam Dei gloriam ac ad colloquendum de magnis myſteriis, tanquam commilitones à Chriſto aſſumantur, quos ſeceſſus, magnoperè commendabat.

Quos commendat ſeceſſus apti ad magna negotia.

127. Abulenſ. Decimo quintò. Abulenſ. q. 47 ex tam amplo veterum Patrum cœtu Moyſes, & Elias ad Transfigurationis gloriam, ac ad colloquendum de Chriſti morte aſſumuntur ob magnam ſimilitudinem, ac convenientiam, quam inter ſe habuerunt. Moyſes jejunavit quadraginta diebus ſine cibo. Exod. 34. n. 28. Totidémque & jejunavit Elias 3. Reg. 19. n. 8. Uterque idololatras interfecit; Moyſes Exod. 32. n. 28. Elias 3. Reg. 18. n. 40 Uterque iniquo Regi reſtitit, Moyſes Pharaoni Exod. 5. Elias Achab 3. Reg. 18. Uterque magnus in Lege; Moyſes ejus Legiſlator: Elias illius defenſor, propugnator ac zelator. Hos ut non diſpares moribus ſed ut valdè ſimiles vita: ad noſtræ ſalutis negotium pertractandum adducit Chriſtus in Thabor; multum enim expediens eſt, ut quos ad conſilium convocat, non diſcrepent vita, ſed ut magnoperè moribus, ac conditione conveniant.

Exod. 34. 3. Reg. 19. Exod. 32. 3. Reg. 18. Exod. 5. 3. Reg. 18.

Ad Concilium vocant ſimiles ac cohærentes homines.

128. Decimo ſextò. Cur ex tam amplo numero tot præcedentium patrum Moyſem, & Eliam hic Chriſtus producit in medium ad cauſam noſtræ ſalutis diſcutiendam? *Loquebantur de exceſſu, quem completurus erat in Jeruſalem* Hos tantum præ cæteris adducit Chriſtus. Volebat pro noſtra redemptione mori. Moyſes mortem pro populi incolumitate ſibi elegerat, Exod. 32 n. 32. Elias ſpiritum vitæ ſuæ voluit filio viduæ communicare: nam cùm ſe expandit ſuper puerum. 3. Reg. 27. n. 21. hoc faciebat, ait Lyran. oſtendens, quòd vellet illi infundere partem vitæ ſuæ, ſi fieri poſſet. Homines qui pro aliorum bono voluerunt vitam ſuam profundere; quodnam erant Chriſto daturi conſilium, niſi ut etiam ipſe pro hominum ſalute vitam ſuam impenderet? Hos ergo potiùs quàm alios convocat Chriſtus Dominus ad negotium redemptionis generis humani pertractandum. Ardentiſſimè enim ipſe exhortabatur pro noſtro remedio propriam vitam elargiri. Ex conſiliariis, quos quilibet ſibi aſſociat facilè mens ejus agnoſcitur, ac deprehenditur. Cùm Saul haberet in conſilio Doëg Idumeum crudelem Davidis inimicum, ſtatim ergo intellexit, ſacerdotes Davidis familiares crudeli morte eſſe interimendos. 1. Reg. 22. n. 9. Et cùm Judas ſuper ſuum ſcelus interrogat principes Sacerdotum, quodnam conſilium, erant daturi, niſi proclive ad interitum & perditionem

Exod. 32. 3. Reg. 17. Lyran.

Ex conſiliariis, quos adhibes, facilè mens tua deprehenditur.

1. Reg. 22.

1. Matth 27. numer. 6. Matth. 27.

129. Cùm meus Jesus teneretur comprehenſus, principes ſacerdotum, ac ſeniorrs populi interrogat iniquus Iudex Pilatus: *Quid igitur faciam de* Jesu, *qui dicitur Chriſtus*? Clamant omnes, ut crucifigatur. Et ſubnectit textus: *Tunc* Jesum *flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.* Matth. 27 n. 26. Maximè notanda illa particula *Tunc*, hoc eſt pro illo eventu, & occaſione. Valdè mirum, quòd Jesus morti traditus non quando proferuntur duo falſi teſtes aſtruentes: *Hic dixit poſſum deſtruere templum Dei: & poſt triduum reædificare illud.* Nec quando Pontifex ſcidit veſtimenta ſua, dicens: *Blaſphemavit*: nec quando *Accuſabant eum ſummi Sacerdotes in multis*, Marc. 15. n. 3. ſed quando Pilatus interrogat. *Quid igitur faciam de* Jesu *qui dicitur Chriſtus*? Tunc in ipſo temporis articulo tradidit Dominum Jesum, ut crucifigeretur. Euthym. *Interrogat poncus reum in illorum poteſtate.* Si interrogantur ſummi ſacerdotes de vita Domini Jesu, quid erant reſponſuri niſi ut Jesus crucifigeretur? Ergo cùm Pilatus Judæos interrogat, tunc tradidit Jeſum, ut crucifigeretur. Nam ut rectè argumentatur ibi D. Chryſoſt. Theoph. D. Paſchaſ. ſi ipſe ob timiditatem; ac animi debilitatem nollet Jeſum morti tradere, Judæos interrogaſſet quorum aperta voluntas, ſed eum liberaret, ut Tribunus quidam Paulum de ſeditione Judæorum liberavit Actor. 22. n. 30. Vide tom. 3. cap. 33. q. 4. n. 76.

Matth. 27. Marc. 15. Euthym.

Qui tuos inimicos interrogat, intermalum molitur.

D. Chryſ. Theophyl. Paſchaſ. Actor. 22.

QUÆSTIO XV.

Quare prius ponitur Moyſes, quàm magnus parens Elias?

Communiter in hac hiſtoria narranda priùs ſacri Evangeliſtæ commemorant Moyſen, & poſtea Eliam. Sic ſcribit D. Matth. *Et ecce apparuerunt cum eo Moyſes & Elias*, D. Lucas, *Erant Moyſes & Elias.* Et quamvis D. Marcus priùs ſcribat Eliam: *Et apparuit illis Elias cum Moyſe*, hoc tamen eſt per anticipationem. Cur ergo priùs exprimitur Moyſes, cùm primus locus ex multis debitus videatur magno Eliæ, tum quia ipſe virgo erat, tum quia ipſe monaſtica ac religioſa vita degebat reſervabaturque ut in ultimo Chriſti adventu futurus ejus præcurſor, ac tunc inſignis, & glorioſus martyr. Sic ergo tot, ac tanta eminebant in Elia, cur illi non datur primus locus? 130.

Ratio dubitandi.

Reſpondeo primò: Moyſes antiquior Elia? ideóque ob venerationem primus illi defertur locus. Secundò. Aderat Chriſtus in Transfiguratione, ut ſupremus Dñs & Rex, ſic Pater teſtificat, *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* Moyſes mitiſſimus omnium, Elias verò valdè rigidus. Et cùm aſtant ſupremo Regi Chriſto, primò ponitur Moyſes, ſemper in principe clementia primas habeat; ſemperque in rege pietas majores vices obtineat. Petr. Cluniac ſer. de Transfig. *Vadè*, inquit, *congruè Scriptura, non priùs Eliam, & poſtea Moyſen. ſed ante Moyſem, & poſtmodo Eliam ponit* 131.

In principio pietas primas habeat. Cluniac.

Tertiò D. Hilar. in Pſ. 52. *His*, ait, *quo volumus, propitiatus eſt, quam his, quæ non poſſumus, iratus eſt. Nam Moyſi fideli utique amico ſuo dixiſſet, quia non glorificaſti me in aquis contradictionis, aſcende in montem, & morere: hunc ſibi poſtea una* 132. Hilar.

rum Eliæ de Apoſtolis in monte conſpectum beati regni conſortem reſervavit. Durè, ac aſperè pupugerat Dominus olim Moyſen ob peccatum commiſſum ad aquas contradictionis, Numer. 20. n. 12. indéque Promiſſionis terræ ingreſſus ei non eſt conceſſus. Deuter. 32. n. 49 ne ergo dilectus Dei ſervus Moyſes ſemper ex illis rigidis verbi ſibi amaricatus ac moleſtus aliquantulum adeſſet. ideò antequam reſurrectionis gloria adveniret, mirificè Transfigurationis ſpectaculo, favoréque tam inſigni fuit recreandus, ac lætificandus, & ita inſigniter, ut ipſi Moyſi primus aſſignetur locus; tam in relatis Evangeliſtarum verbis, quàm in D. Petri dictis; *Tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum.*

Num. 20. Deuter. 32. *Amicus clarè rejectus, aliquo favore recreandus.*

133. Num. 20. *Pœnitens innocentibus antefertur.*

Quartò Elias purus, & innocens. Moyſes verò apud aquas contradictionis deliquit. Numer. 20. n. 12. Ex qua culpa ita, dolore innovatus, pulcher, ac cõſpicuus reſurgit, ut ad ſe maximè divinæ majeſtatis oculos attrahat, ut non innocentiæ, ſed pœnitentiæ tantæ primus locus referatur. Currunt ad ſepulchrum Petrus, & Ioannes: & tamen in Reſurrectionis gloria Dominus reſplendens non dicitur, quòd ſe manifeſtaverit puro, ac innocenti Ioanni, ſed Petro contrito, ac pœnitenti, juxta. *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Luc. 24. n. 24. Ioanni quantum conſtat ex textu Evangelico, poſtea apparuit cum aliis Diſcipulis 24. n. 37.

Luc. 24.

134. Ezech.

Ait Deus: *Si fuerint tres viri iſti in medio ejus, Noë, Daniel, & Job. Vivo ego dicit Dominus, quia nec filios, nec filias liberabunt, ſed ipſi ſoli liberabuntur: terra autem deſolabitur.* Ezech. 14. num 16. Valdè mirum quod ſi tres viri illi ſanctiſſimi ſteterunt orantes coram Domino, non liberabunt filios ſuos, nec teram à peſtilentia, ac perditione, ſed ſolũ ſemetipſos. Et tamen paſſim in Scriptura Deus dicitur miſereri, ac parcere filiis David, ac regno Iſraël ob ipſum Davidem. *Protegam urbem hanc, & ſalvabo eam propter me, & propter David ſervum meum.* 4. Reg 19. n. 14. & 3. Reg. 15. n. 4. & 4. Reg. 8. n. 19. & 19. n. 6. & alibi ſæpè. Cur tres illi viri ſanctiſſimi non eripient filios ſuos ab interitu & perditione; ſicut ipſa Davidis memoria valet protegere? Illi puri, & innocentes, David peccator pœnitens, & contritus. Ut ergo oſtendatur, quàm benevolo animo Deus erga pœnitentes afficiatur, hinc aliquando plus favoris, ac honoris pœnitentibus, quàm innocentibus defertur; & cum trium ſanctiſſimorum virorum preces non admittat, maximè vero unius pœnitentis oratione ad pietatem inclinatur, ac ad miſericordiam flectitur. Pro hoc argumento facit id, quod dicit Bacharius Epiſt de recipiendis lapſis. *Illi Nazaræus eſt repromiſſione natus [quem cum] in perniciem ſui mulieris blandimenta viciſſent, poſtmodum in fine obitus ſui, ſub martyrii paſſione, majorem inimicorum exercitum poſtraviſſe], quàm ante quando Nazaræus, hoc eſt, immaculatus fuerat, reperitur.* Perpende ultima verba. Majorem Samſon de hoſtibus obtinuit victoriam, poſtquam blandimentis mulieris fuit victus, ac antequam illis eſſet ſuperatus. Vide tom. 3. cap. 15. quæſt 24. num. 194.

4. Reg. 19. 3. Reg. 15. 4. Reg. 8. 20. *Plus conceditur ob pœnitentem, quàm ob innocentem.*

QUÆSTIO XVI.

Quare in tanta gloria de exceſſu, ac morte Domini fit ſermo?

Quæſtio præſens eſt: Quare in tanta gloria de exceſſu ac morte Chriſti erat ſermo? nam exceſſus, id eſt exitus, ut dixi in expoſitione. *Ego dixi in exceſſu meo.* Pſalm. 115. n. 2. In Hebræo. *Ego dixi in fuga, ac exitu meo* Et notandum, quod, Chriſti paſſio non dicitur exceſſus, ſeu exceſſa quando actualiter eam ſuſtinet, ſed modo hic cum à longè ſpectatur, ac conſideratur; ut notavit Lyranus. *Dicebant exceſſum ejus, id eſt paſſionem ejus futuram, quæ dicitur hic exceſſiva:* Cum Chriſti paſſio actu toleratur, non dicitur exceſſus, ſeu exceſſiva, ſed quando ut futura repræſentatur. Calamitas imminens magis multiplicat timor quàm ipſius actualis tolerantia. Chriſtus fortiter paſſionem reportat, ac tolerat; & tamen filius pavore præ agonia in Horto ſanguinem ſudat. Ad quæſtionem. 135.

Pſal. 115. Ad Heb. Lyranus. *Durior mortis timor, quàm illius actualis tolerantia.*

Reſpondeo primo. Quod pro exceſſu, ut eſt in noſtra vulgata, aliqui apud Chryſoſt. homil. 57 & Euthym legunt, dicebant *gloriam ejus.* Pro nobis pati, ac crucifigi, ipſe magnam ſui gloriam, ac majeſtatem reputavit, *Gloria,* inquit Euthym. *appellatur crux; aliis ſiquidem omnibus probrum erat utpotè magnorum pœna criminum; ſoli vero Chriſto gloria facta eſt, magni videlicet erga nos amoris præmium.* Hinc de Chriſto veniente in hunc mundum dicit Joan. 1. n 14. *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi Unigeniti à Patre.* Gloriam autem ejus viſam, Crucem, & paſſionem ejus interpretatur D. Chryſ. homil. 11. *Neque miraculorum gratiam Chriſtum duntaxat admiramur, ſed etiam paſſionis, ut cum affixus eſt cruci, flagellis, & alapis cæſus, & inſputus ab eis, de quibus tam bene merebatur, ſiquidem in his ipſi quæ probri & ignominiæ plena eſſe videbantur, ipſum rurſus Verbum clariſſimum apparuit. Hoc Joannes gloriam appellavit.* 136.

Chryſoſt. Euthym. Euthym. *Crux, ac mors pro nobis gloria Chriſti.* Joan. 1. Chryſoſt.

Secundò. Moyſes, & Elias in gloria conſtituti cum Chriſto loquuntur, non de propriis commoditatibus, nec de ipſa gloria, cujus recreatione, ac jucunditate maxime perfundebantur, ſed de Chriſti morte; tanquam optimi conſiliarii, non de eo quo animus delectabatur, ſed de illo, quod maximè expediens erat, utpotè mors Chriſti, loquebantur. Cùm ille Abraham ſervus Eleazar hoſpitio eſſet receptus in domo Laban, eique appoſitus eſſet panis ad edendum, ait: *Non comedam, donec loquar ſermones meos.* Geneſ. 42. n. 33. Ex largo, longóque itinere ipſe multum fatigatus advenerat, & ſine dubio fame & ſiti premebatur, Cur non potiùs, parum deguſtat panem, & peracta cœna ſuum negotium exponit Fidelis, & vetus ſervus erat domini ſui, & ideò illius negotia propriæ utilitati, ac recreationi præfert: ac proindè priùs de domini juſſu, quàm de ſui refectione agit. D. Chr. ibi in ejus perſona ſic fatur, *Vos quidem,* inquit, *officium veſtrum in me declaraſtis ego aute nequaquã antea quietis meæ rationem habeo, donec cauſam vos docuero propter quam in hanc viam ſum miſſus.* 137.

Optimi conſiliarii non de propria jucunditate, ſed de bono communi agunt. Geneſ. 11. Chryſ.

Tertiò. Dupliciter mors Chriſto Dño repræſentata eſt in Horto, ac in Thabor. In horto præ agonia: *Cœpit contriſtari, ac mœſtus eſſe.* Matth 26. n: 37. At in Thabor vehementer refulgebat in gloria. 138.

Matth. 26.

ria. *Reſplenduit facies ejus, ut Sol, & veſtimenta ejus facta ſunt alba, ut nix.* Quænam hujus rei tanta differentia? In horto prævidebat Dominus, talem futuram eſſe ſui deſertionem, ut ſe tanquam à

Matth. 27. *Filius cum Patre ſuo ſibi aſſiſtente nil timet.* Patre derelictum conquereretur, *Deus meus, Deus meus: ut quid dereliquiſti me?* Matth. 27. n. 46. At in Thabor Pater maximè ſe declarabat illi aſſiſtens *Vox Patris audita eſt*: filius autem, cùm ſibi habet patrem patrocinantem, ac aſſiſtentem, omnem mortem, ac dolorem ſuavem, facilemque reputat & æſtimat.

139. *Præſentia cœleſtis gloria, temporalis vita nihil reputatur* Quarto Ad quid in gloriæ majeſtate mors Chriſti in conſilium vocatur? Homines vitam in magna æſtimatione reputant: ne ergo pro conſervanda Domini vita, mortéque vitanda aliquod feratur ſuffragium, ſed ut reſolutio certa, & ſecura habeatur, res ipſa, divina gloria fugiente, diſcutiatur ad cujus intuitum temporalis vita, omniáque terrena pro nihilo habentur.

140. Ezechiel. Ait Ezechiel. 3. n. 14. *Spiritus quoque levavit me, & aſſumſit me, & abii amarus in indignatione ſpiritus mei.* Fatetur Propheta, quod à Dei ſpiritu per Angelum raptus ſit ad cœleſtē, & ſublimem viſionem currus gloriæ Domini Cherubim clamantibus voce magna: *Benedicta gloria Domini de loco iſto?* & tamen ſubdit Propheta, *Abii amarus*, ſcilicet amaricatus, & triſtis. Quomodo ex tam celebri, ac perjucunda illa viſione, de qua egerat num. 12. ac cap. 2 in tantam triſtitiam deſcendit? Quomodo non eſſet triſtis, qui poſt viſam illam cœleſtem gloriam, iterum in hoc temporali ſæculo verſari e inſpiciebat illius miſeriis circunſeptum, ac circundatum. D. Gregorius homil. 10. in Ezechiel. *Si quis*, ait, *jam cordis o e guſtaverit; quæ ſit illa dulcedo cœleſtium præmiorum: quæ incomprehe ſibilis viſio ſanctæ Trinitatis: hic quantò illud dulce ſit, quod intus videt; tantò in amaritudinem vertitur omne, quod foris ſuſtinet.*

Poſt viſam gloriam temporalia amara.

Greg.

141. Pſalm. 83. *Beatus vir, cujus eſt auxilium ante te: aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lachrymarum in loco quem poſuit.* Pſalm 83. n. 6. Ecce vir juſtus Dei gratia adjutus habuit in corde ſuo aſcenſiones ad Deum, ejuſque cœleſtem beatitudinem, ſed in hac valle lachrymarum ſeu plorationis, ut legit D. Auguſt in loco, in quo Deus eum poſuit Quid ſibi aſſumit ac elegit, niſi gemitus, & fletus, utpotè in valle lachrymarum. Sed quomodo in tanta occaſione in tot dolores, & luctus incidit; Merito ſane qui jam cœleſtia guſtavit, ac corde eſt amplexus, jam omnia terrena ei vileſcunt, illáque ut minima ac ſtercora reputantur Quid mirum ergo, cùm ſe videat adhuc in iſtis detineri, quod in lachrymas, ac gemitus prorumpet? Theodoretus: *Qui aſcenſiones, inquit, in corde ſuo admiſit, & legiſlatoris benedictionem eſt adeptus, non riſui, deliciiſque, ſed luctui, & lachrymis ſe ipſum dat, ex hoc corpore liberari cupiens.*

Auguſt.

Theodor.

QUÆSTIO XVII.

Quare in hoc concilio ad colloquium, ac ſuffragium non vocantur etiam Apoſtoli Petrus, Iacobus, & Ioannes?

142. IN Transfigurationis myſterio aderant præſentes Apoſtoli, & apparent loquentes cum Domino Moyſes, & Elias de exceſſu, quem completurus erat in Jeruſalem: Cur ergo etiam cum Apoſtolis de eadem re non loquitur, ac in tali negotio eorum ſententia non exquiritur?

Reſpondeo primò. Quod Petri, Jacobi, & Joannis multum intereſſe videbatur, quod Chriſtus in monte perſeveraret: erant tunc ipſi in gloria, immunes à cruce, morte, ac laboribus hujus vitæ: ſi in hoc negotio proferrent ſuffragium, abſque dubio eorum ſententia eſſet, ut Chriſtus à monte non diſcederet. Homo proprio emolumento deditus, ineptus ſanè ad conſilium. 143. *Homo ex ſuo commodo ineptus ad conſilium.*

Secundò. Omnes tres iſti Apoſtoli alicujus negotii ibi erant ſoliciti: nam Petrus dicebat? *Domine, bonum eſt, nos hîc eſſe.* Jacobus & Joannes primas cathedras ambiebant, *Dic, ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad ſiniſtram.* Matth. 20. n. 20. Non ergo eorum ſuffragium exquiritur, ſed advocantur Moyſes, & Elias, qui nullius proprii lucri, aut commodi affectu tenebantur. 144. *Sollicitus negotii in eius ſuffragiũ* Matth 20.

Tertiò Non advocatur Petrus tanquam conſiliariu; aperta enim erat ejus mens pro Chriſti vita, Matth. 16. n. 22 non verò pro ejus honore conſervando. Chriſtum autem maximè decebat, pro hominibus vitam dare. Ex hoc enim capite, cùm Petrus obſiſteret, ne Dominus de monte deſcenderet, Vox Patris audita eſt, *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* Ac ſi diceret. Hic meus filius mihi placet, ut pro hominibus moriatur. Pater, qui in immenſum plus, quàm Petrus, eum diligebat, ut pro hominibus vitam profunderet; volebat. Cùm enim Pater perfectiſſimo amore filium proſequeretur, potiùs honori, quàm vitæ ejus conſulebat; ac proindè, ut ipſe obiret, diſponebat 145. Matth 16. *Verus amor honori, non vitæ conſulit*

Sapiens ille Rex Pharao, cùm conſtituit Joſeph totius ſui regni gubernatorem: *Vertit nomen ejus, & vocavit lingua Ægyptiaca Salvatorem mũdi,* Gen. 41. n 45. Conſtituit, ut ampliùs non diceretur Joſeph, quod interpretatur augmentum domini ſui; ſed vocaretur Salvator mundi. Agnovit prudens rex, maximè eſſe indecens honori ſuo talem in domo habere miniſtrum, qui populi commoditate contempta, ſolùm ſuæ utilitati attenderet; ideò ergo præcipit, ut tranſmutetur nomen, mundique Salvator nuncupetur. Ac ſi diceret non patitur meus animus regius diſpenſatorem, qui meæ utilitati, non verò honori conſulat. Vide multa tom. 1. 2. & 3. Verbo *Honor.* 146. *Plus ad honorem, quàm ad emolumentum attendat Rex.*

Matth. 17. n. 4. Reſpondens autem Petrus, dixit ad JESUM, Domine, bonum eſt nos hîc eſſe; ſi vis faciamus hîc tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum

VERSIONES.

Syriacus. Domine mi.

Arabicus. Bonum eſt, ut maneamus hîc.

Arias. Pulchrum eſt, nos hîc eſſe ſi vis faciamus hîc tria umbracula.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. n. 4. Et reſpondens Petrus, ait

M 4 Ieſu

JESU.: Rabbi, bonum eſt, nos hîc eſſe, & faciamus tria tabernacula, tibi unum, & Moyſi unum, & Eliæ unum.

Num. 5. Non enim ſciebat, quid diceret, erant enim timore exterriti.

Luc. 9. *n.* 32. Petrus verò, & qui cum illo erant, gravati erant ſomno. Et evigilantes viderunt majeſtatem ejus, & duos viros, qui ſtabant cum illo.

Num. 33. Et factum eſt, cùm diſcederent ab illo, ait Petrus ad JESUM: Præceptor, bonum eſt, nos hîc eſſe: & faciamus tria tabernacula; unum tibi, unum Moyſi, & unum Eliæ: neſciens, quid diceret.

EXPOSITIO IV.

147. Tolet. *Ordo Transfigurationis,*

NARRAT D. Lucas, quod Petrus; *& qui cum illo erant, gravati erant ſomno.* Notanter dicitur, quod Petrus cujus, cùm eſſet præſul, erat evigilare, cum cæteris dormiebat. Hæc omnia, ut vult Toletus, in c. 9. Luc. per anticipationem narrant Evangeliſtæ, nam ordo Transfigurationis talis eſt. Sub veſperum aſcendit Chriſtus cum Diſcipulis in montem: & cùm omnes orarent, ſomnus obrepſit Diſcipulis, ſicut in Horto; ipſis dormientibus, cum Chriſtus Dominus oraret, ipſe in gloria transfiguratur; eique adfuerunt Moyſes, & Elias, Tunc evigilarunt Diſcipuli & Dominum transfiguratum viderunt cum Moyſes, & Elia de ſua morte ac paſſione habentem colloquium. Tuncque ad vocem Patris timuerunt Diſcipuli. Sed de fide infrà q. 28.

148. Chryſoſt. Euthym. Theophyl.

Et qui cum illo erant, gravati erant ſomno D. Chryſoſt. homil. 58. in Matth. hunc ſomnum interpretatur virium reſolutionem à viſione derivatam. Euthymius, Theophylactus obfuſcationem oculorum dicunt à nimio ſplendore gloriæ. Tamen communior eſt ſententia, quod intelligitur ſomnus naturalis. In hac reſolutione eſt etiam D. Ambroſius, Cajetanus, Janſenius, Toletus Barradas, & alii. Erant enim Diſcipuli fatigati à divino labore, nec obfuſcatio oculorum propriè dicitur ſomnus. De hoc ſomno infra agam q. 30. *Et evigilantes viderunt majeſtatem ejus*, gloriam & decus Chriſti, *& duos viros, qui ſtabant cum illo*, non ſolùm viderunt, ſed etiam eos audierunt loquentes. Si enim à carnali ſomno vigilemus, Hominum cum ſuis Sanctis in gloria videmus. Nota Chriſti manſuetudinem, quod non ſtatim hîc increpat Diſcipulos ob ſomnum, ſed patientes ſuſtinet, paulatim ad perfectiora producens. *Et factum eſt cùm diſcederet ab illo.* Quandiù Moyſes, & Elias erant cum Domino, nihil dixit Petrus; at *cùm diſcederent ab illo.* hoc eſt cum pararent diſcedere ab eo ut explicant D. Anſelmus, Cajetanus. Toletus, & alii. Sic habet Syriacus. *Cùm cœpiſſent diſcedere,*

D. Ambr. Caietan. Janſenius. Barradas. *Præſul aliquando diſſimulat ſuorum defectus*

Anſelm. Cajet. Toletus. Syriac.

Reſpondens, more Hebraïco, ut notat Abulenſis q. 59. pro dixit *Petrus*: ex omnibus Diſcipulis ipſe loquitur, quia ut ait D. Hieronymus in c. 16. Matth. cæteris ferventior erat. *Bonum eſt*: ſeu, ut Græcus, *Pulchrum*; hoc eſt, nobis eſt perjucundum, & gratum Beda. Si ad punctum tantum delectat viſa gloria Chriſti inter duos Prophetas quid erit felicitatis viſionis Deitatis inter choros Angelorum? *Hîc eſſe*, ſeu, *ut hîc maneamus*. Theophylactus. Ne dicat cum Petro, bonum eſt nos hic eſſe; oportet ſemper proficere, & in uno gradu virtutis non permanere, ſed ſemper ad ulteriora procedere. *Si vis.* Jam, ut notat D. Paſchaſ. l. 8 in Matth. Albertus Magnus: non loquitur abſolutè Petrus, ut antea obſiſtens paſſioni dixerat, *Abſit, à te Domine*, Matth. 16. n. 22. Sed nunc, increpatione prudentior factus, divinæ voluntati ſeſe ſubmittit. Hic etiam quædam animoſitas Petri notanda eſt. Dixit enim *Domine bonum eſt, nos hîc eſſe*, quod ſcilicet Dominus in monte permaneret. Et tamen ipſe Dominum de monte deſcendentem eſt aſſociatus; ac in Horto pro ejus defenſione pugnam evaginato gladio ſervum pontificis percuſſit. Et hodie ad pugnam te multi exhortantur, & in ipſo conflictu te deſerunt. *Bonum eſt, nos hic eſſe.* Hæc dicebat Petrus ex ſtupore humanæ fragilitatis. *Tria tabernacula*, ſeu, *umbracula*, ſeu tentoria, ne aliqua loci incommoditate tanto bono privemur. *Neſciebat quid diceret,* Erat enim extra ſe raptus, tum ob magnitudinem gloriæ; tum ob timorem, ut exprimit D. Marcus *Erant enim timore exterriti*. Et ideò inſtar hominis attoniti non conſiderabat ea, quæ dicebat.

149. Abulenſis. Hieron. Græcus. Beda.

Theoph.

Paſcha. Alb. Magn. Matth. 16 *Increpatione fit homo prudens.*

Et Petrus obſiſtit Domino deſcendenti, qui tamen poſtea pro eo pugnat.

D. Marcus.

QUÆSTIO XVIII.

Quare Petrus tam pro ſe, quàm pro aliis loquitur?

NOtandum in limine hujus quæſtionis quòd cùm olim Deus deſcendiſſet cum gloria in nube ad dandam legem Moyſi in monte Sinai, Exod. 19. n. 22. cumque populus vidiſſet voces, lampades, & ſonitum buccinæ, montémque fumantem, *Perterriti, ac pavore concuſſi ſteterunt procul dicentes Moyſi, loquere tu nobis, & audiemus non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriatur,* Exod. 28. n. 18. At Apoſtoli in præſenti ita viſa gloria Domini, ac audito ejus colloquio de exceſſu delectantur, ut dicat Petrus: *Domine, bonum eſt, nos hîc eſſe, ſi vis faciamus hîc tria*, &c. Cur illic tantus timor: hic verò tanta jucunditas, & ſuavitas? In ſinu, etſi aderat Dei dimiſſio deſcendentis in terram; tamen illa ſuprema majeſtas nube & gloria abſcondebatur. At in Thabor ipſa Domini dimiſſio. *Loquebatur de exceſſu, ſeu morte*: erat patens & manifeſta. Humilitas autem, & dimiſſio, majeſtate abſcondita, terret: ipſa verò humilitas inter glorias manifeſta, lætificat, & dat animos. In Sinai reſonat vox Domini, in Thabor vox Patris reſonat, *Hic eſt filius meus.* Auſculta Damaſc. orat. de Transfig. *Equidem olim in monte Sinai fumus, procellæ, & caligo, & ignis terrorem inferens Summam illam dimiſſionem occultabant. Nunc autem omnia ſplendore, ac luce profunduntur; etenim ipſe Dominus ex paterno ſinu, acceſſit, ad ſervos indulgenter ſe dimittens, ac ſervi formam ſuſcipiens, habitúque homo factus.*

150. Exod. 19. Exod. 28. *Humilitas abſcondita majeſtate terret, manifeſta dat animos.* D. Damaſc.

Ad

151. Ad quæſtionem reſpondeo primò. Quod Petrus, de ſuo more pro omnibus loquitur, ut paſſim ſit in toto Evangelii diſcurſu. Nam ſive homo in ſæculi miſeria, ſive in ſumma felicitate degat, ſemper in ſuam conſuetudinem propendit & prodit. Secundò. Dici poteſt ex D. Chryſoſtomo ac Abulenſi quæſt. 60. Quod alii duo Apoſtoli Jacobus & Joannes vehementer deſiderarunt in tanta illa gloria permanere, quantam antea nunquam fuerant experti: quorum deſiderium ex facie, quæ eſt animi judex deprehendit Petrus, proindéque ipſe ut omnibus ferventior, pro ſe, ac aliis loquitur.

Semper homo in ſuam conſuetudinem propendit.
Chryſoſt. Abulenſ.

152. Tertiò. Erat Petrus conſtitutus præſul ac princeps Apoſtolorum; imò hoc eſt vulgare hominum ingenium, ut ex ſuo animo velint aliorum voluntates dijudicare; ac appendere, & quod eis placet, omnibus placere ſibi perſuadent; ſicut quod eis diſplicet omnibus eſſe in odio. Cùm Petrum maximè delectaretur montis permanentia, ex ſuo deſiderio aliorum voluntates dijudicavit. Poſt commiſſum peccatum primorum parentum, venit Deus vocans Adam, qui ait: *Vocem tuam audivi, & timui; eo, quòd nudus eſſem, & abſcondi me.* Gen. 3. n. 10. Ineptè ſatis reſpondit. Unde cognovit ipſe, quòd nuditas eſſet Deo inviſa, qui hominem nudum condiderat? Præclarè D. Iſid. relatus in Gloſſa. *Stultè reſpondit, quaſi Deo nudus diſpliceret, quem nudum fecerat: ſed quod cuique diſplicet, hoc Deo diſplicere arbitratur.*

Quod homini diſplicet, omnibus diſplicere putat.
Geneſ. 3.
Iſidor.

153. Suo dilecto ait Anima ſancta *Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum.* Cant. 1. n. 5 Duo aſſerit Sponſa in præſenti. Unum, quòd ipſa vult ire poſt Sponſum, alterum, quod adoleſcentulæ poſt ipſum current. Quod ipſa velit aſſociari Sponſo, bene intelligitur, & quod ab eo diſcedere nolit, rectè habet; ipſa enim dicebat de ſe: *Fructus ejus dulcis gutturi*, Cant. 2. n. 4. Unde ait D. Bern. ſerm. 48. *Fructus ejus dulcis gutturi meo: meritò ejus deſideraverat umbram.* Volebat ire, eſſeque cum illo, ex cujus fructibus tantam dulcedinem percipiebat. At ex quo principio intulit, quòd adoleſcentulæ current, illius adhærentes veſtigiis. Ex dulcedine, quam ipſa deguſtabat in fructibus Sponſi, perpendi, quod & adoleſcentulæ eandem haurirent, ac proindè ſicut ob ſuavitatem ipſa volebat ire, ſic & cogitavit, quod & adoleſcentulæ currere vellent.

Cant. 1.
Cant. 1.
Bernard.
Quod tibi placet, omnibus placere putas.

154. Hinc prudentiſſimè David ait Pſal. 118. n. 71. *Bonum mihi, quia humiliaſti me.* Genebrardus. *Afflixiſti me.* Non ait, bonum nobis, quia non humiliaſti, ſeu afflixiſti, ſed bonum mihi. Fieri enim poterat, ut hujuſmodi afflictiones, & plagæ, aliis illatæ, ad exacerbationem, ac obdurationem eis inſervirent: mihi verò valdè bonum, qui afflixiſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.

Pſalm. 118.
Genebrard.

QUÆSTIO XIX.

Quare Petrus volebat, quod fierent tabernacula?

155. Notandum eſt, quòd Petrus non dixit, faciamus hic domos, ſed tabernacula. Inter quæ hoc in eſt diſcrimen, quòd domus ædificatur, ut fixum, ac permanens domicilium; tabernaculum autem, ſeu tentorium, ut quid more viatorum ad non diù, ſed breviter manendum conſtruitur. Illa gloria corporis, illéque veſtium candor, ut ait D. Hieronymus hic, quid *corporale eſt, & tactui ſubjacet.* Cùm ergo illa gloria, licèt eſſet quædam particula cœleſtis beatitudinis; cùm tamen in terra apparet, eſſetque ſubjecta oculorum tactui, ſenſúſque humanus illa in hoc ſæculo frueretur, etſi neſciens quid diceret Petrus, in hoc tamen cantè loquitur, *bonum eſt*, ſeu *pulchrum*, ut legit Græcus, id eſt gratum, & jucundum nobis, ut non faciamus tres domos permanentes, ſed tria tabernacula tranſitoria, tùm quia cùm illa gloria appareret in hoc ſæculo, valdè abbreviata, ac non diù permanens eſſet, tum etiam quia in illa diuturna non perjucundaretur: oblectationes enim in hac mortali vita multùm deguſtatæ quantocius in faſtidium vertuntur. Solùm ſupernæ patriæ æterna felicitas in ſempiternum beat.

Hieron.
Græcus.
Bona in hoc ſæculo tranſitoria, & in tædium vertuntur.

156. Ad quæſt. Cur Petrus hic de faciendis tabernaculis agit? primò exiſtimat. Orig. tr. in Matth. Petrum hæc dixiſſe per mentis exceſſum à Dæmone permotum, per eum loquente: intendebat enim Dæmon ſpecie illius boni Chriſtum avertere à morte ſubeunda pro redemptione generis humani. Hæc ſententia eſt rejicienda: nam eo tempore Dæmon ignorabat, Chriſti mortem futuram eſſe in redemptionem generis humani; imo maximè inſtigabat Judæos, ut Chriſtum occiderent? dicitur Joan. 13 n. 2. *Cum diabolus jam miſiſſet in cor, ut traderet eum Judas.* Et Joan. 8. n. 44. ait Chriſtus Judæis. *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere.*

Origenes.
Joan. 13.
Joan. 8.

157. Secundo. D. Damaſc. Orat. de Transfig. exiſtimat, quod Petrus locutus eſt ex Spiritûs ſancti inſtinctu futura prædicentis, & veluti prophetavit Petrus quod in Eccleſia eſſent à fidelibus extruenda tabernacula, ſeu templa Chriſto Domino, ac ejus ſervis Moyſi & Eliæ, quamvis ipſe Petrus neſciret, quid diceret. Hæc ſententia non eſt probanda: nam licèt poſtea in monte Thabor, ut referunt Beda de locis ſanctis, c. 17. & Nicephorus, l. 8. c. 30. in loco Transfig. ædificatæ fuerint tres Eccleſiæ, una Chriſto Domino, alia Moyſi, alia Eliæ tamen D. Petrus obſtupefactus ex magnitudine gloriæ, ut explicant Sancti Patres, hæc dixit: *faciamus tria taberacula*, nil aliud intendens, nec ſciens quid diceret. Si autem ipſe in hoc prophetaret, aliquis Evangeliſtarum non taceret, ut de Caipha exprimit Joan. 11.

Damaſcen.
Petrus hoc non prophetavit.
Beda.
Nicephor.
Joan. 11.

158. Tertio. D Chryſoſt. hom. 56. aſſerit, quod Petrus hæc dixerit ex amore erga Chriſtum, ut illum diverteret à morte ſubeunda: & hoc non audet palàm, & apertè perſuadere, ne iterum reprehendatur *Vade poſt me Satanas.* Matt. 16. n. 32. ſed occultè, ac per alia verba hoc ſuggerit, objecta ſpecie præſentis boni. Idem docent Euthymius ac Theophylactus. Hæc etiam ſententia non eſt amplectenda: nam Apoſtolus, tam apprimè in ſchola Chriſti enutritus, non ageret cum eo artificioſè; optimè ſciebat Petrus, nil Chriſtum latere, ſed omnia illi eſſe aperta.

Chryſoſt.
Matth. 16.
Euthym.
Theoph.

159. Quarto. D. Greg. in libros Reg. lib. 2. c. 3 ait: *Petrus cum Domino aſſumptus in gloria, ſeorſum ſic eſſe ſemper cupiebat, & pro redeptione communi tum ad ignominiam crucis deſcedere nolebat. Neſciebat ergo, quid diceret, ſed ardenter, quod videbat, amabat: quia profectò tantùm bonum videbat, quod ſit non amati nullatenus poterat.* Aſtruit hæc ſententia, Petrum pro privato ſuo commodo; ut ibi permaneret, totius mundi redemptionem velle impe-

Gregor.
Petrus non volebat impedire redemptionem.

impedire, & ideò hæc ſententia non eſt probanda,cùm hoc ſit valdè alienum à charitate Petri ; & cùm ad hoc nulla nos ratio cogat, & Scriptura aliter exponi poſſit. Deinde ſi Petrus intendens obſiſtere Chriſti paſſioni ex amore ipſius Chriſti graviter eſt reprehenſus. *Vade poſt me Satana*; Matth. 6. Matth. 16. n. 23. quomodo fieri poſſet, quod ex proprio commodo eam impedire auderet?

160. *Vera ſententia.* Quintò. Petrus nil cogitans de morte Chriſti impedienda,ſed obſtupefactus tanta viſa majeſtate,ac illectus tantæ gloriæ fruitione ; volens in ea perſeverare ; neſciens quid dicebat in hæc verba prorupit : *Bonum eſt nos hic eſſe.* Ita D. Hier. in c. 17. Matth. D.Ambroſ.in cap. 9. Luc. Tertullianus lib 4. contra Marcion. cap. 22. D. Leo ſerm. de Transfigur. ait:*Petrus Apoſtolus in æternorum deſiderio, quodam mentis rapiebatur exceſſu, & gaudio totius viſionis impletus, ibi cum* JESU *optabat habitare : ubi manifeſta ejus gloria lætabatur, unde ait: Domine, bonum eſt nos hic eſſe.* Et cum hac ſententia ſolvuntur multæ implicationes, ut notat Abulenſ.q. 62. & 63. in his dictis Petri. Nam ipſe volebat, fieri tria tabernacula, aut opere divino,vel humano ; ſi divino, non debebat dicere, faciamus, ſed Domine, fac impera ; ſi humano, multus labor, multaque paramenta, ac expenſæ, multorumque dierum exercitatio, neceſſaria erant, gloriáque illa, à qua Petrus ſeparari nolebat, interrumpenda foret. Quæ omnia inconvenientia ceſſant,ſi aſtruatur, quod Petrus mentis exceſſu à ſe raptus, ſeu timore exterritus, ut colligitur ex textu Marci, hæc dicit, ut inquit citatus Abulenſ.

Hieron. Ambroſ. D. Leo. Abulenſ. *Petrus à ſe raptus hæc dicit.*

161. Paſchaſ. *Merces aliis data, maximè nos impellit ad opus.* Sextò, & jam moraliter D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Offerebat Petrus,* ait, *ſervitutis officium accommodare ſibi,cupiens mercedem laboris.* Cur Petrus tam ſollicitè ſe offert ad tria tabernacula fabricanda ? Viderat Petrus tam amplam mercedem prophetis Moyſi & Eliæ datam ob ſua merita,inde maximè movetur, ut velit ſuo labore meritum comparare, quo ſimilem mercedem valeat recipere, qualem Prophetis diſtributam videt. Tam efficax eſt,aliis exhibitæ remunerationis agnitio, ut pauper piſcator ad tentoria facienda libenter ſe offerat, & impellat.

162. Apoc.7. *Tabernacula ne amici exeat,vel inimicus intret.* Septimò. De his, qui ſunt in gloria, dicitur. *Neque cadet ſuper illos Sol,neque ullus æſtus.* Apocal.7. n. 16. Ad quid ergo Petrus in gloria offert obumbracula ; quæ veluti valent protegere à Sole,ac temporum inclementia pro munimine, ac ſecuritate illius ſtatus ; quodammodo videtur, quòd Petrus tabernacula facere optabat, ut ita Elias & Moyſes minimè diſcederent, & ne Phariſæi videntes gloriam,in illam ſe intromittere conarentur ; ex quo felix ille ſtatus perturbaretur, *Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum.* Pſal. 147. Pſal. 147.n.ſeu,ut alii legunt,*munivit.* Ad quid tot vectibus fulcivit ; ac vallavit clauſas portas ? Auguſt. D. Aug. *Tantum confortavit vectes portarum tuarum. Nemo exeat, nemo, intret,* id eſt,ut non exeat amicus, nec intret inimicus ; Sicque Petrus intendebat tabernacula fabricare, ne ullus ex amicis exiret vel aliquis ex inimicis intraret.

163. *Rege in gloria vivente, miles non bellum, ſed gloriam appetit.* Octavò. Ait Petrus,*Bonum eſt, nos hic eſſe.* Ipſe, ut inquit Evangeliſta,*neſciebat quid diceret.* Magnam tamen habere poteſt excuſationem ; volebat enim ille eſſe in illa felici quiete,ac gloria, cùm magiſter,& Dominus ſuus in gloria aderat, Si magiſter, ac rex indulget deliciis, ac voluptatibus quomodo miles ad bellum perget, laboribus incumbet, ac diſcrimini ſe committet ? Nam, ut ait Valerius Maximus, *Principis exemplum minorum eſt informatio vitæ.* Maxim. Petrus audiebat ſermonem de morte, magiſtrum tamen videbat in gloria: parum valent verba perſuadere ad luctamen virtutum, ſi opera quietam gloriæ indulgentiam oſtendunt.

164. Cùm rex Ochozias gravi morbo infirmaretur, miſit nuntios ad conſulendum Beelzebub deum Accaron. Quibus occurrens Elias ait: *Nunquid non eſt Deus in Iſraël,ut eatis ad conſulendum Beelzebub deum Accaron ? Quamobrem hæc dicit Dominus. De lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes,ſed morte morieris.* 4. Reg. 1. n. 4. 4 Reg. 1. Qui reverſi cùm hæc Regi nuntiaſſent, multo ſuo dolore fidem dedit verbis Eliæ. Poſtea vero multis elapſis annis adductæ ſunt Epiſtolæ ab Elia ad regem Joram. *Allatæ ſunt ei litteræ ab Elia propheta,* 2. Paral. 21. n. 12. In quibus multa futura mala Regi prædicebat. Illa autem omnia Joram rex contempſit,illique minimè fidem adhibuit: Magnum eſt dubium : Ex quo loco hujuſmodi litteræ devenerint ? Multi jam erant lapſi anni poſt tranſitum Eliæ, Hebræi in Seder Olam c. 17. Genebrardus lib.1.Chron. Lyranus, Serarius, Sanchez, Bellarminus,Salianus,Cornelius à Lapide putant, quod fuerunt miſſæ ab Elia è paradiſo terreſtri, in quo degebat. Sed nunc iterum major inſurgit difficultas:Quare rex Ochozias fidem præſtitit dictis Eliæ,non vero rex Joram, cùm utrique à Propheta prænuntiata ſint adverſa ? Ratio diverſitatis ex circunſtantiis apertè deducitur : nam quando Elias remiſit nuntios regi Ochoziæ, aderat Parens Elias,*Zona pellicea accinctus renibus.* 4. Reg. 1. n.8. 4. Reg. 1. Homo cilicio, ac pœnitentiæ habitu indutus, facilè mortem, ac auſtera valet perſuadere. At quando Joram tranſmiſſæ ſunt Epiſtolæ, in quibus multæ calamitates lamentabiles continebantur inter Paradiſi delicias verſabatur Elias, & qui inter oblectationes degit, dum multum efficax in laboribus, ac ærumnis ſuadendis. Elias cilicio,ac pellibus, non vero paradiſi oblectationibus accinctus dura, & auſtera in hominum mentes inducit.

2. Paral. 2. Hebr. Genebrard. Lyran. Serarius. Sanch. Bellarm. Cornel. *Auſtera, non inter oblectationes, ſed in ſtatu pœnitentiæ perſuadentur.*

165. Satis vulgare eſt in toto Evangelio, quod ad quemcumque locum ſe Chriſtus Dominus conferebat,ſecuti ſunt eum Diſcipuli ejus. Tamen finito illo magno convivio, in quo Chriſtus Dominus quinque panibus ſaturavit quinque millia hominum,ut ejus Diſcipuli ratem conſcenderent. Matt 14.n.22. *Compulit* JESUS *Diſcipulos aſcendere in naviculam*, Marc. 6. n. 45. *Coëgit Diſcipulos ſuos aſcendere navim,* Matth. 14. Marc. 6. Diſcipuli prompta obedientia Domino obtemperabant, quomodo tunc neceſſe fuit eos cogere ac compellere. Perpondera,quæ ſcribit D.Marc.ibid.n.57 *Ipſe ſolus in terra* Unde ait Abulenſis in c.14.Matth.q.134. *Compulit præcipuè,quia per hoc,quod Chriſtus jubebat Diſcipulis,præcedere transfretum ſine eo.* Ideo neceſſe fuit vim verbo, mandatóque inferre Diſcipulis, quia ipſe Dominus remanebat in terra. Quando Dominus præcedebat eos,ut in aſcenſu ad Jeroſolymam,ſcribit D.Marc.10.n.32. expeditè,ac facilè omnes ſequebantur. At cùm Dominus ſecutus conſiſtit in terra, ut Diſcipuli tempeſtatibus, periculis maris ſe committant, neceſſe eſt ut vis mandato adhibeatur.

Marc 10. *Princeps in requie difficiliter ſuadet milites ad crimina.* Abulenſ.

QUÆST

QUÆSTIO XX.

Quare Petrus pro Domino, ac Patribus offert tria tabernacula, de ſe verò, ac aliis Apoſtolis non agit?

166. VAldè mirum, quòd D. Petrus pro Domino, & ſervis æqualiter offerat tria tabernacula, *Tibi unum, Moyſi unum, Eliæ unum.* Pro quo reſpondet Tertull. lib. de Jejun. adverſ. Pſich. c. 6. *Merito igitur etiam in carne ſe Dominus Moyſi oſtendit collegæ jejuniorum ſuorum, non minus & Eliæ.* Et paucis interpoſitis ſubdit: *Tanta eſt circumſcripti victus prærogativa, ut Deum præſtet homini contubernalem, parem revera pari. Si enim Deus æternus non eſuriet, hoc erit tempus, quo homo Deo adæquetur cùm ſine pabulo vivit.* Ex omnibus antiquis Patribus aſſumuntur à Domino Moyſes & Elias ad myſterium Transfigurationis, quia hi duo per quadraginta dies collegæ Domini in jejunando extiterunt. Sed quomodo Petrus æquè offert Domino, ac ſervis tabernacula tria, cùm ſine dubio multo majus erat Domino parandum. *Tanta eſt circumſcripti victus prærogativa, ut Deum præſtet homini contubernalem, parem revera pari.* Tanta eſt ipſa jejunii virtus, ut ſit veluti quodam divinitatis collegium, ipſamque Divinitatem æmulari videbatur. *Ut Deum præſtet homini contubernalem, parem revera pari.* Qui ergo fuerunt jejunando collegæ, ſint & collegæ, ut eodem modo pro ipſis contubernia conſtruantur. *Hoc erit tempus, quomodo Deo adæquetur, cùm ſine pabulo vivit.* Expende exaggerationem *adæquetur* pro quodammodo æmulari. Rectè D. Chryſolog. ſerm. 13 ad id, quod Diabolus dixit Chriſto Domino jejunanti: *Si filius Dei es, dic, ut lapides iſti panes fiant,* Matth. 4. n. 3. ait S. Pater: *Videtis, quia jam non hominem, ſed Dei filium credit, quem liberum à ventris conſpexerat ſervitute.*

Tertull. — *Jejunium facit æmulari divinam naturam.* — D. Chryſ. — Matth. 4.

167. Abulenſ. Secundò reſpondet Abulenſ. q. 64. quòd Moyſes & Elias non erant adinvicem ſubjecti; & ideò cuilibet dabit unam domum, ut non videretur unus alteri ſubjectus, unuſquiſque anteponi; ac proindè ut cuilibet placeret, tria tabernacula offert. Tertiò. Chriſtus apparebat tranſfiguratus in gloria. *Moyſes & Elias viſi ſunt in majeſtate,* ſeu gloria ut ſcribit D. Lucas: ergo pro eorum majeſtate offert tria tabernacula, id eſt tres thronos pro pompa uniuſcujuſque, more humano rem judicans; una enim majeſtas alteram ſecum non compatitur inter homines. Quartò Hæc Petrus dixit inadvertenter, neſciens quid diceret.

Una majeſtas alteram ſecum non patitur.

168. Secunda quæſtionis pars inquirit: Cur Petrus pro ſe, ac condiſcipulis tabernaculum non petit? Reſpondet Lyranus. Non loquitur D. Petrus de tabernaculo pro ſe, ac ſociis, qui volebat cum Chriſto eſſe in ipſius tabernaculo, & ſocii ejus cum aliis duobus, ſcilicet Moyſe & Elia, Abul. q. 64 exiſtimat quòd ideo Petrus de hujuſmodi tabernaculis ſiluerit, quod in eodem cum Chriſto tabernaculo ipſum, & condiſcipulos habitaturos arbitrabatur, quia ipſi erant ſoliti manere cum ſuo magiſtro, à quo ullo modo nolebant ſeparari. Tertiò. Quia cùm Apoſtoli hic non niterent in gloria, ut Moyſes & Elias, bene poterant in alterius tabernaculo ſeſe recipere. Quartò. Quia ut jam dixi in expoſitione, Moyſem & Eliam abeuntes volebat Petrus retinere, unde de eis, non verò de ſe, ac ſociis erat ſollicitus, quia erant ibi permanentes.

Lyran. — Abulenſ. — *Homo ſine majeſtate, in quolibet loco.*

169. Quintò. Quia Apoſtoli, in quocumque loco, ſeu angulo à ſuo magiſtro collocarentur, ibi benè & aptè ſe haberent. *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Matth. 6. n. 12. Expende illud, *ſicut & nos*: nam non pauca, & imperfectè dimittimus; ipſe verò multa, & perfectiſſimè. Illud *Sicut & nos* non dicit certam menſuram, ſed veluti quandam rationem inductivam, ut docent D. Auguſtinus, D. Paſchaſius, D. Gregorius Nyſſenus, & alii à me citati Tom. 2. c. 15. quæſt. 17. Si enim ipſe inducatur ad dimittendum, non parcè, ac imperfectè ut nos dimittimus, ſed ampliſſimè, ac omnibus modis abſolutè dimittet.

Matth. 6. — Auguſt. Paſchaſ. Nyſſen. — *Deus, quæ donat, largiſſimè donat.*

170. Probabiliùs tamen mihi dicendum videtur, quòd Petrus inconſideratè, ac ſui, ſuorumque condiſcipulorum oblitus præ gloriæ magnitudine neſciens quæ dicebat in hæc verba prorumpit, *Bonum eſt nos hîc eſſe, faciamus hic tria tabernacula*: intendens, quòd Chriſtus cum ipſo ibi permaneret, ut ille tanta gloria frueretur, non advertens: quòd ſi Chriſtus à monte illo non deſcenderet, nec ipſe, nec alii homines redimerentur, ſed captivi ſub poteſtate antiqui hoſtis remanerent.

Petrus ſibi diſconveniẽs petit.

171. O quàm ſæpè homines ea petunt, ac quærunt, quæ ipſis ſunt deteriora, ac in eorum damnum, ac detrimentum convertuntur! Duorum puerorum gravida erat Rebecca, de quibus prædictum erat; *Major ſerviet minori.* Gen. 25. n. 23. Adveniente autem partu collidebantur pueri veluti inter ſe invicem pugnantes, quiſnam prior eſſet egreſſurus & ipſa puerorum effuſione adhuc unus alteri non cedebat: Jacob enim *plantam fratris tenebat manu* O magna ignorantia! Qui prior egredietur, erit famulus & ſervus. Procopius *Qui affectat*, ait; *major eſſe, & ſe majorem jactat, ſubjicietur illi qui minor habetur.* Et tamen puerili pro primo exitu magnoperè decertantes concurrebant. Hæc eſt ſæpè hominum innata natura, ut pro ipſis deterioribus, & quæ in eorum detrimentum urgent, ſæpè contendant & anhelent.

Homines quæ ſibi ſunt deteriora, petunt. — Gen. 25. — Procop.

QUÆSTIO XXI.

Quare Petrus inſcientis nota ſuggillatur?

172. DIvus Petrus ſuum placitum Magiſtro exponens ait: *Domine, bonum eſt nos hîc eſſe, faciamus hîc tria tabernacula,* &c. De inſcientia notatur De eo ſcribit D. Marcus: *Non enim ſciebat, quid diceret.* Et D. Lucas: *Neſciens quid diceret.* Hujus ignorantiæ cauſam aſſignat D. Marcus dicens: *Non enim ſciebat, quid diceret; erant enim omnes timore exterriti.* Illa particula *enim* indicat cauſam præcedentis ſententiæ: *non ſciebat, quid diceret*: ut notarunt. Tertullianus lib 4 contra Marcion. c 22. Damaſcen. Orat. de Transfigur. D. Chryſoſt. homil. 57. in Matth Euthymius, in c. 9. Marc. Qui aſſerit, hunc Petri timorem ex eo eſſe ortum, quia tacitè mortem Domini impediebat. Superiori quæſt hanc ſententiam non approbavi. Fuit ergo iſte timor exortus ex admiratione, ac ſtupore præ magnitudine illius viſionis. Qui timor optimè poteſt conſiſtere cum ingendi gaudio de eodem bono.

Timor inſcientiæ cauſa. — Tertull. — Damaſcen. — Chryſoſt. — Euthym.

Longa,

173. Longa,& ſatis agitata difficultas: Cur Petrus neſciens dicatur? Cur ſcilicet, quando Petrus negat non vocatur neſciens, ſed quando de tabernaculis conſtruendis tractat? Reſpondet primò D. Baſilius Seleucus Orat. 43. *ſuam ipſe ſocordiam arguit, cùm Dominum cum ſervis annumerat; Subjectos pari honore cum Domino putavit eſſe.* Idem docent D. Proculus, & D Ephrem. & Orat de Transfigur.& Chryſoſt.ſerm. de Petri negatione. Alienum à recta ratione, eadem menſura dominum & ſervum; regem, ac ſubditum metiri: Et cùm in faciendis tabernaculis nullum diſcrimen interponat Petrus inter Dominum, & ſervos, ideò,ut tantum facinus à Petro alienum credatur,neceſſe eſt,eum ignorantem exprimi, & in medelam ſententiæ Petri; vox Patris ſtatim intonuit: *Hic eſt filius meus dilectus*: alios ſervos declarans,hunc, ſcilicet Chriſtum, filium eſſentiâ, & natura,ut notat citatus Seleucus, & infrà dicam.

Baſil. Seleuc. Proc. Ehprem. Chryſoſt. *Dominus cum ſervore non eſt metis odus.*

174. Procul. Secundò.D.Proculus ſerm. de Transfigur. *Ex piſcatore, inquit, factus tabernaculorum fabricator, dum Servatorem his compellat verbis, faciamus tria tabernacula, tibi unum, Eliæ unum, & Moyſi unum, neſciens quid diceret*, Petrus in piſcatoris officio ſe exercuera-, nunc ædificatoris arti ſe ingerit: quid mirum, ſi in ignorantiam cadat, inſciuſque dicatur? Tertiò. Idem D. Proculus ſic ait: *Petrus more ſuo ſemper præceps; quos mentis oculis nunquam ante uſurpaſſet, conſpectus colloquentes cum ipſo, magnitudinem miraculi haud perpendens, neque conſiderans divini ſplendoris inſolentiam & novitatem, locum iſtum deſertum bonum vocat.* Petrus nunquam viderat ſimilem gloriam, Moyſemque & Eliam nunquam agnoverat,& tamen ad tantæ rei novitatis primum aſpectum ita ſtatim capitur, ut abſque ulla conſideratione velit in illo loco permanere;ac ſibi figere tabernacula, eoſque in ſocios habere. Qui autem ad primum rei inſolitæ intuitum maximè afficitur, frequenter inſcientiæ notam non effugit.

Ignorantia in alieno ſe officio intromittere. Procul. *Ad rem novam ſtatim ſine conſideratione afficiatur homo.*

175. Procul. Quartò, Idem D. Proculus citato ſerm. *Petri ſententiam impugnans, ſic fatur: Fruſtra ergo in hanc terram pervenit, ſi perpetuo in hac terra manet: fruſtra ſeſe ipſe exinanivit, formamque ſervi accepit, niſi cem apud vos pertulerit; & proprio ſanguine mundum redemit.* Ac ſi dicat, fruſtra Dei filius veniret in mundum fruſtráque noſtra humanitate aſſumpta ſe exinaniret, ſi perpetuo in gloria Thaboris maneret, ſicque inchoatum redemptionis opus non conſummaretur. Qui autem vult, ut Deus opus inceptum non perficiat & abſolvat, neſciens merito vocitatur

Opus inceptum perficiendum.

176. Hieron. Quinto. D. Hier. Epiſt. ad Marcel. in fine. *Peragramus ad tabernacula Salvatorris, non ut Petrus quodam voluit cum Moyſe & Elia, ſed ut cum Patre cernamus, & Spiritu ſancto.* Rectè Petrus ut ignorans arguitur, qui habens ſecum Jesum, ad Moyſen & Eliam reſpexit, illorúmque meminit, & quæ major ignorantia, quám Deo præſente ad creaturam dirigere viſum? Sexto. Idem D. Hieron. in c. 17. Matth. *Erras Petre, inquit, ſicut alius Evangeliſta teſtatur, neſcis, quid dicas: noli tria tabernacula quærere, cùm ſit tabernaculum Evangelii, in quo Lex, & Prophetæ recipiendi ſunt.* Per hos tres Evangelium, Lex & Prophetæ deſignantur; horum autem trium ſingularis eſt ad invicem concordia, ac unio: non ergo his, quaſi pluribus, multa ſunt conſtruenda tentoria: ſed ob unitatem una eſt illa aſſignata domus, quæ eſt Eccleſia, ut ait Origenes homil. 6. in Levitic.

Errat, qui Jeſum habens creaturam reſpicit. Hieron. *Lex & Prophete cohærent cum Evangelio.*

177. D. Cyprian. Septimo. D.Cyprian.ſerm. de Reſurrect. agens de ſplendore Transfigurationis, ſic ſubdit. *Momentaneus ille decor imaginem, non ſpeciem; ſimilitudinem, non ſubſtantiam; partem, non plenitudinem transformationis mirificè explicavit.* Accuſatur Petrus ut ignorans, cùm ad momentaneum Traſfigurationis reſplendorem ſic afficiebatur, ut nihil aliud requireret: de ſtultitia enim venit, quod momentanea requiramus, nihil aliud attendentes. Octavo. D. Remigius; *Erravit etiam Petrus, ait, qui voluit, ut regnum cælorum conſtitueretur in terra, quod Dominus promiſerat dare in cælis.* Intentare rerum ordinem invertere, magna ignorantia, ſicut & quod minimus apex in Dei verbis deficiat.

Ignorantia pro momentaneis omittere cœleſtia. Remig. *Rerum ordo non eſt invertendus.*

178. Remig. Nono. Idem D. Remig *Erravit etiam Petrus, quia oblitus eſt ſe, & ſocios ſuos eſſe mortales, & abſque guſtu mortis voluit ſubire æternam felicitatem.* Ignorantia accuſatur Petrus dicens, *Bonum eſt nos hîc eſſe*: non enim æterno gaudio fruitur, niſi priùs mortis acerbitas deguſtetur. Decimo. Rabanus. *Erravit Petrus etiam in eo, inquit, quod cœleſti conſervationi tabernacula facienda putavit, in qua domus neceſſaria non erat, cùm ſcriptum ſit. Templum non vidi in ea, Dominus Deus omnipotens templum illius eſt, & Agnus.* Apocal. 21. num. 22. Deus non indiget templo, ſeu tabernaculo; ac conſequenter nec beati; quia ipſemet Deus ſibi eſt templum: nam in ſe ipſo videtur à beatis, & in ſe ipſo majeſtatem omnem templi continet? eamque veluti totam, licèt non totaliter beatis fruendam, & poſſidendam communicat.

Morte guſtata, fruitur æternis. Ruban. Apoc 21. *Deus ſibi templum.*

179. Paſchal. Undecimo.D. Paſchaſius lib 8.in Matth: *Error in cauſa eſt, ait, quod tria ſe repromittit facere tabernacula, unum ſcilicet, ac ſi privatim Jeſu, alterum Moyſi, & aliud Eliæ, quaſi non eos capere unum tabernaculum, ſeu in uno ſimul conſiſtere poſſent:* Ignorantiam committit Petrus dum cogitat, Jeſum ſeparare à Moyſe & Elia: cum ipſe Dominus ſit ſuis valdè præſentiſſimus. Deinde quia in gloria vult, Jeſu facere tabernaculum ſeparatum à Moyſe & Elia, & quale bonum ipſis, à Jeſu ſeparatis. poteſt obvenire? Sic dicit idem Paſchaſius *Neque dicas, quod Moyſes & Elias nunquam, & nuſquam velint eſſe ſine Deo Domino?* Deinde quia error eſt, cogitare miniſtros conſtituere in tabernaculis diſtinctis, à Domino ſuo, cum ipſi debeant eſſe conjunctiſſimi in eadem domo, ut facilè ad illum aditum habeant.

Nullum bonum ſine Jeſu. *Miniſtri non ſint à Domino ſeparati.*

180. Damaſc. Duodecimo, D. Damaſc. Orat. de Transfig. *An non bonum eſt, ait, à bono minimè ſejungi? Non abſurdè ſanè Petrus hoc prolocutus eſt. Verùm quoniam omnia tempore ſuo bona ſunt, oportebat porrò non iis dumtaxat, qui illic erant, bonum circumſcribi ſed ad omnes qui fide præditi eſſent, diffundi, quo plures, eſſent; qui beneficium perciperent, quod quidem per Crucem, ac mortem perficiendum erat.* Sugillatur Petrus, ut neſciens, dum Jeſu gloriam in paucis; qui illic aderant, coarctare vult, quæ in omnes diffundenda erat: *Oportebat porro, non iis dumtaxat qui illic erant, bonum circumſcribi.* Deinde quia Petrus cogitat, gloriam Jeſu ſine Cruce & morte poſſe conſiſtere, *Quod quidem per Crucem & mortem perficiendum erat.* Exinde in neſcientis notam incurrit.

Gloria Chriſti non datur ſine cruce, & paſſione.

181. Bernard. Decimotertiò. D. Bernardus ſerm. ad fratres de monte Dei ait: *Petrus, in eo quidem abreptus ſibi & neſciens quid diceret, quia viſa Dei majeſtate com-*

mune

Ignorantia, commune bonum inter privatus concludere.

Abulenſ.

nunc bonum intra primum ſuum viſus eſt concluſiſſe Criminatur Petrus, ut neſciens: commune enim bonum, ſcilicet Chriſti majeſtatem, ſibi tantum voluit retinere, totumque intra ſe concludere: nam, ut etiam ait Abulenſis q. 72 Si Chriſtus non deſcenderet, ſolum qui erant in monte ejus gratiâ fruerentur ex quo nota: quòd Petrus hic loquebatur, ut Pontifex, ac Caput Apoſtolorum; & de eo ſcribitur, *neſciebat quid diceret.* De Caïpha autem dicente de Chriſti morte: *Expedit vobis, ut unus homo moriatur pro populo*: cùm ipſe neſciret; quid loqueretur? ſubdit tamen Evangeliſta. *Prophetavit*, Joan. 11 n. 51. *cùm eſſet Pontifex anni illius.* Et Petrus etiam juxta Tertullianum, & Damaſcenum ſuprà relatos q. 19. prophetavit, cùm ait: *faciamus hìc tria tabernacula*, Cur de eo tantùm aſſeritur. *Neſciebat, quid diceret*, non verò prophetavit? Petrus in præſenti agebat de bono particularium, *Bonum eſt, nos hìc eſſe*: indéque neſciens vocatur. At verò Caïphas de bono communi pertractabat: *ut unus homo moriatur pro populo*: indéque nobilitatur, quòd prophetaverit.

Joan. 11.

Actus illa. Ctris de bono communi agit.

182. Theophyl.

Decimoquartò Theophylactus ſic introducit Petrum deſiderantem, ut Moyſes & Elias diu adeſſent in monte, tanquam fortiſſimi bellatores ut ſi quid contra Chriſtum ab adverſariis machinaretur, ipſi repellerent, ſic ait Theoph. *Si quis huc venerit habemus Moyſen, & Eliam nos adjuvantes; Moyſes quidam Ægyptios devicit, Elias autem ignem è cœlo adduxit, & tales erunt in inimicos, ſi qui huc contra nos venturi ſunt. Hæc autem præ nimio timore loquebatur, ſicut Lucas inquit, neſciens quid diceret.* Aderat Chriſtus in Thabor orans, ut ſcribit D. Lucas, *facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus ejus altera.* Eratque tractans de adimplendo mortis præcepto, ſibi à Patre impoſito: agebatque de communi bono, ac redemptione totius generis humani. *Dicebant exceſſum ejus, quem completurus erat in Jeruſalem*: rejicitur Petrus, ut neſciens, dum Chriſto oranti, ac de obedientia adimplenda, bonóque communi cogitanti externa adjuvamina intendit conferre; ac ſi plus prævalerent ad proſternendos hoſtes Moyſes, & Elias, quàm Chriſti oratio, obedientia, ac charitas Errat ergo Petrus cum potentiorem exiſtimat Moyſis manum, Eliæ ignem, quàm Chriſti obedientiam, orationem, ac charitatem; quælibet enim ex his virtutibus multum robuſtior omnibus armis ad hoſtes repellendxs, ac conculcandos.

Oratio, vel obedientia, ſeu Charitas omnibus armis potentior.

183. Leo. non obtinetur præmium ſine meritis.

Decimoquinto. D. Leo ſeom. de Transfig. expendens verba Petri: *Domine, bonum eſt, nos hìc eſſe*: ſic ait: *Huic ſuggeſtioni Dominus non reſpondit ſignificans, non quidem improbum: ſed inordinatum eſſe, quod cuperet: Ut intelligeremus, inter tentationes hujus vitæ prius nobis tolerantiam poſtulandam eſſe, quam gloriam; quia tempora patiendi non poteſt felicitas prævenire regnandi.* Erravit Petrus, quia gloriam præcurrere paſſioni voluit, & præmium meritis.

184. Ant. Ulyſſ.

Decimo ſexto D. Ant. Ulyſſip. ſerm. in Dom. II. Quadrag *Quia*, ait, *tabernaculū eſt manſio tranſmutabilis: firmam autem Deo habitationem facere oportet, Deo autem petit æterna*, Neſciebat Petrus quid diceret, cum conatur Domino parare tabernaculum, quod breviter, ac tranſeunter à viatoribus habitatur, Deo autem competit fixa ac perpetua domus. *Domum tuam decet ſanctitudo, in longitudinem dierum*, Pſal. 92. n. 7.

Pſal. 92. Anima recipiens Euchariſtiam.

Qui ad menſam Domini conveniunt, ut ipſi in anima ſua præparent habitaculum, non ſit ad unum, vel alterum diem, ſed *in longitudinem dierum.* Hinc ſponſum ſuum invitans Anima ſancta dicebat illi. *Tecta domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.* Cant. 1. n. 16. Cur potius, ex hujuſmodi lignis, quàm ex aliis fabricata erat domus? Ligna illa ſunt incorruptibilia: Deo autem non placent niſi perennia, ac perpetua tabernacula. D. Juſtin. Orgelitan. in Cant. *Domus iſtæ* inquit, *in quibus Chriſtus habitat Sanctæ ſunt; ſicut Propheta dicit: Quoniam inhabitabo in eis. Tecta autem & laquearia domorum iſtarum cedrina, & cypreſſina, quæ incorruptibilia dignoſcuntur.*

Cant. 1. Orgelit.

Decimoſeptimò Ut neſciens loquitur Petrus, cùm enim eſſet in gloria, ait: *faciamus tria tabernacula*: faciendum, ac laborandum, non cùm ſumus in gloria, ſed antequam ad illam deveniamus, ut per opera noſtra illam obtineamus, ac veluti per gradus illam aſcendamus. De Chriſto Domino, ait Paul. ad Hebr 1. n. 3. *Purgationem peccatorum faciens ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis*, ſeu ut legit. D Chryſ. *Per ſemetipſum, mundatione peccatorum facta, conſcendit in dextera majeſtatis in excelſis.* Ut explicant ipſe Chryſoſtomus, Theodoret. & Theoph. Chriſtus ſanguine ſuo purgavit peccata noſtra, & hujus expiationis merito conſcendit ad dexteram Dei Hinc de Juſtis in gloria regnantibus inquit Joannes Apoc. 14. n. 13. *Opera enim illorum ſequuntur illos.* 185.

Ante aſſecutionem gloriæ operandū. Hebr 1. Chryſoſt. Theo. Theophyl. Apoc 14.

Decimo octavò. Ut neſcius rejicitur Petrus, dum ait: *Domine, bonum eſt, nos hic eſſe, faciamus hic tria tabernacula.* Omnium vota per ſuum judicium dijudicare conatur, & quod ſibi placet, omnibus eſſe complacitum, autumat. Audiens Caïphas Chriſtum Dominum differentem de adventu ſuo ad judicandum in nubibus cœli, *Tunc princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua dicens; blaſphemavit; quid adhuc egemus teſtibus* Matth. 26. Audi is Chriſti verbis tacent omnes; & tamen iniquus judex omnium nomine loquitur; *blaſphemavit, quid adhuc egemus teſtibus?* Cur ſuum tantum non profert judicium, ac veluti ſi diceret, mihi jam non profert judicium, ac veluti ſi diceret, mihi am non eſt neceſſarius teſtis? Cur pro omnibus reſpondet, *quid adhuc egemus teſtibus?* Cum nefarius judex Chriſtum tanquam blaſphemum, ac reum mortis judicaret; à ſua ſententia neminem diſcrepare, indubitanter tenet, ac præſumit. Vide multa de hac re tom. 1. 2. & 3. Verb. *Judicare.* ſeu *Præſumere.* 186.

Quilibet ex ſe alios judicat. Matth. 26.

QUÆSTIO XXII.

Quare cenſuram D. Petri de inſcientia non ſcribit D. Matthæus, ſed Marcus, & Lucas eam referunt?

IN limine hujus quæſtionis notandum cenſuram neſcientis, impoſitam Petro in hoc loco, ei à Spiritu Sancto, qui Evangeliſtarum linguas dirigebat, impingi. Et cur non à Chriſto D. forſitan Chriſtus reſpiciebat perſonam hominum? nonne ei dixit aliquando, *Vade poſt me Satana* Matth. 16. n. 23. Cur in præſenti eum neſcium non vocat? Hujus rei ſolutio petenda eſt ex exordio Evangelii *Aſſumpſit Jeſus Petrum, & Jacobum* &c. Cùm ergo Chriſtus D. Petrum aſſumpſiſſet, ac elegiſſet maximè eum honorans, ac nobilitans, ut illum ſecū in monte adduceret, inde cavet ſeūm inſcientis nota 187.

Matth. 16. Electus à te ad honores, non eſt de leviandus, ac contriſtandus.

aliquantulum devenuſtare , ac aliquali doloris vulnere afficere. Ex Domini mandato tendit Ananias in domum Judæ , ut manus ſuper Saulum imponat , & ingreſſus ait illi: *Saule, frater , Dominus miſit me Jeſus , qui apparuit tibi in via.* Act.
Actor.9. 9.n.17. Non dixit Ananias Dominus Jeſus , quem tu es perſecutus, vel qui te proſtravit in via , vel obcæcavit , ſed qui tibi apparuit. Audivit Ananias à Domino *Vade, quoniam vas electionis eſt mihi.* Cùm ergo agnoſceret eum à Domino electum, obcæcationis , ac dejectionis prætermittit verba , ne illorum memoria eum acerbè contriſtaret, ac aliqualiter devenuſtare videretur; ſed ea, quæ honoris, ac nobilitatis erant , exprimit. Qui tibi ap-
Oecumen. paruit. Oecumen. *Dominus miſit me , qui apparuit tibi, non dixit, ait, qui te excæcavit, improperium declinans, ſed qui apparuit tibi.*

188. Ad quæſtionem Cenſuram inſcientis Petro non adſcribit Matth. ſed Marc. *neſciebat quid diceret.* & D. Luc. *neſciens quid diceret.* Cur autem hanc notam illi impingat Marcus, deſumi poteſt ratio
Tertull. ex Tertull. lib 4. contra Marcion. c. 5. *Evangelium,* ait, *quod Marcus edidit, Petri affirmatur, cujus interpres Marcus.* Cùm Petrus fuerit auctor Evangelii quod Marci appellatur ; Marcus autem tantum interpres extiterit : non tam Marcum Petro , quam Petrum ſibi ipſi cenſuram exponere, exiſtimatur, ut ita ſuam patefaceret ignorantiam, quam Matthæus abſcondebat.

Petri humilitas in ſua Ignorantia manifeſtanda.

189. Secundò , Cur D. Marcus , ac Lucas neſcientes Petri cenſuram ſcribat, cùm ſolus D. Matth illam prætermittat? Cujus rei ratio ea mihi videtur eſſe Cùm D. Matth. exiſteret unus ex novem Apoſtolis, qui relicti ſunt ad pedem montis, abſtinuit , ut defectum Petri, qui ei prælatus eſt popularet. Ut fiat evidens , quantum diſtat Apoſtolorum ingenium à conditione hujus ſæculi hominum , qui maximè toto pectore incumbunt , ut culpas eorum , qui eis ſunt antepoſiti , evulgent & dictitent : ſolent enim frequenter habere in ore: Cogitate qualiſnam mihi præpoſitus eſt homo neſcius, & ſuo emolumento deditus. Si ego ad talem dignitatem eſſem aſſumptus ; nunquam talia perpetrarem. Etſi ipſi, qui hæc dicunt, ad illum honorem eveherentur, abſque dubio in multo graviora , ac deteriora inciderent crimina.

Juſtus non decerat eos, qui ſibi ſunt antepoſiti.

190. Percuſſo Philiſtæo , per choros præcinebant mulieres dicentes : *Percuſſit Saul mille , & David decem millia. Iratus eſt Saul , & diſplicuit in oculis*
1. Reg.18. *ejus ſermo iſte.* 1. Reg 18.n.7. Indéque paſſim per cõ-
1 Reg.20. tumeliam eum filium Iſai vocabant. 1. Reg. 20 , n. 30. Cum autem doleret Saul , quod David ei eſſet antepoſitus , ad nihil aliud reſpiciebat , nec aliquid aliud habebat in ore, niſi quòd David contumelioſum , ac ignominioſum reputabat ; indéque per opprobrium filium ſuum Iſai. hominis Bethlehemitis dictabat. At quam aliter Samuel juſtus & ſanctus! cùm enim ei à populo Saul eſſet prælatus, maximè illius crimina, ac vitia deplorabat, itaut ei à Deo eſſet dictum: *Uſquequo tu luges*
1. Reg 16 *Saul?* 1. Reg.16.n.1. Sic & D Matth. cenſuram Petri ſilentio premit , ne aliqui, putet, ab eo exprimi, quia in montem aſcendens ei eſt antepoſitus. Hanc neſcientis notam Marc. & Lucas referunt, qui, cùm eſſent diſcipuli , cum Apoſtolorum choro ad radicem montis non remanſerunt.

Homines ignominia afficiunt eos, qui ſibi ſunt prælati.

Matth.7.n.5. Adhuc eo loquente , ecce nubes lucida obumbravit eos & ecce vox de nube dicens; Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce nubes lucida operuit eos. Et vox facta eſt de nube dicens. Hic eſt filius meus dilectiſſimus.

Fauſtus Presb. l. contr. Arr. Nubes lucida inumbravit eos.

Text. adverſus. Prax c. 23. In quo bene ſenſi.

Vatablus. In quo mihi bene complacitum eſt.

Arias. In quo bene acquievi.

ALTER TEXTUS.

Marc.9.n. 6. Et facta eſt nubes obumbrans eos, & venit vox de nube dicens: Hic eſt filius meus chariſſimus; audite illum.

Luc.9.n. 34. Hæc autem illo loquente facta eſt nubes , & obumbravit eos : & timuerunt intrantibus illis in nubem. Et vox eſt de nube dicens ; Hic eſt filius meus dilectus ; ipſum audite.

EXPOSITIO V.

RECTE inquiunt D. Hieron. & S. Thom. in 191. Hieron.
c. 17. Matth. Quia Petrus inſipienter loque- D. Thom.
batur, *faciamus hìc tria tabernacula;* ideo indignus fuit Domini reſponſione : *Adhuc eo loquente.* Ex- Amb.
pende vim illius adverbii *Adhuc,* cùm nempè Petrus , loqueretur. Sic explicat D. Ambr. in c. 9. Luc. inter hæc verba facta eſt nubes. *Ecce* rem grandem, & mirabilem denotat, *nubes lucida obumbravit eos, nubes* tanquam Dei ſedes agentis cum hominibus; *lucida,* quia non erat ad terrendum, ut fuerat olim, ut in monte Sinai, ut notarunt Chryſoſt. & alii. D.Chryſ.

192 *Obumbravit eos* , omnes qui præſentes aderant, ſcilicet Jeſum, Moyſen, & Eliam, & tres diſcipulos. Chriſoſt.
Nam hæc nubes, ut ait Chryſoſt. erat valdè lata, Euthym.
& profunda, ab ipſo cœlo ad terram uſque diffuſa. Luc. Arabic.
Hæc autem nubes circa Moyſen, & Eliam ſeſe condenſavit , ac conglomeravit , ut eos ab oculis diſcipulorum ſubduxerit, & abduxerit , ut explicant Euthymius. Lucas Burgenſis; nam , ut ait D. Lucas , *Factum eſt , cùm deſcenderent ab illo* : cùm ſcilicet Moyſes, & Elias ab eo pararent diſceſſum: unde Arabicus vertit, *Cum vellent diſcedere ab eo,* Locutus eſt Petrus, *Bonum eſt nos hìc eſſe,* &c. quo loquente eos cinxit nubes, & ab oculis diſcipulorum abſtulit Moyſen & Eliam. D. Lucas ait, *& ti-* D. Luc.
muerunt intrantibus illis in nubem. Id eſt, cùm Jeſus , Moyſes, & Elias intrarent in nubem , timuerunt diſcipuli tanquam rem novam, mirabilem, ac divinam. Hujus vero timoris cauſam explicabo infrà quæſt. 28.

Et ecce; ſemper in his, quæ à Deo fiunt, magnis magna, mirabilibus mirabilia ſuccedunt ; *Vox de* 193.
nube,

nub,vox, inquam majeſtatis plena quæ efforma-
1 Pet.1. ta eſt in ſuperiori parte nubis. Sic dicitur 2.Petr.1.
n.18. quod vox fuerit à Deo Patre elapſa de cœlo
Et quamvis vox, quoad efficientiam,fuerit à tota
Trinitate, tamen quoad attributionem , & ſignifi-
cationem refertur Deo Patri,cùm ſolius Patris ſit
habere filium *Hic*, pronomen eſt demonſtrans
Chriſti perſonam,*filius meus*. Cùm dicitur per de-
monſtrationem,ac ſinguláriter filius, ut diſtinctus
ab aliis , intelligitur filius naturalis , non verò
adoptivus;nam Moyſes & Elias, & tres Apoſtoli,
qui aderant, per adoptionem filii erant. *Dilectus*
Syriac. Marc. Syriacus,*dilectiſſimus*,D Marc.*chariſſimus*,D. Chr.
Chryſoſt. ut hom. 57. in Matth. Triplex eſt dilectio Patris
erga filium , Quia Filius , quia ſinguláriter dile-
Thom. ctus, quia in ipſo bene complacuit.D.Thomas ſic
inquit.*Tangitur Chriſti dignitas ex proprietate filia-
tioni ,ex perfectione dilectionis,ex conformitate ope-
rationis*. Et dicitur filius dilectus , non ſolùm ut
Deus , cujus una eſt voluntas , unuſque amor
cum Patre , ſed etiam ut homo , cujus voluntas
obediens,ac conformis eſt Patri.

194. Chryſoſt. *In quo mihi bene placui*,qui mihi ſingulariter pla-
Euthym. cet, in quo nihil diſplicet , ſed omnia ſummè,&
Damaſcen. perfectè placent. Vel , ut explicant D. Chryſoſt.
Remig. Euthym in quo ego acquieſco , ac ſummè oble-
Tolet. ctor,& delector. Seu ut interpretantur D Damaſ:
orat.de Transfig-D. Remig.Tolet.in c. 9.Luc.an-
not.31. In quo mihi bene conplacui ,id eſt.in quo
perficiendum eſt beneplacitum meum, & per
quod decrevi, ſalutem hominum operari *Ipſum
audite* , ut univerſalem Doctorem , atque magi-
ſtrum. Audire autem hîc non ſimplicem audi-
tum ſignificat? ſed audire credendo , & obedien-
Joan. 8. do Quam ſignificationem habent apud Joan. 8.
n.47. *Qui ex Deo eſt,verba Dei audit.*

QUÆSTIO XXIII.

Quare in Transfiguratione apparuit nubes?

195. Tertul. *Unde nubes facta.* HÆc nubes, ut ait Tertull. contra Marcion.
c.22.facta eſt à Deo per miniſterium Angeli
ex conglomeratione aëris; ac vaporum illic exi-
ſtentium, Ipſaque,ut dixi in expoſitione, ſuſcepit
Jeſum,Moïſen, & Eliam,ac tres Apoſtolos,ut ipſi
ſuo tempore certum teſtimoniũ redderent cæte-
ris Apoſtolis, ac fidelibus,eorum,quæ in nube ge-
rebantur circa Chriſtum, & præcipuè vocis lapſæ
à Patre, *Hic eſt filius meus*. Cur autem hæc nubes
hic intervenit , hæc præſens quæſtio indagitar.

196. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſ.hom. 57.*Quam ob-
rem ex nube?ſic ferè ſemper Deus videtur*.ut ita diſ-
cipuli certi redderentur de Dei præſentia , utque
intelligerent,factam vocem eſſe ex Deo:frequen-
ter enim Deus in nube apparere , & audiri ſole-
Pſal.96. bat. *Nubes & caligo in circuitu ejus*.Pſ 96.n. 2.*Qui
Pſalm.113. ponis nubem aſcenſo tuum* Pſal.103.n.3.

197. Deuthmar. Secundò Druthmarus. *Quia uſitatiſſimum* in-
quit,*erat genus locutionis Dei per nubem ad electos
ſuos,ut ad Jacob,& ad ipſum Moyſen : quia per nubẽ
deſignatur lene blandimentum*. Cum hac coincidit
Abulenſ. ratio quam Abul.q.75, exiſtimat præcipuam. Ad
hoc,ait, nubes facta eſt , ut in ea efficerentur vox
& organa , quibus vox ipſa formabatur , utque
ille,qui loquebatur, ſub occulta nubis condenſa-
tione remaneret. Sic enim fiebat in Veteri Teſta-
mento:nam quandocumque Deus Moyſi, ac aliis
etiam publicè ſemper de nube loquebatur. Exod. Exod 6. 20. & 33.
6. n. 10. & 20. & 21. & 33. n. 3. & 40. n. 32. Deuter.4.
Deut 4.n. 11. & ſæpè alibi. Antiquum ergo mo- *Antiqua conſuetudo*
rem,quo Deus ſuam gloriam manifeſtabat , ac lo- *retinenda.*
quebatur , in præſenti Æternus Pater , ac filius
ejus Chriſtus Dominus retinent ; & ab eo mini-
mè recedunt,ut ex actionum conformitate idem
Deus in utroque Teſtamento oſtendatur.

Tertiò. D. Hieron *Nubes lucida obumbrat eos*, 391.
ait,*ut qui carnale è frondibus,aut tentoriis quærebant* Hieron.
tabernaculum , nubis lucidæ operiantur umbraculo
Theophylact.*Tu quidem*,inquit; *ô Petre, taberna-* Theoph.
cula quæris manufacta , ut fiant. Pater autem aliud *Deus majora concedit*
tabernaculum,non manufactum,nubem conſtituit. Deus *quam ob co-petimus.*
plura concedit,quam nos ab eo petimus. Petrus
ſuggeſſerat, *Domine, faciamus hic tria tabernacula*;
quæ conſtruenda erat ex lignis , ſeu frondibus.
At Dominus parat umbracula , non ex illa ma-
teria , ſed ex ália excellentiore , nempè ex nube
lucida,& præclara.

Quartò. Beda *Quia verò Petrus* , ait , *materiale*, 199. Beda.
*quæſivit tabernaculum:ut diſcat,in reſurrectione,non
tegmine domorum, ſed Spiritus Sancti gloria eos eſſe
protegendos,ſequitur quod facta eſt nubes obumbrans
eos*, Ut diſcat Petrus , quòd in Beatitudine non
ſunt neceſſaria tabernacula ; gloria enim operit
Sanctos. Quinto.Idem Beda,& facit combinatio- Idem.
nem cum Baptiſmo Jordanis , in quo viſus eſt
Spiritus Sanctus:*Unde Spiritum Dei deſcendentem
ſicut columbam , & venientem ſuper ſe*. Matth. 3. n. Matth 3.
16. in Transfiguratione nubes lucida ſe exhibet. *Quæ fide credimus lu-*
Tunc ipſe Beda *Hic Spiritus Sanctus in nube luci-* *manifeſtæ*
da illic in columba:quia qui nunc ſimplici corde fidem *contemplabimus.*
*ſervat,tunc aperta luce contemplabitur,quod credide-
rat*. Lux ponitur pro fidei mercede , qui colum-
bæ ſimplicitate, ac ſinceritate fidei myſteria cre-
dit, luce aperta,ac manifeſta ipſa myſteria con-
templabitur, ac intuebitur. 200.

Sexto Abul.cit.q.75. Venit nubes ad occultan- Abulenſis.
dam ceſſationem claritatis Chriſti : ſicut enim
Chriſtus noluit,quod diſcipuli viderent , quando
ipſe incepit transfigurari , ſumendo fulgorem; Luc. 9.
tunc enim immiſit in eos ſoporem , ut ait Luc. 9.
n. 32. & tunc quando poſtea evigilarunt , eum
transfiguratum viderunt : ita & quando depoſuit
radios,reducendo ſe in priſtinum ſtatum ? occul-
tavit ſe & illos in nube . ut non viderent , quod
fiebat.De quo latius infrà.Septimo. Tolet. in c 9.
Luc ad hæc verba: *facta eſt nubes*.in Comment,&
annot.73.ait quod nubes in Transfiguratione in-
tervenit , ut ſignificetur , Chriſtum eundem eſſe, Exod.20.
quem Deus olim , ſub nube loquens , promiſit, Deut.18.
dans legem in monte : *Prophetam ſuſcitabo eis de* *Infallibilis divina veri-*
medio fratrum.Exod.20.n.21.Deut.18.n.15. Ut fiat *tas in promiſſionibus.*
evidens infallibilis veritas divina , eundem mo- Tolet.
dum obſervat Deus in promiſſis præſtandis , ac
ad implendis.Hoc latiùs explicabitur q. 29. 201.

Octavo. Orig. hom. 1. in Matt. *Nubes lucida*, Origenes.
ait,*obumbrat ſanctos, ex qua venit vox Patris, dans* *Deo non hominibus , at-*
teſtimonium filio, quaſi dilecto,& exhortans eos, qui *tendendum,*
obumbrantur ab eo,ipſi;non alii obedire.Dicebat Pe- *ac obediendum.*
trus,Chriſto Jeſu,*faciamus hîc tria tabernacula,tibi
unum,Moyſi unum,Eliæ unum*;attendebatque ſimul
ad Chriſti,Moyſis, & Eliæ majeſtatem , eique ob-
jicitur nubes de cœlo , ut ipſa nube diſcat , ſoli
uni Deo attendere , ipſique ſoli placere, hoc enim
nubes perpetuo ſuo curſu , ac ordine proteſtan-
tur , non hominibus, ſed Deo auſcultandum eſſe. 202.

Baruch.6.num. 61. *Nubes quibus cum impera-
tum fuerit à Deo perambulare univerſum Orbem*

Nubes Dei nutui, & non hominum ſe conformant.

perſiciunt, quòd imperatū eſt eis. Perfectè obſequentis Deo imaginem exprimunt nubes, non hominis, ſeu terræ deſiderium, ſed tantùm Dei nutum expectant? cur maximè ſe conformate intendunt, cum huc, atque illuc diſcurrunt, & ad cujus voluntatem ſe totas impendunt, & ſuperexpendunt, uſque adeò ut ſemetipſas conſumant, & pereant.

203. Dupliciter venit in animum Jacob, recedere à domo Laban, & pergere in terram ſuam Chanaam. Primò, nato Joſeph, dixit Laban: *Dimitte me, ut revertar in patriam, & ad terram meam.* Gen. 30. n. 25. Secundò verò jam multis elapſis annis omninò occultè à domo illa proficiſcitur. *Noluit itaque Jacob confiteri ſocero ſuo, quod fugerent*: Gen. 31. n. 21. Sed cur prima vice rem tractat, ac agit cum ſocero? ſecunda autem minimè? Primò ex ſe, ac ex animo ſuo Jacob diſpoſuit, ſe conferre in patriam ſuam; & ideò ei viſum eſt, non eſſe decens, ut Laban inſcio diſcederet: at verò poſterius urgebat Dei mandatum: *Nunc ergo ſurge, & egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ.* Cùm autem Dei juſſum inſtaret, nil aliud fuit expectandum, ac conſiderandum, ſed prætermiſſis omnibus, Dei imperata adimplenda. D. Chryſ hom. 57. *Non ultra, ait, ſicut prius interrogare eum voluit; ſed quod imperatum erat à Domino, implevit.*

Gen. 30. — Gen. 31.

Ubi eſt Dei vox, hominibus non eſt attendendum. D. Chryſ.

QUÆSTIO XXIV.

Quare nubes, cùm eſſet lucida, obumbrabat eos?

204. Reſpondet primò ad quæſtionem. Chryſoſt. hom. 16. in Marc *O Petre*, inquit, *quod vis tria facere tabernacula, reſpice unum tabernaculum Spiritus ſanctus qui nos pariter protegit. Si feciſſes tabernacula: utique feciſſes humana, quæ lucem excluderent, & umbram includerent. Nubes autem ipſa lucida, & obumbrans, hæc eſt unum tabernaculum, non excludit Solem juſtitiæ, ſed includit.* Poſtulaverat Petrus dicens: *Faciamus hic tria tabernacula*, in quibus junctim Jeſus, Moyſes Elias habitarent. Cùm ille hæc proferret, *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos.* Tunc Deus dat nubem, tanquam unum tabernaculum, omnes in ſe recipientem ac ſuſcipientem. Nubes ergo, quæ trium tabernaculorum diviſionem excludit, eorumque memoriam abradit, lucida, & obumbrans nuncupatur: obumbrans, cùm ſuſcipit; lucida, cùm diviſionem tollit. Semota diviſione, cùm unitas viget, tunc lucis radii maximè fulgent, & nitent. *Nubes autem ipſa lucida, & obumbrans, hoc eſt unum tabernaculum, non excludit Solem juſtitiæ, ſed includit.* Cùm enim nubes unum conſtituit tabernaculum, à quo Solem juſtitiæ cum Moyſe & Elia non excludit, ſed includit, tunc nubes lucida.

Chryſoſt.

Unitas cùm floret, tunc omnia fulgent.

205. Secundò D. Damaſc. orat. de Transfig. *Nubes autem*, ait, *obumbravit, Spiritus nimirum fulgorem depingens omnia autem lucida, atque eximio quodam ac ſingulari ſplendore præditat iis, qui lucis capaces ſunt quorumque animus conſcientiæ ſpurcitie hauquaquam inquinatus eſt.* Ænigma eſt, quòd nubes eſſet lucida & obumbrans. In nube hac divini Spiritus virtus exprimebatur; & quem divini Spiritus virtus obumbrat ac protegit quandam communicans munditiem, omnia ei lucida ac ſplendentia contingent. *Nubes obumbravit, Spiritus nimirum fulgorem depingens.*

Damaſc. *Protectione divini Spiritus omnia nitent.*

Tertiò. Ingenioſè Hugo Card. *Nubes lucida obumbravit eos. Ex luciditate obumbranur.* Ipſa enim nubes luciditate ſua obumbrat: Nubes illa terrenis condenſata vaporibus erat, & fumantium nebuloſo montium humore conglomerata, Thaboris gloriam, cùm eſſet lucida obumbrat tanquam ſit agnata, & cognata affectio lucidioris luminis, lucendo obumbrare ut magis luceat. Neſcit autem niteſcere mundialis lux, niſi ulios obſcurando. Quam verò diverſum ſit divinum ingenium perpende. Transfig. Jeſus, ut ſuæ divinitatis ſpecimen præbeat, *Reſplenduit facies ejus ut Sol, & veſtimenta ejus ſicut nix*: Quid tunc? Ut ſcribit Lucas, *Apparuerūt Moyſes & Elias viſi in majeſtate* ſeu, ut legit Syriac. *in gloria*. Sic Chriſtus erat in gloria. quomodo etiam coram eo in gloria, ac majeſtate ſe exhibent Moyſes & Elias? Argutè Zeno Veronenſis ſerm de Nativit Mariæ. *Chriſtus totum ſua luce reſplendens, corpus ſine umbra geſtabat.* Chriſti divinitatem teſtificant radii: non ſolùm propriin facie, ſed & alienis Moyſis & Eliæ. *Chriſtus corpus ſine umbra geſtabat.* Proprio ſplendore niteſcere, ſine alicujus obtenebratione, ſinéque detrimento, ac diminutione alterius lucis, proprius eſt divinitatis character, percommodáque divinæ generationis laus, non verò humana propenſio, ac conditio. Solus enim Chriſtus ſine alicujus damno major, ſine alicujus obſcuritate lucidus Ejus enim nobilitas non alieno nitebatur decore, ejuſque gloria non fundabatur aliena infamia, nec ejus ſpendor aliena obtenebratione fulgebat; hoc enim vulgarium hominum eſt ingenium. 206

Hugo

Terrena lux nitet alios obſcurando.

Syriac.

D. Zeno. *Divinitatis character ſine alterius obtenebratione lucere.*

Quartò. De Chriſto ſub ſacramentalibus ſpeciebus in myſterio Altaris moralizat hunc locum Drogo Hoſtienſis ſerm. de Sacramento Dominicæ Paſſionis. *Quoniam Moyſes & Elias*, ait, *tecum apparuerunt in monte, ſed nubes obumbravit eos: illis ſicut amicis & domeſticis (imò domeſticorum & amicorum tuorum præcipuis) Sacramenti tui nubes erat perlucida quæ nobis jacentibus & projectis à facie oculorum tuorum valdè ſubobſcura eſt.* Cùm Chriſtus adeſſet in monte cum Moyſe & Elia venit nubes lucida obumbrans eos. Nubes illa ſpecies ſacramentales, Chriſtum in Euchariſtico myſterio occultantes, repræſentabat: quæ ſpecierum nubes juſtis ac amicis, ut Moyſi, & Eliæ eſt valdè perlucida & fulgida; Chriſtum enim ibi oculis vivæ fidei, ac cœleſtibus inſpirationibus agnoſcunt, & introſpiciunt; quæ ſpecierum nubes ab ipſa cœleſtium recreatione multum diſtent. *Quæ projecti, à facie oculorum tuorum valdè ſubobſcura eſt.* 207.

Drogo. *Chriſtus in Euchariſtia ſub ſpecierum nube Juſtis lucida.*

Quintò. *Nubes lucida obumbravit eos*, Lucida, & obumbrans ac obſcurans? valdè mirum, Affectabat Petrus, ut ipſe cum aliis in gloria alto illo in vertice perſiſteret, remanentibus cæteris in montis radice, & quiſquis in ſuo fulgore, ac nitore proprias tantum commoditates intendit, in ipſomet ſuo ſplendore, ac radiis obfuſcationem, ab obtenebrationem invenit, atque reportat. 208.

Qui proprias commoditates intendit, in ſua majeſtate obfuſcatur.

Sextò Maximè notandum. quod nubes tunc dicitur lucida, quando in eos umbram diffundit. *Ecce nubes lucida obumbravit eos.* At verò quando vox Patris à nube prodit, nubes tantùm, abſque lucidi additamēto, aſtruitur. *Et ecce vox de nube dicens Hic eſt filius*, &c. Sed quare nubes lucida. quando eos abſcondit; non verò quendo ab illa vox Æterni Patris reſonat? Perpende textum. *Adhuc eo loquente*, ſcilicet Petro, *ecce nubes lucida obūbravit eo-* 209.

Quid

D. Luc. *Aliorum defectus recondere, precelit quodcumque cœleſte munus.*

Quid loquebatur Petrus? ignorantias ſanè de illo ait D Lucas *neſciens quid diceret.* Licèt ergo valde perilluſtris eſſet nubes, cùm de illa Æterni Patris vox intonat; tamen tunc non publicatur lucida, ſed quando ignorantias Petri obvelat, & occultat; tanquam ſi ab alterius vitii occultatione ipſa nubes ſuper modum fulgeat, & luceat, quam à quocumque alio munere etiam divino. Ut hoc morale commentarium noſtra ſit inſtructio quam nobile, ac excellens, quam Deo gratum, & acceptabile caliginare, ac condenſo velamine aliorum defectus recondere.

210. Acerbo enim congreſſu luctabatur S. Joſeph, cùm videret prægãnıem ſacratiſſimam Virginem, cujus ingenioſus non noverat cauſam, & aliunde criminis judicia turgebant: tamen ipſe, ſcribit D. Matth cap. 1. n. 18. *Joſeph autem cùm eſſet juſtus, & nollet eã traducere voluit occultè dimittere eam.* Poſteà verò cùm agnoviſſet myſterium, Æterno Verbo ex Virginis utero nato, illius necem machinabatur Herodes. Tunc apparuit Angelus Domini Joſeph in ſomnis dicens: *Surge, accipe puerum, & matrẽ eius, & fuge in Ægyptum;* Mat. 2. n. 13. Et tamen in hoc ſecundo eventu noncommemoratur juſtus, ſicut de eo in primo eſt enarratum, cùmtũc potius videatur juſtus dicendus quando illius cuſtodiæ, ac ſolertiæ Æternum Verbum Incarnatum ejúſque puriſſima Mater committebantur. Conſidera myſterium. Ait Evangeliſta: *Joſeph vi e uſcùm eſſet juſtus, & nollet eam traducere*; ſeu ut legit D. Aug. ſerm. 16 de verbis Domini, *& nollet eam divulgare.* Subditur: *Voluit occultè dimittere eam.* Cùm ſui honoris perplexa cogitatione, huc atque illuc jactatus eſſet, elegit potius ſæviſſimum deglutire dolorem, quàm illud in publicum cum aliquali jactura famæ ſuæ ſanctiſſimæ con ugis evomere Ex alto afflatu tunc potius ab Evangeliſta uſtus nominatur quam dum Æterni Patris filii cuſtos, ac nutritius conſtituitur, illiuſque ſuſcipit curam, ut ipſum cum matre in Ægyptum deferat: ac ſi illius juſtitia, & virtus perlucidius niteſceret, cùm alterius ſupprimebat crimen; nec de eo leviter muſſitare diſponebat, quàm dum ad alta negotia Æterni Incarnati Verbi filius aſſumebatur miniſter. Tam magnus probitatis judex eſt alterius delictum non prodere, ſed abſcondere, ut in præſenti Joſeph facto expendit D Auguſt. cit. ſer. 16. *Reſtabat itaque*, ait, *certa adulterii ſuſpicio; & tamen quia ipſe ſolus ſerat; ipſe ſciebat. Quid de illo ait Evangelium? Joſeph cùm autem eſſet vir juſtus, & nollet eamdivulgare: mariti dolor non vindictam quæſivit. Voluit prodeſſe peccanti, non punire pecantem. Cùm nollet tã dinulgare, voluit eã occultè dimittere.*

Matth. 1. — Matth. 2. — Auguſt. — *Aliorum defectus recondere probitatem declarat* — Auguſt.

QUÆSTIO XXV.

Quare in gloria Thaboris Chriſtus à Patre filius proclamatur?

211. TOta in hoc myſterio divina Trinitas apparet. Pater intonat in voce, & non, ſicut olim Angelus loquens, ſe Abrahamo exhibet Geneſ. 22. n 12. ſed ipſe Pater hic adeſt teſtificans: tanta enim eſt æternæ generationis profunditas, tantumque ſuperat creatam intelligentiam, ut nulli creaturæ committatur; ſed ſolùm æternus Pater illius ſit declamator. D. Chryſol. ſerm 118. *Ipſe ſui teſtis filii, ipſe aſſertor aſſiſtit: Hic eſt filius meus dilectus quia alterum, qui teſtimonium diceret, non habebat: teſtem generatio neſcit divina, ipſo filio dicente: nemo novit filium, niſi Pater; neque Patrem quis novit niſi Filius.* Hic Filius reſplendet in gloria. Spiritus apparet in nube. Per nubem Spiritus Sanctus adumbratur, quia ipſe, ut nubes fulgida, hominem illuminat, tegit; obumbrat, & fœcundat ad omne opus bonum. Ita Ambroſ. in c. 9. Lucæ. Orig. Beda, D. Thom. in Matth Hinc in Baptiſmo Chriſti Spiritus Sanctus apparuit in columbæ ſpecie; quia in Baptiſmo dat innocentiam nobis In Transfiguratione autem, quæ eſt typus Reſurrectionis apparuit in ſpecie nubis, quia tunc dedit, dabitque ab omnibus malis ſecuritatem.

Geneſ. 22. *Æterna generatio profundum Myſterium.* — D. Chryſ. — *Cur Spiritus S. in nube.* — Ambroſ. Origen. Beda. D. Thom.

212. Præſens quæſtio inquirit: Cur pater inter Thaboris glorias Chriſtum filium ſuum eſſe proclamat, ac teſtificat cùm hoc jam eſſet notum Diſcipulis, tum ex ipſa Transfigurationis majeſtate, tum etiam ex teſtimonio Moyſis, & Eliæ; iténque ex confeſſione petri: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, Matth. 16. n 16. pro hac re vide varia dubia, quæ in ſimili voce, prolata in Jordane, reſolvi tom. 1. l. 3. n 2 q. 23 24. 25 26. 27. & 28.

Difficultas quæſtionis. — Matth 16.

213. Ad quæſtionem reſpondent primò D. Chryſoſt, homil. 57. in Matth. Euthym. Hanc vocem fuiſſe prolatam à patre, præcipuè propter petrum, ad excludendum ejus timorem: nam Chriſto timens prætendebat ejus mortem impedire. Ac ſi diceret æternus pater, ô petre, quid times mortem Chriſti agnoſce pſum eſſe Omnipotentem; & eſto certus de reſurrectione ejus cùm filius meus ſit. Tamen jam ſuperiori qu 19. hanc ſententiam de timore non probant ob rationes ibi dictas.

D Chryſ. Euthym.

214. Secundo, & ad litteram. Abul. q 83. & 84 Quod hæc vox emiſſa eſt ab æterno patre ad confirmandum diſcipulos in hi, quæ Chriſtus dixerat Matth. 16. n. 27. *Filius quidem hominis venturus eſt in glaria Patris ſui: & tunc reddet unicuique ſecundùum opera ejus.* Ad comprobandum confeſſionem, petri eod c. anteced. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi* quamvis eſſet valde ſufficienter Chriſti teſtimonio, petrique aſſeveratione verificata, ac oſtenſa; tamen quia, ut ait citatus Abulenſis, poterat eſſe dubitabile, quod Chriſtus, qui in infirmitate noſtræ carnis apparebat, tantus Dei filius naturalis eſſet, tantaque, ac tam magna poſſet præſtare: ideo maximè conveniens fuit, quod iterum fieret alia oſtenſio hujus rei ad majorem confirmationem; ac corroborationem: ſicut Chriſtus faciebat multa miracula ejuſdem rationis ad majorem confirmationem; cum tamen primum ſufficeret. Sicut etiam duo dantur ſomnia pharaonis idem ſignificantia ſcilicet de ſeptem vaccis; & ſeptem ſpicis; ut dixit joſeph. *Quod autem vidiſti ſecundo, ad eandem rem pertinens ſomnium firmitatis indicium eſt.* Gen. 41. n. 32. Cõvenienter venit vox Patris: *Hic eſt filius meus dilectu*: ad maiorem firmitatem ſententiæ petri, ac eloquii Chriſti; *Filius hominis venturus eſt*, &c. Multa declaratio poteſtatis exigitur in magna, & alta pollicente; ad amplas ejus promiſſiones acceptandas, ac credendas.

Abulenſ. — Matth. 16. — *Poteſtas neceſſaria in promittente.* — Gen. 41.

215. Tertio. Ut docet D. Leo ſerm. de Transfigurat: *In qua Transfiguratione*, ait; *illud quidem principaliter agebatur, ut de cordibus Diſcipulorum ſcandalum Crucis tolleretur: ne conturbaret eorum fidem voluntaria humilitas Paſſionis, quibus revelata eſſet abſcondita excellentia dignitatis.* Ut æternus pater

D. Leo.

[*Pracaver diũ ſcandalum.*] Diſcipulos in fide contineret, ac præcaveret, ne futura filii paſſione, ac morte perturbarentur, ait, *Hic eſt filius meus dilectus.* Ac ſi diceret: Ne exiſtimetis, illum ex infirmitate, impotentia, aut culpa mortem ſubiturum, de qua Moyſes, & Elias ſunt locuti. [*Chriſtus traditur morti ex ſumma dilections Patris erga ipſam.*] Ecce filius meus naturalis eſt hic, ac proinde nulla in eo infirmitas, ſeu impotentia aut culpa inveniri poteſt, cùm ſit mihi ſummè dilectus, in quo mihi omnia complacent, & nihil diſplicet; ad mortémque traditur ex ſumma dilectione erga genus humanum, ex ſummáque mea dilectione erga ipſum, ſeu quia ipſum intimè diligo, illius voluntati ſatisfaciens, quia ardenter affectat mori pro hominum ſalute, ipſum mortem ſubire, alto meo conſilio diſponitur, & ordinatur.

216. [Ambroſ.] Quartò D. Ambr. lib. 1 de fide cap. 5. *Quoniam*, inquit, *vel tabernaculorum numerum deferendum tribus ſimpliciter æſtimavit; emendatur Dei Patris auctoritate, dicentis.* Hic eſt filius meus, &c *id eſt: Quid conſervos cum Domino ſocias tuo?* [Baſil Seleuc.] D. Baſilius Sel. Orat. 43. *Quid Dominum in ſervorum ordinem redigitis? Ejuſne avetis excellentiam noſſe?* Hic eſt filius meus dilectus *Illos ego ſervos feci, hunc ex eſſentia filium genui.* [*Pro diſtinctione meritorum, ac perſonarum honor deferendus.*] Indiſcriminatim Petrus tria tabernacula ædificare affectat: unum pro Chriſto, & aliud pro Moyſe & aliud pro Elia: ſtatim ab Evangeliſta reprehenditur, *neſciebat quid diceret*; ſtatimque etiam; ut ait D. Ambr. *emendatur Dei Patris auctoritate*, Ac ſi diceret Æternus Pater: num ignoras, ô Petre, hunc eſſe filium meum dilectiſſimum? Quid ergo ipſum æquali honore cum ſervis numeras: ſumma enim inſipientia eſt, quod nulla habita perſonæ conſideratione, nulláque meritorum diſtinctione facta, æquali Dominum, ac ſervos, magiſtrum, & diſcipulos honore afficere velis. Hinc ſua voce occurrit Pater ſecernens filium à ſervis, non ſuſtinens, quòd in honore deferendo nulla habeatur differentia.

217. Quintò. Thabor fuiſſe montem illum, ad quem diabolus tentans Chriſtum aſſumpſit, cùm omnia ei ſe daturum pollicebatur: *Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valdè.* [Matth. 4. Grammat.] Matth. 4. n. 8. autumat Chriſtianus Grammaticus c. 6. in Mat. *Iſtum montem, ait, vel Thabor, vel Hermon intelligimus, ſed verius Thabor.* In hoc ergo monte paterna vox intonat: *Hic eſt filius dilectus, in quo mihi bene complacui.* [*Qui pro Deo omnia relinquunt, filii, ac hæredes conſtituuntur.*] Valde conveniens erat, ut ubi omnia mundi ſpreverat bona, ibi Dei filius per naturam declararetur, omniumque deſignaretur hæres; ut nobis eſſet apertum, qui pro Deo omnia reliquerunt, filios Dei per gratiam, ac omnium hæredes eſſe futuros.

218. [Abulenſ.] Sextò. Abulenſis quæſt. 83. Ne quis putaret, quòd Domini Transfiguratio phantaſticè appareret: ſed ut eſſet manifeſtum, quòd verè fieret, & quòd ille, qui transfigurabatur, talis erat, qui poſſet hæc facere, ad hoc proderat teſtimonium Moyſis, & Eliæ; ad hocque declarandum venit vox Patris dicens. *Hic eſt filius meus*, quia Deus, [*Novitas rerum valde ſuſpecta.*] cùm ſit verus, & fidelis, non atteſtatur falſitati, nec mentiri poteſt. Ita ferè Abulenſ. Cùm enim valdè nota eſſet ſumma Chriſti humilitas, paupertas, ac modeſtia quid multum novum, ac extraordinarium apparebat, quod ipſe, in gloria ac majeſtate transfiguratus ſeſe exhiberet. Ne ergo pro rei novitate Domini Transfiguratio quid apparens, ac phantaſticum judicetur, teſtificat Pater, *Hic eſt filius meus.*

219. Septimò, Multa indagine diſcutiendum ad quid Æternus Pater in Thaboris gloria tam ſpecialiter Chriſtum Dominum ut filium ſuum recognoſcit, eumque alta voce ſuum filium eſſe teſtificat, *Hoc eſt filius meus dilectus*, multo enim opportunior videbatur hujuſmodi commendatio, cùm in humili præſepio jacet; vel cùm in Circunciſione peccatoris caractere notatur; ſeu quando tanquam infirmus in Ægyptum fuit; vel quando, tanquam pauper, ſiti ac fame degit; ſeu quando in paſſione ſalivæ, colapha ac calumniæ in eum jactantur; ſeu quando in Cruce ſuſpenſus vitam exhalat, quid eſt, quod inter hæc ſilet Æternus Pater, inter autem Thaboris glorias aperta voce intonat? O magna & præclara patiendi celſitudo! [*Patientia in preſſura, quædam divinitatis teſtificatio.*] ipſa tam magna, & alta patiendi tolerantia inter tot abjectiones, flagella, & opprobria, vox erat ejus divinitatis teſtificans, de illaque reddebat teſtimonium. Cùm verò ipſa patiendi gloria in Thaboris majeſtate tantiſper intermittitur, tunc valdè congruenter adeſt Dei Patris vox, veluti pro paſſionis gloria ſubſtituta, Chriſti divinitatem clamans. Huc venit ingenioſus Tertullianus lib. de patientia cap. 3 Quòd, pendente Ieſu in Cruce, dicunt ei Judæi; *Si rex Iſraël eſt, deſcendat de cruce & credimus ei*, Matth. 27. n. 42. [Matth 27.] Sponſione facta, quod ſi de cruce deſcenderet, eum pro vero Deo [Tertul.] ſuſciperent. Tunc ſi ait Tertull. *Hæc vel maximè Phariſæi, Dominum agnoſcere debuiſtis: patientiam hujuſmodi nemo hominum perpetraret.* Ac ipſa dolorum crucis tolerantia, eſſet manifeſta divinitatis atteſtatio ac proclamatio, ac proinde ſupervacaneè alia exoptatur comprobatio.

220. [Celada.] Octavò. R. P. Didacus de Celada in c. 12. Judith. §. 2. c. 8. ait, quòd inter preſſuras præſepis, Circumciſionis, fugæ in Ægyptum, interque acerbos mortis ac crucis cruciatus, cùm ſe ultrò à proprio corporis gloria viduaret, ut aliis benefaceret, tunc tacet Pater, cùm verò ad breve tempus ipſam gloriam reſumit? tunc valde opportunè adeſt Dei Patris commendatio, *Hic eſt filius meus dilectus.* [*Se exinanire pro aliorum ſalute, divinitatis elogium.*] Ac ſi illa eximia charitas, qua ſe pro bono communi, ac ut aliis benefaceret, à propria gloria orbaverat, vices gerat in Chriſto paternæ vocis, illum magnificentiſſimè commendantis; nam ipſum exinaniri pro aliorum ſalute, ſummæ liberalitatis elogium, in Chriſto vices habens paternæ vocis.

221. [Luc. 22.] Nonò. In horto apparet Angelus Luc. 22. n. 43. Hic vero Patris vox intervenit, *Hic eſt filius meus dilectus.* In horto Chriſtus Dominus ſe verum hominem oſtentans, ſecundum partem inferiorem de morte triſtabatur, eamque ut malum naturæ refugiebat inde decens, *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte*, Matth. 26. n. 39. [Matth. 26. *Mors glorioſior, quàm vita.*] In præſentiarum vero cum ſumma lætitia de morte loquebatur, morique dignoſcebat, mori autem multo glorioſior actio, quàm vivere, multoque opportunius in his potiùs, quæ ad vitam ſpectant, filius à patre agnoſcitur. Cùm Abrahamus ſupponit vitam Iſaac, eumque ut vivum conſiderat, puerum vocat ſicque dicit famulis ſuis, *Expectate hic cum aſino, ego, & puer illuc properantes*, Gen. 22. n. 5 poſtea vero, cùm ad mortem properat filium dicit, *Tulit* [Geneſ. 22.] *quoque ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filium ſuum*, ibid. n. 6. Et iterum ſic ei loquitur Abrahamus. *Quid vis fili*, ibid. n. 7. David cùm pro vita Abſalon loquitur, de eóque ut regnum agente ac ſolicitatum agit, puerum vocat, *Servate mihi puerum Abſalon*, 2. Reg. 18 n. 5. [2. Reg. 18] At vero cùm de mortuum accipit, ſic lamentatur, *Fili mi Abſalon Abſalon fili mi*, 2. Reg. 18. num. 33. Adeo nobile, & excelſum

excelſum eſt,in bello lancea occumbere ; ut etiam demortuum Abſalon pro infami , & turpi cauſa, non pudeat David , eum filium recognoſcere , ac appellare,quanto magis erit ille,ut filius in monte à patre putandus,qui pro excelſa, & illuſtri cauſa vitam diffundit.

222. Decimò *Adhuc eo*,ſcilicet Petrò, *loquente*.Cùm Petrus intentat obſiſtere Chriſti morti,Moyſes,& Elias,*loquebātur de exceſſu*,ſeu morte,*quam completurus erat in Jeruſalem*. Tunc Pater proclamat : *Hic eſt filius meus dilectus* .Cùm de morte eſt ſermo tunc à Patre filius divulgatur , ut certò ſciat Petrus, Chriſtum eſſe moriturum, eſſeque propriiſſimam Dei filii actionem pro aliorum ſalute vitam dare.

223. Cùm Chriſtus Dominus de ſua magna poteſtate judiciaria pertractaret, ſe filium hominis dicit. *Dedit illi poteſtatē judicium facere, quia filius hominis eſt*.Joan.5.n.27.*Tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo*,Matth.24.n.29 *Et videbunt, filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa,& majeſtate*.Ibid.n. 30. At verò cùm de primo Chriſti adventu ad mortem , & paſſionem pro ſalute generis humani eſt ſermo, ſe Dei filium nuncupat. *Sic Deus dilexit mundum,ut filium ſuum unigenitum daret*,Joan.3.n 16 *Vidimus gloriā ejus,gloriā quaſi unigeniti à Patre* Joan.1 num 14. quam gloriam, crucem,ignominias ac flagella interpretatur Chryſoſtomus ad citata verba homil. 11. *Siquidem*, ait; *in his ipſis quæ probro,& ignominia plena eſſe videbatur,ipſum rurſus Verbum clariſſimum apparuit,hic Joannes gloriam appellavit*. In majeſtate filius hominis, in Cruce verò filius Dei vocatur ;ac ſi ipſa filii Dei majeſtas magis manifeſtatur Cruce , & morte pro aliorum ſalute , quàm qualibet regali, ac triumphali pompa.

Joan 5. Matth.24.
Joan. 3 Joan. 1.
D.Chryſ.
Filius Dei magis cognoſcitur morte, quàm majeſtate.

224. Cùm Chriſtus Dominus de ſua majeſtate ad judicandum loquitur:*Videbitis filium hominis ſedentē a dextris virtutis Dei,& venientē in nubibus cœli*, Matth.26.n.64. tunc milites dabant ei alapas , in faciem. Et ſubdit Evangeliſta:*Expuerunt in faciem ejus & colaphis eū cæſerunt;alii autē palmas in faciem ejus dederunt* Ibid.num 67. At verò in cruce ejus divinitatem filii Dei cognoſcit Centurio:*Videns autem Centurio,qui ex adverſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet*, ait:*Verè hic homo filius Dei erat*, Marc.15.n.39. Quomodo ex rebus tam oppoſitis tam diverſi effectus prodeunt ? Cùm gloria , & majeſtas auditur,alapæ ac ignominiæ impinguntur in eum. Cùm verò mors , & crux intervenit , Divinitatis teſtificatio proclamatur : Magis ſanè ſuperna Dei filii altitudo dolore ac cruce , quàm gloriæ, & majeſtatis ſignis declarabatur : magiſq; filii Dei adorationem , & honorem ſibi Chriſtus cruce,& morte comparabat,quàm oſtenſa , ac declarata omni celſitudinis magnitudine.

Matth.26.
Marc.15.
Filius Dei magis declaratur cruce, quàm gloria

QUÆSTIO XXVI.

Quare Pater mandat in Thabor , ut filius audiatur ?

225. MAndatur hîc Chriſtum audiri , non tamen Moyſen,& Eliam,ſeu Prophetas , ut de fratribus Divitis epulonis eſt pronuntiatum : *Habent Moyſen,& Prophetas;audiant illos*,Luc.16.n.29.Et tamen his fratribus nihil de Jeſu audiendo dicitur ut notavit Tertull.lib 4,contra Marcion. cap. 34. Propinqui enim Divitis,impii, & iniqui conſiſtebant , ac proinde ſatis illis erat,ut Moyſen,& Prophetas audirent.At verò Petrus , & condiſcipuli, cùm eſſent abundanter verſati in Moyſis, & Prophetarum doctrina , ad majora evocantur , ut jam imperfectionibus illis non inhæreant, ſed ad altiora,ac ſublimiora,nempe ad Ieſum ſequendum aſcendant & evolent. De hac difficultate latiùs , cùm de Divite epulone fuerit ſermo.

Luc.15.
Tertull.
Perfecti ſemper ad majora promoventur.

Ad noſtram quæſtionem reſpondet Primò D. Hilarius. *Ipſum audite*,inquit,*ac aliis verbis diceret, recedant umbræ legales,& typi prophetarum,& ſolum coruſcet lumen Evangelii ſequimini*.Hoc loco,cùm Pater ait,*Ipſum audite* : ſuum filium conſtituit legiſlatorem ac doctorem univerſalem,juxta Pſal 2. num.6.*Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo,ſuper Sion montē ſanctum ejus prædicans præceptum ejus* Mādat ergo pater ipſum ſcilicet filium audiri , id eſt non Moyſen, neque Eliam , hoc eſt non attendatis ad legem veterem , quam Moyſes attulit , neque ad ænigmata prophetarum , qui in Elia exprimebantur,ſed ſolùm attendite ad Chriſtum , in quo omnia complebuntur ; ille ergo ſolus audiendus eſt. Et audire,hoc loco,eſt obedire , ut dixi in expoſitione. 226.

Hilar.
Pſal.2.
Solus Chriſtus audiendus, non lex, & Prophetæ.

Secundò. Ut oſtendatur , Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam : de eo enim prædictum erat Deut.18 n.15.*Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus,ipſum audies*. Quem locum referens D. Petrus Actor. 3. num 22.ait, *Tanquam me ipſum audietis* Hoc autem fuit ad plenam teſtificationem de Chriſto , ut ex omni genere teſtes haberet. D. Remigius. *Sic ergo Dominus*,inquit,*undique habuit teſtes;ex cœlo vocem Patris ex Paradiſo Eliam,ex infernis Moyſen;ex hominibus Apoſtolos;ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cœleſtium,terreſtrium,& infernorum*. 227.

Deut 18.
Actor. 3.
Ex omni genere teſtes Chriſtus habuit.
D.Remig.

Tertiò, & maximè notandum , Quod Æternus pater ait : *Hic eſt filius meus dilectus ipſum audite*:nō ait,ipſum videre, Objectum viſus extabat gloria, & majeſtas,in qua Chriſtus approbat ; id autem , quod audiebatur,ſermo erat de morte:*loquebantur de exceſſu*:Ut his inſtrueremur quòd ſemper mortis memoria nobis ſit in mente fixa ; non autem gloriæ,& majeſtatis viſus & recordatio. 228.

Non majeſtas viſa , ſed recordatio ſit in mente.

Cap. 4. Videt Joannes in ſua Apocal. Agnum ſtantem ſupra montem Sion ; & cum eo centum quadraginta quatuor millia ſeniores cantantes quaſi canticum novum, Angeloſque volantes. Ex quibus, ait ipſe Joannes;*Audivi vocem de cœlo dicentem mihi,ſcribe:Beati mortui,qui in Domino moriuntur*, Apoc.14.n.13. Non mandatur hic peculiariter ſcribi Agni majeſtatem , numerum aſtantium canticum ſeniorum , Angeloſque volantes, ſed mortem ; quæ juſtis accidit. Anſbertus. *Hoc ſtile*,ait,*juſſus exprimere litteris,hoc cōmendavit memoriæ hoc nos ſtylo ſcribimus,memoriæ infigimus.hoc ut in cordibus ſuis ſpiritu Dei vivi ſcribat,omnes admonemur*. Non gloria Agni,ſed mors juſtorum mandatur ſcribi ut cunctis altiùs remaneret in mente repoſita mors; quæ nobis contingit,quàm triumphus,ac majeſtas viſæ gloriæ. 229.

Apoc. 14.
Anſbert.
Potius mors attendenda, quàm triumphus.

QUÆSTIO XXVII.

Quare non in Jordane, ſed in Thabor præcipitur, ut Chriſtus audiatur?

230. Math. 3. SImilis vox à Patre ſupra Chriſtum in Jordane audita eſt, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*; non tamen ibi additum eſt, *ipſum audite*; ſicut modo in Thabor.

231. Abulenſ. *Quorundam ſententia, In Jordane ſolus Baptiſta vocem audierat.* Reſpondent primo aliqui apud Abulenſ. q. 90. Quòd illa apparitio, & vox facta in Iordane à nullo audita, aut viſa eſt, niſi à Ioan Baptiſta, qui oſtenſurus erat Chriſtum populo, & reſpectu illius non erat opus dici, ipſum audite, ideo ibi non eſt dictum, nunc verò vox audita fuit à tribus Diſcipulis, quibus competebat obedire Chriſto, & ideo appoſitum eſt, *ipſum audite*. hæc ſententia ſupponit, in Iordane à ſolo Ioanne vocem Patris fuiſſe auditam; at contrarium communis tenet Doctorum reſolutio, ut dixi tom. 1. lib. 3. c. 2. q. 3. ad finem.

232. Abulenſ. *Teſtimonium convenienti tempore dandum.* Secundò. Idem Abulenſ. cit loco. In Baptiſmo illud verbum. *Ipſum audite*: non videbatur pro tunc conveniens tempori; nam antequam Chriſtus baptizaretur, nunquam prædicaverat; & etiam mox poſt Baptiſmum, nam prædicavit, non ſtatim aſcendit in deſertum, ubi quadraginta diebus jejunavit, & poſtea cœpit prædicare in Galiæa, & ideo pro tunc non erat opus dici. *Ipſum audite*. At verò modo ante, & poſt Transfigurationem, ſemper prædicaverat, & valde opus erat, ut ei crederetur; & ideo tunc dictum eſt. *Ipſum audite*.

233. Abulens. Tertio Idem Abulenſis; Quod in Iordane ſolùm oſtentatio facta eſt ad declarandum Ieſum, quod eſſet Meſſias & filius Dei, ut Baptiſta eum cognoſceret, & prædicaret Iudæis, ut colligitur ex
Joan. 1. Ioan. 1. n. 32 33. Et ad hoc tantum neceſſaria erant verba demonſtrativa, & non imperativa, & ideo ibi tantum dictum eſt, *Hic eſt filius meus: in quo mihi complacui*. At transfiguratio non ſolùm facta eſt ad notificandum Chriſtum, ſed & ad declarandam ejus auctoritatem in geſtis, ac verbis ſuis, & ideo nunc dictum eſt, *Ipſum audite*.

234. Quarto & ad litteram, In Baptiſmo venit teſtimonium Patris ad oſtendendum Chriſtum eſſe eum, per quem homo reconciliandus erat Deo, & ad juſtificationem, ac Dei filiationem promovendus, quod primum per Baptiſmum Chriſti fit, per hunc enim renaſcimur, & renovamur. Transfiguratio autem ordinata eſt ad oſtendendum Chriſtum eſſe conſtitutum doctorem, & præceptorem per quem Deus promiſerat populo loqui, ac verba vitæ dare & ideo non in Baptiſmo, ſed in Transfiguratione additum eſt, *Ipſum audite*. *Chriſtus cõſtitutus à Deo omnium doctor.*

235. Quinto. Cùm in Iordane, & Thabor Pater det teſtimonium de filio, tamen ſolum in Thabor mandat, *Ipſum audite*. In Baptiſmo quandam peccatoris umbram repræſentabat Dominus. In Transfiguratione vero eximiam prædicatoris ſanctitatem exprimebat. Ut ipſo diſcrimine nobis innueret Æternus Pater nullam labem, ſed ſummam ſanctitatem in eo eſſe oportere, qui aliis audiendus proponitur. *Qui docet, in probitate vita emineat.*

236. Hilar. Sexto D. Hilar. can. 17. in Matth. *Hunc eſſe filium ait, hunc dilectum, bene complacitum, hunc audiendum vox de nube ſignificat, ut idoneus ipſe præceptorũ talium auctor eſt, qui poſt ſæculũ damnatũ, poſt crucis voluntatem, poſt obitum corporeum regni cœleſtis gloriã ex mortuorum reſurrectione facti confirmaſſet exẽplo*

Valde congruè, non in Baptiſmo, ſed in Transfiguratione deſignatur Chriſtus à Patre audiendus. *Ipſum audite*, cùm non cum Baptiſta, ſed cum Moyſe, & Elia in Transfiguratione de morte ſubeunda agebat: *Dicebat exceſſum ejus*: ſcilicet crucem, & mortem; ut crucem, & mortem; ad quam alios exhortatus erat. *Tollat crucem ſuam: Qui perdiderit animam ſuam*, Matth. 16. n. 25 ipſe in ſe adimpleret & teneret *Ut idoneus ipſe præceptorum talium auctor eſſet*. Cùm non ſolùm verbis ſed etiam rebus, ac exemplis, ſignanterque mortis ſuæ firmaret exemplo. Solus enim ille opportunus magiſter ad probitatem, ac crucem perſuadendam, qui non ſolũ verbis, ſed etiam factis, & exemplis documenta præbet. Unde ait Caſſianus Coll. 11. c. 4. *Nunquam erit efficax inſtituentis auctoritas, niſi eam effectu operis ſui cordi affixerit audientis.* *Bonus magiſter, non ſolùm verbis, ſed & factis docet.* Matth. 16. Caſſian.

Loquimini ad cor Jeruſalem, & advocate eam Iſai 40. n. 2. Sermo Domini dirigitur. Quid eſt, quod Dominus mandat ſacerdotibus ad cor loqui, cùm audientium corda non ſint in manu ſacerdotum, 237. Iſai. 49. ſed ſolum in Dei manu? Videbatur potius dicendum, Loquimini ad aures Jeruſalem: ſicut inquit Balam loquens Regi Balac ait, *Sta Balac, & auſculta, audi fili Sephor*, Num. 23. n. 18. In Hebræo legitur, *auſculta auribus tuis*, Quid eſt, quod Balam ad aures dirigit ſermonem, & ſacerdotes ad cor ex Dei mandato? Magiſter, qui tantum habet verba, & non opera, circa aures obſtrepat. At bonus præceptor, ut pote probi ſacerdotes Domini, non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo, ſermoneque præclaris actionibus animato loquuntur, & tunc non ſolùm circa aures ſonant, ſed interius animus attingunt, & pulſant D. Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſtol. 202 *Quandoquidem*, ait, *ſermo actione deſtitutus non ultra aurem graſſatur: qui autem ab actione animatus eſt, ut qui acris, & efficax, altè penetrat, animumque attingit: eam ob cauſam Deus ſacerdotibus edixit, ut ad cor Jeruſalem loquerentur. Nam qui ad aures verba faciunt, permulti quidem ſunt, & Sacerdotio indigni, qui autem ad cor, pauci omnino, at qui ſacerdotalis dignitatis reduniri merentur.* Num. 23. Ad Heb. *Verba adjuncta cum actione, cor penetrant.* Peluſiot.

Matth. 17. n. 6. Et audientes Diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde.

VERSIONES:

Syriacus. Quod quum audiſſent Diſcipuli, prociderunt in facies ſuas.

Theophilact. Vatabl. Et cum hæc audiſſent Diſcipuli, prociderunt in faciem ſuam, & territi ſunt vehementer.

EXPOSITIO VI.

238. ET audientes Diſcipuli, vocem ſcilicet æterni Patris è nube reſonantem: *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite*, à majeſtate ipſius divinæ vocis, quæ inſtar tonitrui reſonavit, *ceciderunt in facie ſuã*, tanquã expaveſcentes

pavêſcentes à voce Dei, *valde*. Preme verba noſtræ vulgatæ; non ait, quo prociderunt in facies ſuas, ſed *in faciem ſuam*. Ita erant ſancti Domini Diſcipuli uniti & coadunati, ut eorum veluti una eſſet facies *Et timuerunt valde*. Ita Diſcipuli Jeſu ſunt exterriti, ut ipſos timor non pervaterit, ac turbaverit, quin quieta mente apertè intelligerent, quid vox illa Patris diceret, & ſignificaret, teſte D. Petro 2 Ep. 1. num. 18. *Hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam.*

Diſcipuli Domini coadunati. — 2. Petr. 1.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare Apoſtoli timuerunt in Transfiguratione, & quotuplex in eis fuit timor juxta textum Evangeliſtarum.

239. *Marc. 9. Primus timor.*

TRiplici timore Apoſtolos fuiſſe in Transfiguratione detentos, videtur colligi ex contextu Evangeliſtarum. Nam primò D. Marc. c. 9. n. 5. ſcribit, timorem ante oſtenſionem nubis: narrat enim, quod cùm Chriſtus eſſet transfiguratus, cum eoque apparerent Moyſes & Elias, diceretque Petrus: *Rabbi bonum eſt, nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula*, &c. ſubditque *non enim ſciebant, quid dicerent, erant enim timore exterriti. Et facta eſt nubes obumbrans eos*, &c. Itaque Marcus ponit timorem antequam nubes deſcenderet, eumque narrat ut cauſam inſipientiæ Petri.

240. *Lucas. Secundus timor.*

Secundò D. Lucas refert timorem poſt nubis apparitionem, ait enim c. 9. n. 34. *Hæc autem illo loquente*, ſcilicet Petro, *facta eſt nubes, & obumbravit eos, & timuerunt, intrantibus illis in nubem.* Itaque juxta Lucam oſtenſio nubis præceſſit timorem. Sicque, inquit D. Damaſcen. Orat. de Transfig. *Diſcipuli majore timore obſeſſi ſunt, Jeſum Salvatorem, ac Dominum cum Moyſe, & Elia intra nubem conſpicientes.* Dum dicit, *majore timore* ſupponit, eos jam antea habuiſſe timorem.

Dam.

241. *Bonavent. Ex Dei præſentia timor. Paſchaſ.*

Cauſam hujus timoris, exiſtimat D. Bonavent. extitiſſe Dei præſentiam; ſciebant enim ex Scripturis. Deum per nubem manifeſtari; ac proinde ex Dei adventu timent magis, quàm ex viſa Transfigurationis gloria. Secundò D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Timent*, ait, *quia non poterant ſuſtinere claritatem ipſius nubis, qua obumbratur, Chriſtus videlicet.* Cùm enim claritas nubis Chriſti conſpectum ab eorum oculis arceret; inde ex tanta præſumpta abſentia maximè timore conſternuntur. Tertiò quidem Recentiores autumant, quòd Diſcipuli pavebant, ne ipſis relictis, Jeſus cum Moyſe & Elia, ingredientibus nubem, abiret. Quartò, ut habet Syrus, videbant Moyſen, & Eliam abeuntes in nubem intrare, timueruntque ne Moyſes è nube fulmina, & tonitrua jacularetur, ut olim fecerat, cùm legem à Deo acciperet, & populo traderet, Exod. 19. num. 16 & ne Elias è nube ignes vibraret, ut olim fecerat, 4. Reg. 1. n. 10 Et hoc mihi minus probabile videtur, non enim erat cauſa, cur Apoſtoli aliquid mali ſibi timerent. Quintò, probabilius, quòd cum Apoſtoli ſe vidiſſent eadem nube obumbrari unà cum Jeſu, Moyſe & Elia, ut explicavi ſuprà expoſit. 5. n. 192. & ait D. Hieron. hic cap. 18. Matth. *Pavent, quia nubes lucida operuerat eos.* Cùm ergo ſe vidiſſent eodem tabernaculo, ac nube recipi ſimul cum Chriſto, Moyſe & Elia, inde pavore concutiuntur.

Timor ex Chriſti abſentia. — *Syrus.* — *Exod. 19. 4. Reg. 1.* — *Hieron.*

Favet D. Paſchaſius cit. lib. 8. *Nec tamen*, inquit, *ſi e cauſa mens pavet, quæ præmium tanti pavoris per gratiam jam habet.* Semper enim viris cordatis ingens conceſſa gratia cauſa pavoris extitit.

Paſchaſ. Ingens gratia cordato viro cauſa timoris.

242. *Tertius timor. Matthæus.*

Tertius timor aſſignatur à D. Matthæo procedens à voce Patris reſonante è nube: *Hic eſt filius meus dilectus. Et audientes Diſcipuli ciciderunt in faciem ſuam, & timuerunt.* Correpti ſunt Apoſtoli timore ex audita voce Patris. Infirmitas enim humana ex voce Dei reſonante maximè paveſcit. Sicque dicebat populus Iſraëliticus. Deut. 5. n. 26. *Quid eſt enim omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis.* Præcipuè cùm vox illa eſſet facta inſtar tonitrui, ut inquiunt D. Paſchaſius citatus, Abulenſis q. 92. tamen non erat cum ſtrepitu ſed cum quadam ſuavitate reſonans; & corroborans eos ſic terrefecit. D. Ephrem. Orat. de Transfigur. *Ad hanc*, ait, *vocem proni ciciderunt Apoſtoli in terram, erat enim tonitru terribilior. Quamobrem voce ejus, tremuit terra & ii ciciderunt.* D. Hieron. *Terrentur*, inquit, *qui Dei Patris vocem loquentis audierant; quia humana fragilitas conſpectum majoris gloriæ ferre non ſuſtinet; ac toto animo, & corpore contremiſcens ad terram cadit.*

Deut. 5. — *Timor ex Dei voce.* — *Paſchaſ.* — *Abulens.* — *Ephrem.* — *Hieron.*

243. *Tolet. Triplex timor, probabilior eſt ſententia.*

Toletus in cap. 9. Luc annot. 76. exiſtimat probabile, eundem fuiſſe timorem in Apoſtolis, quem D. Lucas, & D. Matthæus exprimunt. Lucas verò uſus eſt anticipatione quadam quæ apud Evangeliſtas frequens eſt. Tamen probabilius ex textu Evangelico colligitur, diſtinctum eſſe timorem; diverſa enim cauſa aſſignatur; nam apud Lucam ex ingreſſu in nubem, apud Matthæum ex voce audita:

244. *Apoſtoli multa reverentia proſequebantur divina.*

Tanto enim cultu, ac reverentia Apoſtoli proſequebatur divina, ut ex alicujus exhibitione maximè paverent. Sic cùm Chriſtum transfiguratum cum Moyſe & Elia vident, ut narrat D. Marcus. Sicque cùm aſpiciunt lucidam nubem obumbrantem, ut refert D. Lucas. Sicque cùm Patris vocem audiunt, ut ſcribit D. Matthæus. Secundò huc advoco id quod docet Abulenſ. cit. qu. 92. quod ordinatum eſt, ut Apoſtoli ita eſſent tremefacti ad oſtendendam magnitudinem futuræ gloriæ; nam Transfiguratio extitit quædam futuræ gloriæ manifeſtatio: illa enim talis eſt, ut excedat omnem facultatem humanam, ſenſibus utentem; ita ut nullus ſenſus poſſit eam tolerare. Ideo ex Transfiguratione Chriſti, ex nubéque lucida, ac voce Patris pavent Diſcipuli ut ex his valeant conjecturare gloriæ magnitudinem, quæ per illa deſignabatur.

Abulenſ. — *Ingens futura gloria.*

245. *Deus cum miniſtris timorem incutit.*

Tertiò. Quare ex viſa Chriſti gloria ita tremefacti ſunt Apoſtoli cùm ex ea maximè eſſet gaudendum? Videbant Jeſum cum adjunctis ſibi Moyſe & Elia? Videbantque Regem cum miniſtris, Dominúmque famulis ſtipatum, indéque tanto timore concutiuntur. Huc veniat D. Damaſc. ſuprà hac quæſt. datus. *Diſcipuli majore terrore obſeſſi ſunt, Jeſum Salvatorem, ac Dominum cum Moyſe & Elia intra nubem conſpicientes.*

D. Damaſc.

246. A ſuis perſecutoribus lapidabatur Stephanus. *Qui intendens in cœlum vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei, & ait. Ecce video cælos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei*, Actor. 7. num. 54 Maximè glorioſus miles Dei viſione recreatur. At Jacob. *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum. Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ: Cumque evigilaſſet Jacob de ſomno, ait: Verè Dominus eſt in*

Act. 7. Geneſ. 28.

loco

loco iſto, & ego neſciebam, pavenſque quam terribilis eſt, inquit, locus iſte. Geneſ. 28. n. 12. Stephanus, & Jacob de viſione illuſtrantur: Cur à Dei conſpectu tanta dulcedine perfunditur Stephanus, Jacob verò tanto pavore terretur? Dei athleta ſolùm Jeſum vidiſſe aſtruitur; at Jacob vidit Dominum circumdatum ſuis miniſtris, ac familiaribus, Angelis ſcilicet; indéque tam vehementi timore tenetur. Huc ſpectat Cajetanus *Jacob,* ait, *timuit conſiderando ſe ipſum relativè ad præſentiam Dei, & frequentiam Angelorum, ne imputarentur ſibi defectus ſui.* Expende ultima verba; non enim ſolum timuit à conſpectu Dei: ſed etiam à frequentia, ac comitatu Angelorum.

Ex præſentia Dei cum frequentia miniſtrorum timor.

Cajetan.

QUÆSTIO XXIX.

Quare exaudita voce Patris in Jordane nullus timet, in Thabor maximè contremiſcunt Apoſtoli?

247. Abulenſ. HAnc quæſtionem jam tractavi tom. 1. lib. 3. cap. 2. quæſt. 28. Videnda ibi dicta; nunc aliqua addenda. Primò Abulenſis capite 17. q. 93. exiſtimat, quòd vox, quæ in Thabor inſonuit, terribilior extitit, quàm illa quæ audita eſt in Baptiſmo; nam in Thabor vox illa facta eſt ad exprimendam magnitudinem futuræ gloriæ, cujus typus erat Transfiguratio, futura autem gloria exuperat omnem ſenſum humanum, itaut nullus ſenſus eam poſſit ſuſtinere. At in Jordane vox illa efformata eſt, ut Chriſtus cognoſceretur à Joanne, ac à populo, ut eum dignè reciperent, ad hoc autem non erat conveniens timor: & ideò vox illa non fuit terribilis; unde ibi nemo corruit, nec timuit.

248. Toletus. Secundò. Toletus in c. 9. Luc. annot. 84. Quod timor in hoc Transfigurationis myſterio intervenit ad denotandum, quod hìc agebatur, quod olim promiſſum fuit in monte, quando lex data eſt. Populus enim præ timore nolebat audire vocem Domini, unde convenerunt omnes; ut Moyſes auſcultaret Dei verba, quæ poſtea ad eos refert Tunc Moyſis ait eis, quod per Prophetam eis loqueretur Dominus, ut ipſi petierunt: prænuntianſque de Chriſto Domino ait: *Prophetam de gente tua ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies, ut petiſti à Domino tuo in Horeb:* Deuter 18. n. 15. Volens ergo Pater oſtendere, Chriſtum eſſe illum; de quo olim pactum celebratum eſt, ea revocat, quæ olim in Sina interfuerunt per Moyſem, nempè, montem, lucem, nubem & timorem, in hoc Diſcipulorum pavore repræſentatum, ac idem verbum, *Ipſum audite*, ut ex geſtorum combinatione veritas promiſſi miſterii patefieret.

Ex combinatione geſtorum veritas manifeſtatur.

Deut. 18.

249. Tertio dicam, quod mihi videtur probabilius. In Jordane, ac Thabor Patris vox reſonat: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui:* additur tamen in Thabor, *Ipſum audite*, & inde tanti Apoſtolorum timoris cauſa auſpicanda eſt. Sed quid novi in hac voce apparet, ut tanto pavore Apoſtolos terreat, qui toties Chriſtum audire ſoliti erant? Diſcipuli uſque modo conſueverant Chriſti verba audire, tanquam ſponte ſua, ac beneplacito ducti? at cùm modo ſe vident Æterni Patris præcepto aſtrictos, maximè tremunt, ac contremiſcunt, an ipſi digni, & capaces inveniamtur, ut Chriſtum audiant, & ſequantur ejuſque dicta obediendo adimpleant. Cum enim optimè ſcirent Apoſtoli, quantum debeat excoli, & præparari terra cordis humani, ut Chriſtum ſequantur; & aliunde cùm eſſent bene conſcii humanæ fragilitatis, inde maximè timent, & expaveſcunt. Favet Tertulianus lib. 4. contra Marcion. c. 22. inquiens. *Domine audivi auditum tuum, & timui: Quam magis, quam vocis cœleſtis illius, Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite.* Expende, timui auditum tuum, *hunc audite.*

Maximè timendum ne in ſequela Chriſti deſicimus.

Tertull.

Quarto D. Hilarius in præſenti. *Ipſum audite,* ait, *ut ſcilicet idoneus ipſe præceptorum talium auctor eſſet:* Quod moraliter ſic expendo. Expaveſcunt, & contremiſcunt Diſcipuli, cùm ex præcepto Patris Chriſtus glorioſus, & impaſſibilis eis conſtituitur idoneus præceptorum magiſter. Quid enim magis difficile, & arduum, quam obtemperare homini glorioſo, & impaſſibili, qui ex beatitudinis dono incapax eſt experiendi in ſe difficultatem, quam aliis mandat. Hinc licèt vox Patris reſonet in Jordane, nullus ibi expaveſcit, ut Apoſtoli in Thabor cadunt in faciem ſuam, cùm hic eis præcipiatur, ut Chriſto Domino in gloria Thaboris apparenti, ac proinde pro illo ſtatu impaſſibili, obtemperent. Quid enim magis notum, quàm quod beatitudinis majeſtas ab aliorum miſeriis, ac ærumnis expers ſit? 250. Hilar.

Vadè difficile obedire homini glorioſo & immuni à laboribus.

Valdè frequenter in toto veteri Teſtamento, divino præcepto intimatur, ut populus Dominum Deum ſuum ſequatur, *Dominum Deum veſtrum ſequimini,* Deut. 13. n. 4. Joſue 14. n. 14. & 1 Reg. 14. n. 14. & ſæpè. At in Apocal. 14. n. 4. de virginibus dicitur: *Hi ſequuntur Agnum, quocumque ierit.* Cur in veteri Teſtamento ad Deum ſequendum tot, & tanta præcepta multiplicantur; at in Novo tam expeditè, ac promptè Agni veſtigiis inſiſtitur: *quocumque ierit?* Aderat Deus olim in ſuæ beatitudinis majeſtate; indéque ad Dominum glorioſum ſequendum multa præcepta proferebantur. At nunc jam Agnus homoque factus, particeps tribulationũ noſtrarum, qui prætulit in corpore ſuo infirmitates noſtras, tantoque exẽplo, inſpecto expeditũ ac facilè redditur, ut quilibet à veſtigiis ejus non recedat, ſed illis inſiſtat. Ansbertus lib. 6. in Apocal. *Quid eſt,* ait, *eum ſequi, niſi invitari? Quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt relinquens vobis exemplum, ſicut ait Petrus, ut ſequamini veſtigia ejus; quæ oportebat, ipſe præbuit imitanda.* 251.

Deut. 13. Joſue 14. 1. Reg. 12. Apoc. 14.

Facilè ſequimur noſtra miſeriæ participem.

Ansbert.

QUÆSTIO XXX.

Quare Diſcipuli cadunt in faciem? Et cur Transfigurationis initium, ac finis Diſcipulis eſt occultatus?

AUdita Patris voce Apoſtoli præ nimio pavore, ac terrore ceciderunt in faciem ſuam, ut Daniel, cùm ei apparuiſſet Angelus, de ſe ait, *Audiens jacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ,* Daniel. 10. num. 9. Origenes, D. Chryſoſtomus, Euthymius inquiunt, quod Apoſtoli *ceciderunt trementes, ſimulque adorantes.* Chriſti majeſtatem. Ipſi enim optimè intellexerunt vocem Patris reſonantem, *Hic eſt filius meus dilectus*, &c Aliter cum vox Patris erga Chriſtum intonaret, populares 252.

Dan. 10. Origen. Chryſoſt. Euthym.

pulares dicebant, tonitruum perſtrepere. *Venit vox de cœlo, Et clarificavi, & iterū clarificabo. Turba ergo, quæ ſtabat, & audiebat, dicebat, tonitruum eſſe factum.* Joan. 11. n. 28. Quid eſt, quod Apoſtoli vocem percipiunt, non verò turbæ? Diſcipuli tanquam amici, ac benevoli, Patris honorificam erga Chriſtum vocem bene capiunt, & intelligunt. Ad populares, utpotè infeſti hoſtes, Patris vocem dicentem, *Clarificavi, & iterum clarificabo*, nec diſtinctè audiunt, nec intelligunt. Adverſarii enim præ odio, quæ honoris ſunt, minimè percipiunt, nec capiunt. Vel fortè populus præ ſuperbia contemnit cœleſtem vocem, quam humilitas Diſcipulorum veneratur. D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Quid eſt*, ait, *quod ibi tonitruum audiens turba non cadit; hic autem audita voce, Diſcipuli in faciem cadunt? niſi quia ibi ſuperbia tumet, hic autem humilitas pavet.*

Joan. 11. *Solus amicus tuas laudes percipit, non verò inimicus*

Paſchaſ.

253. Tertiò, ut Abulenſ. q 69. Quòd quando Dominus incepit transfigurari, Diſcipuli erant ſomno gravati, ut advertit D. Lucas 9. n. 32. nunc verò quando deponit transfigurationem, ceciderunt in faciem ſuam, ut ita nec viderent incipere, aut deſinere Domini transfigurationem. Cujus rei ipſe aſſignat rationem q 68. Quod ita factum; ne diſcipulis eſſet cauſa erroris, ne fortè putarent, eſſe aliquid phantaſticum; cùm ſubitò deponi videtur prior ſtatus vultus, & veſtium; & ſumeretur novus fulgor.

Abulenſ. Luc. 9. *Abſconditur Apoſtol initium, & finis Transfigurationis.*

254. Deinde aliquando apud viros ſaltem ſimplices, melius eſt, ut eis aliquid occultetur, nec omnia ſimul manifeſtentur, ſed ut ſubito illis res appareat, quin videant ejus initium, & finem; ut inde majori in æſtimatione, ac reverentia illam appendant, & habeant. Et ideò incognitus fuit Apoſtolis, cum incepit, ac deſiit fulgor in vultu, ac veſtibus Chriſti præcipuè quia ſunt aliqui, qui exiſtimant, in Transfigurationis myſterio gloriam animæ in corpus Chriſti, non ſubitò, ſed ſenſim confluxiſſe eo modo, quo Sol lentè quodammodo mundo exoritur. Unde diſpoſitum eſt, ut Apoſtoli ſolum ingentem ſplendoris plenitudinem pro majori reverentia in Chriſto cernerent, & viderent. Abulenſ. citata q. 68. *Ut diſcipuli*, ait, *magis venerentur; quod non videbant, voluit, hoc eſſe incognitum, & ita depreſſit eos ſomno à principio, ut non viderent incipere; & in fine exterruit eos, ne viderent deſinere.* Sicque cùm Apoſtoli dormiunt, veniunt Moyſes, & Elias Luc. 9. n. 32. cùm recedunt, nube involvuntur, Luc citato loco n. 34.

Quæ ſubito apparent mirabiliora.

Luc. 9.

255. Apparet Deus Moyſi in Rubo. Qui cùm videret, quod Rubus arderet, & non combureretur, ait, *Vado, & videbo viſionem hanc magnam* Exod. 3 n. 3. Poſtea verò cùm Deus deſcenderet, ut daret legem Moyſi in monte Sinai, ait textus: *Et ecce cœperunt audiri tonitrua ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, & clangor buccinæ vehementius perſtrepebat. Totus autem mons Sinaï, fumabat; eò quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne*, Exod. 19. n. 16 Nil in tota Scriptura magis decantatum quàm hic Domini deſcenſus in Sinaï: Cur ergo non dicitur viſio magna, ſicut illa Rubi: D Bonavent. part. 2. de Eccleſ. Hierarchia, c. 1. *Viſio Rubi magna, quæ tota ſimul apparebat.* At de illo gloriæ apparatu in Sinai. *Et ſonitus buccinæ paulatim creſcebat in maius, & prolixius tendebatur.* Citato Exodi n. 19. Illa ergo viſio Rubi, quæ ſubitò tota ſimul ſe exhibuit, ut magna, & grandis evulgatur; non verò illa in Sinai, quæ paulatim creſcebat, & augebatur.

Exod. 3.

Exod. 19

Bonavent.

Illæ aut magis decantantur, quæ repentè ſe exibent.

QUÆSTIO XXXI.

Quare juſti cadunt in faciem, iniqui verò retrorſum?

256. PONderandum cum D. Hieron. in c. 2. Ezechiel. quàm diverſo modo juſti, & iniqui cadant. Nam juſti dicuntur cadere in faciem ſuam. Sic Abraham cum Dñs ei apparuiſſet, *Cecidit pronus in faciem ſuam.* Gen. 17. n. 3 & iterum audita nativitate Iſaac ibid n. 17 Et Ezech. 2 n. 1. ait? *Vidi, & cecidi in faciem meam.* Et Dan. 9 n. 10. *Audiens*, ait, *jacebam conſternatus ſuper faciem meam.* Sic & in præſenti Apoſtoli ceciderunt in faciem ſuam At iniqui retrorſum dicuntur cadere. Sic Heli. *Cecidit de ſella retrorſum juxta oſtium.* 1. Reg 4. n 18. Sic Judæi, qui cum Proditore ad Dñm comprehendendum venerunt, cùm Dñs dixiſſet Ego ſum, *Abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.* Joan. 18. n. 6. Et Iſaias de peccatoribus ait 28. n. 14. *Ut cadant retrorſum, & conterantur, & illaqueentur.*

Hieron. *Quanta differant in cadant juſtus & impius.* Gen 17. Ezech. 2. Daniel. 9. 1. Reg. 4. Joan. 18. Iſai. 28.

257. Ad quod pulchram, & elegantem rationem apponit D. Greg. magnus hom. 9. in Ezechiel. *Quid autem hoc, quod electi in faciem, & reprobi retrorſum cadunt, niſi quod omnis, qui poſt ſe cadit, ibi cadit, ubi non videt: qui verò ante ſe ceciderit, ibi cadit, ubi videt.* Quamvis juſtus aliquando cadat, tamen, ut electus cadit in faciem ſuam, ut malitiam, ac turpitudinem peccati contra Deum ſummè bonum præ oculis habeat, & conſideret, ut divina gratia adjuvante illam malitiam deteſtetur, ab illaque reſurgat, & ſe expediat. *Qui verò ante ſe ceciderit, ibi cadit, ubi videt.* At verò iniquus in ſignum ſuæ reprobationis, & damnationis, cadit retro, ubi minimè videt, & attendit miſeriarum barathrum, in quod præcipitatur, ac ruit. *Omnis qui poſt ſe cadit, ibi cadit, ubi non videt.* Juſtus cadit in faciem, intuens turpitudinem peccati, ut ab ea reſurgat. impius autem cadit retrorſum minimè ad ſui ſceleris malitiam attendens, ut ibi conſepultus permaneat, & jaceat.

D. Grego. *Juſti ſic cadunt, ut peccati malitiā videant, ad quam iniqui caligant.*

258. Juxta lectionem Catenæ Græcorum, dicitur Prov. 24. n 16. *Septies in die cadit juſtus, & reſurget.* Quæ verba eleganter expendit D. Bernardus ſerm 17. in Cantic. *Septies in die cadit juſtus, & ſepties reſurgit, inquit, reſurgit, ſi tamen cadat in die ut ſe cadere videat, & cecidiſſe ſciat.* Ac ſi dicat, quod in eo ſtat juſtorum erectio, ac glorioſa victoria, à peccatis quod ſuos caſus videant, & ſciant, ut ille qui cadit in die, & non in tenebris, ut inde ab illa iniquitatum colluvie ſe valeant expedire ac purgare. Vide tom. 2. & 3. verb. *Cognitio.* Ibi multa.

Catena triū Græcus. Proverb. 24. Bernard.

Matth. 17. *n.* 7. Et acceſſit Jeſus, & tetigit eos; dixitque eis: Surgite & nolite timere.

VERSIONES.

Arias.	Et accedens Jeſus:
Syriacus.	Ne timeas.

EXPOSITIO VII.

259. CUM proſtrati eſſent Diſcipuli à voce Patris, gloria egit Jeſus: ut notat Alb. Magnus, Acceſſit,

Acceſſit,tetigit,& dixit,Et mox ſcilicet, ac illi ceciderunt : non enim diù ſinit Dominus ſuos eſſe in timore, ac caſu;ſed citò,ut ait Euthymius, ſolvit timorem,& ſubvenit. [Euthym. Chryſoſt.] Chryſoſt. hom.57.*Ne ex timore diuturniore oblivio fieret, citò eos liberavit.* Et tunc acceſſit Jeſus clementia, & greſſu corporis: *Et tetigit eos*, non ſolùm ſermone, ſed etiam tactu,& opere Diſcipulos animat,& confirmat. [Paſchaſ. *Manus,quæ fecit, erigat.*] D. Paſchaſ.l.8.in Matth. *Porrò*, ait, *quod accedit poſt tantam gloriam clementia eſt, quod tangit, potentia reformantis:Ut ea manu recreatentur ad fidem, qua creati erant ad vitam* Ut manus,quæ dedit vitam, animaret ad fidem. *Dicitque eis*:nota, ac familiari loquela. Et adverte, quod Diſcipuli, ſi voce Patris inſtar tonitrui timent, ac in faciem ſuam cadunt; voce tamen Chriſti convaleſcunt, animos reſumunt,ac eriguntur. [Ephrem.] D Ephrem.Orat de Transfigurat. *Quomodo enim*; inquit, *vox Patris eos dejecit:ſic etiam vox Filii virtute ſua Divinitatis eos fecit ſurgere.* Ait illis Chriſtus:*noli timere.* Quia ut ait [Hieron.] D. Hieron. *Primum timor expellitur, ut poſtea doctrina tribuatur.* Volebat Chriſtus inſtruere Diſcipulos, ut tacerent ea,quæ viderant, ideò priùs timorem aufert, ut ita monita audiant,& intelligant. [Abulenſ.] Deinde Abulenſis q 98.ſic ait. Dixit Jeſus, noli timere, quia nulla erat timoris cauſa, cùm talem doctorem, & magiſtrum haberent, qui eos ſic recreabat.

Matth. 17. *n.* 8. Levantes autem oculos neminem viderunt, niſi ſolum Jeſum.

VERSIONES:

Syriacus. Suſtulerúntque oculos ſuos.

Vatablus. Sublatis verò oculis ſuis,neminem videbant, niſi ſolum Jeſum.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*9.*n.* 8. Et ſtatim circumſpicientes, neminem ampliùs viderunt, niſi Jeſum tantùm ſecum.

*Lucæ*9.*n.* 36. Et dum fieret vox, inventus eſt Jeſus ſolus.

EXPOSITIO VIII.

[160. D. Thom] Recte D. Thomas ait: *Ponitur effectus confortationis divinæ, quia à Chriſto confortati non vident, niſi Jeſum, nec in alio gaudent, vel confortantur, niſi in ipſo.* Unde dicitur, quòd ad Chriſti vocem, *Levantes oculos*, ſtatim oculos ſuſtulerunt, antequam ſe erexiſſent in pedes. [Abulenſ.] Nam, ut ait Abulenſis q. 100. *Priùs ex timore oculos non audebant attollere, ſed ſuper facies ſuas collapſi erant in terra, nunc autem, cùm timor ceſſaverit, oculos levaverunt.* [Marcus] D Marcus ſcribit: *Statim circumſpicientes*, huc, atque illuc magna indagine ſcrutantes, an Moyſes & Elias adeſſent Tamen, *neminem viderunt, niſi ſolum Jeſum*, ut latiùs explicabo quæſt. ſequenti. Et quamvis apertè non exprimatur in littera, quòd Apoſtoli ſe erexiſſent, ut eis erat imperatum à Chriſto: *Surgite*: tamen hoc manifeſtè ex eorum prompta obedientia, ac affectu conſtat, cum Chriſto de monte deſcenderunt.

QUÆSTIO XXXII.

Quare dicitur, quòd Apoſtoli, levantes oculos, neminem viderunt niſi Jeſum?

[161. Abulenſ.] Dicendum eſt primò cum Abulenſi q.99. Exprimitur in textu, quod Apoſtoli, levantes oculos, neminem viderunt eorum, quos antea viderant, ſcilicet,nec Moyſen nec Eliam, ſed ſolum Jeſum:nam quamvis Diſcipuli, antequam in faciem ſuam ceciderint, vidiſſent Moyſen,atque Eliam diſcedentes, nube illos ex oculis eorum amovente, ut notant D Chryſoſt hom. 57. in Matth.& D. Ambroſius Comment. in Lucam, & dixi ſuprà expoſit. 5. [D. Chryſ.] Tamen, ut mox Diſcipuli oculos ſuſtollere auſi ſunt, circumſpexerunt, an fortè illi iterum adeſſent,tamen neque illos duos viros,neque nubem, neque gloriam vultus, aut veſtium Jeſu ampliùs viderunt.

[162. *Teſtimonium Patris de Chriſto ſolo.*] Secundò. Solus Jeſus inventus eſt. Nam, cùm tres, Jeſus,Moyſes,& Elias viſi eſſent in majeſtate,ut ait D. Lucas, poterant Diſcipuli dubitare, quem vox Patris deſignaſſet, cùm dixit:*Hic eſt filius meus ipſum audite*: ſi omnes tres remanerent, ideò poſt vocem ſolus Chriſtus eſt inventus, ut manifeſtum fiat,quòd de ipſo ſolo Patris vox eſt locuta: ipſeque ſolus conſtitutus præceptor, & doctor, ut audiatur [Hieron.] D. Hieron.*Rationabiliter,poſtquam ſurrexerunt,non viderunt,niſi ſolum Jeſum:ne ſi Moyſes,& Elias perſeveraſſent cum Domino, Patris vox videretur incerta, cui potiſſimum dare teſtimonium.* [Beda.] Beda.*Ubi*,ait,*cœpit filius deſignari, mox ſervi diſceſſerunt:ne ad illos paterna vox emiſſa putaretur* [Euthym. Theophyl. D.Thom.] Idem habent Euthymius, Theophylactus D. Thomas,& alii.

[163. Origen. *Lex & Propheta, in Evangelium.*] Tertiò, & moraliter, Origenes. *Facti fuerunt*, inquit,*unum, Moyſes,id eſt lex,& Elias,id eſt Propheta,converſi ambo in Evangelium Chriſti; & non ſicut priùs fuerunt tres, & ſic manſerunt; ſed tres unum ſunt facti.* Quia tranſierunt in Chriſtum, ſicut lex, & Prophetæ in Evangelium.

[164. Ambroſ. *Jeſus habetur, non cum diviſione ſed unitate.*] Quartò D.Ambroſ lib.7 in Luc. *Itaque*,ait, *cùm tres eſſent,unus eſt factus. Tres in principio videntur unus in fine. Perfecta enim fide unum ſunt, Denique hoc etiam Dominus Patrem orat,ut omnes unum ſimus* Sub gloria Thaboris tres apparent, Jeſus, Moyſes, & Elias: & tamen poſtea ſolus Jeſus eſt inventus. Circa Jeſum, non diviſa multitudo, ſed unitas viget perfecta fide, ac charitate, qua omnes in Chriſto Ieſu unum ſumus, animorum concordia, ac pace: Omnes enim nos, ut ſubdit S. Pater, *Unum corpus ſumus Chriſti.* Qui ergo ab unione charitatis diſcedit, à corpore Chriſti ſe ſegregat.

[165. Chryſoſt. *In Ieſu omnia bona habentur.*] Quintò. D. Chryſoſt. homil. 11 in Marc. ait: *Tres perdentes, unum inveniunt, imò, ut ampliùs dicam, in una tres reperiunt; magis enim reperitur Moyſes & Elias, ſi in Chriſto conglomerentur.* A conſpectu ſuo perdunt Apoſtoli Moyſen, & Eliam: ſed cùm Ieſum ſecum habeant, non illos perdunt, ſed magis illos apud ſe retinent, in eiſque gaudent, ſecum habentes Ieſum, in quo ſolo ſunt omnia bona, & cùm eum aſpiciunt, omnium objectamenta hauriunt.

Egre-

266. Cant. 3. *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate; quo coronavit illum mater ſua in die deſponſationis illius.* Cant. 3 n. 11. Hæc ſapientis Regis ſunt verba; & maximè notandum, quòd in die magni Regis deſponſationis multa ſunt ſpectabilia; multique rerum apparatus, ac pompæ, ad quæ aſpicienda univerſum regnum confluit: Cur ergo ſolum ad Salomonem videndum invitantur populi? Cur non ſimul invitantur, ut Regem, ac alias magnifica oſtentationes, quæ prodeunt, contemplentur? Meritò ut Chriſtum Regem reſpiciant, exhortantur animæ ſanctæ, quia ſi eum ſolum ſpectent, in eo cumulatiſſimè omnia reperient, omniumque gaudia deguſtabunt. D. Ambr. ſerm. 15. in Pſ 118. *Quæ eſt* ait, *corona qua coronatur Chriſtus, niſi corona gloriæ; Solus Chriſtus habet coronam gloriæ qua eum Eccleſia coronavit. In hac corona omnes coronæ ſunt; quia gloria ejus, non portio unius coronæ, ſed primum omnium coronarum eſt.*

In Jeſu omnes coronæ gloriæ.

D. Ambr.

Matth. 17. *n.* 9. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Ieſus dicens: Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.

VERSIONES.

Vatablus. Cum deſcenderent de monte.

Syriacus. Eiſque dixit: Coram nemine dixeritis viſionem hanc, donec ſurrexit filius hominis à mortuis.

ALTER TEXTUS.

Marc. n, 8. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis, ne cuiquam, quæ vidiſſent, narrarent, niſi cum filius hominis à mortuis ſurrexerit.

Num. 9. Et verbum continuerunt apud ſe, conquirentes, quid hoc eſſet, Cum à mortuis reſurrexiret.

Lucæ 9. *n.* 36. Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quæ viderant.

EXPOSITIO IX.

267. PERACTO Transfigurationis myſterio *Deſcendentibus illis de monte*, cùm nempè ipſi Apoſtoli cum Jeſu deſcenderent de monte, antequam ad cæteros Diſcipulos in pede montis relictos perveniſſent, *præcepit eis*; aliqui Codices omittunt *eis*; ſic accipientes præcepit, ſcilicet, illis deſcendentibus. Non ſtatim ac Apoſtoli ſurrexerunt à loco, quo ceciderant in faciem ſuam, eis mandat, ut nemini dicant; ſed deſcendentibus illis, cùm jam magis à præterito timore, quieto ac ſedato animo erant. Cùm ergo è monte exeunt: præcepit obſervari, quæ in monte ſunt viſa: *Nemini dixeritis viſionem.* Hujus mandati motiva multa dabo qu. ſeq. *Donec filius hominis à mortuis reſurgat* Non vult Jeſus abſcondita omninò manere miracula ſua, ſed ea vult manifeſta reddi oportuno, ac congruo tempore, quando cum fructu queant aperiri. Poſt Reſurrectionem; tunc enim ſcandalum crucis ceſſabat, & luculenter ſuis Diſcipulis Dominus futuræ gloriæ ſpecimen dabat. D. Lucas addit, quòd *ipſi*, ſcilicet Diſcipuli, *tacuerunt*, ut illis erat imperatum. D. Marc ait, quod *verbum continuerunt apud ſe*, id eſt, juxta Græcum, tenuerunt, nec condiſcipulis narraverunt; *Quærentes inter ſe*; hi tres nempè mutuo *Quid eſt, cum à mortuis reſurrexit?* Nam quamvis Apoſtoli ſcirent, quod aliquãdo eſſet futura reſurrectio mortuorum; non tamen intelligebant, quid Ieſus vellet dicere de ſua particulari reſurrectione, quando, & quomodo ipſa futura, ut poſt illam ipſi rem viſam narrarent.

Præceptum intimandum cùm animus ſit quietus, ac ſedatus.

Lucas. D Marcus. Græcus.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare Chriſtus mandat viſionem taceri?

IN limine hujus quæſtionis prænotandum, quod 268.
in Thabor duo valdè notatu digna ſe exhibuerunt. Chriſtus Dominus in gloria Transfigurationis apparuit cum Moyſe, & Elia, viſis in majeſtate, ut ait D Lucas. Deinde auditum eſt, quod loquebantur de exceſſu, ſeu morte, quam completurus erat in Jeruſalem. Tamen Chriſtus mandat, ſilentio retineri, quæ ſunt viſa, non vero quæ audita. Cur illa prohibet & non hæc? Nam etſi Chriſtus ſuæ gloriæ oſtentationes diſpoſuit abſcondere? minimè vero ſui eximii amoris affectus, hi enim per ſe manifeſtantur, & prodeunt. Vel quia decrevit, homines ad ſe attrahere ac aſtringere magis amoris nexu, quàm præmii expectatione. Hinc Domini gloria uni declaratur: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium.* Iſ. 6. n 1. At amoris exceſſus omnibus proponuntur. *Vidimus eum, & non erat aſpectus* Iſai 53 n. 2. Ad quæſtionem.

Chriſtus abſcondit, gloriæ s. manifeſta amoris affectus.

Iſai. 6.

Iſai, 53.

Reſpondet primo D. Hieronym. *Non vult hoc* 269.
ſcilicet Transfigurationem, *in populis prædicari, ne & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tantam gloriam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret.* Cauſa, cur Chriſtus prohibet, ne Viſio ante Reſurrectionem evulgetur ea eſt, quia tunc adeſſet tempus opportunum hoc myſterium revelandi. Tum propter rei magnitudinem, quia cum eſſet, ibi declaratus filius Dei, hoc nondum crederetur de ipſo, quia nondum in tanta opinione habebatur, ſaltem apud populum, cùm autem reſurgeret, nihil erat, quod de eo facilè credi non poſſet, cum tanta gloria redivivus triumphator exiſteret. Sic dicit D. Chryſoſt. homil. 57. *Mandavit, ut nemini dicant, quia in populis rudibus id videretur incredibile.*

Hieron.

Res magna proporsiona tempore manifeſtanda.

Chryſoſt.

Secundo, ut dicunt Hieron. Chryſ. Præcepit ta- 270.
ceri propter ſcandalum; audientes enim homines, Chriſtum ad tantam gloriam in Transfig. fuiſſe ſublimatum, ſi viderent eum poſtea crucifixum, turbarentur, & dicerent; quod non poterant credere tam excelſa de eo; quem tam infirma, & opprobrioſa pati conſpiciebant. Idem etiam docent D Paſchaſ. Beda, Theophylactus. Alber. Magn. S Thomas Unde ait Toletus in c. 9. Luc annorum 85. quod hos tres Apoſtolos, tanquam capaciores, ad Transfigurationis myſterium videndum elegit Dominus.

Hieron. Chryſoſt.

Paſchaſ. Beda. Theophyl. Alb. Magn. D. Thom. Toletus.

271. *Hilar.* Tertiò D. Hilarius. *Silentium*, ait, *etiam rerum geſtarum, quas viderant imperat ut cùm eſſent Spiritu ſancto repleti tunc geſtorum ſpiritualium teſtes eſſent*: Res iſta valdè ardua erat, & ante Spiritus ſancti adventum Diſcipuli erant adhuc infirmi, & parvæ auctoritatis, ut in re tanta eis fides adhiberetur: ideò fuit conveniens ſubticeri uſque poſt reſurrectionem, & adventum Spiritus ſancti quando jam Apoſtoli magnæ auctoritatis facti eſſent.

Res magna annuntiatorem magnæ auctoritatis requirit.

272. *Remig.* Quartò D. Remigius, *Sive*, ait, *quia ſi majeſtas illius divulgaretur in populo, populi impedirent diſpenſationem paſſionis ejus, reſiſtendo principibus ſacerdotum; & ſic redemptio humani generis retardaretur.* Si Tranſfigurationis gloria fieret nota populo, per hoc Chriſtus crederetur Deus, & ſic populus impediret paſſionem ejus, quam ipſe perficere intendebat; hàcque de cauſa, poſtquam comminatus eſt Diſcipulis, ne cui dicerent, ipſum eſſe Chriſtum, tanquam ſubdens rationem ait Evangeliſta: *Cœpit docere eos quoniam oportet, filium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus* Marc. 8. num. 3. Quintò. E contra Euthymius ait, quod *jubet viſionem hanc ab illis occultari, ne Judæi magis exaſperentur.* Cùm tot magnalia de eo audirent, ob odium, quo ipſum perſequebantur.

Chriſtus non patitur, ut paſſio, ejus differatur.

Marc. 8. Euthym.

273. *D. Damaſc.* Sextò. D. Damaſcenus apud Catenam in c. 9. Lucæ. *Hoc præcepit Dominus*, ait, *ſciens Diſcipulos adhuc imperfectos, ne corda aliorum, qui non viderant ſubverterentur triſtia. Et ne Proditor incitaretur ad invidiæ rabiem.* In his ſancti Patris verbis duo ponderanda, Et primò quòd cùm Chriſtus univerſi Dominus, & princeps pacis exhibet ſpecialem favorem, illum præcipit abſcondi, ne cæteri Apoſtoli, qui neglecti, ac ejecti fuerunt, *ſubverterentur triſtitia*, neque eorum conſtantia in deſperationis diſcrimen poneretur; nam paucorum approbatio, multorum reprobatio eſt. Secundo. *Sciens Diſcipulos imperfectos ne Proditor incitaretur ad invidiæ rabiem.* Prohibet Dominus tantam viſionem evulgari inter alios Diciſpulos? erat enim ibi Judas, ne invidiæ rabie accenderetur. Deinde ſciebat divinus Magiſter Diſcipulos adhuc imperfectos, ideo non permittit eos in invidiæ certamen deſcendere, quæ imperfectos capit & inficit. Unde poſt Reſurrectionem diſponit myſterium publicari: quando jam Apoſtoli perfecti, divino Spiritu communiti, omnem invidiæ morbum conculcabat.

Princeps ſpeciales favores abſcondat.

Invidia ſuperat imperfectos, à perfectis ſuperatur.

274. *Theophyl. Carthus.* Septimo Theophylactus. *Propter humilitatem denuntiat, nulli dicendum.* Octavo Carthuſianus. *Hic, ſcilicet tacere, Chriſtus præcipit*, ait, *ut doceat, nos occultare propriam excellentiam, quouſque in præſenti vivimus ſæculo.* Et ideo ait, quouſque filius hominis à mortuis reſurgit.

275. Nono Lyranus. *Præcepit eis* Jeſus, ait, *ne viſionem prædictam aliis divulgarent ante Reſurrectionem ſuam, ne à'ii audientes, Chriſtum ei apparuiſſe in forma glorioſa: ſcandalizarentur poſtea.* Tantam majeſtatis pompam ſilentio retineri diſponit, quoad uſque ipſe Reſurrectionis triumpho Thaboris glorias veras demonſtret. hominum enim eſt ingenium, non ex facto, ſed ex perſona rem conſiderari; unde tantam gloriam à Chriſti humilitate alienam judicarent, ne ergo Transfigurationis pompa ſcandalizarentur, dum illam incredibilem æſtimant, non dicatur quoadusque publicata Reſurrectionis fama teſtibus oculatis veriſſimam Thaboris gloriam oſtenderet, ac indicaret.

Opus, ac meritum, nob ex perſona judicatur.

276. Decimo. Ut viſionem ſilentio tegant, imperat, ne alii, qui ad pedem montis relicti ſunt cum ſe viderent à tanta viſione excluſos ſcandalizarentur: nam quamvis Chriſtus Dominus, ut ait D. Chryſ. ſecum in montem aſſumpſerit meliores; tamen Diſcipuli, quià Domino non fuerunt, aſſumpti, ægrè, & durè ferrent, quod ad tantùm ſpectaculum non eſſent electi. Unuſquiſqueenim ſe aliis probitate meliorem, ac ad quodlibet negotium capaciorem, aptioremque judicat.

Chryſoſt. Quilibet ſe præſumit eſſe meliorem.

277. *Cant. 1.* De ſe ait ſponſa, *Introduxit me Rex in cellaria ſua, exultabimus, & lætabimur in te, memores uberum meorum ſuper vinum. recti diligunt te.* Cantic 1. n. 3. Ultima verba maximè ponderanda. Cur non ait, Omnes diligunt te, quod majus encomium videri poterat? Cur ergo ait, Recti, ſeu perfecti diligunt te? Virtutes ſanctæ animæ ad ſpeciales favores obtinendos, *Introduxit me Rex in cellaria ſua* illiuſque diligentiam, ac ſedulitatem, ut Sponſum ſequeretur, utque poſt ipſum curreret. non omnes agnoſcebant, ſed ſolum recti, ac perfecti: nam imperfecti præ invidia illa non aſpiciebant, ſed in his omnibus eam præcedere autumabant. Quod autem ipſa ſola ampliſſimo munere fulgeret, ut tantum eſſet introducta, illis detrahendi erat occaſio, tanquam ſi eorum locus ab illa eſſet ablatus. D. Bernard. ſerm. 24. in Cantica. *Recti diligunt te, ait, puto propter aliquas de numero ipſarum, quæ non id ſaperent, licèt pariter currere viderentur, quæ ſua ſunt quærentes, & non ambulantes ſimpliciter, neque ſincerè, ſed ſpeciali gloriæ matris invidentes, & captantes occaſionem murmurandi adverſus eam, ex eo nimirum, quòd ſola in cellaria introiſſet.*

Imperfectus excellentiam alterius non videt.

Bernard.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare Moyſes aſportat gloriam in vultu de Sinai? non verò Apoſtoli de Thabor?

278. *Exod 34.* Stetit Moyſes in monte loquens cum Deo in gloria ſua; *Cumque deſcenderet de monte Sinai tenebat duas tabulas teſtimonii, & ignorabat, quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Dei.* Exod. 34. n. 29. At Apoſtoli in Thabor vident gloriam, & nihil illius majeſtatis præ ſe ferunt. Cur in vultu Moyſis è monte deſcendentis nitent ſpendoris radii; non vero in facie Apoſtolorum.

Ratio difficultatis.

279. *Remig.* Rectè reſpondet D. Remig. 2. ad Corinth. c. 3. *Gloria Evangelii, quæ datur miniſtratoribus, & obſervatoribus ejus, major eſt gloria Legis, quæ ſplenduit in facie Moyſi, quia fuit temporalis, & quocunque fieri potuit, & videri ad illis: iſta autem æterna erit; nec potuit ferri ab Apoſtolis, quando à Domino oſtenſa eſt in monte, qua ſtatim lapſi ſunt in terra velut mortui.* Legis gloria, cum eſſet valdè exigua, ab uno homine in vultu ferri valebat; & inde facies Moyſis nitet: Jeſus autem gloria tam magna & ampla, ut nec à tribus Apoſtolis ad breve ſuſtineri poſſit; indéque tanto oneri ſuccumbunt, faciem cadentes,

Gloria Legis exigua, Chriſti verò valdè ampla.

280. *Iſai. 6. Apoc. 7.* Videt Iſaias 6. num. 1. *Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum*, ſeu ſuper *thronum.* Poſtea vero Joannes Apoc. 7. n. 9. ait. *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat; ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis: ſtantes ante thronum & in conſpectu Agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus*

Gloria Legis ad unum Chriſti gloria ad omnes. *manibus eorum*, Cur antiquitus ante thronum unus tantum aſtat; modò verò tam ingens multitudo, ut ſupputari non valeat? Gloria, quæ in lege Veteri apparebat, valdè puſilla, ut in uno terminaretur: at gloria, quæ eſt à vero Agno Jeſu Chriſto, tam ampla, ut non ad unum tantum populum, vel tribum extendatur, ſed etiam ad omnes nationes, ad omnemque hominum multitudinem,
Mar.Vict. ut à nemine numerari poſſit. Marius Victorinus lib.1. Adverſus Arium. *Superabundat Chriſti gratia. Olim unus aſſumitur, ut ſiſtat ante thronum; modò verò turba magna, quæ dinumerari non poteſt, de qua David ajebat.* Enumerabo eos, & ſuper arenam
Pſal. 198. multiplicabuntur. Pſalm. 198. *qui profuſo ſanguine ſtolas ſuas in ſanguine Agni dealbaverunt.*

CAPUT IX.

proſequitur reliqua pars cap. 17. Matthæi.

Elias, & Joannes.

Matth. 17. *n.* 10. Et interrogaverunt eum Diſcipuli dicentes. Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primùm venire?

Num. 11. At ille reſpondens, ait eis: Elias quidem venturus eſt & reſtituet omnia.

VERSIONES.

Græcus n. 11. Elias veniet.

Syriacus. Ilyo venturus eſt priùs, ut omnia reſtituat.

Arabicus. Elias venturus eſt, & docebit vos omnia.

Arias. Inſtaurabit omnia.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 10. Et interrogabant eum dicentes, quid ergo dicunt Phariſæi, & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum.

Num. 11. Qui reſpondens ait illis: Elias cum venerit, primò reſtituet omnia.

EXPOSITIO I.

1 E*T interrogaverunt eum.* Illa conjunctio *Et*, connectit hæc cum ſuperioribus *Deſcendentibus illis*, &c. ac proindè in ipſo montis deſcenſu, antequam ad cæteros Apoſtolos, ac reliquam turbam deveniſſent, ut patet infrà ex n. 14 *Cùm veniſſet ad turbam* Tres illi Apoſtoli, qui adfuerunt in Transfiguratione, interrogant. *Quid ergo Scribæ dicunt.* Marcus habet, *Phariſæi*
Abulenſ. *& Scribæ*: nam Scribæ, tanquam Doctores, tractabant de Legis doctrina; Phariſæi de religione, ut hic advertit Abulenſis q. 130. Et cùm Apoſtoli eſſent homines piſcatores, non quærunt ex ſe, ſed ex communi opinione vulgi, quæ à Scribis, & Phariſæis divulgabatur.

Eliam oportebat primùm venire. Occaſio interrogationis extitit: A Scribis intellexerant Apoſtoli, juxta Malach. 4. n. 6 quòd Elias eſſet venturus 2
ante Meſſiæ adventum, Ab ipſo verò Elia, & Moyſe audierant in monte, Jeſu veri Meſſiæ paſſionem Malach. 6
& mortem imminere, *Dicebant exceſſum, quem completurus erat in Jeruſalem.* Viderantque, Eliam receſſiſſe, & abiiſſe. Unde non intelligebant, quomodo Elias tunc eſſet venturus; propterea quærunt, quomodò hæc cohæreant? Ita D. Hieron. Paſchaſ. Beda. Cajet. Janſen. Duplicem Chriſti adventum expreſſum in Scriptura; unum in carne, qui jam præceſſit, alterum in gloria, qui futurus eſt, poſtquam adveniet Elias, malitioſè Judæi confundebant. Huic dubitationi, ut ait D. Thom. occurrit Dominus, primò tangens adventum futurorum; deinde præteritum, & jam ſuum in carne. Hieron. Paſchaſ. Beda. Caiet. Janſen. D. Thom.

At ille reſpondens, ait Elias, in propria ſcilicet perſona *venturus eſt*, ſeu, ut habet Græcus; *veniet*, ante adventum filii Dei ad judicandum in fine ſæculi, ut expreſsè prophetat Malach. 4. n. 5. *Mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis*, id eſt dies filii Dei, auctoritate à Patre accepta ad judicandum Orbem terrarum in juſtitia, *Et reſtituet omnia*, ſeu, *inſtaurabit*, ſeu, ut habet Syriac. ad textum Marc. *Recuperabit* omnia, cùm univerſum Iſraëlem adducet ad fidem Chriſti veri Meſſiæ, qui eorum parentibus promiſſus fuit, de quo quæſt. ſeq. 3 Græcus Malach. 4. Syriac.

QUÆSTIO I.

Quomodo dicat, quòd Elias reſtituet omnium?

RESpondet primò D. Chryſoſt hom. 58. *Reſtituet omnia, id eſt incredulitatem Iudæorum, tunc erunt reſidui, ad fidem convertet* Sicque exponunt D. Hilar. Euthym. Theophyl. Paſchaſ. lib. 8. in Matth D. Anſelm. D. Thom. & alii Elias, cùm venerit ante ultimum adventum filii Dei in fine ſæculi ad prædicandum, omnes Judæos, quos tunc inveniret in fidem convertet. In hiſque duabus vocibus *Reſtituere omnia* exponit Salvator id, quod Malach. 4 n. 6. dixerat, *Convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Septuaginta tranſtulerunt, *Reſtituet cor patrum ad filios.* Efficiet enim Elias ſua prædicatione, ut Judæi ſuos antiquos Patriarchas imitentur, qui ſicut hi crediderunt in Chriſtum venturum, eumq; ſummè amarunt: ſic & ipſi Iudæi, qui tunc erunt, credant, & ſummè ament Chriſtum jam præteritum, qui pro eorum ſalute jam in carne venit, ac mortuus eſt. Et ita cor patrum, à filiis obſtinatis ante adverſum, ad eos jam credentes reſtituet, & convertet. 4 Chryſoſt. Hilar. Euthym. Theoph. Paſchaſ. Anſelm. D. Thom. Malach. 4. Septuag.

Secundo. Origenes explicat de debito mortis. *Reſtituet*, quia ſi aliquis debet, quod non ſolvit, debet reſtituere; ſed quilibet eſt debitor mortis, & quia Elias nondum eſt mortuus, cùm veniat, *reſtituet omnia*, id eſt ſolvet, ac reddet moriendo debitum mortis. In eadem ſententia eſt D. Auguſtinus citandus. Hæc tamen potiùs pertinent ad ſenſum moralem, quàm litteralem: nam reſtituere omnia, plus denotat, quàm reſtituere debitum mortis; proindéque juxta Malachiæ prophetiam eſt exponendum, ut dixi in ſuperiori ſententia. 5 Origen. Auguſt.

6\. Auguſt. Tertio D. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Evangelic. cap 21. *Quod dixit Dominus*, ait, *Elias reſtituet omnia, id eſt, eos, quos perſecutio Antichriſti conturbaverit; vel ut ipſe reſtituat moriendo, quod debet.* Ac ſi dicat S. Pater in prima parte ſuæ ſententiæ. Doctrina ac tribulatione Antichriſti multi à Chriſti fide deficient; Elias autem veniens docebit eos, cujus prædicatione ad fidem reducentur Ad hunc modum.

7\. S. Thom. D. Thomas inquit, *Reſtituet omnia, quia veniente Antichriſto omnes ſeducentur, ſed mortuo Antichriſto, omnes reſtituentur ad fidem per prædicationem Eliæ.* Maximè in hac ſententia ponderandum eſt, quomodo Angelicus Doctor dicat quod mortuo Antichriſto, omnes reſtituentur ad fidem per prædicationem Eliæ, cùm Elias ſit interficiendus ab Antichriſto, Apoc 11. n. 7. & ibi notant omnes expoſitores Lyranus, Viegas, Ribeira, Cornelius, & alii. Si quando Antichriſtus perimetur, Elias jam erit demortuus, quomodo mortuo Antichriſto, omnes collapſi reſtituentur ad fidem prædicatione Eliæ? O eximius ſpiritus magni Parentis Eliæ, mors valuit efficere, ut ejus corpus mortuum, vitalibus actionibus privatum jaceret, ut non videret, non audiret, non deambularet; tamen mors non valuit efficere, ut, ipſa interveniente, charitas eximii ejus ſpiritus extingueretur, efficaciaque ejus verborum periret: ſed quamvis mortuus; adhuc ejus ſpiritus viget: adhucque ejus verba, omni gladio acutiora, hominum corda penetrant, ut virtute ejus prædicationis omnes deficientes ad fidem reſtituantur.

Apoc. 11. Lyran Viegas. Ribeira. Cornel.

Spiritus Eliæ etiam poſt mortem prædicabit.

8\. Janſenius. Ianſenius in ſua Concordia c 67. componit hæc Chriſti Domini verba: Venturus eſt Elias; *& reſtituet omnia*, ſeu, *inſtaurabit omnia*, cum illis Apoſtoli ad Eph. n. 10. *Inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt.* Sic ait Ianſenius. *Intelligendum eſt, quod dicitur Elias omnia reſtauraturus, quomodo Chriſtus dicitur à Paulo inſtaturaſſe omnia, quæ in cœlis, & quæ in terris, nimirum quia homines inter ſe, & cum Angelis, atque Deo pacificavit; ſic enim & Elias reſtituet, quando incredulos Judæos Gentibus credentibus uniet, ad fidem Patriarcharum redire faciet.* Chriſtus, ut omnium Salvator, inſtauravit omnia; quæ ſunt in cœlis, dum id, quod ex Angelis corruit, ex hominibus, adimplevit: inſtauravit quæ ſũt in terris, cùm id quod erat depravatum in hominibus, á ſua antiqua corruptione purificavit. Elias autem à Deo miſſus, convertendo corda Patrum in filios, juxta Malachiam citatum in principio quæſtionis, excitandóque in filiis fidem parentum, reſtituet omnia, pacificabitque homines cum Deo.

Ad Eph. 1.

Elias ad imitationem Chriſti inſtaurabit omnia.

9\. Apoc 9. Vict Ait Joan. Apoc. 7. n 2. *Vidi alterum Angelum aſcendentem ab ortu Solis, habentem ſignum Dei vivi.* Quæ verba explicans Victorinus inquit. *Angelum aſcendentem ab oriente Eliam dicit, qui anticipatus eſt tempora Antichriſti ad reſtituendas Eccleſias, & ſtabiliendas à magna, & intolerabili perſecutione.* Angelus vocatur ob puritatem, ac ſanctitatem vitæ Ab ortu ſolis dicitur aſcendere, veluti novam lucem afferens. *Naſci enim ab oriente idem eſt, quod exoriri*, ut ait Cornel à Lapide, *tanquam novum Solem*, ad illuſtrandos eos, qui in umbra mortis, ac vexatione ſedebant; quomodò de Judæis ab Aman, & morte liberatis, dicitur, quod eis *nova lux oriri viſa eſt* Eſther 8. n. 16. Dicitur autem, hunc Angelum habere ſignum Dei vivi, quia eos, quos convertet ad Chriſtum cruce, Chriſti ſignabit, ac inſigniet.

Elias veluti nova lux.

Eſther. 8.

Matth. 17. n. 12. Dico autem vobis, quod Elias jam venit, & non cognoverunt eum, ſed fecerunt in eo, quæcumque voluerunt; ſic & filius hominis paſſurus eſt ab eis.

Num. 13. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Joanne Baptiſta dixiſſet eis.

VERSIONES.

Syriac. n. 12. Jam venit Illyo, neque norunt eum, & fecerunt in eum, quidquid voluerunt. Ita & filius hominis vim paſſurus eſt ab eis.

Vatablus. Et non agnoverunt eum, ſed perpetraverunt in eum, quæcumque voluerunt.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. n. 11. Et quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, ut multa patiatur, & contemnatur.

Num. 12. Sed dico vobis, quia & Elias venit, & fecerunt illi, quæcumque voluerunt, ſicut ſcriptum eſt de eo.

EXPOSITIO II.

10\. DIco *autem vobis, quia Elias jam venit.* Scribæ malignè non diſtinguebant primum Chriſti adventum à ſecundo, & inde negabant, Chriſtum veniſſe, quia nondum Elias apparuerat Divinus veritatis Magiſter Jeſus Scribis ſatisfacit: diſtinguens utrumque Chriſti adventum. Et concedit, quòd ante ſecundum adventum in gloria verus, & realis Elias præcedet, de quo legit ſuperiori verſu. *Venturus eſt Elias, & reſtiuet omnia.* Juxta Malach. 4. n. 5 ut eſt explicatum ſuperiori quæſt. Nunc etiam concedit, quod ante ſuum primum adventum aliquis Elias, non verus, & realis, ſed mæſticus, & typicus proceſſit, quidam nempè præcurſor, Ioannes Baptiſta ſcilicet in ſpiritu, & virtute Eliæ, Luc. 1. n. 17. qui ante Chriſtum præcurrit, eum digito oſtendens; de quo per Malach. c. 3. n. 1. dicitur: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Ab Iſai. 40. num. 3. *Vox clamantis in deſerto; parate viam Domini*, ut ipſe Baptiſta de ſe teſtatur Ioan. 1. n. 23.

Malach. 4.

Luc. 1. Malach. 3. Iſai. 40. Joan. 1.

11\. Iudæi Ioanni credere noluerunt. Unde ſubdit Chriſtus. *Et non cognoverunt eum*; id eſt Scribæ noverunt Ioan. agnoſcere ipſum eſſe prænuntium Chriſti à Deo miſſum, tanquam alterum Eliam. *Sed fecerunt in eum, quæcumque voluerunt.* Ioannem nempè Iudæorum vitia arguentem, ex malevolentia ſunt perſecuti, ejus mortem procurantes, tradiderunt Herodi, qui eum ad necem quærebat: à quo tandem eſt occiſus ipſis Iudæis applaudentibus

Matth. 4. & 19. tibus Matt.4.n.12.&c. 14 n.9.& 10. *Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis*; id eſt pari modo me, eorum ſcelera taxantem, perſequuntur, & perſequentur, tandemque cruce, & morte afficient. *Et tunc intellexerunt Diſcipuli*, quod Joan. Baptiſta erat myſticus Elias præcurſor, ac prænuntius Chriſti.

Puer Lunaticus.

Matth. 17.*n.*14. Et cùm veniſſet ad turbam, acceſſit ad eum homo genibus provolutus ante eum dicens; Domine, miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & malè patitur: nam ſæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam.

VERSIONES.

Arias. Venientibus eis ad turbam

Syriacus. Accedit ad eum homo, & procidens ſuper genua ſua dixit ei: Domine mi, miſerere mei, & filii mei, quippè qui lunaticus ſit, & malè afficitur: ſæpiſſimè enim in ignem cadit, & ſæpiſſimè in aquam.

Arabicus. Vexatur valdè in principiis lunationum.

Vatablus. Acceſſit ad eum homo quidam flectẽs genua illi: Domine, miſerere filii mei, quoniam lunaticus eſt, & miſerè affligitur.

Euthymius. Procidens ad genua ejus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9.*n.*16. Et reſpondens unus de turba, dixit. Magiſter, attuli filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum.

Num. 17. Qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus & areſcit.

Lucæ. 9.*n.* 37. Et factum eſt autem in ſequenti die, deſcendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

Num. 38. Et ecce vir de turba exclamavit dicens: Magiſter, obſecro te, reſpice in filium meũ, quia unicus eſt mihi.

Num. 39. Et ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubitò clamat, & elidit, & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit, dilanians eum.

EXPOSITIO III.

AIT D. Lucas, *ſequenti die*, ab eo ſcilicet, in quo ad montem aſcendit, & Transfiguratus eſt, Et cùm veniſſet, ut ſcribit D Marcus; *Vidit Scribas conquirentes* cum Diſcipulis; cur ſcilicet, ut explicat Toletus in cap. 9. Luc. annot 87. ipſi Diſcipuli non potuerint ſanare hunc puerum, quem pater attulerat. Et omnis populus, videns Jeſum, ut ait D. Marcus, eſt admiratus, ut ait ibi Euthymius, propter opportunitatem, quia in auxilium ſuis venerat Chriſtus. Tunc, cùm veniſſet Dominus ad turbam ait D. Matthæus, *Acceſſit ad eum homo* Rectè D. Paſchaſius l. 8 in Matt. Niſi Chriſtus deſcenderet de monte, homo ad eum non accederet. Condeſcendant magnates, ut humiles accedant *Genibus provolutus ante eum*, ſeu, ut habet Vatablus, *flectens genua illi*, Genua flectit, quia veniebat ſupplicans pro ſalute filii; & tantum donum ab eo intendebat impetrare. Vel quia, ut ait Abulenſis q. 144. miſeria, & oppreſſio facit hominem humiliari. 12. Toletus. Euthym. Paſchaſ. Vatabl. Abulenſ.

Et dixit juxta D Matth. *Domine*, juxta Lucam, *Magiſter*. Utrumque dixit homo. *Domine & Magiſter*; & cùm talem nuncupat, cauſam innuit, cur ad eum venerit, quia cùm Diſcipuli non potuerint filium curare, ad Magiſtrum, ac Dominum confugit; cujus virtus major futura credebatur; magiſter enim major diſcipulo eſt. Moraliter dic, Dominum, & Magiſtrum vocat, venerat enim ad ipſum rogans, ac proindè honorifica, & ſpecioſa ingeminat, ut more hominum facilius alliciat eum quem exorat. Non puer pro ſe rogat, ut advertit Abulenſis q. 146. quia erat mutus, ut patet ex D. Marco. habentem ſpiritum mutum. *Miſerere filio meo.* At Chananæa pro filia deprecans ait: *Miſerere mei Domine*, Matth. 15. n. 22. Syriacus utrumque hic conjunxit, *Miſerere mei, & filii mei*, miſeria enim filii calamitas eſt patris, & pater in miſeria filii torquetur. D. Luc. poſuit, quòd homo dixit. *Obſecro te, reſpice in filium meum.* Utrumque dixit homo, *Miſerere filii mei*, &, *obſecro, reſpice in eum*: miſeria enim viſa maximè ſolet excitare ad compatiendum, ac ſubveniendum. Sic dicebat David: *Quoniam reſpexiſti humilitatem meam, ſalvaſti de neceſſitatibus animam meam.* Pſal. 30. n 8. 13. *Qui rogat, honorifica ingeminat.* Abulenſis. Matth. 15. Syriac. *Miſeria viſa ad pietatem movet.* Pſalm. 30.

D. Lucas ait: *Quia unicus eſt mihi.* Exponit homo cauſas, cur petat miſericordiam. Prima. *Quia unicus eſt mihi*: magna miſeria patris; unicum filium habere tanto morbo oppreſſum D Matth. *Quia lunaticus eſt*, id eſt lunationibus afficitur, juxta Lunæ mutationes morbo comitiali agitatur. Cauſa autem radicalis infirmitatis erat dæmonis malevolentia, à quo poſſidebatur, ut patet ex diſcurſu Evangeliſtarum. Sic ait Luc. *Et ecce ſpiritus apprehendit eum.* D Matthæus, *malè patitur*, hoc eſt miſerè affligitur cum frequenti vitæ periculo. Unde ſubdit; nam ſæpè dæmon eum agit in ignem, ut comburat: & frequenter in aquas, ut demergat, ut ſuffocet. 14. Lucas. Matthæus.

QUÆSTIO II.

Quare, cùm puer iſte eſſet dæmoniacus, dicitur lunaticus?

CUm pater, juxta Matth. dixerit filium lunaticum, fuerunt auctores, qui exiſtimarunt 15. *Dæmonis vexatio morbi cauſa.*

Origenes. Chryſoſt. D. Chryſol. Hieron. Theoph. Euthym. Alb. Magn. D. Thom.

morbum hunc fuiſſe in eo naturalem; tamen invectum eſſe Dæmonis vexatione, communis eſt Patrum ſententia, Origenis tract. 4. in Matth. D. Chryſoſtomi hom. 58. D. Chryſologi ſerm. 51. D. Hieronymi, Theophylacti, Euthymii, Alb. Magn. S. Thomæ. in c. 17. Matth. Abulenſis, quæſt 47. Probatur. Quia Chriſtus puerum ſanans, juxta Marcum, dixit, *Surde, & mute ſpiritus, ego præcipio tibi exi ab eo.* Et Matthæus ait. *Exiit ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora.* Si ergo dæmonis ejectione tantum, puer ſanitatem recuperavit fit manifeſtum quod non naturali morbo, ſed dæmonis vexatione laborabat. Si autem pater eum lunaticum appellavit, poteſt dici cum D. Thoma, quia talem eum exiſtimabat dæmonis ope deceptus. Unde ait D. Chryſoſtomus citatus. *Non turberis, ſi lunaticus eſt appellatus, patris enim dæmoniaci hæc vox fuit* Vel quia communi conſuetudine dæmoniaci nuncupabantur lunatici, Mat. 4. n. 24. Et ideò Lucas appellat hunc puerum dæmoniacum dicens. *Et ecce ſpiritus apprehendit & ſubito clamat*, &c.

D. Thom. Chryſoſt.

Matth. 4

16\. Inquirendum tamen eſt: Cur dæmon faciebat, ut dæmoniaci, ſeu ab ipſo poſſeſſi, lunatici dicerentur, ac reputarentur, Reſpondet D. Hieronymus ad finem. c. 4. Mat *Non erant verè lunatici ſed reputabantur lunatici ob dæmonum fallaciam: qui obſervantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant; ut in creatorem blaſphemia redundarent.* Idem docent Origenes, Chryſoſtom. Albertus Magnus, & alii citati Intendebat dæmon, Lunam infamare, ut morborum cauſam. Secundò Euthymius ait, *Ut dum Luna morbi cauſa videretur, ejus creator calumniæ exponeretur.* Similiter Theophylactus, Beda, & alii. Tantum malum diabolus creaturæ tribui faciebat, ut creator invidia, & odio eſſet apud homines, utque eum blaſphemarent.

D. Hieron.

Origenes. D. Chryſ. Alb. Mag. *Diabolus creaturas Dei vult infamare.* Euthym. Theoph. Beda.

17\. Tertiò. D. Remigius, *Lunatici à Luna dicti ſunt quæ dum menſtruis temporibus creſcit, & decreſcit, ipſi vexantur.* Creſcente, vel decreſcēte luna omne humidum mutatur; cerebrum cùm ſit humidiſſimum, per lunæ curſus alteratur, quòd explorabat dæmon ut lateret, quod ipſe totius damni erat cauſa: ſemper ipſe intendit, ut malum, quod infert, in alterum referatur. D. Chryſolog. ſerm. 51. *Aptans*, ait, *Lunæ curſibus hominis paſſiones, vexabat corpus lunaribus incrementis: ut eſſe lunæ crederetur, quod erat diabolici criminis, & furoris.* Sic inquit D Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Sæpè diabolus homines per homines tentat, ut malum hominis homini tribuatur.* Sicque per filias Moab Iſraëlitas ad idololatriam provocat. Numer. 26. num. 1.

Remig. *Diabolus explorat, ut malum, quod infert alteri referatur.* D. Chryſol.

Paſchaſ.

Num. 25.

QUÆSTIO III.

Quare puer inſtigatus à dæmone, crebrò in ignem, & in aquam ſe projiciebat?

18\. Abulenſ.

Marcus

PUer iſte, ut norat notat Abulenſis quæſt. 149. non ſolùm ſe præcipitabat in ignem, & aquam ſed etiam in terram, ac in quemcumque locum, quando à dæmone torquebatur. Sic ait D. Marc. *Attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum, qui ubicumque apprehendit eum, illidit illum, & ſpumat*, &c Tamen juxta D. Matth. diabolus ſæpè impellebat puerum, ut caderet in ignem, & aquam Cur crebrò ad lapſum in ignem, & aquam inſtigabat?

19\. D. Chryſ.

Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 58. *Jam diù mortuus homo eſſet niſi divina providentia fuiſſet protectus: nam qui in ignem, & aquam eum immittebat interfeciſſet profectò niſi divitùs frænaretur.* Conſidera magnam Dei providentiam circa hunc arreptitium: nam niſi ſpecialiter eſſet à Deo ſervatus, jam ſæpè à dæmone in igne, & aqua eſſet occiſus Secundò Abulenſ. citata q. 149. *Ponitur*, ait, *ad movendum, ac ad miſerandum; erat enim magna miſeria, quod iſte eſſet continuè juxta mortem.* Ut ex tanta oppreſſione magis allliceretur divina bonitas ad ſubveniendum homini, qui tot tantiſque calamitatibus, ac periculis vexabatur, Tertiò *Cadit in ignem, & aquam*; ut ſumma dæmonis crudelitas manifeſtetur, quia quos poſſidet, ac obtinet ad extremam ruinam, ac præcipitium promovet, ac impellit.

Dei providentia nos cuſtodit a dæmonis machinatione. Abulenſ. *Miſeria allicit divina bonitatem.*

Diabolus ſuos ad ruinam impellit.

20\. Hier.

Quartò D. Hieronimus, *Mihi autem* inquit, *videtur juxta tropologiam lunaticus eſſe, qui per horarum momenta mutatur ad vitia, nec perſiſtit in incepto: ſed creſcit atque decreſcit, & nunc in ignem fertur, quo adulterantium corda ſuccenſa ſunt; nunc in aquas quæ non valent extinguere charitatem.* Miſer homo de uno vitio in aliud prolabitur, & de uno peccato in alterum cadit, modò libidinis igne quo corda ſucceduntur; modò voluptatum, ac cupiditatum aquis, quibus animus decipitur, ut ita peccatorum catenis detentus, nunquam homo ſiſtat in malis, ſed ſemper de uno in alterum malum ruat.

Qui in unum peccatum labitur in alia incidet.

21\. Exod. 32.

Inſtante populo, fabricavit Aaron vitulum. *Dixeruntque omnes: Hi ſunt dii tui Iſraë*: Exod. 32. n. 4. Unus tantum conflatus eſt vitulus; & tamen ac ſi plures eſſent, ſic proclamant? *Hi ſunt dii tui.* Unum aſpicitur; & tamen plura prædicantur; Miſer populus facti conſequentiam jam prænoſcebat, quòd qui unum idolum admittit jam multis ſubjicitur. Fuge homo ab idolis, fuge à vitiis, qui enim ad unum rapitur, jam in multa deturbatur. D Chryſoſtomus homil 5. de pœnitent. *Reſpicit*, ſcilicet populus ait, *unum factum vitulum, quare igitur hic duos dicit? Ut oſtendat, quod non modò eum, quem vidit, adorat, ſed & deorum pluralitatem annuntiat.* Perpende ultimum verbum *annuntiat*, quod ille, qui uni idolo, vitio, ſe tradit, jam tibi multis ſe implicandi præſagium habet. Hinc ait Seneca de Benefic cap. 10. *Idem ſemper de nobis pronuntiare debebimus; malos eſſe nos, malos fuiſſe, & invitus adjiciam, & malos futuros eſſe.* Ex præſenti malitia futuram licèt pronoſticari.

Homo ex uno peccato in aliud prolabitur.

Chryſoſt.

Matth. 17. *n.* 25. Et obtuli eum Diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

VERSIONES.

Syriacus. Et non potuerunt eum ſanare.

ALTER TEXTUS.

Marc. 7. *n.* 15. Et dixi Diſcipulis tuis ut ejicerent illum, & non potuerunt.

Luc. 9. *n.* 40. Et rogavi Diſcipulos tuos, ut ejicerent,

ejicerent illum, & non potuerunt.

EXPOSITIO IV.

22. Abulenſ.

OBTULI *Diſcipulis tuis.* Notat Abulenſis q. 151. quod quando iſte homo advenit cum filio ſuo, Chriſtus erat in monte Thabor, & & neſciebatur, ubi eſſet; & fortè iſte homo putavit, quod non cito veniret, & ideo, cum gravaretur diu expectare, obtulit puerum Diſcipulis curandum; nam Diſcipulis à Jeſu data erat poteſtas dæmonia ejiciendi, omnemque languorem curandi Matth 10. n. 1. Marc. 3. n. 15. & ipſi Apoſtoli ejecerunt multa dæmonia, de quo gaudebant. *Non potuerunt curare eum*; D. Chryſoſt. homil. 58. in Matth. D. Hieronymus, D. Thomas in c. 17. Matth. inquiunt quod homo hoc dixit volens latenter accuſare Diſcipulos Domini, quod cum ipſi à Domino accepiſſent poteſtatem ejiciendi dæmonia, hoc non ejecerint quod ex aliquo eorum defectu proveniebat. Tamen probabilius mihi eſt id, quod ait Abulenſis q. 150. quod cum iſte homo tanta humilitate, ac genu flexo, & lachrymis à Chriſto peteret filii ſanitatem, non intendebat aliquem accuſare, ſed ſolum rei geſtæ ſeriem referre, innuens rationem, cur ad Magiſtrum confugeret, cujus nempè major virtus futura credebatur.

Matth 10. Marc 3. D. Chryſ. Hieron. S. Thom.

Abulenſ.

QUÆSTIO IV.

Quare, cùm Diſcipuli haberent poteſtatem ejiciendi dæmonium, hunc puerum tamen non curarunt?

23. Euthym. Tertull.

APoſtoli habebant poteſtatem dæmonia ejiciendi, ut ex Evangeliis oſtendi in expoſitione; Cur ergo puerum non curaverunt? Reſpondent Euthymius, Theophylactus, quod hoc factum eſt propter defectum fidei petentis; carebat enim fide requiſita ad tantum petitum obtinendum. Unde dixit illi Chriſtus Dominus Marc. 9. n. 22. *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. Continuo exclamans pater pueri aiebat: Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.* Alii vero, ut Chryſoſtomus homil. 58. Albertus Magnus inquiunt, quod Diſcipuli non potuerunt puerum curare propter defectum fidei ipſorum. Sicque quando ipſi quæſierunt, quare, & nos non potuimus ejicere illum; Chriſtus ait: *Propter incredulitatem veſtram.*

Marc. 9.

D. Chryſ. Alb. Magn.

24. Strabus. Carthuſ. D Thom. Abulenſ.

Dicendum tamen eſt, quod propter defectum fidei utrumque miraculum non eſt factum. Ita Strabus, Carthuſianus, D. Thomas, Abulenſis q. 152. Probatur Quia in primis; ut miraculum fiat, maximè expedit fides petentis, ut credat, quod Deus illud poteſt facere; & confidat, quod illud ex ſua pietate velit facere, ut inde mereatur tantum donum, ac favorem accipere. Unde ait D. Hieronymus in præſenti. *Impoſſibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem, ſed ad incredulitatem eorum, qui curandi ſunt, referatur.* Et ideo Chriſtus, ut puerum curaret, à patre exigit fidem *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.* Deinde etiam requiritur fides illius, per quem operandum eſt miraculum, exigitur enim, ut firmiter credat, quòd Deus illud facere poteſt, & quòd dignabitur per eum facere, ut ita mereatur accipere illam magnam excellentiam, ut Deus per manum ejus miraculum operetur. Et ita poſtquã Chriſtus increpavit fidem patris, ac aſtantium, dicens: *O generatio incredula!* increpat Diſcipulorum fidem, quod non potuerit puerum ſanare, *Propter incredulitatem veſtram*, ut ibi dicam.

Hieron. *Ex defectu fidei parentis ac Diſcipulorum miraculum non editur.*

25. Paſchaſ.

Secundò, etiam alias rationes myſticas ſubjiciamus D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. Ipſi, ſcilicet Diſcipuli, inquit, *non potuerunt curare eum, fortè ut ſola omnipotentia Chriſti prædicaretur, & Apoſtolorum commendaretur infirmitas, qua ſanè infirmitate detenti, altiora cum Domino aſcendere non meruerunt.* Cur Diſcipuli hoc dæmonium non ejecerunt? nunquid Chriſtus conceſſum donum abſtulit? minimè; Dei dona pœnitentiam neſciunt. Ex alta tamen providentia puero ſanitatem impendere non valent Diſcipuli. Ut apertum redderetur, quòd ipſi in Taboris glorias inſpectandas non fuerunt aſſumpti; ex eo quòd Magiſtri affectus, aut benevolentia deeſſet; ſed quia eorum infirmitas in fide in cauſa extitit, ut tam magnifici ſpectaculi non eſſent inventi digni. Unde ait D. Chryſoſt. homil 57. in Matth. quòd Chriſtus meliores aſſumpſit ad montem.

Ex fidei defectu excluduntur à donis.

Chriſoſt.

26. Hilar.

Tertiò. Hilarius in cap. 17. Matth. *Domino*, ait, *in monte demorante, & ipſis cum turba reſidentibus, quidam torpor eorum fidem retardaverat.* Quæ verba multipliciter ſunt expendenda. Primo. Quo faſcino elanguit virtus Apoſtolorum, non omnium ſed eorum, qui exortes Domini benevolentiæ veluti neglecti, inter turbas ſunt relicti? Ex paucorum favore aliorum animus, ac virtus evigoratus, ac hebetatur Specialis benevolentia, quibuſdam collata, in aliis diffidentiam, ac torporem: erga Dominum generat, ac parit Secundo. Tres aſcendunt cum Domino ad Thaboris glorias, cæteri vero Diſcipuli relinquuntur cum turbis? quibus autem non conceditur aſcendendi locus, inde eorum virtus infirmatur, ut dæmonia non ejiciant: maximè elanguet virtus, ſi ad ampliora non promoveatur. Tertio. Ex improborum conſortio fides contagium, ac defectum patitur, ut miraculum non operetur.

Ex favore in unum elanguet virtus in aliis.

Evigoratur virtus ſi ad ampliorem non promovetur.

27. Iſai 6.

At Iſaias: *Væ mihi quia vir pollutus labiis ego ſum*, c. 6. n. 5. Et rationem ſuæ immunditiæ ſubjiciens inquit: *Et in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Et converſatione nempè eorum qui polluta labia habebant contagium contraxit, ut & ipſe polluta labia haberet D. Hieronym. ibi. *Peccavit*, ait, *non ſuo vitio, ſed ſocietate populi habentis polluta labia, cùm quo loqui ſæpiſſimè cogebatur. Ex quo oſtenditur, noxium eſſe vivere cum peccatoribus.*

Ex mala ſocietate contagium iniquitatis.

28. Genes. 33.

Cujus rei bene conſcius Jacob digreſſus à fratre ſuo Eſau, *Tranſivit in Salem urbem Sichimorum & habitavit juxta oppidum*, Geneſ. 33. n. 18. Cur ad oppidum ſe non recepit, ubi commodiora eſſent hoſpitia? Cur in campo ſub diu, & æſtu, incommoditatibuſque temporum expoſitus remanet? Agnoverat, in urbe eſſe idololatras, indéque eorum contagium formidans devitavit. Lyranus: *Non ingreditur oppidum, quia erant ibi idololatræ.*

Societate iniquorum fugienda.

Lyran.

Matth. 17. *n.* 16. Reſpondens autem Jeſus, ait: O Generatio incredula, & perverſa, quouſque

ero vobiſcum? Uſquequo patiar vos? afferte huc illum ad me.

VERSIONES.

Syriacus. O vos, generatio infidelis, quouſque tandem ero vobiſcum, quouſque tandem tolerabo vos.

Theophilact. *Vatabl.* O natio incredula, & diſtorta, quouſque tandem?

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. n. 18. Qui reſpondens eis, dixit: O generatio incredula! quandiù apud vos ero? quando vos patiar? afferte illum ad me.

Lucæ 9. n. 41. Reſpondens autem Jeſus dixit: O generatio infidelis, & perverſa, uſquequò ero apud vos, & patiar vos? adduc huc filium tuũ

EXPOSITIO V.

29. PER hæc verba arguit Dominus incredulitatem Patris Lunatici, ac Scribarum, qui tunc aderant taciteque reſpondet ad id, quod dixerat homo: *Obtuli Diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum.* Tunc exclamat: *O generatio incredula!* Ac ſi dicat Dominus: Cauſa, cur Diſcipuli mei non valuerunt ſanare filium tuum, non eſt impotentia mea, vel illorum; nam à me habent poteſtatem ejiciendi dæmonia; ſed tua incredulitas ac tuorum Judæorum obicem ponit Dei gratiæ, quia creditis, ſed hæſitatis. De quo qu. ſequenti. *O generatio!* Hoc incredulitatis vitium, non ſolùm præſentibus inerat, ſed etiam eorum progenitoribus commune extiterat, ut dixit D. Stephanus: *Vos ſemper reſiſtitis Spiritui ſancto; ſicut & patres veſtri*
Actor 9. *ita & vos.* Actor. 7. n. 51. *Incredula*, ſeu infidelis, ut habet D. Lucas, ſiquidem multis argumentis ad credendum convicta, adhuc pertinax non credit, *& perverſa*, ſeu diſtorta, antiquum gentis epitheton. *Generatio prava, atque perverſa.* Deut. 32. n.
Deuter. 32. 5. *perverſa* habens mentem averſam à vero ſcopo, ut non intueatur, ad quæ debet aſpicere & attendere.

30. *Uſquequò ero vobiſcum?* Hæc dixit Dominus ex quadam ſancta indignatione, non in perſonas, ſed in vitium incredulitatis. Ac ſi diceret: Ego veni in mundum, ut vos docerem, & ad hoc vobis dedi verbis, ac operibus abundantiſſima ſigna, quibus credere debuiſtis: & tamen adhuc reſiſtitis. Quid ergo ampliùs expectatis? quandiù me apud
Hieron vos manere vultis? D. Hieronym. mitis, ac manſuetus Jeſus hæc dixit, *non quod tædio eſſet ſuperatus, ſed ad ſimilitudinem medici, ſi ægrotum videat contra ſua præcepta ſe gerere, dicat: Uſquequò accedam ad domum tuam: quouſque artis perdam induſtriam; me aliud jubente, & te aliud perpetrante*
Chryſoſ. Myſticè aliter exponit Chryſoſt. hom. 58. *Cùm dicit Chriſtus, quouſque ero vobiſcum? quàm mori ſitiat, qantumque ad patrem redire deſideret; & quia non ſit ſibi moleſta paſſio, ſed cum hujuſmodi hominibus converſatiò, oſtendit.* Chriſti mors multis *Mors crucis tolerabilior.* acerbiſſimis tormentis præparabatur; tamen ſuper omnia ipſa tormenta gravius erat Chriſto iniquorum conſortium, ut potiùs velit crucifigi, quàm cum illis morari, ac verba habere.

Afferte huc illum ad me. Rigorem ſuperioris increpationis pietate commiſcet, puerum mandat adduci, ut ſanitatis beneficium impendat: mandat ergo puerum afferri, ut virtutem ſuam, quæ in dubium vocata fuerat, ab opprobrio vindicet, miſeroque puero ſanitate ſubveniat. 31.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus appellat Judæos generationem perverſam, & incredulam? quibus hoc dixit?

AB hoc ſecundo exordiamur. Origen. tract. 4. in Matth. hæc verba dicta tantum Diſcipulis autumat. Tamen, ut rectè obſervat Abulenſis quæſt: 155. etſi Diſcipuli habuiſſent aliquam incredulitatem, unde infrà eis dicit Chriſtus, quòd puerum non potuerunt ſanare *propter incredulitatem veſtram*; tamen de eis non dicitur generatio perverſa, non enim habebant prævaricationem morum; erant enim omnes, Juda excepto, probi. 32. Origen. Abulenſ.

At verò D. Hilarius, D. Hieronymus, Beda, Strabus, D. Paſchaſius, Theophylactus, D. Thomas Commentariis in Matth. Victor Antiochenus in Marc. de Patre Lunatici, ac de toto genere Judæorum hæc dicta exiſtimant. Et probatur. Quia pater adoleſcentis, tanquam dubitans de Chriſti poteſtate dixit, *Si quid potes, adjuva nos*, Marc. 9. n. 22 Et Chriſtus ait ei, *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.* Et Chriſtus, ne conturbaret hominem illum, non ſpecialiter, ſed generaliter cum cæteris Judæis reprehendit. De cæteris etiam comprobatur. Quia licèt aliquid peculiariter de eis in littera non ſcribatur in hoc facto; tamen ſemper more ſuo de Chriſti, ac Diſcipulorum virtute, & potentia malè cogitabant, eique detrahebant. Unde Syriacus legit, *O vos generatio incredula!* Et Marcus ſcribit, quòd cùm Chriſtus deſcendiſſet de monte, invenit ſuos Diſcipulos & Scribas *conquirentes cum illis*, de eorum nempè potentia, ac poteſtate, ut dicit expoſitione 3. Lyranus in Matth. & Toletus in c. 4. Luc. annot. 94. ad Diſcipulos, & Judæos hæc verba adſcribunt. Sed probabilior ſecunda ſententia, præcipuè cum ſit Patrum. 33. Hilar. Chryſoſt. Hieron. Beda. Strabus. Paſchaſ. Theoph. Antioch. Marc 9. Syriac. Lyranus. Toletus.

Ad ſecundam quæſtionis partem, veniam, cur ſcilicet Judæos generationem incredulam & perverſam vocet? Ut oſtendat Chriſtus Dominus, inquiunt communiter Sancti Patres citati, & verbis Theophylacti utar, quod miraculum eſt impeditum, *non eſt tantum infirmitatis illorum*, ſcilicet meorum Diſcipulorum, *quantum incredulitatis delictum.* Defectu fidei hominum magna, & larga beneficia in ipſos homines à Deo non conferuntur. Incredulitas detinet, quominus Dei efficientiam in rebus etiam difficillimis ſentiamus, præſertim cum is, qui poſtulat miraculum, incredulus eſt, & etiam increduli ſunt adſtantes, pro quorum. 34. Theophyl. *Incredulitas obicem ponit divinæ gratiæ.*

quorum commodo, ac propitiatione edendum eſſet miraculum; ut dixi in expoſitione.

35. *Chryſol.* Secundo. D Petrus Chryſol. ſerm 31. *Quid eſt*, ait, *quod conquirente uno, incredulitatis notantur omnes? Quid eſt, quod ad unius vocem tota generatio ſuperba perfidia nuncupatur? Quid eſt? Quia iſte non ad Deum venerat, ſed ad Magiſtrum venerat? curam, non à virtute exigens, ſed ab arte.* Unde tantum crimen iſte homo habuit in Deum? Unde tam

Grandis culpa, de alio plus ſperare, quàm de Dei clementia,

graviter eum oſtendit, quòd veniens multa humilitate, & genu flectens, audiat ſibi dictum: *O generatio incredula, & perverſa?* Acceſſit iſte homo ad Chriſtum dicens: *Magiſter, attuli filium meum*; non Deum dicit; ſed Magiſtrum, quaſi plus confidens, & ſperans ab ejus arte curandi, quàm ab infinita pietate divina. Inde grandis hominis culpa, cum plus de alio, quàm de divina clementia cogitat, & autumat, quod obſervavit Chryſologus ſermone 52.

36. Tertiò Valdè mirum; quod tam aſperè ſe habeat mitis Jesus erga hunc hominem, qui cum humilitate, ac genu flexo, & lachrymis venerat deprecans, *miſerere filio meo*; ut ei reſponſione dicatur, *O generatio incredula!* Venerat iſte homo malè ſanus in fide, ſic enim, ut dubitans de Chriſti poteſtate: dixit: *Siquid potes, adjuva nos*; ut ſtatim patebit ex ſequentibus. Et tamen cùm appropin-

Valde durum, quod quis propriã culpam rapiat in alio,

quaret ad Chriſtum, de ſuo puero ait. *Obtuli eum Diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eũ.* Quid dixerat, juxta Chryſoſtomum, & Hieronymum, S. Thom. à me citatos expoſit. 4. latenter accuſans Diſcipulos Domini, quòd, cùm ipſi accepiſſent poteſtatem ejiciendi dæmonia, hunc puerum ex aliquo eorum defectu non valuerunt ſanare. Tunc Chriſtus immediatè ſeverè, & aſperè reſpondet: *O generatio incredula?* Non tulit Chriſtus hominem ſic detrahentem, ut id, quod ſuæ incredulitatis culpæ potiùs, aut certè non minus quàm Diſcipulorum, id totum in Diſcipulos, retorquet: & cùm propriam culpam aliis adſcribit, ſine

Iſidor. Cart

dilatione audit: *O generatio incredula, & perverſa!* Iſidorus Clarus. *Præſertim*, ait, *cùm is, qui rogat, crimen incredulitatis ſuæ in Chriſti Diſcipulos rejiceret.*

37. *Boſtrenſi.* Quartò. Quænam culpa iſtius hominis, ut tam acri reprehenſione dignus judicetur? Titus Boſtrenſis rationem nobis inculcat ad illa verba. *Et rogavi Diſcipulos tuos*, &c. *Quaſi dicat*, ait, *non putes, quòd leviter ad te pervenerim, ſtupenda eſt dignitas tua, nec ſtatim te moleſtavi, ad Diſcipulos tuos acceſſi primò; nunc quia non curaverunt, cogor proficiſci ad te.* Ecce grande hominis crimen, ut ei dicatur, *Generatio incredula* Primò acceſſit rogans alios, & tunc venit ad Chriſtum Deinde ſibi perſuadet, Chriſtum Dominum eſſe veluti temporalem regem, qui *ob ſuam ſtupendam dignitatem*, petitioni-

Deus non gravatur, ſed delectatur petitionibus noſtris

bus moleſtantur. Et cùm homo tantum aberrat á Salvatoris ingenio, quod ex tot, tantiſque rebus maximè illi exploratum eſſe debebat; inde promeruit audire, *O generatio incredula.* Divini Magiſtri condiiio, non precibus moleſtatur, ſed eis potiùs maximè jucundantur, ac delectatur; nihil ei gratiùs, quàm orationes noſtræ, quibus exaltatur, ac ſublimatur

38. *Iſai. 7.* Ad impium Achaz ait Iſaias 7. num 12. *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo. Et dixit Achaz: non petam, & non tentabo Dominum.* Cur tanta op-

Hieron.

tione data oblatum ſignum non vult petere Achaz? D. Hieron. inquit: *Non tentabo Dominum: poſſit lege, non exaltabo Dominum.* Alii verò transferunt: *non petam, & non laudabo Dominum.* Iniquus rex, idolorum cultor decrevit apud ſe, à ſua poſtulatione abſtinere, ne ipſa ſua petitione Deum exaltaret, ac laudaret. Optimè ſciebat iniquus, quòd exoratio erga Deum, illius erat magnifica exaltatio, ac ſublimatio. D. Hieron. citatus, *Sciebat rex impius, quod ſi ſignum peteret, accepturus eſſet, & glorificaretur Dominus. Ergo quaſi idolorum cultor, non vult ſignum petere.* Unde ob ſuam malitiam, & incredulitatem graviter reprehenditur ſtatim, *Nunquid parum vobis, moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo*, ſut notant expoſitores Pinto, Forerius, Sanchez, Cornel. *Pinto. Forer. Sanch. Cornel.*

Marc. 9. n. 19. Et attulerunt eum. Et eum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbavit illum; & eliſu in terram volutabatur ſpumans

Num. 20. Et interrogavit patrem ejus quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? at ille ait: ab infantia.

Num. 21. Et frequenter eum in ignem & aquas miſit, ut eum perderet; ſed, ſi quid potes, adjuva nos miſertus noſtri,

VERSIONES.

Syriacus. Quumque vidiſſet eum, ſpiritus eo momento contrivit eum: ceciditque in terram; & volutabatur, atque diſcerpebat.

Vatablus. At ille dixit, à puero, ſeu pueritia.

Euthym. n. 20.

Syriacus n. 21. Si quid potes, adjuva me, & miſerere mei.

Vatablus. Age, ſi quid potes, ſubveni nobis, intimè miſertus noſtri,

Arias. Succurre nobis, viſceribus commotus ſuper nos.

Alter Textus.

Luc. 9. n. 42. Et cum accederet, eliſit illum dæmonium, & diſſipavit.

EXPOSITIO VI.

Et attulerunt eum; ad vocem Chriſti; *afferte illum ad me* pater cum aliis adduxerunt puerũ ad Ieſum. *Et cùm vidiſſet eum*, cùm, ſcilicet, Jesus intuitus eſſet puerum, *ſtatim ſpiritus conturbavit illum*, eoque momento malignus ſpiritus diſcerpſit, ſeu, ut alii vertunt, *laceravit*, puerum, convulſitque totum illius corpus, quod alta providentia permiſſum eſt, pro majori evidentia miraculi, ut eſſet evidens, quòd diabolus adhuc in puero perſiſtebat, & ab eo non exietat. Deinde ut etiam fieret manifeſtum, quantum diabolus 39.

diadolus timebat Jesum, ab ejuſque præſentia abhorrebat. *Et eliſus in terra*, ſeu dejectus, *volutabatur ſpumans.* Quo enim propinquior eſt ſalus à Jeſu conferendo; eo magis, diabolus ſævit, ac tumultuatur.

Quò propinquior eſt ſalus, eo magis diabolus ſævis.

Et interrogavit patrem ejus. Quærit Jesus, ex
40. quo tempore puer huic malo cœpit eſſe obnoxius. *Ait ille ait, ab infantia*, ſeu ut alii legunt, *à puero*, ſeu *pueritia.* Ad quid tamen omnium Dominus, qui omnia neſcit, quærit tempus, ex quo adoleſcenti tantum malum accidit D. Chryſoſt. ſerm. 51. *Requirit*, ait, *paſſionis tempus auctor temporis, nõ ut neſcius, ſed ut ſciens neſciẽtibus prodat. Denique interrogatione tali tempus aperit, ætatem pandit revolvit infantiam, ut tanti mali cauſa non tangat ſobolem, ſed parentem, quia à Deo ſibi datum pignus ad diaboli gratiam dæmonum retulit ad honorem* Pater, incredulus filium habuit à dæmone obſeſſum: tempus ergo infirmitatis exquiritur, quia dum pater fatetur; à pueritia hoc illi accidiſſe, ſit apertum, quod mali cauſa, non prolem, ſed, parentem tangit. Nam ſi adulto malum accidiſſet, filii profecto culpæ deputaretur. At cùm ab infantia dæmonis ſit domicilium patris crimen eſt, qui nullo virtutum documento animum pueri formaverat, ſed turpi indulgentia in omni vitio errare permiſerat. Et ſicut ipſe pater prava ſua vitia, ſceleratiſque actionibus in animo ſuo dæmoni aditum præbuit, ſic in corpore, ac animo filii aditum reſeravit. *Quia à Deo ſibi datum pignus, ad diaboli gratiam, dæmonum retulit ad honorem.*

Chryſoſt.

Filiorum crimina, ac damna à parentum vitiis originantur.

E frequenter eum in ignem, & aquas miſit, ſeu
41. impellit, ut alii legunt, *ut eum perderet*, hoc eſt interficeret, quod jam ſuprà explicatum manet expoſitione 3. *Sed ſi quid potes, adjuva nos*, Ecce incredulitas, quam Chriſtus in homine taxaverat; dubitat enim de Chriſti potentia, an par eſſet, ut morbum à Deo gravem, & inveteratum poſſet auferre.

Marc. 9. *n.* 22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.

Num. 23. Et continuò exclamans pater pueri, cùm lachrymis aiebat. Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam.

VERSIONES.

Syriacus n. 22. Omnia poſſunt fieri credenti.

Num. 23. Et confeſtim clamavit pater pueri flens, & ait: Credo ego, ſuccurre defectui fidei meæ.

Arias, Vatablus. Succurre incredulitati meæ.

Euthymius. Auxiliare incredulitati meæ.

EXPOSITIO VII.

42. Recte ait Theophylactus, quòd Dominus *non ſubſiſtit in hoc, quod eos reprehendit, ſed etiam medicinam addidit.* Nam ſuprà reprehendit Chriſtus hominis incredulitatem: *O generatio incredula!* nunc verò de quærendo fidei remedio admonet. Unde dicit, *Si potes credere.* Obliquè culpam in hominem retorquet, ob quam ejus filius non ſit ſanatus. Ac ſi diceret, ut inquiunt Carthuſianus, & Beda: ille, ſi ſalutem non obtinet, non eſt ex defectu meæ potentiæ, meorumque Diſcipulorum, ſed ex defectu fidei tuæ: Et cùm ait: *Si potes credere*, non docet hominem, à ſe ipſo ſolo poſſe credere; at oportet enim, non poteſt homo credere ſine Deo, ac ejus gratia, ſed docet, quòd, ſi homo non credat, tota culpa eſt in hominem refundenda, cùm ipſe divinæ inſpirationi ſua obduratione obicem ponat.

Theoph.

Carthuſ. Beda.

Omnia poſſibilia ſunt credenti. Fides, ex parte pe- 43.
tentis; omnia, quæ à me exigit, impetrat, ac adipiſcitur. Et rectè Chriſtus Dominus ad ejus beneficia obtinenda, expoſcit parentis fidem; non enim congruebat, ut non credentes, vel dubitantes de ſe ſanaret, ac beneficia ſua indignis, & à ſe averſis communicaret Et cùm ait: *Omnia poſſibilia ſunt credenti*, ſeu, ut habet Syriacus, *Omnia poſſunt fieri credenti*, ac ſi reponeretur omnis potentia in fide poſtulantis, inquit Theoph. *Ut cùm ſumma modeſtia ſanaret puerũ. Vide autẽ, quomodo non ſuæ virtuti, ſed illius fidei ſanitatẽ tribuat, di ẽ: Omnia poſſibilia ſunt credenti.* Non dixit, Omnia poſſibilia ſunt mihi operanti; ſed tibi credenti: Ut potentiam expellendi dæmones, non ſibi arroganter aſſumere, ſed alteri modeſtè tribuere videretur.

Bona conferuntur credenti.

Syriac.

Theoph.

Chriſtus modeſtè ſua magnalia abſcondit.

Continuò exclamans Pater pueri: Ut enim ille in- 44.
tellexit, totum negotium filii ſanitatis à ſua fide pendere ad genua Chriſti provolutus, ut ait D. Matth. cùm lachrymis anguſtiam animi ſui declarans aiebat: *Credo Domine*: non cunctatur in fide amplectenda, ſed cum clamore profitetur Et ſubdit, *Adjuva incredulitatem meam*, id eſt ſupple id, quod deeſt fidei meæ admodum imperfectæ, metuo enim, ut ob ſuam imperfectionem, fidei nomen non mereatur, & medio incredulitatum dico, ac proindè à te perficiendam exoro.

Poſtulat, ut ejus fides perficiatur.

QUÆSTIO VI.

Quare cùm homo, ſe credere dicat, adhuc ſe incredulum fateatur?

Valdè mira eſt iſtius hominis ſententia, ait 45.
enim: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam.* In his dictis prima fronte forſitan videbitur quædam repugnantia involvi; incredulum enim ſe eſſe fatetur, & credere ſe affirmat.

Ratio difficulta.

Reſpondet primò Victor Antiochenus. *Atqui* 46.
ſi credebat, ut ſe credere aiebat: Credo, *quia ratione* Adjuva, Domine, incredulitatem meam, *dicit Non unius rationis eſt fides: eſt enim fides inchoata, eſt rurſus conſũmata: exorſus igitur credere, ut Dominus virtute ſua, quod deerat adjiceret, opus habebat, aiebant Diſcipuli quoque ad Servatorem: Adauge nobis fidem*, Luc. 27. n. 5. Quamvis homo crederet, ut ipſe dicit credere; tamen adhuc debilis, & infirmus erat in fide: poſtulat ergo, ut Chriſtus ejus fidem corroboret, ac perficiat, & quidquid in ipſo eſt incredulitatis, & hæſitantiæ auferat, ut filii ſanitatem mereatur obtinere. Nam ſicut incredulitas patris fuit origo infirmitatis, ita & fides illius ſanitatis ſit cauſa. D. Chryſolog. ſerm. 51. *Patris liberatur fide, ait, qui patri, fuerat infidelitate damnatus: nam cui genitoris fides profuit, quomodo ei genitoris perfidia potuit non obeſſe?*

Antioch.

Luc. 17.

Parentum merita filiis proſunt, ſicut & demerita obſunt.

Chryſ.

Secundò

47. Gregor. Secundò. D. Gregor. moral. lib. 10. c. 8. *Quid itaque eſt*, inquit, *quod & ſe credere aſſerit, & adjuvari in ſe incredulitatem quærit, niſi quod coarctari in ſuis cogitationibus terram cum mari deprehenderat, qui & exorare certus jam per fidem cœperat, & adhuc incertus undas perfidiæ ex incredulitate tolerabat*

Dubitans in fide infidelis

Contraria, videtur, quod homo dicat, *Credo*, & inde, *adjuva incredulitatem meam*. Perpende, ut ſolvas quæſtionis nodum. Homo credebat Chriſti potentiam efficacem ad ſanandum filium ſuum, ideò hunc ad illum attulit; ſicque dicebat, *Credo*. Quia tamen de efficacia ipſius potentiæ erat dubius, ut ipſe de ſe teſtificat apud Marcum n 21. *Si quid potes, adjuva nos, miſertus eſt noſtri*, ex ſua ergo hæſitatione adhuc incredulitate detinebatur, nam fides nutans, infidelitas eſt; & qui in fide dubitat, incredulus cenſetur. *Qui & exorare jam per fidem cœperat, adhuc incertus undas perfidiæ ex incredulitate tolerabat.*

Marc 21.

48. Beda. Tertiò Beda; *Si enim credebat homo, cur incredulitatem dicebat: Si verò incredulitatem habere ſe noverat, quomodo credebat?* Et ſtatim ſubdit, *Uno, eodemque tempore is, qui nec dum perfectè crediderat, ſimul & credebat, & incredulus erat.* Ac ſi dicat. Tunc incredulus erat pater pueri, & petebat fidem; & tamen tunc audenter de ſe affirmat credere. Incredulus adhuc eſt. *Adjuva incredulitatem meam*, & tamen de ſe veluti præmatura fide ait *Credo Domine* Vel fortè quia ipſa virtus tam potens eſt, ut brevi ſpatio ſuæ durationis non coarctetur, ſed fructu, ac efficacia ad ampliora, ac majora ſui ſpatia ſeſe extendat. Unde ait Philo lib. de ſacrificio Abel. *Virtutes carent tempore*, nempè quoad ſui fructum.

Fructu ſuo virtutes carent tempore Philo.

49. Quartò Vel, cùm audit homo à Chriſto: *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti*: accenſus habendi fidem deſiderio, ab illo ſe credere affirmat; ſciebat enim, quòd efficax fidei votum fidem à Deo ſollicitat, ab ipſoque deſiderio derivatur vatur meritum obtinendi fidem; deſideria autem noſtra cœleſtium domorum pro merito Deus reputat, ut nobis ipſo conferat dona Unde pater ex voto credere ſe affirmat ad filii ſalutem impetrandam, ſimulque exorat, *Adjuva incredulitatem meam*, ut ipſam incredulitatem deleat Chriſtus fidem illi conſummatam infundens *Uno eodemque tempore*, ut ait citatus Beda.

Noſtrum deſiderium pro merito reputat Deus.

50. Quintò Simul ait: *Credo, & adjuva incredulitatem meam.* Homo à Chriſto illuminatus credidit & accenſus colloquio, ac verbis Domini, jam cum lachrymis ad multam humilitatem, ac virtutis perfectionem evehitur; & inde fidem, quam conceperat, tam imperfectam, & diminutam judicat, ut incredulitatem dicat, ita eam tam parvam reputat, ut adhuc ſe in incredulitate detineri præſumat: proprium eſt enim viri juſti, ut in ſuis maximè diffidat, nihilque boni de ſe audeat ſperare

Juſtus ſua reputat exigua.

51. In ultima Cœna dixerat Dominus, ſe ab uno Diſcipulorum ſuorum eſſe tradendum. Quid tunc Diſcipuli? *Et contriſtari valdè cœperunt ſinguli dicere, nunquid ego ſum Domine? Ut ille reſpondens ait: Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet.* Matth. 26. n. 21. De uno audiunt tantum nefas perpetrandum; & tamen omnes turbantur, & ſinguli de ſe quærunt. Quare ſic ſinguli de ſe dubitant? Maximè ipſi videbant ſuum affectum erga ſuum Magiſtrum longiſſimè à proditione diſtantem, videbant affectum eſſe ſuum, qui licèt in omnibus, uno Juda excepto, eſſet valdè fervidus, & conſtans; tamen cum ſuum agnſcerent, de eo quodammodo diffidebant, ac etiam verebantur, ne minus verum eſſet, quod de ſe putabant, D. Leo ſerm. 7. de Paſſione. *Omnes ſibi*, inquit, *non edito impietatis auctore formidant. Contriſtati enim ſunt, non de conſcientiæ reatu, ſed de humanæ mutabilitatis incerto, timentes, ne minùs verum eſſet, quod in ſe quiſque noverat.* Leo.

Matth. 26. *Juſtus de ſuis diffidit.*

Matth. 17. *n.* 17. E increpavit illum Jeſus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora,

VERSIONES.

Euthymius.	Et increpavit illi Jeſus,
Vatablus.	Et increpavit illud Jeſus.
Græcus.	Et comminatus eſt illi.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 24. Et cum videret Jeſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: Surde, & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum.

Num. 25. Et clamans multum, diſcerpens eum; exiit ab eo, & factus eſt ſicut mortuus ita ut multi dicerent, quia mortuus eſt.

Num. 26. Je ſus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & ſurrexit.

Lucæ 9. *n.* 43. Et increpavit Ieſus ſpiritum immumdum, & ſanavit puerum, & reddidit illum patri ſuo.

EXPOSITIO VIII.

SCRIBIT D. Marc. quòd *cùm videret Jeſus concurrentem turbam*, multæ turbæ aderant in illo loco, quæ clamore patris Lunatici excitatæ, ut propiùs, exactiuſque omnem rem ſpectarent, ad Jeſum magno impetu concurrerunt, Dei providentia ordinante, ut omnes per miraculum inducerentur ad credendum in Chriſtum verum Meſſiam; & ideò puer tantiſper ut mortuus jacuit; donec Chriſti manu elevatur; & ut etiam omnes agnoſcerent, quantum viva fides valeat impetrare, ſpiritui mandat exire. Hæc expoſitio videtur germana. Vel dic cum Theophylacto, *Nolebat enim coram turba curare, ut oſtentationem fugere doceret.* Populo concurrenti Dominus præcurrit, & antequam plures ſectatores advenirent, puerum ſanavit. Noluit expectare pauliſper populum convolantem, cum plures ſuæ potentiæ teſtes eſſet habiturus; ut oſtentationem fugere doceat. *Comminatus eſt*, ſeverè præcepit. *Surde, & mute ſpiritus*, ſic vocatus ab effectu cum puerum 52.

Theoph.

Oſtentatio fugienda.

puerum, mutum, & ſurdum redderet. Et notandum, quod cùm diſcerpit, ac dilaniat puerum, dicitur ſpiritus; cùm verò ſeminat zizaniam, inimicus homo, Matth. 13. n. 2. Cùm diſcerpit, ejus furor in corporali vexatione verſabatur, cùm autem zizaniam ſeminat, oſtentat ſe corrumpere mores, & trahere homines ad vitia, in quo ejus hoſtilitas, ac inimicitia maximè declaratur. *Ego præcipio tibi*; ut diſtinctè cognoſceretur tanti miraculi auctor. *Et amplius ne introeas in eum.* Hoc addit, nam per intervalla exire, & redire videbatur in puerum Stabilivit ergo Dominus ſuum beneficium. ut non temporaneum ſit ſed perpetuum; talia enim ſunt Dei dona.

Matth. 13.

Major hoſtilitas in vitiis excitandis, quàm in corporis vexatione.

53. *Et exclamans.* Edidit nempè terribilem rugitum vocis inarticulatæ. *Et multum diſcerpens eum*, ſeu cùm diſcerpiſſet, ſeu dilaniaſſet, convulſiſſet puerum, ab illo receſſit. Et factus eſt ſicut mortuus: permiſit hoc Jeſus ut dæmonis malitia patefieret, qui compulſus exire, adhuc nocet, quantum poteſt Ut multi dicerent, quia mortuus eſt Quæ verba moralizat Gregor. l. 10. c. 17. *Velut mortuus, quippe oſtenditur, qui à maligni ſpiritus poteſtate liberatur, quia quiſque jam terrena deſideria ſubegit, vitam in ſe carnalis converſationis extinguit, & mundo mortuus apparet. Quem multi mortuũ dicunt: quia qui ſpiritualiter vivere neſciunt, eum, qui carnalia bona non ſequitur, extinctum funditus arbitrantur.* Jam mundanus ſpiritus excluſus erat à corpore pueri; & tamen adhuc puer circunſtantibus Judæis mortuus judicatur. Si multi mundiales Judæos imitantur; plangunt eos, qui renunciantes temporalibus, Religioni ſe tradiderunt. *Quia qui ſpiritualiter vivere neſciunt, eum, qui carnalia bona non ſequitur, extinctum funditus arbitrantur.*

Greg.

Mundani eos qui renunciant temporalibus mortuos judicant.

54. *Jeſus autem tenens manum ejus*, ſeu, ut eſt in Græco, apprehenſa manu ejus, *ſurrexit* puer jam ſanus, & incolumis, hoc ſic eſt ordinatum à Deo ad maximè miraculum illuſtrandum. Nam cum illo horribili ſpectaculo pueri deſperati, attoniti facti ſunt homines: tunc manifeſtior illis facta eſt Jeſu potentia, quando omnia maligni ſpiritus nocumenta uno manûs tactu depellit, Scribarum protervia mirabiliter devicta.

Matth. 17. n. 18. Tunc acceſſerunt Diſcipuli ad Ieſum ſecretò, & dixerunt? Quare nos non potuimus ejicere illum?

Num. 19. Dixit illis Ieſus: propter incredulitatem veſtram: Amen quippè dico vobis, ſi habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit: & nihil impoſſibile erit vobis.

VERSIONES.

Syriacus. n. 18. Tunc audierunt Diſcipuli privatim.

Arabic. n. 19. Propter parvitatem fidei veſtræ.

Syriacus. Si fuiſſet in vobis fides inſtar grani ſinapis: diceretis monti huic. Decede hinc, & decederet, & nihil prævaleret nobis.

Vatablus. Dicetis monti huic: Demigra hinc illuc, & demigrabit.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. n. 27. Et cum introiſſet domum, Diſcipuli ejus ſecretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

EXPOSITIO IX.

TUNC *acceſſerunt Diſcipuli ad Jeſum.* Illi 55.
ſcilicet novem, qui in myſterio Transfigurationis relicti ſunt ad montis pedem, & dæmonium non potuerunt ejicere. *Secretò*, ſeu ſeorſim à turba, ac domi, ut addidit D. Marcus. Verebantur, ut inquit Abulenſ. quæſt. 160. ne aliquam ſuam culpam eis objiceret Chriſtus, ob quam dæmonium expellere non valuerunt, ne inde maximè pudore afficerentur coram multitudine populi, ideò ſeorſim quærunt.

Abulenſ.

Dixit eis Jeſus: propter incredulitatem veſtram. 56.
Arabicus vertit: *Propter parvitatem fidei veſtræ.* Apoſtoli habebant fidem; ſed ad dæmonium tam potens expellendum major fides requirebatur. Ad miraculi operationem, ut jam ſuprà dixi q. 4. requiritur fides utriuſque partis, tam ejus, qui illud habet edere, quàm ejus, cui conceditur. Hujus peccatum, ſcilicet, parentis, cum eſſet notorium, publicè increpat Dominus ſuprà *O generatio incredula!* Diſcipulorum autem defectum, quo apud ſe fide fluctuare cœperunt circa hoc dæmonium crudeliter ſævum, ac inveteratum ejiciendum, cum alias multa jam ejeciſſent, ut illorum auctoritati conſuleret, ſeorſim arguit. *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis*, id eſt fidem humilem, oſtentationemque declinantem; & inde hominum judicio parvam, & exiguam, in ſe tamen vivam, acrem, vehementem, ac perfectam, & ardentem inſtar grani ſinapis, *Dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc*; monti huic, Thabor ſcilicet explicat Abulenſ. ex quo ego deſcendo. Quod germanicè eſt dictum. D. Hieron D. Paſchaſ. D. Thom. Lyranus per montem Dæmonem interpretantur, dicetis, tranſi hinc, ſcilicet à corpore hujus pueri Lunatici. D. Aug. per montem, gravem tentationem, præſertim ambitionis, & ſuperbiæ, quæ vincitur fide, ac ſpe, Deum orando, ac fiduciam, & ſpem in eo reponendo.

Arabicus.

Peccata publica publicè increpanda.

Abulens. Hieron. Paſchaſ. D. Thom. Lyranus. Auguſt.

QUÆSTIO VII.

Quare fides ad montes transferendos cum grano ſinapis comparatur?

DE magna, ac excellenti fide agit hic Dominus, ut notavit D. Hieronymus. *Magna eſt fides, quæ grano ſinapis comparatur.* Et idem docent Origenes, D. Paſchaſius, Beda, Theophylactus, S. Thom. 57.

Hieron. Origenes. Paſcha. Beda. Theoph.

D. Thom. S Thom.& alii.Quod rectè probat D. Hieron. ex eo quòd regnum cœlorum grano ſinapis conferatur:& Apoſtolus dicat 1.Cor.13 n.12. *Si habuero omnem fidem*, ſeu ut legit D. Hier. *Si habuero* 1. Cor. 13. *totam fidem, ita ut montes transferam.* Ad montes ergo tranſmigrandos requiritur omnis, ſeu tota fides,ac proindè magna,& excelſa fides. Unde non mihi placet interpretatio, quam in præſenti Maldonatus,etſi ingenioſè, voluit afferre. Quòd Do- Maldo. minus cùm ait Apoſtolis ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapi,id eſt,ſi habueritis minimam fidem quam vobis habere par eſt, mecum quandiù verſatis;nam, ut notavit Barrad. non dixit Dominus Barrad. minimam fidem, ſed fidem ſicut granum ſinapi. Hæc autem,juxta SS.Patres magna eſt.

58. *Germana interpretatio.* Duplex eſt expoſitio. Prima, & valdè celebris Patrum: *Si habueritis fidem ſi ut granum ſinapi*, id eſt fidem humilem,ut dixi in expoſitione;minimeque ſe oſtentantem; ac proindè hominum oculis parvam,ſed virtute vivam, acrem, vehementem, fervidam inſtar grani ſinapis, quod aſpectui exiguum,& vile eſt; attritum autem, & contuſum monſtrat quantæ ſit acrimoniæ,quantique fervoris:non enim à ſola quantitate grani ſinapis dedu- Chryſoſt. citur iſta ſimilitudo, ſed etiam ſimul ab ejus interiori virtute.Sic interpretatur D.Chryſ.hom 86. Euthym. D. Thom. in Matth. *Sinapis meminit Chriſtus; cujus maxima eſt virtus: Nam cùm minima ſit; magnitudine virtutis vehementior eſt cæteris omnibus.* Euthym. ſic exponit. *Si habueritis fidem adeò acrem, & vehementem ac ferventem ſicut granum ſinapi*, D.Thom.ait, *Granum ſinapi,antequàm conteratur, nullum fervorem habere videtur; cùm conteritur fervere incipit: ſic homo fidelis,antequam probetur, deſpectibilis videtur,quando verò atteritur, tunc apparet, ejus ſanctitas.*

59. S. Thom. D. Thomas citatus aſſerit,quòd fides comparatur grano ſinapis, etiam fructu, & effectu: nam cùm hujuſmodi granum ſit quid minimum, ita fœcundat, ut creſcat, & fiat arbor magna, ita ut volucres cœli habitent in ea,qua de cauſa fides,& Evangelium grano ſinapis comparantur. Matth Matth.13. 13.n.31.ſic fides,quamvis videatur parva,paucisque contenta articulis; tamen per ſanctam operationem ita creſcit, ut omnes fructus juſtitiæ in ea habitent. Unde dicitur: *Sancti per fidem vicerunt regna operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones*, ad Hebræos 11 n 33.

60. Ad Hebr.11. Fides ad hujuſmodi miracula impetranda,ea eſt quæ conſtantiſſimè Dei omnipotentiam credit, & de Dei bonitate tantam concipit fiduciam impetrandi id,quod petit,ut nihil vacillet, & hæſitet: ſed ſumma firmitate perſiſtat.Hæc autem fides ad hujuſmodi opera edenda, dicitur fides miraculo- Abulen. rum,quam aliqui,ut Abul q. 165 exiſtimant diſtinctam eſſe à fide Theologica. Meliùs tamen di- Hilar. Cajet. Sotus. Suar. cendum eſt cum D. Hilar.Cajet.hic,Soto,& aliis, quos citat,& ſequitur Suar.de fide,diſp. 8. ſect.1. n.2.& 6.Fidem,quam ſcriptura requirit ad mira- *Fides miraculorum non eſt diſtincta a fide Theologica.* cula operanda, quoad ſubſtantiam, & eſſentiam, eſſe actum fidei Theologiæ,ita elicitum, & applicatum ad hoc particulare factum,ut poſſit producere illam fiduciam,& alios actus ad miraculum impetrandum;de hac enim fide in præſenti Chriſtus loquitur,& increpat diſcipulorum incredulitatem,id eſt fidei imperfectionem;non autem illos reprehendit, quòd fidem miraculorum, quæ donum eſt gratis datum, non haberent, ſed quòd frigidi eſſent in favore ſanctæ fidei Catholicæ.

61. Dices:Cùm data ſit Apoſtolis tanta virtus, cur nunquam illa uſi ſunt,ut montes transferrent? Reſpondetur cum D. Chryſ.hom.58.Euthym.D. Paſ- Chryſoſt. Euthym. Paſcha. chaſ S Thom.Primò. Quod ſi hoc non invenitur D Thom. ab Apoſtolis perpetratum,ab Apoſtolicis viris ta- *Quare Apoſtoli non fecerunt.* men eſt factum.Nam D.Greg.Thaumaturg montem,templi fabricam impedientem, tranſtulit, ut refert Euſeb.l 7.hiſt. c. 25. Et Chriſtiani etiam in Euſeb. Paul. Emiſſ. Tartarea,cùm Lyran. id exigeret, oratione etiam quendam montem tranſmigrarunt, ut teſtatur Paul. Venat. in Tartarea. Vel ſecundò. Apoſtoli fortè fecerunt;ſed non eſt ſcriptum, Vel tertiò. *Magna poteſtatis excellentia omni poteſtate non uti.* Non fecerunt Apoſtoli, quòd non fuit propter impoſſibilitatem; ſed quia ad. hoc nulla fuit neceſſitas, & ideò non fecerunt. Poteſtas in agente, magna excellentia eſt;& illius inſignis decor omni poteſtate non uti, niſi quandò occaſio, & opportunitas exigit.

Matth.17.n.20. Hoc autem genus non ejicitur, niſi per operationem,& jejunium.

VERSIONES.

Syriacus. Hoc verò genus(dæmoniorum)non egreditur, niſi jejunio, & oratione.

ALTER TEXTUS.

Marc.9.n.18. Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt,exire,niſi in oratione,& jejunio.

EXPOSITIO X.

SEcundam adhibet Dominus rationem, cur Apoſtoli non potuerint ejicere dæmonium. Prima enim fuit incredulitas, 62 ſeu parva fides,nunc verò ſecunda apponitur. *Hoc genus*,ſcilicet dæmoniorum. D. Chryſ Euthym. S. Chryſ. Euthym. Th omne genus dæmonum ſignificari intelligunt D Thom. Abulenſ. Abulenſ.q 72.in quòd etiam inclinat D. Paſchaſius Lunaticorum dæmonum genus eſſe aſtruit. Paſchaſ. Lyran. Lyran dæmones, qui ad libidinem provocat Stapletonus adverſus hæreticos affirmat, eſſe dæmones,qui diu quempiam poſſederunt.Cajet. dæmo- Caietan. Abulenſ. nes denotari vult,qui homines reddunt ſurdos,& mutos. Addit Abulenſ. loc cit. apud Judæos peſſimum fuiſſe habitum dæmonium ſurdum,& mutum, quale hoc erat; idque ex eo probat, quia Iudæi admirati ſunt, eo quod Chriſtus ejeciſſet dæmonem ſurdum & mutum. Dixeruntque, Matth. 9. & 12. *Nunquam apparuit ſic in Iſraë.* Matth. 9.n. 33. & c.12.n.22.& 23. Et ratio eſt,Quia ſurdus & mutus deſtituitur omni adjutorio, nam cùm ſit ſurdus, non intelligit,quæ dicis; & cùm ſit mutus, reſpondere non poteſt. In hac re mihi probabiliùs, Chriſtum locutum fuiſſe de aliquo dæmonum genere potentiore,& cæteris nocentiore, ut ſentit D Leo ſer.2.de Jejunio Septimi menſis, quale erat Leo. hoc dæmonium, quod reddebat hominem Lunaticum,ſurdum & mutum, eumque præcipitabat in ignem & aquam.

Niſi per orationem & jejunium. Oratio & jeju- 63. nium non requiritur in utroque,in eo ſcilicet,qui miraculum operatur,ac in eo,qui illius donum ſuſcipit, ut volunt D.Chryſoſt. & Theophyl.ſeu in Chryſoſt. Theophyl. eo dumtaxat,qui illud patratur, ut docet Orige- Origenes. nes qui etiam advertit optimè, quod ad miraculi fructum obtinendum, oratio, & jejunium percipientis multum conducat. Ad hanc autem

dæmonum expulſionem plurimum proficiunt oratio,&. jejunium, ut rectè explicat Chryſ Oratio enim poſtulat,& jejunium hanc fugationem promeretur, & ex ſe dæmonem cruciando fugat, & divinum adjutorium maximè ſollicitat. Unde ait

Tertul. *Jejunium efficax ad dæmones expellendos.* Imperfect. *Oratio cum jejunio armato.*

Tertull adverſus phyſi os c. 7. explicat hunc locum Matthæi. *Docuit* Chriſtus, *adverſus duriora dæmonia jejuniis præliandum. Quid enim mirum ſi eadem operatione ſpiritus iniquus educatur, qua ſanctus inducitur.* Ab ipſo enim jejunio maximè armatur oratio, Imperfect. homil. 15 *Sicut nec miles ſine armis eſt aliquid, nec arma ſine milite: ſic nec oratio ſine jejunio.*

Didrachma ſolvitur.

Matth. 17. *n.* 23. Et cùm veniſſent Capharnaum, acceſſerunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſolvit didrachma.

VERSIONES.

Syriacus. Qui accipiebant binas zuzim (binas drachmas) argenti capitatim, & dixerunt ei: Magiſter veſter non tradit duas drachmas ſuas.

Arias. Didrachma ſumentes.

Arabicus. Qui accipiebant vectigales ad Petrum dicentes: Quare Magiſter veſter non ſolvit debitum.

EXPOSITIO XI.

64. CUM *veniſſet Capharnaum*, ſcilicet Diſcipuli cum Jeſu, parabat Dominus diſceſſum à Galilæa in Judeæm; noluit præterire civitatem ſuam Capharnaum. *Acceſſerunt, qui didrachma accipiebant.* Didrachma, quam Syrus vocat zuzim erat dimidium ſicli, id eſt, duo regales Hiſpanici; ſive duo Iulii Italici. Siclus enim ponderabat duas didrachmas, id eſt, quatuor regales Hiſpanicos, ſeu quatuor Iulios. *Ad Petrum.* Optimè obſervant Chryſ. Hier. Paſchaſ. Bed. Theoph. Euthym. S. Thom. quod reverentiæ cauſa propter miraculorum magnitudinem hi tributorum exactores non ſunt auſi ad Chriſtum accedere: tamen tanta reverentia omiſſa ob lucrum didrachma non diſſimulabant. Et *ad Petrum* potiùs, quàm ad alium diſcipulorum conveniunt, vel quia fortè ſolum ipſum

Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Beda. Theoph. Euthym. D. Thom. *Ob nullam reverentiam lucrum dimittitur.*

65. foris repererunt, vel quia agnoſcebant, ipſum eſſe Caput, & primarium inter cæteros.

Lucas. Bulg. Cornel.

Magiſter veſter. Per interrogationem quærunt, quia, ut obſervant Luc. Burg. Cornel, à Lap iſti exactores, vel fortè erant novi, vel novos miniſtros habebant, qui non ſciebant, vel non recordabantur; an Chriſtus elapſo anno, quo Capharnaum habitaverat, cæterorum more, didrachma ſolviſſet, ideoque pro inveſtiganda veritate interrogationem ponunt. Et benè notavit Chryſ. hom. 59. *Petro nulla ferè acrimonia; nec ut criminantes, ſed ut interrogantes dixerunt Magiſter veſter non ſolvit didrachma?* Pacatis ac modeſtis verbis uſi fuerunt exactores. *Magiſter veſter, &c.* Quod notatur ab Evangeliſta, ut exactores Chriſtiani ex impiis dicant Judæis, non acriter cum ſolutoribus agere, ſed moleſtè cenſa repetere.

Chryſoſt. *Cum modeſtia exigendum tributum.*

QUÆSTIO VIII.

Quodnam tributum Iudæorum exactores à Chriſto peterent?

PArciſſimi ſunt Auctores in hac materia. Breviter reſolvenda. Prima ſententia eſt Chryſo- 66.
ſtomi, Theoph. Euthym. qui exiſtimant, hoc tributum fuiſſe illud, quod Iudæi propter Ægyptiorum primogenita interfecta juſſi ſunt Domino dare, Num. 3. n. 46 & 47. Meritò ſententia ab omnibus Recentioribus rejicitur. Nam hoc tributum pro interfectione Ægyptiorum ſiclis perſolvebatur, & ſemel tantum, & à ſolis primogenitis. Secundò, D. Hilarius, Baronius anno Chriſti 33. autumant, hoc didrachma fuiſſe ſacrum quod pendendum erat templo, juxta legem à Deo datam, Exod. 3. n. 13. Ibi enim mandavit, ut ſinguli à viginti annis, & ſupra ſolverent didrachma templo; Judæi deinde, ut huic legi ex ſua devotione plenè ſatisfacerent, ſanxerunt, ut ſinguli, ſingulis annis ſolverent didrachma templo ad ſuſtentandos tot Sacerdotes, miniſtroſque ad fabricam, ornatum, ac uſum illius; ut omnia valde decenter, & opportunè providerentur.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Num. 3. Hilar. Baron. Exod. 30.

Tamen hoc tributum non fuiſſe ſacrum pro templo ſolvendum, ſed prophanum, Romanis, vel Herodi Antipæ, à Romanis Galilææ Regi conſtituto, multò verior eſt ſententia, quæ eſt D. Hieronymi, D. Paſchaſii, Bedæ in c. 17 Matthæi, & Recentiorum, Maldonatus, Barrad. Suar. contra Regem Angliæ lib. 4. c 5 n. 1. Et probatur ex verbis Chriſti num. ſeq. ad Petrum: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum?* Ergo hoc tributum erat regium, & pro regibus exigebatur Et idem confirmatur ex his, quæ Herodiani, ſeu miniſtri Herodis tentantes exquirunt à Chriſto: An liceat cenſum dare Cæſari? 67.

Tributum non ſacrum. Hieron. Paſchaſ. Beda. Maldonat. Barrad. Syriac.

Aliqui, ut Lyran. Abulenſ. tenent, hoc tributum tantum perſolvi à patribus familias, ſeu à capitibus familiarum. Tamen meliùs tenendum eſt cum Janſenio, Claudio, ac communiter Recentioribus; à ſingulis Judæis perſolvi eſſe ſolitum, Et probatur, ex tranſlatione Syriaca. *Acceſſerunt ii, qui accipiebant binas argenti capitatim.* Et Dominus ſtatim pro ſe, & Petro juſſit ſolvi ſtaterem in ore piſcis repertum, id eſt, duo didrachma; unum pro ſe, alterum pro Petro. Ergo pro unoquoque unum ſolvebatur didrachma. 68.

Lyran. Abulenſ. Janſen. Claudius. Syriac.

Cauſa & origo hujus tributi extitit, ut referunt Joſeph. l. 14. Antiq. c. 8. Hegeſip. ib. 1. c. 7. quòd Pompeius, victis Iudæis, eos Romanis ſubjecit, eiſque tributum impoſuit; & quia Iudæi templo pendebant quotannis didrachma, juſſi ſunt à Romanis, pariter illis pendere didrachma. Et cùm rebellaret Jeroſolyma, eamque Veſpaſianus cepiſſet, templum evertit: & tunc didrachma ſolitum templo pendi, imperavit ipſe Romano Capitolio ſolvi, Ioſeph. lib. belli 7. c. 26. in fine de Veſpaſiano ſic ait: *Stipendium Judæis, ubicumque degerent, indixit, binaſque drachmas ſingulis annis deferre in Capitolium juſſit, ita ut antehac Jeroſolymorum templo pendebant.* 69.

Joſeph Hegeſippus. Joſeph.

Matth.

*Matth.*17.*n.*25. Ait: Etiam. Et cùm intraſſet in domum, prævenit eum Jesus dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel cenſum à filiis ſuis, an ab alienis?

Num. 26. Et ille dixit: ab alienis. Dicit illi Jeſus: Ergo liberi ſunt filii.

VERSIONES.

*D. Chryſoſt. homil.*59. Utique ait.
Vatablus. Et cùm ingreſſus fuiſſet in ædes.
Syriacus. Præoccupavit eum Jeſchua & ait illi: Quid tibi videtur Schemeoû; Reges terræ à quo accipiunt tributum, aut pecuniam capitatim; à filiis ſuis, an ab extraneis?

EXPOSITIO XII.

70. Alb. Magn. Matth. 5. Lyran. Gloſ. quædã. Abulenſ. Caietan. D. Thom. Titelm. Janſen. Chryſoſt.

Etiam Albertus Magnus ait. Simplicem confitetur veritatem Petrus ſicut à Magiſtro didicerat: *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non*. Matth. 5. num. 27. Lyranus, Interlinealis, Abulenſis, Cajetanus neganter interpretantur *Etiam*, id eſt, ac ſi dicat Petrus: Verum eſt; quod dicitis, Magiſter non ſolvit tributum. Aptius tamen Divus Thomas, Titelm. Janſen. affirmanter exponunt. *Etiam*, hoc eſt, ſolvit, ſive conſuevit ſolvere. Sic inquit Chryſoſtomus. Petrus dixit illis. ſoluturum. *Prævenit eum*, præoccupavit prior Chriſtus, antequam Petrus loqueretur, oſtendens ſe Dei filium, quem nil lateret. Vel fortè quia Petrus erubeſcebat, negotium de tributo exponere; cùm ipſum agnoſceret Dei filium; tamen Chriſtus prævenit. *Tributum* nomen eſt generale eorum, quæ ſolvuntur pro defenſione ac adminiſtratione regnorum, Vel *cenſum* Latina vox eſt, qua etiam Græcus utitur, quàm verisimile eſt, tunc etiam apud Judæos in uſu fuiſſe, cùm Romanis; ſeu Latinis tributa ſolverent, *à filiis ſuis*, ſuorum regnorum conſortibus, *an ab alienis?* à filiis ſuis, qui non ſunt filii eorum. Chryſoſt. *Ideò*, ait, *diſtinguendo, alienos oppoſuit, quo vocabulo eos appellavit, qui ab aliis regibus nati non ſunt; ſuos verò, quos ex ſe genuerunt.*

Græcus. Chryſoſt.

71. Syriac. *Modeſtè Chriſtus de ſe loquitur.*

At ille dixit: an ab alienis, id eſt ab extraneis, ut habet Syriacus. Tunc per conſequentiam infert Jeſus. *Ergo liberi ſunt filii.* Valdè modeſtè ſemper Jeſus de ſe ipſo loquitur: Non dicit, Ergo liber ſum ego; ſed tantùm poſuit propoſitionem generalem, ſub qua ſe intelligi voluit, ac per exemplum à filiis terreni regis, ut notarunt D. Hilarius, Euthym demonſtravit; ſe ad tributum, aut cenſum non teneri: & eſt argumentum à minori ad majus; ut advertit D. Chryſoſt. Ac ſi diceret, filii temporalium regum cum ſua familia immunes ſunt à tributo, per regem impoſito: Ergo multò magis ego, qui ſum ſupremi Regis, id eſt, ipſius Dei naturalis filius unigenitus, cum meis Apoſtolis, ac mea familia immunis ſum ab omni tributo, quod terreni reges ſuis ſubditis imponunt. Ita communiter SS. Patres, D. Hieron. D. Paſchaſ qui

Hilar. Euthym. Hieron. Paſchaſ.

ex hoc deducunt in confuſionem noſtram, dicentes: *O quam infelices nos ſumus, qui Chriſtiano cenſemur nomine, cùm ille pro nobis crucem ſuſtinuit, & tributa reddidit; non vero pro illius amore, vota nec tributa reddimus, & quaſi filii Regis à vectigalibus immunes ſumus.*

*Matth.*17.*n.*26. Ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies ſtaterem: illum ſume, da eis pro me, & te.

VERSIONES.

Vatablus: Verum, ne ſimus illis offendiculo, profectus ad mare; mitte hamum, & eum piſcem, qui prodierit primus.
Arias. Et aperiens os ejus, invenies.
Syriacus. Ipſum accipe, & offer pro me.

EXPOSITIO XIII.

Recte D. Chryſoſtom. hom. 59. ait. *Vide quemadmodum nec omninò recuſat, nec ſimpliciter jubet dare tributum: ſed priùs monſtravit, non eſſe his vectigalium legibus ſubjectum; tunc demum dare juſſit: alterum, ne diſcipuli; alterum, ne exactores ſcandalum paterentur.* Ait Dominus: *Ut autem non ſcandalizemus eos*, hoc eſt ut alii legunt, ne ſcandalo, ſeu offendiculo ipſis ſimus; ne ipſi exactores non reputent tanquam regalia, ac imperialia mandata aſpernantes. *Vade ad mare*, nempè Galilææ, *& eum piſcem, qui primus aſcenderit*, ad hamum ineſcatus; *tolle*, à mari extrahe. An iſte piſcis, poſtquam obtulit monetam, permiſſus ſit vivus redire in mare, commodiùs dicam q. 11. n. 88 *Et invenies in ore ejus ſtaterem Stater*, Græcè, id eſt, quod Hebraicè *ſiclus*, ſcilicet *pondus*. Olim enim pecunia non conſignata ſtato pondere appendebatur, & ſolvebatur. *Stater*, ſeu ſiclus habebat duas didrachmas, hoc eſt, quatuor regales Hiſpanicos Liberalius ſolvit Jeſus, quam fuerat rogatus; ab eo exquirebant unam didracmam, ipſe duas ſolvit. 72.

D. Chryſ. *Ieſus plura dat quam petimus.*

Da eis pro me, & te, Pro me, quia quamvis ſim liber, utpotè filius Regis regum, formam ſervi accepi. Pro quo præclarè ait D. Gregor. Nazianz. orat. 6. *Ipſe didrachma dat pro tributo quoniam pro nobis homo factus eſt, & ſervi formam aſſumpſit, & propter iniquitates noſtras mortem quoque ſuſtinuit.* Qui enim pro nobis ſe hoſtiam obtulit, quomodo minimis parceret, ut unam monetam non perſolveret? *Et pro te*, qui etiam es liber, utpotè de mea familia, meorum Apoſtolorum Caput deſignatum. 73.

Accommodandum ſtatui. Greg. D. Nazar. *Qui majora exhibet, minoribus non parcat.*

Ex hoc loco rectè colligitur ab omni tributo, ac exactione regali quædam exemptio, ac immunitas Petri, & Succeſſorum ejus, qui verè & legitime ſunt Romani Pontifices. Cùm enim Chriſtus D. hic docuerit, ſe eſſe filium Dei naturalem; & ideò non eſſe obnoxium ſolutioni tributi; ſed tantum propter vitandum ſcandalum præcepiſſe, ut ſolveretur, & hi hac prærogativa, & modò tributum ſolvendi Petrum ſibi ſpecialiter conjunxerit? *Da eis pro me, & te*, ſine dubio ſignificare voluit, 74.

Immunitas Eccleſiæ.

ſe communicare Petro, tanquam de ejus familia, ac ſui Vicario jam deſignato, quandam participationem ſui privilegii, ratione cujus ipſe etiam non eſſe debitor tributi, niſi fortè propter aliquod ſcandalum vitandum: *Ne ſcandalizemus eos.* Cùm autem hoc privilegium daretur Petro, tanquam Chriſti futuro Vicario, hoc privilegium non fuit ſolum perſonale in Petro, ſed etiam reale ratione dignitatis, atque ex vi divini juris ordinationiſq; Chriſti ad Petri ſucceſſores tranſiens, ut ſatis ſignificant D. Hieron. D. Chryſoſt. Theophyl. Euthymius, & alii, quatenus docent, hanc prærogativam fuiſſe conceſſam Petro; qui erat caput Apoſtolorum; & quatenus æquiparant hunc locum cum illis aliis: *Tibi dabo claves regni cælorum*, & etiam: *Ego rogavi pro te*; in quibus Chriſtus loquens ad Petrum, cum illo, & ſucceſſoribus ejus loquitur. De hac relatè Abulenſis hoc cap. 17. Matth. Cajet. 2.2. q. 104. art. 6. Bellarm. l. de Cler. c. 28. & ſpecialiter Surius contra Regem Angliæ l. 4. c. 5. n. 10. & 11. De hac re latè egi in tractatu quem edidi de Immunitate Eccleſiæ, cùm eſſem Procurator Apoſtolicus Eccleſiaſticæ libertatis hujus regni Portugalliæ in Curia Catholicæ Majeſtatis anno Domini 1636. De quo Deo dante alibi latius diſſeram.

Hieron. Chryſoſ. Theoph. Euthym.

Abulenſ. Cajet. Bellarm. Suar.

QUÆSTIO IX.

Quare ad didrachma ſolvendum miſit Dominus Petrum ad mare?

75. Chryſ. Reſpondet primò Chryſoſt. & ad literam homil. 59. *Ut rerum omnium Dominum ſe oſtenderet, atque mari ipſius ditionem habere videretur, non à reconditis, ſed mirabili quodammodo inventam pecuniam deferri jubet.* Voluit Chriſtus Dominus hoc facto totam ſuam doctrinam comprobare, ut ait Abul. q. 194. Dixerat enim ipſe: *Liberi ſunt filii*: ac proindè quod, cùm ipſe eſſet filius Dei, liber erat tributo; & quod illud ſolvebat: *Ne ſcandalizemus eos.* Diſponit ergo cenſum dare, non ex his quæ habebat ſub ditione ſua in communi ſportula diſcipulorum, quia homo; ſed miraculosè ut filius Dei educit pecuniam ex ore piſcis à mari, ut ex hoc fieret evidens, quod pecuniam exhibebat, cùm eſſet Dei filius, qui Cæſaris legibus non erat ſubjectus, ſed illis omnibus ſuperior, ac proindè tributum indebitum ſolvebat, ut ſcandalum evitaretur, non enim ut filius Dei ab exactoribus cognoſcebatur.

Abulen. Philo. *Demonſtrat Chriſtus in ſuis dictis veritatem.*

76. Secundo. Origen. homil. 3. in Matth. *Nam*, inquit, *quia neque ipſe habebat eam imaginem, quæ petebatur, Neque diſcipulus ſuus? docet, ubi valeat reperiri imago, quæritur. Vade, inquit, ad mare, &c. neque ego habeo hanc imaginem, neque tu: ſi tamen verè diſcipulus meus es; ſi portæ inferi non prævalent adverſus te.* Mittitur Petrus ad mare, ut de ore piſcis donarium requirat. Ita enim à Chriſto, & à Chriſti diſcipulis pecuniæ abſunt, ut neque in ſaculo, neque in crumena ſed in mari habeantur, hoc eſt diſtantiſſimè à corde ſuo: ab affectúque ſuo. Et qui talis eſt Chriſti diſcipulus, ut eas longiſſimè à ſe habeat repoſitas, portæ inferi adverſus eum non prævalent.

Pecuniæ amor longè à Chriſti diſcipulis.

77. D. Thom. Tertio. D. Thomas 1. 2. q. 188. art. 7. in corp. ſic ait: *Neque obſtat, quod D. Hieronym. dicit ſuper Matth. Si quis objicere voluerit, quoniam Judas pecunias in loculis portabat. Reſpondemus, quod res pauperum in uſus ſuos convertere, nefas putavit, ſcilicet ſolvendo tributum.* Si dicatur, quod Judas portabat marſupium, & pecuniam pro pauperibus alendis, ac cùm neceſſitas exegiſſet pro diſcipulorum alimentis: tamen miſit ad mare, ut tributum, quod ab ipſo exquirebatur, ſolveret: tanquam optimus Princeps noluit ſuorum cenſum in aliquo minuere, nec aliquod minimum à ſuis auferre, ut in proprios uſus converteret, ac conſumeret. Nam, ut ait Caſſiod. lib. 10. Variar. 13. *Ultra omnes crudelitates eſt divitem velle fieri de exiguitate mendici: paupertatem potiùs ad ſe trahit, ſi exigentium pecuniam non repellit.*

Bonus princeps ſuorum res in proprio uſus non convertit.

Caſſiod.

Quarto. D. Ambroſ. c. 4. Luc. ad illa verba, *Laxate retia veſtra*, ſic ait, *Si enim cenſum Dei filius ſolvit, quis tu tantus es, qui non putes eſſe ſolvendum? Et ille cenſum ſolvit, qui nihil poſſidebat: tu autem, qui ſæculi ſequeris lucrum: cur ſæculi obſequium non recognoſcat? Cur te ſuprà ſæculum quadam animi arrogantia feras, cùm ſæculi ſis miſeræ cupiditati ſubjectus?* Ordinat Chriſtus, ut tam ipſe quàm Petrus, Eccleſiæ ſuæ Caput, Cenſum ſolvant, cùm aliàs eſſent immunes, ut patet ex dictis in Expoſitione; & etiam nihil habent. Ut fortè nobis præberet documenta, ut urgente gravi Reipublicæ periculo alienum ab Eccleſiæ majeſtate non eſſe, ſuis aliquo ſubſidio adjuvare, annuente ipſo Eccleſiæ Capite, Romano ſcilicet Pontifice, *c. adverſus*, de Immunitate Eccleſiæ. 78.

Ambroſ. *Non alienum eſt ab Eccleſia Reipublicæ neceſſitati ſubvenire.*

Gravem ruinam minabatur Rex Aſſyriorum univerſo Iſraëli, ad quem placandum, ex ejus expoſtulatione, *Dedit Ezechias omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, & inde theſauris Regis. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas aureas quas ipſe affixerat, & dedit eas Regi Aſſyriorum.* 4. Reg. 18. n. 15. Quomodo piiſſimus Rex cujus probitas maximè laudatur in Scriptura, argentum domus Domini, & laminas aureas, quas ex divini cultus religione templo dederat, nunc ab illo aufert, & ſacrilego, ac idololatræ regi mandat? Ex religione aufert, & dat Aſſyriorum Regi, ne ipſe cum hoſtili manu adveniens, non ſolùm urbem, ſed etiam templum deſtrueret, ac prophanaret. Pro tuenda religione domus Domini, illius dona dat Ezechias Abul q. 26. *Quia*, ait, *non habebat nunc, unde alias ſolveret impoſitionem quam fecerat Rex Aſſyriorum, oportuit, quod acciperet aurum, & argentum, quod erat in domo Domini; & inter cætera accepit laminas aureas, quas dederat.* 79.

4. Reg. 18. *Ob defenſionem templi Ezechias dat laminas Regi Aſſyriorum.*

Abulenſ.

QUÆSTIO X.

Quare Petrus Jubetur hamum, & non retia mittere?

Communiter Apoſtoli, ex Chriſti mandato mittebant retia in mare, Luc. 5. n. 4. *Laxate retia veſtra in capturam.* Et Joan. 21. n. 6. ait illis Chriſtus: *Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis.* Unde optimè inquit D. Ambroſ. ad citatum locum cap. 5. Luc. *Benè Apoſtolica inſtrumenta piſcandi retia ſunt, quæ non captos perimunt, ſed reſervant.* At vero Petro dicitur: *Mitte hamum*, Quod notans Ambroſius citatus ait, *Quo genere ſolum Petrum piſcari Dominus jubet.* Apoſtolis committuntur retia, quæ piſces abſque aliqua 80.

Luc. 5. Joan. 21. Ambroſ.

cruenta

cruentatione extrahunt, *quæ non captos perimunt, ſed reſervant.* At Petro Apoſtolorum principi, & futurorum in Eccleſia Prælatorum primo poſt Chriſtum Dominum exemplari datur hamus, qui pungit, cruentat, ac vulnerat: quia ad Prælatum ſpectat, ſubditos, non ſolùm ſuavitate demulcere, ſed etiam aliquando aculeo, ac ferro coërcere. Hinc ex omnibus Apoſtolis ſolus Petrus in horto, diſtricto gladio, percutit ſervum Pontificis. Joan. 18. n. 10. ad Prælatum etiam Eccleſiaſticum ſpectabat, aliorum inſolentiam reprimere.

Prælatus ſubditos ſua vitate ac ſa vore coërcet. Joan 18.

81\. Hieron. *Pro minima voluptate vita ac aurum deperditur.* Secundò D. Hieron. in Caten D. Thom. *Iſte piſcis, qui primus captus eſt, eſt primus Adam.* In quo piſcis iſte, qui primus hamo extractus eſt à D. Petro adumbrat primum Adamum. Quæ combinatio inter unum, & alterum? Hamus mittitur in mare, vermiculo, vel quadam minutiſſima cibi parte tectus, ac ineſcatus, cujus aſpectu piſcis ingenti voluptate, ac cupiditate inflãmatus, cæteris citiùs præcurrit ad devorandum, ipſa cupiditate cæcus non advertens, quanti ille cibus ſolvendus eſt; nam ſub illo vermiculo latet ferrum quo piſcis transfigitur, totúſque ſanguine cruentatur, nummis ſuis ſpoliatur, vitam perdit, & mortem abſorbet. Non diſſimili caſu, ac aviditate infelici Adamus objecto pomo ad deglutiendum properat, quod magnis doloribus luit, ſub fucatis illis illiciis inveniens ferrum peccati, quo lethaliter vulneratus vitam ſimul cum nummis, ſeu totius Orbis principatu miſerrimè perdidit.

82\. Hugo. Tertio. Card. Hugo, *Hamus* ait, *Chriſtus ferrum Deitas, eſca caro.* Petrus mittit hamum in mare, ut piſcem extrahat, & ſublevet in aërem. Præfigurabatur ibi, quòd ipſe Petrus, ut Sacerdos, ac Pontifex, adhibiturus erat hamum ad extrahendos homines à terra, ac ſublevandos in cœlum. Sed quanam virtute hic hamus in manu Petri tantam obtinebit vim? *Eſca caro Chriſti*, de qua dicitur. *Eſcam dedit timentibus ſe.* Hæc enim pro noſtra ſublevatione tantam habet efficaciam, ut cùm è manu Sacerdotis in os intrat, vehementer nos capiat, ac à terra exaltet, & in cœlum reponat, ac evolare faciat.

Sacra Euchariſtia nos ele vat à terra.

83\. Pſal. 64. Varabl. Hieron. *Euchariſtia erigit nos in cœlum.* Hilar. Canit Regius Vates: *Pingueſcent ſpecioſa deſerti* Pſ. 64. n. 13. Legit Vatabl. *ſpecioſa paſcua deſerti.* Et D. Hieron. pro *ſpecioſa* ponit *paſcua.* Quænam hæc paſcua ſpecioſa? D. Vincent. Ferreira ſer. fer. 3. poſt Invocationem ait: *Paſcua eſt ſacramentum Altaris.* Hæc humiles, ſimplices commorantes in terra inſtar ovium paſcit, & nutrit. Sed quid inde ex hac paſcua? Subjungit Pſalmiſta: *Exultatione colles accingentur*, ſeu, ut legit D. Hilarius, *erigentur* Hæc paſcua dignè recepta, quos humi preſſos invenit, erigit, ac ſublevat in cœlum.

QUÆSTIO XI.

Quare ordinatur, ut moneta in ore piſcis inveniatur?

84\. Chryſoſ. Theoph. Euthym. Hieron. *An moneta fuerit creata?* HOc facto, ut rectè notarunt D. Chryſoſtom. Theophylact. Euthym. ſe oſtendit Chriſtus Dominus dominum maris, mandans mari, ut piſcem cum tributo deferat; oſtenditque ſuam etiam infinitam præſcientiam, ut ait D. Hieron. quod ſcilicet noverit piſcem habere in ore ſtaterem, quóque primus ipſe capiendus eſſet. An verò hæc pecunia fuerit creata in ore piſcis, dubitatur, Gloſſ. Interlinealis, *Mira potentia, quia, hoc dicendo, creavit ſtaterem.* Quod etiam tradit D. Hieronym Vel, ut aliis placet, miniſterio Angelorum in ore piſcis repoſita eſt. Vel etiam potuit à piſce inveniri; & ne deglutiret, à Domino eſt impeditus. Ad quæſtionem Gloſſa. Hieron.

Reſpondet primò Clemens Alex. 2 Pædag c. 1. 85.
Monet auferre luxuriam, & avaritiam, tanquam piſcis nummum, ut ſaperet vanam gloriam. Duplex ponderatio: piſcis in mari hominem in fonte baptiſmali denotat. Et cur ab ipſo mandat Dominus extrahere pecuniam? Ut ſobriè, & caſtè vivat. *Monet auferre luxuriam & avaritiam, tanquam piſcis nummum.* Aurum luxuriæ & avaritiæ mater: qui enim rerum copia vivit, ſæpè luxuria fœdatur, & licentiosè ad cupiditates laxat habenas. Vel, *Tanquam piſcis nummum, ut ſaperet vanam gloriam.* Ingentes divitiæ, inanis gloriæ fomentum, ex eorum luxu frequenter homo ſuprà ſe rapitur, & aliud ſe cogitat, quàm pars eſt. Ut ergo jam, aqua luſtrali mundatus homo luxuria, aut inani gloria non maculetur, ab ipſo mandat Dominus nummos auferre.

Clem. Alex. Pecunia mater luxuriæ avaritiæ, ac inanis gloriæ.

Secundò. D. Ambroſius lib. 4. in Luc cap. 5. 86. Amb.
Poſtquam didrachma pretium noſtræ ſalutis appellavit, ſic ſubdit, *Non otiosè in ore piſcis inventum: ex ore enim tuo juſtificaberis. Etenim pretiũ immortalitatis eſt nobis noſtra confeſſio. Ore enim confeſſio fit ad ſalutem.* Rom. 10. n. 10. Piſcis hic, ut modo dixi ſuprà, denotat Chriſtianum eductum è luſtrali aqua: nummum ergo, quem Petrus ab eo poſtulat, non portat in viſceribus, ubi reconduntur, quæ à piſce devorantur, ſed in ore, ubi nullam moram trahunt, quæ à piſcibus arripiuntur. Cur ergo potius in ore, quàm in viſceribus didrachma ſolvendum invenitur? Quia pretium noſtræ immortalitatis, quod ex diſpoſitione divina Sacerdos requirit à luſtrali fonte Baptiſmatis, ſunt peccata, quaſi non occultata in cordis inveniantur latebris ſed confitendo illa ore manifeſtent, atque evomant. *Etenim pretium immortalitatis eſt nobis noſtra confeſſio.* Ergo pro immortalitate comparanda ſolve illius pretium, nempè tuorum peccatorum confeſſionem.

Rom. 10. Confeſſio pretium noſtræ immortalitatis.

Tertiò, Idem D. Ambr. l. 1. Ep. 1. *Hic ſtater in ore piſcis invenitur, in ore piſcis quem capiunt piſcatores hominum; illius piſcis, qui ponderat ſermones ſuos ut igne examinatos proferat.* Piſcis qui portat aurum in ore, denotat illum, qui bonos ſermones eructat. Nullus ditior theſaurus quam bona lingua, quæ novit verba ſua ſanctitatis trutina ponderare. 87. Ambroſ. *Bona lingua aurum.*

Quartò. D. Hilar apud Catenam D. Thomæ 88. Hilar.
Piſcis iſte, inquit, beatus ille primus martir. Stephanus, primus aſcendit, & ſtaterem in ore conſtituit. Grande mihi dubium: quodnam fundamentum habuit S. Pater, ut nobis hanc proponeret concluſionem, quod piſcis iſte ille primus martyr Stephanus? Nam Stephanus ſuſtinuit martyrium, quo dedit ſanguinem, ac perdidit vitam: at piſcis iſte, ubi obtulit ſtaterem, permiſſus eſt redire in mare: Petrus enim ob ſuam eximiam obedientiam id ſolum fecit, quod ei à Chriſto erat mandatum: *Aperto ore ejus invenies ſtaterem, illũ ſume.* Ac proindè Petrus ſolùm ſumit ſtaterem, piſcem dimiſit. In quo ergo *piſcis iſte ille primus martir*, qui crudelium ſaxorum imbre lapidatur? Nil vivacius potuit primum martyrem adumbrare, quàm piſcis iſte: nam hic primus de mari aſcendens auro ſuo viduatur; & nullum rigidius homini martyrium, quàm quod auro ſuo ſpolietur. Stephanus primus

Spoliatio auri homini martyrium & dire privatio.

primus fundit ſanguinem, & dat vitam : Piſcis iſte primus offert aurum, quod eſt nobiliſſimus ſanguis,& chariſſima hominis vita. Prima ergo auri oblatio perbellè exprimit primò effuſum martyrio ſanguinem ac vitam.

89. D.Ambr. *Oratio pro inimicis pretioſus cenſus aureus Jeſus*

Quintò D. Ambroſ l. 5. Exam. c. 6. *Miſit Petrus,retia*, ait, *& complexus eſt Stephanum,quia de Evangelio primus aſcendit,habens in ore ſuo, ſtaterē juſtitiæ. Pro hoc piſce ſtabat Jeſus,ſciebat enim,eſſe in ore ſuo pretium ſui cenſus.* Cur ſub hujus typo intelligitur Stephanus, qui primus de Evangelii ſagena per martyrium ad regna cœlorum aſcendit, & quomodò ab ejus ore educitur aureus nummus. Erat in ore Stephani Oratio pro inimicis qua de adverſariorum hoſtilitate ingentia lucra percipiebat, omnéque referebat Chriſtianum talentum. Expende illud *pretium ſui cenſus.* Etſi alii habeant cenſus ſuos in vineis, olivetis,ac theſauris? Jeſus verò habet cenſus ſuos in inimicorum venia, quæ à Sanctis offertur ei.

90. *Tributa ne crudelitate extorquelintur.*

Sextò Piſcis tributum deferri,non intra viſcera ſed in ore: nonne meliùs eſſet, illud in ventre portare? potuit enim deglutire geſtaréque in alvo? Piſcis iſte,ut jam dixi in ſolut.4. hamo extractus, ſtatim,ac monetam evomit, Chriſto ſic diſponente, ſolutus eſt,ac mare adire permiſſus: ſi autem ſtaterem recluſiſſet in ventre, eviſcerandus eſſet, ut tributum extraheretur Ergo prehenſus hic piſcis mactandus non eſt,cùm omnes, qui capiuntur, enecentur. Hoc magno documento nos voluit Dominus informare, quòd eum,à quo tributum extorquetur; cruentare, Dei miniſtrorum non eſt. Tributorum exactores ne nimia crudelitate excorient eos quorum bona piſcantur, & à quo exiguntur,ſic ſolvat reddens, ut non pereat, nec ſuffocari videatur. Dedignantur enim pecunia,ſuorum ſanguine conſperſa, principes.

91. *Tributum ſæpè cibus ex ore extravus*

Septimò. Nummus hic de piſcis ore extrahitur, ut tributum ſolvatur. Cur non præparatur aliqua marina bellua, ut manibus illud deferat? ſed ab ore piſcis eruitur? O quam frequenter, cùm tributum exigitur, cibus ex ore plebeculæ extrahitur, & tributum,quod ſolvitur,potiùs ex ore, quàm è manu cadit.

92. Deut. 17. *Tributum ſit unum, & non multiplex.*

Hinc mandavit Deus Iſraël:quòd, cùm accederet ad aliquam civitatem expugnandam, ſi acceperint pacem ejus. *Cunctus populus,qui in ea eſt, ſalvabitur,& ſerviet tibi ſub tributo*, Deut. 28.n.11. Cur non jubetur,ut hoſtis in ſervitutem redactus, ſerviat ſub tributis,ſed ſub tributo? Dei diſpoſitio, ut unum ſit tributum ſingulare, non verò multiplex,ne nimis vexetur populus, ac inopia,& fame torqueatur. Philo in hoc loco docet, bonos eſſe principes, *Qui ſuis parcūt provincialibus,uno contētī tributo,ne ſubditos redigāt citò ad extremā inopiam.*

Philon.

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus pro ſe, & Petro, & non etiam pro aliis Apoſtolis mandat ſolvere tributum?

93. Luc. Burgens.

Facilè poterat illa pecunia comparari,qua Dominus pro ſe, Petro ac etiam aliis Apoſtolis ſolveret:cum omnibus venit Dominus Capharnaum, ubi tributum exigebatur: Cur non pro omnibus ſolvit? Lucas Burg. ait, quòd alii diſcipuli excuſati ſunt à ſolutione tributi titulo ino piæ. Abulenſis verò q.200 quod pro aliis diſcipulis ſolutum eſt ex communibus loculis, quos portabat Juda; vel ex eleemoſynis amicorum Matthæus autem ſolum narrat inventum per miraculum in ore piſcis, quod Dominus pro ſe, & Petro ſolvere voluit, oſtendens ſe omnium dominatorem, & Legi minimè eſſe ſubjectum,ſed liberum, ut dixi ſuprà q.9.in princ Vel tertiò, ut ait Lyran. ad tributum ſolum obligabantur capita familiarum; non autem ſinguli de familia, ut erant Apoſtoli Petro excepto, de quo ſtatim.

Abulenſis. Lyranus.

94. Abulenſ. Matth 8. Luc. 4.

Primò. Dominus pro ſe, & Petro ſolvit tributum; tum quia Petrus hujus exactionis, ac ſolutionis erat miniſter: tum etiam quia Petrus domum,& familiam habebat Capharnaum; ut ait Abul. & patet Matth.8.n.5.& 14. Luc.4.n. 31: & 33. Tum etiam honoris causâ, ut innueret, à ſe deſtinatum cæterorum Apoſtolorum Caput, ac Principem,& ipſum ſuæ familiæ, ac Eccleſiæ eſſe conſtitutum Vicarium, ut commentantur Origenes, Hieronym. Paſchaſius, ac Chryſoſt. hom. 59. *Da eis pro me, & te*,inquit, *Vidiſti honoris excellentiā? Vide nunc quāta philoſophia utitur Petrus hunc enim locum Marcus, qui Petri diſcipulus fuit, ideò non ſcripſiſſe videtur, quoniam ingens hic honor magiſtro deferebatur;ſed negationē quidem ille quoque diligētiſſimè ſcripſit. Hæc verò,quæ ad Magiſtri laudem pertinent,ipſo forſan deprecante,ne magnifica de eo diceret, omninò ſolvit.*

Origenes. D Hieron. D Paschas. D Chryſ. *Petri humilitas in ſuo honorere abſcondendo.*

95. D. Chryſoſt. *Per fidem aut obedientiam evehitur homo ad divina.*

Secundò. D.Chryſ.cit. loc. *Miraris*, ait, *Chriſti potentiam;mirare etiam diſcipuli fidem, qui ad rem natura incredibilem illico paruit: fide retributionem cōfeſtim habuit,Chriſto in ſolutione tributi conjunctus.* Petrus præclara fide, ac obedientia enituit: nam in re tam difficili, ſupra naturæ curſum, non dubitat, nec cunctatur,ſed ſtatim Domini mandatum exequitur. Inde dignus inventus eſt,ut cujuſdam veluti æqualitatis cum Deo particeps fieret in redditione tributi.

96. D. Auguſt.

Tertiò. D. Aug. q.75. ex Novo Teſtamento, *Salvator*, inquit, *cum pro ſe, & Petro dari jubet, pro omnibus exolviſſe videtur;quia ſicut in Salvatore erant omnes cauſæ magiſterii,ita & poſt Salvatorē in Petro omnes cōtinentur; ipſum enim conſtituit eſſe caput eorum,ut paſtor eſſet gregis dominici.* Cur ſigillatim Chriſtus, ac Petrus, non verò alii diſcipuli tributa ſolvunt; Multi hoc ad inſignem Petri dignitatem referunt, quam Chriſtus quodammodo parem ſuæ dignitati effecit: potiùs tamen referendum exiſtimo ad Petri munus; quod proprium Prælatorum ſit, ſubditorum onera ferre,ac pro ipſis debita tributa perſolvere: & dum Petrus paſtor dominici gregis pro ſe tributum pendit, pro omni grege ſolvit.

Prælati eſt ſubditorum onera ferre.

97. *Etſi interius virtute emineas, in exterioribus conformare cum aliis.*

Quartò. D. Hieron. in præſenti. *Pulchrè*, ait, *illud ipſum quidem datur pretiū;ſed diviſum eſt,quia pro Petro quaſi pro peccatore pretiū reddebatur; Dominus autem noſter peccatum non fecit, nec dolus inventus eſt in ore ejus. Oſtenditur autē ſimilitudo carnis,duo codem,& Dominus,& ſervus pretio liberātur* Valdè mirabile, quòd pro Domino & Petro æquale pendatur tributum; cùm tamen Chriſtus, ut Dei filius naturalis,ſit liber, alter verò,ſcilicet, Petrus, ſit homo vectigalis, & ſaltem ex ſua conditione ſubditus? *Da eis,ut non ſcandalizemus eos.* Ut obviaret ſcandalis, ab externis actionibus non vult divinus Magiſter diſcrepare, etſi interna virtute multum ab aliis diſtinguitur. In ſolvendo tributo ſervulo aſſimilatur, cùm in vectigalis debito multum diſtet à ſervo. Ut ſuo exemplo

plo nos Dominus informaret, quòd etſi internis donis ſuperiores aliis ſimus: externis tamen actionibus, ut ſcandala devitentur, ab aliis minimè declinemus, ſed cum illis, quantum fas eſt conformemur.

98. Hieron. Quintò Eadem verba D. Hier. iterum premo, *Eodem pretio Dominus, & ſervus liberantur*, Si à ſolo Chriſto didrachma, id eſt duo regales exiguntur, cur etiam aliud didrachma, id eſt duo regales pro Petro ſolvuntur; nam unus ſtater continebat duplex didrachma, id eſt quatuor regales, Gloſſa. ut ait Gloſſa apud Catenam D. Thom. *Conſuetudo erat, ut unus quiſque pro ſe didrachma ſolveret; ſtater verò eſt pondus duorum didrachmarum.* Cur ergo pro Petro ſolvitur, cùm pro ipſo non exigatur. Et cur non diſtincta moneta, ſed una eadem cum Domino. *Eodem pretio Dominus, & ſervus liberantur* Unus ſtater, non verò duo didrachma, in ore piſcis reperitur, ut idem individuum pretium pro utroque ſolvatur; ut inde diſcamus, quòd in eo quòd Chriſto obſequia præſtamus, nobiſmet ipſis beneficiamus. Cùm Petrus pro Chriſto ſolvit, ſibimet ſubvenit, & conſulit, ſuoque debito ſatisfacit, à quo abſolutus manet.

Qui in Deo obſequia damus, nobis proficiunt.

99. Urgente Saulis furore fugit David ad Achimelech, diſſimulata ſui adventus cauſa, à ſacerdote panes, & gladium petit, qui illi dixit: *Ecce hic gladius Goliath Philiſthæi, quem percuſſiſti in valle Terebinthi, eſt involutus pallio poſt Ephod, ſi iſtum vis tollere, tolle.* 1. Reg. 21. n. 9. Cùm ſtatim David ait: *Non eſt huic alter ſimilis, da mihi eum.* Cur gladius Goliath ita extollitur, ut nullus aptior putetur, nam forſitan ex tanta temporis diuturnitate otioſus rubiginem contraxiſſet; vel ex jugulato Gigante acies ejus retuſa, & hebetata eſſet: quomodo ergo præ ceteris illum probiorem exiſtimat? Parta victoria David Goliath gladium Deo conſecravit, ac in Domini tabernaculo poſuit; indéque ipſe gladius ad ejus vitæ tutelam aptior eſt inventus; quæ enim Deo dedit, ſibi maximè in ſuum adjuvamen retinuit, ut nihil aptius ei adeſſet in ſui auxilium. D. Baſilius Seleucus orat. 15. *David omnia gratiæ tribuit*, ait, *neque gladium infert in pugnam, inermis pugnator, ſublato Goliath gladio, gladii Dominum dividit, armis in uſus debitos verſis.* Qui totam pugnam ad Dei gloriam, & obſequium deſtinabat, in ipſa pugna invenit arma in uſus debitos ſuos.

1. Reg. 21.

Quæ Deo conſecramus, nobis ſunt utilia.

Baſil Seleuc.

CAPUT X.

Major in Regno Cælorum.

Matth. 18. *n.* 1. In illa hora acceſſerunt Diſcipuli ad Jeſum, dicentes: Quis putas major eſt in regno cælorum?

VERSIONES.

D. Hilar. Orige. In illa die acceſſerunt.
Vatablus. In illo tempore.
Syriacus. Et inquiunt! Quiſnam eſt maximus in regno cælorum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 32. Et venerunt Capharnaum. Qui, cùm domi eſſent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?
Num. 33. At illi tacebant, ſiquidem in via inter ſe diſputaverant, quis eorum major eſſet.
Lucæ. 9. *n.* 46. Intravit autem cognitio in eos, quis eorum major eſſet.

EXPOSITIO I.

CUM Dominus concomitantibus Diſcipulis, peteret Cacharnaum in ipſa via altercarunt Diſcipuli, quis eorum cæteris eſſet major, ut narrat D. Marcus; cùmque eſſet domi, miſit Jeſus Petrum ad mare, ut piſcem expiſcaretur, & tributum ſolveret, ut vidimus ſup. cap. Cùm Petrus rependito tributo, domum rediiſſet, & adeſſent omnes duodecim, ut patet ex 9. Marc. numer. 34 quæſivit ab eis Chriſtus: *Quid in via tractabatis? At illi* verecundia ſuffuſi *tacuerunt*, & meritò, quod in comitatu tam humilis Magiſtri, de primatu contenderent. Poſtea verò, ut ſcribit D. Lucas, *Intravit in eos cogitatio, quis eorum eſſet major.* Cumque ipſi conſideraſſent, cogitationes ſuas Chriſto eſſe apertas, & notas, ac ei minimè poſſe abſcondi, hanc quæſtionem ponunt Ex quo rectè inferunt D. Chryſoſtomus, homil. 59. in Matth Euthymius, Theophylactus, D. Paſchaſius Apoſtolos cùm adhuc eſſent imperfecti, ſæpè ambitione fuiſſe aduſtos, tum in via, tum etiam in domo. 1.

Marc. 9.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Paſchaſ.

In illa hora, frequens Hebraiſmus eſt, & ſignificat ſub idem tempus, quo erat Jeſus Chapharnaum domi. *Acceſſerunt Diſcipuli*, duodecim nempè Apoſtoli, ut colligitur ex Marc. 9. n. 34 *Quis putas major eſt*, ſeu, ut habet Syriacus, *Quiſnam maximus eſt.* Et quamvis inter eos eſſet diſputatio, & cogitatio, *Quis eorum eſſet major*; tamen coram Divino Magiſtro non dicunt: Quis noſtrum major eſt, ſed modeſtius loquuntur: ac propoſitionem univerſalem ponunt, & abſolutè *Quis major eſt?* Et cùm hæc quæſtio ex privilegiis Petri orta eſſet, tamen, ut notat Chryſoſt. citatus, *Veriti turbationem profiteri ſuam, non apertè quare Petrum ipſis præponeret, ſed confusè, Quis ergo major eſt, interrogant.* Ut ſic magis ſuam imperfectionem abſcondant, & majorem modeſtiam coram Magiſtro oſtendant, ac aliqualem erga Petrum exhibeant reverentiam, ejus nomen ſupprimentes. Et notandum, quòd Apoſtoli ſtimulati ex favoribus Petri hanc quæſtionem excitant, ut juxta multos patres infrà dicam quæſt. 5. Tamen illam non proponunt ſuo Magiſtro, cùm Petrus in piſcatione eſſet abſens, ſed cùm ipſe præſens adeſſet, ut modò ſuprà notavi. O quantum diſtat hoc ingenium à conditione hominum hujus ſæculi, qui etſi dona alii conceſſa, in eorum præſentia applaudant, illa vero, in eorum abſentia malignè corrodunt. *In regno cælorum*, hoc eſt in regno Meſſiæ, ſeu in Eccleſia, quæ ab ipſo inſtruebatur; & conſequenter deinde in regno cæ- 2.

Marc. 9. Syriac.

Modeſtia Apoſtolorum.

D. Chryſ.

Non dicunt abſenti, ſed præſente Petro.

 lorum

lorum, ſeu Patriæ ad hoc enim regnum Chriſtus dirigit ſermonem, n. 3.

QUÆSTIO I.

Quare Diſcipuli hîc accedunt interrogantes, cùm de hac re quæſiti, juxta D. Marc. priùs tacuerint?

3. *Difficultas quæſtionis.* PRimo in hac quæſtione inquirendum eſt: Quomodo ſtat id, quod Matthæus ſcribit, quod ſcilicet Diſcipuli acceſſerunt: nam Marcus refert, quod Chriſtus quæſivit ab eis, quid tractarent in via, ipſi autem tractabant, *quis eorum eſſet major.* Et Lucas ait, quod *intravit in eos cogitatio, quis eorum eſſet major*, quem videns Jeſus videtur, quod eos præveniret, ac vocaverit, & quod ipſi non acceſſerunt.

4. *Abulenſis ſententia rejicitur.* Abulenſis cap. 18. Matth. q. 3. exiſtimat, quod Apoſtoli propriè non acceſſerunt; tamen cùm D. Matthæus, ait ipſe, voluerit evitare totam narrationem, ac illius principium deſcriptum à Marco, ideo expediens fuit, ut eos introduceret accedentes, & quærentes. Hæc ſententia eſt rejicienda, ut potè aliena à fideli, ac ſincera veritate Evangelica: non enim in hiſtoria enarranda Evangeliſtæ ponunt aliquod verbum, quod in facto non contigerit. Ergo cùm Evangeliſta dicat, quod acceſſerunt, re vera de facto acceſſerunt: Secundo *Euſeb. Gall.* Euſeb. Gallic hom. in Dedicatione S. Michaëlis, ait, quod *Acceſſerunt utique Diſcipuli ad Jeſum, non loquendo, ſed cogitando. Audiebat enim Dominus* *Lucas.* *eorum cogitationes.* Quæ, ut ſcribit D. Lucas, erant, *Quis eorum eſſet major.* At ſenſus eſt valdè extortus: quod referantur acceſſiſſe ad Chriſtum, dicentes hæc, quia illa cogitabant, & quod hujuſmodi cogitationes novæ eſſent Chriſto. Si hoc verum eſſet, etiam nos diceremus ſemper accedere ad Chriſtum, quia omni tempore cogitationes noſtræ ſunt illi apertæ.

5. *Barradas. Burgenſ.* Tertio. Barradas, Lucas Burgenſis dicunt, quod Apoſtoli acceſſerunt vocati à Domino. Poſtquam enim Petrus rediit à piſcatione quæſivit ab eis Dominus, quid tractarent in via, illi vero ex pudore tacuerunt, ſedens autem Dominus vocavit eos; & tunc accedentes Apoſtoli, ut ſcribit Matthæus dixerunt: *Quis putas major eſt in regno cælorum?* *Marc 9.* Hæc ſententia videtur fundari in textu Marci c. 9 n. 34. ubi dicitur, quòd Dominus *reſidens vocavit duodecim, & ait illis, Si quis vult primus eſſe,* *Rejicitur hæc ſententia.* *erit noviſſimus.* Hic dicendi modus eſt, probabilis; tamen habet difficultatem; quia ſi Chriſtus vocaſſet ſuos Diſcipulos, ad hoc eſſet, ut ipſi ab eo audirent doctrinam, ut narrat D Marcus, & dicam ſequenti § Ergo cùm Matthæus dicat, quòd acceſſerunt quærentes; Quis major eſt, innuit, quòd non fuerunt vocati, quia tunc audirent loquentem Chriſtum, & nihil ab eo quærerent, ſed quod acceſſerunt, tanquam ad quærendum aliquid à Chriſto.

6. *Vera ſententia, et intelligentia.* Quartò. Probabilius mihi videtur dicendum, juxta textum Evangeliſtarum, quòd cùm omnes Apoſtoli, ac etiam Petrus veniens de piſcatione, eſſent domi, Chriſtus, ut ſcribit Marcus, ab eis quæſivit, *Quid in via tractabatis?* At ipſi præ verecundia, quòd ambitione eſſent audiſti, *tacuerunt.* Poſtea verò, ut refert D Lucas, iterum. *Intravit in eos cogitatio, quis eorum eſſet major.* Cumque ipſi Apoſtoli viderent, altercationes ſuas, ac cogitationes eſſe Chriſto apertas, minimèque ei poſſe abſcondi: tunc, ut ait D. Matthæus *Acceſſerunt ad Jeſum dicentes, Quid putas major eſt in regno calorum?* Et deinde *reſidens vocavit duodecim,* ut ſcribit Marcus, ut altiùs, & ſublimiùs attenderent ad doctrinam: quam tradebat de puero, ac humilitate, de qua ſequitur in toto hoc Evangelio. Inde hæc expoſitio mihi aptior, quia omnia dicta Evangeliſtarum in ea optimè concinunt, & cohærent.

Accedunt ergo interrogantes ad Jeſum primo 7.
quia videbant æmulationem ſuam omnino latere non poſſe, quam ſuppreſſam eſſe optabant. Sic ſæpè plerique multa dicunt, & faciunt, non à ſuo beneplacito moti, ſed potiùs à vi, qua ſe vident in arcto poſitos. Secundo Apoſtoli, ut gens ſancta, & proba, quærit, Quis ſit major, ut diſceptatio inde inter eos exorta amoveretur, & jam ampliùs intereos nulla eſſet contentio! *Diſceptatio amputanda.* Tertio. Videbant ſe Apoſtoli in hac re, *Quis major eſſet*, valdè incertos ac dubios, & ne ampliùs humano arbitrio fluctuantes, ac inconſtantes ſint accedunt ad Magiſtrum, & ab eo quærunt; *Quis major in regno calorum*: ut ita omni dubietate depoſita rem certo teneant, ne ampliùs in ſententia inſtabiles, aut vagi ſint. *Dubietas animi deponenda.* Sæpè enim hæſitatio in voto, ac judicio premit magnos viros, & pro hujuſmodi re deponenda ad multa ſe exponunt.

Videt Moyſes ardentem rubum abſque eo, 8.
quod ab igne aliquam læſionem patiatur, ſed ſolida ſua viriditate, ac conſuetis floribus totus pulcher ſtabat. Tantæ rei viſione commotus ait: *Vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.* Exod. 3. n. 3. Cúmque maximè *Exod. 3* citato curſu properaret ad locum, audivit Dominum clamantem, ac ei dicentem: *Non appropies huc; ſolve calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Statim detractis calceis, ut ei erat imperatum, ut advertunt Expoſitores *Abulenſ. Lyppom. Pereira.* Abulenſis, Lyppomanus; Pereira, & alii, per illam terram totam ſpinis, ac tribulis ſparſam, ac peracutis lapidibus repletam præcurrit ad rem tam mirabilem ſpectandum. Quomodo tot vehementibus aculeis, qui aſperrimè pungebant, ac cruentabant, non retardetur? Et quod magis eſt, *Philo.* cùm illam audit terram ſanctam, cur per eam incedere non refugit? Philo lib. de profugis. *Olim,* ait, *diſcendi cupidus, ſollicitus eſt deſiderio cognoſcendi cauſas, quibus efficiuntur res in mundo maxi-neceſſariæ, cùm enim videret, quidquid creatum eſt, corrumpi gignique; tum ea, quæ pereunt, quæ permanent, obſtupefactus exclamavit dicens, rubus uritur, & non comburitur, locum enim antea inacceſſum ſcrutatur curioſus.* Videns magnum illud ſpectaculum Moyſes totus dubius; & anceps extitit in inveſtiganda cauſa, cur ille rubus arderet & non combureretur; rem magnam, & mirabilem toto animo verſat; & tamen illius principium minimè capit. *Homo vult potiùs in corpore cruentari, quàm dubio in mente premi.* *Sollicitus eſt deſiderio cognoſcendi cauſas.* Elegit tunc, potius tot ſpinis, ac tribulis, & lapidibus pungi, quàm fluctuante animo dubius, ac anceps perſiſtere; & ideo tot aculeis contemptis præcurrit, ut mirabilis rei agnoſcat originem, *Locum antea inacceſſum ſcrutatur curioſus.*

Fluctuatio, hæc anceps in utramque partem agi- 9.
tatio maximè ab ſchola, ac templo Dei exulat. Olim in veteri ſacerdotio præſcribit Deus ritus hoſtiæ offerendæ, & quaſdam animalis partes im-

molandas

molandas, quaſve negligendas fore: *Offerent*, ait Deus, *de pacificorum hoſtia ſacrificium Domino: adipem & caudam totam cum renibus, & pinguedinem, quæ operit ventrem atque univerſa vitalia; & utrumque renunculum cum adipe, qui eſt juxta reticulum jecoris cum renunculis*. Levit. 3. n. 9. & 10. [Lev. 3.] Valdè minutim diſcurrit Legiſlator, ac membratim portionem in animali ſibi dignam aſſignat jecur, renunculos, reticulum jecoris, & caudam. At maximè notatu dignum, quòd cor, regium membrum, ac cæterorum facilè princeps, utpotè totius vitæ principium, rejicit ac negligit. Quid magis mirabile, mavult caudam, quæ ſatis eſt contemptibilis, & repudiat cor, cùm ſit electiſſima pars, & cæteris præferenda; [Philo.] Philo Hebræus lib. de Sacrific. Abel, & Cain. *Equidem tria video*, ait, *in ſacrificiorum ordine præcipi, ut offerantur præ cæteris victimæ partibus adeps, renes fibra jecoris; nuſquam cor, quæ aliàs conſecrari oportebat*. Rationem apponit, cur cor excludatur. *Quia*, inquit, *principalis illa vis*, cor inquam, *ſingulis temporis momentis, vel ad melius vel ad deteriùs mutabilis non manet eodem loco, quandoquidem nunc probatæ, nunc damnatæ monetæ cenſeatur*. Piè, ſanctè procul à Dei ara relegatur inſtabilo, ac fluctuans cor, cùm valdè anceps, ac inconſtans ſit? *ſingulisque momentis, vel ad meliùs, vel ad deterius mutabilis* [*Varius, & inconſtans. rejicitur à domo Dei.*] Seligat Deus ſibi deteriorem animalis partem, quæ conſtanter ſuam habet bonitatem; reſpuat verò præexcelſam, variam & incertam, cùm modò huc, modò illuc in varias vices reciprocetur. Valdè ſuſpecta eſt bonitas, quæ inconſtantia laborat.

QUÆSTIO IV.

Quare Apoſtoli hanc quæſtionem de principatu excitant, & movent?

10. [Matth. 16. *Ratio difficultatis.*]

ACcedunt hic omnes duodecim Apoſtoli ad Chriſtum; & tamen in horto, *Relicto eo omnes fugerunt*, Matth. 16. n. 56. Unde tanta diverſitas, ut modò tanta promptitudine ad Dominum conveniant, cùm in alio eventu tam celeriter ab ipſo recedant?

11. [*Omnes convolant ad dona dantem; recedunt verò à patiente.*]

In præſenti ſeſe veluti oſtentabat Dominus ad præclara & excelſa munera concedenda magnaque & ſublimia dona largienda, nempè ad majoratum in regno cœlorum providendum. In horto autem properabat ad crucem & mortem ſubeundam. Et cùm quis manus donis plenas habet ſtatim omnes ad eum convolant, & currunt; à quo maximè recedunt, cùm aliquid doloris, ac afflictio etimminere vident: nam ſicut dona cunctos illiciunt ad ſui participationem; ita triſtitia univerſos removent, ne eos apprehendant.

12. [Iſai. 6.]

Videt Iſaias cap. 6. num. 1. gloriam Domino, ac majeſtatem, & ait: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum; & elevatum, & ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum. Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus; & duabus velabant pedes ejus*: Apparet Deus in ipſo majeſtatis throno, & circa illum ſtant, & velant Seraphim cantantes. *Plena eſt omnis terra gloria ejus*. Poſtea verò ipſemet Propheta convertit oculos ad laborioſam Domini mortis, ac paſſionis tempeſtatem, in qua tanquam ovis ad occiſionem ducebatur; de quo ait: *Vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideravimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum dolorum, & ſcientem infirmitatem*, Iſaiæ 53, num. 3 ſtatim ſubdit Propheta, *Unuſquiſque in viam ſuam declinavit*, ibidem num 6. [Iſai. 53.] Cur? cùm Dominus apparet in ſolio, circa illum ſtant, & ſuis alis volant altiſſimi ſpiritus, Seraphim nempè; at verò in paſſione ab omnibus eſt derelictus, & unuſquiſque ab eo recedit? Cùm Dominus ſe exhibet in throno, deſcribitur etiam, *Et ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum*. Et iterùm, *Plena eſt omnis terra gloria ejus*. D. Thomas ibi. [D. Thom.] *Quia uſque ad ultimas creaturas, quæ per terram intelliguntur extendit diffuſione ſuæ bonitatis*. [*Ad dona currunt, à laboribus fugiunt.*] Cùm ergo circa ſolium multa rerum copia appareret, ut ſuis largiretur, in eoſque diffunderet; inde tam vehementi conatu circa illud ſtant, & volant Seraphim. At verò in paſſione, cùm multa eſſent ibi ſuſtinenda tormenta, & in qua tanquam vir dolorum, ac ut ovis ad occiſionem duceretur, etſi omnium cauſam agat; nullus tamen ei aſtat, ab omnibus derelinquitur, & *unuſquiſque in viam jam declinavit*.

Per noctem venit dilectus ad oſtium Animæ ſanctæ, pulſatque dicens: *Aperi mihi, ſoror mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium*. 13. Quæ ſtatim cœpit ſe excuſare dicens *Expoliavi me tunica mea quomodo induar illa?* Cant. 5. n. 2. & 3. [Cant. 5.] Valdè mirum quòd cùm Anima maximè flagraret deſiderio ſui dilecti præſentiæ, modò multis ſe excuſat, ut eum ad ſe intromittat, ac in domo habeat. [D. Paulin.] Per noctem hanc D. Paulinus Epiſt. 5. ad Severum intelligit noctem paſſionis Domini. [Rupert.] Et Rupertus Abbas per guttas noctium interpretatur blaſphemias, & contumelias Judæorum in Chriſtum jactatas, quas cùm Anima audit; ſtatim ſe claudit, ut eas declinet, & evadat; ac proindè multas excuſationes profert, ut dilecto non aperiat: [*Anima paſſionem declinat, dona quærit.*] [D. Ambr.] D. Ambroſ. lib. de Iſaac, & Anima c. 6. *Audiens Anima*, ait Aperi mihi, & caput roris plenum, *ſubitò turbata, & quaſi ſurrectura, quæ ſurgere jubebatur, cùm aloëm redoleret, & myrrham inſignia ſepulturæ*, ait, *Exui tunicam meam*. At verò cùm de ipſo Dilecto audiant. *Caput ejus aurum optimum*? ibidem n. 11. *Manus tornatiles aureæ plenæ hyacinthis*, n. 14 ſtatim ſodales ad animam dilectam dicunt: *Quo abiit Dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? Quo declinavit Dilectus; & quæremus eum tecum*: ibidem, n. 17. Cùm in ejus capite, & manibus multa bona aurea apparent, ut ſuis præbeat & communicet, ſtatim omnes ſe exhortantur, ut eum ſequantur, eique adhæreant, ab illoque minimè recedant, quem cùm guttis paſſionum plenum audiunt, ut eum declinent oſtium non aperiunt.

QUÆSTIO III.

Qui fuerunt iſti Diſcipuli, qui hanc quæſtionem Chriſto poſuerunt?

14. [*Quæſtio inter Apoſtolos.*]

NOmine Diſcipulorum hîc intelliguntur Apoſtoli, hi enim erant conſtituti à Chriſto principes, ac primates totius Orbis ac proindè ſolum inter eos poterat eſſe quæſtio, *Quis eſſet major in regno cœlorum*? Hæc autem diſputatio excitata eſt inter ipſos Apoſtolos, aut inter eorum magnam partem, ut tenet Abul. p. 6. & patet ex D. Marco; nam Chriſtus interrogavit eos, *Quid* [Abulenſ.]

in

in via tractabatis. Tractatio autem, & contentio non eſt unius ad ſeipſum, ſed unius ad alterum, ac proindè plures denotat.

15. Idem Abulenſis citato loco refert quorumdam ſententiam aſſerentium, hanc contentionem, & interrogationem factam fuiſſe à ſolo Juda, utpotè nequiſſimo Et pro hac ſententia videtur ſtare D. Cyrillus, ab eodem Abulenſi citatus, qui ait: *Paſſio inanis gloriæ invaſit quemdam Diſcipulorum:* Et ſic ſæpe contingit quod ille, qui deterior eſt, ſe probiorem, ac cæteris meliorem judicat, ac reputat.

Cyrill. *Deterior multum de ſe præſumit.*

16. Narrans Joannes Evangeliſta, quando Chriſtus Dominus ſuorum Diſcipulorum pedes abluit, dicit: *Venit ergo ad Simonem Petrum,* c. 13. n. 6. hic modus loquendi denotat, quod alius prior lotus fuerit. Sed quis auſus eſt ante Petrum in pelvim pedem mittere? D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus opinantur, quod Judæ pedes prius abluti ſunt; Cur ergo ille ante Petrum, ac alios Apoſtolos ad hujuſmodi lavacrum venit? cùm ille eſſet valdè nequiſſimus, ſua præſumptione deceptus, audenter ſibi primum occupat locum.

Joan. 13. Chryſoſt. Euthym. Theoph. *Judas ad primum locum currit.*

17. Juxta aliquorum lectionem, dicitur in parabola Judic. 9. num. 8. *Iverunt ligna ſylvæ, ut ungerent ſibi regem.* Quænam conveniunt, ut ipſiſmet eligant regem? Eleganter Nilus in Aſcetico. *Nec enim,* inquit, *paradiſi, ſed ſylvæ ligna rectoris indigere, dixit ſimilitudo.* In paradiſo extabant optimæ, & excellentiſſimæ arbores; valdè celebris vitæ arbor, & etiam non minùs præclara ſcientiæ planta; & tamen hæ in ſuo loco defixæ manent, nimiſque de principatu curant. Arbores verò, ſeu deſerti, inutiles, & infructiferæ maximè pro regno contendunt. Sic res ſe habet, ut inferior meritis principatum procuret; imò ſibi eſſe debitum, conſtanter autumet.

Jud. 9. S. Nil. *Inferior meritis ſibi meliora deberi autumat.*

QUÆSTIO IV.

Quare Apoſtoli hanc quæſtionem de principatu excitant, & movent?

18. CAuſam, ac originem hujus contentionis, ac interrogationis quæſtio hæc inquirit. In qua multi ſunt dicendi modi, & quilibet ſuam habet probabilitatem. Primò Janſenius ait, cauſam diſputationis fuiſſe ipſam mortis, & reſurrectionis prædictionem. Chriſtus enim, antequam veniret Capharnaum, mortem, & reſurrectionem ſuam Diſcipulis prædixit, ut patet ex Matth. ſuprà cap. 17. num. 21. & Marc. 9. num. 30. Et ſtatim immediatè ſequitur, quòd cùm ipſi veniſſent Capharnaum, ac eſſent domi, *Interrogabat eos: Quid in via tractabatis?* Poſt ergo prædictionem mortis in via de primatu inter ſe diſceptaverunt. Cùm enim moriturum audiſſent; quærere cœperunt, quis poſt ejus mortem inter eos principatum habiturus eſſet; ſicque, cùm Chriſtus de ſua morte ageret, Matth. 20 n. 18. & 19. ſtatim ſubdit Evangeliſta num. 20. quòd acceſſerit Mater filiorum Zebedæi filiis primas ſedes in regno Chriſti petens. Sicque in ultima cœna, cùm Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis aperuiſſet ſuam imminentem mortem, & paſſionem, *facta eſt contentio inter eos, qui eorum videretur eſſe major.* Luc. 22. num. 24. Tunc oritur hæc quæſtio, quando propoſita paſſione Domini omnia videbantur contemnenda, Valdè familiare eſt humano ingenio, velle ſcire, quiſnam mortuo principe, regiminis clavum ſit habiturus.

Janſen. Matth. 17. Marc. 9. Matth. 20. Luc. 22. *Scire affectatur, quiſnam mortuo principe regnabit.*

Secundò Theophylactus in cap. 9. Luc. ad hæc verba. *Intravit in eos cogitatio:* ſic ait. *Mihi videtur ortum id inter illos, eò quòd dæmoniacum non ſanarint. Veriſimile enim, quòd ſuper hoc contenderint, dicentibus ſingulis, quòd non propter ſuam, ſed alterius cujuſdam infirmitatem, puer ille ſanatus non fuerit: & inde accerſa lis eſt quis eorum major eſſet.* Hæc contentio, ac interrogatio orta eſt propter curationem arreptitii, quem Diſcipuli curare non valuerunt, quod propter ſuam incredulitatem factum fuerat, ut illis dixit Chriſtus; ut patet ſuprà Matth. 16. n. 19. Tunc ipſi gradientes per viam, quilibet in alterum incredulitatis culpam refundere volebat, quibuſdam dicentibus, non hoc evenit propter incredulitatem meam, ſed tuam culpam, & aliis è contra aſſerentibus: inde ventum eſt ad hoc; ut contenderint de majoritate, ac ut in hanc interrogationem proponendam proderent. Vide tom. 3. c. 27 n. 55. 19.

Theoph. *Quilibet in alterum vult refundere culpam.*

Tertiò Abulenſis q. 7. exiſtimat, quòd tota hæc diſputatio, ac interrogatio facta fuerit propter Petrum, quem Chriſtus inter cæteros maximè honoravit, cùm eum beatum appellaſſet, Matth. 16. num. 19. Quartò Beda ait: *Inde autem videretur orta diſputatio Diſcipulorum de primatu, quia viderant, Petrum, Jacobum, & Ioannem ſeorſum ductos in montem: ſecretumque eis aliquod eſſe creditum.* Valdè durè ferunt homines, quod in negotiis, ac ſecretis committendis alii eis præferantur. 20.

Abulenſ. Beda. *Durè ferunt quidam homines, quòd ſecreta aliis non ipſis committantur.*

Quintò. E contra D. Chryſoſtomus homil. 59. cùm exiſtimet, quod hujus contentionis, ac interrogationis flamma excitata fuerit in cordibus Diſcipulorum: eò quòd unum, ſcilicet Petrum, viderint in redditione tributi cunctis præpoſitum. De quo §. ſequenti; ſic ſubdit: *Quando tres illos præferri conſpexerunt: nihil tale paſſi ſunt; cùm verò ad unum delatus honor eſt, tunc nimirum doluerunt.* Multoties Petrus, Jacobus, & Joannes, cæteris præpoſiti ſunt; nec tamen in hanc quæſtionem devenerunt ſicut modò, quando in redditione tributi Petrus cæteris eſt præpoſitus: quia valdè durum communitati, quod totus favor, ac honor in uno coarctetur; ſecùs verò quando ad plures ſtagnatur, tunc enim quilibet de ſua bona ſpe benè præſumit. Unde Chriſtus Dominus inſtituit, ut in Oratione Dominica non diceretur. Pater meus, ſed *Pater noſter qui es in cœlis,* Matth. 6. n. 9. Ut ita unuſquiſque ſciret, Deum eſſe Patrem ſuum, ut ſimul & cognoſcat, eſſe aliorum parentem, ac proindè à tanto parente, ſi quilibet rectè ſe habeat multùm ſperet. 21.

D. Chryſ. *Honor uni collatus, damnum communitati; ſecus ſi in multos dividatur.*

Sextò. D Hieronymus ait, hujus diſputationis cauſam fuiſſe, quia idem tributum pro Chriſto, & Petro perſolutum fuerat, ſic inquit: *Quia viderant Apoſtoli pro Petro, & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretii arbitrati ſunt, Petrum omnibus Apoſtolis prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus. Ideò interrogant, quis major ſit in regno cælorum.* Idem docent Origenes tract. 5. in Matth. D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. Theophylactus, Albertus Magnus, D. Thomas, Carthuſianus, & alii. Qui Patres intelligendi ſunt de proxima cauſa hujus quæſtionis, ac interrogationis, nam de hac quæſtione Apoſtoli ſemper tractarunt, ut rectè notat Chryſoſtomus homil. 59. & etiam in via, cùm peterent Capharnaum 22.

Hieron. Origenes. Theoph. Alb. Magn. D. Thom. Carthus.

Capharnaum Marc. 9. n. 31. In qua Domini mandatum eſt, pendere tributum. Et ad has quæſtiones radix pullulavit forſitan ex promiſſione clavium facta Petro, aſſumptione ejus in montem Thabor; & frequenti cum eo Chriſti colloquio. Hic autem in præſenti agimus de proxima origine hujus
Chryſoſt. quæſtionis, & interrogationis, quod pro Chriſto, & Petro idem ſtater ſit ſolutus. Quòd rectè notavit Chryſoſtomus citato loco. *Humanum quid*, ait, *paſſi Diſcipuli, quòd Evangeliſta quoque ſignificavit dicens*: In illa hora, *quando ſcilicet cæteris omnibus Petrū prætulit*, &c. Ac proindè cùm eum prælatū viderūt, doluerunt, ac adeò quilibet pro ſe cœpit eſſe ſollicitus, ut inter primos promoveretur.

23. *Ambitio humana nulla dignitate quieſcit, ſed alias quærit.* Clemens. Valdè mirum, quòd Apoſtoli, qui nimio honore fulgebant, quippè principes, ac rectores mundi creati ſunt, adhuc non quieſcunt, ſed nimis avidè inter ſe magno conatu contendunt, & diſputant, quis eorum eſſet major, cuique primatus eſſet deferendus. O miſeria humana conditio, ut nullo ſibi ſufficiat, ſed ſemper ad majora devorandum indomita cupiditate rapiatur homo! Sanctus Clemens Romanus lib. 4. Recognition. *Sicut ignis, ait quanto magis ligna acceperit, tantò ampliùs accenditur, & invaleſcit: ita & cupiditatis rabies per ea, quæ adipiſcitur, reficitur, & auctior, & vehementior efficitur.*

24. Geneſ. 10. De nepotibus Japhet ait Sacer textus, *Ab his diviſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis*. Gen. 10 n. 5. Pauci homines tunc degebant in orbe, nepotes nempè, & pronepotes Noë, qui ad totum orbem occupandum rati, & pauci erant. Cur ergo, ut inhabitent, alto proceloſo mari ſe committunt? Ad id tot, & tantis periculis ſe exponunt; naves conficiunt, nauticam artem inveſtigant, mare tranſnavigant, ut inſulas inhabitent? Ad quid tantis laboribus fatigantur, cùm omnes unus terræ angulus caperet. Jam tunc in exordio orbis humana ambitio depingebatur. Quamvis enim ſpatioſiſſimam, ac latam terram in continenti haberent, quam unquam rari Imperatores ſub ditione ſua obtinuerunt; tamen eam non ſat eſſe ſibi arbitrati ſunt, ſed ulteriùs, contemptis omnibus periculis marinas aquas progreſſi novas terras ſcrutantur, & quærunt, ac ſi totius orbis pro eorum ambitione illis eſſet anguſtus D. Chryſoſtomus hom. 30 in Geneſi. *Vide*, ait, *quomodo humanum genus non poteſt ſubſiſtere intra ſuos limites, ſed ampliùs concupiſcens, majora ſupra ſe appetit, atque hoc eſt; quod humanum genus poſſimum perdit, quia non vult naturæ ſuæ menſuram agnocere; ſed ſemper majora deſiderat.*

Nulla principatus ſatisfit humana cupiditas.

D.Chryſ.

25. Exod. 1. Cùm Iſraël premeretur ſub ſervitute Pharaōnis, præfecturæ præſides *ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris*. Exod. 1. n. 14. Maximè expendendum, cur hujuſmodi opera luti, & lateris dicantur dura: ſi Iſraël incumberet in excavandis marmoribus, vel ferro contundendo, aut fabricanda ex ære aliqua machina; non mirum, quod diceretur duro opere gravari. At quomodo durum opus, cùm Iſraël ſit addictus luteis lateribus, qui conficiuntur ex materia valdè molli, & languida, infuſa aqua, & adhibita quadam lignea forma, quæ, cum uno luto impletur non ſic permittitur eſſe, ſed protinus illo evacuatur ut alio impleatur: Meritò ſanè durum opus nuncupatur: adumbratur ibi dura, ac inſatiabilis humana conditio, quæ veluti illa lignea forma lutei lateris, cum uno divitiarum, ſeu honorum hujus ſæculi luto impinguatur, ſtatim illos videatur, in arca, vel theſauro recondens, ſeu in faſtidium vertens, & omni affectu aliud, & aliud procurat, ut numquam ullo bonorum hujus ſæculi luto quieſcat, ſed veluti laterum forma in perpetuo motu verſatur, ut & evacuari & impleri ſemper poſſit, D. Greg. Nyſſenus lib. de vita Moyſis: *Quemadmodum*, ait, *laterum fictor aliud; atque aliud lutum formæ, quæ lateres figurat, imponit adeò ut forma ſemper, & vacua luti ſemper dici poſſit; ſic appetendi vis, ſi quis eam his terrenis cupiditatibus replere ſtudeat, ſi quod in dies cupit, aſſequatur, eoque ſe repleat, vacua tamen ſemper eſt, cùm ea quæ habuit reſpuat, & in aliud continuè feratur, nec finis miſerrimi ardoris eſſe poteſt.* Et quid magis durum, quàm nunquam quieſcere; ſed perpetua ſiti, ac fame vexari.

Humana conditio temporalium ſibi premitur.

Divitiæ in faſtidiis vertuntur.

Nyſſen.

QUÆSTIO V.

Quare cùm in Petro multæ excellentiæ effulgerent, de ejus principatu dolent, & Dubitant Diſcipuli?

VEniat & primò D. Hieronymus. *Quia videbant*, ſcilicet Diſcipuli, *pro Petro & Domino idem tributum redditum ex æqualitate pretii arbitrati ſunt Petrum omnibus eſſe prælatū, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus, ideò interrogant, quis major ſit in regno cœlorum*. Quid magis, conſideratione dignum, quàm cùm Petrus ab ore Chriſti beatus nuncupatur: *Beatus es Simon Bar-Jona*: Claveſque regni ei dantur; ſupremuſque pontificatus illi promittitur Matth. 16. num. 18. proindéque omnium paſtor, & rector creatur? nullus invidet, ſed omnes conquieſcunt, & applaudunt; hic verò dolet, quia *in redditione tributi Domini fuerat comparatus*. Et ex invidia. *Humanum quid*, ut ait Chryſoſtomus, *paſſi ſunt*. Apud partes Cæſareæ manifeſtata eſt inſignis Petri confeſſio. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*. At verò modò in Capharnaum nil peculiare viderunt Diſcipuli in Petro, & inde pro tanto honore, quòd in ſolutione tributi cum Domino eſſet comparatus, alii Diſcipuli plurimùm dolent. Cùm meritum illuſtre clarè fulget, invidiæ malum diſſipatur, quòd tunc maximè conglomeratur, cùm præclara abſconditur virtus. Vide tom. 3. c. 29. n. 89. 26. Hier. Matth. Chryſoſt. *Si meritum fulget, invidia diſſipatur.*

Secundò. D. Chryſoſtomus ſæpè citatus. Da illis pro me & te. *Vidiſti*, ait, *honoris excellentiam?* Et ſubdit. *Humanum quid paſſi ſunt Diſcipuli, quod Evangeliſta quoque ſignificat dicens*. In illa hora, *quando ſcilicet cæteris omnibus Petrum prætulit*. Diſcipuli invident Petro, quòd pro ſe & Domino tributum pendere jubeatur Immunitas à tributo plebi communiter eſt invidiæ anſa. At quis unquam alicujus habuit invidiam, quod vectigalis ſit, & obnoxius tributo, hoc enim ſervile eſt opus & ſubjectionis nota? Non dolent Diſcipuli, cùm audiunt, Petrum vocari beatum; & vident ad Thaboris montem aſſumi? Ipſi tamen invident tributa pendenti? Perpende. Dixerat Chriſtus Petro: *Da illis pro me & te.* Benè agnoverunt Diſcipuli nobilius exiſtere, vectigalem eſſe cum Chriſto, quam liberum à tributo cum regibus, ac principibus; cùm enim viderent, Petrum ab humili ſubjectione cum Jesu non fugere, ſed libentiſſimè illi ſubmitti inde ejus celſitudinem, ac principatum optimè auſpicatur. 27. Chryſoſt. *Humilitas cum Chriſto magna celſitudo.*

Tertiò,

28. Tertiò. In tanta æſtimatione habebatur Petrus apud omnes, ut abjectionis characterem ipſe decoraverit. Et cùm apud homines, obnoxium tributis eſſe, quid viliſſimum reputaretur, id tamen in Petro adeò excellens dijudicatur, ut & cæteri ipſam tributi expenſi humilitatem illi videant, juxta citatum Chryſoſtomum. Facilius ſibi perſuaderunt Diſcipuli; vectigal rependere eſſe quid excelſum, & illuſtre, quàm in Petro quid vile, & abjectum conſiderari. Sic Petrus in tanta opinione præcellebat, ut illius exiguitates: ac minoritates tanquam illuſtriſſimæ notæ ab aliis opinarentur. Non diſſimile eſt, quod dixit D. Nazarius de ſuo Baſilio. *Tanta enim Baſilii virtus gloriæque præſtantior fuit, ut multa etiam ex parvis illius virtutibus, atque adeò corporis defectibus ab aliis ad gloriam, nominiſque claritatem parandam excogitata ſunt.*

Petri exiguitates pro magnis ab aliis reputantur.

D. Nazar.

29. Quartò Idem Chryſoſtomus citato loco poſt præfata verba, *Quamvis non ex hac re ſolum*, quòd ſcilicet Petrus eſſet aſſumptus ad Thabor, *ſed ex aliis quoque multis inflammati fuere: tum quia dixit illi, Dabo tibi claves regni cælorum: tum quia, Beatus es Simon Bar-Jona: tum etiam hic: Da eis pro me, & te: tum denique quia liberiùs cum Chriſto colloqui conſpiciebant.* Ex tot, tantiſque favoribus in Petrum cumulatis Diſcipuli æmulationis flamma adurebantur, quod corde premere non valentes, interrogatione depromunt *Quis major eſt in regno cælorum?* Qui enim plurimis Domini favoribus repletur; conſequens eſt, ut reliquorum invidiam patiatur. *Inflammati fuere, quia liberiùs cum Chriſto colloqui conſpiciebant.*

Chryſoſt.

Favoribus ſublimatus invidiæ expoſitus.

30. Quintò. Gratiarum multitudo Petro conceſſa omnibus erat manifeſta, & à Chriſto coram omnibus ei dictum, *Tibi dabo claves regni cælorum*: quod erat eum Pontificem, ac principem ſuæ Eccleſiæ creari. Quomodo ergo dubitant Diſcipuli, & quærunt, *Quis major eſt in regno cælorum?* cùm res tam aperta eſſet pro Petro? Nulla evidentia poteſt homo ſibi perſuadere, quod alius meritis, ac donis eum præcellat, ac ſibi præponatur, ſed ſemper rationes excogitat, ut rem in dubium, ac quæſtionem revocet.

Nulla evidentia ſibi perſuadet homo quòd alius eum præcellat.

31. Sextò. Viderant Diſcipuli, Petro claves regni cœlorum eſſe promiſſas: Tibi dabo claves regni cœlorum; proindéque totius orbis ſupremum caput, ac Pontificem creari. Quo ergo motivo, dubitant, & quærunt: Quis ſit major? Cùm jam majoratus ipſe in Eccleſia à Chriſto ſit delatus Petro: Hoc optimè ſciebant diſcipuli; viderant tamen, quòd Chriſtus Petrum aliquando Satanam, ac ſcandalum nuncupaſſet: *Vade poſt me, Satana, ſcandalum es mihi.* Matt. 16. n. 23. Diſcipuli hac in re quid humanum paſſi ſunt, non reſpicientes ad præclara Petri merita, ſed ejus ad ignorantiam, ob quam in tantam cenſuram incurrit; inde de primatu dubitant, & quærunt. *Quis major ſit?* Humanum ſanè ingenium, quòd quamvis quis luce meridiana clarius tua merita; tuáque dona, ac præcellentias videat; tamen ſi aliquando tui aliquem defectum, vel quid minùs decens audivit, vel agnovit, illud ei peculiariter ſemper ante oculos obſervatur, ut ex ejus nævo velit omnia tua illuſtria facta denigrare, exindéque omnia tua appendere, & dijudicare, ad hujuſmodi defectum attendens, magnalia omnia prætermittens. *Torvus oculus faciliùs umbram, quam lucem percipit,* ut habet Lipſius lib. 1. de Monitio. Politic.

Matth. 16.

Homines, non ad virtutes, ſed ad defectum attendunt, ut te judicent.

Lipſius.

32. Univerſis ſuis ſodalibus ait Anima Sancta: *Nolite me conſiderare quòd fuſca ſim, quia decoloravit me Sol.* Cant. 1. n. 5. Toto nixu vetat Sponſa, ne homines attendant ad ejus obfuſcationem, ac denigredinem, neve de illa obmurmurent. Cur non potiùs omnes convocat, ut ejus eximiam contemplentur pulchritudinem; quam maximè Sponſus toto Cantic. c. 7. laudat, & decantat. *Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis: junctura femorum tuorum ſicut monilia: umbilicus tuus crater tornatilis, venter tuus ſicut acervus tritici; duo ubera tua ſicut duo hinnuli, collum tuum ſicut turris eburnea, caput tuum ut Carmelus, &c. Labia tua ſicut vitta coccinea.* Hac tanta pulchritudine omiſſa, ſolùm admonet, ne ejus denigredinem aſpiciant, illámve admirentur; imò ejus reddit rationem, *Quia decoloravit me Sol.* Agnoſcebat Sponſa, ſe cum hominibus agere, qui neſciunt ad virtutem, & decorem attendere, ſed tantum vitium, & defectum meditari. Ideò tam ſollicita eſt, ut intercludat, ne ejus denigredinem intueantur, ſed illius teneant notam originem D. Bernardus ſerm. 24. in Cant. *Cum ubique penè*, ait, *in choro adoleſcentularum tales inveniam, quæ acta Sponſæ curioſè obſervent, derogandi non imitandi cauſa. Torquentur in bonis, malis paſcuntur.* Perpende, quantum diſtat humana conditio à divina. Chriſtus conſiderat in Sancta Anima ejus venuſtatem, & decorem; homines verò ad maculas permeditandas advolant. Unde Sponſa admonitione, ac ratione eorum intuitum à ſe arcet. *Nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim, quia decoloravit me Sol.*

Cant. 1.

Cant. 7.

Bernard.

Homines ſolùm attendūt ad defectus, Deus verò virtutes.

Cùm exercitus Angelorum Domino ſuo aſſiſterent, apparuit etiam inter eos Satan. *Quadam die cùm veniſſent filii Dei, ut aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.* Job. 1. n. 6. Quia à Domino requiſitus unde veiſſet: ait, *Circuivi terram.* Quod explicans Origenes homil. 1. Job, inquit: *Circuivi circuitionibus iniquitatis, & ſpeculans tranſitu ſubito, quid tractetur in animis.* Suo jactantiæ gloriatu mentitur Satanas, ipſe enim minimè penetrat, quæ in intimo animi fiunt; nam hoc ſoli divino intuitu eſt apertum. *Tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum,* 3. Reg. 8. n. 39. Quomodo ergo audet dicere, quod circuit *ſpeculans, quid tractetur in animis?* Diſponebat inimicos Jobi virtutem corrodere. *Tange cuncta, quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi.* Cùm autem Jobi vita eſſet ſanctiſſima, & undique inculpabilis, ita ut in his quæ apparebant, nulla eſſet calumniæ anſa; de corde, ac intentione opinari, fabulari inimicus intentat, ut inde Patriarchæ virtutem maligno tribuens mordeat. O quanti ſunt, qui hoc diaboli ingenium ebibunt, qui cùm in aliorum proba, & recta vita non habeant, quid arrodant de corde, ac intentione penſitant; ut inde detrahant, ac ſuæ maledicentiæ venenum diffundant. 33.

Job. 1.

Origenes.

3. Reg. 8.

Homines, ut obmurmurent ſæpè de corde ac intentione opinantur.

QUÆSTIO VI.

Quare Diſcipuli non dicunt, Quem vis eſſe majorem; ſed, Quem putas majorem eſſe?

NOn dicunt Diſcipuli, quem vis, Domine; eſſe majorem, ſed quem putas, ſeu judicas eſſe majorem? & multa ſanè prudentia: quamvis enim ambitione eſſent adulti, ac affectu commoti 34.

tamen:

tamen in promotione ad officia, non aliqua benevolentia inclinantur, ſed rationis impulſu diriguntur, & non qualicunque judicio feruntur, ſed divinum dictamen explorant: non enim dicunt Chriſto Domino in cujus voluntate omnia eſſe poſita agnoſcebant, Quemvis eſſe majorem, ſed quem putas, ſeu judicas majorem eſſe? Valdè eis perſpectum erat quòd Christus Dominus non puro affectu, ſed alto rationis pondere cuncta faciebat, ac diſponebat, donáque ſua proximè, & immediatè ſecundùm merita impertiebatur.

Cuncta diſponenda non ex amore ſed ex rationis judicio.

35. Geneſ. 3. Expulſo homine de auguſtiſſimo felicitatis loco, Deus *collocavit ante Paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem ad cuſtodiendum viam Ligni vitæ.* Gen 3. n 24. Res hæc ſummi ponderis erat, tunc enim prima pœna infligebatur homini, tuncque primò Paradiſus gladio cuſtodiebatur, ac ingreſſus ad Lignum vitæ præcludebatur. Cur ergo hoc negotium Seraphino non committitur, cù ſit naturâ, ac conditione ſuperior, ſed Cherubino, qui ordine eſt inferior? Seraphim amoris zelum denotat; Cherubini verò ſcientiæ magiſterium, indéque ad hujuſmodi cuſtodiam eligitur. Rabanus. *Cherubim*, ait, *ſcientiæ multitudo multiplex interpretatur; benè Cherubim collocatus eſſe perhibetur, quia nimirum per diſciplinæ nobis ſcientia cæleſtis reditus ad ſupernam patriam patet.* Cum gladio verſatili ſtatuitur Angelus in ingreſſu Paradiſi, ut peccantes repellat: Juſtis verò viam aperiat, quod erga Enoch, & Eliam, teſte Strabo, factum eſt. Et non ponitur Seraphim, ſed Cherubim, ut innuatur, quòd hujuſmodi via, non ex amoris affectu; ſed ex profundo judicii, ac rationis dictamine immediatè conceditur, Ideò hujuſmodi negotium diſpenſatur: non per Seraphim, in quo benevolentiæ impulſus denotatur, ſed per Cherubim, in quo eſt plenitudo ſcientiæ, qua uniuſcujuſque merita librantur.

Raban. Strabus. *A Deo dantur dona, non affectu, ſed ratione merita appendente.*

36. Apoc. 4. In ſupremo ſolio ſuæ majeſtatis apparet Deus in Apocal cap. 4. n. 3 *Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor: & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes, & circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.* Deus autem in eorum medio reſidens tenet in manu librum, ut ipſe Joannes explicat c. 4 n. 1. *Et vidi in dextera ſedentis ſuper thronum librum ſcriptum.* Cur quando Deo aſſiſtunt vicini ſeniores ſedentes ſuper thronos veſtiti veſtimentis albis ob ſuum eximium fulgorem, ut notat Cornelius, habentes coronas in capite, Deus in ſublimi ſede reſidet tenens librum in manu, Ad quid liber ille? Andræas Cæſarienſis ac Aureolus autumant, quòd in illo libro deſcripta erant opera, ac facta omnium hominum. Ideò quando ſeniores in tam nobili loco cum purpura, ac corona aſſiſtunt Deo proximi, hic liber in manu cernitur; ut fiat apertum, quòd ſenes in tantum apicem evehuntur, non ex aliquo affectu, ſed ex recto judicio illorum diſcutiente facta, & merita, quæ in illo libro videbantur; ac apertè legebantur. Andr. Cæſarienſis. *Per hos ſeniores*, ait, *accipiuntur viginti quatuor, qui actione, & cognitione præ cæteris excelluerunt.* Anſbert. inquit: *Qui cum Domino ſedent, ſedes ejus eſſe, cum quo ſedent, ſicut ſcriptum eſt: Illic ſederunt ſedes in judicio.* Pſalm. 121. n. 5. Vide multa tom. 1. 2. ac 3. verb. *Ratio*, vel *Meritum*.

Apoc. 5. Cæſar. Aureol. *Loca conferuntur, judicio merita diſcutiente.* Cæſar. Anſb. Pſal. 121.

QUÆSTIO VII.

Quid hîc regnum cœlorum denotet?

37. Commune dubium, Quid hic ſignificet Regnum cœlorum, de quo diſcipuli in præſenti loquuntur? Abulenſ. q 9. Maldonat. opinantur, ſumi hîc pro Eccleſia militante; quia videbant, Petrum in omnibus rebus præferri; ac proindè cogitaverunt, omnium futurum eſſe caput in Eccleſia. Secundò alii, quòd veriſimile judicat Barradas, regnum cœlorum in præſenti interpretantur regnum Meſſiæ, quod temporale fore arbitrabantur Diſcipuli. Ideò Mater Jacobi, & Joannis inquit, *Dic, ut ſedeat hi duo filii mei, &c. in regno tuo.* Matth. 20. n. 21. Et eſt ſenſus: Qui major erit in regno tuo, quod in terris erit poſt Reſurrectionem? Tertiò Interlinealis pro collegio juſtorum accipit. Quartò. Origen. D. Chryſoſt. D. Hieron. D. Paſchaſ Euthym. Albert. Magn. D. Thom. pro cæleſtis Patriæ regno ſumunt.

Abulenſ. Maldo. Barrad. Matth. 20. Interlin. Origenes. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Euthym.

38. Quintò. Lyran. Carthuſ. Caiet. & alii regnum cœlorum dicunt ſignificare, tam militantem, quàm triumphantem Eccleſiam. Hæc ſententia mihi eſt probabilior. Eccleſia militans in terris tendit ad Eccleſiam triumphantem in cœlis, ut ad regnum ſibi à Chriſto promiſſum. Probatur primò: quia Chriſtus interrogationi Diſcipulorum reſpondens de regno cœleſtis Patriæ inſtituit ſerm. n. 3 *Niſi efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Ergo ipſum regnum patriæ interrogatione involvebatur. Secundò, quia Diſcipuli de primatu in terris conſtituto pertractabant, quia viderant, Petro claves Eccleſiæ militantis eſſe promiſſas. Et ut ſcribunt D. Marcus, & Lucas, Diſcipuli diſputabant, & cogitabant; *Quis eorum eſſet major?* non quis futurus eſſet major; ſed quis jam eſſet in præſenti. Quia tamen præ verecundia non ſunt auſi, talem ſuam contentionem, ambitione notatam, Magiſtro exponere, quandam quæſtionem generalem, utrùmque regnum involventem, ei proponunt, ut ſolent facere illi, qui aliquem defectum ſuum obtegere intendunt, valdè enim in genere, ac in communi loquuntur.

Alb Magn. D Thom. Lyran. Carthus. Cajet.

39. Peracutè D. Chryſoſt. homil. 56. premit verbum *Regnum cœlorum* intelligens pro cœleſti patria: Sic ait: *Non ſolummodo crimen conſidera, ſed illud quoque tecum verte; quod nulla eis de rebus hujus ſæculi quæſtio eſt. Nos autem neque ad hos defectus eorum devenire poſſumus, nec quis futurus ſit major in regno cælorum, ſed quis in terris major ſit, quis ditior, quis potentior, quærimus.* Errant, cùm contendunt Diſcipuli quis major ſit, tamen non erat eis concertatio de aliquo imperio, ſed de cœleſti æternæ patriæ regno, ut interpretatur Chryſoſtomus, etiam cùm errant Chriſti ſcholæ alumni, nil mundiale ſibi præponunt, ſed tantum ad divina ſunt intenti, nos verò pro noſtra miſeria *ad eorum defectus devenire poſſumus*, cùm in nobis nulla ſit conſideratio de cæleſti regno, ſed ſolùm, quis in terris ditior, vel potentior ſit.

Chryſoſt. *Diſcipuli etiam cum errant, nil mundiale quærunt.*

40. Caietanus. *Diſcipuli*, ait, *hujus erubeſcentes loqui de primatu inter ſe, inde ſtimulante paſſione, mutant, ſub honeſtiant quæſtionem, & non quærunt, quis eſt maximus inter nos, ſed in regno cœlorum.* Ab affectu dominandi orta eſt hujuſmodi contentio quàm teſte Hieronymo, ut refert Abulenſ. q. 8. verecundati ſunt diſcipuli coram humili Magiſtro paſſionem ſuam profiteri. Hæc autem nota

Cajetan. Abulenſ. *Vir Apoſtolicus de ambitione verecundantur.*

tam fæda erat Diſcipulis, ut vanæ mentis ambitionem tegant, & abſcondant adeundæ Patriæ affectu.

41. Matth. 16. Prima ſedes promiſſa erat Petro in Eccleſia: *Tibi dabo claves regni cœlorum.* Matth.10.n. 19. Et tamen filii Zebedæi primas cathedras ambientes ſubmittunt Matrem quæ accedens ad Chriſtum, adorans,& petens ab eo ait: *Dic ut ſedeant hi duo filii mei,unus ad dexteram tuam,& unus ad ſiniſtram.* Matth.20.n.21. Cur ipſi fratres, cùm eſſent Domini conſanguinei,ac ejus Apoſtoli, eum in omnibus ſequentes, per ſe ipſos negotium non expediunt, ac accedentes ad Dominum pro ſe petunt, & loquuntur? D. Chryſoſt. homil. 66. *Cùm hæc ab ipſis excogitata p titio fuerit,pudore victi,matris patrocinium aſſumpſerunt.* Verecundabantur,quòd cùm eſſent Chriſti Diſcipuli,ambitionis nota eſſent deturpati: ideò non apertè per ſe, ſed ſub tegumento per matrem totam rem explicant. De quo latiùs ſuo loco

Matth 20. *Filii Zebedæi de ambitione verecundantur.*

42. Geneſ. 28. Jacob adepta benedictione à parente Iſaac, à domo paterna diſcedens. *Profectus pervenit in Meſopotamiam Syriæ ad Laban.* Gen.28.n 5. Cur adepta benedictione, ſtatim à domo paterna diſcedit? Cur potiùs,ut totius illius hæres, non ibi reſidet matri aſſiſtens, quæ ipſam benedictionem negotiari inceperat, ut totam rem ad ſtatum perfectum deduceret? Cur tam citò abiit? Jacob ut benemeritus accepit benedictionem, Deo diſponente;tamen ne ejus ſimplicitas, ac probitas aliqua ambitionis nota devenuſtaretur, á domo proficiſcitur. Altáque providentia merito, ac famæ Patriarchæ conſulitur. Merito, cùm impetrat benedictionem; famæ verò, cùm ab ambitionis nota expurgatur: ſicque merebatur, nulla ambitione detentus illius, quòd promerebatur. D. Zeno ſerm.de Patientia. *Mitis,ait, diſcedit Jacob, ut probat,ſe meruiſſe,& non ambiiſſe,quod meruit.*

Jacob ab ambitione declaratur immunis. D. Zeno.

Matth. 18.*n.*2. E advocans parvulum, ſtatuit eum in medio eorum.

Num. 3. Et dixit: Amen dico vobis, niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum Cœlorum.

VERSIONES.

Syriacus, n. 2. Et vocavit Jeſchua puerulum, eúmque ſtatuit inter ipſos.

Vatablus, n. 3. Niſi converſi fueritis, & effecti ſimiles puellorum, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

ALTER TEXTUS.

Marc. n. 35. Et accipiens puerum ſtatuit eum in medio eorum, quem cùm amplexus eſſet, ait illis.

Lucæ 9.*n.*47. At Jeſus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe.

EXPOSITIO II.

VIDENS JESUS *cogitationes cordis illorum*, ut ait D Lucas ſtatim occurrit, ne ipſa contentio paulatim increſcat,& ad graviora deveniat; nam, ut inquit Cyrillus, inchoata paſſio facilè devincitur, aucta, ac inveterata difficiliter amovetur Et in hoc,ut dicit Abulenſ. q 10. ſe verum Deum oſtendens, qui cordis ſecreta penetrabat. *Advocans parvulum*,ſeu,ut eſt in Græco,*puerulum* quod ſignificat admodum puerum. Rectè D. Paſchaſius. Divinus Magiſter, occurrit morbi cauſæ qui ex ambitione,ac quadam vanitate eſt ortus, medicamentum humilitatis applicat. *Statuit puerum*,ſeu collocavit, ut, quemadmodum obſervat Chryſ.homil. 59. non ſolùm verbis, ſed etiam rebus ipſis præſentibus humilitatem ac ſimplicitatem doceret. Preme verbum *Statuit*,Albert.Mag. hoc eſt firmiter collocavit ut tradita doctrina de humilitate à mente nunquam excideret Seu *Statuit*,Card. Hugo, quia vera humilitas eſt ſtabilis, & non declinat in vanitatem. *In medio eorum*, ut faciliter ab omnibus videretur; & quia mandatum de humilitate in puero repræſentatum æqualiter Divinus princeps ad omnes dirigebat. Seu,ut inquiunt Albert.Magn. & Hugo. *in medio*, quia humilitas centrum eſt omnium virtutum.

43. *Ex uno malo ſtatim occurrendum.* Cyrill. Abulenſ. Græcus. Paſcha. *Morbi radici occurrendum* Chryſoſt. *Verbis,ac rebus docendum.* Alb. Magn. Hugo *Humilitas firma,eſt centrū virtutis.*

44. D Matthæus ait quòd puerum *ſtatuit in medio*; D. Marcus,quòd illum *amplexus eſt*,ſeu, ut vertit Syriacus,*Cùm recepiſſet eum ſuper brachia ſua*, Pagninus verò,*In ulnas accepit*.D. Lucas ſcribit, *Statuit eum juxta ſe*.Rectè Euthym.ſic explicat, Primum ſtatuit puerum in medio illorum. Deinde juxta ſe. Poſtmodum amplexus eſt inter brachia. Puellus iſte, teſte Gloſ.in c. unic. de Sacra Unct. §.*Propter hoſtiam*;& D. Ant. D Th. Lyr. Janſ. & alii aſſeritur fuiſſe D. Martialis diſcipulus D. Petri qui ab eo in Galliam miſſus convertit Lemovicenſes, quorum & Epiſcopus fuit. Simon Meraph.& alii aſtruunt in ejus vita, fuiſſe D. Ignat. ſed ut ait Abulenſ.de hoc non conſtat, ideò liberum eſt opinari.

Concordia Evangeliſtarum. Syriac. Pagnin. Euthym. *Quis iſte puer.* Gloſſ. ord. Anſelm D.Thom. Lyranus Janſen. Abulenſ. Metaphraſt.

45. *Amen dico vobis*, valdè aſſeveranter tradit Dominus hanc doctrinam; *niſi converſi fueritis*, ab hac ſcilicet æmulatione, & contentione, ac aliquali vanitate, quæ in Apoſtolis non fuit valdè magna,& exceſſiva,ac proindè tantum extitit veniale peccatum, ut communiter Recentiores arbitrantur;indéque tamen impediens ingreſſum in regnum cœlorum, *in quo nihil intrabit coinquinatum* Ap.21.n. 27.& ideò purgatorio priùs expiandum. *Efficiamini ſicut parvuli*.Benè obſervat D Paſchaſ.lib.8.in Matth.non dixit, ſicut iſte parvulus; non enim aliquem parvulum determinare deſinabat, ſed naturam parvulorum, quía ſua conditione ſunt ſimplices, modeſti, humiles, & alieni ab ambitione.De quo quæſt.ſequenti *Non intrabitis in regnum cœlorum*,meis fidelibus loco præmii promiſſum;nam, ut ait Carthuſ. hoc dicitur Apoſtolis in perſona omnium Chriſtianorum.

Apoc. 21. Paſchaſ. Carthuſ.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus non poſuit in medio aliquem adoleſcentem, ſed parvulum cui nos mandat aſſimilari?

DIvus HIERONYMUS ait, quod *parvulum ſtatuit in medio eorum,ſe ipſum,qui non miniſtrari;* 46. Hieron.

ſed

ſed miniſtrare venerat, ut eis tribueret humilitatis exemplum vel alii, inquit, *parvulum interpretantur ſpiritum quem poſuit in cordibus Diſcipulorum, ut ſuperbiam in humilitate mutaret*. Cui ſētentiæ adſtipulatur D. Bernard, homil. 4. ſuper Miſſus eſt. *Studeamus*, ait, *effici ſicut parvulus iſte, diſcamus ab ipſo, quia mitis eſt, & humilis corde*. Hæc ſententia multū moralis eſt, nam cùm dicitur ut obſervat D. Paſchaſius homil. 8. in Matth. *Statuit puerum in medio*, vel, *amplexatus eſt illum*, ſeu poſuit ſuper brachia ſua, ſeu ſtatuit illum ſecus ſe; puer aliquis à ſe diſtinctus denotatur, ac ſignificatur.

Bernard. Paſchaſ.

47. Mandat Dominus nos effici ſicut parvuli, non ut ad infantiam redeamus; unde Nicodemus, ſic verba Chriſti intelligens, ab ipſo redarguitur. Jo. 3. n. 10. ſed ut naturam parvulorum imitemur; non enim, ut ait D. Iſidor. Peluſ. l 1. Epiſt. 207. dixit. *Efficiamini*, parvuli, ſed, *ſed ſicut parvuli*. Et Paulus 1. Corinth. 14. n. 20. ait: *Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia parvuli eſtote*. Et nos admonet Dominus, ut ſimus ſicut parvuli in omnibus, ſed ſecundum aliquid. Nam, ut latè diſcurrit Abul. q. 14. parvuli ſecundum ætatem ſunt imprudentes; & facilè credunt, & citò ab opinione trahuntur. Sed tantum admonet, ut ſimus ſicut parvuli in innocentia, humilitate, ac vitæ puritate. Sic dixit Chriſtus Dominus ſuis Diſcipulis: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes*, Matth, 10. n. 15. *Cùm multa ſint in his, quæ cavenda ſunt*, docet Dominus, ait D. Paſchaſius, ſerpentis prudentiam imitari; illius verò fraudulentiam, & venenum fugere, & declinare. Quod bonum eſt, tibi aſſume; quod malum verò eſt, expelle: O utinam homines hoc genium exhiberent erga proximos. Vide ſuprà quæſt. 5.

Joan. 3. Peluſiot. 1. Cor. 14. Abulenſ. Matth. 10. Paſchaſ. *In homine, quod bonum eſt, tibi aſſume; malum expelles*

48. Hilar. *Puritia candor deſcribitur.* Propoſita interpretatio eſt de mente ſanctorum Patrum, D. Hilar. ait. *Pueri patrem ſequuntur, matrem amant, proximo velle malum neſciunt, curam opum negligunt; non inſoleſcunt, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt, verum habent. Revertendum eſt igitur ad ſimplicitatem puerorum: quia in ea collocati ſpeciem humilitatis dominicæ circumferemus*. D. Baſilius Seleucus Orat. 28. inquit: *Puerorum mores imitemini; morum ſimplicitatem aſſumite; nullam illis de dignitate vox, illi primas non ambiunt, hac ægritudine non laborant, non norunt effloreſcentem nobilitatem, non ſuper divitiis elatione vana gloriantur. Inſuper conſueſcunt cum iis, qui unà ſecum ſunt ætate: videbis dominum ſimul, & famulum in omnibus converſantes: videbis pauperem puerum & opulentum ignaros diſcriminis, quo diſtant inter ſe, ſedis celſioris ignaros, ignaros diverſæ educationis: Verum manent eorum ingenia ab affectibus pura, mens impermiſta malitiæ, voluntas à verſutia libera, ratio à malitia aliena, animus ad malitiam inexercitatus*. Et ſatis eleganter multa de hac re proſequitur. Quod etiam multis de pueritiæ, innocentia inculcant D. Hieronymus, Euthymius, Beda, D. Thomas, & alii.

Baſil. Seleuc. Hier. Euthym. Beda D. Thom.

49. Leo. Secundò. D. Leo ſerm. 7. de Epiphania. *Amat Chriſtus*, ait, *infantiam humilitatis magiſtram, innocentiæ regulam: manſuetudinis formam. Amat Chriſtus infantiam qui majorum dirigit mores, ad quam ſenum reducit ætates, & eos ad ſuum inclinat exemplum, quos ad regnum ſublimat æternum*. Res mira! Ad parvulorum formam mandat nos Dominus componere ad cœleſte regnum obtinendum. *Non intrabitis in regnum Cœlorum*. Et cur ad tantum regnum expugnandum, non mandat nos potiùs creſcere inſtar armati adoleſcentis, ſeu fortis gigantis? Ad quid menſuram parvuli requirit? Merito ſanè in ſola humanitate ſtat tota noſtra fortitudo, ut alta, & ſuprema regna acquiramus. Totum enim Chriſtiani regni negotium in hoc conſiſtit, ut humilitate parvuli fieri ſciamus. Perbellè Chryſ. homil. 59. in Matth. *Rectè autem*, inquit *ante oculos monſtratione parvuli totam rem poſuit*. Perpende in quo poſuit Dominus totam rem imperii Chriſtiani, non in copioſo exercitu, vel ingenti claſſe, ſed in monſtratione parvuli, ſeu in humilitatis documento.

Totum negotium imperii Chriſtiani in humilitate ſtabilitur Chryſoſt.

Tertiò. Euſebius Gallicanus homil. de S. Michaële. *Meritò*, ait, *parvulum Dominum vocat, ut ejus exemplo inſtruantur qui majores videri volunt*. Compone utramque rem. Diſcipuli magnalia Cœli quærunt. Chriſtus eis objicit puerum parvulum: optimè ſanè, & ad ſuum propoſitum Diſcipuli inſtruebantur. Cùm in parvulo vigeat puritatis candor, & ibi aperta oſtendatur via, qua ad Dei magnalia aſcenderent. *Ut ejus exemplo inſtruantur, qui majores videri volunt*. 50. Euſeb. *Puritas ad cœlum via.*

Quartò. Tertullianus lib. 4. contra Marcion. *Ecce Chriſtus*, ait, *diligit parvulos, tales eſſe docens; debere eos, qui ſemper majores eſſe velint*. Quid invenitur in parvulis ſine quorum ſimilitudine regnum cœlorum non obtinetur? Hoc parvulis eſt valdè naturale, ut omni tempore, ſive dormiant, ſive vigilent, ſive comedant, ſive otientur, ſemper ingenitis creſcant augmentis. Ecce conditio inſinuata quærentibus regna cœlorum, ut nunquam à virtutum profectu ceſſent, ſed ſemper novis progrediantur augmentis, donec ad cœlorum regnum perveniant. 51. Tertull. *In virtute nunquam ceſſandum, ſed ſemper progrediendum.*

Quintò S. Max. hom. de S. Michaële poſtquam diſſerit de parvulo ſtatuto in medio, ſic ſubjicit: *Hæc enim noſtræ Chriſtianitatis ſumma eſt, ut amantibus viciſſitudinem, ludentibus patientiam, rependamus. Qui ergo patientior fuerit ad injuriam, potentior conſtituetur in regno*. Regni ſublimitas illum petit, qui ſe parvulis adaptat. Sed quid habet parvulus, quod nos ad regnum evehat; Parvulus opprobriis? vel alapis, ſeu flagellis cæſus ſtatim obliviſcitur, & ridet, & gaudet qui & hoc ingenio ſunt præditi, ut injurias à memoria deponant; ſciuntque injuriantibus referre gratiam, ingens gloria pronuntiatur in cœlo. 52. Maxim. *Qui injurias remitunt, cives cœli.*

Sextò D. Baſil. Seleucus Orat. 28. *Quid tandem Salvator*, ait, *Eam fert offenſionem & mores corrigit Nam devitato reſponſo procedit ad monitionem, & puerilem ratiocinationem puerilibus corrigit*. Deſiderio regni flagrabant Diſcipuli puero objecto, tanquem cum pueris agit Chriſtus. Et cur eos tanquam pueros in hoc negotio reputat, *puerilem ratiocinationem puerilibus corrigit*? Regni ac dominatus appetitio; quædam puerilis ratiocinatio: quædam infantilis ignorantia eſt; ipſe enim dominatus magni oneris; ac multorùm laborum ſubvectio præexiſtit. Qui ergo ad regnum anhelat, non multa, & alta notitia, ſed valde debili, ac tenui pollet; indéque infantili ignorantia laborans, puero appoſito emendatur: *puerilem ratiocinationem puerilibus corrigit*. 53. Baſil. Seleuc. *Appetitus regni ignorantia eſt.*

Septimò. Paulus Oroſius in Apologia contra Pelagium. *Infans*, ait: *nihil in ſe habet; niſi quod diligit blandientem, & quod panem ſuum, non in ſudore ſuo; ſed in precibus ſperans alimoniam vitæ ſimplici petitione conſequitur; quem fiduciali opere non meretur: quia tu comparatione commotus convertere ad infantiam; ut revertaris ad vitam*. Cur ad regna cœleſtia capeſcenda nos mandat Dominus potiùs adaptari ſicut parvulos, 54. Oroſius.

Pſalm. 18. *Ad rationem confugiendum in qua ſit tota ſpes.*

quam ſicut gigantes, cum de ipſo Verbo incarnato dicatur Pſ. 18. n. 7. *Exultavit ut gigas ad currendã viam.* Cur ergo Dominus nobis pueros, in exemplo objicit? Pueri hoc habent, quòd ad panem obtinendum non fidunt propriis viribus, ſed tantum precibus. Sicque hoc documento informamur, quòd ad cœleſtia capeſcenda, non in noſtris viribus, ſed in oratione ſpes noſtra reponatur.

55\. Theophyl. *Servus Dei in omnibus æquo animo.*

Octavò Theoph. *Puer*, inquit, *neque in proſperis moleſtus ſit, neque in tribus dejicitur.* Imitatores parvulorum nos vult Dñs, ut cœleſtia compararemus pueri nec proſperis efferuntur, nec adverſis triſtitia afficiuntur, aliquando in dilectiſſimæ matris morte irrident: tales ad regna cœleſtia optat Dñs, ut nec fœlici eventu ſuperbia evehantur, néeve infauſto caſu mœſtitia comprimantur, ſed ubique in omnibus æquo animo ſe habeant.

56\. Clem. Alex. *Omnia terrena dimittenda, ut ad cœleſtia evolemus.*

Nonò. Clem. Alex. 1. Prædagog. 5. *Rerum*, ait, *ac negotiorum, quæ his ſunt, jubens curam abjicere, & ſuadens ſolum Patrem attendere, puellos imitandos, quaſi alioqui non probaverimus nos filios Patris de nobis admodum ſolliciti, ſi ſollicitudinem de terrenis habuerimus.* Converſionem in puerilem ætatem in vobis vult Dominus; nam ſicut teneri parvuli nil proprium habent, nulláque eſt eis cura de acquirenda, retinenda, ac conſervanda re aliqua, ſed ſolum ad effectum, ac indulgentiam erga genitorem propenſione quadam ſunt dediti: ſimile ingenium in nobis exquirit Dominus, ut omni terrenorum cura dimiſſa, ſolum in divinum Parentem ſimus intenti, ut ad cœleſte regnum perveniamus.

57\. Pſal. 46. *Elevatur homo, cum terrena dimittit.*

Canebat regius Vates: *Dii fortes terræ vehementer elevati ſunt* Pſ. 46. n. 10. Cultores Dei, ac obſervatores divinæ Legis Dii fortes terræ vocantur. Sed unde, quóve principio tantoperè elevati ſunt: An quia ſua fortitudine multa terrena bona conquiſierunt, eáque ſub dominatu ſuo obtinuerunt? minimè; ſed quia tanta fortitudine ſunt præditi, ut omnia terrena contempſerint, & abjecerint, nullóque mundialium appetitu eorum invictus animus expugnari, ac devinci potuerit; indéque tam ſublimati ſunt, ut ad ſupernam patriam evolarint. Noſter D. Cyrill. lib. 11. in Joan. c. 29. *Dii fortes terræ vehementer elavati ſunt, fortes enim*, ait, *propter Deum terrenis omnibus ſpretis, ad ſuperiora nimirum animo elevati ſunt.*

D. Cyrill.

58\. Cant. 1.

Dilectam animam introduxit Chriſtus Dominus in cellaria ſua, in cellaria ſuæ æternæ beatitudinis ac felicitatis, ſieque ait illi: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te, amica mea.* Cant. 1. n. 8. Cur dilecta anima magis à Domino dicitur aſſimilata equitatui ſuo in curribus Pharaonis, quàm exercitui Madian, per Gedeonem devaſtato Jud. 7. 21 Vel exercitui Aſſyriorum percuſſo per Angelum ſub Sennacherib. 4 Reg. 19 n. 35. Quid magis benè viſum eſt in curribus Pharaonis? In caſtris Madian aliqui, licèt pauci, ſubterfugerunt: in exercitu Aſſyriorum evaſit rex vivus. At currus Pharaonis omnes deſcenderunt in profundum, ſicut plumbum, operuitque eos aqua maris: *nec unus quidem ſuperfuit ex eis.* Exod. 15. n. 28. Inde ex hoc maximè placuit Sponſa Chriſto, ut introduceretur in cellaria ſua, quia in ea omnis affectus vitioſus Ægypti, ac terrenorum penitùs extinctus, ac ſuffocatus eſt, ut nec unus quidem, licèt parvus, & exiguus ſupereſſet: ſed omnis omninò ſublatus, ac peremptus eſt. D. Greg. Nyſſ. hom. 3. in Cantica. *Fieri non poteſt*, ait *ut aſſimiletur quiſquam equis, per quos in profundũ ſunt demerſi currus Ægyptiorum, niſi per aquam myſticam liberatus à ſervitute adverſarii omni ſenſu Ægyptiaco, & omni externo vitio, & peccato in aqua relicto, purè emergat. Ægyptiacæ conſcientiæ nihil ſecum adducens in viam poſtea futuram.*

Jud. 7. 4 Reg. 19.

Exod. 15. *Cùm abjicitur terrenorum affectus in cœlum anima introducitur.*

Nyſſen.

Matth. 18. *n.* 12. Quicumque ergo humiliaverit ſe ſicut parvulus iſte, hic eſt major in regno cœlorum.

Num. 5. Et qui ſuſceperit unum parvulum talem in nomine meo me ſuſcipit.

VERSIONES.

Syriac, n. 4. Quiſquis autem deprimit ſeipſum ſicut iſte puerulus, is erit maximus in regno cœlorum.

Vatablus. Quiſquis igitur demiſerit ſeipſum, ſimiliter puello iſti.

Syriacus n. 5. Et quiſquis exceperit quaſi puerulum hunc in nomine meo, is me excipit.

Alii ex Syro. Qui ſuſcepit unum parvulum tanquam hunc, in nomine meo.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. *n.* 36. Et quiſquis unum ex hujuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recepit: & quicumque me ſuſceperit, non me ſuſcepit, ſed eum, qui miſit me.

Lucæ 9. *n.* 48. Et ait illis: Quicumque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit, & quicumque me recipit, recipit eum, qui me miſit: nã qui minor eſt inter vos omnes, hic major eſt.

EXPOSITIO III.

PRius docuit Chriſtus humilitatẽ eſſe neceſſariã ad regnum, ad eámque ſuos diſcipulos exhortatus eſt ſuperiori verſu. *Efficiamini ſicut parvuli*, &c. Nunc verò, ut notat Caietanus, ad quæſitum Diſcipulorum reſpondendo docet, humilitatem meritoriam eſſe majoritatis. Et cum de majoritate ac præmio agit, jam non cum ſolis Diſcipulis, ſed cum omnibus loquitur. *Quicumque ergo*, ſive ex veſtro numero, ſive non, *humiliaverit ſe*. Syriac. *deprimit ſeipſum*, Vatabl. Euthym. *dimiſerit ſeipſum*, hoc eſt qui demiſsè ſenſerit de ſe ipſo, ut nulli, quantumvis contemptibili, ſe exiſtimet præferendum. Et non ait: humiliaverit verba ſua, geſtũ ſuum ſed *ſe*, hoc eſt animum ſuum, affectum ſuum: *ſi ut parvulus iſte*, qui verè, & non fictè eſt alienus à faſtu venitatis, ac ſuperbiæ nulloſque ambit honores. *Hic eſt maior in regno cœlorũ*, ſeu ut alii vertunt: Hic eſt ille maximus, de quo vos quæritis 59.

Cajet. Syriac. Vatabl. Euthym.

60. *Et qui ſuſceperit*, Beda ſic hanc ſententiam cum ſuperiori connectit, quòd voluit Dominus præter humilitatem inculcare alium modum, ſcilicet hoſpitalitatem ad obtinendam majoritatem in regno cœlorum. Mihi aptius videtur dicendum, quod hic Dominus probat parvulum eſſe majorem in regno cælorum. Ac ſi dicat, tantæ dignitatis eſt, tamque mei ſimillimus, meámque perſonam ita refert, ut qui unum parvulum excipit, me recipit. *Qui ſuſceperit*, non ſolùm hoſpitalitate, ſed quocumque benevolentiæ genere, *parvulum talem*, id eſt qui talis eſt affectu, ac animo ſcilicet ſimplicitate, innocentia, ac humilitate, qualis iſte parvulus eſt ætate, ac ſtatura, ſic Syrus vertit: *parvulum tanquam puerum iſtum*, id eſt humilitate, ac modeſtia ſimilem huic parvulo. Ita exponunt Euthym. Carthuſ. Janſenius, Lucas, Burgenſis, & alii. Et cum D. Lucas ſcribat *puerum iſtum*. Chriſtus primò loquitur de puero verè parvulo, ſecundò de parvulo myſticè, ſcilicet humili, & abjecto, in quem dirigit ſermonem principaliter. E notat Albertus Magnus, quod ait Chriſtus. *Qui ſuſcipit unum*, & non dixit plures: nam plures excipere, difficile, unum verò facile: facile autem Deus à nobis requirit. *In nomine meo*, mei cauſa, ſeu quia meus eſt, *me ſuſcipit* in membro meo myſtico. Marcus, & Lucas addunt, *Recipit eum qui miſit me*, per me enim ſuſcipit eum, qui miſit me. Euthymius. *Pater ſiquidem appropriat ſibi eum, qui mihi defert honorem. Ego verò delatum illi qui factus eſt veluti puer.*

Beda Cohærentia ſententiæ cum præcedentibus. — Euthym. Carthuſ. Janſen. Burgenſ. Alb Magn. *Deus à nobis facilia requirit.* — Euthym.

QUÆSTIO IX.

Quare majoratus in regno cœlorum tribuatur humilitati, cùm potiùs Charitati videatur referendus?

61. HUmilitas virtus eſt moralis. Charitas virtus Theologica, ut planum eſt: virtus autem Theologica, cùm habeat Deum pro objecto immediato, multò nobilior morali virtute; & docet D.Thomas 1.2. q.62. art.2. imò inter ipſas virtutes Theologicas charitas excellentior eſt, ut docet Paulus 1.Corinth. 13. n. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc; major autem horum eſt Charitas.* Ergo ubi eſt Charitas, major eſt perfectio, majúſque meritum eſt. Quomodo igitur majoratus in regno cœlorum tribuitur humilitati: *Qui humiliaverit ſe, ſicut parvulus iſte, hic major eſt in regno cælorum?*

D.Thom. 1.Cor.13.

62. Reſpondet primò D. Thom. ad citatum Matthæi locum Charitatem neceſſariò comitatur humilitas; ſicut enim in ſuperbia ſunt duo, affectus inordinatus, & æſtimatio inordinata de ſe, ita & è contrario eſt in humilitate, quæ propriam excellentiam non curat; item non reputat ſe dignũ: ergo homo quò plus humilitatis habet, eò magis diligit Deum, & magis excellentiam ſui contemnit, minúſque ſibi attribuit: ſic quò plus Charitatis, eò magis humilitatis habet. Ita D. Thomas. Verè humilis valdè fervidus eſt Charitate; nam verè humilis nil boni in ſe videt, aut recognoſcit, ſed totum Deo refert indéque movetur ad eum ſummè diligendum, qui ob ſuam infinitam miſericordiã, ac pietatem tot, ac tantum illi conceſſit.

D.Thom. — *Humilitas Charitatem comitatur.*

63. Secundò Lyra. Humilitas non eſt major omnibus virtutibus, ut patet ex dictis ad initium quæſtionis. Tamen quia humilitas eſt fundamentum totius perfectionis: & ex magnitudine fundamenti colligitur magnitudo ædificii; ideò magnitudo præmii quod debetur omnibus virtutibus, attribuitur humilitati, quia illa eſt fundamentum omnium. Et quia Diſcipuli ex aliquali vanitate contendebant, Quiſnam major eſſet in regno; ideò Chriſtus opportunè illis occurrit, objiciens fundamentum virtutum, humilitatem ſcilicet, per quam majoratum obtinere poterant.

Lyranus. *Humilitas virtutum fundamentum.*

64. Tertiò. D. Paul. Ep.14. ad Celantiam *Nihil*, ait, *habeas humilitate præſtãtius, nihil amabilius, hæc enim præcipua cõſervatrix, & quaſi cuſtos quadã virtutũ omnium, nihilque eſt, quod nos ita & hominibus gratos, & Deo faciat, quam ſi vitæ merito magni, humilitate infimi ſimus.* Inde ait Abulenſis citata q. 22. quòd humilitas magis inſervit ad cuſtodiam virtutum, per quas habetur regnum, quàm quæcumque alia virtus; ideò rectè dicitur, quòd per ipſam efficitur quis major in regno cœlorum.

Paſchaſ. *Humilitas virtutum cuſtos.*

65. Cùm David virtutibus victoriis, ac regno eſſet valdè glorioſus, ita tamen ſe dejecit, ut coram Dei arca ſaltaret cujus rei rationem reddens irridenti Michol, ſic ait: *Vivit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem domum ejus: & præcepit mihi, ut eſſem dux ſuper populum Domini in Iſraël, & Judam, & vilior fiam, pluſquam factus ſum.* 2.Reg.6. n.22. Cui cùm tantis excellentiis immineret, tanta abjectione ſe dimittit: imò ſua antiqua humilitate non contentus, de majori, ac viliori cogitat, *& vilior fiam pluſquam factus ſum?* Cùm David ſe videret donis ac virtutibus adauctum, ad profundiorem humilitatem ſe convertit, ut ipſa firmaret ac ſtabiliter ea, quæ habebat, illáque ab omni maligno vanitatis incurſu cuſtodiret. Divus Gregorius Magnus lib.6. Job. cap.10. *Coram Deo*, ait, *egit debilia, vel extrema, ut illa ex humilitate ſolidaret, quæ coram hominibus geſſerat fortia.* Expende, *Ut illa ex humilitate ſolidaret*, Et cùm donna creſcerent; non prima ſua depreſſione quieſcit, ſed majorem pro munimine intendit.

2.Reg.6. — *Humilitas munimen virtutum.* — Gregor.

66. Poſt interfectos ſacerdotes Baal, cùm Jezabel minaretur mortem Eliæ, timuit, fugitque in deſertum *Projecit ſe, & obdormivit ſub umbra juniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi, ſurge, comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis.* 3. Reg.19. n 5. Valdè mirum, quod tantus Dei athleta timeat, dormiátque ſub arbore non quacumque, ſed iuniperoꝫ paniſque ei offeratur, non alius ſed ſubcinericius. Quid in hoc myſterii Timet? Theodoretus, *Conceſſit Dei gratia naturæ, ut timorem ſuſciperet, ut ſuam cognoſceret imbecillitatem.* Dormit ſub junipero, quæ, ut ait Cornelius à Lapide, arbor parva eſt, & humilitatem denotat. Datur panis ſubcinericius. Stephanus Cantuarienſis in Allegoriis Titelmani. *Panis ſubcinericius qui datus eſt Eliæ*, ait, *noſtræ ſcilicet abjectionis memoria*. Cineres enim noſtrum pulverem menti objiciebant. Sed ad quid modò; & non antea tot humilitatis motiva ex imbecillitatis timore, ex arbore, & ex pane excitantur in magno Parente Elia? Diſponebatur ipſe, ut ad ſublimes virtutes, ac magna rerum magnalia eveheretur, nimirum ut per quadraginta dies, & noctes ſine ullo, cibo jejunaret; utque per totidem dies magna fortitudine deambularet abſque ulla parva quietis mora; ac etiam ut per omne id tempus altiſſima meditatione, ac contemplatione verſaretur, ut ponderat ibi Abulenſis: ac tandem deveniens ad montem Horeb, ibi charitatis

3.Reg.19. — Theodor. — Cornel. — Stephan. — *Elias humilitate pervenit ad ſua magnalia.*

charitate, & zelo fervens, Dei apparitione recreatur. Antequam ergo Elias ad tantum rerum apicem evocetur, pro tot donorum cuſtodia, ei multa humilitatis excitamenta ſubjiciuntur, ut in tam ſublimi faſtigio abſque ulla vanitatis aura

Eucherius.

firmus, & ſecurus degat Propheta. S. Eucherius. *Sancti viri, ait, qui ſublevante ſpiritu, ad ſumma rapiuntur: quandiu in hac vita ſunt, ne aliqua elatione ſuperbiant, quibuſdam tentationibus reprimuntur. Hinc eſt, quòd Eliaſ, dum tot virtutibus in alta profeciſſet, quadam menſura ſuſpenſus eſt, dum poſtmodum Jezabel fugit.*

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus dixit, quòd ipſummet recipiat, qui parvulum recepit?

67.
Carthuſ.
Chriſtus ſuis data ſibi facta reputat; reges verò terræ è contra.
Matth. 25.

CArthuſianus primò reſpondet *Me ſuſcipit*, ait, *in membro meo myſtico, quamvis non in me ipſo. Itaque ſuſcepit me, id eſt mihi fieri judico, quòd illi fit & tam gratum eſt mihi ac ſi mihi in propria perſona exhiberetur*. O ingens Chriſti magnitudo! Obſequia famulis præſtita ſibi facta reputat, ut illa ipſe perſolvat. *Quamdiu feciſtis, uni ex his fratribus meis, mihi feciſtis.* Matt. 25. n. 40. At verò reges terræ famulatum illis delatum ex ſervorum bonis rependere diſponunt, & imperant. Cùm David fugeret à facie Abſalon, venit ei in occurſum Siba portans ſecum cibaria quædam, quæ Regi obtulit. Cui ait David, *Tua ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſeth*. 2. Reg. 16. numero 4. Cui

2. Reg. 16.

tam largiter omnia illa ſic conceſſit, ac ſic datum alimentum rebus Miphiboſeth recompenſare non dubitat.

68.
D. Hieron.

Secundò. D Hieronymus. *Quis talis fuerit*, inquit; *qui Chriſti imitetur humilitatem, & innocentiam; in eo Chriſtus ſuſcipitur: Et prudenter, ne cùm delatum fuerit Apoſtolis, ſe putent honoratos, adjecit: non illos ſui merito, ſed magiſtri honore ſuſcipiendos.* Ne Diſcipuli cogitent quòd hoſpitalitas illis delata, ob eorum merita ipſis obveniret, explicat Chriſtus, quod non illorum cauſâ, ſed Magiſtri honore ſuſcipiuntur. Ut inde fiat manifeſtum, quod Dominus in ſuis ſervis honoratur, & quòd reverentia, illis præſtita ob Dominum, ipſi Domino defertur.

Chriſtus in ſuis ſervis honoratur.

69.
Abulenſ.

Tertiò, Abulenſ. q. 18. Dixit hoc Chriſtus, ait, ad tollendam nobis ſuſpicionem de bono, vel malo, quia eſſent homines dubii in bono ſuo in ſuſceptione hoſpitum, credentes, quòd ſi interdum malos reciperent, tunc nihil mereretur; tollit hoc Chriſtus dicens, me ſuſcipit, id eſt ſi in nomine meo ſuſcipiatur quis, ſive bonus, ſive malus ſit, ego ſuſcipior. Ita Abul. De charitate propter Dominum proximis exhibita ſive ſint boni, ſive mali, reddimur certi, quia cùm Dominus in ipſis ſuſcipiatur, à Domino mercedem habebimus.

Charitas ſive bonis, ſive malis exhibita, remuneratur.

70.
Paſchaſ.

Quartò. D Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Ac ſi deceret Dominus*, inquit, *me ſuſcipit, quia in talibus ipſe ſum, qui ſe ipſos ita dejiciunt, ut propter me ad tantam innocentiam redire velint, ut ad habitudinem, quam habent pueri ex ætate, ipſi per rationem, & fidem ſuſcipiant.* Expende verbum. *Quia in talibus ipſe ſum.* Qui ſuſcipit humilem ſub puerorum typo, hic expreſſum Chriſtum recipit, Chriſtus enim in humilibus ineſt, & habitat, ita ei complacet humilitas, ut in ea conſtituat ſuam ſedem, & habitationem.

Chriſtus in humilibus habitat.

Dilecto ſuo, ubi Chriſtus requieſcere ſolebat? ait Sponſa: *Lectulus noſter floridus.* Cantic. 1. n. 16. Lectulus, eſt diminutivum, hoc eſt parvus lectus. Planum eſt, quòd debet lectus proportionari ſuo locato: Cur ergo Sponſa ad tam immenſum Dominum excipiendum, cujus magnitudinem totus non capit orbis: non offert amplum & latum lectum, ſed anguſtum, & exiguum lectulum, Sponſa optimè callebat ſui Dilecti ingenium, qui ad ſui ſedem, & requiem, non magnos & excelſos requirit; inde non offert amplum, ſed exiguum lectum: optimè enim ſciebat, quod nullo aptiori modo poterat eum ad ſe attrahere, ac allicere, ut in ea habitaret, ac requieſceret, quàm ſi omnia ſua, aliàs valde magna, in parvo, ac minimo judicaſſet; ipſa namque ejus demiſſio, ac humilitas, Dilecti præſentiæ, ac ſedis efficax erat negotium. Card. Hugo, *Argutatione ſinuatione* ait, *invitat Sponſa Sponſum ad amplexum ex ſui opinione qua ſemper ſe minuit: nam proprium ſolet eſſe humilium, ut ſemper de ſe ſentiant infrà quàm ſint.*

7?
Cant. 1.
Humilitas ſollicitat Chriſtum, ut habitet in anima.
Hugo

71.
Matth. 28.
Cant. 3.
Cyrill. Ier.

Redivivus, ac triumphator de morte occurrit Dominus Jeſus ſanctis mulieribus, Quæ cùm ipſum agnoviſſent; *Illæ acceſſerunt, & tenuerunt pedes ejus.* Matth. 28. n. 9. In hoc enim facto adimpletum eſt illud Animæ ſanctæ dictum, Cant. 3. n. 4. *Inveni, quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam.* Sic ait D. Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 4. *Tenuerunt illum ut impleretur: Tenui eum, nec dimittam.* Unde illis tanta efficacia, ut ſic Deum tenuerint, ut nunquam ampliùs dimitterent; Perpende, quòd non dexteram petunt, ſed ad pedes convolant, Theophylactus. *Ille*, inquit, *præ multa reverentia pedes ejus tenent: non audentes aliam corporis partem contingere; quàm extremas illas.* Et cùm tanta ſint humilitate prædita ſanctæ mulieres, inde tam vehementer tenuerunt; aſtrinxerunt Dominum ad ſe, ut nunquam amplius eum dimitterent.

Theophyl.
Humilitas Deum ad ſe attrahit.

Matth. 18. *n.* 8. Qui autem ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſquis autem offendiculo fuerit uni ex iſtis minimis qui credunt in me, ſatius ei fuerit, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, ac demergatur in profūdis maris.

D. Paul. Ep. 6. ad Sever. Væ qui ſcandalizaverit unum ex modicis iſtis.

D. Antiochus homil. 18. Melius eſt ei, ut lapis molaris pendeat à collo, & is projiciatur in mare.

Arias. Confert ei ut demergatur in pelago maris.

Alter Textus.

Marc. 9. *n.* 42. Et quiſquis ſcandalizaverit unum ex his puſillis, credentibus.

dentibus in me, bonum eſt ei magis, ſi circumdaretur mola aſinaria collo ejus, & in mare mitteretur.

Lucæ 17.n.2. Utilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare quàm ut ſcandalizet unum de puſillis iſtis.

EEPOISTIO. IV.

SUo ſermone pergit Dominus oſtendẽs, in quanta æſtimatione ſint apud eum humiles. Hucuſque egit appoſito præmio humiles honorantibus, nunc verò deſignata pœna eos contemnentibus,
73. ac rejicientibus. *Qui autem ſcandalizaverit*, Syriac. *offendiculo fuerit*, ſeu ut legit Vatabl. *offenderit.* Quod explicans D. Chryſoſt. hom. 59. ait, *Qui deſpexerit*, Theoph. *injuria effecerit*, quod etiam tradunt Euthym. D. Thom. At verò D. Hieronym. interpretatur malum exemplum Prælatorum. Ita ait: *Si in hoc vitio*, ſcilicet ambitionis, *Diſcipuli permanſiſſent, poterant eos, quos ad fidem vocabant, per ſuum ſcandalum perdere.* Aptiùs dicendum eſt cum Janſenio, Verbum *ſcandalizare*, hoc loco ſignificat offendiculum alicui opponere, in quòd impingat, & cadat, ſive injuria, ſive pravo opere exemplo, vel conſilio, ſive alio modo ſcandalum, ſeu offendiculum exhibeatur. Hoc enim modo ſumitur hic ſcandalum, ac in ſequent. *Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te, &c.* Præclara tunc patet Antitheſis: ac ſi dicat Chriſtus: Qui unum parvulum ſuſcipit in meo nomine, ſcilicet in mea fide, vel benignitate, ac amore foverit, me ſuſcipit: ſic qui ſcandalizaverit unum ex illis puſillis verbo & exemplo melius eſt illi demergi in profundum.

Chriſoſt. Theoph. Euthym. D. Thom. Hier.

Janſen. *Quid ſit ſcandalizare*

74. *Unum de puſillis.* Sicque unum ſcandalizat, ſeu offendit verbo, exemplo, & opere; ſeu retrahit à fide, ut ait P. Damianus l.6. Epiſt. 32. tanta pœna ei infligitur. *Quale ſit judicium ſubiturus*, inquit S. Leo Epiſt. 52. ad Anatolium, *qui tot Eccleſiis, tot Sacerdotibus ſcandalum inferre non timet.* Preme verbum *de puſillis.* D. Hieronym. *Nota*, ait, *quòd qui ſcandalizatur, parvulus eſt; majores enim ſcandala non recipiunt.* Offendunt, ac ſcandalizantur contumelia, pravo opere, vel exemplo parvuli; at verò magni, & proceres in virtute in omnibus ſtant firmi, nulloque commoventur. *Qui me credat* hi ſcandalizantur mala doctrina, malo opere, & exemplo.

Leo. Dam.

Hieron. *Non magni, ſed puſilli ſcandalizantur.*

75. *Expedit ei.* Horum verborum ſenſus rectè colligitur ex D. Marco, qui habet: *Bonum eſt ei magis, ſi circumdaretur mola aſinaria*; & ex D. Luca ſcribente: *Utilius eſt illi, ſi lapis mola is imponatur.* Significat Chriſtus Dominus, ut rectè ponderat D. Paſchaſius, quòd utilius eſt ſcandalizatori, in pelagus demergi, ſeu morte corporali etiam infami affici, quàm quempiam ſcandalizare; hic enim Deum offendit, tartareique ignis ſupplicium incurrit, quod multò gravius eſt, quàm quælibet ſubmerſio corporalis. *Mola aſinaria.* Mola levis; quæ manu truditur, dicitur truſatilis; ſeu manualis quæ verò aſinaria appellatur, eſt valdè prægrandis, quæ ab aſino circumagatur. Hæc erat, ut referunt D. Hieron. Paſchaſ. Alb. Magnus, majorum criminum pœna apud Judæos, & Palæſtinos, ut reus ligato ſaxo in mare præcipitaretur *In profundum*, ut homo cæno peccatorum involutus irrevocabiliter abſumatur. Syriacus habet, *In profundis!* Ac ſi melius ſit in multa ſupplicia temporalia demergi, quàm in unum pecatum mortale prolabi,

Paſchaſ. *Melius eſt ſupplicium corporale, etiam infame, quàm inferni pœna.*

Hieron. Paſchaſ. Alb. Magn.

Syriac.

QUÆSTIO XI.

Quare ſcandalizatori non alia aſſignatur pœna, niſi mola aſinaria ſuſpenſa in collo?

MOla aſinaria eſt lapis magnus ad molendum triticum, verbi gratia. Unde D. Lucas ſcribit *lapis molaris.* Dicitur autem à Matthæo & Marco, *Aſinaria*, quia ob ſui magnitudinem ſolet trahi ab aſinis, & non ab homine. Lucas Burgenſis & Cornelius à Lapide volunt, quod hìc intelligatur inferior lapis molaris; qui ſuperiore major eſt. Circa ipſum lapidem inferiorem immotum ſuperior rotatur Inferior enim Græcè appellatur aſinus, eò quod inſtar aſini omne ſuperioris pondus ſuſtineat. 76.

Mola aſinaria. Burgenſ. Cornel.

Saxo alligato ad collum demergi in profundum pro maximis criminibus dabatur in terra Chanaan ideò præ cæteris hanc pœnam hìc aſſignat Dominus, quia melius erat, quòd illa homo premeretur in hac vita, quàm quòd peccando, unum ex puſillis offenderet, quia, ut ait D. Hieronymus, *Melius eſt pro culpa brevem recipere pœnam, quàm æternis ſervari cruciatibus.* 77.

Hieron.

Maximè ponderandum, ut rectè notarunt D. Chryſoſt. hom. 56. & Abulenſ. q. 34. Quòd ſicut ſuperiùs dixit, Dominus. *Qui ſuſcepit unum parvulum, me ſuſcipit*, hic, ut videbatur conſequens, non dixit; Qui ſcandalizat unum de puſillis illis, me non recipit; ſed ſupplicium temporale aſſignat, ut ſuſpendatur mola aſinaria, *Quia*, ait Abulenſis: *cùm Diſcipuli adhuc rudes extarent, neſciebant, qualis pœna eſſet, non habere ſecum Chriſtum ſpiritualiter habitantem, poſuit pœnam illam temporalem, quæ maxime eos movere poterat.* Aliquando homines magis deterrentur pœna corporali quàm damno ſpirituali. 78.

D. Chryſ. Abulenſ. *Aliquando homines plus moventur pœna corporali, quàm damno ſpirituali.* Abulenſ.

Ad quæſtionem reſpondet primò Origen. homil. 5. in Matth. *Aſinaria mola imponitur ſcandalizanti unum de puſillis in Chriſtum credentibus, ut demergatur in profundum maris. Aſinaria autem mola non rationabiliter dici poteſt corpus graviſſimum hominis mali, quod ſemper deorſum trahit, ut demergatur in abyſſum.* Hoc ſupplicium aſſignatur præ cæteris ob ſummam gravedinem molæ aſinariæ, qua homo demergitur in profundum, ut denotetur ingens pondus, quod ſecum peccatum importat, ut præcipitetur miſer homo in abyſſum. Creato homini præcepit Deus: *Ex omni ligno Paradiſi comede.* Gen. 2. n: 17. At poſt peccatum ait illi, *Comedes herbam terræ*, Gen. 3. n. 18. Quod ponderans Novarius Epiſt. de Cibis Judaicis cap. 2. inquit: *A pomi uſu ad fruges contulit culpa conditionem conſcientia ipſo ſitu corporis approbante, nam & innocentia decepturos alimenta ex arboribus adhuc ſibi bene conſcios homines ad ſuperna ſuberexit, & commiſſum delictum ad conquirenda frumenta* 79.

Origen. *Peccatum pondus graviſſimum.* Gen. 3.

frumenta homines, è terra ſolóque dejecit. In alimento conceſſo naturam ſtatus expreſſit Deus. Perſeverante innocentia dantur fructus arborum, ut ex conditione innocentiæ ad ſuperna elevet oculos. Poſt peccatum verò aſſignatur fructus terræ; ac ſi peccati pondere oppreſſus, ad alta non valeat erigi, ſed ad ima, ac inferiora ruat.

80. Ambroſ. Secundò. D. Ambroſius lib. 8. in Lucam c. 18. *Nonne*, ait, *tibi videtur tanquam molam aſinariam volvere quamdiù in imperitiæ ſuæ errore verſatur.* ſcilicet homo, *opertæ mentis cæcitate ſuffuſus, ut vultum animi erigere ad Deum, & oculos cordis aperire non noverit; & ideò ſine ulla alacritate, veſtigiis in ſe ſapè redeuntibus invitus uſui laborat alieno:* Cur non alio pondere ſubmergitur, ſed mola aſinaria, Ut ibi conditio peccatoris ſimilis jumento, molam verſanti, exprimatur. Jumentum hoc opertis oculis agitur, & in eiſdem veſtigiis ſemper circumvolvitur, ita & peccator; tanquam inſipiens jumentum, à ſua libidine agitatus, ſuaque turpitudine obcæcatus, ſemper ſuis vitiis inſiſtens circumvolvitur, in illiſque ex uno in aliud ſe præcipitat.

Peccator tanquam jumentum obcæcatum in ſuis vitiis circumvolvitur.

81. Chryſol. Tertiò. D. Petrus Chryſol. ſerm. 27. inquit, *Benè ergo illi ſicut alibi, dixit, ut mola aſinaria colligetur collo ejus, & inde ſumat pœnam, unde ſumpſit & ſenſum: & exæquetur jumentis inſipientibus, qui noluit hominibus, ſuperna ſapientibus comparari.* Peccator, tanquam jumentum, collo alligatur ad molam, ut demergatur. ſep cur potiùs collo, quàm manu, vel pede aſtringitur? Per guttur hauritur guſtus, inde & ibi pœna affligitur. Ubi enim peccator dulcedinem ſuarum voluptatum invenit, ibi & ſimul ſibi pœnam comparat. *Et inde ſumat pœnam unde ſumpſit ſenſum.*

Peccatori ubi eſt guſtus ejus ibi & pœna.

82. D. Chryſoſt. Quartò. Idem D. Chryſol. *Quare non lapis, ſed lapis molaris? Quia lapis molaris, dum triticum terit, dum farinam fundi, à polline furfurem, dum ſecernit panem piè laborantibus ſubminiſtrat. Benè ergo illi, qui elegit miniſter ſcandali magis eſſe, quàm pacis, ad collum lapis alligatur molaris: ut hoc illum ad mortem trahat, quod illum trahere debuiſſet ad vitam.* Lapis molaris; dum girat à nobili farina *furfurem ſecernit*: benè ergo ſcandalizatori lapis molaris alligatur ad collum. Siquidem degens in hoc ſæculo, in quo erat farina probitatis, & furfur iniquitatis, neglecta probitate elegit malitiam; ſatis congruè mala illi ſuſpenditur, ut pro ſua magna miſeria inde habeat mortem, unde reportare poterat vitam.

Magna miſeria, inde quis habere mortem, unde poterat habere vitam

83. Quintò. D. Ambroſ. cit. l. 8. in Lucam, c 18. Expedit ei, ut mola aſinaria ſuſpendatur in collo ejus. *Plus enim*, ait, *proficit ad reprimenda, peccata, inauditi generis, ac deformis belluina quædam pompa ſupplicii.* Cur in ſcandalizatorem non aliam pœnam minatur Dominus Vel, cur gehennæ flammam ei non objicit? Cur molam aſinariam collo ſuſpenſam opponit? Hæc pœna valdè infamis reputabatur, utpotè jumentorum, ac brutorum propria, indéque ſpecialiter Chriſtus illam commemorat ad reprimenda ſcandala. Infamiæ nota maximum horrorem ingerit; graviter enim ingenitos viros à quolibet facinore deterret, ac continet, ne tanquam degeneres habeantur Nulla autem major infamia, quàm omiſſa humana conditione, tamquam bellua reputari.

84. Ob magna peccata; multéſque idololatriæ abominationes, obque ſancta prophanata, ac conculcata, gravia minatus eſt Deus ſupplicia Babylonico populo, ut ſic fortè reſipiſcens, à dictis ſuis retrahatur dicens, *Deſcende, ſede in pulvere, Virgo filia Babylon, ſede in terra, non eſt ſolium filiæ Chaldæorum, quia ultra non vocaberis mollis, & tenera. Tolle molam, & mole farinam.* Iſaiæ 47 n. 1. Isai. 47. Mandatur filiæ Babyloniæ, ut ſuum decorem deponat, deſcendatque à regali ſolio, & in pulvere ſedeat; ac inde adjungitur, ut molæ alligetur, hocque illi aſſignatur tanquam omnium miſeriarum compendium. Nonne erat major calamitas, quòd in montem abiret, filioſque ſuos interfectos videret? Hoc tamen omiſſo, molæ alligatio apponitur, & nulla major miſeria, quàm quod rejecta humana conditione ſervilem ac infamem brutorum reſumeret. D. Cyrillus Alexandrinus. *Volens nolens*, ait, *ſervitutis miſeriam ſubibis: moles farinam apparebis nuda? Retegetur ignominia tua, apparebunt decora tua.* Cyrill. Alex. Sicque Sanſon pro magno opprobrio comprehenſus ab adverſariis hoc ſupplicio afficitur ut ad molam alligatus triticum tereret. Iudic. 16. n. 21. Vide tom. 3. cap. 9. numero 107. Jud. 16.

Infamia nota ingens ſupplicium, ut terreat.

Matth. 17. n. 18. Væ mundo à ſcandalis neceſſe eſt enim ut veniant ſcandala: verum tamen væ homini illi, per quem ſcandalum venit.

VERSIONES.

Vatablus. *Euthymius.*	Væ mundo ab offendiculis: neceſſe eſt enim, ut veniant offendicula, verumtamen væ homini illi, per quem offendiculum venit.
Arabicus.	Væ mundo per ſcandala.
Syriacus.	Neceſſe eſt venire ſcandala.

ALTER TEXTUS.

Luc. 17. *n.* 1. Et ait ad Diſcipulos ſuos impoſſibile eſt, ut non veniant ſcandala: væ autem illi, per quem veniunt.

EXPOSITIO V.

Occaſione ſuperioris ſententiæ pertractat Divinus Magiſter de ſcandalo, ut peſte valdè nociva, quo inſtruat omnes, 85. tam bonos, quàm malos, ut ſollicitè fugiant, & dare, & pati ſcandala: boni, ne à ſua bonitate decidant; mali verò, ne in pejus ruant. Datur autem autem ſcandalum, ſeu offendiculum ambitione, malo exemplo, depravato verbo, ad doctrina; perſecutione, & irriſione juſtorum. Hi autem rei ſunt Gehennæ. Scandalizantur autem, & offendicula patiuntur, qui aliorum iniqua exempla, ac pravos mores verbo, & facto ſequuntur: & hi, tanquam, iniquorum ſequaces, æternaliter pereunt. *Væ mundo à ſcandalis.* Deplorat Dominus miſeram mundi conditionem, cùm plenus ſit hominibus iniquis, qui ſuas cupiditates ſectantur. Per mundum intelligit

amores

amatores mundi,& eos qui ſunt in mundo,ut ex-
Hilar. Chryſol. Euthym. Theophyl. plicant D.Hilar.D. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Mandani enim quavis occaſione, ac ſcandali, & periculi umbra movent,ac rapiuntur ad malum.

86. *Mandani quavis occaſione moventur ad malum.* *Neceſſe eſt enim, ut veniant ſcandala.* Neceſſe dicit non abſolutè, ſed ſuppoſita hominum perverſitate,ut indicant Orig.D Hieron.D. Chryſoſt. Beda,Euthym.D.Thoma,& alii.Sicut Paulus dicit 1.Cor. 11 n. 19. *Oportet hæres eſſe,ut qui probati ſunt,manifeſti fiant.* Sic eodem modo conſiderata humana malitia,ab pronitate,inſtigante Dæmone, oportet,ſeu neceſſe eſt,ut ſint ſcandala,ſeu offendicula ab Hæreticis,ſuperbis,& iniquis hominibus ut manifeſtentur ſancti, & humiles viri. *Verumtamen væ homini illi,per quem ſcandalum venit.* Illud *væ* magnum ſupplicium gehennæ denuntiat ſcandalizatoribus, cùm tantum crimen liberè ac voluntate ſua perpetrent.*Homini illi.* D. Hilarius,D.Remig.D Paſchaſ. D. Hieron. hominem hunc putant Judam, qui proditorio crimine ſui ſanctiſſimi Magiſtri ſummum ſcandalum, in toto Orbe dedit,tamen ſententia hæc eſt generalis quæ omnibus ſcandala dantibus æternæ condemnationis væ prænuntiat.

(Origenes. Hieron. D. Chryſ. Beda D. Thom. 1.Cor.11. — Hilar. Remig. Paſchaſ. Hieron.)

QUÆSTIO XII.

Quare ex viſa Diſcipulorum ambitione, totius Orbis conditionem defleat Dominus?

87. *quæſtionis. Difficultas* CUm inter Apoſtolos, adhuc rudes, quædam de primatu ambitioſa contentio pullulaſſet. *Quis major eſſet in regno cælorum?* Reſpondens Dominus largam de eradicanda ambitione,ſcandaloque vitando habuit concionem; tandem deflens miſeram Orbis conditionem exclamans ait, *Væ mundo à ſcandalis!* Quia conſequentia ex illa Diſcipulorum ambitione tenui ad totius mundi lamentum deflectit?Quænam,Domine, facinora vides;quæ tuis, ac univerſo mundo extremam ruinam pertimeſcere faciant, ingemiſcis enim ſuper univerſum Orbem:*Væ mundo à ſcandalis?*

88. Paſcha. Reſpondet ad quæſtionem D.Paſchaſ.lib. 8. in Matth.*Contra Apoſtolos*, ait, *id dictum intelligi poteſt,qui interrogando: Quis major eſſet in regno cælorum,videbantur de dignitate inter ſe contendere. Et ſi in hoc vitio permanſiſſent,poterant proculdubio eos, quos ad fidem vocabant, ſuo ſcandalo perdere: dum viderent eos adhuc in fide infirmos inter ſe honore pugnare.* De contentione Apoſtolorum totius Orbis interitum lacrymatur Dominus, *Væ mundo à ſcandalis.* Illud enim *Væ*, quandam univerſalem ruinam prænuntiat, ut dixi in expoſitione. Cur tanta jactura ex paucorum contentione timetur? Erat enim hujuſmodi concertatio pro honoribus obtinendis in Apoſtolicis viris? in quibus res eſt adeo periculoſa,ut inde in univerſa jactura imminere videa r.*Et ſi in hoc vitio permanſiſſent, poterant procul dubio eos, quos ad fidem vocabant, ſuo ſcandalo perdere.* Et ideo tantus eſt Dominus ab exordio Evangelii uſque modo per varios diſcurſus exhortans ad humilitatem, ac ad vitandum ſcandalum,ut ſic à ſuo collegio talis eradicata repellatur contentio, ne illa fortè totus inficiatur, ac deperdatur Orbis.

Contentio de honoribus in Eccleſiaſticis totum inficit, & perdit orbem.

89. Venit vir Dei,ad Heli, prænuntiansdeſtructionem domûs ſuæ.Et ait illi: *Hoc erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis Ophni, & Phinees in die uno morientur ambo,* 1.Reg. 2. n. 34.In Ægypto pro ſuis magnis delictis in unaquaque familia unus tantum moriebatur primogenitus:cur familiæ Heli acerbior pœna inflagitur ut una die duo filii occumbant?In Ægypto regnabat Idololatria,rebellio,ac obſtinatio contra Dei mandata, & tamen unius primogeniti morte in unaquaque familia Dominus eſt contentus: at vero filii Heli erant ſacerdotes, multa ambitione adufti, bona enim ſacrificantium ſibi auferebant eod.cap. 2.n. 12.&c.Deus autem novo regimine Samuëlis diſponebat, Rempublicam à pravis moribus reſtaurare, ac reformare. Moriantur ambo filii Heli una die,nam ſi uno mortuo alius ſuperſtes exiſteret,ambitionis peſtis, in illo vigens, totùm regnum ac orbem inficeret,& deperderet:occumbant ambo ſimul, ut deſtructis vitiis cuncta redintegrentur,ac virtutes floreant. D. Greg Magnus ſuprà citat.c.2 Reg. Una die morientur ambo. *Hoc*, ait, *itaque de officio ſuſcepti culminis, temporalem felicitatem amantes, audiant, & reatus ſui magnitudinem pertimeſcant: quia, dum in prætextu mundanæ lætitiæ mortem ebibunt,potiùs ſui peſtem ad ſequentium ſe multitudinem tranſmittunt*, preme verbum *potiùs ſui peſtem*. Qui in Eccleſiaſtico culmine de ſuo faſtigio elationem, ac ambitionem ebibunt,peſtem effundunt, quæ alios valeat inficere, ac enecare.

(1. Reg. 2. — D Greg. — *Ambitio in Eccleſiaſtico peſtis eſt,quæ alios enecat.*)

90. Magna contentione contra Aaron, & Moyſen ſurrexerunt Core,Dathan,& Abiron pro ſacerdotali dignitate ambienda?in quos novo,& inuſitato modo divina ultio deſævit. *Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum; & aperiens os ſuum devoravit illos cum tabernaculis ſuis,& univerſa ſubſtantia eorum, deſcenderùntque vivi in infernum operti humo.* Num. 16 n. 32.Cur vivi tam præcipiti lapſu ab inferno abſorbentur? Cur non more omnium creaturarum non moriuntur ſuper terram? Cavit omnium Auctor,ne illorum peſtiferæ ambitionis contagium orbem totum inficeret, ac contaminaret, ideo diſpoſuit, ut vivi à gehenna deglutirentur. D. Ambroſius Epiſt. 82. *Ingemens terra,ait, in medio plebis ſcinditur, aperitur in profundum ſinus, abripiuntur noxii, & ita ab omnibus mundi hujus ablegantur elementis; ut nec aërem hauſtu,nec cœlum viſu,nec mare,nec terram contaminaret ſepulchro.* Et pro magis confirmanda hac noſtra aſſertione expende, quod terra *devoravit illos cum tabernaculis ſuis,& univerſa ſubſtantia eorum.* Abſorbentur cum filiis,uxoribus, ac cuncta familia.*Et univerſa ſubſtantia,* hoc eſt,ut transfertur ex Hebraïco,*cum omni re ſua*,ne quid ex tanta peſte ſupereſſet,quod totum coinquinaret,ac corrumperet orbem.

(Num. 16. — *Ambitio,ut peſtis totum orbem coinquinat.* — Ad Heb.)

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus ſcandala mundi, & ab ipſo illa non removet.

PEr ſcandala hic præcipue intelliguntur perſecutiones, vexationes ac afflictiones iniquorum contra juſtos, ut dixi in expoſitiune. Hæc autem ſcandala dicit Dominus neceſſaria, ſuppoſita hominum depravatione, ut jam eſt ex- 91.
plicatum

plicatum Cur verò hæc ſcandala non removet? inquirit quæſtio præſens.

92. Theophyl. Reſpondet primò Theophylactus: *Quid oportet lachrymari, ubi opus eſt ſuccurrere, & manum porrigere? Dicimus igitur quod & ipſum lugere, quando non juvandi ipſis eſt. Sæpe enim quibus admonitio noſtra non profuit, illis profuimus, dum eos lugemus, quo ſenſum maleſuî accipiant.* Dum Dominus lamentatur ſuper hominum ſcandala ac contentiones, maximè illis ſubvenit, nam lachrymæ profuſæ à tanto Domino maximè inſerviunt, ut quilibet noſtrum reſipiſcat, ac rejectis ſcandalis modeſtè, & piè ſine ambitione vivat.

Cùm Chriſtus dilecta luget, quis hominum non compungatur.

93. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſtomus homil. 60 quæſtionem ſic excitat, & reſolvit. *Quamobrem ipſe ſcandala non ejicit, inquies. Et cujus rei gratia, tollenda orant? an propter eos, qui detrimento afficiuntur? ſed non inde, qui detrimentum patiuntur, pereunt, ſed deſidia, & ignavia ſua: quod virtutis cultores verum eſſe oſtendunt, qui non modò nullam à ſcandalis injuriam patiuntur, ſed plurimum etiam lucrantur.* Pro magno bono Dominus hæc permittit eſſe ſcandala quibus nullus periit, niſi ex ignavia ſua; juſtus autem illis multum proficit, & lucratur, dum in patientia, humilitate, ac charitate erga Deum ſe exercet. Quod clariùs conſtabit ex ſequenti ratione.

Perſecutione iniquus ex ignavia ſua perit, juſtus verò proficit.

94. Origen. Tertiò, & pulchrè Origenes tract. 5. in Matth. *Nec putes*, ait, *ſecundùm naturam, vel ſubſtantiam eſſe hujuſmodi ſcandala, ſed libertas arbitrii in quibuſdam genuit ſcandalum, nolens ſuſcipere pro virtute laborem* (altè recogita ſequentia verba) *non poteſt autem eſſe verum bonum, niſi habeat impugnationem mali.* Pro cujus rei argumento attentè poſita Domini verba, ait. *Neceſſe eſt, ut veniant ſcandala:* non enim dixit (ſenſum moralem proſequor) hujuſmodi impugnationes eſſe utiles, ſed neceſſarias, ut juſtitiæ, ac virtutis regnum in hominibus firmetur, quod aliquando in ſumma proſperitate, ac tranquillitate collapſum invenitur Scandalum juſtorum, perſecutio ac boni impugnatio, mala eſt in ſe; bonitas tamen impugnatione defœcatur, humanorumque affectuum excrementa deſpumat, & ad valdè purum excreſcit, qui verò à malo impugnationem non patitur in lubrico degit, & aliquando, ut deſes, prolabitur, & ad iniquorum caſtra deflectit.

Non eſt verum bonum ſine impugnatione mali.

95. Chryſoſt. Quod graviter, & erudite confirmat. D. Chryſoſtomus citata homil 60 in Matth. *Quod ſi vis à primo ſtatim homine id conſidera, nam ſi cum brevi tempore, nec die fortaſſe integra, in paradiſo deliciarum vixerit ad tantum pravitatis devenit, ut æqualitatem Dei falſa cogitatione ſperaverit, & ſeductorem hujus beneficii auctorem opinatus, unum præceptum ſervare non potuit, quod ille non feciſſet, ſi longiſſimo in tranquillitate illa tempore vixiſſet?* Summa proſperitate, tranquilitate, ac ſubjectione potentiarum, ac omnium rerum, nec fortè per unum diem ſtetit primus homo, quin falſa præſumptione cogitaret, ſe eſſe æqualem Deo; indéque turpiter deliquit; ac totum genus ſuum fœdavit. Quid verò ille non perpetraret, ſi proſperitas illa per per longas moras traheretur Poſtea autem à paradiſo expulſus; appetituum, ac inimicorum inviſibilium conflictu multa vigilantia pugnans, magna potentia reſipiſcit, & vivit, magniſque virtutibus exornatur, ac tandem regnum cæleſte promeretur.

In proſperitate ruina, in bello victoria

96. Exod. 4. Iſraëlitæ ante tranſitum maris rubri Deum adorantes reverebantur, Exod. 4. n. 31. Unde dignati ſunt, ut eorum clamor à Deo exaudiretur: Exod. 3. n. 9. At verò poſt tranſitum maris in turpiſſimum Idololatriæ vitium prolapſi ſunt, ut vitulum adorarent *Fecit ei vitulum conflatilem, dixeruntque? Hi ſunt Dei tui, Iſrael.* Exod. 32. n. 4. Cur qui ante erant Dei cultores, modò idololatriæ facti ipſum contemnunt; cùm potiùs ex mirabili maris diviſione, re nunquam antea viſa, Divinam maximè deberent revereri majeſtatem? Ante tranſitum maris habebant Iſraëlitæ Ægyptios ſui adverſarios, quorum oppugnatione, tanquam fortes milites vigilantes, in timore Dei ſe continebant; at tranſacto mari viderunt Ægyptios in littore demortuos, Exod. 14. n. 31 Cùm ſe tunc agnoviſſent in ſumma tranquillitate, ac proſperitate, ſuffocatis ſuis adverſariis, & jam nullum timerent qui eis bellum poſſet inferre, inde maximè naufragentur, ac in omne vitium præcipites ruunt. D. Iſidorus Peluſiota lib lib. 2. Ep. 74. *Poſtquam*, ait, *Ægyptii defuncti ſunt, eóſque mare pro ſepulchro habere conſpexerunt Judæi, tunc verò ad idolorum cultum ſe converterunt. Nam cùm mare tranſiiſſent, nec periculi quicqum ſubiiſſent; ubi terram attigerunt naufragium pertulerunt.*

Exod 3. Exod. 32.

Exod 14. *Inter adverſarios firmitas, his extinctis lapſus* Peluſiot.

Matth. 18. *n.* 8. Si autem manus tua vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & projice abs te: bonum tibi eſt, ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

Num. 9. Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi eſt, cum uno oculo invitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

VERSIONES.

Syriacus. n. 8. Si verò manus tua, aut pes tuus offendiculo tibi fuerit, amputa eum.

Arias. Pulchrum eſt tibi, ad vitam ingredi debilem.

Vatablus, Melius eſt tibi, ad vitam ingredi claudum, aut mutilum.

S. Chromatius. Aquilenſ. Epiſt. Conc. 1. *de Beatitudine.* Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te, expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus eat in gehennam.

ALTER TEXTUS.

Marc. 9. 44. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum: bonum eſt

eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis.

EXPOSITIO VI.

97. Chryſoſt. Theophyl. Matth. 5. Abulen.

DOcet Dominus quanto ſtudio, ac diligentia ſint ſcandala à nobis vitanda, fugiendique ſcandalizatores, etiamſi inſtar oculorum, manuum, vel pedum ſint chariſſimi amici, ſumméque conjuncti conſanguinei, ut docent D. Chryſoſt. Theoph. & alii citandi quæſt. ſeq. Hanc eandem ſententiam jam Dominus dixerat Matth. 5. n. 31. & 32. quæ à nobis jam ſunt explicata ibidem tom. 3. c. 11. in expoſit. n. 22 & 23. ibi videnda dicta. Repetit autem illa, tum fortè propter novos auditores, ut ait Abulenſis q. 40. tum etiam propter gravitatem ac neceſſitatem doctrinæ.

98. Abulenſ. Chryſoſt. Vatabl.

Si manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te. Cùm hæc jam ſint explicata citato loco, breviſſimè dicam. *Si manus tua*, per tactum, vel per quamcumque operationem; *pes* per greſſum, ſeu per curſum *te ſcandalizat*, hoc eſt, offendit te, ac ducit ad illicita, & peccata; *abſcinde eum*: non eſt ſermo de membris materialibus corporis, ut latè probat Abulenſis, q 41 ſed de his, quæ ſunt veluti membra ut jam dixi ex Chryſoſtomo, *Abſcinde eum*, hoc eſt inordinatum uſum horum membrorum vitando amputa, *& projice abs te*; ſepara nempè à te, ſeu longè fac à te vitioſos membrorum iſtorum actus: *bonum tibi eſt*, id eſt meliùs, ut legit Vatablus; nam Hebræi carent comparativo. Et eſt ſenſus, meliùs eſt tibi, ad vitam æternam tranſire, *debilem vel claudum*, illicitis actibus manuum vel pedum in hac vita carentem, *quam duas manus, vel duos pedes habentem*, inordinatum uſum horum membrorum pro ſua libidine habentem, mitti in æternam damnationem.

99. *Et ſi oculus tuus.* Hæc ſententia ad idem ſpectat, quò ſuperior, eódemque modo exponenda; per oculum autem intelligitur vanus, ac impudicus aſpectus, ſeu immoderata, ac illicita cogitatio: *bonum eſt tibi cum uno oculo*, id eſt, meliùs eſt tibi, cum moderato, ac reformato oculorum uſu ad æternam felicitatem ire *quàm duos oculos habentem* eis ad libitum utentem, & circumſpicientem, in ignem æternum mitti.

QUÆSTIO XIV.

Quare Dominus non ſolùm præcipit, manum vel pedem, ac oculum abſcindere; ſed etiam projicere?

100. Origenes.

PEr oculum, manum, vel pedem, non intelligunt corporis membra naturalia, ſed metaphoricè illa, quæ nobis ſunt offendicula, & in damnum ſpirituale vergunt. Origenes. Quod Sacerdotes rationabiliter poſſunt dici Eccleſiæ oculus, quoniam ſpeculatores habentur, Diaconi autem manus, quia per eos opera ſpiritualia geruntur, populus autem pes, quia ſicut pes tendit quò oculus dirigit, ſic populus debet intercedere per ea, quæ ſacerdotes demonſtrant, quos devitare oportet, ſi ut membra putrida, ſcandalum Eccleſiæ facti fuerint.

101. Chryſoſt. *Amici, ac conſanguinei improbi fugiendi.* Theophyl. Euthym. Paſchaſ. D. Thom. Hieron.

Secundò. D. Chryſoſt. homil. 60. *Non*, ait, *hæc de membris dicta ſunt: ſed de amicis, ac neceſſariis quos quaſi membra nobis conjunctos ducimus, nihil ita pernicioſum, ac peſtiferum eſt, ut conſuetudo pravorum hominum, & converſatio.* Per manus ac pedes intelligit Dominus amicos, & conſanguineos, ut etiam docent Theophyl. Euthym. D. Paſchaſ. Albert Magnus, & alii. his enim tanquam noſtris membris ad actiones utimur; nam, ut ait D. Thomas, homo homini neceſſarius ad operandum ad ſupportandum, ad docendum: ac alia. Sic ait D. Hieron. *Si quis eſt tibi conjunctus, ut manus, pes, oculus, & eſt utilis, atque ſollicitus, & acutus ad perſpiciendum, ſcandalum autem tibi facit, & propter diſſonantiam morum te pertrahit in gehennam, melius eſt, ut & propinquitate ejus, & emolumentis carnalibus careas, &c.*

102. Cajet. *Domini mandatum poſſibile ac tolerabile.*

Benè notat Cajetanus, *Quod, non caput, nec ambas manus, amboſque pedes, ſeu oculos evellendos cenſuit Dominus: ut ſignificaret, quod poſſibiles, ac tolerabiles abdicationes præcepit.* Duos oculos, manus ac pedes habemus: unus oculus, pes, & manus ſunt amici, ac conſanguinei; alter verò oculus, manus, & pes eſt tuum judicium, tua operatio, tuuſque greſſus. Si Dominus, ambos oculos, manus, & pedes, præciperet abſcindere, & eruere, valdè difficilia imponeret; at cùm mandat, ut iniquam converſationem, ac familiaritatem vitemus, non impoſſibile, ſed tolerabile, ac ſuave tradit præceptum.

103. Matth. 3. *Peccati radix evellenda.* Bernard.

Non ſolùm mandat Dominus manum, vel pedem ſcandalizantem abſcindere, ſed etiam addit: *& projice abs te*: non ſolùm præcipis, ut peccatum, ſeu peccandi occaſio abſcindantur; ſed etiam & procul abjiciatur. Sic magnus ille prædicator Joannes clamabat: *Jam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt*, Matth. 3. n. 10. Non ait, quòd ſecuris applicata ſit ad ramos, vel frondes tondendas, ſed ad radices extirpandas, ut penitùs peccati malum excidatur. D. Bernard. ſerm. 2. de Aſſumpt. Virg. *An verò*, inquit, *aliud eſt, quàm fictio execranda; ſi peccata ſuperficie tenus radas, non intrinſecùs eradices; Certus eſto quoniã pullulabit uberius. Exciſam, non extirpatã arborem in Sylva pullulare videas denſiorem. Quod periculũ ſi volumus declinare ſecurim ponamus, neceſſe eſt; ad radices arborum, non ad ramos.*

104. Balduinus. Godfrid.

Tandem Venerabilis Balduinus in Allegoriis Gotfrid. Tilm. ad præfata verba: *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Sic ad contemplandum Venerabile Euchariſtiæ myſterium ſubdit: *Habet humana ratio oculum ſuum, habet Fides & ſuum. Oculus rationis quaſi lippus eſt, & ſæpè viſibilia propè poſita videre non poteſt. Oculus autem Fidei acutus eſt.* Quo inviſibilia Dei intellecta conſpiciuntur. *Circa virtutem Sacramenti mens habet, oculus rationis caligat.* Tunc ſubjicit: Si oculus tuus, inquit Dominus, ſcandalizat te, erue eum, &c. *Hoc de oculo humanæ rationis non inconvenienter accipitur, qui pietati fidei ſcandalum eſt unde & meritò eruendus eſt, meliùs eſt enim, unum oculum ſanæ fidei habentem ingredi ad vitam, quàm duos oculos habentem, alterum humanæ rationis, alterum fidei, mitti in gehennam ignis.* Habet homo oculum humanæ rationis, & oculum fidei: cùm ad Euchariſtiæ Sacramentum accedit: oculus huma-

Excluſo rationis oculo, cum fidei lumine ad Euchariſtiam accede.

næ

manæ rationis, cùm judicet ex rebus ſibi notis ſcandalum eſt fidei,hujuſmodi mentis oculum, ac illius uſum,& diſcurſum à te amputa,& abjice,& erige tantum fidei oculum ad tam ſublime myſterium,ut illud penetrare ac intelligere valeas.

105. Videt Iſaias Dominum reſidentem in ſolio Altaris:ideò ad hoc ſignificandum dicitur:Et ea quæ ſub ipſo erant replebant templum. Seraphim undique ſtabant, Deum collaudantia. *Seraphim ſtabant ſuper illud ſex alæ uni,& ſex alæ alteri:duabus velabant faciem ejus.* Iſai. 6. n.2. Hebraicus legit, *velabat unuſquiſque faciem ſuam.*Chaldæus Forer. Sanch D. Chryſoſt.homil 4. in hanc viſionem *Duabus velabant facies ſuas.* Advocantur Seraphim ad contemplandum, ac videndum Dei vultum, ut tantæ majeſtatis aſpectu repleantur ſummo gaudio: ad quid ergo velant facies ſuas,cùm potiùs eas deberent diſcooperire,ac ſi aliquod involutum obſtaret, illud rejicere oporteret, ut aperta facie Dei vultu gauderent? Seraphim fidelium figuram exprimebant, ut aſtruit D.Bonavent. lib.lumin.Eccl.Conſid. 1. *Fides facit,* ait,*animam Seraphicam.* Ut anima fidelis Deum in throno Altaris valeat contemplari,debet faciem ſuam oculos nempè naturales obvelare, & extendere tantum fidei alas,ut ad hoc ſublime myſterium valeat evolare, illudque intueri. Alas enim volantes, fidei eſſe interpretatur D. Dionyſ. de cœleſti Hierachia c. 4. & 13. *Abſolutiſſimam, ſummamque in Deum intentionem ſignat*, volatu ſcilicet, alarum. Vide tom.3.c.35.n.20. 31. & 22. & n.36.& 37.

Iſai.6. Hebr. Cald. Sanch. Chryſoſt.

Bonavent. *Non naturalis ſenſus, ſed ſola fides Chriſtum in Euchariſtia recognoſcit.*

Matth. 18. *n.* 10. Videte,ne contemnatis unum ex his puſillis, dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei,qui in cœlis eſt.

VERSIONES.

Anaſtaſ. Sinaïta lib.5. in Hexam. Videte, ne deſpiciatis unum ex puſillis iſtis, qui in me credunt. Dico enim vobis quod Angeli eorum perpetuò aſpiciunt faciem Patris mei.

Arias. Videte, ne deſpiciatis unum parvulorum iſtorum:Angeli eorum per omne tempus vident.

EXPOSITIO XI.

106. Caietan. VSque modo prohibet Dominus, ne parvuli ſcandalizentur, modò ne deſpiciantur Nam, ut ait Caietanus: utrumque crimen facilè in humiles exercet humanum genus, nam & offendicula ponere ad ruinam humilium pro nihilo habetur; & deſpicere humiles, ſeu abjectos; valdè morale eſt.*Unum ex puſillis.*Per puſillos, pauperes interpretantur D. Chryſoſtomus, Theophylactus Imperfectos fideles Carthuſianus. Humiles verò, & ſimplices, ac aptius ad litteram, Origenes, Beda, & alii communiter. *Dico enim vobis* Novo argumento revocat homines ab humilium contemptu, docétque quanti ſunt æſtimandi, cùm à Deo in tanto habeantur pretio, ut unicuique unum ad cuſtodiam deputet Angelum, *Angeli eorum*, dati ſcilicet ad eorum cuſtodiam, ut explicant D Hieronymus; Paſchaſius; vel concives eorum, ut interpretatur D. Thomas. *In cœlis*,hoc eſt Angeli cæleſtes, quorum habitatio eſt in cœlis; hoc enim epitheto à malis Angelis diſtinguuntur, quorum habitatio eſt in inferno.

Chryſoſt. Theoph. Carthus. Origenes. Beda.

Hieron. Paſchaſ. D. Thom.

Semper, id eſt,*perpetuò*, ſeu *per omne tempus*. Sic enim ſancti Angeli puſillis adſunt, & intendunt illorum cuſtodiæ ut eos ſervent,ac ubique fruantur Dei facie præſentis,qui etiam ubique eſt *Vident faciem Patris mei.* Intuentur ſcilicet nudam naturam, ſeu eſſentiam facies enim manifeſtam viſionem declarat,quæ non per ſpeculum fit, aut in ænigmate; hoc eſt, vident Deum, ſicuti eſt, ut loquitur Joan.1.Epiſt.3.n.2. 107.

Joan. 3.

QUÆSTIO V.

Quare particulariter dicitur de Angelis tutelaribus parvulorum, quod videant faciem Patris, cùm omnes Angeli beati, illius aſpectu fruantur?

AIt in præſenti Chriſtus Dominus: *Angeli eorum*, ſcilicet pavulorum, *ſemper vident faciem Patris mei*; tanquam quid peculiare in hoc parvulorum Angelis attribuat quaſi cæteri Angeli minores ſint,& quaſi illi faciem Dei non intueantur. Ex quo Origenes homil. 35. in Luc. ſuum corroborat errorem. Ac ſi Angeli etiam beati propter aliquam negligentiam in cuſtodiendis hominibus, ſuam aliquando beatitudinem amittant. Error hic eſt manifeſtus, & apertus, in ejuſque refutatione non eſt hic immorandum; quem Theologi variis in locis impugnant, atque rejiciunt 108.

Origen.

Magiſter Suar.lib 6.de Angelis,c.2 n. 5. exiſtimat,quòd per hæc verba ſatis Chriſtus commendaverit, vel etiam exaggeraverit, quanti Deus faciat puſillos infantes,quorum Angeli, non eſt neceſſe, ut illis ſpeciale ſit videre faciem Dei, ſed ſatis ſuperque eſt, quòd ſint videntes Dei faciem & quod in hoc cum ſupremis Angelis Deo aſſiſtentibus conveniant. Sic ille, Ac ſi dicat, quòd puſilli tantum æſtimantur à Deo, ut ad ſui cuſtodiam habeant Angelos deputatos, qui faciem Dei Patris vident. Tamen Patres, ac multi Doctores tenent, quòd Angelis patronis parvulorum aliqua excellentia hic à Chriſto Domino aſſignatur ſupra reliquorum hominum Angelos. 109. Suar.

Secundò rectè reſpondet D. Chryſ. homil. 60. *Hic verò,ait, non de Angelis ſimpliciter dicitur:ſed de Angelis excellentioribus,ac ſupremis, nihil enim aliud deſignatur, cùm faciem dicat Patris mei aſpiciunt,quam ſumma fiducia eorum,& honor præcipuus* Quod latiùs explicant in præſenti Maldonatus, Lucas Burgenſis: ac majores, & honorabiliores eſſe parvulorum, quàm aliorum hominum Angelos ex effectu Chriſtus probet, quia ſemper vident faciem Dei, non quòd alii Angeli non videant; ſed quod ea phraſi Hebræi ſignifican- 110. Chryſoſt.

Maldonat. Burgenſ.

cant Deo aliquē eſſe propinquum, & familiarem: ſumpta autem eſt mataphora ex aulæ conſuetudine, ubi quò quis honoratior, eò propinquior eſt
3. Reg. 10. Regi, eóque frequentior in ejus conſpectu verſari ſolet ut de ſervis Salomonis legimus 3. Reg. 10.
Angelus tutelaris parvulorum honorabilior. n. 8. Ac ſi dicat Chriſtus; tanti parvuli, ac humiles æſtimantur à Deo Patre, ac habentur in cœleſti Regno, ut ad eorum tutelam, non qualiſcunque Angelus deſtinetur, ſed in ſuo ordine excellentior, ac honorabilior, qui propiùs ac immediatiùs Dei throno adſtat; eique ſemper aſſidet: ſumpta eſt enim ex aulæ conſuetudine metaphora.

111. Theoph. *Angeli humilium fiden[t]er pro illis orant.* Tertiò, Theophyl. *Peccatum Angeli*, ait, *quaſi propter nos confuſi, minùs fidentes ſunt, neque ipſi poſſunt tam liberè videre faciem Dei, & precari forſitan pro nobis. Humilium autem Angeli, hi ſemper vident Dei faciem, & fortè pro nobis orant* Hæc metaphorico, ac humano more intelligenda ſunt. Angeli enim ſancti Dei conſpectu perenniter ſummo gaudio fruuntur. Tamen ex noſtro dicendi more verecundantur, ut non multum fidenter quodammodo audiant ante Dei thronum comparere pro ipſis delinquentibus deprecaturi, ac pro illis ſupplicationes facturi, *neque ipſi poſſunt tam liberè videre faciem Dei, & precari forſitan pro nobis.* At humilium Angeli audaci quadam licentia liberè divinos adeunt oculos, dulcique quodam lenocinio adſtant divino tribunali, ut humilium vota, tanquam quid Deo valdè gratum, offerant Et hoc; eſt, quod dicitur: *Vident faciem Patris mei*, multa nempè confidentia, ut pro ipſis humilibus loquantur. *Humilium autem Angeli, hi ſemper vident faciem Dei, & fortè pro nobis orant.* Et Chry-
Chryſoſt. ſoſt. ſuprà citatus: *Nihil aliud deſignatur, cùm faciem dicat Patris mei aſpiciunt, quam ſumma fiducia eorum.*

112. Quis dubitat, quòd ex cauſa, quæ agitur, vires, animus, ac fiducia minuant, vel augeantur Antequam Jacob perveniret ad patrem ſuum, ut magnis bonis ditaretur. *Ecce vir luctabatur cum eouſ-*
Geneſ. 32. Fr. Georgius. *que manè*, Geneſ. 32. n. 24. Multi auctores, quos citat, ac ſequitur Fr. Georgius to. 1. ſeſſ. 3. Problemate 234. dicunt, hunc virum fuiſſe Angelum bonum Eſaü, qui Jacob à terræ promiſſionis ingreſſu arcebat; quo majoribus benedictionibus locupletaretur, indéque cum eo luctabatur. Tamen Jacob prævaluit in Angelum, victoriæque palmam obtinuit. Angelus multò fortior homine; quomodo potuit ab uno homine ſuperari? Cauſa ipſa, quæ agebatur, ſuppeditabat, ac vires ſubtrahebat. Cauſa Jacob multò melior, quàm Eſau. Pro Jacob ſta-
Ex peccatis hominum elanguet vis in Angelis tutelaribus. bant præexcelſa merita, quæ non ſic pro Eſau militabant. Cùm ergo cauſa Jacob melior, ac illuſtrior, quàm fratris exiſteret, ab ipſa ei miniſtrantur vires, ut victor evadat, & trophæa erigat. At verò Eſau cauſa multò inferior erat; inde ad magnum noſtrum documentum, cùm pro ſui munere patronutus Angelus ad ſpeciem eum tuetur (nondum Dei determinatio erat manifeſta) ip-
Abulenſ. ſa elanguet, ac minuitur viribus, ut Jacob adverſus eum prævaleat, ac triumphator exiſtat. Conſiderationem inſinuat Abul. ibi. q. 5. *Dicunt plures Hebræorum, quòd iſte fuit Angelus bonus Eſaü qui volebat impedire Iacob, ne intraret in terram promiſſionis, & ut non complerentur in eo benedictiones, ſed in ſemine Eſaü. Ideòque luctabatur cùm eo putans prævalere adverſus eum, ſed ad ultimum non potens prævalere, tetigit nervū femoris, & fecit eum claudum*

113. Geneſ. 19. Venerunt duo Angeli Sodomæ, dicuntque Loth *Delebimus locum iſtum.* Geneſ. 19. n. 13. Civitas illa Sodomis multorum millibus hominum abundabat, & cuilibet civium deſtinatus erat Angelus ad cuſtodiam: quomodo duo Angeli tam copioſam hominum multitudinem perdere poterunt, quilibet enim Angelus civem ſibi commiſſum proteget; tamen duo Angeli civitatem cum omni populo delebunt. D. Baſil. in Pſal. 33. ait: *Cuilibet obedienti in Dominum aſſidet Angelus, niſi nos ipſum per mala opera effugaverimus, nam ſicut apes fugat fumus, & columbas abigit malus odorita etiam vitæ noſtræ cuſtodem Angelum abducit, & amovet lachrymabile, fœdidúmque peccatum.* In rem noſtram tamen dicam Multa erant millia Angelorum qui tot millia hominum, habitantium in civitate, cuſtodiebant, unuſquiſque ſuum Angelum patronum habebat; tamen ob turpiſſima ipſorum hominum peccata, eorum Angelorum virtus in protegendo frigeſcit, & remiſſior fit; ut duo Angeli contra tot millia prævaleant, totamque civitatem ſolo æquare potentes ſint.

Baſil.
Ex peccatis hominum frigeſcit virtus in patronis Angelis.

QUÆSTIO XVI.

Ad quid dicitur, quòd Angeli cuſtodes videant faciem Patris?

OB magnam ſanctorum Angelorum excellentiam, obque magnam humilium, ac ſimplicium curam hoc eſt aſſertum, ut ſatis jam à nobis eſt dictum, ac explicatum. Deinde D. Laurentius Juſtinan. l. de Connub. c. 16. *Semper vident faciem Patris mei*, ait, *ſcilicet in Sapientiæ ſpeculo contemplantes, qualiter ſuum perficiant munus.* Quanti Deus facit homines, ut Angeli eorum patroni à Deo deſtinati, ab ipſo Deo ſupremo magiſtro agendæ cuſtodiæ diſcant rationes. Ait Joannes, *Vidi ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei.* Apoc. 8. n. 2. Hi ſunt ſeptem primores Angelorum in aula cœleſti, & principes Eccleſiæ, quibus cura hominum, & Eccleſiæ eſt à Deo demandata, ut docent, Aretás Andreas, Ribeyra, Tirinus, Cornelius, & alii. Peculiariter autem dicuntur aſtare in conſpectu Dei, ut tradunt Jacobus Suar. l. 3. Joan. Fontana Epiſcopus Ferrar. part. 3. auct. 64 Stephanus Veberus de officio Angelor. c. 3. n. 8. Fidelis Danielius lib. 1. de Divina Providentia cap. 2. tanquam immediatiùs, & propius cæteris aſtantes Dei throno, ut ſumma eorum excellentia, eximiaque familiaritas cum Deo, alta, ac profunda contemplatio eorum, quæ agenda ſunt, denotetur. 114.

Lauren. Juſtin. Apoc. 8. Arelat. Andreas. Ribeira. Tirinus. Cornel. Jacob. 13. Suar. Danielius Fontana. *Angelus tutelaris valdè excellens, & Deo familiaris.*

Videns Deus hominum ſuperbiam, qui ædificabant turrim, cujus culmen pertingeret ad cœlum: ait, *Venite deſcendamus, & confundamus linguam eorum.* Gen. 11. n. 7. D. Aug. l. 16 de Civitate c. 9. Philo citandus Cajetanus, Pereira, & alii exiſtimant, Deum ſermonem dirigere ad Angelos. Nullo interveniente Angelo Deus valebat confundere linguam illorum; Cur ergo ad idiomatum confuſionem eos convocat? Tantæ ſunt Angeli dignitatis, ut Deus eos quaſi ſocios operationis ſuæ aſſumat. Philo lib. de confuſi. Linguar. *Videtur*, ait, *illis verbis Deus*, *quoſdam* ſcilicet Angelos, *alloqui tanquam operationis ſocios.* Hinc ad omne negotium Deus tanquam ſui miniſtros advocat Angelos. Canebat David Pſalm. 182. numero 18. *Benedicite Domino omnes Angeli* 115.

Gen. 11. Auguſt. Cajetan. Pereira. *Angeli ſunt quodammodo ſocii divinarum operationum.* Phil. Pſal. 182.

ejus, potentes virtute facientes verbum illius. Ex quo inquit Sophro. Archiep, Jeroſ. orat. de Angelorum excellentia, *Angeli rerum divinarum ſunt interpretes, & cuſtodes, & præſides, conſervatores, & conductores, & viæ duces, & curatores & illuminatores*

Sophr.

116 *Noſtra operatio exigitur, ut Angeli nos adjuvent*

Tamen ut ſanctorum Angelorum patrocinia, ac cuſtodiam promereamur, noſtrum ſtudium, ac cooperatio exigitur. Valdè timidus extabat Iſraël juxta mare rubrum, cùm vidiſſet venientes contra ſe Ægyptios. Et divino afflatu ait illis Moyſes: *Dominus pugnabit pro vobis, & tacebitis.* Exod. 14. n. 15. Non patitur Deus quempiam Hebræorum aliquid in te moliri, ſed totam integram rem ſibi abſolvendam reſervat: & tantum diſponit, ut Hebræi tanquam ſpectatores adſint. At verò poſtquam receſſerunt ab Ægypto, cœleſti cibo jam paſti, cùm bellum inſtat adversùs Amalech, inclamat Angelus, qui Dei juſſu populum dictitabat: *Dixit Moyſes ad Joſue: Elige viros, & pugna contra Amalech.* Exod. 17. n. 9. Non jam ſpectatores belli inquiruntur, ſed milites, qui educentes gladios pugnent, ac armata manu cum hoſtibus decertent. Cur non devaſtantur Amalechitæ ſicut Ægyptii? Cùm egreditur Iſraël de Ægypto, erant Hebræi, tanquam parvuli ſub pueritia ſua; & ideò totam rem Angelus exequebatur: at verò jam decurſu temporis cùm proceſſiſſent, ac tanquam majores facti eorum opera ac concertatio mandatur interponi. Origen. hom. 6. in Judices: *Initiis noſtris, ait, à principibus Angelis adjuvamur, cæterum proceſſu temporis oportet nos exire armatos ad prælia.*

Exod. 14. — Exod. 17. — Origenes.

QUÆSTIO VIII.

Quare, cùm Angeli patroni adſint in terris homines cuſtodientes, dicuntur in cœlis videre faciem Patris?

117 *Difficultas quæſtionis.*

ANgeli noſtri tutelares in terris adſunt cuſtodientes homines, ſibi ex divina diſpenſatione commiſſos: quomodo ergo dicitur, quod ſemper in cælis vident faciem Patris? Nunquid Angeli ſimul ſunt in terris, & in cœlis? non enim adeò amplificata videtur præſentia Angeli, ut ſimul duo naturaliter occupet loca: ſi ergo pro hominibus defendendis aſtant in terris; quomodò ſemper vident in cœlis.

118 Solutio patet ex dictis in expoſitione. Angeli beati, ac cœleſtes ſpiritus, quocumque loco ſint, Dei præſentiâ delectantur, cùm Deus omnem locum repleat, & in omni loco adſit. Dicuntur autem in cœlis, quia ubi Deus ſe manifeſtat cœlum frequenter nuncupatur. Seu, ut ait Alb. Magn. In cœlis, hoc eſt in cœleſtibus per contemplationem exeuntes enim quocumque currant per miniſterium, ſemper tamen aſſiſtunt intimis per contemplationem. *Ego ſum Raphaël unus ex ſeptem, qui aſtamus ante Deum,* Tob. 12. n. 15.

Alb. Magn. *Angeli in omni loco per contemplationem.* Thom. 2.

119 *Angeli noſtra cuſtodia eliciantur.*

Tertiò moraliſſimè. Tantò enim Angeli parvulorum, id eſt ſimplicium & humilium cuſtodia delicianur, ut ipſam cuſtodiam quaſi cœlum reputent, ex ipſaque ſemper velut in cœlum aſcendant, humilium: ac ſimplicium vota coram Deo deferentes D. Sophron. Jeroſ. Archiep. l. de excellentia Angelor. *Vos eſtis,* ait, *qui cælum curſu expeditiſſimo tranſmittitis, quia motu celerrimo incitatiſſimoque per aërē diſcurritis, hominum negotia agentes.*

Sophr.

Profectus Iacob è domo Patris ſui, cùm obdormiſſet vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram & cacumen illius tangens cœlum: *Angelos quoque aſcendentes & deſcendentes per eam.* Gen. 28 n. 12. Si Angeli aſcendebant, quomodo & deſcendebant? Ad quid hujuſmodi curſus ſurſum, & deorſum, in cœlum, & in terram? Conſcendebant præ Dei amore, ut ejus majeſtatem contemplarentur, & noſtra vota ei offerrent: deſcendebant verò affectu erga nos compaſſionis. D. Greg. Magn. l. 5. moral. *Angelos aſcendentes:* ait, *cernere eſt ſupernæ patriæ contemplationi, vel quanto amore auctori ſuo ſemetipſos tranſcendendo inhæreant; vel quanta compaſſione charitatis infirmitatibus noſtris condeſcendant.* Cajetanus. *In ea,* inquit, *nempè ſcala continuò Angeli aſcendunt, à nobis referenda noſtra in Deum, & deſcendunt ad nos, afferendo divina nobis.* Immortales gratias ſanctis Angelis referamus, aſcendunt, ut deferant preces noſtras ad Deum; & deſcendunt, ut conſulant bono noſtro, ad noſque Dei bona adducant. 120

Greg. Maxim. — *Angeli noſtras preces Deo diferūt.*

Poſt beatifici objecti fruitionem nil gratius, quam ſanctorum Angelorum ſocietas. Cur ergo Angeli ob Jacob, Angelicos ſpiritus relinquentes in cœlo, ad terram ſic convolant; ut eum aliqua conſolatione dignarentur: Sic Angeli noſtro bono ſunt intenti, de eoq; ſolliciti; ut ſuum commodum noſtro ſolamini poſtponant, noſtrámque utilitatem maximè ſuam reputent. D. Chryſ ſerm. de Aſcenſione. *Noſtra bona,* ait, *Angeli ſuas utilitates arbitrantur.* 121

Angeli noſtra bona ſuas reputant utilitates. — Chryſoſt.

Stans Abraham ad hoſtium tabernaculi, ut peregrinos exciperet, *Cùmque elevaſſet oculos apparunt ei tres viri ſtantes propè eum,* Gen. 18. n. 2. Si Abrahamus ſtabat, ut videns venientes peregrinos in domum ſuam introduceret, cur eos vidit non à longè, ſed propè ſe? Tres viri illi ſancti erant Angeli, ut eſt ſententia D. Auguſt. Rupert. D. Algeri, & aliorum, qui ad Patriarcham veniebant, ut eum, ac domum ejus multis donis replerent; inde non à longè, ſed propriè videntur: Angeli enim ſancti, ut beneficia nobis conferant, ſemper ſunt propè, & nunquam à longè. 122

Gen. 18. — D. Auguſt. Rupert. Alcaſ. — *Angeli propè nos ad auxiliandum.*

Perpende, quantum nobis proſit Angelorum patrocinium. Cùm eſſet Chriſtus in Horto, maximo mœrore afficitur, ut ipſe ad Diſcipulos ſuos dicat, *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem,* Matth. 26. Triſtabatur Dominus, non propter ſe, ſed propter Diſcipulos, ut inquiunt D. Hieron. ibi, & D. Hilar. citandus, propter nempè ſcandalum, & perturbationem Apoſtolorum. Quibus ipſe dixerat, *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in nocte iſta.* Tunc progreſſus orat ipſe, ſurgénſque ab oratione, cùm veniſſet ad Diſcipulos ſuos inveniſſétque eos dormientes, ait, *Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem,* Matth. 26. n. 41. Mandat? vigilare adverſus tartareas poteſtates, quæ maximè eis inſidiabantur. Iterum oravit ſecundo; & reverſus ad Diſcipulos, cùm eos inveniſſet dormientes ſaltem præſentia ſua reprehendit eos, quod ipſo vigilante, illi dormirent, Marc. 14. n. 40. Orat. tandem tertio Dominus; apparet Angelus de cælo confortans eum. Tunc facta hac tertia oratione, ſcribit D. Matth. cit. cap. 26. num. 45. Ait illis Dominus, *Dormite jam, & requieſcite.* Cur qui modo mandabat vigilare, & orare, jam ad requiem, & dormitionem exhortatur? Præclarè D. Hilarius lib. 10. de Trinit expendens, quod poſt multam Domini precem Angelus aſtitit confortans eum, ſic ait, *Miſſo enim ad Apoſtolorū tuitionem Angelo* 123

Matth. 26. — Hieron. — Marc. 14.

&

& per eum confortato Domino, ne pro his triſtis eſſet, jam ſine triſtitiæ metu exiſtens ait: Dormite jam & requieſcite. Attentè penſita verba, quæ poſt pauca ſubjicit S. Pater. *Non ex nihilo dormientium adhortatio ſubſecuta eſt, niſi quòd, cùm abfuturus ab his eſſet, & indulti Angeli confortatus auxilio ſecuritate cuſtodiæ cuſtodiendos permittebat in ſomnũ.* In tertia oratione venit Angelus confortans eum, proponens Diſcipulorum trophæa, *miſſo ipſo ad Apoſtolorum tuitionem.* Tunc ait illis Chriſtus: *Dormite jam & requieſcite.* Quamdiù ipſi, ut Apoſtoli, ac Diſcipuli, ſub Domini diſciplina, ac cura degebant, pro eorum ſalute omnium Salvator maximè anxiebatur. At verò, cùm jam ſub Angeli tutela apparent, tunc Chriſtus ad honorandos Sanctos Apoſtolos, adquæ ſignificandum, quantùm eorum patrocinia nobis proſint, ait illis: *Dormite jam & requieſcite.* Cùm enim illi Angelorum tutela communiti exiſterent, jam nulla adversùs eos tartarea poteſtas prævalitura, nullúmque impendens malum illis formidandum eſſet, inde tanquam ab omnibus cuſtoditi obdormire mandantur. *Securitate cuſtodiæ cuſtodiendos permittebat in ſomnum.*

Sub Angeli tutela mandat Dominus Diſcipulos dormire, ut ſecuros ab omni malo.

114\. Pro beneficiis nobis collatis primò debemus gratias agere Deo, à quo ut ab univerſali Auctore omnia bona in nos diffunduntur; deinde Angelo noſtro cuſtodi, à quo miniſtrantur. Sic faciebat Jacob. Benedicturus nepotibus ſuis inquit: *Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea uſque in præſentem diem. Angelus, qui eruit me de cunctis malis.* Geneſ. 48. n. 16 Referens gratias pro beneficiis ſibi conceſſis, primò ea recognoſcit accepta à Deo deinde ab Angelo ſuo, ut Domini miniſtro. Ponderat Cajet. *quòd juxta Hebræum, habetur præſentis temporis ad ſignificandum perſeverantiam Angelicæ cuſtodiæ utitur præſenti tempore.* Tutela Angeli pro nobis, pro omni tempore eſt durans, & perſeverans.

Gratificandum Angelo pro noſtra cuſtodia.

Gen. 48.

Caiet.

125\. Ad hoc autem maximè allicere nos debet ipſorum Sanctorum Angelorum benignitas, qui ſummoperè nobis rependunt ea quæ in illorum obſequio præſtamus. Veniunt duo Angeli Sodomæ, habentes in commiſſione, ut Loth cum tota familia ſua ab incendio incolumes præſervent, ſicque ei dicunt: *Habes hîc quempiam tuorum generum, aut filios, aut filias, & omnes, qui tui ſunt, educ de urbe hac, delebimus enim locum iſtum.* Geneſ. 19. n 12. Poſtea verò, cùm egrederetur Loth, poſtulat ipſe ab Angelo pro Segor. Cui Angelus ait, *Etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubverterem urbem, pro qua locutus es.* Angelus enim, audita oratione Loth, eam, Omnipotenti Deo obtulit: ex cujus inſpiratione, ut Carthuſ civitatem illam ei conceſſit Angelus Nonne ſat erat, ut Angelus ſervaret Lot cum tota ſua familia, ut ei erat mandatum? ad quid ultra pro Segor poſtulat, ut expers ab incendio in manſionem tribuatur Loth? Quando Angeli acceſſerunt Sodomæ, recepit eos Loth hoſpitio cum multa feſtivitate & applauſu, *fecitque eis convivium, & coxit azyma, & comederunt.* Indéque Angeli ex gratitudine hoſpitalitis aſtricti, non ſolùm Loth, & familiam ſuam ſervare curant, ſed etiam civitatem, quam vir bonus deſiderat, ex Dei benignitate precibus impetrant ac obtinent.

Geneſ. 19.

Carthuſ.

Angeli maximè grati obſequiis.

CAPUT XI.

Fraterna correptio.

Matth. 18. *n.* 15. Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum ſi te audierit lucratus eris fratrem tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Si verò erraverit in te frater tuus; ito, argue eum.

S. Pacan. Ep. 3. *ad Sympr.* Si peccaverit in te frater tuus: vade, & corripe eum ſolus cum ſolo.

Vatablus. Abi redargue eum ſolus ipſe ſolum.

ALTER TEXTUS.

Lucæ. 17. *n.* 3. Attendite vobis: Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi.

EXPOSITIO I.

SUPRA, ut rectè notarunt D. Chryſoſt homil. 61 Euthym. & Abul. q 76 egit Dominus de ſcandalizatoribus, ſeu ſcandala inferentibus: *Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Matth. 18. n. 7. Nunc agit de ſcandalizatis, ſeu ſcandala patientibus; ne ſcandalizatores per ſuperbiam, & contemptum, quo erga alios efferuntur, obdormientes in ſuis vitiis pereant; & ne ſcandalizati per negligentiam, ac defectum Charitatis delinquant; ſicque eos admonet, ut de peccantis fratris ſalute curent. Apte exhortationem Dominus poſuit documentum ſub ſimilitudine paſtoris, deperditam ovem quærentis, n. 12. ut mandatum facilè redderet; cùm enim princeps præcedit, valdè prompte alios ſuo exemplo allicit, & attrahit. De hac autem parabola commodiùs infrà c. 16. Ex quo inſtrueris quòd unuſquiſque in ſuo ordine invigilet; peccator ut ſurgat: Juſtus ut aliorum miſeriis conſulendo compatiatur. 1

Chryſoſ. Euthym. Abulenſ. Matth 18.

Cùm Princeps præcedit facilè ſequuntur alii.

D. Lucas ait: *Attendite vobis*: quòd Dominus dixit, ut hanc doctrinam maximè commendaret, ſimúlque inculcaret, quòd in eo, in quo aliis attendimus, nobis conſulimus. *Si peccaverit.* Syriac. *Si erraverit*, injurioſo ſcilicet verbo, facto, aut malo exemplo; ſive per ignorantiã, ſive per errorẽ. *In te.* Aliqui ſic expoſuerunt, *te ſciente.* Chriſtus tamen abſolutè loquitur, ut interpretatur D. Hil Chryſ. Aug. ſerm. 16. de verb. Dom. Paſch. D. Th. de eo qui nos offendit, ac lædit quocumque modo. Ad hoc tendit interrogatio Petri infrà poſita? *Quoties peccabit in me frater meus, dimittam ei.* Et appoſita parabola à Chriſto de ove perdita, *frater tuus*, id eſt Chriſtianus, ut interpretantur Euthym. Theophyl. Albert. Magn Carthuſ. & patet ex v. 17. *Dic Eccleſiæ; & ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Ethnicum enim & publicanum 2.

Syriac.

Hilar. Chryſ. Paſchaſ. D. Thom.

Euthym. Theoph. Alb Magn. Carthuſ.

blicanum fratri opponit; Eccleſia enim non judicat de iis quæ foris ſunt, 1. Cor. 15. n. 12. Non
Paſchaſ. dixit, ſi peccaverit homo, vel proximus, vel frater veſter, ſed frater tuus, ut teſte Paſchaſ. lib. 8. in Matth. erga illum charitatem commendaret, innueretque, quanta benignitate ac manſuetudine, eum proſequi debeamus, ac ſi tibi tantum eſſet frater unicus.

Vade, non ſolùm animi affectu, ſed etiam mo-
3. Chryſoſt. Theoph. tu progreſſivo corporis. *Corripe eum.* D. Chryſoſtomus homil. 61. *Non dicit, increpa, neque vindictas expete, neque accuſa*, Non enim frater debet
Fratris ſalus lucrum quærentis. accuſare fratrem. Theophylactus. *Non dixit, convitiare, ſed argue*, Charitativè, modeſtis verbis. *Inter te, & ipſum ſolum.* Secreta admonitio ſtudet
Cajet. emendationi, & parcit pudori *Si te audierit lucratus eris fratrem tuum.* Cùm illius ſalutis incumbis, tuum lucrum facis. Cajetanus ait: *Ut fratris ſalutem; tuum lucrum æſtimes; & non ſecus quàm tuum lucrum inquiras.* Deinde ſuperiori antecedenti verſu 14. quos puſillos vocavit. *Ut pereat unus de puſillis iſtis*, nunc eos fratres nuncupat, virtus non eſt ruſticana, ſed valdè urbana, & omnes condecorat.

QUÆSTIO I.

Quare dicitur, Si peccaverit in te frater tuus: *cùm de omni peccato, ſive contra te te immediatè, ſive non, exponendus ſit textus.*

4. Chryſoſt. Hieron. Auguſt. Ambroſ. GRaves Patres hoc Chriſti præceptum de peccato, quod contra ſingulos fit, & ſingulis injurioſum, intelligunt, ut cùm me cōtumelia aliquis affecerit, ego illum corripiam Ita D. Chryſoſt. D. Hieron. in præſenti, D. Hilar Cantic. 17. D. Ambroſ. in c. 17. Luc. D. Auguſt. ſerm. 15. de verbis Domini; Qui ſic ait: *Peccavit in te frater tuus, ſed ſi tu ſolus noſti, tunc vere in te ſolum peccavit, nam ſi multis audientibus tibi fecit injuriam & in illos peccavit, quos teſtes ſuæ iniquitatis fecit; ergo ipſa corripienda ſunt coram hominibus, quæ peccantur coram omnibus; ipſa corripienda ſunt ſecretius, quæ*
Euthym. Beda. *peccantur ſecretius*, In eadem ſententia ſunt Euthymius, Beda, & alii. Ac ſi dicat Sanctus Pater, Vis ſcire, quando aliquis te unum, vel plures offendit? Quando injuria eſt irrogata in te, te ſolo
Quilibet proximi injuriam, ut ſuā reputet. agnoſcente, te unum læſit *peccavit in te frater tuus, ſed ſi tu ſolus noſti, tunc vere in te ſolum peccavit*; At verò ſi frater peccavit in te aliis ſpectantibus? ipſa audita, occultáque injuria in te propagatur, ut alios offendat & lædat, quilibet enim proximi injuriam, ut ſuam propriam reputet & æſtimet. *Nam ſi multis audientibus tibi facit injuriam, & in illos peccavit.*

5. De omni peccato præceptum intelligitur. Tamen communis Scholaſticorum ſententia de quocumque peccato præceptum exponit, ſive ſit contra me, ſive non ſit contra me immediatè.
Valent. Bannes. Suar. Malderus. Becanus. Ita Valentia tom 3. diſp 3. quæſt. 10. punct. 2. Bannes, 2. 2. q 35. art. 3. dub 1. & 3. & Suarez tom. de fide tract. 3. diſp. 8 de Præcepto correpr. ſect. 2. n. 2. Malderus, 2. 2. q. 33. art. 2. dub. 1. Becanus, 2. 2. cap 21. num. 25 hæc interpretatio optimè deducitur ex Chriſti Domini mente. Non enim expoſuit præceptum hoc, ut quis amoveat à ſe propriam injuriam, ſed ut lucretur fratrem, qui finis locum habet in omni peccato; omne enim mortale peccatum tollit vitam ſpiritualem proximi; ergo de ſe ſufficientem inducit neceſſitatem, ut lucremur illum, cumque corripiamus.

Deinde quòd omne peccatum contra te, hoc 6.
etiam diſcurſu oſtendo. Si quis contra Deum peccat contra te etiam peccat. Deum teneris diligere ſupra omnia, ſupra te ipſum, Præterea ſi quis lædit tuum parentem, te lædit; quanto magis qui Deum optimum omnium parentem offendit, te ipſum offendit. Si quis contra proximum peccat? quem ſicut te ipſum teneris dilige- Prælati injuria opprobrium eſt ſubditorum.
re, in te etiam peccat? damnum enim proximi, ut tuum penſitare debet; ut ex D. Auguſtino dixi ad Paſchaſ.
initium quæſtionis. Si quis contra Prælatum de- Euſeb.
linquit, offenſam infert ſubditis. Non, ut ait D. Superior ſubditorum damnum, ut ſuum æſtimet.
Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Majorum injuria, minorum eſt opprobrium.* Si quis verò inferioribus gravatur, de quo ait Euſebius Gallicanus homil. in feria 3. poſt Dom. 3. Quadrag. *Peccat in Paſtores, qui oves affligit: peccat in Epiſcopum, qui populo ſibi commiſſo injuriam facit.* Bonus Præſul ſuorum damnum, ut proprium penſitat.

Chriſtus Dominus tamen meminit expreſsè 7.
peccati contra nos admiſſi, *ſi peccaverit in te*, ut Plus dolent homines de injuria contra ſe quàm cōtra Deum.
vindictæ, ac odio frænum injiceret. Nam, ut ait D. Hieron. in præſenti, *nos in Dei injuria benigni ſumus, in noſtris contumeliis exercemus odia.* Illorùm- Hieron.
que loco ſubrogavit Chriſtus charitatem ex eaque fraternam correptionem. Secundò. Quamvis Peccatum cujuſque omnibus nocet.
quodcumque peccatum intelligatur, tamen omnium Salvator dixit, *ſi pecaverit in te*, ut hac doctrina nobis declararet, quòd nimirum, quodcumque peccatum fuerit, univerſis nocet, cunctiſ- Abulenſ.
que exitiale eſt Abulenſ. q. 85. *quicumque peccat*, ait, *coram nobis, vel nobis ſcientibus, malum nobis infert, ſcilicet ſcandalizat nos, quantum in ſe eſt, & iſtud eſt grave malum.*

Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut 8.
Tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Cant. 1. n. Cant. 1.
5. Ut explicant Origenes, Theodoretus, Caſſio- Orgelit.
dorus, D. Gregorius, Rupertus, D. Bernardus, Theodor. Caſſiod.
D. Anſelmus, & alii, *Nigra ſum, ſicut Taberna-* Rupert.
cula Cedar, id eſt Arabum. Cedar fuit filius Iſ- Anſelm.
maelis, & pater Arabum *formoſa ſicut pelles*, ſeu pellium tabernacula *Salomonis*; quæ auro, gemmis, ac magnis picturis erant exornata. Valdè mirum, quòd cùm eſſet tam formoſa, & decora, obfuſcationem extraxerit; de quo trito colore ipſa conqueritur, *nigra ſum.* Sed unde illi hujuſmodi labes obvenit, ipſa inſinuat ſequenti verſu Etiam ex
6. Filii matris meæ pugnaverunt contra me id eſt hæ- pugna cum aliquatis nigredo.
retici, & peccatores, cum quibus domeſtica pugna verſabatur. Quamvis Sponſa eſſet in caſtris indicto bello cum eis decertans; tamen ex eorum nigredine aliqualem nigredinis fæcem leviter ipſa paſſa eſt. D. Gregorius Nyſſenus Ora- Nyſſen.
tione 4. *Nigra, ait, propter pravitatis commercium reddita eſt.* Et D. Paulin. Epiſt. 4. ad Severum. D. Paulin.
Anima, ait, nigra verò jam, non de peccato, ut pute, magiſque adhuc, vel de inhabitatione corporea, vel de exercitationis internæ, quaſi bellico pulvere nigrantes.

De diabolo, ſeu de Antichriſto, ut eſt ſenten- 9.
tia S. Odonis, loquens Job ait: *Cùm ſublatus fuerit timebunt Angeli, & territi purgabuntur.* Job. 41. Job. 41.
n. 16. Et quando, in Angelis nihil purgandum relictum eſt? Per Angelos intelliguntur prædicatores

catores & doctores ſancti annũtiantes Evangelicam doctrinam? qui, cùm Angelicam vitam æmulentur, Angeli dicuntur, Malach 2. n. 7. Sed ſi ſunt veluti Angeli in vita, quomodo quando Antichriſtus *ſublatus fuerit, timebunt, & territi purgabuntur?* Etſi Angeli in vita, ac moribus, tamen ex contactu, ac aſſiſtentia miniſtrorum Antichriſti aliquales maculas contraxerunt, à quibus agnita Antichriſti morte, timore divinæ juſtitiæ concepto purgabuntur. S. Odo Abbas Cluniacenſis lib. 3. in Job. *Prædicatores ſancti*, inquit, *territi purgantur, quia ſi qua eis ineſſe potuit levium rubigo vitiorum, hoc pavore excoquitur.*

Malach. 2. — *Ex inquorũ aſſiſtentia macula in alios.* — Ordin.

QUÆSTIO II.

Quare non ſolùm præcipit Dominus, ut peccantem fratrem corripiam, ſed etiam ut ego ad illum vadam?

10. Ait Dominus in præſenti: *Vade, & corripe eum.* Dicet tamen aliquis: Cur ego, qui offenſus ſum, vadam? Cur ille non veniet ad me, qui in me peccavit, mihique injuriam intulit? ſat enim eſt ſi venienti ignoſcam, benignéque eum recipiam. Cur ego vadam? Imò, ut ait Cajetanus, *Non expectes, ut veniat ad petendam veniam à te, aut ut prius ipſe veniat ad te, aut obviet tibi, ſed tu vade.*

quæſtionis. Difficultas. — Cajet.

11. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 61. *Nam cùm ille*, ſcilicet qui te offendit, *partim ira, partim rubore, quaſi vino ſopitus, non videat, opus eſt; ut tu, qui rectè valeas, ad ægrotum proficiſcaris, & privato quodam judicio conſtito remedium faciliùs inferas.* Ille, qui in te peccavit, ex ira, ex ſuóque proprio peccato infirmus, & cæcus eſt, *quaſi vino ſopitus non videat*: Ex pudoréque etiam verecundatur, ut ad te veniat, ut loquitur. D. Antonius Ulyſſiponenſis ſerm. in fer. 3. poſt Dom. 3. Quadrageſ. Cùm ergo his detinetur, *tu cùm rectè valeas, ad ægrotum proficiſcaris*, tanquam Medicus illius ſaluti conſulas, non enim ægro, ſed Medico dicitur, *Vade*; ergo, cùm tu ſis rectè valens, & tanquam Medicus, ex tua bona valetudine, ac arte teneris, ut illius ſalutis negotium agas, ad eumque vadas.

Chryſoſt. — Ant. Ulyſſip. — *Qui rectè valet, de ægroto curet.*

12. Secundò. Alb. Magnus: *Vade*, inquit, *duobus pedibus, compaſſionis & charitatis.* Ad fratrem qui te offendit, accede, non tantum mente, ſed etiam greſſu corporis, quo compaſſione, ac charitate moveris; compaſſione de illius miſeria; charitate verò illius ſalutis, & quamvis ſis offenſus, ac magna dignitate præcellas, ad illum vade, nam charitatis, ac pietatis affectus, non de præeminentia, ac excellentia curant; ſed tantum de lucro, ac remedio fratris ſunt ſolliciti.

Alb. Magn. — *Charitas non de præeminentia, ſed de remedio curat.*

13. Tertiò. Card. Hugo. *Vade, non ſolùm per ſcriptum corripe. Quin (ut dicit Hieronymus) neſcio, quid latentis energiæ vivæ vocis actus habet. Energia eſt vis, efficacia, effectus.* Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur. Pſ. 118. n. 74. D. Ambroſ. ibi: *Plerìſque ait, juſti aſpectus admonitio correctionis eſt, perfectionibus lætitia eſt.*

Hugo. — Pſalm. 18. Ambroſ.

14. Duo valdè præclarè docet Hugo. Et ab hoc ſecundo incipiamus. Vade, ait Dominus, quia ſancti præſentia ſtimulus correptionis eſt. Tripliciter meus Jeſus oravit in Horto. Et ſurgens à prima oratione, cùm inveniſſet ſuos Diſcipulos dormientes, ait illis, *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem.* Marc. 14. n. 38. Poſtea cùm ſecundò oraſſet, reverſus ad Diſcipulos ſuos. *Denuò invenit eos dormientes, erant enim oculi eorum gravati, & ignorabant, quid reſponderent ei.* Marc. 14. n. 40. Cùm ſecundò nunc Dominus venit ad Diſcipulos, nihil eis dixit, ut tenent ibi Barradas & alii Expoſitores. Quænam igitur reſpondendi erat neceſſitas; & quid eos ad hoc cogebat, ut dicat Evangeliſta, quòd *ignorabant, quid reſponderent?* cùm omnium Salvator nihil eis dixiſſet? Ipſa Salvatoris præſentia cum tanta oratione, ac vigilantia loquebatur, eoſque arguebat Lucas Burgenſis. *Si non voce, at præſentia ſui.* Et Victor Antiochenus. *Rediit ad illos, quo ingentem eorum infirmitatem omnibus ob oculos ponat: ſiquidem ſemel reprehenſi, & admoniti, adhuc in vigilia perſtare, & à ſomno ſe continere non potuerunt.* Ipſa Domini præſentia maximè eos urgebat, ut aliquid pro ſe próque tam profunda dormitione, ex humana fragilitate proveniente, loquerentur; at illi, cùm eſſet ſomno gravati, *ignorabant, quid reſponderent.*

Sylveira in Evang. Tom. IV.

Marc. 14. — Barrad. — *Præſentia viri ſancti iniquos arguit, & increpat.* — Burgenſ. Vict. Ant. — *Vox multum habet latentis energiæ.*

15. Ad primum, quod docet Hugo, veniamus. *Vade, non ſolùm per ſcriptum corripe, quia, ut dicit Hieronymus, neſcio, quid latentis energiæ vivæ vocis actus habet.* In Cænaculo ait Chriſtus Dominus Petro: *Amen dico tibi, quia tu hodie in hac nocte, priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus* Marc. 14. n. 30. Cur pro ſigno ſui peccati, ut, ab ut illo revocetur, Petro datur cantus galli? Cur potius ei non dicitur, in hac nocte, ſeu media nocte, vel in atrio Pontificis me es negaturus? Ad quid tantum galli vox? Ut Petrus à torpore, ac lapſu peccati evocaretur, ac excitaretur una vox illi deſtinatur, & nullus ſanè efficacior ſtimulus? quamvis enim inde articulatus eſſet galli cantus, cùm tamen vox, multam latentis energiæ habeat vehementiam, ideò pro ſigno præ omnibus aliis Petro datur, ut à peccati barathro extrahatur. Unde Victor Antiochenus ad citatum Marc 14. ad illa verba: *Statim gallus cantavit*, ſic loquitur: *Petrus galli cantu admonitus quaſi a gravi ſomno excitatur.*

Marc. 14. — Vict. Ant.

QUÆSTIO III.

Quare, cùm corripis fratrem, mandat Dominus, ut ſit inter te & ipſum ſolum?

16. Maximè commendat Dominus, ut correptio abſque arbitris fiat: *Inter te, & ipſum ſolum*: ſeu, ut alii legunt, *ſolus cum ſolo.* Nonne increpatione publica efficaciùs nocens mulctatus inhiberetur; tunc enim fortiùs effenſor publicati delicti pudore confunderetur, & plures alii ejus flagitium præcaverent?

Ratio difficultatis.

17. Reſpondet primò D. Ambroſius ad c. 17. Luc. *Plus enim proficit amica correptio, quàm accuſatio turbulenta; Illa pudorem incurrit; hæc indignationem movet. Servetur potiùs, quod prodi metuat, qui monetur. Bonum quippè eſt ut amicum magis te, qui corripitur, credat, quàm inimicum; faciliùs enim conſiliis acquieſcitur, quàm injuriæ ſuccumbitur.* Sit correptio ſecreta, plus enim proficit

Ambroſ. — *Plus proficit ſecreta, quàm publica correptio.*

abſcon

abſcondita reprehenſio, quàm publica, ſecreta conſulit pudori, ac honori; indéque tanquam amico excipitur: publica verò dedecori ac injuriæ inſervit, exindéque indignationem movet, ac tanquam ab inimico creditur. Unde inquit D. Aug. (*Auguſt.*) ſerm. 1 de verbis Domini. *Nam ſi ſolus noſti, quia peccavit in te, & eum vis coram pluribus arguere, non eſt corrector, ſed proditor.*

18. (*D. Auguſt.*) Secundò D. Auguſt. proximè citatus: *Corripe eum inter te, & ipſum ſolum, ſtudens correptioni, parcens pudori, fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum: & quem vis facere correctorè, facis pejorem* In ſecreto, & non publico delinquens arguatur; nam ſæpè publicatione delicti homo verecundia affectus, ne ſuum factum reprobet, ipſum ſatagit patrocinare, & defendere; & dum procuras, ut delictum correptione condemnetur, facis ob publicationem, ut damnandum delictum defendatur, & cùm emendare cupis, reddis fratrem impœnitentem, & obduratum.

Publicata correctio aliquando ſui ſceleris non damnat autorem ſed defenſorem reddit.

19. (*D. Auguſt.*) Tertiò. Expende citata Auguſtini verba: *Studens correptioni parcens pudori.* Magnum correptionis fraternæ eſt beneficium; ſed ſanè minueretur ſi cùm verecundia, & rubore hominis offendentis præſtaretur: ut ergo undique perfectum appareat Charitatis donum, ſecluſa erubeſcentia, ſtudeat ſalutis bono, ſicque Chriſtianæ perfectionis geminata ſit benignitas, injuriis agnoſcens, ac ſimul lædentis pudori parcens.

Perfectum beneficium parcit pudori

20. (*Auguſt. 1. Timoth. 5.*) Quartò. Quærit citatus D. Aug. Quomodo dicat Chriſtus Dominus. *Corripe eum inter te, & ipſum ſolum*: cùm Apoſtolus ſcribat 1. Timoth. 5 n 20. *Peccantes coram omnibus* argue? Reſpondet allegatus S. Pater. *Si aliquando aliud, aliquando aliud fecerimus: concordiam Scripturarum tenebimus.* Chriſtus Dominus loquitur de peccato occulto, quod privatim eſt corrigendum, ut requirit Juſtitia & Charitas. Apoſtolus autem de publico peccato loquitur, ut docent Chryſoſt. Theophyil. Oecumen. D. Paſchaſ Medicina proportionanda eſt morbo juxta illius qualitatem, & indigentiam.

Chryſoſt. Theophyl. Oecumen. Medicina morbo proportionanda.

21. (*Alb. Magn. Ier. 3.*) Quintò. Alb. Magnus, *Inter te, & ipſum ſolum*, ait *ne fortè publicatus humanam amittat verecundiam, & tunc non curet corrigi.* Jerem. 3, n. 3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, & noluiſti erubeſcere.* Frons meretricis, cùm ſit publicata & evulgata meretrix, quid inde ſequitur? *noluiſti erubeſcere.* Ut explicat D. Hieron *Nunc arguit*, ait, *quaſi mulierem procacem, & nimiæ impudentiæ, ut non ad unum, vel alterum procaci vultu feratur, ſed nullum erubeſcat.*

Publicatus peccator verecundiam amittit, & reſpuit emendationem.

22. (*Geneſ. 19.*) Poſtquam filiæ Loth cum parente ſuo inceſtum commiſere. *Peperit major filium, & vocavit nomen ejus Moab, ipſe eſt pater Moabitarum*, Geneſ. 19. n. 37. Moab interpretatur *filius ex patre meo* Valdè mirum, quòd tale nomen mulier ſuo nato imponat. Cur ſic appellari voluit? Mulier valdè inverecunda erat, & tantum abeſt, ut de ſuo peccato erubeſceret, quòd etiam de ſe illo jactare videretur; indéque in perpetuam publicationem illud in nomine filii infixit, ut diceretur *filius ex patre meo.* Lyranus. (*Lyran.*) *Patet*, inquit, *quòd ipſa inverecunda fuit, quia turpitudinem, quam operata fuerat cum patre, expoſuit, & revelavit in nomine filii, oſtendens, quòd ex patre ſuo conceperat.* Notandum, quòd ex hac fœmina naſcitur gens Moabitarum, de qua ſcribit Theodoretus (*Theodor.*) q. 70. Geneſ. *Quia, filiæ ſcilicet, Loth, non rectè, ac ſecundùm Legem, patrem ſecum cognoverunt, inde genus impietatis maximè infamis propagatum eſt, Moabitæ enim Idolo-* *Chamos ſervierunt, quos etiam divina Lex uſque ad decimam generationem, Eccleſiam Dei ingredi, vetuit in æternum.* Deuter. 23. n. 3. (*Deut. 5.*) Quid eſt. quòd cum parentum peccata uſque in tertiam, & quartam generationem Deus viſitare ſoleat? Exod. 20. n. 5. (*Exod. 20.*) dilecta autem Moabitarum uſque ad decimam generationem inveniantur? Undénam hic populus coram Deo execrabilior apparuit? Ortus eſt populus hic ex muliere adeò impudente, ut de ſuo peccato minimè erubeſceret, de ejúſque publicatione gloriaretur; & inde tam inviſum, ac exoſum factum eſt genus, ut ejus pœna uſque ad decimam generationem extendatur. *Inde genus impietatis maximè infamis propagatum eſt*, Moabitæ ſcilicet, *quod divina Lex uſque ad decimam generationem, &c.*

De ſuo peccato non erubeſcent extraordinario ſupplicio afficitur.

QUÆSTIO IV.

Quare peccanti fratri, non ſuadet hîc Dominus dari veniam, ſed correptionem?

Largam injuriarum indulgentiam inimicis concedendam ſæpè docuit Chriſtus Dominus. 23
Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, Matth. 5 n. 44. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cæleſtis.* Matth. 6. n. 14. (*Matth. 5. Matth. 6. Ratio difficultatis.*) Cur etiam hic non ſuadet, injuriam oblivиſci ut inimicis parcamus, ac illis benefaciamus; ſed mandat: *Vade corripe eum*: res enim videtur periculis plena, quòd qui læſione exacerbatus eſt, lædentem colloquatur, fieri enim poteſt, ut aliquod verbum incautè excidat. Nonne priùs foret, os profunda patientia obturare, quàm correptione veterem dolorem aliquantulum repetere?

24. (*Abulenſ.*) Reſpondet primò Abulenſ. q. 92. Offenſus non ſolùm tenetur, remittere rancorem, quod eſt auferre de ſeipſo peccatum; vel, non dare ei locum; ſed etiam tenetur, quantum poteſt, providere, ne proximus peccet, aut quòd in peccato pereat Et quia quidam, poſtquam peccaverunt, non intendunt reverti à peccato, & nunquam avertuntur, niſi ab illis traherentur, tenentur proximi agere, quantum eſt in eis, ut illos avertant, & ad hoc datur præceptum de correptione fraterna.

Tenemur agere de proximi ſalute.

25. (*Auguſt.*) Secundò. D. Aug. ſerm 16. de verbis Domini *Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam glorioſum eſt injuriæ oblivиſci: ſed obliviſcere injuriæ tuæ, non vulneris fratris tui, ergo corripe eum inter te, & ipſum ſolum.* Commendat Dominus, ut à mente excidat injuria noſtra, renovata enim injuriarum memoria animum perturbat, & inquietat; & aliquando aliquid mali evaporare facit. *Obliviſcere injuriæ tuæ, non vulnus fratris tui.* Illius vulnus & peccatum ſit tibi ante oculos, ut fratri ſubvenias, illiúſque ſaluti ſtudeas: O magna Chriſtiana charitas diſponens, & ordinans, ut tui injuriarum obliviſcaris, miſeriæ verò fratris recorderis, ut eum ab illa ſubleves.

Injuriæ memoria inquietat.

26. Tertiò. In exordio ſuæ prædicationis mandavit Dominus ſuis diſcipulis injuriam offendentis condonare, ac remittere; nunc verò, ut jam provectioribus, & perfectioribus altiùs dat documentum, ut illius ſalutis curam gerant. *Corripe eum, inter te, & ipſum.* Majori námque documento firmat

Injuriæ condonatio non ſolùm verbis fiat, ſed etiã factis.

firmat ſuam doctrinam Dominus, ut ipſa injuriarum indulgentia fiat, non tantum verbis, ſed & factis: cùm ergo offenſorem illius ſalutis, ac vitæ ſpiritualis oſtendatur ſollicitudo.

Quartò. D. Aug. cit. ſerm. 16 de verbis Dom.
27. *Corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si neglexeris, priores. Ille injuriam fecit; & injuriam faciendo gravi ſeipſum vulnere percuſſit. Tu vulnus fratris tui contemnis? pejores tacendo, quàm ille conviciando.* Si peccat frater, corrige eum, non ſtudio nocendi, ſed aviditate emendandi, & ſi contempſeris, pejor factus es; qui enim alterius crimen, tacendo, non impedit ac corripit, cùm poſſit, ſua taciturnitate proprium facit, ac illius reus cenſetur.

August. Quis alterius crimen non reprehendit, illud ſuũ facit.

28. Cùm Sara ſe vidiſſet liberorum expertem, dedit ancillam ſuam Ægyptia Agar marito ſuo, ut ex illa filiis ditaretur. Cùm autem ſe Agar cognoviſſet prole fœcundam; deſpexit dominam ſuam. Unde ait Sara Abraham: *Iniquè agis contra me; Quæ videns, quòd conceperit, deſpectui me habet. Judicet Dominus inter me & te.* Gen 16. n. 5. Cor Sara Abrahamum criminatur ob tumeſcentem Agar ſuperbiam? Abrahamo, ut pote familiæ capiti incumbebat, ſuorum defectus emendare; indéque meritò conquiritur Sara; quia videret injurias, quas Agar illi inferebat; & abſque increpatione præteriret, ac diſſimularet. D. Chryſoſt hom. 37. in Gen. *Nam quamvis*, ait, *ego* ſcilicet Sara, *dederim, ſed videns ejus temeritatem, debebas cohibere mentem ejus tam petulantem.* Indéque Sara Abrahamum, ut parum ſollicitum in reprehendendo, tanquam in crimine comprehenſum arguit: *Iniquè agis contra me*, ſeu, ut alia litera habet, *injuria ate afficior.*

Gen. 16. — *Chryſoſt. Qui crimen diſſimulat ut illius reus arguitur.*

29. Ingreditur Abrahamus Ægyptum cum Sara uxore ſua. Videntes Principes Pharaonis illius eximiam pulchritudinem, Pharaoni eam denuntiaverunt, indeque mulier introducta ad regis domum. Quid inde? *Flagellavit Dominus Pharaonem plagis magnis, & domum ejus propter Sarai uxorem Abraham.* Gen. 12. n. 27. Dicet tamen aliquis: Magnates Pharaonis, qui Sarai raptui ſunt cooperati, juſtè puniuntur; at cur pœna affligitur tota ejus domus, cùm plures alios ſub ſe contineret, qui minimè ad crimen convenerunt? Juſtiſſimè ſanè, qui cùm tenerentur regis voluntati obſiſtere, eumque reprehendere, illius impudicitiæ aſſentientes obturaverunt ora: indeque magni ſupplicii facti ſunt rei. Philo lib. de Abraham. *Regis pœnam*, inquit, *ſenſit & tota regia, propterea quod nemo ſe tantæ iniquitati oppoſuerat; ſed omnes, regis libidini aſſenſi, & obſecuti ſunt.*

Gen. 12. In magnam pœnam incurrit qui crimen non reprehendit. — *Philo.*

Matth. 18. *n.* 16. Si autem te non audiverit adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium teſtiũ ſtet omne verbum.

VERSIONES.

Euth. Theoph.	Aſſume tecum.
Syriacus.	Conſtet omne verbum.
Vatablus.	Conſiſtat omne verbum.

EXPOSITIO II.

30. In negotio ſalutis proximi, ait Simon Caſſian. l. 9. c. 44. non reſidendum, ſed inſiſtendum majoribus argumentis: *Si te non audierit*, ſi nempè rejecerit tuam correptionem in peccato perſeverans; *adhibe tecum unum, vel duos*, ut inquiunt D. Hieron. & D. Paſchaſ. primò, & ſeorſim unus teſtis, & non audierit, adhibeatur & alius tertius. Vel alio modo dicitur, de quo Abul. q 102. Adducantur ſimul ſive unus, ſive duo teſtes. Qui etiam ſubinfert q. ſeq. 103. quòd non ſunt plures teſtes adhibendi: nam ille numerus ſufficiens eſt ad teſtificationem rei, cujus cauſam aſſignat Chriſtus Dominus: *in ore duorum, vel trium ſtat omne verbum.* Deut. 19. n. 11.

Caſſian. — *De proximi ſaluse agendum.* — Hieron. Paſchaſ. Abulenſ. — Deut 19.

31. Mandat hos teſtes adhibere, ait D. Ant. Ulyſſ. ſerm in Fer. 5. poſt Dom. 3. Quadrag. ut qui noluit corrigi occulta admonitione, nunc coactus corrigatur mediocri pudore, qui non progreditur ad infamiam publicam. Secundò, inquit, Euthym. ut teſtibus conſtet, quòd ille, qui corrigit, ſuo fuiſſe functum officio, ac debita lenitate. D. Chryſoſt. hom. 61. D. Auguſt. ſer. 16. de verbis Dom. Theophylactus, Paſchaſius lib 8. in Matthæum. Ut faciliùs perſuadeatur ei, qui deliquit ſe peccaſſe, cùm id non ſolùm judicet offenſus, ac qui ſuſtinuit injuriam (nam in cauſa propria valdè promptè decipitur homo:) ſed etiam id affirment duo, vel tres alii. Quartò: hunc numerum teſtium aſſignat Chriſtus ad faciendam plenariam fidem; quod delinquens noluit ſe corrigere, idque Eccleſiæ atteſtentur.

Ant. Ulyſſip. — Euthym. — D Chryſ. Theoph. Paſchaſ. — *In cauſa propria quilibet decipitur.*

Matth. 18. *n.* 17. Si autem non audierit eos dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi, ſicut ethnicus, & publicanus.

VERSIONES.

Arias.	Si neglexerit eos: Si neglexerit Eccleſiam.
D. Paul. Ep. 6. ad Sever.	Sit tibi, & extraneus, & publicanus.
Syriacus.	Sit tibi tanquam publicanus & tanquam Ethnicus

EXPOSITIO III.

32. Si non audierit eos; ſeu *neglexerit.* Phraſis Hebræa. Si contempſerit tuæ, ac teſtium admonitioni obedire. *Dic Eccleſiæ.* Aperi ejus obdurationem Eccleſiæ. Nomine autem Eccleſiæ D. Hilarius, D. Anſelmus, D. Thomas hic, D. Gregorius lib. 4. Epiſt. 38. intelligunt fidelium congregationem. Ac ſi Chriſtus velit, ut coram ea talis arguatur, ut inde prudens fiat; ac emendetur. Sic ait Euſebius Gallicanus citata homilia in feria 3. Dic Eccleſiæ, *ut omnium objurgatione erubeſcat; qui paucorum humili allocutione ſatisfacere noluit*, Interlinealis; Dic Eccleſiæ; *ut objurgatio plurimum non corripiat.* Tamen dicendum eſt cum D. Chryſoſtomo homil. 61. Euthymio, Theophylacto, Hugone, Cajetano, & aliis, quòd ſub nomine Eccleſiæ ſignificantur hic paſtores, & gubernatores Eccleſiæ, ut habet univerſus Eccleſiæ uſus, & Chriſtus Dominus denotavit, cùm ſtatim ſubjunxerit: *Quæcumque alligaveritis* Ac ſi diceret; Dic Eccleſiæ, illius nempè præſuli, apud quem eſt auctoritas ligandi pœni-

Hilar. Anſelm. D. Thom. Greg. — Euſeb. Gall. — Interlin. — Chryſoſt. Theophyl. Carthuſ. Hugo. Cajet.

& cenſuris,hujuſmodi contumacem. Senſus ergo eſt ; ut obſtinatus ad prælatum deferatur;ut, qui privatos deſpexit, Prælatum ob ejus dignitatem, & poteſtatem revereatur, eique corripienti obediat.Nec aliud volunt SS. Patres citati : nam dicere toti Eccleſiæ per orbem diffuſæ ; fieri facilè non poterat : ergo Eccleſiæ præpoſito, ſeu illius miniſtris dicendum eſt. Et maximè notandum, quòd non appoſuit Chriſtus hic : Vade,dic Eccleſiæ:ſicut ſuperius dixit: *Vade,corripe eum,* &c. Quia etſi ad pietatis opus diligenter eundum ſit, tamen ad denuntiationem, ac judicium lento & moroſo gradu progrediendum eſt.

Ad pietatis opus diligenter ad judicium cunctanter eundum.

33. *Si Eccleſiam,*illius nempè Paſtorem, *non audierit*, ſeu neglexerit,*ſi tibi ſicut ethnicus*, hoc eſt, ut homo à Dei cognitione ac veræ religionis cultu extraneus,& alienus. Prohibet Dominus illorum conſortium, non ſimpliciter, ſed tanquam cum fratre Chriſtiano ; nam negotium, eorum ſalutem non vult negligi. Divus Auguſtinus ſermone 16.de verbis Domini : *Ipſos ethnicos*, ait, *in numero quidem fratrum non deputamus, ſed tamen eorum ſalutem ſemper inquirimus.* Deinde ſubditur,& *publicanus* hoc eſt homo rapinis, ac pauperum oppreſſionibus infamis ; menſa enim, ac conſortio ethnicorum, ac publicanorum maximè ſe Judæi pollui arbitrabantur. Ad exemplum ſummæ malitiæ ethnici, & publicani ponuntur Matth.5.n.46.& 47.Illorum conſortium mandat Chriſtus evitare, ne illorum participatione alii polluantur. Et advertendum, quòd poſt ethnicos appoſuit publicanos, tanquam quid majus adaugens:Euthymius *Ethnicis autem infidelibus conjunxit publicanos propter pecuniæ amorem,& avaritiam.*Homo enim auri cupidus ſuper ethnicum,& Gentilem multò majora mala perpetrare audet.

August. Matth.5. Euthym. *Auri cupidus majora mala perpetrat, quàm Gentilis.*

QUÆSTIO V.

Quare ab Eccleſia admonitus, & non emendatus,ut Ethnicus, & Publicanus ſit habendus ? Agitúrque de materia correptionis fraternæ.

34. Suar. IN ordine à Chriſto à Domino aſſignato quinque actus ſunt notandi,ut ait Suarez tom. de fide,tract.3.diſput 8.ſect.6. Primus. Admonitio ſecreta ; *Corripe eum inter te, & ipſum*, Secundus. Correptio,*coram uno, vel duobus*. Tertius, Denunciatio, *Dic Eccleſiæ.* Quartus Correptio Prælati, *Si Eccleſiam non audierit.* Quintus. Coactio per excommunicationem, *Sit tibi, ut Ethnicus & Publicanus.*

35. Theoph. Euthym. Ad quæſtionem reſpondet primò Theophylactus. *Si Eccleſiam non audierit,tunc abjiciatur, ne ſua malitia participes faciat alios.* Euthymius. *Sit tibi deinceps incommunicabilis, cum quo nullam ineas ſocietatem, tanquam immedicabili.* Hos mandat Dominus evitare,ne,qui ſani ſunt,eorum conſortio contagium contrahant.Unde ait Apoſtolus 1.Corinthiorum 5. numero 11.*Nec cibum cum eo ſumpſeris.* Joan.Epiſtola.2.numero 10.*Nec ave ei dixeris.* (1.Cor.5. Joan. 10.)

36. D. Paulin. Secundò. D Paulinus epiſt.6. ad Severum. *Sit licet frater, & amicus junctior tibi dextera tua, & charior lumine ; ſi alienus eſt, & inimicus Chriſto, ſit tibi,ut extraneus & publicanus:abſcindatur, ut inutilis,dextera à corpore tuo, qui tibi in Chriſti corpore non cohæret.* Quamvis enim amicus ſit veluti dextera, & oculus, ut explicavi ſuperiori capite, quæſt. 14. n. 101.ex Divo Chryſoſtomo,& aliis ; ſi tamen hic vita,moribus, ac doctrina alienus eſt à Chriſto,ſit & tibi extraneus, & alienus, ut ab eo diſcedas, & fugias. Tertiò. Simon Caſſianus l. 9. c. 44. Sit tibi ut Publicanus. *Eorum,* inquit, *eſt deſperanda ſalus, quibus eſt odioſa correctio.*Cùm ergo iſte contumax monitionem contemnat, illius ſalutis non eſt ſpes, indéque ut publicanus fugiendus.

Illius deſperanda ſalus, qui correptione non proficit. Caſſian.

37. Origenes. *Materia correptionis.* Quartò.Origenes homil. 6. in Matth. *Noviſſime autem, quia non pariter dixit,ſicut ethnicus,& publicanus, ſed ita, ſit tibi:qui ergo in peccato levi correptus ter,ſecundùm quod diximus, non ſe emendat,nos quidem ſic eum debemus habere quaſi publicanum & ethnicum.* Quæ ſententia Origenis ſimpliciter non eſt probanda:nam præceptum correptionis fraternæ, de quo Dominus hic agit, verſatur circa peccatum mortale,de quo etiam communiter ipſa correptio datur, ut cum D Auguſtino de verb. Dom. ſerm. 16. docent Bannez 2.2.q.33. art. 2 Suarez citata diſp. 8. ſect 2.n.5. Et apertè colligitur ex ipſius Chriſti Domini verbis. *Lucratus es fratrem tuum.* Et ex pœna appoſita. *Sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.* Tamen graves Theologi aſſerunt, quòd correptio venialium obligat ; quando ipſa venialia diſponunt proximè ad mortalia, aut magnum aliis afferunt detrimentum. Ita citatus Bannez:Graffius 1.part. deciſ.lib.2.c 60.Azor.lib. 11.c.4.q. 4 Reginaldus lib.4 c.25.n 335. Sylveſter, Malderus, Becan. & alii,quos citat,& ſequitur Bonacina tom.2.diſp.3. q. 4. punct. n 3.

D.Auguſt. Bannes. Suar. Graffius. Azorius. Reginald. Sylveſter. Malderus. Becanus. Bonac.

38. *Contumax timendus, ne fiat infidelis.* Indeque mens Origenis benignè explicanda eſt. *Qui ergo in peccato levi correptus ter non ſe emendat,*&c. Adeò enim periculoſa eſt contumacia in peccato,etiam in minimo, & levi,ut qui ter de illo admonitus ab eo non deſiſtit,& non emendatur,ſed adhuc in illo pertinax perſiſtit, ut maximè timendum ſit,ne in majora,ac graviora prolabatur ut inde tanquam ethnicus, & publicanus cenſendus ſit. Evitentur ergo levia, & minima peccata,ne ex illis ad majora, gentilitiaque crimina aſcenſus præparetur. Tertull. lib. de Idololat. c. 1.*Sine dubio,*inquit,*idolatriam admittit quicumque delinquit.*perpetratum crimen valdè erroris ſuſpectum eſt,& quodammodo viam ad idololatriam, ac apoſtaſiam aperit.D.Greg.lib. 10. mor. c. 14. *Prius,*ait,*per levia dilecta deflectimus,ut uſu cuncta lævigante,nequaquam poſt committere etiam graviora timeamus. Cúmque mens ſubigere delectationem carnis renuit, plerumque & ad perfidiæ voraginem ruit.* Seditque populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.Exod.32.n. 6. Sic pergit magnus Pontifex,*Eſus quippe potúſque ad luſum impulit:luſus ad idololatriam traxit.*

Minora peccata gradus ad majora. Tertull. Greg. Exod. 32.

39. 3. Reg. 11. *Cúmque Salomon jam eſſet ſenex, depravatum eſt cor ejus per mulieres,ut ſequeretur deos alienos*, 3. Reg. 11.n. 4. Cunctis res valdè admiranda, quòd Salomon,qui cum vero Deo locutus eſt, quique tanta ſapientia, ac donis ab ipſo eſt locupletatus, quique Deo magnificum,ac valdè in toto orbe celebre templum ædificavit,ac conſecravit ; fieri tamen potuerit, ut tantus hic homo in tantam nequitiam devenerit.Exiſtimat Joſephus, quod ipſe antea in religione deliquit, cùm æreos boves ad æneum mare ſuſtinendum, 3. Reg. 7. n. 44. in 3. Reg 7.

templum

templum introduxit. Sic ait ipſe lib. 8. c. 7. *Salomen deinde ætate provectior, & mente jam paulatim ſeneſcente magis etiam patriæ religionis oblitus, cultũ Dei ſui neglexit, & mulierum exterarum ritibus aſſuevit; quamvis jam antea quoque à præſcripts legum diceſſerat; quando æreas boum affigies baſi maris addiderat.* Non ſtatim Salomon in idololatriæ nequitiã proſilivit, ſed prius aliqualiter erraſſe creditur, æreas boum figuras in templo collocans, ad quorum depravatum cultum populus erat propenſus, & inde ex uno aliquali errore admiſſo ad ſummum malum prolapſus eſt, ut apoſtata, & idololatra factus ſit.

De minimis venitur ad majora delicta.

Matth. 18. n. 18. Amen dico vobis; quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata, & in cœlo: & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.

VERSIONES.

Syriacus Equidem ego dico vobis, quidquid ligaveritis.

EXPOSITIO IV.

40.
Connoxio textus.

DIXERAT Dominus ſuprà, quod qui Eccleſiam, ſeu illius Prælatos non audierit, habendus ſit ut Ethnicus, & Publicanus nunc autem oſtendit Chriſtus Dominus quantam vim ac poteſtatem ab ipſo acceptam habeant Eccleſiæ Præſules, ne quis eis repugnare audeat, cùm univerſi ſciant, quòd quidquid ab eis ligatum, aut abſolutum fuerit in terris, erit & in cœlo. D. Hilarius *Ad terrorem*, ibquit, *metus maximi, quo in præſens omnes continentur, immobile Apoſtolicæ ſeveritatis judiciũ præmiſit.* Ut quos benignitas fraternæ correptionis non allicit, timor ſeveri judicii compellat.

41.
Theophyl.
Origenes.
Athanaſ.

Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis. Theophylactus. Origen. Anaſtaſ. Nicæn. q. 2. in Scripturam exiſtimant, hæc verba eſſe dicta omnibus fidelibus, eam ſi ipſi offenſam pœnitentibus remittunt, remittet & Deus in cœlis: ſi verò non remittunt, nec Deus remittet. Hæc ſententia eſt omninò falſa, & aliena à vero ſenſu Catholico. Unde dicendum eſt cum D. Auguſtino ſerm. 16. de verbis Domini, D. Hilario, D. Chryſoſtomo, D. Paſchaſio, D. Albert. Magno, D. Thoma, ac omnibus Catholicis; quòd hæc verba dicta ſunt tantum Paſtoribus Eccleſiæ. Probatur ex ipſo contextu. Quia Chriſtus hic loquitur de poteſtate data Eccleſie, de quo dixerat ſuprà *Dic Eccleſiæ* id eſt illius gubernatoribus, ut dixi ſuperiori Expoſitione: ergo eis tantum data eſt hæc poteſtas. Deinde Chriſtus loquens cum ſuis Apoſtolis ait eis: *Amen dico vobis*, Apoſtolis meis, veſtriſque ſucceſſoribus; *Quæcumque alligaveritis*, tam in foro externo, quàm interno, ut rectè notarunt Abulenſ. quæſt. 113. & quæſt. 115. Caietanus, Janſenius Maldonatus, & alii. Dicitur enim in textu: *Ligata erunt in cælo: ſoluta erunt in cælo*: id eſt apud Deum, quod enim apud Deum ligatur, & ſolvitur, non ſolùm intrinſecas, & hominum opinione, ſed etiam intrinſecus, & reverà ligatur, & ſolvitur. Apponitur, *ſuper terram*; ad declarandum, materiam ligandam, ait Cajetanus, aut ſolvendam eſſe illam, quæ eſt ſuper terram: Dicuntur autem *ligata, vel ſoluta in cælo*, quia, ut ait D. Hieronymus, *ut ſciant, qui ab ipſis*, ſcilicet Eccleſiæ Prælatis, *condemnantur, hominum ſententiam divina ſententia corroborari.* Vide ſuprà c. 5. expoſit. 7. n. 201. & 202.

August.
Chryſoſt.
Paſchaſ.
Alb. Magn.
D. Thom.

Abulen.
Cajetan.
Janſen.
Maldonat.

Caietan.
Hieron.

Matth. 18. n. 19. Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quacumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis eſt.

VERSIONES.

Syriacus. Rurſum ego dico vobis, ſi duo ex vobis unanimes fuerint in terra, quicquid voluerint petere, fiet eis.

D. Cyprian. Ep. 8. Si duo ex vobis convenerint.

D. Cyrill. Jeroſo. Catech. 6. De omni re quamcumque petierint, ſuccedet eis.

Græcus. Si duo ex vobis convenerint

Vatablus. Continget illis à Patre meo.

EXPOSITIO V.

SI duo Chryſoſtomus, Euthymius ad id ſolos Apoſtolos reſtringunt. Anaſtaſius Nicænus quæſt. 74 in Scripturam, ad correptum, & corripientem Ait: *Qui arguit, & qui arguitur.* Origenes ad uxorem, & virum, ſi fuerint conſentientes, & orationi vacaverint. D. Thomas, & Carthuſianus ad omnes Chriſtianos & fideles, quorum perſonam repræſentabant Apoſtoli.

42.
Chryſoſt.
Euthym.
Ant. Nicæn.
Origen.
D. Thom.
Charrus.

Ex vobis, Euthymius, *non ſimpliciter dixi, ſi duo conſenſerint, ſed ſi duo ex vobis, hoc eſt ſimiles vobis virtutem colentes.* Textus. *Conſenſerint.* Græcè verbum eſt, *conſono*, quod tam de voce, quàm de cantu dicitur: *De omni re.* Valdè magnificum donum nullam rem excludit; ſed ad omnia ſe extendit divina promiſſio. *De omni re*, honeſta ſcilicet, ad ſalutem, & bonum conducente, *petierint* piè, devotè in fide, ſpe, humilitate, ac perſeverantia. Syriacus vertit: *Quidquid voluerint petere*: ac ſi voluntas petendi ſit meritum impetrandi, & ſemper divina largitas noſtras antecedat preces: *Fiet illis à Patre meo.* Si res petita eis conveniat: nam ſi illis eſt diſconveniens, Deus, non quod petunt, ſed quod eis utiliùs eſt daturus. *Qui in cælis eſt.* Gloſſa. *Per hoc autem, quod dicit Qui in cœlis eſt, eum ſuper omnia oſtendit: & per hoc, comprobare eum poſſe quod petitur.* Petrum poſſe dare omnia, quæ ab eo poſtulantur, oſtendit Chriſtus, cùm dicat, quod ipſe regnat in cœlis. *Patrem ſuper omnia eſſe.* In quorum ſolùm manifeſtat ejus omnipotentiam, ſed etiam largitatem, nam cùm in cælis habitet, nulla re indiget; ſæpè enim indigentia liberalitatem minuit, & cohibet.

43.
Euthym.
Græcus.

Syriac.
Deus preces noſtras antecedit.

Gloſſa.

Indigentia liberalitatem cohibet.

Quæſtio

QUÆSTIO VI.

Explicatur connexio præſentis Textus cum ſuperioribus.

44. Maldonat. Abulenſ. *Judex ante tribunal præmittat orationem.*

Circa cohærentiam hujus textus cum antecedentibus, magna lis eſt inter Expoſitores, Primò, aliqui dicunt cum Maldonato, quibus favere videtur Abulenſis q.118. Ut inſtruerentur Apoſtoli, cæterique omnes, qui ligandi, ac ſolvendi poteſtatem haberent, ea nunquam fore uſuros, niſi præmiſſa oratione, ut Deus eis gratiam rectè ac juſtè judicandi concedat. Secundò, Janſenius in Concordia ait: Si quidquid duo à Deo poſtulaverint, Deus id eis concederet; quantò magis idem ipſe Eccleſiæ ligantis, vel ſolventis judicium habebit.

Janſen.

45. Lucas. Burg. *Benefici-a Deus Beneficiis connectit.*

Tertiò, Lucas Burgenſis, Vobis, Apoſtoli mei, do, non tantùm poteſtatem ligandi, & ſolvendi, ſed etiam aliud magnificum donum, ut ſcilicet, ſi duo ex vobis conſentiant, ſpetántque aliquid à Deo, id ipſum ſint impetraturi; ſemper enim Deus beneficiis exhibitis nova accumulat. Vide Verbum *Beneficium* in Indice.

46. Hilar. D. Chryſ. Hier. Theoph. Euthym. Paſchaſ.

Quartò, & valdè germanè, D. Hilarius, D. Chryſoſtomus, D. Hieronymus, Theophylactus, Euthymius. D. Paſchaſius hoc referunt ad bonum concordiæ. Suprà enim n.15. Dñs poſuit præceptum correptionis fraternæ, ut offendentem, non odio, ſed benevolentia proſequeretur: & is verò noſtræ admonitioni, etiam coram teſtibus, ac judicio Eccleſiæ non acquieverit, ac emendetur, in pœnam imponit, quod ut Ethnicus & Publicanus habeatur. Nunc autem ſi noſtræ admonitioni, nobiſque concorditer conſenſerit, ut in præmium aſſignat, quod ſi hi duo unanimes, ac coharentes aliquid à Deo petierint totum ab ipſo impetrabunt, D. Chryſoſt. *Nam poſtquam*, inquit, *contentionis extrema ſupplicia poſuit, magna concordiæ præmia exponit, cùm & à Patre, qui conſenſu, & charitate conjuncti ſunt, facilè impetrent, quod petunt.* Euthymius. *Magna*, ait, *minatus eſt his, qui non corriguntur, rurſum magna promittit his qui diligunt: ut tum minis, tum promiſſis ad amorem corrigeret Chriſtianos.* Vide *Benignitas*, *Rigor*.

Euthym. *Minis, & promiſſis Deus nos ducit.*

QUÆSTIO VII.

Quare dicitur, quòd ſi duo conſentientes petierint, de omni re impetrabunt?

47. De conditione poſtulantis; de amplitudine promiſſi *de omni re*, cùm nihil ſit, quod ſub illa non contineatur, ac etiam de liberalitate Dei concedentis, & cur etiam aliquando poſtulata deneget, jam ſatis explicavi in Expoſitione ſuperiori, n.43. Nunc verò de radice, ut valeant de quacumque re impetrare, inquirimus.

48. Hilar. D. Paschas. *Unitas ac concordia induſtria obtinentur.*

Primò, D. Hilar. *In tantum*, ait, *humanæ pacis ſtuduit concordiæ, ut unimitatis merito omnia, quæ à Deo precanda ſunt impetranda eſſe confirmet.* Idem docet D. Paſchaſ lib.8. in Matth. promittit Chriſtus, quod de omni re petita poſtulantes impetrabunt. Sed quibus hoc reſpondet; his nempè, qui concordi, ac unanimi mente inter ſe fuerint; ipſa enim unitas magna eſt induſtria obtinendi. Ait pſal 121, n.7. O Jeruſalem, *fiat pax in virtute tua* Quæ verba explicans. D Aug. ſic ait, *Fiat pax in virtute tua, fiat pax in dilectione tua, quia virtus dilectio tua.* Hic defectu hujus dilectionis, ac concordiæ animorum deducit Origen. tract. 6. in Matth. explicans citata Evangeliſtæ verba, cur ſæpè à Deo noſtræ orationes non exaudiantur, *Sicut enim*, inquit, *in muſicis, niſi fuerit convenientia vocum: non delectat audientem, ſic in Eccleſia, niſi conſenſum habuerit; non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum.*

Pſalm. 121. Auguſt.

Origenes.

49. D. Ciprian. *Multorum oratio valdè efficax.*

Secundo, D Cyprian. epiſt. 28. *Quod ſi duo unanimes tantum poſſunt, quid ſi unanimitas apud omnes eſſet? Jampridem de divina miſericordia impetraſſemus, quod petimus, nec tamdiu ic hoc ſalutis, & fidei periculo fluctuaremus.* Altè enim hoc documento nos docet Dominus, quàm efficax ſic multorum oratio. Si enim duobus concorditer unitis in oratione totum conceditur, quod à Patre expoſtulatur, quid non impetrabit multitudo concors facta? ut etiam docet Chryſoſt. ſerm. 132. *Qui nihil hominibus tam paucis negat, quid conciliis poſcentibus denegabit?*

Chriſoſt.

50. Matth. 26.

Ingreſſus Chriſtus Dominus in hortum Gethſemani, Petro, Joanni, & Iacobo imperat, *Suſtinete hic, & vigilate mecum*, Matth.26. n.39. Deinde ab eis progreſſus Patrem orat, ut ab eo calix tranſeat, non voluntate efficaci, ſed conditionali, ut inquiunt Theologi, ſemper enim per omnia Patri maximè conformabatur; unde ipſe in oratione ait: *Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* Tamen orat, ut tranſeat paſſionis calix, ut ſe verum hominem, humanóque timori obnoxium oſtendat. Cúmq; alto decreto Patris amaras calicis anguſtias à ſe averti non impetraſſet, ad diſcipulos veniens, ait illis: *Vigilate & orate*, ibid. n. 41. Antea in aditu mandavit tantùm ut vigilarent, *Suſtinete hic & vigilate.* Ad quid modò imperat, diſcipulos orare; quod enim Filii orationi non eſt delatum, ſervorum precibus minimè videtur concedendum. Pater ſemper Filium efficaciter orantem exaudit, ut ipſemet dixit: *Ego autem ſciebam, quia ſemper me exaudis.* Joan.11.n 42. Et Pater per Filium largitur quidquid orantibus ſervis tribuit. Præcipit, diſcipulos orare, non ut humanam, exquirant opem, ſed ut divinum, ac ſublime præbeat documentum, quo cuncti inſtruantur, ut id, quod unius, etiam chariſſimi, ac dilectiſſimi orationi non annuitur, aliquando multorum rogationibus impetrabitur Origenes in Catena D Thomæ ex Chriſti perſona, ſic loquitur. *Cæteros quidem juſſi ſedere, quaſi firmiores, ab agone iſto ſervans eos ſecuros, vos autem, quaſi firmiores, adduxi, ut collaboretis mecum in vigiliis & orationibus.* Expende ultima verba. *Ut collaboretis mecum in orationibus.* Chriſti oratio per ſe ſolum abundantiſſima, & efficaciſſima ſuper omnium preces ad omnia à Patre ſuo obtinenda Tamen divinus Magiſter præcipit ſuis Apoſtolis, *Ut collaboretis mecum in orationibus.* Ut ſuam univerſam Eccleſiam doceret, quòd in re ardua ac difficili multorum orationes interponat, ad multorum rogationes confugiat.

Joan. 11. *Docet nos Christus quàm efficax ſit multorum oratio.* Origen.

51. Joan 4.

Venit Regulus ad Chriſtum Dominum filii ſui ſalutem exambiens. Et rogabat eum, *ut deſcenderet & ſanaret filium ejus.* Joan.4.n.47. Regulum Chriſtus gravi ſermone arguit, *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis.* In domúmque ejus non tendit, nec à loco illo diſcedit Dominus. Venit autem Centurio de ſalute famuli ſollicitus, *dicens Domine,*

Matth. 8. *Multi impetrant quod unus non obtinet.*

Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur. Cui Chriſtus ait: *Ego veniam, & curabo eum.* Matth. 8. n. 5 In domúmque ejus pergit ut eam mirificè condecoraret. Cur expoſtulatus non accedit in domum Reguli; in Centurionis habitaculum non expetitur progreditur, Regulus unus tantum venerat orans, at verò pro duce multi inſtabant interceſſores. *Miſit ad eam ſeniores rogans eum,* Luc. 7. n. 5. Quod unius orationi non annuitur, multorum precibus obtinetur. Unde, ait D. Ambroſius lib. 2. de Pœnitentia cap. 10. *Amat Deus, ut multi rogent.*

Luc. 7. Ambroſ.

Matth. 18. *n.* 21. Ubi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.

VERSIONES:

Arias. Duo, vel tres coacti.
Syriacus. Illic ſum inter eos.

EXPOSITIO VI.

52 CONFIRMAT Dominus ſuperiorum doctrinam; redditque rationem, ob quam quidquid duo conſentientes petierint, ſint impetraturi; quia ipſe in medio eorum eſt? Tantam præbens, ait Cajetanus, efficaciam eorum petitioni, ac ſi quaſi jam non ipſi petant, ſed ipſe pro ipſis petat, eorúmque ore loquatur, ut inquit Maldonatus, *ubi enim ſunt duo, vel tres congregati:* Tam parvum numerum poſuit, ut doceat, ſe non ſolùm eſſe in medio plurium, ſed etiam paucorum ſi congregentur in fide, ac charitate ad rem aliquam poſtulandam; *in nomine meo,* hoc eſt propter me, mei cauſâ, ac intuitu, meique amore; non quærentes aliquam amicitiam, ac utilitatem humanam, ſed ſolùm intendentes meam gloriam, ac honorem, ut explicant D. Hilarius, Chryſoſtom. Theophylactus, Euthymius. Vel *in nomine meo,* hoc eſt auctoritate mea, ut ait Abulenſ. ad ligandum & ſolvendum, de quo ſuprà egerat, n. 18. *Ibi ſum.* Non dicit, ut notant Origenes, D. Paſchaſ. *ero,* ſed *ibi ſum, non enim tardat, vel cunctatur: ſed ſum, hoc eſt jam illic invenior.* Ita enim ſummè oblectatur concordia, ac unione, ut ea interveniente, ſine ulla mora ibi adſit Dominus.

Cajet. Maldonat. Hilar. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Abulenſ. Origenes. Paſchaſ.

53 *Ubi unitas, ibi Chriſtus pro pignere impetrandi.*

In medio eorum. Significatur, Chriſtum Dominum ſpeciali modo eſſe in medio congregatorum ac aliorum qui non ſunt congregati. Ait ergo: *In medio eorum:* inter eos operans intus in eis, eorum vota, ac deſideria diligens, annuens, & adimplens: & ſi adhuc de hoc aliqua extiterit hæſitatio, ego ſum in medio unanimiter orantium, quaſi pignus pro re impetranda. *In medio eorum,* in eis inhabitans, tanquam eorum nexus, veluti ad eam ſimilitudinem, quia Spiritus Sanctus dicitur eſſe in Patrem, & Filium, quaſi utriuſque nexus & amor. Cauſam aſſignat D. Hilarius Can. 18 in Matth. *In tantum Jeſus humanæ pacis ſtuduit concordiæ, ut unitatis merito omnia, quæ à Deo precanda ſunt, impetranda eſſe confirmet. Et ubi duo, vel tres pari ſpiritu, ac voluntate collecti ſunt, ibi ſe medium eorum pollicetur futurum. Ipſe enim, qui pax, atque charitas eſt, ſedem in bonis, ac pacificis voluntatibus collocavit.* Tanti eſt unitas, ut Ieſus ibi gratiſſimâ ſedem conſtituat. *In medio eorum:* Albertus Magnus. Ligando, & ſolvendo tanquam ſupremus Judex. Juxta antiquam Judæorum conſuetudinem, judex in medio ſui judicii munus exercebat, *Deus ſtetit in Synagoga Deorum,* id eſt judicium; *in medio autem Deus dijudicat.* Pſal 81. n. 1 Eſt ergo in medio Prælatorum Eccleſiæ, firmans, ac ratum habens quidquid ab ipſis ligatum, & ſolutum fuerit in terris, juxta quod dixerat n. 16

Hilar. Alb. n. Mag. *In unione Chriſtus ſuam ſedem conſtituit.* Pſalm. 81.

54 Moraliter D. Hieronymus. *Poſſumus,* ait, *hoc ſpiritualiter intelligere, quod ubi ſpiritus, & anima, corpúſque conſenſerint, & non inter ſe bellum diverſarum habuerint voluntatum, de omni re, quam petierint, impetrent à Patre, nulli enim dubium eſt, quin bonarum rerum poſtulatio ſit, ubi corpus vult habere ea, quæ ſpiritus.* D. Paſchaſius lib. 8. Matth. *Tres utrique,* inquit, *unanimes in unitate Chriſti inveniuntur. Præſertim quia lex, & Prophetæ non ſunt diviſæ, ſed quaſi ex uno ſpiritu, & una voce conſentiunt in Evangelio.*

Hieron. Paſchaſ.

QUÆSTIO VIII.

Quare duos, vel tres aſſignaverit Chriſtus, & non potiùs majorem multitudinem congregatorum, ut eſſet in medio eorum?

55 NOtandum in limine quæſtionis, quod ait Chriſtus: *Ubi ſunt duo, vel tres congregati;* quod intellige, non tantum corpore, ſed etiam corde, ac voluntate; parùm enim prodeſt, quod quis inter Religionis clauſtra degat, ſi voto extravagetur, animóque ab aliis diſcrepet, & diſſentiat. Valdè enim alienus eſt à divino conſortio, qui cùm ſit præſens corpore in Monaſterio, à ſeipſo diviſus per diverſa, ac ſæcularia diſtrahitur. Euſebius Gallicanus homilia ſuper hæc verba, quæ eſt 12. ad plebem. *Quomodo probabitur congregatus, ſi à ſemetipſo cogitationum evagatione diſperſus eſt? aut quomodo erit Deus in medio tui, ſi tecum ipſe non fueris? Si deeſt ille, qui poſcit, quomodo aderit ille, qui poſcitur?* Deſine peregrinari deſiderio extra clauſtrum in ſæculo; collige mentem ad te, ut Deum invenias, & tecum habeas. Nam, ut ait idem Euſebius homilia 3. ad Monach. *Ille,* ſcilicet, *Deus, tantorum munerum repromiſſor non vult in opere ſuo tepidum; deſpicit faſtidioſum, recuſat coactum, reſpuit indevotum. Lentum, & parum gratum quærere gratiam divini muneris; maxima eſt injuria remuneratoris.* Expende ultima verba, *lentum & parum gratum,* &c.

Miſer. qui corpore in monaſteriis, deſiderio extra vagatur. Euſeb. Gall.

56 Ad quæſtionem reſpondeo primò. Poſuit Chriſtus numerum duorum, vel trium hic enim numerus in ordine charitatis, quæ eſt ad alterum, eſt minimus & inferior. Si ergo Chriſtus eſt in medio duorum, qui nomine ipſius congregantur, multò magis erit in medio totius Eccleſiæ, ſeu fidelium congregationi ſub nomine ipſius Chriſti adjunctæ ad publicas preces, ad negotiáque pietatis, morúmque reformationem, ut ſit in Conciliis, quæ ab Eccleſiæ Prælatis indicuntur. Concilia enim propriè congregantur in nomine Chriſti, id eſt auctoritate, & virtute Chriſti, ut Chriſti nomen, ejuſque gloriam, ac puram ſanctam fidem Catholicam ubique propagent & illuſtrent.

Chriſtus inter unitos habitat.

57 Studeamus unioni, ut Chriſtum nobiſcum habeamus. Hinc Joſeph, cùm evocaret patrem per fratres ſuos, priùs eos pacificavit dicens, *ne iraſcamini*

Gen. 45. Tertull. *Seditioni ſtudens non vult ſecum habere Chriſtum.* Chryſoſt.

caminiin via. Geneſ. 45. n. 24. timens, ne pruden pater inter diſcordes fratres venire recuſaret, Tertullianus lib. de oratione. c. 10. *Quomodo placabit Patrem iratus in fratrem? nam & Joſeph dimittens fratres ſuos ad producendum patrem, & ne*, inquit, *iraſcamini in via.* Quo pacto igitur Ghriſtus inter diſſentientes fratres habebitur? Unde Chryſ. homilia 9. in Epiſt. ad Romanos ponderans noſtrum textum: *Ubi ſunt duo, vel tres*: admirabundus quærit: *Quis ita miſer eſt: ut nolit Chriſtum ipſum medium habere?* Et reſpondet. *Certè nos illi ſumus, qui mutuis inter nos ſeditionibus conflictamur.* Sicut enim concordia fratrum allicitur Chriſtus ad commercium cum illis, ſic à diſcordia expellitur, ne inter eos adſit.

58. Chryſoſt. *Qui Chriſtum habent, quamvis pauci multi ſunt.*

Secundò D. Chryſoſt. homil. 26. in Acta. *Ubi ſunt duo in nomine meo, inquit Dominus, ubi ſum in medio eorum Ubi Chriſtus medius, magna multitudo eſt.* Congregati nomen multitudinem dicit, ſed duo quomodo referent multitudinem, & non non potiùs paucitatem? *Ibi ſum in medio eorum.* Quamvis duo ſint ſoli, cùm tamen ſecum habeant Deum innumerabilem multitudinem dicunt, & ſperant. Eccleſiaſt 16. n. 3 *Melior eſt unus timens Deum, quàm mille filii impii.* Ex quo ait D Chryſ. homil. 8 in Acta Apoſt. ad fin. *Vellem, ut multitudine ornetur Eccleſia; ſed multitudi e probata: ſi autem hoc fieri nequit, ſaltem pauci illi probati ſunt: non videtis? quod melius ſi, habere unum lapidem pretioſum, quàm mille obolos?*

Eccleſ. 16. Chryſoſt.

59. Ennodius, *Pauci Juſti Deo pro magna multitudine ſunt.*

Tertiò D. Ennodius l. 2. Epiſtola 14. *Regnat adhuc Chriſtus in numero veſtro, qui ſibi non tam in multitudine, quàm in devotione complacuit.* In tam parvo numero duorum vel trium congregatorum ſupremus cunctorum Dominus ſibi ſedem conſtituit. Maximè ei grata, non ingens multitudo, ſed fervida animi charitas: indéque non illa, ſed hac valdè ſuaviter delectatur, in eáque ſuam ſedem ponit. *Non tam in multitudine, quàm in devotione complacuit.*

60.

Suis Diſcipulis ait Chriſtus Dominus: *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filius hominis venientem in regno ſuo.* Matth. 6. n. 8. Ibi per regnum intelligitur Domini Transfiguratio, ut ſuprà explicavi c. 7. q. 13. ex communi Patrum ſententia Quomodo Transfiguratio cum regno comparatur? Regnũ copioſam ſubditorum dicit multitudinem: in Transfigufiguratione autem tantum duo ſervi cum Domino apparuerunt Moyſes & Elias; quid ergo, hæc cum regno? Moyſes & Elias valdè ſanctitate illuſtres, & quamvis duo tam pauci numero eſſent, tamen ampliſſimum regnum Domino referebant, inter illoſque Dominus adſtabat, tanquam ſi in totius Orbis imperii corde adeſſet Joannes Xiphilinus Patriarcha Conſtantinopolitanus oratione de Cruce. *Viſo*, ait, *Jeſu transfigurato, & Moyſe, atque Elia, ſeu ſatellitibus quibuſdam, viderunt Chriſtum in regno*

Matth. 16 *Juſtus pro integro regno.* Xiphilin.

61. *Deus & veritas maximè connectuntur.*

Quartò. Sicut ſuprà dixerat Dominus n. 16. *In ore duorum, vel trium ſtat omne verbum*: Sic nunc ad ſui præſentiam, *Ibi ſum in medio eorum*: duos vel tres congregatos aſſignat. Tanta eſt inter Deum, ac veritatem connexio, ut in eodem numero in quo veritas ineſt, ibi & Dei præſentia, ac aſſiſtentia adſit. Valdè enim Deus, & veritas inter ſe mutuo adhærent

62.

Proſequens Dominus promiſſionem de admirabili incarnationis myſterio, teſtes omni exceptione majores apponit. Quinam eſſent hi teſtes ait Iſaias 8. n. 2. *Et adhibuit mihi teſtes fideles Uriam Sacerdotem & Zachariam filium Barachiæ.* Ex quonam principio in re tam gravi in his teſtibus conquæſitis veritas, ac fidelitas comprobatur? eorum nempè nominibus veritatis fides deſignatur. Urias enim idem valet, ac *ſplendor*, ſeu *lux Dei*, Zacharias verò *memoria Dei*: & in quibus Deus in animo inſitus eſt, ſtatim veritas in ore ſonat. Ita ſociantur Deus, & veritas, ut nec Deus ſine veritate, nec veritas ſine Deo reperiantur. Procopius, poſt appoſitam prædictorum nominum etymolgiam, ſic ſubdit, *Qui autem eo teſtis fide dignior, qui ſit divino ſplendore illuſtratus, qui ſit memoriam Dei conſecutus.*

Iſai. 8 *Ibi veritas ubi Deus.* Proc.

Matth. 18. *n.* 12. Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Uſque ſepties Dicit illi Jeſus; non dico tibi, uſque ſpeties ſed uſq; ſeptuagies ſepties

VERSIONES.

Syriacus, n. 21. Dixit ei: Domine mi, quoties, ſi erraverit in me frater meus, remittam ei? uſque ſepties?

Num. 22. Ait illi Jeſchua: non dico tibi, uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.

Vatablus. Uſque ad ſeptuagies ſeptenas vices.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 17. *n.* 4. Et ſi ſepties in die peccaverit in te, & ſepties in die cõverſus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte ill.

EXPOSITIO VII.

63. Abulenſ.

HÆc quæ hîc ſcribuntur ab Evangeliſta, continuata ſunt cum antecedentibus, ut notat Abulenſis quæſtione 124. & patet ex illa particula *Tunc*, ſcilicet auditis, quæ Dominus dixerat. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Suprà numero 15. ex cujus occaſione, ut Divus Hieronymus, Euthymius, Divus Paſchaſius, Divus Thomas notant, Petrus dubitat, quoties peccanti fratri contra ſe ſit dimittendum; & ideò generoſus Petri animus, ſcrupuli, ac dubii impatiens quærit, quoties veniam indulgeat. Ex his deducito cum Auguſtino libro 2. de Conſen. Evangeliſt. cap. 61 quòd ea, quæ Divus Lucas narrat cap. 17. numero 4. alio tempore, & loco fuere dicta, quidquid reclamet Maldonatuss, nam ſi Chritus Dominus in præſenti affirmabat, ſepties in die offendenti fratri remittendum, quorſum Petrus interrogaret. Parcámne fratri uſque ſepties? Ergo alio tempore illa Divi Lucæ verba ſunt dicta, ut etiam docent Barradas, & alii

Hieron. Euthym. Paſchaſ. D. Thom. *Generoſus animus dubii impatiens.* Auguſt. Maldonat. Barrad.

Accedens,

64. Chryſoſt. *Accedens*, ſcilicet propiùs; quod magnum in interrogando innuit affectum; *Petrus*, quia, ut ait D. Chryſoſtomus, cæteris, erat ferventior, & ubique præcipuus, ac os totius collegii; & cùm tantis emineret, tamen diſcendi cupidiſſimus erat. Theophyl. *Quoties peccabit in me frater meus.* Notat Theophylactus, quòd dixerit, ſi in me peccaverit; nam ſi in alterū ab ipſo indulgentia eſt exhibenda. *Dimittam ei uſque ſepties* ? Hunc numerum ſeptenarium ut valdè multum ex ſenſu carnis aſſignavit Petrus. Quia, ut ait Alb. Magn. legerat Petrus Prov. 14. n. 16. *Septies in die cadit juſtus, & reſurgit.* Putavitque, ſe hac remiſſione debere eſſe contentum Abul. q. 127. præter hanc rationem aſſignat aliam, quia cum expiatio, ſeu propitiatio pro peccato fieret ſeptena aſperſione ſanguinis victimæ, Levit 4. n 6. & 17. Levit. 16 n. 4. & 19. Numer. 19. n. 4 inde exiſtimavit Petrus quod Deus non remittebat offenſam ultra ſeptenarium; nec etiam homo remitteret. Hæc tamen conjectura de ſeptena aſperſione in expiatione unius peccati debilis eſt, ut haberetur quòd Deus ultra ſeptenarium non remittebat peccatum. Prima ergo ratio aptior, quàm etiam tradit ipſe Abul.

Alb Magn. Prov. 24. Abulenſ.

Lev 4. & 16. Num. 19.

65. Chryſoſt. Euthym. *Dixit illi* Jesus. D. Petrus, ut inquiunt D. Chryſ. Euth. valdè gloriabundus, ac magnam de pietate, & miſericordia opinionem capturus dixerat, uſque ſepties dimittendum: nunc verò Domini reſponſione deprimitur Et ſic ſæpè contingit, quòd quis cùm ſe putat ſublimari, ibi & humilietur, arguatur, ac increpetur. *Non dico tibi* & in tui perſona, ait Carthuſ. omni fideli, *uſque ſepties*, ut tu dicis. Et retenta vocis etymologia reſpondet Chriſtus, *ſed uſque ſeptuagies ſepties*, altè elevans multiplicatum numerum. Et quamvis ſeptuagies ſepties videatur certus numerus, ponitur hic pro incerto, ut Charitas Chriſtiana in remittendo injuriam nullum habeat terminum. De quo latiùs quæſt. ſeq. Origen. Hieron. Beda ex Græco ponunt, *ſeptuagies ſepties*, id eſt 490. Multiplica 70. per ſeptem, & efficies 490. Hoc numero ſeptenario denotatur, ut communiter dicere ſolemus, ſexcenties; ut vulgaris phraſis Græca, & Latina nobis adſignificat.

Sæpè qui humiliatur, unde ſe præſumebat exaltari.

Origenes. Hieron. Beda.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus dixit, quòd non ſolùm ſepties ſed uſque ſeptuagies ſepties eſſet dimittendum?

66. Auguſt. Chryſoſt. Hieron. D. Thom. Euthym. Theoph. Beda. Carthuſ. Lev. 16. COmmunis ſolutio eſt cum D. Auguſtino, ſer. 16 de verb. Domin. D. Chryſoſt. D. Hieron. Euthym. Theophylactus, Beda, Divus Thomas, Carthuſianus, & alii. Quòd ponitur hic numerus certus pro incerto, ut doceat, quòd injuria fratris offendentis dimittenda ſit innumerabilibus vicibus ſine ulla meta, ac termino. Sic Levit. 26. n. 18. *Si nec obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra.* Et num. 24. *Percutiam vos ſepties propter peccata veſtra.* Id eſt percutiam vos multiplici plaga, Iſychus, Lyranus, Hugo, Abulens, ſeptenarius enim numerus Symbolum eſt totius univerſitatis: ſeptem namque primis mundi diebus tota evolvitur, ac conficitur hebdomada, ut latiùs diſcurrit D. Chryſolog. ſerm. 139.

Iſychus. Lyran. Hugol Abulenſ.

D Chryſ.

67. Dices tamen: Hæc dicta de numero ſeptenario rectè concluderent, ſi, cùm Petrus dixiſſet, *Dimittam ei uſque ſepties*; Chriſtus reſponderet, Dimitte uſque ſepties At Chriſtus Dominus non ſic eſt locutus, ſed, *Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.* Reſpondetur cùm Abulenſi q. 131. quod Chriſtus poſuit hunc numerum, ut reſponderet numero, quem Petrus poſuerat; ipſe enim aſſignaverat uſque ſepties; & quia numerus in ſe parvus videbatur, ideo Chriſtus poſuit majorem numerum, qui conſtaret ex ſeptem; ut in re tam neceſſaria extra omne dubium fieret univerſis manifeſtum, quòd injuriavit fratri innumerabilibus vicibus ſine ullo termino dimittendum; ideò protulit, non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Ut ſi Dominus, cùm commendat rem aliquam ſervo, & ipſe reſpondet, faciam tribus vicibus; Dominus indignatus, cùm pluries fieri velit, dicat, non tribus vicibus, ſed centum & tribus vicibus facies: ut denotet, quòd multis, & duplicatis vicibus faciat, ſimiliter cùm Chriſtus quaſi indignatus videretur, quia Petrus Charitatem tantùm auctaret uſque ſepties; ideo reſpondit, uſque ſeptuagies ſepties. Et hunc numerum potiùs poſuit, quàm centies, vel ducenties, ut ſervaret cum dictis Petri analogiam & proportionem.

Abulenſ. Res neceſſaria non in dubio explicanda.

68. Secundò D. Hilarius ait, quod Chriſtus alludit ad id, quod dicit Scriptura Geneſ. 4 n. 24. *Septuplum ultio dabitur de Cain, de Lameth verò ſeptuagies ſepties* Ubi juxta phraſim Hebraicam, ut explicant D. Chryſoſt. Rupert. Theophyl. ſepties ſignificat ibi graviter puniri, & ſeptuagies ſepties puniri graviſſimè, & quaſi in immenſum. Ideò Chriſtus juxta familiarem Hebræorum loquendi modum dixit, ut remiſſio fieret ſeptuagies ſepties.

Gen 4. Chriſoſt. Rupert. Theoph.

69. Tertull. Ex quo eleganter dixit Tertullian lib de Orat. cap 7 inquit, *Cùm interrogaſſet Petrus, ſi ſepties eſſet remittendum fratri: imò*, inquit, *ſeptuagies ſepties, ut legem in melius reformaret, quod in Geneſi de Cain ſepties, de Lameth autem ſeptuagies ſepties ultio repetenda eſt.* Uſque ſeptuagies ſepties mandat Dominus dari remiſſionem, *Ut legem in melius reformaret*, ut pro menſura antiquæ ſeveritatis eſſet menſura Chriſtianæ indulgentiæ & pietatis: multò enim major ad condonandum eſt in Chriſto clementia: quàm eſſet puniendum antiqua ſeveritas. *Ut legem in melius reformaret.* Ac ſi illam timoris legem, multis ſuppliciis formidoloſam, in hanc gratiæ & amoris legem, multis beneficiis amabilem transferret.

Chriſtus antiquam ſeveritatè transfert in amoris legem.

70. Auguſt. Tertiò, D. Auguſt. lib. 2. de Conſ Evangeliſt c. 4. *Nec fruſtra iſte numerus*, ſcilicet ſeptuagies ſepties *ad peccatorum omnium pertinet mundationem, ſi diligentius inquiratur. Denarius quippè, tanquam juſtitiæ numerus, in decem præceptis Legis oſtenditur. Porrò peccatum eſt Legis tranſgreſſio. Et utique tranſgreſſio denarii numeri congruenter undenario figuratur. Ac per hoc quia univerſum tempus ſeptenario dierum numero volvitur, convenienter undenario ſepties multiplicatè ad numerum ſeptuageſimum & ſeptimum cuncta peccata perveniunt.* Tota Lex, ſeu Decalogum in denario denotatur; tranſgreſſio autem denarii eſt undecim: ſepties autem univerſitatem quandam, ut dixi in principio quæſtionis: & quia undecim ſepties multiplicatum efficit ſeptuagies ſepties; ideo in hoc numero omnium peccatorum collectio adſignificatur; ad quam remittendam nos Chriſtus hic admonet. Unde ait Divus Auguſtinus ſerm. 16. de verbis Domini

Parcendum fratri in omni tranſgreſſione.

August. Domini. *Si enim Chriſtus millia peccatorum invenit, & tamen omnia donavit; noli ſubducere miſericordiā. Ait enim Apoſtolus: Donantes vobiſmetipſis, ſi quis adverſus aliquem habet querelam ſicut Deus in Chriſto donavit vobis,*

71. Hieron. Quartò. D. Hieron. *Petro reſpondens Dominus ait, non uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. id eſt, quadringentis nonaginta vicibus: ut toties peccanti fratri dimitteret in die, quoties ille peccare non poſſet.* Hoc eſt dimitte fratris injuriam ſine ullo termino & meta. Maximè tamen eſt expendenda D. Hieronymi ratio. *Ut toties peccanti fratri dimitteret in die, quoties ille peccare non poſſet.* O eximia Chriſti charitas ut peccandi poteſtatem vincat miſerationum magnitudo ab ipſo diffuſa! Parum enim eſt in novæ Legis excellenti pietate peractis indulgere offenſas, ut quicquid inimicus hoſtili animo in re machinetur, indulgeas; ad impoſſibilia etiam ſe debet animoſè extendere pia virtutis audacia, & quicquid ille offendendo infeſtare poteſt, tu remittendo debes ignoſcere, ad Chriſtianæ pietatis redundantiam.

Pietas Chriſtiana non ſolùm offenſas, ſed poteſtatem offendendi ſuperat.

72. Chryſoſt. Quintò, D. Chryſoſtom. homil 62. *Magnum quid ſe allaturum D. Petrus putavit: ideircò gloria gloriabundus uſque ſepties intulit: ſed facilis, & miſericors Dominus uſque ſeptuagies ſepties ait, qua quidem oratione nullum omninò numerum poſuit, ſed indefinitè, continuè, ac ſemper ſignificavit.* Petrus ex ſeptena remiſſione concuſſa, inde negandam eſſe reconciliationem inferebat. *Dimittam uſque ſepties.* At magnus, & miſericors Dominus nullum aſſignat, terminum, ex unâque gratia facta majorem eſſe concedendam docet. *Uſque ſeptuagies ſepties.* Homo ex uno dono dato aliud negat. At Deus ex uno beneficio impenſo, ad multò majora multiplicanda facit argumentum.

Homo ex una gratia aliam negat. Deus verò ex una data concedit.

73. Clem. Alex. Sextò. Clemens Alexandrin. l. 7. Stromat. c. 8. *Qui Deo aſſimilari contendit per maximā injuriæ acceptæ oblivionē, remittens ſeptuagies ſepties utpotè per totam viam, eſt benignus, & clemens in quemlibet.* Petrus, ut ait D. Nazianzen. Ep 82. *Præparcus, ac nimium reſtrictus videtur.* Sed Chriſtus ad ſui imitationem exhortatur Petrum, ut condonandæ injuriæ non ponat finem. Qui enim talem ſe exhibet in injuriarum oblivione, ipſi Deo aſſimulatur. *Qui Deo aſſimilari contendit.*

D Nazar. *Qui injuriā cōdonat, Deo ſimilis.*

74. Septimò, Dixerat Petrus Domino: *Si peccaverit in me frater meus, dimittam ei uſque ſepties?* Reſpondet Chriſtus: *Uſque ſeptuagies ſepties.* Cùm enim ſit frater tuus, ſine termino ac menſura debes dimittere offenſam, ſolus namque ille verus frater, qui ſcit injuriam condonare: ille autem, quamvis alias ſanguine ſit frater, hoc tamen indignus nomine, ſi neſciat offenſam remittere. Chriſtianæ enim pietatis eſt, ut fraternitatis vinculum memoria teneatur, injuria verò oblivione deleatur.

Qui injuriā condonat, frater, minimè verò, qui non remittit.

75. Miſſus Joſeph à patre, ut viſitaret fratres ſuos; cúmque eum errantem inveniſſet quidam vir, interrogavit eum, quid quæreret. Qui ait illi: *Fratres meos quæro*, Geneſ. 37. n: 15. Poſtea verò, cùm appropinquaret juxta illos, qui eum videntes dixerunt? *Ecce ſomniator venit, venite occidamus eum.* Cur Ioſeph eos fratres appellat; ipſi non fratrem, ſed ſomniatorem dicunt? Joſeph ſumma benevolentia, ac charitate fratres proſequebatur, ut ponderant D Chryſoſtomus, D. Bernard. ſerm de multiplici bono; Rupert. Hugo: ait illi econtra. *Oderunt eum, nec poterant ei quidquā pacificè loqui.* Rectè ergo Ioſeph, qui quamvis invidia, & odio impetitus, offenſa tamen Simeonis, & Levi, Iudæ, ac aliorum multa benevolentia condonabat, ita ut eos inviſeret; ac quieſceret, illos fratres dicit: *Fratres meos quæro.* Ipſi verò, cùm ſiniſtro ac malevolo animo eſſent affecti in juvenem ſanctum, ut mortem illi machinarentur, non fratrem, ſed ſomniatorem nominant. Abulenſis. *Satis apparet,* inquit, *modus iſte loquendi mordax, & hoſtilis, quia eum non fratrem, quod naturæ, & amoris nomen erat, ſed ſomniatorem, tanquam quod hoc aliquid crimin oſum eſſet; vocabant.* Qui etſi offenſus, injurias condonat, frater eſt, qui verò hoc neſcit vindictam cogitat, multum ab hoc nomine diſtat.

Gen. 37. Chryſoſ. Bernard. Rupert. Hugo

Qui remittit injuriā fratri, minimè verò, qui non condonat.

Abulenſis.

76. Gen. 4. Nato ex Evâ Cain, ait Scriptura: *Rurſum peperit fratrem eius Abel.* Geneſ. 4 n. 2 Ad quidnam tendit hic modus loquendi? Cur non dicitur, peperit filium ſum Abel, ut in edito partu aliorum filiorum communiter ex aliis matribus ſolet dici? Cur Abel frater Cain nominatur? ſicut & in ejus obitu profertur ad Cain: *Ubi eſt Abel frater tuus?* Et iterum, *Vox ſanguinis fratris tui.* Cur tam frequenter Abel frater Cain appellatur in toto illo cap. 4. At verò Cain frater Abelis non vocatur; cur cum re vera eſſent fratres ſicut frater Cain nuncupatur unus, quare & non alter Abelis frater? Cùm maximè truculento vultu, ac diverſo animo Cain in germanum ſuum eſſet, Abel tamen ſerena facie cuncta ignoſcebat, ſeque ei per omnia placidum exhibebat, indéque præclarè ab ortu ſuo uſque ad mortem fratris Cain nomine inſignitur, à quo & meritò ipſe Cain expoliatur, cùm adverſa animo eſſet in Abel, ita ut vindictam cogitaret, illique mortem pararet. Tanta malevolentia fratris nomen excludebat, quod in Abel gratia, & benignitas firmabat Divus Ambroſius lib. 2. de Abel & Cain c. 9 loquens de amore Abelis erga Cain ſic ait: *Non frater clamat. Hoc innocentia, & gratia germanitatis, etiam in ipſa morte ſervat: Non accuſas frater, ſed vox ſanguinis, quem ipſe effudiſti.* Ambroſ.

Solus dicendus frater, qui rem tiæ injurias, non verò qui ulciſcitur.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus in præſenti nos exhortatur, ut ſeptuagies ſepties offenſa fratri remittatur, cùm ſuprà mandaverit, ut poſt tres admonitiones relinquatur?

Suprà hoc c. 18 Matth. ut antecedenti cap. explicavimus, mandavit Dominus: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si autem non audierit te, adhibe tecum unum, aut duos, ut in ore duorum, aut trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Ecce poſt tria monita caſſa peccator tanquam incurabilis relinquitur. Et modò ſeptuagies ſepties, imò & millies moneri mandat. Quomodo qui ſeptuagies ſepties recipiendus dicitur, poſt tres admonitiones relinquitur? Nunquid Dominus ſibi eſt contrarius? Abſit hoc. Pro cujus ſolutione. 77.

Ratio dubitandi.

Reſpond. primò, Quod in his duobus locis duo præcepta nobis tradidit Dominus. Primò, in hoc

Diſtincta mandata traduntur.

præſenti textu dat mandatum de dilectione, ac Charitate proximorum, etiam inimicorum. Ut ſi frater per millies nos injuriâ, ac opprobrio infeſtaverit; has omnes offenſas millies etiam illi dimittamus, nil de vindicta cogitantes, ſed in ſumma Charitate, ac amore eum habentes juxta illud, *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos.* Cùm Chriſtus maximus eſſet ſuorum inimicorum amator, inde toties, ac tam repetitis vicibus hanc dilectionem ſuis Diſcipulis commendat. In ſuperiori verò docet correptionem fraternam, explicatque ad quid ex vi illius teneamur? Primò. Ut remotis arbitris, cùm ſit ſpes emendationis. Deinde uno, vel altero teſtibus adhibitis, poſtea advocata Eccleſia. Si verò adhuc obſtinatus perſtiterit, & Eccleſiam non audierit; ut ethnicus & publicanus dimittendus, utpotè immedicabilis, de cujus lucratione non eſt ſpes.

79. Chryſoſt. Secundò. Reſpondet D. Chryſoſtomus in pſal. 49. ad illa verba. *Si videas furem*: ſic inquit. *Hic poſt duas admonitiones oſtendit, magnum eſſe delictum, nec eum cogit rurſus expectari. Quid ergo? ſunt hæc contraria? Abſit, ſed illud ſeptuagies ſepties dicit, ſi eum pœnituerit.* In prima parte egerat Dominus de peccatore in ſuis delictis obfirmato, qui ob ſui obdurationem tanquam remedii expers relinquitur. In ſecunda verò parte tractat de peccatore, qui compunctus ingemiſcit; qui, etſi ſuper ſeptuagies ſepties delinquat, ſi tamen toties verè pœniteat, toties ſingulis horis, atque momentis à miſeriæ ſervitutis jugo liberabitur, atque ſuper nivem dealbabitur.

Per pœnitentiam ſtatim à peccatis liberamur.

80. D. Juſtin. De Pœnitentia ait D. Juſtinus Reſponſ 9 *Hunc conſtituit in mundo probum peccatorum Medicum, videlicet Pœnitentiam, quæ poteſt iis etiam mederi, qui ſeptuagies ſepties deliquerint.* Magna Dei pietas ad ignoſcendum; non enim patitur, delictis hominum iteratis patientiam ſuam vinci; nam etſi multiplicentur peccata; tamen ſi afflante Dei gratia homo verè pœniteat, repetita ſcelerum venia mundabitur. Si iterùm ergo per peccatum inquinatus eſt, non iterum te pudeat ad lavacrum pœnitentiæ currere. Pulchrè Tertullianus c. 7. de Pœnit. *Non ſtatim*, inquit, *ſuccindendus, ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſane peccator rurſus, ſed rurſus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, ſed non iterum liberari, iteratæ valetudinis iteranda medicina eſt.*

Tùm peccata iterantur, iteranda pœnitentiæ medicina.

Tertul.

81. *Quomodo ſedet ſola civitas plena populo: facta eſt quaſi vidua domina Gentium?* Threnor. 1 n. 1. Maximè notandum, quòd cùm Jeruſalem eſſet omninò devaſtata, omnibuſque bonis ipſoſque Deo ſpoliata, tamen adhuc non ſimpliciter vidua nuncupatur, ſed *quaſi vidua*. Quid ultra ad ejus viduitatem abſolutam requirebatur? Meritò ſanè dicitur *quaſi vidua*; Quia in manu ejus erat Deo auxiliante, per pœnitentiam viduitatis luctus deponere, iterúmque ſponſalia inire; veróque ſponſo ſuo Deo copulari, ut omnibus ornamentis ditaretur. D. Paſchaſius lib. 1 in Lamen. ſic ait. *Notandum, quòd quaſi vidua, & non vivere vidua dicitur: quoniam etſi ab ſponſo deſpicitur, ſponſalitatis tamen ejus jura manent: ut ſi redierit, prioraque dilectionis opera impleverit, ſponſum ſaltem per pœnitentiam recipiat.*

In manu peccatoris eſt, per pœnitentiam redire ad antiquum decorem.

Paſchaſ.

CAPUT XII.

Servus nequam.

Matth. 18. *n.* 23. Ideò aſſimilatum eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſervis ſuis.

Num. 24. Et cum cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

VERSIONES.

Syriacus, n. 23. Propterea aſſimilatum eſt regnum cœlorum, viro regi, volenti recipere rationem à ſervis ſuis.

Euth. Theoph. Qui voluit conferre rationem.

Syriacus, n. 24. Et cum incepiſſet recipere, obtulerunt ei quemdam debitorem.

Arias. Incipiente verò ipſo conferre rationem,

EXPOISTIO. I.

CHRISTUS Dominus communis Magiſter communi doctrinæ, ac methodo ſe accommodat, Quia, ut ait D. Hieronymus; *Palæſtinorum, Syrorúmque ſecutus eſt morem, qui ad omnem ſermonem parabolas jungunt, ut quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt; per ſimilitudinem, & exempla teneatur, altaque cordibus infigatur.* Utpotè res valdè neceſſaria, dixerat Dominus ſuprà, ſeptuagies dimittendum; inquit D. Chryſoſt. *Ne videatur oneroſum, toties dimittere, adjecit parabolam, & comparationem ſervi.* Cui debitori tantam auri copiam dimiſit ſummus Rex. Deinde ut etiam inſtruamur, ut patet ex verſ. 35. Deum nobis peccata noſtra non eſſe remiſſurum, niſi & nos injurias fratribus remittamus. Si enim Deus Omnipotens Dominus condonat delicta hominis, quantò magis miſer homo homini debet condonare. 81.

Hieron. *Communi doctrinæ accommodandum.*

Chryſoſt.

Ideò, quia ſcilicet toties dimittendum eſt, *Aſſimilatum regnum cœlorum, nempè à me.* Regnum autem cœlorum eſt Chriſti doctina, ut interpretatur Theophylactus. Vel eſt via juſtorum, ut ait Hugo. Aptius verò intelligitur Eccleſia militans, ut exponunt D. Greg. D. Remig. Orig. D. Thom. Carthuſianus, Abulenſ. q. 126 Dicitur autem Regnum cœlorum, quia in ea regnant omnes virtutes, per quas homines facti ſunt cœli; in cœlumque aſcendunt. *Homini regi.* Vel eſt pater Æternus, ut interpretatur D. Remig. Vel, & aptius, eſt ipſe Chriſtus, ut docent Orig. D. Paſchaſ. & alii; qui eſt ſupremus Rex utpotè Dei filius, & homo factus per incarnationem. Et prius dicitur homo, & poſtea Rex; ſicque gloriatur de natura aſſumpta ex utero Virginis, in qua venit ad ſalutem 82.

Theophyl. Hugo. Gregor. Remig. Origen. D. Thom. Carthuſ. Abulenſ. Remig. Origenes. D. Paſchaſ.

Chriſtus gloriatur de humana.

generis humani. Diciturque etiam homo ob miſerationem, Rexque ob generoſitatem,qua debitum condonavit. Ille autem , qui noluit conſervo

Alb. Magn. compati,ſed eum ſuffocavit , ſervus nuncupatur, *Qui voluit.*Quod denotat, ut ait Albert. Magnus, magnam conſiderationem , & conſilium in multa

Græcus. Interlin. prudentia. *Rationem ponere*,ſeu,ut Græcus habet *conferre*.Inire ſcilicet computationem. Interlinealis, Qui merita examinat ; ſcilicet in judicio.

Theod. Theophylactus. Non enim abſque judicio punit: *Cum ſervis ſuis.* Qui ſunt omnes , quando vitam mores , & actus ſingulorum diſcutit , ut ait D.

Remig. Remigius. Vel ſunt illi , quibus bonorum ſuorum adminiſtrationem credidit , ut explicat Abu-

Abulens. lenſis.

3 *Et cum cœpiſſet* Alteri ſupremi Principis diſpoſitio.Ubi primùm voluit ponere rationem non moras traxit , nec procraſtinavit , ſed rem ſtatim feliciter exequitur,ac reum convincit. Et ponderandum quòd per ſe ipſum, & non per miniſtros computum init Omne debitum ex ſua pietate

Miniſtri pietatem neſciunt. dimittere cogitabat , miniſtri autem clementiam neſciunt , ſed totam rem uſque ad ultimum qua-

Peccata nos accuſant coram Deo drantem colligunt.*Oblatus eſt ei unus.* A quonam iſte adductus ? A ſuo nempè magno, & ingenti debito. Peccata enim noſtra nos accuſant , & ingenti debito.Peccata enim noſtra nos accuſant, & arguunt coram Deo *Qui debebat decem mi lia talenta* Juxta computationem Hebraicam idem valent,ac centum viginti milliones aureorum, De quo quæſt ſeq. ad initium. Et cùm tanta rerum ſumma eſſet huic ſervo commiſſa, ſine dubio ipſe erat magnus & unus ex primis familiæ domini ſui.Et tamen ab his ſupremi Regis juſtitia incipit; ſecùs apud homines , hos magnates , & divites prætermittunt,tantúmque ad humiles , & parvos ſuam exactionem , & rigorem convertunt

QUÆSTIO I.

Quare hic ſervus tanto debito eſt onuſtus.

4. 2.Paralip.25 IN decem millibus talentorum denotatur hic magna,& ingens auri ſumma , pro quo lege id quod 2.Paralip.25.n 6. ſcribitur , *Amaſiam regem Juda in expeditionem,quam parabat adverſus Idumæos , mercede conduxiſſet de Iſraël centum millia robuſtorum centum talentis arge ti* , id eſt mille robuſtos uno talento. Talentum Atticum , ut refert

Budæus. *Quid ſit talentum.* Budæus lib.de Aſſe , valebat ſexcentos aureos. Ex quo patet , centum talenta eſſe ſexaginta millia aureorum. Mille talenta continent ſexcenta millia aureorum. Decem millia talenta efficiunt ſex milliones aureorum.Multò tamen major eſt ſumma, ſi Hebræorum ſupputationem ſequamur Hebraicum enim talentum continebat duodecim millia aureorum. Indéque decem millia talenta auri ſunt centum viginti milliones aureorum. Chriſtus Dominus habebat hic ſermonem , non cum Græcis,ſed Hebræis ; exindéque non Græco, ſed Hebraico talenti ſignificato utebatur.

5. *Gravitas unius peccati mortalis.* Quo ſuppoſito reſpondeo primò ad quæſtionem. Quod tanta aure ſumma congruit optimè ad exprimendam criminum gravitatem contra Dei majeſtatem.Plus enim exigit Deus ab eo, qui unum peccatum mortale commiſit,quàm ſi à ſervo paupere Dominus exegiſſet centum viginti milliones aureorum. Unum enim peccatum mortale,cùm ſit contra Deum commiſſum , Deoque injurioſum ; imò , quantum in ſuo affectu , Deum eſt ſpolians ſua divinitate : longè autem multò major eſt injuria Dei , quàm ſit omnis injuria in univerſos reges perpetrata;multóque majus eſt debitum,quàm ſint omnia cunctorum hominum debita,quæ ab aliis hominibus debentur. Sicut enim Deus infinitè ſuperat omnes homines; ſic injuria in Deum infinitè ſuperat injurias in omnes homines.

Secundò.Tanta auri ſumma maximè congruit antecedenti doctrinæ, in qua docuerat Dominus, 6

fratri injuriam dimittendam ſeptuagies ſepties.Si *Offenſæ fratrum condonandæ.*

enim Deus nobis condonat tantam peccatorum multitudinem ; quæ longè excedit decem millia talentorum,id eſt centum viginti milliones aureorum ; ergo multò magis omnes proximorum contra nos offenſas eis dimittere debemus, quæ numero pauciores , & qualitate ſua multò inferiores ſunt ; præſertim cùm Deus hac lege, & conditione , noſtra graviſſima , & plura crimina remittat , ut & nos exiguas , & parvas offenſas proximis condonemus. Matth. 6. numero 14. Matth 6.

Tertiò Origenes tract. 6. in Matth. *In principio ergo ponendæ rationis oblatus eſt ei debitor talentorum , qui ſcilicet multa fecerat damna , & magna ei erant injuncta , & nullum attulit fructum , qui forſitan tot talenta perdidit, quantos perdidit homines.* 7.

Servus iſte prælatorum perſonam exprimebat , ut docent D Paſchaſius , D. Thomas , Abulenſis , & Paſchaſ. D.Thom. Abulenſ.

alii Talenta autem credita ſunt ſubditis. Quot ergo incuria ſua ſubditi perierunt , tot talentorum factus eſt debitor , ut de illis redderet rationem , pro eiſque pœnas ſolveret. *Prælatus pro ſubditis dabit rationē*

Quartò Origenes, citato loco ſic pergit *Ideò talentorum multorum factus eſt debitor , quoniam ſecutus eſt mulierem ſuper talentum plumbi ſedentem, cuius nomen iniquitas.* Unde hic ſervus tot millia talenta,centum viginti ſcilicet milliones aureorum , potuit conſumere , ac devorare ? Cùm enim apud mulierem ſedentem ſuper talentum plumbi. de qua meminit Zach. 5. num. 7. eſſet diverſatus , jam tantæ effuſæ pecuniæ apparet cauſa Quæ enim ſcelerata perditio non ineſt , ubi una iniqua mulier invenitur? 8. Origenes. Zachar.5. *Mulier perditionis.*

Quintò. Idem Origenes citato loco. *Nihil immodicum , ſed omnia maxima , & peſſima peccavit iſte,qui oblatus eſt regi.* Tot ſervus iſte peccatis implicatur , excidit enim ei è memoria computum coram rege eſſe ſubiturum. O quot peccata evitarentur , ſi homines recordarentur , ſe ipſos de ſuis factis rationem reddituros ? Sextò. Theoph. *Decem millium talentorum debitores nos ſumus, qui quotidie multis beneficiis afficimur , & nil boni rependimus* Ex ingratitudine in bonis acceptis tot, tantaque debita excreverunt. 9. Origen. *Cogitemus, nos reddituros rationem* Theophyl.

Septimò.D.Auguſt.ſerm. 15. de Verb. Domin. *Ideò dicendum eſt,quod,quia Lex in decem præceptis commendatur , ille debebat decem millia talentorum,per quod omnia peccata ſignificantur , quæ ſecundum Legem fiunt.* Ex uno peccato in aliud cecidit homo , ut in tantam delictorum multitudinem contra omnem legem deveniret , ſemper enim peccata parturiunt graviora peccata. 10. Auguſt. *Unum peccatum aliud gravius parturit.*

Ait Iſaias cap.14. n. 26 *De radice colubri egredietur regulus , & ſemen ejus abſorbens volucrem,* Hebraicus vertit. *De radice ſerpentis egredietur regulus,& fructus ejus ſerpentis ignitus volans.* Arabicus 11. Iſai. 14. Ad Hebr. Arabicus.

bicus Alexandrinus. *De ſerpente egredietur Baſiliſcus, & ſerpens volans devorans primogenitos.* Quid eſt, quòd Propheta ait, quòd venenoſus coluber generat regulum, ſeu Baſiliſcum, qui ſuo intuitu alia interficit animalia, ex baſiliſco prodit ſerpens, ſeu vipera, volans ignitus, qui non ſolùm ſuo aſpectu enecat, ſed etiam volans, cuncta quærit, ut ſuo ſparſo igne illa comburat, ac conſumat. *Ex uno peccato aliud majus pullulat.* Ad hoc tendit Prophetæ ſermo, quòd ſemper venenum peccati aliud noxius, & magis peſtiferum producat. Peccatum tanquam venenum hauſtum occidit animam, ex ipſóque veneno pullulat ſcandalum, quod ſui cognitione, tanquam ſuo aſpectu alios in peccatum pertrahit; indéque ſæpè oritur mala doctrina, ac pravus ſermo, qui in alios mille errores diffundit. Hieron. D. Hieronymus ibi. *De ſemine peſſimo,* inquit, *naſcitur regulus, qui rex ſerpentum eſt: & afflatu ſuo, atque conſpectu homines occidere dicitur: ſive genimina aſpidum, quæ peccata ſunt varia, de cogitationum peſſimo theſauro in mala opera prorumpunt. Cúmque regnaverit in hominibus alienigenis, qui à Deo alieni ſunt, ſtatim egrediuntur ſerpentes pennati; ut non ſufficiat, cogitaſſe, & feciſſe quæ mala ſunt, niſi patrocinium quoque malorum operum quæſierint, & diverſas finxerint hæreſes.*

12. 2 Reg. 15. Acclamatur Abſalon rex totius Iſraël in Hebron. *Venit nuntius ad David, dicens: Toto corde univerſus Iſraël ſequitur Abſalon. Et ait David ſervis ſuis, qui erant cum eo in Jeruſalem: Surgite, fugiamus neque erit nobis effugium à facie Abſalon* 2. Reg. 15. n. 13. Quis non miretur, quòd David, glorioſus princeps in bello, ſic expaveſcat Abſalon, ut feſtinet à facie ejus fugere? *Unum peccatum via ad aliud gravius.* David fortiſſimus in certamine ſecum habebat robuſtiſſimos, ac valdè exercitatos duces Joab, & alios; Cur ergo non cogitat munire civitatem, ac ſagacitate belli adhibita hoſtem profligare? Cur ſic delicatum, ac indiſciplinatum puerum Abſalon formidat? Olim Abſalon fratrem Ammon occiderat, de quo veniam à patre obtinuit; & cùm unum fratricidium jam commiſiſſet, pro certo habebat David, Joſeph quòd ibi non quieſceret, ſed patricidium, ac mortem ſuorum omnium fratrum perpetraret. Joſephus relatus in Gloſſa. *Ad Abſalon*, ait, *multus populus, eo invitante, confluxit, & rex ab omnibus ordinatus eſt. David metuens impietatem ejus, & præſumptionem miratus, quia nec peccati veniam recordatus eſt, ſed ſcelera potiora committeret, deliberavit fugere.*

QUÆSTIO II.

Quare hic primus eſt oblatus?

13. Euſ. Emiſſ. HAnc quæſtionem movet Euſeb. Emiſſen. Dom. 22. poſt Pentec. *Quare cum hoc prius Dominus rationem ponere voluit?* Reſpondet, conſiderando in hoc denario numero omnium peccatorum gravitatem contineri. *Omnes enim numeri in hoc numero continentur, cùm enim uſque ad decem numeramus; niſi iterum ab uno incipiamus nihil habemus, quod dicamus. Hoc igitur debito majus debitum non eſt.* *Nullus peccatorum de venia deſperet.* Ad quid ergo ſummus debitor, ſeu peccator introducitur? Subdit ipſe Euſebius, *Ut hujus exemplo cæteri intelligerent, quantam ſpem habere potuiſſent.* Ex divina diſpoſitione hic tantorum talentorum debitor in primo limine coram Domino adeſt, ut cùm alii peccatores viderint huic tanto debito indulgentiam, ac remiſſionem conceſſam, nullus deſperet, ſed omnes animum concipiant, quod etiam in ſuis magnis delictis veniam impetrabunt.

Secundò. Juxta Chryſoſtomum homil. 2. in parabolam decem millium talent. dicitur: *Non ſolùm in hoc periculo verſabatur, quod quidquid illi mutuum datum erat, id omne aſſumpſerat, ſed etiam in eo, quod primus oblatus eſt Domino.* Cùm hic primus ante Dominum aſtat, maximè ejus diſcrimen ſignificatur; nam ſi alius hunc debitorem antecederet, qui deteriorem redderet rationem, hìc poterat ſibi facilè indulgentiam ſperare. At cùm hic primus in computo tam iniquus eſſet, in magno diſcrimine conſtituebatur. Qui enim primi ſunt in judicio, primi in periculo reputantur. 14. Chryſoſt. *Primus in judicio in magnopericulo verſatur*

Adamus ob parvam ſibi quantitatem comeſtam rigida mulctatus eſt pœna, itaut ei dicatur: *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex cunctis diebus vitæ tuæ, &c.* Geneſ. 3. n. 16. Cur Dominus tam ſeverus in Adamo ob unum delictum commiſſum, cùm tamen in ejus deſcendentibus qui paſſim multis criminibus implicantur, valdè ſit benignus, in multa patientia diſſimulans magna. Adamus primus præcepti prævaricator, primúſque qui ante tribunal ad judicium ſterit: non mirum ergo, quòd tam acri pœna puniatur. Qui primus in ſolitudine inventus eſt in die ſabbati colligens ligna, ex divina ſententia, *Obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra.* Numer. 15. n. 35. Et poſtea alii ſimiliter delinquentes non tali ſupplicio caſtigantur. Inde illi tanta pœna, quia primus de crimine judicatur: Theodoretus quæſt. 37. in Geneſ. *Conſiderandum eſt,* inquit, *quòd primis legum tranſgreſſoribus ſine venia ſupplicia infliguntur, quòd & factum eſt circa legem de ſabbato latam. Cum enim, qui die ſabbati ligna colligere auſus erat, & ita primus legem tranſgredi, populus univerſus lapidavit; id enim Deus præceperat, ut qui ſuis manibus de nocente ſupplicium ſumpſerant, deinceps legem tranſgredi reformidarent, tanquam ſupplicii cauſam. Longo verò poſt tempore cum permulti legem de ſabbato violaverint, id patienter legiſlator tulit. Conveniebat igitur, Adamum, qui primus legem acceperat, & eam quidem leviſſimam, luere pœnam delicti, ad utilitatem generis humani.* 15. Gen. 3. *Qui primus de crimine judicatur, rigidam ſubit pœnam.* Num. 15. Theodoret.

Matth. 18. *n.* 5. Cùm autem non haberet unde redderet, juſſit eum Dominus ejus venundari, & uxorem ejus, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

Num. 26. Proſtratus ergo ſervus ille orabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

VERSIONES.

Vatablus n. 23. Et omnia quæ habebat, & fieri ſolutionem.

Euthym. n. 26. Proſtratus ergo ſervus ille adorabat eum, dicens:

Domine, patiens, ac lenis eſto erga me, & omnia tibi reddam.

Syriacus. Domine mi, longaminis eſto erga me,& omnia tibi rependam.

Arabicus Patiens eſto,& ego dabo tibi, quod tuum eſt.

EXPOSITIO II.

16. Haymon. CUM autem non haberet, unde redderet. Rectè, ait Haymon, noſtra voluntate peccare poſſumus, ſed noſtris viribus non poſſumus, Deo ſatisfacere, niſi illius miſericordia adfuerit, quæ vocat peccatores ad pœnitentiam: *Juſſit eum Dominus venundari.* Qui enim peccat, libertatem amittit, & ſervus eſt peccati. Joan. 8. num. 34. *Uxorem ejus & filios.* Viguit antiquitus conſuetudo aliquorum regnorum, ut cùm debitor ſolvendo aliter non eſſet, creditor poſſet vendere, etiam ipſum debitorem, uxorémque ejus, & filios. Hujuſmodi quid legitur 4. Reg 4. n. 1. ubi cujuſdam Prophetæ mortui uxor ſic ait Eliſæo. *Ecce creditor veniet, ut tollat duos filios meos ad ſerviendum ſibi.* Fortè mandantur uxor, & filii vendi, ipſi enim ob ſuperfluum cultum contracti debiti cauſæ extiterunt. Per uxorem D. Remigius, Alb. Magn. S. Thomas intelligunt concupiſcentiam, ſeu pravam voluntatem; per filios verò magna opera, *& omnia, quæ habebat*, ut nempe à ſuis univerſis expoliaretur: peccata enim extremam omnium paupertatem inducunt; *& reddi*, quantum ſcilicet eſſet ex conflata omnium pecunia.

Peccator ſervus. — *Joan. 8.* — *4. Reg. 4.* — *Remig. Alb. Magn. D. Thom.*

17. Remig. *Procidens autem.* Hic apparet, ut ait D. Remigius, humiliatio, confeſſio & ſatisfactio. Humiliatio *procidens*. Confeſſio, cùm ait: *Patientiam habe in me*, profitetur ſuorum peccatorum multitudinem, ad quam Domini patientiam requirit. Satisfactio, cùm ait, *Reddam tibi.* Iterum premamus verba *Procidens*, ad genua ſcilicet Domini, ab humilitate enim incipit in ſua converſione *Vide pœnitentiæ robur, facit ſervum cadere a malitia, qui firmiter in illa ſtabat.* Deinde qui ſequitur? *Rogabat eum*, ſeu, ut habet Græcus, *orabat eum.* Ad orationē confugit, ut largam Dei pietatem inveniat, ut ait D. Chryſoſtomus, *Patientiam habe in me*, ſeu, ut habet Græcus, *Longaminis eſto in me.* Differ iram tuam erga me, ſeu, ut inquiunt D. Remigius, Albertus Magnus, Vox eſt peccatoris poſcentis tempus corrigendi, tempus mihi concede, ut pœnitens clamem, *Et omnia reddam tibi*, quantum ſcilicet debeo.

Græcus. — *Chryſoſt.* — *Remig. Alb. Magn.*

QUÆSTIO III.

Quare tam ſeverè benignus Dominus mandat ſervum, & omnia illius vendere?

18. *Cur per miniſtros mandat venundari.* NOn ſolùm hîc apparet ſeveritas in eo, quòd ſervus, & illius uxor, & filii traduntur venditioni, ſed etiam quòd per miniſtros hoc mandatur exequi, ut communiter intelligitur illud, *Juſſit eum Dominus venundari*. Suprà enim per ſe ipſum poſuit rationem cum ſervo, ut miſericordiæ gratiam illi impertiret. Cùm autem ad venditionem, ut potè ſummi rigoris opus deveniutur, hoc totum miniſtris committit; in eis enim nulla pietas, ſed ingens ſeveritas prævalet, ut ſic undique in hoc negotio diſtricta ſe exhiberet. Ad quid tantus rigor?

Reſpondet primò C. Chryſoſtom. homil. 2. in Parabolam decem talent. tom. 5. *Quamobrem ante rationem poſitam non remiſit debitum? volens, ut diſceres, quantis eum debitis liberaret*, Euthymius. *Si valdè facilè*, inquit, *remiſſionem præcepiſſet*, ſcilicet ſervus, *futurum erat, ut gratiæ magnitudinem non cognoſceret, propter hoc ergo in magnam neceſſitatem eum redigit, ut ad memoriam in poſterum revocare poſſet, qua condemnatione abſolutus eſſet.* Ultimis miſeriæ terminis ſervus à Domino contingitur ut cognoſcat excellentiam beneficii, cùm à tot debitis, quibus erat onuſtus, ſe ereptum videat. Tanta eſt enim humana ingratitudo, ut neceſſe ſit, veluti quodam artificio ad recognitionem donorum compelli D. Cyrillus Alexandrinus, lib. 3 in Ioan. cap. 34. *Gratiſſimum*, ait, *videri ſolet beneficium, quando imminente periculo, neceſſario expectatur: aliter animus hominis beneficii magnitudinem non cognoſcit.* 19.

Chryſ. — *Euthym.* — *Ex rigore cognoſcitur benignitas.* — *Cyrill.*

Secundò, Tanta ſeveritas, ut peccator coactus miſeram ſui ſtatus conditionem recognoſcat. Cùm mandatur venundari, jam amittit Dominum ſuum, ſcilicet Deum, deindéque omnia gratiæ bona, & ad diaboli tranſit mancipium. Cùm venundatur, jam ſibi deperdit uſum propriæ vitæ, cùm alterius ſit alteríque vivat. Cùm venundatur, jam ſuum perdit honorem, ſervus enim conſtituitur. Cùm venundatur, uxoris, ac filiorum fit expers. Cùm venundatur, etiam omnia bona ſua, quæ habebat, deperdit. O utinam homines recogitarent, quot mala illis inferunt peccata, tam in ordine ſupernaturali, quàm naturali. In ſupernaturali amittit Deum, indéque omnia gratiæ bona. In naturali verò propriam vitam, honorem, & omnia quæ habet homo. D. Gregorius Nazianzenus Orat. 16. *Libertas*, ait, *& divitiæ in ſola mandati obſervatione ſitæ ſunt, quemadmodum contra paupertas, & mala in illius violatione.* 20.

Quot mala peccata inferunt. — *D. Nazar.*

Tertiò. D. Chryſoſtomus homil. 2. ſuper hanc Parabol. tom. 5. *Nonne ex crudelitate, aut inhumanitate in eum rurſus damnum converte bona tua; ſed ex ineffabili in eum providentia. Volebat enim illum hujuſmodi terreri minis, quoad ſibi ſupplicandum, ne venundaretur, excitaret.* Volebat Dominus ſervo miſereri diſtricto rigore erga eum ſe exhibet, ut ſervus tanta ſua miſeria excitetur, ut exorando ad Domini pietatem confugiat, indulgentiámque obtineat. 21.

Chriſoſt. — *Deus ſupplicia minatur ut petamus veniam.*

Poſt commiſſum magnum Idololatriæ ſcelus in adoratione vituli, ait Deus Moyſi. *Dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos.* Exod. 32. n. 11. Deus à nullo dependet; quomodo ſic loquitur, quaſi Moyſi voluntati ſubordinatus? Cur commiſſo illo infami, & ſtupendo crimine; illicò non vibrat fulgura in perfidiorum capita? Ad quid ſe dicit veluti ligatum? Ne ob gravitatem execrandi delecti frigeſceret Moyſes, rogationes multiplicare non audens, ſe pronuntiat Deus illius precibus tanquam aſtrictum, ut inde majori fiducia concepta fervidiùs orationibus inſtaret pro populo, illique indulgentiam impetraret. Stephanus Cantuarienſis apud Tilman. *Dimitte me*, ait, *Quaſi tu tenes me, vel tenere potes: per hoc ergo dedit fiduciam exorandi, & impetrandi pro eis: ſi enim velles verberare filium, & diceres ſedenti juxta te, dimitte* 22.

Exod. 32. — *Deus, ut avertat ira, occaſiones extandi præbet.*

dimitte me, ut verberem filium meum? nonne quodammodo hortareris: ut te exoraret, ne verberaret eum Tenuit ergo Moyſes Deum; ſervus Dominum, creatura Creatorem.

23. Diſtrictè gladio percutiebat Angelus Jeruſalem peſtilentia, aitque Deus *Angelo percutienti populum, ſufficit: nunc contine manum tuam*, 2. Reg. 24. n. 16. Statim ſequitur: *Dixitque David ad Dominum, cùm vidiſſet Angelum percutientem populum Ego ſum, qui peccavi.* Si Angelus juſſu Dei jam ſiſterat in Plaga, cur ſe David oſtentat vultu truci, & igneo, quaſi cùm evaginato gladio minans adhuc populum feriret? Ad quid tendit hujuſmodi terrifica præſentia, tanquam mortem incutiens? Volebat Deus peſtis ſagitas à populo avertere, hoc tamen diſponebat. David oratione fierit exhibet ſe Angelus adhuc mortifero morbo populum cœdentem, ut exinde excitaretur Rex, ut pro ovibus preces effunderet, ut illis miſericordiam impetraret. Pulchrè Ambroſ. comment. in Pſal 37. *Si mandaverat Dominus*, inquit, *Angelo ut parceret, quomodo feriebat adhuc Angelus, niſi quia Dominus, & ſi vult ignoſcere, vult rogari, & ut rogetur, hortatur.*

2. Reg. 24.

Deus cùm vult parcere nos hortatur ut oremus.

Ambroſ.

QUÆSTIO IV.

Quare pauper ſervus audet ſpondere, ſe omnia Domino ſuo redditurum?

24. Reſpondet primò D. Gregor. Nazianz Orat 17. *Ad bonum enim, & facilem Dominum acceſſerat.* In multa talentorum ſumma deprehenſus erat ſervus debitor: & tamen audax rogat, *Patientiam habe in me, &c.* Unde iniquo ſervo tanta præſidentia, ut herum ſibi iratum precibus aggrediatur, & bona ſpe credat flecti poſſe ad pietatem? Agnoſcebat ſervus herum ſuum eſſe Deum, naturâ bonum, & pium, flectique facilem; magnum, & excelſum in miſericordia; de cujus adjuvamine ſperabat, ſe poſſe pro omnibus ſuis debitis reddendis impetrare patientiam, indeque reus audax eſt in poſcenda venia.

Gregor. Nazianz.

Ex Domini pietate ſpes veniæ concipitur.

25. Secundò D. Chryſoſt. homil. in Parabol. decem millium talent. tom. 3. fol. 804. *Non faſſus eſt, ſe nihil habere, quod redderet: ſed hic mos eſt debitorum, ut in ſumma inopia, promittant tamen quo præſens periculum elabi poſſint.* Quomodo pauper ſervus, & ad magnas anguſtias redactus ſolveret mille ducentos milliones aureorum? Sagaciter tamen tempus extrahit, moras nectit, dicens: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Magnæ enim prudentiæ eſt, in re eximii ponderis tempus interponere, ut totum negotium in meliorem fortunam commutetur, ut ita *præſens periculum elabi poſſint.*

Chryſoſt.

In magno negotio tempus interponendum.

26. Tertiò idem D. Chryſ. *Audiamus, quotquot ignavi ſumus ad preces, quanta ſit obſecrationum vis; non jejunium oſtentavit, non ultroneam paupertatem, aut aliquid iſtjuſmodi, deſertus, ſed nudus omnis virtutis ubi ſe ad obſecrandum convertit eo ſolo potuit Dominum ad miſericordiam pertrahere.* Cùm multo debito onuſtus eſſet homo, & non haberet, quid redderet, non paupertatem ſuam propoſuit, nec jejunium oſtentavit, nec quid aliud ſimile dixit, ſed tantum ad orationem confugit. *Patientiam habe in me.* Sicque illa ſola remiſſione impetravit, omniáque eſt aſſecutus. *Dimiſit illi omne debitum.*

Chryſoſt.

Oratio impetrat abſolutionem delictorum.

27. Quartò. Palatius. *Adeò confidenter promittebat iſte ſatisfactionem operum, quia novit, per pœnitentiam aplicare ſanguinem Chriſti, qui cùm ſit infiniti valoris profectò omnia talenta valet.* Non mirum, quòd iſte ſervus, quamvis valdè pauper eſſet, & multum pecuniæ deberet, tamen confidenter dicat, ſe omnia redditurum; pollicebatur enim, ſe Redemptoris ſanguinis participem fieri, indéque, etſi extrema degeret paupertate confidenter tamen ſperabat, ſe decem millia talentorum perſoluturum; qui enim hoc Sacratiſſimo ſanguine reficitur, omnibus divitiis abundat, ut omnia talenta valeat exolvere, *qui me invenerit inveniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino.* Proverb. 8. n. 35. De Sacra Euchariſtia ſermo, eſt, unde ait Hugo *Hauriet ſalutem à Domino, quaſi à puteo pleno deliciis, ac divitiis.*

Palat.

Sanguine Chriſti locupletatur homo.

Prov. 8.

Hugo.

Quintò Valdè mirum, quòd ſervus iſte, qui lautè ac opulenter cum uxore, ac liberis vixerat, ut decem millia talentorum conſumeret, modò tam ſubmiſſus ad Domini pedes provolutus, ejus clementiam deprecatur. Unde illi tanta dejectio? Quis dubitat, quòd contraria fortuna, caſuumque adverſitas intellectum acuat ut hominem in ſanam mentem reducat, ut de præteritis reſipiſcat, ac emendetur; dicátque cum David Pſal. 118. n. 71. *Bonum mihi, quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.* 28.

Humiliatio adducit ad pœnitentiam.

Pſalm. 118.

Rebellaverat Abſalon contra patrem ſuum David omnique nixu intendebat, parentem à regno, ac vita exſpoliare. David tamen omni exercitui ſuo commendabat, *ſervate mihi puerum Abſalon.* 2. Reg. 18. n. 5. Tandem cùm ipſum interfectum acciperet, magno fletu, ac lamentatu ipſum eſt proſecutus. Sed ad quid tendunt hujuſmodi lachrymæ! Volebátne David, ut Abſalon victor exiſteret, triumphator evaderet? Non volebat bonus pater, ut Abſalon vinceret, ſed ut victus, ac humiliatus degeret. Optimè enim præcallebat prudens Rex, quòd ipſa humiliatio magnum eſſet deperdito juveni excitamentum, ut eum ad ſalutis vitam perduceret. D. Aug. lib. 22 contra Fauſt. c. 66. *Cùm innocentem puerum*, ait, *mortem David non luxerit, idem juvenem filium parricidali furore præcipitem: qui & paternum cubile ſtupris nefariis maculaverat, & contra patrem ſceleſtum bellum gerebat, & vellet conſervatum, & fleret occiſum? animæ ſcilicet tantis criminibus involutæ ſempiternas prævidens pœnas? quibus evadendis, eum per pœnitentiam corrigendum, vivere cupiebat humiliatum.* Expende ultima verba: *Eum per pœnitentiam, &c.* Humiliatio magna doctrina, ut dirigat in ſalutem: 29.

2. Reg. 18.

Dejectio revocat ad ſalutem.

D. Auguſt.

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum poſtea acceleraverunt. Pſal 16. n. 4. D. Auguſt. *Poſt multiplicatas infirmitates acceleraverunt, ut ſanarentur.* D. Thomas. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum. *Id eſt, pœnalitates ex peccato; & conſequenter conati ſunt ad curandam vitam, ut redimerent tempus perditum.* Pſal. 82. n. 17. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum.* 30.

Pſal. 16.

D. Auguſt.

D. Thom.

Pſal. 82.

Matth. 28. *n.* 27. Miſer autem Dominus ſervi illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei.

VERSIONES.

Vatablus Intimè autem miſertus Dominus ſervi illius, abſol-

Euthymius.

vit

vit eum, & æs alienum remiſit ei.

Arias. Commotus viſceribus abſolvit eum, & mutuum dimiſit ei.

EXPOSITIO III.

31. DEPRECATIONE, humilitate, ac pœnitentia ſervi, cum promiſſione emendationis, & reſtituendi omnia *Miſertus eſt Dominus ſervi illius.* Dei infinita bonitas valdè propenſa ad miſerandum, ac indulgendum, *Dimiſit eum*, liberum ſcilicet à captivitate, ac venditione, ad quam eum condemnaverat, *Debitum.* Græcus Græcus habet *mutuum.* Sic enim vocatur id, quod ex facultatibus Domini ad ſe tranſlatum, ſuis uſibus appropriaverat, *Dimiſit ei.* Ingens Domini liberalitas. Servus obſecraverat, ut exactionem, ac tempus differret; Dominus excedens vota, totum debitum condonavit.

QUÆSTIO V.

Quare Dominus non niſi poſt humiliationem & preces ſervo dimiſit debitum?

32. *Difficultas quæſtionis.* MAximè, ut vulgò dicitur, ad doni magnitudinem pertinet, ut ante preces ſit conceſſum: Cur ergo magnificus Dominus non largitur ante quam ſit expoſtulatum? Et prima ſolutio patet ex dictis ſuperioribus quæſtionibus 3 & 4. Quæ omnia hic poſſunt accommodari. Deinde ad hanc quæſtionem.

33. Chryſol. *Propria calamitas doctrina ad miſerendum.* Reſpondet primò D. Chryſ hom. 62. in Matt. *Commotus miſericordia dimiſit eum, nec antequã ſupplicaret, ut calamitate ſua productus, facilis ad ignoſcendum conſervo fieret.* Id tantum angorem permittitur hic ſervus venire, ut multa prece Dominum rogaret, ut ſic primò agnoſceret ſui delicti gravitatem; deinde ut ſua propria miſeria haberet remedium; ut in conſervos fieret patiens & miſericors: ipſa enim calamitas optima eſt doctrina, ut aliis miſereatur. Vide tom. 2. c. 3. q. 32. n. 179. ibi c. 5. q. 11. n; 68.

34. Chryſoſt. Secundò. Idem D. Chryſ cit. loco *Volebat autem Rex à principio dare, ſed nolebat, ſolum ſuum eſſe donũ, ſed & ſupplicationis illius ut non incoronatus abſcedat.* Rogari vult hic magnus Rex, antequam largè donet, nam, etſi gratiora ſint beneficia quæ non ſupplicantium interventu, ſed ſpontaneo affectu proveniunt; tamen quod tunc liberalitati dantis impenditur, meritorum gloria accipientis ſubtrahitur. Præmittat ſervus deprecationem humiliationem, ac pœnitentiam, ut non ſolùm talentorum remiſſione muneretur ſed etiam meritorum gloria & henore mirificè laureatus recedat. *Donum ex meritis glorioſius.*

35. *Venia facilitas aliquando peccati incitativum.* Tertiò. Diſponebat Dominus dare indulgentiam ſervo, tamen antecedenter mandat, eum ſimul cum uxore, ac filius venundari; ut inde ipſe genu flexos multiſque lachrymi, ac magno humilitatis affectu Domini pietatem deprecemur, ejuſque miſericordiam aſſequatur. Ad quid tanta ſeveritas, ubi tanta clementia parabatur? Ut ſervus deprehendat, quòd non facile ei dimiſſio concedebatur; aliquando enim multa venit facilitas criminum eſt incitativum, ac adhortamentum.

36. Cùm Moyſes eſſet in monte cum Domino, prolapſus eſt populus in turpiſſimum Idololatriæ nefas. Iratus eſt furor Domini adverſus eum, ſicque ait Moyſi: *Dimttte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Multa deprecatione reſtitit Moyſes. *Placatúſque eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat adverſus populum ſuum.* Deſcenditque Moyſes de monte, mandátque filiis Levi, quod per medium caſtrorum incedentes unuſquiſque interficiat proximum, & amicum ſuum. Ceciderúntque in die illa quaſi viginti tria millia hominum: Tunc ait Moyſes univerſo populo: *Peccaſtis peccatum maximum aſcendam ad Dominum, ſi quomodo quivero, eum deprecari pro ſcelere veſtro.* Exod. 32. n. 30. Cur Moyſes ſic loquitur? Exod. 32. nonne jam antea in monte pro populo rogaverat, jamque à Domino de ſcelere erat conceſſa venia *Placatúſque eſt Dominus, ne faceret malum, &c.* Cur populum ex viſis tot occiſis hominum millibus afflictum non conſolatur? manifeſtata remiſſione, quam jam obtinuerat, ſed adhuc ſuſpenſum relinquit, loquens ſub dubio: *Si quomodo quivero eum deprecari?* Magna prudentia ſic fatur Moyſes, ut peccati gravitatem agnoſceret populus cùm adhuc tot millibus interfectis neceſſe eſſet, multiplicare preces ad indulgentiam impetrandam, nam ſi populus ſciret, peccatum facile dimiſſum, ut in alia multa rueret, magna via pateret. Oleaſter ait: *Placaverat jam vir ſanctus Deum veniamque precatus obtinuerat; noluit hac tamen populo indicare, ut incentivum peccati fieret poſtmodum veniæ facilitas.* *Veniæ facilitas aliquando via ad majora peccata.* Oleaſter.

37. Peccavit David magno adulterii crimine cum Betſabeth Quòd cùm ei expoſitum eſſet per Nathan Prophetam, ait David: *Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.* Poſt tamen tantam indulgentiam factam ſubdit Nathan: *filius qui natus eſt tibi morte morietur.* Ibid. n. 14. Et quod etiam Abſalon crudeli bello, ac perſecutione contra eum inſurgeret. *Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, &c.* n. 11. Sed cur à magno, ac magnifico Domino non datur in omnibus abſoluta remiſſio pro tam præclariſſimo contritionis actu? Cur ſi condonatur culpa, non omninò etiam relaxatur pœna ſed conceditur remiſſionis donum cum veluti penſione pœnæ: *filius, qui natus eſt tibi, morte morietur?* Sublimis Dei diſpoſitio. Ingens Davidis pœnitentia, ut omninò deleretur culpa, à Domino obtinuerat, ac optimi Medici, ac parentis cautela præveniebat, ne totrliter pœna eſſet extincta, ne inde fragilitas humana, caſtigationem non formidans, pluſquam par erat, delinquendi anſam arriperet. Pro quo monet D. Greg. Nazian. Orat. 19. *Peccantibus non omninò ignoſcit, ne benignitate deteriores fiant.* 2. Reg. 12. *Prævenitur ne indulgentia ſit occaſio delicti.* D. Nazianz.

QUÆSTIO V.

Expenditur magnifica Domini in ſervum liberalitas.

38. HÆc ingens magnificentia Domini ergà hunc ſervum ex multis declaratur. Et primò donum citò datum: Quia cùm ſervus vidiſſet tantis debitis onuſtum, providens orabat Dominum

Dominum ſuum. Ille autem illico, *miſer autem Dominus ſervi illius dimiſit eum, &c* In venia impendenda Herus non moras interponit ſed, utpotè magnus Princeps & Rex, *aſſimilatum eſt regnum cælorum homini regi*, tantum beneficium ſine ulla dilatione effudit, *Et debitum dimiſit ei*, Abulenſis q.152. *Rex ſcilicet*, ait, *quia nobilis erat, citò miſertus eſt.*

Ingens beneficium ſine mora. Abulen.

39. Chryſoſt. Secundò Magnitudo doni ultra poſtulatum. Quod perbellè ponderat. D. Chryſ. homil. 28. in Geneſ. *Vidiſti*, inquit, *miſericordiam Domini? Ille procidit, ſupplicat, orat, ut longius ſibi tempus præſiniatur: longanimus eſto in me, inquit, & omnia reddam tibi. Sed bonus Dominus, miſericors noſtrique curam agens, ſupplicii benevolus, non ſolùm quantum petiit, ſed quantum nec cogitare quidem auſus fuit, dedit.* Servus inducias temporis à Domino poſtulaverat, *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* At excellens Dominus, non contentus eſt minora concedere, ſed multo præſtantiora ſupra poſtulatum largitur, *Dimiſit eum, ac debitum dimiſit illi.* Non tantum dat, quod petitur, ſed etiam ſupra id, quod cogitari poterat à parente.

Dei liberalitas concedit ſupra id quod petitur.

40. Alb. Magn. Tertiò. Non ſolùm præbet donum, ſed etiam honorem. Alb. Magn. *Ne ampliùs eſſet ſervus, dimiſit eum, hoc eſt filium fecit, & liberum* Pro delicto commiſſo, & pecunia deperdita damnatus erat homo, ut ipſe cum omnibus ſuis venundaretur, & captivus fieret. At præclariſſimus herus, non ſolùm debitum condonavit, ſed etiam à captivitatis ignominia liberavit, *Dimiſi eum*, excellentique honore ſublimavit, ut filius & liber eſſet.

Deus ſervum ſuo dono honorat.

41. Haymon. Quartò. Excellentia doni ea temporis opportunitate. Haymon. *Juſſit, eum venundari, & tunc miſertus eſt.* Ex congruitate temporis maximè beneficium commendatur. Extrema miſeria ſervus conſtringebatur, ipſe enim cum ſuis omnibus venundari jubebatur; tunc in hac vehementi miſeria adfuit Domini pietas, ut reum abſolveret, & liberum faceret.

Excellentia beneficii ex temporis anguſtia.

42. Ant. Ulyſſ. Quintò. Magnitudinem doni nobis explanat D. Ant. Ulyſſiponenſis ſerm. in Dom 22. poſt Trin. *Tria facit*, ait, *miſericordia Dei, ſcilicet purificat animam à vitiis, locupletat Chariſmatum divitiis, accumulat cæleſtium gaudiorum deliciis.* Dei miſericordia *purificat animam à vitiis*, ſicque huic ſervo remiſit debitum. *Locupletat Chariſmatum donis*, non ſolùm Dei pietas, interveniente noſtra pœnitentia, culpam noſtrorum delictorum remittit, ſed etiam multa, quibus anima ditatur, interiora gratiæ communicat dona. Quinta autem fuerint huic ſervo dona, conceſſa non explicantur; ſunt enim tot ac tanta, ut ſint enarratu valdè difficilia, *Accumulat cæleſtium gaudiorum delitiis* cùm maximè ſe videat homo à captivitate diaboli liberatum, & in ſortem Filiorum Dei aſſumptum.

Multa bona nobis divina pietas confert.

43. Sextò. Excellens Domini magnitudo nil à ſervo voluit accipere, ſed univerſa ei donavit. Cùm enim Deus aliquid, licèt exiguum accipit, tùc quodammodo videtur exinaniri cùm verò univerſa tribuit, tunc maximè glorioſus, exaltatuſque apparet.

44. Ad Phil. De Chriſto Domino ait Paulus ad Philip 2. n. 6. *Semetipſum exinanivit, forma ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Quid eſt, quòd cùm Deus aſſumpſit naturam humanam dicitur quòd ſe *exinanivit*, ſeu, ut legit Tertullianus, *exhauſit*, id eſt evacuavit ſe: at verò quando ad nos venit, ut nobis ſuam divinam naturam communicaret, hominesque illius per filiorum adoptionem participes faceret, dicitur nimis exaltatus Pſal. 96. agens Propheta de adventu Chriſti in carne, ut explicant Caſſiodor. D Auguſtinus, & Remigius, Haymon, Hugo, & alii, dicit: *Viderunt omnes populi gloriam ejus.* Et ſubdit: *Nimis exaltatus eſt ſuper omnes Deos*, ibid. n. 10. ſeu, ut legit Græcus: *Valdè ſuperexaltatus eſt.* Quid eſt, quod cùm Deus ad nos deſcendit, decantatur, quòd *viderunt omnes populi gloriam ejus*, dona nempè gratiæ, quæ in univerſos diffundebat, tunc nimis ſuperexaltatus, ac ſublimatus ſuper principes, ac magnates decantatur: At verò quando Deus formam ſervi accepit, tunc exinanitus, ac veluti minoratus aſtruitur à Paulo: *Semetipſũ exinanivit formã ſervi accipiens.* Cùm Deus ſe communicat, non minuitur, nec evacuatur, ſed tunc ſublimior, & excellentior apparet. At cùm valdè exiguum, & abjectum humanæ naturæ ſibi aſſumit munuſculum, *formam ſervi accipiens*; tunc exinanitus ab Apoſtolo aſſeritur. In præſenti expendenda eſt D. Ambroſii ponderatio in Comment. *Chriſtus ſciens*, inquit, *in forma Dei ſe eſſe, æqualem ſe oſtendit Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, hoc eſt poteſtatem ſuam ab opere retraxit ut humiliatus infirmari videretur, formam ſervi accipiens*

Tertull. Caſſiod. Auguſt. D. Remig. Pſal. 96. Græcus D. Ambr.

De Chriſto Domino ait Angelus ad Mariam Virginem: *Dabit illi Dominus Deus ſedem Patris ejus.* Luc. 1. n. 32. Cùm Angelus dicit, *Dominus Deus*, Æternum Patrem intelligit? Cur ergo non aſtruitur nomen Æterni Parentis in præſenti, & dicitur, *Dabit illi Dominus Deus Patris ejus*; ſed tantum Filius Patris ſui David nuncupatur expreſſè, *ſedem David Patris ſui.* Paſſim Chriſtus in tota Scriptura Filius Æterni Patris dicitur: *Unigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.* Joan. 1. n 18. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuũ unigenitum daret; ut omnis, qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Joan. 3. n. 16. Cur ergo in præſentia, non æterni Patris, ſed David filius ab Angelo expreſſè proclamatur? Cùm divinum Verbum venit, ut hominibus diffunderet cœleſtis doctrinæ eloquia, *ut omnis, qui credit in ipſum non pereat*, eiſque gratiam, & æternam vitam communicaret, tunc Unigenitus Divini Parentis nuncupatur. At verò, cùm accepit ſedem David, jam non Dei Filius, ſed hominis debuit nominari. Sicut enim dare ad Dei majeſtatem refertur; ſic & accipere ad hominis exiguitatem ſpectat D. Chryſologus ſerm. 144. *Vides*, inquit *quia quando accipit, David filius dicitur, quando dat, Dei Filius nuncupatur.* 45

Luc. 1. Joan 1. Joan 3.

Cùm Chriſtus dat, Filius Dei acclamatur non verò non accipit.

Matth. 18. *n.* 28. Egreſſus autem ſervus ille, invenit unum de conſervis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & tenens ſuffocabat eum; dicens: Redde, quod debes.

Num. 29. Et procidens conſervus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

VERSIONES.

Syriacus, n. 28. Et reprehenſum eum ſuffo-

cabat,& dicebat,dic mihi,quod mihi debes.

Theophyl. Et injecta in eum manu,obtorto collo trahebat, dicens, ſolve quod debes.

Arias. Redde, ſi quid mihi debes.

Græcus. Proſtratus ergo ſervus ad pedes ejus rogabat eum dicens.

Euthym n. 29. Patiens, ac lenis eſto erga me.

Syriacus. Et omnia tibi rependam.

EXPOSITIO II.

46. Hugo. EX Domini præſentia multa bona hauſit ſervus, ut eſſet mitis, & humilis; at ubi à facie Domini recedit, in multa mala incurrit. Alb. magn. *Egreſſus ſervus ille*,ut potè jam,ait Hugo,à captivitate liberatus,multiſque Domini bonis refertus. Et egreditur à conſpectu Domini, inquit Albert. Magnus,cùm ſemper in illo debuiſſet permanere in gratiarum actionem,*invenit*,fortè adhuc in ipſa regia, ſeu non longè ab illa, *unum de conſervis.* Notandum, quòd omnes homines dicuntur conſervi,utpotè ejuſdem Domini cultui, ac famulatui natura ſua obſtricti. *Centum denarios.* Denarius, id eſt Julius vel Regalis Hiſpanicus, & ita decem aureos efficiunt centum denarii.

47. Abulenſ. *Et tenens*,rigidè apprehenſum,ut explicat Abulenſis,ne effugeret, *ſuffocabat eum*, id eſt premebat illi fauces, D. Greg. Nazianz. Orat. 16. *Vides*, ait,*quemadmodum multorum talentorum debitor adducatur,ac debito liberetur, ad bonum enim,& facilem Dominum acceſſerat. At non ut ei remiſſum fuerat, ita & ipſe quoque remittit; an animi etiam inductione ſervus erat.* Domini magnificentia, ac liberalitas ſervo condonavit decem millia talentorum,hoc eſt centum viginti milliones aureorum. Servi autem miſeria & avaritia ob decem aureos ſtrangulabat conſervum. Sicut enim à regio ac nobili animo benignitas prodit;ſicè ſervili corde auſteritas,ac rigor. Deinde pondera,quòd ſervus à conſervo,non ſolùm exigebat pecunias, ſed etiam ei injuriam inferebat, *Suffocabat eum.* Servorum ingenium eſt,premere,vexare, ac pœnas augere.

Servorum in miniſtrorum ingenium moleſtias augere.

48. Græcus Abulenſ. *Procidens conſervus ejus* Alii Codices addunt, *ad pedes ejus*, ut ſignificetur valdè profunda conſervi humilitas. *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Fortè iſte ſciebat, quomodo Rex remiſerat totum debitum procidenti, & dicenti, hæc verba; ideò & ipſe voluit eadem facere putans quòd ſimiliter ille remitteret. Magna enim prudentia eſt vitam ſequi,quam aliis utilem eſſe cognoſcis. Vel quia judicavit, non eſſe alia verba aptiora ad impetrandam pietatem à ſervo. Sed hæc nihil valuerunt apud ferrea viſcera. De quo expoſitione ſequenti.

QUÆSTIO VII.

Quare egreſſus ſervus tam durus in conſervum, ut eum ſuffocaret?

49. UNde tanta crudelitas in homine hoc adverſus ſuum conſervum, & familiarem, qui paulò antea coram Rege adeò ſe exhibuerat humilem, ut ante eum proſterneretur; quique à Rege impetraverat largam miſericordiam,quomodo in conſervos durum ſe oſtendit.

Reſpondet primò Theophyl *Egreſſus ſervus qui veniam obtinuerat,ſtrangulat,ac premit conſervum: nullus enim qui in Deo manet,compaſſionis expers eſt,ſed ille egreſſus erat, & à Deo nunc alienus erat: magnæ autem erat crudelitatis.* Rationem tantæ crudelitatis indicant verba illa, nimirum *Ægreſſus autem.* Qui enim abſceſſerat à Domino, jam ſervus erat, & omnem filialem amorem depoſuerat: ſi enim ut filius in patre permaneret, multis pietatis viſceribus in alios eſſet propenſus; in nullo enim magis oſtenditur filialis ingenuitas qua quis Deo maxime adhæret,quàm eo,quòd affectet, proximis prodeſſe, eiſque impendere benevolentiam. 50. Theophyl.

Servi ingenium crudelitas fidei, autem pietas.

Secundò D. Paſchaſius lib. 8. in Matth. *Si egreſſus non fuiſſet, minimè ſuffocaſſet,ſuffocabat autem,& ſuffocat adhuc hodie quoniam à rege exierat.* Quamdiù ſe ſervus in Domini præſentia conſideravit, rationabiliter, ac virtuosè cum pietate & humilitate ſe habuit At, cùm à Domino exivit, multa ſævitia, crudelitate, ac tyrannide ſeſe in conſervum declaravit, in illaque perſeverans *ſuffocabat eum, & ſuffocat adhuc hodie.* Quamdiù homo in Domini ſuis oculis ſe conſiderat, valdè compoſitè degit, at ſi ab illo elongatum recogitat,nunquam in peccatis ſiſtit, ſed ſemper ulterius ruit. 51. Paſchaſ.

Si homo ſe cogitat in Dei præſentia, compoſitè, ac virtuosè vivit.

Tertiò illuſtriſſimus Dominus famulo ſuo, decem millia talentorum donavit;& tamen ille non ſolùm conſervo ſuo centum denarios noluit remittere,ſed nimis crudeliter *tenens ſuffocabat eum.* Cur iſte famulus tam ferus & inhumanus? Erat ſervus Domini favore, benignitate, ac indulgentia multum ſublimatus: & qui tales conditione ſunt,cùm ad ſublimia,& glorioſa evehuntur, valdè ſuperbi,& immites eſſe conſueſcunt, ut perbellè cecinit Claudius lib. 1. in Eutropium. 52. Claudius.

Servus elevatus valdè crudelis.

Aſperius nihil eſt humili, cùm ſurgit in altum,
Cuncta ferit,dum cuncta timet; deſævit in omnes,
Ut ſe poſſe putent,nec bellua tetrior ulla eſt.
Quàm ſervi rabies in libera colla furentis.

53. Prov. 19.

Ait Sapiens: *Non decent ſtultum deliciæ; nec ſervum dominari principibus*, Prov. 19. n. 10. Maximè notandum,quod comparat Sapiens ſtultum ſervo. Quænam hujuſmodi combinatio? quid habet ſervus in principatu cum ſtulto in deliciis; Reſpondent Salazar, Cornel. & alii quod ſicut ſtultus inſtar bruti intemperans eſt;nam cùm aliquid concupiſcit, abſque ullo rationis dictamine ſtatim ſuas concupiſcentias ſequitur, illiſque poſtpoſito omni divino, ac humano jure inebriatur; ſic ſtultus à dominatu inebriatur, ut abſque judicii fræno propiam concupiſcentiam, quæ nunquam in ſuis ſatiatur rebus valdè impensè ſequatur, ut ſuperbiat,inſoleſcat,ac tyrannicè dominetur; nam ſemper majora appetens omnium aliorum jura contemnit,ac conculcat. Non decent ergo ſtultum deliciæ, nec ſervum dominatus, quæ ergo conveniunt? Virga,caſtigatio, ac vapulatio,ut ab inordinato affectu reprimantur. Hinc dicitur Prov. 29. n. 21. *Qui delicate à pueritia nutrit ſervum ſuum,poſtea ſentiet eum contumacem.* Cornel.

Servus in damnatu indomitus.

54. Proverb. 28. Hebr. 29

Cap. 30. Proverb. n. 21. dicitur: *Per tria movetur terra,& quartum non poteſt ſuſtinere.* Movetur, tremit,fremit terra,ut habent Hebraicus, ac aliæ tranſlationes. Sed quænam ſunt, iſta quæ totus orbis horret, formidat, ac contremiſcit? *Per ſervum*

Servi principatus excidium orbis, *vum, cùm regnaverit: per ancillam, cùm fuerit hæres domina ſua.* Alia duo omitto, quæ præſenti inſtituto non inſerviunt. Sed quare regnum ſervi & hæreditatem ancillæ ſic expaveſcit orbis: per illa enim tot rerum injuriæ, ac tyrannides inferuntur, ut totius orbis interitum tui videatur.

Salvian. Salvianus ad initium lib. 4. de Gubernatione Dei. *Unius ſcilicet ſervi, honor, orbis excidium eſt.* Servi enim, & ancillæ dominantes non aguntur ratione, ſed paſſione, & concupiſcentia, quæ dum armatur poteſtate, & imperio, & in omnes impunè; iniquè, ac imperiosè graſſatur.

Matth. 18. *n.* 31. Ille autem noluit, ſed abiit & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum.

Num. 31. Videntes autem conſervi ejus quæ fiebant, contriſtati ſunt valdè, & venerunt, & narraverunt Domino ſuo omnia, quæ facta fuerant.

VERSIONES.

Arias n. 30. Conjecit eum in cuſtodiam.

Chriſoſtomus homil. 26. Donec redderet debitum illud.

Syriacus n. 31. Cùm autem vidiſſent conſervi eorum, quod factum fuerat ægrè tulerunt admodum.

Theophylact. Cum vidiſſent conſervi ejus, quæ fiebant, indoluerunt valdè; & venerunt, aperueruntque Domino ſuo omnia.

EXPOSITIO V.

55. Chryſoſt. ILLE *autem noluit*, facere quod ei rogabatur. Chryſoſt. homil. 62 *Nec verba quidem ipſa, ait, veritus eſt ſervis, quibus ſalutem acquiſivit: his enim ipſe dictis.* Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi: *decem millium talentorum debitum evitavit; ita nec portum quidem cognovit, quo tutatus à naufragio evaſit; nec modus ipſe ſupplicationis ad miſericordias Domini memoriam eum reduxit.* Mirum hominum ingenium nec per verba, quibus ſalutem obtinent, eam ab iis concedunt, unam legem ſibi volunt, alteram aliis adſcribunt Servus iſte per illa verba: *Patientiam habe in me.* ſibi affectarit, ac ſollicitavit debiti ingentis remiſſionem per eamdemmet verba noluit in minimis conſervo impendere. *Et abiit* à loco in quo invenit ſuum conſervum. Albertus Magnus *abiit*, ab humana ſcilicet pietate & clementia. *Et miſit eum in carcerem*, ſeu in cuſtodiam, donec ſolveret, nec effugetet, *redderet debitum*, centum ſcilicet denarios.

Homines ſibi unam legem affectant, diverſam aliis adſcribunt.

56. *Syriac Nuntianda quæ videntur.* *Videntes autem conſervi ejus*, erant enim omnes ejuſdem Domini ſervi. Syriacus habet, *conſervi eorum in plurali*, tam ejus qui opprimebat, quàm illius qui opprimebatur. *Videntes*, non enim narraverunt Domino, quæ audierunt; vel quæ ſuſpicati ſunt, ſed quæ viderunt. *Contriſtati ſunt valdè* tanquam boni, & pii, qui maximè ſolent odio proſequi crudelitatem, ingratitudinem, & omnem nem malitiam.

Origen. Origen. homil. 6. in Matth. *Sunt autem conſervi, qui videntes, quæ facta ſunt à conſervo immiſericordes, habentes videlicet miſericordiam ſimilem Regis, contriſtati ſunt; & volentes juvare miſſum in carcerem, enarraverunt Domino quæ facta fuerant.* Perpende, *miſericordiam ſimilem Regis* Boni ſervi à bono domino ebibunt miſericordiam, & pietatem, quam miſeris impertiuntur. Secus malus ſervus, domini clementia nil proficit, ſed, ſua malitia in ſævitiam; & impietatem impellitur.

Boni ſervi à Domino pietatem ebibunt.

Theophyl. Remig. Carthus. Per hos autem ſervos Theophyl. D. Remig. Carthus. & alii intelligunt noſtros Angelos cuſtodes qui ſicut de noſtro profectu verè lætantur; ita de noſtris peccatis, & afflictionibus metaphoricè contriſtari dicuntur, quia per modum dolentis ſe habent, dum diſplicet eis, quod impiè agimus, vel quod ſiniſtrè nobis contingit. Hi narrant Chriſto, non quaſi ignoranti, ſed ut judicanti opera noſtra, & verba, & ut etiam pro nobis loquantur & exorent.

Angeli cuſtodes pro nobis intercedant.

Matth. 17. *n.* 32. Tunc vocavit illum Dominus ſuus, & ait illi: ſerve nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me.

Num. 23. Nonne ergo oportuit, & te miſereri conſervi tui, ſicut & ego tui miſertus ſum.

VERSIONES.

Vatablus n. 32. Tunc accerſivit illum Dominus ſuus, & ait illi, ſerve ſceleſte, totum debitum illud dimiſi tibi, quum obſecraſſes me.

Arias. Remiſi tibi, quoniam advocaſti me.

Alii Codices apud Lucam Burgenſem. Dimiſeram tibi, quoniam rogaveras me.

Syriacus, n. 33. Nonne oportuit, & te miſericordia commoveri erga conſervum tuum; ſicut ego commotus fueram erga te.

Arabicus. Secundum miſericordiam meam.

EXPOSITIO VI.

57. Abulenſ. *Objurgatio culpæ, pars pœnæ.* VOCAVIT *illum Dominus ſuus* ad eum puniendum; *& ait illi* Quamvis ſervus, ut ait Aulenſis in hoc facto nullam haberet excuſationem; tamen ut ille videret, quàm juſtè eum condemnaret Rex, voluit eum prius objurgari, tum etiam quia iſta objurgatio erat pars pœnæ, ad magnam ejus confuſionem ſpecta

D. Chryſ. ſpectabat, quo publicè argueretur, *ſerve nequam.* Notandum cum D. Chryſoſt. homil. 27. in Geneſ. & 26 in Matth. Quòd, quando ſervus convincebatur debito decem millium talentorum, nihil convitii Dominus in illum protulit: at poſtquam ingratus inhumanitatem in conſervum exercuit, tunc ſervum nequam, & improbum Dominus vocat.

58. Cajetan. *Nonne ergo.* Benignus Dominus ex æquo diſceptat cùm ſervo, *ergo oportuit, & te miſereri.* Notat Caietanus, quòd non dixit Dominus, oportuit, te donare conſervo tuo debitum, ſicut ego donavi tibi? ſed dixit, oportuit te miſereri. Servus autem iſte tenebatur ad miſericordiam conſervi ſui ex debito morali, atque decentiæ, ut rectè explicant Carthuſianus, ac Cajetanus, honeſtas enim moralis non admittit, vexari hominem impotentem ſolvere debitum pecuniarium, præcipuè cùm ipſe rogaret pro dilatione temporis cum promiſſione ſolvendi omnia. Secundò, æquitas moralis poſtulabat, ut ſervus præclariſſimum Domini exemplum non contemneret, ſed ut ipſum imitaretur, & ſicut ipſe ſupplicans, Domini clementiam in ingenti debito obtinuit, ſic & ipſe in parvo debito conſervo roganti comederet; & minimà eum ſuffocaret; lex enim naturalis dictat: Quod tibi fieri non vis vis, alteri ne facias. *Si ut & ego tui miſertus ſum.* Tribus membris conſtat hæc exprobratio. Opponitur in ea Dominus ſervo. Ingens debitum valdè minuto. Summa clementia magnæ crudelitati. Hiſque denotatur tota parabolæ ſententia. Nos quid tantillum, ac valdè parvum ſumus, ſi cum Deo conferimur. Fratrum in nos offenſæ valdè minutæ ſunt, ſi expendantur noſtra erga Deum obligatio, noſtrúmque debitum erga ſuam divinam Majeſtatem. Deinde quod ſi rogantibus delictorum in nos admiſſorum veniam negaverimus, Deus viciſſim nobis rogantibus peccatorum in ſe admiſſorum remiſſionem, ac miſericordiam denegabit.

Caiet. Carthuſ. — *Scopus totius parabolæ.*

QUÆSTIO VIII.

Quare, cùm iniquus ſervus damnatur, Dominus ſuam pietatem teſtatur?

59. *Ratio difficultatis.* Dominus vocat ſervum, ut crudelitatis ei pœnam inferat; & tunc ait illi. *Nonne ergo oportuit, & te miſereri conſervi ſicut ego tui miſertus ſum?* Ad quid, antequam bonus Rex procedat ad pœnam infligendam, coram omnibus teſtatur, quomodo ſervi precibus annuens, illius fuerat miſertus? Ad quid modò ſuam magnam pietatem in tanto debito remittendo evulgat?

60. Chryſoſt. Primò reſpondet D. Chryſ. homil 62 *Animadvertit, quàm mitis ſit Dominus; quaſi conſtitutus in judicio ſatisfactionem reddit, quare donationem illã univerſam revocavit; imò verò non ipſe revocavit, ſed ille, qui accepit, evertit.* Adeò alienum eſt à bono Principe, quòd donum ſemel datum revocet, quodque multò rigore in ſuos ſe habeat, ut bonus Rex, antequam inhumanum ſervum damnet, eumque indulgentia facta privet, publicum priùs rigoris ſui det teſtimonium, ſuæque mititatis ac clementiæ præbeat manifeſtam ſatisfactionem, quòd ſcilicet donationem ipſe non revocat, ſed potiùs illa ſe ſervus declaravit indignum.

Princeps donum non revocet. — *Princeps ſuorum operum det ſatisfactionem.*

Diſcant etiam ex his Principes in magnis operibus etiam rudibus popularibus ſuorum factorum aliquam manifeſtare ſatisfactionem.

61 Theophyl. Secundò. Theophyl. *In judicium intrat cum ſervo Dominus propter immiſericordiam; ut oſtendat, quòd non ipſe, ſed ſervi crudelitas, & ingratitudo donationem irritet.* Deum non pœnitet de donis ſuis; tamen ingratitudinis tanta eſt turpitudo, ut ipſa donum irritet, & gratiam conceſſam amitti faciat. Sed quomodo iſte ſervus à Theoph. dicitur ingratus? Quidnam debiti Domino ſuo defraudavit? In eo enim quod iſte fuit inhumanus in conſervum, inde ingratus erga Dominum extitit. Pro beneficiis in nos collatis vult Deus, ut pietatem, & clementiam pauperibus, & miſeris exhibeamus: & ſi hanc illis denegamus, erga Deum ingrati conſtituimur.

Grati ſumus Deo, cùm miſericordiam proximo impendimus.

62. Paſchaſ. Tertiò D. Paſchaſ. l. 8. in Matth. Ait Dominus: *Omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me; quanto magis oportuit, &c. Quod ſi iſta veniunt in opprobrium, quæ dimiſi bonus Rex & prius; quanto magis ea, quæ poſtea commiſit ſervus ingratus, & malus; cui nulla alia cauſa fuit, ut dimitteret ei niſi quia bonus Dominus erat, & quia rogavit adorans.* Antequam Dominus pœnam inferat: *Tradidit eum tortoribus*, ſervo delictum obiicit. Quomodo poſt acceptam inſignem Domini clementiam, valdè rigidam in conſervum exercuerat crudelitatem, *Oportuit te miſereri.* Ad quid delictum repetit? Non pœna, ſed potiùs delictum, cauſáque pœnæ hominem deturpat, multaque injuria afficit: indéque pro majori opprobrio, ac confuſione ſervi ejus crimen divulgatur, ac repetitur.

Plus deturpat culpa, quàm pœna.

63. Geneſ. 15. Cùm Abrahamus ex variis victimis Deo ſacrificaret, dupliciter dicitur quòd in ipſo ſacrificio Sol occubuiſſet. Primò, *Cúmque Sol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus, & tenebroſus invaſit eum.* Geneſ. 15. n. 12. Et iterum poſtquam ei declaratur ſui ſeminis dura ſervitus in Ægypto, dicitur, *Cùm ergo occubuiſſet Sol, facta eſt caligo tenebroſa.* Ibid. n. 17. Cur in hoc duplici Solis occaſu, in primo timet & horret Abrahamus non verò in ſecundo, cùm in hoc poſteriori exprimatur quod facta fuerit caligo tenebroſa, quæ ex ſe magnam formidationem incutere valebat? Rupert. l. 5. in Geneſ. c. 12 *Hæc tenebrarum iteratio*, inquit, *geminam ſeminis Abrahæ adverſitatem ſignificat. Primam ſcilicet, qua fratrem ſuum Joſeph vendiderunt, quæ cauſa fuit ſervitutis illorum ſecundam, qua poſt mortem Joſeph à Pharaone tribulati ſunt. Prior quidem adverſitas, res fuit iniquitatis, propter quod ſignanter dictum eſt, horror magnus, & tenebroſus invaſit eum.* Primus ſolis occaſus venditionem Joſeph, à poſteris Abrahæ factam denotabat, in qua graviſſimè peccaverunt; ſecundus verò occaſus, exinde ſubſecutam captivitatem eorum in Ægypto ſub duro Pharaonis jugo repræſentabat; hinc Abrahamus utpotè juſtus, & ſanctus, cùm peccatum venditionis vidit in poſteris, pavet, & horret; minimè vero cùm ex illo pœnam vexationis, & ſervitutis Ægyptiacæ agnoſcit. *Prior quidem adverſitas, res fuit iniquitatis propter quod dictum eſt, horror magnus & tenebroſus, invaſit eum.*

Rupert. — *Juſtus plus timet culpam quàm pœnam.* Matth. 16.

64. Matth. 26. Cùm adeſſet Chriſtus ultima cœna cum ſuis diſcipulis, ait illis: *Unus veſtrum me traditurus eſt. Et contriſtati valdè cœperunt ſinguli dicere: nunquid ego ſum? Domine?* Matth. 26. n. 21. Poſtea vero Dominus pœnam divulgat in proditorem. *Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum*

erat

erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille. Tunc impudenter. *Reſpondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego ſum Rabbi?* ibid. n. 25. Cùm Chriſtus Dominus proditoris crimen aperit, tunc tacente Juda, cæteri Apoſtoli interrogant: *Nunquid ego ſum Domine?* at cùm Divinus Magiſter pœnam in traditorem comminatur, *Væ homini illi:* cæteri Apoſtoli tacent, & unus Judas tunc quærit, & interrogat, ut aſtruunt Carthuſianus, Barradas, & alii. Quid eſt quod audito crimine, *Unus veſtrum me traditurus eſt*, tunc Apoſtoli reſpondent *Nunquid ego ſum Domine*, & Judas veluti parvi pendens tantum nefas, tacet; at audita pœna, tunc Judas occurrit, *Nunquid ego ſum, Rabbi*; & tunc cæteri Apoſtoli, ipſam pœnam pro nihilo ducentes, tacent? Perpende, quantum diſcrepat ingenium viri ſancti, & pii ab improbi, & impii genio. Cùm Apoſtoli audiunt proditoris nefas, *Unus veſtrum me traditurus eſt*; tunc ex tanto ſcelere horrent, & expaveſcunt, *Et contriſtati valdè cœperunt ſinguli dicere, nunquid ego ſum, Domine?* Timebat quilibet, ne ex humana fragilitate in tantum nefas incideret. Euthym. *Timebat quiſque ne fortè talis evaderet mente excæcatus.* At de pœna maximè conturbatur, & dolens Judas ait, *Nunquid ego ſum.* Propoſita culpa, quàm contemnit, tacet Judas; multum tamen de pœna timet, & dolet: ad quam non loquuntur Apoſtoli, ſed culpam formidant, & horrent, ad ipſamque reſpondent dicentes, *Nunquid ego ſum Domine.*

Carthuſ. Barrad.

Euthym. *Juſti horrent culpam potiùs quàm pœnam, iniqui verò contra.*

Matth. 18. *n.* 34. Et iratus Dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet univerſum debitum.

Num. 35. Sic & Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

VERSIONES.

Syriac. n. 35. Proinde excanduit Dominus ejus.

D. Chryſ. homil. 62. Donec perſolveret:

Vatablus. Quouſque redderet totum quod debebatur ipſi.

Euthymius, Theophyl. n. 35. Fratri ſuo de cordibus veſtris delicta illorum.

Arias. Lapſus illorum.

Syriacus. Errata ejus.

EXPOSITIO VII.

65. Chriſoſt. *Qui beneficio non proficit, pœna dignus.*

QUIA, ait D. Chryſoſtomus in Catena, *ſervus beneficio non eſt factus melior, relinquitur, ut pœna corrigatur.* Textus *Et iratus Dominus*, extrema, & implacabili ira; hic autem dicitur iraſci, & non antea, de quo quæſtione ſequenti, *tradidit eum tortoribus.* Ex hiſtoriis conſtat, jure antiquo Romanorum, quibus Judæi tempore Chriſti erant ſubjecti; ſolitum eſſe debitores à creditoribus tradi tortoribus in carcerem trudendos, & verberibus flagellandos. Primus tamen Conſtantinus Imperator ex Chriſtiana benignitate à plumborum ictibus debitores exemit. Porrò tortores, inquiunt D. Remigius, & Carthuſianus ſunt, dæmones, qui peccatorum animas mille modis duriſſimè torquent, & cruciant in inferno. *Quoadusque redderet*, id eſt in æternum torqueretur, perpetuo punietur: nunquam tamen totam pœnam perſolveret. Ita D. Chryſoſtomus, D. Remigius, D. Paſchaſius, Euthymius, Theophylactus, qui ait: *Hoc ſignificat, quod tandiù puniatur, donec reddat: nunquam autem reddet, quod debebat, videlicet pœnam, quam meruerat: ſemper ergo punietur.*

Remig. Carthuſ.

Chryſoſt. Remig. Paſchaſ. Euthym. Theoph.

66. *Sic Pater meus.* Hac concluſione totius parabolæ ſenſus aperitur; quæ docet, Deum illis non parcere, qui non parcunt. *Sic*, ſicut Rex ille, faciet, ſeu aget vobiſcum *Pater meus.* Theophylactus notat. *Non dixit Pater veſter, ſed Pater meus. Indigni enim ſunt tales, qui Deum habeant Patrem.* Deus valdè propitius, ut injurias remittat; qui ergo has non condonat, valdè degener filius invenitur, indéque indignus eſt, qui Deum patrem ſuum appellat. Unde perbellè ait D. Auguſtinus ſerm. 15. de verbis Domini. *Juvenis imitare Patrem; ſi enim imitari non vis, exhereditari diſponis.* Sequitur textus, *de cordibus veſtris.* Græcus addit *delicta*, vel *errata.* Non ſufficit, quòd ore tenus remittas, niſi etiam corde, ac animo hoc præſtes; omnéque vindictæ deſiderium, injuriæ recordationem, iram, odium, ac amaritudinem ab animo expellas. Unde ait D. Hieronymus. *Omnem itaque fictæ pacis ſimulationem evertit.* Et Divus Auguſtinus citato loco. *Melius eſt*, inquit, *ut clames ore, & dimittas corde; quàm ſis blandus ore, & crudelis corde. Ideò enim Dominus ſubdit, de cordibus veſtris, ut ſi per charitatem imponitis diſciplinam, de corde lenitas non recedat.*

Theoph. *Qui injurias non remittit indignus qui Dei filius nominetur.* Auguſt.

Græcus.

QUÆSTIO IX.

Quare ſervus cùm videt Dominum in ſe iratum, non recurrit ad preces, per quas antea miſericordiam impetraverat?

67. *Ratio difficultatis.*

PRimò cùm Dominus mandaſſet, ſervum venundari; ipſe proſtratus, patientiam ſupplicans, miſericordiam impetravit: *Miſertus autem Dominus ſervi illius, dimiſit eū, & omne debitū dimiſit illi.* Modò autem cùm iratus Dominus *tradidit eum tortoribus*; nil pro ſe loquitur. Cur modo ſic tacet, & pro ſui cauſa preces non offert, per quas antea clementiam fuerat aſſecutus.

68. Chryſoſt. *Divinæ iræ timor conturbantur peccatores ad pœnam.*

Reſpondet primò Divus Chryſoſtomus homilia 62. *Modò ira commotus eum tradidit. Quando enim vendi eum juſſit, nulla ira fuit in verbis ejus, & ideò non vendidit; ſed humanitatis maxima fuit occaſio; nunc autem hac ſententia non parva cum moleſtia ad ſupplicium terminatur.* Cur non aliquid facit homo, ut antea genua flectens, vel miſericordiam implorans? In primo eventu non ſe exemerat divinæ juſtitiæ gladius, ſed ex multa pietate fuerat veluti quædam comminatio, ut homo miſericordiam deprecaretur. At modò divinæ

divinæ iræ lancea ſeſe ſtrinxerat, quæ ſic miſerum confregit, ac terrefecit, ut nihil ſervare excogitaret, ſed totus ſua iniquitate conſtrictus in pœnam rueret. De impio, ac peccatore ſub gladio divinæ juſtitiæ loquens Iob ait c. 15. n. 21. *Sonitus terroris ſemper in auribus illius: & cùm pax ſit ille ſemper inſidias ſuſpicatur, non credit, quòd reverti poſſit è tenebris ad lucem, circumſpectans undique gladium.* Terrore divinæ iræ correpti peccatores nil ſalutare audent.

Iob. 15.

69. Chryſoſt. Secundò. Idem Divus Chryſoſtomus homilia 27. in Geneſim. *Magna, & ineffabilis Dei miſericordia: cùm in ſe quidem peccatum eſt, ad nudas tantùm preces totum remittit; cùm autem in conſervũ videt crudelem, & inhumanum, ſuam revocat liberalitatem.* Quando ſervus in Regem delinquit, de ejuſque re decem millia talentorum, hoc eſt centum viginti millia aureorum, conſumpſerat, non iraſcitur Dominus in eum, ſed ſervo datur occaſio, ut pro ſe roget, ac miſericordiam obtineat. At cum nimia crudelitas valdè ſuperciliosè in conſervum ſe prodit, & manifeſtat, *ſuffocabat eum*, tunc iratus Dominus puniendum tortoribus tradit Ut hoc emblemate declaretur, quòd Deus proximi offenſas magis punit, quàm ſuas, ut etiam ipſe Chryſoſtomus docet, in quadam homilia de parabola hac tomo tertio; pag. 806. *Ut diſcas,* ait, *facilius ipſum, quod in ſe peccetur, quàm quod adverſus alios, remittere ſolere.*

Deus proximi offenſas magis punit quàm ſuas.

Chryſoſt.

70. Origenes. Tertiò. Origenes homil. 7. in Matth. *Iratus,* ait, *tradidit eum tortoribus, & jam non juſſit, eum venundari, & uxorem ejus, & filios ejus, quia pejus eum oportebat pati propter malitiam ſuam traditum tortoribus.* Cur non mandat Dominus, ſervum ſicut priùs venundari, ſed modò dilatè tortoribus tradit? Cur etiam nec ſuam illi ſicut priùs, miſericordiam non impendit? In primo, & magno decem millium talentorum debito benignè agit cum illo humiliato Dominus; at verò cùm in ſecundum debitum, & crimen poſt pœnitentiam prolabitur, jam pietas recedit, & diſtricta in hominem ſeſe veritas explicat Cùm enim reincidentia intervenit, jam mititas abſcedit, & dura ſupplicia ſuccedunt. D. Ambroſius ſerm. 18. in Pſal. 118. ad illa Apoſtoli verba: *Chriſtus mortuus eſt ſemel.* Rom. 6.. Cave, inquit, *ne cùm mortuus fueris ſemel, moriaris iterum: jam non peccato morieris, ſed veniæ.*

Reincidentia in peccatis majorem Dei excitat iram.

Ambroſ. Rom. 6.

71. Cùm Achab in morte Naboth graviter deliquiſſet, ex Dei mandato mortem illi denuntiat Magnus parens Elias: *Ecce ego inducam ſuper te malũ.* 3. Reg. 21. n. 21. Tamen cùm ipſe ſe pœnitentem exhiberet, Deus illi veniam promiſit. *Quia igitur Achab humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus ejus,* ibid. n. 29. Et tamen, ut conſtat ex ſequenti cap. 21. n. 35. ipſe rex Iſraël cum exercitu ſuo devaſtatus occubuit, & periit. Nunquid Dei verbum eſt immutatum? minimè: Sed ipſa pœnitentia regis eſt immutata, in eaque non perſeveravit; ſed antiqua, & nova repetens in magnam Dei iram incidit; non ſolum in mortem ſed ſimul etiam in devicti ignominiam, ſuique exercitus, ſuorumque omnium devaſtationem incurrit. Divus Ambroſius lib. de Naboth, cap. 17. ſic quærit: Oraculum falſúmne eſt, nam Achab & victus eſt, & occiſus? *Sed conſidera,* ait, *quia Jeſabel habuit uxorem, cujus ducebatur arbitrio, quæ avertit cor ejus, & nimis ſacrilegiis execrabilem fecit, & hunc ejus pœnitentia revocavit affectum. Dominus autem non poteſt mutabilis æſtimari, ſi confeſſionis immemori non putabat eſſe ſervandum, quod promiſerat confitenti.*

3. Reg. 21. *Relapſus in peccata Dei furorem concitat.*

Ambroſ.

72. Amos 1. Ait Amos cap. 1. num. 3. *Hæc dicit Dominus ſuper tribus ſcelerbus Damaſci & ſuper quatuor non convertam eum.* Quid eſt, ſuper tribus, & ſuper quatuor non convertam eum? Id eſt, ac ſi dicat Deus, inquiunt Leo à Caſtro, Cornelius, & alii Cùm ſemel iterum, & tertiò perceperim Damaſcenis, quartò enormi ſceleri, quod cæteris addiderunt, nequaquam parcam, ſed puniam. Divus Hieronymus ſic loquens in Dei perſona ait: *Expectavi multo tempore, ut Damaſceni de ſuis ſceleribus agerent pœnitentiam, & ideò nolui punire peccantes, ut aliquando converſi reciperent ſanitatem; verùm quia tertio & quarto eadem faciunt, cogar mutare ſententiam, & plagis corrigere delinquentes.*

Leo. Cornel. Hieron.

QUÆSTIO X.

Quare cùm debitum jam dimiſſum eſſet ſervo à Domino ſuo, tamen ipſe dicitur tradi tortoribus quoad uſque illud redderet?

73. *Ratio difficultatis.* SUprà dicitur n. 27. quòd *Miſertus Dominus ſervi illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit illi.* Cùm autem ſervus eſſet crudelis in conſervum, ut eum ſuffocaret *tradidit eum Dominus tortoribus, quoadusque redderet univerſum debitum.* Quodnam erat univerſum debitum illud? An Dominus talenta ſemel dimiſſa iterum repetebat? minimè, nam licèt Theologi cum D. Thoma 3. part. q. 89. art. 5. meritorum reviviſcentiam concedant, tamen q. 88. reviviſcentiam peccatorum non admittunt. Quodnam igitur erat illud univerſum debitum?

D.Thom.

74. Iſidor. Rectè reſpondet Iſidorus Clarus. *Intellige univerſum debitum, peccatum illud, quo ingratus tantæ Domini beneficentiæ nec exiguum debitum remittere fratri volui: quod peccatum tam grave fuit; ut illud priùs decem millium talentorum æquaverit.* Quod etiam docet D. Thomas citata q. 88. art. 15. ad 3. *Propter ſubſequentem ingratitudinem,* ait, *reddit univerſum debitum in quantum quantitas peccatorũ præcedentium proportionaliter invenitur in ingratitudine ſubſequenti, non autem abſolutè.* Et quamvis opus non ſit, ut hoc poſterius peccatum illi priori, ac antecedenti omnino æquetur, ut docet D. Thomas citato loco; illud tamen ſaltem efficitur, ut peccatum novum, aliàs ex objecto ſuo non ita grave, ac antecedens peccatum; tamen ex circumſtantia ingratitudinis ob ingens beneficium acceptum, graviſſimum evadat, majorique pœna reddatur dignum; præcipuè cùm ipſa ingratitudo ferat ſecum immiſericordiam proximo veniam petenti; cui valdè communiter annexa eſt malevolentia, & odium fratris, innuit D. Thomas q. 88. art 2. in corp.

D.Thom. *Ex acceptis beneficiis creſcit ingratitudo.*

75. Bernard. Pro explicanda ingratitudinis malitia audiendus eſt D Bernardus ſermone de ſeptem miſericordiis. *Peremptoria res,* inquit, *eſt ingratitudo, hoſtis gratiæ, inimica ſalutis. Deo vobis, quoniam pro meo ſapere, nihil ita diſplicet Deo, præſertim*

præſertim in filiis gratiæ, in hominibus converſionis, quemadmodum ingratitudo. Vias enim obſtruit gratiæ & ubi fuerit illa, jam gratia acceſſum non invenit, locum non habet.

76. Poſt grave illud idololatriæ commiſſum peccatum in adoratione vituli, ait Deus ad Moyſen: *Vade, deſcende de loco iſto tu, & populus tuus, & mittam præcurſorem tui Angelum: non enim aſcendã tecum, quia populus duræ cervicis, ne fortè diſperdã te in via.* Exod. 33. n. 1. At quorſum dicitur populus diſpergendus, ſi à Deo; non verò, ſi ab Angelo ducatur? An ad miſericordiam pronior eſſet Angelus, quàm ipſe Deus? minimè quidem: ſed ſi Deus, multis donis elargitis, ſe præſentem populo exhiberet; tunc ex tantis beneficiis acceptis maximè populi ingratitudo in ſuis delictis ſeſe declararet, divinamque iram vindicem contra ſe ſollicitaret. Lyranus. *Non eſt*, inquit, *per hoc intelligendum, quòd Angelus de quo dixerat, quòd eſſet eis ductor, eſſet miſericordior ipſo Deo: ſed quod, ſi adeſſet Dei præſentia modo prædicto (hoc eſt peculiaribus beneficiis exhibita) ex hoc rebellio populi eſſet gravior, & per conſequens gravius punienda.*

Exod. 33. *Quo majora beneficia, eò graviora in benefactorem peccata.*

Lyran.

77. Benedicens Jacob filiis ſuis ait ad Ruben: *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, prior in donis, major in imperio.* Geneſ. 49. n. 4. Et poſtea ſubdit ſanctus Patriarcha. *Aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum ejus.* ibid. n. 4. Si pius pater diſponebat, fœdum peccatum, contra ipſum commiſſum filio objicere. Ad quid commemorat beneficia in ipſum collata, quòd eſſet primogenitus, fortitudinis ſuæ virtus, *prior in donis, major in imperio.* Quorſum hæc tanta in filii memoriam revocat, ac ante ejus oculos proponit? Ut ex tot donis datis maximè peccati turpitudo, ac filii ingratitudo accreſceret, ac execrabilior appareret. Origenes. *Quod, ait, in initiis, laudis ei aliquid videtur adſcribere, dicens: Tu virtus mea; idcirco fit, ut gravis notetur in crimine, qui, cùm virtus patris haberetur, & initium filiorum, neſcivit ſervare reverentiam patri.*

Gen. 49. *Ex tot donis beneficiorum gravior peccati malitia.*

Origenes.

CAPUT XIII.

Decem Leproſi curantur.

Lucæ 17. *n.* 11. Et factum eſt, dum iret Jeſus in Jeruſalem, tranſibat per mediam Samariam, & Galilæam.

Num. 12. Et cum ingrederetur quoddam caſtellum occurrerunt ei decem viri Leproſi, qui ſteterunt à longè.

VERSIONES.

Vatablus. Et evenit, dum iret in Jeruſalem.

Syriacus. Et factum eſt, cum proficiſceretur Jeſchua ad Ouriſchlem, ut tranſierit per Schamaritanos in Galilæam,

Syriac. n. 12. Cúmque propè ingrederetur vicum quendam.

Euthym. Theoph. Steterunt procul.

EXPOSITIO I.

II Et factum eſt. Cùm Chriſtus de finibus Cæſareæ Philippi, aut Paneadis, ut patet ex Matthæo 17. n. 21. *Dum iret in Jeruſalem*, ad feſtum nempè Tabernaculorum, Joan. 7. n. 2. Hic autem fuit ultimus Domini deſcenſus in Jeruſalem ad mortem nimirum, & paſſionem ſuam. De hoc ergo itinere D. Lucas hìc agit in quo Dominus ſanavit decem Leproſos, ut communiter docent Caietanus, Janſenius, Barradas, Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide in ſua Chronotax. *Tranſibat*, ut mundaret ſcilicet Leproſos, docens nos, quòd etiam in itinere nunquam ab opere virtutis ceſſandum, ſed ſemper illi incumbendum, cùm occaſio ſeſe obtulerit. *Tranſibat*, hæc enim erat trita, & communis via, à qua Dominus non diſcedit. *Tranſibat per mediam Samariam*, ubi erant idololatræ, & Gentiles; erudiens nos, inter malos non diù immorandum. Samariæ meminit Evangeliſta, ut oſtendat, quâ occaſione inter Leproſos à Chriſto ſanatos, ut ſequitur, unus fuit Samaritanus. *Per mediam Samariam, & Galilæam?* Iſraëlitarum regio, ut jam multis in locis dixi, in tres provincias dividebatur. In Galilæam ſeptentrionalem, Judæam auſtralem; & Samariam, quæ inter utramque media eſt. Et cùm Galilæa prior eſſet tranſeunda à proficiſcente rectâ via à Cæſarea in Jeruſalem; Samaria tamen proponitur, & prior nominatur ab Evangeliſta. Cujus ratio ea mihi videtur: Unus ex his Leproſis Samaritanus probus, ac rectus, & gratus extitit: ob probitatem unius civis tota civitas, patria, ac Religio ſic nobilitatur, ut cæteris omnibus anteponatur.

Matth. 17. Joan. 7. Cajet. Janſen. Barrad. Lucas. Burgenſ. Cornel. *Inter malos non diù immorandum.* *Bonus Civis honor patriæ.*

2. *Cùm ingrederetur quoddam caſtellum*, ſeu ut clariùs habet Syriacus, *Cùm propè ingrederetur vicum quendam* extra locum, ut notant D. Cyrillus in Catena Græca, Theophylactus, & alii, *Occurrerunt decem Leproſi*, hi enim non poterant ingredi urbes, caſtella, & oppida, ne eorum habitatoribus ſuam Lepram immunditiamque legalem (quæ in veteri Lege participabatur ex Leproſi contactu) communicarent, ut liquet Num. 5. n. 2. *Decem Leproſi*, hi enim ex aliorum relatu Chriſti virtutem agnoſcebant. *Steterunt à longè*, agnoſcentes morbum, & immunditiam ſuam, de ipſaque erubeſcentes, ut inquiunt Theophylactus, Carthuſianus, propter Chriſti reverentiam ad eum non audebant accedere, ſuſpicantes, quòd Chriſto ſicut & aliis eſſent abominabiles, ut ait citatus Theophylactus. Sed falluntur, quia Chriſtus miſerorum pater oppreſſos, & afflictos non deſpicit, nec faſtidit. *Steterunt à longè.* In hoc, ait Hugo ſignificatur humilitas pœnitentis, qui ſe reputat indignum accedere ad Jeſum; ſicut Publicanus ille ſtans à longè non audebat oculos ſuos levare ad cœlum. Luc. 18.

Syriac. D. Cyrill. Theoph. Num. 5. Theoph. Cartuſ. *Peccator ſe reputet indignum, qui ad Chriſtum accedat.* Hugo.

QUÆSTIO I.

Quare tendens Chriſtus in Jeruſalem tranſit per mediam Samariam, & Galilæam?

3. Rationem literalem jam dedi in expoſitione. Erat enim hæc via communis,& recta in Jeruſalem. Et tranſibat per medium, ut omnibus æqualiter ſuam divinam virtutem diffunderet.

4. Rationes morales quæro

Boſtrenſ. *Chriſtus vult nos eſſe concordes.* Primò. Titus Boſtrenſis, *Erat diſcordia*,inquit, *inter Samaritanos, & Judæos, quam ipſe quaſi componens per utroſque tranſit, ut utroſque in unum novum hominem compingat.* Samaritani, ac Galilæi magno odio, ac inimicitia inter ſe diſſidebant; per eos tranſit Pacis auctor Jeſus, ut utrumque populum in ſe charitate, ac fide coadunaret, ac pacificaret, eoſque maximè unitos, ac concordes redderet.

5. Euſeb. Gall. Secundò. Euſeb. Gallicanus homil. in Dominicam 15 poſt Pentecoſten. *Quid per Galilæam*,ait, *niſi Judæos; & quid per Samariam, niſi Gentiles intelligamus? Inde eſt,quod dicitur, non coutuntur Judæi Samaritanis. Per medium autem illorum tranſibat Jeſus, quia hos & illos vocabat, & hos & illos prædicabat,hos & illos ſanabat,& ad fidem convertebat.* *Chriſtus ſua dona omnibus communicat.* Inter Judæos,& Gentiles beneficiendo tranſit Jeſus, quia pro omnibus de cœlo deſcendit,ut per ſeipſum Æterno Patri omnes homines reconciliaret, ſine perſonarum reſpectu; ipſe enim cùm ſit omnium ſalvator, omnium ſalutem vult: apud eum enim,*Non eſt Judæus, neque Græcus; non eſt ſervus, neque liber: non eſt maſculus, neque fœmina* Ad Galat. 3. n. 28. Galat. 3.

6. Tertiò. D. Ant. Ulyſſiponenſis ſerm. 14. poſt Trinit ait,Quòd Jeruſalem interpretatus *Viſio pacis*; Samaria verò *cuſtodia*; Galilæa verò *tranſmigratio facta*. Ant. Viſt. da *Cuſtodi n anima à vitiis.* Ideò per mediam Samariam,& Galilæam tranſit Jeſus, dum vadit in Jeruſalem;quia quilibet volens pervenire ad cœleſtem patriam, oportet, ut tranſmigrando mundum, cuſtodiam cordis,& ſenſuum habeat. Prov. 4. n.23. *Omni cuſtodia ſerva cor tuum.* Prov. 4.

7. Quartò. Card. Hugo inquit,quod Galilæa interpretatur rota. Triplex autem eſt rota Prima rota eſt ſollicitudo mundana, qua rotantur avari de proſperis in adverſa,de ſummis ad ima,de lætis in triſtia, vel è contrario relabentes.Eccl.33.n.5. Eccleſ. 33. *Præcordia fatui quaſi rota currus, & quaſi axis verſatilis cogitatus illius.* Secunda rota eſt caro noſtra quæ ad modum rotæ circulariter fertur, nam ad terram revertitur, unde progreditur Eccleſ. 12. n.7. *Confringatur rota ſuper ciſternam,& revertatur pulvis in terram ſuam;unde erat;& ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Tertia rota eſt dignitatum ambitio, quæ quanto magis elevatur à poſteriori, tanto ampliùs demergitur in parte anteriori. De quibus dicitur in Pſal. 72. n. 18. *Dejeciſti eos,dum allevarentur.* Et Pſal. 82. n. 14. *Deus meus pone illos, ut rotam.* Pſal. 72. Pſalm. 82. *Terrena dimitenda, ut ad Patriam perveniamus* Benè ergo dicitur Jeſus, tranſire per Samariam & Galilæam vadens in Jeruſalem: ut ad ejus exemplum, qui ad æternæ pacis viſionem venire deſiderat, cuſtodiens animam ſuam, pertranſeat mundanam ſolitudinem, ſeque à carnis appetitu abſtineat, neque ſe immiſceat ambitioni honorum, ac dignitatum, & ſic perveniet ad deſideratam patriam.

Quintò. Samaritani Dominum Jeſum euntem in Jeruſalem noluerunt hoſpitio recipere, ſed à quodam vico ſuo eum excluſerunt. Luc.9.n. 53. 8. Luc. 9.
Galilæi ejecerunt Dominum extra ſuam civitatem, & eum intentarunt de ſupercilio montis præcipitare, Luc. 4. n. 39. Luc. 4. Samaritanos & Galilæos curare voluit. *Pro malo rependendum beneficium.* Ut pro maleficio rependeret beneficium.Haymon in Epiſt. 1.ad Corinth.c.13. Haymon. *Charitas*, inquit, *etiamſi læſa fuerit, non provocatur ad iracundiam, ſeu furorem, non cogitur ad vindictam, ut malum pro malo reddat, ſed bonum pro malo.*

9. Cùm Dominus appropinquaret Jericho, cœcus ſedens ſecus viam clamabat: *Ieſu fili David miſerere mei.* Luc. 18.n.38. Luc. 18. Cœcus à Chriſto ſanitatis donum exoptabat. Ad quid ergo eum David filium vocat, cùm David maximè aliquando perſecutus fuiſſet à cœcis, qui ei prohibebant, ac intercludebant aditum arcis Sion; unde dicitur, quòd abſtuliſſet cœcos, & claudos odientes animam David, 2. Reg. 5. n.8 2. Reg. 5. Quorſum ergo cœcus Chriſtum dicit filium David, qui maximè ab ipſis cœcis aliquando perſecutus fuerat? *Pro malis dona, ac beneficia ſunt reddenda.* David non ſolùm de inimicis ſuis non ulciſcebatur,ſed etiam illis vitæ donum concederat, ut factum eſt cum Semei 2. Reg 16 n 10. & c.19.n. 16. In hoc ergo Chriſtus ex David ſe natum oſtenderet, ſi cœcis olim ſuo parenti offenſis,non ſolùm malum non inferret,ſed etiam exoptatum præberet oculorum lumen. Hinc cœcus, viſum ſibi ſollicitans, Chriſtum filium David clamat, *Miſerere mei fili David* Tertul lib.4. contra Marcion c.36. referens, quæ dicebat pravus Marcion.contra Chriſtum, ut eum filium David negaret. Tertull. *Nam ſi aliquando Davidem in recuperatione Sionis offenderant cœci reſiſtentes, quominus admitteretur; ideò Chriſtus ex diverſo,cœco ſubvenit,ut hinc ſe oſtenderet, non eſſe filium David, & ex animi diverſitate bonus cœcis,quos ille juſſerat cædi?* Cui rectè occurrit Tertullianus. *At quin & hoc filius David. Nam & quid David offenderant cœci: nunc verò ejuſdem indecoris homo ſupplicem ſe obtulerat filio David, idcircò ſei ſatisfaciendi quodammodo placatus filius David, reſtituit lumina.*

Pacem ab Iſaaco petebat Abimelech,& ineundæ pacis fœdera apponit *Ut non facias nobis quidquã mali.* 10. Rationem ſubdit: *Sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet.* Geneſ.26. n. 29. Gene 26. Mentitur ſanè Princeps: nam clientes ejus ſcilicet Geraræ concives, multa mala, multaſque injurias Iſaaco intuleranr; puteos enim, quos parens ejus Abraham foderat, implentes humo obſtruxerunt, ibid. n. 15. torrentemque aquarum,quam fœderunt paſtores Iſaac,vi abſtulerunt palæſtini, ibid. n 20. Quomodo audiens Patriarcha,quòd nullum malum ab eis illi ſit illatum, *Sicut & nos nihil tuorum attigimus*, quieſcit nil objicit; ſed pacem cum eis firmat; magnumque illis præbet convivium ibid. num. 30. *Juſtus pro malis dat bona.* Sanctus Iſaacus plenus divino ſpiritu minimè de injuriis, ac malis, ſibi ſubminiſtratis recordatur, concedit multa dona, pacem iniens, magnum convivium exhibens, multáque cibaria proferens. D. Chryſoſtomus. *Vide*, ait, *juſti benignitatem, quomodo cum eis abſque vindicandi cupiditate loquitur: & non ſolùm obliviſcitur eorum, quæ in ſe facta, ſed magna hoſpitalitate eos excipit; fecit eis convivium, & comederunt, & biberunt.* Chryſoſt.

Convivio

Convivio ſatis certa dat argumenta, ſe non fore memorem eorum, quæ in ſe commiſerant. Vide tom. 1. c. 14 q. 9. 10. 11. & 12.

QUÆSTIO II.

Quare Leproſi denario numero exiſtunt? & quid ſit Lepra?

11. Levit. 13. *Quid ſit lepra, & quomodo peccatum adumbret.* QUod Lepra ſit morbus incurabilis, & contagioſus inde liquet, quòd Leproſi, & Lege veteri Levit 13 n. 44. & uſu omnium gentium ab hominum conſortio arceantur. In Leproſis enim eſt contagium; imò & contagii quoddam ſeminarium, quo ſanos attactu, ulcerum fœtore, & reſpiratione putrida inficere poſſunt. His proindè à morbi labe deturpatur facies, pili decidunt, dilatantur nares, exeduntur oſſa, lingua tumet, fœtet reſpiratio, corpuſque horrido, & vario colore reſpergitur; omne denique morbi genus, omneque ſymptoma in Leproſo reperitur. Meritòque lepra, ut ait Simon Caſſian. lib. 5. c. 31. cum ſua varietate omne vitium, omnémque turpitudinem deſignat. Multò enim majora mala peccatum corpori infert: proindéque delinquenti vituperium eſt in hac vita (nam lepra antiquitùs magnum erat dedecus) & tormentum ſuperabundantiùs in alia vita erit. Infirmitas ipſa horror patienti, & aſpicientibus eſt; & non ſolùm viſum, ſed etiam olfactum ex fœtore offendit, & tactus illam abhorret guſtuſque tumore linguæ hebetatur; lepraque ſicut & iniquitas omni ſenſui horror eſt, ac nocumentum. Caſſian.

12 August. D. Nazar. Rupert. Beda. Hugo D. Auguſt lib. 3. quæſt Evangel. q. 40. D. Greg. in fin. c. 3. Iob. Rupert. Levit 13. Beda, Hugo, & alii in præſenti opinantur, per lepram hæreſim ſignificari; nam lepra contagione ſerpit, ſic hæreſis latè vagans populum miſerandum contaminat: lepra varium colorem per totum corpus diffundit? ſic hæretici varios errores miſcent in eadem prædicatione, Lepra ejiciebat Leproſum extra caſtra; ſic & hæreſis ejicit hæreticum extra Eccleſiam.

13. Caſſian. Hugo. *Univerſitas peccatorum.* Præcipua pars quæſtionis: Cur decem Leproſi; Reſpondeo primò cùm Caſſiano, Hugone citatis, quòd decem viri leproſi univerſitatem delictorum ac peccatorum pronuncient: nam numerus denarius Catalogum dicit, cujus morbus, ac lepra omnem tranſgreſſionem importat, ut in nullo præcepto deſit prævaricatio. Quòd autem eſſent viri, & non fœminæ; ex ſexu fortiori morbi gravitas maximè obfirmata, & validata innuitur, ut ex ipſa magnitudine mali maximè penſetur divini beneficii magnitudo.

14. 2. Reg. 5. Secundò. Olim ab Eliſæo unus Naaman ſanatur; *Deſcendit, lavitque in Iordane ſepties juxta ſermonem viri Dei*, ſcilicet Eliſæi, *& reſtituta eſt caro ejus, ſicut caro pueri parvuli, & mundatus eſt.* 4 Reg. 5. n. 14. Ex quo opinabatur hæreticus Marcion, curationem horum decem leproſorum ad diverſum Deum ſpectare, ab illo, qui Naaman curavit quaſi quòd ille Deus, qui unum curavit per Eliſæum, non valuiſſet decem per Ieſum ſanitati reſtituere. Tunc rectè contra ipſum argumentatur Tertull. lib. 4. contra Marcion. *Quis enim dubitavit*, inquit, *plures potuiſſe curari ab eo, qui unum curaſſet, quàm ab illo decem, qui nunquam retrò unum?* imò, ô hæretice, ex eo quòd illic Tertull. unus ſanatus eſt, hic & decem ſanatio ad eundem Deum pertinere comprobatur Nam in minima unius curatione ſeſe effectorem magnæ alterius manifeſtavit; Deus; qui valdè difficile crederetur magnæ ſanitatis auctor, ſi nunquam in aliqua parva fuiſſe oſtenderetur. Tunc quis rectè perſuadetur in magnis verſa, ſi ſe valdè probum in minimis declaravit. *Ex bona operatione in minimis, rectè verificatur & in magnis,*

Tertiò. Conſidera, quanta ſit differentia inter miniſtrum & dominum. Salus miniſtrata per Eliſæum ad unum Naaman extenditur, per Jeſum verò ſupremum Dominum ſtagnatur in decem; imò & in omnes, denarius enim numerus univerſitatem quandam ſignificat. 15. *Manus miniſtri exigua, Domini larga.*

Quartò. Titus Boſtr. *Converſabantur autem*, ait, *idinvicem Leproſi, quia fecerat eos unanimes cõmunicatio paſſionis.* Euthym. ait: *Morbi communicatio tunc eos adunaverat.* Afflictio, ac perſecutio in eadem vexatione detentos maximè ſocios, ac unitos reddit. Sic & de Davide, cùm perſequeretur à Saüle dicitur: *Convenerant ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo.* 1. Reg. 22. n. 2 ſeu, ut explicat Lyranus: omnes, qui erant in perſecutione. Ipſa perſecutio quæ à Saule inferebatur, omnes eam ſuſtinentes inter ſe advocavit, ac univit, ut maximè eſſent aſſociati cum Davide, qui vehementer à Rege inſectabatur. 16. Titus. Boſtrenſ. Euthym. *Communicatio morbi, ac preſſura facit homines unitos.* 1. Reg. 22. Lyran.

Urgente jam diluvii tempore, cùm Noë ingrederetur Arcam, *De animantibus mundis, & immundis, & de volucribus, & ex omni, quod movetur ſuper terram, duo, & duo ingreſſa ſunt ad Noë in arcam*, Geneſ. 7. n. 8. Intrant in arcam leones, & tigrides, ac urſi; tauri, & leopardi; lupi & oves. Communis quæſtio: Quomodo hæc animantia, quæ valdè duro bello inter ſe decertant, valdè amicabiliter in arca degunt? De quo multum miratur D. Chryſoſt. homil. 25. qui ad aliam theſim ſpectat: tamen ad rem præſentem præclarè D. Bruno de laudibus Eccleſiæ. *Quos natura*, ait, *diſſidentes procreaverat, potiùs Orbis calamitas eodem in pabulo pacificavit.* Feræ illæ indomitæ inſito odio maximè inter ſe adverſantur, voracique pugna rigidè inter ſe decertant: tamen illa univerſalis preſſura Orbis, qua tanquam in ergaſtulo recluſæ continebantur, illas ſic aſſociavit, ut commutato odio in amorem, valde amicabiliter ſimul degerent, ac eodem pabulo paſcerentur. 17. Gen. 7. Chryſoſt. Brunon. *Oppreſſi etiã natura repugnante uniantur.*

Fame vexati, quærentes alimoniam, veniunt filii Jacob in Ægyptum. Quos cùm cognoviſſet frater ſuus Joſeph, multis cibariis, ac donis datis, remittit ad patrem. *Et proficiſcentibus ait, ne iraſcamini in via.* Geneſ. 45. n. 24. Hæc recommendatio inutilis videtur: nam ipſi fratres multo amore coadunati in Ægyptum veniunt. Cur ergo in regreſſu diſſidium in eis timetur? Cùm deſcendunt in Ægyptum, fame opprimebantur; cùm verò redeunt, ſaturitate exuberabant; & meritò timebatur, ut eos, quos fames univerat ſaturitas diſcordaret. Divus Ambroſius lib. de Joſeph. c. 13. agens de iracundia ex donis datis inquit: *Quod & etiam poſſet amantes ſui ſeparare germanos.* 18. Gen. 46. Ambroſ.

QUÆSTIO III.

Quare prætereunti Christo leproſi occurrunt?

19. *Ad dona cœleſtia exigitur noſtra cooperatio.* COgnito Chriſti adventu, cujus fama totum impleverat Orbem, ei occurrunt decem Leproſi, qui quamvis tam gravi morbo eſſent oppreſſi, & ideò fortaſſe non ab aliquo adducuntur; tamen ipſi veniunt. Ut nobis fiat apertum, quòd ad divina beneficia recipienda, noſtra interponenda ſit cooperatio, ut per hanc reddatur homo habilis ad cœleſtia dona.

20. Ad quæſtionem reſpondeo, quòd, cùm audiſſent Leproſi Chriſtum Dominum advenientem, ei occurrunt, ne ſcilicet, ſi tranſiret Jeſus ipſi remedio privati remanerent, prætereunte occaſione, quæ à tergo calva eſt, & cùm præterit, revocari non poteſt. In lectulo quærit Anima Sancta ſuum dilectum. Surgit inquirens ipſum inter cuſtodes, & vigiles civitatis. *Paululum cùm pertranſiſſem eos, inveni, quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, &c.* Cant. 3. n. 4. Poſtea verò cùm Sancta Anima dormiret, ait: *Vox dilecti mei pulſantis: Aperi mihi ſoror mea.* Cant. 5. n. 2. Cœpitque ipſa excuſationes prætendere. *Expoliavi me tunica mea, quomodo induam illam.* Tandem amore ejus vulnerata ait, *Surrexi ut aperirem dilecto meo, ille declinaverat, atque tranſierat.* Cœpitque diligentiſſimè illum inveſtigare. *Quæſivi, & non inveni illum, vocavi, & non reſpondit mihi.* Sed incidit in cuſtodes civitatis, qui eam vulneraverunt & percuſſerunt. Cur Anima Sancta in primo eventu tam facilè dilectum invenit, non verò in ſecundo? In primo caſu ex intenta dilecti pulſatione, ut commentantur Origen. Origelitan. Rupert. & alii; mota dilectum quæſivit; ſicque occaſione oblata, ipſam arripiens ſponſum invenit. *Tenui eum, nec dimittam.* At in ſecundo eventu, cùm dilectus ad oſtium pulſaret, obſtacula poſuit, ne ei aperiret; ſicque pertranſiens Sponſus, pertranſiit & occaſio, & aliam ſimilem non invenit, *at ille declinaverat, atque tranſierat*: ſolúmque multa mala reperit, nam cuſtodes percuſſerunt, & vulneraverunt eam. D. Hieron. Epiſt. 22 *Vox*, ait, *fratuelis mei pulſantis: Aperi mihi, ſoror mea. Nec eſt, ut dicas, ſpoliavi me tunica mea, quomodo induam illam? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Illicò conſurge, & aperi, ne te morante pertranſeat, & poſtea conquereris, & dicas: Aperui dilecto meo, at ille declinaverat, atque tranſierat.*

Cant. 3. — Cant. 5. — *Occaſio capienda ne prætermittatur.* — Origen. Orgeliran. Rupert. — Hieron.

21. Determinato conſilio ſtatuit Jacob fugere à domo Laban. Quod narrans ſacer text. ait: *Eo tēpore ierat Labā ad tondendas oves.* Gen. 31. n. 19. Eo eventu Jacob ſeſe abdicat à domo ſoceri ſui. Quādo ſcilicet Laban occupatus erat in tondendis ſuis ovibus Et cur hoc notatur à Spiritu Sancto? Ut ſolertia ac prudentia Jacob denotetur: qui, non quovis tempore tantam rem molitur, ſed oblata opportuna occaſione diſceſſus à Laban, ut ſecurius fugeret iras declinaret, eam arripuit. Dionyſius Carthuſianus: *Nactus eſt Jacob*, ait, *magis opportunum tempus ad fugam, locus non ille, in quo Laban occupatus erat in tonſione ovium, remotè diſtabat.* Vide tom. 1. lib. 3. c. 6. n. 29. & tom. 2. c. 22. q. 8. n. 55. tom. 3. c. 1. q. 9 n. 62. 63. & 64.

Gen. 31. *Bona occaſio oblata non prætermittenda.* — Carthus.

QUÆSTIO IV.

Quare ab his hominibus Leproſis Chriſtus devitat conſortium?

LEproſi ſuæ immunditiæ benè conſcii ſummam Chriſti puritatem venerantes, ad eum appropinquare non audent; ſed Chriſtus Dominus eorum conſortia nōn abhorruit, ſed ex alta ſui diſpoſitione ſe illis obviam præbet. Primò, quia nemo poteſt venire ad Deum, niſi Deus priùs ad eum veniat: ipſe enim prior nos quærit, ut nos eum quæramus. Ex quo perpende ſummam Chriſti pietatem. Hi, cùm eſſent Leproſi, à cæteris omnibus deſpectui habebantur, omneſque ob eorum lepram eos devitabant; at Chriſtus eorum miſeria commotus nis occurrit, ut ſubveniat, ſaluſque remedia diffundat. 22. *Niſi Deus ad nos veniat, ad eum venire non poſſumus.*

Secundò. Chriſtus Dominus valdè alienus ab omni immunditia, ab omnique lapide puriſſimus, his Leproſis in eorum ſalutem fit obviam, ipſe enim ex ſua eximia pietate, & ſanctitate factus eſt nobis remedium, ac propitiatorium. Mandavit Deus *Moyſi, facies propitiatorium de auro mundiſſimo.* Exod. 25. n. 17. Chald. legit, *ex auro puriſſimo* Dicebatur autem propitiatorium, ſeu, ut Septuag. legunt *placatorium*; quia Deus ibi Moyſi apparens & cum eo loquens placabatur, & propitiabatur populo. Hoc autem propitiatorium Chriſtum D. ſignificabat, ut docent D. Bernard. ſerm. 20. & 22. in Cant. D Greg. hom. 4. in Ezech. juxta illud Pauli 3. n. 21. *Quem poſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius*, ſeu, ut alii legunt, *propitiatorem* Sed cur hujuſmodi propitiatorium mandatur fieri non ex quolibet auro, ſed ex auro puriſſimo, ac mundiſſimo? Ex eo enim, quod Chriſtus Dominus ab omni labe, ac inquinamento eſt puriſſimus, inde factus eſt nobis propitiatorium, ac placatorium in remiſſionem omnium delictorum. Petrus Cellenſis lib. de Tabernaculo. *Aurum*, inquit, *divinæ in Chriſto ſubſtantiæ ſignificat pretium; ſignanter, & expreſſè dixit, mundiſſimo, qui videlicet ex eo quòd Deus eſt, ex omni labe mundiſſimus, ex eo inquam, propitiatorium nobis factus eſt Chriſtus Dei filius, ex eo peccata mundi tollere potuit Agnus Dei ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus & excelſior cœlis.* 23.

Exod. 25. Cald. Septuag. — Bernard. Greg. Rom. 3. *Chriſtus, quia puriſſimus, inde nobis eſt propitiatorium pro peccatis.* — Pet. Cell.

De Chriſto Domino ait Paul. ad Philip. 2. n. 8. *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinā arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formā ſervi accipiens, factus obediens uſque ad mortem.* Ad quid intendens explanare myſterium noſtræ redemptionis per Chriſtum operatum, *factus obediens uſque ad mortem*, priùs tamen præmittit, quòd cum eſſet in Dei natura, ac eſſentia, non eſt arbitratus, ſe rapinam facere, cum ſe dicit, ac prædicat æqualem Deo. *Ego, & Pater unum ſumus.* Joan. 17. Sed tunc, cum tantus, ac talis eſſet ſupremus omniū Dominus, ſemetipſum exinanivit, evacuavit, ac humiliavit, formam ſervi accipiens, ut nos redimeret. Quænam connexio intervenit, quòd cùm Deus eſſet, formam ſervi accepit? Quia ergo non rapina, ſed natura cunctorum Dominus erat, ideò ſervilia officia non reſpuit, nec horruit, ſed libenter ſuſtinuit, ut cunctis propitiùs fieret, dans ſalutis remedia D. Athanaſius homil. de ſemente. *Servator*, Rex ait, 24.

Philip. 2. — Joan. 17. *Chriſtus, quia verus Deus, de noſtro remedio agit.* — Atha.

ait, *genitus ante ſæcula, nec temporarium regnum poſſidens, ſed ante ſæcula, Rex ex Rege Deo genitus? & ipſe quoque ſervire ſuſtinuit, non enim rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo.*

Luc. 17. *n.* 13. Et levaverunt vocem; dicentes: Jeſu præceptor miſerere noſtri.

Num. 14. Quos ut vidit, dixit: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt, dum irent mundati ſunt.

VERSIONES.

Theoph. n. 13. Inntenta voce dixerunt, Jeſu præceptor.

Syriacus. Magiſter noſter Jeſchua, miſerere noſtri.

Vatabl. n. 14. Profecti oſtendite vos ſacerdotibus. Evenitque, ut inter adeundum mundati ſunt.

EXPOSITIO II.

25. Theophyl.

ET *levaverunt*, ſeu intenderunt, altaque voce clamarunt; tunc etiam quia longè aberant; tunc etiam quia magno ſalutis deſiderio movebantur. Ait Theophylactus. *Loco quidem procul aſtant; oratione autem appropinquant: prope eſt enim Dominus omnibus invocantibus ſe in veritate*, Pſalm. 144. n. 18. *Vocem*, una nempè voce clamant: non unuſquiſque pro ſe, ſed omnes pro omnibus erant orantes, ad quod magna eſt conjectura, ut magis numero, & communi cauſa, quaſi adjunctis viribus, quadamque veluti conſpiratione facta Chriſtum ad miſericordiam commoverent, *Hæc vis Deo grata eſt*, ut ſimili ait Chryſoſt. Orat. 4 de Incomprehenſibili Dei natura. Et quia etiam multorum oratio valdè efficax eſt ad impetrandum. *Ieſu præceptor* Brevis, & elegans oratio; non multas habet verborum ambages, ſed compendioſè concluditur: nomen Ieſu dicunt, & felici auſpicio totam rem lucrifaciunt.

Grata eſt Deo vis in oratione.

Chryſoſt.

26. Theophyl. *Præceptor.* Vox Græca quid amplius ſignificat, quàm doctorem, nempè ut ait Theophylactus, *Dominum Creatorem, id, quod eſt, putare illum propè Deum.* Unde ex Græco Lucas Burgenſis, Cornelius à lapide, *Præfecte*, ſeu *præſes*, cui eſt, cuncta imperare, hunc morbum impera, ut à nobis diſcedat. Si verò facias vim in verbo Præceptor, dic, quòd Chriſtus de ſe dixerat: *Spiritus Domini evangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remiſſionem.* Luc. 4. n. 18. Indéque Leproſi eum præceptorem vocant, ut id, quod de ſe prædicabant, ei ſalutem dando, opere adimpleret, *Miſerere noſtri*, ſuam magnam miſeriam agnoſcunt, & confitentur. Et quia nulla poſſunt, allegare ſua merita, ad miſericordiæ tutum aſylum confugiunt, Daniel. 9. n. 18. Et non quilibet ait, *miſerere mei*, ſed omnes, *noſtri*.

Burgenſ. Cornel.

Luc. 4. *Magiſter quod verbo docet, adimpleat opere.*

Daniel. 9.

27. Hugo. *Quos ut vidit*, ait Hugo, non ſolùm exteriori aſpectu, ſed etiam interno compaſſionis affectu *Vidit*, de ſalute eorum ſollicitus, eiſque miſertus. Sic dicit D. Auguſtinus in Pſal. 62. Quòd, Deum reſpicere, prodiligere; ſeu miſereri, poni quotidianum eſt. *Ire*, id eſt profecti, ad templum Jeroſolymitanum, *Oſtendite vos ſacerdotibus*, ad hos enim ſpectabat, judicare, an Hebræi eſſent lepre infecti? Levit. 13. n. 2. vel ab illa immunes. Cùm ergo hi eſſent ſanandi, ad ſacerdotes mittuntur, ut eos ſanos judicent; de quo latiùs quæſtione ſequenti. Notat Carthuſianus, quod non dixit Chriſtus, Iubeo, vos ſanari, ſed *oſtendite vos ſacerdotibus*, ſua modeſtia docent nos, magnalia noſtra abſcondere, ne magna agamus propter hominum applauſum, & laudem. In his tribus verbis tria ponderat D. Antonius Ulyſſiponenſis Dom. 14. poſt Trinit. *Ite* cordis contritio ab occaſione exiens; *Oſtendite*, oris confeſſio; *Sacerdotibus*, per quos Leproſi erant expiandi, operis ſatisfactio. *Factum eſt autem dum irent.* Cùm Domini præceptum audiſſent, *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus*, non reſpondent, nec dubitant, ſed ſtatim viam arripiunt, *Factum eſt, dum irent*, non caſu, ſed magna Chriſti virtute, & diſpoſitione, *mundati ſunt.* Leproſi, cùm ſanantur, dicuntur mundari: non enim ſolùm ſtatuto Moſaico, ſed etiam omnium nationum ritu valdè immundi judicantur, ab hominumque conſortio, ac oppidis excluduntur.

Auguſt.

Levit. 13.

Carthuſ.

Ant. Ulyſſ.

Perfecta obedientia nil reſpondet.

QUÆSTIO V.

Quare hi Leproſi ſanandi mittantur ad Sacerdotes?

VAriæ quæſtiones poſſunt excitari inter curationem horum decem Leproſorum, & illius Leproſi, quem Dñs deſcendens de monte curavit. Nam hic antequam ad ſacerdotem mitteretur, à Domino ob eius ingentem fidem curatur, Chriſto illi dicente: *Volo, mundare.* Hi autem decem ſanantur, poſtquam ad ſacerdotes mittuntur. Secundò. Illum Leproſum mandat Dominus ad ſacerdotem, *Vade, oſtende te ſacerdoti*, Matth 8. n. 4. ſeu, *Oſtende te principi ſacerdotum*, ut ſcribit D. Marcus 1. n. 44. ad principem enim ſacerdotum tanquam ad caput, ad reliquos ſacerdotes, ut miniſtros, ſpectabat, judicium ferre de lepra. de quo egi tom. 2. c. 20. q. 11. n. 71. Decem autem Leproſos, de quo in præſenti, ad ſacerdotes deſtinat, *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.* Fortè ponitur numerus pluralis pro ſingulari, ſicut dicitur, Ite ad Medicos, id eſt ad Medicum, vel etiam ob honoris cauſam, ſiquidem princeps ſacerdotum venerandus erat, non tanquam unus, ſed tanquam plures. Vel quia ille primus, cùm eſſet unus, deſtinatur ad principem ſacerdotum; hi autem, cùm eſſent decem, & multi, ad ejus miniſtros. Tertiò. Illi Leproſo imperat Dominus ſecretum: *Vide, nemini dixeris*, Matth. 8. n. 9. Sicut & duobus cæcis curatis ait, *Vide, ne quis ſciat*, Matth. 9. num. 30 His autem decem nullum tacendi impoſuit præceptum, ſecretum enim inter unum, & alterum retineri poteſt, minimè verò inter plures, & decem.

28. *Variæ quæſtiones inter hos decem, & alium Leproſum.*

Matth. 8.

Marc. 1.

Unus ſacerdos venerandus ut plures.

Matth. 8.

Matth. 9. *Inter multos ſecretum non ſervatur.*

Ad quæſtionem communis ſolutio eſt, quam tradunt Beda, Hericus, Haymon, Carthuſianus, & communiter Expoſitores. Quia Levit. 13. n. 2. ad ſacerdotes pertinebat, judicium ferre, an Hebræi eſſent Lepra coinquinati, vel ab illa liberi, ad hoc enim, ut notat Theophylact. habebant certa

29. Beda. Heri. Haymon. Carthu. Levit. 13. Theoph.

 ſigna,

Matth.8. Marc.1. ſigna, quos autem ab illa mundos judicabant, ſacrificio oblato expiabantur. Matt.8. n. 4. & Marc. 1. n. 44. Publico teſtimonio eos urbi, ac aliorum

Communi legi ſe Dominus accommodat. conſortio reſtituebant. Cùm ergo hi decem eſſent ſanandi, ad Sacerdotes mittuntur, ut de eorum ſanitate judicent, eoſque præceptis à lege ritibus purificent: ut ait Chriſtus, qui venerat legem adimplere, legem in omnibus obſervaret.

30. *Aliquando ob lucrum fingitur zelus.* Secundò Mandat Leproſis. *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus*, ut & ſacerdotibus, etiam iniquis, quales hi erant, ſuam reverentiam, ſuum honorem, ac jus illæſum ſervaret, ne defraudati aliquo lucro, ex ſacrificio oblato proveniente, inde ſacerdotes.

Ericus. fictum zelum pertendentes, calumniandi ejus opera aliquam arriperent occaſionem. Ericus in præſenti: *Miſit eos ad ſacerdotes*, ait, *ut eis aditum calumniandi obſtrueret, illis magis parcens, qui illorum garrula curabant.* Tertiò. Si illi Leproſi cogniti erant ab omnibus, ut Leproſi, ingredientes urbem abſque ſacerdotum teſtimonio, à civibus excluderentur, ipſi autem cùm ſe defenderent dicentes, ſe jam eſſe mundos, poſſet dari aliqua con-

Contentio evitanda. tentionis occaſio, quæ ut evitetur ad ſacerdotum judicium eos Dominus remittit.

31. Cyrillus. Quartò D. Cyrillus in Catena Græca: *Ire eos juſſit, ait, ut hac ratione teſtarentur ſacerdotibus, & Judæorum prædicatoribus, ejus gloriæ æmulis, quod inopinatè, atque mirificè ſanati eſſent, Chriſto eis*

Odium nullo teſtimonii ab inimicis magnum. *ſanitatem concedente* Non ſolùm hos decem Leproſos voluit Chriſtus, ſed etiam Judæorum odium curare: nam Iudæorum ſacerdotes, Chriſti adverſarii, videntes ejus virtutem, miraculo, ac teſtimonio decem Leproſorum comprobatam, ipſam venerarentur; & odium deponentes, Chriſti majeſtatem recognoſcerent. Sed prohidolor? nulla evidentia, nulloque teſtimonio cæcum odium mitigatur. Quintò. Ut etiam ipſi Iudæi, æmuli Chriſti, de ejus eximia virtute, ac potentia redderent teſtimonium; quæ ſic hos homines ſanavit, ac mundavit, ut in eis nullum lepræ ſignum eſſet.

32. Euthym. Sextò, Euthymius. Mittit eos ad ſacerdotes. *Hoc fecit*, inquit, *probans fidem illorum. Illi verò credendo, quod eundo poſſet illos mundare, ibant non judicantes de ejus præcepto.* Ut Leproſorum probaretur fides & obedientia, ad ſacerdotes mittuntur. Ipſi enim benè cognoſcebant, ſe eſſe Leproſos, & à

Ex fide mundantur Leproſi. ſacerdotibus non poſſe curari, ſed declarari Leproſos, vel à lepra mundatos. Tamen audito Chriſti imperio non dubitant, ſed firmiter credentes ibant, quòd antequam ad ſacerdotes pervenirent, Domini virtute ſanarentur: niſi enim hoc ſibi certò perſuaſiſſent, ad ſacerdotes minimè pergerent, ut ab eo lepra mundati publicarentur: fide ergo repleti ibant, & ſic mundantur. Unde Chriſtus dixit Samaritano, *fides tua te ſalvum fecit.* Hæc ratio mihi videtur maximè literalis.

33. Auguſt. Septimò. D. Auguſt. lib de vera, & falſa pœnitentia, c. 10. refertur diſt. 1. de Pœnit. *Præcepit, ait, Dominus mundatis, ut oſtenderent ora ſacerdotibus, docens corporali præſentia confitenda peccata. Dixit ora monſtrata, & omnes, non unus pro omnibus, ut qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis: erubeſcentia*

Qui peccavit, per ſe ipſum ſatisfaciat. *enim partem habet remiſſionis*, Mandat Dominus, ut omnes, non unus pro omnibus vadant ad ſacerdotes, ſiquidem omnes ſua lepra, ac peccato coinquinati extabant? omnes ergo pro ſe ipſis pœnitentiam exolvant, & ſi in itinere ſit labor, in declaranda lepra erubeſcentia, hæc inſerviant ſatisfactionis parti. Per hoc autem myſticos

Leproſos. inquit D. Chryſoſtomus lib. de ſacerdot. voluit Dominus ſignificare peccatores in lege nova debere, ſacerdotes adire, ut in pœnitentiæ ſacramento à peccati lepra abſolvantur: ſacerdotum enim eſt legis gratiæ, non lepram declarare, ut fuit in lege veteri, ſed probatam peccatorum lepram expiare ac purgare. Chriſoſt.

Octavò. Leproſis præcipit Dominus, ut ſe ipſos ſacerdotibus oſtendant, ut à lepræ immunditia expiarentur, & ſi in illa eſſent detenti, tanquam incurabiles, ne eorum contagione ſani inficiarentur ab hominum conſortio hoc facto excluderentur: ut denotaretur peculiare ſacerdotum munus eſſe, ut vulnerati, & plagati curentur, ac ſani fiant; ſicut & qui benè incolumes ſe habent, in ſua recta valetudine conſerventur, ac proficiant: poſt ſeditionem Core, Dathan, murmurante populo contra Moyſen, & Aaron, egreſſus eſt ignis ab ira Domini, magnamque partem multitudinis incendio devaſtabat; ait Moyſes ad Aaron, ut tollat thuribulum, & miſſo incenſo currat ad populum, pro eoque roget. Tunc Aaron *ſtans inter mortuos & viventes pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſavit*, Numer. 16 n. 48. Cur non alium locum eligit ſacerdos, ſed inter mortuos ac vivos ſe collocat? Cur non potiùs in principio, ſeu fine caſtrorum? D. Gregorius Magnus relatus in Gloſſa: *Aaron, inquit, ut iram Dei placaret, thuribulum ſumpſit, atque inter vivos, & mortuos ſtetit, quia ſacerdotis negotium eſt, Deo orationem fundere, & pro juſtis, ne cadant, & pro peccatoribus, ut reſurgant.* 34. *Sacerdotis munus, plagatos curare, ſanos verò conſervare.* Num. 16. D Greg.

Nonò. Carthuſianus: *Ut legem ſponte ſervando humilitatis, & obedientiæ nobis præberet exempla.* Quamvis Chriſtus eſſet omnium Dominus; tamen ut legem adimpleret, Levit. 13. n 2. Leproſos ad ſacerdotes deſtinat, ut de eorum munditia judicium ferant; univerſos nos divinus Magiſter docens, quòd quamvis alta, & eminenti dignitate præfulgeamus, ab illa aliquando deflectamus, animumque noſtrum ſubmittamus, ac incurvemus, & tunc ſtatim munus noſtrum adimplebimus, obligationique noſtræ ſatisfaciemus. 35. Carthuſ. Lev. 13. *A dignitate animum ſubmittentes noſtri muneri ſatisfaciemus.*

Cùm meus Jeſus penderet in Cruce, poſuerunt ſuper caput ejus ſcriptum: *Jeſus Nazarenus Rex Judæorum.* Poſtea verò ſcribit Joannes Evangeliſta c. 19. n. 30 *Et inclinato capite tradidit ſpiritum* Et tamen, ut rectè notat Chryſoſt. ibi homil. 84: *Atqui non poſt inclinatum caput expiratur, ſed poſt expirationem, caput inclinatur:* verumtamen meus Jeſus antequam emittat ſpiritum, inclinat caput ex magno ſanè, & alto myſterio. Tradidit Chriſtus ſpiritum adimplens præceptum Patris, *Factus obediens uſque ad mortem:* à regio ergo ipſo titulo inclinat, & amovet caput; ſuo documento nos inſtruens quod ut de mandato noſtro muneri ſatisfaciamus, aliquando ab ipſa alta & ſuprema dignitate inflectendus, ac dimovendus eſt animus, ut ipſa abjectione humilia amplectente, quæ noſtri muneris ſunt, perſolvamus. 36. Joan. 18. Chryſoſt. *Deflectè animum ab alto titulo, & hi militia tibi præcepta præſtabis.*

Ad inſtantiam Aman ad communem Judæorum cædem concedit Aſſuerus decretum, cujus exordium eſt: *Rex maximus Artaxerxes ab India uſque Æthiopiam*, Eſther. 13. num. 1. Poſtea verò mandatum ipſum abrogat, ut ratio, & juſtitia exigebat, ſicque ſcribitur, *Rex magnus Artaxerxes ab India uſque Æthiopiam*, Eſther 16. n. 1. Cur modò omittit illud ſuperlativum, *Rex maximus*; & tantùm minori titulo utitur? Cùm homines, conjiciunt oculos ad ſupremum ſuæ dignitatis apicem 37. Eſther. 13. Eſther. 16.

apicem, ſtatim omnia jura humana; & divina violant, ac conculcant. At verò cùm ab illa altitudine deflectuntur, tunc juſtitiæ debito ſe continent, & aſtringunt. Cùm Aſſuerus, contra omne jus, mandatum de Judæorum cæde firmat, ſuperlativo titulo; *Rex maximus* nominatur, ac ſi ſupereminentia ſua tantam velit obumbrare crudelitatem. Cum autem ab illa altitudine declinat, & jam ſuperlativo omiſſo, *Rex magnus* ſcribitur, juſtitiæ metas tenens, illiſque correſpondens, mandatum revocat, indulgentiam vitæ concedit, ut juſtitia exigebat.

Si conſideratio à ſuprema dignitate inclinatur juſtitia ſervatur.

QUÆSTIO VI.

Quare in via dum vadunt, antequam ad ſacerdotes veniant Leproſi ſanantur?

38. *Difficultas quæſtionis.* Mandavit Dominus his Leproſis, ut in templum pergerent, ſeque ſacerdotibus oſtenderent: *Factum eſt*, ait Evangeliſta, *dum irent, mundati ſunt*, ſeu ut legit Vatablus, *inter eundum.* Cur in via abiit lepra? Cur non expectat acceſſum templi, ut ad ſacerdotes pervenirent, ſed ſtatim in itinere; imò cùm adhuc à Chriſto nondum longè receſſiſſent, ab ipſo ſanantur.

39. Euthym. Reſpondeo primò. Quòd hoc promeruit eorum fides, quam Dominus probare voluit, ut ait Euthymius, & ideò, ut ipſe inquit, *ibant non dubitantes de ejus præcepto*, ſed firmiter credentes, inde ſine dilatione, tanta fides probata, & declarata miraculum obtinuit. Secundò. Antequam ad ſacerdotes deveniant Leproſi ſanantur, ut ita apertè dignoſceretur Chriſti potentia, & imperium, qui eos abire mandaverat; & ne miraculum alicui ſacerdotum virtuti perperam tribueretur, ut que diſtinctè cognitus miraculi auctor veneratur, ne debitus Chriſto honor aliis impederetur, ideò in via curantur.

Non vult Deus, ut ſuus alteri tribuatur honor.

40. Euſeb. Tertiò. Euſebius Gallicanus hom. in Dom. 14. poſt Pentecoſt. *Vide*, inquit, *cujus obedientiæ fuerint iſti Leproſi. Ad ſacerdotes eos ire Dominus juſſit. Adhuc ſe Leproſos videbant, tamen ad ſacerdotes pergebant, quia non fruſtra hoc eis Dominus juſſiſſe, credebat*, Ad ſacerdotes mandantur ire, & quamvis ſe immundos viderent, adhuc ad ſacerdotes tendebant. Cur tunc ſanantur, quando à Ieſu recedunt, & non antea? Sciverunt iſti, relinquere Ieſum, ut euntes ad ſacerdotes, ejus obtemperarent imperiis, & cùm obedire incipiunt, à Ieſu ex obedientia recedentes; tunc propriam negotiantur ſalutem.

Ex obediendo Deum relinquens, ſalutem invenit.

41. Baſil. Seleuc. Quartò. D. Baſil. Seleuc. Orat. 36. *Quæ*, ait, *ad oculos uſque Domini tyrannidem exercuerat Lepra, videndo tyrannidem deſiit, nec ultra apparet, celeriter ad imperium fugiens patientiam.* Cur non expectat Lepra templi acceſſum? Cur ſtatim in via cùm non longè à Chriſto abſunt, ſine mora, abit, & recedit? Ubi primum Ieſus oculos ſuſtinuit Lepra non contraxit moras, ſed celeriter abſceſſit, nec ampliùs homines vexat; Ieſus enim præſentia omne malum fugitat, & excludit.

Chriſti præſentia omne malum fugitur.

42. Quintò. His Leproſis dicit Dominus: *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.* Videtur, tanquam ſi diceret, quò ipſi cùm ad ſacerdotes prrveniſſent: ſanitati tunc reſtituendi forent. Et tamen, ut dicitur in præſenti: *factum eſt, dum irent, mundati ſunt*. In ipſo itinere, antequam ad ſacerdotes acceſſiſſent virtute Domini perſanantur. Semper magnifica Dei liberalitas moras rumpit, & præfixum indulgendæ ſanitati tempus antevertit.

Dei liberalitas citius indulget donum, quàm ei debatur promiſſum.

Poſtquam Samuel unxit Saul in regem Iſraël, ſuæ à Deo factæ electionis tria ei dat ſigna. Primum quod juxta ſepulchrum Rachel duos inveniet viros. Secundum, quòd juxta quercum Thabor reperiet tres viros. Tertium quòd in civitatis ingreſſu obvius ei fiet Prophetarum chorus, & tunc quod ipſe Saul mutabitur in virum alterum finitoque ſermone. *Itaque cùm advertiſſet humerum ſuum, ut abiret à Samuele, immutavit ei Deus cor aliud.* 1. Reg 10 n.9. Id eſt ſtatim ac Saul avertit humerum, ſeu faciem ſuam, ut iter arriperet, ſeu ut explicatiùs habet Hebraicus, *cùm reſpexit ad abeundem*, hoc eſt prima corporis motione, primoque ad iter oculorum intuitu, *Immutavit ei Deus cor aliud*, hoc eſt dedit ei cor regium, & magnum ad gubernandum, ut explicant Theodor. D. Gregorius, Abulenſis. Carthuſianus. Hugo, & alii, útque etiam ait Tertull. lib. de anima c. 11. Saulem Dei Spiritus antea vertit in alium virum, ut tanquam Propheta Dei laudes caneret. Nonne ei dictum erat à Domino, quòd poſtquam illa ei tria accidiſſent ſigna, *tunc mutaberis in virum alium!* Quomodo nunc ante omnia ipſa ſigna, cumque primum, ut à Samuele recedat, pedem movet, in ipſoque oculorum primo reflexu *immutavit ei Deus cor aliud*, ipſeque mutatus eſt in alterum virum? Pulchrè Cajetanus: *Vide*, ait, *benignitatem Dei non expectavit tempus prædictum à Samuele, ſed ſtatim, ut à Samuele, abiit Saul, immutavit ei cor.* Divina liberalitas citiùs, quàm promiſit, promiſſum exolvit, & implet; donumque quod pollicitum fuerat poſt tertium ſignum, ante omne ſignum, magnificè largitur, & concedit.

43. 1 Reg. 10. Theodor. Greg. Abulenſ. Carthus. Hugo. Tertul. Caiet.

44. Exod. 4. Poſt finitum colloquium injunctæ legationis Moyſi ad Pharaonem, cùm per deſertum in Ægyptum pergeret, *Dixit Dominus ad Aaron, Vade in occurſum Moyſi in deſertum.* Exod. 4. n. 27. In illo colloquio legationis cùm ſe Moyſes excuſaſſet ob impedimentum linguæ, ait ei Deus: *Aaron frater tuus Levites, ſcio quòd eloquens ſit; ecce ipſi egredietur in occurſum tuum, loquere ad eum, & pone verba mea in ore ejus.* Ibidem num. 14. Pollicitum eſt Moyſi, quòd in ingreſſu ad Pharaonem frater ejus Aaron erit ei obvius, ut pro eo tanquam loquens loquatur ad Regem, & populum: Cur ergo antequam Moyſes attingat Ægyptum, ac perveniat ad Pharaonem. Præcipit Deus Aaron, *Vade in occurſum Moyſi in deſertum*? R. P. Joan. de la Haye Exod. 4. n. 197. *Deus*, inquit, *promiſſa citius, & abundantius adimplet, quàm promiſit.* Non ſolùm Aaron datur in auxilium Moyſi in congreſſu ad Pharaonem loquendum cum Rege, ut ſtabat in promiſſis, quod poſt aliquot dies erat futurum, ſed etiam ſtatim, ac proximo, & ſequenti die mandatur Aaron, ut fiat in occurſum Moyſi in via, tanquam magnum ejus ſolatium, ut potè conſortium, ac ſocietas tanti, ac talis fratris in loco deſerto, cùm ipſe, ab omnibus deſtitutus in Ægyptum pergeret Vide tom. 1. lib. 1. c. 6. n. 53. & tom. 2. cap. 6. quæſt. 12. n. 84. & tom. 3. c. 19. expoſit. 1. num. 2.

La Haye. *Deus citius, quàm pollicitus eſt promiſſa adimplet.*

Lucæ 17. n. 15. Unus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnificans Deum.

Num. 16.

Num. 16. Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; & hic erat Samaritanus.

VERSIONES.

Arias, n. 15: Ut vidit, quia ſanatus eſt.
Syriacus. Alta voce glorificabat Deum.
Vatabl. Theo-phyl. n. 16. Et procidit in faciem ad pedes ejus.
Syriacus. Gratias agens ei.

EXPOSITIO III.

45. UNUS *autem ex illis.* Exprimitur unus qui venit agens gratias, ſuum debitum adimplens. Semper juſti rari, & pauci, qui ſuo muneri ſatisfaciant. D. Anſelm. in præſenti ait: *Quod dicitur unus: intelligendum eſt, non diverſis voluntatibus ſe varians, ſed in una perdurans.* Et ſic dicitur unus, quaſi minimè diviſus, minimè ſe patiens in diverſa, in Deum, & in mundum; ſed unus integer, & totus, ut hilarem decet datorem, ſeſe præſentat Deo. *Ut vidit*, Carthuſianus, per experientiam, ac corporalem intuitum, carne ſua in colorem, ac diſpoſitionem tam evidenter, ac mirabiliter ſubitò mutata. *Quia mundatus eſt.* Græcus, *Sanatus eſt.* Recognovit in ſe beneficium acceptum. Inde multi in donis acceptis ingrati perſiſtunt, quia beneficia in ſe ipſos collata, non conſiderant. *Mundatus eſt*: Carthuſianus à Lepra corporali, imò & ſpirituali, quia, ut creditur, Chriſtus mente curavit, quos corporaliter ſanavit; nam ex Dei gratia in eis excitabatur actus contritionis quo juſtificabantur. *Regreſſus eſt*, ex medio itinere ad Ieſum, eum agnoſcens ſuæ ſanitatis auctorem. Quatuor facit homo: Regreſſus eſt; magnificat Deum; cadit ante pedes; gratias agit. *Regreſſus eſt* ad Chriſtum, ut ei firmiter adhæreat, ab ipſoque minimè ſeparetur. *Cum magna voce*, per quam, ait Hugo, exprimebatur gaudii magnitudo beneficii excellentia, cujus teſtes volebat eſſe omnes. *Glorificans Deum*, à quo per Ieſum curationem à Lepra acceperat.

Anſelm.
Homo ſe Deo totum efferat.
Carthuſ.
Græcus
Carthuſ.
Hugo.

46. *Cecidit in faciem.* Adhuc Ieſus ab eo loco, in quo eum homo reliquerat, non diſceſſerat: ſemper bonus paſtor nos expectat; aut certè jam Caſtellum erat ingreſſus. *Cecidit in faciem* ſumma reverentia, ac ſubmiſſione recolens tanti beneficii auctorem. *Cecidit in faciem* jam non à longe ut auctorem. *Cecidit in faciem*, jam non à longe ut antea. *Steterunt à longe*, ſed appropiat ad Ieſum: Titus Boſtrenſis, *Dederat illi appropinqvandi fiduciam ſuſcepta purgatio.* Quia jam ſe viderat mundum, Dominique beneficio muneratum, inde accedendi concipit animum. *Cecidit in faciem ſuam ante pedes ejus.* Simon Caſſian. lib. 5. c. 31. Ut aſſumpta humanitas in aſſumente Deitate adoraretur latriæ cultu. *Cecidit in faciem ſuam* Beda, Zacharias Epiſcopus Chriſtopolit. Haymon. D. Antonius Ulyſſipp. in Dom. 14. Qui cadit in faciem ſuam, propriam miſeriam videt, ac de malis perpetratis erubeſcit. Unde cadere in faciem dicitur proprius caſus Iuſtorum, de quo egi ſupra cap. 8 q. 31. *Ante pedes ejus*, tanquam ſe valdè infirmum recognoſcens, nihilque, ait Hugo; ſibi attribuens, ſed quicquid habet, ab eo ſe habere intelligit. *Gratias agens*, Additur Syriacè, & Græcè, *ei*, à quo tantum acceperat beneficium. Nota, quòd hic homo tantum ſatisfaciat ſuo muneri, ut pro ſe det gratias, ſocios autem, qui abierunt, de ingratitudine non accuſat. *Hic erat Samaritanus*, de quo plura infra.

Boſtrenſ.
Caſſian.
Beda.
Zachar.
Haymon.
Ant. Ulyſſip.
Hugo.
Homo ſuo officio ſatisfaciat? alios non accuſet.

QUÆSTIO VII.

Quare iſte Samaritanus, ut ſe vidit mundatum, revertitur ad Chriſtum, non curans ejus præceptum de adeundo ſacerdote?

DOminus mandavit Leproſis, ut irent, & ſe oſtenderent ſacerdotibus; cùm autem irent, ſeu intereundum, mundati ſunt; hoc eſt, cùm non longe eſſent à Chriſto, & tanqnam ad ſacerdotes pervenirent, in via mundantur. Unus autem ex illis, cùm ſe mundatum agnoviſſet, ex ipſa media via reflectens iter venit ad Ieſum, ſuæ ſanitatis auctorem. Cur iſte Samaritanus non ad implet Domini præceptum, ut ad ſacerdotes pergat eiſque ſe oſtendat, & tunc revertatur ad Chriſtum? 47.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondet primò Ericus Monachus in homiliario. *Iſte ſolus mundatori ſuo gratias acturus rediit, ſacerdotum ad quos miſſus fuerat, conſpectibus ſeſe oſtendere, parvi pendens, vero ſacerdoti, qui eſt ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, quique Pontifex Pontificem, ſua ora ſtuduit præſentare.* Quod etiam docet Simon Caſſianus l. 5. c. 31. Cùm iſte homo, ut dixi in expoſitione, ex Carthuſiano; ſimul cum ſanitate corporis reciperet ſanitatem, jam ſanè mente cognovit Chriſtum ſuæ ſanitatis auctorem, cognovitque ejus divinam potentiam, ipſumque eſſe verum ſecerdotem, & pontificem, indéque jam parvipendens cæteros legis antiquæ ſacerdotes, ſolúmque ſtudet ſe Chriſto præſentare, eique adhærere; nam ob Chriſtum cætera omnia ſunt omittenda, & contemnenda, ſolúmque curandum, ut ſemper Chriſtum teneamus, illóque minimè diſcedamus. 48.

Ericus.
Caſſian.
Ob Chriſtum omnia contemnenda & omittenda.

Secundò. Titus Boſtrenſis. *Samaritanus*, ait, *ſolus ad Salvatorem reverſus gratiam agnovit, & gratiarum retulit actiones, ſanitatem ſtabiliens, ne, fortè inquiens, propter ingratitudinem, recidivam patiatur* Ubi ſe vidit alienigena iſte ſanitatis beneficio donatum, ſtatim omiſſa via, qui ad ſacerdotes pergebat, ad Chriſtum revertitur. Timebat, ne in aliquam ingratitudinis notam incideret, ob quam totam adeptam gratiam deperderet. D. Laurentius Iuſtitianus lib. de Homil. c. 15. *Ingratitudo*, ait, *diſperdit utique aggregatas, cum ſudore maximo ſpirituales divitias, obſtruit contra ſe oſtium divinæ bonitatis, miſericordiarum Dei exſiccat fontem, & chariſmatum cæleſtium communicatione ſe privat.* 49.

Boſtrenſis.
Gratitudine firmantur beneficia; ingratitudine reperduntur.
Lauren. Juſtin.

Tertiò. Ut Samaritanus ſe mundum videt, ſtatim abſque ulla mora in Dei laudes prorumpit, & omiſſo ad ſacerdotes itinere ad Chriſtum revertitur, eum ut ſuum ſanatorem cognoſcens, illique pro tanto beneficio gratias perſolvens: pro donis etiam acceptis illicò gratiæ ſunt referendæ. Seneca l. 3. de beneficiis ſic ait, *Qui gratias ſtatim non perſolvit, nullum habet, quo lateat, patrocinium.* 50.

Gratiarum actiones illico prob. neſiciis, exhibendæ.
Seneca.

Componit David Pſalmum in laudem Dei, qui eum 51.

eum liberavit de manu Saul in ſpelunca, Sicque dixit Pſal. 56. n. 3. *Clamabo ad Deum altiſſimum, qui benefecit mei.* Tandem David per varios diſcurſus conſiderans magnitudinem divinorum beneficiorum erga ſe, ait n. 9. *Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & cithara.* Exhortatus ſeipſum, animámque ſuam, ac ſua muſica inſtrumenta ad reddendas pro tantis donis gratias. David in decantandis divinis laudibus diligentiſſimus erat, ut ipſe de ſe teſtatur, *Media nocte ſurgebam ad confitendum nomini tuo.* Pſ. 118. n. 62. Quomodo ergo nunc pro gratiarum actione ſe excitat? Verum eſt, quòd David in Dei laudibus decantandis valdè ſedulus, ac ſtudioſus erat: tamen pro tam magnis beneficiis acceptis tanta ſolertia in referendis gratiis exigitur, ut quævis noſtra diligentia, quædam veluti pigritia, ac tarditas videatur, & eſto multa cura hujuſmodi gratitudinem fieri judicemus; tamen pro noſtro munere moroſè adimpletur. Unde David de ſua magna diligentia non multum ſecurus ſe exhortat, dicens: *Exurge gloria mea, exurge pſalterium, & cithara.* Pro ſeque reſpondet, *Exurgam diluculo*, ſeu ut explicat Carthuſianus, *Valdè diluculo confitebor tibi in populis, Domine*, Hugo. *Sic alaudæ, ut aliæ aves quæ diluculo ſurgunt, ſtatim incipiunt laudare Creatorem ſuum.*

(Pſal. 56. — Pſal. 118. — *In reddenda gratiarum actione omni diligentia ſera eſt.* — Cartuſ. Hugo)

52. In monte accepit Moyſes legem à Deo, multáque ei ſunt facta divina promiſſa, de Angelo in ducem itineris præmittendo, de terra Chanaan, inimicis expulſis, poſſidenda. Cúmque Moyſes de monte veniſſet ad populum, *Scripſit univerſos ſermones Domini. Et manè conſurgens ædificavit altare ad radices montis*, Exod. 24. n. 5. *mane conſurgens*, legit Arias, *magnificavit in mane*, id eſt, valdè diluculo ſurrexit, reædificavit altare. Ad quid ſummo mane ante Solis ortum altare extruit? Cur non potiùs alta die relucente Sole altare ædificatur, ut tunc omnis populus magno applauſu ac feſtivitate adeſſet? Poſt divinam legem acceptam, poſtque tanta divina beneficia in ſe, ac populum collata, bene conſcius Moyſes divinorum myſteriorum, non moras patitur, nec aliquam tarditatem ſuſtinet, ſed ſummo mane invigilat, altare erigit, ut debitam gratiarum actionem reddat. Lyranus, *Ædificavit*, inquit, *altare ad gratiarum actionem.*

(Exod. 24. Arias. — *Gratiarum actio ſine mora exhibenda.* — Lyranus.)

Lucæ 17. *n.* 17. Reſpondens autem Jeſus dixit: nonne decem mundati ſunt: & novem ubi ſunt?

Num. 18. Non eſt inventus, qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena.

VERSIONES.

Vatablus n. 17. Nonne illi decem mundati ſunt? novem autem illi ubi?

Arias. At novem ubi? non ſunt inventi redeuntes dare gloriam Deo.

Syriac. n. 18. Quare ſeparati ſunt, quin redierint daturi gloriam Deo, niſi iſte, qui eſt ex populo extraneo.

EXPOSITIO IV.

Respondens *autem Jeſus*, verbis ſcilicet, ac factis Samaritani. *Nonne decem mundati ſunt?* Non ſolet Deus beneficia data improperare. Jacobi cap. 1. numer. 5. *Qui dat omnibus affluenter, & non improperat* Tamen noſtra ingratitudo eum ad hoc quodammodo cogit ut Deuteron. 19. num. 5. beneficia Populo collata refert Dominus: *Non ſunt attrita veſtimenta veſtra.* Et David 2. Reg. 12. numer. 7. *Ego unxi te in regem*, Et loquitur Chriſtus in præſenti per interrogationem ad majorem emphaſim, ac energiam orationis. Ac ſi dicat: Cur etiam illi, ſicut & tu, non agnoverunt beneficium, ut ad me redirent, mihique benefactori ſuo gratias referent? ſed læti novem pergebant ad ſacerdotes, ut ab ieis declararentur. *Et novem ubi ſunt?* Optimè ſciebat Dominus, ubi ipſi exiſtebant; tamen tali modo loquendi utitur. Interlinealis ſic habet: *Ingratos, quaſi ignotos, ubi ſunt? inquirit Dominus.* Quaſi à Deo non cognoſcerentur, qui beneficia divinitus ſibi collata non recognoſcunt. 53.

(Jacobi. 1. — Deut. 19. 2. Reg. 12. — Interlin. *Ingrati non agnoſcuntur à Deo.*)

Non eſt inventus, id eſt inter tot, non extitit, nec fuit, *qui rediret, & daret gloriam Deo*, qui veritatem teſtificaret, confitendo, ac prædicando, ſe à Deo per Jeſum à lepra ſanatum; quæ erat magna; & ingens Dei gloria. Et notandum, quòd non dixit Chriſtus non eſt, qui rediret, & daret gloriam mihi: *ſed non eſt qui rediret, & daret laudem Deo.* Inſtruens nos, ut omnia noſtra opera Deo adſcribamus; & pro omnibus bonis, quæ operamur, Deo gratias referamus. *Niſi hic alienigena*, hoc eſt niſi hic Samaritanus alienus à gente, & religione Iudaica. Erant enim Samaritani, genere Babylonii, Aſſyrii, & Medi, quos Salmanaſar rex Aſſyriorum adduxerat, & collocaverat in civitatibus Samariæ pro filiis Iſraël ad Aſſyrios tranſlatis 4. Reg. 17. n. 24. *Niſi hic alienigena.* Non ſolùm novem ingratos arguit Dominus, ſed etiam hunc alienigenam maximè laudat. Gratitudo ſic Deo placet, ut non eſſet ſilentio involvenda, ſed maximè prædicanda. Ingrati autem illi novem Leproſi non ſunt à Domino puniti, quia, ut ait Hugo, *Miſericordia expectat ad pœnitentiam*; ſicut & nos, qui, cùm quotidie tanta ejus beneficia accipiamus, valdè nos ingratos exhibemus. 54.

(*Noſtra opera Deo referenda.* — 4. Reg. 17. — Hugo. *Dei miſericordia nos expectat.*)

QUÆSTIO VIII.

Quare illi novem Leproſi non ſunt ad Dominum regreſſi?

Primò reſpondet Titus Boſtrenſis. *Novem Leproſi, in ingratam oblivionem lapſi, non ſunt reverſi.* D. Bonaventura. *In hoc manifeſtè oſtenditur Judæorum ingratitudo, quia cùm eſſent novem, nullus ex eis rediit*, Similiter alii Patres, Euthymius, Theophylactus, Beda, Haymon hoc eorum ingratitudini referunt, qua ſolent homines poſt accepta beneficia ſui benefactoris obliviſci. *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe* 55.

(Boſtrenſ. Bonavent. Euthym. Theoph. Beda. Haymon. *Ingrati de beneficiis non recordant.*)

Domini

domini ſui, Iſraël autem non cognovit. Iſai. 1. n. 3.
Iſai. 1. Zeno Ven. Zeno Veronenſis ſerm. 5. de Iſaia. *Exaltatos appellat*, inquit, *ut ingratos oſtendat, bovem illis, aſinumque præponit, ut gravius poſſint, ſi reſipiſcant, comparatione torqueri, quàm pœna.* Vide ſuperiori c. 12, quæſt. 10.

56. Secundò. Depingitur in his Leproſis humana conditio, quantúmque animæ ſaluti proſit omnis fortunæ adverſitas; quantúmque obſit felicitas: *Morbo ac labore de Deo recordamur; felicitate obliviſcimur* quandiù enim iſti infirmitate, ac illius oppreſſione vexabantur, Chriſtum quærunt, eique occurrunt, ac ad ipſum clamant: *Ieſu præceptor miſerere noſtri.* At poſtquam ſanitatem impetrarunt, ſimul cum morbo beneficii memoriam depoſuerunt, ut jam ampliùs non Chriſtum quærant, nec de ei ſignificanda ſalute ſint ſolliciti.

57. *Homines nolunt coram ſuo concive humiliari.* Tertiò. Iudæi non veniunt ad Chriſtum. Sic ſæpè contingit: ut patritii, ac concives ſuo benefactori donum non gratulentur; exiſtimat enim, jure patriæ ſibi debere beneficium. Quartò. Quia ſæpè pudet homines, coram ſuo concive ſe humiliare, ac ſuam miſeriam, qua ab illo liberati ſunt, agnoſcere. De his vide, quæ dixi tom. 3. c. 31. q. 8. ubi multa, quæ faciunt ad hoc ſtatutum.

58. Carthuſ. Quintò. Carthuſianus, *Quæritur*, ait, *quomodo iſti novem reverſi non ſunt, ſi à Chriſto non ſolum corporaliter, ſed etiam ſpiritualiter curati fuerunt? Ad quod quis reſpondere poteſt, quod ſimul corporaliter, ſpiritualiterque in via ad ſacerdotes mundati ſunt, ſed poſtquam ſacerdotibus ſunt locuti, ab eiſdem educti fuerunt, ſicque ingrati effecti ſunt, & reciderunt.* *Mala ſocietas multum nocet.* Una mala ſocietas, peſſima converſatio multa mala intulit; à malis templi miniſtris malignam ingratitudinem ebiberunt.

59. Sextò Leproſi Iudæi, homines ex ſuo genere perverſi, & mali; tamen jam à Chriſto ſanati, ad templum, ac ad ſacerdotes pergebant, & tamen incidunt in ingratitudinis vitium; ut nec è via, nec è templo ad Chriſtum regrediantur, ſanitatem ab ipſo acceptam gratificantes. Malignus valdè infelix eſt; quocumque ſe vertit, malum ſuum ſecum *Iniquus ſemper malitiam ſuam ſecum defert.* defert, venenaque ſua illi ſemper inſunt, eumque concomitantur. Qui morbo premitur, illiuſque Seneca. doloribus torquetur, etiamſi per vices lectum, domum, vel locum alternet, quocumque ſe vertat, morbi anguſtiis vexatur. Seneca lib. de Paupertat. *Quemadmodum nihil refert, inquit, utrum ægrum in lecto ligneo, aut in aureo colloces; quocumque illum transtuleris morbum ſuum ſecum affert: utrum æger animus in divitiis, vel in paupertate ſit; malum ſuum illum ſequitur.*

60. Vexatur Ægyptus plagis ſeptem. Veniunt ſcyniphes, muſcæ, grandines, & tenebræ. Tamen ait Deus: *Faciamque mirabilem in die illa terram Geſſen* Exod. 8. *in qua populus meus eſt, ut non ſint ibi muſcæ*, Exod. 8. n. 22. Pluit Dominus grandinem ſuper terram Ægypti: *Tantum in terra Geſſen, ubi erant filii Iſ-* Exod. 9 *raël, grando non cecidit.* Exod. 9 n. 26. Factæ ſunt tenebræ horribiles in univerſa terra Ægypti. *Ubicumque autem habitabant filii Iſraël lux erat.* Exod. 10. Exod. 10. n. 22. Ex quibus, & aliis locis colligunt Doctores, quod domus Hebræorum immunes erant ab hujuſmodi plagis Meritò dubitabis: Cur ergo Ægyptii, cùm tot malis, ac vexationibus torquerentur, ad Hebræorum domos ſe non recipiebant: Valdè veriſſimile, quod multi ad illas confugiebant, ſed calamitates illæ, muſcæ, ſcyniphes, Abulenſ. &c. eos inſectabantur. Abulenſ. Exod. 8. q. 11. *Ægyptius*, inquit, *domum Hebræi, quaſi refocillaturus, intrare, muſcæ eum illuc perſequebantur,* Nonne domus illa, ad quam ſe Ægyptius recipiebat, habitaculum erat gentis ſanctæ, & à Deo electæ; ex ipſoque ab omni illa oppreſſione privilegiatum: Maximè quidem, fugiens tamen Ægyptius iniquus, & perverſus erat, ab eoque non fugiebant, ſed ipſum inſequebantur ſcyniphes, muſcæ, ranæ, grandines, ac tenebræ, ut apertè tormentum hoc, non loci, ſed hominum ſceleris agnoſceretur, quod ſcelus quilibet in pectore ſuo inſertum ſecum deferebat. *Iniquus quocumque vadit, ſua eum affligit malitia.*

Inito bello inter Jeſum, & reges Amorrhæos, 61.
devicti Amorrhæi fugam ceperunt; quos lapidoſa inuſitatæ magnitudinis grando, immiſſa à Domino, ut explicat Cajetanus, inſectabatur, cui, ut Cajet. Joſeph ait Ioſephus l. 5. Antiquit. c. 2. Addita erant fulgura, & tonitrua. *Cum fugerent filios Iſraël, & eſſent in deſcenſu Beth-horon: Dominus miſit ſuper eos lapides magnos de cœlo uſque ad Azeca*, Ioſue 10. Joſue 10. num. 11. Dubitatur: An ſæva illa, & dura grando ſolùm in via percuteret homines, an etiam in quocumque loco ſe reciperent? Abulenſis quæſt. Abulenſ. 7. *In locis illis*, ait, *quæ Chananæi fugientes, nondum attigerant, non cadebant lapides: cùm verò illuc accederent, lapides cadebant, ita ut conſequerentur eos lapides, quocumque irent, quaſi eſſent jacula hoſtilia.* *Malitiam iniqui comitatur pœna.* Quocumque ibant Ieſu hoſtes, eos durus ille turbo comitabatur, nec cùm incederent, nec cùm ſtarent; ab eis disjungebatur ſed ſicut malitia eorum individuus comes erat; ita & aſper ille cruciatus ab eis non diſcedebat, ut apertè deprehenderetur, quod tempeſtas, non loca, ſed fugientium crimina inſectabatur.

QUÆSTIO IX.

Quare tam accuratè exprimitur, quòd iſte qui venit, dans gratias, fuerit alienigena?

Notat D. Epiphanius hæreſi 66. contra Manichæos. *Unus Leproſus a Domino prædicatur* Epiph 62. *Vides, quod propterea intellexerit, beneficium, & propter gratitudinis opus, unus pro decem mentionem facit.* Decem mundati ſunt, ait Dominus, & novem ubi ſunt? Et tamen pro his omnibus unus alienigena ponitur: Unus enim juſtus bonus, ac gratus pro pluribus ſuperabundat: *Unus pro decem mentionem facit.* *Unus juſtus pro multis.*

63. Ad quæſtionem primo reſpondent communiter Patres; Titus Boſtrenſis, Theophylactus, Beda, Bonaventura, quod hic homo ad Chriſtum redierit glorificans Deum, ex ejus gratitudine fuiſſe factum: Euthymius *Fideles*, inquit, *decem Leproſi fuerunt, ſolus autem hic gratus fuit.* Unde rectè Boſtrenſis. Theoph. Beda. Bonavent. Euthym. notarunt Divus Antonius Ulyſſiponenſis Dom. 14 poſt Trinit. Card. Hugo, quod hic homo erat, Ant. Ulyſſ. Hugo. & dicitur Samaritanus, interpretatur enim *Samaritanus* cuſtos donorum Dei; qui benè ea cuſtodit, quod totum Deo, & nihil ſibi attribuit. Pſ. 58. n 10. *Fortitudinem meam ad te*, id eſt tibi attribuendo, ait D. Antonius, *cuſtodiam.* D. Anſelmus in propria homil. *Cuſtos, qui percepta beneficia ſervabat per humilitatis cuſtodiam.* Divus Bernardus Pſalm. 58. Anſelm. ſerm. contra vitium ingratitudinis. *Felix Samaritanus ille*, ait, *qui cognovit ſe nihil habere, quod non accepiſſet, idcirco conſervavit depoſitum, &* Bernard. *cum gratiarum actione ad Dominum eſt reverſus.*

Secun.

64 Anſelm. Secundò. D. Anſelmus citatus, premens, cur hic homo; veniens cum gratiarum actione, alienigena dicatur. *Qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena.* Sic ſubdit: *Quia non invenitur, qui poſt acceptam veniam recordetur divinæ pietatis, & ei gratias devoto corde rependens, perſeveret in bonis actibus, niſi qui non ſit ex filiis terrenæ Babylonis, ſed ex filiis Jeruſalem cœleſtis.* Ex omnibus illis decem non aliquis concivis, ſed unus tantum alienigena reperitur, qui recognuſcens beneficium acceptum pro eo veniat Deo referens gratiam. Adeò mirabile eſt, quòd quis gratum in perceptis donis ſe exhibeat, ut non videatur hujus ſæculi habitator, ſed ab eo prorſus alienus, ac cœleſtis patriæ civis, qui ſuum in hoc negotio munus perſolvit: *Quia non ſit ex filiis terrenæ Babylonis, ſed ex filiis Jeruſalem cœleſtis.* Ex quo de hoc alienigena dicunt Beda, Gloſſa Ordinaria: *Ille qui gratias egit, unicæ Eccleſiæ ſignificatione approbatus, ac laudatus eſt.* Ipſa declarata gratitudine, quodammodo hic humanæ naturæ terminos tranſcendit, ut jam non hominem ageret, ſed Eccleſiam, Chriſti ſponſam repræſentaret.

Retributio pro bonis acceptis non fit ab hominibus hujus ſæculi.

Beda. Gloſſa.

65 Theophyl. Tertiò Theophylactus: *Samaritanus*, inquit, *cùm eſſet generis alterius reverſus eſt, vocem gratitudinis emiſit: ut nullus Gentilis deſperet & nullus de ſanctis parentibus glorietur.* Sic ſæpe invenimus optimos filios ex peſſimis parentibus natos: Abraham ex Thare Geneſ 11. n. 29 Jonatham ex Saule 1. Regum 13. n. 3. Ezechiam ex Achaz 3. Regum 16 n. 20. Ioſiam ex Ammone 4. Regum 24. Timotheum ex patre Gentili Act. 16 n. 24. Chriſtum Dominum ex Thamar, Ruth & Barſabee Matth. 1 n. 3. Pro quo argumento optimè fatur Petrus Damianus Opuſcul. 6. qui eſt liber gratiſſimus, cap 19. *Etſi fur ille, qui ſeminat terra, tamen auctore Deo, vices germinandi frugibus adminiſtrat. Licèt ſordida ſit manus, ut lepra, quæ plantat; mundus certè fructus decerpitur, cùm ad maturitatis plenitudinem pervenitur. Ex adulterino ſæpè conjugio pulchra ſoboles naſcitur, & ex obſcœna voluptate parentum ſpectabilis oritur ſpecies liberorum.*

Nullus ex humili genere deſperet. Geneſ. 11. 1. Reg. 13. 4. Reg. 16. 4 Reg. 21. Matth. 1 Damian.

66 Theoph. Quartò Theophyl. in Catena aurea. *Hinc poterit*, inquit, *quiſquis conjicere, quod nihil impedit, quemquam placere Deo, etſi de genere prophano proceſſerit, dummodo bonum gerat propoſitum Nullus etiam natus ex ſanctis ſuperbiat, novem enim, qui Iſraëlitæ erant, ingrati fuerunt.* Ex hoc facto nullus ex humili genere deſperet, ut proximè dictum: nam alienigena ex Gentilico ſanguine natus erat; nulluſque ex ſanctis parentibus ortus ſuperbiat: novem enim Leproſi ex illuſtri Abrahæ genere orti erant, & tamen ingrati defecerunt, nec ſuum munus adimpleverunt.

67 Quintò. Non ſolùm notatur, quòd quidam homo venerit, ſed etiam quòd alienigena eſſet, ut à Chriſto vocatur: *Inventus eſt niſi hic alienigena* Ut magis aliorum culpa amplificaretur, eo quod is gloriam dederit, à quo id minus quàm à cæteris expectandum foret. Indéque gratificatio à Samaritano perſoluta, magis grata, ac perjucunda fiebat.

Donum quo minus expectatur, gratius.

68 Boſtrenſis. Sextò. Titus Boſtrenſis: *Unus autem ſolus*, ait, *& ille quidem alienigena, debitam gratiarum actionem obtulit: promptiores namque fuerunt hi ſemper ad fidem amplectendam, quam ingrati Judæi.* Euthym. Eumius. *Hic oſtendit*, inquit, *quod magis grati ſunt Gentiles, quàm Iudæi, hi enim beneficiorum continuò oblivioni traditi, & ingrati erga Patrem, & Filium apparebant.* Nomen illi Leproſi Iſraëlitæ Judæos exprimebant, qui Chriſto ingrati & increduli fuerunt. Solus Samaritanus, qui Gentiles credentes repræſentabat, quòd Deo, & Chriſto debebat profeſſus religioſa gratitudine Judæos devicit.

Judæus ingratus ad beneficia, ad quæ recolenda Gentilis propenſus.

Innumera ſunt beneficia, quæ Deus populo Iſraelitico contulit, ut dicat Regius Vates Pſal. 67. n. 10 *Pluviam voluntariam ſegregavit Deus hæreditati ſuæ*, ſeu, ut legitur ex Hebræo apud Lorinum, *Pluviam liberalitatum*; multorum ſcilicet donorum, quæ in eos diffudit, ut oculis apertè viderentur, manibus tangerentur, palatoque guſtarentur, ut in Manna miſſo de cœlo, in aqua mirabilite de petra erumpente. Et tamen ſubdit Pſalmiſta, *Et infirmata eſt.* Brunonius: *Hæreditas ipſius fuit populus Hebræorum, quæ infirmata eſt, Domino minimè credendo.* Ita ut in Horeb fecerint vitulum, quem adoraverunt. *Sedit populus manducare, & ſurrexerunt ludere.* Exod. 32. n. 6. Caietanus legit, *Illudere*, verò nempè numini falſum ſacrificium venerantes. Et tamen Rahab meretrix, cùm ex auditu percepiſſet illa mirabilia, credidit in Deum, ſicut ipſe dixit Joſue 2. n. 10. *Audivimus, quòd ſiccaverit Dominus aquas maris rubri ad introitum veſtrum.* Et num. 11. ſubdit: *Dominus Deus veſter, ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum.* Cur tot ſignis viſis, & palpatis populus Hebræus non credit, maximè verò ex auditu Rahab Gentilis? Hebræus incredulus ad fidem veram Dei, Gentilis verò ad illam maximè propenſus. D. Chryſoſtomus homil. 4. de laudibus Paulis tom. 3. *Quoties autem Iudæi*, ait, *vocem audiere de cœlo, in Novo, & veteri Teſtamento, nec tamen facti ſunt idcircò meliores? nam in Veteri Iudæi poſt mille miracula pro Deo vitulum, quem fecerant, adoraverunt. At verò Hierichontina meretrix, quæ nihil omninò ex mirabilibus viderat oſtendit tamen fidem in explolatorum ſuſceptione mirabilem.* Quod multis exemplis confirmat idem Chryſoſtomus ſic pergens: *In terra quoque repromiſſionis, Iudæi ſigna cernentes permanebant, lapidibus duriores, Ninivitæ verò Ionam ſolum videntes crediderunt, & egerunt pœnitentiam; in Novo etiam Teſtamento ſub præſentia ipſius Chriſti, latro quidem, cùm Crucifixum cerneret, adoravit. Iudæi verò, qui eum ſpectaverunt mortuos ſuſcitantem, & vinxerunt, & affixerunt cruci.* 69.

Pſal. 76. Lorin. Bruno. Exod. 32. Cajetan. Joſue. 2. Chryſoſt.

Judæi increduli ad fidem Gentilis propenſi ad illam.

70 Cant. 1. Ad Chriſtum Dominum loquitur anima ſancta, & ait: *Oleum effuſum nomen tuum; ideò adoleſcentulæ dilexerunt te nimis.* Cantic. 1. n. 2. *oleum effuſum*, ubi nomen tuum fuit effuſum, ac evulgatum in toto orbe? exinde *adoleſcentulæ*, ſeu, ut alii legunt ex Hebræo, *virgines*, ſeu *puellæ*, dilexerunt te nimis Cur potiùs non ait, ſenes dilexerunt te; hoc enim maximè videbatur ſpectare ad ejus commendationem, quòd à ſenibus eſſet dilectus? Seu cur non ait universi tè dilexerunt, ſed tantúm adoleſcentulæ? Senes, ſeu ſenior frater apud Lucam 15. n. 25. Populum Judæorum ſignificat, ut docent D. Hieronymus, D. Ambroſius, Divus Auguſtinus Beda, & alii. Adoleſcentulæ autem, ſeu junior frater populum gentilicum repræſentat, optimà ergo tantùm dicitur, Adoleſcentulæ dilexerunt te nimis; nam ſenex, ſeu antiquus populus Chriſtum nimis odio habuit, Adoleſcentulus autem, Gentilicus populus nimis, ac ſupra modum eum dilexit. Huc advoco D. Paſchaſium libro 1. in Matthuæm, pertractantem Chriſti fugam in Ægyptu:

Ad Hebr. Luc. 15. Hieron. Ambroſ. Auguſt. Beda.

Populus Hebraicus Chriſtum habuit in odio, Gentilicus in amore.

ptum; *Ab odio Judæorum*, ait, *fugit* Jeſus *in gentium terram, quã jam ab incunabilis multo affectu eũ venerabatur.*

Lucæ 17. *n.* 19. Et ait illi: Surge, vade; quia fides tua te ſalvum fecit.

VERSIONES:

Syriacus. Surge, abi, fides tua te ſervavit.

EXPOSITIO. V.

71. AIT *illi* Jesus. Samaritano nempè: *Surge*. Prociderat enim in terra ad pedes Jesu, ut dictum eſt ſupra num. 16. *Vade*. Abi quolibet ſecurus jam de recuperata ſanitate. Cardinalis Hugo: *Surge*, ait, *credendo, vade operando, vel ſurge incipiendo, vade proficiendo, vel ſurge per mali declinationem, vade per boni operationem; vel ſurge de peccato ad gratiam, vade de virtute in virtutem*, Beda, *Quia*, inquit, *infirmitatem ſuam cognoſcens humiliter ante Deum jacuit: divina conſolatione ſurgere ad fortiora opera, & ire creſcendo uſque ad perfectionem jubetur.* Quia humiliter proſtratus eſt, humilitas autem fundamentum eſt virtutum, ideò ei mandatur ad magna opera ſurgere, ita tamen ut ibi non ſiſtat, ſed ut creſcendo vadat ad excellentiora.

Hugo. Beda. *In virtute proficiendum*

72. *Quia*; omittitur Græcè, & Syriacè: *Fides tua*. Poſtquam de gratitudine Chriſti hominem laudavit, quòd venerit glorificans Deum, laudat etiam ejus fidem, quæ non fuit mortua, ſed cum operibus. *Fides tua*. Gloſſa ordinaria, *quæ ad agendas gratias inclinavit: è contra perfidia illos damnat, qui de acceptis beneficiis ſunt ingrati*. Nam quamvis, ut ait Euthymius, *Fideles quidem decem fuerint*. Tamen, ut jam dixi ex Carthuſiano, novem fuerunt à Sacerdotibus decepti, ut fidem Chriſti amittentes, ingrati effecti ſunt, *Fides tua*. Valdè magna; quæ in operibus ſuis non eſt minuta exemplo Judæorum ſociorum: *Fides tua*. Qua dictis meis firmiter credens ad ſacerdotes pergebas, eximia Chriſti modeſtia devitans vanam gloriam, fidei Samaritani, & non ſibi adſcribit miraculum; nam quamvis ipſe fuerit præcipuus miraculi Auctor (ut fides Samaritani fatetur) tamen diſpoſuit, ut fides eſſet cooperata, præparans Samaritanum, & capacem efficiens tanti beneficii, niſi homo credidiſſet à Chriſto non fuiſſet ſanatus. *Salvum fecit*. Non ſolùm à lepra corporis, ſed etiam à lepra animæ, nempè à peccatis. Nam Dei gratia in homine excitatus eſt actus contritionis, quo juſtificatus eſt, & relinquens errorem Samaritanorum Chriſto adhæſit, ejuſque baptiſmum poſtea recepit.

Gloſſa. Euthym. *Fides viva cum actibus virtutum.* *Rara virtus quæ malo exemplo non ſeducitur.*

QUÆSTIO X.

Quare iſti Leproſo ante curationem, & non poſtea mandat Dominus, ut ſe oſtendat Sacerdotibus?

ISte proſelytus poſtquam datis Chriſto gratiis juſſus eſt abire, ut notat Lucas Burgenſis, jam amplius non acceſſit ad Sacerdotes Samaritanos, ut teſtificaretur ſacrificio peracto ipſius mundities ſed ad Jeroſolymitanos, quibus promulgavit virtutem Jeſu, quam cæteri novem Judæi ſilentio fortaſſe ſuppreſſerunt. 73.

Samaritanus poſtea tetendit ad Sacerdotes.

Quæſtio tamen inquirit, quòd cùm in exordio hujus hiſtoriæ Leproſi Chriſto occurrerint, ab ipſo ſanitatem expoſtulantes. *Jeſu præceptor miſerere noſtri*. Dominus ei mandavit, ut ſe Sacerdotibus oſtenderent, ut in templo adepta ſanitate ſacrificia offerrent, ut præceptum erat in lege, Levitic. 14. n. 4. At verò, poſtquam hic Samaritanus gratias agens de ſua curatione reverſus eſt, jam non ei jubet, ut offerat præſcriptas victimas, ſed tantum abſolutè, *Vade*, illi ait. 74.

Levit. 14.

Ad quæſtionem reſpondet Tertullianus: *Unum illum*, ait, *ſolutum ex decem memorem divinæ gratiæ Samaritem miratus Dominus, non mandat offerre munus ex lege, quia ſatis jam extulerat, gloriam reddens Deo*. Et ſi antea ei mandavit, ut pergeret ad Sacerdotes, & legalia perſolveret, tamen jam nihil eorùm præcipit Dominus, cùm enim eum vidiſſet gratias tribuentem, nil aliud ab eo exigit, gratiarum enim actio victima præſtantiſſima, ſacrificium ſuaviſſimum, in quo omnia legalia abundantiſſimè perſolvebantur. 75.

Tertul. *Gratiarum actio præſtantiſſimum ſacrificium.*

Deſtructo Amalech *Ædificavit Moyſes altare Domino, vocavitque nomen ejus exaltatio mea*. Exod. 17. n. 15. huicque altari, ut teſtatur Joſephus, inſcriptum eſt nomen, *Victori Deo*. Et licèt aliqui exiſtiment victimas in hoc altari fuiſſe Deo oblatas; Tamen Cornelius à Lapide, & alii conſtanter tenent hoc altare extructum fuiſſe pro titulo gratitudinis, non verò pro ſacrificiis peragendis, & ad hoc eſt optima conjectura, quia victimarum nulla hîc fit mentio, ut in aliis locis exprimitur, & titulus affixus, gratitudinis trophæum indicat. Cur pro prima parta victoria ab Iſraële, pro inimico rege deſtructo, pro multiſque ſpoliis comparatis magna animalium ſacrificia à Deo non offeruntur? ſolùm illud altare tantum erigitur? Apponebatur illud tanquam gratitudinis monumentum, actionúmque gratiarum memoriale perenne; gratiarum actiones, gratitudiniſque ſigna omni victima ſunt excellentiora Philo Alexandrinus lib. de victimas offerentibus: *Quantum aurum*, ait, *præſtat lapidibus, tunc acceptior eſt ſuffitus gratiarum actionis, quàm mactata victima*. Gratiarum actio tam ſuaviſſimum odorem Deo mittit, ut victimarum ſuffitus nullus exoptetur. 76.

Exod. 17. Joſeph. Cornel. *Gratiarum actio ſublimior victima.* Philo.

Benedicens Jacob filios ſuos ait: *Nephtali cervus emiſſus, dans eloquia pulchritudinis*, Geneſ. 49. num. 21. Seu, ut legit Vatablus, *Cerva celeris*: per quod, ut multis placet, denotatur hujus tribus 77.

Gen. 49. Vatabl.

ribus terræ ſumma fertilitas, atque agilitas, & celeritas in maturandis fructibus, ita ut prius in illa, quàm in cæteris maturi fructus colligerentur; hoc enim ſignificat ſimilitudo cervi emiſſi, ſeu celeris, qui ſicut tanta currendi præſtat dexteritate ut curſu cætera animantia facilè antecedat, ſic fruges tribus Nephtali, priuſquam aliarum tribuum naſcebantur: indéque ex ipſis maximè deferebantur in templum oblationes primitiarum pro gratiarum actione ex perceptis terræ proventibus. Sed cur additur de Nephtali, *dans eloquia pulchritudinis?* quænam connexio inter fructus citò matureſcentes, ac *eloquia pulchritudinis?* Germinabant Nephtali fructus, qui inſerviebant ad gratiarum actionem, quæ cum hujuſmodi proventibus à Sacerdotibus in templo decantabantur. Abulenſis, *De iſtis*, ait, *novis fructibus & frugibus, quæ naſcebantur in ſorte Nephtali, offerebantur oblationes primitivorum in Templo, & propter has pulchras laudes, Domino perſonabant, quæ vocantur eloquia pulchritudinis.*

Gratiarum actio pulcherrimum eloquium. — Abulenſ.

CAPUT XIV.

Jesus *in feſto Scenopegiæ, ſeu Tabernaculorum.*

Joan. 7. n. 1. Poſt hæc autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæa ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere.

Num. 3. Erat autem in proximo dies feſtus Judæorum Scenopegia.

VERSIONES.

Vatablus n. 1. Verſabatur autem Jesus poſt hæc in Galilæa, non enim volebat in Judæa verſari.

D. Chryſoſt. Euthymius. Non enim poterat in Judæa verſari.

Syriacus. Propter Judæos: quippè qui ſtuderent eum trucidare.

Arabicus n. 2. Cùm propinquaſſet dies feſtus Tabernaculorum Judæorum.

Syrus. Propè erat feſtum Judæorum, Conopea.

EXPOSITIO I.

1. *Joan. 6.* Post *hæc.* Quæ ſcilicet, Joannes narrat cap. 6. de multiplicatione panum, ac de admirabili Euchariſtiæ ſermone: non tamen immediatè. Nam multiplicatio panum accidit propè Paſcha, Joan. 6. n. 4 quod celebratur menſe Martii; hæc autem acciderunt in feſto Scenopegiæ, quæ incidebat menſe Septembri; & ideò cùm Evangeliſta hoc feſtum hic exprimat, ut docent Chryſoſtomus, S. Thomas, D. Bonaventura, Carthuſianus, denotat quòd multum temporis interjecit ab his, quæ hîc deſcribuntur, ab illis, quæ cap. 6. narrantur, ſex ſcilicet menſes, in quibus Chriſtus Dominus egit quæ refert Matth. cap. 15. 16. & 17. ac 18. quæ huc uſque à nobis ſunt explicata. Ex his etiam apertè conſtat, quod poſt multiplicationem quinque panum, ad celebrandum ſequens Paſcha, ſicut & Pentecoſtes feſtum non profectus fuerit Jesus in Jeruſalem, ſed remanſerit in Galilæa, non enim ità rigidè obſervabatur illud præceptum de adeundo locum, quem elegiſſet Dominus ter in anno Exod. 23. n. 17. Deuter. 16. n. 16. ut ille tranſgreſſor legis judicaretur, qui deeſſet: ſed multas multorum admittebat excuſationes, ut ad citata loca advertunt Expoſitores.

Chryſoſt. D. Thom. Bonavent. Carthuſ. — *Matth. 15.* — *Exod. 23. Deut. 16.*

2. *Ambulabat* Jesus *in Galilæam*, ſeu in Galilæa, hoc eſt verſabatur, degebatque per Galilæam; *non enim volebat in Judæam ambulare, ſeu illuc proficiſci.* Chryſoſtomus, Euthymius legunt: *Non poterat verſari*, hoc eſt nolebat; ſæpè enim, ut notat D. Gregor. Nazianzenus orat. 4. de Theologia, non poſſe, ponitur pro nolle. Marc. 6. numer. 5. *Non poterat ibi virtutem ullam facere.* D. Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Joannem cap. 13. *Magna*, ait, *profectò hæc Judæorum accuſatio eſt, quorum crudelitate fiebat, ut apud alienigenas degeret.* Sequitur textus: *Quia quærebant eum Judæi interficere*: aſſignat Evangeliſta rationem, ut advertunt D. Thom. D. Bonaventura, quando ob cauſam Chriſtus non ſit profectus ad Paſcha, quia in Judæa tutus non verſabatur. Judæi enim quærebant occaſionem ad eum interficiendum; dicebant enim, quòd Sabbatum non cuſtodiebat. Suprà Joannis 5. numer. 18. & quanquam Dominus ſi vellet in medio Judæorum ſtans poterat eorum furorem declinare ac evitare, ut fecit quando Nazareni eum præcipitare voluerunt, Luc. 4. n. 3. tamen noluit hoc in præſenti facere, ſed duabus de cauſis apud Galilæos demoratur. Primò, ut docent D. Auguſtinus tract. 28. Beda, D. Thom. exemplum nobis exhibere voluiſſe pericula evitandi, perſecutioneſque fugiendi. Secundò, D. Chryſoſtomus, Ammonius, Theophylactus, Euthymius, Carthuſianus ſe voluiſſe verum hominem, & non phantaſticum demonſtrare. Theophylactus. *Timuit Dominus*, ait, *volens in hoc ſe hominem oſtendere*. Majeſtas Chriſti non reſpuit oſtendere humilitatem naturæ aſſumptæ.

Chryſoſt. Euthym. Nazianz. Marc. 6. Cyrill. Homo apud exteros acceptior. — *D. Thom. Bonavent.* — *Joan 5. Luc. 4.* — *Luc. 4.* — *Auguſt. Beda. D. Thom. Chryſoſt. Ammon. Theophyl. Euthym. Carthu.*

3. *Erat autem in proximo.* Ex his patet, quod hæc non acciderunt immediatè poſt dicta cap. 6. ut jam notavi. *Dies feſtus Scenopegiæ.* Hæc Joannes ſcribit, ut aperiat occaſionem ſequentis hiſtoriæ, quo ſcilicet motivo incitatus fuiſſet Jesus ut in Judæam tenderet; prætextu ſcilicet celebrandi feſtum Scenopegiæ quod Græcè Tabernaculorum fixionem ſignificat, de quo quæſtione ſequenti.

QUÆSTIO I.

Explicatur qualenam eſſet feſtum Scenopegiæ.

4. *Nominis etymologia.* Abulenſ. Raduph.

UT in hac re diſtinctè procedamus, de quo multa valdè permixtum dixerunt Auctores, ab etymologia nominis incipiamus. Improbabiliter Abulenſ. & Raduph. Levit. 23. volunt nomen deduci à verbo Græco *S. ena*, quod ſignificat comedere, eo quod Hebræi in hoc feſto comedebant in publico, ac communi loco; certum tamen eſt, quòd Scenopegia derivatur à verbo Græco, *Scenam*; & ſignificat tabernaculum, ſeu umbraculum, ſeu tabernaculorum fixio, ut alii volunt. Ita Cajet. Janſen. Maldonat. Tolet. Barradas. & alii, Syrus autem legit. *Conopea.* Conopeum propriè eſt velum quoddam lineum, vel ſericum, quo lectuli circundantur; & inde per metaphoram denotantur tentoria quædam.

Cajet. Janſen. Maldonat. Toletus. Barradas.

5. *Tres ſolemnitates.*

Feſtum Scenopegiæ erat valdè celebre & unum ex tribus, quibus omnis Iſraëlita, niſi aliàs daretur legitima excuſatio, tenebatur venire in Ieruſalem, ut patet ex citatis locis in expoſitione. Primum feſtum erat paſchæ, quod ſolemnizatur menſe primo die decimaquarta, Levit 23 n 5. in memoriam, quod volens Deus eripere Iſraëlem de Ægypto, Angelus tranſibat percutiens primogenita Ægyptiorum, parcens Hebræorum primogenitis. Secundum feſtum erat pentecoſtes, quod quinquageſima die à feſto paſchæ celebratur, Levit. 23 n. 15 & Deuteronom 16 numer. 10. Tertium feſtum erat Scenopegiæ, ſeu tabernaculorum, quod fiebat à die decimoquinto menſis ſeptimi, Levit. 33. n. 34 & Deut. 16. n. 13 ſcilicet Septembris.

Lev. 26. Deut. 16.

6. *Feſtum Scenopegiæ.*

Hoc autem feſtum primò inſtitutum fuit, in memoriam divinæ Protectionis, quæ per quadraginta annos Hebræos per deſertum protexit, ut ſine domibus in tabernaculis hyeme, & æſtate vixerint Unde in deſerto nunquam hoc feſtum fuit ſolemnizatum; quia ibi ipſa rei veritas, & quaſi continuum tabernaculorum feſtum agebatur, poſtquam autem venerunt in terram Promiſſionis hoc feſtum quotannis celebratur. Hæc autem tabernacula conſtruebantur ex lignis, vel ramis, vel pellibus, vel ex linteis, ut fit in tentoriis caſtrenſibus: loca autem, in quibus fiebant, partim erant in urbe, verbi gratia in plateis, foris, atriis hortis: quin etiam in domatibus, id eſt ſuper domorum tecta Eſdræ lib. 2 c. 8. n. 16 Partim etiam fiebant extra urbem per agros, & montes, prout quiſque volebat.

Eſdr. 2. c. 8

7. Conjectura hujus rei eſt manifeſta; nam cùm omnes Hebræi ex tota Judæa convenerint Hieroſolymam ad hoc feſtum, ſingulæ familiæ ſingula fabricabant tentoria, ſeu tabernacula, ut ait Joſeph lib. 3. Antiquit. c. 10. Neque enim tot intra urbem conſtrui poterant: eſt enim valdè probabile, tabernacula ita fuiſſe diſpoſita, ut ſingulæ familiæ ſeorſim, omneſque per vicos & plateas diſtinctæ, & ordinatæ habitarent, ita enim fiebat cùm per deſertum incederent; in cujus rei memoriam talis diſpoſitio aptabatur

Joſeph.

8. Secundò, hoc feſtum inſtitutum fuit in fine anni, puta Septembri, poſt collectas omnes fruges ut de eis gratias agerent Domino. Unde ait Theophylactus, quod multi exiſtiment, Pſalmi verbi gratiâ, 8. & 80. & 83. Qui inſcribuntur pro torcularibus qui pro hoc feſto compoſiti dicuntur à David. Per ſingulos ſeptem dies hujus feſtivitatis victimæ, & Sacrificia offerebantur, ut præſcribitur Numer. 29. n 14. Denique octavus dies feſti tabernaculorum, ſeu Scenopegiæ erat celeberrimus, & à Joanne infrà num. 37. vocatur dies magnus feſtivitatis, in eoque fiebant cœtus, ſeu collectæ, Levitic. 23. num. 36. quas collectas fuiſſe eleemoſynarum, ſeu pecuniarum ad templi expenſas exiſtimant ibi Abulenſis, Lyranus, Cajetanus, Oleaſter, & hic in Joannem Toletus, has autem collectas fuiſſe communem gratiarum actionem, ac magnum applauſum, quo feſtivitas tabernaculorum claudebatur; ex multis tenet & probat Cornelius à Lapide citato Levitici loco.

Theophyl. Num. 29. Abulenſ. Lyran. Caietan. Oleaſter. Tolet. Cornel.

Joannis 7. *n.* 9. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Tranſi hinc, & vade in Judæam, ut diſcipuli tui videant opera tua quæ facis.

Num. 4. Nemo quippè in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe, ſi hæc facis manifeſta te ipſum mundo.

Num. 5. Neque enim fratres ejus credebant.

VERSIONES.

Syriacus n. 3. Decede hinc, & vade in Judæam.

Græcus. Ut diſcipuli tui aſpiciant opera tua.

Græcus n. 4. Et quærit ipſe in libertate dicendi eſſe.

Vatablus. Declara te ipſum mundo.

EXPOSITIO II.

9. *Qui fratres.*

DIXERUNT *autem ad eum fratres ejus*, id eſt conſanguinei, ut multoties explicavi variis in locis. Vide tomo tertio c 25. expoſitione prima, numero ſecundo. Hi autem conſanguinei non erant filii Joſeph, ut opinantur Divus Cyrillus, Leontius, & Euthymius. Nam Ioſeph ſemper virgo permanſit, tomo 1. libro 1. capite 10. Nec etiam fuerunt Iacobus Alphæi, & Iudas fratres ejus, ut vult Chryſoſtomus homilia 47 Nam hic dicitur ſtatim numero 5. *Neque fratres ejus credebant in eum.* De Apoſtolis autem dicitur ſuprà capite 6. num. 70 *Nos credimus, & cognovimus, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Hi ergo fratres, qui hæc dixerunt, cùm non eſſent credentes, non erant de numero duodecim, qui credentes erant, ut docent D. Hieronymus Epiſtol. Ad Galat cap. 1. D. Auguſtinus tract 28 in Ioannem, D. Thom hic. Toletus annot. 3: erant ergo quidam conſanguinei ab Apoſtolis diverſi.

Cyril. Leont. Euthym. Chriſoſt. Joan. 6. Hieron. Auguſt. D. Thom. Tolet.

Tranſit

10. D. Chryſ.

Tranſi hinc. D. Chryſoſtomus citato loco: *Fratres ejus*, ait, *tempeſtiva quadam confidentia locuti ſunt; putabant cogitationis gratia oportere ſe fidenter loqui.* Conſanguinitatis, ac amicitiæ prætextu multam confidentiam in dicendo conceperant. *Tranſi hinc.* A Galilæa, ac Capharnao ignobili loco. *Et vade in Judæam.* Proficiſcere nobiſcum in Judæam ad Jeroſolymam, totius gentis Iſraëliticæ caput; inſtat enim feſtum Scenopegiæ, ad cujus ſolemnitatem Judæi undique confluxuri ſunt. *Vt Diſcipuli*; id eſt tui ſtudioſi, tuæque doctrinæ ſectatores; ut explicant D. Chryſoſtomus, D. Bonavent. quos ubi nuper prædicando tibi comparaſti. *Videant*, Græcus, *ſpectent opera, quæ facis*, Valdè miranda, ut illis cognitis maximè in fide confirmentur: novæ plantæ, ac incipientes in virtute, multis documentis ſunt irrigandi, ac fovendi. Notandum, quòd non exhortantur diſtinctè, ut edat in Iudæa miracula, *ſed ut videant opera tua, quæ facis.* Monent ſcilicet ut ea, quæ operabantur in Galilæa faceret, & in Iudæa; ſeu cùm Chriſtus iret in Iudæam ſecum deſfereba tſuam pietatem & clementiam, ut multis donis in cunctos diffunderet.

Ex conſanguinitate ac amicitia oritur confidentia ad loquendum.

Chryſoſt. Bonavent. Græcus

Vbi Chriſtus vadit, ibi ejus pietas vadit, ut in cunctos deffundatur.

11. *Nemo quippè.* Addunt conſanguinei alteram rationem ad inducendum Chriſtum Dominum, ut pergat in Judæam. *Nemo in occulto quid facit*, id eſt nemo quod facit abſconditè, ac privato in loco. *Quærit.* Deſiderat, cupit, & affectat; *in palam eſſe*, hoc eſt apertè dici & evulgari; qui enim vult, ut aliquid ſui in omnium ore habeatur, ac fateatur, debet illud in omnium oculis edere, ſenſus totius ſententiæ eſt, ac ſi dicant, Tu ô Chriſte, quæris ab hominibus recipi, & coli tanquam verus Chriſtus, ac Meſſias, fac opera tua non in obſcura Galilææ regione, ſed in loco, & tempore valdè publico, ut in omnibus ſint nota. Alii legunt: *Et quærit in libertate dicendi eſſe*: hoc eſt nemo in occulto facit quid magnum, & vult liberè, & palam prædicari ab hominibus. Si hæc facit D. Chryſoſtomus homil. 47. Euthymius, D. Thomas, Carthuſianus, & alii exponunt per modum dubii, id eſt ſi verè, & non apparenter hæc facis, ſeu ſi veram virtutem hæc mira perpetrandi habes? Aptius tamen dicendum cum D. Auguſtino tract. 28. D. Cyrillo lib. 4. cap. 32. Toleto, & aliis hæc verba idem valere, cùm admiranda facias opera tua. In hoc maximè hominum temeritas, ac præſumptio notanda eſt, quæ Chriſtum admonere, ac taxare intentabat in his, quæ ad ſuum munus ſpectabant, tanquam ſi in illis non ſe rectè gereret.

D. Chryſ. Euthym. D. Thom. Carthuſ.

Auguſt. Cyrill. Toletus.

Hominis præſumptio exiſtimat Deum poſſe admonere.

12. *Neque enim fratres ejus.* Tacitæ objectioni occurrit Evangeliſta oſtendens, quod ex incredulitate proceſſit, quòd Chriſtum tam audenter, ac confidenter admonerent. *Credebant in eum.* Ideòque ſecum volebant Chriſtum ire in Hieruſalem, ut ibi ſua mirabilia opera ederet, nam licèt, ipſi crederent, illa eſſe verè miracula, tamen ob ejus humilitatem, & paupertatem dubitant, an ipſe eſſet verus Meſſias, ideò exhortabantur ire ſecum in Hieruſalem, ut ibi. Pontifices, ac legis periti ejus opera examinarent, ipſúmque eſſe Chriſtum declararent.

QUÆSTIO II.

Quo animo Chriſti conſanguinei, ſuadent eum aſcendere Hieroſolymam.

IN limine hujus quæſtionis notandum eſt, quòd cùm tres eſſent feſtivitates, Paſchatis ſcilicèt, & pentecoſtes, ac Scenopegiæ, ut notavi ſuperiori quæſtione; in quibus omnes Iſraëlitæ tenebantur devenire in Hieruſalem, tamen Chriſti conſanguinei non ſuadent, illuc petere, nec in paſchate, quod incidebat menſe Martio, nec in pentecoſte, quod erat in quinquaginta diebus poſt paſcha, ſed in hoc feſto Scenopegiæ, quod in fine menſis Septembris celebrabatur, Abſceſſerat Chriſtus Dominus à Judæa, quia quærebant eum Judæi interficere. Joan. hoc c. n. 2. in menſe Martio ſcilicet in paſchate, & etiam pentecoſte, adhuc multum videbatur vigere, & ferveſce re odium Judæorum ob paralyticum ſanatum, in Sabbato. Hoc cap. Joan. 7. n. 23. At verò in Scenopegia, ſeu fine menſis Septembris in tanto tempore intercedente, odium jam mitigatum, ac ſedatum præſumebatur, & ideò tunc ſuggerunt, ut vadat in Hieruſalem; ſeu quia pro tanto negotio ejus adventus in Iudæam, jam ſufficiens tempus videbatur interpoſitum. Eide ſuprà c. 12. num. 25. 13.

In magnis rebus tempus interponendum.

Ad noſtram quæſtionem reſpondet primò Toletus annot. 4. quòd Chriſti conſanguinei, videbant ejus excellentiſſima opera; dubitabant tamen an ipſe eſſet Meſſias? Ideò ſua incredulitate ducti ſuadebant Iudæam petere, ubi erant Scribæ, ac Doctores legis, ut eo loco res diſcuteretur ac ipſi dubium deponerent quo perplexi torquebantur. Vide ſuprà cap. 8 num 12. 14. Tolet.

Dubium maximè torquet animum.

Secundò. Divus Auguſtinus tract. 28. in Ioannem, exiſtimat hæc dixiſſe Chriſti conſanguineos affectu inanis gloriæ ductos. Idem docet D. Cyrillus lib. 4. in Ioannem cap. 32. *Videntes*, ait, *propinqui Chriſti miracula ab eo occultius in Galilæa fieri, ad inanem gloriam hortantur, quaſi ad hoc ille ſigna faceret, ut laudem ab hominibus conſequeretur.* Idem etiam docent Beda, Rupertus, S. Thomas, D. Bonaventura. D. Carthuſianus; Hugo, & alii, qui ſic explicant, Chriſti conſanguinei optabant, ut ipſe per miracula, ac opera ſua clareſceret, ut inde ipſi tanquam ejus conſanguinei maximè à populo honorarentur, ac multis muneribus afficerentur; inſuper gratiam Principum, ac Pontificerentur; inſuper gratiam Principum, ac Pontificum ſibi conciliarent à quibus ad magna reipublicæ officia, ac beneficia promoveri ſperabant. Perpende eorum hominum ingenium, non enim ſuadent, ut ad diem feſtum deveniat, orandi gratiâ ſed ut honorem, ac famam apud homines compareta, in quo maximè decipiuntur; non enim famæ, ſed juſtitiæ conſulendum eſt, quod eleganter dixit Divus Laurentius Iuſtinianus libro de homil capite 9. *Conſultius*, ait, *itaque ac eligibilius introrſus per humilitatem Dei, ac propriæ conſcientiæ gaudere teſtimonio. quam exterius, ad tempus per elationem humana opinione atque dignitate florere.* 16.

18. D. Auguſt. Cyrill.

Beda. Rupert. D. Thom. Bonavent. Carthuſ. Hugo.

Homines ſtudioſi inanis gloria.

Non famæ, ſed conſcientiæ conſulendum.

Lauren. Juſtin.

Objicies contra hanc tantorum Patrum ſententiam. Evangeliſta innuit hanc ſuaſionem ex incredulitate exortam: ſubdit aſſignans rationem, *Neque enim fratres ejus credebant in eum.* Reſpondetur

detur hunc eſſe Joannis ſenſum. Chriſti propinqui qui ſic illi ſuaſerunt, ut inanem captaret gloriam quia Deum, & Meſſiam eſſe non credebant. Si Cyrill. enim hoc crediſſent, non talia illi perſuaderent. Sic ait citatus Cyrillus: *Miracula videntes occultius ab eo fieri in Galilæa, inanem gloriam hortantur. Addit autem neceſſario Joannes, nondum etiam illos* *Qui Dei magnalia cognoſcit, prompte mundialia deſpicit.* *in* Jesum *crediſſe, ne tam frivola, dejectaque verba credentes dicere viderentur.* Humanam gloriolam quærebant, quia Chriſto non credebant, qui enim divina cognoſcit, ac penetrat facillimè omnem mundanam æſtimationem, omniáque temporalia bona deſpicit, ac à ſe abjicit.

17. Euthym. Tertiò Euthymius, *Finis eorum*, ſcilicet Chriſti propinquorum, ait, *pravus erat, ab invidia procedens, conabantur ſiquidem illum in Judæam pellicere,* Chryſoſt. Theophy. *ut ab illis occideretur, qui eum quærebant interficere.* Hanc ſententiam deprompſit ex Chryſoſt. & eam etiam docet Theoph. Chriſti propinqui maximè præ invidia ejus gloria ac fama tabeſcebant, ſuadent ergo illi, ut tranſeat, & vadat in Judæam, optimè enim callebant, quòd Iudæi toto affectu anhelabant eum capere, ut eorum manibus crucifigeretur: ſicque Chriſti propinqui, *Propinquitas invidiam generat.* ejus gloria pertæſi, ut ait D. Auguſt. tract. 28. in Ioann. *Credere autem in eum ipſa propinquitate faſtidierunt*; fortè ſimulatione quadam intentant eum inducere in Hieruſalem, ut ibi vitam diffundat, quod Dominus agnoſcens; qui omnium corda intuetur, adjecit, *tempus meum nondum* Chryſoſt. *advenit*, ut ſcilicet pro vobis patiar. D. Chryſoſt. hom. citata. 47. *Hic & aliud*, ait, *quiddam videtur poſſe ſignificari: fortaſſe enim eum tradere Iudæis conſultabant; & ad hoc reſpondit, tempus meum nondum advenit; hoc eſt crucis & mortis. Quid autem tempus ut moriar properatis.* Vide tom. 3. c. 22. q. 14. num. 77. 78. & 79. & cap. 15. quæſt. 1. n. 45. & 6. ac 7.

18. D. Thom. Quartò D. Thomas. *Hoc eſt*, ait, *proprium malorum, ut credunt alios ſimiles eis animi paſſiones ha.* *Impius ex ſe judicat alios* Iſti Domini propinqui maximè anhelabant inanem gloriam, ut dixi hac quæſtione in ſecunda ratione ex D. Auguſt. Cyrillo, & alii. Exinde certò ſibi perſuadebant, Chriſtum Dominum eodem teneri affectu, ſemper enim impius, ex ſe de aliis dijudicat. Quilibet enim de aliis juxta ſuam conditionem judicium format; ſic celebris eſt doctri- D. Auguſt. na D. Auguſtini cap. *Nonnulli*, diſt. 46. Malus malum, bonus ſemper bonum præſumat.

19. Ob fratricidium commiſſum in Abel, divina ſententia punitur Cain, eique à Domino dicitur *Maledictus eris ſuper terram.* Quod audiens Cain, ait, *Ecce ejicis me hodie à facie tua, omnis igitur, qui* Gen. 4. *invenerit me, occidet me.* Geneſ. 4. n. 14. Unde venit huic miſero tam dira cogitatio, ut eſſet occidendus à quolibet, qui eum inveniſſet? Nam ſolùm inter viventes in hoc ſæculo erant ejus pater, mater, fratres, & conſobrini filii, ac nepotes ejus, ſi ergo omnes in terra degentes tanto ſan- *Homo in ſuo animo de aliis præſumit.* guinis nexu ei erant aſtricti, à quibus mors inferenda timebatur? Cain extitit crudelis homicida, ut nec proprio manſuetiſſimo fratri pepercerit, ſed in eum violentas manus injecit, indeque exiſtimabat, quod etiam pater, mater, fratres, filii, ac nepotes, & conſobrini eandem crudelitatem in eum exercerent, ſuaſque manus in ejus ſanguine Chryſoſt. fœdarent. D. Chryſoſt. homil. de David, Saul. *Plerumque*, inquit, *vulgus hominum ex ſuo animo de aliis judicat, velut qui ſæpe inebriatur, haud facilè credere poſſit eſſe quempiam hominem ſobriè frugaliterque viventem: qui ſcortis indulget, etiam pudicè viventes habet pro incontinentibus.* Vide ſu- cap. 8. n. 186. & tom. 1 lib. 3. cap. 13. q. 46. num. 123. & tom. 3. cap. 26. q. 5. num. 29. & tom. 3. cap. 15. quæſt. 17. num. 135. & cap. 35. expoſ. 14. num. 369.

Joan. 7. n. 6. Dixit ergo eis Jeſus: tempus meum nondum advenit: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.

Num. 7. Non poteſt mundus odiſſe vos: me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera ejus mala ſunt.

Num. 8. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego autem non aſcendo ad diem feſtum iſtum, quia meum tempus nondum impletum eſt.

Num. 9. Hæc cùm dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa.

VERSIONES.

Vatablus. Tempus meum nondum ad- *Theoph. n. 6.* eſt.

Græcus. Tempus meum idoneum nondum advenit.

Arias n. 7. Me autem audit, quoniam ego teſtor de illo.

Euthymius. Teſtimonium féro.

Græcus n. 8. Ego autem nondum aſcendo.

Arabicus. Nunc non aſcendo.

Alii codices. Ego autem non aſcendam.

Syriacus n. 9. Et quievit in Galilæa.

EXPOSITIO III.

Dixit *ergo eis.* Jesus. Cum multa man- 20.
ſuetudinè reſpondit Dominus, nec fratrum audaciam arguit, quòd eum ad Chryſoſt. monere præſumpſerint. Chryſoſt. *Non dixit, ait, qui eſtis vos, qui mihi conſulitis; & me docetis?* Tanto documento inſtruimur fratrum ignorantias patienter ſuſtinere, & quamvis juxta Theophyl. Euthym. Theophylactum & Euthymium datos ſuperiori quæſtione optimè ſciret Dominus, quòd propinqui ſuadebant ei, ut tranſiret in Hieruſalem, ut à Iudæis comprehenderetur ad mortem, non ta- *Ignorantia fratrum patienter ſuſtinenda.* men iraſcitur in eos, ſed leniter reſpondet. Euthym. *Tu verò mihi conſidera*, ait, *quam manſuetè tulerit fratrum conſilium, quo inſidiis appetebatur.* Ipſis autem fratribus quamvis audacibus, ac incredulis non negat reſponſum, ſed placatè reſpondet, incipiendo ab ultimo, quod dixe- Caietan. rat, *manifeſta te ipſum mundo.* Ut notat Caietan ait eis, *tempus meum nondum advenit*, id eſt tempus meum, ut proficiſcar in Hieruſalem ad feſtum Scenopegiæ, nondum advenit, quia tempus meum prædefinitum eſt à Patre, à quo eſt ſtatu-

tum

tum, ut poſt paucos dies palam ob odium Judæorum illuc aſcendam, *tempus autem veſtrum*, in Judæam adeundi, *ſemper eſt paratum*, aptum, & commodum, cùm vos crudeli odio non perſequantur Judæi.

21. Chryſ. Euthym. D.Thom. *Non poteſt mundus odiſſe vos.* Aſſignat Dominus rationem; ut notant D.Chryſ.Euthym. D. Thom. Cur tempus propinquorum ſit paratum; ſuum verò tempus nondum adſit. *Non poteſt*, id eſt non habet cauſam, nec motivum. *Mundus*: mundiales homines Scribæ, & Phariſæi *odiſse vos.* Non poſſunt mundi amatores odiſſe vos ſibi ſimiles. Nam, Cyril, ut ait D.Cyril.lib.4. in Joan.c. 34. *Similis ſimilem diligit.* Non arguitis mundi amatorum facta, ac proindè quocumque libuerit tempore Hieroſolymam poteſtis aſcendere: nullum enim vobis ibi imminet periculum, nullusque vobis ibi mortem machinatur. *Me autem odit.* Cujus rei cauſam reddit, *quia ego teſtimonium perhibeo de illo*, hoc eſt de mundialibus hominibus teſtor, eoſque arguo, *quod mala ejus opera ſunt.* Contraria nempè legi Dei ac rationi. Ac ſi dicat Chriſtus, ego eorum vitia arguo, ideò ipſi me perſequuntur. Theophyl. *Liberior enim reprehenſio odium parit.* Et D Cyril. *Animus enim*, inquit, *voluptati deditus, graviter fert ſi à voluptate revocetur.* Quia ergo Judæi nolebant relinquere ſua vitia, ac iniqua facta, ideò odio Chriſtum perſequebantur, eique perniciem moliebantur. Juxta Sapient. affatum. 1. n. 12. *Dixerunt impii: Circumveniamus juſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis.*

Reprehenſio generat odiũ in mundialibus. Theoph. Cyrill. Sapient. 1.

22. Euthym. *Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Vos*, ait Euthym, *qui nullum periculum timetis.* Proficiſcimini ad diem feſtum Scenopegiæ celebrandum. *Ego autem non aſcendo.* Græcus legit: *Ego nondum aſcendo.* Arabicus, *Nunc non aſcendo.* Quæ lectiones licèt ſint clariores; tamen noſtra lectio præferenda eſt. Nam ſi Chriſtus dixiſſet: *Ego nondum aſcendo*, ſeu *Nunc non aſcendo.* Inſtarent Chriſti conſanguinei quo tempore es iturus, ut nos expectemus & tecum ſimul aſcendamus? *Ego autem non aſcendo.* Modò & apertè vobiſcum, ſed expecto paulisper, ut refrigeſcat Judæorum ira, qui me magnó impetu in exordio feſti expectant, ut me interficiant. Poſt tres autem dies cum minori periculo illuc me manifeſtabo, ut dicam infrà quæſt. 5 n. 10. *Quia meum tempus nondum eſt impletum.* Ut opportunè, ac commodè aſcendam: D.Cyrillus, lib.4. in Joan. cap. 35. *Hæc dixit Salvator*, ait, *non quia nullo ſe modo in ſolemnitatem aſcenſurum oſtendere velit, nec quia ab utili redargutione animum removerit: ſed quia opportuno tempore cuncta erat facturus.*

Græcus. Arabicus. D. Cyrill.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus omnium temporum Dominus dixerit tempus ſuum eundi in Hieruſalem nondum eſſe paratum?

23. Chryſoſ. Leont. Theophyl. Alb. Magn. Bonavent. AD quæſtionem reſpondet primò D. Chryſoſt. homil. 47. *Tempus meum*, ait, *nondum advenit, hoc eſt crucis & mortis.* Similiter exponunt Leontius, Theophylact. Alb.Magn.D. Bonavent. interpretantur Chriſtum dixiſſe, nondum veniſſe moriendi tempus, quod ſibi à Patre prædeterminatum erat. Hoc enim tempus ſuum, ſicut, & horam ſuam Chriſtus vocare ſolet. Ut infrà hoc cap n.30.& c.8.n.20.& c.13. n. 1. Quamvis enim Chriſtus ſummè affectaret mori, tamen magis conſulebat fratris obedientiæ, quàm propriæ voluntati, magiſque attendebat ad commune bonum, quod requirebat, ut pro magnis documentis dandis, adhuc viveret, quàm ad propriam inclinationem dandi vitam.

Tempus mortis peculiar Chriſti tempus.

24. Auguſt. Secundò D.Aug.tract. 28.in Ioan. *Quid eſt hoc? Nondum venerat tempus Chriſti? Quare ergo Chriſtus venerat, ſi tempus ejus nondum venerat.* Reſpondet in perſona Chriſti: *Tempus gloriæ meæ nondum venit, videte quam profundum ſit. De gloria illa admonebant, ſed ille voluit altitudinem humilitate præcedere, & ad ipſam celſitudinem per humilitatem viam ſternere.* Ita Beda, Rupert.& alii. Qui cum D. Auguſtino exiſtimat; ut retuli ſuperiori quæſt. quòd fratres ſuadebant, ut Ieroſolymam peteret, ut divulgata miraculis ſua poteſtate gloriam quæreret: Tunc Chriſtus ait illis, quod tempus ſuæ glorificationis nondum advenit. Nolebat enim fructum gloriæ, & majeſtatis niſi poſt crucem & mortem decerpere. *In monte ſublimi Iſraël plantabo illud, & erumpet germen, & faciet fructum, & erit in Cedrum magnum*, Ezech. 17. n. 23. *In monte ſublimi Iſraël plantabo illud.* Transferunt Septuaginta. *Plantabo ſuper montem excelſum, & ſuſpendam illud in monte ſublimi Iſraël.* Quæ verba de Chriſto interpretantur D.Hieron.Theodor. Ex eo quod crucifixus eſt in monte, vide quid ſequitur, *faciet fructum, & erit in Cedrum magnum*, Theodoret. *Excelſus*, ait, *Golgothis eſt, ubi ſalutaris infixa crux eſt: Deinde poſt paſſionem, reſurrectionem, Evangelii propagationem, producet germen, & faciet fructum, quem orbis terrarum vindemians, & depaſcens æternam vitam ſperat.*

Beda. Rupert. *Chriſtus noluit gloriam niſi per mortem, & paſſionem.* Ezech. 17. Septuag. Hieron. Theod.

25. Cyr. Tertiò. D.Cyril. lib.4. in Ioan. c 33. Ac ſi dicat Chriſtus, *nondum palam faciendi omnia tempus adeſt: nec etiam ut gentibus hæc omnia tradantur, quum nondum penitùs à gratia Judæi reſilierint. Meæ igitur, inquit, manifeſtationis tempus nondum adeſt.* De tempore manifeſtationis Chriſti ſententiam interpretatur, ac ſi ipſe reſpondeat ad id, quod ultimò fratres dixerant: *Oſtende te ipſum mundo.* Tunc ait ipſe: *Nondum advenit tempus meum.* Quando ſcilicet gentibus, ac toti mundo ſum manifeſtaturus, hoc autem fiet poſtquam à Iudæis repellat ut determinatum, eſt à Patre meo, hoc autem meum tempus tantæ prædicationis, ac converſionis gentium nondum advenit, veſtrum autem tempus, in quo non multum eſt negotii, ſemper eſt paratum. Cujus rei optimam rationem aſſignat citatus D. Cyrillus: *Quæcumque majori diſpenſationi res ſubjacent, non omni tempore commodè aguntur. Quales Chriſti res erant: res autem eorum, qui majora negligunt, & humiliora ſequuntur quovis tempore ſuſcipi poſſunt.* Magna non omni tempori ſubjacent, parva verò quodlibet tempus habent opportunum, Salvian. Maſſili. lib. 4. ad Eccleſ.fin. *Seminis*, ait, *expectat tempus agricola, ut colligat fructum; ut autem fructus pereat, omne tempus ſufficiens.*

Res magnæ non omni tẽpori ſubjacent, ſecus res parvæ. Salvian.

26. Ammon. Quartò. Ammonius in Catena Græca ſic ait: *Vos, inquit, temerè agitis, quod vultis; Non ſic ego, eo quod ſingula gerã utiliter.* Cum judicio & ratione, magna enim prudentia erat, tunc quòd Chriſtus ad diem feſtum non aſcenderet, ut latiùs explicabo ſequenti ratione. Ait Moyſes: *In princi-*

Gen. 1. Origenes. *Omnia agenda cum ratione.*

pio creavit Deus cœlum, & terram. Geneſ. 1. n. 1. ſeu ut legit Origenes, *in verbo.* Non ſat erat dicere quòd Deus cuncta creaverit per ſemetipſum? Ad quid dicitur, quod in verbo condiderit? Verbum ſapientiam denotat. Pro ergo magno documento noſtra ſtatim in limine Scripturæ dicitur, quòd Deus in verbo creavit omnia, ut nos his erudiamur ſapientia, ac judicio cuncta agere, & diſponere. D. Ambroſ. ſerm. 22. *Eſto imitator Dei, quomodo imitator? Nunquid potes facere: aut terram aut mare? Non utique, ſed omnia per verbum facias, nihil ſine verbo, omnia cum ratione, nihil ſine ratione.* Vide ſuprà c. 10. n. 34 35. 36. & tom. 1. 2. & 3. verb. *Ratio*, ibi multa. (Ambroſ.)

27. Carthus. Caiet. Thaum. Janſen. Tolet. D. Luc. Burgens. Barrad. Cornel.

Quintò. Dionyſ. Carthuſ. Caiet. Titelman Janſen. Tolet. Lucas Burg. Barrad. Cornel. & alii de tempore eundi in Hieruſalem explicant ſententiã, quam nos ſecuti ſumus in expoſitione. Et probatur ex ſequentibus; *Tempus veſtrum ſemper eſt paratum*: petendi ſcilicet Judæam, ergo de itinere in illam utrobique eſt ſermo. Ac ſi dicat Chriſtus, meum tempus palam aſcendendi Jeroſolymam nondum adeſt: nam in primis diebus maximè æſtuabit ira Judæorum in me, veſtrum autem tempus ſemper eſt paratum, ut in illam liberè, ac patenter proficiſcamini.

28. *Opportuno tempore cuncta facienda.* Pſ. 44.

Non acquievit Chriſtus Dominus perſuaſioni fratrum, ut vadat in Hieruſalem, ſed temporis opportunitatem expectat. Hæc enim ſemper in omni actione inquirenda, & exoptanda eſt. *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorũ in tempore opportuno.* Pſal. 144 n. 15. Non ait, præbes cibum citò, vel abundanter, ſed tempore opportuno; opportunitas enim in munere ſuper omnia dantis magnificentiam extollit. D. Iſidor. Peluſ. lib. 3. Epiſt. 170. *Non enim dumtaxat alit*, ait, *ſed etiam tempeſtivè. Hoc quippè potiſſimum eſt, quod omnia alit, & quod tempeſtivè porrigatur.* Præmiſerat enim S. Doctor. in eandem Epiſt. *Opportunitas, enim id, quod datur; majus & amabilius reddit. Quocirca non tantum dare convenit (exiguum enim iſtud fortaſſe) ſed etiam opportune, Hoc quippe; & parvum munus augebis.* Vide tom. 2. c. 1. q. 17 n. 66. & tom. 3. c. 12. q. 10. n. 51 52. & 53.

Peluſiot. *Opportune datum magnum donum.*

QUÆSTIO V.

Quare dixit Dominus ſe non aſcendere ad diem feſtum, cùm ad illud poſteà ipſe aſcenderit?

29. *Ratio difficultatis.*

DIfficultas eſt manifeſta, & vulgaris. Dixit enim in hac præſenti ſententia Chriſtus ſuis Diſcipulis: *Non aſcendam ad diem feſtum*, & tamen poſtea aſcendit, ut patet ex verſ. 10. quod in varias ſententias facit abire Doctores.

30. Chryſol. Theoph. Euthym. Toletus.

Primò reſpondent D. Chryſ. hom. 47. Euthym. Theophyl. Tolet. Non aſcendam vobiſcum palam ac manifeſtè; quia modò non eſt tempus meum adimpletum adeundi feſtum, & hanc ſententiam ſecutus ſum in expoſitione. Poſtquam enim fratres ejus abierunt: tunc ipſe aſcendit.

31. Chryſoſt. Ericus. Ammon. Carthus. Lyran.

Secundò. Idem D. Chryſ. hom. 48. D Eucherius in quæſtionibus in Joan. Ammonius, Carthuſ. Lyran. ſic explicant. Ait Dominus: *Non aſcendo ad diem feſtum iſtum.* Hoc eſt ad primos dies feſti inſtantes, quia tunc maximè ferveſcebat ira Judæorum, qui inquirebant eum dicentes: *Ubi eſt?* n. 11. At verò ſub diem quartum feſti, ut dicitur verſ. 14. *Feſto die mediante.* Tunc ipſe aſcendit, quia jam tunc ira Judæorum erat ſedata, & aliquantulum remiſſa. Theophyl. *In principio quidem aſcendere detrahebat, utpotè ferventibus furore Iudæis: poſt hæc autem, cùm feſtum ſolvendum eſſet, aſcendit quãdo & inſaniam illorum veriſimile erat mitigatam eſſe.* Magna enim prudentia eſt dare locum iræ, ac illi cedere. Pro hoc vide multa tom. 1. 2 & 3. verb. *Ira.*

Dandus eſt locus iræ.

32. D Auguſt. D Thom. Bonavent. Maldonat.

Tertiò. D. Aug. tract. 28. in Ioan. Beda, D. Th. D. Bonav. ſic interpretantur: *Ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum.* Quærens gloriam meam, ad quam fratres exhortabantur. In qua ſententia eſt etiam Maldonatus, qui ſic eam explicat. Ego non aſcendo, ſubintelligitur, ſicut vos, ô cognati mei, exiſtimatis, ac cupitis, ſcilicet ut purus homo, ac ut Jeroſolymis à populo mihi honorem, & gloriam conciliem, ſed aſcendam ut verus Meſſias, ac filius Dei, erudiens populum in via ſalutis ut ita non meam, ſed Dei Patris gloriam quæram. Vide tom. 2. cap. 11. q. 21 n 143. & tom. 3. c. 17. q. 1. n. 6. & 7.

33. Auguſt.

Quartò. Idem D. Auguſt. q. 78. Novi Teſtam. *Aſcendit*; ſcilicet Dominus, ait, *non quaſi ad diem feſtum, ſed quaſi ad litem: illi enim omnes læti aſcenderunt, quaſi, ad perfruendas delicias diei feſti: certum eſt enim, quod non aſcendit ad diem feſtum; is enim illi fuit dies feſtus, quo paſſione ſua redemit mundum. Hic dies feſtus ejus, in quo vicit mortem.* Præpondera Quod non dixit Chriſtus, Non aſcendo ad diem feſtum, ſed ait, *ad diem feſtum iſtum* ſcilicet Scenopegiæ, ac Judæorum, in quo homines deliciis, otio, ac gaudio exultabant; non enim talem diem feſtum reputabat; ſolúmque illi fuit celeberrimus dies feſtus; ad illúmque feſtum gaudium aſcendit, quando crucifixus & mortuus nos redemit, ac à ſervitute dæmonis liberavit. *Is enim illi fuit dies feſtus, quo paſſione ſua redemit mundum.* Vide ſuprà cap. 6 n. 10. & n. 36. & cap. 8. n. 136. & aliis locis.

Dies Chriſti feſtus, dies mortis ejus.

34. Cyrillus.

Quintò. N. D. Cyril. l. 4. in Ioan. c. 35. ſic loquitur in perſona Chriſti ad fratres: *Vos igitur*, inquit, *qui umbris adhuc inhæretis, qui Judaicè affecti eſtis aſcendite in hunc feſtum diem per umbras celebraturi. Ego verò cui umbræ jam corai non ſunt, non aſcendo, quia figuras celebrare jucundum non eſt. Expecto autem veræ ſolemnitatis tempus, quod nondũ eſt impletum. Tunc enim in ſplendore Sanctorum cum eis convivam in gloria patris, quæ ſuper omnia fulget.* Invitatur Chriſtus à fratribus, ut tendat ad feſtum; ipſe ait, *non aſcendo ad diem feſtum iſtum, vos aſcendite.* Quorſum mandat fratres accedere ad feſtum, cui ipſe pro tunc non aſcendebat? *Fratres*, ait hic Ioan. n. 5. *Adhuc non credebant in eum.* Cùm non crederent in Chriſtum, ad ſolidam veritatem erant affecti, ſed umbris, ac figuris Judæorum adhuc tenebantur, ideò ad talia feſta ſine Ieſu mittuntur, in quo refulget omnium ſolida veritas; indéque Jeſus ad feſtum non venit, nam ipſe in umbris non eſt. *Ego verò cui umbræ jam cordi non ſunt non aſcendo.* Sed in æterno vero gaudio, ac gloria cum Sanctis ſuis apparet, ac fulget.

In ſolo Jeſu ſolida veritas invenitur; in aliis umbra.

35. Ezech. 23

De Odolla meretrice pertractans Ezechiel. 23. n. 14. *Cùm vidiſſet*, ait, *viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expreſſas coloribus, & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum inſanivit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum.* Totum quod in eis videtur figuræ quædam depi-

ctæ,ac imagines tinctæ ſunt; at verò anima ſancta conſiderans ſuum ſponſum Jeſum, ſic ait: *Caput ejus aurum optimum: comæ ejus ſicut elatæ palmarum: oculi ejus ſicut columbæ: genæ illius ſicut areolæ aromatum, labia illius lilia diſtillantia: manus ejus tornatiles aureæ, venter ejus eburneus, diſtinctus ſaphiris: crura illius columnæ marmoreæ: ſpecies ejus ut Libani: guttur illius ſuaviſſimum, & totus deſiderabilis* Cant. 5. n. 16. Quæ ultima verba legit Vatablus.

Cant. 5. Vatabl.

Et quantus; quantus eſt, res ſunt expetibiles Quid eſt, quod Odolla nil aliud expetit in ſuis amatoribus niſi figuras, & picturas. At verò anima totum quod invenit in medio Jeſu, ſunt res veræ, ſolidæ, primæ, ac optimæ, aurum palmæ hyacinthi, ebur, columnæ marmoreæ, *& quantus, quantus eſt, ſunt res expetibiles* In mundo, figura, & pictura coloribus tantum apparentia, at in Chriſto Jeſu nihil aliud relucet niſi vera & integra res, ſolidiſſimáque omnium perfectionum perfectio. Rupert. ad ult. cit. Cantic. verba: *Quomodo potuit*, ait, *ſermo deſcripſit Jeſum amabilem dilectum, deſiderabilem, non talis pictura hæc qualem reſpexit illa Odolla, de qua ſcriptum eſt:* Cùm vidiſſet viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expreſſas coloribus, &c. *Non inquam, talis pictura hæc, verumtamen æmulamini meliùs viſum illum, ſicut illa exhibuit oculos ſuos videre viros depictos in pariete, ita nunc exhibete oculos veſtros, videre dilectum, videre caput aureum ejus; oculos nitentes, reverendas genas, gratioſa labia, tornatiles manus. De omnibus rectum judicium judicate.*

In mundo figura apparens in Jeſu ſolidiſſima veritas.

Rupert.

36. Conqueritur Deus, quod populus ſuus idola lignea adoraverit, & ait: *Super capita montium ſacrificabant, & ſuper colles accendebant thymiama; ſubtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona umbra ejus.* Oſee. 4. n. 14. Statuas ligneas adorabant, ut interpretantur Rupert. Lyran. maximè tamen ponderanda eſt cauſa, *Quia bona erat umbra ejus.* Quia umbram, ac obſcuritatem in eis inveniebant, ideò illam adorabant. Qui enim reliquerant verum ſolem juſtitiæ Deum noſtrum, ab eoque receſſerant, conſequens erat, ut in umbras, ac tenebras inciderent. Ruffinus lib. 1. in Oſeam, *Repudiantes*, ait, *lucis & luminis conditorem, verè quaſi filii tenebrarum nemoris capiebantur umbris.* Et poſt pauca ſubdit: *Hanc igitur impietatem calamitatis ultima diſpungat illatio.*

Oſeæ 4.

In mundialibus umbræ & tenebræ.

Ruffin.

Joan. 7. n. 10. Ut autem aſcenderunt fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.

Num. 11. Judæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant: ubi eſt ille?

Num. 12. Et murmur multum erat in turba de eo, quidam enim dicebant, quia bonus eſt alii autem dicebant; non, ſed ſeducit turbas.

Num. 13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum.

VERSIONES.

Syriacus. n. 12. Et murmur multum propter eum fuit in turba.

Erant autem, qui dicebant: bonus eſt; alii verò dicebant, minimè, ſed ſeducit populum.

Arabicus. Murmuratio multa erat.

Euthym. Seducit mundum.

Græc. n. 13. Nullus tamen liberè.

EXPOISTIO. IV.

37. *Ut autē aſcenderunt fratres ejus.* Abierunt Chriſti conſanguinei Jeroſolymam turmatim, ut ſolebant ire Judæi ad ſuas feſtivitates per cognationes, & familias ſuas, & ideò ſecum intentaverunt adducere Ieſum Ille autem pro tunc remanſit in Galilæa *Tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum* Rectè notat D. Chryſ. hom 48 *Hæc particula ut aſcenderunt fratres ejus, oſtendit noluiſſe cum illis aſcendere, & ideò remanſiſſe.* Chryſoſ. Decrevit enim cum illis non aſcendere ad primos dies feſti; tunc maximè æſtuabat ira Judæorum, & hac de cauſa quarto die feſti ſe oſtendit in templo, ut dicitur infrà verſ. 14. ut latè dixi ſuperiori quæſt. in 2. ſolutione. *Non manifeſtè.* Ita ut doceret, ac miracula ederet. *Sed quaſi occultè*, veluti perſona privata, abſque ſtrepitu & ſignificatione præſentiæ ſuæ; quare ex Galilæa non recto itinere profectus eſt, ſed deveniens per Samariam, tranſmiſſo Iordane iter fecit, dimiſſo populo; vel cum diſcipulis ſuis, ut inquiun Tolet. Lucas Burgenſ. vel præmittendo diſcipulos ſuos ad præparandos auditores ut Cajet. ſemper ad magna prævia diſpoſitio antecedat. Nota quod non dicitur abſolutè; occultè, ſed quaſi occultè; quia eximia Chriſti virtus ſemper ſui radios ſpargebat.

Toletus. Burgenſ. Cajet.

Chriſti virtus ſemper ſe manifeſtabat.

38. *Judæi ergo quærebant eum* Quidam, ut inquiunt Albertus Magnus, & D. Thom. bono animo, ut ejus doctrinam audirent: quidam malo animo, ut inquiunt D. Chryſoſt. Theophyl. Euthym ut eum interficerent, ut patet infrà n 25. Hi erant Phariſæi, & Principes Sacerdotum alii curioſitate eum quærebant; ut notant Leont & D. Cyrillus quales erant incolæ qui denuò confluxerant; ut verba ejus audirent, vel aliquod ejus miraculum viderent *In feſto.* Iniquitas nullam ſanctitatem reveretur; diem feſtum ſanctificare tenebantur, & in illo tantum malum perpetrare intendebant. Euthym. *Pulchra ſanè illorum opera*, ait, in diebus feſtis, *eum illos cædis facere occaſionem.* Et dicebant inquirentes eum, *Ubi eſt ille?* Ex nimio odio eum nominatim non appellant. Et ut notant Cajetan. Principes Sacerdotum non aperiebant venenum ſuum turbis: ſed non videntes eum, more ſolito interrogabant, *Ubi eſt ille.*

Alb. Magn. D. Thom. Chryſ. Theoph. Euthym.

Leontius Cyrill.

Euthym.

Cajet.

39. Et murmur multum erat in turba de eo. Quod explicans Euthym. ait: *Turbatio & contradictio.* Cum murmure, ac ſtrepitu magno de eo loquebatur; nam ut ait Theophyl. variæ de eo erant ſententiæ: *Quidam enim dicebant, quia bonus eſt.* Hi erant, ait Euthym. *Qui mente corrupti non erant;* quales fuerant qui cum eo in Galilæa converſati fuerant: *Alii autem dicebant non*, Putat Chryſ. hos eſſe Principes Sacerdotum, & partem turbæ quæ illos ſequebatur. *Sed ſeducit turbas.* Sua nempè doctrina

Euthym.

Theophyl.

doctrina indoctum vulgus, & rudem pervertit.

140. *Nemo tamen palam loquebantur de eo.* Hoc referendum eſt ad eos, qui benedicebant, ut adnotavit Beda. Unde ait D. Auguſt tract. 28. in Joan. *Seducit turbas, clarius ſonabant; bonus eſt, preſſius ſuſurrabant.* Et hoc etiam de viris religioſis, ac ſanctis frequenter dici ſubdit. Idem D. Aug. *De omnibus ſervis ejus,* ait, *hoc dicitur modo quicumque eminet in aliqua gratia, ſpiritualive profectu, alii dicunt, quia bonus eſt; alii non, ſed ſeducit turbas. Unde hoc? Quia vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto.* Textus Evangelii: *Propter metum Judæorum*, ſcilicet Pontificum, Principum, ac Scribarum, qui malè de Chriſto Domino ſentiebant, & ideò Evangeliſta eos Judæos, non autem Pontifices, & Sacerdotes nominavit, ut potè tanta dignitate indignos. D. Cyryl. l. 4. in Ioan. cap. ... *Præcipuè*, ait, *hic Judæos, Judæorum Principes appellavit: indignum enim judicavit, homines adeò a pietate remotos Sacerdotes, aut Seniores populi appellare.*

Beda. *Servi Chriſti malè judicantur ab hominibus.*

Cyril. *Si malus, indignus eſt homo ut Sacerdotis nomine gaudeat.*

QUÆSTIO V.

Quo die Chriſtus aſcenderit ad feſtum? Et quare Judæi quærebant eum, dicentes ubi eſt ille?

41. Quæſtio duas vindicat partes. Prima eſt de die; ſecunda de Iudæorum interrogatione. Quantum ad primam, Lyran. Carthuſ. Hugo & alii exiſtimant, quod Dominus aſcenderit Ieroſolymam die feſti quarto. Nam infrà n. 14. dicitur; *Die feſto mediante.* Maldonat. n. 11. Tolet Barrad. Cornel. verſ. 14. quod Chriſtus aſcenderit paulò poſt cognatos, ita ut primo feſti die Ieroſolymis interfuerit.

Lyran. Carthus. Hugo. Maldonat. Cornel. Barrad.

42. Secunda ſententia mihi videtur probabilior, & primò nititur optima conjectura: Chriſtus Dominus venit Ieroſolymam, ut legi ſatisfaceret; lex autem præcipiebat, ut illud feſtum per ſeptem dies celebraretur: *Septem diebus Domino Deo tuo feſta celebrabis in loco, quem elegerit Dominus.* Deut. 16. n. 13. Ergo Chriſtus Dominus legis obſervator in omnibus integer legem obſervavit. Confirmatur ex contextu Evangeliſtæ, n. 10. ait: *Cùm autem aſcendiſſent fratres ejus tunc, & ipſe aſcendit ad diem feſtum.* Illa particula, *tunc*, denotat ſtatim, ſeu paulò poſt fratres ſuos acendiſſe; fieri enim potuit quòd uno, vel altero die poſt fratres eſſet profectus, & tamen quod ad primum diem feſti veniret, nec aliquid contra hoc colligitur ex Evangeliſta verſ. 14. Non enim ait, *Die feſto mediante aſcendit Jeſu.* Jeroſolymam, ſed *in templum*; feſtum autem hoc Scenopegiæ, ut dixi q. 1. non celebrabatur in templo, ſed vel in campo, vel urbe conſtructis tabernaculis.

Deut 16. *Chriſtus in primo feſti die adfuit.*

143. Secundæ quæſtionis pars de interrogatione facta, *Ubi eſt ille?* Et dubitari poteſt ſtatim, qua occaſione Iudæi Chriſtum inquiſierunt, cùm vidiſſent cum ſuis cognatis ad feſtum non veniſſe. Reſpondetur quod tanta erat Chriſti ſanctitatis opinio, quod quamvis Iudæi eum non vidiſſent cum ſuis propinquis, tamen pro certo habebant eum feſto non defuturum; vel poteſt etiam dici, quod inquirebant eum, poſtquam cognoverunt, quod in Ieroſolyma verſabatur.

Chriſti ſanctitatis magna opinio.

Interrogabant, *Ubi eſt ille?* Nomen proprium non dicunt, ſed per contemptum de eo loquuntur. D Chryſoſt. *Ex nimio enim odio*, ait, *nominatim appellare non patiebantur* Rupertus ad hunc locum Ioan. *Vide nunc*, inquit, *genimina viperarum, quanto ſæviant veneni præcordialis ardore; non enim dicunt: Ubi eſt Jeſus? ſed ubi eſt ille? Nunquid ejus, quem quærebant interficere, poterant nomen neſcire? Ergo cordis illorum habitator homicida Diabolus, ſic eos agebat, ut odio dictante nomen ſalutis non poſſent, imò nol ent attingere.* Vehemens odium nomen pronuntiare non ſinebat. Vide tom. 1. lib. 1. c. 3. q. 1. n. 6. & 7. t. 2. c. 5. q. 38. n. 234. & c. 6. n. 2. tom. 3. c. 1. q. 23 n. 160. 161

Chryſoſt. *Pro odio nomen ignoratur.* D Chryſ. Rupert.

44. Secundò nomen ejus non exprimunt, ut ait Albert Magn. & patet ex ſupradictis, quidam verò mala, & tamen nullus ex his ejus nomen dicit; Boni, cùm recognoſcerent majeſtatem, & excellentiam ſanctiſſimi nominis Ieſu, ex veneratione illud pronuntiare non audent; Mali verò ex multo odio eum proprio nomine non appellant.

Alb. Magn. *In cadit interrogatio ne diverſa dijudicandum.*

45. Cecidit manna è cœlo ſuper faciem terræ cooperiens, *quòd cùm dediſſent filii Iſraël dixerunt adinvicem Manhu; quid eſt hoc?* Exod. 16. n. 15. Heri promiſit Moyſes ô Iſraëlitæ, vobis panem de cœlo daturum matutino tempore: hic autem, quem conſpicitis, nullus alius poteſt eſſe. Cur ergo tantâ contentione quæritis quid eſt hoc, cùm ex pollicitatione facta facilè deprehendatur quid ſit, & Moyſes optimè illud agnovit dicens, *iſte eſt panis, quem dedit vobis Dominus ad veſcendum.* Et tamen omnes quærunt, cùm in eis exiſterent boni, & Mali interrogabant, quia eximium beneficium ante oculos poſitum ignorabant, & illud fateri nolebant; boni etiam interrogant, quia tanto beneficio ſe indignos judicabant; ac ſi dicerent, quid hoc? Quod fecit nobis Deus? Oleaſter: *Quia hoc intereſt*, ait, *inter pios, & impios, quod impii ignorant dona ſibi conceſſ; pii verò, optimè norunt, quæ à Deo donata ſunt, non ſolum ſibi, ſed & aliis.* Vide tom. 3. c. 22. q. 16. n. 91. & 92.

Exod. 16. *Ex eodem verbo diverſa judicia.*

Joan. 14. *n.* 7.	Jam autem die feſto mediante, aſcendit Jeſus in Templum, & docebat.
Num. 15.	Et mirabantur Judæi, dicentes: quomodo hic litteras ſcit, cùm non didicerit.
Num. 16.	Reſpondit Jeſus, & dixit: mea doctrina non eſt mea; ſed ejus, qui miſit me.

VERSIONES.

Syriac. & Arabic. n. 14.	Cum autem dimidiati eſſent dies feſti.
Vatabl. Euth.	Cum autem jam dimidium feſti eſſet peractum.
Arias n. 15.	Quomodo hic litteras ſcit, cum non ſit doctus?
Syriacus.	Quomodo novit iſte litteras, cùm non didicerit.

EXPO

EXPOSITIO V.

47\. Euthym. Carthus. Hugo. Lev.23.

JAM *die feſto mediante.* Circa dimidium feſti, ſeu cùm jam dimidium feſti eſſet tranſactũ, quartò nimirum feſtivitatis die ut obſervarũt Euthym. Carthuſ. Hugo & alii, conſtabat enim ſolemnitas hæc diebus octo, ut conſtat Levit.23.n.36. quamquam ſeptem tantum dies ageretur ſub tabernaculis. *Aſcendit Jeſus in templum.* Erat enim in monte ſitum. Notandum eſt, quòd in alia dicitur ingredi. *Cùm ingrederetur Jeſus Jeroſolymam,* Matth.21.n.10. *Cùm intraſſet Jeſus in domum cujuſdam Principis,* Luc.14.n.1. *Cùm ingrederetur Jeſus quoddam caſtellum,* Luc.17.n.12. Ex quo ponderat hic D. Cyril. lib.4. in Joan. c. 40. *Non dixit*, inquit, *Evangeliſta Chriſtum ingreſſum fuiſſe in templum, ſed aſcendiſſe. Ardua ſanè res eſt atque ſublimis loca ingredi ſancta, & docendi munus rectè ſuſcipere.* Ut ingrediaris Sancta, oportet moribus aſcendere: *& docebat.* Rectè notarunt, Chryſ. Leont. Theophyl. *Quid doceret ſilentio præterit Evangeliſta.* Tamen cùm Chriſtus doceret, res alta, & ſublimis erat ad noſtram ſalutem ſpectans quod etiam conſtat ex ſequenti verſ. Nam Judæi contrarii, & inimici de illius ſublimitate admirabantur.

Matth.21. Luc. 17. *Ingredi ſancta, & prædicare res difficilis.* Cyrillus. Chryſoſt. Leont. Theophyl.

48\. Cyrill. Theophyl. Auguſt.

Et mirabantur Judæi, Ut ſcribit D. Cyril. lib. 4. c.41. *Mirabantur orationis, & prudentiæ inauditam in eo vim videntes.* Quæ tam excellens, & vehemens erat, ut Judæorum rabiem in amorem, & admirationem Chriſti converterit, Theophyl. *Mirabilia dixit,* ait, *per quæ illos cohibuit, & mentem eorum in miraculum mutavit.* Subjungitur admirationis cauſa *Quomodo hic ſcit literas,* ſcilicet ſacram Scripturam, *cùm non didicerit.* ſcilicet ſcholas ſuas non frequentaſſet. D. Auguſtin. *Nunquam eum viderant, literas diſcentem, & audiebant de lege diſputantem, legis teſtimonia proferentem.* Sic quam multi, cùm non videant ſcholas ſuas frequentare; doctrinam ſuam ſequi, exiſtimant alios nihil ſcire.

49\. D.Chryſ. *Iniquus contra ſe arguit*

Judæi cæci non conſiderant ſublimitatem Chriſti doctrinæ, ſed ad minora attendunt, quomodo ſcit, cùm non didicerit. D. Chryſ. hom.48. *Vides* inquit, *eorum plenam malitiæ admirationem. Non enim doctrinam admirabantur; ſed alia eos movebat admiratio, unde id ſciret: cùm potiùs hinc cognoſcere debuiſſent, nil humani, in eo eſſe.* Calumnia quam Iudæi contra Chriſtum armabant in ipſos reflectitur, ſi enim Chriſtus tam admirabilem doctrinam dabat, cùm literas non didiciſſet, profecto, convincebatur, quod talis doctrina non ex humano ingenio, ſed ex Dei afflatu proveniebat. Pro evidenti hujus rei teſtimonio, ac reprimenda Phariſæorum calumnia ordinavit divina Sapientia, ut Chriſtus ſcholas non intraret. Arnold. Carnot. tract.5. de 7. verbis Domini: *Quis ignorantiæ locus erat, cùm ipſis inquirentibus, quomodo literas noſſes? quas non didiceras, divinæ ſapientiæ hoc ipſum documentum eſſe, quod te, quem in ſcholis nunquam viderant eruditum, in lege probarent.*

Prævenitur, Deus contra malorum calumniam. Arnoldus.

50\. *Reſpondit Ieſus.* Ad eorum nempe murmur, ac interrogationem. *Quomodo hic literas ſcit?* Ait Chriſtus *Doctrina mea,* hoc eſt dogmata mea, quæ ego prædico, & doceo, *non eſt mea*, id eſt, non eſt inventum meum, nec à me comparata, & acquiſita, *ſed ejus, qui miſit me*, id eſt, Dei Patris qui mihi tanquam vero Deo, & homini hanc ſcientiam dedit, tanquam Deo: per æternam enim generationem cum ipſa natura divina omniſcientiã communicavit; & etiam tanquam homini, mihi ſuam ſcientiam beatificam, & infuſam omnium rerum indidit, juxta illud Iſai. 11. n. 2. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis.* Utroque modo, ac de utraque ſcientia, quam ut Deus, ac homo habet Chriſtus, textum interpretantur D. Chryſ. hom.48. D. Aug. l.2. de Trinit. c.2. & tract.27 in Ioan. D. Cyril. 4. in Ioan c.42. Albert. Magn. S Thom. Tolet. & alii. Et notandum cum D. Chryſ. citato, quòd totam ſuam doctrinam Deo tribuit. Néve Deo contrarias, néve ſe extollere videretur. & ut etiam modeſtiam ſervans, neminem ſe jactare debere doceret, & ut auditorum imbecillitati conſuleret.

Iſai. 11. D. Chryſ. Auguſt. Cyrill. Alb Magn. D. Thom. Toletus

---

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus non ſe manifeſtavit in primo die feſti, ſed in quarto?

ASCendit Chriſtus in Hieruſalem ad primum diem feſti, hic autem aſcenſus fuit omninò occultus, quarto die feſti, ſeu feſto mediante aſcendit in templum, ut in præſenti ſcribit Ioannes, hic autem aſcenſus in templum fuit manifeſtus, patenterque ibi docuit populum, cur autem non ſe manifeſtavit pro primo die, ſed quarto, inquirit hæc quæſtio.

51\. *Ratio difficultatis.*

Reſpondent primò D. Chryſ. Leont., Euthym. Theophyl. qui ait: In principio quidem aſcendere detrahebat, *utpotè ferventibus furore Iudæis Poſt hæc autem, cùm feſtum ſolvendum eſſet, aſcendit, quando & inſaniam illorum, veriſimile erat mitigatam eſſe.* Tunc aſcendit quando & Iudæorum ira erat aliquantulum ſedata, ac remiſſa; magna eſt enim prudentia dare locum iræ, ac illi credere. Vide multa tom. 1. 2. & 3. verbo *Ira.*

52\. D.Chryſ. Leo. Euthym. Theoph. *Ira dandus eſt locus.*

Secundò D Auguſt. tract.29. in Ioan. *Illud*, ait, *ut lateret, erat cauſa exempli, hoc poteſtatis.* Beda, & alii, latet, ut humano timore ſe verum hominem oſtenderet, & ut etiam nobis daret exemplum, quòd abſcondi aliquando erubeſcamus; manifeſtat autem ſe ipſum ex ſua poteſtate, quæ potuit Iudæorum corda refrænare, ac mutare.

53\. Auguſt. Beda. *Declarat Dominus ſe eſſe verum hominem.*

Tertiò. Theophyl. *Quare aſcendit,* ait, *cùm eſſet dimidium feſti, ut majori attentione audirent ea, quæ ab ipſo dicebantur.* Ut vehementiùs audiendi deſiderium per tot dierum moram, & expectationem, in auditoribus eum expectantibus creſceret. Quartò idem Theophyl. *Aſcendit cùm eſſet dimidium feſti, ne feſti ſtrepitus illorum aures occluderet. Nam in principio feſti, veriſimile eſt, eos in his, quæ feſti erant occupatos fuiſſe.* Uſque ad dimidium feſti diſtulit ſuam manifeſtationem, & prædicationem; nam in primis diebus occupabantur homines in tabernaculis adornandis, rebuſque ad feſtum neceſſariis comparandis.

54\. Theoph. *Ex dilatione deſiderium.* Theoph.

Quintò. Albertus Magnus. Die feſto mediante aſcendit Ieſus in templum, & docebat. *Quod fuit,* ait, *quarta die,* quando etiam Deus ab initio mundi coruſcare fecit lumen in cælis. In ſignum quod quarto die feſti (quod ſignificabat peregrinationem mundi hujus) illuminare debebat de cælis.

55\. Alb. Magn. *Deus illuminat homines ad vitam.*

Qui

Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamẽti & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates, Dan. 12 n. 3.

Dan. 12.

55. Sextò. Ammon. *Non erat æquum*, ait, *ut ſub initium feſtivitatis aſcenderet Judæis ejus odio æſtuantibus.* In principio feſtivitatis præ ira, & furore Judæi erant omninò incapaces, ut ſublimia Chriſti myſteria, ac verba audirent, ac intelligerent, ideóque differt Divinus Magiſter ſuum aſcenſum ſuamque doctrinam ad dimidium feſtivitatis, ut ira jam quieſcente cum majori ſua utilitate, quæ Chriſti ſunt, audiant & videant.

Ammon. *Ira excæcat mentem, ut beneficia non videat.*

56. Cùm meus Jeſus penderet in Cruce, Matth 27. n. 39. *Prætereuntes blaſphemabant eũ moventes capita ſua, & dicentes, Vah, qui deſtruit templum Dei, & in triduo illud reædificas, ſalva temetipſum: ſi Filius Dei es, deſcende de Cruce: ſimiliter, & Principes Sacerdotum illudentes cum Scribis, & ſeniorib s dicebant: alios ſalvos fecit, ſeipſum non poteſt ſalvum facere, &c. Id ipſum & latrones, qui crucifixi erant cum eo improperabant ei. A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt.* Illud maximè venit notandum in Evangeliſtæ textu, quòd priùs ſcribuntur blaſphemiæ, ac contumeliæ in Chriſtum jactatæ, & poſtea Sol obſcuratus, ac tenebræ ſuper terram narrantur. Cur hoc magnum mirabile; quòd Sol obtenebretur in plenilunio: non fit, cùm opprobria in Chriſtum jactantur, ſed poſtquam blaſphematores ſuum, venenum eructarunt, & quieverunt cùm perſequutorum ira, ac furor blaſphemiis, ac contumeliis æſtuaret; minimè tantum miraculum præter omnem rerum ordinem erat reſpiciendum inde Divinus gubernator ab illo pro tunc abſtinet, & ad aliud commodius tempus illud reſervat, quando cum majori opportunitate aliquid lucrifacere valeat. Euthym. ibi: *Poſt*, ait, *petulantiæ, ac ſcommatum ſatietatem id factum eſt, ut quieſcente jam furore, aliquid à miraculis lucrifieri poſſ t.*

Matth. 27. *Ut inimici proficiunt beneficiis, eorũ ira priùs quieſcat.* Euthym.

57. Ait Deus per Moyſen ad Pharaonem: *Pluam cras hac ipſa hora grandinem: mitte ergo jam nunc, & congrega jumenta tua; & omnia quæ habes in agro. Homines, & jumenta, & univerſa quæ inventa fuerint foris, &c. Qui autem neglexit ſermonem Domini miſit ſervos ſuos, & jumenta in agris*, Exod. 9. n. 21. Et poſtea ſubditur: *Percuſſit grando in omni terra Ægypti, cuncta quæ fuerunt in agris*, n. 16. Magna Dei bonitas: imminens plaga denuntiatur, ut effugium quæratur. Illud tamen maximè notandum, quòd admonet Deus de effugio, quod unicuique erat evidentiſſimum, & promptiſſimum, quòd ſcilicet homo congregaret ſua pecora, ac domi retineret, & tamen fuit Ægyptius qui hoc contemneret; quis audiens imminere tempeſtatem lethali grandine plenam, non præcaveret pecoribus ſuis, & in domo facilia, & prompta effugia quæreret, tanto furore ac rabie erant aliqui in Ægypto ſuccenſi in Moyſem, ac cæteros Hebræos, ut eorum verba contennerent, & potiùs vellent ſua interemptioni exponere; quàm credere, eorumque verbis attendere, indéque manifeſta effugia ab illorum mente effugit, ut illis nec agant, nec curent. Abulenſis; *Erant multi de ſervis Pharaonis*, ait, *plagis non correctis; ſed pejores effecti, qui adhuc non credebant verbis Domini.*

Exod. 9. *Ira non ſinit hominem uti beneficiis conceſſis.* Abulenſ.

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus ait: Doctrina mea non eſt mea; *ſi mea, quomodo non mea?*

58. Hanc quæſtionem excitant D. Auguſtinus, D. Chryſoſt. S. Thom. D. Bonavent & alii Patres, & Doctores ſtatim citandi; nam ipſi dicunt, in his Domini verbis videtur quædam contradictio involvi, nam ſi ipſe dixiſſet Doctrina, quam ego prædico, non eſt mea, nulla eſſet difficultas; at ipſe ait: *Doctrina non eſt mea.* D. Auguſt. tract. 29. in Joan. *Si non tua, quomodo tua? Si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis utrumque, & mea, & non mea? nam ſi dixiſſet, iſta doctrina eſt mea, nulla eſſet quæſtio.*

Auguſt. Chryſoſt. Bonavent. *Ratio difficultatis.*

59. Reſpondetur primò, cum Carthuſiano, Caietano, Janſenio, Maldonato, Toleto, Barrada, & aliis. Quòd Chriſtus vocat doctrinam ſuam, quia eam in ſe habebat, eamque dicebat, ac loquebatur; & etiamnon ſuam vocat, quia eam non à ſe ipſo excogitaverat, ac invenerat, nec à ſe ipſo loquebatur, ſed à Pa re acceperat, quod dicebat, qui per illum, & in illo loquebatur; ſicque Judæis reſpondet Chriſtus, oſtendens à quo didicerit litteras ſuæ doctrinæ, declaratque illius originem eſſe puriſſimam ab omni falſitate, & errore, cùm ſit à Deo Patre, à quo talem doctrinam ut homo accepit, ſic ait Joan. 8. n. 28. *Sicut docuit me Pater hæc loquor in mundo.* Sic & Apoſtoli dicere poteraut, doctrina noſtra non eſt noſtra, ſed ejus, qui miſit nos, & loquitur in nobis. Juxta illud Matth. 10. n. 20. *Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris, qui loquitur in vobis.* Hæc interpretatio mihi videtur legitima, & eam ſecutus ſum in expoſitione.

Carthuſ. Cajetan. Janſen. Maldonat. Tolet. Barradas. *Vera expoſitio.* Joan 8. Matth. 10.

60. Secundò. D. Auguſt. tract. 29. in Joan. Beda, Strabus, D. D. Thomas, D. Bonaventura, & alii, qui ſic exponunt, Chriſtum ipſum eſſe doctrinam quia Verbum erat Patris, ac proinde, *Mea doctrina non eſt mea.* Idem eſt, ac ſi diceret: Ego non ſum Verbum meum, ſed verbum ejus, qui me miſit. Tamen contra hanc interpretationem facit: quia Chriſtus Dominus de doctrina loquebatur, quam externis verbis docebat, ipſe erat ſapientia Patris à quo doctrina emanabat, non tamen erat ipſa doctrina, quæ externis verbis ore tradebatur.

D. Auguſt. Beda. Strabus. D. Thom. Bonavent.

61. Tertiò. Idem D. Auguſtinus lib. 1. de Trinitate, cap. 12 Doctrina mea non eſt mea. *Quomodo iſtud verum eſt*; ait, *niſi ſecundum aliud ſuam dixerit, ſecundum aliud non ſuam. Secundùm formam Dei ſuam ſecundùm formã ſervi non ſuam.* Et D. Ambroſius lib. 5. de fide, cap. 3. Mea doctrina non eſt mea. *Non eſt enim*, ait, *ſecundum carnem meã, quia quæ divina ſunt, non ſunt carni eloquia, &c.* Similiter D. Thomas, Hugo, & alii, vocat Dominus doctrinam ſuam, ut Dei eſt, non ſuam ut hominis. Ex quo depromitur morale documentum. Chriſtus verus Deus & homo, tamen ut ſua doctrina credatur, ait, quòd loquitur, ut Deus, non ut homo, quod valdè mirum eſt, nam cùm ejus humanitas eſſet unita divinitati, in ea nec leve vitium incidere poterat, & tamen ut omninò illi fides adhibeatur, de ſe ait, quòd loquitur, ut Deus, non ut homo; ita enim homo apud homines mendax reputatur, ut ſanctiſſima Chriſti humanitas, ab omni inquinamenti labe omninò extranea; ſi ſermo ab

D. Auguſt. Ambroſ. D. Thom. *Sermo ſi ab humanitate Chriſti præciſè tantum eſſet, ſuſpectus foret.*

ab illa procederet, præcisè eſt ut mera humanitas, adhuc alicui nutantis fidei ſuſpectá videretur, ut ergo in quorum ora obturentur, ait Chriſtus doctrinam eſſe, *ſecundum formam Dei, ſuam; ſecundum formam ſervi, non ſuam.*

62. Iudæis dixit Chriſtus Dominus Ioan. 5. n. 31: *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum;* Quæ verba commentans D. Ambroſ. tom. 3. lib. 5. c. 4. ait. *Quomodo ergo non eſt verum teſtimonium tuum Domine, niſi ſecundum fragilitatem hominum? Omnis enim homo mendax?* De hoc vide tom. 3. c. 2. q. 10. Magna ſanè eſt exaggeratio, ita homo habetur ex ſe mendax, ut ipſa humanitas, ex fragili noſtra conditione ab aliquo malevolo ejus teſtimonium non in alto veritatis faſtigio reputabitur, ut ait Ambroſius.

Joan. 1. D. Ambr. *Humanitatis teſtimonium præcisè refutat malevolū*

63. Quartò. D. Chryſ. homil. 48 *Hoc*, ait, *verbum non eſt mea: majorem in modum Patris & ſuam unam eſſe doctrinam indicant; nihil habet diverſum tanquā alterius Quid ſi perſona alia ſum, idem tamen dico, & facio, ut non exiſtimetis aliud à Patre, ſed idem me dicere, & facere,* Similiter docent Ammonius, D. Cyril Leont. Euthym. Theophyl. Qui ait, *Dixerat, mea doctrina non eſt mea, hoc eſt adverſaria Deo.* Oſtendit unam, eandémque doctrinam ſuam eſſe cum Patris doctrina, eamque dicit ſuam quia in ſe illam habet, non ſuamque vocat, ac ſi dicat: non eſt ita mea, ut ſit diverſa à Patre, ſed idem dico, & facio; quæ Pater dicit, & facit; & ita totum in loquelam, ac teſtimonium Patris refert, à quo univerſa acceperat: Ioan. 12. n. 44: *Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me.*

Chryſoſt. Maldonat. Cyrill. Leo. Euthym. Theophyl. *Chriſti, & Patris una eademque doctrina.* Joan. 12.

64. Quintò ait Chriſtus Dominus: *Doctrina mea non eſt mea, ſed ejus qui miſit me Patris*, Totam ſuam doctrinam non ſibi, ſed Patri refert, quaſi inde fiat manifeſta conſequentia, ut nobis eam tradat, quod enim à Deo habemus bonum, id aliis communicare, ac præſtare tenemur. Unde dicitur, *Et docebat in templo*, S. Virgin dicitur. Cant 4. n. 0. *Dua ubera tua, ſicut duo hinnu i capreæ gemelli* Virginis Mariæ uberibus unus tantùm hinnulus inhæſerat, meus nempè Jeſus ſi ergo unus tantùm hinnulus ad lac labia infigens, quomodo duo ſcribuntur hinnuli. Ecce ſanctiſſimi Jeſu ingenium, ubi ipſe acceſſit ad matris ubera, ut lac ſugeret, ſimul, & fecit, ut humanum genus accederet: ut idem lac ſpiritualiter perciperet, ut tanto miſericordiæ fonte, ſimul homines in æternam vitam nutrirentur. Richard. Victorin., in Cantic. part. 2. c. 23. *Carnalia in te*, ait, *ô Virgo, Chriſtus ubera ſuxit: ut per te nobis ſpiritualia fluerent; Sicut carnem noſtram in te ſumpſit, & Spiritum ſanctum nobis dedit. Cum materiale lac ex te Deus ſuxit, ſpirituale pariter filiis Dei per te fluere cœpit.* Vide tom. 1. lib. 3. c. 2. q. 5. n. 91. & tom. 2. c. 16. q. 32. n. 255. & 256. c. 27. q. 12. n. 72. & 73.

Bonum communicandū. Cant. 4. *Virginis protectione nutriuntur homines in vitam æternā.* Victor

Ioan. 7. n. 17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoſcet de doctrina, utrum ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar.

Num. 18. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit: Qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit eum, hic verax eſt, & injuſtitia in illo non eſt.

Num. 19. Nonne Moyſes dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem.

Num. 20. Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba; & dixit: Dæmonium habes, quis te quærit interficere?

VERSIONES.

Vatablus. n. 17. Si quis voluerit voluntati ejus obtemperare.

Arabicus. Si quis voluerit placita ejus facere.

Syriacus. Qui noluerit exequi voluntatem ejus, intelligit doctrinam meam, num ex Deo ſit an ego ex voluntate mei ipſius loquar.

Ibid. n. 18, Qui ex volunte mentis ſuæ loquitur, gloriam ſui ipſius quærit, is autem, qui gloriam ejus, qui miſit ipſum quærit, verax eſt, & iniquitas in corde ejus non eſt.

Ibid. n. 19. Nonne Moyſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis cuſtodit legem.

EXPOSITIO VI.

APPONITUR ſignum, per quod cognoſcitur Chriſti doctrina à Patre accepta ejuſque voluntati in omnibus congrua. *Si quis voluerit*; non ait, faciat, ſed voluerit; voluntas enim noſtra pro opere à Deo reputatur, tamen voluntas, quæ hic ponitur, non eſt voluntas otioſa, & frigida, ſed efficax operis in qualibet occaſione. *Voluntatem ejus facere.* generaliter voluntatem Patris mei in omnibus facere, ut interpretantur D. Auguſtinus, D. Chryſoſtom. Theophylactus, Euthymius, Rupertus, D. Thoma, D. Bonavent, *Cognoſcet de doctrina*, Facilè percipiet, ac intelliget vim doctrinæ meæ, quod ſcilicet ipſa non ſit quid inventum meum, nec aliquid diſſonum, ac diverſum à voluntate Patris; nam ut ait Chriſoſtomus: *Si quis ſit amator virtutis verborum meorum vim intelliget*; quod ſcilicet à Deo ſit, & nihil humanum in ea appareat; qui ergo faciendo Dei mandata obſerva, & amat, mea pariter verba amabit, & obſervabit; quia ego nil aliud prædico, & dico, niſi ea, quæ Deo ſunt placita, ab eòque mandata. Tacitè eos pungit Chriſtus, ut ex Chriſoſtomo notat Lucas Burgenſis, & alii quod ideò Judæi Deo, ac ſibi, & utriuſque doctrinæ ſint adverſarii, quia non virtutes, ſed vitia ſectantur. 65. *Voluntas pro merito reputatur.*

Auguſt. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Rupert. D. Thom. Bonavent. Chryſ. Lucas. Burgenſ.

Qui à ſemetipſo loquitur. Hæc ſecunda ratio eſt ut advertunt Chryſoſtomus. Theophylactus, Euthymius, D. Thomas, qua Chriſtus oſtendit ſe à 66.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. S. Thom.

ſeipſo loqui.Et doctrinam ſuam à Patre eſſe acceptam,& non inventum humanum. Quod ſic probat hoc Syllogyſmo, ut ait Euthymius *Qui à ſemetipſo loquitur.* Id eſt ut explicat Theoph. *Qui vult propriam ſtatuere doctrinam.* Quique eſt auctor,& inventor ſuæ doctrinæ.*Gloriam propriam quærit.*Id eſt,ſuæ inventioni, ac ingenii appetit gloriam, & laudem, ob idque vult ab omnibus magnificari;nam ut ait Cajet. *Gloria præcipuum appetibile ex doctrina.*Hinc diſcipuli Platonis,Ariſtotelis,Pytagoræ, ut Magiſtros ſuos celebrarent, ab eorum nomine ſunt vocati. *Qui autem quærit gloriam ejus, qui miſit eum.* Poſita majore ſyllogiſmi propoſitione,hanc majorem ponit Jeſus, & ſimul ſubinfert conſequentiam; *Ego non quæro gloriam meam,ſed gloriam ejus qui miſit me.* Ergo à me ipſo non loquor,ſed verax ſum,& injuſtitia non eſt in me Et cùm Chriſtus loquatur in re virtutis, modeſtiæ cauſa loquitur de ſe per tertiam perſonam. *Hic verax eſt* in docendo.Deus enim non glorificatur mendaciis. *Et injuſtitia in eo non eſt.* Syriacus. *In corde ejus,* ſcilicet fraus,dolus, & deceptio nulla eſt in eo, quia ſincerè & ſimpliciter docet ea,quæ Deo ſunt placita. D. Cyril. lib 4.in Joan. cap. 45. ait: *Gloriam Dei non quærit, ſed ſuam, is mendax ſimul,& injuſtiſſimus eſt. Mendax quidem,quia ſimulatione legis ſervandæ, ſuam voluntatem audiri proponit:injuſtiſſimus verò quia legiſlatoris dignitate neglecta,dominicis præceptis ſua præferre audet.* D. Auguſt. tract. 29 in Joan. Propoſitionem, *Qui gloriam quærit*, de Antichriſto interpretatur,quia à ſemetipſo loquetur,ſed de omni ſeductore impio eſt explicanda. Ex quo punguntur prædicatores ac Doctores,qui non gloriam Dei,ſed ſuam quærunt.

Theoph. — Caiet. *In Doctore gloria appetibilis.* — Syriac. — Cyr. *Pnnguntur prædicatores applauſum quærentes.* — Auguſt.

67. *Nonne Moyſes dedit vobis legem?*Proponit illis legem promulgatam à Moyſe, in quo Patris voluntas erat contenta. *Et nemo ex vobis facit legem;* Id eſt nullus ex vobis, ſed omnes legem violatis. D.Cyril.l 4.in Joan.c.46. *Non unum, aut alterum, ſed totum Judæorum genus, Moſaicam legem parvi facere oſtendit.*Ex quo nota;quòd quando Chriſtus loquitur de obſervatione legis, ponit tamen ſingulare,verſ.17.*Si quis noluerit voluntatem,*Quando verò de violatore* propoſitionem univerſalem apponit. *Nemo ex vobis facit legem.* Iuſtus ratus, & ſingularis, iniqui, ac perverſi multi. Nota, quod ait,*facit legem,*quia lex adimplendo fit, parum prodeſt lex in Codice, ſi non eſt in corde, ac opere. *Qui me vultis interficere?* Opportunitatem captatis ad me occidendum.Ad Phariſæos, ac principes eorum Chriſtus dirigebat ſermonem, & tamen loquitur generaliter, & in communi, ne ſpecialiter nominati pejores, ac deteriores fiant, ut in ſimili ait D. Gregor. lib 13. moral. c. 3. *De ſolo ille argui non poteſt, ne deterior fiat, tamen cùm generaliter contra culpam invectio intenditur, correptionis verbum libenter ad mentem ducitur,quia potens pravus ignorat, quod ſibi hoc ſpecialiter dicatur.*De connexione hujus textus cum ſuperioribus in quo eſt tota difficultas,dicam infra q.9.

Cyrill. *Juſtus unus, iniqui multi* — Greg. *Contra magnates reprehenſio in communi,ne pejores fiant.*

68. *Reſpondit turba.* Non omnis omninò; quidam enim dicebant:*Bonus eſt*,ſuprà verſ 12 ſed ea turba, quæ erat in colligatione, & factione Phariſæorum.& quia hæc erat majors pars, ideò abſolutè dicitur turbæ. *Dæmonium habes.* Hæc ingens blaſphemia familiaris erat turbæ, ac peſſimis hominibus.Ut infrà Ioan.8.n.41.Matth.11.n. 18 & ſæpè alibi:*Quis te quærit interficere?* D.Cyril.lib.4. in Ioan.cap.43.*Senſerunt*, ait, *illata manifeſtè crimina, quumque ad negationem refugiant, ſummoperè ſtudent, ne mandata legis præterire videatur.*Iniqui cùm ſe vident convictos, ad negationem confugiunt, poſtea ſubdit D. Cyril. *Malignitatis hæc negatio fuit, quum quaſi mendacem eum appellent, iniquitatem iniquitati, ut ſcribitur, adjiciunt.* Eccleſiaſt.5. n. 5.

Joan. 8. Matth 11. Cyrill. — Eccleſ.5.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus ait,quòd ſi quis voluerit facere voluntatem Patris, cognoſcet, ac percipiet doctrinam ſuam?

69. IN limine quæſtionis expendendum eſt id, quod ait Chriſtus Dominus. *Si quis voluerit*; voluntario;milites quærit. Nam, ut ait Tertul. in in Apologet.24. *Nemo ab invito coli vellet ne homo quidem, &c.* Cujus rationem aſſignat Seneca epiſt.67.*Honeſtum non eſt*, ait, *quod ab invito fit; admiſce illi pigritiam,tergiverſationem,metum: quod habet in ſe optimum, perdit.* Unde Vict. Antioch in perſona Chriſti ad ſuos milites ſic loquitur, c. 8.Marc. *Nec quemquam huc compello, ſed jam.cè tantum invito.*Vide ſuprà c.7.n.18. & 19.

Tertull. — Seneca. — *Ab invito nihil ſit honeſtum.* — Vict. Ant.

70. Ad quæſtionem reſpondet primò Chryſ. ho. 48 in Ioan.*Qui facit voluntatem Patris mei, cognoſcet de doctrina. Hoc eſt, ſi quis ſit amator virtutis meorum verborum vim intelliget.* Ad Chriſti doctrinam percipiendam acuitur mens;non ſtudio ſed virtute; nam, ut ait Euthym. *Virtus purgat mentem* Ex quo admonet D. Aug.tract.23.in Ioan. præſentem textum explicans. *Si non intellexiſti, crede. Intellectus enim merces eſt fidei. Ergo noli quærere intelligere,ut credas;ſed crede ut intelligas, quoniam niſi credideritis,non intelligetis.*

D. Chryſ. *Virtute acuitur intellectus.* — Euthym. Auguſt.

71. Secundò Theophylact. *Si quis virtutem amplexatus fuerit, & invidiæ non ſervierit, neque odio contra me obtenebratus fuerit, ſciet meorum ſermonum virtutem; nam ea, quæ Patris ſunt, loquar. Voluntatem Dei facit, qui & Scripturas & Prophetas ſcrutatur. Igitur, qui talis eſt, poterit ſcire de doctrina Domini,quod ex Deo ſit.*Ut quis intelligat Dei ſermonem, oportet ut deponat odium,in vidiam,& malevolentiam, quæ mentem excœcant, & obtenebrant, *Poſtquam percuſſit Sehon regem Amorrhæorum,Og regem Baſan, cœpit Moyſes explanare legem Domini.* Deut. 1. n.4. Septuaginta; *Declarare.*Et cur non antea niſi expugnatis his duobus regibus? Gloſſa. *Notandum* ait, *quod interfectis duobus Amorrhæorum regibus,lex recapitulatur,& populus inſtruitur,qua remotis ſcandalis ac ſuperatis vitiorum turmis competenter doctrinæ inſiſtitur, & fidei lumen digne deſiderantibus aperitur. Debemus prius in nobis vitia occidere,& ſic mandata divina populis tradere.*

Theoph. — *Extinguantur vitia, ut divinam doctrinam intelligas.* — Deut. 1. — Gloſſa.

72. Tertiò Cajetanus *Sicut bona diſpoſitio guſtus*, ait,*dat guſtui diſcernere differentias ſaporum:ſic bona diſpoſitio voluntatis,ſi verò eſt bona dat intellectui diſcernere doctrinam ex Deo à doctrina, quæ non eſt ex Deo.*Recta, & pura conſcientia miniſtrat intelligentiam divinorum, & dat diſcernere ea, quæ Dei ſunt, ab illis,quæ non ſunt Dei, ſcientia enim mandatorum Dei creſcit, & perficitur ex puritate conſcientiæ, ſine qua nulla cœleſtium cognitio communicatur.

Cajet. — *Purioas conſcientiæ ad ſcientiam mandatorū*

De

73. De ſe canit Sponſa. *Introduxit me*,ſcilicet Rex *in cellã vinariam,ordinavit in me charitatem*.Cant. 3. n.4. Per cellam vinariam Origenes homil.3. ex quatuor Theodoret, & alii accipiunt domum ſapientiæ,gymnaſia ſcilicet,& templa, in quibus à Doctoribus, & Prædicatoribus exponitur populo fideli vinum veræ doctrinæ,ac ſapientiæ; D. verò Gregorius & Aponius per cellam vinariam ſacram Scripturam interpretantur.Chaldæus vertit. *Introduxit me Dominus in domum gymnaſii doctrinæ Iſraël*, ſe Sponſa dicit introductam in gymnaſia divinæ doctrinæ, qua ergo conſequentia tunc ait: *Ordinavit in me charitatem*? Aptius potiùs videbatur dicendum mihi,dedit intelligentiam, & cognitionem ſuorum mandatorum, ad hoc enim dediſcendum ad domum ſapientiæ convenitur: Cur ergo tantùm ait,mihi communicavit, ac in me effudit ſui charitatem, & dilectionem? Optimè ſanè. Ad ſacram doctrinam capeſcendam, ac intelligendam, nil aptius, quàm charitas, quæ eſt virtutum regina, quâ anima purificatur, à ſe omnia vitia excludit, & ſummè, ac intimè Deo unitur,Philo Carpathius. *Ordinatur autem charitas*, ait, *in anima fideli ex diligenti obſervatione mandatorum, dum legit, & meditatur Scripturas ſacras:ex quibus fructu ſuaviſſimo paſcitur, adeò ut in cellam vinariam (hoc eſt in arcana divinitatis) contemplando ſæpe rapiatur: indéque ſit edocta,voluptates omnes rerum omnium humanarum faciilimè abominatur, ac fugit.*

Cant. 4. Origenes. Theodor. D Greg. Aponius. Chald. *Charitas miniſtrat intelligentiam legis.* Philo.

74. Anima ſancta maximè delectata, ac admirata pulchritudine ſui ſponſi, ad quem intuendum convocaverat filias Hieruſalem, ait: *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate quo coronavit illum mater ſua in die deſponſationis illius*.Cantic.3.n. 11. Sponſus verè viciſſim immediatè reſpondet laudans elegantiam ſponſæ, perſpicaciamque oculorum ejus, & intuitum illius,qui tot, & tanta in ipſo penetraverat. *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es; oculi tui columbarum*. Cantic.4. n.1. Quid eſt, quod ſponſus pulchritudinem ſuæ dilectæ commendans oculos columbinos in ea celebrat, ſi laudat ejus perſpicaciam, qua tot in eo creverant; cur cum aquila non comparat, cujus acutiſſimus obtutus fixa acie ſtat ad contemplandum Solem? meritò ſanè ejus oculus non confert aquilæ, ſed columbæ; quia ad ipſum contemplandum,ejuſque Myſteria ſuæ diſpenſationis, coronationis, ac lætitiæ cordis non prævalebat aquilæ acuties, ſed potiùs columbæ ſimplicitas, id eſt puritas, ac rectitudo ſanæ, & bonæ conſcientiæ. Divus Gregorius Nyſſenus homil.4. *Quoniam ergo*, ait, *qui ampliùs non aſpicit ad carnem & ſanguinem, ad vitam aſpicit ſpiritualem, ſicut dicit Apoſtolus, ſpiritu ambulans, & corporis affectiones ſpiritu mortificans, totus affectus ſpiritualis, non animalis, neque carnalis, hac de cauſa fertur teſtimonium de anima liberata à corporali affectione, quòd habeat ſpeciem columbæ in oculis, hoc eſt quòd character vitæ ſpiritualis illuſtratur percipiente animi facultate.*

Cant. 3. Cant. 4. *Simplicitas conſcientiæ acuit intellectum,* D. Nyſſen.

QUÆSTIO IX.

Quomodo id, quod dicitur: Nemo ex vobis facit legem, connectatur *cum antecedentibus?*

Dixit Chriſtus Dominus verſ. 28. quòd cùm ipſe in doctrina tradenda non quærat gloriam ſuam,ſed Patris, qui miſit eum, inde apertè convincitur, quod in ſua doctrina ſit verax, & nulla in eo inveniatur injuſtitia. Tunc verſ. 19. ſubdit: *Nonne Moyſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem, quid me quæritis interficere?* Quomodo hòc,cum ſuperiori doctrina cohæreat, tota eſt hujus rei difficultas Probabiliores dicendi modos apponam, & tandem meum judicium proferam. 75.

Primò, D.Aug. tract.30. in Joan. Beda, Gloſſ. ordinaria, & alii ſic interpretantur: At ſi dicat Chriſtus:Quid mirum ſi vos meam & Patris mei legem ac doctrinam non recipitis, cùm Moyſis, qui vobis eſt in magna veneratione, legem non ſervetis, ſiquidem me in ea contentum non videtis, & inſuper me innocentem vultis interficere,quod lex vetat. Exod. 13.n. 7. D. Auguſt. *Si legem facerent*,ait, *in ea Chriſtum cognoſcerent,& præſentem non occiderent.* 76.

Auguſt. Beda. Gloſſa. Exod. 23.

Secundò. D.Chryſ.hom.48.in Joan. D. Cyril. lib.4.in Joan.c. 46 Euthym. Theoph. D. Thom. Bonav.Caiet.& alii. Id eſt, ac ſi dicat Chriſtus. Vos,ò Judæi,mihi objicitis, méque accuſatis, ad mortem requiritis tanquam tranſgreſſorem legis, quia hominem ſanaverim in ſabbato: at vos potius legem ſabbati violatis, circumciditis hominem in ſabbato,ut ipſe Chriſtus explicat verſ. 21. & 22. circumcidere autem multo prolixius opus eſt quàm verbo curare. D. Thom. *Si ergo legis eſtis tranſgreſſores,cur me vultis occidere,quaſi legis trãſgreſſorẽ,ô legis zelatores?* Phariſæi,ut multorum eſt conditio,cum exiſtant magni legis violatores, zeli prætextu alios de prava trãſgreſſione arguũt. 77.

D.Chryſoſ. Cyrill. Euthym. Theod. Bonavent. Cajet. *Violatores legis zeli ſpecie alios arguunt,*

Tertiò, Alb.Magnus,& Tolet Chriſtus Dominus dixerat antecedenti verſu. *Hic eſt verax & injuſtitia in eo non eſt*,ſe nempè eſſe veracem,juſtum & innocentem, tunc immediatè ſubdit. *Nemo ex vobis facit legem.* Nullus ex vobis ſervat legem, ſed omnes eſtis illi contrarii, cum mihi innocenti mortem quæratis,ac machinemini. 78.

Alb. Magn. Toletus.

Quartò. Sic meo judicio connectendum eſt. Dixerat Chriſtus verſ.17. *Quod ſi quis voluerit volũtatem ejus*,ſcilicet patris, *facere; cognoſcere*,quod Chriſti doctrina non ſit à ſeipſo,ſed à Patre verſ. verò 28. ait: *Qui à ſe ipſo loquitur,propriam gloriã quærit*.Demonſtrátque ibi,quod à ſe ipſo non loquatur,cum propriam ſuam gloriam non intendat; nunc verò verſ 19.ait: *Nemo ex vobis facit legem*,indéque demonſtrat, quomodo ipſi ſint inepti,& incapaces ad ejus verba cognoſcenda, cum ipſi non faciant voluntatem Patris ſui contentam in lege, ſed potius illi ſint contrarii cum ipſum purum, & innocentem velint interficere, quod lex ipſa prohibet.Exod.23.n.7. 79.

Propria ſententia. Exod. 23

80. Qui legem Dei non obſervat omninò ineptus, ut legem intelligat & penetret; vera enim legis ſpeculatio illius obſervatio. Unde rectè ait D. Bernardus ſerm. 85. in Cantic. *Si quis ſapientiam virtutis amorem definierit, non à vero deviare videbi-*

Bernard. *Vera ſapientia virtutem amor.*

videbitur. Unde ait Apoſtolus Rom.1.n. 21. *Cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt.* Chaldæus vertit. *Non fuerunt cognoſcentes ad timendum ante Dominum,* Cum cognoviſſent Deum,

Bernard. *Deum ignorat qui legem non ſervat.*

tamen cum timore, ipſum non eſſent colentes, reputantur tanquam illius ignorantes, D. Bernardus ſerm.23. in Cantic. *Nec cognitio,* ait, *ſapientem, ſed timor facit, qui & afficit. Quis illos ſapientes, niſi inſipientiſſimos dicat, qui cùm cognoviſſent Deum, non tanquam Deum glorificaverunt?*

1. Reg. Origenes.

Hinc filii Heli dicuntur filii Belial, neſcientes Dominum, 1.Reg.2.n.12. quod explicans Origen. homil.1 in Iudices, ait, *Dictum eſt de filiis Heli, qui erant filii peſtilentiæ, neſcientes Dominum,* non quod ignorarent Dominum, qui utique & Doctores erant cæterorum, ſed quia ſic agebant, ut agunt illi, qui neſciunt Dominum.

Joan. 7. *n.*21. Reſpondit Jeſus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini.

Num. 22. Propterea Moyſes dedit vobis circumciſionem, non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in ſabbato circumciditis hominem.

Num. 23. Si Circumciſionem accipit homo in ſabbato, ut non ſolvatur lex Moyſi: mihi indignamini, quia totum Hominem ſanum feci in ſabbato?

Num. 24. Nolite judicare ſecundum faciem, ſed juſtum judicium judicate.

VERSIONES:

Græcus n. 22. Propter hoc Moyſes.

Syriac. n. 23. Ob idque non ſolvitur lex Moyſis, de me murmuratis, qui totum hominem ſanaverim in die ſabbati.

Syriac. n. 24. Neque judicetis per acceptionem vultus.

Vatablus. Ne judicetis ſecundum aſpectum.

Arias. Ne judicate ſecundum ſpeciem.

EXPOSITIO VII.

81. Origenes. R*Eſpondit Jeſus.* Non ad convitium quod protulerant, *dæmonium habes*; ſed illud Magnus Dominus diſſimulat, patienter, ac prudenter ſuſtinet, & convitium convitio non repellit, ſed efficaci reſponſione ſubjectiva, quia & commiſſi radicem amputat. D. Auguſt tract.30.

Auguſt.

Planè non turbatus, ait, *ſed in ſua varietate tranquillus, non reddit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: quibus ſi diceret, dæmonium habetis vos verum utique diceret: non enim talia illi dicerent veritati, niſi eos falſitas diaboli irritaret.* Reſpondit Jeſus, & *dixit eis.* Non ad turbam, quæ fuerat locuta, ſed ad Phariſæos ac Principes Judæorum dirigit ſermonem, ex quorum ſeductione, ac concilio blaſphemia prodierat; *Unum opus feci.* Alb. Magn. Albertus Magnus, de univerſis Domini operibus, ac miraculis ſententiam interpretatur, ac ſi præ amore univerſa ſua operaquæ ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere Joan.21 poſſe, eos, qui ſcribendi ſunt libros. Joan. 21.n.25. Auguſt. Cyr. unum tantum opus reputaret. Aptius tamen dicendum cum D. Auguſtino, Cyrillo, ac cæteris Patribus, per hoc opus intelligere curationem Joan. 5. Paraclytici in ſabbato. Joan.5 n.9. ſicque proſequitur Chriſtus ſuum ſermonem, quem inceperat ſuprà verſ.19. eumque magis explanat, cauſam odii aperiens, & revelans. *Et omnes miramini.* Hoc eſt mirantes indignamini cum turbatione, ac tumultu. D. Chryſoſt. *Miramini, hoc eſt perturbamini.* Theophylactus, Euthymius. *Miramini, ſive turbamini, aut tumultuamini.* Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Et quamvis verbum miramini hanc hic habeat ſignificationem, illo tamen, modeſtiæ cauſâ, utitur Chriſtus, ne duriori inimici excandeſcerent, & deteriores fierent.

Propterea Moyſes. Græcè, *Propter hoc.* Quæ particula eſt obſura, & difficilem reddit locū. Primò, 82. Græcus. Euthym. Euthymius exiſtimat particulam *Propterea,* quod non ſit cauſæ redditiva, ſed ſuperfluè Hebraico modo ponitur; quod nulla modo eſt dicendum Nam in ſacro Textu nil ſuperabundat. Secundò, Theophylactus, Maldonatus. Theoph. Maldonat. Cùm antecedentibus connectunt, ſcilicet, *Unum opus feci, & omnes miramini propter hoc,* ſcilicet ſanitatem hominis in ſabbato. Sed diſpunctio repugnat codici Græco, ac noſtræ Bibliæ correctæ, & ideò ad ſequentia referendum. Tertiò, Divus Thomas, Chartuſianus, Janſenius dicunt. D. Thom. Carthus. Janſen. *Propterea,* non eſſe cauſale, ſed illativum, & idem valere, ac *itaque*; Non miremini, quod hominem ſanaverim in ſabbato, nam ex lege Circumciſio fit in ſabbato. Quartò, Divus Cyrillus, Lyranus, Toletus, Barradas, Lucas Burgenſis, *Propterea* referunt ad id, quòd ſubditur *ex Patribus.* Lyranus. Toletus. Barrad. Lucas. Hugo Cajetan. Cornel. Et ſic ordinant ſeriem verborum. Moyſes dedit vobis Circumciſionem, non propterea quia ſit ex Moyſe, ſed quia ex patribus, voluit enim Moyſes præcepta, ac Traditiones Patrum ſtudioſè obſervare. Quintò, quod mihi eſt probabilius. Hugo, Cajetanus, Cornelius. Dixerat Chriſtus, quia opus curationis hominis fecerim, omnes admiramini: tunc ſubdit. *Propterea,* ſeu *propter hoc.* Hoc vobis pono argumentum, ut non admiremini, ac indignemini contra me, quia vos hominem circumciditis in ſabbato.

83. *Non quia ex Moyſe eſt, ſed ex Patribus* Initium Circumciſionis non fuit in Moyſe; ſed Abrahamus eam accepit à Deo, Geneſ.17. Geneſ.17. Qui & filiis ſuis Iſaac, ac Jacob tradidit, & inde ad cæteros deſcendentes pervenit, quæ lex mandabat. Octavo die circumcidetur infantulus. Geneſ.17.n.10. Levit.12. n.3. Levit. 12. Hinc fiebat, quod ſi octavus dies à nativitate eſſet ſabbatum, in illo multo apparate circumcidebatur infans, ut obſervaretur lex Dei Abrahamo data. Et quamvis Moyſes hoc expreſsè non mandaverit, tamen ad hoc eos recta ratio movebat, quia cùm utrumque mandatum à Deo per Patres, & Moyſem emanaſſet, unum, alteri non præjudicabat, nec opus unius mandati prohibebatur altero

Si

84. *Si circumciſionem*, quod eſtquoddam opus ex
genere ſuo ſervile, ac moleſtum. Sub nomine
circumciſionis intelligit illa omnia, quæ in ipſa
erant conjuncta, ut vulneris inflictio, & illius
curatio. *Accepit homo in Sabbato.* Quoties eſt illi
Joan 5. 2. Cor. 1. octavus dies à nativitate ſua; *Ut non ſolvatur lex*
Syriac. *Moyſis.* Et idem valet, *ac itaque.* Ut Joan. 5. num.
Cyrill. 20. & 2 Corinth. 1. num. 17. Et ſatis apertè po-
Euthym. nit Syriacus *ob idque.* Non violatur lex Moyſis
Thom. de obſervatione Sabbati. *Mihi indignamini quia*
totum hominem. D. Cyrillus lib. 4. in Joan. c. 50.
Euthymius. *Totum hominem dixit Chriſtus*, ait. *nam*
cùm totum ejus corpus paralyſi diſſolutum fuiſſet; to-
tum reddidit ſanum. D Auguſtinus tract. 31. Eu-
thymius, D. Thomas, Cajetanus, & alii totum
hominem, quia non ſolùm curavit Dominus
ejus corpus, ſed animam; nam, ut ait D. Tho-
mas 3. part. q. 44 art. 3. Dei opera ſunt perfecta
Non conveniebat, ait, *Chriſto, ut alicujus corpus*
curaret, niſi ejus curaret animam. Sequitur tex-
tus: Sanum feci in ſabbato. Non enim minùs di-
vinum eſt hoc meum opus, ac illud circumciſio-
nis, quæ fiebat ex Dei præcepto, hoc autem
meum opus ſanationis fit ex juſſu, ac virtute Dei,
in momento ipſo Deo ſupra naturam operante;
in circumciſione autem multa ſervilia opera in-
terveniebant, gladiolo vulneris inflictio, præputii
abſciſſio, medicamenti applicatio. Ergo ac ſi di-
cat Chriſtus ſi vobis licet, ô Judæi, in ſabbato ho-
minem circumcidere in una parte corporis, &
ibi medicamentum imponere, cur iraſcimini
contra me, quòd totum hominem in ſabbato
ſanaverim uno verbo? Præcipuè cùm hoc opus
curationis ſit ex beneficentia & pietate, quæ eſt
ex jure naturæ, cui omne poſitivum jus ſabbati
cedere debet.

85. *Nolite judicare ſecundum faciem.* Alii legunt, *ſe-*
Syriac. *cundum aſpectum*, ſeu, *ſpeciem* Syriacus: *per acce-*
ptionem vultus. Quod Chriſto pronuntiavit Iſaïas
Iſai. 11. 11. n. 3. *Non ſecundum viſionem oculorum judicabit.*
Ait Chriſtus: *Nolite judicare ſecundum faciem*, id
eſt nolite in judicando habere reſpectum facie-
rum ſeu perſonarum: nolite habere acceptionem
perſonarum; nam circumciſionem in ſabbato,
quam multo prolixo apparatu, ac emplaſtris faci-
tis vos, & principes veſtri ac Phariſæi, ex amo-
re, ac reverentia erga eos approbatis; ſanatio-
nem autem hominis in ſabbato, quam ſolo uno
verbo edidi, ex odio, ac contemptu, quo me
D. Chryſol. vilem judicatis, ut ait Chryſoſtomus, reprobatis,
D. Auguſt. ac condemnatis, D. Auguſtinus, D. Cyrillus. Eu-
Cyrill. Euthym. thymius, Theophylactus exiſtimant, ſe Chriſtum
Theophyl. conferre cum Moyſe; veriſimilius tamen mihi eſt
Chriſtum in præſenti, non Moyſi, ſed Judæis ſe
comparare; nunquam enim Moyſes expreſsè
mandavit hominem in ſabbato circumcidi, ſed
Magiſtri Judæorum, ex eo quòd lex diſponebat,
ut infantulus octavo die circumcideretur, inde
inferebant, quod ſi dies octavus eſſet ſabbatum,
quòd in illo eſſet puer circumcidendus. *Sed re-*
ctum judicium judicate. Non perſonarum acceptio-
ne, ſed ſecundum merita, & naturam rei, vos
manu, & opere circumciditis in ſabbato, ego au-
tem verbo curavi in ſabbato.

Joan. 7. n. 25. Dicebant ergo quidam ex Jeroſolymis: Nonne hic eſt, quem quærunt interficere?

Num. 26. Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid verè cognoverunt Principes, quia hic eſt Chriſtus.

Num. 27. Sed hunc ſcimus unde ſit: Chriſtus autem cùm venerit, nemo ſcit unde ſit.

VERSIONES.

D. Chryſoſtom. homil. 49. Euthym. Quidam eſt Ieroſolymitanis.

Arabicus. Homines aliqui ex Hieruſalem.

Cajetan. n. 26. Ecce liberè loquitur.

Syriacus. Nunquid norunt ſeniores noſtri?

Syriacus n. 27. Nemo cogniturus ex unde ſit.

EXPOSITIO VIII.

DIcebant *quidam.* Audito efficaci argu- 86
mento, quo Chriſtus ſe defendebat, ar-
guebatque eos, qui ipſum injuſtè ad
mortem quærebant, *Quidam ex Hieru-*
ſalem; ſeu cives Jeroſolymitani, qui hoc dicebant,
erant ex Jeroſolymis, quia, ut notant Albertus Alb. Magn.
Magnus, & Leontius, hi benè noverant ſuorum Leo.
Principum concilia. Deinde Evangeliſta advertit
hos fuiſſe ex Hieruſalem, ut inquiunt Chryſoſtom. Chryſoſt. Theophyl.
Theophylactus, D. Bonaventura, ut notetur eorum Bonavent.
miſerrima conditio, quia cùm ibi frequenter au-
diſſent Chriſtum in templo prædicantem, multá-
que miracula operantem ibi vidiſſent, tamen ad-
huc erant creduli dubitantes in fide n. 26 infrà,
quem quærunt interficere. D. Auguſtinus tract. 31. D. Auguſt.
Hi noverant, ait, *qua ſævitia Jeſus quæreretur* Et Cajetan.
loquuntur per tertiam perſonam; ut ait Cajeta- *Judæi ſemetipſos mendaces oſtendunt*
nus, quia quamvis hi eſſent increduli, tamen
non erant de numero eorum; qui Jeſum quære-
bant interficere! Hi autem Judæi dum dicunt,
quem quærebant interficere, mendaces arguunt eos,
qui ſuprà num. 20. dixerunt: *Quis te quærit inter-*
ficere.

Ecce rem miram, & grandem denotat. *Palam* 87.
loquitur. Liberè, audacter, publicè, ac patienter? *Judæi in Chriſti præſentia tacent in abſentia multa dicunt.*
proprium eſt enim veritatis angulos fugere, pu-
blicum quærere. *Et nihil ei dicunt.* Nullus ejus
dictis ac verbis, & argumentis reſpondet, ſed
omnes obmuteſcunt, cùm antea in ejus abſentia
multi adverſus eum fremerent; Verbum autem
dicunt hoc loco non ſolùm reſpicit verba, ſed
etiam facta, id eſt nihil adverſus eum inermem
dicunt, & faciunt, cùm antea magno ſtudio vel-
lent eum comprehendere. *Nunquid verè.* Inſolita
mutatio ad ſui indaginem animum excitat? *Verè*
cognoverunt principes noſtri. Syriacus *ſeniores noſtri.* Syriac.
Scripturas ſcrutando, ejus verba auſcultando di-
cerunt, ac cognoverunt, *quia hic eſt Chriſtus*, Meſ-
ſias in lege promiſſus, quòd multis, & manifeſtis
evidentiis benè potuerunt Judæi cognoſcere, & D. Chryſ.
in præſenti, ut inquiunt D. Chryſoſt. homil. 49.

Theophy. Euthym. Alb Magn.

Theophylactus, Euthymius, Alb. Magn. Nam cum ipſi haberent concitatos animos adverſus Dominum,tamen Ieſus pauper, & indefenſus ſtabat coram eis, & tamen manus extendere in eum non potuerunt, niſi quando ipſe voluit, quod magnum divinitatis erat ſignum. Sed Iudæi invidia, & odio obcæcati non cognoſcunt, ſed eximiam potentiam Ieſu ignorant.

88. *Hunc ſcimus unde ſit.* Ac ſi dicant, novimus Ieſum, parentes, ac cognatos ejus pauperes in Nazareth. Sic enim dicebant: *Nonne hic eſt Jeſus filius Joſeph, cujus nos novimus patrem, & matrem?*
Joan. 6. Suprà Ioan. 6. n. 42 Sic aliquando contigit, ut magni viri ob ſua natalitia minus habeantur. *Chriſtus cùm venerit.* Scilicet Meſſias tandiu deſideratus, *Nemo ſcit*, præſens pro futuro, nemo
Lucas. Burgenſ. Cornel. ſciet,ut notarunt Lucas Burgenſ. Cornelius à Lapide: falsò enim perſuadebant multi Iudæi rudes.& imperiti, quod quando Chriſtus veniret, neminem ejus parentes cogniturum, ſed repente ignotis progenitoribus appariturum;de quo quæſt. ſequenti.

QUÆSTIO X.

Quare Judæi dicunt, quòd quando Chriſtus venerit, nemo ſciet, unde ſit, cùm ipſi contrarium fateantur hoc eodem capite, & ſermone?

89. NOtandum eſt in limine hujus quæſtionis, quòd cum multi Iudæi propenſi eſſent, ut Chriſtum recognoſcerent,ac crederent verum eſſe Meſſiam,objecerunt Phariſæi, quòd Principes ei non adhærebant *Nunquid ex principibus aliquis credit in eum?* Infrà n. 48. Nunc vero in præſenti cum principes ad Chriſti verba ſileant,eiſque acquieſcere videantur, cum ei nil reſpondeant. *Nunquid verè cognoverunt principes, quia hic eſt Chriſtus?* Iudæorum malitia non quieſcit, ſed con-
D. Chryſ. tra principum ſententiam, novam, & iniquam parat rationem, ut à Chriſto deficiat, ne eum ut verum Deum, ac Meſſiam agnoſcat.D. Chryſoſt. hom 49.in Ioan. *O malitiam,ô pertinaciam,*ait, *non ſequuntur principum ſententiam, ſed aliam corrup-*
Iniquorum perfidia nunquam quieſcit. *tam afferunt propriæ ſtultitiæ conſentaneam, Scimus hunc,inquiunt,unde ſit;* Ecce perfidorum ingenium quod cum in uno convincitur, non quieſcit, ſed aliud ſubterfugium quærit.

90. *Difficultas quæſtionis.* Quæſtio præſens eſt, quomodo quidem Ieroſolymitani in præſenti dicant, quod cum *Chriſtus venerit, nemo ſciet unde ſit.* Nempe ex quo loco vel ex quo patre, vel matre natus ſit, cum tamen hoc ipſo capite Ioan. 8. infrà num.42. fateantur. *Nonne Scriptura dicit, quia ex ſemine David, venit Chriſtus?*

91. Euthym. Ad quæſtionem reſpondet primo Euthymius. *Quòd malitia,ait,non intelligit quod ſibi ipſi contradicat, ac planè mentiatur; eſt enim quædam animæ*
Maldonat. *ebrietas.* Iudæi odio, & ira obcæcati non ſibi conſtabant,ut accidit his, qui non ratione,ſed affectu moventur. Secundo Maldonatus exiſtimat, quod diverſi fuerunt, qui tam diverſa teſtimonia de Chriſto protulerunt;ac proinde hi, qui dixerunt *Nemo ſcit unde ſit*, ignorantes erant, neſcientes Scripturas; at verò qui poſtea dixerunt. *Ex ſemine David, & de Bethlehem Caſtello*,erant Doctores, ſiquidem genus, & patriam Chriſti ex Scriptura probarunt.

Tertiò, multi graves Recentiores, Toletus, 92.
Janſenius, Lucas Burgenſis, Cornelius à Lapide Janſen. Luc. Bulg. Coſnel. inquiunt quod verba hæc fuerint vulgi imperiti quod fabellam quandam fingebat de Chriſto,putabat enim quòd quando Chriſtus veniret,neminem cogniturum ejus parentes, ac propinquos,ſe Deum repentè ignotis progenitoribus mundo appariturum; quare ſibi perſuadebat eum in Bethlehem naſciturum, ibidémque occultè latiturum, vel transferendum in longinquas regiones, ibique alendum uſque ad virilem ætatem,ac tùm ex improviſo in Judæa appariturum; ad hoc inductum fuit vulgus verbis Prophetarum, qui cum de Chriſti divinitate agerent, dicebant. *Egreſſus ejus à diebus æternitatis.* Quam divinitatem, cum vulgus nec intelligeret,nec caperet in Chriſto, ideò has fabellas fabricabat.

Quartò.D.Auguſt.tract. 31. in Joan. D.Chryſ. 93. D. Auguſt.
homil.49. Theophil. D. Thom. D. Bonavent. & D. Chryſoſt. Theophyl. S. Thom. Bonavent. Iſai. 53. Michæ. 5. Pſal. 109. alii, quod mihi eſt veriſimilius, dicunt, quòd cum in Chriſto Domino ſit duplex natura Divina & humana; quædam ſunt teſtimonia in Scriptura de natura, ac generatione divina, ut Iſaï. 53. n. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* Michæas 5. n.2. *Egreſſus ejus ab initio,à diebus æternitatis,*Pſal. 109. n.4. *Ex utero ante luciferum genuite.* Et alia Pſalm. 131.
ſunt teſtimonia de natura,ac generatione humana Michæ. 5.
Ad David dicitur Pſal. 131.n.11. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Mich.5.n.2. *Et tu Bethlehem, &c, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël.* Judæi utpotè rudes, parvuli, ac *Judæi ac hæretici modò concedunt modò negant* cæci, has duas naturas in Chriſto non agnoſcebant, nec capiebant, ſed ut purum hominem credebant, & ideò teſtimonia ut utraque natura inter ſe confundebant, ac permiſcebant, & ut eſt perfidorum, ac hæreticorum ingenium in ſuis dictis, ac verbis minimè erant conſtantes, ſed maximè fluctuantes, idq; modò concedebant,iterum modò negabant, ſicque dicebant: *Chriſtus cùm venerit, nemo ſcit unde ſit.* Et infrà n. 42. è contra aſſerunt, *De Bethlehem caſtello, ubi erat David venit Chriſtus.* Et iterum modò *Hunc ſcimu* Joan. 9.
unde ſit. E contra verò Joan.9. n.29. *Hunc autem neſcimus unde ſit.* Ecce perfidi valdè inconſtantes Cajet.
modò concedunt,modò negant.Unde in præſenti ait Cajetanus: *Judæi confundentes origines, confuſum habentes intellectum,ſicut & confuſum habebant affectum.*

Videt Iſaïas 6.n. 4. Dominum ſedentem in 94.
ſolio majeſtatis *Plena eſt omnis terra gloria ejus:&* Iſai. 6.
domus repleta eſt fumo Si omnis terra tãto gloriæ *Judæi repleti ignorantia caligine.* ſplendore illuſtratur, quomodo impletur fumo, & caligine? Cùm æternum Verbum Incarnatum ad nos venit, terra noſtra gloria emicuit. *Verbum caro factum eſt, vidimus gloriam ejus.* Joan. 1. At Joan. 1.
verè domus Iſraël? *Regnabit in domo Jacob*, ob ſuum pravum affectum. & depravatum intellectum denſitate, ac cæcitate Scripturarum circum- Hieron.
funditur, & impletur D. Hieronymus. *Poſtquam terra, ait, repleta eſt gloria Domini Judæorum templum impletum eſt ignorantiæ tenebris,& fumo, qui noxius eſt oculis.*

Joannis 7.n.28.. Clamabat ergo Jeſus in templo docens, & dicens

cens:& me ſcitis ; & unde ſim ſcitis;& à me ipſo non veni , ſed eſt verus, qui miſit me ; quem vos neſcitis.

Num 29. Ego ſcio eum : quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit.

Num. 30. Quærebant ergo eum apprehendere : & nemo miſit in illum manum, quia nondũ venerat hora ejus.

Num. 31. De turba multi crediderunt in eum,& dicebant: Chriſtus cùm venerit nunquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit ?

VERSIONES.

Syriacus n. 28. Et extulit Jeſchua vocem ſuam dum doceret in templo:aitque;& me noſtis , & unde ſim , noſtis: & ex voluntate mei ipſius non veni,

Theoph. Arias. Quem vos non noviſtis.

Tertull. lib. ad. verſus Praxeam c.22. n. 29. Ego novi illum, qui ab ipſo ſum.

Vatablus n. 30. Nemo autem injecit in eum manus.

Syriacus n. 31. Num majora ſigna edet hic quæ iſte edit ?

EXPOSITIO IX.

95. CLAMABAT *ergo Jeſus.* Particula, *ergo*, illativa eſt ; quia Ieſus quamvis longè diſtans ſciebat, quę Ieroſolymitani objecerant, *Clamabat*: obmurmurationi tacite Iudæorum opponitur Ieſu clamor. D. Chryſoſtom. *Quæ ſecretò loquebantur , in medium adducit , apertè eos confundens.* Extollit vocem , ut fervorem ſui animi indicaret , pondusque ſuis verbis adderet, menteſque auditorum , utpote ad rem magni momenti excitaret. Quomodo autem dicatur clamare , cùm Propheta vaticinetur : *non clamabit.* Iſai. 42 num. 2. explicavi tom. 3. c. 4. quæſt 7. Et quia Ieroſolymitani objecerant , *Hunc ſcimus unde ſit*, tanquam ex conceſſis argumentatur Dominus , *& me ſcitis.* Agnoſcitis ex facie , & vultu ; explicat D. Auguſtinus tract. 31. in Ioan. *& unde ſim ſcitis*: ut exponunt citat. Auguſtinus, Beda , Rupertus . D. Thomas , D. Bonavent. Lyran. id eſt vos dicitis me noſſe ſecundum humanitatem , ex qua ſcilicet provincia , patria , ac parentibus natus ſim; agnoſcebant ſacratiſſimam Mariam matrem , & Ioſeph putabant patrem, cùm revera non eſſet, Iudæi Chriſtum ſecundùm divinitatem ignorabant. Aliter interpretantur D. Chryſoſtomus , Euthym. Theophyl Maldonat. & alii; *Me ſcitis* , hoc eſt me agnoſcere poteſtis, & debetis , quod ego ſim verus Meſſias Dei filius , id enim vobis oſtendunt Prophetæ , & mea miracula Prima expoſitio aptior. *A me ipſo non veni.* Syriacus , *ex voluntate.* Explicat Chriſtus ſuum verum Patrem, quem ipſi ignorant ; omniáque Patri refert. A me ipſo non veni in mundum ad eum illuminandum. *Sed eſt verus.* In ſuis promiſſis, qui, ut pollicitus eſt, ſic adimplevit. Rom 15. n. 8. Scilicet meus æternus Pater , *quem vos neſcitis*, quem vos non noviſtis , quod ego ab ipſo ſum, & ipſe me miſit , de quo ſtatim.

Chryſoſt. — Iſai. 42. — Auguſt. Beda. D. Thom. Bonac. Lyran. — D. Chry. Euthym. Theophyl. Mald — Syriac. — Rom. 15.

96. *Ego ſcio eum.* Certa , perfecta , ac comprehenſiva cognitione. *Quia ab ipſo ſum* : per divinam , ac æternam generationem. *Filius de Patre*, ut ait D. Auguſt. *Et ipſe me miſit* , per incarnationem in mundum. Theophylactus , *Vide* , inquit , *hoc loco duas naturas in Chriſto manifeſtari : per hoc enim, quod ait, ab ipſo ſum, ſubſtãtia divina declaratur, cùm verò ait, ille, me miſit , humana.* Retorquet Chriſtus Dominus argumentum contra Jeroſolymitanos, ipſi enim objiciebant, ne eum ut Meſſiam reciperent ; quia dicebant ſuprà verſ. 27. *Chriſtus cùm venerit, nemo ſcit, unde ſit.* Ipſi autem Chriſti parentes agnoſcebant ; oſtenſitque Ieſus , quod nemo ex illis ejus originem ſciat, nam omnes ejus divinam , & æternam generationem ab æterno Parente ignorabant , ſicut etiam & humanam ? nam eum putabant filium Ioſeph , cùm non ex Ioſeph, ſed ex Spiritu ſancto virtute Altiſſimi obumbrante eſſet formatus , & incarnatus ; ac proindè cum ejus origo eſſet tam ignota ; ex eorum conceſſis nihil obſtabant quominus in eum ut Meſſiam crederent.

D. Auguſt. Theophyl. — *Retorquet Chriſtus argumentum contra Jeroſolymitanos.*

97. *Quærebant ergo eum.* Ergo illativa propoſitio eſt ex ſuperioribus. *Eum apprehendere.* D. Chryſ. interrogat. *Quærebant, quinam?* ait, *non multitud. , quæ non affectabat principatum , neque capiebatur invidia , Sed ſacerdotes.* Seu principes Judæorum. Ita Rupertus , Carthuſian. Hugo , Toletus ; quamquam enim comprehendere non ſpectabat ad privatos , ſed ad principes , ac ſacerdotes , ſub quibus etiam eorum ſequaces intelliguntur , qui ut principibus gratificarent , non verebantur tantum facinus perpetrare. Cur tamen volebant comprehendere Caiet. & Toler. inquiunt , quiunt, quia Patrem ſuum dicebat Deum, *qui miſit me*, ex motivo , quo dicebant converti ad fidem , in obdurationis, ac multiplicandi ſceleris argumentum ſumunt, Chriſtus , ut notat Barradas in præſenti obſcurè aperuit Deum eſſe Patrem ſuum Probabilior ſententia Chryſoſtomi qui ait Judæos fuiſſe irritatos, quia dixerat illos Deum neſcire. Euth. *Quærebant eum apprehendere*, ait, *ægre audierant dicentem quem vos neſcitis.* Nota quòd quando Chriſtus Dominus eis dixit. *Vos ex patre Diabolo eſtis.* Ioan. 8. n. 54. non dicitur, quod eum voluerint apprehendere , ut modò , quando neſcientes appellat ; ſunt enim homines , qui majori patientia ſuſtinebunt filios diaboli dici quàm ignorantes, ac inſcientes vocari. *Nemo miſit in illum manus.* Nam cum voluiſſent violentas manus injicere, divina virtute Ieſu, ut notãt Euthym. Theoph Albertus Magnus, cohibiti ſunt. *Quia nondum venerat hora ejus* : tempus nempe opportunum , ac conveniens à Patre deſtinatum moriendi pro ſalute generis humani.

Chryſoſt. — Rupert Carthuſ. Tolet. — Caiet. Toler. — Chryſoſt. Euthym. — Joan. 8. *Aliqui magis ſuſtinent filios diaboli dici quàm ignorantes vocari,* — Euthym. Theoph. Alb Magn.

99. *De turba.* Etſi principes Chriſtum quærerent ad mortem , tamen turba ſimplex , ac bonæ conſcientiæ prædita ipſum venerabatur. *Multi crediderunt in eum.* Chryſoſt. alii , de imperfecta , ac cum dubitatione obſequentia verba interpretantur. Tamen cum Evangeliſta ſcribat multos crediſſe

Chryſoſt.

didiſſe in Chriſtum, tenendum eſt fide firma, & abſque dubitatione credidiſſe. *Chriſtus cùm venerit nunquid plura ſigna faciet?* Ex ſrppoſitione, abſque ulla dubitatione ſunt locuti: ac ſi dicerent. Nunquid ille alius Chriſtus, quem noſtri principes expectant, cùm venerit, plura ſigna faciet? Vel nullus Chriſtus poteſt plura miracula edere, qua Jeſus? Ille ergo verus eſt Meſſias; Euthymius: *Id ex ſuppoſitione dixerunt; ponamus poſtmodum venturum eſſe Chriſtum, veluti dicunt principes Sacerdotum: Chriſtus ille, quem ipſi dicunt, cùm venerit; num hoc magis admirandus erit? Nequaquam eſt.* Idem ferè docent D. Aug. D. Thom. Carthuſ. Cajetan. & alii.

Euthym. Auguſt. D. Chryſ. D. Thom. Carthuſ. Cajet.

Joannis. 7. n. 32. Audierunt Phariſæi turbam murmurantem de illo hæc: & miſerunt Principes, & Phariſæi miniſtros, ut apprehenderent eum.

Num. 33. Dixit ergo eis JESUS; adhuc modicum tempus vobiſcum ſum, & vado ad eum, qui miſit me.

Num. 34. Quæretis me, & non invenietis: & ubi ego ſum, vos non poteſtis venire.

Num. 35. Dixerunt ergo Judæi ad ſemet-ipſos: quò hic iturus eſt, quia non inveniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt & docturus gentes?

Num. 36. Quid eſt hic ſermo, quem dixit: quæretis me, & non invenietis: ubi ſum ego, vos non poteſtis venire?

VERSIONES.

Syriacus n. 32. Audierunt turbam loquentem.

Græcus. Phariſæi miſerunt, & Principes Sacerdotum miniſtros.

Theoph. Vatabl. num. 33. Adhuc puſillo tempore vobiſcum ſum: & abeo ad eum, qui miſit me.

Syriacus n. 35. Quò futurum eſt, ut iſte proficiſcatur, ut nos non inveniamus eum? Num ergo ad regiones gentium profecturus eſt, & docturus Ethnicos.

Arias. Nunquid in diſperſionem Græcorum iturus eſt, & docturus Græcos.

EXPOSITIO X.

99. Syriac.

AUDIERUNT *Phariſæi turbam obmurmurantem.* Syriacus, *loquentem.* Obmurmurare ſumitur non ſolùm pro loqui adverſus Chriſtum, ſed pro tacitè, & clanculum dicere, ob metum principum non audebant publicè magna de Chriſto aſſerere Principes, qui tenebantur populum dirigere ad veritatem cognoſcendam. ipſi eum removent, & deterrent à veritate ſequenda.

Qui tenebatur populum erudire à veritate deterrent.

De illo hæc: Quæ proximè ſunt relata. *Chriſtus cùm noverit, nunquid plura ſigna faciet, quàm hic facit?* ac proindè nullus alius miraculis clarior eſt expectandus. Ita interpretantur Ammonius, D. Auguſt Beda, Theophyl Rupertus, D. Bonavent. & alii, quæ eſt germanior Euthymius aliam adhibet expoſitionem. Quod turba credens in Chriſtum adverſus Principes, & Phariſæos loquebatur, qui cùm viderent Chriſtum tot miracula facientem, eum ob ſuam invidiam occidere volebant, *Miſerunt miniſtros* publicos, nempè ſatellites, non tamen ut notant Euthymius, & Cajet. eodem die, ſed ſequenti. *Ut apprehenderent eum* ait Euthym. *tanquam commoventem populum ad ſeditionem.* Principes, & Phariſæi, ut ait Chryſ. metu plebis non ſunt auſi ipſi venire ad comprehendendum, ſed miniſtros miſerunt, vel ut ait Maldonatus, potius Chriſtum timuerunt, ne ab eo, ut ſæpè aliàs, cum magna ſua coarguerentur ignominia.

Ammon. Auguſt. Beda. Theoph. Rupert. Bonavent.

Euthym. Caieran. Chryſoſt. Maldo.

102. Chryſ.

Dixit ergo eis Jeſus Miniſtris, qui venerant ad eum comprehendendum; Chryſoſtom. *Ego hæc verba,* ait *ad miniſtros dicta arbitror, ut eos maximè allicteret, oſtendendo ſe adventus eorum cauſam intelligere:* Sicque Leontius, D. Auguſtin. Theoph. Beda, Rupert. *adhuc modicum tempus.* Hoc eſt paululum temporis. *Vobiſcum ſum:* præſens ſum, pro futuro, ero. Sive velutis, ſive nolitis; cum quamvis eorum voluntas eſſet determinata Chriſtum occidendi, tamen tempus hujus mortis non dependebat à voluntate Judæorum, ſed à decreto Patris. Notat Albertus Magnus quòd rectè Chriſtus ait, *Sum vobiſcum.* Nam Chriſtus, ait, erat cum eis; ipſi verò è converſo non erant cum Chriſto; nam Chriſtus eorum ſalutem optabat, ipſi verò quærebant eum ad mortem. Oſtendit hic Jeſus ſuam ſcientiam; qua eorum animos agnovit: ſuam potentiam, quæ Judæis invitis remanet inter ipſos, quamdiu vult. Tertiò declarat ſuum amorem, nam quaſi dolens dicit, quòd parum temporis reſter, quòd cum hominibus converſetur, expende tom. 2. c. 24. q. 1. n. 7. Hæc dicta fuerunt in feſto tabernaculorum, à quo ſequens Paſcha, in quo mors Domini contigit ſex menſibus plus, minus aberat. *Vado ad eum.* Cùm hæc dicit. ut inquiunt D. Chryſoſt. Theophyl. D. Thomas, D. Bonavent. Toletus, & alii, ſignificat mortem ſuam ſibi voluntariam eſſe, ac proindè quòd in vanum conentur Principes vi, ac violenter eum capere, & apprehendere. *Vado* Hoc eſt ſponte ibo, ſignificat que Phariſæorum perſecutiones illi non nocere, ſed potiùs proficere, cum illis è terra tranſmittatur in Cœlum, ut ait Euthym Tertiò terret principes. quod cùm vadat ad Patrem, principum odia contra ſe ſit Patri relaturus. D. Cyrill. in manu ſcripto Romano. *Aſcendam in Cœlum,* ait, *veſtra nequitiæ accuſationem apud Angelos & homines præ me ferens. Hi enim redeuntem admirabuntur, illi procedentes obviam interrogabunt. Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Ego verò reſpondebo His plagatus ſum in domo dilecti mei.* Zachar. 13. num. 6,

Leo. Auguſt. Theoph. Beda. Rupert. Alb. Mag.

Chryoſt. Theod. S. Thom. Bonavent. Toletus.

Euthym.

Cyrill.

Quæretis me. Dixit Ieſus miniſtris, & etiam eorum Dominis, à quibus miſſi fuerant. *Quæretis me* 101.

Zachar. 13.

Ac

Res præſens non æſtimatur, abſens quæritur. Ac ſi dicat. Modo magno ſtudio me expoſcitis ad interficiendum, at verò poſt meam mortem, cùm multi ex vobis jam compuncti, & converſi audierint meam reſurrectionim, ac glorioſam Aſcenſionem in cœlum, meáque opera, miracula & verba, meùmque nomen viderint in toto orbe celebrari, ardenter me quærent, & exoptabunt: *& non invenietis.* Cùm ergo redivivus ſim, & regnem in cœlo. *Ubi ego ſum.* In gloria, ac regno mei Patris *Vos non poteſtis venire*, ut me ibi inveniatis, ſignificat per hæc verba, quòd quandiù homo fuerit in hac mortali vita, non poteſt in cœlum
D.Thom. Joan. 1. Auguſt,
aſcendere, ut Chriſtum quærat, at ut ſuis corporalibus oculis videat. Ait D. Thom; quòd Chriſtus hic ſignificavit ſeverum eſſe hominem, ac Deum. Hominem in quantum dixit ſuprà, *Vado ad eum qui miſit me.* Deum, cum ait, *Ubi ſum*: non enim dixit, ero; quod etiam notavit D. Auguſt. tract. 32. ſed ſum, quia ut Deus ubique eſt, & ut dicitur Joan. 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo*

102. *Dixerunt ergo Judæi ad ſemetipſos.* Sibi invicem nimirum, ſuperbiæ enim cauſa interrogare, ac ab ipſo aliquid diſcere nolebant; & cùm Chriſti verba Judæi non intelligerent, ſuperabant enim illorum captum. Sic dicebant. *Quo hic*. Præ odio, ac contemptu, eum ſuo proprio nomine non exprimunt. *Iturus eſt, quia non inveniemus.* Craſſi ac terreni homines, nil ſupra terram cogitabant, ac proindè ſibi perſuadebant, quòd in aliquem remotiſſimum locum eſſet profecturus, ut ab eis inveniri non poſſet. *Nunquid in diſperſionem gentium?* ſeu, ut alii habent *Græcorum*, iturus eſt; in novo Teſtamento Gentes Græci appellantur, ut apertè
Rom. 1. 2. & 3 D Chryſ.
conſtat ex Paulo, qui omnes homines in Iudæos, & Græcos diviſit Rom. n 16. & 2.n. 9. & 3. n. 9. Iudæi enim ſuggillando, & exprobrando, gentiles diſperſos, ac quaſi toto orbe vagos vocabant. ut ait Chryſ. cum ipſi in Iudæa eſſent coadunati. Deinde gentiles dicebant diſperſos in varios errores, & ſuperſtitiones, cum ipſi Iudæis in unius
Theoph.
veri Dèi cultu conſpirarent. Tamen id, quod Iudæi exprobrabant ut ait Theophylact. *Id poſtea in illos verſum eſt. Ipſi enim Hebræi facti ſunt diſperſio*, & cum dicunt in diſperſionem gentium iturus eſt, & *docturus gentes*. Neſcientes id, quod
Auguſt. Pſalm. 17.
futurum erat, pronuntiaverunt, ut obſervat D. Aug. tract. 32. in Ioan. *Salutem*, ait, *noſtram prædixerunt quod Dominus iturus eſſet ad diſperſionem gentium, & impleturus quod legebant: Populus, quem non cognovit, ſervivit mihi*. Pſalm. 17.

QUÆSTIO XI.

Quomodo ſit explicanda Chriſti ſententia: Quæretis me, & non invenietis?

103. RESpondent primò Chrſ. hom. 49. in Ioan. *Ubinam, ait, quæſirunt eum Iudæi; Dit Lucas 23. n. 27. quo plangebant mulieres ſuper eum, & ita & alios multos credibile eſt, & ſtatim captis Ieroſolymis, Chriſti, & miraculorum ejus meminiſſe conſentaneum eſt.* Ita Leontius, Euthym. Theophyl. D.
D. Leo. Euthym. Theoph. D.Thom. Bernard.
Thom. D. Bonavent. At mulieres illæ quæſierunt Chriſtum, antequam in cœlum aſcenderet, ac è vita diſcederet, ipſe autem cum ait: *Ubi ego ſum vos non poteſtis venire*, Ad tempus poſt ſuam Aſcenſionem dirigit ſermonem. Capta etiam Ieroſolyma, ex aliqua hiſtoria non legitur Iudæos Chriſtum quæſiviſſe, ſed uſque hodie multo odio eum proſequuntur.

Secundò. D. Auguſtin. tractat. 31. in Ioann. Quæ- 104. D.Auguſt.
retis me, & non invenietis, ait, *Quia quæſituri illum erant poſt Reſurrectionem compuncti*, &c. Quod impletum eſt, dicit, quando poſt Domini Aſcenſionem in cœlum Petro prædicante in die Pentecoſtes, multi dè ſcelere in morte Domini perpetrato dolentes, ac converſi dixerunt ad Petrum, ac cæteros Apoſtolos. *Viri fratres, quid faciemus?* Actor. 2.
Actor. 2. n. 37. Maximè Chriſtum Dominum tantorum miraculorum operatorem, ac bonorum largitorem, quem ſpreverant præſentem, Cyrill. Beda.
quæſierunt, ac audire & videre optarunt, ſed mi- D. Thom.
nimè invenerunt, jam enim ipſe in cœlum conſ- Bonavent. Janſen.
cenderat. Ita D. Cyrillus, Beda, D Thom. D. Bonavent. Ianſen. & alii.

Tertiò, Rupert. *Quæretis me*, ait, *ardentiſſima* 105. Rupert.
perſecutione & ſervos meos occidetis, &c. Cum enim poſt meam mortem audieritis me ſurrexiſſe, ac in cœlos glorioſè aſcendiſſe, meumque nomen maximè in toto orbe celebrari, meamque Eccleſiam per omnes gentes propagari tunc vehementer quæretis me, ut iterum me occidatis, meumque nomen omninò extinguatis; tamen non invenietis, cum ergo redivivus, ac immortalis in cœlo regnem, indéque non poteritis mihi nocere, & nomen meum opprimere, & licèt meos Apoſtolos interficiatis, alios ſubſtituam, qui vobis invitis meam doctrinam prædicabunt. Subdit citatus Rupert. *Sſpes ergo, cùm alios occideritis, alios ſubſtituam teſtes meos* Hanc ſententiam ſequuntur Lu- Lucas. Burgens.
cas Burgenſis, & Cornelius à Lapide. Cornel.

Quartò, Cajet *Cuſtodia*, inquit, *quam procura-* 106. Cajetan.
runt poni in ſepulchro, fuit quærere Ieſum ad retinendum corpus ejus, ſed non invenerunt retinendum, Maldonat.
quia ſurrexit. Aptius dicendum videbatur Iudæos quæſiviſſe Chriſtum in ſepulchro miniméque inveniſſe. Quinto Maldonat, ait eſſe phraſim Hebraïcam. *Quæretis.* Idem, valet ac ſi me quæratis in terra, poſtquam abjero à vobis, non invenietis *Quæres locum ejus, & non invenies*. Pſ. 36. n. 10. Pſal. 36.
Sexiò. Tolet Quæretis me, ait, id eſt, verum Meſ- Tolet.
ſiam vobis promiſſum, quia cùm verum Meſſiam quærit, me quærit; at non invenietis. Me enim repudiato, Meſſias verus inveniri non poteſt: & ſi Judæi modò quærant, & expectent Meſſiam, tamen nunquam alium invenient, niſi verum Chriſtum Jeſum recipiant, & adoreut, qui eſt verus Meſſias promiſſus in lege. Chriſtus in præſenti de ſua perſona loquitur, ac proindè cùm ait: Quæretis me; id eſt me ipſum, meamque perſonam determinatè.

107. Dicam quod mihi probabilius, ſecunda ſenten- *Probabilior*
tia verior. ſi hoc modo explicetur; ut intelligantur *ſententia.*
verba in ſua germana ſignificatione, ut Iudæi poſt Chriſti Aſcenſionem illum quæſierint, frequenter enim de illo loquebantur, agentes de illius miraculis operibus, ac ſermonibus, & etiã illi, qui non credebant, vehementer ex illo, eum multi deſiderabant, & plurimi convertebantur. Simile eſt illud, quod Chriſtus Dominus dixit ſuis diſcipulis. *Venient dies, quando deſideretis videre unũ die filii hominis, & non videbitis*, Luc. 17. n. 22. Aitque Chriſtus Dominus hic non ſolùm miniſtris, ſed etiam omnibus Iudæis: *Quæretis me, & non invenietis.* Multa contentione me quæretis ad occidendum, poſt mortem ſuam ſummoperè me optabitis, ſed minimè me invenietis. Ac ſi bonus Pater dicat

dicat filiis,ac ſervis, modò vobis ſum pertæſus, & moleſtus, per mortem verò meam me deſiderabitis,ſed non habebitis, ſed non invenietis. Sic frequenter contigit, ut magnos viros præſentes contemnamus, abſentes veneremur; Clemens Alexand. in adhortatoria ad Gentes. *Solent*, ait, *neſcio quomodo ea quidem, quæ ſunt præſentia, deſpici propter conſuetudinem: quæ autem ſunt ſeparata, in admiratione haberi.* (Clem. Alex.)

108. Multa familiaritate quadraginta diebus in monte agit Moyſes cum Domino. *Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet homo loqui ad amicum ſuum.* Exod. 33 n. 11 (Exod. 32.) Ex hac Dei viſione magnum ejus deſiderium in eo accreſcit. Deprecabaturque Dominum. *Si inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam.* Ibid num. 23. Nec diſtulit Dominus promiſſum, ſed deſcendit per nubem, ſtatque cum Moyſe. *Quo tranſeunte coram eo*, ait, *Dominator Domine Deus miſericors & clemens, patiens, & multæ miſerationis, & verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & ſcelera*, Exod. 34. n 6. (Exod. 34) Cur quando tanta familiaritate agit cum Domino in monte, at quando Dominus deſcendit per nubem oſtendens omne bonum, non ſic eum laudibus celebrat, nec tantis repetitis encomiis extollit, ut modò in fine viſionis, quænam hujus reiteratio? *Quo tranſeunte coram eo*, ait, *Dominator Domine Dominus*, &c. (*Abſentia in majori æſtimatione quã præſentia*) Non advenientem, nec commorantem, ſed tranſeuntem, repetitis acclamationibus decantat, ex ipſo receſſu ardentius eo fruendi deſiderio inflammabatur, vivaciuſque ad eum contemplandum excitabatur. D Auguſt. quæſt. 152. in Exod. (Auguſt.) *Hoc factum eſt in eis*, ait *quos tunc ſignificabat perſona Moyſi, id eſt Iſraëlitis qui Dominum Jeſum poſtea crediderunt, id eſt ſtatim ut tranſeat ejus gloria. Nam poſtquam ſurrexit à mortuis, compuncti ſunt corde multi*, &c: Gerebat Moyſes figuram ſui populi Judaïci, qui cùm præſentem haberet Dominum Jeſum contempſit, & maximè poſt mortem exoptavit: *At verò poſtea crediderunt, ut tranſeat ejus gloria.* Cùm poſt Domini Reſurrectionem, cùm jam ipſe ſua gloria eſſet aſſumptus in cœlum, multi vehementer exoptarunt, quem præſentem ſpreverunt. De hoc vide multa tom. 2. & 3. verbo *Abſentia.*

Joan. 7. *n.* 37. In noviſſimo autem die magno feſtivitatis ſtabat Jeſus & clamabat, dicens, ſi quis ſitit, veniat ad me, & bibat.

Num. 38. Qui credit in me ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

Num. 39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.

VERSIONES.

Syriacus n. 37. In die autem in illo magno qui erat ultimus feſti, ſtaba. Jeſus.

D. Greg. Nyſſ. Si quis ſitit, accedat ad me *Orat. in Cant.*

Syriacus n. 8. Quiſquis credit in me ſicut dixerunt Scripturæ.

Vatabl. Euth. 39. Nondum erat Spiritus ſanctus, quia Jeſus nondum erat glorificatus.

Chry. Theoph. Nondum erat datus Spiritus ſanctus.

EXPOSITIO IX.

IN noviſſimo autem die magno feſtivitatis. 109. Feſtum Scenopegiæ celebratur octo diebus, primus, & octavus, ſeu noviſſimus erat celeberrimus, in eóque collectæ fiebant, ut dixi quæſt. 1. n. 8. in eoque omnis populus ad templum confluebat; *Stabat Jeſus.* Docens omnes, ut omnibus pabulum ſuæ doctrinæ præberet, (Chriſoſt.) D. Chryſoſt. homil. 50. *Cur ergo in noviſſimo*: ait, *quia in illo omnes conveniebant, non ita in aliis.* Et poſtea ſubdit. *In noviſſimo, quoniam domum erant reddituri, præbet eis ad ſalutem viatica.* Et D Cyril. Alexand. lib. 5. c. 10. (Cyrill.) *Medii dies feſti voluptatibus potiùs, quam Dei cultui adhibebantur. Noviſſimus autem dies, deliciis finem impoſuerat; cùm jam de reditu eſſet cogitandum eo die fons vitæ invitat, ut ad ſe veniant, & bibant potum illum ſalutarem* (*Portus cœleſtis ſumendus ſub conſideratione mortis*) Cùm jam non de mundo, ac ejus manſione, ſed de tranſitu, ac tranſmigratione cogitant, tunc illis præbet ſalutarem potum. *Stabat*, tanquam rem magnam, & multæ conſiderationis eructans. (Euthym. Theo.) *Et clamabat.* Euthym *Quia multi aderant.* Theoph. *Clamavit autem Jeſus*, ait *partim, ut libertatem ſuam indicendo manifeſtaret, & quod nullum metueret.* (*Veritas apertè, falſitas ſubmiſſè dicitur.*) D. Ambroſ. in Pſal 118. ſerm. 19. (D. Ambr.) *Voce verò magna clamabat, quia vocabat homines ad regna cœlorum.* (Luc. 7.) Pro re ſpirituali alta voce, & vi agendum. Phariſæus inter ſe obmurmurabat. Luc. 7. n. 39. Chriſtus ſublimi intonat voce; Phariſæus mendacia proferebat, Chriſtus vera, & ſolida dicebat, *ſi quis*, Omnes vocat, nullum excludit, *ſitit*, ſuam ſalutem, vitam beatam, ac æternam, hæc enim cuilibet maximè ſitienda, ac deſideranda eſt; *veniat ad me*; per fidem, *& bibat*; hauriat à me doctrinam Evangelicam, gaiam, & omne bonum, & explebitur ejus deſiderium aſſequendo id, quod optat.

Qui credit in me. Sicut oportet, me ſcilicet, ait 110. Chriſtus, eſſe rerum filium Dei, ac Meſſiam in lege promiſſum. *Sicut dicit Scriptura*; de quo quæſtione ſequenti; *flumina de ventre ejus*, ſignificatur quod qui bibit de fonte Chriſti per fidem vivam, fiet in eo fons, á quo tanta bona defluant, ut non tantùm illi ſufficiant, ſed etiam in alios deriventur. *Flumina*, ait; non flumen, ut maximam denotet abundantiam. Theophyl. (Theodor.) *Flumina fluere dicebat, non flumen. Spiritus liberalem gratiam, & largitatem inſinuans.* (*Abundantia divinæ pietatis in nos continua.*) Hæc autem abundantia noverit tranſitoriè, ſed *fluent.* Continuè, ac perenniter. *De ventre ejus.* Hoc eſt de interiori animæ

ejus,

Chryſol. D Greg. Auguſt. Baſil. Greg. D. Chryſ. Cyrill. Origen. Alb. Magn.

ejus. D. Chryſoſt. de corde; D. Gregor. citatus in catena, de mente ejus, D. Auguſt de conſcientia. *Aquæ vivæ*, id eſt charitatis, ut explicat D Auguſt. Secundò lætitiæ ſpiritualis, ut ait D Baſil. in Pſ. 45. juxta id quod dicitur ibi *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei*. Tertiò doctrinæ Evangelicæ ut docent Ambroſ. & D. Greg. Quartò omnium donorum gratiæ, & gloriæ, ac omnium chariſmatum ſpiritualium, ut interpretantur D. Chryſ. D. Cyril Origen Albert. Magn. & alii.

111. *Hoc autem dixit de ſpiritu ſancto* Verba ſunt Evangeliſtæ exponentis Chriſti ſententiam de Spiritu Sancto, qui communicandus erat credentibus? ipſumque Spiritum ſanctum aſſignat ut fontem aquæ vivæ, Ioan 4. n. 14. *Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. A quo copioſa flumina ad credentes irrigandos redundabunt. *Nondum*. Adhuc Evangeliſta exponit Chriſti verba cur de futuro loquatur. *Erat Spiritus datus*. Aliqui codices Græci habent; *Nondum erat Spiritus Sanctus*: intelligitur datus, hujuſmodi codices ſunt emendandi, & legendum cum noſtra vulgata, ac cum aliis Patribus Græcis, & Latinis, Chryſoſt. homil 50 Dydamo de Spiritu ſanct. l. 2. D. Cyril. D. Auguſt. D. Leont ſerm. 2. de Pentecoſt. *Nondum datur Spiritus*. Cujus rei rationem ſubdit Evangeliſta. Quia Jeſus nondum erat glorificatus, D Chryſ. Leone. Euthym Rupert. glorificationem exponunt Chriſti mortem, & crucem ejus. D. Hieron. Epiſt. ad Hedibiam q 9 *Gloria Salvatoris*, ait, *patibulum triumphantis eſt*. Theophyl. *Gloriam hoc loco*, inquit, *crucem nominavit Evangeliſta Per crucem enim dejecit Chriſtus tyrannum*. Rupert. hic ait, *Obedientia Chriſti, qua Deo Patri ſemetipſum obtulit glorificatio ejus eſt*. D Auguſt. tract. 32. Beda Chriſt. glorificationem ejus reſurrectionem interpretantur, D. Leo, ſerm. 2. de Pentecoſt. Cum communi ſententia, in qua eſt etiam D. Auguſt. Domini Aſcenſionem dicunt, ſenſus ergo eſt, Spiritus ſanctus nondum in linguis igneis, ac mirabili adventu erat datus, quia nondum Chriſtus reſurrexerat, ac in cœlos aſcenderat; tunc enim maximè eſt glorificatus.

Joan. 14.

Græcus. Chryſoſt. Dydim. Auguſt. D. Leo. Chryſol. Leo. Euthym. Rupert. *Chriſti mors & crux ejus glorificatio.* D Auguſt. Beda. Leontius

QUÆSTIO XII.

In quanam Scriptura reperiantur Chriſti verba allegata: Flumina de ejus ventre fluent?

112. MAximè ſolliciti ſunt Auctores inquirentes in quanam Scriptura hoc teſtimonium à Chriſto Domino allegatum, *Flumina de ventre ejus aquæ vivæ*, reperiatur. Primò Cajetanus ait hoc teſtimonium non haberi in libris Prophetarum, quos modô habemus, & tempore Chriſti habebantur; nam fortè injuria temporum multi perierunt, tamen ad hoc neceſſitas non cogit, ut patebit, ex dicendis.

Cajetan.

113. Secundò. D. Chryſoſt. hom. 50. Leont Euthym Theophyl hæc verba cum antecedentibus conjungunt, *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura*. tunc fingunt punctum. Omnis enim Scriptura clamat in Chriſtum ſicut oportet credendum eſſe, utpotè in verum Deum, ac Meſſiam. Aptior tamen eſt expoſitio quod verba; *ſicut dicit Scriptura*, ad ſubſequentia referant? *flumina de ventre ejus*.

Chryſoſt. Leont. Euthym. Theoph.

Tertiò. D. Hieron. Præfatione in Geneſim, Origen. homil. 12. in Numer. Repertus, S. Thomas, Toletus exiſtimant id ſcriptum Proverb. 5. num. 16. *Bibe aquam de ciſterna tua; & fluenta putei tui. Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide*. Hæc tamen ſententia procedit in ſenſu myſtico, nam litteralis alius eſt, ut ibi tradunt Commentatores & advertit Cornelius à Lapide. 114.

Hieron. Origenes. Rupert. D. Thom. Toletus. Cornel.

Quartò, pleniſſimè Recentiores. Maldonat, Barrad. Lucas Burgenſ Cornel. à Lapide, & alii tenent id non in uno, ſed in multis locis Scripturæ contineri; idque non omninò quò ad verba, ſed quoad ſenſum, & rem. Ioël 2, n 38. *Effundam Spiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri*. Iſai. 41. n. 18. *Aperiam in ſupinis collibus flumina & in medio camporum, fontes*; & 44. num. 3 *Effundam enim aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper arida*. Similia habentur. cap. 55. n. 2. Ezechiel. 86. n. 25. & 49, n. 29 Eccleſ. 24. n 40. Cantic 4 n. 15. 115.

Maldonat. Barradas. Lucas. Burgens. Cornel. Joël. 2. Iſai. 41.

Hæc ſententia inde mihi verior, quia aliquando citantur teſtimonia Scripturæ, non quod idem ſenſus in illa ſit contentus D. Matth. 2. n. 23. De Chriſto Domino ait; *Ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetas, quoniam Nazaræus vocabitur*; & tamen apud Prophetas non invenitur Chriſtus expreſſis verbis dictus Nazareus, ſed ſenſu; Nam Nazaræus, ſanctus interpretatur; Chriſtum autem ſanctum futurum omnis Scriptura commemorat. Sic exponunt D Hieron D Paſchaſ. Albert Magn. D. Thomas, Cajetan. & alii, ut dixi tom. 1. lib. 2. cap. 9 q 9. n. 34. 116.

Verior ſententia. Matth. 2. Hieron. Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom. Cajetan.

QUÆSTIO XIII.

Quare ſitientes vocat ad ſe Chriſtus?

AIt Chriſtus Dominus in præſenti. *Si quis ſitit veniat ad me*. Via, per quam ad Chriſtum eundum eſt, ut ejus ſalutare poculum bibamus, eſt Deus Pater; qui facit, ut de Ieſu bonis participemus. D. Hieron in c. 1. Aggæi Prophetæ. *Clamabat Jeſus*, ait, *ſi quis ſitit veniat ad me. Et hunc ipſum tunc poterimus bibere, cùm petierimus à Deo Patre. Nemo veniat ad me: niſi eum adduxerit Pater*. 117.

Per Patrem ad Chriſtum venimus. Hieron.

Præſens quæſtio inquirit: Cur Chriſtus ſitientes ad ſe vocat, Pro quo adverte, quod omnes ad ſe vocat, cùm ait: *Si quis ſitit* Nam, ut ait Toletus Nemo, in hoc ſæculo ita eſt omnibus numeris perfectus; qui non adhuc impleri. & perfici poſſit, & eſto eſſet aliquis ita perfectus, adhuc iſte vocatus; quia in via virtutis nullus debet ſiſtere, ſed ſemper ad majorem perfectionem tendere. Sic dicitur Eccleſiaſt. 24. n. 29. *Qui edunt me adhuc eſurient; & qui bibunt me, adhuc ſitient*. Non determinat autem Ieſus, de quo ſit hujuſmodi ſitis; quia ſub ſalute, gratia ac vita æterna, de qua intelligitur ſitis, omne bonum, & appetibile denotatur. 118.

Tolet. *Nullus in hoc ſæculo perfectus.* Eccle. 24.

Maxime ad quæſtionem reſpondeo. Vehementiſſimus eſt bibendi appetitus, & cùm ſub ſimilitudine aquæ; ut patet ex ſequenti verſu. *Flumina de ventre ejus fluent*: promiſſurus eſſet nobis 119.

bonum

bonum noſtrum, metaphora ſatis explicat de ſi-
Deſiderium ſalutis per ſitim explicatur derium illius boni, quod eſt valde frequens in.
Scriptura. Hinc mulier illa Samaritana, quæ de
ſua ſalute jam cuſtos eſſe inceperat. Ut ait Alb.
Joan 4. Magnus: egreſſa eſt ad hauriendam aquam, Ioan
2.Reg.23. 4. n 7. David deſideravit aquam ciſternæ Beth-
Pſalm 14. lehem, 2 Reg. 23.n.14 Per quam aquam Chri-
Euthym. ſtum reſpiciebat. *Sitivit anima mea ad Deum fon-
tem vivum.* Pſ.14 n. 3. *Omnes ſitientes venite ad aquas*
Iſai. 55.n.1. Euthym. *Neque enim*, ſic in perſonam
na Chriſti *eos convoco, qui non ſitiunt ſed qui ar-
denter appetunt hujuſmodi potionem*; ſitientes, ac ſo-
licitos de ſua ſalute, & qui in illa operantur, non
120. autem deſides vocat Chriſtus.

D. Chryſ. D. Chryſoſtomus homil. 5. *Nemini vim facio;
neminem traho; ſed quis libens, & promptus accedat
Voluntas pro pretio eſt Deo ſi quis ardet deſiderio, hunc ego advoco*; Volentes, ac
ſitientes quærit. ipſa enim voluntas, ac ſitis ma-
gnum eſt ei pretium, ut nobis aquam vitæ ad
propinandum largiatur. *Ego ſitienti dabo de fonte
Apoc. 21. aquæ vivæ.* Apocalypſ. 21. num. 6 vide tom. 3.
cap. 1. quæſt. 13. n. 91. & cap. 30. quæſt. 11.
num. 6.

121. Cyrill. Tertò. D. Cyrillus lib. 5. in Ioan c. 20. *Om-
nes*, ait, *veram ſitientes doctrinam dulciter invitat, ut
ad ſe veniant, & bibant potum illum ſalutarem, qui
Damaſc. animam reficiat, & omnem æſtum cupiditatum reſtin-
guat.* Idem ferè Damaſcen. lib. 4. fidei cap 18.
aquas ad quas invitat ſunt ſapientiæ, & doctri-
næ, frequenter in ſacro textu ſapientia per aquam
Eccleſ. 15. ſignificatur. *Aqua ſapientiæ ſalutaris potavit illum*
Prov.18. Eccleſiaſt 15.n.3. *Torrens redundans fons ſapientiæ,*
Deuter.32. Proverb.18.n 4. *Concreſcat ut pluvia doctrina mea*
Rupert. Deuter. 32. n. 1. Puteus aquarum viventium,
Sapientia delictorum ſordes abluit. Cantic.4.n. 14. Rupertus lib. 4. *Aquarum viven-
tium puteus eſt ſanctarum Scripturarum ſacrarium*, &
rectè ſapientia aquæ comparatur, abluit enim
122. delictorum ſordes.

Ad ſe vocat Chriſtus. *Si quis ſitit veniat ad me*
3. Reg. 8. In ipſo eſt enim univerſum bonum, quod ſa-
tiat, & replet omnem appetitum 3 Reg. cap. 18.
num. 9. dicitur, *In arca autem non erat aliud, niſi
Hebr. duæ tabulæ lapideæ. quas poſuerat in ea Moyſes in
Horeb.* Paulus autem ad Hebræos 9 num 4 ait,
In Chryſto univerſum bonum. *Arcam teſtamenti circumtectum ex omni parte auro
in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron,
quæ fronduerat, tabulæ teſtamenti.* Ecce manifeſta
eſt difficultas. In primo textu ſolæ lapideæ ta-
bulæ aſſeruntur eſſe in arca; at Paulus non ſo-
lùm tabulæ, ſed etiam manna, ac virgam flori-
dam Aaron in illa præextitiſſe teſtificat, ſi omnia
illa, quæ commemorat Apoſtolus erant intus
in arca quomodo in libris Regum dicitur, quod
ſolum in illa erant tabulæ lapideæ? Spectabat
Paulus in arca Chriſtum Dominum quem ipſa
repræſentabat, indeque non ſolùm in arca legis
directionem in tabulis intuetur, ſed etiam om-
Anſelm. nium dulcedinem, ac ſaporem manna, floremque
in virga Aaronis ut recreet, fructus ut ſatiet, fo-
lia ut veſtiat. D. Anſelmus in Paulum. *Apoſtolus
ait, ad ſpiritualem ſenſum magis aſpiciebat intelli-
gens per arcam Chriſtum, in quo ſpiritualiter ſunt
tabulæ teſtamenti, & virga Aaron, & urna cum
manna.*

123. Ait Deus per Oſeam cap. 14. num. 6. *Et quaſi
Oſee. 14 ros, Iſraël germinabit ſicut lilium, & erumpet ra-
dix ejus, ut Libani. Ibunt rami ejus, & erit quaſi
oliva gloria ejus, & odor ejus ut Libani: converten-
tur ſedentes in umbra ejus, vivent tricito, & ger-
minabunt quaſi vinea.* Omnium rerum felicitas
promittitur Iſraëli *Germinabit*, ſeu, *florebit*, ut Cant.
legit Caſtro. *Sicut lilium.* Arabicus. *Roſa*, in quo Arabic.
pulchritudinem inſinuat. *Erumpet radix ejus ut
Libani.* Multa nempè altitudine, profundiſate
mittet radices, ut Libani cedrus, in quo perſeve-
tantia, ac conſtantia denotatur. *Ibunt rami ejus*
Filii ejus ſcilicet valdè profuſè extendentur; *quaſi* Hieron. Lyranus.
oliva gloria ejus Charitate ac miſericordia reple- *Ex Chriſti præſentia*
buntur. *Convertentur ſedentes*, nimirum ut inter- *omne bonum*
pretantur D. Hieronymus, Rupertus, Lyranus, à *manat.*
captivitate liberabuntur afflicti, *vivent tritico*,
ſpirituali alimento: *germinabunt quaſi vinea*: propa-
gabuntur, multa nimirum felicitate. Sed unde
tanta rerum abundantia Iſraëli? *Ero quaſi ros.* Ros
myſterium Incarnationis denotat, Chriſtum ſig- Iſai. 45.
nificat. *Rorate cœli deſuper.* Iſai 45.n 8. Judic.6. Ad Galat.
n.37. Ut obſervant Rupertus. Lyranus apud Ga-
lat. in lib. 3 c.17 Cum autem Chriſtus adeſt, ſta-
tim parturiuntur flores, fructus, perſeverantiæ, Ruffin.
protectiones, ac omnia bona. Ruffin. ibi. *Incarna-
tionis ſiquidem ſacramento ros gratiæ in Eccleſiarum
arva deſcendit, ut paſſim diverſis virtutibus fructuo-
ſa vitis, liliaque prodirent, & fieret multiplicationis
fidelium tanta felicitas, quanta eſſet agri pleni frugi-
bus gloriantis.*

QUÆSTIO XIV.

*Quare de credente dicitur, quod flumina
de ventre ejus fluent aquæ vivæ?*

124.
CHriſtus eſt fons aquæ vivæ, id eſt vivificæ Pſal. 35.
gratiæ, ut habent Pſalm. 35. num 10. *Quo-
niam apud te eſt fons vitæ* Ex hoc fonte potamus
omnes, qui Chriſto credimus, ac obtemperamus
fietque in nobis *fons aquæ ſalientis in vitam æter-
nam*, ut Chriſtus dixit Samaritanæ, Ioan. 4. Joan.4.
n.14. Hic autem fons eſt Spiritus ſanctus, ſive *Omnium bonorum unus*
ejus gratia valdè copioſa in nobis, ex qua ma- *fons Chriſtus*
nant omnia ſupernaturalia dona gratiæ, & ideò D. Chryſ.
ob ejus magnam copiam, & largitatem ut nota- Theoph.
vi in Expoſitione, ex D. Cryſoſtomo, Theophy-
lacto, non dicitur in ſingulari flumen, ſed in D. Chryſ.
plurali, flumina fluent. Tamen rectè notavit
Chryſoſtomus homil.2. de Anna. *Multa flumina
ait ſed unus eſt fons.* Chriſtus ſcilicet Ieſus, à quo
omnia ſcaturiunt. 125.

Per hæc autem flumina cœleſtia dona fidei, D.Chryſol.
ſpei, charitatis, gratiæ, ac aliorum chariſmatum Cyrill.
ſpiritualium communiter interpretantur ſancti Euthym.
Patres N.D Chyrillus, Chryſoſtomus, Euthymius, Alb. Mag. D. Thom.
Albertus Magnus, D. Thomas, D Bonaventura. Bonavent.
& alii. Et frequenter in Scriptura per flumina Pſal.64.
hujuſmodi donorum largitas ſignificatur, Pſalm. Apoc 22.
45. n. 5. *fluminis impetus lætificavit civitatem Dei*
Pſal. 64. num.11. *Rivos ejus inebria, multiplica
genimina ejus.* Apocalypſ. 22. n.1. *Oſtendit mihi
fluvium aquæ vitæ ſplendidum, tanquam cryſtallum
procedentem de ſede Dei, & Agni.* Non guttatim,
ſed tam abundanter ſpiritualia bona à Deo in
nos deſcendunt.

Et dicitur. Quòd *fluent de ventre ejus.* Per hæc 126.
flumina eloquia ſacræ doctrinæ, ac prædicationis Cyrill.
interpretantur D. Cyrillus, Damaſcenus, & Dam.
alii. Sed cur non dicitur, quod fluent ab ore, ſed Rupert.
ex ventre, ſeu intimis viſceribus? Rupertus hoc
loco. *Flumina, ait, de ventre ejus, id eſt de intimis
animæ, ubi Deus interno ſentitur amore, ſeipſum
animæ*

Doctrina prædicationis potius procedat ex corde quam ex ore. *animæ infundens, ubi hunc Spiritum imbibit de Dei pectore. Quod dum fit, multum differt ab eis, quorum ſolum ex ore, verbo tenus fluit ubertas doctrinæ; corde intrinſecus oris ſumet verba per amorem non ſentiente. De quibus Dominus,* ait *populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.* Matt 15.n.8. Ut Eccleſiaſticus Magiſter proficiat doctrina ſua auditoribus, prius illam debet in ſe aſſidua meditatione docere, quæ ut ex intimo cordis affectu, ac intimis pietatis viſceribus procedens audientium corda valeat inflammare. Matth.15.

127 Ezech.3. Mittitur Ezechiel à Deo ad prædicandum, eique dicitur c.3.n.3 *Fili hominis venter tuus comedet, & viſcera tua complebuntur volumine iſto, quod ego do tibi, & comedi illud,* & ſtatim ſubditur n.4. *Et dixit ad me: fili hominis, vade ad domum Iſraël, & loqueris verba mea ad eos.* Poſtquam comedit, ac viſceribus recondidit, tunc ex viſceribus loqui jubetur. D.Gregorius hom.11 in Ezechiel. *Ut ex dono cæleſtis gratiæ,* ait, *etiam verbum doctrinæ percipiant, atque de veritatis pabulo, quod ipſi intrinſecus dulciter ruminant, proximos ſuaviter paſcant.* Hinc Prophetarum verba dicuntur eructus. *Eructavit cor meum verbum bonum* Pſ.44.n 2. eructus autem ex cibo cocto exhalatur. *Ex corde ſit ſermo.* D.Grego. Pſalm 44.

128 Hieron. D.Thom. Alb Magn. Hæc autem flumina, quæ fluunt de ventre, ad quem locum fluent in alios nempe, non ſibi ſolus juſtus retinet bona; Sic D. Hieron. D.Thom. Alb Magnus, & alii relati quæſt. 12. exiſtimant hunc Chriſti locum deſumptum ex Proverb. 5. n. 16. *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.*

129 Auguſt. Sicque ait D.Auguſt tract.32. in Joan. *Quid eſt* ait, *fons, & fluvius, qui manat de ventre interioris hominis? Benevolentia, quæ vult conſulere proximo.* Ex pectore Apoſtolorum, ac Sanctorum virorum emanarunt flumina, quæ totum orbem irrigarunt; pectore Apoſtolorum, ac Sanctorum virorum emanarunt flumina, quæ totum orbem irrigarunt, nec enim juſti volunt bona in ſe continere, ſed etiam ut in alios redundent. *Juſtus bona ſua in alios derivat, & defluit.*

130 Gen. 9. Peracto diluvio ait Deus Noëmo. *Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos.* Geneſ 9.num.9 & ſtatim ſubjungit Deus: *hoc ſignum fœderis, quod do inter me, & vos, & ad omnem animam viventem, quæ eſt vobiſcum,* tam in volucribus, quàm in jumentis, & pecoribus terræ; ad quid firmitas divinæ pietatis non ſolum Noëmi poſteritati, ſed etiam omnibus animalibus promittitur? Nonne ſufficeret Noëmo, ſi divina benignitas ſibi, ac filiis præxiſteret ſecuta; ad quid ultra de animalibus commemoratur? Cum Noëmus eſſet juſtus ſuam felicitatem non magnam reputare, ſi in ſe, ac ſuis filiis clauderetur, niſi in alio, ac etiam bruta animalia deflueret, ac ſeſe extenderet, inde & ei dicitur, quod Dei benignitas ipſi, & omnibus exhibetur. D.Chryſoſtomus homil. 28. in Geneſ. *Et hominis* ait, *ſolatio fuit, quod non ſolum in ſe collocarentur beneficia; ſed propter ſe, & in alia animalia extenderetur liberalitas.* Vide hoc tom. 1. & 2. ac 3. verbum *Communicare.* *Juſtus ſuam felicitatem reputat magnam, ſi aliis communicatur.* Chryſoſ.

QUÆSTIO XV.

Quare ante Aſcenſionem non fuerit Spiritus ſanctus datus diſcipulis, ut poſteà.

Ante Aſcenſionem datus eſt Spiritus ſanctus Prophetis, 2 Petri 1 n.21. *Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines.* Joannes Baptiſta repletus eſt Spiritu ſancto adhuc ex utero matris ſuæ, Luc.1. n. 15. Et Spiritus ſanctus dicitur eſſe Simeon Luc.2.n. 25. Imò & poſt Reſurrectionem datus eſt Apoſtolis; Chriſto eis dicente: *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata; remittuntur eis,* &c. Joa.20.n.22. Quomodo dicitur in præſenti. Nondum erat Spiritus datus, quia nondum erat Jeſus glorificatus? 131 2.Petr.1. Luc.1. Luc.2. Joan.20.

Ad hoc reſpondetur cum D. Hieronym. Epiſt. ad Hedib q.9 D.Auguſtino tract. 32.N. D. Cyrillo lib. 5. in Joan. c. 10. D. Thoma D. Bonav. & aliis quod ante Chriſti glorificatationem multis fuit datus Spiritus Sanctus; tamen poſt Domini Aſcenſionem plenitudo Spiritus ſancti data eſt quando viſibiliter linguis igneis deſcendit, & dona ſua communicavit ad largam effuſionem, & abundantiam, tunc enim donum linguarum, operationes virtutum, gratiæ ſanitatum, & ſcientia, fortitudo, ac omnes gratiæ copioſe ac ſuper affluenter datæ ſunt; & ſi in hac donatione credentibus promiſſa, ſinguli non habeant omnia hæc, tamen hæc omnia in ipſa Eccleſia præexiſtunt, cujus fideles ſunt membra ipſiſque juſtis datur Spiritus ſanctus, ut ex ventre ejus flumina fluant, licèt in ſingulis non ſint æqualia. 132 Hieron. Auguſt. Cyrill. Bonavent. *Per adventum Spiritus ſancti gratiarum plenitudo.*

Ad præcipuam noſtram quæſtionem, cur ante Aſcenſionem non fuerit Spiritus tam largiter datus, reſpondet primò D. Leo ſermon 2 de Pentecoſte c.8. Explanans hæc præſentia Joan. verba: *Nondum erat Spiritus datus,* ſic ait, *Domini Aſcenſio, danti Spiritus fuit latio:* poſt Aſcenſionem mittitur Spiritus ſancti largitio, ut cognoſcatur extitiſſe fructum Paſſionis, Reſurrectionis, ac Aſcenſionis Chriſti. Solent enim Reges devictis hoſtibus, cum triumphum agunt, magna dona in ſuos diſtribuere. Sic Chriſtus Dominus in cœlo triumphator exiſtens magnam gratiæ copiam divini Spiritus in ſuos fideles diffundit. Iuxta illud Act.3.n.3. *Dextera Dei igitur exaltatus, & promiſſione Spiritus ſancti accepta à Patre effudit hunc, quem vos videtis & auditis.* 133 Leo. *Chriſtus in ſua Aſcenſione magnifica dona conceſſit.* Act. 3.

Secundò Albertus Magnus, poſt Reſurrectionem, & Aſcenſionem mittitur Spiritus ſanctus *Tota gloria Chriſti,* ait, *oſtenſa eſt in Spiritus ſancti miſſione; quia tunc apparuit quantæ gloriæ fuit: qui tantum, & talem mittere potuit, & dare, quantus ipſe fuit.* Chriſti gloria delaratur maximè per Spiritus ſancti miſſionem, per cujus dona Apoſtoli, mira operantes, totum orbem illuſtrarunt, ac ad fidem adduxerunt. 134 Alb. Mag. *Chriſti manifeſtas.*

Tertiò, Clichthoveus. *Non æque,* ait, *commodum fuit, & tempeſtivum, Spiritum ante Chriſti glorificationem dari, tum quod unus Chriſtus adever, carne præſens conſolator, & illuminator, cujus doctrina, & lux tunc ſufficiebat ad hominum illuſtrationem. Tum & quarto,* & hoc etiam tradit D. Thomas, quod Spiritus ſanctus potiſſimum miſſus 135 Clichthov. D.Thom.

miſſus eſt, ut hominum corda, ab amore præſentis vitæ ad bona futuræ vitæ traduceret, & inviſibilium amorem induceret, id autem non uſque adeo opportunè factum fuiſſet. Cùm homines nullo adhuc exemplo extitiſſent educti, quo homines inflammarentur ad ſperanda æternæ vitæ præmia. Cùm verò per Reſurrectionem Christi, & in cœlos aſcenſum viderint in capite præceſſiſſe futuræ vitæ gloriam, & exemplum, faciliùs perſuaderi potuerunt, hæc quoque in membris eſſe ſperanda, & tunc miſſus eſt Spiritus ſanctus, qui hanc ſpem jactis jam à Christo fundamentis ſtabiliret & corroboraret.

Ex Christi Aſcenſione nobis ſpes illuc aſcendendi.

136\. Quintò; valdè conveniens fuit, ut poſt Aſcenſionem Spiritus ſanctus mitteretur à Filio ſedente ad dexteram Patris: ut inde perſpicuum fieret Spiritum ſanctum non ſolùm à Patre, ſed etiam à Filio procedere, & mitti, atque adeo Christum verum Deum eſſe, qui Spiritum ſanctum mittebat. Sextò. Valde alta diſpoſitione ſic eſt ordinatum, ut oſtenderetur Christum in cælo exiſtere, & regnare, ideo non ex terra, ſed ex cœlo Spiritum palam cum vehementi ſonitu edito emiſit.

Spiritus ſanctus à Patre & Filio procedunt.

137\. Cum David fugeret à facie Abſalonis filii ſui, atque valde eminens periculum declinaret. *Aſcendebat clivum olivarum*, 2. Reg. 15. n. 30. Cur ſperans auxilium è cœlo à furore inimici, non per alium montem pergit, ſed tantum *per clivum olivarum*? D. Cyrillus Catechr *Per olivetum*, ait, *fugere maluit, firma invocans mente liberatorem illum, qui illhinc cœlos erat aſcenſurus.* Spiritu prophetico agnoverat David è monte illo Christum cœlos aſcenſurum, inde ibi ſpecialiter è cœlo protectionem ſperabat.

2. Reg. 15. *Cyril.* *Ex Christi Aſcenſione nobis ejus protectio promittitur.*

Joan. 7. n. 40. Ex illa ergo turba, cum audiſſent hos ſermones ejus, dicebant: hic eſt verè Propheta.

Num. 41. Alii dicebant; hic eſt Christus. Quidam autem dicebant Nunquid à Galilæa venit Christus.

Num. 42. Nonne Scriptura dicit: quia ex ſemine David, & de Bethlehem caſtello, ubi erat David, venit Christus?

Num. 43. Et diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum.

VERSIONES.

Vatabl. n. 40. Multi ergo de turba cum audiſſent hunc ſermonem.

Græcus. Hic eſt ille Propheta

Syriac, n. 42. Ex Bethlehem pago ipſius David.

Arias. Ex vice ipſius David.

Syriac. n. 43. Factum eſt diſſidium propter eum.

Euthymius. Seditio itaque orta eſt in turba.

EXPOSITIO XII.

Ex *illa ergo turba*. Deſcribit Evangeliſta, quod ex ſuperiori mirabili Christi doctrina variæ pullulaverint vulgi opiniones, hoc enim denotat Evangeliſta, cum ait, de turba. *Ex illa ergo turba*, ſcilicet multi, ut habetur in Syriac. & Græco. Referuntur turbæ ſententiæ. Dicebant quidam. *Hic eſt verè Propheta.* In Græco eſt articulus, *illi*, ille Propheta nempe promiſſus. Deut. 23. numero 15. *Prophetam de gente tua.* Ac per hoc denotabatur, non qualiſcumque Propheta, ſed valde ſingularis, & eximius. 138.

Deuter. 23.

Alii dicebant. *Hic eſt Chriſtus*, id eſt verus Meſſias, & hi verum dicebant; Quidam autem contradicebant. *Nunquid à Galilæa venit Chriſtus?* quo etiam argumento uſus fuit Nathanaël, ut non facile eum crederet eſſe Christum, Joan. 1. n. 46. à *Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* At ut notat Theophylactus Nathanaël hoc dixit ſine dolo, diſcendi veritatem ſtudio, ideò à Domino laudatur, ut vir ſine dolo, & ab ipſo illuminatur. Judæi autem dixerunt malignè, & perversè, ut Christi majeſtatem detraherent, & ideò ei Dominus, ut ait Chryſoſtomus, non reſpondit. Dicunt etiam Chryſoſtomus, Euthym. Theophylact. quod Iudæi licet agnoſcerent Christum nutritum in Galilæa, tamen ſciebant in Bethlehem natum; ex communi autem opinione vulgi eum Galilæum vocabant, ne ejus locum nativitatis dicentes; cogerentur ejus Meſſiæ dignitatem fateri, Tamen, ut placet Maldonaro, non certò ſciebant eum natum Bethlehem, nam in ſtabulo editus eſt, & ſtatim in Ægyptum fugit; norat verò D. Cyrillus in Codice Romano, quod Iudæi evidenter videbant omnia Meſſiæ ſigna in Christo Ieſu exactiſſimè adimpleta, ſi de loco nativitatis dubitabant aliquantulum, ut inquiunt Leontius, & Theophyl. hoc tenebantur inquirere, & ipſum Ieſum interrogare, ut in veritate inſtruerentur, ſed cùm verum nolunt intelligere, in ſuo errore obdormierunt. 139.

Joan. 1. *Theophyl.* *Chryſoſt.* *Euthym.* *Theophyl.* *Maldonat.* *Cyrill.* *Leontius* *Theophyl.*

Nonne Scriptura dixit? ſuam ſententiam Scripturæ auctoritate communiunt. *Quia ex ſemine David*? Pſ. 131. n. 11. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Deinde ſequitur textus. *Et de Bethlehem* Michæas 5. n. 2. *Et tu Bethleem Ephrata, &c. ex te egredietur, qui ſit dominator in Iſraël.* Textus. *Caſtello*, Græcus, *Vico*, ſeu *pago*. Erat enim oppidulum quoddam, Unde Michæas ſubdit: *parvulus, & in millibus Juda.* Ideo Caſtellum, ſeu Vicus dicitur: *Ubi erat David*, ſeu habitabat; & hoc dicitur, ut diſtinguatur ab altera Bethlehem, quæ erat in Galilæa. *Venit Chriſtus.* Scilicet Meſſias, non verò ex Galilæa. Duo ſecundùm Scripturas in Christo requirebantur, quod eſſet de ſemine David, & in Bethlehem natus. Ideo Scripturam allegant utrumque amplectentem. De ſemine nullum inter eos erat dubium, qui agnoſcebant Ieſum ex progenie David eſſe; ideò locum opponunt, quia illi deeſſe, credebant, nativitatis patriam Bethlehem, in quo aperte decipiebantur, & ex ſua malitia inveſtigare veritatem nolebant, ut dixi modò in ſuperiori numero. 140.

Pſal. 131. *Michææ. 5.*

Diſſenſio itaque facta eſt. Rixa, ſeu contentio inter eos eſt exorta; ſinguli ſingulas ſuas partes defendebant. *In turba.* In populo nempè. Theophylactus. *Non Principibus, nam principes unius ſententiæ* 141.

Theoph.

ſententiæ fuerunt, ne ſuſciperetur ipſe ut Chriſtus. Sic in malum inter ſe coadunantur.

Joannis 7. n. 44. Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum ſed nemo miſit ſuper eum manus.

Num. 45. Venerunt ergo Miniſtri ad Pontifices, & Phariſæos: & dixerunt eis illi: quare non adduxiſtis eum?

Num. 46. Reſponderunt Miniſtri: Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo.

VERSIONES.

Vatabl. n. 44. Nemo conjecit in eum manus.

Euth. n. 45. Venerunt ergo Miniſtri ad Principes ſacerdotum & Phariſæos.

Syriacus. Venerunt Miniſtri illi ad ſummos Sacerdotes, & Phariſæos: dixeruntque ei Sacerdotes.

Syriacus. n. 46. Ut loquitur vir iſte.

EXPOSITIO XIII.

142. QVIDAM *autem ex ipſis.* Quidam hoc referunt ad homines de turba, qui ſupra dicebant: *ſeducit turbas.* Qui præ odio, ut ait Toletus, abſque alia majori auctoritate eum volebant capere. Tamen hoc aptius referendum eſt ad miniſtros, qui miſſi fuerant à principibus ad eum apprehendum, ut patet ex ſubſequentibus, *Nemo miſit ſuper eum manus.* Nullus eorum præſtitit, quod animo cogitaverat; divina virtus majeſtate verborum ac vultus Chriſti eos cohibuit, ne in eum manus injicerent; nec dum hora patiendi ab eo determinata advenerat. Tolet.

143. *Venerunt ergo Miniſtri.* Die feſto mediante docebat Ieſus in templo. Suprà n. 14. Miſerunt Pontifices poſtridie ſatellites ad eum tenendum. Suprà n. 32. tunc cum nihil feciſſent, modò in hoc ultimo, & octavo die feſtivitatis redeunt, ſed Ieſu verbis attoniti ad Pontifices tanquam ad heros revertuntur. D. Chryſoſt. *Quod venerunt*, ait, *longe majus fuit, quàm ſi apud Chriſtum remanſiſſent. Sic enim liberati fuiſsent eorum, ſcilicet Phariſæorum moleſtia, nunc præcones fiunt ſapientiæ Chriſti, & majorem præ ſe ferunt animum.* Pontifices eos vocat; & Syriac. *ſummos Sacerdotes* dicit, ut eorum malitiâ miſeria reipublicæ arguatur, nam illi cùm in tanto dignitatis apice fulgerent, tenebantur populum docere, & tamen illum ſeducebant; *Quare non adduxiſtis illum?* ſcilicet ſeductorem, ad quem capiendum miſſi eſtis. Illum dicunt præ odio ex ſuo more, nomine proprio Ieſum illum non vocant. Chryſoſ. Syriac.

144. *Reſponderunt Miniſtri.* Sicut multo animo, ac libertate miniſtri redierunt Chriſti præcones facti, ſic & eodem animo Pontificibus reſpondent, non enim aliquod ſubterfugium quærunt aſſerentes, quod propter turbam vel aliquam ſeditionem declinandam eum non tenuerint; ſed ſincerè, & apertè veritatem fateantur. D. Chryſoſt. hom. 51. *Neque, ait, excuſant ſe propter turbam non potuiſſe, quæ eum tanquam Prophetam ſequuntur, ſed animi oſtendunt rectitudinem.* Similiter Euthym. Theophyl. docent. *Nunquam ſic locutus eſt homo.* Rectè D. Auguſt. & Beda. *Non enim, aiunt, quiſquam ſic loquitur homo; ille autem ſic locutus eſt, quia Deus erat, & homo*, inde ſubdunt, *ſicut hic homo.* Non enim erat homo tantum, ſed Deus, & homo. Multum hîc conſideranda divina vis, ac efficacia verborum Chriſti, quæ ſui adverſarios, qui miſſi fuerant ad eum apprehendendum, reddit ſui cultores, ac amatores. Euthymius, *Abierunt*, ait, *quidam eum ligaturi: reverſi ſunt autem admiratione ſermonum ejus alligati.* D Chryſ. Euthym. Theoph. D. Auguſt. Beda. Euthym.

QUÆSTIO XVI.

Quare Miniſtri cum tanta audacia ſacerdotibus dixerunt de Chriſto: Numquam ſic locutus eſt homo.

IN limine hujus quæſtionis inquirendum eſt, an iſti miniſtri miſſi Chriſtum audientes in eum crediderint? Affirmativam ſententiam tenent multi patres, D. Chryſoſtomus homil. 51. *Signis non egerunt*, ait *ſed ſola doctrina crediderunt.* D. Auguſtinus tract. 33. Miſſi ſunt tenere, & maluerunt credere. D. Thomas, *Miniſtri*, ait, *dimiſſio malo infidelitatis ad veritatem fidei ſunt adducti.* Idem docent Theophilactus, Euthym. Gloſſa, Clichthoveus, Cardinalis Hugo, D. Bonav. & alii. Sententia eſt pia, & probabilis, & quia, ut ait Carthuſianus, Pontifices miniſtrorum animos agnoverunt, ideo eos à fide avertere conantur, ut patet ex his, quæ proximè ſequuntur in textu. *Nunquid vos ſeducti eſtis?* Nunquid, *aliquis ex principibus*, &c. 145. Chryſoſt. D. Auguſt. D. Thom. Theophyl. Euthym. Gloſſa. Clichthov. Hugo. Bonavent. Chartus.

Quæſtio inquirit: Cur miniſtri eum tanta audacia coram Pontificibus Chriſti ſapientiam laudant, ac dicant? *Nunquam ſic locutus eſt homo?* Ratio à priori Dei voluntas, quæ per efficaciſſima Chriſti verba, ſic eos illuminavit, ac attraxit; multa enim gratia diffuſa erat in labiis ejus. Pſ. 44. n. 3. *Verbaque gratiæ procedebant de ore ejus.* Luc. 4. n. 22. Denique *erat docens ſicut poteſtatem habens*, Matth. 7. n 29. *Ex quo dicitur quod omnis populus ſuſpenſus erat audiens illum.* Luc. 19. n. 48. Unde miniſtri audita fama miraculorum Chriſti adhuc ad eum comprehendendum pergunt, pecuniarum amore capti; ut ait Albertus Magnus, modo verò ut ejus verborum percepta, à ſua cogitatione deſiſtunt; & Chriſti majeſtatem adorantes recedunt. Theophyl. *Illi*, ait, *abſque ſignis, à ſola doctrina perſuaſi fuerunt.* 146. Pſ. 44. Luc. 4. Matth. 7. Luc. 19. *Dei verbum miraculo efficacius.* Theophyl.

Secundò. Theophylactus. *Oportet, ait, illorum admirari libertatem. Neque enim curaverunt iram Phariſæorum, neque quia ut ſervi miſſi fuerant, quæ placita erant principibus, dixerunt: ſed teſtabantur veritatem.* Horum libertatem maximè extollunt Beda, Euthymius, Divus Thomas, D. Bonaventura, quamvis enim ſervi, tamen non ſtuduerunt dicere dominis ſuis placentia, ſed etiam ipſis invitis veritatem annuntiare. Deinde ad horum ſervorum exemplum imitandum nos exhortatur Theophylactus, 147. Theoph. Beda. Euthym. D. Thom. Bonavent. *Servi non dicunt placentia, ſed veritatem.*

Sic loquens. *Hos omnes principum miniſtros imitari oportebat, & non obedire in his, quæ Deo ſunt adverſa, ſicut & Sauli non eſt obtemperatum, quum adſtantibus imperaſſet, ut contra legem ſacerdotes interimerentur.* 1. Regum 22. num. 17. *Ait rex emiſſariis, qui circunſtabant eum, convertimini, & interficite ſacerdotes Domini. Noluerunt autem ſervi Regis extendere manus ſuas in ſacerdotes Domini.*

1. Reg. 22. *Obediendum dominis in licitis.*

148. Tertiò. D. Chryſoſt. homil. 51. *Neque tantum*, ait, *ſe illum admirari, quam qui ſe miſerant ad eum ligandum, quem audire debuiſſet, accuſare viſi ſunt.* Alto Dei inſpiramine tot, & tanta de Chriſto teſtificantur miniſtri, ut maximè eos arguerent, qui tantum, & talem magiſtrum audire contemnentes eum ligare volebant; ſicque factum, ut quos Pontifices cogitarunt habere ſuæ malitiæ miniſtros, & executores, illos aperti ejuſdem malitiæ teſtes, & accuſatores.

Chryſoſt. *Miniſtri malitiæ redduntur illius accuſatores.*

149. Quartò. D. Chryſoſtomus proximè citato loco. *Atqui*, ait, *brevem Christi audierunt orationem. Tanti enim veritas eſt, ut incorrupto animo longis ſermonibus minimè opus ſit.* Multa multis repetitis exaggerationibus audierant miniſtri à Pontificibus, & Phariſæis adverſùs Chriſtum Dominum; à Chriſto autem breviſſimà ac ſimpliciſſima verba percipiunt. *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent.* Et tamen ad Chriſti pauca verba admirantur, illiſque acquieſcunt, & credunt, Pontificum auctoritate contempta. Unde paucis Chriſti verbis tenentur, tam multis Pontificum ſpretis. Erat in Ieſu verbis veritas, & hæc ſimplex, nuda omnium animos devincit, ac captos reddit: pluſque poteſt una ſimplex veritas, quàm mendacium multo fuco compoſitum, & adornatum.

Chryſoſt. *Plus poteſt una ſimplex veritas, quam mendacium multis adornatum.*

150. Quintò. Valde nota erat apud miniſtros fama miraculorum Chriſti, ejuſque operum, ac ſermonum, & tamen ad eum ligandum tendunt, veluti illa omnia contemnentes; modò verò cùm ad eum accedunt, ejus majeſtatem vident, illius verba audiunt, non ſolùm adverſus eum nihil audent, ſed etiam illius majeſtatem recolent, ejuſque mirabilia prædicant, unde hoc? Quia dubitat, quod efficaciora ſunt viſa, quàm audita, & qui auditis rebus Chriſti non ſunt perſuaſi, illius mira inſpicientes commoventur

Plus movetur animus objectis viſis quàm auditu.

151. Cum Moyſes deſcendiſſet de monte, portans legis tabulas. *Vidit Vitulum, & choros, iratuſque valde projecit de manu tabulas, & confregit ad radices montis.* Exod. 32 n. 19. Cur ſic iraſcitur Moyſes cùm videt vitulum, ac populum choreas agentem, totum hoc ei revelavit Dominus in monte, dicens ei. *Vade deſcende; peccavit populus tuus, fecerunt ſibi vitulum conflatilem, adoraverunt, atque immolantes ei hoſtias, dixerunt; iſti ſunt Dei tui Iſraël.* Ibidem num. 8. Totum hoc à Deo revelatum Moyſes, credidit, cur tunc non tabulas confregit, cum hæc ei à Deo manifeſtantur, ſed quando deſcendens vidit vitulum, ac populum illi applauſum, ac adorationem præſentantem? Multò vehementiùs movetur animus rebus viſis, quàm auditis, etiamſi ut quid certiſſimum proponatur tanquam de fide, & à Deo revelatum. Lippoman. *Non quod crediderit Domino*, ait, *priuſquam videret, ſed non ita pium pectus auditu permovebatur ut viſu eatenus, ut zelus divinæ gloriæ vicerit inſtitutum, etiam religioſum, & pium.*

Exod. 32. *Magis movetur homo re viſa, quã audita, etiam per revelationem.* Lyppom.

Joan. 7. n. 47. Reſponderunt ergo ei Phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis?

Num. 48. Nunquid ex Principibus aliquis credit in eum: aut ex Phariſæis?

Num. 49. Sed turba hæc non novit legem maledicti.

VERSIONES.

Syriac. n. 48. Num quis ex proceribus?

Syriac. n. 49. Niſi populus iſte, qui neſcit legem.

Theoph. Vata. Execrabiles ſunt.

Euthymius. Execrandi ſunt.

EXPOSITIO XIV.

RESPONDERUNT *ergo Phariſæi.* Miniſtri, ut patet ex verſ. 45. venerunt ad Pontifices, ſeu ſummos Sacerdotes, ut ibi habet Syriacus, & ad Phariſæos; & tamen Phariſæi potius quam Pontifices reſpondent, ait Nonius, *utpote implacabiles*, Phariſæi legis zelum prætexebant, & nullus acerbior hoſtis, quàm ille, qui ficto zelo tangitur, & fertur. *Nunquid vos ſeducti eſtis?* Theophyl. *Num vos, qui ex noſtris ſapientiores, & nobis legis peritis ſemper adhæretis ſeducti eſtis?* Non rigidè in eos invehuntur, nec auſterè increpant, nec affirmativè dicunt ſeductos; ſed placidè per interrogationem loquuntur, ne forte deprehenſione offenſi ab ipſis deficiant; ex Chryſoſt. Theophyl. *Quia timebant*, ait, *ne illi prorſus avellerentur, & ſequerentur Chriſtum: ideo mitius, & adulantius eos alloquuntur.* Auditis miniſtris. *Nunquam ſic locutus eſt homo.* Conveniens erat, ut interrogarent, quid Chriſtus dixiſſet? Sed invidia, & odio obcæcati, ejus verba audire, ac ferre non poterant. Euthymius. *Vide invidiæ*, ait, *dementiam. Nam cum interrogare oportuiſſet, ac dicere, quid locutus eſſet, ipſi nihil horum præſtolantur.* 152.

Nonius. *Crudelis hoſtis ficto zelo.* Theophy. Chryſoſt. Theophyl. *Ex odio non audiuntur verba.* Euthym.

Nunquid ex Principibus aliquis? Sive Sacerdotum, ſive populi, ſive legis, *aut Phariſæis*, qui maximè ſe exiſtimabat religione, ac legis obſervatione eminere, *Credit in eum.* Tanquam ſi dicant: nullus ſane; nulluſque aſſignari poteſt. Apertè tamen falluntur: Nam Nicodemus ex principibus erat, & Ieſum ſequebatur. Ioan. 3. n. 1. tamen cum eſſet occultus, ac nocte veniſſet, ignorabant eum; ſeu quia amicus occultus tanquam nullus reputatur. Ab auctoritate formant argumentum contra Chriſtum, quod erat valde inefficax, & ineptum, nam Principes, & Phariſæi erant Chriſti hoſtes declarati, ira, odio, & invidia contra eum obcæcati. De quibus ait Chriſtus Mat. 15. n. 14. *Cæci ſunt, & duces cæcorum: Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.* 153.

Joan 3. *Amicus occultus ut nullus reputatur.* Matth. 15.

Sed turba hæc. Populi, ac vulgi, quæ ſcilicet credit in eum, Quæ non novit legem, utpotè imperica, & rudis. Euthym. *Legem ſimpliciter appellant*, ait, *totam ſacram Scripturam.* Cùm Phariſæi facti increduli dicunt turbam credere, ſemetipſos accuſant, & arguunt, ut docet D. Auguſtinus tract. 33. D. Chryſoſtomus homil. 41. Euthymius, qui ait. *Hæc major veſtri accuſatio, quod turba* 154.

Euthym. Auguſt. Chryſoſt Euthym.

turba

turba credidit, vos autem non credidiſtis. Deinde in plurali dicunt, *Maledicti ſunt.* In turba multi credentes. Turbam Phariſæi maledictam dicunt, eo quod exiſtimant non ſervare legem: non ſervantes
Deuter. 27. autem legem maledicti appellantur. Deut. 27. n. 26. *Maledictus, qui non permanet in ſermonibus legis hujus, nec eos opere perficit.* Turba cùm Chriſtum ſequeretur, benedicta erat, ipſi verò Phariſæi, & Sacerdotes increduli maledicti extabant & tamen
Theoph. turbam maledictam appellant, Theophylact. *Maledictam turbam aiunt eo quod credit, ipſi innumeris*
Rupert. *maledictis digni, & alii incredulitatis auctores.* Rup. *Profectò*, ait, *turba illa verius contradixiſſet, iſtud vanitatis concilium, & hæc Eccleſia malignantium, quæ non facit legem, maledicti ſunt.*

Joan. 7. n. 50. Dixit Nicodemus ad eos ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipſis.

Num. 51. Nunquid lex noſtra judicat hominem, niſi priùs audierit ab ipſo, & cognoverit, quid faciat.

Num. 52. Reſponderunt, & dixerunt: Nunquid tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non ſurgit,

Num. 53. Et reverſi ſunt, unuſquiſque in domum ſuam.

VERSIONES.

Arias n. 50. Ille profectus ad eum nocte.

Syriac. n. 51. Num lex noſtra reum peragit quempiam?

Euthymius. Num lex noſtra condemnat hominem?

Græcus. n. 52. Nunquid tu ex Galilæa es? Scrutare, & vide Prophetam ex Galilæa non ſurrexiſſe.

EXPOSITIO XV.

155. DIXIT *Nicodemus ad eos* Ecce contradictores veritatis, omnibus ſeſe opponunt Phariſæi veritatem oppugnabant, inde contra ſe habent miniſtros quos quærunt, an ſeducti ſint ſuprà n. 47 Deinde contra ſe habent turbam quam maledictam vocant n. 48
Cajetan. Nunc ultimò inter ipſos Principes diſſidium exponitur, ut notat Caiet. *Ille venit ad eum nocte.*
Joan. 3. Hæc dicit Evangeliſta, ut denotet perſonam, & quod erat ille, de quo Joan 3. n. 1. ait *Erat homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, Princeps Judæorum* Ecce quàm citò mendaces deprehenduntur Phariſæi. Dixerant enim n. 48. *Nunquid ex Principi-*
Theophyl. *bus aliquis credit in eum, aut ex Phariſæis?* Theoph. *Quia dixeran*, ait, *quod nullus Principum credidit in illum, oſtendit Evangeliſta, quod in hoc mentiantur, ecce enim Nicodemus, cùm Princeps eſſet, & unus ex eis, credidit in Chriſtum.*

156. *Lex noſtra.* Id eſt praxis, uſus, ac conſuetudo noſtræ Reipublicæ, quæ deſumpta eſt ex lege naturæ, ac jure Gentium, quod vigebat apud Rom. Actor. 25.
Actor. 25. n 16. tum etiam ex conformitate ad legem Moſaïcam quæ præcipit examinari crimen, antequam quis condemnetur Deut. 13. n. 14. & 19. n. 18. licet expreſſis verbis non determinet, ut nemo inauditus damnetur. *Judicat hominem.* Euth. Euthym.
Condemnat. Cùm enim quis judicium ſubit condemnationi proximus eſt; inde, condemnare ponitur pro judicare. *Niſi prius cognoverit ab ipſo.* Qui damnandus eſt, ſui rationem, defenſorem, ac excuſationem. *Et cognoverit quid faciat:* quid agat, & doceat. Valdè generaliter, & in communi loquitur Nicodemus, quia adhuc ait D. Thom erat D Thom.
diſcipulus occultus, N. D. Cyrill. in Codice Romano. *Noxia*, ait, *adhuc verecundia laborans, ec zelo loquendi libertatē admiſcens non ſinit inhærentem in ſe fidem nudam conſpici, ſed obſcuro quodam pallio, ſimulatione ſe obtegens, adhuc alieno modo latet Chriſti confeſſor.* Maldonatus expoſitione ſu- Cyrill.
perioris ver. ait quod Nicodemus non ſe profitebatur diſcipulum Chriſti, ſed Phariſæum, ſive metu Judæorum, ſive magis ea ratione Chriſtum juvaret. Convenit aliquando aliquem eſſe Nicodemum ut Principes ſuos apud hoſtes habeat exploratores. Tamen, ut notat D. Auguſt. tract. 33. eos inſtigabat Nicodemus ad Chriſtum audiendum. Maldo. *Valdè expedien., ut inter inimicos habeat, qui loquatur.*
Sciebat Nicodemus, ait Auguſt. *vel potiùs credebat, quia ſi tantummodo eum vellent patienter audire, fortè fierent ſimiles illis, qui miſſi ſunt tenere, & maluerunt credere.*

157. *Reſponderunt, & dixerunt ei.* Ecce iniquorum conſuetudo, non ad dicta reſpondent; dixerat enim Nicodemus quod Chriſtus audiendus eſſet, ſed ad improperia confugiunt, ut notat Caiet. Non reſpondent objectioni, ſed in collegam inſurgunt. Cald. *Inimici confugiunt*
Nunquid tu Galilæus es? Benè agnoſcebant Nicodemum Jeroſolymis natum, tamen veluti Galilæum dicunt, quia hominem Galilæum, qualem Chriſtum exiſtimabat, ſequebatur, ac ei adhærebat. Ut docent. D. Th. D. Bonav. Carthuſ. & alii. Et D Thom. per contumeliam Galilæum vocant, ſicut & Julia- Bonavent.
nus Apoſtata, per ignominiam Chriſtianos Gali- Carthuſ.
læos dicebat D. Nazianz. orat. 1. in Julian. *Scrutare* Nazianz.
Scripturas. Syriacus, Græcus Pagn. tantùm habent, Syriac Græcus. Pamelius.
Scrutare. Inter doctos erat ſermo, ac proinde ad Scripturas inveſtigandas dirigebatur. Dicunt Scrutare Scripturas ex D. Chryſ. Theoph. *Ignominia* Chryſoſt. Theophyl.
eum afficientes. ait, *quaſi imperitum, dicunt Scrutare Scripturas, hoc eſt vade, diſce, quia adhuc uſque tempus non didiciſti.* Et ſubjiciunt: *Et vide, quia à Galilæa Propheta non ſurgit.* Noſter Interpres de præſenti legit. At Græcus de præterito, *Surrexit.* Et de præteritis præſentia colligunt ac ex antiquis præſentia judicant, tanquam ſi dicant: Non conſuevit Deum ex Galilæa Prophetas eligere: Ergo Jeſus, qui eſt in Galilæa, non eſt Propheta, ex multis principiis falſiſſimum eſt argumentum Phariſæorum, ut dicam quæſtione ſequenti. *Inimici de præteritis colligūt præſentia.*

158. *Et ita reverſi ſunt.* Valdè efficax eſt verbum juſtitiæ, & veritatis etiam ab uno inter multos prolatum. Ecce brevis Nicodemi ſermo totum diſſolvit concilium malignantium, quod de Jeſu comprehendendo, & damnando actum fuerat. Euth. *In-* Euthym.
dignati ſunt, ait, *ob ſermonem Nicodemi, timentes ne fortè etiam quiſpiam alius ſimilia diceret.* Deinde dicitur: *In domum ſuam*; ut nihil amplius eo die contra Jeſum intentarent. Gloſſ. moraliter exponit: *Reverſi ſunt in domum ſuam*; id eſt in malitiam ſuam, nam malitia propria inimicorum domus.

QUÆSTIO VII.

Oſtenditur quam falſum fuerit Phariſæorum axioma; A Galilæa Propheta non ſurgit.

159. VAldè inſipiens, & ſtulta extitit Phariſæorum reſponſio; Jeſum ſcilicet non eſſe audiendum ut Prophetam, qui à Galilæa Propheta non ſurgit, & primò eſto ex abundantia axioma concedamus, adhuc nihil conficiebat adverſus Jeſum, nam licèt converſatione, ac educatione eſſet Galilæus, tamen nativitate erat Bethlehemites, in Bethlehem Judæ natus, quod facilè Phariſæi ſcire poterant, ſi vellent veritatem inveſtigare.

160. Secundò. Illud axioma Phariſæorum omninò falſum erat. Debora enim Propheciſſa fuit Galilææ nata ex tribu Nephtali, vel Zabulon, Jud 4.
Iud.4. n.5. & 6 Sic & Anna Propheciſſa fuit à Galilæa
Luc. 2. erat enim ex tribu Aſer Luc. 2. n. 36. Hæ enim tribus in Galilæa inhabitabant. Sic & Nahum Propheta fuit Eliſæus, id eſt natus in Eluefe Gali-
Hieron. lilææ vico, ut tradit D. Hieron. in proœmio Nahum. Sicque cum Galilæa eſſet magna pars regni Iſraël, vicina regioni Samariæ, in qua ſita erat regni Metropolis, in eo autem regno multi fuerunt Prophetæ tempore parentis Eliæ, ut Abdias diſpenſator domus Achab, cum Jezabel interfice-
3.Reg. 18. ret Prophetas Domini, abſconderit centum Prophetas in ſpeluncis 3. Reg. 18 n. 4. Quomodo credi poteſt nullum ex eis nativitate Galilæum fuiſſe?

161. Tertiò. Manus Domini non eſt alligata, valdè inſipiens eſt dicere, uſque ad id tempus non ſurrexit Propheta ex Galilæa, ergo etiam nec ex tali loco poteſt naſci, quis non videt, quam hoc temerarium ſit? Eodemque pacto objici poterat Eliæ Thesbitæ, ex Thesbi huc uſque non ſurrexit Propheta, ergo Elias natus in Thesbi non eſt Propheta.

162. Quartò. Solet Deus aliquando vilia, & abjecta loca magnis viris ſublimare, & extollere, ac proinde quamvis Galilæa eſſet valde humilis, & indecora, inde non poterat fieri argumentum, quod Deus aliquando ex ea magnos viros non ſibi eligeret. Acriter peſſimum Bethſaïdam exprobravit
Matth 11. Dominus Matth. 11. n. 21. *Væ tibi Corozain, væ*
Deus loca vilia magnis viris extollit *tibi Bethſaida, &c.* Et tamen ex illa quinque ſuos Apoſtolos elegit, Petrum, & Andræam, Ioan-
Joan. 1 Matth.4. nem, & Jacobum, ac Philippum, ut patet Joan. 1. n. 44. *Erat autem Philippus à Bethſaida, civitate Andreæ & Philippi.* Matth 4 n.21. Cur ex tam abjecta, & peſſima urbe, tam præclaros ſibi coapta-
Chryſoſt. vit diſcipulos, niſi ut aperte declararetur, fieri poſſe, ut ex vili, & mala etiam civitate optimi cives naſcerentur: Præclarè D. Chryſoſt. homil. in Matth. agens de iniquis Bethſaïdæ civibus. *Ut*, ait, *videas, non natura illos tales fuiſſe; nomen illius urbis poſuit Chriſtus: unde quinque emicuerunt Apoſtolatus verticem tenuerunt, inde fuiſſe dicuntur.* Vide tom. 1. lib. 3. c. 6. q. 10.

CAPUT. XV.

Mulier adultera.

Joan. 8. *n.* 1. Jeſus autem perrexit in montem Oliveti.

Num. 2. Et diluculo iterum venit in Templum, & omnis populus venit ad eum, & ſedens docebat eos.

VERSIONES.

Vatabl Pag. 1. In montem Olivarum.

Græc. n. 2. Valdè, mane adfuit in Templo.

Arias. Acceſſit in Templum.

EXPOSITIO I.

HISTORIA hæc mulieris adulteræ neque à Chryſoſtomo, neque Theophylacto exponitur, qui ait, quod in exactioribus exemplaribus, aut non invenitur; aut obelo confoſſa eſt. Tamen tempore D. Hieronymi, ut ipſe teſtatur lib 2. contra Pelag. in multis Græcis, & Latinis codicibus extabat; eamque recipiunt D. Ambroſ. Epiſt 76. & lib. 3. de Spiritu ſancto, cap. 2. & aliis locis. D. Aug. tract. 33. in Joan: D. Athanaſ. in Synopſi, Ammonius in Harmonia, c 12. D. Gregor. lib 1. Moral. c. 5. D. Proſper de Promiſſionib. p. 2. c. 22. & hoc loco Sedulius, Gloſſ. D Thom. D. Bonav & alii communiter. Et res eſt hodie certa ſine ulla controverſia; nam hæc hiſtoria habetur in noſtra Biblia vulgata approbata à Sacro Concilio Tridentino.

Chryſoſt. Theophyl. Hieron. Ambroſ. D Auguſt. Athanaſ. Ammon. Greg. Proſop. Sedul. Gloſſa. D. Thom. Bonavent.

Jeſus autem. Tota die octava, & ultima feſti Tabernaculorum docuit Jeſus Ieroſolymis in templo ut patet ſuperiori c. 7. Ioan. Inſtante nocte ad ſplendidam cœnam Pontifices, ac Phariſæi ad ædes ſuas ſe receperunt; cùm autem ob Principum metum nullus Ieſum invitaret, Ipſe *perrexit in montem Oliveti*? ut ibi per noctem oraret.
Gloſſa ordinaria; D. Thom. D. Bonavent. Hugo, Gloſſa. S. Thom.
Caiet. D. Anton. Ulyſſipon. in ſabbato ante Domi- Bonavent.
nic 4. Quadrag. exiſtimant petiviſſe Marthæ do- Hugo
mum, quæ in Bethania erat. Bethania autem ad Cajetan. Ant. Ulyſſ.
radicem Orientalem montis Oliveti ſita erat; ac proinde cum Evangeliſta dicat, *perrexit in montem Oliveti*? id eſt in Bethaniam, quæ conſtituta erat in Monte Oliveti; tamen quamvis Chriſtus aliquando excurreret ad proximam Bethaniã, cœnæ
cauſâ Matt. 26 n. 6. Joan. 12. n. 2. tamen in præ- Matth. 26. Joan. 12.
ſenti, ſicut & frequenter tenendum, quod in monte Oliveti noctes agebat, hoc ſimpliciter indicant verba Evangeliſtæ. Et Luc. 21 n. 37. dicitur: *Erat*
autem diebus docens in Templo, noctibus verò exiens Luc. 21.
morabatur in monte Oliveti. Hanc ejus conſuetudinem ſciens Judas hunc locum exploravit ut eum proderet Judæis Joan. 18. n. 2. Hunc montem ſeu hortum Olivarum, tanquam nocturnum hoſpitium, ſeu oratoriũ elegit divinus Magiſter, & ſibi deſignavit

Cyrill. deſignavit ſex menſibus ante mortem, ut ibi pernoctans oraret. D. Cyril l. 5 in Joan. c. 14. ponderans, cur potiùs Chriſtus in hoc monte oraverit quàm in alio, ait: *Mons verò Oliveti, & altitudinem & copiam divinæ ſignificat miſericordiæ per filii Dei in carne adventum nobis affluenter oſtenſæ. Olei nomine in Scripturis Dei miſericordia ſæpius exprimitur.* Quod multis proſequitur. Cùm Dominus eſſet in monte Oliveti, cibus ei, vel à Martha ex vicina Bethania ſubmiſſus erat, vel à diſcipulis Ieroſolymæ coëmptus.

2. *Et diluculo.* Id eſt ſummo mane diei ſubſequentis ad feſtum tabernaculorum, *Iterum venit*, Hominum ſalutem ardenter ſitiens, colligationes Phariſæorum contra ſe nil curans. *Venit in Templum.* Hugo: Quia ibi ait: Multitudo congregabatur, & quia ibi erat locus docendi: & ut palam ſe Phariſæis oſtenderet, quaſi ipſo facto de pertinacia eos argueret, eo quod ei inſidiabantur. *Et omnis populus venit ad eum.* Notatur & auditorum diligentia. Maximè enim omnes Chriſti doctrina sc verborum efficacia commovebantur *Omnis populus manicabat*, id eſt ſummo manè *ibat ad eum in Templum audire eum*, Luc. 21 n. 37. *Et ſedens docebat eos.* In die magno feſtivitatis ſtabat, ac clamabat, ſuprà Joan. 7. n. 37. In præſenti ſedens docet, quando enim aliquid vehementi, ac alta voce dicendum erat, ſtabat, ut inter nos frequenter fieri ſolet. Rupert. l. 8. in Ioan. *De præterito*, inquit, *ſtabat Ieſus, ait Evangeliſta, & clamabat, nunc autem ſedens docebat; quia videlicet ſic futurum erat, ut prius ſtans in Paſſione agonizans clamaret, & poſtmodum gloriam ſuam ingreſſus, atque ad dexteram Patris reſidens miſſo Spiritu veritatis doceret nos omnem veritatem.*

(Margin: Hugo. — Luc. 21. — Ioan. 7. — Rupert.)

Joan. 8. n. 3. Adducunt autem Scribæ: & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam, & ſtatuerunt eam in medio.

Num. 4. Et dixerunt ei: Magiſter hæc mulier modò deprehenſa eſt in adulterio.

VERSIONES.

Græcus n. 3. Et Adducunt ad eum.

Arias n. 4. Hanc invenimus in ipſo facto adulterantem.

Pagn. Cajet. Deprehenſa eſt in ipſo facto cum adulteraretur.

Vatablus. Deprehenſa eſt in ipſo facinore adulterium committens.

Euthymius. Hanc invenimus actu adulterium perpetrantem.

EXPOSITIO II.

Adducunt autem. Ad eum, legit Græcus. Cùm Chriſtus prædicaret, & populum doceret. *Scribæ*, qui legis doctrinam, & *Phariſæi*, qui legis, ac religionis obſervantiam profitebantur: & iſti inter ſe ad malum, ut decipiant, & tentent, facilè coadunantur. Veniuntque cum multa turba; quæ ſimul venerat, ut videret, & audiret: ſemper enim Populus novitatis avidus eſt, *Mulierem in adulterio deprehenſam.* Adducunt eam multo cum gaudio Ericus in homiliario. *Cùm inveniſſent*, ait: *mulierem in adulterio exultant.* Mali Gubernatores mali Principes in ſubditorum delictis, ac pœnis lætitiæ cauſas inveniunt *Statuerunt eam in medio.* Ita ut mulier ab omnibus videretur: & ſententia Ieſu ab omnibus audiretur. Hugo, ut Chriſti reſponſis omnes obviarent, & contradicerent. D. Thom. *In medio.* Perſonam peccantem repræſentant, ut magis eum ad miſericordiam commoveant, ut inde eum valeant accuſare tanquam legis tranſgreſſorem.

(Margin: Ericus. *Iniqui gubernatores lætantur in delictis ſubditorum.* Hugo. D. Thom.)

Et dixerunt ei. Cùm ipſi eſſent judices, accuſatoris munus ſuſcipiunt, ut D Aug Epiſt. 54. notat; iniquè cùm à culmine ſui honoris ſe demittunt, ſine dubio aliis laqueos tendunt. *Magiſter.* Blandè alloquuntur, ut verborum lenocinio capiant. Sicut frequenter faciunt Matth 22. n. 16. *Molles ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Pſ. 54. n 22. Præſentem nunc vocant Magiſtrum, quem ut ait D. Cyril. l 5. in Ioan. c. 15. *Improbis vocibus populi ſeductorem eſſe delatrant*, Ioan. 7. n 12. & 47. Varium iniquorum os unum à facie, alterum à tergo profert verbum *Hæc mulier*, ut ait Albert. Magn. A molli nomen habet; cùm eam accuſare velint, præter ſuam intentionem in ipſo nomine excuſationem aſſignant. *Modo deprehenſa eſt.* Ex Græco legitur. In ipſo facto; ſeu actu adulterans reperta eſt. Vel quia ipſi Scribæ & Phariſæi hanc in crimine repererunt, & ſic legunt Arias, & Euthym. *hanc invenimus* Vel quia per teſtes convicta eſt, vel quia à ſuo marito deprehenſa eſt, qui eam ad Scribas, & Phariſæos tanquam ad judices deduxit ut condemnaretur, qui ex compoſito eam ad Chriſtum deferunt. *In adulterio*; ut nulla ratione negari poſſit. Notat D. Thom. quod ex tribus culpam exaggerant, quæ Chriſtum commovere poterant à ſua manſuetudine, Primò. Ex culpæ novitate: unde dicunt: modò; nam quando eſt antiqua non tantùm movet, quia fortè præceſſit correctio Secundò deprehenſa, ita ut non poſſit ſe excuſare, excuſatio enim familiaris mulieribus Tertiò ex culpæ gravitate, in adulterio, quod eſt execrabile nefas.

(Margin: 3. Auguſt. — Matth. 22. Pſal. 54. — Cyrill. Joan 7. *Iniqui unum dicunt in facie, alterum à tergo.* — Alb Magn. *Cùm accuſant excuſant*, Arias. D. Thomas.)

QUÆSTIO I.

Quare Scribæ, & Phariſæi veniunt conglomerati cum multa turba mulierem adducentes, poſtea verò unus poſt unum ſingillatim diſcedunt?

Concurrunt Scribæ, & Phariſæi cum muta turba totius civitatis, ut eſt communis Interpretum vox; mulierem adulteram ad Chriſtum adducentes; at verò poſtea Chriſti reſponſione confuſi: *Qui ſine peccato eſt in illam lapidem mittat: unus poſt unum exibant.* De quo latiùs inferiùs ſuo loco. Si omnes venerunt ſimul colligati, imò & exultantes lætitia; ut ait Ericus Abbas datus in expoſitione, cur ſic ſingillatim recedunt *unus poſt unum.* Conveniunt omnes cùm mulierem adducunt, nam tunc ejus crimen divulgabant, eamque ut potè in actu adulterii comprehenſam accuſabant, recedunt autem, ut libera, & ſoluta fuit mulier. Cùm autem accuſatio ſit

ſit valdè proportionata & proclivis humano ingenio, ad illam alacriter concurrunt Scribæ; & Phariſæi cum omni civitatis turba. At vera ſolutio & dimiſſio, ut potè ægra, & dura homini, tanquam in re difficili poſt unum abiit.

7. Ad Sacramentum pœnitentiæ duæ conveniunt perſonæ, pœnitens, & Sacerdos, & ex utriuſque parte Spiritus ſancti virtus intervenit; ex parte pœnitentis definit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. Canon. 3. *Sine præveniente Spiritus ſancti inſpiratione hominem non poſſe pœnitere, ſicut oportet.* Quantum vero ad Sacerdotem apertè Chriſtus Dominus dixit, cum inſtituens Sacramentum: *Inſufflavit, & dixit Apoſtolis, accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c.* Ioan. 20. n. 22 Cùm inſtituit Sacramentum in ſufflando dat Spiritum ſanctum. D. Auguſt. lib. 4. de Trinit c. 20. *In Apoſtolos inſufflans* ait, *Dominus, eiſque ſpiritum flatu donans indicavit.* Tolet. in commentar. *Ut autem*, ait, *ſigno exteriori ſignificaret ſe interius illis Spiritum ſanctum communicare, inſufflat in eos: ut per flatum exteriorem cognoſcant interius Spiritum ſanctum infundi.* Si in utroque Spiritus ſancti virtus adeſt, cur quando Sacramentum inſtituitur, ſigno exteriori denotatur in Sacerdote potiùs, quàm in pœnitente? In Sacramento pœnitens convenit accuſans, peccatáque manifeſtans at Sacerdos abſolvens, & remittens. Accuſatio homini valdè facilis, & prona, indéque nulla divini Spiritûs infuſionis exterior nota ad hoc in eo pro tunc neceſſaria viſa eſt; maximè vero requiſita in miniſtro, cùm abſolvat, quod homini multum repugnat, ideóque ut credatur ſigno exteriori divinitatis flatu Spiritum ſanctum Apoſtolis Chriſtus communicat. *Ut ſigno exteriori ſignificaret ſe interius illis Spiritum ſanctum communicare.*

Trident. — Joan. 20. — Auguſt. — Tolet. — In homine facilis accuſatio, difficilis abſolutio.

8. Apparuit Deus Moyſi in monte Sinai, totuſque mons fumabat; in aëre vero cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, & clangor buccinæ vehementius perſtrepebat, ac paulatim creſcebat in majus, Dominuſque in denſa nube deſcendebat, *Moyſes autem acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus.* Exod 20 n 21. Confer modò hæc cum his, quæ acciderunt in Horeb, Cùm videret Moyſes, quod rubus arderet, & non combureretur, ex quodam vehementi deſiderio rem videndi magno impetu cucurrit, cui clamans Deus ait, *Ne appropies huc.* Exod. 3. n. 5. Cùm Deus adeſt in monte Sinai in multa majeſtate apertus aditus conceditur Moyſi In Horeb verò intercluditur. *Ne appropies huc.* In Sinai, ut notant Abulenſ. & Cajetan. *Apparuit Deus, ut legiſlator, & judex.* Ut legiſlator præſcribens leges, ut judex tranſgreſſoribus aſſignans pœnas. At in Horeb, ut ipſemet Dominus dixit, *Sciens dolorem populi mei deſcendi, ut liberem eum.* Exod. 3. n. 8. In Sinai tribunal judicis conſtituit Dominus, & tunc promptus, & expeditus datur aditus Moyſi, ut ipſe de populo conquerens conveniat, quod ſolus non poteſt ſuſtinere pondus illius, eò quòd agens duræ cervicis ſit; at verò cùm ad illius libertatem deſcendit Deus; magna tunc offertur ne appropiet difficultas, ipſe enim accedens obſtacula exponet, objectioneſque interponet. *Non credent mihi, neque audient vocem meam.* Exod. 4. n. 1 Et iterum. *Non ſum eloquens ab heri, & nudius tertius*, ibid. n. 10.

Exod. 20. — Exod. 3. — Abulenſ. Caiet. — Homo facilis ad crimina dicenda ad libertatem obſtacula objicit.

QUÆSTIO II.

Quare nec de homine mulieris, nec de adultero aliqua ſit hic expreſſa mentio?

9. ADducitur hæc mulier ad Chriſtum, & tamen ejus nomen, ac parentum omninò tacetur; non dicitur hæc talis nomine mulier, vel hæc illius filia, ſed tantùm mulier nuncupatur. Non ſic depravati ſenes erga Suſannam. *Dixerunt coram populo: Mittite ad Suſannam filiam Helciæ uxorem Joachim.* Daniel. 13. n. 29. In utroque caſu, inquit adſtant judices, & tamen in adultera proprium nomen, ac parentes prætermittunt, omnia verò in Suſanna exprimunt. Caſtitas ex omni circumſtantia condecoratur, ac nobilitatur, ideò ut de perſona valdè inſigni ſuum nomen, ac parentum in Suſanna ſcribitur, qui inter viros Iuda valdè illuſtriſſimi ipſi extabant, ut notant D. Hieronymus, Theodoretus, D. Thomas, Lyranus, qui ait, *Suſanna deſcribitur à nobilitate generis.* At luxuria ex omni circumſtantia deturpatur, ſicque Adultera, ut mulier ignobilis, & ſine nomine, ac genere introducitur; vel quia virginitas reddit filios ſuis parentibus notos, quos luxuria facit extraneos, vel quia Dei nutu ſenes Suſannam accuſantes cùm Helciæ filiam dicunt, eam ab omni labe puram fatentur. Nam Helcias idem valet, ac pars, ſeu portio Domini, ut ait Arias de interpretatio nominum.

Dan. 13. — Caſtitas nobilitatur, luxuria deturpatur. — Hieron. Theodor. Alb n. Mag. Lyranus. — Arias.

10. Secunda quæſtionis pars inquirit, cur adulter non adducitur? cùm ſecundùm legem Levit. 20. n. 10. Deut. 22. n. 22. eadem eſſet pœna plectendus? Reſpondet primò Lyranus. Poteſt dici quod per hoc noluérunt ponere ſuſpicionem in corde populi, quod fuiſſet aliquis diſcipulus ejus; & ideò non adduxerunt eum ad ejus judicium. Contrarium tenendum eſt. Nam Judæi maximè affectabant Chriſtum diffamare, ſi inveniſſent aliquem diſcipulorum ejus in tanto crimine, illum maxime publicaſſent, ac produxiſſent in medium, quatenus crimen diſcipuli in Magiſtrum redundaret; ſicut enim filius ſapiens eſt gloria patris, ſic bonus diſcipulus eſt ſui magiſtri honor.

Levit. 20. Deut. 22. Lyran.

11. Secundò. Carthuſ. Quia Scribæ, & Phariſæi majorem in muliere, quàm in viro Chriſtum calumniandi ſe materiam habituros præſumebant. Chriſtum facilius ſperabant mulieris, quàm viri commiſeratione ab ſtatuta lege rectoque judicio diſceſſurum. Valdè enim conſuetum eſt judicibus magis fœminis compati, illiſque facilius indulgere, quàm viris; in eis enim fragilitas eſt major, carnalitas fortior, intellectus debilior. Quod confirmari poteſt: quia ideò tantùm quæſtionem de muliere adultera, propoſuerunt, ut alibi fecerunt. *Si licet homini dimittere uxorem ſuam, quacumque ex cauſa?* Matth. 19. n. 3. Sed mulierem in adulterio deprehenſam ſtatuerunt coram Chriſto, ut ejus aſpectu commoveretur ad pietatem. Plus movent viſa, quàm expoſita, & audita. Vide ſuperiori capite, q. 16. n. 16. n. 149. & 150.

Carthuſ. — Plus movemur ad pietatem re viſa quàm audita.

12. Tertiò, Maldonatus, Non adulterum, ſed mulierem adducunt Scribæ; ſolent enim viri, aut vi, aut arte ſeſe proripere: fœminæ ſexus imbellis facilè tenetur; ad ſimilitudinem viri ſenes illi Suſannam

Maldonat. — Homo fortis in mentem mitis in fortem.

ſannam accuſantes, ſuum mendacium compoſuerunt; adoleſcentem, qui, cum ea ſimul aderat, utpotè qui ipſis fortior erat, capere non potuiſſe? Suſannam autem tenuiſſe. Daniel. 13. n. 39.40. *Sic* frequenter contingit, ut homines hujus ſæculi ſint fortes in mites, humiles autem, & manſueti in fortes. Vide Tomum.3. cap. 8. quæſt. 4. n.22. 23. & 24.

13. Lyranus. Quartò, Lyranus. Quòd fortè Adulter erat dives, vel aliquis vir magnus, & potens, & ideò pretio, ſeu potentia ſe liberavit; mulier verò pauper, & ideò deprehenſa adducitur. O quam frequenter hujuſmodi perverſitas in judicibus invenitur? Ait Regius Vates Pſal. 81. num. 1. *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Deus, id eſt judices, & potentes ſæculi, ut communiter interpretantur Patres. Et quid cum eis agit? *Uſquequo judicetis iniquitatem?* Hoc eſt judices eſtis iniquitatis. D. Hieronymus *Qui judicat iniquitatem judex iniquitatis eſt.* In quo eſt hujuſmodi iniquitas? *Facies peccatorum ſumitis.* Brunon. *Ac ſi dicat Si venerit pauper habens juſtum negotium, & iterum dives habens perverſum, vos perſonam aſpicitis, non negotium:* ſubdit Thomiſta. *Iudicate egeno, & pupillo? humilem, ac pauperem juſtificate.* Explicat Arnobius: Non judicatis pupillo, & egeno, humilem & pauperem non juſtificaſtis. Cardin. Hugo. *Juſtificate, id eſt juſtum credite pauperem, & juſtum prædicate. Non ut injuſtum condemnate.* Valdè difficile eſt, ut homines ſibi perſuadeant, & credant pauperem eſſe juſtum, & ut talem eum dicant, & non condemnent.

Pſalm. 81. *Judex iniquus opprimit pauperem, dimittit divitem.* Hieron. Brunon. Hugo

14. Concludit Regius Vates. *Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant.* Horum judicum ignorantiam maximè triplici verbo exaggerat. *Neſcierunt, neque intellexerunt in tenebris ambulans,* Tanquam cæci è longè à recta ratione, ac juſtitia: Et quid tandem ſequitur? *Movebuntur omnia fundamenta terræ,* ibid. n. 6. D. Hieron. *Propter malos, ait, judices, terræ fundamenta quatiuntur.* Hæc enim malo judice totus invertitur, & concutitur orbis: Dives, qui dignus erat ut ſupprimeretur, exaltatur; & pauper benemeritus ut ſublimatur, dejicitur, & ſuffocatur, omniaque recto ordine perturbantur.

Hieron. *Judex accipiens ſe ſonas conturbat orbem.*

15. Fornicatus eſt Iſraël cum Madianitis, inter quæ ſcelera cum unus Iſraëlita ingreſſus eſt ad ſcortum Madianitidem, quòd cùm vidiſſet Phinees, zelo Domini ſuccenſus arrepto pugione utrumque ſimul perfodit. Ob quod factum ſummi ſacerdotii donum ei, ac ſemini ejus conceſſit Deus. *Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum.* Num 25 n.13. Cum luxuria in hoc crimine ferveſceret Iſraël, ex Domini juſſione mandavit Moyſes. *Dixitque Moyſes ad judices Iſraël, occidat unuſquiſque proximos ſuos,* ibid. n.4. Et poſtea ſubdit textus: *Occiſi ſunt viginti quatuor millia hominum.* Et tamen ipſis judicibus, qui tantam ſtragem ediderunt, nulla laus defertur, nullum donum eis pollicetur. Cur Phinees pro duobus interfectis ſummoperè multis encomiis extollitur, magnóque munere ſublimatur? Cùm tamen judicibus qui tot millia hominum peremerunt, nulla laus, nullaque remuneratio deferatur. Nota quod cùm text. ait, *Occiſi ſunt viginti quatuor millia hominum* Addit Arabicus *de populo.* At eos, quos Phinees interfecit, erant Principes. *Erat autem nomine viri Iſraëlitæ qui occiſus eſt cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione, & tribu Simeonis. Porrò mulier Madianitis, quæ pariter interfecta eſt, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobiliſſimi Madianitarum,* ibid. n 14. Et quod judices de populo interficiant, res valde frequens, & uſitata, & quod ad Principes, & Magnates gladius extendatur, omni gloria & laude decantandum. Petr. Damianus lib. 1. epiſt. 7. *Ecce hic Phinees, ait, divini Spiritus zelo ſuccenſus, non in deſpectos quoſcumque, vel infimos divinæ legis propugnator inſiluit: ſed excellentiores, & clariores in populo, quos ad terrendum cæteros, trucidaret, elegit, & qui tales commotus ulciſcitur, pacem ſuperni judicis, & gratiam non modò ſibi, ſed & populo promeretur.*

Num. 25. Arabicus. *Judices communiter populares plectuntur: Principes rar.* Damian.

Joannis 5. n. 8. In lege autem Moyſes mandavit nobis, hujuſmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?

Num. 9. Hæc autem dicebant tentantes eum, ut poſſent accuſare eum. Jeſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra.

VERSIONES.

Pagnin. Caiet. n. 5. Mandavit nobis, eas, quæ ſunt hujuſmodi lapidare.

Euthymius. Et hujuſmodi, lapidarentur, ut ergo quid ait de illa?

Arias, n.6. Ut haberent occaſionem adverſum eum.

Euthymius. Jeſus verò deorſum inclinatus.

Tolet. ex Græco. Scribebat in terra non fingens, ſeu non diſſimulans.

Corn. ex Græco. Scribebat in terra, non ſibi attrahens.

EXPOSITIO III.

IN *lege* Chriſtum tentantes Scribæ, & phariſæi legem non abſcondunt, ſed Chriſto repræſentant. De quo quæſtione ſequenti. *In lege.* Scilicet nobis data Moyſes mandavit hujuſmodi lapidare, ſeu lapidari, ut habent aliqui Codices Græci, Levit. 20. n. 10. Deut. 22. n. 21. jubentur adulteri occidi, occaſionis autem genus nec declaratur, nec exprimitur; tamen ex ſimili lege quæ præcipiebat ſponſam fornicantem lapidari, Deut. 22. n.24. Rectè inde intulerunt Doctores, ut uxores adulterantes, cum earum crimen ſit majus, lapidandas eſſe; Hinc Suſannam quaſi adulteram ſenes lapidare voluerunt, Daniel. 13. n 52. Nota, quod dicunt: *Mandavit nobis.* Quamvis Scribæ, & phariſæi eſſent iniqui judices, tamen fatebantur, quod lex eis mandabat, non autem quod ipſi dominarentur, ac imperarent legi. *Tu ergo quid dicis?* Inquirunt tam de jure, quàm de facto. De jure indagant, quid de lege, ejuſque intelligentia ſentiat; de facto, quænam ſententia 16.

Lev. 20. Deut. 22. Daniel. 13. *Lex nobis mandat non autem nos legi*

ſententia ferenda ſit in hanc meliorem.

17. *Hoc autem dicebant tentantes eum.* Non diſcendi ſtudio ſed tentandi cauſa quæſtionem interponunt *ut poſſent eum accuſare.* Scribæ,& Phariſæi perverſi, & iniqui judices,ſtudium quod applicare tenebantur ad veritatem indagandam, transferunt ad laqueos tendendos. In eo eorum voluntas jucundatur, quod accuſationis occaſione eum poſſint obſervare, & culpas mulieris deferant, iniqui judicis animus in delatis culpis exultet,& oblectetur, *Jeſus autem inclinans ſe deorſum*, ut ab ipſis doloſis accuſatoribus multum averteret, ac declinaret? *Digito ſcribebat in terra*,ut hoc diverſo facto oſtenderet ſe eis nolle reſpondere;ac tanquam ſi eis diceret. Quid ad me defertis accuſantes adulteram, cùm ego non venerim, ut peccatorum dãnator,ſed ut eorum Medicus,ac Salvator? ut exponunt D. Auguſt.Euthym. D. Thom. D. Bonav. Janſen.& alii:unde notat Conel à Lapide, quod aliqui Codices Græci addunt. *Non ſibi attrahens*, id eſt non ſibi tale munus uſurpans, ſed avertens ſe ab eis,& eorum accuſatione. Toletus, & alii transferunt. *Non fingens.* Se ſcribere, ſed reverà ſcribebat in terra. Vox Græca utrumque ſignificat & huic loco congruè adaptari poteſt.

August. Euthym. D. Thom. Bonavent. Janſen. Cornel. Toletus

QUÆSTIO III.

Quomodò tentantes quærunt Scribæ, & Phariſæi à Chriſto, quid circa adulteram dicat?

18. Reſpondet primò D.Bernard ſerm. 13. de Annuntiat. *Suavis, ait, & mitis eſt Chriſtus, & copioſa miſericordia,credamus inimicis,qui in eo nihil aliud invenerunt,unde occaſionem ſtruendæ calumniæ caperent.Compatietur,aiunt,peccatrici,neque ſibi oblatam occidi patietur,tenebitur itaque, manifeſtus adverſarius legis,cùm abſolverit lege damnatam.* Tam nota,& manifeſta erat Chriſti ingens pietas, & miſericordia,ut ejus adverſarii apud ſe ſtatuerint, quod in nullo alio poſſent calumniæ occaſionem adverſus eum venari, niſi in ſua multa miſericordia, qua abſoluta peccatrice adultera, eum de lege violata arguant.

Bernard. *Multa, Chriſti pietas.*

19. Pro cujus confirmatione præclarè ait D. Aug. tract. 33. in Joan. ſtatim in hac quæſtione largè referendus. *Animadverterunt eum,* inquit, *Phariſæi nimium eſſe mitem, nimium eſſe manſuetum.* Adducunt Phariſæi mulierem ad Chriſtum, quia eum reputant eſſe nimium mitem, & manſuetum,ut inde accuſationem de tranſgreſſione legis captent quo modo in Chriſto potuit aliquis exceſſus inveniri, virtus in mediocritate conſiſtit; unde ſi moralis nimia ſit,in vitium prolabitur,& quantum mediocritatem excedit, tantum à rectæ virtutis ratione recedit; in Chriſto Domino omnia ſummè perfecta, in eóque nec levis vitii umbra numquam inveſtigabilis extitit. Tametſi quid minimum in illo humana ratio mendosè cogitare valuit, ex ſua multa pietate occaſio deſumpta eſt tam enim larga,& ſuperabundans eſt, ut omnes terminos, omnéſque metas videatur excedere,& tranſcendere juxta noſtrum captum, tantáque indulgentia reos abſolvit, eiſque veniam largitur Diſcant humani judices,ut in ſuis ſententiis ferendis, potius exceſſu pietatis, quàm de rigore juſtitiæ ſugillentur.

August. *Chriſti pietatem, ut nimiam notant adverſarii.*

Judices potius de pietate, quàm de rigore notentur.

20. Secundò D.Ambroſ.lib.7. Epiſt.57. *Obtulerunt,* ait, *mulierem Salvatori, captantes, ut ſi abſolveret eam, videretur legem ſolvere: ſi damnaret, videretur adverſus finem veniſſe propoſiti ſui*; finis autem propoſiti Chriſti erat, peccata hominibus remittere, ut ipſe Ambroſius explicat l.9. Epiſt. 76. Oblata adultera volunt explorare, an Chriſtus dimittendo legem ſolveret, ac condemnando à propoſito finis ſui diſcederet; nam damnabilis eſt mutabilitas in re juſta, & ſancta, ut quodammodo æqua nota videatur in viro magno legem violare, ac à propoſito ſuo, réque concepta reſilire, ex utroque enim maximè nobilis animus devenuſtatur.

Ambroſ. *Mutabilitas notata in homine.*

21. Tertiò. Toletus ait, quòd ſuperiori cap. 7. num.21. audierunt Phariſæi, & Scribæ Chriſtum Dominum legem ſabbati declarantem, novámque doctrinam, quantum eis videbatur proferentem, quod ſcilicet licebat in ſabbato curare: indéque autumarunt aliquid novi in hoc caſu, ubi de vita adulteræ agebatur dicturum, & docturum, ex quo arriperent ad ipſum arguendum, ac accuſandum motivum.

Toletus. *Doctrina nova aliquando ſuſpecta judicatur.*

22. Quartò. D. Auguſtin. tract. 33. in Joannem, Animadverterunt, ait, Phariſæi nimium eſſe mitem,nimium eſſe manſuetum: de illo quippè fuerat antea prædictum. *Accingere gladio tuo circa femur tuum potentiſſime. Specie tua, & pulchritudine tua, intende,proſpere, procede,& regna propter veritatem,& manſuetudinem.* Pſal. 44. n. 4. Ergo attulit veritatem ut Doctor; manſeetudinem ut liberator,juſtitiam ut cognitor. Cùm loqueretur veritas agnoſcebatur: cùm adverſus inimicos non moveretur, manſuetudo laudabatur. Cùm ergo de duobus iſtis,id eſt de veritate,& manſuetudine ejus inimici livore, & invidia torquerentur: in juſtitia ſcandalum poſuerunt. Quare? Quia lex juſſerat adulteros lapidari; dixerunt ergo:offeramus ei mulierem in adulterio deprehenſam;dicamus quid de illa in lege præceptum ſit. Si eam juſſerit lapidare; manſuetudinem non habebit. Si eam dimitti cenſuerit,juſtitiam non tenebit.Ut autem manſuetudinem, inquiunt,non perdat, in qua jam populis amabilis factus eſt, ſine dubio eam dimitti dicturus eſt.Hæc D.Auguſtinus.Idem docent D. Thomas. Albertus Magnus, D. Bonaventura, Carthuſianus, Hugo, & alii. Cùm Phariſæi accederent Chriſtum tentantes, videbatur quod potius debebant legem tacere, quàm illam ei proponere, ut ſi fortè aliquid diceret contra legem,inde validius eum arguere poſſent; tamen legem ei proponunt, quod ipſe ne opinionem clementiæ, & pietatis, quam apud populum ſibi conciliaverat, deperderet, pro muliere abſolvenda eum ſententiam eſſe laturum, indéque vehementius eum arguerent, ſiquidem lege propoſita ipſam contempſit, & mulierem abſolvit. *Ut autem manſuetudinem, inquiunt, non perdat, in qua jam populis amabilis factus eſt, ſine dubio eam dimitti dicturus eſt.*

Auguſt. Pſ.44. D Auguſt. D Thom. Bonavent. Carthus. Hugo. *Homo conſervationis ſuæ famæ valde avidus.*

23. Poſtquam Daniel explicavit Nabuchodonoſori ſomnium viſionis ſtatuæ, in qua quatuor mundi imperia denotabantur; aliam ſuam totam auream erexit. *Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus,& linguis, Cadentes adorate ſtatuã auream, quam conſtituit Nabuchodonoſor Rex.* Daniel. 3. n.5. Quo motivo barbarus iſte contra omne naturale dictamen rationis, & contra id

quod

Daniel. 2.

quod ipſemet faſſus eſt. Daniel 2.n.47. *Vere Deus veſter, Deus deorum eſt.* Se cùm homo eſſet, ut Deum præcepit adorari. In explicatione Viſionis ſtatuæ ei dictum eſt regnum ſuum evertendum eſſe à Perſis *Poſt te conjurget regnum aliud.* Daniel. 2. n. 39. Quod cùm rex audiſſet, ægrè tulit

Dan. 2. Maldonat Cornel.

ut notat Maldonatus, quod etiam idem dici poteſt de his, quæ David prædixerat de Chriſti regno, ibid. n. 44. & ſubjiciunt idem Maldonatus, & Cornelius in c. 3. Daniel. §. Veriſimiliter *Quod Chaldæi ſuaſerunt regi, ut talem ſtatuam fabricaret, ut per eam illa, quæ prædixerat Daniel de Perſis Babylonem everſuris refutarent; ſicque ſignificarent, ſolum ipſum fore perennem Orbis Monarcham.*

Homo pro tuenda ſua fama nullum facinus refugit.

Cùm Nabuchodonoſor accepit à Propheta regnum ſuum periturum, aliudque ipſo majus erigendum fore, graviter, ac intimè indoluit, judicavitque nomen ſuum, famámque ſuam maximè imminui, multúmque à ſua celſitudine deprimi, ut ergo ſuo honori, ac nomini conſuleret, ſe ut Deum mandat adorari, tanquam denotans, quod ſicut nullum imperium ſtabilius ac perennius firmari poſſet, quàm Dei ſolium, ſuo regno nullum eſſet amplius duraturum; miſérque naturali lumini repugnans pro ſuo nomine pugnat, tanta dementia inſaniens, quod cùm eſſet mortalis homo, ſe ut Deum proponit adorandum.

24. Premebatur Iſraël civili bello, cùm fugeret David à facie Abſalon occurrit regi Siba offerens ei cibos, ſimulque multas querimonias, multaque crimina opponens contra Dominum ſuum Miphiboſet; quod cùm audiſſet David, abſque alio examine, & cauſæ cognitione pronuntiat ſententiam dicens Sibæ. *Tua ſint omnia quæ fuerunt*

2. Reg. 16.

Miphiboſeth, 2. Reg. 16. n.4. In qua ſententia proferenda cùm eſſet contra inauditam partem, in

Lyran. Abulenſ. Carthuſ. Cajetan.

ea David graviter peccavit, ut docent Lyranus, Abulenſ Carthuſ. Cajetan. & alii. Poſtea verò cùm belli triumphator David in Jeruſalem veniſſet, ei obviam factus Miphiboſeth, habitu, geſtúque ac ſermonibus illi ſuam innocentiam manifeſtavit ſimulque falsò fuiſſe accuſatum à ſervo ſuo multis oſtendit. Tamen dixit ei David: *Quid ultra loqueris? fixum eſt, quod locutus ſum, tu es Siba, dividite poſſeſſiones.* 2 Reg. 29. n. 19. unde rectè inquiunt Lyran. & Cajetan. quod priùs David fuit præceps dando totum Sibæ inaudita parte, modò verò indiſcuſſa veritate manifeſtè injuſtus invenitur; quomodo David, qui pius erat, in hoc ne-

Violatur juſtitia ne violetur auctoritas regis.

gotio ſemel, & iterum tam rigidus eſt? Objiciuntur animo David in hoc negotio regalis auctoritas, & ratio juſtitiæ. Authoritas regalis in verbo dato; *tua ſint quæ fuerunt Miphiboſeth* ratio juſtitiæ exigens, ut res magno examine diſcuteretur.

Abulen.

Elegit potius David violare juſtitiam, quàm fidem regii verbi frangere, ne regalis auctoritas mutata videretur. Abulenſis ad citatum c. 19. q. 29. *Cùm prius David*, ait, *incautè ſententiaſſet dando totam poſſeſſionem Miphiboſeth Sibæ, viſum eſt ſibi verecundum valde, quod ſententiam iſtam totaliter mutaret, quia in hoc oſtendiſſet ſe valde erraſſe.* Et ne erraſſe videretur, in errore perſiſtit.

QUÆSTIO IV.

Quare accuſantibus Scribis mulierem, Jeſus inclinat ſe deorſum?

IN limine hujus quæſtionis notandum eſt, quod cùm in præſenti Scribæ, & Phariſæi Dominum tentantes adducerent hanc adulteram *Jeſus autem inclinans ſe deorſum ſcribebat in terra.* At verò cùm iidem Phariſæi Dominum etiam tentantes obtulerint ei hominem habentem manum aridam, & quærentes an liceat ſabbatis curare? Scribit Marc. 3. n. 5. *Circumſpiciens eos cum ira contriſtatus eſt ſuper malitiam eorum* In utroque caſu ſublatet doloſa intentio in Phariſæis, & tamen in ſabbati obſervatores iratos Dominus mittit oculos, ab accuſatoribus verò adulteræ miſericordiam diſtillantes convertit in terram, unde hujus rei tanta diverſitas? Notat Joannes hoc c. 8. n. 20. *Hæc locutus eſt Jeſus in Gazophilacio*. Apud quod res Adulteræ agebatur, ex quo hujus rei rationem deprompſit D. Ambroſ. Epiſt. 76. *Hoc adulteræ judicium*, ait, *in templo Dei poſitus exercet ſicut ſcriptum eſt infra: Hæc verba locutus eſt Jeſus in Gazophilacio docens in templo. Quid eſt Gazophilacium? Collatio fidelium, ſumptus pauperum, requies egenorum.* Stabat Jeſus juxta pietatis, ac miſericordiæ pauperum ærarium, inde Jeſus clemens, & propitius ſe exhibet, ut non ſolùm peccata mulieris diſſimulet, ſed etiam eximiam benignitatem in ejus accuſatores manifeſtet, & oſtentet. 25.

Marc. 3.

D. Ambr. *Ex pauperis miſericordia Deus propitius.*

26. Ad quæſtionem reſpondet primò D. Chryſol. 115. *Avertit faciem ſuam Deus, & inclinavit in terram, ne crimen cerneret, quod puniret.* Accuſatur mulier, inclinat ſe Jeſus in terram, ſemper benignus Dominus ab omni puniendi, ac judicandi occaſione ſeſe præſcindit, & ipſa corporis inflexione abſcondit faciem ſuam; quaſi erubuerit, quod judex ad puniendum eligeretur, qui totus venerat ad omnem indulgentiam ſpirandam. Hinc cùm mulier accuſatur, faciem ſuam vertit Jeſus ad terram quam erigit, cùm mulier ſit abſolvenda, & dimittenda. Infrà n. 11. quod notat D. Ambroſ. Epiſt. 52. *Vide* ait, *divina myſteria, & clementiã Chriſti, cũ accuſatur mulier, caput Chriſtus inclinat: elevat, ubi deficit accuſator: ita nullum damnari vult, abſolvi omnes.* Nota, cùm accuſatur mulier, inclinat caput; ut lutum videns, & conſiderans de lutea fragilitate affectum pietatis erga miſeram mulierem eliciat.

D. Chryſoſt. *Jeſus declinat occaſiones puniendi, quærit indulgendi.*

Ambroſ.

27. Secundò. Accuſatur mulier, ut deprehenſa in adulterio, inclinat Jeſus faciem in terram, ne in illa excitata lite, in qua accuſatio proferebatur, & pars erat audienda; judex exiſteret; ab hujuſmodi litibus judicandis ſemper abhorruit Dominus, cum duo litigantes ad eum tanquam judicem convenirent; dixit: *Quis me conſtituit judicem ſuper vos?* Luc. 12. n. 14. ibi D. Ambroſius: *Nec judex*, ait, *eſſe dignatur litium, & arbiter facultatum* De lege gratiæ vaticinavit Iſaias 2. n. 4. *Conflabunt gladios ſuos in vomeres; & lanceas ſuas in falces, nec exercebantur ultra ad prælium.* Card. Hugo: *Prophetia eſt*, ait, *de deſtructione litium, & cauſarum advocatorum, & legiſlatorum; qui non quærũt niſi lites, & bella.* Pinto. Per gladios, & lanceas intelligit hominum membra, ſenſus, ac etiam cala-

A litibus ſemper Chriſtus abhorruit.

Ambroſ.

Iſai. 2.

Hugo.

Pinto.

mos

mos ſcribentium, qui adventu Chriſti effecti ſunt operibus, verbis, ac ſcriptis vomeres, quibus affectu charitatis ſcinduntur humana corda, ac falces pietatis fructus Deo gratiſſimos metentes.

28. Ant Ulyſſ. *Judex diſpliceat inauditis culpis.* Tertiò D. Anton. Ulyſſiponenſis in ſabbato poſt Dominicam tertiam Quadrageſimæ. *Inclinavit ſe*, ait, *ut ſignificaret, quod non ſtatim judex debet porrigere aures cuilibet delicto, nec etiam cum gaudio, ſed cum diſplicentia ſuſcipere, & quia accuſatio conſideranda eſt, & diſcutienda cum maturitate, ut teſtes benè examinentur.* Inclinat ſe Dominus tanquam diſplicens in re audita, in eaque dijudicanda interponens tempus, ut ſignificaret, quod judex delinquentium delicta non ſuſcipiat cum gaudio, nec ſit feſtinus, ſed moroſus in illis examinandis. Ambroſ. Quartò. D. Ambroſ. li. 6. Epiſt. 51. *Se inclinat Jeſus*, ait, *ideò inclinat, ut jacentes elevet, inclinat ſe Jeſus ut mulierem in miſeria jacentem ſublevet*, inclinat ſe Dei celſitudo, ut nos erigamus; deſcenſus ejus ſublevatio noſtra. Hugo. Quintò. Hugo. *Inclinat ſe Jeſus, ut det eis tempus reſipiſcendi à quæſtione tali, aliqu e injuſta accuſatione*; Deus ſemper concedit peccatori tempus ad pœnitentiam, & emendationem.

29. Anton. Sextò. Idem D. Antonius citato loco. *Sententia res eſt*, ait, *cum benignitate, & pietate, ut homo judicando ſit inclinatus ad miſericordiam, & non erectus ad juſtitiam.* Alb. Magn. Albertus Magnus. *Inclinans ſe*, ait, *à rigiditate inflexibilis juſtitiæ*: Ut ipſo nimirum corporis geſtu, ac habitu diceret ſummum jus, ſummamque ſeveritatem tantiſper inflectendam, & pietate mitigandam, ac emolliendam fore, ideò ſemel, iterum ſe inclinat. Seneca. *Rigor juſtitiæ miſericordia mitigandus.* Pulchrè Seneca ad Neronem. *Hæc eſt*, ait, *in maxima poteſtate, veriſſima animi temperantia, non cupiditate aliqua, non temeritate incendi, non priorum principum* (ſcilicet Caligulæ, Claudii) *exemplis corrumpi, quantum in cives ſuos liceat experiendo tentare, ſed hebetare aciem imperii*; perpende. *Hebetare aciem*, poteſtatis gladius non eſt acuendus, ac elimandus, ut penetrabilius tranſigat, ſed eſt hebetandus, ac obtundendus, ut ferri rigor mitigetur, ac minuatur.

30. 1. Tim. 2. Ad Tim. Scribens Paulus ad Timoth. 2. c. 1 n. 2. ſic initium facit: *Timotheo dilecto filio in fide, gratia, miſericordia, & pax à Deo Patre & Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Et Epiſt. 4. cap. 1. n. 1. ſic loquitur. *Timotheo chariſſimo filio ſit gratia; miſericordia, pax à Deo Patre.* Valdè mirum quod, in aliis Epiſtolis ſuis ſive ad Romanos, vel Corinthios, Galatas, & Epheſios, nec ad Titum, vel Philemonem ſcriptis ſimilem initium præfixit Paulus, ac in his Timotheum, ut obſervarunt Chryſoſt. Theophyl. & alii. Chryſol. Theophy. *Fervor juſtitiæ mitigandus miſericordiâ.* Cur ſtatim in ipſo limine Timotheo miſericordiam, gratiam, & pacem commemorat. Erat Timotheus utpotè juvenis valde fervens ardentiſſimo religionis Chriſtianæ zelo, indéque multum rigidus in ſubditos delinquentes, exoptabat autem Apoſtolus, ut ſeveritatem cum miſericordia ille admiſceret, indéque ſtatim in exordio gratiam, ac miſericordiam Dei illi objecit, ut illa edoctus de ſua auſteritate deſcenderet, & juſtitiæ acredinem cum miſericordiæ ſuavitate emolliret. Rupert. Rupertus, in c. 1. Apocal. *Paulus*, ait, *in Timotheo Epiſcopos omnes informabat, cujus officii ſummum, & neceſſarium decus eſt miſericordia, & ille* (ſcilicet Timotheus) *ut fertur, zeli erat ferventioris, idcirco rectè, & opportunè viſcera miſericordiæ illi, ut haberet, præoptat.* Perpende verbum, *ſummum & neceſſarium decus.*

31. Pſal. 74. Ait Regius Vates, Pſal. 74. n. 9. *Calix in manu Domini vini meri plenus miſto, & inclinavit ex hoc in hoc; verumtamen fæx ejus non eſt exinanita.* Magna difficultas inſurgit in præcitatis verbis, ſi calix in manu Domini eſt vini meri, ſeu puri, quomodo poteſt eſſe plenus vino miſto aqua? Non enim compatiuntur in eodem vaſculo vinum purum, & vinum aquoſum; nam per unum deſtruitur aliud. Euthym. *Juſtitia pietate ſit miſta.* Ob quam difficultatem Euthymius, & alii duplicem calicem in manu Domini conſtituunt. Meliùs tamen Patres communiter ad ſenſum moralem confugiunt; de quo variis in locis. Nunc verò in præſenti per vinum merum, ſeu purum ob ſui auſteritatem intelligimus rigorem divinæ juſtitiæ, per mixtum verò interpretamur mixtionem aquæ divinæ pietatis, ſicque rigor divinæ juſtitiæ mixtus eſt miſericordia, *inclinavit ex hoc in hoc.* Ex illa ſcilicet ſeveritate ad hanc pietatem inclinat, unde ſubdit, *Verumtamen fæx e us non eſt exinanita.* Fæx id eſt extrema acerbitas juſtitiæ, Iſai 51. n. 17. Ezech. Iſai. 51. Ezech. 23. D. Ambr. Pſal. 37. 23. n. 34. ab ipſa enim divina pietate mitigatur, ut non omninò effundatur. Sic locum interpretatur D. Ambroſius in Pſal. 37. in expoſitione primi verſiculi, adaptans ad Angelum percutientem peſtilentia Jeruſalem *Calix in manu Domini, &c. Ad terrendum plenus eſt*, ait, *ad feriendum non eſt exinanitus; plenus erat, calix cum mors per triduum mandaretur: ſed occurrit miſericordia Dei, tenuit manum Angeli, priuſquam calicem iſtum exinaniret. Imitamini Imperatores, exemplum divinum, ut ſitis in ſtatuendis legibus ſeveriores, in exigendis ſuppliciis miſericordes.*

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus Dominus audita quæſtione Phariſæorum ſcribebat.

32. Proponunt Scribæ, Phariſæi Chriſto Domino quæſtionem circa mulierem adulteram, quia de illa agendum eſſe ſecundùm legem: non eis Dominus voce, ac verbis reſpondet, ut frequēter faciebat; ſed extraordinario modo inclinat ſe & digito ſcribebat in terra, quod hic tantum feciſſe legimus.

33. Euthym. Reſpondet primò Euthymius, *Hoc frequenter*, ait, *facere ſolent, qui reſpondere nolunt importuna, indignáque rogantibus: cognita enim illorum machinatione, fingebat ſe in terra ſcribere, nec his attendere quæ dicebantur.* Beda. Montan. Maldo. Lucas. Burgenſ. Idem docent Beda, Montanus, Maldonatus, Lucas Bargenſis, & mihi videtur germanior interpretatio. *Qui non vult reſpondere, facit quod non attendit.* Scribendo igitur. Jeſus, & tanquam aliud agendo, ac majoribus rebus animum applicando, voluit declinare quæſtionem fraudibus plenam. Sic ſolent ſæpè facere viri prudentes, cùm importunè interroganti reſpondere nolunt, ut nimirum vultum aliò vertant, aliudque cogitare, ac agere ſimulent, ut ab incongrua poſtulatione abſtineant. Unde ex Græco, ut jam dixi, aliqui legunt: *Scribebat in terra, non ad ſe attrahens*, vel *aſſumens*, illam quæſtionem

34. Secundò Divus Auguſtinus tract. 33. in Joannem. *Quid vobis, ait, aliud ſignificat Dominus, cum digito ſcribit in terra, digito lex ſcripta eſt, ſed propter*

propter duros in lapides ſcripta eſt. Nunc jam Dominus in terra ſcribebat, quia fructum quærebat. Scripſit Dominus, ut ait Cajetanus, ut hoc facto ſe ſe oſtenderet eſſe eundem Deum, qui olim digito ſcripſerat in tabulis lapideis mandata Decalogi, non in lapide, ſed in terra, ut explicant D. Thom. D. Bonavent. Carthuſian. Hugo, & alij. Lex vetus in tabulis lapideis ſcripta eſt propter ejus duritiem, qui violabat legem Moyſis abſque ulla miſeratione occidebatur Hæbræor. 10. n. 28. Terra verò cum ſit mollis ſignificat dulcedinē, ac mollitiem legis novæ, ideò Chriſtus eam tradens in terra ſcribebat, ut ipſa ſuavitate perciperet fructum in hoc novo ſtatu gratiæ, quem lex vetus ob ſuum rigorem non attulit.

Cajet. D. Thom. Bonavent. Carthuſian. Hugo. Hæbr. 10. *Non rigore, ſed ſuavitate recipitur fructus.*

35. Tertiò. D. Ambroſius. Epiſtol 76. *Scribebat*, ait, *Chriſtus in terra digito, quo legem ſcripſerat: Peccatores in terra ſcribantur, Iuſti in cœlo ſicut habes dictum ad diſcipulos*: Gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Luc. 10. Quod etiam docent D. Auguſtin. lib. 4. de conſenſu Evangel. c. 10. D. Thomas. D. Bonav. Toletus, & alij. Quartò. Idem D. Auguſtinus proximè citato loco. Ut oſtenderet, quod ſigna faceret in terra, nam qui ſcripit ſigna facit. Quintò D. Antonius Ulyſſipponenſis in ſabbatho ante Dominicam quartam Quadrag. *Ut terra*, ait, *eſſet finaliter contra illos.* Jerem. 22. num. 29. *Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini. Hæc dicit Dominus, ſcribe virum illum ſterilem.* Septuaginta habent, *ſcribe viros iſtos abdicatos.* Ut terra propter quam deliquerunt, ipſamet eos accuſet, & arguat. Cardinalis Hugo: *In terra ſcripſit ad ſignificandum, quod terra in judicio Domini affert ſuum libellum conquerendo de malis, & terrenis, & teſtificabitur contra eos* Sapient. 5. num. 21. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.*

Ambr. *Peccatores ſcribuntur in terra.* Luc. 10. Auguſt. D. Thom. Ant Ulyſ. Jerem. 22. *Terra terra nos arguit, & accuſat.* Hugo. Sapient. 5.

36. Sextò Idem Cardinalis Hugo, *ſcripſit: quia noluit voce prodere peccata eorum: ſed voluit ut ſcripta latenter legerent: præcipue cum ſcriptura illa non fuerit communis, ut unus ex ea legere poſſet peccatum alterius: ſed tantum unuſquiſque ſuum. Et in hoc docet corripientes quantum cavere debeant, ne peccatum latens publicent, ne infament perſonas.* Expediebat, ut Dominus his accuſatoribus objiceret ſua peccata, ut mulier libera evaderet non reſpondet voce, quæ patenter ab omnibus audienda erat, ſed latenter, & cum ſilentio ſcriptis in quibus unuſquiſque ſuum peccatum, & non alterius legebat, ut ita exemplo divini Magiſtri cæteri Prælati tanto documento inſtruantur, ut quantum fieri poſſit ſubditorum defectus occultent, & abſcondant. Vide multa hoc tomo, & 1. 2. ac 3. Verbo, *Defectus.*

Hugo. *Aliorum defectus occultandi.*

37. Septimò. Cùm Phariſæi, & Scribæ tentantes arguerent mulierem, eis reſpondet Dominus, non verbo, ſed ſcriptis, ut mõnſtraret quantam efficaciam, ac acrimoniam habeat ad perfidos revincendos, efficiendoſque elingues ſacri ſcriptoris manus. Sæpe Jeſus prædicabat, ac clamabat in templo; & tamen multa contra eum Judæi objecerunt, patet ex toto cap. 7. & 8. Joan. dixerunt enim ei, *dæmonium habes, Samaritanus es tu*, & iterum; *quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit?* At verò modò, quando hic ſcripſit, omnes obmutuerunt, *& unus poſt unum exibant incipiente à ſenioribus.* Cur modò non aliquid dicunt ut antea, ſed ora comprimentes abeunt? Ut hoc facto demonſtretur, quod ad perfidos confundendos, ac coërcendos vehementior extitit ſcriptoris manus, quam lingua prædicantis, ac clamantis, ſcriptorum calami, quaſi ænea tormenta, ignitos verborum, & ſententiarum globos in hæreticos explodunt, ut eos projiciant, & conterant.

Ioan. 7. *Efficacior ſcriptoris manus, quā vox prædicatoris.*

Quis mihi tribuat, ut ſcribantur ſermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro? dicebat ſanctus Job. cap. 19. num. 23. optat ut ſcribantur ſermones ſui quos eructaverat de fide, auctore Reſurrectionis, ac beatitudine pro ſua patientia largienda, ut docent D. Hieron. Epiſtol. 61. ad Pammach. Philippus Abbas. D. Thomas, Penedo, & alij. Cur tanto deſiderio tenetur, ut ſua verba ſcriptis mandentur? Antiqui Patres per communem vocem, & traditionem res fidei ad poſteros traducebant, ut fecerunt Adam, Seth, Enos, Caïnam, Noë, Sem, & alii, quæ dicitur fides Patrum. Cur his non acquieſcit S. Job, ſed ſua verba ſcripta deſiderat ſtylo ferreo, aut plumbi lamina. Patres, ut Adam, Seth rem agebant cum filiis, & nepotibus. At Job loquebatur cum Eliphaz, Baldad, & Sophar, qui dictis Job repugnabant, & contradicebant. Unde Job eos arguit: *Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis?* cap. 6. n. 25. Et dominus eos de hac re increpat, dicens Eliphaz: *Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum* cap. 42. n. 7. Inde Sanctus verba ſua tam alta methodo exarara exoptat; nam etſi filiis, nepotibus, ac benevolè affectis vos per traditionem loquens ſufficiebat, tamen obſiſtentibus, ac repugnantibus acutior ſcripturæ ſtylus exigebatur, ut literis objectis obſtinata durities emolliretur, quò reſpexit S. Odonius Cluniacenſ. lib. 14. in Job. *Forti ſententia*, ait, *duris cordibus loquitur, ſtylo ferreo in plumbi lamina vel, celte in ſilice ſcribit.*

38. Iob. 19. Hierom. Philip. Abb. D. Thom. Pened. Iob. 42. *Scriptura acutior, quā vox ad rebelles domādos.* S. Odoni.

39. In magna templi fabrica Salomon *poſuit Cherubim in medio templi interioris, extendebat alas ſuas Cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala Cherub. ſecundi tangebat parietem alterum.* 3. Reg. 6. num. 27. In medio oraculi, quod intelligit per interiorē partem templi, poſiti fuerunt Cherubini, qui expanſis alis ſuis tangebant utramque interioris templi parietem, ita ut ſub alis oraculum, & arcam obumbrantes haberent, cur potius illa alis, quam vultu tegebant? Cherubim Spiritus ſunt ſcientiarum, per faciem non incongruè ſermo oris ſignificatur, at alis ſcriptorū calami denotantur, quibus maximè corroboratur, ac protegitur Eccleſia. D. Bruno de laudibus Eccleſiæ. *Bene autem, ait, ſub alis Cherubim arca teſtamenti ſtare dicitur? quia nihil eſt, quod ſic Eccleſiam Dei defendat & muniat, ſicut ſcientia ſcripturarum à ſanctis Patribus tradita.*

3. Reg. 6. Bruno.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus ſcribebat in terra, & non in lapide, digito verò, & non potius alio inſtrumento?

40. Dubitari poteſt, in quonam ſubjecto Dominus, ſcribebat, nam mulier adducta eſt cum ipſe exiſteret in templo. Simon Caſſ. l. 11. cap. 34. & hic Joan. Major. Carth. exiſtimant quod miraculosè in lapide aliquo templi digito ſuo ſcripſerit, qui divina virtute ſulcationem litterarum ſuſcipit, tamen cum D. Auguſtino D. Ambroſio, D. Thoma, D. Bonaventura, &

Caſſian. Carth. Auguſt. Ambr. D. Thom. Bonavent.

& aliis citatis ſuperiori quæſtione dicendum eſt, quod ſcribebat in pulvere,qui præexiſtebat ſuper lapides pavimenti,ducto digito litteras delineans, & ad hoc cogunt verba Evangeliſtæ. *Scribebat in terra.*

Chriſtus ſcribebat in terra.

41 Illud tamen notandum,quod quando Baltazar juſſit in ſuo convivio, ut afferentur vaſa aurea, & argentea templi Jeroſolymitani. *In eadem hora apparuerunt digiti quaſi manus hominis ſcribentis in ſuperficie parietis aulæ regiæ.* Danielis 5.num.5. Et ut advertunt Albertus Magnus,Carthuſianus, non atramento,ſed excavatis lapidibus per ſciſſionem fiebat ſcriptura, modo verò in pulvere ſcribit Chriſtus peccata illorum hominum , vel mulieris , de quo quæſtione ſequenti. Delicta mulieris , vel illorum hominum ex debilitate noſtræ conditionis ,Baltazaris verò crimen contra cultum , & templum Dei,etſi peccata ex humana fragilitate , tanquam in pulvere depicta citò prætereunt , & obliviſcuntur ; quæ autem ſunt contra Religionem indelebiliter exarata , tanquam inſculpta in lapide perpetuò perſeverant , & durant.

Dan. 5. Alb. Magn. Carth.

Peccata contra religionem, & templum indelebilia manent

42. Ad quæſtionem cur in pulvere ſcripſerit,multas dedi de hac re rationes ſuperiori quæſtione , ſubjiciam tamen hîc Divum Chryſoſtomum,ſermone 115.de ſynagoga iniquitatibus plena agens ait:*Quam cùm vir tantus,*[ſcilicet Deus]*viſâ juſta indignatione deſpiceret,& eam procul à ſua ſocietate propelleret , atque toto execraretur judicio gravitatis illa nec deſpecta erubuit,nec contempta ſe correxit , nec reſipuit ſic repulſa ſed tota præceps ad idolorum lupanaria convolavit,hinc eſt , fratres, quod cùm in Evangelio à Scribis & Doctoribus legis apud Dominum iſta accuſaretur adultera,avertit faciem ſuam Dominus,& declinavit in terram, ne crimen cerneret , quod puniret , maluit in pulvere ſcribere veniam , quam dare in carne ſententiam.* Multis ſuppliciis Deus ſynagogam punivit, ut habes cùm iter ageret per deſertum , ac cum ſub judicibus regeretur.Tamen nec ideo melior effecta , nec fornicatoribus abhorruit , ſed frequenter in adulteria idololatriæ prolapſa eſt ; hinc cùm videret Dominus mulierem adulteram accuſatam, ſe inclinat in terra ſcribens , eligens magis ex pulvere , quo formata erat mulier occaſionem ad indulgentiam ſumere , quàm ſeveram ſententiam in illam exercere,ſciens quod ſæpe plus proficit ad emendationem commiſeratio, quàm damnatio : nam rigor aliquando obduratum reddit,quem benignitatis ſuavitas emollit , ac correptum facit.

Chryſoſt.

Plus proficit ad emendationem, commiſeratio , quàm rigor.

43. Cur digito ſcripſit?Reſpondet Divinus Cyrillus Alexandrin.lib.5.in Joan.cap.16.*Digito*,ait ,*ſcribebat in terra , quo nobis oſtendat , quòd antequam judiciũ feramus de proximo ad veritatis inveſtigationem condeſcendere,& animum inclinare debemus,& diſcretionis digito ſingula ad rem præſentem attinentia priùs diſcutere : alioquin rectè judicare non poſſumus ſi prætermiſſa indagine veritatis, & examine diligenti proximum in publico judicio , aut abſolvimus aut damnamus.* Idem habent Gloſſa,D. Antonius Ulyſſiponenſis in ſabbatho ante Dominicam 4.& alij.Audita accuſatione mulieris inclinat ſe Jeſus,& ſcribit digito:qui digito ſcribit ſingula metitur,& ponderat,inſtruimur à divino Magiſtro , quod antequam quis de proximo ferat judicium? priùs ſingula diſcretionis digito habeat in pondere , & menſura , ut benè perſpecta veritate ſententiam dicat.

Cyril.

Ante ſententiam res altè examinanda.

Gloſſa. Ant. Ulyſ.

44 Gen. 18. Tres Angeli,ab Abrahamo recipiuntur hoſpitio in domo ſua, poſtea verò pergunt ad puniendam Sodomam,ait ſacer textus.*Cum ergo inde ſurrexiſſent,direxerunt oculos contra Sodomam.*Geneſ. 18.num 16.ſi Sodomam petebant ad quid notat divinus Spiritus,quod , in illam direxerunt oculos,qui enim aliquò tendit,eò oculos cõvertit ut ſatis planum eſt.Quorſum ergo illa exprimuntur? *Direxerunt oculos.*Secundum ſuam radicem non ſolùm denotat quocumque modo aſpicere , ſed attentè, & multa efficacia , cum enim irent ad ſententiam ferendam , ac ad ſupplicium infligendum infami civitati,dicitur quod *direxerunt oculos*,ut eos multa conſideratione,ac examine cuncta inſpexiſſe innuatur.Pondera,quod direxerunt oculos,non tantum cùm ingreſſi ſunt Sodomam, ſed cùm egrederentur è domo Abrahæ,quæ juxta Andriomach,& alios pluſquam una leuca diſtabat à civitate,quia judex totam rem debet rimare non ſolum à proximo,ſed etiam è longinquo, ac remotos tanquam à ſua prima radice;& proceſſerunt ad hoc negotium non unus Angelus , ſed tres,quia quamvis judex ſit pollens ſcientia , veluti Angelus , tamen in inveſtiganda cauſa,debet agere non ut unus,ſed ut tres & plures : ſic tam circumſpectè peragunt in hoc negotio Angeli Dei miniſtri , quamvis multiplicatus clamor Sodomæ ad eum pervenerit , ibidem n.20. unde ait Innocentius III.in quadam Decretali,*Quod ſi per clamorem , vel famam ad aures ſuperioris pervenerit defectus alicujus,nec ſemel tantum, ſed ſæpe,quod clamor,& diffamatio innuunt quod & debet coram Eccleſiæ ſuperioribus veritatem diligentius perſcrutari,& ſi rei popoſcit æqualitas canonica ultio fiat de culpa delinquentis.*

Iudex profunde multipliciter rem diſcutiat.

Andriom. Innoc.

QUÆSTIO VII.

Quid Dominus ſcribebat?

45 Mald. MAldonatus in præſenti exiſtimat Chriſtum Dominum nihil ſcripſiſſe quod legi poſſet , nec certos aliquos characteres formaſſe , ſed incertas , nihilque ſignificantes figuras delineaſſe , quas homines meditabundi ſolent facere : tamen quod revera Chriſtus Dominus aliquid ſcripſerat ſignificativum communiter docent Patres , ut patebit ex dictis in hac quæſtione. Deinde quia ut multi codices Græci habent;*Non fingens,non ſimulans* , ſignificat quod Dominus non fictè illud fecit,ſed quod verè ſcripſit litteras.

Chriſtus verè ſcribebat

46 Hieron. Primò reſpondet Divus Hieronymus lib. 2.contra Pelagian.cap. 6. ait.*Digito Ieſus ſcribebat in terra,eorum videlicet,qui accuſabant , & omnium peccata mortalium* , Gloſſa Interlineal. *Scribebat in terra peccata eorum.*D.Bonav.lib. de vita Chriſti c.68.*Erat igitur illa ſcriptura tantæ veritatis ; ut quilibet eorũ cognoſceret in ea ſua peccata.*Idem docent Divus Antonius Ulyſſiponenſis homil.in ſabbatho ante Dominic. 4. Quadrageſ. Albertus Magnus,Lyranus.Hugo,& alii,qui dicunt,quòd erant veræ literæ,vel figuræ quædam, ut inquiũt Lyranus,Hugo,quæ divina virtute habuit efficaciã,& vim repræſentandi unicuique ſua peccata, per quæ judicandus erat, ita ut quilibet ſua propria delicta legeret,non verò alterius:ſicut vox Apoſtolorum,quæ licet tantum fuiſſet Hebraica, tamen ſecundum quod proferebatur ad diverſos audien

Interlin. Bonavent. Ant.Ulyſ. Alb. Magn. Lyran. Hugo

Scribebat peccata accuſantium

audientes habuit virtutem immutandi auditum ſecundum diverſa genera linguarum, ut factum legitur die Pentecoſtes.

47 *Superior ſententia probabilior.* Hæc ſententia inter cæteras referendas mihi probabilior, quia ſi Chriſtus Dominus tantum à ſe repellere volebat judicium, poterat dicere, ut reſpondit apud Luc. 12. *Quis me conſtituit judicem ſuper vos?* Atqui in præſenti quidam rari, & admirabiles effectus apparent. Nam Phariſæi venerant tentantes, ſubitò, & inopinatò obmuteſcentes recedunt, & cum adduxerunt mulierem, quam ex lege noverant damnatam, eam ſolutam abſque ullo ſupplicio relinquunt, valde miri ſunt hi effectus, quænam eorum cauſa, niſi quod Deus in illa Scriptura, ac literis eorum peccata illorum menti objecit, ex quorum notitia multo pudore, ac confuſione repleti abſceſſerunt. Inſtabis; Chriſtus Dominus eis dixit. *Qui ſine peccato eſt veſtrum*, &c. Et Evangeliſta ſubdit. *Audientes hæc unus poſt unum exibant*: Ubi diſceſſum Phariſæorum his verbis tribuit. Reſpondetur, quod Chriſtus dixerat: *Qui ſine peccato eſt veſtrum primus in illam lapidem mittat.* In illa Scriptura viderunt ſua peccata, ac proinde cum apertè agnoſcerent ſe non eſſe ſine peccato, ideo eorum conſcientia ſtimulante, & divina virtute operante perculſi abierunt.

48. *D. Thom.* Secundò Aliqui apud D. Thomam, quod ipſe judicat probabilius. Scripſit eadem verba, quæ protulit ſcilicet, *qui ſine peccato eſt veſtrum*, &c. *Lyran.* quod etiam exiſtimat Lyranus, quando primò *Ambroſ.* ſcripſit. Tertiò. D. Ambroſius Epiſtol. 56. *Quid* *Jerem. 22.* ait, *ſcribebat, niſi illud propheticum* Jerem. 22. n. 29. juxta Septuaginta: *Terra, terra ſcribe hos viros, abdicatos*, Quod de Jechonia ad literam dictum eſt, per quod ſignificabat Dominus Phariſæos eſſe damnatos. Quartò. Carthuſianus ait quod *Carth.* ſcripſerit. *Terra judicat terram*, id eſt peccator peccatorem. Quintò. Horum accuſantium peccata non voce proferuntur, ut circa alios legimus factum, ſed ſcriptura exarantur indelebiliter, ad eorum æternam damnationem deſignandam, ſed cur tam acerbè erga illos ſe Dominus habet? *Salutaria non in perniciem transmutanda.* Convenerunt ipſi ad Dominum mulierem adducentes & dicebant. *Moyſes mandavit nobis in lege, hujuſmodi lapidare, tu ergo quid dicis? hoc autem dicebant tentantes eum, ut poſſent accuſare.* Legem habent in ore, non ut illius obſervantiæ, ac intelligentiæ ſtuderent, ſed ut Chriſtum accuſarent; meritò ergo rigide Dominus in eos invehitur, cum legem, quæ erat pro omnium ſalute data, ipſi in anſam detractionis, & calumniæ inverterent. Vide cap. 17. quæſt. 1.

49. *Hugo.* Quintò Hugo Carenſis: *Dicunt alii quod ſecundo ſcripſerat pœnitentiam mulieris* Mulieris pœnitentia in pulvere ſcribitur, quæ facilè levi aura, vel prætereuntium veſtigiis obliteratur, cur non potius in marmore, vel in ſilice ad perpetuam memoriam, & perenne exemplum? O facilis relapſus præſagium, etſi aliorum delictorum pœnitentia, ut valde firma in adamante exaretur tamen mulieris adulteræ in pulvere ſcribitur; valde periculoſa eſt perſeverantia illius pœnitentiæ, qui libidini indulſit, etſi brevi momento ab ſcortis ſe abſtineat, tamen levi tentationis aura totum aboletur, & ad vomitum redditur, nam ſemel guſtata libidinis voluptas, illecebra eſt ut facilè ad luxum relabatur. Vide infra c. 23. q. 4. *Luxuria ſemel guſtata illecebra relapſus.*

50 *Ambroſ.* Sextò, D. Ambroſius Epiſtol. 76. *Scribebat in terra*, ait, *quia utique dicens feſtucam, quæ in oculo fratris tui eſt, vides, trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non vides.* Quodnam erat crimen, quod Phariſæi mulieri objiciebant, & Chriſtus Dominus feſtucam in præſenti appellat, adulterium nempe. *Ex circumſtantiis minus apparet peccatum mulieris.* Adulterium valde execrabile eſt nefas apud omnes nationes; quomodo ergo à puritatis Magiſtro feſtuca appellatur? Circunſepta ſtabat mulier ſuis accuſatoribus omni nequitia, & malitia repletis, & quæ alias multo ſupplicio erat digna, inter ſceleſtos illos quaſi munda apparebat.

Fugit David à facie Abſalon, quod cum agnoviſſent Sacerdotes, & Levitæ portantes arcam fœderis Domini exierunt ei obviam, ut regem comitarentur: *Et dixit rex Sadoc. Reporta arcam Dei in urbem.* 2. Reg. 15. n. 25. & poſtea ſubditur n. 29. *Reportaverunt arcam Dei in Hieruſalem.* Cur David tãta neceſſitate, ac periculo urgente, non vult ſecum habere arcam Dei quæ totius populi erat tutamen, ac munimen? Theodor. quæſt. 30. ſic loquitur in perſona David: *Non poſſũ*, ait, *mecum circumferre accuſatorem. Hinc audio non mœchaberis, non occides: ego venerandam conculcavi legem.* Ipſa arcæ ſanctitas, ipſaque lex in ea incluſa Davidis peccata arguebant, unde legit potius tanto præſidio carere, quam ſuæ iniquitatis habere teſtem, & proclamatorem. 51. *2. Reg. 25.* *Theodot.* *Sanctitas rei vicinæ arguit iniquitatem.*

Ficulneam habebat vir ille bonus plantatam cum ſua vinea, & cum veniret quærens fructus, & non inveniſſet, *dixit ad cultorem vineæ. Ecce anni tres ſunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac & non invenio: ſuccide ergo illam* Luc. 13. n. 7. Cur tam benignus, & clemens Dominus patiens in multa miſericordia, ſic tanto furore exardeſcit in ficiarborem, cur in ſua ira non interponit majorem temporis moram; Stabat ficulnea in fertili, & pingui vinea, cujus florentes palmites arborem infructiferam accuſabant, & damnabant. Gillebertus Abbas ſerm. 23. in Cant. *Forſitan*, ait, *ficulneam illam ſterilem, quam Dominus juſſit ſuccidi fertiles de vicino condemnabant.* 52. *Luc. 13.* *Approximata fertilitas damnat ſterilitatem.* *Gillibert.*

Ioan. 8. *n.* 7. Cùm ergo perſeverarent interrogantes eum erexit ſe, & dixit eis, qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat.

Num. 8. Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terra.

VERSIONES.

Græcus n. 7. Et erectus ait ad eos.

Vatablus. Quis veſtrûm immunis eſt à peccato, primus in illam lapidem jaciat.

Arias Iterum deorſum ſe inclinans.

EXPOSITIO IV.

Cum ergo perſeverarent *interrogantes.* Arbitrabantur Phariſæi Chriſtum Dominũ reſponſũ differre, eo quod anxius eſſet quid reſponderet, nam ſi mulieré abſolveret, legem violaret; ſi eam condemnaret, ſuam ſolitam miſericordiam oſtenderet, ideo inſolentes facti Phariſæi tanquam ſi eum tenerent in captioſa 53.

quæſtionem urgent ad reſponſum. *Erexit ſe.* Albertus Magnus: *Iudicis rectitudine.* Hugo. *Iudicans eis ut legerent quod ſcripſerat*, & ait ad eos: *Qui ſine peccato eſt.* Vox Græca duo ſignificat Primò eum qui eſt impeccabilis, qualis eſt ſolus Deus. Secundò eum qui caret peccato, & hoc modo hic accipitur *Primus.* Deuter. 17. num. 7. percipiebatur. *Ut manus teſtium prima interficiat eum*, ſcilicet delinquentem, & Phariſæi adduxerant mulierem tanquam teſtes deprehendentes eam in delicto, & ideo eis mandatur, quod ille, qui ſine peccato eſt primus lapidem mittat. Notant tamen Lucas Burgenſis, & alij, quod hæc lex teſtium non perpetuò videtur obſervata; ideo poteſt eſſe ſenſus: Quis ex vobis ſive ſit teſtis ſive non qui immunis eſt à peccato? *Primus in illam lapidem mittat*, Gloſſa. Beda, Haymon inquiunt *juſtitiæ eſt hæc ſententia.* ô ineffabilis Dei ſapientia commiſcens miſericordiam cum juſtitia, obſtruxit os loquentium iniqua; legem ſervavit, mulierem abſolvit, & Phariſæos confudit. In eoque vincti ſunt, in quo Chriſtum vincere cogitaverunt, nam volentes Chriſtum oſtendere contrarium legis, ipſi legis tranſgreſſores ſunt probati, multis iniquitatibus obſtricti.

54\. Iterum ſe inclinans, tanquam rediens ad illud ſuum opus meditatum, à quo eorum importuna interrogatione fuerat revocatus. Et ut primò ait D Hieron. lib. 2. ad verſ. Pelagian. cap. 6. *Dedit*, ait, *verecundiæ eorum clementiſſimus judex ſpatium recedendi.* Alcuinus: *Poteſt intelligi*, ait, *feciſſe hoc Dominus juxta conſuetudinē, aut quaſi aliud agens vultu intendens in aliud liberam eis exeundi facultetem daret*, oculos defixit in terra dans ſpatium, ut abſque verecundia recedant. D. Thomas præter hanc alias duas aſſignat rationes. Primò, ait, *ut oſtendat ſuæ ſententiæ firmitatem* Num 24. n. 29. *Non eſt Deus quaſi homo ut mentiatur, nec ut filius hominis ut mutetur.* Quaſi innuat Sanct. Doctor, quod Chriſtus ſuam ſententiam ſcribebat, Secundò, ut oſtendat eos ſua viſione indignos. Unde cum eos zelo juſtitiæ percuſſiſſet, non dignatus eſt eos attendere, ſed avertit ab eis faciem Auguſtinus ſermon. 94. de tempore, ait, quod Chriſtus levavit oculos ſuos, inſpexit terram, & fecit eam tremere; de quo quæſt. 10. dicam.

Alb. Magn. — Hugo. — Græc. — Deut. 17. — Luc. Bur. — Gloſſa. — Beda. — Haym. — Hieron. — Alcuin. — D. Thom. — Num. 23. — Auguſt.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus mandavit, quòd ille, qui ſine peccato eſſet primus in mulierem lapidem injiceret?

55\. CUr, Primus, dixerit, in expoſitione explicavi, niſi velis dicere, quod ille, qui primus eſt in aliquo actu, debet quadam pœnitentia cæteros antecellere. Et cum ait lapidem in illam mittat, ut ait Carthuſ. ad juſtitiam, ac obſervationem legis pertinet, quod verò per talem ſententiam peccatrix de manu eorum eripiatur, miſericordiæ fuit, ſicque Chriſti ſapientia laqueos iniquorum diſſolvit. Proverb. 21. num. 21. *Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum.*

56\. Ad quæſtionem reſpondet primò D. Auguſtinus tractat. 33. *reſponſio ſapientiæ*, ait, *quomodo eos intromittis in ſe, foris enim calumniabantur ſeipſos intrinſecus non perſcrutabantur. Adulteram videbant, ſe non reſpiciebant.* Inſultabant Phariſæi ſuper mulierem adulteram, eam accuſantes, Chriſtus Dominus ſua reſponſione, *Qui ſine peccato*, &c eos cogit ut in ſemetipſos intromittant, ſeque metipſos conſiderent, qui enim ſeipſum introſpicit, à multis circa alios ſe abſtinet.

Carthuſ. — Prov. 21. — Auguſt. — *Qui alios accuſat ſeipsū conſideret*

Ex his ſolvitur incidens dubium, nam ex dictis Chriſti: Qui ſine peccato, primus in illam lapidem mittat, videtur ſequi, quod nullus poteſt munus judicis exequi, omnes enim homines ſunt infirmi, & peccatores, de quo dubio tractar D. Antoninus Vlyſſiponen Sabbatho ante Dominic 4. & miſſis multis reſpondeo, quod Chriſtus Dominus hanc ſententiam non retorquet in judices, ſed in Scribas, & Phariſæos, qui quaſi homines privati, tanquam magni legis zelatores non valentes aliquem illius tranſgreſſorem ſuſtinere, hanc mulierem ad Chriſtum adducebant, ut eum arguerent tanquam dicentem contra legem; vel contra ſuam ſolitam miſericordiam, tunc præclare Chriſtus Daminus, qui venerat omnes peccatores ſalvos facere, in eo reflectit argumentum ac ſi diceret; Vos qui tantum gloriamini de cuſtodia legis, ut magni illius obſervatores, qui ſine peccato eſt ex vobis primus, &c. quod illis objecit Chriſtus, ut mulierem liberaret, nam ſi Phariſæi eam condemnaſſent, Chriſtus illam non abſolviſſet. 57. *Incidens dubium.* Ant. Ulyſ.

Secundò reſpondet Carthuſianus. Quod cùm Chriſtus dixiſſet: *Qui ſine peccato eſt, primus*, &c. Ideſt, ſi vultis ut puniatur delinquens ſecundum rigorem legis, puniatur, & ſecundum congruum ordinem juris, decet enim juſtitia à juſtis exequutioni mandari. D. Ambr. Epiſt. 76. *Quidtam divinum*, ait, *quàm iſta ſententia, ut is peccata puniat, qui ipſe expers ſit peccati, quomodo enim feras alieni ultorem, & proprij criminis defenſorem.* D. Cyrillus Alexandrius l. 5. in Jo. c. 16. *Iuſſit*, ait, *Moſes adulteras lapidari ſecundum legem: ſed abiis duntaxat, qui ſunt obſervatores legis, non prævaricatores. Non enim fas eſt, neque jura ſinunt tranſgreſſorem legis ab eiſdē tranſgreſſoribus vindicari. Non prohibeo lapidari mœcham; ſed nolim id ab iis fieri, qui non minus, quàm ipſa, aut gravius legem conculcaverint.* D. Auguſtinus tract. 33. in Joan. *Audiſtis*, ait, *impleatur lex, lapidetur adultera: ſed nunquid in illa lex punienda eſt à puniendis?* Valde indecens eſt ut judea ſi ſit reus, alium ejuſdem criminis reum damnet, his admonentur judices à Chriſto, ut puram, & innocentem vitam agant. 58. Carth. — Ambr. *Qui alios caſtigat ex ſe primò ſcelera abjiciat.* — Cyril. — Auguſt.

Satis notum eſt, ut patet Numer. 25. num. 1 Quod Madianitæ per filias ſuas provocaverunt Iſraëlitas ad fornicationem, ad idololatriam Beelphegor ea intentione, & mente, ut eos poſtea utpote à Deo deſertos, ut notant ibi Abulenſis, Lyranus, & alij, eos invaderent, & cæderent; poſtea verò quatuor, vel quinque annis elapſis, vel etiam plus juxta varias computationes, quas modò non diſcutio: Ait Deus Moyſi: *Vlciſcere prius filios Iſraël de Madianitis, & colligeris ad populum tuum.* Num. 31. num. 1. Cur hæc ultio non ſtatim ſumpta eſt ex Madianitis, quando tunc ſcelus perpetrarunt; ſi quidem ſub eo tempore, qui ex Iſraëlitis deliquerunt ſtatim pœnas exolverunt, peſte, igne, val alia ſimili plaga immiſſa à Deo, ut colligunt Expoſitores ex illo. Numer. 25. num. 8. *Ceſſavit plaga à filiis Iſraël.* Cur non etiam cōtra Madianitas ſtatim movetur bellum 59. Num. 25. — Abul. — Lyran. — Num. 31. — Num. 25

bellum, ad quid illis pœna, & mors differtur. Per tantum tempus ultio Madianitarum dilata eſt, donec priùs ultores à peccatis mundarentur. Cùm enim Iſraëlitæ multo ſcelere eſſent coinquinati, interponitur tempus, ut prius ipſi caſtigentur ac vindictam contra Madianitas procederent. D. Greg l. 1. Moral. cap. 13. *Ordo*; ait, *erectionis in bono eſt. ut primum contra nos, poſt modum contra erigamus, Contra nos erigimus, quando mala propria recognoſcentes, diſtricta nos pœnitentiæ ultione ferimus.*

Qui alios puniens, expiatus ſit à crimine.
Gregor.

60. Ad pugnam eligit Gedeon bellatores: D*iviſit trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenaſque vacuas, ac lampades in medio lagenarum.* Judic. 7. num. 16. Et Gedeon contra ſuos inimicos procedens, eorum reges Oreb, & Zeb. apprehendit, & interfecit. Novum belli genus, cur primò ſuos milites non armat gladiis, haſtis ſed lampadibus, tubis, ac lagenis, quas mandat confringere, & tanc poſtea diſtricto ferro inimicos percutit: Omnibus ſcelerum vendicatorib. debatur hic documentum, ut priùs ſe communiant virtutum ſplendore, bonæque famæ voce, & tunc eximant gladios, ut in alios ſupplicium, ac vindictam exerceant. Hinc Gedeon prius ſuos milites lucernis exornat, & poſtea lageras mandat confringere; in quo aliorum pœna innuebatur, & ideò poſt fulgorem luminũ ad necem ſe accingit: Philippus Abbas Præmonſtraten. Epiſt. 19. *Video*, ait, *in tubis, hydriis & lampadibus pugnantium fortitudinem, quia in tubis figuratur vox hortatoria & ſonora prædicatio Prælatorum, in confractis hydriis carnis caſtigatio, & depreſſio motuum leviorum: ut oſtenſis lampadibus bona opinio, & forma bene lucens, & illuminans oculos ſubjectorum.*

Iudic. 7.
Aliorum cenſores vitiis ſint expertes
Philip. Abb.

QUÆSTIO IX.

Quare cùm in alio eventu Officium judicis Chriſtus à ſe repulerit, illud hic in negotio adulteræ, agit?

61. CUm de paterna hæreditate duo fratres inter ſe contenderent, & unus circa hanc rem conveniſſet ad Chriſtum, ut alteri fratri ſuo imperaſſet, ut cum eo faceret diviſionem, Chriſtus judicium à ſe abjicit dicens: *O Homo quis me conſtituit judicem, aut diviſorem ſuper vos?* Luc. 11. n. 14. At in præſenti caſu mulieris adulteræ vices judicis agit, dicens. *Qui ſine peccato eſt, primus in illam lapidem mittat.* Ubi Beda. *Ecce iterum juſtitia judicandi.* Gloſſa, Haymon, & alij inquiunt: Juſtitia eſt hæc ſententia. Inter duos fratres agebatur de temporalibus bonis Hinc in eis Chriſtus judicium non exercet, ut pote ab eo res valde aliena. At in præſenti cum negotium incidiſſet de remedio hujus mulieris, ac de ſalute ejus animæ, non voluit ſe cohibere divina pietas abſque eo quod ſubveniret, & auxilium conferret.

Luc. 12.
Beda.
Gloſſa.
Haym.
Chriſtus ad temporalia moroſus, valde ſedulus ad ſpiritualia.

62. Facta eſt Dei promiſſio, quod in quacumque hora peccator ingemuerit; exaudietur. Iſai. 65. numer. 24. *Adhuc illis loquentibus ego audiam.* Ezech. 23. num 9. *Ipſe invocabit nomen meum, & ego exaudiam eum.* Quomodo hujuſmodi promiſſiones compariuntur cum illa parabola, quam

Iſai. 65.
Ezech 23.

proponit Chriſtus, quod cum amicus quidam alta nocte concurriſſet ad oſtium ſui amici, & pulſans eum excitaſſet, ac tres panes petiiſſet, quod ei in illa hora quidam hoſpes ſupervenerat; tunc ille intus reſpondit. *Noli mihi moleſtus eſſe, jam oſtium clauſum eſt & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi* Luc. 11. n. 7. Cur modò tot difficultates in dando interponuntur, cum homini contrito tanta diligentia adſit divina benegnitas? In parabola petuntur panes, at in contritione ſalus animæ exquiritur, & ſi in largitione panis ac temporalium mora interſit, difficultateſque objiciantur: At in ſpirituali remedio animæ, ut per contritionem mundetur, ſine ulla dilatione, valde feſtinatur, præſto adeſt Dei clementia condonans peccatum, & ſuam gratiam dans, & communicans, qua mirificè animam condecorat, ac locupletatur.

Luc. 11.
Deus multũ feſtinus ad ſpiritualia, moroſus ad bona temporalia danda.

E contra vero homines hujus ſæculi, ut ſeſe terrenis committant, omnia illis apparent prævia, & facilia, at verò ut ſe ſpiritualibus tradant, multa obſtacula, ac contratietates ſe ſe illis apponunt, quibus retardantur ne de ſalute animæ ſuæ agant. Cùm ob murmurationem contra Dominum ſerpentum morſibus multi è populo perirent, ex Dei mandato fecit Moyſes ſerpentem æneum, *& poſuit eum pro ſigno: quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur.* Num. 21. n. 9. Serpentis aſpectui nullus ex populo contradicit, nullúſque in eo aliquid invenit quod ei diſpliceret, ſed omnes magno applauſu approbant, ac certatim oculos ad ſerpentem erigunt. Exaltatur filius Dei in cruce pro omnium ſalute. Tunc ait Paulus: *Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitia*, 1. Cor. 1. n. 23. Valde mirum, quòd ſerpens patibulo affixa omnibus placuit, omnibuſque bene viſa eſt. At filius Dei crucifixus quibuſdam fuit ſcandalum, aliis ſtultitia. Quod notans D. Ephrem ait, *Serpentem adorant, Chriſtum averſantur, propter ſerpentem crucem colunt, & crucifixum Chriſtum non adorant.* In ſerpentis aſpectu temporalis vitæ incolumis inerat, inde omnibus plauſibilis, ac grata eſt; at verò ex Chriſto crucifixo vita, & ſalus omnium ſpiritualis manabat, cujus ubertatem homines non agnoſcentes quibuſdam fuit ſcandalum, aliis ſtultitia.

63.
Homines de bono temporali, non de ſpirituali agunt.
Num. 21.
1. Cor. 1.
Ephrem.

Ioan 8. *n.* 9. Audientes autem unus poſt unum exibant incipientes à ſenioribus: & remanſit ſolus Jeſus, & mulier in medio ſtans.

VERSIONES.

Græcus Audientes autem à conſcientia redarguti.

Arabicus. Cùm audiſſent hæc, ex eo intelligentes ignominiam cœperunt exire.

Vatabl. At illi audientes hæc ſingulatim alius poſt alium exibant initio facto à ſenioribus.

Pagn. Arias. A ſenioribus uſque ad extremos, & relictus eſt ſolus Ieſus.

EXPOSITIO V.

64. Græcus.
Audientes *autem.* Scilicet ſupra dicta Chriſti verba, habet Græcus: *à conſcientia redarguti*, qua unuſquiſque ſe bene agnoſcebat non eſſe immunem à peccato, imò forte in eis, quæ Chriſtus ſcripſerat, & legebat maximè de ſuis ſceleribus confuſi, adulteram damnare non audentes D. Auguſt. tract. 33. in Jo. *Attendentes ſe*, inquit, *& abſceſſu ipſo confeſſi de ſe*: Imò & timentes ne Chriſtus ulterius pergeret, & eorum peccata argueret, ut fecit Matth. 23. n. 13. *Unus poſt unum*, ſeu, ut legit Vatablus *ſingillatim exibant.* Hugo: Secundùm quod ſucceſſivè forte legerant Scripturam; ſimul venerunt, ſed diſperſi recedunt; aptius explicandum videtur, quod ſingillatim, & non ſimul, ne victi, atque confuſi fugere viderentur, ſed ſenſim quaſi quiſque ſuo conſilio, ac nutu recederet. Hæc autem intelligentur de omnibus accuſatoribus, etiam de adulteræ marito, ſi aderat. D. Auguſt. Epiſt. 54. *Puto*, ait, *quod hæc ſententia Domini audita, ſi præſens fuit etiam maritus ipſe, qui violatam ſui thori fidem vindicari poſtulabat, exterritus, animum ad voluntatem parcendi, ab ulciſcendi cupiditate deflexit.*

Auguſt Matth. 23. Vatab. Hugo. Auguſt.

65. Pagnin. Arias. Ant. Ulyſ. Carthuſ. Caietan Hugo.
Incipientes à ſenioribus. Addunt Pagnin. Arias: *Uſque ad extremos.* Nam ut ſenes, utpote prudentiores majorem confuſionem, ac verecundiam ex Chriſti verbis perceperunt. De quo quæſt. *Remanſit ſolus Ieſus*, ſeu *relictus eſt ſolus*, rectè notarunt D. Antonius Ulyſſippon. ſabbatho ante Domin. 4. Carthuſianus, Caietanus, & Hugo, qui ait: *Remanſit ſolus Ieſus abſque Phariſæis, non tamen diſcipulis, dictio excluſiva non excludit niſi contrarios Ieſu ſcilicet Scribas, & Phariſæos.* Remanſit ſolus Jeſus abſque mulieris nempe accuſatoribus, & ſui calumniatoribus; tamen remanſit cum ſuis diſcipulis, ac multo populo, qui aderat ſtipatus. Moraliter abeuntibus cœteris manet Jeſus cum duodecim Apoſtolis, ac Septuaginta duobus diſcipulis, & ſolus manere dicitur, tam arcta, & intima unio erat inter Chriſtum, & ſuos diſcipulos, & ita ipſe cum ſuis diſcipulis unus erat, & diſcipuli cum eo, quaſi Chriſtus unum cum diſcipulis computetur, & cum abſque Phariſæis cum eis remanet, dicitur quod ſolus relictus eſt, vel *dictio excluſiva non excludit niſi contrarios Ieſu ſcilicet Scribas, & Phariſæos.* Sic Chriſtus calumniatores expectat, ac exambit, ſic perſecutiones præcupit, ut in magno tuorum comitatu, abeuntibus ejus adverſariis, & perſecutoribus Phariſæis & Scribis ſolus remanere dicatur. *Et mulier in medio ſtans.* Verecunda, & gemebunda expectans Chriſti ſententiam.

Intima unio inter Chriſtum, & ſuos diſcipulos.

Ieſus præcipit perſecutiones.

QUÆSTIO X.

Quare Phariſæi, & Scribæ, qui mulierem vinctam adduxerant, ea tamen relicta abeunt & recedunt?

66. *Ratio difficultatis*
Valde mirum eſt, quod Scribæ, & Phariſæi ſecum ferentes mulierem adulteram comprehenſam, ſic tamen abſceſſerunt, ut nec eam ſecum referant, nec amplius de ea, ac ejus damnationis ſententia cogitent, ex quonam principio hæc vis orta eſt, ex qua ſic abire feſtinarunt? D. Auguſt, ſerm. 94. de tempore ait, quod Chriſtus *levavit oculos ſuos, & inſpexit terram, & fecit eam tremere: At illi compuncti tremefacti ſunt & unus poſt alterum receſſerunt*, ſententia magni Patris veneranda; tamen ipſemet Auguſtinus receſſum Scribarum, & Phariſæorum præcipuè Domini voci adſcribit, ut dicam in hac quæſt. Auguſt.

Reſpondet primò Beda: *Nemo peccatricem fœminam damnare auſus eſt, quia in ſe cernere cœpe ut ſinguli quod magis damnarĕ cognoſcerent*; efficacia virtutis Chriſt viderunt iſti in ſe ſcelera ſua, & multa confuſione, ac ignominia convicti, Chriſti aſpectum non ferentes, qui mulierem vinctam adduxerant, eam liberam relinquentes reddunt. 67. Beda.

A propria conſcientia convincuntur.

Secundò, D. Ambroſius Epiſtol 8 *Denique diſcedentibus illis*, ait, *remanſit ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans. Donaturus peccatum, ſolus Ieſus remanet, ſicut ipſe ait, Ecce venit hora, & jam venit, diſpergamini unuſquiſque in ſua, & me ſolum relinquatis. Solus remanet, quia non poteſt hoc cuiquam hominum, cum Chriſto eſſe commune, ut peccata condonet.* Cùm mulier accuſatur, ut pœna ac ignominia afficiatur, aſtant Scribæ, & Phariſæi, at cum venia, & ſalus reis ſit impendenda, ac procuranda, ne pereant, nullus alius intervenit, ac reperitur niſi ſolus Jeſus, à cujus bonitate, ac miſericordia venit, ut homines non in interitum, ſed in ſalutem veniant, & quantò major eſt miſeria hominis, tanto magis movetur Divina clementia ad pietatem ac indulgentiam. D. Auguſtinus in præſenti: *Relicti ſunt duo*, ait, *miſeria, & miſericordia.* Quia nimirum, *Abyſſus abyſſum invocat.* Abyſſus peccatorum mulieris invocabat abyſſum miſericordiæ & pietatis Jeſu. 68. Ambr.

Salus & vita non ab homine, ſed a ſolo eſſe venit.

Tertiò, D. Auguſtinus tract. 33. *Vox juſtitiæ eſt*, ait, *puniatur peccatrix, ſed non à peccatoribus. Impleatur lex, ſed non à prævaricantibus legem. Hæc vox omnino juſtitia eſt: qua juſtitia illa, tamquam trabali telo, percuſſi, ſeſe inſpicientes, & reos invenientes unus poſt unum omnes receſſerunt.* Audita Chriſti voce, *qui ſine peccato eſt*, &c. ſeipſos multis criminibus infectos agnoſcentes, vices judicis exercere non audent, ille enim, qui eadem, quæ agit, alterum damnat, jam ſe à judicis munere deponit, & reum conſtituit, ipſa enim opera eum reum declarant, & demonſtrant. 69. Auguſt.

A judicis vice ſe deponit ille, qui eadem, quæ punit, agit.

Adverſus Iehu clamat Deus per Oſeam 1. n. 4. *Adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu.* Viſitabo, Syrus habet *Ulciſcar.* Magna hîc inſurgit difficultas. Jehu ex Dei juſſu per Parentem Eliſæum miniſterio unius filii Prophetarum 4. Reg. n. 6. Achabi, & Iezabelis, ac filiorum ejus ſanguinem apud Iezrael, ut explicant Haymon, Albertus, Hugo, Sanch. & Cornel profudit; quare ergo pro morte impio Achab, ac cæteris inflicta, & pro eorum ſanguine effuſo denunciatur vindicta ſumenda ex Iehu? Creatus eſt à Deo Iehu rex, ut domum Achab ob ejus iniquitatem, & idololatriam occideret ac ſepeliret in valle Iezrael, ille verò tam ſeveræ ultionis miniſter, non eſt veritus in eundem lapidem ſe impingere, eadem idola colere, ac ſimilem iniquitatem perpetrare, cum ergo ille in eodem crimine eſſet cum illis, quos puniebat, tantum diſtabat à debito recti judicis, & miniſtri munere, ut ſimili pœna tanquam ejuſdem criminis reus fuerit à Deo caſtigandus Ruffinus lib 1. in Oſeam: *In Iehu poſteros qui Achab familiam deleverat, ideò dicitur conſurgere: non quod cædes fuiſſet injuſta: ſed quoniam, qui illam feciſſent, per imitationem criminum, decus judicum* 70. Oſe 1. Syr.

4. Reg. 9. Haym. Alb Hugo Sanch. Cornel. *Iudicium exuit qui committit crimina quæ punit.* Ruffin.

*judicum perdidiſſent.*Expende pro noſtro inſtituto ultima verba.

91. Quartò.Scribæ,& Phariſæi veluti juſtitiæ miniſtri,& quodammodo ſpecie zeli legis hanc mulierem comprehenſam adduxerant, eam tamen
Ambroſ. modo ſolutam relinquunt,Chriſtus juxta D.Ambroſ.ac alios Patres,ut dixi ſuprà,quæſt.7.in terra eorum peccata ſcripſit,quamvis fortè zelo legis
Multi ſui muneris obligationē omitrunt ut ſibi conſulunt. hanc peccatricem fœminam Scribæ attuliſſent, tamen cum Chriſtus Dominus eos pungeret particulariter eorum crimina eis objiciendo ſtatim ab injuncto ſui muneris onere obliviſcuntur,ſunt enim multi miniſtri,qui licet multum zelum pertendant, ſi tamen alienis eorum pecularia momordit, ſtatim omnem ſui officij obligationem prætermittunt, & contemnunt,ut ſibi conſulant, ſuiſque attendant.

72. In ſacerdote Heli legis zelus vigebat,nam cum audiſſet arcam Dei captam eſſe,de ſella retrorſum cecidit,& mortuus eſt,communiter tamen culpatur, quod deſes extiterit in reprehendendis filiis ſuis ob ſacrilegia,quæ committebant in templo, tamen ex ſcriptura conſtat,quod eos reprehenderit;eis enim dixit;*Quare facitis res hujuſcemodi, quas ego audio,res peſſimas ab omni populo?Nolite filij mei;non enim eſt bona fama,quam ego audio*
1.Reg.2. 1.Reg.2,n.23.Ecce aperta eſt reprehenſio,in quo
Damian. ergo deliquit? Petrus Damianus lib.1.Epiſtol.6. ad Nicolaum Pontificem: *Heli filios quidem*, ait, *redarguit,& corripuit,ſed lenitate,ac mãſuetudine Patris,non ſeveritate, & auctoritate Pontificis,& quos inimicos Dei vidit in perniciem ſuam filios*
Qui ob cognationem carnis onus ſui muneris relinquit,periit. *recognovit* Heli Dei zelum habebat,& ut vidit filios ſuos contra Deum delinquentes;*Nolite filij mei* tanquã ſuos,ac filios ſuos corripuit ſed multa blanditie ac ignavia Heli ſimul erat Pater,&judex,in redarguendis filiis recordatus eſt,quod eſſet Pater *Nolite filij mei*,& oblitus eſt,muneris,ac ſeveritatis iudicis,& miniſtri, qui quamvis multo zelo exardeſcat,tamen in ſuæ functionis rebus, oculos potius conjicit ad conſanguinitatem,amicitiam,ac cognationem,quam ad ſuam injunctã obligationem,non perſiſtit in munere,ſed ab illo cadet,& deturbabitur,ut factum legimus in Heli.

QUÆSTIO XI.

Quare audita Chriſti ſententia primi,qui recedunt ,ſunt ſeniores?

73. *Ratio difficultatis.* AIt Evangeliſta, quod auditis Chriſti verbis, *qui ſine peccato eſt*, Unus poſt unum *exibant incipientes à ſenioribus.* Quæſtio iniquirit,cur ſenes ſunt primi,qui recedunt,& non potius juniores, vel etiam turba populi, nam hæc faclie qualibet removetur.

74. Ambroſ. Reſpondent primò Divus Ambroſius Epiſtola 58.*Vel quod*,ait,*ipſi plura habuerent crimina, qui diu vixerant, vel quia priores vim intellexerunt*
Rupert. *ſententiæ,quaſi prudẽtiores.*Et Rupertus hic*Seniores* ait, *primum perſenſerunt reſponſum validum, & inexpugnabile eſſe quod calumniari nequirẽt,ut pote ad intelligendũ perſpicaciores,idcirco primi loco ceſſerunt.*Quæ verba altius ſunt præmeditanda.

75. Primò exierunt ſenes.Primò,ut ait Divus Ambroſius,*quod ipſi plura haberent crimina.*Ob longiorem vitam majoribus criminibus inficiebanrut, frequienter in creatis antiquitas multis erroribus ſordet. Sic Danielis 13. num.52. Suſannæ accuſatores appellat;*Inveterate dierum malorum*, Daniel.13.
vel ſecundò ſenes primi recedunt,ut qui in vitæ emendatione alacriores eſſe debeant. Prædicata pœnitentia à Jona Ninive civitate tom. 3, n. 5. Ioan.
Veſtiti ſunt ſaccis à majore,uſque ad minorem,Divus Hieron.*ibi major ætas incipit,& uſque ad minorem pervenit.*Cum enim negotium eſſet de vitæ emendatione, ac morum reformatione,ſeniores dant exordium. *Senes in vitæ emendatione alacriores.* Joan.3. Hieron.

76. Tertiò. Quia ſenes utpote prudentiores vim ſententiæ Chriſti priores intellexerunt, valde enim ſenibus prudentia germana eſt. Divus Hieronymus in Eccleſiaſtes 10.numero 6.*Væ tibi terra,*Sic ait: *Lego Danielem* 7.numero.9.*Veſtitum dierum invenies Deum. Lege Apocalypſim* 1,numero 14.*Et caput ſalvatoris candidum,ut nivem reperies.*Cur tantis Scriptura Deum in habitu ſenis exprimit, ac repræſentat? ut ipſa ſenectute ejus ſumma prudentia, ac ſapientia denotetur,ac monſtretur. *Prudentia in ſenibus.* Hieron. Daniel.7. Apoc.1.

Joan. 8. *n.* 10. Erigens autem ſe JESUS dixit ei:Mulier ubi ſunt, qui te accuſabant? Nemo te condemnavit.
*Num.*11. Quæ dixit. Nemo Domine. Dixit autem Jesus, nec ego te condemnabo: Vade & jam amplius noli peccare.

VERSIONES.

Pagnin. Arias num. 10. Erectus JESUS, & neminem ſpectans præter mulierem, dixit ei:Ubi ſunt illi accuſatores tui?
10.*D. Ambroſius*,Nemo te lapidavit.
*Vatablus n.*11. Dixit autem JESUS. Nec ego te condemno.
Græcus. Nunc ne amplius pecces.
Arabicus Vade,& ex nunc ne revertaris ad peccatum.
D.Ambroſius. Vade, & amodo vide, ne pecces.

EXPOSITIO VI.

ERigens ſe autem Ieſus.*Elevans in illã ſuæ miſericordiæ oculos, qui lingua juſtitiæ adverſarios expulerat.Præclare D Auguſtinus tractatu 33.In Joannem.*Quia illa audierat*,ait,*qui ſine peccato eſt;prior in illum lapidem mittat ab illo ſe ſperabat puniendam,in quo peccatum inveniri non poterat.Ille qui adverſarios ejus repulerat lingua iuſtitiæ,levans in eam oculos mãſuetudinis,interrogavit eam.* Ecce quantũ noſtrũ captum divina ſuperat pietas,mulier ex auditis Chriſti verbis,timebat ab ipſo lapidari, qui ſine peccato eſt,ab ipſo tamẽ miſericordiam obtinuit; *Mulier ubi ſunt qui te accuſabant?*Optimè ſciebat Chriſtus ubi illi eſſent.Interrogat eam tamen, ut mulier ipſa interrogatione provocata clarè, & apertè cognoſcat ſuum benefactorem;cuius juſtitiæ lingua ejus accuſatores abigere fecerat.Dein August. 77.

de ut fiat omnibus evidens, quod valet eam dimittere, cujus accuſatores in cœpta cauſa dimiſerant. *Neomo te condemnavit*, ut fiat notorium, quod cum nullius ſententia ſit mulier damnata, liberum eſſet ei eam abſolvere.

78. *Quæ dixit. Nemo*; Nullus Scribarum, & Phariſæorum mortis ſententiã in eam dixerat, ad hoc adduxerant eam ad Chriſtum, ut ipſe in eam proferret ſententiam. *Nemo.* Quia nullus immunis peccato ad eam lapidandum ſe obtulerat, ſed omnes ſuo receſſu ſe peccatores confeſſi ſunt. *Nemo.* Cum mulier multos contra ſe haberet accuſatores, qui eam ut morte dignam conclamabant, tamen eos neminem dicit; nam illi mulieris infamatione, ac depreſſione ſe ſublimare volebant, & qui talis ſunt ingenij, merito tanquam neminem reputat prudens fœmina. *Domine.* Honoris vocabulo ejus benevolentiam ſibi mulier conciliare intentat, ne ab ipſo damnetur. Cardinalis Hugo ait, quod mulier credidit, cum Chriſtum Dominum profeſſa ſit.

Qui alterius depreſſione ſe vult nobilitare, idem eſt ac nemo.

Hugo.

79. Greg. *Nec ego te condemno.* Græcè de præſenti. *Condemno*, etſi Phariſæi receſſerint conſcientia remordente, ego tamen, qui immunis ſum ab omni peccato, & ut omnium judex, qui te poteram condamnare, nolo tamen, quia veni non ut judicem mundum, ſed ut ſalvem. Joannis 3. numero 17. Joan. 5. *Vade* Libera nempe ab omni culpa, & pœna, ut dicam ad initium quæſtionis ſequentis nullam mulieri injungit pœnitentiam, dona Dei ſunt undique perfecta, & abſoluta, ſed tantum cavere præcipit à futuris *Noli amplius peccare.* Non ſolum illi prohibet adulterij peccatum, ſed etiam quodcunque aliud. Imo non ſolum peccatum prohibet, ſed etiam voluntatem illius, ideo: Noli peccare.

QUÆSTIO XII.

Quare tam plenariè Chriſtus mulierem abſolvit ab omni culpa, & pœna?

80. *Mulier libera à pœna, & culpa.* Cum Chriſtus Dominus dixerit mulieri, *Vade* Eam dimittit liberam ab omni peccato. Nam interius illi inſpiravit contritionis actum, per quem meruit mulier juſtificari. Et cum etiam illi dixit. *Vade.* eam dimittit liberam ab omni mortis pœna, nam ut ſupremus Dominus eam illi relaxavit, ac ſua divina virtute repreſſit Judæos, ne in mulierem quid amplius auderent. Pro hac ſententia ſunt Divus Ambroſius Epiſtola 76. & hîc Beda, Divus Thomas, Lyranus, Carthuſianus, Janſenius, Toletus, Barradas, & alii. Pro quo eleganter ait Euthymius. *Satis erat coram tot adverſaris erubeſcentia pro ſupplicio, maximè cum ſciret, quod illam toto corde pœniteret.* In viro nobili erubeſcentia æquivalet mortis ſupplicio.

Ambroſ. Beda. D Thom. Lyranus, Barrad. Euthym. *E-ubeſcẽ is pro pœna.*

81. Ambr. Ad quæſtionem reſpondet primo Divus Ambroſius, Epiſtola 58. *Non damnat*, ait, *quaſi redemptio, corrigit quaſi vita, quaſi fons abluit.* Ratio à priori hujus rei eſt divina miſericordia, & pietas. Chriſtus Dominus ipſe erat redemptio, & propitiatio pro peccatis noſtris, ideo mulierem non damnat, ſed abſolvit; erat vita, inde mulierem non perimit, ſed corrigendo vivificat in vitam, & cum Chriſtus ſit fons eam mundat, & lavat ab omni inquinamento. Et maximè notandum. Quòd Scribæ, Phariſæi pleni malitia, & vaſa iniquitatis mulierem accuſant, & damnant; Jeſus filius Dei, in quo non eſt peccatum, nec dolus, eam abſolvit, & liberat.

Phariſæi cõdemnãt, Ieſus abſolvit.

Secundò, D. Helredus ſerm. 2. in Iſaiam. *Vnus poſt unum exierunt.* Scilicet Phariſæi, ait, *cum ſola miſericordia ſolam miſeram relinquentes.* Mulier erat tacens, & nil pro ſe rogat. Scribæ & Phariſæi multis contra ipſam proclamabãt. *Moyſes mandavit nobis hujuſmodi lapidare.* Et tamen mulier abſolvit, & miſericordiam impetrat. Unde hoc? Præſentata erat illa Chriſti oculis: & ſufficit miſero, ſi per ſe ipſum miſerationum pelago aſtet. Vehementius clamabat erga Chriſtum miſeria tacentis mulieris quàm voces Scribarum accuſantium. *Moyſes mandavit nobis hujuſmodi lapidare.* 82. Helred.

Ipſa miſeria vehementiſſime clamat ad Deum.

Tertiò. D. Ambroſius Epiſtol. 76. *Adverte*, ait *quomodo propriam ſententiam temperavit, ut Iudæi de mulieris abſolutione calumniari nihil poſſet, ſed in ſe magis calumniam retorquerent, ſi queri vellent. Dimittitur enim mulier, non abſolvitur, quia deerat accuſator, non quia innocens probatur. Quid ergo querentur, qui priores à perſecutione criminis, & ab executione ſupplicij deſtiterant?* Cum mulier hic à Chriſto dimittitur, videtur, quod detur occaſio Judæis Chriſtum accuſandi, nam cum ipſi audirent, vel viderent adulteram à Chriſto dimiſſam, eum út divinæ legis transgreſſorem arguunt. Alta Dei ſapientia os obſtruitur illis, nihil enim Jeſus in hoc fecit, quod ipſi prius non feciſſent: prius illi à damnatione ſe abſtinent, ac mulierem adulteram liberam dimittunt, & tunc poſt illos Jeſus mulierem dimittit, ac abire jubet, quo rerum ordine eorum venenoſa lingua refrænatur: quis enim in aliis condemnet, quod prius ipſe fecit? *Quid ergo quererentur, qui priores à perſecutionè criminis, & ab executione ſupplicij deſtiterant?* 83. Ambroſ.

Particeps criminis ejuſdem reũ damnare non poteſt.

Quartò. D. Ambroſius proximè citatus. *Dimittitur mulier, non abſolvitur, quia deerat accuſator, non quia innocens approbatur.* Liberatur mulier non quia non peccaverat, ſed quia accuſator deerat, ut nullam inde Iudæ accuſandi Chriſtum haberent occaſionem; nam prius ipſi ab accuſatione diſcedentes dimiſerunt mulierem. *Vbi ſunt qui te accuſant Nemo Domine.* Et tunc Chriſtus eam abire mandavit. Hanc rationem literalem exiſtimant Toletus, Lucas Burgenſis, Cornelius, & alij. 84. Ambr.

Dimittitur mulier, quia deerat accuſator. Tolet. Lucas Burg. Cornel.

Quintò D. Petrus Chryſologus ſerm. 49. illudeus, quod Judæi pertinaci iniquiſitione Chriſti dicta, & facta diſcutiebant, ipſe circa crimen mulieris adulteræ nil inquirit: ſic ait ſanctus Pater. *Judicatur hic ſolus, ſcilicet Chriſtus, qui ſolus judicare noluit ne puniret: improba ſeveritate diſcutitur, qui ut largiretur veniam, nil quæſivit: cum ſolus innocens invenerit omnes reos, ad judicium pietatis immenſæ ſuſcipere maluit, quam rogare ſententiam.* Valdè extraordinaria, ac contentioſa inquiſitione Judæi opera, ac verba Chriſti rimabantur ac inveſtigabant: *Quomodo hic literas ſcit cum non didicerit?* Joan. 7. Præſentata hac muliere adultera Chriſtus nihil de ejus crimine, ac circunſtantia exquirit, nec teſtes adducit, nec eorum numerum, ac qualitatem examinat, nec perſcrutatur, an eſſet aſſueta, vel prima vice prolapſa: Judæi tam nimia contentione facta Chriſti rimantur, quia volebant judicare, volebantque eum 85. Chryſol.

Vt veniam Chriſtus largiatur nil ſcrutatur.

eum condemnare, at Chriſtus Dominus decreverat mulieri indulgentiam concedere: *Qui ut largiretur veniam nil quæſivit.* Qui damnare intentat multus eſt ad inquiſitionem, quam prætermittit, qui indulgentiam concedere diſponit.

86. Sextò. Mulier, licet nihil ore protulerit, tamen ubi comprehenſa eſt, ſtatim rubore vultus, verecundia faciei, ſua taciturnitate, ac multa compunctione, qua tacendo crimen confitebatur, veniam promeruit. Divus Ambroſius in Pſalm. 37. *Plurimum, ait, ſuffragatur reo verecunda confeſſio, & pœnam, quam evitare non poſſumus, pudore ſublevamus.* Ex quo colligo rationem ab quam Achan licet ſuum crimen confeſſus ſit; *Verè ego peccavi Domino* Joſue 7. num. 20. lapidatur à populo. *Lapidavit eum omnis populus Iſraël.* Et tamen hæc mulier, quæ tali pœna erat obnoxia, liberatur. Nam Achan licet peccatum confeſſus ſit, tamen valde moroſus fuit in illo propalando, & inde tantæ pœnæ reus eſt factus. Rupertus in Joſue, cap. 11. *Confitendo reſpondit, ait, verè ego peccavi Domino Deo Iſraël, & ſic feci: non tamen ullam mereri veniam debuit, quia videlicet confeſſio nimium tarda fuit.* At verò hæc mulier in culpa non perſeveravit, ſed quantum colligimus, ſtatim ubi comprehenſa eſt, ſua verecundia, qua non audebat loqui, ſine mora crimen fatebatur: ſupplicium autem quod obdurata pertinacia in occultando delicto vindicavit, feſtina criminis poteſtatio ſuſtulit, ac diluit.

Ambr. Verecundia ſublevat pœnam.

Joſue 7. Feſtina confeſſio veniã obtinet.

Rupert.

87. Septimò. Mulier per vehementem dolorem, ac ingentem contritionis actum ei à Chriſto interius infuſum promeruit obtinere veniam, non ſolum ſui peccati culpæ, ſed etiam illius pœnæ, ut eſt ſatis probabile; felix mulier, quæ talem nacta eſt judicem, ut in juſtitia, ac veritate judicaret; hoc tanquam magnum hoc beneficium celebrat Divus Ambroſius ſerm. 1. de Suſanna, in hac ſancta fœmina, quæ ob ſui pudicitiam promeruit à Deo ſanctum Danielem ſui judicem cap. 13. num. 45. cujus probitate de utili ſententia ſecura, & certa erat Suſanna, de qua hic loquitur ſanctus Doctor. *Multum de Deo pudici id conſequitur, cum judicem virginem promeretur: Secura eſt enim de victoria Caſtitas, cui eſt judicatura virginitas.*

Ambr. Daniel. 13. Magna felicitas bonum habere judicem

88. Idem D. Ambroſius ſerm. 2. de Suſanna præclarè notat, quod Chriſtus, & Suſanna comprehenduntur, ac in judicium trahuntur. Suſanna dum de adulterio objurgat ſenes, ipſa tanquam adultera retinetur: at Chriſtus dum de Sacrilegio arguit Phariſæos, ipſe tanquam ſacrilegus accuſatur uterque falſo crimine ducitur. Tamen Suſanna abſolvitur, Daniel. 13. n. 60. Chriſtus verò condemnatur. Pulchrè Divus Ambroſius. *Similis erat in utraque cauſa judicij, niſi quod meliore uſa eſt judice Suſanna, quàm Dominus. Hunc enim Præſes judicat, hanc Propheta.*

Ambr. Ob diſparitatem judicis Suſanna ſolvitur, Chriſtus condemnatur. Daniel 13.

Quæstio XIII.

Quare Chriſtus dixerit mulieri: Noli amplius peccare.

89. Commendat Dominus mulieri ut peccatorum relapſum caveat: pro quo audiendus eſt Divus Cyrillus, lib. 5. cap. 17. *Mulierem abſolutam jubet Dominus abire, id ſolum ei injungens, quod modò ſibi à peccato caveret, & ne in priora relabatur mala, ſummo ſtudio vigilaret. Num relapſus in ægritudinem perículoſior eſſe ſolet, & exitio propior, quam prior languor. Et quos prima valetudo adverſa non extinxit, ſæpius iterata poſt redditam incolumitatem ægrotatio ſubſtulit è vita. Haud ſecus fruſtra ægrotantiæ medicamentum ſumitur, ſi poſt eam peractam ad præteritæ vitæ ſordes redditur.* Quod multis exemplis confirmat citatus Cyrillus. Uxor Lot retro reſpiciens, *Verſa eſt in ſtatuam ſalis*, Geneſ. 19. num. 26. Cur non quando habitat in Sodomis, ſed quando ad illam conjicit oculos ut hoc documento inſtruamur gravius puniri relabentem in peccatum quam in ipſum primo cadentem. Citatus Cyrillus. *Inde ſumendum nobis eſſe exemplum ne ad deploratas revertamur peccatorum illecebras.*

Cyril.

Facilius remittitur peccatum quam illius relapſus.

Gen. 19.

Cyril.

Semei mittebat lapides contra David, & eum peſſima maledictione deteſtans, dicebat. *Egredere, egredere vir ſanguinum & vir Belial.* 2. Regum 16. num. 7. tamen à Rege veniam obtinuit, poſtea verò negligens mandatum Salomonis exiens ab Jeruſalem morte damnatur. 3. Regum 2. num. 36. Cur in primo delicto habuit veniam, non in ſecundo? cum tamen primum ex ſuo objecto eſſet gravius, importabat enim rebellionem, injuriam, odium & contumeliam, ac ſcandalum in regem; at vero in ſecundo crimine ad exeundum extabat excuſatio; ne ſuos ſervos fugitivos peteretur. Unde ergo tanta hîc pœna? Quamvis ſecunda culpa ex objecto eſſet lenior tamen ex relapſus circunſtantia duriori ſupplicio punienda fuit. Citatus Divus Cyrillus. *Quid aliud, ait, nobis hic Semei caſus innuet, niſi timendam eſſe, & graviter formidandam Dei iram, ſi iterum, atque iterum eadem perpetremus flagitia?* 90.

2. Reg. 16.

3. Reg. 2.

Culpa ex relapſu gravior.

Cyril.

Secundo D. Auguſtinus tract. 33. in Joannem. *Nec ego te condemnabo: quid Domine? faves ergo peccatis? non plane ita: attende quod ſequitur, vade, deinceps jam noli peccare: ergo Dominus damnavit ſed peccatum, non hominem.* Duo erant in muliere iſta, natura, & culpa: utrumque poterat Dominus condemnare: naturam, ſi juſſiſſet mulierem lapidare; culpam, ſi non abſolviſſet. Poterat, & utrumque abſolvere, ſi dixiſſet, ut ait Divus Thomas. Vade, vive ut vivis, eſto de mea liberatione ſecura, ego quantumcunque peccaveris etiam à gehenna, & ab inferni tortoribus liberabo: ſed juſtus Dominus naturam abſolvit, *nec ego te condemnabo*, peccatis verò non favens, illa enim damnavit dicens, *Noli amplius peccare.* Pergit citatus Divus Auguſtinus, *Dulcis, & rectus Dominus* Pſalm. 24. num. 8. *Ama quod dulcis eſt, time quod rectus eſt.* Ut dulcis pepercit mulieri, ut rectus prohibet peccata, ne in nova incidendo majorem pœnam incurrat. 91.

Auguſt.

D. Thom. Chriſtus abſolvit naturam condemnat verò peccatum.

Auguſt. Pſ. 24.

Tertiò. Hugo Victorinus lib. 1. Miſcelan. 2. tit. 19. *Venit ergo, ait, Jeſus, & ita ſe omni manſuetudine exhibuit, ut peccatricem animam ſeptem dæmonijs adulteram de manibus lapidantium eriperet.* Perpende *ſeptem dæmonijs adulteram* Mulier ſolo adulterij crimine accuſabatur, & tamen abſolutè ait illi Chriſtus Dominus. *Noli peccare* Quod de omni peccato intelligitur, ſi tantum de adulterio agebatur, cur de omnibus peccatis admonitionem dat Dominus? In uno enim adulterij, ac laſciviæ crimine omnia peccata tanquam in compendio continebantur; *ſeptem dæmonijs adulteram.* Per ſeptem dæmonia omnia vitia denotantur, quæ enim luxuriæ erat dedita, omni vitio ac turpitudine laborabat. Pro cauſa Davidis. *Iratus autem Saül* 92.

Hugo. Vict.

In laſcivia omne vitiũ clauditur.

Saül adverſus Ionatham dixit ei; fili mulieris ultro virum rapientis. 1.Reg.20.num. 20.id eſt filij meretricis, ac laſcivæ fœminæ, ut communiter explicant expoſitores Lyranus, Caietanus, Abulenſis, Sanchez Cornelius, & alij. Pagninus ex Hebræo vertit, filij perverſæ rebellionis. Et ſicut in una perverſa rebellione omnia mala involvuntur, ſic cum una luxuriante fœmina omnia vitia deferuntur.

1. Reg 20. Lyranus. Caietan. Abulenſ. Sanch. Cornel. Pagnin.

93. Cum Abrahamus prope eſſet, ut ingrederetur Ægyptum, & agnoviſſet Saram eſſe pulcherrimam, ait ei; Cum viderint te Ægyptii, dicturi ſunt, uxor illius eſt: & interficient me, & te reſervabunt, Geneſ.12, n.12. Cur Abrahamus ab Ægyptiis timet mortem, cum nullam injuriam ac crimen erga eos commiſiſſet? agnoſcebat illos Patriarcha libidine infectos, inde merito ab eis homicidium, ac omne malum pertimeſcebat. Sapienter aſtruit Gildas libro de excidio Britanniæ Auditur fornicatio, ait, qualis nec inter gentes, non ſolum verò hoc vitium, ſed & omnia, quæ humanæ naturæ accedere ſolent. Et Divus Damaſcenus lib. Gomorrhiano ſive Opuſcul.7.cap. 20. Non à ſano intellectu abhorrere meritò creditur, ſi quod dictum: Manus veſtra plenæ ſunt, de peſte immunditiæ dictum eſſe videatur, Vide tom.2.c.5.q.39.n.257.258.& tom.3. c.15.q.5.n.37.& 38.

Gen 12. *Ex animo luxurinto omne malum timendum.* Gildas Damaſc.

CAP. XVI.

Diſputat JESUS cum Judæis.

Ioan.7.n. 12. Iterum ergo locutus eſt eis JESUS, dicens: Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

*Num.*13. Dixerunt ergo ei Phariſæi: tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum.

VERSIONES.

Marius Victor. Ego ſum lumen mundi. *Affric. lib. 1. contra Arium.*

Arabicus. Deinde locutus eſt eis JESUS iterum.

Syriacus. Qui poſt me venit, non ambulabit in tenebris, ſed inveniet ſibi lumen vitæ.

Vatablus. Nequaquam ambulaverit.

*Arias. n.*13. Tu de te ipſo teſtaris.

EXPOSITIO. I.

1. *Connexio cum precedentibus.* PRÆSENS Domini ſermo cum antecedentibus dupliciter connecti poteſt. Primò cũ præcedẽti abſolutione de Adultera, ut Gloſſa D. Anton. Ulyſſiponenſ. in ſabbatho poſt Dominic.4. Quadrageſ. Divus Thomas, Carthuſianus. Dixerat Dominus mulieri, abſolvens eam à crimine: Nec ego te condemnabo. Vade in pace. Et quia dubitare poterant quomodo ipſe peccata dimitteret, apertius explicat Divinitatis ſuæ potentiam, dicens ſe eſſe lucem non creatam, ſed increatam, totius nempe mundi, qui peccati tenebras poteſt depellere. Secundo continuatur littera cum Divo Chryſoſtomo, Theophilacto, Leontio, Ammonio, & etiam divo Thoma, ac divo Bonaventura. Dixerunt Phariſæi ſuprà c.7.n.52. Nicodemo antecedenti die. Scrutare ſcripturas, & videbis, quod à Galilæa Propheta non ſurgit. Negabãt eſſe eum Prophetam, utpote Galilæum, ad quod alludens Chriſtus, cum veniſſet diluculo in templum, ſedens docebat eos, ut dicitur hoc c.8. n.1. ſe nempe eſſe lumen univerſale, non Galilææ, vel Palæſtinæ, ſeu Judææ, ſed totius mundi. Hunc ſermonem Scribæ, & Phariſæi venientes cum muliere adultera interruperunt, finita quæſtione cum eis, dimiſsáque muliere, ſuum ſermonem inceptum proſequitur Dominus. In hac ſententia ſunt Recentiores: Toletus, Lucas Burgenſis, Cornelius: favet illa dictio in textu. Iterum. Et maxime Arabicus vertens. Deinde locutus eſt eis Jeſus iterum.

Gloſ. D. Thom. Anton. Carth. Chryſoſt. Theoph. Leontius. Ammon. D Thom. Bonavent. Joan.7. Tolet. Luc. Burg. Cornel. Arabic.

Iterum ergo. Ergo, particula illativa eſt, & eſt ſenſus. Poſtquam Dominus abſolvit negotium mulieris adulteræ, iterum reaſſumit ſuum ſermonem: quo cœperat concionari. Ego ſum lux mundi. Ego qui ſum verus Filius Dei, non ſum lux alicujus provinciæ particularis, ut Prophetæ Galilææ, verbi gratia, vel Judææ & etiam Apoſtoli? Nam ut notat Carthuſianus, quilibet eorum ad peculiares regiones miſſus eſt: nec ſum lux per participationem, quo ſenſu Matthæi 5.num.14. Apoſtoli dicuntur lux mundi, ſed ſum ipſamet lux per naturam, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ut advertunt Chryſoſtomus, Theophylactus. Ac proinde ſignificat univerſum mundum extra ſe eſſe conſtitutum in tenebris, & obſcuritate. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, Iſaiæ 9.n. 2. Qui ſequitur me. Gloſſa, fide, dilectione, adimpletione meorum præceptorum. D. Cyprian. lib. de zelo, & livore. Sequitur autem Chriſtum, ait, qui præceptis inſiſtit, qui per magiſterij ejus viam graditur, qui veſtigia ejus, ac itinera ſectatur. Subditur, Non ambulat in tenebris, peccati ignorantiæ, ac errorum. Sed habebit lumen. Divus Auguſtinus, Euthymius, Beda, Hericus: lumen gloriæ beans fideles, ecce quanto præmio afficitur, qui Chriſtum ſequitur uno in hac vita, altero in futura, tamen pleniſſimè, per lumen vitæ, intelligitur lumen fidei cum prudentia, ac ſapientia Chriſtiana; cum magna cognitione, ac intelligentia rerum divinarum, dicitur lumen vitæ, quia fides ſicut fax ducit nos inoffenſo pede in vitam. D. Cyrillus in codice Romano. Qui ſequitur me, ait, vitæ lucem lucrabitur, id eſt, eorum, quæ in me ſunt myſteriorum revelationem ipſum in vitam æternam potentem ducere.

2. Carth. Math.5. Iſai.9. Gloſſa. Cyprian. Auguſt. Euthym. Beda. Heric. Cyril.

Dixerunt ergo Phariſæi. Ex reſponſione data in cauſa mulieris Adulteræ, Phariſæi unus poſt unum diſceſſerunt, qui nempe mulierem accuſabant, hi autem erant alij diſtincti ab accuſatoribus; ad impugnandum veritatem nunquam deſunt Phariſæi, nec maligni abſunt. Tu de te ipſo teſtimonium perhibes. De te ipſo teſtaris, téque ipſum laudas, 3.

ut

Beda. Carthuſ. ut inquiunt Beda, Carthuſian. de téque ipſo magnam rem teſtificaris, quòd ſcilicet ſis lux mundi. *Teſtimonium tuum non eſt verum.* Id eſt non eſt legitimum, ac fide dignum; Nam lege humana cautum eſt, ne quis in re propria credatur. Judæi de ſuo more in hoc multum errant, quia Chriſtus pro ſe multos teſtes adduxerat, unde ait Theophylactus. Theophyl. *O inſipientiam! ipſe ſurſum, deorſumque ſcripturas trahit, quæ teſtantur, & ipſi arguunt eum quaſi de ſe teſtetur.*

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus ſe lucem mundi appellat?

4. Auguſt. DEcipiebantur Manichæi exiſtimantes Chriſtum eſſe hunc ſolem viſibilem. Sol enim lux eſt mundi; hanc eorum fatuitatem, & dementiam refutat D. Auguſtinus tract. 34. in Joan. *Non eſt*, ait, *Dominus Chriſtus ſol factus, ſed per quem ſol factus eſt. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Eſt ergo lux, quæ facit hanc lucem, hanc amemus, hanc intelligere cupiamus, ipſam ſitiamus, ut ad ipſam lucem aliquando veniamus.* Ad quæſtionem illius rationes inquiramus.

5. Carth. Reſpondet primò Carthuſ. Chriſtus Dominus ſecundum quod Deus eſt, lux eſt increata, æterna, infinita, eſſentialis, omnem mentem creatam intus illuſtrans lumine naturæ, gratiæ vel gloriæ. Secundumque naturam aſſumptam eſt lux mundi ſcilicet hominum univerſorum. Lux, inquam, participata non ſubſtantialiter, ſed propter plenitudinem gratiæ, ſapientiæ, & ſanctitatis ſibi infuſæ de cujus plenitudine nos accipiendo illuminamur ab eo. Illuminavit enim Chriſtus omnem mundum docendo, converſando, & miracula faciendo, documentaque ſuæ ſanctiſſimæ vitæ exhibendo.

6. Gregor. Pro quo argumento multum facit id, quod notat D. Gregor. Magn. Præfatione in Job cap 6. ait: quod in veteri lege tanquam in quadam nocte antiqui Patres veluti aſtra quædam præceſſerint quouſque Chriſtus Dominus in fine noctis ſurrexit. Ad oſtendendam innocentiam venit Abel, injuſtè à fratre occiſus; ad manifeſtandam obedientiam venit Abraham, qui ex Dei mandato filium ſuum in holocauſtum offert: ad inſinuandam longanimitatem ſpei, & operis venit Noë, qui in arca incluſus, à diluvio fit ſuperſtes: ad demonſtrandam conjugalis vitæ caſtimoniam venit Iſaac; ad perſuadendam laborum tolerantiam venit Jacob, qui ſole ac gelu utebatur. Venit Moyſes in manſuetudinis exemplum & ſic de cæteris. In fine hujus noctis venit Chriſtus Jeſus verus Sol, in quo fulget omnis virtus, omnis juſtitia, omnis ſanctitas, quam nos imitari debemus, & ad ejus normam omnes noſtras actiones componere.

Patres antiqui aſtra in nocte, Chriſtus ſol refulgens.

7. Auguſt. Secundo, D. Auguſtinus in Pſalm. 84. *Quid dixit*, ait, *ego ſum lux mundi, vocat te ad ſe; cum vocat te, convertit te; cum converterit te, ſanat te; cum ſanaverit te, videbis converſorem tuum, cui dicitur: Plebs tua lætabitur in te*, Chriſtus lux eſt mundi, non ſibi, ſed nobis, ſua luce vocat nos ad ſe, convertit ad ſe, ut nos ſanet, ut eumque videmus, in eoque omne gaudium habeamus, ac in ipſo lætemur.

Deus nos ad ſe vocat, ut in eo exaltemur.

8. Rup. Tertiò. Rupertus in Joan. *Vide* ait, *quam breviter, quamque magnifice expreſſit Dominus, nihil invidiam impiorum hominum poſſe nocere gloriæ Dei, ac ſi diceret: non deridendi eſſetis, ſi ſolum iſtum exſufflando extinguere, vel aërem pugnis verberando, de magno cœli candelabro dejicere & ſub modium condere conemini: Nempe huic ſimile eſt hoc, quod meum nomen delere, vel famam meam extinguere contenditis.* Ego enim ſum lux mundi, &c. Sic ſe appellavit Chriſtus Dominus, ut oſtendat ſuam ſupereminentiam & excellentiam, cui à nulla creatura aliquod nocumentum ſive in ſe ſive in ſuo nomine, vel fama poteſt inferri. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Pſalm. 90. Pſalm. 90.

Chriſto non poteſt creatura inferre nocumentum.

9. Cyrill. Quartò. D. Cyrillus Alexandr. lib. 5. in Joan. cap. 19. *Sum lux vera*, ait, *non lux alternationem noctis ſuſtinens, aut luminis interpolationem, vel ſuccedentes viciſſim habens tenebras: ſed perpetuo radians, intima cordis nova, ſemperque fulgenti claritate perluſtrans. Non item lux certis conſtricta finibus, neque Galilææ concluſa limitibus, ſed totius mundi ſpatium meo lumine replens.* Chriſtus Dominus dicitur lux mundi, lux perennis, continua, quæ nullis noctium tenebris in benefaciendo interrumpitur, ſed in nos perpetuò ſua dona diffundit, & hoc non aliquo limite concluditur, ſed ad omnes extenditur.

Dei dona in nos ſine interrupione.

10. Dionyſ. Quintò, D. Dionyſius Alexandr. contra Paulum Samoſaten. *Ego ſum lux mundi*, ait, *qui eſt Dominus mundi.* Ut hoc exemplo diſcant principes, ut in omnes, etiam humiles, & abjectos extendant ſuos radios, omnes enim lux æqualiter luſtrat, omnémque locum etiam vilem uniformiter penetrat. Sextò D. Thomas. *Lux*, ait, *facit res omnes actu intelligibiles.* Per lucem Chriſti omnia fiunt intelligibilia; divina, ut eorum excellentiam agnoſcamus; temporalia, ut eorum vilitatem, & abjectionem penetremus; nam illa divina celſitudo conſiderata; omnia hujuſmodi ſtercora arbitrantur, ut ait Paulus ad Philip. 3. verſ. 8. Philip. 3.

Rex ad omnes æqualiter ſua dona extendat. D. Thom.

11. Septimo. Sancta Eccleſia in ſymbolo profitetur *Lumen de lumine.* Si ergo ipſe eſt lumen de lumine, quomodo ſe vocat lucem mundi? Optimè ſanè; ex eo enim, quod ipſe eſt lumen de lumine, bene ſequitur quod ſit lux mundi, afflatus enim divini Spiritus eſt, ut dona obtenta aliis communicentur. Unde Chriſtus Dominus cum ſit lux mundi, ſuos Apoſtolos appellat lucem mundi, Matth. 5. *n.* 14. Excellentiam enim prælucendi vita, & exemplo, ac doctrina, non in ſe omnino continuit, ſed etiam ad alios extendit, eámque illis communicavit. Matth. 5.

Divinitatis eſt bona ſua aliis communicare.

12. Octavò: & etiam moraliter. Lux mundi dicitur: lux hujus ſæculi quotidiano curſu ſe ſe in noctem abſcondit; ſicque divini favores aliquando intermittuntur, ut homo magis exerceatur, ac probetur. Ex ſuavitate divinæ præſentiæ delectata ſponſa dicebat. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie*, Canti. 1. n. 7. Cant. 1. ſtatim c. 3. n. 1 ait, *in lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni.* Cant. 3. Valdè, mirum, quod ſponſa, quæ inter meridiana paſcua, meridianoſque accubitus dilectum indagabat, jã per noctes valdè ſolicitè ipſum quærat: & non inveniat? forſitã per noctes quærit, quia ſub meridie non invenit? Invenit ſanè, ſuo potita deſiderio

Felicitatibus ſuccedunt adverſitates.

deſiderio eſt;ſed ubi ſub meridie tenuit eum,ſtatim ad noctem declinavit, ad noctem, inquam, tribulationis,& perſecutionis,ut exponunt Theodoretus, & D.Ambroſius ſerm.7. in Pſalm. 118. verſ.7.Ut tribulationum preſſuris anima maxime exercitaretur. Divus Bernardus ſerm.32.in Cant. *Deſiderium*, ait,*cordis ejus tribuetur ei. Ex parte tamen, idque ad tempus, & tempus modicum.Nam cum multo labore quæſitus adfuerit, ſubito dum teneri putatur, illabitur: ita ergo poteſt eſſe de præſenti ſponſi lætitia,ſed non copia: quia etſi viſitatio lætificat, ſed moleſtat viciſſitudo.* (Theod. Ambroſ. Bernard.)

13\. Cum ingrederetur Jacob terram Chanaan.*Fuerunt ei obviam Angeli Dei, quos cum vidiſſet*,ait: *caſtra Dei ſunt hæc.* Geneſ.32.num.1.Qui Angeli, ut explicant Origenes,Procopius. Rupertus,erant Angeli cuſtodes Provinciarum, qui multa benevolentia Jacob ſalutantes ei occurrerunt; poſtea verò traductis omnibus ſuis nocte remanſit ſolus; *& ecce vir luctabatur cum eo uſque mane.* Geneſ. 32 num. 24.Quid eſt,quod in die habet Angelos cum multa gratulatione ei occurrentes,nocte verò luctamine manus conſerit cum Angelo?Denotabatur; quod ſi & aliquando jus nepotes in die felici multa proſpera in terra illa eſſent habituri, tamen aliquando luctaminis,ac tribulationis nox erat eis ſucceſſura. Lyppoman. *Ingrediebatur*,ait, *Jacob nocte illa terram promiſſam,& cognoſcebat in Spiritus adverſitates, ac proſperitates ſuorum pro quibus orabat.* (Gen. 32. Origen. Procop. Rupert. — *Poſt proſpera eveniunt adverſa.* — Lyppoman.)

Q UÆ S T I O II.

Quare Chriſtus Dominus dicitur,Lux mundi, & non potius, Sol mundi?

14\. (Auguſt.) AD quæſtionem poteſt primò reſponderi ex D. Auguſtino tract.33. in Ioan. *Et ſi nolueris*,ait,*ſolem deſerere,ipſe te deſeret;ſervitutis ſuæ neceſſitate peragens diem.Deus tuus ubique totus eſt, ſi non ab illo facies caſum, nunquam à te ipſo facit occaſum.*Lux Chriſti multum diſcrepat à luce ſolis, quamvis nolueris, lux ſolis aliquando te deſerit ſui curſus neceſſitate. At ſi tu volueris nunquam Chriſtus te deſerit, ſi enim tu ab ipſo non diſcedas, ipſe nunquam à te diſcedit.Unde ait *Qui ſequitur me,non ambulat in tenebris.* (*Ob noſtrum receſſum à Deo Deus à nobis recedit.*)

15\. Secundò. Sol multum inæqualis eſt in ſuo effectu præſtando, quoſdam enim homines facit albos, alios nigros; quædam loca fœcundat magnis fructibus, alia replet auro,argento,ac gemmis pretioſis; quædam verò loca ſterilia, ac infructifera reddit: lux verò ad omnes æqualiter ſe extendit, omniaque uniformiter luſtrat; Chriſtus Dominus totius orbis Princeps dicitur Lux mundi, ut ab ipſo diſcant vniverſi Reges æqualitatem in ſuis favoribus repartiendis obſervare. (*Princeps teneat æqualitatem in ſuis donis diſtribuendis.*)

16\. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux.* Geneſ.1. num. 3. Quæſtionem excitat Hugo à ſancto Victore lib.1.de Sacrament. cap.8.Cur Deus diſtincte incipiens ſua opera à luce incœpit;cum quodlibet animal in perfectione lucem excedat,ſiquidem vita, ſenſúque caret. Cur ergo Deus exordium primi diei à nobiliori ſpecie non deſumit? Inter cætera, quæ creata ſunt lux cum omnibus majorem æqualitatem ſervat;nam quodlibet animal magis eſt ſibi,ſuæque ſpeciei,quàm aliis;aqua maxime eſt conveniens piſcibus, terra animalibus, aër volucribus, ſicque ſol,luna, ac planetæ majorem influentiam habent in quibuſdam,quàm in aliis, at lux maxime uniformiter per omnes ſpargitur,in omneſque irradiat,hinc Deus ab ipſa in ſuis operibus particularibus ſumit initium, ut hoc ſit documentum cunctis Principibus, quod æqualitas in fovoribus ſit initium, ac menſura ſuarum actionum.Dracontius inſignis Poëta lib. 1.de opere ſex dierum: ſic canit. (Gen. 1. Hugo. — *Æqualis diſtributio in donis.* — Dracont.)

Quæ totum præceſſit opus, quod continet Orbis, 17.
Quæ cunctis prævenit iter: lucemque coruſcam.

Enarrat ſacer Textus, quod Paradiſi fons in quatuor flumina dividitur, unus eſt fluvius Phiſon,qui circuit terram Hevilath.Secundus eſt Gehon illabens per terram Ægypti. Tertius eſt Tygris, qui per Aſſyrios vadit.*Fluvius autem quartus eſt Euphrates.* Geneſ.2.n. 14.Quæſtio agitata eſt,cur de aliis fluviis exprimitur terra, per quam defluunt,minimè verò hujus quarti fluvij ſit regionis mentio,per quam pergit?Euphrates idem ſonat ac fœcunditas, & abundantia:non aſſignatur ergo ſui locus curſus,quia fœcunditas,ac abundantia Dei per omnes æqualiter diffunditur, ac incedit nec in una regione coarctatur, ſed per omnes extenditur,ac dilatatur. D.Ambroſius lib. de Paradiſo,cap. 3. *Euphrates Latinè fœcunditas: atque abundantia fructum nuncupatur, præferens quoddam inſigne juſtitiæ,quæ omnem paſcit animam, nulla enim virtus abundantiores videtur habere fructus, quam æquitas.*Vide multa hoc tomo,& 1.2. ac 3.verbo,*Communicare.* (Gen. 1. — Ambr.)

QU Æ S T I O III.

Iudæi cum dicunt Chriſti teſtimonium non eſſe verum, inde comprobant eſſe verum.

18\. OBjecerunt Chriſto Domino Judæi. *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.*Dicunt,quod Chriſtus Dominus de ſe ipſo teſtabatur; Cum tamen Chriſtus Dominus multos teſtes pro ſe produxiſſet,Baptiſtam Joannem, Patris vocem in Baptiſmo, Spiritum ſanctum in columbæ ſpeciem apparentem, miracula infinita, temporis circumſtantias,Scripturæ teſtimonia, quæ omnia illum mundi Lucem verumque Meſſiam eſſe prædicabant; ſed Phariſæi cæci juxta mundi lucem erant,& tamen eam non videbant, ſed ſuam malevolentiam declarantes hoc illi oppoſuerunt,ut eum pudefacerent, & confunderent. Divus Cyrillus.*In ignorantia enutriti,Emanuëlem non intelligentes,ipſam gloriam affectare ſuſpicantur, & tanquam in unum ex noſtris invehuntur.* (*Chriſtus pro ſe producebat multos teſtes.* — Cyril.)

19\. Ad quæſtionem reſpondeo primo, quod cum Judæi eſſent mendaces, & falſi in ferendis teſtimoniis, inde Jeſum in ſuo teſtimonio credant mendacem,ſemper enim aliorum mores,& actiones ex noſtris judicamus. Vide ſupra c.8. num. 186.c.14. n. 18. & 19. Et de quo etiam iterum c.ſequenti. (*Quilibet ex ſe præſumit de aliis.*)

20\. Secundò.Cum Judæi aſtruunt, quòd Chriſti teſtimonium non ſit verum, inde vehementer verum eſſe comprobatur, cum ab eis rejiciatur:

nam

Mendaciũ à mundialibus approbatur.

nam erga illos communi calculo eſſet approbatum, ſi falſum conſiſteret, nam apud Mundiales principes falſitas magno applauſu excipitur, veritas vero multo conamine expellitur; ſtetit Diabolus ad decipiendum Achabum coram Domino & ait: *Ego ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum* 3. Reg. 22. n. 21 Cui ſtatim dixit Dominus *Decipies, & prævalebis.* Undenam aſtruitur certo, quod futurum ſit, quod prævaleat, & decipiat, fieri enim poterat, ut Regis voluntas mendaciis adverſaretur; ideo falſitas in Regum curiis dominatur, quod cum unum mendacium eſſet egreſſum, quamvis etiam Regi nocivum, tamen cùm mendacium exiſteret, tam efficax eſſet apud omnes, ut cuncti ei adhærerent, eumque magno applauſu ſequerentur. Caietanus. *Manifeſtat Deus*, ait, *efficaciam hujus medij, nempe mendacij in curia, & hoc officium diabolicum mentiendi, uſque adeo verſatur in curia, ut Diogenes diffinierit curiam eſſe*
21. *locum ad decipiendum, & prævalendum.*

3. Reg. 22. — Caiet. — Hebr. 11.

De ſanctis Prophetis ait Paulus ad Hebr. 11. num. 37. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, anguſtiati, afflicti.* Ait Paulus quod cum pergeret per Macedoniam: *Factum eſt autem euntibus nobis adorationem, puellam quandam habentem ſpiritum Pythonem obviare nobis, quæ quæſtum magnũ præſtabat dominis ſuis divinando.* Actor. 16. *Habentem ſpiritum Phythonem*, legit Syrus, *ſpiritum divinationis*, ſcilicet Dæmonem familiarem, ut explicant Caietan. Hugo Lorinus, Cornelius, & alij. Hæc autem puella multas divitias, ac pecunias comparabat; ſed qua arte, quáve induſtria? Divinando ſcilicet. At Prophetæ multa, & alta prædicabant, & tamen nil auri, & argenti habebant, ſed egentes, aut anguſtiati, & afflicti verſabantur. Quænam hujus rei differentia? Prophetæ vera annunciabant; at puella falſa, & mendacia ſpargebat; apud autem mundiales veritas odium, & contemptum peperit, falſitas verò voluntates ſeduxit, & divitias, ac animos ſibi comparavit. D. Aldhelmus Epiſt. cap. 11. *Pythoniſſa per ſpiritũ falſitatis frivola vaticinatur, & ab hoc ſumptuoſas procerum opulentias affluenter cumulans, gazaſque quæſtuum delicioſas affatim locupletebatur.*

Syr. Caiet. Hugo. Lorin. Corn. Actor. 16.

Mundialibus falſitas eſt in pretio, veritas in odio.

Aldelm.

Joan. 8. *n.* 9. Reſpondit Jesus, & dixit eis: Etſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, verum eſt teſtimonium meum; quia ſcio, unde veni, & quo vado, vos autem neſcitis, unde venio, aut quo vado,

Num. 15. Vos ſecundùm carnem judicatis: ego non judico quenquam.

VERSIONES.

Tertul. n. 14. Etſi ego de me teſtificor: verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio, unde venerim & quo eam.

Syriacus n. 15. Vos corporaliter judicatis, ego neminem judico.

Arabicus. Vos corporeum judicatis:

EXPOSITIO II.

RESPONDET JESUS ab objectio- 22.
nem oppoſitam. *Etſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, verum eſt teſtimonium meum.* Non negat ſe de ſe ipſo teſtificari, ſed conſequentiam refutat; nam ut rectè ait D. Aug. *Verum eſt teſtimonium luminis ſive ſe oſtendat, ſive alia*, lux non indiget alia luce, quia clare ſe ipſam ac univerſa alia oſtendit. Chriſtus ergo cum ſit mundi lux per ſua opera, miracula, ac verba ſe mundo manifeſtat; quomodo hoc cohæreat cum his quæ dixerat cap. 5. Joan. 31. *Teſtimonium meum non eſt verum.* Late explicavi t. 3. c. 2. q. 10. ibi loquitur de ſe ut puro homine, hic vero, agit de ſe ut vero Deo, ut notarunt D. Chryſ. D. Auguſt. Leont. Beda, Theoph. Euthym. D. Bonav. D. Thom. & alij. Ideo ſubdit: *Quia ſcio unde veni*, certa, & infallibili cognitione, quia ex Deo veni, D. Auguſt. *Patrem enim volebat intelligi ſcio quod ex Deo ſum, & Deus; Deus autem ſibi idoneus teſtis eſt.* D. Chryſ. *Scio me eſſe filium, Dei.* Euthym. *Scio quod à Patre Deo venerim, & ad eum ipſum vado, utique filius Dei ſum, & Deus. Itaque fide dignus ſum, & ipſa fides, ſicut, & ipſa veritas.* Deinde ſubdit: *& quo vado*; perágens negotia commiſſa Patris mei ad eum vado, ut ſedeam ad ejus dexteram. In his duobus verbis; *Unde veni & quo vado*, explicantur omnia, quæ de Chriſto teſtificanda erant, in ordine ad ſalutem generis humani. Cum ait: *Veni*, explicatur myſterium Incarnationis; Cùm dixit: *Vado*, illius fructus exprimitur. Obſcure Chriſtus Dominus hîc de ſuis magnalibus loquitur ne ſe jactare videretur, *Vos autem neſcitis.* Cum enim mihi dicenti, ac affirmanti non vultis credere me eſſe Dei filium, à Deo vero miſſum, peractaque legatione breviter ad eum rediturum,

Aug. — Joan. 6. — Chryſoſt. Auguſt. Leont. Beda. Theoph. Euthym. D. Thom. Bonav.

Modeſtia ſupprimit Chriſtus ſuas laudes.

Vos ſecundum carnem. Recte D. Cyril. ait, quod 23.
Chriſtus Dominus hic ſe habet, ſicut optimus Medicus, qui non attendit ad phrenetici ægrotantis contumelias; v. g. *teſtimonium tuum non eſt verum*, ſed congruentem adhibet medicinam, oſtendens ſuum teſtimonium eſſe verum, & legitimũ ſimulque oſtendit id, quod immediatè dixerat, *Vos neſcitis unde venio, aut quò vado.* Et ſubdit *Vos ſecundum carnem judicatis.* D. Chryſoſtom. homi. 51. in Joan. Sicut, ait, ſecundum carnem vivere, eſt male vivere, ſic ſecundum carnem judicare, eſt injuſtè, & iniquè judicare, non verò ſecundum rectam rationem. Secundo Rupertus. Iudicatis ſecundum carnem id eſt exiguitatem parentum meorum, aut propinquorum ſecundum carnem. Tertiò. Theophylact. Ammon. Leont. Euthym. D. Thom. ſecundùm carnem, quam in me videtis, me judicatis eſſe hominem tantum, & non Deum. Theophylact. *Carnem contemptam, & non Deum me ſuſpicamini*, D. Auguſtin. tract. 36. in Ioan. Euthymius, Albert. Magn. *ſecundum carnem.* Nempe ſecundum oculos, ac veſtros ſenſus carneos, ſecundum id, quod externis oculis videtis me judicatis, exiſtimantes me eſſe hominem humilem, & non Meſſiam, nec Deum, ac proinde me arguitis, quod me dicam Dei filium, Gloſſ. *Hominem putant*, ait, *cui in laude ſua credendum non ſit.*

Cyril. — Chryſ. — Rupert. — Theophyl. Ammon. Leon. Euthym. D. Thom. Auguſt. Euthym Alb. Magn. Gloſſa.

QUÆSTIO IV.

Quomodo Chriſtus dicat? Ego non judico quenquam?

24. OBjicit D. Auguſt tractatu 36. in Joan. Nos dicimus Chriſtum venturum judicem vivorum, & mortuorum, quomodo ergo ipſe ait, ego non judico quemquam, quæ videntur contraria: Reſpondet primò D. Auguſt. citatus. Beda, Rupertus, Ericus; Non judico quemquam ſecundum carnem, indéque falſo, & inique, ut vos facitis, ſed judico ſecundùm rationem, & ſpiritum, ideoque certe, ac rectè judico.

Aug. Beda. Rupert. Ericus.

25. Secundò D. Chryſoſt. homil. 51. Leont. Theop. Euthym. Albertus Magnus, D. Thom. Caietan. Hugo, & alij, qui ſic explicant. *Non judico quenquam*: modo ſcilicet hoc primo meo adventu. Sicut ipſe dixit; *Non enim Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum.* Joan. 3. n. 17. ſed judicabo poſtea adventu ſecundo, ſicque non negat de ſe judicium ſed illud differt. Poterant enim Iudæi objicere Chriſto, ſi te male ſecundùm carnem judicamus, cur nos non arguis, aut condemnas? Reſpondet Chriſtus: Ego non veni in mundum, modò ad judicium, poſtea judicabo vos in die judicij, ſi enim vos modo judicarem, utique vos condemnarem, ſed nunc non eſt judicij tempus. Tertiò. Elias Cretenſis Orat. 4. de Theolog. Greg. Nazianzen. ſic interpretantur. Ego non judico quenquam quatenus homo ſum.

Chryſ. Leont. Theoph. Euthym. Alb. Magn. D. Thom. Caietan. Hugo. Ioan 3. Elias. Cret.

26. Communiter Recentiores Maldonat. Barrad. Lucas Burgenſ. Cornelius à Lapide, & pro ſe adducunt D. Ambr. lib. 5. Epiſt. 20. aſſerunt; Quod judicare, non ſolùm ſignificat ſententiam ferre ex tribunali judicij, ſed etiam aliorum facta, ac animi ſenſa perpendere, ac exiſtimare; ſic & Phariſæi ſecundum carnem, non tanquam judices è tribunali in Chriſtum dicebant ſententiam, ſtatuentes eum tantummodò eſſe hominem, quia externa caro id teſtabatur, ait tunc Chriſtus. *Ego non judico quenquam.* Id eſt ego non teſtificor quidquam de aliquo, vel neminem accuſo, vel damno videlicet ore, vel ſermone: vel etiam ex his, quæ exterius apparent, ſed mea ſcientia, ac cognitione ingenita, & infinita, qua vos culpo, & cōdemnabo.

Mald. Barrad Burg. Cornel. Ambr.

27. Ait Chriſtus Dominus. *Ego non judico quenquā.* Quia ipſe valde pronus eſt ad miſericordiam, & ſalutem, non verò ad condemnationem. Merito dubitat Tolet. Joan. 1. ann. 75. Quod cum Chriſtus Dominus *ſit conſtitutus à Deo judex vivorum, ac mortuorum.* Act. 10. n. 42. & Jo. 5. n. 12. dicatur. *Pater non judicat quenquam, ſed omne judicium dedit filio.* Cur potius nomen à ſalvando, quam à judicando ſumptum eſt; maximè quia omnes judicabit, non tamen omnes ſalvabit effectu, multi enim peribunt. Reſpondet ipſe Cardinalis. *Eſt nomen acceptum à ſalvando, quia quamvis venturus ſit judicare, tamen non aſſumpſit carnem patibilem, nec factus eſt homo, niſi ut ſalvet.*

Chriſtus venit ad ſalvādū & non ad demnandū. Toler. Act. 10. Joan. 5.

28. Agens Chriſtus Dominus de die judicij ait, *De die illa, vel hora, nemo ſcit, neque Angeli in cœlo neque filius, niſi Pater.* Matth. 24. n. 36. Quæ verba maximè examinant Theologi cum D. Th. 3. p. q. 10. art. 2. Quando Chriſtus Dominus in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, de ſe ait, quod diem illū furoris, ac judicij neſciat

Matth. 24. D. Thom.

Reſpondet Paludanus ad citatum locum D. Tho. *Non novit*, ait, *diem iræ ipſe clemens, neque diem furoris ipſe patiens: Novit ſanè diem illum, ſe non noſſe dicitur, quia dolet, refugit, exhorret. Planè cum Chriſtus primum venit non venit, ut judicet, ſed ut ſalvet. Salvator igitur neſcit iram, non novit furorem.* Hinc Jeſus rigide obmuteſcere imperavit Dæmonem illum importune clamantem. *Veniſti perdere nos.* Luc. 4. n. 34. Tertul. lib. 4. adverſ. Marcio. c. 6. *quia judicis, & ultoris*, ait, *& ut ita dixerim, ſævi Dei agnoverat Ieſum, non optimi illius, & perdere, & punire neſcientis.*

Palud. *Chriſtus totus ad miſericordiā & non ad irā.* Luc. 4. Tertul.

Ioan. 8. n. 16. Et ſi judico Ego, judicium meum verum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me Pater.

Num. 17. Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.

Num. 18. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo: & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater.

VERSIONES.

Syriac. n. 16. Veruntamen ſi judicavero, judicium meum verum eſt.

Vatabl. n. 18. Qui teſtimonium fero de me ipſo.

Græcus. qui teſtor de me ipſo.

EXPOSITIO III.

29. ET *ſi judico Ego.* Supra dixerat Dominus, *Non judico quenquam.* Nunc verò ſubjecit. *Et ſi judico ego*, id eſt admittamus, quod ego judico, teſtor, ſive affirmo tam de me, quam de aliquo: *judicium meum verum eſt*, legitimum nempe, ac fide dignum. Multas injurias in ſe jactatas, patienter ſuſtinuit Dominus. Joan. 7. numero 20. Tamen quod ejus teſtimonium de mendacio arguatur, minime diſſimulat, ſed multis ejus veritatem oſtendit, *Quia ſolus non ſum*: judicans, & teſtificans, *ſed ego, & qui miſit me*: in mundum *Pater.* Nam ut ait Interlin. *Et ſi homo ſum, Patrem tamen non deſerui.* Quamvis enim miſſus ſin per carnem, in mundo tamen ego, & Pater ſemper ſimul ſumus per deitatem: unde utriuſque idem eſt judicium, ac teſtificatio, & voluntas Euthymius. *Omnia*, ait, *nobis ſunt communia: & quidquid ego judico, hoc & Pater; una enim ambobus eſt voluntas.*

Joan. 7. *Magnus non patitur ut de mendacio arguatur.* Interlin. Euthym. Euthym.

30. Objicit D. Auguſt. tract. 36. in Joan. *Dominus ſi ſolus eſſet, falſum eſſet judicium tuum, & ideò verum judicas, quia ſolus non es, ſed tu, & qui te miſit Pater.* Reſpondetur Chriſti teſtimonium nunquam falſum potuiſſe eſſe, ſed ſemper veriſſimum conſiſtere. Chriſtus autem ſic loquitur, ut oſtendat opera Trinitatis ad extra inſeparabilia eſſe, & ſuum teſtimonium eſſe ſimul cum Patre, & ſpiritu ſancto, ac ſimul duarum perſonarum, ut lex præſcribit.

Auguſt.

31. *Et in lege veſtra.* Ubi à Deo data, ut exponunt D. Auguſt.

Aug. Beda Rupert. Alb. Magn. Euthym. 3. Reg. 21. Daniel 13. Act. 6.

D. Auguſt. Beda, Rupert. Albert. Magnus. Vel in lege veſtra, de cujus obſervantia vos Phariſæi maximè gloriamini, ut ait Euthym. *Quia duorum hominum teſtimonium verum eſt*, ſcilicet legitimũ, ac fide dignum, & quamvis aliquando poſſit eſſe falſum, ut patet de hiſtoria Naboth. 3. Regum c. 21. n. 11. Et de hiſtoria Suſannæ, Dan. 13. n. 5. Et de Stephano. Actor. 6. n. 11. tamen regulariter loquendo è judice debet haberi pro vero, niſi evidenter de falſitate deprehendatur.

Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo.
32. Nullus de ſe ipſo judicium, ac legitimum teſtimonium perhibet; ad hanc tamen objectionem, quæ fieri poterat, reſpondemus; quod Chriſtus Dominus, ut Deus teſtificatur de ſe prout homine, ac proinde dupliciter ſeipſum Chriſtus Dominus conſiderat, ut Deus, ac homo, ut Deus teſtimonium dat de ſe ſecundum naturam humanam. Meritoque Patres ex hoc loco contra Neſtorianos & Eutychianos comprobant in Chriſto unam eſſe perſonam divinam & duas naturas, ſcilicet divinam, & humanam, ſic in præſenti D. Cyrill. D. Chryſ. Theoph. Leont. Ammon. in Catena Græca D. Ambr. lib. 5. de fide c. 2. D. Fulg. nc lib. 5. Thrali: *Et teſtimonium perhiberet de me, qui miſit me Pater*, Per vocem auditam in Iordane. *Hic eſt filius meus dilectus*, &c. ut notat Beda. Deinde per opera divina, miracula ſcil à Chriſto facta. Tandem etiam per ipſam vocem humanam, quidquid enim Chriſtus loquebatur, loquebatur etiam, & agebat Deus filius per humanam naturam ſuam, ut per inſtrumentum ſibi conjunctum unitate perſonæ, hoc idem loquebatur, & agebat Deus Pater per eandem naturam, ut per inſtrumentum à ſe ſeparatum. *Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor: Pater autem in me manens, ipſe facit opera.* Joan. 14. n. 10.

Cyrill. Chryſ. Theophil. Leont. Ammon. Ambr. Fulg. Beda.

Ioan. 8. num. 19. Dicebant ergo ei; ubi eſt Pater tuus? Reſpondit Jeſus: Neque me ſcitis, neque patrem meum, & ſi me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis.

Num. 20. Hæc verba locutus eſt Jeſus in Gazophylacio docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia nec dum venerat hora ejus

VERSIONES.

Nonnus. n. 19. Quis eſt Pater tuus

Syriacus. Si me noſcetis, & Patrem meum noſcetis.

Euthym. Mald. Utique & Patrem meum *Cajetanus.* cognoviſſetis.

Græc. n. 20 Locutus eſt Jeſus in arca, ſeu cuſtodia gazæ, ſeu pecuniarum.

Hebraicus. Locutus eſt Jeſus in Corbona: ſeu Orario.

EXPOSITIO IV.

33. DICEBANT *ergo ei. Ubi eſt Pater tuus.* Quonam animo interrogaſſent Judæi D. Cyrill in Catena Græca, Leont aſſerunt, quod per contemptum, & irriſionem hæc dixerunt ſibi enim perſuadebant, quod Patrem ſuum eis non poſſet oſtendere, nam forte Chriſtum eſſe ſpurium, & ex adulterio natum exiſtimabant. Secundò D. Auguſt. Beda. D. Thomas, Albert. Magn cenſent eos de patre carnali locutus, nempe de S. Joſeph, ut inde eum arguerent, quod ſic ſe jactaret de patre humili, & fabro. Tertiò D. Chr. Theophylact. Euthym. Rupert. Carthuſ. recte aſtruunt: Quod Phariſæi intelligant Chriſtum Patrem ſuum dicere Deum, ut ante intellexerunt cap. 5. num. 10. tamen fingunt ſe non intelligere, ut inde clarius aliquid ab eo conjiciant, quo audito eum ut blaſphemum accuſent, ac lapidare faciant: Nunquam malignitas Judæorum à ſua nequitia deſtitit.

Cyril. Leont. Aug. D. Thom. Alb. Magn. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Rupert. Carth.

Ubi eſt Pater tuus? Cajetan. De loco quærunt Dei, quem credebant ubiq; eſſe, & propterea non meruerunt reſponſum ad quæſitum, ſed ad ignorantiam, iniqui dum arguunt, ſuammet ignorantiam oſtentant. *Reſpondit Ieſus.* Quia captioſe propoſuerunt quæſtionem, ut eum caperent, non aperte dixit Chriſtus, quod Pater ſuus eſſet in cœlo, ſed indirectè reſpondet Judæorum calumniam declinans, eorum ignorantiam arguens. *Neque me ſcitis, neque Patrem meum.* Nam cum me judicatis purum hominem, & deinde non alium habere patrem, quam hominem in terra omnino erratis, & non me ſcitis, qui ſum Deus verus natus ex Deo vero. Cum autem ait Ioan. 7. n. 28. *Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis.* Ibi agit, de ſe ut homo eſt, hic de ſe loquitur ut verus Deus Origenes in præſenti ait, quod Joan. 7. loquebatur Chriſtus Jereſolymitanis; qui eum noverant, hic verò agit cum Phariſæis, qui eum non agnoſcebant, & ejus hoſtes erant, inimici enim nunquam tua magnalia agnoſcunt; *ſi me ſciretis*, per mea opera, virtutes, ac ſcripturas, ut explicant D. Thom. Alb. Magn. me eſſe verum Deum. *Forſitan.* Græce idem valet *ac utique.* Et ut notant D. Aug. Beda. Rupert. D. Bonav. Forſitan in præſenti, non eſt verbum dubietatis; nam divinitas non opinatur, ſed ponitur pro admonitione noſtræ libertatis, ac etiam ut dubietas hominum arguatur; Ac ſi Dominus dicat ſervo: Contemnis me, vide, quod forſitan Dominus tuus ſum. *Et Patrem meum ſciretis.* Quod ſit Deus æternus, qui me filium ſuum miſit in mundum D. Cyrill. in Codice Vaticano Manuſcripto. *Ianua quædam*, ait, *filius eſt ducens in cognitionem Patris.* Joan. 14. n. 6. *Ego ſum via, veritas, & vita, nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Origenes in præſenti *noſſe*, vel, *ſcire* ſumit pro amare, id eſt, ſi me amaretis, utique & Patrem meum amaretis.

34. Cajetan *Iniqui dum arguunt, ſuã ignorantiam detegunt.* Ioan. 7. Orig. D. Thom. Alb. Auguſt. Beda. Rupert. Bonav. Cyril. Ioan. 14. Origen.

35. Hæc verba alta, & ſublimia; Ego ſum lux mundi ex Patre Deo natus, ex ipſo conſentiente omnia loquens, *locutus eſt Ieſus in Gazophylacio.* Notat Evangeliſta ſermonis locum. Gazophylacium, id eſt repoſitorium, ſeu arca, in qua ad pia opera mittebatur pecunia, hîc verò non ſumitur pro ipſa arca, ſed pro loco, in quo erat ipſa, ubi frequenter magna populi multitudo conveniebat, de quo quæſtione ſequenti. *Et nemo apprehendit eum.* ſcilicet ex Phariſæis, licet id maximè vellent; *quia nondum venerat hora ejus.* Quam ipſe cum Deo Patre ſibi conſtituerat. Pulchrè ponderat Origenes in Ioan. tom. 28. *Ejus enim verba*, ait, *valentiora erant iis, qui eum volebant comprehendere, Et quandiu dicit, nemo eum comprehendit eorum*, qui

Orig.

qui ei inſidiabantur, ſed ſi taceat, tum denique
Verbum Dei multum efficax. *tenetur. Itaque dum in eum Pilatus inquirit, eumque flagris cædit, tacet; ſi enim locutus eſſet, in crucem ex infirmitate ſublatus non eſſe, quandoquidem infirmitas non ineſt in eis, in quibus verbum loquitur.* Perpende quanta ſit Divini verbi efficacia.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus Dominus docebat juxta Gazophylacium.

36. D.Thom. *Gazophylacii nomen.* DIvus Thomas in præſenti ait, quod Perſica lingua Gaza dicuntur divitiæ, *phylaxe, verò* ſervare, unde Gazophylacium ponitur frequenter in Scriptura, pro arca, ſeu loco, in quo
4. Reg. 12. Barrad. divitiæ ſeu pecuniæ aſſervabantur. 4 Reg. 12. n. 9. & 10. Hebraice verò dicebantur, *Corban*, id eſt oblatio, ut ait Barrad. & ſignificabatur locus, in quem peccunia oblata mittebatur.

37. Gazophylacium apud Hebræos ſignificabat primò exedram, ſeu cubicula, ſeu cellas theſaurorum templi, quæ erant ædificatæ in appendicibus templi; quæ tantum ſacerdotibus patebant,
Ierem. 35. & hæc multa, & varia erant: Ierem. 35. num. 4. *Et introducit eos in domum Domini ad Gazophilacium filium Hanam, quod erat juxta Gazophylacium Principum.* Ideſt ubi dona oblata à Principibus recondebantur, ut exponunt Hugo, Lyran.
Hugo. Lyran. *Super theſaurum Maaſiæ filij Sellum* ſuper theſaurum ſuper Gazophylacium, in Hebræo eadem
Cornel. Sanch. eſt vox, ut notat Cornelius, & Sanchez. Aliud erat de quo 4. Regum 12. num. 9. *Tulit Ioiada*
4. Reg. 12. *Pontifex Gazophylacium unum, aperuitque foramen deſuper, & poſuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mettebantque in eo Sacerdotes, qui cuſtodiebant oſtia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini.*

38. *De quo Gazophylacio ſit ſermo?* Cùm ait Evangeliſta, quod Chriſtus locutus eſt in Gazophylacio, non intelligitur de illis, in quibus divitiæ, ac opes templi ſervabantur, nam hæc erant recondita, & clauſa, eſt ergo ſermo de Gazophylacio, id eſt de loco, in quo illud erat, in quo mittebantur eleemoſynæ ad pia opera; hoc erat conſtitutum inter utrumque atrium, Iſraëlis ſcilicet, & prophanorum, & erat locus valde publicus, & à multis frequentatus. Marc. 12. n. 41.
Marc. 12. & ibi: *Legit Baruch ex volumine ſermones Ieremiæ in domo Domini, in Gazophylacio Gamariæ, filij Saphan Scribæ in veſtibulo Superiori, in introitu portæ novæ domus* Domini *audiente omni populo.* Jeremiæ 36. num. 10. Ibi prædicans ex utroque
Ierem. 36. Alb. Magn. Tolet. Mald. Burgenſ. atrio audiebatur. Sic docent Albertus Magnus, Toletus, Maldonatus, Lucas Burgenſis, & alij. Ad quæſtionem cur Evangeliſta notat quod juxta Gazophylacium locutus eſt.

39. Euthym. Auguſt. *Veritatis prædicator ſine timore.* Reſpondet primò Euthym. *Significavit autem locum Evangeliſta, oſtendens dicendi libertatem ipſius* *Doctoris.* Et addit D. Auguſtinus tract. 37. in Joan. *Docens in templo magna fiducia, & ſine timore.* Explicat Evangeliſta locum prædicationis ad manifeſtandam Chriſti Domini libertatem, ſiquidem non obſtante Judæorum furore, publice, non in obſcuro aliquo templi loco, ſed in valde illuſtri, ac maximè frequentato, ubi facillime à toto populo, & à Principibus capi poſſet, intrepide, & ſine timore de ſe prædicavit, quod erat ab æterno Dei Filius.

Secundò. Theophylactus: *Loquebatur Ieſus, ait, in Gazophylacio in medio templo, & ita liberè* 40. Theoph.
loquebatur. Tamen qui occidere illum quærebant, & in manibus illum habebant, non audebant apprehendere eum quia nondum venerat hora ejus. Oſtendit Evangeliſta tantum Chriſti libertatem in prædicando coram ſuis inimicis in loco valde manifeſto, ut omnibus fiat evidens, quod ipſe voluntate ſua quando voluit ad mortem traditus eſt, quandiu autem noluit divina virtute ſuos inimicos cohibuit, ne eum apprehenderent, quia nondum venerat hora à ſe deſtinata. *Mors Chriſti oſtenditur illi voluntariè.*

Tertiò Origenes, myſticam rationem aſſignat. 41. Orig.
Cur in Gazophylacio Dominus docuerit, Gazophylacium ait divinos eſſe ſermones, imaginem magni Regis impreſſam habentes, ſicut pecunia, quæ in illo ærario conjiciebatur, effigiem Cæſaris habebat. Quartò, Beda, Chriſtus, ait, loquitur in Gazophylacio, quod erat arca quædam tecta, & clauſa: quia in parabolis tectis, & clauſis loquebatur ad Iudæos. Cœpit autum tunc Gazophilacium quaſi aperiri, cum diſcipulis Scripturas explicavit ac divina myſteria in eis cõtenta reſeravit. Beda. *Chriſtus loquebatur nudas in parabolis.*

Quintò. In Gazophylacio tanquam in loco 42.
valde publico, & frequentato docebat Ieſus, ut lucem ſuæ ſacræ doctrinæ in omnes diffunderet, & extenderet. Sextò. In Gazophylacio mittebantur eleemoſynæ ad templi ſumptus, ac ad opera pia, indéque ex ipſo pietatis loco movebatur Chriſtus, ut clementer adulteram abſolveret, & ut errorum tenebras, ac caligines totum mundum occupantes luce ſuæ doctrinæ deſtrueret, ac diſſiparet. Vide ſuperiori cap. quæſt. 4. num. 25. *Chriſtus ex loco pietatis inducitur ad pietatem*

Septimò. Gazophylacium erat latebra tenebra- 43.
rum, ac officina avaritiæ, rapinæ, ſacrilegij, ac alio rum vitiorum Phariſæis, ac Sacerdotibus, qui amore pecuniæ omnia depopulabantur. Iuxta ergo illud Chriſtus Dominus docet, & ſe oſtendit lucem mundi, ut ſua præſentia, ac luce Phariſæorem ſcelera, ac peccata argueret, & condemnaret. *Ex Chriſti præſentia, ac doctrina deſtruuntur vitia.*

Mortuo Moyſe, *Sepelivit eum Dominus in valle* 44.
terræ Moab contra Phogor. Deut. 34. n. 5. Phogor Deut. 34
idolum erat Moabitarum, ad quid propè eum conſtituitur S. Moyſes, ac humatur: Ut ejus approximatio, ac aſpectus argueret, ac deſtrueret turpitudinem idoli Phogor, & barbararum gentium cultum, ac nequitiam Sacerdotum, qua per idolum gentes decipiebant. Procopius: *Sepelivit eum, ait, Dominus prope domum Phogor, ut cum propè eſſet, impoſturam dæmonis diſſolveret.* Procop.

Joan. 8 n. 21. Dixit ergo iterum eis JESUS: ego vado, & quæretis me & in peccato veſtro moriemini: quò ego vado, vos non poteſtis venire.

Num. 22. Dicebant ergo Judæi: Nunquid interficiet ſemetipſum; quia dixit: quò ego vado, vos non poteſtis venire

VERSIONES.

Syriacus. n. 21. Moriemini in peccatis veſtris.

Græcus. n. 22. Num ergo interfecturus eſt ſeipſum, qui dicat.

EXPO

EXPOSITIO V.

45. DIxit ergo iterum eis. Dubium eſt quid illud illativum Ergo, hic ſignificet? Aliqui xiſtimant eſſe exordiũ novi ſermonis, & quod præcedens fuerit terminatus in antecedentibus verbis. Aptius tamen Origenes autumat eſſe eundem ſermonem continuatum. Unde Rup. Tolet. & alij referunt ad id, quod proxime præceſſit: *Nemo apprehendit eum*, agnoverat Chriſtus, quod Phariſæi intelligentes ejus verba, licet obſcura perſiſtebant in ſua iniqua voluntate eum capiendi, tamen ſolum divina virtute erant prohibiti. *Dixit iterum.* Hoc enim jam eis dixerat in feſto Scenopegiæ ſupra Joan. 7. num. 2. quod enim Chriſtus ibi dixerat coram famulis: hic repetit coram Dominis. *Ego vado.* Interlin. futura quaſi præſentia denuntiat. Ego vado brevi, non poſt multos hinc dies abiturus ſum per mortem, & crucem ad Patrem: *Et quæretis me.* D. Chryſoſt. Euthym. exponunt ſicut ſupra cap. 7. num. 34. Vide ibi dicta. Quæretis me ad auxilium, & defenſionem veſtram abſens bonum vehementer exoptamus. Aptius explicatur cum Origene D Cyrillo. D. Auguſtin. *Quæretis me*, ait, *non deſiderio ſed odio: quæſierunt Chriſtum poſtquam abſceſſit ab oculis hominum, & qui oderant & qui amabant, illi perſequendo, iſti habere cupiendo.* Alb. Magn. Cajet. D. Bonav. *Quæretis me*, in membris meis; Apoſtolis ſcilicet meis perſequendo. *Saule, Saule quid me perſequeris?*

Orig. Rupert. Tolet. — Joan. 7. — Interl. — Chryſoſt. Euthym. — Orig. Cyril. Auguſt. — Albert. Bonav.

46 *Et in peccato veſtro moriemini.* Utpote obſtinati in veſtra infidelitate, ac nequitia, & ideò in ea moriemini damnati in æternum. Euthym ſic interpretatur: *In peccato veſtro*, ideſt, propter peccatum veſtrum incredulitatis, *moriemini*, occiſi à Tito ac Romanis, indéque in æternam damnationem ibitis. D. Cyrillus lib. 5. in Joan. cap. 22. *Si grave*, ait, *interminum perpeti ſupplicium reſipiſcite, dum datur hora, à pravis ſtudiis veſtris.* Subdit textus. *Quo ego vado non poteſtis venire* ego regnaturus in cœlum apud Patrem vado, vos autem excluſi & damnati peccato veſtro in tartara. *Non poteſtis me ſequi.* Præclarè D. Cyrillus citato loco: *Cum igitur*, ait, *me ſequi renuiſtis ad virtutis laborem, non poteſtis me ſequi ad præmium.* Origen. interpretatur: *Non poteſtis*, quia nõ vultis? ſi enim voluiſſent, omninò poterant, quò ipſe ibat, venire, & non eis dixiſſet; in peccato veſtro moriemini. Omne enim peccatum voluntarium eſt. De hoc vide cap. 19. ſub. ad cap. 7. Joan. verſ. 33. & 34.

Euthym. — Cyril. — *Qui renuit laborem expers eſt præmii.* — Origen.

47 *Dicebant ergo Iudæi*, præ ſuperbia nolunt interrogare, ſed inter ſe muſſitant; nam; ut ait Hugo, maximè eos perturbaverat id quod audierant; quò ego vado, nón poteſtis venire, *Nunquid interficiet ſe ipſum*, ac ſi dicant, nunquam manus noſtras ita effugiet, ut invenire illum non poſſimus, aut ſequi niſi ipſe ſibi mortem inferat, ſicque ille ſe à manibus noſtris ſubducet.

Hugo.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus de ſua morte loquens, ait: Ego vado?

48 COmmunis ſolutio eſt divi Auguſtini D. Chryſoſtomi, divi Cyrilli, & aliorum, ut oſtendat mortem ſuam ſibi eſſe voluntarium, Theophylactus: *Ego vado*, ait, *ut monſtret, quod præſciat ſuam mortem & quod non illorum virtutis opus crux ſit, ſed ejuſdem voluntatis ſuæ*, frequenter hoc verbo, *Vado*, ſuam mortem ſignificat Chriſtus, ut ſuam mortem voluntariam, & non ut cæterorum hominum eſſe indicit; crux, ac paſſio illius, non Judæorum poteſtati, ac coactioni, ſed aliæ divinæ, diſpoſitioni, ac conſilio adſcribenda eſt.

Auguſt. Chryſoſt. Cyril. — Theoph.

Secundò, D. Auguſtinus: *Chriſto mors*, ait, *profectio fuit qui in illa non manſit, ſed per illam profectus eſt in Cœlum ad vitam immortalem*, Quod explicans D. Thomas ait, mors Chriſti erat quædam profectio illuc unde venerat, & unde non diſceſſerat, ſicut enim qui vadit in anteriora proficiſcitur: ita Chriſtus per mortem pervenit ad gloriam, ut ait Paulus. *Obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod Deus exaltavit illum.* 4.

Auguſt. — D. Thom. — *Per mortem ab anteriore vadit Chriſtus.*

Tertiò. D. Chryſoſtom. homil. 52. *Ego vado, cur hoc*, ait, *frequenter repetit? Vt eorum animos commoveat atque perterreat*: Leontius, Theophyl. hoc multoties Chriſtus repetit: *Ego vado*, oſtendens quod ſurrecturus ſit ipſe quidẽ in gloria. & acceſſurus ad dexteram Patris. Divinus Magiſter multa pietate, ac benignitate uſus erat, ut Iudæos deterreret à ſua nequitia, ac malitia, & non ſunt emendati, inde eos deterret, quod ipſe redivivus futurus ſit ad dexteram Patris, ut qui benignitate non ſunt meliores effecti, pœnæ metu, ac terrore emendentur. Vnde eis ait Dominus. *In peccato veſtro moriemini.* Quod ponderans D. Cyrill. lib. 13 in Joan. cap. 22. *Adhibuit admiranda ſigna*, ait, *quibus adducerentur, quæ omnia ubi nihil eis conducere conſpicit: nunc aſperam eis comminationem infert, & æternam interminatur mortem.* 50.

Chryſ. Leont. Theophyl. — *Qui benignitate non emendatur, pœnis coërcetur.* — Cyrill.

Quartò. Origenes in Catena apud D. Thom. *Præſens autem verbum*, ſcilicet Ego vado, ait: *Minatur Chriſti receſſum, ſed quandiu ſervamus ea quæ animæ noſtræ ſunt inſita veritatis ſemina, nequaquam recedit à nobis verbum Dei.* Ait Chriſtus in præſenti Phariſæis, *Ego vado, & quò ego vado, vos non poteſtis venire.* Se Chriſtus dicit abiturum ſui abſentia magnum ſupplicium Chriſtus miſeris hominibus minatur, ut eis dicitur. *Quò ego vado, vos non poteſtis venire.* Sed tanta hæc pœna, omnibus diſtinctè indicitur? Minimè ſane, ſed ait: *Vos non poteſtis venire.* Vos ô Phariſæi, in quorum corde, & ore regnat falſitas, & mendacium quibus maxime averſi, ac ſeparati eſtis à Jeſu; at illi qui animo, & labiis veritatem retinent, *quæ animæ noſtræ ſunt inſita veritatis ſemina, nequaquam recedit à nobis verbum Dei.* Valde tenaciter apud ſe Deum retinebunt, miniméque ejus abſentiam metuent, ſed perpetuò ejus præſentia fruentur, neſcit enim ipſe à veritate ſe declinare. Idem Origenes citat: *Vbi ſcilicet veritas, & ſapientia eſt, hic eſt enim ubi eſt Ieſus.* Pro quo facit illud Sapientiæ 9. numero 4. *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam.* Cum enim ſapientia veritatum ſit indagatrix, inde merito Salomon eam aſſiſtricem ſedium divinarum vocat. 51

Orig. — *Vbi veritas ibi Ieſus.* — Orig. — Sap. 9.

Ait Oſeas cap. 4. num. 1. *Non eſt veritas, non eſt miſericordia & nõ eſt ſcientia Dei in terra.* Ideſt ut explicant Haymo, Albertus, Hugo, Vatablus, Arias, non eſt qui habeat veritatem in dictis, & factis, non qui miſereatur egenti, nec eſt qui habeat 52.

Oſe 4. Haym. Alb. Mag. Hugo.

habeat cognitionem, ac ſcientiam Dei practicè ſcilicet,ut ejus majeſtatem revereatur, colat, ac adoret, ut par eſt; ſed unde deducitur, quod tanta Dei ſcientia,ac notitia deſit in terra? præmiſerat Propheta, non eſt veritas, & inde valde conſequens erat,ut Dei afflatus, ac ſcientia in terris deeſſet;quandiu erat veritas,erat & Deus; at cum veritas abfuit,nihil Dei manſiſſe videtur, neque miſericordia, neque ſcientia. Theophylactus ibi. *Qui mendaces divitias amat,& vanas opes & fraudulentam gloriam, veritatem non habet: unde neque miſericordiã à Deo ſuſcipit,neque agnoſcit ipſum in die revelationis.*

Vbi deeſt veritas & Ieſus deeſt.

Theoph.

53 Dicebat ſancta Anima: *In lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea,quæſivi illũ,& nõ inveni:ſurgã,& circuibo civitatẽ,per vicos,& plateas quæram quem diligit anima mea,quæſivi illum & non inveni,invenerunt me vigiles,qui cuſtodiunt civitatẽ.* Cant.3.n.1. Valdè ſolicitè anima ſancta ſuum dilectum inveſtigabat, & tamen ipſum nõ invenit,ſed potius cuſtodes invenit; cur tam pius,ac fervidus Spõſæ affectus abſque ulla mora ſui dilecti præſentia non remuneratur, ſed prius incidit in cuſtodes? Cuſtodes iſti vel erant Angeli,ut aſtruunt Theodoretus, Nyſſenus hom. 6.S.Ambr,lib.de Iſaac c.5.Pſellus,& alij. Vel erãt Apoſtoli,Prælati, & doctores Eccleſiaſtici, ut aſſerunt D.Gregor.Theod. Caſſiod.Beda, Philo, S.Anſelmus. Ante Sponſum ad hos devenit anima ſancta,ut ab illis in veritate edocta,& inſtructa ipſius veritas affectu aptaretur ad inveniendum ſponſum,via enim ad ipſum veritatis eſt. D. Bernard.ſerm.77. *Et miſit in occurſum ejus,* ait, *qui eam enutrirent,& confirmarent in omni certitudine veritatis,hoc eſt indicarent illi,certamque redderẽt de dilecto: quia veritas eſt,quam quærit, & quam vere diligit anima ejus. Et revera quis fidus veruſve animæ amor,niſi utique is,quo veritas adamatur? Non ſum ſecurus à ſecuri,ſi abſque eo invenior.*

Cant. 3.

Theod. Nyſſen. Ambr. Pſellus. Gregor. Theodor. Caſſiod. Beda Barrad.

Veritas via par quam cognoſcitur Chriſtus

QUÆSTIO VII

Quare Miniſtri de Chriſto cogitant, quod iturus ſit ad diſperſionem gentium, Phariſæi verò, quod ſeipſum interficiet.

54. AIt Chriſtus in præſenti Phariſæis *Quò ego vado vos non poteſtis venire.* Et cum eadem ferè verba dixiſſet miniſtris Phariſæorum inter ſe ſic ipſi loquebantur. *Quò hic iturus eſt, quia non inveniemus eum, nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes.* Joan. 7.numero 35. At Phariſæi de Chriſto mortem cogitant, & quod ſe ipſum interficiet. Eorum ſtultitiam arguit D. Auguſtin. tract. 39. in Joan. Nam etiam Iudæi poterant ſeipſos interficere ſibique ultro mortem inferre, & hac via veniſſent quidem quò Chriſtus abiiſſe autumabant. Ad noſtram quæſtionem.

Ioan. 7.

Auguſt.

55. Cyril. Reſpondet primò D. Cyrillus lib. 5. in Joan. cap.23. *Nunquid*, ait, *ſe ipſum eſt interfecturus? ſed unde hæc tãta exoritur intelligendi abſurditas? profecto ex ſola animi eorum nequitia.* Miniſtri utpote de turba erant homines ſimplices,ac Chriſti odio carebant,cum audiunt: *Vbi ego ſum; vos non poteſtis venire.* In bonam partem rem interpretantur,quod iturus ſit,& *docturus gentes*, Phariſæi tamen utpote nequiſſimi, fere iiſdem verbis auditis rem in malam partem detorquent,& tantum nefas contra omne naturæ jus de Chriſto cogitant, quod ſibi mortem inferat. Animus perverſus omnia in malum refert,quilibet ex ſuo animo de aliis præſumit,ac ratiocinatur? vide in indice verbo *Judicare*, vel *Præſumere.*

Malus omnia in malũ interpretatur, & de ſe præſumit de aliis.

Secundò. D. Anton.Vlyſſipponenſis ſerm. in feria 2.poſt Dominicam 2. Quadrageſ. *Ex abundantia cordis*, ait, *os loquitur, quia igitur, ſanguinem ejus,& mortem omninò cordibus ſuis habebant impreſſum,ideò quaſi nihil aliud loqui, aut pertractare poterant de eo.* Rectè dicitur quod lingua ſit animi index,& id quod quilibet habet animo, eructat ore, cum ergo Phariſæi, mortem Chriſti haberent infixam in animo,inde omnem Chriſti ſententiam de morte interpretantur. Tertiò ſemper iniqui in deterius ruunt,ac præcipitantur.Iudæi primò tanquã ſugillando Chriſtum dicunt,quod in diſperſionem gentium iturus eſt,nunc verò de eo aſſeverant, quod ſe ipſum interficiet. 56. Ant. Uliſ.

Lingua animi index.

Iniqui omnia in deterius interpretantur.

Quartò. Communis interpretatio eſt, quod ita Phariſæi,odio,ac invidia fremebant in Chriſtum, ut ſibi perſuaderent, quod nullo loco, nullibique terrarum gentium eum eorum manus poſſe evadere, niſi ipſe ſemet interficeret, tam ſtulta præſumptione ſe iniquitas contra Deum opponit. De Gigante illo Nemrod ait ſacer Textus: *Erat robuſtus venator coram Domino.* Geneſ. 10.num. 9. Septuaginta legunt: *Contra Dominum.* Quomodo humilis creatura contra Dominum ſe ſe erigebat; ſic enim ſua fortitudine, ac potentia fatuus Gigas erat inflatus, ut vires ſuas contra Deum oſtentare præſumeret. D. Auguſt.lib.16.de civit.Dei c.4. Erigebat cum ſuis populis turrim contra Dominum,quæ eſt impia ſignificata ſuperbia. 57.

Superbus cõtra Deum præſumit ſe poſſe ſtare.

Gen. 10.

Aug.

Poſt commiſſum Adæ peccatum denuncians Deus illi ſententiam mortis ait: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo,donec revertaris in terram,de qua ſumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Statim, & immediate ſubjungit ſacer Textus. *Et vocavit Adam nomen uxoris ſuæ Eva, eò quod mater eſſet cunctorum viventium*, Gen.3. n.20. Maximè ſane admiranda eſt hæc verborum ſeries & diſpoſitio,cum Adam audit in ſe ſententiam mortis prolatam, ſtatim uxorẽ ſuam appellat Evam,id eſt vitam,matrem nempe omnium viventium,cum potius tunc matrem mortuorum dicendam videretur. In hoc maxima hominis ſuperbia declaratur, qui cum audiſſet ex ore Dei ſententiam mortis in ſe, ac in omnes prolatam, non acquieſcit,ſed uxorem ſuam vitam, ac viventium matrem dicit, quaſi quod ipſe intentet Dei decretum mutare eique reſiſtere. Rupertus lib.3.cap.26. *Mira peccatoris*, ait, *ſurditas, & ſuperbæ mentis ejus duritia breviter deprompta eſt,quid enim infamius,quã in tali articulo Evam dicere Evam,quæ nõ habebat vitam? Eva namque transfertur in vitam,dixerat enim Deus in quocũque die comederis ex eo,morte morieris,& illa comederat,& viro ſuo dederat,& dando occiderat, & nunc in præſentiarum dicebat,quia pulvis es,& in pulverem reverteris,& ſic uterque morti,corporis ſcilicet,& animæ jam mortuus,& adhuc moriturus erat,quid ergo inſanius,quam in illo talis cauſæ judicio,illam nuncupare Evam,id eſt vitam quæ vitam habebat.* 58.

Gen 3.

Hominis ſuperbia Dei ſententiæ intentat obſiſtere.

Rupert.

Videt

59. Vide Nabachodonoſor in ſomnis ſtatum, cujus caput ex auro componebatur, pectus ex argento, femora ex ære, tibiæ ex ferro, & tandem pedes teſtacei extabant, quos ubi lapis levi ictu percuſſit, totam machinam in favillam redegit; *Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus & percuſſit ſtatuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus & comminuit eos. Tunc contrita ſunt pariter ferrũ teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in favillam æſtivæ areæ.* Daniel 2. num. 24. Tunc Nabuchodonoſor evigilans, quandam ſtatuam totam fabricavit auream: *fecit ſtatuam auream* Hæc ſtatua conſtruitur ad ſimilitudinem illius apparentis, in ſomnis, hujus pedes erant fictiles: Cur ergo hæc ſtatua tota ex auro fabricatur? Viderat Barbarus Rex, quod lapis abſciſſus ſine manibus hoc eſt Dei providentia, ac potentia ductus, totam illam molem contrivit, ac in favillam redegit, imperat ergo in ſua nova ſtatua, ut pedes toti ex auro ſolidentur, ut ſi alius lapis ſine manibus, id eſt, & Dei providentia, ac potentia impulſus in ipſo pedes impingatur, illi robuſti, ac inconcuſſi perſiſtant, ac reſiſtant ei, & tanquam firmi, ac ſtabiles contra Dei propoſitum perdurent. Theodoretus ad illa verba: *Fecit ſtatuam auream.* Sic loquitur: *Deus in ſomnis maximam illi oſtenderat imaginem è quadruplici materia confectam ipſe proprium faſtum quaſi caſtra Deo opponens, ſtatuam conſtruit, non ipſam ex auro, argento, ære, ferro ædificat, ſed ex una auri materia conficiendam curat: ratus infelix iſte falſas oſtenſuram ſe Dei prædictiones.*

Daniel. 3.

Superbus cogitat Dei decretum mutari poſſe.

Theod.

Ioan. 8. *n.* 23. Et dicebat eis; Vos deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo.

Num. 24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veſtris: ſi enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.

VERSIONES.

Vatabl. Euthymius n. 23. Vos ex infernis eſtis, ego è ſupernis ſum.

Caietanus. Vox ex iis, quæ deorſum eſtis.

Theophylact. Vos ab infernis eſtis.

Syriacus, n. 4. Niſi enim credideritis mecum eſſe, moriemini in peccatis veſtris.

EXPOSITIO VI.

60. ET *dicèbat eis.* Connexio verborum ſumitur ex ſiniſtra Judæorũ interpretatione, quâ verba Chriſti, *quò vado vos nõ poteſtis venire,* intellexerunt de interfectione, cum ipſe de ejus aſcenſu in cœlum loqueretur, de quo quæſtione ſequenti, & non dicitur, quod reſpondebat, ſed quod dicebat, tam depravatæ ſuſpicionis de ejus interfectione, indignum judicat reſponſum, ſed continuando ſermonem dat rationem, de eorum mala cogitatione. Exponit diſcrimen inter ſe, & illos. *Vos deorſum eſtis* id eſt inferioribus locis, ac ex terra, & ideo affectu omnes cogitationes veſtras, ad terrena dirigitis *Ego de ſupernis ſum.* Id eſt ex ſupernis locis, ſcilicet ex cœlo ſum, & ideò quæ ſurſum ſunt ſapio & ſolum cœleſtia intendo, vos autem tantum de terrenis cogitatis. *Vos de mundo hoc eſtis.* Explicat Dominus id quod ſuperius dixerat. *Vos deorſum eſtis.* Superbis eorum abjectio multis modis præponenda, & adhuc eam percipere nolunt. *Vox de mundo hoc eſtis:* id eſt vox ad mundana tantum eſtis intenti, ſolúmque mundana quæritis, illis ſpretis, quæ Dei ſunt; notat Albert. Magnus quod non dixit ſimpliciter, vos de mundo eſtis, ſed addidit *de hoc mundo,* ſignanter addidit de hoc mundo in malitia fundato, *Ego non ſum de hoc mundo.* Theoph. Euth. *Et non ſicut vos ſapio ut me ipſum interficiam.*

Depravatæ ſuſpicioni non reſpõdendum.

Alb. Magn.

Theoph.

Dixit ergo vobis. Illud, ergo, illatio eſt ex proxime dictis, dixerat enim, quod ipſi erant de deorſum, ac de hoc mundo, ac proinde tanquam mundani eis pronunciat eorum damnationem. Euthymius. *Adhuc eos exterret volens perſuadere.* Sequitur textus: *Moriemini in peccatis veſtris.* Scilicet infidelitatis, odij, invidiæ, ſimúlque docet, quod ſolum per fidem in ipſum ſit remiſſio peccatorum. Nota ordinem textus; ait Chriſtus *Ego non ſum de hoc mundo, dixi vobis, quia moriemini in peccatis veſtris,* quando hîc eis promulgat mortem in peccatis ſuis, prius de ſe teſtatur: *Ego non ſum de hoc mundo,* ut hoc documento nos doceat, quod ſolum ille, qui hominem exuit, ſcit veritatem manifeſtare, eamque in facie principibus annuntiare, de quo infrà. 61.

Euthym.

Veritas ſolũ dicitur ab his, qui non ſunt de hoc mundo.

Niſi credideritis quod ego ſum: ſcilicet verus mundi Salvator, ac Meſſias promiſſus at per tòt ſigna, miracula, ac ſcripturas oſtendo, ac demonſtro. Ita Theophylact. Carthuſian. Lyran. Janſen. Maldonatus, aliter Rupertus. *Quod ego ſum,* ſcilicet de ſupernis, ex quibus deſcendi in hominum ſalutem. Altius interpretantur D. Auguſt. tract. 38. Beda, Albertus Magnus. Caietan, Toletus. *Quia ego ſum,* intellige, qui ſum, id eſt ſum Deus, hoc enim nomen proprium eſt Dei. Exod. 3. num. 14. non dixit Chriſtus, ut notat D. Auguſtin. Ego ſum Dei filius, Verbum Patris ſed abſolutè. *Ego ſum.* Intellige; qui ſum, quod nomen proprium eſt Patris, per quod ſignificat Chriſtus ſe eſſe omninò æqualem cum Patre, & quia hoc nomen maximè explicat ipſum eſſe divinitatis. *Moriemini in peccato veſtro.* Multoties hanc pœnam repetit, ut eos perterreat; ſuperius In plurali dicit peccata, nunc verò in ſingulari, in Græco in utroque loco ſemper eſt in plurali, ut legunt D. Chryſoſtomus, Euthymius, & ex Latinis D. Auguſtin. Cyprian. lib. 1. contra Jud. cap. 5. retenta noſtra vulgata in peccato veſtro, id eſt infidelitatis, nam ut ait D. Antonius Ulyſſipponenſis feria. 2. poſt Domin. ad hoc peccatum omnia alia conſequuntur. Cum autem ait. *Niſi credideritis moriemini in peccato veſtro.* Oſtendit, ait Hugo; quod ſi vellent credere, ſalvarentur. 62.

Euthym. Theophyl. Carth. Lyran. Ianſen. Mald Auguſt. Beda Alb Magn. Caiet. Tolet. Exod. 3.

Chryſ. Cyprian. Anton. Auguſt. Cypr.

Hugo.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus dixit Iudæos eſſe de deorſū, ac de hoc mundo, ſe verò de ſupernis, & non de hoc mundo?

63. *Ratio difficultatis.* ANtecedenter dixerat Dominus, Quò ego vado, vos non poteſtis venire. Unde Iudæi ſiniſtrè ſuſpicati ſunt. *Nunquid interficiet ſeipſum* ?tunc dicebat illis IESUS, *vos de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum. Vos de hoc mundo eſtis, ego non ſum de hoc mundo.* Dubitatur an hæc verba referantur ad ſuſpicionem Iudæorum, *interficiet ſeipſum*, an ad Chriſti ſententiam, *quo ego vado*, &c.

64. Chryſ. Ammon. Appollin. Theoph. Euthym. Aug. Beda. D. Thom. Bonavent. Primò. D. Chryſoſtom. Ammonius, Appollinarius, Leontius, Theophylactus, Euthymius, D. Auguſtinus, Beda, Thomas, D. Bonavent, exiſtimant, quod in præſenti Chriſtus aſſignans rationem, ob quam Phariſæi ejus verba, quo ego vado vos non poteſtis venire, quæ ipſe de ſuo in cœlos reditu dixerat, illi prave de ſui ipſius interfectione interpretati ſunt, quia cum eſſent mundani, ac terreni, quæ de cœlo erant, non capiebant, ſed tantum ad terrena detorquebant, ſemper enim quilibet ſecundum ſuum animum de aliis cogitat & penſitat.

65. Rup. Alb. Magn. Hugo. Barrad. Secundò. Rupertus, Albertus Magnus, Hugo, Barradas, cenſent; quod in præſenti Dominus apponat cauſam, cur quò ipſe vadit, Phariſæi non poſſint venire, nam cum vos ſitis de terra, ac mundo mundanam vitam agitis, in veſtris peccatis, ac vitiis detenti, in deorſum ac profundum demergimini, ego verò cum cœlo deſcenderim cœleſtia ſapio, cœleſtem vitam ago, ego ut ſublimis aquila in altiſſimis æternitatis montibus habito, & ideo poſt mortem meam in cœlum redibo, vos verò tanquam vermes reptaris in terra, & inde non poteſtis ad me evolare. D. Auguſtin & ex eo Rupertus, ac Hugo. *Vos de deorſum eſtis, ideo terram ſapitis, quia ſicut ſerpentes terrā manducatis, id eſt terrenis paſcimini, terrenis delectamini, ſurſum corda non habetis.* A terrenis ſeparandum, ut ſurſum elevemur. *Sicut ablactatus ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.* Pſal. 130. nū. 2. Chaldæus vertit. *Sicut ablactatus ſuper mammas matris ſuæ ſic roboratus ſum in lege.* Robur virtutis ſpectat ad ablactatos, ſicut infirmitas ad illos, qui avelli nequeunt.

(Auguſt. Rupert. Hugo. — Pſ. 130. Chald. — *Separatus à mundo habet robur virtutis.*)

66. Tertiò. Vos de deorſum eſtis, ac de hoc mundo, ex terreno, ac peccatore Adamo in hoc mundo nati, mundialibuſque moribus, ac vitiis educati, & ideo non cœleſtia, ſed caduca curatis, ac diligitis; Ego verò è ſupernis ſum, & non de hoc mundo, nam etſi in hoc mundo ſecundum naturam humanam natus ſim, tamen quà Deus non ex terreno parente, ſed ex Spiritū ſancto conceptus ſum quare mihi cœleſtis eſt indoles, cœleſtibúſque moribus imbutus ſum: cœleſtem ago vitam, & ideo ad cœlum, ad quod ego vado vos non poteſtis venire, utpote detenti, ac depreſſi veſtris moribus, quibus eſtis educati, ac enutriti, à quibus exui, ac evelli valdè prædifficile eſt. Theodor. Ierem. 13. Theodoretus ad illud Jerem. 12. num. 23. *Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.* ibi Theodoretus. *Verus, ait, profectò ſermo conſuetudinem eſſe alteram naturam, omnia enim, quæ longa conſuetudine comparavit animus, paria cenſentur cum naturalibus.* *Vitia adoleſcentiæ difficiliter emittuntur.*

67. Gen. 31. Cur fugeret Iacob è domo ſoceri ſui Laban. *Rachel furata eſt idola patris ſui.* Gen. 31. num. 19. Valdè mirum eſt, quod è domo opulenta patris ſui Laban, nil aliud furto abſtulit Rachel, niſi illius idola; cur non potius aliquam pretioſam ſupellectilem ex auro, vel argento, ſed tantum idola, quæ maxime in contemptu eſſe habenda didicerat à marito ſuo Iacob; & adhuc in domo tam ſancta viri ſui ad idola extendit mulier manus. Rachel ſub poteſtate patris ſui Laban in cultu idolorum enutrita eſt. Quamvis ergo data eſſet in nuptiis Iacob, & cum ipſo verſaretur maxime inſtructa in fide, ac religione veri Dei, tamen cum appetit aliquid de domo patris ſui, nil aliud vult ſecum habere ſua antiqua inclinatione impellente, niſi idola quæ ſecum defert, & aſportat. *Semper quilibet inclinatur ad mores juventutis.* Chryſoſt. Chryſoſtomus homil. 57. in Geneſ. *Non ſine cauſa, ait, dictum eſt, nobiſque propoſitum furatam eſſe Rachel idola patris ſui, ſed ut ſciamus mulieres illas adhuc paternam habentes conſuetudinem, idolorū cultui addictas fuiſſe, animadverte enim, quantum in hoc ſtudium impenderint, cum nihil aliud patri auferri voluerint, niſi idola ejus.*

68. Iob. 20. De impio ait Sophat unus ex amicis Iob. *Oſſa ejus implebuntur vitiis adoleſcentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient.* Iob. 20. num. 11. Multa ſunt expendenda. Non ait, quòd caro, ſed oſſa ejus carnis portio utpote fluxibilis faciliter dimittitur? at vero oſſa obdureſcunt, & diutius durant: ſic vitia adoleſcentiæ non facilè dimittuntur, ſed ſemper magis quotidie obdureſcunt, ac robuſtius perſeverant. Vatabl. Vatablus præfata verba legit. *Adoleſcentiæ vitia tenaciſſimè illi inhærent, eumque comitantur ad ſepulchri pulverem.* Perpende verba *ad ſepulchri pulverē*, tantum abeſt, quod adveniente ſenectute vitia frigeſcant, quod tunc vehementi incendio in eo ardeſcant, ut etiā ad ſepulchrum comitentur, ut in ipſo pulvere vitiorum ſemina vigeant, tantus eſt vigor vitij adoleſcentiæ, ut in ipſa ſenectute juveneſcat. *Vitia juventutis intimè inhærent etiam in pulvere.* Odo. Accipe S. Odonem Abbatem Cluniacen. lib. 15. in Iob. *Libidinem in eo, ait, adulantium blanda fomenta multiplicant, robuſtiorem reddunt, & quaſi in oſſa convertunt. Hoc enim, quòd malè cœpit, pejus quotidie per conſuetudinem roborat: quæ nimirum oſſa cum eo in pulvere dormient, quia eo uſque in illo iniquæ conſuetudines perdurant, quo hunc ad mortis pulverem pertrahant.*

Joan 8. *n.* 25. Dicebant ergo ei: tu quis es? Dixit eis JESUS, principium, qui & loquor vobis.

Num. 26. Multa habeo de vobis loqui, & judicare: ſed qui me miſit, verax eſt: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

Num. 27. Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.

VER

VERSIONES.

Hebraic. n. 25. In principio, vel à principio ſum, qui vobis loquor.

Græcus. Principium (in accuſativo) quod vobis loquor.

Vatab. Euthymius, Theoph. In primus; quod ex loquor vobis.

Syriacus. Etiam id, quod cæpi loqui vobis.

D. Ambr. l 6.
Hexamer c. 2. Initium quod & loquor vobis.

Euthym. n. 26. Multa poſſum de vobis loqui.

Græcus. n. 27. Quòd Patrem ſuum eis dicebat.

EXPOSITIO VII.

69. *Inimici nunquam tua magnalia percipiunt.* Theophyl. Hugo. D. Thom.

DICEBANT *ergo*, Dixerat eis. Chriſtus, niſi credideris quod ego ſum, abſolutè, & ut ait Divus Auguſtinus. *Non addidiſtis, quis eſſet.* Non dixit ego ſum: ſæpè enim eis explicaverat, quiſnam eſſet, nempe Dei filius à Deo Patre miſſus, ac mundi lux, ſed inimici nunquam tua magnalia percipiunt, & quamvis ſæpè audiant, non acquieſcunt. Theophylact. *Poſt tantum tempus, poſt tantorum miraculorum oſtenſionem interrogant eum, Tu quis es? Ita fuerunt inſipientes, & irriſores*, quærebant non ut crederent, ſed ut carperent, & irriderent. *Tu quis es?* De nomine, & perſona quærebant, ut ait Hugo; Chriſtus autem, ut notat Divus Thomas eos inducit ad ſublimitatis ſuæ naturæ cognitionem. Majeſtas enim naturæ illa omnia apertè eximit, & declarat *Dixit eis Jeſus.* Una, eadémque reſponſione, ut inquit Rup. deſignat, manifeſtat ſuam naturam divinam, & humanam. Divinam cum ait, *Principium.* Subintellige verbum, ſum, quod fuerat in quæſtione poſitum, ex quo controverſia eſt exorta; id eſt ego ſecundum naturam divinam ſum primum principium univerſorum, tanquam Creator, & omnipotens, qui cum Patre, & Spiritu ſancto, ſum unum principium; unus creator, unuſque finis omnium rerum. Suam ſignificat humanitatem, cum ait. *Qui loquor vobis.* Gloſſa *factus homo propter vos ut poſſetis me intelligere.* Dei vocem homo immediatè ferre non poterat.

Rupert.

Gloſſa.

70. August. Beda. Tolet. Chryſ. Theoph. Euth. Leont. Hugo. Bonav.

Multa habeo de vobis loqui, & judicare, D. Auguſt Beda Toletus hoc referunt ad futurum diem judicij, ac ſi Chriſtus dixiſſet, quamvis modo diſſimulem peccata veſtra, tamen in extremo die judicij manifeſtabo, judicabo, ac condemnabo, quia tempus diſſimulandi, & eſt tempus puniendi. D. Chryſoſtom. Theophylactus, Euthym. Leont. Hugo. D. Bonavent. ad occaſionem præſentem, in qua Chriſtus loquebatur, hæc ordinant. Quòd ſic explico. Dixerat Chriſtus Dominus. *Ego ſum principium, qui loquor vobis* ſcilicet quod ſim Lux mundi; quod ſum, qui ſum; ſcilicet Deus, & principium univerſorum, & ſubjicit: *de vobis multa habeo loqui, & judicare* Loqui, id eſt reprehendere, arguereve Chryſoſtom. Euthym. & Theophylact. interpretantur; & judicare, id eſt punire, ac condemnare. D. Cyrillus in catena Græca. *Non unum tantum*, ait, *ſed multa accuſabo, & in nulla re mentiar, ſicut vos: poſſum condemnare, tanquam incredulos, & infideles tanquam arrogantes, tanquam contumelioſos, tanquam Deo repugnantes*, &c.

Cyrill.

71. Aug. Mald.

Sed qui miſit me verax eſt. Satisdifficilè, quomodo hæc cum antecedentibus cohærent? D. Auguſtin. ad diem judicij refert: Maldonatus ad præſentia. Ac ſi dicat Chriſtus, multa poſſum de vobis verè dicere, ac judicare, quod ſi fecero, ut faciam in die judicij, nemo poterit meum judicium reprehendere, quia *qui me miſit, verax eſt, & ego quæ ab eo audivi, loquor.* Rupertus, ad principium refert? ſi vos admiramini, quod ego me dixerim omnium principium, ſcitote hoc verum eſſe, quia qui me miſit verax eſt. Tertiò. D. Chryſoſtom. Theophylact Euthym. D. Thom. D. Bonavent. Toletus, inquiunt quod Chriſtus reddit cauſam, cur eos modò non judicet, ac puniat, quia Pater meus verus eſt in promiſſis ſuis, promiſit autem hunc meum primum adventum, non ad judicandum, ſed ad ſalvandum mundum, & ita veraciter adimplet, jubétque me, ut id faciam & ideo ſolum de ſalute veſtra loquor, & ago, judicium verò reſervo in futurum ſæculum Pleniſſimè dicam, Dixerat Chriſtus: *Multa habeo de vobis loqui, & judicare* Hoc eſt arguere, & condemnare, & hoc ait Chriſtus ad confuſionem veſtræ incredulitatis, qua meam doctrinam irridetis, dicam quod veriſſimè facio; quia nihil aliud dico, & facio, niſi, *quæ audivi ab eo*, D. Auguſtin. ait: *Ideo verus in judicio ago, quia filius veritatis ſum.* Et ait: *audivi ab eo*, Interlineal. *Idem eſt audire ab eo, ac eſſe ab eo.* Et ait in præterito: *Audivi.* Rupertus, Toletus inquiunt, ut inſinuet ſe audiſſe, antequam in mundum veniret. Non ait, vidi ſed *audivi*, ut ſe accommodet communi modo loquendi, cognitio enim, ac ſcientia rerum, quæ ab aliquo nobis communicatur, dicitur ab eo audiri. Appollinarius in Catena Græca; *auditus autem humano more mentionem facit.* Deinde dicitur, *Mundo*, quia quæ in Judæa prædicabat, nota fieri diſponebat per ſuos Apoſtolos in toto mundo.

Rupert.

Chryſoſt. Theoph. Euthym. D. Thom. Bonavent. Tolet.

Auguſt.

Interl

Rupert. Toler. *Communi modo loquendi accommodandum.* Appol.

72.

Et non cognoverunt. Verba ſunt Evangeliſtæ explicantis ſubſecutum effectum ex verbis Chriſti. *Quia* More Græco, id eſt quod *Patrem ejus* ſcilicet ſuum, *Dicebat Deum*: Græcus, & Syriacus. & Chryſoſtom. Theophylact Euthym & etiam D. Auguſt. & Beda legunt, quod *Patrem ſuum eos dicebat*. Intelligunt ſcilic. Deum, quod noſtra vulgata clarius expreſſit. *Dicebat Deum.* Quod autem Judæi non intelligerent, ex duplici capite provenit; primò, ut ait Rupertus ex eorum malitia, ac nequitia, ob quam ejus dicta advertere nolebant, nam jam eis apertè dixerat Patrem ſuum eſſe Deum. Unde ipſi dixerunt. Joan. n. 18. *Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere, quia non ſolùm ſolvebat ſabbathum, ſed & Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo:* Si ergo dicta Chriſti obſervaſſent, clarè cognoſcerent, quòd Patrem ſuum dicebat Deum. Secundò, Chriſtus ſubobſcure, ac rectè eſt locutus, ne vehementer ira, & odium Judæorum contra ipſum commoveretur; ſi enim clarè dixiſſet ſe eſſe Dei filium, eum tanquam blaſphemum lapidaſſent, & magna prudentia eſt inimicorum

Chryſ. Theophyl. Euthym. Auguſt. Beda.

Rupert

Joan. 5.

Furor inimicorum devitandus.

furorem

furorem declinare: Deinde Chriſtus alto conſilio ſubtecte loquitur, ut ejus cognitio eſſet abſcondita, nam ſi eſſet manifeſta, impediretur paſſio ac redemptio generis humani, ſicait Paulus 1. Cor.2.n.8. *Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*, Unde inquit D. Auguſt. tr. 40. in Ioan. *Differo cognitionem ut impleam paſſionem meam.*

1. Cor. 2. Auguſt.

QUÆSTIO IX.

Quomodo ſit explicandum, Principium, in textu juxta radicem Latinam, Græcam, ac Hebraicam?

73. INterrogatus Chriſtus Dominus à Iudæis, quis eſſet, ait eis: *Principium, qui & loquor vobis.* Quæ ſententia multas involvit difficultates, propter varias lectiones hujus loci, ac diverſas Patrum, & Doctorum interpretationes.

74. Aug. Ambr. Fulg. Proſp. Bernard. Caſſian. Rupert. Alb. Magn. Lyran. Carth. — Primò D. Auguſtinus, libro 1. de Geneſ. ad Liter. cap 5. & lib. 5. de Trinit. cap. 13. & lib. 11. Confeſſio. cap. 8. D. Ambroſ. lib. 6. Hexamer. cap. 1. & 4. D. Fulgent. lib. 2. ad Thraſim. D. Proſper in Pſal. 106. D. Bernard. lib. 5. de Conſiderat. Simon Caſſian. Rupert. Albert. Magn. Lyran. Carthuſian. Hugo, & alij explicant. Quæritis me, quis ſum, dico vobis, quod ego ſum principium rerum univerſarum, ac Deus, qui vos ac cætera omnia condidi. Sic dicitur Chriſtus, *Alpha, & Omega, principium, & finis.* Apocalypſ. 1. num. 8. *Qui eſt principium creaturæ Dei*, cap. 13. num. 14. *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt primogenitus ex mortuis.* ad Coloſſenſ. 1. n. 18 Dicitur divinum Verbum principium omnium rerum, quia *per ipſum facta ſunt omnia, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Joan. 1. num. 3. De quo latè ibi egi. Accipe Gloſ. in hoc cap. 8. Joan. *Pater, ait, eſt principium, non de principio: filius eſt principium à princip io, id eſt à Patre, qui omnia per filium operatus eſt Ipſi eſt enim manus dextera fortitudo, ſapientia, & Verbum Patris.* Sicut enim artifex omnia per artem, & ſapientiam operatur, ita Pater per filium omnia producit: ex quo patet quòd convenientius dicitur Pater operari per Verbum, cum ſi ejus ſapientia, quàm per Spiritum ſanctum, qui eſt amor: de quo egi tom. 1. lib. 1. cap. 1. quæſtione 23..

Apoc. 1. Apoc. 3. Coloſſ. 1. Ioan. 1. Gloſſa. *Verbum principium omnium.*

75. Græc. Chryſ. Leont. Theoph. Euthym. Auguſt. Ambr. D. Thom. Bonavent. — Secundò, & tota difficultas eſt, quia in Græco Principium eſt in accuſativo, ita habet Textus Græcus, & legunt D Chryſoſtom. Leont. Theophylact. Euthym. Ad quod D. Auguſt. tract. 38. in Ioan. D. Ambroſius, D. Thomas, D. Bonavent. & alij, ut ſe expediant ab hac difficultate addunt Credite: & ſic explicant, credite me eſſe principium, qui loquor vobis. Hæc expoſitio addit textui illud *credite*, quod non eſt in ipſo.

76. *Legitima explanatio.* — Aptius ergo legendum eſt juxta radicem Græcam, cum propoſitione, juxta principium, vel à principio, id eſt quæritis à me: *Tu quis es?* Ego ſum à principio, id eſt ab æterno, Deus verus de Deo vero antequam Abraham fieret, ut ipſe explicat num. 58. ſic etiam ex radice Hebraïca legitur à principio. Pſalm. 92. num. 2. *à ſæculo tu es*: ex Hebræo legitur, ab initio tu es, ita explicant hanc difficultatem communiter Recentiores, Toletus, Lucas Burgenſ. Barradas, Cornelius à Lapide, & alij.

Pſalm. 65. Tolet. Luc. Burg. Barrad. Cornel.

77. Nonius. Vatab. Mald. — Nonius Poëta, Vatabl. Maldonatus, ſic vertunt, & rem expendunt, *à principio.* Id eſt, Ego ſum ille, qui à principio vobis loquor, & prædico, me ſcilicet eſſe veſtrum Meſſiam promiſſum, quem ex mea doctrina, & mea loquela cognoſcere potuiſſetis, ſic explanatur lectio Syriaca. *Etiam id, quod incœpi loqui vobis.* Et Vatabl. *Principio, vel in primis quod & loquor vobis.* Quia ipſe ſic ſe explicat, *quod omnino hoc ipſum ſum, quod à principio dixi*, videlicet Lux mundi, omnium ſalus, & ſubintelligitur, & non creditis mihi: tamen hic dicendi modus videtur inſolitus, & non multum cohærens cum interrogatione.

78. Iſid. Clar. Janſen. — Iſidorus Clarus, Ianſenius, & alij; Cùm conſequentibus conjungunt, & ſic conſtruunt. *In primis.* Seu ante omnia, *quia loquor vobis*, & ſubanditur. *Non creditis mihi.* Et tunc ſequitur, propterea *multa habeo de vobis loqui, & judicare.* Hæc ſententia multa addit textui, & nil facit ad quæſtionem Phariſæorum, qui quærebant, *tu quis es?*

79. Aliqui legunt ex Græco, non principium, ſed *principatum.* Et tunc eſt ſenſus, ego ſum principium, cui competit Dominium, ac imperium, principatus totius univerſi, ac omnium rerum, & tunc videtur alluſio fieri ad id, quod dicitur Pſal. 189. num. 8. *Tecum principium*, Græcus *principatus in die virtutis tuæ in ſplendoribus Sanctorum.* Et 1. Gen. 1. *In principio creavit Deus.* Legit Tert. *In principatu.*

Pſalm. 109. Græcus. Gen. 1.

QUÆSTIO X.

Quare interrogationi Iudæorum reſpondit Chriſtus ſe eſſe Principium?

80. Ambr. — REſpondent primò D. Ambroſius, lib. 3. de fide cap. 4. *Ex hoc*, ait, *Deum ſe probavit æternum, quia omnium ipſe principium eſt, & uniuſcujuſque virtutis auctor eſt.* Et D. Auguſt. lib. 1. de Gen. ad liter. c. 5. *Principium*, ait, *creaturæ intellectualis eſt æterna ſapientia; ideoque rogatus Dominus, quis eſſet, reſpondit: Principium qui loquor vobis.* Dixerat Dominus de ſe. *Ego ſum*, ſcilicet qui ſum, quod eſt nomen proprium Dei, cum interrogaretur à Judæis, ut magis ſe explicaret, quis eſſet, ait Principium, ſe nempè Deum verem, ac omnium auctorem demonſtrans: nam per ſapientiam condita ſunt univerſa, ut explicavi ſuperiori qui in prima ſententia, ſicque ſum divinam eſſentiam per beneficentiam declarat, qua maximè homines devinciat. ac de ſe alliciat.

Aug. *Beneficentiâ maximè allicit.*

81. Geneſ. Bruno. — Secundò. Chriſtus dicitur principium tanquam quid valdè manifeſtum in Scriptura, & videtur fieri alluſio ad id, quod 1. Geneſ. 1. dicitur: *In principio creavit Deus.* D. Bruno ſerm. 1. de Trinitat. *In principio*, inquit *fecit Deus cœlum, & terram, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas, conveniens fortè fuerat, ut nomen Patris prius poneretur, qui ubique maximè ab ipſo filio honoratur. Sed noluit hoc Moyſes, imò Spiritus ſanctus, qui loquebatur in Moyſe, ſed primum nomen filij poſuit, ne quærendo erraret Iudæus* Cum dicitur *in principio creavit*

creavit Deus, id eſt, *in filio creavit Deus*, ut legit D. Hilarius; ſeu *in ſapientia creavit*, ut habet Origenes, creavit Deus, id eſt Pater, ſed cur non ſolum ante univerſi hiſtoriam, aut ante Spiritum ſanctum, imò etiam ante Patrem Deum primâ voce filius ſignificatur? Pater æternus prior eſt origine filio, cur ergo ſaltem eum non nominat ante filium Moyſes? Ideo in prima voce filius intelligitur; ut inde maximè comprobetur, quàm patens ſit ipſe in Scriptura, ut nec Iudæus, nec infidelis quærat errando, cum ipſe tam facilè inveniatur, ut ſtatim in primo limine, in primo verbo ſe ante omnium oculos objiciat.

Orig. Hilar. — *Chriſtus maximè notus in Scriptura.*

82\. Tertiò. Idem Bruno Carthuſian. citato ſerm. 1. de Trinitat. *Idem ergo per Verbum*, ait, *& principium ſignificatur. Sed nobis verbum vocari debuit, qui docibiles ſumus, qui ipſius verbum, & doctrinam audire, & diſcere parati ſumus. Illis verò certè debuit vocari principium, qui eum principium eſſe non credebant.* Valdè mirum quod loquens Chriſtus cum incredulis Iudæis ſe principium appellat: at verò cum ſuis fidelibus proponitur, dicitur Verbum. *In principio erat Verbum.* Joan. 1. n. 1. Illi cum eſſent increduli, dicitur principium, ut ejus majeſtate devicti eum ut Deum recognoſcant, nobis verò, qui ſumus ejus diſcipuli, dicitur Verbum, ſi quidem ejus ſalutiferis verbis edocti, eum ut magiſtrum, ac Doctorem vitæ habemus.

Bruno. Carthuſ. — *Joan. 1.* — *Fideles Chriſti doctrina inſtruuntur.*

83\. Quartò. Dixerat Chriſtus Dominus de ſe, *Ego ſum.* Scilicet qui ſum; nempè verus Deus interrogatus à Phariſæis, quis eſſet, ait; Principium, ſcilicet totius univerſi, ac omnium rerum, cur non potius explicat ſuam eſſentiam per ſua excellentiſſima attributa immenſitatis, infinitatis, ac incomprehenſibilitatis, cur nihil aliud dicit de ſe, niſi quod ſit principium, ac auctor omnium rerum? *Qui loquor vobis.* Tam peculiariter æſtimat Deus ſuam beneficentiam, ac largitatem erga homines, ut magis per ipſam, quam per quæcumque alia attributa, ſupereminentiam, ac excellentiam ſuæ eſſentiæ, nobis aperire, ac declarare noluerit. Quintò ait. *Principium qui loquor vobis.* ac ſi ex uno beneficio ad aliud induceretur, ex eo enim quod ipſe eſſet principium, ac auctor omnium rerum movebatur, ut ſuas creaturas per ſuam loquelam, ac doctrinam doceret, ac illuminaret.

Deus potius vult cognoſci per ſuam beneficentiã quàm per majeſtatem.

84\. Sextò. Dicitur Chriſtus principium; ex hoc inſtruimur, ut ad ipſum, tanquam omnium principium, & finem omnia noſtra referamus, eique omnia nobis data offeramus, pro cunctiſque gratias exhibeamus. Concepto Æterno Verbo, cum viſitaret ſacratiſſima Virgo Elizabeth multis encomiis ab ipſa extollitur. *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini ad me.* Luc. 1. 42. Quibus minimè Virgo acquievit, nec conſanguineam pro tantis proclamationibus gratulatur, ſed tota ad Deum intenta ejus laudes celebrat, & decantat. *Magnificat anima mea Dominum, & exultavit Spiritus meus in Deo ſalutari meo.* Ubi perbelle Nicolaus de Lyra. *Eliſabeth tu me magnificas: ſed ego totum Deo attribuens ipſum magnifacio in hoc carmine.* Virgo laudata ſtatim in Creatoris encomia prorumpit, cui nempè omne ſui decus & honorem adſcribi cupit.

Omnia noſtra bona Deo referenda. — *Luc. 1.* — *Lyran.*

85\. Moriturus Jacob à filio ſuo Joſeph vehementer expoſtulat, ut eum non ſepeliat in Ægypto, ſed in terra Chanaam cum patribus ſuis Abraham, & Iſaac, quod cum promiſiſſet Ioſeph, promiſſumque juramento confirmaſſet. *Adoravit Iſraël Deum converſus ad lectuli caput.* Geneſ. 47. num. 31. Quiſnam pater multis benevolentiæ ſignis filium non proſequeretur pro tanto obſequio ſibi cum juramento ſtipulato, tamen ne verbum unum habet erga filium, ſed totus converſus ad lectuli caput Deum adorat, agnoverat bonus ſenex, quod prima radix, & fons tanti doni, non erat Ioſeph, ſed Deus, à quo omne noſtrum bonum deſcendit, & ideo non Ioſeph, ſed à Deo utpote primo auctore univerſa gratulatur; Caietan. *Senex* ait, *in lectulo agens ſuper caput lectuli ſe incurvavit, gratias agens Deo.* Vide de hac re multa tom. 3. cap. 27. quæſt. 6. num. 56. 57. 58. & alia ibi loca citata.

Gen. 47. — *Omne bonum à Deo.*

Ioan. 8. *n.* 28. Dixit ergo eis JESUS: cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum, & à me ipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me Pater hæc loquor.

Num. 29. Et qui me miſit, mecum eſt, & non relinquit me ſolum: quia quæ placita ſunt ei, facio ſemper.

Num. 30. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

VERSIONES.

Syriacus .n. 28. Cùm extuleritis filium hominis, tunc cognoſcetis mecum eſſe, nihilque ex voluntate mei ipſius facere, ſed ſicut docuit me Pater meus, ſimiliter ipſe loquor.

Num. 29 Neque relinquit me ſolum Pater meus: quoniam ego quod gratum eſt ei, facio ſemper.

EXPOSITIO VIII.

86\. DIXIT *ergo eis Jeſus*: Non intellexerunt Phariſæi ſuperiora Domini verba. *Ego ſum*, ſcilicet qui ſum. *Ego ſum principium.* Tunc ſubdit eis Dominus. *Cum exaltaveritis filium hominis*: Id eſt, cum me in cruce affixeritis. Præclare notat Lypſ. l. 1. de cruce cap. 3. & 4. & l. 2. cap. 5. Quod numquam apud veteres de cruce agentes talis modus loquendi per exaltationem reperiatur, quo Chriſtus ſuam crucis mortem ſignificavit, nam talis loquutio ſignificat honorē, & nunc ignominiam, ut omnis crux apud veteres denotabat; & rectè Chriſtus ſuam crucem dicit exaltationem, fuit enim ejus eximius decor. D. Auguſt. tract. 40. in Ioan. *Exaltationem*, ait, *dicit paſſionis, non glorificationis: Crucis: non cœli: quia & ibi exaltatus eſt, quando pependit in ligno.* Ad Philip. 2. num.

Lypſius. Chriſtus novo modo loquitur de ſua cruce. — *Auguſt.* — *Ad Philip. 2.*

num. 9.*filium hominis.* Modeſtiæ cauſa tantam exaltationem ſuam in cruce per tertiam perſonam loquitur. *Tunc agnoſcetis.* Ex multitudine ſignorum in mea Morte Sol obſcuratus eſt,terra tremuit, petræ ſciſſæ ſunt,tunc etiam ex mea Reſurrectione, & Aſcenſione,de quo quæſt.ſequenti. Quia *ego ſum* verus filius Dei, ut interpretantur D.Chryſoſtom. Auguſtin. D.Cyrillus in Catena Græca, D.Thomas,Euthymius. *Tanquam Deus dixit ego ſum*, Beda. *Quid eſt ego ſum*, ait, *niſi unius ſubſtantia cum patre, ſicut ad Moyſen dictum eſt, ego ſum, qui ſum.Verbo ſubſtantiali utitur de ſeipſo Dominus,ut intelligatur, æternam eſſe ſubſtantiam,& unam eſſe ſubſtantiam Patris,& Filii.*Vel cognoſcetis, quod ego ſum verus Meſſias in lege promiſſus.

Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. D.Thom. Euthym. Beda.

87. Tolet. Chryſ. *Et à meipſo facio nihil.*Pergit Dominus,ut ait Toletus, explicare, quæ poſt ipſius exaltationem revelanda erant; & totum, ut ait Chryſoſt. homil.25.propter Patris reverentiam, & in eum refert: tum etiam propter majorem ſuæ doctrinæ auctoritatem. Significatque doctrinam, & opera ſua eſſe divina, & tam à Deo Patre,quam ſe Deo,& homine profecta,*à me ipſo facio nihil*; nam ſicut filius Dei à Patre habet communicatã eſſentiam,ſic & potentiam ad faciendum.*Et ſicut me docuit Pater,hæc loquor.*Cognoſcetis me ita loqui, ſicut me docet Pater, nam à Patre habeo communicatam ſapientiam, per quam loquor, & docet D. Auguſtinus,*hoc eſſe*, inquit, docuit *me Pater, quod eſt ſcientem me genuit Pater.* (Auguſt.)

88. Chryſ. Euthym. Theoph. Alb. Magn. Bonav. Carth. Aug. *Et qui me miſit meum eſt.* Hæc addidit Dominus ut notarunt D Chryſoſtom. Euthym. Theophylact. Albert.Magn.D.Bonavent. Carthuſian, Ne quis exiſtimaret eum minorem Patre, quem docentem dixerat, neque ſeparatum à Patre,ſicut inter homines legatus eſt diſiunctus,ac ſeparatus à mittente. *Quis miſit me.* Per incarnationem. Nam ut ait D.Auguſtin. *Miſſio Incarnatio eſt,& ipſa incarnatio Filij eſt tantum, & non Patris.* Et ſic dicitur Filius miſſus à Patre. *Mecum eſt:*Non ſolum per eandem numero Deitatis eſſentiam, voluntatem, & potentiam, ut communiter hîc explicant ſancti Patres,ſed etiam per peculiarem providentiam, & gubernationem, quia Deus dirigit,& gubernat humanitatem ab eo aſſumptam ad omne opus, quod fiebat,ita ut univerſa Chriſti opera eſſent excellentiſſima, & valdè perfecta, ac divina. Ita docent hic Euthym.& Rupertus,& D.Cyprian,lib. de Cardinalib. Chriſti operibus cap.de Jejun.& D.Thom.in 3.part. 12. quæſt. 2. art. 1. & alij multi Patres apud Suarez tom.1.ad 3.part.diſp.33.ſect.2.§.quæ ratio.Vaſquez 3.part. diſp.51.cap.5. *Et non relinquit me ſolum*. Non ſolum quatenus Deus Filius non poteſt deſeri,aut ſeparari à Deo Patre, ſed etiam prout homo nunquam deſeretur, aut ſeparabitur, nam humana natura ſemel à Filio Dei aſſumpta, numquam dimittetur ab eo. *Quia ego quæ placita ſeu grata ſunt, facio ſemper*, non aliquando, ſed ſemper. Sicque ab effectu probat Chriſtus, ſe à Patre non deſeri, ex eo quia, quæ placita ſunt ei,facit ſemper. Qui autem à Deo deſeritur, nil rectè agit. Exclamat in præſenti D. Ignat. Epiſt. 14. *Igitur*,ait, *& nos oportet vivere juxta voluntatem Dei in Chriſto, & eum ſectari.* Ut caput noſtrum imitemur.

Euthym. Rupert. Cypr. Suar. Vaſq. Ignat.

89. *Hæc illo loquente*: Altiſſimam, & profundam doctrinam tradiderat Dominus, & tamen non propter ſigna, ſed propter ipſa verba. *Multi crediderunt in eum.*Multi ex ſimplici turba,pauci verò ex ſuperbis Phariſæis, crediderunt, tum convicti pondere rationum, tum etiam commoti efficacia divini verbi, ac tandem allecti gratia,& ſpiritu ejus ſermonum; unde proclamabant *nunquam ſic locutus eſt homo.*

QUÆSTIO XI.

Quare Chriſtus ait, quod ejus exaltatio in cruce erit ſignum,& nota ad ejus divinitatem cognoſcendam.

VAlde ignominioſa, ac contumelioſa erat crux apud antiquos: Unde ait D. Paulus ad Galat. 3. num. 13. *Maledictus homo qui pendet in ligno*: id eſt valde execrabilis eſt, qui tali morte afficitur. Quomodo ergo Chriſtus Dominus ſuam crucifixionem dicat exaltationem, commodius explicabo infra cap. 43. In præſenti tantum inquirimus, quomodo ejus crucifixio extiterit ſignum, & nota ut homines ejus divinitatem cognoſcerent. 90. Galat. 3.

Reſpondet primo D.Chryſoſtom.homil. 52. *Quomodo exaltaveritis filium hominis, nonne vos tunc maxime fore putatis, ut me ſublato libere agatis, tunc me nihil metuentes? Ego autem dico, quod tunc maxime ſcietis, quia ego ſum: & per ſigna, & reſurrectionem, & captivitatem; quæ omnia ſufficientia erant ejus virtutem demonſtrare.* Idem docent Ammonius, D. Cyrillus; Leont. Euthym. Theopylact. Beda, Rupertus, & alij. Cum Chriſtus Dominus actus eſt in cruce,maximè ejus divinitas eſt manifeſtata ex eventu rei à ſe prædicto, ut pronunciatum fuit ab eo in ſigno Jonæ Prophetæ. Matth.12.num.40. Et cum Dominus eſſet in cruce, ſol obſcuratus eſt,& tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, & terra tremuit,petræque ſciſſæ ſunt,& tunc qui aderant, *Videntes, quæ fiebant, percutientes pectora ſua revertebantur.* Luc.23.num.48.Et Centurio,qui ex adverſo ſtabat; ſcilicet crucis,*videns quia ſic clamans expiraſſet, ait vere hic homo filius Dei erat.* Marc.15.num.39.In Reſurrectione, ut ait Chryſoſtom. Viderunt, quod per mortem nihil eſt paſſus, ſed quod glorioſus triumphato rexurrexit. Unde poſt datum Spiritum ſanctum victi Apoſtolorum miraculis ac doctrina uno die ter, alio quinque mille homines in Chriſtum crediderunt. Actor.2.n.41. 91. Chryſ.

Ammon. Cyrill. Leont. Euthym. Theophyl Rupert. Beda. *Signa in paſſione Deum demonſtrarunt* Matth. 12. Luc. 23. Marc. 15 Actor 2.

Et etiam Judæi Chriſtum cognoverunt ob magnam captivitatem,& ſupplicium in eos illatum à Tito Veſpaſiano,ut teſtatur Joſephus l.7.c.18. & ab Adriano Imperatoae obſidente civitatem. *Better*, ut referr Galatin. lib. 4.cap.21.& etiam à Conſtantino Magno,ut ait Chryſoſtom. tr. 2. adverſus Iudæos. Unde ipſi ſui ſceleris conſcij proclamabant ſemetipſos tantis caſtigationibus vexari ob mortem filij Dei ab illis inique inflictam, perbelle ait Hugo.*Ut quem curati noluiſtis agnoſcere, cruciati ſciatis.* 92. Ioſeph.

Galat. Chryſ *Cruciatus aperiunt intellectum.* Hugo.

Secundò.D.Auguſtin. tract. 40.in Joan:*Tunc cognoſcetis, quia ego ſum,Quare hoc*, ait, *niſi ut nemo deſperet in quocumque ſcelere malè ſibi conſcius,quando videat eis donari homicidium,qui occiderant Chriſtum.* Idem etiam docent D. Th. D. Bonaventura, & alij.Hoc nobis ingerit magnam 93. Auguſt.

Nullus de gravi peccato deſperet. D.Thom. Bonavent.

fidu

fiduciam,& ſpem, ait Chriſtus : *Cùm exaltaveritus tunc cognoſcetis*, cùm qui eum exaltarunt, ac crucifixerunt, tantum facimus dimittat eiſque ſuam fidem ac cognitionem præbeat.

94. *Patientia Chriſtum Deum demonſtrat.* Tertul.

Tertiò. Ipſa patientia, ac tolerantia in tot, tantiſque preſſuris eum non purum hominem, ſed hominem Deum apertè demonſtrabant, ac ignoſcere faciebant,& quem ex tot, tantiſque miraculis Deum non agnoverant, ex tanta patientia in Cruce eum Deum fateri compellebantur. Tertullianus lib. de patientia, c. 2. *Deſpuitur*, ait, *verberatur, deridetur, fœdis veſtitur, fœdioribus coronatur. Mira æquanimitatis fides, qui hominis figura propoſuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus eſt. Hinc vel maximè Phariſæi Domini agnoſcere debuiſtis patientiam hujuſmodi nemo hominum perpetraret.*

95. Quartò. Dixerat Dominus in hac concione ſuprà n. 24. *Ego ſum*; ſcilicet *qui ſum* quod eſt nomen proprium Dei, & tamen eum non agnoverunt; deinde de ſe dixerat num. 25. ſe eſſe univerſorum principium *principium, qui & loquor vobis*, & cùm non agnoverunt, modò, ait, *Cùm exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum.*

Crux Chriſti maximè reſplẽdet ſuper omnia opera ejus.

Per proprium Deitatis nomen, & per id quod eſſet totius univerſi auctor, non agnoverunt ejus Deitatem, ac majeſtatem, & per crucem, & paſſionem, quæ erat valde ignominioſa, agnoſcent. *Tunc cognoſcetis*: Majores divinitatis radios nobis præbuit, ac communicavit mors, paſſio, ac crux Chriſti, quam totius univerſi opificium, ac ipſius proprium Deitatis nomen. *Ego ſum qui ſum.* Unde meritò Joannes Aurelianus lib. 2. de Cultu imagin. ex D. Chryſoſtom. ſic de Cruce ſcribit. *Sola Chriſti crux eſt, quæ diſſolvit tenebras, & regnum Dæmonis diſſipavit, Crux nobis ſol juſtitiæ facta eſt, cruxque cæcorum dux eſt.*

Aurelian.

96. Joan. 1.

De æterno Verbo loquens Ioan. ait. *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eũ nõ cognovit.* Joan. 1. n. 10. Erat in mũdo Dei Filius, tanquam illius auctor, & fabricator, & tamen mundus eum non cognovit. Poſtea verò ſubdit Evangeliſta. *Et verbum caro factam eſt, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus gloriam quaſi unigeniti à Patre*, ubi num. 14. Poſtquam ad nos factus homo deſcendit, & tunc vidimus gloriam ejus, quæ nã eſt ejus hæc gloria niſi juxta Chryſoſtomum ejus paſſio, mors; & crux, & cùm hæc mortis, & crucis gloria, cum agnovimus, quaſi unigenitum à patre, *gloriam quaſi unigeniti à Patre.* Quem totius orbis ſtructura non valuit demonſtrare, mortis, ac crucis gloria, quæ aliàs videbatur valde contumelioſa eum in omnium oculis declaravit, ac manifeſtavit. Divus Chryſoſtomus homil. 11. in Joan. *Cùm affixus eſt cruci flagellis; & alapſis cæſus, & inſputus ab his, de quibus tam bene merebatur. Siquidem in his ipſis quæ probri, & ignominiæ plena eſſe videbantur, ipſum Verbum clariſſimum apparuit, hoc Ioannes gloriam appellavit.*

Chryſoſt.

Crux, & paſſio faciũt nos videre Dei verbũ Chryſoſt.

97. Cantic 8. Cypr. Ambr. D. Thom. Hugo.

Ait anima ſancta : *Aſcendam in palmam, & colligam fructus ejus*, Cantic. 7 num. 8 per palmam crucem intelligunt. D. Cyprian. de Paſſione Chriſti D. Ambr. ſerm. 38. D. Thomas, Hugo, & alij multi, ſed quid habet palma, ut ſimilitudinẽm crucis referat, ut exinde percipiantur ejus fructus ſcilicet Paſſionis Chriſti? Pulchrè Caſſiodor. in Pſalm. 91. *Palma* ait, *quaſi quibuſdam radiis ornata diſtenditur. Quid verò cruce ſplendidius? Quid radiatius?* certè *extremo* judicij *tempore cùm ſol obſcurabitur, & Luna non dabit lucem ſuam, & ſtellæ cadent de cœlo, tunc apparebit ſignum filij hominis* Matth. 24. num. 70. Ad ſimilitudinem palmæ veluti quibuſdam radiis circuncingitur crux, qui adeo fulgentiſſimi ſunt, quod quamvis alia lumina obſcurentur, illis crux valde mirabiliter reſplendet. D. Chryſoſtomus homil de cruce, & latrone. *Vidiſti*, ait, *gloriam ſigni*, id eſt crucis, *ſolis lùmen reddetur obſcurum, lunæ non dabitur gratia, ſed illud lumen radiabit, & lucebit, tanta enim lux ipſius luminis præclareſcet* Et ideo fortaſſe in Chriſti morte ac tanti luminis aſpectum ſol abſcondit radios.

Caſſiod. Pſalm. 91.

Matth 24. *Crux mirificè reſplendet.*

Ioan. 8. *n.* 31. Dicebat ergo Jeſus ad eos qui crediderunt ei Judæos: ſi vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis.

Num. 32. Et cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.

Num. 23 Reſponderunt ei : ſemen Abrahæ ſumus, & nemini ſervivimus unquam : quomodo tu dicis : liberi eritis ?

VERSIONES.

Græcus n. 31. Si vos perſtiteritis in ſermone meo.

D. Athan. l. de. Incarnat. Revera liberi eritis.

Vatablus. n. 34. Et intelligetis veritatem.

Syriacus. n. 33. Et nunquam ſervitutem cuiquam ſervivimus. Quomodo tu dicis : eritis filij ingenui ?

Theophylact. Quomodo tu dicis, liberi redimemini ?

Euthymius. Liberi efficiemini.

EXPOSITIO IX.

DICEBAT *ergo Ieſus ad eos.* Illa particula *ergo* cõnectit hæc cum ſuperioribus de quibus immediatè ſuperiori verſu. Dixerat Evangeliſta, *Quod multi crediderunt in eo.* Ad hoc loquitur Ieſus, *qui crediderunt ei* : ſuperficialiter ſcilicet, ac fide imperfecta, ut docet D. Chryſ. Leont. Euthym. Theophyl, D. Thom. D. Bonav, Hugo, & alij; ea enim quæ Chriſtus dixerat de ſuo Patre, de ſuaque divinitate, ac paſſione non perceperunt, ut patet ex ſuperioribus, verſ. 27. & 28. *Iudæos*, ſive ex Judæa propriè dicta, ſive ex Galilæa. Et cùm Iudæos dicit, homines plebeios intelligit, prout diſtinguuntur à principibus, & Phariſæis. *Si vos manſeritis ie ſermone meo.* Hoc eſt ſi perſeverantes, ac conſtantes ſteteritis in mea fide, ac doctrina, cùm enim agnoviſſet inconſtantiam humanã, maximè eos ad perſeverantiam exhortatur, quia opus bonum perficitur, & conſummatur. *Verè diſcipuli mei eritis.* Euth. *Eritis*, ait, *nondum eſtis.* Et ait, *vere diſcipuli mei eritis.* Fructuoſè nempè, ſunt enim qui ad tempus 98.

Chryſoſt Leont. Euthym. Theophyl. D. Thom. Bonav. Hugo.

Euthym.

credunt, ſed in tempore tentationis recedunt Luc.8.n.13.Hi nimirum nomen diſcipuli Chriſti non merentur, cùm fructum, ac finem diſcipuli non aſſequantur, æternam ſcilicet vitam; & hoc hîc appoſuit Chriſtus Dominus propter eos, qui crediderunt, ſed citò receſſerunt, de quibus Joan. 6.n.66. *Et quia*, ut ait Hugo, *ſciebat Dominus corda iſtorum debilia adhuc, ideo magna eis promittit: ſcilicet diſcipulatus honorem in præſenti, & in futuro veritatis cognitionem.*

Luc. 9. *Propoſito præmio excitantur.* Joan. 6. Hugo.

99. *Et cognoſcetis veritatem.* Promiſerat Dominus perſeverantibus in ejus doctrina: quod fierent ejus diſcipuli, nunc explicat duplici promiſſione, quam utilitatem ejus diſcipuli aſſequantur. *Primò cognoſcetis veritatem.* Divus Cyprianus lib. de bono patientiæ, Divus Auguſtinus, Beda hîc hoc referunt ad cognitionem futuram in patria, inqua Ait Auguſt. veritas cognoſcitur non perſonantia verba, ſed per lumen ſplendens. Rupertus, Cajetanus, Lucas Burgenſ. hoc referunt ad ampliorem cognitionem elargitam in die Pentecoſtes omnes Græci, D.Chryſoſt. Ammonius, D. Cyrill. in Catena Græca; Leontius; Theophyl. Euthym. de ipſo Chriſto ſententiam interpretantur, ac ſi ipſe dicat, cognoſcetis me eſſe ipſam veritatem in umbris, ac figuris legis veteris contentam. Aptius tamen ad Chriſti mentem explicandus eſt locus cum D.Thom. Janſenio, Maldonato, Cornel. à Lapide, ac ſi dicat Chriſtus. Si permanſeritis in mea doctrina, per ipſammet doctrinam, ac ejus experientiam agnoſcetis, & guſtabitis illius veritatem, ſinceritatem, ac puritatem, in nullóque vos eſſe deceptos judicabitis, ſed pleniſſimè omnia, quæ de me credidiſtis eſſe, vera agnoſcetis.

Cyprian. Auguſt. Beda. Rupert. Cajetan. Luc. Burg. Chryſoſt. Ammon. Cyril. Leontius. Theophyl. Euthym. D. Thom. Janſen. Maldonat.

100. *Et veritas liberabit vos.* Proponit Dominus ſecundam utilitatem provenientem ex ejus doctrina, ac diſcipulatu: Libertatem nempe: quia ut ait, D.Auguſt. ſerm. 48. de verbis Domini ſecundum Joan. *Si non delectat veritas, delectat libertas. Hæc Doctrina Chriſti liberos & ingenuos nos facit, educens à ſtatu ſervorum in ſtatum filiorum adoptionis.* At Galat.4.n.5. Quæ libertas tres libertates ſecum involvit, à peccati, legis veteris, & corruptionis ſervitute. Lex Evágelica liberat à peccato, de qua libertate principaliter hic locus intelligitur, ut docent D. Auguſtin. D. Chryſoſtom. Euthym. Theophylact. Nam licèt in lege veteri daretur libertas à peccato; hoc tamen non fiebat remedio proprio ipſius legis veteris, ſeu ſcriptæ, ſed per fidem Chriſti venturi, quæ ab Adamo incœpit tradi in poſteros, imò & circumciſio non fuit propria legis ſcriptæ, nam data fuit Abrahamo per quadringentos annos Gen.17.n.10. antequam lex daretur Moyſi. & ſic dicitur Joan.7.n.22. Circunciſionem non fuiſſe ex Moyſe, ſed ex PP. ut obſervant Joſephus Angles in 4. diſt. 3. art. ult. concl. 3. Faven. ibid. diſt. 3. cap. 3. n. 41. Pirig. in 4. diſt. 1. q. 6. art. 8. & nos ad citatum Joan. locum diximus cap. 14. At in lege gratiæ datur libertas à peccato per propria Sacramenta ipſius legis. Secunda libertas eſt à jugo, ac onere legis veteris, quæ ſervorum propria erat. *In ſervitutem generans.* Ad Gal.4.n.22. à quo jugo nos Chriſtus liberavit, ut ibi dicatur. Tertia libertas eſt à corruptione, ac morte, ſcilicet à mortalitate: illiuſque miſeriis, à quibus liberamur per reſurrectionem, gloriam, quam nobis Chriſtus confert, ut præſentem textum interpretantur D. Athan. ſerm. 3. contra Arrium. D. Cyprian. libro de bono patientiæ, tamen præcipua intelligentia eſt de libertate à peccato.

Auguſt. Galat. 4. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Gen. 17. Joan. 7. Angles. Favent. Pirig. Galat. 4. Athan. Cyprian.

101. Verſ. 33. *Reſponderunt ei.* Origenes. D. Chryſoſtomus, Theophylact. exiſtimant fuiſſe illos, qui crediderunt. D. verò Auguſt. tract. 41. & communiter Recentiores, alios fuiſſe aſſeverant, erant enim omnes credentes; & non credentes permixti in illa turba: & ſolum à Jeſu cogniti, quod autem hæc reſponſio non fuiſſet credentium, ſed rebellium ex eo patet: quia ipſum Jeſum quærebant occidere, infra n. 37. & 40 quomodo enim tam ſubito mutati eſſent; *Sermo Abrahæ ſumus*, maximè de tanto Progenitore gloriantur, quod apud eos erat præcipua nobilitas. Deo eis dixerat Dominus. *Cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Notabatur in eis ignorantia, & ſervitus, de ignorantia nil curant, ad tuendam tamen libertatem, ac nobilitatem proſiliunt; ſic ſanè ut notarunt Chryſoſtomus, Leontius, Euthymius, Theophyl. Multi Chriſtiani, ſi de ſuis moribus arguuntur, quod ſunt improbi, impuri, maledici, diſſimulant, & contemnunt: ac ſi eorum nobilitas, vel proſapia leviter attingatur, tanquam feroces leones fremunt, ac iraſcuntur; *Nemini unquam ſervivimus*; Chriſtus non de ſervitute, ac libertate civili, ſed ſpirituali loquebatur, at ipſi temporalibus intenti de ſervitute civili intellexerunt: *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei.* 1. Cor. 2. num. 14. *Nemini unquam ſervivimus.* Tanquam mancipia vendita, de quo quæſtione ſequenti.

Origen. Chryſoſt. Theoph. Auguſt. *Homines nō dolent ſi de vitiis arguantur, ſed ſi de ſua nobilitate.* Chryſoſt. Leont. Euthym. Theoph. 1. Corint. 2.

QUÆSTIO XII.

Quare Judæi dicunt ſe nemini unquam ſerviſſe cum conſtet eos ſerviſſe in Ægypto & Babylonia?

102. Dicunt Judæi in præſenti, *Nemini unquam ſervivimus*, ratio difficultatis eſt in promptu, quia eorum patres in Ægypto ſerviebant Regibus, ut ait D. Auguſt. citandus non in auro, & argento, ſed in luto facientes latera; unde ait D. Aug. tr. 41. in Joan. *O ingrati quid eſt quod aſſiduè vobis imputat Deus, quod vos de domo ſervitutis liberaverit?* Exod. 13. n. 14. ſimiliter à Babyloniis captivi eis ſerviebant, quod etiam dici poteſt de tempore Iudicum, ab eis enim à diverſis rationibus fuerunt liberati, imò & Ioſeph venditus eſt, ut apertè ex Scriptura conſtat, quomodo ergo dicunt ſe nemini unquam ſerviſſe?

Ratio difficultatis. Auguſt. Exod. 13.

103. Reſpondent primò ad quæſtionem Cajetanus, Ianſe. Tolet. Barrad. quod Iudæi in præſenti non loquuntur de ſuis parentibus, quia valde in confeſſo erat, quod ipſi in Ægypto ac Babylonia ſervierint; ſed iſti loquuntur de ſuiſmet perſonis, quia nunquam ipſi ſervierant, ſi ſub poteſtate Romanorum erant, non tamen eorum erant ſervi, ac mancipia vendita, ſed ſubditi duntaxat parentes illorum imperio.

Cajetan. Janſen. Tolet. Barrad.

104. Secunda ſententia, & valde communis Patrum D. Chryſoſt. D. Auguſt. Leontii. Bedæ, Euthym. Theophylact. Ruperti Alberti Magni. D. Thomæ D. Bonavent. eſt eos falſum dixiſſe; ac mentitos eſſe, dum ſuum genus plus æquo volunt extollere, ſic enim fieri ſolet, ut qui multum gloriantur mendaces fiant, ſi autem eos Dominus de mendacio non arguit, noluit eos ſtatim multo rubore

Chryſoſt. Auguſt. Leont. Beda. Euthym. Theoph. Ruperr. Alb. Mag. D. Thom. Bonaven.

ac

ac verecundia afficere, ſed diſſimulat, incœptum ſermonem proſequitur.

105. *Explicatur ut veriſimilior ſecunda ſententia.* Hæc ſecunda ſententia mihi veriſimilior eſt Primò propter communem conſenſum Patrum ſecundò quia ſi Judæi de ſuis perſonis tantum loquerentur, dixiſſent, nos nemini unquam ſervivimus, at cùm ſemen Abrahæ commemorant; *ſemen Abrahæ ſumus*, ad ſuos parentes videntur extendere ſermonem. Deinde Iudæorum dictum in hoc videtur ſubſiſtere verum, quia licet eorum majores fuerint ſubacti in Ægypto, & Babylonia numquam fuerunt diſtracti, & venditi in ſervos, & mancipia. Tandem ſi ſervierunt in Ægypto, & Babylonia, hoc non ex eo fuit, quia eſſent ſervi natura, & conditione ſed vario caſu, ſicut ſi vir illuſtris bello in ſervitutem redigatur, abſolutè ipſe non dicitur ſervus, cùm non fuerit ſervus natura, & conditione, ſed fortuna, & caſu, ac ejus filii non dicuntur ex genere ſervili, ſed libero; ſic Iudæi ſe dicunt nũquam nemini ſervire jure ſervitutis, ſeque opponũt filii Chanaan, *qui maledictus ſervus ſervorũ erit fratribus ſuis*. Gen. 9. n. 25. (Gen. 9.)

106. Preme id quod dicunt; *ſemen Abrahæ ſumus*: loquebatur Chriſtus de ſervitute ſpirituali, ſcilicet peccati, non reſpondent oſtendendo proprias virtutes, quibus à peccato eſſent liberi, ſed confugiunt ad radicem ſui generis, & ad gloriam ſui parentis ſic ſæpe contigit ut qui vacuus eſt in ſe valde inflatus eſt de ſuis majoribus, multuſque in illis recenſendis. Interrogata Rebecca ab Abrahami ſervo quænam eſſet? Reſpondit. *Filia ſum Bathuelis, filii Malchæ, quem peperit ipſi Machor*. Gen. 24. n. 24. Non ſolùm parentem, ſed avum, ac atavum nominat. At David interrogatus à Saüle, quiſnam eſſet, dixit. *Filius ſervi tui Iſai Bethlemiticæ ego ſum* 1. Regum 17. num. 58. Cur illa tanta eſt in referendis ſuis majoribus, David verò tam parcus habebat David in manibus Goliath caput, ſimul cum illo gladio, quem à gigante abſtulerat, & qui tanto facinore irradiabat, non curat majorem ſplendore, ac gloria, ſed propriis factis nitere. At Rebecca hydriam tantum in manibus tenebat, & quæ in ſe penè nihil habebat, majorum gloria illuſtrari volebat, hoc enim homines facere frequenter ſolent, cùm in ſe nil laudabile agnoſcant. Imperfectus homil. 3. in Matth. *Iſte*, ait, *ſe vacuum ab omnibus bonis actibus oſtendit, qui gloriatur in patribus*.

(Gen. 24. — 1. Reg. 17. *Vacuus eſt virtute, qui de majoribus, ſe jactat.* — Imperfect.)

Joan 8. *n.* 34. Reſpondit eis Jeſus: amen amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.

Num. 35. Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum.

Num. 36. Si ergo filius vos liberaverit, verè liberi eritis.

Num. 37. Scio quia filii Abrahæ eſtis: ſed quæritis me interficere, quia ſermo meus capit in vobis.

Num. 38. Ergo quod vidi apud Patrem meum loquor: & vos quæ vidiſtis apud patrem veſtrum facitis.

VERSIONES.

Syriacus n. 35. Servus autem non permanet in ævum in domo: filius verò in ævum permanet.

Num. 36. Si ergo ipſe filius aſſeruerit vos in libertatem, verè eritis filii ingenui.

Num. 37. Quæritis me interficere propterea quòd ſermoni meo capiendo non ſufficiatis.

Vatablus. Quia ſermo meus non habet locum in vobis,

Arabicus. Sermo meus non eſt firmus in vobis.

EXPOSITIO X.

Respondit *eis Jeſus*. Non ad primum, quod dixerunt, glorianteſ ſe de ſemine, quod nemini unquam ſervierant, ſed explicat, de qua ſervitute loquebatur, non de civili nempe, ſed de ſpirituali ſcilicet peccati, adnotarunt Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthym. *Amen, amen dico vobis*. Hæc vocis geminatio ſuperlativum eſt apud Hebræos, & ponitur pro re veriſſima. Et ut ait Divus Auguſtinus tract. 41. *Multum commendat, quod ita pronunciat, & ſi dicit fas eſt, juratio ejus*; & hac voce etiam utitur ut eos attentiores faciat. *Quia omnis*. Id eſt nullum excipio, etiamſi filius ſit Abrahæ, vel non, etiamſi nulli unquam hominum ſervierit, qui & videtur alludere ad id, quod dixerant, nemini unquam ſervivimus. *Omnis qui facit peccatum*, id eſt qui cõmittit peccatum ſive internum, ſive externum, ſermo eſt de peccato morali, nam hoc abſolute, & ſimpliciter dicitur peccatum unde non eſt ſermo, ut ait Carth. de peccato veniali, quia hoc non tollit charitatis libertatem; *ſervus eſt peccati*. Peccando ſubjicitur homo peccato, à quo non poteſt ſe expedire, niſi adſit divina gratia. Nota quod Chriſtus cum multa prudentia, ac modeſtia loquatur in genere, ac tertia perſona, cum poſſet dicere, vos eſtis ſervi peccati, ſed noluit eos ita nominatim verecundia afficere: quo loquendi modo etiam utuntur Paulus Rom. 6. n. 14. & Petrus 2. Epiſt. capite 2. num. 19. Et Salomon Proverb. 5. num. 22. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* 107

(Chryſoſt. Theophil. Euthym. — Auguſt. — Carth. — Rom. 6. 2. Petr. 2. Prov. 5.)

Servus autem. Dixerat Dominus, *qui facit peccatum, ſervus eſt peccati*. Nunc explicat hujus ſervitutis graviſſimam pœnam, quam Theologi pœnam vocant damni: *Non manet in domo in æternum*. Et eſt ſenſus, ſervus non habet jus manendi ſemper in domo heri, id eſt, ut interpretantur Divus Auguſtinus, Beda, Divus Thomas in Eccleſia Dei, quia licet pro aliquo tempore ſit de populo Dei, tamen poſt mortem, ut explicat D. Cyrillus, ejicitur in tenebras exteriores gehennæ, *Filius autem manet in æternum*, hoc eſt ſemper manet apud Deum patrem in ſua Eccleſia; in hac vita, in Eccleſia militanti, in altera, in triumphante. Similitudo autem ſtat in hoc, quod apud Judæos poſt ſeptem annos, Jubilei nempe anno ſervi dimittebantur liberi. Exod. 21. numero. 2. 108

(Ambroſ. Beda. D. Thom. Cyril. — Exod. 21.)

Deut. 15. Deuteron. 15. numero 12. & apud alias nationes ſervi venundantur, & paſſim de domo in domum tranſeunt, analogia ſtat in eo, quod plerunque fieri ſolet; at filius tanquam hæres ſemper retinet ſui Patris domum.

109. Chryſoſt. Cyrill. D. Thom. Bonavent. *Si ergo* vos peccatis eſtis ſervi utpote origine ex Adamo exorti, *vos filius liberaverit.* Si ergo natura filius Dei omnium peccatorũ remiſſionẽ faciens de ſe per tertiam perſonam loquitur, dans gratiam, & auxiliũ ad expurganda, ac ſuperanda peccata, *verè liberi eritis.* Id eſt verè, perfectè, ac ſolidè. Et duo hoc verbum videtur hic denotare, unum libertatem, nempe ex Abrahamo, vel Moyſe, de qua ipſi multum gloriabantur veram non eſſe, ut in præſenti ponderant Chryſoſt. D. Cyrill. S. Thom. D. Bonav. & alii; alterum eos non poſſe alia ratione veram obtinere libertatem, niſi eos filius Dei ipſe Jeſus Chriſtus omniũ redemptor liberaverit; ipſe enim ſolum habet jus liberandi, alii enim omnes ſunt ſervi, & ſolùm per ipſum liberantur.

110. *Scio quia filii eſtis.* Duo dixerunt Judæi verſ. 33. *Semen Abrahæ ſumus, nemini unquam ſervivimus.* Rupert. Albert. Mag. De ſervitute hactenus Dominus egit, eos verè ſervos oſtendens, ut notant Rupertus, Albertus Magnus, cum ſub peccato eſſent venundati, nunc verò eorum gloriationem de nobilitate Abrahæ patris refutat. *Scio quia filii Abrahæ eſtis.* Vos nempe agnoſco originem habere ſecundum carnem ab Abrahamo, & ut notat D. Chryſ. Theod. Heracleotes, Leontius. Euthymius, Theophyl. (Chryſ. Theodor. Leont. Euthym. Theophyl.) & non ſtatim in eos invehitur, ſed prius eis blanditur, ac eos demulcet, dicens eos à ſe cognoſci filios Abrahæ, & poſtea eorum vitia aliena ab Abrahamo arguit. D. Chryſoſtom. *Placidè, & pedetentim eos ab Abrahæ cognitione abſcindens.* Et ſubdit: *ſed quæritis interficere.* Quod valde alienum eſt à filii Abrahæ; *quia ſermo meus non capit in vobis.* Non habet locum in vobis, nec illum intelligitis, nec percipitis, ut illi ſubditi ſitis, & obediatis. Ac proinde totus ſenſus eſt, fateor vos ab Abrahamo originem trahere, ſed cum me vultis occidere, quia veritatem dico, facti eſtis Abrahamo degeneres.

111. *Ego quod vidi.* Aſſignat Chriſtus Dominus rationem, cur Judæi eum quærant interficere, ac ſua doctrina in eis non captat. *Vidi, apud Patrem loquor*: tota nempe mea doctrina, ac ſermo cœleſtis, & divinus. Nam ego ea loquor, & prædico, quæ apud Deum Patrem vidi, ſicque hoc ſermona ut obſervarunt D. Aug. Beda. D. Thom. Tolet. (Aug. Beda. D. Thom. Tolet.) ſuam divinitatem declarat, quod cùm filius Dei ſit apud Patrem ſemper exiſtens, in eſſentia divina, una cum Patre omnia videat, & quæcumque etiam, ut homo loquitur in ipſa eſſentia Divina, per ſcientiam creatam videt, & intuetur; & quamvis ſemper videat in Patre, de præterito tamen loquitur, *vidi,* ut humano mori ſe accommodet, humanæque infirmitati condeſcendat, *Et vos quæ vidiſtis.* Aliqui codices Græci habent. Audiſtis. Sed idem eſt ſenſus ut notarunt Apollinarius, & Theophyl. (Appol. Theoph.) nam idem valent audire, & videre; utrumque enim ſignificat cognoſcere, ac ſcire. *Vidiſtis apud Patrem veſtrum.* Non quod Judæi viderint Diabolum, ſed quod ipſo inſtigante viderint peccata, in quibus Diabolus, ejuſque malitia exprimitur ac ſignificatur. *Facitis.* Dum me quæritis interficere; meamque doctrinam reprobatis.

QUÆSTIO XIII.

Quare peccans dicitur peccati ſervus?

Reſpondeo primò ex mente S. Aug. citandi 112.
tract. 41. D. Gregor. lib. 4. Moral. cap. 42. & l. 25. cap. 20 Theophylact. Alberti Magni, D. Thomæ D. Bonav. Tolet. ac aliorum (Aug. Greg. Theop. Alb. Magn. D. Thom. Bonav. Tolet.) Servitus iſta in hoc ſtat, quod à peccato commiſſo nullus homo ſuis viribus ſe poſſit liberare; quamvis enim peccati actio, illiuſque comes delectatio facile habeantur: macula tamen peccati remanet infixa animæ, tanquam ſtigma in fronte ſervi, ratione cujus homo conſtituitur, ac agnoſcitur à Deo, ut exoſus, inviſus, inimicus, ac peccator. Remanet etiam reatus æternæ pœnæ, nam per peccatum homo illius afficitur dignus, remanet etiam cõtinuus conſcientiæ ſtimulus, & morſus, quo peccatoris animus per ſingula momenta diu noctuque premitur ac torquetur, hiſque tanquam quibuſdam vinculis miſer homo ut captivus & ſervus aſtrictus tenetur, ab illiſque minimè, ſuis viribus ſe valet eripere, quam ſervitutem explicans D. Aug. citatus, exclamans ait: *O miſerabilis ſervitus, ſervus hominis aliquando domini duris imperiis fatigatus, fugiendo quieſcit: ſervus peccati quò fugit ſecum ſe trahit quocumque fugerit. Non fugit ſeipſũ mala conſcientia, non eſt quo eat, ſequitur ſe; imò non recedit à ſe, peccatum enim quod facit, intus eſt.* Hoc durum jugum peccati ſolùm poteſt homo excutere à ſe Dei gratia, & auxilio, quo excitatur ac cõtritione, & pœnitentia, qua ex ſervo peccati fit filius Dei adoptivus.

Peccator ut ſervus aſtringitur peccati macula reatu pœnæ, & morſu conſcientiæ.

Secundò. D. Hieron. in cap. 2. Jerem. num. 14. 113. Hieron. Jerem.
Nunquid ſervus eſt Iſraël; ſic ait, *Neſciebam quod omnis, qui facit peccatum, ſervus peccati ſit: & ſerviat unuſquiſque ei à quo vincitur. Nati ergo de amico Dei Abraham, vitio ſuo facti ſunt quaſi filii Cham, cui dictum eſt maledictus Chanaan, ſervus erit fratribus ſuis.* Cùm homo à peccato ſit devictus, ac proſtratus, hinc ait ut illius ſervus efficiatur, nam ut ait D. Petrus Epiſt. 2. c. 19. (2. Petri 2.) *A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt.* Hoc eſt in ſervitutem addictus eſt: Hinc mancipium dictum eſt quaſi manu captum in bello, & ſervus quaſi ſervatus ab hoſte, ut ait D. Auguſt. lib. 19. civit. c. 15. (Aug.) Jure enim ſic inducta eſt ſervitus, dum victores hoſtibus bello captis, quod occidere poterant vitam condonarunt, necemque in ſervitutem cõmutarunt, ut docet Juſt. in inſtit. de jure perſ. l. 4. (Juſt.) §. 1. Unde cit. loc. Petri ſic legit. D. Auguſt. *A quo enim qui devictus eſt, huic & ſervus addictus eſt.* 114.

Homo ſervus peccati, à quo eſt victus.

Tertiò Unum peccatum ſemel admiſſum ſẽper ſollicitat, ac inſtigat hominem ad nova peccata committenda, nec facilè valet homo ei reſiſtere quin moveatur ad imperium peccati tanquam domini ſui contra rationem, tanta eſt enim debilitas hominis per peccatum, ut facile ſuccumbat novis peccatis, tanquam vinculis quibuſdam detentus, & peccato tanquam domino ſuo traditus, ut ei ſerviat, & obediat, ſic ait Paul. Rom. 7. n. 14. (Rom. 7. Syriacus.) *Carnalis ſum venditus ſub peccato.* Syr. *Venditus peccato.* Vendere juxta radicem Hebraïcam tradere ſignificat; quod enim venditur, traditur ementi tanquam domino, ut ei ſerviat. Et confirmatur totus diſcurſus ex eodem Paulo citato loco n. 8. ubi ait: *occaſione accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.*

Homo ut ſervus peccati multis peccatis ſuccumbit.

Hoc

Anſelm. Hoc eſt, ut explicat D. Anſelm. uno peccato admiſſo concupiſcentia, ac fomes peccati, quaſi ſopitus canis dormiens, occaſione legis ſibi adverſæ per ſuum mandatum excitatus, & irritatus exarſit in omnes pravos motus, ſcilicet ſuperbiæ, gulæ, & cæterorum vitiorum.

115. Ambroſ. *Peccator ſub dura ſervitute peccati.* Quartò D. Ambr. lib. de Joſeph. cap. 4. *ſervile* ait, *eſt omne peccatum libera innocentia, quomodo enim non ſervus omnis avarus; qui pro exiguo pecuniæ lucello ſeipſum auctionatur; quomodo non & ille ſervus, qui ſubditus eſt libidini? Primum ſuis ardet incendiis & peccati ſui facibus exuritur, ſuſcipit omnes nutus; inſidiatur ſomnis ſingulorum, ut unus cupiditate potiatur, fit ſervus omnium. Servit igitur, ac miſeram quidem ſervitutem, qui ipſe ſibi dominos facit, ipſe vult habere, quos timeat.* Per peccatum valde rigidam, & duram ſervitutē habet homo, omnes in ſe ſuſcipit timores, vigilias amplectitur, labores ac moleſtias non refugit ſe multis tanquā dominis ſubmittit, ut unius cupiditate potiatur, ac jucundetur, ſicque miſer, ut ſuis vitiis ſubſequatur, ex Domino fit ſervus,

116. Septuag. Gen. 30. *Peccator à dominatu cadit.* Juxta Septuag. *Injecit uxor Domini ſui oculos in Joſeph.* Geneſ. 30. num. 7. & iterum *Dixit uxori Domini ſui.* num. 8. Uxor viri privilegio gaudet, ſi maritus dominus, etiam, & illa domina erat, cur ergo non domina, ſed uxor Domini dicitur; Putiphar cum libidine luxuriæ non eſſet infectus; dominus nuncupatur; At illa quomodo domina eſſet dicenda, quæ adulterii inundatione à dominatu ceciderat, ac peccato ſervierat? D. Ambroſ. lib. de Joſeph. cap. 5. *Rectè*, inquit, *uxor domini, non ipſa domina dicitur: nam quomodo domina, quæ dominandi habebat officium, quæ diſciplinam dominæ non tenebat, ille dominus, qui amantis non excepit faces*, &c.

117. Cum Iſraël pergeret per deſertum clamat populus contra Dominum, *recordamur piſcium quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepæ, & alia, anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt*

Num. 11. *oculi noſtri niſi Man.* Num. 11. n. 5. Cur qui Angelorum pane recreabantur tam affectuosè cupiunt eſcas, quibus in Ægypto ſub Pharaonis jugo utebantur; Manna cibus filiorum, utpote panis

Novat. Angelorum, Porri, cepæ, & alia, ſimilia ejuſdem generis, quibus in Ægypto veſcebantur, propria extabant ſervorum alimenta; Cùm autem Iſraëlitæ per ſuam concupiſcentiam, à filiorum jure ſervorum conditionem cecidiſſent, inde eorum ſervitute impellente, filiorum eſcas reſpuunt & ſervorū tantum concupiſcunt. Novatianus Epiſtol. de cibis Judaicis cap. 4. apud Tert. *Divinis Mannæ epulis viliſſimos Ægyptiorum cibos præferre auſi ſunt, carnes jurulentas inimicorum, atque dominorum ante libertatem ponentes, digni ſanè, quos optata ſervitus ſaginaret, quibus malè diſplicuit, & melior, & liber cibus.*

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus ait, Sermo meus non capit in vobis, ſcilicet Phariſæis?

118. Theoph. Theophylactus in præſenti. *Sermo meus non capit in vobis. Sermo meus*, ait, *ſublimior eſt veſtra cogitatione, & a vobis capi nequit*: Sed quamvis valde ſublimis eſſet Chriſti doctrina tamen ſi Judæi pium exhibuiſſent animum, ac benevolum affectum erga Chriſtum depoſita malevolentia, ac ipſo illuminarentur; ut depulſa tenebrarum caligine ex monte verba ejus perciperent.

Secundò. Auguſtinus tract. 42. *Sermo meus*, 119. Aug. ait, *non capit in vobis, ſi ſermo meus caperetur, caperet, ſi caperemini, inter retia fidei tanquam piſces concluderemini. Quid eſt ergo nō capit in vobis? non capit cor veſtrum, quia non recipitur à corde veſtro, Sic enim eſt ſermo Dei, & ſic eſſe debet fidelibus, tanquam piſci hamus; tunc capit, quando capitur*, Expende ultima verba, *tunc capit, quando capitur* Tunc enim ſermo Dei capit in aliquo, quando aliquem ingreditur, ejuſque cor penetrat, & tunc capitur verbum, quando ab homine tenetur, ac ab illo inter ſe continetur; nec enim ſat eſt, ut quis verbum ſono tantum auribus excipiat, ſed in cor, ac intima viſcera tranſmittendum eſt; ut ab illo hominis viſcera configantur, ac moveantur; quemadmodum enim piſcis in viſceribus trahit hamum, per hamumque ex pelago in litus extrahitur; ſic bonus verbi auditur inter viſcera ſuā trahit Deum verbum, per illudque tanquam per hamum ex lethali peccati profundo in præjucundum gratiæ litus tranſmittitur. *Sermone Dei ſuſcepto ex peccato ducimur in vitam.*

Tertiò. D. Chryſoſtom. homil. 53. *Non dixit*, 120. Chryſoſt. ait, *non capitis ſermonem, ſed ſermo meus non capit in vobis ad doctrinæ magnitudinem ſignificandā*; ut explicatur in margine S. Doctoris, ac etiam habet Beda non in vobis, hoc eſt *non habet locum in* Beda *vobis*. Unde Syriacus legit: *ſermoni meo capiendo* Syriac. *non ſufficitis*. Ac ſi dicat Chriſtus; quod ſermo meus non capit in vobis, veſtra quidem hæc, & non mea culpa eſt. Corda enim veſtra plena ſunt invidia, & odio mei, ut ſermo meus nequeat in illis recipi, ſed rejiciatur: quemadmodum cibus ſtomacho vitioſis pleno non valet excipi, ſed evomitur; eſt enim metaphora ſumpta à ſimili hujuſmodi re, expurgandus eſt animus à vitiis, ut illum Chriſti ſermo penetret; quod etiam Gentilis Seneca de ſapientia aſſeruit Epiſtol. 88. *Magna, & ſpatioſa res eſt ſapientia vacuo illi locus opus eſt.* Et poſt nonnulla ait: *Hac tam multa, & tam magna ut habere poſſit liberum hoſpitiū, ſupervacua ex animo tollēda ſunt. Non dabit ſe in has anguſtias virtus, laxum ſpatium res magna deſiderat: expellantur omnia: totum pectus illi vacet.* *Vt ſermo Dei ſuſcipiatur, cor à peccatis evacuandum.* Senec.

Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes 121. *tuas*, ait Pſalmiſta 118. num. 112. oppoſita verba Pſalm. legit D. Hilarius. *Declinavi cor meum*, qui ſe inclinat appropinquat, ac accedit, qui verò declinat, recedit, ac ſe retrorſum reflectit; quomodo ergo utraque lectio ſubſiſtit; optimè, ſanè una alteram explicat, qui ſe enim inclinat, ac admovet ad faciendas Dei juſtificationes, ejuſque mandata adimplenda, neceſſe eſt, ut à ſe ſuiſque vitiis, ac concupiſcentiis declinet, ac recedat, ut his evacuatus aptum vas reddatur ad Dei præcepta capienda, ac ſuſcipienda. Citatus D. Hilarius: *Cor ſuum ipſe declinat*, ait, *& ex natura humana peccatis in obedientiam Dei inflectit, Natura quidem, & origo carnis ſuæ eum detinebat: ſed voluntas, & religio cor ejus ex eo, in quo manebat originis vitio ad juſtificationum opera declinat.* *Abjice peccata ut præpares animam ad Dei doctrinam.* Hilar.

A finibus terræ ad te clamvi, dum anxiaretur 122. *cor meum.* Idem regius Vates Pſam. 60. num. 2. Pſalm. 60. Nunquid David aliquando acceſſit ad Indos, vel ad noſtros Luſitanos? nunquam ipſe legitur egreſſus ex Judæa, quæ in medio terræ conſiſtit

Pſal.73.n.13.Quomodo ergo è finibus terræ ipſe clamare dicitur : ſine dubio figurata eſt locutio, per terram ergo terrenam ſubſtantiam intelligit, ait ergo quod ita è ſe terrenâque concupiſcentia, ac ſæculi deſiderio erat ſegregatus, tanquam, ſi jam à tota terrena machina exiiſſet, ad extremoſque carnis fines devenit, ſicque eſſet in carne; ac ſi à carne eſſet egreſſus, tunc tanquam maximè diſpoſitus dicitur ad Dominum clamare D.Hilarius: *Non hic*, ait, *extrema ſolitudinum aut contigua Oceani incolebat; ſed ſciens ſe carne quidem, quæ terra, eſt degentem jam in fine carnis habitare: dum ſecundum Apoſtolum habitans in corpore peregrinatura Domino, dum vivens jam non ſibi vivit, ſed vivit in eo Chriſtus.*

Pſalm. 17. *Dimitti terrena ut ad Deum exores.*

Hilar:

Joan.8.n. 39. Reſponderunt, & dixerunt ei: Pater noſter Abraham eſt. Dixit eis Jeſus: ſi filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.

Num. 10. Nunc autem quæritis me interficere hominem qui veritatem vobis locutus ſum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non fecit.

Num. 41. Vos facitis ope patris veſtri. Dixerunt itaque ei nos ex fornicatione non ſumus nati: unum Patrem habemus Deum.

VERSIONES.

Chryſoſt. Orig. Num. 39. Si filii Abraham eſſetis, opera Abrahæ faceretis,

Syriacus n. 40. Nunc autem ecce ſtudetis me interficere.

Syriacus n. 41. Nos ex ſcortatione non ſumus : unus eſt nobis Pater Deus.

Euthym. Vat. Nos è ſtupro non ſumus nati.

Arias. Nos ex fornicatione non ſumus ſacti.

EXPOSITIO XI.

123\. RESPONDERUNT, *& dixerunt ei: Pater noſter Abraham eſt.* Quia Chriſtus videbatur alium aſſignare parentem, & eum tamen non nominaverat. ideo ipſi occurrunt ſe alium parentem non cognoſcere, niſi Abraham, tum de ipſo gloriantes, tum etiam affirmantes, quod anteà dixerant: *Semen Abrahæ ſumus* D. Aug. exiſtimat eos hoc protuliſſe exiſtimantes, quod Chriſtus aliquid mali de Abrahamo dicerent, ut inde eum occideret. Rupertus ait, ſperabant quod Chriſtus negaret eorum Parentem Abraham, ut inde eum calumniarentur. Valde prudenter Chriſtus contra eos eorum retorquet argumentum. *Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite* D.Aug.tr.42. *Non negat* ait, *eorum originem ſed facta condemnat, caro eorum ex illo, ſcilicet Abrahamo, erat, vita non erat.* Sic ait Apoſtolus Rom.4. num 9. *Non enim omnes, qui ex Iſraël ſunt ii ſunt Iſraëlitæ: noſque qui ſemen ſumus Abrahæ, omnes filii.* D. Chryſoſtom. ſerm. de Zachæo, ſicut & multi Græci legunt. *Si filii Abrahæ eſſetis, facta patris veſtri faceretis* D. Cyrillus in cap. 9. Amos. *Non enim Deus*, ait, *carnalem nobilitatem ſtudioſis actionibus deſtitutam agnoſcit*; & poſt pauca: *apud Deum quippe nobilitas cenſetur boni mores, cum religione majorum contendere ſoliti.*

Aug.

Rup.

Aug.

Rom. 4.
Chryſ.
Nobilitas generis boni mores.
Cyrill.

Nunc autem. Probat eos non facere opera Abrahami, cujus origine gloriabantur. *Quæritis me interficere*, Innocentem, benefactorem veſtrũ, ac pro veſtra ſalute à Deo miſſum, *qui veritatem vobis locutus ſum*. Et non ob aliam cauſam mortem cogitatis, niſi quia fideliter vobis veritatem locutus ſum, pro quo multa obſequia à vobis rependenda erant; *quam audivi è Deo*. Et non qualemcumque veritatem vobis prædico, ſed eam, quam vobis annuntiandam accepi à Deo, in quo maximè eorum malitiam & ingratitudinem arguit; *Hoc Abraham non fecit*, Ecce quomodo opera veſtra contraria ſunt operibus Abrahæ, ille enim nullum interfecit, ſed quantum potuit, pro Lot, ac cæteris laboraverit, ut eos ſalveret. 124.

Ingratitudo in obſequiis acceptis.

Vos facitis opera patris veſtri. Cùm dixiſſet Dominus immediatè antea eos non facere opera Abrahæ. *Quæritis me interficere, hoc Abraham non fecit.* Immediatè tunc ſubdit. *Vos facitis opera patris veſtri.* Apertè denotavit eos non eſſe filios Abrahæ, ſed alterius: *Dixerunt ei*, bene intellexerunt Judæi ex verbis Chriſti, ut obſervat Tolet. quod ipſe loquebatur de Patre non ſecundum carnalem generationem. Nam ſupra n. 37. dixit, *Scio quia filii Abrahæ eſtis*, ſed quod agebat de patre ſpirituali, & quia ſuſpicati ſunt quod Chriſtus aliquem ſceleratum eis patrem adſcriberet, ideò ſubdunt. 125.

Tolet.

Nos ex fornicatione non ſumus nati. Primò. Origenes, D.Cyrillus in Catena Græca, Leontius exiſtimant Judæos tacitè convitium retorquere in Chriſtum, nam multi turpiter aberrantes, ac Chriſto invidentes dicebant ipſum ex adulterio natum. Origenes: *Atrocius reſpondent, latenter deſignantes ex adulterio natum Chriſtum.* Secundò Euthym. Rupertus, aſtruunt quod ſic reſpondent, tanquam aſſerentes ſe non eſſe natos ex Agar ancilla. Tertiò alii de fornicatione carnali exponunt, tanquam ſi dicant, nos non ſumus nati ex fornicatione, ut alium patrem diverſum ab Abrahamo habeamus. Quartò, D. Auguſt. D.Thom. Cajetanus, Toletus, Maldonatus de fornicatione ſpirituali interpretantur, id eſt non ſumus nati ex idololatria, ex parentibus nempè gentilibus, unum enim Patrem Deum verum habemus, valde frequenter in Scriptura per fornicationem idololatria ſubintelligitur: Oſe.1.n.2. Jerem. 3. num. 9. 126.

Orig.
Cyril.
Leont.
Euthym.
Rupert.
Auguſt.
D. Thom.
Cajet.
Tolet.
Mald.

Ultimò ſatis apte ut mihi videtur, explicatur textus, viderant ipſi, quod Chriſtus eos dixerat ſecundùm carnem filios Abrahæ, *ſcio quia filii Abrahæ eſtis*, tamen ſpiritualiter affirmaverat quod alium parentem haberent, ac ſi juxta phraſim Scripturæ denotaretur, quòd eſſent fornicati, relinquentes, ac ſi violantes fidem veri Dei quem coluit Abrahamus, tunc dicunt ipſi non ſumus nati ex fornicatione, ac fidem, ac pietatem Abrahami relinquimus, ſed illum, ejuſque opera imitamur, ac tanquam ipſius filii unum Deum habemus, Patrem, ideò indignè tanquam 127.

Oſe. 1.
Jerem. 3.
Probabilior interpretatio.

quàm adulterinos, ac ſpurios nos facis à fide Abrahæ.

*Ioan.8.n.*42. Dixit ergo eis Jeſus ſi Deus pater veſter eſſet: diligeretis utique me: ego enim ex Deo proceſſi, & veni, neque enim à me ipſo veni, ſed ille me miſit.

Num. 43. Qvare loquelam meam non cognoſcitis? quia non poteſtis audire ſermonem meum.

Num. 44. Vos ex patre Diabolo eſtis: & deſideria patris veſtri vultis facere: ille homicida erat ab initio: & in veritate non ſtetit · quia non eſt veritas in eo: cùm loquitur mendacium ex propriis loquitur: quia mendax eſt, & pater ejus.

Num. 45. Ego autem ſi veritatem dico, non creditis mihi.

VERSIONES.

Syriacus n. 49. Ego enim à Deo exij, & veni: neque ex voluntate mei ipſius veni, ſed ille miſit me.

Arias: Ego ex Deo profectus ſum.

*Vatabl.n.*43. Quare dicta mea non agnoſcitis?

*Vatablus n.*44. Vos ex patre diabolo eſtis & deſideriis patris veſtri vultis obſequi.

Euthymius. Deſideria patris vultis explere

Syriacus. Vos ex patre criminatore (diabolo) eſtis: & cupiditatem patris veſtri vultis exequi: is eſt, qui à principio fuit homicida, & in veritate non præſtitit; quia non eſt veritas in eo, & quotieſcumque loquitur mendacium de ſuo loquitur, quoniam mendax eſt, & pater ipſius mandacij,

Arabicus. Occiſor hominum fuit ab initio; quando loquitur mendacium; tantummodò loquitur, quod eſt illi.

EXPOSITIO XII.

Dixit ergo eis Jeſus. Duo de ſe affirmarunt Judæi antecedenti n. prim. ſe non eſſe natos ex fornicatione, ſecundum Deum habere patrem. Et quamvis multi eorum, ut obſervat D. Chriſoſtomus eſſent nati ex fornicatione: hoc tamen tanquam infame, turpe, ac injurioſum prætermiſit Chriſtus, ad ſecundum reſpondet, oſtendens eos non habere patrem Deum, *ſi Deus pater veſter eſſet diligeretis utique me*: ſicque rem declarat hoc ſyllogiſmo, Qui diligit Deum, diligit & filium Dei atqui vos non diligitis Filium Dei, me ſcilicet tot ſignis, ac Scripturis ejus filium manifeſtatum: ergo neque diligitis Deum. *Ego enim ex Deo proceſſi, & veni*, Græcus, *exivi*. D. Hilar. lib. 7. de Trinitate D. Auguſt. Leontius, Ammon. in Catena Græca, Beda D. Thom. docet hîc denotari, utrâq; Chriſti generationem, ita ut *proceſſi* referatur ad æternam à Patre? *Veni* verò ad Incarnationem. Origenes tamen, Euthymius, Theophylactus, Rupert. Janſen. Maldonatus, utrumque verbum referunt ad Incarnationem, ita ut Chriſti divinitas etiam denotetur, ut ſit ſenſus, exivi à Deo, & veni in mundum, qui ſum Dei Filius ab æterno. *Neque enim à me ipſo veni, ſed ille me miſit*. Loqui de ſe ut notat Rupertus, ut homo, qua ratione à ſeipſo non venit, ſed à Deo Patre, Filio, & Spiritu ſancto miſſus eſt. Volunt etiam Origenes, & divus Hilarius citat; ut fiat hîc alluſio ad quoſdam Prophetas venientes ad populum: de quibus ait Jeremiæ 23. num. 21. *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: & non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.* 128.

Græcus. Hilar. Aug. Leont. Ammon. Beda. Orig. D. Thom. Euthym. Theoph. Rupert. Janſen. Mald. Orig. Jerem.

Quare loquelam meam non cognoſcitis? Ut quid non percipitis meum idioma, modumque loquendi cùm ſit valdè conſonus loquelæ, ejuſque verba referat; ſicut enim unaquæque gens cognoſcitur ex ſua loquela, ut diverſa ab alia, unde Petro dixerunt, quod ejus loquela faciebat eum manifeſtum Galilæum. Matthæi 26. num. 73. Sic ipſa Chriſti vox ejuſque loquela eum manifeſtabant Filium Dei, ejus vox vocem Dei Patris repræſentabat: tum ex ſublimitate eorum, quæ dicebat: unde Joannis 7. n. 46. *Proclamarunt, numquam ſic loquutus eſt homo.* Tum ex auctoritate, & imperio dicendi. Matthæi 7. num. 20. *Erat docens ſicut poteſtatem habens.* Tum ex gratia. Pſalm. 44. num. 3. Tandem quia omnia ejus verba reſonabant Dei eloquium in Scriptura contentum. Nota, quod inter tot ſigna divinitatis, eos maximè arguit Chriſtus, quod eum ex loquela non agnoſcat, hæc maxime unumquemque declarat. *Quia non poteſtis.* Rectè divus Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, *Non poteſtis, id eſt non vultis: Non poſſe enim pro non velle ponitur.* Subditur *Audire ſermonem meum.* Patres proxime citati & Origenes, divus Auguſtinus, Beda, & alii ſic interpretatur, ut audire idem valeat, intelligere, & capere: majori vi Maldonatus ex divo Gregorio, Nazianzeno Orat. 4. de Theologia explicat, ut idem ſit, ac auribus excipere: & tunc eſt ſenſus tanto odio, invidia ac malevolentia ferimini in me, ut non velitis veſtras aures ad mea verba adaptare, Rupertus. *Præ odii magnitudine gravis ſum vobis, ego ad videndum, & ſermo meus ad audiendum* Nam ut ait Gloſſa: *qui ex diabolo eſtis, in eo perſeverate.* 129.

Matth. 26. Joan. 7. Matth. 26. Pſ. 44. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Orig. Aug. Beda. Mald. Nazianz.

130. *Vos ex patre diabolo eſtis.* Hactenus obſcure
Chriſtus de eorum parente egit ſuprà verſu 38.
& 41. Nunc vero ex eorum impudicitia,ac male
Ambr. volentia maxime manifeſtata,eis dicit eorum pa-
rentem,nec eſſe Deum,nec Abraham, ſed diabo-
lum,cum ejus ſuggeſtionem , ac nutum ſequan-
tur;ſeu,ut ait D. Epiphan.hæreſ.38.ex patre dia-
bolo,*non natura,ſed imitatione.*Divus Ambroſius
lib. 4. in Lucam ; *Non carnis ſucceſſione , ſed
criminis.* Cum apertis inimicis aperte agendum
Auguſt. eſt. Tertulianus lib.de carne Chriſti cap.17.Au-
ctor qq. novi,& veteris Teſtamenti apud D.Au-
guſt. quæſt. 98. per diabolum intelligunt Cain
Epiphan. qui fratrem ſuum Abelem occidit D. Epiphan.
hæreſ. 38.& 40.Judam proditorem , interpreta-
Joan. 6. tur,nam Joan.6. num. 70. diabolus vocatur. At
ex conſequentibus ſatis aperte conſtat,quod per
diabolum in præſenti intelligatur princeps Dæ-
monum,qui primus Angelorum peccavit,aliiſque
fuit peccandi auctor.*Et deſideria,*ſeu alii legunt
(concupiſcentias,ſeu cupiditates) *Patris veſtri,
vultis facere.* Cauſam aſſignat , cur eos diaboli
filios dicit,nam ejus nutum , ac ſuggeſtionem in
omnibus ſequuntur. Divus Chryſoſtomus ho-
Ambr. mil 53.*Non dixit,*ait,*opera,ſed deſideria ejus faci-*
Quid diabolus non executione, ſed deſiderio intentat.homo operatur. *tis.*Potentia ſuis terminis determinatur,at deſide-
rium vagabunde,multa,& etiam impoſſibilia fin-
git.Tanta eſt hominum malitia,ut quo diabolus
audenter deſiderando venit,homo perveniſſe ope-
rando præſumat & ad id,quod diabolus aliquan-
do non executione,ſed deſiderio machinatur,ho-
mo feſtinanter operando ſe extendat:aliter expli-
Cajet. cant Cajetan.*In quo,*ait,*oſtendit eos obſequentiſſi-
mos filios diaboli,ut pote qui non expectant præce-
pta patris,ſed ſpontanei ſunt ad implendum deſide-
rium Patris.*

131. *Ille homicida eſt ab initio:*ſcilicet mundi,nam
eodem die , quo Adamus creatus eſt,eùmque ad
peccatum provocavit, eadem die ipſum , omnéſ-
que ejus poſteros occidit. *Et in veritate non ſte-
tit.*Integritate,ac rectitudine morum , ac præce-
Chryſ. ptorum Dei.Ita Divus Chryſoſtomus homilia 54.
Leont. Sanctus Leo , ſermone 10. de Quadrag. Beda,D.
Beda. Aug. Auguſtin.Sanctus Thomas,Euthymius. *In recta*
D. Thom. *via,*ait,*non quieſcit,*Lyran.*in obedientia ad Deum:*
Iren. Cajetanus *in veritate fidei.* Divus vero Irenæus
Toler. lib.5 cap.22.& 23.Toletus Lucas Burg.pro veri-
Luc. Burg. Lyran. tate intelligunt veritatem, mendacio opponitur,
Cajet. id eſt , ab initio non fuit verax,ſed mendax,nam
mentiendo hominem decepit,hæc tamen ſenten-
tia ex prima ſequitur,quia non ſtetit in lege Dei
inde in mendacium deflexit , *Non ſtetit.* Ex hoc
Aug. colligit Divus Auguſtinus lib.1. de Civitate Dei
cap. 14. diabolum in gratia conditum fuiſſe ,
nam his verbis apertè mutatio in deterius ſigni-
ficatur. *Quia non eſt veritas in eo.*Illud,*qui,*ut ait
Divus Auguſtinus lib.11.de Civitate,cap.14.aſ-
ſignat cauſam,quare in veritate non ſteterit;quia
ex eo quod peccare cœpit,nulla in eo eſt veritas
tam morum,quam etiam veracitas , quæ maxime
proprie hîc ſignificatur , quæ eſt ſtudioſa virtus
dicendæ veritatis , numquam enim amat dicere
verum, omnino alienus eſt à veritate , quantum
enim ipſe, eſt totus mendax eſt,& ſi diabolus ali-
quando aliquod verum dicit,totum illud,ut no-
D. Thom. tat D.Thomas 1.part.q.64.art.2. ad 6.in menda-
cium, fallaciam,ac deceptionem,& damnum di-
rigit , & ordinat.

132. *Cum loquitur mendacium,ex propriis loquitur.*In
hoc ſenſu fere conveniunt Patres , D. Chryſo-
ſtomus,Divus Auguſtinus,Origenes,Leont.Beda Aug.
Rupertus,Divus Thomas,Divus Bonaventura.Ex Orig. Leont.
propriis loquitur,hoc eſt ex ſua propria malitia, Beda.
ex ſuaque propria fictione,ac inventione:ex ſuo Rupert.
que intimo affectu homines perdendi , illud lo- D. Thom.
quitur,& dicit:diabolus enim extitit primus men- Bonav.
dacii auctor,primuſque fuit , qui illud invenit,ac Euthym.
in orbem introduxit. Sicque ait Chryſoſtomus. Theoph.
*Mendacio primus uſus eſt:*Euthymius,Theophy-
lactus.*Homines mendacio uſi,quaſi re aliena utun-
tur:diabolus autem , quando mendacio utitur , re
propria utitur.* Ipſe enim illius eſt inventor.*Quia
mendax eſt.* Totus enim inclinatione,affectu,uſu
ac officio mendaciis eſt applicatus mendaciiſque
delectatur.*Et pater ejus:*ſcilicet mendacii,ut cla- Syr.
rius habet Siriac. *Et pater ipſius mendacii.*Quod
ſubintelligitur in nomine mendax,dicitur autem
diabolus pater mendacii , quia ipſius eſt fabrica-
tor,ſicut figulus ex luto format vaſa teſtacea:ſic
& diabolus eſt pater , & figulus mendacii , vel
quia ipſe fuit illius inventor, ſicut primi artium
inventores illarum dicuntur Patres. Sic Jabel di-
citur Pater habitantium in tentoriis Geneſ. 4. Gen. 4.
num.20 .Sic ejus frater Tubal nuncupatur Pater
canentium cithara , & organo. Ibidem n. 21. D.
Auguſt.tract.42.*diaboli lapſus,*ait,*genuit quaſi fi-* Aug.
*lium mendacium. Nam tu fortè mendax es , qui
mendacium loqueris:ſed non es pater ejus , quia à
diabolo accepiſti.Ille verò quia non aliunde acce-
pit mendacium , quo mendacio tanquam veneno
ſerpens hominem occideret pater eſt mendacii.*

Ego autem ſi veritatem dico. Opponitque ſe 133.
Jeſus diabolo : & idem valet , ac ſi Dominus lo-
queretur,ait Euthymius. *Si mendacium dicerem,* Euthym.
*crederetis utique mihi tanquam id dicenti , quod
proprium eſt Patris veſtri:quia autem doceo verita-
tem non creditis mihi utpote alienum ab eo docenti.*
De quo plura cap. ſequenti.

QUÆSTIO XV.

Quare Diabolus dicitur homicida ab initio?

De homicidio ſpirituali , vel corporali ſen- 134.
tentia interpretari poteſt. De ſpirituali
homicidio hanc ſententiam intelligunt Divus
Auguſtinus lib. 2. contra Pelagium , cap. 13. Aug.
& in præſenti D. Hieronimus in cap. 24. Job. Hieron.
& hic Divus Chryſoſtomus, Theophylactus,Be- Chryſ. Theoph.
da, Divus Thomas,Albertus Magnus, Divus Bo- Beda.
naventura.Diabolus enim ab initio , ac exordio D. Thom. Bonav.
mundi homini invidens eodem die , quo creatus
eſt, primos parentes occidit, eoſque ad peccan-
dum induxit.

Secundò.Alii de morte corporali explicant.Pri- 135.
mò Rupertus de odio , quod habuit diabolus in Rupert.
Filium Dei ab initio,ut ejus homicidium per Ju-
dæos exequeretur.*Mox,*ait,*ut contra Dei Filium,
qui ſolus ſimilitudo Patris eſt ſuperbo tumeſcens* *Voluntas pro opera.*
*odio,dixit in corde ſuo:*ſimilis ero Altiſſimo,*quo-
niam odium illud per manus Judæorum conſumma-
dum erat:jam tunc in conſpectu Patris , & ipſius,
qui hæc loquitur, filii homicida erat.*Cuncta nimis
eſt interpretatio , non enim ab initio diabolus
Dei filium occidit,niſi ſic intelligas,quod volun-
tas pro opere reputatur.

Aliter verò Theodorus Heracleen. in Catena 137.
Græca

Græc. Euthym. Hilar. Mald. Burgenſ. Græca, Euthymius, Divus Hilarius, citandus Maldonatus, Lucas Burgenſis de morte corporali etiam verba Chriſti intelligunt; quia diabolus primis parentibus per peccatum; dein univerſo generi humano cauſa extitit, ut etiam corpore morerentur, ſicque hoc pravo ſuo ſtudio ſemper homines ab initio ad homicidium inſtigavit. Citatus Theodoretus. *Ille primum*, ait, *decipiendo per ejus prævaricationem totum genus humanum fecit obnoxium: Ille Cainum ad fratricidium armavit: Ille generoſum ſanguinem juſtorum, per impios effundi curavit, cujus ipſi malitiam imitati inſidias Domino ſtruebant.* Hæc ſententia explicata de morte corporali inde mihi probabiliter. *Deſideria patris veſtri vultis facere.* Quibus verbis Chriſtus Dominus denotat, quod Judæi deſiderium diaboli exequentes ipſum volebant occidere, non ſpiritualiter, ſed corporaliter, ergo cum ad hoc dicat diabolum homicidam ab initio, non de ſpirituali, ſed corporali homicidio intelligendus eſt.

Probabilior ſententia.

137. Hilar. Tertiò. Divus Hilarius libro contra Arrium *Hæc ille*, ait, *pater tuus artifex humanarum mortium docuit, jugulare ſine gladio: perſequi ſine infamia, odiſſe ſine ſuſpicione, mentiri ſine intelligentia, profiteri ſine fine, blandiri ſine bonitate, agere quod velis, nec manifeſtare quæ velis.* Cum in exordio mundi diabolus loquitur Evæ: *Eritis ſicut dii.* Mortem in omne genus humanum induxit. Sed quibus armis tantam deſolationem invexit, exercitune copioſo comparato, lancea, gladio, armiſve? Minime: ſed blanditiis, dum enim plauſibiliter, ac amica verba protulit, totum genus humanum morte aſtrinxit, potentiores ad perdendum inveniuntur blanditiæ quam omne armorum robur.

Blanditiæ potentiores ad perdendum quam robur exercitus.

138. Rupert. Quarto. Iterum expendo moraliter citata Ruperti verba: *Superbo tumeſcens odio dixit in corde ſuo, ſimilis ero Altiſſimo; jam tunc in conſpectu patris & ipſius, qui hæc loquitur filii, homicida erat.* Dicitur diabolus à Chriſto Domino homicida ab initio, & tamen ſi ejus primam vocem cõſideres, nullius ſanguinis effuſionem importare videtur: Ecce prima dioboli vox apud Iſai. 14. Iſaiam 14. num. 13. *Dicebas in corde tuo: in cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meũ, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo* In hac voce nec leviter homicidium videbitur inſinuari, quomodo ergo homicida ab initio, eo ipſo, quod aſcenſiones cogitabat in corde ſuo, thronumque obtinere affectabat, ac Altiſſimi ſimilitudine nitere ambiebat? jam inde homicidium meditabatur, cum enim ambitio creatum pectus ingreditur, jam ex ipſa tanquam à radice homicidium, ac aliorum interitus pullulat, ut affectuoſis ſuis optatis ſaginetur. De Abſalon mortem patris machinante ob Chryſ. imperium 2. Regum 15. n 10. ſic ait D. Chryſoſt. in Pſalm. 7. ad ejus initium. *Amor principatus, omnem ejecit paternam reverentiam, & ut homo, fera eſſet, effecit.*

Ambitio crudeliſſima ad mortem infligendam.

139. Magnam devaſtationem indicens Deus Jeruſalem, ait, *Gladius, gladius exacutus eſt, & limatus ut cadat victima, exacutus eſt: ut ſplẽdeat, limatus eſt.* Ezech. 21. Ezechiel. 21. num. Maxime terribilis; ac ad necem promptiſſimus deſcribitur gladius à propheta ut notant Divus Hieronymus, Theodoretus, ac communiter Commentatores, & ideo non ſemel, ſed geminatè dicitur gladius, quia ita erat unus ut efficacitate eſſet multiplex, & ad hoc maxime exprimendum dicitur quod gladius erat *exacutus & limatus*, ſed ad quid inſuper additur, quod ſplendore nitebat: *ut ſplendeat limatus eſt*; nil majus ſane dici potuit ad exaggerandam gladii crudelitatem, ad cunctóſque homines per terrefaciendos, exacutus, & limatus eſt gladius, ut ſplendeat, ipſa ſplendoris ambitio vehementiorem, ac penetrabiliorem reddet gladium ad univerſorum occiſionem, quam quæcumque artificis acutio, & elimatio, ambitio enim ſuper omnem humanam artem inſtrumentum præparat, & aptum efficit ac necem. Petrus Damianus libro 1. Epiſtola 20. ad Cadaloum Epiſcopum multa ambitione inflammatum ſic ſcribit. *Cur autem duo hæc iſte gladius habeat, hoc eſt, ut limatus ſit, & acutus, & ſequutus exponit: ut cadat. inquit, victimas, exacutus eſt, ut ſplendeat limatus eſt: Nonne videtur in te iſta congruere, qui videlicet, ut ſolus valeat dignitate ſplendere, totum regnum laboras in prælium, velut occiſionis victimas congregare.*

Hieron. Theod. *Ambitio ſplendoris crudelis.* Damian.

CAP. XVII.

Veritas prædicatur.

Joan. 8. n. 46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

VERSIONES.

D. Athan. lib. de commun. eſſent. Patr. Fil. & Spir. ſanct. Quis ex vobis convincet me de peccato?

Haymon Epiſc. in homil. Quis ex vobis oſtendet me de peccato?

Simon Caſſian. lib. 11. c. 40. Arguet me de quocunque peccato.

Arias Pagnin. Quis ex vobis arguit me de peccato? propter quod ſi veritatem dico.

Vatablus in ſchol. Quis ex vobis redarguit me de peccato?

Græcus: Si ergo veritatem.

EXPOSITIO I.

1. PROSEQUITUR Chriſtus Dominus ſuum ſermonem, & ait Judæis, cum quibus loquebatur. *Quis ex vobis?* Origenes t. 15. in Joannem exiſtimat quod Chriſtus hic habet ſermonem cum Judæis, qui crediderunt in eum. Hoc cap. 8. Joan. 30. tamen, ut mihi eſt probabilius, & dixi Superiori capite ad verſum 40. loquebatur Dominus cum omnibus Judæis, qui aderant, & etiam cum omni genere Judæorum, imo, ut vult ipſe Origenes citatus, verba hic habent

Orig.

Caſſian. habentur non ſolùm præſentibus,ſed etiam cum
univerſis hominibus:*arguet me de peccato.*Caſſia-
nus quocumque ſive originali, ſive actuali,tam
veniali,quam mortali,id eſt ſi aliquis ſibi perſua-
det in me aliquando fuiſſe peccatum, ſive defe-
ctum , illud dicat,& prodeat in medium. Recte
Chryſ. D.Chryſoſtom.Origenes.*Hoc verbum nullum ho-*
Orig. *minum fiducialiter dicere poſſit niſi ſolus Dominus*
*noſter,qui peccatum non fecit.*Noſtra vulgata ha-
Arias. bet *arguet* , Arias , Euthymius Pagnin , *arguit,*
Euth. utraque lectio maximè conducit ad ſenſum,ac ſi
dicatur,nec arguit,nec arguet de peccato.Divus
Athan. Athan.& Codex Græcus legit,*Convincet.*Quod
Græcus. juxta radicem Græcam ſignificat convincere ra-
Carthuſ. tionibus,ac argumentis ; nam ut notat Carthu-
ſian.Judæi Chriſtum accuſabant,ut ſabbati vio-
Joan. 5. latorem. Joan. 5. num.61.& 9.n.16.haec autem
Joan. 9. calumniam dicebant , non veritate,ſed odio,in-
vidia , ac falſitate.

2\. *Si*, ſeu ut habet radix Græca; *ſi ergo*,quæ con-
junctio ſi multum facit ad energiam argumenti;
Theoph. *veritatem dico.*Theophylact.Hugo,illam nempe
Hugo. veritatem,ſe eſſe Dei filium,quod eſt veriſſimum
Beda. Beda,Haymon.Albert. Magn.veritatem in omni
Haim. ſua doctrina, verbis , ac promiſſionibus. *Quare*
Alb. Magn. *non creditis mihi?*Quamobrem?quæ cauſa eſt, ut
Anton.Ulyſ. mihi non credatis?Nonat enim D.Antō. Ulyſſip-
ponenſ.ſerm,in Domin.Paſſionis:quod doctrina
una ex triplici cauſa contemnitur , vel primo
propter peccatum , ſive malitiam Doctoris , vel
ſecundo propter falſitatem,&errorem doctrinæ,
vel tertio propter obſtinationem auditorum.Ait
ergo Chriſtus,Mea doctrina ſi non recipitur,non
eſt ob aliquem Doctoris defectum,mea enim,vi-
ta ita pura,& ſancta eſt,ut vobis confidenter di-
cā; *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Mea etiā
doctrina ſi non recipitur , non eſt ob aliquam
ſui falſitatem,illa enim eſt veriſſima,& ipſa veri-
tas. *Veritatem dico vobis.* Sequitur ergo , quod
mea doctrina non recipitur ob obdurationem,
ac obſtinationem mentis veſtræ,qua auditum ve-
ſtrum obturatis,ne eam recipiatis.Unde ſubditur
ſequenti verſu.*Propterea vos non auditis,quia ex*
Prov. 18. *Deo non eſtis,*unde dicitur Proverb.18.n.2. *Non*
recipit ſtultus verba prudentiæ.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus hic ingerit ſermonem de ſuæ puritatis integritate , ac doctrinæ veritate?

3\. DIxit Chriſtus Dominus immediate antece-
denti verſ.43. *Quare loquelam meam non*
cognoſcitis? Meam ſcilicet doctrinam non reci-
pitis. Cujus rei rationem reddit ſequenti verſ.
45\. *Vos ex patre Diabolo eſtis,& deſideria patris*
veſtri vultis facere , ille homicida erat ab initio
& in veritate non ſtetit:quia non eſt veritas in eo
Cum loquitur mendacium , ex propriis loquitur ,
*quia mendax eſt , & pater ejus.*Tunc immediate
ſubjicit Chriſtus.*Ego autem ſi veritatem dico non*
creditis mihi:Quis ex vobis arguet me de peccato?
ſenſus eſt ? Arguit Judæos Chriſtus,cur ejus do-
ctrinam non recipiant, ac percipiant ? cauſa hu-
jus rei ea eſt,*quia vos ex patre Diabolo eſtis,*cum
ejus ſuggeſtionem , ac placitum , & nutum in
omnibus ſequamini, cum tamen *ille ſit homicida*
ab initio. Qui ſpiritualiter, & corporaliter mor-
tem adducit , ſeu pro homicidia habet Syriacus. Syr.
Criminator. omnium , ſcilicet malorum,& ipſe
in veritate non ſtetit,quia non eſt veritas in eo,quia
*mendax eſt.*Totus eſt mendax,nullumque eſt ver-
bum veritatis in ore ejus , & tamen , *Deſideria*
*patris veſtri vultis facere.*In omnibus ejus deſide-
rium ſequi,& exequi ; mihi verò , ait Chriſtus,
in quo eſt ſumma puritas , & ſanctitas , ita ut
*Quis ex vobis arguet me de peccato?*Meæque do-
ctrinæ , quæ eſt ſumma veritas , *veritatem dico.* *Explicatur ſeries connexionis textus.*
Et tamen ita eſtis obdurati,ut non credatis;Qua-
re ergo vos non creditis mihi?Sicque objicit eis
Chriſtus eorum ſummam miſeriam , malitiam,
quia diabolum homicidam , criminatorem,men-
dacem,ac mendacii patrem ſine ulla veritate re-
cipiant,& ſequantur,ſe vero utpote verum Deum
ſumme ſanctum,purum, veracem cum omni ve-
ritate rejiciant,& reprobent. Et hic eſt genuinus
connexionis ſenſus ; repletus dæmon malitia
ineptus ad eloquia Dei capeſcenda. Vide Supe-
riori cap. quæſt. 14. Ex hoc aliqua documenta
moralia percipiamus.

Primo Origenes tom. 25. in Joan. ait : *ſi me-* Orig. 4.
mores ſumus ad quos loquitur,nēpe ad eos qui cre-
diderunt ei Judæos , qui promiſſionem acceperunt.
De quibus facit Evangeliſta mentionem hoc
cap.8.num.31.*Dicebat ergo Jeſus ad eos,qui credi-*
derant ei:Si manſeritis in ſermone meo,verè diſci-
*puli mei eritis.*Magna ſane dubitatio,Quare eos,
qui in eum crediderant , rigide , & aſpere filios
diaboli appellat , *vos ex patre Diabolo eſtis,*
cum tamen fide ſe ejus diſcipulos profiteretur,&
quomodo ei loquens , ait : *Quis ex vobis arguet*
*me de peccato?*nam ſi ipſi eum recognoſcebant ut
Meſſiam,ac filium Dei,immunem eum ab omni
peccato venerabantur , & tandem , ut ait Evan-
geliſta , *crediderant ei :* qua ratione ei dicitur
*Quare non creditis mihi?*Iſta Judæi crediderunt in
Chriſtum ſuperficialiter,& imperfectè,ut docent Chryſ.
D.Chryſoſtom.Leontius,Euthymius,Theophy- Leont.
lactus, D.Thomas,D.Bonavenr. à me citati Su- Euthym.
periori cap.expoſ.9.num.98.& forte etiam ficte Theophyl.
ſe exhibuerunt credentes , ut intimius obſerva- D. Thom.
rent Chriſti actiones , & opera : utque facilius Bonav. *Inimicus ſimulatus crudelior cæteris.*
eum poſſent accuſare,ac calumniare,inde Chri-
ſtus Dominus tam durè,ac acerbè in eos invehi-
tur,ut eis dicatur.*Vos ex patre Diabolo eſtis;*quod
aliis Judæis non legitur tam aperte dixiſſe tum
quia amicus fictus, & ſimulatus aliis crudelior;
tum quia ipſi ſequela, comitatu , ac credulitate
Chriſti,qui eſt totius vitæ fons , abutentes , in-
teritum , ac ruinam malitia ſua ſibi parabant , *Execrabile medium vita in damnum transferre.*
Dominum ſequi volebant , non ut in ejus do-
ctrina firmarentur , ſed ut latius in detractione
diffunderentur. Nil magis peſtiferum , quam ex
remedio vitæ venenum extorquere. Unde mo- Aug.
net D.Auguſtinus ſerm.246.de tempore.*Cavete*
ne in domo vitæ mortem quæratis.

Moriturus Jacob benedicens filios ſuos ait : 5.
Simeon,& Levi fratres vaſa iniquitatis bellantia.
maledictus furor eorum,dividam eos in Jacob,diſ-
*pergam eos in Iſrael.*Geneſ.49.num.5.juxta con- Geneſ. 49.
munem ſententiam alludit hic ſanctus Patriarcha
ad necem perpetratam in Sichem,cujus auctores,
& duces fuerūt Simeon,& Levi.Cur propter hoc
crimen tam dure eos percutit Jacob ? Cur non
potius propter venditionem Joſeph, quæ vehe-
mentiſſimo

mentiſſimo dolore ejus animum penetravit; vel cur non potius propter crimen peſſimum,de quo accuſati ſunt à fratre ſuo Joſeph,ſed tantum ob interfectionem Sichem? *In furore ſuo occiderunt virum ſuffoderunt murum.* Hoc malum perpetra-
Geneſ. 34. runt Simeon,& Levi perſuadentes Sichimitas,ut ſe circunciderent,pro facto tunc tertia die,quando dolor eſt vehementiſſimus civitatem invaſerunt, ac omnes gladio peremerunt, Geneſ. 34. num. 45.Simeon, & Levi in fœdus ad ſuam nequitiam perpetrandam aſſignarunt circuncisionem, quæ pro illa ætate ante Chriſti adventum Sacramentum vitæ, actus religionis, & divini, cultus extabat; diſſimulantes alia peccata,ac verò medium vitæ, religionis in damnum, & ruinam transferre, hoc ſuper omnia execrabile, omnemque maledictionem, ac deteſtationem ſibi comparat. D.Ambroſius lib. de benedictionibus c.3. *Iſti duo præ cæteris fratribus*,ait,*ultum ire cupientes,oportere circumcidi eos ſuaſerunt illis,ut religione concordi pax inter eos firmaretur:ſed circumciſos adorſi, Dei ſupervenientes tertio necaverunt* Vide ſupra c. 15. q. 7. n. 48.

Damnabile ſi ex medio vitæ interitum ſolicites.

Ambr.

6. Secundò, Chriſtus Dominus juxta citatum Originem loquitur in præſenti cum his *qui crediderũt in eum*:fide nempe ſuperficiali,ſed cur hos filios Diaboli appellat, de eiſque conqueritur; *Quare non creditis mihi?* Cur potius hanc querelam non facit de Scribis,& Phariſæis, ſed de his qui crediderunt in eum; quibus fecit promiſſionem,verè *diſcipuli mei eritis*;majori enim dolore animã ſauciat injuria de obligato beneficio, quam quodlibet crimen crudelioris inimici.Qui enim crediderunt maxime erant aſtricti beneficio ex divina benevolentia accepto,inde eorum crimen gravi illi eſt, quam quodcumque aliud Phariſæorum. Ait Adamus Deo: *Mulier quam dediſti mihi ſociam,dedit mihi de ligno,& comedi.*
Geneſ. 3. Geneſ. 3. num. 12.Cur de muliere,& non potius de ſerpente conqueritur? Cur non ait:ſerpens decepit nos? Mulier ei maxime erat aſtricta,ut pote de ejus coſta creata qui ipſe multam benevolentiam oſtenderat, *Os de oſſibus meis & caro de carne mea*: ut ponderat D.Bernard.ſerm.1.in feſto omnium Sanctorum. At ſerpens infauſtus, & ſævus adverſarius, durius autem primo fuit Parenti, quod mulier tam ſibi obligata fomitem peccati miniſtraret,quam quod ſerpens crudelis hoſtis jacula tenderet,à quo non niſi malum,& pernicioſum ſperandum erat.

Injuria ex obligato gravior, & durior.

Bernard.

7. Tertiò.Ut eſt probabilius,& dixi in expoſitione, hæc verba dixit Chriſtus Dominus Scribis, Phariſæis, ac omnibus Judæis, quibus objicit Chriſtus. *Vos ex patre Diabolo eſtis*, &c. Quod Diabolo homicidæ, criminatori,ac mendaci,ſibi vero omnimode ſancto,ac veraci,nolit credere, *ſi veritatem dico,quare non creditis mihi*? Et ſic ſe res habet apud mundiales, ut mendacia ſequantur, veritatem fugiant, & ut mendaciis indulgeant, veritatem execrentur, unde præclare in perſona Chriſti ait Euthymius in antecedenti verſ. 45. *Si mendacium loquerer,crederetis utique mihi tanquam id dicenti,quod proprium eſt patris veſtri, quia autem doceo veritatem non creditis mihi utpote alienum ab eo docenti.*

Homines mendacia ſequuntur, veritatem fugiunt.

Euthym.

8. Meum Jeſus adſtantem interrogat Pilatus
Joann. 18. *Quid eſt veritas*? Ioann. 18. num. 48. valde mirum, quod ille, qui affectu propenſus erat ad veritatem, quantum enim potuit, laboravit,ut Dominũ Jeſum, ab iniquorum manibus eriperet quique pro tribunali ſtans omnium jura dicebat, omniumque cauſas diſcernebat,tanquam veritatis ignarus à Divino Magiſtro interrogat *quid eſt veritas*? Euthym. *Diſcere cupiens interrogat,quid eſt veritas*? Unde in præſide,ac judice tanta ignorantia? Erat ipſe totus immerſus, ac implicatus mundialibus rebus, ac negotiis, ex quorum habitu veritatem omnino ignorabat,falſitatem apprime percallebat. Ex his in quibus quilibet verſatur facile ingenium depromitur,quid enim parerent mentita negotia, niſi mendax ingenium, D. Hieron. Epiſt.ad filias Geruntii. *Certè Evangeliſtæ*,ait,*adeo juſtum fuiſſe Pilatũ commemorat ut innocentem mallet abſolvere quam punire:& tamen veritatem quaſi diſcere cupiat, inquirit: Quid ergo dicemus? Inanes ſine dubio mortalium curas,& uniforme mundialium rerum prodidit falſitatem;ubique vera judicia non eſſe,ubique ſint mentita negotia* Et Theophyl.*Interrogat*,ait, *Pilatus quid ſit veritas: ferme inter homines abolita erat.* Vide Superiori c.17.q.3.n.20.& 21.

Euthym. *Homines veritatem ignorant mendacium agnoſcunt*

Hieron.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus ſe hîc immunem à peccato oſtendit, non ſignis, & prodigiis, ſed argumentis, & ratione?

Poterat Dominus multis ſignis & prodigiis 9.
ſe immunem oſtendere ab omni crimine, & peccato de quo à nullo poſſet argui, ſic & pro declaranda ſanctitate Moyſis factum eſt, contra Dathan, & Abiron, ut conſueta morte non perirent. Numer. 16. num. 29. Sic & pro Num. 16.
Samuele tonitrua facta ſunt. 1. Reg.12.num.17. 1. Reg. 12.
ſic pro ſui defenſione multo majora ſigna Dominus edere valebat, ſed illis omiſſis ratione, ac argumento utitur Dominus: *Quis ex vobis arguet me de peccato*? Deinde ſubjungit: *ſi veritatem dico, quare non creditis mihi*? Et poſtea. *Qui ex Deo eſt verba Dei audit propterea vos non audiſtis quia ex Deo non eſtis.* Ut rectè notavit D. Gregor. Greg.
homil.18.in Evangelia. *Non dedignatur Dominus ex ratione oſtendere ſe peccatorem non eſſe, qui ex virtute divinitatis poterat peccatorem juſtificare.* Diſpoſuit Dominus ſuam puritatem,ac ſanctitatem manifeſtare non exhibita potentia,& majeſtate; ſed interpoſita juſtitia, & ratione ut ſuo exemplo principes,ac magnates ſæculi informaret, ut eorum facta non poteſtatis excellentia, ſed rationis diſpoſitione probentur.

Ratione, & juſtitia non poteſtate comprobentur facta.

Cum ſacra Pentecoſtes die, accepto divino 10.
Spiritu, Apoſtoli variis linguis loquerentur,obmurmurant Judæi dicentes, *quia muſto pleni ſunt iſti.* Occurrit Petrus, & multis oſtendit eos non eſſe ebrios. *Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt,cum ſit hora diei tertia.* Actor.2.num.6. Actor. 2.
quod erat efficaciſſimum argumentum;nam Judæi diebus feſtis non poterant comedere ante horam ſextam, hoc eſt ante meridianam, ut ex Joſepho, ac aliis notat Lorinus; cur in re tanti Lorin.
ponderis argumenta interponit Apoſtolus? cur miracula non operatur?ut pro ſuo honore tuendo uſus eſt Eliſæos cõtra pueros illudentes *aſcende calve* 4. Reg. 2. num. 24 Ex quibus duo ur- 4. Reg. 2.
ſi irruentes quinquaginta duos interfecerunt.

Ad

Ad quid ſignis prætermiſſis argumenta producit in medium Apoſtolus; cum Eccleſia pro tunc eſſet in ſuo exordio, pro certo habuit Princeps Apoſtolorum, quod plus attrahendum, ac devincendum erat rationis ſuavitate, quam poteſtatis
Oecumen. violentia: Oecumenius *Ratione*, ait, *viam illis muniebat ad converſionem, & pœnitentiam.*

11. Cum falſo ſenium teſtimonio duceretur Suſanna ad mortem. *Suſcitavit Dominus ſpiritum ſanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel*, Daniel. c. 13. n. 45. Syriacus legit *ſuper puerum parvum.* Per quod denotatur quod Daniel erat juvenis impuber, ut notant D. Auguſtin. ſerm. 118. de tempore, & D. Ambroſius ſerm. 1. de Suſanna. Ad revocandam ſenium ſententiam hunc puerum eligit Dominus, cum tamen illi duo ſenes eſſent judices in populo; citato cap. 13. num. 5. ac proinde de tribu Juda: notant D. Thomas, Hugo, & alii. Erant ergo nobilitate magni, ætate venerabiles, & officio conſpicui ad eorum tamen impudicitiã reprimendam, ac ad ſanctam fœminam de eorum manibus eripiendam ſuſcitatur à Domino ſpiritus unius pueri, cur ad hoc negotium non aſſumitur aliquis vir magnus, & potens, ac etiam ætate gravis? Cur juvenis quidam; Hebræus, & captivus? Voluit Deus in omnium oculis manifeſtam facere pudicitiam, ſanctitatem, ac probitatem Suſannæ, inde ad ejus tutamen, & defenſionem non eligitur aliquis vir magnus, & præpotens, ſed puer quidem parvulus, & captivus, ut inde, ab omnibus conſpicue deprehenderetur, quod ipſa immunis capitali pœna evaſerat, non vi, ac potentia alicujus, ſed juſtitia, & ratione, quæ pro ipſa pugnabat, ac decertabat. Sic ait D. Thomas quod Daniel arguebat populum: *Allegans, quod nec auctoritati, nec ætati ſine examine quieſcendum.* Id eſt potius ratione, quam auctoritate & ætate ſtandum eſt. Vide multa hoc tomo in Judice. Verb. *Ratio.* Et tom. 3. eodem verbo.

Daniel. 13. Syr. Aug. Ambr. D. Thom. Hugo. *Ratione, & non potentia liberatur juſtus.* D. Thom.

QUÆSTIO III.

Quomodo tam confidenter inter ſuos malevolos adverſarios dicat Chriſtus Dominus, Si quis eſt, qui eum de peccato arguat?

12. Inter adverſarios in multo diſcrimine verſatur innocentia, ipſi enim, facile terminos commutant, & aſtruunt, non quod res habet, ſed quod eorum odium, ac malevolentia fugit, & fabricatur. De accuſatoribus Domini ſcribit D. Matth. 26. num. 61. *Noviſſimè venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud* Recte Hyeronimus citatus in Catena D. Thomæ ad hunc locum. *Quomodo*, ait, *falſi teſtes ſunt, ſi eadem dicunt, quæ Dominum dixiſſe legimus. Sed falſus teſtis eſt qui non eodem ſenſu dicta intelligit, quo dicuntur: Dominus enim dixerat de templo corporis ſui, ſed in ipſis verbis calumniatur, aut paucis additis, vel mutatis quaſi juſtam calumniã faciant.* In ſubſtantia Chriſtus illa dixerat, ſed illi prava intentione terminos mutant, & inde mendaces, ac falſi teſtes ſunt. Vide: Chriſtus Dominus dixit, *ſolvite templum hoc.* Joan. 2. num. 19. de corpore ſuo agebat, hoc eſt ſolvite hoc meum corpus; ipſi vero commutant, & aſſerunt Chriſtum dixiſſe *Poſſum deſtruere templum.* Subdit D. Hieron. *Vos inquit, ſolvite; non ergo, quia illicitum eſt, ut nobis ipſis inferamus manus.* Deinde Chriſtus ſuam reſurrectionem ſignificans protulit, *& in tribus diebus excitabo illud.* Ipſi vero invertunt: *reædificare illud.* Quod proprie denotat ædificiorum machinam extruere, ſic inimici pro ſuo nutu, ac voluntate res mutant, & commutant. Et tamen inter eos, ait Chriſtus: *Quis ex vobis arguet me de peccato.*

Matth. 26. Hyer. Joan. 2. *Inimicus mutat verba ut te accuſare valeat.*

13. Reſpondent primo D. Chryſoſtom. Origenes, Beda. D. Thomas, quod *Solus Jeſus fiducialiter hoc dicere potuit, quis ex vobis arguet me de peccato? ipſe enim Solus Dominus Deus noſter, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus eſt in ore ejus.* 1. Petr. 2. num 22. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum* Pſal. 18. num. 6. ſuum tabernaculum, id eſt humanitatem, quam apertiſſime Deus poſuit in omnium oculis in ſole videndam. Euthym. *In ſole poſuit tabernaculum illic quod Chriſtus in homine habitat, in eo, inquam, homine, qui virtutum radiis coruſcaverit.* Eximia virtute in tanta luce ſic effulſit, ut ejus inimici nec minutiſſimum defectum in eo viderent. *Princeps autem ſacerdotum, & omne conciliũ quærebat falſum teſtimonium contra Jeſum, ut eum morti traderent, & non invenerunt Cum multi falſi teſtes acceſſiſſent.* Matth. 26. n. 59. Multi mendaces & falſi teſtes convolant, & tamen Principes Sacerdotum ira, & odio ferventes nullum falſum teſtimonium, nec aliquid defectuoſum ore, vel opere prolatum contra Jeſum inveniunt. O eximius puritatis candor? ſic perſpicuus etiam inter mendaces, & falſos teſtes; perbellè Origenes tract. 35. in Joan. *Quærebant*, ait, *falſum teſtimonium, falſa enim teſtimonia tunc locũ habent quãdo cum calore aliquo proferuntur, ſed nec color inveniebatur, qui poſſet contra Jeſum adjuvare mendacia quamvis eſſent, multi gratiam tribuere volentes Principibus Sacerdotum: quod maximam laudem exhibet Jeſu, qui ſic omnia irreprehenſibiliter dixit, & fecit, ut nullam veriſimilitudinẽ invenirent in eo reprehenſionis, & mali, & multi aſtuti.*

Chryſ. Orig. Beda. D. Thom. 1. Petr. 2. Pſal. 18. Euthym. Matth. 26. *Contra puritatem Jeſu Invidia non potuit aliquid invenire.* Orig.

14. Euthymus. *Quis ex vobis arguit me de peccato? Si ita, ait, quod quia veritatem dico non creditis mihi, dicite: quis veſtrũ arguit me de peccato quod à me fiat, ut propter illud videamini non credere.* Ait ſuis inimicis Dominus, quod ſi in eo agnoſcunt aliquem defectum, illum proferant, & dicant, cum autem non habeant quod dicant, & quod valeant notare, manifeſtum eſt, quod ſi ipſi nolunt credere ſuæ doctrinæ, hoc non provenit ex defectu perſonæ, ſed ex ſua malitia, & nequitia, qua veritati nolunt aſſentiri. Theophylactus. *Si nemo*, ait, *me poteſt arguere, manifeſtum eſt, quod propter veritatem exoſum habetis.* Dicebant filii Iſraël Numer. 22. num. 5. *Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leviſſimo.* Manna in faſtidiũ vertebatur filiis Iſraël, cum eſſet panis Angelorũ, & ut dicitur Sapient. 16. n. 21. *Deſerviens uniuſcujuſque voluntati, ad quod quiſque volebat cõvertebatur.* Quod non ſolum de piis, & ſanctis intelligitur, ut vult Lyranus, ſed etiam de omnibus indifferenter, ut docent D. Gregor Niſſenus, Janſenius, Lorinus, & alii & ad hoc littera textus, *Uniuſcujuſque voluntati* compellit. Sic cœleſtis cibus vertebatur in nauſeam, & hoc non

Euthym. Theoph. Num. 21. *Doctrina non recipitur ob pravitatem audientium* Lyran. Nyſſen. Janſen. Lorin.

prove

proveniebat ex illius natura, ſed ex prava manducantium diſpoſitione: D. Anton. Olyſſip. ſer. in Dominica Paſſionis: *Illis, cibus divinus generabat faſtidiũ, quod illis veniebat de ſecretario peccatoris.*

15. Tertiò. Chriſtus Dominus Dei filius ſuos inimicos convocat, & ab eis inquirendo ait; *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Sed liberum, immunem ab omni inquinamento oſtendit, ſic & Deus olim ſuam probitatem, ac rectitudinem ab adverſariis defendebat.

Jerem. 2. Jerem. 2. num. 4. *Hæc dicit Dominus: quid invenerunt Patres veſtri in me iniquitatis: quia elongaverunt ſe à me?*

Iſai. 8. Iſai. 5 num. 2. *Quid eſt quod ultra debui facere vineæ meæ? & non feci?*

Mich. 6. Mich 6. n. 2. *Popule meus, quid feci tibi aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi.* Quod etiam

Num. 6. fecerunt viri ſancti Moyſes Num. 16. n. 15. *Tu ſcis quod nec aſellum quidem unquam acceperim ab eis.*

Iob 31. Et Job. 31. nu. 7. *Si declinavi greſſus meos*, &c. Ut eorum exemplo nos diſcamus famæ, ac bono nomini conſulere, quod *ingenioſi viri eſt prima cura*, ut ait Seneca.

Propria fama conſulendum. Senec.

Daniel. 6. Cum Daniel eſſet injectus in lacum leonum, magna cura aſtitit ei divina providentia, ut ab eorum morſibus eſſet liber, ita ut nulla læſio in eo eſſet inventa, quod factum eſt tum ob ſanctitatem Prophetæ: tum etiam non incongruè aſtrui poteſt ob Darium Regem, dixerat enim Danieli 6. n. 16. *Deus tuus quam colis ſemper ipſe liberabit te.* Quod audenter, & confidenter dixerat, ut notarunt D. Hier. Theodoretus; & alij, ut fama; & ſententia, quæ communiter de Deo divulgabatur, quod liberabit confidentes in ſe, abſque ſui diminutione conſervata haberentur.

Hier. Theod.

16. Quartò Se proponit Dominus ſuis adverſariis. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Tamen antecedenter, & ſubſequenter ad hanc ſententiam veritate ſe munit, ac circundat. Vide Joan. textum *Ego autem ſi veritatem dico, non creditis mihi, quis ex vobis arguet me de peccato? ſi veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Veritate circundatus, & hac communitus Dominus ſuis adverſariis ait *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Nil fortius, ac efficacius ad inimicos conculcandos, quàm ipſa veritas.

Pſal. 90. *Scuto circundabit te veritas ejus, non timebis à timore nocturno* Pſal. 90. n. 7. ſicut enim ſcutum protegit, ac circundat totum corpus, ſic Dei veritas circundat omnia tua opera, omnéſque tuas actiones, ſed inde quid ſequitur. *Non timebis à timore nocturno.* Per timorem nocturnum interpretatur D. Hieron. mendacium; nam mendacium eſt valde timidum, & pallido colore in tenebris verſatur. Ait ergo David. *Non timebis à timore nocturno.* Qui enim Dei veritate tanquam ſcuto munitus eſt, nullum timet mendacium, nullamque falſitatem contra ſe inſurgentem.

Munitus veritate nullum mendacium timet.

Hier. D. Hieronymus *Scuto circundat nos veritas ejus, ne ardentibus ſagittis diaboli percutiamur. Propterea Chriſtus qui veritas eſt, ſupponit ſcutum ſuum, ut ſcuto veritatis ſuperet mendacium.*

17. Pſal. 88. De Deo canit David. *Magnus, & terribilis, ſuper omnes, qui in circuitu ejus ſunt.* Pſal. 88. n. 8.

Hier. Aug. D. Hieron. legit: *Horrendus.* Alij apud Lorinum, *timendus*, ſeu *formidandus.* Quibuſnam ſit terribilis, ac horrendus explicat Propheta dicens: *Super omnes, qui in circuitu ejus ſunt*; id eſt, ut explicat D. Auguſt. ſuper omnes gentes, infideles, ac idololatras, ſed per quid eſt eis horrendus, & terribilis, quo gentes comprimat, ac eorum linguа coërceat. Pergit Propheta: Potens es Domine, *& veritas tua in circuitu tuo*; ibid. n. 9. id eſt, potens es Domine tua veritate, quæ te tanquam ſcuto, ac muro circundat. Quomodo dicitur potens veritate, quæ eſt in circuitu ejus: aptius videbatur dicendum potens es Domine, & potentia vel juſtitia tua in circuitu tuo, nam potentia fecit ſigna & prodigia, quibus horrendus es hominibus, vel juſtitia punit impios, quia formidabilis, ac terribilis es illis, cur ergo non potentia, vel juſtitia, ſed veritate? Ad gentes à ſuis erroribus coërcendas, ad eorumque ora, quæ etiam in cœlo poſuerunt obturanda, efficacior eſt ſanè Dei veritas in ſuis verbis & promiſſionibus, quam Dei potentia oſtenſis ſignis, & prodigiis, vel Juſtitia in flicto in impios ſupplicio.

Veritas fortior potentia ad refrænandos inimicos

Auguſt. D. Auguſtin. Concione 1. in ipſum Pſalm. *Cum cœpiſſet*, ait, *veritas tua in circuitu prædicari, ubique fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania: occurri leo fremens, & ſuffocatus eſt à te*, veritate ſcilicet tua quæ eſt in circuitu tuo.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus non abſolutè dixit. Quis arguet me de peccato? *ſed cum addito*, Quis ex vocis?

18. Cyrill. PRimo reſpondet ad quæſtionem D. Cyrillus l. 9. in Joan. cap. 7. Verbis autem dico, *Diſquirite vitam meam, verba, & opera mea diſcutite: nihil omnino, quod jure redarguere poſſitis, occurret.* Summa Chriſti puritas, & innocentia, quæ non ſolum dixit, quis arguet me de peccato, ſed addidit. *Quis ex vobis*, meis inimicis, & adverſariis: inveniet aliquid, quod in me jure arguat; nam ſi dixiſſet tantum, Quis arguet me de peccato? forſitan exiſtimaret aliquis quod ad ſuos diſcipulos dirigebat ſermonem, cum quib. verſabatur, ac degebat, at vera ait, vobis, illis ſcilicet cum quibus loquebatur, qui erant ejus inimici, & adverſarij, ut ita præclara Chriſti ſanctitas magis demonſtraretur, quæ à ſuis inimicis teſtimonium exquirebat. Vide ſuprà cap. 13. n. 21

Magnum teſtimonium ab inimicis.

19. Rupert. Secundò Rupertus. *Eò namque tendit, ut agnoſcant, quod in die judicij nullam inde ſint excuſationem habituri, quia non crediderint illi, præſertim, cum nec eodem ſic proponente objicere feciſtis, aut facis hoc vel illud. Proinde nec poterant in eum jactare illud, quod vulgo dicitur, cujus vita deſpicitur, reſtat, ut & prædicatio ejus contemnatur.* Iudæos, ac Phariſæos teſtes in hoc negotio cõpellit, ut ſi quid habent adverſus eum proferant, ut inde nulla ſuperſit eis excuſatio in die judicij, ob quam ejus veritati non crediderunt, ſicque fiat evidens, quam juſta pœnâ damnantur.

Oſtenditur pœna à Deî juſte inflicta.

20. Tertiò. *Quis ex vobis.* Jam de Chriſti innocentia egi, modo ad noſtrum docnmentum morale, Quis ex vobis cum ſitis Phariſæi, hypocritæ, uſurarij, ac legis tranſgreſſores, quis ergo ex vobis cum tales ſitis poteſt habere os, & linguam ad arguendum, ac accuſandum me vel aliquem meorum, nam ut ait D. Paſchaſius l. 3. in Matth. *Conſcientia criminis accuſatrix frænum eſt propria linguæ.*

Infectus crimine non poteſt alios accuſare ac arguere.

21. Pſal 38. Iob. 19. Ait Regius Vates de ſe: *Obmutui, & ſilui à bonis: & dolor meus renovatus eſt.* Pſalm. 38. n. 2. Job verò de ſe ſic loquitur: *Derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos*, cap. 19. n. 20. Quid

 eſt

eſt quod David cum eſſet Rex, regalique culmine emineret, de ſe teſtatur, quod obmutuit & ſiluit, ſolum innovato dolore ingemuit; At vero Job omnibus ſuis expoliatus, in ſterquilinio ſedens habet labia, & linguam ut loquatur; D. Gregorius lib. 14. moral. c. 24. *Quid enim circa dentes aliud quam labia habemus? Sed quid per labia niſi locutio deſignatur?* David homicida fuit, Vriam interfecit: Adulter, Bethſabee in ſuam domum introduxit. At vero Job innocens, & purus, de ſeque affirmabat; *Non peccavi.* Qui peccator olim extitit, obmuteſcat, & taceat, ſolumque invocato dolore ſuper crimina ſua perfuſis lachrymis ingemiſcat. At vero Job innocens os, & linguam habeat, ut dicat, & loquatur, nam iniquitas comprimit os quam innocentia diſſolvit, & aperit.

Greg. *Iniquitas etiam præterita claudit os innocentia aperit.*

22. D. Matthæus, ac D. Joannes ambo extiterunt Chriſti Apoſtoli, Evangeliſtæ, & eximij ejus aſſeclæ, amboque nutu, ac afflatu Spiritus ſancti ſcripſerunt; tamen Divinus Spiritus direxit Joannis calamum, ut de Juda ſcriberet: *Fur erat, & loculos habens.* Joan. 12. num. 6. Cur Joannes hoc tantum de Juda ſcribit, & non etiam D. Matthæus; ut notavit D. Cyrillus lib 8. in Joan. cap. 7. *Ioannes autem, ait, de ſolo illo id commemorare voluit, cujus ex hac occaſione furandi conſuetudinem credit intimendum:* Cur ſolus Joannes hoc ſcribit, & non etiam Matth. D. Matthæus etſi Apoſtolus Chriſti ſanctiſſimus, modo, tamen ante ſuam converſionem fuit publicanus ſedens in telonio, ubi uſuræ exercebantur; at Joannes purus, eximia probitate præclarus furta, latrocinia que ei ſcribenda committuntur, non verò illi, qui ſimilibus olim fuit deditus.

Ioan. 12. Cyril. *Qui olim habuit delicta taceat, & ſolum innocẽs ſcribat.*

23. Viſo Deo in throno excelſo, & ſtantibus Seraphim, qui alternatim dicebat: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* De ſe ait Iſaias. 6. n. 5. *Væ mihi* ſeu, ut habent Septuaginta, *miſer mihi, quia tacui, quia pollutus labiis ego ſum?* ſe miſerum proclamat, quia ſe tacendum judicavit; & cauſa hujus taciturnitatis ſubditur: *Quia vir pollutis labiis ego ſum.* Ut notavit D. Hieron. *O miſer ego?* ait *quia compunctus ſum: non ob alia crimina, ſed quia labia habere immunda.* Quod vel contraxit, ut ait D Hieron. ſocietate populi habentis labia polluta, vel ut volunt D. Cyrill. & Haym. ex aliqua taciturnitate, eo quod peccata populi, ac procerum inſectari deſtiterit, quod tantum, ut inquiunt Sanchez, & Cornelius, fuit veniale peccatum, & tamen ob illud in tam præclara viſione, quia nulla fortaſſe eſt illuſtrior in toto veteri Teſtamento, nam in illa apparuit Dei majeſtas, communicata eſt notitia ſanctiſſimæ Trinitatis, ac Incarnationis, & tamen Propheta tacet, & non audet loqui, in omni favore, ac celſitudine ex culpa etiam levi ante facta ſic comprimitur os, & lingua obmuteſcit, ut nec unũ verbũ dicere, ac proferre audeat.

Iſai. 6. Septuag. Hieron. Cyrill. Haym Sanch. Cornel. *Levis culpa præterita obmuteſcere facit.*

QUÆSTIO V.

Quo motivo, vel principio comprobat Chriſtus ſe verum dicere?

24. Reſpondeo primò ad quæſtionem cum Toleto in commentario, quod veritatem dicere hoc loco non ſolum ſignificat ſimplicem veritatis enuntiationem; omne enim verum eſt probabile, & credibile, ſed, etiam denotat veritatis enuntiationem cum ipſius demonſtratione: ut ſit ſenſus: dico veritatem multis, & efficaciſſimis ſignis, ac argumentis, eam demonſtrans, ut quicumque voluerit credere, apertè cognoſcat, & intelligat eam eſſe Dei veritatem, ſub illaque nullam falſitatem latere, hoc enim ſignificat dicere, ac docere veritatem.

Tolet. *Dici ur veritas ſignis demonſtrata.*

Secundò. Cur ad comprobationem ſuæ veritatis, quam Chriſtus prædicabat, multos teſtes non adducit; Teſtimonium Baptiſtæ, vocem Patris in Jordane, & multa ejus miracula, ac opera; ſed tantùm ait *Veritatem dico vobis.* Veritas per ſe eſt patens, manifeſta, ac credibilis, nec multorum, ſed paucorum eget teſtimonio. Hoc enim diſcrepat inter veritatem, & mendacium. Nam veritas, ut ſuadeatur, paucis contenta eſt, at mendacium multis magnis exquiſitis, ac eminentis auctoritatis eget teſtibus. Erigit Nabuchodonoſor ſtatuam ſuam, in qua ſe præcipit ut Deum adorari, ad cujus dedicationẽ, *Miſit Rex ad congregandos ſatrapas magiſtratus, & judices, duces & tyrannos, & præfectos, omneſque principes regionũ, ut convenirent ad dedicationem ſtatuæ.* Daniel 3. num. 2. Et poſtea ſubditur. *Et præco clamat valenter: vobis dicitur populis, tribubus, & linguis, in hora qua audieritis ſonitum tubæ adorate ſtatuam.* Poſtea verò cum Rex audiſſet Dei magnalia à tribus pueris Sidrach, Miſach, & Abdenago conſtituit decretum, ut verus Deus Iſraël in toto orbe prædicaretur. *Placuit ergo mihi prædicare ejus ſigna, quia magna ſunt, & mirabilia ejus.* Daniel. 3. n. 100. Quid eſt quod ut perſuadeatur adoratio ſtatuæ: voce præconis totus congregatur orbis cum ſuis magnatibus ac principibus, ut vero introducatur adoratio, ac prædicatio veri Dei in toto orbe ſufficiunt tres pueri ignoti, captivi extranei, ac Hebræi? quod Nabuchodonoſor tanquam Deus haberetur apertum erat mendacium, manifeſta falſitas, proindéque ut perſuaderetur neceſſe erat, ut totus orbis convocaretur ſimul cum magiſtratibus, ſatrapis, ducibus, ac principibus. D. Hieron. *Principes, ait, ad adorandam ſtatuam cõgregantur, ut per principes, ſeducãtur & gentes.* At quod Deus Iſraël tanquam ſupremum nomen ab omnibus cognoſceretur, cum eſſet clara, ac perſpicua veritas, non multorum exigebatur, ſed paucorum ſufficiens, & abundans erat aſſertio. Pro quo perpende, quod ad venerationem ſtatuæ cum eſſet mendoſa, quamvis totus orbis conveniret, obſiſtunt tres pueri; ad adorationem veri Dei à tribus pueris proclamatam, nullus contradicit, ſed omnes conſentiunt. Vide ſupra c. 14. q. 16. n. 48.

25. Daniel. 3. *Veritas per ſe ſola ſufficit, mendacium multos teſtes quærit.* Hieron.

Tertiò. *Veritatem dico vobis,* ait Chriſtus, illam ſcilicet, ut obſervarunt D. Chryſoſt. D. Auguſtin. da qua dixerat in hoc ſermone: *Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus ſum, quam audivi à Deo.* Joan. 8. num. 40. Alij Codices habent, *à Deo Patre.* Iterum redit difficultas; unde Judæi poterant deprehendere, quod ipſe dicebat veritatem ex Deo Patre acceptam, ac ex Deo auditam; ex eo debebant eum cognoſcere; quia ut ipſe dicebat: *Opera Patris mei ego facio.* In omnibuſque referebat Patris ſui ſimilitudinem in Prophetis prædicatam, in Scriptura contentam, ex traditione acceptã. Poſtquam tres pueri injecti fuerunt in medio ignis acceſſit Nabuchodonoſor ad oſtiũ fornacis ardẽtis, & ait, *Ecce video quatuor viros ſolutos, & ambulãtes in medio ignis, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei* Dan. 3. num 92.

26. Chryſ. Auguſt. Ioan. 8. Daniel. 3.

num 92. Inde Rex, ut meritò dubitat D. Hieron. agnovit filium Dei, ut dicat quod quartus ſit ille ſimilis, cum Raguel intuitus eſſet juniorem Tobiam *Dixit Anna uxori ſua, quam ſimilis eſt juvenis iſte conſobrino meo* ſeniori ſcilicet Tobiæ c. 7. n. 2. cùm Raguel nunquam vidiſſet juniorem Tobiam, ut eſt ſatis probabile. Agebat enim ille tunc ætatis ſuæ annum quadrageſimum quartum, ut obſervant Chronologi, & per tot annos, vel plures Tobias ſenior, & Raguel inter ſe diſceſſetant. Tobias ſenior ductus eſt in Babyloniam; Raguel in civitatem Ragues, quæ maximè inter ſe diſtabant; unde ergo agnovit Raguel quod erat ſeniori ſimilis? Carthuſianus: *ſimilis moribus conſobrino meo.* Ex juvenis actionibus, ex loquela, modoque dicendi deprehendit eum valde ſimilem parenti ſuo Tobiæ ſeniori; ſicque Nabuchodonoſor, ut valdè veriſimile eſt audierat à Daniele, quod populus Iſraëliticus expectaret adventum filij Dei in terris, audierat etiam quod Deus olim apparuiſſet in flamma igis in Ægypto, ut populum ſuum liberaret ex captivitate Pharaonis, ergo cum acceſſiſſet Nabuchodonoſor ad oſtium fornacis, & vidiſſet quatuor viros, & quod unus deſcenderat, ut tres immunes ab igne ſervaret, intelligit illum eſſe Dei filium, qui & olim pro populo à jugo ſervitutis eximendo in rubo ignis ſe exhibuerat Moyſi.

Carth.

Ex ſimilitudine, act. quaeritur filii ex ſuo.

17\. Quartò. Quonam motivo comprobat Chriſtus ſe verum dicere; hoc namque per altiſſima principia verificare poterat, tum ex ſua perſona, quod ſcilicet ipſe eſſet filius Dei, quia mentiri non poterat, tum etiam ex Scripturis qui juxta illas omnia ipſe dicebat, & prædicabat: tamen his omiſſis, nulla alia probationi adhibita ſolùm ait ſe dicere verum, nulla enim efficacior comprobatio dicendi verum, quàm verum dicere, ipſa locutio veritatis index veritatis eſt: Qui enim verum dicit multa confidentia, magna energia, ac animi conſtantia loquitur, ut ſtatim ex ipſo ſermone vox vera deprehendatur.

Dicere verũ efficax demonſtratio dicendi verum.

18\. Ex induſtria Philiſtinorum vehementer quæſivit Dalila à Samſone. *Dic mihi obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, & quis ſit quo ligatus erum pere nequeat.* Judic. 16. n. 1. Reſpondit ei Samſon Si ſeptem nerviceis funibus necdum ſiccis ligatus fuero, infirmus ero, ut cæteri homines, quibus cùm eſſet vinctus, rumpit vincula veluti filium de ſtupæ tortum putamine. Iterum Dalila inſtavit, iniquirens, in quo ſit ejus fortitudo, cui reſpondi. Samſon. *Si ligatus fuero novis funibus; infirmus ero, & aliorum hominum ſimilis.* Quibus vinctus ſic rupit quaſi fila telarum: mulier iterum obſecrat, ut aperiat ei rei ſecretum; qui ait *Si ſeptem crines capitis mei cum licio plexeris, infirmus ero.* Quo facto, ab illo ſe faciliime expedivit. Tandem mulier valde moleſta importunis precipus ab eo obtinuit totum, quod optabat, eique confeſſus eſt veritatem, fortitudinémque ſuam in capillis eſſe conſtitutam cum Nazaræus eſſet, ait que illi: *ſi raſum fuerit caput meum: recedet à me fortitudo mea, & deficiam; eroque ſicut cæteri homines.* Quibus auditis ſtatim convocat ad ſe principes Philiſtorum, dicens *Aſcendite ad hunc ſemel, quia nunc aperuit mihi cor ſuum*: ibidem. n. 18 ſeu ut alij legunt: *animam ſuam*, cur quando Samſon dicit quod ſi ipſe alligatus fuit ſeptem nervis, aut funibus, quod videbatur conforme humanæ ratioi ac communi experientiæ, tunc non aſſeruit Mulier, quod ei aperuit animam ſuam, & cor ſuum; ſed quando ait fortitudinem ſuam eſſe in crinibus, quod poterat videri apochryphum utpote præter communem uſum Unde ergo hoc? Quando ille dicebat, quod ſi eſſet ligatus nervis, vel funibus infirmus haberetur; quamvis hoc ita communiter accidat, tamen cum eſſet falſum ex modo loquendi deprehendit mulier mendacium: & ideo tunc non ait, *aperuit mihi cor ſuum* At vero quando dixit. *Si raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea*, quamvis videretur extra communem uſum ex ipſo modo dicendi intellexit mulier veritatem ſimpliciter fateri Carthuſ. *Confeſſus eſt*, ait, *Samſon omne cor ſuum de iſta materia, hoc namque ex modo loquendi illius perpendit mulier.*

Iudic. 16

Ex modo dicendi deprehenditur veritas.

Carth.

19\. Cùm audiviſſet Laban veniſſe Jacob. *Cucurrit obviam ei, complexúſque in oſcula ruens duxit eum in domum ſuam, auditis cauſis itineris: Reſpondit, os meum, & caro mea es.* Geneſ. 24. n. 13. eique dat Laban in matrimonium filias ſuas. Irrident hæretici Laban ſimplicitatem, quod ad unam vocem abſque epiſtola, & chirographo credidit juveni peregrino aſſerenti ſe eſſe ejus conſobrinum filium potentiſſimi Iſaac, ita ut ſtatim eum introduceret in ſuam domum, os & carnem ſuam appellaret eique matrimonio copularet filias ſuas, cum juvenis paupertas, nullúſque comitatus potius indicarent ipſum non eſſe filium divitis Iſaac, nec conſobrinum ſuum. Quibus ergo perſuaſus eſt Laban, ut juveni narranti fidem adhiberit? Magno ſanè fundamento. Ipſa enim Jacob ſimplicitas illius ſinceritatem animi declarabat, ejus geſtus, candórque verbum, modúſque dicendi apertè demonſtrabant nullam ſibi latere falſitatem, ſed omnia ſincerè eſſe narrata. Lyppomanus. *Retulit, ait, Iacob Laban quæque acciderant in itinere, qua ratione dimiſſus eſſet à patre, & de uxore ducenda ad patris mandatum ex filiabus ipſius, ſimplicitatem animo utrimque omnia dicta ſunt, & creduta.* Cùm enim ſimplici animo fuiſſent dicta, ſic credita fuerunt.

Gen 29.

Simplicitas loquendi oſtendit veritatem.

Lyppomam

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus conqueritur, quod ipſi veritatem dicendi non credant?

30\. Notandum eſt in limine hujus quæſtionis: quòd Chriſtus ait: *Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi*: Non ait, ſi veritatem dico vobis, quare me contemnitis, odio habetis, ac inhonoratis: Chriſtus non mutat terminos, ac fines rerum, finis autem dicendi veritatem eſt, ut illi fides, ac aſſenſus præbeatur, at verò odio paſſim multi querimonias excitant, quod ex eo, quòd veritatem, ac ea, quæ expediant, dicant, in dedecore, ac odio habeantur, apud enim mundiales paupertas, & contemptus, veritatis comites ſunt, unde dicebat Mimus Publius. *Si in clientelam felicis hominis, potentiſque perveneris: aut veritas, aut amicitia perdenda eſt.*

Chriſtus non invertit fines reum.

Mim. Publ.

31\. Ad quæſtionem primò. Ad quid Dominus quærit à Judæis, cur ejus doctrinæ non aſſentiantur? *Quare non creditis mihi*: Ipſe Salvator optime agnoverat quod Judæi nullam poterant pertendere excuſationē; cur ergo hoc ab eis ſciſcitatur, ut ipſi reflexo animo ſemetipſos conſiderantes, nul á ſe poſſe aſſignare excuſationem, inde confundatur,

tur,ac ſui criminis gravitatem agnoſcant. Expoſuit Adamus Deo,quod Eva dederit pomum vetitum,quod ipſe comedit,tùnc ait Deus mulieri

Gen. 3.

Quare hoc feciſti? Geneſ.3.num.13. Deus optime ſciebat totam rei ſeriem,quod ſerpens cum promiſiſſet divinitatem,eam deceperit,& etiam apertè Domino erat præſens, quòd mulier in ſui facto nullam habebat excuſationem,interrogat ergo,ut eam inducat in cognitionem ſuæ miſerrimæ conditionis,ut inde doleat de ſua culpa, & eam confiteatur. D. Chryſoſtomus homil. 16. in Geneſ. *Non hoc ignorans*, ait, *interrogabat, ſed conſcius,& valde conſcius ſuam declarat miſericordiam, ad illorum ſe infirmitatem demittit, & ad peccatorum confeſſionem provocat.* Rupertus: *Mulierem*,ait,*ad conſcientiam vocare voluit, ut recogitaret,& diceret,quia feci.*

Deus vult ut homo recognoſcat gravitatem ſui delicti.
Chryſ.
Rupert.

32\. Secundò. Si attentè conſideretur hic præſens Chriſti ſermo deſcriptus à Joan. hoc cap 8.inveniemus quod per ſex vices queſtus eſt Dominus de Judæis,quod ejus verba nolint audire,nec eis credere.n.14.16.26.40.45. & 46. *Si veritatem dico vobis*,tamen valde ſtrictè ſemel,&. iterum facit querelam,quod ipſum determinēt occidere.n.40. *Quæritis me interficere hominem, qui vera locutus ſum vobis.* Tam parcè agit de eo quòd ipſum velint occidere, & tam multiplicatis vicibus interponit querimoniam,quod ipſum nolint audire,nec ejus verba recipere: Doctrina erat Dei. *Doctrina mea, non eſt mea,ſed ejus,qui miſit me Patris.* Joan.7.num.16. Interfectio verò ad ipſum referebatur. Vehementiori dolore vulnerabatur Chriſtus ex injuria, ac contemptu Dei, quàm ex occiſione,ac amiſſione propriæ vitæ.

Joan. 6.

Plus dolendum de injuria Dei, quàm de vita perdita.

Joan. 1.

33\. Tertiò. Ad idem dubium dic: Quòd verus prædicator acutiori dolore afficitur,cum ejus verba auditores animo non excipiunt, quàm quod ipſum crudeli morte perimere determinent. Poſt habitum longum ſermonem cum Judæis, valde ſeverè in eos invehitur D.Stephanus dicens illis: *Dura cervice,& incircumciſis cordibus,& auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.* Actorum 7. num.51. ad quod ejus verba, ac Apoſtolorum nolebant audire, nec credere. Tamen cum lapidatur Stephanus,nil durum,ac ſeverū in Judæos dicit,ſed pro eis precatur: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* Obturatæ autes auditorum cum doctrinæ verbum non exciperent graviores, ac duriores erant Protomartyri quàm Judæorum lapides ipſum crudeliter vulnerantes. D. Auguſtinus in Pſalm.132. *Quando*, ait, *debuit Stephanus plus iraſci,quando lapidabatur,aut quando non audiebatur? Ecce mitis factus eſt, cum lapidaretur, & ſæviebat, cùm non audiretur.*

Plus dolet prædicator de doctrina non audita quàm de vita perdita.

Actor. 7.

Auguſt.

34\. Quartò. Conqueritur Dominus: *Quare non creditis mihi?* Cur eos pro tanta incredulitate non punit; animus magnus, & prudens, etſi doleat, ac conqueratur de injuriis illatis,tamen pro ſui magnitudine patientiam exhibet, & à vindicta abſtinet; cum jam in proximo eſſet tempus paſſionis, exhortatur Dominus ſuos diſcipulos, ut etiam propriæ tunicæ venditione gladios coëmant. *Qui non habet,vendat tunicam ſuam,& emat gladium.* Luc.22. num. 36. Pergit Dominus in hortum, cumque ibi adventaſſent Iudæorum milites ad eum comprehendendum, Petrus zelo fervens ferrum exerit,& auriculam cujuſdam abſcindit; tunc divinitus Magiſter diſcipulum cohibet, auriculam reſtituit, & ait, *Sinite huc uſque.* num.51. Et ſtatim ait Dominus ad eos qui venerant: *Quaſi ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus.* Ad quod Dominus armat diſcipulos ſi ferri officia interdicit? Ab quid illud: *Qui non habet, vendat tunicam ſuam,& emat gladium:* Si conquereretur de tanta facinoris turpitudine, cur gladiis indicit otium, ne in debitam ultionem ſe exerceant? Ut prudens,& ſapiens Dominus dolet de tantò facinore contra ſe perpetrato, quod tanquam ad latronem contra eum exierint, tamen, ut valde magnus, & excelſus cum haberet paratos gladios ad pœnam, eam diſſimulat, & vindictam prætermittit. D. Ambroſius ad citatum locum, *O Domine* ait, *cur emere me jubes gladium, qui ferire me prohibet? Cur haberi præcipis, quem vetas premi? Niſi fortè ut ſit parata defenſio, non ultio neceſſaria, videatur potuiſſe & vindicari, ſed noluiſſe.*

Magnus dolet de injuria, non cogitat de vindicta.

Luc. 22.

Ambr.

Cùm in quadam ſpelunca latitaret David, in eam eſt ingreſſus Saul, qui cum maximè ſuos exhortaretur; ut eum interficeret, ab hoc abſtinuit, ſed tantum oram clamydis ejus abſcondit, cúmque Saül de ſpelunca eſſet egreſſus, & poſt tergum ejus David; ait etiam Regi. 1. Regum 24. nu. 10. *Quare audis verba hominum loquentium? David quærit malum adverſum te.* Et poſtea n.15. *Quem perſequeris, Rex Iſraël? Quem perſequeris? Canem mortuum perſequeris & pulicem unum.* De omnibus, quæ contra eum fecit Saül, conqueſtus eſt David, ut ait hic Abulenſ. quæſt. 19. Sed ſi de eo queſtus eſt, ob tot mala, tantaſque perſecutiones in eum injuſtè illatas, cur ei pepercit, cur ſuos milites avertit, ne ei mortem inferrent? Ut valde prudens conqueritur de tot preſſuris in eum iniquè commotis. At tanquam magnanimus amplitudinem ſui animi declarat; quod nec vindictam cogitaverit, nec mortem, vel damnum aliquod ei inferre paraverit. Unde eleganter ait Martinus Braccarenſis Epiſcopus, qui floruit anno 572. lib. de quatuor virtutibus c. 2. *Si magnanimus fueris, ait, numquam judicabis tibi contumeliam fieri. Et cum inimicum in poteſtate tua videris, vindictam putabis, vindicare potuiſſe; ſcio enim honeſtum, & magnum vindictæ genus eſſe ignoſcere.* 35.

1. Reg 24.

Abul.

Magnanimus non cogitat de vindicta.

Mar in.

QUÆSTIO VII.

Quare Judæi non credebant Chriſto Domino, cum veritatem diceret?

QUod Judæi non crederent Domino veritatem prædicanti proveniebat ex eorum malitia, iniquitate, perverſitate, odio, ac invidia erga Dominum, ex quibus proveniebat quod ipſi reſpuentes veritatem, toti eſſet propenſi in mendacium: nam, ut ait Euthym jam citatus: *Si mendacium dicere,crederetis utique mihi, quia autem dico veritatem,non creditis mihi.* Cujus rei rationem Dominus aſſignavit ſuprà hoc cap. Joan.8.n.44. dicens: *Vos ex patre diabolo eſtis, ille in veritate non ſtetit, quia non eſt veritas in eo, cum loquitur mendacium ex propriis loquitur quia mendax eſt, & pater ejus,* ſcilicet mendacij, quia ejus ſuggeſtionem in omnibus ſequuntur vel ut ait D. Epiphanius hæreſi 38. adverſùs Cajanos,& Archontias in expoſitione à me citatus. *Ex patre diabolo, non natura, ſed imitatione.* Et Ambroſ. lib.4. 36.

Euthym.

Ioan. 8.

Epiph.
Ambr.

lib.4.in Lucam, non carnis ſucceſſione ſed criminis; quod confirma ex D. Baſilio ad Euſtachium Sebaſtiæ Epiſcopum. *Mendacium*, ait *eſt diaboli fœtus*. Ait David Pſalm.17.n. 41. *Filij alieni mentiti ſunt mihi*. Genebrard. ex Hebræo legit: *filij adulterini*, cùm enim eſſent ſub Chriſto principe, ac parente defecerunt ad diabolum tyrannum ac atrocem inimicum, cujus ingenium, ac imitationem ſequentes mendaciis delectantur.

Baſil. Pſalm. 17. Genebr. *Mundani non credunt veritati.*

37. *Filij hominum uſquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Pſalm.4. num.3. Non appellat eos, ait Chryſoſtomus filios Dei, ſed filios hominum. Videntes filij Dei filias hominum, ſcilicet vitiorum, pravitatis, ac iniqui parentes dæmonis. *Gravi corde*, pondere, ac onere ſuorum peccatorum, ut interpretantur D. Remigius, Brunonius, & alij, & poſtea addit: *Ut quid diligitis vanitatam, & quæritis mendacium*, tanquam inſinuans quod ex dilectione vanitatis, ſeu rerum temporalium, quæ ſunt vanæ, vacuæ, ac ſine ſubſtantia proveniat, quòd tot mendacia dicant, faciant, & ſequantur. D. Auguſt. *Ut quid ergo*, ait, *temporalium rerum amore detinemini? Ut quid tanquam prima, extrema ſectamini? quod eſt vanitas, & mendacium.* Ecce pro rebus temporalibus homines mendacia ſequuntur, cùm nihil uno mendacio gravius ſit.

Pſ. 4. Chryſ. Remig. Brun. *Mundani ſequuntur mendacia.* Auguſt.

38. Vehementer inſtat Dalila cum Samſone, ut ei aperiat, in quo ſit ſua maxima fortitudo, & quo ligatus erumpere nequeat, cui ille dixit, quòd ſi ſeptem nerviceis funibus colligaretur, quod cum illa eo obdormiente feciſſet, exclamaſſetque: *Philiſthiim ſuper te Samſon*, facillimè ille ea vincula rupit; cùm mulier iterum inſtaſſet pro indaganda veritate, cùm illéque dixiſſet, ſeptem novis funibus aſtringeretur, quod cùm feciſſet mulier, ita ille ea rupit, ac veluti ſi eſſent fila telarum; cùm tertiò mulier multiplicaret preces, dixit illi Samſon, ſi ſeptem crines capitis mei cum licio plexueris; à quibus ille facillimè ſe expedivit. Tunc adjunxit ei mulier dicens: *Per tres vices mentitus es mihi, & noluiſti indicare in quo ſit maxima fortitudo tua.* Judic.16.num.15. Vatablus legit, *Iam ter me fefelliſti.* Quo audito obmutuit quidem Samſon, & nec verbum quidem reſpondit. Res valde mira, arguitur ille cū eſſet perſona graviſſima, judex ac caput totius populi Iſraëlitici de mendacio, ac falſitate. Cur tacet, & non reſpondet? Siquidem nunquam ullus alius potuit majorem excuſationem proferre pro ſe: poterat enim ille dicere, arguis me mendacio erga te, optime ſanè in hoc facio, nam tu me vis prodere in manus inimicorum meorum, ut me morte, ignominia, ac iopprobrio afficiant, ut inde morte mea totus meus populus pereat, ac deleatur. Attamen Samſon tacet, & premit os. Apud ſe fixum ſtatuit Samſon mendacium adeo turpe, & enorme eſſe, quod etiam evitatio, ac declinatio cujuſdam proditionis mortis, contumeliarum, ac damni totius Reipublicæ ac univerſi populi non eſſet ſufficiens excuſatio, ac ſatisfactio, unius mendacij ac falſitatis, & proinde veluti homo, qui pro ſe non habet adæquatam rationem, ac purgationē; non reſpondet, ſed omninò ſilet, tantam deformitatem ſecum unum mendacium importat, ut dicit Anonymus citatus à S. Damaſceno lib.5. Paralel. cap.17. *Extrema improbatis linea eſt mendacium.*

judic. 16 Vatabl. *Evitatio mortis, ac devaſtionis totius Reipublicæ non excuſat unū mendacium.* Anonym. Damaſ.

39. Arguit Abimelech Abrahamum, quòd cùm ingrederetur Geraram, dixiſſet quod Sara eſſet ſoror ſua; cùm evidens fieret quòd conjux ejus exiſteret cui reſpondit Abrahamus, *Cogitavi quod interficiant me propter uxorem meam. Et ideo dixi quod ſoror mea eſſet*, & *addit Abrahamus: Aliàs autem & verè ſoror mea eſt.* Geneſ.20. num. 12. More gentis ſuæ hoc dixit; conſanguineos, ac nepotes fratres vocabant, Sara enim filia fratris ſui Aran. Sufficiens videbatur, quòd ad excuſandum ſe Abrahamus dixiſſet illud fuiſſe à ſe dictum ad evitandum imminens mortis periculum propter eximiam Saræ pulchritudinem; quia quamvis ſoror non eſſet, videbatur ſufficiens ſatisfactio ad illud aſſerendum mortis diſcrimen effugere, ad quid addidit Abrahamus, quod aliàs ſoror ſua eſſet, tam ignominioſum mendacium judicavit, ut illis adæquatam expurgationem mortis declinationem non reputaverit, niſi aliàs rei veritas ita ſubſiſteret, & ita aliàs pro ſuo honore tuendo addidit: *Quod alias ſoror mea eſt* Divus Odo libro 18. moralium, cap.27. *Scriptum eſt, os quod mentitur, occidit animam, & perdes eos, qui loquuntur mendacium, hoc mendacij genus* (ſcilicet levioris culpæ) *perfecti viri ſummopere fugiunt, ut nec vita cujuſlibet per eorum fallaciam defendatur, nec ſuæ animæ noceant dum præſtare carni nituntur alienæ.*

Gen. 20. *Mortis declinatio non excuſat mendacium.* D. Odo.

*Joan.n.*47. Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

VERSIONES.

Arias Qui ex Deo exiſtens.

EXPOSITIO II.

40 POſtquam ſe Chriſtus Dominus oſtendit purū, ac immunem ab omni culpa, & crimine, aliorum improba facta arguit, & optimo ſanè ordine, nam efficacia correctionis, integritas, ac puritas eſt corrigentis. Et quia, ut notavi ex D. Antonio in fine ſuperioris expoſitionis, cū Chriſtus jam manifeſtaſſet ſuæ doctrinæ veritatē, ſuæque vitæ ſanctitatē; nunc declarat, quod ipſū non audiāt ob eorū malitiam, ac duritiem. *Qui ex Deo eſt*, Hoc eſt qui Dei ſpiritum, inſtinctum, ac natum ſequuntur, ad ipſum, ejuſdem mandata dirigunt mentem. *Quicumque enim ſpiritu Dei aguntur ii ſunt filij Dei.* Rom. 8. ſicut ſuprà n. 44. hoc c. 8. Joan. dicuntur ex patre diabolo, qui ejus ſuggeſtionem ſectantur, ſic dicuntur ex Deo, qui ejus ſpiritu moventur. *Verba Dei audit*, Intelligit, recipit ac credit; ſeu ut ait Hugo, obedit. Ex his ad quæ quis movetur, ac applicatur, optimè ejus animus deprehenditur. *Propterea vos non auditis* Aſſignat Dominus cauſam cur non ipſum, ſed diabolum tanquam ſuum parentem ſequantur. *Propterea vos nō auditis*, recipitis, ac creditis. Notat Cajetanus quod non dixit propterea vos non auditis verba Dei, ſed ait *nō auditis*. Ut intelligamus eadem eſſe verba ipſius, & verba Dei, & qui non credit verbis Jeſu, nō audit verba Dei. *Quia ex Deo non eſtis*: quod explicans Divus Auguſt. in tractatu 42. *Sunt iſti natura à Deo, vitio non ex Deo.*

Efficacia correctionis integritas corrigentis. Rom. 8. Hugo. Cajet. Aug.

41. Auguſt. Gregor. Titelm. Carth. Toler. Mald. Divus Auguſtinus citatus, Divus Gregorius homil. 18. in Evangel. Titelmanus, Carthuſianus & alij interpretantur; quod ille dicitur eſſe ex Deo, qui à Deo prædeſtinatus, & electus eſt, quod hîc verba Dei audit, & propterea vos nõ auditis, quia non prædeſtinati, ſed reprobati eſtis à Deo. At hic ſenſus quamvis ſit accommodativus, non tamen eſt litteralis, ut obſervarunt Toletus; & Maldonatus. Nam cauſa, cur Judæi non audiebãt Chriſtum, non erat eorum prædeſtinatio, vel reprobatio, ſed eorum obturatio: nam multi ex his, qui tunc non crediderunt, poſtea prædicante Petro ac Apoſtolis crediderunt, & ſalutem ſunt aſſecuti, ut conſtat (Act. 2.) Actorũ 2. num. 41. & vice verſa, aliqui qui pró tunc credebãt Chriſto, poſtea à fide defecerunt, ideoque damnati ſunt, ut colligitur (Ioan. 6.) Joan 6, num. 67. ergo cauſa cur quando Chriſtus hæc prædicabat, Judæi non audiebant, non erat quod ipſi non eſſent prædeſtinati, ſed eorum obſtinatio, quæ in eis præexiſtebat.

QUÆSTIO VIII.

Quid ſit Dei audire verbum?

42. Bernard. Luc. 11. EST illud, ut jam dixi in expoſitione, mente, ac animo recipere, illúdque opere adimplere illique credere, obedire. Pro quo accipe D. Bernard. ſerm 28. in Cantica. Agens de illo auditu, quo dicuntur. *Beati qui audiunt verbum* Dei, *& cuſtodiunt illud.* Luc. 11. num. 28. tunc ſic pergit S. Pater: *Talem, ait, requirit auditum, qui mandat:* (Deut. 6.) *audi Iſraël.* Deut. 6. n. 3. *Talem offert, qui ait: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus.* (1. Reg. 3.) 1. Reg. 3. n 9. & 10. *Talem ſpondet, qui dicit, audiam quid loquatur in me* Dominus *Deus.* (Pſ. 84.) Pſalm. 84. n. 9.

43. Greg. Pro quo ad hæc noſtra verba Evangelij ait D. Greg. hom. 18. *Sunt nonnulli, qui libenter verba* Dei *ſuſcipiunt, ita ut etiam in fletibus compungantur: ſed poſt lachrymarum tempus ad iniquitatem redeunt, hi profectò verba Dei non audiunt, quia hæc exercere in opere contemnunt.* (*Ille verè audit qui opere adimplet audita.*) Qui enim magis dicetur audire verbum Dei, quàm ille, qui ex auditu in lachrymarum imbres ſe profundit? Is ergo dicetur verus verbi Dei auditor? Minime ſane. Ut enim quis ſit verus Dei auditor, ac ad portum ſalutis veniat, non tantùm ſufficiunt lachrymæ, ſed ſimul cum ipſis virtutum opera requiruntur, tunc verè auribus percipit Dei verbum, quando ſimul manus ad opus adhibetur.

44. Tacitè Rebeccam contemplabatur Eliezer, quæ poſtquam potum miniſtravit ejus camelis: (Gen 24. Chald.) *Tulit vir inaures aureas appendentes ſiclos duos, & armillas totidem pondo ſiclorum decem.* Gen. 24. n. 22. ſeu ut clarius habet Chaldaicus: *duas armillas ſuper manus ejus.* Pro exigua aqua tam liberaliter ſe habet homo, ut non ſolùm inaures aureas, ſed etiam inſuper aureas armillas largitur? Et cur cum inauribus aureis non obtulit alia dona, ſed armillas aureas. (*Audita opere adimplenda*) Rebecca animam fidelem ſignificant: inaures verò auditum, & armillæ operationem adumbrabant: meritò Rebecca inauribus, ac armillis adornatur, quia anima fidelis dum aures præſtat ad audiendum Dei verbum, ſimul manus applicat, ut opere adimpleat, quæ audivit. (Ambr.) D. Ambroſ. lib. 1. de Abrahã. c. 9. *Inaures, ait, Rebeccæ pij auditus inſignia, & viriæ* (id eſt armillæ) *Rebeccæ ornamenta factorum ſunt. Has inaures habebat, quæ non gravarent aurem, ſed demulcerent: has virias, quæ manum non materiali auro ornarent, ſed ſpirituali actu levarent: Et tu ſume inaures, quas ibi. Abraham reliquit: ſume quas tranſmiſit virias. Audi verba* Domini *Dei tui, ſicut ipſe audiebat: exequere juſſa, ſicut ipſe properavit implere.* Vide multa tom. 1. 2. ac. 3. verbo *Audire.*

45. Gloſſa. *Voluntas exuberat in ſenſus externos.* Adverte pro majori doctrina, quod Gloſſa Interlinealis habet. *Qui ex Deo eſt verba Dei amat.* tanquam idem ſit amare, ac audire, ſolus ille, qui verè amat, audit: tam efficax eſt interior affectus ut interiores ſenſus exuberet: & quod ſolius eſt intellectus, ac voluntatis proprium exterioris ſenſu percipi dicatur. Cantant mulieres. Percuſſit Saul mille, David decem millia. Subdit ſacer Textus: *Iratus eſt autem Saül nimis, & diſplicuit in oculis ejus ſermo iſte.* 1. Regum 18. n. 8. (1. Reg. 18. Carth.) Sermo non diſplicet niſi tantum intellectui: ſic ait Carthuſianus: *Intellectui ſuo diſplicens fuit ſermo iſte.* Sic etiam expoſita legatione Machabæorum Romanis dicitur. *Placuit ſermo in conſpectu eorum.* (1. Mach. 8.) 1. Machabæorum 8. num. 21. Quod ad intellectum ſpectat, ſcilicet placere, vel diſplicere oculis tribuitur, ſic affectus interior aperit, vel obturat externos ſenſus, ut illis dicatur intelligere, placere, vel diſplicere.

Ioan. 8. n. 48. Reſponderunt ergo Judæi, & dixerunt, nónne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

VERSIONES.

Arias. Nónne pulchrè dicimus nos?

Syriacus. Nonne bene dicimus nos te Samaritanum eſſe?

Theophyl. Euthymius Quod Samaritanus es tu,

EXPOSITIO III.

46. *Ex ſanctitate alterius dolet invidioſus* RESPONDERUNT *ergo Judæi*: multo tumultu vociferantes, ut alto vocem clamore ſuam falſitatẽ, ac malitiã obtegerẽt. Et quia cũ ex Deo nõ eſſent, verba Dei nõ audiebant: ſtimulati enim Judæi, cùm Dominus eis eorũ perverſitatẽ objecerit. Hoc cap 8. v. 43. *Vos ex Patre Diabolo eſtis*: tum etiã quia Dominus eis ſuã innocentiã ac puritatẽ declaraverat. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et propria malitia objecta, ac alterius innocentia declarata graviter percutit ac vulnerat invidos inimicos, qui maximè de alterius ſanctitate dolens: ut ait (Cyril. Orig. Chryſ. Alcuin. D. Thom. Bonav.) D. Cyrill. lib. 8. *Tanquã furore exagitati prorũpunt in injurias, & falſis eum probris laceſſunt: quia vera, quæ illi poſſent ingerere, nõ inveniunt. Nonne bene dicimus nos.* Hoc eſt vere dicimus, & dicere ſolemus. Nam cùm, ut Origen. tom. 26. in Joan. Chryſoſt. Alcuin. D. Thom. Bonav. ajunt, non legatur alios in loco Dominum à Judæis Samaritanũ vocatum, tamen datur hic intelligi quod conſueverunt Dominum Samaritanum vocare, ſicut de eo dicebant, quod dæmonium habebat. *Samaritanus es tu*: Samaritanus à Judæis reputabatur tanquam

tanquam ſchiſmaticus, qui res Judaicas ad ulterabat. *Et dæmonium habes.* In cujus nempe virtute operaris miracula. Cùm ergo non poſſent Iudæi innocentiam, ac ſanctitatem de aliquo peccato arguere, ad convitia falsò convertunt, ut jam dixi ex D. Cyrillo, & iterum ſtatim dico.

QUÆSTIO IX.

Quare tam contumelioſe reſpondent Iudæi: Nonne benedicimus nos, *& expenduntur hæc verba?*

47. CUm multa modeſtia, ac manſuetudine dixit Chriſtus Dominus in ſua concione. *Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Tunc Iudæi multis contumeliis reſpondent: *Nonne bene dicimus nos,* &c. tum quia utpote invidi dolebant, ac iraſcebantur de tanta excellentia innocentiæ Chriſti manifeſtata; ut dixi in expoſitione, tum etiam cũ in contumelias erumpunt etiam inviti ſe victos fatentur. Pulchrè Caſſiod. 1. Epiſtol. 27. *Quando ad injurias tunc proſiliunt, cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt.* Sua cœleſti ſapientia multa alta, & ſublimia dixerat Paulus de ſua converſione, ad quæ cum Feſtus Præſes nil haberet ad reſpondendum? *Feſtus magna voce dixit? Inſanis Paule, multæ te literæ ad inſaniam convertunt.* Actor. 26. n. 24. Si Feſtus convictus eſt ſapientia, quomodo eum inſanum vocat? quia ſane convictus eſt, ideo injurias irrogat, ac ad contumelias convertitur: *Quando ad injurias tunc proſiliunt,* &c.

Convictus in injurias prorumpit. Caſſiodor. Actor. 26.

48. Reſpondent, & dicunt Judæi: *Nonne benedicimus nos?* per interrogationem loquuntur, ad majorem rei firmitatem, ac ſi nullus contrariare valet, tantum præ nimio odio in ſua blaſphemia complacebant, ut aliis plauſibilem exiſtimarent. Secundò abſtruunt ſe bene, recte, ac vere dicere: *Nonne bene dicimus?* Chriſti doctrinam ſanctam veram, ac bonam rejiciunt, & reprobant; *non creditis mihi.* At ſuam doctrinam iniquam, malam ac mendacem Judæi approbant, & applaudunt; *bene dicimus nos.* Tantùm affectio propriæ voluntatis judicium pervertit, ut complaceat in iniquitate, diſpliceat verò in probitate, ac ſanctitate. Tertiò, Ut dixi in expoſitione ex ſanctis Patribus & notat D. Thomas. *Datur intelligi,* ait, *quod hoc verbum,* ſcilicet Samaritanus es tu, & dæmonium habes, *frequenter Domino improperabant.* Nodo ſe oſtendunt in ſua iniquitate tenacius perſeverantes ac perſiſtentes. Quartò Ut notat Caietan. *Non aiunt, bene dicunt,* alii ſcilicet, *ſed bene dicimus nos,* ſcilicet nos majores, ac ſeniores populi. *Quare diſcipuli tranſgrediuntur traditiones ſeniorum?* Matt. 15. n. 2. Ut calumnia, quæ ex ſe ſine fundamento erat inutilis, ſeniorum traditione gravior fieret. Quintò. Nos, inquiunt, valde prompte improbi ad iniquitatem conveniunt. D. Bern. ſerm. 23. in Cantic. *Ineunt,* ait, *familiaritatem ad maledicendum, cordes ad diſcordiam.*

Chriſti veritas reiicitur mendacium approbatur. D. Thom. Caiet. *Perſeverantia in malo.* Matth. 15. Bernard.

49. Sextò. Chriſtus Dominus ſingulari numero locutus eſt. *Quis ex vobis arguet me? ſi veritatem dico vobis.* At Phariſæi non ſic loquuntur, ut unus alteri ſuo amico, ac proximo dicat: bene dico ego quod iſte Samaritanus eſt: ſed plurali numero vocem proferunt: *bene dicimus nos.* Cùm enim eorum verba eſſent mendacia, & falſa, multitudine, ac numeroſitate palliare, ac cohoneſtare voluerunt.

Mendacium multitudine obtegere volunt Phariſæi.

Ut meum Jeſum è domo Pontificis adducerẽt Judæi ad Pilatum ait D. Lucas 23. nu. 1. *Et ſurgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum.* Stabat innocentiſſimus Agnus inter carnifices comprehenſus, ac funibus ligatus, ad quid ad eum adducendum conſluit omnis multitudo ſeniorum Phariſæorum, Scribarum, ac Judæorum cum ad hoc pauci homines ſufficerent, vel ſaltem parva pars: Ad quid omnis multitudo: Præclarè D Bonav. *Multitudo venit,* ait, *ut quem ratione ſuperare non poterant, ſaltem vincerent multitudine* Factum illud comprehenſionis Jeſu totum perverſum, ac malignum erat contra omnem juſtitiam, ac rationem; cum ergo nec juſtitia, nec ratione poſſet comprobari, ſaltem omni concurſu, multitudine majorum, & minorum ſtabilire, ac nobilitare iniquè prætendunt. 50.

Luc. 23. Bonav. *Mendacium multitudine palliatur.*

Urgentes bello poſtulat Saul à muliere Pythoniſſa, id eſt, habente dæmonem familiarem. *Samuelem mihi ſuſcita:* atq; illi mulier, *Deos vidi aſcendentes de terra,* 1. Reg. 28. n. 3. Mulier unum tantum ſenem Samuelem vidit, ut ipſa poſtea ſubjecit: *Vir ſenex aſcendit.* Quomodo ergo ait Pythoniſſa cùm unum viderit, quod multi eſſent eoſque Deos appellat. Cajetanus. *Cùm tamen unum viderit, ſed veneranda ſpecie propterea honorabiliter loquens appellat eum in numero plurali* Deos *aſcendentes.* Cùm unus ſe exhiberet, multos appellat venefica. *Video Deos aſcendentes.* Intentavit illa ſuam iniquitatem, dæmonis pactum, ac veneficium objecta multitudine involvere, ac obtegere. 51.

1. Reg. 28. Caiet. *Iniquitas multitudine obtegi ur.*

QUÆSTIO X.

Quare propoſita veritate à Chriſto; Judæi ſe objiciunt blaſphemiis, & lapidibus?

DIxerat Dominus: *Si veritatem dico vobis,* blaſphemiis, ac tandem ad lapides concurrentes reſpondent Judæi Res valde mira, olim cum Deus in umbra, ac forma quadam apparenti ſe exhiberet, in multa veneratione erat apud antiquos Patres. Sic Abrahamus cecidit in faciem ſuam, Gen. 17. n. I. & 17. ſimiliter Iſaac, Job, & alij Venitque ipſe Deus filius in veritate carnis in mũdum, tunc multis injuriis, blaſphemiis, lapidibus, cruce, ac morte exoſus habetur. Eleganter D. Chriſ. ſerm. 131. *Si toties,* ait, *Deus in figura hominis videtur, quid eſt cur Iudæus hominem videns Chriſtum ſic exaſperatur? niſi fortè figura, honor, veritas putatur injuria.* Umbra, & figura deputatur honori, firma & ſtabilis injurias habetur. 52.

Geneſ. 17. *Veritas reputatur injuria* Chryſolog.

Ad noſtram quæſtionem tria in præſenti Evangelio continentur: veritas, blaſphemiæ, ac lapides. Veritas, ait Chriſtus Dominus: *ſi veritatem dico vobis.* Blaſphemiæ inquiunt Judæi: *Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Lapides. *Tulerunt lapides, ut jacerent in eum.* Tria hæc non disjuncta ſed multum connexa, ac cohærentia ſunt inter ſe audita veritate frequens conſequentia, ut ex circumſtantium ore, ac manibus blaſphemiæ, & lapides proſiliunt Unde eleganter dixit Caſſiodorus lib. 2. Variar. *Cùm veritatem proclamas, conſtantia, ac potentia circumcingere. Conſtantia ne ab illa retrocedas, patientia ut pro illa multa patiaris.* 53.

Veritatem inſectantur blaſphemis, & lapides. Caſſiod.

54. Cùm Stephanus ſtaret in Concilio Judæorum prædicans Chriſti magnalia. *Intuentes eum omnes qui ſedebant in Concilio, viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli.* Actor. 6. num. 15. quomodo autem ipſe tanquam Angelus videretur, explicat D. Aug. ſerm. 99. de Diverſis ait, *faciem Stephani radiaſſe inſtar Solis.* Et D. Hilarius Arelatenſ. homil. de Stephano, inquit: *Cùm haberet in ſe Spiritum ſanctum, os per ſe geſtabat Angelicum.* Unde inquiunt cõmuniter Recentiores, Lorinus, Cornelius à Lapide, quod Deus contulit D. Stephano novum, & mirum ſplendorem, & quaſi radios corporis glorioſi. Tamen contra eum inſurgunt viri iniqui qui protervè aſſeverant ſe audiſſe *eum dicentem verba blaſphemiæ, in Moyſen, & in Deum*, ibidem num. 11. Et poſtea extra civitatem ejecerunt; eumque lapidaverunt, facies Angeli apparebat nimia luce, ac veluti ſupernaturali emicabat, & tamen è concilio maligno impetu Judæi in eam inſurgent, ut blaſphemiis, ac lapidibus eum appetant. D. Auguſtin. ſerm. 93. de Diverſis c. 2. *Amicus Chriſti Stephanus cum dixiſſet cauſam ſuam, prædicavit veritatem Domini ſui, moriturus erat.* poſt pauca ſubdit: *qui in agone ſuo lapidabatur.* Audita veritate ex ore Stephani, efficacior fuit circumſtantium malitia, ut eorum linguas ad blaſphemias, manúſque ad lapides provocaret, quia præſentia Angeli radiis, ac nimia luce fulgens, ut ſibi reverentiam, ac venerationem conciliaret, & compararet.

Actor. 6. — Aug. Hilar. — Lorin. Corn. — *Præſentia Angeli non cohibet, ne lapides, ac blaſphemiæ in veritatem jactentur.* — Auguſt.

Quæstio XI.

Quare Dominum Ieſum Iudæi Samaritanum vocant?

55. AD quæſtionem reſpondet primò Ammonius in Catena Græca; *Dominum* ait, *vocabant Samaritanum. Jubet, quia legalia mandata non obſervabat, ac Sabbatum ſolveret. Samaritani namque non omnino accuratè judaizabant.* Euthym. *Vocabant*, inquit, *Iudæi Chriſtum Samaritanum, ut pote non exactè ſervantem legem, ſicut illis videbatur, neque traditiones ſeniorum, tales ſiquidẽ erant Samaritani.* Idem docent Theophy. lact. Leont. D. Thomas, D. Bonavent. & ait Dominum Jeſum pro magno opprobrio, ac contumelia Samaritanum dixerunt: nam Samaritanus, idem erat apud Iudæos ac hæreticus, ſchiſmaticus, & apoſtata; nam Samaritanus partim erat Judæus, & partim Gentilis; Samaritani enim à Judæis deficientes extruxerunt templum in monte Garizim, tanquam æmulum, & oppoſitum tẽplo Judæorum Jeroſolymitano, in eoque ſimul cum vero Deo Judæorum adorabant falſos Deos Aſſyriorum, à quibus originem trahebant 4. Reg. 17. De hoc latè tractavi tom. 1. c. 5. quæſt. 4. & 16. Cùm ergo Chriſtus Dominus videretur Scribis, Phariſæis partim Judæus, partim & alienus, novam enim fidem, ac religionem prædicabant, videbaturque legum, ac majorum traditiones adulterare, ſicut Samaritani, qui Judaiſmum miſcebant, & corrumpebant Gentiliſmo. Et hæc eſt precipua, ac germana ratio.

Ammon. — Euthym. — Theophyl. Leont. D. Thom. Bonav. — *Samaritani legem adulterabant.* — 4. Reg. 17.

56. Secundò Rupertus lib 9. in Joan. *Pro eo* ait, *quod apud Samaritanos biduo manſit, & docuit* Joan. 4. numer. 40. *ideo Dominum Samaritanum ſunt nuncupati.* Oculos conjiciunt Judæi ad loquelam cum muliere Samaritana, ut inde ipſi calumniam expiſcari ſibi videbantur, non tamen conſiderant mirabilem converſionem, quam Dominus in ipſa muliere egit, eripiens eam à ſuis pravis moribus, ac erroribus, & ad fidem adducens; iniquorum hominum ſanè ingenium, qui ſolùm mente advertunt ad id, quod ex ſua falſa præſumptione defectuoſum eis iniquè videtur, non verò ad id quod juſtum, rectum, ac ſanctum apparet. Curato cæco à nativitate dicebant quidam ex Phariſæis. *Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbathum non cuſtodit*, Joan. 9. n. 16. Ut calumniantur Domini. facta, ſabbathum commemorãt, divinam, ac admirabilem curationem homini impenſam prætermittunt ut cap. ſequenti ex Chryſoſt. multis expendam.

Rupert. Ioan. 4. — *Iniqui non conſiderant virtutem, ſed id quod defectum judicant* — Joan. 9.

57. Tertiò. Albertus Magn. *Dominus in parabolis Samaritanos laudavit, & extulit miraculis.* In parabolis. Samaritanus quidem decendit appropians: & alligavit vulnera ejus qui incidit in latrones, cùm à Levita pertranſeunte derelictus eſſet, Luc. 10. n. 32. In miraculis ſicut in curatione decem Leproſorum, ubi laudavit eum, qui redivit, cum gratiarum actione. Et dixit illum eſſe Samaritanum, Luc. 17. num. 16. Ex his dixerunt eum factum eſſe Samaritanum. ex illis enim quæ quis approbat, & loquitur, ejus animus multoties appenditur ac æſtimatur, præcipuè quia multum dolebant Judæi, quod Dominus Samaritanos inimicos ſuos eis anteponeret.

Alb. Magn. — Luc. 10. — Luc. 17. — *Quilibet judicatur ex his, quæ approbat.*

58. Quartò D. Thomas. *Iudæi*, ait, *hoc de Chriſto dicebant: Samaritanus es tu, quia Samaritana gens odioſa erat populo Iſraëlitico, eo quod decẽ tribubus in captivitatem ductis, terram eorum poſſidebant.* Vt diximus tom. 2. citato c. 5. Non enim coutuntur Judæi Samaritanis Joan. 4. n. 9. *Quia ergo Chriſtus Iudæos arguens credebatur à Iudæis, quod hoc ex odio faceret, ideo eum Samaritanum, & quaſi adverſarium reputabant.* Ex eo quod Chriſtus D. Judæorum peccata argueret, eiſque monita ſalutis daret, inde iniquo odio in ipſum inſurgebant, eumque tanquam inimicum reputabant.

D. Thom. — Joan. 4. — *Iudæi perſequuntur eos arguentem.*

59. Quintò. Maldonatus. Judæi Chriſtum vocarunt Galilæum, Joan. 7. num. 41. & 52. eo quòd conceptus, & educatus erat in Nazareth, quæ eſt urbs Galilææ Galilæi autem vicini erant Samaritanis, unde quaſi ſimiles, vel iidem pari loco, & vilitate à Judæis habebãtur ex ſuis vicinis eos dijudicabant. Deinde perpende, quàm inconſtantes ſunt iniqui, nam Judæi modò Chriſtum vocabant Galilæum, modò Samaritanum.

Mald. — *Iniqui inconſtantes.*

60. Secundò. Origenes tom. 20. in Joan. *Dignum eſt quærere, ait, quomodo cum Samaritani ſæcula futura denegent, nec animæ durabilitatem acciperent; auſi ſunt Iudæi Samaritanum dicere Salvatorem, qui de Reſurrectione & judicio tot, & tanta docuit*: perpende ſequentia verba: *Sed forſitan velut impropeantes illi hoc dicunt, dum quæ ſentiunt ipſi, non docet.* Quâ mente, vel conſideratione vocarunt Iudæi Chriſtum Samaritanum, nam Samaritani corporum reſurrectionem, animæ immortalitatem, ac vitam futuram denegabant; Chriſtus autem Dominus frequentiſſime corporum reſurrectionem, animæ immortalitatem, ac futuram vitam prædicabat, Joan. 5, n. 26. *Et procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala in reſurrectionem Iudicij.* Joan. 10. n. 40. *Vt qui credit in eum habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Et iterum ibidem. nu. 19. *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.* Quomodo

Orig. — Ioan 5. — Ioan. 6.

Multi dicunt hæreticam doctrinã ſuæ ſcholæ contrariam. modo ergo eum, qui tam contrariam doctrinam Samaritanis docebat. Samaritanum, ſeu hæreticum, idem enim apud eos ſonabat, appellant, ait Origenes. *Sed fo-ſitan velut improperantes illi hoc dicunt, dum quæ ſentiunt ipſi, non docet.* Chriſtus altam, & ſublimem doctrinam dabat ſupra legem, ac contra depravatum intellectum Judæorum circa legem, cum autem ipſi eſſent enutriti in lege, ac in ſuis erroribus, cum novam doctrinam etiamſi veriſſimam audiant, in ejus Doctorem inſurgunt, cúmque Samaritanum, ac hæreticum ſugillant. O Sapientiæ error, qui apud aliquos litteratos ſerpit, ſicque ſuæ ſcholæ ſuorúmque magiſtrorum doctrinæ tenaciter adhærent, quod eum novam, etiamſi veriſſimam audiant, eam tanquam ſchiſmaticam, ac hæreticam inclamant, ac diffamant.

61. Orig. Septimò ad eadem Origenis verba: Si Chriſtus Dominus tam adverſam doctrinam erroribus Samaritanorum de corporum reſurrectione, animæ immortalitate, ac vitæ æterna docebat, ut modò expendi, quomodo Samaritanum nuncupant eum Judæi? *Sed froſitan*, ait Origenes, *velut improperantes illi hoc dicunt, dum quæ ſentiunt ipſi, non docet.* *Odium virtutẽ tanquã vitium reputat.* Multa malevolentia Judæi Chriſto adverſabantur, & qui te odio inſectantur, tua magnalia, & egregia facta, ac ſublimem doctrinam & ſapientiam non intelligunt, & capiunt, imò omnia in contrarium ſenſum extorquent, & percipiunt. Dicebat Chriſtus homines ſurrecturos in noviſſimo die: Judæi autem odio obtenebrati, non ſolùm verba non intelligebant, ſed etiam maligne in contrario ſenſu interpretabantur, ut eis videretur cum Samaritanis convenire, & reſurrectionem negare. Tanta caligine ac tenebrarum confuſione odium mentem opprimit, & involvit, ut præclara aliena facta, & verba, aliter ac ſunt appretientur, & credantur. Plutarch. Perbelle Plutarc. lib. de odio, & invidia. Odium appellavit *ægritudinem oculorum.*

62. Ait Seneca Epiſtol 71. *Aliquorum videbitur vitium eſſe, quod noſtrum eſt. Sic quædam rectiſſima, cum in aquam dimiſſa ſunt, ſpeciem curvi, præfractique videntibus reddunt, non tantùm quid videas,* Seneca. *ſed quemadmodum refert animus noſter ad vera perſpicienda caligat.* Illud, quod rectum, & inte- *Iniquus rectum judicat fractum.* grum eſt viſum turbine aquarum fractum, & diſſolutum cenſetur. Sic odium res muta, & tranſvertit, ut id quod rectum eſt, malevolentiæ caligine fractum videatur. Cum Aman intellexiſſet à Rege Aſſuero ſibi paratum eſſe malum mortis, corruit ſuper lectulũ genibus flexis Reginæ pietatem, & clementiam implorans, quod cum vidiſſet Rex ait: *etiam Reginam vult opprimere, me præſente in* Athanaſ. *domo mea*, Eſther 7. num. 8. Ex geſtu, & verbis fiebat evidens, quomodo Aman commiſerationem, ac interceſſionem expoſcebat. Tamen animus Aſſueri cum odio ferveſceret, pietatis verba inſtrumenta crudelitatis reputavit D. Athanaſ. in ſynopſi: *Aman*, ait, *cum regem mœrore affectum, & ira commotum propter indignum contra Iudæos facinus vidiſſet; illo abſente, reginæ ſupplicavit, ad genua illius procumbens. Rex cum ingreſſus videret Aman genua reginæ contingere, ſuſpicatus quod id turpitudinis cauſa faceret, juſſit eum in ligno ſuſpendi.*

63. Jobus multis calamitatibus oppreſſus ait: Pereat nox in qua dictum eſt, conceptus eſt homo, ſit nox illa ſolitaria nec laude digna, & tunc ſubdit Job 3. *Maledicant ei qui maledicunt diei.* Job 3. num. 8. Multam indaginem locus requirit, id eſt quod cum Jobus noctem ſuæ nativitatis maximè execrabilem exoptet, non maledicentes nocti, ſed diei convocat? *Qui maledicunt diei.* Cur non potiùs probra in noctem jactantes? nam tanquam *Extrema malitia lucẽ appendere in tenebras,* illius maximè adverſarij, multa adverſùs ſuæ nativitatis noctem buccinabunt; cur ſolum adſciſcit claræ diei vituperatores: Perquirebat Jobus ſummum odium, ſummam malevolentiam, extremámque linguæ maledicentiam in ſuam noctem. Non noctis, ſed diei vituperatores convocat. Qui enim noctem execrationibus inſectantur, multa maledicta in eam conjicitur, ejus tamen tenebras & earum obſcuritatem, ut tenebras judicant: at diei detractores ejus lucem, ac meridianum ſplendorem tanquam tenebras noctis mediæ appendunt: nullum enim poteſt eſſe acerbius maledicendi genus, quàm illud, quod lucem ſatagit vertere in tenebras, & opprobria, quæ in noctem ob ſuam denſam obſcuritatem jactantur, in diei fulgorem tranſvertat, ſicque virtutem obnubilare intendat, ut in eum, tanquam in vitium maledicta contorqueat D. Thomas: *Qui maledicunt diei, vult ſignificare lucem eſſe malis odioſam.* D.Thom.

64. Vehementer Satrapæ, ac principes provinciarum inſtarunt cum Dario Rege, ut Daniel mitteretur in lacum leonum, ex quo mirabiliter divina virtute illæſus exivit: qui autem accuſaverunt Danielem, miſſi in lacum ſtatim à leonibus devorati ſunt, Daniel. 6. num. 24. Poſtea verò evoluti aliquibus annis, regnante Cyro, vel Balthazare juxta veras opiniones, cum Daniel evertiſſet idolum Belem, & Draconem quendam, quem Babylonici adorabant, occidiſſet, irruerunt ſacerdotes in Regem, *& Danielem miſerunt in lacum leonum.* c. 14. n. 30. Quomodo fieri poteſt, ut tam vehementer ſacerdotes inſtaſſent, ut Daniel in locum mitteretur? ipſi optimè agnoverãt, quomodo jam ſemel Propheta à tanto periculo ſuperſtes evaſiſſet, & quod eum accuſantes damnati interierunt: ac proinde bene poterant conjecturare, quod ſimilier, & ſecundò res eventura eſſet; cur ergo pro eo conjiciendo in foveam tanto conatu verba faciunt? Tanta eſt rei difficultas, ut exiſtimaverint aliqui apud D. Hieronym. in Prologo duplicem fuiſſe Danielem, unum ſub Dario leonibus expoſitum, alterum ſub Cyro; communiter tamen Eccleſia tenet unum tantùm fuiſſe Danielem, & optimè ſolvitur nodus quæſtionis, ſi textus expendantur. Nam primò Daniel ſub Dario in leonum ergaſtulo eſt clauſus per unam tantum noctem: nam Rex uſque ad occaſum Solis laboravit pro liberando Daniele. c. 6. n. 14. Et ſequenti die primo diluculo feſtinus perrexit ad lacum. At verò ſecunda vice ſub Cyro, vel Baltazare, *miſerunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus ſex,* cap. 14. num. 30. Cur modò ſex diebus, cum anteà una tantum nocte fuerit, Sacerdotes cum eſſent crudeles Danielis hoſtes forſitan putarunt, quod ipſe à leonibus prima vice evaſerit, non virtute, ac juſtitia ſua, ſed amici regis arte & induſtria, nam ſub occaſu Solis in cloacam miſſus eſt, cum leones eſſent abundè ſaturati, quo maximè mites ſunt, ut ex Ariſtotele, Plinio, Gellio, Pererio, refert Cornelius à Lapide, cap. 9 Danielis verſ. 22. & ideò antequam fames ſubcreſceret, valde diluculo à Rege ereptus eſt: decreverunt ergo ſex diebus ibi eum manere, ut fame urgente Daniel à leonibus dilaceratus periret pro certo ſtatuentes Prophetam illæſum ex primo con-

Daniel.6. Hieron. Daniel.16. Ariſtor. Pl u. Gel. Cornelius. Daniel.14.

flictus exiiſſe non ſua probitate,ſed induſtria:taliter odium animum excæcat ut virtutem,ac juſtitiam miraculis comprobatam, non virtutem, ſed artem, & inventionem reputet.

Iniquus virtutem cum miraculis reputat inventionem.

QUÆSTIO XII.

Quare de Chriſto Domino dixerunt eum Dæmonium habere?

65 D. Thom. Tolet. IUdæi dixerunt de Chriſto Domino eſſe Samaritanum, ac dæmonium habere, ut inquiunt D. Thomas, Toletus, & alij, ut arguant eum de peccato contra illud, quod dixerat, *quis ex vobis arguet me de peccato?* Mendaciis,blaſphemiis, ac contumeliis ſe Judæi contra veritatem opponunt, & valde impudenter dicunt eum dæmonium habere.

65. Theoph. Alb.Magn. Bonav. Hugo. Primo, Theophylact.Albert.Magn.D. Bonav. Hugo & alij quod Judæi ſic blaſphemarunt:quia miracula, quæ faciebat Chriſtus Dominus,ac cogitationes eorum, quæ revelabat, non attribuebant virtuti divinæ in Chriſto, ſed arte dæmonum ipſum ea facere ſuſpicabantur. Unde dicebant: *In Beelzebuth principe dæmoniorum ejicit dæmonia* Luc. 11.n.15. (Luc 11.) tanto odio cæcutiebant, ut claram Chriſti virtutem tantis miraculis demonſtratam arti dæmonum tribuerent. De quo dixi in fine ſuperioris quæſtionis.

67. Leont. Euthym. Secundo.Leontius,Euthymius,qui ait *Dæmonium habentem dicunt,tanquam Dei honorem in ſe ipſum derivantem.* Chriſtus prædicabat ſe Deum eſſe, Luciferantem appetivit, quod Deus eſſet, Deique gloriam ſibi vindicare affectavit. Sed ut ſubdit Euthymius, Chriſtus Dominus in veritate Deus erat, Dæmones,vero falſi ſeductores:Iudæi autem hoc convitium dicunt in Chriſtum, nam cum ipſi furati eſſent optimorum Magiſtrorum, ac Doctorum legis honorem: *Amant primas Cathedras in Synagogis,& ſalutationes in foro,& vocari ab hominibus Rabbi,* Matth. 23. num. 6. Cum tamen non eſſent veri, ſed iniqui magiſtri, inde ex ſe ipſis falsò de Chriſto conjecturant, quod Dei honorem ſibi arriperet: ſicut ipſi magiſterij primatum furabantur.

Matth. 23. Pharifæi ſi judicant de aliis.

68. D. Thom. Orig. Tertiò.Origenes tom 20. in Ioan. *Dæmonium illum habere dicebant Iudæi propter ejus ſermones tranſcendentes capacitatem humanam quibus Deum Patrem ſuum aſſerebant, & ſed cœlo deſcendiſſe,& cætera hujuſmodi.* Nam ut ſubjicit D. Thom. conſuetudo autem rudium eſt, quod cum talia audiunt quæ ipſi non capiunt, diabolica,ac deliramenta reputant.

Quod non percipimus deliramenta putamus.

69. Greg Naz. Quarto. Divus Gregorius Nazianzen. Orat. 1. contra Iulian.Dæmonium habes, dicunt veluti ſi dicerent: deliras, inſanis perinde ac lunatici,& energumeni à Dæmone agitati delirant,& inſaniunt Sic enim dicitur infra cap. 10, Ioan. 10. *Dæmonium habet & inſanit, quid eum auditis?* & cap. 7. Ioan. num. 20. *Dæmonium habes, quis te quærit interficere?* Proh dolor!cum verus Magiſter viam ſalutis oſtendit, ab iniquis reputatur inſanire,& delirare. Vide tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæſt. 5. num. 25. & 26.

Ioan 10. Ioan. 7.

Qui verum dicit inſanus reputatur.

70. Quarto, Chriſtum Iudæi appellant Samaritanum, & Dæmonium habere, ac ſi divina opera, præclara miracula, infinitam ſapientiam quæ in Chriſto Domino relucebat, dæmonio attribuerent, ſeu arte dæmonis edita eſſe aſtruerent; juxta Patres relatos in prima ratione hujus quæſtionis; ex hoc tamen magna pullulat difficultas, potius volebant Judæi ut magna Chriſti opera extraneis, ac alienis Samaritanis,diaboloque etiam attribuerent, quam Chriſto Domino eorum patricio, concivi, amico, & conſanguineo? Sæpe ſæpius tam depravata eſt humana conditio, ut magna,& præclara potius in extraneo & etiam diabolo gratiora ſint, quam in patricio & cõſanguineo de cujus præcellentia multoties graviter dolemus. Cum Saül unctus eſſet in Regem,& reperiſſet patruum ſuum, eis aperuit cauſas itineris, ac inventas aſinas; *De ſermone autem regni,non indicavit ei quem loquutus fuerat,Samuel,* 1. Reg. 10. n. 16. Quamvis enim univerſus populus Regem poſtulaſſet à Samuele, 1. Reg. 8. num. 4 tamen Saul patruo ſuo non manifeſtavit ſuam electionem:timens ne patruo gratior eſſet promotio alicujus extranei, quam ipſiuſmet conſobrini.Ioſeph.l.6. Antiq.cap.4. *De regno ejus, ait, & ejus eventibus quæ etiam audirentur, & invidiam & incredulitatem parerent,tacendum decrevit; quod amico,& amplius ſanguinis vicinitate conjuncto,tantum, ut ſapiens credidit non indicare, dubitans, ut reor de humana natura,quippe cum verum ſit,quod perfectè nemo devotus eſt, neque amicus,neque cognatus,neque uſquam in Dei donum purum aliquis ſervat affectum, ſed circa provectus ſublimium, malevoli,& invidioſi eſſe noſcuntur.*

Aliqui potius exoptat honores ex traneo,quam patricio.

1 Reg 10. 1. Reg 8. Ioſeph.

71. Sacratiſſimo Paſſionis tempore oſtendit Pilatus Chriſtum Ieſum populo dicens: *Ecce Rex veſter,* Inſtanter clamant omnes: *Crucifige eum.* Tunc ait illis Pilatus, *Regem veſtrum crucifigam?* Illi verò magnis vocibus clamant: *Non habemus Regem niſi Cæſarem* Ioan. 19. num. 15. Res valde mira! Chriſtus Ieſus ipſamet ſanctitas,ac puritas. Cæſar tyrannus, vitioſus, ac diaboli membrum: Chriſtus patricius, naturalis, ac cognatus, Cæſar vero alienus,& extraneus:tamen tãto odio Chriſtum proſequebantur,ut potius ſibi vellent regem extraneum, tyrannum,diaboli membrum,quã Ieſum eorum patriciũ.omni ſanctitate,ac manſuetudine præclarum Albert.Mag. *Ecce negant Chriſtum regem, & dicunt Cæſarem,qui erat aliengena.*

Ioan. 16. *Iudæi potius volebãt Cæſarem alienigenam Regẽ, quam Chriſtum.* Alb.Magn.

72. Duo illi celebres parentes tribus Levi, Amram ſcilicet & uxor ejus Iochabed duos habuerunt filios,cum in Ægypto impia quædam lex vigeret, quod omnes maſculi Hebræorum partu editi interficerentur Naſcitur puer Aaron,ſuorum parentum induſtria occultatur per cognatos amicos,& vicinos ne morti tradatur.Naſcitur,& puer Moyſes:tamen ejus parentes illum non valent abſcondere,niſi tantum tribus menſibus,poſtea vero flumini exponunt: *abſcondit tribus menſibus,cumque jam celare poſſet, expoſuit eum in carecto ripa fluminis,* Exod. 2. n. 2. Gravis mihi difficultas. Cur ſicut hi optimi parentes abſconderunt puerum Aaron per familiares,& conſanguineos,ne morti occumberet, cur eadem jam explorata via puerũ Moyſem non occultant? Et ſicut cognati,ac amici miſericordia ſunt commoti ſuper Aaron cur eandem Moyſi non impendunt commiſerationem? Nota, quod Aaron ſpeciem quandam cujuſdam hominis vulgarem præ ſe ferebat;at de Moyſe dicitur, *Videns eum elegantem aſpectu,* Erat valde pulcherrimus, ita ut ait Ioſeph. lib. 2. Antiquit. cap. 5. quod ejus aſpectu omnes obſtupeſcerent. Phylo Iudæus de eo teſtatur, libro 1. de Moyſe. *Natus infans, ait,urbaniorem, præ ſe ferebat vultum,*

Exod. 2. Ioſeph. Phil.

Contra præclarum viru omnes, qui & vulgari homini ſunt defenſores. *tum, quam quis de privato homine ſuſpicari poſſet*, Sicque omnes videntes Moyſem dicebant illum puerum futurum præclariſſimum virum, ac magnarum rerum operatorem. Aaron qui tanquam quidam vulgaris homo apparebat amici, & cognati ſunt in ejus tutamen, & auxilium, ne periatur. At verò Moyſes, qui præ ſe magnarum rerum prognoſticum ferr, ab omnibus deſeritur, nullus eſt familiaris, ac vicinus, qui ei velit opitulari, ſed ab omnibus deſtituitur, & in flumen projicitur, & niſi adſit aliqua Dei providentia particularis ſuffocabitur, ac vita privabitur. Huc
Rupert. reſpexit Rupertus l. 1. in Exod. c. 8. reddens cauſam cur puer flumini traditur, & inter cognatos non ſervatur, ait: *Ne propter elegantiam ejus, quæ jam ardere cœperat, magis inflammaretur invidia.*

Ioan. 8. *n.* 48. Reſpoudit Jeſus: ego dæmonium non habeo: ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me.

VERSIONES.

Pagninus Honore afficio Patrem meum, & vos ignominia affeciſtis me.
Vatablus Cohoneſto Patrem meum.
Syriacus. Vos autem opprobrio me affeciſtis.

EXPOSITIO IV.

73. RESPONDIT *Ieſus*, ac ſerena voce. Magnus animus inter oppobria ſtat firmus, ac imperturbatus, & falsam calumniam vera reſponſione confutat. *Ego dæmoniũ non habeo.* Nihil enim facio, & dico dæmone auctore, quod optimo, & efficaci argumento probat, Sed *honorifico Patrem meum.*
Aug. Beda. Theoph. Verum ſcil. Deum honorifico. Primò S. Aug. Beda, per opera ſancta; juſta & aliena à peccato, ac dæmune. Secundò Theoph. honorifico, cum ulciſcor, ac damno homicidia, mendacia, &c. dæmoniſq; opera. Tertiò valde genuine Leont. *Dominũ*
Leont. *non habeo.* Ego gloriam Dei non mihi uſurpo, ut facit Dæmon v. g. Lucifer. Sed honorifico Patrem meum, omnia enim mea dicta, & facta in ipſum refero, méque ab eo eſſe miſſum teſtor, méque illi in omnibus obedire prædico; *doctrina mea, ſed*
Ioan. 7. *ejus qui miſit me.* Joan. 7. 16. Hoc ſyllogiſmo totã rem declarod. Qui dæmonium hadet, non honorat Deum, ſed honorem detrahit à Deo, Chriſtus honorat Patrem, ergo non habet dæmonium, ſed
Euthym. Hugo. eſt verus Filius Dei. *Et vos inhonoraſtis me.* Supplet Euth. *Appellantes Samaritanum, & dæmoniacum.* Et ſenſus eſt, ut ait Hugo. Vos inhonoraſtis me, qui me debetis honorare ſaltem propter hoc quod honoro Patrem, qui enim Deum honorat, multum venerandus eſt.

QUÆSTIO XIII.

Quare auditis tot blaſphemiis Chriſtus non durè, ut alibi fecerat, ſed manſuetè reſpondet?

74. MIrabilis eſt Chriſti manſuetudo in tantis blaſphemiis, contumeliis auditis, cum veraciter, quod falſo in eum Judæi objecerant, poſſet retorquere, vos dæmonium habetis, nil *Chriſti manſuedo.* tale fecit, ac dixit, multa manſuetudine ſuſtinuit, ut tanto ejus propoſito exemplo. Quilibet noſtrũ ait D. Aug. tract. 43. *ejus imitetur patientiam.* Ad Auguſt. quæſtionem.

Reſpondet Divus Chryſoſtomus homilia 53. 75. in Joannem. *Dicentibus illis*, ait, *Patrem Deum*, Chryſ. *& Abraham habemus: in eos invectus eſt vehementius: Cum verò habere dominium inſimulatur, leviſſimum ſe exhibet: ad nos erudiendum, ut quæ ad Deum pertinent, majorem in modum defendamus: quæ ad nos, contemnamus.* Cum Judæi in iſto ſermone dixerunt ſuprà *Pater noſter Abraham eſt*, *Plus dolendum de Dei injuria quã de noſtra.* hoc capite 8. Joan. num. 39. & iterum *unum Patrem habemus Deum*, ibidem, numero 41. graviter, & dure eos increpat Chriſtus. *Vos ex Patre Diabolo eſtis.* Cum vero hic blaſphemant de Chriſto, *Dæmonium habes*, cum multa lenitate ſuſtinet opprobrium, docens nos plus dolendum de Dei injuria, quam de noſtra: noſtram diſſimulandam, ac prætereundam, pro Deo vero acriter pugnandum, ac decertandum eſſe.

Secundò. Idem Divus Chryſoſtomus homilia 76. 44. in Matthæum componens hunc noſtrum textum, cum illo Matth. 12. num. 3. ubi dicitur: Chryſoſt. Matth. 12. *Acceſſerunt ad Ieſum Scribæ, & Phariſæi, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis: generatio mala, & adultera ſignum quærit.* Tunc ſic ſubjecit Sanctus Chryſoſtomus. *Ita cum illi aſperè, & contumelioſè loquuntur, jucundius, atque humilius reſpondet: cum vera aſſentantur, tunc non mediocri utitur acrimonia omni ſe perturbatione ſuperiorem oſtendens. Veluti enim tunc nulla ira concitatur, eodem nunc modo adulationibus non delinitur.* Cum Dominus Samaritanus, *Plus cavendum ab adulatione quã ab injuria.* ac dæmoniacus nũcupatur, placide reſpondet, dæmonium non habeo, cum vero proclamatoria voce Magiſter nuncupatur, ac laudatur: *Magiſter volumus à te ſignum videre.* Valde acrem ſe præbet, docens nos plus cavendum eſſe à laudibus, ac adulationibus, quam ab injuria, & contumeliis. Prov. 27. num. 14. *Qui benedicit proximo ſuo voce granai de nocte conſurgens, maledicenti ſimilis erit.* Tigurina habet: *Laudanti proximum ſuum magna voce.* Septuaginta: *à maledicente nihil differre videtur.* Quod R Levi ſic exponit, tum, quia Prov. 27. Tig. Septuag. R. Levi. elata voce amicum ſuum ſic ſolẽnirer laudat, ut ſinhulis diebus ſummo mane ad hoc conſurgat, ſimilem maledicenti producit effectum, ſicut enim à maledictione extrema ariditas provenit, ſic & ab hujuſmodi laudatoria voce. Beda. *Qui* Beda. *amicum ſuum favore ſuperflua laudis extollit, hic maledicenti aſſimilatur, quia plurimum lædit eum.*

Tertiò, D. Gregorius homil. 18. in Evangelia. 77. Greg. *Ecce injuriam, inquit, ſuſcipiens Deus non contumelioſa verba reſpondet, cum à proximis contumeliam acceptis, eorum vera mala tacere debes, ne miniſterium juſtæ correptionis in arma vertatur furoris.* Chriſtus Dominus datus eſt à Deo Patre omnium Doctor & Magiſter. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus prædicans præceptum ejus.* Pſalm. 2. num. 6. Erat Pſ. 2. Chriſtus in præſenti exercens ſuum prædicatoris *Officium neſit inſtrumentum ad ulciſcẽdur.* munus, tunc multis injuriis appetitur à Judæis ipſe autẽ placide diſſimulat, ne videretur munus ſibi commiſſum in inſtrumentum ulciſcendæ injuriæ vertere. Judicabat Moyſes populum ſuum

Sedit

Exod. 18. Sedit *Moyſes, ut iudicaret populum,*Exod. 18. n. 13,diceeant unicuique jus ſuum tam circa propriá rem , quàm etiam ut injuriam in alterum illatam punire,tamen cùm populus eſſet commotus contra Moyſem , vel pro penuria aqarum ; ut vellet eum quaſi lapidare. Exod. 17. Exod.17.n.5.vel pro ſeditione Core Num.16.n.1.pro ſe,qui erat totius populi caput,ac dux,non agit,nec de pœna ſumenda cogitat , ſed totum negotium divino judicio committit. *Ne miniſterium juſtæ correptionis in ardm vertatur furoris.*

78. Cyril. Quartò. D.Cyrillus lib.6.in Joan.c. 9. *A veris etiam contumeliis ſe Dominus temperaverit,& manſuete unum ei objectum negavit, dicens: Ego dæmonium non habeo , hac dulci verborum manſuetudine eos ad lenitatem animi reducere curans.* Gravem,ac falſam injuriam illatam habuit Dominus à ſuis inimicis quā verè in eos retorquere poterat,verè enim de eis dixiſſet , quod dæmonio erant pleni, tamen Dominus patienter ſuſtinet,multa māſuetudine reſpondet , nam ut ait Sapiens Proverb. 15.n.1.*Reſponſio mollis.*Septuaginta ſubmiſſa,Tigurina *Mitis frangit iram,ſermo durus ſuſcitat furorem.* Eccleſ.6.n.5. *Verbum dulce*;Syriac. *Os ſuave multiplicat amicos , & mitigat inimicos.* Pulchrè quadam ſimilitudine rem explicat D.. Chryſoſt. hom.3.de Davide,& Saüle ,*Sicut* , ait,*ſi inſtes in ſcintillam ignis,excitas incendium:ſi inſpuis,extinguis : Idem fit in inimicitia proximi : ſi inflatos,ac vecordes ingeras ſermones , excitas ignem : ſi mites ac moderatos , iram omnino extinxeris.*

Sermo lenis mitigat inimicos. — Tigur. Eccl. 6. Syr. Chryſ.

79. Quintò. Audita tanta blaſphemia , tanta manſuetudine reſpondet Chriſtus.*Ego dæmonium non habeo.*Cum ſe gloriantur , ac jactant , quod filij Abrahæ ſunt , acerbè à Chriſto objurgantur.*Vos ex patre diabolo eſtis.* verſ. 44. ut jam notavi ad initium quæſtionis. Et modo inflicta tāta blaſphemia , tam lenem ſe exhiberi facilius diſſimulat Dominus hominem perperam de ſua divinitate ſeutentiam ,quàm elatum , & ſuperbum multum de ſe præſumentē ; cùm protervè de Chriſto Iudæi aſſeruiſſent eum dæmonium habere in multa patientia ſuſtinuit , at vero cum inflata mente feruntur , ſupra id,quod erant , non diſſimulat Dominus , ſed acriter ac ſeverè in eos invehitur.

Injuria ſuſtinetur,non vero ſuperbus.

80. Matth. 27. Cùm audiviſſet Caiphas Chriſti verba circa ſuam divinitatem, ac poteſtatem.*ſcidit veſtimenta ſua dicens :blaſphemavit.*Matth.26.n. 65. tantam contumeliam irrogatam , multa patientia tolerat & nullum dat reſponſum;poſtea verò cùm tacente Domino Pilatus ei dixiſſet *Mihi non loqueris?* Ioan. 10. *Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te,& poteſtatem habeo dimittere te,*Ioan.10.n.10.ſtatim ac inde latè Chriſtus reſpondet:*Non haberes poteſtatem adverſus me ullam , niſi tibi datū eſſet deſuper,* Quid eſt quod cum de blaſphemia arguitur meus Jeſu , tacet;at auditis Pilati verbis feſtinanter reſpondet. Duriùs acceptis Ieſus jactantiam Pilati, quia ſe gloriabantur de poteſtate.quam non habebat , circa ejus vitam , & necem,quàm quod Pontifex tam ſiniſtrum judicium de ſua perſona , ac loquela proferret , ideo ſilentium præſtat , cùm blaſphemus judicatur,reſpondet tamen , cùm audit Pilatus judicis dignitatem,cujus erat expers uſurpare. Euthym. Euthym. *Reſpondit Ieſus,*ait,*Pilato ; factum objurgans , qui illi ob poteſtatem accreſcebat.*

Intolerabilis ſuperbus ſupra ſuam dignitatem,ac poteſtatem, iudicat.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus Dominus præterit injuriam illam , cum Samaritanus vocatur , & ad illam non reſpondet ?

DUo pro magna contumelia objecerunt Iudæi Chriſto Domino,quod nempè eſſet Samaritanus , & dæmonium haberet ; primum tacitum præterit , ſed ſecundum reſpondet,cùm tamen quòd Samaritanus nucuparetur , graviſſima erat injuria , & ideo fortaſſe eam primo loco protulerunt,nam Samaritanus idem erat,quod homo peſſimus,hæreticus,ac ſchiſmaticus,& homo malus pejor dœmone , & ex gravitate convitij prius dictum Samaritanum;deinde dæmonium habere; quare ergo diſſimulat Chriſtus nomen Samaritani , & ad illud non reſpondet? 81.

Homo malus pejor dæmone.

Reſpondetur primò juxta D. Chryſoſtomum, D. Auguſtin. Leont. Bedam , Theophyl.Rupert. D.Bonav. qui dicunt , quod Chriſtus negavit ſe dæmonium habere , non autem eſſe Samaritanū, quia hoc erat propria contumelia in ſe inflicta, quam magna patientia diſſimulavit , id autem quod ſpectabat ad Dei honorem defendit,quod ſcilicet ipſe dæmonium non haberet , & Dei honorem ſibi uſurparet , ut Lucifer intentavit , & ideo ait.*Honorifico Patrem meum* , ad cujus honorem omnia mea refero : & ideo ſubdit verſu ſequenti. *Ego autem non quæro gloriam meam.* De quo Superiori quæſtione dixi. 82.

Chryſ. Aug. Leont. Beda Theophil. Rupert. Bonav.

Sucundò Origenes homil.25.D.Thomas *Quia Iudæi* , ait ,*ſemper volebant ſe a Gentibus ſeparare. Iam autem venerat tempus puo removenda erat diſtinctio Gentilium, & Iudæorum,& omnes ad viam ſalutis revocandi , & ideo Dominus,ut oſtendat ſe veniſſe pro ſalute omnium , ut magis quàm Paulus omnes nanciſcatur.*Corinth 9. n. 20 ideo non negavit ſe eſſe Samaritanum,qui pro omnibus venerat ; omnes ad unum ovile abſque diſtinctione vocabat , ut omnibus etiam ſine diſtinctione Iudæis , & Græcis dona ſua impertiretur. 83.

Orig D.Thom. 1.Cor. 9.

Tertiò.D.Gregorius homil.18.*Samaritanus,*inquit , *interpretatur cuſtos & ipſe veraciter cuſtos eſt de quo Pſalmiſta ait , niſi Dominus cuſtodierit civitatem , in vanum vigilant , qui cuſtodiunt eam; & cui per Iſaiam dicitur,cuſtos quid de nocte? Reſpondere noluit Dominus , Samaritanus non ſum:ſed ego dæmonium non habeo : Duo quippe ei illata fuerunt:unum negavit , aliud tacendo non ſenſit.Cuſtos namque eſt humani generis , & Samaritanum ſe non eſſe diceret, eſſe ſe cuſtodem negaret.* Quod etiam docent Divus Auguſtinus tract.43.in. Joan.Beda, Haymon,juxta hanc Patrum mentem,& Iudæorum intentionem Samaritanus duo ſignificata importabat ; Unum honorificum,alterum ignominioſum. Honorificum denotabat cuſtodem , & defenſorem, ut Patres dicunt : ignominioſum innuebat hominem hæreticum , & ſchiſmaticum quo ſenſu Iudæi Chriſtum Samaritanum appellabant,Chriſtus eximia prudentia,verbum ambiguum ignominioſè ad adverſarii jactatum , in meliorem partem interpretatus eſt,ut altius ſuo honori attenderet injuriam diſſimularet,ac ulciſcendæ calumniæ occaſionem evitaret. 84.

Greg. Aug. Beda. Haymon. *Prudens injuriam in bonā partem interpretatur.*

Quartò Hugo. *Dominus,*ait,*non negàvit ſe eſſe Samaritanum , quia omnes bene ſciebant , quia Iu-* 85. Hugo.

dæus

dæus erat, nec de hoc dubitabant. Omnes agnoverant Chriſtum eſſe Galilæum è Nazareth; qui reputabatur filius Joſeph. Ioan. 1. num. 45. Joan. 7. n. 11. Etiam moribus, ac doctrina contrarius erat Samaritanis: ut dixi ſuprà hoc. q. 11. cùm ergo illa contumelia eſſet tam evidenter falſa contra illud, quod erat omnibus notum, ideò fuit contemnenda, & in illius refutatione non fuit immorandum, hæc & prima ratio genuinæ videntur.

Ioan. 1. Ioan. 7. *In manifeſtis non immorandum*

86. Hugo. Quintò. Idem Hugo. Non reputavit, ait Chriſtus Dominus hoc opprobrium, nec negavit, ne ſignificare videretur, quod ipſi eſſent diſpiciendi ſicut Judæi putabant. Neminem enim diſpicit Chriſtus, qui dicit: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores*, Matth. 11. Sextò. Toletus in Commentario, quòd Chriſtus non negavit apertis verbis ſe eſſe Samaritanum, quia illi talem eum appellabant non patria, ſed moribus, & quia Samaritanus Deum non honorat moribus, ſed contradicit: ideò hanc calumniam excludens ait, honoro patrem meum, quod Samaritanus non facit.

Matth. 11. *Nemo deſpiciendus.* Tolet.

87. Septimò Laudaverat olim Chriſtus Dominus Samaritanos, quia non eſt inventus, qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi unus Samaritanus, Luc. 17. n. 16. Noluit Dominus huic aſſertioni contradicere, cum ſe eſſe Samaritanum negaret, quod magnam nobis ingerit inſtructionem, illud enim quod ſemel approbando admiſiſti, indecens eſt, ut reprobando excludas: hoc enim in electione voluntatis multam indicat varietatem, & in judicio intellectus magnam dicit inconſtantiam.

Luc. 17. *Quod elegiſti non eſt reprobandum.*

88. Cajet. Octavò. Cajetanus: *Reſpondit Ieſus*, ait, *non ad contumeliam propriam, qua appellatus eſt Samaritanus: ſed quia dictum eſt, dæmonium habes Hæc enim directè tollebat fidem credentium, tollebat veritatem doctrinæ, nocebat populo.* Quòd Chriſtus Samaritanus diceretur, videbatur quæ dã particularis injuria contra Chriſtũ, non verò adverſus totius orbis commune bonum: nam ut Chriſtus Dominus tanquam filius Dei ab omnibus adoraretur, parum hoc referebat, quod in Judæa, vel Samaria eſſet natus, ſi ita à Patre fuiſſet diſpoſitum; hoc autem quod dæmonium habet, omnimodò auctoritati perſonæ, ac doctrinæ repugnabat, ne tanquam verus Deus haberetur, ac crederetur; quod maximè in omnum perniciem vertebatur; Chriſtus autem Dominus, ut verus Magiſter, privatam contumeliam contra ſe diſſimulat, ad illud verò, quod communi bono, ac univerſali saluti obſiſtebat, indilatè, ac efficaciter reſpondit, & ſolvit: *Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum.*

Bono communi conſulendum.

89 Cùm David cum ſuis militibus pergeret per deſertum miſſis nuntiis expoſtulavit à Nabal aliquam alimoniam tam ſibi quàm ſuis. *Quodcumque invenerit manus tua da ſervis tuis.* Audita tam urbana legatione, valde atrociter, ac acerbè reſpondit Nabal: *Hodie increverunt ſervi, qui fugiunt dominos ſuos.* Quod fuit acris, & dura contumelia in Davidem, ac ſuos, ac ſi diceret, hodie multiplicantur ſervi fugitivi, ut domino ſuo ſe opponant: quod cum accepiſſet David, ait pueris ſuis: *Accingatur unuſquiſque gladio ſuo: & accincti ſint ſinguli gladiis ſuis.* 1. Regum cap. 25. num. 13. ſicque ſe præparant omnes, ut Nabal ac domum ejus in fruſta cædant. Pulchrum dubium hîc excitat Theodoretus quæſt. 57. *Quamobrem iis, qui in Saulem tantam oſtendit lenitatem, & patientiam. Nabalem tentavit occidere?* Toto conatu Saul gravi perſecutione inſectabatur David ad eum interficiendum, & tamen David, cum bis cum haberet in manibus, ut eum occideret tam in ſpelunca, quàm in tentorio ipſo rege dormiente, nil mali in eum eſt operatus, & cum multa reverentia ei loquebatur appellans Dominum & Regem. 1. Regum. 24 n. 13. & 26. n. 85 Saul multis peculiaribus injuriis Davidem proſecutus eſt, appellabat eum filium Iſai; mortemque illi machinatus eſt, quæ omnia contra Davidis perſonam militabant. At verò Nabal non ſolùm contumeliam irrogavit in Davidem, ſed etiam in ejus ſocios. *Hodie increverunt ſervi, qui fugiunt dominos ſuos.* Quandiu injuria peculiaris extitit, eam patienter ſuſtinuit David, at cum milites ſuos læſit, eorumque commune bonum, ac auctoritatem oſtendit, jam eam non valuit diſſimulare David, ſed ſtricto enſe ad vindictam proceſſit. Abulenſ. quæſt. 5. *David*, ait, *motus fuit ad ultionem contra Nabal principaliter, quia exprobraverat ei, & ſervis ſuis.*

1. Reg. 25. Theod. 1. Reg 24. *Etſi injuria particularis diſſimulanda ſit non verò quæ bonum commune offendit.* Abul.

90. Iniquus, & perverſus rex erat Saul, omni nixu omnia moliebatur, ut Davidem manibus teneret, ac interficeret, ut ejus occubitu regnum in ſe, ac filio ſuo, ſuáque progenie ſtabiliret, ſucceſſu evenit, ut in deſerto Maon Saul cum exercitu ſuo Davidem circumcingeret; ut jam jam ab eo capiendus eſſet, *David deſperabat ſe poſſe evadere à facie Saul.* Et cum hæc ita eſſent. *Nuntius venit ad Saul dicens: Feſtina, & veni, quoniam infuderunt ſe Philiſthiim ſuper terram. Reverſus ergo Saul deſiſtens perſequi David* 1 Regum. 23. nu. 27. Saul vehementiſſimè optabat apprehendere, ac tenere David. Cur ſaltem pro brevi tempore non immoratur, ut ipſum capiat, & ad firmandum regnum; ut ipſe ſibi perſuadebat in filio, ac progenie ſua: Cur ex re tam expetita ſic deſiſtit Saul: etiamſi ambitio regni, & odium in Davidem vehementer ſtimularent Saul ad mortem illi inferendam: tamen communis boni conſervatio ſic ferveſcebat in corde regis, ut ne pro brevi tempore reſpublica aliquod grave damnum ab inimicis illatum pateretur, ideò omni ambitione, ac odio poſtpoſito, ut ſuis conſuleret à Davidis perſecutione deſtit, & contra adverſarios proficiſcitur. Abulenſ. quæſt. 34. *Saul*, ait, *habuit rationem omittendi captionem David, ut conſuleret Reipublicæ.* Et poſtea ſubdit: *Ne inimici ſe extenderent ſuper omnem partem terræ & citò poſſent facere aliqua tam gravia damna, quod poſtea illis occurri non poſſet.* Quamvis iniquus Saul plus conſulit ſuis, ſuoque regno, quàm ſibi.

1. Reg. 23. *Pro bono communi omnia contemnenda.* Abul.

Joan. 8. num. 50. Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat, & judicet.

Num. 51. Amen, amen dico vobis: Si quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum.

VERSIONES.

Vatabl. n. 50. Eſt qui quærit, & judicat.

Arias Eſt quærens, & judicans

Syriacus n. 51. Quicumque ſermonem meum cuſtodierit.

EXPOSITIO V.

91 EGo *autē nō quæro gloriam meam.* Confirmat magis Dominus id,quod ſupra dixerat: *Honorifico Patrē meū*. Modò ſubdit: *Non quæro gloriam meam*: Ut explicat Leont. ita ut uſurpem divinum honorem, ut vos exiſtimatis,cum me dæmonium habere dicitis. Aliter explicant Divus Chryſoſt. Theophylact. Euthym. *Non quæro gloriam meam.* Euthym. vindictam contumeliæ meæ; ſicque explicant, non vindico injuriam iſtam,quam in me facitis, quia non quæro gloriam meam. Qui enim propriam gloriam quærit,de vindicta cogitat, qui autem gloriam ſuam contemnit, is vindictam omittit. *Eſt qui quærat, & judicet*, Patrem ſuum intelligit, *ad quem*,ut ait Euthym. *Filij ignominia tranſire cernitur.* Ipſum nomen patris non exprimit, ad illius venerationem attendens, ne Judæi, utpote multorum criminum rei contra ſuum judicem obmurmurent, & loquantur; *eſt qui quærat & judicet*, etſi ego nihili faciam hominum gloriam, eſt tamen Pater, qui multum de ea agit, multúmque eam ab hominibus requirit; *ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem.* Joan. 5. n. 23.

Leont. — Chryſoſt. Theoph. Euthym. — Idem. — *Rei de judice malo loquuntur* — Joan. 5.

92 *Amen, amen dico vobis.* Vindicta ſuarum contumeliarum Deo relicta,ad doctrinam redit. Cajetanus. *Laceſſitus injuria*,inquit,*nō deſiſtit à prædicatione, proponendo ea quæ erant ſalutis humani generis.* Nulla injuria,nulla cauſa Chriſtus deſtitit à ſuo munere noſtraque ſalute conſulenda,& docet eam nos, ut ait D. Gregorius homil. 18. in Evangel. propter impiorum perverſitatem, divini verbi prædicationem non eſſe deſerendam. *Si quis*,quicumque ille ſit cujuſviſve ætatis vel generis, *ſermonem meum ſervaverit*: credens, ac obediens meis mandatis. D. Chryſoſt. *Hic non modo fides intelligenda eſt, ſed & vitæ etiam puritas.* Quod etiam notarunt Ammon Euthym. *Mortem non videbit*, id eſt, non experietur, ac ſentiet, *in æternum*: qui enim ſervat Dei mandata, non morietur æterna morte,nec animæ,nec corporis Non animæ;nam licèt ipſa ſit immortalis, illius mors ſpiritualis eſt peccatum. Qui autem adimplet Dei mandata,degit abſque peccato, in Dei gratia. Nec etiam mortem corpori videbit æternam;mors corporis temporaria eſt,tamen ambulans in lege Domini ſuſcitatur in extremo die ad vitam æternam in omni beatitudinis felicitate.

Cajet. — *Chriſtus nulla injuria deſtitit à benefaciendo.* — Greg. — Chryſ. Ammon. Euthym.

QUÆSTIO XV.

Quare cum Chriſtus aſſereret ſe gloriam ſuam non quærere, addidit tamen, eſt qui quærat, & judicet?

93 Joan. 5. IN limine hujus quæſtionis venit illa celebris difficultas, quomodo hæc verba; *Ego non quæro gloriam meam, eſt qui quærat, & judicet*, cohæreant cum illo quod dicitur Joan. 5. n. 22. *Pater non judicat quenquam, ſed omne judicium dedit Filio*, ubi ſermo eſt de ultimo, ac univerſali judicio, ut latius cum multis aliis explicationibus dixi tom. 3. c. 2. q. 6. vide ibi dicta. Ad quæſt. propoſitam.

94 Reſpondeo, quod cum ſæpè multa injuriarum patientia, ac facilis venia det occaſionem, ut auctoritas magni viri contemnatur, ac ut eam lædere quiſquam non vereatur. *Locuta eſt Maria, & Aaron contra Moyſen.* Num. 12. nu. 1. ſtatimque ſubjungitur: *Erat Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra.* Ad quid poſt obmurmurationen fratrum hæc abjunguntur, niſi ut veluti inſinuetur ratio cur contra illū conſpirare non dubitaverint: Abul. *Si ſcirent* ait, *illum tam mitem non eſſe, non auderent murmurare, timentes viciſſitudinem.* Cum ergo Chriſtus Dominus dixiſſet ſe gloriā ſuam non quærere,& vindictam ſuarum injuriarum non ſumere, ne tanta ejus lenitate homines anſam arriperent ad ſuam temeritatem, ad multas contumelias in eum inferendas. Addit, *eſt, qui quærat, & judicet*, ut præpoſito judicio, ac ſupplicio Judæorum petulantiam coërceret, Theoph. *Quamvis ego*, ait, *me ipſum non vindicio, ſed quum injuria afficior, ſuſtineo: ne exiſtimetis inultam fore injuriam hanc: eſt enim Pater, qui me ulciſcatur.*

Multa modeſtia aliquando dat occaſionem ad injuriam — Num. 12. — Abul. — Theoph.

95 Pro hac re magis explicanda. Expende quod ait Chriſtus: *Ego non quæro gloriam meam: eſt qui quærat, & judicet.* Et tamen dicitur Joan. 5. n. 22. *Pater omne judicium dedit Filio.* Cùm ergo omne judicium ſit datum Filio, cur ipſe non judicat: ſed hoc Patri remittit? Eleganter D. Greg. hom. 18. in Evang. *Illatas contumelias*, ait *Patris judicio reſervat, ut nobis inſinuet, quantum nos eſſe patientes debemus, dum ſe adhuc ulciſci non vult, & ipſe, qui judicat.* Poterat Jeſus omnium judex injurias in ſe illatas vindicare, ad hoc enim in eo dabatur poteſtas, & etiam puniendi ratio intervenerat, ab hoc tamen abſtinet, ut ſuo exemplo præfectos, ac univerſos informet, quòd ſi aliquando à ſubdito, vel ab aliquo pungantur, patienter ſuſtineant, & non intentent injuriam injuria retundendam eſſe, ait Seneca lib. 2. de Ira. cap. 34. *Puſilli hominis & miſeri eſt, repetere mordentem: mures, & formicæ ſi manum admoveris, ora convertunt: imbecillia ſe lædi putant ſi tangantur.*

Ioan. 5. — Greg. — *Injuria ſubdito patienter ſuſtinenda.* — Seneca.

96 Cùm Iſraël incederet per deſertum, occurrit ei Amalech, qui magnis calamitatibus illum affecit extremos agminis, qui laſſi erant, occidit. Deuter. 25. n. 17. Mandat Deus Moyſi. *Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Ioſue.* Exod. 17. num. 14. Valde mirum quod multa alia magnalia non mandat Deus ſcribere, & tamen bellum commotum ab Amalech diſponit, ut in monumentum Scripturæ tradatur ad vindictam de tantis injuriis ſumendam. *Delebo enim memoriam Amalech ſub cœlo*: ut ſignificetur quam alienus ſit Deus à vindicta; ne quodammodo ultio in oblivionem abeat, ordinat Deus ut literis exaretur; Oleaſter. *Expende*, ait, *qualiter pius Pater ſe oſtendit in noſtra punitione oblivioſum, ut libro ſit opus ad memorandum.*

Deut. 25 — Exod. 17. — *Deus facile obliviſcitur injuriæ.* — Oleaſt.

97 Secundò. Hac de cauſa diſſimulavit ſe judicem eſſe in ſuis propriis injuriis: ne calumniatores ſuos perterrefaceret, & ab opprobriis irrogandis retardaret: ſed licentioſius eis permitteret, quæcumque vellent convitia in ſe unum vibrari: adeò illis audiendis delectabatur. Non quod ipſæ contumeliæ, quæ peccata erant, ſed contumeliarum patientia eximiam illi afferret delectationem. Pro quo accipe Tertullian. lib. de patientia. cap. 3. *Saginari, ait voluptate patientiæ diſceſſurus volebat.* Sagina autem, non uno tantùm ſed pluribus ferculis efficitur, non unam tantum

Ieſus opprobriis delectatur.

ſed

ſed plures contumelias patientiſſimus Ieſus ſumma cum voluptate excepit.

98. Thren. 3. *Dabit percutienti ſe maxillã, & ſaturabitur opprobriis, ponet in pulvere os ſuum.* Thren 3. n. 30. Præclarè D. Ambr. expendens præfata verba ſerm. 10. in pſalm. 118 *Non dixit*, ait, *ſubibit opprobrium: facilè eſt enim unam, vel alteram contumeliam ſuſtinere. Addidit, ſatiabitur opprobriis. Quo facilius Domini moveat miſericordiam, opprobriorum cõplurium deformitate miſerabilis.* Non unum opprobrium, ſed multorum congeriem ſuſtinuit Dominus, & tunc expende quod ſequitur: *Ponet in pulvere os ſuũ.* Quæ verba ſic legit Ambr. citato loco. *Dabit in ſepulturã foſſuram os ſuum.* Et tunc ſic pergit ſanctus Doctor: *Oſtendit*, ait, *quandã ſupra modum patientiæ taciturnitatem, ut tanquam ſepeliat os proprium, ne loquatur & velut quodam aggere virtutem obſtruat; ne vocem doloris emittat.* Tantis opprobriis circumdatus poſuit os ſuũ veluti ſepulchrum, quod ſolum mortuũ excipit; ſic omnia illa convitia, tanquam quid mortuũ, quod non habet vivacem ſpiritum ad commovendum, excipit, obturans os ſuum pleno omnium virtutum aggere: tanta enim patientia inter tot opprobria, plenus eſt omnium virtutum cumulus.

Ambr. Patiẽtia mira Ieſu inter opprobria.

Ioan. 8 *n* 52. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus, quia dæmonium habes. Abraham mortuus eſt, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis ſermonem meum ſervaverit, non guſtabit mortem in æternum.

Num. 53. Nunquid tu major es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt? & Prophetæ mortui ſunt. Quem te ipſum facis?

VERSIONES.

Syriacus. Nunc novimus te dæmonium habere: & tu dicis, Qui ſermonem meum cuſtodierit.

Vatablus. Quem facis tu te ipſum,

EXPOSITIO VI.

99. DIXERUNT ergo Iudæi, non diſcendi, ſed contradicendi affectu: *Nunc cognovimus.* Cajetan. ſic explicat: *Vide Iudæorum furorem*, ait, *non ſolum à contumelia inchoant reſponſionem; ſed proprij honoris obliviſcuntur, manifeſtantes ſe temerè hactenus dixiſſe, Dæmonium habes:* Tamen pleniſſimè ſic cùm Euthymio, Lyrano, explicatur; hactenus opinabamur, nunc verò certi ſumus, te dæmonium habere, cum dicas. *Si quis ſermonem meum ſervaverit*, &c. Theophylact *Profectò aiunt, nunc cognovimus multis, & copioſis argumentis, quod dæmoniis actus hæc dicas.* Sequitur Textus: *Quia dæmonium habes.* Diabolus tibi ſuggerit, ut tam impia ſuperbia, ac blaſphemia loquaris, & dicas, cum promittas æternam vitam tuum ſermonem obſervanti.

Cajet. Euthym. Lyran. Theoph.

Abraham mortuus eſt. Sæpè illum commemorant, tãquam de ejus ſtirpe gloriantes. *Et Prophetæ* Qui frequenter, ut explicant D. Chryſoſtom D. Auguſt. D Bonav. cum Deo loquebantur, ejuſque mandata cuſtodiebant. Theophyl. *Et tu dicis quòd qui tuum audierint ſermonem non morientur.* Cùm tamen ſcriptum ſi: *Quis eſt homo, qui vivet, & non videbit mortem?* Pſal. 88. n. 49. Iudæi autem tanquam carnales, ut inquit Albert. Mag. totum intelligebant de morte corporali, quod de ſpirituali & æterna morte erat dictum. Et Abraham, ac Prophetæ licet eſſent mortui corpore non tamen quo ad animam, ſed reſuſcitandi erant cum Chriſto ad æternam vitam. Sicque reſponſio Iudæorum in omnibus futilis extitit. 100.

Chryſoſt. Aug. Bonav. Theoph. Pſ. 88. Alb Magn.

Numquid tu major es? Conſequens videbatur inferendum: ſi Abraham, & Prophetæ ſervantes Dei verbum mortui ſunt, & qui audiunt tuum verbum non moriuntur: ergo tu major es Deo. D. Chryſoſt. *Conſequens erat ut dicerent: Nunquid tu major es Deo, aut qui te audiunt, major es tu, quam Abraham? ſed iſtud non dicunt, quandoquidem ipſum Abrahamo minorem eſſe arbitrantur.* Similiter Euthym. Theophyl vel dici poteſt, quod hoc non dixerunt ne Jeſum honorarent, ſi eum cum Deo compararent. Notat D. Chryſ. loc. cit. hom. 54. quòd Iudæi contumelioſè, ac ſuperbè dicunt: *Dæmonium habes, nunquid tu major es patre noſtro Abraham?* at verò Samaritana cum audiſſet Chriſti verba promittentis aquam vivam ſimplici affectu ait: *Nunquid, tu major es patre noſtro Iacob?* Joan. 4. n. 12. ait tunc Chryſ *Illa diſcendi cupida, ideò dubitavit, & debita cum modeſtia reſpondit, & Dominum appellat.* Subditur: *Quẽ te ipſum facis?* id eſt, quem te jactas, te præſumis eſſe. Alb. Magn. *Chriſtus*, ait, *non ſe fecit magnum: ſed Pater genuit eum magnum: & tempore formam hominis accipiens fecit ſe parvũ.* Ad Philip. 2. n. 7. *Semetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens.* 101.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Ioan. 4. Chryſ. Alb. Magn. Ad Phili. 2.

QUÆSTIO XVI.

Quare ingenti beneficio ex Chriſti ore audito blaſphemè reſpondent Judæi: dæmonium habes?

PRomiſit Dominus ſuum ſermonem adimplenti vitam æternam: *Si quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum*, tunc tanto beneficio audito non gratulantur, ſed in blaſphemias prorumpunt. Dæmonium habes. Cujus rei rationem literalem dedi in expoſitione. Et eſt de mente D Thomæ. *Hoc*, ait, *ideò dixerunt, quia notum erat apud Iudæos diabolum peccatorum eſſe inventorem, præcipuè mendacii, quia autem videbatur eis, hoc quod Dominus dixit, eſſe mendacium, & contrarium Scripturæ.* Quis eſt homo, qui non videbit mortem? *Ideo dicunt, Dæmonium habes, quaſi dicant ex inſtinctu dæmonis, mendacium loqueris.* Eandem rationem reddunt Lyranus, Carthuſianus, & alij. 102.

D. Thom. Lyran. Carthuſ.

Reſpondet ſecundò Theophylactus: *Dæmonio ipſum agi putant quod aliena quædam quaſi mente captus diceret.* Ioan. 10. num. 20 *Dicebant autem multi ex ipſis: Dæmonium habet, & inſanit; quid eum auditis?* Tertiò. Toletus. Quia omnibus Prophetis, & Patribus anteponere ſe videbatur Chri- 103.

Theoph. Ioan. 10. Tolet.

ſtus, quos cum illi homines Dei fuiſſe crederent, Chriſtum autem inferiorem multo reputarent, alienum à Deo talem putabant ſermonem, ſimiliter alienum ab omni homine, cum homo non poſſit mortem impedire.

104. Chryſ. Quartò, Graviter hos Judæas pungit D. Chryſologus ſerm. 131. *Dæmon*, ait, *mali auctor mala promitit non bona: occidere non vivificare conſuevit: ergo non eſt dæmon, ſed Deus eſt Chriſtus, qui redonat, quam donaverat, vitam.* Valde inſipiens eſt argumentum Judæorum, ut probent in Jeſu eſſe dæmonium, ex eo quòd ipſe dicat ſe vitam æternam daturum, ſi enim ipſe è contra aſſereret à ſe mortem eſſe infligendam, validius tunc formaretur argumentum. Nam dæmon promittit mortem, Deus autem vitam; atqui Chriſtus non promittit mortem; ſed vitam: ergo non eſt dæmon, ſed Deus. Medium ergo quod Iudæi interpoſuerunt ad comprobandum Ieſum non eſſe Deum, ſed dæmonium, eo convicti ſunt non eſſe dæmonium, ſed verum Deum; qui veram vitam donat: medium enim quod iniqui ſibi eligunt ad juſtos opprobrio afficiendos, eo ipſimet iniqui confunduntur, ac redarguuntur. Dùm mulier impudica eſſet importuna Ioſeph, operique nefario reſiſteret, illa injecit in eum manus, apprehenſo pallio ipſe fugit, cúmque mulier ſe videret contemptam, totum crimen retorquere vult in Ioſeph, aitque quod ille ad eam extenderit manus, ipſaque clamante Ioſeph foras fugit: *In argumentum ergo fidei retentum pallium oſtendit marito revertenti domum.* Gen. 39. num. 16. argumento, quo mulier vult crimen imponere Ioſeph totum in ſe convertit; nam ſi mulier oſtendiſſet crines diffuſos, veſtes ſciſſas, ſignum erat, quòd adoleſcens ei vim intuliſſet, ut cùm illa oſtendit pallium in manibus, manifeſta eſt demonſtratio, quod ipſa eum voluerit ad ſe trahere: in illius enim manu invenitur pignus, qui tenere curavit, tu, ô mulier, habes pignus in manu, ergo tu vim intuliſti ad tenendum. Philo Hebræus lib. de Joſeph. *Veſtis*, ait, *relicta ab adoleſcente indicium erat violentiæ, ſed muliebris.*

Iniqui eodē medio convincuntur, quo convincere volebāt

Gen. 39.

Phil. Hebr.

105. Cyril. Quintò. Perbellè hos Iudæos arguit D. Cyril. lib. 6. in Ioan. cap. 10. *Malus de beneficio fit peior, & odientes Deum omnia etiam bona convertunt in malum.* Valde mirum quod cum Chriſtus illis dixiſſet ſe eis vitam communicaturum, ſic duiè blaſphement, *nunc cognoſcimus*, id eſt, nunc certè, ac reſolutivè cognoſcimus te dæmonium habere, ſi Chriſtus aſſereret illis mortem facturum, cùm hæc ſit valde horribilis, aliquod poterat eſſe ſubterfugium, quod ſic exaſperarentur: ſed cum illis pollicetur vitam, quam ſummopere homines appetunt, quomodo tam petulanter, ac acerbe reſpondent? *Malus de beneficio fit pejor.* Hi protervi Iudæi, de eorum numero erant, quod tantum abeſt, ut expoſitis beneficiis miteſcant, quod etiam ex illo anſam arripiant, ut magnis in ſua prævaricatione obſtmati de novis contumeliis, ac injuriis inſectentur, & offendant.

Malus beneficio nō obligatur, ſed pejor fit.

106. Commemorans Regius Vates illud horribile idololatriæ nefas à populo commiſſum in deſerto ait: *Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt ſculptile.* Pſalm. 105 num. 19. Non ſolùm exprimit fabricatum vitulum, ſed etiam adorationis locum Horeb, qui eſt locus in quo Deus apparuit: idem enim eſt Horeb, ac mons Sinai. Theodoretus, *Non temere*, ait, *de monte mentionem fecit, ſed ut impietatis hyperbolem doceret: quando quidem Dominus univerſitatis in monte ille apparuit: in hoc igitur monte impietatem patrare auſi ſunt*, Aſſignatur criminis locus, in magnam malitiæ exaggerationem, iniquitatem in eo loco perpetrarunt, qui proclamando magna Dei beneficia populo conceſſa teſtificabat, quorum monumento, ac memoria minime à ſuo peccato ſunt cohibiti, ſed ibi in tantam turpitudinem ſunt prolapſi. *De monte mentionem fecit, ut impietatis hyperbolem doceret.*

Pſal. 105.

Theod.

107. Oſe. 4. Ait. Deus per Oſeam. c. 4 n. 15. *Noliteingredi in Galgala. & ne aſcendatis in Bethaven.* Magna quæſtio eſt expoſitoribus, cur Deus populo ſuo tam rigide intercludat ingreſſum in Galgala? forſitan; quia ibi vigebat idololatria, illa tota terra plena erat, ut, ipſe Propheta eodem cap. commemorat n. 2. *Maledictum, & mendacium, homicidiū, & furtum, & adulterium inundaverunt.* Cur ergo aſceſus in Galgalā prohibetur? in Galgalis poſuit Joſue duodecim lapides quos tulerat de medio Jordanis alveo, idque ut ibi eſſent in perpetuum monumentum tranſitus miraculoſi, quo duodecim tribus ſicco pede per fluvium Iordanem tranſierunt in Chananæam, ut conſtat Ioſue 4. num. 20. Quamvis ergo peccata in magno cumulo excreverint, ita ut totam terram opprimerent, tamen gravior, ac execrabilior erat offenſa eo in loco ubi tot erant memoriæ, ac lapides teſtificantes divinam in populum largitatem, ex qua tanta beneficentia populus debebat excitari ad Deum amandum, ac ſerviendum, quòd ergo ibi tot peccata committerentur, maxime in hoc noſtra malitia declarabatur, ac divina ira provocabatur. Theodoretus: *In Galgalis* ait, *duodecim lapides repoſuit Ieſus filius Nū, quos ex medio Iordanis alveo accipiendos juſſerat Dominus, ut beneficij accepti eſſent monumentū, atque per hos lapides poſteri noſcerent, ut ſiccato alveo populus flumen tranſiſſet. Maximè ingrati animi ſignum eſt urbem illam, in qua tanta divinæ benignitatis accepiſſent monumenta, impietatis eſſe factam metropolim.*

Summa malitia, conſpecto beneficio peccare

Ioſue 4.

Magna iniquitas in loco beneficii crimen.

Theod.

Ioan. 8. *n.* 54. Reſpondit Jesus. Si ergo glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt: eſt Pater meus qui glorificat me quem vos dicitis, quia Deus veſter eſt.

Num. 55. Et non cognoviſtis eum & ſi dixero, quia non ſcio eum ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem ejus ſervo.

VERSIONES.

Tertull. lib. ad verſ. Prax. cap. 22 Et ſi ego me ipſe glorificem.

Arabicus. Non eſt gloria mea quicquam.

Syriac. n. 55 Et ſi dixero me eum non noſſe, ego ero mendax ſicut vos.

D. Chryſo. homil. 54. Et itidem ego mendax eſſem, ſi eum me neſcire dicerem.

EXPO

EXPOSITIO.

108. RESPONDIT Jeſus ſolita ſua modeſtia, & quia Judæi dixerunt, *quem te ipſum facis?* præſumis, ac jactas, Chriſtus Dominus prius à ſe repellit jactantiæ ſuſpicionem. Auguſt. D. Auguſt. *Hoc ait*, (inquit ſanctus Doctor) *propter illud quod dixerunt, quem te ipſum facis? refert enim gloriam ſuam ad patrem ſuum de quo dixerat, qui Deus eſt.* Sequitur textus; *Si ego glorifico me ipſum:* magna, ac præclara de me ipſo dico, & prædico, *gloria mea nihil eſt*, nullius momenti, ac ponderis eſt; hic ait D. Chryſoſtom. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Leont. *Secundum eorum opinionem locutus eſt.* Quod etiam docet Euthym. Theophyl. ac Leontius; imo aptius dicam, ſecundum communem opinionem eſt locutus, quia nemini creditur de ſe dicenti: *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum*, Joan. 5. Theoph. Joannes 5. numero. 31. *Eſt pater meus qui glorificat me.* Explicat Theophylactus. *Per Prophetas, per teſtimoniū de cœlo, per innumera, & immēſa miracula.* Explicatque quiſnam ſit ſuus Pater: *Quem vos dicitis quia Deus veſter eſt.* Hoc addidit, ne refutarent illius teſtimonium, quem Deum ſuum eſſe fatebantur. Opponebant Arriani; Pater glorificabat Filium; ergo ipſo Filio major eſt. Recte reſpondet D. Auguſtinus: Auguſt. *Hæretice*, ait, *non legiſti ipſum Filium dicentem quod glorificat Patrem ſuum: ſed & ille Filium glorificat, & Filius Patrem glorificat, pone perniciem, agnoſce æqualitatem, corrige perverſitatem.*

109. Pſalm. 75. Chryſ. Theoph. Beda D. Thom. Bonaven. *Et non cognoviſtis eum.* Judæi Deum fide, ac Scripturis agnoſcebant. *Notus in Judæa Deus* 75. n. 1. ait tamen Chriſtus: *Non cognoviſtis eum*, Deum. Primo D. Chryſoſtomus Theophylactus, Beda, D. Thomas, D. Bonavent. non agnoſcitis eum ut unum in eſſentia, & trinū in perſonis, ſi enim id ſciretis, ſine dubio agnoſceretis, & crederetis me eſſe Meſſiam Dei filium. Secundo D. Aug. Joan. 5. Auguſt. Non cognoſcitis eum, id eſt non vidiſtis, nec audiſtis illum. Joan. 5. num. 35. *Neque vocem ejus unquam audiſtis, neque ſpeciem vidiſtis.* E contra vero de ſe ait Chriſtus: *Ego novi eum* non ſolum qua Deus, ſed etiam qua homo ſum per ſcientiam mihi communicatam. Tertiò. *Non cognoviſtis eum.* id eſt non agnoſcitis illius ſublimitatem, & majeſtatem, nec creditis illi teſtimonium de me perhibenti. Quarto, & ultimo ait illis Chriſtus quod Deum ſuum ignorabant. Cyril. Aptius inquit D. Cyrillus Alexand. lib. 5. in Joan. cap. 11. *Nam ſoli cognoſcere Deum ſuum dicūtur, qui viam mandatorum ejus perambulant, neque ab ea declinant.* Tit. 1. Quod comprobat teſtimonio Apoſtoli dicentis. Tit. 1. num. 16. *Qui confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Sic ſubjicit: *Judæi quia Dei præcepta non obſervabant, in cæde Salvatoris cæca mente uentes, recte dicuntur non cognoviſſe Patrem.* Quod clarius patebit ex proxime dicendis.

110. Mald. *Et ſi dixero, quia non ſcio eum, ero ſimilis vobis mendax.* Maldonatus exiſtimat Judæos vocari à Chriſto mendaces, quia dixerunt: *Samaritanus es tu, & dæmonium habes.* Quod erat apertum mendacium, & magna blaſphemia. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Apertiſſime tamen D. Chryſoſtom Theophylactus, Euthymius aſtruunt à Chriſto dici mendaces, quia mentiebantur aſtruentes ſe Deum agnoſcere, cum mandata ejus non ſervarent, ac Filium à Patre miſſum non agnoſcerent; *ſed ſcio eum, & mandata ejus ſervo.* Euge probationem, quam adducit ſciendi Deum, quia mandata ejus ſervat. D. Chryſoſtomus. Euthymius: Chryſoſt. Joan. Epiſt. cap. 2. *Vides quod ſermonem Dei ſervare ſignum ſit, quod quis Deum agnoſcat* Joan. 1. Epiſt. 1. cap. 2. & 4. *Et in hoc ſcimus quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervemus qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt.*

QUÆSTIO XVII.

Quare ſuperbi Judæi, cum vocantur à Chriſto mendaces, tacent, & non reſpondent ad hoc?

VAlde mirum, quod cum Iudæi valde impudicè, ac blaſphemè contra Chriſtum loquerentur, cum exiſtimarent, quod Abrahamo ſe anteponeret, tamen modo cum ab ipſo mendaces vocantur, tacent, & non reſpondent; cum tamen mendacium ſit magnum hominis dedecus, ac infamia. Ad optimates, ac majores natu Iſraël ſcripſit Iezabel epiſtolam ad ſurripiendam vineam Naboth dicens: *Submitte duos filios Belial contra eum, & falſum teſtimonium dicant*, 3 Reg 21. num. 10. eos ad obſequium ſuæ voluntatis advocare mandat, & tamen filios Belial ſeu diaboli, ut explicat Abulenſis, cum tamen Saul traditores Ziphæos, qui ei promiſerunt prodere David, benedictos vocat, *Benedicti à Domino* 1. Reg. 23. n. 21 Saul traditores, qui ejus voluntati obſequebantur, benedictos nuncupat, & Iezabel ejus mandata exequentes, filios diaboli appellat. Hi enim mendacium dicturi erant, adeo mendacium execrabile exiſtit, ut etiam iniquiſſima fœmina non audeat hos cum honore, ſed potius multo cum dedecore nominare. 111. 3. Reg. 21. Abul. *Mēdax valde infamis.* 1. Reg. 23.

Ad noſtram quæſtionem. Cur cum mendaces vocantur, tacent? Reſpondeo primo, quod ipſi iniquo, ac blaſphemo ore Chriſtum appellarunt Samaritanum, ac dæmoniacum, & qui alios injuria afficit, patientia armetur; ut opprobria in ſe collata audiat, præcipuè cum tales multa turpitudine, ac nequitia ſunt repleti. Inter multa mala, quæ in Herode exundabant, illud non eſt prætereundum, quod de eo ſcribit Matth. 2. n. 16. *Herodes videns, quoniam illuſus eſſet à Magis iratus eſt valde.* De quo iraſceris impie Tyranne? Nonne tu prius ſanctis Magis illuſiſti, cum dixiſti: *Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inveneritis, renunciate mihi, ut ego veniens adorem eum*, & tamen non adorare, ſed interficere conabaris; ſi tu ergo tres reges pejus deriſiſti, quid mirum, ſi ipſi te irrideant, ut tuam malitiam, ac nequitiam evitent? Unde ait D. Chryſoſt. in Imperfecto hom. 2. *Herodes dum vellet deludere, deluſus eſt.* 112. *Contumelioſus etiam contumelias de ſe audiet.* Matth. 2. Chryſ.

Secundò. Non incongrue affirmare poſſumus hos Phariſæos eſſe humiles, viles, & ignobiles, cum appellarentur à Chriſto mendaces, nihil de hoc curaverunt, ſed furore rapiuntur, quod ſe Abrahamo antiquiorē dixiſſet: *Priuſquam Abraham fieret ego ſum.* Homines autem, qui nō verecundantur, cum in mendacio deprehenduntur, ſignum apertum hominis infimæ notæ, & humilis conditionis. In primitiva Eccleſia omnia bona communia erant. Cum Ananias vendidiſſet agrū, cujus pretij partem attulit ad pedes Apoſtolorū aliam verò defraudans ſibi retinuit, ait illi Petrus: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens* 113. *Homines viles non verecundantur de mendacii nota.*

autem Ananias hæc verba cecidit, & expiravit. act.5.n.4.Iniquitas Ananiæ magna extitit,tamen gravi,& inopinata Petri increpatione perculſus, quod mentitus eſſet:ſic verecundia,ac pudore affectus eſt,ut animam exhalaverit, Deo ſic diſponente in ſui peccati pœnam.Orig hom.8.in Mat, *Puto autem*, ait, *quoniam audiens Ananias hæc verba ideo cadens expiravit,quoniam non ſuſtinuit arguitionem Petri:cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto.*

Orig.

114\. Tertiò Cum Judæi de mendacio arguuntur, mendacéſque nuncupantur,tacent,& non reſpôdent,eorum iniquitas obturabat os,nequid dicere ac reſpondere auderent,*omnis iniquitas oppilabit os ſuum*:Pſal.106. n. 42. Pagn. *omnis iniquitas clauſit os ſuum.* Cũ Chriſtus D.in ultima Cœna prædixiſſet,quod unus ex diſcipulis eum erat traditurus:*Reſpondens autẽ Iudas,qui tradidit eum, dixit:Nunquid ego ſum Rabbi?* Tunc ait illi Jeſus: *Tu dixiſti.* Matt.26.n.25.Tunc Judas ſilet,& nec verbum profert. Cum autem Chriſtus dixiſſet Petro: *Amen dico tibi,quia in hac nocte,antequam gallus cantet,ter me negabis.* Statim Petrus multo fervore reſpondit? *Etiamſi oportuerit me mori tecum,non te negabo*,Matth.26.n.35. Quid eſt? Judas tacet? at Petrus ſtatim proſiliit,ac reſpondet Judas jam ſui criminis conſcius erat,ac venditionem ſui Magiſtri cum Iudæis pertractaverat, & ideò obmuteſcit, & alte comprimit os. At Petrus pro nunc in cœnaculo nihil de negatione Magiſtri cogitaverat; cum à crimine modo alienus extaret multo animo concepto,inſtanter reſpondet,& aſſeverat: *Si oportuerit me mori tecum non te negabo.* Alb.Magn. *Verbum Petri*,ait,*nec eſt mendacium, nec temeritas, ſed fervor dilectionis. Accepti fiduciam ab eo,quod* Joann.6. *quod multis retrò abeuntibus ipſe tunc præſtiterat, putabat ſe in æternum non commovendum.*

Pſalm. 106. Pagnin. *Iniquitas obturatos,& non ſinit loqui.* Matth. 26. Matth. 26. *Alienus à crimine valde confiſus.* Alb. Magn. Ioan. 6.

*Joan.*8.*n.*56.Abraham pater veſter exultavit, ut videret diem meum: vidit, & gaviſus eſt.

Num. 57. Dixerunt ergo Iudæi ad eum. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti.

VERSIONES.

*Syriac.n.*56. Abraham pater veſter deſiderabat.

Arabicus. Deſideravit videre.

D.Proſper. p. 1. Concupivit videre diem *de promiſſ.* meum. *cap.* 17.

*Syriac.n.*27. Nondum quinquaginta annos natus es.

EXPOSITIO VIII.

115\. Postquam Chriſtus à ſe excluſit jactantiæ opinionem, Judæorum jactantiam reprimit, oſtendens eos veros filios Abrahæ non eſſe, de quo tantum ipſi gloriabantur, ſiquidem ut notarunt Chryſoſtom. Ammonius, de ejus præſentia Abraham maximè gaviſus eſt, de qua illi triſtantur. Veri enim filij Abrahæ Chriſti adventu multa lætitia ſunt perfuſi, ut Paſtores in nocte nativitatis, & ſpiritus Mariæ exultavit,ut ponderat D.Iren.l.4. c.15. *Deſcendente*,ait:*quidem exultatione Abrahæ in eos,qui erant ex ſemine ejus,evigilantes,& videntes Chriſtum, & credentes ei.* Deinde probat Chriſtus ſe eſſe majorem Abrahamo,ut advertunt Euth.Theophylactus, nam Abrahamus magnopere optavit videre diem ejus,utpote ſui majoris, ac redemptoris, quo reſpondet ad illud,quod dixerunt ſupra numer.53.*Nunquid tu major es patre noſtro Abraham?*

Chryſ. Ammon. *Veri filii Abrahæ exultant Chriſti præſentia.* D. Iren. Euthym. Theoph.

116\. *Abraham pater veſter.* De quo maxime gloriamini. Non ait pater noſter,quia ipſo Abrahamo ſe oſtendebat majorẽ,& quia habebat alium parentem,ſcilicet Deum,ad quem omnia referebat. Suprà verſ.54 & 55.*Exultavit.* Vehementi, ac flagranti deſiderio præoptavit,ut etiam motibus,ac geſtibus corporis declararet; *videre diem meum.* Hunc, ſcilicet tempus mei adventus? quo ego filius Dei,ex ſemine ejus ſecundum carnem natus mundo apparui,ac redemptoris meum munus odimpleo,myſteriũque ſalutis generis humani operor,ex phraſi Hebraïca, totum vitæ tempus dies nuncupatur. De quo quæſtione ſequenti. *Vidit.* Huic tanto deſiderio Abrahæ ſatisfactum eſt,non quandiu ipſe in carne vixit,ſed poſt multa ſæcula, quando ego natus ſum ſecundum carnem in mundo, tunc anima ejus exiſtens in limbo vidit, & cognovit meum adventum: ac præſentiam,non fide tantum,ut prophetica revelatione,ſed per ſpeciem in ipſam,non ſolum abſtractive,ſed potius intuitivè. De quo quæſt. 16. *Et gaviſus eſt*,maximopere,ut vidit, & agnovit: tum quia Chriſti adventu,ipſi,ac cæteris juſtis in limbo agentibus dabitur aditus ad cœleſtem patriam,ac Dei viſionem, tunc etiam quia poſteris ipſius,ac omnibus mortalibus patefit janua ad juſtitiam,ac ſalutem æternam.

Magna Abrahæ exultatio

117\. *Dixerunt ergo Iudæi ad eum.* Theophylactus, *Iudæi non poterant*,ait,*pertingere ad ſublimitatem dictorum,neque dignabantur interrogare,vel diſcere quis eſſet dies ille,quem vidit Abraham: imo irrident eum,ut inſania quadam loquente.* Dicunt ipſi *Quinquaginta annos nondum habes.* Quinquaginta annos exprimunt, non,quod Jeſus annum quinquageſimum attigiſſet;cum tantum trigeſimum, tertium expleret; ſed ut majori numero objecto efficacius in Chriſti verba inſurgerent,ut ſermonem ejus refutarent,quod Abrahamo ante bis mille annos emortuo ſe æqualem feciſſet, cum nondum quinquagenarius exiſteret.

Theoph.

QUÆSTIO XVIII.

Quiſnam ſit iſte dies Dominus,quem Abramus videns exultavit.

118\. Primo D.Auguſtinus tract.43. D. Hieronim. in c.8. Daniel. D. Gregorius hom. in Evangel. Beda. D. Thomas. D. Bonaven. Carthuſian. Hugo.Cajetan. & alij interpretantur intelligi hîc diem æternitatis, quod ab æterno Filius à Patre eſt genitus, vehementer optaverat Abraham hanc meam æternam generationem,ac divinitatem cognoſcere,ut eam crederet,& per eam ſalutem conſequeretur, æternam.*Vidit*,inquit D. Auguſtinus,

Auguſt. Hieron. Gregor Beda. D. Thom. Bonav. Carthuſ. Hugo. Cajet.

guſtinus, *Diem meum, quia myſterium Trinitatis agnovit.* Hunc autem diem aſtruunt eſſe illum, quo Abrahamus tres Angelos apparentes hoſpitio ſuſcipiens unum tantùm loquentem habuit, & tunc quaſi per ſymbolum illi revelatum eſt myſterium Trinitatis, tres enim vidit, & unum adoravit Gen. 18. n. 2.

Gen. 18. Secundò. Idem D. Auguſt. D. Irenæus libro 4. cap. 15. D. Cyrillus Alexandrin. lib. 6. c. 11. D. Ber-

119. Aug. Iren. Cyrill. Bern. nard. ſerm. 6 de vigil. Nativit. qui hunc diem referunt ad diem Incarnat. quando poſt novem menſes Chriſtus natus, tunc omnes Prophetæ, ac Patriarchæ ſummo gaudio exultarunt: cum vehementer deſiderarent Verbi incarnationem, ac Chriſti adventum, ut à peccatis ac limbo liberarentur, dicitur autem peculiariter, quod Abrahã exultaverit, quia erat caput, ac pater totius populi, & ad hunc Chriſti adventum reſpexit ille, quando manu admota femori adjuravit ſervum

Gen 24. ſuum ſignificans ex ſuo femore Chriſtum naſciturum. Gen. 24 n. 2.

120. Chryſoſt. Tertiò. D. Chryſoſtom. hom. 54. Diem meum, ait, hoc in loco crucem mihi ſignificare videtur, quem diem in arietis oblatione, & in Iſaac, Abraham præfiguravit. Geneſ. 22. num. 10. & 18.

Gen 22. Proſp. D. Proſper part. 4. de Prædictionibus, c. 17. *Abraham pater veſter concupivit videre diem meum, & vidit, & gaviſus eſt: diem ſcilicet Paſſionis filii Dei in ſuo filio figuratum vidit Abraham, quod unico filio non pepercit: quod velut ad aram crucis triduo cum inſonti victima convaluit.* Idem docent

Ambroſ. Baſil. Ammon. Leon. Euthym. Theoph. D. Ambroſ. lib. 5. de Abraham, c. 8. Baſil, Seleuc. orat. 32. Ammonius, Leontius, Euthym. Theophylact. qui interpretantur diem Chriſti, diem Paſſionis, ac mortis, quem diem maximè optavit videre, & prophetica revelatione ipſum vidit præfiguratum in holocauſto filij ſui Iſaac, & quamvis nihil in humanis rebus nati acerbius morte contingere poterat, tamen gaudio exultavit ob redemptionem humani generis. Euth. *Gaviſus eſt Abraham propter ſalutem mundi.*

121. Eucher. Quartò, D. Eucherius in cap. 28. Geneſ. *Vidit Abraham diem Domini, quando futurum aſpexit myſterium Sacramenti, unde & pedes eorum lavit ut in extremo mundi, lavacri purificationem demonſtraret futuram: pedes enim noviſſima ſignificant.* Quando ergo Abraham lavavit Angelorum pedes in ſpecie juvenum apparentium, ibi in typo agnovit arcanum, quo Chriſtus in lavacrum generis humani ſuorum pedes abluit. Quin-

Turr. tò. Turrianus lib. 8. Conſt. Clementis, cap. 12. n. 3. *Diem ſuum*, ait vocavit Dominus diem Reſurrectionis, quia fuit reſurrectio quædam, nova ejus nativitas Chriſtum oſtendit Deus Pater Abrahæ in Iſaac à morte ad vitam revocato, & diem reſurrectionis Chriſti oſtendit in die illo liberationis Iſaac.

122. Maldonat. Burgens. Sextò, Maldonatus, Lucas Burgenſ. docent per diem Chriſti ſignificari diem adventus ſui in mundum, totumque vitæ tempus, quo in hoc ſæculo vixit; nam ex idiomate Hebræorum dies alicujus denotat ſpatium vitæ ipſius, ſic etiam, ut moraliter dicam, totus diſcurſus vitæ Chriſti ob ejus eximium amorem dies dicitur. Secunda ſententia & hæc ſexta mihi videntur probabiliores nam Chriſtus loquitur hîc de ſe ut homine, prout etiam major erat Abrahamo, ad quod hæc Chriſti ſententia reſpicit. Et cum autem dicat, in præterito, vidit & gaviſus eſt ad actiones præteritas ſuæ nativitatis, ac vitæ referuntur.

Quæstio XIX.

Quomodo Abrahamus viderit diem Domini de quo gaviſus eſt?

PRimo ſancti Patres communiter dicunt, quod viderit diem nativitatis Domini figura, typo ac cognitione Prophetica. At deſideria antiquorum Patrum non tantum ferebantur ad figuras, ac cognitiones propheticas, ſed etiam præcipuè ad ipſam Chriſti præſentiam, & exiſtentiam. Sic Chriſtus Dominus dixit ſuis diſcipulis: *Multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt,* Luc. 10. num. 24. Voluerunt videre non tantùm ſpiritu, & revelatione, ſed etiam oculis corporeis, ut vos videtis, & corroboratur hic ſenſus ex antecedentibus verbis: *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.* Ubi ſermo eſt de oculis corporalibus. 123. Luc. 10.

Secundò communiter Recentiores. Maldonatus, Salmeiron, Barradas, Lucas Burgenſ. dicunt quod Abrahamus in limbo Patrum conſtitutus agnoverit Chriſtum natum ex relatione alicujus animæ ſanctæ è corpore exeuntis, & in illum ſignum demigrantis; v. g. S. Simeonis vel ex revelatione Angelorum, qui ſicut Paſtoribus, ita & ſanctis illi Patribus feliciſſimum Domini natalem evangeſizaverunt: & tunc Abrahamus gaviſus eſt de Chriſto jam nato, quem antea ſperabat naſciturum, & ſperando exultabat, & quamvis aliqui ex his Doctoribus dicant nullum inveniſſe hujus interpretationis antiquum auctorem eam tamen expreſſe docet D. Cyrillus Alexandrinus lib. 6. in Joan. cap. 11. *Abraham*, ait, *vidit diem Domini, quando jam in placida ſanctorum Patrum requie poſitus cognovit filium Dei eſſe incarnatum.* Et poſt pauca ſubdit: *Id quidem cognovit Abraham completum eſſe per teſtificationem juſti Simeonis, qui poſt Dominum ſuſceptum in ulnis requievit in pace, & intimavit ſanctis Patribus eum natum, aut per denuntiationem Angelorum ſanctos Patres viſitantium ſæpius.* Et poſtea ſubdit: *Cùm itaque editus eſt in mundum virgineo partu Dominus noſter, quis addubitaverit Angelos antiquis illis Patribus annunciaſſe Salvatoris ortum, ſicut & in terris nuntiaverunt Paſtoribus, & tunc ſanè Abraham vidit diem Domini.* 124. Maldon. Barrad Burgenſ. *Abraham agnovit ex relatu vel revelation* Cyrill.

Dicam tamen quod mihi probabilius eſt? Quod Abrahamus reſidens in limbo agnovit tempus & diem quo Chriſtus eſt incarnatus, & natus non tantùm per relationem aliquorum juſtorum, v. g. Annæ propheteſſæ, ſeu per relationem Angelorum, ſed etiam per cognitionem clarã, & intuitivam, hoc enim in ua propria, & rigoroſa ſignificatione ſignificat illud verbũ, Vidit. Abrahamo ergo in limbo conſtituto infudit Deus quandam ſpeciem, per quam cognovit non ſolùm abſtractivè, ſed etiam intuitive Chriſtum natum. Sicut anima Chriſti, ac Angeli per ſpeciem inditam, vident intuitive quæ ſunt in terra & quæ ſunt ſub terra; ſicut & B. Thereſia vidit animam cujuſdam viri in purgatorio, & ſanctus Franciſcus Xaverius noſtros Luſitanos pugnantes cum Indis in loco valde diſtanti, ſic Abrahamus è limbo vidit Chriſtum natum, & eximia lætitia gaviſus eſt. 125. *Propria ſententia.*

In Chriſto verum gaudium.

126. Sicetiam olim Abrahamus cum in promiſſione accepiſſet Chriſtum Dominum eximia jucunditate lætatus eſt. Cùm enim illi dixiſſet Deus ex illa, ſcilicet Sarai, dabo tibi filium, cui benedicturus ſum. Ait textus: *cecidit Abraham in faciem ſuam, & riſit*. Geneſ. 17. n. 17. D. Ambr. lib. 2. de Abrah. c. 11. *Riſus*, ait, *lætitiam declarat viri juſti, qui tantis gratulabatur promiſſis*. Et jure quidem, in ſolo enim Ieſu vera, ſolida, ac permanẽs lætitia

Gen. 17. Ambr.

127. Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis in ultima cœna: *Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis*. Joan. 16. n. 22. Expende verbum, *Gaudebit cor veſtrum, & nemo tollet à vobis*. Duo prædicuntur, gaudium in corde, & quod nemo illud auferet; gaudia quæ à creaturis pullulant, corda non penetrant; nec ibi radicantur, ſed facilè expelluntur; unde & gaudia mundi tantum in facie, ac ſuper faciem deſcribuntur. *In hilaritate vultus Regis* Prov. 16. num. 15. At gaudia Jeſu intima cordis replent, & ibi perpetuò durant. Rupert. lib. 12. in Joan. *Et gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum certum, & verum, nemo tollet à vobis. Quod ſi corpus occiderint, ſic quoque cor veſtrum gaudebit, quia gaudium veſtrum non in carne, quæ poteſt occidi, ſed in corde, ut anima quam perſecutor occidere non poteſt, repoſitum erit, veſtrum igitur gaudium nemo tollet à vobis.*

Ioan 16. Prov. 16 In Jeſu gaudium permanens. Rupert.

QUÆSTIO XX.

Quare Judæi, Quinquaginta annos *dixerunt, & valde incongruè loquuntur?*

Quare quinquaginta annos. Iren.

128. DUas difficultates involvit præſens quæſtio. Prima eſt, quare quinquaginta annos dixerunt? Secunda quam incongrua fuerit Judæorum locutio. Ad primam difficultatem D. Irenæus lib. 2. c. 14. exiſtimat Judæos ſic locutos, quia Chriſtus jam tunc temporis quadrageſimũ annum exceſſerat, & quinquageſimum adhuc non attigerat, ait enim Chriſtum in terris ad annos vixiſſe 50. D. Chryſoſt. Euthym. legunt quadraginta annos, communiter tamen Codices Latini, Græci, Syriaci, Arabici legunt *quinquaginta*, Unde Severus Antiochenus in Catena Græca, cui favet D. Thomas, inquit, quod idẽ eſt, ac ſi Judæi dicerent, Tu, ô Jeſu, non unum exceſſiſti ſpatium unius Jubilæi, ſeu ſæculi, & Abraham vidiſti? Nam jubilæus incidebat anno quinquageſimo. Tertiò Euthy. ait; Putabant eum quinquagenarium, propter multam ejus peritiam, & experientiam. Quartò Lyranus: Propter labores, & jejunia videbatur Chriſtus longe majoris ætatis, quam eſſet. Quintò. Multorum eſt opinio, quod Chriſtus Dominus propter labores prædicandi, & docendi, ſic affectus erat corpore, ut prope quinquagenarius videretur. Germana ſolutio ea eſt, quod Judæi, illum terminum ætatis Chriſti aſſignarunt, ad quem certo ſciebant eum non pervenire, ne fortè ſi dixiſſet: quadraginta, errarent, & à Chriſto redarguerentur. Sic ait Cajetanus. *Ut in tuto loquerentur*. Deinde ut validius contra Chriſtum formarent argumentum, cum ei multo plures annos concederent, quàm eos, quos ille habebat, & tamen Abraham videre non poterat.

Chryſ. Euth. Sev Antioch D. Thom. Euthym. Lyran. Germana ſolutio. Cajet.

129. Secunda difficultas, quàm inepta fuerit Judæorum reſponſio, dixerunt enim, *quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Legitima conſequentia dicendum erat; quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidit diem tuum? nam Chriſtus non aſſeruit ſe vidiſſe Abrahamũ. ſed potius Abrahamum vidiſſe diem ſuum. Quomodo hi, qui magiſtri, ac doctores legis erant, tam ineptè, & incongruè loquuntur? At Judæi pro eodem acceperunt videri ab Abraham, & illum videre. Ammonius ait, quod Judæorum oratio propter eorum ſtoliditatem inſulſa prorſus fuerit. Dicam etiam quod Judæi invertunt orationem, ac ſi Chriſtus dixiſſet, quod ipſe viderit Abraham, hoc enim majorem eis præbebat occaſionem, ut adverſus Chriſtum obloquerentur, ac obmurmurarent, & hi impii Judæi non dubitarunt in notam inſcientiam abſque conſequentia loquentium incurrere, dummodo major eis daretur occaſio ad calumniandum, ac detrahendum Chriſtum Dominum. Tale eſt multorum ingenium qui ſibi unam notam non recuſant, dummodo aliis multas inurant.

Inepta Judæorum locutio. Ammon. Impius in ſe unum defectum non reficit ut in aliis multos imponat.

130. Reverſi ſunt ad populum exploratores illi terræ promiſſionis, aſſerentes ſe terram illam non poſſe obtinere ac dicentes: *Terra, quam luſtravimus, devorat habitatores ſuos: populus, quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere Giganteo: quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur*. Num. 13. verſ. 33. Quomodo viri iſti tantam timiditatem, ac debilitatem de ſe confitentur? viderant quot mirabilia pro eorum defenſione Deus eſſet operatus, ex quibus certi fiebant, quod in illam terram introducerentur, ſed omiſſo hoc ſuperiori motivo, etiã politica ratione, quomodo iſti exploratores tantam infirmitatem de ſe teſtantur, cùm hi eſſent Duces, qui multo robore præclara facinora ediderunt, ac contra Amalech validè pugnaverunt? cur ſic eorum animus enervatur, ut ſe locuſtis comparent, & alios eſſe Gigantes aperta voce proteſtentur? præcipue quia amplificando ſupra veritatem hæc dixerunt, ut adnotarunt Lyran. Abulenſis, Carthuſianus, & alij: non enim erant homines illi tam proceræ ſtaturæ, ut illi aſſeruerunt. Intendebant iſti Moyſen, & Aaron calumniare, quod eos induxiſſet in vaſtã illam ſolitudinem, non ergo refugiunt ſibi unum infirmitatis defectum adſcribere, ut mille obmurmurationes in Moyſen infligant, quod eos nempe perturbaverit ac inquieraverit, ut ad mortis locum perduceret. Pro quo expende quod exploratores pro una tantum vice ſuam infirmitatem declararunt. At contra Moyſen, & Aaron per totam noctem mille calumnias jacularunt: *Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa, & murmurati ſunt contra Moyſen, & Aaron*. Num. 14. n. 1.

Num. 16. Lyran. Abulenſ. Carth. Exploratores ſibi detrahunt, ut alteri contra Moyſem obmurmurarent. Num. 14.

131. Multis præpoſitis urget Aman regem Aſſuerum, ut Judæorum necis exeat decretum: aitque ei: *Si tibi placet, decerne, ut pereant & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ*. Eſther 3. n. 9. Offert Regi ex re ſua: ut non eſt improbabile Unde ait Caiet. *quaſi emere volebat Iudæorum vitam* decem millibus talentorum, quæ talenta ſi Hebræa erant, efficiebant ſummam decem millionum aureorum. Quomodo Aman homo ambitioſus, & miſer tantam auri copiam perdere volebat, quod ſine dubio erat dimidium, vel plus ſuarum rerum? Adeo iniquus, & perverſus erat Amen, ut eligeret dimidietatem bonorum ſuorum profundere, dummodo alij omnia bona ſua, vitam, ac honorem perderent.

Eſther. 3. Cajet. Aman dat dimidietatẽ bonorum ut alii omnia deperdant.

an-

Ioan. 8. *n.* 58. Dixit JESUS: Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum:

Num. 59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jeſus autem abſcondit ſe, & exivit de templo.

VERSIONES.

Pagn.n. 58. Antequam Abraham naſceretur, ego ſum.

Agobardus Epiſcopus Lugdun. ad Ludovic Ante Abraham ego ſum.

*Vatab.n.*50. Tollebant ergo lapides.

Syriacus. Et ſuſtulerunt lapides, ut obruerent eum: Jeſus verò abdidit ſe, & exivit de templo, tranſiitque per medium eorum, & abiit.

Euthym. Ieſus autem occultatus eſt, & exivit de templo, pertranſiens per medium illorum, & ita præteribat.

*D. Chryſoſt. hom.*54. Acceperunt lapides, ut jacerent in eum, fugit ergo iterum IESUS.

EXPOSITIO IX.

131. DIXIT *eis Jeſus.* Chriſto Domino objecerunt Judæi, *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti?* Reſpondet Chriſtus ſe largiſſimè potuiſſe videre Abrahamum, cum multò antiquior ſit Abrahamo, utpote æternus, ſine ulla menſura temporis; & omnis mutationis expers. *Antequam Abraham fieret*, naſceretur, ſeu in rerum natura exiſteret. Et non dixit ante omnia ſæcula, ſed ante Abraham, de illo enim tantum proceſſerat quæſtio, & ſat fuit ad propoſita, & non ultra reſpondere: *Ego ſum*, ab æterno ſcilicet. Tria in hoc verbo ponderanda ſunt. De Abraham, ait *fieret*: quia factus eſt, quod eſt proprium creaturæ; de ſe verò ait: *ſum*, quia Chriſtus ſecundum divinitatem *eſt, qui eſt*, Exod. 3. quod ponderavit D. Auguſt. tr.43. *intellige*, ait *fieret ad humanam facturam: ſum verò ad divinam pertinere ſubſtantiam*; quod etiam adnotarunt omnes Leontius, Beda; Theophylactus, Euthymius, Rupert. D.Bonav. & alij. Secundò ait Chriſtus. *Ego ſum.* Cum tamen conſequenter ad verbum antecedens, *Antequam Abraham fieret.* Videbatur dicendum, Ego eram Rectè. Chryſoſt. hom. 54. *quemadmodum*, ait, *Pater hoc verbo, ſum utitur, ita & Jeſus.* Hoc verbum, ſum, proprium eſt Deitatis, quæ habet exiſtentiam per eſſentiam, ſicut Deus Pater hoc verbo utitur, ita & Jeſus quilibet ex loquēdi modo cognoſcitur filius ſui Patris. Tertio. Non ait Chriſtus: Ego fui, vel, erā, ſed ſum, Deo enim nec eſt præteritum, nec futurum, ſed unum ſolum invariabile præſens,

Exod. 5. Aug. Leont. Theoph. Euthym. Rupert. Bonav. Chryſoſt.

D.Greg.hom.18. *Præteritum & futurum divinitas non habet, ſed ſemper eſſe habet: non ait ante Abraham ego fui; ſed ante Abraham ego ſum.* Greg.

Tulerunt ergo lapides. Hi, qui tulerunt lapides non fuerunt, ut exiſtimat Theophyl. illi de quibus dicitur ſupra verſ.30. *Qui crediderunt in eum*: Sed ſunt alij diſtincti, ut eſt communis ſententia. Illud, ergo, indicat conſequentiam de antecedentibus, illud, ſum, in verbis Chriſti intellexerunt Judæi, quod non ſolum ſe majorem Abrahamo faciebant, ſed etiam ſe verum DEUM æternum oſtendebat: *tulerunt lapides ut jacerent in eum* Syr. *Ut obruerent eum*, tanquam blaſphemum, cū æquaret ſe Deo, lex blaſphemos jubebat lapidari. Levit. 24.n.16. *Ieſus autem abſcondit ſe.* Illorum furori cedens, & inviſibilem ſe præſtans, ut docent Theodor. Heracleenſi, Leontius, Euthym, Theophylact. Qui ait: *Non in angulum templi ſe conjecit, nec in domunculam aliquam fugit, neque poſt parietem, vel columnam ſe incurvavit ſed ſua magna poteſtate inviſibilem ſe fecit inſidiatoribus, quamvis per medium illorum exiret.* Sicque inviſibilis abſcōditus eſt: *Et exivit de templo.* D.Chryſ. *impleto officio ſuo cum ſatis eos admonuiſſet.* Syriac. & Græce additur: *Et tranſiit per medium eorum* & præteriit ſic: quod Euthym. ita explicat. *Ambulabat ita non apparens eis*: hoc adjectum non habetur in noſtro codice Latino, & ſatis ſine illo explicatur res. 133.

Theoph. Syr. Levit 14. Theodor. Leont. Euthym. Theoph. Chry. Euthym.

QUÆSTIO XXI.

Quare Judæi hîc currunt ad lapides, & non quando Chriſtus eos flagellis ejecit de templo, vel filios Diaboli nuncupavit?

EJecit Jeſus Judæos flagellis de templo, Joan. 2. num. 15. & nihil ei contradicere auſi ſunt, & in hoc præſenti ſermone eos filios Diaboli nuncupavit. *Vos ex patre Diabolo eſtis.* Et tamen contra Dominum tunc non inſurgunt ut modo fecerunt, cum eis dixiſſet: *Antequam Abraham fieret ego ſum.* Quo audito, *tulerunt lapides, ut jacerent in eum.* 134.

Ioan. 2. *Ratio difficultatis.*

Reſpondet primò Divus Auguſtinus tract. 43. *Iudæis*, ait, *blaſphemare viſus eſt Dominus, quoniam dixit, Antequam Abraham fieret, ego ſum.* Idem docent D. Chryſoſtom. Euthymius. Theophyl. Gloſſ. interlineal. Albert. Magn. D. Thom. D.Bonavent. Lyran. & alij communiter Cognoverunt Judæi, ut ait Euthym. Chriſtum Dominum Dei æternitatem ſibi vindicaſſe, cum ergo tanquam blaſphemum lapidibus cadere voluerunt, hæc enim lapidationis pœna hujuſmodi criminibus erat propoſita. Levit. 25. num. 16. Judæorum durities, & obſtinatio contra Deum ad quid ſe verteret niſi ad ſaxa. D. Auguſt. citato loco *Tanta*, inquit, *duritia quò curret, niſi ad ſimiles? ſcilicet lapides.* 135.

Auguſt. Chryſ Euthym. Theoph. Gloſſ Alb Magn. D. Thom. Bonav. Lyran. Levit. 24. Augu.

Secundo D. Chryſoſtom. Homil. 54. *Animo enim*, ait, *deſperato nihil pejus, quamvis ſigna, quāvis miracula videat, in eadem perſtat pertinacia.* Viderant Dominum multa miracula operantem, ex quibus aperte cognoſcere debebant, ipſum eſſe verum DEUM, verumque Meſſiam in lege promiſſum, ſed eorum depravatus animus minimè tot tantiſque beneficiis miteſcit, ſed obſtinatior factus 136.

Chryſ. *Depravatus animus minimè beneficiis emolleſcit.*

factus ad lapides confluit. Unde ſubdit idem Chryſ. *Sicut v.g.in defuncto,vires corporis moriuntur, & omnem ſenſum amittunt; ita anima cum multis detinetur affectibus, virtuti moritur.*

137. Greg. Tertiò D.Greg.hom.18.*Suſtinere iſta*,ait,*æternitatis verba mentes infidelium non valentes,ad lapides currunt:& quem intelligere non poterant,obruere quærebant*, Audiunt à Chriſti ore æternitatis verba, *ſi ſermonem meum ſervaveritis,non guſtabitis mortem in æternum*; Cum in Chriſto tantam ſapientiæ eminentiam vident adverſus illum ad lapides confluunt, eximia enim ſapientia malignis, ac invidentibus aculeus eſt, ut adverſus Doctorem arma ſumant,eum perimant, ac obruant.

Sapientia aliquando aculeus adverſus nos.

Quartò Res valde mira! Multum rigide, & aſperè ſe habuit Chriſtus erga hos homines. Eos Diaboli filios nuncupavit. *Vos ex patre Diabolo eſtis*.num.44. & patienter audiunt. Eoſque homines ignorantes, ac hæreticos dixit num.54. *Eſt Pater meus,quem vos dicitis, quia Deus veſter eſt, & non cognoviſtis eum.* Et quietè ſuſtinent Judæi; Chriſtus eos mendaces appellavit. *Ero ſimilis vobis, mendax.* Et manſuete hoc auribus excipiunt; & tamen cum eis proponit,quod ipſe ætate præcedit Abraham; *Antequam Abraham fieret, ego ſum*,ſic ita fremunt,ut in lapides proſiliant,ut eum obruant. *Tulerunt lapides, ut jacerent in eum*, Invidi,ac perverſi Judæi ſua mala patienter ſuſtinebant; alterius verò gloriam reſpicere non valebant, cùm eis ſuæ iniquitates objiciunt, manſuete ſuſtinent: cùm verò Chriſti majeſtatem audiunt, *Antequam Abraham fieret ego ſum*, ira, & furore agitati tumultuantur, manibuſque ad lapides currunt. Hoc eſt multorum ingenium, ut in ſuis malis, ac injuriis audiendis multam præſtent patientiam, cujus omninò experties ſunt, cum alterius gloriam eorum oculis, vel auribus objiciunt.

Iniqui patienter audiunt ſua opprobria, non verò honores alterius.

139. Deut.9. Sæpè Moyſes valde acerbe ſe habuit erga populum illum dicens: *Populus duriſſimæ cervicis.* Deut.9.num.6.illiuſque homines incredulos, ac rebelles alta voce declarans. *Audite increduli, & rebelles*, Num. 20.num. 10. Quieto animo hæc audiunt, & nullus ex eis muſſitat. At verò ubi primum Moyſes tanquam ſummum ſacerdotem Aaronem populo præpoſuit, multa rebellio, ac contentio in populo facta eſt, & adverſus Moyſem ſurrexerunt Core,Dathan, & Abiron, cum ducentis, & quinquaginta viris. Num. 16.n.16. Totius ſeditionis cauſa exitit invidia ſummi ſacerdotis Aaronis, ut docent Abulenſis quæſt.2. & 3.Carthuſ. Lyran. Hugo, & alij. Quorſum tam moderate ſe habent inter tam aſpera verba Moyſi; in eos verberata, & tanto furore exardeſcunt viſa Aaronis dignitate ex Dei mandato illi collata? Et ſi auditis propriis opprobriis patientiam retinent, viſa tamen Aaronis gloria deperditur, ac ſi plus hac, quàm illis vulnerentur.

Num.20. Num.16. Abulenſ. Carthuſ. Lyran. Hugo.

Homines nõ ſuis opprobriis ſed alterius honore tabeſcunt.

140. Matth 12. Matth. 23. Valde dure multoties Chriſtus Dominus habuit in Judæos, eoſque appellavit: *Generatio mala, & adultera*, Matth 12.num.39.eóſque comparavit *Sepulchris dealbatis*,Matth.23. num. 27. eó que ſæpe hypocritas dixit: *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Iſaias.*Matth 15.n.7. & 22. nu.18.& 23.n.14.& 15. Numquam tunc adverſus eum clamaverunt,ut crucifigeretur; at verò Paſſionis tempore.Exivit ergo Jeſus portans coronam ſpineam, & purpureum veſtimentum,& dixit eis, ſcilicet Pilatus *Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eum Pontifices, & miniſtri clamabant dicentes: Crucifige,crucifige eum.*Joan. 19 n.5.Res ſane omni admiratione digna cũ eis proponitur Jeſus rex factus per ludibrium corona ſpinea in capite, arundine in manu, ac purpureo veſtimento prævetuſto, ac dilacerato circumdatus,omnes tunc clamant, *crucifige, crucifige eum:* ad quod reſpiciens Regius Vates ait.*Exacuerunt ut gladium linguas ſuas*,Pſalm. 63.num.4 Cum tot plagæ,ac vulnera, & tam larga ſanguinis effuſio omnium viſcera ad pietatem commovere debebãt, tamen ſic dire exaſperantur: cùm Chriſtus duris ac aſperis verbis in eos invehitur, patienter ſuſtinent:at Regis umbram, præeminentiæ veſtigium in Chriſto videre eorum perverſus animus minime patiebatur,ſed tunc dire contra eum fremunt, & tanquam crudeles ſerpentes, ſuæ maledicentiæ venenum evomunt adverſus eum clamantes: *Crucifige, crucifige eum.* D.Auguſt.ſerm.16.*ſpinis coronatus eſt*,ait, *ludibrioſa veſte amictus, amaris conviciis illuſus eſt,alapis cæſus eſt, fervet ignominia, frigeſcit invidia, ſed non frigeſcit,inardeſcit potius, & increſcit.*

Matth 15. Ioan 19. Pſalm.63. Auguſt.

Viſa regia Chriſti dignitate contra eum fremunt.

QUÆSTIO XXI.

Unde Iudæi in Templo habuerunt lapides, ut jacerent in Ieſum?

Templum, ejúſque pavimentum multis lapidibus miro ordine diſpoſitis erat ornatum Unde ergo Judæi habuerunt lapides,ut ad illos confluerent. Reſpondetur primò cum Luca Burgenſi: forte multi lapides ſparſim jacebant in area atrij profani, vel ſecundò: ex pavimento extraxerunt Judæi; erat enim atrium lapidibus ſtratum, frequenter ſolent furioſi rabie acti quid vis obvium rapere, ut illud in aliquem impingant, & projiciant. 141. Luc Burg.

Ratio litteralis.

Tertiò, & moraliter. Quamvis templum eſſet lapidibus ſtratum, tamen cum ſaxa aſſumuntur à Judæis, ut Chriſtum lapidarent, inde ibi non deficiunt, ſed valde prompte ad iniquorum manus habentur; in omni enim loco nunquam deſunt, ſed ſemper ad damnum, & perniciem inferendam abundant inſtrumenta. Præclarè Plinius in Panegyr. *Furor cum ferveſcit gignit ferrum, parturit gladios ſpargit lapides* 142. Plinius.

Ad nocumẽtum alterius paratum inſtrumentum.

Ex Dei mandato convertit Moyſes omnem aquam Ægypti in ſanguinem;*feceruntque ſimiliter malefici Ægyptiorũ incantationibus ſuis*.Exod. 7. num. 22.communis, & trita difficultas,ſi omnis aqua Æygpti verſa eſt in ſanguinem,tam ea,quæ in Nilo, quàm quæ erat in lacunis,paludibus, in vaſis ligneis,& ſaxeis.& patet ibi num.19.Unde ergo habuerunt malefici aquam,quam in ſanguinem mutarent? Multæ, & variæ ſunt Doctorum ſententiæ.Lyranus, Abulenſis inquiunt quod dæmones adjuvabant maleficos, & celerrimè aliunde aſportarunt aquam in Ægyptum, quæ cum eſſet Magis oblata ab eis in ſanguinem verſa eſt; non eſt aqua in Ægypto, & aliunde defertur. Ad quid ſanè! Ut impediatur libertas populo Iſraelitico: Ægyptiiſque vexatio, ac oppreſſio multipliciter, quia ſi ad hujuſmodi oppreſſionem dilatandam, deficit aqua in Ægypto, non deficit dæmonis malitia, ad eam ex diverſo, ac remoto loco tranſmutandam. 143. Exod.7. Lyran. Abulenſ.

Ad aliorum damnum diabolus dat materiam.

Deſcendit Judith ad caſtra Aſſyriorum. *Impoſuit* 144.

ſuit Abræ ſuæ aſcoperam vini, & vas olei,& polentã, & palathas, panes, & caſeum & profecta eſt.

Iudith.10.

Judith, 10.num.5 Sancta, & pia fœmina, ad quid pergis ad caſtra Babilonica, niſi ad necem Holofernis inferendam, cur tecum non aſportas brevem gladiolum, ſaltem ſub tegumento ad frangendum panem? Cur quando ad Ducis tabernaculum accedit, aliquem pugionem tecum non defers? Judith.13.num.1.præcipue cum ipſa tenderet ad Holofernis excercitus, ut docent Serarius, & alij abſque aliqua prævia revelatione inſcia futuri eventus, cur ergo Judith inarmata accedis: Pergebat ipſa ut mortem Holoferni infligeret, inde certa, & ſecura pergebat, quod gladiolus non deficeret, ſed quod facile mortis inſtrumentum ad manum inveniretur, ſicque expende quod in nocte illa, in qua totum negotiũ erat peragendum, acceſſit ipſa in ſilentio ad lectum in quo Dux jacebat, ut mortem illi daret; ſed nunquid hæc manibus erat miniſtranda: ubi eſt enſis: ſciebat illa, quod non deficeret, ſed in columna, quæ ad caput lectuli erat, pugionem inveniret.

Iudith.13. Serarius.

Ad necem para'um invenit inſtrumentum.

QUÆSTIO XXIII.

Quare cum in Templo eſſet prohibita ſanguinis effuſio, Iudæi in illo tollunt lapides adverſus Chriſtum?

145 QUod Templum antiquum gauderet immunitate tam pro delinquentibus, quam vetita effuſione ſanguinis in illo, docent aliqui apud Covar. lib.2.variar. cap.20. nu. 2. in fine, Suar. tom.1.de Relig.lib.3.cap.9.num.19.& 20.ad finem, ait quod non ſit improbabilis ex cap. 21. Exod.n. 14. *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo evelles eum ut moriatur.* Inde Adonias timens Salomonem in templum confugit, 3.Reg.1.num.15.tanquam in locum tutum ac ſecurum, ut ibi obſervant Lyran. Abulens. Carthuſ.& alij. Sic autem Joab. 3.Reg. 2. n. 34. occiſus eſt, per inſidias enim commiſerat homicidium.

Covar. Suar. Exod 21. *Effuſio ſanguinis vetita in templo.* 3.Reg.1. 3.Reg.2. Lyran. Carth. Abul.

146. Difficultas ergo eſt, quomodo in templo contra illius immunitatem Judæi intentant Chriſtũ lapidare ejuſque ſanguinem effundere: Reſpondeo. Notum erat Judæis quod omnis injuria, pœna, ac mors illata Chriſto pergrata futura eſſet ſummis Sacerdotibus, ac principibus Synagogæ, ipſa Magnorum voluntati blanditio magnam licentiam popularibus Judæis omne jus, ac legem violandi concedebat, ut locum ſanctum contemnentes adverſus Chriſtum Dominum inſurgerẽt. Sic frequenter humana ſapientia homines exagitant, cum aliorum pœnas principibus, ac Regibus perjucundas judicat.

Magnorum voluntas popularibus dat licentiã

147. Mandavit Pilatus Dominum Jeſum flagellare: poſt flagellationem verò, *Milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti ejus:& veſte purpurea circundederunt eum, & veniebant ad eum & dicebant: Ave Rex Iudæorum:& dabant ei alapas* Joan. 19.num.2.Præſes ſolum juſſit verbera, cur milites ſic illius mandatum excedunt, ut coronã ſpineam cum alapis illius capiti infigant? quæ extitit magna injuria,& graviſſimus dolor Chriſto, imo rigidum tormentum, nunquam viſum, ac auditum in orbe, ut ſuo loco Deo dante dicã, quomodo milites ſic audent judicis ſententiam excedere, cum tamen graviſſimum eſſet crimen, ut notat Gretſerus lib. 1.de cruce ut miniſtri in caſtigatione infligenda præſidis mandatum tranſgrederentur, ut pœnas accumularent, ludibria congererent? Noverant Judæi omnem pœnam Jeſu irrogatam principibus ſacerdotũ valde gratam futuram, hæc eis gratia præſtandi obſquium multam audaciam, ac licentiam popularibus conceſſit, ut adverſus Chriſtum inſurgerent, nullique injuriæ, ac contumeliæ parcerent. Pulchrè. D. Leo ſerm.3.de Paſſione, cap.6. *Multas illuſiones Domino*, ait, *ſacerdotalibus ſerviens oculis licentia popularis ingeſſit, & in manſuetudinem ejus, qui hæc ſponte tolerabat, furens turba ſæviit.* Expende verbum *ſacerdotalibus ſerviens oculis.*

Ioan.19. Gretſ. *Licentia popularis inſervit magnorũ oculis.* Leo.

Celebri ſuo convivio cum rex Aſſuerus multum hilaris vino incaluiſſet, per Eunuchos mandavit vocari Reginam Vaſthi, ut cunctis populis, ac principibus illius pulchritudinem oſtenderet: quæ renuit venire, ex quo maxime furore ſuccenſus rex interrogat ſapientes, qui ex more regio ei aderant, quid faciendum eſſet. cui reſpondet Mamuchan. *Si tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & ſcribatur juxta legem Perſarum, atque Medorum, quam præteriri illicitum eſt, ut nequaquam ultra Vaſhi ingrediatur ad Regem, ſed regnum illius, altera, quæ melior eſt illa, accipiat.* Eſth. 1.num.19. Valde mirum, quod tam graviter omnes regij ſapientes Vaſthi factum condemnẽt, cum ipſa vocata ad convivium non venerit ex pudicitia ac verecundia muliebri, ut adnotarunt Lyran. Carthuſianus, imo pro obſervandis Perſarum legibus. Joſeph. lib.11. Antiquitatum cap.6. *Vaſthi*, ait, *volens Perſarum leges ſervare, quæ uxores vetant ab aliis, præter domeſticos conſpici, non ivit ad regem.* De quibus Perſarum legibus, quæ fœminas à conſpectu virorum arcebant etiam teſtantur Juſtin. lib. 41. Macrobius lib. 7 Saturnal. cap.1. quomodo ergo Doctores, ac ſapientes legis Vaſthi modeſtiam juxta leges Perſarum ſic condemnant, ac in malum detorquent, ut inobedientiæ aſcribant, cum potius eis incũbebat leges pertendere, quas prævaricari non licere fatentur? Viderant ſapientes regis furorem, cui omnis pœna Vaſthi valde grata futura erat: inde ergo contra omne jus, ac ſtatutum licentia deſumpta, obſervantiam legum Vaſthi prævaricationem dicunt, ejuſque pudorem commune malum reputantur illam gravi ſupplicio obnoxiam diſcernant.

148. Eſth.1. Lyran. Carthuſ. Ioſeph. Iuſtin. Macrob. *Ius violatur ut blandiatur regis voluntati.*

QUÆSTIO XXIV.

Quare Chriſtus Dominus receſſit à lapidantibus non inflicto aliquo ſupplicio?

DUo breviter in hac quæſtione inquiro, Primo cur lapides arripientes Chriſtus non punierit? Secundo cur ab eis abiit, & receſſit Ad primam partem quæſtionis reſpondet D. Aug. tr.43. *Cum Iudæi*, ait, *lapides tollerent, quid magnum erat, ut eos continuo terra dehiſcens abſorberet, & pro lapidibus infernos invenirent? Non erat magnũ Deo: ſed magis erat commendanda patientia, quam exercenda potentia.* Cum pro tam gravi injuria, ac inſolentia Iudæorum Chriſtus D. poſſet 149.

Aug.

pœnam

pœnam infligere ; elegit tamen,quod glorioſius eſt patientiam exercere , quam puniendo potentiam oſtendere.

150. Greg. Secundò D. Gregorius homil. 18. in Evangel. *Qui pati venerat* ,ait , *exercere judicium nolebat.* Non ſunt permiſcendi rerum fines : Chriſti adventus in carne,tempus pietatis,ac miſericordiæ; pœna autem , & caſtigatio ad tempus judicij reſervatur. *Cum accepero tempus,ego juſtit. as judicabo.* Pſalm.74.num. 3. noluit rerum ordines inter ſe commiſcere. Pſalm.74.

151. *Cedendum furori.* Secunda quæſtionis pars inquirit,cur Chriſtus ab his hominibus recedit,ac ſe abſcondit. Cujus rei rationem litteralem aſſignat Albertus Magn. *Abſcondit ſe* , ait , *cedens furori eorum,uſque dum veniret hora paſſionis , quam præfinivit Pater : docens nos furorem hominum pro tempore declinare*, & ad hunc ſenſum intelligendus eſt D. Auguſt. citat,cùm ait:*Tanquam homo à lapidibus fugit.* Et D.Chryſoſt.*fugit Ieſus ut hominem ſe præſtaret.* Ac proinde hominem ſe oſtendens , & declarans Jeſus furorem hominum fugit , & declinat. Auguſt. Chryſ.

152. Chryſ. Secundò.D. Chryſoſt. *Tumultuarium genus vocis eſt lapidatio,& inter lapidum fragorem non poterant exaudiri ultima Chriſti mandata.* Semel , & bis lapidibus Chriſtus impetitur,hîc,& Joan.10. nu.31. tamen ſemper Chriſtus noluit inter lapidantium manus ſpiritum emittere , prævidebat enim quod inter lapidantium tumultus ultima ejus verba non poterant exaudiri , & ſciebat eſſe valdè neceſſarium , ut illa auribus perciperentur, ut illis multa verba infunderentur , ac in poſterum pleraque mala evitarentur. *Valde utile verba Dei audire.* Ioan.10.

153. Rupert. *Fugit Ieſus à cordibus lapideis.* Tertiò.Rupert. lib.9. in Joan.*In eo quoque*,inquit , *quo quaſi infirmus ſe abſcondit , & exivit,victoriæ totius perfectionem expreſſit : quia non tam à lapidibus , quàm à lapideis Iudæorum cordibus fugit.* Abiit , & abſcondit ſe Jeſus à lapidibus jaciendis , ſed ab obſtinatis , ac lapideis cordibus Judæorum ; inter enim duos lapides deſerti degebat , ac recumbebat , at à cordibus Judæorum injurioſè expellebatur , ac multa machinatione ad mortem ac crucem quærebatur.

154. Ita Daniel inter Palatinos ab eis tanquam capitis reus accuſatur , mittitur ad leones , inter eos quietus , & ſecurus ſed: *venit Rex ad lacum , & introſpexit,& ecce Daniel ſedens in medio leonum.* Daniel. 14.n. 39.Ibant tres pueri Hebræi inter miniſtros Babylonicos , à quibus tanquam regij decreti prævaricatores arguuntur. Vincti verò projiciuntur in fornacem ardentem,in qua flamma eis non nocet, ſed potius inſervit , ut combuſtis ligaturis ſecuri ambulent. Daniel.3. n. 14. Ad quid hæc Dei miracula tendunt , niſi ut oſtẽdatur , quod Sancti,qui inter impios homines periclitabantur , inter indomitas feras , ac voraces ignes , ſecuriores,ac placidè degant, & quos homines poſcebant ad mortem , leones,ac ignes immunes ſervent ad vitam. Eleganter cecinit D. Paul. in Natali octavo ſancti Felicis dicens: Daniel.14. *Securior homo inter feras,quam inter homines.* Paul.

Ceu quandoque feræ circumjacuère Prophetam,
Orantiſque pedes , linguis mulxere benignis,
Naturam mutante Deo , ut damnaret acerba
Mente feros homines humana pace ferarum.
Sic & crudelem confugit flamma tyrannum,
Sanctis ſpectantem pueris ſervire caminos.

155. ...n 1. *...uſtodit ...a.* Urgente tempeſtate , *Nautæ tulerunt Ionam,& miſerunt in mare.* Jon. 1. num.15.à ceto grandi deglutitus eſt,ac evomitus eſt in aridam:quid eſt hoc:ab hominibus datur morti , à bellua excipitur ad vitam. D. Hieron. Epiſtol. 29. de Reſurr. Domini. *Quem malitia*,ait ,*hominum perdidit,beſtia eſuriens cuſtodivit.* Hieron.

QUÆSTIO XXV.

Quare Ieſus non ſolùm ſe abſcondit , ſed etiam exivit de Templo?

ALbertus Magnus. *Exivit de templo deſignans derelictionem illorum.* Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Matth.23. *Et abſcondi faciem meam ab eis.Et ſic diſpenſativè receſſit Dominus.* Unde ſic in præſenti loquitur Rupert. *Mala ſubſequentia probaverunt , verè & de templo illo exiiſſe , & de civitate illa abiiſſe Ieſum,& ab utroque migraſſe omne Angelorum præſidium,* In ultima cœna dixit Chriſtus ſuis diſcipulis: *Surgite,eamus hinc.* Joan.14.n.31. Non ordinat ut aliquis Apoſtolorum remaneat in domo,ſed omnes mandat ſurgere , & abire , ut danotaretur Ieroſolymam derelictam à ſuo , ac omnium ſanctorum Apoſtolorum præſidio.Rup.lib.10.in Matt. *Cùm terribilibus , ac reverendis verbis iſtis. Quid enim erat dicere,ſurgite eamus hinc : quando Iudas loquebatur cum ſenioribus , ſtatim venturis cum cohorte,& miniſtris : niſi relinquere civitatem illam: quemadmodum per Prophetam Ieremiam prædixit: Reliqui domum meam dimiſi hæreditatem meam: facta eſt mihi hæreditas , quaſi leo.in ſylva : dedit contra me vocem ſuam , ideo odivi eam.* Jarem.14. num. 31. 156. Alb Magn. Matth.23. Rup. Ioan. 14. *Ieroſolyma derelicta à præſidio Dei ac Sanctorũ* Rup. Ierem.14.

Secundò.*Abſcondit ſe Ieſus,& exivit de templo.* Multa enim ſupplicia ex divina juſtitia in illum locum & civitatem ob malitiam ſuam parabantur , ideo recedit , & abit Jeſus , ut puniat,quia ſi adeſſet non caſtigaret , ſed miſereretur. Cùm Moyſes , ne occideretur à Pharone , flumini exponitur , ex Dei ordinatione ad Pharaonis manus deducitur. *Adultum tradidit filiæ Pharaonis;quem illa adoptavit in locum filij,vocavitque nomen ejus Moyſes*, Exod.2.n.10.At cùm Herodes armatur adverſus puerum Ieſum , ex monitu Angeli mandatur Joſeph fuga in Ægyptum, *Accipe puerum, & Mariam matrem ejus , & fuge in Ægyptum.* Matth.2.13.Puero Ieſu , ut ab Herode liberetur præcipitur fuga:cur in aula Herodis non cuſtoditur , ut Moyſes in Palatio Pharaonis ? æqualiter divina potentia ſicut potuit unum inter ulnas tyranni illæſum ſervare , ſic potuit &alium.Moyſes ut creatura ſit in aula illius , quem poſtea ipſe eſt percuſſurus , hoc enim ſolent homines in valde ſibi conjunctos facere ; at Ieſus ut Deus neceſſe eſt ut ab Herode fugiat , & recedat , ut eum ob ſua magna ſcelera ſit puniturus. Non enim divina pietas inſpiceret hominem morte , & ſupplicio cruciatum abſque eo,quod ei ſubveniret , & protegeret. D.Chryſol.ſerm. 135. *Herodes hoſtis naturæ omnibus malus , ſuis pejor , peſſimus ſibi, quem Chriſtus non ut evaderet , ſed ut non videret aufugit.* De hac re vide multa tom. 5. verb. *Oculus.* 157. Exod.2. Matth 2. *Deus recedit ut puniat. Deus ſi videt pœnam, miſeretur* Chryſol.

QUÆSTIO XXVI.

Quare lapidantibus Iudæis non occurrit, at reſpondit Dominus aliquod verbum, ut in alio ſimili eventu fecit?

158. Ioan. 10. *Ratio difficultatis.* CUm Jeſus eſſet in porticu Salomonis, ac loqueretur cum Judæis. *Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis, propter quod eorum opus me lapidatis?* Joan. 10. n. 31. Cum in hoc eventu eſſent Judæi lapidibus armati adverſùs Jeſum, non ab eis fugit Dominus, ſed eorum furori verbis occurrit. At in præſenti valde diverſo modo ſe habet, nihil eis dicit, ſed ab eis ſe abſcondit, & recedit.

159. Gregor. *Potius fuge tacendo, quam vincas reſpondendo.* D. Gregorius homil. 18. in Evangel. ait: *Imitatione etenim Dei glorioſius eſt injuriã tacendo fugere, quã reſpondendo ſuperare.* Suo exemplo nos voluit Dominus informare, ut ab iratis adverſariis potius curemus tacendo fugere, quam reſpondendo devincere, ac triumphare. Cum vidiſſet Jacob fratrem ſuum Eſau adverſùs ſe iratum ob benedictionem parentis ei conceſſam, *Fugit, & abiit in Meſopotamiam.* gen. 28. n. 4. Cur fratrem ſuum Jacob non ſtudet demulcere, illud enim evenerat ex Dei judicio ſicut dictum erat: *Major ſerviet minori.* Deinde Eſau jam vendiderat primogenita ſua Jacob. Gen. 25. n. 34. Cur his rationibus non cogitat Jacob iratũ fratrem devincere, ſed abſq; aliquo verbo cum eo habito recedit, & fugit; voluit potius tacendo fugere, quam reſpondendo ſuperare. D. Ambroſius de fuga ſæculi, capit 3. *Non erubeſcamus*, ait, *fugere, glorioſa enim hæc fuga eſt: fugere à facie peccati, ſic fugit Iacob.* Gen. 28.

Gen. 28.

Gen. 25.

Ambr.

160. Cyril. Ioan. 10 *Pro diverſitate infirmitatis remedium applicandum.* Secundò reſpondet D. Cyrillus Alexandrinus lib. 7. in Joannem cap. 11. *Ieſus*, ait, *nullo cum ipſis communicato ſermone abſcondit ſe, & exivit de templo. Ioan verò 10. Cum Iudæi eadem laborarunt inſania, more peritiſſimi Medici, alium ipſis adhibet medicamentum: ut nihil non tentatum relinqueret, quod eorum ſaluti conducere putaretur.* Optimus Medicus pro varietate morborum ſcit varia remedia adhibere, ut furioſi declinentur, aliquando ad fugam, aliquando ad placida verba recurrit Dominus: ſicut enim furibundi ſæpe fuga evitantur, ſic & ſæpe pro loco, & tempore leni, ac ſuavi verbo mitigantur; quod pergens confirmat D. Cyrillus. *Quod nobis*, ait, *ipſe David ſuo prodit exemplo, cujus diſtrictum mucronem, ipſa Abigail uxor ejus ſuavi eloquentia, & humanitate, vagina recondit.* Dixitque ei David: *Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem.* 1. Regum. 25. n. 32.

1. Reg. 25.

161. Tertiò, & propius ad præpoſitam quæſtionem accedamus. Cur in porticu Iudæis ſumentibus lapides occurrit verbis Chriſtus, hic verò in tẽplo nil reſpondet, ſed abſcondit ſe, & exivit de templo: Ex ipſa circunſtantia loci ratio ſumenda eſt; *Peccatum in templo graviſſimum.* Porticus erat extra templum, ante illius faciem, 3. Reg. 6. n. 3. At Chriſtus in noſtro textu erat intra templum docens, & qui extra templum delinquit, ejus ſalus non eſt deſperanda, ſed multis curanda eſt. At qui intra templum criminatur, ita ejus malitia execrabilis, ut immedicabilis quodammodo videatur. Unde, ait Origen. homil. 4. n Levit. *intereſt enim*, ait *peccare in, Sanctis, & peccare extra Sancta* Quid enim gravius etiã apud homines, quam in propria domo quempiam aggredi; injuria afficere, & indignis modis tractare?

3. Reg. 6.

162. Ait Deus ad Ezechielem 8. num. 6 *Fili hominis putas, vides tu quod faciunt iſti abominationes magnas?* & oſtendit ei omnem ſimilitudinem reptilium, & animalium, & rurſus num. 13. *Et dixit ad me: adhuc converſus videbis abominationes majores: quas iſti faciunt.* Er reſpexit. Ecce mulieres ſedebant plangentes Adonidem, id eſt, res mundiales, ut explicat D. Hieron. Et rurſus. n. 15. *Et dixit ad me: Certè vidiſti fili hominis: adhuc cõverſus videbis abominationes majores his.* Et introductus, vidit quaſi viginti quinque viros dorſa habentes contra templum Domini: & ſtatim ſubdit Deus n. 18. *Ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miſerebor: & cum clamaverint ad aures meas voce magna, nõ exaudiam eos.* Cur verſãtibus in hac ultima abominatione tantum ſupplicium infligitur, ut indicatur: *Non parcet oculus meus, nec miſerebor?* Unde creſcebat malitia poſterior ſuper priores abominationes, licet in omnibus aliis ſpurcitia idololatriæ, ac vitiorum, tamen peculiariter in ultima abominatione contemptus inveniebatur. *Viginti viri dorſa habentes contra templum:* ex qua templi irreverentia ſic augebatur malitia, ut divinæ pietatis viſcera clauſa viderentur. Dionyſius Carthuſianus. *Dorſum* ait, *contra Deum, & ejus templum vertentes, graviſſima ſunt iſta peccata, ego faciam in rigore juſtitiæ ultionem in eos, & ad miſericordiam non exaudiam.*

Ezech. 8.

Hier.

Culpa ex circunſtantia templi gravior.

Carth.

163. *Gravior culpa Adami, quam Petri.* Quis dubitat, quod ex circunſtantia loci multum augeatur culpa, ſententia eſt Divi Ambroſij, quod gravior extiterit culpa Adami, quam Divi Petri. Cum culpa Divi Petri ex multis circunſtãtiis major appareret; ipſe erat princeps Apoſtolorum, totius Eccleſiæ Pontifex deſignatus, & commiſit crimen tempore Paſſionis, quando ſalus totius generis humani negotiabatur. Præclare Divus Ambroſius in cap. 23. Luc. ad illa verba: *Petrus verò ſequebatur à longe*, ſic loquitur, *Adamus in paradiſo labitur, ubi non venialis culpa: Petrus in prætorio Iudæorum, ubi difficilis innocentia.* Luc. 23. Ambr.

CAP. XVIII.

Cæcus à nativitate.

Joan. 9. n. 1. Et præteriens Jeſus vidit hominem cæcum à nativitate.

Num. 2. Et interrogaverunt eum diſcipuli ejus. Rabbi quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus naſceretur?

VERSIONES.

Syriacus. n. 1. Vidi hominem cæcum ab utero matris ſuæ.

Arabicus, Vidit hominem cæcum natum.

Syriacus. n. 1. Dicentes: Magiſter noſter quis peccavit?

Joan. Caſſian. l. 5. c. 33. Quis peccavit, hic, aut parentes ejus?

EXPOSITIO I.

1. *Caietan. Janſen. Hugo.* CAIETANUS, ac Janſenius, & Hugo exiſtimant, quod hæc non ſint conſequentia cum antecedentibus, ac proinde, quod cum Chriſtus exierit de templo, tunc quod cæcum à nativitate non viderit, nam Chriſtus abſcondit ſe, & exivit de templo, & quando cæcum ſanavit, aderant diſcipuli. Communiter tamen Divus Chryſoſtomus homilia 55. Divus Cyrillus in Catena Græca, Euthymius, Theophylactus, Beda, Divus Thomas, Divus Bonaventura, Toletus, & alij dicunt eſſe connexa: hoc indicat Evangeliſta in illa particula, *&*, continuat enim hæc ſequentia cum antecedentibus, & facile intelligitur, quod cum Jeſus in templo ſe abſcondiſſet, diſcipuli videntes magiſtrum ſuum non apparere, ſimul egreſſi ſunt, cumque habuerunt obvium in via. *Chryſ. Cyrill. Euthym. Theoph. D. Thom. Bonav. Tolet.*

2. *Chryſ.* *Præteriens Ieſus.* Locum quendam, vel per viam ut aliqui volunt, vel per januam templi, in qua, ut vult Chryſoſtomus homilia 56. *Cæcus hic*, ait, *mendicabat, & ſedebat ad templi januã*, De quo infrà. *Vidit hominẽ.* Vidit nõ caſu, ſed alta providentia, ac pietate, & tam defixis oculis, ac diligenter Chriſtus eum eſt contemplatus, ait Divus Chryſoſtomus homilia 55. *Ut diſcipulos ad interrogandum converteret.* Explicatur hominis miſeria, quæ Chriſtum provocavit ad eum intuendum *Cæcum à nativitate.* Syriacus? *Cæcum ab utero matris ſuæ.* Hoc dicitur ad explicandam magnitudinem miraculi; nam qui nati cæci ſiunt, multis remediis à Medicis, & Chirurgis curari poſſunt, & ſi ab eis actualiter non aſſequatur, cæcus à nativitate à ſolo Authore naturæ ſanari valet, ut docet D. Ambroſius Epiſtola 75. ad Bellatium. *Syr. Ambr.*

3. *Iſidor.* *Interrogaverunt eum diſcipuli ejus.* Id eſt, Apoſtoli: Oculi Domini, ait, Iſidorus in Catena Græca vehementer defixi in cæcum provocarunt diſcipulos ad interrogandum: *Rabbi.* Syriacus, *Magiſter noſter.* Divus Auguſtinus: *Magiſtrũ*, ait, *appellant, quia diſcere diſiderabant.* Et optimè à Magiſtro quærunt, qui novit omnia noviſſima, & antiqua. *Quis peccavit.* Ex opinione vulgi morbos cenſent eſſe pœnas peccatorum. Divus Ambroſius Epiſtola 75. Debilitates corporum referunt ad merita delictorum. Quod etiam Phariſæi infrà dixerunt verſu 34. *In peccatis natus eſt totus.* Et ſubjiciunt. *Hic, aut parentes ejus.* Quod ex quadam ſimplicitate eſt dictum, de quo latiùs quæſt. 4. *Syyr. Augu. Ambroſ.*

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus pertranſiens ſanat cæcum, ſedens doceret in templo?

4. PErtranſiens Dominus ſanat cæcum. Divus Ambroſius Epiſt. 75. *Ergo*, ait, *nec nos quidem præterire debemus quem prætereundum Dominus non putavit* Suo exemplo nos informat Dominus, ut morbo, ac neceſſitate oppreſſos abſque ſublevamine cum poſſimus, ne prætereamus, ſicut Dominus non prætergreditur cæcum ſine conceſſo ſanitatis dono, ac ſalutis documento dato. *Credis in filium Dei?* Pſalm. 18. num 6. *Exultavit, ut gigas ad currendam viam.* Quomodo Chriſtus Dominus ut gigas, ut explicat Brunonius, magnitudine ſuæ potentiæ ſuperans omnia humana; cucurrit ergo viam ſuam ſolum beneficentia an etiam ſimul & doctrina? Utraque ſanè ſimul unde ſubdit Pſalmiſta num. 7. *Nec eſt, qui ſe abſcondat à calore ejus.* Et poſtea num. 8. *Sapientiam præſtans parvulis.* Quod notavit D. Auguſtinus, lib. 5. confeſſ. cap. 12. *Ad currendam viam*, ait, *non enim tardavit, ſed cucurrit clamans dictis, & factis.* *Chriſtus doctrina ac beneficentia per omnes tranſivit. Pſal. 18. Brun. Auguſt.*

Secundò. *Præteriens.* Neſcit mundi redemptor in uno loco ſtare, ſed multa luſtrat, ac percurrit, ut omnibus beneficentiæ ſuæ dona largiatur. *Qui pertranſit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo.* Actor. 10. nu. 38. per terram Geraſenorum ambulans meus Jeſus homines à dæmonio liberat. Matth. 8. n. 32. Et ſtatim cap. 9. num. 1. ſubdit Evangeliſta: *Et aſcendens in naviculam transfretavit, & venit in civitatem ſuam*, ſcilicet Carpharnaum; ad quid omniũ Salvator tot terras, ac maria curſitat? nunquid videndi nova loca affectu, vel amore patriæ detentus, ut ſæpe apud homines contingit? minime, ſed ut miſerrimo paralitico ſalutem provideat. Unde ſic ſcribit immediate Evangeliſta num. 2. *Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto.* D. Chryſoſtom. ſerm. 16. *Chriſtus*, ait, *quod loca circuit, quod maria transferat, non eſt res humani deſiderij, cauſa eſt humanæ ſalutis.* De magnis viris ait Seneca de tranquillit. cap. 2. *Magno animo*, ait, *nos non unius urbis mœnibus clauſimus, ſed in totius orbis commercium emiſimus, ut liceret latiorem virtutibus campum dare.* 5. *Chriſtus neſcit ſtare uno loco, quin benefaciat. Act. 10. Matth. 8. Math. 9. Chryſ. Senec.*

Tertiò. Maxime ad noſtram quæſtionem ſuperiori cap. 8. nu. 2. ſcribit noſter Joannes, quod Chriſtus Dominus *venit in templum, & ſedens docebat eos*, hîc vero *præteriens vidit cæcum*, quem ſanat. Cur illic ſedet, hic vero velut per viam tranſiens ſanat? Ubi communi ſaluti, ac totius populi bono conſulitur moras trahit, ac veluti magno conſilio agens ſedet: at cum unius cauſa pertractatur, tanquam pertranſiens illi providet, ac ſanitatem impartitur, ut totus rei communi, non particulari negotio deditus videatur. 6. *Ioan. 8. Chriſtus ſedens agit de communi, tranſiens de particulari.*

Ut educeret Dominus populum ſuum de captivitate Ægypti, ac tyrannide Pharaonis, qua graviſſime premebatur. *Apparuit Dominus Moyſi in flamma ignis de medio rubi.* Exod. 3. n. 2. quod explicans. D. Baſilius Magnus in cap. 6. Iſaiæ; *Incumbebat*, ait, *Dominus plantæ, neque tamen exurebat.* Erat Dominus in rubo, tanquam moras habens, ac veluti ſedens; poſtea verò cum Moyſes maxime flagraret videndi Dei faciem deſiderio; ait illi Deus: *Cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & videbis poſteriora mea* Exod. 33. num. Ad quid tanta rei differentia? in rubo apparet incumbens Dominus, at petra pertranſiens ſe habet; ad quid tanta diverſitas? In petra res erat de totius populi ſalute, ac libertate. In foramine verò petræ ſe exhibebat Dominus, ut optatis Moſis ſatisfaceret, & ſic incumbens omnium votis, ac ſaluti attendit, pertranſiens 7. *Exod. 3. D. Baſil. Deus in rubo incumbit, in foramine petræ tranſit. Exod. 33.*

pertranſiens verò unius, petitioni, ac deſiderio condeſcendit.

8. Ut populus Iſraëliticus poſſideret promiſſionis terram, contra quinque reges pugnat Ioſuë, ad victoriam complendam. Soli ac Lunæ indixit ſtationem. *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Atalon.* Et ſubditur: *Steterunque Sol & Luna.* Joſue 10. num. 13. Aliter factum eſt cum rege Ezechia, cui pro ſalute conceſſa in ſignum datur, ut Sol retrocedat, *Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole.* Iſa. 38. n. 8. Cur in primo eventu Sol, & Luna fixo gradu ſtant; in ſecundo vero non ſuo ſitu permanent, ſed continuo motu retrocedunt? In Ioſue communis populi res agebatur; in Ezechia verò ſuæ ſalutis certitudini reſpiciebatur; quæ enim communia ſtabili, & alto conſilio fiunt, quæ autem particularia veluti obiter, ac tranſitorio gradu diſponuntur.

Ioſue 10.

Iſai. 38. *Sol cum Joſue ſtat, apud Ezechiam retrocedit.*

QUÆSTIO II.

Quiſnam eſſet iſte cæcus, & quid ſignificet?

9. CÆcus iſte vocabatur Cedonius, ſive Celidonius; fuit vir ſanctus, & Apoſtolicus, ut patet ex ejus verbis infra numero. 9. *Credo Domine, & procidens adoravit eum.* Cujus vitam ſcripſit Petrus de Natalibus Epiſcopus Eſquilinus in Catalogo Sanctorum, lib. 5. cap. 105. *Cedonius Epiſcopus*, ait, *vel Sidonius fuit ille cæcus à nativitate, quem Dominus lutum ex ſputo faciens, & oculos liniens illuminavit, habetur Ioan. 9. qui & ab aliquibus dicitur fuiſſe unus ex 72. Chriſti diſcipulis. Sive autem ex numero illorum fuerit, ſive non, planum habetur ex Chronicis, & geſtis diſcipulorum, quod Chriſti diſcipulus fuit. Et poſt Aſcenſionem Domini ab Apoſtolis baptizatus, ſancto Maximino ſpecialiter adhæſit, & eodem & Lazaro, atque ſororibus ejus navicula impoſitus, à finibus Iudæorum expulſus fuit.* Et poſt pauca ſubdit: *Ipſe in miniſterio Maximini Aquenſis civitatis Epiſcopi permanſit, & ejuſdẽ prædicationis coadjutor. ubi & poſt dies multos in pace quievit & juxta Magiſtrũ reconditus tacuit.* Quod etiã tradunt Cathuſianus & alij.

Quis & qualis fuerit iſte cæcus?

Petr de Nat.

Carth.

10 Cæcus autem valet miro, & extraordinario modo, cæcus erat ut de illo affirmat D. Chryſoſtomus in imperfecto homil. 32. *Cæcus eſt*, ait, *contra regulam naturæ ſine oculis creatus erat* Quod ita intelligo, ut palpebræ eſſent conglutinatæ cum maxillis, quod maxime inſervit ad commendationem miraculi.

Chryſ.

Cæcus ſine oculis.

11. Myſticè cæcus iſte, ut exiſtimant D. Cyrillus, Rupertus, Albertus Magnus, Carthuſianus. Hugo, & alij, populum gentilem deſignabat; nam exiens Chriſtus Dominus de templo Iudæorum, cum noluiſſent recipere Evangelium, ſe tranſtulit ad populum gentilem, qui nulla à majoribus accepta vera Dei cognitione quaſi cæcus à nativitate extabat, eumque prætereundo curavit Dominus, quia ad eum miſſus non erat, *ſed ad oves quæ perierunt domus Iſrael.* Matth. 15. numer. 24. Sicque dixerunt Paulus, & Barnabas Actorum 13. num. 46. *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quia repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* D. vero Auguſtinus tractat. 44. Beda. Haymon & alij, totum genus humanum ſignificare hunc cæcum autumant; cæcus enim à nativitate ſua eſt, quia omnes ſumus *Natura filij iræ*, Ad Epheſ. 2. num. 3.

Cyril. Rup. Alb. Magn. Cartg. Hugo.

Matth 15. *Populus gentilicus.* Actor. 13.

Auguſt. Beda. Haym.

ad Epheſ. 2.

12. Tertiò, hic homo naturaliter cæcus miſerum hominis ſtatum exprimebat, ſed præter hanc ſunt aliæ duæ ſpecies cæcitatis. Una qua non-viſa, viſa æſtimantur; altera vero, qua viſa reputantur non viſa, quod notavit Tertullianus in Apolog. cap. 10. *Duæ ſpecies*, ait, *facile concurrunt: ut qui non vident quæ ſunt, videre videantur quæ non ſunt.* Miſit rex Syriæ milites armatos, ut caperent Eliſæum; orante Propheta percuſſit eos Dominus cæcitate, ne viderent, tunc Eliſæus eis obviam ait, non eſt hæc via, neque iſta eſt civitas. *Sequimini me, & oſtendam vobis virum, quem quæritis: Duxit ergo eos in Samariam.* 4. Regum cap. 6. numero. 19. poſuitque eos in medio inimicorum ſuorum. Ecce miſeri milites, cum captivi eſſent inter ſuos hoſtes, ſuam captivitatem non videbant, & cum in Samaria non eſſet domus Prophetæ, ibi tanquam eam viſam, & obtentam reputabant.

Tert.

Non viſa, viſa æſtimantur.

4. Reg. 6.

13. Quartò. In hoc cæco à nativitate, *ſeu ab utero matris ſuæ*, ut habet Syriacus, graviter exprimitur malorum velocitas, ſic in illo noxa manicavit, ut prius illum invaderet, ac teneret, quam quod ipſe communem lucem videret. Aſcendebant in templum Petrus, & Joannes. *Et quidam vir erat claudus ex utero matris ſuæ*, actorum 3. num. 2. Valde ſignanter dicitur claudus ex utero matris ſuæ; non ſat erat dicere, quod homo ille claudus erat, ad quid exprimitur, ex utero matris ſuæ? ut denotetur quam antelucanus fuerit defectus, & vitium in homine, quod ſic prævigilaverit, ut nativitatem non expectaret, ſed antecederet, ut hominem opprimeret, & vitaret. D. Baſilius Seleucus orat. 21. *Sic in naturæ officina prævenerat. Vitium nativitatem non expectavit, ſed nixum anticipavit noxa.* Sic vitium feſtinavit, ut nativitatem anteverteret.

Syr.

Malum valde velox in hominem.

Actor. 3.

Baſil.

14. Alloquens Joannes cum judæis exprobrat illis dicens: *Progenies viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Matth. 3. n. 7. Non viperas appellat ſed progenies viperarum dicit, ut antelucanam in eis malitiam exprimat, quod non ſolum partum præceſſit, ſed tanquam filij viperarum ſimul cum ipſo naturæ conceptu venenum, ac vitium hauſerint, taminata in eis malitia, ac nequitia apparebat D. Petrus Chryſologus ſermone 137. *Progenies viperarum, ait, quia quos Deus creaverat homines, malitia peperit, & convertit in viperas.*

Matth. 3. Malum hominis à conceptu.

Chryſol.

QUÆSTIO III

Quare Chriſtus exiens de templo videt cæcum, quem ſanat?

15. PErbelle notat divus Chryſoſtomus homil. 55. *Quod cum Judæi ſermonum ipſius altitu-*

Chryſ.

Beneficia plusquam verba illiciunt. *altitudinem non acciperent, ſed dæmonium habere dicerent,& interficere conarentur,egreſſus è templo cæcum ſanavit,tum ut abſentia ſua eorum iram ſedaret,tum ut miraculi beneficio eorum duritiem, & immanitatem placaret.* Auditis Chriſti verbis ipſum voluerunt lapidare Iudæi, tunc Dominus eorum furori cedit,in ipſaque via cæcum curat, ut quos verbis ac ſalutiferis documentis non traxerat, beneficiis alliceret.

16. Chryſ. Deſcendant magnates ad miniſtros. At quæſtionem primò reſpondet Divus Chriſoſtomus. Homilia 55. *Ipſe*,ait,ſcilicet Chriſtus *videt cæcum, non ad ipſum cæcus acceſſit.* Chriſtus videt hominem,à quo videri non poterat,accedi, ad hominem,qui ipſum accedere non valebat; diſcant & magnates, ut ad illos condeſcendant qui ad eorum culſitudinem pertingere non poſſunt.Secundò Divus Ambroſius epiſt. 74. *Quaſi lux Chriſtus tetigit cæcum,& lucem infudit*, Dixerat Dominus de ſe ſuperiori cap. 8. num. 12. *Ego ſum lux mundi.* Id quod de ſe dixerat verbo, nunc opere adimplet, & ſuum manus lucis præſtat illuminando, lucémque cæco infundendo. Ambr.

17. Ant.Ulyſſ. Qui contemplatur infirmitates miſeretur. Tertiò. Divus Antonius Ulyſſiponenſis ſerm. in feria 4.poſt Dominicam 4. *Ad cæcum aſpiciendum Dominus ſubſiſtit,quaſi diligenter vellet ejus infirmitatem contemplari.*Videt Dominus cæcum, ejuſdem miſeriam contemplatur, indeque ad ejus remedium movetur: ſæculi magnates cum inferiorum infirmitates non intuentur, inde minimè de illis providendis, ac ſublevandis curant.

18. Iuſtus iniquorum ſupplicio non eſt involvendus. Quartò.Exiens Ieſus de templo, relinquénſque obſtinatos,ac blaſphemos Judæos, prætereiens,videt hunc hominem in via,quem curat;ac illuminat,erat iſte ab iniquorum Judæorum crimine omninò alienus: nec enim ob multorum delicta & alij,& innocentes puniendi,ac vexandi ſunt. *Tulit Moyſes uxorem ſuam,& filios ſuos portans virgam Dei in manu ſua.* Exod. 4. numero 2. Exod. 4. In Hebræo redditur, virga *Elohim*; hoc eſt Dei judicis.Quod virga Dei appellaretur,in promptu eſt ratio: illa enim Dei miracula erat edenda, quæ à ſolo Deo fieri poſſunt, ſed cur dicitur virga Elohim, Dei judicis? Cajet. Cajetanus: *Aptè dicitur Elohim, quia virga erat ad facienda mirabilia judicia Dei.* Adhuc inquirendum eſt, inquonam virga operando oſtendebat hoc mirabile Dei judicium: virga aquas percutiente Moyſe ipſæ verſæ ſunt in ſanguinem. *Affligentur Ægyptij bibentes aquam fluminis.* Exod. 7. num. 18. Exod. 7. Puniuntur Ægyptij, & non Hebræi. hac tam rigida pœna,ut aquæ verterentur in ſanguinem; ſolùm plectebantur impij, ac rebelles Ægyptij, non verò pij,ac fideles Hebræi,quibus valde perlucidæ, ac potabiles erant aquæ, hoc eſt mirabile Dei judicium,quod cùm punit injuſtos, juſtos ſervat, fovet ac cuſtodit. Ioſeph. Joſephus: *Primum*, ait, *amnis ſanguineis fluentis prolabens ad potus inopiam eos redegit, cùm præterea nullum fontem habeant, nec coloris tantum id erat vitium, ſed ſi quis ſiti coactus guſtaret, confeſtim acri dolore corripiebatur, eratque talis Ægyptiis ſolis; Hebræis verò dulcis,ac portabilis, & omnino priſtinam naturam retinens.*Expende verbum, *Ægyptiis ſolis.*

19. Gen. 7. A communi ſupplicio liberatur Noë. Cùm jam adveniret diluvij tempus ait Deus Noë: *Ingredere tu,& omnis domus tua in arcam,te enim vidi juſtum coram me in generatione hac*, Geneſ.7.num.1.Cur Noë dicitur juſtus in generatione illa,quod nec de Abrahamo,nec de Iſaac, vel Jacob ſcribitur?generatio illa omnino aquis diluvij perimenda erat. At verò Noë incolumis ſervandus:ut evidens appareat,quod mala hominum generatio ob ſui delicta plectenda ſit, at juſtus non ſupplicio involvendus,ſed ſalvus præſervatur;& etiam cùm dicitur; *In generatione illa.* Ratio innuitur ob quam non priſcis temporibus, ſed tali ſæculo tanta pœna infligatur, quia tunc vitiorum iniquitas maximè graſſabatur,& homines omni turpitudini dediti degebant: Divus Ambroſius lib.de Arca,& Noë c.11.*Perpende*, Ambr. ait,*addidit in generatione hac, ut neque ſuperiores condemnaret, neque præſentes excluderet,rectéque diluvium factum aſtrueret.*

QUÆSTIO IV.

Quare ſecundum litteralem intelligentiam hominis cæcitas peccato, & non alteri cauſæ refertur.

Diſcipuli non inter ſe mutuò, ſed tantùm à Chriſto quærunt: *Quis peccavit,hic: aut parentes ejus?* Solus enim Chriſtus cæcitati, ac peccato hominis valebat medicamen, ac ſanitatem dare, illi enim ſoli vulnus aperiendum, qui & poteſt remedium exhibere. Vide tom. 2. cap. 1. quæſtion.15.num.55.& tom. 3. quæſt. 3. num.13. 14. & 15. & cap. 31. quæſt. 2. num. 9. 10. & 11. De ipſa interrogatione diſcipulorum eſt præſens quæſtio,multam enim difficultatem continet, videtur enim intendere poſſe aliquem committere peccatum, antequam naſceretur. 20. Vulnus ei aperiendum, qui poteſt remediũ dare.

Primò Divus Cyrillus in Catena Græca. Janſenius,& alij exiſtimant diſcipulos infectos fuiſſe errore Pythagoræ,& Platonis,qui putabant animas ante corpora extitiſſe, & ob peccata ſua in corpore migrare; certum tamen mihi eſt, quod diſcipuli in doctrina Chriſti inſtructi,maximè ab hujuſmodi errore diſtaverint. Secundò. Leontius aſtruit diſcipulos loqui de peccato cæci,non ante nativitatem præterito, ſed poſt eam futuro, ac ſi illud futurum prævidens Deus prævia cæcitate puniverit.Etiam ab hac ſententia diſtabant diſcipuli, non enim Deus punit peccata futura, ſed præterita. 21. Cyrill. Ianſen. Leont.

Tertiò, Divus Chryſoſtomus homilia 55. in Joannem *Abſurda*,ait,*interrogatio, quomodo enim peccavit,antequam natus eſſet.*Idem habent Theophylactus,Divus Thoma,Divus Bonaventura, & alij Nam etſi ſæpè ob peccata veniant infirmitates: non tamen ſemper. Nam Job cùm innocens eſſet multis morbis,ac calamitatibus eſt afflictus; ſicut & Tobias cæcitate percuſſus deinde homo iſte antequam natus eſſet nullum habuit peccatum actuale,ut eſt evidens,ſed ſolùm originali, quod & licet ſit cauſa omnium pœnarum ac malorum, quæ nobis in hac vita obveniunt, & nominatim morborum, qui infantibus accidunt, ut docet Divus Auguſtinus libro 3. contra Julianum, capite 4. tamen ipſum originale non fuit cauſa propria, cur iſte præ aliis infantibus cæcus naſceretur,ut etiam notat idem Divus Auguſtinus tractatu 44. in Joannem cùm alij infantes eodem originali, non naſcantur cæci. 22. Chryſ. Theophyl. D. Thom. Bonav. Auguſt.

Qui

23. Qui etiam ibi notat, quod licèt parentes hujus hominis habuiſſent peccatum, non tamen inde factum eſt, ut iſte cæcus naſceretur. Etſi diſcipuli dixerunt, *quis peccavit hic, aut parentes ejus?* Ex eo hoc dixerunt, quia ſcriptum legerant, *Ego ſum Deus zelotes viſitans iniquitates patrum in filios uſque ad tertiam & quartam generationem*: Exod. 20.n.5. Sic & aliquando peccata parentum in filiis, re omnium ipſis chariſſima puniuntur, ut peccatum David morte filij. 2. Reg. 12.n.14. Et peccata parentum in filiis in ſubverſione Sodomorum ac inundatione diluvij. Tamé etiam ſcriptum eſt: *Filius non portabit iniquitatem patris*, Ezech. 18. num. 20. Ac proinde licet aliquando hujuſmodi afflictiones ob peccata parentum filiis infligantur, non tamen ſemper, ſed multoties ex concurſu cauſarum naturalium, & ſæpe ex alta Dei providentia, ut probat ſubſequens Textus. *Vt manifeſtentur opera Dei in illo.*

Exod. 20. 2. Reg. 17. Ezech. 18

24. Unde valde aptè, ut mihi videtur, reſpondet Carthuſianus, quod *diſcipuli, cum eſſent ſimplices ſimpliciter quæſierunt.* Admirati de hominis cæcitate, quam altè contemplantem viderant ſuum Magiſtrum, ut docent D. Chryſoſtomus, D. Antonius Ulyſſipponenſis; ideò ex quodam animi candore, ac ſimplicitate quærunt, non perpendentes minutim omnium rerum difficultates. Sicut & Petrus dixerat in Thabor: *Domine bonum eſt nos hic eſſe*, ut dixi ſuprà cap.8.q.19.n. 160. & Philippus dixerat: *Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis*, Ioan.14.n. 8. de quo ſuo loco rationes morales quæramus.

Carth. Chryſoſt. Ant. Uliſſ. *Ratio difficultatis.* Joan. 14.

QUÆSTIO V.

Quare mortali ſenſu cæcitas hominis, ſuo vel maiorum peccato adſcribitur.

25. Reſpondet primò Ammonius in Catena Græca: *Erronea, ait, eſt iſta interrogatio. cum nemo peccet, antequam natus ſit cum tunc omnino non exiſtat.* De hac ſententia jam dixi ſuperiori quæſt. Nunc moraliter bene erronea opinio nuncupatur, cum aſtruat ob peccata tantum hominibus mala, ac oppreſſiones advenire. Sæpe ſæpius juſtus affligitur, ut in virtute proficiat ac in officio ſuo contineatur, ut vexationibus maximè ad Deum accedat, illiúſque cognitione illuminetur. *Sumens Tobias de felle piſcis, linivit oculos patris ſui, & ſuſtinuit quaſi ferè dimidiam horam: ſtatimque viſum recepit*, Tobiæ 11. num.13. Cur fel aſſumitur ut medium ad illuminandos oculos, cum ob ſui nigredinem, ac denſitaté videatur valde ineptum ad hujuſmodi effectum præſtandum, & licet aliàs medicamentum eſſet, ut voluit Lyranus. Carthuſianus. Tyrinus; & alij, tamen quod tam citò operaretur ſalutem, miraculum extitit, ut notat Serarius qu.2. Unde ergo illi tanta vis? in felle exprimitur laborum, ac preſſurarum amaritudo, & hæc valde efficax ad lucem, & perſpicaciam adminiſtrandam, ut lucem cæli intueatur. D. Bernardinus ſerm.8. *Quia per hæc*, ait, *mens juſti illuminatur ad majorem cognitionem Dei: nam tribulatio eſt illud amarum fel, quo oculi Tobiæ, id eſt viri juſti ad Dei cognitionem fuerunt illuminati.* Unde Iudic.

Ammon *Labores mẽtem illuminant.* Tob. 11. Lyran. Carth. Tyrin. Serar. Bern. Iudic. 3.

dic.3.num.1. *Scriptum eſt: Hæ ſunt gentes, quas dereliquit Dominus in terra promiſſionis, ut per eas erudiret Iſraëlem ſcilicet ad Dei cognitionem.*

26. Secundò, D. Cyrillus lib.6. in Joannem cap. 13. *Quia meminerunt ſcilicet diſcipuli*, ait, *languido ad probaticam piſcinam à diuturna ægritudine curato dictum eſſe à Domino: Vade, & amplius noli peccare: ne deterius tibi contingat.* Joan. 5. Et *paralytico jacenti in grabato, qui in domo ei oblatus fuerat: Fili, dimittuntur tibi peccata tua: arbitrati ſunt cæcitatem huic homini inflictam fuiſſe propter peccatum, aut ſuum, aut ſuorum parentum.* Ex indicio ergo utriuſque paralytici, indubitanter ſtatuunt, & affirmant hanc cæcitatem hominis alicuius peccati extitiſſe pœnam; ſunt aliqui, qui ita ſuis conjecturis ſe credunt, ut id quod illi rimãtur, ac præſumunt, pro certo præponant, & aſſeverent. Cùm Jacob fugeret à domo Laban ſecum ferens Liam, & Rachelem uxores ſuas, ac filias ejus, cũque eum compertiſſet, ait ei Laban: *Quare ita egiſti, ut clam me abigeres filias meas tanquam captivas gladio?* Gen.31 num.26. Quid dicis, ô homo, quomodo affirmas quod filias tuas ut captivas ducas, cum ſatis eſſet evidens, quod Iacob valde tenerè eas diligeret, nihilque abſque earum cõſilio ageret? Unde ergo in hanc cõcluſionem devenit Laban? *& abigeres filias meas tanquam captivas gladio*, & non ut uxores. Cùm videret Laban, quod ipſas clam, ac ipſo inconſulto ſecum Iacob diferret, inde ex hac levi conjectura indubitanter affirmat, eas non ut uxores, ſed ut gladio captivas è domo ſua educi.

Cyril. Ioan. 5. *Quod homines conjectant, affirmant.* Gen. 31.

27. Tertiò. Rupertus lib.9. in Ioannem: *Temerarium, ait, jactantes judicium, quod vel propter ſuam, vel propter parentum propriorum culpam hoc evenerit*, poterit quidem cæcitas à peccato eſſe; potuit & à Dei conſilio venire infirmitas, homines tamen more ſuo ſolito quod pejus eſt, cogitant, & affirmant. Dixerunt Moyſes, & Aaron Pharaoni: *Hæc dixit Dominus Deus Iſraël. Dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi in deſerto* Exod.5. num. 1. Ex quo iratus Pharao ſuis miniſtris præcepit, ut non datis paleis Iſraël filii cogerentur ſuum conſuetum laterum opus adimplere. Ex quo *venerunt præpoſiti filiorum Iſraël, & vociferati ſunt ad Pharaonem dicentes Cur ita agis contra ſervos tuos? Paleæ non dantur nobis, & lateres ſimiliter imperantur: in famuli tui flagellis cædimur, & injuſtè agitur contra populum tuum* ibidem num. 15. Cur tam prægrande, ac veluti impoſſibile laboris opus imponitur populo? Cauſam tam diræ ſævitiæ ipſi explicant cum dicunt, *Injuſtè agitur contra populum tuum.* Ex radice Hebraica ſic enucleat Lyppomanus. *Quaſi dicant, populus tuus, peccati reus judicatur, vel punitur perinde quaſi peccarit in regiam majeſtatem detrectando mandatum Regis.* Unde potuerunt Pharaonis miniſtri in hanc cogitationem devenire, ut Iſraël tanquam læſæ majeſtatis reus plecteretur? Motivum tam duræ ſervitutis ortum eſt ex eo quòd vellent Deo ſacrificare in deſerto, hoc autem erat opus religioſum, & ſanctum, ex Dei mandato ordinatum, multiſque ſignis ſtabilitum; quomodo ergo tanquam graviſſimum ſcelus reputatur? Sic ſolent homines aliorum opus, quamvis pium, temeraria præſumptione, non virtuti adſcribere, ſed culpæ, ac crimini, & non cuicumque crimini, ſed graviſſimo, ac maximè execrabili, utpote offenſæ læſæ Majeſtatis.

Homines temerariè quod pejus eſt exiſtimant. Exode. 5. Lypomam. *Opus pium in crimen læſæ Majeſtatis detorquent homines.*

28. Oleaſt.

Quartò Oleaſter in cap.42.Geneſ. numer. 21. Explanans illa verba filiorũ Jacob. *Meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum.* Sic ait ipſe, *Optima conſideratio, cum ſenſeris pœnam, culpæ meminiſſe cùm enim Chriſti diſcipuli.* Ioan 9. *hominem à nativitate cæcum vidiſſent ſtatim culparum memores, dixerunt, Chriſto. Quid peccavit hic, aut parẽtes ejus, ut cæcus naſceretur: licet enim aliquando pœna ſine culpa homini eveniat, nihil tamẽ mali eſt, ſi ſe propter culpam caſtigatum putet, ut in ſe aliquid emendãdum corrigat.* Diſcipuli cùm intuentur hominis cæcitatem, ac morbum, peccatis adſcribunt, ut hoc magnum nobis ſit documentum, cùm mala, quæ patimur, memores peccatorum noſtrorum, non alteri cauſæ, niſi noſtris delictis referamus. Rectè D.Chryſoſtomus homilia 24. de peccato, & confeſſione habita t. 6. *Multi frequenter dicunt malo loco eſſe rerum, & civitatis ſtatum, cauſamque ex imprudentia dominantium eſſe perhibent. Ego verò dico non magiſtratus imprudentia, ſed noſtrum peccatum, illud omnia ſubvertit, illud omnes calamitates invexit, nec aliunde rerum triſtium examina nobis ſuperfuſa ſunt.*

Ioan. 9. — *Mala quæ patimur peccatis attribuamus.* — Chryſoſt.

29. Thren 5.

Deplorans Ieremias miſeriam Ieruſalem, ait: Threnor.5.num. 16. *Cecidit Corona capitis noſtri, væ nobis quia peccavimus;* Maximè ponderandum; non ait, Cecidit Corona capitis noſtri, væ nobis, quia perdidimus regnum, quia ſumus abſque rege: ſed ait, *Væ nobis, quia peccavimus;* Non lachrymis lamentatur effectum depoſitioni ſcoronæ quæ eſt regis privatio ſed cauſam tãti mali fletu proſequitur, quæ peccatum extitit. Lyranus *Væ nobis quia peccavimus! Hoc malum, & alia propter peccata noſtra incurrimus.* Agnoſcamus in noſtris calamitatibus peccatum eſſe earum originem.

Mala peccatis deputentur. — Lyran.

30.

Ex mandato Darij Regis conjectus eſt Daniel in lacum leonum, nullumque nocumentum ab eis paſſus eſt. Poſtea. *Tunc adducti ſunt viri illi qui accuſaverunt Danielem: & in lacum leonũ miſſi ſunt, ipſi, & filij, & uxores: & non pervenerunt ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, omnia oſſa eorum comminuerent* Daniel.n.6.24. Ex Regis imperio Daniel, & accuſatores ejus leonibus objiciuntur. Daniel abſque læſione ſalvus eſt, accuſatores vero ejus continuo dilaniantur, ac devorantur; unde tanta diverſitas? forſitan ex leonum fame? minimè, unde ergo Iuſtitia Danielis eum cuſtodivit, malitia verò accuſatorum eos perdidit, ac à feris devorari fecit Joſephus libro 10. Antiquit.c.12. *Eos ſine mora*, ait, *dilaniarunt: acuit enim ferarum rabiem, non vexatio famis, ſed objectorum malitia.* Vide plura de hac re tom. c. c.22.q.5.n.28.29.30.31.

Dan 6. — *Peccata malorum cauſa* — Ioſeph.

*Joan.8 n.*48. Reſpondit Ieſus, neque hic peccavit, neque parentes ejus: ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo.

Num. 4. Me oportet operari opera ejus, qui miſit me, donec dies eſt: venit nox, quando nemo poteſt operari.

Num. 5. Quandiu ſum in mundo lux ſum mundi.

VERSIONES.

*D. Chryſoſt. homil.55.n.*3. Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus naſceretur, ſed ut glorificetur Filius Dei.

Syriacus. Sed ut ſpectentur opera Dei in eo.

*Tertul. lib.ad. verſ.Prax. c.22.n*4. Me oportet operari opera Patris.

Pagn. Vatabl. Quandiu in mundo fuero.

EXPOSITIO II.

31. Chryſ. Theoph. Euthym. Beda. D. Thom. Bonav.

SECUNDUM interrogationem factam diſcipulorum limitat Chriſtus ſuam reſponſionem. *Neque hic peccavit, neque parentes ejus.* Ut rectè notarunt Divus Chryſoſtomus. Theophylactus, Euthymius. Beda. Divus Thomas, Divus Bonaventura, & alij. Non negat Dominus cæcum in utero ſuæ matris peccatũ cõtraxiſſe, ac parentes ejus multa actualia delicta perpetraſſe; ob quæ aliquando infans divina juſtitia puniente monſtrũ naſcitur, ſed ſolùm negat hunc hominem, ob hæc peccata, præ aliis, qui ejiſdem, vel majoribus fuerunt coinquinati, cæcitati damnatum eſſe, Divus Auguſtinus tractatu 44. *Habebant peccatum parentes ejus, ſed ipſo peccato factum, ut cæcus naſceretur*, Sequitur, textus. *Sed ut* Theophylactus exiſtimat, quod illa particula, *ut* non cauſam, ſed eventum deſignaret, ut ſit ſenſus. Quòd cùm ille homo eſſet captus oculis, eveniſſet, ut in illo opera Dei manifeſtarentur. Aptius tamen dicendum eſt cum Chryſoſtomo, Euthym. Lyrano, Toleto. Barrad & aliis non eventum, ſed cauſem ſignificare; Apoſtoli quæſierunt cauſam cæcitatis hominis, & ad hoc Chriſtus reſpondet: Potuit quidem Deus humorem expellere, vel quid illud erat, quod cæcitatem effecit, ſed expellere noluit, ut tanto miraculo materiam præberet, & ait *opera Dei* in plurali, quia in hoc uno miraculo multa fuerunt miracula, ut dicam quæſtione ſequenti; & non ait opera mea ſed *opera Dei*: omnia in gloriam Dei Patris referebat, ut nos ejus exemplo Dei gloriam quæramus in omnibus.

Auguſt. — Chryſoſt. Euthym. Lyran. Barrad.

32. D. Thom.

Me oportet operari: fecerat Dominus mentionem, ut notat Divus Thomas de operibus Dei manifeſtandis, nunc declarat opportunitatem opera Dei manifeſtandi, & injuncta ſibi legatione à Patre in ſalutem noſtram. Sicque ſubjungit rationem illuminandi cæcum, qui non petebat curari, ut notat Cajetanus; ſicque Chriſtus omnia ratione diſponebat, ut etiam de edendis miraculis reddat rationem. *Me oportet operari.* Oportet, non ſignificat neceſſitatem abſolutam, ut dicunt Theologi, ſed ex decreto, ac præcepto Patris ex legationeque ſibi impoſita, cui fideliter ſatisfaciendum. *Opera ejus, qui miſit me.* Hoc dicit, ait D. Auguſt. tractatu 44. Et univerſam gloriam Patri ſuo abſcribebat. Notat tamen, quod non dicit opera Dei, vel Patris, *ſed ejus, qui miſit me.* Quod expendas Maldonatus, ait, *ut obligationem faciendi miracula, ipſe miſſionis nomine declaret,* Ut

Caiet. — *Chriſtus de miraculis edendis dat rationem.* — Auguſt. — Mald.

Jeſus ſe cognoſcit obligatum, ut nobis benefaciat. Ut nobis benefaciat Jeſus, in ſe cognoſcit obligationem, *me oportet operari opera ejus qui miſit me*, Ex quo Theodorus Mopſueſt. in Catena Græca advertit, quod Sabbathum eſſet, quando
Theod. illuminavit cæcum, ex qua diei circunſtantia Judæi illud opus erant calumniaturi, ideo antequã faceret opus illius executationem interponit, quia oportebat facere, & adimplere opus ejus, qui miſit eum. Et tanta extitit Jeſu obedientia, quod potiùs voluit ſe exponere calumniæ, quam obligationem ſui memoris prætermittere.

33. *Donec diem.* Sumpta eſt metaphotica locutio à tempore convenienti operandi, in die ſolent homines operari, in nocte verò vacant ab operet Diem hîc appellat Chriſtus tempus vitæ ſuæ, quandiu inter nos in hoc ſæculo unus degit; noctem verò dicit opus ſuæ mortis: ait ergo quandiu dies eſt, hoc eſt vitam ago inter vos, nec oportet operari opera patris mei, ac miracula facere. *Venit nox.* Tempus ſcilicet meæ mortis, poſtquam tunc viſibiliter ut inter vos vivus degens non operabor, de quo latius quæſt. 8. *Quando nemo poteſt operari*, non ſignificatur impoſſibilitas, ſed importunitas operandi, quando nemo ſcilicet ſolet operari.

34. Auguſt. Beda. *Quandiu ſum in mundo.* Seu quandiu ero, & vitam mortalem agam D. Aug Beda, & alij exiſtimant, quod Dominus reddit rationem, cur præſentiam ſuam in hac vita diem vocaverit: tamen videtur aſſignare rationem, cur oporteat miraculum operari, quandiu dies eſt, quandiu vitam agit, quia cum ſit lux mundi, non debet eſſe otioſa ſub modio, ſed debet illuminare. *Lux ſum mundi*, homines illuminans meo Evangelio, mea
Euthym. prædicatione, ac miraculis, & operibus Quærit Euthym. *Quid ergo cum in cœlo eſt, non eſt lux mundi? Eſt utique, ſed nunc de converſatione ſua in terra dicit.* Semper Chriſtus eſt in mundo, & lux eſt mundi, ſed nunc poſt m rtem ſuam illuminat occulta virtute, non viſib li præſentia: nec exteriori verbo, opere, ac manu faciendo, ſed inviſibili poteſtate, & abdita ſua virtute.

QUÆSTIO III.

Quare ex amiſſa cæcitate Dei opera in hoc homine manifeſtantur?

35. Carth: NOtandum eſt in limine hujus quæſtionis, quòd Dominus non loquitur in ſingulari, ſed plurali, non ait: ut manifeſtetur opus Dei, ſed opera Dei; quod notavit. Carthuſian *Ponit*, ait, *Salvator plurale pro ſingulari, quia per opera Dei deſignant ſupernaturalem illuminationem cæci iſtius: vel poteſt pluraliter accipi intelligendo per opera Dei omnia, quæ ad illuminationem hujus cæci concurrebant, videlicet linitionem oculorum ejus ex ſputo.* Utraque ratio Carthuſiani eadem eſt. In hoc uno miraculo multa Dei opera manifeſtata ſunt, ut cæcus natus ſine oculis oculos haberet, viſum reciperet. & lutum valde improportionatum ei eſſet medicamentum, quod ſimul interius illuminare-
Unum beneficium multa ſecũ defert. Chryſ. tur, ut Chriſtum verum Dei filium, verumque Meſſiam cognoſceret, ac confiteretur: ſemper unum Dei beneficium multa ſecum defert. Unde ait Chryſ. hom. 55. *Ex cæcitate beneficium accepiſſe dico.* Videt. 1. 2. & 3. Verbum, *Beneficiũ*

Ad quæſtionem reſpondet primò. Theophyl. 36. Theoph.
planè, ait, *non parva erat gloria, ut manifeſtaretur, quod ipſe, qui non apparuit homo, ſicut Deus in principio condiderit hominem.* Maximè in hac curatione manifeſtata eſt gloria Dei, ut Chriſtus à Deo Patre miſſus cognoſceretur, ut ejus filius naturalis, ac ut verus Meſſias in lege promiſſus, Dices. Si hæc cæcitas permiſſa eſt huic homini, ut gloria Dei manifeſtaretur: ergo Deus ea cauſa poteſt affligere hominem, ut ipſe glorificetur. Hoc dubium excitant D. Chryſoſtom. & Euth. Chryſ. Euthym.
ac alij. Reſpondemus tamen, quod cum homo peccato originali factus ſit mortalis: multiſque miſeriis obnoxius, poteſt Deus ipſo homine uti pro conditione naturæ ejus ad talem finem, qualis ipſi videtur; quia utrique ſemper eſt majus bonum, ut docet D. Thom. 3. part. quæſt. 96 art. 3. Deinde in generatione iſtius hominis talis fuit concurſus cauſarum naturalium, ut cæcus naſceretur, Deus autem noluit ipſas cauſas ſecundas impedire, ut poſtea ablato impedimento, reſtitutis oculis maxime Dei gloria manifeſtaretur, ſic ſolet Deus ex malis, ac preſſuris noſtris bona educere, ac præparare. *Deus ex malis multa bona educit.* D. Thom.

Secundò D. Chryſoſtom. hom. 32. in imperfecto, de hoc cæco, ſic ait: *quia contra regulam naturæ ſine oculis erat creatus, & in tranſverſione naturæ opus Dei intelligatur, dum emendatur natura.* Homo ex ſua miſera conditione ſine oculis natus eſt, cum autem natura deficit, auctoris naturæ eſt eam perficere, ac reformare filii Dei, qui eſt imago Patris, per quem fecit & ſæcula. Ad Hebræos 1. n. 2. ut quod perdideramus in Adam, in ipſo, qui auctor erat naturæ recuperaremus. S. Irenæus l. 3. adverſùs hæreſes c. 22. *Quando incarnatus & homo factus, longam hominum expoſitionem in ſe recapitulavit, in compendio nobis ſalutem præſtans, ut quod perdideramus in Adam id eſt ſecundum imaginem, & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Ieſu reciperemus.* 37. Chryſ. Hebr. 3. *Cùm natura deficit, ejus auctoris eſt eam reformare.* Iren.

Tertiò Rupertus lib. 6. *Notandum*, ait, *quod lux mundi non expectavit, ut clamaret tale quid dicens, miſerere mei*, Marc. 10. num. 48. *Sed ultro naturæ indigenti ſe ſe accõmodavit, & gratuito beneficio, tacenti ſubvenit, nam hoc ad opera Dei manifeſtanda pertinuit.* Maximè pertinuit ad opera Dei manifeſtanda, quòd Chriſtus non rogatus, tantum beneficium homini concederet, preces enim multum liberalitatem dantis minuunt. De Chriſto Domino ait Auguſt. *Regnabit in domo Iacob.* Luc. 1. n. 32. vulgaris difficultas, cur potius in domo Jacob, quàm Iſaac? In domo Iſaac duo filij fuerũt qui benedictionem à parente expoſtularunt, ut eam impetrarent, *ſurge, ſed, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua*, Geneſ. 27. num. 19. & iterum num. 31. At Jacob benedictionem duodecim filiis dedit abſque aliqua prævia eorum petitione: *Congregamini ut annuntiem quæ ventura ſunt vobis in diebus noviſſimis.* Geneſ. 49. num. 1. Dicitur ergo, regnabit in domo Jacob, ibi peculiariter, ac inſigniter Deus regnat, ubi dona abſque poſtulatione liberaliſſime diffunduntur, quo maximè beneficia commendantur. Pro quo accipe Arnulphum Epiſcopum Lexovieſem Epiſtola ad Laurentium abbatem. *Pulchrum ſane*, ait, *& prædicandum beneficium nulla ſuſpenſum dilatione, nullis redemptum precibus, nullis meritis comparatum: nihil in eo fuit, quod beneficij minueris majeſtatem.* 38. Marc. 10. Rupert. *Excellens beneficium datum ſine precibus*, Gen. 27. Gen. 49. Arnulph.

Quattò Gloſſa, *Ut cæcum illuminando, & per* 39. Gloſſa.

 eum,

eum, *quid in cæcitate generis humani facturus ſignificando, filius Dei manifeſtaretur.* In hoc præ aliis mirifice Dei virtus declaratur, cùm depellit cæcitatem à nativitate contractam, ſic perdifficile eſt vitia adulta reſecare, ac medicamen eis præbere? Unde monet Theodorus 5. variar. 39. *More medicorum*, ait, *ſævioribus morbis accelerata remedia tribuamus, quando, & hoc pietatis genus eſt coërcere infantiam criminis, ne juveneſcat augmentis.*

Peccatorem inveteratum reformare Dei eſt. Theod.

40\. Sæpè Deus mandavit ſibi offerre ſacrificium de vitulo, agno, & hirco, Levit. 1. num. 4. & 5. num. 7. At verò Elias unum bovem diviſum obtulit in ſacrificium. *Diviſit per membra bovem, & poſuit ſuper ligna*, 1. Regum 3 cap. 18. num. 33. Quid eſt hoc, quod recentes victimas offerunt alij; at Elias & ſemel tantum bovem, inveteratū? Ut denotaretur, quod ſi peccata denuo pullulantia, quæ altas radices in animo adhuc non diffundunt per ordinaria Dei auxilia non multa difficultate auferantur, at vetuſta, & antiqua tam difficilia ſunt, ut expellantur, quod hoc tantum Chriſto Domino ſit reſervatum, cujus typum gerebat Elias Bachiarius epiſt. de recipiendis lapſibus. *Aſpice*, ait, *quod nunquam in ſacrificiis pecora ſenio confecta jugulantur, ſed ubique, aut Agnus, aut vitulus, aut hircus, aut hœdus immolatur, tenera adhuc, & parva, vel modica peccata; in uno tamen loco Heliam bovem legimus obtuliſſe, ſed hoc ſemel tantùm, Hoc uni licuit Salvatori, qui inveterata totius populi jugulavit.*

Levit. 1. — 1. Reg 3. — *Peccata inveterata à ſolo Chriſto expelluntur.* Bachiar. — *Elias in figura Chriſti, peccata jugulat.*

41\. Poſtquam primi Parentes peccarunt; *Cum audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem abſcondit ſe Adam, & uxor ejus à facie Domini Dei, in medio ligni paradiſi. Vocavitque Dominus Deus Adam* Gen. 3. n.... A facie Domini fugiunt miſeri peccatores. Poſtquam Divus Petrus Dominum Jeſum denegavit: *continuò adhuc illo loquente gallus cantavit. Et converſus Dominus reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini ſicut dixerat: Quia priuſquā gallus cantet, ter me negabis, & egreſſus foras flevit amarè.* Luc. 22. n. 60. Combinemus tunc Petrum cū Adamo. Uterque peccavit: Adamus à facie Domini fugit, abſcondit ſe, renuitque apparere, ita ut neceſſe ſit, quod Dominus multiplicet voces, ut ipſe ad ejus conſpectum veniat. At Petrus ſolo Domini intuitu ſoloque illius oculorum ictu ad delicti deteſtationem trahitur, & totus in lachrymas prorumpit. Cur ſolus nutus oculorum Domini Petrum in pœnitentiam movet, non verò ſic quælibet vox Domini Adamum ad pœnitentiam rapit. Domini intuitus erga Petrum valde feſtinus in galli cantu manicavit. *Continuò adhuc illo loquente gallus cantavit.* Voces verò ad Adamum fuerunt poſt meridiem circa veſperam. Non ergo mirum quod Petrus tam celeriter vocatus, indilatè ad cōtritionem rapiatur, cùm Adamus poſt aliquam peccati moram multiplicati in pœnitentiam impellatur. Divus Maximus homilia 3. de pœnitentia Petri. *Tranſgrediens*, ait, *uterque præceptum pari modo delinquunt: tamen facilior negatio Petri, quàm Adæ prævaricatio. Citiùs enim Apoſtolo, quam Protoplaſto ſubvenitur; hunc enim Deus ad veſperum requirit errantem, illum Dominus pullorum cantu denegantem: ille tanquam deprehenſus feſtinat ad latebras: Petrus verò prorumpit ad lachrymas, nihil voce precatus.*

Gen. 3. — Luc. 22. — *Et ſi facile peccata recentia, difficile inveterata auferuntur.* — Maxim.

QUÆSTIO VII.

Quare tantus eſt Dominus ut oſtendat, hunc hominem, ac ejus parentes immunes eſſe à peccato, ob quod cæcitas contigit?

INterrogationi Diſcipulorum, *Quis peccavit, hic, aut parentes ejus?* indilate occurit Dominus, *neque hic peccavit, nec parentes ejus, ut cæcus naſceretur.* Cur tam celeriter, ac apertè hominem oſtendit à peccato liberum? 42.

Reſpondeo primò, quod diſponebat Dominus huic homini dare viſum, meritò ergo ab eo peccati notam excludit, quem enim ſuis donis Chriſtus honorare volebat objectis criminibus noluit deturpare. Cum Dominus promiſiſſet Abrahamo filium ex Sara, quod cùm illa audiſſet, riſit, tanquam impoſſibilem rem judicans anum, & ſterilem parituram, ut ait D. Aug quæſt. 36. in Geneſ. Pro quo etiam arguit Dominus, quod illa negavit. *Negavit Sara dicens, non riſi timore perterrita.* Geneſ. 18. num. 15. Ad quid in Scriptura non ſolùm defectus Saræ ſcribitur quod riſerit, & negaverit, ſed etiam ſtatim exprimitur ejus excuſatio, timore perterrita. Quod notavit Lyppoman, *Non levis fuit*, ait, *ſed terribilis Domini correptio ad Saram, ſed excuſatur etiam ab ipſa Scriptura, quia timore erat perterrita.* Elegit Dominus Saram, ut eſſet uxor Abrahami, ac Patriarcharū, & totius populi electi mater, & quam Deus tanto honore ſublimavit, ne aliquo crimine deturpata ſit, eam à crimine excuſat, ac purgat. 43.

Auguſt. — *Quem vis honorare cave ne dedecores.* 18. — Lyppomam

Notam peccati removet Dominus ab hoc homine, ac ejus parentibus, & tamen cæcus natus eſt, ut hoc nobis ſit documentum, ut maximè abſtineamus, ne ſuprema Dei judicia ejusque diſpoſitiones velimus pro noſtro captu inveſtigare, ac ei judicare, ne in multos errores incidamus. Cur arca Domini deferretur, *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratuſque eſt indignatione Dominus contra Ozam, & percuſſit eum.* 2. Reg. 6. n. 6. Cùm boves recalcitrarent, ne arca corrueret, tenuit eam Oza manu, cum eſſet Levites, ut docent D. Hieron. Epiſtol. 48. Theodoretus, Lyranus, & alij, cui videbatur ex officio competere arcam manu tenere, & tamen in hoc delinquit, & iraſcitur Dominus contra eum, cujus rei, eſtò, ſint plures rationes, tamen ſi nolumus errare, ab illis Dei judicia venerantes abſtineamus, nec enim pro noſtro tenuit captu Dei decreta ponderanda ſunt. 44.

Judicia Dei veneranda, & non illa jucunda à nobis. — 2. Reg. 6. — Hieron. Theod. Lyran.

Abrahamus ab Angelis quos hoſpitio ſuſcepit, multis donis, ac promiſſionibus muneratur. *Cùm inde ſurrexiſſent viri, direxerunt oculos contra Sodomam, & Abraham ſimul gradiebatur deducens eos.* Geneſ. 18. num. 16. Si Abrahamus videt Angelos viam ſuam inſtituere in Sodomam, cur ab eis non quærit, qua de cauſa illuc proficiſcantur? Si ſocius eſt itineris, cur illius cauſas non interrogat? Non audet Dei judicia, ac vias inveſtigare, ac inquirere: ſed omnia alto ſilentio veneratur. Lyppomam. *Et nos diſcamus non curioſi eſſe, quid Deus cum aliis acturus ſit.* 45.

Gen. — *Judicia Dei non ſunt inveſtiganda.*

Egrediens Lot cum uxore ſua, ac duabus filiabus, cum plueret Dominus ignem, & ſulphur ſuper Sodomā, *reſpicienſque uxor ejus poſt ſe verſa* 46.

Gen. 19. *ſa eſt in ſtatuam ſolis.* Geneſ. 19. num. 16. Quænam culpa fuit quod hæc mulier retroſpexerit inflictam pœnam Sodomitis, ut tam rigidam pœnam ſubiret; præcipuè cum multorum ſit ſententia apud Cornelium à Lapide culpam hanc fuiſſe venialem? cur ergo tanto ſupplicio punitur? Ex multa curioſitate reſpexit mulier Sodomam, quod non ſolùm fuit ipſam intueri, ſed etiam radicem ac originem tantæ ſubverſionis inquirere, ac perſcrutari, & cur potiùs tali pœna, quam alia plectitur? qui in Dei judiciis ſe vult intromittere, tam rigide punitur, ut aliis ſit in documentum, ac exemplum veluti ſal ad aliorum mentes condiendas, ac præſervandas, Procopius: *Non veſtrum*, ait, *omnia ſcrupuloſius rimari, & exquirere, ſi Deus peccatores pœnis implicat, ſufficit noſſe Deum illos puniviſſe, quos pœnis ob ſcelerum enormitatem dare oportebat, velle perſcrutari modum, ſecundùm quem pœnam luerint protervia, & audacia nec pietatis eſt.*

Cornel. — *Iunitur qui Dei judicio vult inveſtigare.* — *Procop.*

Quæstio VIII.

Quare Christus dixit, quòd ei oporteat operari opera ejus qui miſit eum?

47. AIt Chriſtus in præſenti, *me oportet operari opera ejus, qui miſit me, donec eſt; venit nox, quando nemo poteſt operari.* Quorum verborum duplex eſt ſenſus. Et primus Origenis homil. 3 in Pſalm. 36. D. Auguſtinus, tract. 44. D. Chryſoſtom. D. Cyril. Euthym. Theophylact. Leont. Rupertus, Beda. & aliorum, qui docent, diem hîc denotare totum humanæ vitæ tempus uſque ad conſummationem ſæculi; noctem verò alteram vitam, in qua jam non eſt tempus operandi. Senſus ergo eſt; me oportet operari miracula, ad fidem vocare homines, eoſque docere, & eis gratiam donare, *donec dies eſt*: hoc eſt donec hunc mundum illuſtro meo lumine, juxta illud *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi* Matth. 28. num. 20. & juxta ſequentia verba, *Quandiu enim ſum in mundo lux ſum mundi*, Sicque diem efficio, *Venit nox*, impiis ſcilicet poſt diem judicij; *in qua nemo poterit operari*, quia tunc nec fient miracula, nec opera ſalutis. Ioan. 12. num. 35. *Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant.*

Orig. Aug. Chryſ. Euthym. Theoph. Leont. Rupert. Beda. — Matth. 28.

48. Altera ſententia eſt, quam tradunt Lyranus, Titelman. Ianſenius, Salmeiron, Toletus, Maldonatus, Lucas Burgenſ. Cornelius, & alij; quam & ſecutus ſum in expoſitione; Qui per diem accipiunt tempus vitæ Chriſti, quo corporaliter præſens erat in mũdo; juxta illud Ioan. 3. n. 56. *Abraham exultavit, ut videret diem meum*: noctem verò dicunt mortem, tempus abſentiæ Chriſti? ſicut præſente ſole dies eſt: ipſo verò recedente nox, ſenſus ergo eſt. Quandiu dies eſt, hoc eſt vita corporali inter vos dego, me oportet operari opera ſalutis, ad quæ perficienda miſſus ſum à Patre, ac proinde cæcos illuminare, ſicque Chriſtus præparat viam ad cæcum hunc illuminandum, & ad hoc ſpectant ſequentia verba: *Quandiu ſum in mundo lux ſum mundi.* Et ſubdit Chriſtus, veniet nox, tempus ſcilicet mortis meæ, ac meæ abſentiæ poſtquam viſibiliter externo verbo ac opere nihil eorum eadem quæ nunc pro ſalute, & redemptione hominum operor. Non negat tamen Chriſtus quod tunc poſtea operabitur, ut de facto operatur, per ſuos Apoſtolos, & miniſtros, ſicut die Sol per ſuam præſentiam illuminat, nocte verò non per ſeipſum, ſed per lunam, & ſtellas, ut hic notat Toletus annor. 5. Chriſtus modo per ſuos miniſtros mũdũ illuminat.

Lyran. Titelm. 1. Ianſen. Salmeir. Tolet. Mald. Cornel. Ioan. 8. — Altera interpretatio. — Tolet.

49. Gloſſa Interlinealis. *Nox*, ait, *eſt perſecutio Apoſtolorum, & maximè perſecutio Anti Chriſti.* In ipſa nocte in qua multa tribulatio, ac vexatio ſuis imminet, ait Chriſtus quod tunc non operabitur, & ab operando ceſſabit, ut tanta preſſura eorum præclara virtus maximè firmetur, ac probetur; Tertullian. lib. ad Martyres cap. 3. *Quia*, ait *virtus duritie extruitur, mollitie deſtruitur.*

Gloſſa. — Virtus in tentatione declaratur. — Tert.

50. Tropologicè ait Chriſtus, quandiu dies eſt operandum, opus ſcilicet bonum, ut vitam æternam mereamur, cùm verò venerit nox, mors ſcilicet, jam non eſt tempus operandi. Vnde ait Sapiens Eccleſiaſt. 9. num. 10. *Quodcumque facere poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec opus, nec oratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Et quamvis anima à corpore expedita multa ſcientia pollet, tamen dicitur, quòd non eſt ſcientia apud inferos, ut ab illa miſeria ſe valeat homo expedire, quæ ſcientia, & ſapientia habet locum in hac vita, ut bono operando vitemus damnationem æternam, & gloriam conſequamur ſempiternam D. Auguſtin. tract. 44. in Ioan. *Operetur ergo homo dum vivit, ne illa nocte præveniatur, ubi nemo poſſet operari.*

Eccl. 9. — Dum ſumus in hac vita operemur bonum. — Auguſtin.

51. Maximè notandum quod ait Chriſtus: *Me oportet operari donec dies eſt, venit nox.* Cùm dicit, *dies eſt*, ſcilicet vita viget & ſubdit *venit nox*: non ait de futuro, veniet, ſed de præſenti venit, quia ſimul cùm ipſa vita conjuncta eſt mors, & dum exoritur dies vitæ noſtræ, ſimul jam inſtat hora mortis.

Vita hujus ſæculi breviſſima.

52. Poſtquam deſcribitur mors filiorum Hebræorum in flumine Exod. 1. num. ultimo, ſtatim immediatè narratur conceptus, generatio Aaronis, & Moyſis. *Egreſſus eſt poſt hæc*, mortem ſcilicet puerorum, *Vir de domo Levi, & accepit uxorem ſtirpis ſuæ, quæ concepit, & peperit filium*, Exod. 2. num. 1. Sed ad quid poſt aliorum interitum, immediate horum nativitas nobis proponitur; ut ex Scripturæ ſerie deprehendatur, quod nihil magis eſt cõjunctum ac immediatum cum hominis ortu, quam illius occaſus. D. Baſilius Seleucus erat. 9. *Infantium jugulator*, ait, *erat fluvius, pariter & ſepulchrum, ac gemitus morti coævus ſtrageſque cum generatione concurrebat.* Expende verbum *Gemitus morti coævus.* Sic copulantur mors, & vita, ut videatur mors vitæ coæva, ac ſimul cum illa adeſſe. *Strageſque cum generatione concurrebat.*

Exod. 1. — Exod. 2. — Seleuc. — Mors vitæ coæva.

53. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem* Gen. 2. n. 7. D. Hieron. verbum quod Hebraice ſignificat *inſpirare*, & ſimul *ſpiritum emittere.* Ut alto documento Moyſes ſimul vitæ exordium, ac illius extremum finem declararet, ſicque vita hominis brevis eſt, ut principium vitæ prognoſticum funeris involvat, ac denotet. Preme verbum, *ſpiraculum vitæ*: non ait inſpiravit animam ſpiritualem, & immortalem, ſed ſpiraculum vitæ. Deus in creatione hominis multus eſt in exprimenda ejus nobilitate, quod ſit elegans Dei opus: *faciamus hominum ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Cur ergo pro eximia nobilitate declarãda, non dicitur, inſpiravit animam ſpiritualem ſed

Gen. 2. — Hieron. — Principium vitæ prognoſticum mortis. — Vita valde tranſient.

in ſpi

in ſpiraculum vitæ? Anima rationalis eſt ſpiritus immortalis, æternus, ſpiraculum vitæ ſignificabat flatum quendam, ut in vitæ exordio ejus brevitas exprimatur, flatus nuncupatur Procopius. Procop. *Spiraculum*, ait, *ſub tempus cadit; ſpiritus verò æternus perhibetur, ſpiraculum exiguo viget tempore, & deinde abit, adimens omnis ſpirandi, & reſpirandi vim, ſeu potentiam corpori, in quo prius hærebat, ſpiritus vero ſtabilis manet.*

54. Cant. 4. *Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis advenit*, Cant. 2. n. 2. Diverſo tempore flores apparent, diverſóque colliguntur, quomodo ergo idem tempus aſſignatur, quo flores apparent: & quo ſimul inſtat tempus putationis, ut marceſcant: Cùm apparent, nativitas, cùm verè putatur mors deſignatur, ut docent PhiloCarpatius, Carp. Apon. Aponius, & alij, ut apertè denotetur, quod nativitas, & mors uno, & eodem tempore conveniunt ac veniunt.

Joan. 9. n. 6. Hæc cùm dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & linivit lutum ſuper oculos ejus.

Num. 7. Et dixit ei: Vade lava in Natatoria Siloë, quod interpretatur Miſſus. Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

VERSIONES.

Syriacus. n. 6. Quúmque hæc dixiſſet conſpuit in terram, & pinſuit lutum ex ſputo, & illevit oculos illius cæci.

Arias. Expuit humi.

Euthym. Lava in piſcina Siloë.

Theophyl. n. 7.

Syriacus. Lava in baptiſterio.

Vatabl. Vade, & lava te in fonte Siloë, cujus interpretatio eſt miſſus.

EXPOSITIO III.

55. HÆC *cùm dixiſſet* magno, & alto conſilio, ut viam aperiret ad miraculum edendum, cum enim ipſe eſſet lux mundi, ei incumbebat cæcum illuminare. Tres actiones in præſenti egit Chriſtus, *Expuit in terram*. Deinde *fecit lutum*. Et tandem *linivit lutum ſuper oculos*. Hoc eſt unxit, & extendit lutum digito ſuper oculos. Dubitabis an Dominus poſuerit lutum ſuper ipſum organum viſus. Juxta Chryſoſt. Chryſoſt. datum q. 2. Cæcus natus eſt ſine oculis, quaſi quod palpebræ eſſent contiguæ maxillis, ac proinde poſuit lutum in loco, in quo ſolent eſſe oculi. Communiter tamen expoſitores, ut Carth. Janſ. Maldon. Tolet. & alij, tenent quod Carth. Janſen. Mald. Tolet. Barrad. homo iſte habebat oculos, imperfectos tamen, aridos, ſeu humoribus repletos, & in hac ſententia Barradas docet, quod Dominus poſuit lutum non ſuper palpebras, ſed ſuper organum clauſum, atque impeditum hujus cæci.

Et dixit ei, vade Perge, & iter arripe, egredere & recede ab hoc loco cæcitatis tuæ, *lava* te, ſcilicet faciem, & oculos, per quod denotatur, quod maximè interna puritas requiritur, ut divinæ beneficentiæ fructus percipiatur; ad quod etiam obtinendum, noſtræ manus cooperatio exigitur, & ideò ait Chriſtus *lava*, ſcilicet tu te ipſum *in Natatoria*, Arabicus: *in fonte*, Alij, *in piſcina*: & quæ hæc Siloë. De quo q. 11. *quod interpretatur Miſſus* Hoc in Syriaco non habetur, & propriè à radice Hebraica derivatur etymologia. Fontem autem ſic dictum exiſtimat D. Epiphan. in lib. de vita, & interitu Prophetarum quia ad preces Iſaiæ à Deo fuerit miſſus, & datus Joan. Mercerus ex R. Davide Kimchi, quia ex tali fonte emittebantur rivuli ad rigandos hortos vicinos. Albert Magn. quia in piſcina illa erant aquæ de pluviis miſſæ cœlo Euthym. Hugo. Præſignabatur quod Chriſtus ibi mitteret ſuam virtutem ad ſanandum cæcum, Theod. *Ut diſcas*, ait, *quod Siloë ſit figura Chriſti, ſicut enim ſpiritualis petra eſt Chriſtus, ita & ſpiritualis Siloe.* Ita D. Th. D. Bonav. Cajet. & alij. Chriſtus eſt ille miſſus, & legatus à Patre nobis datus ad illuminandos, & ſalvandos homines, tāquam omnium bonorum perennis fons. Ideò ergo Evangeliſta ponit fontis nomen, *miſſus*: ut denotaretur quod in ipſo fonte, qui Chriſti figura erat, qui eſt ille per antonomaſiam Miſſus, Chriſti virtutem cæcus reciperet ut illuminaretur; in ſolo enim Chriſto eſt noſtra lux, illuminatio.

56. Arab. *Cur Evangeliſta ponit interpretationem.* Epiph. Mercer. Albert. Euthym. Hugo. Theoph. D. Thom. Bonaven. Caiet. *In ſolo Chriſto lux & illuminatio.*

57. Euthym. *Abiit ergo*, per longam viam verſus Siloem facie ſua luto linitus, omnium oculos ad ſe trahens ut plures tanti miraculi fierent teſtes. Euthym. *Abiit nihil hæſitans, ſed confeſtim obediens, & ſimpliciter credens, quod quæ ad ſalutem ſuam convenirent, & feciſſet Jeſus, & juſſiſſet. Veriſimile eſt enim, quod etiam prius de miraculis ejus audierit, ideóque incunctanter paruit.* Cæcus cognovit Chriſtum, vel ex circunſtante turba, ex jus diſcipulis; de cujus admirabili virtute nihil quæſivit, nec dubitavit, ſed prompta obedientia, ut ait D. Chryſ. hom. 55. in Joan. *Nil tale repetivit, &c. illud duntaxat curavit, ut pareret in omnibus.* Chryſ. Et ſubditur *& venit videns*. Perfecta obedientia indilatè, ac ſine mora ſuum præmium ac donum aſſequitur. Innituit in homine fides, cùm nihil dubitaverit; obedientia cùm promptè vadit gratitudo cùm venit ſine dubio Chriſti magnalia teſtificans. *Perfecta obedientia ſtatim obtinet præmium.*

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus Dominus hunc cæcum ſanaverit non verbo ſed luto?

58. Luc. 18. LAzarum ſuſcitat Dominus verbo, & cæco viſum verbo donat Luc. 18. n. 42. *Reſpice, fides tua te ſalvum fecit.* At verò hunc non ſic ſanavit, non tantum verbo, *vade & lava*, nectantum manu adhibita, ſed etiā impoſito luto quod nullo alio miraculo Chriſtum feciſſe, legimus.

59. Iren. Primò D. Irenæus lib. 5. cap. 15. *Sumpſit*, ait, *Dominus limum de terra, & plaſmavit hominem, quapropter Dominus expuit in terram, & fecit lutum, & ſuperlinivit illud oculis, oſtendens antiquā plaſmationem, & manum Dei oſtendens, nec jam alterā requiremus manum, nec alterum patrem, ſcientes quoniam qui plaſmavit nos ab initio, hic in noviſſimis temporibus perditos exquiſivit nos.* Ut lucidiſſimos oculos

Gen. 1.
Deus creator hominis ipſũ reformat.
Euthym. Theoph. Cyrill. Beda. D.Thom. Bonav.

oculos Dominus daret, lutum aſſumit in materiam, ut denotaretur ſe eſſe eum Deum, qui in mundi exordio, tanquam figulum è luto hominem formaverat. Genes. 1. ac proinde ſuum eſſe, hominem à ſe fabricatum, cæcitate deturpatum, illuminando refingere, ac formare. Ita D. Chryſoſt. Euthym. Theoph D. Cyrill. Beda, D.Thom. D.Bonav. & alij communiter.

60. Secundò. Preme Irenæi verba: *oſtendens antiquam plaſmationem, & manum Dei oſtendens.* Maximè in hoc oſtenditur Dei manus, quod nunquam in benefaciendo ceſſet, ſed ſemper aliorum beneficiorum ſit auctrix: Deus benefaciendo hominem formavit, exindéque ad ſecundum beneficium movetur, ut hominem deformatum reformet, ac lumine expoliatum ad lucem reſtituat; vide multa tom. 1. 2. & 3. verbo. *Beneficium.*

Deus ex uno beneficio movetur ad aliud.

61. Tertiò. Ad eadem verba: *Sumpſit Dominus limum de terra,* Præſens fuit Jeſu, quod lutũ à manu Dei ſumptum valde profecit, ut hominem plaſmando conderet, ut ergo homini oculos concedere, ad lutum manu ſua tractum recurrit; ut nobis ſit documentum, quod ad proficiendum nullum aliud inſtrumentum, ut materiam requiramus, niſi illam, quæ ſemel in noſtra utilitate, ac augmento probata, ac utilis inventa. Vid. ſupra cap. 4. num. 47. & 89. & c. 3. n. 3. & tom. 12. & 3. verbo. *Vita.*

Materia, ac via nobis utili utendum.

62. Iren. Quartò. Idem D. Irenæus citato loco. *Et per hoc*, ait, *hic cæcus lotus venit videns ut ſui cognoſceret plaſmatorem, & diſceret homo eum, qui donavit ei vitam.* Dicendum erat. Dedit ei oculos. quomodo ergo donatur vita? Ad lumen oculorum præbendum, lutum applicatur; luto oculi obturantur, quomodo luto dantur oculi, & vita; cum efformantur oculi, ut filium Dei contemplentur, & videant, inde & vita æterna participatur. Meritò ergo cum donantur oculi, donatur & vita, quæ in eo quòd Deum videat, æternatur, in eoque conſtituitur, quod Deum contempletur.

Qui Deum videt, vitam habet.

63. Auguſt. Quintò, D. Auguſtin. tract 44. in Joan *Venit Dominus*, ait, *quid fecit? magnum myſterium commendavit: expuit in terra: de ſaliva ſua lutum fecit, qui verbum caro factum eſt, & inunxit oculos cæci? inunctus erat, & nondum videbat.* Lutum divina ſalva conglutinatum, ſignificabat Incarnatum Verbum; ſaliva verò à capite deſcendens filium Dei adumbrabat à Patre procedentem, qui unitus eſt fragili humanæ naturæ pulveri, quo figurabatur humanum genus cæcum, cujus typum hic homo gerebat per myſterium Incarnationis illuminari, ac viſum recipere. Ex quo Toletus annotat. 6. deducit rationem, quòd cùm homo in ſua creatione Geneſ. 2. fuerit formatus ex pulvere tantùm; hic tamen cæco luto ſaliva commixto viſus reſtituitur, ut tali documento exprimatur, quòd ſolùm per verbum Incarnatum homo à ſua miſeria reparatur, ac ad verum lumen elevatur.

Per Verbi Incarnationem illuminamur.
Tolet Gen. 2.

64. Ambr. Sextò, D. Ambroſius Epiſtol. 75 lib. 9. *Quid ſibi vult*, inquit, *quod is qui vitam refundebat imperio, ſalutem præcepto dabat, dicens mortuo. Exi foras, & egreſſus eſt Lazarus de ſepulchro. Dicens paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & ſuperunxit oculos cæci? Quid ita ratio eſt? Magna, ni fallor: plus enim videt, quem Ieſus tangit.* Præclarè videt quem Jeſus verbo ſanat. *at plus vidit, quem Ieſus tangit,* Tactus carnis Chriſti efficacior ad viſum acuendum, ac ut alta, & ſublimia intueamur, ut penetremus, ac proinde ex ſumma miſeria hujus hominis, cùm eſſet cæcus à nativitate, excitata eſt divina pietas, ut huic homini tactu ſuo præſtantiorem viſum concederet.

Tactus carnis Chriſti efficacimus ad acuendum intellectum.

Septimo. D. Chriſoſtom. in Catena D. Thom *Lutum ſolet magis excæcare, ſic igitur Chriſtus manifeſtavit ſuam gloriam.* Lutum ſuffragium erat cæcitati, & obſtaculum viſui, & tamen Chriſtus per lutum lumen infundit, ut glorioſior eſſet de cæcitate victoria, & præclarius de tenebroſitate trophæum, dum cæcitatis adjutorio, ac inſtrumento cœcitas devincitur, ac ſuperatur: ſicque cæcitas non armis denudata, ſed illis maximè munita, ac adaucta proſternitur, & vincitur Vide. tom. 1. lib 1. cap 5. quæſt. 15. num. 28. & eodem lib. 1. cap. 6. quæſt. 12. n. 37. & lib. 2. cap. 1. quæſt 2. num. 5. 65. Chryſ.

Glorioſa victoria obtenta armis inimici.

Octavò, Gloſſa interlin. *Ecce*, ait, *collyrium quo ungitur genus humanum.* Cognitio ſcilicet propriæ vilitatis, quod ex luto factum ſit, ut per eam ſuperbia, quæ homines excæcavit, curetur. Inſtante obſidione Chaldæorum, ait Deus ad Ezechiel. 4. c. 4. n. 1. *Et tu fili hominis, ſume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo civitatem Ieruſalem.* Cur potiùs preſſura Jeruſalem mandatur ſcribi in latere, quàm in lapide, ferro, vel tabula? D. Hieron. *Poſſumus*, ait, *laterem in ſugillationem accipere, eo quod in luto, & latere ſervierant Pharaoni.* In luto, & non cocto, ut notat Lyranus, diſponitur ut ipſa civitas ſancta depingatur, objecta vili lateris materia, in qua eorum parentes ſervierunt in Ægypto, elatione, ac vanitate objecta, cum omni humilitate moribus reformarentur, ut tantam cladem, ac devaſtationem effugerent, & evitarent. 66.

In terim. *Cognitio propria vilitatis efficax ad acuendum intellectum.* Ezech. 4. Hieron. Lyran.

Nonò. D. Chryſoſtomus homil. 4. in 2. Epiſt. Corinth. Quod ad reſtituendum viſum homini, uſus eſt Chriſtus Dominus luto, quod oculos maxime obturat, & excæcat, ut hoc modo ſummopere manifeſtaretur mirabilia Dei, viſque miraculi pateret, cùm luto curaverit, quod nil magis contrarium eſt oculis, ut inde fieret apertum quod non naturali virtute, ſed divina Chriſti ope curatio fiebat, hacque de cauſa ſæpè ſolet Deus ad miracula præſtanda uti rebus maximè contrariis, & improportionatis. Quid magis poteſt reddere aquas amaras, & impotabiles, quam ſal? & tamen immiſſo ſale aquas amaras, dulces, ac guſtabiles effecit Eliſæus 4. Reg. 2. n. 20. 21. & 22. 67. Chryſ. 4. Reg. 2.

Volens Deus liberare populum ſuum de manu Ægyptiorum. *Dixit Dominus Ad Moyſem, ingredere ad Pharaonem, ego enim induravi cor ejus, & ſervorum illius, & faciam ſigna mea hæc in eo: & narres in auribus filij tui, & nepotum tuorum.* Exod. 10. num. 1. Rex valde mira! decreverat Deus dare libertatem populo ſuo, ad quid permittit cor Pharaonis indurari, ſubtrahendo illi auxilia, quibus facillimè obediret? Cor ejus potius videbatur molliendum, ut minimè reluctaret, & abſque contradictione populum dimitteret. Ecce alta, & ineffabilis Dei providentia, ut obduratio Pharaonis, quæ videbatur maximè repugnans libertati Iſraël, multumque illi erat impedimentum, aſſumitur tamen à Deo, ut medium valde aptum, & proportionatum: ut populus ſuus tam glorioſè, & magnificè excutiat captivitatis jugum, ut cunctis ſæculis de generatione in generationes fiat memorabile Lyppoman. *Et in hoc*, ait, *intuenda eſt Dei incomprehenſibilis ſapientia, & bonitas. qui adeo malorum hominum impietatem non probat, ut nõ tantùm impios illorũ conatus penitus fruſtretur, ſed eiſdem etiam, ad bonum, & gloriam nominis ſui,* 68. Exod. 10.

Per impedimentum libertatis libertatem dat populo.
Lyppoman.

ne

ut ita dicam, abutatur, quod non ſiluit Scriptura.

69. Matth. 27 Hilar.

Poſt Chriſti flagellationem, milites *plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput ejus.* Matth. 27.n.21.Quæ verba commentans D.Hilarius ait: *Plectentes coronam de ſpinis,ſpinis quoque, ideſt compungentium quoddam peccatis gentium coronatus: eſt enim aculeus in ſpinis,ex quibus Chriſto victoriæ cornu contexitur.* Perpende ultima verba, In illa ſacra ſpinarum corona aculei gentium peccata exprimebantur, quibus maximè probroſe, ac acerbe Chriſtus offenſus vulnerabatur Quomodo ergo ex talibus ſpinias, quæ inſerviebant ad Chriſti tempora vehementer laceranda triumphalis corona conſtruitur? *Ex quibus Chriſto victoriæ corona contexitur.* Sublime Dei Conſilium, ut ſpinæ,quæ gentium peccata exprimebant, ipſiſmet Chriſtus deſtrueret, ac confringeret peccata,in ſignumque victoriæ ex illis fabricaretur triumphalem coronam.

Aculeis peccatorum peccatum devincitur.

QUÆSTIO X.

Quare non ex aqua, ſed ex ſputo lutum fecit Dominus?

70 Chryſ. Albert.

AD quæſtionem reſpondet primò Chryſoſtom. *Cur non aqua,*ait,*ſed ſputo ad lutum uſus eſt? Miſſurus eum erat in Siloam,ne quid ergo fonti adſcriberetur, ſed uxore ejus virtutem proceſſiſſe intelligeretur, quæ oculos & finxit, & aperuit.* Ut agnoſceretur, quod nec ex fonte virtus ſanativa proceſſerit, in qua multi fuerint abluti, & non ſanati. Expuit in terra;nam ut ait Albertus Magnus, *de ſaliva virtus ſanativa fuit in luto.* Exindéque Chriſtus cognoſceretur, ut actor beneficij, & ſalutis. Idem docent D.Cyrillus, Leontius, Theophylactus,Euthym. Beda, & alij

Dei honor non eſt alteri tribuendus

Cyril. Leont. Theoph. Euthym. Beda.

71. Cyril.

Secundò, Idem D.Cyril.in Catena Græca.*Cæcus*, ait, *per ſputum, ſacræ illius carnis particeps effectus eſt.*Voluitque Chriſtus in hoc oſtendere carnem ſuam eſſe ſalutarem, cujus ſola ſaliva cæcum ſanabat. Tertiò Voluit opere oſtendere ſe ipſum eſſe qui hominem creaverat, nam per lutum humanum corpus, ex quo eſt formatum,deſignatur; per ſalivam verò,quæ ex ore procedit, inſpirationem, per quam Deus in mundi exordio animam homini infudit. Alij hoc ad myſterium Incarnationis referunt, ut dixi ſuperiori quæſt. ex D. Auguſt.

Chriſti caro ſalutifera.

72. Greg.

Quartò.D.Greg.l.8.in Job.c.21.Pulverem carnem noſtram, carnaléſque noſtras cogitationes denotare dicit, ſalivâ verò divinam gratiam,quæ nos illuminat, ac ſanat. Quinto.Gloſſ Saliva,ait, eſt ſapientia,quæ ex ore Altiſſimi prodiit;terra eſt caro Chriſti. Ungere oculos,eſt catechumenum, facere, qui enim credit Verbum factum carnem, mittitur, ut abluat ſe, id eſt baptizetur in Siloë hoc eſt in Miſſo, ſcilicet Chriſto: baptizatus autem lumen mentis recipit per fidem & gratiam, ac charitatem, quæ in baptiſmo infunduntur.

Baptizatus recipit lumẽ mentis

73.

Sextò.Saliva ſymbolum eſt prudentiæ; ſaliva enim ex cerebro ubi ſedes prudentiæ, ac judicij reſidet, deſcendit;ſalivâque ciborum ſapores dijudicamus; ſicque ſaliva à ſale dicitur,eò quòd ferè ſalis ſaporem retineat,ſal autẽ ſapientiæ ſymbolum eſt; ſalivam ergo emittit in terram ad illuminandos oculos, ut inde inſtruantur quod prudentia, ac ſapientia omnia ſunt componenda, ac dirigenda, ut in cunctis actionibus lumen, & lucem recipiamus. Vide multa hoc tom. 1. & 2.ac 3.verbo.*Datio.*

74. Aſter

Septimò, D.Aſterius in Catena Græca ad cap. Luc.16. *Ut deteſtare faciat eos*, ait,*qui illum paulò poſt ſputis fœdabant.* Ad quid ſputum adhibet Dominus in medicinam oculorum? ut exinde maximè fierent execrabiles, ac damnabiles illi, qui agnoſcentes, ſputo oculos cæcorum à Jeſu fuiſſe ſanatos, ſputo tamen voluerũt Jeſu inferre contumeliam. *Expuentes in eum.*Matth. 27.n.27. Chriſtus hominem ſputo ſanavit,homines ſputo eum voluerunt deturpare, ac injuria afficere.

Execrabile, quod ex acceptis beneficiis ſis injurioſus benefactori. Matth 27.

75.

De ſe ait Nabuchodonoſor: Videbam in ſomniis.*Ecce arbor in medio terræ,& altitudo ejus nimia: Magna arbor,& fortis:& proceritas ejus contingens cœlum: aſpectus illius erat uſque ad terminos univerſæ terræ.* Dan. 4. 8.Et poſtea ſubditur. *Ecce vigil, & ſanctus de cœlo deſcendit.Clamavit fortiter, & ſic ait: Succidite arborem.*Ibidem, n. 10.Cur tam citò tanta pœna infligitur arbori, ſi nimis alta eſt?Cur primò ejus rami non imputantur? Quare ergo ſine ulla mora, ac ſpatio interpoſito clamatur: *Succidite arborem.*Arbor illa nimis excrevit quia multa aquâ erat irrigata, ac fœcundata,multoque benigno rore cœli impinguata, & quæ ex tanta benevolentia, ac favore nimis excrevit, ut contra cœlum ſe erigeret, & extenderet, tam execrabilis effecta eſt,ut ſtatim ſecuri tradita ſit, ut omnino præſcinderetur, ac in terra proſterneretur.

Dan.4.

Severè punitur malè utens de beneficiis acceptis.

76. Oſe.2.

Conqueritur Deus de populo ſuo Iſraël per Oſeam 2 n 8.dicens:*Argentum multiplicavi ei,& aurum quæ fecerunt Baal.*Id eſt, dedi eis argentum, & aurum, ex quibus fabricati ſunt, & ornaverunt Baal,unde in Hebræo vertitur. *Aurum fecerunt Baal.*Cur potiùs objicit eis Dominus, quod Baal confecerint ex auro,vel argento,quã ex lapide,vel ligno: Ex quacumque enim materia conſtitueretur idolum,valde deteſtabile reddebatur ipſum idololatriæ nefas; ad quid ergo potius opponit, quod ex auro, & argento: Conſidera idquod ait Deus: *Argentum multiplicavi ei,*quod in tanta abundantia,ac copia erat in populo Iſraeli rico,ut dicatur: *fecit, ut tanta eſſet abundantia argenti in Ieruſalem, quanta & lapidum.*3.Reg.9. num. 27.De nullo alio populo tanta argenti affluentia narratur. Meritò ergo exinde de ipſo populo conqueritur Deus, cum ex tanta auri multitudine, qua ſupra omnes nationes ditatus eſt;in tantam dementiam devenerat, ut ex ipſo auro,& argento idola adverſùs Deum erigeret, ac fabricaret.Rupert.lib.1. in Oſeam. *Cum ergo dixiſſet,* ait,*& argentum multiplicavi ei: quæ fecerunt ſibi Baal.O dira ingratitudo! De auro, & argento meo fecerunt mihi contraria,vitulos, & Baal cætera deorum portenta.*

3.Reg.9.

Lethale quod Dei dona ſint occaſio ad eum offendendum.

Rup.

QUÆSTIO XI.

Quare hunc cæcum non illico Dominus curavit, ſed miſit in Natatoriam Siloë?

77. *Quid eſſet Siloë.* Tolet. Hieron.

TOletus annotat. 7. exiſtimat Siloë nomen eſſe piſcinæ, non autem fontis; tamen fontem eſſe ſcribit D.Hieron.in cap.8.Iſaiæ num. 7.

Siloam

Siloam,ait,*fontem eſſe ad radices montis Sion,quia non jugibus aquis,ſed incertis horis diebuſque ebulliat,& per terram concava,& antra ſaxi duriſſimi, cum magno ſonitu veniat,dubitare non poſſumus ; nos præſertim qui in hac habitamus provincia.* Et fontem eſſe clare ſcribit Joſephus libro 6. de bello.c.66.Siloë id eſt miſſus,ut interpretatur Evangeliſta,de cujus etymologia multa dixi in expoſitione .Ex hoc ergo fonte aquæ defluebant in quandam natatoriam,ſeu piſcinam , ut ſcribit Adrichomius in deſcriptione terræ ſanctæ num. 200.ait:*Siloë fons,cui piſcina ſive natatoria Siloe , quæ & piſcina inferior nũcupatur,conjuncta eſt,in Occidentali latere vallis Ioſaphat è radice montis Sion ſcaturit. Aqua ejus dulcis,clara,& uberrima, cum ſilentio fluit in torrentem Cedron.* Et poſtea ſubdit hujus aquæ.*Turcæ magni faciunt,quod ejus uſum oculorum viſui conferre experiantur.* Cùm enim per aquas Siloë illuminaverit cæcum , aliquam ſimilem alios illuminandi vim ejuſdem aquis communicaſſe videtur.

Joſeph. Adrichom.

78. Quæſtio tamen principaliter inquirit. Cur Chriſtus Dominus hunc cæcum,quem ſine dubio ſtatim curare poterat,ad piſcinam Siloë oculis luto delinitis ad abluendum miſerit?Reſpondent primò D.Chryſoſt.homo.56.Theoph. Leontius , D.Thom.D.Bonavent.id factum eſſe , ut Chriſti miraculum divulgaretur:homo enim cæcus media civitate luto oculis impoſito incedens, omnium prætereuntium oculos ad ſe convertebat ; quos veniens,& revertens cũ viſu teſtes oculatos tanti facti habebat;volebat enim Deus , ut opera Chriſti fierent omnibus nota , ac manifeſta , ut Chriſti potentia , ac majeſtas ab omnibus agnoſceretur,& veneraretur.Non enim hominis ſanitas virtuti aquæ tribui poterat,multi erant in ea abluti , & non ſanati.

Chryſ. Theoph. Leon. D. Thom. Bonav.

Deus vult ut opera ſua ſiat omnibus nota.

79. Secundò mittitur iſte homo potiùs ad fontem Siloë , quàm ad alium,ut docent D.Chryſoſtom, cit.D.Iren.lib.3.c.19.Albert.Magnus,& alij , quia fons iſte peculiariter erat typus Chriſti.Nam Siloë,ut late explicavi in expoſitione , & adnotat Evangeliſta ; id eſt miſſus ; Chriſtus autem erat miſſus à Patre in ſalutem noſtram.*Non auferetur ſceptrum de Iuda,& dux de femore ejus,donec veniat qui mittendus eſt*.Gen.49.n. 10. Hebraicè legitur:*Dono veniat Siloach.* Pro quo corruptè legitur; *Siloh* Deinde,quia aquæ Siloë vadunt cum ſilentio,ut ait Iſaias c.8.n.6.ſic Chriſtus eſt lenis, & manſuetus,& quaſi agnus,qui non aperuit os ſuum ductus ad mortem. Tertiò,quia ex fonte Siloë irrigabantur omnes campi,& horti Ieruſalem ſic ex Chriſto gratiarum,ac donorum flumine irrigantur,ac fœcundantur omnes Eccleſiæ horti. *Oſtendit mihi fluvium aquæ vivæ procedentem de ſede* Dei & agni.Apoc.22.n.1. Mittitur homo in Siloë ut fieret evidens , quòd ſolùm in Chriſto recipimus viſum , & oculos

Chryſ. Iren. Alb. Magn. Gen. 49.

Solum in Chriſto viſus & ſalus. Iſaï. 8. Apoc. 82.

80. Quartò Fons Siloë aliquando guttatim,aliquãdo plene fluebat.Per eámque pœnitentiam denotatur.ad hanc ergo natatoriam mittitur cæcus.per lavacrum pœnitentiæ, ac lachrymarum purificatur mens,& acuuntur oculi ad divina,ac cæleſtia videnda,juxta Septuag.Prov.24. n. 32. *Noviſſime ego egi pœnitentiam,reſpexi,ut erigerem diſciplinã.* Expende:*Egi pœnitentiã*,& tũc ſubditur reſpexi.

Per pœnitentiam acuitur viſus. Septuag. Prov. 24.

81. Quintò Siloë fons idem eſt,ac Geon,utroque enim nomine fons iſte vocabatur,ut tradunt ad 3.Reg.c.1.Abulenſ.q.36.& Hebræi apud Lyran. ib.Idem opinatur Vatabl ſicque etiam habetur in apparatu Bibliæ,regiæ.Salomon autem unctus eſt in Regẽ apud Geon.3.Reg 1.n.45.Ut hoc facto denotaretur,quod electio,ac unctio,regis præparatur,ac ordinatur non ad eruendos,ſed ad dãdos ſubditis oculos,ad multáq;bona in eos trãsferẽda.

Abulenſ. Lyran. Vatabl. Bibl Reg.

Rex ungitur ut ſubditis faveat. 3. Reg. 1. 82.

Sextò.D.Auguſt.homo 23.ex quinquaginta,ait, *Ideò venit Chriſtus illuminatur , quia diabolus fuerat excæcator , omnes cæcos naſci fecit,qui primum hominem decepit.Currant ad illuminatorem , currãt credant.Ecce Siloe,lavate faciem,baptizamini , ut & illuminemini,& videatis,quod ãtea nõ videbatis.* Idem docent D.Ambr.ep.75.Beda .Rup.& alij : Significabatur hoc myſterio,quod cùm homines eſſent obcæcati à dæmone luto errorum,ac peccatorum , ut lumen,ac lucem reciperent , neceſſe erat,ut ad notatoria Siloe ſcilicet miſſi accederẽt, ad Baptiſmum nempe Chriſti , quo omnes illuſtramur,ac lucem recipimus:2.Cor.3.n.18. *Nos verò omnes revelata facie gloriam* Domini *ſpeculantes in eandem imaginem transformamur,à claritate in claritatem.* Baptiſmi aquis ſpeculatores reddimur , & à claritate Baptiſmi transformamur in claritatem gloriæ.D.Chryſoſt.homil.7. ibi : *Simul enim*,ait,*ut baptizamus , etiam ultra Solem refulget anima ſpiritu perpurgata : ac non ſolum intuemur in gloria Dei, verum etiam inde recipimus ſplendorem quendam.*

Auguſt. Ambr. Beda. Rup.

De Baptiſmum lumen repicimus 2. Cor. 3. Chryſ.

QUÆSTIO XII.

Quare Naaman mandatur lavari ſepties in Iordane;hîc verò cæcus tantùm ſemel in Natatoria ?

Eproſo Naamano ait Eliſæus:*Vade,& lavare ſepties in Iordane*.4.Reg.5.n.10.At Jeſus huic cæco ait : *Vade & lava in Natatoria Siloe* Non dixit : lava ſepties , ſed lava te tantum ſemel uno nempe lavacro , cur ergò ille ſepties , hic tantum ſemel lavari mandatur ? 83.

4. Reg. 5. Ratio *dubitandi.*

Prima ſoluito ſumenda eſt ex Chriſti Domini verbis.Neque hic peccavit,neque parentes ejus , ut cæcus naſceretur.Ex quibus verbis apertè cõſtat,quod cæcitas non contigerat huic homini in peccati pœnam.At lepra Naaman,ſaltem pœnarum,quæ ex peccatis pullulant,typus erat,ut Angelomus,& Hugo adnotarunt,& ante eos eleganter dixit Tertull lib.4.contra Marc.c.9.*Syro* , ait, *facilius emundato,ſignificato per notiones emundationis in Chriſto,quia ſeptem maculis capitalium delictorum inhorrent. Quapropter* ſepties , *quaſi per ſingulos titulos in Iordane lavit:ſimul & ut totius hebdomadis caneret expiationem* , Cæcitas ergo , quæ ſine peccato venerat facilè curatur,ac expellitur,at verò lepra quæ ſaltem in typo in peccatis fundabatur , multa , & magna diligentia erat adhibenda , ut homo ad illa mendaretur , ac perfecta ſanitate eſſet donatus. 84.

Damna ex peccato diffiiciliter expelluntur. Angelom. Hugo Tert.

Secundò.Sic pergit cit.Tertul.*Et ut totius hebdomadis caneret expiationẽ:qua unius lavacri vis, & plenitudo Chriſti ſoli dicebatur facturo in terris ſicut ſermonem compendiatum.ita* & *lavacrum.*Sanitas dabatur Syro per Eliſæi manus;viſus verò Jeſu ope cæco reſtituebatur,quæ per manus miniſtri deſcẽdũt,magna dilatione,ac multis interpoſitis fiũt;quæ verò à Domino conceduntur,largiter,& ſine mora multa cũ facilitate communicantur.Duos illuſtriſſimos veros,ac reges graviſſimè 85

Idem *Dona à Domino facilè , à ſervp verò difficiliter veniunt.*

ægrotantes invenimus in Scriptura. Jobum ſcilicet, & Ezechiam Regem. Jobus omni morbo, ac ulcere peſſimo, à planta pedis uſque ad verticem percuſſus eſt à Satana. Job. 2. n. 7. Ezechias etiam graviter ægrotavit uſque ad mortem. At Job uno momento, ac verbo ſanatur à Domino, ut docent Cajetan. Titelman. Oſorius Epiſcopus. Algarbienſ. quando ipſe ſcilicet pro ſuis amicis oravit. Iob. 42. nu. 10. *Dominus quoque converſus eſt ad pœnitentiam Iob.* Vel, ut volunt Theophanes epiſt. 2. de patientia. Nazianzenus orat. 21. quãdo Dominus ei dixit cap. 29. n. 5. juxta Septuaginta.

Job. 2. Cajet. Titelm. Oſorius. Iob. 42. Theoph. Nazian. Sept.

86. *Putas me aliter reſpondiſſe tibi, quam ut appareas juſtus.* At verò Ezechias ſanitatem recuperat adhibito emplaſtro ex ficubus confecto. *Et juſſit Iſaias ut tollerent Maſſam de ficis, & cataplaſmarent ſuper vulnus; & ſanaretur.* Iſai. 38. n. 21. quo applicato ſanitatem comparavit, ita ut tertia die adiret in templum. Cur Job tam facilè, ac mentaneè comparat ſalutem? Ezechias verò tam moroſè, ac tanto medicamine? utraque ſalus miraculosè conferebatur à Deo: Job datur immediatè ab ipſo Deo. Ezechiæ verò per Iſaiæ manus etſi præclarus ſanctitate, tamen cum miniſter eſſet, ſanitatem abſque mora, & multa diligentia non confert citatus Theophanes: *poſt tolerantiam tentationum Iob dignus habitus eſt, qui Deum videret, audiretque illum divinũ præconium dicens illi: putas ne me aliam ob cauſam allocutum te eſſe, niſi ut juſtus appareas. Oratio hæc morbum illum doloribus plenum illico diſſolvit.*

Iſai. 38. *Dominus ſine mora ſervat, multa dilatione dat.* Theoph.

87. Serpentum morſibus lethaliter vulneratus erat Iſraël, tamen Dominus *miſit verbum ſuum, & ſanavit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum*, Pſal. 106. n. 21. per quod juxta Lorinum, ac alios explicatur vis, ac efficacia divini Verbi, ac imperij tanquam perſona miſſa de cœlo, per quam populus ſalutem eſt adeptus. At, ut Eliſæus ſuſcitaret filium mulieris viduæ: *Aſcendit & incubuit ſuper puerum, poſuitque os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus, & incurvavit ſe ſuper eum, & calefacta eſt caro pueri. At ille reverſus deambulavit in domo ſemel huc, atque illuc: & aſcendit, & incubuit ſuper eum: & oſcitavit puer ſepties aperuitque oculos,* 4. Reg. 4. à n. 34. Tanta cura adhibita contraxit ſe ad menſuram pueri, & inſufflavit eum, interque ſimul deambular per cœnaculum. Quid eſt, quod ſanitas univerſo populo datur uno Dei verbo; ſalus verò puero tanta rerum varietate adjecta ab Eliſæo adminiſtratur; Quæ immediatè à Deo veniunt, promptè, ac expeditè ſine ulla mora conceduntur. Quæ verò à Miniſtro fiunt multa impenſa cura, ac diligentia, & labore comparantur; ad quod reſpicit D. Aug. ſerm. 106. de tempore: *Videte, ait, fratres, quam ſe vir ille contraxit, ut parvulo mortuo, & jacenti congrueret.* Vide ſuprà c. 3. n. 62. & tom. 3. c. 33. q. 21. n. 149. 150.

Pſal. 106. 4. Reg. 4. *Dominus facilè, ſervus multis interpoſitis dat*

QUÆSTIO XIII.

An cum cæcus ſe lavaverit, lutũ fuerit ejectum ab oculis ejus, vel potiùs in oculos tranſmutatum?

88. Chryſ.

Lutum ablutione aquæ ejectum fuiſſe ab oculis hominis affirmat D. Chryſoſt. hom. 55. in Joan. *Dixit Dominus,* ait, *vade, & lavare, ut intelligas nihil mihi luto opus eſſe.* Sicque agnoſceretur miraculum non ex luto, ſed ex Chriſti vertute emanaſſe.

Aliter docet D. Iren. l. 5. c. 15. *Ex qua terra,* ait, *Deus formavit cæco oculos: ex hac plaſmatus eſt homo.* Et D. Chryſol. ſerm. 176. *Chriſtus,* inquit, *impoſuit lutum, ut creante manu inde ſuppleret homini lumina unde hominem fecerat totum.* Hujus ſententiæ mentionem facit Theophyl. *Quidam,* ait, *dicunt, quod lutum ſit formatum in oculos,* &c. Quam ſententiam ſequuntur aliqui Recentiores, Lucas Burgenſ. & alij; quod nempe hac lotione non ejectum, aut abſterſum fuerit lutum ipſum ab oculis, ſed in oculos mutatum, divina Ieſu virtute. Quæ ſententia eſt valde conformis menti ſanctorum Patrum, quos retuli quæſt. 9 qui docent, quòd ſicut Deus ex luto fabricatus eſt hominem, ſic & ex luto formavit oculos; deinde ex hoc maxime clareſcit excellentia miraculi, cum abluendo ſe homo lutum non dejecerit, ſed in oculos ejus fuerit mutatum. 89 Iren. Chryſol. Theoph. Burgenſ.

Chriſti virtute claudi ambulant, leproſi mundantur. Matth. 11. n. 5. manus datur habenti eam aridam Matth. 12. n. 13. tamen huic cœco tantum ex impoſito luto oculi formantur Cur in his miraculis potiùs oculi, quàm pedes, vel manus à Chriſto ex luto componuntur; ut tanto documento maxime inſtruamur inter magna beneficia, ac dona in oculis repræſentatũ habere lutum & pulverem, ex quo ſumus fabricati; ipſa enim memoria mortis præ omnibus nobis utilis, & proficua. 90. Matth. 11. Matth. 12. *Mortis memoria valde utilis.*

Poſtquam Adam impoſuit nomen cunctis animantibus terræ, ac univerſis volatilibus cœli *Immiſit Dominus Deus ſoporem in Adam.* Geneſ. 2. n. 21. Quare poſt tanta nomina data ſopore deprimitur; Impoſitio nominum, illius principatus ſuper omnia animantia erat index, ſtatim ergo poſt nomina: *immiſit Dominus Deus ſoporem.* Seu, ut legit Vatablus, *profundum ſomnum.* In lethargi ſimilitudinem, ut veluti mortui imaginem redderet. Ut ſtatim inter rerum primordia, ipſa effigie mortis objecta à quacumque vana elatione, ac inordinata cogitatione homo comprimeretur, ac refrænaretur, præclare Tertullian. lib. de Anima c. 43. *Inde deducitur,* ait, *imaginem mortis jam tunc eum recenſere.* Et ſubdit poſt pauca ipſe Africanus. *Ideò & ſomnus tam ſalutaris, tam rationalis, etiam in publica, & communis jam mortis effingitur exemplar, voluit enim Deus alias nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus humani, vel maxime initij, ac finis lineas quotidie agere nobiſcum.* Tamquam ſalutare, & utile medicamentum contra humanam vanitatem inditus eſt ſomnus quotidie humanæ naturæ, ut ſecum haberet imaginem, ac repræſentationem mortis, qua humiliaretur, ac deprimeretur. 91. Gen. 1. Vatabl. Tertull. *In nobis infixa eſt mortis imago.*

Ait Deus Iſraëli: *Dedi conturbationem gladij acuti, & limati ad fulgendum, amicti ad cædem,* Ezech. 21. n. 15. ſeu involuti, ut legit Vatabl. multa contradictio in his videtur ſublatere; quod nempe gladius utpote limatus *fulgeat ſicut fulget*; ut habent Septuaginta, ac ſi extractus eſſet ex vagina, & quod ſit reconditus tanquam amictus ſub pallio, ut explicat Pardo; vel ſub baltheo, ut ait Maldonatus, quomodo hæc tam oppoſita cohærent; inter multas oppreſſiones ac miſerias Ieruſalem, Deus illi ſuam pietatem explicat, & declarat. Gladius exacutus fulget ad conturbationem, ut mortis repræſentationem ingerat, & amictus eſt ad cædem 92. Ezech. Vatabl. Septuag. Pardo. Maldon. *Magnum Dei beneficiũ vita & mortis repræſentatio.*

cædem inferendam,ut vitam concedat. Ecce magna duo Dei beneficia, mortis repræſentatio, & vitæ largitio,imò illa præceſſit,& primo ponitur loco, ut ex mortis cogitatu tota vita noſtra bene regatur, ac componatur.

93. Ait Deus; *Ego occidam, & ego vivere faciam.* Deuter.32.n.39.Prius præmitit, quod occidat,& poſtea,quod vitam homini concedat;ut ex mortis memoria parvi affectus pojiciantur, & tota vita noſtra in rectitudine,ac bonitate dirigatur. D. Nicæn de forma hominis Chriſtiani. *Ex perſona Dei*,ait,*in Propheta dictum eſt: Ego occidam, & ego vivere faciam. Nullo enim pacto id quod in nobis eſt bonum,poteſt vivere,niſi ex adverſarij morte vita illi comparetur.*

Deut. 32. *Ex mortis memoria vita componitur.* Nicæn.

Ioan. 9. 8. Itaque vicini, & qui viderant eum prius, quia mendicus erat,dicebant:Nonne hic eſt, qui ſedebat, & mendicabat?Alij dicebant: quia hic eſt.

Num. 9 Alij autem nequaquam,ſed ſimilis eſt ei.Ille verò dicebat quia ego ſum.

Num. 10. Dicebant ergo ei: quomodo aperti ſunt tibi oculi?

Num. 11. Reſpondit:ille homo qui dicitur Jeſus, lutum fecit,& unxit oculos meos,& dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & lava. Et abij, lavi, & video.

VERSIONES.

Arias.n. 8 Spectantes eum prius, quia cæcus erat.

Syriac. n 9. Et erant qui dicerent: non, ſed quiſpiam, per quàm ei ſimilis

Vatabl. Et dixit mihi: Vade ad piſcinam Siloam, & lava, ut autem abij, ac lavi, viſum recepi.

EXPOSITIO IV.

94. ITaque *vicini.* Deſcribitur quomodo diraculū publicatū fuerit,ac innotuerit primò popularibus,deinde magnatibus, à quibus cæcus detentus eſt,ne ſuum benefactorem quæreret, ac pro tanto beneficio gratias ageret. *Itaque vicini.* Primò qui dubitant de hominis felicitate ſunt vicini, amici. *Et qui viderant eum prius*, tam ſedentem,quàm prætereuntem, quia mendicus erat. Arias, Syriac. *Quia cæcus* Et dicebant. *Hic eſt, qui ſedebat*; hoc eſt, ſedere ſolitus erat,&,ut rectè ait D.Chryſ. *Non oſtiatim hic mendicabat,ſed ſedebat ad templi januam.* Et ſi die ſedebat ad janum tēpli,noctè tamen in propriam domunculam ſe recipiebat,ob quam vicinus habebat.*Et mēdicabat* Benè ait Theoph.*Nō temere autem hoc adnotavit Evāgeliſta,quod mendicus fuerit, ſed ut oſtendat infallibilem Domini miſericordiam,qua ſe ad infimos uſque dimittat, ita*

Arias. Syr. Chryſ.

Theoph. *Minimi non contemnendi.*

ut mendicum ſumma diligentia curaret, & ut inde etiam ipſi diſceremus, ne contemnamus minimos. 95.

*Alij dicebant:Quia hic eſt.*Rei novitas præ ſui admiratione rem certam vertit in dubium: *Alij autem.Nequaquam,ſed ſimilis eſt ei.*Non enim poterant ſibi perſuadere, quod cæcus à nativitate viſum recuperaſſet; Dei dona ſuperant ſemper noſtrum captum noſtramque intelligentiam. At verò ipſe cæcus pleno ore publice dicebat: Ego ſum. Et ſi viſus ei eſſet donatus, tamen antiqua cæcitatis miſeria non obliviſcitur, ſed contemnens. Judæorum invidiam, eum publicè fatetur, ut hoc modo magis beneficium acceptum recognoſcat,& prædicet Rup.l.9.in Joan.*Eligent*,ait, *magis invidiam cum illo ſuſtinere,quàm ingrato ſilentio Dei laudi, ac gloria damnum inferre.*

Dei dona ſuperant noſtrum captum.

Rupert. *Gratus contemnit aliorum judiciū.*

96. *Reſpondit*: brevi compendioſa oratione totam narrat hiſtoriam cæcus.*Iſte homo.* Aperit rei geſtæ ordinem, & ſimpliciter, & ſine ulla gratiæ ſignificatione ejus nomen pronuntiat, & abſque ulla honorificentia prout cupiebat tanquam ſi de alieno, & de eo, qui ſibi ſolo nomine notus erat,loquitur.D.Chryſ. *Neque illum*,ait,*qui ſe curaſſet,noverat;ut omnis ſignorum dubitatio tolleretur.*Ut hoc modo ſe alienum ab omni ſuſpicione oſtenderet, & hæc eſt germana explicatio; licet Euthym. Theophyl. Toletus aſtruant cæcum ſic locutum,quia nondum ſciebat Jeſum eſſe Deum. *Qui dicitur Ieſus.*Cæcus nomen Jeſus didicerat, vel ex communi fama, vel interrogando à circumſtantibus, vel etiam,ut ait Hugo,ex colloquio Jeſu cum diſcipulis.*Quis peccavit.* Vel moraliter dic: Quod tam perſpicax eſt animus gratus,ut quamvis oculis,ac viſu careat,tamen ſuum benefactorem ſemper videt, & recognoſcit.

Chryſ.

Euthym. Theoph. Tolet.

Hugo.

97. *Lutum fecit,& unxit oculos meos.* Non dixit ex ſputo: bene D.Chryſ.*Verax ſanè*,ait,*non dicit,unde fecerat,quod non viderat; ſenſerat autem ungi.* Quod etiam notarunt Theoph. Euthym. Leont. Ungi oculos ſenſerat homo, ſputum autem cùm eſſet cæcus non viderat nec fortè ex relatu aliorum intellexerat,ideò illud prætermiſit. *Et miſit ad natatoria.* Seu ut alij legunt: *ad natatorium.* Idem tamen ſemper eſt ſenſus.

Chryſ. Theophyl. Euthym. Leont.

QUÆSTIO XIV.

Quare circa perſonam cæci tanta exorta eſt dubitatio,ut multi dicerent non eſſe eundem, ſed diverſum hominem?

IUdæi intuentes hominem cæcum reſtituto ſibi viſu, dicebant: nequaquam eſt idem, ſcilicet: *ſed ſimilis illi.* Unde potuit oriri tanta diſceptatio circa hominis perſonam,cum illius vultus eſſet idem? 98.

Reſpondet primò D. Auguſtinus in præſenti. 99.
Aperti oculi,ait,*vultum mutarunt.*Nam etſi facies eundem exprimeret, aperti oculi veluti diverſum indicabant Secundò forſitan Judæi facilius ſibi perſuadebant,duos inter ſe valde ſimiles invenire,quàm cæcum à nativitate viſum recuperare.Tertiò, valde ſiniſtra eſt hominis conditio,ut raliorum bonæ fortunæ credat;nullus de hominis cæcitate dubitat, quamplures verò de illius viſu reſtituto ambigunt.Cæcum omnes fatentur,vidētem verò multi ſunt qui non credant.Quarto illū

Auguſt.

Homines aliorum felicitatem nō credunt,maximè verò infortunia.

eſſe hominem cæcū negabant, ut Chriſti miraculum obnubilarent, hoc enim agnatum eſt humanæ ſuperbiæ aperta, & evidentia obſcurare, ut aliorum gloriam diminuere, ac inficiari valeat.

100. *Non ex præſenti ſed ex antiquis iudicat homines.* Quinto. Hic homo extiterat antea cæcus, modò jam videns eſt, indéque multi aſtruunt, quod nequaquam ſit idem homo ſed alius ſimilis illi, nolebant enim eum judicare ex his, quæ in illo intuebantur, ſed ex his quæ antea habuerat homo, ac quibus detentus fuerat.

10. Electus Saul in Regem, cum inveniſſet obviam chorum Prophetarum, ſimúlque cum eis aſſiſtens, deſcenditque in eum Spiritus Domini, ut cum illis ſimul prophetaret. *Videntes autem omnes, qui noverant eum heri, & nudiuſtertius; quod eſſet cum Prophetis, & prophetaret, dixerunt ad invicem: Quidnam accidit filio Cis? Num & Saul inter Prophetas?* 1. Reg. 10. n. 10. Cum autem dicunt. *Num & Saul inter Prophetas?* Id eſt, quomodo homo tam indignus etiā prophetat. Ut explicat. D. Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 43. *Saul*, ait, *vallatus choro Prophetarum etiam ipſe prophetavit: & de ſolo quaſi indigno memoratum eſt: etiam Saul inter Prophetas?* Saul cum unctus eſt in regē, a Samuele mutatus eſt in virum alterum. Eodem c. 10. n. 6. indéque factum ut Spiritus Dei inſtinctu prophetaret, & cum omnes viderent tantum ſuæ mutationis ſignum, utpote dono prophetandi ditatum, tamen cum antea omnes indignum appenderent etiam poſt donum acceptum indignum judicant. Ad hæc vide multa tom. 3. c. 15. q. 17. n. 140. 141. 142. & 143. & c. 22. q. 8. n. 53.

1. Reg. 10.

Ambr.

Ex antiquis judicatur Saul.

Ioan. 9. n. 13. Et dixerunt ubi eſt ille? ait neſcio.

Num. 13. Adducunt eum ad Phariſæos, qui cæcus fuerat.

Num. 14. Erat autem Sabbathum, quando lutum fecit Jeſus, & aperuit oculos ejus.

Num. 15 Iterum ergo interrogabant eum Phariſæi quomodo vidiſſet; ille autem dixit eis: lutum mihi poſuit ſuper oculos, & lavi & video.

VERSIONES.

Syriac. n. 13. Adduxerunt eum, qui prius cæcus fuerat.

Enthim. Qui quondam cæcus fuerat.

Arias. Illum nuper cæcum.

Syriacus. n. 3. 1. Lutum impoſuit oculis meis, & lavi, & recepi viſum.

EXPOSITIO V.

102. Chryſ. Leont. Tolet. ET *dixerunt ubi eſt ille?* Hoc ut notant D. Chryſ. Leont. Tolet. non recto animo dicebant, ut Chriſtum audirent, & crederent, ſed ſiniſtra, & malá mente, ut Chriſtum tanquam Sabbathi violatorem adducerent, & accuſarant apud Phariſæos, quod ex eo probatur; nam cum Dominum, quem quærebant non invenirent, hunc cæcum loco illius ad Phariſæos deferunt, ut ab eo profundè & ſubtiliter examinato alte veritatem agnoſcant. *Vbi eſt ille?* præ odio proprium nomen prætermittunt, & non pronuntiant. *Ait, neſcio*, Nam cæcus juſtus ſtatim abiit in Natatoriam, & illo digreſſo illico Jeſus diſceſſit. Editis enim miraculis non morabatur, alienus enim erat ab omni gloriæ applauſu ex D. Chryſ. Theoph. *Quoniam Dominus*, ait, *ſanans & miraculum faciens, conſueverat, eo quod alienus eſſet ab oſtentatione ſecedere: interrogatus cæcus, ubi eſt ille? dicit: Neſcio.* Chryſ. Theoph.

103. *Adducunt eum* ſcilicet vicini, noti, & illi, qui cum illo habuerunt ſuperiorem quæſtionem, qui enim magis tibi ſunt propinqui, ſæpe tuo bono, ac commodo maxime torquentur, ac de illo, quamplurimum controvertunt. *Qui cæcus fuerat* Seu ut legit Arias, Illum nuper cæcum. *Ad Phariſæos*, tanquam ad judices, ac ſeniores. Ex quibus maximè conſtabat magnumconcilium Synederij, qui cauſas, & controverſias de religione audiebant, & decidebant. Cauſam autem, cur cæcum adduxerunt, exponit Evangeliſta cum ait: *Erat autem ſabbathū.* Ut rectè notarunt Chryſoſt. homo 56. Euthym. Theoph. Leont. Alb. Mag. & alij dubitabant enim an Chriſti miraculum eſſet probandum, cum factum fuiſſet die Sabbathi, in quo omnia ſervilia prohibita erant. Et ideo ſuum pravum animum declarantes, eum ad Phariſæos adducunt. Arias. Chryſ. Euthym. Theoph. Leont. Albert.

104. *Iterum ergo interrogabant eum Phariſæi.* Licet vicini prius rogaverunt, & reſponſum Phariſæis retuderint tamen Phariſæi iterum juridice interrogant, ut judicis prætextu facilius ſuam malitiam tegant, & diffundant. Theeod. Heracleenſis in Catena Græca notat, quod hoc factum in domo judicji ſcilicet Concilij Synederij: res enim fidei, ac religionis ibi agebantur. Et hoc Dei conſilio factum eſt, ut Chriſti miraculum valde notorium, ac manifeſtum fieret. Unde ait D. Auguſt. tr. 39. *Cæcus confitebatur, & cor impiorū frāgebatur.* Theod. Auguſt.

Joan. 6. num. 16. Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: non eſt hic homo à Deo, qui Sabbathum non cuſtodit. Alij autem dicebant: quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos.

Num. 17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autē: quia Propheta eſt.

Num. 18. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuiſſet, & vidiſſet: donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat,

Num. 19 Et interrogaverunt eos dicentes: Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis, quia cæcus natus eſt? Quomodo ergo nunc videt.

VER

VERSIONES.

Syriac.n. 16 Et diſſidium erat inter eos.
Euth Theoph. Et diſſenſio erat inter eos.
Syriac. n. 17. Ego dico eum Prophetam eſſe.
Arias.n. 18. Non crediderunt, quia cæcus erat, & vidit:

EXPOSITIO VI.

105. DICEBANT *ego quidē ex Phariſæis.*
Proponitur varia ſententia, tum
ex Phariſæis, ſcilicet judicibus, tū
etiā ex aliis popularibus, & quili-
Chryſ. bet juxta ſuū affectū, ac propen-
ſionem loquebatur. *E Phariſæis*
quidā, ut ait D. Chr. *Pertinaciores* Qui ita erāt odio
obcæcati erga Ieſū, ut nullo divinæ omnipotentiæ
evidenti opere mitigarentur. *Nō eſt homo à Deo,*
ſcilicet miſſus à DEO, nec ejus adjutorio, ac afflatu
operatur, *Quis Sabbatum nō cuſtodit,* ſcilicet non
Hugo. obſervat. Maligrè loquebantur, miraculū ſilentes,
Tole. & eam æſtimant legis prævaricationem, ut obſer-
vant Hugo. Tolet. pauxillūm luti pinſere in medū
proferebant. Nō enim dicent in Sabbatho curat,
ſed quoniam Sabbathū nō cuſtodit: *Alij autem di-*
cebant, tanquam opponentes. *quomodo poteſt homo*
peccator, ſumitur pro iniquo, & ſcelerato, *hæc ſigna*
facere, tam magna, & eximia miracula edere; du-
Chryſoſt. bitantes, & admirantes loquuntur, cùm ſine ulla
hæſitatione excellentiam miraculi debebant con-
ſtanter affirmare. *Nemo tamen*, ait Chryſ. *horum*
audebat ſententiam ſuam palam facere, ſed dubitant
partim timore, partim ambitione. Propriæ ſcilicet
gloriæ, & ideò alterius excellentiam nolebant
ſimpliciter fateri. *Et ſchiſma erat inter eos* Diſſi-
dium, ac opinionum differentia; juſtitiæ cauſa
omninò non eſt deſerta, ſed ſemper pro ſe habet
106. propugnatores.
Dicunt ergo cæco. Cæcum vocat Evangeliſta,
quia cæcus fuerat quamvis jam non eſſet cæcus
Ioan. 2. ſicut vocatur, aqua, quæ vinum erat, quia aqua
Exod 7. fuerat. Joan. 2. n. 29. Et virga Aaron, quæ jam erat
Chryſ. ſerpens. Exod. 7. n 12. Qui autem fuerint hi, qui
Euthym. hæc cæco dixerunt. Chryſoſt. homil. 57. Euthym
Theoph. Theophyl. exiſtimant factam fuiſſe interrogatio-
nem à Chriſti fautoribus, quod poteſt corrobo-
rari, quia ſic loquuntur: *Quid dicis de illo, qui ape-*
ruit oculos tuos? Non enim dixerunt: Qui Sabba-
Theod. thum non cuſtodit. Et hoc ſenſu interrogarunt,
Cyril. ut cæcus de Chriſto magna prædiceret. Theodor.
Auguſt. Mopſuet. Cyril in Catena Græca. D. Auguſt. Be-
Beda. da Rupert. D. Th. D. Bonav. aſtruunt hoc quæſi-
Rupert. tum fuiſſe à Chriſti contrariis, qui dixerunt:
D. Thom. *Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere?* &
Bonav. ideò eo conſilio ſæpè Phariſæi cæcum interroga-
Leont. runt, ut notat Leont, ut experirentur an ipſe ſibi
Maldon. eſſet conſtans in dictis, vel varius, & anceps, ut
inde cæcum arguerent, ac extra Synagogam eji-
cerent, & hanc partem comprobat Maldonat. ex
Carth. his, quæ adjungit Evāgeliſta: *Non crediderunt er-*
go Iudæi. Tamen potius mihi videtur dicendum
cum Carthuſ. ab illis duabus partibus inter ſe
diſcordantibus factum fuiſſe quæſtionem, quia
cùm inter ſe diſcordarent, recurrebant ad teſti-
monium ejus, qui expertus fuerat Chriſti poten-
Chryſ. tiam, ut ab illo exactius agnoſcerent rei ordinem.
Ille autē dixit, rectè Chryſ. *Nihil perterritus pravo*
Iudæorum judicio, Addit Beda, *Conſtanter, quod ſen-* Beda.
tiebat, expreſſit. Et teſtificans cæcus de Chriſto ait,
quia Propheta eſt. Id eſt vir ſanctus & præclarus. Gen. 20.
Sic Abrahamus dicitur Propheta. Geneſ. 20. n. 7.
Prophetam autem vocat, quia nondum cognove- Auguſt.
rat eum Filium Dei, ut poſtea n. 38. confeſſus eſt
tamen, ut ait D. Aug. tr. 44. in Joan. Cùm cæcus
Prophetam vocat, non mentitur, ipſe enim Do-
minus de ſe ait; *Non eſt Propheta ſine honore,*
niſi in patria ſua. 107.
Non crediderunt ergo Iudæi de illo. Contra Chri-
ſtum ſentientes non crediderunt cæco Chriſti
magnalia prædicanti, aliter ſane fieret, ſi vitupe-
ria dixiſſet, *quia cæcus fuiſſet, & vidiſſet.* Primum
teſtimonium à vicinis ad ſe allatum crediderunt,
ſed conſiderantes, quod eo admiſſo non dabatur
quo ſe tuerentur, in dubium totam rem vocare,
ſibi melius judicarunt. Tamen, ut ait Hugo, ſi non
credebant eum fuiſſe cæcum, & illuminatum, Hugo.
qualiter accuſabāt, quod Sabbathum non obſer- *Iniqui cōtra*
varet? quia in Sabbatho curabat. Ecce quomodo *ſe loquuntur.*
iniquitas ſibi eſt repugnans, & contraria. *Donec*
vocaverunt parentes ejus, qui viderat Ut ab eis ve-
ritatem inquirant, & ſic majeſtas miraculi magis
pateſcat, hæc enim eſt veritatis natura, ut quo Chryſ.
magis impugnatur, inde magis cōfirmetur Chryſ.
hom. 57. *Cōſidera*, ait *quot modis miraculū tegere,*
& abolere conātur: verū hujuſmodi eſt veritatis na-
tura ut unde magis oppugnatur, inde magis confir-
metur. 108.
Interrogaverunt eos D. Chryſ. hom. 57. *Advoca-* Chryſ.
tis in medium parentibus, ut metū incuterent, qua-
dam cum vehementia, & indignatione, interrogant
eos. Nam cum cæcum perterrere non poſſent, quin
audenter acceptum beneficium publicare, per parē-
tes infirmare miraculum conati ſunt. Ab eis tria
quærunt. Primò, an ille eſſet filius eorum; Secun-
dò, an cæcus natus? Tertio, quomodo in præſen-
ti videt? Et dicunt: *Quem vos dicitis, quia cæcus* Theoph.
natus eſt. Non inquiunt, qui cæcus natus eſt, ſed D. Thom.
quem vos dicitis, veluti aſſerentes, ut notant Hugo.
Theoph. D. Th. Hugo, quem vos fingitis mali-
gnantes contra nos, & Chriſtum applaudentes,
cæcum eſſe, cùm revera talis non extaret.

QUÆSTIO XV.

Quare ex tanto edito miraculo Judæi Chriſtum arguant, quod Sabbathum non cuſtodiret?

VAlde mirum. Quod dæmones videntes 109.
Chriſti miracula exclamant ſanctum Dei,
ac Filium Dei eum appellantes. *Quid nobis, & tibi*
Ieſu Nazarene veniſti perdere nos? Scio, quia Marc 13.
ſis Sanctus Dei, Marc. 1. n. 24. & iterum: *Quid* Matth. 8.
nobis, & tibi Ieſu Fili Dei? Matth. 8. n. 29. At vero
modò homines intuentes Chriſti mirabilia, im-
pudice aſſerunt ipſum non eſſe miſſum à Deo, ſed
eſſe peccatorem. *Non eſt hic homo miſſus à Deo, qui* *Homo ali-*
Sabbathum nō cuſtodit. Et iterum. Nos ſcimus, *quia* *quando di-*
hic homo peccator eſt, Tanta eſt hominis malitia, *cit quod dia-*
ejúſque invidia, ut dæmonis nequitiam ſuper ex- *bolus non*
cedat, & quem ob miracula dæmones ſanctum *audet.*
Dei, homines eum peccatorem, ac Dei adverſa-
rium temeraria præſumptione aſſeverant.
Ad noſtram quæſtionem, prima ſolutio deſu- 110.
mitur ex D. Gaudentio homil. in Feria. 6. poſt Do- D. Gaud.
minicam 1. Quadrag. Poſtquam varia Chriſti mi-

racula numerat, filium Reguli ſanatum : quinque mille homines quinque panibus ſaturatos : Dominum ſuper mare ambulantem ; tunc ſubdit *In catalogo iſto virtutum adhuc unum fecerat opus quod frementi contra ſe imperito populo Iudæorum quaſi veriſimilem ſæviendi aditum dediſſe videbatur, quod ſcilicet hominem curaſſet in Sabbatho, cum lex etiam Sabbathi imperaſſet. Itaque Chriſtus, qui legem veterem ſolvere non venerat, ſed implere tanquam violati Sabbathi reus inſectionem perpetitur Iudæorum.* Aperte, & clare viderant Iudæi multa Chriſti miracula, ac mirabili, aquæ evidenter eum filium Dei demonſtrabant ; tamen ob pauxillum luti Sabbatho confectum, inique, ac ſine fundamento ſuſpicabantur Sabbathum eſſe violatum tantum apud eos prævaluit eorum iniqua ſuſpicio, ut eam miraculis non deponant, ſed potiùs ſuſpicione miracula obnubilare cogitent : *In cathalogo iſto virtutum*, &c. Maxime aperta erat fides, ac benevolentia David erga Saulem, eum à periculo Goliath liberavit ; cumque eum haberet in ſpelunca liberum dimiſit, & tamen crudeliter Saul Davidem per deſerta, ac omnia loca inſectabatur, immiſſaque lancea eum voluit occidere, ſed quænam tanta perſecutionis cauſa? Cum audiſſet Saul mulieres canẽtes. *Percuſſit Saul mille, & David decem millia.* 1. Reg. 18. n. 7. ait D. Chryſ. hom. de Davide, & Saule. *Ab illo die ſuſpectum habuit David, & ab illo metuit*, tanquam quod ipſe vellet regnum impetere, plus deferens ſuæ ſuſpicioni, quã fidei, ac benevolentiæ, tot tantiſque teſtificatæ Subdit Chryſoſt. *Erga eum, qui animam impendit, vitam dedit, quæ poterat eſſe juſta ſuſpicionis cauſa?* Ac ſi dicat nulla.

Plus apud homines valet aliquãdo eorum ſuſpicio, quam clara evidentia.

1. Reg. 18. Chryſ.

111. Secundò. Invidioſa iniquitas contra ſe arma ſumit, dum enim Judæi Chriſtum violatorem Sabbathi dicunt, ibi ejus magnalia prædicant, ac eximij miraculi operatorem publicant, dum enim iniqua ſua intentione corrodere voluit, ibi præter ſuam intentionem eum extollunt, ac ejus divinam potentiam evulgant. Tertiò. Invidioſa iniquitas. Ex facto miraculo debebant homines Chriſto impendere reverentiam, eique gratias agere, inde tamen crudelis maledicentiæ anſam arripiunt, ut inaniſſime violatorem Sabbathi dicant, unde enim debebant eſſe aſtricti, inde redduntur offenſi. Caſſiodorus l. 4. epiſt. 44. *Invidioſa eſt*, ait. *contra eum querela, cui ſunt reverentiæ jura ſervanda: quia neſcio quid admiſſum grave creditur, ubi contra tales ſilentium non tenetur.*

Homines offenſi qui debebant eſſe obligati.

Caſſ.

112. Quartò D. Chryſoſt. homil. 57. *Omiſſo miraculo*, ait, *adducunt in medium, id quod tranſgreſſio videbatur: non enim dicunt, in Sabatho curat, ſed, Sabbathum nõ cuſtodit.* Perverſi, & maligni Judæi nõ cõſiderant, nec publicant eximiam Chriſti poteſtatem, præclarum donum deſperati viſus conceſſum, ſed tantum ad id quod defectuoſum putabant oculos conjiciunt ; ad miraculum cæci, ad Sabbathi putatam violationem attenti ſunt. Sic ſanatus paralyticus apud piſcinam cum interrogaretur à Judæis, cur grabatum tolleret die Sabbathi, reſpondet ipſe: *Qui me ſanum fecit ille mihi dixit : Tolle grabatum & ambula.* Cui illi reſpondent: *Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuũ, & ambula?* Joan. 5. n. 12. Vbi rectè ponderat Cardinalis Hugo: *Non dixerunt*, inquit, *quis eſt qui te ſanum fecit: ſed hoc bonum tacuerunt, quòd eos torquebat, & eã, quæ æſtimabatur, tranſgreſſionem in medium dicunt. Quis eſt, inquiunt, qui dixit tibi : Tolle grabatum tuum, & ambula?* Paralyticus duo dixerat: *Qui me ſanum fecit.* Secundò dixit : *Tolle grabatum.* perfidi Judæi admirabilem hominis ſanitatem conceſſam nec vident nec intelligunt ſed ſolam æſtimatam Sabbathi tranſgreſſionem cernunt, & commemorant.

Chryſ.

Homines ſolum advertunt ad id quod carpere poſſunt, non vero ad id quod laudabile.

Ioan. 5. Hugo.

Ad Pilatum clamant Judæi Chriſtum accuſantes: *Nos habemus legem, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit.* Joan. 10. num. 7. Cur non dicunt filium Dei ſe fecit, qui mortuos ſuſcitat, ſuper mare ambulat, morbos depellit, & turbas mirabiliter paſcit? cur ſolùm unde filium Dei dicunt, illa verò mira, quæ filium Dei demonſtrabant, tacent? quod unus homo unde ſe filium Dei diceret, reprehenſione dignum videbatur: quod verò homo tanta poteſtate, ac excellentia ſe filium Dei teſtificaretur, ſatis conveniens & congruum erat, maligni, ac perverſi Judæi, quod reprehenſioni ſubjectum judicabant hoc in medio proponunt, & objiciunt, quod autem divinam filiationem judicabant, hoc omnino ſupprimunt, & prætereunt D. Cyrill. Alexandr. lib. 12. in Joan. cap. 19. *Cur inquiſitione omni contempta, & ſacrarum litterarum teſtimoniis ſpretis, ſolummodo contradicitis, & veritatem crimini datis? Oportebat ſanè, quando Pilato dixiſtis, qui filium Dei ſeipſum fecit: tunc quoque opera ipſius in medium afferre. Oportebat quatriduo jam mortuum voce ſola in vitam reſtitutum narrare. Oportebat unigenitum viduæ filium non relinquere.* Et poſtquam alia miracula commemorat, ſubdit. *Hæc cæteraque hujuſmodi, quibus vere Deus monſtrari poterat, malitioſe prætereuntes, cavillationibus ſolummodo utuntur.* 113. Joan. 10.

Homines dicunt quod reprehenſibile judicant magnum prætermittunt.

Cyril.

Dato teſtimonio Patris in Iordane. *Ductus eſt Ieſus in deſertũ, & cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus poſtea eſuriit: & accedens tentator.* Matth 24. n. 2. Accedit tunc ad tentandum, quia ex fame percepta hominem cogitat, ſed cur, cum audit vocem Patris : *Hic eſt filius meus.* Et cum rigida abſtinentia eum videt jejunantem per quadraginta dies, cur ex tam aperta divinitatis nota, non eum exiſtimat filium Dei? Cur ex tanto teſtimonio, ac tam largo jejunio omnem dubitationem circa ejus divinitatem non deponit? Nam multò efficacior erat demonſtratio cœleſtis vocis, ac tam largæ abſtinentiæ, quam eſuries unius momenti : malevolus Satanas non conſideravit, nec intellexit vocem Patris, nec tam largam ſuper omnes vires humanas abſtinentiã, ſed ſolùm attendit, ac advertit, ac ad famem unius brevis temporis, indeque non ex abſtinẽtia Deũ cogitat, ſed ex eſurie hominem apprehendit. Chryſ. in Imperfect. hom. 5. *O cæcitas Diaboli*, ait, *manifeſta! quomodo ſuſpicatus eſt eum non eſſe filium Dei, quem poſt quadraginta dies eſurientem ſenſit, & per quadraginta dies non eſurientem non intellexit: nam ſicut eſurire hominis eſt, ita per quadraginta dies non eſurire, hominis non eſt.* 114. Matth. 24.

Diabolus non conſiderat non eſurientem, ſed fameſcentem.

Chryſoſt.

Ioan. 9. n. 20. Reſponderunt eis parentes ejus, & dixerunt : Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt.

Num. 21. Quomodo autem nunc videat, neſcimus : aut quis ejus aperuit oculos, nos neſcimus: ipſum interrogate : ætatem habet ipſe, de ſe loquatur.

Num 22.

Num. 22. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebāt Judæos: jam enim conſpiraverant Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret.

Num. 23. Propterea parentes ejus dixerunt: quia ætatem habet, ipſum interrogate

VERSIONES.

Arias. n. 22. Quomodo autem nunc videt neſcimus.

Syriacus Quin etiam ipſe ad annos ſuos progreſſus eſt, eum interrogate.

Syriac. n. 22. Conſtituerant eum Iudæi, ut ſi quis confiteretur eum eſſe Meſciacho, ab ipſis ejiceretur è ſynagoga.

EXPOSITIO VII.

115. RESPONDERVNT *parentes ejus*, Ecce magna Dei providentia, de miraculo perſcrutantur judæi, ut evidentia miraculi magis aperta, & nota ſit, de tribus fuerunt parentes a Iudæis interrogati: Vtrum hic eſſet filius eorum, utrum cæcus natus eſſet, & quomodo nunc videret; de primis duobus confitentur parentes ejus quod certiſſime ille eſſet filius ſuus, & cæcus natus.

116. *Quomodo autem nunc videat, neſcimus.* Per quod reſpondent ad tertium quæſitum, & ignorare ſe dicunt quomodo videat, & quamvis parentes ejus forte jam didicerant à filio, quomodo Ieſus ei viſum concesſerit, tamen, ut rectè notarunt Euthymius, & Theophylactus, timentes Iudæos, ut patet ex ſequenti verſu, hoc ſe ignorare dicunt; ſæpe ob timorem magnorum veritas ſupprimitur, & non denuntiatur, *Ipſum interrogate*; teſtem operis filium aſſignant, qui ſanitatem erat expertus: *ætatem habet, de ſe loquatur.* Quod commentans Chryſoſtomus ait. *Dignum fide ducunt ad ſui excuſationem: non eſt puer, neque deſipit, poteſt de ſe ipſo teſtimonium ferre.* Et etiam ad filium totum referunt parentes, quia forte malebant filium ſolum periclitari, quam ipſos etiam cum filio.

Euthym. Theoph. *Nimius timor ſæpe veritatem ſupprimit* Chryſoſt.

117. *Hæc dixerunt parentes ejus.* Hoc refertur ad proximè dicta. *Quomodo autē nunc videt, neſcimus.* Et ſubdit Evangeliſta. *Quoniam timebant Iudæos.* Scilicet eorum magiſtratus, & principes, qui ex ſuo officio veritatis debebant eſſe indagatores, ſua tamen malitia illius erant occultatores: & cum hoc dicit Evāgeliſta, ut obſervant Toler. & Maldonatus, indicat, quod parentes miraculum intellexerunt à filio, vel vicinis, tamen ob Iudæos veritatem non aperiunt. *Iam enim conſpiraverant Iudæi.* Communi conſenſu conſtituerant: *ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum.* Verum Meſſiam à Deo promiſſum. *Extra Synagogam fieret.* Syriac. *Eiiceretur è Synagoga.* Eſſet nempe ſegregatus ab Iſraëliticis conventibus ad rem divinam, & idem hoc valebat apud eos, ac apud nos Chriſtianos excommunicatio, & ſicut apud nos eſt magna ignominia excommunicatio, ſic & apud Judæos extra ſynagogam fieri.

Tole. Mald. Syr.

Propterea, ne extra ſynagogam fierent: *parentes ejus dixerunt.* Proxime dicta: *Quod ætatem habet*, Parentes ejus duo dixerunt *Quomodo nunc vide, neſcimus.* Secundò. *Ætatem habet, ipſum interrogate*, Cur hìc Evangeliſta non repetit illorum integrum teſtimonium, ſed prætermiſſo primo, quod dixerant, ſe neſcire quomodo videat: ſolum ſecundum proponit? *Ætatem habet.* In primo dicto latebat aliquod mendacium, quia cum cognoviſſent, quomodo vidiſſet, illud tamen dixerunt neſcire: at verò in ſecundo dicto nuda veritas exabat: Evangeliſta autem quod mendacio, ac culpæ parentum abſcribi poterat, præterivit, ac diſſimulavit, quod autem ab omni culpa erat alienum propoſuit. Rupertus hic lib. 9. in Joan. *eam partem*, ait, *reſponſionis reliquit Evangeliſta, quæ non omnino culpa vacat, quia non omnino caret ſorde falſitatis id, quod dixerāt: quomodo autem nunc videt, neſcimus, & illud quod irreprehenſibile eſt, repetivit, velut atteſtando dicens: Propterea dixerunt, ipſum interrogate.* Apoſtolicum ingenium aliorū culpas præterire, non explicare, ſed abſcondere. 118.

Rup. *Ingenium Apoſtolicum aliorum defectus abſcondere.*

Ioan. 9. *n.* 24. Vocaverunt ergo rurſum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo: nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt.

Num 25. Dixit ergo eis ille: Si peccator eſt, neſcio: unum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modo video.

Num. 26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos?

VERSIONES.

Syriac. n. 29. Et vocaverunt ſecunda vice virum illum, qui fuerat cæcus, ac dicunt ei: Glorifica Deum: nos enim novimus hunc peccatorem eſſe.

Græc. n. 25. Unum ſcio me cæcum fuiſſe, & ecce nunc video.

EXPOSITIO VIII.

VOCAVERVNT *ergo*. illa particula, *ergo*, indicat, quod cū fruſtra Phariſæi laboraſſent in examinandis parentibus expectabāt illi, ut ait D. Chryſ. quod parentes miraculū negarēt, eorum tamē teſtimonio maximè miraculū corroborabatur. Tamē Phariſæi non quieſcunt: ſed lumen oculorū cæco datum conantur extinguere. *Da gloriam Deo*, hoc eſt, fatere veritatem, quam nos teſtificamur, hunc nempe hominem eſſe peccatorem. *Dare gloriam* 119.

Chryſ.

Syr. *Deo*, ſeu *glorificare Deum*, ut habet Syriacus, idem valet, ac confiteri veritatem, is enim qui veritatem profert, Deum qui optimè omnia noſcit, gloria afficit, & hunc illi habet honorem, reveritus ejus majeſtatem, potius eligat verum dicere, quàm eo præſente mentiri. Unde Strabus in
Strab. Gloſſa ait; *Dare gloriam Deo, eſt veritatem de aliquo quaſi præſente Deo dicere.* Hæc phraſis habetur variis in locis. Joſue 7. num. 19. & 1. Reg. 6.
Joſue 7. 1. Reg. 6. n. 5. *Dabitis Deo Iſraël gloriam.* Vt ex Beda Carthuſiano, Vatabio, Lyra Abulenſ, docet P. Mendoza ibidem num. 53. in commentar.
Mend. *Nos ſcimus*, qui ſumus legis Doctores, ac magiſtri, ſat eſt, quod tibi homini plebeio, ac vulgari hoc dicamus. *Quia hic homo peccator eſt.* Sceleſtus nempe
Chryſ. ac populi ſeductor. Divus Chryſoſtomus, *Palam quidem ac impudenter non dicunt, nega Chriſtum te ſanaſſe, ſed pietatis umbra id tentant; Da, inquiunt, gloriam Deo, confitere nihil Chriſtum in te operatum.*

120. *Dixit ergo eis ille: ſi peccator eſt, neſcio*; hoc non dixit Cæcus ex timore, quaſi in re Chriſti nolit
Chryſ. Leont. Theoph. D Tom. Bonaven. proferre ſuum judicium, ſed abſtinet ut notarunt Chryſoſtom. Leont. Theophyl. Euthym. D. Thomas, D Bonav. Nam audenter ſuper n. 17. eum virum Prophetam, juſtum, ſanctum confeſſus eſt. Cùm ergo ait: *Neſcio*, id eſt ego nihil de eo dico, & pronuncio, ſed nunc ipſum beneficium mihi conceſſum vos condemnat, & eum non eſſe peccatorem oſtendit. Chryſoſtomus. *Volebat enim, ait rei ipſius teſtimonio, non verbis ſuis, eum à crimine liberare, & defenſionem credibilem reddere, quod beneficii teſtimonium ipſos condemnaret.*

121. *Dixerunt ergo illi, quid fecit tibi?* Toties rogant, & quærunt ab homine rem, an ſi fortè ex aliqua circunſtantia aliquid diverſum narret, ut Sabbathum violatum aſtruant, hominem de mandacio
Rup. arguant, ut aliquid contra miraculum objiciant. Sic ait Rupertus: quod *aliud diverſum ab eo volebant audire, & non ita repetere.*

QUÆSTIO XVI.

Quare tam impudenter Phariſæi Chriſtum Dominum peccatorem vocant?

122. IN limine hujus quæſtionis expendendum eſt Phariſæorum loquendi modum. *Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt.* Ipſum proprio nomine non pronuntiant, nec enim ſanctiſſim. Jeſu nomen impudicum os capiebat, & ipſi præ odio ejus ſactatiſſim. nomen prætcribant, imò & pro ſua malitia ignorabant. Proponit Pilatus Judæis quem velint unum de duobus dimitti, an Jeſum, vel Barrabam. Clamant omnes. *Tolle hunc, &*
Luc. 23. *Iniqui ſciūt Barrabam, ignorant Ieſu nomen.* *dimitte nobis Barrabam.* Luc. 23. num. 18. Sicut nomen infamis lattonis pronuntiant: cur etiam Jeſum ore non exprimunt! Apud Mundiales ſolùm Barrabæ nomen agnoſcitur, minimè vetò, ſacratiſſimi Jeſus, ad noſtram quæſtionem.

123. Primò. Videbant Judæi ſanctiſſimam Chriſti vitam, eumque multis miraculis irradiantē: & in præſenti viſum cæco nato concedentem, & tamen impudenter ipſum peccatorem dicunt, tam pertinax eſt invidia, ut nullis miraculis credat. Poſt largum Chriſti jejunium accedens tentator, ait eis. *Si filius Dei es, dic, ut lapides iſti panes fiant.* Matth. 4. n. 3. Repellit Dominus tentatorē
Matth 4. *Invidia nullis miraculis frangitur.* cur ejus dictis non annit? Parvi enim momenti erat petitio, ut filij Dei majeſtas declaretur: tamen Chriſtus eum rejicit, optimè enim ſciebant quod diaboli malitia nullis miraculis frāgeretur, plus enim prævalebat apud eum ejus invidia, quàm omnis miraculorum evidentia Divus Cy-
Cypr. prian. ſerm. de iejio, & tentatione. *nec opus erat ait, ut hoc facto inſidiatori innoteſceret, quia nullo ſigno ejus poterat invidia commutari.*

124. Secundò ex facto miraculo, Mendoz cus elicuit motivum, ut Chriſtum Dominum confiteretur filium Dei *Credo Domine*, num. 38. ut verò Phariſæi perverſe perſiſtunt in ſua nequitia, & peccatorem vocant. Sicque ex eadem divina re fidelis aſſumit credendi motivum, ex qua etiam, & infidelis ſuæ incredulitatis anſam. Poſtquam Chriſtus Dominus alte diſſeruit de divino Euchariſtiæ ſacramento. Multi ex diſcipulis ejus dixerūt.
Ioan. 6. *Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire.* Joan. 6. num. 61. Et poſtea ſubditur, quod propter hoc
Quod infidelibus eſt motivum ad incredulitatem fidelibus ad credendum. multi ex diſcipulis abierunt retro, & jam cum Jeſu non ambulant, tunc dixit Dominus duodecim Apoſtolis. *Nunquid, & vos vultis abire? Reſpondit ergo Simon Petrus, Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes.* ibidem n. 69. eadem verba primi dicunt durum ſermonem, & ob illa abeunt retro, ac à Domino diſcedunt; alij verò vocant æternæ vitæ verba, & ob illa firmius Chriſto adhærent. Primi increduli, ſecundi fideles, & idem ſermo, qui infidelibus inſervivit ad incredulitatem, fidelibus extitit motivum ad promptè fidei aſſentiendum, & ut firmius cum Domino permanerent.

125. Tertiò. Multum mirandum, quod tot injurias contra Dominum Jeſum congerant, ſuperiori c. 8. Dæmoniacum, ac Samaritanum vocarunt: nunc peccatorem dicunt, cur puriſſimum Dominum
Vna iniuria alterius præſagium. tot injuriis appetunt? Sic ſe res habet apud mundiales, ut una contumelia ſit præſagium alterius, & ſi te ſemel opprobriis afficiunt, non deſiſtunt ſed ſemper nova multiplicant. Sacratiſſimo Paſſionis tempore milites velaverunt faciem Jeſus; eúmque colaphis cædebant dicentes. *Prophetiza*
Matth. 26. *nobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit?* Matth. 26. n. 68. Videtur quod pronuntiatio non ſit congrua: prophetia enim communiter de re futura pronunciatur. Dicendum ergo videbatur, Prohetiza; *quis te percutiet* At ipſi dicunt, percuſſit, quomodo prophetare cohæret cum præterito? Sic ſe res hābet apud mundiales: ut una cotumelia propheta ſit alterius, cum enim ei una alapa eſſet inflicta; ita jam certo poterat ſecundam vaticinare, ac ſi in re eam accepiſſet.

Ioan. 9. n. 27. Reſpondit eis: dixi vobis jam, & audiſtis: quid iterum vultis audire? Nunquid, & vos vultis diſcipuli ejus fieri?

Num. 28. Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius ſis: nos autem Moſi diſcipuli ſumus.

Num. 29. Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem, neſcimus unde ſit.

VER

VERSIONES

47. *Pagnin. n.* 27. Dixit vobis, jam nec audiſtis.

Caietan. Et non audiſtis.

Syriac.n. 28. Ipſi autem ei convitiati ſunt.

Arabicus. Opprobriis igitur affecerunt illum.

Vatablus. Tu eſto illius diſcipulus.

Arabicus. Nos novimus quia Moyſi.

EXPOSITIO IX.

D*IXI vobis jam.* Ægrè ferebat cæ-
126. cus moleſtas Phariſæorum interro-
gationes, tum ob eorum malevo-
lentiam, quæ in verbis redunda-
bat, tum quia videbat eos dictis
ſuis non credere. D. Auguſt. *Ille*, ait, *jam ſtoma-*
Auguſt. *chans* adverſus duritiem Iudæorum, & ex cæco
videns, non *gerens cæco.* Ex charitate volebat
cæcus, ut omnes eſſent videntes, & intelligen-
tes *Auditis:* ita clarè, ut benè potueritis intelli-
gere. Græcus habet. *Nec audiſtis.* Ideſt, *nec cre-*
didiſtis. Ut exponunt divus Chryſoſtomus ho-
Græc. mil. 57. Euthymius. *Quid iterum vultis audire?*
Ob quodnam motivum eandem rem toties repe-
Chryſoſt. tam. *Nunquid, & vos vultis diſcipuli ejus fieri?*
Euthym. Hic, ut rectè notarunt D Chryſoſtom. D. Augu-
ſtinus, Leontius, Theophylactus, cæcus ſe
Chriſti diſcipulum profitetur; ac ſi dicat. Nun-
quid vos vultis ejus diſcipulos fieri; ſicut ego
Chryſ. ſum; Et hic ſagaciter, ac ingenioſe cæcus Phari-
Auguſt. ſæos pungit, ac reprehendit, quod cùm viderent
Leont. tam præclarum Chriſti opus ipſum non ſequan-
Theoph. tur tanquam Magiſtrum. ejus ſed facta ſcrutentur
Rup. ad arguendum, & calumniandum Rupertus. *Er-*
go ait, *interrogando acutiores clavos infixit; negans*
eos velle diſcipulos ejus fieri: & idcirco narratione
iterato indignos judicavit.

127. *Maledixerunt ergo ei.* Multa convitia, ac exe-
Arab. crationes in eum conjicientes. Arabic. *Opprobriis*
eum affecerunt. Dicentes v. g. eſto maledictus, om-
nia mala in te veniãt. Hæc autem execratio Pha-
Execratio ab impiis laus bonorum. riſæorum in cæcum, non probroſa, ſed glorioſa
illi extitit, magna enim laus piorum eſt ab impiis
maledici. Unde ait D. Aug. tract. 44. in Ioan. *Ta-*
Auguſt. *le*, ait, *maledictum ſuper eos ſit, & ſuper filios noſtros,*
Maledictum enim eſt ſi cor diſcutias, non ſi verba
perpendas. Dicunt Phariſæi: T*u diſcipulus illius ſis.*
Hoc more improperantium dicunt, ex quo magna
eorum cæcitas deprehenditur, quod enim erat
maximi honoris, tanquam opprobrium ipſi infli-
Gregor. gunt. Unde perbelle advertit D. Gregor. lib. 33.
Moral, cap. 1. frequenter bonum maledici, & hoc
præponit exemplum: bonum iſti protulerunt,
nempe diſcipulum eſſe Chriſti, ſed malè, quia
non ſtudio benefaciendi, aut honorandi, ſed con-
vitiandi dixerunt, quod fuit eximia malitia, & ig-
norantia: *Nos Moyſi diſcipuli ſumus.* Hoc éſt, do-
ctrinam ejus ſequimur, eique adhæremus, habent
pro contrario eſſe diſcipulum Ieſu, & eſſe diſcipu-
lum Moyſi, in quo miſerè falluntur. Tantum
enim abeſt, quod ſint contraria, ut ſibi mutuò
conveniunt, ſi enim Moyſem intelligerent, à
Moyſe tanquam pædagogo dirigebantur ad Ieſum
Chryſ. D. Chryſoſtom. homil. 57. *Si Moyſi*, ait, *eſſetis,*
ſcilicet diſcipuli, eſſetis & Chriſti: ideo ſuperius,
inquit, Chriſtus: ſi crederetis Moyſi, crederetis &
mihi. De me enim ille ſcripſit. Ioan. 5. nu. 46.

Nos ſcimus, quia Moyſi locutus eſt Deus. Ratio- Ioan. 5.
nem interponunt cur ſe Moyſi diſcipulos jactent, 128.
& Chriſto averſentur, ut notarunt Euthym. Mal- Euth. Mald.
donatus, Tolet. Quia Moyſi ſciunt Deus locu- Tolet.
tum fuiſſe, ab ipſoque eſſe miſſum ad populum.
Hunc autem neſcimus unde ſit. Id eſt unde ad nos
venerit, an à Deo ſit miſſus, atque Deus ei locu-
tus, hic eſt genuinus ſenſus, non enim loque-
bantur de loco nativitatis, bene enim ſciebant
Chriſtum natum eſſe in Galilæa, ad hunc ſen-
ſum reſpondet cæcus in ſequentibus, Chriſtum
dicunt ſe neſcire. *Hunc autem neſcimus unde ſit;*
Et tamen mulier Chananæa eum agnoſcit: *cla-*
mavit dicens: Miſerere mei Domine fili David.
Matth. 15. num. 22. Ecce mundialis conditio, ut Matth.
eum, quem ob ejus præclara opera extranei ag-
noſcunt, cognati, ac concives ignorent. Ut ſupra.
cap. 1. quæſt. 5. n 48. ponderavit. Et maxime notan
dum, quod Moyſen præferunt Chriſto. Scimus
quia Moyſi locutus eſt Deus, *Hunc autem ne-*
ſcimus unde ſit. Moyſes ſervus, Chriſtus ſupre-
mus Dominus, in quo omnia divinitatis ſigna
radiabant, vos Patris in Iordane, Magi Iero-
ſolymis, tamen Moyſes, quamvis ſervus multam
ſibi reconciliarit opinionem apud Populum,
quæ Chriſto ſupremo Domino ut præſenti dene-
gatur. Vide quæ dixi tom. 3. cap. 13. q. 10. n. 61.

Joan 9. n. 30. Reſpondit ille, & dixit eis In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis, unde ſit, & aperuit oculos meos,

Num. 31. Scimus autem, quia peccatores Deus non audit: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatem ejus fecit, hunc exaudit.

Num. 32. A ſæculo non auditum quia quis aperuit oculos cæci nati.

Num. 33. Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam.

VERSIONES.

Pagnin. n. 30. Mirabile quidem eſt.

Arabicus. Et jam aperuit oculos meos.

Syriacus. n. 31. Deum vocem peccatorum non exaudire.

Arabicus. Exaudit eum, qui timet eum.

Euthym. Vat. Et voluntati ejus obtemperat.

Arias. n. 32. Ex ſæculo non eſt auditum.

Athanaſius de Incarnat. Verbi. Nunquam talis ſurrxit in Iſraël, ab ævo auditum non eſt, quod quiſpiam aperuerit oculos à partu cæci.

Idem

*dem. n.*33. Niſi hic eſſet à Deo, non poſſet quidpiam tale facere.

EXPOSITIO X.

129. *Mendicus ad ea, quæ erat expertus convertit ſermonem* RESPONDIT *ille homo.* Cæcus nempe, ac mendicus. Et quamvis Iudæi duo dixiſſent. Unum, quia Moyſi ſciebant Deum locutum. *hunc autem neſcimus, unde ſit.* Ad primum de Moyſe nil reſpondet cæcus ? eum in ejus libris tanquam cæcus non eſſet verſatus, ad ſecundum de Chriſto, cujus virtutem ac ſigna expertus convertit ſermonem. *In hoc enim*, alij legunt *certe*, & dicunt *mirabile eſt.* Res nempe mira, & omni admiratione digna Quia vos neſcitis unde ſit, & aperuit oculos meos. Mirandum eſt enim quod vos, qui eſtis legis Dd. ac magiſtri neſciatis, unde Chriſtus ſit, hoc eſt à quo ſit miſſus cum ejus virtus, & poteſtas in tot ſignis edendis, qui aperuit oculos meos ſit valde notoria, nemo enim poteſt hæc ſigna edere, niſi à Deo ſit miſſus, qui miraculorum eſt operator.

130. *Scimus autem quia peccatores Deum non audit.* Oſtendit cæcus illuminatus aperte potuiſſe Iudæos ex miraculo facto deprehendere Chriſtum à Deo veniſſe, ab eoque fuiſſe miſſus, quod in hunc modum probat; Deus peccatores non audit ſed eos à quibus pie colitur ejus mandata obſervantes; Atqui Deus audit Chriſtum ad tale miraculum perpetrandum, quale à ſæculo non eſt auditum: ergo ille pie Deum veneratur, ejus præceptis obſequens. *Sed ſi quis Dei cultor eſt*, ut nihil contra ſanam doctrinam proferat, *& voluntatem ejus facit.* Mendicus hic duas res aſſignat vero, probo, & juſto Dei cultum, ejuſque divinæ voluntati obedientiam. *Si quis*, ait, *Dei cultor eſt & voluntatem ejus facit.* Non enim fides & cultus ſufficit, niſi ſimul adſit mandatorum obſervatio; unde ait Theophylact: *Oportet adeſſe utrumque Dei cultum, & voluntatis divinæ adimpletionem: hoc eſt finem, & opera.*

Theod. *Fides, & opera.*

131. *A ſæculo non eſt auditum:* Exaggerat cæcus miraculum, ut majorem argumento vim præbeat, ac patres noſtros ſit operatus, hoc tamen novum, & ſingulare à Jeſu eſt reſervatum, ut oculos cæci nati adaperiat. Deinde alia ratione hoc probat Mendicus, ut obſervat Theodorus Heracleenſis, quod oculi ſint reſtituti ipſi cæco nato, & pauperi, ſolius enim divinæ virtutis eſt mendicum, & abiectum reſpicere, ipſúmque è miſeria ſublevare. Notarunt etiam Theodorus Mopſuer. Cyril. & Leontius; & quod cùm cæcus dicit, *à ſæculo non eſt auditum.* Tacite ipſum Moyſen includere, qui nullum unquàm talè miraculum ediderit, itaque Chriſtum illi anteponit, quem paulò ante Phariſæi Chriſto prætulerunt. *Tu diſcipulus illius ſis; nos autem Moyſi diſcipuli ſumus. Et nos ſcimus, quia Moyſi locutus eſt Deus, hunc autem neſcimus unde ſit.*

Theod *Signum divinitati do. paupergire. na lard.* Theiol. Cyonlc.

132. Chryſ. *Niſi hic eſſet à Deo non poterat facere quicquam* In curanda nempe cæcitate mea. D. Chryſoſtom. hom. 57. *Si ergo confitemini*, ait, *Deum non exaudire peccatores, & hic ſignum facit*, quale nemo unquam alius, conſtat omnia virtute aſſecutum, quæ humanam longe exuperat vim.

QUÆSTIO XVII.

Quomodo mendici verba ſint explicanda? Peccatores Deus non audit?

HUjus cæci pronuntiatum in controverſiam communiter vocatur ab Expoſitoribus. Nam Deus peccatores etiam audit. Quorſum enim peccatores precarentur, ſi Deus non exaudiret; unde ait D. Auguſtin. lib. 50. homil. 43. *Incumbite orationibus peccatores, confitemini peccata veſtra, orate ut depellantur.* &c. Idémque docet lib. 2. contra Epiſtol. Parmen. cap. 8. hocque probat illo Luc. 18. de publicano peccatore petente remiſſionem, & obtinente. Idémque habet aliis locis, , & docent D Baſilius lib. de conſtitut. Monaſt. cap. 2. & D. Thom. 52. 2. q. 83. art. 16. Deinde etiam ſecundum mendici dictum. *Niſi eſſet hic à Deo non poterat facere quidquam*, id eſt non poterat miraculum hoc edere, difficultatem involvit; nam etiam viri iniqui miracula aliquando perpetrare poſſunt ad confirmandas nempe res fidei. Quod confirmatur ex verbis Chriſti Domini Matth, 7. num. 22. *Multi dicent mihi in illa die, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, & virtutes fecimus*, &c. Quod docent D. Auguſtinus lib. 83. q. 79. D. Gregor. lib. 9. Epiſt. 38. & lib. 20. Moral. c. 9. 133. Auguſtin. *Ratio difficultatis* Luc. 18. D. Baſil. D. Thom. Matth. 7. Aug. Greg.

Reſpondet primò Ianſenius. Deus ordinarie loquendo peccatores non exaudit ad miracula perpetranda, de quo erat in præſenti ſerm. Iſai. 59. n. 1. *Aggravata eſt auris ejus, ut non exaudiat. ſed iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos, & Deum veſtrum.* Proverb. 28. n. 9. *Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio ejus fiet execrabilis.* Si verò peccatores aliquando miracula operantur, id valde rarum eſt, propoſitio verò intelligitur de re quæ frequenter accidit. 134. Janſen. Iſai. 59. Prov. 28

Secundò. Reſpondit D. Auguſt. lib. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 20. has aſſertiones hujus mendici, eſſe hominis parum docti, ac proinde non ex omni parte veras, & erat ille adhuc cathecumenus, necdum ſatis in fide inſtructus, ejuſque pronuntiatum non eſt Scripturæ, ſed tantum Scriptura refert illum eſſe prolatum à cæco quod eſt omnino verum, & canonicum, ad hunc ſenſum in præſenti loquitur D. Auguſt. tract. 44. in Joan. *Hoc adhuc*, ait, *inunctus loquitur: nam & peccatores Deus audit? alioqui fruſtra Publicanus diceret: Deus propitius eſto mihi peccatori, ex qua confeſſone meruit juſtificationem, ſicut & cæcus ille illuminationem.* Hanc ſententiam ſequuntur Barradas, Cornelius, ac alij Recentiores. 135. Auguſt. Barrad. Corn.

Tertiò. Ait mendicus, peccatores non exaudit, ut ait Euthym. *in hujuſmodi videlicet miraculis*, Fieri enim non poteſt, ut Deum peccatores exaudiat, eiſque concedat poteſtatem edendi miracula, quibus teſtatum faciant id, quod de ſe ipſis ac de Deo falſum prædicant, & monſtrent ſe miſſos à Deo, ac veraces eſſe, cùm non ſint, & in hoc ſenſu propoſitio mendici eſt veriſſima, non enim Deus facit miracula ad teſtificandã alicujus fictam ac ſimulatam ſanctitatẽ, inde hæc ſententia mihi videtur genuina, qui mendicus ſubdit. n. 33. *Niſi hic eſſet à Deo non poterat facere quidquam.* Ergo cum Chriſtus ederet miracula, ut comprobaret, ſe eſſe verum Dei filium, ac verum Meſſiam à Deo miſſum, aperte demonſtratur, quod hæc teſtifi- 136. Euthym. *Probabilior ſententia.*

Cyril. Euthym. Theoph. Lucas. Suar. teſtificatio de ſe ipſo ſit vera, nam aliàs in illius confirmationem Deus non perpetraret miracula. hanc ſententiam tenent D.Chryſoſtom.Euthym. Theophyl.Lucas Burgen.Suar.tom. 2. de Relig. lib.1.de orat. cap.25.*Deus*, ait,*peccatores non audit, ſi orent mala intentione*,v. g.ad confirmationem hypocryſis vel mendacij.

QUÆSTIO XVIII.

Quare cum tanta audacia mendicus ſtat, ac loquitur contra Principes, & Phariſæos?

137. CUm Phariſæis loquitur mendicus, patet ex ſupra dictis num.16.Et tamen cùm pauper eſſet multa audacia cum principibus habet ſermonem, ac ſine metu,& perturbatione,cum eis agit.

138. Chryſoſt. Reſpondet primò D.Chryſoſt.homil.de æmulat. & cæco nato habita 6. tom.*Phariſæi*,ait, *& Principes Iudæorum, videntes multos ad Chriſtum Dominum miraculum cæci nati trahere poſſe,impietatis æmulatione ſtimulati, & veritatis aculeo compuncti,eũ, qui cæcus fuerat,intro vocant.Ac videre erat miſerum ſpectaculũ, cùm pietas exagitaretur, impii judices diſceptarant,magnus athleta certaret, Deus certamini præſideret.* Aderat cæcus inter Phariſæos, ac Principes,& licet dura,ac æmulata contentione, multaque ſua auctoritate cum eo certarent, tamen mendicum nec opprimuut,nec confundunt, ut miraculi excellentiam denegaret. Unde & mendacio tantum robur? *aderat Deus certamini*, indéque proveniebat, ut invidentium, ac iniquorum telis Dei athleta non cedit:ſoùlm enim à Divina protectione fieri poteſt, ut Dei donum ab invidia non ſuperetur.

Sola Dei potentia ab invidia protegit ſua dona

139. Secundò. Iterum premo Chryſ. verba *Magnus Dei athleta certaret,& Deus certamini præſideret.*Non ſolùm medicus firmus,& conſtans inter magnates ſtabat, excellẽtiam miraculi defendens,ſed etiã reprehenſione in eos invehitur.*Scimus quia peccatores Deus non audit*, qua ſententia eorum temeritatẽ arguit, qua dixerant,*nos ſcimus quia hic homo peccator eſt.* Reprehendere autem principes divinæ virtutis eſt.Cùm Judæi cõprehenderent meum Jeſum in horto,pecuſſirr Petrus ſervum Principis ſacerdotum,& amputavit auriculam ejus;aitque illi Jeſus: *Converte gladium tuum in locum ſuum.*Matt.26.n.52.Quæ verba per modum increpationis fuerunt dicta Petro, ut obſervant Luc.Burgen.Cornel. & alij.Cur reprehenditur Petrus qui ex multa animoſitate videbatur magna laude dignus, inter cætera, quæ increpationis nota apparent, illud unum eſt,quia,quod omiſſis principibus, ac ducibus percutiebat ſervum ac homunculum quendam.

Reprehendere principes divinæ virtutis eſt.

Matth.19.

Luc. Cornel.

140. Chryſ. Tertiò.D.Chryſoſt.hom. 57. in Joan. *Intuere*, ait, *viri prudentiam, ſemper in ore habet miraculũ.* Adſtabant Phariſæi ingentem Chriſti pietatem in cæcum denegantes, at ipſe mendicus præ gratitudine ſemper in ore nil aliud habebat niſi beneficiũ dicebat. *Impoſuit mihi lutum,abij,lavi,& video.* Et iterum.*Hoc unum ſcio, quod cum cæcus eſſem, modo video.*Et modò *à ſæculo non eſt auditum, quis aperuit oculos cæci nati.* Vnde Phariſæi negantes in incredulitate remanſerunt,mẽdicus verò confitens donum,meruit illuminati interius, ac Dei Filiũ cognoſ.*Credo Domine, & procidens,adoravit eum.* Multa millia Iſraëlitarum in deſerto perierunt: at una Raab meretrix cum tota civitas periret, ipſa meruit cum tota domo patris ſui vitam,& libertatem aſſequi.Vnde factũ eſt hoc? *Iſraelitæ* Deum authorem donorum negabant.Dixerũt enim facto verbo.*Hi ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.*Ex 32. n.4.At Raab ait exploratoribus *Audivimus,quod ſi creaverit Dominus aquas, maris rubri ad veſtrũ intuitum,quando egreſſi eſtis ex Ægypto* Joſue 2.n. 10. Unde Iſraëlitæ donũ inficiantes à dono ſunt excluſi, & morte damnati, Raab verò recognoſcens ſalva, & tuta in vitam ſervatur, D. Chryſ, hom. 3.de Pœnitẽtia.*Quid* ait,*Rahab fecit ad ſalutis augmentum? Suſcepit exploratores, & dixit eis, quanta Deus veſter fecit Ægyptiis,dicit,& Iudæus, hi Dij tui,qui eduxerunt te de terra Ægypti, & meretrix non Diis,ſed Deo ſalutem adſcribit.*

Grati fatentur beneficiũ quod ingrati negant.

Exod.32.

Ioſue 2.

Chryſ.

141. Chryſ. Idem D.Chryſoſt.citata homilia 47.in Joannem.*Nunquid timuit cæcus?minimè.*Unde illi tanta fortitudo, ut excluſio omni timore firmus ſtaret? Pugnabat ille pro juſtitia, veritate,ac ratione & pro his unus contra multos audit. Cum filiæ ſacerdotis Madian vellent adaquare ſuos greges, ejecerunt eas paſtores ſupervenientes. *Surrexitque Moyſes, & defenſis puellis adaquavit oves eorum.* Exod.2.num. 17. Paſtores multi, & viri fortes erant Moyſes unus ſolus, & peregrinus, laſſus itineris, & tamen prævaluit in eos:juſtitia ſuffragiũ præbet vireſque miniſtrat,ſtabat Moyſes pro juſtitia, inde robuſtior adverſus paſtores factus, eos devicit; cùm Suſanna à ſenioribus,ac populo eſſet ad mortem damnata, unius pueri Danielis ſententia ſoffragante abſolvitur. Divus Ambroſius l.2.de Virginibus.*Daniel*, ait,*ſupplicium Suſannæ ſpectaturus advenit, at quem populus damnavit, unus abſolvit.*

Pro juſtitia, pugnãs unus contra multos prævalet.

Exod.2.

Ambr.

142. Simon, & Levi interfectis omnibus maſculis magnam ſtragem fecerunt in civitate Sichem, quæ ut creditur magna,& populoſa erat,*depopulati ſunt urbem in ultionem ſtupri.* 1.Gen.34.Vnde illis tantum robur,ac fortitudo, ut duo homines tantam ſtragem ediderint? Decertabant illi non gladio ferri, ſed mucrone juſtitiæ, inde pauci erga multos prævaluerunt. Salvian.lib.7.de Providentia; *Vt agnoſcamus*, ait, *meritorum hoc fuiſſe, non virium.*

Gen.34. *Qui decertat non ferro,ſed juſtitia vincit.*

Salu.

Joan. 9. 34. Reſponderunt, & dixerũt ei: In peccatis natus es totus & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

*Num.*35. Et audivit Jeſus, quia ejecerunt eum foras:Et cùm inveniſſet eum, dixit ei:Tu credis in Filium Dei?

Num. 36. Reſpondit ille, & dixit: quis eſt, Domine ut credam in eum?

VERSIONES.

*Euthym. n.*3. In peccatis omnino natus es.

*L. Burg.n.*35. Credis in illam Filium Dei

Syria

*Syriacus n.*36. Reſpondit ille,qui ſanatus fuerat , & dixit: Domine mi.

Caietanus. Qui eſt filius Dei ?

EXPOSITIO XI.

Chryſ. Theoph. Leont. Cyril.

143. RESPONDERVNT,*& dixerũt ei.* Redargutionem Mendici ferre non valẽtes,in injurias proſiliẽrũt, ex quo liquet,ut notarũt D.Chryſ. Theoph. Leont. D. Cyril. quod tandiu Phariſæi modeſtia uſi ſunt cum mendico,quandiu illis fuit ſpes,ut ab eo aliquid adverſus Chriſtum extorquerent. Cum autẽ viderunt eum Chriſtũ defendere,multas contumelias in eum congerũt *In peccatis natus es totus.* Quædã congeratio eſt. Natum in peccatis dicunt, quia non ſolum quantum ad animam natum in peccato putabũ. Pſal. 50. n. 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum.* Quod ordinarie commune hominibus , ſed quia percuſſum cæcitate corporis nativa peccatum exiſtimabant:peccati culpa animam , pœna vero corpus infecerat. Sic exponunt D. Aug. D.Chryſ. Theoph. Euthymius , Rupertus D.Thomas , & ait *Vt oſtendant,tam anima , quam corpore peccatorum veſtigium , id eſt cæcitas fuerat.* Animæ deformitatem , corporis infelicitatem, ſenſerat. Maldonatus aliter explicat , hoc eſt ab utero matris tuæ uſque in hodiernum diem , nil didiciſti niſi peccare. *Tu doces nos* ? Tu , qui es vilis, & abjectus , doces nos viros religioſos & in lege peritos ? *Ejecerunt eum foras:* à domo, in qua erant , tanquam fatuum , & indignum,ut cum eo tanti magiſtri diſputarent. Leontius ejecerunt extra ſynagogam , Chryſoſtom. Theoph. extra templum.

Pſ.50. — Auguſt. Chryſ. Theoph Euthym. Rupert. Mald. D.Thom.

144. *Et audivit Jeſus,quia ejecerunt eum foras.* Chriſtus verus Deus bene ſciebat omnia , quæ cæco contigerant , ſed etiam ut homo audivit ab aliquo enarrante , & in eo,in quo perverſi Phariſæi cogitarunt malum inferre homini , magnum illi contulerunt beneficium , ut è ſynagoga ejectus in Chriſti Eccleſia reciperetur. Ut notavit D.Auguſtin. dandus quæſt. ſequenti. *Et cum inveniſſet eum.* Non caſu , & fortuna , ſed alto conſilio,& induſtria. Theophylact. *Data opera,ait,ad hoc veniens , ut illum conſolaretur , & quaſi agonothetes athletam ſuſciperet.* Voluerit. Dominus dono afficere , conſolari , ac ſimul honorare eum,qui pro ſe adverſa ſuſtinuerat ; ejectionem ſcilicet à ſynagoga. *Et dixit ei tu credis* ? Hoc eſt vis credere , paratus es credere ? Perbelle notavit Theodorus Heracleotes , quod quando Chriſtus ſanavit ejus oculos nihil ab eo interrogavit,ac cum animam ſanare diſponit , interrogat , an credat,quia ad ſalutem corporis nulla noſtra cooperatio eſt neceſſaria,maximè vero ad ſalutem animæ. *In filium Dei,* Scilicet in illum filium Dei,qui miſſus eſt in ſalutem generis humani. Euthymius, *Quod bonorum caput eſt , ait , ei tribuit ſeſe ille præbens cognoſcendum , ac verum efficiens diſcipulum.*

Auguſt. — Theoph. — Theod. *Ad ſalutem animæ noſtra cooperatio.* — Euth.

145. *Reſpondit ille , & dixit.* Addit Syrus , *qui ſanatus fuerat.* Theophylactus,Leont. quod ille non cognoſcebat Chriſtum , nam cæcus erat , quando lutum fuit in ejus oculis impoſitum. Tamen uterque Theodor. Heracl. & Mopſuet. Maldonatus , quod mihi probabilius , dicunt , quod licet Chriſtum non cognoſceret ex facie,cognovit tamen eum voce eſſe ſuum ſanatorem,& licet nondum cognoſceret ipſum eſſe filium Dei: *Quis es Domine* ? Honorifice eum vocat , à quo tantum beneficium acceperat : cujus dictis jãtum deferebat,ut ſola ſua auctoritate declaratum filium Dei crederet. Gloſſa: *Habebat cæcus , ait , jam dudum cor paratum ad credẽdum , ſed in quem credere deberet , ignorabat.* Chriſtus exterius interrogabat, interius tamen virtute ſua divina operabatur,ut ille haberet cor paratum ad credendum. *Vt credam in eum.* D. Chryſoſt. *Deſiderantis , ait , & valde inquirentis animæ verbum eſt , ut veritatis eum amatorem eſſe intelligas.*

Syr. Theoph. Leont Theod Her. The.Mopſ. Mald. — Gloſſa. — Chryſ.

QUÆSTIO XIX.

Quare Mendicus iſte Chriſti mirabilia prædicans ejicitur de ſynagoga,non verò Lazarus ?

146. IN limine hujus quæſtionis notandum eſt.Quod hic exoritur multa perſecutio ac vexatio contra hunc Mendicum Chriſti miracula teſtificantem , non ſic vero contra mulierem contractam, quæ ob ſalutem illi conceſſam , Deum glorificabat. Luc. 13. num. 3. Divina ſapientia uniuſcujuſque vires , & non æqualiter eadem facinora ab omnibus petit , ſed ab infirmioribus vult tantum voce laudari , ab illis occaſiones certaminum removet,ne in illis periclitentur , has autem rigidas occaſiones viris clarioribus , & fortioribus ad eorum majores triumphos reſervat,& remittit.Ad quæſtionem.

Luc 13. *Deus juxta noſtras vires vult noſtra opera.*

147. Primo. Ejecerunt eum è ſynagoga , vel civitate , ſeu domo , & in quo perverſi Phariſæi cogitarunt malum inferre homini , in hoc illi magnum contulerunt beneficium , ut è ſynagoga ejectus in Chriſti Eccleſia reciperetur D. Auguſtin. tract.44. Joan *jam non erat malum,ait , fieri extra ſynagogam : illi expellebant , ſed Chriſtus excipiebat : magis enim quia expulſus eſt,Chriſtianus factus eſt.* Ait Regius Vates: *Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Jacob.* Pſ.86. n. 2. Genebrardus. *Quia ſcilicet de Sion exibit lex & verbum Domini de Jeruſalem.* Iſai.2.num.3. per ipſas portas egrediens lex ad gentes devenit.

Ex ſynagoga egrediens venit ad Eccleſiam. Aug. — Pſ.86. — Iſai 2.

148. Secundo , & valde mirum , quod homo aperte Chriſti miraculum teſtificans , ac veritatem proclamans tam male audiatur , ſed quia veritatem dicebat , inde male auditur , & foras ejicitur, veritas enim multum odioſa eſt principibus , cum mendacitas eis maximè ſit plauſibilis. Cũ Petrus Angelo docente è carcere evaſiſſet. *Herodes cum requiſiiſſet, inquiſitione facta de cuſtodibus juſſit eos ducit.* Actor.12.num.19. Explicat D.Chryſoſtom. juſſit eos duci ſcilicet ad ſupplicium,unde Syrus legit, *juſſit eos necari.* At cuſtodes Chriſti ſepulchri cum ejus corpus dicunt à ſepulchro abeſſe, nil male auditum habent à præſide Pilato. Matth.28. num. 14. Quænam cauſa,ob quam ex vacuato loco ſupplicium illis cuſtodibus infligitur,non verò his ſecundis ? Primi cuſtodes veritatem teſtificabantur Petrum ſcilicet abiiſſe ; ſecundi vero mendacium aſtruebant , quod ipſis dormientibus, diſcipuli furati fuiſſent Jeſum. Verax aſſertio odioſa Regi,mendax vero plauſibilis Præſidi,veritas

Veritas principibus odioſa, mendacibus plauſibilis. — Actor.12. Chryſ. Syr. Math 28.

ticas ſupplicium, mendacitas verò gratiam comparavit. Cyril. Divus Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 14. *Quare ſicut Petro*, ait, *de cuſtodia exeunte, condemnati ſunt cuſtodes, ſic etiam qui Ieſum cuſtodiebant, non ſunt condemnati. Sed illi quidem mulctati ſunt: iſti autem ſcientes veritatem, & ipſam occultantes à Principibus Sacerdotum ſervati ſunt.*

149. Tertiò & maximè ad quæſtionem: quia Phariſæi audiunt mendicum Chriſti magnalia prædicantem, foras ejiciunt; & tamen cùm Lazarus multa, & magna de Chriſto proclamaret, ut colligitur Joan. 12 n. 10. nihil mali in eum moliuntur. Homo iſte mendicus, ac pauper, Lazarus verò unus ex primis, ac principibus: & apud mendiales omnis vexatio, ac moleſtia pauperibus infligitur, à qua divites, & potentes immunes, & ſalvi conſiſtunt. Cum Iſraël pugnaret adverſus Amalech dicitur, *manus ſoli Domini, & bellum Dei erat contra Amalech.* Exod. 17. n. 16. Sententia mortis à Domino egreſſa contra Amalech, eo quòd pugnaret contra Iſraël in deſerto, ipſius autem ſententiæ executor deſignatus eſt Saul rex; qui illato bello eum ſuperavit. *Percuſſitque Saul Amalech ab Hevila, donec veniat ad Sur, apprehenditque Agag regem Amalech vivum: omne autem vulgus interfecit in ore gladij, & pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus eorum.* 1. Regum 15. numero. 7. Confer utrumque locum inter ſe, *ſi manus ſolij Domini* erat contra Amalech, quomodo & manus Saul contra eum? Manus ſolij Domini contra regem Agag. Amalech, manus ſolij Saul ad cuſtodiendum regum, populúmque ad occidendum: *omne autem vulgus interfecit in ore gladij.* Sola Domini manus reges, ac potentes perimit, manus autem hominis magnates, ac principes illæſos ſinit, plebeios, ac minimos depopulans comprimit, ac interficit.

Ioan. 12. — *Homines venerantur potentes pauperes opprimunt.* — *Exod.* — *1. Reg. 15.*

Joan. 9. n. 37. Et dixit ei Ieſus: & vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt.

Num. 38. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.

VERSIONES.

Arias. n. 37. Et loquens cum te, ipſe eſt.

Arabicus Et jam vidiſti eum, & eſt qui loquitur tecum,

Syriacus. n. 38. Credo Domine mi.

Arabicus. Jam credo Domine.

EXPOSITIO XII.

150. Euthym. *ET vidiſti eum.* Ut explicat Enthym *Non prius, ſed nunc.* Modo ſed tibi ipſe videndũ offert, qué hucuſque cæcus videre nõ potuiſti; nam ipſe abſente Chriſto in piſcina Siloë viſum receperat; inde hucuſque Chriſtum non viderat, ut bene notat Theoph. *Videtur*, ait, *dedita opera dicere, vidiſti eum, ut omnino in memoriam ſuæ ſanationis illum reducat, & quod à ſe virtutem receperit videndi* Quod etiam advertunt Leontius, D. Thomas, D. Bonavent & alij. Tanquam ſi diceret Dominus: Qui cæcus natus es, jam vidiſti eum, à quo illuminatus ex ex tuo ipſo viſu recepto, ex tuo, tibique beneficio collato, facilè deprehendes, quis ſit Filius Dei, ipſemet nempe à quo viſum recepiſti. *Et qui loquitur tecum ipſe eſt.* Quia enim illud verbum. *vidiſti eum*, videri poterat dubium, & valde generale; magis preſsè ac individualiter; ut ait D. Chryſ. *Ideò manifeſtius ſubdit, qui loquitur tecum, ille eſt.* Sicque paulatim Chriſtus hominem ad expreſſiorem ſui cognitionem deducit.

Theoph. — *Leont. D. Thom. Bonav.* — *Bonav.* — *Chryſ.*

151 *At ille.* Chriſti verbi efficacia illuminatus, interius credidit, exteriorique verbo fidem profitetur. *Credo Domine*, te eſſe verum Dei Filium, miſſum à patre in ſalutem noſtram, & quamvis Phariſæi, adverſarij adeſſent, tamen magnitudine fidei repletus homo omini pudore, ac metu rejecto eorum omnibus Chriſtum Filium Dei pſofitetur, excellens fides nullum timet, nec veretur. *Et procidens adoravit eum.* Cùm verbo ſimul adjungit opus, quo Dei Filium reveretur, & colit. D. Chryſ *Ne quis*, ait, *verbo tenus dixiſſe arbitrari poſſet; opus etiam addidit, & affectum ſuum è veſtigio adorando prætulit, & hoc pacto divinam ejus virtutem demonſtravit.*

Fides manifeſtatur cum opere. — *Chryſ.*

QUÆSTIO XX.

Quare poſtquam Mendicus ejectus eſt à Phariſæis, ſe Dominus illi præbet circum locutione utens?

152. AB hoc ſecundo in quæſtione quæſito incipio difficultate; ſi illi Dominus hic manifeſtat eſſe verum Filium Dei dicens: *Vidiſti eum, & ipſe eſt, qui loquitur tecum.* Non dixit, ego ſum, quod clarius & brevius erat; ſive ut ait, Divus Chryſoſtomus, ut modeſtius loqueretur; ſive, ut autumant Divus Cyrillus, Theophylactus, Divus Thomas, Albertus Magnus, & alij, ut hoc modo doceret, in illa carne, in qua videbatur Divinitatem Filij Dei latere, ac proinde præter id, quod exterius apparebat, aliud interius ineſſe.

Chryſ. Chriſti modeſtia. — *Cyrill. Theoph. D. Thom. Alb. Magn.*

153. Si autem Dominus cum Samaritana loquens apertè & clare dixit. *Ego ſum.* Joannis 4. numero 26. Reſpondet ad hoc Theodor. Mopſueſt. quòd mulieri dixit palam: *Ego ſum*: quaſi ſolus cum ſola ſibi multum propenſa loquebatur. Nunc verò non ſic cum hoc mendico, quia ſermo erat coram adverſariis Phariſæis, ut patet infrà verſu. 40. & ideò ad evitandam horum malignantium calumniam hac circum locutione, & non apertis verbis, *Ego ſum*, utitur. Secundò. Mulier Samaritana extabat pie affecta ad Dominum, indéque jam proportionata tanto beneficio inveniebatur. At Phariſæi in ſua malitia obdurati, tanta Divinitatis notitia erant incapaces. Cæcus autem ob ſuam bonam diſpoſitionem, ſimul cum externo Chriſti verbo, interius divina inſpiratione illuſtrabatur, ut Chriſtum verum Filium Dei agnoſceret, & profiteretur.

Ioan. 4. Theod. — *Coram malevolis caute loquendum.*

154. Ad primam quæſtionis partem venio. Quare poſtquam Mendicus ejectus eſt à Phariſæis, ſe Dominus illi præbet, & manifeſtat? Ad hoc reſpondet primò Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 6.

lib. 6. in Joannem cap. 10. *Phariſæi quidem illum prius cæcum ejiciebant, ſed Chriſtus eum ſuſcipiebat Tunc magis meruit cognoſcere Chriſtũ cùm ejectus eſt de conſortio inimicorum Chriſti.* Magna divinitatis revelatio, quod Chriſtus ſit verus filius Dei non conceditur homini, cum ejus oculi aperiuntur in fonte Siloë, ac viſum recipit, nec cùm valde generosè diſputat cum Phariſæis, ſed modò cùm ab eorum communione ejectus eſt, diſceſſus enim ab iniquis multa ad ſublimia approximatio eſt, & quantum quis recedit ab iniquorum conſortio, tantum ad altiora evolat.

Fuge iniquos ut magna percipias.

155. Idem Divus Cyrillus citato proximè loco: *Quantum*, ait, *inter Phariſæos iſte, & ignominia ab eis non eſt paſſus, non ſe illi denuò exhibuit, ſed cùm primùm extra illorum eſt contubernium expulſus, & ignominiæ nota pro Chriſto affectus, protinus ſe ille Chriſtus præſentem oſtendit*, Accepit homo à Chriſto beneficium oculorum, & tamen tunc divinitatis Chriſti notitiam non accepit, ſed modò, quando cum ignominia rejectus eſt à Phariſæis, qua minimè hebetatur, ſed firmus in ſuum benefactorem perſeverat: multa enim aſſequitur à Deo, qui adverſitates pro Deo patitur, & ſuſtinet, illiſque non frangitur, ſed immobiliter corroboratus perſeverat.

Qui adverſa patitur, magnorum ſit dignus.

156. Præcepit Deus filiis Iſraël, quòd Agnus ab eis manducandus, aqua non coqueretur: ſed igne aſſaretur. *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed tantum aſſum igne*, Exod. 12. numero. 9. Cur tam diſtrictè præcepit Deus, ut agnus aliter non comedatur, niſi tantum igne aſſus! Cùm carnes igne aſſantur, ipſo igne non diſſolvuntur, ſed maximè coadunantur, & obdurantur, ac corroborantur, & ea virtus maxime Deo placet, eique eſt acceptabilis, quæ ardore ignis, ac perſecutionis non diſſolvitur, & frangitur. Divus Gregorius Magnus apud Lyppomanum. *Quæ carnes agni aſſandæ ſunt, quia nimirum diſſolvit ignis carnes, quas aqua coxerit, quas verò ignis ſine aqua excoquit roborat carnes, itaque agni noſtri ignis excoxit, quia eum ipſa vis paſſionis, illius ad reſurrectionem valentiorem reddidit, ac in incorruptionem robaravit.*

Exod. 12.

Placet Deo, qui adverſitatibus non frangitur.

Greg. Lypoman.

Joan. 9. n. 39. Et dixit Ieſus: in judicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant.

Num. 40. Et audierunt quidam ex Phariſæis, qui cum ipſo erant, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci ſumus?

Num. 41. Dixit eis Jeſus: ſi cæci eſſetis, non haberetis peccatum, nunc verò dicitis, qui videmus. Peccatum veſtrum manet.

VERSIONES.

Syriacus. n. 39. Ad judicium hujus mundi ego veni.

Arabicus Ut judicem hunc mundum ego veni.

Arabic. n. 40. Audivit hoc quidam Phariſæorum.

Arias. Exiſtentes cum ipſo, & dixerunt.

Syriac. n. 41. Si cæci eſſetis, non eſſet peccatum in vobis.

Arabicus. Peccatum veſtrum firmatum eſt.

Syriacus. Propterea peccatum veſtrum præſtat.

Luc. Bergenſ Illud peccatum veſtrum manet.

EXPOSITIO XIII.

Ex proximè facta cæci confeſſione, ex ipſóque tam in viſum animæ, quàm corporis reſtituto ex aſtantibus Phariſæis in ſua obſtinatione permanentibus, ſumpſit Chriſtus occaſionẽ ad præſentem doctrinam ſubjicendam *In judicium*. D. Chryſoſtomus hom. 58. Euthym. Theophylactus Leontius judicium pro condemnatione, & ſupplicio interpretantur, eorum ſcilicet, qui videntes ejus mirabilia, ac alios credentes, ipſi immobiles in ſua infidelitate permanſerunt. Inde tamen mihi hæc ſententia non placet; quia hîc judicium ad utramque partem ſententiæ tam ad non videntes, quàm videntes eſt referendum. Secundò. D. Cyrillus, ſeu Clitovæus in ejus ſupplemento. Janſenius, & alij dicunt judicium hîc ſignificare Dei conſilium, ſeu decretum, quo factum eſt, ut gentiles cæci lumen Chriſti viderent: & Iudæi ſua infidelitate illud non viderent. Maldonatus judicium Dei providentiam denotare vult. 157.

Chryſ. Euthym. Theoph. Leont

Cyrill. Cliton. Ianſen.

Aptior tamen mihi eſt ſententia D. Auguſtini tractat. 44. in Joannem, Alberti, Magni, Divi Thomæ, Divi Bonaventuræ, Toleti, & aliorum hic exprimi judicium diſcretionis piorum ab impiis *Ut qui non vident, videant.* Ut illi, verbi gratia Gentiles, ac parvuli, verbi gratia hic mendicus, qui non videbant, & ſimplices nempe, ac ignorantes erant, viſum mentis credentes recipiant. *Et qui vident, cæci fiant.* Et qui videbant, utpotè Scribæ, & Phariſæi, qui Scripturarum, & legis ſcientiam profitebantur, propter eorum incredulitatem cæci facti ſunt. *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & revelaſti ea parvulis.* Matth 11. n. 25. Adverte cum Divo Cyrillo Chryſoſtomo, Theophylacto, Euthymio, quod illa particula, ut non cauſam, ſed conſecutionem indicat, cùm nõ propterea venerit Chriſtus, ut aliquis excæcaretur, ſed eorum malitia ex illius ſacratiſſimo adventu hoc eſt conſecutum. 158.

Auguſt. Albert. D. Thom. Bonav. Tolet.

Matth. 11. Cyrill. Chryſ. Theoph. Euthym.

Et audierunt quidam ex Phariſæis, Græcè legitur; *audivit quidam ex Phariſæis illis qui cum ipſo erant*: nempe in comitatu ejus obſervantes ejus dicta, ut eum caperent in ſermone: *Nunquid & nos cæci ſumus?* Leontius, Theodor. Mopſueſt. Theophylact. dicunt, quod cùm Phariſæi nil ſpirituale cogitarent, Chriſti ſermonem de cæcitate corporis intellexerunt; ſed ſi ipſi agnoviſſent quod cæcitas corporis eis objiciebatur, potius irriderent, quàm indignati eſſent, quia videbant ſe corpore non eſſe cæcos; ergo cum indignati quærunt: 159.

Græc.

Leont. Theod Theoph.

Cyrill. Theoph.

Quærunt. *Nunquid & nos cæci ſumus?* perceperunt ſe ipſos à Chriſto pungi, ut docent D. Cyrillus Theophyl. ipſumque loqui non de cæcitate corporis, ſed animæ, ac ſi dicant, nunquid nos ſumus cæci ſcilicet inſipientes, ac indocti, rerum divinarum ignari? Itane tu veniſti, ut cæcos corporaliter illumines, & nos legis DD. ſpiritualiter ac intellectualiter videntes, excæces? Oſtende nobis hanc cæcitatem, & amentiam.

160. Chryſ. Euthym. Auguſt. Theoph. Beda. Mald.

Dixit eis Ieſus: ſi cæci eſſetis. Primo D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophyl. interpretantur de cæcitate corporis, ac ſi diceret, ſi eſſetis cæci corpore, peccatum non haberetis, nam tunc eſſetis humiles, & non ſuperbi, nam cæcitas humiliat animum. Secundò & ſatis aptè D. Auguſtinus tract. 44. Joannem, Beda, Maldonatus & alij ſi veſtro ſenſu, ac judicio vos cæcos, ac ignorantes cognoſceretis, non haberetis peccatum, quia veſtræ cæcitatis remediũ à me quæreretis. *Nunc vero dicitis, quia videmus.* Quia perſuaſi eſtis vos videre, ac intelligere, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, cum illa minime percipiatis, ac intelligatis.

Euth. Auguſt.

Peccatum veſtrum manet inſanabile, & irremiſſibile, nullam admittens excuſationem. Euthymius: *Quia dicentes*, ait, *vos videre, nec videntes, voluntarie excæcamini, ab invidia, & malitia.* Et addit Divus Auguſtinus: *Quia dicendo videmus, medicum non quæritis, in cæcitate veſtra remanetis.*

CAP. XIX.

Bonus Paſtor.

Num. 10. *n.* 1. Amen, amen dico vobis qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro.

Num. 2. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ovium.

Num. 3 Huic oſtiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & ducit eas.

VERSIONES.

D. Cypr. n. 1. Qui non intravit per oſtium, ſed deſcendit per alteram partem.

Syriacus Qui non intrat per oſtium in caulam ovium, ſed aſcendit per locum alium: ipſe fur eſt, & latro.

Theophl. In ſtabulum ovium.

Lucifer Caretan. lib. 2. Qui intrat per januam.

Syriac. n 3. Atque huic cuſtos oſtij reſerat oſtium, & oves audiunt vecem ejus: & oves ſuas vocat nominibus ſuis.

Arabicus. Vocantur nominibus ſuis.

Arias. Vocat juxta nomen ſuum.

EXPOSITIO I.

AMEN, amen dico vobis. Verba iſta eſſe ſuperioribus capitibus antecedentibus connexa, omniũ eſt ſententia quamvis modus explicandi non ſit idem, licet omnes modi interpretandi facile inter ſe coincidãt, D. Chryſ. hom. 58. Euthym. Theoph. inquiunt quod Chriſtum hic occurrit tacitæ Judæorum objectioni, quia fugiebant ipſum, non quia eſſent cæci, ut eos appellaverat ſuperiori capite. n. 39. quia ſe dicebat verum Paſtorem populi cum non eſſet. Divus Aug Beda. Ruper. Albertus Magnus aſtruunt, quod Chriſtus oſtendit Phariſæos cæcos, quia ſi cæci non fuiſſent, eum eſſe verum Paſtorem, ac Meſſiam agnoviſſent. Tertio aptiſſime noſter D. Cyrill. in Catena Græca, & Lucifer Careletanus citatus, quod Chriſtus in fine ſuperioris capitis Phariſæos vocavit cæcos, eorúmque peccatum remanere indelebile dixit, quia ipſi ſoli ſe exiſtimabant legis Doctores, maxime quę dolebant quod populus Chriſtum novam doctrinam prædicantem ſequeretur; unde cæcum ipſum confitentem ejecerunt de Synagoga, ac de ſuo ovili tanquam quendam pſeudoprophetam ſequentem; nunc vero oſtendit Chriſtus Dominus, quod ipſe ſit verus Meſſias, verúſque Doctor, ac Paſtor, & omnes, qui per ipſum, ejuſque doctrinam non intrant, non ſpectare ad ovile ſui patris, ac ad ſuam Eccleſiam, ſed eſſe fures, & latrones, qui cum ingrediantur per aliam doctrinam non intentant, niſi perdere, & mactare oves. 1.

Chryſ. Euthym. Theoph. Auguſt. Beda. Rup. Albert. Cyrill. Carelet. *Connexio eſt ſuperioribus.*

Qui non intrat per oſtium. Tum mali paſtoris ac furis, tum boni paſtoris, ac veri notas proponit parabolice Dominus. Et prius furem, & latronem, quam verum paſtorem deſcribit: quia facilius cognoſcimus, quis fur ſit, quam quis ſit bonus paſtor. *Qui non intrat per oſtium,* per communem, ac regiam viam: *in ovile ovium.* In caulam; ſeu ſtabulum ovium, ait D. Chryſ. *Hoc eſt ad oves, earũmque curam.* Nam oves præter paſtorem etiam per oſtium intrant *Sed aſcendit aliunde,* ut alij legunt, per alium nempe locum, verbi gratia, per ſeptum, vel maceriam. *Ille fur eſt & latro.* Fures, ut ait Divus Hieronymus in capit. 7. Oſeæ, inſidiantur, & occulta fraude decipiunt latrones audacter aliena diripiunt. Et D. Auguſtinus *Fur eſt,* inquit, *quia quod alienum eſt. ſuum dicit;* latro, quia quod eſt furatus, occidit. Fur furatur, latro mactare intentat oves; cum ergo iſte non curet legitimum introitum, inde ingreſſus ejus ad oves eſt ſuſpectus. 2.

Chryſ. Hieron Auguſt.

Qui autem intrat per oſtium, Sex conditiones boni paſtoris, quibus à fure diſtinguitur hic ponit Jeſus. Prima eſt, quod intrat per oſtium ad curandas oves; & inde audacter, ac confidenter per oſtium ingreditur. E contra verò latro malitia ſua eum accuſante extraordinarium locum quærit, *Huic oſtiarius aperit;* ecce ſecunda conditio. Introducit hic Jeſus magnum patrem familias, in cujus villa ſit conſtitutus janitor, ac præfectus ad cuſtodiendas portas, ac caulas ovium, in hoc viſitur cura optimi patris familias, quod ſcit cuſtodire ſuã domum, illique optimum oſtiarium providere 3.

Conditiones boni Paſtoris

4. *Et oves vocem ejus audiunt.* Tertium ſignum probi paſtoris,quod oves vocem ejus audiunt, audiendo nempe obediunt, cúmque agnoſcunt ex voce,cum ad furis, ac latronis vocem expaveſcant; cúmque audiunt, & agnoſcunt tam ex communi conſuetudine,quam ex paſtorali cura, ac benevolentia paſcendi,*& proprias oves*: ideſt ſuas, quas,ut ſuas diligit, de eiſque agit tanquam ſuæ propriæ curæ commiſſas. *Vocat nominatim.* Hoc eſt quartum indicium boni paſtoris. Et oſtendit ſummam diligentiam erga oves. Euthym. Nam,ut ait Euthymius: *Neque enim illas vocat nominatim, qui ſingulas diligenter non agnoſcit,* Quintum ſignum. *Et educit eas.* Ad paſcua ſcilicet. Sextum autem ſignum dabitur ſequenti expoſitione.

QUÆSTIO I.

Totius parabolæ ſenſus ſecundum ſuas partes explicatur.

5. INtroducuntur in hac parabola, primò ovile, & eſt Eccleſia; quæ olim apud Judæos Synagoga dicebatur,nunc vero eſt una Eccleſia ſancta, Apoſtolica, & Romana. Secundò. Herus ovilis, eſt Deus pater totius Eccleſiæ Dominus, & gubernator. Tertio; oves, Auguſt. Eſtius. Licet divus Auguſtinus tractatu 45. Eſtius, & alij per eas intelligant ſolos prædeſtinatos ad gloriam. Aptius tamen intelliguntur omnes fideles,qui ſunt in Eccleſia,ſive electi ad gloriam,ſive Chryſ. non,ut docet.D.Chryſoſtomus;ait enim Chriſtus Dominus infrà num. 12. *Lupus rapit,& diſpergit oves.*

6. Theod.Her. Quarto. Paſtores. Theodorus Heracleotes ait hic ſignificari unum tantum paſtorem,qui eſt Chriſtus Dominus; tamen quamvis Chriſtus ſit primus,& principalis paſtor hic denotatur,qui de ſe ait infra:*Ego ſum paſtor bonus,qui oves proprio corpore,& ſanguine paſcit,eaſque de luporum faucibus liberavit*, Ezech. 34. Ezechiel. 34.num.23. Tamen Beda. Rup. Carth. Hugo. Mald. communiter Auctores Beda,Rupertus, Carthuſianus,Hugo,Maldonatus,& alij interpretantur, omnes prælatos qui per oſtium,nempe per Chriſtum intrant; oveſque ad paſcua ſacræ doctrinæ, ac virtutem deducunt. Econtra vero qui non intrat per Chriſtum in Eccleſiam: non eſt paſtor, ſed fur,& latro,qui fideles laniare,& necare conatur. Tales fuerunt Judas Galilæus,& Theodas Actor. 5. Actorum 5. num. 36. qui falſo intenderunt Meſſiæ dignitatem uſurpare,ut populum Iudaicum perderent.

7. Chryſ. Euthym. Quintò. Oſtiarius. D. Chryſoſtomus, Euthymius, exſtimat oſtiarium eſſe Moyſem, cui oſtium, Dei eloquia ſunt credita. Moyſes enim Chriſto Domino dat teſtimonium, & eum ut principem totius Eccleſiæ oſtendit, infra illud Cyril. Leont. Augu. *Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit*, Divus Cyrillus & etiam Leontius, oſtiarium exiſtimant Angelum qui univerſæ Eccleſiæ præeſt v.g. D. Michaël. D. Auguſtinus exiſtimat, quod Chriſtus Dominus eſt oſtiarius, qui ſe ipſum aperit, ſequemetipſum Chryſ. Aug. Theoph. Rup. nobis exponit. Tandem D. Chryſoſtomus. D. Auguſtinus, Theophylactus, Rupertus inquiunt, quod oſtiarius eſt Spiritus ſanctus,qui nobis aperit Scripturas,quæ ad Chriſtum verum paſtorem inducunt,à quo omnium paſtorum electio pendet,ut rite Eccleſiſtica munera conferantur.

Sextò. Oſtium: D. Chryſoſtomus,Theophylactus,Euthymius, per oſtium interpretantur ſacras Scripturas: hæ Dei cognitionem aperiunt, oves cuſtodiunt, lupos arcent,Hæreticis nempe aditum intercludunt. Tamen Divus Auguſtinus hoc loco, & ſermone, de verbis Domini 49. & Divus Cyrillus in Catena Græca, Divus Gregorius homilia 13. in Ezechielem,& libro 7. Regiſt. cap. 47. Beda, Rupertus, Divus Thomas,& alij communiter, per oſtium intelligunt Chriſtum Dominum. Ipſe enim de ſe infrà,num.7. ait:*Ego ſum oſtium.* 8. Chryſ. Theoph. Euthym. Auguſt. Syr. Greg. Beda. Rup. D. Thom.

Objicies. Chriſtus eſt paſtor ovium; atqui paſtor intrat per oſtium; ergo cum ipſe ſit paſtor, non poteſt eſſe oſtium. Reſpondet primò D. Auguſtinus & Gloſſa,& D.Gregorius lib.9.epiſt.41 Chriſtus veritas eſt,qui ergo vera docet,& prædicant per Chriſtum intrat in Eccleſian; in hoc coincidit modus dicendi Toleti annot.2. Ipſe eſt oſtium,quatenus per ipſius finem ingreſſus patet in ovile Eccleſiæ paſtoribus,& ovibus. Secundo Maldonatus ait dici Chriſtum paſtorem per oſtium, id eſt per ſe ipſum intrare in Eccleſiam, quia ſua auctoritate in eam intrat. Cæteri verò intrant auctoritate à Chriſto accepta. Tertiò. Chriſtus dicitur Paſtor, & oſtium; nam oſtium hoc loco idem ſignificat,ac legitime ad paſtoris officium ingredi; ille ergo legitime ingreditur ad munus aliquod, quod legitima via ac auctoritate illud aſſequitur. E contra vero,qui injuſtè dignitatem obtinet, hic non intrat per oſtium. Addo etiam quod Chriſtus dicitur oſtium, quia non ſolum ſibi legitime Meſſiæ dignitatem aſſumit,ſed etiam eſſe ipſum oſtium,per quod reliqui paſtores intrare debent. 9. Aug. Gloſſa. Greg. Tolet. Mald.

10. Tropologice Salmeiron tom. 7. tractat. 15. In Eccleſiam,ait varij varie intrant. Primo nonnulli per oſtium, ſive portam Cæſaream nimirum aulici per commendationem Cæſarum, Regum, Principum. Secundò alij intrant per portam auream, ſcilicet divites. Tertio alij per portam ſanguinum, hoc eſt per cognatos & parentes, Quartò alij per portam munerariam, id eſt, per dona, & munera. Quinto alij per portam famulatiam,ſcilicet ſervi,& famuli,qui ob obſequia promoventur ab Epiſcopis,& Prælatis ad dignitates. Salm. *Varii ingreſſus per varias portas.*

11. Ultimo tandem. Chriſtus Dominus eſt paſtor, & oſtium; ipſe enim juſtitia,probitas,ac ſanctitas,qui ergo per Chriſtum intrat,per juſtitiam, probitatem, ac meritum ad munera, ac officia Eccleſiaſtica intrat,dicitur, Joan. Apocal. 22. n. 14. Apoc. 22 *Beati qui lavãt ſtolas ſuas in ſanguine Agni,ut ſit poteſtas illis in ligno vitæ,& per portas intrent in civitatem.* Quinam ſunt iſti,qui ſtolas ſuas lavãt in ſanguine Agni? hi nimirum,qui crucis Chriſti imitationem amplectuntur. Divus Ambroſius libro. 5. in Lucam. cap. 7. Ambr. *Tinge,ait,carnem tuam in Chriſti ſanguine,ſicut ſcriptum eſt,ut intingatur pes tuus in ſanguine.* Pſalm. 67. n. 24. Pſ. 67. *Tingis carnem tuam in Chriſti ſanguine,ſi vitia diluas,peccata detergas,mortem Chriſti in tua carne circunferas.* Sed ad quid additur, quod illi, qui Chriſto mortificationem in carne ſua ſuſtinent: *per portas intrent in civitatem.* Non ſat erat dicere,quod intrent in civitatem,non enim poterat eſſe ingreſſus per tegulas & murorum mœnia,ſeu per foramẽ aliquod ad

ad quid exprimitur per portas? Illi per portas aperitur aditus, qui per communem, ac regalem laborum viam ingreditur; ipſa crux, ipſaque paſſionis Chriſti mortificatio regalis clavis eſt, quæ oſtium reſerat, ut ad ſupremam felicitatem ingrediatur, quam furtive vult arripere, qui hanc viam non ſequitur. Huc advoco Tertullianum lib. de pœnit. *Furto quidem aggredi*, ait, *& propoſitum hujus rei aſſeverationibus tuis circunduci facile eſt: ſed Deus theſauro ſuo providet, nec ſinit obrepere indignos.* Expende ultima verba, providet theſauro ſuo, nec ſinit obrepere indignos, ſed vult ut per communem meritorum viam ingrediantur.

Qui Christi paſſionẽ imitatur per portam paradiſi ingreditur
Tertull.

12. Videt Iacob in ſomnis cœlum apertum, & ſcalam à terra in cœlum, Dominumque innixum ſcalæ. Angelóſque, aſcendentes, & deſcendentes, *cumque evigilaſſet de ſomno, pavenſque ait, quam terribilis eſt locus iſte.* Et ſubdit rationem, cur ſit formidoloſus, & terribilis: *Non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cœli.* Geneſ. 28. num. 13. Hæc ratio appoſita multam mihi ingerit difficultatem. *Contremiſcant, qui appropinquant ad portas mortis; & inferni.* Pſalm. 106. num. 18. Sed qui ſe vidit approximatum ad cœli portam, cur paveſcit? Tanta viſione maxime exacutus erat Patriarchæ viſus, indéque agnoſcebat, quod per portam illam non ingrediebantur, niſi fortes milites, ac optimi bellatores, qui mortificationem Crucis Chriſti ferebant, indéque ne ab ea diſcreparet, Iacob de ſe ipſo timebat.

Gen. 28

Pſal. 106. *Per portam paradiſi non ingreditur niſi bellator.*

13. Ejectis primis parentibus de paradiſo. *Collocavit*, Dominus, *ante paradiſum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium, atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.* Geneſ. 3. n. 24. Cur non clauditur ipſum oſtium, vel alio Cuſtode non munitur niſi Cherubim, & flammeo gladio, atque verſatili? Non clauditur, ne ſpes illuc ingrediendi amittatur, cuſtoditur Cherubim, id prudentia, & flammeo gladio, ut denotetur, quòd per paradiſi portam non ſit ingreſſus, niſi qui prius probetur per duos bellorum conflictus cum prudentia perpeſſos. D. Ambroſius ſerm. 20. in Pſalm. 118. *Omnes oportet*, ait, *per ignem probari quicumque ad paradiſum redire deſiderant. Non enim otioſè ſcriptum eſt quod ejecti, Adam, & Eva de paradiſi ſede, poſuit Deus in exitu paradiſi igneam gladium verſatilem. Omnes oportet tranſire per flammas; ſive ille Ioannes Evangeliſta ſit, quem ita dilexit Dominus, ut de eo diceret ad Petrum:* Sic eum volo manere, quid ad te? *Sive ille ſit Petrus, qui claves accepit regni cœlorum, qui ſupra mare ambulavit.*

Gen. 3.

Ad portam paradiſi per pugnam intratur.

Ambroſ.

QUÆSTIO II.

Quare hîc tantùm oves ſequuntur Paſtorem cùm ad Adamum omnia animantia adducerentur?

14. *Formatis igitur, Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & univerſis volatilibus cœli; adduxit ea ad Adam, ut videret qui vocaret ea.* Geneſ. 2. numero. 19. conveniunt ad Adam Leo, Urſus, Tigris, Lupus. Bos, & Ovis, Aquila, &c. ut ejus vocem audiant, ejuſque imperio obediant; ac Chriſtus Dominus de ſe ipſo loquens, ait: *Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ovium, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim.* Ecce ad ſecundum Adamum Chriſtum Ieſum, non leones nec lupi; ſed tantùm oves veniunt, ab eoque nominari dicuntur? Si ad primum parentem Joannes ſanguinolentæ beſtiæ introductæ ſunt, cur ad Jeſum ſolum oves veniunt? Quo Leones, Tigres, ac cætera animantia receſſerunt? Non receſſerunt; ſed ubi primum vocem Chriſti audierunt, utráque ejus ovile. Eccleſiam ſcilicet ingrediuntur, jam ex ſanguinariis beſtiis omni crudelitate depoſita in mites oves mutantur; & beſtiarum ferocitas in ovium levitatem tranſmutatur D. Anaſtaſius Synaita l. 6. in Hexameron; *Nominavit*, ait, *quando Deus eas adduxit ad Adam, ut videret, quid eas vocaret. Sed quando congregabantur quidem, dicebantur beſtiæ: quando autem introductæ ſunt in paradiſum, & in ſtabulum boni Paſtoris, effectæ conformes Agno Chriſto, ſtatim Oves nominatæ ſunt omnes.* Quod confirmat citatus Anaſtaſius loquens de hoc Chriſti ovili, ſeu Eccleſia *Hæc*, ait, *magnos effecit Apoſtolos, fecit publicanos Evangeliſtas, reddiditque meretrices virginibus honeſtiores.*

Geneſ. 2.

Qui ad Eccleſiam Dei accedunt ex leonibus oves.

Anaſt.

Dei currum quatuor animalibus, ſcilicet homine, leone, bove, ac aquila evectum quem viderat Ezech. cap. 1. num. 10. juxta fluvium Chobar, iterum videt juxta Dei templum cap. 10. numero. 14. *Facies una, facies Cherub, & facies ſecunda, facies hominis, & in tertio facies leonis: & in quarto facies Aquilæ, Et elevata ſunt ſuper Chriſtum: ipſum eſt animal, quod videram juxta fluvium Chobar.* Maximè ponderandum, quod in hac ſecunda viſione, videt currum ferri ab homine, leone, aquila, non tamen à bove, ut prius, ſed pro bove videt Cherubim. *Ipſum eſt animal, quod viderat juxta fluvium Chobar* Rabbi David, Pagninus, Antoninus Fernandus lib. de viſionibus Veteris Teſtamenti viſione 16. ſect. 2. vitulum, inquiunt, mutaſſe, faciem ſuam in Cherubim; ſed unde iſta mutatio facta eſt? Primò facta eſt apparitio juxta fluvium. Secundò prope Dei templum, & animal, quod juxta fluvium, ac mundiales aquas erat bos: & ferus tantus, ubi acceſſit ad Dei templum, feritate depoſita, mutatur in putum, & ſanctum Cherubim. Huic valde perſimilis eſt hiſtoria de noſtro ſancto Andrea Corſino ſuperioribus annis canonizato à ſanctiſſimo Domino Urbano. VIII. cujus mater cum eſſet gravida: ecce quadam nocte ſibi viſum eſt in quiete continere in alvo lupum, qui tamen paulo poſt ad cujuſdam Eccleſiæ ingreſſum in agnum repentè mutatus fuit; quod poſtea rei eventus demonſtravit; nam cum tanquam lupus vitiis adoleſcentiæ indulgeret, cum ad Dei templum deveniſſet ſumens noſtræ ſacræ Religionis habitum Agnus factus eſt. 15.

Ezech. 1.

R. David. Pagnin. Fernand.

Ex De præſentia bos fit.

S. And. Corſ.

Nigra ſum ſed formoſa. Cantic. 1. num. 5. Quomodo fieri potuit, ut quæ nigra erat, effecta, eſſet formoſa? Verba hæc à congregatione Gentilitatis eſſe dicta interpretantur Origenes homil. 2. epiſt. 4. D. Athanaſius in Synopſi. Theodoretus, & alij; nam ipſa gentilitas, quæ ſuorum vitiorum fœditate erat valde deturpata, ubi tamen ad Chriſtum acceſſit, ejuſque Eccleſiæ eſt unita, valde pulchra, & elegans facta eſt. Theodoretus: *Qui idololatriæ, & graviſſimis ſceleribus prius dedita fuit, formoſa tamen per id, quod Chriſto* 16.

Cant 1.

Origen. Athan Theod.

Cherubim Gentilitas ex acceſſu ad Chriſtum fit formoſa

Chriſto adhæſit per fidem, à quo ſingularem acce-piſſe ſe gloriatur pulchritudinem.

*Ioan.*10.*n.*4. Et cùm proprias oves emiſerit, ante eas vadit: & oves illum ſequuntur, quia ſciunt vocem ejus.

Num. 5 Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum.

Num. 6. Hoc proverbium dixit eis Jeſus: illi autem non cognoverunt, quid loqueretur eis.

VERSIONES.

Syriac. n. 4. Quumque emiſerit oves ſuas præcedit eas.

Arabicus. Cùm eduxerit oves ſuas.

Syriac. n 5. Extraneum verò nequaquam ſequuntur.

Lucifer. Caroletan. lib. 2. Alterum verò non ſequuntur.

Syriacus. n. 6. Hanc parabolam dixit eis Jeſus.

Theoph. Hanc parœmiam,

Euth Ipſi non cognoverunt, quæ eſſent ea, quæ loquebatur ipſis.

Vatabl Quid ſibi vellent, quæ loquerentur eis.

EXPOSITIO II.

17. ET cùm *proprias oves.* Sicut antecedenti verſu dixerat: & *proprias oves vocat nominatim.* Semper cura boni Paſtoris ad proprias oves, & non ad alienas dirigetur, bonus enim Præſul de his, qui ſunt ſui, agit; non verò de alienis. *Ante eas vadit.* Hoc ſextum eſt indicium boni paſtoris. Oves ſuas præcedit, ut eas à leone, ac latrone defendat, ut per bonum ac rectum iter eas, ad meliora paſcua deducat. *Et oves illum ſequuntur.* Tanquam per veſtigia ejus gradientes. *Eadem incedentes via*, ait Euthym *quia ſciunt vocem ejus.* Ex frequenti conſuetudine audiendi agnoſcunt ſibilos, & nutus ejus Et notat, quòd priùs dicitur, quòd Paſtor *vadit ante eas*, Præcedens opere & exemplo; & inde evenit, ut oves ſciant, & audiant obedientes vocem ejus, ſi Prælatus præcedit exemplo, facilè ſubditi obediunt, ac ſequuntur.

Sextum ſignum boni Paſtoris

Euthym.

18. *Alienum autem*, ſeu *extraneum*, ut alij legunt, nempe latronem, & furem vocantem, ut exeant ab ovili, *non ſequuntur*, nec audiunt vocem ejus, ſed fugiunt ab eo, utpote metuentes ab illo malum. Vox veri Paſtoris, nempe Dei, dicitur nota ovibus, ut illam audiant, & ſequantur; vox autem falſi Paſtoris ignota eſt illis, ut ei minimè acquieſcant, in quo ergo diſtinguitur vox Paſtoris veri, à voce falſi Paſtoris, ratione cujus illa noſcitur ovibus? Sermo, qui per vocem Dei declaratur, ſermo eſt purus; compoſitus, nihil habens abſurditatis, & exorbitantiæ; ſermo autem, qui à malo venit Paſtore, ſemper eſt incompoſitus, per ſe ferens ejus malitiæ fœtorem. Divus Ephrem, ſermone de Antichriſto. *Quæ oves*, ait, *apertè vocem ſanctam veri Paſtoris agnoſcunt, continuò vocem ductoris agnoſcunt. Neque enim ſimilis eſt ſancti Paſtoris voci: nam cum ſit vox furis immitis, incompoſita, atque confuſa, protinus noſcitur:* Perpende ultima verba.

Sermo Dei ex ſui compoſitione agnoſcitur

D. Ephrem.

Hoc proverbium, ſeu *parabolam*, ſeu *parœmiam*, ut alij legunt, quæ juxta Græcos, quandam ſimilitudinem dicit, Chriſtus loquebatur in parabolis, ut ait Chryſoſtomus, ut auditores *attentiores redderet:* Seu, ut ait Divus Thomas, ut myſteria regni cœleſtis eſſent improbis abſcondita. *Illi autem.* Ex Phariſæis, cæteriſque Judæis. *Non cognoverunt quid loqueretur eis.* Quamvis enim perciperent verba, tamen latentem ſenſum ex ipſius parabolæ collatione, ac ſimilitudine non cognoverunt. Et cùm ipſi non intellexerint Chriſti verba, apertè ſe declararunt non eſſe ex Chriſti ovibus, cùm ejus vocem nec audiant, nec intelligant, iniquus ſuis factis, & actionibus, iniquitatem ſuam indicat. 19.

Chryſoſt. D. Thom.

QUÆSTIO III.

Quare dicitur, quòd Paſtor præcedit oves aliquando conſtet ex Scriptura quod ipſe Paſtor eas ſequatur?

EX Scriptura conſtat, quod paſtores ſolent aliquando præire, & aliquando ſequi oves, de Primo patet Pſalm. 79. num. 1. *Qui deducit veluit ovem Ioſeph.* Ex Hebræo legitur. *Qui ducis:* vel, *dux es.* Jeremiæ 17. num. 16. *Non ſum turbatus te Paſtorem ſequens.* De ſecundo etiam eſt manifeſtum. 2. Reg. 7. num. 8. *Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges.* Et Pſalm. 77. num. 70. *Suſtulit illum de gregibus ovium, & poſt fœtantes accepit eum.* 20.

Pſal. 79. Ierem. 17. 2. Reg. 7. Pſalm. 77.

Unde D. Chryſoſtomus hom. 58. in Joannem explanans hæc Chriſti verba: *Ante eas vadit:* Ait Dominum præter aliorum paſtorum conſuetudinem feciſſe, ut ſe omnium ad veritatem inveniendam ducem oſtenderet. In temporalibus tamen præit etiam quandoque paſtor, ut cum educit ex civilibus, aut in alium transfert locum, dirigit, ut paſtum ſequitur, ne qua conſiſtat defeſſa, vel recedat à grege. 21.

Chryſ

At Jeſus hic exprimit, quod vadat ante eas non ſolùm, ut denotet id quod perfectius eſt, ſed etiam tanquam congruentius rei ſignificatæ, quo admonerentur paſtores ovium ſpiritualium, præire ſuis rectæ vitæ exemplo, in quod oves poſſint intueri, ſicque eas antecedat, ut in omnes tam proximas, quam ultimas habeat oculos, ut ait Euthymius *Recto eas tramite deducens, & pro eis pugnans*, pro illiſque ſe omnium periculis objiciens. De principibus, ac prælatis agens Regius Vates Pſalm. 46. num. 10. ait: *Quoniam Dei fortes terræ vehementer elevati ſunt.* D Hieronymus. *Scuta terræ principes fortes, ſive clypei.* Chaldæus habet. *Quia Domini ſunt clypei terræ, & ſuper omnes illos vehementer elevatus eſt.* Aquila: *Propugnacula terræ.* Hinc David per clypeum fortium Saulem, ac Jonatham intellexit. *Montes Gelboë*, 22.

Prælatus præcedat exemplo. Euthym.

Pſa. 47. Hieron. Chald Aquila. 2. Reg. 1.

nec

nec ros nec pluvia veniat ſuper vos,quia ibi abje-
2 Reg 1. *Ctus eſt clypeus fortium.* 2.Reg.cap.1.num.21.Ecce
Rex clypeus, ac cuſtos ſuorum. princeps ac Prælatus denotatur per ſcutum,cly-
peum , ac propugnaculum , quod ſicut recipit
ictus , ac globos igneos , ut alios tueatur , ſic &
Prælatus , ac Princeps ſe omnium telis exponit;
ut ſuos tueatur , ac protegat.

23. Aug. Secundò. D. Auguſtin.tract.45. *Quis* inquit,*eſt,*
qui oves præceſſit , niſi qui ſurgens à mortuis,jam
Imitemur paſſionem.ut reſurrectionē habeamus. *non moritur,& patri dixit: Quos dediſti mihi,volo.*
ut ubi ego ſum , & ipſi ſint mecum. Chriſtus Jeſus
nos præceſſit paſſione , & reſurrectione,ut nos
paſſionem ejus ſequentes reſurrectionis gaudia
cum illo mereamur habere.

24. Tertiò , Monet hic Chriſtus Dominus quod
Paſtor ſuis ovibus ſe præbeat ad audiendum , &
videndum : ad audiendum quidem per verbum
Doctrinæ , juxta illud,oves vocem ejus audiunt;
& ad videndum per bonum exemplum vitæ,ut
Cyril. laté diſcurrit D. Cyrillus Alexandr.lib.7.in Joan.
Prælati reſidentia neceſſaria. cap. 2.Atqui oves non poſſunt audire , & videre
paſtorem , niſi præſentem ; ergo manifeſtè jubet
Dominus , ut Bonus Paſtor præſens ſit ſuis ovi-
Trid. bus ex quo docet Concilium Tridentin. ſeſſ. 23.
cap.1. de reformat. hanc Prælatorum reſidentiam
eſſe de jure divino : & meritò ſane,nam abſentia
prælatorum , ſubditorum interitus eſt.

25. Act. 5. De D.Petro dicitur Actor.5.num.15.quod tàm
mira erat poteſtas in edendis miraculis,ut in pla-
teis ponerentur infirmi: *Vt veniente Petro ſaltem*
umbra illius obumbraret quemquam illorum , & li-
berarentur ab infirmitatibus ſuis. Petrus umbra
curat , ac ſanat : corpus tantùm ubi eſt præſens
Prælatus non curat niſi præſens adſit. ſui umbra diffundit , minimè verò in diſtans , ac
ubi ipſum non adeſt , Petrus cum eſſet Eccleſiæ
Præſul ſui umbra ſanitatem largitur , prælatus
enim ſolùm ubi eſt præſens valet medicamen
dare,minimè verò ubi abſens eſt valet remedium
Cornel. concedere. Cornelius à Lapide *Petri umbra* , ait,
docet prælatos debere reſidere , ut præſentes ſubditis
ſuis , eos curent , obumbrent , tegant , & regant

26. Curam domus Sunamitidis gerebat Eliſæus,
unde cùm eam vidiſſet à longe jubet Giezi pue-
rum ſuum,ut occurrens ei quærat ab ipſa. *Recténe*
agitur circa te,& circa virum tuum , & circa fi-
lium tuum. Quæ accedens ad pedes parentis Eli-
ſæi lachrymatur filium ſuum amiſſum quem pre-
cibus ejus receperat. Tunc Propheta miſit Giezi
cum baculo ſuo , ut cum ſuper faciem pueri de-
mortui imponeret , quod cum ille feciſſet , puer
non revixit. *Poſuerat baculum ſuper faciem pueri,*
4.Reg.4. *& non erat vox,neque ſenſus.* 4. Regum 4. n. 31.
Quod cum agnoviſſet Vates ſurrexit de loco ſuo,
acceſſitque ad puerũ,& poſuit os ſuum ſuper os
ejus , & oculos ſuos ſuper oculos ejus , & manus
Subditus non reſurgit miniſtro,ſed paſtore. ſuas ſuper manus ejus : & incurvavit ſe ſuper eũ,
& calefacta eſt caro pueri , redivivúmque eum
tradidit matri ſuæ Cur puer non reſurgit quando
vicarius Prophetæ cum illius baculo,hoc eſt cum
illius poteſtate & auctoritate accedit,ſed hoc tan-
tùm fit , dum Eliſæus præſens aſtat ? Pro certo ha-
be;quod numquam ovis , aut ſubditus calefit,vel
ex malis reſurgit adveniente miniſtro à Domino
Bernard. miſſo , etiam cùm plenaria ejus poteſtate,& au-
ctoritate,hoc tantum reſervatur Domini præſen-
tiæ , dum oculos ad ſubditos convertit , manus
admovet , halitum ſuum emittit , & proprio ore
loquitur. D.Bernard.ſer. 2.in Cantica,ſic in per-
ſona pueri loquitur. *Miſit Propheta,*ait , *puerum,*
tulit baculum , & necdum eſt vox neque vita. Non
ſurgo , non ſuſcitor , nec excutior de pulvere,non
reſpiro in ſpem , ſi non Propheta ipſe deſcendat &
oſculetur me oculo oris ſui. Vide infrà in hoc cap
q.14.n.104.105. 106. & 107.

*Ioan.*10.*n.*7. Dixit ergo eis iterum Jeſus,
Amen amen dico vobis:
quia ego ſum oſtium
ovium.

*Num.*8. Omnes ,quotquot venerunt,
fures ſunt,& latrones,&
non audierunt eos.

VERSIONES.

*Lucifer Caretan. lib.*2. Ego ſum janua ovium

Idem. Omnes quicumque vene-
runt ante me , & fures
ſunt & latrones.

EXPOSITIO III.

Dixit ergo eis iterum Jeſus , cùm Phari- 27.
ſæi,ac circunſtantes Judæi allegoriã ſupe-
riorem non intelligerent,dignatur Domi-
nus magis rem aperire , ac explicare,hoc indicant
illæ particulæ; *ergo* & *iterum*. Ut ſit ſenſus. quia
non percepiſtis vim ſuperioris ſententiæ , ite-
rum dico *Amen , amen dico vobis* : rem veriſſi-
mam dico vobis. Tanta eſt hominum ingratitu-
do , ſi tam ingens Chriſti beneficium neceſſe
ſit , cum tanta aſſertione , ac juramento propo-
nere. *Quia ego ſum oſtium ovium.* Ut explicant
N. D.Cyrillus , D. Chryſoſtomus , D. Bonavent Cyril.
Beda,Carthuſiàn. Eſt enim ipſe porta ſecundum Chryſ.
proprietatem quandam , per quam electi intrant Bonav. Beda.
in ſocietatem Eccleſiæ militantis , & deinceps ad Carthuſ.
conſortium Eccleſiæ triumphantis ; non enim
juſtificatur niſi per fidem Jeſu Chriſti ; unde ut
notat Caietanus , non dixit ego ſum oſtium ovi- Caiet.
lis , ſeu ſtabuli , ſed *ovium*,quia per ipſum neceſſe
eſt , ut oves ingrediantur , ut ſalvæ fiant. Ex quo
conjice quàm anguſta ſit hæc porta ſalutis:Chri-
ſtus enim Dominus eſt : *Verbum abbreviatum* Rom 9.
Rom.8.n.28.ut Explicant Anacletus Papa Epiſ- Anaclet. Hier
tol.2.D.Hieron. in Epiſtol. ad Algatiam. quæſt. *Porta cœli*
10.& alij *ovium* Oſtium ovium , quia ut ait D. *anguſta.*
Thom.Non ſolùm paſtores per Chriſtum intro- D.Thom.
ducuntur in præſentem Eccleſiam , ſed etiã oves,
non ſolùm magnatibus parat Chriſtus oſtium,
ſed etiam parvulis D. Aug. ſerm. 171. *Ego ſum* Aug.
*janua vitæ,*ait , *non horreſco ſordidum pulſatorem:*
non pauperem repudio petitorem : tantum nemo
ſuam negligat paupertatem : Pulſate , & aperietur.
Stant Angeli ad januam , ut introducant , non ut
repellant : ut ſuggerant non ut terreant.

Omnes quotquot venerunt. Quomodo hæc co- 28. Mald.
hæreant cum præcedenti verſu , multis teſte Mal-
donato eſt dubium. Rem ſic explico.Proſequitur
Dominus parabolæ explicationem , & quia ex
ſignis optimi Paſtoris ſe bonum paſtorem indica-
verat : nunc qui ſunt fures , & latrones demon-
ſtrat:immediate antea dixerat ſe eſſe *oſtium ovium.*
Nunc autem ſubdit, *Omnes quotquot venerunt,non* Euth.
ingreſſi per me oſtium ovilis Dominici. Euthymius
Quotquot venerunt non per prædictum oſtium.

Actor 5. Cyril Chryſ. Euthym. Theoph. D.Thom. Bonav.

Sed aſcendentes aliunde: *fures ſunt*, *& latrones* & non paſtores, qui conati, ſunt oves perdere, laniare,tales fuerunt Iudas Galilæus,& Theodas, qui ſibi, Chriſti, ac Meſſiæ nomen arrogantes. Actor. 5.n.36. populum ſeducere curarunt. Ita D.Cyrillus. D. Chryſoſtom Euthym. Theoph. D.Thom. Bonav. quod etiam de Phariſæis, ac falſis magiſtris bene intelligitur. *Sunt.* Verbum eſt abſolutum à tempore, & omne tempus comprehendit, ſunt, fuerunt, erunt. Vel Chriſtus expreſſit tempus præſens, quia præſentia magis movent ac agnoſcuntur, quam præterea,& futura, *fures & latrones*; fures, quia aliena diripiunt; latrones verò qui occidunt,ut dixi in prima expoſitione,non ſolum contenti direptione;malum malis addentes mortem infligunt.

29. Chriſ. Auguſt.

Non audierunt eos oves, Ad ſe vocãtes,ſed Chriſto adhæſerunt, quod maximè, ut ait Chryſ. ad laudem ovium ſpectat, meritò tamen dubitat D.Aug. tract. 45. in Joan. Quomodo hoc poſſit ſtare, cum certum ſit multos ex electis aliquo tempore deceptos extitiſſe Pſeudo-Prophetas. Reſpondent aliqui,quod tunc non erant oves,ſed cum hoc repugnat id, quod dicitur Ezechiel.34. num. 5. & Ubi dicuntur errantes, & diſperſæ, oves ergo erant, quando diſperſæ, & errantes. Reſpondet ergo ipſe Aug.oves non audiſſe eos, quia in ea voce audienda non perſeveraverunt, quamvis enim aliqui electi aliquando falſos Doctores audiviſſent, cùm tamen reſipiunt: inde dicitur quòd eos non audierunt, tantum reſipiſcentia, ac emendatio emendat animam, ac ſi delectum non præceſſiſſet.

Ezech.23. *Pœnitentia ſic mundat, ac ſi delicta non præceſſiſſet.*

QUÆSTIO IV.

Quare à Chriſto appellantur omnes, quotquot venerunt fures & latrones.

30. Anaſt.Sin.

MErito Anaſt.Sinaï a lib. 1.in Hexameron. Cum legerit, *omnes qui ante me venerunt fures ſunt.* Continuò addubitans exclamat. *Quid dicis Domine? Omnes qui ante venerunt ſunt fures,& latrones? Num fures ſunt,& latrones Abel, quem dixiſti juſtum? Et Enoch,& Noë? Numquid latro eſt Abraham, & Iſaac,& Iacob, & Moyſes & Aaron? Nunquid latro eſt David, & Helias, & omnes Prophetæ?* Unde Manichæi Prophetas reprobantes, hocloco ſiniſtrè abutebantur,quia quotquot ante Chriſtum venerunt fures, & latrones fuerunt, ut teſtatur Divus Aug.lib.5.contra adverſarium Legis, & Prophetarum cap.4. De intelligentia ergo horum verborum diſſerendum eſt.

Ratio dubitandi. Auhuſt.

31. Anaſtaſ.

Primò. Citatus Anaſtaſius Sinaïta hæc verba intelligit de Angelis è cœlo lapſis. *Omnes,qui ex eodem cœlo venerunt ante me, ſunt fures,& latrones, nempe adverſariæ poteſtates.* Quæ ſedem Dei ſibi arripere ſunt conatæ,divinæque adorationis furtum introducentes, pro Diis homines coli fecerunt. Secundò Clemens Alex.lib.1.ſtromat.n.8. non ſolùm ſub hac ſententia intelligit Pſeudo-Prophetas,ſed etiam illos falſos Philoſophos,qui dogmata erronea, & falſa tradiderunt, ſe hominum Magiſtros & Doctores facientes. Sic etiam Cajetanus,per fures, & latrones intelligit,Sectarum duces: & Titelmanus Philoſophos,& Idolorum pontifices.

Dæmones latrones. Clem. Alex. *Latrones falſi Doctores.* Caiet Titelm.

32. Peluſ.

Tertiò. D.Iſidorus Peluſiota lib.3.Epiſt. 119. *Non enim dixit*, ait, *omnes,qui miſſi ſunt,ſed qui venerunt. Nam prophetæ quidem miſſi ſunt, Moyſes quipe audivit: Veni mittam te in Ægyptum ad Pharaonem Regem. At verò Pſeudo-Prophetæ, & qui ad principes,& præfectos currebant, non miſſi, ſed oſtentationis ſtudio flagrantes, atque ambitione laborantes ſuapte ſponte velut transfugæ deſciverunt. Quod autem de his ipſis hæc dicta ſint, liquet ex eo,quod ſequitur. Fur enim,inquit,non venit niſi ut furetur,& mactet, & perdat.* In multis præclarè facit vim Peluſiota. Et imprimis in illo verbo, *venerunt* non enim dicit omnes qui miſſi,aut vocati ſunt ut fuerunt Prophetæ,ſed dicit omnes,qui ex ſe ipſis non vocati venerunt, ut ſunt Pſeudò-Prophetæ, & falſi Doctores: hi autem cum non miſſi venerint,nil aliud intentabant,niſi tanquam latrones deglubere, ſugere,ac laniare oves. Quod confirmat ex verbis ſubſequentibus. *Fur non venit, niſi ut mactet & perdat.*

Latrones, qui ex ſe ipſis venerunt.

33. Idem.

Huncque Doctrinam accommodat citatus D. Iſidorus Peluſiota ad dicentes: *Et qui ad principes, & præfectos currebant, non miſi,ſed oſtentationis ſtudio flagrantes, atque ambitione laborantes ſua ſponte,*&c. qui abſque ulla vocatione, & miſſione ad principes currunt, aliorum res,& facta annunciantes, hi tanquam Pſeudo-Prophetæ ſunt fures, & latrones,& nihil aliud dicunt niſi falſa, & nociva,ut alios perdant,ſemetipſos paſcentes, quod confirmatur ex adjunctis verbis, *fur non venit niſi ut mactet, & perdat*; Qui ſine vocatione vadunt ad Principes nil ſuggerũt niſi in aliorum damnum. Poſtquam arca ducta eſt in domum Obededon. *Nunciatum eſt regi David,quod benedixiſſet Dominus Obededon, & omnia ejus propter arcam* 2.Reg. cap. 6. n. 12. Sed quinam fuerunt hi qui nuntiaverunt regi cum ab ipſo non vocarentur, Joſephus lib.7.cap.4. habentes zelum, & iterum, *quod uſque ad individuam eorum,qui incrementa ejus viderant felix extitiſſet.* Moti invidia, & zelo non vocati ad regem ſe conferunt hominis proſpera annunciantes, ſicque illi malum machinabantur.

Annunciatores regibus latrones. 2.Reg.6. Joſeph.

34. Chryſ. Aug. Cyrill. Beda Rup.

In primis in hac re certum eſt, quod in præſenti ſententia. Quotquot venerunt,fures ſunt,& latrones, non intelliguntur Prophetæ,ut eſt indubitabile; & docent D. Chryſ. homil. 58. D. Aug.lib 16. contra Fauſtum cap.12. lib. 2. contra adverſarium Legis, & Prophetarum cap. 4. & D.Cyrillus, Beda,Rupertus & omnes Catholici, ſicut etiam in hac ſententia veri Eccleſiarũ Paſtores non comprehenduntur: omnes enim hi per verum odium Chriſtum Jeſum, in legationem, munus, ac officium paſtorale ingreſſi ſunt, qui enim intrant per oſtium,paſtores ſunt ovium ut dixit Chriſtus Dominus.

35. D.Thom. Ianſen. Tolet. Mald. Barrad. Corn.

Latrones ergo, & fures, de quibus hìc agitur ut docent D.Thom. Ianſenjus. Toletus, Maldonatus, Barradas, Cornelius, ſunt qui non intrant per oſtium Chriſtum Jeſum,ut fuerunt qui venerunt fingentes, ſe verum illum paſtorem, qui expectabatur, quales extiterunt Judas,Theodas,& Judas Galilæus, & etiam omnes illi, qui falſam, & hæreticam Doctrinam diſſeminat, qui ad Pontificias, ac regias dignitates introducuntur non intrantes per oſtium, ſed aſcendentes aliunde, omnes iſti fures, & latrones ſunt ſuis lucris ſtudent,oveſque laniare ſatagunt.

Vera ſententia.

36. Ezech. 17.

De Nabuchodocoſor,qui ſine ullo jure omnia regna orbis invaſit ipſum Aquilæ comparat Eze-

chiel. 17.num.3.ait enim. *Aquila grandis magnarum alarum plena plumis.* Septuaginta legunt *Plena unguium.* Quid hoc horrendum monſtrum ſignificat? Aquila ſcilicet unguibus circumamicta, ac plena? Interlinealis. *Unguibus propter rapacitatem.* Denotabat Aquila orbis Imperatorem, quibuſnam erat accingenda niſi inſtrumento rapiendi, ac furandi? *Plena unguium.*

Ezech.17. Septuag. Interlin. *Regna plena rapinis.*

37. Matth.27. Scribit Div. Matth. cap. 27. n.37. *Impoſuerunt ſuper caput ejus cauſam ipſius ſcriptam. Hic eſt Ieſus Rex Iudaeorum. Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones? unus à dextris, & unus à ſiniſtris.* Alto cōſilio advertit Evangeliſta, quod in ipſomet articulo temporis, in quo affixus eſt regis titulus. Chriſtus Dominus ſimul cum eo crucifixi ſunt duo latrones, unus à dextris, alter à ſiniſtris. *Tunc* crucifixi ſunt cum eo. Expende illud, *tunc.* Perfidi, ac mundiales Judæi, Chriſti regnum, ut aliorum mundialium eſſe judicarunt, & cum in mūdo nullum reperiatur regnum, niſi latronibus circundatum, & plenum, ideo cum regis titulum inſcribunt, ſtatim ei latrones conjungunt, & aſſociant. In quo apertè falluntur Judæi, cum Chriſti regnum cujus dextera plena eſt juſtitia, totum in ſanctitate, ac juſtitia ſit fundatum.

Regnum mūdi latronibus circumcingitur

*Joan.*10.*n.*9 Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſalvabitur: & egredietur, & paſcua inveniet.

Num. 10. Fur non venit, niſi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni, ut vitam habeant.

VERSIONES.

S.Greg.Nyſſenus hom 12. *in Contica.* Ego ſum via, & oſtium, per me ſi quis intrabit, ſalvus erit.

Vatablus. Salutem conſequetur.

Syriacus. Per me ſi quis intrabit: ſervabitur.

Luc. Burgenſ. Paſtum inveniet.

*Syriac. n.*10. Fur non venit, niſi ut furetur, ac ut trucidet, & perdat. Ego veni, ut vitam habeant, & quod abundantius eſt, habeant.

Arabicus. Ego autem tantummodo veni, ut afferatur eis vita æterna, ut abundantius eis ſit.

Græcus. Et ut vitam habeant, & abundantem habeant.

Vatablus. Et ut abundent paſcuis

EXPOSITIO IV.

28. Rup. EGO *ſum oſtium.* Rupert. exiſtimat hic aliud exprimi oſtium à ſuperiori n. 7. diſtinctum. Sed cum Chriſto ovile unum ſit, ut infra ſubjicit: *fiet unū ovile, & unus paſtor,* idem ergo eſt oſtium, ac ſuperius commoratum, id tamen, ut notant Euthym. & D.Th. & alij. Chriſtus magis explicat, & repetitione confirmat, adhibens, ut ait D. Th. expoſitionem oſtij, & furis. De fure agit ſequenti verſu. de oſtio nunc. *Ego ſum oſtium.* Ovium ac ovilis Dei explicat Albertus Magnus, per doctrinam, & exemplum. *Vidi oſtium apertum in cœlo,* Apocalypſ.4.num.1. *Per me*: per fidem in me Chriſtum ſalvatorem mundi; *Si quis*, ait Albertus Magnus, Modus loquendi denotat paucitatem intrantium. *Introierit?* In ovile Dei ac Eccleſiam Dei. *Salvabitur.* Juſtificabitur à peccatis, ac in æterna vita beabitur & in omnib. ſuis ſalvus, & liber erit ab incurſu noxiarū beſtiarum. *Ingredietur, & egredietur.* Phraſis eſt Hebraica, & ſignificat ſecure, tuto, ac feliciter, & libere ſe habere. Alluſio eſt ad ipſam rationem oſtij, per quod oves quotidie educuntur ad paſcua, ac ab illis revocantur, ingreſſuſque, ac egreſſus denotat hominis actiones ac negotia expleto ſuo munere ſine metu, ac perturbatione agi, omniáque feliciter adimplere. *Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exitum tuum.* Pſ. 120. verſ. ultimo.

Euthym. D.Thom. Albert. Apocal.4. Pſ.120.

Fur non venit. Poſtquàm, ut notat D. Thom. explicavit Dominus conditionem oſtij, quod ad ſe ſpectabat, nunc ex contraria intentione explicat conditionem furis, ac latronis, de quibus dixerat. *Omnes quotquot venerunt fures ſunt.* Et ſubdit *Fur non venit* Ait Euth. propter ſalutem ovium, ſed propter earum damnum *Ut furetur, mactet, & perdat.* Tria dicit. *Ut furetur.* Ut nempe ſurripiat ab ovili, ac Eccleſia Dei, cujus ſunt oves propriæ: *mactet*, falſa; & perverſa doctrina, auferendo ab eis vitam ſpiritualem: *perdat*, ducat ad æternam damnationem in gehenna ignis. Caietanus ait, quod tria hæc mala parturit Doctrina ſectarum hæreticarum *Ego veni.* Ego autem è contra deſcēdi de cœlis non propter meam, ſed propter oviū mearum utilitatem. *Ut vitam habeant.* Vitam non aufero, ſed confero per antitheſin opponit ſe crudelitati furum. *Ut abundantius habeant,* ſeu ut alij legunt, *abunde,* ſeu *abundantem habeant,* vitam per gratiam in hoc ſæculo, ut exponunt. Chryſoſt. D. Aug. Theophyl. Beda, D. Th. D. Bonav. & abundantius æternam in futuro obtineant, ſeu ut explicat. Cyril. Alex. in Catena Græca, ut abundantibus habeant multiplicem Spiritus ſancti donorum copiam. Et abundantius habeant, ut quotidie magis, & magis augeantur, & creſcant in juſtitia, & ſanctitate. Ad Theſſal. 1. c.4. n.1. *Sic & ambuletis, ut abundetis magis.* Rupertus explicat, ut abundantius habeant nunc in lege gratiæ, quam olim habuerunt patres in lege veteri.

39. D.Thom. Euthym. Caiet. Chryſ. Auguſt. Euthym. Theoph. D.Baſil. D. Thom. Bonav. Theſſal. Cyril. Rupert.

QUÆSTIO V.

Quare de introëunte per Chriſtum ut oſtium, dicitur, quod ingredietur, & egredietur.

40. INgredi & egredi phraſis eſt Hebraica, ut dixi in expoſitione, & ſignificat ſecure, ac proſpere, & ſine metu ubique verſari, ac cum eadem ſecuritate ſuo munere fungi, ac proinde tria dicit. Primo ſecuritatem: Secundo fiduciam: Tertiò libertatem in ſuo munere adimplendo, quælibétque negotia peragendo. De ſe ipſo

ipſo dixit Moyſes ad Deum. *Non poſſum ingredi,*
Deut.31. 1.Reg.18. Deuteron.31. num. 2. id eſt gubernatoris muneri ſatisfacere. Et de Davide dicitur 1. Reg. 18. n. 13. *Amovit eum Saul à ſe & fecit eum tribunum ſuper mille viros & egrediebatur, & introibat in cõſpectu populi.* Id eſt gubernabat, & regebat mille viros, & de Salomone poſtulante ſapientiam ad gubernandum populum ſibi commiſſum dicebat ad
3.Reg 3. 2.Paralip.1. Deum 3.Reg.3 n.7. *Ego autem ſum puer parvulus ignorans ingreſſum, & introitum meum, & ſervus tuus in medio populi, quem elegiſti*, &c. Unde per ignorantiam introitus, & egreſſus muneri regio ſe ineptum fatetur, & regiminis ignarum ſe dicit. Et 2.Paralip.1.num. 10. *Da mihi ſapientiam, & intelligentiam, ut ingrediar, & egrediar coram populo tuo,* Id eſt ut juſtè, & rectè eum regam, feliciter ac bene eum gubernem. *Omnia quæcumque faciet proſperabuntur.* Hancque ſententiam docent
Chryſ. Theoph. Euthym. Carth. D.Thom. Divus Chryſoſtom. *Ingredietur, & egredietur hoc eſt ſecurus erit, & liber.* Theophylact. *Ingredietur, & egredietur, hoc eſt magnam habebit ſecuritatem, ſicut Apoſtoli ingrediebantur, & egrediebantur coram tyrannis libere loquentes.* Idem docent Euthymius, Carthuſian. D.Thom qui ſic explicat ſubjuncta verba. *Et paſcua inveniet.* Delectationem nempe in converſione gentium, delectationem in perſecutionibus.

41. Aug. Secundò exponit D.Auguſt.tract 44.in Joan. Quilibet bene agens, ingreditur ac internam meditationem; & egreditur ad externam operationem, nam cum quis divinas res contemplatur inde ipſum ingreditur; cum verò operatur egreditur. Et paſcua invenit, in conſcientia munda, & devota.

42. Gregor. Rup. *Ingreſſus in Eccleſiam militantem & triumphantem* Tertio, D.Gregor. homil. 13. in Ezech. & Rupertus; Ingredietur per oſtium fidei in Eccleſiam militantem credendo, & egredietur ab Eccleſia ſcilicet militante ad triumphantem, paſcua invenit in Eccleſia militante, doctrinæ, & gratiæ & in Eccleſia triumphanti, ſcilicet gloriæ. *In paſcuis uberrimis paſcam eas.* Ezechiel.34.n. 14.
Ezech 34. Auguſt. Greg. D.Thom. Quartò. Idem Auguſt.lib.de ſpiritu, & anima, cap. 9. Ingreditur, meditando divinitatem meam, egreditur ad humanitatem, & in utriuſque contemplatione mira paſcua invenit. Quinto Theoph. Ingreditur ut curam gerat interioris hominis conſcientiam ſuam, ſcilicet dirigendo, & egreditur cum mortificaverit membra ſua ſuper terram. Sexto. D.Gregorius lib.1. Reg. cap. 16. *Ingredientur, & egredientur, & paſcua invenient: Cum intus mentem devotionibus impinguat, & foris ſe piis operibus ſatient.* Septimo D.Thom. Ingreditur intra Eccleſiam cum fidelibus, & egreditur ad infideles eorumque converſionem, ac prædicationem.

43. Niſſen. Quartò. D.Gregor.Niſſenus homil.in 12.Cantica. *Ingreditur, & egreditur. Ita ut numquam nec ingrediendi, nec egrediendi finem faciat, ſed ubi proficiendo ſuperiori eſt ingreſſus, & ſemper extra illa verſetur, quæ fuerit, ad ſe comprehenſa.* Ac ſi per hæc verba continuum motum in proficiendo doceat nos Dominus, ita ut in re virtutis nunquam animus quieſcat, ſed ſemper ad ulteriora progrediatur. Qui enim in opere virtutis ingreditur,
Juſtus ſemper creſcat, & proficiat. Egreditur ſemper ad ulteriora ſe extendens, ut, quotidie magis, ac magis creſcat in re virtutis.

44. Joan.21. Apoc.21. Reſuſcitatus Jeſus juxta mare Tyberiadis dixit diſcipulis ſuis. *Pueri nunquid pulmentarium habetis?* Joann.21.num.21. Apoſtoli principes Eccleſiæ, illiuſque fundamenta. Apocalyp.21.n. 14 A Regio vare principes totius orbis vocantur. *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Pſ.44. num. 17. A D.Petro ſeniores appellantur. Sic ait, *Seniores qui in vobis ſunt, obſecro: conſenior, & teſtis Chriſti paſſionum.* Epiſtol. 1.cap.5.n.1. Si ergo tales erant Apoſtoli, quomodo à Chriſto pueri dicuntur? quamvis Apoſtoli fidei eſſent fundamenta, excellentia, ac dignitate principes: & prudentia, ac maturitate ſenes, aliquam puerorum conditionem in eis divinus Magiſter perquirebat. Pueri hoc habent, ut in ſui augmento nunquam ſiſtant, ſed ſemper ſine intermiſſione creſcant, & proficiant; hanc in virtute naturam ebibant Eccleſiæ proceres, ut quotidie in novos progreſſus ſe extendant, & percurrant. D. Aug. tract. in Epiſtol.Joan.tom.9. *in hac lectione*, ait, *pueros alloquitur, ut feſtinent creſcere; quid eſt creſcere? proficere. Quiſquis novit natum eſſe, ut audiat, quia puer eſt. Infans avide inhiat uberibus matris, & cito creſcit.* Pſ.44. Petri pr. cap.5. *Juſtus nunquam ſiſtat ſed ſemper augeatur* Auguſtin.

Juſtus à Davide Cedro comparatur. *Sicut Cedrus Libani multiplicabitur.* Pſalm.91. n. 13. Cur potius Cedro, quam alteri arbori juſtus comparatur? Aponius lib.3. Commentarior.in Cantica. *Natura Cedrorum, ait, ſemper creſcere fertur, neque aliquando finitur in ſenectutem ire.* Pro quo expende, quod comparat juſtum Cedro, in multiplicatione. *Sicut Cedrus Libani multiplicabitur.* Cedrus nunquam in ſenectam abit, ſed ſemper creſcit, ac in dies augeſcit; ſic & Juſtus quamvis ætate, & meritis grandævus ſit, nunquam ſiſtit, ſed ſemper multiplicatur, ac proficit. Vide multa hoc tom.1.2.& 3. Verbo, *virtus.* 45. Pſal 91. Aponius. *Iuſtus ut Cedrus creſcat.*

Joan 10.*n.*11. Ego ſum paſtor bonus: bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis.

VERSIONES.

Syriacus. Ego ſum paſtor ille bonus.

Arias. Ego ſum paſtor ille pulcher. Paſtor pulcher animam ſuam.

Lucas Burgenſ. Ego ſum paſtor ille egregius.

*D.Cyprian. Epiſtol.*5. Ego ſum paſtor bonus, qui pono animam pro ovibus meis.

EXPOSITIO V.

EX parabola oſtij transfert Chriſtus ſermonem ad excellentiorem parabolam paſtoris, ſemper Dominus in ſermonibus ſuis ad majora auditores deducebat. Ipſe enim aeſt oſtium, per quod oves, id eſt, fideles ingrediuntur in Eccleſiam, idem ipſe eſt paſtor. *Ego ſum paſtor bonus.* Græce habetur: *Ille paſtor bonus.* Ille ſcilicet per excellentiam præſtantiſſimus, & optimus, imo unicus, & ſingularis ab omni ſæculo deſideratus? Qui ita ſolus animam meam, id eſt vitam meam pro ovibus, ac fidelibus meis dabo, ut morte mea eos ab æterna morte, ac dãnatione redimam, eiſque non ſolũ præſentem, ſed etiam æternam vitã cum omnibus donis gratiæ conferam, quod ut obſervant 46.

Chryſ. Euthym. Maldon. Rup. D. Thom. Bonav.

ob ervant D. Chryſ. Euth. Theoph. Rupertus, D. Thom. D. Bonav. nec prophetæ, nec Apoſtoli; nec alij Martyres fuerunt: nam quamvis ipſi pro ovibus ſibi à Chriſto commiſſis eſſent mortui, tamen morte ſua oves à morte non liberarunt.

47. *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis.* Hoc non tantùm parabolæ, ſed rei per parabolam denotatæ cõvenit. Paſtores enim ovium materialium plus debent æſtimare vitam ſuam, utpotè hominis, quàm ſuarum ovium: unde non tenentur cum evidenti vitæ ſuæ periculo ſervare ſuarum pecudum vitam; ſi autem id faciant, magno affectu declarabunt ovibus ſuis attendere. An verò in hoc ſemper peccent? Diſputant aliqui, de quo Toletus annot. 9. At verò Paſtor animarum ex officio tenetur, & debet vitam ſuam temporalem diſcrimini exponere pro conſervanda vita ſpirituali ſui gregis, ac fidelium ſibi cõmiſſorum. Hinc ad eum pertinet tempore peſtis ſuis ſubditis aſſiſtere, vel de idoneo miniſtro providere ad ſacramenta infirmis conferenda. Et nota quod non dixit Dominus, dabit: ſed ait, *dat animam*, quia quotidie, ac omni tempore, & momento debet eſſe paratus vitam diffundere pro ovibus: & ait, *animam ſuam dat.* Mali enim paſtores ſunt fures, ac latrones, & tantum abeſt, ut vitam dent pro ovibus, quod potius ipſas oves occidant & deglutiant, ut earum carne & ſanguine ſaginentur. Hiſque verbis pungit Dominus Phariſæos oſtendens illos non eſſe paſtores, ſed fures, ac latrones, ut dixi hoc cap. expoſ. 1.

Tolet.

Paſtor quotidie ſit paratus dare animam.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus Dominus expreſsè de ſe dixerit: Ego ſum Paſtor bonus *cum de aliis rebus quibus ſe comparavit, uno hoc dixiſſet?*

48. CHriſtus Dominus paſtori bono ſeſe comparat: paſtor enim nullo parcit labori, ut ovibus conſulat: ſic dicebat Iacob. *Die, noctuque æſtu urebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis.* Geneſ. 31. nu. 40. Deinde bonus paſtor agnos teneré paſcit: oves infirmas conſolidat, ægrotas ſanat, confractas alligat, errantes reducit. Ezechiel. 34. num. 4. omniumque conditioni, qualitati, ac neceſſitati ſeſe accommodat, & aptat Quod laté & eleganter explicat Divus Gregorius in ſuo Paſtorali, ubi poſt multa ſubdit: *Sciat*, bonus ſcilicet paſtor, ait, *aliter admonendos eſſe viros, aliter fœminas, aliter juvenes, aliter ſenes, aliter divites, aliter pauperes: aliter lætos, aliter triſtes: aliter ſubditos, aliter prælatos, aliter ſervos, aliter dominos: graviora vitia præcipuè perſequatur, infirmis mentibus abſtruſa non proponat, & maximè non voce tantùm ſed opere gregem in fide, ſpe, & charitate contineat.* Ad quæſtionem noſtram.

Gen. 31.

Ezech. 43.

Gregor.

Paſtor ovibus conſulit, eiſque ſe accommodat.

49. Primò in dubium vocamus. Quomodo Chriſtus de ſe dicat. *Ego ſum paſtor bonus.* cùm ipſe etiam ſuis loquatur. Matth. 10. num. 16. *Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum.* Quomodo bonus paſtor dimitit oves ſimplices, & inermes lupis? Optimè ſciebant, quod nulla major proſperitas, quàm ea quæ eſt perſecutionis, inde bonus paſtor periculis paſcit gregem ſuum, & cum lupis, ſervat in cuſtodia virtutis, ipſa enim perſecutio tutela eſt ſalutis, peccata expellit, & virtutes corroborat, ac firmat.

Matth. 10.

Perſecutione paſcitur grex Chriſti.

Secundò ſæpè ſe Chriſtus Dominus lapidi cõparavit, ut v. g. adducens illud Pſalm. 117. n. 22. *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Matth. 21. nu. 42. Sicque aſſimilatur leoni. *Vicit Leo de Tribu Iuda.* Apocalyp. 5. num. 5. Nunquam tamen de ſe dixit: Ego ſum lapis, ego ſum leo, ut modo de ſe ait: *Ego ſum bonus paſtor*, ſubjiciebat enim, quod bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis, amans inſigniter gloriatur dum patitur, ac vitam diffundit pro re ſibi chara. 50.

Pſal. 117. Marc. 21. Apoc. 5.

Amans gloriatur dum patitur.

51.

Tertiò. Duo homines valde charitate, ac beneficentia præclari in Evangelio proponuntur. primus Samaritanus ille; qui cum iter ageret, hominem, à latronibus vulneratum invenit? *Et videns eum miſericordia motus, & appropians alligavit vulnera ejus infundens oleum, & vinum,* &c. Luc. 10. n. 33. Alter eſt noſter Bonus paſtor. Et tamen Chriſtus Dominus expreſſe non ſe comparavit Samaritano; ſed bono paſtori, non enim dixit de ſe: Ego ſum Samaritanus, ſed *Ego ſum bonus paſtor.* Hujus rei differentia in eo ſtat quod Samaritanus cum ſuum iter faceret in Ieruſalem. caſu in itinere invenit hominem. At bonus paſtor profunda ſolicitudine, & cura videns ovem errantem, eam quærit per omnia loca, ut ad gregem reducat, Theopylactus in præſenti. *Paſtor qualis Dominus, cognoſcit ſuas oves, quia curam illarum agit.*

Luc. 10.

Deus non caſu ſed alto conſilio nobis confert ſua beneficia.

Theoph.

52. In primo rerum opificio cùm Deus vellet hominem condere quaſi conſilio habito ait: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Geneſ. 1. num. 26. Cur univerſitatis Conditor, quodammodo cum conſilio non proceſſit in productione cæli, terræ, ſolis, lunæ, ſtellarum ac aliarum rerum, ut ſe exhibet in hominis factura? Ipſum hominem multis donis erat cumulaturus, inde in ejus cõdimento quaſi cum conſilio ſe habet Deus, ut fieret apertum, quod altiſſima providẽtia, cùm aliàs ejus delicta prævideret, tãtis beneficiis eum erat exornaturus. D. Gregor Mag. lib 6. Moral. c 36. *De ſolo igitur homine*, ait, *faciamus, cum de aliis creaturis legatur dixiſſe Deũ ut fierent, & facta ſunt: & hoc quid rationalis creatura condebatur, ut cum conſilio facta videretur.*

Gen. 1.

Deus quaſi conſilio inidũm hominẽ creat.

Greg.

53. Præcepit Deus Samueli ut unum ex filiis Iſai ungeret in Regem Iſraëlis; cúmque propheta eſſet ingreſſus in domum ejus, repræſentati ſunt ei ſuo ordine omnes filij Iſai. Primus & ſenior Eliab, qui erat valde proceræ ſtaturæ, & magnis viribus præditus, ut notant Lyranus, Carthuſian. Abulenſ. Sanchez, Cornelius, & alij. Cúmque Samuel eum vidiſſet, ait, *Nec hunc elegit Dominus.* Appoſitúſque eſt coram Samuel ſecundus, & tertius. Et tandem *adduxit Iſai ſeptem filios ſuos coram Samuele, & ait Samuel ad Iſai: non elegit Dominus ex iſtis*, 1. Reg. 16. num. 10. poſtea vocatus David qui erat parvulus, & paſcebat oves ipſumque propheta unxit in principem Iſraël. Ex quo gravis quæſtio oritur. Cur directe non mandatur Prophetæ, ut ſtatim Davidem in regem deſignet: Cur prius coram eo adducuntur alij, & ſeniores filij Iſai, ipſiſque reprobatis, *nec hunc elegit Dominus, nec hunc elegit Dominus?* Tũc David oleo cõſecratur. Cur priùs alij excluduntur? hoc enim videbatur in eorũ dedecus cedere. Ut David augurаretur in regem, ſat erat, quod primò, & immediate eum Samuel oleo unxiſſet: at ut in hoc in-

Lyran. Carth. Abul. Sanch. Cornel.

1. Reg. 16.

Dei alta providentia in beneficiis cõferendis.

u

noteſceret, altitudo divini conſilij, talis rerum ſeries ordinatur, nam cum ſeptem fratres ætate, ſtatur, ac elegantia majores reprobantur, & parvulus eligatur, manifeſtum fit, quo non ex aliquo fortuito caſu, ſed profunda diſpoſitione altitudinis ſapientiæ, ac providentiæ Dei procedit Propheta. Iſidorus Peluſiot. Ait Deus Samueli. *Secundum meum conſilium decrevi creare unum ex filiis Iſai mihi regem.*

Peluſ.

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus Dominus de ſe tanquam unice dixerit. Ego ſum Paſtor bonus, *cùm alii multi fuerint Paſtores boni, qui animas ſuas dederunt pro ovibus?*

54. Chryſ.

BOnus Paſtor ex magna amoris vi diffundit animam, id eſt vitam pro ovibus ſuis; ut pulchrè, ac eleganter deſcribit Divus Chryſ. ſerm 40. *Bonus Paſtor*, ait, *animam ſuam dat pro ovibus ſui. Fortem facit vis amoris, quia nil durum, nil amarum, nil grave, nil lethale computat amor verus Quod ferrum; Quæ vulnera? Quæ pœna? quæ mortes amorem prævalent ſuperare perfectum? Amor impenetrabilis eſt lorica, reſpuit jacula, gladios excutit, periculis inſultat, mortem ridet, ſi amor eſt verus, vincit omnia.* Nil profundius, ac exeggeratius dici potuit, & ſingula verba acutiſſimi Doctoris alto examine ponderet Lector. Mors valde horribilis, ſed ita amantem fortem facit amor, ut mortem ipſam contemnat. Mors valde dura, & amata, ſed amor nihil grave in ea videt. Amor impenetrabilis lorica eſt; & quia ea accingitur, mortem ridet, pericula non videt. *Si amor eſt vincit omnia.* D. Bernard. ſer. 38. in Cantica. *Amor*, ait, *ubi venerit, omnes in ſe transfert, & captivat affectus.*

Eximia fortitudo amoris.

Bernard

55. *Difficultas quæſtionis.*

Ad quæſtionem, Quomodo Chriſtus Dominus de ſe tanquam unice ait, quod ſi Paſtor Bonus, ex ea præſertim ratione, quod animam pro ovibus ſuis poſuerit? Cum multi boni paſtores Eccleſiæ extiterint, qui animas ſuas pro ovibus ſuis cuilibet diſcrimini objicere non recuſatunt, vel etiam pro illis mortem ſubierunt, ſic dicebat Paulus 1. Corinth. 15. n. 31. *Quotidie morior propter veſtram gloriam fratres.* 2. Corinth. 12. numero 15. *Ego autem libentiſſimè impendam & ſuper impendar ipſe pro animabus veſtris.* Et Ad Coloſſenſ. 1. num. 24. *Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore ejus*, Divus Ioannes Chryſ. hom. 11. tom. 5. Sic ſui ovibus dicebat: *Ego millies*, ait, *pro vobis immolari paratus ſum: non enim propter divitias veſtras mundi inſidias patior, ſed propter charitatem, quam erga vos habeo, quia omnia ago, ut vos proficiatis.* Sic omnes pene Pontifices Romani à S. Petro uſque ad Sanctum Sylveſtrum per 300. annos pro commiſſis ſibi fidelibus martyrium ſubierunt.

Cor. 15. Cor. 12.

Ad Col. 1.

Chriſ.

56. *Chriſtus ſua morte redemit.*

Prima ſolutio patet ex dictis in Expoſitione. Quia Chriſtus Dominus fuit ſingularis, ac unicus ille Paſtor, & princeps omnium paſtorum, qui ita pro ſuis ovibus, ac fidelibus animam poſuit ut ſua morte eos ab æterna morte, ac damnatione eriperet, quod nullus alius paſtor, ac Apoſtolus, nec ullus alius præſtitit. Vide ibi dicta in Expoſitione

57. Auguſt.

Secundò reſpondet D. Aug. tr. 46. in Ioan. *Habet*, ait, *ovile Domini præpoſitos, filios; præpoſiti autem qui filij ſunt, paſtores ſunt: ſi paſtores ſunt, quomodo unus paſtor, niſi quia ſunt iſti omnes unius membra paſtoris cujus ſunt oves propriæ? Nam & ipſi membra ſunt unius ovis qui ſicut ovis ad immolandum ductus eſt.* Idem docent Beda, Haymon, & alij prophetas, Apoſtolos veróſque Eccleſiæ prælatos unum, eundémque paſtorem cenſeri cum Chriſto, cujus ſunt membra; ab eóque miſſi directi, ac protecti ſunt; omnia autem opera miſſi in mittentem protegentem, ac adjuvantem referuntur.

Beda. Hier.

Qui mittit te, te protegat & tueatur.

58. Greg.

Tertiò. D. Gregorius homil. 17. in Evang. ait: *Ejus bonitatis formam, quam nos imitemur adjungit, dicens: Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis, fecit quod monuit, oſtendit, quod juſſit. Oſtenſa eſt nobis de conceptu mortis via, quam ſequamur, appoſita forma cui imprimamur.* Ultima verba ſancti Doctoris expendenda. Chriſtus ſe dicit bonum Paſtorē Eccleſiæ, nec aliquid exigit à bonis paſtoribus Eccleſiæ, quod prius ipſe non fecerit, ſed ipſe priùs animam poſuit pro ovibus, ut cunctis ſi typus, & exemplar, ut ejùs veſtigia ſequentes, vitam diffundant pro ſuo grege, *oſtenſa via quam ſequamur, appoſita forma, cui imprimamur.* Ut ita Chriſto adaptemur, ac imprimamur, ut ejus mores in nobis exprimamus.

Chriſtus ſuo exemplo nos informat

56. Col. 2.

De Chriſto Domino ait Paulus ad Coloſſ. 2. n. 15. *Expolians principatus, & poteſtates traduxit confidentes palam triumphans illos in ſemetipſo*, Spolians principatus, ac poteſtates confidentes, ac audacter duxit in triumphum palam ſcilicet coram Deo, & Angelis in ſemetipſo per ſuam virtutem, ac mortem quæ verba aliter legit D. Aug. lib. 16. cap. 29. *Exuens ſe carnem principatus, & poteſtates exemplavit.* Quando per mortem exuit ſe à carne, & corpore, tunc exemplavit, ac ſe poſuit in exemplum principatibus, & poteſtatibus, ut etiam pro ſuis ſubditis mortem non recuſarent, ſed ut libenter pro illis vitam darent. Sicque oſtendit à vera ratione principatus omnino aberrare, qui mortis pericula pro ſubditis contemnunt. D. Hilar. lib. 1. de Trinitate, adducens citatum Pauli locum. *Ad ultimum*, inquit, *in homine paſſus, ut poteſtates dehoneſtaret, dum immortalis ipſe neque morte vincendus pro morientium æternitate moretur.* Pro cujus majori intelligentia nota, quod citatus D Hilarius ſicut & Tertul. lib de Trin. c. 16. legunt. *Exuens carnem poteſtates dehoneſtavit.* Tanquam poſito tanto exemplo inhoneſtum ſit poteſtatibus, ut potius vitam, quàm ſubditos diligant, ut pro illis mortem ſubire recuſent.

Auguſt.

Chriſtus ſuo exemplo prælatos docet.

Hilar.

Tertull.

60.

Mandavit Deus Moyſi, ut ſacerdos ſumeret arietem, ipſúmque immolaret; & de ſanguine ejus poneret ſuper extremū auriculæ dexteræ Aaron, & filiorum ejus, & ſuper digitos manus, ac pedis dexteri. Exod. 29. num. 20. Et poſtea ſubdit num. 31. *Arietem autem conſecrationis tolle, & coques carnes ejus in loco ſancto, quibus veſcetur Aaron & filij ejus* Nonne videbatur ſatis, ut Aaron, & filij ejus de ſanguine arietis lenirent aures, ad quid ultra mandatur, ut comedant carnes ejus, & coctas? In confeſſo eſt apud omnes in illa victima quæ pro toto populo offerebatur Chriſtus Dominus deſignabatur; ut denotaretur, quod non ſatis eſt, ut Pontifex Chriſti doctrina aures intingat, ac percipiat, digitóſque ſuos adornet; ſed inſuper requiritur, ut ipſam carnem Chriſti in

Exod. 29.

Non ſolùm Chriſti doctrina audienda, ſed ejus exempla ſequenda.

in ſe comedat, in ſeque imprimat,ac incorporet ejúſque exemplum ebibat.Quemadmodum Chriſtus pro toto populo animam ſuam poſuit, ac in ſacrificium ſe obtulit, ut etiam Pontifex Chriſto informatus animam ſuam det pro ovibus, ac in ſacrificium ſe offerat, & bene mandatur, ut carnes ſint coctæ,ut ſacerdos Chriſti mores in ſe de-
Radulph. coquat,& alta mente ruminet, Radulph.Flaviac. cap.8. in Levitic. *Quid prodeſt*, ait, *monita legis ſuſcipere, niſi ſtudeamus etiam opere explere? Poſt tactum itaque ſanguinem,qui doctrinæ imbutionem deſignat,carnes quoque arietis comedi præcipiuntur, ut quem delectant Chriſti verba audire,& opera illius intueri,exemplaquoque virtutum ipſius non pigeat imitari,quæ tamen antequam comedantur,coquendo ſunt,ut opera Dominica ſolicita mente perſcrutentur, & ardenti cognitione in affectus noſtros*
Greg. *trajiciantur,ut ait D. Gregorius.* Vide tom.1.c.11. qu.5. n. 43.46. 47.& cap.3.q.43.n.249. & 259.

QUÆSTIO VIII.

Quare Bonus Paſtor dat animam pro ovibus cum Paſtore extincto pereant oves?

61. *Difficultas quæſtionis.* RAtio hujus difficultatis eſt in promptu.Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis,quomodo mors iſta Paſtoris poteſt eſſe commoda ovibus, nam pereunte paſtore, oves deſtitutæ manent; ut lupis tradantur, & perimantur, juxta illud quod ipſemet Chriſtus dixit; *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves*,
Matth. 26. Matth. 26. num. 32.
62. Chryſ. Reſpondet primo Chryſologus ſerm.40. *Ideò* ait, *pro te paſtor amorem morte probat, quia cum videat ovibus imminere diſcrimen,cum gregem de-*
Prælatus pro ſuis ſe periculo exponat. *fenſare non poſſit,malult mori, antequam mali de ſuis ovibus quid videat.*Præ vi amoris paſtor vitam ſuam offert, ſeque omni periculo exponit, ut ſuæ oves ſint ſalvæ, & incolumes. Cum fugeret David à facie Abſalon, *Egreſſus eſt ergo rex, & omnis Iſraël pedibus ſuis ſtetit procul à domo*, 2.
2. Reg. 15. Lyran. Regum 15.n.16.Cur ſtat rex, & ſimul cum aliis totis viribus non currit,Lyran. *ſtetit procul à domo*, ait, *extra civitatem, ut tranſire faceret totum populum ſuum ante ſe, ut poneret ſe in majori periculo, ſi Abſalon eum conſequeretur.*Vide tom 2. & 3. verb. *Prælatus.*
63. Chryſ. Secundò.Idem D.Chryſolog.*Bonus paſtor*, ait, *pro ovibus cum poſuit animam,non amiſit, & oves taliter tenuit, non reliquit, nec deſtituit oves taliter, ſed invitavit: quas per mortales campos, per iter mortis, vitalia vocavit, & perduxit ad*
Bonus Paſtor ſuo exẽplo invitat ad martyrium. *paſcua.* Bonus Paſtor cum animam dat pro ovibus, ipſa non derelinquit, nec in perditionem abire permittit, ſed ſuo exemplo maximè illuſtrat, & informat, ut etiam ipſæ oves animam dent, ut ex hoc ſæculo exeuntes vitalia præmia conſequantur. Divus Baſilius homil. 20. de
Baſil. Sanctis Martyribus agens ait ex pulvere terræ, ac putrida, & fœtida materia reſurgunt. *Cæli aſtra, Eccleſiæ flores.*
64. Tertiò. Si paſtor dat animam, quomodo oves inerme pecus defenduntur? ſine dubio diripientur, ac dilaniabuntur à lupis? Si paſtor è vivis abierit ejus cadaver in terra jacebit, jacebunt etiam ejus oſſa nuda, & arida ejuſque ſanguis effuſus ſtabit ſuper terram; tanta eſt autem vis ac efficacia boni paſtoris, ut ipſum ſolum corpus demortuum. ipſáque ejus oſſa, vel ſanguis effuſus validiſſimè oves cuſtodiant, defendant, *Reliquiæ Sanctorum defendunt civitates.*
ac protegant ab incurſu luporum, ut nihil eis lædere, ac mordere valeant, ſed ut firmæ,ac ſecuræ in Eccleſia permaneant. At Deus Iſaiæ Iſai. 33.
33. num. 20. *Oculi tui videbunt Hieruſalem civitatem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in ſempiternum.* Quinam ſunt, clavi iſti, qui tanto robore, ac firmitate æternant tabernaculum, ac Hieruſalem, Eccleſiam nempe, ut eſt communis interpretum vox, ut nulla vi lædi, ac commoveri valeat? Clavi iſti ſunt oſſa, ac reliquiæ ſanctorum reconditæ in terra, quæ ita Eccleſiam, ac ejus filios muniunt, & roborant, ut nec eos lædat, nec aliquod nocumentum ulla adverſas poteſtas eis inferat.Theodoretus apud Theod.
Leonem à Caſtro: *Quemadmodum*, ait, *paxilli in terram adacti ſtabile faciunt tabernaculum fixum, ac firmum, ſic illi habentes corpora in terram abdita; animos in ſe de beatorum ope apud Superos Eccleſiam habent innixam,firmam, ac ſtabilem.*
Quartò. Moritur bonus Paſtor, tamen bono 65.
Paſtore extincto, charitas ejus non extinguitur, ſed adhuc viget, durat, ut pro ſuis loquatur coram Deo,pro ipſiſque quos in terra relinquit, exoret, ac deprecetur: ſanctus Odonius ſerm. D. Odon.
de S. Martino. Epiſcopo, ait: *Anima pertranſivit in Cœlum, & non deſeruit, quos in terra ſinebat, ſed ope, & auxilio illis præſens erat.* Sancti Paſtoris merita pro ſubditis aſtant coram Deo.
Ait Deus per Oſeam cap. 1. num 6. *Non addam* 66. Oſe. 1.
*ultra miſereri domui Iſrael;ſed oblivione oblivíſcar eorum: & domui Juda miſerebor,& ſalvabo eos in Domino Deo ſuo.*Ex quo aperte conſtat,quod gravius punitur Samaria, quæ erat Metropolis Regum Iſrael, quàm Jeruſalem,quæ erat ſedes Regum Juda, & tamen Juda multo gravius peccavit, quam Samaria. Juxta illum ipſius Dei ad Judam. *Samaria dimidium peccatorum tuorum, non peccavit.* Ezechiel. 16. num. 48.Cur ergo Juda, Ezech. 16.
quæ gravius deliquit,levius tamen punitur quàm Samaria quæ ad dimidium iniquitatum Juda non pervenit? Rupertus Abbas ad citatum locum *Interceſſio Sanctorum protegit à malis.* Rup.
Oſeæ ait. *Quod ſi quæras rationem, vel judicii æquitatem, cur Dominus non Iſraeli,ſed domui Juda miſereri debuerit, ſecundum tibi eſt magnam in regibus Iſrael,& regibus Juda diſtantia fuiſſe peccati.Regum quippe Juda nonnulli juſti fuerunt, videlicet David, Ezechias,& Joſias;at verò de regibus Iſrael, nullus extitit:qui faceret,quod rectum eſſet, aut placitum coram Deo.* Graviora erant peccata Juda, tamen cum ipſa habuiſſet reges, principes, ac paſtores ſanctiſſimos,qui pro ipſa coram Deo deprecarentur, inde durius ſupplicium evaſit, & majorem miſericordiam eſt aſſecuta, ex tantorum paſtorum patrocinio veluti ſcutum habuit Juda, ut iram furoris Domini pro ſuis graviſſimis delictis promeritam declinaret, ac effugeret.
Ex divino mandato ſacrificium divinæ maje- 67.
ſtati obtulit Abrahamus. Tunc narrat ſacer Textus: *Deſcenderunt volucres ſuper cadavera,& abigebat eas Abraham.*Geneſ. 15.num. 11.Chaldæus legit: *Ejecit eas Abraham.* Quidam volucres hæ denotabant? Theodoretus quæſt. 65. Rupertus lib. 3. cap. 21. Procopius & alii autumant, quod Geneſ. 15. Chald. Theod. Rup. Procop.

I i ſignifica

ſignificabant Ægyptios, Babylonicos, & alios hoſtes, Iſraëlitarum, qui eos conſumere cogitabant. D. Iſidorus Lyranus Abulenſis, Carthuſianus, Hugo, per volucres malignos ſpiritus intelligi volunt, qui, ſæpe deſcendentes paſtum in Hebræis ſumere volebant; ſed cum Abrahamus eſſet jam demortuus, quando hujuſmodi mala per Ægyptios, ac Babylonicos ſunt illata Iſraeliticis. Quomodo ait, quod ipſe à ſuis hujuſmodi damna abigebat? Abrahamus coram Deo rogans, ac aſſiſtens, tanquam ſcutum ſuis erat, ab illiſque ſuis precibus omnem afflictionem, ac calamitatem repellebat, eóſque magna protectione ſervabat. D. Iſidorus Hiſpalenſ. *Quod illas abigebat Abraham, ſignificat multos carnales meritos Sanctorum ab anguſtiis liberandos.* Lyppomanus: *Quod abegit eas Abraham fide promiſſionis, & oratione pro fidelibus ad gloriam Dei.*

Iſidor. Lyran. Abul. Carthuſ. Hugo.

Merita Juſtorum ſuos defendunt. Iſidor. Lyppom.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus nobis non proponit in exemplum abjectionem cum deſcenderit de cœlo, ſed quod animam pro ovibus dederit?

68. Ait Chriſtus Dominus: *Ego ſum paſtor bonus, Bonus paſtor dat animam ſuam.* Non ait, Ego ſum paſtor bonus ſapientiſſimus, qui præclara doctrinæ documenta trado, ſed qui dat animam ſuam. Verus enim ſuperior, alios præire debet potius opere, ac integritate vitæ, quam verbo, ac ſermonis elegantia. Petrus Damianus epiſt. ad Firminum: *Sacerdos*, hoc eſt, Prælatus, ait, *qui in regno cœlorum vult eſſe magnus, ſi in populo prævius, ut quod voce ſe ſequentibus dictat, primus ipſe vivis operibus impleat.* Vide multa verb. *Prælatus*, tom. 1. 2. & 3.

Prælatus potius doceat opere, quàm verbo.

69. Ad noſtram quæſtionem. Cur non dixit, Ego ſum bonus paſtor, qui de cœlo deſcendi, ac memetipſum humiliavi, quòd meritò dubitat Rupertus in præſenti: *Poterat*, ait, *bonitatis hujus formam ſumere alius, quia cum eſſet in Dei forma ſe ipſum exinanivit.* Non ſuam nobis humilitatem imitandam propoſuit, ſed tantum dixit dat animam ſuam; ad quod ingenioſè reſpondit citatus Rupertus: *Hoc exemplum nulli imitabile eſt. Bene ergo dum homines ad imitationem ſui informare intedit, illud omittit, quod nullatenus poſſit imitari, & hoc ſolum quod imitabile eſt, modo proponit.* Poterat Chriſtus Dominus dicere, quod cum eſſet Dei filius formam ſervi acceperit, & quod cum eſſet in ſuprema gloriæ majeſtate, ad noſtram utilitatem ſeſe humiliaverit; & quod cum eſſet ſumme dives, pro nobis pauper factus eſt. Hæc tamen omnia prætermittit; ſed tantum ait, quod ſit paſtor bonus, qui dat animam quod ipſe ex ſuæ gloriæ celſitudine ſe dejecerit, decorem, ac ſplendorem ſuum abſconderit. *Hoc exemplum nulli eſt imitabile.* Quod verò animam ſuam pro ovibus dederit, hoc tanto documento, quid ſimile perſuaderi poteſt hominibus. Hoc ſolùm, quod imitabile eſt modo proponit. Tam vehementi appetitu homo ad ſui fulgorem, ac illuſtrationem declarandam fertur, quod facilius ei perſuaderi poſſit, ut periculo vitæ ſe exponat, quàm quod ſui venuſtatem, ac ſpecioſitatem, & ſplendorem abſcondat, & ſpoliet. *Illud omittit, quod nullatenus poſſit imitari, & hoc ſolum quod imitabile eſt, modo proponit.*

Rup.

Facilior homini vitæ diffuſio, quã ſplendoris abjectio.

Acceſſit ad Chriſtum quidam adoleſcens bono ac religioſo animo, ut docent D. Baſilius homil. contrà Avaros, D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Carthuſianus, & alii. A Domino quærit, *Magiſter bone, quid faciam, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* Cui Chriſtus reſpondit ad obtinendam ſalutem æternam ſervanda eſſe mandata, nempe: *Non homicidium facies, non adulterabis, & diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Et nervoſius Syriacus: *Sicut animam tuam.* Cui adoleſcens reſpondit: *Omnia hæc cuſtodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deeſt?* Tunc Chriſtus Dominus illi ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlo: & veni ſequere me. Cùm audiſſet autem adoleſcens verbum, abiit triſtis*, Matth. 19. num. 21. Res multo examine digna: fatetur juvenis, quod diligat proximum ſuum, ſicut ſe ipſum, ſeu ſicut animam ſuam. In dilectione autem proximi includitur prompta voluntas dandi propriam vitam pro ſalute animæ proximi, ſi neceſſe fuerit, ut communiter docent Theologi cum D. Thom. 22. quæſt. 16. art. 5. in corpore. Et tamen cum audit, quod bona ſua pauperibus elargitur, vilique amictu contentus ſit, huic ſententiæ non acquieſcit, ſed triſtis recedit. Unde tante rerum differentia? Quod homo vitam ſuam diffundat, non recuſat, maxime verò quòd ex ſuo rerum apparatu, ac fulgore ſeſe dimittat, & abjiciat, totúmque ſuum ſplendorem deponat, & humili paupertate involvatur, facilius reputans propriæ vitæ abjectionem, quàm decoris, ac fulgoris depoſitionem.

70. D. Baſil. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Carth.

Syr.

Matth. 9.

D. Thom.

Promptior homo ut abjiciat vitam quàm ſplendorem.

QUÆSTIO X.

Quare character boni paſtoris non eſt ut honoretur, ſed quod pro ovibus det animam?

Ad noſtram quæſtionem reſpondet D. Chryſ. in Pſalm. 113. *Hoc maximè*, ait, *oſtendit principem, quod ſcilicet ſuorum curam gerat, eiſque provideat, ac proſpiciat. Ideò dicebat Chriſtus: Paſtor bonus, non dixit, honoratur, & colitur, ſed animam ſuam ponit pro ovibus ſuis. Hoc eſt principatus, hoc eſt paſcendi ſcientia, ſua negligere, & eorum, quos regit curam gerere.* Verus paſtor omnia negligit, ut ovibus attendat, non quærit quomodo honoretur ab ovibus, ſed omne ſuum commodum, ac etiam propriam vitam deſpicit, ut illæ cuſtodiantur, ac ſalvæ, & ſecuræ ſint. Character enim optimi Paſtoris animam pro ovibus offerre.

71. Chryſ.

Paſtor non quærat ſui honorem, ſed gregis commodum.

72. Cùm meus Jeſus penderet in cruce, ait ei ſanctus Latro: *Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum*, Luc. 23. num. 43. Quæ verba commentans D. Chryſoſtomus tom. 3. homil. de Cruce, & Latrone, poſt medium, ſic ſanctum Latronem alloquitur: *Dic mihi*, ait, *regnum commemoras, quid enim regni vides? Clavi, & Crux eſt, quod inſpicis: ſed ipſa Crux eſt, inquit, & regnum eſt, & ideò eum regem nomino, quia crucifixum video. Imperatorum eſt pro omnibus mori &*

Luc. 23. Chryſoſt.

Latro cognoſcit regem quia crucifixum.

Latro cognoſcit regem quia crucifixum. *& regis optimi pro communi utilitate,nunquam recuſare ſupplicium;ipſe dixit quia paſtor bonus animam ſuam ponit pro ovibus ſuis,& ideò Imperator bonus,animam ſuam pro his,quos regit,offerre feſtinat. Quoniam igitur animam ſuam pro nobis poſuit, ideò eum Imper.voco.* Nihil pulchriùs dici potuit.

73. Jon. 4. Poſtquam Jonas prædicavit in Ninive, clamat: *Domine tolle quæſo animam meam à me,quia melior eſt mihi mors , quàm vita* , Jon. 4. num.3. Quæ vox ut valde præclara digna eſt paſtoribus, *melior eſt mihi mors,quam , vita.* Eámque Chriſti
D. Maxim. perſonæ accommodat D. Maximus homil. 1. de Paſchate ; *Dicat hoc rubus Dominus Noſter Jeſus Chriſtus , quia* melior eſt mihi mors quàm vita. *Id eſt,vivens unam Judæorum gentem ſalvare non potui,moriar , ut mundus univerſus una morte ſalvetur.* Maxime notandum,quod ait: *Melior eſt mi-*
Mors pro ovibus valde opportuna Paſtori. *hi mors,quàm vita.* Cùm potiùs videatur dicendum:Melior eſt mors mea,quàm vita iis,qui ſalutem conſecuti ſunt , illis erat valdè expediens , utpote neceſſaria , ut ait : *Melior eſt mihi mors, quam vita.* Adeo pro onere ſui muneris conveniens eſt mors Paſtori pro ſuis ovibus,ut illi quodammodo videatur opportunior, quàm ovibus , quæ tali morte ſalutem,ac vitam ſunt adepturæ, & ideò non ait:Melior eſt mors ovibus,ſed mihi.

74. Iſai. 53. De Chriſto Domino ait Iſaias 53. num. 7. *Sicut ovis ad occiſionem ducetur , & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet.* Quomodo dicitur ovis , ſi Paſtor ipſe eſt , ſub cujus cura , tutela, ac ducatu ſunt oves commiſſæ ? ideo ovis, quia bo-
Paſtor ſeſe offerat morti pro ſubditis. nus Paſtor , hoc enim boni Paſtoris character , quod ut oves à morte cuſtodiantur,ovis ipſe fiat,
D. Baſil. ut morti ac jugulationi pro eis ſe ſubmittat.Divus Baſilius Seleucus oration.26.*Paſtor,* ait, *pro ovibus , tanquam ovis jugulum præbet , non mortem recuſat , non judicium extrahit.*

75. Zach. 11. Chald. Unde maxime deplorandi ſunt iniqui Paſtores,qui non gregis commodum,ſed ſui honorem, ac cultum ab ovibus quærunt.Ad iniquiſſimum Paſtorem loquens Zacharias cap.11.num 27.ait: *O Paſtor,& idolum derelinquēs gregem.*Illa interjectio,ô,multam habet vim, ut etiam habet Chaldæus. Illam malitiam deplorat Propheta in hoc paſtore ſuum gregem deſerente , quod cum eſſet paſtor,neglecta paſtoris cura,intendit à ſuis ſubditis coli, ac honorari , tanquam ſi eſſet Deus , tanto enim affectu prætendit , ut aliquis ſupre-
Hieron. mus cultus ei impendatur , ibi D. Hieronymus. *O paſtor,& idolum* , ait , *tam ſceleratus eſt paſtor, ut non idolorum cultor , ſed ipſe idolum nominetur , dum ſe appellat Deum , & vult ab omnibus adorari.*

Joan. 10.*n.* 12. Mercenarius autem, & qui non eſt Paſtor , cujus non ſunt oves propriæ , videt lupum venientem , & dimittit oves , & fugit , & lupus rapit , & diſpergit oves.

Num. 13. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt , & non pertinet ad eum de ovibus.

VERSIONES.

Syriac. n. 12. Quum videt lupum venientem deſerit oves , & fugit ; venit autem lupus, rapit , & diſſipat ei oves.

D. Cyprian. Epiſt. 3. Et relinquens oves effugit.

Arabic. n. 13. Mercenarius tantummodo fugit: quia mercede conductus eſt, & non habet curam de ovibus.

D. Auguſtin. Non eſt ei cura de ovibus.

Vatablus , Oves non ſunt illi curæ.

EXPOSITO VI.

MERCENARIUS *autem.* Hic agit ut notat Divus Thomas , de malo Paſtore oſtendens ei contrarias conditiones ineſſe à conditionibus boni Paſtoris. De quo quæſtione ſequenti in initio. Et tribus modis id declarat. Primò. *Mercenarius,*qui nempe pro mercede , & non bono ovium laborat. Ut ait Divus Gregorius homilia 14. Secundò. *Qui non eſt Paſtor* ; nam verus Paſtor intendit ovium paſcua , & non ſuum lucrum. Tertiò. *Cujus non ſunt oves propriæ.* Poſſeſſione nempe. Nam ut ait Cajetanus , contingere poterat, ut ſi non eſſet Paſtor,eſſet Dominus ovium,& adeſſet præſens , cùm lupus veniret. *Vidit lupum venientem,*ad oves denotandas. Lupus , ut docet Divus Auguſtinus ſermone 49.de Tempore,Beda Divus Thomas , Divus Bonaventura , ſignificat diabolum, vel hæreticum,vel tyrannum.*Dimittit oves, & fugit.* Ne eodem cum ovibus periculo involvatur;*& lupus rapit.* Divus Anſelmus : *Lupus rapit,* ait , *quia Diabolus ea merita,quæ videbantur habere tollit.*Et additur in textu:*Et diſpergit oves.* Idem Divus Anſelmus explicat:*Quia diſſipat ejus actiones,ut omnia,quæ fecerit, ſint incompoſita , & incongrua , & diſſidentiæ.* Studium mercenarii ſeminare diſſidium ; boni verò Paſtoris unitatem: fiet unum ovile , & unus Paſtor. 76. D. Thom. Greg. Cajet. Auguſt. Beda D. Thom. Bonav. Anſelm. *Mercenarius diſcordias , bonus Paſtor unitatem ſeminat.*

Mercenarius autem fugit , quia mercenarius eſt. Reddit Dominus cauſam , cur Mercenarius fugit , quia ipſe ſolam ſuam mercedem quærit proindéque quando oves pereunt , non ipſi perdunt , ſed Domino , cujus ſunt oves. Divus Gregorius homilia 14. *Sola cauſa eſt* , ait , *ut mercenarius fugiat , quia mercenarius eſt. Ac ſi apertè diceretur : ſtare in periculo ovium non poteſt , quia in eo , quod ovibus præeſt , non oves diligit,ſed lucrum terrenum quærit.Dum enim honorem amplectitur , dum temporalibus commodis lætatur , opponere ſe contra periculum trepidat , ne hoc , quod diligit , amittat.* Et additur in Textu : *quia non pertinet ad eum de ovibus.* Alii transferunt, *quia non ſunt oves illi curæ.*Unuſquiſque majorem diligentiam & curam habet de ſuis rebus , quàm de alienis. 77. Greg. *Mercenarius quærit lucrum & non ovium commodum.*

QUÆSTIO XI.

Quomodò malus Prælatus ſignificatus in mercenario videt lupum venientem, & fugit, ac dimittit ovem.

78. EX his, quæ dicta ſunt de bono paſtore, ac dicentur in ſequentibus de malo, triplex, inter eos apparet differentia. Et prima ſumitur ex intentione quod ex nomine ipſorum patet. Nam primus dicitur paſtor, intendit enim paſcere gregem. Ezech. 34. n. 2. *Nonne greges paſcuntur à paſtoribus* Mercenarius autem pro proprio commodo laborat mercedem quærens. Secunda differentia accipitur ex ſollicitudine, ac effectu, quia de bono paſtore dicitur, quòd oves ſuæ ſunt, non ſolùm poſſeſſione, ſed etiam commiſſione, amore, & ſollicitudine. Mercenarius verò nullam ſollicitudinem gerit de ovibus, ſed de ſuo lucro, ac commodo: Apoſtoli autem Apoſtolicique viri licèt non ſuas oves, ſed Chriſti paſcerent, ab eóque ſpiritualem mercedem recceperint, tamen non fuerunt mercenarii, quia non ſua temporalia, ſed Chriſti fidelium ſpiritualia lucra quæſierunt, eximioque affectu erga oves ferebantur, ſeſe ut Chriſti vicarii, ejuſque vocem gerentes præclarè exhibentes: Charitas enim qua Deus diligitur, facit, ut quæ Dei, & Chriſti ſunt tanquam propria reputentur, hinc factum eſt, ut ipſi pro ovibus animam ſuam poſuerint. Sic dicebat Paulus ad Philippenſ. 1. n. 7. *Eo quòd habeam vos in corde.* Sicque David cum paſceret oves patris ſui, objiciebat ſe leonibus, & urſis, ut eas de eorum ore eriperet, 1. Reg. 17. n. 34.

Differentia nominum. Ezech. 34. *Apoſtoli Paſtores, & non mercenarii.* Philip. 1. 1. Reg. 17.

79. Tertia differentia deſumitur ex D. Gregorio homil. 14. in Evangel. *Utrum verus paſtor ſit, ait, vel mercenarius cognoſci veraciter non poteſt, ſi occaſio neceſſitatis deeſt; tranquillitatis enim tempore plerumque ad gregis cuſtodiam verus paſtor, ſic etiam ſtat mercenarius; ſed lupus veniens indicat quo quis animo ſuper gregis cuſtodiam ſtabat.* Diſtinctio inter paſtorem, & mercenarium maximè declaratur ex ipſa temporis occaſione, nam in tranquillitatis ſerenitate æquales videntur ſe habere ad gregem paſtor, & mercenarius, at urgente periculi adverſitate, valde diſpares ſunt; nam paſtor pro tuendis ovibus ſe ſe diſcrimine opponit, ut faciebat David: *Veniebat leo, vel urſus*, &c. citato 1. Regum numero 17. At mercenarius videt lupum venientem, & fugit, ac dimittit ovem. Vide verb. *Adverſitas*, hoc tom. 2. & 3.

Greg. *In tempore adverſitatis, & non tranquillitatis declaratur amor.*

80. Pro quæſtione enodanda advertendum eſt. Primò ex D. Auguſtino, quòd lupus eſt diabolus. Secundò ex eodem Auguſtino lib. 2. contra Epiſtolam Gaudentii hæretici, cap. 8. aliquando licitum eſt Prælatis fugere, quando ait D. Auguſtinus fugit corpore; ſed non animo, nec cura, nec providentia, vel etiam, ut ait Toletus annotat. 10. quando quæritur ſolus paſtor, & non oves; tunc ſi paſtor fugiat, in periculo non manent oves, in his, & ſimilibus, ſi Prælati fugiunt, verè non fuerunt, nec ſunt mercenarii, quod ſatis confirmatur ex Chriſti doctrina. *Si vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, Matth. 10. ſic & Paulus per murum dimiſſus eſt.

Aug. Tolet. Matth. 10.

Ad quæſtionem reſpondeo. primò. Tunc malus Prælatus, ut mercenarius, videt lupum venientem, & dimittit oves, ac fugit, quando tempore perſecutionis, vel neceſſitatis, relinquit, ac deſerit oves; hanc enim abſentiam paſtorem, ut ait Divus Ambroſius in capit. 10. Luc. Lupus explorat, ut gregem invadat; nam abſentia paſtorum ruina eſt ovium. De quo ſi liber, videre poteris plura in hanc rem infra hoc capite quæſt. 14. 81.

Ambroſ.

Secundò D. Auguſtinus ſerm. 49. de verbis Domini ſecundùm Joannem, videt lupum venientem, & fugit. *Non fugit mercenarius*, ait, *corpore, non enim Eccleſiam deſerit, alioque abiit, ſed fugit animo, quia cùm præſens ſit corpore vitiis medicinam non adhibet, oviúmque mores non corrigit vigilanter.* Idem habet D. Gregorius homil. 14. Tunc iniquus prælatus veluti mercenarius videt lupum, nempe diabolum venientem, & dimittit ovem, ac fugit quando videt ſuum ſubditum à Satana multis peccatis perimi, & ipſe tanquam oſcitans, ac dormiens negligenter ſe habet, medicamen non adhibet, occaſione non amovet: & ſupplicium non interponit, hujuſmodi ignavi, ac deſides Prælati maxime arguuntur à D. Bernardo epiſtol. 178. ad Innocentium Papam, & à Petro Damiano epiſtol. 6. ad Nicolaum Pontificem, à Petro Bleſenſi epiſtol. 5. Ignavia enim ſua de aliorum delictis delinquentes fiunt. 82.

Auguſt. Greg. *Prælatus, qui non punit delictum, illius fit reus.* Bernard. Damian. Bleſ.

Ait Deus per Jeremiam: *Maledictus, qui prohibet gladium ſuum à ſanguine*, Jerem. 48. num. 10. Quomodo qui ab aliorum ſanguine ſuum abſtinet gladium, erat maledictus? cum Chriſtus Dominus dicat Petro: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*, Matth. 26. num. 52. Quoniam pacto hæc cohærent inter ſe? Qui cum ſit particularis gladium accipit in proximum, gladio peribit; at Prælatus, qui pollet communi, publica authoritate, ſi videt ſuum ſubditum delinquentem, & ignavia ſua, eum non percutit, ut falce ſua amputet pullulantia vitia? ut ait ſuprà citatus Damianus, iſte talis erit maledictus, ac peribit æterna, ac perenni maledictione. Petrus Damianus Opuſcul. 17. cap. 2. *Maledictioni, ait, obnoxii ſunt, qui peccatoribus blandiuntur, ſicut dicitur per Jeremiam, Maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine, à ſanguine quippe gladium ſuum prohibet, qui ſe ab inferenda reprobis digna ſententia animadverſione coërcet.* 83.

Jerem. 48. Matth. 26. *Maledictus Prælatus, qui delinquentem non punit.* Damian.

Tertiò. Idem D. Auguſtinus citato ſermon. 49. de verbis Domini: *Si viderit mercenarius, ait, aliquem peccare, aut ſentire ſecundùm perniciem animæ ſuæ, & tamen quia videtur haberi alicujus momenti in Eccleſia, unde ſibi ſperat commoda, non reprehendit, mercenarius eſt. Et cùm videt hominem perire in peccato, & videt illum lupum ſequi, & videt illius guttur trahi morſu ad ſupplicium: non illi dicit, peccas, ne perdat cōmoda ſua, hoc eſt ergo cum viderit lupum fugit: non illi dicit ſcelerate facis, non corporis, ſed animæ, hæc eſt fuga: quem vides corpore ſtare, fugit animo, cum videt peccatorem, non illi dicit peccas.* Tunc mercenarius, ſeu iniquus Prælatus vidit lupum venientem ad devorandam ovem, quando vidit ſpirituum iniquum in ſuum ſubditum ingreſſum cúmque in multa, & turpia crimina præcipitare, & dimittit ovem, cum delinquentem non arguat & reprehendat, eique ſua peccata objiciat, ut emendetur, ob aliquod ſuum commodum, & lucrum, & tunc fugit, non 84.

Auguſt. *Fugit mercenarius, cum delinquentem non reprehendit.*

non quidem corpore, cum corpore ſit præſens, ſed animo, cum id, quod conſcientia, & animus dictat, non impleat.

85. Ezech. 3. Ait Deus per Ezechielem cap. 3. num. 18. *Si dicente me ad impium: morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur à via ſua impia, & vivat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Sermo eſt Domini ad Prophetas, ac Magiſtros Iſraël, quod ſi impio delinquente non
Hebr. annuntiaverint, ſeu ut eſt in Hebræo non repetierint arguendo, & increpando ſuam iniquitatem, ut ipſe emendetur, ait Deus, quod impius peribit. *In iniquitate ſua morietur.* Addit tamen, *Sanguinem ejus de manu tua requiram.* Hoc eſt ejus mortem in te ulciſcar, tuque pro illa dabis
Bonifac. pœnas. Bonifacius Archiepiſcopus Moguntinus apud Baron. tom. 9. anno Chriſti 740. *Si peccata ſua non annunciaveris, & ſi eum non argueris, ut convertatur, & vivat: & te, qui non increpaſti, & ipſum qui te tacente peccavit, flammis perennibus*
Qui crimen non reprehendit, facit ſuum. *tradam. Cui enim diſpenſatio verbi commiſſa eſt, etiamſi ſanctè vivat, & tamen perditè viventes arguere, aut erubeſcat, aut metuat, cum iis omnibus, qui eo tacente perierint, condemnabitur, & quid ei proderit non puniri ſuo, qui puniendus eſt alieno peccato.*

86. Cùm Moyſes deſcendiſſet de monte, acconſpexiſſet populum idololatrantem, ac vitulum adorantem, qui ex ſuis donis aureis fabricatus erat. Ait textus: *Videns Moyſes populum, quod eſſet nu-*
Exod. 32. Septuag. *datus, ſpoliaverat enim eum Aaron,* Exod. 32. n. 25. Septuaginta legunt, *Videns quia populus diſſipatus eſt, diſſipavit enim eos Aaron.* Valde difficilis lectio, quomodo dici poteſt, quod Aaron in fabricatione vituli populum diſſipavit, cum populo inſtante, ac poſtulante Deos mortis metu coactus ejus votis conceſſit. Potius dicendum videbatur, quod populus, qui ex ſua depravata voluntate Deos poſtulavit, ipſemet ſe diſſipaverit, ac diſ-
In Aaron refunditur culpa populi quem non reprehendit. perſerit. Sed Aaron qui mortis metu condeſcendit, quomodo diſſipaverit? Erat Aaron Pontifex, ac populi paſtor, & tenebatur iniquæ populi petitioni reſiſtere, populumque arguere, ac increpare, ut à ſuo depravato affectu retraheretur.
Aug. Hæc omiſſio, ac ignavia in cauſa eſt, ut non populus, qui poſtulavit, ſed Aaron qui non reprehendit, dicatur diſſipator, totúmque delictum in ipſum refundatur. D. Auguſtinus quæſt. 146. in Exod. *Notandum,* ait, *quemadmodum illud totum, quod populus fecit, ipſi Aaron tribuatur, quod eis conſenſerit ad faciendum, quod malè petiverant, magis enim dictum eſt, diſſipavit eos Aaron, quoniam ceſſit eis: quam diſſipaverunt ſe ipſi, qui tantum malum flagitaverunt.* Vide ſuprà c. 11. quæſt. 4. n. 27. 28. & 29. tom. 3. c. 27. quæſt. 9. n. 53.

QUÆSTIO XII.

Quare Dominus potiùs lupum commemorat, quàm leonem, vel urſum, cùm ab his omnibus oves pericula patiantur?

87. IN præſenti de mercenario ait Chriſtus Dominus: *Vidit lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Cur ſolùm lupos Dominus expreſſit, cùm non ſolùm à lupis, ſed etiam à leonibus, & urſis periculum ovibus immineat. Sic *Ratio Difficultatis.*
dicebat David: *Veniebat leo vel urſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, & eruebam de ore eorum,* 1. Regum 17. 1. Reg. 17.
n. 34. Similem quæſtionem excitavi tom. 3. cap. 8. quæſt. 4. Vide ibi dicta.

Reſpondeo. Primò ad quæſtionem, quòd Dominus poſuit unam ſpeciem pro toto genere, per 88 *Lupus multum crudelis & ferox.*
lupum omne periculi genus intelligit. Secundò poſuit Dominus id, quod valde communiter, accidit, ut oves à lupis inſidientur. Tertiò, quia lupus eſt valde crudelis, vorax & infeſtus ovibus, & ideò ad multam comparationis elegantiam poſuit potius lupos, quàm leones.

Quartò. Quia ut ait D. Ambroſius in c. 10. Luc. 89. Ambr.
Lupi beſtiæ ſunt, quæ inſidiantur ovibus, circa paſtorales verſantur caulas, habitacula domorum intrare non audent, ſomnum canum, abſentiam, aut deſidiam paſtoris explorant. Leones, & urſi aperto *Inimicus inſidioſus crudelior quàm apertus.*
impetu oves invadunt, ac lupi callidè, & inſidioſè, abſentiam, aut deſidiam paſtoris explorant, & crudelior, ac durior hoſtis inſidioſus, quàm apertus, & manifeſtus, & ideò lupos, ut crudeliores, ac magis timendos expreſſit Dominus.

Quartò. D. Auguſtinus tract. 46. in Joannem: 90. Auguſt.
Ecce, ait, lupus guttur ovis apprehendit, diabolus fidei adulterium perſuaſit. Quod etiam ait D. Ambroſius proximè citatus: *Lupi ovium guttur invadunt, ut cito ſtrangulent.* Sub hoc typo lu- Ambroſ.
pi ovem invadentis intendit Dominus explicare *Diabolus maximè intendit avertere fidelem à cõfeſſione.*
ſummum malum, quod diabolus in anima fideli perpetrat, ad hoc adſumit lupi typum ovem invadentis. Lupus inter cætera animantia hoc habet ut ovis guttur primum apprehendat, ne ei gemere, aut ſignum ſuæ miſeriæ edere permittat; ſic & diabolus cum maximum malum parat homini, guttur invadit, ut vocem adimat, ne confiteatur peccata ſua, aut in confeſſione loquatur, & gemat, ut ſalutem aſſequatur, & reviviſcat.

Ananias, & Sapphira agrum vendiderunt cu- 91.
jus pretii partem abſconderunt, aliam ad Petri pedes deferentes, Tunc Ananiæ ait Petrus: *Anania: Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo rem hanc? Non es mẽtitus hominibus ſed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expiravit.* Actor. 5. n. 3. Actor. 5.
Valde mirabilis eſt hujuſmodi hiſtoriæ ſeries, quòd Petrus, qui ter Magiſtrum negavit, Ananiæ, qui ſemel de pretio agri aliquid denegavit, irremiſſibiliter duram mortis pœnam infligat? Nónne Petre, tu Magiſtrum denegaſti, & miſericordiam es aſſecutus? Cur ergo miſericordiam non concedis hinc aliquid de pretio agri defraudanti? Petrus oculis Domini excitatus lachrymis, ac gemitibus confeſſus eſt ſuum peccatum. At Ananias Satana in corde ejus dominante, ac illius vo- *Summum malum ſi os clauditur ad confeſſionem.*
cem ſuffocante nullum verbum, nec confeſſionis nec pœnitentiæ edidit. Inde Petrus ex Domini aſpectu habens confeſſionem miſericordiam impetrat, à qua Ananias Satana os ejus claudente rejectus manet. D. Baſil. Magn. ſerm. 1. de Inſtitut. Baſil.
Monach. *Ananias, ait, adverſum ſe indignationem Dei provocavit, cujus Petrus miniſter fuit, ut nec ad pœnitentiam aditum invenire potuerit.* Cùm enim Satanas clauderet os ejus, inde aditus ad pœnitentiam excluſus eſt ab eo.

92. Ait Sapiens Eccleſiaſtes 10.num.11. *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.* Quæ verba ſic transferunt Septuaginta. *Si mordeat ſerpens in non ſuſurro, non eſt amplius, incantanti.* Serpens diabolum ſignificat, ſicut, & incantator. Deut. 18.n.11.2. Paral.33.num.6. Dan 5. n.11. Quid eſt, quod ſi diabolus mordeat in ſilentio abſque ſuſurro, nihil amplius eſt ei, quo valeat hominem incantare, ſibique devincere, & ad ſe trahere? ſi ita diabolus hominem mordet, ac vulnerat; ut Dei ſilentium imponat, ne peccata ſua confiteatur, amplius nihil habet, quo majus nocumentum ei inferat, eumque magis valeat ſuis veneficiis, ac venenoſis artibus incantare, ac conſopire, & circumſeptum, ac devictum tenere; ex tali enim ſilentio omnia mala in hominem convolant, Cardinalis Hugo: *Nomine ſerpentis*, ait, *diabolus accipitur, qui in ſilentio mordet, cum ejus ſuggeſtione occulta quis peccata ſua celat: nec vult confiteri.*

Eccl. 10. Sept. Deut. 18. Pſal. 33. Dan. 5. *Maximum diaboli malum impedire, confeſſionem.*

Joan. 10.*n.*14. Ego ſum Paſtor bonus: & cognoſco oves meas: & cognoſcunt me meæ.

VERSIONES.

Pagnin. Vat.	Ego ſum Paſtor ille bonus.
Arias.	Ego ſum Paſtor ille pulcher.
Syriacus.	Agnoſco meas, & agnoſcor à meis.
Arabicus.	Et cognoſco oves meas, quas paſco.
S. Epiphan.	Oves enim meæ cognoſcunt me.

EXPOSITO VII.

93. EGO *ſum Paſtor bonus.* Repetit Dominus id, quod ſupra dixerat ſe eſſe bonum Paſtorem, tam ingratus eſt homo ad beneficia Dei in ſe collocata memoria retinenda ut neceſſe ſit multoties repetere. Probat Dominus ſe eſſe bonum Paſtorem, tum ex oppoſita mercenarii parabola, tum etiam ex conditionibus boni Paſtoris. Nam mercenarius fugit, quia mercenarius eſt, & ad eum non pertinet de ovibus, nec de illis habet curam. At, *Ego ſum Paſtor bonus*, & ita ad me pertinet de ovibus, ac de illis curam ago, & cognoſco oves meas, & cognoſcor ab eis, pro illiſque animam meam pono, ut ait ſequenti verſu, quæ ſunt conditiones boni Paſtoris.

Homo ingratus, ut de beneficiis recordetur.

94. *Ego ſum Paſtor*, à paſcendo dicitur, & ita Chriſtus eſt Paſtor, ut non ſolum paſcuis, ſed etiam ſemetipſo, ſuáque carne, ac ſanguine nos paſcat. *Bonus*, Arias, *Pulcher*, cujus decore, ac pulchritudine animæ inflammantur. *Cognoſcunt oves meas.* Quod licèt præcipuè de prædeſtinatis intelligatur, ut volunt D. Aug. Beda, Carthuſ. & alii. Tamen non de illis ſolis verba Chriſti ſunt accipienda, ſed etiam ad omnes fideles extendenda, qui cum ſint in Eccleſia, in Chriſti ovili ſunt. Cognoſcit autem, ut notat D. Cyril. lib.7. in Joan.c.6. non ſolum ſuæ divinitatis, ſed etiam ſuæ humanitatis oculis; Chriſtus enim ut homo eſt Paſtor Eccleſiæ. Hæc autem cognitio duo habet; primo, quod ſit perfectiſſima, ac proinde non eſt eo modo, quo alii Paſtores ſolent noſcere oves ſuas, ſecundum externa ſigna coloris, ac magnitudinis, ſed eſt valde altiſſima, ut intima cordi penetret. Secundò, cognitio hæc non ſolum eſt ſpeculativa, ſed etiam practica; ita enim cognoſcit, ut amet, curam habeat de omnibus, eiſque multum provideat, ſuis donis, & beneficiis eas replens.

Arias. Auguſt. Beda Carthuſ. Cyril.

Et cognoſcunt me meæ. Oculis fidei, ſpei, ac charitatis, ut me intime diligant, meumque exemplum ſequantur. D. Anſelm. *Me cognoſcunt, mihi dilecto adhæret, nec à me etiam in adverſis ſeparantur.* Charitas enim, qua Chriſtus nos amat, inſpirat in nobis charitatem, qua ipſum amemus. Alii legunt: *Agnoſcor à meis.* Simon Caſſian. lib.7.c.38. *Utrumque*, ait, *agitur bonitate Paſtoris, ut cognoſcat. & cognoſcatur.* Duo hic notanda ſunt. Primo quod bis appellat hîc Chriſtus oves ſuas. *Agnoſco oves meas, & cognoſcunt me meæ.* Sic enim nos diligit Deus, tanquam ſi non ſemel tantum, ſed multipliciter, multiſque titulis creationis, conſervationis, ac redemptionis, & aliorum beneficiorum ſui eſſemus. Quærit tamen hîc D. Chryſ. hom.59. Qua gratia nunc quoque eum non accuſant, ut ſupr. c.8.n.13. *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum eſt verum.* Cum ſe aperte bonum Paſtorem dixiſſet. Reſpondet, quod tam efficaciter Dominus eos refutavit, ut amplius non ſint auſi ei idem apponere: alia pro exacta expoſitione textus. Vide ſequentem quæſt. in limine. 95.

Anſelm. Caſſian. Chryſ.

QUÆSTIO XIII.

Quare prius ait Chriſtus, Quod ipſe cognoſcat oves ſuas, *quam quod oves eum cognoſcant?*

IN limine hujus quæſtionis notandum, ut dixi in expoſitione, & dicam quæſtione ſequenti, quod verbum *cognoſcere*, ſignificat hic ſimul cum cognitione amorem, & affectum voluntatis. Unde pondera, quod quando Chriſtus Dominus dixit de ſe; *Ego ſum paſtor bonus, bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis.* Non ſubdit, quod oves eum cognoſcant, diligant, & ſequantur, ut modo cùm ait: *Ego cognoſco oves meas, & cognoſcunt me meæ.* Ac ſi plus moverentur oves benevolis Paſtoris oculis, quam quocumque alio majori beneficio animam pro illis ponendi, maxime enim ſubditi alliciuntur benevolo, ac urbano Paſtoris affectu. 96.

Oculus affectuoſus Paſtoris multum attrahit.

Ad noſtram quæſtionem ait Chriſtus: *Cognoſco oves meas, & cognoſcunt me meæ.* Prius ait, quod ipſe cognoſcat oves ſuas, quam quod illæ eum cognoſcant. Ad quod reſpondet Theophyl. *Vide*, ait, *quod primus ille nos cognoſcit, deinde nos illum, neque aliter poteſt cognoſci Deus, niſi cogniti fuerimus ab illo.* Prius Chriſtus ſuas oves cognoſcit, quam oves illum cognoſcant; Deum quippe cognoſcere nullus poteſt, niſi prius ipſe à Deo cognoſcatur cognitione ſua practica, & benefica, qua nos excitat, & prævenit, ac movet ad ſua dona promerenda, ac obtinenda. 97.

Theoph.

Ait Regius Vates Pſal.118.n.176. *Erravi ſicut ovis, quæ periit, quære ſervum tuum.* Valde mirabilis verborum ordo; ſervum ſe dicit & agnoſcit, 98. Pſal. 118.

&

& tamen ait. *Quære ſervum tuum.* Quis nunquam vidit, quod Dominus quærat ſervum, conveniens rerum diſpoſitio eſt, ut ſervus quærat Dominum. Tamen ait; *quære ſervum tuum* Ac ſi dicat: quia niſi tu Domine me errantem quæſieris gratia tua excitante, ac præveniente, ſimul & adjuvante, ego ſervus tuus non poſſum te quærere, ad teque accedere, & pervenire. D. Ambroſ. lib de bono mortis, cap. ultimo. *Sequitur te, Domine, Jeſu, ſed ut ſequamur, accerſi, quia ſine te nullus aſcendit, tu enim via es, veritas, vita, poſſibilitas, fides, præmium: ſuſcipe nos, quaſi via, confirma quaſi veritas, vivifica quaſi vita.*

Chriſtus quærit, ut ad eum veniamus. Ambr.

99. Ait David Pſalm. 67. num. 30. *A templo tuo in Jeruſalem tibi offerent reges munera*, Si ô Domine munera, quæ tibi in oblationem deferuntur, à templo tuo accipiuntur, jam antequam à regibus eſſent oblata, tua erant, ſi tua, quomodo tibi offeruntur, cum ipſa oblata potius videantur debere fieri ab his, quæ erant regibus propria, & à te aliena? tamen ait; *à templo tuo tibi offerent reges munera.* A templo tuo, hoc eſt à corde noſtro, in quo Chriſtus ſuis donis inhabitat, à corde hoc tua gratia, & auxiliis repleto, ſumuntur dona, quæ tibi offeruntur, quia niſi tu ô Domine hujuſmodi donis in nos deſcendas, nihil habet homo ex ſe, quod tibi tribuat, & largiatur. *In Jeruſalem*: non dixit ab Jeruſalem, ut ſolebant reges munera accipere ad offerendum. Sed ait *in Jeruſalem*, hoc eſt ad cœleſtem beatitudinem conducens. & ſpectans. Marcus Eremita de Baptiſmo tom. 4. in. Bibliotech. *Ea quoque de cauſa*, ait, *Propheta non dixit: ab Jeruſalem in templum tuum offerent tibi reges munera: quod veriſimile erat, & fieri ſolebat, ſed à templo tuo in Jeruſalem, quoniam animus cujuſque maxime ab occulto cordis ſuo templo primum ſumit honeſtas, & bonas ſuggeſtiones ſuggeruntur ab inhabitante Chriſto, quas etiam adducit ad politiam virtutibus plenam: quam Hieruſalem nominavit: iterumque per intentionem bonam offert eas ipſi, qui donavit Chriſto.*

Pſ. 67. *A Dei gratia veniunt munera, quæ ei offerimus.* Marc. Erem.

100. Cum Iſaac eſſet egreſſus in agrum ad meditandum, & vidiſſet à longe Eliezerum venientem ſimul cum uxore ſua Rebecca. *Venit per agrum in occurſum.* Geneſ. 24. num. 65. Ad quid ſanctus Adoleſcens egreditur eis obviam, ut introducat in domum patris ſui, cur potius eos ibi in domo non expectat? Chriſtus Dominus deſignabatur in Iſaac, qui niſi prior nobis occurrat, non poſſumus ingredi, & intromitti in domum Patris ſui in cœleſtem ſcilicet beatitudinem. Ad hoc tendit Carthuſian. *Edocta nempe Rebecca qualiter Chriſtus venit per agrum hujus mundi in occurſum ſuis electis, ut eos conſtringeret brachiis charitatis in patibulo crucis, ulnas ſuas extendit in eorum amplexus ornavit ſe intus per virtutem, & dona Spiritus ſancti, ut cœleſti ſponſo præſentaretur.*

Gen. 24. *Chriſtus nos ducit in domum ſui Patris.* Carth.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus Dominus de ſe expreſſe teſtatur, quod ſit Bonus Paſtor potius cognoſcens oves ſuas, quam eas diligens?

101. Reſpondeo primo ad quæſtionem, quod verbum *cognoſco* ſignificat, ut dixi in expoſitione cognitionem practicam, ac proinde ſimul cum dilectione, benevolentia, ac providentia rerum omnium. Pulchre Rupertus. *Cognoſco, ait, id eſt diligo: imo & magnificentius charitatem ſuam exprimit dicendo, cognoſco. quam ſi dixiſſet, diligo: hoc enim verbum cum ſignificatione dilectionis ſimul ſonat affectum compaſſionis, juxta quod Salomon* Proverbior. 10. n. 12. Novit ſapiens animas jumentorum ſuorum, viſcera autem impiorum crudelia. Itaque ſicut in Pſalm. 102. Quoniam ipſe cognovit figmentum noſtrum. *Sic & nunc, dum dicit, & cognoſco meas. Simul dilectionis, & operoſa miſericordiæ ſignat affectum.* Cum dicit cognoſco, non nudam notitiam denotat, ſed altam cognitionem, quas nos penetrat, & intuetur, ut etiam ſuam dilectionem, pietatem, ac miſericordiam juxta noſtram indigentiam, & neceſſitatem impendat, & largiatur.

Prov. 10. Rup. Pſ. 102. *Chriſtus cognoſcit noſtram miſeriam, ut ſubveniat.*

102. Secundo. Chriſtus ait in præſenti. *Cognoſco oves meas*: & non ait; diligo oves meas, bis hic explicat ſuum amorem. *Ego ſum bonus Paſtor. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis.* Et iterum ſequenti verſu: *Ego pono animam meam pro ovibus meis.* Non dicit verbis ſe amare, ſed operibus, verus enim amor potius declaratur operibus, quam verbis. Vide ſuprà c. 6. q. 6. n. 45. & 46. & to. 3. c. 15. q. 27. n. 219. & 220.

103. Tertio. Non ait Chriſtus diligo, ſed cognoſco oves meas dilectio actus voluntatis eſt, cognitio vero intellectus actus. Bonus autem Paſtor oves reſpicit, ad eaſque fertur non voluntatis affectu, ſed intellectus dictamine; non enim ſuas oves dirigit amoris propenſione, ſed rationis, ac judicii diſpoſitione. Cum Iſaac intendit benedictionem ſuam conferre Eſau, ait Scriptura de eo. *Iſaac amabat Eſau, eo quod de venatione illius veſceretur.* Geneſ. 25. num. 28. Et non dicitur, quod Iſaac Jacob dilexerit, cum tamen ſcriptum ſit Matth. 1. num. 2. & ad Rom. 9. num. 13. Dominus dilexit Jacob, Deus amat Jacob, non Eſau, Iſaac autem diligit Eſau, & non exprimitur ejus amor erga Jacob. Iſaac diligebat Eſau voluntatis affectu, *eo quod de venationibus illius veſceretur.* At Deus, ſupremo, & alto rationis dictamine rem dirigebat, ut Jacob, ob ſua præclara merita diligeret, non vero Eſau in quo turpia facta appetebant. S. Cyrillus Alexandr. lib. 9. in Geneſ. *Iſraël, ait, nempe, qui & Jacob ſuperna, divinaque dilectione dignus habitus eſt, cum legis obſervantiam veluti quendam cibum Deo offerret.*

Bonus præſul ducitur ratione, & non affectu. Gen. 25. Matth. 1. Rom. 9. Cyril.

104. Quarto. Theophylact. *Hoc loco*, ait, *agnoſces differentiam paſtoris, & mercenarii. Nam mercenarius quidem neſcit oves, quod contingit, quia non ſæpe illas inviſit, nam ſi ſæpe inviſeret, cognoſceret illas: At paſtor, qualis Dominus, cognoſcit ſuas oves, quia curam illarum agit: & rurſus cognoſcitur ab illis; quas viſitatione dignatur, propter conſuetudinem agnoſcentium ſuum curatorem.* Ex loco deſumit citatus auctor diſtinctionem, inter mercenarium, & bonum paſtorem; nam mercenarius cum non aſſiſtat ſuis ovibus, nec eas viſitet, minimè eas agnoſcit; at bonus paſtor cum præſens ſit ſuis ovibus, frequenterque eas viſitet propter conſuetudinem intimæ ſuæ præſentiæ, ac aſſiduæ viſitationis ſit, ut oves cognoſcat, viciſſimque ab illis cognoſcatur. Sicque ſuis ovibus valde neceſſaria eſt boni prælati præſentia.

Theoph. *Mercenarius abeſt à grege Paſtor adeſt.*

105. Videt Joannes in cœlo ſedem multæ majeſtatis, & ait. *In medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia plena oculis ante & retro.* Apocal. 4. num. 6. Gravem difficultatem hic excitat Anſber-

Ansbert. tus. Si animalia erant in medio ſedis, quomodo in circuitu, & ſi in circuitu: quomodo in medio? Hæc quatuor animalia denotant Doctores, ac Prælatos Eccleſiæ, qui ob ſuam multam vigilantiam dicuntur animalia plena oculis ante, & retro. Erant autem in medio ſedis, & in circuitu,

Bonus Paſtor ſit præſens in tota ſua diœceſi. quia bonus Paſtor non debet eſſe contentus uno loco, ſed multiplicem ſibi comparare, ut ſimul cura, ſollicitudine, ac providentia, ſit in medio ſuæ

Ambr. ſedis, Eccleſiæ, ac diœceſis; ut ſupra gregem ſuum invigilet, & etiam ſit in circuitu, ut ſuas oves cuſtodiat, eaſque ab iniquarum ferarum tueatur incurſu. Divus Ambroſius, ad citatum locum Apocalypſ. *Hoc*, ait, *ſecundum hiſtoriam ſtare non poteſt neque tam parvus numerus, & ambitum ſedis, & medium obtinere poterat, ſed ſpiritualiter intelligendum eſt.* Reſpondet ſanctus Doctor. *In circuitu ſedis quatuor animalia ſtant, quia Doctores Eccleſiæ populum ſibi commiſſum, & à viſibilibus, & ab inviſibilibus hoſtibus quanta virtute poſſunt, defendunt. In medio ſedis conſiſtunt, quia unumquemque eorum, ut in virtutibus, omnibuſque bonis operibus proficiant admonere non deſinunt.*

106. Cum Iſraëlitæ prope eſſent terram promiſſionis, mandat Deus Moyſi: *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan, ſingulos de ſingulis tribubus ex*

Num. 13. *principibus* Num. 13. num. 3. Quæſtio eſt inter expoſitores, an divinum mandatum de Principibus exponendum ſit de aliquibus viris illuſtribus, an de primis, & ſummis quorum quiſque toti ſuæ

Abulenſ. tribui præerat. Abulenſis conſtanter, tenet, quod Dei juſſio non de tribuum rectoribus ſed congruentius de aliquibus viris nobilibus, ac ingenuis eſſet interpretanda: ſed qua ratione, quove fundamento hujuſmodi interpretatio facienda, ex quove principio divina mens colligenda, *Cum Deus dicat ſingulos de ſingulis tribubus ex Princi-*

Paſtor ne pro tuendis ſuis fiat abſens. *pibus*? Valde apertum eſt in tota ſcripturarum ſerie quantum Deus intendat, ut illi, qui Reipublicæ clavum tenent, ei aſſiſtant, ab illaque non ſeparentur; indeque divinum mandatum non de tribuum gubernatoribus, ſed de aliis præclaris viris intelligendum erat, ut ait Abulenſis. Sic enim Deus vult ut rector, ac adminiſtrator populo ſuo ſit præſens, ab eóque minimè diſtet, ut etiam ad explorandam adverſariorum terram, ad præſtandumque ſuis tutum acceſſum, nolit, ut à ſuis diſcedat; ab illiſque abſens fiat, clavum tenentes maneant cum populo, alii vero ad inveſtigationem deſtinentur, Abulenſis citato num. loco quæſt. 13. *Quia non erat veriſimile*, ait, *quod duodecim principes tribuum, qui erant maximi, & nobiliſſimi in toto populo mitterentur exploratores, quia iſti neceſſarii erant in caſtris, ab bonum regimen, & ſtatum tribuum ſuarum, ideo non mittuntur, ſed ſatis erat mitti aliquos alios, & miſſi ſunt aliqui de principibus familiarum, vel domorum.*

107. Cum Joſeph teneretur à fratribus ſuis, miſſus eſt in ciſternam veterem ſine aqua, cum autem Ruben recederet ab illo loco ad paſcua quærenda, ut ait Joſephus, prætereuntibus Madiantiis,

Joſeph. Judas cum ſuis fratribus vendidit Joſeph in Ægip-

Gen. 37. tum *Reverſuſque Ruben ad ciſternam non invenit*

Ex abſentia Prælati multa mala in ſubditis. *puerum*, Geneſ. 37. num. 9. Quid eſt quod cum Ruben adeſt, ſtatim tantum nefas perpetratur à fratribus, ut Joſeph vendant, ipſeque jam non inveniatur? Ruben cum eſſet primogenitus, ac ſenior vices prælati inter fratres ſuos gerebat, cum autem ſuperior à ſuis abeſt intendens propria paſcua, ac commoda, ſtatim à ſuis veditur, ac recedit Joſeph, hoc eſt ſcientia, ac dilectio divinæ legis ſtatimque omni turpiſſimo ſceleri ſeſe ſubditi committunt, Cardinalis Hugo, *Mali Paſtores*, ait, Hugo.
qui male vivunt & male docent, recedunt à ciſterna, à corde ſuo ad temporalia, quibus dicit Dominus per Iſaiam 46. redite prævaricatores, ad cor, in horum abſentia tollitur puer, id eſt ſcientia verbi Dei, dum nimis ad temporalia intenditur. Vide ſupra in hoc cap. q. 3. n. 24. 25. & 26. Iſaie 46.

Joan. 10. *n.* 15. Sicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem: & animam meam pono pro ovibus meis.

Num. 16. Et alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus Paſtor.

VERSIONES.

Syriac. n.	15. Sicut novit me Pater meus, & ego cognoſco Patrem meum.
Theophylact.	Ita ego novi Patrem.
Arabicus.	Et animam meam do pro ovibus.
Arabic. n.	16. Et mihi ſunt oves aliæ, quæ non ſunt de hoc ovili.
Arias.	Quæ non ſunt ex hac caula.
Cajetan.	Quæ non ſunt ex hoc ſtabulo.
S. Leo. ſer. 14. *de Paſſion.*	Erit unus grex, & unus Paſtor.
Syriacus.	Fietque grex unus omnium unuſque Paſtor.

EXPOSITIO VIII.

108.
SICUT *novit me Pater.* Hæc tota ſententia, ac comparatio, ut notat D. Cyrillus procedit ex antecedentibus. *Cognoſco oves meas, & cognoſcunt me meæ: ſicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem.* Sicut enim Pater divina, ac æterna cognitione amoris plena cognoſcit me filium ſuum, & ego etiam filius ejus, qua Deus divina, ac æterna cognitione charitatis plena agnoſco Patrem, & qua homo, ex tempore noſco Patrem, ſcientia beata, infuſa, & acquiſita; ſic etiam ego quâ Deus cognitione divina, & æterna charitate affluente, cognoſco oves meas, & quà homo illa triplici ſcientia, beata, infuſa, & acquiſita. Sic etiam proportione ſervata oves meæ me ſuum dilectiſſimum Paſtorem agnoſcunt, In terris cognitione obſcura per fidem; in cœlis clariſſima, & evidente. Pro quo nota; quod illa dictio, *ſicut*, non denotat hîc æqualitatem, ſed ſimilitudinem proportionis, ut etiam multoties ſignificat, ut obſervarunt Toletus, Maldonatus, Lucas Burgenſis, & alii. Matthæi 5. num. 48. *Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Joannis 7: num. 22. *Ut ſint unum, ſicut nos unum ſumus.* Nam amor

Cyril. Tolet. Mald. Luc. Burg. Matth. 5. Joan. 7.

amor quo Pater,& Filius ut Deus viciſſim ſe diligunt, eſt infinitus, & increatus. Amor verò, quo Filius ut homo diligit ſuos fideles,& ſimul ab eis diligitur, eſt finitus, & creatus.

109. *Et animam meam pono pro ovibus meis.* Oſtendit Chriſtus cognitionem ſuam eſſe perfectiſſimam eum vero vehementiſſimo amore; ex eo enim, quod Patrem cognoſcat, & à Patre cognoſcatur, infert Dominus ſe animam ponere pro ſuis ovi-
Alcuin. bus Alcuinus, *Ac ſi patenter dicat*, ait, *in hoc conſtat, quia & cognoſce Patrem, & cognoſcor à Patre, quia animam meam pono pro ovibus meis, id eſt, ea charitate, qua pro ovibus morior, quantum Patrem*
D. Thom. *diligam oſtendo*, Rem ſic explicat Divus Thomas ac ſi diceret Chriſtus, ſicut Pater agnoſcit me, & omnia quæ in me ſunt, ſic & ego agnoſco Patrem,& omnia, quæ in eo ſunt, ac proinde ejus voluntatem, ut moriar pro hominibus; idcirco ego pono animam meam, ut Patris decretum adimpleam. *Pono* hoc eſt brevi ponam, præ amoris vi futuram mortem, ut præſentem reputat. Et
Leont. cum ait. *Pono*, ut notat Leontius, oſtendit mortem ſuam pro noſtra ſalute non fuiſſe coactam, ſed voluntariam.

110. *Et alias oves habeo.* An ſignificat Dominus, quod præter Judæos aliquos ex gentibus, de qui-
Petr. 1.2. bus ait Divus Petrus 1. Epiſtol. 2. num. 25. *Eratis ſicut oves errantes*, ſibi ſit congregaturus. *Habeo.* Hoc dictum eſt à Domino per anticipationem ad futurum, hoc eſt brevi habeo. *Quæ non ſunt ex hoc ovili* Gentiles denotat Dñs qui cùm Deorum cultui inſervirent, non oves Chriſti, ſed Sathanæ erant; Chriſtus autem, ex ovili Sathanæ adduxit in ovile ſuum, hoc eſt in Eccleſiam ſuam, prædicitque hîc converſionem, ac vocationem
Rup. gentium indicátque, ut ait Rupert. non indigere Judæorum fide, etiamſi illi pauci credant, plures rebelles permanentes, cùm in eorum locum ſit adducturus gentes multas,& numeroſiſſimas. *Et*
Chryſoſt. Theoph. Beda. Mald. *illas oportet*, quamvis Chryſoſtomus,& Theophylactus doceant, quod verbum *oportet* non neceſſitatem, ſed quid futurum eſſe ſignificare. Aptius tamen dicere cum Toleto, Maldonato quòd *oportet*, idem eſt, ac neceſſe eſt ex parte quidem Chriſti, ut Patris decreto, ac officio ſuo Redemptoris ſatisfaceret,& etiam ovium ex parte, ut illæ ſalvæ ſint, & non pereant. *Me adducere.* Non tantùm per ſemetipſum, ſed etiam per ſuos Apoſtolos,
Aug. Miniſtros, & Legatos ut explicat Divus Auguſt. *Ergo & per ſuos ipſe* ait, *& non aliter adducit.*

111. *Et vocem meam* Explicat D. Auguſt. *Ecce per*
Idem. *ſuos ipſe loquitur, & per eos, quos mittit vox ejus auditur.* Ad fidem in me, ad credendúmque
Euthym. verbis meis. *Audient.* Quod explicans Euthym. ait. *Audient, id eſt credent, parebunt.* Perfectus obediens idem eſt, quod audiat, ac pareat & non explicat Dominus quid audient, nam obediens promptus eſt ad obedientium in omnibus, quæ ei dicuntur. *Et fiet unum ovile, & unus Paſtor*, præ-
Perfectus obediens ad omnia paratus. dicit hîc Dominus, id quod poſt ſuam mortem futurum eſt; tunc enim Apoſtoli diſperſi per totum orbem gentes ad Chriſti fidem adduxerunt, ex eiſque ſimul cum Judæis converſis facta eſt una Eccleſia,& unum ovile, cui unus paſtor præeſt nimirum Chriſtus Jeſus, ejúſque Vicarius Romanus Pontifex, qui Chriſti vices gerit in terris; de hoc latius quæſtione ſequenti.

QUÆSTIO XV.

Quomodo dicat Chriſtus, quod Judæis, & gentibus fiet unum ovile eique erit. unus Paſtor?

Eccleſiam futuram eſſe ex duobus populis 112.
congregatis Judaico,& Gentilico unum ovile; cum unico ſupremo paſtore multi prophetæ prædixerunt. Jerem. c. 23. n. 3. Ezechiel. c. 34. num. Jerem. 23. Ezech. 37.
3. & cap. 37. num. 21. Cum ſequentibus; ubi ait. *Ecce ego aſſumam filios Iſraël de medio nationum*, &c. *Et faciam eos in gentem unam*, &c. *Et ſervus meus David Rex ſuper eos & Paſtor unus erit omnium eorum.* Ubi ſuperbum regis nomen Paſtoris nomine mitigatur. Quæ verba Theodorus, Lyranus, Carthuſianus, Hugo, Cornelius, & alii præſentibus Domini verbis, quæ nunc explicamus, applicant, cui etiam expoſitioni conſentit Theod. Lyran. Hugo. Cornel. Hilar.
Divus Hieronymus. Nam ſub nomine Paſtoris David, Chriſtum Dominum intelligit, ad quem loquens Propheta citato loco n. 17. in perſona Patris, *& erunt in unionem in manu tua*; Unde hæc expoſitio multo accommodatior eſt, quam illorum, qui de duobus populis Juda, & Iſraël interpretatur, qui in Roboam diviſi ſunt; tum quia decem tribus nunquam fuerunt reſtitutæ, unde non poſſunt dici congregatæ in unum, & eſto ita factum concedatur, hoc totum præceſſit in figura hujus myſterii in Chriſto, & per Chriſtum perficiendi, unde ſubdit Propheta prædicto loco, n. 24. *in judiciis meis*, id eſt præceptis, *ambulabunt & mandata mea cuſtodient, & facient ea.*

Ante Chriſti Domini adventum lege, circun- 113.
ciſione, ac multis cæremoniis Judæi à gentibus, quæ idolorum culti erant deditæ, ſegregaban- *Quomodo Unum ovile.* ad Epheſ.
tur, veniens autem Chriſtus Dominus abolevit omnia, quæ Judæorum extabant, tam legis, quam circunciſionis, ac cæremoniarum, & conſtituit unum novum ovile ampliſſimum in Eccleſia ſua Catholica, quæ ſimul gentes, ac Judæos recipit, ut teſtatur Paulus ad Epheſ. 2. n. 14. *Ipſe enim*; ait, *eſt pax noſtra, qui facit utraque unum, medium parietem maceriæ ſolvens & legem mandatorum decretis evacuans: ut duos condat in ſemetipſo in uno novo homine interficiens inimicitias.* Chriſtus Dominus pax noſtra ſolvit maceriam; ſeu ut legit
Vatabl. *interſtitium diſſidii*, ac contentionis, quæ erat inter Judæos, ac gentiles, utpote valde diverſos lege, ac religione eóſque adunavit in uno homine, lege, cultu, ac cæremoniis, ut jam amplius non ſit Judæus, neque Græcus, circunciſio, neque præputium, ſed *nova creatura.* Rom. 10. n. 12. ad Galat. 6. num. 15. Vatabl. Rom. 10. Galat.

Uterque populus Dei providentia regebatur, 114.
nam in populo Judaico fuerunt multi prophetæ *Olim homines veluti ſine Paſtore.*
tanquam Paſtores, & etiam in populo gentilico in aliquibus fuit vera Dei cognitio, ut patet in Job,& Sybillis. Tamen ſi cum ſtatu Evangelico comparentur, ita obſcure, ac in tenebris degebant, ut ſine Paſtore eſſe viderentur, unde Judæis ſub lege Moyſis viventibus Deus Chriſtum promittebat tanquam verum, ac ſingularem Paſtorem citatis locis Jerem. ac Ezechielis ut eos regeret, duceret, ac dirigeret in paſcua ſalutis æternæ; quæ tã ampliſſima in Eccleſia ſua præparavit ut jam non in Judææ angulis includerentur, ſed longe

longè,latéque ad gentes propagarentur, ſic promiſerat Deus Pater. *Parum eſt ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Jacob, & faces Iſraël convertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, ut ſit ſalus*
Iſai. 49. *mea uſque ad extremum terræ.* Iſai.49.num.6. Dei dona ad omnes ſe extendunt: pro quo vide plura, verb. Communicare.

115. *Unus Paſtor* ſicut enim eſt unum ovile, ſic & unus Paſtor, unus, & ſupremus gubernator
Quomodo unus Paſtor. Chriſtus Jeſus, poſt cujus Aſcenſionem unus eſt Paſtor Petrus, unus etiam Paſtor Petri ſucceſſor Romanus Pontifex, qui vices Chriſti gerit in terris, ſub quo inferiores militant multi paſtores non toti ovili, ut ille, ſed ſinguli ſingulis ovilis partibus præſidentes. Quilibet ex his unus eſſe debet paſtor, ut à ſe non recedat, nec via nec ſermone diſcrepet, ſed quod verbis dicit, opere im-
Paſtor quod verbo dicit opere impleat. pleat, unus ſit Paſtor in proſperis, ac diverſis, ac etiam unus ſit cum ſubditis, ut ab illis nec cibo, nec veſtitu dividatur. Hugo Victorin. lib. 2. Miſ-
Hugo. cel. tit. 130. *Unus paſtor*, ait, *unus in ſe, & unus cum grege. Unus in ſe, ut quod docet verbis, impleat operibus. Unus, ut non mutetur proſperis, vel adverſis. Unus cum grege, ut à ſubditis non dividatur per pretioſiorem cibum, vel habitum.*

116. Si autem aliquis ex his paſtoribus ſit improbus, Chriſtum tamen repræſentat; unde ait Divus
Aug. Auguſtinus tract. 46. in Joan. *Per eos*, ait, *vox Chriſti auditur, & ſequuntur oves; non mercenarium, ſed vocem paſtoris per mercenarium*; ſi ergo
Prælatus improbus audiendus & obediendus. aliquis prælatus defectuoſus fuerit, cum tamen ratione officii Chriſtum repræſentet, ei tanquam vicem Chriſti gerenti obtemperandum eſt. Petrus
Dam. Damianus opuſcul. 13. cap. 20. *Nolite*, ait, *de priorum veſtrorum perperā forte viventium meritis diſputare: & non quā via gradiātur, ſed cujus vices funguntur; attendentes; illi in Chriſto humiliter obedite.*

117. Loquutus olim Deus cum Moyſe. *Apparuit*
Exod. 3. *ei Dominus de medio rubi*; Exod. 3. n. 2. Et iterùm *vocavit eum de medio rubi.* Cur Deus ad loquendum cum Moyſe elegit rubum aridum, infœcundum frondibus, ac fructibus vacuum, ſpinis, & ſentibus plenum, & armatum? Cur Deus ad hoc
Deus etiam per malum Paſtorem dat voces. tantum negotium aliam plantam fœcundiorem, ac jucundiorem nō deſignat? Hac apparitione incipiebat Deus magnis documentis inſtruere populum ſuum; dat voces de rubo, hoc eſt de ſterili, ac ſpinoſo prælato peccatum aculeis inhortido, ut denotaret, voces editas de cœleſti doctrina à malo prælato etiam accipiendas, & auſcul-
Ambr. tandas eſſe. D. Ambroſ. lib. 1. de Virg. *Cur deſperandum*, ait, *quod Dominus loquatur in hominibus, qui locutus eſt in ſentibus? Deus nec rubum dedignatur.* Et ſtatim ſubdit. *Utinam meas quoque illuminet ſpinas, Erunt fortaſſe, qui etiam in noſtris ſentibus aliquem mirentur lucere fulgorem, erunt, quos ſpina noſtra non uret, erunt quibus de rubo audita vox noſtrum ſolvat de pedibus calceamentum, ut impedimentis corporalibus exuatur mentis inceſſus.*

Joan. 10. *n.* 17. Propterea me diligit Pater quia ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam.

Num. 18. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me ipſo & poteſtatem habeo ponendi eam: & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à Patre meo.

VERSIONES.

Syriac. n. 17.	Propterea Pater meus diligit me.
Rupertus hic.	Et iterum ſumo eam.
Syriacus. n. 18	Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam ex mea voluntate; poſſum enim eam ponere: poſſúmque rurſus eam aſſumere.
Arabicus.	Voluntate mea pono eam: & mihi poteſtas eſt ponendi eam.
D. Hilarius	Poteſtatem habeo iterum accipiendi eam
Pagnin.	Hoc mandatum recepi à Patre meo.

EXPOSITIO IX.

Propterea me diligit Pater. Declaravit 118.
Dominus pro quibus ovibus eſſet mortuus, ne ob ipſam mortem contemnendum exiſtiment Judæi; occurrit Chriſtus oſtendens hanc mortem ſibi eſſe maximè optatam, & glorioſam, eo quod amore, ac obedientia Patris ultro eā ſubeat; ideoque à Patre ob tantam obedientiam maximè exaltandus, ac glorificandus ſit. *Diligit Pater:* loquitur Chriſtus ut homo. Et quamvis plura ſunt motiva, ob quæ à Patre ſummè diligatur: Hæc tamen eſt una, & non poſtrema, ut notant D. Cyrill. Leont. Theophyl. Diligit, non quaſi tunc incepiſſet diligere, cum animam poſuit, ſed eum ſemper ante dilexit videns animum illius paratum ponendi animam pro ovibus. *Ego pono animam meam*, id eſt vitam meam *Ut iterum ſumam eam.* Ad breve tempus pono, ut tertia die Cyril. Leont. Theoph.
reſurgam. D. Cyrillus ſic rectè explicat. Propterea me diligit Pater, qui non ſolùm pro ovibus meis pono animam meam, ſed etiam quia iterum reſurgendo ſumo eam, ſicque non ſolùm morte mea oves à morte libero, ſed etiam, quia reſurgendo vivifico. Albertus Magnus *Reſurgens*, ait, Albert.
ſumam meam ad opus glorificationis meorum: ſicut prius per animam operatus ſum opus Redemptionis, Rom. 4. n. 25 *Traditus eſt propter delicta noſtra, &* Rom. 4.
reſurrexit propter juſtificationem noſtram.

Nemo tollet eam à me. Explicat Dominus, & 119.
confirmat id, quod ſuperius dixerat. *Ego pono animam meam.* Et ait: Nemo tollet, vi, ac me invito vitam meam à me, ut explicat Euth. *Nemo me* Euth.
morte tradet nolentem. Ut ſubjūnctis verbis exprimit. *Sed ego pono eā à me ipſo*, Seu ut legit Arabic. Arab.
voluntate mea pono. Unde ſubdit: *poteſtatem habeo ponendi eam*, voluntaria, & libera morte. *Et poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.* Per glorioſam reſurrectionem, quam per vim divinitatis hypoſtaticè meæ humanitati conjunctæ mirabiliter, ego faciam. Unde, ut recte notavit D. Cyrillus, his Cyril.
verbis Chriſtus Dominus ſe Deum, ac hominem demonſtrat, ſiquidem ut homo ponit animam, ut Deus reſurgendo illam reaſſumit. *Hoc mandatum*

tum accepit à Patre meo. Reddit Chriſtus cauſam cur ſe morti offerat, quia mandatum ſeu præceptum habuit à Patre moriendi pro noſtra ſalute.
Joan. 14. Joannis 14. num. 31 *Sicut mandatum dedit mihi*
Joan. 15. *Pater ſic facio.* Joannis 15. num. 10. *Ego Patris*
Ad Philip. 2. *mei præcepta ſervavi.* Ad Philippenſes, 2. *factus obediens* Patri præcipienti, obedientia reſpicit ac præſupponit mandatum, indeque ejus correlativum eſt *uſque ad mortem.*

QUÆSTIO XVI.

Quare dicitur, quod Pater diligit filium, non ſolum quia mortuus eſt, ſed etiam quia glorioſè reſurrexit?

120. DUo in limine hujus quæſtionis notanda ſunt. Primum quod ait Chriſtus Dominus Propterea *Pater diligit me, quia pono animam meam.* Id eſt, quia vitam meam pro ſalute ovium mearum in ſacrificium offero. Sed cur non ait, Pater diligit me quia per memetipſum univerſum Orbem condidit? Sed hæc omittens tantum ait, Pono animam meam, ut denotaret quod in majori æſtimatione eſt apud Deum vitam pro aliorum ſalute diffundere, quam totius orbis opificium, illiuſque machinam condere. Rupertus in præſenti. *Poterat ſic dicere,* ait, *propterea me diligit Pater, quia per me in principio cuncta fecit, & ſine me factum eſt nihil. Verum hoc loco Paſtorem legitimum inſtituere, vel erudire intendit, & illud notum facere, quod lucro animarum clarius Deo nihil ſit. Hoc igitur opportune ſecundum rem dicit. Propterea Pater diligit, quia ego pono animam meam: ſubauditur, pro ovibus meis: videlicet, ut ſciant Paſtores animarum, quanti meriti ſit mors pro ſalute earum.*

Plus Deus æſtimat ſalutem animarum quã creationem orbis. Rup.

121. Tolet. Cum Chriſtus Dominus hîc ait *Pono animam meam, ut iterum ſumam eam*, ut ait Toletus, occurrit Dominus Cuidam objectioni, quæ fieri poterat: ſi ponis animam tuam, quomodo poteris adducere oves has, ut vocem tuam audiant, & erit unus Paſtor, & ovile, ac ſi reſpondeat Chriſtus, ita Pater voluit me ponere animam, ut cito eam reſurgendo aſſumerem, & ita mea dicta maximè inter ſe conſtant, verum enim, quod ponam animam meam pro ovibus meis: & iterum ſumam illam, reſurgam, & ſic adducam, & congregabo oves meas, & audient vocem meam, & erit unum ovile, & unus Paſtor.

Præoccupatur objectio.

122. In noſtra tamen quæſtione, illud maxime eſt inquirendum, quod Chriſtus ait: *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam.* Non ait Chriſtus, Ideo me diligit Pater quia in crucis patibulo offero vitam meam pro ejus gloria, ac hominum ſalute, ſed quia ita vitam meam in morte pono, ut iterum reſurgendo eam aſſumam, ac ſic ita mori, ut confeſtim reſurgat, hic ponatur vel placendi patri gratia, ac tanquam illius amorem, ac benevolentiam ſibi conciliandi motivum. Maxime hic eſt expendenda Reſurrectionis gloria: eximius amor Patris erga filium in eo ſe inſigniter manifeſtavit quod Filium ſuum miſerit, ut pro nobis traderetur, ac ſe morti offerret, & quod ſimul reſurrectionis gloriam ei conceſſerit, tanta enim gloria in ipſo triumpho Chriſto data eſt, ut paterni amoris erga ipſum apertum ſit demonſtrativum ſignum. Pater diligit, quia ponit animam ſuam ob eximiam obedientiam erga ipſum. Et Pater diligit Filium, cum ei tantam reſurrectionis gloriam conceſſerit.

Reſurrectio, gloria magna.

Secundò, Summè Pater filium diligebat, tamen Reſurrectionis gloriam Filio non concedit, niſi prius præcurrat mortis meritum. *Propterea me diligit Pater, quia pono animam meam, ut iterum aſſumam eam,* nec rem præbet dilecto, quia dilectus ab ipſo: ſed prius inquirit merita, ut glorioſè retributionem largiatur: Ait Regius vates Pſalm. 92. numero 3. *Parata ſedes tua Deus ex tunc, à ſæculo tu es.* Cum Chriſto Domino eſſe ſermonem communis eſt Patrum, ac Expoſitorum ſententia, quem Deum appellat utpote conſubſtantialem Filium Dei ſecundum Divinitatem, quam teſtatur eſſe ab æterno unà cum Patre. *A ſæculo tu es*; ſeu ut legunt Divus Hieronimus, Divus Auguſtinus *ab æterno tu es.* Illud tamen *ex tunc*, ſeu ut legunt vetus Pſalterium, & Divus Auguſtinus *ex illo*, ſcilicet tempore; magnam involvit difficultatem: ad quidnam referatur illud *Ex tunc*, ſeu ex illo tempore. Multi multa dicunt. Mihi tamen dicendum videtur. Quod *ex tunc*, reſpicit titulum Pſalmi, qui ſic inſcribitur, *Laus Cantici David in die ante ſabbathum.* Hoc eſt in Paraſceve. Ex eo quod ipſe feria ſexta in die ante ſabbathum pro omnium ſalute in ara crucis eſt oblatus, ex tunc, ex illo tempore à Patre parata ſedes ejus non præparatur à Patre ſedes illius, quia Filius ejus erat ab æterno cum ipſo Deus, ſed quia qua homo, & unitus humanitati pro omnium ſalute vitam dabat Agellus in Pſalmi titulo ſic ait. *Ipſi Hebræi Chriſtiani nominis hoſtes, Pſalmum ad Chriſti tempora ſpectare confitentur. Quomodo autem id factum eſt, niſi pro ſabbatho cum in crucem ſublatus inſigne regium accepit.*

123. *Datur præmium non ob amorem, ſed ob merita.*

Hier. Auguſt.

Non ex amore, ſed merito confertur præmium.

Agel.

Cum Dominus in ſua ſacratiſſima Paſſione aſtaret coram Principe Sacerdotum, ait illi. *Veruntamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Matthæi 26. num. 64. Pro illa particula, *amodo*, legit Syriacus: *ab hoc tempore.* Ait Chriſtus, quod ipſum videbunt, quem Filium hominis tantum reputant, cum ſit verus Filius Dei conſidere ad dexteram Dei Patris omnipotentis; *potentiæ Dei*; Legit Græcus, *virtutis Dei*; ſeſſio autem ad dexteram æqualitatem dignitatis, majeſtatis, & gloriæ cum Patre dicit, ſed à quo tempore hæc æqualitas gloriæ & majeſtatis in Chriſto, ab eo nempe momento, quo divinitas unita eſt humanitati, vel quando ut ſponſus de thalamo ſuo proceſſit ex utero Virginis factus homo; tamen Pontifici ait Chriſtus: *ab hoc tempore videbitis Filium hominis,* &c. ab hoc tempore, quando pro vobis patior, quando à vobis condemnor ad mortem, ab hoc inquam tempore mihi parata eſt ſedes à dextris Dei fundata, & ſtabilita ſupra virtutem, ac meritum hujus meæ paſſionis. Divus Paſchaſius libro 12. in Matthæum. *In eo,* ait, *quod dicit ſedentem regnantis forma introducitur. Ac ſi dicit ſupra virtutum fundatum, ac ſtabilitum.*

124.

Matth. 26. Syr.

Greg.

Dignitas fundata in merito.

Paſch.

CAPUT

CAP. XX.

Petens Panes.

Luc. 11.*n.* 4. Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes

Num. 5. Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo, quod ponam ante illum.

VERSIONES.

Syriacus. n. 4. Et ſubdit eis: Quis veſtrum habebit amicum, & proficiſcetur ad eum media nocti, & dicet ei: amice mi, da mihi mutuo tres placentas.

Vat. Theoph. Da mihi mutuo tres panes.

Arabicus. Quis veſtrum habet amicum.

D. Greg. Niſſ. Da mihi aliquot ex panibus tuis.

Origenes. n. 5. Quoniam amicus meus ſupervenit mihi.

Pagninus. Quid apponam illi?

EXPOSITO I.

1. VARIAS parabolas narrat D. Lucas à c. 11. uſque ad 18 quæ in variis locis connectuntur ab Authoribus, à multis vero ponuntur poſt parabolam de bono Paſtore, quorum ordinem nos tenemus. Poſtquam Dominus, ut refert Divus Lucas cap. 11. tradidit illam formam orandi, quam jam docuerat cap. 6. Matth. *Pater noſter qui es in cœlis*, ut latè explicavimus ibi tom. 2. cap. 15. Hic proponit parabolam de amico poſtulante tres panes. Cujus ſcopus, ac finis eſt, ut docent Divus Baſilius in regulis brevioribus reſponſ. 261. D. Ambroſius, Titus Roſtrenſ. Divus Bonaventura, hic, ac Divus Bernardus ſermone de Rogationibus, ut inſtruamur ſemper, ac omni tempore eſſe orandum: non frivole, aut negligenter, ſed ferventer, ac perſeveranter: & ſi contingat nos cito non exaudiri, non ſtatim ab oratione recedendum, ſed valde ardenter multipliciter inſtandum. C. Paul. 1 ad Theſ. 5. n. 17. *Sine intermiſſione orate, gratias agite.* Quod confirmat Chriſtus hac ſimilitudine, & exemplo ſatis inter homines ſolito.

Matth. 6. — D. Baſil. Ambroſ. Roſtrenſ. Bonav. Bernard. — 1. Theſ. 5.

2. Ait ad illos: ſcilicet diſcipulos ſuos, cum quibus loquebatur. *Quis veſtrum.* Interrogatio poſita ad majorem energiam, ac ſemonis efficaciam. *Habebit amicum.* Non ait: ſi vos habetis, ſed ſiquis *veſtrum.* Nam raro invenies, qui verum amicum habebat, & non dicit, habebit amicos, ſed amicum. Verorum amicorum valde parvus eſt numerus; valde rara ac ſingularis vera amicitia, & non dixit, habet de præſenti, ſed habebit de futuro. Vera enim amicitia, non ſolum reſpicit præſentia, ſed etiam quæ à longe, ac in diſtanti ſunt. *Ibit ad illum media nocte*, tempore maxime improportionato, & incommodo, & facit argumentum à majori ad minus, ſi media nocte propter amici perſeverantiam dabit, multo magis quovís alio tempore dabit. *Ibid:* Non ſervum aliquem mittit, ſed ipſe vadit, ſciebat enim, quod valde frivola ſit oratio aliena, cum ipſam propriæ neceſſitatis vigor non animet. Pro quo vide cap. 2. num. 137. & 138. *Et ait illi, Amice.* In exordio ſupplicationis amicum dicit, ut mutuæ dilectionis recordatione, ut ait Divus Carthuſianus, ad dandum inclinaret. *Commoda mihi tres panes.* Id eſt, ut patet ex Græco, *mutuo da mihi.* Ut ponderat Divus Bernardus ſermone 17. ex parabola. *Notandum*, inquit, *quod non ait da mihi, ſed commoda mihi.* Ut accipiens beneficia ſe Dei debitorem recognoſcat. Inſtruimur, quod in noſtris neceſſitatibus ad verum amicum Deum nempe, eſt confugiendum.

Verus amicus rarus. — *Vera amicitia non in præſenti ſed in diſtanti agnoſcitur.* — Carth. — Bernard. Græc. — *Debitores ſumus Dei beneficiorum.*

3. *Quoniam amicus meus*, amicum dicit, non inimicum, quod videbatur pertinere ad majorem Charitatis ardorem. Cum Paulus dicat Rom. 12. num. 20. *Si eſurierit inimicus tuus ciba illum.* Eſto olim inimicus fuiſſet, quem tamen homo in ſua domo ac hoſpitalitate receperat non inimicum, ſed amicum reputabat. Deinde petebat homo Chriſti panem, qui non eſt cibus inimicorum exiſtentium in mortali, ſed amicorum, ac filiorum in gratia. Vide alia, quæ dixi tomo. 3. capite 24. quæſtione 15. numer. 102. *Quoniam amicus meus venit de via.* Tres rationes aſſignat, ob quas tam incommodo mediæ noctis tempore venerit. Primo *amicus meus venit.* Jure amicitiæ teneor neceſſitati ejus ſubvenire. Secundò *de via.* Ipſa longitudo itineris in cauſa eſt, cur hac hora defeſſus venerit. Tertiò, *non habeo, quod ponam ante illum.* Tempus enim non permittit, ut aliquid emam. Dignus ſane hic homo ut multa à Deo beneficia recipiat, qui indigentiam ſuam agnoſcit, & fatetur.

Rom. 12. — *Euchariſtia panis amicorum Dei.* — *Qui ſuam indigentiam agnoſcit dignus beneficio Dei.*

QUÆSTIO I.

Quare tam confidenter homo petit panes non à conſanguineo, ſed ab amico, & explicatur quis ſit homo pulſans, & amicus?

4. VAlde audacter hic homo acceſſit ad oſtium ſui amici, ac pulſat petens panes. Unde illi tanta fiducia? Rectè reſpondet D. Chryſolog. ſerm. 59. *Æſtimo*, ait, *hoc dixiſſe pulſantem, aut forte taliter conveniſſe; feci quod juſſiſti, redde quod promiſiſti: tibi credidi dicenti.* Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. *Unde externo hoſpiti, quod apponerem non reliqui. Si tibi ego ſic habenti moleſtus ſum, quanto mihi ille extitit moleſtior non habenti? Et tamen ego illi excuſare non potui: quia tibi obedire cōtendi.* In Evangelio non invenimus alium hominem tam crebro, ac inſtanter oſtium amici ſe claudentis pulſantem, ut hunc præſentem; unde illi tanta animoſitas? Ut Domini mandatum impleret, omnia ſua pauperibus erogavit, ita ut in craſtinum nihil in domo ſua relictum fuerit, unde generosè accedit

Chryſ. — *Eleemoſyna confidentiam ingerit ut à Deo multa petamus.*

accedit, & promiſſos ex conventione cœleſtis beatitudinis panes poſtulat, ac ſi dicant *fecit quod juſſiſti, redde quod promiſiſti.*

5. Theoph. *Quis pulſans, & quis amicus.* Orig. Cath. Hugo.

Theophylactus exiſtimat quod homo pulſans eſt Angelus cuſtos qui in profundo, ac media nocte tentationem accipiens animam fidelis à Deo petit tres panes corporis, animæ, & ſpiritus. Origenes relatus in Catena Græca, ait quod homo pulſans ſunt Sancti v.g. Abraham, Moyſes, Dei amici, à quo petunt pro ſuis ſubditis, & devotis, Carthuſianus, Hugo, & alij communiter inquiunt, quod pulſans eſt homo fidelis qui excipiens de via mundi, ac temporalium cor ſuum, & animam ſuam, intra ſe. Pſalm.39. num.13. *Cor meum dereliquit me.* Jere. 32. num. 22. *Uſquequo diliciis diſſolveris filia vaga.* Qui fidelis in media nocte tribulationum hujus ſæculi ad Deum Patrem, ſeu ad Filium ejus Chriſtum Jeſum recurrit petens panes gratiæ, miſericordiæ. Aliter D. Auguſt. ſerm. 171 de tempore interpretatur, quod pulſans eſt fidelis, qui tempore tentationum audivit, & excepit Chriſtum Jeſum pulſantem ad oſtium cordis ſui, inde ipſe Jeſus occurrit homini pulſanti ad januam Patris ſui, ut illum exaudiat & excipiat, ſiquidem ipſum olim homo excepit in corde ſuo *Quis eſt iſte hoſpes*, ſunt verba Divi Auguſtini, *qui de nocte de via venit ad amicum? Nonne eſt iſte hoſpes, qui dicit. Ecce ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, introibo, & cœnabo cum illo.*

Pſal.39. Jere. 32. Auguſt.

6 Iſidor *Chriſtus in Euchariſtia benevolus amicus.*

Maximè notandum, quod, cum Chriſtus Dominus ſub parabola, ac ſimilitudine hic intelligatur, quod non appellatur Dominus Deus omnipotens, ſed amicus non enim ait pulſans. Domine, Rex, Omnipotens, ſed amice accommoda mihi tres panes. Amicus, ut ait D. Iſidorus lib.10. liter. A. Etymol. *Dictus eſt propriè amicus ab Amo, id eſt catena charitatis.* Cùm panis Chriſti petitur ipſe non dicitur rex, vel Dominus, ſed amicus tam benevolus ſe habet Chriſtus in ſuo pane, ut tanquam intimus, ac familiaris amicus ſe exhibeat, qui charitatis vinculis tenetur.

7. *Magna Dei pietas erga nos*

Ad quæſtionem, cur iſte pulſans potius petit ab amico, quam à canſanguineo, vel vicino? Reſpondeo primò. Ut in ipſo verbo amici magnæ divinæ pietatis concedenti, quod petimus, oſtentatio fiat; nam ſi amicus ob improbitatem poſtulata concedit, quanto magis annuet Deus, qui Pater noſter eſt. Secundò. Sub nomine amici ſubintelligitur Deus, ut ab ipſo tam confidenter petamus, ut amicus ab amico; proprium eſt enim amici ſui amici neceſſitati ſubvenire.

8 *Amicus magis quã frater tibi ſubvenit* Job. 2. Ambr.

Tertiò. Non à conſanguineo, ſed ab amico petit panes, ſæpe hic tibi pronior ad ſubveniendum, quam ille, frequenterque in amico fideli magis paratum invenis auxilium, quam in ſanguineo valde tibi propinquo. Cùm Job multa ſua tum ærumnarum, laborum, ac miſeriæ tempeſtate premeretur. *Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidiſſet ei, venerunt ſinguli de loco ſuo, ut pariter venientes viſitarent eum & conſolarentur.* Job.2.n.11 & tamen Job, ut conſtat ex ejus cap. ultim. num. 11. habebat fratres, & ſorores Et hi in ejus calamitate ad eum viſitandum, ac conſolandum non accedunt, cur magis moventur ad pietatem tres illi amici, quam ejus ſanguinei? Tres illi erant amici veri, fideles, ac veterani, ut eos appellat D. Ambroſ. lib.2. de interpellat. Job. cap. 1. Amicus autem fidelis, ac veteranus multo majoris valoris, ac ponderis eſt, ut in neceſſitate tua tibi ſubveniat, ac præſto adſit, quam frater, ſoror, ac quilibet alius ſanguine conjunctus.

9. Judic. 7. Abul. Iudic. *Socius tibi ſecurior quã frater.*

Cùm Gedeon contemplaretur fortiſſima caſtra Madianitarum, qui in valle undique diffuſi jacebant, & non ſolùm locuſtarum, ſed etiam arenarum multitudinem ſuperabant, ait Deus ad Gedeon. *Surge, deſcende in caſtra.* Judic.7.n.9. ut auſcultaret, illa quæ Madianitæ inter ſe loquerentur. Sed cùm Gedeon aliquantulum cunctanter deſcendere metueret, addidit illi Deus, *Sin autem ſolus ire formidat, deſcendat tecum Phara puer tuus.* Gedeon multos habebat cõſanguineos, & fratres, ut communiter colligunt Abulenſis, & Expoſitores ex illis ejus verbis cap. 6. num. 15. *Ego minimus in domo patris mei.* Cur ergo in tanto rerum diſcrimine non aſſignatur ei in comitem aliquis ejus frater? Quia ſæpè ſecurior ac fidelior, majúſque ſatellitium præſtat unus bonus amicus, ac ſocius quam quilibet frater, ac conſanguineus. Unde Gedeon tali comite ſtipatus non ſolùm inimicas acies interpidus circuivit, ſed etiam certiſſimam de victoria ſpem lætabundus reportavit.

10 Eccl. 6. *Amicus protectio fortis* Græc. Chryſ. Rabb.

Ex quo ait Eccleſiaſticus 6.num. 14. *Amicus fidelis protectio fortis. Qui autem invenit illũ, invenit theſaurum Amico fideli nulla eſt comparatio: & non eſt digna ponderatio auri & argenti, contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis.* In quibus verbis duo expende: *protectio fortis.* non qualiſcumque, ſed robuſta, & valida in omni diſcrimine ac caſu, eſt etiam *Medicamentum.* Seu, ut legit Græcus *pharmacum* in omni morbi preſſura, ac neceſſitate, unde ait D. Chryſoſt. homil. 2. Epiſtol. 1. ad Theſſal, *Revera, ait, vitæ pharmacum eſt fidus amicus: revera protectio fortis eſt fidus amicus. Quantam utilitatem, quantam ſecuritatem generat. Si mille theſauros dixeris: nihil tamen germano correſpondebunt amico.* Eſt etiam amicus medicamentum immortalitatis, quia, ut explicat Rabbanus, ſi eſt verus amicus, & agit de his, quæ ad Deum, ac ſalutem animæ pertinent.

QUÆSTIO II.

Quare non manè, vel veſpere, ſed media nocte acceſſit homo pulſans?

11. Ambr.

Media nocte acceſſit hoſpitandus de via ad bonũ virum charitate plenum; ſtatimque illi cucurrit ad ſuum amicum pulſans, ac petens panes, & quamvis eſſet media nox, ut ait D. Ambroſius in Pſalm.6. *Non timuit: ne excitaret dormientem, quem ſciebat ſemper excubare vigilantem.* Quo documento inſtruimur in omni tempore, momento, ac neceſſitate Deum deprecari. Et cùm eſſe media nox, inde magnam ſpem concepit homo, quod oratio vacua non rediret, ſciebat enim, quod multum potens eſt oratio vigiliis noctis comitata. D. Chryſoſ. ſer. 39. *Iſta ſatis hora eſt, ait, efficax impetrandi: hoc ſciens Propheta ipſum tempus ſuæ ſupplicationis aſſerit extitiſſe, cantando media*

me dianocte ſurgebam ad confitendum tibi? In hac hora vigilantibus ſemper ſponſus ille occurrit], qui dicit: media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit. Ac ſi oratio vigiliis aſſociata tam valida ſit ut omnia poſſit impetrare quæcumque voluerit, indéque tempus mediæ noctis ad orandum eligebant Paulus, & Silas Actor. 16. n. 25.

Oratio aſſociata cum vigiliis valde potens Chryſ.

12. Tertull.

Secundò. Tertullian. lib. 4 contra Marcion. cap. 26. *Etiam cum ſero pulſatur*, ait, *Creatoris eſt tempus Illius & ſerum cujus ſæculum, & ſæculi occaſus, Ad Deum novum ſero nemo pulſaſſet.* Non ſunt plures Dij unus novus, & alter antiquus, ut ſiniſtre dicebat improbus Marcion, ſed unus tantum eſt Deus immutabilis in ſe ab æterno perſeverans, qui modò mundum gubernat, & ſemper erit ſine termino ſæculorum, ſed quonom motivo probat Africanus, quod non ſit aliquis novus Deus, ſed idemmet, qui eſt ab antiquo. *Ad Deum novum nemo ſero pulſaſſet.* Venit iſte homo media nocte pulſans ad oſtium ſui amici, nempe Dei, qui eum non repulit à ſe, ſed poſtulata conceſſit, ſi autem eſſet aliquis Deus novus media nocte pulſantem non ſuſtineret, ſed acriter increpens rejiceret. *Ad Deum novum nemo ſero pulſaſſet.* Nam quilibet Deus novus, ſcilicet princeps, gubernator, ac Rector valdè delicatum ſe exhibet, & qualibet re aliquantulum ſibi incommoda multum gravatur, ac moleſtatur; unde in pulſantem media nocte, ac ſomnum ejus interrumpentem valde durus, ac rigidus eſſet, minimeque illi petita annueret.

Princeps, ac Rector novus multum delicatus.

13. Chryſ.

Tertiò. D. Chryſol. ſerm. 39. *Vadit ad illum media nocte*, ſic ait, *hoc tempus eſt, quod inter præteritos, & futuros labores ardens animus ad divina nihil indulget corpori, nihil quieti, ſed antequam finiat tranſacti diei opera, inchoat, & anticipat futuri. Ita ſatis hora eſt efficax impetrandi.* Media nox finis eſt præteriti diei & initium ſequentis. Media nocte cucurrit homo petens pro ſuo hoſpite, ut benefaciens amico diem elapſum claudat, & initiet ſubſequentem, ut ſic charitate in proximum totus dies inchoetur, ac finiatur.

Charitas in proximum ſit tota die.

14. Chryſ.

Quarto. Ad eadem Chryſ. verba. *Ardens animus ad divina nihil indulget corpori, nihil quieti.* Media nocte vadit homo pulſans, & non ſolùm impetrat tres panes, ſed quotquot habebat neceſſarios Media nocte omiſſis divinis ſolent homines otio, ac quieti indulgere, nulla ſane aptior hora ad divinam gratiam obtinendam, quam illa, in qua rejecta communi quiete totus homo divinis incumbit. Unde pergit citatus Chryſolog. *Merito ſic pulſanti taliter, quotquot neceſſarios habuit; Evangelicus iſte fœnerator largitus eſt panes.* Sic tantum apud Deum promeretur, qui ante lucem vigilat in bonis operibus. Sicut mulier ita fortis, quæ de nocte ſurrexit, & dedit cibaria domeſticis, ac ancillis ſuis. Proverb. 31. num. 15.

Qui vigilans Deum exorat impetrat.

15. Chryſ.

Quintò. Idem D. Petrus Chryſolog. *Plus hic jubentis Dei*, ait, *quam non habentis hominis verecundia laborat.* Valdè diligens extitit homo iſte ut ſuum hoſpitem reciperet tanta charitate hoſpitalitatẽ proſequebatur, ſed cur qui ſic erat deditus in excipiendis hoſpitibus ante lucem media nocte pergit poſtulans? Reputavit ſecum fore Deo tantum verecundum ſi panes ille petens, ac quærens videretur, qui tanta promptitudine ſua hoſpiti eſt largitus. Ac ſic quodammodo plus verecundaretur Deus, quod cibaria deficerent homini tam liberali erga egenos, quàm verecundaretur homo penuria oppreſſus panes quærens; *quam non habentis hominis verecundia laborat.*

Non vult Deus, ut ſubveniens egeno videatur penuria laborant.

Sextò. Idem allegatus D. Chryſolog. *Quia veſtrum*, ait, *habebit amicum, & ibit ad eum media nocte: parum eſt, quod facienti miſericordiam nox velabatur, quod largitatem dantis patenti da tegebat improbitas, niſi ad cumulum pietatis velandæ adſcriberetur, & ſomnus.* Media nocte homo cum multa inſtantia oſtium amici pulſat, quem jam cum ſuis chauſum ſomnus occupabat, ad quid hæc omnia tendunt; niſi, ut uniuſcujuſque virtus maximè abſcondatur? Charitatem hominis pulſantis, ut ſuo amico ſubveniret, nox illa ſua denſitate obtegebat; liberalitatem verò dantis obvelabat improbitas petentis ac etiam ſomnus, qui illi jam obvenerat. 16. Chryſ.

Virtus & probitas abſcondita.

Cum quietum ſilentium contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet; omnipotens ſermo tuus à regalibus ſedibus durus debellator proſilivit. 17. Ait Sapientia. cap. 18. n. 15. Relinquo ſenſum de cæde primogenitorum Ægyptiorum. Communiter locum iſtum non de Verbi divini Incarnatione, ſed de Nativitate ex utero Virginis interpretantur Tertullian. lib. 5. contra Marcion. c. 9. D. Auguſt. in Pſalm. 109. verſ. 3. D. Anſelmus in Elucidario. Petrus Bleſenſis ſerm. 6. de Nativitate D. Bonav. ſerm. de Incarnat. Hugo, & alij, & Eccleſia in Dominica infra octavam Nativitatis in Antiphona ad Benedictus, hæc verba ad dictum Myſterium accõmodat. Illud tamen maximè expendendum mediæ noctis ſilẽtium cum Dei Verbo, quod dicitur. *Durus debellator*; ſeu, ut habet Chaldaicus *Dominus victor bellorum* quanam diſciplina militari hic Dominus ad mundi peccata ac dæmonis poteſtates debellandas, ac vincendas eſt fuſus? In eo ſanè extitit inſtructio, ac regula militari; quòd cum nox medium iter ſuum haberet, ſub mediæ noctis denſitate ſuam virtutem, omnipotentiam, ac majeſtatem obvelavit, ut victrix gloria undiq; reſplendeſceret. Favet divus Zeno lib. 3. ſerm. 6. *Etenim*, ait, Deus Dei filius tempore conſtituto, diſſimulata interim *majeſtate, ab æterna ſede profectus, in prædeſtinata Virginis templum ſibimet caſtrametatur, quibus latenter infunditur.* Sic à Jeſu ordinantur ſua caſtra, ut victricia exiſtant, quod latenter, ac ſimulata majeſtate procedant, & veniant.

Sapient. 18. Tert. Auguſt. Anſelm. Bleſ. Bonav. Hugo. Chald. *Virtus & potentia occultatur.* Zeno.

18. Cant.

Ad dilectam animam ait Chriſtus Dominus. *Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ* Canticorum 6. num. 6. Cur facies ſponſæ potium cortici, quam ipſi malo punico comparantur, & cur potiùs cortici mali punici, quàm alterius pomi conferuntur? Quid particularius in cortice malogranati, quàm alterius invenitur? Sub cortice in malo punico multa cooperiuntur rubicunda grana mirificè intecta, quæ animi virtutes igne charitatis inflammatas, ac ordinatas adumbrat, inde & genis juſti combinantur, nam ſicut ſub cortice malo granati illa grana abſconduntur, ita etiam ſub genis, in quibus inaſt amici index hilari facie, ac jucundo vultu cordis virtutes, ac rectè cogitata velantur, ac occultantur. Philo Carpatius ad eadem proximè citata verba. *Scitis*, ait, *intra malum punicum multitudinem granorum contineri, horum perſimiles bonorum operum fructu eſſe dicuntur, & latentis animi, conſcientiæque bene cogitata, ac ſancta, quæ ſoli ſponſo perſpecta ſunt, & cognita: die tamen noviſſima cunctis proponenda.*

Animi probitas tegatur. Philo Carp.

QUÆST

QUÆSTIO III.

Quare homo potiùs petit tres panes, quàm unum, vel duos.

19. *In ſacra Euchariſtia omnia bona.* AB intimo, ac potenti amico non poſtulat homo multas dapes, ſed tantùm panes pro excipiendo hoſpite, cur non plura, ut magnificè convivium paret? Panis ille cùm eſſet Chriſti panis, ſacram Euchariſtiam adumbrabat, in qua omnia obſonia, ac bona continentur, ut nil amplius ſit deſiderabile.

20. Ad quæſtionem cùm homo iſte panes petit, fatetur nihil panis familiæ ſuæ ſuperfuiſſe à ſuperiori cænâ, cur pro amico adveniente potiùs tres panes, quam duos, vel unum poſtulat? Divus Bernard. Bernardus ſermone de Rogationibus ait, quòd amicus veniens de via adduxerit ſecum uxorem, & mancipium, indéque homo pulſans tres panes petit pro amico, uxore, & mancipio. Tamen cum nec de uxore, & mancipio fiat mentio. Ideo aptior eſt interpretatio, quòd tres panes exquirit homo, unum hoſpiti ſuo, alterum ſibi, tertium verò ſi fortè duo non ſufficerent, abundanter volebat hoſpiti providere. Objicies. Hic, qui panes petebat, jam, ut ex dictis patet, cœnaverat, ad quid ergo ſibi panem petebat? Reſpondeo, quòd verum eſt ipſum jam cœnaſſe, tamen decreverat in gratiam hoſpitis aliquid ſibi aſſumere. Deinde ex *Qui Deum orat pro proximo, etiam pro ſe orat.* magno myſterio pro ſe etiam petit. Nam qui Deum orat pro proximo, etiam pro ſe orat, multúmque ſui profectum impetrat, ac aſſequitur.

21. Auguſt. *Fides Trinitatis* Tertiò, & moraliter; ac allegoricè. Primò. D. Auguſtinus lib. 2. qq. Evangel. c. 21. ait, tres panes petuntur, hoc eſt ſacro-ſanctæ Trinitatis intelligentia, qua paſcitur anima fidelis, ac conſolatur Orig. Boſtrenſ. Beda. Bernard. in omni labore, & preſſura. Idem habent Origenes, Titus Boſtrenſis, Beda & alij, Secundò Divus Bernardus citato ſermone. Tres panes poſtulati, ait, *ſunt panis veritatis, panis charitatis, panis fortitudinis. Primus, ut quæ vera ſunt, & agenda intelligamus; ſecundus, ut Deum amemus, tertius, ut virtutem caro exerceat.* Tertiò. Gloſſ. Carthuſ. Gloſſa. Carthuſianus inquiunt, poſtulat homo tres panes ſecundùm fidem, ſpem, ac charitatem, quibus paſcitur tota anima. Nam fide rationabilis; ſpe iraſcibilis; charitate paſcitur concupiſcibilis. De his tribus pa- 1. Reg. 10. nibus dicitur 1. Regum 10. num. 3. *Invenient te, tres viri aſcendentes ab Deum in Bethel. Unus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis: & alius portans lagenam vini.* His enim tribus aſendit anima ad Deum, ut ab ipſo omnia obtineat.

22. Hugo. *Cum Dei donis operemur.* Quartò, Cardinalis Hugo intelligit tres gratias, ſcilicet, gratiam operantem, cooperantem, conſummatam, ſeu perſeverantem. Item tres panes ſunt; rationis diſcretio, voluntatis rectitudo, corporis fortitudo: quos Dominus nobis commodat ad uſuram, quam inde vult habere, ut ſecundùm rectè facta operemur, ac bonum faciamus.

23. De anima juſti ait Chriſtus Dominus: *Junctura* Cant. 7. Hebr. *femorum tuorum ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis,* Cant. 7. num. 1. ex Hebræo legitur: *Opus manum artificis,* Laudat Dominus connexionem, ac commiſſuram fœmorum, qua ſine claudicatione ſpóſa procedit & ambulat. Per fe- Theod. morum metaphoram, ut rectè aſſerunt Theodor. Caten. Sotom. Ghiſler. Catena trium Patrum, Sotomayor, Ghiſle. expoſitione 3. deſignantur virtutes earúmque diſpoſitio, connexio, per has enim juſtus viam proſperè, illiſque inſigniter exornatur, ſicut pectus monili; maximè tamen ponderandum, quod in hoc pretioſo monili non celebrat ejus materiam ex gemmis, vel auro, ſed ejus ſtructuram, quæ eſt *opus manuum artificis.* Tanquam innuens, quod in virtutibus magis contemplatur ipſum opus manuum artificis, quàm eorum ſupernaturalem naturam; at quænam ſunt iſtæ manus artificis? Eſt manus Dei dans auxilium gratiæ & eſt manus hominis conſentiens, & cooperans cum ipſa gratia, ita ut à Deo, ac homine fiat una actio, tanquam veluti ab uno artifice, ac agente, qua proſperè procedit homo in via ſalutis, ejúſque anima mirifice exornatur, ac condecoratur, ut pectus monili. Ad hoc reſpicit Hono- *Homo cooperatur cum Deo ad ſuam ſalutem,* rius Auguſtodunenſis: *Femora animæ,* ait, *ſunt timor, & amor, per quæ gignit bonum opus: horum junctura eſt fides, qua credit ſupplicium, quod timet* Honor. *& credit, gaudium, quod amat. Hæc junctura eſt, ſicut monilia, quia ſicut monile pectus ornat, & munit, ita fides animam ornat, & munit. Hæc manu artifici eſt facta.* Vide ſupra cap. 13. n. 19. & cap. 18. num. 144.

Luc. 11. *n.* 4. Et ille de intus reſpondens dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, jam oſtium clauſum eſt: Et pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi.

VERSIONES.

Syriacus Et ille amicus ejus intus reſpondeat, & dicat ei: Ne mihi moleſtiam exhibeas; ecce enim oſtium clauſum eſt, & filij mei mecum ſunt in lecto, non poſſum ſurgere, ut dem tibi.

Arias. Ne mihi moleſtias exhibe.

Vatablus Ne mihi moleſtus ſis.

Arabicus. Nam oſtium meum clauſum eſt: & pueri mei mecum ſunt in cubili meo.

Tertull. lib. 4. *contr. Marc. cap.* 26. Ianua clauſa eſt, & infantes meum ſunt.

Pagninus. Pueruli mei mecum ſunt.

EXPOSITIO II.

ET ille de intus reſpondens dicat: Sine mora reſpondit Dominus: quia, ut ait Divus Chryſologus citandus quæſtion. ſequent. *Secreti ſui cubile collocavit ad januam,* ut apiius ſuæ familiæ oſtium cuſtodiret, ac, ut ad primam hominis pulſationem eum exaudiret. *De intus.* Carthuſian quia Dens occulta inſpiratione noſtris animis al- 24. Chryſ. *Deus velociter exaudit.* Carthuſ.

Kk 2 loqui

loquitur de intus reſpondet,ut mihi videtur, ne oſtij aperiendi ſtrepitu pueros excitaret. Deinde ut majorem repulſam amico denotaret,quem ſuæ præſentiæ ad colloquium indignum judicabat. *Noli mihi moleſtus eſſe.*Hoc eſt precibus importunis immoderatè pulſare, In ordine ad eum metaphorica eſt locutio ex his,quæ inter homines accidunt,Deus enim nulla re moleſtari poteſt,tamen,ut ait Carthuſianus,hac metaphorica phraſi denotatur, quaſi um aliquid Deo diſpliceri videatur.Iſai.1.n.14.& c.7.n.13.

Iſai.1. & 7. 25. Arab. *Iam oſtium clauſum eſt.* Seu,ut legit Arabicus *Oſtium meum*, ne Dominus nimis delicatus immemor amicitiæ,immiſericors,ac irrationalis videatur,ideò duæ repulſæ apponit cauſam. *Oſtiũ clauſum eſt*,peſſulis ſcilicet obfirmatum.Cùm Dominus claudit oſtium ad dormiendum poſt breves tamen horas ſtatim illud aperit,ac proinde ſi Deus primam pulſatione poſtula a non concedit,non exinde auferenda ſpes, nam poſtea dabitur ingreſſus,& aperiet aures ſuas, ac exaudiet. *Et pueri mei* Pagninus,*pueruli.*Syriacus ,*filij.*Et quamvis vox Græca utrumque ſignificet;tamen hîc potius filius quam famuli denotantur,ut docent Tertullianus lib.4.contra Marc.Titus Boſtrenſis,Euthymius,Theophylactus Maldonatus, Toletus,& alij, quia Dominus eos ſecum dicit habere in eodem lecto aut certè cubili,quod ad filios,& non famulos ſpectat.*In cubili.*Seu in lecto,ut vertit Syrus.Utrumque bene poteſt intelligi;nam,ut teſtatur Lucas Burgenſ.Moris fuiſſe apud quaſdam nationes,ut parentes, filióſque ſimul non ſolùm in eodem cubiculo,ſed etiam lecto valde amplo, & lato cubarent. *Non poſſum ſurgere,& dare tibi.* Providus Pater magis ſuorũ filiorum quieti conſulit,quàm ſui. Non excuſat propter ſuam quietem,ſed ne filios interturbet,ac *ne eos*,ut ait Euthym. *expergefaciat.*

Pagn. — *Si ſtatim petita non obtineantur, perſeverandum in oratione.* — Syr. Tert. Boſtr. Euthym. Theoph. Mald. Tolet. Syr. Luc. Burg. — Euthym.

QUÆSTIO IV.

Quare in parabola introducitur Dominus negans panes, inde ejus magnifica liberalitas publicetur?

26. Chryſ. MUltum in hac parabola,divina pietas,ſollicitudo,ac liberalitas declaratur,ex perbellè notatis à D.Chryſ.ſerm 39.*O quam*,ait,*pulſanti iſte geſtivit occurrere, qui ſic ſecreti ſui cubile collocavit ad januam:qui dormientibus ſervulis,pulſanti neceſſitatem ſolus,& primus audivit.* Pulſat homo ad oſtium,& dormientibus famulis ſolus Dominus *de intus reſpondens ait*,&c.Si enim ipſe excuſabat,ac vigilat in ſalutem hominũ,ut cubile ſuum ad januam collocaſſe dicatur, ut pulſantes citò audiret, poſtulata afferret. Pulſa homo cor tuum,quod eſt veluti oſtium Dei,dicens:*peccavi*, & ſtatim ipſe exaudiet,deinde preme illa verba: *Qui dormientibus ſervulis pulſantis neceſſitatem ſolus,& primus audivit.*Notatu digniſſimũ quòd in eodem cubili cum Domino ſervi dormiunt, quibus incumbebat attendere quiſnam pulſaret ad januam,ne Domini quies interturbaretur, & tamen ſervi dormiunt,& ſolus Dominus vigilat, cum homo petens panes pulſat; pro certo habet, quod cum neceſſitate laboraveris, omnes, in tui ſubſidium dormiunt, ſolus Dominus invigilat,& præſto adeſt, ut tibi opem ferat.

Ad noſtram neceſſitatem omnes dormiunt, ſolus Deus vigilat.

Ad quæſtionem propoſitam. Poſtquam Chriſtus Dominus docuit diſcipulos ſuos orare in hoc cap.11.Luc.num.2.nobiſque ad orandum ingerit multam fiduciam expandens in hac parabola, ut eſt communis Patrum, ac Doctorum conſenſus, ſummam Dei liberalitatem concediris quidquid in oratione petitur.Quomodo tamen hic oſtenditur Dei magnificentia,cum Dominus introducatur,aſperi verbo,*noli mihi moleſtus eſſe*,dans repulſam amico,quia ex eo quòd amicus erat,hoc tantum titulo digniſſimus extabat,ut omnia acciperet,præcipuè,cum ipſe non mitteret aliquem ſervum ſuum, ſed ipſemet tetendit ad oſtium pulſans,& mediâ nocte,quod ſatis rei neceſſitatem declarabant,ne hoſpitem ſuum incœnatum relinqueret,& ipſe rem non multi pretij,ſed tres tantum panes petit, & non datos ſed commodatos exigit, & tamen Dominus de intus tantis difficultatibus reſpondet. *oſtium clauſum, pueri dormientes mecum in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi.* Quiſnam homo ruſticus,illiberalior, & avarus, auſteriora,ac rigidiora diceret? Quomodo ergo profuſa Dei largitas in nos exprimitur, ac declaratur? 17.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo primò, Ex verbis ipſius hominis pulſanti. *Amici commoda mihi tres panes.* Seu ut legit Theoph.Syr.Vat.*Da mihi mutuo*, petit homo panes non gratis datos,ſed ſub fœnere commodatos,ac ſi diceret:ſi dederis, aucta ſolutione ſtatim reddam?Emere vis ô homo donum à Deo, & non accipere?Et quoniã alio modo ab homine avariſſimo,ac uſuratio petendum foret?Unde meritò Theophyl. *impudentiam dicit orationem attentatam.*Inde Dominus,tanquam ex injuria facta petitione illi irrogata donum ſub fœnore poſtulatum in exordio petitionis multis difficultatibus objectis denegat;nam ejus ingens magnificentia ex ſua intrinſeca bonitate gratis, & non mutuo dat,qui enim ſub mutuo concedit,liberaliter non benefacit,mutuum enim à ratione beneficij apertè diſtat:poſtquam Abraham devictis quinque regibus liberavit de eorum manibus Loth cum Sodomis,de præda oblata nihil voluit accipere.Geneſ.14.n.22.Cujus rei rationem elegãter aſſignat D.Ambr.lib.1. de Abraham.cap. 8. *Minuit enim fructum triumphi mercedis ſuſpicio,& beneficij arrodit gratiam.* Mercedis ſuſpicio deprimit,ac minuit,beneficium;ergo divina liberalitas quodammodo, noſtro dicendi modo, aliqualem patitur injuriam, dum ſub mercede,ac fœnore aliquid ei petitur, tamen in magnum argumentum ſuæ magnificentiæ petitos panes commodatos concedit,ne quid à Deo inſtanter,ac perſeveranter petatur,quod ipſe denegare videatur. 28.

Theoph. Syr. Vatabl. — Gen.14. Ambr. — *Mercedis cõditio minuit, ac derogat magnitudinem beneficii.*

Secundò mirum eſt,quòd hæc parabola proponatur, ut Dei liberalitas manifeſtetur, cum tamen in primo limine repulſa detur hominis, cui videbatur ex tantis circunſtantiis,ut ſuprà dixi in hac quæſtione,nihil denegãdum.Summopere tamen Dei magnificentia hic exaggeratur. Acceſſit homo, & petit valdè incongruo, & importuno tempore,quod multis explicat Evangeliſta:*Ibit ad illum media nocte.* De intus reſpondet Dominus, *Noli mihi moleſtus eſſe.*De Deo loquitur parabola ſub hominis perſona juxta humanos affectus, ut Dominus moleſtiæ incapax tam intempeſtativâ oratione, ſecundùm humanam conditionẽ metaphoricè videatur moleſtari;illique tandem dicat: *Non poſſum ſurgere,& dare tibi.*Tamen tãta eſt Dei libera 29.

Tãta eſt Dei liberalitas ut etiã orationem importune factam exaudiat.

liberalitas , ſicque ad miſericordiam ipſe pronus eſt , ut etiam facta perſeverante oratione incongruo tempore,in opportuna occaſione,indecenti ſtatu,nempe ab homine non amico,ut dicitur in parabola ſequenti verſu,*& ſi non dabit illi ſurgens eo quod amicus ejus ſit.*Non amicus,id eſt homo in peccato,ut cum multis dicam ſequenti expoſitione;tamen ſic Deus ipſa oratione allicitur,ut ille , qui dicebat,*noli mihi moleſtus eſſe,non poſſum ſurgere,& dare tibi,*hæc omnia prætermittat,ut poſtulata concedat , petita annuat.

30. Tertiò. Inſtanter petit homo panes,ut jam in difficultate quæſtionis eſt poſitum ; negat tamen Dominus.*Iam oſtium meum clauſum eſt , & pueri mei mecum ſunt in cubili,non poſſum ſurgere,& dare tibi.*Servorum quies amici indigentiæ præfertur,& tota difficultas largiendi in eo verſatur,ne moleſtiam pueris ſuis inferat.Cum tamen pro poſtulatis concedentis multo plura urgebant,ut in difficultate quæſtionis dixi. Quomodo ergo hæc parabola adducitur pro magna Domini liberalitate exaggeranda?Decertabat in hoc optimo Patrefamilias cura , ac providentia famulorum , ne ipſi diuturni laboris laſſitudine moleſtati inter turbarentur , cum eximia ſua liberalitate amico ſubveniendi.Vincit tamen famulorum diſpendio ſtudium beneficentiæ,& ille qui dicebat impoſſibile eſſe pueros ſuos inquietare,*non poſſum ſurgere,& dare tibi.*Rejecta ſervorum commoditate, ego ipſi excitentur,ſurgit,& ſupplicanti amico non ſolum petita , ſed amplius quidquid fuerit neceſſarium libenter.ac magnifice offert.

Liberalitas imi magnifico vincit ſuorum curam.

31. Gloſſa.

Ex rerum difficultate accenditur deſiderium.

Quartò Gloſſa apud Catenam.*Non poſſum ſurgere,& dare tibi. Non ergo,*ait,*aufert implorãdi licentiam,ſed vehementius accendit deſiderium orandi,oſtensâ difficultate conſequendi.* Cum pulſanti dat Dominus repulſam multas moras interponit, difficultates objicit. Oſtium clauſum,pueri mecum in cubili dormientes , non poſſum ſurgere , ut ex tanta dilatione , ac difficultate rerum ardentius deſiderium obtinendi accendatur.Vide ſupra c. 14. n. 53.

32. Hugo.

Quod labore acquiritur. multum æſtimatur.

Quintò Hugo Cardinalis. *Non poſſum ſurgere. Hoc dicit Dominus,*ait,*ut præſumptio tollatur , & quia quod majore labore acquiritur plus amatur.* Veniebat homo multa præſumptione pulſans , tanta repulſa ei datur,ut à ſua præſumptione dejiciatur ,ac humilietur.Sexto,ut & ipſe perſeverando multum inſtanter laboret,unde non ſtatim ad primam pulſationem , ſed poſt multiplicatas voces conceduntur,ut inde dulciores fiant , quæ enim magno labore acquiruntur,ſuavius obtinentur , ac jucundius poſſidentur.

33. Cant. 7. Cant. 8.

De anima juſti ait Chriſtus Dominus. *Quam pulchra es,& quam decora chariſſima in deliciis ,* Canticorum. 7. num. 6.iterum *deliciis affluens , innixa ſuper dilectum ſuum.*Canticorum 8.numero.5.Hæ autem deliciæ,quibus maxime abundat, ac impinguata eſt,ſicut divinæ dulcedines inſpirationis,ac conſolationes ſpirituales,ut vult Caſſiodor.ſeu ingens abundãtia gratiarum,ac donorum, ut interpretatur Rupertus.Tamen cum ad lauream vocatur,dicitur ei *Veni de Libano ſponſa mea,veni de Libano , veni : coronaberis de capite Amana,de vertice Sanir,& Hermon,de cubilibus leonum,de montibus pardorum.* Canticorum 4.numero 8.vocatur,ut veniat de Libano,hoc eſt de candore puritatis,& coronanda dicitur ex Amana,Sanir,& Hermon,quia erant montes,in quorum vaſtis ſpeluncis,ac cavernis multi degebant

Caſſiod.

Cant. 4.

leones , & pardi.Per quos tres montes Divus Gregorius,Beda,Philo Carpathius interpretantur dæmones,fraudulentos,hypocritas,ac Hæreticos Alij auctores ſignificare volunt mundum,diabolum,ac carnem,cum quibus aſſiduum luctamen deſignatur. Illud tamen nunc eſt diſquirendum : cur quando anima ſancta ad Coronam vocatur , non coronanda dicitur ex deliciis.ex conſolationibus,ac inſpirationibus cœleſtibus,nec ex divinis gratiis,ac favoribus , ſed ex contentione , ac pugna habita,cum leonibus,& pardis , dæmonibus ſcilicet peccatoribus,ac hæreticis.Ut gratior, ac æſtimabilior eſſet corona , non intexitur ex ſplendoribus gratuite acceptis,ſed ex multo ſudore,ac luctamine comparatis. Divus Gregorius Niſſenus oratione 8 *Peridoneè* , ait , *leonum , ac pardorum mentionem fecit , ut per adjectionem rerum moleſtarum,voluptatem lætitia fruentium ſuaviorem efficeret.*

Greg. Beda. Carpat.

Ex proprio labore comparata corona gratior. Niſſen.

Snb avunculo ſuo Laban dives factus eſt Jacob,cumque meditaretur regreſſum ad antiquam patris ſui Iſaac domum,& Jordanem jam appropinquaret veteris ſtatus memor dicebat.*In baculo meo tranſivi Iordanem iſtum , & nunc duabus turmis regredior.*Geneſ.32.num.10.Gratias agens Deo etiam de ſuo bono eventu gloriatur , quod cum duabus turmis,ſue *duobus caſtris* , ut legunt Septoaginta,regrediatur.Et ſi Jacob congratulatur de donis ſibi cõceſſis,cur non magis congaudet d paterna hæreditate,ac benedictione,quam de acquiſita ſubſtantia in Labanis domo ? Cum ſine dubio multo majora dona in paterna benedictione eſſeent illi cumulata.Dictũ eſt ei *Det tibi Deus de rore cœli,& pinguedine terræ,abundantiam frumenti , & vini, Et ſerviant tibi populi,& adorent te Tribus : Eſto Dominus fratrum tuorum* Et Geneſ.27.n.28.ubi dantur ei in hæreditatem imperia,regna,& principatus,inſuper ampliſſima dona ſpiritualia , ac ſupernaturalia. Cur potius hæc tantis non celebrat,quã illa duas turmas è ſe cõparatas:Benedictio gratis data eſt.Paulus Rom. 9.n.11.*Cum nondum nati fuiſſent,aut aliquid boni egiſſent,aut mali ut ſecundum electionem propoſitũ Dei maneret,non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt ei,quia major ſerviet minori:Iacob delexi,Eſau autem odio habui.*At vero duæ illæ turmæ in Labanis familia aſſiduo multorum annorum labore fuerunt comparatæ,ut ipſe dixit : *Dei , noctuque æſtu urebar , & gelu ,fugiebatque ſomnus ab oculis meis.*Gen.31.n.40.Inde de duabus termis congaudet,illaſque tanquam ſibi valde jucundiores inſigniter commemorat , chariora nobis ſunt quæ noſtro ſudore acquirimus quam quæ natura,vel aliena largitate comparantur. 34.

Gen. 32.

Septuag.

Gen. 27.

Rom. 9.

Gen. 32.

QUÆSTIO V.

Quare ſervi in Domini cubili dicuntur pueri cum ab ſponſa appellantur milites armati?

35. HOs qui in Evangelio Lucæ dicuntur pueri cubantes in cubili , ſeu lectulo Domini , exiſtimat D. Gregor. Niſſen. hom. 6.eſſe milites armatos cuſtodientes lectulum Salomonis.De quibus ait Sponſa , Canticorum. num. 8.*Omnes tenentes gladios,& ad bella doctiſſimi unuſcujuſque*

Niſſen. Cant. 7.

enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos. Poſtquam citatus Pater probat hos bellatores eſſe infantes illos, ſic ſubjicit: *Idem ergo eſt dicere, & armatos eſſe circa lectum, & infantes: nam iſti quidem nondum noverunt: hi vero ad hunc ſtatum ſe redegerunt: adeo, ut beatus in his inveniatur, vel infans, vel armatus, verus Iſraelita in puro corde*
Cor expellẽs à ſe temporalia placide degit. *Deum videns, ut armatus quidem in puritate impaſſibilitatis. Regis lectum, id eſt cor ſuum cuſtodiens ut infans autem in beato lecto quieſcens.* Ecce idem armati acres gladiatores, & ſimul pueri, ac infantes vocantur, cum cor ſuum cuſtodiunt, ab illoq; enſe juſtitiæ, ac rectæ rationis omnem perturbationem, ac mundialem cogitationem imputant, fortes pugnatores ſunt. At vero, ut omnis perturbationis expertes mira pace, ac quiete potiuntur, tanquam infantes reputantur. Qui enim cor ſuum à mundialium anxietate cuſtodiunt, ſic in ipſomet ſuo corde, ac animo placide, & quiete degunt, veluti innocentes infantes nulla præcepta moleſtia cubantes in lectulo.

36. Pſ. 74. *Factus eſt in pace locus ejus, & habitatio ejus in Sion.* Pſal. 75. n. 3. Quanquam Pſalmus de Chriſto à multis interpretatur, tamen non incongrue, etiã de juſto explicatur, qui degens in puritate, ac rectitudine ſuæ animæ, ac conſcientiæ habitet in pace, ac tranquillitate veluti in munitiſſima arce Sion. Pergit Pſalmiſta. *Ibi confregit potentia ar-*
Pax cõſcientia animæ juſti ex certamine cum vitiis. *cum, ſcutum, gladium, & bellum.* Diſſipavit potentias arcuum ſcilicet dæmonum, qui omnium tentationum ſagittas emittunt, ſcutum obſtinatæ obdurationis, gladium præſumptionis, & bellũ omnium peccatorũ. *Si in pace factus eſt locus ejus & habitatio ejus in Sion*, ut in fortiſſima. Quomodo ibi tantum certamen eſt indictũ? *ibi confregit potentias arcuum ſcutum, gladium & bellum.* Quia tanta eſt habita pugna cum diabolo, carne, ac mundo, inde in tanta pace, ac quiete, degit pax animæ juſti de contentione cum vitiis, & pecca-
Ambr. tis conſiſtit, ex talique pugna multum creſcit, ac effloreſcit. Ita D. Ambr. prædictum Pſalmum exponit, lib. de Naboth. c. 14. *Ubi quietus*, ait, *affectus nulli diverſarum cupiditatum exagitatus, fluctibus nullis avaritiæ turbatur procellis nulli quærẽdarum diuitiarũ igneſcit incendiis. Ipſe eſt qui ſpeculatur æterna, & habitat in Sion confringens omnia ſpiritualium inſtumenta bellorum, conterens arcus, quibus diabolus ignita dirigens jacula graves pecca-*
37. *toribus hominum ſolet inurere tentationes.*

Poſuit Deus ante paradiſum ad cuſtodiendam
Gen. 3. viam ligni vitæ Cherubim cum flammeo gladio Geneſ. 3, n. 24. Ad cujus exemplar cum Abraham conſcenderet ad mõtem, in quo Deus viſus eſt ad
Philo litandum Domino filium ſuum ſecum ſimul portavit ignem & gladium. Ex quo eleganter ait Philo lib de Cherub. *Au non vides*, ait, *quid ſapiens ille Abraham, quando incepit juxta Deum metiri omnia, nihil creaturæ tribuens, accepit ad ignei gladij ſimilitudinem, ignem, & gladiũ, reſecare cupiens*
Igne, & gladio amputentur carnalia ut Deo ac animæ racè fruamur. *quidquid mortale habebat, ut expedita cogitatione ſublimis ad Deum evolaret?* Cum Abraham aſcendit ad montem veluti alter Cherubim defert ſecum ignem, & gladium, ſciebat vil ſapiens nihil creaturæ tribuens, quod ad perveniendum ad eã animi tranquillitatem, in qua nullum rebellem motum in concupiſcentia experiretur, ut inde fieret aptus ad Dei præſentiam, & colloquium, neceſſe erat, ut prius igne, & gladio carnales omnès cupiditates amputaret appetitus trucidaret, omniaque mundana conculcaret, ut ita expedita mente illius ſumma pace obtenta divinæ congauderet familiaritatis conſortio.

Luc. 11. *n.* 7. Et ſi ille perſeveraverit pulſans: dico vobis, etſi non dabit illi ſurgens, eo quod amicus ejus ſit, propter improbitatem tamen ejus ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios.

VERSIONES.

Syriacus, Dico vobis: etiamſi propter amicitiam non dederit, at propter importunitatem ſurget, & dabit quantum ei requiritur.

Cajetan. Propter impudentiam tamen ejus ſurget.

Græcus apud Barrad & Luc. Burgenſ. Propter inverecundiam tamen ejus ſurget.

Arias. Propter improbitatem ejus excitatus dabit ille quot quot habet opus.

Vatablus Dabit quodcumque habet opus.

EXPOSITIO III.

Tſi ille perſeveraverit pulſans Tota hæc pericope non legitur, ſive Græce, ſive Syriacè, maximè tamen inſervit ad explicandam vim parabolæ, ac proinde optime eſt in noſtra Vulgata. *Perſeveravit pulſans*, repulſa amici non deſtitit à petendo, ſed majori navatu continuavit, & ut notant Toletus, jam non utitur vocibus, ut antea ſed pulſatione: excuſabat enim ſe amicus à ſurgendo, ne expergefaceret pueros, ac perturbaret, ille autem tollens excuſationis argumentum, fores pulſat, ut ſtrepitus excitentur à ſummo, indeque magis amicus compellatur ſurgere. 38. Græc. Syr. Tolet.

Dico vobis. Concludit parabolam. & idem eſt, ac vobis extra dubium certum facio. *Et ſi non dabit illi ſurgens.* Prudens paterfamilias quamvis multos pueros ſecum habeat in cubili miniſtrorum manibus cavet, & ipſe per ſe ſurgens, quæ ſuorum ſunt, per ſemetipſum exercet, *eo quod amicus ejus ſit.* Recte notat hic Toletus annot. 22. & etiam ſupponunt Hugo & Mald. quod maximè hic explicatur efficacia orationis erga Deum; *etſi non dabit, eo quod amicus ejus ſit.* Non amicus Dei, idem eſt, ac peccator, qui enim non eſt in amicitia Dei, in peccato eſt: Deus enim non ſolum juſtos exaudit, ſed etiam peccatores, cum tamen ad eum veniunt, ac convertuntur voluntate peccandi abjecta. *Propter improbitatem.* Seu, ut alij legunt, *impudentiam* ſeu, *inverecundiam ejus*, id eſt, propter importunam, urgentem, & inverecundam inſtantiam improbus 39. Miniſtrorum manus cavenda. Tolet Hugo Maldon.

probus appellatur,qui nullo dato reſponſo recedere non vult , ſed moleſte urget , ac inſtat , & non ceſſat à petendo donec accipiat , ut veluti cogat alium ad dandum;per hanc autem improbitatem in ordine ad Deum , intellige aſſiduam
Aug. perſeverantian D. Auguſt. lib. 2. quæſtionum Evang.cap.31. ait,quod in præſenti. *Comparatio eſt à minore ; ſi enim amicus homo ſurgit à lecto , & dat , non amicitia,ſed tædio compulſus , quantò magis Deus dat , qui ſine tædio largiſſime donat quod petitur.* De quo iterum quæſt. 7. *Quotquot habet neceſſarios.* Seu opus.*Ne iterum pro pluribus panibus poſtuletur , & ad lectulum reverſus denuò inquietetur.*

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus,qui eſt multum velox ad noſtras orationes exaudiendas tantùm in præſenti cunctatur,ut dicatur propter in portunitatem dare?

40. Quam velox ſit Dominus in ſuorum orationibus exaudiendis multis explicat Regius
Pſal. 33. Pſal. 7. Pſal. 10. vates Pſalm. 33. n.16.*Et aures ejus in preces eorum.* Pſalm. 117. n. 7. *Et clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus.*Pſalm. 10 num.17. *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Quomodo ergo in præſenti ſe moroſum oſtendit erga hominem pulſantem ?

41. Catech. Reſpondeo primò,quod per improbitatem intelligendus eſt aſſiduus orationis fervor , indeficienſque inſtantia improbitati , ac importunitati ſecundum humanum judicium,ut explicat Carthuſianus , aliquit ſimile continens ; ſi v.g.talis petitio fieret erga hominem;quod jam in expoſi-
Aug tionem explicavi ex D.Auguſt.Et iterum ipſe eſt audiendus ſerm.5.de verbis Domini cap.5. *Quid eſt*,ait,*propter improbitatem ; quia pulſare non deſtitit , quia & cum eſſet negatum , non ſe avertit ; ille,quia nolebat dare , quod petebatur , fecit , quia ille in petendo non deficit. Quantò magis Deus bonus,qui nos hortatur , ut petamus , cui diſplicet ſi*
Deus oratione vult inſtari. *non petamus.* Ita vult Deus non eſſe perſeverantes,ac inſtantes in oratione,ut eum quodammo-
Tert. do cogere,ac urgere noſtro affectu ad dandum
Cant. 3. valeamus. *Hæc vis grata eſt Deo*,ut ait Tertull. lib.de oratione. Unde ſponſa Cantic.3.n.4.dicebat. *Tenui eum,neque dimittam,donec introducam eum in domum genitricis meæ.*

42. Ennod. Secundò.D.Ennodius Epiſtol 3.*Pulſanti* , ait , *ſæpe ſurgit Deus , & tribuit , ſi non propter meritum,vel propter importunitatem. Sic uſuram cultoribus vexatis reddit terra ceſpitibus. Sic ad vocem unius hominis mentis ſecreta reſpondent , & dum anguſtus clamor vincitur , valetudinem ſuam elementa manifeſtant.* Ait Dominus in præſenti pa-
Differt Deus donum , ut animus meritis creſcat. rabola.*Propter improbitatem tamen ejus ſurget , & dabit illi.* Affectat Deus multiplicatis,ac etiã importunis vocibus in oratione pulſari.Importunitas,ſeu improbitas ſumitur in præſenti pro quadam inſtantia ad bona quædam ſuper vires orantis concedenda;nam ſicut humana vox ad montium cavernas evecta per Echo ſe ſe multiplicat : &ager aliàs caſſus,& infructiferus improbò agricolarum labore vexatus,ac excultus magnis fructibus repletus:ſic orantis animus cũ aliàs,aut nihil aut parum meritis polleat multiplicata voce, ac fervore in oratione meritis creſcit , indéque aptus & capax redditur,ut magnis donis divinæ gratiæ fæcundetur. D. Aug. Epiſt. 121. cap. 8. August. explicans cur Deus nos jubet inſtanter orare,ait, *Vult exerceri orationibus deſiderium noſtrum , ut poſſimus capere,quod præparat dare.*

43. Chryſ. Tertiò D.Chryſolog.ſermon.39 *Indicit*,ait,*in hac humanitate geminam neceſſitatis ſpeciem potentis;& dormientis,ut illum petere hoſpes,dare compellat hunc ſomnus,utpotè , qui propterea ſe daturum ei dicat in tempore quod non occurrere amico , ſed recurrere videatur ad ſomnum : ut ei magis dormire liceat.* Cum introducitur media nox , quando homo cum panis indigentia pulſat ad oſtium Domini , quando intra cubiculum ſuum *Deus tam liberalis in donis dandis,ac veluti ſi eis indigeret.* clauſam cum pueris ſuis jacebat in lecto , Deus tãto gaudio à liberalitate ſua in nos dona diffundit , ut non tantum videatur homini indigenti ſubvenire ſed etiam ſuæ propriæ cõmoditati accurrere.Quis dubitat,quod valde proficuum eſt dormienti,ut pulſanti indilatè ſatisfaciat , ut placatus ſuæ quieti indulgeat ? Unde dominus deſcribitur in noctis ſilentio moleſtari,ac inquietari clamore,& ſtrepitu pulſantis ad januam,ut citò reſpondẽs,& ſuperabundanter largiens,non tantùm petenti , ſed ejiã ſibimet conſulere videatur

Quartò Deus aliquando cunctatur in noſtris petitionibus ſatisfaciendis , ut nos inde magnis 44.
vocibus inſtemus,cujus rei rationem aſſignat D. Auguſtin. citato ſerm 5.de verbis Domini. *Cùm* August.
*aliquando , ait , tardius dat , commendat dono non negat.Diu deſiderata dulcius obtinentur : cito autem data vileſcunt.*Et ſerm .27 .De verbis Domini , ait.*Quod dare vult , differt , ut amplius deſideres dilatum ne vileſcat cito datum.* Cùm parens Elias levaretur in cœlum,pallium ſuum reliquit diſci- *Deus non reſpondet. ſtatim orantibus , ne vileſcant dona apud eos.*
pulo ſuo Eliſæo,*qui reverſus ſtetit ſuper ripã Iordanis , & pallio Eliæ , quod acciderat ei , percuſſit aquas & non ſunt diviſæ.Et dixit:ut eſt Deus Eliæ etiam nunc?Percuſſitque aquas,& diviſæ ſunt huc , atque ille.* 4. Reg. 2:n.13.illud ſemper erat idem 4.Reg 2.
pallium Eliæ , eadémque virtute pollebat , cur non prima vice,& cum tunc multo fervore , ac conatu orat Eliſæus.*Ubi eſt Deus Eliæ etiam nunc?* Sed ſecunda percuſſione dividuntur aquæ ? Diſtulit Divinum Numen uſque ad ſecundam inſtantiam invocationis adeſſe , nam ſi continuò Eliſæi votis annueret,facilis illa,atque prompta diligentia miraculum diviſionis aquarum non multum æſtimabile redderet,vileſcunt enim quæ citò,& ſine multo noſtro conatu adquirimus.

Quintò. Multas rationes de intus dedit Domi- 45.
nus,quibus firmavit negatum ; *Noli mihi moleſtus eſſe,jam oſtium,clauſum eſt,pueri mecum ſunt in cubili , non poſſum ſurgere,& dare tibi.*Tamen quaſi coactus,ac veluti invitus,more humano de Deo ſub parabola loquitur Evangeliſta. *Propter improbitatem tamen ejus ſurget , & dabit illi quotquot habet neceſſarios.* Ecce Dominus , qui dicebat ſe non poſſe,aut nolle dare,tamen tam grandis eſt orationis potentia,ut valeat extorquere id, *Grandis potentia orationis.*
quod Deus dixit ſe nolle dare,ac proinde ipſius orationis vi veluti coactus liberaliſſimè donat D.Chryſolog.ſer.39. *O quam neceſſitatis eſſe ſuæ*, Chryſ.
ait,*quod ſuæ poteſtatis eſt,vult videri.* Ac proinde cùm ipſe decreviſſet non dare,quod intelligitur,niſi inſtanter rogaretur , elicita , ac expoſita fervida oratione valde ſponte donat,ac largitur.

Luctatur Jacob cum Angelo illo,nempe magni 46.

Angelo, qui tetigit nervum femoris Ja- ... atim emarcuit,ait, ut Jacob claudicaret; ... en lucta per totam noctem protrahere- ... ixit Angelus ad Jadob. *Dimitte me jam enim aſcendit aurora* Gen. 32.num 26 Oſtendit Angelus ſe velle ab illius manibus effugere,ſed ab illius manibus retentum non poſſe. Quid facis ô Angele? Multum ſane homine potentior ſi diſcedere exoptas, ſicut unum nervum femoris illius percuſſiſti,quo claudus evaſit,percute & alium,ut troque claudus facile et dimittat? Cùm luctaretur tota nocte Jacob ad orationem confugit, de hoc enim certamine loquens Oſée Propheta c.12.

Oſe, 12. num. 14. ait. *In fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & invaluit,& confortatus eſt flevit, & rogavit eum.* Ad orationem ſe convertit Jacob. *Rogavit eum.* Deus velut cedēs viribus orationis, inducias poſtulat, ab illóque ſe petit dimitti,ab illiúſque amplexibus liberari:tanta eſt enim orationis potētia(humano modo loquor)ut cum D. i omnipotentia ob ſuam eximiam pietatem videatur certare. Oratio enim ipſum Deum ligat, detinet, ac circuncingit. Tertullianus, in Apolog. cap.39. *Coimus in cœtum*,ait,*& congregationem,ut Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus orantes, hæc vis grata Deo eſt*: Expende verba: *Quaſi manu facta precationibus ambire.* Ac ſi dicat orationibus Deum undique circuncingimus, ipſo ſic ex ſua magna miſericordia diſponente.

Oratio. Deum ligat. Tertull.

47. Ad Jacob cap.33.n.5.ait Deus. *Si potes,reſponde mihi & adverſum faciem meam conſiſte.* In Hebræo legitur. *Diſpone,ordina,inſtrue, & ſta.* verbum ſane bellicum. Unde Tygurina legit. *Acie directa mecum congredere, ac fortiter obtine gradum tuum.* Sed quomodo miſer homo adverſus faciem Dei omnipotentis poteſt ſtare, ac tanquam acie directa congredi? Oratione nempe,ut explicant Pagninus, Vatablus,Caiet. *Diſpone orationem tuam, & conſiſte ante me.* Verba ſunt Vatabli. Tanta eſt orationis potentia,tantámque vim ipſa Deo infert, ut quodammodo erga faciem ejus videatur aciem militarem inſtruere,ut Deum ad ſe trahat,ac inclinet, noſtroque modo dicendi vincat. D. Hieron. Epiſtol. ad Damaſcum. *Deus ipſe*,ait,*qui nullis contra ſe viribus ſuperari poteſt, publicani precibus vincitur.*

Iob.33. Tygur. Pagnin. Vatabl. Caiet. Hier.

QUÆSTIO VII.

Quare pulſanti non ſolùm dantur tres panes, ſed inſuper quotquot erant neceſſarij?

48. VEniunt fatuæ Virgines media nocte, & cùm clamarent, Domine, Domine aperi nobis. Clauſa eſt janua, & dicitur eis. *Neſcio vos* Matth. 25. num. 12. Venit præſens homo media nocte, cum jam clauſum eſſet oſtium tamen ei aperitur & datur ei ſuperabundanter,non ſolùm quod petebat,ſed inſuper quidquid ei erat neceſſarium. Quænam hujus rei ratio? quia in Virginibus defecit perſeverantia,quæ in pulſatore valde tenax extitit, ut dicatur propter improbitatem ei dare, de quo iterum dicam, cum de Virginibus fuerit ſermo, ex quo patet ſolutio ad primum quæſitum quæſtionis, cur ſcilicet huic homini panes dantur?

Matth.25. *Perſeverantia omnia impetrat.*

Ad principalem quæſtionem. Primò reſpondet D.Chryſolog.ſerm.39 *Non potuit*,ait,*nō impetrare, quod voluit,qui ut reciperet hoſpitem,hoſpitem reficeret, totam ſibi requiem denegavit, Aut quomodo ſic petenti, ſic pulſanti, non reſponderet ille, qui ſe in hoſpite ſuſcipi confitetur, cum dicit,hoſpes fui, & ſuſcepiſtis* Expende,*me.non potuit non impetrare, quod voluit.* Ingens hominis charitas, quæ alto noctis ſilentio ſomnos dulciſſimos abrumpit: horrorem noctis non timet, importunè multa cum verecundia ſodalem excitare non recuſat, ut hoſpitem eſurientem reficiat; in quo & ipſum Dominum recipiebat; nam grandis,& potens exiſtit ut januam clauſam etiam intempeſta hora ad periat, & non ſolùm panes, quos petebat, ſed inſuper & multa alia à Domino impetret, & obtineat. Cùm Job ſua magna miſeria premeretur multus eſt in recenſendis eleemoſynis à ſe elargitis in pauperes, egenos, pupillos, ac viduas toto cap.31.à num.20.hic ait. *Si deſpexi pereuntem,eo quod non habuerit indumentum,& abſque operimento pauperem.* Et iterum *ſi oculos viduæ expectare feci.* Ad quid tam largè ſuæ pietatis opera refert? Ut ex illis magnum levamen hauriret certus, quod illæ eleemoſynæ erogatæ non perirent, ſed cum multo fœnore ad ipſum redirent, ex illiſque multa bona ſibi ſperabat. D. Chryſ. homil.3.de patientia Job.tom.1.ſub perſona Job ſic loquitur. *Si ego ſolus indutus eſſem, juſte dolerem; ſi autem pauperes induebantur,nunquid poterit Deus pauperes deſpicere? Novi quoniam in ſacrificium ſuſcepit, reddet centuplum.* Et poſt pauca iterum ſubdit: *Novi quid facit Dominus,nunc veluti ſacrificium meum accepit,ſubſtantiam eandē mihi augebit cum additamento virtutis.*

49. Chryſ. *Eleemoſyna duplicato fœnore omnia aſſequitur.* Iob 31. *Eleem ſyna bona augent.* Chryſ.

Secundò Caietanus. *Petierat tres mutuò*, ait, *victus importunitate amicus non mutuat, ſed dat, non tres ſed,quotquot indiget panes*: tres panes petierat homo, & mutuò: At Dominus non tres illi accommodatos, præbet,ſed inſuper plures largiter datos. Quotquot erant neceſſarij. Tum quia Dei dona ſunt undique perfecta, tum etiam quia ſemper majora, dat quàm ea,quæ petuntur, ſua eximia liberalitas multum poſtulantis votum excedit.

50. Caiet. *Deus plura dat, quàm petimus.*

Cùm exilio premeretur David auxilium à Deo poſtulat. *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Pſalm.120.num. 1.in montes ubi ſcilicet erat ſita Hieruſalem, vel in montes ſcilicet cœlos, ut alij interpretantur, ſtatimque exultat, ac gratulatur de divino auxilio ſibi conceſſo. *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum, & terram.* Tamen ſtatim præter auxilium à ſe poſtulatum, alia ſibi conceſſa decantat,num.6. *Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem.* Hoc eſt cum interfeceris,per diem æſtuos ſolis,nec per noctem frigoris lunæ moleſtias patieris;quid,eſt, quod cum ipſe tantum auxilium à Domino in ſua tribulatione poſtularet, non tantum Deus illi concedit ipſum auxilium, ſed inſuper umbraculum à colore ſolis, ac nocivo lunæ rore? Magna Dei bonitas noſtris votis non coarctatur, ſed inſuper ſuper noſtras preces multo plura concedit. D Chryſ. ad citat Pſalm. *Dei benignitas*, ait, *non pro modo noſtræ neceſſitatis ſuum præbet auxilium: ſed remunerationibus noſtra quoque poſtulata ſuperat.* Vide in hoc libro cap.2.num. 160.cap. 8. num. 198.& c.9.n.73.c.12.n.39.

51. Pſ.120. *Deus ſuis donis ſuperat petentis votum.* *Deus præter neceſſaria dat etiam quæ recreat.* Chryſ.

52. Ea quæ deinceps hic ſequuntur. *Et ego dico vobis, petite, & dabitur vobis*,&c. Explicata ſunt à nobis

nobis ad cap. 7. Matth. num. 7. tom. 2. cap. 18. n. 43 ſicut & alteram parabolam, quam ſcribit Divus Lucas. c. 11. n 3. Nemo lucernam accendit, explanata eſt ad cap 5. Divi Matthæi tom. 2. c. 11. q. 20. c. 16. q. 14. & deinceps, quæ ibi ſunt videnda.

CAP. XXI.

Dives Avarus.

Luc. 11. *n.* 16. Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens: Hominis cujuſdā divitis uberes fructus ager attulit,

Num. 17. Et cogitatabat intra ſe dicens: quid faciam, quia non habeo, quò congregem fructus meos.

VERSIONES.

Syriacus. n. 16. Dixitque eis parabolam: Viri cujuſdam divitis protulit terra multos proventus.

D. Aug. 50. *homil.* 48. Attulit. poſſeſſio fructus.

Græcus. Viri cujuſdam divitis protulit regio.

Euthym. Protulit prædium.

Maldonat. Protulit latifundium.

Syriacus. n. 17. Et animo verſabat, & dicebat: quid faciam? nec enim habeo ubi cogam proventus meos.

Græcus. Cogitabat in anima ſua.

Arias. Ratiocinabatur in ſe ipſo.

Arabicus. Cùm non ſit mihi ubi ponam triticum meum.

EXPOSITIO I.

1. Græc. DIXIT *autem ſimilitudinem*, ſeu ut habet Græcus, *parabolam ad illos* Ut perſuaderet Dominus divitias nec afferre, nec protogare vitam, etiam illis quis multum abundaverit; & cum doctrina de rerum contemptu difficiliter percipiatur, ac facilè memoria excidat, ideò utitur parabola, ut clariùs, ac altius mente retineatur. *Homini cujuſdam divitis.* Qui ſuis divitiis fierit potuit melior, & locupletior, ſed utpote avaritiæ plenus, illius cupiditatem divitiæ non explere, ſed irritare valuerunt. *Uberes fructus.* Luc Burgens. deducit à verbo *exubero*. (Burg.) Attulit enim proventus ejus cogitatu, ac ſpe ampliores, & majores. *Ager.* Græcus habet, *regio*, ſeu *latifundium*, ut notarunt Titus Boſtrenſis, Theophylactus, (Gr c. Boſtr. Theoph.) quia non erat brevis quidam agellus, ſed regio, ſeu magna camporum amplitudo, ut inde deprehendas, quam amplæ fuerint hujus hominis poſſeſſiones & quò proventibus ager fertilior fuerit, eo dives avarior evaſerit, à fructuum copia didicit ſeſe fructum nullum ferre. Hugo *Noli*, ait, (Hugo.) *eſſe deterior inſenſibili elemento terra fructus, quos affert, non ſuis uſibus indicat, ſed tuis miniſtrat: ut verò fructus illius ſolus invadis* Avarus deterior terra, illa fert fructus non ſibi ſed aliis, at avarus totum ſibi, & nihil aliis ſervat. (*Avarus terra deterior.*)

Et cogitabat intra ſe, ſeu, ut alij legunt: *ratiocinabatur* ſecum ſeu, in anima ſua; utpotè rem clariſſimam ſibi: *Quid faciam?* Verba ſunt hominis ſolliciti, & anxij, Euthymius, *Hæret, & angitur, tanquam admodum pauper, quia nimium locuples.* Proſequitur in ſua anxietate, *quia non habeo.* Obcæcata mente ex avaritia hæc dicebat, nam ſi ſano eſſet intellectu ſciviſſet, ut ait Carthuſianus, parata horrea pauperum ventres. *Quo congregem fructus meos.* Divus Baſilius homilia de hac ſimilitudine. Hominis inſipientiam ſuggillat. *Nondum colligit fructus, & jam avaritiæ judicium incurrit, quot enim pericula imminent, ante fructuum collectionem? Nam & grando ſæpè confringit, & æſtus ex mediis manibus rapit, & pluvia intempeſtivè è nubibus erumpens inutiles facit.* Hominis inſatiabilis feritas, quæ nondum collegerat, jam ſibi, ac aliis uſurpari cogitabat, addit Divus Baſilius citat. *Nondum habebat fructus, & jam illos egenis invidebat.* Ex quo non hic innotatum dimittam quod venuſtè notavit Divus Chryſologus ſerm. 105. *Dives ſic præventus eſt, ut magis cogitata perderet, quàm parata.* Dives non habebat bona, nec in horreis, nec in ſua poſſeſſione, ſed ſolum in cogitatione. Hæc enim mundialium bonorum conditione, quod magis cogitatione, quam re exiſtant & habeantur. 2. (Euthym. Carth. D. Baſil. Chryſ)

QUÆSTIO I.

Quare Deus homini malo, ac avaro multa bona concedit in hoc ſæculo, & adhuc ipſe clamat. non habeo?

PRima quæſtionis pars inquirit, cur Deus homini malo, ac reprobo multa bona in hoc ſæculo concedat. Reſpond. 1. D. Baſilius hom de hac parabola D. Ambroſ. ſerm. 81. Divus Auguſt. Epiſt. 70. ut Dei longanimitas, ac benignitas appareat, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos. Secundò. D. Gregor. lib. 16. moral. cap. 5 In judicij ſui manifeſtationem, ut juſtior declaretur rigoroſa damnatio, quantò major erga tales ſe exhibuit miſericordia, ac pietas, *Ut duriora eos tunc ſupplicia puniant, quorum hic malitiam nec dona vicerunt.* Tertiò. Idem D. Gregorius lib. 15. moral. c. 35. Et quadam affluentia pietatis, ut bono aliquo temporali fruatur, qui in æternum damnandi ſunt. *Sæpè*, ait, *Divina patientia tolerat, quos jam ad ſupplicia præſcita condemnat: permittit florere, quos adhuc cernit deteriora perpetrare. Quia enim videt ad quam damnationis foveam tendant, hoc eis pro nihilo eſſe exiſtimat, quod hic perverſi relinquenda multiplicant.* 3. (D. Baſil. Ambroſ. Aug. *Cur Deus improbo dat bona?* Greg.)

Secunda pars quæſtionis inquirit. Quomodo hic Dives fructum copia plenus, ait, *Non habeo quò congregem fructus meos?* Rectè Rabbanus. *Mentitur*, ait, *nam horrea parata ſunt pauperum* 4.

eſurientium

m ventres. Sed addit Carthuſ. neſcie- dives cogitare, niſi de congregatione li, non de cæleſti, cujus horrea ſunt s. D. Baſilius citata homil. *Urgent*, ait, *ip- ... animam, divitiæ à promptuariis emanantes, ne forte cùm exiverint, proſint egentibus.* Cùm haberet paratos pauperes ſalutifera horrea, ait, quod non habet, ubi congreget fructus ſuos, habebat illos, ut eos cuſtodiret, non verò ut illis proficeret aliis.

...bi, ac aliis proficiat, ſed ut cuſtodiat.

5. Ambro. D. Ambroſius lib. de Naboth. cap. 6. premit illam vocem *non habeo*, Sic diſſerit Sanctus Pater. *Clamat ſe dives non habere, paupertatis hic ſermo eſt: de inopia quæritur abundans fructibus.* Unde adverſùs illum proclamat.

Chryſ. D. Petrus Chryſolog. ſerm. 104. *Miſerum*, ait, *quem ubertas ſterilem, abundantia anxium, inhumanum copia, divitiæ fecerunt mendicum.* Ex tanta temporalium externa affluentia in mentis inopiam devenit: horrea multitudine fructuum rumpebantur, & animus explebatur. Terra ſe in illum liberalem: ille ſe in pauperes avarum præſtabat; & quos illa fructus largiter ferebat: ipſe infeliciter coacervatos congregabat, non ut illis frueretur, ſed ut eos tenaciter cuſtodiret.

6. Exod. 12. Cùm Iſraelitæ exierunt de Ægypto ſecum aſportaverunt *oves, & armenta, animantia diverſi generis multa nimis.* Exod. 12. num. 38. Quæ novis partubus, ac fœtibus multiplicata uſque ad ingreſſum in terram Promiſſionis conſervarunt,

Num. 32. ut conſtat Num. 32. n. 1. & tamē in deſerto immoderato appetitu agitati carnes ſuſpirabant. *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes*: Num. 11. n. 4. Difficultas jam inſurgit, ſi tam ardenti carnium deſiderio æſtuabant, cur è ſuis gregibus agnos, vitulos, hædos, ac boves non mactant, quos ſecum innumeros de Ægypto extulerant? cur carnes Æ-

Lyran. gyptiorum ſuſpirant, quas ſecum habebant Lyr. *Propter*, ait, *ſuam avaritiam parcebant ſuis animalibus.* Cùm avaritia eſſent infecti, malebant potiùs fame perire, quàm aliquid de ſuo grege comedere, habebant pecudes, non ut illis uterentur, ſed ut intacta ſervarent, avaritia non ſinebat, ut manus ad eorum obſequium aliquid jugularet. Corroboratur hæc interpretatio ex adjunctis verbis. *Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto gratis* n. 5. non quid hujuſmodi epulæ eſſent gratiores, ſed quia non de ſuo, ſed gratis erant adminiſtratæ.

Potius volebant fame perire, quàm aliquid de grege comedere

7. Commendat nobis Apoſtolus quod hoc pro certo intelligamus, quod avarus eſt *idolorum ſervitus.*

ad Epheſ. Col 3. Ad Epheſ. 5. numero 5 quod etiam iterum repetit. Ad Coloſſen. 3. n. 5. ubi mandat fugere avaritiam, *quæ*, ait, *eſt ſimulachrorum ſervitus.* Cur avarus dicitur idolorum cultor, cum videatur omnis cultus contemptor? Habet enim ſuos nummos, non ut illos in ſui obſequium expendat, ſed ut illos magna veneratione cuſtodiat, tantum nefas exiſtimat illos attingere ad expendendum, ac ſi ſacrilega manu rem divinam profanaſſet.

Chryſoſt. D. Chryſoſtomus ait: *Habent nonnulli pecunias, & tanquam dona Deo dedicata tangere minimè audent: quod ſi quando coguntur, tanquam ad nefas aliquod timidè veniunt pro templo arcam præparantes.*

Avarus pecunias habet ut retineat, non ut eas expendat.

QUÆSTIO II.

Quare homo tantis divitiis opulentus non canit, ſed gemit, Quid faciam.

Factum narrat Scriptura; ager hujus hominis uberes ac copioſiſſimos fructus parturivit, quos viſos multis cantilenis, ac feſtivo applauſu ſolent agricultores celebrare, non ſic hic avarus, ſed cum ſuos fertiles proventus agnoviſſet, totus anxius dicebat; *quid faciam?* Ut notat Divus Ambroſius lib. de Naboth. c. 6. in ubertate fructus vocem gementis, ac egentis, emittit *quid faciam?* 8. Ambr.

Reſpondet D Zeno ſerm. de duplici tentat genere dicens: *Quid, inquit, faciam? Quis non talem miſeretur? Quis infelicitatem ejus non doleat? Anguſtiatur ex abundantia, conſtringitur ex opulentia infelix in præſentibus bonis, infelicior in futuris. Et ut video ager ei non tam reditus largiores, quam gemitus attulit graviores.* Eademmet verba habet D. Ambroſius ſerm. 81. Ut ager plenus erat fructibus, ſic & animus moleſtia, & anxietate implebatur, & ſicut ſemen in agreo extitit ad producendos fructus, ſic & fructus in animo fuerunt ſemen ut ſolicitudines ac gemitus parturirent; dolénſque miſer diceret, *quid faciam?* Ait Zeno. *Ager ei non tam reditus largiores, quàm gemitus attulit graviores.* Ecce bona temporalia neſciunt aliud parere quàm ſpinas, & tribulos, gemitus, & dolores, & quantò magis felicitate augentur, tantò magis animum cruciant, & dilacerant. Divus Baſilius homil. de hac parabola: *Quid faciam*, inquit? *Quis non miſereatur, ſic miſere curis obſeſſi? In ipſa fertilitate miſer erat, ac timidulus. Temporalia gemitum, timorem, ac perturbationem parturiunt, quæ divitem inquietant, & dormire non ſinunt.* D. Ambroſius lib. de Naboth. cap. 6. *Satiato divitiis, ait, non eſt qui eum ſinat dormire. Excitat eum cupiditas, exagitat cura, percupit aliena, rapiendi torquet invidia, mora vexat ſterilitas, proventum perturbare ſolicitat abundantia.* 9. Zeno. Ambr. *Bona temporalia dolorē, ac gemitum parturiunt.* D. Baſil. Ambroſ.

Ait Ezechiel 8. n. 14. quod oſtenderit ei Dominus in templo, *Ecce ibi mulieres ſedentes plangentes Adonidem.* Qui erat juvenis pulcher, multum dives Veneris amaſius, quem aper infortunio quodam interfecerit. Unde, ait Carthuſ. Gentilium fœminæ ejus occiſionem anniverſaria ſolemnitate plangebant. Cur Adonis feſtum lachrymis proſequitur? Nam eodem cap. manifeſtatur Prophetæ n. 5. Altare idoli Beli, id eſt Baal, qui multis ſacrificiis colebatur, & num. 10. Apparent omnia idola domus Iſrael depicta in pariete, quæ à ſenioribus populi thuribulo, ac odorifero thymiamate venerabantur, & in deſerto Iſraelitæ vitulum adorantes multo cantu idololatrabant. Exod. 32. num. 18. Cur ergo dies feſtus Adonidis gemitibus ac ſingultibus peragi oſtenditur Prophetæ? D. Hieron. Beda, Gloſſa, Hugo, qui ait. Per Adonidem juvenem pulchrum, & divitem, *Terra naſcentia intelliguntur. Proſperitas mundana, & temporali abundantia, pulchra eſt ad videndum, & amatur, & amat venerem.* Cùm in Adonide temporalis proſperitas abundātia voluptas denotaretur fletu, & non cantu colitur, omnis enim temporalium proventus multorum dolorum, ac lachryma- 10. Ezech. 8. Carth. Exod. 32. Hieron. Beda Gloſſa. Hugo.

Temporalis abundantia ſolum ſecum importat gemitum & dolorem.

lachrymarum fons irriguus, eorúmque brevis jucunditas multo planctu edito, multáque anxietate comparatur, emitur, & exolvitur. Unde quamvis gentilium fœminæ primò, Adonidem lugerent, deinde redivivum, ut fabulabantur, celebrarent, tamen Propheta ſolùm videt ejus mortem, & planctum, ac ſi in mundialibus nihil aliud viſui objicitur.

11. Pſ.110. Ait David. *Defecerunt ſicut fumus dies mei,* Pſ.110.n. 4. Quid habent dies Davidis cum fumo? dies Davidis, dies præclariſſimi victoris, ac triumphatoris, qui magna trophæa de hoſtibus obtinuit, ut mulieres per choros canerent, percuſſit David decem millia, & nulla dies hac gratior, ac jucundior, unde ad magnam lætitiam exprimendam dicitur, *Lætabuntur coram te: ſicut exultant victores capta præda, quando dividunt* Iſaiæ.6. *ſpolia.* Iſaiæ 9. num. 3. Dies Davidis, dies potentiſſimi regis, qui per quadraginta annos clavum regni multa felicitate, ac proſperitate tenuit. Dies Davidis, dies regis, qui vidit filium ſuum Salomonem ſedentem ſuper ſolium ſuum, 3.Reg 1. vidit, & gaviſus eſt 3. Regum 1.n.48. Quid habent tam jucundi dies cum fumo? Fumus res atra, obſcura, qui cuncta denigrat, ac indecora reddit, in oculiſq; lachrymas excitat, ac provocat.

Humana felicitas cum triſtitia, & luctus ſociatur.

Inde dies Davidis ſicut fumus; omnis enim humana proſperitas, ac felicitas marceſſit; ac denigreſcit maximéque ad luctum, ac planctum movet, excitat; ex hujuſmodi enim bonis multa mala, ac incommoda pullulant, quæ ad gemitum, ac dolorem trahunt. Chryſ. Divus Chryſoſt. homilia 2. in Matth. *Nonne vides*, ait, *etiam corporeos oculos, cum in fumo remorantur, lacrymas ſemper effundere? Talis eſt profecto mentis oculus ſi in fumum ſæcularium negotiorum fuerit ingreſſus, ad innumera prorſus mala lacrymabitur, ac flebit.*

12. 1.Tim 6. Græc. Hinc ait Paulus 1. ad Timoth. 6. num. 9. *Qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli; in deſideria multa inutilia*, &c. Et poſtea ſubdit. *Inſeruerunt ſe doloribus multis.* Ex Græco pro inſeruerunt, legitur, infixerunt vel transfixerunt ſe doloribus. Amor enim divitiarum, ac temporalium inſtar ſpinæ mentem hominis transpungit, & vulnerat aculeatis curis, vigiliis, angoribus, timoribus, laboribus, ac moleſtiis.

Divitiæ mētis aculei Athan.

D. Athanaſius ad citatam Epiſtolam: *Bene ait, inſeruerunt ſe doloribus multis: ſunt enim ſentibus ſimiles curæ divitiarum, ut teſtatus eſt Dominus: quæ ubi attigeris innatis aculeis manum cruentant, & doloribus angunt.*

QUÆSTIO III.

Quare homo tam opulentus in conſilium, nec vocat amicos, nec ſervos, ſed ſolùm ſeipſum?

13. Valde mirum, quòd cùm homo fluctuet cogitatione, quid faciat, ſolùm ſecum loquatur, cur ad conſilium non convocat, nec amicos, nam utpote dives cùm eſſet, magne amicorum turba ei non deerat, vel cur non habet conſiliarios ſuos ſervos Eccleſ. 33. n. 31. *Si eſt tibi ſervus fidelis* (ſeu ſenſatus) *ſit tibi quaſi anima tua.* Homo tam dives ſine dubio magna ſervorum copia erat ſtipatus. Cur ergo ſolus *cogitabat intra ſe*, ut ſubdit Divus Chryſolog. ſerm. 104. *quaſi poſſit extra ſe quiſpiam cogitare*, dum nēpe ſuam cogitationem cum aliis communicat, & conſulit. Chryſ.

Ratio difficultatis. Eccl.33.

14. Baſil. Reſpondet primò ad quæſtionem D. Baſilius homilia 6. *Ex te ipſo*, ait, *captas conſilium? Plane imprudenti uteris conſilio? Parata tibi reſponſio fuerat imitator Joſeph, vocem emittam magnificam quicumque panibus egetis venite ad me, ſinguli futuri participes gratiæ à Deo mihi collatæ.* Impia hominis conſultatio, cùm non à Deo ſed à ſeipſo, in tanta rerum ubertate conſilium quærit, ſi enim homo Deum conſuleret in proventibus ſuis imitatur Joſeph, qui fratribus ſuis dicebat: *Præmiſit me Deus, ut reſervemini ſuper terram, & eſcas ad vivendum habere poſſitis.* Genes. 45. num. 7. Sicque ut Joſeph conceſſæ gratiæ alios participes faceret, *vocem emittam magnificam: quicumque panibus egetis, venite ad me*, ſed quia ſeipſum conſuluit, inde tenaci avaritia, cuncta ſibi retinet, nullum conſortem admittit.

Qui non Deum ſed ſe conſulit ſua ſibi retinet. Gen.45.

15. Secundò. Eadem Baſilij verba. *Ex te ipſo captas conſilium? Planè imprudenti uteris conſilio.* Ex eo quòd homo multum advocat magiſtrum, ſed ſolum ſemetipſum conſulit, obcæcata mente malè agit, à veritate deviat, in præcipitium ruet; ait Salomon Proverb. 3. num. 7. *Ne ſis ſapiens apud temetipſum.* Explicat Beda. *Ne innitaris prudentiæ tuæ*, ſeu menti tuæ, & remedium morbo applicans addit *Sed Deum time* Sapientiæ hominis arrogantiam, ac præſumptionem, nil ita coërcet, ac deprimit, ut Dei timor. Dei enim ſcitum eſt, quod fidens ſuo cerebro, facile erratis pateat.

Imprudens ſuo utitur conſilio. Prov.3. Beda

16. Chryſ. Tertiò. Divus Petrus Chryſologus ſermone 104. *Cogitabat intra ſe dicens, quid faciam?* &c. *Interrogantis*, ait, *vox eſt, quem putas interrogat iſte? Erat in illo alter, quia ad ejus penetralia, jam diabolus poſſeſſor inſederat, & qui intraverat in cor Juda, mentis ejus tenebat arcanum.* Dum dives dicebat, *quid faciam?* alium interrogabat, ſed quiſnam erat ejus conſultor! diabolus ſanè, qui in cor ejus intraverat, ſicut & in cor Juda penetravit. Avaritia enim janitor eſt diabolo aperiens oſtium, & ubi avaritia regnat, ibi & Diabolus ſuam figit quietam poſſeſſionem, qui enim tantùm proventibus augendis, ac fructibus congregandis ſtudebat, à diaboli conſortio non erat alienus, ſed totus ab ipſo dirigebatur. Cum progenie Judæ loquens David, ait, *Fiant filij ejus orphani, & uxor ejus vidua.* Pſalm. 108. n. 9. Pſal 108. Quomodo David charitate plenus, qui hoſtibus ſuis benigne indulgebat, tot maledictiones in Judæ filios congerit, quid deliquerant filij, ut ita pro patris crimine punirentur? Non rogat hoc illis David, *fiant filij ejus orphani*, ut malum ſuſtineant, ſed ut magno bono fruantur, dum à parente, ac ductore avaro ſeparantur. Baſil. Divus Baſilius in cap. Iſaiæ. *Votis*, ait, *apprecatur filiis Judæ ſterilitatem orbitatis, dum dicit, fiant filij ejus orphani, ut ne habeant malignum ſcelerata vitæ doctorem, nempe morbum impotentis avaritiæ.*

Avarus domicilium diaboli.

Magnum bonum ab avaro ſeparari.

17. Chryſ. Quartò. Idem divus Chryſologus citato loco. *Digno*, ait, *Conſiliario ſe uſus, qui mali animi non poterat habere ſolatium, non poterat habere collegam.* Valde mirum, quod homo tam dives, ac potens, ita ſit amicorum vacuus, ut nullum habeat collegam, omnes maximè divitum gratiā ſpe lucri conciliare ſibi curant, ut potiſſimum verū eſt, ſed cùm hic homo eſſet multum dives, multúmque avarus, ex utraque manu, ut potè ferus, ac horridus, lapides ſpargebat, impietate enim, ac ava-

ritia

...erbia aſper, intractabilis, ac ſilveſter eva-
...t homines divitis amicitiam concupiſ-
...ruſticitas ingenij, ac morum durities
...ertebat; unde potius eligebant omnes
...e defraudari, quàm cum inhumano, & ef-
...ro conſociari, ac converſari; cùm ergo amicis
eſſet denudatus *cogitabat intra ſe*, ac ſi extra ſe neminem haberet, cum quo rem agendam conferret, & à quo in negotiis ſuis dirigi valeret.

18. Pro fratricidio, malevolentia, ac mendacio infert Deus pœnam, Caino, dicens: *Cùm operatus fueris terram, non dabit tibi fructus ſuos, vagus, & profugus eris ſuper terram.* Gen. 4. n. 12. Chaldæus legit: *Inſtabilis, & transſmigraveris in terra.* Vagari in terris, nullo termino circumſcribi, in hanc, & in illam partem tendere, hoc libertatis, ac magnæ facultatis eſt; ſi in uno loco concluderetur, tanquam in carcere detineri videretur, & quod circunferatux per orbem, valde jucundum humano ingenio, qui ſemper nova appetit. Qualenam ergo ſupplicium? Denotabatur in maledictione hominis vita, & conditio. Nam Cainus genio ſuo avarus, deteriora Deo obtulit, erátque etiam truculentus, aſper, & ſilveſtris, fratrem ſuum occidit, indéque peccato, ac malitia crevit multum ejus avaritia, ac aſperitas, unde intractabilis factus, omnibus hominibus odioſus evaſit, ut cum nullo poſſet degere, ac habitare ſed omnes illius cōſortium fugientes, cogebatur ipſe in nullo loco conſiſtere, ſed unum interdiu, alium noctu perpetua inſtabilitate quærere. Lyranus explicans citata verba. *Vagus, & profugus*, ſic ait, *quia omnibus odioſus eris, ideò in nullo uno loco ſecurus eis*

Gen. 14. Chald.

Aſperitas facit hominem inſociabilem.

Lyran.

Luc. 12. *n.* 16. Et dixit, hoc faciam: deſtruam horrea mea, & major faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, & bona mea.

VERSIONES.

Syriac. n. 16. Subditque: hoc faciam: diruam horrea mea, & ædificabo, ac dilatabo ea, & cogam illic omnes fructs meos.

D. Aug. l. 5. *c.* Deſtruam apothecas meas *Homil. homil.* 48. & horrea.

Arabicus, Et ædificabo ea & capaciora ea faciam, & ibi congregabo omne triticum meum.

Vatablus Major extruam, & illuc congregabo omnes proventus meos.

EXPOSITIO II.

19. Et dixit. Videns tot fructus in agro ſuo natos, non cogitat ad eorum conſervationem, ut Deo largitori gratias reddat, oblata ferat in templum, & decimas perſolvat, ſed qui ſi bi omnia voluit retinere, conſequens erant, ut omnia perderet, omnibúſque deſtitueretur. *Hoc faciam* ex ſua ſuperiori cogitatione, ac interrogatione. *Quid faciam?* In hoc conſilium devenit, quod nec Deus, nec charitas, nec diabolus in ejus corde reſidens, at avaritia ſuggeſſit. *Deſtruam horrea mea*, ſcilicet vetera. Bene ait: *deſtruam*, nam qui opes ſuas intendit coacervare, nihil egentibus largiēs ſuas deſtruit, qui verò in pauperes diſtribuit, conſervat, & reædificat; *Et majora faciam*, ſeu ædificabo, ſpe lucri avarus nullos ſumptus omittit. *Et illuc congregabo.* Non ait, ſi Deus voluerit, ſi vita ſuperſit, ſi fructus non perierint, ſed mente obcæcata avaritia totus ad fructus colligendos erat intentus: *Quæ nata ſunt mihi*, hoc anno. D. Baſil. in hom. Theoph. Beda, & D. Cyrill. apud Divum Thomam, qui ait: hæc dicebat. *Quaſi non putaret ea divinitus obtinere, ſed fructus eſſe laborum ſuorum.* Ac ſi dives, apud ſe conſtituiſſet, quod ager tam uberes fructus parturiſſet, non ex Deo eſſe acceptum, ſed ex ſua induſtria natum. *Et bona mea.* Quæ ex ſuperioribus annis ſunt collecta, ac in antiquis horreis congregata, & ut notant D. Chryſoſt. Carth. In hoc multum erravit, quod cùm temporalia non ſint verè bona ea ſimpliciter bona vocat.

Qui vult omnia retinere, omnia perdit.

D. Baſil. Theoph. Beda. Cyril.

Chryſ. Carth.

QUÆSTIO IV.

Quare avarus ob uberes fructus vult deſtruere horrea, & non potiùs ipſos fructus vendere?

Recte de hoc divite differens D. Zeno ſermone de duplici tentationis genere, ait, *Quæ à Deo præbentur, etiam ingratis iſta ſunt: terra fœcunditas, aëris temperies, fructuum lætitia, boum ſubſidia, & omnia, quibus anni proventus ſecundis ſucceſſionibus adimplentur: quæ verò ab homine procedunt, qualia ſint, videamus: anguſtus animus, & parum putans, omne quod naſcitur: cujus abundantiæ deeſſe aliquid computans: deinde inhumanum propoſitum: inpartiendi cuiquam cauſam nullam idoneam putat.* Deus homini multa bona dat, fructuum lætitiam, terræ fœcunditatem; at verò homo ſuo anguſto animo, ſua manu, ac cogitatione ſemetipſum affligit, dum parum putat omne quod habet, omniaque illi defutura eſſe; idcóque inhumanus evaſit, ut ſui nihil velit aliis elargiri, indéque totus eſt in fructibus congregandis, unde intendit deſtruere ſua antiqua horrea, & majora facere, ad quæſtionem. 20.

Zeno.

Deus largè dat, homo avaritia ſua anguſtiatur.

Reſpondet primò Divus Ambroſius lib de Naboth, cap. 8. *Rectè* ait, *deſtruet, qui ſapienter ædificare non novit. Deſtruet ſua dives, qui neſcit æterna. Deſtruet horrea qui neſcit ſua frumenta dividere, ſed claudere.* Quia ſua ſibi ſolum vult retinere, ac ſolum ſibi claudere, ea conſervata non tenet, ſed potiùs deſtruit; nunquam enim magis conſervantur opes, quam dum in pauperes diffunduntur. Et qui res ſuas coacervare cogitat, omnia ſua deſtructioni deſtinat. 21.

Ambr.

Qui ſua ſibi retinet, ea deſtruit.

Secundò Divus Auguſtin. *ſtulte*, ait, *qui videris eſſe cordatus, noſti enim deſtruere vetera, & ædificare nova, & tu in vetuſtate ruinæ remāſiſti, qui vetera in te ipſo deſtruere debuiſti, ut jam terrena ſa-* 22.

Auguſt.

peres

Cogitat de horreis deſtruendis, non verò de cupiditate eradicanda.

peres. Miſer totus cogitabundus eſt de veteribus horreis deſtruendis, noviſque ædificandis, cum potiùs deberet cogitare de avaritia, ac cupiditate extirpanda, ut ſe in novam creaturam Deo placentem reformaret.

23. Baſil.

Tertiò D. Baſil. in Cat Græc. *Majora inquit, ait ædificabit: incertum, ſi non deſtructa ſucceſſori dabit: nam ipſe velocius migrabit hinc arreptus quam illa juxta avaritiæ ipſius cogitatione erigantur.* Ait Avarus quod deſtruet, & hoc ipſe faciet minimè ſecundum quod aſtruit, & ædificabit, hoc enim brevitate vitæ non licebit, viri enim immiſericordes in pauperes, non diu conſervantur, ſed citiſſime pereunt. *Ipſe velocius migrabit, hinc arreptus.*

Immiſericordes citò pereunt.

24. Chryſ.

Quartò D. Chryſologus ſerm. 204. Introducit hominem avarum interrogantem: *Quid faciam? Quia non habeo, quo congregem.* &c. tunc reſpondet Sanctus Pater. *Audiamus*, quid reſpondeterit conſiliarius internus. *Deſtruam horrea mea. Evidenter apparuit, qui latebat: quia à deſtructione incipit inimicus; agit, ut quæ habes, deſtruas, & quæ concupieris non reformes.* Dixerat Sanctus Pater quod Diabolus latebat in homine, ipſe ergo Diabolus, qui intus erat, ſuggerit conſilium, ut deſtruat; quidquid enim ille conſulit ruina hominis eſt, ac illius caſus, hunc enim ſemper intendit, ſemperque in omnibus procurat.

Diabolus ſemper intendit deſtructionem, & ruinam.

25. Ambr.

Avarus non vult ſua aliis communicare.

Quintò D. Ambroſius citato lib. de Naboth, cap. 7. *Infelix, ait, mavult habere quod ſolus, quam quod cum omnibus vendat.* Iſte miſer non ſolum erat avarus ſed etiam ambitioſus, proventus in tentat coacervare & non vendere, ne cum aliis communicet, aliique etiam eos habeant, vult enim ipſe ſolus tales habere, illiſque ſolus gaudere.

26. Sextò. Quod miſer velit nova horrea ædificare, eſto, ſed ad quid antiqua parat deſtruere? Non intactis veteribus nova poterat fabricare. Sæpè miſer avarus avaritiæ cupiditate obtenebratus majores expenſas facit, quam alioquin feciſſet, ſi ab avaritiæ ſtudio immunis eſſet; plerumque nimia cupiditas coacervandi diſſipatio bonorum eſt quam cordatus, ac prudens homo evitat, & declinat. Ad quod reſpiciens Clem. Alex. lib. 3. Strom. cap 5. ait. *Sunt, qui ſeminantes multiplicant, & qui colligentes minus habent.*

Avaritia retinendo diſſipatio bonorum.

Clem. Alex.

27. Septimò, Dixit avarus: *Congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, & bona mea*, ſcilicet antiquos fructus, triticum, olem, ut communiter explicant expoſitores, Janſen, Toletus, Maldon. Barradas & alij. Ad quid homo intendit tot ſumptus facere? Cur ſaltem non intendit antiquos fructus dare, vel vendere? Nam ex vetuſtate poterant corrumpi, vel corrodi, ac conſumi, imò ſi novos fructus permiſcerent cum antiquis ab illis poterant inficiari, ut putrefierent. Adeò miſer eſt avarus, ut potius velit ſua exponere, ut corrumpantur, vel perdantur, quàm ea à ſe alienare, vel dare ſeu obſequio Dei dedicare, ut aliis proficiant, ac utiliter donentur.

Tolet. Mald. Barrad.

Avarus potius vult ſua perdere, quã dare.

28. Aggæ. 1. Clem. Alex. Greg. Auct. antiq

Ait Aggæus Propheta cap. 1. n. 6. *Qui mercedes congregavit, miſit eas in ſaccum pertuſum.* Seu, ut legit Clemens Alexand. lib. 3. Stromat. *In ſaccum perforatum.* De Avaro eſt ſermo, ut ipſemet Auctor docet, & etiam D. Gregor. 3. part. Paſtoral. cap. 21. Si homo erat multum ſolicitus in congregãdis divitiis quomodo eas miſit in ſaccum perforatum? Nam, ut ait quidam Auctor antiquus relatus à Cornelio à Lapide. *Vidimus in ſacco pertuſo nihil immiſſum poſſe diu contineri, ſed quod una ex parte ingeritur, ex altera effunditur; quidque ex ſuperiori parte accipit, mox per inferiorem defluit.* At quid miſit ſuas merces in burſam pertuſam, cur potiùs eas non vendit, vel aliis dedit? Sic iniquus erat avarus, quòd potiùs elegit merces in ſaccum perforatum mittere, ut perderentur, quam aliis dare, ut proficerent.

Avarus perdit, ſed non dat.

29. Mandavit Deus Saül. *Vade, percute Amalech: & demolire univerſa ejus. Non parcas, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid ſed interfice à viro uſque ad mulierem*, &c. 1. Reg. 15. n. 3. Præcepit Deus, & etiam dictum erat. Exod. 17. n. 14. Univerſa Amalech à majori uſque ad minimum deleri, ac deveſtari. Unde pro verbo, *demolire*, juxta Septuaginta legit Origenes homil. 19. in Num. *Anathematiza*, ſeu *anathemati ſubjice univerſa Amalech* Volebat enim Deus, ut rectè explicant Abulenſ. Cornel. P. Mendoza. Amalech ſtatui anathema, ac funditus excidi, ſicut fecerat Jerico. Joſue. 6. num. 17. Tamen contra Dei decretum, ac mandatum. *Pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ovium, & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & univerſis quæ pulchra erant, nec valuerunt diſperdere ea.* Ibidem. n. Diſquiſitione dignum ſane, quòd Saul, qui optime ſciebat Dei mãdatum, ac decretum ſibi aperte intimatum & jam olim in Exodo promulgatum non poſſe immutari: quis enim valet Dei decreto reſiſtere? Ac proinde ex Dei definitione omnia Amalech eſſe extinguenda, & abolenda, & tamen ipſe ea ſibi reſervare, ac retinere diſponit. Ita Saul avaritia laborabat, ita illarum rerum obcæcata cupiditate caput eſt, ut potiùs eligere, quod illa Dei potentia, ac manu perirent, quam quod ipſe Deo obediens ea à ſe dimitteret, illiſque privaretur: magiſque volebat, ut Dei ordinatione univerſa Amalech funditus perirent, ac quòd ipſe magno crimine inficiaretur, quàm quòd ipſe manibus ſuis talem devaſtationem in obedientiæ victimam Deo conſecraret, ac offerret.

1. Reg. 15. Exod. 17.

Septuag. Orig Abulenſ. Corn. Mend.

Joſu. 6.

Saul magis intendebat ſpolia per dere, quã obedientia dare.

QUÆSTIO V.

Quare Avarus intendit facere magnos ſumptus ad nova horrea ædificanda?

30. Baſil.

PRimo reſpondet D. Baſil. hom. de hac parabola: *Horrea, ait, quidem crepabant præ copia conditorum, avarus tamen animus, nequaquam implebatur: urgent enim ipſis animam divitiæ à promptuariis emanantes, ne forte cum exiverint proſint egentibus.* Cogitabat nova horrea, ut cuncta ſua nimium claudat, ne eorum alij fiant participes, ac in egenorum alimentum, ac commodum cedant, quantúmque diſtat hoc iniquorum ingenium à juſtorum conditione. qui omnia ſua vehementer deſiderant aliis communicare.

Avarus omnia ſibi vult & non aliis.

31. Baſil.

Secundò. D. Ambroſius ſerm. 81. *Quis finis, ait, ſtulti hujus laboris, & inſtanter ædificare, & inſtantius deſtruere, Si vis ergo oſtendam tibi horrea jam parata, eſurientium pauperum ventres, in ipſis tuos conclude theſauros. Tales enim tibi theſauri ſervabuntur in cœlis.* Ad quid ô homo tantum laborem reaſſumis, ut perpetuò deſtruas, & ædifices horrea?

Avarus pro bonis potius vult laborare quam quieſcere.

hortea? Habes parata hotrea ventres pauperum, in quibus potes recondere tua bona, quæ te ſemper comitabuntur. Miſer avarus pro ſuis bonis potius vult laborare, ac fatigari, quam illi æternam ſibi requiem comparare. *Tales tibi enim ſervabuntur in cœlis.*

32. Baſil. Tertiò. D. Baſilius citatus. *Deſtruam horrea mea, & majora ædificabo. At ſi hoc impleveris nunquid deſtrues illud? Quid ſtultius quam infinitum laborare.* Concedo tibi homo, quod vis, deſtrue horrea, alia ædifica pro congregandis fructibus hoc anno tibi natis; quæto modo, & pro venturo annó hæc horrea deſtrues, & alia ædificabis? Sic ergo in perpetuo, ac continuo labore verſaberis, hoc infelix ſibi appetit, qui enim temporalibus dedicatur, nil aliud ſibi comparat, niſi perpetuos labores, ac continuas fatigationes, unde pondera quòd cùm eſſet in lectulo ſuo nocte quieſcens, ad ſuos proventus mentem conjecit, ſtatim de labore, ac ſudore cogitavit.

In mundialibus nil aliud niſi labor.

33. Zeno. Quartò. D. Zeno lib. 1. ſerm. 14. *Oculis patentibus*, ait, *cæcus dilatat horrea.* Non attendit homo, ut fiant firmiora horrea, ſed ſolùm majora ſolùm de amplitudine cogitat, non verò de ſtabilitate, verè cum iſta vigilaret, & oculos apertos haberet, cæcus erat, quæ enim major cœcitas hominis quam quæ ſolùm molem corporis conſiderat, non verò virtutis præſtantiam; ſolúmque attendit ad corporis magnitudinem, non verò ad animi tobur.

Cæcitas attendit ad molem corporis, non ad animi virtutem.

34. Quintò. Dicebat Avarus. *Majora faciam.* Homo pecuniarum tenaciſſimus ad congregandos novos fructus, habet apud ſe conſilium, ut horrea deſtruat, & nova ædificet. Avare, quænam eſt tua ſapientia? Ut quod cogitas, perficias magni pecuniarum ſumptus ſunt erogandi? Quomodo ergo tot pecunias vis profundere? Conjiciebat homo oculos ad majus lucrum ex coacervandis fructibus, ubi autem homo ſpe majoris lucri allicitur, ſtatim omnem nummorum ſumptum contemnit, ut majora ſibi comparet, ac acquirat.

Pro majori lucro Avarus non parcit ſumptui.

35. Ambr. Sextò. D. Ambroſius libro de Naboth capite. 7. *Infelix*, ait, *dum liberalitatis gratiam refugis, dãna ædificationis reſolvis.* Magnos aureorum ſumptus determinat hic homo apud ſe facere in extruendis horreis, qui non potius ipſos vult elargiri in pauperes, ac egenos, ut liberalitatis gratia fulgeat, & reſplendeat, & æterna bona promereatur? infelix, qui nec ſui quid minimum volebat famelicis præbere, pro ſua cupiditate, ac avaritia magnos ædificationis ſumptus deglutit. Sic miſeri mundiales pro Deo, ac virtute minimum diſpendium fugiunt, pro ſua verò cupiditatè omnium bonorum jacturam libenter amplectuntur.

Pro ſua cupiditate implenda ſumptus facit. Avarus.

36. Indomita cupiditate inſtanter poſtulat populus ab Aaron, ut eis faciat idola, ac Deos; cui Aaron. *Tollite inaures aureas de filiorum, ac filiarum veſtrarum auribus, & afferte mihi*: Exod. 32. n. 1. Statim ſubditur, quòd ſine ulla mora, ac reluctatione univerſi mandatum adimpleverunt: *feritque populus, quæ juſſerat, deferens inaures ad Aaron.* Valde notum eſt in ſcriptura, quod Judæi arant avariſſimi, ac divitiarum multum amatores; ideò Achan contra Dei mandatum furatus eſt de anathemate, ac ſpoliis Jericho regulam auream. Joſue 7 n. 21. Deinde etiam notum eſt, quòd mulieres inaurium ſint cupidiſſimæ, eaſque in multa habeant æſtimatione, præcipuè ſi aureæ exiſtant. Quomodo ergo cùm mulieres eſſent avariſſimæ, ac ſui ornatus multùm ſtudioſæ eas ſibi

Exod. 32.

Joſu. 7.

avellunt? Ipſæ, & earum viri vehementi cupiditate petierant idola, ut ergo ſuæ cupiditati, ac virorum inſurvirent, illique ſatisfacerent, nulli ſuo pretioſiſſimo auro, nullique ſuo ſpecioſo cultui parcunt, ſed omnia contemnunt, & peſſundant, ut ſuum appetitum compleant Lippom. *In conſtituendis* ait, *falſis Deorum cultibus liberaliſſimi ſunt, qui alibi in inſtaurando, & conſervando Dei cultu ſunt avariſſimi & tenaciſſimi.* Hæc eſt miſera mundialium conditio, quod pro voluptatibus cõparandis pro idolis fabricandis pro adimplendis cupiditatibus omnem ſumptum devorent. Proh dolor! ſimiles Judæis in hoc multi Chriſtiani exiſtunt, qui ut carnis voluptatibus ſatisfaciant, omnem ſuam pecuniam, ac ſuppellectilem largiſſime profundunt. At verò pro Chriſti amore, nec unum aſſem pauperibus erógant. Subjicit idem cit. Author. *Quotuſquiſque Chriſtianorum eſt, qui non voluptates carnis, in ſuperflua, vana, & populi auram captantia non cenſum omnem profundant, at in pauperes Chriſti ne vile obolum erogare curet:*

Non pro Deo ſed pro ſua voluptate pecuniam profundit homo. Lippom.

Luc. 12. *n.* 19. Et dicam animæ meæ: Anima habes multa bona poſita an annos plurimos requieſce, comede bibe, epulare.

VERSIONES.

Syriacus Anima mea, ſunt bona plurima repoſita in multos annos: requieſce, ede, bibe, oblectare.

Vatabl. Pagn. Comede, bibe, gaude.

Clemens Alex. Bibe, lætare.

EXPOSITIO III.

37. Et *dicam animæ meæ.* Poſtquam enim omnia bona mea, omnéſque mei fructus jam nati congregati fuerint in horreis meis, tunc dicã animæ meæ, non ait, dico, ſed *dicam, qui* in præſenti multis torquẽtur cogitationibus de futuro, multa ſibi pollicetur gaudia, quæ antequam adveniant, evaneſcẽt. *Anima mea.* Tolet. annot. 37. Nõ exiſtimãt hic animã ſumi pro ea hominis parte in qua eſt ratio, & in hoc maximè apparet brutalitas hujus divitis: ea enim quæ ſunt corporis attribuit animæ. Tamen Ianſen. Mald. Luc Burg. Paez. in Cant. Exod. Num. 9. interpretãtur pro ipſo homine, ſeu ejus vita, & eſt ſenſus; dicam mihi, ſeu vitæ meæ & hoc maximè cõſonat cum phraſi Hebraica, anima noſtra nauſeat ſuper cibo leviſſimo Num. 21. n. 5. *Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri.* Matth. 2. n 20. ut late explicavit tot. 1. l. 2.

Tolet. Noa.

Ianſen. Mald. Burg. Paez.

Num. 21. Matth. 2.

38. *Anima.* Eſt proſopopœia quædam, ut notat Clem. Alex. lib. 3. Stromat. Qua duæ perſonæ introducuntur, una loquens cum alia, hæc autem compellatio valde familiaris eſt Hebræis, indicatque magnum affectum, quo homo ad aliquid ſe ipſum excitat, & urget. Hinc eſt illud Regij Vatis. *Quare triſtis es anima mea.* Pſal. 41. 6. *Benedic anima mea Dominum.* Ex quo denotatur, quam vehementi cupiditatis, & avaritiæ affectu iſte teneretur. *Habes multa bona poſita*, ſeu repoſita in horreis, ut illis fruatis.

Clem. Alex.

Pſ. 41.

in annos plurimos. Quibus vivere poſſis *Requieſce*, à labore; *comede, bibe, epulare*: Seu oblectare, ſeu delectare, per quod declarantur affectiones hominis libidinoſæ, ut notat Theoph. de his in quæſt. Theoph.

QUÆSTIO VI.

Quare dives tam impudice multos annos vitæ ſibi promittebat?

39. Boſtr. Reſpondet primò Titus Boſtr. *Quaſi illa quoque, ſcilicet vita, tanquam reliqua humi naſcentia, è terra decerperetur.* Putabat Avarus ſuis divitiis obcæcatus, ſimul cum ubertate, ac multitudine fructuum, multitudine annorum vitæ ſibi conceſſam, ut illis frueretur; error, qui divites communiter apprehendit, ut præ ſui ſuperbia cogitent ſe fluctibus maris imperare, cùm videant iniqui ſua mala impunita, indéque in ſuis ſceleribus maximè ſecurè ſe ingurgitant præſumentes omnia ad nutum eventura. Eccl. 8. n. 11. *Quia non profertur cito contra malos ſententia, abſque timore ullo filij hominum perpetrant mala.* Ex felici, ac copioſo rerum eventu longiſſimam, ac proſperam vitam ſibi pollicebatur. Cat. Græc. *Quoniam* ait, *Dei providentia propter immenſam in tolerandis malis clementiam, non ſtatim in improbos graſſatur, nec pœnas illico ſcelerum expetit, idcirco vir nequam, quaſi ſit impune laturus peccandi ſibi licentiam diutius perſuadet.* Expende diutius perſuadet.

Dives cum fructibus vitam ſibi dari cogitabat.

Eccl. 8.

Cat. Græc.

40. Chryſ. Secundò D. Chryſologus jam datus ſerm. 104. *Erat in illo alter, quia ad ejus penetralia, jam diabolus poſſeſſor intraverat.* In illa nocte homo arripiendus, cur ergo inſtãte morte, tanta erat mortis oblivio, tamáque temporalium ſolicitudo, multáque longævæ vitæ excogitatio; erat in divitis corde Diabolus, qui mortis memoriam è mente fugabat, totúmque hominem in temporalibus implicabat, ut illum certiſſimè perderet.

Diabolus mortem è mente fugat

41. Eccl. 5. Compone hunc divitem avarum cum illo, de quo ait Eccleſiaſt. cap. 5. num. 8. *Omni homini, cui dedit Deus divitias, atque ſubſtantiam poteſtatemque ei tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte ſua, & lætetur de labore ſuo: hoc eſt donum Dei. Non enim ſatis recordabitur dierum vitæ ſuæ, eo quod Deus occupet deliciis cor ejus.* Ecce hic dives nec eſt ſolicitus de horreis deſtruendis, ac ædificandis, nec recordatur dierum, ac annorum vitæ ſuæ, nec de longa vita curat, ſed gaudet, & exultat in bonis ſuis; contra verò dives avarus totus anxius, & mœſtus de ſuis bonis, quærens *quid faciam*? Ipſa rerum poſſeſſio torquet cor ejus, & eum dormire non permittit, ut jam ex D. Ambroſio notavit, totúſque intentus eſt ad fructus congregandos, nova que ædificia extruenda, multúmq; de longæva vita cogitat *In annos multos*. Unde tanta hominum differentia? In hoc divite avaro. *Iam Diabolus poſſeſſor intraverat.* Ut ait Chryſolog. datus. At verò illo alio divite Eccleſ. *Eo quod Deus occupet in deliciis cor ejus.* In divite avaro cum Diabolus eſſet in corde, inde illi infelix ac mœſta de temporalibus perturbatio, multáque de præſenti vita excogitatio, quæ cor hominis affligebant, ac dilacerabant; at in illo alio divite cum Deus occuparet cor ejus, inde illi nulla de temporalibus hujus vitæ excogitatio, nihil-

Inter divitias ubi eſt avaritia, regnat mœſtitia, ubi autem Deus lætitia.

Chryſ.

que nocivum, & infauſtum inveniebat, ſed inter ipſas affluentes divitias maximè jucundabatur, ac lætabatur. Cajetanus ibi. *Ratio*, ait, *non recolendi hujuſmodi mœſta ſubjungitur, quia Deus teſtificatio eſt in lætitia cordis ejus. Quia Deus dando in corde divitis jugem lætitiam eſt tanquam præbens teſtimonium felicitatis ipſius divitis.* Cajet.

Tertiò D. Auguſt. lib. 50. homil. 48. *O cæcitas*, ait, *avari, una nox ei ſupererat, & de multorum annorum vita cogitabat nox ei vitam fugabat.* Notatur magna hominum ſtultitia, & ignorantia, quod cum nullam habeant certitudinem vitæ cupiditate temporalium vitam, & lucrum ſibi in futurum promittunt. Contra quos Jacobus Apoſtol. in ſua Can. cap. 4. num. 13. *Ecce nunc qui dicitis hodie, aut craſtino, ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem an num, & mercabimur, & lucrum faciemus. Qui ignoratis quid erit in craſtino?* & Paul. 1. Theſſ. 5. n. 3. *Cùm dixerint pax, & ſecuritas tunc repentinus ſuperveniet, interitus.* Cùm in multa ſecuritate, ac tranquillitate videntur degere, tunc repentinus ſuperveniet interitus, & diſceſſus ex hac vita. 42. Aug.

Vita præſens incerta.

Theſ. 5.

Pollicetur Angelus in perſona Dei filium Abrahamo ex Sara naſciturum dicens: *revertens veniam ad te tempore iſto, vita comite, & habebit filium uxor tua.* Gen. 17. n. 10. Promittit Angelus, anno proxime venturo illo, eodémque die, eadémque hora Saram filium habituram, hoc tamen ait: *vita comite.* Id eſt, ſi Sara vixerit, ac ſuperſtes fuerit, ut explicant graves auctores, inter quos Lyppoman. ait: *modo loquendi hominibus uſitato loquitur Angelus, ſi Sara ipſa annum vixerit.* Ad quid Angelus loquitur ſub illa cõditione? *Vita comite*, ſi Sara vixerit, optimè ſciebat illemulierem victuram, adeo incerta eſt vita humana, adeóque quilibet incertus de vita futura, ac de illius perduratione ſubſequenti anno, quod Angelus, qui optimè præcognoſcebat ei Dei manifeſtatione temporum articulum de vita fœminæ agens. *Modo loquendi hominibus uſitato loquitur*, Non abſolutè, ſed cum cautela, ac ſub conditione, vita comite, ſi ipſa vixerit, ex quo fit documentum, ut nullus ſibi multum promittat de vita futura. 43.

Gen. 17.

Lypp.

Nullus certus de vita duratura.

Ait. Iob. 7. n. 1. *Militia eſt vita hominis ſuper terram.* Ex Græco communiter legitur. *Piraterium eſt vita hominis.* Piratæ ſunt fures maris, qui ſæpè cum maximè mercibus onuſti ſunt, tunc demerguntur, & nunquam in uno certo loco conſiſtunt, ſic & mortales in vita ſua, cum magis videntur temporalibus repleti tunc rapiuntur, eorúmque vita nunquam in uno certo loco perſiſtit, ſed ſemper tranſmigrans velociter currit. Unde ait divus Bonav. lib. Pharet. c. 46. *Hoc ipſum noſtrum vivere, tranſire eſt.* Et ſeq. cap. 47. ait. *Iuniores non refert, non dinumerantur anni; incertum eſt, quo loco mors expectet.* 44. Iob. 7.

Vita præſens migrans. Bonav.

QUÆSTIO VII.

Annotantur aliqui errores, in quos dives avarus in ſuis verbis inciderit. Dicam animæ meæ, *&c.*

Iam ex dictis multi manifeſtantur errores in quo hic miſer avarus ſit prolapſus. Solùm 45.

lùm verò præſentia verba diſcutimus. *Dicam animæ meæ, habes multa bona in annos plurimos*, &c. Etiam ſuperiori quæſtione egimus de} errore vitæ, quam ſibi promittebat; nunc verò de aliis.

46. Greg.

Primus error: *dicam animæ meæ*; ad quod pulchrè D. Gregor. lib. 15. Moral cap. 11. *Quid*, ait, *ad recondendum loca non ſufficiunt, multiplicatus dives quid faciat, ignorat.* Cùm anima ſua, tanquam cum altero diſtincto loquitur dives, tanto affectu ad cibum, potum, ad epulas, & delicias rapiebatur, ut non ſibi placeret, quod unus eſſet, ſed ſemetipſum multiplicare volebat, & ideo non tanquam unus, ſed, ut multiplex, ac multiplicatus homo voluptuoſis deliciis ſe ingurgitare cupiebat, indéque guloſos cum anima ſua, quaſi cum altero loquitur, eamque ad epulas invitat, ut tanquam *multiplicatus dives*, ſeu tanquam duo homines comedat, & bibat.

Guloſus multiplicatus ut comedat.

47. Baſil.

Secundus error, *Dicam animæ meæ requieſce, comede.* D. Baſilius homilia 6. *O verba ſtultiſſima*, ait, *ô dementiam ſingularem, nam ſi porcinam habuiſſet animam, quid aliud niſi enunciare potuiſſes? Itane pecuinus tu, ita bonorum animæ ignarus*, ut *eam aptes carnalibus epulis, & quæcumque alvi ſeceſſus recipit, animæ deſtines*: Animæ epulæ ſpirituales actus intellectus, & voluntatis, ita tamen ſpiritus gravabatur à corpore, ut quodammodo in illum prævaleret, cúmque pravo hominis affectu veluti in ſuam terrenam naturam corpus tranſmutaret, indéque guloſus iſte, ut pulchrè ait citatus Baſilius in Catena aurea, *tam improvidus eſt erga bona animæ, ut eſcas corporeas animæ adſcribat.* Tamque ignarus eſt ſuæ animæ conditionis tanquam ſuis vitiis à ſe alienus, ut eaſdem eſcas corpori, & animæ apponat, quaſi anima ſua nihil ſupra corpus haberet, ac proinde id, quod dicendum erat corpori, *ſeu animalitati ſuæ*: ut ait Cardinalis Hugo, ſeu dicit animæ, veluti eam tanquam quoddam brutum animal appendens.

Avarus ſuæ animæ ignarus eam ut corpus reputat.

Hugo.

48. Baſil.

Tertius error. D. Baſilius, *Circunſteterant*, ait, *jam eum illi qui animam ab eo repetituri erant, ille tamen de eduliis cum anima diſſerebat.* Tam addictus erat miſer temporalibus bonis præſentibus ut nihil præter ea æſtimaret, ut nec ei in memoriam venirent animæ inſtantes futuræ pœnæ, ſolúmque in tẽporalium diſpoſitione ſe occupabat.

Mundiales ſolum præſentia cogitant.

49. Orig.

Quartus error. Origenes homil. 12. in Jeremiam: *Animadvertitis*, ait, *quomodo ea etiam, & putet bona eſſe quæ nulla ſunt, dicens; dicam animæ meæ, habes multa bona repoſita, frumentum, & ubertatem terrenorum fructuum eſſe arbitratus eſt bona, neſciens, quia vera bona non naſcuntur in maledicta terra, ſed in cœleſtibus regionibus*, Hunc avarum divina vox, ut inſipientem arguit. *ſtulte hac nocte*, &c. In quonam apparet ſtultitia iſtius hominis? In eo ſanè, quod terrena munera, bona dicat, cùm talia non exiſtant, brevi tranſeunt, multis calamitatibus, quibus corrumpantur ſunt ſpiritualia, quæ in æternum durant, & totum hominem replent.

Terrenæ non poſſunt dici bonas

50. Bedi

Quintus error. Beda, *non in eo reprehenditur*, ait, *quod terram coluerit, natoſve ex ea fructus in horreis collegerit, ſed quod omnem vitæ ſuæ fiduciam in ipſa abundantia rerum poſuerit, fructúſque, quos uberiores ſolito terra protulit, ſuos fructus*, & ſua bona computans, *non pauperibus erogare ſtuduerit juxta imperium Domini.* Luc. 11. num. 41. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam*, Maximè errat homo, cum ait, *anima mea habes*, non enim illa bona erant nota ſibi ſoli, ſed etiam, ut ea divideret, ac diſpergeret cum pauperibus, ſed ut ait Cathuſ. Avari malunt in horreis bona ſua putreſcere, quam egentibus elargiri.

Luc. 11.

Avarus vu't ut bona putreſcant. Carthuſ.

Sextus, ac multiplex error, & colluvies vitiorum: Ait avarus: *Anima mea requieſce.* Ecce ſibi requiem promittebat in futurum, qui in præſentibus multis laboribus vexabatur. Et unde iſte guloſus ſibi requiem promittebant? Ab ubertate fructuum, ac divitiis, & fruſtra ſanè, nam divitiæ, non requiem, ſed ſolicitudinem, ac anxietatem pariunt. 51.

D. Bonav. Hugo in divitis verbis multa vitia adnotant. Cùm ait: *Requieſce*, ecce negligentia, vel deſidia. *Comede*, gula *bibe* ebrietas. *Epulare* luxuria, nam pro *epulare*, legitur ex Græco. *Oblectare*, ſeu *lætare*, quæ voces libidinem, ac luxuriam ad ſignificant, quod notavit Theophylact. *clare enim Dominus*, ait, *per hoc, quod dicit lætare, affectiones declaravit libidinoſas, & intemperatas, quæ ſatietatem ciborum, & potum comitantur.* Impuras voces, quas ſaginatus divitiis ſtomachus eructabat, ſpurcitiaſque luxuriæ, quas tumens cibo, ac mero venter jactabat, divina cœleſtis lingua non patitur apertè referre, ſed commune, ac generale quoddam verbum, ad libidinem luxuriæ deſignandam apponit, *epulare*, *oblectare*, ſeu *lætare*, ut veluti quodam involucro limpitudinem petulantium verborum declinaret. 52.

Hugo. Bonav. Græc. Theoph.

Voces immundas luxuria, non refert lingua pura.

Ad divitem guloſum redeamus, qui totus ſe deliciis ingurgitare cupiebat, ac illius vox cum iniquis erat. Sapien. 2. num. 8. *Vino pretioſo nos impleamus, Coronemus nos roſis: antequam marceſcant, nullum pratum, ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra: nomen noſtrum exors ſit luxuriæ noſtræ. Vbique relinquamus ſigna lætitiæ. Opprimamus pauperem juſtum, & non parcamus viduæ*, &c. Nota ad rem noſtram. *Vbique relinquamus ſigna lætitiæ.* Id eſt *luxuriæ.* Valde mirum, quod impij tam delicioſè viventes, roſis, ac unguento pretioſo, in tantam crudelitatem deveniant, ut dicant. *Opprimamus pauperem juſtum.* D. Auguſtinus legit. *Occidamus*: Alij ex Græco cum Lorino. *In poteſtatem noſtram redigamus*, alij *eorum bona diripiamus.* Unde iſti tam impij, & ſcelerati evaſerunt, ut omnes pauperes, juſtos, viduas, veteranos velint occidere, captivare, & illorum bona ſurripere. *Nullum ſit pratum, quod non pertranſeat luxuria noſtra.* Cùm luxuriæ ſe ſe committerent, exinde in omnem nequitiam ſemetipſos præcipitarunt. D. Auguſtinus ſerm. 146. de tempore. Ex hac autem enumeratione libidinum, & putredinum, videte, in quæ facinora, & in quã immania ſcelera proſilitur, omnia horrẽda facinora, quæ timentur in ſceleratis hominibus videte de qua labe conſurgant, quid mollius, quam illa luxuria, quid dirius, quam iſta crudelitas? Expende illud, omnia horrenda, quæ timentur in ſceleratis. Quod ex luxuriæ labe pullulent, & naſcantur; cùm ergo dives avarus luxuriæ irritamento teneretur, non mirum quod tantis vitiis illaqueatus ſit, ut inhumanus, ſtolidus, ac improvidus de ſalute animæ evaderet, ut eam tanquam corpus ſuum appenderet. 53.

Sapienc. 2.

Auguſt. Græc. Lorin

Vbi luxuriæ ibi omnis iniquitas

Aug.

Ait Paulus 1. Cor. 6. n. 18. *Quid fornicatur in corpus ſuum peccat.* Fornicarius in animam peccat, ut extra dubium eſt, cur ergo tantum commemoratur ab Apoſtolo, quod in corpus peccat? Sic in homine luxurioſo ejus vitiis anima cõprimitur, ut 54.

ut nihil aliud regnet niſi cœnoſum, & purulentum corpus, cui tota infelix anima ſic eſt immerſa ſerviendo corporis voluptatibus, ut ferè jam caro & cœnum eſſe videatur. D. Ambroſius ibi, *In tantum*, ait, *agglutinatur anima corpori, ut in ipſo momento nihil aliud cogitare homini liceat, aut intendere, quia ipſam mentem captivam ſubdit ipſa ſubmerſio, & abſorbitio libidinis, & concupiſcentiæ carnalis.*

Luxurioſus animam, ut corpus reputat. Ambr.

Luc. 12. *n.* 16. Dixit autem illi Deus: ſtulte hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cujus erunt?

VERSIONES.

Syriacus	Expers rationis, hac nocte animam tuam repetunt abs te: & quæ paraſti, cujuſnam futura ſunt?
D. Auguſt. homil. 48. *ex. lib.* 50. *homil. Orig.* 2. *Num.*	Anima tua auferetur à te.
D. Cyprian. de Orat. Dom	Expoſtulatur anima tua.
D. Iren. adver. hær. l. 3. *c.* 4.	Expoſtulabunt animam tuam.
Tertull. lib. 4. *contr. Marc. cap.* 28.	Hac nocte animam meam repoſcent.
D. Valeri. homil. 10.	Hac nocte anima tua requiretur.
Theoph. Euth.	Cui cedent?
Pagnin.	Cui erunt?

EXPOSITIO IV.

55. Baſil. *Dixit autem illi Deus.* Dives in lectulo ſuo ſecum loquebatur, & verba ejus, ut ait D. Baſil. in cœlo examinabantur, nihil indiſcuſſum coram Deo eſt, ſed de omnibus reddenda eſt ratio. *Dixit illi Deus.* Beda exiſtimat quod non aliter ei dixerit, niſi ipſo mortis facto. Tamem cum hac ſententia perit vis illius verbi. *Dixit*, unde D. Auguſt. l. 2. de ſerm. Dom. in monte exiſtimat quod Deus ei dixerit, vel per ſe, vel per Angelum, vel per Prophetam aliquem. Aptiſſimè tamen Euthym. *Deus hæc ei dixit*, inquit, *per conſcientiam: tunc enim conſcientia mortem ſentiens, talia diſſerit.* Ecce conſcientiæ vox *ſtulte* qui in conſilio tuo ſapiens videbaris, nunc te eſſe ſtultum deprehenderis in hac nocte, in qua de horreis amplificandis cogitabas. *Animam tuam.* Alluſio eſt ad ſuperiora verba; *Anima mea habes multa bona.*

Beda. Aug. Euthym. *Conſcientia ſtultitiam peccatorum indicat.*

56. Chryſ. *Repetunt à te.* Phraſis Hebraïca eſt, pro anima, ſeu vita tua repetitur, ſeu auſertur à te. In quo multa ſunt notanda. Primò D. Chryſoſtomus in Catena D. Thomæ, *Expoſcebant eam terribiles quædam virtutes.* Hugo, exactores, Lyranus, dæmones, & quid terribilius, quam in terribiles virtutes, ac dæmones exactores incidere? Secundò, Non dixit Deus: Repeto; quia ſua clementia indignum judicabat, ſupplicia exercere, ſed *repetunt* quia exercenda miniſtris relinquebat. Tertiò. Non dicitur: Morieris vel auferent animam tuam. Sed *repetent.* Nam *repetere*, ut ait Calepinus idem valet, ac quod meum eſt exigere, ſeu repoſcere. Et ideò hoc verbo communiter utitur, ut notat Valaſquez ad Philipp. cap. 2. num 9. Quando res alicui debito obſtricta, ſeu oppignorata exigitur, indéque in præſenti hoc verbum ponitur, ut ſignificetur, ait Menochius, animam alieni eſſe juris, & nobis eſſe potiùs commodatam, quam datam; deinde etiam denotatur quod anima tot peccatorum nexibus obligata eorúmque pœnis obſtricta juſto Dei judicio ab eo exquiritur, ut ipſas pœnas in inferno in æternum ſolvat. Quartò repetenti verbo utitur, ut innuatur, ait, Theop. quod avaro reluctante, *ac etiam invito, utpote propter vitæ præſentis immodicium amorem obluctante, Angeli tributorum exactores animam illius repetant.* Quinto dicitur de præſenti repetunt, & non de futuro repetent, quod ad ſpeciem magis convenire videbatur, ut intimaretur avaro, ait Mald. quod mors adeò erat illi propinqua, ut jam præſens eſſe videretur.

Hugo Lyran. *Deus per ſe non exequitur ſupplicia.* Calep. Valaſ. Menoch. Theoph. *Mors, ut jam præſens.* Mald.

QUÆSTIO VIII.

Quare dives potiùs ſtulti nomine, quàm alio nuncupatur?

57. Baſil. Reſpondet primò D. Baſil. cit. hom. 6. *Ipſis æternis cruciatibus major eſt ſtultitiæ nota.* Et poſtea: *Audi miſere dignam appellationem quam nullus hominum, ſed Dominus indidit ſtulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: ſuperat æternam pœnam irriſio iſta ſtultitiæ.* Dives apud ſe multùm gloriabatur, ut ait D. Auguſtinus ſtatim citandus, in conſilio à ſe invento de novis horreis extruendis, non ab alio, niſi ab ipſomet Deo ſtultus nuncupatur, cùm ad inferni pœnam demergitur, & qui tantùm de ſua ſententia gloriabatur, gravior, ac rigidior illi extitit ſtultitiæ nota, quàm incendij gehennalis pœna. *Ipſis æternis cruciatibus major ſtultitiæ nota.*

Stultitiæ nota gravior, quam pœnæ inferni diviti. Auguſt.

58. Auguſt. Secundò, D. Auguſt. ſerm. 19. de verbis Apoſtoli: *Cùm ſe prudentiſſimum, ait, conſilium inveniſſe arbitraretur, de apothecis veteribus anguſtis dejiciendis, & amplioribus novis ædificandis, & omnibus ſuis fructibus colligendis, & recondendis, ait illi Deus; ſtulte, ubi tibi ſapiens videris ibi ſtulte*, &c. Et poſtea ſubdit: *Non ſic Deus dicit: Stulte, quomodo homo dicit; tale in quemquam Dei verbum judicium eſt, nunquid Deus ſtultis daturus eſt regnũ cœlorum?* In quibus duo docet ſanctus Doctor. Primò. Exiſtimat dives ſe prudentiſſimum conſilium inveniſſe de horreis ædificandis, ſic fallitur humana ſapientia, quod ibi in magnam ſtultitiam eſt prolapſus, & qui ſapere videbatur apud divites Dei ſententia ſtultus declaratur. *Vbi ſapiẽs videris, ibi ſtulte*: Secundò, quòd cùm ex Dei ore ſtultus dicitur, ibi ejus damnationis ſententia proditur, non enim ſtultis datur regnum cœlorum. Unde reprobati à Deo dicuntur ſtulti Job. 5. n. 3. *Vide ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus.* Pſalm. 91. n. 7. *Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc.* Iſai. 19. num. 13. *Stulti facti ſunt principes Taneos.* Ierem. 4. n. 22. *Stultus populus meus me non cognovit.*

Vbi præſumitur ſapiens ibi ſtultus. *Stultus excluſus à regno Dei.* Iob. 5. Pſal. 91. Iſai. 19. Ierem. 4.

59. Aug. Tertiò.Idem D.Aug.citat.ſerm.19. *Ecce*, ait, *increpatus eſt ſtultus malè recondens: ſi ſtultus eſt, qui recōdit ſua, vos invenite nomē ei, qui tollit aliena: ſi ſordidus eſt reconditor ſuorū ulceroſus eſt raptor alienorum.* Iſte dives non invidebat aliena, nec ea rapere cogitabat, ſed ſolùm ſua recōdere diſponebat, illiſque lætari volebat, & tamen audit ſe ſtultum vocari, quales illi dicendi ſunt, qui toto pectore, ac affectus aliena ardenter appetunt, illaque invadere cogitant cá que ſurripiunt? *Vos*, ait D.Aug *invenite nomen ei.* Ac ſi ob enormitatem facinoris, ipſe doctorum princeps nomen non inveniat, inde aliis inveniendum relinquit.

Valde execrabile aliena rapere.

60. Valer. Quartò D.Valerius homil.10.de avaritia, expendens hujus hominis ſtultitiam. *Et verè*, ait, *nihil ſtultius, quærere dubia, adquirere peritura. Quid enim proſunt homini opes quæ ad hoc ſolum congregantur, ut pereant? Certè, e moriente remanet ceſpes avaritiæ propagatus, relinquitur ampliata poſſeſſio, ut quamvis ſit in alterius poteſtatem transfuſa teſtimonium tui ſceleris ſervatura.* Quid inſanius quam totis viribus incumbere ad comparanda temporalia? Quæ non ſolùm homine moriente relinquuntur, ſed etiam in eis perpetuò manet inſculptum quoddam perenne memoriale hominis ambitionis, avaritiæ, ac temporalium ſollicitudinis. *Teſtimonium tui ſceleris ſervatura*

In bonis relictis ab avaro ejus ſceleris nota.

61. Cyrill. Quintò D.Cyrill.in Catena: *Fructus quidem*, ait, *habes in horreis, ſed annos plurimos unde poteris obtinere? Dives igitur non parat permanentia horrea, ſed caduca, & quod ſtultius eſt vitæ longitudinem ſibi taxat.* Communiter aſſeritur quod dives hic dicitur ſtultus, quia incertæ vitæ multos annos ſibi promittebat. Aliquid majus dicamus, ager divitis uberes fructus protulit, & poſt longam vitam oblectationibus repletam ipſe ſibi promittebat, ſtultus ſanè, neſciebat enim quod una res proſpere obtenta, auſpicium ſit advenientis infortunij, ſic & ipſe contigit, cùm de fructuum copia exultat, ſtatim ipſa nocte atra mors eum occupat.

Una proſperitas auſpecium infelicitatis.

62. Sextò. Cum hoc divite componatur ille Angelus Lucifer, qui dicebat in corde ſuo. *In cœlum conſcendam: ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum; ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium: ſimilis ero Altiſſimo.* Iſai.13.num.13. ſtatim ei ſubjungitur condemnatio in infernum. *Verumtamen in infernum detraheris in profundum laci.* At verò dives cum cogitaret de horreis amplificandis, de ſuiſque fructibus congregandis, in infernum relegatur. *Repetent à te animam tuam.* Ut ait Chryſoſt. *Expoſcent eam terribiles virtutes.* Et inſuper ſtultus vocatur, quod, ut inquit D. Baſilius in limine quæſtionis datus: *Ipſis æternis cruciatibus major eſt ſtultitia nota*, ut ibi ponderavi. Res valde digna ſcitu, cur ſuperbiſſimus Lucifer, cum in judicium venit, ſolùm inferni ſententia contra eum profertur: *in infernum detraheris*: At verò dives judicio non ſolùm ad infernum deſtinatur, ſed inſuper ſtultus nuncupatur. Lucifer Dei honorem, ac ſolium ambivit; dives verò decrevit omnia ſibi reponere, nil pauperibus elargiri, ut docent communiter Patres. D. Auguſt. Ambr. D.Greg. D.Chryſolog Beda ſæpe dati in hoc cap. Et adeo viſcera ferrea in egenos à Deo abominantur, ut rigidiori pœnæ non deputetur, qui Dei cultum ſibi uſurpare cogitavit, ſed potius illi, qui in animo habuit; fameſcenti pauperi panem denegare

Iſai.14. Chryſoſt. D.Baſil

Durior pœna in immiſericordem, quã in ambientem Dei honorem.

Auguſt. Ambr. Chryſ. Greg. Beda.

63. Septimò. Servus ille, qui domini ſui talentum datum non multiplicavit, dicitur à domino: *Serve male, & piger.* Matth.25.num.26. Et ille alius, qui in conſervum immiſericors extitit, à domino nuncupatur: *Serve nequam*, Matt.18.num.32. Cur ergo Dominus hunc divitem non vocat ſervum nequam, vel malum, ſed ſtultum; diſponebat hic, ut ſolus ſuis proventibus frueretur, qui autē in bonis habendis ſolus vult eſſe, non ut homo nuncupatur, ſed, ut ruſticum quoddam animal, ſtultus, & inſipiens appellatur, ſolitaria enim cupiditas in poſſeſſionibus obtinendis, in beſtialem quandam ſtolitiam degenerare fecit.

Matth. 25. Matth.16.

Solus in bonis ſtultus.

64. Nabuchodonoſor *ex hominibus abjectus eſt, & fenum, ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus infectum eſt: donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſceret, & ungues ejus quaſi avium.* Daniel.4.n.30 Cum tam dira pœna punitur rex, ut ex hominibus ad beſtias tranſeat? cur non potiùs vitæ, regno, vel filiis, ſeu oculis, ac manibus non privatur, ut ſæpè aliis hominibus contigiſſe notum eſt? Nabuchodonoſor affectavit, ut ipſe ſolus omnium jura regnorum teneret, ut dicitur Judith.2.n.2. *Vocavit omnes majores natu, omnéſque duces, & bellatores ſuos: dixitque eis cogitationem ſuam in eo eſſe, ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio.* Et qui poſſeſſionibus, ac regnis ſolus voluit eſſe, tam ſtultus factus eſt, ut ex hominibus ad pecudes tranſiret, jamque non inter homines, ſed inter beſtias numeratus, & non inter beſtias unius ſpeciei, ſed omnium ſpecierum, leonis, bovis, aquilæ, ac volatilium, ut omium beſtialitatem ipſe referret. D.Paulin. Epiſtol.4.ad Severum *Nabuchodonoſor*, ait, *non ſolùm à regnis, ſed etiam à ſenſibus exulabat humanis: coma triſti leonem, uncis unguibus vulturem, ſenſu & pabulo bovem referens: nec unius tantum belluæ ſimilitudinem ferret in pœnis, qui multarum ſimilis fuiſſet in majoribi* Vide multa verb. *Perſeverantia*, hoc tom. & 1. 2. ac 3.

Daniel. 4. Judith. 2.

Qui omnia ſolus vult habere ſtultus inſtar omnium beſtiarum.

Paulin.

65. 3. Reg. 21. Vineam pauperis Naboth juxta ſuum palatium ſitam exigebat Achab.3.Reg.21. Dicebat; *Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina eſt, & prope domū meam.* Cur non vult habere vicinum, nec alium prope ſe? Rectè expendit D.Ambroſ.lib.de Naboth cap. *Pecus*, ait, *pecori adjungitur, piſcis piſcibus nec damnum ducunt, ſed commercium vivendi, cùm plurium comitatum capeſſunt, & quoddam munimentum ſolatio frequentioris ſocietatis affectant. Solus homo conſortem excludis. Producis fines terræ, ne poſſis habere finitimum.* Bruta animantia ſive terreſtria ſive aqualia aliorum ſuæ ſpeciei conſortio, ac ſocietate gaudent; Achab verò nullum volebat habere ſocium, vel vicinum; ſine aliorum conſortio volebat eſſe, ſic ambitione cæcus, ac inſipiens factus, ut brutalitate quadam deterior campeſtribus brutis evadere, ut omnium vicinitatem, ac ſocietatem à ſe excluderet.

Ambr.

Qui omnia poſſidet, deterior beſtiis.

QUÆSTIO IX.

Quare nocte mors rapit Avarum?

66. P. Becca. MUltum diſtat Juſtorum mors à peccatorū morte; quod rectè ponderat P. Becca tom. 4. de Chriſto ſig. c. ult. 7. In morte Davidis, & hujus Avari. De primo dicitur 3.Reg.2. num.1. *Appropinquaverunt dies David, ut moreretur*

3. Reg. 4.

tur. At huic avaro profert ſententiam *hac nocte repetent à te.* Juſtus in morte ingreditur in lucem ac ſplendorem ſanctorum: at iniquus rapitur ad horribiles dæmonum tenebras, & hæc ſit prima ratio, ob quam nocte avarus moritur.

67. Secundò. D. Gregorius Nyſſen. lib. de orat. Domin. orat. 4 *Quid diviti illi*, ait, *profuit multus comitatus, & apparatus? Qui vanæ ſpei inhæreſcebat, & inhiabat? Diruens, ædificās, congregans, genio indulgens, longos annorum ambitus ſpei vanitate in horreis ſimul concludens; An non una nox illam ſomniatam ſpem confutavit, & quaſi vanum quoddam inſomnium ſuper re vana confictum?* Multas ſpes de proventibus, fructibus, de epulis, lætitia, ac exultatione fabricabitur dives, venit mors in nocte, cur potiùs, quam in die? Ut oſtenderetur, quòd omnia illa bona, eorumque diſpoſitiones, ac cogitationes ad quædam nocturna ſomnia ſpectarent, & in quodam nocturno ſomnia terminari, ac compleri.

Bona temporalia ſunt veluti quædam nocturna ſomnia.

68. Damian. Tertiò Petrus Damianus opuſcul. 43. c. 1. *Dives* ait, *non die, ſed nocte perimitur, primogenita Ægyptiorum: nimirum qui non ſprevit Ægyptum, ſed obſequium præbuit rectoribus tenebrarum, qui & ipſi nocte animam ejus repetunt, quoniam odivit lucem, nec juſtitiæ conſecutus eſt veritatem.* Dives veluti primogenita Ægyptiorum reliquit juſtitiæ lucem & ſe rectoribus tenebrarum in obſequium tradidit, dignum ſanè eſt, ut ab illis ſuum ſtipendium accipiat, ut in medio tenebrarum ad tenebrarum cloacum demergatur.

Ex Dæmonū obſequio tenebræ reportantur.

69. Strab. Quartò Strabus. *In nocte*, ait, *aufertur anima, quæ in obſcuritate cordis, quod poterat pati, providere noluit.* Nocte caſtigandus fuit dives iſte, quia quidquid pati poterat, quibuſque cruciatibus ſe exponebat, prævidere debuerat, quod cùm obcæcatus corde non feciſſet, in tantam damnationem devenit.

Qui non prævidet mala, damnatur.

Greg. Quintò. D. Greg. lib. 22. moral. cap. 1. *Eadem nocte*, inquit, *ſublatus eſt, qui in rerum ſibi abundantia multa tempora fuerat præſtolatus, ut ſcilicet, qui in longum ſibi ſubſidia colligendo proſpiceret ſubſequentem diem, vel unum minimè videret.* Ecce quomodo fallitur humana præſumptio, quomodo contra divinam provocat ultionem, qui enim longam vitam per multos annos cum magna rerum copia ſibi promittebat qui multa fiducia, de ſe plura jactabat, ùt nec unum diem, nec illam integram noctem teneat, *Ne ſubſequentem diem, vel unum minimè videret.*

70. Ambroſ. Sextò. D. Ambroſ. lib. de Naboth. capite 4. *Nocte*, ait, *anima avari repoſcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perſeverat. Avaro ſemper nox*, Avarus nullum diem habet, nullam ſolis lucem videt, ſed cupiditas rerum univerſos dies illi eripit, quia ejus mens obcæcata in tenebris ambulat, à tenebris ſuas cogitationes incipit, in illris perſevrat, & finitur. *Avaro ſemper nox eſt.* Cum à luce miſericordiæ, ac pietatis fugiat. D. Chryſolog. ſerm. 104. *Convenienter hac nocte*, inquit, *quia fugiens miſericordiæ lucem, avaritiæ tenebris ſe mancipaverat.*

Chryſ.

71. Septimò. Nox illa imò potius hora illa, ut terminus præfixus aſſignatur Avaro, *Hac nocte animam tuam repetent à te.* Et tamen avariſſimis, ac valde ſceleratis Ninivitis, non ſtatim, nec poſt tres dies, aut quatuor ſuplicium proponitur; ſed quadraginta dierum meta eorum ſubverſiōis præſcribitur. *Cœpit* Joans c. n. 4. *Introire civitatem itinere diei unius*, & clamavit *& dixit; adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.* Cum inſolentiſſimis viris non dantur breviores induciæ, cùm avaro tam ſtrictæ proponantur! *Hac nocte repetent animam tuam.* Volebat Deus ſuam miſericordiam Ninivitis concedere, quam avaro ex alto ſuo judicio denegabat; dantur ergo Ninivitis non unus, vel tres dies, ſed quadraginta, ac multi, quia Dei miſericordia non brevi termino coarctatur, ſed per multa, & larga tempora ſe diffundit, & extendit, & hoc non nocte, ſed die, non proponuntur quadraginta noctes ſed dies; cùm enim opera eſſent miſericordiæ, & pietatis, de quibus, maximè Deus gloriatur; clara dierum lux eligitur, ut ſuæ benignitatis affluentia ab omnibus videatur. At in avarum diſtrictius ſecurioris juſtitiæ rigor vibrabatur; ad brevem noctis horam ſervatur, ut tempore brevi, & ſub tenebrarum caligine abſconditus maneat, quaſi ſummus Deus ſtrictioris ſuæ juſtitiæ bonum, noſtro metaphorico dicendi modo videtur aliqualiter erubeſcere, ſicut & pœnitere dicitur.

Ioan. 3.

Deus nocte abſcondit ſuum rigorem.

72. Sap. 18. In noctis medio egreditur populus Iſraël de Ægypto juxta illud Sapientiæ 18. num. 14 *Cùm nox in ſuo curſu medium iter haberet omnipotens ſermo tuus à regalibus ſedibus venit*, &c. At verò clara die in terram Promiſſionis tranſacto Jordane introducuntur *In die illo magnificavit Dominus Ioſue coram omni Iſrael.* Joſue 4. n. 14. Quare tanta temporum differentia in exitu, ac ingreſſu? Egreſſus filiorum Iſraël de Ægypto ex alta Dei ordinatione omnium barbarorum primogeniorū cædē ſecum habebat annexam. *Una plaga tangam Pharaonem & Ægyptum, & poſt hac dimittet vos; morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum* &c. Exod. 11. num. 1. & 5. ut ait D. Ambroſius, Pſal. 118. ſerm. 8. *Non otioſè Dominus Deus noſter, cùm poſſet quocumque momento primitiva Ægyptiorum extinguere, hoc tamen tempus opportunius judicavit; ut tanta* mortuorum ſtrages tantúſque omnium domorum clamor, ſiquidem, nulla erat in qua clamor non audiretur, ordinatur tamen, ut ſub noctis tenebris ſit abſconditus: at verò magnifica Dei liberalitas in totum populum Iſrael, ut ipſe poſſideret terram fluentem lac, & mel ſolari die prodit. Primogenitorum mors noctis obtenebritate abſconditur, terra promiſſionis obtenta omnium oculis clareſcit. Hinc ad ſtragem primogenitorum unus miniſter Angelus exterminator mittitur citato ſapientiæ loco; terræ autem promiſſæ ipſe Dominus ingreſſum parat, *Cum introduxerit, te Dominus in terram, quam juravit patribus tuis*, Exod. 12. n. 5. Deut. 6. n. 10.

Ioſu. 4. Exod. 11. Ambr.

Nocte infertur ſupplicium, die beneficentia conceditur.

Exod. 12. Deut. 6.

Quæstio X.

Quare non ſolùm avaro intimatur mors, & æterna pœna, ſed etiam eventus ſuorum bonorum?

73. Non ſolùm avaro intimatur illius ſtultitia, mors inſtans, futura, æterna pœna inferni, ſed etiam inſcientia, cujus ſua bona erunt, ac ſi ei dicatur, nec tu illis frueris, nec ea tecum aſportabis, nec in cujus poſſeſſionem devenient, tibi eſt notum, quo multum cruciabatur avarus, cum ejus divitiæ multum ei eſſent in corde. Eutym. *Non ſolùm*, ait, *tibi non cedent, non tua erunt*, *ſed*

Euthym.

ſed nec tibi manifeſtum eſt, cujus erunt, utrum hæredis, an peregrini; amici an inimici, quod ipſum etiam mœrorem adauget.

74. Paulin.

Secundò D. Paulinus Epiſt. 31. *conſumpta jam vitia de vitæ apparatibus cogitanti dictum eſt: ſtulte hac nocte expoſtulabitur anima tua: quæ paraſti, cujus erunt? Cui theſaurizant, ignorant, qui nolunt intelligere, cui debeant theſauros ſuos: digni, qui neſciant, quo ſucceſſore, dimittant, quia neſciunt, quo largitore poſſideant* Cur non habet homo oculos, ut videat, ad quem bona illius devenient? Qui in bonis obtentis Deum penitus ignoravit auctorem, ut pro acceptis donis illi gratias referret, merito ſic & punitur, ut ignoret ſucceſſorem quia in ſuis proventibus Deum non cognoſcit auctorem, ſic cæcus efficitur, ut illorum fluxum, ac eventum videat.

Cæcus qui in bonis acceptis Deum non videt auctorem.

75. *Deus dat locum pœnitentiæ.*

Tertiò, in hoc colloquio cum divite maximè hic reſplendet divinæ bonitatis excellentia. Poterat nullo ſermone habito cum divite, ab eo animam repetere, æterniſque cruciatibus illum relegare, in ipſa ejus cogitatione. *Habes multa bona anima mea.* Eum ſubitò arripere: tamen voluit cum eo habere ſermones, nam divitem irridet, *ſtulte*, & minatur ei mortem, *animam tuam repetent à te.* Suorumque bonorum abſconditum eventum ei proponit, *& quæ paraſti cujus erunt?* Dat diviti ſpatium pœnitentiæ, ut cum ipſe inſtantem mortem audit, reſipiſcat, ad pœnitentiam confugiat, quod cum non facit, in æternam labitur damnationem.

76. Gen. 3.

Poſt peccatorum primorum parentum, cum ipſi *audiſſent vocem Domini deambulantis in paradiſo.* Gen. 3. num. 7. Ad quid Deus, qui ambulat ſuper dennas ventorum, qui in inſtanti totum pervolat ſpatium, venit deambulans tanquam moroſe, ac paulatim greſſus ſuos dirigens? Nonne convenientius videbatur, ſtatim poſt peccatum illos ſubitò convenire, ut ſine mora de ſuo delicto redarguerentur? Deambulat Deus ex ſua intima pietate moras interponens, ut eis pœnitentiæ daret locum. Hugo de ſancto Victore; *Ecce*, inquit, *quanta eſt miſericordia Dei, non vult eos ſubito convenire de de ſua culpa, ne amiſſa verecundia inverecundi fiant, & pertinaces, ſed pat eis locum pœnitentiæ, & conſilij, unde deambulat, ut audiant, & ſic fiant ipſius Dei memores.*

Hugo.

Luc. 11. *n.* 21. Sic eſt, qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives

VERSIONES.

Syriacus. Ita eſt quis reponit ſibi theſauros, & in Deo non eſt dives.

Arabicus. Sic quis ſibi congreget bona & non eſt apud Deum dives.

Euthym. Sic qui ſibi recondit, nec apud Deum diteſcit.

Arias. Sic theſaurizans ſibi ipſi, & non in Deum diteſcens.

Theophyl. Sic qui recondit ſibi, nec eſt erga Deum dives.

EXPOSITIO V.

77. SIC *eſt.* Accommodat Dominus ſimilitudinem ſuo propoſito, ac intentioni. *Sic eſt.* Talem nempe ſortitur eventum, taliaq; eveniunt ei. Beda. *Stultus eſt & in nocte rapiendus qui reponit ſibi theſauros*: qui omni affectu reponit, ac accumulat ſuas divitias ac bona ſibi ſoli, ſuiſque tantum uſibus, ut illis fruatur. *Non eſt in Deum dives.* Quid autem ſit dives in Deum eſt inquirendum. Primo; & valde genuinè. Ille eſt dives in Deum, qui bona opera, virtutes, tanquam aurum, & argentum congregat. Unde ait Euthym. *Divitiæ ſecundum Deum ſunt acquiſitio virtutum.* Sic 1. Timot. 6. n. 17. & 18. *Præcipe*, ait, *divitibus hujus ſæculi, non ſublime ſapere, non ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo; bene agere divites fieri in bonis operibus*, &c. Pro quo nos habemus. Dives in Deum, legunt Vatabl. Euthym. *diteſcens in Deum.* Ac ſic ab hujuſmodi virtutum divitiis nunquam Chriſtianus ceſſare debeat.

Beda. Euthym. 1. Tim. 6. Vatabl. Euth.

Secundò. Dives in Deum eſt ille, qui, in Deo totam ſuam ſpem habet, in eumque amorem ſuum defigit, totuſque ab eo dependet; in eoque conquieſcit. Gloſſ. *In Deum dives eſt*, ait, *cujus expectatio Dominus eſt, cujuſq; ſubſtantia eſt apud Deũ* Theoph. *Audiamus*, inquit, *ut divites fiamus in Deum, hoc eſt, ut in illo fiduciam habeamus, & ille habet noſtras divitias, & divitiarum cellam. Nec dicamus bona noſtra, ſed bona Dei, ſi autem Dei ſunt bona, ne privemus Deum bonis ſuis. Hoc eſt ditari in Deo, credere, quod ſi omnia dedero, & evacuavero me totum, non me aliquid defuturum eſt.* Tertio dicitur. *Dives in Deum.* Qui bona ſua pauperibus elargitur, quod enim eis fit, Deus ſibi factum reputat, & æſtimat. Beda. *Qui vult in Deum eſſe dives, non ſibi theſaurizet ſed pauperibus poſſeſſa diſtribuat.* Ex his expoſitionibus hunc colliges ſenſum, qui ſibi ſoli theſaurizat, ac congregat, non eſt in Deo dives, cum non habeat opera bona, & virtutes, nec fiduciam in Deum, nec eleemoſynas in pauperes. 78.

Gloſſa. Theoph. Beda.

CAP. XXII.

Lumbi præcincti.

Luc. 12. *n.* 35. Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris.

VERSIONES.

*Tertull. lib*4. *contr. Marc. cap.* 29. Succincti lu mbi veſtri.

S. Propſper. de Præ. 2. *cap.* 18. Accincti lumbi veſtri.

Syriac Vatab. Et accenſæ lucernæ veſtræ.

D. Cyril. lib. de Adoratione in ſpiritu. Lucernæ ardentes. & calceati in pedibus veſtris.

EXPOSITIO I.

HOc c. 12. refert D. Luc. admirabilem Chriſti ſermonem, quo docuit omnem avaritiam,

tiam, anxiam caducarum rerum ſolicitudinem eſſe fugiendam, eleemoſynam largiter exhibendam, quæ omnia ſatis latè explicavi ad caput. 6. Matth.tom.2.c.16.& 17. Nunc verò conſequenter docet, ut ſint expediti, ac prompti ad viam

Theoph. Theophylact. *Poſt quam Dominus*, ait, *diſcipulum ſuum nudat it ab omni ſolicitudine, & cupiditate temporalium, planè levem reddidit, & nunc miniſtrum ſuum facit.*

Chryſ. Seu ut ait Divus Chryſoſtomus homil.15.in Matth. *Oſtendit Dominus*, inquit, *quia nemo poteſt habere lumbos præcinctos ad exeundum de hoc modo, nec lucernas ardentes, nec expectare Dominum ſuum, niſi qui vendunt, quod habent, & dant eleemoſynas.* Tanta eſt eleemoſynæ vis ut nos ducat in cælum, ipſumque ut appropinquantem nos faciat expectare.

Qui dant eleemoſynas ſolùm Dominum expectare poſſunt.

2. Syr. Arab. Vatab. Modum præparationis aſſignat Dominus; *ſint lumbi veſtri præcincti.* Abjectis omnibus impedimentis, cum omnibus virtutis, ac ſanctitatis operibus eſtote præparati ad iter faciendum. *Et lucernæ ardentes in manibus veſtris.* Syriacus, Arabicus, Vatabl.& alij multi prætermittunt, *in manibus veſtris.* Noſtra tamen vulgata optime retinet illam dictionem, in multiſque exemplaribus habetur, ut cum eis tanquam famuli Chriſto Domino venienti occurramus, quo denotatur Domini adventus maximè inſtans, ut in ſequentibus latius explicabo.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus ſuis mandat, ut ſint lumbi eorum præcincti?

3. SYri, ac Judæi longioribus, ac prolixis veſtibus induebantur, indèque iter facturi laboraturi, aut miniſtraturi contrahebantur veſtes, illarum extrema, vel partes cingulos ad lumbos ducentes. Euth. Euthym. *Solent*, ait, *qui aliquid operantur lumbos habere præcinctos, ut expedite operentur.* Hoc patet ex num.37. *præcinget ſe, & tranſiens miniſtrabit illi.* Luc.18. 3 Reg.18. 4.Reg 4. Et Luc. 18. num. 8. *Præcinge te, & miniſtra.* 3. Reg 18.num. 46. Elias præcinctis lumbis currebat ante Achab. 4.Reg.4.num. 29. Tob.5. Eliſæus dixit puero ſuo Giezi: Accinge lumbos tuos, & vade. Filius Tobiæ.5.n.5. Angelum Raphaëlem, ut juvenem præcinctum, & quaſi ad iter paratum invenit. Hoc poſitio.

4. Tertull. Cyprian. Boſtrenſ. Euth. Theoph. Reſpondeo primò ad quæſtionem cum Tertulliano lib. 4. contra Marc. cap.29. D. Cypriano de unitate Eccleſ. & lib. de exhortat. Martyrum. c.8. Tito Boſtrenſi, Euthym. Theophylact, quòd cùm immediatè antea Dominus feceſſit ſermonem de Regno cœleſti, ad cujus expectationem ſuos diſcipulos exhortaverat, nunc verò docet, quo ſtudio, qua vigilia, ac ſolertia illud debeant expectare, ſumpta metaphora à ſervis, qui nocte Dominum ſuum venturum expectant maxima cura, præcincti, ut attenti, ac expediti ad omne opus, ad miniſtrandumque in omnibus ſine ulla mora, & dilatione cum lucernas accenſas habeant, ut non ſit neceſſe in illis accendendis aliquod tempus conſumere, ac proinde adhortatur nos Dominus, ut abjecto omni impedimento, nunquam deſides, ac otioſi ſimus, ſemper occupati operibus juſtitiæ, ac virtutum, omni operi bono incumbamus; agentes illa, quæ venturo Domino ſint grata. Theoph. Theophylactus, *Omnibus modis*, ait, *parati eſtote ad opera Domini veſtri.*

Non debemus eſſe deſides, ſed occupati in Dei obſequio

Secundò. Tertullianus lib. contra Marcion. cap.29. *ſuccingere debemus*, ait, *lumbos, id eſt, expediti eſſe ab impedimentis laborioſæ vitæ, & implicitæ.* 5. Tertull. D. Auguſt. lib.2. quæſt. Evang. quæſt.25. ait: *Docet lumbis præcingere propter continentiam ab amore rerum ſæcularium.* Aug. Monet Dominus, ut ſimus expediti ab impedimentis earum rerum, quæ humi repunt, & laqueos nobis injiciunt, & implicant, ut animus à vitiis expurgatus, magno niſu ad Dei obſequium, & dilectionem contendat. Hinc D. Cyrill. Alexandrin. in Catena D.Thom. ait: *Succingi ſignificat agilitatem, & promptitudinem ad ſuſtinenda mala intuitu divini amoris.* Cyrill. Preme verba Tertulliani, *expediti eſſe debemus.* Qui enim Deo ſervi, moras tolat, cunctationem ſummoveat, alacer, ac celer ſit in via Dei placet ei diligens operatio.

Cingenda mens, ut ad Dei obſequiū feratur.

Cùm diligentia ſerviendum.

6. D.Baſil. Hieron. Auguſt. Greg. Beda Haymon. Bonav. Tertiò. D. Baſilius in Iſai. 1. D. Hieronymus Ezechiel. 16. D. Aug. ſerm. 39. de verb. Domini, D. Gregor. homil. 13. in Evangel. Beda, Haymon, D. Bonav. & alij Patres ſtatim citandi myſticè intelligunt, lumbos præcingere, carnis ſcilicet luxuriam, (cujus vis, & ſeminis origio in lumbis eſt) per continentiam coarctare, ac refrænare.

7. Nazian. In qua ſententia Sancti Patres multa præclarè dixerunt. Primò D. Gregor. Nazianz. orat.39. ſint lumbi veſtri præcincti; *Renes*, ait, *laudabilem mutationem ſententiam, vim totam cupiditatis ad Deum transferentes.* Præclarè ſanè Lumbi, in quibus luxuriæ petulātia invenitur, ſic caſtitatis cingulo præcinguntur, ut tota libidinis flamma deſerviat caſtimoniæ, & quæ laſciviæ fomitem miniſtravit, militet caſtitati; dum laudabili mutatione ipſa cupiditas edomita ad Deum transferatur magno caſtitatis ſplendore, dum ex ipſa lucta laſciviæ deteſtatæ, illuſtrior apparet caſtitas. Secundò, Philip. Abb. Philippus Abbas lib. in Cant. cap.16. *Prudens iſte artifex*, ait, *primò velut baſim ponit, jacit operis fundamentum: motus fluxus reſtringere forti cinctorio caſtitatis, baſis quædam eſt ſolida, & initium ſanctitati.* Exhortatur Dominus ſuos ad omnem virtutum, ac juſtitiam, particulariter tamen per lumbos præcinctos eii caſtitatem cōmendat, hæc enim totius ſanctitatis eſt fundamentum, ac omnis felicitatis præclarum initium; cùm ipſáque omnes virtutes confluunt. Tertiò D. Fulgentius, ſerm. de hoc Evangelio *Omnis Chriſtianus*, ait, *præcinctos habeat lumbos, ut fugiat libidinem.* Lumbos præcingunt, veſtes contrahunt, qui nullo impedimento fugere curant, omnes virtutes ad congreſſum pugnæ milites ſuos inſtruunt, & præparant. At verò caſtitas illis quos victores expetit, non congreſſum, ſed fugam ſuadet, fuga enim de luxuria illius victoria eſt.

Ex luctu libidinis illuſtrior caſtitas.

Caſtitas totius virtutis ac felicitatis initium.

8. Chryſ. Quartò D. Chryſolog. ſer. 10. *Dixi eſſe ſuffecerat*, ait, *eſtote præcincti: cur lumbos potiſſimum nominat. Cur tanta jubentis reverentia lumborum facit magnopere mentionem? Quæris quare? Quia in lumbis tota eſt corporis cauſa; ex lumbis tota carnis negotia ſuſcitantur, in lumbis tota eſt humani lapſus humanæ fragilitatis occaſio. Inde venit, quod virtutis ignaros, efficit ſegniores. Hinc eſt ergo, quod principaliter* Dominus lumbos noſtros aſtringi jubet *baltheo caſtitatis, & totum carnis noſtræ pendulum fluidum, reſolutum conſtringi mandat zona virtutis.* Non ſolùm imperat Dominus, ut ſui ſint præcincti, ſed expreſſè præcipit ut lumbos aſtringant; qui rem à lapſu, ac ruina vult reformare, ac reſtaurare, totum ſuum cogitatum, ac remedium origini

Radici malorum remedium applicandum.

origini, ac principio malorum applicat; cum autem in lumbis ſit occaſio, ac origo totius humanæ miſeriæ, ac fragilitatis, inde fit quod Divinus Magiſter, noſtræ pravitatis radici cingulo juſtitiæ medicamen adhibet. *Et totum carnis noſtræ pendulum conſtringi mandat zona virtutis* Vide tom.1.lib.3.cap.119.& tom.2.cap.24.n.83. & tom.3. cap.22.quæſt.5.num. 28. 29. & 39. & aliis in locis.

9. Quintò. Cùm Chriſtus Dominus ait ſuis diſcipulis. *Sint lumbi veſtri præcincti.* Mandat eis, ut carnis appetitus compeſcant. Suis ſcribebat Paulus ad Epheſ.4.num.22. *Deponite veterem hominem.* Seu ut habet Syriacus. *Ut deponatis hominem illum veterem, qui corrumpitur concupiſcentiis erroris.* Id eſt, abjicite à vobis veteres concupiſcentias hominis antiqui Adã. At Chriſtus non ait ut abjiciant, & deponant, ſed ut præcingant, & alligent, Et quamvis in re idem fere ſit ſenſus tamen ad moralem eruditionem noſtram verba litteræ expendamus. Cur Paulus ſuis ſcribit, ut deponant appetitus, Chriſtus D verò ut præcingãt? Apoſtolus maximè deſiderabat ſe à carnis concupiſcentiis videre liberum. *Propter quod ter*, id-eſt frequenter, ut eſt communis expoſitio; *Dominum rogavi, ut deſcenderet à me.* 2. Corinth 12. num. 8. Inde ſuos diſcipulos admonebat, ut eas à ſe removerent, & abſcinderent. Chriſtus autem ordinabat, ut de carnis petulantia ſui ad eorum eximium meritum eſſent victores, ac triumphatores, ideo non ait, ut abjiciant, ſed ut præcingendo vincant, ac refrænent appetitus, ut ex ipſo luctamine eorum meritum creſcat Paulus optabat eſſe ſine ſpiritu carnis, illum ſuos exhortabat, ut deponerent, Chriſtus coronas intendebat, inde mandat appetitus præcingere, ac compeſcere juxta uniuſcujuſque affectum, ac ingenium ejus doctrina, & eloquium. Cùm Chriſtus eſſet in monte cum ſuis Apoſtolis. Aperiens os ſuum docebat eos dicens. *Beati pauperes ſpiritu.* Matth.5.n.2. Cùm aperit os, primum ejus verbum nullum aliud, niſi: *Beati*: Affectabat Chriſtus, ut omnes eſſent beati: beatitudineque replerentur, inde prima ejus vox beatitudinem dicit, ſicut in rerum exordio inter prima ejus verba benedictio ſonat. Tertull. lib. 4. contra Marc. *Iam non ipſum*, ait, *quod à benedictionibus cœpit, creatoris eſt qui univerſa pro ut edidit, nulla alia voce quam benedictionis declinavit.*

Ephes.4. Syr. — 2. Cor. 2 — Quilibet juxta ſuum affectum loquitur. — Tertull.

10. Sextò. Lumbos præcingere, habitus eſt ſe præparantis ad viam, ut notavi in ordine quæſtionis ex patente Elia, ac Angelo Raphaële, cum ergo lumbos mandat præcingere, iter intendit, ad illudque diſponit, ſed cur nõ exprimitur, quo itu-ri ſunt? Dum viro pio, ac fideli terminus viæ abſconditur, vehementius inflammatur, ut majori nixu ac conatu ſuum curſum ad Deum intendat. Mandat Deus Abrahamo: *Egredere de terra tua, de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrabo tibi.* Geneſ. 12. num. 1. Cur terminus viæ non aperitur Abrahamo, ut ſciat quo pergere debeat? ſed veluti anceps, ac perplexus relinquitur de loco ad quem debeat pervenire, D. Baſil. Seleucus orat.7. *Metas celat* ait *ut curſum contendat.* Terminus itineris Patriarchæ abſconditur, ut accinctus ad iter, & totus pendulus è nutu divino feſtinantius currat, & minimè quieſcat donec ſciat, quò vadit, ac ad quem locum pergit. Hoc eſt faſtigium Chriſtianæ pietatis, ac obdientiæ, ut neſcientes, quò vadimus, ad metam velocius contendamus.

Abſconditur itineris meta ut deſiderium inflammatur. — Gen.12.

11. Septimò Cùm Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis ait. *Sint lumbi veſtri præcincti.* D. Gregor. Nazianz. orat.2. de Paſſione intelligit, quod eis præcipiat, ut militari baltheo armentum. Quorſum Chriſtus D. qui ſuis mandavit, ut non haberent *peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.* Matth.10.n.10. Nunc eis præcipit, ut militari armatura induantur; dicebat eis: *Lucernæ ardentes in manibus veſtris.* Per has autem lucernas, ut infra dicam, intelliguntur virtutum opera, ac ſapientia, doctrinæ, & miraculorum illuſtria facta; qui autem inter alios virtutum actionibus nitet, neceſſe eſt ut militari baltheo accingatur, ac muniatur, ut invidiæ, odij, ac malevolentiæ jacula repercutere, ac reprimere valeat.

Naziãn. — Matth.10. — Qui virtute nitet contra odium ac invidiam armatur.

12. De anima ſancta ait Divinus Spiritus. *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendent, ex ea omnis armatura fortium.* Cant. 4. num. 4. Apoſtolus verò Petrus ſuis diſcipulis ſcribens Epiſtol.1. capite 2. num.5. ait eis: *Et ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini domus ſpiritualis.* Idémque tradit Divus Paulus ad Epheſ. 2.n. 2. Principes Apoſtolorum ſuis diſcipulis dant documenta, ut ſe habeant tanquam ſpiritualem domum, ac habitaculum; Divinus verò Spiritus ordinat, ut ſua ſponſa ſit veluti turris cum propugnaculis, clypeis ac omni armatura fortium. Gilbertus Abbas ſerm. 26. *Vide privilegium ſponſæ*, ait, *Apoſtolus Petrus hortatur nos coædificari in domos ſpirituales: hæc verò non tantum in domum ſed etiam in turrim ædificatur, ut ſublimis, & ſecurior ſit habitatio.* Apoſtoli diſponebant, ut ſui diſcipuli veluti domus conſiſterent, nam cum hujuſmodi diſcipuli eſſent humilibus in locis, ſat erant, ut tanquam domus exiſterent, ut odij, ac vanitatis vento reſiſterent; at anima ſancta, per quam Eccleſia Catholica intelligitur, quæ elevata eſt ſuper verticem omnium montium, totius orbis princeps conſtituta, & ut valeat ſuorum inimicorum machinationi, invidiæ, ac odio repugnare, & obſiſtere, neceſſe eſt, ut tanquam turris munita propugnaculis, clypeis ac omni armatura erigatur, ac perſiſtat.

Cant. 4. 1. Petr.2. Epheſ.2. — Gil. — Excellens virtus magno propugnaculo indiget.

13. Cùm iter faceret per deſertum populus Iſrael, vehementer Rex Balac ſollicitavit Prophetam Balaam, ut execreationibus impeteret Dei populum, ait ei, *Maledic Iacob, propera, & deteſtare Iſrael.* Numer. 23.n. 7. Septuaginta legunt. *Veni maledic mihi Iacob, & veni, & ſupermaledic mihi Iſrael.* Poſtulat rex à propheta, ut maledictiones contorqueat in Jacob, maledictiones verò ſuper maledictiones in Iſrael. Idem met populus ſignificatur in Jacob & in Iſrael, cur ergo prout Jacob maledictiones ſufficiũt, prout verò Iſraël diriora adverſus eum exoptantur ſuper maledictiones Origenes homil.15. in Numer. *Donec* ait, *quis tantum Iacob eſt, hoc eſt in actibus inferioribus poſitus maledictionibus impugnatur. Vbi autem profecerit, & interiorem hominem ad videndum Deum revelato mentis oculo excreverit, tunc non ſolùm maledictis ab inimico ſed & ſupermaledictis, hoc eſt vehementioribus maledictorum jaculis impugnabitur.* Prout populus ſignificabatur in Jacob, humilis, ac in minoribus potius denotabatur, indéque adverſus eum maledictiones ſufficerent, reputabatur; at verò prout Iſrael dicebatur, in quo repræſentabatur vir magnus, & fortis, ac videns Deum; tanto robore præditus, ut per totam noctem luctamen

Num. 23. Septuagi. — Orig. — Præclara magnitudo multum ab inimicis impugnatur.

men cum Deo contulerit; vir tam præclarus, & exceſſus non ſolùm à ſuis inimicis impugnatur, & impetitur maledictis, ſed etiam ſuper maledictionibus, ac etiam majoribus execrationibus.

QUÆSTIO II.

Quare ſuos alloquens Dominus non de veſtitu, ſed tantum de præcinctorio facit mentionem?

14. Chryſ.

QUæſtionem hanc præclarè excitat D.Chryſ. ſerm 24. *Novus ordo vigiliarum*, ait, *novus habitus imperatur.* Sint lumbi veſtri præcincti. *Nil de veſtitu, nil de calceamentis, nil de ipſius occurſus apparatu ſervi vigiles admonentur, ſed tota in præcingendis lumbis mandatur cura, tota in præcingendis lumbis ſtatuitur vis præcepti:* Subdens quid in præcinctu iſto inſinuetur, ait: cingulum quidem eſt indicium ſervitutis, quod & diſcurſus expeditos reddat, & faciat obſequentes. Nihil de veſtitu, ac zona, nihil de capitis operimento, ac calceamentis, nihil de ipſius occurſus apparatu illis mandatur, ſed tantum una eis imponitur cura, ut expediri, ut obſequentes, ut in procinctu ſint ad ſerviendum, & miniſtrandum, ut ſervire ſit eorum finis, ac ſcopus. Hic habitus ab Angelis in homines eſt dilapſus, ut probat Raphaël Archangelus, de quo Tob.5.n.5. dicitur. *Invenit Tobias juvenem ſplendidum ſtantē præcinctum quaſi paratum ad ambulandum.* Nihil de veſtitu, nec mercede, viatico, ſeu pera, ſed tantum hoc unum de illo animadvertitur, quod in procinctu eſſet paratus, ac intentus ad ambulandum, ac ſerviendum. Videndus locus infra, q. 11. in principio.

Vir ſpiritualis ſic inſervit, ut ſervire ſit ejus finis. Tob 5.

15. Apoc 4.

Vidit Joan. Apoc. 4. n. 8. *Quatuor animalia, & ſingula eorum habebant alas ſenas: & in circuitu intus plena ſunt oculis & requiem nō habebant die, ac nocte dicentia. Sanctus, Sanctus, Sanctus,* &c. Nō aliquid exprimitur de eorum ornatu, ac apparatu, ſed tantum quod habebant oculos, & alas, non unam, vel alteram, ſed quodlibet animal ſex. Oculis plenum erat, ut divinos nutus contemplaretur; alas, ut velociſſimè imperata faceret; pro hac verò eximia eorum promptitudine, ac velocitate exprimenda dicitur, quod habebant oculos, non autem aures: nam potentia viſiva multo velocior auditu, ut experientia multis oſtenditur, ſoluto tormento æneo prius oculus videt fulgur, quam auris percipiat tonitruum, cum tamen ſonitus antecedat fulgur Illud maximè in rem noſtram notandum, quod dicitur animalia non habere requiem die, ac nocte, cum animantibus, ut ait Ariſtot. lib.2.de partu animal. requieſcere ingenitum eſt à natura, & unumquodq; animal requiem ſibi appetit: quomodo ergo animalia requiem non habebant, ac proinde aſſidua proclamatione quomodo non fatigabantur? Cardinalis Hugo. *Nec labor hic exprimitur,* ait, *ſed continuatio laudis monſtratur: hoc eſt ſumme quieſcere à Dei laude nunquam ceſſare.* Sic illa animalia Dei amore inflammabantur, ut tam diuturnis, ac altis vocibus nullus labor, nec fatigatio experiretur, eorum enim optata requies, ac quies Deo ſervire, & ab ejus laude nunquam ceſſare. Ita Dei obſequio erant deſtinati, ac addicti, ut nihil aliud intenderent, niſi obſequium præſtare ad cujus exhibitionem tota eorum quies ac finis ordinabatur.

Prompta obedientia. Ariſt. Hugo. *Juſtorum quies Deo ſervire.*

16. Ioſu.19. Theod.

Maxima Joſue gloria, qui poſt, multo labore, ac vigilia victorias, portas, poſt introductū Iſraëlem in terram promiſſionis, poſt diſtributas provincias, nil ſibi retinuit nil ſibi è tot terris acquiſitis elegit, ut patet Joſue 19. Quod meditatus Theod.17.in Ioſue ait: *Quare perdivinus Ioſue, cum aliis terram diſpertiret, ſibi non diſtribuit aliquam portionem? imitatus eſt in eo modeſtiam Domini, qui extremam expertus eſt inopiam, ita ut nec domum quidem haberet: filius,* inquit, *hominis non habet, ubi reclinet caput ſuum.* Tam ſublime, & excelſum eſt ſervire, ut ſerviat, nulla ſibi inde utilitate ſpectata, quod dum Joſue à tot terris ſibi devictis, nihil ſibi comparaverit, non hoc ab humano dictamine veniebat, ſed ab halitu ſpiritus Jeſu, cujus typum gerebat: *Qui propter nos egenus factus eſt, cum eſſet dives.* 2.Cor.8 n.9. Qui moleſtiam, ac modeſtiam paupertatis libenter ſuſtinuit, nullum ſibi commodum quærens, ſed tantum intendebat, ut ſerviens Patri obediret, ac hominibus ſalutem miniſtraret.

Laborare nō conſiderato præmio ex ſpiritu Ieſu venit. 2.Cor 8.

17.

Compone inter ſe duo Dei mandata facta Abrahamo. Primum, ait, ei Deus: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, faciámque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus. In te benedicentur univerſæ cognationes terræ.* Gen.12.num.1. Secundum mandatum; ait illi Deus. *Tolle filium tuum, quem diligis Iſaac, & vade in terram Viſionis, atque offeres ibi eum in holocauſtum.* Gen. 22. n. 2 Ecce in primo mādato multa bona ei promittuntur, ut patet ex littera, imò & ipſa Divini Verbi Incarnatio, ut communiter Patres intelligunt illa verba. *In te benedicentur omnes gentes.* At verò cùm ſecundum præceptum imponitur de filio ſacrificando nulla merces ei aſſignatur. Cur ergo cùm in primo mandato tot proponantur præmia; in hoc verò ſecundo nullum pollicetur, cum nihil eſſet durius, quàm filium unicum, & valde dilectum propriis manibus ſacrificare? Cùm dicitur Abrahamo, ut exeat de terra ſua, erat ipſe veluti incipiens, ac in virtutis tyrocinio; cum autem juberur filium in holocauſto offerre, jam multum profecerat, & in juſtitia, ac ſanctitate valde perfectus, ac magnus extabat: ſi autem ut incipiens tantis præmiis fuit animandus, ac corroborandus, minimè verò ut grandis factus in via Dei illis indigebat, ſed pro mercede erat ei obedire, hoc tantum intendens ut adimpleret Domini mandatum etiam jubentis filium ſacrificare. D. Chryſ. hom. in Gen. *Gratus famulus,* ait, *omiſſa omni ratione humana, rem tantum curabat, ut imparata impleret opere.*

Gen.12. Gen.22. *Perfectorum eſt ſervire ſine intuitu præmij.* Chryſ.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus apparet in Apocalypſi præcinctus ad mammillas zona aurea, ſuis verò mandat lumbis præcingi?

18.

IN limine hujus quid notandum eſt, quod dum Chriſtus Dominus ſuis mandat, ut ſint lumbi præcincti eos monet, ut omnibus virtutibus inſtructi, ac parati ſint, ut late dixi quæſt.1.

quæſt. 1. hoc ergo ſenſu literali omiſſo, moralem proſequor. Et valde mirum, quod dum Christus ad virtutes hortatur, eas mandat præcingere, nunquid ipſa virtutum exuberantia comprimẽda
Matt 5. eſt? Potiùs laxanda videbatur *ut videant omnes*
Tertull. *opera veſtra, & glorificent Patrem veſtrum.* Matth.
Virtutũ exceſſus vitandi. 5. n. 16. Quomodo ergo eam cohibere mandat? *Sint lumbi veſtri præcincti:* idest virtutes præcingantur. Unde Tertullian. lib. de Pallio cap. 5. ait: *Tunica prius cingulo correpta* Quod enim Evangeliſta dixit *præcingere*, Tertullianus ait *corripere*, ac ſi ipſa redundantia, ac lacinia virtutum præcingenda, & corripienda eſt cingulo prudentiæ, & rationis, ne in exceſſus abeat; ipſa enim virtus à ſui exceſſu, ac nimia ſui magnitudine ſic vitiatur, ut virtutis naturam amittat, & in vitium degeneret.

19. Apoc. 1. Ad noſtram quæſt. ait Joannes Apocal. 1. n. 13. *Vidi in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis, veſtitum podere, & præcinctum ad mammillas zona aurea.* Ecce Christus apparet præcinctus ad mammillas, ſeu pectora, & ſuis mandat, ut lumbis præcingantur, ſicut &
Matth. 3. Joannes Matth 3. num. 3. habebat. *Zonam pelliceam circa lumbos*, Quod dubium, & propoſuit
Chryſ. D. Chryſoſtom. homil. 2. Marc. *Dominus noſter Ieſus*, ait, *in Apocalypſi, qui videtur inter candelabra aurea, habebat zonam auream non in lumbis, ſed in pectore Lex in lumbis cingitur, Chriſtus hoc eſt Evangelium & monachorum virtus, non ſolum in libidine, ſed in mente condemnatur. Hic nec cogitare quidem expedit, ibi qui fornicatus fuerit, tenetur in crimine.*

20. Primò, per zonam, ac cinctionem in lumbis ſignificatur lex vetus ac ſtatus incipientium, in quibus appetitus, ac opera carnis conſtringi mãdantur: in Apocalypſi verò perfecti, ac conſum-
Ambr. Alcacer. Cornel. mati in virtute Christi fideles, qui & in ipſo Chriſto repræſentabantur, ut docent D. Ambroſ. Alcacer, Cornelius, & alij multi, altius præcin-
Perfecti charitate accinguntur. Greg. guntur, non in lumbis, ſed in mammillis, hoc eſt ſecundum actiones intellectus, & voluntatis; nam per pectora has duas potentias intelligit Pererius, cinguntur autem zona aurea Charitatis. D. Gregor. lib. 34. moral. cap. 6. *Zonam*, ait, *auream circa mammillas habere, eſt cunctos mutabilium cogitationum motus per ſolius amoris vincula reſtringere.* In minoribus ſeu incipientibus aſtringuntur lumbi zona pellicea timoris, ac tremoris, perfectioribus verò in Evangelio religantur ſuperiores potentiæ intellectus, & voluntas zona aurea charitatis.

21. Secundò In præſenti Christus loquebatur cum ſuis, qui nondum erant ſacerdotio initiati. At in Apocalypſi ſacerdotalis dignitas in eo ſignifica-
Alcacer. batur, ut latè probat Alcacer: ideo apparebat veſtitus podere, hoc eſt veſte ſacerdotali, ſic dicta, quia uſque ad pedes deſcendebat, & præcinctus ad mammillas, nam veteres ſacerdotes circa pe-
Ioſeph. Hieron. Turneb. Sigon. ctus alte ſuccingebant ſe, ut tradunt Joſeph. lib. 3. antiq. cap. 10 D. Hieron Epiſtol. 128. Unde Turnebus lib. 3. adverſar. cap. ult. Et Sigonius lib. 3. de judiciis, cap. 19. notant morem alte ſe cingendi proprium fuiſſe ſacerdotum, ut per hoc ſignificaretur eos præ cæteris promptos, & para-
Sacerdotes plus quã ſæculares prõptiores ad Dei obſequium. tos eſſe ad omne Dei obſequium. Qui ergo Eccleſiaſtica dignitate non imminent in lumbis præcingantur tanquã præparati ad quælibet Dei mandata, tamen qui ſacerdotio ſunt conſecrati altius accingantur, altius enim ad omnem Dei nutum ſunt deſtinati. Quod etiam ad monachos facile adaptabis: nam zona ad mammillas, ut ait D. Chryſoſtomus citatus: *Eſt virtus monachorum.*

Tertiò. D. Gregor. lib. 22. Moral. c. 2. Poſtquam differit quod lumbi reſtringendi ſunt à luxuriæ cogitatione, ſic ſubjicit. *Hinc eſt*, ait, *quod Angelus qui Ioannem alloquitur, zona aurea ſuper mammillas cinctus eſſe perhibetur. Qui enim Teſtamenti novi munditia, etiam cordis luxuriam frænat, Angelus, qui in hoc apparuit, in pectore cinctus venit.* Perſiſti? Sãctus Doctor, ut per zonam auream intelligat cingulum caſtitatis, quo Dominus mãdat in præſenti lumbos cingere. *Etiam cordis luxuriam frænat.* Ex quo pulchrum inſurgit dubium. At quid Angelus, qui juxta multorum ſententiam in Apocalypſi apparebat, qui omninò totius carnis appetitus eſt expers, omniſque illius periculi immunis, baltheo caſtitatis armatus ſe exhibet? Quamvis in Angelo nullum eſſet luxuriæ periculum, nobis tamen in hoc magnum dabat documentum, ut inſtitueremur, quod licet quis hominum in multa puritate, ac ſanctitate degat, veluti unus Angelus bonus, tamen altius zona caſtitatis præcinctus circumſpecte, ac ſtudioſe vivat, omnem occaſionem, ac illius diſcrimen fugiens naufragium timeat, ne forte incaute in periculo labatur. Zona autem in Angelo eſt aurea, Pergit Sanctus Gregorius: *Zona aurea Angelum ſtringit, quia quiſque ſupernæ patriæ civis eſt, non timore ſupplicij, ſed amore charitatis immunditiam deſerit, & non* in lumbis, ſed in pectore cingitur: quiſquis enim purior eſt cuſtodiens mentem ſuam altius ſuper inſidias inimici invigilat. 22. Gregor. *Quilibet licet purus à luxuria periculo refrenet mentem.*

Quartò. Christus Dominus omnium magiſter paulatim ad virtutis faſtigium ſuos diſponebat, primò docet, ut præcingantur lumbi hoc loco opera ſcilicet carnis, poſteà verò in Apocalpſi veſtitu ſuo cunctos fideles admonebat, ut altius circa pectora cingerentur, ut ſcilicet cordi cogitationes totæ in Deum eſſent aſtrictæ, & defixæ, ut ſublime Deum contemplentur. Primò corpus deinde mens puritate præcingatur. Vide ſupra c. 8 n. 84. 23. *Paulatim ad ſuprema virtutum eundum.*

Quintò. In lumbis inſunt libidinoſa cupiditas & inclinatio ad peccandum, cum autem in diſcipulis hujuſmodi appetitus vigerent, mandat eis Dominus lumbos præcingere, ut mortificationis, ac pœnitentiæ cingulo comprimantur, at Chriſtus Dominus qui utpote filius Dei omnino immunis erat ab omni fomite, ac propenſione peccati alio cingulo, alióque altiori loco ſuccingatur circa mammillas nempe, hoc eſt in corde, ac anima puro, ac ſplendido Charitatis auro, qua ſanctiſſima ejus anima inflammabatur, Quilibet juxta ſuum ſtatum, ac conditionem induatur; quid peccatis expoſitus eſt, tali componatur indumento, quod hominem obnoxium peccato decet; qui verò innocens, & alienus ab omni peccati macula eſt, altiori elegantia exornetur, ut ſummæ puritati, ac innocentiæ expedit. 24. *Quilibet induatur juxta ſuam cõditionem, & ſtatum.*

Poſt devaſtatam Jeroſolymam cum Nabuchodonoſor omnem Judæorum nobilitatem ipſe trãſferret in Babyloniam, juſſit eligi, ac ſegregari, pueros de ſemine regio pulchros facie, & omni ſcientia, ac ſapientia inſtructos, *Et conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vino unde bibebat ipſe.* Dan. 1. num. 5. Determinat ut eoſdem cibos, & adipes, ex quibus rex comedebat 25. Dan. 1.

comedebat, comedant & ipſi pueri, ſed ſicut Nabuchodonoſor deſignat alimenta, & fercula, quibus quotidie per tres annos, ut notat D. Ephrem. ſerm. de S. Daniel. paſcendi ſunt, cur etiam eorum veſtes ex quibus erant induendi, non præſcribit, ſi tam ſolicitus ſe præbet circa annonam, cur eorum ornatum omnino prætermittit? Utrumque enim æquè requirebatur ad aſſiſtentiam in palatio: cibos ex menſa ſua aſſignat Imperator, de eorum qualitate grave poterat extare dubium, Nam cum illi juvenes eſſent Hebræi prohibebantur gentilium cibis uti, unde ab illis Daniel, & ſocij abſtinuerunt, *ne pollueerentur de menſa Regis*. n. 9. Circa eorum veſtes nihil diſponitur, planum enim, ac manifeſtum erat, quod cum illi pueri eſſent de ſemine regio componendi, ac exornandi erant, ut filiis, ac nepotibus regnum decebat.

D. Ephrem.

Veſtiuntur pueri ut ponte de ſemine regio.

25. Poſtquam Sydrach, Miſach, & Abdenago noluerunt ſtatuam Nabuchodonoſoris adorare, ex Regis juſſu conjecti ſunt in ignis fornacem. *Confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & tiaris, & calceamentis, & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis.* Dan. 3. n. 25. Cum omni regio ornatu, quo in palatio incedebant, ut notant Carthuſ. Tyrin. Menoch. braccis, nempe veſte ſua oblonga tibia tegente, tiaris, ſeu mitra capitis tegumento alto, & aucto, ac calceamentis in medium flammæ ignis projiciuntur. At verò cum Nabuchodonoſor juſto Dei judicio ob ſuam ſuperbiam punitur, ac ut notant Gl. Interlin. S. Hier. Perer & alij. Amens factus abjectus eſt ab hominibus. *Donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent.* Dan. 4. 30. Nudatus incedebat omni indumento, ita ut corpus ſuum capillis in ſimilitudinem aquilarum tegeretur, ut innuunt Chald. & Vatab. Res valde mira tres illi juvenes, ſimul, ac Imperator ad ſupplicium vocantur. Juvenes compoſiti omni ſplendido, ac regio ornatu, Imperator verò, non ſolùm à purpura, ſed etiam à quolibet vili tegumento privatus eſt. Juvenes quamvis captivi tanto decore, Rex vero etiam in ſuo palatio tanta afficitur ignominia. Juvenes illi, ut pulchrè ait Sedulius lib. 1. de Paſchate. *Vincent incendia pœna igne animi.* Ingrediuntur fornacem ignis, ut laureati flammarum victores; Nabuchodonoſor vero inter feras expellitur, ut humiliatus cum pœnitentia, & dolore reſipiſcat; Iuvenes ad trophæa pergebant, induantur ergo omni purpura, & ſplendore, ut tanti triumphi majeſtas exoptabat: Rex vero, qui Dei manu ad humilitatem, ac pœnitentiam trahitur, omni faſtigio depoſito in multam ſummiſſionem veniat, ac extrema ejus abjectio pateſiat, nam ſicut triumpho decet majeſtas, ſic abjectioni vilitas.

Daniel. 3. Carthuſ. Tyrin. Menoch. Gloſſ. Hieron. Perer. Dan 4. Chald. Vatab.

Sedul. *Pueri ut triumphatores, Nabuchodonoſor ut abjectus, induuntur.*

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus mandat diſcipulis habere lucernas in manibus.

26. Reſpondeo primò ad q. juxta ſenſum litteralem. Præcipit nobis Dominus, ut lumbis præcinctis expediti eſſemus ad omnia opera bona, ac ad iter eundum in cœlum. Nunc verò præſenti documento monet nos ſemper debere eſſe præparatos, tanquam ſervos Dominum expectantes, non quaſi de lõginquo, ſed proximo jam jã advenientem. Sumpta eſt metaphora à ſervis præſtolãtibus Dominum ſuum. Servi, qui noctu lucernas accenſas habent, & eas manibus tenent, jam Dominum ſuum præſentem, ac pulſantẽm contemplantur ita diſpoſiti, ut ipſo veniente nihil reſtet faciendum, niſi ipſum Dominum excipere. Quo monemur nos maximè præparatos eſſe debere præcinctos mortificatione, ac abnegatione, carnis, accenſis ſpiritualibus virtutum facibus, ſpectantes ſingulis horis, ac momentis Dominum, cum ad judicium venerit ad nos in hora mortis, & quia hæc hora eſt nobis valde occulta, ideo multum commendatur. *Vigilate, quia neſcitis diem neque horam.* Matth. 25. n. 3. omni hora, & momento debemus eſſe parati, ac ſi jam proximè inſtet Domini adventus, ut abſque ulla mora occurramus. Ita Toletus, Maldonatus Barradas, & alij. Ex hac Chriſti doctrina deducta eſt conſuetudo, fidelibus in articulo mortis conſtitutis dandi cereos accenſos in manibus, ut hoc facto oſtendant ſe fide & charitate ardenti occurrere Chriſto, ad idque excitentur. Ita Durandus Amalarius Rabbanus, & alij, qui de cæremoniis, ac rebus Eccleſiaſticis ſcripſerunt.

Præparatio, ad mortis horam.

Matth 25.

Tolet. Mald Barrad. Durand. Amalar. *Cur lacerna accenſa in manu?*

27. Secundò, & moraliter. D. Gregor. homil. 13. *Lucernas quippe, ait, ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis noſtris lucis exempla monſtramus. Duo ſunt, quæ jubentur, & lumbos reſtringere, & lucernas tenere; ut munditia ſit caſtitatis in corpore, & lumen veritatis in operatione; nec caſtitas ergo magna eſt ſine bono opere, nec bonum opus aliquid eſt ſine caſtitate.* Expende illud: *lumen veritatis in operatione.* Ita caſtitas ſit in corpore, ac virtus in animo, ut vere, ac ſincere, ſine fictione, ac ſimulatione reſplendeat in opere, ſicque fidem, ac juſtitiam, quam mente concipimus, quaque mens, ut lucerna ardens niret operibus exhibeamus Ait Paulus ad Galatas 5. n. 25. *Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus.* Docet nos, quòd ſi internam vitam gratiæ, ac juſtitiæ habemus, ſecundum ſpiritũ gratiæ, dictamẽ ducatumque incedamus ambulemus, concurſemur, & operemur, externis actionibus. D. Hieron. *ſi per ſpiritum vitam habemus*, ait, *ſpiritualiter converſemur.* Et tunc monet D. Gregor. quod cum virtus reſplendet in opere: *Per bona opera proximis noſtri lucis exempla monſtramus.*

Greg.

Gal. 5.

Hieron.

28. Tertiò D. Hieron. in c. 1. Jerem. n. 17. *Præcipitur Apoſtolis*, ait, *ut accinctis lumbis lucernas teneant manibus ſuis, prædicationis videlicet Evangelicæ, Quicumque igitur ſermones locuturus eſt Dei, debet accingere lumbos.* Prius Chriſtus Dominus mandat lumbos præcingere, & poſtea lucernas ardentes manibus tenere; monemur, ut prius quiſquis cingulo pœnitentiæ, ac mortificationis ſe ſuccingat, antequam alios ad pœnitẽtiam exhortetur, multam auctoritatem dictis conciliat ratio vitæ caſtigatæ Unde ſcribit D Hieron ad Zachar. c. 5. n. 4. *Hic erat*, ait, *Prophetarum habitus, ut quando populum ad pœnitentiam provocabant, induerentur cilicio.* Quod patet in parente Elia 3. Reg. 1. n. 8. vir piloſus, & zona pellicea. Et in Eliſæo c. 2. n. 13. *Qui levavit pallium Eliæ.* Et in Joan. Baptiſt. Matth. 3. n. 4. dicitur. Habebat veſtimentum de pilis camel. & ſtatim. n. 5. ſubjicitur. *Exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa.* Vide multa verb. *Prædicare* t. 2. & 3. in Indice.

Idem. *Oſtendat habitum pœnitentiæ, qui eam prædicat.*

Hieron. 4. Reg. 1.

Matth. 3.

29. Quarto. D. Auguſtin. lib. 2. quæſtionem Evangelic. cap. 25. *Lucernæ ardentes*, ait, *ut hoc ipſum, quod facitis, vero fine, & recta intentione faciatis.* Non ſolum mandat nobis Dominus habere lumbos præcinctos, ſed etiam lucernas ardẽtes in manibus; non enim ſufficit lumbos eſſe præcinctos,

Aug.

ut ſine impedimento operemur,ſed inſuper lucernæ ardentes requiruntur,ut quidquid,quod agimus,recto fine,rectaque intentione exhibeamus. In exordio rerum in prima die , *dixit Deus fiat*
Gen. 1. *lux.*Gen. 1.n.3.Cur in primo Mundi opificio à luce incipitur rerum creatio ? Præcipuè cum lux hujus ſæculi tota à ſole derivetur,qui creatus eſt quarto die,unde ſatis longa eſt quæſtio,quid eſſet lux in illo primo die , de quo alibi jam dixi. Ad quid ergo neceſſaria illa lux in prima die , numquid Deus luce indigebat,qua illuſtratus cuncta intueretur?Minime,ut notū eſt.Lux intentionis eſt Symbolum , ſicut enim à luce cuncta manifeſtantur ſecundum ſuum eſſe quod habent,& unaquæque ad operationem illi proportionatam dirigitur.Sic ab intentione omnes virtutū actiones declarantur,in ſuoque eſſe illuſtrantur,ac perficiuntur ,.ad rectumque finem,& modum ordinantur. D.Paſchaſ.Abbas.lib 4.in Matth *Sicut* , ait , *oculis iſtis carnalibus omnia corporis membra ordinate ad operationem diriguntur : ita intentione & luce fidei cuncta virtutum genera , ut lucidum corpus perficiuntur, ac illuſtrantur.*Et ſubdit,*Vult ergo Chriſtus,& bona fieri,& ex bono mentis propoſito illa oriri.*Pro noſtro ergo documento voluit Deus univerſa opera ſua à luce inchoari , ut inde diſceremus actiones noſtras bona intentione initiari,illaque perfici , ac illuſtrari.Vide t.1.2.& 3. verb.*Intentio* , ibi multa.

Omnis operatio fiat cū recta intentione.

Paſchaſ.

30 Theoph.

Quintò Theoph.*Conſideres autem*,ait,*& hoc, quod primum lumbi veſtri ſuccincti ſunt,deinde lucernæ ardeant:primū enim operatio,deinde contemplatio,mentis eſt illuſtratio.*Ad expectandum Dominum,ut ſubditur ſeq.verſu.*Et vos ſimiles hominibus expectantibus.*Actio in præcinctione lumborum fit,nam hujuſmodi habitus operantis eſt,& contemplatio in lucernis accenſis ob ejus ſplendorem luminis, quibus duros cruciatus Domini abſentiæ lenire valeant;operatio,cum ſint occupati in ejus obſequio; contemplatio,cùm Dominum abſentem delectabiliter,ut præſentē conſiderant.Poſtquam Chriſtus D.aſcendit in cœlum multum triſtitia impleverat corda diſcipulorum, ut latè proſequitur D.Bernard.ſerm.6.de Aſcenſ. Mittitur divinus Spiritus , qui replevit domum , ubi erant Apoſtoli ſedentes. *Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ,tanquā ignis ſeditque ſuper ſingulos eorum.*Act.2.n.3.Ad quid hujuſmodi linguæ. In igne datur claritas & ardor,dantur linguæ igneæ intellectui ad intelligendum,ac contemplandum , dantur & linguæ igneæ voluntati cum ardore,zelus ad egregia facta in Domini obſequio , ut hac contemplatione , & meditatione conſolarentur de Domini abſentia, nam ſentire,ac cogitare de dilecto multum levamen amanti.

Actio & contemplatio ad Dominum.

Bernard.

Act. 1.

31. Theoph.

Sextò idem Theoph.*Lucernæ ardentes in manibus veſtris*,ait,*Hoc eſt,ne in tenebris,& abſque judicio verſemini ſed ſit vobis lumen verbi,quod monſtrabit vobis,quæ facienda,quæ non facienda.*Lumbos præcingere habitus eſt operantis;deinde præcipit Dominus,ut habeant lucernas accenſas,per quas lumen rationis,ac judicij intelligitur,ut innuatur,quod univerſa opera noſtra in judicio,ac ratione fiant.In limbo circa pedes tunicæ ſummi ſacerdotis Hebræorum mandavit Deus ponere *per circuitum quaſi mala punica ex hyacintho , & purpura,& cocco bis tincto , mixtis in medio tintinnabulis.*Exod.28.n.33.quæ verba commentans D. Greg.Nyſ.in vita Moyſis ait,*Aurea tintinnabula, bonorum operum ſplendor ſunt,malis punicis intercepta:duo enim hæc ſunt ſtudia,quibus vita tota conflatur,recta in Deum fides,& probata in hac vita cōſcientia.Fides igitur ſacerdotis veluti tintinnabulum.vita verò naturam punicorum imitetur malorum,*Tintinnabulum fidei opera denotabat quæ cùm agitatur veluti quoddam tintinnabulum ſtatim in fidei confeſſione ſonat Et ſubdit S. Doctor.*Vita verò naturam punicorum imitetur malorum.* Quænam combinatio eſt in vita Pontificis cum malo punico ; ut aſtruat S. Pater quod ibi adumbratur?In Malo granato multa inſunt grana miro ordine,ac artificio Auctoris naturæ idiſpoſita;ac inter ſe compoſita, ſic licet in vita Pontificis multæ dentur actiones , omnes tamen multo judicij,ac rationis ordine,& artificio ſint directæ, ac ordinatæ,ut nihil extra judicij metas proſiliat Vide tam in hoc tomo,quàm in 1.2.& 3.in indice , verbo. *Ratio.*

Omnia facienda judicio & ratione.

Exod. 28.

Nyſſen.

Septimò.Origenes homil.9.in lib.Judic.Exiſtimans hic fieri alluſionem ad lampades,ſeu faces militum Gedeonis:ſicut enim ipſi armati confractis lagenis,lampadibus,ac tædis micantibus , ac refulgentibus obſcura in nocte ſuper montes micarunt in orbe. Sic Apoſtoli,ac Martyres,& alij viri ſancti per martyriū,ac pœnitentiam & mortificationem fractis ſuis corporibus ſuper Eccleſiæ montes doctrina ſanctitate,ac miraculis,toto in mundo claruerūt,qui enim labore,pœnitentia, ac perſecutione accinguntur,veluti lucernæ ardentes undique fulgent,& ſplēdent.De Jobo c. 1. n.8.loquens Deus cum Satana ait,*Homo ſimplex & rectus.* Cap.verò 2.n.3 ait Dominus ad ipſum Sathanam.*Nunquid conſideraſti ſervū meum Job, quod non ſit ei vir ſimilis in terra.*Cur in recenſendis Jobi elogiis.Primò dicitur homo,poſtea verò vir?Plinius lib.2.*Illum dicam virum,qui inſtar ſolis fulget in moribus.*In primo colloquio extabat Job in ſua proſperitate,ac regno;in ſecundo verò loco erat vexatus labore,perſecutione,ac inumeris malis,& cùm tantis vexationibus circundatur; tum,ut vir inſtar ſolis fulget virtute,& moribus. 32. Orig.

Oppreſſi laboribus & perſecutione nitent , & fulgent.

Iob. 1. Iob. 2. Plin.

Octavò.Præcipit Dominus habere lucernas ardentes in manibus,non in corde,multi enim alta mente defixum retinent ſe pœnitentiam,ac vitam bonam facturos , nunquam tamen id opere explent ; totam vitam propoſitis,& non operibus pertranſeunt.Ait Jacobus in ſua canon.c.1.n.25, *Quia ſi quis auditor eſt verbi,& non factor,hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ in ſpeculo* Qui auditor eſt verbi,& non factor,eſt veluti ille qui ſuum vultum nativum maculis, ac vitiis naturæ deturpatum videt in ſpeculo,ſcilicet in lege Dei,& nunquam executione agit,ut ſeipſum purificet,& mundet, ſed in illo ſqualore totam vitam agit.D.Leo ſerm.11. Quadrag.*Artifex miſericordiæ Dei*, inquit , *ſplendidiſſimum in mandatis ſuis condidit ſpeculum,in quo homo ſuæ mentis faciē inſpiceret:& quàm conformis imagini Dei, aut quàm diſſimilis eſſet,cognoſceret.* 33

Sæpe homo propoſito , & non opere tranſit vitam.

Leo.

Nono D.Chryſ.ſer. 24. *verè portant lucernas ſuas,*ait,*qui cum loco propoſito ſtudio latitant,opere virtute,meritis coruſcant ,ac ſpendent tote orbe terrarum.* Ille verè portat lucernas Evangelicas , qui bene agnoſcit latere,& reſplendeſcere,ſimulque occultari,ac fulgentiſſimis radiis coruſcare. Ille enim novit loco & propoſito,& ſtudio latere qui in media luce doctrinæ,virtutum,ac miraculorum,nil vehementius curat,quam ne ipſe clarius appareat,ne quid ſuis nominis clareſcat. 34. Chryſ.

Ille,qui conatur abſcōdi,refulget.

Ait Ezechiel cap. 1.n.4.Vidi , *& ecce nubes* 35. Ezech. 1.

magna

Hebr. *magna & ignis involvens, & ſplendor in circuitu ejus, & de medio ignis quaſi ſpecie electri.* In Hebræo eſt quaſi ſpecies *Chaſmal.* Quæ vox, ut vult
Cornel Cornelius à Lapide, ſignificat quaſdam favillas obcæcantes, ac viſum impedientes. Ad quid divina illa nubes hujuſmodi favillas ſecum aſportabat? Imò potius removendæ videbantur, ut clarius ipſa reſplendeſceret cœleſtis nubes, ſic virtute, ac opere nitebat; ut ſimul vellet occultari, ideò ne videretur, favillas obcæcantes, ac viſum impedientes ſecum deferebat, ut ab illis tanquam muro objecto tegeretur, ac abſconderetur.

36. Duo propinqui extabant mariti defuncti Ruth, unus primus & propinquior, ad quem ſecundum præſcriptum ſpectabat eam ducere in uxorem, ut nomen propinqui ſui ſuſcitaret. *Qui reſpondit; cedo juri propinquitatis, neque enim poſteritatem familiæ meæ delere debeo.* Ruth. 4. Noluit enim de legis more ſuum propriũ nomen celare, ut filii ſub
Ruth. 4.
alieno nomine naſcerentur. Tunc Booz, qui erat ſecundus propinquus, legi obediens, ac ſatisfaciens ſuſcepit Ruth in uxorem, dicens ut *ſuſcitem nomen defuncti in hæreditate ſua ne vocabulum ejus de familia ſua deleatur:* Ibidem n. 10. Ecce primus cognatus de ſui nominis ſplendore avidus, Booz verò ob legis obſervantiam de illo oblitus, quid inde factum eſt? Primi cognati nomen ſic ſepultum, & abſconditum eſt, ut de illo nulla extet memoria nec reminiſcentia. At verò Booz, qui ſtudio & propoſito ob ſuam eximiam virtutem, ac obedientiam legi voluit latere, ſic tamen enituit, ac reſplenduit: ut ejus nomen celebretur, non ſolum ut pater Regum, Patriarcharum, ſed etiam ipſiuſmet Verbi incarnati, in cujus catalogo meruit

Iuſtus dum nomen ſuum vult occultari glorioſe manifeſtat.

Dam. ſcribi. Petrus Damian. Ep. 97. *Ille gloriæ cupidus,* ait, *proprio nomine poſteritatem familiæ conabatur oſtendere. Booz autem juſtus famam proprii nominis parvipendens, divinæ legis contentus eſt mandata ſervare: ſed ecce illius, qui ſuam poſt ſe memoriam anhelabat relinquere, ne nomen quidem agnoſcitur: hic autem non ſolum in Patrum ſed & Patriarcharum catalogo cum gloria numeratur, & per Davidicæ ſtirpis traducem, totius mundi genuit ſalvatorem.*

QUÆSTIO V.

Quare lucernæ mandantur haberi non in manu, ſed in manibus.

37. Lucernæ non circumferuntur à ſervis in manibus, ſed in una manu, ut ſatis experientia monſtrat: deinde ſi lucernæ perpetuò manibus teneantur impedimento ſunt operantibus. Quomodo ergo Dominus præcipit habere lucernas in manibus?

38. Reſpondent primò. Lucas Burgen. Cornelius à
Luc. Burg. Cornel. Lapide. Quod liceat interpretari in manib. veſtris, ideſt, præ manibus veſtris, id eſt ad manus veſtras, ut ſignificentur paratæ, ad illas in manibus accipiendas, ut Domino pulſanti cum eis occurratur. Dico tamẽ, quod & ſi lucernæ perpetuo manibus teneantur, impedimento ſunt operantibus apud reges, ac principes temporales, qui nolunt ut ſervi tanquam faces fulgeant, ſed hoc tantum affectant, ut toti ſe eorum obſequio dedicentur, extentiſque manibus ſint eorum nutum expectantes, ut imperata adimpleant, & exequantur. At verò lucernæ virtutum, ac boni exempli in manibus, (ad hoc ſcopus parabolæ tendit) ut operetur in via Dei non ſunt impedimentum, ſed adjuvamen. Deus enim maximè vult ut ejus ſervi niteant, & reſplendeant in juſtitia, ac charitate.

Deus vult ut ſui ſervi luceant, non verò reges terreni.

Secundò Præcipit Chriſtus D. ſuis diſcipulis, ut habeant lucernas in manibus, futuri enim erant ipſi miniſtri, ut totam Eccleſiam regerent, ac gubernarent, ideóque ordinat, ut habeant manus occupatas, ne valeãt aliquid recipere. Tota reipublicæ ruina, ac miniſtrorum crimen ex manibus expeditis ad captanda munera naſcitur. Proponit Regius vates Deum venientem ad judicium. *Ad faciendam vindictam in nationibus,* ſtatim explicat quonam modo hæc pœna, ac vindicta ſit infligenda. *Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles,* legit D. Hieron. inclytos, alii vertunt, principes, proceres, magiſtratus *eorum in manicis ferreis.* Pſalm. 149. n. 8. ſicut enim compedes ſunt vincula pedum, ita manicæ ſunt vincula manuum, cur reges in pedibus, nobiles, principes, ac Magiſtratus eorum vinciuntur in manibus? Delinquerunt reges in pedibus, dum ſuos appetitus ſequentes deambulant, ſuorumq; miniſtrorum veſtigia minimè ſcrutantes. Deliquerunt nobiles, principes, ac magiſtratus præ manibus, dum eas expoſitas habent, ut munera accipiant, ob quæ juſtitiam, ac judicium invertunt, ac prævertunt, proportionatur pœna culpæ, reges aſtringantur pedibus, nobiles verò eorum manicis ferreis. 39.

Miniſtri ne ſint acceptatores munerum.

Hier.

Pſ. 49.

Tertiò. Præcipit Chriſtus D. ut lucernas habeant, non in una manu, ſed in utraque manu, *in manibus;* ne dividatur homo, ut una manu Deo, altera mundo inſerviat, totus enim homo, ac omni ſuo affectu ſe Deo debet conſecrare: ſacrificium Cain non placuit Deo, cujus rei rationem ipſemet Deus loquens cum Caino aſſignat, juxta Septuaginta dicens. *Nonne, ſi recte offeras, non autem recte dividas; peccaſti?* Gen. 5. n. 7. Cur cum recte offerat, non autem recte dividens peccavit? Recte offerre, ut explicat Abul. cum D. Auguſt. lib. 15. de civitat. cap. 8. Eſt offerre, cui debemus, ſcilicet ſoli Deo. Ac ſi diceret Deus Caino, quid mirum, quod ſacrificium tuum mihi diſplicuiſſet, nam quamvis mihi obtuleris, ut debebas, male tamen diviſiſti, quia licet una manu mihi hoſtiam dediſſes, altera cor tuum, tuumque affectum tibi retinuiſti D. Bernard. ſerm. 24. in Cantic. *Quid miraris ô Cain, ait, ſi non reſpicit ad te, qui ita diviſus eſt in te? Si manum devotioni, quid animum das livori?* Non concilias Deum tibi diſcors tecum: non placas, ſed peccas. Rupert. *Cain, ait, non recte diviſit quia cum Deo offerret ſua ſe ipſum ſibi retinuit: cor ſuum retinuit, & fructus terræ obtulit Deo.* 40.

In obſequio Dei ne ſit homo dimidiatus.

Gen. 5.
Abul.
Aug.
Bernard.
Rup.

Cœleſti pane per deſertum pavit Dominus populum ſuum, ut ait Regius vates Pſalm. 77. n. 24. *Pluit illis manna ad manducandum, panem cœli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo.* Inter tot cœleſtes delicias concupierũt carnes. Num. 11. n. 4. in magna abundantia dedit eis Dominus carnes coturniceas, de quibus ait David. *Manducaverunt, & ſaturati ſunt: adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum: & ira Dei deſcendit ſuper eos,* citato Pſal. n. 3. ſeu ut dicitur Num. 11. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum.* Cum carnes iniquè appetiverunt, ac acceperũt, ira Domini non differtur, ſed citiſſime deſcendit, magnáq; plaga facta eſt in populo. Res valde mira. Idemmet populus erigit vitulum, ipſúmque adorat, ingenti applauſu, multiſq; lætitiis, ac acclamationibus vituli feſta celebrantur. 41.

Pſal. 77.

Num. 11.

Exod. 32. *Qui vult ſimul habere Deum,& mundum perit.*

Exod.32.&inter hæc minimè, punitur populus, niſi poſt aliquos dies, cùm Moyſes è monte deſcenderit. Idololatriæ nefas multo gravius, quam carnium appetentia; cur ergo in vituli adoratione differtur ira, non verò in carnium gula? Cùm idolum venerantur, à Dei cultu omnino recedunt, mundanæque nequitiæ omnino ſemetipſos committunt. At verò cùm carnes appetunt, Deum, ejuſque cœleſtes favores non penitus abjiciunt, ſed ſimul retinere affectant Deum,& mundum;& Angelicum panem, ac carnalia alimenta. Quod in Idololatriam prolabantur grande malum, per aliquod tamen tempus diſſimulatur, at verò quòd velint ſimul habere cœlum,& terram, panem cœleſtem una manu,& altera aves terreſtres: res ſic execrabilis, ut maximè adverſus eos divinus furor provocetur. Eleganter Salvianus l.1.de gubernatione. *Quia quotidie*, ait, *manna edens explere ex illecebris ventris cupit ingluviem, optata quidem cupiditate ſaturatur, in ipſa tamen ſaturitate torquetur.* Adhuc enim inquit Scriptura; eſca erat in ore ipſorum.

Salvian.

42. Importune Dalila per ſingulos dies conabatur extorquere à Samſone, in quonam eſſet maxima ejus fortitudo, ejus moleſtis precibus laſſatus, aperuit ei veritatem dicens: *Si raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea,& deficiam, eroq; ſicut cæteri homines.* Judic.16.n.17. Tunc illa convocatis Philiſthæis. *Vocavitque tonſorem, & raſit ſeptem crines ejus,& cœpit abigere eum,& à ſe repellere: ſtatim enim ab eo fortitudo diſceſſit.* Ibid. n.19. Ex quo grande dubium inſurgit. Samſon dixerat, quod virtus, ac fortitudo divina in omnibus capitis ſui crinib. inerat? quomodo mulier acquieſcit, quod ei ſeptem capilli tondeantur, quo facto ita certo eum imbellem exiſtimat, ut eum protinus à ſe repellat, bene agnoverat mulier, quod ſi ex tot, tantiſq; crinibus ſeptem extraherentur, ut mundo inſervirent, ex omnibus aliis Dei fortitudo recederet, Deus enim non vult hominis partem, ſed totum hominem, ita ut nec unus capillus alterius obſequio inſerviat. Joachimus Abbas 1.p. expoſition. in Apoc. *Agere*, ait, *jam fortiter ut primò & ſecundò non poterit, qui veluti læſis crinibus ex parte illi ſpiritus, & non ex toto aſſiſtit.* Vide plura tom.2.c.3.q.7.num.34.& cap.17.q.5.n.19. & tom. 3. cap. 29. q. 5. n. 36. 37.& 38.

Judic. 16.

Sic Deus vult totum hominem,& ne unus ejus capillus alteri inſerviat.

Joachin.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus mandat ſervis ſuis, ut habeant non lucernam, ſed lucernas?

43. Quæſtio præſens inquirit, cur præcipit Dominus ſervis ſuis habere lucernas, & non lucernam in manibus? Cùm de ſervorum more aptius, & uſitatius ſit quod in manu lucernam deferant.

44. Reſpondet primò Theophylactus: Servi ſcilicet *Duas habentes lucernas ardentes,& ſermonem internum in affectibus, & quem pronunciamus: & eum autẽ quem proferimus, ut in linguam refulgeat lucidius.* Duæ lucernæ eſt ſermo internus,& externus, ut cum altero cohæreat,& ne ab eo diſcrepet diſtat enim à perfectione intentio bona cum operatione mala, & vice verſa operatio bona cum intentione mala, una ergo cum altera fit uniformis, ut totum hominem perficiant. Vide tom. 2. c. 19. q. 5. n. 27.

Theoph.

Intentio cum operatione conformetur.

Secundò. Reſpondet D.Chryſologus ſerm.22. Lucernæ in manibus veſtris. *Multiplici*, ait, *coruſcat in limine lucida, qui requirit.* A mente virtutis plena, non unus radius diffunditur, ſed multi; non unum lumen ſed multa proveniunt, ac proſiliunt, non ſolum quibus alios luſtrant, ſed etiam quibus ipſimet in omni ſuæ vitæ actione coruſcant,& fulgent: huc refero illud, quod dicit Divus Ennodius libro 7. Epiſtola 13. in laudem Boëtii. *In cujus manibus*, ait, *duplicato igne rutilat, qua veteres faces fulſerunt. Nam, quod vix majoribus circa extremitatem vitæ contigit, hoc tibi abundat in limine.* 45.

Chryſ. *Lucerna et ſe, & alios illuminet.*

Tertiò. Idem Divus Petrus Chryſologus citato ſerm.11. *Non portanti tantũ lucerna lucet, ſed multis,& opus bonũ dum facto in uno lucet, multo illuſtrat exemplo.* Non lucerna, ſed lucernæ habeantur in manibus, ut multiplici luce ſibi, & aliis fulgeat. Simon Caſſianus lib. 6.cap. 30. *Lucernæ in manibus opera bona ſunt accenſa igne veritatis,& charitatis.* Mandavit Deus Moyſi, *faces & lucernas ſeptem,& pones eas ſuper candelabrum, ut luceant ex adverſo.* Exod.25.num.37. Septem lucernæ, ſeptem ſunt dona ſpiritus ſancti, ut interpretantur Gloſſa, Procopius, Beda, & alii. Spiritus ſcilicet ſapientiæ, intellectus, conſilii, fortitudinis, ſcientiæ, pietatis, ac timoris Domini. Iſaiæ 11. n.2. Quibus juſtus debet diffundere lumen virtutis in Eccleſia, Gennadius in Catena Græca per ſeptem lucernas interpretatur ſeptem ſidera, quæ in cœlo denotari videntur. Joſephus lib. 3. antiq. c. 8. Philo lib. 3. de vita Moyſ. inquiunt, quod ſeptem lucernæ ſunt ſymbolum ſeptem planetarum, quæ ſic illuminant, ut miros effectus producant ad hominum generationem, conſervationem, ac ſalutem,& dicitur quod lucernæ lucebant ex adverſo, hoc eſt contra menſam ut poſtea exprimitur, lucem ergo mittebant lucernæ verſus Aquilonem, cur potius verſus Aquilonem, quam verſus meridiem? Imò cùm lucerna luceret adverſus Aquilonem ſtabat illa meridiana in parte, ut obſervat Rupert. Diabolus ſuam ſedem in Aquilone conſtituit. *Sedebo in lateribus Aquilonis.* Iſaiæ 14.n.13. Innuitur ergo, quod lucerna Eccleſiæ, ac tabernaculi ſuccenſa charitate meridiana, ſic fulgeat, ut diſſipet tenebras Sathanæ, ac exercituum ejus. 46.

Chryſ. *Vt reſplendeant in opere bono contra alios.* Caſ. Exod. 25. Gloſſ. Procop. Beda. Iſai. 11. Gennad. Joſeph. Philo. Rup. Iſaiæ. 14.

Mandat Dominus habere lucernas, ut quiſquis ſibi ſic luceat, ut etiam luceat. aliis Qui enim ſic lucere affectat, ut alios obſcuret, in ipſo ſuomet ſplendore caligines invenit. Aderat Chriſtus Dominus cum ſuis tribus diſcipulis in monte cum transfiguraretur, & cum diſcipuli gloriæ ſplendore gauderent. Scribit Divus Matth. 17.num.5. *Ecce nubes lucida obumbravit eos.* Si nubes lucida, quomodo obſcurabat eos. Cùm alii Apoſtoli ſimul cum turba eſſent ad pedem montis? Ait Petrus: *Domine: Bonũ eſt nos hîc eſſe.* Ipſe cum ſociis fulgore luminis nitere affectabat. Cùm Petrus hæc diceret, inter nempe ejus verba venit nubes obumbrans, ut explicat D. Th. *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos.* qui enim lucere, ac ſplendeſcere vult cum aliorum depreſſione inter ſuos radios denſas tenebras importat, *Nubes lucida obũbravit eos.* Ait Card.Hug. *Ex luciditate obumbrãtur.* Ex nimio ſplendore, quem in illa gloria habuerunt inde obumbrantur, ac obſcurantur. 47.

Obſcuratur, qui alios ne luceant, obſcurare vult. Matth. 17. D. Thom. Hugo.

QUÆ.

QUÆSTIO VII.

Quare non ſolùm mandat Dominus habere lucernas, ſed etiam ut ſint ardentes.

48. Leo.

RESpondet. Primò Divus Leo ſermone 1. de Pentecoſt. *Ipſe*, ait, *ſpiritus veritatis facit domum gloriæ ſuæ luminis ſui nitore fulgere, in templo eum ſuo, nec tenebroſum aliquid vult eſſe, nec tepidum*. Non ſolùm commendat Dominus lucernas, ſed etiam ardentes, non vult Dominus in domo ſuæ habitationis aliquid obſcurum, tepidum, ac ambiguum, ſed maximè perlucidum, ac charitate fervens Apocal. 3. num. 13. *Quia tepidus es, nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo*. D. Hieronymus Epiſtol. ad Euſtoch. de munuſculis. *Nihil quippe*, ait, *Salvator medium amat, & ſicut frigidum non refugiens calidis delectatur, ita tepidos in Apocalypſi evomere ſe loquitur.*

Deus non vult tepidos Apoc. 3. Hieron.

49. Bonav.

Secundò D. Bonavent. *Lucerna ardens*, ait, *abſcondit lumen à vento, ſed non à viſu ſic bona opera comparantur lucernæ. Quia ſic debet opus eſſe in publico: quatenus intentio maneat in occulto, ſic velit homo aliis dare exemplum virtutis, ut tamen non quærat minimum tranſitorii favoris.* Lucerna virtutum multo ſtudio accenſa maximè cuſtodienda à vanitatis aura, ne in lucernam irruens eam extinguat, & juſtitiæ ſtolam dilaceret. Unde ait D. Gregorius Nazianzen. ad Carmin. de præceptis Virginum. *Nam gloria vana interdum tacitè viles rumpit amictus.* Hinc antiqui illi Patres ſanctitate illuſtres. *In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis.* Ad Hebr. 11. num. 38. Cur in antris ſe recipiebant, præmiſerat Apoſtolus num. 37. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis*: ad ſpeluncas ſe recipiebant, ne eorum veſtes à vento inanis glorioſæ rumperetur. Divus Bernard. ſerm. 4. in Pſalm. 90. *Neceſſe eſt*, ait, *abſcondere interim ſi quid boni habemus: propter quod in clauſtris, & ſylvis abſcondimus.* Vide multa hoc tom. 1. ac 2. & 3. verbo *Gloria vana.*

Virtus cuſtodienda à vanitate.

Hebr. 11.

Bernard.

50. Hugo.

Tertiò, Cardinalis Hugo. Lucerna ardens *duo facit, ait, ceram, ſive oleum comburit, & lumen diffundit: ad hoc ergo ut bonum opus ſit lucerna: oportet ardore divini amoris fiat, & aliis præbeat exemplum.* Juſtus ſic reſplendeat velut lucerna ardens, ardens charitate ac zelo animatum, itaut ſuimet oleum, alimentum, ac ſubſtantiam minuat, ac conſumat, ut aliis exemplo luceat, eóſque in divino amore calefaciat. Sic parens Elias dicitur ignis. *Surrexit Elias Propheta quaſi ignis, & Verbum ipſius quaſi facula ardebat*, Eccleſiaſt. 48. n. 1. & Joan. Baptiſta dicitur *Lucerna lucens, & ardens*, Joan. 5. n. 35. Vide quæ de hac re dixi tom. 3. c. 2. q. 11. & 12. & tom. 2. cap. 11. q. 5. n. 45. 46. & 47.

Juſtus pro aliis exinaniri faciat.

Eccl. 48. Joan. 5.

51. Bruno.

Quartò, Divus Bruno Carthuſienſis ſerm. 5. de Confeſſoribus. *Non poſſunt*, ait, *illi eſſe lucernæ ardentes, niſi qui lumbos præcingunt, lucernæ quidem eſſe poſſunt, ardentes eſſe non poſſunt, niſi enim ignis inferior extinguatur, ſuperior lucere non poteſt inferior ignis luxuria eſt, ſuperior qui aliis, niſi gratia Spiritus ſancti?* Recta antequam Chriſtus Dominus mandaſſet ſuis diſcipulis habere lucernas ardẽtes, prius eis præcepit, ut lũbis eſſent præcincti, caſtitate, ac puritate, ſi enim Prædicator habeat ſcientiam, & eloquentiam cum impuritate vitæ, erit lucerna, non tamen ardens cum aliorum corda non illuminet, nec calefaciat, nec ardere faciat igne charitatis, cùm id, quod verbis dicit, moribus contradicat, ejuſque incontinentia totam ſuam doctrinam obnebulet, ut ergo ſit lucerna ardens, neceſſe eſt, ut prius lumbos præcingat, pravos motus comprimat, & continentiam amet, ut remota caligine vitiorum, ac iniquitatum frigore excluſo, ejus doctrina ſplendide fulgeat, magna vi calefaciat, ac vehementer inflammet, & audientium corda ardere faciat.

Prædicator reprima incontinentiã ut doctrina ſua ardeat.

52. Cant. 3.

En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi, uniuſcujuſq; enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos. Cantic. 3. num. 7. Ecce fortiſſimi milites deſcribuntur cuſtodientes lectulum Salomonis, Eccleſiam nempe, quæ eſt lectulus, in quo verus Salomon Rex noſter Chriſtus requieſcit. Hi fortiſſimi ſunt Prædicatores, & Doctores Eccleſiæ, cur dicuntur habere gladios ſuper femur, & non potius in manibus, ut diſtricte abſque ulla mora ſuum munus exercerent, ut de Sanctis Angelis canit David Pſalm. 149. n. 6. *& gladii ancipites in manibus eorum.* Theodoret. D. Ambroſ. lib. 10. in Luc. cap. 22. exiſtimant, quod quilibet ex his fortiſſimis habeat duplicem gladium; unum ſuper femur, alterum in manu. Super femur, ex quo erumpunt libidinis incendia, ad comprimendos, ac coërcendos illius appetitus, ac ſtimulos *propter timores nocturnos*, occultas dæmonum inſidias in nocte præſentis hujus ſæculi. Alterum gladium intelligentiæ, ac doctrinæ portant in manu ad docendum, ac erudiendũ alios. Hoc duplici gladio armatur DD. ad cuſtodiendum lectulum Salomonis Eccleſiam nempe. Solus enim ille, qui habet gladium ſuper femur ad reſecandos, ac amputandos ſuæ carnis pruritus, & libidines, valet habere in manu gladium verbi Dei, ut aliorum corda trãsfigat, & penetret. Richardus de ſancto Victore, c. 11. *in femore*, ait, *notatur propagatio carnalis, dum per femur intelligi poſſunt motus carnales, atque cordis voluntates: quantum quiſque has delectationes, vel voluptates ſequitur, tantum in mente cæcatur; contra hos nocturnos timores eſt gladius verbi Dei, habendus ſuper femur delectationum, & voluptatum, non ſeponendus, vel longe ponendus.*

Pſ. 149. Ambroſ.

Prius prædicator amputet ſuos appetitus, ut habeat doctrina gladium.

Rich.

53. Apoc. 15.

Scribit Joannes in ſua Apocalypſi cap. 15. n. 6. *Et exierunt ſeptem Angeli habentes ſeptem plagas, de templo, veſtiti lino mundo, & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.* Multa eſt quæſtio apud Expoſitores, quid hi Angeli ſignificarent? Rup. Beda, Haymon, Richard. Anſbert. inquiunt, cùm ſeptenarius numerus ſignum ſit cujuſdam univerſitatis, quod ſeptem Angeli denotabant univerſos Prædicatores, qui ab Eccleſia mittuntur, ideóque de templo exibant in terram; plagas iræ Dei, id eſt terribilia peccatoribus à Deo decreta ſupplicia denunciant; veſtiuntur, lino candido, id eſt vitæ puritate ac mortificatione Linũ enim, quia variè, & diu maceratur, & carminatur, nota eſt mortificationis. Habẽt zonas aureas, ut cingulo charitatis incontinentiã reprimant, ex quo idem inſurgit dubiũ, ut jam ſuperius dixi; Angeli omninò immunes ab omni luxurioſæ libidinis periculo, ita ut in eis aliquis parvus motus ſit impoſſibilis ad quid ergo zona continentiæ aſtringuntur? Gerebant ipſi ſymbolum Prædicatorum, zona ergo religantur, ut innuatur quod Prædicator quamvis

Rup. Beda. Haymon. Richard. Anſbert.

Succingatur Prædicator, ut doctrinam præbeat.

quamvis videatur veluti Angelus,tamen ne quid incautè ſurrepat,prius debet ſuos appetitus compeſcere , ac devincere antequam in ſublime prædicationis munus prodeat:Beda. *Qui prædicare*,ait,*fortia velit,corpus mortificet,certè zonis pectora ſtringere cunctos mutabilium cogitationum motus per ſolius jam amoris vincula reſtringere.* Vide tom.2.& 3. Verbum *Prædicator*,ibi multa. Beda.

Luc. 12. *n.* 36. Et vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quandò revertatur à nuptiis: ut cùm venerit,& pulſaverit, confeſtim aperiant ei.

VERSIONES.

Arabicus.	Vos ſimiles eſtote.
D. Epiphan.	Eritis tanquam boni ſervi expectantes Dominum.
Syriacus.	Et eſtote ſimiles viris præſtolantibus Dominum ſuum, quando reverſurus ſit à domo convivii.
Tertull. lib. 4. *contr. Marci. cap.* 29.	Expectantes Dominum redeuntem à nuptiis.

EXPOSITIO II.

54. TRIA dat Dominus documenta hic, & ſuperiori verſu ; ob quæ , ut ait Div. Bonaventura hoc Evangelium legitur in feſto Confeſſorum , in quo tripliciter commendatur. Ex illo carmine David Pſalm. 36. num.27. *Declina à malo , & fac bonum , inquire pacem,& perſequere eam.* Quæ tria explicat Div. Aug.ſerm. 39. *de verbis Domini.* Primum quod eſt lumbos, ſeu appetitus præcingere convenit cum illo. *Declina a malo.* Secundum,lucernas ardentes tenere , lumen nempe bonorum operum, reſpicit illud,*fac bonum,* Tertium quoad ſpem æternorum *Expectantibus Dominum ſuum,* convenit cum illo *inquire pacem,& perſequere eam.* Idem etiam explicat Hugo de uno Confeſſore , continentia in lumbis:juſtitia in lucernis:patientia,ſeu longanimitas in expectatione. Tria hæc documenta dabat Paulus. Act. 24. n.25. *de juſtitia,caſtitate,ac judicio futuro.* De ſpe ſcilicet vitæ æternæ. Alii aliter explicant , lumbi præcincti denotant Apoſtolos mittit ad prædicandum, lucernæ ardentes, eos ſua prædicatione mundum illuminare debere. *Expectantibus dominum,* ob ſpem vitæ æternæ eos omnia terrena deſpicere. Bonav. Pſal. 36. Aug. *Multiplex virtus Confeſſorum.* Hugo. Act. 24.

55. *Et vos ſimiles hominibus.* Ecce tertia pars parabolæ,ad quam duæ ſuperiores lumbi præcincti, & lucernæ ardentes tendunt, ac ordinantur. Commendat Dominus,ut ſui ſint valde perſimiles ſervis bonis , ac fidelibus. *Expectantibus dominum ſuum.* Multum cum vigilantia,patientia,ac diligẽtia, præſtolantibus noctu dominum. *Quando revertetur à nuptiis.* Incertum enim habet qua hora venturus ſit *à nuptiis,* à convivio nuptiali. Reſpicit antiquorum conſuetudinem , qua ſcilicet convivia præſertim nuptialia noctu celebrabãtur & ideo ut notat Maldonat. potius introducit revertentem à nuptiis,quam ab agro, vel foro,quæ Chriſto ſic ſunt applicanda, Chriſtus in Incarnatione celebravit ſponſalia cum Eccleſia militante,ac omnibus fidelibus per gratiam ; aſcendens verò cœlum cum Eccleſia triumphante conſummavit nuptias;per gloriam enim viſionis beatificæ intimè , & indivulsè cum Beatis omnibus per æternitatem unitur. Cùm ergo è cœlis ad judicium cujuſque animæ venit , videtur è nuptiis cœleſtibus redire , ut eaſdem animas ad novam deſponſationem inducat, nuptiæ enim ſunt intima , & perpetua unio,ſummúmq;gaudium,quod Chriſtus habet in cælo cum Beatis. Ita Divus Gregorius homilia 31.in Evang. Beda,Theophylactus, Euthymius, D. Cyrill.apud D. Thom. D. Bonavent. Hugo , & alii. *Quæ ſint nuptiæ iſtæ.* Mald. Greg. Beda. Theoph. Euth. Cyrill. Bonav. Hugo.

Cùm venerit,& pulſaverit,confeſtim aperiant ei. 56.
Docet nos Dominus,ut bona opera non differamus ad extremum vitæ, ſed ut omnibus horis, ac momentis ſimus parati, ut cùm venerit hora qua Dominus ad nos venerit , non ſit neceſſe adſtudium novi operis nos convertere. Preme verbum *cùm venerit,& pulſaverit.* Quis unquam ſponſus multo apparatu , ac comitatu amicorum veniens pulſavit januam:ut ab eo quæratur,*quis es tu?* Januæ apertæ ſponſum venientem expectant. Præcavendum eſt hoc exemplo, ut cor noſtrum non aperiatur cuique ſpiritui pulſanti,niſi prius multa cautela , ac diſcretione examinetur quis eſt ille,qui ad valvas noſtras venit , ut ingrediatur ? *Examinandus ſpiritus qui ad nos venit.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus ſuos diſcipulos hic comparat potiùs cum hominibus , quàm cum Angelis expectantibus dominum ſuum ?

NOtandum in exordio quæſtionis , quod ait Chriſtus : *Et vos ſimiles hominibus.* Loquebatur Dominus cum ſuis diſcipulis, ad quid tam apertè exprimit illud *vos?* Poterat dicere:lucernæ ardentes in manibus veſtris,& ſimiles eſtote hominibus. Ad quid apponit illud pronomen *vos?* Incipiebat Chriſtus mundum à pravis moribus reſtringere, ac in meliorem formam redigere,voluitque hanc reformationem à ſuis inchoare. Unde cùm Petrus ab eo quæreret. *Domine ad nos dicis hanc parabolam , an & ad omnes?* Hoc cap. 12.num 41. Reſpondet Chriſtus numero 44. *Verè dico vobis.* Diſcant , & Prælati à ſuis ac magnatibus ſtrictiorem vitam inducere , mores componere , vitia amputare , ac omnem ſtatum reformare. 57. *A ſuis incipiat. Pralatus reformationem.*

Ad quæſtionem , ſicut homines expectant dominum redeuntem à nuptiis,ſic & Angeli expectabant Chriſti Aſcenſionem , ac ejus adventum in cœlum , ut redeuntem à nuptiis illis,ait,Hugo quas in die ſuæ Conceptionis celebravit in utero Virginis,de quibus dicitur Matth. 22. num.1. *Simile eſt regnum cœlorum homini regi,qui fecit nuptias filio ſuo.* Et maximè in rem noſtram D. Gregor.Nyſſen. homil.15. in Cantic. *Comparat nos dominus cum Angelis , ſiquidem vigilanter Deo pareamus , & vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quando revertatur à nuptiis ſcilicet factis nuptiis, & in thalamum myſteriorum admiſſa* 58. *Difficultas quæſtionis.* Hugo. Matth. 22. Nyſſen.

miſſa jam ſponſa expectabant Angeli reditum regis Eccleſia ad naturalem beatitudinem, & gloriam. Ecce homines, & Angeli expectantes Dominum cum revertatur à nuptiis. Quare ergo nos potiùs aſſimilat hominibus, quam Angelis?

59. Reſpondeo ad quæſtionem. Chriſtus loquebatur cum ſuis diſcipulis, quibus mandabat, imponit eis, ut ſint ſimiles non Angelis, ſed hominibus, cum enim homines eſſent, volebat, quod ut homines ſe exhiberent, ac apparerent, nil enim aptius eſt, quam quod quiſque videatur, ac in ſua repræſentatione ſe prodeat ſecundùm eſſe, quod in ſe habet, homo ut homo; Angelus, ut Angelus.

Qualis quiſque eſt talis appareat.

60. Quærunt Theologi. Quare è tribus divinis perſonis potius perſona Filii, quam Patris, vel Spiritus Sancti carnē aſſumpſerit; quælibet enim perſona Divina in aſſumpta humanitate ſatisfactione de rigore juſtitiæ perſolveret. Reſpondet D. Joannes Damaſcen. lib. 4. Orthodoxæ fidei c.... *Ob eam cauſam,* ait, *Dei filius hominis efficitur, ut proprietati immobilitas ſua conſtet: nam cum Dei filius eſſet, hominis filius effectus eſt.* Congruentius enim fuit, ut filius Dei aſſumeret humanam naturam, in tempore fieret, & appareret filius hominis, qui ab æterno erat filius Dei. Non enim decebat, ut qui ab æterno erat Pater in tempore prodiret, ac fieret filius. Optima rerum ordinatio, ut cujuſque præſentia ejus conditionem exprimat.

Dam.

Qui eſt filius ab æterno apparet in tempore filius hominis.

61. Ad perluſtrandam terram Chanaan mittuntur à Moyſe duodecim exploratores, qui dum recenſentur à ſacro textu, de Joſue ait. *De Tribu Ephraim Oſee filium Nun.* Num. 13. n. 9. Septuaginta legunt. *Auſem filium Nave.* Qui cum regreſſus eſſet, & vidiſſet populum tumultuantem, ac omnino diffidentem ad terram Chanaan expugnandam, tunc refert ſacer Textus. Num. 14. n. 6. *Joſue filius Nun; & Caleb filius Jephone ſciderunt veſtimenta ſua, & ad omnem multitudinem filiorum Iſrael locuti ſunt: Terra, quam circuivimus, valde bona eſt: ſi propitius fuerit Dominus inducet nos in eam.* Numer. 14 num. 6. Maximè notandum eſt, quod idem ipſemet homo cum mittitur ad explorandam terram, appellatur Oſee, ſeu Auſes, poſtea verò cùm revertitur, & veritatem aperte, ac ſincere dicit, tunc Joſue nuncupatur, cur ètiam quando inter exploratores pergit, non Joſue dicitur? verum eſt, quod idemmet homo erat; At exploratoris munus, unum oſtendit in facie, aliud latet in animo, præbet ſe in ore amicum, & in corde retinet fictionem. Alta diſpoſitione cum exploratoris munus agit, dicitur Auſes, & non Joſue, quod ſymbolum habet ſanctiſſimi nominis Jeſu, tantum enim nomen procul abeſt ab appellatione, ac officio, quod fictionem & dolum importat, indéque inter exploratores omnino tacetur maximè verò exprimitur, cum veritatem ſimpliciter profert, animum ſuum aperit, & id, quod retinebat corde, teſtatur ore. Origenes homil. 1. In Joſue *Inter eos,* ait, *qui ad explorandum miſſi ſunt nomen ejus Auſe ſcribitur, & fortaſſis pro exploratoris officio, non Jeſus, ſed Auſes dictus eſt. Cùm verò redit opere expleto, & perterritis omnibus ſolus ſublevat lapſos, tunc à Moyſe Jeſus nominatus eſt.*

Num. 13. Septuag.

Num. 14.

Ieſus adeſt in veritate longe diſtat à fictione.

Orig.

62. Apparuit Deus Abrahamo, aitque ei. *Ambula coram me & eſto perfectus.* Geneſ. 17. num. 1. Septuaginta legunt. *Eſto inculpabilis.* Quid ei commendat, cum dicit eſto perfectus, inculpabilis?

Gen. 17. Septuag.

Explicat. Lyppoman. *Eſto perfectus, fidelis, ſimplex, & non duplici corde mecum pergas.* Homo enim duplici facie, una in ore, altera in corde maximè Deo diſplicet. Lypp.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus revertens à nuptiis ſuos vult invenire non ut duces, ac principes, ſed ut ſervos?

IN præſenti maximè exhortatur Chriſtus ſuos diſcipulos, ut ſint præparati ad ipſum excipiendum, ad hoc eis proponit, ut ſint ſimiles hominibus, ac ſervis, *& vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quando revertatur à nuptiis?* & iterùm: *beati ſunt ſervi illi,* Chriſtus ſuos diſcipulos appellaverat lucem mundi: *Vos eſtis lux mundi.* Matth. 5. num. 13. eóſque conſtituerat principes orbis terrarum; ac principes ſuæ Eccleſiæ. Matth. 18. num. 18. Cùm ergo Chriſtus in præſenti ſuos admoneat, ut ſint præparati ad eum excipiendum tanquam Dominum revertentem à nuptiis; cur non mādat eis, ut ſint compoſiti, ac ornati ad illi occurrendum tāquam duces, principes orbis terrarum, paſtores Eccleſiarum? Eorum enim tātus apparatus, ac cultus prævenuſte Domini majeſtatem decantabat. Ad quid hoc omni ornatu omiſſo ſervorum tantum habitum perquirit? *Vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum;* & iterùm: *Beati ſervi illi.* 63.

Matth. 5.

Matth. 18.

Difficultas rationis.

Reſpondeo. Ad eum excipiendum non commemorat in ſuis principatus, ſed ſervitutis conditionem; magis enim pignorabatur, ac alliciebatur, ut eos multis favoribus; ac donis ſublimaret, humilitate, ac ſubmiſſione, quæ in eis apparebat, quam alia quacumque magnitudine, quæ illis manifeſtaretur. 64.

Humilitas. allicit. ad favores.

Poſtulat Mulier Sunamitis à parente Eliſeo ſalutem filio ſuo, qui ejus precibus commotus; non ſolùm puerum ſuum mandat, ſed etiam ipſe egreſſus è ſuo loco ad domum mulieris pergit, *Surrexit ergo & ſecutus eſt eam* 4. Reg. 4. n. 3. Poſtea vero veniēs Naaman ad ipſum, ut ab illo ſuæ lepræ ſanitatem impetraret non ſinit eum Eliſeus in domum ſuam introire, ſed per nuntium declarat ei, *Vade, & lavare ſepties in Jordane* 4. Reg. 5. num. 10. Unde tanta rei differentia, quod ad domum mulieris tendit, Naaman verò in domum ſuam non admittit? Sunamitis venit cum multa ſubmiſſione ad Prophetam. *Cumque veniſſet ad virum Dei in montem apprehendit pedes ejus,* c. 4. num. 27. D. Paſchaſ. lib. 11. in Matthæum *Submiſſe pedes tenebat.* At Naaman multo comitatu, ac apparatu domum Prophetæ petebat, & plus prævaluit apud virum Dei humilitas viduæ, quam ſplendida aulici regii magnificentia; quod eximiæ magnitudini denegatur, hoc parvæ humilitati conceditur. 65.

4. Reg. 4.

Quod majeſtati denegatur, hoc humilitati conceditur.

Apparet Dominus Abrahamo Geneſ. 18. n. 2. ut ait D. Chryſoſtom. ſerm. 131. *Se oſtendit hoſpitis in figura.* Qui ei lautum paravit convivium, cum uno vitulo, lacte, butyro, ac panibus. Poſtea verò egreſſus Jacob de domo patris ſui cum ſolus iter faceret in Meſopotamiam, ac in quodam loco requieſceret, inclinans caput ſuum ſuper lapidem videt cœlum apertum, *& ſcalam ſtantem* 66.

Gen. 18. Chryſ.

ſuper terram,& cacumen illius tangens cœlum. Angelos quoque Dei aſcendentes per eam,& Dominum Geneſ. 28. *innixum ſcalæ.* Geneſ.28.num.12. Quare Abrahamo ſub forma peregrini; Jacobo verò in tanta majeſtate ſe exhibet Deus? Abrahamus erat in tabernaculo ſuo, in agro ſuo valde potens cum multa opulentia, ac rerum copia, ita ut de domo ſua trecentos decem & octo vernaculos expedi- Gen. 14. tos numeraret. Geneſ.14.num.14. Jacob verò pau- Bruno. per, & humilis, ut ait D. Bruno in allegor. Titelm. *In culmine humilitatis.* Ut ejus habitus indicabat, dormiens ſuper lapidem. Deus autem in habitu peregrini excipitur in domo divitis, qui in glorioſa majeſtate miniſtrantibus Angelis apparet pauperi recumbenti ſuper lapidem plus hujus humilitatem, quam illius amplitudinem appendens.

QUÆSTIO X.

Quare ſervi deſcribuntur non tanquàm dominum comitantes, ſed eum expectantes?

67. Philip. *In actionibus noſtris Deus ſpectandus.*

RESpondet primò Philippus Abbas l. 2. in Cant.c.16. *Quia verò,* ait, *non ſufficit magnis operibus quendam fulgere, niſi per hæc intendat, non hominibus, ſed Deo placere:* addit, *& vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum. Intentio, vel expectatio qua non tranſitoriam mercedem expectantis, quoddam eſt rectitudinis monumentum, & inſtar capitelli columnæ commendabilis ornamentum. Nuda equidem,& inconveniens eſt columna ſi non capitello ſuperpoſito decoretur,& inſufficiens rectitudo, quæ expectatione Domini non tenetur.* Poſt excluſa vitia in lumborum præcinctione, poſt commendatas virtutes in lucernis accenſis, jubet eis Divinus Magiſter, ut toto nixu in omnibus Deum expectent, & attendant; ſicut enim columna in templo à capitello habet ſuum ornamentum, ſic & omnis virtus inde habet ſuum decorem, quod in omnibus ſuper omnia Deum ſpectet, ipſumque expectet. Vide cap. 13. n. 54. & cap. 16. n. 84. & 85.

68. Secundò Aſſimilat Dominus ſuos non ſervis quærentibus, vel comitantibus Dominum ſuum, ſed expectantibus eum quando revertatur à nuptiis. Cum ſervi non requirunt Dominum, cum hoc ſervorum conditioni maximè conveniat ſed tantum dominum ſunt expectantes? *Quando revertatur.* Adeo deſides ſunt homines, ut ad Deum nolint accedere, niſi ipſe ad eos deſcendat: ipſi ob animi remiſſionem Deum non quærunt; ſed Deus ob ſuam eximiam pietatem eos exquirit. Vide tom.1. lib.3.cap.2.num.12.& tom.2.cap.6. n. 170. 171. & 172.

Deus quærit homines, non verò ipſi Deum.

69. Tertiò Dejectis vitiis cum lumbi præcinguntur, virtutibuſque micantibus cum lucernæ accenduntur, apponit Divinus Magiſter, ut multa bona à Domino revertente à nuptiis ſperent, *Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum,* &c. Solus enim ille qui debellatis vitiis, multis virtutibus fulget, dignus invenitur, ut multa bona à Domino ſperet, qui enim juſtitia inſignitur, ſpe repletur, ut radiante corona ſplendeat. D. Laurentius Juſtinian, tract.8. de ſpe cap.3. *Tunc,* ait, *Veram eſſe hominis ſpem poteſt comprobari, ſi meritum adſit.* Natus Enos, de quo ait Scriptura. *Iſte cœpit invocare nomen Domini.* Geneſ.4.num.26. Id eſt ut explicat noſter doctiſſim. Vualdenſ.& ex eo Bellarm. lib. 2. Monich. c. 5. Enos inſtituit peculiarem, ac ſublimiorem aliquem cultum Deum exorandi, venerandi, ac adorandi. Præfata tamen verba Geneſeos legunt Septuaginta. *Hic ſperavit invocare nomen Domini.* Meritò ſane; ex eo enim quod ipſe tantum obſequium Deo præſtitit, ut Auctor fuerit alicujus inſignis cultus Divini honoris, inde promeruit; ut ſperaret invocare nomen Domini, ut ſibi propitium, ac benevolum D. Auguſtinus lib. 15. de civit. Dei cap. 18. *Hic ſperavit,* ait, *invocare nomen Domini, ut oſtendat, quod non in ſe ipſo ſpem ponere debeat, ſed in illa immortali civitate beatitudinis ſempiternæ.* Vide tom. 1. lib.2.cap 5.n.71. & tom. 3 cap. 1. quæſt. 4. n. 30. 31. 32.

Solus, qui habet merita, dignus eſt ſperare. Laur. Juſt. — Gen. 4. — Septuag. — Aug.

Quartò. Cùm Chriſtus mandat ut tanquam 70.
ſervi ſimus prompti,& expediti, ac non imparati, ut cùm Dominus pulſaverit, aperiamus ei: ſignificat Dominus nos non debere differre opera bona ad extremum vitæ, ſed cõtinuò rectis actionibus incumbere, ut in hora mortis præparati inveniamur,& ſic ſemper in majori perfectione ambulemus. Mortua Sara, cumque eam ſepeliſſet Abrahamus, ait Scriptura, *cumque ſurrexiſſet ab officio funeris.* Geneſ.23.n.3. Cur non ſcriptum eſt à Moyſe, receſſit, exivit à loco funeris? ſed cum ſurrexiſſet, ut ſcriptor canonicus denotaret, quod ex mortua uxore ad multam mortis conſiderationem ſe recipit Abrahamus, & inde ad altiorem vitæ perfectionem ſurrexiſſet, quæ interpretatio ex ipſa litera colligere licet, nam ante Saræ mortem conſtitutus eſt à Deo Dominus, ac poſſeſſor terræ, juxta illud, *poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum,* poſt verò mortem factus eſt illius contemptor, ſtatim enim ſequitur, n.4. ut diceret ad Hetthæos. *Advena, & peregrinus ſum apud vos,* ac ſi ex mortis conſideratione ad vitæ contemptum promoveretur, quod ponderans D. Chryſoſtom. ait: *Monſtrat nobis Scriptura virtutem Patriarchæ per omnia, ſpe futurorum deſpiciebat præſentia,& expectatione majorum bonorum, minus curabat ea, quæ in præſenti ſunt vita.* In tam alta hac conſideratione verſabatur Abrahamus, ut diceret Hetthæis. *Date mihi jus ſepulchri vobiſcum.* Idem; non ait, date mihi ſepulchrum, ſed jus ſepulchri, cognoſcebat enim, quod nihil in hoc ſæculo habeat niſi tantum jus, ut ſepeliretur. D. Thomas: *Nota,* ait, *quod non petat ſepulchrum, ſed jus ſepulchri, quia volebat ibi dominium habere, ne amodo de communi jure poſſet ſibi auferri.*

Geneſ. 23. *Ex mortis conſideratione creſcit homo in perfectione.* — Chryſ. — *Homo ſolùm in hac vita habet jus ſepulchri.* — D. Thom.

Quintò. Cùm Chriſtus ſuis diſcipulis dicit: 71.
Vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum, &c. Eos inducit, ut multa cum ſpe Dominum ſint præſtolantes, ac etiam, ut timore repleantur, formidantes ne quid in eis deſit ad Dominum venientem excipiendum; ad quod etiam infra ſubdit; *ſi ſciret Paterfamilias, qua hora fur veniret, non ſineret perfodi domum ſuam.* Ordinat ergo Chriſtus Dominus ut ſui ſimul cum ſpe, ac timore degant. Juſtus in omni ſanctitatis apice habeat timorem, ne cadat; iniquus verò in omni peccatorum fœditate ſpem ſe erigendi retineat, totáque noſtra vita timore, ac ſpe componatur, ac regatur.

Bonus ſervus vivit cum ſpe, & timore.

Poſt primi Parentis peccatum Deus *collocavit* 72.
ante paradiſum voluptatis Cherubim,& flammeum gladium, atq; verſatilem; ad cuſtodiẽdum viam ligni

vitæ

vita.Geneſ. 3.n.24. Si homo tam graviter peccavit, cur Paradiſi janua ferreis vectibus non clauditur ? Ad quid aperta relinquitur cuſtode uno Cherubim flammeo gladio? Oſtium apertum relinquitur,ut homo quamvis ejectus adhuc habeat

Spe,ut timore muniatur homo.

ingrediendi fiduciam ; apponitur cuſtos Angelus cum gladio, ut timorem incutiat;gladius eſt verſatilis & flammeus. Verſatilis pro ut inclinat in unam partem, per aliam ſine offenſione patet ingreſſus,talis eſt gladius,ut relinquatur homini fiducia ad ingreſſum

Strab.

Strab.*Gladius verſatilis dicitur,quia poteſt removeri.* Gladius verò flammeus eſt,ut terrorem incutiat.

Epiphan.

D.Epiphanius.*Vt Adam, ait,filios moveret exemplo ſui,averteret à peccatis, ob id fulminantis gladii aſpectũ,& Cherubim utilem terrorem præbuerunt, quouſque vixit Adam.*

73. Baſil. Theod. Luc. 23. Cyrill.

Primus ; in quo pœna mortis exequitur,extitit juſtus,ſanctus ac innocens Abel , ut notarunt D. Baſil. Seleuc. orat.4.Et Thedoret quæſt. 46.in Geneſ. Primus , qui in regnum cœlorum ingreditur,unus extitit latro,ut tenet D.Cyrillus Hieroſol.Cathec.13.*Nondum*,ait,*fidelis Abrahamus ingreſſus eſt, & latro ingreditur : nondum Moyſes & Propheta , & jam latro iniquus ingreditur :* Ad quid tam ſublimis rerum 'diſpoſitio?Ne Abel ut juſtus multum confidat , & latro , ut peccator ne nimium timeat , ſicque unius confidentia deprimatur , & alterius timor animetur.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus dicitur reverti à nuptiis, cum ad deponſationem cum juſti anima veniat ?

74.

AIt Chriſtus ſuis diſcipulis, *& vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum,quando revertatur à nuptiis.* In præſenti ſermo eſt de tempore horæ mortis , & ideo infra ſubdit. *Vigilate quia qua hora non putatis filius hominis veniet,*

In hora mortis nuptiæ cum Chriſto celebrantur.

In mortis autem articulo Chriſtus deſponſatiónem init cum anima juſti , ut eam ducat in æternam beatitudinem ut communiter D. Aug. D. Hieron. Origenes, D. Gregorius explicant Virginum parabolam quæ paratæ erant , intraverunt cum eo ad nuptias.Matth.26.n.10.Et in Apoc.19. num.7. Angeli gaudent , & exultant. *Quia venerunt nuptiæ Agni.*

Auguſt. Hieron. Orig. Greg. Matth 26. Apoc. 19.

Si ergo ſermo eſt in præſenti de mortis articulo , in quo cum anima juſti deſponſationes celebrantur : Cur non dicitur Vigilate,& eſtote ſimiles illis , qui ſponſam expectant ad contrahenda,ſponſalia, ſed ait ut eum præſtolentur ut revertentem à nuptiis?*Quomodo revertatur à nuptiis.* Et augetur difficultas , quia cum veniat , ut ſponſus ſponſi nomen ſuprimit , & tantum ſe Dominum publicat;*expectantibus Dominum ſuum.*

75.

Iuſtus pro præmio habet inſervire, & obſequia Deo dare.

Reſpondeo primò.Vult Dominus Magiſter,ut juſtorum animæ ſic eum expectent , non tanquam nuptias cum eis celebrandas , ſed ut aliibi habent eas contractas , ut ſincerus ſervorum affectus erga Dominum ſuum , clariſſime manifeſtetur, qui lumbis præcinctis, lucernis ardentibus , tanta vigilia , ac promptitudine Dominum ſuum,expectant, non nuptiarum lucro,ſed amore , ac fidelitate , qua erga Dominum ſuum afficiuntur , ut ſolùm intendant ei inſervire , omnibúſque obſequia præſtare. Viginti quatuor ſeniores. *Mittebant coronas ante thronum dicentes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem*,Apocal. 4. num. 11. Cur ad divinas Apoc. 4.
laudes decantandas coronas abjiciunt?Ut fiat manifeſtum, quod vocibus Dei magnalia reſonant, non ob præmia, ac coronas acceptas,ſed tantum ut inſerviant, ac Deum magno cantu glorificent, Tertullian.lib. de corona militis in fine. *Atque* Tertull.
exinde nunquam, ait , *coronatur : id quod in ſignum habet ad probationem ſui,ſic ubi tentatus fuerit de ſacramento,ſtatimque creditur Mithra miles, ſi dejecerit coronam,ſi eum in Deo ſuo eſſe dixerit ,* Vide ſupra in hoc cap. 2. q. 2. per totum.

Secundò verum eſt , quod in articulo mortis 76.
Chriſtus Dominus deſcendit ad deſponſationem cum anima juſti celebrandam , & etiam ad eam judicandam, merito ergo ſponſi nomen tacetur, & Domini tantum publicatur. *Expectantibus Dominum ſuum.* Ut ex hoc magnum nobis documentum præbeatur , quod judex cum tribunal aſcendit,ac ad judicium convenit,ſolum ſuæ poteſtatis jura alta mente retineat , obliviſcens de rebus , ac nominibus,quæ amoris affectum allicere poſſunt , qualia matrimonia,ac deſponſationem denotant.

Iuſtus obliviſcatur de his,quæ ſolicitant affectum.

Chriſtus Dominus in ultima cœna : *Diſcumbebat cum diſcipulis ſuis,& dixit eis,unus veſtrum* 77.
me traditurus eſt ; væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur! bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille, Matth.26.num.20.In his verbis Matth. 26.
Chriſtus Dominus agit de culpa, ac pœna Judæ , Cùm de culpa pertractat, eum tanquam unum ex ſuis diſcipulis agnoſcit.*Diſcumbebat cum diſcipulis ſuis : unus veſtrum me traditurus eſt.* At quando de pœna inſtituit ſemonem : eum non tanquam diſcipulum , ſed ut hominem reputat. *Væ homini illi per quem filius hominis tradetur?* Quorſum cum de culpa eſt ſermo, Judam,ut diſcipulum reſpicit;minimè verò cùm de pœna verba facit? Cùm culpa multo gravior pœna ſit , culpa enim Divinam læſit majeſtatem.Quando Chriſtus Dominus in cœna diſcumbebat cum diſcipulis ſuis, cum eiſque loquebatur , notat D. Chryſoſtomus Chryſ.
ſerm.2.in feria 5. Paſſionis. *Aſcendit*,ait, *Chriſtus propriæ Deitatis tribum , & illud convivium,velut caſtrum ante ſe conſtituens.* Chriſtus Dominus ut Magiſter differit de Judæ culpa adhuc eum in diſcipulorum numero computat , verbis ſuis intendens eum à tanto crimine avertere ; ac verò cum ad pœnam tanquam judex devenit, ſtatim ut rectus Judex è memoria diſcipuli nomen deponit , quod ad conciliandum amorem, ac affectum multum inducebat, ſed unum tanquam ex communibus hominibus dicit.

Iudex in tribunali deponat amoris affectum.

Cùm Jeſus ejiceret dæmonium ab homine , 78.
quem dirè , ac crudeliter vexat ſpiritus immundus. *Interrogabat eum Jeſus , quod tibi nomen eſt?* Marc.5. num.9.Qua de cauſa nomen interrogat, Marc. 5.
cum ipſe apprime nomen præcallebat , omnium enim nomina ipſe tenet, *Qui numerat multitudinem ſtellarum,& omnibus eis nomina vocat.*Pſ.146. Pſ. 146.
n.4. Chriſtus Dominus cùm hoc dæmonio hominem opprimente ſe habebat veluti judex , ut præclare docet D.Chryſolog.ſerm 17.*Interrogat,* Chryſ.
ait,non ignorat,ſed implet judicem:ſervat ordinem cognitoris. Nomen interrogat ut de conditione diſcutiat,judicet de reatu,addiſcat de crimine,Dominus ut omnium creator , omnium nomina comprehendit , at verò ut perſonam Judicis gerit ſic

ſe

ſe habet,tanquam ſi nomen non cognoviſſet, ſed penitus ignoraret, ita ſit judex alienus ab omnibus, quæ animi affectum ſollicitare poſſunt, ut etiam rei judicandæ nomen è memoria deponat, ac obliviſcatur.

Iudex nec rei nomen agnoſcat.

QUÆSTIO XII.

Quare dies mortis dicitur dies nuptialis & feſtiva?

79. IN limine quæſtionis notandum eſt, quod quamvis hic de die mortis ſit ſermo, ut dixi ſuperiori q. nulla in præſenti timoris, ſed tantum ſpei ſit mentio, non dicitur, vos ſimiles hominibus timentibus Dominum ſuum, ne quid in eis reprehendatur; ſed tantùm *Similes hominibus expectantibus.* Licet enim tota hominis vita ordinata ſit ad Dei timorem, in morte tamen potius ſperandus, quàm timendus eſt Deus, multúmque de ejus bonitate confidendum. Ex quo monet D. Ambroſius lib. de bono mortis, cap. 8. *Mortis metus non ad mortem referendus, eſt ſed ad vitam.* Sicut enim vita tempus eſt timoris, ſic & mors ſpei. Vide ait Sapiens Proverb. 14. num. 32. *In malitia ſua expellitur impius: ſperat autem juſtus in morte tua.* Quod ipſo emortuo à miſeria, ac vexatione liberabitur.

In hora mortis potius ſit ſpes quam timor. Ambr. Prov. 14.

80. Præſens quæſtio inquirit, cur cùm hic ſit ſermo de die mortis, ut dictum eſt, appellatur tamen dies nuptialis? Qui præſertim apud Reges, & principes, eſt omnium graviſſimus, ad quod alludens Salomon cùm dixiſſet. *In die deſponſationis ejus,* ſubdit *& in die lætitiæ cordis illius.* Cant. 3. num. 11. Quomodo ergo dies mortis, dies amaritudinis, dies eſt deſponſationis?

Difficultas quæſtionis. Cant. 3.

81. Reſpondeo primò. Dies mortis dies feſtivus, ac præjudicandus eſt juſto, in eo enim tranſit ab hac terrena habitatione, ut cum Chriſto regnet in gloria: de ſe ait Apoſtolus. *Deſiderium habens diſſolvi & eſſe cum Chriſto:* Ad Philipp. 1. num. 23. Pro *diſſolvi* legit D. Hieronymus lib. contra Ruffin. *Reverti.* Chryſoſtomus, & Græci. *Migrare.* Unde ait Tertull. lib. de corona militis, c. 18. *Quod aliud eſt votum noſtrum, quam quod & Apoſtoli? Exire de ſæculo, & recipi apud Dominum.* Nam ut ipſemet Apoſtolus ait ad Philipp. 3. n. 20. *Noſtra converſatio eſt in cœlis.* Legit D. Athan. ſerm. in illud, Profecti in pagum, *Noſtra civitas in cœlis eſt.* Moritur Abrahamus, & dicitur Geneſ. 25. Num. 8. *Congregatus eſt ad Angelos, quorum civis erat,* Quod late D. Auguſt. lib. quæſtionum ſuper Gen. q. 268. Juſtus cum morte non finitur, ſed tùnc incipit vivere, ac degere in nova civitate, novaque converſatione Angelorum.

Iuſti gaudent, & exultant in morte. Philipp. 1. Hieron. Chryſ. Philipp. 3. Athan. Gen. 25. Interlin. Auguſt.

82. Secundò. Dies mortis Juſtorum dicitur dies nuptialis, ac feſtivus Chriſto Domino cùm in eo ſuis electis præmia largiatur, nulla autem dies præjucundior, & lætitior Chriſto Domino quàm illa, in qua ſuis electis dona concedit, ac communicat: unde Theodoretus explicans illud Pauli ad Hebræos 12. num. 2. *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem.* Sic ait, *Servatoris noſtri gaudium eſt ſalus hominum*

Chriſti lætitia dari ſuis præmia. Theod.

83. Cùm unicuique beatorum Deus conferat ſuam gloriam illi ſub parabola talentorum ait; *Euge ſerve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Matth. 25. n. 21. Non ait illi, intra in gaudium tuum, quod tibi eſt paratum, tibique confertur, *ſed intra in gaudium Domini tui.* Quamvis enim ipſa beatitudo ſit electi ſempiternum gaudium, tamen multo majori lætitia, ac jucunditate in ea electis largienda ipſe Dominus afficitur, indéque potiori jure non ſervi, ſed Domini publicanda eſt gloria. Repetta ove à bono Paſtore, congratulationes poſtulat ipſe ab amicis ſuis. *Congratulamini mihi, quia inveni ovem, quæ perierat.* Luc. 15. numero 6. Perbelle obſervat Divus Gregorius homilia in Evangelia. *Notandum,* ait, *quod non dicit, congratulamini inventæ ovi, ſed mihi: quia videlicet ejus gaudium eſt vita noſtra, & cùm nos in cœlis reducimur ſolemnitatem ejus lætitiæ implemus.* Licet magnum bonum eſſet ovi, quod fuerit inventa, non tamen ei, ſed ſibi mandat Dominus facere gratulationes, nam ex ejus inventione majori gaudio ipſe Dominus, quàm ovis profunditur.

Matth. 25. *Plus gaudet Chriſtus cum præmia dat juſtis, quam ipſi juſti.* Luc. 15. Greg.

Luc. 12. *n.* 37. Beati ſervi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.

VERSIONES:

Syriacus. Felices ſervi illi, quos cùm venerit Dominus ipſorum inveniet vigilantes: amen dico vobis præcinctos lumbos faciet, ut diſcunbant.

Arabicus. Præcinget medium ſuum, & faciet illos diſcumbere, & ſtabit miniſtrare illis.

Arias. Quos veniens Dominus invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod circumcingetur, & prodiens miniſtrabit illis.

EXPOSITIO III.

84. BEATI *ſervi illi.* Seu ut legit Syriacus, *felices.* Seu irreprehenſibiles; ſeu *perfecti,* ut legit ex Græco Theodorus in Pſalm. 1. *Beatus vir.* Dicuntur autem beati beatitudine quam vocant *viæ, & in ſpe,* Cui beatitudini multæ virtutes ſunt neceſſariæ. *Servi:* quos accubantes in menſa, ut Dominus introducit, ſervos vocat, ut in tanto honoris apice antiquæ conditionis non obliviſcantur. *Quos cum venerit Dominus,* proſequitur metaphoram Domini, ac ſervorum, qua uſus fuerat. *Invenerit vigilantes:* ſcilicet lumbis præcinctos, tenentes lucernas, expectantes Dominum. *Vigilantes.* Titus Boſtrenſis. *Hoc eſt omni virtutum generi intentos.* Unde eleganter ait Beda. *Vigilat, qui ſervat operando, quod credidit.* Paul. 1. Corinth. 15. num. 34. *Evigilate juſti, & nolite peccare,* Clemens Alexandrinus 2. Pedag. cap. 9. *Beati,*

Syr. Theodor. *Antiquæ conditionis recordemur.* Boſtr. Beda. 1. Cor. 15. Clem. Alex.

Hieron. — *Vigilare munus Angelorum.* — Hugo.

ti, ait, *qui in ipſum vigilarunt ſe ipſos Angelis aſſimilantes.* D. Hieron. in cap 4. Daniel. num. 14. ait: Angeli dicuntur vigiles. *Quia ſemper vigilant, & ad Dei imperium ſunt parati.* Hugo moralizat de prælatis quos invenerit vigilantes ſuper gregem ſuum.

Aſſeveratio in præmiis diſtribuendis. — Euth. — Carth. — Theoph. — *Beatitudo requies.*

85. *Amen dico vobis.* Cum ad aſſignanda præmia juſtis accedit hanc formam miræ aſſeverationis interponit, ne ex difficili præmiorum diſtributione, quæ fit inter homines, quis inepte conjecturet de Chriſto, qui valde ſedulus, ac verax eſt in ſuis ſervis præmiandis. *Præcinget ſe* In morem ſcilicet miniſtri, ut jam dixi ex Euthym. q. 1. qui ſolebant lumbos præcingere, ut expeditius operarentur. *Facies illos diſcumbere* Menſæ ſcilicet accumbere tanquam Dominos. Cùm dicit diſcumbere, denotat ut ait Carthuſianus, quod pleniſſime in cœleſti menſa divinæ fruitionis requieſcent. Theophylactus premit verbum, quod cum dicit recumbere ſervos. *Totos*, ait, *per omnia quieſcere facit: nam ſicut qui recumbit toto corpore quieſcit, ita in ſecundo adventu omnes ſancti per omnia requieſcent.* Cœleſtis quies undique plena, & perfecta, utpote æterna, & non ut mundana, quæ eſt dimidiata, ac pertranſiens.

Hæc parabolicè ſunt dicta. — Luc. 22. — Pſalm. 35.

86. *Tranſiens*, ut ſolent miniſtri menſas obire ac circuire, ultróque deambulantes, ac aſpicientesne quidquam alicui deſit. *Miniſtrabit.* Copioſiſſime largietur omnia fercula neceſſaria ad eorum refectionem, recreationem, ac æternam felicitatem. Hæc parabolicè ſunt accipienda, ut eſt evidens. In cœlo propriè non ſunt cingula, nec diſcubitus, nec tranſeuntes. Significat ergo Chriſtus Dominus ſe ſuis electis multam felicitatem, ac honorem, & dignitatem exhibiturum, ut ex ſervis faciat quaſi Dominus, ac veluti pares ſibi edentes, & bibentes ſuper menſam ſuam in regno ſuo Luc. 22. num. 30. Idque facturus multis ferculis, & deliciis, donis ſcilicet animæ, & corporis, & proviſurum ne quid neceſſarium jucundum, ac deſideratum cuilibet deſit, ſed largiſſime omnia ſuppeditabit. Juxta illud: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſalm. 35 n. 9.

QUÆSTIO XIII.

Quare ſupremus Dominus deſcribitur miniſtrans ſervis?

Mald.

87. DOctiſſimus Maldonatus exiſtimat, quod cætera, quæ in hac parabola dicuntur uſitata ſint, quod ſcilicet Dominus intempeſta nocte redeat, fores pulſet, & ſervi ſint accincti, cum lucernis expectantes; at verò, id, quod in præſenti dicit, ut Dominus tranſiens ſervis miniſtret, uſitatum non eſt; voluit tamen Dominus ſignificare, ſe tantam diligentibus, vigilantibus, atque paratis ſervis gratiam daturum, ut faciat illis, quod nemo Dominorum ſervis ſuis ſolet facere, ut illis diſcumbentibus ipſe ſerviat.

Athen. — Macrob. — Seneca.

88. Probabilis mihi eſt, quod Chriſtus Dominus hic alluſionem faciat ad rem communem, ac uſitatam apud aliquas gentes, ut frequenter in hujuſmodi comparationibus fit. Mos erat apud aliquas nationes, ut honoris, ac familiaritatis gratia Domini aliquando ſervis, ac amicis diſcumbentibus in menſa inſervirent, ut teſtatur Athenæus lib. 14. Dipnoſophiſt. cap. 17. *At non*, ait, *ſaturnaliorum quidem ſolùm diebus, in quibus mos eſt apud Romanos, ut familiaribus convivium exhibeant, ipſique ſervorum officio fungantur. Eſt autem Græca hæc conſuetudo, nam per Mercurialia feſta hoc ipſum fit in Creta, velut teſtatus eſt Cariſtus in hiſtoricis commentariis, nam convivantibus ſervis Domini illis ſerviunt, atque miniſtrant.* Ex Beroſo eundem eſſe morem Babyloniorum refert Macrobius lib. 1. Saturnalium cap. 12. de Menſe Martio agens. *Hoc menſe*, ait, *ſervis cœnas apponebant Matronæ, ut Domini ſaturnalibus: illæ ut principio anni ad promptum obſequium honore ſervos invitarent; hi quia gratiam perfecti operis excoluerunt.* Ad quod etiam tendit ſententia Senecæ Philoſophi Epiſt. 47. *Majores noſtri*, ait, *inſtituerunt diem feſtum, quo non ſolùm cum ſervis Domini veſcerentur,* ſed *etiam utique honores illis in domo decernere, jus dicere permiſerint.* Hoc poſito, ad quæſtionem.

Iuſtus multum extollitur à Deo. — D. Thom.

89. Primò. Ad hanc communem conſuetudinem videtur Chriſtus alluſiſſe, ipſe enim, qui eſt Rex regum, ac Dominus ſervorum dicitur in parabola, *quos cùm venerit Dominus*: tamen vult ſe ſubmittere, ut ſervis ſuis ſerviat, & qui in ejus obſequio præcincti laboraverunt, ipſe præcinctus dicitur eis miniſtrare, ut eos diſcumbere ad cœnam faciat, ipſe ſe dimittit, ut nos efferat, ac multo honore afficiat, ô mira hominis dignatio! Divus Thomas apud Aloyſium Novari. *Vt ſicut*, ait, *ipſi miniſtrarunt ei, ita & ipſe eis miniſtret, & miniſtrabit, quaſi eſſet ſervus eorum emptitius, & quilibet eorum eſſet Dei Deus.* Nihil majus de homine dici poteſt.

Chryſ. — *Expectatio gravis cruciatus, inde magnũ præmium habet.* — Matth. 25. — Matth. 26.

90. Secundò. Divus Chryſologus ſermone 44. *Præcinget ſe*, & faciet *illos diſcumbere: quia*, ait, *parumper ſervus adſtitit in Domini ſui expectatione ſuccinctus: & ſuſtinendi fidem brevi fatigatione portavit; cui ut talionem redderet, diſſimulat ſe in ipſa Divinitate divinitas* Perpende verba multo acumine plena, introduxerat Dominus ſervos ipſum expectantes. *Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum*: ut ſervis expectantibus, ſeu meritis expectationis eorum æqualem retributionem, ac premium rependat. *Cui cùm talionem redderet.* Cùm æternam beatitudinem ſub nomine convivij confert, Chriſtus Filius Dei, cui omnium obſequia debentur, ad humile miniſtrandi ſervitium ſeſe ſubmittit. *Quia ſervus ſuſtinendi fidem brevi fatigatione portavit.* Alia merita per beatitudinis collationem remunerantur. Sic fideli ſervo dicitur, *Euge ſerve bone, & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Matth. 25. n. 23. Viris miſericordia præclaris dicitur, *Venite benedicti Patris mei, poſſi ete regnum: eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare: ſitivi, & dediſtis mihi bibere*, &c. Matth. 26. n. 34. At viris expectantibus ad miniſterium ipſe ſe demittit. *Quia ſervus ſuſtinendi fidem brevi fatigatione portavit.* Tam ardua, ac moleſta res eſt ſpes, tantoque illius cruciatu animi anguntur, quod ad eam remunerandam, non ſolùm totam beatitudinis gloriam largietur Chriſtus, ſed etiam inſuper ipſe celſitudinem ſuæ majeſtatis ad vile ſervorum obſequium demittat, ut viros ſpe plenos multo honore condecoret. *Vt talionem redderet, diſſimulat ſe in ipſa divinitate Divinitas.*

Chryſ. — *Bonus Princeps in ſui oſtentatione ſervilia non reſpuit.*

91. Tertiò. Pergit citatus Chryſolog. *Diſcumbenti homini*, ait, *Deus adſtat, & adſtat in cœleſtibus, epulanti, ſervit Dominus, & ſervit accinctus; pueris ſuis, & miniſtris ſuis miniſterium facit Chriſtus, & facit in Patris gloria conſtitutus.* Ecce ſupremi regis

regis celſitudo. In gloria eſt Dei Patris conſtitutus & tamen ibi non reſpuit ſervilem conditionem nec dedignatur conjungere majeſtatem principis cum ſervorum habitu. Inſtruantur & principes ſæculi, quod tunc magis faſtigium eorum majeſtatis clareſcit, quando in oſtentatione ſuæ magnificentiæ ſervilia officia non recuſant.

92. Cabaſ. Quartò Auctor Græcus Nicolaus Cabaſ. l. 4. de vita in Chriſto. *Etiam in futuro*, ait, *quando cum virtute adveniat, & cum paterna gloria apparebit in oſtenſione, in regno ſuo: præcinget, ſe & faciet illos diſcumbere, tranſiens miniſtrabit illis. Hoc quippe modo germano, veróque regno ſibi regnabit, & ipſe ſibi ad regnum ſufficiens.* Expende hæc ultima verba. Temporales reges, etſi potentiſſimi ſint, ſibi non ſufficiunt, multa miniſtrantium turba indigent, ut regni negotia perſolvant: at ſolus Chriſtus ſibi eſt abundantiſſimus, etſi multos habeat miniſtros, ipſe tamen per ſe ſolùm omnia præſtat, ipſe ſuos facit diſcumbere, & tranſiens ac circumſpiciens ne unicuique aliquid deſit, ſed ut omnes multis donis repleantur, & ipſe ea illis miniſtrat, ſolus ſibi abundantiſſime ſufficiens.

Dei regnum ſibi ſufficiẽs, aliis non indiget.

93. Quintò, Ad eadem verba citata. *Quando cum virtute adveniat, & cum paterna gloria apparebit in oſtenſione, in regno ſuo Chriſtus Dominus cum in forma Dei eſſet ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens.* Ad Philip. 2. num. 7. Ut tanquam ſervus hominibus miniſtraret, conſtitutus ergo ut in gloria Dei Patris in oſtenſione ſuæ majeſtatis, non obliviſcetur antiqui ſui muneris miniſtrandi, ſed adhuc illud ſolvit & adimplet. Sextò, Chriſtus ipſe eſt omnium Dominus, ut etiam introducitur in parabola, *cum Dominus venerit.* Cui omnes debent famulatum præſtare, tamen, ipſe miniſtrando vult obſequia exhibere. Elegi enim potius legi amoris, quam majeſtatis juri ſatisfacere; nam etce jus majeſtatis exigebat ut in throno reſideret, tamen amoris vis impellebat, ut ſuis tanquam ſervus miniſteria perſolveret. Septimò. Nos in hoc ſæculo Chriſto ſervimus, eique obſequia noſtra deferimus, ipſe etiam per ſemetipſum vult in nos præmia conferre, ô quantum diſtat ab hac ordinatione humana conditio, uni etiam obſequia damus, alter verò remunerationem præſtat?

Chriſtus in gloria ſui antiqui muneris non obliviſcitur. Ad Phi ip. 2.

Satisfacit Chriſtus potius amori, quam majeſtati

94. Ambr. Octavò. Ut ait D. Ambroſius lib. 5. in Luc. *Qui domicilio Chriſtum recipit interiori, maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatum.* Quia ſervi maximè ſe præparatione lumbis præcinctis lucernis ardentibus, multáque vigilia, ut Dominum, ejúſque præſentiam ac corpus exciperent; ideo digni fuerunt, ut dulce convivium, regias epulas, ſuaves delicias eis ipſemet Dominus miniſtraret, cujus præſentia, ac corpus omnes noſtræ divitiæ ſunt. Unde Clemens Alexandrinus Chriſtum Dominum maxime in Sacramenta Euchariſtiæ, *ſanctum lætitiæ fluentum* appellavit.

Qui dignè Chriſtum recipit affluit deliciis. Clem. Alex.

95. Nonò. *Cùm venerit Dominus præcinget ſe, & faciet eos diſcumbere & tranſiens miniſtrabit illis.* In quo maximè notandum, quod ſemel ſe dicit Dominum *Cùm venerit Dominus*: Quatuor verò ſervorum inſignia ſibi adſcribit? *præcinget ſe*, quod proprium miniſtrorum erat; *faciet eos diſcumbere*, tribuens ſed unicuique juxta ſuum ordinem; *tranſiens.* Deambulando per menſas, ut videat, an omnibus omnia neceſſaria ſuppetant. Et tandem, *miniſtrabit.* Unde præclare dixit D. Petrus Chryſolog. ſermon. citato 24. *Faciet eos diſcumbere, & miniſtrabit illis. En mutatio inaudita rerum, en corruptio dominationis.* Vix ſemel ſe dicit Dominum, ipſumque dominationis vocabulum quadruplici ſervorum nota corripit *En terribilis correptio dominationis.* Ut fiat manifeſtum celſitudinis, ac prælationis faſtigium non dari, ut quis dominatu, ac requie gaudea, ſed ut multiplici labore miniſtret.

Una dominatio multa ſervorum miniſteria habet annexa. Chryſ.

96. Ait Deus Hieremiæ, cap. 1. num. 10. *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes.* Ecce Hieremias conſtituitur, princeps ſuper gentes, quænam tanti principatus ei ſigna dantur corona, vel ſceptrum vel Thronus? Minimè. Imò nihil ei promittitur, quod dominatum ſonet, ſed quod laborem fabri, ac hortulani importet, *en terribilis corruptio dominationis*: Semel dicitur conſtitutus ſuper gentes, quod principatum involvere videbatur, & ſtatim ipſa dominationis vox ſex laborioſis muneribus tegitur, ac emendatur, *ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes & ædifices, & plantes.* Ut denotetur quod conſtituitur princeps, non ad requiem, ſed ad laborem, ac ſudorem D. Bernardus expendens per facta Hieremiæ verba lib. 2. de conſiderat. *Ut evellas, & deſtruas Quid horum, ait, faſtum ſonat? Ruſticani magis ſudoris ſchemate quodam labor ſpiritualis expreſſus eſt. Diſce exemplo Propheta præſidere, non tam ad imperandum quam ad factitandum, quod tempus requirit. Diſce ſerculo tibi opus eſſe non ſceptro.*

Dominus cõſtituitur, ut multum ſerviat. Bernard.

Quærit D. Auguſtin. lib. 4. de mirabilibus ſacræ Scripturæ cap. 28. cur ſignum ſanitatis Regi Ezechiæ conceſſæ datur in ſole? Reſpondet Sanctus Doctor. *Convenienter, ait, tale ſignum regi in mortis expectatione poſito potiſſimum invenit, ſcilicet Propheta, quod Dominus per ſolem fieri taliter congrua diſpenſatione diſpoſuit.* Regi in ſole conſtituitur ſignum: nam ſol habet ſuum præſidendi munus planetarúmque. Rex eſt aſſignatus, & taliter præ eſt, ut non reſideat in throno, nec in uno loco fixus permaneat, ſed abſque ulla quiete, ac morula etiam inſtantanea rapidiſſimo curſu feratur omnibus ſuam lucem ac influentiam miniſtrans. Et notandum: quod non poſtulat Ezechias, ut ſol aſcendat decem lineis, ſed potius, *ut revertatur totidem gradibus.* 4. Reg. 20. num. 9. Quia ſuperior non lineas, ideſt alios abſque ſuæ lucis communicatione præterire, ut ipſe reſplendeat, ſed potius debet reverti, ac ſe demittere, ut hoc, qui à tergo ſunt ſuæ beneficentiæ luce fruantur.

Aug. *Rex veluti ſol, qui non quieſcit, ſed influendo currit.* 4. Reg. 20.

98. Dupliciter ſancta Magdalena unctionis obſequium Chriſto præſtitit. Primò pedibus ejus in domo Simonis. *Lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & unguento ungebat,* Luc. 7. n. 32. Secundò in Bethania prope Paſſionem, quando ipſa *habens alabaſtrum unguenti pretioſi effudit ſuper caput ipſius recumbentis.* Matth. 26. num. 7. Quod ponderavit Cardinalis Petrus Damian. lib. 2. Epiſtol. 2. *Beata, ait, illa peccatrix prius pedes Domini unguento perunxit, poſtmodum alabaſtrum unguenti pretioſi ſuper caput recumbentis effudit.* Cur Sancta Mulier illud ſacrum miniſterium prius pedibus, quam capiti adhibet, Caput dominationis poteſtatem denotat; pedes, verò ſerviendi, ac miniſtrandi ſigna ſunt. Indéque prius ad pedes, quam ad caput unguento fertur religioſa fœmina, ut fiat evidens, quod in principe prius conſideranda eſt ſerviendi ratio, quam dominandi poteſtas? priúſque

Luc 7. Matth. 26. Dam. *Rex eligitur ut ſerviat, & non ſerviatur.*

que attendendi ſunt pedes, ut deambulent in
miniſterio, quam caput, ut corona fulgeant, ac
reſplendeant.

QUÆSTIO XIV.

Quare non explicantur dapes, quæ Dominus in menſa cœleſti miniſtrabit?

99. NArrat Evangeliſta, quod convivio excipiet
Dominus ſuos in gloria, *& faciet illos diſ-
cumbere*, ſcilicet in cœleſti menſa. Et ſubdit:
tranſiens miniſtrabit illis. Cur hujus convivij
fercula non explicantur, ſicut referunt ea, quæ
Gen. 18. Abrahamus Angelis appoſuit Mambre? Geneſ.
18. numero 6. panes ſcilicet, lac, vitulum, &
butyrum; nec etiam deſcribitur tempus dura-
tionis hujus convivij? ut aſſignantur centum &
Eſther. 1. octoginta dies in epulis Aſſueri, Eſther 1. nu-
mero. 4.

10. Ab hoc ſecundo incipio. Convivium hoc
exprimebat felicitatem æternæ beatitudinis, quæ
nulla temporis duratione finitur, ſed in æternum
perdurat. In primo orbis artificio ſex priores dies
Gen. 1 veſperè, & manè terminantur. Geneſ. 1. num. 5.
At verò ſeptima dies, in qua Deus requievit ab
univerſo opere, quod patrarat, cum quietem æter-
næ beatitudinis exprimat, nullo veſperi claudi-
Gen. 2. tur. Gen. 2. num. 2. Quod perbellè notavit D. Au-
Aug. guſtinus lib. 4. de Geneſ. ad litteram cap. 18. *Re-*
Cæleſtis bea- *quies creaturæ, ait, habet initium, ſed non finem: ideo*
titudo nullo *ſeptimus dies cœpit à mane, ſed nullo veſpere ter-*
fine termi- *minatur.* Cur ergo cœleſte convivium nullo fine
natur. claudatur, inde terminus ejus durationis non aſſi-
gnatur.

101. Ad primum verò, & principale quæſtionis
quæſitum, cur non exprimuntur ea quæ Domi-
nus in hac cœleſti menſa eſt miniſtraturus. Tot ac
tanta ſunt æternæ beatitudinis gaudia, ac dona,
quæ omnem ſuperant dicendi copiam, ac ſermo-
nem, ut nulla lingua explicare valeat, illa verba
1. Cor. 2. Pauli. 1. Corinth. 2. n. 9. *Oculus non vidit, nec au-*
ris audivit nec in cor hominis aſcendit, quæ præpara-
Naz. *vit Deus diligentibus ſe.* Tractans D. Gregor. Na-
zianz. Apolog. 3. *Quæ, ait, nec oculus vidit, nec au-*
ris audivit, nec intellectus pro poteſtate, atque ar-
Divinam *bitrio beatitudinem fingens unquam informavit.*
beatitudinē Intellectus humanus pro ſua poteſtate, & arbi-
nec fingendo trio veritatis terminis non coarctatur, ſed habet
nec fabulā- effomare chimæram, multa fingere, ac effabu-
do poteſt ho- lari, quæ nunquam fuerunt nec viſa, nec audi-
mo explica- ta; nec à Poëtarum figmentis decantata; tamen
re. tanta eſt altitudo, ac excellentia divinæ beatitu-
dinis, ut etiamſi intellectus noſter audaciſſime
fabuletur, ac figmentum quoddam valde ma-
gnum imaginetur, etiam cum multa exaggera-
tione mentiendo quid minimum beatitudinis non
poterit inveſtigare, nec pertingere. *Nec intelle-*
ct s pro poteſtate, atque arbitrio beatitudinem fin-
gens numquam informavit.

102. Mandavit Deus Moyſi. *Facies & propitiato-*
rium de auro mundiſſimo, duos cubitos, & dimidium
tenebit longitudo ejus, & cubitum, ac ſemiſſem lati-
Exod. 25. *tudo.* Exod. 25. n. 17. In ſtructura propitiatorij
exprimitur ejus longitudo, latitudo, non verò al-
titudo. Dùm arca mandatur fabricari, triplex illa
menſura in ea declaratur, longitudo, latitudo, &
altitudo; cur ergo in propitiatorio duobus illis
expreſſis, altitudo ſupprimitur? Sunt & graves
Auctores, qui in triplici illa menſura propitiato-
rij, intellegant triplicem hominis ſtatum, ſuper
quem divina pietas erga hominem ſe maximè
declaravit; per longitudinem interpretantur ſta- *Altitudinē*
tum naturæ hominis, qui nobilitatur intellectu, *beatitudinis*
voluntate, ac memoria per latitudinem, juſtifi- *nullus intel-*
cationem accipiunt, quæ perficitur ex largitione *lectus poteſt*
divinæ gratiæ, & cooperatione liberi arbitrij. Per *capere, &*
altitudinem denotari volunt glorificationem in *intelligere.*
beatitudinem, inde eſt, quod licet longitudo, & la- Rich.
titudo propitiatorij apponatur illius tamen alti-
tudo prætermittitur, quia altitudinem, ac ſubli-
mitatem divinæ gloriæ nullus intellectus capere,
ac intelligere valet, nullúſque ad tantam rerum
majeſtatem idoneus ſermo invenitur. Richardus
Victorinus: *Pertinent, ait, ad ejus altitudinem ea,*
quæ ſunt ad noſtram glorificationem, ſed quis, quo
ſenſu comprehendat, in quibus noſtra conſtat? Quod
oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor ho-
minis aſcendit, hinc facile perpenditur cur propitia-
torij altitudo menſura non præſcribitur.

Ad illum diem ſaptimum creationis iterum re- 103.
vertamur. Ait Scriptor Canonicus, quod Deus
benedixit diei ſeptimo, ſanctificavit illum, quia in
ipſo ceſſaverat ab omni opere ſuo. Geneſ. 2. n. 3. Gen. 2.
Dubitabis tamen, quare non explicatur iſta be-
nedictio diei ſeptimi, quidve importaverit? Cum
maximè exprimantur benedictiones aliorum ope-
rum. Nam creatis animantibus *Benedixit eis di-*
cens: Creſcite & multiplicamini, & replete aquas
maris. Geneſ. 1. num. 22. & creato homine, ac mu- Gen. 1.
liere. *Benedixit illis Deus, & ait, Creſcite & mul-*
tiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, &
dominamini piſcibus maris, &c. Geneſ. 1. num 28.
Cur ergo cum hæ benedictiones narrentur, illa
diei ſeptimi, quid diceret, tacetur? D. Auguſti- Aug.
nus jam datus in hac quæſt. & Rupertus lib. 2. in Rup.
Geneſ. cap. 14. Beda, & alij exiſtimant diem ſepti- Beda.
mum ob ſui quietem æternam felicitatem adum- *Cæleſtis be-*
brare; indéque in ſua benedictione tacet deno- *nedictio ſer-*
tatum ſupernæ patriæ benedictiones adeò ſubli- *mone inex-*
mes, ut nec verbis, nec ſermone exprimi, ac capi *plicabilis.*
valeant. Vide tom. 1. lib. 3. cap. 6. quæſt. 5. num. 35.
& 36.

QUÆSTIO XV

Quare dicitur, quod Dominus præcinctus miniſtrabit?

MAxime eſt explicandum illud, quod 104.
ſatis arduum videtur, quonam pacto Deus *Difficultas*
in cœlo ad miniſtrandum beatis uberrimas glo- *quæſtionis.*
riæ delicias præcingat ſe; quid eſt Deum ad mi-
niſtrandum ſe præcingere? quid hæc præcinctio
importat?

Reſpondet primò Euthymius. *Præcinget ſe, ait,* 105.
juſtitia retributionis, Chriſti præcinctorium juſti- Euth.
tia. Iſaiæ 11. num. 5. *Et erit juſtitia cingulum lum-* *Præmia ex*
borum ejus. Cùm præmia largitur, juſtitia præcin- *juſtitia*
gitur, ut juſti plurimum in modum condecoren- Iſai. 11.
tur, cum eorum præmia non amoris affectu, ſed
juſtitiæ pondere conferantur.

Reſpondet Theophylactus in Catena D. Tho- 106.
mæ: *Præcinget ſe in eo, ait, quod non totam uber-* Theoph.
tatem bonorum largietur, ſed hanc cohibet ſecun-
dùm certam menſuram. qui enim Deum capere
poteſt

poteſt quantus eſt! Dicitur Deus præcinctus miniſtrare, quia nullus beatorum Deum comprehendit, ſed quaſi præcinctum videt; nemo enim eorum videt adæquatè in Deo omnes ejus perfectiones, ac immenſitates, & omnia quæ in eo ſunt intelligibilia, ac viſibilia. Deus enim incomprehenſibilis eſt ab intellectu creato; ubertas autem illorum bonorum unicuique juxta ſuorum meritorum menſuram manifeſtatur. Hanc ſententiam ſequitur Toletus in Commentario.

Deus incomprehenſibilis.

Tolet.

107. Chryſ. Tertiò. Divus Petrus Chryſologus ſerm. 24. *Diſcumbenti homini*, ait, *Deus aſtat, & aſtat in cœleſtibus: epulanti ſervo ſervit Dominus, & ſervit accinctus: pueris ſuis miniſterium facit Chriſtus, & facit in Patris jam gloria conſtitutus. Qui tibi in terra lavando pedes extremum repræſentavit obſequium; & repromittit in cœleſtibus noviſſimam ſervitutem.* Cùm Jeſus degeret in vita, non ſolùm ſuis in ultima cœna paravit convivium, ſed etiam linteo ſe præcinxit, ut eorum pedes lavaret, ſic & in gloria Patris conſtitutus præcingit ſe, ut ſuis miniſtraret, ut fiat evidens, quod hujuſmodi miniſtratio, non ex aliquo occaſionis eventu, ſed ex ſui animi ingenuitate provenit. Non enim meus Jeſus inſtar mundialium ex occaſione vivit, ſed ex ſua intrinſeca animi propenſione movetur, & miniſterium, quod inter homines exhibuit, adhuc inter Angelos præſtat, ſicque delectatur, quòd præcinctus hominibus miniſtret, ut inter delicias Patris gloriæ ei deliciæ ſint ſuis præcinctus miniſtrare.

Chriſtus miniſterium, quod gerebat in terris, adhuc in gloria Patris præſtat.

Suis miniſtrare deliciæ gloriæ Chriſti.

108. D. Thom. Theoph. Quartò. D. Thomas. Dixerat Dominus, ſint lumbi veſtri præcincti. *Ex quo*; ait, *præcipimus, quòd ſimilia nobis retribuet, dum ſuccinctis ſe præcinget.* Idem etiam habet Theophylactus: non patitur Dominus, ſuis vinci: talem ſe ſuis exhibet, quales ſe ſui illi exhibuerunt. Vide tom. 2. cap. 18. quæſt. 6. num. 32. & tom. 3. c. 9. quæſt. 14. n. 99. & c. 34. q. 5. n. 25.

Ut bonus ſe exhibet Deo, & Deus illi.

109. Theoph. Quintò, & maximè ad literam, ut jam dixi in expoſitione ex Euthymio, & docet Theophylactus, eſſe præcinctum idem valere, ac eſſe omnibus modis paratum ad miniſtrandum, & quia Chriſtus introducebatur in parabola miniſtrans æternam beatitudinem, ut habitus muneri correſponderet, præcinctus ad miniſtrandum deſcribitur.

Habitus correſpondeat muneri

110. Eſt. 4. & 8. Duplici veſte valde diverſa diſcribitur Mardochæus indutus ſacco, ac ſparſo cinere ſuper caput, Eſther 4. num. 1. Iterum vero ſplendidiſſimo ornatu. *Mardochæus autem de palatio, & de conſpectu regis egrediens fulgebat veſtibus regiis, hyacinthinis, & coronam auream portans in capite*, Eſter 8. 15. Unde tanta diverſitas, ut modo ſacco, modo purpura uteretur? quomodo purpura cum humilitate, ac modeſtia Mardochæi conveniebat? Audito decreto regis Aſſueri de nece Judæorum ad deplorandum ſtragem ſui populi ſacco utitur Mardochæus; at verò quando procedit ad ſuum populum tuendum à crudeli morte, ut oſtendat ſuam poteſtatem, ac familiaritatem erga Regem, aurea, & ſplendida veſte circumponitur; nec ſemper ſacco, nec ſemper purpura, ſed pro conditione, ac ſtatu amictus variatur. Ad quod reſpiciens Petrus Damianus Opuſculo 12. cap. 19. ait? *Quidam autem*, ait, *ad tantæ mortificationis celſitudinem pervenerunt, quod tam ad utraque velut inſenſibiles facti, ſicut vilibus indui conſuetè expetunt, ita etiam ubi res exigit pretioſa quæque vel nitida nullatenus perhorreſcunt.*

Mardochæus variè induitur pro varietate ſtatus.

Dam.

111. Multum difficilis eſt quæſtio; nam poſtquam Samuel reprehendiſſet Saül, eo quòd funditus non deleret Amalech, & Agag, regem eorum vivum cum multa præda reſervaſſet, Subdit Scriptura: *Non vidit Samuel ultra Saül uſque ad diem mortis ſuæ*, 1. Regum cap. 15. num. 35. Id eſt, non vidit eum amplius in vita ſua, ut communiter commentantur Expoſitores Abulenſ. Lyran. Carthuſianus & alii. Tamen poſtea cap. 19. num. 24. dicitur: *Expoliavit etiam ipſe* (Saül) *ſe veſtimentis ſuis, & prophetavit cum cæteris coram Samuele*, Angelomus? Ecce, ait, magna quæſtio, in primo loco dicitur, quod Samuel non viderit amplius Saül in vita Saül, in ſecundo verò textu aſtruitur, quod viderit eum coram ſe prophetantem, reſpondet ipſe antiquus, & eruditus Auctor. *Non vidit*, ait, *indutum habitu regio, quo indutus erat. ideóque dictum eſt, non vidit eum uſque in diem mortis ſuæ: ſubauditur, indutum habitu regio.* Optime cohæret uterque locus, Samuel non vidit amplius Saül; nam licet ſecunda vice viderit; cum tamen à regali habitu eſſet ſpoliatus, non eum ut regem reputavit, ita enim indumentum debet eſſe proportionatum ſtatui, quod ſi ille homo exuatur, exui & videtur dignitatem, in qua alias licet conſtitutus exiſtat. Vide tom. 3. c. 5. quæſt. 2. n. 16. & cap. 14. quæſt. 12. n. 124. 126. & 127.

1. Reg. 15.

Abul. Lyran. Carthuſ. Angelom. 1. Reg. 19.

Habitus correſpondeat perſonæ.

Luc. 21. *n.* 37. Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati ſunt ſervi illi.

VERSIONES.

Syriacus.	Si vigilia ſecunda ac tertia venerit, & ita invenerit, felices ſervi illi.
Vatablus.	Sive tertia vigilia.
Arabicus.	Invenerit eos facientes ſic.

EXPOSITIO IV.

112. Et *ſi venerit in ſecunda vigilia.* Circa medium noctis; *Et ſi in tertia vigilia venerit.* Poſt medium noctis, ut clarius conſtabit ex quæſtione ſequenti: hac parabola admonet Chriſtus incertam mortis hominum, & adventus Chriſti horam eſſe, quamobrem oportet continuo omnibus horis, ac momentis vigilare. Divus Gregorius hom. 13. *Horam ultimam*, ait, *Dominus noſter idcirco voluit nobis eſſe incognitam, ut ſemper poſſit eſſe ſuſpecta, ut dum illam prævidere non poſſumus, ad illam ſine intermiſſione præparemur. Quia igitur momentis ſuis horæ fugiunt, agite fratres chariſſimi, ut in bonis operis mercede teneamur.* Sequitur textus. *Et ita invenerit.* Servos paratos, ac vigilantes: *Beati*, ſeu *felices*; ut habet Syriacus, *ſunt ſervi illi.* Beatiores erunt, majoraque beatitudinis præmia aſſequentur, quanto major extitit eorum labor, vigilia, ac perſeverantia.

Greg.

Syr.

QUÆ

QUÆSTIO XVI.

Quare exprimitur tantum ſecunda, & tertia vigilia, & prætermittitur prima, & quarta?

113. *Ratio difficultatis.*

ERat apud antiquos nox diſtincta in quatuor partes, ſeu vigilias, ſingulæque tres horas continebant. Prima vigilia incipiebat noctis initio, tribus horis exactis ſuccedebat ſecunda vigilia, quæ media nocte finiebatur: à qua incipiebat tertia vigilia, durabátque per alias tres horas, poſt quas adveniebat quarta vigilia, perdurabát uſque ad auroram, ſeu Solis ortum. Quæſtio præſens eſt, cur ſecundæ & tertiæ vigiliæ meminit; non verò primæ, & quartæ.

114. Janſen. Cajet.

Reſpondent primò communiter Expoſitores Janſenius, Cajetanus, Lucas Burg. & alii, ut Dominus in ſimilitudinem à nuptiis deſumpta perſeveraret, quia nec tam cito, nec tam ſero redire à nuptiis mos erat, quia circa medium noctis ut plurimum ſolvebantur, ideò nec primæ, nec quartæ vigiliæ mentionem facit; nam in parabola attenditur ad id, quod communiter accidebat.

115. Abul.

Secundò. Abulenſ. Matth. 24. quæſt. 245. *Lucas*, ait, *ſecundam, & tertiam vigiliam poſuit, quia in prima, & quarta non eſt difficile vigilare.* Et ideo expreſſit ſecundam, & tertiam vigiliam. quia in illis excubias agere eſt difficile; nam tunc ſomnus eſt certior & profundior, ſicque admonet omni tempore vigilandum, præcipuè quando gravior ſonus, ac multum deliciarum tempus hujus ſæculi videntur adeſſe. *Media nocte*, ait, Dominus Exod. 11. n. 5. *egrediar in Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum.* Cur madia nocte tanta mortuorum cædes ab Angelo infligitur? pro magno cunctorum documento. Tunc enim altius dormiebant, & ſopor profundior urgebat, ſtratiſque eburneis luxuriabant, quandoque nullo perturbante inſidiatore; nulloque morbo premente, juvenilis ætas tota deliciis incumbebat, repente veniat atra mors, & adoleſcentes Ægyptiorum filios peremit. Rupertus lib. 2. in Exod. cap. 27. *Poterat*, ait, *media die, cunctis vigilantibus fieri cædes primogenitorum: cur ergo potius media nocte, dormientes placuit interfici? Videlicet ut hiſtoricum etiam exemplum dormientibus proficeret, atque ad vigilandum eos percelleret, ſcientes, quia quiſquis exemplo Ægyptiorum theſaurizabit ſibi iram Dei, nihilominus exemplo eorum improviſam accipiet vindictam.*

Exod. 11. — *Sæpe tunc venit mors quando homines magis deliciis indulgent.* — Rup.

116. Boſtr. Greg. Beda. Bonav. Alb. Mag. Hugo. Carth.

Tertiò Titus Boſtrenſ. D. Gregorius homil. 13. Beda, Albertus Magnus D. Bonavent. Hugo, & alii inquiunt. Quod prima vigilia eſt pueritia, ſecunda eſt juvenus, tertia eſt virilis ætas, quarta exiſtit ſenectus. Cathuſianus ſic computat. Prima vigilia, ait, eſt pueritia, ſecunda juventus, tertia ſenectus; quarta verò illa ætas, quæ decrepita nominatur. Ex his ergo cum pueritia, ac ſenilis ætas fragiles ſint, & deſpectæ, multiſque morbis frequenter agitatæ, noluit earum meminiſſe, ut denotaretur Dominum aliquando venturum ea ætate, quæ jucundior ac floridior eſt, quandoque homo robuſtior, ac majorib. viribus pollens videbatur. *Hoc oſtendit mihi Dominus Deus* (ait Amos cap. 2. verſ. 1.) *& ecce uncinus pomorum, & dixit: Quid tu vides Amos, & dixit uncinum pomorum.* Et ſtatim ſubdit Deus: *Venit finis ſuper populum meum Iſraël.* Quid eſt quod illud inſtrumentum oſtenditur, dicitur quod venit finis populi Iſraël? Uncinus pomorum inſtrumentum eſt, quo ex cacumine arborum poma trahuntur, ac capiuntur. Per hunc uncinum mortem interpretantur Ribeira Fernandius viſi. 28. Cornellius, & alii: per poma verò vitam noſtram. *Dies mihi pertranſierunt quaſi naves poma portantes* Job. 9. num. 26. Mors veluti uncinum non apprehendit, ac dejicit poma viridia veluti puerilia, vel putrida tanquam ſenio confecta, ſed illa, qua candida, aut rubicunda electa ex millibus, quaſi ſecura in capitibus arborum gloriabantur in pulchritudine ſua, ſic & aliquando mors non pueros, non ſenes, ſed robuſtos adoleſcentes in venuſtate ſua præjucundos capit, & poſternit; pro quo etiam facit locus proximè adductus de primogenitis Ægyptiorum.

Amos. — Rib. Fernan. Cornel. Job. 9. — *Mors ſæpè invadit adoleſcentes in flore juventutis ſuæ.*

117. Chryſ.

Quartò. Divus Petrus Chryſologus ſermone 24. ait, quòd prima vigilia extitit tempus adventus filii Dei in mundum. *Secunda vigilia, qua noſtra redit, & reſuſcitatur in carnes. Tertia vigilia eſt illa, qua expectatio tota noviſſimo venientis finitur adventu.* Quarta autem vigilia dici poteſt glorificatio. Nec primæ, nec quartæ vigiliæ facit mentionem non primæ, quia jam adimpletum eſt tempus adventus Filii Dei in mundum, jam enim ipſe venit in ſalutem noſtram, nec etiam quartæ vigiliæ apponitur, quia glorificationis tempore, ac in altera vita, non eſt ſtatus merendi. Exprimitur ſecunda vigilia tempus ſcilicet reſurrectionis, quando ipſe reſurrexit, ut nobis ſua dona largiretur, exprimitur & tertia vigilia, id eſt dies judicii. Vigilandum eſt ſecunda vigilia, ut digni inveniamur retributionis præmiorum, vigilandum eſt & tertia, ut præparati ſimus ad reddendum rationem de vita noſtra.

Præparemur ad judicium ac ad præmium.

118. Chryſ.

Quintò. Pondera Divi Chryſologi ponderationem citato loco. *Quare*, ait, *à ſecunda vigilia cœpit, & tacuit primam.* Poterat enim dicere, & ſi venerit in prima, & ſecunda vigilia, tamen prima omittitur vigilia, & à ſecunda incipere voluit, ut denotetur, quod tunc quis Chriſti ſervus reputatur, cùm proficit, ac ad altiora aſcendere diſponitur. Vide hoc tomo, & 1. 2. ac 3. in Indice *Virtus*, ibi multa.

Servus Dei ſemper proficiat ad altiora.

119. Drogo.

Sexto. Drogo Hoſtienſis lib. de Sacramento Paſſionis: ſi venerit in ſecunda, & tertia vigilia. *Jam primæ*, ait, *& quartæ vigiliæ nulla mentio fit; quia nec primæva ætas ſenſum recipit vigilandi, nec ultima ſpem prolixius dormiendi.* Quod primam vigiliam omiſerit, non eſt multum mirabile, cum enim in ea denotetur pueritia, in qua ætate ſenſus ſunt ſopiti, & homo caret rationis uſu, inde vigilia in ea prætermittitur; at quod quartã vigiliam non apponat, res valde diſcuſſione digna, cùm in ea ſenectus repræſentetur quo in tempore homo multum prudentior eſt, tamen qui nec ſecunda, & tertia vigilia, ſeu nec ætate juvenili, ac virili vigilavit; ad ultimamque pœnitentiam reſervavit: jam in ſenectute ob pravam naturæ affectionem vitiis corruptam non valet in juſtitia degere, ac vigilare; ſicut enim prima ætas defectu uſus rationis vigiliæ non eſt capax, ſic nec ſenectus ob dominantes peccatorum morbos.

Difficilis in ſenectute pœnitentia.

120. Ezech. 37. Carthuſ. Hugo.

Sermo Domini eſt ad Ezechielem cap. 37 n. 1. *Dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus. Erant autẽ multa valde ſuper faciem campi ſiccaq; vehementer.* Vetuſtate temporis, ut explicant Carthuſianus, Hugo, & alii. Dumque Vates huc, atq;

illuc proſpicit illa arida oſſa. *Hæc dicit Dominus: à quatuor ventis Spiritus, & inſufflat ſuper interfectos iſtos, ut reviviſcant.* A quatuor plagis venit Spiritus, & inſufflans, tunc revixerunt oſſa; in primo orbis molimine uno Dei flatu factus eſt
Gen. 2. Hieron. homo in animam viventem Gen. 2. n. 7. præcipuè ut dicit D. Hieronym. ad citat. locum Ezechielis: *Difficile renovatur homo peccatis inveteratus.* *Ut quomdo in prima conditione hominis inſufflavit Deus in faciem ejus, & factus in animam viventem: ſic & ſecunda conditione, id eſt reſurrectione mortuorum inſufflante ſpiritu vivificetur.* Si ergo idem ſpiritus in primo opificio, ac in oſſibus his aridis vegetandis, cur illic uno halitu, hîc vero à quatuor ventis venit? Cum plaſmatur Adamus terra erat recẽs, ac infantilis, ac proinde valde tenera & apta ad quamcumque formam ſine labore recipiendam; at vero oſſa illa vetuſtate, ac ſenio vehementer ſicca, & ideo ut vegetaretur; non tantum ab una parte, ſed ab omnibus orbis angulis, vocandus fuit Spiritus, ſeu multiplex ejus virtus, ut oſſa multo ſenio arida animarentur. Vide ſupra cap. 18. quæſt. 6. n. 39. 40. 41.

Luc. 12. *n.* 39. Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuam.

Num. 40. Et vos eſtote parati: quia qua hora non putatis: filius hominis veniet.

VERSIONES.

Syriac. n. 39. Hoc autem ſcitote, ſi ſciret dominus domus, quanam vigilia venturus ſit fur, vigilaret.

Vatabl. Pagn. Si ſciſſet patefamilias, qua hora fur venturus fuiſſet, vigilaſſet utique, nec paſſus fuiſſet perfodi domum ſuam.

Euthym. Non permiſiſſet perfodi domum ſuam.

Arabic. n. 40. Quia in qua hora non putatis.

EXPOSITIO V.

121. Beda. Bonav. Ltera parabola, ut notarunt Beda, & D. Bonav. eos inducit ad omnibus horis vigilandum, prima ſcilicet, ſecunda, & tertia, ac quarta. *Si ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret*, qua vigilia ſive ſecunda, ſive quarta fur impetũ facere diſponeret; *vigilaret utique*, omni tempore, ac hora, ut ſuos ab univerſis infortuniis eriperet; noctem totam inſomnem duceret, quietem placidam liberorum in-
Bonus Pater plus bono filiorum, quã ſuo conſulit columitatis poſtponens. *Et non ſineret perfodi domum ſuam*, ut dona illius, ac filiorum diripiantur: non ait, non ſineret ſpoliari domum ſuam, ſed perfodi. Bonus paterfamilias non ſolùm magnum nocumentum, ſed etiam parvum intendit evitare in domo ſua, ne ex parvis mala, ac damna in magnum creſcant.

Et vos eſtote parati. Concludit Dominus parabolam, eſtote vos parati vigilantes, & rationem apponit, ſi enim paterfamilias agnoſcens certum furis adventum, pro conſervãda ſua re temporali omnibus horis vigilaret; vos ergo, quib. omnino incertus eſt mortis articulus, omni momento vigilare debetis, *quia qua hora non putatis*, hora omnino eſt incognita, & occulta, *filius hominis veniet*, ad faciendum judicium vobiſcum. Ex quo noſtrum torporem arguit D. Chryſoſt. homil. 78. in Matth. *Hæc ad erubeſcentiam deſidiæ mihi dicta videntur; majorem enim diligentiam habent furem expectantes*, quàm nos ſalutis animæ: vigilant enim tunc, ne aliquid ſibi ſurripiatur, nos autem, quanvis certo ſciamus venturum Dominum, non perſeveramus, neque ita vigilamus, ut poſſimus non impræparati ex hac vita diſcedere. 122. Chryſ.

QUÆSTIO XVII.

Quare adventus Domini adventui furis comparatur?

SImilis parabola refertur Matth. 24. numero 43. Sæpè in Scriptura adventus Domini adventui furis aſſimilatur. 1. Theſſal. 5. n. 4. *Fratres non eſtis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat.* Et 2. Petri 3. n. 10. *Adveniet dies Domini ut fur.* Apocal. 16. n. 15. *Ecce venio ſicut fur* Fur dicitur à fervo, id eſt atro, obſcuro, quod per obſcuras, & atras noctes furetur, ut ex Varrone ait Nonius. Cur ergo combinatur adventus Domini cum adventu furis? 123. Matth. 24. 1. Theſ. 5. 1. Petr. 3. Apoc. 16. Nonius.

Reſpondetur juxta communem doctrinam Theophylacti, Bedæ, Alberti Magni, & aliorum, quod ſive ſermo ſit de judicio particulari animæ noſtræ in hora mortis, ſive de judicio univerſali omnium hominum in fine mundi, Chriſtus Dominus comparat ſe furi, non quoad actum furandi, ſed quoad ſilentium, & ſecretum, quo fur obſervat horam, qua vel putat herum abeſſe, vel dormire, itaque clam incautum invadit, domúmque ejus perfodit, bonáque illius diripit: ſimili enim modo multoties hominis incautos, & inopinatos, quando ſe magis deliciarum ſomno ingurgitant, ad judicium, ac mortem vocat Dominus. Et ideo dicitur citato loco Apocal. *Ecce veniet ſicut fur.* 124. Theoph. Beda. Albert. *Mors ſæpè inopinatè veniat.*

Secundò dici poteſt, quod ſit hujuſmodi comparatio tanquam ad detrimentum illatum; nam ſicut bona, quæ adventu furis dormiente Domino ſpoliantur, & non amplius recuperantur, ita adventu Domini damnum ſpirituale quod impæparati patiuntur, nunquam amplius valent recuperare, cùm in æternum damnentur. Et ideo ad magnam vigilantiam exhortatur Dominus ſuos, ut omnibus modis ſint præparati, ac vigilantes, ut Domino reddant rationem, ut fecerunt viri ſapientes, ac ſanctiſſimi. In vitis Patrum l. 5. libello 3. de Compunctione, numero 22. Vir ſenex ac magnus ſanctitate dicebat: *In omni re increpa animam tuam, dicendo ei: Memor eſto, quia te oportet Deo occurrere.* Et iterum num. 23. dicitur: *Vidit ſenex quendam ridentem, & dixit ei: coram cœli, & terræ Domino rationem totius vitæ noſtræ reddituri ſumus, & tu rides?* 125. *Damnatori irreparabile damnum.* *Ob diem judicii ne rideas.*

Isboſeth

126. *Isboſeth dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie. Et oſtiaria domus purgans triticum obdormivit. Ingreſſi ſunt autem domum latenter, & percuſſerunt eum in inguine Rechab, & Baana frater ejus.* 2. Reg. 4. num. 5. Non ingrediuntur latrones, quando Iſboſeth rex dormiebat, & oſtiaria vigilabat, ſed obſervarunt, quando uterque dormiebat, quod forte raiò contingeret, ex D. Gregor. Papa, D. Bonav. ait. *Oſtiaria dormiente Isboſeth interficitur, quia dum diſcretionis ſollicitudo ceſſaverit, ad interficiendum animam malignis ſpiritibus iter pandit.* Si rationis vigilia ceſſat, ſtatim anima neci ſpirituali, ac dæmonum direptioni committitur.

2. Reg. 4.

Bonav.

CAP. XXIII.

Hydropicus curatur.

Luc. 14. *n.* 1. Et factum eſt cum intraret Jeſus in domum cujuſdam Principis Phariſæorum ſabbatho manducare panem, & ipſi obſervabant eum.

Num. 2. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

VERSIONES.

Vatabl. n. 1. Accidit cùm introiſſet in domum.

Syriacus. n. 1. Quum ingreſſus fuiſſet domum unius ex primoribus Phariſæis, ut ederet panem in die ſabbathi, & ipſi obſervarent eum.

Theoph. Euth. Ad capiendum cibum.

Syriacus n. 2. Et ecce homo quidam, qui congregaverat aquas, hydropicus, erat coram eo

Arabicus. Qui habebat hydropiſim erat ante illum.

EXPOSITIO I.

1. FACTUM *eſt autem.* Quo autem tempore, vel loco acciderit omnino incertum. *Cùm intraverat Jeſus.* De præterito legit Syriac. poſtquam enim intravit: Hæc, quæ narrantur, acciderunt. Intravit à Principe invitatus Euth. Carthuſ. dicunt, quod bono animo eum ille invitaverit, non enim videtur fuiſſe ex illis, qui Chriſto nimium invidebant, & invitavit in ſabbatho, in die nempe feſto. Alii dicunt, quod ex ipſa Phariſæorum conditione colligunt. *In domum cujuſdam Principis.* Princeps nuncupatur, vel quia ut ex radice Græca colligitur; Magiſtratum gerebat, vel quia cæteris Phariſæis, auctoritate, ac dignitate præcellebat. *Manducare panem.* Panis Hebræorum more per ſynecdochen omnem eſcam, ſeu cibum ſignificat.

Syr. Euth. Carthuſ.

Matth. 6. num. 11. & 15. n. 2. Sicut & aqua potum 4. Reg. n. 22. *Et ipſi* Phariſæi, qui ſimul invitati aderant *obſervabant eum.* An in die ſabbathi faceret aliquid prohibitum, v. g. ſanare præſentem hydropicum, quod ipſi ſiniſtrè, contra legem putabant. Matth. 6. 4. Reg.

Et ecce homo quidam hydropicus: ſeu ut habet Syriacus, *qui congregaverat aquas.* Nomen verò Græcum ſignificat aquam inter cutem colligere. *Erat ante illum.* Hic hydropicus, vel erat familiaris, vel domeſticus Principi invitanti; an verò Princeps Chriſtum invitaverit, ut hunc hominem ſanaret omnino incertum. Certum verò, quod hic hydropicus ſuæ ſanitatis valde avidus, libentiſſimè ſe Chriſto præſentaverit, tacitè ab eo ſuæ miſeriæ ſanitatem petens, ut inquiunt D. Cyrillus & Euthymius de cujus benignitate multum confidebat, Phariſæi autem valde diverſa mente eum Chriſto offerri procurarunt. 2.

Cyrill. Euthym.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus ad manducandum panem intra domum Phariſæi, cujus & nomen tacetur ab Evangeliſta?

AB hoc ſecundo incipio quæſtionem, cur Evangeliſta hujus uhariſæi non exprimit nomen, ſicut ſcripſit alterius Phariſæi, qui ipſum invitavit, & obmurmuravit ob receptam peccatricem, quem Simonem vocari narrat Luc. 7. nnmero 40. Simon reprehenſione Domini melior eſt factus & converſus ad Dominum, ut dixi cum communi ſententia tom 3. c. 15. Expoſitione 5. num. 163. At Phariſæus iſte in ſua inveterata malitia permanſit. Ille alius bona intentione Domino convivio excepit, & ſi obmurmurando peccavit, fuit veluti caſu ex inopinato adventu, quo mulier ſupervenit convivio, cujus neſciebat vehementem contritionem, ac eximiam futuram ſanctitatem. At iſte princeps Phariſæorum recocta malitia, ac depravato animo Dominum invitavit, ut obſervaret ad calumniam, & accuſationem. Nomen autem illorum; qui non ex caſu, ac ex humana fragilitate, ſed ex malo, & inveterato propoſito delinquunt, Deus maximè obliviſcitur. De Idololatris dicitur. *Non congregabo conventicula eorum nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Pſalm. 15. num. 4. *Delebo nomen Amalech ſub cœlo.* Exod. 17. n. 14. Si verò dicatur, quod hic Princeps Phariſæorum bono animo Dominum invitavit, adhuc indignus nomine; cum iniquis Phariſæis aſſociaretur, & eos admitteret in domo ſua. 3.

Luc.

Peccata inveterata difficilè expelluntur

Pſalm. 15. Exod. 17. *Incommoda ex mala ſocietate.*

Ad ſcopum quæſtionis quare Dominus intravit Domum Phariſæi? Reſpondet primò D. Cyril. in Catena D. Thom *Quamvis autem*, ait, *malitiam Phariſæorum Dominus cognoſceret: fiebat tamen eorum conviva, ut prodeſſet præſentibus per verba, & miracula.* Titus Boſtrenſis. Ibat Jeſus ad convivia Phariſæorum. *Ut aliquam utilitatem*, ait *eis, adferat, familiarem, & quaſi domeſticum ſe illis exhibet.* Eximia Chriſti benignitas, ac charitas, quia ipſe accedebat ad convivia Phariſæorum, Judæi murmurantes dicebant de eo, *Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorũ amicus.* Matthæi. 11. n. 19. Cùm Chriſtus optime hoc cognoſceret, & quo ipſi obſervabant eum, tamen intrat 4.

Cyril. Titus. Matth. 11. *Chriſtus potius conſulebat noſtræ ſaluti, quam ſuæ authoritati.*

in convivium, contemnens ea quæ de ipſo dicebantur, magis conſulens noſtræ ſaluti, quam ſuæ auctoritati, ac honori, *ut prodeſſet præſentibus* propter animarum lucrum de ſe ipſo non curat, omnium murmurationes parvi facit.

5. Theoph. *Magiſter doceat verbo, & facto.* Secundò. Theoph. *Chriſtus in domos Phariſæorum ingreditur, curæ enim ei erat animarum utilitas. Potuiſſent enim vel ex doctrina, vel ex miraculis utilitatem percipere.* Aderat Chriſtus in hujuſmodi conviviis, ut præſentes, tanquam verus Magiſter doceret verbo, & etiam facto, ut exemplo ſuæ ſanctitatis, ac virtutis eos ineſcaret, ac alliceret ad juſtitiam. Euth. *Pro ſua auctoritate eum invitat* Euthymius. *Hic Phariſæus,* ait, *tanquam Prophetam vocavit eum ad convivium, opinionem venari cupiens.* Cùm Chriſtus Dominus eſſet maximè notus ut potens opere, & ſermone, invitat eum Phariſæus ut multam auctoritatem ſibi conciliaret, quod talem, ac tantum dignaretur habere hoſpitem.

6. Bonav. Quartò D. Bonav. *In hoc,* ait, *quod intravit domum alienam, cōmendatur Chriſti humilitas: in hoc, quod domum Phariſæi, Charitas. In hoc, quod māducavit panem alienum, ipſius Chriſti paupertas. Et in his oſtenditur ſumma benignitas, qua altiſſimus voluit pro nobis humiliari. Juſtiſſimus cum impiis cōverſari. Ditiſſimus inter homines pauper fieri,* 2. Corin. 8. n. 9. *Scitis gratiā Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoniā propter vos egens factus eſt, cum eſſet dives, ut illius inopia vos divites eſſetis.* In quolibet Chriſti opere omnes virtutes reſplendeſcebant, ut in hoc, quod intraverit domum Phariſæi ad manducandum panem, ejus humilitas, charitas, paupertas, & cùm eſſet altiſſimus voluerit ſe humiliari, ut dejecti, ac humiles ſublimarentur, & exaltarentur, majorum humiliatio, minorum eſt utique exaltatio.

2. Cor. 8.

In quolibet Chriſti opere omnes virtutes nitebant.

7. Ericus. Quintò. Ericus Abbas. *Adibat,* ait, *Dominus carnalia hominum convivia: non tam ut exterioribus epulis veſceretur, quam ut ipſe, qui eſt panis de cœlo deſcendens dapes ſuperni convivii erogaret.* Chriſtus Dominus valde exiguo, ac tenui cibo utebatur, & inter nos tanquam peregrinus, ac egenus eleemoſynam ab hominibus accipiens degebat, ad quid ad hujuſmodi convivia ſe conferebat? *Non tam ut ipſe exterioribus epulis veſceretur, quam ut ipſe dapes ſuperni cōvivii erogaret.* Sumebat Dominus panem ab hominibus, ut inde quodammodo obligaretur ad cœleſtem panem hominibus dandum, voluit Dominus pane accepto ab hominibus, eis panem dare: ut homines eleemoſyna ac opere charitatis præparati, dignius cœleſtia beneficia exciperent.

Chriſtus vult à nobis accipere panem, ut det panem.

8. Acceſſit parens meus Elias ad Sareptam civitatem, multa fame oppreſſus à quadam muliere vidua obviam ei facta poſtulat buccellam panis, cui mulier reſpondit, quod non habebat panem niſi quantum pugillus capere poſſet farinæ? quam præparare volebat ut ipſa, & filius ejus comederent, & poſtea morerentur, quibus verbis ſignificatur, quod mulier, & puer maxima penuria laborabant, ad extremum famis tempus mulier illum reſervavit, quando jam ipſa fames ſuſtineri non poterat, ait illis Elias. *Vade & fac ſicut dixiſti: veruntamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcinericium panem parvulum, & affer ad me tibi autem, & filio tuo facies poſtea.* 3. Reg. 17. n. 13. Elias ingreſſus eſt in domum viduæ, ut eam multa abundantia repleret, *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur.* Aderant tres fameſcentes Elias, Vidua, & filius ejus. Cur Elias poſtulat, ut mulier ei faciat primùm, atque afferat panem, & poſtea ſibi, & filio ſuo, facile enim hoc quadam impatientia, ac inurbanitate notari poterat? Quis enim unquam ſic poſtulavit panem, ut ipſe petens primùm comedat, & poſtea Dominus panem largiens, cùm uterque tam petens, quàm largiens fameſcant; Venerat Propheta, ut multa copia farinæ, ac olei domus viduæ abundaret, inde poſtulat primum ſibi afferri. *Subcinericium panem parvulum.* Ut ex parvo pane ſibi dato creſceret alimentum, ut abundantia vidua, ac filius ejus paſcerentur. D. Proſper de Prædictionibus, part. 2. n. 39. *Ex hoc ipſo,* ait, *Propheta prius ſibi offerri jubet, tum etiam ſibi, ſuiſque filiis præparandum: ut miſericordia primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei Scriptura teſtatur. Ex ipſo enim omnis copia.* Ex quo naſcitur omnis copia: ex ipſo nempe pane dato, ac ſi ille cibus in ſtomacho Prophetæ non ſolùm ei eſſet alimentum, ſed etiam viduæ, ac filio ejus pabulum.

3. Reg. 17.

Panis datus Eliæ pabulum domus viduæ.

Proſp.

Ait Chriſtus Dominus Cant. 5. num. 1. *Comedi favum,* ſeu ut habent Septuaginta panem, *cum melle meo bibi vinum cum lacte meo, comedite amici.* Valde nimirum, quod Dominus dicat ſe prius panem comediſſe, & poſtea amico ad comedendum invitet; fœdus enim amicitiæ poſtulabat ut prius amici pabulo reficerentur, & tunc poſtea ipſe Dominus pane veſceretur; tamen ipſe prius vult refici pane, tunc amicos ad eſcas vocat; Antequam Chriſtus Dominus ſuis amicis præbeat divinas dapes in cœleſti menſa diſponit, ut prius ipſi amici ei in paupere ſuo panem melle charitatis, & lacte pietatis largiantur, & ait *panem meum,* quia quod datur pauperi, potius eſt ipſius pauperis, quàm dantis, ut tali pane dato ipſi amici aptiores fiant, ad ejus menſam, ut comedant panem. Indéque ait: *Comede panem, comedite amici.* D. Gregor. Nyſſenus homil. 10. in cantic *Comedi,* ait, *panem meum,* &c. *Eſurivi, & dediſti mihi manducare, Panis enim lætitiæ eſt beneficentia conditus melle præcepti.* Et ſubdit *Hæc cum verbum dixiſſet ſponſæ, apponit myſteriorum ſacramentum comedite amici.*

9. Cant. 5. Septuag.

Panis datus pauperi menſa larga largitori.

Nyſſen.

QUÆSTIO II.

Quare Hydropicus dicitur conſtitutus ante Jeſum, & non ante alios, cujus nec ſitus, nec modus deſcribitur?

Hic homo non ſolùm deficiens virtute, & ſanitate, ſed etiam abundans multa paupertate erat, ut docent Euth. Beda, Bonav. & alii, quo poſito duo circa hunc hominem notanda ſunt. Primò quod dicitur Hydropicus conſtitutus ante illum, ſcilicet. Jeſum, non verò ante alios convivas. Pauper enim, ac neceſſitate oppreſſus non eſt ante oculos hominum temporalium, ſed ſolùm ante oculos Jeſu, ut ei ſubveniat, ac opem ferat. *Qui proſpexit de excelſo ſancto: Dominus de cœlo in terram aſpexit, ut audiret gemitus compeditorum, ut ſolveret filios interemptorum.* Pſalm. 101. n. 20. 21.

10. Euth. Beda. Bonav.

Solus Jeſus ante ſe habet pauperem.

Pſ. 101.

11. Secundò. Ponderandum quod dicitur: *Homo ante illum.* Non verò ſcribitur ſitus hominis, an jaceret, vel ſederet, ſtaret, ſeu genibus flexis ſe haberet, ut de aliis narratur. Paralyticus jacebat, Joan. 5. numer. 6. Cæcus ſedebat ſecus viam Luc.

Luc 18. Matth. 9. Marc. 5. Luc. 18. n. 35. regione Geraſenorum dæmoniaci ſtabant. Matth. 9. n. 28. Archiſynagogus proſtratus ad pedes pro filia deprecabatur. Marc. 5. num. 22. Solus hic Hydropicus nec habet locum, nec ſitum; erat in domo principis mundialis. *Intraverat in domum cujuſdam principis.* In domo autem principis terreni pauper, & miſer nullum habet locum, nec ſitum ut ſtet: ſed ſedeat, jaceat, vel genuflectat. Pro decreto necis Judæorum Mardochæus indutus ſacco uſque ad fores palatii magno ejulatu clamabat. *Non enim erat licitum indutum ſacco aulam regis intrare.* Eſther. 4. num. 2. Explicat Tyrinus ibi; *Ne quid triſte, aut miſerabile incurrerit in oculos regis.* Miſeria ac afflictione oppreſſus non habet aditum ad regem, ſed ab illo longe diſtat.

Pauper non habet locum in domo principis.

Eſther. 4. Tyrin.

12. Ad principalem quæſtionem cum eſſet die Sabbathi conſtituitur hydropicus ante Chriſtum à Phariſæis, ſciebant Chriſti genium, quod cum oppreſſum miſeria hominem videret; ſtatim ei ſubveniret, ut ex hoc eum arguerent tanquam ſabbathi violatorem, ut ipſi falſo exiſtimabant: Ecce quomodo confringitur malignantium conſilium; Hydropico impenditur ſanitatis beneficium; gloria Chriſti facto miraculo divulgatur, & ipſi Phariſæi, abſque eo quod Dominis dictis reſpondere valeant, confuſi remanſerunt.

Conſilium malignantium eſt in eorum confuſionem.

13. Theoph. Secundò Theophylactus. *Sanabitur Hypropicus,* ait, *ſi ante Chriſtum fuerit cogitans ſemper quomodo ab ipſo videantur, minimè peccabit.* Hydropicus ſignificabit hominem animal ægrotantem; Hic eſt Dei providentia in remedium ſuæ ſalutis conſtituitur ante Chriſtum, quia ſi homo ſe conſideret ante Dei oculos maximè reſipiſcet, ac vitam reformabit, ſibique de cætero frænum injiciet ne in alia peccata labatur. Boëtius lib. 5. de Conſolation. *Magna vobis eſt*, ait, *ſi diſſimulare non vultis neceſſitas indicta probitatis: cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.*

Boët.

14. Tertio conſtituitur hydropicus ante Chriſtum ut ex ejus ſanitate impenſa Phariſæi ſcandaliſati, eum arguant, & accuſent; ex quo tamen ſcandalum eſt ſumendum? Ex quonam accuſatio formanda? Ex eo quod hominem ſanaverit? ô terribile hominum ingenium, ut ex beneficentia ſcandalum, ac offendiculum depromat, ut malevole benefactorem detrahat, ac corrodat.

Ex beneficentia iniqui ſcandaliſantur.

15. Ex miſſione Joannis quærunt ejus diſcipuli à Chriſto. *Tu quis es*, quibus reſpondit, renunciante Joanni, quæ audiſtis, & vidiſtis. *Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt. mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur, Beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Matth. 11. n. 5. & 6. ultima verba perpendamus. In hac relatione operarum Chriſti ex quonam poterat ſcandalum pullulare? Si Chriſtus D. manus, vel pedes fregiſſet; oculos, vel aures eruiſſet vel vivos interfeciſſet dabatur fundamentum, ut homines in ejus operibus ſcandalizarentur, ut verò, ſi ipſe dat manus, pedes, oculos, aures, ac vitam, ex quonam offendiculum poteſt oriri, ut dicatur. *Beatus, qui in me non fuerit ſcandalizatus?* Explicat Carthuſ. *In meis operibus non fuerit ſcandalizatus.* Adeo vulgare eſt hominibus, ut ex beneficentia in eos impenſa ex ſalute, ac vita illis data ſua malevolentia ſcandalum arripiant, ut detrahant, & corrodant, ut relatis Chriſti miraculis ipſe beatum proclamat illum, qui in eis non fuerit ſcandalizatus, de illiſque offendiculum non deſumat.

Matth. 11. *Vulgare ut ex bono opere iniquitas ſcandalizetur.*

QUÆSTIO III.

Quare Hydropicus cum ſit ante medicum non rogat, ac petit ſalutem ſed tacet?

16. Aderat hydropicus ante Chriſtum, à quo valde notum erat quod omnes ſalutem impetrabant, cur ergo pro ſe non petit, & rogat ſed omnino tacet? ſciebat fortè, quod ſat erat ſuam neceſſitatem, ac infirmitatem Domino præſentare, à cujus conſpectu ſe vacuum non diſcedere ſperabat, ſeu quia ſibi perſuadebat, quod altius ejus neceſſitas ad Chriſtum clamat quàm quæcumque ejus vox.

Neceſſitas ſolici at Dei pietatem.

17. Cyrill. Euth. Aliter reſpondent D. Cyrill. & Euthim. qui ait Hydropicus *erat ſtans, nec audens petere curationem propter ſabbathum, & Phariſæos.* Phariſæi principes, ac viri potentiſſimi in republica, quàmvis ergo homo multa neceſſitate laboraſſet, ſanitatis beneficium non audet petere ne præſentes offenderet Phariſæos præcipue, cum eſſet ſabbathum de quo ipſi ex ſua malitia ſcandalizari poterant. Ut Luc. 13 num. 14. Quis dubitat, quod timor ſilentium indicat, & frenum ori ejiciat? De Magno Alexandro dicitur Mach. 1. cap. 1. num. 31. *ſiluit terra à facie ejus.* Timore concepto ab ejus conſpectu, ac mandato, omnes homines ſiluerunt ita ut nullus mittere auderet.

Præmetu ſilet Hydropicus.

Luc. 13. Mach. 1.

18. Poſt varios rerum eventus cum Joſeph Ægypti regnum adminiſtraſſet ac minimè fratribus ſuis eſſet agnitus, ille ſe eis manifeſtavit dicens: *Ego ſum Joſeph, adhuc pater meus vivit? Et non poterant reſpondere fratres.* Gen. 45. num. 3. non mirum, quod illi fratres, qui in crimine venditionis fuerunt comprehenſi tacerent, ſed Ruben, ac Benjamin qui omnino erant immunes à delicto, cur agnito fratre non accedunt ad eum, eique gratulantur, cum in tanta gloria, ac magnificentia vivus exiſtat, qui mortuus putabatur? Nec enim erat parva ratio ſe mutuo congratulandi, quod fraters ſuus Ægypti gubernacula adminiſtraſſet. Cur ergo ſilent? Textus ipſe aſſignat rationem. *Non poterant reſpondere fratres nimio terrore perterriti.* Ex inopinata ejus præſentia, ac voce tam extraordinario rerum eventu omnes ſunt timore percuſſi ut omnium lingua ſileret omniumque os comprimeretur, nullúſque vocem aliquam proferre auderet Philo. lib de Joſeph. *Ecce*, ait, *nunc præſentem me cernitis, ego ſum, hac inſperata voce percuſſis, perterritiſque, ac ſine voce ſtupentibus dixit. Omnes mihi ſanguine conjunctos complector.*

Gen. 45.

Timor ſtupeſcere facit ac adimit vocem.

Philo.

19. Præmotus David cogitatione, vel graſſantis peſtilentiæ, vel alterius morbi, ſeu etiam æternorum ſuppliciorum pro præteritis peccatis dicebat. *Anima mea turbata eſt valde*: Et in tanta anxietate remedium quærens aiebat. *Sed tu Domine uſquequo.* Pſalm. 6. num. 4. Ecce magnus vates facit orationem truncam, & non completam, cur non explicat ad quid tendit illud. *Uſquequo?* Cur non ait ſubvenis, uſquequo non exaudis, ut ſæpe in ſimilibus Canticis fecerat? Pſalm. 12. num. 1. *Uſquequo Domine oblivîſceris in finem? Uſquequo avertis faciem tuam à me?* Pſalm. 78. num. 5. *Uſquequo Domine iraſceris in finem? accendetur velut ignis zelus tuus?* Pſalm. 88. num. 47.

Pſ. 6. Pſal. 12. Pſal. 78. Pſ. 88.

Vſquequo Domine avertis in finem? In his,& ſimilibus oratio reddit integrum ſenſum, & completa fit: at verò ſolùm in præſenti. Cum ait, *Anima mea turbata eſt valde.* Oratio manca conſiſtit, ac veluti pendula manet. Dicebat anima mea turbata eſt valde timore,ac terrore præſentis mali,ac futuræ pœnæ. Ut explicant D.Gregorius, Caſſiodorus. Bruno, Dionyſius, Richardus, Ludolphus, & alii cum Lorino. Vatablus ſic legit: *Anima mea territa eſt vehementer, ſed tu Domine quouſque?* ipſe erat timore perterritus ac proinde cùm incepiſſet loqui, illico illius fauces interclusæ ſunt, lingua adhæſit, & os compreſſum eſt, ut orationem non perficeret, nec illi finem daret Lyranus: *Modus loquendi*, ait, *eſt decurtatus: ſicut homo anxiatus, & territus non profert ſuam intentionem completè, ſed truncatè.*

[Greg. Brun. Dion. *Timor facit orationem truncam.* Vatabl. Lyran.]

QUÆSTIO IV.

Quare in Phariſæi domo curatur Hydropicus?

20. ADerat Hydropicus in domo Phariſæi, vel quia ejus notus, ſeu familiaris erat, vel quia introductus eſt ab aliis Phariſæis ut Chriſtum obſervaret, nunc rationem moralem quæro. D. Gregorius lib. 14. moralium, cap. 6. *Quid eſt ergo*, ait, *quod ante Phariſæum hypropicus curatur: niſi quod per alterius ægritudinem corporis, in altero exprimitur ægritudo cordis.* Hydropicus ſuo modo corporis denotabat morbum animi Phariſæi, in cujus domo erat, per eum, quem quiſquis habet in domo, vel cum quo aſſociatur, ejus animus patefit, ac declaratur.

[Greg. *Ex ſocio pateſit animus uniuſcujuſque.*]

21. Ab nomine Græco *Hydor*, id eſt aqua, hydropicus dicitur, quem humor aqueus, ſive aqua intercus vexat. Appellatur verò aqua intercus, quia inter carnem, & cutem eſt. Dionyſius Carthuſianus ait, quòd hydropicus ſeptem ſuis proprietatibus ſeptem capitalia vitia denotat. Prima proprietas eſt tumor corporis, & membrorum, per quem ſignificatur ſuperbia. Job. 15. num. 13. *Quid timet contra Deum ſpiritus tuus?* Secunda proprietas eſt compreſſio ſpirituum per quam ſignificatur invidia, quæ aliorum laudabilia comprimit, ne pandantur, ac manifeſtentur. Tertia eſt ardor ſitis, quæ deſignat avaritiam. Quarta eſt, indigeſtio humorum, quæ iram ſignificat. Quinta eſt pigritia, ſeu tarditas pedum, per quam notatur acedia. Sexta inextinguibilis ſitis gulam innuit, quæ omnia devorat. Septima luxuria eſt, quæ per inſatiabilem ſitim adumbratur. Hugo: *Per hunc*, ſcilicet hydropicum, *ſignificantur*, ait, *luxurioſi, quia ſicut hydropicus quanto plus bibit, tanto plus ſitit, ita qui ſe luxuriæ immergit amplius eam appetit.* Meritò luxurioſi cum hydropicis comparantur; nam ſicut in hydropico appetitus aqua non mitigatur, ſed magis accenditur; ita etiam, qui ſe luxuriæ tradit libidine non quieſcit, ſed illa magis inflammatur. Vide ſuprà c 15. quæſt. 7. n. 49.

[Carth. *Hydropicus ſeptem capitalia vitia ſignificat.* Job. 15. Hugo. *Libidinoſus luxuria non ſatiatur, ſed inflãmatur.*]

22. Quæ omnes proprietates communiter Patres avaro adaptant. Primò, quia ejus cupiditas, veluti aqua eſt fluxa. Secundò in hydropico aqua ſitim accendit Cupiditas, & avaritia, ait D. Auguſtinus lib. 2. qq. Evangel. quæſt. 29. indulgendo accenditur, reſiſtendo extinguitur. Tertiò hydropicus inducit tumorem ſed aqueum, ſic divitiarum copia facit divitem ſuperbum, ac inflatum, ſed ob opes fluidas, & minimè conſiſtentes. Quartò compreſſio ſpirituum, quia avarus omnia de ſe congregat, comprimit, ac claudit. Quintò indigeſtio humorum, avarus habet opes indigeſtas, neſcitque eas diſtribuere in pauperes, & egenos. Sextò, ut ait Gloſſa. Ex putrida aqua fœtorem emittit hydropicus, ſic & avarus ex ſua cupiditate, ore, loquela, ac toto corpore fœtorem exhalat. Septimò, ut ait D. Gregorius citatus: *Hydropicus, quo amplius biberit, amplius ſitit, & omnis avarus ex potu ſitim multiplicat, quia cum ea quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius, & amplius anhelat.*

[Auguſt. *In avaro omnia vitia* Gloſſ. *Sitis avari non extinguitur.*]

Narrat Scriptura generationes Noë, ex nepotibus à filio ejus Japhet, ait: *Ab his diviſæ ſunt inſulæ gentium variis in regionibus*, Geneſ. 10. num. 5. Ampliſſima, ac vaſtiſſima latitudo terræ erat in poſſeſſione hominibus data ad Orientem, Occidentem, Aquilonem, & Meridiem. Homines tunc pauci, & rari inveniebantur in mundo, & fortè hic tunc numerum centenarium expleverant; quomodo pauci homines tanto terrarum ambitu ac ſpatio non conquieſcunt, ſed veluti proſilientes terminos, quos natura præſcripſerat multo ſuo labore naves conficiunt, mare navigant, & varias inſulas occupant; adeò terrarum eſt avida humana natura, ut tanta terrarum amplitudine Orientis, Occidentis, Aquilonis ac Meridiei non ſit ſatiata, ſed veluti multa penuria fameſcens mare ſit ingreſſa, multáſque inſularum terras quærat, & indaget. D. Ambroſius lib. de Noë cap. 33. *Non his*, ait, *divitiis contenti ſunt divites, quæ in manibus, & conſpectu ſunt, ſed longè, lateque diffundunt ſuas cupiditates, dum aut pecuniarum compendium de uberioribus quæritur, aut poteſtas diffuſior, aut cupiditas.* 23.

[Gen. 10. *Avarus nulla terrarum vaſtitate acquieſcit.* Ambr.]

24. Hinc idem D. Ambroſius lib. de Elia, cap. 19. arguit homines per mare navigantes. *Quis vos*, ait, *homines navigare compellit? Mare non ad navigandum fecit Deus, ſed propter elementi pulchritudinem latius pelagi fudit æquora, certè ut freto includeret terras, ne longius tu vagus, & exul errares. Piſcibus dedit non hominibus perambulare ſemitas maris. Ad eſcam tibi mare datum eſt, non ad periculum. Cur tibi periculum generas de voluptate? Cur inquietas mundi altiora ſecreta? O inexplebilis avaritia mercatorum!* Inexplebilis hominum cupiditas terminos natura invertit? Deus dedit hominibus terram, mare verò piſcibus, homines verò ſua ſorte non contenti mare à piſcibus volunt arripere, in illóque dominatum habere, & mare, quod conceſſum eſt ad voluptatem, ac ad eſcam; ipſam voluptatem homines contemnentes pericula non metuunt, ut majora ſibi acquirant.

[Ambr. *Humana cupiditas ſuis terminis non eſt contenta.*]

25. De Judæorum principibus ait Iſaias cap. 2. n. 7. *Repleta eſt terra argento, & auro, & non eſt finis theſaurorum ejus.* Solum illud, quod eſt infinitum caret fine, & termino, nulla humana poteſtas continet ſub ſe infinitum, hoc tantum ut proprium ſibi retinet divina potentia; quomodo ergo ſubſiſtere poteſt id, quod ait Propheta: *Non eſt finis theſaurorum ejus.* Pulchrè. D. Hieronymus ibi: *Non eſt finis*, ait, *theſaurorum ejus, non quod theſauri finē non habeant, ſed quod poſſidentium animus non impleatur.* Eſto licèt ſit ingens divitiarum copia, adhuc animus non adimpletur, ſed ut ſatietur, veluti finem non habet. D. Auguſtinus lib. de ſalutaribus documentis, cap. 30. *Avarus*, ait, *inferno eſt ſimilis* Infernus enim quantoſcumque devoraverit

[Iſaiæ 2. Hieron. *Avaritia nullo fine, ac termino continetur.*]

verit, nunquam dicit: ſatis eſt. Sic etſi omnes theſauri confluxerint in avarum, nunquam ſatiabitur.

QUÆSTIO V.

Quare manifeſtæ Chriſti virtutis iniqui Phariſæi fiunt obſervatores?

16. Remigius. Divus Remigius in Epiſtol. ad Philip. cap. 3. num. 18. advertit. Hoc verbum, quod eſt *obſervare, varias abtinet ſignificationes. Aliquando ſignificat declinare, cavere* Obſervare eos, qui diſſenſiones, & offendicula faciunt, Rom. 16. n. 17. *Ideſt declinare ab eis; aliquando inſidias moliri.* Et ipſi obſervabant. Luc. 14. num. 1. *Ideſt inſidias tendebant.* Aliquando imitari, ut citato loco ad Philipp. *Obſervate eos, qui ita ambulant:* id eſt imitamini tales. Ac proinde juxta Remigium. *Obſervabant*, ideſt inſidias tendebant, ſeu ut dixi in expoſitione, præſentato hydropico Phariſæi erant exploraṅtes, an in die Sabbathi ægrum ſanaſſet? Quo ipſi falſo exiſtimabant Sabbathum violari. Præclare D. Bernardus relatus à Carthuſiano, ait: *Chriſtus in factis paſſus eſt obſervatores; in dictis contradictores, in tormentis illuſores.*

Rom. 16. Luc. 14. Bernard.

17. *Ingratus ex beneficio detrahit.* Reſpondeo primò. Phariſæi maximè debebant gratulari Chriſto Domino pro tanto beneficio in eos impenſo, ut Dominus dignaretur cum eis adeſſe in convivio, et ſummo bono, nempe ejus colloquio, ac præſentia fruerentur, & tamen illi ex tanto beneficio anſam ſuæ malevolentiæ arripientes, ingrati facti convenerunt adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Vide ſupra cap. 12. n. 74. 75. 76. 77. & cap. 17. num. 105. 106. & num. 107.

18 *Vitioſi de juſtis, ac ſanctis detrahunt.* Secundò. Præclara Chriſti virtus etiam minimæ ſuggillationis umbra omnino immunis, ac expers erat, Phariſæi omni ſpurcitia pleni, & facta Chriſti audent obſervare, ut detrahant, ac arguant eum, ſic ſane frequenter evenit, ut qui multis defectibus abundant, in viros ſanctitate, ac probitate illuſtres aperiant os ſuum, & eos omni affectu corrodere, ac calumniare nunquam ceſſent. Vide ſupra c. 3.

29. *Nulla evidentia mitigatur odium.* Tertiò. Valde nota erat Chriſti ſanctitas, virtus ac beneficentia in omnes; neminique injurioſa ac nociva, & tamen Phariſæi odio, ac invidia æſtuantes, ejus dicta, & facta obſervant, ut eum murmuratione, ac accuſatione perſequantur. In tam eximia Domini probitate, in tam præclaraque ejus beneficentia, quæ poterat eſſe calumniæ ratio? Nulla ſane, tamen tanto odio obcæcatur inimicorum animus, ut nulla evidentia factorum flectatur, ſed potius magis obdureſcit, ac in ſua nequitia obſtinatior evadit.

30. Narravit Joſeph Patri ac fratribus ſuis ſe ſomniaſſe undecim manipulos circunſtantes adoraſſe manipulum ſuum, & iterum per ſomnium ſe vidiſſe ſolem, lunam, ac undecim ſtellas eum adorare; ex quo fratres magno odio, ac invidia ſunt concitati contra eum, ac ſi illis ſomniis præfiguraretur eorum futurus rex. Cùm verò poſtea fratres paſcerent greges ſuos in Sichem: Ait Jacob Joſeph: *Vade, & vide, ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos, & pecora*: Gen. 37. num. 14. Conſtituitur Joſeph internuntius inter Patrem, & filios, ut è patre ferat nuntia ad filios, & è filii ad patrem. Jacob vir valde opulentus, multa ſervorum copia abundabat, cur hujuſmodi nuntia per aliquem ſervorum ſuorum non jubet, cur patitur dilectiſſimi ſui filii conſpectu privari? Cur eum tantis periculis, quæ facile uni puero per campos, & agros obvenire poterant? Tamen his omnibus prætermiſſis mandat Jacob, ut ad fratres pergat? D. Chryſoſt. hom. 61. in Gen. *Hæc omnia facta ſunt, ita, ut & Joſephi erga fratres monſtraretur benevolentia.* Cognoſcebat Jacob, quod filii ejus oderant fratrem ſuum Joſeph, quia in ſomnis eorum futurus rex deſignatur. Ordinat prudēs ſenex ut ipſe Joſeph tanquam famulus eis ferat nuntia, ac miniſtret, ut fratres ſuiſmet oculis videāt, quod tantum abeſt ut Joſeph ſit illorum Dominus, cum tanquam ſervus eis obſequia præſtet; at tanta evidentia eorum odium quievit? Minimè; ſed potius maximè inflammati, dixerunt videntes eum *Ecce ſomniator venit. Venite occidamus eum.* Tam apertè evidentia non mitigatur odium, ſed magis accenditur, ut eum interficere diſponant.

Gen. 37. Chryſ. *Fratres obſequii evidentia interficere conantur.*

31. Egreſſus David à ſpelunca clamans oſtendit Saul oram chlamidis, quam ei præſciderat, in magnæ occaſionis teſtimonium, qua eum potuit occidere, aitque ei: *Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca: ſed pepercit tibi oculus meus*, 1. Reg. 24 n. 11. Ecce Rex aperte oculis tuis vides quantum diſtat à meo animo, ut te interficiam, hodie enim facile hoc poteram perficere abſtinui tamen me. At Saul tanta evidentia expoſita, in quid perrumpit? Ait ille: *Jura mihi in Domino ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.* Ibidem num. 12. Si animus David tam evidenter eſt apertus, ut tibi nullum inferat malum, cur ab eo juramentum exquiris de nullo nocumento infligendos? Cum animus Saul ferveſceret odio in David, inde factum eſt, ut nulla rerum manifeſtatione ſibi perſuaderet Saul, quod David ejus eſſet amicus illiúſque animus erga eum placatus; ſed habita tam evidenti amicitiæ demonſtratione, tunc Saul obſtinatior factus, eum tanquam inimicum reputat, ab illóque amicitiæ juramentū extorquet, ne in ipſum, ac ſemen ejus malum aliquod moliatur. Abulenſ. q. 28. *Saul fecerat*, ait, *multa mala David, propter quæ merebatur perire ipſe cum toto genere ſuo, putavit ergo, quod cum David regnaret, recordaretur malorum inflictorum ſibi à Saule, deleréique ejus progeniem.*

1. Reg. 24. *Saul demonſtratione animi David obſtinatior.* Abul.

Luc. 14. *n.* 3.	Et reſpondens Jeſus dixit ad legis peritos, & Phariſæos, dicens: ſi licet Sabbatho curare?
Num. 4.	At illi tacuerunt. Ipſe verò apprehenſum ſanavit eum ac dimiſit.

VERSIONES.

Græcus.	Et intuens Jeſus.
Syriac. Arab.	Dixit Scribis, & Phariſæis: licetne Sabbatho ſanare?
Syriacus. n. 4.	Et prehendit eum ipſe, ac ſanavit eum dimiſitque.
Arias Mōtan.	Apprehendens ſanavit eum.
Arabicus.	At dimiſit eum.

EXPO

EXPOSITIO II.

Beda. Haymon. Gloſſa.

32. ET reſpondens Jeſus. Ipſe Jeſus eorum cogitationes, ac obſervationes intuebatur, indéque reſpondit, ut inquiunt Beda, Aymon, non ad vocalia verba, ſed ad cordis cogitata. *Dixit ad legiſperitos*, quorum erat ſcire, quæ ad legem, ac jura ſpectabant. *A legiſperitis judicium legis quærit*, ut Gloſſa ait *Phariſæos.* qui multum præſumebant de rigida legis obſervatione. *Si licet Sabbatho curare?* Quærit an inter opera, quæ Sabbatum violabant, hominis ſanatio includatur? Non quia ignoret, ſed ut ſimulata ignorantia efficacius Divus Magiſter inſtruat, ac doceat ignorantes. Vide ſupra caput 4. num. 58. Deinde etiam ut eorum errorem tolleret, hacque præoccupatione, excludat calumniam, ne impii obſervatores miraculum corrodere audeant. Similemq. propoſuerunt prius Judæi Chriſto Domino Matth. 12. n. 10. Et unde reſponſione ibi Domini confuſi; quæſtionem hic repetere non ſunt ore auſi, ſed tantum mente volvebant, Chriſtus Dominus ea illis objicit, ut eorum pravas intentiones, ac obſervationes reprimat, ac confutet.

Matth. 12.

Euth. Theodor.

33. *At illi tacuerunt.* Reſpondere non ſunt auſi, ne ſi id negarent efficacia argumentorum Chriſti refutarentur, ad quæ ipſi reſpondere non poſſent. Nam ut ait Euth. *Nec enim lex id fieri prohibebat, & charitas perſuadebat fieri.* De hac eorum taciturnitate dicam quæſt. 8. *Ipſe verò apprehenſum ſanavit eum.* Seu apprehendens. Contempto, ut notat Theophylact. Phariſæorum ſcandalo de curatione in Sabbatho, quod non ex ratione, ſed ex eorum malitia naſcebatur, ægroto, ac egeno benefacit docens propter iniquorum ſcandalum bona opera non eſſe omittenda *Sanavit eum.* Non ſolùm verbo, ſed etiam contactu manus ſuæ ſanavit eum: arefecitque illam aquarum copiam, qua homo turgebat; *dimiſitque eum* Juſſit abire. Primò ut hominis motus, & inceſſus reſtitutam ſanitatem, ac miraculum teſtaretur. Secundò Ne eo apud ſe retento ad oſtenſionem ſervire videretur, à qua humilitatis magiſter longiſſimus diſtabat. Tertiò. Ut homo recederet ab iniquorum conſortio, nam cum eſſet recenter etiam in anima ſanatus, ne quid ex eorum contagione mali pateretur.

Scandalum iniquorum contemnendum.

Ab iniquorum conſortio recedat recenter converſus.

QUÆSTIO VI.

Quare indeciſa quæſtione facta de obſervatione Sabbathi Chriſtus Dominus Hydropicum ſanat?

34. Theop. CUm Chriſtus Dominus vidiſſet cogitationes Phariſæorum obſervantium ejus opera dixit ad illos, *ſi licet Sabbatho curare* Bene notat Theophylactus. *Arguit*, ait, *inſipientiam eorum, qui reprehenſati erant. Ideoque interrogat, Licetne Sabbatho ſanare? Nonne manifeſtè irridet eos ut inſipientes? ſiquidem cum Deus Sabbathum benedixerit, ipſi benefacere prohibent in eo, & per hoc faciunt omnino maledictum.* In Phariſæos redargutione invehitur Dominus non dure, ſed leniter, ac figura quadam, ne reprehenſione impudentiores evadant; ſimúlque eorum inſipientiam irridet, cum diem Sabbathi quem Dominus benedixit, maledictum faciant, cum eum omnis boni operis vacuum eſſe velint. In prima rerum creatione. *Benedixit Deus diei ſeptimo, & ſanctificavit illum, quia ceſſaverat ab omni opere ſuo.* Geneſ. 2. num. 3. Gen. 2. Nulli aliorum dierum benedictionem largitus eſt Dominus: niſi tantum diei ſeptimo. Cur non illum diem benedixit, in quo hominem formavit, vel in quo ſolem, & lunam, ac ſtellas creavit; Solùm diei ſeptimo, & non aliis diebus benedictionem confert Domunus, nam operatio in illis exhibita pro benedictione erat, eoſque benedictos reddebat; at dies ſeptimus ne otioſus, ac infelix haberetur, tanquam nullo opere ditatus, benedictione ditavit. Procopius. *Ne quis*, ait, *ut inutilem diem eam averſetur, & abominetur qua ſi nullo opere digna à Deo ſit habita, ſicuti eos dies deteriores arbitrantur, in quibus nihil fit operis? merito ſubjicit, & benedixit Deus diei ſeptimo.*

Dies otioſa, ac opere vacua indecora.

Procop.

Præſens tamen difficultas eſt, quod cùm Dominus præpoſuiſſet Phariſæis quæſtionem de obſervatione Sabbathi. *Si licet Sabbatho curare?* Conſequens erat, ut de illius religione aliqua diceret, ſad quæſtione irreſoluta ſalutem homini confert. *Ipſe verò apprehenſum ſanavit eum.* 35. *Difficultas quæſtionis.*

Cui quæſtioni rectè reſpondet Sedulius lib 4. Paſchal. cap. 13. *Dedit hominem*, ait, *falſo craſſitudinis tumore diſtentum, cujus aqua redundante perſpicuus utris putabatur eſſe, macies ubique dominata totum hydropem in alvum turgidã congregabat. Non tulit mundi Pater hanc ſpeciem ſe præſente, conſiſtere, ſuaque Sabbatha, quæ tunc aderant, non curavit hominem feſtinans curare, quem ſuum magis eſſe deſiderat.* Duo ſe offerebant in præſenti, Sabbathi religio, & hominis ſalus, tamen primo prætermiſſo ad ſalutem hominis citius feſtinat. Cur curationem hominis non differt tantiſper, ut de religione Sabbathi ſibi conſecrati differat? Ut oſtendat hominibus, quod magis ſuum erat, magiſque ad ipſum ſpectabat hominem miſerum ſanare, à ſuáque miſeria eripere; quam ipſum diem Sabbathi tanto cultu ſibi conſecratum obſervare. 36. Sedul. *Hominem ſanare maximè proprium opus Dei.*

Intravit Jeſus Nazareth in Synagoga: Explicavit de ſe locum Iſaiæ. 61. num. 1. *Spiritus Domini ſuper me propter quod unxit me, evangelizari pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum.* &c. Luc. 4. n. 17. Ait Chriſtus ſe eſſe miſſum à Patre ad evãgelizandũ pauperibus, & dandã remiſſionem captivis, viſum cæcis, & tamẽ Chriſtus Dominus paſſim ſe dicit miſſum à patre ad Deum glorificandum. *Ut glorificetur Pater in filio* Joan. 14. n. 13. ad Patrem loquitur Chriſtus. *Ego te clarificavi ſuper terram: opus conſummavi, quod dediſti mihi ut faciã.* Joan. 17. n. 4. Si Chriſtus unctus eſt ſanctitate, Unionis hypoſtaticæ, ac gratiæ, miſſúſque eſt ad dandam ſalutem, ac viſum hominibus, quomodo ſe dicit miſſum ad Patrem clarificandum? Cùm de hominum ſalute agit, ibi potiſſimum de glorificatione Patris eſt negotium, eximia Patris clarificatio, maximúmque illius opus? *opus tuum conſummavi, quod dediſti mihi ut faciam:* ideſt hominum ſalute, & vita; ergo cùm ſit miſſus ad Patrem clarificandum, rectè ſe dicit, unitum, ac miſſum, ut homines cæleſtibus donis ditaret D. Ambroſ. *Univerſaliter ungitur*, ait, *oleo ſpirituali, & virtute cæleſtis, ut paupertatem conditionis humanæ theſauro reſurrectionis ditaret æterno.* 37.

Luc. 4.

Joan. 14.

Solius noſtra Dei glorificatio.

Secundò ad ea Sedulii verba, *Sua Sabbatho*, 38.

qua

quæ tunc aderant non curavit, hominem feſtinans curare. Dies Sabbati conſecratus Dei cultui, ac venerationi, illum tamen prætermittit Chriſtus, ut ad ſanandum infirmum feſtinet, plus attendens hominum ſaluti, quàm ſuæ majeſtatis cultui, qui in Sabbatho deferebatur. Venit Chriſtus Dominus ad Joannem, ut baptizaretur ab eo, Joannes verò genufle&ctens, ac ad Domini pedes proſtratus adorans ejus divinitatem; *prohibebat eum dicens, ego à te debeo baptizari.* ait illi Chriſtus. *Sine modo; ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam.* Matth. 3.n.15. ait, *Sine modo.* Id eſt. pro nunc omitte has adorationes, genuflexiones, convenit enim; ut exhibito baptiſmo omnis juſtitia adimpleatur. In hoc autem lavacro ſacramentum Baptiſmi novæ legis inſtitutum fuiſſe à Chriſto Domino docet D. Thom. 3.p.quæſt.66. art.2. in corpore, ac alii quos citavi tom.1.lib.3.cap.2.num.26. Nunc inquirendum eſt, quod cum Joannes Chriſtum adoret ac revereatur, quod maximè ejus divinæ majeſtati erat debitum, tamen, Chriſtus Dominus illi imperat, *Sine modo.* Ut ab illis adorationis actibus deſiſtat, & ad baptiſmum pergat. *Decet nos implere omnem juſtitiam.* Joannis genuflexiones Chriſti majeſtatem, baptiſmus vero hominum ſalutem, & vitam reſpiciebant; Chriſtus autem Dominus pro negotio noſtræ ſalutis, cultum, ac reverentiam ſuæ excellentiæ prætermitti ordinat, indéque ait Joanni, *ſine modo.* Ut ad baptiſmum pergatur, ut homines mundaret D. Auguſtin. ſerm. 36. de temp. *Salvator*, ait, *ideo baptizari voluit, ut nobis fluenta mundaret.*

Matth. 3. D. Thom. *Chriſtus potius attendit ad noſtram ſalutem, quam ad ſuam majeſtatem.* Auguſt.

39\. Vidit Daniel. 7.n.9. Chriſtum Dominum indutum veſte alba. *Veſtimentum ejus candidum, quaſi nix*; quæ veſtimenta dicuntur ſanguine rubra, ac ſordida ab Iſaia 9. n. 5. *Veſtimentum mixtum ſanguine*, & 63. num. 2. *Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua, ſicut calcantiũ in torculari.* Et apparet Zachar. 3. num. 3. *Jeſus erat indutus veſtibus ſordidis.* Veſtis alba gloriæ honoris, ac majeſtatis erat; hinc ſummus ſacerdos veſte byſſina utebatur. Quomodo illud indumentum Chriſti mutatum eſt in veſtimenta rubra ſanguinea, ac ſordida, præcipue cum juſti multoties videantur in veſtibus albis? *Ambulabunt mecum in albis.* Apocal. 3. num. 14. & ſtatim. *Veſtietur veſtimentis albis.* Et Apocal. 7. n. 14. *Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & unde venerunt?* Ita reſpondetur. *Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lavaverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine agni.* Quomodo ergo Chriſti veſtimentum ſanguineum, ac ſordidum? ubi eſt veſtis ejus candida ſicut nix? Ut homines induerentur veſtimentis albis exuit ſe ipſe veſtimentis gloriæ, ut ait Cellenſis citandus: deponens Chriſtus veſtimentorum ſuorum decorem elegit ſibi ſordidum ac ſanguineum amictum, ut homines ſplendidæ gloriæ ornatu circumponerentur. Petrus Abbas Cellenſis lib. de panibus cap. 21. *In thalamo contraxit ſe paulo minus minoratus ab Angelis, exuit ſe veſtimentis gloriæ; accinctus cilicio depoſuit fortitudinem circundatus infirmitate.* Claudens orationem, ait *Res quidem pia, cum infinitè immenſus abbrevietur, ad dejectum ſed nihil ominus mira, cum reparatur ad unitatem perſonæ filii Dei natura filiorum Adæ.* Vide tom. 1. lib. 2. c. 10. q. 16. n. 52. tom. 2. c. 17. q. 13. n. 75. & tom. 3. c. 12. q. 12. n. 62. & c. 26. q. 3. n. 22. 23. & 24. & multa verb. *Chriſtus.*

Dan. 7. Iſaiæ 9. Iſaiæ 63. Zach. 3. Apoc. 3. Apoc. 7. *Chriſtus exuit ſe veſtimentis gloriæ ut nos illis induamur.* Cellenſ.

QUÆSTIO VII.

Quare eodem verbo utitur hic Evangeliſta ad explicandam hominis ſanitatem, ac Paulus, cum de miſterio Incarnationis ageret?

De hydropico ait Evangeliſta, quod Chriſtus Dominus, *Apprehenſum ſanavit eum*: poterat Dominus hunc hominem ſolo verbo ſanare, ut curavit puerum Centurionis. Matth. 9. n. 31. tamen voluit ipſum tactu curare, ut oſtenderet, ait Maldonat. ſe non ſolùm ut Deum, ſed etiam ut hominem vim curandi habere, humanitatémque ſuam inſtrumentum eſſe Divinitatis ad multa miracula, ac mirabilia facienda. 40.

Matth. 9. Mald. *Caro Chriſti ſalutifera.*

Quæſtio præſens eſt, cur Evangeliſta narrans ſanitatem hujus hominis. Non ait, quod Chriſtus tetigit eum, nec quod ipſum aſſumpſit, ſed quod illum apprehendit; *Apprehenſum ſanavit eum.* Quo verbo uſus eſt Paulus cum de Incarnationis myſterio verba faceret. *Nuſquam Angelos apprehendit ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Ad Hebræ. 2. n. 16. Vim illius verbi Apprehendere, explicans Chryſoſtom. ait. Verbum apprehendi metaphoram habet ſumptam ab eo: qui magno ſtudio ſequitur aliquem, omniáque facit, ut fugientem occupet & teneat, nos fugiebamus à Deo, ipſe nos inſecutus eſt, & velut injecta manu apprehendit nos, nec paſſus eſt perire. 41.

Hebr. 2. *Ratio difficultatis.* Chryſ.

Reſpondeo primò ex etymologia verbi *Apprehendere.* Nam hydropicus multis abundabat vitiis, ut explicavi quæſt. 4. illiſque à Deo maximè fugiebat Chriſtus Dominus efficacia ſuæ gratiæ eum vehementiſſimus tenuit, ac apprehendit ad ſeque reducit. Secundo Deus pro remedio, ac ſalute humanæ naturæ eam apprehendit, ut ait Paulus. *Semen Abrahæ apprehendit.* Cùm autem hunc hydropicum Chriſtus manu capit, eúmque ad ſe trahit, ut illi ſalutem donaret, eodem verbo utitur Evangeliſta, *apprehenſum ſanavit eum*, ut denotaretur eximia Chriſti charitas, qui tam ardenti amore unumquemque noſtrum diligit, ut pro cujuſque ſalute perſolvat, quidquid pro univerſo hominum genere eſt factum; Deus pro omnium ſalute apprehendit naturam humanam; Chriſtus ſuo modo hunc hominem pro ejus curatione apprehendit. Dico ſuo modo, quia non loquitur de unione hypoſtatica, quæ facta eſt in Incarnatione, ſed pro eo, quod eſt manu capere; qua Chriſtus hunc hominem tenuit. 42.

In decalogo dum præſcribit. Deus præcepta non loquitur cum homine in plurali numero; ſed in ſingulari. *Non facies tibi ſculptile; neque omnem ſimilitudinem; non adorabis ea neque coles.* Exod. 20. 5. *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Et poſtea *Non occides, non mœchaberis, non furtum facies.* Deus cum univerſo hominum genere loquebatur, Cur non ait, non facietis, non adorabitis non aſſumetis, &c. Si locutio eſt ad omnes, cur per ſingulare fit ſermo, ac ſi ad unum tantum dirigeretur? Ita Deus diligit unum ſuam legem obſervantem, ac omnes eam cuſtodientes, tamque dilectus eſt Deo unus legi obediens, ac omnes illam adimplentes; unde dicitur citato loco Exodi 2. *Ego ſum Dominus Deus tuus.* Non ait, ego ſum Dominus Deus veſter, ſed *tuus*; ita gloriatur, quod 43.

Exod. 20. *Ita in Dei æſtimatione eſt unus juſtus, ac omnes.*

Philo. quod ſit Deus unicus, ac ſi eſſet omnium. Philo lib. de Decalogo, proponens dubium, cur non in plurali, ſed ſingulari dixit: *Non occides, non mœchaberis.* Sic ſatisfacit: *Reſpondendum eſt igitur*, ait, *ideo placuiſſe hanc formulam, ut lectores ſacræ Scripturæ diſcerent, quiddam valde pulchrum, & neceſſarium, videlicet unumquemque, tantiſper dum Deo paret, à legibus honore æquari frequentiſſimo populo, vel potius omnibus gentibus: adde amplius, modo etiam univerſo.* Quæ verba præponderat pro noſtro inſtituto. Deinde ſubdit idem Philo immediatè. Quoniam alicubi *quemdam virum juſtum laudans (ego ſum, inquit, Deus tuus) ipſe autem erat etiam Deus mundi totius.* Hoc graviter confirmatur parabola de ove perdita, ut dicam c. 26. & vide de hac re tom. 2. c. 3. q. 47. n. 262. & tom. 3. cap. 29. q. 9. num. 66.

Luc. 14. *n.* 5. Et reſpondens ad illos dixit: cujus veſtrum aſinus, aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die Sabbathi?

Num. 6. Et non poterant ad hæc reſpondere illi.

VERSIONES.

Syriac n. 5. Et ſubdit eis: quis ex vobis ſi ceciderit filius ejus, aut bos ejus in puteum die Sabbathi, qui non ſtatim hauriens educat eum.

Syriacus. n. 6. Et non poterant ei dare reſponſum ſuper hac re.

Arabic. Circa hoc.

EXPOSITIO III.

44. *Et reſpondens ad illos.* Sanato nempe homine pergit Jeſus loqui illis, *cujus veſtrum aſinus, aut bos.* Hæc duo animalia in exemplum adducit, utpote maximè omnibus communia, ac domeſtica, & quæ frequentius in omnium uſu erant.

Mal. *In puteum cadet*, Seu ut alii cum Maldonato: in foveam *Et non continuò extrahet illum die Sabbathi?* efficaci exemplo eſt uſus, ut notant

Gloſſa. Bonav. Gloſſa, D. Bonavent. & alii; ac ſi diceret. Si vos ô Phariſæi aſinum, aut bovem multa vi, ac conatu ex puteo, ſeu ex fovea extrahitis in Sabbatho, nec Sabbathum violari putatis: cur me exiſtimatis Sabbathi venerationem imminuere, eo quod ſanitatem ægris abſque ullo labore, ſed ſolùm

Beda. verbo, vel tactu confero? Rectè Beda *Violabant*, ait, *illi Sabbathum in opere cupiditatis, qui Chriſtũ violare arguebant in opere charitatis. Et non poterant ad hæc reſpondere.* Ecce Phariſæi, qui in conventiculis, ac coram populo multa adverſus Chriſtum oblatrabant dicentes, *non eſt hic homo à Deo,*

Joan. 9. *qui Sabbathum non cuſtodit.* Joan. 9. num. 16. Coram Chriſto obmuteſcunt, nec unum verbum dicunt.

Euth. Beda. Bonav. Nam ut ait Euthym. *Cum manifeſta eſſet veritas,* coacti ſunt pudore omnino ſupprimere os. Deinde rectè Beda, D. Bonav. *Meritò, ait, tacent, qui contra ſe dictum, quidquid dixerunt, vident: ſi enim licet, cur obſervant? Si non licet, cur pecora curant?* Iniquus quidquid dicit contra ſe producit. Vide hoc tom. 1. 2. & 3. verb. *Loqui.*

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus exemplum aſini, vel bovis objicit Phariſæis ad eorum malitiam confutandam?

Ne videretur, quod Dominus Phariſæorum ſilentio fretus abſque ulla ratione hydropicum die Sabbathi ſanaverit, ideò divinus Magiſter, qui alta providentia omnia operabatur, efficacem rationem producit; pro quo vide in Indice, verbum *Ratio*, oſtenditque quod licitè, ac bene omnia facit, adducens exemplum aſini, vel bovis in medium, quo eos docet; illorúmque malitiam arguit: ex eo quo nota quàm longe ſit ab adulatorum more Jeſus, quamvis enim eſſet invitatus à Principibus Phariſæorum ad epulas, non tamen loquitur ad eorum placitum, ſed ſincerè veritatem dicit, eos arguit, eorumque malitiam reprehendit. Ad quæſtionem. 45. *Omnia ratione operanda.* *Propter eſcas non omittas dicere verum.*

Primò. Et litteralis ratio adducta eſt in expoſitione, ac ſi dicat Chriſtus, ſi vos ô Phariſæi, bovem, aut aſinum lapſum in puteum multo ſudore die Sabbati abſque ejus violatione extrahitis; cur mihi objicitis, quod ſolo verbò, ac tactu hominem in Sabbatho ſanem? Beda. *Si vos, ait, in Sabbatho aſinum, aut bovem, aut quodlibet animal in puteum decidens eripere feſtinatis, non animali, ſed veſtræ avaritiæ conſulentes, quanto magis ego hominem, qui multo melior eſt pecore, debeo liberare? Illud cupiditatis, hoc charitatis eſt opus.* In hoc arguit Dominus Judæorum avaritiam quia eis major cura erat de bove, & aſino, quam de proximo, ac fratre, hunc enim in miſeria infirmitatis volebant eſſe detentum in Sabbatho, non verò ſuum brutum animal in fovea. 46. Beda. *Avarus plus diligit ſuum aſinum quã hominem.*

Secundò. D. Dionyſ. Carth. *Perverſis, & excæcatis, ait, illis legiſperitis, ac Phariſæis jam in Eccleſia multi etiam Prælati, & animarum curam habentes ſunt ſimiles, quia ſi viderint pecoribus ſuis aliquid adverſitatis contingere, mox ſuccurrunt, ſed ſi viderint proximos ſuos, aut ſubditos ſpiritualiter lædi, atque occidi ſcilicet peccare mortaliter, aut notabiliter, tacent, diſſimulant, non curant, nec dolent: quo patet, quod veram Dei, ac proximi charitatem non habeant.* His Phariſæis multi inveniuntur prælati ſimiles, quibus major cura eſt de ſuo animali, quàm de ſuo ſubdito, magis ſoliciti ſunt, magiſque dolore afficiuntur ex incommodo ac damno bruti, quàm hominis, quod totum ex defectu charitatis Dei ac proximi in eis naſcitur, nam ſi hæc apud illos vigeret, plus curarent de anima ſubditi, quàm de vita bruti animalis. Tertiò. D. Auguſtin. lib. 2. qq. Evangel. c. 29. *congruenter autem, ait, hydropicum animali, quod cecidit in puteum, comparavit.* Uterque enim nimio humore aquæ premitur ac laborat, cùm dicitur *cadens in puteum.* Lapſus magnitudo, & difficultas revocandi denotatur, in quæ mala ex immoderato gulæ ſtimulo devenerunt, hydropicus ex nimio appetitu bibendi, & animal etiam tanquam impatiens ut aquam ex puteo guſtaret; non mirum ergo quod in tot mala devenerint, damna enim quæ ex gula germinantur 47. Carth. *Iniquus Prælatus plus diligit ſuum animal, quã ſubditum.* Auguſt. *Mala ex gula difficiliter expelluntur*

tur, multamque difficultatem revocandi ad ſanitatem greſſus important.

48\. Gen. 2. De cibo vetito ait Deus Adamo: *In quocumque die comederis, morte morieris*, Geneſ. 2. num. 17. Per varias cauſas diverſa mala introierunt in orbem; libidinoſa cupiditas, per oculorum concupiſcentiam *Videntes filii Dei filias hominum*, Furtum, ac rapina per ambitionem: *Idolorum cultus per hominum amorem.* At mors in mundum per guſtum cibi vetiti habuit portam in mundum. Cur magis per hanc viam, quã per aliam ingreditur? Mors minimè evitari poteſt, miniméque à mundo expelli valet: indéque cum ſit malum perdurans, ex nullo alio capite, niſi ex gula ad ſui viam habuit ſuffragium. D. Zeno Veronenſ. lib. 1. ſerm. 1. de patient. *Ubi Adam*, ait, *ſacræ arboris pomum male dulce delibavit, lachrymas repetit: dolores, & gemitus: ultimoque ſudore turbatur, poſteris hæreditatem indigeſtæ mortis dereliquit.* Expende, *hæreditatem indigeſtæ mortis.* Mala, quæ ex gula pullulant, indigeſta videntur, adeò ut vix extrahi ac expelli ab Aſſuero valeant.

Malum inevitabile per gulam. Zeno.

49\. Hugo. Prov. 23. Quartò. Hugo. Myſticè, ait, per] aſinum ſtultus, quilibet per bovem ſapiens deſignatur, per foveam verò luxuriam. *Fovea profunda meretrix* Proverb. 22. num. 27. Aſinus ergo, & bos in puteum cadunt, quia tam ſapiens, quàm ſtultus aliquando in luxuriam ruunt. Eccleſiaſtes 7. n. 27. *Inveni*, ait, *amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum eſt, & ſagena cor ejus.* Expende magnam exaggerationem, ut notant Titelman. Lorinus, & alij, *amariorem morte mulierem.* In rem noſtram, *Sagena ejus*, quia quantum eſt ex voluntate ſua, ait Hugo, veluti, *ſagena omnes piſces, & magnos, & parvos capit.* Sic mulier impudica omnes ad ſe trahere conatur.

In luxuriã ſapiens & ſtultus cadunt. Eccl. 7. Titelm. Lorin.

50\. Beda. Bonav. Quintò: Ponitur aſinus, & bos, ut arguatur humana malitia, ut inquiunt Glo. Beda. D. Bonav. quia ſæpè apud aliquos homines in majori æſtimatione habetur aſinus, vel bos quàm homo. Ex quo nota juxta doctrinam Hugonis proximè citati, quod aſinus denotat ſtultum, bos ſapientem tamen dicitur: *Quis veſtrum aſinus, aut bos?* Accommodatur ſermo communi hominum uſui, cum quibus loquebatur. Aſinus primo loco; ſécundo verò bos ponitur: apud enim mundiales primum locum occupat aſinus, ſcilicet ſtultus, non verò bos, hoc eſt ſapiens, aut benemeritus, ſeu multum laborans.

Primum locum neſcius, & non ſapiens occupat.

51\. Apoc. 13. Apocal. 13. num. 1. ait Joannes: *Vidi beſtiam aſcendentem habentem capita ſeptem, & cornua decem, & ſuper cornua ejus diademata decem.* Ecce jam manifeſta difficultas, ſi capita erunt ſeptem, quomodo plures coronæ? *decem diademata.* Corona in capite collocatur; cur ergo coronæ decem, & capita ſeptem? cùm eſſet beſtia tota coronis replebatur, multæque coronæ ei ſuperabundabant. Maximè nota, quod diademata non erant in capitibus, ſed in cornibus, *& ſuper cornua ejus diademata decem.* Caput Hieroglyphicum ſapientiæ; cornua verò bruti nota. In illo autem horrendo monſtro non collocabantur diademata, ubi ſapientia, ſed ubi brutalitatis deſignabatur, ac notabatur.

Corona ſuper abundant neſcio.

Luc. 14 *n.* 7. Dicebat autem ad invitatos parabolam intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.

Num. 8. Cùm invitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco, ne fortè honoratior te ſit invitatus ab illo.

VERSIONES.

Syriac. n. 7. Dicebat autem parabolam iis qui fuerant illic invitati, eo quod conſpiceret eos eligentes loca primorum accubituum.

Arabicus. Quia illi eligebant primos accubitus.

Syriac. n. 8. Quum invitatus fueris ab aliquo ad domum convivij, ne abieris accubitum primo conſeſſu, ne forte illic ſit inventus aliquis te honoratior.

Arabicus. Quando vocaverit te aliquis ne ſedeas prima congregatione, ne fortè honoratiorem aliquem vocet apud ſe.

EXPOSITIO IV.

DICEBAT autem ad invitatos. Cõviviũ Dominus miraculo condecoravit; 52.
miraculo doctrinam abjungit de humilitate. Paſcitur & paſcit, convivio excipitur, & lautiori convivio excipit invitatos, & pro pabulo corporali, cibum ſpirituale animæ impendit. Theophylactus: *Vides*, ait, *cænas Christi, quales ſint, nempe in utilitatem animæ, & non in ſatietatem ventris vertuntur.* Et dixit eis parabolam. Quamvis videatur apertum documentũ, parabola divitur, quia ut notarunt Beda. Interlin. Lyran. Cajet. D. Bonav. Luc. Burg. dat Dominus doctrinam, qua non apertè redarguit, ſed rectè admonet deprompta ſimilitudine à re præſenti, ac à menſa convivali, ut amputatis omnibus inanis gloriæ remis, eos in modeſtia humilitatis informet. Tectè, & modiſtè arguit D. Ambr. lib. 7, in Lucam: *Docetur humilitas, clementer tamen: ut perſuaſionis humilitas aſperitatem correctionis excluderet, ratio proficeret ad perſuaſionis effectum, & correctio emendaret affectum.* Si Dominus manifeſtè, ac aſperè increparet Phariſæos., potius moveret ad vindictam, ac indignationem, quàm ad correctionem, ut autem *proficeret ad perſuaſioni effectum, & emendaret affectum.* Correctio ſit lenis, ac tecta. Intendens, ideſt, attendens. Syriacu- *eo quòd conſpiceret eos* Textus, *primos accubitus eligerent.* Theophylactus tumultuabant propter primas ſedes, tum ait Carthuſianus ob honoris aviditatem, tum etiam ob lautiora fercula quæ altiùs ſedentibus ſolent apponi.

Theoph. Beda. Interlin. Lyran. Cajet. Bonaven. Burgenſ. Ambroſ.

Cum invitatus fueris ad nuptias. Exempli loco 53.
poſuit nuptias, intelligens magnum aliquod convivium, cum in eis ſoleat fieri. *Non diſcumbas in primo loco*, ſeu, *in primo conſeſſu*, ut habet Syr. non (Syr.)

ambias,nec te ſponte ingeras in primo accubitu ; hoc enim ex immoderata jactantia provenit , D. Ambr. hic. *Appetentia loci ſuperioris arcetur.* Ex quo ait D.Cyrill.in Cat.D.Thom. *Proſilire prompte ad honores,qui nobis non conveniunt,indicat nos temerarios eſſe,& noſtra facta vituperio replet.* Dignitas obtenta à non merente,non in honorem,ſed in dedecus illi cedit.Ex quo conjice,quã ta prudẽtia ſit,quod quilibet ſuis limitibus ſe contineat,& electio ultimi loci,non ultima viri magni laus eſt. August. Cyrill.

Luc.14 n.9 Et veniens is , qui te , & illum vocavit,dicat tibi : da huic locum : & tunc incipias cum rubore noviſſimum locum tenere.

Num.10. Sed cum vocatus fueris, vade , recumbe noviſſimo loco : ut cum venerit, qui te invitavit : dicat tibi : Amice aſcende ſuperius, Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus

VERSIONES.

Euthym.n.9. Qui te : & illum invitavit.

Syriacus. Pudore ſuffundaris , cum aſſurrexeris , & obtinueris alium locum.

Vatablus Et incipies cum dedecore extremum locum tenere.

Theoph.n.10. Quin potius cum vocatus fueris,

Syriacus. Vade diſcubitum in ultimum locum , ut cum venerit is,qui te vocavit , dicat tibi : Amice mi : erit tibi gloria coram omnibus , qui tecum diſcumbunt.

EXPOSITIO V.

54 ET veniens,qui te,& illũ vocavit,ſeu invitavit ad convivium,*da huic locum*,ut honoratior,& dignior te primam ſedem occupet;non ait illi deſcende , ſed politicè,ac urbanè abire facit *Et tunc incipias cum rubore* : legit Vatablus cum dedecore. *Noviſſimum locum tenere*.Ex prima ſede ad noviſſimam , ac extremam hic recedere cogitur , cum tamen eſſent aliæ ſedes intermediæ , ſecunda,tertia , vel quarta ; cur ergo de prima ad ultimam. Reſpondet Barradas. Excluſus à primo loco non reperit alium , qui non eſſet occupatus ; ideoque oportuit extremum tenere , vel dicitur , *noviſſimum locum tenere*. Ut confuſio hominis magis exprimatur , quam ſignificare intendit parabola ; ex gloria indebita captata dedecus , ac ignominia comparatur. Vatab. Barrad.

55 *Sed cum vocatus fueris.* Ad nuptias ſcilicet,ac ad magnum ejus convivium.*Vade.* perpende verbum quando verſ. 7.de diſcumbenti primo loco, eſt ſermo,non dicitur,*vade*,ut modò de extremum accubitum eligente , quia cum homo ad ima humilitatis deſcendit , ac ultimum locum amplectitur,tunc ſupra ſe vadit,ac pergit. *Recumbe in noviſſimo loco.* In ultima convivij ſede. D. Bonav.*Te inferiorem omnibus reputando.* Pergit Dominus ſermone parabolico,*ut cum venerit, qui te invitavit.*Non voluit dicere Dominus,ut notat Corder. & alij,quod eo fine ultimus locus eligendus ſit , ut ad ſuperiora aſcendamus , ſed quid ex ipſius humiliatione conſecuturum ſit , indicate intendit Conſequentia enim humilitatis exaltatio eſt. *Amice aſcende ſuperius* , ad priorem , ac honoratiorem locum ; ad optimum patremfamilias ſpectat , ut omnia in domo ſua ſint aptè , & accommodatè diſtributa , ne dignior ſit in ultimo loco, & minus dignus in primo , cui ordine nemo debet reſultare,ipſa enim recta rationis , ac juſtitiæ diſpoſitio nimium coërcet , ac convincit. *Et tunc erit tibi gloria.* Vera enim gloria eſt illa quæ datur non verò quæ ambitur.Hæc enim inſervit ad ignominiam,illa verò ad honorem. *Qui ſe humiliat ſupra ſe extollitur.* Bonav Corder.

QUÆSTIO IX.

Quare docet nos Dominus non quemlibet locum , ſed tantum extremum eligere ?

CUm in convivio varij ſint locorum accubitus mandat Dominus,ut non ſecundum, vel tertium , ſeu quartum eligamus , ſed ut ultimum ac extremum teneamus. Ad quod primò rectè reſpondet ex D. Bernardo ſerm. 37. in Cantic. D. Bonavent. *Si enim , ait , in quonam ſtatu unumquemque noſtrum habeat Deus , liquido cognoſceremus,nec ſupra ſanè,nec infra ſedere deberemus , veritati in omnibus acquieſcentes : nunc autem quia conſilium hoc poſui tenebras latibulum ſuum,& ſermo abſconditus eſt à nobis , ita ut nemo ſciat,ſi dignus ſit amore an odio,juſtius tutiúſq ; profectò , juxta ipſius veritatis conſilium , noviſſimum nobis locum eligimus,de quo poſtmodum cum honore ſuperius educamur , quam præſumimus altiorem , unde cadere mox oporteat cum rubore.* In quo loco quiſquis noſtrum ſit apud Deum nobis , penitus eſt abſconditum. Deinde in ſui æſtimatione homo multum errat ; eligendus eſt ergo à nobis ſemper ultimus locus,ut ex illo cum honore ſublimemur , & primum fugiamus,ne cum dedecore ex illo dejiciamur. 56. Bernard. Bonav. *Homo errat in ſui æſtimatione, inde eligat ultimum locũ*

Secundò Titus Boſtrenſis. *Ille cordatus eſt,ait, qui cum primæ ſedis honorem jure promereatur,adeo illum non affectat,ultro quoque aliis deferat.* Quapropter *magnum , præclarumque donum eſt, animus modeſtus , ſua ſorte contentus.* Prudentia magna viri eſt,quòd quamvis valde notum ſit , quod ipſe honore primæ ſedis dignus ſit , tamen eum non ſibi uſurpat , ſed aliis cum ſibi deferendum relinquit ; qui enim primum ſibi occupat locum , multis periculis exponitur. Salomon Prov. 25. num. 6. *Ne glorioſus appareas , ait , coram rege & in loco magnorum ne ſteteris. Melius eſt enim , ut dicatur tibi , aſcende huc , quam ut humilieris coram Principe.* Nam ſuperbia , & oſtentatio omnibus quidem exoſa eſt maximè regibus,& dynaſtis : tum quia reges omnibus eminere volunt : tum 57. Boſtrenſ. Prov. 15. *Reges omnibus volunt eminere.*

tum quia majeſtatem ſuam ab omnibus agnoſci, & magna omnibus in rebus ſubmiſſione coli, & ſuſpici intentat.

58. Ambr. Tertiò. D. Ambroſius lib 7, in Lucam: *Docetur humilitas*, ait, *dum in illo convivio nuptiali, appetentia loci ſuperioris arcetur: clementer tamen, ut ratio proficeret ad perſuaſionis effectum, & correctio emendaret affectum*: Mandat Dominus humilitatem ultimi loci eligere, non ſolùm ut homo virtutem amplectatur, ſed etiam ut ſuæ auctoritati, ac honori conſulat, ne cum rubore à loco, quem tenebat, dejiciatur, ac expellatur.

Pro auctoritate humilitas tenenda.

59. Bern. Quartò. D. Bernard. tom. 4. ſerm. 19. *Recumbe in noviſſimo loco: Noviſſimus locus*, ait, *mors eſt.* Nuptiæ, ad quas, homo vocatur, præfigurabant illas, quas Chriſtus cum Eccleſia celebravit, ut docent Beda. D. Bonavent. Hugo, & alij, convivium quod celebratur, eſt menſa ſacræ Euchariſtiæ, ut ergo hac cœleſti menſa fruaris, recumbe in noviſſimo, in conſideratione nempe mortis, ſic rem penſites apud te, quod niſi ad menſam dignè præparatus veneris, certiſſimo mortis periculo æternæ damnationis te objicies à quo nullo modo poteſt effugi. Vide ſupr. c. 14. n. 109.

Beda. Bonav. Hugo. Euchariſtia cum mortis metu ſumenda.

60. Bern. Quintò. Idem D. Bernardin. eodem tom. 4. ſerm. 15. *Locus noviſſimus eſt paradiſus.* Humilitas enim paradiſus eſt omnium virtutum, ſeu, ut in ſuperiori de ſacra Euchariſtia perſiſtamus, qui ad Chriſti menſam accedit, non cum hominibus in terra, ſed in paradiſo cum Angelis recumbere cenſendus eſt. Inſignitis victoria, & palma, ait Deus: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ.* Quod de ſacra Euchariſtia communiter interpretatur. Et ſubdit. *Quod eſt in paradiſo Dei mei*, Apocal. 2. num. 7. Quomodo ſacra Euchariſtia dicitur eſſe in paradiſo, cùm in Eccleſia militante apponatur? Cùm terra Deum, ac Dominum paradiſi ſuſcipiat, in cujus præſentia, ac fruitione omnes cœleſtes deliciæ conſiſtunt, inde fit, ut terra paradiſus omnium bonorum reddatur. Richard. de ſancto Laurent. de laudibus B. Mariæ lib. 12. *Quod eſt*, ait, *in paradiſo Dei mei, ideſt in Eccleſia militante per præſentiam corporalem in ſacramento altaris.* D. Chryſoſtomus homil 241. Corinth. *Nemo ſit*, ait, *cui de hac re ambigere liceat; nam dum in hac vita ſumus, ut terra nobis cœlum ſit, facit hoc myſterium.*

Apoc. 2. Qui guſtat ſacram Euchariſtiam, in paradiſo degit. Rich. Chryſ.

61. Bernard. Sextò. D. Bernard. ſerm. 77. in Cantic. *Propterea*, ait, *non mediocrem, non penultimum, non ipſum ſaltem inter noviſſimos eligere locum nos voluit Dominus; ſed recumbe, inquit, in noviſſimo loco, ut ſolus videlicet omnium noviſſimus ſedeas, teque nemini non dico præponas, ſed comparare præſumas.* Perfectus humilis non ſolùm inter minimos locum eligit, ſed omnium extremum quærit; non enim patitur, ut alius tanquam inferior ei poſtponatur, vel comparetur, ſed ſub omnium abjectione vult ipſe ſubſterni.

Verus humilis non cum aliis, ſed infra omnibus ſe vilem reputat.

62. 2. Reg. 4. Magnus, ac potens rex erat David, & tamen tanquam minimus de plebe factus coram Domini arca ſaltabat, & ſuperbum Micholi faſtum contemnens dicebat. *Ludam, & vilior fiam, pluſquam factus ſum.* 2. Regum. 6, num. 22. Jam ex habitu Chriſti, in cujus perſona dicebatur: *Ego ſum vermis, & non homo.* Cujus David futurus erat pater hanc humilitatem participabat, ut non cum aliis æqualiter vilis, ſed omnium vilior haberetur, ut non tam cum ſcurris compararetur, ſe etiam infra ſcurris abjicibilior, ac tanquam omnium extremus reputaretur, quod pulchrè ponderans D. Gregorius lib. 27. Moral. cap. 27. *Quid alij*, ait, *ſentiant ignoro, ero David plus ſtupeo, ſaltantem, quam pugnantem, pugnando hoſtem ſubduxit, ſaltando coram Domino ſe ipſum vicit, & cum deſpiceretur, dixit, ludam, & vilior fiam plusquam factus ſum: quaſi diceret, vileſcere coram hominibus appeto.*

David ſe in extrema vilitate reputabat. Greg.

63. Cum Gedeon in torculari purgaret frumenta, apparuit ei Angelus Domini, cùmque ſalutans ait: *Virorum fortiſſime.* Illique denuntiat libertatem Iſraël per manum ejus, atque glorioſam victoriam contra Madian; qui reſpondens ait Angelo: *In quo liberabo Iſrael? Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.* Judic. 6. num. 15. Si Gedeon audit ſeu ab Angelo virorum fortiſſimum nuncupari, quia nempe ut explicat Abulenſ. quæſt. 11. corporis, animique viribus præ cæteris præpollebat, deindéque grandis victoria per manum ejus prædicebatur quomodo ipſe de ſe teſtatur, quod ejus familia ſit infima, & ipſe minimus in domo patris ſui? Gedeon multum humilis erat, indéque non ſolùm ſe cum aliis comparabat, nec inter alios ſe eſſe exiſtimabat, ſed etiam tam ex familia, quàm ex perſona ſua ſe abjectiſſimum eſſe dicebat, indéque non ſolùm ſe ipſum, ſed etiam ſuæ familiæ conditionē extenuat. *Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei:* Quod dicebat, quamvis ipſe eſſet primogenitus, ut idem aſtruit Abul. hoc eſt humilitatis ingenium, ut alios meliores cogites. Petr. Bleſenſ. ſerm. 30. *Ut ſcilicet ſemper conſideret homo, quid ſibi abeſt, & quid aliis adeſt.*

Iudic. 6. Abulenſ. Gedeon omnium ſe extremū dicebat. Petr. Bleſ.

QUÆSTIO X.

Quare ille homo, qui aſcendit ad ſuperiorem locum, amicus appellatur, non verò ille, qui deſcendit?

64. Duo homines in hac parabola introducuntur; unus recumbens in primo loco, alter in noviſſimo. Qui in primo loco ſedebat, cùm honoratior advenit, ait ei paterfamilias, *da huic locum.* Non tamen amicum vocat, ut illum alium qui in noviſſimo loco eſt inventus, cui ait herus convivij, *Amice aſcende ſuperius.* Quæſtio excitatur, cur aſcendentem dicit amicum, non verò deſcendentem.

Ratio difficultatis.

65. Bern. Primò. Cur amicum dicat D. Bernard. lib. 2. de conſideratione ad Eugenium ad Pontificem, ſic explicat: *Quale eſt hoc*, ait, *de paupere, & abjecto levari, ſuper gentes, ſuper regna? Quis ego, aut quæ domus patris mei, ut ſedeam excelſis ſublimior? Sanè qui dixit mihi: Amice aſcende ſuperius: amicum fore fidit.* Cum Deus ad dignitatem, ac honorem hominem ſuperius ſublevat, ſic eum ſua gratia, ac donis communit, ac firmat; *Amicum fore fidit.* Ut in ipſo dignitatis culmine, tanquam verus amicus illius legi, ac voluntati in omnibus obſequatur, ut ſuo muneri ſatisfaciens illius onera rectè adimpleat.

Deus cum dignitate dat vires proportionatas.

66. Secundò. Beda: *Veniens Dominus*, ait, *quem humilem invenerit, amici nomine beatificans, ſuperius aſcendere præcipiet. Quicumque enim humiliaverit ſe ſicut parvulus, hic eſt major in regno cælorum.* Humilis amici Dei nomine gaudet, & tanta excellentia, ut in hac vita exiſtens illos beatificetur, ac ex

Humilitas beatificat in hac vita.

ex humilitate veluti beatus dicatur: *Amici nomine beatificans.*

67. Novarin. Tertiò Novarinus ſic explicat: *Amice aſcende ſuperius*; ita tamen, ut amicus eſſe non deſinat, qui aſcendit: ac ſi eum moneat ut in faſtigio dignitatis, ab amicitiæ faſtigio non cadat. *Dignitate ſæpe homines pejores fiunt.* Plures, antequam ad culmen honoris aſcenderent, amicos habuit Chriſtus, qui in culmine poſiti hoſtes evaſerunt. Tertullianus lib. de præſcriptionibus adverſ. Hæretic. cap. 3. probat, quod aliqui boni, poſtea verò dignitate retrò exciderent. *Saul*, ait, *bonus præ cæteris, livore poſtea evertitur. David vir bonus ſecundùm cor Domini, poſtea cædis, & ſtupri reus eſt. Salomon omni gratia, & ſapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur.*

68. *Superbus omnibus exoſus; humilis verò univerſis amabilis.* Quartò. Dum qui primum locum tenebat, ad inferiorem ire mandatur; amici titulus amittitur, & tantum dicitur ei, *da huic locum.* At verò qui in noviſſimo loco ſedebat, amici nomine inſignitur, alloquens ei pater familias ait: *Amice aſcende ſuperius.* Quænam hujus diſcriminis cauſa? Hic ut modeſtus, ac inanis gloriæ inimicus, omnibus erat amicus, omniúmque animos ad ſe conciliabat; ille verò ut ſuperbia elatus, omnibúſque ſe anteponens, omnibus inimicus, ac exoſus erat, omniúmque animos à ſe avertebat, ſicut enim humilitas amorem generat, ſic & ſuperbia odium, ac ſui diſplicentiam procreat, ac nutrit.

69. Conferuntur inter ſe duæ Aſſueri uxores Vaſthi, & Eſther, & cùm utraque eſſet regis imperium tranſgreſſa, valde tamen diverſus exitus unicuique contigit. Nam Vaſthi vocata ad convivium, *quæ renuit, & ad regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempſit*, Eſther 1. (Eſther. 1.) num. 12. Unde cum rex eſſet iratus, facto principum conſilio prolata eſt ſententia, ut non ultra Vaſthi introduceretur ad regem, ſed ipſius loco altera in reginam eligeretur. At verò Eſther, cùm extaret lex, quòd ſi quis non vocatus regis penetrale ingrederetur, ſtatim ſine ulla dilatione capitali pœna punitur, cap. 4. num. 11. Introivit tamen, & viſa regis facie timore corruit, quam blandè, ac affabiliter rex amplectens brachiis tenebat, illámque omnes conſilij proceres conſolabantur *Rex feſtinus, ac metuens exilivit de ſolio, & ſuſtentans eam ulnis ſuis, donec rediret ad ſe his verbis blandiebatur: Quid habes Eſther? Ego ſum* (Eſth. 15.) *frater tuus, noli metuere*, Eſther 15. num. 11. Et poſtea ſubditur: *Omnes miniſtri ejus conſolabantur eam*, ibidem num. 19. Ecce utraque fœmina regis decretum violavit. Vaſthi regem, ac omnes Satrapas habet accuſatores, omnes eam damnant, nullus eſt, qui pro illa loquatur. At verò Eſther regem, & miniſtros ſortita eſt advocatos. Unde tantum diſcrimen in Palatio Aſſueri? Vaſthi ex ſua multa arrogantia regis mandato non obtemperavit, ut apertè indicat illud verbum Scripturæ, *venire contempſit.* Ut ſua præclara eruditione comprobat ſapientiſſimus Magiſter Didacus de Celada ibidem. (Celada.) Eſther verò ex humilitate intuens regis majeſtatem exterrita eſt, & quos arrogantia obtinuit adverſarios, humilitas reconciliavit patronos. *Arrogantia adverſarios creat, humilitas patronos.* Vaſthi ex ſuperbia execrabili odio omnium ſententia à regio faſtigio deponitur. Eſther verò ex ſubmiſſione ſua omnium manibus ſublevatur, ut petita à rege libenter obtineat. (Rup.) Rupertus lib. 11. de divinis Officiis c. 25. *Eſther*, ait, *pro temperantia ponitur, quæ repudiata ob arrogantiam Vaſthi regina in regnum ſubrogatur. Nam ipſius temperantiæ hoc indicium eſt ſingulare, quod Leonem illum, de quo ipſa dicit: Da mihi gratiam in conſpectu Leonis, id eſt, Aſſueri regis, in manſuetudinem convertit.*

70. Matth. 8. Ad Jeſum *accedens unus Scriba, ait illi. Magiſter ſequar te, quocumque ieris. Et dicit ei Jeſus: Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet.* Matth. 8. num. 19. & 20. Propoſita ſua paupertate hunc Scribam à ſe rejicit Chriſtus, ut communiter docent Patres; ut dixi tom. 2. cap. 23. quæſt. 5. & 6. quòmodo Jeſus, qui venerat de cœlo ad terram diſcipulos, ac ſectatores quærens, qui & piſcatores ad littus maris vocabat; & juvenem quẽdam cupientem abire, ut patrem ſuum ſepeliret, recedere non permiſit. Matth. 8. num. 22. (Matth. 8.) hunc nobilem tamen Doctorem voluntariè oblatum, ſic contemnit, ac ſe dimittit, iſte de ſua ſuperbia multum præſumebat, habebat ie ore, *Sequar te quocumque ieris*; illi vero multa humilitate in ſuo munere piſcandi, ac ſepeliendi ſe continebant. *Superbus cõtemnitur, humilis quæritur.* Et Dominus qui humilitatem quærebat, & vocabat in amicos, & diſcipulos, faſtuoſum, ac elatum minimè ſecum degere ſuſtinuit, ſed omnino à ſe dimiſit, ac expulit. (Auguſt.) D. Auguſtinus lib. 22. cap. 48. *Videbat*, ait, *eum ventoſa elatione jactatum, non habere fidei locum, ubi ſe inclinantem doctorem humilitatis exciperet: quia in diſcipulatu Chriſti, non illius gloriam, ſed ſuam gloriam requirebat.* Et D. Paſchaſius. l. 5. in Matth. (Paſch.) *Chriſtus hunc Scribam, non volentem ſequi, ſed fingentem prodidit, quem exhorruit præſumentem.*

Luc. 14. *n.* 11. Quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

VERSIONES.

Syriacus. Quoniam omnis, qui extolit ſeſe, deprimetur: & qui ſeſe depreſſerit, extolletur.

Vatablus. Quia omnis qui ſe extollit, dejicietur: & qui ſe dejicit, extolletur.

EXPOSITIO VI.

71. TOTIUS ſuperioris parabolæ hæc eſt clauſula, ac declaratio, qua Dominus leniter convivas ad modeſtiam, ac humilitatem exhortatur. *Quoniam omnis*, quicumque ille ſit in ſuo gradu, & ordine. *Qui ſe exaltat* per ſuperbiam, ac arrogantiam, ut advertunt Carthuſianus, Hugo. (Carthuſ. Hugo.) Nota, quod non ait, omnis qui exaltatur, nam multi juſti, & ſancti ſublimantur, ſed qui ſe exaltat, præoccupando ſibi honorem, & dignitatem: *humiliabitur*, per dejectionem à ſuo loco, ut ait D. Bonaventura, quod patet ipſa parabola, ut ait Theophylactus. (Bonav. Theoph.) Nam conviva, qui primum locum uſurpavit, cum multa ſui confuſione ejectus eſt in extremum; ex quo ait ipſe Theophylactus: *Vide quomodo, humilitas ſcilicet à culpa hominem liberet, & quodammodo ipſum civilem faciat.* *Humilitas facit hominem urbanum.* Urbanum ſcilicet, ipſumque à ſui confuſione ac opprobrio eximat, ne à loco obtento expellatur. *Et qui ſe humiliat.* Non dixit, qui humiliatus fuerit; nam multos adverſis caſibus

caſibus vidimus humiliatos,ſed non humiles ; ait Dominus,*qui ſe humiliat* , per veram,& propriam virtutem,*exaltabitur* Dei diſpoſitione , ac ordinatione,ut patet in conviva in extremo loco poſito cùm ad ſuperiorem vocatus ſit.

QUÆSTIO XI.

Quomodo ex humilitate aſtruitur exaltatio cùm ſæpe apud homines contrarium fieri videamus ?

72. *Difficultas quæſtionis.* DIfficultas hujus rei eſt,quia ſæpè apud homines vidimus,quod illi , qui ſuperbi arroganter ſe gerunt , ad dignitatum culmina evehuntur ; è contra humiles ob ſui demiſſionem contemnuntur , ac deridentur , ut in exemplo ſunt ſancti Prophetæ qui circuibant *egentes , anguſtiati , afflicti*. Ad Hebræos 11. n. 37. Quorum vitam impij æſtimabant inſaniam, Sap.5. num.4. Superbi verò Phariſæi cathedras,ac primos accubitus tenebant.Matth.23. n. 6. Apoſtoli verò ut contemptibiles,ac dejecti æſtimabantur.1.Cor. 4. num.9.

Ad Heb. 11. Sap. 5.

73. D. Thom. Rectè ad quæſtionem reſpondet D Thomas. *Quod dicitur intelligendum eſt*,ait,*ſecundum divinum judicium , non ſecundùm humanam conſuetudinem , ſecundùm quam plures concupiſcentes honorem conſequuntur; alii verò ſe humiliantes in gloria remanent.*Mundiales de humilibus non curant , hoc tantum eſt divinæ altitudinis , qui humilia reſpicit , contemptibilia erigit, & de extremo loco ad primas ſedes elevat.

74. Narrans Regius Vates ſumma Dei mirabilia , qui omnia quæcumque voluit , fecit in cœlo , & in terra. Subdit : *Educens nubes ab extremo terræ*, Pſal.134.num 7. *ab extremo terræ* , id eſt ab infima parte terræ,ſeu orbis , ut explicant Euthym. Nicephorus,Lorinus , & alij,ſed nubes,quæ ſua varietate condecorant cœlos,ſuoque rore terram fœcundant,cur ab extrema,ac infima terra generantur?Cur non potiùs ex media terræ,ſeu ex illius altitudine , ex cacumine nempe montium producuntur?Per nubes , Prophetas , Apoſtolos, ac cæteros Evangelicos prædicatores intelligunt D.Hilarius.D.Auguſtinus.N. Incognitus , & alij qui ſublevantur ex infima,& abjecta terra ex ſua nempe profunda humilitate , qua ſe extremi , ac infimi omnium reputabantur,qui tanquam nubes in cœlum elevati ſunt à Domino , ut totam ſuam Eccleſiam ſua doctrina , ac ſanguine irrigarent , ac fœcundarent , ſuiſque meritis eam condecorarent,& qui extremi reputabantur conſtituerentur principes ſuper omnem terram. Origen. hom. 8. in Jeremim ad cap. 10. *Vides*,ait,*quomodo ab extremis terræ educat Deus has corporeas nubes? Propterea ſi volumus nubes fieri , ad quas perveniat veritas Dei , noviſſimi omnium fiamus , nam , inquit Pſalmus , veritas tua uſque ad nubes.*

Pſ. 134. Euthym. Nicephor. Hilar. Auguſt. Incogn. Orig.

75. Apoc. 1. Iſaiæ. 53. Ait Chriſtus Dominus de ſe Apocal. 1. n. 8. *Ego ſum Alpha,& Omega,principium,& finis?*finis quidem ultimus,& extremus.Iſaias c. 53. num. 3. eum deſpectum , & noviſſimum virorum vocat : quomodo tam deſpectus,ac noviſſimus virorum , qui dicebat de ſe , *Ego ſum vermis , & non homo* , primas ſedes tenet,& Alpha dicitur,nam ſi Chriſtus eſt Omega,in ordine litterarum ultimus eſt , ſicut cùm ſit Alpha,principiũ occupat.Quis ergo tam diſtantes terminos,principium ſcilicet , ac finem rerum potuit inter ſe adunare,ac conjungere,niſi una potens,ac artifex humilitas,quia Chriſtus Dominus profundè ſeſe dejecit , ut eſſet noviſſimus , ac deſpectus virorum factus obediens uſq;ad crucem : propterea Pater exaltavit nomen ejus ſuper omne nomen,ut verè Alpa,& Omega,principium ac finis omnium conſtitueretur. Tert.l de Monagamia.c.5. *Sic & duas*,ait,*litteras Græciæ , ſummam , & ultimam ſibi induit Dominus, initii , & finis concurrentium in ſe figuras,uti quemadmodum Alpha , & Omega uſque volvitur , & rurſus Omega , ac Alpha replicatur;ita ut oſtenderet in ſe initij decurſum ad finem,& finis recurſum ad initium,& ideò in Chriſto omnia revocantur ad initium.*

Humilia magnitudini connexa eſt Tert.

76. D. Thom. Rectè ait D.Thom. quod id,quod dicitur , qui ſe humiliat,exaltabitur.*Intelligendum,ſed ſecundũ judicium divinum , non ſecundùm conſuetudinem humanam.* Non homo , ſed ſolus Deus humiles , & abjectos erigit, & ſublevat. Cum Joſeph eſſet totius Ægypti prorex,peperit ei uxor ejus filium primogenitum , quem Manaſſes vocavit. *Dicens : oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum,& & domus patris mei.*Gen.41.n.51.Videbatur dicẽdum Pharao me fecit oblivisci,ex ejus enim imperio è carcere eductus eſt , ac ad tantum dignitatis apicem evectus , tamen Joſeph ait,*Deus oblivisci me fecit*, Joſeph è carcere , ac ex loco infimo , & compedibus ſublimatus eſt ad regale palatium,ad magnificum thronum , ac ad clavum Ægypti ; ex tanta autem carceris abjectione hominem captivum ad tantum faſtigium extollere non hominis , ſed Dei eſt Huc advoco D. Chryſoſt. homil. 24. in Geneſ.*Deus fortis in conſilio ſuo ex captivitate ad tantam gratiam aſcendere fecit populum ſuum,ut nomen Iſrael terribile eſſet cunctis nationibus.*

Gen.41. *Solus Deus humiles reſpicit,& erigit.* Chryſoſt.

Luc. 14.*n.*12. Dicebat autem & ei , qui ſe invitaverat:cum facis prandium , aut cœnam , noli vocare amicos , neque fratres,neque cognatos,neq; vicinos divites:ne fortè te, & ipſi reinvitent,& fiat tibi retributio.

Num. 13. Sed cum facis convivium , voca pauperes , debiles , claudos , & cæcos.

Num. 14. Beatus eris , quia non habent retribuere tibi , retribuetur enim tibi in reſurrectione juſtorum.

VERSIONES.

Syria.Arabic. num. 12. Porrò dixit ei qui ipſum vocaverat.

Vatab. Et ipſi viciſſim te invitent , & fiat tibi compenſatio.

Theoph. n. 13. Imò cum facis convivium

Clemens Alex. Cùm feceris convivium , voca mendicos , propter quos maximè cœna faciẽda eſt.

Syriacus. Voca pauperes afflictos

*Cajetan.n.*15.Quia non poſſunt retribuere tibi.

Syriacus Quia non habent, unde tibi rependant.

Arabicus. Fiet enim tua retributio.

EXPOSITIO VII.

77. Euthym. DICEBAT *autem.* Poſtquam enim,ait
Euthymius , admonuit Chriſtus ,
quæ ad invitatos maximè pertine-
bant,admonet etiã,quod expedit cõ-
Theoph. vivatori;nam,ut ait Theophylactus;
Vides cœnæ Chriſti,quales ſint,nempe in utilitatem
*animæ,non in ſatietatem ventris vertuntur.*Et rectè
Bonav. notat D.Bonav.à convivio , à re nempè præſenti
ſumit occaſionẽ loquendi de modo invitandi,jux-
Eccl. 37. ta Eccleſ.27.num. 13.*In medio inſenſatorum ſer-*
va verbum tempori. Dixit ergo Dominus illi ,
qui ſe , ſeu eum , *invitaverat* , Principi Phari-
ſæorum.*Noli vocare amicos tuos , fratres,*&c.Hoc
Chriſtus non præcipit quaſi neceſſarium , ſed
quaſi perfectius conſulit:licitum eſt enim invita-
re amicos,& ſi ex bono fine fiat , valde hone-
ſtum tamen perfectius,& excellentius eſt,convo-
Boſtr. care ad menſam pauperes. Titus Boſtr. *Hæc ea de*
*cauſa non monuit Dominus,*ait,*quaſi ſanguine , vel*
alia neceſſitudine conjunctos excipere non liceat,licet
enim id verum,docet beneficia , quæ in amicos , vel
cognatos conferuntur , in altera vita , ea mercede
non penſari , nempe ea commoda adferre , quæ ſo-
lent ea , quæ pauperibus propter Deum impenduntur.
Beda. Idem docent Beda,Albertus Magnus,Carthuſ. &
Alb. Magn. Carthuſ. alij. *Ne fortè te , & ipſi reinvitent:* Videtur , ait
Interlin. Gloſſa , quod hic Princeps convivas invitaverit ,
ut viciſſim ab eis invitaretur. *Erit tibi retributio.*
In hoſpitalitate retributio in hoc ſæculo non
Ambroſ eſt ſpectanda,ac quærenda. *Nam,*ait D.Ambr.*hoſ-*
Theoph. *pitalitatem eſſe remuneratoris,affectus avaritiæ eſt.*
Theophyl. *Hæc autem dicens Dominus,*ait,*non nos*
ab amicis arcet, ſed benignitatem non eſſe venden-
dam docet.

78. Burgenſ. *Sed cum facies convivium,voca pauperes.* Lucas
Burgenſ. ait , quod hoc epithecon ad omnes ſe-
quentes referendum eſt. *Debiles.* Syriacus legit
Afflictos. Et ſubdit. *Claudos , cæcos.* Non quoſvis
pauperes nominat,ſed illos,qui multum corporis
debilitatem patiuntur,& facilè cibum comparare
non poſſunt.

79. Interlin. *Beatus eris.* Inter in. Beatificandi ſunt paupe-
rum ſuſceptores , quia eorum inopia deputat to-
rum illud beneficium fieri ob Dei amorem , qui
ait,quod *uni ex minimis meis feciſtis , mihi feciſtis.*
Chryſoſt. Unde ait D.Chryſoſtomus in Catena D.Thomæ:
Si pauperem vocaveris,Deum habebis debitorem,&
quanto minor eſt frater,tanto magis per eum Chri-
Tertull. *ſtus accedit,& viſitat.*Subdit Chriſtus : *Quia non*
habent retribuere tibi. Tertullianus libro 4. con-
tra Marc.cap.J1. *Ne humanitatis iſtius vicem re-*
tribuere poſſent. Beneficia non ita præſtanda , ut
retributio cogitetur , alioquin non liberalitas , &
miſericordia exercetur,ſed nundinatio. *Retribue-*
Chryſoſt. *tur enim tibi,*à Deo ſcilicet , in cujus obſequium
hæc facis,Nam ut ait D. Chryſoſtomus in Cate-
na : *Deum nunquam obliviſcentem habebis debi-*
torem. Et hæc merces recipienda explicatur à
Chriſto Domino. *In reſurrectione juſtorum.* Scili-
cet in futuro ſæculo. Periphraſis eſt vitæ æternæ,
quæ à reſurrectione perfecta , & plena erit : ita
& retributio perfecta , & plena erit , non ſo-
lùm anima , ut modò , ſed etiam corpore exci-
pienda.

CAPUT XXIV.

Cœna Magna.

Luc. 14.*n.*15. Hæc cùm audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus , dicit illi ? Beatus qui manducavit panem in regno Dei.

Num. 16. At ipſe dicit : Homo quidam fecit cœnam magnam : & vocavit multos.

VERSIONES.

*Arabic.n.*15. Hoc cum audiſſet unus de ſimul recumbentibus,

Euthym. Beatus qui prandium ſumit in regno Dei.

D.Epiph. In regno cœlorum

Syriac. n. 16. Vir quidam fecit cœnam magnam , & convocavit multos.

Theoph.Vatabl. Apparaverat cœnam magnam.

Arabic. Convivium magnum.

EXPOSITIO I.

SIMILEM parabolam refert Divus Mat- 1. Matth. 22.
th.capite.22.numer.2. de homine rege ,
qui fecit nuptias filio ſuo, Et miſit Parabola
ſervos vocare invitatos. Adeo una parabo- *diſtiricta*
la cum altera aſſimilatur , ut Maldonatus
ad citat. cap. Matth. aſtruat non eſſe ſimi-
lem , ſed eandem. Dicendum] tamen eſt cum D.
Auguſt. lib. 2, de conſenſu Evang. cap. 77.D. Auguſt.
Gregor.hom. 37.in Evang.Abulenſ. ad cap. 22. Greg.
Matteh. quæſt.3.diverſam eſſe parabolam , quod Abulenſ.
facilè colliget quiſquis utramque attentè le-
gerit.

*Hæc cùm audiſſet.*Dixit Chriſtus in ſuperiori- 2.
bus,non divites , ſed pauperes eſſe vocandos ad
menſam , cujus retributio erit in reſurre-
ctione , quidam ergo ex diſcumbentibus comme-
tus tædio rerum temporalium , ac inſtammatus
deſiderio reſurrectionis Juſtorum,ac vitæ æternæ,
ut ait Gloſſa:*Dixit illi,*ſcilicet Jeſu. *Beatus qui* Gloſſ.
manducavit panem , ſeu cibum ſeu fruetur con-
vivio *in regno Dei.* Hoc idem cum Reſurrectio-
ne Iuſtorum,ut notat Euſebius in catena,repu-
tabat iſte.Ut cùm eſſent de facta Phariſæorum re-
ſurrectionem crebebat,quam negabant Sadducæi
Actor.23.num.3.An,verò iſte tanquam animalis , Act. 23.
homo,ut inquiunt D.Cyrillus in Catena , Titus Cyrill.
Boſtrenſ. Theophyl. exiſtimaverit retributiones Boſtrenſ.
Sanctorum eſſe corporeas , ac ſenſibus delicias Theoph.
incertum eſt;certum , verò , quod verbi Chriſti
exci

excitatus eſt ad deſiderium reſurrectionis juſtorum in regno Dei.

3. *Quid hic homo ſignificet.* *At ipſe dixit ei.* Reſpondet illi Parabola quadam, quo oſtendit verè Beatos eſſe illos, qui æterno, ac cœleſti convivio fruuntur in regno Dei, cujus multi Judæorum, qui primò vocati ſunt, præ ſtudio temporalium rerum contemptores extiterunt. *Homo quidam*, nobilis, & dives; qui homo juxta D. Chryſ. D. Cyril. in Cat. Theoph. Euth. ſignificat æternum Patrem: juxta verò D. Bonav. Hugonem Cardinalem donotat Chriſtum Dominum: & benè dicitur quidam homo, id eſt unicus, & valde ſingularis homo. D. Bonav. Hugo inquiunt. *Homo quidam ſingularis: conceptus ſine ſemine patris, natus ſine dolore matris: immunis à peccato: mortuus pro peccato.* Subditur in textu: *fecit.* Non mandavit miniſtris facere, quæ enim noſtri ſunt, non aliis facienda committit Dominus, ſed per ſemetipſum univerſa conficit, & præſtat *Cœnam magnam.* Per quam D. Cyrill. & Auctor Cæcus in Catena ſacram Euchariſtiam intelligunt hanc enim cœnam Deus Pater nobis in Chriſto paravit. Tertull. verò l. 4. contra Marc. c. 31. D. Greg. hom. 36. in Evang. Euthym. & alij interpretantur æternam beatitudinem; & rectè vocatur cœna quia dabitur veſpere in fine vitæ, poſt labores hujus vitæ: & ideo non prandium, ſed cœna dicitur, quia poſt æternam beatitudinem, nulla alia dabitur refectio.

Chry. Cyrill. Theoph. Euth. Bonav. Hugo.

Noſtra per ſe ipſum Chriſtus facit.

QUÆSTIO I.

Quare largiens hanc magnam cœnam non dicitur Rex, vel Paterfamilias, nec Dominus, ſed tantum quidam homo?

4. *Difficultas quæſtionis.* Matth. 22. RAtio difficultatis eſt, quia præbens convivium in nuptiis filij ſui, dicitur rex, *Simile eſt regnum cœlorum homini regi.* Matth. 22. n. 22. & idemmet iſte homo in hoc Evangelio dicitur Paterfamilias num. 21. *Tum iratus Pater familias,* &c. infra n. 22. Dominus appellatur. *Ait ſervus, Domine factum eſt, ut imperaſti.* Cur ergo quando ſplendidam cœnam hic apponit dicitur *quidam homo.*

5. Chryſ. Reſpondet primò D. Chryſoſtom. in Catena relatus, *Quoties ait enim punitivam ſuam virtutem indicare vult Deus, urſa, pardus, leo, & hujuſmodi nuncupatur: quando verò miſericordiam exprimere vult, dicitur homo.* Pro ſua pietate, liberalitateque exprimenda dicitur homo, quo denotatur & clementia in homines ſibi ſimiles. In illa diſtincta parabola; in qua rex facit nuptias filio ſuo, dicitur, quod miſerit ſervos ſuos dicere, *Ecce prandium meum paravi.* Matth. 22. num. 4. Prandium tantum, non verò magnum nuncupatur. Cur non regis convivium, ſed hominis magnum publicatur? Liberalior, ac anguſtior extitit humanitas denotata in homine, quàm majeſtas, ac poteſtas ſignificata in rege. *Quidam homo peregrè proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis bona ſua* Matth. 25. num. 14. & infrà ſubditur. *Poſt multum verò temporis venit Dominus ſervorum illorum, & poſuit rationem cum eis.* num. 19. Cùm bona diſtribuit, homo appellatur, *Homo quidam*: cùm verò computata lucra accipit, & examinat, Dominus reputatur. *Venit Dominus ſervorum illorum.* Major extitit benignitas hominis dividens bona quàm Domini magnificentia accipiens, & cuncta velut in trutina ponderans.

Liberalior eſt amor, quàm majeſtas.

Matth. 25.

Secundò Maximè ponderandum, quod tripli- 6.
ci nomine hic homo ab Evangeliſta inſignitur, Primò appellatur homo, *homo quidam.* Secundò Paterfamilias? *Iratus autem Paterfamilias.* Tertiò; Dominus. *Domine factum eſt, ut imperaſti.* Cur non dicitur ſemper, vel Paterfamilias, vel Dominus, vel Rex. Nam in illa alia parabola de nuptiis filij ſemper illas faciens dicitur rex. *Simile eſt regnum cœlorum homini regi.* Matth. 22. & poſtea, *Rex autem cum audiſſet.* Iterum. *Intravit Rex.* Cur ergo hic tanta nominum varietas? Cur non ſemper dicitur Paterfamilias, vel Dominus? Sed in primo limine dicitur *quidam homo*, Præpondera: appellatur *quidam homo*, quando *miſit ſervum ſuum dicere invitatis.* Qui certi, ac determinati homines erant. Poſtea verò nuncupatur. Pater familias, ſeu Dominus, cum imperat. *Per plateas, & vicos civitatis, pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc hic.* Omnes ſine ulla exceptione convocat tunc paterfamilias ſcribitur. Si enim qui regimen tenet ſua bona, ac dona in certos, ac particulares diffundit, à nomine Patris familias, ac Domini evacuatur, quo maximè gaudet, ſi in bonis ejus omnes gaudent, & replentur. Dicebat Theodobaldius Princeps apud Caſſiodorum lib. 10. Variar. Epiſt. *Privata ſtudia à noſtro animo probantur excluſa, quia generalis cuſtos factus ſum.* Si ergo privati ſtudiis incumbit, à nomine principis, ac Domini ſpoliatur, & tantum quidam vocatur homo. Vide multa verb. *Beneficium.*

Matth. 22.

Nomine principis indignum qui beneficia in particulares dividat.

Per quadraginta annos Heli ſummum ſacerdo- 7.
tium ac totius Iſraëlis judicaturam tenuit, & tamen tanto temporis ſpatio, cum multoties Heli nomen repetatur, ſemel tantùm, quando Anna effundebat ſuam orationem ſacerdos dicitur. *Heli ſacerdote ſedente ſuper ſellam ante poſtes templi Domini* 1. Reg. 1. n. 9. Ut referunt Lyran. & Abul. *Dicunt Hebræi, quod illa die fuerat factus pontifex & judex ipſe Heli, & ob hoc ſedebat, tanquam ad judicandum cauſas.* Valde mirum! quadraginta annis habuit regimen, & ſacerdotium, & in tam largo annorum curſu, ſæpe commemorato ejus nomine, nunquam dicitur ſacerdos niſi tantum prima die! Prima die ſui muneris æquitatem juſtitiæ in omnes ſervavit (ut facere ſolent multi, qui ad Gubernacula evehuntur) Poſtea verò permittebat, ut ex bonis oblatis, quæ ad ſacerdotes, Levitas, ac miniſtros templi pertinebant, filij ejus omnia, vel ſaltem majorem, ac meliorem partem ſibi aſſumerent, ac arriperent, & qui ſinebat, ut filij templi bona jejunantibus, ac fameſcentibus aliis, ſibi appropriarent; ac in ſe coarctarent, meritò à nomine ſacerdotis, judicis, ac Pontificis excluditur, & ſolus Heli veluti quidam vulgaris homo dicitur, & nominatur.

1. Reg. 1. Lyran. Abulenſ.

Heli coarctans dona ſacerdotis nomine privatur.

Tertiò. Homo quidam fecit cœnam magnam, 8.
iſte homo rex erat & tamen inter magnificos, ac lautos cœnæ apparatus homo dicitur, ut inde princeps inſtruatur, quod tanta moderatione ſe gerat, ne principatu, ac purpura intumeſcat, ſed in omni ſuæ dignitatis faſtigio cognoſcat ſe hominem eſſe: nam quàvis rex fortuna reliquis præſit, tamen natura omnibus æqualem ſe æſtimet. Cornelius cum adhuc eſſet gentilis juſſu Angeli venit ad Petrum ut ab eo in fide inſtruatur, ac baptizetur. Cornelius factus obvius Petro. *Procidens ad*

Princeps omni ſua ſublimitate cognoſcat ſe hominem.

pedes ejus adoravit. Petrus eum prohibens, ait, *Surge, & ego ipſe homo ſum,* Actorum 10. n. 27. Cur Petrus non ſinit Principem ſibimet ſubmitti, ut fiat cunctis manifeſtum, quanta veneratio debeatur Chriſti Vicario, Pontifici Eccleſiæ? Imperat tamen ei ſurgere, in tanto dignitatis apice, meminerat ſe eſſe hominem, & quamvis Pontifex ita ſe gerebat, ne aliquid ſupra hominem in eo videretur: *Ego ipſe homo ſum.* D. Gregorius Papa part. 2. Curæ Paſtoralis capite 6. *Petrus*, ait, *auctore Deo ſanctæ Eccleſiæ principatum tenens, à bene agente Cornelio immoderatiùs venerari recuſavit, ſeque illi ſimilem agnovit.*

Greg.

9. Quartò. Hic homo erat paterfamilias, ac Dominus, ut ex ipſomet textu patet, ut notavi in limine quæſtionis. Cur ejus dignitas non indicatur? Seu cur ejus nomen honoris gratia non manifeſtatur? Magnifica liberalitas, ac regalis magnificentia eum regem propalabat, nec enim nomine eget, qui à liberalitate ac beneficentia condecoratur; hæc eſt enim principum, ac regum nota. Quamvis ergo nomine dicatur, homo tamen operibus, ac factis rex, princeps, ac dominus monſtrabatur, cum tanta beneficentia, ac largitate irradiaret. S. Hildebertus Cœnoman. Epiſcopus de rege ſuo valde benefico ſic ſcribit Epiſtol. 3. *Novit ille*, ait, *regiam manum melius donativo ſplendore, quàm ſceptro nitere, nec ſatis eſſe principi ſubditos ad bene agendum exemplis provocare, niſi provocentur & præmiis.*

Liberalitas regum nota.

Hildeb.

10. Cùm Jacob peteret benedictionem à Parente ſuo Iſaac recuſabat ſenex, tamen ut ſenſit veſtimentorum fragrantiam. *Benedicens illi ait: ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Deus.* Gen. 28. n. 27. Dat ei largam benedictionem, qua princeps, ac rex populorum; & fratrum inauguratur. *Serviant tibi populi, & adorent te Tribus, eſto Dominus fratrum tuorum.* Ibidem n. 19. Maximè inquirendum eſt, quiſnam extiterit ille odor. *Ecce odor filii mei*, quo tantùm Pater recreatus eſt, ut tam amplam benedictionem filio impenderet. Per odorem Jacob D. Gregor. homil. 6. in Ezechiel Procopius, Rupertus, & alij ejus virtutes interpretantur. D. verò Ambroſ. eſſe odorem liberalitatis, qua cum ipſe Jacob haberet cibum paratum ad comedendum ex ore præripuit, ut fameſcentem fratrem aleret. D. Ambroſ. lib. 2. de Iſaac, & vita beata cap. 1. *Nam licet*, ait, *dulcis & ſuavis odor ſit agri, eſt odor naturæ, tamen in ſancto Patriarcha virtutum ſpirabat gratia. Quã continens erat parſimonia, qui cibum ſibi paratum non expetivit, ſed petenti fratri ſine dilatione conceſſit: à quo primatûs benedictionem accepit.* Redolebat animus Jacob largam beneficentiam, qua ſibi paratum cibum noluit ſumere, ut laſſum fratrem reficeret, & qui tanta liberalitate imminebat odorem regis, ac principis immittebat & bene dicitur *odor agri pleni.* Nam ager pinguis non ſibi conſitus eſt, ſed ut aliis ferax ſit; nec ſibi ſuos fructus parturit, ſed ut aliis largiatur, & dum frugibus repletus, ſibi vacuus ſemper eſt.

Gen. 27.

Greg. Procop. Rup. Ambr.

Beneficentia regis odorem exhalat.

11. Per Moyſen mandat Deus dicere filiis Iſraël. *Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos ſuper alas Aquilarum.* Exod. 16. num. 4. Quæ combinatio in hoc negotio cum Aquila; Cur non ait, quod eos eduxit, ut Deus omnipotens, ac Dominus ſupremus, ac Rex Regum? De Aquila teſtatur Barthol. Anglic. lib. 22. capite 1. Inter omnes avium diverſarum ſpecies, Aquila eſt maximè liberalis; nam prædam, quam arripit, ſola non comedit, ſed filiis, imò avibus, eam inſequentibus, quaſi communem exponit & ideo ſemper Aquilam aliæ aves ſolent inſequi, ſpectantes, quod de ipſius præda eis debeat aliquam portionem impartiri. Cùm ergo ait, quod eos ſuſtulerit, ut Aquila; ibi denotat, quod eos ut Rex, ac Dominus aſportavit, largiens, & dividens in eis ſua dona, quod Domini, ac Regis proprius character eſt. D. Chryſoſt. in Pſal. 113. *Hoc maximè*, ait, *principem oſtendit, quod ſcilicet ſuorum curam gerat, eiſque benefaciendo provideat, ac proſpiciat.*

Exod. 19.

Barth. Angl.

Vbi beneficentia, ibi regalis animus,

Chryſ.

QUÆSTIO II.

Quare non homo dicitur Magnus; ſed ſolùm cœna Magna vocatur?

12.

HOmo quidam fecit cœnam magnam. Deus ſemetipſum hominem tantùm appellat, cœnam verò magnam dixit. Si conſideretur Deus in ſuis operibus, ſemper per reſpectum ad ipſa opera Deus magnus, & excelſus viſus eſt; opera verò attenta Dei majeſtate parva, & anguſta apparent. *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ* Gen. 2. n. 7. Dominus Deus, ut ejus magnitudo exprimatur; de limo verò terræ dicitur, ſeu, ut explicat Procopius, de parte pulverulenta in ſuperficie terræ volitante ut vilitas, & parvitas hominis declaretur.

Gen.

13. At verò in Euchariſtico ſacramento tantum eſt operis faſtigium, ut Deus ſua infinita ſapientia diſponat, & ordinet, quod altaris Sacramentum magnum, & excelſum ſemper appareat, ad cujus conſpectum ipſe, qui immenſus, & infinitus eſt, veluti unus ex vulgaribus, ac parvulis hominibus ſine ullo nominis ſplendore ſe exhibeat. *Homo quidam fecit cœnam magnam.* Qui cœnam parat *Homo quidam*; nomen commune, ac vulgare quod parvulis hominibus ſolet adaptari? at verò opus ipſum, Deus nempè ſacramentatus valde magnum, & ſublime. *Fecit cœnam magnam.* Ait, D. Auguſtin. in Pſalm. 33. *Verbum illud, quo paſcuntur Angeli, ſempiternum, quod eſt æquale Patri, manducavit homo: ſaginantur ergo illo Angeli, ſed ſemetipſum exinanivit, ut manducaret panem Angelorum homo.* Sempiternus Dei filius exinanitus, ac humiliatus factus eſt, ut inſtitueretur ſupremus ille cibus Angelorum, quo homines paſcerentur.

Chriſtus magni nomẽ non ſibi, ſed ſuæ Eucariſtiæ imponit

Auguſt.

14. De felici ſtatu Eccleſiæ Catholicæ loquens Iſaias cap. 11. num 6. *Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo, & ovis ſimul morabuntur; vitulus, & urſus paſcentur*, &c Ideſt, ut eſt communis Interpretum expoſitio apud Leonem à Caſtro, Sanchez, Cornelium, homines dediti feritis, ac lupinis, & leoninis moribus ſuſcepta Chriſti fide ac doctrina mites, ac humiles redduntur. Subdit tamen Propheta. *Puer parvulus minabat eos*: Septuaginta. Pagnin. *Ducet eos.* Juxta communem ſententiam puer parvulus Chriſtum Dominum ſignificat; ſed ipſe quomodo dicitur puer parvulus. De eo vaticinatur David *Exultavit ut gigas ad currendam viam.* Pſalm. 18. num. 7. Tanta celeritate veluti gigas cucurrit viam noſtræ redemptionis, ac ſalutis, ut explicant D. Ambroſ. D. Auguſtinus, D. Irenæus, Caſſiodorus, & alij, in qua veluti. *Saliens in montibus,*

Iſai. 11.

Septuag. Pagnin.

Pſalm. 18. Ambr. Auguſt. Iren. Caſſ.

Cant.2. *tibus tranſiliens collibus.* Cantic.2.num.8.Quoſdã ſaltus dedit per Incarnationem, nativitatem,vitam, miracula, ac opera,& per crucem,& mortem; ſi ergo in tantis myſteriis gigas,quomodo cùm illos ducit puer parvulus dicitur: ait Propheta, *Vitulus, & urſus paſcentur*:explicat Divus Thomas, *cibo Sacramentorum* Convocantur homines ad paſcua Euchariſtici myſterij, in quo tota Dei gloria nitet, & irradiat, ut ait D. Ignatius Epiſtol. 14.Cujus tanta altitudo,& ſublimitas,ut cunctis aperta ſit, ille qui eſt gigas in operibus ſuis tanquam puer parvulus ſe exhibens, oſtendit viam, ducatúmque præſtat ad cœleſte pabulum. (D.Thom.)

15. Eſth.1. *Tertio anno imperij ſui fecit* ſcilicet Aſſuerus, *grande convivium principibus, & pueris ſuis.* Eſth. 1.n. 3.Maximè ponderandum, quod convivium dicitur grande;non verò Aſſuerus illud exhibens, cum tamen multis aliis in locis ille hoc nomine inſignitus ſcribatur, ut in decreto de nece Judæorum inſtante Aman.*Rex maximus Artaxerxes* Eſther. 13. n. 1. Et cum revocat hujuſmodi mandatum, ut alibi notavi.*Rex magnus Artaxerxes.*Eſther.16.n.1.Cur hic in ſuo grandi convivio non grandis etiam dicitur?Aſſuerum Chriſtus Dominus, illius verò convivium Chriſti Euchariſticas dapes adumbrare docent ibi Cornel.& Mendoça tom. 3.in 1.lib Regum cap 9. verſ. 2. num.24.Gloſſam allegans,& multum luculenter; ac eruditè ſapientiſſimus Magiſter Celada in c.1. Eſther à §.41.& deinceps per plures. Cùm ergo Aſſuerus Chriſtum Dominum, convivium illud ſacram Euchariſtiam adſignificaret. Convivium nomine grandi fulget, non verò Aſſuerus, quia Chriſtus Dominus quodammodo magnitudinis nomen à ſe dimittit, ut illud ſplendidè ſuo convivio adſcribat; ut illud celſitudo,ac magnitudo cunctis fiat pervia, & nota.

(Eſth.13. Eſth.16. Cornel. Mendoça. Celada. *Chriſti convivium dicitur grande,non verò rex exhibês.*)

QUÆSTIO III.

Quare homo potiùs fecit cœnam quàm prandium?

16. *Difficultas quæſtionis.* IN quæſtionem voco cur hic homo potius fecit cœnam, quàm prandium.Nam rex ille in nuptiis filij ſui miſit per ſervos dicere invitatis: *Ecce prandium meum paravi.*Matt. 22. num. 4. Ratio hujus rei deſumitur ex his, quæ dixi c.22. Expoſitione 2. ubi notavi celeberrima,& magnifica convivia apud antiquos noctu apponi,ac exhiberi,& ideo pro ampla magnitudine hujus convivij potiùs cœnam, quàm prandium appellari.

17. Gloſſ. Euthym. Beda. Alb.Magn. Bonavent. Ant.Olyſ. Secunda, & celebris ratio depromitur ex ſignificato.Nam ut tradunt Gloſſa, Euthym. Beda Albertus Magn.D.Bonav.D.Anton. Olyſip.ſerm. in Domin.1.poſt Trinitatem, denotat beatitudinem,ac cœleſtem gloriam,qua in regno Dei fruimur.Et rectè cænam vocatur,quia confertur veſpere, id eſt in fine vitæ poſt hujus ſæculi labores, poſt quam nulla alia communicabitur refectio. quia ipſa æterna eſt.Hoc ante ſuprà citatos docuit Tertull.lib. 4.contra Marc.c.31 *Cœna*,ait,*paratura vitæ æternæ ſaturitatem figurat.* D.Gregor. homil.36.in Evang. *Cœna dicitur*, inquit, *quia poſt cœnam convivium nullum reſtat. Et quia æternum Dei convivium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, ut hoc non prandium, ſed cœna vocaretur.* Et ſicut cœna ſine lumine non celebratur, & ſi lumen abiit, fercula non intuentur:ſic cœleſte convivium, ſine lumine,quod Theologi lumen gloriæ vocant,non exhibetur,quod neceſſarium eſt, ut Deus ipſe de facto cernatur; dico de facto,ut à quæſtione de poſſibili, quam diſputant Theologi, abſtraham.

(Tert. Gregor. *Æterna beatitudo cœnæ comparatur.*)

18. Cyril. Tertiò D Cyrill.in Catena Græca. *Conditor omnium atque gloriæ Pater paravit cœnam magnam in Chriſto peractam. Noviſſimis enim temporibus, & quaſi in occaſu noſtri ſæculi,illuxit nobis Dei filius,& mortem pro nobis ſuſtinens, dedit nobis proprium corpus comedere; unde & agnus in veſpere immolabatur juxta legem Moſaicam;merito igitur cœna dictum eſt,paratum in Chriſto convivium.* Quæ ſententia maximè confirmatur ex uſu Eccleſiæ, quæ hanc parabolam legit, & adaptat feſto Euchariſtici ſacramenti, quod rectè dicitur cœna:in hoc enim ultimo ſæculo, ſeu in veſpere vitæ Chriſti inſtitutũ eſt,in eoq;ſunt omnia ſpiritualia fercula,ut nihil amplius habeat homo quid deſideret, & appetat; lucerna autem hujus cœnæ eſt fides, qua hic cibus ſumendus, ac guſtandus eſt.

(*In cœna adumbratur ſacra Euchariſtia.*)

19. Pſ.77. Petra in deſerto percuſſa dedit ingentem aquarum copiam: *Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ* Pſalm.77.n.20. De quo loquens idem Propheta ait,*Cibavit eos ex adipe frumenti,& de petra melle ſaturavit eos.*Pſal 80.n.17.De quo Moyſes locutus ait:*Oleum de ſaxo duriſſimo.*Deuter.32.n.13. Si petra dedit adipem ſeu pinguedinem, ſeu medullam frumenti, quomodo mel oleum, & aquam? ſi erat medulla frumenti, quomodo oleum; ſi oleum, quomodo mel,& tandem quomodo aqua? Petra illa erat Chriſtus 1.Corint.10. n.4.præfigurabitur ibi cibus Euchariſticus à Chriſto dandus Eccleſiæ ſuæ, in quo ſpiritualiter eſt ſaturitas frumenti,dulcedo mellis,ſuavitas olei,& abundantia aquæ, in hoc enim pane vivo Chriſti, quidquid optaveris, quidquid conducere poteſt, vel ad ſaturitatem,vel delicias,totum ibi pleniſſimè invenies, ut nihil amplius habeat quod concupiſcas D. Paſcaſ. l. de corp.ac ſang.Domin. c.9. *Hoc frumentum*, ait, *corpus videlicet Chriſti adipem habet, & non ſolum adiem, ſed & omnes delicias:ita & potus ſanguinis. Unde quod de petra myſticè manavit, nunc mel, nunc oleum,nunc quoque potus dicitur:quia quiquid prægustare ſpiritualiter potueris hoc totum ibidem invenis.*

(Pſ 80. Deuter.32. 1.Cor.10. *In ſacra Euchariſtia omnia deſiderabilia.*)

20. 1.Cor.3. Scribebat Paulus ſuis diſcipulis.1. Corinth. 3. num.2. *Lac vobis potum dedi, tanquam infantibus.* Loquens Deus Moyſi in Ægypto,promittenſque egreſſionem ex illo loco. Exod.capit.3. num.17. *Ducam vos in terram lacte, & melle manantem.* Ex utroque loco inter ſe comparato magna quæſtio exoritur, ait Clemens Alexandri. citandus. Lac à natura, ac Paulo parvulis infantibu, ut eo creſcant, nutriantur, exhibetur.Idemmet lac viris robuſtiſſimis viventium terram jam poſſidentibus, poſt bella, ſudores ac victorias, promittitur. *Ducam vos in terram fluentem lac,& mel.* Quomodo idem lac, quod pro infantiæ nutrimento parvulis conceditur, pro corona, & laurea fortiſſimis bellatoribus confertur? Clem. Alexandr.1. Pædag cap.6.*Iure juſtis*, ait,*lac promittitur,ut aperte Verbum eſſe utrumque oſtendatur, Alpha,& Omega principium, & finis:Verbum inquam,quod allegoricè lac dicitur.* Illud lac allegoricè denotat lacteum verbum, ſeu Euchariſticum convivium, quod ineſt Alpha, & Omega principium,& finis, ac conſummatio omnium bonorum

(Exod.3. Clem. Alex. *Omne bonum in Euchariſtia.*)

rum, quod cum in hoc ſæculo parvulis communicetur, nil amplius in entitate, ac ſubſtantia reſtat, quod triumphatoribus poſt bella, ac certamina conferatur. Eodem lacte, ac pabulo, quo parvuli in entitate hîc paſcuntur, juſti in terra promiſſionis ſaginantur, diverſo tamen modo, nam hi viſione fruuntur, illi verò ſpirituali refectione gaudent. Vide multa tom. 3. in Indice. Verb. *Effectus Eucharistiæ.*

QUÆSTIO IV.

Quare cœna ab homine facta dicitur hic magna, non verò quando iterum ſecundo loco commemoratur?

21. *Hugo.* COENA *hæc*, ut in præſenti ait Hugo Card. *dicitur magna propter quatuor. Primò, quia Dominus magnus, ſcilicet Chriſtus. Secundo, quia convivæ magni, ſcilicet omnes fideles, qui digna accipiunt. Tertiò, quia fercula appoſita ſunt magna, ſcilicet corpus, & ſanguis ipſius Domini. Quartò, quia ſervitores magni ſcilicet Angeli, qui creduntur aſſiſtere, & ſervire ſacerdoti, & omnibus convivantibus in hac menſa.* De quibus ſatis latè agunt Expoſitores communiter; & nos egimus 3. tom. cap. 35. *Cur cœna magna.*

22. Nunc verò inquirimus, quod cùm in hoc Evangelio dupliciter fiat mentio de hac cœna, in primo loco dicitur magna, non verò in ſecundo. *Homo quidam fecit cœnam magnam.* Ecce magna nuncupatur. Poſteà verò infrà num. 24. Paterfamilias loquens introducitur, ait: *Nemo virorum illorum guſtabit cœnam meam.* Ubi nomine magni prætermiſſo, ſolùm cœna commemoratur. *Difficultas quæſtionis.*

23. Reſpondeo primò. Quod quando Evangeliſta ut canonicus Hiſtoriator hiſtoriam refert, cœnam magnam ſcribit. *Homo quidam fecit cœnam magnam.* At verò quando ipſe Dominus de ſua cœna loquitur, non ſic de illa agit. *Guſtabit cœnam meam.* Cœnam tantum dicit. Non enim à ſuo largitore res exhibita magna appellanda eſt, ſed ab alio ſic dicenda, & publicanda; non enim, qui donum confert, ipſum extollat, ſed ab alio extollatur. Vide ſup. c. 5 q. 16. n. 138. & 139. *Ne qui ſuas laudes dicat ſed alius.*

24. Secundò. Perpende textum. *Fecit cœnam magnam, vocavit multos.* Poſteà verò ait. *Nemo virorum illorum guſtabit cœnam meam.* Cùm ad illam multi convocantur, magna appellatur, non ſic verò quando ab illa aliquis excluditur. Tunc enim vera magnitudo ſplendet, cum de ejus exuberantia multi participant, & nullus vacuus invenitur. Vide in hoc tom. 2. & 3. in Indice, Verbum, *Communicare.* *Vera magnitudo, ut nullus excludatur.*

25. Tertiò. Primo loco dicitur, quod homo paraverit cœnam, & tunc magna appellatur. *Fecit cœnam magnam* Secundo verò loco dicitur, quod Paterfamilias eam præparavit. *Guſtabit cœnam meam.* Quando fecit cœnam, tunc magna nuncupatur, nam cùm homo ſit valde anguſtus, & limitatus, illius conſideratione quælibet res grandis, & magna eſt. Non ſic verò cœna dicitur ſecundo loco, quia cum ſe patremfamilias multo amore æſtuantem declaravit, ac manifeſtavit; quamvis cœna eſſet valde magna, & ampla, tamen reſpectu illius amoris non talis videtur, & ideo ſuppreſſo nomine magni, cœna tantum dicitur. Ex quo perpende latum diſcrimen inter hominis limitationem, & amoris magnitudinem. Homo cùm ſit valde limitatus, quælibet res illi grandis; amor verò ſi grandis, omnia illi parum, nil magnum apparet. *Homini quælibet res magna, amori omnia parva.*

Homo limitatus quælibet res illi grandis. Cum Dominus oculos ſuæ pietatis in Job converteret, ut eum reſtitueret in ſuam antiquam felicitatem, ait textus, quod venerunt ad eum omnes fratres, ac ſorores ejus, ac amici. *Et dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam* Job. 42. n. 11. Job homo rex, ut tenet communis ſententia, illius etiam fratres, ſorores, ac amici divites, & multum potentes, ut par erat hominibus regi conjunctis. Cur ergo tam parcum, ac miſerum donum, ovem unam, conferunt amico, ac conſanguineo ſuo extrema neceſſitate laboranti. Unde ait Lyranus. *Dederunt ovem unam eum ad revelandum hujuſmodi dona parum feciſſent.* Verum eſt, quod illi fratres, & amici Job divites, & potentes extabant, oviſque una res parva, & exigua, tamen cùm eſſent homines multa limitatione circumſcripti, & una ovis licèt res parva, ab illis tamen ut grandis & magna appendebatur. 26. *Job 42. Lyran. Vna ovis magna homini.*

Amori verò nil magnum, omne parvum Cùm Moyſes videret, quod rubus arderet, & non combureretur Dixit. *Vadam, & videbo viſionem hanc magnam.* Exod. 3. num. 3. Poſteà verò cum propius accederet, viſionem non appellat magnam, nec quando de ea iterum loquitur Deutero. 33. num. 16. Cur à loco diſtanti magna apparet viſio, non ſic verò à propinquo? Præcipuè quod cum Moyſes approximaret præfiguratum videt ineffabile Incarnationis myſterium, ut docent Clemens Alexandrin. lib. 2 Pædagog. cap. 8 D. Hieronym. ſermon. de de Aſſumpt. D. Leo ſerm. 2. de Nat vi ar. D. Greg. lib. 28. Moral. cap 2. Theodoretus, Rupert. & alij. Vel myſterium Crucis Chriſti ibi agnovit, ut tradunt Procopius, & alij. Cùm tam ſublimia ibi intueatur. Verbum Incarnatum, ac pro ſalute hominum demortuum, quo nihil ſublimius à Deo factum eſt, & tamen viſionem non clamat magnam? Quando Moyſes videt viſionem à longè, neſciebat quid in illa involveretur, indéque ipſam magnam fatetur. At verò cum appropinquat, altiſſimi Divini amoris affectus repræſentatur ei, indéque viſionem grandem non dicit, ubi enim amor ineſt, nil magnum, ac grande cenſetur. 27. *Exod 3. Deut. 33. Clem. Alex. Hieron. Leo. Greg. Theodoret. Amor ſumma mirabilia non magna reputat.*

Omnes quatuor Evangeliſtæ Chriſti Paſſionem referunt. D. Matthæus, D. Marcus, D. Lucas latiùs; Joannes verò preſſius, cum tamen alij paſſionis tempore abeſſent, & ſolus Joannes præſens adeſſet. Et tamen ipſe brevius ſcribit ſecretum divini amoris: in cœna ſupra pectus Domini recumbendo præ cæteris altius illud penetravit Joannes, ut docent D. Auguſt. tract. 18. in Joan. & tract. 124. Origen homil. 1. in Cant. D. Hieron. in cap. 28. Ezech. & alij Patres. Cùm ergo Joanni profundiùs arcana Divini amoris eſſent revelata, ſtrictè ac compreſſè ampliſſimam tormentorum, ac dolorum Paſſioni, Chriſti vaſtitatam commemorat, quam latius cæteri Evangeliſtæ enarrant qui tantum amoris fluentum, ſicut ille non potuerunt; quo enim acutius, ac intimius amor penetratur, eo brevior, ac ſtrictior res geſta, licèt magna, apparet, ac videtur. 28. *Auguſt. Hieron. Origen.*

QUÆSTIO V.

Quare cœna Euchariſtiæ magna nuncupatur, cùm manna illius typus, quid minutum dicatur?

29. CUm manna deſcenderet de cœlo, dicitur de eo, *Mane quoque ros jacuit per circuitum caſtrorum. cumque operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum.* Exod. 16. num. 14. Septuaginta legunt: *Ecce ſuper faciem deſerti minutum tanquam Coriandrum album.* Manna ut dicitur Num. 11. n. 7. *Erat manna quaſi ſemen Coriandri coleris bdellij.* Et tamen manna, ut notum eſt omnibus, figura extitit ſacræ Euchariſtiæ, quæ in hac magna cœna repræſentatur. In utraque re cœleſte pabulum adumbrabatur. Cur in primo minutum apparebat, in ſecundo verò cœna magna dicitu?

Exod. 16. Septuag.

Ratio difficultatis.

30. Reſpondet Primò P. Baëça tom. 2. de Chriſto figurato lib. 5. cap. 9. §. 14. Quod manna deſcendebat mane; cœna verò præparatur veſperi, ac in nocte. Per quod denotatur, quod licèt parvi momenti ſint, quæ mane, ſeu in juventure ac integra valetudine fiunt, ſumuntur tamen quod ad finem vitæ ſpectat, magnum neceſſe eſt, ut ſit, homini enim in extremis conſtituto, non pro minimo, ſed magno erit, ſi emittat ea, quæ ſuæ ſalutis, ac ſpiritualis refectionis ſunt. Secundò manna quid minutum, menſa hæc verò magna, quia omnia alia bona ſi cum Euchariſtica menſa conferantur, quid parum, ac minutum apparent. Vide quæ dixi tom. 3. cap. 25. q. 10. n. 76. de micis è menſa Domini, quas Chananæa exoptabat.

Baëça.

In fine vitæ majora præſtanda.

31. Secundò. Manna quid minutum, menſa verò hæc magna oſtenditur. In primo convivio nil ſpiritnale, nil ad æternam vitam conducens conferebatur, ſed ad reficiendas vires corporeas dabatur, & ideo res parva, & minuta ex aëre deſcendens, & veluti ex aëre conflata reputatur, cùm temporalia omnia tanquam nihil à Deo habeantur. In ſecundo verò menſa corporis Chriſti præponebatur, ut ex D. Cyrill. retuli q. 3. In quo eſt omnis magnitudo, & à quo omne noſtrum negotium vitæ ac ſalutis ſpiritualis dimanat, & illa ſolum vera magnitudo eſt in qua non temporalia dona nobis miniſtrantur, à ratione ergo temporalitatis, vel ſpiritualitatis doni magnitudo, vel parvitas dijudicatur.

Temporalia quaſi nihil, ſpiritualia ut magna reputanda.

32. Ait Chriſtus Judæis. *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim Dei eſt, qui dat vitã mundo.* Joan. 6. num 32. Quomodo ait Chriſtus quod Moyſes non dederit panem de cœlo, cùm ſæpè Scriptura teſtetur, quod dans manna dederit panem. *Paratum panem de cœlo præſtitiſti eis.* Sap. 19. num. 20. Pſalm. 77. num. 20. *Panem cœli dedit eis.* Quorſum ergo affirmat Chriſtus. *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo.* Manna panis erat quo corpus alimentabatur, naturaléſque vires reficiebantur; at verò panis Chriſti, ut ipſe ait, *Panis Dei eſt, qui dat vitam mundo,* Spiritualem, ac æternam: panis ergo qui corporale tantum alimentum præſtat, tanquam non panis ac pro nihilo reputatur. *Non dedit vobis panem.* At verò panis Chriſti, quo ſpiritus perenni vita, ac cœleſtibus donis impinguatur, panis verus & ſolus. D. noſter Cyrill. Alexand. lib. 3. in Joan. cap. 36. *non ſentitis*, ait, *quia breve illud, & parum tam vobis erat, qui accepiſtis, quàm Deo, qui largitus eſt? Nolite igitur credere illum fuiſſe panem de cœlo. Ego autem ſum panis vitæ, non corporalis, qui fami ſolùm corporeæ remedium præſtat: ſed qui totum animal ad vitam æternam reformem, & morte ſuperius efficiam* Vide ſuprà cap. 8. n. 139. 140. & 141.

Ioan. 6.

Sap. 16. Pſalm. 77.

Cyrill.

QUÆSTIO VI.

Quare ad hanc cœnam invitantur viri, cùm ad paſſionem Chriſti convocentur filiæ Sion?

HIc homo ad ſuam cœnam vocavit multos; nam quamvis familiaritate, ac communicatione apud aliquos diminuatur veneratio, augetur tamen amor, ut rectè dixit D. Joan. Dam. l 4. Orthodoxæ fidei contra aliquos, qui dicebant, Imagines eſſe reponendas in loco abſcondito, & remoto, ne frequenti aſpectu illarum auctoritas aliquantulum decreſceret; hic autem homo voluit maximè communicari, quia volebat maximè ab omnibus diligi, & amari. 33.

Dam. *Familiaritate minuitur auctoritas, augetur amor.*

Hi autem, qui vocati ſunt, propinquiores, ac maxime conjuncti Deo fuerunt, à quibus in beneficiis incipiendum. Perbeliè Tertullian. lib. 4. contra Marc. 31. *Utique,* ait, *cœna peractura, vitæ æternæ ſaturitatem figura. Dico primo ex raneos, & nullis juris affines invitari ad cœnam non ſolvere, certe facilius ſolere domeſticos, & familiares. Ergo creatoris eſt invitaſſe, ad quem pertinent qui invitabuntur; & per Adam, à quo homines, & per patres, qua Iudaici.* Fit Dei invitatio in primis ad ſuos, Judæos nempe, qui ut homines, ac filij Adam ſpectabant ad Deum tanquam creaturæ ad ſuum creatorem; ut Judæi ſimiliter ad eundem ſpectabant, ut ejus conſanguinei, peculiaris populus, quorum parentibus promiſſus, ex eorum carne natus eſt. Cùm autem cœna præparatur, propinqui, & affines ſolent in primis invitari, Deus ergo parans hanc menſam in primis Judæos convocat, è ſuis enim in beneficiis incipiendum eſt. Cùm autem Judæi negligerent venire, poſtea alios ſcilicet gentiles, vocat. 34.

Tertull.

In beneficiis incipiendum à ſuis.

In quæſtionem voco. Quod hic paterfamilias vocavit ad cœnam multos viros ſcilicet ut poſtea ille explicat. *Nemo virorum illorum.* Vir autem denotat hominem fortem, & animoſum. Cùm tamen ad ſpectaculum paſſionis Chriſti intuendum fœminæ invitentur. *Egredimini, & videte filiæ Sion regem veſtrum Salomonem.* Cantic. 3. num 11. Cur ad Euchariſticam menſam (quæ hic. adumbratur, ut ſæpe dixi) viri convocantur, ad Chriſtum verò ſpinis coronatum aſpiciendum filiæ Sion vocantur? 35.

Difficultas quæſtionis.

Cant. 3.

Reſpondeo. Quod ad Chriſti paſſionem filiæ Sion invitantur, quæ ejus amore illatæ de tormentis paſſioni ejus maximè compungantur, doleant, in lachrymas diſſolvantur, ad quas valde pronæ ſunt fœminæ, ad Chriſti tamen menſam non vocantur, niſi viri qui maſculo robore, firmáque mente virtutem teneant ab illaque minimè diſcedant. In convivio illo de quinque panibus, & duobus piſcibus ait Joan. 6. n. 10. *Diſcubuerunt viri numero quaſi quinque millia.* Certum eſt, quod 36.

Ad Euchariſtiam non vocantur, niſi qui maſculo ſunt robore.

quod ſimul aderant cum viris pueri, & fœminæ, non ſolùm viri exprimuntur, præfigurabatur ibi Euchariſtica menſa, ad quam nulla fœmina, nullus autem inbecillis, effœminatus admittitur, ſed ſolùm viris fortibus, ac conſtantibus præponitur. D.Cyrillus lib 6.in Ioan.c.16. *Mulieribus autem*, ait, *& pueris confuſe diſcumbentibus, de viris ſolis mentionem facit: ænigmaticè monens, omnibus, qui viriliter probitatem, & fidem amplectuntur non imbecillis & mollibus cæleſtem à Salvatore cibum præberi:* Cujus rei rationem ſubdit. *Nam qui muliebri animo, aut puerili ſunt, nil magni cognoſcere poſſunt.*

Cyrill.

37. Pſalm.127. De Chriſti menſa loquens Regius vates Pſal-127.num.4. ait: *filii tui, ſicut novellæ olivarum in circuitu menſæ tuæ.* Ut rectè notat ibi D. Hieron. *non dicuntur filiæ, ſed tantum modo filii.* Cùm tamen ad Eccleſiam filij, & filiæ, id eſt viri, & fœminæ ad adoranda Chriſti myſteria, vocentur, ut prophetavit Iſaias 60. num. 4. *Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent.* Si ad Eccleſiam filij, & filiæ convolant, cur non etiam ad menſam? Ad participationem corporis, & ſanguinis non effœminati, ac deſides admittuntur, ſed cordati, & fortes, qui virtute proficiant, & non ab illa cadant, ad magna enim non vocantur, niſi qui magno, & ſublimi animo ſunt prædíti.

Iſai 60. *Deſides, ac effœminati repelluntur à menſa.*

38. Statutum erat lege, carnes ſacrificij, quæ pro peccato immolabantur à ſacerdote à ſolis maſculis veſci. *Omnis maſculus de genere ſacerdotali veſcetur de carnibus ejus.* Levit 6.num.19. Præfigurabatur ibi Euchariſtiæ ſacrificium, hoc ſolùm maſculis præponitur, nunquid fœminæ manent excluſæ à tanto convivio Rupertus lib. 2.in Levitic cap.34. *Nemo mollis*, ait, *& fluxus hujuſmodi hoſtiæ dignus eſt eſu: omnis quippe maſculus de genere ſacerdotali, id eſt omnis fortis, qui viriliter intus reſtitit, veſcetur carnibus ejus.* Per maſculum robuſtus, & fortis animus denotatur, non excluditur ſexus, ſed animus fragilis, omnes ergo fortes ſive mulieres, ſive viros hæc menſa accipit, ineptos verò ac debiles repellit.

Levit 6. *Fragilis animus excluditur à menſa.*

Luc. 14, *n.* 17. Et miſit ſervum ſuum hora cœnæ dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata ſunt omnia.

VERSIONES.

Arabicus. Miſit ſervos, ut dicerent vocatis.

Euthym. Miſit illum ſervum.

Syriacus. Miſit ſervum ſuum tempore cœnæ ut diceret iis, qui convocati erant: Ecce omnia parata ſunt vobis, venite.

EXPOSITIO II.

39. *Miſit ſervum ſuum*, ſemetipſum dicit ſervum Patris, eo quod formam ſervi accepit, de qua multum gloriatur. Ita D. Cyrillus, Euthym. Theophylact. ſeu ponitur ſingulare pro plurali, ſervos ſcilicet ſuos, Apoſtolos nempe, ac reliquos Evangelij prædicatores, ſeu prædicatorum cœtum, ſeu ordinem, ut loquitur D.Gregor. homi. 36. in Evangel. Carthuſianus Hugo, & alij, & tunc miſit, præteriti temporis, prædicit rem brevi futuram. *Hora cœnæ.* Theophylact. *Definito, & opportuno tempore.* Ex qua opportunitate maximè commendatur doni excellentia. Quid verò ſignificatur per hanc cœnæ horam? Gloſſa Ordinaria, & Interlin. Beda, Haymon, finem ſæculi interpretatur, Cajetan. horam mortis, ſeu tempus migrandi ex hac vita; aptius tamen, hora denotat tempus adventus Chriſti, ac legis gratiæ, ex quo tempore omnia ſunt parata ad ingrediendum convivium cœleſte, ad quod homines invitantur; nam morte Chriſti reſeratæ ſunt portæ cœli, quæ antea erant clauſæ. *Dicere invitatis, ut venirent.* Optimè ſciebat hic homo, quod invitati non erant venturi inurbanè, ac ſylveſtrè ſe excuſantes, tamen mandat vocare eos cùm ab ipſo eſſent invitati: eligit enim potius ſe exponere eorum inurbanitati, qua abſque debita reverentia erga eum erant ſe ipſo excuſaturi, quàm veritati, ac fidelitati verbi ſui, quo vocati fuerunt, in aliquod eſſe; diſpoſuit, ut verbi ſui veritas adimpleretur, licet debita reverentia ei omitteretur, cum invitati agreſtè dicerent, *Non poſſum venire.*

Cyrill. Euth. Theoph. Greg. Theoph. Gloſſa. Interlin. Bada. Haym.

Veritati potius conſulendum, quàm perſonæ auctoritati.

QUÆSTIO VII.

Quare hîc Paterfamilias tantam hominum multitudinem per unum ſervum vocat, cùm Rex ad prandium ſuum miſerit multos ſervos?

HOmo, cùm jam omnia eſſent parata, miſit hora cœnæ vocare invitatos; hora cœnæ tempore opportuno, ut ex Theophylacto dixi in expoſitione, quia excellentia beneficij non ſolùm ex ejus magnitudine, ſed etiam ex opportunitate, ac convenientia temporis penſatur, & *miſit hora cœnæ*, & non antea, qui cum eſſent jam invitati, ſolùm monendi erant, ut venirent: tum ne diutius expectatione fatigarentur: tum etiam me videntes horam cœnæ non adeſſe, advenire differrent, & moras necterent. Cùm autem Deus vocat, nil cunctandum eſt. 40.

Magnitudo beneficii ex opportunitate.

Quæſtio præſens inquiritur hic homo, Æternus ſcilicet Pater invitans ad ſuas epulas omnes homines, unum tantum ſervum deſtinat. *Miſit ſervum ſuum.* Cùm illa parabola de rege invitante ad convivium multos ſervos ordinaverit. *Miſit rex ſervos ſuos.* Et iterum, *miſit alios ſervos.* Matth.22.n.3. & 4. Cur ergo modò unus ſervus, modo plures aſſignantur. 41.

Difficultas quæſtionis. Matth.22.

Reſpondeo primò. Quod ponitur ſingulare pro plurali. Arabic. legit. *Miſit ſervos ſuos* ſcilicet Apoſtolos, & alij Evangelij prædicatores, & hic modus loquendi valde frequens eſt in Scriptura; ſic mandat Deus dicere Pharaoni Exod. 4 n. 23. *Dimitte filium meum.* Totum ſcil. populum Iſraël. Et in Ezechiel.23.num.4. Sub nomine *Oola*, Samariam: ideſt Iſraëlem intelligit; ſub nomine *Oliba*. Hieruſalem, hoc eſt populum Juda. 42.

Exod.4. Ezech.23.

Secundò. Omnes miniſtri Evangelici ſunt plures, & unus. Plures, quia per diverſas mundi partes ſunt diffuſi, unus verò, quia ita doctrina charitate, unione, ac concordia ſunt inter ſe coadunati, 43.

dunati, ut non plures, ſed unus videantur. De ſacris prædicatoribus ait Iſaias 52. num. 7. *Quam pulchri ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem.* De jiſdem loquens Paul. Roman.10. n. 15. inquit. *Pedes Evangelizantium pacem.* Ecce Propheta ſingulariter dicit, *Prædicantis.* Apoſtolus verò pluraliter, *Evangelizantium.* Nunquid Apoſtolus, & Propheta diſcrepant inter ſe? Minimè. Quamvis enim Evangelici præcones re multi exiſtant, tamen ſic una doctrina, unàque veritate, fidei unitate, ac charitate cohærent, ac concordes inveniuntur, ut non plures, ſed unus tantum cenſeantur.

Iſaias. 52. Rom. 10. Vnitas in prædicatoribus Evangelicis.

44 Tertio. Unus tantum ſervus vocat invitatos ad menſam. Multi ſæpè mittuntur ſervi, qui panem ex pauperum ore auferant, & qui panem exhibeat, unus, & rarus eſt ſervus. Ait Joan. Apoc.19. n. 17. *Vidi unum Angelum ſtantem in Sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus: quæ volabat per medium cœli: venite ad cœnam magnam agni ut manducetis carnes regum, & fortium.* Compone hunc Angelum ad cœnam vocantem cum illis, quorum meminit idem Evangeliſta cap. 7. n. 1. *Vide*, ait, *quatuor Angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne ſtarent ſuper terram, neque ſuper mare, neque in ullum arborem.* Hi quatuor Angeli, ut volunt Victorinus antiquiſſimus Auctor, Carthuſianus, Gagnæus, & alij, denotant miniſtros Antichriſti ſtantes in quatuor extremitatibus Orbis. Oriente, Occidente, Meridie, Septentrione, tenentes quatuor ventos id eſt impedientes rorem cœli, ut explicat citatus Gagnæus, quo terra, & mare fæcundantur, ut producant alimenta panem, & piſces. Valde mirum, unus Angelus convocat ad menſam; quatuor verò impediunt rorem cœli, benignitatem ſcilic. Principis, ne panis, oleum, ac fructus habeantur. Multi enim miniſtri extant, qui panem intercludant, & auferant; qui autem panem offerat, & exhibeat, unus & rarus eſt miniſter, tanta virtute fulgens, veluti reſidens in Sole.

Apoc. 19. Apoc. 7. Multi miniſtri panem auferunt, rarus qui offerat. Victor. Carth. Gagn.

45. Quartò. Unus ſufficiens eſt miniſter, qui cauſam juſtam, probam, ac ſanctam agit, ad Chriſti menſam vocat. Ait Elias univerſo populo: *Ego remanſi Propheta Domini ſolus. Prophetæ autem Baal, quadringenti, & quinquaginta viri ſunt.* 3. Reg. 18. n. 21 Cur pro cauſa Dei unus ſolus ſtat Elias? pro cultu verò Baal, tot viri, & ut ait Abul qui principes & illuſtres erant. Unus ſolus relictus eſt Elias, ait Lyran. qui pro Dei veneratione, *audeat apparere, & idololatris reſiſtere.* Pro ſancta, ac juſta Dei religione, unus ſufficiens, & abundans eſt Elias, pro iniquo vero negotio Baal quadringenti, & quinquaginta viri Prophetæ, & principes pauci ſunt, & minimè ſufficiunt.

3. Reg. 18. Pro cauſa juſta unus miniſter ſufficit.

46. Quintò, Miſit unum ſervum, cum tamen in nuptiis filij ſui multos ſervos mittit in nuptiis vocabantur invitati ad cœleſtem beatitudinem, hic verò ad Euchariſticam menſam. Ad Incarnationis myſterium unus tantum nuntius diſtinatur. *Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo.* Luc 1. n. 26. Ad Jacob verò tanta Angelorum multitudo deſcendit, ut ipſe dicat: *Caſtra Dei ſunt hæc.* Geneſ. 32. num. 1. ſic & in tumulam parentis Eliſæi. *Ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſæi.* 4. Regum, 6. n. 17. & tamen ad ſupremum arcanum unus tantum evolat Angelus ad Virginem; Ut ſingularitate miniſtri innoteſcat excellentia myſterij, nec enim omnia negotia omnibus miniſtris ſunt committenda, ſed pro gravitate rei perſona deſignanda; ad nuptias multi miniſtri, ad ſacramentalem verò menſam unus tantum à Chriſto eligitur. Hodie verò ad epulas corporis Chriſti multi conveniunt miniſtri, faciat Deus ut puro corde, ac mente accedant. Vide ſuprà cap. 8. q. 3. n. 28.

Luc. 1. Gen. 32. 4. Reg. 6. Multi miniſtri, magna tamē paucis committenda.

47. Sextò. Vnus tantum miniſter ad totum orbem convocandum deſtinatur; licèt enim eſſet unus, juſtitia tamen, rectitudine, ac probitate, omnes erat convocaturus, adducturus, & ubi eſt probitas, ac rectitudo, omnia ſubjciuntur, ac devincuntur. Ait Regius Vates: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſimè.* D. Hieronym. *fortiſſimè.* Hoc eſt, accinge gladium tuum magno cum robore. Et ſtatim ſubdit: *Specie tua, & pulchritudine tua, intende proſperè procede, & regna:* Pſal. 44. n. 4. *Intende*, hoc eſt egredere ab bellum, ut explicant D. Chryſoſt. Euſebius, D. Athanaſius. D. Cyrillus, Beda, Ruffinus, Remigius, & alij. Lorinus ex Hebræo legit, *age, equita decore tuo.* Hoc eſt tua elegantia, ac pulchritudine pugna, age, devince, & regna: ita explicant illud verbum, *regna*, communiter Commentatores. Hæc tamen poſteriora verba non videntur cohærere cum antecedentibus; nam prius dictum eſt: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum.* Conſequens inde erat dicere, hoc autem gladio tuo fortiſſimo intende ad bellum, equita, & pugna, devince, ac regna: tamen hæc non dicuntur à Pſalmiſta, ſed ſubjicitur. *Specie tua, ac pulchritudine tua intende,* id eſt ad bellum *proſperè procede, & regna.* Quænam eſt hæc ſpecies, ac pulchritudo, qua exiet in bellum? Species nempe probitatis animæ tuæ: favet D. Laurentius Novarienſis homil. de eleemoſyna: *Accingere*, inquit, *gladio tuo ſuper femur potentiſſime*: qualem gladium? Specie tua, & pulchritudine tua; plora compunctus ut poſſis recipere ſpeciem cordis tui, ipſa enim ſpecie ac pulchritudine compunctionis, ac bonitatis, qua anima adornatur, efficacius pugnatur, devincitur, ac regnatur, quàm omni alio gladio fortiſſimo. Ad ſit gladius in Republica; tamen, ut intendas in bellum, pugnes, ac devincas, præcipuè non decertandum ipſo gladio, ſed ſpecie, ac pulchritudine juſtitiæ, virtutis, ac probitatis animæ.

Hieron. Pſalm. 44. Chryſ. Euſeb. Athan. Cyrill. Beda. Ruffin. Potius juſtitiâ quàm ferro pugnandum. Novar.

48. Poſt expugnatas, ac captas civitates Jerico, & Hai, ut eas defenderet, ac conſervaret à ſuis adverſariis Joſue; nam ſex reges colligati adverſus ipſum congregati ſunt. Joſue 9. n. 1. Mandavit ipſe Joſue congregare totum populum: *Poſt hæc legit omnia verba benedictionis, & maledictionis, & cuncta quæ ſcripta erant in legis volumine.* Joſue. 8. num. 34. Res valde mira, ſi ad tuendas civitates congregat populum, cur terrenas non ædificat. Cur muros, ſeu antemuralia non extruit? Cur gladios, lanceas, ac arma non diſtribuit, ſed tantum librum legis, ſeu Deuteronomium mandat legere D. Athanaſius ad Marcellin. de Pſalm. David. *Pro armis*, ait, *Deuteronomium recitans in omnium aures, legiſque verba in memoriam revocans iiſque populum obarmans hoſtes ſuperat.* Magnus dux non congregat arma, nec inſtrumenta bellica, ſed tantum intendit ſuos inſtruere in lege, ac in obſervatione mandatorum Dei, optimè enim ſciebat, quod his hoſtes fortiſſimè devincuntur, ac proſternuntur. *Pro armis Deuteronomium recitant.* Ex his inſtruantur reges, quibus armis ſuos hoſtes debeant expugnare.

Ioſue. 9. Ioſue. 8. Athan. Lege Dei armenter milites, ut vincant.

QUÆSTIO VIII.

Quare in convivio regis explicantur fercula, non verò in cœna hujus hominis?

49. QUæſtio præſens eſt In convivio, quod rex celebrat in nuptiis filij ſui, proponit ipſe, & explicat invitatis convivij fercula. *Miſit alios ſervos, dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi: tauri mei, & altilia occiſa ſunt.* Matth. 22. num 4. At verò in hac cœna dapes minimè ſpecificantur; ſed tantùm genericè dicitur: *Parata ſunt omnia.* Cur in prandio, & non in cœna exprimuntur. Forté ideò dicitur cœna magna & non prandium magnum; multum enim ſpectat ad magnitudinem, nec beneficia numerare nec ſigillatum referre.

Matth. 22. *Ratio difficultatis.* *Magnitudo non numerat beneficia.*

50. Reſpondeo. Prandium paratum à rege ſignificare cœleſtem beatitudinem, fercula verò dona gratiæ, quæ Deus ſuis electis communicat, ut docent D. Hilar. Origen. D. Hieron. D. Greg. & alij, ut ſuo loco dicam. At verò cœna hæc exhibita ab homine adumbrabat ſacramentalem menſam, cujus dapes ſunt caro, & ſanguis Chriſti. Exprimuntur ergo dona in cœleſti patria communicata; non verò, quæ in ſacramentali menſa elargiuntur Ubertas gloriæ, & gratiæ inter beatitudinis thronos conceſſa per figuras, ac metaphoras depingi valet; at verò ſpirituales fructus dulcedines, & ſuavitates, à carne, & ſanguine Chriſti emanantes; nec ullis verbis, ac tropis, ſeu exaggerationibus adumbrari poſſunt.

Hilar. Hieron. Orig. Gregor. *Dona gloriæ nō verò Euchariſtiæ poſſunt explicari.*

51. Mandat Deus ſcribere Joanni ſeptem epiſtolas ſeptem Epiſcopis Aſiæ, & poſt impoſitam unicuique ſuatum actionum ſuggillationen Angelo Epheſi ait: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quæ eſt in paradiſo Dei mei.* Apoc. 2. n. 7. minimè tamen dicitur quis, & qualis ſit hic fructus ligni vitæ? Angelo, ſeu paſtori Smyrnæ, expreſsè promittit beatitudinem. *Dabo tibi coronam vitæ*, ibid. n. 10. Angelo Tyatiræ magnam judiciarium poteſtatẽ pollicetur. *Vincenti dabo poteſtatem ſuper gentes.* Statim hanc poteſtatem explicat, *reget eas in virga ferrea, & dabo ſtellam matutinam*, ibid. n. 28. per quam reſurrectionis gloria denotatur. Angelo Sardis ait *Qui vicerit, veſtietur veſtimentis albis*, æterno nempe fruetur gaudio gloriæ, ut ſtatim explanatur. *Et non delebo nomen ejus de libro vitæ*, c. 3. n. 5. Angelo Philadelphiæ ait: *Quis vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius*, ibidem. n. 12. quo ſignificantur Spiritus ſancti dona, ac perſeverantia ne iterum in peccatum labatur. Angelo Laodiceæ ſublimem beatitudinem ſpondet, ait illi *Qui vicerit faciam eum ſedere mecum in throno.* Quod magis exprimit: *Sicut ego ſedi cum Patre meo*, ibi, numer. 22. Res altè diſcutienda; promittit Chriſtus Dominus ſuis electis præexcelſas eminentias gratiæ donorum Spiritus ſancti, Reſurrectionis poteſtatis judiciariæ, ac thronorum gloriæ, & hæc omnia innuit, ac explicat Chriſtus Dominus quid importent, ac ſignificent; at verò fructum arboris vitæ, quem vincenti dicit ſe daturum, minimè enucleat, nec de ejus ſapore, ſuavitate, ac dulcedine aliquid aperit, & explicat, fructus arboris vitæ, carnem & ſanguinem Chriſti denotat, ut graves interpretes tenent. Dona gratiæ, Spiritus ſancti, beatitudinis, ac reſurrectionis dantur verba, quibus aliquantulum exprimantur. Ait ſapores, dulcedines in carne, & ſanguine Chriſti deguſtatas nulla verborum copia ad leviter inſinuandum ſufficiens invenitur, ad quod ſpectat D. Bernard. ſerm. 1. in feſto omnium Sanctorum. Huic ſapori, ſcilicet Euchariſtiæ inquit, *Omne quod deſideratur, non valet comparari.*

Apoc. 22. *Dona gloriæ verbis poſſunt dici, nō verò Euchariſtiæ fructus.* *Bern.*

Ait Regius Vates: *Benedixiſti Domine, terram tuam.* Pſalm. 84. Per ſublimes, & altos diſcurſus nobis proponit Propheta dona, ac benedictiones gratiæ, & gloriæ quas Deus populo ſuo contulit, 52. Subdit: *Avertiſti captivitatem Iacob*: Liberaſti nempe filios hujus à dæmonis poteſtate. *Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ*, Seu, ut alij legunt, abſtuliſti peccata eorum, remittendo illis eorum iniquitates *Operuiſti omnia peccata eorum.* Ait D. Auguſt. Ut Dominus non videret, & non vindicaret, quia noluit videre, ac vindicare. *Mitigaſti omnem iram tuam.* Ne eos extremo ſupplicio afficeres. Incipit Paulus nobis explicare benedictiones Euchariſtici calicis 1. Corinth. 19. n. 16. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?* Tantũ ait Apoſtolus, quod calix benedictionis ſit. Sed ſicut David nobis aperit benedictiones gratiæ, ac beatitudinis ſuo populo elargitur, Cur etiam Doctor gentium ingentes benedictiones, quæ in Chriſti calice populo Chriſtiano communicantur, non refert ac commemorat? Omnes benedictiones cœleſtiũ donorum patriæ verbis dicantur, ac proponantur; at verò ad excellentiarum magnitudinem exponendam, quæ à Chriſti corpore in nos redundat, nulla apta ſunt verba, omnis loquendi modus parcus & exiguus, non ergo ſpeciatim numerentur, ſed tantum benedictiones ſcribantur. D. Chryſoſtomus: *Cùm benedictiones*, ait, *Euchariſtiam dico: & dicendo Euchariſtiam, omnem benegnitatis Dei theſaurum aperio, etenim cum calice inenarrabilia Dei beneficia, & quæcumque conſecuti ſumus, addimus.* Vide tom. 3. c. 15. q. 22. n. 174. 175.

Pſalm. 84. *1. Cor. 19.* *Chryſ.*

Luc. 14. *n.* 18. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excuſatum.

VERSIONES.

Cajetanus. Cœperunt ſimul recuſare.

Græcus. Cœperunt ab uno ſimul omnes.

Syriacus. Et cœperunt ab uno omnes ſe excuſare: dixit ei primus: villam emi, & conſtringor exire eam viſurus, peto à te, concede mihi, ut ſim excuſatus.

Tertul. lib. 4. *contr. Marc. cap.* 12. Agrum emi.

Arabicus. Neceſſitas vocat me, ut exeam ad eam, & rogo te, ut parcas mihi, & non veniam.

EXPO

EXPOSITIO III.

53. Greg. Boſtr. ET *cœperunt.* Ita iniqui ſunt addicti malo, ut ſemper in eo incipiant, & ab illo nunquam deſiſtant. *Simul*, ſeu ut habet Græcus, *Cœperunt ab una*, ſcilicet ex una ſententia, unóque placito. Titus Boſtr. *Quaſi ex condicto, communique pacto.* Maximè impij coadunantur in malum, quamvis diverſas interponant cauſas. *Omnes*, id eſt longè pars major, ut notant Hugo, & alij. Nam hi invitati fuerunt. Judæi, ex quibus aliqui, utpote Apoſtoli, multi diſcipuli, ac converſi venerūt ad fidem; major autem eorum multitudo in infidelitate remanſit. Etiam moraliter dic, quod ita Chriſtus dolore afficitur, cùm unus periit, ac ſi omnes perdidiſſet. *Se excuſare*, id eſt recuſare, ne ad menſam Domini venirent, & cum ipſe ſe excuſant: Ambr. ex ſuamet malitia fiunt excluſi à regno, D. Ambroſ. hic: *Ideo igitur excuſant*, ait, *quia nemini intercluditur regnum, niſi ei quem ſua profeſſio vocis excluſerit. Dominus autem omnes clementer invitat, ſed nos aut deſidia noſtra, aut error divertit.* Hilar. Quod etiam ex vitiis noſtræ voluntatis
45. probat D. Hilarius can. 22. in Matth.

Primus dixit: villam emi. Seu agrum. Tres ſe excuſantes introducuntur, ex quibus primus vilAug. lam emit, per quem ſuperbum, ac dominationis *Superbia radix vitiorū.* ambitioſum intelligit D. Aug. ſerm. 33. de verb. Domini, ubi ait: *Dominari vitium malum, vitium primum.* Ambitioſa ſuperbia omnium iniquitatum initium. *Neceſſe habeo.* Mea ſcilicet ambitione ac malitia impellente. Exite ſcilicet ab hac ci- Hugo. vitate. Seu ut ait Hugo: A contemplatione cœleſtium, ſeu exire à ſe ipſo, ſuáque ſalute. *Et videre.* Interl. Denotatur maximus affectus animi ad villam, ac ad temporalia, *Rogo te habe me excuſatum.* Interlin. ait: *Ora pro me, quia homo peccator ſum.* Hic tamen nota quod in ſuperficie verborum oſtendit humilitatem, cùm dicit: *Rogo te.* Ex ſuperbia Greg. tamen accedere recuſat. D. Gregorius homil. 13. *Dum dicit rogo te, & tamen venire contemnit: humilitas ſonat in voce, ſuperbia in actione.*

QUÆSTIO IX.

Quare primus invitatus, cœnam contemnat ob emptam villam, cum ſponſa ſuum dilectum ad villam invitet?

55. Salm. Barr. IN limine hujus quæſtionis notandum eſt, cum Salm. rom. 7. tract. 23. Barrada, & aliis, quod hic proponuntur tres excuſantes ſe, villam, vel jugā boum emi, uxorem duxi, & in his ex- *In excuſationibus nihil malum ſecundum ſe.* cuſationibus ſecundùm ſe nullum ineſt peccatum mortiferum, tamen magni ſceleris ſunt, prout ex eorum nimio amore cæleſtia contem- Cajet. nuntur, ex quo ait Cajetanus, quo quantum ad parabolam fit excuſatio verbo, quantum verò ad ſignificatum facto, vel affectu, cum temporalia æternis præferantur.

56. Greg. Beda. Haym. Bonav. Per villam terrenam ſubſtantiam intelligunt D. Gregorius homil. 13. in Evangel. Beda, Haymon, D. Bonavent. ex quorum affectu homines maximè inhabiles ad cœleſtia redduntur. Cùm Exod. 19. Deus vellet dare legem Moyſi, & mandat ei montem aſcendere, aitque illi: *Conſtitues terminos populo per circuitum, & dices ad eos, cavete ne aſcendatis montem, ne tangatis fines illius, qui tetigerit, morte morietur*, Exod. 19 n. 12. Quid eſt, quod cùm lex datur populus non ſolùm ab aſcenſu montis, ſed etiam ab illius tactu prohibetur? Mons ſpiritualium rerum ſublimitatem ſignificat: Iſraëlitæ *Terrenis dediti inepti ad cœleſtia.* ergo cum maximè terrenis eſſent detenti, à montis tactu prohibentur, qui enim temporalibus eſt addictus, maximè impeditur, ac revocatur, ne cœleſtium contemplationem attingat, ad illave evolet: ac ad legis perfectionem, quæ tunc dabatur, deveniat. D. Gregorius Magn. lib. 6. moral. cap. 27. Greg. *Quid eſt*, ait, *quod cum lex accipitur, populus à monte prohibetur? Niſi quia qui infirmis adhuc mentibus terrena deſiderant, conſiderare ſublimia non præſumant.*

Quæſtio præſens inquirit: Quare hic primus 57. invitatus à Dei vocatione, ac cœleſti menſa ſe ex- *Status quæſtionis.* cuſat ob emptam villam, quaſi eſſe in villa, & cum Deo ſimul eſſe non poſſit, cum tamen ſponſa ſuum dilectum ad villam invitet, ait illa: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrū, commoremur in villis*, Cant. 7. n. 11. Cant. 7. Hic homo, quia in villam tendit Deum dimittit; ſponſa verò, quia in villam pergit, Deum allicit.

Ut reſpondeam ad quæſtionem. Nota ex D. Au- 58. Auguſt. guſt. in villa empta dominandi cupiditatem, ſuperbiámque ſignificari. Sic ait ille ſermon. 33. de verbis Domini: *In villa empta dominatio notatur: ergo ſuperbia caſtigatur. Habere enim villam, tenere, poſſidere; homines ſibi in illa ſubdere, & dominari delectat.* Ex ſententia ejuſdem Auguſtini patet, *Homines ſuperbia, ac ambitio.* quod hic homo non ſolùm emerat agrum, ſed etiam agrum cum domo. Villa enim denotat agrum cum domo. Emit ergo homo ex ambitione agrum, ut ipſum coleret, ex illóque multos fructus colligeret; domum verò ex ſuperbia comparavit, ut in illa homines ſubditos haberet, quibus dominaretur. *Homines in illa*, ſcilicet villa, *ſubdere, & dominari delectat.*

Reſpondeo, quod ob villam emptam hic ho- 59. *Per villam homo peccat, per illā ſponſa meretur.* mo neglexit Domini menſam in villáque ſponſa ipſum Dominum ad ſe attrahit, & vocat. Homo tendit in agrum ex ambitione, ut ipſum agrum videns de ejus cultura diſponat, ut inde multos fructus, ac proventus ſibi acquirat; ſponſa verò pergit ad villam, ut mundana contemnens, ſemota ab omni turba liberiùs orationi vacet. Homo Hon. vadit ad villam ex ſuperbia, ut multos ſubditos Hort. ſibi comparet, ſponſa verò divertit in agrum ex D. Rio. multa charitate erga Deum, ut homines agreſtes, Alcac. & ruſticanos ad Deum adducat, ad fidémque con- Corn. vertat, ita interpretantur Honorius. Hortolanus, Delrio, Alcacer, Cornelius, & alij.

Ex quo patet, quam graviter arguendus ſit iſte 60. *Per idem per quod homo poterat mereri, peccat.* homo, qui propter villam à Deo ſe ſeparat, quem ſibi per villam poterat comparare; quænam magis lamentabilis dementia, quàm quod per illas res à Deo diſcedat homo per quas illi poterat adproximari, multumque per illas erga ipſum mereri. Unde ait D. Aug. ſerm. 12. de verbis: Auguſt. *Aurum, vel argentum malis malum eſt, bonis bonum. Non quia eos bonos aurum, & argentum facit, ſed quia bonos invenit, in uſum, bonumque convertitur.*

Somniavit piſtorum Magiſter, quod ſupra ca- 61. put ſuum portaret tria caniſtra farinæ, ex quibus aves cæli comedebant. Quod ſomnium exponens Joſeph ait: *Tres dies ſunt, poſt quos auferet Pharao caput tuum, & ſuſpendet te in cruce, ac lacerabunt volucres carnes tuas.* Gen. 40. n. 19. Quod ſomnium

Auguſt. Lypp. *Miniſter per panem delinquit,per quẽ mereri valebat.*

D. Aug.appellat *crudele*.Lyppoman. *dirum*. Unde tanta crudelitas in illa repræſentatione nocturna, ex quonam principio potuit Joſeph hominis tam diram mortem conjecturare; nam quod aves comederent de panibus,ac aliis cibis in caniſtris delatis,non hominis culpa ſed liberalitas cenſenda videtur, inde tamen mors illius auſpicatur. Nam Magiſter piſtorũ cibos,ac panes ad menſam Pharaonis portabat,quos ſi ſedulè ſervaret, metendo obſequiũ regni præſtaret,ſed cum incautè defert volucribus dat paſtum,& crimen in regem perpetratur; unde meritum aſſequi valebat, inde in mortis pœnam incidit.

62. Pſalm. 25. Perverſitatem,ac malitiam iniquorum arguens David ait: *Sicut novacula acuta feciſti dolum* Pſ.51. n.4 Non ſolùm execratur malitiam, quia fecerit dolum,ſed quia ſicut novacula acuta perpetraverit. Novacula uſurpatur pro cultro razorio, ſeu tonſorio. In quo tamen in hujuſmodi inſtrumento apparet dolus maximè deteſtabilis? Novacula acuitur,ut majorem cædendi vim habeat,ad elegantius hominis ornatum præſtandum, magiſque ejus faciem expoliendam, & tamen aliquando cum ſit multum acuta vulnus infert;ecce grandis malitia quæ debebat venuſtati inſervire, turpitudinem, ac deformitatem miniſtrat,D.Hilar. ibi: *Novacula*, ait, *ad nitorem vultus acuitur,ut abradens hirſutam, atque horrentem barbam,faciem læviget. Hæc ſi potius vulneret, dolum facit: quippe cum præparata ad ornatum miniſterium ſuum præbuerit ad vulnus.* Ad eundem modũ cenſetur lingua in malitia potentis, dum cogitat iniquitatem facere dolum,quoniam quam natura ad eloquendas rationales cogitationes præparaverat ipſa irrationales cogitat iniquitas, ut proximis vulnera inferat. Vide cap. 17 q.1. 4. & 5.

Novacula ad ornatum inſerviens ad turpitudinem.

Hilar.

QUÆSTIO X

Quare homo emit villam, antequam eam videret, & nunc nocte ad eam videndam vult accedere?

63. QUantum ad ſenſum literæ fieri poterat, ut hic vidiſſet villam, antequam emeret; & poſtea jam emptam iterum cogitat videre: antea enim viderat ut alienam,nunc ut propriam videre diſponit,ut aliquid operis in illa præpararet.

64. Emit homo villam, antequam videret. Emit villam,honorem ſcilicet prælationis, & dominationem poteſtatis; ut ſuperiori quæſt. ex D. Auguſt.explicavi; emit ergo antequam videret,quia ſi homo agnoſceret labores,ac moleſtias,quæ in prælatura inſunt,potius illam adhorreret, quam appeteret, eamque non ambiret, ſed deteſtaretur Eleganter D.Baſil.Seleucus. *Si ſciret*, ait, *vulgus quanti laboris ſit, nollet in terram abjectum tollere diadema.* Si cordata coronæ laborum adeſſet experientia, ipſa projecta exiſteret in terra, abſque eo quod aliquis è vulgo eam extolleret, & ſibi imponeret.

Homo vult prælaturam, quia neſcit illius labores. Baſil.

65. Tempus autem, quo hic homo eſt invitatus,& ſe excuſat,hora cœnæ erat, quæ nocte peragitur, nocte,ac diffuſa tenebrarum caligine vult homo villam videre.Primò ſic ſæpe homines mundialibus rebus ſe committunt ut nullum impedimentum,nulla tenebrarum caligo obſiſtat, quo ab eis retrahi,ac removeri valeant.Secundò hora cœnæ. Nonne ſufficiebat, quod tota die homo mundialibus incumberet,ſed etiam nocte, ac hora cœnæ non vult ab eis quieſcere, tanto conatu homines ſe temporalibus mancipantur,ut nec die,nec nocte,nec una brevi hora,ab illis deſiſtere cogitent. *Die,ac nocte circumdabit eam ſuper muros ejus iniquitas*.Pſ.54.n.11.Magna exaggeratio ponitur declarans nihil obſtitiſſe iniquitati,ſed vi ac impetu irrupiſſe, omnia quaſi mœnia tranſcendiſſe, ac perfregiſſe *ſuper muros ejus*, Jeruſalem, & hoc tam infectã erat,ut nec die,ac nocte à nefario opere ſuperſederet. *Die, ac nocte circundabit eam*

Pſ. 55. *Sunt homines qui nunquam ab iniquitate deſiſtunt.*

Tertiò. Nocturnum tempus eligitur,ut villam intueatur homo, quia terrena, niſi obtenebrato oculo,nec poſſunt amari,nec placere,nec ut multa, ac magna videri. *Dicebat intra ſe avarus ille, anima habes multa bona poſita in annos plurimos*, Luc. 12.num.16.bona ſua dicit avarus multa,cùm ſemper multatum rerum avido,omnia videantur pauca; cùm hæc dicebat ille,erat nox,ut patet ex his, quæ dicta ſunt illi. *Stulte hac nocte animam tuam repetent à te.* Cùm noctis caligo omnia teneret,inde bona videbantur ei multa;ſolum ſub tenebrarum obſcuritate temporalia multa, & magna cenſentur, unde præclarè ait D.Ambr. lib. de Naboth.c.4. *Nocte*,ait,*anima avari repoſcitur,quæ à tenebris incipit, & in tenebris perſeverat; avaro ſemper nox eſt.* Si enim avaro eſſet lux,& non nox terrena diſpiceret, & non appeteret, 66.

Luc. 12.

Mundi bona ſolùm in obſcuro multo videntur. Ambr.

Prædicata pœnitentia in Ninive civitate egreſſus Jonas ab illa,& ne Solis radiis opprimeretur *Præparavit Dominus Deus hederam, & aſcendit ſuper caput Ionæ ut eſſet umbra ſuper caput ejus* Joan.4.n.6. Tilmanus in allegatic.ait,*Hedera eſt vigor temporalium, & aſcendit ſuper caput ejus umbra* Niſi enim Jonas eſſet ſub obſcuritate umbræ, temporalium viror non ei videretur, ſolum enim cùm ſub obtenebritate caput involvitur tunc temporalia videntur viridia, ac florida. 67.

Ioan. 4.

Temporalia in obſcuro viridia apparent.

Miniſtri Pharaonis traditi ſunt in carcerem *Videruntque ambo ſomnium nocte una juxta interpretationem congruam ſibi*, Gen.40.num. 5. Somnium ait Lyppomanus,*de ſuo negotio*.D.Antonius Ulyſſiponenſ. *de ſuo officio*.Cur illa imaginaria apparitio de eorum munere, ac cauſa potius nocte quàm die ſe objicit;cùm illa officia eſſent temporalia,ut magna viderentur,nocte ſe exhibent.nam ſi aperta die manifeſtarentur,non magna,ſed parva reputarentur, in parvóque haberetur, quod unus eſſet ſuo miniſterio reſtitutus,alterque omnino ab illo depoſitus. Nec primus de ſuo officio obtento nimium exultaret, nec alius de illo oblato multum triſtaretur. 68.

Gen. 40. Lypp. Ant. Ulyſ.

Nocte temporalia æſtimantur.

*Luc.*14.*n.*29. Et alter dixit: juga boum emi quinque, & eo probare illa, rogo te,habe me excuſatum.

*Num.*20. Et alius dixit: uxorem duxi, & ideo non poſſum venire.

VERSIONES.

Tertul.lib. 4 *contr. Marc. cap.* 31. Boves mercatus ſum.

Syriacus

Syriacus. Vado probatum eos : peto à te concede mihi , ut ſim excuſatus.

Arabicus. Ut parcas mihi , & non veniam,

Arias n. 20. Propter hoc non poſſum venire.

EXPOSITIO IV.

69. *ALTER dixit.* Alius reſpondit ſervo vocanti ad nuptias.*Juga boum emi quinque.*Id eſt quinque paria boum. *Et eo probare illa.*Proficiſcor ad probandum, an idonea,& apta ſint ad trahendum aratrum,terrámque colēdam. Primus excuſavit ſe villa ; hic ſecundus cum his animantibus:nam apud Orientales eorum bona conſiſtebant , vel in fundis,vel pecoribus. In hoc autem homine notatur avarus quinque ſenſuum jugo depreſſus circa terrena,vel Judæos ſub jugo legis,vel nimius curioſus in temporalibus inquirendis. De quo quæſt.ſeq.*Rogo te habe me excuſatum.*Humilem ſe præbet avarus,pro majori divitias congregandi occaſione captanda.

Antiqui opes ſuas in fundis, & pecoribus.

70. *Et alius dixit:uxorem duxi.* Ecce tertius ſe excuſans , in quo notatur carnis voluptatibus immerſus,qui pro uxoris uſu cœleſtem beatitudinem negligit. *Quid per uxorem,*ait D.Gregorius , *niſi voluptas carnis accipitur ?* Ex quo patet,quod hic non damnantur nuptiæ,ut perperam aliqui hæretici dixerunt,ſed carnalis voluptas,ut notant Beda,Hugo,& alii. Ob quam homo ad Dei cœnam venire recuſat,*& ideo non poſſum venire.* Non rogat hic , quemadmodum primus , & ſecundus,ut habeatur excuſatus , ſic enim libidinoſa laſcivia animam obruit , ut hominem ruſticum , inurbanum , ac cœleſtium faſtidioſum pariat.

Greg. Beda. Hugo.

QUÆSTIO XI.

Quare ſit iſte homo quinque juga boum emens quantáque fatuitate laboret?

71. *Avaritia minum.* IN primo illo villam emente notatur hominum ambitio , & ſuperbia ; in hoc verò ſecundo ſugillatur eorum avaritia , qui ob boves , animalia , ac terram excolendam Chriſti regnum , ac menſam diſpiciunt , ut docent Boſtrenſis. Theophylactus , Beda , D. Bonaventura , Haymon , Carthuſian. & alij. Nam jugum animalia ligat , & conſtringit , ita avaritia ligat , & illaqueat animos : juxta illud Apoſtol. 1. Timoth. 6. n. 6. *Qui volunt divites fieri , incidunt in laqueum diaboli.* Per quinque juga , ſeu paria boum , ut aſtruunt D. Auguſtin.ſerm.33.de verbis Domini, D.Gregorius homil. 36.denotantur quinque ſenſus,quia duo ſunt cujuſlibet ſenſus inſtrumenta: Duo oculi,quæ aures,gumanæ nares,lingua & palatum ad guſtum. Tactus verò forinſecus,& intrinſecùs , ut ait D. Auguſt. qui omnes ſenſus ad terrena nos trahunt , ut circa terrena verſemur , ſicut boves terram verſantes. Secundò. D. Aug. D. Greg. cit. Hugo,& alij.In hoc homine etiam exprimitur nimia curioſitas quinque ſenſuum ad vana multo labore inviſtiganda; potiùs enim homo ſolicitus eſt de his , quæ per quinque ſenſus adminiſtrantur,id eſt de exterioribus,quæ curioſitatem faciunt,quàm de cœna æternæ vitæ.

Boſtr. Theoph. Beda. Bonav. Hayml Carthuſ. Auguſt. Greg. Aug. Greg. Hugo *De curioſitate relinquitur cœlum.*

Tertiò: D. Ambroſius hoc loco ait : Per primum,qui villam emit,intelliguntur gentiles immoderato aſſ ctu temporalibus inhiantes. Secundus,qui ait,*juga boum emi quinque* ſignificat Judæos jugo legis preſſos;in qua lege ſunt quinque juga,ſcilicet mandata decem , vel quinque libri Moyſis ; per tertium autem qui dicit,*uxorem duxi,*intelliguntur hæretici. Nam ſicut mulieres ſolent ſe multo fuco ornare,ut decipiant:ſic hæretici verborum elegantiam componunt,ut ſimplicium corda ſeducant. Hominis inſipientiam videamus altiùs. 72. Ambroſ.

Prima hominis fatuitas. Prius emit,& poſteà pergit ad probanda juga,an apta ſint ad portandum aratrum,terramque excolendam,ut ſuperiùs dixi de emente villam.Secunda fatuitas,*Juga emi.* Pecunia ſua jugum ſibi comparat,multam pecuniam dicebat homo expendere , ut jugum à ſe excuteret,tamen tam ſtolidus eſt , ut auro ſuo jugum,ac onus ſibi acquirat,hoc rectè pungit Tertuil. in Apolog.c.42. ut aliqui apud Cerdam ibi legunt,ait ipſe:*Non emo capite coronam.* Sunt aliqui ita ſtulti , ut vitam prodigant , mortem ambiant,pro una corona,ac honore obtinendo,multiplex corona elargienda erat , ut mortem effugeres,vitam conſervares , ac tuum caput retineres , ſed adeò ambitione cæcus eſt homo,ut pro corona aſſequenda caput præbeat , cùm tunc non ſit ei, ubi corona conſtituat. 73.

Pecunia ſua homo ſibi emit labore. Tertull. *Capite emitur corona.*

Tertia fatuitas notatur à D. Bernar. in ſuis declamationib. *An verò,*ait,*comparatum jumentis eſſe quis dubitet hominem qui ſibi juga emerit jumentorũ? Niſi quod eo ſanè ipſius quoque jumentis conjungitur ſtolidior,& beſtialior beſtiis comprobatur quod juga neceſſitatis earum,propria ipſe ſubeat voluntate.*Culpa ſua brutis animātibus inſipientior factus eſt homo;boves verberibus à pabulo ad jugũ trahuntur;homo autem ſponte ſua à cœleſti cœna fugit,ut ad jugum currat,illique colla ſubmittat. *Propria ipſe jubeat voluntate.* Vox eſt Chriſti ad animam loquentis;*Si ignoras te,egredere,& abi poſt veſtigia gregum tuorum.*Cantic.1.n.8.id eſt,ut explicāt D.Bernard cit. Orig.hom.1.ex duabus. Hugo de S.Vict,apud Ghiſler.expoſ.4. Si te non cognoveris,& à tuimet conſideratione cecideris,abi non ad gregem,ſed poſt gregem,per ſui enim ignorantiam pecoribus inferior facta eſt.D.Bernard. ſerm. 35. in Cant. *Heu,*ait,*egredere creatura jam olim facta de grege , & nunc in pejus miſerabiliter proruens,non ſaltem inter greges remanere permittitur,ſed poſt abire* jubetur.Et paulò poſt : *Non dixit,*inquit,*egredere cum gregibus , aut egredere ad greges , ſed egredere poſt greges. Ut quid hoc?Ut oſtenderet, quod beſtiis poſteriorem feciſſet ſe.* 74. Bernard.

Homo ſtolidior,& inferior beſtiis. Cant. 1. Orig. Hugo. Bernard.

75. Bernard. Quarta hominis fatuitas etiam ponderatur à D. Bernard. citato loco : *Cum ſine jugo,*ait,*eſſe non poſſint homines , quale hoc ipſum eſt , eligere potius quinque,quàm unum.Qui enim poteſt ſervire quinque Dominis , ne dum quinque tyrannis : quinque prædonibus,*&c.Bos ad unum tantum jugum porrigit collum, at homo pluſquam brutis animantibus ſtolidior factus ad quinque juga ſuſtinenda feſtinat ; & cum homo non poſſit eſſe ſine jugo , fugit à ſuavi Dei jugo,ut multiplici mundi onere prematur. Ob Judæorum peccata : *Iratus Dominus contra Iſraël, tradidit eos in manus diripientium , qui ceperunt eos , & vendiderunt hoſtibus ,*

Peccator non uni jugo,ſed multis ſubditur.

 Judic.2.

Iudic. 2. n. 14. Non uni hoſti tantum traduntur Iſraëlitæ, ſed aliis, ab his enim diripiuntur, ac capiuntur; aliis verò traduntur, atque venduntur. Ita ſanè evenit peccatoribus, unum leve, ac ſuave Dei jugum excutiunt, ut plura alia graviſſima, ac duriſſima ſuſtineant, & accipiant.

76. Auguſt. Quintò, fatuitas ponderatur à D. Auguſtino ſerm. 33. de verb. Domini. *Ut noveris autem*, ait, *iſtorum quinque ſenſuum non delectationem, quæ mulcet, & ingerit voluptatem; ſed curioſitatem quandam notatam fuiſſe, non ait: quinque juga boum emi, eo paſcere illa, ſed eo probare illa.* Expende verba: *Non paſcere, ſed probare*. In mundialibus, non eſt pabuli ſaturatio, ſed tantum levis quidam geſtus, qui videtur inſervire ad quandam veluti experimenti, ac probationis curioſitatem: homo negligit cœleſtem menſam ob ſenſuum voluptates, quas hianter ſuſpirat, in illis tamen non ſaturitatem, ſed tantum levem, ac tranſitoriam guſtus curioſitatem invenit, quod ſtatim in faſtidium vertuntur. Poſtquam mulier comedit vetitæ arboris fructum; *deditque viro ſuo qui comedit. Et aperti ſunt oculi amborum*, Geneſ. 3. n. 7. Non multis pomis adimpletur Adamus, ſed cum unum tantum illis eſum deglutiret, ſtatim ſe gratiæ, ac juſtitiæ originalis tegumento ſpoliatum advertit, non habuit niſi guſtum quo omni bono privatur D. Chryſoſt. homil. 16. in Geneſ. *Quia*, ait, *guſtus ille inobedientiæ erat argumentum, propterea ſcriptura morem ſuum obſervans*, inquit, *comederunt, & cognoverunt, quod eſſent nudati ſupernæ gratiæ amictu, & ſenſibilis ſuæ ſpoliationis ſenſum acceperunt.*

In mundialibus quidam tantum deliciarum guſtus — Gen. 3. — Chryſ.

77 Ambr. Sextò, hominis fatuitas expenditur à D. Ambroſio, *Ementes, ait, atque vendentes incendio perierunt, & ille, qui jugum potius legis, quam gratiæ munus elegit*. Ad gratiæ ſplendorem, ad ſuaviſſimas divinæ cœnæ dapes, ad dulcem æternæ beatitudinis requiem vocatur homo, & tamen tanta dementia obcæcatus eſt, ut divinæ menſæ delicatos cibos reſpuat: potius aſperos labores eligens, ut duro jugo divexatus premature; inde merito divina pœna talis plectendus, ſicut vendentes, ac ementes in diebus Loth Luc. 17. num. 28.

Homines deſpiciunt Dei requiem, & ſibi eligunt labores.

78 Convenerunt filij Adam in terra Sennaar, & dixerunt adinvicem. *Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim cujus culmen pertingat ad cælum* Geneſ. 11. num. 4. Accingúntque ſe omnes ad machinam conficiendam, terram fodiunt, lateres conficiunt, ignique eos coquunt, humeris aſportant ædificium in tantum altitudinem erigunt, ut tradat D. Hieron. in c. 14. Iſaiæ illud habuiſſe altitudinem quatuor millium paſſuum, qui efficiunt milliare magnum. Ad quid tam grande opus multo labore, fatigatione, ac contentione conſtruitur, ut dicat Philo Judæus lib. de confuſione linguar. Quod in tanta hominum multitudine *pro viribus ſuum quiſque miniſterium accommodabat*, Author eſt Joſephus lib. 1. Quod ea cogitatione homines, turrim tanta altitudine ædificabat, ut ſi diluvium iterum rediret ad eam aſcendere non poſſet, proindéque ipſi incolumes, ac ſalvi præſervarentur; & ideo, ut ait Joſephus, parcebant, pro opere adimplendo. Ad quid tantus labor? Nónne facta eſt Dei promiſſio, quæ firmior, & ſecurior turris erat. *Statuam pactum meum vobiſcum, & nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvij, neque erit deinceps diluvium diſſipans terram.* Geneſ. 9. n. 11. Si tanta data eſt Dei promiſſio, ad quid tantum opus moliuntur? Dixerunt filij Adam. *Celebremus nomen noſtrum.* Elegerunt ſatui potius terram fodere, oneribus vexari, ac multa fatigatione premi, ac laborare, pro una nominis vanitate captandâ; quàm placida, ac dulci quiete, cum Dei veritate, ac promiſſione frui, & recreari. Vide infra cap. 26 q. 4.

Geneſ. 11. — Hieron.

Potius eum mundo volunt homines laborare, quam requieſcere cum Deo.

QUÆSTIO XII.

Quare tertius non poſtulat, ut excuſatus habeatur, ſed inurbanè reſpondit, Non poſſum venire?

IN limine hujus quæſtionis notandum eſt, quod ait iſte: *uxorem duxi, & ideo non poſſum venire.* Eumque eleganter pungit D. Ambr. in præſenti. *Si propter te*, ait, *Dominus ſuæ renuntiat matri, dicens, Quæ eſt mater mea? Cur tu Domino tuo cupias anteferre?* Chriſtus ſuo exemplo nos docet cœleſtia omni conſanguinitatis juri præferenda eſſe. Hinc lex Nazaræis mendabat: *Nazaræus omni tempore conſecrationis ſuæ, ſuper mortuum non ingredietur: nec ſuper patris quidem, & matris, & fratris, ſororiſque funere contaminabitur: quia conſecratio Dei ſui ſuper caput ejus eſt.* Num. 6. n. 6. Deo dedicatus, ſi etiam prætextu pietatis carnalia reſpiciat, contaminabitur. Rabban. *Nullus*, ait, *carnalis eum retrahebat affectus: omnis perſona, omnis dignitas: omnis conſanguinitas Chriſti ſervitio poſtponenda eſt.* 79. Ambr.

Omnes conſanguinitatis affectus pro Chriſto poſtponendus. — Num. 6. — Rabb.

Quæſtio præſens eſt; Quare hic tertius non rogat, ut excuſatus habeatur, ſicut duo primi fecerunt; ſed abſolutè inurbanè, ait, *non poſſum venire.* D. Gregor. homil. 36. *Quod per uxorem ait, niſi voluntas carnis accipitur.* Cùm ergo homo eſſet deditus luxuriæ, ac carnis voluptati, neſcit habere modum, ſed totus ruſticus, ac inhumanus impudenter ſolus reſpondit, abſque ulla excuſatione data. *Non poſſum.* De terra noſtræ humanitatis pulchrè ait D. Chryſolog. ſerm. 132. *Agreſti luxuria dominante ſylveſcit.* Rectè luxuriam agreſtem appellat, & cum dominatur, totum ſylveſtrem, ac incultum reddit hominem: ut à brutis animalibus non videatur differre. In ſacrificio de zelotypia, in quo de fœmina adultere agitur. Ait Textus: *Adducet eam* ſcilicet maritus ejus, *ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem ſati farinæ hordeaceæ.* Num. 5. num. 15. Cur non potius farina triticea, quæ utpote humano victui, ac proinde divino ſacrificio aptior videbatur. Cùm pro muliere luxurioſa eſſet oblatio, illa materia fuit adhibenda, non quæ nobili hominum victui, ſed quæ brutorum paſtui inſerviebat, à quib. luxurioſus nil diſtare videtur. Philo Hebræus lib. de ſpecialibus legibus; *Quia*, ait, *hoc genus frugum præbetur brutis animalibus: quo ſigno ſubinnuitur adulteram nihil differre à beſtiis, quæ ſine diſcrimine, & ſine diſciplina ruunt in venerem; pudicam verò, & puram à crimine, imitari vitam propriam hominibus.* Quam interpretationem à Philone mutuantur Procopius, & Lyranus. 80.

Greg. — *Luxuria facit inurbanum, ac ſylveſtrem.* — Chryſ. — Num. 5. — *Luxuria hominum reddit brutum.* — Philo.

Secundò D. Baſilius. *Non poſſum venire*, ait, *eo quod intellectus vergens ad mundanas illecebras debilis eſt ad agendum divina.* Homo laſcivus carnalibus voluptatibus maximè deditus, ſolùm 81. Baſil.

lùm carnalia æſtimat; divina autem cùm non intelligat, parvipendet, indéque cùm ad cœleſtem menſam invitatur, totus homo ſuis delectationibus obcæcatus ſine ulla reverentia, ac humanitate vocationem à ſe repellit, ac rejicit, dicens, Non poſſum venire. *Supercecidit ignis, & non viderunt* Pſal. 57. *ſolem.* Pſalm. 57. num. 9. Ignis illuminat, quomodo cùm ſuperveniret ignis, non viderunt clariſſimum ſolem? Ignis luxuriæ erat, qui ita mentem Caſſiod. obtenebrat, ut non ſinat Deum, eiúſque clariſſima dona intueri. Caſſiodorus ibi, *Ignem dicit*, ait, *malæ mentis ardorem, nempe impudicitiam, quam in hoc ſæculo cæcitatis mentibus hauſerunt, qui tenebrat potius, quam illuminat, qui non aperit, ſed claudit aſpectum; talis enim ignis ſuper impios cadit, ut ſolem verum, idest Dominum ſalvatorem, videre non poſſint, ſicut & ipſi in judicio futuro dicturi ſunt.* Sapient. 5. n. 6. *Sol intelligentiæ non eſt ortus nobis.* Expende verbum, *Videre ſalvatorem non poſſunt*, ardore libidinis æſtuantes nil divinum ſapere, ac intelligere valent.

82. *Homo libidine detinetur, ne ad Deum veniat.*

Tertiò. D. N Cyrillus Alexandr. lib. 4 de Adoratione, *Alter dixit*, ait, *uxorem duxi, non poſſum venire. Audis, ubique eos dicere non poſſum. Etenim humanus animus ad mundi voluptates propenſus infirmus eſt & invalidus ad ea exequenda, quæ Dei ſunt.* Cùm homo libidinoſis voluptatibus immergitur, ita ejus illecebris tanquam funibus adſtringitur, ut ab illis jam non extrahatur, ſed irrevocabilis in illis perſiſtat, ut impudenter dicat, Ad Dei menſam venire non poſſum; tam *infirmus eſt, & invalidus ad exequenda ea, quæ Dei ſunt.* Vide ſuprà cap. 1. q. 11. n. 80.

83. *Ab uxoribus abſtinendum ut ad Eucharistiam accedat.*

Quartò. Invitabatur ad panem ſanctum corporis, ac ſanguinis Chriſti, & ideo rectè reſpondit. *Vxorem duxi, non poſſum venire* Quare non poteſt? Nonne matrimonij licitæ ſunt voluptates? Licitæ quidem ſunt, & ſi dignam Euchariſtiæ ſumptionem non impediant, obſtant tamen, ne illa animi puritate ſumatur, quæ Angelos decet? Unde ait: *Non poſſum venire.* Id eſt non poſſum ſuſcipere, ac ſumere panem Euchariſticum, quia ad uxorem acceſſi, ideo qua decet puritate, ac munditia non valeo percipere, nec attingere. Hæc interpretatio eſt de mente D. Auguſt. ſerm. 33. de verbis Domini. Qui ait: *Qui dixit, uxorem duxi, carnem amplexatur, carnis voluptatibus jucundatur, & à cœna excuſatur.* Hæcque ſententia corroboratur ex D. Hier. in Apologia pro libro contra Hier. Iovinianum. *Panes*, ait, *propoſitionis diximus in lege non potuiſſe comedere David, & ſocios ejus, Niſi de triduo mundos ſe à mulieribus reſpondiſſent. Non utique à meretricibus, quod damnabatur lege, ſed ab uxoribus quibus licitè jungebantur.*

84. Apparet Deus Moyſi in rubo, cumque pergeret ad videndum, divina vox clamans ait ei. *Solve* Exod. 3. *calceamentum de pedibus tuis, terra enim, in qua ſtas, terra Sancta eſt.* Exod. 3. num. 3. vulgare dubium, cur præcipitur Moyſi, ut calceos detrahat, ut accedat ad viſionem contemplandam, & videndam? Satis aptè per Deum inter ſpinas, & vepres rubi contectũ, Chriſtus Dominus in Euchariſtia ſacramentalibus ſpeciebus velatus intelligitur;

Puritas à pulvere carnis, ut ad Euchariſtiã conveniat.

Omiſſo, quod calcei Moyſis erant infecti pulvere Ægypti, & ex pelle ab animali extracta confecti, qui enim ad ſacram Euchariſtiam vult accedere, non ſolùm deponat carnalia, ſed etiam illa, Nyſſen. quæ ei ſunt contigua, vel tenuiſſimo pulvere minimæ cogitationis, vel aſpectus infecta. D. Greg. Nyſſ. l. de vit. Moyſ. *Calcei ſolvendi*, ait, *ejiciendusque omnis amictus pelliceus, ac terreſtris, & ſordidus paſſionum æſtus, ut ipſius, qui eſt cognitio poſſit ſuſcipi.* Tamen maximè in rem noſtram; preme verbum, *Solve.* Depone à te, tuoque affectu terreſtria, ac carnalia, ſolvéque à tua cogitatione obligationem debiti conjugalis, ac oneris nuptiarum, ut eximia puritate ad illud magnum Hieron. myſterium valeas accedere. D. Hieron lib. 1. adverſus Iovinianum, c. 19. *Moyſes*, ait, *cùm vidiſſet viſionem magnam, & Angelum ſive Dominum loquentem in rubo, nequaquã valuit ad eum accedere, niſi, ſolviſſet corrigiam calceamenti ſui, & abjeciſſet vincula nuptiarum.* Pondera ultima verba: nam ſi vincula nuptiarum dignam ſacramenti ſumptionem non impediant, tamen omnimodæ puritatis minuunt, decentiam, quæ expedit ut infinita Dei puritas ſumatur, indéque dicitur, ut à ſua cogitatione *abjeciſſet vincula nuptiarum*,

Puritas à carnalibus ad Euchariſtiam.

85. Cùm Deus vellet dare populo ſuo legem in monte Sinai, ut eam populus poſſet recipere, eiúſque voces audire, Moyſi ait Deus, *Vade ad populũ, & ſanctifica illos hodie, & cras lavent veſtimenta ſua.* Exod 19. n. 10. Quam ſanctificationem ab Exod. 19. uxoribus abſtinentiam interpretantur. Origens Orig. homil. 11. in Exod. Abulenſ. Hugo, Cornelius & Abul. alij, ut ipſe Moyſes ſe explicat ibidem. n. 15. Et Hugo. ponderat D. Hieron. citato loco ad jovinianũ. *Cũ* Corn. *omnis populus acceſſurus ad montem Sina, & Dei* Hieron. *auditurus eloquium tribus diebus ſanctificari juſſus,* Lyran. *& ſe ab uxoribus abſtinere* Lyran. ad citatũ Exod. *Quia licet actus matrimonialits ſit licitus, tamen habet annexam quandam turpitudinem, quam oportet excuſari per bona matrimonii: habet etiã annexam depreſſionem mentis propter vehementiam delectationis carnis, unde dicit Gregorius: tanto mens à ſuperno amore diſiungitur, quanto inferius delectatur, & ideo ante ſuſceptionem legis requirebatur magna munditia & mentis elevatio.* Actus matrimonialis quamvis licitus & bonus ſit, tamen ex vehementia delectationis deprimit mentum ad carnalia, & non ſinit ad ſupremam Dei converſationem evolare, & attendere ad ſuperiora; & ideò ad recipiendam Dei legem, ejúſque vocem indicitur abſtinentia ab uxoribus, quanto magis hujuſmodi puritas erit neceſſaria, non ad Dei vocem, illiúſque legem, ſed ad ipſummet legiſlatorem ſuſcipiendum in anima, ut ibi ei manſionis habitaculum præparetur. Quod argumentum maximè confirmat D. Bernard. Epiſt. 1. ad Tulionum. *Sicut ignis, & aqua*, ait, *ſimul eſſe non poſſunt, ſic ſpirituales deliciæ, & carnales in eodem ſe non compatiuntur.* Ut etiam probat hic D. Bonavenr.

Eadem puritas maxima probatur.

Luc. 14. *n.* 21. Et ſervus nuntiavit hæc Domino ſuo. Tunc iratus Paterfamilias dixit ſervo ſuo: exi citò in plateas, & vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & cœcos introduc huc.

VERSIONES.

Theoph. Et veniens ſervus ille, renunciavit hæc Domino.

Syriacus Tunc exaudivit Dominus domus: dixitque ſervo ſuo, exi citò in plateas, &

vicos urbis, húcque introducito pauperes, & dolore affectos claudos, & cæcos.

Arabicus. Exi feſtinans in vias, ac vicos civitatis, pauperes, & debiles voca huc.

Arias. Pauperes, ac mancos, & cæcos introduc huc.

EXPOSITIO V.

86. REVERSUS *ſervus.* Dicitur ſervus nunciaſſe Domino ſuo, non quod Deus eorum excuſationes ignoraret; *ſed*, ait Euthym. *propter parabolæ conſequentiam: moris enim iis eſt, qui ad vocandum aliquos emiſſi ſunt: reverti, ac renunciare de illis.* Ac proinde pro adimplenda ſui muneris legatione dicitur: *Nuntiavit hæc Domino ſuo.* Quibus auditis. *Tunc iratus eſt Paterfamilias.* Ait Carth. propter tantam hominum ingratitudinem, fecit cœnam, ut homo ut jam ſuprà dixi, nunc autem iraſcitur ut pater, qui habet amorem erga filios, & iraſcitur, non ut ulciſcatur de contemptu, ſed ut benefaciendo, ac reformando cuncta reſtauret; & cùm audiſſet Paterfamilias, quia cum eſſent corde & animo in terris defixi, cœleſtis menſæ improportionati inveniebantur. *Exi cito.* Erant enim conveniens horæ cœnæ, quæ parata erat, & ait *Exi cito.* Sine ulla mora. Deus diligentiſſimus; ut nobis benefaciat, ſuaque dona communicet. *In plateas, & vicos civitatis;* Plateæ ſunt viæ latæ; vici verò anguſtiores.

Euth.

Carth.

Iraſcitur non ut puniat, ſed ut reſtauret. Deus diligentiſſimus, ut benefaciat.

86. Senſus hujus parabolæ juxta Divum Ambroſium hic, D. Auguſtin. ſerm. 33. de verbis Domini, Titum Boſtrenſ. Euthym. Theophylact. Divum Bonaventuram, Gloſſam, & alios, Deus Pater per Servum ſuum Chriſtum Dominum, vel per chorum prædicatorum vocavit ad cœnam regni cœleſtis Phariſæos, pontifices, ac magnates Judæorum, qui cum ex ſua avaritia, ambitione, ac voluptate noluiſſent venire, ut pater in illis tribus ſe excuſantibus, nunc vocat alios ex eisdem Judæis, & ideo dicitur, *per plateas, & vicos civitatis*, ut rectè notat Theophyl. Quia *Iſraëlitæ fuerunt intra civtatem ut qui legem ſuſceperant, & civiliorem vitam ſortiti.* Quoſdam plebeios vulgares, & idiotas. Iuxta illud. *Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.* Matthæi 21. n. 31. Et quamvis Chriſtus Dominus ab exordio Evangelij omnes ſimul vocaverit Pontifices, ac principes Judæorum, & plebeios, & humiles. Phariſæi tamen dicuntur primi vocati, pro majori elegantia parabolæ; nam ad convivia viri illuſtriores primi vocantur; poſtea vulgares. Deinde, quia Chriſtus volebat, ut Phariſæi primi ex officio ſuo eum agnoſcerent, & eum agnitum populo oſtenderent ut verum Meſſiam; ex eorum tamen malitia aliter factum eſt. Per eos autem, qui erant per vias, & ſepes extra civitatem intelliguntur Gentiles Ut ſequenti verſu dicam.

Senſus parabolæ. Theoph. Matth. 21.

87. *In plateas, & vicos.* D. Ambr. hic, *ut de latioribus vitiis ad anguſtam venirent vitam.* Mãdat autem vocari, ut ait D. Cyrill. in Catena Græca. *Qui ægri, abjectique in vicis, & plateis jacebant, hoc eſt illi, qui ex Iudaica multitudine habebantur infirmiores.* Sicque ait, ut explicant idem Cyrill. D. Bonavent. Carthuſ. Hugo. *Pauperes*, id eſt Dei gratia, ac ſpiritualibus donis carentes. *Debiles* ad agendum. Peccatum enim vulnerat naturalia, ita ut vires animæ fiant debiles ad actus virtutum. *Cæcos.* Veritatis notitiâ deſtitutos. *Et claudos.* Rectitudinem juſtitiæ non ſervantes, ſeu inſtabiles, qui quaſi in utramque claudicant partem, dum in nulla virtute conſtantes exiſtunt. Hos autem vocat D. Auguſt. ſerm. 34. de verbis Domini ſecundum Lucam. Quia. *Non venerunt*, ait, *divites ſani, quaſi bene ambulantes, & acutè cernentes, multum de ſe præſumentes; & ideo deſpectiores, quanto ſuperbiores. Veniant mendici, quia ille invitat, qui propter nos pauper factus eſt, cùm dives eſſet ut illius paupertate mendici ditaremur. Veniant debiles, quia non eſt opus ſanis Medico, ſed male habentibus. Veniant claudi, qui ei dicant: compone greſſus meos in ſemitis tuis. Veniant cœci, qui dicant: illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.*

Ambr. Cyrill. Beda. Bonav. Carth. Hugo. Aug.

QUÆSTIO XIII.

Quare Paterfamilias cùm iraſcitur, tantam oſtendit beneficentiam, ut claudos, & cæcos vocet ad menſam?

88. IRaſcitur Paterfamilias ut patet, ut jam notavi in expoſitione, & tunc eximiam benignitatem declarat, imperans ſervo, *pauperes, cæcos, debiles introduc huc.* Cùm iratus Deus oſtenditur, jam putabam convivium diſſolvendum, imo menſas ipſas evertendas, obſervandas fores; ne ulli pateat locus roganti, ut facere ſolent homines irati. At Dominus aliter hic ſe ſe habet. Quæſtio ergo præſens eſt, quare hic bonus Paterfamilias cùm iraſcitur tantam pietatem, ac clementiam oſtendit, ut claudos, cœcos ad ſuam cœnam invitet.

Difficultas quæſtionis.

89. Reſpondeo primò. Quod hoc factum eſt, ut declaretur ſumma pietas, ac providentia Patrisfamilias, quod quamvis primi noluerint venire, non tamen inde oſtium ſuæ beneficentiæ aliis occludit, non enim priorum ingratitudine fatigatur, ut poſterioribus non benefaciat. Ob vitulum adoratum maximè iratus eſt Dominus in populum Iſraël, ut eos diſperderet; tamen voce Moyſis *placatus eſt Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat.* Exod. 32. num. 14. In quo quievit Dei ira, in eo quod delinquentes à divina clementia ſunt excluſi, quæ innocentibus communicata eſt, nam primi manibus Levitarum ſunt morte traditi, ſecundi verò ſalvi, & cuſtoditi reſervantur, ut Dei beneficentia fruantur. Unde ait Rupertus ibi. *Non indiſcrete cæſi, ſed cum judicio fuerunt puniti Iſraëlitæ.*

Deus cum iraſcitur in unos non excludit alios. Exod. 3. Rup.

9[illegible] Secundò: Aderat Dominus ad præſentiam ſuæ menſæ ſacramentalis, ut jam ſuprà dixi ex Divo Cyrillo. Cujus panis eſt ille, ut ait Divus Auguſtinus ſerm. 33. de Verbis Domini in Lucam, qui de ſe ipſo ait. *Ego ſum panis vivus qui de cœlo deſcendi* Cùm ergo Divinis oculis eſſet objecta Euchariſtica menſa, omnes juſtitiæ rigore, ac ſeveritates in lacum pietatis, ac miſericordiæ imbrem commutati ſunt.

Cyrill. Aug. *Figura Euchariſtia ira Dei deponitur.*

91. Veniunt tres viri ad domum Abrahami, ex quibus, ut docet D. Auguſt. q. 33. in Geneſ. Unum cognovit Dominum eſſe, & alios duos Angelos, offert

Gen 18.
Aug.

offertque eis prandium dicens. *Ponam buccellam panis, & confortate cor veſtrum, & poſtea tranſibitis.* Genſ.18.n.5. Ex quo præclatè dubitat D. Auguſt.q.ſequen.34 in Gen. *Quæritur*, ait, *ſi Angelos intelligebat, quomodo potuerit ad hanc humanitatem invitare, quoniam refectio mortali carni neceſſaria eſt, non immortali Angelorum.* Si ergo Abrahamus Dominum Angelorum, ac Angelos agnoſcebat, quomodo panes apponebat, ipſe enim ut valde præclarus ſcientia, ac ſapientia optimè perſpicuum habebat, quod nec Angeli materiali cibo utuntur; ad quid ergo hujuſmodi oblati panes? Vidit Abrahamus Deum in domo ſua cum Angelis, Dominum cum miniſtris, anceps, & perplexus hæſit, an illis adventus eſſet ad aliquam beneficentiam, vel pœnam, ad donum, vel ſupplicium aliquod inferendum, ut res eſſet undique tuta, & ſecura, ac immunis ab omni periculo, determinat offerre ei panem Euchariſtiæ typum; ſciebat enim, quod hujus ſacramenti præſentia totius juſtitiæ, ſeveritas abigitur, omniſque pietatis, ac clementiæ benignitas conciliatur, ac allicitur; & ideo pro timore excludendo, ut miſericordia certiſſime adeſſet, panes offert in Euchariſtiæ umbram.

Vmbra Euchariſtiæ declinatur ira Dei, & eius beneficentia deſcendit.

Dupliciter populus per deſertum Ægyptiorum
92. eſcas appetivit. Primò Quando egreſſi de Ægypto menſe ſecundo quando dixerunt. *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti; quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate.* Exod. 16.num.3. Tunc Deus Moyſi. *Audivi murmurationes filiorũ Iſraël, loquere ad eos: veſpere comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus.* Ibidem num.12 Factum eſt ita, veſpere aſcenderunt coturnices, ex quibus veſcentes repleti ſunt Iſraëlitæ, mane verò deſcendit manna, ipſi gaudentes, nulla pœna afflicti pro murmure facto; ſecundo deſiderio carnium flagraverunt in deſerto Sinai, murmurantes contra Dominum, quorum votis annuens Deus, aſcendere fecit multas coturnices ſuper caſtra, ex quibus ſaturati ſunt Iſraëlitæ. Tamen, *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis.* Num.11.n.33. Cur quando primò avidè cupiunt carnes non puniuntur, maximè verò hac ſecunda vice. Cùm primò aveant Ægypti cibos ſimul cum eorum murmure mana Euchariſtiæ typus obnectum eſt divinis oculis: *Veſpere comedetis carnes, & manę ſaturabimini panibus.* Et cum tanti myſterij figura ineſt, omnis divinus furor eſt mitigatus & extinctus. At verò in deſerto Sinai aſcendit populi murmur coram Domino nulla aſtante Euchariſtiæ umbra, indéque omnis caſtigatio in eum diſſoluta eſt; *Ecce furor concitatus in populum.* Una Euchariſtiæ figura à divinæ juſtitiæ ſeveritate omnibus tutamen, & præſidium, cujus abſentia univerſa plaga, ac devaſtatione involvuntur. Vide ſuprà cap.2.n.135.& tom. 3. c. 15. q. 22.n. 174.175.& 176.

Exod.16.
Num.11.

Vbi umbra Euchariſtiæ, ibi nulla pœna, ſed omnis miſericordia.

QUÆSTIO XIV.

Quare de plateis vocantur homines debiles, claudi, & cæci, cùm haberent impedimentum ad veniendum?

93. Ait Dominus ſervo, exi in plateas, & vicos, non mandat vocari homines domi abſconditos, ſed in plateis, ac vicis commorantes quod ponderans D. Gregorius homil. 36. in Evangel. *Cùm de vicis, & plateis*, ait, *ad cœnam quoſdam Dominus invitat, illum videlicet populum deſignat, qui tenere legem ſub urbana converſatione noverat.* Non invitat ad menſam homines ruſticos, aggreſtes, domi caperata, ac rugoſa fronte abſtruſos, ſed homines urbanos, comptos, politicam legis converſationem in plateis tenentes. Unde D. Baſilius Seleucus Orat. 30. *Chriſtianam doctrinam*, appellat, *novam, & de cœlo allatam politiam.* Aliter explicat D. Ambroſ. in præſenti, *Miſit ad plateas*, inquit, *quia miſit, ad peccatores: ut de latioribus viis ad anguſtam viam venirent, quæ ducit ad vitam.*

Deus homines urbanos. ad menſam vocat.

Baſil.
Ambr.

Quæſtio præſens eſt, quomodo infirmi, debiles, 94.
claudi, ac cœci vocantur, cùm ex ſua debilitate haberent impedimentum veniendi, & accedendi ad divinam menſam. Reſpondet primò Divus Ambroſ. *Invitat pauperes*, ait, *debiles cœcos quo oſtenditur nobis, vel quod nullum debilitas corporis excludit à regno, rariúſque delinquat, cui deſit illecebra peccandi.* Beda ait. *Cœci, & claudi vocantur, quod veniunt, quia infirmi quique, atque in hoc mundo deſpecti, plerumque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto, & in hoc mundo non habent, ubi delectentur.* Valde frequenter corporis infirmitas, ac debilitas homines eripit, ac ſegregat à mundialibus voluptatibus, ac promptiores ad Dei ſequelam reddit. Vocentur pauperes debiles, claudi, ac cœci, hi tanquam à mundo deſpecti valde apti ſunt, ut mundum deſpiciant, Dei vocem audiant, ejuſque nutum ſequantur. *Rariúſque delinquat, cui deſit illecebra peccandi.*

Ambr.
Beda.

Voluptatis illecebra janua peccati.

Secundò. D. Gregor. homil. 36. in Evangel. 95.
Quia venire, ait, *ſuperbi renuunt, pauperes eliguntur. Pauperes, & debiles dicuntur, qui judicio ſuo apud ſemetipſos infirmi ſunt.* Excluſi ſuperbi, introducuntur pauperes debiles, ſuo judicio, ſuperbia dejicitur, humilitas extollitur. Tertiò, aliter & moraliſſime adhærendo verbis, & non ſenſui parabolæ, Explicant aliqui. D. Gregor. *Quia venire ſuperbi renuunt pauperes eliguntur.* Vocati ſunt primò juxta D. Cyrill. Gregor. Auguſt. *Iudæorum principes, ac præſides.* Qui cum noluiſſent venire, mandat Paterfamilias vocare *pauperes ac debiles, & cœcos, & claudos.* Cur non vocat alios principes, & primates, ſed pauperes, debiles. Præparata erat cœna primis illis magnatibus, qui neglexerunt, ac renuerunt venire, repulſa illa, ſic devenuſtatur exiſtimatur locus, ut alij principes, ac magnates ad illum non invitentur, ex multa enim ſua præſumptione indecorum reputabunt ac cubitum; vocentur ergo pauperes, ac debiles, qui tales arrogantiæ leges non timent, & ne vilipendantur rejectam dignitatem acceptantes, de hoc iterum infra.

Greg.
Greg.
Cyrill.
Aug.

Dignitatem ab aliis rejectam ſolus pauper admitoet.

69

Quartò. Debiles, cœci, & claudi eorum malo, ac debilitate non obſtante ſe in publicas plateas, & vicos dederunt, veniant & ergo ad Chriſti menſam, ſi enim debiles, cœci, & claupi habuerunt vires, pedes, ſeu modum ambulandi, & lumen ad cognoſcendum mundialia, cur & tali impedimento ſe prætendent excuſari à Chriſti menſa, ut illius legem impleant, nutum ſequantur. Cùm Moyſes de monte vidiſſet populum idololatrantem. *Arripiens vitulum quem fecerant, combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem.* Exod.32.n.20. Larga quæſtio apud Expoſitores quomodo vitulus injectus in ignem, redactus ſit in pulverem; nam

Qui eſt ſanus, ut mundum ſequatur, ſit & ſanus, ut Deo adhæreat.

nam vitulus ex auro erat fabricatus,aurum autem in igne non comminuitur in cineres,ſed quædam
Rabb. materia liquida fit. Autumant Rabbini, quod vitulus conflatus eſt in igne ab Aarone non appoſita aliqua forma, vel figura: ſed occulta aliqua vi,& confirmant ex his,quæ Aaron dixit Moyſi. Ego eis dixi. *Quis veſtrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi; & projeci illud in ignem,*
Torniel. *egreſſuſque eſt hic vitulus,* Ibidem num 24. Hinc Tornielius ad annum 1544. num.49. exiſtimat, quod vitulus redactus eſt in pulverem occulta quadam qualitate. Et merito ſane ignis, qui habuit efficaciam, & vim ad efficiendum vitulum, ut populus idololatraret,habeat etiam vim,ac efficaciam, ut vitulum comminuat in pulverem, ut idololatria evertatur, ne magis inſerviat iniquitati ignis, quam æquitati; vorax flamma,quæ miniſtravit peccati fomentum, deleat,ac extinguat peccati materiam.

97. Ambr. Quintò.Ambr.lib.in Lucam ad c.9. *Qui vocantur ad cœnam,* ait,*prius vocando ſanantur,Si claudus fuit gradiendi facultatem,ut veniret,accepit,ſi lumine oculorum privatus, domum utique Domini, niſi refuſa luce intrare non poterat.* Vocantur cœci, debiles,ac claudi;at ex eo quod vocatur,ipſa divina vocatio cœcos illuminavit,debiles roboravit, claudos erexit, ac conſolidavit,eiſque vim ambulandi dedit.Euſeb.Emiſſenus homil.hujus Evang. *Pauperes, debiles,cœci, & claudi erant,invitati tamen ad convivium Chriſti, divites,& fortes facti ſunt: & interius illuminati,*jam *in via non errant, ſed recto tramite gradiuntur.* Quos enim Deus vocat,eis vires dat, ut ſuæ vocationis munus adimpleant, ſi ſequantur D.Ambr.lib. 1.de pœnit. c.6. *Iube,* ait,*impleatur domus mea, quia quem tu vocaveris, dignum facis, ſi ſequatur.*

Divina vocatio replet bonis, & dat vires. Euſeb. Ambr.

98. Ierem. 1. Cùm Jeremias ſe excuſaret à legatione injuncta à Deo, quia puer erat. *A,A,A, Domine Deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Jerem.1.n.6. Reſpondit Dominus. *Noli dicere puer ſum: quoniam ad omnia, quæ mittam te ibis, & univerſa quæcumque mandavero tibi, loqueris.* Ac ſi ei eſſet dictum.non conſideres vires tuas, ſed me te mittentem, nam quamvis puer ſis,cum ego mittere te,non puer debilis, ac inſcius loquendi eris, ſed vir valde fortis, ac loquendi diſertiſſimus,ſi voluntate tua velis ire ad quos ego mitto te. D. Hieron.*Tuæ ſit tantum voluntatis, ut pergas: me habebis comitem: quo cuncta adjuvante complebis: aperi os tuum & implebo illud.Nec conſideres multitudinem eorum, ad quos, & contra quos locuturus es: ſed me qui tecum ſum.*

Dei vocatio dat animum ac vires.

99. Peccavit Adamus,qui cùm audiſſet vocem Dei deambulantis in paradiſo quæ vox,ut volunt Cornelius,& alij,erat quidam ſtrepitus, & fragor arborum concitatus ex Dei præſentia venienti. Abſcondit ſe Adam.Inclinat Deus dicens. *Adam ubi es?* Statim exivit à loco illo, & coram illa viſibili imagine, quæ in effigie humana repræſentabat Deum,ſe præſentat, & totam rei ſeriem fatetur. *Vocem tuam audivi in paradiſo, & timui eo quod*
Gen.3. *nudus eſſem, & abſcondi me.* Gen 3.n.10. Adamus totus verecundia affectus, ut audivit arborũ ſtrepitum ex Deo gradiente abſcondit ſe, quæritur à Deo, de loco, in quo eſt; *Adam ubi es?* Cur non tantum quieſcit,ut ad interrogata reſpondeat?v.g. ſum in hoc, vel illo loco,ſub hac, vel illa arbore, cur ultra procedit, ut egrediatur, coramque ſe Deo exhibeat, totum ordinem rerum exponat; *vocem tuam audivi,& timui, eo quod nudus eſſem, & abſcondi me.* Cur ultra interrogata loquitur; Verum eſt,quod Adamus ex ſuo peccato,ac inobedientia erubeſcens ſe abdiderat, ſed cum Deus eum vocat, ut ex culpa reduceret ad gratiam,ac ſtatum priſtinum: ipſamet Dei vocatio dat vires, ut à loco illo exeat, verecundiam deponat, animum concipiat, totúmque negotium ſui aperiat, ac fateatur. *Vocem tuam audivi, & timui, eo quod nudus eſſem, & abſcondi me.* D.Philipp.Abbas c.5. Philipp.
de ſalute primi hominis. *Ut mihi videtur,* ait,*divinæ Scriptor hiſtoriæ, id quod dictum eſt vocavit Deus Adam non perfunctoriè attendi voluit, ſed in eo pium vocantis affectum,magnum vocati profectum intelligi debere commonuit.*

Dei vocatio dat vires,ac animum.

QUÆSTIO XV.

Quare hic homo toties invitat, & quærit homines ad menſam ſuam; cùm ipſe olim quæſitus fuiſſet, & minimè inventus?

HOmo iſte, qui fecit cœnam magnam, eſt 100.
Unigenitus Dei filius factus homo, ſcilicet Chriſtus Dominus qui multipliciter,primò,ſecũdò, ac tertiò vocet ad menſam ſuam.Primò *mandavit dicere invitatis, ut venirent.* Qui omnes neglexerunt,inurbano, ac ruſtico modo ſe excuſantes,*non poſſum venire:* & quamvis his auditis paterfamilias eſſet iratus, tamen tunc nec aliquod ſupplicium in eos intulit,nec eos comminatus eſt, nec aliqua verba dira in illos protulit, ſed hæc omnia diſſimulans, dixit ſecundo ſervo ſuo,*Exi cito in plateas,& in vicos civitatis: & pauperes,ac debiles, & claudos introduc.* Qui omnes, quamvis pauperes,ac debiles noluerunt accedere,ſed aliqui ex eis contempſerunt, & ideò ſervus dixit Domino: *adhuc locus eſt.* Tamen tertiò adhuc omnes vocat, ait ſervo. *Exi in vias, & ſepes,& compelles intrare, ut impleatur domus mea.* At verò olim ipſe Filius Dei quærebatur, & aliquãdo non inveniebatur. Dicebat ſponſa. *In lectulo meo per noctes, quæſivi, quem diligit anima mea,quæſivi illum, & non inveni.* Cantic.3.n.1. Et iterum. *Per* Cant.3.
vicos & plateas quæram quem diligit anima mea. quæſivi illum, & non inveni. Ibidem, n.2. Et iterum idem habetur Cantic.5.num.6. Cant. 5.

Difficultas quæſtionis.

Res multa ponderatione digna, modò hic ho- 101.
mo, ſeu, Unigenitus Dei, multipliciter quærit homines ad menſam ſuam, & non invenit, & antiquitùs quærebatur, & non inveniebatur. Modò homines inciviles, abſque debita reverentia agentes, menſamque ſuam contemnentes, patienter ſuffert, ac ſuſtinet, & olim pro qualibet offenſa rigidas pœnas infligebat; unde à David dicitur. Pſalm.93.num.1. *Deus ultionum Dominus;* Pſ.93.
Deus ultionum, ſive *capiens ultionem.*

Ait D.Aug.lib. Contra Fauſtum Manichæum 102. Aug.
Unigenitus in ſinu Patris,antequam trabeam noſtræ carnis aſſumeret, quærebant eum deſiderantes, ſcilicet homines, *& non habebant; factus verò homo tanquam vermis in homines, homines quærit, & paucos invenit.* Antequam Dei filius fieret homo, erat in ſinu Patris ſui, in throno ſuæ majeſtatis, & ab Angelis adoratus, quem hominem factum maximè homines deſiderabãt,ut radiis ejus præſentiæ, colloquij, ac doctrinæ illuminarentur,

tur,& ideo dicitur: *In lectulo meo per noctes quæſivi , quem diligit anima mea.* Nam natura homana tunc tanquam infirma jacebat in lectulo per omnia illa antecedentia ſæcula,quæ cum Verbi præſentia carerent denſiſſima tenebrarum caligine erant occupata , & ideo dicitur *per noctes* , ut ex-

Titelm. Ghiſler. Cornel. plicant Titelm. Ghiſlerius expoſit. 1.in fine. Et alij tacito nomine apud Cornel. in primo ſenſu.

103. At verò factus homo cùm apud mundanos,& iniquos contemptibilis tanquam vermis reputaretur,à principibus,ac magnatibus Judæorum ſacrilegè magno odio perſequeretur , eorum inurbanitates , contumelias,ac opprobria cum multa modeſtia , ac patientia ſuſtinet , homineſque ad menſam,ac cœnam multipliciter invitat , & quærit,& paucos invenit. Unigenitus in ſinu Patris , quærebatur,& non inveniebatur,ut ejus præſentia , ac colloquio homines fruerentur ; At factus homo homines ſedulè quærit , ad quod forte reſpiciens David dicebat. *Erravi ſicut ovis , quæ periit ; require ſervum tuum.* Pſalm. 118. n. 176.Interlin. *O Chriſte require ſervum tuum.* Et tamen ob hominum malitiam paucos invenit.

Pſ. 118. Interlin.

104. *Dejectus à Principum gratia multa tolerat.* Senſum myſticum ex his etiam eruamus , ut aliquid ad mores etiam dicamus. Cùm quis eſt in alto faſtigio,& ſublimitate ab omnibus adoratur , quæritur , ac haberi deſideratur , offenſæque in eum commiſſæ dira pœna præſtolantur ; ſi verò à principum , ac magnorum favore eſt dejectus,ab illorúmque gratia cadit , & à ſua dignitate tanquam privatus æſtimatur , ut contemptibilis habetur , tunc ipſe tempori ſe accommodans,multa diſſimulat , omnia ſuffert,ac tolerat,qualibet re contentus eſt.

105. In Chriſti Domini perſona ait Regius vates *Narrabimus mirabilia tua cum accepero tempus , ego juſtitias judicabo.* Pſalm.74.n.3.Quid eſt,quod ait, *cùm accepero tempus* , ſeu ut legit Lorinus ex Græco. *Cùm accepero opportunitatem temporis* Ipſe enim cùm ſit Dei Filius,omnia tempora habet ſub poteſtate ſua. Perbellè Divus Auguſtinus ibi *Accepit tempus,ut filius hominis : gubernat tempora , ut Filius Dei.* Ipſe utpote verus Dei Filius omnium temporum diſponit,ac ordinat articulos. At verò ut Filius hominis degens inter homines non receptus à Judæis,ad quos primùm miſſus eſt,accipit tempus , ut enarraret Dei Patris mirabilia gentibus ad fidem converſis , ut explicat Euſebius apud Gellium. Pro hac theſi graviter confirmanda vide infra , c. 28. q. 20. n. 155. & 156.

Pſ. 74. Lorin. Auguſt.

*Luc.*14.*n.*22. Et ait ſervus : Domine factum eſt, ut imperaſti , & adhuc locus eſt.

Num. 23. Et ait Dominus ſervo : exi in vias , & ſepes & compelle intrare , ut impleatur domus mea.

VERSIONES.

*Syriac.n.*22. Domine mi , factum eſt , ut præcepiſti.

Arabicus. Feci quod imperaſti.

Vatablus. Et adhuc supereſt.

*Syriac.n.*23. Exi in vias , & ſepes,& coge intrare.

Arabicus. Compelle illos quouſque intrent.

EXPOSITIO VI.

AIT ſervus. Diligentiſſimus erat hic ſervus,maximéque dictis Domini ſui parens & quamvis primò,ſecundò,ac tertiò mittatur nunquã ſe excuſat,nec laborẽ refugit,nec priorũ accuſationẽ pertendit,ac objicit,nec imperium Domini expendit,ac dijudicat,agnoſcens ſui muneris tantum eſſe,promptè obedire , & impedimenta Domini mandatis non opponere : *factum eſt ut imperaſti.* Adducti ſunt ex plateis claudi , pauperes,cæci , id eſt , ut explicat Carthuſianus prædicavimus[in Judæis,exque Judæorum vulgo ad cœnam tuam adduximus publicanos peccatores , ac meretrices. *Adhuc locus eſt.* His hominibus adductis adhuc numerus electorum non eſt completus. Valde charitate fervidus erat hic ſervus,& quamvis plures adduceret , adhuc multo plures optabat. Moraliter : *adhuc locus eſt.* Cur bone ſerve hunc locum non tibi reſervas , ſi omnes ſedes fuerint expletæ,tibi non erat aliquis locus,ut ſedeas : bonus ſervus bona Domini ſui , non ſibi,ſed aliis volebat,ut magis magnificentia Domini ſui ampliaretur,cùm de illa multo plures fierent participess 106.

Obediens non dijudicat imperia ſuperioris. Carth.

Et ait Dominus ſervo : Exi. Extra civitatem Jeruſalem,ac regnum Judææ,& voca ad Chriſtum gentes longè lateque per totum orbem diffuſas. Theophylactus. *Iſraelitæ fuerunt intra civitatem , ut qui legem ſuſceperant , & civiliorem vitam ſortiti: Gentiles autem à teſtamentis,& à lege Dei alieni erant , non facti cives ſanctorum.* Ut ait Paulus *Eratis illo in tempore ſine Chriſto alienati , à converſatione Iſrael , & promiſſionis ſpem non habentes , & ſine Deo in hoc mundo.* Ad Epheſ.2.num.1. *Exi in vias*, quæ ducunt ad quaſcumque extremas orbis gentes,& bene per vias gentes denotantur ait Euthymius. *Utpote non munitæ lege , ac divina cuſtodia,ſeu viſitatione,,ſicut habitatio Iudæorum. Et addit: Et ſepes.* Per quas ſignificantur homines ruſticani,ac barbari,more belluarum ſepibus,ac ſylvis habitantes Titus Boſtrenſis. *Significatur* , ait , *poſt Iſraelitas per fidem introductos , gentium quoque populum fuiſſe vocandum mente agreſtem , animo efferatum quaſi extra urbes,abſque ulla prorſus civitate natum & educatum ; neque enim ullis omnino bonis legibus aut moribus utebantur : verùm pecudum more,in magna quadam rationis caligine , & amentia verſabantur.* Ad has omnes gentes Apoſtoli viri miſſi ſunt. Ex quo nota , quod hic non addidit ſervus , *factum eſt , ut imperaſti*,ut in legatione ad Judæos,quia in gentibus nondum plene factum eſt;hæ enim ab exordio Evangelij vocatæ ſunt,& modo vocantur,& uſque in finem mundi vocabuntur , & ſemper venient. 107.

Theoph. Epheſ. 2. Euthym. Boſtrenſ.

Compelle intrare. Non hoc dicit , quaſi quod vocatione minuatur libertas , ſolus enim hæreticus hoc aſtruet,ſed hac loquendi methodo utitur, ut parabolæ metaphora retineatur , ſermo enim erat ad homines tanquam belluinos,& ſylveſtres & ideo ait ; quod more belluarum cõpellat intrare in ovile Chriſti illæſa eorum libertate,compelle vivacitate verborum,efficacia doctrinæ,vita , & exemplo tuo , operibus , miraculis , prodigiis,ac oſtentationibus à ſe factis , & etiam pœnis , & doloribus inflictis , & extremi judicij , ac inferni terroribus 108.

Gentiũ vocatio in multiplici gratia.

1.Theſſal.2. terroribus injectis. Unde ait Paulus 1. Theſſal.2. n. 5. *Evangelium noſtrum, non fuit ad nos in ſermone tantum, ſed & in virtute, & Spiritu ſancto, & in plenitudine multa.* Scilicet divinæ gratiæ, qua Deus fortiter ſuaviter diſponit omnia, ut videre eſt in converſione Pauli. *Ut impleatur domus mea:* Apoc.7. Ex omnibus gentibus, tribubus, & populis, ac linguis. Apoc.7.n.9.

QUÆSTIO XVI.

Quare hic homo non patitur, ut aliquis locus ſit vacuus in menſa ſua?

109. DIxit ſervus domino ſuo: *factum eſt, ut imperaſti.* Vocati nempe ſunt multi, addidit tamen. *Adhuc locus eſt*, ſeu, ut legit Vatablus *ſupereſt*, & eſt vacuus occupante, quod cum audiſſet Dominus, impatiens, quod illa ſedes eſſet inexpleta, mandat ſervo, ut exeat in vias, claudos, & cœcos introducat, cujus rei rationem ipſe Dominus aſſignat. *Ut impleatur domus mea.* Gloſſ. Interlin. Inter. *Numero prædeſtinatorum fidelium, qui numerus inexpletus non remanebit.* Convivæ à Deo vocabuntur, quandiu prædeſtinatorum numerus non fuerit expletus: poſtquam autem fuerit expletus, tunc vocatio ceſſabit, mundique finis aderit.

110. Notandum eſt, quod ſubintelligitur, quod dixerit Dominus ſervo ſuo: exi, ſcilicet citò, ac diligenter in vias, & ſepes, ſicut in ſecunda legatione dictum eſt ei: *Exi cito in plateas, & vicos civitatis.* Erat enim hora cœnæ, unde tantam diligentiam mandat ſervo? Non volebat Dominus, moraliter dicamus, ut aliquid ſui panis, ac cibi ſervaretur in diem alterum, ſed totum diſponebat ſedulò in pauperes expendere. Cùm Patens meus Elias abſconditus eſſet Carith. *Corvi deferebant ei*
3.Reg 17. *panem, & carnes mane, ſimiliter panem, & carnes veſperi.* 3. Reg. 17.num.6. Cur alimentum aſportant mane, & veſperi? Cur non potius ſemel tantum pro tota die: ſicut manna valde diluculo deſcendebat pro integra die Exod. 16. numero 21. Tamen corvi mane, & veſperi adducunt panem, & carnes ad Eliam. Vivebat ille in multa perfectione, & tunc populus penuria famis laborabat; in domo autem Prophetæ non ſervatur panis, præcipuè cum populus fame tabeſcit, & ideo pro duplici refectione Eliæ hora opportuna dupliciter cibus deferatur.

Exod.16. *Tempore famis non ſervatur panis in domo prophetæ.*

111. Ad quæſtionem Reſpondeo, quod etiam ſi apud mundiales pro magno ſtatu, ac majeſtate judicetur habere multas ſedes, ac dignitates vacuas Tamen hic bonus Paterfamilias non ſuſtinuit videre in domo ſua ſedem inexpletam; ac non occupatã; creavit Deus mundum, filium ſuum, miſit in terris in carne paſſibili, eumque morti tradidit, ut vacuæ ſedes ex Angelis, qui ceciderant hominibus electis occuparentur, ut notant.N.Incognitus, Hugo, Cajetan. Janſen. Lorinus, & alij ad Pſalm.109.num.6. *Judicabit in nationibus implebit ruinas.* Juxta illud Pauli ad Epheſ. num. 10. Propoſuit in eo in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt. Ut ibi explicant D. Chryſoſtom. Theophylactus, Euthymius Theodoret. D. Thom. & alij. Nonne in ipſo cœlo erat magna multitudo Angelorum! *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies, & centena millia aſſiſtebant ei.* Daniel.7. num.10. & unuſquiſque horum Angelorum ſuam habebat ſedem; quid ergo, Dan.7.
ſi aliquæ ſedes eſſent vacuæ, ut inter cætera motiva hoc etiam unum extaret, ut filium ſuum morti traderet æternus Pater ad implendas ruinas & ad inſtauranda omnia in Chriſto Deus Pater bonitate infinitus non paſſus eſt ſedes vacuos in ſuo regni palatio, indeque mortem filij decrevit, ut in ipſo omnia inſtaurarentur in cœlis, hominibúſque prædeſtinatis Angelorum ruinæ adimplerentur. D. Anſelm. *Erant illud ſacramentum*, ait, *eam inſtaurationem facere in Chriſto, ut in eo reſtaurarentur, quæ in cœlis ſunt, ſcilicet numerus beatorum Angelorum, qui divinitus erat ſublatus, cadentibus inde reprobis Angelis.* Anſelm.

Dominus non patitur locum vacuum in domo ſua. Incogn. Hugo. Cajetan. Janſen. Lorin. Pſ.109. Ad Epheſ. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Theodor. D.Thom.

Quamvis Saul eſſet valde iniquus, tamen videns, quod in menſa ejus *apparuit vacuus locus* 112.
David. 1.Reg.20.num.27. Quærit, & interrogat, cur ipſe non venerit, ex quo patet, ait Abulenſis, quod David habebat locum certum, ac determinatum in menſa regis; Saül non poterat ſuis oculis videre Davidem, nam certò exiſtimabat, quod à ſe ac à filiis ſuis regnum per ipſum eſſet auferendum: & tamen, cum ille deeſſet, quærit, cur non venerit, *Cur non venit filius Iſai.* Pro tanta ignominia reputabat Saul, quod locus vacuus in menſa ſua appareret, ut potius eligeret propriis oculis ſui regni ſpoliatorem videre, quàm locum inoccupatum ante ſe intueri.

Abulenſ. *Non patitur Saul videre in menſa ſua locum vacuum.*

QUÆSTIO XVII.

Quomodo compellendi ſunt invitati ad cœnam?

113.

REſpondeo. Quod verbum *compelle*, non ſignificat aliquod præjudicium noſtræ voluntariæ libertatis, ut jam dixi in expoſitione, ſeu hac voce primò denotatur vehemens patrisfamilias deſiderium, & ſumma ejus liberalitas cupientis ſuas dapes quamplurimis communicare, nullam hominis conditionem reſpuentis. Secundò Denotatur magna vis Divini verbi, ac prædicationis Evangelicæ, multis miraculis ſtabilitæ, ut illa videantur homines tanquam compulſi, ut Dei præconibus vocantibus acquieſcerent ut ad cœnam patrisfamilias ingrederentur. Tertiò Notatur eximia hominis miſeria ac fragilitas, ut advertit D. Chryſoſtom. homil.70.in Matth. *Quid igitur*, ait, *dementius invenitur, quam cum in nuptias vocaris, reſilire.* Tanta eſt hominis dementia, ac fragilitas, ut ex ſe non velit ad feſtiviſſima gaudia ire, niſi vehementer adductus & tractus. Chryſoſt.

Eximia hominis liberalitas ad ſuã menſam compellit.

Quartò. D. Auguſtin. ſerm. 33. de verbis Domini. *Abſtrahuntur à ſepibus, à ſpinis: ſed cogi nolunt. Voluntate, inquiunt, noſtra intremus. Non hoc Dominus imperavit; coge, inquit, intrà foris inveniatur neceſſitas, naſcitur inde voluntas* Multis, & variis modis poterat Deus eos ad ſe perducere, vult tamen ut aliquando labore, calamitate ac preſſura compellantur ad cœleſtia venire. Sæpe enim ipſa neceſſitas, quæ foris eſt, in hoc ſcilicet mundo extra Chriſti ſequelam, occaſio eſt, ut inde proſiliat bona voluntas dolendi de peccatis, ad Deúmque toto corde accedendi: *oris inveniatur neceſſitas, naſcitur inde voluntas.* Hoc ex ærumnis lucrum ponderat D. Auguſt. in ſerm. 120. de ſancto latrone verba faciens. *Quem ſaluti culpa*

114. Aug. *Ex laboribus lucrum ut Deum requiramus.* Aug.

perdiderat perditio invenit, cruciatus abſolvit, damnatio conſecravit. Vide ſupra c 7.q.6.n.46.47 48. & infra c. 27. & tom. 1.2.& 3.Verbum, *labor.*

115. Beda. Quintò Beda. *Sunt nonnulli*, ait, *qui bona facienda intelligunt, ſed hæc facere deſiſtunt. His plerumque contigit, ut eos in carnalibus deſideriis ſuis mũdi hujus adverſitas feriat. Sæpè namque, aut lõga ægritudine tabeſcunt, afflicti injuriis concidunt, aut percuſſi gravioribus damnis affliguntur, ſeque ipſos in ſuis deſideriis reprehendentes ad Dominum corda convertunt. Qui ergo hujus mundi adverſitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, quid iſti niſi compelluntur, ut intrent.* Sæpè homines in deliciis degunt, voluptatibúſque ſuis immerſi ſunt, ſed immiſſa infirmitate à Deo, ad ipſum ſic trahuntur, ut videantur compelli intrare in Dominicam cœnam, ut hæreditatem ſalutis capiant. D. Iſaacus lib. 1. de contemptu mundi, ſic ſcribit: *Cùm infirmaveris, hic, beatus eſt is, qui meruit à Domino tentari in his, quibus vitam hæreditate poſſidemus, infirmitates enim corporis adſunt pro animæ ſalute.*

Ex infirmitate movetur homo in Deum.

116. Venerunt quidam Amalecitæ latrunculi cum puero Ægyptio in Siceleg, & impetum facientes, eam incenderunt igne, & ablata præda cum recederent, præ ægritudine, qua laboraverat, reliquerunt puerum Ægyptium in via, ut ipſe dixit. *Dereliquit me Dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiuſtertius.* 1.Reg.30.n.13. Quem, cum inveniſſet David, dedit ei cibum, ut veſceretur, ac aquam biberet. *Non enim comederat panem, neque biberat aquã, tribus noctibus.* Quo refocillatus eſt ſpiritus ejus, ac confortatus, qui factus eſt ſocius, ac dux David, qui duxit eum ad locum illum in quo latrunculi feſtive erant exultantes, quos comprehendens David perſecutus eſt eos uſque ad internecionem. Unde puero Ægyptio, ac idololatræ tot nata ſunt bona, ut ab latrunculis recederet, mortem evaderet, ac ſocius, & dux eſſet David à quo ſine dubio multa præclara documenta in ordine ad ſalutem accepit. Ipſa ægritudo, quæ eum vexaverat, ſic evexit, ut tanta felicitate eſſet condecoratus, ut mortem evadens vitam inveniret, præ ægritudine relinquit eum Amalecita, præ ægritudine reperit eum David, à quo cibo corroboratus, dux, & ſocius ejus factus. O quàm plures, qui ob ægritudinem, labores ac preſſuras videntur derelicti à mundo, mundialibúſque voluptatibus; quos ob ægritudinem invenit Chriſtus Deoſque reficiens cibo, ac potu ſuæ cœleſtis doctrinæ, eoſque in Eccleſia ſua facit juſtorum ſocios, & etiam duces in ſalute, ac converſione multorum, quos Amalecitis, dæmonibus ſcilicet eripuit. D. Gregor. Magn. homil. 36. in Evangel. *Puer Ægyptius*, ait, *relinquitur in via: peccator quiſquis, dum infirmari ab hujus mundi ſtatu cœperit, mox ſæcularibus mentibus in deſpectum venit. Quem tamen David invenit, eique cibum, & potum præbet: quia manu fortis Dominus abjecta mundi non deſpicit, plerumque eos, qui ſequi mundum minimè valentes, quaſi in via remanent ad amoris ſui gratiam convertit, eiſque verbis cibum potúmque porrigit: & quaſi duces ſibi in via eligit, dum ſuos etiam prædicatores facit.*

1.Reg 30. — *Infirmitates homines trahunt ad Deum.* — Greg.

117. Cùm Abrahamus, ac Sara deſcenderent in Ægyptũ ex fœdere inito dixit Abrahamus, quod Sara ſoror ſua eſſet. Videntes Ægyptij mulierem pulcherrimam. *Nuntiaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum, & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis* Gen. 12. num. 15. qui minimè eam tetigit. Quomodo fieri potuit, ut rex idololatra, deliciis deditus, habens mulierem venuſtiſſimam in domo ſua, præcipuè cum audiret non eſſe uxoratam; quod ab ea ſe abſtinuerit? dicitur in textu. *Flagellavit autem Deus Pharaonem plagis maximis.* Immiſſa nempe infirmitate quadam, quæ etſi videretur infirmitas, extitit ſalutis occaſio, etſi videretur vexatio, fuit quædam malorum præſervatio, ut homo à graviſſimo adulterij crimine cuſtodiretur, ne in divinum judicium, ac extremam mortis pœnam incideret. Theodoret. q.61. in Gen. *Conſtat*, ait, *quod rapta Sara, ſtatim diſpenſator omnium obſtrinxit morbo qui libidinem ejus fregit, & venator habens intra retia prædam, capta frui non potuit, quia morbus non permiſit.*

Gen.11. — *Infirmitate evitantur peccata.* Theod.

Quæstio XVIII.

Quare nec primi, nec ſecundi invitati compelluntur, ſed tantum hi tertii?

Tripliciter Paterfamilias per ſuum ſervum mandavit adducere homines ad cœnam. Primò vocavit invitatos, qui ſe vel excuſarunt ob villam emptam, vel ob juga boum, ſeu ob uxorem ductam. Secundò imperavit per plateas, & vicos convocare pauperes, & debiles. Tertiò jubet ſervo: *Exi in vias, & ſepes, & compelle intrare*; quoſcumque inveneris pauperes debiles, & cæcos. Cur ergo nec primi, nec ſecundi, ſed tantum tertij compelluntur? 118.

Primò reſpondeo ad quæſtionem. Primi vocati fuerunt principes, ac primates Judæorum, ut ex D.Cyrillo, D.Auguſt. ac D.Gregor. jam dixi. Secundi invitati ſunt multi ex plebe, ac vulgo Judæorum. Tertij verò vocati extiterunt Gentiles, Titus Boſtr. *Quia gentes*, ait, *intoleranda quarundam errorum ſervitute tenebantur diabolo ſubdita, Dei autem, divinæque cognitionis prorſus ignari, propterea validiori quadam vocatione egebant, tali nimirum, qualis aliquam compulſionis ſpeciem præ ſe ferret.* Euthym. *Cogi verò*, ait, *juſſit eos qui ex gentibus erant, non quod violentiam inferri præceperit, ſed ſubindicans, quod vehementiorem, ac conſtantiorem adhiberi prædicationem eis oporteat, utpote fortiter à dæmonibus detentis, & profundis erroris tenebris dormientibus.* Judæi, qui ex lege, ac Scriptura cognitionem Dei habebant vocantur ad cænam. At Ethnici qui belluinam potius quàm humanam vitam hactenus vixerant, dæmonibúſque ſervierant, multiſque erroribus detinebantur, ut ab illis extraherentur, tam inſtanti prædicatione, tãtiſque multiplicatis ſignis, ac miraculis excitandi erant, ut compelli viderentur intus gratia Chriſt ſuaviter cooperante. Secundò dicuntur compelli illi, qui ex mundo, labore, ærumna, ac infirmitate ad Deum trahuntur, juxta illud Pſal. 77.n. 34. *Cùm occideret eos, quærebant eum.* Ut late explicavi ſuperiori quæſt. & in præſenti diſſerunt D. Gregor, Beda, Haymon. 119.

Boſtr. — *Gentes ob ſuã Ignorantiam compellendæ.* Euthym. — Pſ.77.

Tertiò. Cùm Dominus deſtinat ſuum ſervum ad domum cujuſque, ſolum ſuam cœnam paratã proponit, & invitat ut veniant, ſimiliter cum ad plateas, & vicos civitatis ſervum mittit, nullum compelli mandat. Sed ſolùm vocat, ut accedant, at verò cum ad vias, & ſepes deſtinat ſervum, tunc inventos compelli denuntiat; & cur modò cogi mandat invitatos, & non anteà? Anteà degebant in domibus, ac plateis intra mundialem 120.

Proficiens in via ſalutis à temporali bat abhorreſcat. civitatem, ac ad viam ſalutis nondum pedem moverant, & ideo ſolum menſam propoſitam dicit, ad illamque invitat, verò, qui jam à mundiali civitate exierant, & in via ſalutis, & in ſepe, ſeu maceria, à temporalibus proficientes verſabantur, hi vi ac efficacia, multiſque modis compellendi erant, ut carnalia relinquerent, mundialia renuntiarent, & in divinum convivium intrarent.

Iſai. 28. Ait Iſaias 28. num. 9. *Ablactatos à lacte, avulſos ab uberibus* dicit: Ablactatio à lacte non importat vim, ut eam denotat avulſio. Ablactati ſignificant incipientes, avulſi verò proficientes, qui multis diris, ac aſperis cogendi ſunt, ut carnalia dimittant, ac relinquant. D. Chryſoſt ſerm. de Job. & Abraham. *Dicit enim, ablactati à lacte, avulſi ab ubere; non dicit, ablactati ab ubere, ſed avulſi. Proficientes enim ad perfectionem, coguntur ut cedant à lactando.*

121. Quartò, qui in domibus, ac plateis civitatis verſantur, hi voluptatibus incumbentes adumbrant; qui verò in viis, ac ſepibus degunt; illos ſignificant, qui jugiter laboribus inſiſtunt, quorum munus eſt procul à quiete diſcedere, & extra domorum, urbiúmque otium, ac voluptates degere, utpote nimirum incommodis, ac injuriis temporum expoſiti, quos autem mundus, à ſe abigens, operibus, ac oneribus diei, & æſtus adigit, hos à ditione, ac lætitia ſua maximè excludit, qui autem laboribus pleni, à mundo ejúſque delectationibus ſunt abdicati; ita divini juris cenſentur, ut in divinum epulum, tanquam in jus ſuum cogantur intrare.

Labores hominibus dãt jus ad cœleſtia.

122. Moyſes benedicens ſingulis tribubus. Sic Zabulon, & Iſachar affatur. *Lætare Zabulon in exitu tuo: Iſachar in tabernaculi tui.* Initiato, divina ſapientia exeuntes ad tabernacula, ac ſcholas divinæ doctrinæ deſignat. Statim veluti rationem tantæ lætitiæ reddens ſubjungit. *Qui inundationem maris, quaſi lac ſugent.* Deuteron. 33. num. 19. Mare dicit aquam ſalſam, amatámque; inundatio verò mare denotat procellis agitatum, & confluentibus undique undis verberatum, quid ergo in tanta tempeſtatum tribulatione, ac amatitudine exultare mandat Moyſes. *Lætare Zabulon?* Inde maximè lætandum, nam ſalſa moleſtiarum aqua, pelagúſque mundi tempeſtate concitatum, ſic virtutis amatoribus ſuave, ac jucundum, veluti dulciſſimum lac, cum ipſa laborum tempeſtate tanquam quodam vehementi ſpiritu in cœleſtem gloriam deferantur. Stephanus apud Titelmanum. *Inundatio maris*, ait, *eſt abundantia tribulationis, quæ tunc fugitur, cum dulcis à juſtis reputatur. Denique ſicut lac nutrimentum eſt puerorum, ſic tribulatio pabulum ſit electorum.*

Deut. 33.

Laboribus lætandum cùm illis tendamus in cœlum.

Luc. 14. *n.* 24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.

VERSIONES

Syriacus. Dico enim vobis, ne unus quidem ex iis hominibus, qui vocati fuerant, guſtabit ex cœna mea.

Euthymius. Quod nullius virorum illorum.

EXPOSITIO VII.

DICO *autem vobis.* Affirmo hoc vobis. *Nemo virorum illorum.* Quos à ſua cœna excludebat, ac tanta pœna afficiebat virorum! nomine, voluit tamen aliquali afficere honore. *Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer?* Iſai. 14. num. 14. Cur Lucifer ſuam ferens lucem nuncupatur; cùm ſit tenebrarum parer? Ut quia erat caſu horridus, ex ſua antiqua nobilitate ſaltem penes nomine aliquid venuſtatis haberet. *Qui vocati ſunt.* Illi nempe primi qui vocati ſunt, ſcilicet principes, ac primates Judæorum. Non objicit illis, quod eſſent raptores, homicidæ, adulteri, ſed tantum quod vocati noluerunt venire: Deus enim ex ſua infinita bonitate, cum peccata punit culpas non exaggerat, ut faciunt homines, ut ſeverius plectantur, ſed per compendium, ac ſummatim delictum refert. *Guſtabit cœnam meam.* Manducabit panem in regno Dei, illiúſque particeps erit. Quænam hæc pœna Ipſi enim optarunt à convivio excludi, dixit enim unuſquiſque, *non poſſum venire, habe me excuſatum.* Nulla ſane gravior, ac rigidior pœna infligitur impio, quam ſi quod optavit illi veniat, à ſuoque deſiderio non fraudetur: ita enim cœca ac depravata eſt illius voluntas ſuo deſiderio, ac voto, ut ſibimet inſidias tendat, ac paret.

123.

Punitus nobilitetur. Iſai. 14.

Iniquus ſuis optatis ſibi malum procurat.

CAP. XXV.

Odiens patrem, & matrem.

Luc. 14. *n.* 26. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & ſorores, adhuc autem, & animam ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus.

VERSIONES.

Arabicus. Quicumque venit ad me, & non odit patrem, &c. etiam uſque ad animã ſuã.

Simon Caſſian. colat. 21. cap. 9. Patres, ſorores, adhuc autem, & animam.

Syriacus. Matrem ſuam, & fratres ſuos, & ſorores ſuas, & uxorem ſuam, & liberos ſuos, atque adeo animam ſuam, diſcipulus mihi eſſe non poteſt.

Tertul. lib. de fuga in perſecut. c. 7. Quis pluris fecerit animam ſuam, quam me, non eſt me dignus.

D. Epiphan.

D.Epiphan. Adhnc autem & animam ſuam, non eſt meus diſcipulus.

EXPOSITIO I.

1. SCRIBIT Evangeliſta, verſ.immeditatè antecedenti, num. 24. Quod multæ turbæ ibant cum Jeſu, nunc verò explicat quales oporteat eſſe illius ſectatores, ac diſcipulos, quænam illis onera ſint injuncta. (Theoph.) *Quoniam*, ut ait Theoph. *multi ibant cum Ieſum, qui non omni alacritate, & obedientia ſequebantur, ſed frigidiores erant. Docet eos qualem oporteat eſſe diſcipulum ſuum, ac veluti informat, & depingit eum* Deinde, quia in ſuperiori parabola protulit Dominus ſententiam contra eos, qui ob temporalia, v.g. villam vel juga boum empta, vel ob uxorem ductam, cœnam ejus contempſerunt, ideò etiam ex hac occaſione ait Christus.

Connexio hujus doctrinæ cum ſuperioribus.

2. *Si quis* Ut legit Syriacus: *Quicumque.* Divinus Legiſlator ſuas leges in omnes æqualiter promulgat. *Venit ad me.* Ut meam doctrinam ſequatur, meæque diſciplinæ ſe ſubjiciat, ut iſtæ turbæ multæ ad quas Chriſtus loquebatur, facere videbantur. *Et non odit.* Explicat leges ſuæ diſciplinæ, ac ſcholæ, quæ non conſiſtunt in hoc, ut quis eum ſequatur greſſu corporis, ſed ſuo affectu ſuper omnia diligendo. Non *odit patrem ſuum, & matrem* Verbum, *odit*, non intelligitur abſolutè, ſed comparativè, mei ſcilicet reſpectu; ipſe divinus Magiſter explicat Matth.10.num.37. (Matth.10.) *Amat pluſquam me.* Ac proinde, Non odit, abnegat, & rejicit, cum docent, jubent, ac ſuadent aliquid, quod meis præceptis, conſiliis, ac doctrinæ adverſatur, & obſiſtit. De quo quæſt.2. Per patrem, ac matrem, cæteraſque perſonas hic nominatas, intelligit omnes perſonas, res quaſcumque charas, amatas, & æſtimatas, ut notarunt Euthym. Beda, D.Bonavent. & alij. (Euth. Beda. Bonav.) *Adhuc autem, & animam ſuam.* Id eſt ſemetipſum. *Non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Nec conditionem meorum diſcipulorum habet, nec remunerationem accipiet.

3. Dubitatur; an hæc Chriſti doctrina contineat præceptum, vel conſiliam? Maldonatus exiſtimat hæc eſſe præcepti; Janſenius verò conſilij. Ego dicerem eſſe præceptum, vel conſilium ratione materiæ ſubjectæ; cum patres. v.g. ſuadent contra Dei legem, v.g. Miſſam non audire, præceptum eſt eos abnegare, cum contra Dei conſilia ſuadent, conſilium eſt eis non acquieſcere.

QUÆSTIO I.

Quare in ſuperiori parabola Dominus mandat compelli ad cœnam; hic verò venientem liberè requirit?

4. IN ſuperiori parabola, quam immediatè antea narrat D.Luc. mandavit Dominus ſervo: *Exi in vias, & ſepes, & compelle intrare.* Hic verò in præſenti ait *Si quis venit ad me.* Seu ut habet Syriacus: *Quicumque venit ad me: & non odit patrem, &c. qui non bajulat crucem ſuam, &c.* Ad cœnam magnam jubet cogere; ad odium verò patris, & matris, ac ad crucem ferendam exquirit venientem. *Si quis venit ad me.*

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo. Primò, In cœna deliciæ multæ, ac optima fercula; in odio patris, ac bajulatione crucis multæ mortificationes, labores: ac cruciatus extabant. Ad ſuavia, ac oblectamenta mandat Dominus compellere, ut nullus ab illis expulſum ſe perſuadeat. Ad ærumnas verò, ac preſſuras expectat venientem, ne quis conqueratur, quod invitus colla jugo ſubjecerit. Celebrato convivio quinque millium hominum ſcribit D.Matth.14. num.22. *Compulit Ieſus diſcipulos aſcendere in naviculam, & præcedere eum transfretum.* Similiter & D.Marc.6.num.45. *Coëgit diſcipulos ſuos aſcendere navim*, &c. Poſtea verò exorta tempeſtate navis in maris medio magnis fluctibus jactabatur, diſcipulique multum laborando remigabant. Apparuit eis Dominus, eoſque confortavit: cùm autem Petrus ex voce eum agnoviſſet, ait illi: *Si tu es, Domine jube me ad te venire ſuper aquas*, ibidem num. 28 Sicut Dominus compulit diſcipulos aſcendere in naviculam, ac vela dare in altum, cur etiam Petrum non compulit, ut de navi deſcenderet, ad eúmque ſuper aquas veniret, ſed expectat Dominus, ut Petrus ad hoc ſe offerat, dicáque: *Iube me ad te venire ſuper aquas?* Dominus fecit ſuos diſcipulos aſcendere navim, ut illis oſtenderet veritatem ſuæ potentiæ, ac miraculorum, ut in Matth. docent D.Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius. Et in Marc. ait Gloſſa: *Dominus ambulando ſuper undas, quod haberet corpus ab omni gravedine liberum docuit, & in placando ventos, undarumque rabiem ſedando, quod elementis dominaretur, oſtendit.* Suiſque ſubveniendo eximiam curam, ac ſollicitudinem in omni periculo manifeſtavit; Petrus verò deſcendit in mare, ut cum undis luctaretur, ab illiſque penè ſubmergeretur, indéque in notam modicæ fidei incurrit. Cogit Dominus diſcipulos ad navim; Petrus verò ſe offert ad undas. In navi maximè divina benignitas explicanda erat multis favoribus in diſcipulos, quibus ipſi ſublimandi erant. In undis verò labor, ſudor, ac modicæ fidei nota Petro deſtinabatur, ad rorem divinæ bonitatis Deus compellit, ad laborem verò, ac reprehenſionis notam homo per ſe currit. 5.

Ad delicias Chriſtus vocat, ad laborem hominem. exſpectat venientem. Matth.14. Marc.6.

Chryſ. Theoph. Euth. Gloſſa.

Secundò. Ad cœnam compellit. *Compelle eos intrare.* Ut eum verò per crucem ſequantur liberè venientes requirit, *& bajulat crucem ſuam, & venit poſt me.* Procurat Dominus menſam ſuam ſuaviſſimis ferculis plenam, compulſis ac coactis hominib. impleri; ad crucem verò neminem cogit, ſed voluntariè venientes exoptat, *& bajulat crucem ſuam, & venit poſt me.* Multa bona ſunt in cœna magna ſupremæ felicitati, tamen neceſſe eſt, ut homines compellantur, ut veniāt. At in Chriſto crucifixo expanſis manibus ad ſui ſequelam omnes vocante, tot dona, ac bona fulgent, & nitent, ut illis tantum propoſitis, ſine ulla coactione omnes libentiſſimè currant, & volitent. Joannes Xiphylinus Patriarcha Conſtantin. expendens Chriſti verba Matth.16. *Si quis vult venire poſt me*, ſic habet orat. de Adorat. crucis apud Grethſer. tom.2. *Vide quemadmodū*, ait, *neminem cogat, ſi quis vult, quaſi diceret; non vim affero, non cogo. Ad bona enim voco, non mala, & odioſa, non ad caſtigationem, & pœnam ut etiam oporteat cogere, ſiquidem ipſa rei natura potens eſt attrahere. Ideo dixit: magna enim ſunt, inquit, quæ vobis offero bona, ac talia, ut volentes, libenteſque ad ſe convertant.* 6.

Chriſtus crucifixus compendium omnium bonorum.

Xiphilin.

Devicta morte, glorioſo triumpho; gloria, & decore indutus Chriſti Jeſu reſurrexit, cujus rei 7.

Marc. 16. nuntium dans Angelus mulieribus ait : *Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum, ſurrexit.* Marc. 16.n.6. Reſurgentis ſplendores proponit Angelus, & adhuc eum crucifixum appellat quid opprobrium crucis cum reſurgentis fulgore, ſi tantam gloriam commemorat Angelus, ad qui ignominias crucis in medio ponit; Antioch. Victor Antiochenus ibi : *Non erubeſcit*, ait, *crucifixi nomen, hoc uno enim nomine, & re omnium bonorum noſtrorũ ſumma continetur.* *A Chriſto crucifixo omnia bona* Inter reſurgentis glorias non abſcondit Angelus crucifixi nomen, ſed maximè illud evulgat; in crucifixo enim tanquam in ſumma & compendio ſunt omnia bona, ab illoque tanquam ab origine omnis æternæ vitæ felicitas, omniſque reſurgentis gloria dimanat, ab illiúſque radiis reſurgentis gloria fulget, & nitet.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus præcipit patrem, & matrem odio haberi, cùm præcipiat inimicos diligere?

8. Ambr. *Difficultas quæſtionis.* DIfficultatem hujus quæſtionis latè proponit, & expendit D. Ambroſ. ſerm. 15. in Pſ. 118. Tu Domine dixiſti per legem, honora patrem, & matrem, & inimicos jubes diligere, & tamen in Evangelio mandas, ut parentes oderim? Quomodo ſibi conveniunt iſta præcepta? Non poſſum ſalvo pietatis jure odiſſe patrem, cui debeo, quod creatus ſum, nec matrem, longo decem menſium faſtidio pij fœtus onera portantem, cui in abſolutione plus periculi, in dilatione plus tædij eſt. Quam difficultatem latè proſequitur ſanctus Doctor, de qua re multa dixi explicans illa verba Matth. 10. num. 35. *Veni ſeparare hominem adverſus patrem.* Vide dict. tom. 3. cap. 10. q. 45. & 46. (Matth. 10.)

9. Greg. Beda. Reſpondent primò D. Gregorius homil. 37. Beda: *Exhibere*, ait, *proximis noſtri odii diſcretionem debemus, ut in eis diligamus, quod ſunt, & habeamus odio, quod in Dei nobis itinere obſiſtunt.*

Ambr. Carth. Bonav. *Iniquitas parentum odienda, ac fugienda.* Quod etiam docent D. Ambroſius citato loco, Carthuſianus, D. Bonavent. & alij. Jubet Deus in parentibus, ac neceſſariis eorum perſonas diligere, injuſtitiam verò, iniquitatem ac divinis legibus obſiſtentiam odio habere; proindéque cum parentes, propinqui aliquid dicunt, & ſuadent Dei legi, perfectionique Evangelicæ repugnans, fugiendi, ac deteſtandi ſunt tanquam crudeles inimici, & hoc indicat verbum *odit*; ad hunc ſenſum D. Ambroſius citatus interpretatur illud Pſ. 118. Pſal. 118. num. 118. *iniquos odio habui*, Nunquid David, qui inimicum ſuum Saül diligebat, quamvis mortem ejus machinaretur, iniquos odio proſequebatur? Sic reſpondet ſanctus Pater: *Vir iſte*, ait, *Evangelica vivens diſciplina, intellige, quod iniquitatem, odio habuit, non eos, qui etſi operentur iniquitatem, poſſent tamen Evangelica prædicatione converti.*

10. Greg. Secundò. Idem D. Gregorius citata homil. 37. *Quaſi enim*, ait, *per odium diligitur, qui carnaliter ſapiens, dũ prava non ingerit, non oditur. Ut autem Dominus demonſtraret hoc erga proximos odiũ non de affectione procedere, ſed de charitate, addidit protinus dicens: adhuc autem & animã ſuam.* Bonũ odium non de affectione, nec malevolentia, ſed de charitate procedit: *Per odium diligitur*: quia multum diligit patrem, inde multum odio habet iniquitatem ejus; per odium enim iniquitatis maximè amor erga parentem, v.g. negotiatur, cum illius integritas, ac probitas in omnibus procuratur. *Per odium diligitur*, ait Chriſtus Dominus, *Qui amat animam ſuam perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Joan. 12. n. 25. Quæ verba commentans Joan. 12. Aug. D. Auguſt. tract. 51. in Joan. ait: *Si malè amaveris tunc odiſti, ſi bene oderis, tunc amaſti. Felices, qui oderunt, cuſtodiendo, ne perderent amando.* Si blandè, ac tenerè vitam tuam in hoc mundo amaſti, tunc verò odiſti, ſi bene oderis, ut vitam pro Chriſto dederis, tunc amaſti. Fortis Dei Athleta vitam martyrio offert, quod putabitur apud mundiales de odio, ac tædio vitæ facere, cùm tamen fit de amore vitæ perennitatis. Ipſum odium, vitæ eſt amor æternitatis illius. *Per odium diligitur.* Per odium hujus vitæ diligitur alterius perpetuitas.

11. Greg. Teriò. Idem D. Gregorius lib. 7. moral. cap. 8. *Diſcamus*, ait, *temperata diſcretionis arte cõvenienter diligere, & ſalubriter odio habere, quatenus ſic ſciant per amorem odium ſurgere, ut valeamus eos verius per odium amare.* *Cuncta ratione diſponenda.* Prudenti ratione odium, & amor ordinetur. *Diſcamus temperata diſcretionis arte*: amore, & odio habere. Cuncta rationis judicio agenda: cum parentes non à via Dei avertunt, ſic fugiendi tanquam odio deteſtabiles Theoph. Theophylactus: *Præcipit Dominus odio habere parentes, quando in cultu Dei periculum eſt. Tunc enim non parentes cenſentur, neque familiares, ſi in hoc nobis obſiſtant.* At verò cùm ad legem Dei ſuadent, & promovent, tanquam optimi parentes magnoperè diligendi, & amandi ſunt.

12. Pſ. 26. Ait Regius vates: *Pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem aſſumpſit me*, Pſal. 26. num. 10. Maximè notandum quod pater, & mater, qui eum dereliquerunt, vocat ſuum, *Pater meus, & mater mea.* Quod nomen tunc videbatur illis denegandum: *Dominus autem ſuſcepit me*: & Dominus, qui eum ad ſe acceptavit, non vocat ſuum ſed tantum patres, qui eum dereliquerunt, *pater meus, & mater mea.* *Ille verus pater, qui filium dat religioni.* Loquitur Propheta de ſe ingrediente in Dei tabernaculum, ut ibi ipſe ſe explicat num. 5. Quoniam abſcondis me in tabernaculo tuo. Hoc eſt in tuo templo, in clauſtro à mundo ſeparato, ut explicat Hugo Victorinus. Cùm ergo pater, & mater offerentes eum in tabernaculo, ibi dereliquerunt, ut divinæ inſerviret majeſtati, magnum amoris ſignum erga illum declararunt, quod ut explicatius ſignificaret, eos potius ſuos vocat, *Pater meus, & mater mea*, quàm Dominatorem, qui eum ad ſe accepit, non enim ait, Dominus autem meus, ſed tantum: *Dominus autem ſuſcepit me.*

13. Suar. Quartò. M. Suarez in Opuſcul. lib. 2. de Concurſu Dei, cap. 3. *Qui non odit*, inquit, hoc eſt, qui non minus diligit patrem, odiſſe enim ſubinde eſt, quod minus diligeret: ut; *Iacob dilexit, Eſau autem odio habuit.* Dei amor omni carnali affectui præferendus eſt, Chriſtus ait: *Qui amat patrem, aut matrem pruſquam me, non eſt me dignus*, Matth. 10. num. 37. ut latè explicavi tom. 3. cap. 10. Quod Dominus maximè nos docuit ſuo exemplo, ut advertit S. Sixtus Papa lib. de Caſtit. Sixt. Papa. *Non debemus*, ait, *noſtros præferre parentes, quia nec ſuos nobis, nec ſeipſum quidem prætulit, qui cùm diſcipulos doceret, & de matris, ac fratrum nuntio pro foribus aſtantium eſſet interpellatus*, Reſpondit: Quæ eſt

eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei. Matth. 12. n.48. *Non quod ſanctam matrem deſpiceret, ſed ut ſuo doceret exemplo, & oſtenderet, præferre eum malis ſaltem parentibus nos debere, qui ille nec bonis quidem prætulit.* Quod ipſe mandat, prius in

14. ſe exercuit.

Aug. Quintò D. Auguſt. Epiſt. 38. *Hæc mandat Dominus*, ait, *ut carnalem affectum parentum, piè, fideliterque percutiamus.* A nobis enim parentum, ac propinquorum propenſio: & inclinatio amputanda ac abjicienda eſt: Nam, ut ait D. Bonavent.

Bonav. Principium ſpiritualis vitæ exuere carnalem affectum. Quia, ut ſcribit Paulus 1. Cor. 2. n. 15. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere.*

15. Vox eſt ſponſæ ad ſuum dilectum. *Oſculetur*

Cant. 1. *me oſculo oris ſui*, Cant. 1. num. 1. Valde mirum, quod tam ſubitaneum ſit exordium ſermonis:

Bern. quod rectè ponderat D. Bernard. ſerm. 7. in Cant. *Vide enim*, ait, *quale præripiat ſermonis exordium. Magnum quid à magno petitura, nullo tamen, ut aſſolet utitur blanditiarum fuco, nullis circumvolutionibus ad id, quod deſiderat, ambit. Non facit proœmium, non captat benevolentiam, ſed ex abundantia cordis repente prorumpens, nudè, frontoſéque ſatis. oſculetur me, ait, oſculo oris ſui.* Cur tam repentinè oſculum oris expoſcit ante omnia. *Ex ore ejus gla-*

Apoc. 1. *dius utraque parte acutus exibat.* Apocal. 1. n. 16. In exordio ſermonis, illius oris obnixè poſtulat oſculum, ut labia labiis ſponſi infigens, & illius attrahens ſpiritum ſimul ex illis prodeuntem, ebibat gladium pertingentem uſque ad diviſionem animi, quo veluti per ancipitem gladij aciem amputet à ſe omnem terrenam cognationem, à qua exuta perfectè, & expeditè incedat per viam Dei, ac cœleſtium mandatorum. Idem D. Bernard.

Gladio cognatio terrena amputanda.

Bern. ſerm. 2. in Cantic. *Dignetur*, ait, *me oſculo oſculari oris ſui. Cujus utique ſermo vivus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti oſculum mihi eſt, non quidem conjunctio labiorum, quæ interdum pacem mentitur animarum, ſed mira quædam, & quodammodo indiſcreta commixtio ſuperni hominis, & illuminatæ mentis.* Ut terrenam commixtionem à ſe abſcindat, ut ipſa unde infrà ait num. 5. *Filiis matris meæ pugnaverunt contra me.* Sic enim ab eis erat præciſa, ut veluti tanquam adverſus alienam pugnarent, ut proſequitur D. Bernard. ſerm. 29. in Cantic.

16. Cùm Jacob decreviſſet exire è domo Laban; in conſilium vocat duas uxores ſuas Liam, & Rechelem; filias ipſius Laban, ipſiſque aperuit quomodo Deus ei præcepiſſet, ut de terra illa exiret, ad domumque ſancti parentis ſui Iſaac reverte-

Gen. 31. retur. *Reſponderuntque Rachel & Lia.* Geneſ. 31. n. 4. Dei imperata promptè exequenda eſſe. Difficultas tamen eſt, cur Rachel prius reſpondet, ipſa enim erat minor natu ſorore Lia, & poſterior uxor Jacobi, ac proindè ex utroque capite Lia, utpote major ætate, antiquior connubio prius debebat loqui, ac reſpondere, tamen Rachel

Baſil. hoc præſtat prius? Scire præſtat ex D. Baſilio in initio Prove[illegible]. quod Rachel ſanctior erat Lia, ipſa enim [illegible]bſcondit patris idola, ut eum ab idololatri[illegible] [illegible]verteret, cùm ergo in Rachel eſſet major ſ[illegible]tas, major in ea extitit promptitudo, ut pa[illegible]n domum derelinquat paternoſque affectus à [illegible]e abjiceret, & amputaret, viámque ad ſanctam

Perfecta anima abjicit amorem parentum

Greg. domum Iſaac conſuleret. D. Greg. lib. 7. moral. cap. 14 *Quo*, ait, *arctiora ſunt jura propinquitatis, eo ſunt majori ſanctitate diſſolvenda, & major vitæ ſanctimonia declaratur, cùm ea majori cùm facilitate diſſolvimus.* Vide tom. 2. cap. 15. q. 6. n. 58. & 59. & cap. 23. q. 8. num. 60. & vide infrà in hoc cap. q. 6.

QUÆSTIO III

Quare dum Dominus præcipit veram parentum, ac propinquorum dilectionem, eam ſuo odii involucro complicat?

IN præſenti ſententia: *Qui non odit patrem, & matrem*, docet Chriſtus, ut patet ex ſuperiori quæſt. veram parentum ac propinquorum dilectionem, ut quando ſunt adjumenta ad Dei legem, ac animæ ſalutem, eos amemus, & ſequamur; quando verò ſunt impedimenta, & obſtacula, eos neſciamus, & fugiamus. Quorſum Dominus blandum, ac ſuavem parentum, & neceſſariorum amorem ſub tam dura odij cortice contegit, Quæſtio præſens inquirit. 17. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo. Primò ex his, quæ ex Chryſoſtomo notat Theophylact. in cap. 12. Joan. num. 25. *Qui non odit animam ſuam.* Verbum odij in his, & ſimilibus locis ſignificat ſummam averſionem, quod cum parentes ſuadent aliquid contra Dei legem, ita ſunt relinquendi, ac ſi odio haberentur, *Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum*, ad Galat. 3. num. 13. Non quod Chriſtus factus eſſet maledictum; ſed tale ſupplicium pro noſtra ſalute ſuſtinuit, ut neſcientibus myſterium videretur eſſe tanquam peccator, ac maledictus à Deo. Iſai. 53. num 4. *Non reputavimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum.* 18. Chryſ. Theoph. *Sũma averſio à parentibus ſuadentibus contra Dei legem.* Galat. 3. Iſai. 53.

Secundò. D. Ambroſius ſerm. 15 in Pſalm. 118. *Non ergo neceſſitudinum inteſtina bella mandavit, ſed illecebram ſuſpectam habuit.* Poſtquàm ſanctus Doctor pro difficultate præſentis quæſt. latè diſcurrit; ut dixi in exordio ſuperioris quæſt quòd Deus, qui per legem mandavit honorare parentes, diligere uxorem, ac filios; imò etiam & inimicos, quomodo hic præcipit: *Qui non odit patrem & matrem, &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus?* Reſpondet ſanctus Pater: *Illecebram ſuſpectam habuit.* Non jubet Chriſtus, ut filius reſpuat jus paternum, ſponſúſque ut ingratus ſit uxori, *ſed illecebram ſuſpectam habuit.* Omittit ergo mandat lenocinia verborum, quæ corda ſeducunt, animoſque corrumpunt, & in multa mala impellunt, 19. Ambr. *Illecebra mulierum fugienda.*

Quod optimè confirmat ſanctus Pater. *Serpens ille callidus, ait, & aſtutus ad conſtruendas nequitiæ ſuæ artes, quo incorruptæ, ac rudis naturæ dote fundatũ primogeniti Adam labefactaret affectum, fœmineis magis illecebris, quàm ſuis commiſit venenis.* Ut incorruptam Adam naturam Diabolus corrumperet, majorem conatum ex mulieris blanditiis, quàm ex ſua venenoſa arte ſperavit, indéque negotium mulieris tradidit. Unde ſic ſubdit Magnus Doctor: *Quam plures, ait, à martyrii conſummatione ſæpe revocavit: etenim ſæpe cognovimus quoniam quem formidoloſa carnificum pompa non terruit, nec diviſi lateris ſulcus infregit, neque ardentes laminæ à triumphalis fortitudinis rigore abducere potuerunt, eum, inter tam ſacra præmia conſtitutum, uxor teneræ ſobolis obligatione miſerabilis unius lacrymæ miſeratione decepit.* Quod confirmat exemplo Samſonis, & Salomonis. 20. Ambr. *Fortiſſimum dæmonis telum illecebra mulierũ*

21. Tob 2. Multam perſecutionem ſuſtinuit Tobias à Rege Sennacherib, deinde hirundinum ſtercore cæcus factus. Ex quo: *Sicut beato Iob inſultabant reges, ita iſti parentes, & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes: ubi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebant?* Tob. 2. num. 15 Quibus auditis: *Tobias increpabat eos dicens: Nolite ita loqui: quoniam filij Sanctorum ſumus.* Multiſque rationibus eorum dicta refutabat. Tandem acceſſit conjugis verborum in illum contorſio. *Ad hæc uxor ejus irata reſpondit, manifeſtè vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modo apparuerunt; atque his, & aliis hujuſmodi verbis exprobrabat ei* Quæ cum audiſſet, Immediatè. *Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis dicens: Iuſtus es Domine, & omnia judicia tua juſta ſunt* c. 3. num. 1. Res digna multa ponderatione, arguunt Tobiæ pietatem cognati, ac parentes, illiſque ſanctus ſenex ſe ſe opponit, eorúmque dicta multis productis rationibus à ſe divertit, ac rejicit. At verò cùm verba mulieris accedunt, non audet cum illis diſputare, ſed illorum vim metuens omnino tacens, ac nihil reſpondens ad orationem confugit; ſicut amicorum, ac cognatorum argutiem, ac aſtutiam rationibus diluit, cur etiam verbis mulieris non occurrit? adeo uxoris blandimenta, ac lenocinia timuit, quod ut victor evaderet, ſibi perſuaſit, valde expediens ſe rem cum illa non ventilare, ſed ſermonem devitare, & ad tutiſſimam orationis arcam confugere, divinum adjuvamen in ſui tutamen deprecans, ut fortiſſima uxoris tela à ſe excuteret. Petrus Damianus ſer. 4. de S. Severo Martyre. *Beatus Tobia*, ait, *poſtquam ad nimiæ paupertatis ærumnam, Deo diſponente devenit, poſtquam oculorum lumen amiſit, quin illum malignus ſpiritus vidit corporeo lumine non videntem, divino autem ſplendore interius coruſcantem, ad ſolita arma recurrit, & uxoris linguam ad inferendum vehementiſſimæ objurgationis opprobrium concitavit.* Expende ſequentia verba. *Perverſæ conjugi nihil ille reſpondit, ſed injecto ſibi diabolicæ ſuggeſtionis telo, mox ad orationis arma, Scriptura teſtante cucurrit.*

Illecebræ mulierum multum timendæ.

Dam.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus mandat odio habere animam?

22. Aug. Divus Auguſt. l. 1. de ſerm. Dom. c. 25. interpretatur animam hoc loco vitam ſignificare. Ut ſit ſenſus. *Qui non odit animam ſuam*, id eſt vitam ſuam, cum opus eſt eam martyrio dare, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

23. Communis Patrum D. Gregorij Theophylact. Euthym. Bedæ, D. Bonavent. Carthuſian. Cajetan. & aliorum interpretatio eſt, ut noſmetipſos non amemus pluſquam Jeſum; ac proinde unuſquiſque debet abnegare, & deteſtari ſemetipſum, ſuum ſenſum, intellectum, voluntatem, appetitum, vitam ſanitatem, honorem, commoditatem, ac omnem noſtram rem, ſi quando Chriſto Jeſu, ejuſque præceptis adverſantur, cum illiſque conſiſtere, ac conſervari nequeunt. D. Chryſoſtomus homil. 16. in Matth. *Quos odio habemus*, ait, *neque videre, neque eorum vocem audire, æquo animo patimur. ita & anima ſi quid præter Dei voluntatem nobis imperat, & rejicienda eſt*, &c D. Gregor. homil. 37. in Evang. *Tunc etenim*, ait, *bene noſtram animam odimus, cum ejus carnalibus deſideriis non acquieſcimus, cum ejus appetitum frangimus, ejus voluptatibus reluctamur. Quæ enim contempta ad melius ducimus, quaſi per odium amantur.* Qui enim ſuas pravas cupiditates, ac appetitiones non comprimit, ac reprimit. & peſſundat, *Non poteſt meus eſſe diſcipulus*, ait Chriſtus, dignus autem tali catalogo, qui propriis voluptatibus, ac deſideriis non acquieſcit, ſed adverſatur.

Greg. Theoph. Euth. B da. Bonav. Carth. Cajet.n.

Chryſ.

Greg.

Qui ſuæ voluntati adverſatur, magis dignus

24. Rom. 4. Abraham appellatur ab Apoſtolo Paulo Roman. 4. num 11. *Pater omnium credentium*, ut explicant D. Chryſoſtomus, D. Anſelmus, D. Thomas, Tirinus, Menochius, & alij pater omnium credentium tam Judæorum, quàm Gentilium venientium ad fidem. In hac Apoſtoli aſſertione videtur, quod aliquantulum antiquorum Patrum fides Adam, Abel, Henoch, & aliorum deprimatur, qui omnes per fidem ambulaverunt, ſine qua nullus eſt aſſecutus ſalutem. Ut ipſemet Paulus explicat ad Hebr. 11. Deinde cur potius Abrahamus dicitur pater credentium, quàm Noë? Nam ſi Abrahamus credidit Dei verbo, quando ei mandavit exire de terra ſua, ac cognatione ſua, de parentibus ac amicis ſuis, Geneſ. 12. num. 1. Et ſi Abraham nihil dubitavit, nec hæſitavit, quando Deus ei præcepit filium ſuum Iſaac ſacrificare; ſic etiam nec Noë nihil hæſitavit, ac dubitavit, quando Deus ei juſſit arcam fabricare, multa hominum contradictione, ac irriſione, ut ibi latè diſcurrit D. Chryſoſtomus. Cum ergo Noë ſit antiquior; cur non ipſe, ſed Abrahamus pater credentium nuncupatur? Noë credidit id, quod vehementer voluntas appetebat, ipſum ſalvum ab aquis diluvij præſervandum eſſe, Abraham verò credidit, non reluctavit in his, quæ graviter voluntati ejus adverſabantur: voluntas enim magnoperè filij vitam appetebat. Fides ergo Abrahæ, quæ ejus deſideria perſecat, illiúſque affectus peſſundat valde digniſſima, ut ex ea ipſe omnium credentium pater conſtituatur, ac nominetur. Unde fidem Abrahami pretioſam appellat D. Ambroſius citato Rom. loco: *Pretioſa fides, quæ contra id, quod ſcit, aut videt, credit.* Et quid magis illuſtre, quàm proprios voluntatis affectus renuntiare, ac reſcindere?

Chry. Anſelm. D. Thom. Tirinus. Menoch.

Heb. 11.

Gen. 12.

Chryſ.

Qui ſuam voluntatem perſecat, valde extollendus.

Ambr.

25. Matth. 26. Tripliciter oravit Chriſtus in Horto. *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu:* Matth. 26. num. 39. *Tunc apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum.* Tripliciter etiam oravit Chriſtus in cruce; *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et iterum *Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt.* Et tandem: *Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* Matth. 27. num. 46. Ubi Chriſtus ut etiam interpretantur Barradas, Cornelius à Lapide. *Blanda conqueſtione rogat Patrem Dominus, cur eum dereliquerit, hoc eſt cur nullam conſolationem præbuerit tot cruciatus ferenti.* Ita Barradas. Cur in Horto venit Angelus confortans, & non in cruce, cum tamen ibi agoniæ, mœrores, & cruciatus multo majores eſſent? Chriſtus in cruce rejecit regnum, ſic enim à multis explicatur, quod cum titulus poneretur, Jeſus Nazarenus Rex Judæorum, *inclinato capite emiſit ſpiritum.* Ac ſi regnum illud à ſe removeret; in horto verò dimittebat à ſe propriam voluntatem. *Non ſicut ego volo.* Tam arduum eſt propriam voluntatem, ac proprium velle, *non ſicut ego volo*, deponere, tantóque magis propriam voluntatem deponere, quam totum ampliſſimum

Matth. 27.

Barrad. Corn.

Valde arduū quod homo ſuum velle ſubjiciat alteri.

p'iſſimum regnum, ut etiam Deus factus homo, cum voluntatem dimittit, ac ſubjicit, expediens eſt ut Pater Angelum confortantem eum, ei deſtinet. *Non quia*, ut ait Beda, *creator creaturæ ſuæ eguit præſidio: ſed homo factus, ſicut propter nos triſtis eſt, ita propter nos confortatur.* Ut videamus quantum difficile, quantumque Dei donum ſit proprium velle renuntiare, ac alteri ſubmittere.

Beda.

Luc. 14 *n.* 27. Et qui non bajulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

VERSIONES.

Luc. Burg. ex Greg. Et quicumque non portat

Vatablus. Quiſquis non bajulat crucem ſuam, & ſubſequitur me.

Syriacus. Diſcipulus mihi non poteſt eſſe.

EXPOSITIO II.

26. Chryſ. ET *qui.* Seu quicumque *non bajulat* ſeu portat, *crucem.* Divus Chryſoſt. ait, non mandat Dominus lignum humeris bajulare; nec etiam, ut Divus Machar. in Catena Græca,

Mach. *debet quis ſeipſum è ligno ſuſpendere, ſicque Dominum ſequi, ſed quiſque crucifigere ſe ipſum à rebus mundanis, & illa non attingere.* Crux, ut ait Beda, dicitur à cruciatu. Ille ergo portat crucem, ut docent D. Greg. Beda, Theoph. Euthym. D. Bonav. Qui ſuos affectus, ac voluntates crucifigit, æquoque animo paratus eſt pro Christo cruciatus, dolores, labores ac omnes ignominias, etiam uſque ad mortem ſuſtinere; qui etiam olim crucem ferebant, morte, ac dedecore afficiebantur. *Et venit poſt me.* Seu ut habet D. Matthæus. *ſequitur me.* Explicat Carthuſian exercendo talia bona opera non vana intentione pro laude humana, ſed ad laudem, & gratiam Dei, ac ædificationem proximi. De his vide multa, quæ dixi ſuprà c. 7. à q. 1. Rectè enim qui crucis pondus non portat, ab illius gloria, & honore excluditur. Deinde quia, ut ait D. Greg. *Niſi quis à ſe ipſo deficiat, ad eum, qui ſemper eſt, appropinquat: nec valet apprehendere, quod ſupra ipſum eſt, niſi neſciat mactare, quod eſt.* Occidat homo, quod in ſe habet, ſuos ſcil. appetitus, ut perveniat ad id, quod ſupra ipſum eſt, ut Chriſtum ſequatur, eique adhæreat.

Beda. Greg. Theoph. Euthym. Bonav. Carth. *Ad Dei gloriam dirigatur opera.*

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus non aſſignat aliquod præmium, ut homines crucem bajulent, eumque ſequantur?

27. Iuſt. PRovocandi erant homines, ut venirent, ac ſequerentur Chriſtum amore, & ejus exemplo. D. Laur. Juſtin. *Non armis carnalibus*, ait, *ſed facilius amoris inflammas tuorum mentes fidelium ad currendam viam mandatorum tuorum; atque ad capeſcendam perfectionem conſiliorum tuorum. Quis verò auderet terrena relinquere, temporalia oblectamenta ſpernere, carnem aſſidua maceratione edomare, & crucem ſuam (ſicut mandavit) quotidie bajulare poſt te, ſi tui non traherentur amore? Intuetur quippe fidelis, devotus homo, his graviora te ſuſtinuiſſe pro ſe, & hac contemplatione edoctus, hoc amoris fulgore irradiatus, ſe totum exponit pro te; indignum arbitrans fore, ut floreat in ſæculo ſervus, domino crucifixo* Non eſt ſervus ſupra Dominum ſuum, nec melior ipſo; alienum eſt enim ab omni ratione, *ut floreat in ſæculo ſervus. Domino crucifixo.* Ergo cum Dominus ſit crucifixus, crucifigatur & ſervus, ut Dominum ſuum ſequatur, eique in omnibus conformetur.

Amore, & exemplo veniunt ad Chriſtum.

Secundò. D. Ambroſ. lib. 1. de Jacob. cap. 7. *Habet ergo in ſe remunerationem ſuam, qui ſequitur Ieſum, & in ſuo affectu præmium, etiamſi dura ſuſtineat; beatus eſt ſuis moribus, beatus ipſis periculis.* Ipſum Chriſtum ſequi magna merces, magnumque præmium in ſe habet, & quid excellentius, quàm bonis moribus florere, ipſique imitando adhærere? Ait Paulus ad Philip. 1. num. 29. *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini.* Magnam gratiam, magnúmque favorem dicit à Deo datum, & in Chriſtum credere, & pro eo pati, crucifigi, & ignominioſè mori gratia à Deo facta eſt, tanta ſuavitate, ac dulcedine ſpirituali, tantaque ſanctitate, ac probitate conſiſtit mors pro Chriſto ut ipſa ſibi magnum præmium ſit. D. Anſelm. ibi, *Vobis*, ait, *donatum eſt quaſi præmium pro Chriſto, quem diligit, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini.* Deinde pondera, quod Apoſtolus duo dona dicit data credere, & pati, in his tamen donis explicans magis Dei magnificentiam, pati ponit ſecundo loco, tanquam maximum donum, quod non eſt commune multis, ſed valde præelectis, ac ſingularibus à Deo conceſſum. D. Ambr. ibid. *Quanquam, ait, Dei gratiam extollat in omnibus, ad laudem tamen illorum proficit, quod dicit, quia Deus illis conceſſit pati pro Chriſto. A patre Deo donatum eſt diligentibus Chriſtum, ut ad augmentum meritorum ſuorum patiantur pro Chriſto.*

28. Ambr. Philipp. 1. Anſel. *Sequi Chriſtum magnum præmium.*

Tertiò. Ait Chriſtus *Qui non bajulat crucem ſuam, & venit poſt me.* Quare ad Chriſti ſequelam mandatur crux aſportari: ut unuſquiſque in cruce ſemetipſum, ac omnia mundialia ſuſpendat, ut illis omnibus deſpectis ſolum oculos fixos habeat in Jeſu, quem tantummodo intueatur, & conſideret, cum in ipſo bona habeantur. D. Ambroſ. lib. 2. de figu. ſæculi cap. 2. *Venit plenitudo*, ait, *reliquiæ ceſſabunt, Chriſtus enim omnes vocat. Omnibus patet, ut omnes ſequantur, omnibus regnum propoſitum, eſt vita æterna. Ergo cui Deus portio eſt, nihil debet curare niſi Deum, ne alterius impediatur neceſſitatis munere.* 29.

En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël. Cantic. 3. num. 7. cur ſimpliciter tantùm dicitur lectulum, nullo habito ſermone de ejus materia, ornatu ac elegantia? Cùm tamen ibidem multa de ejus ferculo ſcribantur, n. 6. *Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum, media charitate conſtravit.* Sic & ſcriptura multa de throno Salomonis narrat. 3. Reg. cap. 10. num. 18. Factum dicit de ebore, veſtitum auro fulvo nimis, cum duobus leonibus, & duodecim leunculis. At verò in lectulo

30. Cant. 3. 3 Reg. 10.

ctulo omnis venuſtas, ac apparatus, ſubticetur, ut potentiæ, ac majeſtati inſerviant, illiùſque celſitudinem cunctis exprimant. At verò lectulus locus eſt aſſignatus, in quo anima ſancta, alta & profunda meditatione, ac contemplatione cum Chriſto loquitur, cujuſque præſentia fruitur, quàm cùm pia anima obtinet, ſic cæterorum omnium obliviſcitur, ut nullam de illis habeat recordationem, uno ſolo Jeſu contra, in quo omnia bona ſibi poſſeſſa habet. Gellib. Abbas ſerm. 16. in Cant. alibi alia conſideratione datus. *Quid tamẽ eſt*, ait, *quod de ipſo lectuli nobis apparatu nil dicit? Et thronum Salomonis, & ferculum: ſed utrum; ambitio. ſtructum apparatu, & ſicut regias decet delicias. Nunquid lectulum intelligimus neglectum? Abſit: ſed ſufficiebat, ut lectulum diceret qui ſponſæ loquebatur. Illa enim nihil in lectulo diligit, niſi quod lectulus eſt, & quod in eo copia ſit ſuum amplectendi Salomonem.*

Qui Ieſum habet, de omnibus aliis obliviſcitur.

Gellib.

31. Ex quo eleganter vocem illam Jacob: *Sufficit mihi ſi Ioſeph filius meus vivit.* Geneſ. 45. num. 28. ad Chriſtum Jeſum transfert Guerricus Abbas ſerm. 1. de Reſurrect. Chriſti. *O vocem fidelem*, ait *& plane dignam amicis Ieſu? ſufficit mihi, ſi Ieſus vivit: Quid mihi deeſſe poterit, ſi Ieſus vivit? Imò deſint omnia alia, nihil intereſt mea; dummodo Ieſus vivat. Cùm ſic amor Chriſti totum abſorbuerit affectum hominis, ut immemor ſui, non niſi Ieſum Chriſtum, & ea quæ ſunt Ieſu Chriſti, ſentiat. Huic utique, qui ſic affectus eſt, non eſt oneroſa paupertas, iſte non injurias, ridet opprobria, contemnit damna, mortem lucrum deputat, imò nec mori ſe putat, cum magis de morte ad vitam tranſire ſe ſciat.*

Gen. 45. Guerr. *Cum Ieſu omnia bona.*

Luc. 14 *n.* 28. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius ſedens computat ſumptus, qui neceſſarii ſunt, ſi habeat ad perficiendum.

Num 29. Ne poſteaquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei,

Num. 30. Dicentes: quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare?

V E R S I O N E S.

Euthym. Quis eſt ex vobis.

Menoch. ex Calculis rationem ſubducit.

Græc.

Syriac. Computet ſumptus ſuos, an habeat unde perficiat eam.

Vatab. Pagn. Num habeat, quibus opus eſt ad conſummationem.

Arias Mont. Ponente ipſo fundamenta, *num.* 29. & non potente.

Arabicus. Aſpicientes incipiant illudere.

D. Auguſt. Omnes, qui tranſeunt, & *Epiſtol.* 38. vident, incipiant dicere: Hic homo cæpit ædificare, & non potuit perficere.

EXPOSITIO I.

QVIS *ex vobis.* Duobus exemplis Chriſtus Dominus declarat non eſſe rem facilem fieri diſcipulum ejus, ſed eſſe rem multùm conſiderandam, & ponderandã. *Quis ex vobis.* Per hoc verbũ paucitas eorum, qui ſpirituale fabricantur ædificiũ; ad turrim mundi, ac Babelis conſtruendam conveniunt filij Adam. Gen. 11. num. 1. Ad turrim verò in cœlum. Quis eſt ex vobis, tanquàm quid valde ſingulare, & rarum. *Volens turrim ædificare.* Ideſt domum amplam, ac magnificam cùm turri extructam. *Sedens*: Præ otio matura, ac diligenti conſideratione cuncta ponderans, ut docent Beda, Haymon, Carthuſian. Hugo, & alij. *Computat.* Recte D. Bonavent Computare eſt prævidere per ſolicitam diligentiam Gloſſa. Omne, quod agimus prævenire per judiciũ & conſiderationes debemus: *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.* Proverb. 4. n. 25. *Sumptus*, Seu ſummam pecuniarum, *qui neceſſarij ſunt.* Quo magis explicatur diligens conſideratio, ac providentia, ut non temerè ædificationem aggrediatur, ſed ante quàm manus admoveat ad opus, prius metiatur vires, ac facultates ſuas, an tanto operi ſufficiant. *Ad perficiendum.* Ad omnia illa præſtanda, quæ ad abſolutam rei conſummationem requiruntur, ita ut nihil deſit, parvi eſt enim animi rem ſemiplenam, ac inceptam relinquere. 32.

Ad cœleſtia pauci, ad mundialia multi. Gen. 11. Beda. Haym. Carth. Bonav. Gloſſa. Prov. 4. *Prudentia in magnis.*

Ne poſtquam poſuerit fundamentum. Cùm jam ædificium ſit inchoatum, tamen ob impares facultates, illud homo non poteſt abſolvere, illique conſummationem imponere, tunc omnes, qui vident, irridebunt eum, fietque cunctis ridiculus homo, *quia cœpit ædificare, & non potuit conſummare*, pecunia impenſa deperdita. Valde turpe eſt ab incepto deſiſtere, & rem ſemiplenam relinquere. Vide c. 8. quæſt. 21. num. 175. & tom. 1. lib. 1. c. 2. q. 22. n. 68. & tom. 3. c. 25. q. 5. n. 31. & c. 26. q. 12. n. 71. 72. 33.

QUÆSTIO VI.

Quomodò duæ ſequentes parabolæ turris ædificandæ, & belli ineundi conveniant cum ſuperiori Chriſti doctrina?

IMmediatè anteà dixerat Dominus affectum, ac amorem parentum, & cognatorum eſſe abjiciendum, & amputandum, omnemque mortificationem, ærumnam, ac laborem bajulatione crucis eſſe amplectendam, ut quis diſcipulus ejus ſit, & tunc immediatè connectit parabolam de bello capeſſendo, ac de turri fabricanda, & iterum claudit repetens, ut notat D. Aug. Epiſt. 38. *Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* 34.

Ratio difficultatis. Aug.

Docet Dominus, arduam, ac altam diſcipuli perfectionem non eſſe temerè ſuſcipiendam, ſed magna, & profunda conſideratione, ac proindè ante 35.

antequam quis ad ſublimem vitæ Evangelicæ perfectionis turrim conſcendat, bellúmque adverſus
Status perfectionis multa conſideratione ſumendus. mundum, carnem, ac dæmonem aggrediatur; prius multa prudentia debet explorare, an valeat terrenis omnibus renuntiatis, aſſumpta mortificatione perpetuò Chriſti diſcipuli vitam agere, debetque multum conſiderare an impulſus ad hanc Evangelicam perfectionem, ſit ex levitate aliqua, an ex inſpiratione Divini Spiritus promittentis vires gratiæ ſufficientes, quam magnis precibus expoſcat, ne poſtea tanto muneri impar, oneri ſuccumbens reſiliat, habeatque damnum prædictorum ſumptuum, ignominiamque ſibi comparet inconſideratè ædificij inchoati, & belli, quod abſolvere non valuit, melius eſt enim onus ſuſcipere, quàm ſuſceptum, humeriſque impoſitum turpiter abjicere. Tolerabiliuſque eſt non
1. Petr 2. Carth. Cajetan. Janſen. Mald. Barrad. incipere, quàm ab eo quod cœperit deficere. D. Petrus Epiſtol 2. cap. 2. n. 21. *Melius erat illis*, ait, *non cognoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mandato.* Ita communiter Interpretes Carthuſian. Cajetan. Janſen. Maldon, Barrad. Lucas Burgens. Cornel. & alij.

36. Gloſſ. Moraliter turris hæc, ait Gloſſa, Eſt humilitas quæ benè turri comparatur, quanto quis humi-
Bonav. *In perfectione paulatim eundum.* lior, tanto altior? quanto minor in oculis ſuis, tanto major in oculis Dei. Pulchrè D. Bonavent. *Per turrim*, ait, *quæ eſt ædificium altiſſimum poſſumus intelligere cumulum perfectionis meritorum, quæ gradatim aſcendit ab imo uſque ad ſummum, incipiens à fundamento timoris, & perveniens uſque ad culmen ſapientiæ Deiformis.* Parietes hujus ædificij, ait
Hugo. Hugo, ſunt ſpes, & timor. Tectum verò charitas, ſumptus autem hujus ædificij, ipſe Dominus,
Beda. dignatus eſt declarare, ſeu renunciare omnibus, quæ homo poſſidet, Eleganter Beda. *Hoc inter terrenum*, ait, *& cœleſte ædificium diſtat, quod terrenum ædificium expenſas diſpergendo conſtruitur, cœleſte autem ædificium expenſas diſpergendo: Ad illud ſumptus facimus, ſi non habita colligamus. ad*
37. *iſtud ſumptus facimus, ſi habita relinquamus.*

Hoc ædificium vitæ ſpiritualis antequam quis incipiat, admonet Chriſtus, quod quilibet conſiderando debet præſentire animum, ac robur
Qui non perſeverat irridetur tanquam ſtultus. ſuum, an valeat perficere, ne ſi inchoatum relinquat tanquam inſipiens, & ſtultus irrideatur ab omnibus, quia cœpit ædificare, & non valuit
Bern. conſummare. Nam, ut ait D. Bernard. Epiſt. 78. Cœpiſſe nil proderit, ait, ſi, quod adſit, non perſeverare contigerit. Arguens D. Paulus Galatas.
Galat. 3. Ait ſic: *Stulti eſtis, ut cum ſpiritu cœperitis nunc carne conſummemini.* Galat. 3. num. 3. Merito in eos invehitur, quod cum haberent exordia ſpiritualia, ac perfecta, ea carnalibus, ac mundanis operibus concluſerunt; ſed cur non eos, perverſos, iniquos, deficientes in bono appellat, ſed tantum ſtultos? Summa ſtultitia, ea dementia eſt, à via ſancta, ac ſpirituali, quam feliciter quis tenuerat, ut ſalutem aſſequeretur; in carnalem, in
Chryſ. qua miſerabiliter pereat, exerrare. D. Chryſoſt. *Opportunè convitium addidit*, ait, *cum inquit, oportuerit vos temporis progreſſu, prioribus bonis*
D. Thom. *acceſſionem adjungere, non ſolum profeciſtis, verùm denuo ad relicta eſtis retroacti.* Cujus rei rationem aſſignat ad eundem locum Pauli D. Thomas: *Via perfectionis, ait, ab imperfecto tendere ad perfectũ. Vos autem, quia è converſo facitis, ſtulti eſtis.* Hos
Dan 2. Angelicus Doctor ait eodem loco, eſſe ſimiles ſtatuæ Nabuchodonoſoris Daniel. 2. num. 32. Quæ quidem habebat caput aureum, ſed per intermedia membra ſenſim degenerans, tandem in pedes luteos deſinebat. Quid infelicius eo, qui prima virtutis tyrocinia aurea collocavit, ſed in luteos pedes miſerabiliter deſivit? Vid verb. *Perſeverantia* hoc tom. &. 1. 2. ac 3.

Secundò. D. Aug. Epiſtol. 38. Poſtquam latè 38.
difficultatem proponit, docuerat Dominus omnibus terrenis valedicendum. Tunc has duas ſimi- Aug.
litudines adducit; ait Sanctus Doctor. *Sumptus ad turrim ædificandam, & bellantium valentia decem millium adverſus Regem, qui viginti habet, nihil aliud eſt, quam ut renuntiet unuſquiſque omnibus, quæ ſunt ejus. In eo enim quod unuſquiſque renuntiat omnibus, quæ ſunt ejus etiam illum continetur, ut oderit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc & animam ſuam. Omnia enim hæc propria ſunt ejus, quæ plerumque implicant, & impediunt ad obtinenda, non iſta temporaliter tranſitura, ſed in æternum manſura.* His parabolis nobis explicat Dominus dignitatẽ, majeſtatem, ac potentiam illius, qui terrenis renuntiat, cognatorum amorem à ſe abdicat ac abjicit, ac ipſa horum abjectione in potentiſſimi regis perſonam aſſurgit, ut regiam arcem erigat, ad quam nequiſſimi hoſtis ignea tela nequeant pervenire, & quacumque militum claſſe adverſarij conveniant, ſemper inferiori, ac impari exercitu inſtant, ut munitionem potentiſſimi *Qui mundo renuntiat, regiam ædificat & hoſtes expugnat* regis valeant expugnare. Ecce qui ab affectu terrenorum truncatur, rantum divinis donis armatur, ut regiam, copiáſque militum inſtruat, quibus victor, ac glorioſè triumphator conſtituatur eorum *quæ plerumque implicant, & impediunt ad obtinenda, non iſta temporaliter tranſitura, ſed in æternum manſura.*

Multa majeſtate vide Joannes Chriſtum Do- 39.
minum de inimicis ſuis triumphantem. *Et habe-* Apoc. 19.
bat in veſtimento, & in fœmore ſuo ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. Apocal. 19. n. 16. Multam admirationem injicit non jam ſublimitas inſcriptionis, quàm illius locus, valde enim novum, & inſolitum eſt, ut regni tituli in fœmore ſcribantur, in ſuperiori frontis parte collocantur, hinc à Pilato titulus inſcribitur in crucis vertice. Cur ergo Chriſtus Dominus litteras indicantes ſuam auguſtam majeſtatem non in diademate, ſed in fœmore maluit ſcribi? In
fœmore illius gladius vaticinatus eſt à Regio Pſ. 44.
Propheta, *Accingere gladio tuo ſupe fœmur tuum potentiſſimè.* Pſalm. 44. num. 5. Myſterium quod inchoatum eſt oſtendit in Pſalmo, perficitur, ac expletur oſtenſa viſione in Apocal. Ubi gladius in, *Qui à ſe abjicit terrenum amorem, rex conſtituitur.* fœmore ſcilicet, ibi, & regalis poteſtatis, ac dominij nota; gladius ille inquam, quia Chriſtus Dominus miſſus eſt in terram ad amputandam omnem conſanguinitatis cognationem, omnémque terrenorum affectuum, de quo ipſe ait: *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram, non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem adverſus patrem*
ſuum, & filium adverſus matrem ſuam. Matth. 10. Matth. 10.
n. 34. Gladius ad reſecandam omnem temporalem propenſionem in fœmore appenditur, & in quo etiam regis, ac Domini inſculptura exaratur. *Habebat in veſtimento, & in fœmore ſcriptus Rex regum & Dominus dominantiũ.* Cùm quis à ſemetipſo amorem ſæculi abdicat, ibi & in ſe amplam regiam poteſtatem creat, perexcellénſque dominium comparat ad omnes adverſarios proſternendos

dos in fœmore cum gladio diviſionis procedit, Paſchaſ. infœmore cum magnifico titulo apparet. D. Paſchaſ. In expoſitione Pſalm. 44. *Accingere*, ait, *gladio tuo ſuper fœmur potentiſſime. Quem tamen gladium ubi vel ubi intelligatur, venit Ieſus in terram mittere, ſicut ipſe ait: non pacem veni mittere in terram, ſed gladiũ. Veni, inquit, ſeparare filiũ adverſus patrem ſuum, filiam adverſus matrem ſuam*, &c. *Quam diviſionem Chriſti gladius proculdubio attulit nobis, ut quotidie videmus, adhuc agit in terris, ne male potiatur animus rebus ſibi à natura conceſſis.* Ipſe gladius, qui miſſus eſt in terram, adhuc viget dum ſeparat, *ne male potiatur animus*, &c.

40. Pro magis hac theſi confirmanda, nota quod ſponſus non portat gladium in manu, vel ex collo appenſum, ſed ſuper fœmur, in quo ſymbolum generationis denotatur, ut notat Martinus de Roa, lib. 4. ſingul. cap. 4. & communiter, Expoſitores ad cap. 24. Geneſ. num. 2. *Pone manum tuam ſuper fœmur tuum.* Hinc filij Jacob dicuntur. *Egreſſi de fœmore ejus.* Geneſ. 46. num. 26. ut exprimeretur, quod gladius ſponſi deſtinatus erat ad perſecandos, ac abrumpendos omnes affectus ex cognatione carnis, ejuſque generatione prodeuntes: favet D. Paſcaſ. citato loco. *Quod autem*, ait, *fœmur ſignificet opera nuptiarum docet Abraham, qui jubet ſervum iurare in ejus fœmore. Ubi ſponſus à Patre accingi jubetur, non qualicumque gladio, ſed ſicut in* Hebræo *habetur, accingere gladio tuo potentiſſime.* Et tunc ſubdit verba à nobis ſuperiùs data. Vide ſuprà in hoc cap. q. 2. infrà & 33. q. 16.

Matt. de Roa.

Gen. 46.

Affectus cognationis abrumpendus.

D. Paſchaſ.

Luc. 14. *n.* 31. Aut quis rex iturus committere bellum adverſus alium regem, non ſedens prius cogitat, ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cùm viginti millibus venit ad ſe?

Num. 32. Alioquin adhuc illo longè agente, legationẽ mittens, rogat ea quæ pacis ſunt.

VERSIONES.

Syriacus. n. 31. Aut quis rex proficiſcens, ut bello decernat cum rege ſocio ſuo,

Arabicus. Quis rex exiit in bellum regis alterius, & non ſedet prius ac cogitabit.

Euthymius. Non ſedens prius conſulat.

Vatablus. Non ſedens prius conſilium init, an poſſit decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus eum adoritur.

Syriacus n. 32. Sin minus dum adhuc eſt procul ab eo, mittit caduceatores, & expoſtulat pacem.

Arabicus. Dum expectat longè ab eo mittit nuncios.

Vatablus. Dum ille longè abeſt legatione miſſa petit ea, quæ ad pacem pertinent.

EXPOSITIO IV.

POSITA ſimilitudine de turri ædificanda, ſupponit hic aliam ſimilitudinẽ de rege pugnaturo, & ſicut in prima requiritur prudens conſideratio de ſumptibus ad ædificium perficiendum, ſic & in præſenti, ut notat Euth. diſcreta conſultatio de viribus ad ineundum bellum. *Si poſſit cum decem millibus.* Si potens eſt cum decem millibus virorum; & maximè declaratur diſcrimen, ac diligens inquiſitio neceſſaria, dum vires regis uniuſcuſque ſcilicet adverſus duplicatas vires alterius in prælium exeant; indicatur hac ſimilitudine, quod ille, qui ſtatum perfectionis vitæ religioſæ, ac Apoſtolicæ profitetur, bellum habeat cùm Diabolo, qui duplici exercitu contra eum pugnat, ut benè notat Cajetanus. Pugnat primò objciendo ea, quæ omnibus hominibus ſunt vetita, ut illa, quæ militant contra præcepta Decalogi; pugnat ſecundò objiciendo illa, quæ communibus ac vulgaribus ſunt licita, v. g. habere agros, vacare humanis negotiis, & officiis, degere hoc, vel illo loco, prout ſua voluntas fert, quæ quidem ſæcularibus hominibus ſunt licita; vitæ autem religioſæ & Apoſtolicæ interdicta. 41.

Euth.

Cajet.

42. *Alioquin*: Seu ut habet Syriacus, *Sin minus.* Cùm inveniat vires regni ſui non ſufficere, ac proinde ſe imparem omninò agnoſcat, *Adhuc illo longè agente*, dum ille procul abeſt: legatis miſſis, *Rogat ea, quæ pacis ſunt.* Poſtulat ea, quæ pertinent ad pacem, ac proinde pacis conditiones pertractat. Hæc tamen clauſula ad præſentem cauſam aptari non debet, ut notarunt Carthuſian. Janſen. Lucas Burgenſ. Cornelius à Lapide, & alij; nulla nobis ineunda eſt reconciliatio cum hoſte ſpirituali; nec enim oportet, ſingulas parabolarum, ſeu ſimilitudinum particulas ad rem præſentem adaptare. Tamen ſcopo parabolæ, ac intentioni Chriſti ſic poteſt accommodari. Dixerat Dominus, quod ut aliquis eſſet ejus diſcipulus, ſtatúmque perfectum, ac Apoſtolicum teneat, neceſſe eſt, ut renuntiet parentibus cognatis omnibúſque rebus mundialibus, ac ſuæ voluntati, ab eiſque fugiat tanquam ab inimicis odio habitis. *Si quis non odit patrem, & matrem*, &c. Si autem ipſe agnoſcat vires ſuas tantæ perfectioni inſufficientes, cum eis ineat pacem, cum eis ſcilicet maneat, vivat, præcepta Evangelica ſervans; conſilia autem paupertatis, obedientiæ, ac caſtitatis dimittat. Hæc debet penſitare unuſquiſque, qui viam perfectionis intendit ſuſcipere, ne poſtea incaurè deprehenſus ab Apoſtolica via incepta turpiter deſiſtat.

Syriac.

Carth. Ianſen. Burg. Corn.

QUÆSTIO VII.

Multis expenditur ſenſus moralis hujus parabolæ de bello?

NOtat Salmeiron tom. 7. tract. 24. num. 8. his parabolis denotari à Chriſto vitam contemplativam, & activam. Turris ædificata 43. Salm.

vitæ

vitæ contemplativæ eſt ſymbolum, nam turris à longè ſpeculatur, bellum ineundum contra adverſarium regem, vitæ activæ typum gerit. Pugnandum eſt enim contra proprias cupiditates, adverſarió quæ noſtros vita contemplativa, & activa, ut quod contemplatione aſſequimur, actione compleamus.

Vita contemplativa, & activa.

44. In hac parabola de bello tria notanda ſunt. Primò. Quod pugnando oportet pervenire ad regnum. Nam, ut ait Paulus. 2. Timoth. 2. num. 2. *Non coronabitur niſi qui legitimè certaverit.* Secundò. Quod belli, ac militum ſimilitudine, docet nos Chriſtus, ut terrenis omnibus renunciemus. *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus,* &c. Quænam cohærentia terrenarum rerum cum exercitu? Multa ſane. Terrenæ opes, tanquam exercitus militum armatus, contra nos decertant, & gravior jactura à terrenis rebus timenda, quàm ab hoſtibus armatis. Tertiò. Ut ait Cardinal. Hugo, nullus per ſua merita poteſt pervenire ad regnum: niſi juſtitia Dei per miſericordiam temperetur, quia omnis homo in comparatione Dei imperfectus eſt. *Non juſtificabitur in conſpectu ejus omnis vivens.* Pſalm. 14. num. 2. D. Gregor. *Sæpè juſtitia noſtra, ait, ad examen divinæ juſtitiæ deducta injuſtitia eſt, & ſordet in diſtrictione judicis, quod in oculis fulget operantis.* Poſtquam, ait Hugo, de turri meritorum locutus fuerat Dominus, ne crederet aliquis per hæc poſſe aſcendere in cœlum, de ſeveritate judicis adjungit, à quo neceſſe eſt miſericordiam pacis expoſcere.

2. Tim. 2. *Pro cœlo pugnandum.* Hugo. Pſal. 142. Greg.

45. *Quis Rex iturus.* Euſeb. Emiſſenus in propria homil. *Rex iſte, ait, eſt unuſquiſque fidelis, qui ſeipſum, & virtutum exercitum, qui in eo eſt bene regere novit.* Secundum legem Dei, ac rectum judicium. *Rex, qui ſedet in ſolio judicij.* Proverb. 20. num 8. *Iturus, ait, non expectat rex iſte ſuum adverſarium in ſua civitate, in ſuo regno, ſed iturus eſt.* Seu ut legit Syriacus. *Rex proficiſcens.* Utquilibet ineat bellum cum Diabolo, debet exire à terra ſua, cognatione ſua, ac domo ſua, ut mandatum eſt Abrahamo. Gen. 12. n. 1.

Euſeb. Prov 20. *Vt vincas mundum, exi à tuo loco.*

46. *Committere bellum.* Cùm de bello mentionem facit, reges exprimit, regibus, ac potentibus valde peculiaria ſunt bella, ac diſſidia. *Committere bellum.* Titus Boſtrenſ. *Per hoc ſignificatur, ait, ec tamen nobis eſſe cum adverſariis poteſtatibus* (ſcilic. dæmonibus) *tum rurſum lege cum illa, quæ in membris noſtris graſſatur, plurimaſque animi perturbationes, & inteſtina prælia quotidie iſthinc excitat.* Quod etiam habet D. Cyril. qui duo proximi citati Patres, ſicut & Carthuſian per alium regem intelligunt diabolum, qui contra nos pugnat, Theophylactus, peccatum cujus miniſtri ſu t dæmones. D. Greg. hom. 37. Gl. Beda, Haym. D. Bonav. interpretantur Chriſtum Dominum venientem ad judicium.

Potentibus familiaria bella. Boſtr. Cyrill. Carth. Theoph. Greg. Gloſſa. Beda. Haym. Bonav.

47. *Si poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe.* Quo ſignificatur ſimplicitas hominis Chriſtiani dimicaturi cum duplicitate Diaboli, vel intelligitur, quod diabolus pugnat contra perfectos provocando ad illicita, & etiam provocando ad licita aliquibus; vetita autem perfectis, ut dixi in expoſitione. Si verò de Rege Chriſto intelligatur, tunc dicimus cum Beda, quod occurrimus ei cum decem millibus, ideſt cum obſervatione decem præceptorum Decalogi, Rex autem venturus contra nos, eſt Chriſtus Judex, ut explicavit ipſe Beda, Bonav. Hugo, & alij, qui quaſi duplicato numero contra ſimplum venit, cum nos vix ſimul in opere præparatos, ſimul de opere, & cogitatione diſcutiet: non ſolùm de opere exteriori, ſed etiam de interiori rationem exiget. Vel certè cum viginti millibus veniet, quia plura pro nobis, quàm nos pro ipſo fecerimus, ſe feciſſe oſtendet, multa plura mala pro nobis ſuſtinuiſſe. Ex quo dicebat Mich. 6. n. 6. *Quid dignum offeram Deo?*

Beda. Hugo. *Chriſtus multa pro nobis ſuſtinuit.* Bonav. Mich. 6.

48. *Legationem mittens.* D. Gregor. citata homil. *Penſate, fratres, ait, quam benignum ſit, quod is, qui ſuo adventu valet opprimere, tardat venire.* Ut ad eum noſtram legationem pacis mittamus. Quamvis Dominus multa emineat poteſtate, ut valeat vos opprimente: ad reconciliationem dat tempus *Legationem mittens.* Quænam legatio eſt iſta, niſi ut non in noſtra, ſed in Dei virtute ſpem noſtram reponamus, ſic ait citatus Euſebius Emiſſen. *Hic autem adverſus regem alium bellum committit, per quem Diabolum intelligimus: quem quidem, etſi majorem exercitum habet, facile tamen ſuperamus, ſi non in noſtra, ſed in Dei virtute confidimus.*

Greg. *Fiducia non in nobis ſed in Dei virtute.* Euſeb.

49. Aliter explicat D. Gregor, apud D. Thom. *Dum ergo adhuc longe eſt, mittimus ad eum legationem, lachrymas noſtras* Lachrymæ ad inſtar legati valde efficaciter noſtras cauſas apud Deum agunt, & ſolicitant. Hinc ait Regius vates. *Auribus percipe lachrymas meas.* Pſalm. 8. num. 13. Explicat Hugo in cap. 5. Matth. *Quia violentæ ſunt in precibus* Lachrymæ tam inſtanter affectant, ac ſolicitant cauſam noſtram, ut quodammodo videantur violentiam inferre, ut impetrent, ac obtineant.

Greg. *Lachrymæ pro nobis negotiantur.* Pſalm. 38. Hugo.

50. Anna Samuelis mater, cùm ſe videret ignominia affectam ab æmula ſua Phenenna, flens largiter orabat ad Dominum. *Tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur.* 1. Reg. 1. num. 13. Animi afflictio magnum clamorem excitat, cur ergo mulier cum anguſto eſſet animo in magnas voces non erumpit, ut de Mardochæo legimus: *oſtendens amaritudinem animi ſui, & hoc ejulatu uſque ad fores palatij gradiens.* Eſth. 4 n. 2. Habebat prudens fœmina negotium cum Deo, apud quem ſciebat, quod nulla eſſet vox tam altè & ſublimè ſonans, ac una brevis lachryma, quæ cum lachryma ſit omnes ſuperat voces clamore, ac efficacia, ut deſiderata obtineat, & aſſequatur. D. Chryſ. hom 6. in Matth. *Hæ lachrymæ, ait, vel ſola emittebant ad Dominum vocem omni buccina clariorem: & idcirco ſterilitatem ejus in fœcunditatem Deus mutavit. Et quaſi duro quodam ſaxo agrum fertilem reddidit.*

1. Reg. 1. Eſth 4. *Lachryma efficacior quàm vox* Chryſ.

51. Cùm David fugeret à facie Abſalon, dicitur quod *Aſcendebat clivum olivarum, ſcandens, & flens.* 3. Reg. 25. n. 30. Multa anguſtia premebatur David tamen non voces mittebat in cœlum, ſed ſolum lachrymas effundebat, agnoverat enim, quod ſi lachrymæ apparerent in oculis, voces in ore minimè neceſſariæ requirebantur: inde totus in fletus ſe effundebat. Abulenſis ibi. quæſtione 33. *Sciebat David, ait, ſe peccaſſe; ideo non pro malis, quæ patiebatur, dolebat, ſed ut per lachrymas Dei furorem leniret.* Illud tamen maximè notandum, quod ſcribitur. *Scandens, & flens.* Non erat deſcendens, vel deambulans, flens ſed ſcandens, & non per quemlibet collem, ſed per clivum olivarum, quæ divinæ miſericordiæ typum exprimunt: qui enim lachrymas emittit, velociſſimè greſſus ſuos mittit, ac dirigit

3. Reg. 25. Abul. *Lachryma aſcendit, & volat ad Dei miſericordiam.*

git

git ad divinæ pietatis, ac miſericordiæ moutem, ut optatis fruatur, illiſque adeptis congaudeat? unde rectè ait D.Paſchaſ.lib.11.in Matth. *Cum lachryma effunditur, miſericordia Dei ſuperinfunditur.*

Luc. 14 *n.*33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

VERSIONES.

Syriacus. Ita quiſquis ex vobis non reliquerit omnem poſſeſſionem ſuam, non poteſt mihi eſſe diſcipulus.

Cajetanus. Qui non valefacit omnibus quæ ſunt ei.

Origenes. Qui non abrenuntiavit.

Arias. Qui non renuntiat omnibus ſuis ſubſtantiis.

EXPOSITIO V.

52. QUOMODO hæc concluſio Chriſti Domini cohæret cum ſoperioribus, multis difficile viſum eſt; quod dupliciter explicatur. Primò cum D.Bonav. qui ſic ait: Ac ſi dicat Dominus: *Sicut ædificans non poteſt conſummare ſine ſumptibus, nec pugnans ſecure pugnam aggredi ſine militibus, Sc nullus perfecte poteſt ſequi Chriſtum, niſi renurtiet omnibus.* Secundò. Sicut aggrediens turris ædificationem, vel belli couflictum, prius debet expendere vires, ac facultates ſuas, an pares ſint ad hujuſmddi res perficiendas: ſic qui deſiderat fieri meus diſcipulus (quæ res ſatis ardua eſt) prius oportet ſecum cogitet, an mei cauſa, ait Chtiſtus valeat relinquere omnia bona temporalia, parentes, & amicos odio habere, imò & ſe ipſum, ac vitam abnegate, ne poſtea magna ignominia, ac jactura ſua ab his retrocedat.

Bonav.

Cohærentia textus.

53. Renuntiat omnibus, quæ poſſidet. D.Auguſt. Epiſt.38.ad Lætum, non ſolùm hic intelligit poſſeſſiones, ſed etiam parentes, & fratres ſupra uominatos verſ.26. *Prælocutio ſuperior*, ait *cum extrema concluſione concordat. In eo enim quod unuſquiſque renuntiat omnibus, quæ ſunt ejus, etiam illud continetur, ut oderit patrem ſuum, & matrem, & uxorem*, Barradas tamen veriſimilius exiſtimat concluſionem de divitiis, ac poſſeſſionibus eſſe intelligendam. *Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet.* Sermo eſt enim de his, quæ poſſidentur, quod clarius exprimit Syriacus. *Qui non relinquit omnem poſſeſſionem ſuam.* Parentes autem, & fratres, ac cognatos, nemo dicitur poſſidere. *Non poteſt meus eſſe diſcipulus* Chriſtus, quos vocat ad ſui ſequelam, ac diſcipulatum oſtendit eis laborem, ac preſſuram ferendam: *Niſi quis renuntiaverit*, &c. Diabolus verò, quos ad ſe trahere conatur, ſolum in mundialibus, eis manifeſtat gratiam, & ſplendorem, ut Chriſto in deſerto oſtendit omnia regna mundi, & gloriameorum, Matth.4.n.8.

Aug. Barrad. Syr. Matth 4.

QUÆSTIO VIII.

Quomodo Origenes hæc verba Chriſti ad ſacerdotes refert?

ORigenes homil.6. in Geneſ. 6. præſentem textum, *Niſi quis abrenuntiaverit*, &c. De ſacerdotibus interpretatur, illumque confert cum eo, quod de Joſeph narratur Genes 47.n.20. *Emit ergo Ioſeph omnem terram Ægypti, vendentibus ſingulis poſſeſſiones ſuas præ magnitudine famis, præter terram ſacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis.* Magnum, latúmque diſcrimen intervenit inter ſacerdotes Dei, ac Pharaonis. Pharao terras ſacerdotibus ſuis concedit, Dominus autem ſacerdotibus ſuis partem non concedit in terra, ait enim eis, *Ego ſum pars veſtra.* Num. 18. n.20. Quæ hujus rei cauſa? Pharao terrenos ſacerdotes terrenis deditos volebat. At Deus cum ſit totus ſpiritus, ſacerdotes ſpiritualiter viventes affectat, ut nulla terrenarum rerum cupiditate teneantur, nullo mundi onere deprimantur; ſed ſolùm Dei cultui intendant, Orig. citatus ſic, ait. *Qui terrenis ſtudiis vacant, non tam Domini, quam Pharaonis ſacerdotes eſſe videntur. Feſtinemus ergo tranſire à ſacerdotibus Pharaonis, quibus terrena poſſeſſio eſt, ad Sacerdotes Domini, quibus in terra pars non eſt; quibus Dominus portio eſt.* 54.

Orig. Gen.47. Num.18.

Chriſti ſacerdotes de ſpiritualibus.

Hinc ipſe Origenes hom.11. in Levit. ad cap. 20. Ut ipſe legit, *Separamini, qui portatis vaſa Domini, & exite de medio eorum.* Cur non explicat à quibus eſſet ſeparandum? Cùm diceret, *Qui portatis vaſa Domini.* Quod ad ſacerdotes referendum eſt, ut manifeſtum apparet, qui à mundo, ac illius concupiſcentia ſeparati debent eſſe, ait Origenes: *ſepara te à terrenis affectibus, ſepara te à concupiſcentia mundi, omne enim quod eſt in mundo, ſecundum Apoſtolum concupiſcentia carnis eſt, eſto ſemotus, & ſeparatus, & intra in templum Domini.* Prius ſeparandum, & poſtea intrandum in templum Dei, prius ſegrega te à mundo, & poſtea ingredieris iu templum, ut Domino adhæreas, eumque ſequaris. 55.

Ori. Levit.20.

Sacerdos ſit ſeparatus à concupiſcentia mundi.

Cùm comprehenſus eſſet meus Jeſus in horto. *Adoleſcens quidam ſequebatur eum amictus ſyndone ſuper nudo, & tenuerunt eum. At ille rejecta ſyndone; nudus profugit ab eis.* Marc.14.n.51. Valde mirum quod cum hic caſus contingeret in limine noctis, adoleſcens nudus una tantum ſyndone coopertus Dominum ſequeretur, & ipſam ſyndonem dimittit, ut perſequentes effugiat, & merito ſane in magnum noſtrum documentum, cum enim quis Chriſtum ſequitur, etiam ab omnibus denudatus, ſi unam tantum brevem ſyndonem, ac amictum habet, illum abjiciat, ne carnificum manibus ad extremam perniciem, ac caſum veniat. Appoſitè D. Hier Epiſt. Ad Fabiolam: *Syndone opertus adoleſcens vinctum Dominum ſequebatur, incurriſſet laqueos, niſi expeditus, & nudus perſequentium impetum declinaſſet.* 56.

Marc.14.

Qui Chriſto ſequitur, veſtimenta abjiciat, ne pereat.

Ultima Canticorum verba cap.8.num.14. ſunt: *Fuge dilecte mi.* Valde mirum, quod tam largus, ac affectuoſus amoris ſermo contentus in toto Cantic. libr. hanc habet clauſulam. *Fuge dilecte mi.* Videbatur conſequens ut ex tam diffuſo, ac ſuaviſſimo amoris colloquio ſponſa à ſuo dilecto totis viribus, expoſceret, ut minimè abſens fieret 57.

Cant.8.

fieret, ſed cum ea commoraretur. Quid eſt, quod modo fugam ſuadet, & non antea, nec in exordio, nec in medio, ſed in fine ſermonis? Quandiu ſponſa in ſe non agnovit vires ut omnino relinquereſ terram: non ſuadet dilecto fugam à terris; at verò cum ſe jam ad tantam perfectionem deventam eſſe animadvertiſſet, ut totaliter dimitteret terram ex animo, tunc rogat eum, ut à terris recedat cum ipſa eum terram relinquentem ſequi valeat; ſolus enim ille, qui hæc caduca, ex corde deponit, comes Jeſu fieri poteſt, eique ſemper adhærere. D. Amb. lib. de bono Mortis, c. 5. *Hortatur, ait, ut fugiat ſponſus, quia jam ſequi poteſt etiam ipſa terrena fugientem.*

Qui terram relinquit, Chriſtum ſequi valet. Ambr.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus mandat renuntiare omnibus, cùm multis liceat poſſeſſa retinere?

58. Difficultas quæſtionis eſt, quia multi v. g. ſæculares, licitè, imò & fructuoſè retinent ſua bona, cum eis multas eleemoſynas faciant; unde dicebat ſenior Tobias filio ſuo cap. 4. n. 8. *Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum, etiam exiguum*: Et Eccleſiaſtes 5. n. 18. dicitur. *Omni homini cui dedit Deus divitias, atque ſubſtantiam, poteſtatémque ei tribuit, ut comedat ex eis. Hoc eſt donum Dei, &c.*

Tob 4. Eccl. 5.

59. Solutio eſt cum Cajetano, cæteriſque Expoſitoribus communiter quod hæc Chriſti doctrina, qua mandat renunciare omnibus, non ſit præceptum, ſed conſilium; ac ſi dicat Chriſtus; Qui vult ſequi vitam, ac perfectionem Evangelicam paupertatis, & prædicationis, quam ego profiteor, ut ſit meus diſcipulus, ut ſunt Apoſtoli, in facto, & executione omnibus debet renunciare. Et hoc ſpectat ad viros perfectos; omnes tamen Chriſtiani tenentur in voto, ac animo eſſe parati, ut cum perſecutio, vel neceſſitas exigit pro fide Chriſti pati jacturam bonorum, parentū & propriæ vitæ. Beda in præſenti. *Diſtat ſanè inter renunciare omnibus, & relinquere omnia, curas mundi poſt ponere; ſolis deſideriis inhiare. Cunctorum autem fidelium eſt renuntiare omnibus, quæ poſſident, hoc eſt ſic tenere quæ mundi ſunt, ut tamen per ea non teneantur in mundo, habere rem temporalem in uſu æternam in deſiderio, ſic terrena gerere, ut tota mente ad cœleſtia tendant.* Quod etiam docent D. Aug. Epiſt. 89. D. Bonavent. Carthuſian. Hugo, & alij.

Cajet. *Vir perfectus renuntiet omnibus.* Aug. Bonav. Carth. Hugo.

60. D. etiam Greg. hom. 15. in Ezechiel. poſt medium. *Multi, ait poſſidendo renuntiant, qui ſic ad uſum poſſeſſa retinent, ut eis deſiderio non ſuccumbant, &c.* Sunt qui temporalia ſic poſſident, ut ab eis nequaquam poſſideantur, poterit utique talis aliquando æquivalere ei, qui renunciavit, cùm illorum cupiditate minimè ineſcatur, ac detineatur; qui tam ſublimis ſpiritus eſt, ut appelletur à Regio Vate Spiritus principalis. Pſalm. 50. n. 14. *Spiritu principali confirma me*; ut interpretatur D. Chryſ. hom. de Spiritu ſancto tom. 5. *Petit David, ait, Spiritum, quo dominetur, & ſit princeps affectionum ſuarum.* Hunc vocat Spiritum principalem.

Greg. Pſ. 10. *Spiritus principalis dominatio affectuum.* Chryſ.

61. Moriturus Jacob in ſignum eximij ſui amoris ait filio ſuo Joſeph. *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcum eo.* Geneſ. 48. 22. Pars hæc ſingularis, quam ex diviſione Cananeæ exemit Jacob, dedirque ſpeciali donatione Ioſeph, fuit ager urbis Sichem, unde Septuaginta vertunt. *Do tibi Sichimam præcipuam ſuper omnes fratres tuos.* Cur Jacob magis eligit agrum illum, ut tanquam rem magnam ſingulariter delegaret ſuo dilecto Joſeph, quàm quodcumque aliud donum, quibus multis abundat, cum ipſe eſſet valde locuples? In agro illo prope urbem Sichem ſepelivit Iacob idola. Genſ. 35. n. 4. ibique infudavit, cum ea infoderer ac terra obrueret; imò & Sichem laborem denotat, ſicut & idola noſtros appetitus, ac concupiſcentia, Iacob ergo ſibi perſuaſit nullam pretioſiorem rem poſſe pro magno beneficio, ac amore filios ſuos Ioſeph in hæreditatem inſtituere, quàm agrum illum tanquam laboris ac ſudoris documentum, ut inordinatas appetitiones ſubtraheret, eaſque pedibus conculcaret. Nulla amplior hæreditas, quàm delegata inſtructio in agro Sichem, ut concupiſcentiæ idola noſtrorum affectuū conculcatione terra obruerentur, ſub plantiſque proſternerentur. D. Nil. in Aſcet. *Beatus Iacob, ait, Deos alienos in Sichimis abſcondit. Porro Sichima, quod eſt humerus, ſignificat laborem, qui in domandis cupiditatibus ſumitur, quare Iacob partem eximiam aat Ioſeph ipſa Sichima, quam in arcu, & gladio ſuo ſe dicit acquiſiſſe, in quo demonſtrat, ſe certando, & laborando vitia ſuperaſſe.*

Gen. 48. Septuag. Gen 35. *Propria concupiſcentia calcare magnum donū* Nilus.

62. *In terra deſerta, invia, & inaquoſa ſic in ſancto apparui tibi*, Pſal. 62. n. 3. Alij apud Lorinum ſupplent, *ſicut in ſancto, ſeu ſanctuario, vidi te.* Valde mirum, quod in terra illa felici, in qua homo apparet Deo, & ipſum Deum videt, appellet Vates terram deſerti, ſeu ſolitudinis, ſiccam, aridam, ſqualidam, horridam, & ſitibundam, ut ibi legit Hebræus, à præſentia Dei dicenda erat terra plena omni bono. *Plena eſt omnis terra gloria ejus.* Iſa. 6. à facie ſcilicet ejus; dicendáque erat terra irrigua, fœcunda, ac jucunda. *Mons Dei, mons pinguis* Pſalm. 67. n. 17. Alij legunt *Mons irriguus.* Quomodo ergo terra illa, quæ Dei præſentia nobilitatur, dicitur terra deſerta, invia, & inaquoſa? Loquitur Propheta, juxta D. Hieron. de terra corporis noſtri, tunc enim homo aptus eſt, ut appareat Deo in ſancto, ſeu ejus ſanctuario, ejus præſentia fruens, cum terra corporis ſui deſerta eſt à vitiis, invia cupiditatibus, inaquoſa libidinis delectationibus D. Hier. Epiſt. 46. *In ſancto, ait, ei apparere non poſſumus, niſi terra corporis noſtri fuerit deſerta mundanis deliciis, invia inimicitiis, & concupiſcentiis, & inaquoſa illecebris.*

Pſ. 62. Lorin. Hebr. Iſai. 6. Pſ. 67. *Tunc homo apparet in ſancto, cum ſuas concupiſcentias abjicio.* Hieron.

CAP. XXVI.

Ovis, ac drachma perdita.

Luc. 15. *n.* 1. Erant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores, ut audirent illum.

Num. 2. Et murmurabant Phariſæi, & Scribæ dicentes: quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

VERSIONES.

Theoph. Vat. Accedebant autem ad eum omnes publicani, & peccatores.
Tertul. lib. de Pudicit. c. 7. Phariſæi indignati muſſitabant.
Syriacus. Iſte peccatores ſuſcipit, & cum eis eſitat.
Euthym. Et cibum capit cum illis.

EXPOSITIO I.

1. Caſ. ERANT *appropinquantes.* Simon Caſſian. lib. 6. cap. 14. Ecce opportuna
peccatorum actio, importuna calumnia Judæorum: Opportunè ægri currunt ad Medicum, importunè verò Judæi de remedio obmur-
Matth. 9. murant. *Erant appropinquantes.* Duplici ſenſu
explicari poteſt. Primò, Quia ſolebent familiari-
Bonav ter accedere ad illum, Matth. 9. n. 11. Vel quia
Appropinquandum Deo corde, & corpore. hoc eodem tempore poſt ſuperius dicta acceſſerũt,
ejus humanitate, ac benignitate freti. Ut ait D.
Bonav. Quia neminem faſtidiebat, neminemque
repellebat. *Erant appropinquantes*, non ſolùm
greſſu corporis, ſed etiam animi affectu. At verò
Gen 44. Anton. Judas in Horto acceſſit ad Magiſtrum greſſu cor-
poris, non cordis ille alius Judas filius Jacob ac-
ceſſit propius confidenter ad fratrem ſuum Jo-
Beda. ſeph. Geneſ. 44. n. 18. Ore, & corde, ut notat D.
Havm. Anton. Ulyſſip. Dom. 3. poſt Trinitatem, & inde
Gloſſa. totum negotium perfecit. *Publicani.* Beda, Hay-
Hugo. mon. Gloſſa, ſic dicebantur, qui publica vectialia
exigebant, vel qui lucra ſæculi per negotia ſecta-
bantur *Et peccatores.* Hugo. Publicè peccantes
intelliguntur quia hic eſt uſus Scripturæ, ut ſim-
Luc. 7. pliciter peccatores publicos appellet. *Mulier quæ*
Græc. *erat in civitate peccatrix.* Luc. 7. Græcus habet
omnes. Id eſt multi publicani, & peccatores, ut
audirent illum auribus mentis, & corporis, ut illi
obedirent, ut ait D. Anton. citat. Concurrebant
Carth. autem omnes ad Chriſtum, ait Carthuſ. Pro-
pter vitæ, ac doctrinæ eminentiam miraculorum
abundantiam, *& quia Chriſtus valde charitativum, dulcem, compaſſivum, & pium ſe eis exhibebat.*
Hæc benigna affabilitas omnium animos ad ſe
allicit, ac attrahit

2. *Et murmurabant.* Id eſt apud ſemetipſos, & po-
pulum ſequacem clam id obmurmurabant, quod
bene expreſſit Tertullian. *Muſſitabant.* Et dicitur
Tert. *Phariſæi, & Scribæ.* Phariſæi, qui erant Religioſi
Judæorum, & Scribæ eorum Doctores; qui maxi-
Hugo. mè, ut ait Hugo, debebant gaudere de peccato-
rum converſione, de illa triſtantur, & malum pro
bono reddentes contra Chriſti charitatem ira,
odio, ac invidia armantur. *Peccatores.* Erant publi-
cani, ac aliqui publici peccati nota infames. *Recipit.* Ad colloquium, converſationem, & ſocieta-
tem. *Manducavit cum illis.* Valdè veriſimile eſt,
quòd poſtquam Chriſtus prædicaverat, ab eis
oblato convivio excipiebatur, quibus concio pla-
Chryſ. cuerat. Chriſtus autem Dominus, ut ait D. Chry-
ſolog. ſerm. 29. *Epulabatur, non cibis, ſed reditu peccatoris.* Doſque Chriſtus ſpiritali cibo reficie-
bat, à quibus corporeo erat reficiendus.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus cùm eſſet ipſamet ſanctitas, tam benignè peccatores recipiebat?

AD quæſtionem reſpondet Primò, Theoph. Theoph. 3.
Dominus quidem, ait, *illud faciebat, cujus gratia incarnatus eſt, accedens, publicanos & peccatores
tanquam Medicus infirmos.* Num, ut ait Paulus 1.
ad Timoth. c 1. n. 15. *Chriſtus Ieſus venit in hunc* 1. Tim. 2.
mũdum peccatores ſalvos facere. De ſeque explicat
Chriſtus Dominus locum Iſai. 61. n. 1. *Spiritus Do-* Iſai. 61.
mini ſuper me: propter quod unxit me, Evangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remiſſionem, &c. Luc. 4. n. 8. Cum
ergo Chriſtus venerit, ut peccatores vocaret, ac Luc. 4.
reduceret ad viam pœnitentiæ, in fine ſuæ legatio-
nis, ac in re incœpta perſiſtit; peccatores collo-
quio, ac converſatione ad ſe recipiens; *illud facie-*
bat, cujus gratia incarnatus eſt. Hinc concio Chriſti *In incœpto perſiſtendum*
erat, *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim re-* Matth. 3.
gnum cœlorũ. Matth. 3. n. 4. De perſiſtendo in incœ-
pto, vide ſup. c. 8. n. 175. & t. 3. c. 26. q. 12. n. 71. 72.

Secundò. Ut ait Lyranus. Optimè ſciebat Chriſ- Lyran. 4.
tus, quod Scribæ, & Phariſæi de ipſo murmura-
bant, notantes eum, eo quod publicanis, ac pecca-
toribus amicabilem ſe præbebat, tamen ob hanc
calumniam, opere charitatis non deſiſtebat Do-
minus tales peccatores recipiens, ac admittens in
ſui ſocietatem, & colloquium, ut eos ad pœniten-
tiam, & juſtitiam induceret, attendens magis ho-
minum ſaluti, quàm ſui nominis claritati. Perbellè
quærit D. Ambr. lib. 5. in c. 6. Luc. Cur Chriſtus Ambr.
Dominus elegerit Judam in Apoſtolum, quem re-
probum eſſe ſciebat. Reſpondet. *Ut ſciremus*, ait,
quanta ſit moralitas Domini, qui periclitari magis *Magis periclitari judicium, quàm amoris affectum maluit Chriſtus.*
*judicium, quàm affectum maluit, ſuſceperat enim
hominis fragilitatem, & ideo nec has partes recuſavit infirmitatis humanæ.* Vide quanta ſit mora-
litas Domini, hoc eſt benignitas, & amor &
quàm multus ſit in benefaciendo, qui non reſ-
puit obſcuram notam, quod peccatores, & pu-
blicanos apud Phariſæos, & Principes Judæo-
rum infames, haberet in amicos, & ſocios dum-
modo eximio amoris affectu eorum ſaluti conſu-
leret, *Qui periclitari magis judicium, quàm affectum maluit.* Sic & in præſenti applicatur. *Qui periclitari magis judicium.* In talibus amicis eligen-
dis, *quàm affectum maluit.* Ut illis viam ſalutis non
oſtenderet *Suſceperat enim hominis fragilitatem,
& ideo nec has partes recuſavit infirmitatis humanæ.* Cum noſtram infirmitatem ſuſcipere Dei
filius, non renuit illam infirmitatem, ut ſui ju-
dicio electio apud iniquos, & perverſos pericli-
taretur, dummodo peccatoribus ſalutis remedia
exhiberet. Vide ſupra cap. 8. q. 6. n. 55.

Tertiò. Cardinalis Hugo: *Appropinquantibus*, Hugo. 5.
ait, *Chriſto corde, & corpore veniam poſtulando: appropinquaverat etiam ipſe gratiam infundendo.* Ait Iacob. 4.
Iacobus Apoſtolus c. 4. n. 8. *Appropinquate Deo,* *Chriſtus appropinquat ſibi appropinquantibus.*
& appropinquabit vobis. Nec mirum quod Iaco-
bus Dei appropinquationem promittat eis, qui
ad eum acceſſerint, quandoquidem ipſemet aſſe-
verat, ſe ppropinquare eis, qui eum non quære-
bant. Iſaias cap. 65. num. 1. ait, quem refert Paulus
ad Rom. 10. n. 20. *Inventus ſum à non quærentibus
me, palam apparuit eis, qui me non interrogabant.* Rom. 10.

Quod

Ambr. Quod notavit D. Ambr. in exhort ad Virg. dicens: *Cum cœperis, ait, quærere, adeſt: neque enim fieri poteſt, ut deſit quærentibus qui palam factus eſt non quærentibus, & inventus eſt à non interrogantibus.*

9
Ant. Olyſ. Bonav. Quartò D. Anton. Olyſſip. D. Bonav. Haym. & alij. *Recepit peccatores,* inquiunt, *qui venerat quærere peccatores, ut eos ſalvos faceret.* Magnum ſacramentum hujus rei nobis præbet ſcala Jacob, qui cum unum lapidem ſupponeret capiti ſuo, ac obdormiſſet, *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terrã & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes, & Dominum innixum ſcalæ.* Geneſ. 18. n. 12. Pedes hujus ſcalæ nitebantur in lapide, ſuper quem caput Jacob erat reclinatum, qui lapis typum exprimebat Christi ſub noſtro mortali indumento; quid eſt quod faſtigium ſcalæ innitebatur in patre, pedes verò in Chriſtô, & tunc aſcendunt & deſcendunt Angeli? Quinam ſunt iſti Angeli? Auctor eſt D. Anſelmus quod aſcendentes juſti erant, qui à Patre ad æternas coronas vocabantur, deſcendentes verò peccatores extabant, quos Christus lapis unus ad ſcalæ pedes provolutus ad ſe trahebat, alliciebat, ac vocabat, ut eos humeris, ac peccatores recipiens, ſua divina gratia calefaceret, ac purificaret, ut ex peccatoribus juſti facti ad Patrem æterna præmia recepturi deſtinaret, ac mitteret. Sicut ad Deum Patrem advolabant juſti ad præmia, ſic & ad Chriſtum ad gratiam, & ſanctificationem currebant peccatores. D. Anſelm. ſerm. in c. 3. Luc *Lapis,* ait, *capiti ſuperpoſitus, & velut fundamentum ſcalæ factus Chriſtus eſt qui ſeipſum humiliavit ut omnes ſuos exaltaret, qui ſicut fundamentũ omnes portat, & à nullo portatur, & per hanc ſcalam alij aſcendunt, alij deſcendunt; aſcendunt, qui proficiunt, deſcendunt, qui deficiunt.*

Gen. 18. *Chriſtus ad ſe allicit peccator, ut ad ſalutẽ reducat.*

Anſel.

7.
Exod. 33. Poſtquam Iſraël in magnum idololatriæ crimen prolapſus eſt, ait Deus Moyſi: *Mittam præcurſorem tui Angelum,* &c. *ut intres in terrã fluentem lac, & mel; non enim aſcendam tecum, quia populus duræ cervicis eſt.* Exod. 33. n. 2. & 3. Maximè expendenda eſt ratio appoſita à Deo. *Non enim aſcendam tecum quia populus duræ cervicis eſt.* Nam ut

Auguſt. ait D. Auguſtin. quæſt. 150. *Magna ſacramenti, & mira profunditas, tanquam majorem miſericordiam poſſet Angelus habere, quàm Deus qui populo duræ cervicis parceret, cui Deus ſi cum illis eſſet, nõ parceret.* Numquid in Angelo eſſet major tolerantia ad ſuſtinendum populum delinquentem, quam in ipſo Deo? Deus ſumma bonitas, & ex ſua infinita pietate multus ad ignoſcendum; Angelus verò creatura, & miniſter, & inde crudelior, quomodo ait Deus: *Mittam præcurſorem tui Angelum, non enim aſcendam tecum, quia populus duræ cervicis eſt.* Angelus hic aſſignatus à Deo ductor in terram promiſſionis præfigurabat Chriſtum Dominum in carne venturum; ut tradit Rupertus ad

Rup. illud Exod. 23. n. 20. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te.* Inquit ille: *Promittit Angelum, id eſt, Chriſtum Salvatorem, & conſummatorem legis, qui quidem magni conſilij Angelus eſt.* Quod etiam docent D. Auguſt. citat. & alij. Ac ſi diceret Deus, ſi populus eſſet innocens, & purus. Ego dux viæ eſſem; at verò quia *duræ cervicis eſt,* multiſque peccatis involvitur ne forſitan in meæ vindictæ periculum veniat, ideò mittam Angelum, ut præcedat in figura filij mei in carne aſſumpta, cujus eximia pietas, decus, ac imperium & munus maximè niret inter peccatores agere, ac commorari, eoſque quærere, ut adrectam viam terræ promiſſionis inducat. Ne ergo ægros à medico, & filium meum ab officio ſibi commiſſo ſejungamus, cum in typo præcurſorem tecum præmittam, ut te dirigat via recta in terram fluentem lac, & mel, id eſt æternam beatitudinem abundantem omni cœleſti dono, & gratia.

Munus Chriſti quærere peccatores.

QUÆSTIO II.

Quare Phariſæi, & Scribæ murmurabat, quod Chriſtus Dominus peccatores reciperet?

Reſpondet primò Gloſſa Interlinealis ad illa verba, *hic peccatores recipit,* ſic habet: *Quaſi dicant contrarius eſt legi, quæ hoc prohibet.* In lege tamen veteri non eſſe prohibitum cum peccatoribus, & publicanis verſari, & manducare probat Abul. Matth. 9. q. 54. & communiter idem docent Patres, & Expoſitores, nec aſſignabitur locus, in quo talis prohibitio extat; ſi verò objiciatur locus Pauli 1. Corint. 5. n. 11. *Si is, qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum ejuſmodi nec cibum ſumere.* Reſpondetur primò cum Cajetano quod Apoſtolus hoc præcipit, ut peccatores tali pœna afficiantur, ac proinde in ſuorum delictorũ ſupplicium ab eis fugiamus. Ut Eccleſia mandat excommunicatos vitare. Secundò mandat Apoſtolus à peccatoribus declinare; ut ipſi confundantur, & reſipiſcant, ut ſcribit 2. ad Theſſal. 3. n. 14. *ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & ne commiſceamini cum illo, ut confundatur.* Tertiò. Conſortium peccatorum eſt fugiendum, quando periculum eſt, ut eorum vitia transfundantur, ab eiſque fomentum ad peccandum participetur. Sic mandat Deus Iſraëlitis. *Non inibis fœdus cum eis,* ſcilicet Chananæis, *ne forte peccare te faciant.* Exod. 23. n. 32. Quartò. Paſtores, Magiſtri, ac Doctores ſpirituales, peccatores non fugiunt, ſed multa benignitate recipiunt, ut eorum morbis medicamina adhibeant, ut latè docet D. Baſilius in Moralibus. Regula 52. c. 3.

Interlin. | Abul. Matth. 9. | 1. Cor. 5. | Cajet. | 2. ad Theſ. 3 | Exod. 23. | Baſil.

9.
Secundò D. Gregorius Magn. homil. 34. Erant appropinquantes ad Jeſum publicani, & peccatores. *Quod videntes, ait, Phariſæi dedignati ſunt. Ex qua re collige, quia vera juſtitia compaſſionẽ habet, falſa juſtitia dedignationem.* Vera Chriſti juſtitia peccatoribus compatiebatur; falſa verò Phariſæorum juſtitia eoſdem dedignabatur, eoſque à ſe repellebant, tanquam ſua converſatione indignos, Dei legis profanatoribus conqueritur Deus apud Iſaiam cap. 65. n. 5. *Qui dicunt recede à me, non appropinques mihi, quia mundus ſum.* Seu ut habet Chald. *Purior te ſum.* Ex facto Judæi illi averſabantur Gentiles, ac alios ut peccatores, cum ipſi immundiores eſſent, tunc immediatè ſubdit Deus: *Iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.* Id eſt convertentur in fumum, & ignem, ut explicant D. Hieron. Forer. ignem, & fumum: Hugo: *Quia tales in præſenti fumo ſuperbia involuti ſunt, & igne concupiſcentiæ accenſi, quantum ad effectum ideo in furore convertantur in ignem inferni, & fumum tota die, id eſt ſemper per omne ſæculum.* Pœna reſpondeat culpæ, quia iſti de ſua juſtitia falſo præſumentes, per ſuperbiam

Greg. | *Vera ſanctitas de peccatoribus habet compaſſionem.* | Iſai. 65. | Chald. | Hieron. Forer. Hugo.

perbiam erant veluti fumus, qui eſt res vana, & inanis, & citò aſcendit, ac deficit, & etiam accenſi erant igne concupiſcentiæ, ut alios præcellerent Ideò meritò in inferno fumo, & igne plectentur.

10. Tertiò. Publicani, ac Phariſæi hoc dicebant, ut Chriſtum vituperarent, *peccatores recipit*, inde tamen maximam Chriſti gloriam publicabant; hic eſt maximus Chriſti honor, hæc maxima ejus gloria, ut peccatores recipiat, eóſque juſtificet, illorumque peccata dimittat. Quod infra in hoc capite comprobabo, ad illa verba, quod inventam ovem poſuit ſuper humeros, locus, in quo nota, ac inſigne ejus imperij conſtituitur. *Cujus imperium ſuper humerum ejus*, Iſai. 9. n. 6. Nicetas citandus: *Invitatam balantem noſtram naturam minimè neglexit, ſed præ inſigni honore complexus eſt.*

Inimici in quo Chriſto adverſantur ejus gloriam manifeſtant.

Iſai. 9.

11. Quartò, Scribæ, ac Phariſæi hæc dicebant ut ſibi, populóque que perſuaderent, Chriſtum Dominum non eſſe verum Meſſiam, ac ſi dicerent, Meſſias magnæ auctoritatis eſſe debet, ac proinde cum hominibus honoratis verſabitur, atqui hic ſcilicet Chriſtus degit cum peccatoribus, qui ut infames habentur, cum illiſque manducat, proindéque non eſt Meſſias, hoc argumento Phariſæi contra ſe arguebant manifeſtè, aperta Meſſiæ nota in tota Scriptura eſt, quod Meſſias peccatores recipiat, eóſque mundet. Iſaias ſuperiori quæſt. in initio. *Spiritus Domini ſuper me, ſanare contritos corde.* Jerem. 43. num. 25. *Ego ſum ipſe deleo iniquitates tuas.* Zachar. 13. n. 1. de tempore Meſſiæ loquens ait: *In illa die erit fons patens domui David, & habitantibus Ieruſalem in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ.* Ergo cum Chriſtus vocaret peccatores ad pœnitentiam, eoſque juſtificaret, clariſſimè demonſtrabatur, quod ipſe erat verus ac legitimus Meſſias promiſſus in lege; argumento ergo quo contra fidei veritatem utebantur Phariſæi, ipſomet argumento ad illam fatendam, ac agnoſcendam convincebantur, ac compellebantur. Vide cap. 14. expoſ. 5. n. 48. &c. 17. q. 16. n. 104. & tom. 3. q. 1. n. 9. 10. & 11.

Jerem. 43. Zachar. 13.

Phariſæi contra ſeipſos argumentantur.

12. Quintò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 168 *Phariſæus, ait, non quales venerant, ſed quales redibant videre debuit peccatores.* Phariſæi murmurabant, quod Chriſtus peccatores adſe admittebat, non conſiderabant, quod ipſe ex peccatoribus juſtos faciebat: *Non quales venerant ſed quales redibant videre debuit.* Quod ſtatim confirmat exemplo. *Certè Paulum, quem perſecutorem miſerant, prædicatorem videant mox rediiſſe.* Paulus, qui in Damaſcum ibat iniquitatis ſectator, ac juſtorum perſecutor, à præſentia Jeſu recedit, Doctor, ac Magiſter veritatis; Phariſæi in his, qui ad Chriſtum venerant, ſolum conſiderabant eorum peccatum, non verò juſtitiam qua redibant, ſolum attendebant quales fuerant, non verò quales erant. Vide ſuprà cap. 18. q. 14. n. 100. & 101. & tom. 3. cap. 15. q. 17. n. 140. 141. 142. 143. &c. 22. q. 9. n. 53.

Chryſ.

Non conſiderat Phariſæus quales ſint, ſed quales fuerint.

13. Sextò D. Chryſolog. citato ſermon. 168. *Recipit peccatores Deus, ait, ſed Deus peccatores eſſe non ſinet, quos recipit; peccator Deum non violat appropinquans, Deus peccatores ſanctificat.* Iniquè murmurant Phariſæi, quod Chriſtus ad ſe peccatores recipiat, quos enim ipſe recipit peccatores eſſe non patitur, ſed ſtatim ſua infinita charitate, eos mundat, & purificat, ac à maculis peccatorum abſolvit. D. Laur. Juſt. lib. de diſciplina, & perfect. Monaſt. c. 16. expendens illud Pſ. 33. n. 6. *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur*, ſic ait: *Nam ſemper præſto eſt cœleſtis majeſtas latiſſimo ſuæ charitatis melliſluæ gremio fovere ad ſe accedentem. Propterea divinam quiſquis propitiam cupit habere munificentiam, ad ipſã accedat credendo, & de ipſa præſumat amando.*

Chryſ.

Qui ad Chriſtum accedunt, ab illo purificantur.

Pſalm. 33. Laur. Iuſt.

Ad Chriſtum Dominum qui de ſe ait Joan. 14. n. 6. *Ego ſum via*, ſpectat illud, quod vaticinatur Iſai. 35. n. 8. *Et erit tibi ſemita, & via: & hæc via ſancta vocabitur, non tranſibit pollutus per eam.* Via hæc via regia, ac omnibus patens eſt; quomodo ergo ad illam non ingredietur immũdus, nunquid illi erit interclusa, vel ipſe ab aliquo detinebitur, ne ad eam admittatur? minimè. Quomodo ergo per illam non tranſibit pollutus? Cùm via ſit ſancta, ubi primum ad eam acceſſerit peccator, ſtatim peccator deſinet eſſe, à ſuiſque delictis mundabitur. Carth. *Si per hanc viam*, ait, *pollutus inceſſerit, ſtatim purgabitur.* Et Guerricus Abbas ſerm. 5. de Adventu: *Admittit ſane*, inquit, *via ſancta pollutum, ſed ſtatim abluit admiſſum.* Si qui ad Chriſtum appropinquant, qui eſt via juſtitiæ, & veritatis, ſtatim juſtificantur, & ex lebete fiunt aurum mundum.

Iſai. 35.

Ad Chriſtum accedens mundatur.

Carth. Guerr.

15. Cant. 3.

De ſuo dilecto ait anima ſancta: *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani: columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum* Cant. 3. num. 9. Totum ferculum fit de lignis Libani illius tectum, ac partes in circuitu, columnæ verò argenteæ, reclinatorium ex excellentiori materia, ex auro nempe; reclinatorium recumbente corpore occultatur, cur ergo non potiùs fiunt ex auro illius tectũ, columnæ, ac partes, quæ magis oculis obiiciebantur, magiſque viſui patebant? Reclinatorium, ex ſe non erat aureum; tamen cum caput Chriſti *eſſet aurum optimum.* Cantic. 5. num. 11. Ubi primum eum attigit reclinatorium, ſtatim in aurum mundiſſimum tranſmutatum eſt. Gillib. ſerm. 1. in Cant. *Caput tuum*, ait, *aurum optimum reclicatorium aureum non invenit, ſed reddit, ubi ſe reclinat.* Qui ad Chriſtum veniunt quamvis ex ſuis defectibus, ac delictis reperiantur viles, cum tamen à Chriſto attinguntur, fiunt aurum mundum.

Caput Chriſti reddit aureum, quod attingit.

Cant. 6. Gillib.

Luc. 15. *n.* 3. Et att ad illos parabolã iſtam

Num. 4. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: & ſi perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deſerto & vadit ad illam, qua perierat, donec inveniat eam?

VERSIONES.

Orig. hom. 2. in Geneſim. Quis habens centum oves, ex quibus cum periiſſet una, relictis nonaginta novem in montibus, deſcendit quærere eam, quæ perierat.

Syriacus. Et proficiſcatur quæſiturus eam, quæ periit, uſque dum invenerit eam.

Vatablus. Abit ad illam, quæ perdita eſt.

Arias. Vadit ad perditam.

ALTER

ALTER TEXTUS.

Matth. 18. *num.* 12. Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: nónne relinquit nonaginta novem in montibus, & vadit quærere eam, quæ erravit.

EXPOSITIO II.

16. MURMURATIONI Phariſæorum occurrit Dominus, tribuſque parabolis de Ove, Drachma, ac Prodigo oſtendens gratiſſimam eſſe Deo peccatorum converſionem, ac pœnitentiam. *Quis ex vobis homo?* Hæc eſt prima parabola de ove perdita. Phariſæorum obtrectationẽ
Hugo. efficaci refutat argumento, ut ait Hugo, ac ſi dicat, Qui veſtrum quâvis multas habeat oves, ſi tamen aberrantẽ reducere laborat ad ovile, non reprehenditur; multo magis nec ego debeo reprehendi, qui hominem errantem reduco multo meliorem ove. *Centum oves* Ponitur centenarius numerus,
Euth. qui eſt completus & perfectionem denotat, ut do-
Beda. cent Euth. in c. 18. Matth. Beda. D. Bonav. hic in
Bonav. Lucam, ideo ad inſinuandum meritum dicitur de
Luc. 8. Matth. 19. ſemine. *Cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplũ.* Luc. 8. n. 8. *Omnis qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet.* Matth. 19. n. 29. Oves dicit, quæ ſunt animalia valde ſtupida, quæ ſine motu tabeſcunt, ut infra dicam *Si perdiderit unam.* Solam ſcilicet. D. Matth. habet. *erravit.* De præterito, non verò, errat, de præſenti, quaſi non perſeverantem in errore, ſed ab errore ſe recipientem æternus ille paſtor amplectatur, inde cæteris anteferetur. ut ſequenti verſ. ex Ambroſio dicam. *Nonne dimittit nonaginta novem*: Sub bona alterius
Magnũ negotium miniſtro nõ eſt committendum. cuſtodia commiſſas; *In deſerto*, ubi optimis paſcuis ſe reficiant. *Vadit ad illam.* Non alicui miniſtro inveſtigationem credidit, ſed ille per ſe ipſum eam quærit. *Donec inveniat eam.* Quamvis multarum ovium ſit dives, tamen tanta ſollicitudine unam ſolam aberrantem quærit, ut non conquieſcat, donec eam inveniat.

17. *Parabolæ applicatio.* Hæc parabola dupliciter applicatur. Primò D.
Hilar. Theoph. Euth. D. Thom. Anſel. Orig. Iren. Cyril. Ambr. Greg. Ant. Ulyſ. Hilar. Theoph. Euth. D. Thom. D. Anſel. in c. 18. Matth. Orig. homil. 2. in Gen. D. Iren. l. 3. c. 21. D. Cyrillus Cathech. 11. D. Ambr. in Apolog. David c. 5. D. Greg. hom. 34 in Evang. docent, quod Deus habuit centum oves; per nonaginta novem paſcentes in montibus, ſeu deſerto, intelliguntur Angeli, qui nunquam peccaverunt, fruentes Deo in cœlis; per ovem verò centeſimam, quæ erravit, d notatur totum genus humanum in uno parente Adamo, quæ ovis tunc perdita eſt, ut inquiunt Beda, D. Bonav. D. Aut. Ulyſſip. Dom. 3. poſt Trin. quando primus parens peccavit. Eam verò invenit, quando Deus factus homo pœnitentiam prædicavit, ac ſanguine ſuo nos redemit ut explicant Hugo. Carthuſ. Simon Caſſian, & alij, ex quo patet quanta ſit multitudo Angelorum per reſpectũ ad homines.

18. Theoph. Ianſen. Mald. Bern. Burgenſ. Corn. Secundò. Intelligitur parabola de ſolis hominibus; ut tradunt Theoph. Ianſen. Mald. Barrad. Lucas Burg. Cornel, ac communiter Recentiores: ac ſi Deus tantum haberet cẽtum homines, quorum nonaginta novem eſſent juſti; unus tantum eſſet peccator, & aberrans, nonaginta novem relinqueret, ut illũ unũ errantẽ quæreret, quo maximè, explicatur eximia Chriſti charitas in nos, quantique ſalutẽ unius hominis faciat. Et hæc ſententia inde probabilior, quia Chriſtus de hominibus agebat, ac proinde in hominibus ponit exemplũ.

QUÆSTIO III

Quare multipliciter Chriſtus Dominus de ovibus facit mentionem?

CHriſtus Dominus in Evangelio frequentiſ- 19.
ſime de ovibus facit mentionem. *Mitto vos* Matth. 10.
ſicut oves in medio luporum. Matth 10. n. 16. *Statuet* Matth. 25.
oves quidem à dextris. Matth. 5. n. 33. *Ego ſum Pa-* Ioan. 10.
ſtor ovium. Joan. 10. n. 2. & ſæpè ſæpius ibid. Et *Ratio difficultatis.*
cap. 21. n. 17. Cur ovis tam grata Deo, ut ejus nomen totius ab eo repetatur, utque Apoſtolorum, ac electorum typus conſiſtat?

Reſpondeo. Quod oves partu edebant agnos, 20.
qui in templo Deo cùm eſſent anniculi offerebantur, ac conſecrabantur: pro certo habe, quod ma- *Parẽtes, qui*
ximè probantur à Deo parentes, qui filios à tene- *filios dant*
ris annis Deo in religione conſecrant, magnum- *religioni,*
que ex eorum dedicatione reportant emolumen- *placent Deo.*
tum, multamque benedictionem important à Deo, eique maxime redduntur grati.

Mandat Deus Abrahamo, ut tollat filium ſuum 21.
Iſaac, eumque illi offerat in holocauſtum. *Igitur* Gen. 22.
Abraham de nocte conſurgens ſtravit aſinum ſuum, ducens ſecum filium ſuum Iſaac. Gen. 22. n. 3. ut do- *Filius oblatus Deo plus*
cent Origenes homil. 7. in Gen. Procopius. Chryſ. *prodeſt.*
& alij, quod Abrahamus Dei mandatum non aperuit Sara, ſed non præmiſit, ut mater filio daret Baſil.
amplexum, eique ultimum vale diceret; noluit Abrahamus ut Sara lachrymis proſequeretur filium Deo in holocauſtum offerendum, ſciebat enim quod de filio conſecrato, magis erat gaudendum, quam triſtandum, parentibus enim tunc ille non deeſt, ſed magis prodeſt, etſi abſens ſit; melius tamen in auxilium præſens, quam dum domui habebatur, D. Baſil. Seleucus Orat. 7. introducens Abrahamum loquentem ad Saram. *Ego poſt jugulationem, ait, lamentantem alloquar, his verbis; ne fleveris puerum ipſa jugulatione coboneſtatum, filiũ non tollit parens, ſi plus prodeſt.* Expende ultima verba, ac ſi dicat Abrahamus domum revertens: *filium non tollit parens, ſi plus prodeſt.* Utpote Deo conſecratus nobis in majorem utilitatem cedet.

Hinc Iephte offerens filiam permiſit Deus eam 22
morte ſacrificari, Abrahamus filium vivum recepit, multa adauctum benedictione. *In te benedicentur omnes gentes.* Iephte ingemuit ſuper filiam Ambroſ
Abrahamus exultavit. D. Ambr. 3. de Virg, *Quia, ait, non una forma meritorum, ideo non una forma factorum, Iephte doluit; non doluit Abraham, ideo miſericordia largior.*

QUÆSTIO IV.

Quare cùm ovis opimis paſcuis cum toto grege abundaret, ab illo tamen recedit aberrans per montes, & deſerta?

QUis illa opimis, ac ubertimis paſcuis cum toto grege lætabunda exultabat; ubi abſque

abſque ulla moleſtia multis deliciis affluebat, ab illis tamen ſe eripit, & vaſtiſſimo mundi eremo ſe ſe committit, per loca arida, montoſa, ſpinis, ac tribulis cenſita aberrans deambulat.

24. Ambr. Reſpondeo primò D. Ambroſ. in Apologia 1. David. cap. 4. *Merito itaque defecerat*, ait, *cui ſubſtantia erat cibus ſæculi.* Paſcebatur ovis cum grege Angelorum inter cœleſtes paradiſos, ubi tamen appetivit mundialem panem, illumque guſtavit, inde defectionem ab omni bono ſibi comparavit, & inde in ruinam, infirmitatem ac laborem incidit. Vidit Pharao in ſomnis, quod ſeptem boves deformes, & macilentæ, devorarunt ſeptem alias boves pulchras, & pingues, *quæ nullum ſaturitatis dedere veſtigium, ſed ſimili macie, & ſqualora torpebant.* Geneſ. 41. num. 21. (Gen. 41. Philo.) ſcribit Philo lib. de Joſeph, quod Rex *vidit repente meliores devorari à deterioribus, manente in ſaturitate eadem macie, imò aucta*: etiam valdè mirum, quod quælibet obæſam bovem comedit, & tamen non ſolùm non eſt pinguis facta, ſed etiam macies aucta eſt cum tam fertili paſtu, ita ut ſequalore torperent, ac conſummarentur. Boves pingues denotabant bona temporalia, ut tradunt D. Iſidorus, & alij, qui autem guſtant temporalia bona, non pingueſcunt, ſed potius macie adaucta tabeſcunt, ac infirmantur, & omni bono dificiunt. (*Bonis temporalibus non pingueſcit homo, ſed tabeſcit.*)

25. Tert. Secundò. Tertullian. lib. de Pœnitent. *Vna omnis, ait, requiritur, una pro omnibus deſideratur, & humeris paſtoris ipſius fertur, multū errando laboraverat.* Ovis erat inter choros Angelorum omni labore vacua, florida, ac præjucunda vita gaudens, ſpiritualium fructuum dulcedine fruens, & tamen hæc omnia cœleſtia dona contemnit, & ab electarum ovium ſocietate deficit mundanos labores exoptat, mundanas fatigationes per montes & deſerta requirit, quibus ita frangitur, ut pene enecta, ne gradum facere valeat, ſed humeros portantis expoſtulet, quia *multum errando laboraverat.* Ecce hic depingitur humana miſeria, multi potius volunt laborare cum mundo quàm cum Chriſto gaudere, deviantq; à cœleſti requie ut mundanis ſudoribus incumbant. Rectè D. Paſcha. lib. 2. in Matth. *extrema dementia, ait, quod fugiant à requie patriæ, ut ſæculi ærumnam inveniant.* Si à requie patriæ deviarent, ut in mundo requiem haberent, tolerabile videretur eſſe malum ſed requiem pro labore commutare, quæ ſane major, ac execrabilior amentia. (*Volunt homines potius laborem cum mundo quā requiem cū Deo.*)

26. *Cùm eſſent filij Iſraël in ſolitudine, & inveniſſent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moyſi.* Num. 15. num. 32. (Num. 15.) Qui conſuluit Dominum ſupra pœnam homini infligendam. Dixitque *Dominus ad Moyſem: morte moriatur homo iſte, obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra.* Ibidem num. 35. Quorſum tam ſevera pœna hic homo mulctandus eſt? In deſerto filiis Iſraël colligentibus Manna. *Nullus relinquat ex eo mane. Qui non audierunt eum, ſed dimiſerunt ex eis uſque mane, & ſcatere cœpit vermibus atque computruit.* Exod. 16. num. 20. (Exod. 16.) Et tamen nullus ex iſtis ſupplicio affectus eſt. Tam Domini præceptum erat, quod nullus colligeret ligna in die Sabbathi, ac quod manna in ſequentem diem non ſervaſſet; Cur ergo ligna colligens tam rigida pœna plectitur, ut lapidibus obrutus moriatur; colligentes verò manna, ac ſervantes in diem alterum à ſupplicio immunes evadunt? Homo pœnas ſuſtinet, à quibus & populus liberatur. (*Punitur qui faſtidit requiem, & quærit laborem.*) Fortèquia populus manna ſuavitate illectus delinquit, homo verò dulcedinem quietis, ac otij labore commutans peccat. Procop. in c. 15. Num. (Procop.) *Hunc*, ſcilicet ligna colligentem, *adegit, ait, præcox quoddam ſtudium, & otio quidem corporali deterius.* Lex Sabbati fatigatos labore artus quiete recreabat. Qui ergo ut onera humeris portaret, tam ſuavem legem violat, merito morte puniatur. Populus verò delinquit, ſed Manna ſuavitate provocatus, inde benignè à pœna mortis eripiatur; at homo, qui requiem à Deo datam faſtidit & laborem, ac ſudorem quærit, merito Dei ſententia rigoroſè punitur. Vide ſup. c. 24. 11. in fine, n. 76. 77.

QUÆSTIO V.

Quare hic introducitur una tantum ovis errans potiùs, quàm decem, vel viginti?

Quæſtio præſens eſt, cur unius ovis tanto amore æſtuat bonus paſtor, quod cum viginti novem ſuperſtites haberet, pro unius curat to ſubire labores per campos, per nemora, ac per altiſſimorum montium cacumina non vereatur. Quare ergo non elapſæ de grege ovium viginti, aut ſaltem decem proponuntur, ut lucri magnitudo ad tam laborioſam inveſtigationem invitaret. 27. (*Difficultas quæſtionis.*)

Reſpondeo primò ad quæſtionem, ex D. Chryſol. ſerm. 168. *Unam quærit, ait, ut inveniret in una omnes.* 28. Chryſ. Hæc ovis eſt genus humanum; maximè inclinata eſt divina pietas, ut hanc ovem quæreret, & ſibi conjungeret, quia licèt homines ſint multi, tamen in uno primo parente uniti, ac copulati repræſentabantur. Cùm unio ergo maximè placeat Deo, ad eamque ipſe ſit propenſus, indeex tanta unione, quæ in hac ove exprimebatur, ipſe maximè provocatus ad hanc ovem quærendam: *Fuit vir unus de Ramatha.* 1. Reg. 1. n. 1. cur (1. Reg. 1.) quando Deus propitium ſe exhibet, Elcana dans ei filium, dicitur vir unus, quod ut notat Origenes, *Pertinet ad laudem juſti quod unus dicatur.* Ac ſi ex ipſa unitate Deus eſſet inclinatus, ut optato filij dono eum viſitaret. (*Vnitas maximè Deum ad ſe inclinat.*)

Secundò. Idem Chryſolog. citato ſerm. *Quare, ait, non quatuor, quare non quinque, ſed unam? Ut oſtenderet, non ex damno fuiſſe, ſed ex numero plus doloris: namque amiſſio unius totum diſſipaverat centenarium numerum, totum ex dextera redegerat ad ſiniſtram.* 29. Chryſ. Numerus centenarius erat electus, ac prædeſtinatus à Deo, proponitur una ovis amiſſa, & non quatuor, vel quinque, ut fiat manifeſtum, quod ex numero determinato à Deo, nec una quidem minima aliqua vi creata defraudari, ac immutari poterat, ſed totus integer numerus ſalvus perſiſtit. (*Numerus electorum non poteſt minui.*)

Angelus in ſole clamat, ad quatuor Angelos executores divinæ juſtitiæ. *Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque ſignemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum*: Apocal. 7. n. 3. 30. Apoc. 7. Prohibet eis ne tempeſtate, ac ventorum impulſu (de tempore Antichriſti eſt ſermo) homines improbos perimant, ac perdant, donec electi Dei publicè ſigno crucis ſint in fronte obſignati, ut ab illa communi devaſtatione cuſtodiantur, cur Angelus in ſole hanc aſſignat rationem? Cur non

Gen. 15.

profert illam ſatis communiter datam in Scriptura, adhuc non eſt tempus, nondum completa eſt hominum malitia, ut Geneſ. 15. num. 16. Quatuor Angeli magno impetu, ac conatu ferebantur ad exequendam deſolationem commiſſam, nulla tamen efficacior ratio eis objici potuit, ut exprimerentur, ac ſubſiſterent, quàm quod quieſcendum erat, donec electi Dei manifeſto ſigno notati cuſtodirentur, nullum enim majus poterat eſſe impoſſibile, quam quod unus ex electis Dei periret, ergo quoad uſque ipſi ſerventur exequutio eſt impedita, & ipſi omnia funditus perimere non valent. Rupert. *Nolite nocere*, ait, *hoc dicere illis eſt malam voluntatem eorum impedire, ut quantumcumque inſaniant, vel noceant, atque tyrannizent perſequendo, proſcribendo, occidendo, Dei tamen propoſitum præpedire, vel evertere, non valent, quominus eos, quos præſcivit, & prædeſtinavit, conformes fieri imagini ejuſdem filii, vocet, juſtificet, atque magnificet.* Vide tom. 4. cap. 6. q. 12.

Nullum majus impoſſibile, quam quod aliquis ex electis pereat.

Rup.

31. Chryſ. Secundò. Altiùs premamus eadem Chryſologi verba: *Ut oſtenderet, non ex damno fuiſſe, ſed ex numero plus doloris.* Si mœſtitia non erat ex damno, quomodo potuit eſſe ex numero, propterea enim de numero debebat eſſe dolor, quia damnum inferre poterat. Et qualenam malum ex numero ſequentia verba indicant. *Unius amiſſio totum diſſipaverat centenarium numerum, & totum ex dextera redegerat ad ſiniſtram:* Quæ verba magnam involvunt difficultatem; nam una ove amiſſa adhuc nonaginta novem incolumes perſiſtebant, quomodo ex unius ruina tota congregatio eſt elapſa. *Et totum ex dextera redegerat ad ſiniſtram?* Hæc ovis veluti effugiens Paſtoris diſciplinam ab ejus jugo ſe exemerat, & per deſerta, ac montes, prout illi erat voluntas, huc, & illuc, ferebatur, & ſi ipſa irrevocata maneret, abſque paſtoris cura eam quærentis, facilè nonaginta novem oves licentioſam libertatis voluntatem appeterent, ut exleges factæ jugum ſui ducis excuterent, ne ergo hujus peſtis venenum in totam familiam irreperet, & univerſo cœtui exitium afferret, *& totum ex dextera familia redegerat in ſiniſtram.* Et ideò non ex numero unius, ſed potius ex damno maximè doluit, ne unius perditio in damnum totius multitudinis redundaret: & ideò ſic curat unam oviculam conſervare, ac totum gregem, ne ex una elapſa totus grex in perditionis diſcrimen veniat.

Una ovicula perdita totus grex periclitatur, ut pereat.

32. 1. Reg. 25. Cùm David excandeſceret contra inurbanitatem Nabal, occurrens Abigail, ut eum leniret, ait ei: *Erit anima Domini mei cuſtodia in faſciculo viventium apud Dominum Deum tuum. Porrò anima inimicorum tuorum rotabitur quaſi in impetu, & circulo fundæ.* 1. Regum 25. num. 29. ac ſi diceret prudens fœmina, ſi vitam Nabalo hoſti tuo condonas, Deus congruam tibi mercedem rependet, ut viciſſim vitam tuam, contra omnes te perſequentes diutiſſimè conſervet, ſitque recondita in faſciculo, ſeu ut alij legunt, *in ligamine viventium;* id eſt in catalogo juſtorum, ut interpretantur Gloſſa, Angelom. Carthuſ. Sà, Tyran. & alij; anima verò inimicorum tuorum, ſit veluti lapis, qui ponitur in funda, ut ejiciatur; ſic & anima inimicorum tuorum è corpore à Deo expellatur. Hic ſtudioſè inquirendum eſt, cur reprobi cum lapide in funda rotante comparentur, juſti verò cum floribus in faſciculo? Lapis è funda projectus, libero cœlo gaudet, fundibulario nulla de eo eſt cura, in cloacam, vel mare feratur, nihili eum æſtimant. At verò flores in faſciculo, miram inter ſe habent pulchritudinem, ſuavitatem, & odorem, & ſic conſervantur, ut ſi unus flos cadat cum alij laxati maneant, in magno diſcrimine verſatur, ut ſimilem jacturam patiantur; ſic & juſti, quando in congregatione omnes uniti commorantur, graviſſimum Deo dant honorem; & ſi unus cadit, ex ejus lapſu quodammodo omnes periclitantur, cum ex ejus halitu ad ſimilem voluptatem inſtigantur; & reprobi abjecti ſint à Deo, juſti tamen multa cura cuſtodiuntur, ne ex unius vitio omnes infecti tabeſcant, D. Eucher. *Pulcherrima*, ait, *comparatione ſtatum juſtorum, & reproborum diſcernit: horum quippè animas appellat viventes, illorum ſpirituali morte occupatas: juſtos, faſciculis; reprobos, lapidi fundæ aſſimilat: faſciculus enim aſtringitur, ut conſervetur: lapis in funda ponitur, ut abjiciatur.* Reprobi cum pereant, diſperguntur, juſti verò ut ſerventur, uniti retinentur. *Faſciculus aſtringitur, ut conſervetur.*

Gloſſa. Angelom. Carth. Sà. Tyrin.

Si in congregatione unus Iuſtus cadit, alii periclitantur.

Eucher.

Poſt Chriſtum aſcendentem in cœlum, ait D. 33.
Petrus Apoſtolis, quod oportet impleri Scripturam, ut unus ex diſcipulis eligatur in locum Judæ, ut duodenarius Apoſtolorum numerus adimpleatur; & inter alia eit eis: *Scriptum eſt in libro Pſalmorum: fiat commoratio eorum deſerta, & non ſit, qui habitet in ea, & Epiſcopatum ejus accipiat alter.* Actorum 1. num. 20. ubi princeps Apoſtolorum duos verſus diverſorum Pſalmorum combinat. Prior habetur Pſalm. 68. num. 26. *Fiat habitatio eorum deſerta.* Secundus verò legitur Pſalm. 67. n. 8. *Epiſcopatum*, ſeu ut habet Hebr. præfecturam, regimen ejus, ſcilicet Judæ, *accipiat alter.* Valde mirum, quod dicturus Apoſtolus teſtimonium de ſupplicio Judæ in ſingulari: *Epiſcopatum ejus accipiat alter*: prius tamen in plurali in alios maledictione invehitur: *fiat habitatio eorum deſerta.* Cur locutus de ſolo Juda in ſingulari, prius tamen aliorum ſimilium pœnam ex diverſo Pſalmo annuntiat? Sciebat Apoſtolus, quod unius caſus electorum congregatione facilè alios ſeducebat, referens ergo execrabile Iudæ ſcelus in ſuum magiſtrum, ne alij ex Chriſtianorum ſchola ad ſimilem nequitiam inſtigarentur: ideò antequam Judæ factum adducat prius maledictionem in ejus ſequaces, ac imitatores promulgar, ut ſi aliquorum animos malitia Judæ ſolicitaret, diſtricta tamen maledictionis ſententia eos refrænaret, ac cautos redderet. Non longè ab hac conſideratione loquitur Rupert. lib. 1. de intellect. cap. 1. *Duo teſtimonia conjunxit*, ait, *alterum quidem ſingulariter de Pſalmo centeſimo octavo: & Epiſcopatum ejus accipiat alter; alterum verò pluraliter de ſexageſimo octavo: fiat habitatio eorum deſerta: propoſuerat autem tantum de uno ſingulariter, ſed hic addit pluraliter. Quid igitur? Iudam quippe, & infelices Iudæos, ſicut eodem ſcelere involutos, ſic & ſimili pœna ſignificat addictos.*

Act. 1.

Pſ. 68. Pſ. 67. Græc.

Cum unus ex congregatione elabitur, tota congregatio periclitatur.

Rup.

QUÆSTIO VI.

Quare paſtor tot oves relinquit, ut unam errantem multis laboribus quærat?

VAlde mirum, quod bonus paſtor tam prolixum, & difficile ſuſceperit iter per luſtra 34.
ſævientium ferarum, per obſeſſas latronibus vias, per rapidorum fluminum curſus, & ſaxorum

 præci

præcipitia. Unde ait D. Auguſt. in Pſalm. 118. ad finem, *Propter ovem perditam Paſtor ejus nonaginta novem dimiſit in montibus, & eam quærens Judaicis laceratus eſt vepribus.* Ut pedes, manus, ac caput ejus teſtantur. Quæſtio tamen præſens inquirit, quare bonus paſtor nonaginta novem relinquit, in deſerto ut illam unam errantem quærat?

Aug. *Per multos labores paſtor quærit ovem.*

35. Chryſol. Ad quæſtionem reſpondet. Primò, D. Chryſol. ſerm. 16. *Hæc parabola,* ait, *plus divinæ pietatis, quàm conſuetudinis humanæ loquitur, & exprimit veritatem. Magna relinquere, amare minora, Dei poteſtatis eſt, non cupiditatis humanæ quia Deus & quæ non ſunt facit eſſe, & perdita ſequitur ut teneat, quæ relinquit; & amiſſa ſic invenit, ut quæ ſervata ſunt, non amittat. Ergo non terrenus paſtor iſte, ſed cœleſtis.* Paſtor hic introductus in Parabola divinus eſt.

Homo non poteſt attendere ad plura.

Nam humani paſtoris cura cum ſit valde limitata, ſi relictis aliis, uni oviculæ curandæ tota applicatur; hoc cum multa aliarum confuſione, & periculo præſtat; ſolus enim Deus, cujus poteſtas infinita eſt, ſic uni & minimo attendit, ut multis aliis multa bona opulenter dplovideat, homo verò non poteſt diſtranhi in plura, quin aliquibus ſit nocumentum. Cum Moyſes ſolus judicaret cauſas univerſi Iſraëlis, ait Jethro ſocer ejus. *Stulto labore conſumeris & tu, & populus ille qui tecum eſt, ultra vires tuas eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere.* Exod. 18. n. Non enim ipſe ſolus omnium cauſis poterat bene attendere & ſolvere. Ut ibi communiter Expoſitores expendunt.

Exod. 18.

36. Cyrill. Secundò, D. Cyrillus in Catena. D. Thomæ. *Nunquid,* ait, *ſæviens in reliquas motus eſt pietate unius? Nequaquam: Sunt enim illæ in tuto circumſepiente illas potentiſſima dextera, ſed magis oportebat miſereri pereuntis, ne imperfecta videretur reſidua multitudo: Una enim reducta, ſortitur centenarius propriam ſpeciem.* Habebat bonus paſtor centum oves, ex quibus nonaginta novem relictis, pro una deperdita comparanda longum ſubit iter; ſed cum illas relinquit, eas contemnit, ac perdendas deſerit? Minimè ſanè, ſic enim pro unius reductione laborat, ut etiam aliarum in hoc tendat lucrum; nam una deficiente, earum numerus, ac cœtus imperfectus conſiſtebat. *Ne imperfecta videretur reſidua multitudo, una enim reducta ſortitur centenarius propriam ſpeciem.* Unde D. Baſil. Seleucus ſtatim citandus ait. *Ubi mihi ovis unicè chara? Ubi gregis decus?* Magnus erat ſplendor gregis ut nulla illius deficeret, ac excluſa haberetur.

Decus gregis, quod nulla ovis deficeret, ac excluſa haberetur.

37. Baſil. Tertiò. D. Baſilius Seleucus. Orat. 26. in illud *Ego ſum Paſtor bonus,* ſic ait: *Venturam ex aliarum ſalute lætitiam unius extinguit exitum, & concepta de una triſtitia; quod eſſe potuit de toto grege gaudium, accidit, dumque obit omnia, ſeſeque in lacrymas effundit, deſiderium ingens publicat? Ubi mihi, inquit, ovis unicè chara? Ubi gregis decus?* Non uſque adeò lætor præſentibus, ut ob unius abſentiam maceror. Paſtor ovem perditam appellat ſummè dilectam, ovium ornamentum, ac pecorum honorem. *Ubi mihi ovis unicè chara? Ubi gregis decus?* Fortè, quia ovis hæc inſigni præfulgebat gratia in toto grege, ideo ut honoratior habita, non per ſervos, ſed per ſeipſum tanto ſudore quærit. Expende. *Mihi ovis unicè chara, Gregis decus.* Erat enim deperdita, & non inveniebatur ubi adeſſet, inde fortè magis chara, & gregis ornamentum, quæ enim ſunt amiſſa meliora, ac pretioſiora reputantur. Tertiò, gaudium de nonaginta novem ovibus non erat plenum, & completum cum una ovicula eſſet deperdita. *Non uſque adeò lætor præſentibus; ut ob unius abſentiam maceror.* Et ideo ut undique animi jucunditas eſſet conſummata, ovis deperdita ſtudioſe quæritur. Ungitur Saül in regem à Samuele, & ait ei, *de aſinis, quas nudiuſtertius perdidiſti, ne ſolicitus ſis, quia inventæ ſunt.* 1. Reg. 9. num. 20. Ad quid dum denuntiatur ingens felicitas de regno, etiam aſinæ deperditæ denuntiantur inventæ? quæ res parva erat ſpectabat ad cumulum gaudij pe regno, ut ne ex minimo aliquo fœdaretur. Nam etiam parva inventa maxime delectant, & uberiorem pariunt lætitiam. D. Chryſolog. citato ſerm. 168. *Semper quidem,* ait, *cum perdita reperimus novum capimus cumulum gaudiorum & eſt jucundius nobis inveniſſe perdita, quàm non perdidiſſe ſervata.*

Ovis magis dilecta. *Deperdita meliora judicantur.*

1. Reg. 9. *De re inventa gaudium magnum.* Chryſol.

38. Iobus. Quartò. Jobus Monachus lib. 3. de Incarnat. Verbi cap. 14. in Bibliotech. Photij *Quod pro re nulla alia ſuſtinuit, non pro Angelis, non pro ulla alia natura, hoc ad hominum toleravit ſalutem, ſervus pro Domino factus. Meritò igitur reliquiſſe oves nonaginta dicitur.* In parabola ſubintelligitur Deus, qui relinquit viginti novem oves in deſerto, ut quæreret unam perditam, relinquit nempe in cœlo Angelos, ut hominem lapſu peccati aberrantem recuperaret. Ex quo naſcitur grandis difficultas: Deus cum ſit immenſus adeſt in omni loco & non poteſt aliquem locum relinquere, & deſerere, & ad alium ratione ſuæ immenſitatis propinquis approximare. Quomodo dicitur, quod relinquit Angelos in cœlo, & ad hominem perditum ſe contulerit? Explicans D. Lucas ingens beneficium, ſingularem honorem quo Deus hominem præ Angelis ſublimaverit, inſinuatur in parabola quod ad hominem acceſſerit, eique præſens factus ſit, nam adeo proprium eſt, regem larga manu beneficia ſua conferre ei, cui adeſt, ac intuetur; quod idem ſit dicere, quod ad aliquem approximaverit, in eumque ſuos oculos conjecerit, ac quod eum multa bonorum affluentia affecerit. *Non pro Angelis, non pro alia natura,* &c. Bene ergò dicitur, quod non ad Angelos, ſed ad hominem hac ſub beneficentia acceſſerit: nam cui princeps ſui præſentiam negat, negat & favores: cui verò ſui acceſſum concedit, multas & ampliſſimas largitiones exhibet.

Principis præſentia confert dona, quæ illius abſentia negat.

39. Ambr. Quintò. D. Ambroſ. Commentario in Lucam in præſenti, conferens cur Paſtor requirit ovem, non verò Pater filium prodigum. Sic ait. *Quaſi Paſtor revehit, quaſi pater veſtit: ovis à Paſtore laſſata revocatur, ad patrem filius ſuis veſtigiis redit. Ovis à paſtore reperitur, à patre filius honoratur.* Filius jam tanquam emancipatus, & à patris regimine jam deobligatus, etſi illi cordi erat, non tamen tanquam ſubditus introducitur. At ovis commiſſa erat paſtoris ſub cura, illique ſubjecta extabat: emancipatum non quærit pater filium, commiſſam ſibi ovem diligenter diſquirit paſtor: nam ad filium requirendum amoris, affectio obligabat: ad ovem verò indagandam munus paſtoris cogebat: paſtoris autem obligatio paterno amoris præferenda fuit, plúſque ad labores itineris impulit una paſtoris cura, quam vehemens parentis affectus.

Plus impulit muneris obligatio, quàm parentis.

40. Tert. Sextò. Tertull. lib. de pœnitent. cap. 8. *Ergo,* ait, *& una paſtoris ovicula, ſed grex una charior non erat; una illa requiritur, pro omnibus deſideratur.* Nonaginta novem oves ſub cuſtodia habebat

habebat paſtor, & cum una eſſet deperdita, ſic, pro ea comparanda inſudat, ac laborat, veluti ſi totum gregem amiſiſſet? *Una illa requiritur, pro omnibus deſideratur.* Sic enim unam diligebat ac omnes, nec minus illi una chara erat, quam univerſus grex. Perſonam Dei Patris gerebat Iſaac, cum benedicens filios ſuo Jacob ait illi. *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Gen. 27. num. 27. Ager ille plenus denotabat campum totius Eccleſiæ floribus, ac fructibus omnium juſtorum compoſitum; quomodo ergo Iſaac ait, odor unus Jacob omnib. floribus illius agri æquipollebat? Non minus ipſe complacebat, ac delectabatur in uno Jacob, quam in omnibus aliis, tam charus erat illi unus ſolus, ut magnam benedictionem ab eo impetraret, ac erat univerſorum aliorum cætus. Petrus Damianus, lib. ad Leonem incluſum Epiſcop. cap. 5. *Nam & prophetici Iſaac naribus, tota præſens redolebat Eccleſia cum ſuper unius filij ſui perſonam dicebat, Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni.* Vide tom. 3. cap. 26. q. 2. n. 13. & c. 29. n. 73.

Una anima non minus chara Deo, quam univerſorum. Gen. 27. Dam.

41. Septimò. Ubi homo vidit in grege ovem perditam non moratur, ſed charitate vulneratus, ingentique dolore affectus, ut ait Seleuc. eam diligenter per campos, ac montes quærit, charitatem enim, quam mente conceperat, totius corporis labore, ac ſudore demonſtrat: vera enim charitas, non retinetur mente tantum, ſed ad manus, ac pedes pertranſit, ut ait Salvian. lib. 1. de Regimine.

Charitas mentis reſplendeat in opere.

42. Videt Joannes in Apocal. 1. num 14. Chriſtum Dominum in medio candelabrorum aureorum, *& oculis ejus tanquàm flamma ignis, & pedes ejus ſimiles aurichalco ſicut in camino ardenti.* Arabicus, *in fornace ignis.* Flamma ignis apparet in oculis & pedibus. Cur igni connectuntur oculi, & pedes? ignis charitatem denotat. Rectè ergo oculi, & pedes igne inflammantur? ut charitas, quæ erat in mentis oculis, prodiret in pedum actiones: neceſſe eſt enim ut mens, & pedes charitate conjungantur ut amoris affectum quem mens concipit, pedes operatione commonſtrent. Hinc ait D. Auguſt. ut teſtatur Richardus à Victor. tract. de gradibus charitat. *Ipſe, qui vobis præeſt mente, & opere, ferveat charitate.*

Apoc. 1. Arab. 1. *Charitas mentis connectitur eum nectitur cum opere.* Aug.

43. In eadem viſione perſiſto. Chriſtus in hac viſione figuram veri prælati exprimebat, ut volunt P. Joannes de la Haye, verba enim prælati debent eſſe veluti gladius acutus, & oculi tanquam flamma ut cuncta introſpiciant. Dicitur de eo, quod *habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem* Apocal. 1. num. 16. Prælatus obtinet ſtellas in manu, & de eo etiam dicitur: ut Epiſcop Thyatiræ: *Dabo ei ſtellam matutinam.* Apoc. 2. num. 28. Seu ut habet Arabicus. *Dabo ei nitorem matutinum.* Per quem nitorem, ac ſtellam Andreas Cæſaren. Gagnæus, & alij interpretantur ſplendorem ſcientiæ, ac intelligentiæ infuſæ in intellectu à Deo: quid eſt quod intellectus proportionatur manibus illique conjungitur? Denotatur enim, quod lux, ac ſtella cogitationis, quæ relucet in mente, in manibus reſplendeat actionibus; ſtella intelligentiæ, quæ matutino rore exorta eſt in mente multiplici ſplendore, niteat operibus externis, Hic adaptabo quod de fide ait Petr. Damian. ſerm. 19. de S. Anthimo. *Qui fontem baptiſmatis, ait, expetunt à vita funditus decedant niſi fidem ipſam quam docti ſunt credere, ſtuduerint etiam bonorum operum, enuntiatione proferre: ita nimirum alterum pendet ex altero, & ſemen fidei exurgere debet in ſpicam operationis,*

Apoc. 2. Apoc. 2. *Intelligentia mentis fulgeat in actione.* Dam.

QUÆSTIO VII.

Quare dicitur quid homo perdiderit ovem, cum ipſa ſe perdiderit, relictis non aginta novem in deſerto, ſub quibus intelliguntur Angeli, & ſub deſerto cœlum?

44. CEntum referuntur oves in parabola; ex quibus dicitur, quod qomo unam perdidit. Nonaginta novem intelliguntur Angeli, & locus in quo relinquuntur, cœlum. Tria quæro. Primò cur ſcribitur, quod homo perdidit ovem, cum ipſa ſe perdiderit. Secundò: Cur Angeli oves appellentur: cœlum verò deſerto comparetur.

Status quæſtionis.

45. Ad primam partem quæſtionis reſpondet Salmeiron. tom. 7. ſuper hac parabola tract. 8. Adverte, ait, quod etſi perdita ſit ovis, non tamen *ex negligentia vigilantiſſimi Paſtoris: non enim dormitabit, neque dormiet* (Pſalm. 120.) *qui cuſtodit Iſraël: ſed ex culpa propria ovis perditio oritur, juxta illud, Perditio tua ex te Iſraël* (Oſeæ 13. num. 9.) *tantum modo in me auxilium tuum: & potius homo Deum amiſiſſe dici poteſt, cui infinitum eſt damnum: ille autem, etſi nos eamus pereamus, nihil perdit. Paſtor tamen hic adeò bonus eſt, ut celet iniquitates ovis, & in ſe ejus culpam transferat.* Pro quo vide multa verb. *Defunctus*

Salm. Pſ. 120. Oſeæ. 13. *Paſtor culpã ovis in ſe transfert.*

46. Secundò quæro. Cur Angeli dicantur oves: & benè dicuntur nonaginta novem, ait D. Bonav. *Qui novenarius optimè competit deſignato numero Angelorum propter ternarium triplicatum in ordinibus Angelorum.* Difficultas tamen eſt, cur Angeli dicantur oves. Nam ovis, ut notat Philo Hebræus lib. de ſacrificio Abel. inter pecudes eſt maximè bruta, & fatua, ac ſtulta nullo acri agitur affecta, ſtupore quodam, ac ſine motu tabeſcit.

Bonav. Philo.

47. Reſpondet Theophyl. in Catena D. Thomæ, *Supernæ virtutes, ait, oves dicuntur in eo quod omnis natura creata aſpectu Dei beſtialis eſt.* Et Theophil. ait: Secundum *quod omnis creatura ad Deum conferatur, pecuina eſt & bruta* Angeli valdè intellectu perſpicaces: ovis verò valdè bruta, & ſtulta eſt. Fatuæ peculi aſſimilatur Angelica mens, quia omnia creata ſapientia, ſi cum Deo conferatur valde exigua, ac ignara eſt. *Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum.* Proverb. 21. num. 20. Hebræus habet: *Coram Domino.* Nam omnis ſcientia creata ſi cum Divina comparetur, non eſt ſapientia, ſed potius inſipientia, & amentia. Rabbi Salom. *Quilibet ſapiens, ac prudens, ait, in nulla prorſus eſt æſtimatione, cum Deo comparetur.* Et ratio eſt, quia ſapientia Divina eſt increata, & infinita, ac proinde in immenſum ſuperat, & tranſcendit omnem ſapientiam creatam, & finitam. *Aſcendit ſuper Cherubim & volavit.* Pſalm. 17. num. 11. Divinus intellectus altiſſimè volat ſuper Cherubicum ut in infinitum eum ſuperet, & excedat, ut nunquam creata ſcientia ipſum attingere valeat. Inde ait D. Aug. *Exaltatus eſt, ait, ſuper plenitudinem ſcientiæ, ut nemo ad eum perveniret, niſi per charitatem.*

Theoph. Idem. Prov. 21. Rabbi Sal. *Sapientia Dei in infinitum ſuperat humanam intelligentiam.* Pſ. 17. Aug.

48. Tertiò quæro. Quare per deſertum intelligitur cœlum

cœlum. *Dimittit nonaginta novem in deſerto.* D.
Greg. Greg.homil.34 in Evang.quia ſcilicet.*Angelorum choros relinquit in cœlo.* Cùm tamen valdè ſit plenum ſanctis ſpiritibus?Reſpondet primò Mendo-
Merd. za in 1.lib.Reg.cap 4.num.11.Annot.2. cap. 21. Cœlum tanquam deſertum dici, qui propter ſui altitudinem invium, ac inacceſſum,quod nullus
Matth.18. ſuis viribus attingere valet. Matth.18.n.12. ait. *Relinquit nonaginta novem in montibus.*Explicat
Euth. Apoc.12. Euthym. *Montes ſecundum aliquos cœlum eſt propter altitudinem.*Unde mulieri,in Apoc.12.n.14. *Datæ ſunt alæ duæ aquilæ magnæ,ut volaret in deſertum*: Hoc eſt divina quædam contemplatio,ac charitatis affectio,quibus ſe à terrenis abduceret, & cæleſtibus insereret.

49. Beda. Secundò,Beda,*Dimiſit*, ait, *nonoginta novem oves in deſerto, quia illos ſummos Angelorum choros relinquit in cœlo.Cur autem cœlum deſertum vocat,niſi quod deſertum dicitur derelictum?Tunc autem cœlum homo deſeruit, cum peccavit.*Nonaginta novem, id eſt multam Angelorum multitudinem habebat in cœlo,& cum una aberrans ovis,natura ſcilicet humana ad cœlum deſtinata; illud per ſui prævaricationem perdidit;tunc-ne bonus paſtor gaudet cum ſuis Angelis, & illam errantem

Chriſtus imò gaudet eſſe cum hominibus. ovem contemnit? minimè.Sed iſta illius errantes ovis amore vulneratur, ita illius deſiderio tenetur, ut tota illis cœleſtis curia innumeris Angelicis ſpiritibus plena;ut tamen ovicula naturæ humanæ deficiente, veluti vacua,ac deſerta illi appareat;una enim præ omnibus hominum ſocietate gaudebat.D^s quibus ait: *Et deliciæ meæ eſſe cum*
Prov.8. *filiis hominum.*Proverb.8.num.31. Deus ante hominem factum miras jucunditates ac delicia habebat cum Angelis;quomodo ait,quod deliciæ ſuæ ſint cum filius hominum?Ita homo factus jucundabatur, ac delectabatur cum hominibus, ac ſi tunc peculiariter, inſigniter haberet ſuam oblectationem, ac delectationem cujus,rei rationem
Hugo. aſſignat Cardin. Hugo.*Potius*, ait, *ſunt ei deliciæ eſſe cum filius hominum, quam cum Angelis; quoniam de his,quæ aucupio, vel venatione capiuntur, fiunt deliciæ ciborum, non de domeſticis: & ipſe quidem venatione prædicationis, & aucupio crucis cepit homines.*

50. Tertiò. Cœlum dicitur deſertum ob ſecuritatem, quam ſecum habet,cum ſit liberum ab hominum frequentia, ac tumultu, in quo tentationum illecebræ,ac diverſarum rerum occurſus obveniunt; unde ſi paſtor relinqueret oves in civi-

In deſerto ſecuritas in urbe periculum. tate aliqua, multo eſſent diſcrimini expoſitæ,à quo ſunt ſalvæ,& cuſtoditæ cum in deſerto perſiſtant: adverte etiam,quod cum paſtor reliquerit nonaginta novem oves in deſerto,aliqua eſt conjectura, quod ovis erravit extra deſertum,in urbem nempe & inter mundanos tumultus,à quibus in humero ſublata eſt à paſtore in deſertum, ut cuncta pericula effugeret:ad hanc conſideratio-
Hilar. nem reſpiciebat Hilar. lib. contra Auxentium Mediolanenſem, ut ab Arrianis Chriſtiani recederent. Hæc ſcribit: *Male vos*, ait, *parietum amor cepit, male Eccleſiam Dei in tectis,ædificiiſque veneramini,male ſub his,pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum eſt in his Anti-Chriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi, & ſylvæ, & lacus tutiores.*

51. A puellis egreſſis ad hauriendam aquam,quærit Saül, ubi ſit Samuel Propheta Domini, quæ
Reg 9. reſponderunt ei: *feſtina nunc,hodie enim venit in civitatem*, Reg.9.Duo hic expendenda ſunt. Primò. Dicunt. *Hodie venit in civitatem.* Sic Samuel hominum frequentiam fugiebat, quietémque ſeceſſus amabat,quod tanquam quid rarum, ac mirabile diceretur de eo, quod hodie veniret, ac appareret in civitate, quod notavit D.Gregor. ibi. *Quia eſt,quod dicunt,hodie*,ait,*venit in civitatem, niſi quia raro videbatur in civitate;videlicet tarde veniens, cito recedens.*Secundò addiderunt fœminæ *feſtina nunc*, ſi omnes erant in eadem civitate,ad quid feſtinandum erat Saül,ut inveniret Propheram,cum eoque loqueretur?Sic Samuel cum agnoſceret pericula civitatis, fugiebat hominum cœtus, quod quando ex officio compulſus erat venire in urbem, tam celeriter ſe dabat in loca publica,ut niſi Saül feſtinaret,feſtinantem aſſequi non valeret. Idem D.Gregor.*Dicunt ergo, feſtina nunc: ac ſi dicant, ſi ſtatutum tempus tranſierit in horis ſuæ quietis, verbis, aut actionibus non intendit.*Benè ſciebat Samuel in quanto diſcri- *Samuel fugiebat civitatem quærebat ſolitudinem.*
mine verſaretur in civitate, quantaque quiere,ac bono in ſua ſolitudine, ac receſſu frueretur, & ideò *raro videbatur in civitate,tarde veniens,cito recedens.*

Cùm Sara vidiſſet Iſmaëlem ludentem cum filio ſuo Iſaac,qui ludus, quid diſſonum, turpe,ac incompoſitum,vel laſciviæ,vel perſecutionis erat in Iſaac.Tunc ipſa Sara perſuaſit Abrahamum, ut ejiceret ancillam cum filio ſuo: ejectus Iſmaël è domo paterna,ait textus. *Et fuit cum eo,quievit, & moratus eſt in ſolitudine.*Gen.21.num. 20. Id eſt,Deus fuit cum eo, ut clarius exprimunt Septuag.& Hebræus,*Erat Deus cum puero*, & Caldæus. *Fuit verbum Dei adjutorium pueri.* Quid eſt quod Iſmaël non habuit quid ſecurum in domo patris ſui, ſiquidem ab ea fuit expulſus,& tamen in ſolitudine inter ferociſſimas belluas ſecurus, ac placidus degit, unde ei major ſecuritas in deſerto inter bruta animantia,quàm in domo ſanctiſſimi ſui parentis Abrahami?Unde in ſolitudine tantum proficit, ut dicatur ei, *Deus adjutor,* quod Abrahami non legitur?Multa & magna bona locus deſertus ex ſe exhalat, & diffundit ut faciat Deus valde propitium: utque in eo major ſecuritas inveniatur in antris leonum, quam in urbe in domo ſanctiſſimi viri, ac parentis Abrahami, D.Joan.Chryſ. ibi. *Erat Deus cum puero, ait,ut diſcat quomodo,qui in ſolitudinibus agit, ſecurior ſit, & potentior his qui in mediis civitatibus verſantur, ingenti hominum præſidio freti: videamus quomodo David de loco in locum tranſiens & quaſi erraticus vagans manus ſuperna munitus fuerit. Saül autem cum eſſet in mediis civitatibus, & tantum ſecum duceret exercitum & ſatellites habens, & armigeros, quotidie timebat, & tremebat inimicorum inſidias.*

52.

Gen.21. Septuag. Hebr. Chald.

Major ſecuritas in deſerto,quam in urbe,etiã apud ſanctos

Chryſ.

Luc. 25.*n.*5. Et cum invenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque invenit eam lætatur, & bajulat eam ſuper humeros.

Origenes. Quam inventam humeris ſuis reportavit.

Arabicus. Portat eam.

EXPOSI

EXPOSITIO III.

53. ET *cum invenerit eam.* Ecce terminus, ac finis ſuſcepti laboris à paſtore in ove quærenda, ut amiſſam ovem inveniret, & præter hoc nil aliud intendebat: perdantur licè omnia bona temporalia, teratur corpus, & periclitetur ſalus corporalis, pro his omnibus diſpendiis una eſt compenſatio, ut ovis ſit inventa. *Cum invenerit.* Celeriter eam invenit bonus paſtor, quia non diù tardavit, ſed feſtinanter quæſivit, perditæ ovis amor non permittebat cunctari, ac moras

Amor non ſinit cunctari, dat vires, expellit laborem.

trahere, ſic & prælatus ſubditos diligat, ne moroſus ſit, ut aberrantes reducat. *Eam imponit in humeros ſuos.* Nullus adjuvamen præſtat, nullus onus ſublevat, humeriſque aptat, & ipſe eam ſibi ſuperimponit, amor enim ovis, & gaudium de ejus inventione vires miniſtrabant, & licèt de itinere eſſet laſſus, nulla tamen ei major recreatio, ac quies, quàm errantem ovem ad gregem reducere, eamque in tuto cuſtodire, amanti enim nullus eſt labor, nec fatigatio, ſic & prælatis ſubditorum ſalus ſit eorum quies. *Gaudens,* hoc obſequium exhibe ovi, non triſti, ſed hilari facie, & dicitur *gaudens.* Amplius ſane de hac una, quàm de nonaginta novem, quibus nullum imminuerat periculum.

QUÆSTIO VIII.

Quare cùm errantem ovem invenit, non eam punit, & verberat, ſed blandè ſuſcipit?

54. NOtandum eſt in exordio hujus quæſtionis, quod paſtor multum laboraverat, ut errantem ovem inveniret, cum tamen eam reperit non ſedet, ac quieſcit, ſed ſtatim humeris impoſitam ad gregem portat; noſtri enim divini Paſtoris fatigatio ſeſſione non tollitur, ſed novis, ac magnis libenti animo pro ovicula reaſſumptis laboribus, illi enim nulla gratior quies quàm pro nobis labor. Baſilius Seleuc. Orat. 26. *Montes, & ſylvas obire non recuſat,* ait, *obit præcipitia, cumque de errante venit in partem errantis, & ſubjiciens humeros proprio labore oviculam laborantem, & gaudet ipſa fatigatione, ovis inventionem ratus laſſitudinis eſſe levamentum.* Sublatio fatigationis, inventio ovis. Huc advoco id, quod perbellè dixit D. Chryſ. ſerm. 58. alludens ad illud Iſai. 57. n. 2. *Erit in pace ſepultura ejus.* Iuxta Septuaginta, *Crucifixus in cruce mortem ſuſcepit, ſepulturam patitur.* Crucis, ac tormentorum mors, quædam dulcis ſuſceptio pro hominibus illi fuit; ſepultura verò, in qua aſſignata eſt quies, veluti quædam paſſio reputatur, nam ipſo pro nobis *gaudet ipſa fatigatione.*

Chriſti quies pro nobis laborare.

Baſil. Seleuc.

Chryſ.

55. Ad noſtram quæſtionem reſpondet. Primò D. Gregor. Nyſſen. in caten. *Cum paſtor,* ait, *inveniſſet ovem, non punivit, non duxit ad gregem urgendo, ſed ſuperponens humero, & portans clementer annumeravit gregi.* Et Ruric. l. 2. Epi. 22. ait. *Ipſe bonus pater, qui ovem perditam ad caulas Dominicas maluit propriis humeris reportare, quam ſtimulis urgentibus revocare diſtrictius, non ſtatim virgam, non ſtatim ſtimulos monſtravit, ſed prius humeros adhibuit, quibus laſſam benignè ſuſtentaret.* Inventam ovem non virga minatur Paſtor, non ictibus, ac verberibus in gregem agit, ſed his omiſſis humero parat, ad virtutis tyrocinium reddebat illa, virtutis autem tyrones blande ac leniter ſunt trahendi, ne deſiſtant, ac reſiliant.

Nyſſen.

Ruric.

Virtutum tyrones benignè tractandi.

56. Cum Moyſes incederet per deſertum, ducatum præbens populo Iſraëlitico, cumque eſſet prope montem Sinai, ut eſt multorum opinio. *Venit ergo jethro cognatus Moyſi, & uxor ejus ad Moyſen in deſertum, ubi erat caſtrametatus juxta montem Dei.* Quod. 18. num. 5. Sine dubio, magno amore uxor Moyſis videndi ſuum virum, ac filij ejus videndi parentem tenebantur. Quomodo ergo à tempore, quo diſceſſit Moyſes à Madian, ut deſcenderet in Ægyptum, ibique commoratus eſt: eos non reduxit jethro, bene enim poterat Iethro cum hoc comitatu in Ægyptum tendere, ubi Moyſes multis mirabilibus magnus oſtẽdebatur? Tamen hoc non præſtat in Ægypto, ſed poſtquam ab illo egreſſus eſt Moyſes, & juxta montem Dei caſtrametatur. Fœmina enim cum eſſet recenter converſa ex gentilitate ad Dei cultum, parvulique, cum eſſent infirmi, non fuerunt exponendi tyrannidi Pharaonis, ac tantarum perſecutionum tempeſtati, hoc enim provectiores viros exoptabat, & ideo eorum adventus differendus fuit, quoadusque à tantis periculis Moyſes exiret. Origen. homil. 2. in Exod. *Non poterat,* ait, *ſacerdos Madian in Ægyptum deſcendere, nec uxor Moyſis, ſed nunc ad eum venit cum filiis; non enim poterat deſcendere in Ægyptum, & ſubire agones Ægyptiorum, niſi athleta probabilis.* Ad Pharaonis vexationes ſuſtinendas, non tyrones, ſed multi probati milites requirebantur. Vide tom. 2. c. 3. quæſt. 8. num. 39. & cap. 7. quæſt. 13. n. 84. & 85. & cap. 19. q. 17. n. 35. & tom. 3. cap. 15. quæſt. 24. n. 294.

Exod. 18.

Teneri in virtute non rigidis & auſteris exponantur

Orig.

57. Secundò. Ovis hæc, ut dicam quæſt. ſequenti ex D. Gregor. Beda, Bonavent. & aliis, exprimebat peccatorem pœnitentem ad viam ſalutis converſum. Paſtor ergo inventam ovem virga non cædit, ſed leniter, ac blandè manibus tractatam ſuper humeros imponit, dans documenta, quod peccator recenter converſus benignè recipiatur, facili, ac ſuavi medicamine ad meliora trahatur, ne ſtrictioribus, & auſterioribus deterreatur, à pœnitentia.

Recenter converſi ad pœnitentiam leniter tractandi.

58. Duxit Deus Prophetam Jeremiam in domum figuli, qui vas luteum prout volebat, in rota formabat. Aitque Deus: *Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere domus Iſraël: ecce ſicut lutum in manu figuli: ſic vos in manu mea,* Jerem. 18. num. 6. Cur Propheta deſcendit ex dei mandato in domum figuli, potius quam in domum fabri ferrarii? Volebat Deus inducere populum ſuum ad pœnitentiam, & ſui converſionem, ut patet ibi ex n. 11. *Revertatur unuſquiſque à via ſua mala; & dirigite vias veſtras, & ſtudia veſtra.* Explicant D. Th. Hug. *Studia veſtra à viis veſtris peſſimis, quibus declinaſtis ad peccatum.* Cum ad pœnitentiam provocat, ad domum figuli, non fabri ferrarii adducit. Faber ferrarius facit opus ſuum rigore mallei, ac ignis: figulus verò blanditiæ aqua, & adhibitis manibus leniter in rota efformat vas ſuum, ſic Deus cum ad pœnitentiam vocat populum ſuum, non duritiem fabri ferrarij proponit, ne terrore afficiantur, ſed lenitatem figuli objicit, ut alliciantur, ipſaque lenitate ſpondet ex pœnitentibus vas gloriæ efformandum.

Ierem. 18.

Hugo.
D. Thom.

Non rigore, ſed lenitate trahuntur pœnitentes.

59. Prodigus in ſe reverſus ait. *Quanti mercenarij in*

in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo: Surgam, & ibo ad patrem meum, dicam ei: Pater peccavi, &c. Luc. 15.num. 18. Magna contritione commotus eſt peccator iſte, cur ex ſuo magno dolore, apud ſe non ſtatuit ſe patri dicturum; ecce ego,qui turpiter deliqui,dignus ſane, ut flagellis percutiar, cilicio,ſacco ac jejuniis: ecce manus,& pedes,ut vinculis aſtringantur?nihil horum meditatur,ſed tantum unum verbum habet in ore: dicam ei.*Pater peccavi.* Divini Spiritus afflatu cor pœnitentis movebatur: hominique infirmo non dura, ac aſpera,ſed ſuavia,& facilia conſulebat: nonque illius menti aſperos rigores pro peccatorũ pœnis debitos ſuggerebat,ne oneri ſuccumberet, ſed patris clementiam uno verbo inclinandam proponebat,ut magis in vitam alerentur: D.Ephrem.ſerm.de pœnit

Luc. 15.

Recenti converſo non aſpera, ſed lenia offerantur.

Eſther.

Cernis,ait,*non primum,quod auſterum eſt,offerre peccantibus; verum quod gratum ac placidum eſt, ſimulque ſuave, ac facile.Non mox jejunium impoſuit, non abſtinentiam, ac temperantiam propoſuit, non vigiliam demonſtravit, ſed à confeſſione ipſum appellavit, à levioribus duxit principia.*

QUÆTSIO IX.

Quare non ſinu, vel manibus, ſed humeris portat ovem Paſtor?

60. IN exordio hujus quæſtionis notandum eſt, quod bonus paſtor invenit ovem multis calamitatibus,ac morbis attritam & pené exanimem, & tamen de ea ſic inventa gaudet,cur,non potius dolet,ac triſtatur de ejus infortuniis ac malis;nam Aſſuerus cum vidiſſet Eſtherem languentem,aliquid mali *metuens exilivit de ſolio, & ſuſtentans eam unis ſuis.* Eſther. 15. n. 11. de ejuſque languore non gaudebat,ſed triſtabatur,Cur ergo Dominus quando de cœleſti ſolio exivit,& ouem infirmam invenit,eam ſuis humeris ſuſtentans non dolet,ſed gaudet?nunquid Aſſuerus magis amabat Eſtherem quàm meus Jeſus ovem? Minimè ſanè. Aſſuerus ſuſtentans Eſtherem non tollebat ejus languoré,at Jeſus eo ipſo quod attingit ovem,eã. que humeris ſuſtentat,ab illa omne malum,ac languorem repellit, indéque de ejus ſalute gaudet. Prudentius in Hymno 8.poſt Iejunium ſic canit

Eſther.15. *Expellit Jeſus infirmitatem ejus, quem ſuſtinet,ac attingit.*

Prudent.

Impiger Paſtor revocat, lupiſque
Geſtat excluſi, humeros grovatus
Inde purgatam revehens aprico
reddit ovili.

61. Ad quæſt.multipliciter reſpondeo. Et primò Auctor Græcus: *Neque jam amplius*,ait,*propriis ſuis,quibus ſemel erravit, pedibus movetur,ſed ab ipſa natura divina geſtatur.* Non curat bonus paſtor ut ovis pedibus ſuis ambulet,ut amplius fidat pedibus, quibus ſemel erravit.poſtulat Ruben à patente Jacob ut ſibi credat filium Benjaminum, ut eum ducat in Ægyptum. Dicens: *Duos filios meos interfice,ſi non reduxero illum tibi:trade illum in manum mea, & ego eum tibi reſtituam:at ille:non deſcendet filius meus vobiſcum:*Gen. 42.num. 37. Et tamen ipſum concedit Judæ, Geneſ. 43. n. 6. Cur non Ruben? Invenit enim pater ipſum Ruben ſemel fallacem, ac infidum; patris enim cubile maculavit cum Bela concubina patris ſui.

Græc.

Semel inven us fallax non ei credendum.

Gen. 42.
Gen. 43.

Gen. 35.num 22. Inde prudenter ſenex judicavit ſibi cavendum eſſe à ſemel infido invento,ei amplius non eſſe credendum.Theodoret.quæſt.103. *Quare pater*,ait, *noluit committere Benjamin ipſi Ruben? Suſpectus illi erat, propter illegitimum congreſſum, & petulantiam in cubile patris commiſſam.*

Theod.

62. Secundò. Sufficiebat, quod bonus paſtor ſtudioſè quæreret ovem, & eam inventam ad gregem reduceret: ſed minimè his contentus eſt,ſed majora addidit,ovem ſublevat,& humeris portat, tanta eſt enim noſtri Divini paſtoris beneficentia quæ cum incipit ſe diffundere,neſcit ſiſtere, ſed ſemper majora dona largiendo ſeſe oſtentat, ac exhibet. Huc reſpicit D.Alcuinus lib. 3. de ſententia Dei, de hac ove inventa,& humeris ſuſcepta dicens.

Deus uno beneficio conceſſa ad majora procedit.

Alcuin.

Sarcina fit,quæ cura fuit: neque quærere tantum
Illa ſatis cœleſtis habet Clementia Chriſti.

Clementia Chriſti non ſatis habet,quod quærat ovẽ;ſed inſuper ſuper humeros imponit. *Scapulis ſuis obumbrabit tibi.* Et hoc ſatis habet? Minimè. *Scuto circumdabit te veritas ejus*, Pſalm 90. num 4. Non ſufficit ut te ſuis humeris,ac dorſo protegat, ſed inſuper tanquam ſcutum in tuo circuitu ſe tibi exhibet,D.Heir. *Non ſolùm*,ait,*eſt ſcutum, ſed & murus. Et quid dixit? Proteges,nos & facies vincere,& poſt victoriam coronabis.* Vide multa in Indice verb. *Beneficium.*

Pſ. 90.
Hier.

63. Tertiò.D.Greg. hom. 43.in Evangel.*Ovem humeris ſuis*,ait, *impoſuit, quia humanam naturam ſuſcipiens peccata noſtra ipſe portavit.*Ovem naturæ humanæ laſſam in via peccatorum ſuper humeros ſuos ſuſcepit,ut ad conſortium beatorum, ac ad cœleſtia gaudia producat, ut Jacob benedictionem impetraret à parẽte ſuo Iſaac. *Pelliculaſque hœdorum circumdedit manibus & colli nuda protexit.*Geneſ. 17.n. 16.Jacob Chriſti Domini figuram exprimebat, ut tenet communis conſenſus Patrum. Quomodo Chriſtus Dominus qui eſt ipſamet puritas,ac ſanctitas,induitur pelliculis hœdorum, qui peccatores adſignificant?Dominus hujuſmodi amictum inſe ſuſcipit,ut benedictionem à Patre obtineret, non ſibi, ſed nobis.Dum enim noſtra peccata ſuper ſe portavit, benedictionem nobis aſſequitur, ut omnium noſtra peccata deleantur, ac deſtruantur,nobiſque hæreditas,æternæ patriæ donetur. D.Bernardus ſermon. 28. in Cantic.poſtquam quærit. Cur verus Jacob,Chriſtus Dominus ſcilicet, pilis hœdorum,ſeu noſtris induitur?Sic reſpondet. *Bene in eo habitu*, ait, *quia mihi bendictio vendicatur, mihi poſtulatur hæreditas.*

Greg.
Chriſtus peccata noſtra portavit,ut deleret.

Gen. 27.

Bern.

64. Quartò.D.Ambroſius. *Humeris Chriſti*, ait, *crucis brachia ſunt. Illic peccata mea diſpoſuit, in illa patibuli nobilis cervice requievi. Ovis illa genere eſt una,non ſpecie.*Non grave fuit Dei filio perditam ovem propriis humeris reportare, ex quo grave crucis lignum reportavit ad montem.Quod etiam dicit D. Nazianz. Orat. 21.in Paſch. *Balantem ovem invenit*,ait,*inventam eiſdem humeris, quibus & crucis lignum ſuſtulit.* Premamus illa Ambroſij verba.*In illa patibulis nobilis cervice requievi.* Humeri divini paſtoris ex pondere crucis per longa itinera aſportatæ fatigati erant, ſcapulæ flagris verberatæ. Ovis ergo quæ ex longo itinere fatigata, ac vepribus cruenta extabat, ubi requiem inveniret, niſi in humeris laſſatis, ac cruentatis ex itinere? humeri enim in officina ſuæ oppreſſionis inſtructi ſunt ut aliis vexatis commiſeratio

Ambr.

Naz.

Qui paſſus eſt afflictionem,afflictis miſeretur.

miſerationem impenderent, illiſque locum ad requiem præberent. *In illa patibuli nobilis cervice requievi.* Vide ſuprà cap.12. quæſt.5.num. 23. Dicam etiam: Sacratiſſimi humeri mei Jeſus ſibi pondus, ac fatigationem eligunt, ovi verò dant requiem & levamen. Pro quo vide multa in hoc Tomo, & aliis, verb. *Chriſtus*, in Indice.

65. Tert. Quintò. Tertullianus lib.3. adverſ. Marc.cap.9. *Novus Rex novorum ævorum Chriſtus Ieſus novæ gloriæ, poteſtatem & ſublimitatem ſuam humero extulit.* Chriſtus Dominus inventam ovem non portat in manibus, vel ſinu, ſed in humeris; ipſe inſigne regni ſui non conſtituit, ut diadema in capite, vel ſceptrum in manu, ſed in humero, in quo portat ovem, ut notavit Nicetas in orat.42. Naz. Nazianz. *Inventam*, ait, *palantem noſtram naturam minimè neglexit, ſed præ inſigni honore complexus eſt. Iiſdem enim humeris eam ſuſcepit, quibus & Crucis lignum tulit, quemadmodum Iſaias de ipſo vaticinatus fuerat, dicens: cujus principatum ſuper humerum ejus*, cap.9. n.6. Iſai.9. Cur imperiale ſignum in humeris ejus? Novus Rex, novorum ævorum Chriſtus. Novus iſte rex non oſtentat ſui regni poteſtatem, & ſublimitatem radiis coronæ, quibus ſuper alios ſplendet; non ſceptro quo eos regit, ac gubernat, ſed humeris, quibus miſeros ac laſſos portat, eiſque requiem, ac levamen confert: hac nova imperandi arte inſtruantur principes, ſubditos non opprimere, ſed fovere; non oſtentationem facere de purpura, ac ſceptri fulgore, ſed de miſerorum levamine, ac ſubvectione. Unde vocem Eliſæi ad Parentem Eliam evolantem in cœlum, 4. Regum 2. numero 12. rectè explicat Drogo de Sacrament. Domin. Paſſ. *Pater mi, Pater mi*, ait, *ô vox affectuoſa. Currus Iſraël, & auriga ejus portas, & regis: ſuſtinens, & gubernans.* Vide *Prælatus.*

Sublimitas regis non fulgere, ſed miſeros fovere.

Drogo.

66. Ambr. Sextò. D. Ambroſius ſermon.22. in Pſalm.118. *Centeſima ovis eſt*, ait, *quam dicit erraſſe; perfectio & plenitudo numeri, ipſa te inſtruat, & conformet. Non immeritò cæteris antefertur, quia plus eſt à vitio ſe revocaſſe, quam propè vitia ipſa neſciſſe.* Hæc una ovis errans *cæteris antefertur.* Quæ relictæ fuerunt in deſerto. Nam hæc ovis errans nomen eſt adepta centeſimæ, centeſimus autem numerus eſt perfectus, & completus: *perfectio, & plenitudo numeri*; & tantum elevata eſt, ut tanquam conſummatæ dignitatis, ac ſanctitatis inſigne, veluti in ſublimi throno ſupra divinam cervicem, ac humeros ſuperfertur. Unde huic ovi tantus honor, & decus? repræſentabat ipſa hominem pœnitentem ad viam ſalutis converſum, ut communiter docent Patres ipſi, D. Ambr. D. Auguſtinus, D. Gregorius. D. Hieronymus epiſt.61. ad Pammachium, D. Bonav. Hugo, & alii communiter. Vera autem, & integra pœnitentia ita ſublimem, ac illuſtrem reddit contritum delinquentem, ut aliquando eum ſplendidiorem, ac nitidiorem, faciat, quam eum, qui nunquam ſe coinquinavit, ac fœdavit. *Quia plus eſt à vitio ſe revocaſſe, quam propè vitia neſciſſe.* In hac parabola c. 15. Luc, ait D. Ambr. *Ovis à paſtore laſſa revocatur; drachma, quæ perierat invenitur, ad patrem filius ſuis veſtigiis redit.* Cur honoratior reductio ovis quam gnati? Ovis ſcapulis paſtoris vehitur; filius verò pedibus ſuis venit. Ovis aberravit in montibus idololatriæ, ac dæmonum cultui dedicatis, in quibus ſuperſtitionibus ipſa ſe exercuerat, ut tenet Naz. Scholiaſtes, Nicetas in illius orat.42. At filius prodigus in regione longinqua ſceleribus fœdatus

Pœnitens majori honore ſublimatur à Deo, quàm juſtus, qui non peccavit.

Ambr.

Nicet.

eſt luxuriæ, crapulæ, & aliorum ſimilium, quæ in homines fideles quadrant, quo ergo majora peccata adumbrantur in ove, inde in ea profundior, ac vehementior denotatur pœnitentia, quo major fuit prævaricatio, abundantior extitit & gratia, & inde ampliori ac excellentiori honore afficitur, ac extollitur. Vide ſup.c. 8.n.133.134.

Septimò. Cur ovis non ſequitur paſtorem, vel ante ipſum pergit, ad quid humeris portatur? Si ovis paſtorem ſequeretur, non illam ſuus paſtor aſpiceret; ſi verò ante paſtorem incederet, omnes illius greſſus paſtor notaret, ac annumeraret. Ponitur ergo in humeris, & paſtor aliquando in eam oculos conjiciat, aliquando divertat, nec ſemper ovis oculos paſtoris patiatur, nec ſemper effugiat; æquale diſcrimen eſt ſubditis, ſi ſuperior omnes eorum greſſus, aut nullos notet, & advertat, & ita præſens ſit præſul, ut & aliquando divertat, & abſens fiat: ſic præſens Sol fœcundat agros, ut & per noctes illius abſentia fructiferos reddat. 67.

Superior ne ſemper dinumeret greſſus ſubditorum.

In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea, quæſivi illum, & non inveni, ait anima ſancta, Cantic.3.num.1. Non unam noctem, ſed plures patitur abſentiæ ſui dilecti, ut notavit Gillibertus Abbas ſerm.1. in Cantic. *Noctes*, ait, *frequenter interpolantur abſentia ſponſi, cum adeſt, lux eſt, cum abeſt, nox eſt. Ideò multæ ſunt noctes ſponſæ, quia multi ſunt, elapſus ſponſi, multæ latebræ.* Quomodo ergo ſponſus, qui ſumma charitate ſuam dilectam proſequebatur, qui maximè ejus colloquio delectabatur; indeque noctu ad ejus fores pulſandas veniebat dicens: *Aperi mihi ſoror mea, amica mea*, &c. Quomodo ergo tantas abſentias interponit? Sponſus in Canticis introducitur rex, ut ſuprema jura tenens, prudentiſſimè magnus iſte princeps lucem ſuæ præſentiæ cum noctibus ejus abſentiæ connectit, ut ex ejus abſentia gratior, ac æſtimabilior fiat ejus præſentia, ſicque providentiſſimè attemperans præſentiam cum abſentia adimplet ſuperioris officium, ut & oculis tanquam præſens ſæpè omnia luſtret, & etiam tanquam abſens ſui tegumento, ſæpè ab inferiorum aſpectibus ſubtrahatur. 68.

Cant.3. Gillib.

Prælatus ne ſit importunè præſens; nec diù abſens.

Videt Ezechiel Deum ſupremum omnium præſidentem in curru tanquam in ſolio ſuo, & ait: *Et nubes magna, & ignis involvens, & ſplendor in circuitu ejus*, cap. 1. num 4. Totus currus hac nube involvebatur: ſeu illa erat circumdatus. Quæ nubes, ut explicat Cornelius à Lapide: *Tenebroſa erat*, & ſic erat tenebroſa, ut dicat Propheta: *Et ignis involvens; & ſplendor in circuitu.* Nubes hæc erat ignita, & volumina flammarum ſeſe per totam nubem inſinuabant, & convolabant; ita ut mirum ſplendorem adderent. Sed ſi nubes erat tenebroſa, quomodo ſplendore ignita? *Ignis involvens*, legit Vatablus: *ignis ſe reciprocans.* Reciprocare, ut explicat Calepin. eſt alternatim trahere, & remittere. Reciprocabat ſe nubes inter tenebroſitatem, & ignis ſplendorem, fulgurabat igne, & quandoque ſeſe remittebat, tenebroſitatem oſtendens, ſed quomodo tanta varietas in nube, quæ veluti ſolium ſupremi regis erat? ut innuatur, quod rex in ſolio ſuo aliquando habeat luminis ſplendorem, ut ſuos videat, & obſervet, aliquando etiam remittat, & tenebras ſuæ aſſiſtentiæ interponat, ut non videat; ſicque rutilis oculis adſit princeps ſuis inferioribus, ut & etiam denſæ obſcuro caliginis velo obducatur, ſicque præſentia ſubditos confoveat, ut etiam aliquando abſentia relevet. 69.

Ezech.1.

Corn.

Vatabl. Cal p.

Princeps ne ſemper præſentia fatiget ſubditos.

70. Cant. 2. *Sub umbra illius, quem deſideraveram, ſedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo*, Cant. 2. num. 3. Vox hæc eſt animæ ſanctæ; & quomodo hæc quæ vehementer ſuum dilectum præſentem optabat, ita ut per vicos, & plateas quæreret, modò non in ejus oculis, ſed in ejus umbra, ab abſentia percipit fructus dulces? nam dum deſideratum vocat, ejus aſpectu ſe carere oſtendit: & ſi præſentia magiſtri dat fructus dulces, aliquando etiam & abſentia illos communicat, tali enim ſunt qui continua magiſtri præſentia non graventur. Componatur ergo unum cum altero, ut nec moleſtiam pariat præſentia, nec ignaviam abſentia; ſic & præſentia delectet, ut & abſentia levamen præbeat. D. Bernard. ſerm. 48. *merito ejus*, ait, *deſideraverat umbram, de quo, & refrigerium eſſet, & refectionem pariter acceptura.*

Abſentia Prælati aliquando dulcis

Bern.

Luc. 15. n. 6. Et veniens domum convocat amicos, & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat.

Num. 7. Dico vobis, ita gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia.

VERSIONES.

Arabic. n. 6. Venit cum ea domum ſuam, & vocat amicos, &c. ob inventionē ovis meæ perditæ.

Theophylact. Gaudete mecum, quia inve-

Cajetanus. ni. Congaudete mihi.

Syriac. n. 7. Ita fore gaudium in cœlo ſuper uno peccatore, qui pœniteat, majus quam ſupra nonaginta, &c.

Clem. Alex. Magnum enim gaudium eſt apud patrem de uno peccatore ſervato.

Theoph. Euth. Super uno peccatore reſipiſcente.

Arias. Qui non opus habent pœnitentia.

ALTER TEXT

Matth. 18. Et ſi contigerit, ut inveniat eā.

Num. 13. Amen dico vobis, quia gaudet ſuper eam magis, quàm ſupra nonaginta novem, quæ non erraverunt.

EXPOSITIO IV.

71. Joan. 14. Et veniens domum. A qua diſceſſerat quærens ovem. Domus autem hæc eſt cœleſtis patria. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt*, Joan. 14. n. 21. ad quem Chriſtus, ut explicant D. Bonavent. Hugo. In die ſuæ Aſcenſioni venit: notandum tamen, quod ſupra deſertum vocavit cœlum. *Relinquit nonaginta novem in deſerto.* Modò verò domum dicit. Una deficiente oves naturæ humanæ illi veluti præ amore deſertum apparebat ipſum cœlum; ipſa autem ove inventa jam eſt domus, curia, & palatium. *Convocat*, magnum gaudium occultari non poteſt, nec inter ſe continet paſtor: ſed aliis communicat. *Amicos, & vicinos*: Euthymius, Theophylact, Albertus Magn. Amici, & vicini ſunt Angeli cœleſtes, ut rectè explicant Beda, & Haymon. Dicuntur amici, quia eis revelat Dominus ſua ſecreta, quod amicitiæ ſignum eſt. Joannis 15. numero 15. *Vos autem dixi amicos. Quia omnia, quæcumque audivi à Patre meo, nota fecit vobis.* Et etiam vicini dicuntur, quia immediatè ejus claritate fruuntur. Matth. 18. num. 10. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.* Contingit *amicos & vicinos.* Qui enim longè abeſt, amicitiam alere non valet, noverca enim amoris abſentia eſt.

Ponav. Hugo.

Deficiente homine, cœlum dicitur deſertum, cū ipſo domus.

Euth. Theoph. Alb Magn. Beda Haym. Joan. 15.

Matth. 18.

Congratulamini mihi. Nota quod ait: *Congratulamini mihi.* Cur non potiùs ovis, quæ perierat? verus paſtor ſalutem ſubditi proprium reputat bonum. S. Gregor. homil. 34. in Evangel. ſic ſolvit dubium: *Quia*, ait, *videlicet ejus gaudium eſt vita noſtra, & cum nos cœlis reducimur, ſolemnitatem lætitiæ ejus impleamus.* Magis Deus de hominis ſalute, ac bono gaudet, quàm homo ipſe, qui ſaluti reſtituitur, & bonis locupletatur. *Inveni.* Non commemorat labores in comparanda ove perpeſſos, ſed præ gaudio illius inventionis, oblitus eſt omnis moleſtiæ, *ovem meam, quæ perierat.* Nonaginta novem ſibi ſalvas refert, ſed de una recepta gloriatur, eáque una ſibi videtur plauſibilior. 73.

Greg.

Deus magis gaudet de hominis ſalute quàm ipſe homo.

Dico vobis Accommodat Chriſtus extremum ſimilitudinis propoſito, à quo res eſt incepta, reliqua intelligenda relinquens, hocque argumento convincit Phariſæos perperam murmurantes, dum vident Chriſtum cum peccatoribus converſari, ut eos convertat, cum hoc negotium ſit Deo, & Angelis gratiſſimum, *Gaudium erit in cœlo.* Idē valet, ac eſt, ſeu eſſe ſolet. Cùm cœlum nominat terram non excludit, ſed de cœlo potiſſimùm fit mentio, quia illic excluſa invidia perfectum, ac plenum regnat gaudium: & quamvis non explicetur, in quibus futurum ſit gaudium, tamen intelliguntur habitantes in cœlo, ut Deus, & Angeli, qui ſolum erant in cœlo, ante Chriſti Aſcenſionem. *Super uno peccatore pœnitentiam agente.* Vera, ac integra pœnitentia, & contritione, *quam ſupra nonaginta novem juſtis.* Ponitur numerus pro incerto reſpectu ad parabolam propoſitam, quomodo hoc intelligatur jam explico quæſtione ſequenti.

Applicatur parabola.

QUÆSTIO X.

Quomodo intelligatur, quod majus gaudium eſt in cœlo de uno peccatore pœnitentiam agente, quàm de nonaginta novem juſtis?

Divus Gregorius citata homil. 34. explicat hæc verba de juſtis tepidis, & de peccatore magno animi conatu pœnitentiam agente. Sic ait: *Majus erit gaudium ſuper uno peccatore* 74. Greg.

pœniten

Beda. Haym. Gloſſ.

pœnitentiã ardenter agente, boniſque operibus inſudãte, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui, ut ille ait, *pigri remanent, ad exercenda bona opera.* Similiter Beda, Haymon. Gloſſ. *Majus gaudium eſt de peccatore reſurgente in fervore, quam de juſtis pigris ſtantibus.* Quia ſecuri ſunt, quod in nulla graviora mala inciderint. Rem ſimilitudinibus illuſtrant citati Patres: Majus, inquit D. Gregorius, Dux in prælio, plus illum militem diligit, qui poſt fugam reverſus hoſtem fortiter premit, quam illum, qui nunquam terga præbuit, & nunquam aliquid fortiter geſſit. Sic agricola illam amplius terram amat, quæ poſt ſpinas uberes fruges profert; quam eam, quæ nunquam ſpinas habuit, & nunquam fertilem meſſem produxit, &c.

Majus gaudium exoritur actualiter in pœnitente, quàm ex juſto.

75. Secundò explicatur locus, quod ex converſione, & pœnitentia peccatoris, nova quædam actualis, & præſens exoritur lætitia, quæ actu non exoritur ex multis juſtis, quibus nihil novi accidit; novumque illud gaudium, quod actualiter ſupervenit ex peccatore converſo, magis quid ſenſibile videtur, magiſque re ipſa ſentitur, quam vetus illud continuum, ac permanens de nonaginta novem. Nam, ut ait D. Auguſtinus lib. 8 Confeſſ. cap. 3. res inventa magis delectat, quam poſſeſſa. Solent enim homines de novis, ac felicibus fortunis, magis lætari, ac exultare, quàm de veteribus etiam majoris momenti. Deinde etiam quia illud gaudium animi de ove inventa propter oppoſitam animi triſtitiam de eadem mox perdita magis ſentitur, quàm illud, quod animo eſt inhærens, & fixum, de cæteris ſimul omnibus, quod utique habitu, ac permanentia in ſe majus eſt. Quis enim dubitabit, quod abſolutè, & ſimpliciter magis gaudeat homo de nonaginta novem ovibus, quàm de una, & Deus de nonaginta novem juſtis, quàm de uno pœnitente. D. Auguſtinus cit. D Bonavent. & communiter recentiores Barrad. Luc. Burgenſ. Cornel. & alij, & hæc ſententia eſt communior.

Aug.

Bonav. Barrad. Corn. Luc. Burg.

76. Poſtquam prodigus ille filius, à domo paterna peregè profectus eſt, diſſipavitque totam ſubſtantiam, ac rem ſuam cum meretricibus vivendo luxurioſè, cùmque reverſus eſſet patrem poſtulans ab eo, ut inter mercenarios recenſeretur, inter brachia benignè eum excipit pater occurrens ei, datóque veſtitu, ac calceamento, & annulo in manu cum multa feſtivitate, ac lætitia parat ei lautum convivium, quale nunquam filius primogenitus à parente obtinuerat, ut ipſe patri dixit: *Ecce tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer.* Et poſtquam hic filius tuus, &c. venit. *Occidiſti illi vitulum ſaginatum,* Luc. 15. num. 29. Cur tot dona impenduntur prodigo reverſo, non verò filio, qui nunquam à domo paterna, ac ejus obedientia receſſerat? tantum ſua vehementi, ac efficaci pœnitentia promeruit junior filius, ut non ſolum adæquaretur innocenti, ſed etiam illi prælatus ſit, plus enim lætitiæ contulit parenti una vox filij. *Pater peccavi in cœlum, & coram te*, quàm perſeverantia, ac obedientia ejus multorum annorum in domo, & quænam major cauſa gaudendi, quàm & quod recipiatur vivus filius, qui mortuus putabatur. Eleganter Tertull. lib. de pœnit. cap. 8. *Chariorem ſenſerat, quem lucrifecerat.* Et rationem aſſignans effuſæ benevolentiæ in filium redeuntem ait. *Et ſi nudus redieris, recipiet, quia rediſti; magiſque de regreſſu tuo, quàm de alterius ſobrietate lætabitur.*

Luc. 15.

Deo aliquãdo charior pœnitens, quam innocens.

Ut Jacob benedictionem à parente Iſaac obtineat dat Rebecca dilecto filio ſuo conſilium multis myſteriis plenum, dicens: *Nunc fili mi, acquieſce conſiliis meis, & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcitur, quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi, priuſquam moriatur.* Geneſ. 27. n. 8. Cur Rebecca, ut filius præjucundum cibum offerat Patri, juſſit duos hœdos afferri? Cur non potius duos agnos, ut Abel obtulit Deo? Vel cur non lactantem vitulum, quem ſciebat, quod Socer ſuus Abraham tanquam pretioſiorem eſcam Deo appoſuiſſet: Vel cur litem non diviſit, agnum, & hœdum ſimul paravit? Quid ſibi vult Jacobum ad patrem mitti duobus aſſociatum hœdis, ut ei offerat eſcas, *quibus libenter veſcitur.* Septuag. *Eſcas patri tuo ſicut amat.* Pag. *Eſcas ſicut dilexit.* Ut benedictionem luctetur. Cognoſcebat Rebecca magno ſpiritu illuminata Iſaacum Deum ſignificare, ut communiter teſtantur Patres; Agnos etiam juſtos, ſicut hœdos peccatores denotare, ut eſt ſatis notum. Ut Deo offerretur graviſſimum ferculum, ejus voluntati, ac guſtui valdè delectabile, & ſapidum, ſicut ipſe amat, ac diligit, non componendum, ac condiendum fuit ex agnis, ſed ex hœdis, non juſtis, ſed ex peccatoribus contritione, ac pœnitentia decoctis, ac præparatis, hæc eſt ejus dulciſſima, ac ſuaviſſima eſca. Euchir. lib. 2. in Gen. *In omnibus Scripturis*, ait, *hœdi pro peccatoribus accipiuntur, carnes autem hœdorum, ex quibus Iſaac præparatus eſt cibus, peccantium intelligenda eſt converſio.* Cum ergo Jacob hos hœdos ſecum fert, ſecurus accedit ad patrem, ut ab eo omnem benedictionem, ac donum promereatur, & accipiat. 77.

Gen 27.

Septuag. Pagnin.

Oblatio ex pœnitentibus gratior Deo, quàm ex juſtis.

Euchir.

Quæstio XI.

Quare ex converſione peccatoris, tanta ſit ratio gaudendi, tam ipſi homini, quàm Angelis, ac Deo?

Converſio peccatoris magnum bonum eſt, ex ipſáque magnum reſultat gaudium tam ipſi peccatori, quàm Angelis, ac maximè, & potiſſimè ipſi Deo. Peccator enim per pœnitentiam à peccato tranſit ad juſtitiam, à gehenna ad cœlum, ab immunditia, ac nequitia ad puritatem, & ſanctitatem. Vidit Joannes ſupra montem Sion centum quadraginta quatuor millia habentes ſcriptum nomen Dei in frontibus ſuis, de eiſque dicitur. *In ore eorum non eſt inventum mendacium: ſine macula enim ſunt ante thronum Dei*, Apocal. 15. num. 5. Merito dubitat D. Auguſtin lib. 3. de Sanctor. meritis cap. 7. Quomodo hi dicuntur ſine macula, & ſine peccato, cùm nullus ſit vivens ordinariè loquendo abſque aliqua nota peccati, ſaltem levis, unde Scriptura ait, *Non intres in judicium cum ſervo tuo, quoniam non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Et in illa tantorum turba, etſi aliqui erant, qui aliquando gravi peccato fuerant coinquinati; tamen per pœnitentiam eorum iniquitas ſic mundata eſt, ut dicantur mundi ſine macula, ac mendacio. Reſpondet ipſe D. Aug. *dicitur*, ait, *non inventum fuiſſe in eis mendacium, ſed ſine macula vixiſſe, quia mendacium, vel quodlibet aliud peccatum ſi pœnitentia deletum eſt, jam non eſt, & ſic non invenitur.* Et D. Thomas, *Non eſt inventum*, ait, *jam du-* 78.

Apoc. 14. Auguſt.

Peccatum per pœnitentiam ſic deletur, ac ſi non fuiſſet, Auguſt.

dum ex quo ei adhæſerunt, quiá ſcilicet ſic deletum eſt, & ideo non eſt inventum.

79\. Secundò Gaudent Angeli de converſione, ac pœnitentia peccatoris. Primò quia Dei, quem ſummè amant, impletam vident voluntatem de hominis ſalute. Tertiò. Quia per homines ſanctos & juſtificatos reparatur eorum ruina, ac ſedes in cælis, in quibus Lucifer cum ſuis cecidit. Quartò. Quia, ut ait Eut. *Angeli erga homines benigni sūt:* acproinde maximè de eorū bono, ac ſalute gaudēt.

Gaudent Angeli de ſalute noſtra.

80\. Apoc. 5. Poſtquam agnus aperuit librum, & ſignacula ejus, ait Ioannes: *Audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni dicentiū voce magna: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, divinitatem,* &c. Apoc. 5. num. 11 Decantant Angeli gloriam Agno, qui occiſus eſt; ſed cur non voce tenera, & ſuavi, ſed magna, & alta? vox magna indicat ingentem animi affectum, ac ardorem; in ſanctis autem Angelis ingens erat lætitia, & exultatio ex hominum redemptione, ac reſtauratione, ut mirificè exultantes de eorum ſalute in magnas Dei laudes, ac jubilationes ingenti voce prorumperent. Ait Richardus Victorinus. *Vox Angelorum laudantium magna eſſe dicitur, ut exultatio, & congratulatio eorum de ſalvatione generis humani, & laus ab eis impenſa ſalvatoris magna deſignetur.* Et Pannonius. *Hæc vox,* inquit *ſummæ charitatis argumentum qua nobis affecti ſunt Angeli aſſequutis gratiis per Chriſtum.*

Salus hominis magna exultatio Angelis Rich.

81\. Quintò. Gaudium eſt Deo, qui maximè diligit omnes homines tenere, & neminem vult perire, quod apertè indicat parabola, dum tam diligenter quærit paſtor unam ovem aberrantem. Euthym. *Id oſtendit*, ait, *Deum vehementer ſitire cujuſvis peccatoris pœnitentiam.* Indéque ipſo pœnitente invento inſigniter gaudet, & exultat. Tanquam per querimoniam ait Propheta. Habacuc ad Deum *Vſquequo vociferabor ad te vim patiens, & non ſalvabis*, cap. 1. num. 2. Poſtea verò cum magno amoris impetu loquitur ad Deum. *Nunquid non tu à principio Domine Deus meus ſancte meus, & non moriemur?* Quomodo qui anxiabatur, ac dolebat à principio, non verò tanta ſuavitate verba profert? D. Hieron. *Hæc autem loquutur*, ait, *blandientis, & pœnitentis affectu.* Notandum tamen eſt, ut advertunt Vatabl. Genebrardus, Hebrææque ſcholia, Prophetam hæc oraſſe cum cántico. *Deus meus ſancte meus.* Et addunt prædicta ſcholia: *Sigionot*, quæ vox inter varia ſui ſignificata gaudium ſignificat, & unde Propheta gaudium decantat, ac dicit Deo, ex ipſo affectu pænitentis, cum enim pœnitentia divinis oculis præſentatur, inde gaudium celebrat Deo, ſciebat enim quod vox contritionis ſonora lyra ſit Deo, luctúſque pœnitentiæ cantus valde ſuavis.

Euth. *Noſtra pœnitentia Dei gaudium.* Habac. 1. Hieron.

82\. Cant. 3. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris?* Cant 3. n. 6. Riſiſſent, imò irriſiſſent homines audientes pulchritudinem fumo comparatam. Quid eſt quod eximius decor ſponſæ, cum luna, roſa in Jerico, platano, lilio comparatur, quomodo verò nunc cum fumo combinatur, qui eſt quid triſte, nigrum, & injucundum? Perpende, non confertur anima ſancta cum fumo tantum, ſed cum *virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris.* Virga autem eſt aſpera peccatorum caſtigatio per pœnitentiam, quam etiam denotat myrrha, quæ valde amara eſt. Gillibertus Abbas ſermone 15. in Cant *Quaſi virgula fumi ex aromatibus,* ait, *& fumum lego de puteo abyſſi prodeuntem.* Apoc. 9. n. 2. *Sed non ibi virgulam, non aromata lego; in fumo abyſſi non eſt virga, quia non eſt in inferno pœnitentia, nec ſalutaris peccatorum caſtigatio.* Et D. Bernard. ſem. 59. *Aſcendit ſicut virgula fumi.* Sic ait. *Aſcendit anima pœnitens per deſertum peccatorum ſuorum recordando.* Ex aromatibus myrrhæ, & thuris, *debent eam comitari myrrha, & thus, id eſt mortificatio carnis & oratio cordis.* Anima ſancta, quæ per ſui pulchritudinem oculos ſponſi rapiebat, valde appoſité virgulæ fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris aſſimilatur, quia nil jucundius ac pulchrius divinis oculis apparet, quàm anima contrita & dolens caſtigata virga pœnitentiæ, mortificatáque dolore ſuorum peccatorum. In ipſáque pœnitentiæ virga germinant omnes flores hortorum ac poma Libani, quibus ſponſa præ decore comparatur.

Gillib. Apoc. 9. Bern. *Nil jucundius Deo quàm anima pœnitens.*

Luc. 15 *n.* 8. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & everrit domum, donec inveniat?

VERSIONES.

Tert. lib. ad verſ. Hæret cap. 10. Si perdat unam ex decem de drachmis anus illa.

Arabicus. Quænam eſt mulier, cui ſint decem drachmæ, ſi perdat unam ex eis, nonne accendit lucernam, & mundat domum?

Syriacus. Quæ non accendat lucernam, & ſcopet domum, quærátque ſibi accuratiſſimè, uſquequo invenit eam.

Euth. Vatab. Verrit domum, quæritque diligenter.

EXPOSITIO V.

83\. Cyrill. AD idem hæc parabola, ut notant D. Cyril. & communiter omnes Patres, pertinet quod ſuperior quantam diligentiam ſoleat adhibere, ut peccatores convertantur, ac reducantur ad viam ſalutis, multámque doctrinam Chriſtus interponit, ut Phariſæorum murmurationem comprimat, quo enim malitia humana magis creſcit, augetur, eo divina miſericordia effuſius abundat, altiúſque docet. *Aut quæ mulier habens drachmas decem.* Mulier habens drachmas decem unam amiſit, quæſivit, cum magno gaudio reperit, ſimiliter Deus hominē mortali peccato inquinatum amittit, diligenter ex ſua magna charitate quærit, cū magno gaudio invenit. Mulier denotat Dei ſapientiam, quæ dicitur mulier, ut ait D. Bonav. ex affectu pietatis, & miſericordiæ, ſicut multis in aliis locis. *Ego mater pulchræ dilectionis.* Eccle. 24. n. 24. à Tertul. appellatur hæc mulier anus, quia Deus quàvis ſit valde dives in majeſtate ſua, tamen ſine homine pauperem ſe exiſtimabat. Drachma denarius eſt, ſive regalis nummus Hiſpanicus. *Verrit domum:* id eſt totum mundum, ut explicant Theophylact, Hugo

Quò major eſt noſtra iniquitas, major eſt divina affluentia. Bonav. Eccl. 24.

Hugo, & alii, & rectè totus mundus dicitur in ordine ad Deum domus, quia ſic de illo habet curam, & providentiam, ut mulier ſolicita de domo ſua, ſicque de Chriſto Domino, *regnabit in domo Iacob*. Luc. 1. n. 32. ut ibi explicavi.

Luc. 1.

84. Greg. Tota hæc parabola rectè explicatur à D. Gregorio homil. 34. Deum, ait, decem drachmas habuiſſe, id eſt novem choros Angelorum, & decimam genus humanum, drachmis autem ſignificantur: quia quemadmodum drachma imagine regis, ita Angeli, & homines imagine Dei condecorantur. Drachma autem amiſſa eſt, id eſt humanum genus. Lucernam mulier accendit ad quærendam drachmam perditam. Lucernam quoque divina accendit Sapientia, cum *Verbum caro factum eſt*, ad quærendum hominem amiſſum. Hæc citatus D. Gregorius. Idem ſimiliter docent D. Cyrillus, D. Nyſſenus apud D. Thom. D. Nazianzenus orat. 2. de Paſch. D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangel. cap. 33. Gloſſa, Theophylact. Euthym. Beda, D. Bonavent. & alii Non omittam advertere quod aliter D. Chryſologus ſerm. 146. prædictam parabolam explicant. *Mulier*, inquit, *id eſt Eccleſia, accendit lucernam ſuam, id eſt internum illum ſui cordis obtutum: hoc eſt illuminatos, ut inquit Apoſtolus, oculos cordis veſtri. Accendit ergo lucernam ſuam & illam Iudaicam domum ignorantiæ cæcam tenebris everrit Apoſtolicum poſt laborem donec jam de decem drachmis, hoc eſt decalogo legis drachmam perditam reperiret in Chriſto. Chriſtus eſt plenum Deitatis numiſma, Chriſtus eſt drachma noſtræ redemptionis, & pretii.*

Vera parabolæ explicatio. Cyrill. Nyſſen. Naz. Auguſt. Gloſſa. Theoph. Euth. Beda. Bonav. Chryſoſt. *Altera ejus explanatio.*

QUÆSTIO XII.

Quare mulier deperditam drachmam quærit in domo ſua, & non extra?

85. Tert. Notandum eſt cum Tertulliano libro de pudicitia, quia ait: *Iuxta drachmæ exemplum, etiam intra domum Dei Eccleſiam licet eſſe aliqua delicta pro ipſius drachmæ modulo, ac proinde mediocria quæ ibidem deliteſcentia, mox ibidem, & reperta ſtatim ibidem cum gaudio emendationis tranſigantur.* Mulier perdidit drachmam, non tamen ideo rejicitur à Domino, ac damnatur, ſed potius laudatur, quod accenſa lucerna perditam diligenter inquirat, ac recuperet, non enim eſt hujus temporis omnino peccatis carere, ſed vera ſanctitas ibi eſt, ubi etſi peccata dentur invenitur tamen eorum emendatio, ac felix recuperatio.

Non eſt hujus temporis omni peccato carere.

86. Idem. Ad quæſtionem reſpondet primò Tertullianus lib. adverſ. Hæretic. cap. 12. ubi, à quibus quærendus, ſit Chriſtus interrogat. *Non apud Hæreticos*, ait; ubi omnia extranea, & adverſaria noſtræ veritati, ad quos vetamur accedere. *Quis ſervus cibaria ab extraneo, ne dicam ab inimico domini ſui ſperat? quis miles ab infœderatis, ne dicam ab hoſtibus regibus, donativũ, & ſtipendiũ captat? niſi planè deſertor, transfuga & rebellis: etenim anus illa intra tectum ſuum drachmam requirebat.* Prudens fœmina ut inveniret perditam drachmam intra domum ſuam ſe continet, & extra non egreditur. Anima, quæ Chriſtum, ejuſque gratiam perdidit intra Eccleſiæ Apoſtolicæ, ac Romanæ ſepta ſit præfixa, ibi ejus gratiam quærat, ibi enim ſolum Chriſtum invenire poteſt, ibique ſolum de eo invento gaudere, cum ſolum in Eccleſia ſit Chriſtus; & non extra apud infidos, & hæreticos. *Quis ſervus ab extraneo*, &c.

Chriſtus ſolum in Eccleſia, & non extra invenitur.

87. Orig. Secundò. Origenes homil. in Geneſ. *Mulier illa*, ait, *quæ perdiderat drachmam non illam invenit extrinſecus, ſed in domo ſua. Tu ergo ſi accendas lucernam, ſi adhibeas tibi illuminationem Spiritus ſancti, & in lumine ejus videas lumen, invenies intra te drachmam, intra te eſt collocata imago regis cœleſtis. Cùm enim faceret Deus hominem ab initio ad imaginem, & ſimilitudinem fecit eum, & hanc imaginem, non extrinſecus, ſed intra eum, collocavit.* Perdidit anima imaginem hominis cœleſtis, non quærat eam in rebus extrinſecis, & temporalibus, ſed velut hæc mulier accendit lucernam, vertit domum: multa diſpoſitione, ac præparatione accedat ad Deum, ut à divino Spiritu illuminetur, abjiciat, ac everrat à ſe imaginem hominis terreni, ac illius deſideria, ut inveniat imaginem hominis cœleſtis.

Rejiciat homo terrena, ut inveniat, imaginem hominis cœleſtis.

88. Ambr. Tertiò. D. Ambroſius in Comment. ad cap. 31. Exod. *Non eſt*, ait, *drachma denarius, ſed diverſum eſt, in denario imago Cæſaris eſt, in drachma imago Dei.* In denario cum eſſet depicta imago Cæſaris bona temporalia indicantur, in drachma verò cum eſſet imago Dei, bona ſpiritualia deſignantur. Nobilis matrona non exquirit diligenter denarium, ſed drachmam non enim ſuam ſollicitudinem impendit pro terrenis ſed ſolùm pro cœleſtibus comparandis, procúlque eſt à faſtu hominum temporalium, qui denarium quærunt, ut ſæculi bona congregent. Obſequium præſtitum à Magdalena Chriſto obmurmurat impius proditor dicens: *Poſſet venundari iſtud pluſquam trecentis denariis*, Marc. 4. num. 5. Præclarè in eum invehitur D. Paulinus epiſtol. 4. *Suo*, ait, *ipſius damnandus judicio, quo triginta aureis vendidit eum; quem mulier, ut ipſa taxaverat, unxit trecentis, ſed in hoc perverſus, quod ipſius vili æſtimans Dominum unguentum illud carius æſtimavit.* Stultiſſimus proditor ſuo ore ſe ipſum condemnat; pia fœmina tantum æſtimabat cœleſtia, ut pluſquam trecentos denarios expendat, ut obſequium exhiberet, Chriſto; proditor autem tanto affectu ad terrena ferebatur, ut Dominum Ieſum pro triginta argenteis vendiderit.

Spiritualia, bona quærenda non verò temporalia. Marc. 4. Paul.

89. Quartò. Mulier quærit drachmam intra tectum ſuum, cur non foras, exit, ut quærat? Bonus enim paſtor, relinquit oves in deſerto, & per montes, valles, ac campos inveſtigat ovem aberrantem: Cur etiam mulier per vias, ac plateas drachmam non quærit? Etſi paſtor ad loca publica ſe conferat, tamen bona fœmina extra domum ſuam pecuniam non indagat; certa enim erat, quod foris non amiſerat, cum ſemper domi ſe contineret, & per communes plateas non vagaretur. Mandat Deus Moyſi, ut cùm populus egrederetur de Ægypto; *Poſtulet vir ab inimico ſuo, & mulier, à vicina ſua vaſa argentea, & aurea*, Exod. 11. num. 2. Cur non petet mulier ab amica. ſicut, & vir ab amico? fieri poterat, ut eſſet in loco diſtanti. Divina autem diſpoſitio hæc eſt, ut homo longè exeat à domo ad amicum ſuum in longinquo exiſtentem; mulier autem à domo non recedat, ſed inter illius fines ſe contineat, & ideò non ad amicam, ſed ad ad vicinam mandatur. De quo plura in hoc Tom. verb. *Mulier*, in Indice, & tom. 1. 2. & 3.

Mulier non vagetur per loca publica. Exod. 11.

Quæstio XIII

Quare mulier non quærit drachmam inter ſuos theſauros, ſed verrit domum?

90. Reſpondeo primò, quod parabola deſumitur ex re nota, & uſitata. Nihil autem frequentius eſt, quàm ut mulier, quæ habebat decem nummos, ſeu drachmas, ſi unam perdidiſſet, lucernam accenderet, domum everreret, inventàque drachma cum vicinis congaudet, & exultat.

91. Hieron. Secundò perdidit mulier drachmam, diligenter quærit, non tamen inter theſauros ſuos, arcas, ac ſcrinia, ſed inter quiſquilias, ac vilia. *Everrit* *Cœleſtia bona parvi æſtimantur.* *domum*, Et ibi eam reperit. D. Hieron. *Drachma periit*, ait, *ſed in ſtercore invenitur.* Gloriæ margarita, divina ſcilicet gratia, animæ ſalus, jus cœleſtis beatitudinis, quæ in magno pretio habenda erant, tam vili æſtimatur, ut inter rudera, ac quiſquilias abjiciatur, & deperdatur, mundialia verò ſic pretioſa reputantur, ut in ærario, ac ſcrinio aureo recondantur, ſic mundi bona in tam magno pretio, cœleſtia verò in tam vili judicantur. Aliter D. Paulus verus judex res mundiales, ac cœleſtes Philipp. 3. appendebat. Ad Philipp. 3. n. 8. *Veruntamen*, ait, *exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut* Greg. *Chriſtum lucrifaciam*, Græcus. *Stercora*, legit, *Paleas ſeu ariſtas.*

92. Orig. Tertiò Origenes homil. 13. in Geneſ. *Mulier* ait, *quæ perdidit drachmam, non illam invenit extrinſecus, ſed in domo ſua, poſteaquam accendit lucernam, & mundavit domum ſordibus, & immunditiis, quas longi temporis ignavia, & hebetudo congeſſerat, ibi invenit drachmam: hæc enim videri non poterat donec domus tota ſordida erat immunditiis,* *Mundanda à quolibet minuto pulvere anima.* *& ruderibus plena* Non inter gazas, ac arcas quærit mulier drachmam, ſed verrit, ac abſtergit domum à minutiſſimo quoque pulvere, ut eam inveniat, perdidit homò nummum, in quo erat deſcripta effigies ſupremi regis, ut eam perfectiſſimè, ac valdè conſummatè inveniat, ac obtineat, non ſolùm mundet domum ſuam, animam ſuam à magno ſqualore peccati; ſed etiam à quolibet illius exiguo pulvere, ac veſtigio, ut omnium virtutum ornamento induatur ex alto. Imago in nummo impreſſa exiguis etiam ſordibus obruitur, ne appareat, *hæc in te videri non poterat, donec domus tua ſordida erat, immundis, & ruderibus plena.* Amovendus eſt ergo quilibet levis etiam pulvis, ut univerſus illius decor irradiet.

93. Cum lavaret Chriſtus Dominus pedes diſcipulorum ſuorum, cúmque vellet Petro exhibere illud miniſterium, piè recuſat ipſe pium Magiſtri obſequium, cui ait Jeſus, *qui lotus eſt, non indiget, nisi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus. & vos mu-* Joan. 13. *di eſtis.* Joan. 13. n. 10. Videtur quod in his verbis quædam contradictio involvatur. Si Apoſtoli mundi, & puri erant quomodo indigebant, ut *Ad conſummatam perfectionẽ minutiſſima abluenda.* eorum pedes lavarentur? *Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet, & eſt mundus totus.* Si autem pedes ſquallent, ut neceſſarium ſit quod laventur, non eſt mundus totus, Apoſtoli (non loquor de Juda) tanquam homines egreſſi de mundo puri, ac mundi erant, viam virtutis ſequentes; at ut celſitudinem Apoſtolicam, illiúſque conſummatam perfectionem tenerent, tanquam Chriſti comites ei adhærentes, neceſſe erat alius mundari, ut eorúmque pedes lavarentur, ſcilicet animi affectus, qui ex terrenarum rerum contagione maculantur, levéſque ſordes contrahunt; hic ergo minutiſſimus pulvis erat abluendus, ut animus undique expurgatus in perfectionis apice conſiſteret. Bern. D. Bernard ſerm in cœna Domini, *Qui lotus eſt*, ait, *non indiget niſi ut pedes lavet: lotus eſt, qui gravia peccata non habet, cujus caput id eſt intentio & manus, id eſt operatio, & converſatio munda eſt, ſed pedes qui ſunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi eſſe non poſſunt quin aliquando vanitati, aliquando voluptati, aut curioſitati pluſquam oporteat, cedat animus, vel ad horam, in multis enim offendimus omnes.*

Aſt Regius Vates Pſalm. 50. num. 3. *Secundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam, amplius lava me ab iniquitate mea.* Poſtulat delere iniquitatem ſuam; ad quid ulterius rogat, *amplius lava me.* Seu ut ex Hæbræo legitur, *Multiplica lavare me.* Et D. Auguſtin. D. Fulgent. & Pſalterium vetus. *Magis magiſque lava me*, Nunquid juſtificatio è mortalibus fit dimidiatè? nullo modo, ut vera doctrina fatetur: ad quid ergo cum exoret, ut iniquitas ejus deleatur, ſtatim ſubdit *multiplica*, ſeu *magis, ac magis munda me?* Vehementi contritionis affectu optabat David, ut non ſolum in ipſo omnis criminum iniquitas expungeretur *dele iniquitatem meam.* Sed etiam ut omnes eorum faces, ac veſtigia extinguerentur: *Amplius lava me*, Ne ſaltem eorum memoria, ac veſtigiis juſtitia infirmaretur, ſed ut cum ab illis mundatus ſit ejus virtus, ſuum magnificum robur, ac decorem acquirat; ſicut ſi expungantur veteres characteres, quædam ſcripturæ veſtigia abradenda ſunt, ut membrana ſuum antiquum nitorem obtineat. Urbanus Pontifex Quartus in Commentar. ad prædictum Pſalm. *Domine*, ait, *qui non deſpicis gemitus contritorum, tu noſti, quod ſicut ſuper deletas literas remanet turpitudo per quam perpendi adhuc poſſent ipſarum deletarum veſtigia; ita & deleta à te iniquitas in anima mea quandam deformitatem reliquit, ideo peto humiliter, amplius lava me ab iniquitate mea, & ita perfectè lava, ut in me peccati veſtigium non relinquas.*

94. Pſ. 50. Aug. Fulgent. *Non ſolum peccata, ſed etiam illorũ veſtigia abluenda.* Urb.

Quæstio XIV.

Quare mulier nocturno tempore accenſa lucerna drachmam quærit?

Mulier nocturno tempore perdidit drachmam ut patet ex eo, quod lucernam accendit, & notat D. Chryſolog. ſerm. de hac parabola. 169. *Putas ne*, ait, *mulier iſta communis eſt, aut habuiſſe eam decem drachmas humano putatur exceſſu, aut unam caſu creditur perdidiſſe mundano, aut ſimpliciter contigit, quod eam nocturno requirit in tempore, aut lucernam de noſtrè uſus more ſuccendit.* Quare mulier tantiſper non moratur, donec illuceſcat dies, num ſolates radii deperditam drachmam indicabunt; non clarior lux ingenium inveniendi eſt, & occulta pandit, ac prodit. 95. Chryſol. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo primò ad quæſtionem, & perſiſto in

in communi ſententia, quæ hanc mulierem interpretatur Dei ſapientiam, ſeu Chriſtum Dominum; Drachmam verò deperditam genus humanum, ut dixi in expoſitione; ſed quænam eſt lucerna iſta, quæ accenditur, ut totam domum, ac mundum illuminet? Sacratiſſima crux ejus extitit. D. Chryſoſt. in cœmeteriis, appellationem, & crucem Tom. 6. *Quemadmodum*, ait, *ſi quis lucernam in domo quapiam tenebris obſita accendat, & in altum ſtatuat, tenebras de repente fugat: ſic tenebris per univerſum orbem ſparſis Chriſtus, tanquam lampadem quandam crucem accendit, & in altum erexit omnémque caliginem totius terræ diſſipavit.* Tota mundi machina tenebrarum caligine erat occupata, erecta eſt crux, tenebræ fugerunt, & lucidior ſole veritas apparuit, & drachma inventa eſt, & in viam ſalutis directa. Vide ſuprà c.6.q.2.n.12. 13. 14.

Chryſoſt.

Crux lux totum mundū illuminans.

97. Secundò reſpondet D. Chryſol. citato ſermon. 166. *Chriſtus, ait, eſt plenum Deitatis numiſma, Chriſtus eſt drachma noſtræ redemptionis, & pretii, Chriſtus eſt, qui erat in legis decalogo, & latebat.* Perdidit mulier drachmam, & non expectat fulgentes lucis radios, nec convocat viros induſtrios, & ſagaces, ſed ipſa quamvis ſimplex fœmina, una accenſa candela, eam diligenter quærit, ac invenit. Cùm vigent multæ ignorantiæ tenebræ, plus valet ſæpè una ſimplex fœmina accenſa fidei lucerna, ut Chriſtum Dominum ejuſque veritatem, ac doctrinam quærat, & inveniat, quàm multorum ſuperba ſapientia; nam hi cum de ſuo ingenii fulgore multum præſumunt, à veritate aberrant, quam vera fides animo ſincero, & puro clarè indicat.

Chryſ.

Plus aſſequitur veritatem ſimplicitas, quàm ſagacitas.

98. Tertiò ad eadem Chryſologi verba. *Chriſtus eſt plenum Deitatis numiſma*, &c. Mulier perdidit nummum, non præſtolatur diurnam lucem, ſed accenſa candela verrit domum, & quærit. Perdidit anima ſalutis drachmam, gratiam, ac Chriſtum, tantiſper non immoretur, nec differat in aliud tempus, & horam, ſed quamprimum advertat à ſe ſalutis bonum dilapſum, & ni nox ſit, ac profunda delictorum ſe objiciat denſitas, non procraſtinandum eſt, ſed accenſa fidei devotione, præmiſſa confeſſione, verrat, ac mundet conſcientiæ ſuæ domum, ut ſalutis drachmam inveniat.

Chryſ.

Confeſſione mundanda eſt conſcientia.

99. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Pſalm. 100. num. 8. Meritò dubitat ibi D. Auguſt. *Quare eis parcit uſque ad matutinum? Quia nox erat.* Nunquid ſub tenebris, ac caligine occidi non poterant depravatæ gentes? Angelus ille, qui Ægyptiorum primogenitis mortem intulit, in medio noctis percuſſit. Exod. 12. num. 29. Cur ergo David eos per noctem permiſit? rectè ait Auguſt. *Quia nox erat.* Quandiu enim tenebræ eum occupabant, ſinebat iniquos, ac eorum ſcelera in ſe vivere, ac degere; ac verò cum candela accenſa eſt, & matutina lux gratiæ in corde refulſit, ſtatim omnes iniquitates in ſe interficit, ac peremit, eaſque diſperſit, ſeu ut legit Apollinarius, *Exſcindit à civitate Dei* à conſcientia nempe ſua, ac anima ſua, per dolorem, & confeſſionem. Cardinalis Hugo. *Ut diſperderem de civitate Domini*, ait, *ſcilicet de anima, & conſcientia mea, omnes malos motus, qui pariunt iniquitatem. Anima juſti civitas eſt Domini.*

Pſalm. 100. Aug.

Exod. 12.

Per confeſſionem exſcindenda peccata.

100. Cùm depravatum eſſet cor Salomonis præ amore mulierum. Dixit ei Deus per Prophetam aliquem, fortaſſe Ahiam Silonitem, ut vult Abulenſis. *Quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandavi tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſervo tuo.* 3. Reg. 11. num. 11. Cur ex ſuo peccato in tantam Dei indignationem incidit Salomon? Nonne etiam cor David patris ejus præ amore mulieris Berhſabee ſeductum eſt? Et inſuper homicidium abdidit, & tamen multam miſericordiam, ac pietatem apud Dominum invenit, & à comminatione perditionis ſui regni liber evaſit. Cur tamen denuntiatur Salomoni: *diſrumpens ſcindam regnum tuum?* Nota perditio regni Salomonis ex eo nata eſt. *Quia habuiſti hoc apud te:* retinuit peccatum apud ſe & per confeſſionem minimè illud excuſſit: ut fecit David pater ejus, qui dixit: *Peccavi Domino.* 2. Reg. 12. num. 13. Iniquitas cum per confeſſionem proditur, recedit; ſi verò tacetur, fixa & immobilis perſeverat. Rupert. lib. 5. in lib. Reg. cap. 1. *Quia habuiſti hoc apud te. Cui ſic dicitur palam eſt, quod peccatum ſuum necdum confiteatur. Nam apud ſe habet, cui quod fecit non diſplicet. Idcirco diſrumpens, ait: ſcindam regnum tuum, ſubauditur, quod pene contigit patri tuo niſi quia iniquitatem ſuam annuntiavit.*

3. Reg. 11.

Peccatum confeſſum recedit, tacitum permanet.

2. Reg. 12.

Rup.

101. Confitetur Iſaias ſua ſcelera, cap. 6. num. 5. dicens de ſe. *Væ mihi, quia tacui: quia vir pollutus labiis ego ſum.* Statim ſubjungit. Et volavit ad me unus de Seraphim, &c. *Et tetigit os meum & dixit, &c. auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.* Ibidem. Cur Deus ſuum Prophetam, quem valde intimè diligebat permiſit eſſe in ſuo coinquinamento, cur non antea mundat, ac purificat, ſed tantummodò, modò confeſſus eſt ſuam iniquitatem? Vir pollutus labiis ego ſum. Ideo modo, & non antea purificatus eſt. ibi D. Chryſoſtom. *Tecum, ait, reputa quantum lucri reſiliat ex confeſſione, ſeipſum accuſavit, & confeſtim expurgatus eſt.*

Iſai. 6.

Peccatū cum confitetur expurgatur.

Chryſoſt.

Luc. 15. n. 9. Et cum invenerit, convocat amicas, & vicinas, dicens: congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram.

Num. 10. Ita dico vobis gaudium erit coram Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente.

VERSIONES.

Arabic. n. 6. Vocat dilectas ſuas, dicens congratulamini mihi ob inventionem drachmæ meæ perditæ.

Syriacus. Lætamini mecum, quippe quæ invenerim drachmam meam, quæ perdita fuerat.

Vatab. n. 10. Tale gaudium erit.

D. Greg. Nyſ. Siquidem gaudium fit Angelis Dei, ſuper his qui ex peccato reſipiſcent es ſalvi fiunt.

Euthym. Super uno peccatore reſipiſcente.

Syriac: Super uno peccatore pœnitente.

EXPOSITIO VI.

102. ET *cum invenerit*, De inventa drachma magis mulier gaudet, quàm de reliquis novem ſervatis. *Convocat amicas, & vicinas.* Non ſe temperat præ gaudio, ſed prædictis communicat rem. *Convocat amicas, & vicinas.* Sicut & paſtor amicos, & vicinos, non verò è contra. Viri mulierum conſortium evirent, ſicut & mulieres virorum conſuetudinem abhorreſcant. *Congratulamini,* Seu ut legit Caiet. *Congaudete mecũ.* Nobilis matrona cum perdidit drachmam mœrore confecta planctum edidit, & tunc non legitur ſocias invitaſſe ad fletum, ut modo ad gaudium ex ipſa comparata; quod perbellè notavit Chryſ. ſerm. 169. *Invenit*, ait, *intra domum, amicas ad lætitiam, convocat & vicinas; quas perdens convocaſſe non legitur ad mærorem.* Triſtia, & infauſta in ſe reflectit mulier, proſpera, & jucunda ſuis domeſticis communicat, & eas, quas à luctu excuſavit, ad collætandum invitavit.

Cajet.

Chryſol.

Matrona dura ſibi, læta ſuis exhibet.

103. *Ita dico vobis.* Concluditur parabola, & denotatur, quod invento humano genere Chriſtus & Angeli lætantur in cœlo; Chriſtus ut paret, gaudet de ſalute filiorum. *Gaudent & Angeli*, ut ait D. Bonav. *de pœnitentia hominis peccatoris, quia deſtruitur culpa, reſtituitur juſtitia, confutatur dæmonum ſuperbia, efficax efficitur Angelorum cuſtodia, reparatur Eccleſia, placatur ira divina, & reſtauratur Ieruſalem ſuperna.*

Gaudent Angeli, Bonav.

CAP. XXVII.

Filius Prodigus.

Luc. 15. *n.* 11. Ait autem: Homo quidam habuit duos filios.

Num. 12. Dixit adoleſcentior ex illis patri: Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit. Et diviſit illis ſubſtantiam ſuam.

VERSIONES.

Syriac. n. 12. Et dicebat ei rurſum Jeſchua, vir quidam.

Syriac. n. 12. Et dixit ei filius minor natu, Pater mi, da mihi partem quæ mihi contingit ex domo tua: diviſit itaque eis poſſeſſionem ſuam:

Arabicus. Dixit minor ex illis patri ſuo: da mihi portionem de facultatibus tuis meam.

Auguſt. Da mihi partem patrimonii, quæ me contingit.

Euthym. Subſtantiæ, quæ mihi obvenit.

Vatablus. Quæ mihi cedit, & diviſit illis facultates.

Arias. Et diviſit illis vitam.

EXPOSITIO I.

COnclusio in duabus parabolis antecedentibus fuerat, majus gaudium eſſe in cœlo 1.
ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſupra nonaginta novem juſtis. Hoc confirmat hac tertia parabola de parte perditum filium multa exultatione recipiente, in quo tota res multis, ac pluribus ſignificatur. *Homo quidam.* Dives, & potens; *habuit duos filios.* Quorum ingenia in parabola explicantur.

Connexio cũ antecedentibus.

Dixit adoleſcentior. Ut pote minus ſapiens; nam juniores prudentia inferiores, *dixit*, non re co- 2.
gitata; ſed voluntate impellente. *Pater*, cujus filii nomen non meretur. *Da mihi.* Superbiæ faſtum indicat verbum; non expectat, ut pater diſcedat; cupiditas deliciarum moras ferre non poteſt; *portionem*, ſeu partem, ut legit Syriacus, *ſubſtantiæ*, ſeu facultatem, ſeu bonorum. Non poſtulat totam ſuam hæreditatem, nec ſubſtantiam ſed portionem, ſeu partem; in bonis enim mundialibus, nihil eſt plenum, ac completum, ſed totum eſt partitum ac diviſum. *Quæ me contingit*, ideſt partem, illam peto, quæ ad me pertinet, mihique ut filio tuo ex hæreditate competit; Ac ſi dicat, jam ad juſtam ætatem perveni, ut mea bona poſſideam, & tua gubernatione minime indigeam. *Quæ me contingit.* Hic juvenis prodigus extitit, hanc tamen habuit prudentiam, ut ſuis terminis contentus ſit, illud enim quærit, & affectat, quod ad ſe pertinet, & nihil ſupra ſuam ſortem intentat. *Et diviſit illis ſubſtantiam ſuam.* Pater diſtribuit filiis partem bonorum, quæ ex ſua poſſeſſione ad unumquemque ſpectabat; diviſit illis ſubſtantiam, ne corda divideret, ac cum filio contenderet, lites multum odioſæ, & maximè fugiendæ. Græcè pro ſubſtantia ponitur vita, quia homo ex ſuis facultatibus vivit. Vide cap. 15. num. 27.

Cupiditas divitiarum impatiens.

Quilibet ſuis contentus ſit.

Lites fugiendæ.

QUÆSTIO I.

Explicatur quid pater, ac filius, & ſubſtantia ſignificent in parabola?

TRes perſonæ introducuntur in parabola. 3.
Pater, filius junior, & ſenior, deinde ſubſtantia, ſeu facultas data, quæ pro majori claritate ſingillatim ſunt explicanda.

Primò. Pater eſt Deus qui omnes creavit, 4.
aut etiam, ut ait D. Ambroſ. eſt Chriſtus Dominus verus Deus, qui omnes ſuo ſanguine redèmit, & regeneravit, & quotidie in baptiſmo regenerat. Maximè ponderandum, quod ex myſterio Incarnationis rectè Deus ſub typo patris habentis duos filios ſignificatur, ut ait D. Chryſol. ſermo. 5. *Poſtquam Chriſtus noſtræ carnis ſuſcepit onus,*

Dei pietas poſt Incarnationem.

onus, & Deus induit exuvias humanas; veraciter Deum hominem vocat: Dominus patrē vere ſe duorum nuncupat filiorum: nota adjuncta verba. *Quia humanitati permixta Deitas, Deitati conſociata pietas miſcuit hominem, & Deum: quæ Dominum univit in patrem.* Olim dicebatur Deus, omnipotens, ac Dominus exercituum, quæ potentiam, & majeſtatem, & etiam rigore, ac ſeveritatem, oſtendebat: ex Incarnatione autem; *Humanitati permixta Deitas, & Deitati conſociata pietas, quæ Dominum univit in patrem.* Quia Deus factus eſt homo. Sic *Deitatis conſociata pietas.* Ut jam ſigna antiqui rigoris depoſuerit, ac manſuetudinis & pietatis ingenium induerit, clementiámque patris aſſumpſerit *Deitati conſociata pietas, quæ Dominum univit in patrem.*

5. Chryſ. Boſtr. Quantum ad filios. Auctor homil. de duobus filiis, quæ D. Chryſoſtomus tribuitur, & Titus Boſtrenſis teſtantur nonnullos exiſtimaſſe, filio ſeniore Angelos ſignificari, juniore homines. Quæ expoſitio probabilitate caret. Secundò D. Hier. Epiſtola de hac ipſa parabola ad Damaſum. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang. cap. 33. D. Bernard. in ſermon. de diverſis affectionibus animæ. Beda, D. Bonav. Haymon, & alij antiqui Judæos, qui uſque ad Chriſti adventum ſemper Deos ejúſque culti, ac fidei adhæſerunt, primique in ejus religione fuerunt, & ideo per ſeniorem adumbrantur. Junior verò adſignificat Gentiles, qui à Deo, quem tempore Adæ, & Noë coluerunt, receſſerunt, & ad idola, ac vitia carnis converſi ſunt. Et Judæis bene adaptatur murmur de gentilibus ad fidem, & gratiam per Chriſtum adductis.

Hier. Aug. Bern. Bonav. Beda. Carth. Haym.

6. Hier. Boſt. Theoph. Tertiò, & aptiſſimè ad ſcopum parabolæ, ac intentionis Chriſti, ut interpretantur D. Hiero. citat. Epiſtol ad Damaſum, Titus Boſtrenſis, Euthym. Theophylact. & alij docent, quod duo filij ſignificent juſtos, & peccatores, ſive illi Judæi ſint, ſive Gentiles, nam peccatores, cum quibus Chriſtus converſabatur in Judæa, murmurantibus Phariſæis majori ex parte erant Judæi, & non Gentiles. Senior ergo filius notat juſtos, tam eos ſcilicet, qui verè erant juſti, ac veluti primi in vinea Domini laborantes, quam eos, qui ſe juſtos æſtimabant, quales exiſtebant Scribæ, & Phariſæi; Junior verò filius denotat peccatores notos, & manifeſtos, quales erant publicani, & meretrices cum quibus Chriſtus degebat, & comedebat, ut eos lucrifaceret.

7. Hier. Theoph. Euth. Quantum ad ſubſtantiam D. Hieron. Theophylact. Euthym. per ſubſtantiam liberum arbitrium interpretantur, quia homines, ut ait Euthym. Deus ſuo libero arbitrio relinquit. *Deus hominem reliquit in manu conſilii ſui.* Eccleſiaſticus cap. 15. n. 14 & ſic D. Hieron. citat. Epiſtola ad Damaſum interpretatur. *Diviſit illis ſubſtantiem*, ideſt dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem. Alij per ſubſtantiam intelligunt virtutes, mores probos, ac dona naturæ, cui ſententiæ fovet D. Ambroſ. ad illa verba diſſipavit ſubſtantiam ſuam ſuam. *Ille*, ait, *vivendo luxurioſe conſumpſit omnia naturæ ornamenta.*

Ambr.

8. *Quid ſubſtantia.* Tertiò, ac pleniſſimè. Per ſubſtantiam interpretantur omnia homini conceſſa à Deo tam corporis, quam animæ; ſive naturæ, vel gratiæ, ſive naturalia, vel ſupernaturalia; hæc enim ſibi dari, ſuæque poteſtati, ac libertati committi poſtulat filius adoleſcentior, nolens jam amplius à patente ſuo dirigi, ac gubernari, ſed ſui juris eſſe, à ſe, ac à ſuo dictamine regi. Denique donis uti, vel abuti ut ei placitum fuerit, & hæc dona propriè per peccatum à delinquente prodiguntur, cum liberum arbitrium perdi nequeat. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang. quæſt. 33. ait: *Intelligere, meminiſſe, ingenio alacri excellere, omnia iſta divina ſunt munera, quæ in poteſtatem accipit homo per liberum arbitrium.* Et D. Hieron. citat. *Subſtantia Dei eſt*, ait, *omne quod vivimus, ſapimus, cogitamus, in verba prorumpimus: hæc Deus æqualiter univerſis & in commune largitus eſt*, &c. ita communiter Recentiores Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius, & alij.

Aug. Hier. Barrad. Bo r. Luc. Burg. Corn.

9. Ex quibus multi per ſubſtantiam intelligunt gratiam, ac animi bona, cum dicitur: *Diſſipavit ſubſtantiam ſuam.* Ideſt cœleſtia dona perdidit, ac prodegit. Hæc enim tantum ſunt firma, ac ſolida bona, quæ ſubſtantia dicuntur; mundialia verò ſunt merum quoddam accidens, ac imagines rerum D. Chryſoſt. concion. 4. de Lazar. *Quemadmodum*, ait, *conſpicientes in pariete pictum divitem, non illi invidemus, eo quod quæ videmus, rerum umbra eſt, non veritas: ſic & divitiarum gloriam, aliarumque rerum omnium naturam, ſi pernoverimus liberabimur à perturbatione, hæc enim omnino umbra quamvis fallaciora, nec quidquam habent ſublime, aut præclarum.*

Spiritualia bona ſolida. terrena verò accidens & nihil. Chryſ.

10. Habac. Ait Habac. 1. num. 14. *Et facies homines quaſi piſces.* Cur homines ſupra terram degentes comparat piſcibus in profundo pelagi verſantibus? in quonam eſt hujuſmodi combinatio inter homines, & piſces? Etſi pro hujuſmodi re variæ ſint rationes, & allegoriæ. Pro præſenti inſtituto notandum eſt; quod in aquis tanquam in ſpeculis videntur aſtra repræſentari, adeo ut mare videatur ſecum habere ſolem, lunam, ſtellas, quas aſpicientes piſces earum pulchritudine delectati, ad illas magna aviditate currunt, cúmque ad illa deveniunt nil ſuſtantiæ repetiunt, ſed ſolum vanum accidens cujuſdam repræſentationis, ac imaginis, quo altiora ignorantes gaudent, & exultant, ut optimè cecinit D. Gregor. Nazianz. carmine ad Virgin. Naz.

Cùm ſol in nitidis, Phœbeque, & ſidera limphis
Piſcibus irradiant, quanquam non illa, ſed umbras
Vanaque proſpiciunt, viri ſimulachra remoti,
Lætanturque umbris; & imagine lucis inani.

Rectè ergo Propheta ait: *facies homines ſicut piſces*, hominéſque piſcibus comparantur, quia in mundi hujus pelago velut piſces natantes, cum vident, tes aſpectu delectabiles ad illas magno impetu currunt, ad quas devenientes nil ſolidum habent, ſed ſolùm ſimulachra quædam inania, & vacua, quibus ineſcantur, ut jucunditate perfundantur, cum in illis ſit tantum figura quædam, ut ait D. Paulus 1. Corinth. 7. n. 31. *Præterit figura hujus mundi.* D. Chryſoſt. ad Eutropium. *Imagines ſunt*, ait, *& inania ſimulachra, quæcumque ad gloriam faciunt humanam.*

Mundi bona ſolùm quoddā accidens. 1. Cor. 7. Chryſ.

11. Apoc. 11. Ait Joannes in Apocal. cap. 11. num. 1. *Datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ, & dictum eſt mihi; ſurge, & metire templum Dei, & altare, atrium autem quod eſt foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud.* Cur calamo, ſeu cubito ſuo atrium non menſurabit cum altare & templum, imò & adorantes in eo juſſus eſt metiri? Nonne, qui templi architectus fuit, & atrij? Cur ergo hoc immenſuratum manebit? Deinde quid ſibi vult illa locutio: *Atrium quod foris eſt templum, ejice foras.* Si foris erat quomodo foras ejiciendum? Alcazar ex Græco pro *ejice foras*, legit *contemne, pro nihilo ducito.* Alcaz.

Idem

Temporalia contemnenda ac pro nihilo habenda.

Idem Alcazar per templum, ac altare interpretatur bona ſpirituali a; per atrium verò, quod eſt foris, bona temporalia, quæ communiter dantur à Deo fidelibus, ac infidelibus, qui extra Eccleſiam ſunt. Iubetur ergo metiri templum & altare, id eſt bona ſpiritualia tanquàm rem ſibi maximè neceſſariam, & æſtimabilem, cum ad ſalutem animæ, ac illius perfectionem attineat. At verò atrium, ſeu bona temporalia non ſunt menſuranda, tanquam res nullius momenti, ſed *ejice foras.* Hoc eſt *contemne, ac pro nihilo ducito.* Præcipuè ſi hæc cum bonis animæ conferantur contemnenda, & repudianda ſunt. Greg. Nyſſ. orat. in Quadraginta Martyres ac de illis ait; *Unus eis ſolus metus erat, ne à Chriſto ſejungerentur, unum bonum eſſe cum Chriſto ſolo, cætera verò omnia riſus, & umbra, nugæque, & ſomniorum viſis ſimilia.*

Nyſſ.

QUÆSTIO II.

Quare adoleſcens cùm in domo patris omnibus abundaret, ſuam ſubſtantiam ſibi dari petit?

12. *Sua ſorte non contentus in deteriora cadit.*

PAter dives erat, cujus filius in domo ejus multa rerum copia fruebatur, & tamen petit dari ſibi ſubſtantiam ſuam, ſic ſæpe contingit, quod homo ſua bona ſorte non contentus aliam exquirit, in qua multa ſibi parata ſunt mala. Abſalon ut princeps degebat in domo patris ſui, illius vitæ impatiens regnum invadit, quid inde habuit? Quercum ex quo pendet, & tres lanceas, quibus configitur, foveam, in qua dejicitur, acervúmque magnum nimis lapidum impoſitum ſuper eum. 2. Reg. 18. num. 14

2.Reg.18.

13. Chryſoſt.

Secundò D. Chryſolog. ſerm. 1. *Hæres impatiens,* ait, *patris fatigatur ad vitam.* Valde luculenter vivebat filius in domo patris, quid ergo ibi ei offendit oculos, ut receſſum cogitet? Hæreditatis ambitio, quæ æſtuabat, multa, præparavit offendicula. Affectabat filius patris funera, ut divitias poſſideret, quia *ſciebat patrem,* ait Chryſologus, *nullo claudendum fine,* Inde, *Hæres impatiens patris fatigatur ad vitam.* Quamvis ingenium naturæ ſit ut filius diuturna ſæcula patri exoptet, illiúſque vitæ conſulat, tamen auri cupiditas ſic mutat mores, ut naturam deponat, & præ hæreditatis deſiderio funus patris vehementer deſideret, ſic & ſenior frater, cum videt de filij reditu totam patris domum exultare ipſe ſolus triſtabatur, ita ut nollet introire qui de ejus diſceſſe maximè lætatus fuerat; ut ipſi ſoli hæreditas paterna contingeret, à qua coheredis adventu videtur defraudari, indéque ex ipſo magno dolore vulneratur. D. Chryſolog. ſerm. 4. *Credidit damnum,* ait, *qui rediſſe conſpicit cohæredem* Potentior eſt avaritiæ furor, quàm ſanguinis vinculum, & poſſeſſionis cupiditas fratris, ac patris amorem, & jus violat, & contemnit.

Ambitio patris, ac fratris jus, & amorem violat.

Chryſoſt.

14. Aug.

Tertiò. D. Auguſt. in Pſalm. 131. *In ſua poteſtate,* ait, *eſſe voluit ille filius, qui dixit, da mihi partem patrimonij, quæ me contingit. Bene ſervabatur apud patrem, ne cum meretricibus diſſiparetur. Accepit, facta eſt in ejus poteſtate. Profectus in regionem longinquam, effudit omnia cum meretricibus.* D. Bonav. in præſenti. *Hic adoleſcens,* ait, *petit partem ſuam, cum relinqui vult libertati ſuæ, ut jam non ſecundum imperium gratiæ, ſed ſecundum nutũ voluntatis ſuæ incedat.* Bene erat filio in domo patris, ac ſub ejus cura, hanc tamen vult dimittere, & ſua propria voluntate dirigi, hæc eſt multorum ſtultitia qui cum benè vivant ſub Dei nutu, ſuorumque majorum regimine, tamen illud abjicere, ſuoque arbitrio vehementer exoptant gubernari, omnemque bonorum ſubſtantiam ſuis manibus permitti intentant, inſcientes in quanta mala deveniant, quotque pericula eos ſublateant; nullúmque diſcrimen majus habet homo, quam ſi aliquando obtineat id quod poſtulat, ut ſuis manibus, ac arbitrio relinquatur.

Bonav.

Periculosè degit homo, cum ſuo conſilio regitur.

Ait Regius Vates. Pſalm. 118. n. 109. *Anima mea in manibus meis ſemper.* Quid magis gratum, ac jucundum poterat contingere, quàm quod anima ſua eſſet in ſuis manibus; ipſe enim ut rem ſuam, ac propriam vitam maximè eam cuſtodiret, ac defenderet; habuit ergo inde ſecuritatem? minimè, ſed magnum periculum, *Anima mea in manibus meis ſemper.* Chaldæus maximè in rem noſtram. *Anima mea periclitatur, ac ſi in ſuperficie manus meæ eſſet ſemper.* Nebienſis. *In periclitatione fuit anima mea.* Cùm ejus anima, ſeu vita commiſſa eſſet in manibus ejus, inde in magno periculo, ac diſcrimine verſabatur; tanquam ſi eſſet in ultima manus ſuperficie, ut inde facile caderet.

15. Pſ.118.

Chald.

Neb.

Homo in ſuis manibus non eſt ſecurus.

16.

Propter occiſos Prophetas Baal à Parente Elia adverſum eum iraſcitur Jezabel, quod cum nuntiatum fuiſſet Eliæ, *timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocũque eum ferebat volũtas & petivit animæ ſuæ, ut moreretur, & ait, ſufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior ſum, quã patres mei* 3. Reg. 16. num. 3. Celebris difficultas: cur magnus Parens Elias, qui tam fortis, ac robuſtus animo erat, ut Regem in præſentia ſua corriperet, ac populi turbatorem appellaret, nunc timeat, tantoque timore prematur, ut mortem exoptet. *Petivit animæ ſuæ ut moreretur.* Quod nullibi legitur feciſſe; unde ergo tantus timor de una muliere? Elias uſque modo Dei nutu regebatur, ad torrentem Carith miſit eum Deus. Deinde ut iret in Sarephta ad mulierem viduam, tandem ut oſtenderet ſe Achab. At modo *abiit quocumque eum ferebat voluntas:* Sua voluntate ad hunc, & & illum locum movebatur, quandiu ergo Elias Dei mandato dirigebatur, imperterritus erat, & Reges, ut Achab, Ochoziam, ac eorum duces acriter arguebat, eiſque dura, & aſpera denuntiabat, at cum relictus eſt ſuæ voluntati, ſuoque conſilio, cùm optimè agnoſceret magnus Parens quantum periculum ibi lateret, tunc timet, ac de vita præſenti fatigatus mortem exoptat. Abul. citato lib. Reg. q. 3. *Cùm Elias,* ait, *ſtetit coram Achab, dixit ei Deus, quod appareret coram eo, & cum omnia faceret de Dei mandato, certiſſimè ſciebat, quod non occidendus eſſet ab Achab; nunc autem Deus non dixit Eliæ, quod ageret aliquid coram Iezabel, ſed reliquit eum in conſilio ſuo, & tunc Elias humanè agens, timuit, & cavit ſibi fugiens à conſpectu Iezabel.*

3.Reg 19.

Timet Elias cum ſuo conſilio relinquitur.

Abul.

QUÆST.

QUÆSTIO III.

Quare petente uno filio, Pater ambobus diviſit ſubſtantiam?

17. Chryſ. PRæclarè reſpondet D. Chryſologus ſerm. 1. expendens quomodo filius petit à parente ſuas facultates, & quomodo pater eas filius eſt elargitur? ſic ait. *Illam fuiſſe hujus petitionis offenſam, genitoris largitas comprobavit*; & diviſit illis ſubſtantiam ſuam. *obtenta uno, ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit, ut ſcirent filij, quod ante tenebat pater, non fuiſſ avaritia, ſed amoris: providentia, non invidentia, non dediſſe.* Quæ verba utpote magno acumine plena, magniſque ponderationibus fœta, altè ſunt examinanda. Hic tamen in limine quæſtionis eſt notandum juxta citatum Chryſ quod pater non ex avaritia, ſed ex providentia, ac amoris affectu retinebat cenſum; datur verò in vindictam offenſæ petitionis, ut indulgentiſſimus negaverat, quod iratus permiſit dari filio; ut agnoſceret adoleſcens, quod mala ſua petitione ſibi procuraverat; unde ſubdit Chryſolog. *Cenſus nudavit filium, non ditavit.* Ad quæſtionem, ac ad citata verba.

Ex indulgentia re:i netur quod ſapè in pœnam datur.

18. Primò *Illam fuiſſe hujus petitionis offenſam, genitoris largitas comprobavit.* Quænam offenſa à juniore filio parenti irrogatur in petitione ſua, ipſe enim nihil abſconditè ſubripuit, & nihil ſupra ſuam ſortem petit, ſed tantum id quod ſuum erat eique contigerat? Junior filius petierat à patre hæreditatem ſuam, ecce offenſa genitoris, liberalis enim preces non expectat, & bonus princeps benemeriti vota antevertere debet. Inde ergo providus pater. *Petente uno ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit* Uno rogante utique filio largitur hæreditatem, ut dum non petenti germano ſubſtantiam impendit, genitoris liberalitas demonſtretur, ejuſque magnificentia declaretur. *Genitoris largitas comprobavit petitionis offenſam*; Dedecus patris ex junioris poſtulatione, deletur largitate conceſſa non petenti.

Offenditur liberalitas cum aliquid petitur.

19. Secundò. *Illam fuiſſe hujus petitionis offenſam, genitoris largitas comprobavit.* Tenebatur pater, quæ filio utpote jam emancipato ut dixi in expoſitione; obvenerant hæreditario jure reddere, ex profunda, & alta ratione, ut mox dicam, aliquàntulum diſtulit. Quod ergo pater paſſus eſſet rogari in his, quæ ſui muneris erant pro offenſa reputavit, ne ergo in aliquam deſidiæ notam incurrat, dat etiam fratri non petenti cui non debebatur, utpote adhuc ſub paterna cura in domo ejus, ut genitoris largitas maxime in ſuo munere provida declaretur. A proconſule Plinio deprecatum eſt, ut cauſam ageret juſtiſſimam quidem contra Cœlium Conſulem deſignatum; ſicque Gallo ſcribit lib 4. Epiſtol. *Admones* ait, *& rogas, ut ſuſcipiam cauſam contra Cœlium. Quod admones, gratias ago, quod rogas, queror. Rogari enim non debeo, quod non facere turpiſſimum mihi eſt.* Expende, *quod rogas queror.*

Offenſa eſt, quod quis in ſuo munere cogetur.

Plin.

20. Tertiò. *Petente uno, ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit* Cur non petente, non ſolum ei datur hæreditas, ſed etiam alteri non poſtulanti tribueret, ad quid ergo alteri datur? Magna orationis vis ſemper eſt ad redundantiam, ut non ſolum petenti impetret, ſed etiam in alios exundet, illiſque multa bona obtineat, cum unus orat, non ſolùm ſibi impetrat, ſed etiam aliis quamplurima dona comparat, quibus eos locupletat, ac replet: *petente uno ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit.* Mandatur Loth ab Angelis, ut egrediens de Sodoma in montem ſalvum ſe faciat, poſtulat ille, ut ei concedatur in parvam civitatem Segor declinare, Angelus *dixit ad eum, ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubvertam urbem, pro qua locutus es.* Gen. 19. n. 21. Non ſolùm ejus orationi conceditur, ut in civitatem tendat, ſed etiam ipſe civitati, ac ejus habitatoribus parcitur, ne ſubvertatur, ut aliàs erat executandum: favet D. Chryſ. *Petitionem tuam*, ait, *tibi exhibeo, propter te, etiam civitati parcam, quaſi diceret, non ſolum annuo precibus tuis, ſed ultra nulla erit pœna habitatoribus infligenda.* Gen. 19.

Orans non ſolùm ſibi, ſed etiam aliis impetrat.

Quartò. *Petente uno, ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit, ut ſcirent filij, quod ante tenebat pater non fuiſſe avaritiæ, ſed amoris.* Uno expoſcente ambobus ſubſtantiam diviſit tanquam in munimen, ac defenſionem ſuæ liberalitatis. Junior filius ſibi perſuadebat, quod ſuus pater rem retinebat, non ex providentia, ſed ex avaritia, ut ergo filius à ſua malitia ſuperſedeat, dat pater hæreditatem etiam non petenti, ut deprehendatur, quod pater filiis facultates non diſtribuebat ex providentia, & non ex avaritia, non ex retentione nimia bonorum, ſed ex abundanti cautela, ne filij juventute lubrica multis voluptatibus ſe fœdarent, *quod antea tenebat pater, non fuiſſe avaritiæ, ſed amoris: providentia, non invidentia non dediſſe.* Ex hoc inſtruantur omnes, quod cùm ſe videant egeſtate aliquando gravari, vel ingenio & eloquentia, aliiſque exquiſitis non pollere dotibus non triſtentur, ſed potius lætentur; animadvertere debent, quod Divinum numen ſua incomprehenſa cognitione non ſolùm poſſibilia, ſed etiam omnia futura diſtinctiſſimè attingit, ac proinde optimè agnoſcit, quod ſi Petrus his, vel illis talentis ornaretur, illis abuſurus eſſet & in perpetuos damnatorum cruciatus abiret, *quod antea tenebat Pater non fuiſſe avaritiæ, ſed amoris: providentia, non invidentia non dediſſe.* 21.

Deus ſapè nobis non dat dona ex providentia & amore.

Quintò. *Petente uno, ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit.* Unus ſolus expoſcebat, ſufficiens erat, ſi uni ſoli ſubſtantia tribueretur. Hoc in aliis abundans erat, non tamen in Deo, à quo eſt alienum uni ſoli ſua dona tribuere; ſemper enim ei eſt in more ſua dona omnibus diſtribuere. Cùm latro clamaret de cruce: *Memento mei Domine cum veneris in regnum tuũ.* Ait illi Chriſtus Dominus: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Luc. 23. n. 43. Hiccine ille Deus qui etiam petente uno duobus ſubſtantiam ſuã diviſit, à quo nemo ſolus accipit quicquam? Cujus dona non uni dantur, nunc uni, & ſoli petenti omnia ſua tribuit? Pulchrè D. Auguſtinus, *Abſit*, ait, *non illi ſoli hoc præſtitum eſſe deprehendimus, nam dum tantum reum benigne relaxat, humano generi ſubſcripſit ſecuritatem, ut conſolatio, atque ſpes totius populi abſolutio unius deſperati eſſet, privatum donum creſceret in publicum beneficium.* In tanta benignitate, non ſolùm unum latronem reſpicit Dominus, nec ſolùm uni pandit ſuam clementiam, ſed omnibus, dum ex tanto reo abſoluto cunctis ſalutis æternæ datur ſpes. Vide verbum *Communicare*, in indice. 22.

Deus ſua dona non uni, ſed multis communicat.

Luc: 23.

Aug.

Sextò. *Petente uno, ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit.* Et poſtea ſubdit. *Tenebatur pater ſervare ſubſtantiam, non negare.* Licèt pater teneretur 23.

retur ſervare ſubſtantiam non negare filius, tamen, cum expoſcit junior etiam majori non petenti concedit; tum ut majoris virtutem remuneret, & minorem non exaſperet, cujus ingenium utpote ſatis duorum bonus pater emollire conabatur. Tum etiam quia id, quod filio nequam, ac procaci convenientiæ titulo conceditur, hoc etiam probo, ac bono filios non poſtulanti concedendum eſt. Valde enim indecens eſt, ut quod improbis convenientiæ prætextu conceditur, hoc probis, ac morigeratis denegetur.

Quod improbo datur juſto non eſt denegandũ.

24. Cum Elias degeret in deſerto, & obdormiret ſub umbra juniperi, tetigit eum Angelus Domini, dixitque ei. *Surge, comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericium panem, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit.* lib. 3. Reg. capit. 19. numer. 6. Cur fameſcenti Eliæ datur ei hic in deſerto panis miniſterio Angelorum, ſeu, ut ait D. Auguſtin. lib. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, miniſterio Angelorum præparatus, ſicut de manna dicitur, unde panis Angelorum nuncupatur. *Panem Angelorum manducavit homo.* Pſalm 77. num. 25. Cur Eliæ non defertur panis per corvos, at juxta torrentem Carith, vel per manus alicujus hominis, ſicut in Sarephta interventu unius mulieris viduæ? Cur per Angelum? Obmurmuratoribus, ac obſtinatis Iſraëliticis, Exod. 17. num. 15. dedit Dominus à deſerto manna, panem ſcilicet ope Angelorum miniſtratum ſpatio quadraginta annorum in alimentum; juſto, ac ſancto Eliæ deerat in deſerto panis, per manus Angelorum ei miniſtretur in quadraginta dierum ſuſtentationem; probatiſſimo enim viro offerendum erat, quod valde improbis Iſraëlitis oblatum eſt, ne Iſraëlitarum improbitati, magis quàm probitati Eliæ Deus indulgere videatur; ergo quod ills datum eſt quotidiano cibo ad quadraginta annos, Eliæ una eſca ad quadraginta dies fuit concedendum; favet Abulenſ. quæſt. 5. ad cap. 19. lib. 2. Reg. ubi poſtquam differit, quo manna dicitur panis Angelorum, eorum ſcilicet opere factus, de pane dato Eliæ ſic ſubdit: *quod etiam erat panis factus opere Angelorum, poteſt propter ejus reverentiam teneri.*

3 Reg. 19. — *Pſ. 77.* — *Quod datur indignis non denegetur dignis.*

Luc. 15. *n.* 13. Et non poſt multos dies, cõgregatis omnibus, adoleſcentior filius peregrè profectus eſt in regionem longinquam, & ibi diſſipavit ſubſtantiam ſuam vivendo luxurioſe.

Num. 14. Et poſtquam omnia conſummaſſet, facta eſt fames valida in regione illa, & ipſe cœpit egere.

VERSIONES.

Syriac. n. 13. Paucis autem poſt diebus collegit filius ille minor quæcumque ad ſe pervenerant, & profectus eſt in regionem longinquam, & illic dilapidavit ſubſtantiã ſuam: dum profuſe viveret.

Theoph. At poſt dies non multos, cum omnia contraxiſſet.

Arabicus. Peregrinatus eſt in regionem longinquam, & ibi diſſipavit ſubſtantiam ſuam in vita luxurioſa.

Syriac. n. 14. Quumque conſumpſiſſet quidquid habebat.

Vatablus. Orta eſt fames valida.

Arabicus. Fames valida, & factus eſt pauper.

EXPOSITIO II.

ACcepta hæreditate à patre junior filius diſceſſum indilatè parat à domo patris, ac fratris conſortio; ſæculi bona omne ſanguinis jus ſpernunt, charitatem violant, ac unitatem reſcindant. *Non poſt multos dies.* Magno æſtu fervet juventus, ut perficiat quæ animo concepit, & citius abiret niſi in conſarcinandis rebus fuiſſet occupatus. *Congregatis omnibus*: bonis ſibi præſtitis, ait Carth. ad proprium commodum, vitioſè verò ab ipſo in proprium damnum reflexis. *Adoleſcentior filius*, Utpote minor ætate, levis ingenio. Nam, ut ait Euthym. *Senior apud patrem remanſit tanquam prudens.* Quid inde *peregrè profectus eſt in regionem longinquam*, ut quò longius abeſſet à patre, eò licentioſius ac liberius viveret, ne reverentia oculorum patris refrænaretur. *Diſſipavit ſubſtantiam ſuam.* Cùm ſe filius ſubduxit à conſpectu patris, breviſſimè prodegit facultates, quas longo tempore pater ſervaverat, & cuſtodierat. *Luxurioſe*, explicat Euthym. *Prodigaliter, intemperanter, libidinoſè, laſcivè.* 25.

Carth. — *Euth.*

Allegoria. Deus homines in filios adoptavit, qui cum ſuæ libertati à Deo relinquerentur, multi tamen moribus, & vita, à Deo longiſſime ſe ſeparant; cùm enim Deus ubique ſit, per voluntatis diſſimilitudinem, homo ſe ſeparat ab ipſo. Divus Hieronym. Epiſtola 246. Sciendum, ait, *non locorum ſpatiis, ſed affectu, aut nos eſſe cum Deo, aut ab eo diſcedere.* Gloſſa, In *regionem longinquam non mutando locum, ſed animum.* Unde dicitur in Pſalm. 72. num. 27. *Omnes qui ſe elongant à te peribunt.* Deinde ſic è longe factus *diſſipavit ſubſtantiam ſuam*, ut ait Hugo. Cùm gratia, ratione, memoria, ingenio, ac cæteris dotibus abutitur. *Vivendo luxurioſe.* Per hanc vitam luxurioſam intelligit Divus Bonavent. conſummatam diſſipationem omnium bonorum. *His enim peccatis*, ait Sanct. Doctor, *non ſolùm diſſipantur animæ vires, ſed etiam corporis membra, & divitiæ temporales, ac per hoc diſſipatur tota hominis ſubſtantia, ſcilicet rerum, membrorum & morum.* Job. 31. num. 12. *Ignis eſt uſque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.* 26.

Hier. — *Gloſſa.* — *Pſ. 72.* — *Hugo.*

Et poſtquam omnia conſummaſſet. Breviter luxuria, ac voluptass adoleſcente in paupertate concluſerunt. *Facta eſt fames valida*, ſeu fortis, & magna, ex alta Dei providentia, ut diſcat juvenis eſurire juſtitiam, quos enim opulentia perdit, ſæpè egeſtas ad vitam inducit. *Et ipſe cœpit egere*, ſeu ut habet Arabicus, *pauper factus eſt.* Ex divitiis ad paupertatem devenit, frequenter rerum opulentia egeſtatis mater: & benequidem 27.

Arab.

cœpit

cœpit egere,qui dives factus nil pauperibus erogavit, ſed totum voluptatibus tradidit.Et bene cœpit egere,qui à Deo receſſit, ut nihil de manu Dei, ſed totum de deliciis mundi propinaret,& acciperet.D. Ambroſius lib.7 in Luc. *Etenim*,ait, *qui recidit à verbo Dei, eſurit,quia non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo Dei. Qui recedit à fonte, ſitit: qui recedit à theſauro, eget. Meritò ergo iſte egere cœpit, qui theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ Dei,divitiarumque cœleſtium altitudinem dereliquit. Semper famem patitur ſui,qui alimentis perpetuis neſcit impleri.*

Ambr. *Qui à Deo recedit, in omne malum incidit.*

QUÆSTIO IV.

Quare adoleſcens peregrè profectus ſtatim diſſipavit bona ſua?

28. Chryſ.

RESpondet primò D.Chryſol ſerm. 1. *Ecce quemadmodum*,ait, *ſine patre cenſus nudavit filium, non ditavit cenſus filium tulit de gremio patris, ejecit de domo, exemit patria, ſpoliavit fama, exuit caſtitate.* Præmiſerat ſanctus Doctor ſerm. ut ſuperiori quæſt.ſæpe dixi, quod pater tenebat ſubſtantiam, abſque eo quod eam filius daret: *Non fuiſſe avaritiæ ſed amoris,providentiæ, non invidentiæ.* Negatus erat cenſus ex paterni amoris miſericordia, datus verò eſt in vindictam offenſæ petitionis,ut jam dixi,quod effectus comprobavit; nam *cenſus ſine patre nudavit filium, non ditavit.*Nam ut ab oculis receſſit paternis, ſtatim egeſtas, & nuditas eum tenuerunt; melius enim erat ei eſſe ſine cenſu quàm ſine patre;nam tum ruitur in præcipitium,à quo à paternis oculis cohibebatur; cum à bono parente abit adoleſcens, ſtatim graviter peccat, omne malum admittit,univerſum bonum perdidit; nam parentis aſpectus refrænat à malo, cujus abſentia multam licentiam præbet. Pulchre ait citatus Chryſologus:*Inter propinquorum lumina non valent delicta verſari: propinquorū quot oculi, tot lucernæ*,&c. Ut dirigant, ac bonum oſtendant;unde multi, ut licentioſius delinquent ab eorum conſpectu diſcedunt; ut aliqui impudenter nocte peccarent, Solem adorabant,alii verò ut audaces die delinquerent.Lunam colebant.D.Cyrillus Jeroſol catech. 3. *Alii quidem Solem ponebant*, ait, *ut nocte ſine Deo eſſent: alii verò Lunam ponebant, ut die Deum non haberent.*

Majoris abſentia dat occaſionem ad malum,à quo ejus præſentia cohibet. Cyrill.

29. Chryſ.

Secundò. Idem D.Chryſolog. cit.ſerm. 1. *Ecce quid facit*, ait, *cupiditas præceps. Quod vitæ,quod morum, quod libertatis, quod eſt gloriæ nihil reliquit. Civem in peregrinum, liberum mutavit in ſervum, junxit porcis,à patre piiſſimo quem ſejunxit, ut ſerviret cœnoſo pecori,qui pietati ſanctæ parere contempſit.* Data hæreditas juveni quid parturit?Majeſtatem,amplitudinem?Minime,ſed extremam miſeriam, ac amaritudinem,ut ille qui civis liber,ac multarum divitiarum Dominus extiterat, benéque illi erat obtemperans patri, ubi eum ſpernit, ab illóque recedit,*qui pietati ſanctæ ſervire contempſit.* Statim peregrinus ſervus, ac abjectiſſimi pecoris paſtor factus eſt.

Quia à Deo recidit, in extremam miſeriam venit.

30. Chryſoſt.

Tertiò.D.Chryſoſtomus orat.4. de filio prodigo: *Ibi*,ait,*anima divitias omnes perdidit,ibi in deliciis agens naufragium fecit;ibi ludens,& deluſus pauper eſt factus: ibi corruptrices animæ voluptates mercatus, & riſū emens extrema lachrymarū accepit*: ac virtute quidē,quas habuit,abjecit. Tāquam veluti res in ludo ſe habet, qui enim emit corruptrices animi voluntates,quæ animum corrumpunt, ſtatim perdit,ac abjicit à ſe omnes virtutes, quæ ſunt ſubſtantiæ vitæ ſpiritualis,quibus ipſa alitur, ac ſuſtentatur; unde meritò de hoc prodigo ait D.Ambroſ.lib.2. de Pœnitent. cap.3. *Meritò conſumpſit ſubſtantiam ſuam,cujus fides in operibus claudicabat.*Cùm enim fides in operibus claudicat,ſtatim illius ſubſtantia conſumitur. Nam *fides ſi non habeat opera mortua eſt in ſemetipſa.* Jacob. 2.n. 16·Quod explicans D.Chryſoſt. homil.52. in. Imperfect.ait: *Sicut oleum lumen lampadis fovet, ſic bona opera vigorem fidei accendunt.*

Virtus ſubſtantia vitæ ſpiritualis. Ambr. Jacob. 2. Chriſ.

31. Nicæn.

Quartò. D.Nicænus apud Catenam D.Thom. ad illa verba: *Quanti mercenarii*,ait, *contempſerat patrem in primo receſſu adoleſcentior filius,& opes paternas profuderat.*Adoleſcens noluit hæreditatem ſuam habere apud patrem,ſed ipſa accepta ab eo receſſit,contemnens patrem,contemnens hæreditatem ab eo acceptā,eam cum meretricibus dilapidavit;quid de contemptu paternorum bonorum poterat devenire, niſi lapſus in extremam ruinam,& miſeriam?Ex quo Naboth noluit à ſe alienare hæreditariam vineam à ſuis majoribus acceptam, cum enim ab eo poſtularetur, dixit: *Propitius ſit mihi Dominus,ne dem hæreditatem patrum meorum tibi.*3. Regum 21.n. 3. Nam in ipſa hæreditate ſuorum majorum,virtutum habebat documenta, ut illa imitaretur.D.Ambr.in Pſalm.38.*Naboth*,ait, *lapidari maluit, quàm vineam ſuam dare in direptionem. Hæreditas majorum vera fides eſt.*

Hæreditas paterna non contēnenda, ſed æſtimanda. 3.Reg.21. Ambr.

32.

Quintò. Tam facile prodigus totam ſuam ſubſtantiam dilapidavit, cum è contra frater ſenior nec hœdum cum amicis epulo expendit; unde tanta rei differentia? Prodigus accepit ſuam ſubſtantiam non interventu laboris, ſed ex paternæ hæreditatis indulgentia.At verò ſenior ruri deditus, incumbens aratro,& agriculturæ,ſuo ſudore ſtudebat res ſuas adaugere;ex interventu autem laboris æſtimatio rei,ex defectu verò laboris cōtemptio illius, ſenior frater cum multum ſuper rem multiplicandam inſudaret, ſic ſuaſerat ei in pretio, ut ne diminueretur,hœdum non audebat cum amicis epulari. At verò Prodigus cum facilitatem, & ſine moleſtia ulla totam hæreditatem ſuam haberet,eā parvi faciebat, unde breviſſime totam conſumpſit,ac dilapidavit. Unde Theodoricus Rex ſcribens illuſtri adoleſcēti Felici Gallo, eum laudat, quod tranſiens in Italiam ait:*Paterna ſubſtantia locupletatus,quæ novos ſemper extollit hæredes, conſervaſti divitias,cum ad eas præter laboris ſtudia perveniſſes.Solet enim facile labi,quod ſine difficultate potuit inveniri.*Hæc apud Caſſiodorum lib.2. variarum epiſtol.2. Vide tom. 2.cap.26.quæſt.1.n 6.& 7.

Facilè habita ſunt contemptui,difficiliter verò æſtimationi. Caſ.

33.

Sexto. Adoleſcens hic totus dedicatus erat ut in domo patris degeret,ac viveret,& tamen ipſe voluntate ſua ab illa ſe ſubtrahit,ut in regionem longinquam recedat:quid ergo mirum quod ibi diſſipet totam ſuam ſubſtantiam,opulentiam,ac elegantiam, qui enim conſecratus eſt,ut in domo Dei patris ſit, ab illa tamen recedit, ac ad mundialia negotia convertitur, ſine dubio breviſſimè totam virtutis, ac religionis ſubſtantiam, illúſque decorem diſſipat, ac perdit.

Qui recedit à loco ſacro, ac Domo Dei in multa mala incidit

34. Thren.4.

Miſerum Nazaræorum caſum lamentatur Jeremias Threnorum 4.num.7.*Cādidiores*, ait,*Nazaræi*

zaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſaphiro pulchriores. Denigrata eſt ſuper carbones, facies eorũ, & non ſunt cogniti in plateis. Maximè eorum venuſtatem decantat Propheta, ita ut in candore nivem excedant, in nitore lac, in rubicunditate ebur, & tandem in pulchritudine ſaphirum, tamen tota eorum elegantia ſic deturpata eſt, ut ſuper carbones ultus eorum eſſet denigratus: unde illis tanta turpitudo? *Non ſunt cogniti in plateis.* Nazaræi erant dedicati Deo, & templo, & cum ab illo exierunt ad publicas plateas, ut negotiis ſæcularibus ſe ſe immiſcerent, ſtatim omnis ſplendor, ac decor virtutis, & ſanctitatis deperditus eſt in illis, ut jam non eſſent cogniti in plateis, ut viri pii & religioſi, ſed tanquam homines mundialium fumo denigrati. Gillibertus Abbas ſerm. 47. in Cantica: *Ordinis noſtri*, ait, *cernite viros, quam admirabile erat nomen eorum in univerſa terra; in vicis, quando vixerant viſi in plateis, ſtatim cogniti pro ſanctitatis ſigno erãt in eis. Nunc autem nullo religionis diſcrimine nullo privilegio converſationis, aut nullo, aut perenni, diſtincti, ac ſignati ſunt à cæteris. Ideo non ſunt cogniti quaſi Nazaræi in plateis. Frequentia platearum dedecorat Nazaræos, & peregrinam ſpeciem inducit. Mutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides ſanctuarii in capite omnium platearum, ideò non ſunt cogniti in plateis. Non agnoſcitur in eis nativus candor, non nitor, non rubor, non pulchritudo.*

Gillib. — *Frequentia platearum dedecorat Nazaræos.*

35\. Lamentatur idem Jeremias devaſtationem Jeruſalem, & ait: *Omnes portæ ejus deſtructæ: ſacerdotes ejus gementes: virgines ejus ſqualidæ, & ipſa oppreſſa amaritudine*, Threnorum 1. num. 4. Deſtructio portarum, totius extitit civitatis deſtructio; nam per eas patuit inimicis greſſus; cur ergo cum malum eſſet commune, peculiariter tamen ſacerdotes, & virgines introducuntur deplorantes portarum deſolationem? Quandiu portæ erant clauſæ, tenebantur in templo ſacerdotes, & virgines Deo conſecratæ in ejus obſequio; at verò cũ portæ deſtructæ ſunt patuit aditus ut ad publicas vias, & vicos exirent, implicantes ſe negotiis mundialibus, quo omnino perierunt, ac à ſemita virtutis, & religionis receſſerunt, & ideò ſacerdotes, ac virgines peculiariter portarum deſolationem deplorant, tanquam eorum deſolationis occaſionem, & ruinam. D. Paſcaſius ibi in Thren. *Quia mors*, ait, *ad nos introivit per feneſtras noſtras, ſqualet virginitas animæ, regale noſtrum gemit ſacerdotium. Dum replemur pro virtutibus vitiis amaritudine delictorum.*

Thren. 1. — *Cum Deo dedicatus ad mundum egreditur perit.* — *Paſch.*

36\. Facto terræ motu magno ait Joannes Apocalypſ. 6. n. 13. *Stellæ ceciderunt de cœlo in terram.* Cur non potiùs ceciderunt in aërem, vel ſuper excelſas turres, ſeu montes altos? Cardinalis Vitales in ſpeculo morali ſacræ Scripturæ, Tit. de Religion. per has ſtellas intelligit Religioſos qui veluti fulgentia ſidera micant in firmamento, Religionis, ſi tamen ab ipſo cœlo, ſeu religione proſiliunt. in peſſima vitia, ac extremam miſeriam prolabuntur. Citat. Cardinal *Flante impellente, & conquaſſante iſtas ſtellas vento tentationis, ambitionis, diviſionis, ſuſpicionis, carnalitatis, deordinationis, & diſſolutionis, cecidimus evidenter de ſtatu perfectionis ad terram infirmam.*

Apoc. 6. Card. Vital. — *Religioſus à religione proſiliens, in extrema vitia cadit.*

QUÆSTIO V.

Quare conſumpta ſubſtantia, exorta fame, prodigus cœpit egere abſque alicujus adjuvamine?

PRodigus totam ſubſtantiam ſuam dilapidavit conviviis, potationibus, ac multis expenſis factis cum amicis ſuis. Quare cum exorta fame omnia illius ſint conſumpta, nullus invenitur ex amicis, qui ei aliquod ſubſidium præbeat, ſed ipſe omnibus deſtitutus cœpit egere, ita ut uni civium adhæreret. 37.

Difficultas quæſtionis.

38\. Reſpondeo. Primò, quòd erant ſæculi amici, qui proſperitatis tempore tibi adhærent, ut de tuis bonis epulentur, & comedant, adverſo verò caſu dato, egeſtateque adveniente, ſtatim te contemnunt, & deſerunt. In ultimis diebus David Adonias acclamatus eſt rex Iſraël, fecitque grande convivium fratribus, ac amicis ſuis. Audierũt tamen quod ex imperio David Salomon unctus eſt rex, conſtitutuſque eſt in ſolio patris ſui. *Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerunt, ab eo, jamque convivium finitum erat*, 3. Reg. c. 1. n. 41. Advertit textus tempus, quo audierunt *jamque convivium finitum erat.* Quid inde factum eſt. *Surrexerunt omnes, qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unuſquiſque in viam ſuam*, ibid. n. 50. Durante convivio cum eo ſunt, finito diſcedunt, aſpirante felicitate cum eo conveniunt, illa recedente recedunt.

Amici, qui de tuis epulantur, tempore famis recedunt. — *3. Reg. 1.*

39\. Secundò D. Chryſologus ſerm. 1. *Luxuriæ, ventri*, ait, *gulæ, fama tortor apponitur: ut ibi ultrix pœna ſæviat, ubi pœnalis reatus exarſerat.* prodigus luxuriæ, ac ventri magna eſcarum copia indulgens totam ſuam diſſipavit ſubſtantiam, meritò fame vexatur, ut venter torqueatur qui tantæ ruinæ, ac damni cauſa extitit. Vide tom. 2. & 3. verb. *Peccatum.*

Chryſ. — *Per quæ quis peccat, torquetur.*

40\. Tertiò Idem. Chryſol. ſuperiori quæſt. datus: *Cenſus*, ait, *nudavit filium, non ditavit: dato, non accepto pretio, miſera ſe tradidit ſervituti.* Filius prodigus accepta ſubſtantia largè crapulæ, & epulis indulgebat, multáque ſaturitate lætabatur, quid inde ſequutum? Multa fames, & egeſtas, ex opulentia ſæpè in miſeriam, ac ſterilitatem dilabitur. Vidit Pharao: *Septem boves de amne conſcendere, pulchras nimis, & obeſis carnibus. Et ecce has ſequebantur aliæ ſeptem boves, in tantum deformes, & macilentæ, ut nunquam tales in terra Ægypti viderim*, Geneſ. 41. n. 18. Expende illud, *ſequebantur*; ac ſi fertilitatis conſequentia ſit macies, & ſqualor. De iniquorum terra, ait David: *Terram fructiferam in ſalſuginem, à malitia inhabitantium in ea*, Pſalm. 106. numer. 34. Explicant Euthymius, & Nicephorus: *Poſuit terram in ſalſuginem.* In pœnam enim peccatorum, terra, quæ centuplum fructificabat, poſtea ſalita, ſeu ſterilis evaſit.

Chryſ. — *Saturitatis conſequentia fames.* — *Gen. 41.* — *Pſ. 106. Euth. Niceph.*

Quartò D. Bernard. apud Tilmanum in allegor. *Unde huic*, ait, *egeſtas, niſi ex eo, quod legitur diſſipaſſe bona ſua cum meretricibus vivendo luxurioſe? Meretrices iſtæ carnis ſuæ cõcupiſcẽtiæ cũ quibus luxurioſè vivendo diſſipabat bona naturæ, quis eis abutitur ad voluptatem. Huic egeſtas perniciosa ſuccedit, eo quod non ſatietur oculus viſu, nec auris auditu impleatur.* Adoleſcens multũ dives erat, in valde tamen urgentiſſimam famem venit? 41.

Bern.

Vitia pariũt egeſtatem. nit; unde ſic fameſcit, tradidit ſe vitiis & voluptatibus, harum enim abundantia bonorum egeſtatem parit, & omnium rerum penuriam infert. Larga enim deliciarum copia ſtrictam famem in corde gignit. *Meretricis iſtæ carnis ſuæ concupiſcentia, qui luxuriosè vivendo diſſipabat bona naturæ.*

42. *Pſ.105.* *Concupierunt concupiſcentiam in deſerto: & dedit eis petitionem ipſorum: & miſit ſaturitatem in animas eorum*, Pſalm. 105. n. 14. Legit D. Hyeronym. *tenuitatem*, Septuaginta, & Hebræi: *maciem.* Quæ ſaturitas erat illa, pro qua macies legitur, ac ponitur? Eea explicat Lorinus: *Miſit ſaturitatem*, ideſt permiſit *implere appetitum.* Adimpletio appetituum tenuitas, ac macies omnium bonorum eſt. Mendoça in 1. lib. Regum verſ. 5. num. 7. *Qui enim*, ait, *ſuas explebant, ſaturabantque concupiſcentias: poſtea præ fame conſumebantur, & tabeſcebant.*

Lor. *Appetitus in tenuitatem degenerat.* *Me d.*

43. Videt Joannes mulierem multo cultu ornatam, purpura, & coccino, lapide pretioſo, & margaritis circundatam, in manu ſua habebat poculum plenum abominatione, & immunditia omnium vitiorum, ac iniquitatum unde & ipſa nuncupatur Babylon magna mater fornicationum, & abominationum terræ. *Et in fronte ejus nomen ſcriptum myſterium.* Apocal. 17. n. 5. Quodnam myſterium latebat in hac impudica muliere, quæ maximè omnium oculis erat patens, & expoſita? in hoc tamen interveniebat myſterium, quod cum eſſet omni turpitudine vitiorum fœdata, plena tamen erat margaritis, & lapide pretioſo, ſic vitia divitias conſumunt, quod tanquam magnum myſterium haberetur, ut mulier cum illis locuples exiſteret.

Apoc.17. *Vitia divitias conſumunt.*

Luc. 15. *n.* 15. Et abiit, & adhæſit uni civium regionis illius. Et miſit illum in villam ſuam, ut paſceret porcos.

Num. 16. Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat.

VERSIONES.

Vatab. n. 15. Et profectus adjunxit ſe uni civium regionis illius.

Syriacus. Abiens itaque ſeſe adjunxit uni ex filiis civitatis regionis illius.

Orig. hom. 18. *in Numeros.* Acceſſit ad quendam primarium civitatis in regione illa.

Arabicus. Adhæſit uni ex majoribus regionis illius, qui miſit eum in agrum ſuum.

Arias. Qui miſit eum in agros ſuos.

Syriac. 16. Et concupiſcebat implere ventrem ſuum ex ſiliquis illis quas edebant ſues.

Arias. Et deſiderabat implere ventrem.

Arabicus. Quas porci manducabant, & non dabatur illi.

EXPOSITIO III.

ABIIT. Explicat Gloſſa, ſponte, ſeu propria voluntate. Ex quo ait Tit. Boſtr. *Abiit, perditionis forma afficitur.* Cum homo dicitur ſua voluntate, ſtatim ipſa perditionis forma conſtituitur, *adhæſit.* Non dicitur quod conductus fuit à cive, ſed quod adhæſit, ſeu adjunxit ſe omnibus modis ſe illi inſinuans ad ejus gratiam ſollicitandam, ut inde panem habe-ret, ne fame periret. Rectè D. Ambroſ. expendit verbum *adhæſit* ſic explicans: *Qui hæret, in laqueo eſt.* Sicut enim paſſer pabulum quærens, in laqueum incidit; ita infelix peccator, ubi jucundam voluptatem ſperat, in miſerabilem ſervitutem incurrit. Notat Hugo, quod prius dicitur, *abiit*, & poſtea *adhæſit*, Homo propria ſua voluntate ſubjicitur diabolo. 44. *Gloſſa.* *Boſtr.* *Ambr.* *Hugo.*

Uni civium regionis illius: ſeu ut legit Origenes, *primarium civitatis.* Civem regionis à Deo longinquæ diabolum interpretantur D. August. lib. 2. Quæſtionum Evangel. quæſt. 33. D. Hieronymus Boſtrenſ. Beda, Henricus, qui ait: Diabolus *terrenis concupiſcentiis præpoſitus eſt.* Deinde ſubditur: *Miſit illum in villam ſuam.* Græcus, *in agros ſuos.* Beda, in villam mittit, ait, eſt ſubſtantiæ mundialis cupiditate ſubjugari. *Ut paſceret porcos.* D. Chryſoſtomus in Catena, hoc eſt ut ſordidas, & immundas cogitationes in animo nutriret. Cathuſianus, *ut paſceret porcos.* Hoc eſt dæmones inferiores, ſeu homines turpes Diabolo inferiores. Ecce ad quantam miſeriam luxuria, & prodigalitas nobilem adoleſcentem adduxerunt, qui ut in domo paterna honeſtiſſimè habebatur, ab illa recedens ſervus porcorum efficitur. 45. *Orig.* *Aug.* *Hier.* *Boſtr.* *Beda.* *Chryſoſt.* *Carth.*

Et cupiebat; ſeu ut legit Arias, *deſiderabat*, implere ventrem. Miro modo depingitur famelicus homo, ut advertunt Maldonatus, Luc. Burgenſ. Non dicitur, cupiebat edere, ſeu ſaturari, ſed implere ventrem. Cupiunt enim, qui magna fame opprimuntur, replere vacuum ventrem, nulla qualitatis ciborum conſideratione habita. *De ſiliquis.* Siliqua propriè ſignificat folliculos leguminum, qualia ſunt fabæ, cicer, lentes; alii volunt eſſe arboris fructus. *Quas porci manducabant.* Illæ enim porcis certa hora, certáque menſura dabantur in cibum non ab ipſo, ſed ab alio ad id à Domino deputato. *Nemo illi dabat*: ad ſatietatem, ut poſſit illius ventrem explere. Euthymius: *Nullus*, ait, *illi dabat ad ſatietatem. Hujuſmodi enim dæmones neminem ſinunt ſatiari voluptatibus, ut citius à peccato quieſcat.* 46. *Arias.* *Mald.* *Burg.* *Euthym.*

QUÆSTIO VI.

Quarè adoleſcens vili porcorum ſervitio ſe ſubjicit, non verò nobili militiæ adſcribitur?

PRimam rationem deſumo ex D. Chryſologo ſerm. 1. *Cupiditas*, ait, *civem in peregrinum, filium in mercenarium, in egenum locupletem, liberum mutavit in ſervum, junxit porcis, à patre piiſſimo* 47. *Chryſ.*

piiſſimo, quem ſe junxit, ut ſerviret cœnoſo pecori, qui pietati ſanctæ ſervire contempſit. Ecce quot mala obveniunt adoleſcenti, ubi à patre receſſit, propriis cupiditatibus ductus noluit obedire patri, & elegit ſervire porcis, villam, & mapalia habitat qui in nobili palatio dedignabatur, qui regales delicias faſtidiebat, modo præ fame poſtulat ſiliquas porcorum, qui civilium eruditorúmque fratrum fugiebat conſortia, modo exul obruteſcit inter viliſſimorum pecorum greges Et qui degebat inter odoriferas *emiſſiones tui paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus Cant.* 4. n. 13. modo tetrum, ac fœtidum porcorum vaporem ſuſtinet. *Ut ſerviret cœnoſo pecori, qui pietati ſanctæ ſervire contempſit.*

In Dei obſequio bona in mundi ſervitute mala. Cant. 4.

48. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſtomus orat. 4. de Prodigo: *Et miſit eum*, ait, *in villā ſuam civis ille, ut paſceret porcos: cives autem regionis illius ſunt dæmones, in qua profugus degebat: ſic enim honore afficiunt dæmones, qui illos honore proſequuntur, ſic amant eos, à quibus amantur, talia dona largiuntur illis qui ſibi obediunt.* Ut ſerviat mundo, & diabolo expendit adoleſcens totam ſuam ſubſtantiam, fit exul à patria, largos labores itineris ſuſcipit, quam tamen mercedem, ſeu honorem inde aſportat? Ut porcis ſerviat. Talem honorem impendunt dæmones ſuis amatoribus; tale præmium, multo itineris labore ſibi homines comparant; & ut porcos paſcant, fame, itinere, ac omnium rerum penuria ſibi emunt, & comparant *Sic enim honore afficiunt dæmones eos, qui illos honore proſequuntur.*

Fame, itinere, ac labore emit homo extremam utilitatem.

49. Tertio & maximè ad quæſtionem. Prodigus luxuriæ, ac vitiis deditus fuerat, à quibus ejus vires ſunt debilitatæ, animus enervatus, & ipſe ignaviſſimus effectus eſt. Ut ipſe nil generoſum intenderet, ſed ſolùm ad cænum porcorum inclinaretur, ſic ipſe ex luxuria, ac vitiis tam iners factus eſt D. Cyrillus: *Hi*, ait, *imbelles ſunt, ac minus poſſunt maximè militia ſpirituali, in qua ei, qui uxorem duxit, tanquam infirmior, & ignavior ait, non poſſum venire*, Luc. 14. n. 20.

Luxuria enervat vires ac frangit animum. Cyril. Luc. 14.

50. Exod. 1. Excitat Pharao ſuos, ut inſurgant contra Hebræos, dicens: *Ecce populus filiorum Iſraël multus, & fortior nobis eſt: venite ſapienter opprimamus eum*, Exod. 1 n. 9. Bene agnoſcebat rex, quod multo major erat numerus Ægyptiorum, quam Hebræorum, cum Ægytiacum regnum eſſet ampliſſimum, tamen timet Hebræos, quod ſi inſurgerent in bellum, ſe ac ſuos ſuperabunt, & rationem ſubdit; *quia fortior nobis eſt*; quod ita interpretatur Abul. quod ſi fiat comparatio inter unū virum Ægyptiacum, & Hebræum, ſecundus multo fortior primo; ex quo tamen motivo ſibi perſuadet rex, quod Hebræus robuſtior Ægyptio ſit? Cum eodē ferè pabulo, ac eſca uterque populus uteretur: imò Ægyptius meliores, & delicatiores cibos veſceretur. Unde ergo Hebræus fortior creditur? Ægyptius luxuriæ, ac impudicitiis deditus erat, à quibus Hebræus ſobriè vivens ſe abſtinebat, & inde Ægyptius iners, ac ignavus reputatur, ut facilè à quolibet Hebræo eſſet ſubjugandus, ac ſuperandus. Lyran: *Ægyptii luxurioſi erant*, ait, *inordinatè viventes, & ex hoc debiliores fiebant in corporibus & minus apti ad productionem corporis; filii autem Iſraël contrario modo viventes erant fortiores in corporibus, & multiplicabantur in prole, & divitiis.*

Luxurioſus iners, & ignavus. Abul. Lyran.

51. Chodorlahomor rex Elamitarum cum aliis quatuor regibus inito prælio debellavit reges Sodomæ, & Gomorrhæ, eorúmque copioſum exercitum, & illotum omnem ſubſtantiam ſimul ſecum tulit; quod cum nuntiatum fuiſſet Abrahamo numeravit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem, & octo, *Et diviſis ſociis irruit ſuper eos nocte percuſſitque eos, & perſecutus eſt uſque Hoba*, Gen. 14. n. 15. Rex ille Elamitarum tantum habuit militum robur, ut magnorum quatuor regum Sodomorum acies potuerit devaſtare, ac debellare, ac ex magna parte occidere, quomodo Abraham ei exiit in certamē cum tam paucis hominibus, eúmque cum ſuis in fugam convertit ac talem percuſſit, omnémque prædam ex eorum manibus liberavit? Reges Sodomorum, & Gomorrhæ cum ſuis militibus erant valde impuri, & ideo multum inepti, ac ignavi ad bellum, unde ſtatim terga vertentes ceciderunt: at verò vernaculi Abrahami erant puri, & caſti. Rabbinus ibi: *Expeditos duxit juvenes ad bellum promptos, qui non fuerant uxorati.* Et ideò tam fortes, ac generoſi in bello, ut magnas Elemiratum copias devaſtarent, caſta enim paucorum caſtra de multis adverſariis valent triumphare, ac victoriam reportare.

Geneſ. 14. *Luxurioſi imbelles, caſti fortes.* Rabb.

Quæstio VII.

Quare prodigus in deliciis enutritus, non alium cibum cupiebat, niſi porcorum ſiliquas?

52. Plin. Ambroſ. DE his ſiliquis multa congerunt Recentiores circa eorum ſignificatum. Communiter tamen juxta Plinium lib. 18. cap. 12. reputantur folliculi leguminum, ut fabæ, &c. De illis ait D. Ambroſius in præſenti: *Quis prior hujuſmodi hominibus*, ſcilicet luxurioſis, *cibus quam ei, qui ſiliquæ modo intus inanis, foris mollis eſt quo corpus non reficitur, ſed impletur, ut ſit magis oneri, quàm uſui.* Luxurioſos pabulum non reficit, ſed potius gravat eos. Alii, ut Plinius lib. 15. cap. 24. Dioſcor. lib. 1. cap. 30. Columella lib 5. cap. 10. Janſenius, Barradas, & alii dicunt eſſe fructum arboris falcatum digitali longitudine, latitudine pollicari, qui latine dicitur, *ceratia*, vulgò, *al ferrobas* Quarum magna copia eſt in regno Valentiæ. De illis, ait Titus Boſtr. *Siliquarum guſtus ſuavis eſt, & tamen adjunctam habet nonnullam aſperitatem.* Alii tenent eſſe fructum arboris quercus ad uſum porcorum.

Plin. Dioſc. Col. Janſen. Barrad. Boſtr.

53. Theoph. Euthym. Boſtrenſ. Ad quæſtionem reſpondet primò Theophylactus: *aſſimilatur*, inquit, *ſiliquis peccatum, dulcedinem habens, & aſperitatem, delectat enim ad tempus, cruciat perpetuo*, &c. Similiter Boſtrenſ. Euthymius, & alii, qui per ſiliquas peccatum, ſeu appetitus interpretantur, quod licet ſecum videatur importare aliquam brevem dulcedinem, infert tamen aſperitatem, ac cruciatus æternos, & tamen miſer peccator in ſuis malis demerſus nil aliud cogitat ac deſiderat, niſi hujuſmodi aſperitates.

54. Aug. Ambr. Hieron. Beda. Haym. Bonav. Secundo D. Auguſt. in quæſtionibus. D. Ambroſius, D. Hieronym. Beda, Haymon, C. Bonav. per ſiliquas interpretantur inanes, ac ſæculares ſententias infidelium, ac Hæreticorum. *Siliquæ*, ait D. Auguſtinus, *ſæculares ſunt doctrinæ, ſterili vanitate reſonantes, de quibus laudes idolorum fabu*

fabularumque, *ad Deos gentium pertinentium*, *vario ſermone*, *atque carminibus*, *percrepans*, *quid dæmonia delectantur*. Beda: *Sunt doctrinæ de falſis diis ſiliqua*, *id eſt cibus porcorum*, *videlicet Ethnicorum*, *& dæmonum*. Siliquæ ſunt figmenta Poëtarum, pompæ verborum Rhetoricorum, falſaque hæreticorum dogmata; mundani ſpreta vera, ac ſana doctrina illa appetunt, illiſque ſolum tanquam ſuaviſſimo pabulo delectantur.

Beda.

Mundani quærunt fabulas ac doctrinam hæreticam.

55. Tertiò, D. Petrus Chryſolog ſerm. 2. *Diabolus*, ait, *non ſinit eos*, *ſcilicet peccatores*, *ex ipſo porcorum cibo paſtuque ſaturari*, *ut eſurientes vitia plus delinquant*: *luxurioſos*, *ſatietas capere non poteſt*; *voluptas neſcit expleri*. Famelicus adoleſcens ardenter eſuriebat ſuillas eſcas, & tamen illi non dabantur. Hæc eſt malignorum ſpirituum aſtutia, ut peccatores in ſuis ſceleribus nunquam ſatientur, ne ſaturitas in faſtidium vertatur *ut eſurientes vitia plus delinquant*. Ut inde inexpleta libidine in dies avidiores ad vitia rapiantur. Sic explicant Euthymius, ac Theophylact. illud: *Nemo illi dabat*, ſatietatem ſcilicet in ſuis vitiis, ac turpitudinibus.

Chryſolog.

Nunquam diabolus in vitiis dat ſatietatem.

Euthym. Theophyl.

56. Quartò. Idem Chryſologus ſerm. 1. *Quam crudele*, ait, *miniſterium*, *quia neque convivit porcis*, *qui vivit porcis*. *Miſer*, *qui porcorum deficit*, *& eſurit in ſaginam*, *miſer quis quallentis cibi cupit*, *nec impetrat qualitatem*. Ex multis prodigi miſeria deprehenditur; & primò ex ſuo deſiderio, in tam infima ſorte erat conſtitutus, ut nihil aliud deſideraret nec ei veniret in mentem niſi ſqualidum alimentum, & hoc etiam defraudabatur, & aſſequi non valebat, quid miſerabilius, quã quod cum porcinam vitam vitiis ac luxuria ageret, porcini victus expers erat? *Quam crudele miniſteriũ*, *quia neque convivit porcis*, *qui vivit porcis*.

Cryſolog.

Prodigus miſer ex ſuo deſiderio.

Vitam porcinam agebat, *& non ſaturatur ut porcus.*

57. Quintò D. Paſchaſius lib. 2. in Thren. confert hunc locum cum illo Threnorum 2. num. 12. ubi pueri Hieroſolymitani in ſchola Dei enutriti, *Matribus ſuis dixerunt*, *ubi eſt triticum*, *& vinũ*? *cum deficerent quaſi vulnerati in plateis civitatis*, *cum exhalarent animas ſuas in ſinu matrum*, Prodigus adoleſcens præ fame animam exhalans *cupiebat ſaturari de ſiliquis*. Pueri verò Hieroſolymitani, non ſiliquas, ſed panem, & vinum ſuſpirant. Cur adoleſcens porcorum eſcas, pueri verò illi panem, & vinum requirunt? Citatus D. Paſchaſius. *Non aiunt*, *ubi eſt hordeũ*, *aut ſiliqua*, *ſed ubi eſt triticum*, *& vinum*? *Norunt igitur*, *et ſi degeneres ſuo vitio*, *quales eos pater genuerit*: *Prodigus autem ille filius concupierat ſaturari de ſiliquis*, *quas porci manducabant*. Adoleſcens ille tanquam Gentilis factus receſſerat longè á domo patris profectus in regionem longinquam, ubi diſſipata ſubſtantia ſua fame peribat, at verò Hieroſolymitani exhalabant animas in ſinu matrum ſuarum. Qui autem ut Gentilis, & hæreticus ſe à domo Dei elonginquat, in ultimis conſtitutus nil cogitat ac requirit, niſi mundana, ac brutorum alimenta. At verò qui eſt in ſinu Eccleſiæ, ut fidelis, licet aliquando peccato lapſus fuiſſet, tamen cum in ſinu Eccleſiæ teneatur, & foveatur, cum in extremis agit, panem & vinum filiorum contendit, quo anima in æternam vitam reficiatur: pro quo nota, quod poſtquam mentem dirigit ad domum patris, illámque concupiſcit, jam non ſiliquas, ſed panem deſiderat. *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus*?

Paſchaſ. Thren. 2.

Elongatus ab Eccleſia terrena cogitat; *in ſinu ejus cæleſtia.*

58. Sareptanæ viduæ filius moritur, quem excitaturus accedit parens Elias. *Et ait ad matrem Elias*, *Da mihi filium tuum*. *Tulitque eum de ſinu ejus*, *& portavit in cœnaculum*, 3. Regum 17. numer. 19 maximè ponderandus eſt locus, in quo habebatur filius revocandus in vitam, & ex quo loco eum accipit Elias. *Tulit eum de ſinu ejus*. Non jacebat in lectulo, vel in ſtrato, ut communis eſt locus aliorum mortuorum, ſed in ſinu matris erat, & inde ipſum extrahit Propheta, ut ei vitam communicet, felix, qui dum moritur, in ſinu matris, in ſinu Eccleſiæ eſt, quia frequenter adeſt unus Dei miniſter, qui ei manum porrigat, ipſúmque foveat, ut valeat in ſalutem, ac vitam evocare. Perbellè Gillibertus Abbas ſerm. 16. in Cantic. *Molli*, ait, *& fœmineo matris eſt ſinu fovendus*, *ut non exaſperatus abſorbeatur*. *Non expedit ei extra materni ſinus ambitum reperiri*, *ne fortè non tollat illum verus Elias in cubiculum ſuum*. Quã plurimi non ſunt ſublati in ſalvatoris cubiculum; eo quod extra ſinum matris ceciderunt. At verò qui in ſinu matris eſt, licet cadat, & vulneretur, tamen blanda, ac molli pietate matris fovetur, ut valeat in vitam reſtaurari.

3. Reg. 17.

Quia in ſinu Eccleſia delinquit, *ſæpè erigitur.*

Gilibert.

59. Sextò. Ait textus: Quod facta eſt fames valida in regione illa. Quamvis in multis delitiis enutritus fuiſſet prodigus, tamen cum tunc graviſſima eſſet exorta ciborum penuria, ipſe tempori, ac neceſſitati ſe accommodans non delicatos cibos, ſed porcorum ſiliquas appetebat, illiſque tantum contentus quieſcebat.

Famis tempore utendum humili cibo.

60. Cum ſuper fratres ſuos eſſent commota viſcera Joſeph, parat ille fratribus ſuis convivium; *Lota facie egreſſus continuit ſe*, *& ait*, *ponite panes*; Geneſ. 43. n. 31. Totius Ægypti gubernator convivium fratribus ſuis exhibet, quis non cogitet, quod ſi valde abundans delicatiſſimis ferculis, in quo omnia obſoniorum genera reperiantur, ut tanto principe, ac prorege decens videbatur? Ipſe tamen panes, tantum proferri mandat. *Ponite panes.* Non me latet quod panis nomine alii cibi intelligantur, & dum imperat panes parari, ſimul alia obſonia requirit, tamen non quæ ad lautitiam, & abundantiam, ac delicias conducant, ſed ad congruentiam, & neceſſitatem, alienum à ſe putavit prudens princeps, ut inter fameſcentes populos, & penè fame conſumptos, ipſe deliciis, ac larga obſoniorum copia uteretur, ac proinde cum alii fame perirent, ipſe parcum convivium præparari diſponit. Philo lib. de Joſeph: *Interim*, ait, *cibi non valde lauti apponuntur*, *quod Joſeph non liceret*, *uti deliciis in publica penuria*, *& hoc ipſum prudentes homines in laudem vertebant*, *vitari luxum intempeſtivum*. Vide tom. 3. cap. 33. quæſt. 17. num. 110.

Geneſ. 43.

Tempore famis non lautè vivebat.

Philo.

QUÆSTIO VIII.

Quare Prodigus non rapiebat ſiliquas, cum eas concupiſceret, & nemo illi eas daret?

61. RESPONDEO. Primò, quòd ſiliquæ ſub alterius erant poteſtate, qui certo diei tempore porcis præbebat cibum, unde non poterat Prodigus illas ſurripere, ut impleret ventrem; deinde etiam non audebat abſconditè aliquid aſſumere, timebat enim, quod ſi Dominus eſciret porcos conſueto ſuo cibo privari, famulum à domo expelleret.

62. Bonav. Secundò. D. Bonavent. *Frequenter peccator*, ait quum hujuſmodi, id eſt, mundi, *quærit de icias, juſto Dei judicio perdet illas, ut pro deliciis rigo-* Job. 30. *rem, aſperitatem, ac amaritudinem inveniat.* De peccatoribus ait Job. 30. n. 4. *Mandebat herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum.* Ad convivia conveniebant impii, ut ſuaves epulas ederent, & deliciis indulgerent, & tamen quæ obſonia apponebantur, herbæ, ſcilicet arborum cortices, & radix juniperorum, ſed his quid inſuavius, durius, aſperius? Quæ non ſolum non delectant, ſed etiam pungunt, & amaricare faciunt os. Hæc ſunt mundi oblectamenta, quæ acerbitatem, ac amaritudinem important. Gregor. D. Gregorius: *Arbor juniperi*, ait, *pro foliis punctiones habet. Sic quippe hirſuta ſunt, quæ profert, ut ſpinis ſimilia contrectantem pungere valeant. Spina vero eſt omne peccatum; quia dum trahit ad delectationem, quaſi pungendo lacerat mentem.*

Peccator, dum quærit delicias, eas perdit, & amaritudinem invenit.

63. Tertiò. Res valde mira! Prodigus glandes in cibum præbebat, & hunc cibum valde tenuem non inde ſibi parat? Si glandes ſua in manu habet, cur alienam ſpectat manum, ut aliquis ei porrigeret, & tamen, *Nemo illi dabat.* Cur eas non rapit? Cur eas non capit? Prodigus etſi in tanta miſeria verſaretur, tamen præditus erat bono ingenio, & bene in domo patris ſui enutritus, proindéque nobili adoleſcentulo rapina pudor erat, ut potius eligeret fame perire, quam duas ſiliquas ex porcorum ore ſurripere, tam alienum eſt à viro nobili furandi vitium. Hier. D. Hieronymus in cap. 2. ad Titum: *Pulchrè ait, quidem vir apprimè gravis, cum & cujuſdam judicis laudaretur integritas, & diceret de eo ille qui laudabat, non eſt fur, reſpondit optimum ſervum faceret, ſi nec fugitivus eſſet, in tantum furti ſuſpicio ab omni libero debet eſſe aliena.*

Prodigus potius vult fame perire, quam furari

64. Poſtquam primus Parens peccavit, cum audiſſet vocem Domini deambulantis in Paradiſo. Adam ubi es; *Abſcondit ſe Adam à facie Domi-* Genes. 3. *ni.* Geneſ. 3. num. 8. Homo tam ſapiens ut Adamus, qui optimè ſciebat, quod omnia ſunt nuda, & aperta oculis ejus, tamen abſcondit ſe, & quamvis ipſe dixiſſet, *Abſcondi me eo quod nudus eſſem*, Tamen præcipua erubeſcentia ex tranſgreſſione præcepti naſcebatur, ut notat Rupertus lib. 3. in Geneſ. 14. Ex uno modico pomo tantus timor, & pudor; ut inter condenſas arbores latere affectaverit. Adamus comedit fructum vetitum actore ſerpente tanquam furto ſublatum. Rupert. lib. 4. in Cant. *Serpens non dabat de ſuo, ſed ſuadebat rapere de alieno.* Nam licet Deus omnia conceſſerit homini, arborem tamen illam ei intercluſit. Comedit ergo ex illa Adamus tanquam ex alieno. Cum autem ipſe eſſet nobiliſſima indole, ac magno ingenio præditus, & ſe videri furti crimine fœdatum, tanto pudore eſt affectus, ut nihil aliud cogitaverit niſi fugere, ſeque abſcondere, & non apparere. Theodor. q. 57. in Gen. *Latere conatus eſt quaſi cognoſcens furari malum eſſe.* Theodor.

Furari alienum à viro nobili.

65. Cum receſſiſſet Jacob à domo Laban ipſo inſcio, inſecutus eſt eum, illumque invenit in monte Galaad, ipſumq; objurgavit, quòd ſe ignorante fugeret, filiáſque ſuas clam abigeret, ac tandem: *Cur furatus es deos meos?* Cui Jacob ait: *Apud quecumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus noſtris.* Geneſ. 31. n. 32. Certum eſt quod pœna proportionanda ſit delicto, quomodo Ja- Geneſ. 31. cob vir prudens rigidam mortis pœnam, imponit furanti idola, cum ipſa eſſent imagines quædam luteæ, vel ligneæ, & fieri poterat ut Rachel, vel Lia, vel aliquis ex filiis ejus illa furto abſtuliſſent, quamvis ille penitus hoc neſciret; cur ergo pro re parvi ponderis tam duram pœnam infligi ſtatuis. *Necetur coram fratribus noſtris?* Ex lege naturali deducebatur, ut ibi notat Lyppomanus, Lypom. quod ſimplex furtum res erat execrabilis, magnæ infamiæ; inde Jacob conſtituit, ut furans idola, lethali pœna plectatur; per furtum enim ille exſpoliavit ſe honore, ac honeſta fama, non ergo mirum ut & vita privetur, ad quid requiritur vita incolumis, ubi honor eſt amiſſus? D. Chryſoſto- Chryſoſt. mus homil. 57. in Geneſ. ibi: *Apud quem, inquit inventi fuerint non vivet coram fratribus noſtris, non ſolùm quia ablatum eſt, ſed quia furtim, qui fecerit manifeſtam ſui flagitii pœnam feret.* Vide ſuprà cap. 21. num. 59.

Furto privatur homo ſuo honore.

Luc. 13. n. 17. In ſe autem reverſus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo?

VERSIONES.

Græcus. Ad animam autem ſuam reverſus.

Syriacus. Quúmque ad ſe rediiſſet, ait: quot ſunt mercenarii.

Arabicus. In ſe autem reverſus, in ſemetipſo cogitavit: quanti mercenarii ſunt in domo patris mei, quibus panis abundat?

Pagnin. Theop. Quàm multi mercenarii ſunt in domo.

EXPOSITIO IV.

In ſe autem reverſus. Siriacus: *ad animam* 66. *ſuam*; hoc eſt ad mentem, & cor ſuum Syriacus. rediens ac rectè ſapere incipiens, qui peccati ebrietate à ſe erat alienatus. Euthym. *Sui cōpos effectus, hoc eſt velut expergiſcens ab ebrietate* Euthym. *gravique ſomno.* Theophilact. *Ad ſe ipſum rediit.* Theoph. *Quandiu malè agebat, extra ſe ipſum erat; nam qui non bene gubernatur ratione, extra ſe ipſum* Chryſo. *eſt, & non manet in ſua ſubſtantia.* Et D. Chryſolog. ſerm. 1. In *ſe rediit, ut rediret ad Patrem, qui à ſe ante receſſerat: cùm receſſit à Patre.* Prodigus peccando cum pro re vili amittit totā ſuā ſubſtantiam, & divina bona extra mentem, & intellectum ſuum ferebatur, ut autem à multis malis eum opprimentibus liberetur, intravit in ſemetipſo conſiderans quot mala ſint in mundo, quot verò bona in domo Dei. Unde perbelle dixit D. Chryſolog. ſerm. 56. *Totū in ſe habit homo, ſi ſe habet ut operetur non ſecundùm concupiſcentiā ſed ſecundū rectā rationē. Dixit.* ſeu ut habet Arabicus. *Cogitavit.* Urgente fame, ac neceſſitate Arabicus. præſenti. Titus Boſtrenſis: In ſe reverſus dixit, ſeu Boſtrenſ. cogitavit. *Hoc eſt*, ait, *priorem felicitatem cum poſteriori miſeria cōferens: qualiſque & quātus: quādo cum*

cum patre adhuc degebat, animo pertractans: quam, teter, & miſerabilis tandem, poſtquam Deo deſerto dæmonibus cœpit eſſe obnoxius, evaſerit: iterúmque expendens; iſta recogitatio reſipiſcentis eſt.

67. *Quanti mercenarii.* Mercenarius eſt operarius pro mercede diurna, de quo q. ſequenti *Ego autem.* Chryſoſt. in Catena D. Thom. *Ego non alienus, filius boni patris; ego liber, & generoſus factus ſum miſerior mercenariis; à ſumma celſitudine primæ nobilitatis ad infimam humilitatem delapſus ſum,* deinde addit Prodigus. *Hic fame pereo.* Antea eſuriebat ipſas carnales concupiſcentias, ut ille ſaturaretur; modo fame perit. Ubi enim abundantiam paternæ domus, cœleſtiſque beatitudinis mente recogitavit, ex tunc intolerabilem reputat famem, quam ſub carnalium cupiditatum tyrannide patiebatur.

Chryſ.

QUÆSTIO IX.

Quare mercenarii dicuntur panibus abundare, & qui ſunt hi mercenarii?

68. MErcenarius eſt, qui operatur pro diurna mercede. Myſticus verò ſenſus inquirendus eſt. D. Nazianz. orat. in S. Baptiſma. Interlin. ac alii; cum per ſeniorem filium Judæos interpretentur; per juniorem verò gentiles, ſic rem explicant. Judæi tanquam mercenarii ſpe bonorum temporalium Deo ſerviebant, & illis abundabant. Ego autem, qui ſum populus gentilis omni veritate deſtituor. Secundò. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evangel. per mercenarios intelligit prædicatores ob commoda temporalia veritatem annuntiantes. Tertiò Beda. Mercenarii ſunt, ait, qui futuræ mercedis intuitu digna operari ſatagunt, & hi abundant panibus, id eſt quotidianis ſupernæ gratiæ reficiuntur alimentis. Gloſſa moralis, *Abundans panibus Divini Verbi ac Euchariſtiæ ſacramenti.*

Naz. Interl. *Qui mercenarius denotet.* Interl. Naz. Aug. Beda. Gloſſa. Theoph.

69. Ex quo benè Theophylactus ait; Tres ſunt ordines eorum, qui ſalvantur Quidam, ut ſervi faciunt bonum, timentes judicium, quod inſinuat David dicens. Pſalm. 118. num. 12. *Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui.* Alii verò mercenarii eſſe videntur, qui deſiderio bonorum, benè placere Deo cupiunt, ut ipſe David ait: ibidem num. 112. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem.* Alii ut filii ſunt, qui propter amorem in Deum mandata perficiunt, ſicut iterum David, ibidem num. 48. teſtatur: *Levavi manus meas ad mandata, quæ dilexi.*

Idem. Pſ. 118.

70. Secunda quæſtionis pars inquirit, quomodo dicatur, quod *mercenarii panibus abundant.* Cum cœleſtis panis nunquam videatur abundare in mercenariis animis, cum magis, ac magis illum frequenter deſiderent, & appetant? Erat prodigus jam in ſe reverſus pœnitens, & compunctus, ac proinde aliorum virtutem, etiam minimam, magnam, excelſam judicabat, ſuæque ſuperiorem, ac excellentiorem credebat, aliorúmque opera, ex quacumque juſtitiæ cauſa fierent, perfectiſſima reputabat, indéque eos omni cœleſti dono abundare apud ſe ſtatuebat. Bernar. ſerm. de diverſis affectionibus animæ. *Peccator, ait, compunctus reputat ſanctiſſimum, quacumque ex cauſa alterum videat innocentem.*

Pœnitens aliorum minimam virtutem, maximam exiſtimat.

Bern.

Cùm Abrahamus ſederet ad oſtium tabernaculi ſui: *Apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum, quos cùm vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adoravit in terram.* Geneſ. 18. n. 2. Abrahamus genere illuſtriſſimus, domo, ac amplitudine potentiſſimus, ac venerandæ canitiei gravitate præditus; illi autem ſolùm videbantur tres viri aſpectu juvenes. Nam quando eos hoſpitio recepit, tres homines communes putabat, & eſſe Angelos ignorabat, ut colligitur ex D. Paulo 13. ad Hebræos n. 2. *Latuerunt quidem Angelis hoſpitio receptis.* Et docent D. Chryſ. D. Ambr. Pereira, Cornelius ad locum Gen. Ex quo ſurgit difficultas, quommodo Patriarcha tam magnus proſternens ſe in terra in ſignum magnæ reverentiæ tres juvenes hoſpitio recipit? Tam inſigni virtute erat præditus Abrahamus, ut quemlibet inveniret ſe præſtantiorē, ac excellentiorē arbitraretur, indéque à ſe tanquam ab inferiori, omni reverentia proſequendum fore exiſtamabat. Adimplebat jam vir eximius in ſe documentū Apoſtolicum. Ad contemptionem, & inanem gloriam vitandam ſcribebat ad ſuos diſcipulos Paulus, ut alios; *Superiores ſibi invicem arbitrantes; non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum* Ad Philip. 2. n. 2. Ubi D. Anſelm. *Optimè docet,* ait, *quomodò vitant contentionē, & inanem gloriā, & quomodo arbitrentur alios ſuperiores, ſcilicet, ſi conſideraverit, non ſua bona, ſed aliorum.* 71.

Gen. 18. Ad Hebr. 13. Chryſ. Ambr. Corn. Ad Philip. 2. Anſel.

Cùm Angeli extra Sodomam deducerent Lot, ut ab incendio liberetur, dicunt ei quod in montem aſcendat, ut ibi ſalvetur; quibus ait Lot. *Quia invenit ſervus tuus gratiam coram te, ut ſalvares animam meam, nec poſſum in monte ſalvari.* Geneſ. 19. n. 19. Quæ difficultas objicitur Lot ut in monte ſalvetur, cum hoc ei præciperent Angeli, quorum virtutem ac potentiam ipſe bene agnoſcebat; unde ergo timor, ut in montem aſcendat? Prope illum montem inhabitabat Abraham, cujus virtutem ſe eſſe ſuperiorem certo credebat Lot, ac proinde timet ibi commorari, ne in conſpectu Abraham ipſe injuſtus, & imperfectus appareat, tanquam pœna dignus, & ideò in alium locum longè ab Abraham vult divertere. Lyranus. *Secundum expoſitionem Hebræorum,* ait, *in monte, id eſt prope Abraham, qui tunc manebat in monte: timebat enim Lot quòd ſi veniret juxta Abraham, qui erat ſanctus, ejus imperfectio magis appareret & à Deo puniretur.* Idem habet Lyppomanus. 72.

Gen. 19. *Conſpectu Abrahæ ſe reputat Lot injuſtum.* Lyran. Lyppom.

QUÆSTIO X.

Quare Prodigo venit in mentem paternæ domus, à qua receſſerat in regionem longinquam?

AIt Prodigus, quod mercenarii in domo patris ſui panibus abundant. *Ego autem hic fame pereo* Quæ verba hic obiter ſunt expendenda. Quomodo ait quod fame perit? Nam Dominus, ſeu civis, cui adhæſit, ac inſerviebat abſque dubio præbebat inproportionatum alimentum ad vitam, ſicut & porcis exhibebat. Cur ergo aſſeveranter de ſe ait. *Fame pereo?* Prodigus aſſuetus erat deliciis, ac epularum lenociniis, & cum hæc ei deficerent, ſtatim ſe tanquam 73.

Delicioſus ſi deliciis defraudatur perit.

demortuum,ac fame conſumptum judicavit. *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ* Geneſ.3.n.13.
Gen.3. Dæmonis vita habet determinatos dies? per totam æternitatem durabit Quomodo ergo dicitur, *cunctis di bus vitæ tuæ?* S. Eucher. *Cunctis diebus, omniſcilicet tem pore,ait,quo agis hanc poteſtatem.* Quouſque ſunt dies dæmonis vitæ? Quouſque à Chriſto foras emittetur. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* Joan.12.num.31. Cùm enim Diabolus haberet in more,ut eſſet hujus mundi princeps,ac rector tenebrarum harum. Ad Epheſ.6.n.12.Cùm autem hujuſmodi poteſtas dulce ejus pabulum illi defuit,ſtatim ipſe ſe veluti extinctum, ac peremptum judicavit.Ad quæſtionem noſtram.

S.Eucher.

Joan.12.

Epheſ.6.

74. Reſpondet primò Beda. *Vnde hoc ſcire poterat, ait, in quo tanta erat oblivio Dei, ſicut in omnibus idololatris fuit, niſi quia iſta recogitatio jam reſipiſcentis eſt.* Juvenis iſte tota ſubſtantia diſſipata, vitiis,ac voluptatibus immerſus erat, in illiſque obcœcatus verſabatur,unde ergo habuit oculos, ut mercenarios abundantes in domo patris videret? Quibus oculis è tam longinquo mercenarios in domo patris videt? Adverte, quod præmittit textus. *In ſe autem reverſus.* Jam erat reſipiſcens, multóque dolore, compunctione, ac lachrymis lugebat præteritam vitam, receſſumque ſuum à patre, & ipſa reſipiſcentia, ac pœnitentia acuerunt oculos,ut cœleſtem domum patris contemplaretur, illiúſque divinam abundantiam meditaretur, ut ad illam inſtitueret ſuum iter,greſſúſque ſuos ad illam dirigeret.

Beda.

Pœnitentia acuit oculos ad divina contẽplanda.

75. Secundò D.Gregor.Nyſſen.in Catena D.Thomæ, *Contempſerat patrem,ait, in primo receſſu adoleſcẽtior filius, & opes paternas profuderat,at lapſu temporis eſt attritus laboribus, dum mercenarius fieret, & eodem cum porcis pabulo paſceretur, rediit in domum paternam* Nota illud. *Dum eodem cum porcis pabulo paſceretur, rediit.* Comedebat Prodigus ſiliquas, nec illis ſatiabatur, ſtatim ſuæ perditionis memor, ad patrem ire diſponit, ut priſtinam ſuam felicitatem recuperet; *Cupiebat implere ventrem de ſiliquis, quas porci manducabant in ſe autem reverſus, &c.*Quid adoleſcentem tantis vitiis mancipatum, in hanc bonam cogitationem evocavit, ut ad patrem ire feſtinet? *Cupiebat implere ventrem de ſiliquis.*Ruſticus, & vilis cibus hominis luxuriam refrænat, ac à vitiis revocat,ut temporalia contemnat,ſalutem quærat, ad Deum veniat.

Nyſſen.

Aſper cibus conducit ad ſalutem.

76. Tertiò. D.Petrus Chryſol. ſerm.2. *Fames revocat, quem ſaturitas exularat;fames illi patrem dedit ſapere.* Cur tandiu adoleſcens hanc bonam cogitationem diſtulit, ut ad Patrem ire cõtendat? Præmittit textus. *Ipſe autem cœpit egere,*& quem abundantia à patris domo alienaverat,fames, ac adverſitas revocat; ipſamque ærumnam dedit clementiſſimus pater perditiſſimo filio longiſſimè à ſe diſtanti, ut eum emendaret, ac ad ſe reduceret. Optimè D.Auguſt.in Pſalm.138.*Haud verò, ait,in illa egeſtate contereretur, haud porcos paſcere poneretur: niſi pater vellet flagellare longinquum, ut reciperet propinquum.*Et idem in Pſalm. 70.*Filius minor, ait, qui voluit in ſua poteſtate habere ſubſtantiam ſuam, quæ illi apud patrem optime ſervabatur, factus ſuæ poteſtatis, profectus eſt in regionem longinquam: hæſit principi malo, porcos pavit. Fame correctus eſt,qui ſaturitate à ſuperioribus abſceſſerat.*

Chryſ.

Aug.

77. Cùm Deus videret populum ſuum pœnitentem acconverſum, ait,per Joëlem cap.2.n.25.*Reddã vobis annos, quos comedit locuſta, bruchus,& rubigo, & eruca, fortitudo mea magna, quam miſi in vos.*Promittit Deus annos fertilitatis pro illis, in quibus magna fame oppreſſi fuerunt, tunc enim locuſta, bruchus, &c.devaſtaverunt omnes terræ fructus; illud tamen in præſenti facit difficultatem,quod locuſta, & bruchus,dicantur à Deo *fortitudo mea magna.*Hæc ſunt parva quædam animuncula,planum eſt,ut notat Theodoretus,quod Deo ſunt multa majora animalia,ac inſtrumenta ad hominem puniendum,cur ergo illa à Deo appellantur *fortitudo mea magna?*Locuſta, & bruchus ſolent frumenta corrodere, ac proinde famem gignere, qua vehementiſſimè, ac tanquam fortiſſimo medio homines ad Deum trahuntur quos enim abundantia in ſcelera demerſerat, fames producit in vitam. Joël.2.

Theodor.

Per famem forti medio homo trahitur ad ſalutem.

Poſtquam Deus recenſet calamitates Iſraël, ſuppliciáque illi illata ob ſua peccata, ait Oſeas. cap.4. num.16. *Nunc paſcet eos Dominus quaſi agnũ in latitudine.* Quid eſt, quod cum Dominus vult educere Iſraëlem à ſuis iniquitatibus; reducereque eum ad ſe, ipſum comparat cum agno in ſolitudine? Agnus cum grege ovium in ſolitudine exultabat,& lætabatur: at verò ipſo grege perempto, vel recedente agniculus in ipſa ſolitudine per montes pererrans triſti balatu, multaque fame cogente ubera matris requirit; ſic ait Deus, ego faciam cum Iſraël, ut ipſe à ſuis voluptatibus ac deliciis abſtractus, & derelictus fame, ac neceſſitate cogente, pœnitentiæ ululatu mea ubera, meamque doctrinam, ac legem requirat, ut explicant D. Hieron.Theodor. Theophyl.& Ruffinus cujus hæc ſunt verba.*Gens,ait, ſubjecta hoſtibus truculentis, per ſolitudinem ingredi cogatur, quam tamen non abſque quáque providentia Divina diſtulit; propter quod dixit, nunc paſcet eos Deus, ſed ut impoſitæ calamitatis magiſterio intelligat.*Vide ſuprà c.7. num.46.& 48.& tom.3. verbum *Labor* in Indice. 78.

Oſeæ.4.

Preſſura, fame cõvertitur homo ad Deum.

Hier. Theoph. Theod. Ruffin.

Luc. 15.*n.*18. Surgam, & ibo ad patrem meum & dicam ei: Pater peccavi in cœlum & coram te.

Num. 16. Jam non ſum dignus vocari filius tuus: fac me ſicut unum de mercenariis tuis.

VERSIONES.

*Syriac.n.*18. Surgam, proficiſcar ad patrem meum, & dicam ei: Pater mi.

*Euthymius.*Surgens ibo ad patrem meum.

S.Paulin. Peccavi in cœlum, & in te.

*Syriac.n.*19. Neque amplius ſum dignus. qui vocer filius tuus.

Arabicus. Non ſum dignus vocari filius tibi,ſed fac me ſicut unum mercenariorum tuorum.

EXPO.

EXPOSITIO V.

79. Hier. SVRGAM. Iacentem ſe agnoverat, quem luxuria, ac vitia depreſſerant, & dejecerant. D. Hieronym. Epiſt. ad Damaſcen. *Pulchrè*, ait, *ſurgens, patre quippe abſente, non ſteterat, peccatorum jacere, juſtorum ſtare eſt.* Boſtr. Titus Boſtrenſ. *Surrexit*, ait, *è peccatorum cathedra.* Ubi vitia à dæmonibus ediſcebat, *Et ibo ad patrem meum.* Titus Boſtrenſ. *Hoc eſt*, ait, *pulchrè eo revertar, unde turpiter deceſſi.* Ibo peccato ergo relicto. Et bene ait *Ibo*, inquit Divus Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangel. cap. 33. Aug. *Ibo, puta longè aberat, ad patrem meum, quia ſub principe porcorum erat.* Expende verbum, quod ait. *Ad patrem meum*, quem piiſſimum agnoſcebat, à quo cuncta bona amiſſa erant recuperanda, ut infra dicam ex D. Thoma. Unde Chryſ. ait D Chryſolog. ſermon. 1. *Hoc petit* ait, *quia penes extraneum, ſervam ſenſerat libertatem, penes patrem credit ſibi futuram liberam ſervitutē.*

80. Beda. *Dicam ei, Pater peccavi.* Beda, *Quam miſericordem*, ait, *piūmque noverat patrem, qui nec offenſus à filio Patris dedignatur audire vocabulum.* Et poſtea addit: *peccavi.* Boſtr. Titus Boſtrenſ. *Pauca hæc verba*, ait, *mihi ad ſalutem ſat fuerint, novi patris mei ſuavitatem, novi facilitatem: miſerebitur mei pœnitentis, & ad ſanam mentem revertentis, quem in peccati ſordibus voluntatem non perdidit.* Hoc uno verbo *peccavi* vere pœnitentis confeſſionem profert, ut abſolutionem mereatur. *In cœlum.* Hoc eſt adverſùs Deum, qui habitat cœlos. Aug. D. Auguſtinus citat. ait, quod *cœlum appellaverit ipſam ſublimitatem patris.* Eleganter Chryſol Chryſolog. de ſuo more, ſermon. 5. *Peccavit*, ait *in cœlum, dum in Cœlo, Solem Lunam, ſidera, Deos eſſe blaſphemat, & hæc eadem profanat adorando.* In cœlum peccabat, qui cœlum adorando colebat, qui illi indebitos dabat honores. *Coram te.* Prodigus peregrè profectus erat, quomodo coram patre delinquebat? Mald. Maldonatus ait, quod ſi Hebraïſmus coram te, id eſt contra te, ac ſi dicat, Pater peccavi contra Deum, & contra te. Aptiſſima explicatio eſt, quod refertur ad Deum, omnia enim ſunt nuda divinis oculis. Chryſ. D. Chryſoſt. homil. 4. in Lucam. *Oſtendit Scriptura*, ait, *hunc patrem non hominem intellegi debere, ſed Deum: Deus enim eſt inſpector omnium ſolus, à quo neque in corde meditata peccata abſcondi poſſunt.* Ex quo benè ait Chryſ. D Chryſolog ſermon. 1. *Senſit David, quantum ſit ſceleris, mali quantum, in ipſo Dei peccare conſpectu, in eo clamat, & malum coram te feci*, &c. Unde, *& iſte adoleſcentior ſimiliter clamat: peccavi in cœlum, & coram te.* Celada. Sapienter M. Celada capite 4 in Judit. §. 18. numero 77. *Coram te*, refert ad curam paſtoris, nam bonus præſul nullo circumſcribitur loco, ſed providentia ſua omnibus in omni loco eſt præſens. Baſil. Unde D. Baſilius apud Nazianz. orat. pro eodem ſic Præfecto faturus: *Exilium autem haud agnoſco; quia nullo loco circumſcriptus ſum.*

81. Hier. *Iam non ſum dignus vocari filius tuus.* Quia ab obedientia tua me ſubduxi, *& quia*, ut ait. D. Hieron. Epiſt. 146. *Servus eſſe malui idolorum.* Id eſt vitiorum; non deſiderat omninò eſſe filius, deſiderat tamen, quantum in ipſo erat, unde non ait, non ſum filius tuus, ſed tantum dicit; *non ſum dignus vocari*, ſeu reputari filius tuus. Euth. Euth. *Quia tali patre indignè converſatus ſum.* Et ipeò ſubdit Beda, ad filii affectum, ſeu honorem aſdirare non præſumit. Benè tamen notat D. Hier. Beda. Hier. citato loco, quod quamvis prodigus ſe dicit filium indignum; tamen ex naturæ affectu patrem vocat: ſic ait. *Dicit ſe non eſſe dignum filium nuncupari, & tamen ex natura voce, ex illa ſubſtantia quam illi fuerat aliquando pater largitus, in nomē trepidus veritatis erumpit, Pater inquiens, peccavi in cœlum:* quem eſſe filium humilitas oris ſilentio occupabat, ipſa tamen natura acceptam auctorem, ac opificem ſuum publicabat, de quo etiā iterum qu. ſequenti: *fac me ſicut unum de mercenariis tuis.* Confitetur ſe non eſſe dignum, ut in magna gratia, ac honore filiorum recipiatur, quam antea habebat, & culpa ſua perdidit; rogat verò modò, ut inter infimos fidelium admittatur. Euth. *Ex quo*, ait, *excidit primo ordine, dignare me, vel ſecundo, tantum me ne penitùs abjicias.* Euth.

Dona à Deo accepta non poſſunt occultari.

QUÆSTIO XI.

Quare Prodigus fame tabeſcens decernit animo venire ad patrem à quo longiſſimè receſſerat nullo præmiſſo interceſſore?

AB hoc ſecundo incipio quæſtionem. Animus patris diſceſſu filii exaſperatus fuerat, cur cum ipſe ad patrem redire cogitat, non præmittit aliquem mediatorem, qui patris animum deliniret? Apud patrem non aliquis extraneus, ſed vehementius ipſe paternus affectus intercedit, & loquitur; ac proinde valde appoſitè adoleſcens parat venire, certus quod nunquam patris viſcera deficerent. Pulchrè Chryſoſt. ſermon. 2. *Qua ſpe?* Ait. *Qua fiducia? Qua confidentia? Qua ſpe? Illa qua Pater eſt. Ego perdidi, quod erat filii: ille, quod patris eſt non amiſit. Apud patrem non intercedit extraneus intus eſt in patris pectore ipſe, qui intervenit & exorat affectus. Vrgentur patris viſcera iterum filium genitura per veniam.* Unde Pater filium adhuc à longè ſtantem prius videt, quam videatur ab ipſo, ei occurrit amplexu, & oſculo, ut per veniam iterum filium in ſui amorem parturiat. *Vrgentur Patris viſcera iterum filium genitura per veniam.* Ac proinde efficacius negotiavit filius dum paternis oculis ſe objecit, quam ſi quemlibet alium mediatorem ad patrem direxiſſet Ad quæſtionem. 82. Chryſ. *In Deo nunquam patris amor deficit.*

Reſpondet primò. D. Chryſoſt. homil. 11. in Epiſt. ad Rom. *Poſtquam dixit*, ait, *ibo ad patrem meum, quod ei cuncta attulit bona, non manſit, ſed totum iter tranſivit, ſequitur enim*, ſurgens venit ad patrem ſuum. Jacebat Prodigus valdè debilitatus & cùm propè ſe haberet ſiliquas, quas præ fame manducare cupiebat, ad illas tamen viribus deficientibus gradum facere non valebat: qui tam infirmus erat pro cibo capiendo, quomodo tam longiſſimam viam arripere animo determinat, ut ad patrem veniat? Dixit enim ipſe: *ibo ad patrem meum*; ex eo quod ipſe patrem mente cogitavit, in mentéque habuit, ipſa Patris cogitatio dedit vires, addidit alas, quibus poſſet infirmus homo in ſalutem evolare. *Dixit, ibo ad patrem meum, quod ei attulit cuncta bona, non manſit, ſed totum iter tranſivit.* 83. Chryſ. *Dei memoria dat vires, ut viam ſalutis arripiat.*

84. Chryſ. Secundò. Idem Chryſoſtom. citato loco ſic pergit,

pergit. *Surgens venit ad patrem ; ſic & nos faciamus, ne pigeat nos longitudinis viæ, quia ſi voluerimus fiet regreſſus celer , & facilis.* Perpende textum. Dixit ipſe. *Surgam & ibo ad Patrem meum, &c. Et ſurgens venit ad patrem.* Adoleſcens fame penè enectus erat , ut nec ad ſiliquas accipiendas ſe movere poſſet , ubi tamen ipſe cœpit ire, initiavit viam ut veniret ad Patrem; ipſa virtus ſic aucta eſt, ut totam viam poſſet conficere , ac perficere , inchoatio enim viæ ad ſalutem corroborat infirmitatem; difficultates tollit, ut omnia difficilia complanentur , *fiet regreſſus celer, & facilis.* Eunti enim ad Deum omnia ſunt ſuperatu facilia , ac expedita. Pulchrè Garric. Abb. ſermon. 1. de Reſurrect. *Nos tamen fratres mei licèt non ſimus tantæ nobis puritatis conſcii, eamus nihilominus , eamus videre Ieſum , in montem Galilææ cœleſtis , ubi conſtituit nobis. Fundo creſcet affectus , & ad ſalutem perveniendo perficietur. Eundo via prius arcta , & difficilis dilatatur , & virtus infirmis augetur.*

Si viam ſalutis incipiat , vires augentur. Garricus.

85. Aug. Tertiò. D. Auguſtin. in Pſalm. 138. ait *Surgam dicit , ſederat enim, ſed in egeſtate. Surrexit in deſiderio panis tui.* Præ fame ſedebat miſer Prodigus , tamen cum odorem percepit cœleſtis panis , dixerat enim *quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus.* Eſt ipſo odore Divini convivii ſic corroboratus , ut è terra ſurgeret, & viam arctam, ac arduam in cœleſtem domum patris ſui faciliimè, ac promptè peragerct. *Surrexit in deſiderio panis.* Et inde ſtatim ſequitur , venit in domum patris ſui. Unde ait D. Paſchaſ. lib. de Euch cap. 10. *Tali epulo refecti ad altiora in fortitudine tranſeamus.*

Deſiderium Euchariſtiæ facit homines aſcendere in cœlum. Paſchaſ.

86. Oſtenditur Joanni civitas ſancta Jeruſalem. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus , & habitabit cum eis.* Et deſcripta felicitate cœleſtis patriæ. *Mors ultra non erit ;* & deinde : *Ecce nova facio omnia.* Subditur. *Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vivæ.* Apocal. 21. n. 9. Ait Areihaſ. *Fons iſte vitæ non eſt alius, quam Chriſtus.* Aquas hujus fontis ſcaturiens eſt pretioſiſſimus ejus ſanguis. Cur oſtenſa beatitudine, eam ſitienti , ſeu deſideranti, nihil aliud ei promittitur , niſi ſanguis Chriſti Tanquam efficaciſſimum medium præ cæteris, ut ad cœlū efferamur, qui nobis animū corroborat, vires dat , alas ingerit, ut ad æternam patriam evolemus. D. Machar. hom. 47. *Chriſtus, ait, immolatus eſt & ſanguis ejus nos aſpergens , fecit, ut naſcerentur nobis alæ ad volandum ſine ullo impedimento in aërem divinum.*

Apoc. 21. *Sanguis Chriſti dat alas in cœlum.* Machar.

87. Marc. 16. Aſcenſionem Domini ſcribens. D. Marc. c. 16. n. 14. ait. *Recumbentibus undecim diſcipulis apparuit illis Ieſus.* Cùm recumberent Apoſtoli pro more illius temporis ſimul prandebant, ut notant Barradas, ac alii , & cum Chriſtus eis apparuit, ſimul cum illis recubuit , & comedit; peracto verò prandio, *Aſſumptus eſt in cœlum.* Cur prius comedit , & poſtea in cœlum aſcendit ? In illo epulo liceat Euchariſticum cibum contemplari, ut univerſis daretur documentum , quod ſi corda hoc vivo pane replentur, ſtatim in ſuperiora evolant, ac ad cœlos impelluntur : Richard. lib. 1. de Emman. c. 16. *Attende quid dicitur , ait, quomodo ibi legitur : Et convescens præcepit eis ab Hieroſolymis ne deſcenderent , & paucis interſectis additur. Videntibus illis elevatus eſt. Ecce quia comedit , & aſcendit.* Expende ultima verba.

Barrad. *Ex Divino epulo aſcenditur in cœlum.* Rich.

QUÆSTIO XII.

Quare Prodigus ſolum verba meditatur, & non potiùs aliquid pro pœnitentia auſterum , vel oſcula provolutus ad pedes Patris?

IN limine hujus quæſtionis notandum eſt, quod Prodigus tantum ait , *Surgam ibo ad patrem meum.* Nullúmque verbum de eo inquirendo facit , ut ſponſa , quæ dicebat. Cant. 3. n. 1. *Surgam , & circuibo civitatem : per vicos, & plateas quæram quem diligit anima mea.* Ecce ſponſa multum ſolicita eſt, tranſiens de loco ad locum, ut ſuum dilectum quærat ; at verò Prodigus nullam habet hujuſmodi ſolicitudinem, ſed tantum immediatè, ac tecta via ſe promittit ire, & intrare ad Patrem. Cur illa tanta ſolicitudine fatigatur , hic verò nulla? Prodigus ibat ad Patrem cum lachrymis pro impetranda venia, ac flectenda ejus ira , cujus miſericordia facilis , & in promptu eſt. Sponſa verò tota ad obtinendas delicias ferebatur , quæ ſolùm poſt longam inquiſitionem, ac laborem dantur , & communicantur. Gillib. Abb. ſer. 3. in Cantic. *Surgam inquit & vadam ad Patrem meum. Iſte de inquirendo nihil movetur patre , tantum de flectendo ſolicitus. Quæ ſponſa eſt certa de gratia, poſtulat præſentiam tantum. Surgam , inquit & circuibo civitatem & quæram, quam diligit anima mea inventionem ſufficere reputans.* Nota ſequentia verba. *Vide, ſi non in præſenti hæc poſſit obſervari diſtinctio : quoniam patris expoſita eſt , & parata cunctis indulgentia; deliciæ verò fugaces & reconditæ , & latibulis gaudentes. Ideo ille dicit : ſurgam , & vadam. Illa verò, ſurgam , & quæram.* 88.

Cur Prodigus non eſt ſolicitus ad quærendum, ut ſponſa. Cant. 3. *Indulgentia petentibus prompta, non ſic verò favores.* Gillib.

Ad noſtram quæſtionem ait Prodigus. *Surgam, ibo ad patrem meum , dicam ei : Pater peccavi in cœlum , & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus.* Cur verbis tantum contentus eſt? Cur non ait, ibo ad patrem meum, flagellis percutiar, jejuniis conficiar, ſub ſacco, & cilicio macerabor, & ad pedes patris mei provolutus oſcula figens veniam deprecabor ? Sed tantum de verbis curat, dicam ei : Pater peccavi? 89.

Reſpondeo primò. D. Nyſſen. in Caten. *Confeſſionis meditatio placavit ei Patrem.* Solùm confeſſionis verba cogitat, qua certiſſimè confidebat patrem placandum fore, ut eum non tanquam judicem, ſed ut amantiſſimum patrem omni ira depoſita , cum gratia , ac benevolentia inveniret, Dixit David Angelo percutienti, 2. Reg. 24. n. 17. *Ego ſum qui peccavi , inique egi, iſti qui oves ſunt, quid fecerunt ?* D. Chryſoſt. homil. 29. in Epiſt. ad Rom. *Ita, ait , iram Dei ſiſtit , ita ſententiam divinam revocavit , tantum ſcilicet valet confeſſio.* Confitetur , peccavi , ſtatim iram placat. 90. Nyſſen.

Cōfeſſio peccatorum irā Dei placat. 2. Reg. Chryſ.

Secundò. Gillibertus Abb. ſerm. 3. in Cantic. componit verba hujus juvenis: *Surgam , & ibo ad patrem meum. Dicam ei. Pater peccavi in cœlum, & coram te* : cum illis ſponſæ, Cant. 3. n. 2. *Surgam , & circuibo civitatem , quæram quem diligit anima mea,* & poſtea: *Inveni quem diligit anima mea : tenui eum nec dimittam.* Tunc ſic ait Gillibertus. *Surgam , & vadam ad patrem meum. Iſte de quærendo nihil movetur patre , tantū de flectēdo ſolicitus. Quæ ſpōſa eſt certa de gratia poſtulat præ-* 91. Gillib. Cant. 3.

ſentiam

ſentiam, Surgam, inquit, & circuibo civitatem, & quæram quem diligit anima mea, inventionem ſufficere reputans. Prodigus nihil cogitat de quærendo patre, nihil de amplexibus, oſculis, ac ut manibus ipſum teneat ad ejus præſentiam fruendam: ſed tantum ſecum mente evolvit dolorem, lachrymas, ac gemitus. *Pater peccavi.* At verò ſponſa nihil de fletu meminit, ſed tantum ad dilecti præſentiam tota mente fertur, inde ipſum quærit, & inventum manibus tenet; ac non vult dimittere: Adoleſcens cum benè agnoſceret conſcientiam ſuam delictis fœdatum, peccata tantum ſua habet ante oculos, illáque lachrymoſa confeſſione abſtergere conatur, indéque pro tunc à quærendis deliciis abſtinet. At verò ſponſa cum eſſet in gratia, & charitate, non de lachrymis, ſed de deliciis recordatur, ut cum præſentia ſui ſponſi jucundetur, ac delectetur. *Quæ ſponſa eſt certa de gratia poſtulat præſentiam.* Peccator cum pænitentia quærit veniam, juſtus cum charitate ad delicias fertur.

Peccator quærat veniam, juſtus delicias.

92. Tertiò Titus Boſtrenſ. *Peccavi in cœlum, & coram te, ait, propter quod divinitatis tuæ lucem intueri vereor: nam & animi, & corporis oculos immundos habeo. Præ omnibus autem malis, plurimum me incuſant inſanæ libidines.* Diſponit iſte adoleſcens venire ad patrem. Cur non ait, Accedam ad illum, illiúſque manus, & pedes oſculabor? Sed tantum, ut: *Dicam ei peccavi.* Vivebant adhuc in vivente inſanæ luxuriæ libidines, quibus multum fœdatus erat adoleſcens, quæ non ſinebant miſerum Deo appropinquare. *Propter quod divinitatis tuæ lucem intueri vereor.* Cum illius os, manus, & pedes inſerviiſſent luxuriæ, ac voluptati non audebant appropiare ac puriſſimum patrem tangere, ac contrectare. *Plurimum me incuſant inſanæ libidines.*

Boſtr.

Multa puritas neceſſaria vicario Chriſti tangatur.

93. Quartò D. Ephrem ſerm. de Pœnitent. *Cernis, eam, ſcilicet pœnitentiam, ait, non primum quod auſterum eſt, offerre peccantibus, verum quod gratum, ac placidũ eſt, ſimúlque ſuave, ac facile. Non mox jejunium impoſuit, non abſtinentiam, ac tẽperantiam popoſcit, non vigilantiam demonſtravit: ſed à cõfeſſione ipsã appellavit, à levioribus duxit principia; ſciens gratam, ac candidam eſſe conſciẽtiam.* Adoleſcens multis peccatis immerſus, cum ſalutis ſuæ remedium cogitat, nihil auſterum, ac aſperum ſibi proponit, non flagella, non jejunia, non cilicia à ſe aſſumenda decernit; ſed tantum unum verbum dicere Diſponit; *Dicam ei, Pater peccavi:* quomodo ingens peccator magno pœnitentiæ impulſu commotus non aliquid rigidum, ac ſtrictum à ſe faciẽdum determinat, ſed tantum uno verbo conquieſcit? *Dicam ei.* Quo nil levius ac ſuavius eſt, ò prudentiſſimus pœnitentiæ affectus qui hominem infirmum, ac recenter converſum, non aſtrictiora, ac auſteriora remedia, ſed ſuaviora, ac leviora ſuadet; ne ex intolerabili aſperitate oneri ſuccumbat, & deterreatur, & pereat; ſed ut ex facilitate magis animetur, corroboretur ac in vitam producatur æternam. *Non mox jejunium impoſuit, non abſtinentiam,* &c. *Sed à levioribus duxit principia.*

Ephr.

Peccatori recenter converſo facilis pœnitentia imponenda.

94. Venit Naaman à Syria, ut mundetur à lepra. Cur ait Eliſæus *Vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis.* 4. Reg. cap. 5. num. 10. Abiit, lavavit ſe, ac mundatus eſt. Si Propheta vult hominem ſanare, cur ei non mandat ſumere aliquam amaram potionem, vel cibum aſperum? vel cur ei non imponit aliquod cataplaſmum, ut Iſaias juſſit applicare regi Ezechiæ; Iſai. 8. num. 21. Rabbanus ait, quod per Naaman ſignificabatur *Veniens Gentis populus ad acmũ Eliſæi, ſanctã ſcilicet Eccleſiã, ut ſe in Jordane ſepties lavaret, renatus ex aqua, & ſpiritu Jordanis baptiſma ſignificat, quia in eo nobis ſalvator baptiſmum conſecravit.* Quod etiam docent Gloſſa, D Ambr. l. 1. de ſacram. c. 5. l. 2. de pœnitent. c. 2. l. 4. in c. 4. Luc. Cùm Naaman recẽter cõverſus veniret ex deliciis, ac vitiis Gentilitatis ut reciperet divinã Spiritus ſancti gratiã nõ applicat ei Propheta medicinam rigidam, & auſteram, ſed remedium lene, ac ſuave, quod potius recrearet quam pungeret, ne rigòre eum deterreret, ſed potius dulcedine ineſcaret ad fidem.

4. Reg. 4.

Iſai. 38.

Rabban.

Gloſſa. Ambr.

Denuo advenienti non rigida, ſed ſuavia media applicanda.

Quæstio XIII.

Quare Prodigus non inter filios, ſed inter mercenarios poſtulat computari?

95. Primam, & literalem rationem jam dixi in expoſitione; poſtulat enim Prodigus inter infimos fideles, ac publicos pœnitentes, computari, quod etiam humilitati illius rectè adſcribit Titus Boſtrenſ. *Obſecro Domine, ait, ne me rurſus ex aula tua proſcribas, ne forſan inimicus oberrantem deprehendat. Neque tamen, ut myſticæ, tremendæque menſæ tuæ me adjungas; peto: quandoquidem eo animo ſum, ut ſancta illa ſanctorũ nec aſpicere quidem profanis oculis audeam.* Prodigus præ pudore ſuæ conſcientiæ; quam benè multorum criminũ tuam agnoſceret, non poſtulat menſam filiorũ *Neque ut myſticæ, tremendæque menſæ tuæ me adjungas peto.* Ad illam enim ſummam munditiam, ac puritatem requiri ſatis notum erat, cum ad illam non audeat appropinquare mercenariorum conditionem exoptat, qui cum Domino in menſa non recumbunt.

Boſtr.

Ad menſam Dei ſolus mundus admittitur, & non impurus.

96. Secundò D. Chryſol. ſerm. 2. Nomine Prodigi loquens ait. *Ego perdidi quod erat filiis,* filius erat: & tamen non ſe filium nominat, ſed inter mercenarios vult computari, ut ſe laſciviæ mancipavit nomen pietatis, quod filii importabat perdidit, Ait Iſaias c. 1. num. 2. *Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniã Dominus locutus eſt: filios exaltavi & enutrivi: ipſi autem ſpreverunt me.* Unde tanta in verecundia filiis, ut amantiſſimum Patrem contempſerint, niſi à luxuria, ob quam filiorum nomen amiſerunt? D. Zeno lib. 3. ſerm. 35. *Deus Judaicum populum, ait, luxuriæ æſtu exuberante corruptum publica increpatione confutat. Cœlum, terramque teſtes citat, ut exaggeret crimen: filios appellat, ut abdicatos; exaltatos, ut ruina timeatur; ſpretores ſui, ut impios monſtret.* Cùm Judæi eſſent filii à Deo enutriti, & exaltati; tamen poſtea fuerũt filii abdicati, aſſignatur cauſa. *Deus Judaicum populum luxuriæ æſtu exuberante corruptum publica increpatione confutat.* Cum luxuria eſſent exuberantes, ſtatim à conditione, ac nomine filiorum Dei dejiciuntur.

Cyryſ.

Luxuria deperditur honor filii Dei.

Iſai. 1.

Zeno.

97. Tertiò. Gillibertus Abbas ſerm. 4. in Cantic. *Prudenter, ait, ſurgam iturus ad eum: qui in cœlis eſt Patrem, Sed nimis exilem, & macilentam ſpẽ repoſuerat in ſinu ſuo, mercenariam conditionem Patrem rogaturus. Modeſtè quidẽ pro meritis; ſed de paternæ miſerationis copia humiliter nimis, & injurioſè*

Gillib.

injurioſè ſentiens,verè famelici dans in hoc animi indicium,& inedia confecti. Non enim poterat *jejunam,& macram ſpem ad majora porrigere,*Prodigus fame tabeſcens. *Ego hic fame pereo,quanti mercenarii in domo patris mei?* Amantiſſimi patris recordatur : delicta in eum commiſſa deflet , & adhuc miſeria , ac fames eum tenet *:fame pereo,* Deinde *in ſe reverſus* , ait,*ſurgam , ibo ad patrem meum.*Et adhuc miſeria eum premit, & indulgentia conceſſa à patre non auditur. Deinde ſuum propoſitum exprimit dicens:*Pater peccavi in cœlum,& coram te,jam non ſum dignus vocari filius tuus.*Nec tum commiſeratio patris impenſa legitur ; quomodo ſic detinetur , cum in quacumque hora ingemuerit peccator , Dominus exaudit ad remiſſionem condonandam ? Petebat ille : *modeſte quidem pro meritis , ſed de paternæ miſerationis copia humiliter nimis , & injurioſè ſentiens.* *A Deo non parva , ſed magna petenda ſunt.* Cùm adoleſcens eſſet tam exiguus , & parcus in petendo , ut ſolum mercenariam conditionem à magno parente requireret , inde quodammodo illius auxilium retardabatur à magno Domino magna petenda ſunt , quia ut ait D. Paſch.lib.6. in Matth.*Cum magnus ſit , magna gaudet dare.* Paſchaſ. Pro quo rectè ait Theodoric.lib.2. Epiſt.30.*Clementia non habet legem : nec debet ſub anguſtis terminis benigna ſequi.* Theod.

98. Gillibert. Quartò. Nota ultima verba citati Gillibert. *Verè famelici dans in hoc animi indicium,& inediæ confecti,Non enim poterat jejunam,& macrā ſpem ad majora porrigere.* Verè filius patris erat iſte adoleſcens optimè etiam ſui patris clementiam agnoſcebat , quæ uno gemitu,ac dolore ſtatim flectitur , & tamen non poſtulat ſuam filii ingenitam conditionem , ſed ſolùm mercenarium fieri. Sic inedia , fames ac labor animum ejus depreſſerat ac debilitaverat , ut nihil,magnum , ac excelſum aſpiraret , ſed ſolùm utile , ac abjectum intenderet,& cogitaret.*Non enim poterat jejunā, & macram ſpem ad majora porrigere.* Cum ſub tyrannide Pharaonis eſſent Hebræi in Ægypto,à regiis miniſtris non dabatur eis cibus,nec paleæ ad lateres conficiendos. Conveniunt ipſi ad Pharaonem & dicunt ei. *Paleæ non dantur nobis.* Exod.5.n.16. Cur ſolum paleas petunt,non verò cibum , vel requiem à tanta tyrannide Pharaonis? Ita enervatus erat animus Hebræorum , ut non aliquid nobile in mente haberet,ſed tantum humile & abjectum cogitaret. *Labores frangunt animam , ne magna cogitet : Exod.5.*

99. Beda. Quintò.Beda.*In ſe reverſus*,ait,*etiam mercenarii ſtatum de mercede jam cogitans , concupiſcit.* Prodigus conſtitutus in regione longinqua à domo patris ſui , cum ipſe diſſipaſſet ſubſtantiam ſuam , id eſt animam ſuam,*adhæſit uni civium*,id eſt dæmoni,ut porcos paſceret , nullo tamen mercedis fœdere, nullóque pretio cogitato , at verò ubi paterna domus ei in mentem venit ſtatim mercedis meminit , ipſámque ſibi comparare cogitat. *Quanti mercenarii in domo patris mei,*&c. *dicam ei , fac me ſicut unum de mercenariis tuis.* *Non in mundo ſed ſolùm in domo Dei eſt merces.* Cur quando ſervit dæmoni diſſipata ſubſtantia ſua non mercedem meditatur , ſed tantummodo cum ad domum patris venire diſponit ? Quando quis ſervit dæmoni , ac mundo mercede vacuus eſt , & ſolùm ſuæ naturæ,ac ſubſtantiæ diſpendiū ac perditionem vendicat.In domo autem Dei cumulata eſt merces , qua quilibet locupletatur, ac impinguatur , hic in dæmonis obſequio merces fugit à mente , quæ in Dei famulatu ſtatim in illum venit.Pſalm.75.num.6. *Dormierunt ſomnum* Pſal.75. *ſuum,& nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis* D. Auguſtin ibi,*Dormierunt*,ait, *in cupiditatibus ſuis,& nihil invenerunt in manibus ſuis , quia nihil poſuerunt in manibus Chriſti. Vis aliquid invenire in manibus tuis ? Noli contemnere modo manum pauperis,& reſpice manus inanes , ſi vis habere manus plenas.*In cupiditatibus non invenitur merces , ſed ſolùm in manibus pauperum , ac Dei mandatis.

100. *Dei filius non vacuus ſed plenus operibus apparet.* Sextò.Ait adoleſcens ; *fac me ſicut unum de mercenariis tuis.*Filius eſt & tamen non poſtulat , in domo patris ſui , ei liceat otiari , vel deliciis indulgere , ſed ut mercenariorum operariorumque more ei concedatur fortiter inſudare, laborioſiſque operibus incumbere , ut illis maximè patri placeat , ad honoremque filii laus perveniat. *Afferte Domino filii Dei.*Pſalm.28 num.1. Pſalm. 28. filii communiter à patre dona recipiunt,cur mandat hic , ut filli afferant dona , filios ſcilicet arietum ad holocauſta & ſacrificia?Non dicuntur filii tantum,ſed filii Dei,in hoc enim quis oſtenditur, ac comprobatur Dei filius , quod manus non habeat vacuas , ſed plenas , & onuſtas operibus ad Dei obſequium , & libamen.D.Chryſol. ſerm.10. D.Chryſ. *Viderit , ait,quia cœleſtis pater ſentit amorem donis datis affectum. Et revera fratres filium ſe eſſe neſcit , qui authorem vitæ ſuæ non obſequiis placat , ſed devincit cultu , muneribus non honorat.*

101. Septimò. Non ait Adoleſcens. Pater volo fieri unus ex mercenariis tuis , ſed ait *: fac me unum ex mercenariis tuis.*Si ipſe à ſe fieret,quid parum, & inutile eſſet , at verò ſi à Patre fieret,à quo eſt omne datum optimum , & donum perfectum,ſine dubio in magnam, & excelſam rem prodiret. Ingenuus adoleſcens etiam in ſui ſubmiſſione generoſitatis fulgur ſcintillat , & cum ſe maximè dejicit,ibi animi magnitudinem latenter declarat. Cùm Jacob benediceret Judam illuſtriſſimæ tribus parentem ait ei : *Catulus leonis Juda:requieſcens accubuiſti ut leo.* Geneſ.49.num.8.Leo appellatur ob regiam dignitatem,fortitudinem , ac generoſitatem, qua inter cæteras tribus primatum habebit , ut communiter Interpretes exponunt. *Ingenuus in ſubmiſſione generoſus.* Gen. 49. Illud tamen eſt valde difficile cur additur: *Requieſcens accubuiſti , ut leo ?* Pro quo varia ſunt Auctorum commentaria ; pro nunc verò maximè eſt expendenda interpretatio Caietani, qui ait Caietan. *Iuxta Hebræum habetur , genu flexit ſicut leo.*Seu ut legit Pagninus. *Incurvavit ſe ſicut leo.*Decantat Propheta ſplendidiſſima Judæ elogia,aitque de eo,quod genuflexit, & incurvavit ſe ſicut leo; quid in hoc ſanctus ſenex vult denotare , ac ſignificare ? Quod quando Judas reverentiæ, ac honoris cauſa alicui ſubmiſſionem præſtabit. Pagnin. *Genu flectet*, ſeu incurvabit ſe ut leo , non ſicut canis blandiendo , neque ſicut ſimia adulando, vel ut ovis remiſſe procumbendo , ſed eum excellentiorem venerari oportet;*Genu flectet ſicut Leo.*In ipſo obſequio perſolvendo,in ſubmiſſione præſtanda regalem animi generoſitatem declarat, & demonſtrat.

Luc. 15.*n.*20. Et ſurgens venit ad patrem ſuum. Cùm autem adhuc longe eſſet , vidit illum pater ipſius , & miſericordia motus eſt , & occurrens cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum.

*Num.*21

Num. 21. Dixitque ei filius. Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus.

VERSIONES.

Syriacus. Quúmque adhuc longè abeſſet, vidit eum pater ipſius, & miſertus eſt ejus, & accurrens incidit in collum ejus.

Græcus. Vidit illum pater ipſius, & intimis viſceribus commotus eſt.

Arabicus. Feſtinavit, & accurrens complexus eſt illum,

Euth. Theoph. Et accurrens ruit in collum ejus.

Vatablus. Se conjecit in collum ejus.

Syriacus n 21. Pater mi peccavi in cœlũ.

Vatabl. Euth. Neque poſthac ſum dignus, qui vocer filius tuus.

EXPOSITIO VI.

102. Ambr. Boſtr. *Propoſito adjungatur opus.*

ET *ſurgens venit ad patrem.* Cœpit enim proficiſci, ut ait D. Ambroſius in comment. *Hæc apud ſe dicit, ſed non ſatis eſt dicere, niſi ad patrem venias.* Titus Boſtrenſ. *Bono voluntatis propoſito adjunxit opus.* Decrevit venire ad patrem, venit, decrevit non inficiari, ſed confiteri peccata, ſic præſtitit? decrevit dicere ſe indignum, & hoc adimplevit. *Surgens venit* Nec moram traxit, nec conſultationem fecit? in his enim quæ ad obſequium Dei ſpectant, nec immorandum, nec conſultandum eſt. *Cum autem adhuc longè eſſet.* Seu ut legit Syriacus: *Cùm adhuc longè abeſſet.* Id eſt priuſquam pœnitentiam animo conceptam, opere adimpleret. Cùm adhuc longè eſſet, explicāt. D. Bonavent. Carthuſianus, Hugo In regione peccati. *Longè à peccatoribus ſalus*, Pſalm. 118. num. 155. *Vidit illum pater ipſius.* Ex altiſſima ſua domo, ex qua è longè proſpicere poterat, & ob amoris vim prius pater vidit filium, quam videretur ab illo. In quo notatur Dei clementia ad condonanda peccata. *Quia Deus*, ait Titus Boſtrenſ. *hominis pœnitentiam ſua miſericordia, & benignitate ſolet antevertere.* Sequitur Textus. *Et miſericordia motus.* Videns pater redeuntem ſqualidum, nudum, ac macie confectum intimis viſceribus, ut habet Græcus. Eleganter D. Chryſologus ſerm. 3. *Pater miſericordia motus*, ait, *movetur miſericordia, qui loco non poteſt moveri.* Deus ſua immenſitate omnem locum occupat, ad nullúmque locum ſe ipſe poteſt conferre, in quo ipſe non ſit miſericordia ergò aliquo modo vices immenſitatis obtineat, & motum, quem immenſitas non poteſt præſtare, affectu peraget miſericordiæ, ut qui immenſitatis greſſibus non movetur, miſericordiæ greſſibus moveatur. *Miſericordia motus.* Bonus pater bene ſciebat ſqualorem, ac famem filii, tamen non dicitur miſericordia motus niſi quando eum vidit, ex viſu oculorum maximè corda commiſeratione commoventur.

(Syr. — Bonav. Carth. Hugo. Pſal. 118. — Boſtrenſ. — Græc. Chryſ. *Miſericordia aliqualiter vices immenſitatis agit.* — *Ex oculorum viſu movetur cor.*)

103. Euth. *Et occurrens.* Non expectavit paterna charitas filii verba, ſed progreditur, neſcit tarda molimina amor. Euthymius: *Præ nimio gaudio*, ait, *non expectavit, ut ille adeſſet, ſed prior occurrit, neque id ut cumque, ſed accurrit, ut appareat amoris vehementia.* Ex quo habemus, quod Deus præſto eſt volentibus ad ſe venire, habentibúſque animum vitam mutandi *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua*, Pſ. 10. n. 17. *Cecidit ſupra collum ejus.* Ut à ſe alienum, non expectat audire preces ejus, ſed ſtatim ruit in collum ejus, amplexibus declarans in gratiam ſuam ejus pœnitentiam recipere. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang. quæſt. 33. Cadere ſuper collum eſt humiliari in amplexum, humiliavit ſe pater, ut jacentem erigeret. D. Chryſ. *Cecidit ſupra collum ejus*, ait, *non lapſu viſcerum, ſed compaſſionis. Ut erigeret ſic jacentem cecidit ſupra collum ejus ut amoris onere, onus tolleret peccatorum.* Viſo filio ſic amor crevit ut, veluti pondere ſuo caderet ſupra collum filii. Ruper. lib. 8. de Spiritu ſanct. cap. 10 *Cecidit*, ait, *ſupra collum ejus, & pondere ſuo confregit cervicem cordis ejus, ut fixis oculis terram aſpiciat, commemorans ſibimet, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Cadit pater ſuper collum filii, ut illius cervicem inclinaret ad terram, eámque aſpiceret, in quam rediturus erat, ut inde hauriret pharmacum ad omnem ſui morbum. *Et oſculatus eſt eum.* In ſignum pacis, & reconciliationis.

(Pſal. 10. — Aug. — Chryſ. — Rup. — *Memoria pulveris magnum medicamentum.*)

104. Chryſ. *Dixitque ei filius.* Viſis tot amoris, ac benevolentiæ ſignis exhibitis à patre, filius tamen non omiſit, quæ ſui officii erant, & verba, quæ apud ſe concepta, ſtatuerat, D Chryſoſtomus orat. 4. de hac parabola: *Neque verò*, ait, *his contentus fuit prodigus ille filius, ſed in iis, quæ ad pœnitentiam pertinent, prodigus fuit; non enim ſufficere tantam humanitatem præ tanta multitudine peccatorum arbitratus eſt ad perfectam ſalutem obtinendam: ſed quæ meditatus fuerat antea & patri convenienti habitu compoſitus dixit.* Verba verò quæ dixit enucleata ſunt ſuperiori expoſitione, & concludit orationem dicens: *Non ſum dignus vocari filius tuus.* Cùm ſe dicit indignum, ſe dignum eſſe manifeſtat, & declarat. D. Auguſtinus in Pſalm. 18. *Infelix*, ait, *per humilitatem impetrat felicitatem, & eo ſe oſtendit dignum, quo confitetur indignum.*

(Aug. *Qui ſe dicit indignum probat dignum.*)

QUÆSTIO XIV.

Quare paſtor requirit ovem, non verò bonus Pater filium perditum?

105. Luc. 15. Ambr. DIfficultas eſt, cur pater non requirit filium ſuum, ſicut paſtor requiſivit ovem, eamque inventam ſuis portat humeris ad gregem, Luc. 15. n. 5. Quod dubium proponit, & ſolvit D. Ambroſ. lib. 7. in Luc. *Ovis à paſtore laſſa revocatur, ad patrem filius ſuis veſtigiis redit* Reſpondet ad patrem: *Malo ego filius eſſe, quam ovis. Ovis enim à paſtore reperitur, à patre filius honoratur.* Ovis etſi reperitur, ac paſtoris humeris portatur, ab ejus tamen oculis arcetur tanquam indigna videri dorſo ab oculis ſeparata fertur, At filius etſi non requiratur, tamen patris complexu tenetur, ac ejus præſentia fruitur; plus autem ditatur filius patris oculis, quàm ovis pa-

(*Magna gloria, & honor à Dei conſpectu.*)

ſtoris humeris, quem enim Deus videt maximo honore, ac incremento extollit. Zachæus hanc habuit felicitatem,ut eum videret Jeſus,*ſuſpiciens vidit eum*,Luc.19.n.5.Antequam eum vocaret ad ſe, ejuſque domum omni gloriæ dono repleret, prius *vidit eum*. Ipſe viſus extitit tanquam janua
Chryſ. patens ingreſſum ad omnia gloriæ bona.D.Chryſologus ſermon. 4. *Deus,quem videt*, ait, *non ut ignorans agnoſcere cupit, ſed ut ſciens ad gloriam vult videre.*

106. Hier. Secundò.D.Hieron.epiſt.de duobus filiis,poſtquam proponit noſtrum dubium ſic ait:*Hæc inter parabolas ſupradictas ratio diſtinctionis eſt ſecundùm perſonas, vel mentes peccantium, ut pater filium non requirat peregrinantem,ſed recipiat pœnitentem.Paſtor verò ovem errantem,& non ſapientem reverti,requirat,& humeris ſuis referat.*Paſtor cœleſtis ubi primum notavit ovem amiſſam, ſtatim pergit in deſertum, & ipſam inventam humeris ſuis reportat ad gregem. At verò bonus pater cum bene agnoviſſet filium perditum,illum non quærit, nec adducit in domum ſuam.*Ut pater filium non requirat peregrinantem, ſed recipiat pœnitentem, paſtor verò ovem errantem,& non ſapientem reverti requirat.*Filius intellectu, ac ratione pollens,ovis verò brutiſſimum,ac inſipientiſſimum animal. Deus ſapientes, & ignorantes ſalvat; à ſapientibus tamen majores diligentias expectat, quas tamen ipſe in inſipientibus ſupplet. Qui filius eſt, curet quantum in ſe ipſo eſt, ut à peccato ſurgat, & ad patrem vadat, non expectet, ut pater ad illum veniat, & humeris ſuis portet, hoc enim ipſe præſtat rudibus,& inſipientibus. Juſtis, ac filiis Dei ait David.Pſal.68.n.33. *Quærite Deum, & vivet anima veſtra.* Omni affectu, ac ſtudio, ut nunquam à quærendo deſiſtendum ſit, ut explicavit D. Auguſt.N.Incognitus, Trevetus & alii. At verò de ſe ipſo ait: *Erravi ſicut ovis quæ perierat, quære ſervum tuum Domine*, Pſalm.118.n.176. Inde à Deo quæri exorat. quia non ſicut filius, ac homo ſapiens, & intelligens, ſed ſicut inſipiens ovicula extra proprias caulas prævagaverat, inde ait tanquam ad benignum paſtorem. *Quære ſervum tuum Domine*,

Sapientes,& docti ad majora tenentur, quàm ignorantes.

Pſalm.68. D.Aug. Incognit. Trevet. Pſalm.118.

107. Tertiò. *Inter parabolas ſupradictas ratio diſtinctionis eſt,ſecundùm perſonas.*Filius multa majora dona recipit à patre, quàm ovis à paſtore,recipit enim filius ab ipſo ejus ſubſtantiam,intellectum, rationem,& alia multa dona,& cum tantis donis eſſet cumulatus,ad multò majora tenebatur,quam ovis,ut quærens patrem nullo labori, ac itineri parceret; ex multis donis acceptis magna inſurgit obligatio, ut quis in obſequiis perſolvendo nihil prætermittat, ſed valde ſedulus omnia exhibeat.

Qui magnis donis eſt obligatus, majora præſtare tenetur.

108. Chriſtus Dominus longo itinere quærit Samaritanam.Reliquit Judæam terram, oportebat autem eum tranſire per Samariam,venit ergo in civitatem Samariæ,&c.Joan.4.n.3. At verò Magdalena expectat ingredientem convivium,*ut cognovit,quod accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti,ſtans ſecus pedes ejus, lachrymis cœpit rigare pedes ejus*,Luc.7.num.37.Samaritana multis erroribus Samaritanorum fœdata,ut dixi, c.5.quæſt.16. tom.2. tanquam ovis oberrans extra Domini caulas vagabatur.At Magdalena, etſi veluti Prodigus laſciviæ dedita, in vera Dei cognitione verſabatur.Mulierem Samaritanam tanquam ovem errabundam quærit Dominus, ut ſuis veluti humeris,ac manibus ſuſcipiat,ut ducat ad gregem ſeu ad fidem, Magdalena verò veluti filius ſapiens in vera doctrina Domini enutrita ad majora tenebatur, ut Dominus quæreret, ac ſuæ ſalutis occaſionem arriperet.

Ioan. 4. Luc. 7.

Ex majori dono accepto major exoritur obligatio.

QUÆSTIO XV.

Quare pater vidit filium à longè veſte ſqualidum, & fame pereuntem, & ante ejus vocem ei occurrit.

Notandum eſt in exordio quæſtionis quod dicitur in textu, quod prodigus *ſurgens venit ad patrem ſuum, cum autem longè eſſet, vidit illum pater ipſius.* Ad patrem venit, quomodo ergo adhuc à longè erat? ſi jam venit,adhuc à longè non eſt, & ſi à longè eſt, adhuc non venit.D. Chryſologus ſermon.3.ſic ait:*Quomodo longè eſt is, qui venit? Quia nondum pervenit.* Venit ad patrē,ſed quia non pervenerat,à longè erat. Multum diſtant venire, & pervenire;venit, quia jam curſum tenebat,nondum pervenit, quia nondum acceſſerat, & appropiaverat, & quandiu non acceſſit à longè erat, quandiu via non eſt terminata: & res non eſt abſoluta, à longè eſt,ut dicatur facta; licèt enim negotium fiat, quandiu tamen non eſt ultimo ſui apice perfectum, à longè eſt, ut dicatur completum, & abſolutum. 109. Chryſ.

Quandiu res non eſt conſummata, longè abeſt ab eo, quod dicatur facta.

Ad quæſtionem reſpondet primò.D.Chryſ.citato ſer. 3. *Pater*,ait, *vidit illum, ut ille patrem poſſit attendere: patris viſus illuſtravit filii venientis aſpectum, ut tota fugaretur obſcuritas, quæ circumfuſa fuerat de reatu: niſi ergo cœleſtis pater radiaſſet redeuntis filii in vultu: & totam confuſionis caliginem reſpectus ſui lumine ſuſtuliſſet; nunquam divini vultus vidiſſet iſte filius claritatem.* Non dicitur, quod prodigus viderit patrem, ſed magis quod à patre ipſe fuerit viſus, in quo tota extitit ejus felicitas, ut à parentis viſu noxa expelleretur, peccata fugarentur, ipſéque fieret alacris,ut curreret ad viam ſalutis, & ad patrem perveniret. 110. Chryſ.

Dei viſus fugat peccata, expellit noxam.

Secundò. Prodigus venit ad patrem, & necdum loquitur, nec clamat, & tamen pater multo benignitatis aſpectu ei occurrit; clamanti autem Chananææ obdurat aures,interponit moras, unde ei dictum eſt à Chriſto:*Non ſum miſſus niſi ad oves,quæ perierunt domus Iſraël.* Matth.15. n.24. Et iterum: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Unde tanta differentia? Chananæa inter Gentilium errores vivebat, & nunquam inter filios Dei, ac domeſticos ejus annumerata fuerat. At prodigus, etſi à domo patris receſſerat, & alienatus factus fuerat, tamen unus extiterat ex filiis ejus, in domo Dei patris natus, ac enutritus: unde poſt tam largam perditionem in ſe reverſus,de ſuæ priſtinæ educationis odore,antiquarúmque virtutum imbutione obtinuit, ut patrem facilem, promptum,ac ſibi benigne occurrentem inveniret. 111. Matth.15.

Ex antiquis virtutibus homo ſi peccat, ac convertitur, Deum habet propitiorem.

Tertiò Euthym. *O viſus compatientis acutiſſimus! Simul ut quis reſipiſcere in anima cogitavit, hunc etiam ſimul ipſe vidit; paratus ſemper ad eorum, qui convertuntur, ſuſceptionem,& ab exordio ſtatim pœnitentiæ illos recipiens*, Longe erat miſer adoleſcens à Deo patre,in regione peccati conſtitutus,& nihil adhuc ipſe petierat,& locutus fuerat patri, ſed tantum habuit voluntatem petendi medita 112. Euthym.

meditatúſque eſt petitionem, ac confeſſionem, *Dicam ei, pater peccavi*, &c. Non petit, ſed cogitat petere, *dicam ei*. Et tamen multa benignitate, ac miſericordia occurrit ei Pater, dans & oſcula & amplexus, ex eo quod ipſe in ſuo corde concepit ſuorum peccatorum deteſtationem, ac pœnitentiam, ſtatim in primo gemitu cordis, in primóque illius cogitatu exaudit Pater & accurrit hominem excipiens? non enim Deus multis vocibus, ac clamoribus indiget, ut accurrat, cum ſemper paratus ſit ad converſos peccatores excipiendos. D. Ambroſius in præſenti *Occurrit tibi* ait, *qui audit te intra mentis ſecreta tractantem Et cum adhuc longè ſis, videt, & accurrit*. D. Nyſſen. de Orat. Domin. *adſe reverſus pœnitentiæ verba meditari cœpit. Pater peccavi in cœlum, & coram te, quapropter etiam ejuſmodi confeſſionis meditatio additu facilem et patrem effecit, adeò ut etiam occurreret ad eum.* expende verba, *confeſſionis meditatio aditu facilem*, &c.

Deus promptus, ut occurrat pœnitentiam cogitanti. Ambroſ. Nyſſen.

113. Pſal. 31. Ait David, *Dixi, confitebor adverſum me, & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei*. Pſalm. 33. n. 6. Apud cor ſuum ſtatuit David. Dixi confitebor, ac decretum fecit, ut confiteretur ſuum peccatum; ac injuſtitiam ſuam, & ſtatim ſubdit delicta ſua eſſe remiſſa. *Et tu remiſiſti iniquitatem peccati mei*. Cur ipſa remiſſio delictorum non habet moras, quoadúſque ex impulſu cordis vox exeat ex ore? Cur delicta condonantur, antequam vox confitentis prodeat ex ore? tam paratus eſt Deus ad exaudiendas noſtras preces, ut velocior ſit ipſe in corde ad indulgendum, quàm vox formetur in ore. Præclarè D. Auguſtinus. *Dixi, pronuntiabo, & tu dimiſiſti, quia eo ipſo quod dixit, pronuntiabo oſtendit, quia nondum pronuntiaverat. Dixeram pronuntiabo adverſum me, veruntamen Deus audit vocem cordis mei. Vox mea in ore nondum erat, ſed auris Dei jam in corde erat.*

Deus velociſſimus ut hominem exaudiat. Aug.

114. Cùm latro penderet in cruce dicebat ad Jeſum: *Domine memento mei cum veneris in regnum tuum* Cui ait Dominus: *Hodie mecum eris in paradiſo*, Luc. 23. num. 42. poſtulabat ille ſui memoriam, ac recordationem, cum Dominus introiiſſet in regnum ſuum; Dominus verò non ſolùm ejus memoriam, ſed etiam totum regnum ei pollicetur, antequam ipſe in illum veniret. D. Ambroſius in Pſalm. 37. *Ille adhuc rogabat* ait, *ut meminiſſet ſui cum veniſſet in regnum, & Dominus cum nondum veniſſet, etiam regnum cœleſte tribuebat: quàm velox miſericordia. Tardius votum precantis quàm renumerantis eſt præmium.* Velocius eſt Dei donum in nos, quàm ſit petentis votum, ac oratio: *tardius votum precantis, quàm remunerantis eſt præmium*. Ille poſtulabat cum veniret, Dominus concedit hodie.

Luc. 23. *Tardius votum petentis, quam Dei exauditio.*

QUÆSTIO XVI.

Quare pater non interrogat de ſubſtantia perdita, vel cur non curat de flagellis imponendis, ſed tantùm oſcula exhibet filio?

115. PAter *miſericordia motus eſt, & accurrens cecidi ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum.* Cum dicitur miſericordia motus, ſeu *intimis viſceribus* commotus, ut habet Græcus, parentis lacrymæ inſinuari videntur, quod de ſuo more ingenioſè addubitans notavit D. Chryſol. ſermone 64. *Cœleſtis pater Luxurioſum filium non quando abjit, ſed quando recepit, tunc deplorat.* Abeuntem filium in certam ruinam ſiccis oculis videt pater; redeuntem verò multis lachrymis excipit, eum certè plorare debui, cum perdidit, & gaudere cum accipit. Cum filius abiit, alienatus eſt à patre, illius dilectionem exaſperavit, effectũ avertit, proindéque lachrymas fugavit; cùm verò revertitur humiliatus, ac pœnitens, melioráque ſapiens lachrymas patris excitat, illiúſque amoris affectum provocat, vis enim amoris in lachymas prorumpere facit.

Græc. Chryſ. *Vis amoris lachrymas prorumpit.*

116. Ad quæſtionem noſtram, reſpondet, & primò Ruricus lib. 2. epiſtol. 1. *Filium percepta ſubſtantiæ decoctorem lato ſuſcepit amplexu, promptior pater gaudere de reditu, quam imputare de lapſu. Denique non exprobrantur facinora, non luxuria, non egeſtas; ſola, converſi reverſio omnia damna compenſat, quia major fuit procul dubio patri facultas reditus, quam rerum facultas.* In quibus primò expende ultima verba, *Major fuit patri facultas reditus*, &c. Optio parenti, ac paſtori præ omnibus bonis charior eſt perſona filii, ac ſubditi, quam omnibus ſuarum rerum ſubſtantia. Expende deinde illa verba, *Sola converſi reverſio omnia damna compenſat*. Valde mirum eſt, quod tanta benignitate, amplexibus, ac oſculis excipiat filium, cur nec interrogat de ſubſtantia data, cur non exquirit à filio, in quibus tam ampla patrimonia ſint conſumpta? Cur de his, nec verbum facit? *Sola converſi reverſio omnia damna compenſat*. Cùm pater vidit filium dolentem, ac pœnitentem de præteritis factis, ibi in ipſo dolore, ac deteſtatione, vidit omnia damna recuperata, ac reſtaurata; hoc enim habet dolor de peccatis, quod non ſolùm omnia damna reſtauret, ac recompenſet, ſed etiam in melius adducat, ac extollat. Quod etiam docet D. Chryſoſtomus homil. 10. in epiſtol. ad Roman. *Qui, ait, pro perdita impenſa, pro tam longa peregrinatione à filio repoſcere debebat, uſque adeò nihil horum fecit, ut illum, tanquam vita proba, tanquam fama eſſet incolumi, conſpexit.*

Rurcius. *Prælatus plus æſtimet perſonam ſubditi, quam omnes ...* *Pœnitentia omnia damna reſtaurat* Chryſ.

117. Secundò. D. Chryſoſtomus homil. 10. de Pœnitent. *Si verò, ait, pœnas eum dare oportuit, ſatis pœnarum, quod in aliena verſatus eſt, dedit.* Filium revertentem ſqualidum, ac macie deturbatum, amoroſè ac placidè ad oſcula pater excipit cur potius fugitivum plagis non verberat, minacibus verbis non inſectatur? Vel cur aliquam pœnam tantæ ſubſtantiæ diſſipatori non imponit? *Satis pœnarum quod in aliena verſatus eſt dedit.* Magno ſanè ſupplicio affectus eſt, quod tanta inedia, fame oppreſſus eſt, quodque conſpectu Jeſu careret, ac à facie ejus exularet. Dilecto ſuo ait anima ſancta: *Revertere, ſimilis es dilecte mi, capreæ, hinnulóque cervorum ſuper montes Bethel*, Canticorum 2. n. 17. & ſtatim ſubdit: *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea.* Canticorum. 3. n. 1. Quid eſt quod de montibus ipſa ad lectulum deſcendit; quænam conjunctio inter montes, & lectulum? Ubi enim ipſa vidit dilectum ſuum per montes abeuntem; ſéque cognovit præſentia ejus carere, ſtatim vi doloris, ac lachymarum in lectulum cadit. Gillibertus Abbas ſerm. 1. in Cantic. *De montibus illis, ait, ad convallem lachrymarum, ad lectulum doloris relapſa eſt; quidni ſic reſidet ipſa, ubi ſic recedit dilectus ſuus; Recedente ipſo, illa recedit ad lectulum doloris, & infirmitatis.*

Idem. *Domini ſentia r... num ſup... cium.* Cant 3. Gillib.

118. Chryſol. Tertiò D. Chryſologus ſerm. 1. *Sic pater*, ait, *judicat, ſic emendat. ſic peccanti filio dat oſcula, non flagella. Delicta non videt vis amoris, & ideò pater peccata filii redimit oſculo, clauſit amplexu: ne nudaret pater filii crimina, pater filium ne fœdaret, pater ſic curat filii vulnera, ne filio*
Ex viſa miſeria movetur amor. *cicatricem, nævum filio ne relinquat.* Ex viſa filii miſeria crevit amor, & ideò pater de flagelli non curat, ſed tantum intendit filii ignominiam delere, unde occurſu, oſculo, amplexu ipſum extollit pater, & nobilitat, ut nullam vulneris cicatricem, aut notam in filio relinquat.

119. Chryſ. Quartò D. Chryſoſtomus homili. 4. in Lucam. *Oſculatur os ejus*, ſcilicet pater ait, *per quod emiſſa de corde confeſſio pœnitentis exierat: quam pater*
Confeſſio reddit Deum placabilem. *latus excepit.* Purus, & mundus pater oſcula dat filii ori, quod porcorum ſiliquis fœdatum erat, ac luxuriæ inquinamentis inſervierat. Antequam filius ad patrem accederet, verba confeſſionis protulerat. *Pater Peccavi in cœlum, & coram te.* Quod autem peccati turpitudine inquinatum eſt, confeſſione ſic abluitur, & mundatur, ut illi fiat
Nyſſen. Deus valde propitius, & benignus. D. Gregorius Nyſſenus in Catena: *Confeſſionis meditatio*, ait, *placavit patrem, ut obviam iret ei, & oſculatori conferret.*

120. Moriturus Jacob largiſſimam benedictionem ſuper omnes filios ſuos Judæ vaticinatur, regnũ,
Gen. 49. que illi auſpicatur. *Non auferetur ſceptrum de Juda*, &c. Geneſ. 49. n. 10. cur non potiùs tanta dignitas defertur Ruben primogenito, vel dilectiſſimo Ioſeph, ſeu Benjamin? quid apparuit in Juda, ut ad tantam dignitatem ſublimaretur? Hoc habuit Judas, quod delictum ſuum confiteri non erubuit, videns enim pignora nurui tradita, ea
Gen. 38. agnovit, & ſe maxime accuſans, ait: *Juſtior me eſt,*
Per confeſſionem ad regnum elevatur homo. *quia non tradidi eam Sela filio meo*, Geneſ. 38. n. 26. Judas agnoſcit delictum ſuum, confitetur, indéque obtinuit, ut inter omnes fratres ad regni culmen eveheretur, in typo eorum, qui apud ſacerdotes peccata ſua confiterentur, quod exinde gratia Spiritus ſancti ad æternum regnum eſſent
Peluſ. ſublimandi. Iſidorus Peluſiot. 2. epiſt. 48. *Quoniam plerique*, ait, *delicta ſua occultantes, alios condemnant. Hic autem ſeipſum condemnavit, eámque, qua ſtuprum admiſiſſe credebatur, ſupplicio, & cruciatu liberavit: ob eam cauſam haud injuria regiam dignitatem eſt aſſecutus.* Maxime pro hoc argumento confirmando nota, quod Iuda
Gen. 49. magnis encomiis à parente ſuo celebratur. *Iuda*
Per confeſſionem tollitur ignominia peccati. *te laudabunt fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui.* Geneſ. 49. n. 8. Iudas ob ingreſſum ad Thamar, quam ſcortum arbitratur, maxime erat vitu perandus; quare igitur ſic laudatur, ac ſceptro inſignitur? ut inſinuatur quòd delicta confeſſa non contumeliis, ſed præclaris declamationibus ma-
Philo. teriam præbeant. Philo Hebræus l. 2. allegoriar. ad initium: *Iacob ait, Iudæ confeſſori, non dona, ſed laudes, hymnoſque & cantiones attribuit, quibus celebratur à ſuis fratribus.*

121. Acceſſit Iudas cum multis ſatellitibus in horto ad comprehendendum Dominum Ieſum, cúmque oſculum ei dediſſet, ait ei Dominus? *Iuda*
Luc. 22. *oſculo filium hominis tradis?* Luc. 22. num. 48. Ad quid Domine tuo puriſſimo, ac ſanctiſſimo ore
Confeſſio delet peccatum. impium traditoris nomen pronuntias? Videtur indecens ſummæ tuæ munditiæ tam impuri hominis nomen habere in ore? Judas Hebræo idiomate, idem eſt ac confitens, traditori objicit Dominus ſuum nomen, ut ex illius vi, ac ſignificato ad confitenda peccata inducatur, ut per confeſſionem ex accepta pecunia veniam impetret, ac remiſſionem obtineat. D. Cyrillus catech. 13. *Iuda* Cyrill.
ait, oſculo filium hominis tradis? Admonens eum per ipſius appellationem, Iudas enim vocatur confitens, argentum accepiſti, confitere citò.

QUÆSTIO XVII.

Quare Prodigus non refert totam ſuam orationem patri, ut fieret mercenarius ſicut ſtatuerat?

Statuerat apud ſe Prodigus. Surgam, ibo, ad patrem meum, dicam ei: *Pater peccavi in cœlum, & coram te: jam non ſum dignus vocari filius tuus: fac me ſicut unum de mercenariis tuis.* Veniénſque ad parentem ſuum duas primas partes orationis refert. *Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus.* Tertiam tamen partem, *fac me ſicut unum de mercenariis tuis*, omnino prætermittit. Quæſtio præſens eſt, cur orationem ſuam, quam bene memoriæ mandatam habebat, & forte ſæpe per iter repetierat, totam integram non profert, ſed dimidiatam, & ultima verba, *fac me ſicut unum de mercenariis*, ſubtacet? 122. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondetur primò. Quod hinc amplexus patris, illinc ſtupor, & lachrymæ, ac ſingultus orationem interruperint, vel ut exponit Janſenius, quod pater orationem abruperit, dicens ſervis *Citò proferte ſtolam primam.* Deus ad audiendum finem orationis non expectat. Tertiò Quòd Evangeliſta illa verba, *fac me ſicut unum de mercenariis*, ut dicta intelligenda reliquit; quod in multis mos eſt Scripturæ. Jacobus ſtatuit fratrem ſuum Eſau in monte Sir convenire, Geneſ. 33. num. 14. nec poſtea conveniſſe refertur. Saul ſtatuit ſe daturum Samueli quartam partem ſtateris, 1. Regum 9. num. 7. & tamen poſtea non ſcribitur dediſſe. D. Paulus ſe profecturum in Hiſpaniam, Rom. 15. n. 28. & tamen nunquam legitur veniſſe, quæ omnia facta communiter ſupponuntur; ſic & in præſenti. 123. Janſen. Gen. 33. 1. Reg. 9. Rom. 15.

Quartò. Beda. *Pater occurrens*, ait, *non contentus minora conſiderare: priſtinæ filiorum reſtituit dignitati, nec jam de mercede conductoris, ſed de hæreditate fecit cogitare parentem.* Statuerat filius mercenariam conditionem à parente ex poſtulare, tamen cùm ipſe humiliatus altam pœnitentiam coram parente oſtendat, dicens: *Pater peccavi in Cœlum, & coram te.* Inde pater multa gratia, ac miſericordia, & oſculo pacis, ac amplexu cœleſtium donorum eum excipit, ſtatimque fœdam mercenariorum conditionem in memoria abolere facit, cúmque ad ſtatutum filiorum reſtituit, *nec jam de mercede conductoris, ſed de hæreditate facit cogitare parentem*; damna enim per peccatum illata per pœnitentiam recuperantur, ac reſtaurantur, quod etiam notavit Ericus Abbas: *Prodigus iſte*, ait, *primò quaſi famis cœpit ſupplicia formidare, mox, reverti ad patrem volens, de ſtatu mercenarii cœpit cogitare. Poſtquam verò accurrens pater amplexatus, & oſculatus eſt eum, oblitus ſtatus ſervi, oblitus & mercedem mercenarii, de ſola jem hæreditate ſolicitus cœpit eſſe parentis.* 124. Beda. *Per pœnitentiam reſtituuntur damna illata.* Eric

Quintò

125. Aug. Quintò. D. Auguſtinus in quæſtionibus Evangel. lib. 2. quæſt. 33. ſic ait: *Non addit, quod in alia meditatione dixerat.* Fac me ſicut unum de mercenariis tuis. *Cum enim panem non haberet, vel mercenarius eſſe cupiebat, quod poſt oſculum patris, generoſiſſimè jam dedignatur.* Cum adoleſcens inter porcorum ſiliquas degeret, viles, ac ſordidas revolvit mente cogitationes, optat fieri mercenarius ſervus. At cùm ad patrem venit, illiúſque gratia, oſculo, ac amplexu ad filii dignitatem reſtituitur, promptè vile mercenariorum officium deponit, & generoſos reſumit ſpiritus, ut ad alta evehatur, ad menſámque patris ſedeat; cùm ipſe ſe à patre repulſum exiſtimaret, humile mercenariorum exambit officium, at verò cùm ſe à patre gratia, favore, ac honore nobilitatum animadvertit generoſè alta ſapit, & quærit. Ac ſic ipſa ſublimitas dignitatis filii, in quam ſe videt reſtitutum, generoſos ad virtutem, ac meritum intulit animos. Quod eleganter dixerat Caſſiod. l. 2. variarum epiſtol. 10. *Creſcit*, ait *in illo meritum, cujus majus datur officium. Non quia fiat homo alter honoribus, ſed quia modeſtior efficitur, à quo converſionis ordo modeſtior poſtulatur.*

Favores ac gratiæ dant animum ad magna.

Caſſiod.

126. Cajet. Sextò. Cajetanus: *Non ſubjungit*, ait, *petitionem, quam tertio loco propoſuerat, ſcilicet*: Fac me ſicut unum de mercenariis tuis: *quia non eſt in eodem ſtatu nunc, in quo erat, quando propoſuit hoc petere. Non tunc fame urgente anhelabat panem, nunc autem amplexus, & oſculatus à patre accurrente ad ipſum, tanquam abſorptus à paterna benignitate tanquam jacens ſe totum in paternam gratiam, nihil petit, ſed ſolùm confitetur peccatum, & indignitatem.* Prodigus cùm fame eſſet oppreſſus, ac bene delicta ſua agnoſceret, vile ſervorum officium mente concipiebat. At verò ad patrem accedens, cum in ipſo gratiam, & benignitatem ſupra omne id, quod ipſe cogitaverat, inveniret, ab ipſa patris clementia veluti abſorptus, extaſi raptus, nil poſtulat, ſed omnem ſuum cogitatum in Dominum jactat, cujus tanta eſt miſericordia, ac gratia, ut noſtrum deſiderium, ac votum longè excedat, ac ſuperet.

Dei gratia ad majora ſupra noſtrū votū elevat.

127. Septimò. A patre non poſtulat fieri mercenarius, ut dixi tom. 3. cap. 35. quæſt. 33. nu. 232. Quia cùm Prodigus reciperetur à patre oſculo, ac amplexu, ſtatim odoratus eſt cœleſte convivium, quod ei à patre ordinabatur. *Adducite vitulum ſaginatum.* Proindéque cum ad menſam filiorum eſſet ſublimatus, ſtatim è mente ſervilis mercenariorum ſtatus excidit: panis enim hic *panis filiorum eſt*, ut canit Eccleſia. Ait ſponſus Canticorum 2. num. 2 *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Per ſpinas intelligunt peccatores, ac malos. Origenes homil. 3. ex quatuor. D. Gregorius lib. 1. moralium cap. 1. Theodoretus. Aponius, Philo Carpathius, Anſelmus, D. Bernardus ſerm. 48. Ac ſi dicat ſponſus; ſicut candor puritatis eſt inter ſpinas, peccatores ſcilicet, ac pravos Chriſtianos, ſic mea dilecta eſt inter filias; quorſum tamen filiæ ſpinis conferuntur? Si enim peccatorum aculeis ſunt plenæ; jam filiarum decorem amiſerunt, lenitas juſtorum longè abeſt ab aſperitate peccatorum? D. Auguſtinus in Pſalm. 99. *Quas dicis ſpinas, ait, ipſas filias, reſpondes ſpinæ ſunt propter mores ſuos, filiæ propter ſacramenta mea.* Ipſi quidem propter delicta ſua ſpinæ ſunt, virtute tamen ſacramentorum Baptiſmi, Pœnitentiæ, ac Communionis corporis, ac ſanguinis Chriſti dilectiſſimi filii procreantur, ac hæredes cœleſtis patriæ conſtituuntur.

Panis Eucharisticus panis filiorum.

Cant. 2. Orig. Gregor. Theod. Apon. Philo. Anſelm. Bern. Aug.

128. Octavò. Non proponit Prodigus totam orationem ſuam de mercenario, ſicut apud ſe ſtatuerat, tanta patris indulgentia, ſic excrevit amor in filio, ut nihil aliud quæſierit, ac affectaverit, niſi tantum gratiam patris, quam ſuper omnia intendebat, ita ut illius comparatione omnia alia parvi faceret, ac è memoria exciderent; de eoque ait Chryſologus ſerm. 4. *Illi ſufficit pater.* In quo ſunt omnia cujus poſſeſſione omnia poſſeſſa habentur. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Ioan. 1. n. 3. Guarricus Abbas ſerm. de omnibus Sanctis: *An non poſſident omnia, qui poſſident continentem, & diſponentem omnia?*

Prodigus ſolum patrē quærebat, cætera ei vileſcebant.

Chryſol. Joan. 1. Guarr.

129. Oſeæ 2. Cùm Iſraël à Deo recederet, ac ſe cultui idolorum traderet, de illo pronuntiatur per Oſeam cap. 2. num. 7. *Et ſequetur amatores ſuos. Et non apprehendet eos: & quæret eos: & non inveniet, & dicet: Vadam, & revertar ad virum meum priorem.* Mundialibus cupiditatibus ſeſe ingurgitavit, eorum tamen tyrannide vexatus Iſraël ad Deum, ac verum ſuum ſponſum vult reverti. Et ait ibidem n. 16. *Et erit in die illa, ait Dominus vocabit me vir meus, & non vocabit me ultra Baalim: Et auferam nomen de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum.* Quid eſt, quod apud mundiales amatores ſui prioris, ac antiqui ſponſi recordantur, ut *vadam, revertar ad virum meum priorem.* Modo verò *in die illa.* Poſtquam eum invenit, ac jam tenet, ſic ei adhæret, ac ejus præſentia delectatur, ac abſorbetur ut mundialium nomina non ſolùm ore non prænuntiet, ſed etiam è memoria ſua excludat? Rationem inſinuat text. *Vocabit me vir meus.* Poſtquam enim Iſraël ad verum ſuum ſponſum Deum ſcilicet, reverſus eſt, eique unitus, ac conglutinatus exiſtit, ſic ejus amore tantum delectatur, ut cætera omnia contemnat, illaque, ac eorum nomina penitus obliviſcatur, & *non recordabitur ultra nomini eorum.* Uno tantum Deo contentus in quo omnia habet, Theophylactus ibi: *Quomodo verò, ait ea nomina exemit, abſtulitve? Nimirum cùm ſol juſtitiæ Chriſtus effulſit ei.* Ex quo refulſit Chriſtus in anima, cætera omnia in oblivionem abierunt.

Anima adhærens Deo omniū aliorum obliviſcitur.

Theoph.

130. Rahab excipiens exploratores Iſraëlitarum, cumque videret, quod eos inquirebant habitatores Jericho *Tollens mulier viros, abſcondit*, Joſue 2. num. 4. In Hebræo habetur: *Tollens mulier viros abſcondit eum.* Mulier tulit viros, ut abſconderet, quomodo dicitur, abſcondit eum, cum potiùs dicendum eſſet, abſcondit eos? de quo multa dicunt Abul. ibidem q. 27. & ſapientiſſimus, Mag. Emmanuel Naxera. Ut quæſtionem ſolvam adverte ex D. Paulo ad Hebr. 11. n. 32. *Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores in pace.* Exauditis Dei magnaliis erga populum ſuum Iſraëlem, magna fide mulier rapiebatur in ipſum Deum, ut in exploratoribus illum attenderet, ac aſpiceret, ſicque exploratores receperat, ac abſconderat, ac ſi reciperet, & abſconderet ipſum Deum: cujus illi erant miniſtri; tanta fide mulier ferebatur in Deum, ut non homines, ac exploratores curaret ſed ſolùm ipſum Deum, ſicque eos hoſpitio exceperat, ut non illos attenderet, ſed Deum, cujus illi erant famuli, ac proinde dum vellet obſequium dare Dei, dabat & ejus famulis.

Joſue 2. Abul. Naz. Hebr. 11.

Non homines ſed Deum intendebat Raab.

Luc. 15.*n.*22. Dixit autem pater ad ſervos ſuos: Citò proferte ſtolam primam,& induite illum,& date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit verò pater ipſius ſervis ſuis: Depromite ſtolã primam, & induite eum; & ponite annulum in manum ejus, & calceate eum ſoleis.

D.Hier. epiſt. ad Damaſ. Clericus proferte ſtolam.

Arias.Græcus. Afferte ſtolam illam.

Vatablus Date annulum manui ejus, & calceamenta pedibus.

EXPOSITIO VII.

131. DIXIT *autem pater ad ſervos ſuos.* Non reſpondet pater filio verbis, ſed factis,quibus ſuam benignitatem erga illum declarat, oſtendens ſe immemorem injuriarum, ac illum in antiquam gratiam reſtituere. Ad ſervos ſuos pater convertit ſermonem, & non ad unum ſolum, ſedad omnes;ad

Luc.14. cœnam magnam vocat per unum ſervum.Luc.14. n.17.Nuncverò omnibus imperat.*Dixit ad ſervos ſuos*, ac ſi præ amore erga filium,ac diligentia. qua volebat ejus nuditatem operiri,unus ſervus filio non ſufficeret, ſed plures exigerentur,plura interponens ad filii nuditatem tegendam, quam ad ſuam magnificentiam declarandam.Per ſervos Angeli, vel ſacerdotes interpretantur Theophylactus,& Euth.Prædicatores verò D.Aug & Beda. *Cito*,ſeu ut habet D.Hier.ad Damaſum:*Celerius.* Ne filii nuditas ab aliquo videretur. *Citò*, ideſt ſtatim, ſine ulla mora. Denotatur quòd nullum interjaceat ſpatium temporis inter veram pœnitentiam, & divinam gratiam: mox ut vera adeſt pœnitentia, adeſt & divina gratia. *Proferte ſtolam primam.* Proferte ex arcis meis veſtuaria.Vatabl. *ſtolam illam.* Græcè ſtola erat toga talaris, veſtis ſcilicet oblonga, ad talos uſque demiſſa, quæ nobilium erat filiorum, tam viris quàm fœminis congruens.Cùm verò dicit primam, illam priſtinam denotat, quaſi ante hac uti conſueverat, cum in domo patris reſideret. *Date annulum* qui ornatus eſt hominis liberi, ac locupletis. Per quod libertas à jugo dæmonis,ac divinæ gratiæ ſignificatur. *Calceamenta in pedes.* Habitus eſt filiorum bene educatorum, quorum pedes calceis muniuntur adverſus omnia offendicula.

Plura ad occultanda delicta filii, quam ad oſtendendam majeſtatem, Theoph. Euthym. Aug. Beda. Hier. Vatabl.

QUÆSTIO XVIII.

Quare pater mandat dare filio non quamlibet ſtolam, ſed primam, & pretioſiſſimam?

132. Chryſol. REcte notat D. Chryſolog. quod cum pater amplexu tenet filium. *Non dixit ei*,ait, *Vnde venis?Vbi fuiſti? Vbi ſunt, quæ tuliſti? Quare tantam gloriam tanta turpitudine commutaſti? Delicta, qui diſcutit, prodit.* Bonus pater non quærit de vita peracta,de ſubſtantia perdita,de bonis diſſipatis, non ſcrutatur delicta,ſciebat enim, quod *delicta, qui diſcutit, prodit*;criminum examen eorum eſt propalatio; tunc enim manifeſtantur delicta, cum inquiruntur; ſenex autem potiùs voluit videri bonus pater in operiendis peccatis, quàm ſervus judex in illis declarandis. In ultima cœna ait Dominus ſuis Apoſtolis;*Vnus veſtrum me traditurus eſt*.Matth.26.num.21. Cur nec diſcipuli quærunt, nec Dominus explicat, quomodo ipſe eſſet tradendus, an in domo, vel in horto? an pecuniæ ambitione, vel odii malignitate? Cur nullus eſt qui hoc diſcutiat & inquirat? *Delicta,qui diſcutit, prodit.* Si crimen,ſeu modus traditionis examinaretur, ac explicaretur, illius diſcuſſio eſſet Iudæ proditio, ſi enim diceretur, quod unus ex eis pecuniæ affectu magiſtrum eſſet traditurus, hoc apertè eſſet Iudæ deſignatio, cujus ambitio cunctis nota erat,nulla ergo fiat criminis diſcuſſio, ut ſecretè corrigatur, quam nulla deformaverat abjectio, ut ait D. Leo ſerm. 7.de Paſſione

Criminum diſcuſſi, ad examen illorum eſt manifeſtatio. Matth.26. Leo.

Per ſtolam primam D.Auguſtinus, D. Hieronymus, Beda, D. Bonavent.Carthuſianus,& alii interpretantur, non innocentiam,nec virginitatem,quæ ſemel amiſſæ nunquam recuperantur,intelligunt enim priſtinam gratiam, & charitatem, quam pœnitens peccator in ſua converſione recipit. Euthymius: *Proferte*,ait, *ſtolam primam pretioſiſſimam, quæ eſt purificatio, aut gratia,qua cuſtodiatur.* Gratiæ amictus non ſolùm ornat, ſed etiam cuſtodit animam ab omni irruente malo, unde per ſtolam primam Interlin.interpretatur, *veſtem Spiritus ſancti.* Quæ nos exornat, & conſtituit hæredes immortalitatis. D.Ambroſius hic *amictum ſapientiæ* qua illuſtramur ad bonum. D. Auguſtinus dignitatem quam perdidit Adam.D. Aſterius in Catena Græca D Luc *Prima ſtola*,ait, *eſt gratia Dei quam in baptiſmo ſinguli accipiunt.* Denotatùrque reſtitutio dignitatis, & gratiæ amiſſæ per peccatum.

133. *Stola ſignificat gratiam.* Aug. Hier. Beda. Bonav. Carth. Euth. Interl. Ambr. Auguſt. Aſter.

Moraliter ad noſtram quæſtionem rem eleganter explicat D. Chryſologus ſer. 3. *Cecidit*, ait,*pater ſuper collum ejus, clauſit amplexu,ne nudaret pater filii crimina,pater filium ne fœdaret: ſuſtulit filii crimina, qui non ſuſtulit nuditatem. Citò proferte ſtolam primam, & induite illum. A ſervis ante veſtiri filium voluit, quam videri, ut ſoli patri nota eſſet nuditas.* Quæ verba multo acumine ſunt plena, & profundè examinanda. 134. Chryſ.

Primò.*Cecidit ſuper collum ejus, clauſit amplexu, ne nudaret pater filii crimina.* Pater occurrit filio, & ſtatim ipſum intra brachia tenet, & ſuper collum ejus recumbit, & mittit ſervos ut offerant ſtolam. Cur Pater ante omnia amplectitur filium, & cubat ſuper collum, & de ſtola provideat; Cur non potius de cibo, cum adoleſcens multa fame oppreſſus adveniret? Dixerat enim: *fame pereo.*Bonus pater nil prius intendit, quàm quod filii nuditas non appareat, ſed lateat, ut ejus turpitudo non ſit nota, ſed abſcondita; néve à domeſticis, famulis,ac vilibus hominibus videatur, indéque ſervis ait:*Cito proferte ſtolam,* quæ quandiu non adducitur paternis viſceribus filium brachiis, ac colli inclinatione abſcondit, & occultat; illique prius providet veſtitum,quam cibum, magis attendens honori, ac famæ,quam penu 135.

Proximorum crimina occultanda.

penuriæ, ac fami. Pro quo vide multa hoc tomo, ptimo, ſecundo, ac tertio. Verbo *Defectus*.

136. Chryſ. *Pater plus dolet de filii dedecore, quam de ſua offenſa.* Secundò. *Suſtulit filii crimina, qui non ſuſtulit nuditatem*, Crimina offenderant patrem, nuditas verò filii honorem ac decorem; bonus autem pater diſsimulat ea, quæ adverſus eum militabant, non verò illa, quæ filii auctoritatem deturpabant; quòd filius eſſet per multum tempus in regione longinqua multis criminibus fœdatus, ſuffert; at verò quod ipſum tantiſper videat nudum minime patitur, ſed ſervis jubet. *Cito afferte ſtolam primam.*

137. Chryſoſt. Tertiò *Hinc eſt quod à ſervis ante veſtiri voluit, quam videri, ut ſoli patri nota eſſet nuditas, quia pater ſolus videre filii non poterat nuditatem.* In his videtur aperta contradictio involvi, ſi pater voluit à ſervis filium nudum veſtiri, quomodò noluit ejus nuditatem à ſervis videri, *à ſervis ante veſtiri voluit, quam videri.* Si à ſervis nudus erat veſtiendus, quomodo antequam nudum viderent, eum poterant veſtitu contegere? Nunquid ſervi cæci erant? Et ſi cæci nullum erat periculum, quòd filium viderent? Servi erant Angeli, juſti, ac probi, ut dixi in expoſitione. O præclarum bonitatis ingenium, videt miſeriam, ut coopetiat, non videt ut manifeſtet! Boni ſervi vident filium nudum ut veſtiant, ac exornent, non verò vident nudum, ut ignominioſè condemnent, & deſpiciant. Sic & eodem modo de parente philoſophatur. *Ut ſoli patri nota eſſet nuditas, quia pater ſolus videre filii non poterat nuditatem.* Si ſoli patri nota erat nuditas, quomodo ſolus pater filii nuditatem non poterat videre? Solus aſpiciebat filii nuditatem ad commiſerationem; ſolus pater filii nuditatem videre non poterat, ut filium in ſuo ſqualore, ac fœditate relinqueret. Huc ſpectat id, quod dixit Seneca l.7. quæſt. Natural. c.51. *Quod magis mireris oculos noſtros; & implent & effugiunt.* Implent, ut honore condecorent; effugiunt, ut ignominia afficiant.

Iuſti vident miſeriam, ut ſubveniant non ut contemnant.

Seneca.

138. Chryſol. Quartò Idem Chryſolog. ſermon. 3. *Pater hic, qui in ſecundis eſſe non paſſus eſt peccatorem, plus de venia, quam de juſtitia gaudium vult habere.* Pater huic filio prodigo jam dederat ſuæ hæreditatis ſubſtantiam, & omnia quæ in domo habebantur, parata erant ſeniori filio. Cur ergo huic prodigo non dat quamlibet ſtolam ſecundam, vel teriam; & prima ſeniori reſervatur? Nónne huic adoleſcenti nudo quælibet ſtola ſufficiebat? Et prima videtur deſtinanda ad ſeniorem, qui nunquam à domo patris receſſit, ſed ſemper modeſtè ſub ejus obedientia ſe exhibuit. Ecce magna pœnitentiæ vis, quæ ſic delet peccata, ac ſi nunquam commiſſa fuiſſent, ſicque pater omnes errores obliviſcitur, ac ſtolam primam dat filio, ac ſi nunquam ille abiiſſet, ac in aliquo deliquiſſet. D. Ennodius in Euchariſtico de vita ſua: *Ad ſtolam candidam*, ait, *ad annulum pretioſum, ad divitias illius paternæ poſſeſſionis, quaſi ſemper ſervaſſet juſſa, revocavit.* Deinde ſenior frater ſemper ſub præceptis patris extiterat, ac proinde tanquã innocens habebat; Prodigus verò valde pœnitens de præterita vita introducitur & huic datur ſtola prima, ſæpè enim pœnitens vehementi contritione ſua majora dona promeretur, quã innocens ſimplicitate vitæ; hinc plus pater pœnitentem filium non ſolùm revocat ad antiquum honorem, ſed etiam tantis privilegiis, ac muneribus cumulavit, ut fraterni zeli poſſet ciere dolorem. D. Bernard. ſermon. de Ingratitudine. *Minimè tamen*, ait, *ſufficere potuit paternæ pietati, niſi tam copioſam miſericordiam exhiberet, cui poſſet, & ipſe nunquam à patre diſceſſerat, ſenior filius invidere.* De quo multa dixi ſuprà cap.8.n. 134. 135. & cap.16.n.75. 76.77.

Pœnitẽtia ſic delet peccata, ac ſi nunquã fuiſſent.

Pœnitens aliquando magis extollitur quam innocens.

139. Chryſ. Quintò. Ultima verba Chryſologi expendo. *A ſervis ante veſtiri voluit, quam videri, ut ſoli patri nota eſſet nuditas.* Hoc curat bonus pater, ut filii nuditas ipſi ſoli ſit nota, & minimè à ſervis videatur; à Dei aſpectu miſericordia defluit, non enim patientur pietatis viſcera miſerum videre, quin ſubveniant; à ſervis verò multoties ſeveritas procedit, qui ſæpè delinquentem arguunt, & accuſant de criminibus factis, de ſubſtantia perdita ac bonis diſſipatis. D. Hildebertus Cœnoman. Epiſc. Epiſt.4. ſic ait. *Nubes ſolem intercludunt, & aſtantes miniſtri regis clementiam coarctant, ne in ſervos diffundatur.*

Deus ſolus benignior, quam cum adjunctis creaturis ſimul apparet. Hildeb.

140. De terribili die judicii locutus Dominus ait, *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majeſtate, & mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna* Matt.24.n.30. Poſt Domini verò Aſcenſionem de eodem Domini adventu loquens duo Angeli, qui Apoſtolis aſtiterunt, dicunt eis. *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quem admodum vidiſtis eum euntem in cœlum.* Actor. 1 n.11. Quid eſt, quod cum Dominus prædicat adventum ſuum ad judicium ſe dicit venturum ſtipatum virtutibus cœli, Angelicis exercitibus cum tubis, ac clamoribus. Ac in die Aſenſionis dicitur Apoſtolis quod *ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum*? Ipſe quando aſcendit, ſolus cernebatur, non apparebant cum eo miniſtri. Cur etiam hic non annuntiatur Apoſtolis, quod veniet cum virtutibus cœlorum, cum exercitibus Angelorum, ut antea prædicatum fuit in Jeruſalem? Antea in Jeruſalem dicitur venturus comitatus cum Angelis, ut iniquis, ac impiis eſſet terribilis, ex adjunctis enim miniſtris pavor, & ſeveritas in peccatores procedit. At verò in die Aſcenſionis Dei terror à cordibus diſcipulorum auferebatur, & multum conſolationis levamen dabatur, & ideo nullius comitatus fit mentio, ſed ſolus proponitur deſcendens, ut fuit viſus aſcendere, ſuis dilectis diſcipulis ſic placidus exibit, ac ſi ſolus veniet, ubi Deus ſolus, ibi pietas, ex adjunctis verò creaturis ſeveritas, rigor, ac formido à Deo in peccatores dimanat. D. Auguſtinus ſerm. 7. de Aſcenſione. *Sic venit*, ait, *quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum; non veniet vobis terribilis. Sic veniet in ipſo corpore vobis in amore, impiis in terrore. Beati, quibus dicitur, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum, nunquid ſic venire oculis peccatorum? Erit ipſa veritas ſed non erit ipſa ſecuritas. Dies erit timendi judicii, deſcenſus Angelorum.*

Matth.24.

Act.1.

Chriſtus ſolus clemens cum miniſtris terribilis.

Aug.

141. Cum coram iniquo judice Stephanus adſtaret, *Intendens in cœlum vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris virtutis Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei.* Actor. 7.n.55. Cujus præſentia maxime recreabatur fortiſſimus miles. At Iacob *vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ: cúmque evigilaſſet Iacob de ſomno, pavenſque: Quã terribilis eſt, inquit, locus iſte!* Geneſ.28.num.17. Oleaſter. *Quam timendus eſt locus iſte!* Stephanus, ac Jacob uterque videt Deum. Ille ex Deo viſo

Actor.7.

Geneſ.28.

Oleaſt.

nullum concipit terrorem, ſed multa ſuavitate confortatur; hic verò maximè pavet, ac vehementiſſimè terretur. Quam terribilis eſt locus iſte! Unde tanta rei differentia? Stephanus videbat ſolùm Ieſum, & inde maximum animi robur, ac dulcedinem percipit. At Iacob intuebatur ſimul Deum, & Angelos tanquam judicis majeſtatem cum miniſtris, & inde profunde magno timore concutiebatur, ad quod fortè reſpicit Cajet. *Timuit Iacob*, ait, *divinum judicium, quem admodum conſuevimus timere noviter præſentes principi ſapienti, ne aliquid ſibi diſplicens appareat in nobis: ſic enim Iacob timuit conſiderando ſe ipſum relative ad præſentiam Dei, & frequentiam Angelorum, ne imputarentur ſibi defectus ſui*: Expende, *ad frequentiam Angelorum.*

Deus ſolus recreat, cum miniſtris terret.

Caj.tan.

QUÆSTIO XIX.

Quare Pater mandat dare annulum in filii manu?

142. Fameſcenti filio antequam ipſe in domum, ac ad menſam introducatur, mandat pater date annulum; quiſnam hujus doni ſcopus? Annulus ſignum erat nobilitatis, ac libertatis, annulo enim equites à plebeis, ac ſervis diſtinguebantur, ut eſt ſatis vulgare, Unde ait D. Chryſ. ſerm. 5. *Poſuit*, ait, *annulum in manu ejus: annulum honoris, titulum libertatis, inſigne pignus ſpiritus, ſignaculum fidei.* Et D.Aug.lib. 2. quæſt. Evangel. 33. *Annulus in manu*, ait, *pignus eſt Spiritus ſancti: propter gratiæ participationem, quæ digito bene ſignificatur.* Ut adoleſcens appareret immunis ab antiqua ſervitute, & in ſuo priſtino honore, ac decore gratiæ reſtitutus. D. Chryſolog. ſerm. 3. *Paterna pietas contenta non eſt innocentiam reparare ſolam, niſi priſtinum reſtituat honorem.*

Chryſ.

Annulus ſignum libertatis.

Auguſt.

Chryſ.

143. Secundò. Annulus ſignificat bona opera ut docet Aſterius in Catena Græca, & ibidem. D.Gregor.Nyſſen. Datur annulus, ait, *ut habeat in manu, ſeu operativa virtute ſignaculum fidei, ut demonſtrare queat, quod creatus ſit ad imaginem ejus, quiſe condit.* Annulo exornatur manus, ut operum ſplendore, oſtendat fidem, gratiam, ac imaginem creatori, quam in ſe habet.

Aſter. Nyſſen.

Fides oſtenditur operibus.

144. Tertio. Dabatur quidam annulus ſignatorius, quo tradito reges amicis intimè conjunctis dabant ſuam poteſtatem, & auctoritatem. Talem Pharao tradidit Joſepho. *Tulit annulum de manu ſua, & dedit eum in manu ejus* Geneſ. 41. n. 42. Talem Aſſuerus Amano. *Tulit rex annulum, quo utebatur, de manu ſua, dedit eum Aman.* Eſther. 3. n. 10. Talem dedit Alexander moriens Perdicæ, quo ſignificabatur relinquere illi ſuum locum, & auctoritatem, ut teſtatur Æmilius Probus in Eumenis, talémque bonus parens dat filio prodigo, quaſi nihil pretioſius haberet ad eum locuplerandum quo ſignificaretur non ſolùm eum in gratiam ſuam recipere, ſed etiam quod ei ſuam auctoritatem, ac poteſtatem conferebat, illique omnia ſua communicabat.

Gen.41.

Eſth.3.

Æmilius Pater filio non ſolùm ſua, ſed etiã ſuam auctoritatem communicat.

145. Quartò. Dat Pater annulum filio, in quo imago ipſius Patris erat inſculpta; hoc apud veteres erat ſummi amoris ſignum, ut in annulis geſtarent imagines eorum, quos valde intime diligebant, ut perpetuam eorum memoriam conſervarent: ad quem morem alludens cœleſtis ſponſus ait. *Pone me ut ſignaculum, ſuper cor tuum, ut ſignaculum, ſuper brachium tuum.* Cant. 8. num. 6. Ac ſi diceret ſponſus: tu præfer me in annulis, ac armillis, quibus manus, ac brachia adornabantur ut nunquam mei habeas oblivionem. Ita Interpretes. Genebrardus, Legionenſis. Hortulanus, Tuccius, Titelman. Puente, Del Rio, Sanchez, Giſlerius, Soto Major, M. Pinto Ramires, & alii. Ait Deus Hieroſolymæ. Ego non obliviſcar tui: Ecce in manibus meis deſcripſi te Iſai. 49. n. 19. Hoc eſt apud meas manus in annulis deſcripta haberis, ut nunquam tui oblivio ſit apud me. Ita Leo à Caſtro, Sanchez, Cornelius, & aliis. Conſolatur Deus Zorobabelem dicens. *Aſſumam te Zorobabel, ſerve meus, & ponam te, quaſi ſignaculum quia te elegi.* Aggæi 2. n. 24. Hoc eſt, bono eſto animo, quia tuam imaginem meo annulo inſculptam meis digitis inſeram. Ita Leo à Caſtro, Cornel. Mendo. tom. 3. in lib. Reg. cap. 15. annot. 21. num. 5.

In annulo patris imago inſculpta.

Cant. 8. Genebr. Legion. Hortulan. Tuccius. Tit. Puente. Del. Rio. Sanchez. Giſlerius Soto Major. Ramires. Iſai. 49. Leo à Caſtro Sanchez. Cornel. Aggæi. 2.

146. Quintò. Dat Pater filio annulum, in quo eſt ſui ipſius imago. Cujus cauſam aſſignat D. Chryſoſtom. homil. 4. de filio prodigo. *Vt meum*, ait, *circumferens ſigillum, formidabilis omnibus hoſtibus, adverſariiſque appareas.* Patens iſte Chriſtus Dominus filio, ſeu peccatori converſo, ac pœnitenti dat in annulo imaginem ſuam, quaſi munitus ab inſidiis Diaboli, cique ſit formidabilis, ut ipſe leo, qui circuit quærens quem devoret, cum imaginem Jeſu intueri non valeat, ab eo velociter fugiat, ac tartareis cavernis ſeſe abſcondat. Recenſet Zacharias beneficia, quæ ex Chriſti adventu humanum genus conſequutum eſt, & magnam ſecuritatis gratiam cunctis pollicetur: dicens. *Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſerviamus illi*, Luc. 1. n. 74. Inimicus noſter diabolus valde crudelis, & aſtutus, quomodo non timendus? Chriſti præſentiam non cunctandam hominibus annuntiabat Zacharias, qua Dæmones maximè confracti in fugam abierunt, ut jam illorum inſidiæ minime ſint timendæ. Titus Boſtr. ad citatum Luc. cap. *Etenim*, ait *Chriſti adventus efficit, ut formidine vacui, ex inimicorum poteſtate eriperemur, neque enim ullum hoſtilium inſidiarum ſenſum cepimus.*

Chriſ. *A Chriſti præſentia fugiunt dæmones.*

Luc. 1.

Boſtrenſ.

147. Sextò. Mandat Pater inſeri annulum in manum filii, dicunt Anatomici nervulum quendam è corde natum in digitum annularem protendi; unde annularis digitus apud Ægyptios cordis erat hieroglyphicum. Et in ſponſalibus, teſte Alexand. ab Alexand. lib. 2. Genial. diar. cap. 5. Ille digitus, ad amorem cordis indicandum, annulo coronabatur. Idcirco Tertullian. lib. adverſ. Gent c. 6. hujus digiti annulum pronubum appellat. *Aurum*, ait, *nulla fœmina norat, præter unico digito, quem ſponſus oppignoraſſet, pronubo annulo.* Hac de cauſa Ægyptiorum ſacerdotes teſte Pierio lib. 36. cum ad ſuorum Deorum aras miniſtrarent, hunc digitum odoribus illinebant, ut inſinuarent, quibus virtutum odoribus corda ſacrificantium deberent eſſe delibuta. Dùm ergo tanta ſit naturæ cum hoc digito connexio, annulum in digitum, cordi reſpondentem, merito jubet parens dari filio reverſo; ut ſignificaretur lætitiam, quam ſuis communicabat, non foris ſiſtere in corpore; ſed intrò ad cor uſque penetrare, ad quod fortè reſpiciens in præſenti, D. Ambroſ. ait. *Annulum, qui in digitum inſeritur, eſſe ſignaculum, quo cordis interiora ſignificantur.*

Cordis conſenſus cum annulari digito.

Alex. ab Al.

Tertul.

Pier.

Lætitia patris non ſolùm in ore, ſed etiam in corde.

Ambr.

148. Ait Regius Vates Pſalm.4.n.4. *Dediſti lætitiam in corde meo.* Non ait abſolute, dediſti lætitiam in oculis, vel in facie, ſed in corde; lætitia, quæ eſt in oculis, ac facie eſt ex bonis externis; quæ verò eſt in corde, eſt à Deo ex bonis ſpiritualibus, de quibus tantum eſt verum gaudium replens animam, & cor D. Chryſoſt. adcitat. Pſalm. *Non dixit, ait, ſimpliciter dediſti lætitiam, ſed in corde meo: oſtendens non eſſe in rebus externis lætitiam quia hæc lætitia non eſt cordis, ſed ſolùm oculorum*

Pſal. 4.

Chryſoſt.

149. Audiens ſibi filium promiſſum à Deo riſit olim Abrahamus Geneſ. 17. n 17. & etiam Sara riſit. Gen. 17. num. 12. Tamen Saræ riſus ab ipſa denegatur. *Negavit Sara dicens, non riſi.* Geneſ. 18. n. 12. Riſus verò Abrahæ ab ipſo nec negatur, nec arguitur à Domino, ſicut riſus Saræ; quænam hujus rei cauſa? Sara riſit in ore, ac facie, Abrahamus verò in corde, ſic enim in quibuſdam Bibliis diſpuncta habentur: *Riſit in corde ſuo dicens.* Hinc eſt quod Sara ſuum riſum inficiatur, quia cum eſſet lætitia in ore, ac facie externa, tanquam inanis, ac nulla reputabatur, & ideo quia ita ridet, & exultat, facile negare poteſt ſe ridere, ac exultare, at verò Abrahamus riſit in corde, hujuſmodi autem cordis lætitia vera, ac ſolida ea, quæ minimè negari, ac occultari valet, cùm firmiſſimè perſeveret.

Gen. 17. Gen. 18.

Lætitia oris inanis, cordis verò ſolida.

QUÆSTIO XX.

Quare Pater filio ſtatim providet calceamenta antequam in domum introducat, & nil de operimento capitis agit?

150. AB hoc ſecundo incipio quæſtionem. Pater filium optima ſtola induit, in ſignum nobilitatis, annulum in digito, & ut nullum antiquæ nuditatis appareat veſtigium, providet ad pedes calceamenta. Cur non aliquid mandat exhiberi ad caput operiendum; ipſe enim adoleſcẽs nudus, & diſcooperto capite venerat? Diſponebat providus pater filium introducere ad ſuam menſam vituli ſaginati ſcilicet corporis, ac ſanguinis ſui, cujus convivæ principes, ac reges creantur, inde capiti parens non dat operimentum, ex ipſa enim menſa corona conficienda erat, qua filii caput mirifice exornaretur, ac multo decore circundatum niteret, ac ſplendeſceret. Vide tom. 3. c. 31. q. 18. n. 123. 124. 125. 126. vel ex operibus pœnitentiæ prodigi corona intexebatur, qua illius caput circundatum magno ſplendore appareret; ut dicebat Paulus. *Bonum certamen certavi, &c. Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ* 2. Timoth. 4. n. 8.

Euchariſtia reges creat.

Suis operibus coronatur homo.

2. Tim. 4.

151. Reſpondet primò ad quæſtionem D. Chryſoſtom. homil. de duobus filiis. *Mandat Pater, ait, calceamenta pedibus imponi propter cooperiẽda veſtigia, ut per lubricum mundi iſtius iter fixius incedat.* Adoleſcenti converſo muniuntur, ac cuſtodiuntur pedes, hoc eſt affectus à mundano pulvere, ac incurſu, ne à via ſalutis impediantur, ſed ut valde prompte actus virtutum præcurrant; unde inquiunt Titus Boſtrenſ. Theophyl. Gloſſa. *Calcei ad pedes dantur, ut cuſtodiantur, à ſcorpiis ac ſerpentibus, peccatis ſcilicet, ne ab eis mordeantur. Sed eorum contrarias virtutes intrepide proterant, & calcent.* Dantur etiam calcei, dicam, ut leviſſimus pulvis è pedibus dimittatur, hoc eſt, etiam veniales defectus, ut ad menſam Domini perveniat, ut dicam. q. 21.

Chryſ.

Boſtr. Theophyl. Gloſſ.

Leviſſimi defectus dimittuntur.

Secundo. D. Chriſolog. ſerm. 3. *Date calceamenta in pedibus ejus, ne vel in pede remaneret deformitas nuditatis: certe ut calceatus anterioris vita rediret ad curſũ.* In quibus verbis multa ſunt notanda. Primò, pater filium pœnitentem recipit, & in priſtinum reſtituit honorem, providens calceamenta, ut antea habuerat; ne plus infamiæ attuliſſe videretur ſcelus, quam gratia dignitatis. Secundo. Pedum nuditas è vitio manavit, cum Pater filium recipit, maximè cavet, ne alicujus deformitatis veſtigium in pede remaneret, perfecta morum reparatio, nec minimam partem nudam relinquit, ne ex illa ad conſueta crimina deflectatur, & ideo bonus reditus ad patrem pedem ignominia nudatum non permittit. *Ne vel in pede remaneret deformitas nuditatis.* 152.

Chryſ.

Tertiò. Quid eſt, quod Prodigus cum domum Dei eſt ingreſſus ſtatim ei providetur, ut veſte præclara fulgeat, calceis muniatur, ac delicatis cibis paſcatur Nonne antea ipſe nudus, ac famelicus porcorum gregi ſerviebat, ut animalium ſiliquas deſideraret, ad quid modo tam cito tantis deliciis recreatur? Sciebat bene optimus parens quod ille, qui nudus, & famelicus mundo ſerviebat, in domum Dei tamen adductus, adeo delicatus evaſit, quod niſi omnibus abundet, obedire maximè detrectet. *Ne in pede remaneret deformitas nuditatis.* Pro quo accipe D. Berna. homil. 4. Super *miſſus eſt.* Sic fatur. *Video poſt ſpretã ſæculi pompam nonnullos in ſchola humilitatis ſuperbiam magis addiſcere, & impatientes amplius fieri in clauſtro, quam fuiſſent in ſæculo. Quandoq; magis perverſum eſt plerique in domo Dei non patiuntur haberi contemptui, qui in ſua non niſi contemptibiles eſſe potuerunt.* 153.

In mundo nudus ſerviet, in religione, niſi abundet, non vult obedire.

Bern.

Quartò. D. Chryſolog. ſerm. 5. *Dedit & calceamenta in pedibus ejus, ut eſſent, ait, calceati pedes in prædicatione Evangelii,* ut etiam docent. D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evengelic. D. Hieron D. Ambroſ. Beda, D. Bonavent. & alii. Cur bonus Pater pedes ad lapſum proclives, ad delicias, ac voluptates propenſos, ad diſſeminandum Evangelium emittit? Sciebat bonus pater, quod pœnitentes, ac converſi maxime aliorum ſalutem ſitiunt, & deſiderant. Deinde Pater videt filium antiqua crimina poſt criminum moleſtias, ac labores deteſtantem, & inde credidit antiqua errata non jam ad ulteriora vitia irritamenta, ſed ad novas virtutes excitamenta. Preſſuræ, ac vexationes priſtinæ maxime animum informant, ut ad ſimilia fugienda, alios ex vera charitate tu moneas, & doceas. 154.

Chryſ. Aug. Hieron. Ambr. Beda. Bonavent.

Antiqui labores inſtruunt, ut doceas alios fugere ſimilia.

Quintò. Cùm pater occurrit in via filio antequam in domum veniat, jubet cito dare calceamenta in pedibus ejus; *Ne pes ejus minutiſſimo aliquo lapide offenderetur.* Et dixit D. Paſchal. lib. 6. in Matt. ex quo mihi magna difficultas exoritur. Hic adoleſcens venit ex remotiſſimis terris, *Profectus eſt in regionem longinquam.* Ac proinde per viam præterivit, per rubes, per petrarum prærupta, ac ſaxorum cumulos, & etiã per loca arida, ſpinis ac tribulis plena, & tamen hæc omnia pertranſivit, abſque pedum offendiculo, & carnis cruento vulnere; modo verò ſtatim dantur calceamẽta, ne levi lapide ſcandalum patiatur. Unde tanta rei differentia? Quando adoleſcens iſte per itinera venerat, alienus extabat à Patris gratia, ab illius 155.

Paſch.

Deiectus omnia ſuſtinet, delicatus regis favore levi aura offenditur.

illius favore erat expulſus ; cum autem calceamenta ei dantur, in Patris benevolentia erat jam receptus, multùmque illius deliciis, oſculo, amplexu, ac ſtola prima recreatus. Quando autem adoleſcens erat dejectus à Parentis gratia, facile per rupes, petras, ac ſaxoſos montes, per ſpinaſque, tribulos ſine pedum offendiculo, ac dolore incedebat, at verò in gratiam Patris jam admiſſus minutiſſimo lapide offenditur, & cruentatur. O quantum eſt diſcrimen inter hominem dejectum, ac regis gratia condecoratum! Ille incurrens in rupes, lapides ingentes ac montes altos, & iniquos facile ſine offenſione pertranſit, at verò delicatus & favore principis ſublimatus levi aura, minutiſſimo lapide intolerabilem moleſtiam, ac vexationem ſe pati certiſſimè credit. *Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.* Dicebat Job. 6. nu. 7, Quæ prius nolebat *tangere anima mea* habent Hebraizantes explicat Lyr. *Tempore proſperitatis meæ.* Nunc præ anguſtia, ac tanta miſeria, in qua redactus ſum, cibi ſunt mihi.

Job. 6. Hebr. Lyran.

156. Hebræorum menſa in Ægypto erant, cepæ & allia, & frequenter pane rudi, ac hordeaceo utebantur, & cum eſſent ſub flagellis Pharaonis, ut implerent numerum laterum vix dabatur ſpatiũ, ut illis implerent ventrem, & tamen his ſic quieſcebant, ut contra Pharaonem mutire non auderent. Magna tamen Dei potentia exinde educuntur, ac per deſertum pane Angelorum uſque ad ſatietatem reficiuntur. *Panem Angelorum manducavit homo; cibaria miſit eis in abundantia.* Pſal. 77. n. 23. Tunc contra Deum obmurmurant, ac loquuntur. *Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leviſſimo.* Num. 21. n. 5. Quid eſt, quid in Ægypto, tam aſpero, ac groſſo cibo contenti ſunt, in deſerto verò ſuaviſſimo nutrimento moleſtatur? In Ægypto erant Pharaoni inviſi, ac ſub ejus jugo & tyranni de valde oppreſſi; at in deſerto maximè Dei benignitate, gratia, & favore erant in, ſigniti, ac ſublimati, ita ut nocte igne, die verò columna nubi, eis oſtenderetur iter. Deuteron. 1. nu. 33. *Et ſicut aquila expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum atque portavit in humeris ſuis.* Deut 32. n. 11. in Ægypto cum eſſent ſub multa vexatione, cepæ, porri & allia, ac panis agreſtis erant eis dulciſſimi cibi, tanquam nobiliſſima altilia; at verò in incerto [cum multum eſſent Dei gratia, ac favore perſecuti, tam delicati facti ſunt ut Angelorum panis illis verteretur in tædium, ac faſtidium.

Pſalm. 77. Num 21. *Hebræi in Ægypto vili cibo tacent, in deſerto manna obmurmurant.* Deut. 32.

Luc. 15. *n.* 3. Et adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur.

Num. 34. Quia hic filius meus mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus eſt. Et cœperunt epulari.

VERSIONES.

Origen. n. 13. Citò adducite vitulum.

Syriacus. Et adducite, mactate bovem ſaginatum, & edamus ac oblectemur.

Euthym. Vatabl. Pag. Et eductum vitulum illum ſaginatum, mactate, ſumptiſque epulis lætemur.

Arias Et comedentes oblectemur.

Euth. Vatabl. num. 23. Perditus erat, & inventus eſt. Et cœperunt lætari.

Syriac. Arias. Et cœperunt oblectari.

EXPOSITIO VII.

ADDUCITE *vitulum ſaginatum.* Poſtquam ſuſcipitur indignus, veſtitur nudus. Tunc reficitur famelicus, & recto ordine, ut ait C. Bonav. poſt remiſſionem culparum, & veſtitionem virtutum ſequitur divinarum oblectatio deliciarum. *Vitulum ſaginatum* Græc. habet: *illum vitulum*: Quem juſſi ſaginari ad celebrandum tempus tam feſtivi convivij Vitulus hic Chriſtus eſt Dominus in ſacramento altaris, juxta communem Patrum ſententiam, ut dicam quæſt. 22. quo animæ noſtræ omni cœleſti pabulo reficiuntur. *Et occidite.* Beda, Haymon, Carthuſ. Hugo. Chriſti paſſionem commemorate, & eum pro humana ſalute denuntiate occiſum. Juxta illud Pauli. *Quotieſcumque manducaveris panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis* 1. Corinth 11. nu. 26. *Manducemus & epulemur.* Seu ut alii legunt: *Oblectemur.* Denotaturque quanta lætitia non ſolùm ſit Angelis, ac juſtis, ſed etiam ipſi Deo in cõverſione peccatoris, quod eſt præcipuus ſcopus parabolæ, de quo egi in hoc cap. 15. Luc. n. 6. & 9. & ideo ut notat Beda: ut ait Pater in plurali. *Manducemus, ut epulemur* Quia, ut ait D. Hieron. *Patris cibus ſalus noſtra.* Beda. *Non ſolum filius pro quo vitulus eſt occiſus, reficitur ſed etiam pater, & ſervi ejus: quia refectio Dei, & ſanctorum eſt ſalus peccatorum.* Cajetan. ait Commune convivium, communiſque lætitia patri, filio, & ſervis deſcribitur. Ex quo duo nota- Primum, quanta unitas, ac conformitas ſit Deo cum juſtis, quia cum Pater lætatur, ſervi exultant, Secundum, quod non ſolùm filio, ſed etiam ſervis paratur convivium. Nam cùm filius eſſet in regione longinqua, ob illius luxuriam, & gulam ut innuit Chryſolog. ſerm. 2. facta eſt fames valida in regione illa. Ne quis parvi faciat filium, pater pro illius honore magnum parat convivium, nam ſi illius errata magnum intulerunt famen, ejus tamen converſio, ac pœnitentia in omnes multam facit diffundere abundantiam. *Manducemus, & epulemur.* Seu lætemur. Nota quod non mandantur fieri exultationes, quando Prodigus domum ingreditur, ſed quando vitulus ſaginatus apponitur in convivio, in quo repræſentabatur corpus Chriſti in communionis menſa, quando à fidelibus participatur. Tunc Deus Pater mandat facere omnes applauſus omni feſtivitate, muſicas, cantu, ac omni oſtentatione lætitiæ; his omnibus maximè hoc ſacramentum venerandum.

Bonavent. Græc. Beda. Haym. Carthuſ. Hugo. 1. Cor. 11. Beda. Hierom. Cajetan. *Filius dejectus condecoratur. nobilitatur.* Chryſ. *Euchariſtia omni feſtivitate venerandas*

158. *Quia hic filius meus mortuus erat.* Efficaces tanti gaudii cauſas ſubnectit Pater. *Quia hic filius meus*, Ex me natus, & quem intimè diligo *Mortuus erat.* Per culpam, ac peccatum, quod eſt mors animæ Joan. 8. num. 24. *Et revixit* per pœnitentiam ut exponunt Beda, D. Bonavent. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus.* Ad Epheſ. 5. num. 14. *Perierat*, per amiſſio

Joan. 8. Beda. Bonav. Hugo. Epheſ.

amiſſionem juſtitiæ, ut ait D. Bonav. ſeu per receſſum à conſortio juſtorum, ut explicat Hugo, *Et inventus eſt*: per recuperationem gratiæ; *& cœperunt epulari*. Seu, ut Syriacus, *oblectari*. Seu Euthym. *lætari*. Sicque adimpletum eſt, quod dicitur ſupra hoc capite 11. num. 7. & 10. *Gaudium eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſupra nonaginta novem juſtis.* Propter filium ſeniorem, qui ſemper ſub obedientia patris extiterat, non occiditur vitulus ſaginatus, nec celebratur convivium, nec ullus vocum cantus auditur, ſicut propter filium juniorem poſt errata ſua revertentem ad patrem, hæc omnia magno gaudio, ac applauſu celebrantur.

Bonavent. Hugo. Euth.

QUÆSTIO XXI.

Quare Iſraëlitis datur Agnus, Prodigo verò poſt ſtolam, annulum ac calceamenta, vitulus ſaginatus.

159. Beda.

PRæclarè advertit Beda dicens: *Notandum*, ait, *quod ante ſtola prima, ante annulus, ante calceamenta præſtantur, & ſic deinceps vitulus immolatur, quia niſi ſpem quiſque primæ immortalitatis induerit, niſi annulo fidei opera præmunierit, niſi ipſam fidem ipſe confitendo prædicaverit, non poteſt ſacramentis intereſſe cœleſtibus.* Quid agis provide Pater, filium non reduxit veſtis, calceamentorum, ac annuli cupido, ſed nutrimenti? Cur famelico ante omnia non para cibum? Si pater vellet quemcumque cibum date filio, non mandaſſet, ut antea adoleſcens tegeretur; quàm manducaret. Cùm autem genitor illi pararet vitulum ſaginatum Domini corporis typum, & ipſe luxuriando diſſipaſſet bona ſua; ideo ſapiens genitor curat, ut illi detur ſtola prima, ſcilicet baptiſmi gratia, ut interpretatur Titus Boſtrens. & annulus ſignificans bona opera, ut exponit Aſterius in Catena Græca; & etiam calceamenta, ut leviſſimum pulverem abjiciat, hoc eſt veniales defectus à ſe amputet, ut ita purus, ac mundus, tanquam eductus è baptiſmo ad Chriſti convivandum corpus accedat. Ad quod etiam reſpicit Tertullianus lib. de pudic. cap. 9. *Recordatur*, ait, *Patris Dei, ſatisfacto redit, annulum quoque accipit, atque ita exinde opimitate Dominici corporis veſcitur.* Expende *Recordatur Patris Dei.* Solùm in mente Patrem, non fratrem, ſolùm enim è patris manibus ſperat accipere ſaturitatem divini epuli, *ſatisfacto redit.* Ad pœnitentiæ ſatisfactionem ſpectat, qua exhibita *Dominici corporis opimitate veſcitur.*

Summa puritate ad Euchariſtiã accedendum

Boſtr. Aſterius

Tertull.

Pœnitentia ſatisfactio ad Euchariſtiam

160. Quæſtio præſens eſt; quare cum his ſit indutus prodigus, ei datur vitulus ſaginatus. cum Iſraëliticis exhibitus fuerit Agnus anniculus? Ut eis mandatur. Exod. 12. num. 5. *Tollat unuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas.* Cur Iſraëliticis datur agnus, huic verò adoleſcenti vitulus ſaginatus apponitur? Cur hujus convivium majus, & excellentius? Cur quando illius agnus conceditur, hic vitulum ſaginatum à parente promeretur accipere? Ambo in ſervitute captivi fuerunt: ambo miſerum ſervitutis jugum abjiciant, ut ſub Dei patris præceptis vivant; cur ergo in tam ſimili acſu, ac obſequio, tam diſpar convivium, ut unus agno, alter vitulo ſaginato paſcatur?

Exod. 12. *Difficultas quæſtionis.*

161. Ruricus.

Reſpondet Ruricus Epiſcop. l. 1. ep. 1. *Datur* ait, *etiam ipſi juniori vitulus reverſo, qui ſeniori agnus datus fuerat ex Ægypto profecturo, quia ipſe educit ex Ægypto pater.* Uterque ex gratia Dei exiit & ſervitute populus ingenti mercedis ſpe corroboratus, *ducam vos in terram fluentem lac, & mel* Adoleſcens verò nullo propoſito præmio, ſed tantum de benignitate patris confidens. Et inde majus promeruit domum accipere, cum nullo propoſito præmio labores itineris ſuceperit. Vide ſupra cap. 22. num. 14.

Operari non propoſita mercede, multum promeretur.

Secundò, P. Baëça tom. 4. in Evangelia. §. *ait quod*, Iſraël eductus eſt ex Ægypto ait Deus. *Sicut aquila provocat ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans expandit alas ſuas: & aſſumpſit eum, atque portavit in humeris ſuis.* Deuteron. 32. num. 11. At prodigus dixit. *Surgam, ibo ad patrem meum; & dicam ei: Pater peccavi in cælum, & coram te*, &c. *Et ſurgens venit ad patrem ſuum.* Uterque ex Dei gratia ex ſervitute exiit, populus verò parum, aut nihil laboris impendens, pane Angelorum, ac multis favoribus recreatus; at Adoleſcens fame vexatus, nudis pedibus ac multis incommodis, de vocantis tamen beneficio iter agebat, & cui majores, ac graviores labores in via ſalutis à Deo præmittuntur, ad majora, ac excellentiora dona gratiæ accipienda ab ipſo diſponuntur, ac ordinantur. 162.

Baëça. Deut. 32.

Ubi plus eſt laboris majus eſt præmium.

Tertiò, Populus Iſraël de Ægypto exivit, multis bonis temporalibus onuſtus, parva, aut nulla diſpoſitione ad agnum paſchalem edendum: At verò adoleſcens iſte multa prævia diſpoſitione acceſſit, magna contritione, ac pœnitentia, dicens: *Pater peccavi in cœlum, & coram te.* Priuſque ſtola prima divinæ gratiæ, annulo bonorum operum, ac calceamentis ad leviſſimos pulveris defectus abjiciendos compoſitus eſt: ex præparatione ad Domini menſam illius participatur effectus. Qui magna diſpoſitione conveniunt, præclara, & magna ſuſcipiunt dona, tanquam ſi vitulum ſaginatum comederent, qui verò minori præparatione accedunt, minora participant dona, tanquam ſi non vitulum ſaginatum, ſed agnum comederent. 163.

Pro majori diſpoſitione major gloria datur ex ſuſcepto ſacramento.

Rex Joſias magnis laudibus extollitur ſuper omnes reges, & Judices qui fuerunt in Iſraël, ob religionem, qua ſanctiſſimum Phaſe celebravit *Neque factum eſt Phaſe tale à diebus Iudicum, qui judicaverunt Iſraël, & omnium dierum regũ Iſraël, & Iuda, ſicut in octavo decimo anno regis Ioſiæ factum eſt Phaſe iſtud* 4. Reg. 23. n. 22. Unde habuit hoc Phaſe, ut tam miris laudibus eſſet celebratum, & inde ipſe Joſias promeruit, ut de eo dicatur? *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in univerſa virtute ſua juxta omnem legem Moiſi: neque poſt eum ſurrexit ſimilis illi?* Ibidem num. 25. Unde Paſcha illud tam celebratum, & rex tanta virtute inſignitus ſuper omnes reges Juda, ut *nec ante nec poſt eum ſurrexerit ſimilis illi?* Ad celebrandum Phaſe prius rex Joſias purgavit templum, ſimulachra evertit Idolorum, eorum ſacerdotes occidit, oſſa combuſſit, ac idolorum fana abſtulit; & cum ad peragendum Phaſe, quod erat Euchariſtici ſacramenti typus, majorem præparationem præſtitit ſuper alios reges, majori virtute à Deo eſt ſublimatus, *non fuit ſimilis illi in univerſa virtute ſua.* Indéque majorem feſtivitatis celebrationem, ac gloriam eſt aſſecutus, *Neque factum eſt tale Phaſe.* Quo documento Stephanus Cantuarienſis pulchrè 164.

4. Reg. 23.

Ubi major præparatio, major gratia communicatio.

Stephan.

chrè citato loco Regum nos hortatur ad mun.
dandas conſcientias,ut digne ſacramentum reci-
piamus. *Ioſias*,ait,*facturus Phaſe purgavit ter-
ram, & templum, ejecit figuras idolorum. Eodem
modo acceſſuri ad ſacramentum corporis, & ſan-
guinis Domini purgare debemus terram, ideſt
carnem noſtram, & templum,ideſt animam,& eji-
cere à corde figuras idolorum*, Hoc eſt concupiſ-
centias mundi, ac illius affectus.Vide multa in
Indice, verb.*Euchariſtia*.Et to.3.

QUÆSTIO XXII.

Quare in tam magnifico convivio unus tantum datur vitulus ſaginatus Prodigó filio?

165. Tertull. Cyril. Auguſt. Hieron. Amb. Euthym. VItulus hic ſaginatus, quo in parentis con-
vivio excipitur Prodigus agens pœniten-
tiam, ſignificat admirabile Euchariſtiæ epulum,
quod poſt pœnitentiam Chriſtianis exhibetur;
ſic docent Tertul.lib. de Pudic.cap 9. D. Cyril.
in Catena Græca.D. Auguſtin.l 2. quæſt. Evan-
gel q. 33. D. Hier. Epiſt. ad Damaſum de duo-
bus filiis Et hic. in Lucam Divus Ambroſ.Euth.
Theophylact.Beda, Bonav. Albertus Mægn. &
alii communiter.
166. D.Cyrill. Euthym. Caietan. Dicitur vitulus, inquiunt D.Cyrillus cit. & Eu-
thym.*Vitulus quidem*,ait,*tanquam non domitus ju-
go, ac pondere peccati*.Carthuſ.verò ait.*Chriſtus
ſecundum naturam humanam dicitur vitulus, pro-
pter ſuam in cruce immolationem, & ſaginatus,
quoniam omnium chariſmatum gratiæ plenitudine
decoratus eſt*.Et hæc prima ratio,ob quam dicitur
Cur Chriſtus dicitur vitulus. vitulus ſaginatus,quia ipſe omni plenitudine do-
norũ,ac virtutum,acetiã divinitatis repletus eſt.
Secundo.Gloſſa Inter.Beda,*Chriſtus*,inquiunt,
167. Beda. Interlin. D.Chryſ. *eſt vitulus ſaginatus, omni ſpirituali virtute opi-
mus, ut pro totius mundi ſalute ſufficiat*.D.Chryſ.
hom.de duobus filiis.*Chriſtus vitulus dicitur*,ait,
*ob immolati corporis hoſtiam;ſaginatus, quia pro
Chriſtus pro omnium ſalute ſufficientiſſimus. totius mundi ſalute ſufficit*. Chriſtus vitulus ſagi-
natus, tam pinguis,ac uberrimus,quia cum unus
eſſet,pro omnium ſalute ſufficientiſſimus,ac val-
de abundans extitit.
168. D. Ambroſ. Tertiò.D,Ambroſ.in præſenti: *Occiditur*,ait,
*vitulus ſaginatus,ut carnem Domini ſpirituali opi-
mam virtute,per gratiam ſacramenti myſteriorum
Boſtr. conſortio reſtitutus, epuletur*. Titus Boſtrenſ. Ad-
ducite vitulum ſaginatum,*illum,qui pro terrarum
orbe immolatus,eiſque,qui vera reſipiſcentia du-
cuntur, donatus eſt. Hoc eſt,tremendorum myſte-
riorum participem illum facite*.D.Hieron.Epiſtol.
ad Damaſum,*vitulus ſaginatus*,inquit,*qui ad pœ-
nitentiis immolatur ſalutem,ipſe ſalvator eſt,cujus
D.Hieron. quotidie carne paſcimur, cruore potamur*. Virulus
ſaginatus dicitur Chriſtus in Euchariſtia veluti
Communicantes Euchariſtiam ſaginantur omni bono. effective, qui enim ad hoc ſalutiferum convi-
vium accedunt, & hoc admirabile ſacramentum
participant, ipſo impinguantur, & ſaginantur
omnibus cœleſtibus donis.
Quartò. Divus Anaſtaſius Sinaita l.8.examin.
169. Synaït. *Saginatus vitulus*, ait, *nominatur Chriſtus,quo-
niam multis temporibus ante nuptias,& ejus unio-
nem cum Eccleſia parabatur à ſuo patre in eſum
gentium, & quodammodo ſacramentum*. Vitulus
ſaginatus antecedenter per multos dies, magna
ſolicitudine curatur, ac impinguatur, antequam
in convivium adducatur: ſic Pater ab initio per
multa ſæcula infinita ſua ſapientia multas diſpo-
ſitiones voluit præmittere,quibus Chriſtus veluti *[Chri]ſtus Euchariſ dicitur veluti præparatus à Patre.*
præparatus videretur,ut in eſum gentium in Ec-
cleſia daretur Chriſtus Dominus ſumma puritas,
ac ſanctitas,tamẽ ut apponeretur fidelibus in Eu-
chariſtico ſacramento,quodámodo ipſe ſe præpa-
ravit,ac præparatus dicitur, *multis tẽporibus ante
nuptias parabatur à ſuo Patre in eſum gentium.*
Chriſtus ſuprema ſanctitas,& tamen cum in Eu-
chariſtia datur, præparatus dicitur,non quia ipſe
indigeat præparatione, ſed ut ex hoc videamus
quantam puritatem ad hoc ſacramentum requi-
ri, & qualiter nos immundi ſumus, debemus
noſmetipſos purificare, ut ad hoc ſacratiſſimum
convivium accedamus.Deinde expende verbum. *Multa præparatio ad Euchariſtiã multo tempore præſtanda.*
*Quoniam multis temporibus parabatur à ſuo pa-
tre in eſum gentium*.In Patre eſt ſapientia,ac po-
tentia infinita,ſapientia, qua omnia comprehen-
dit;potentia,qua omnia in inſtanti facere poteſt,
& tamen ut Chriſtus in Euchariſtia daretur,mul-
tis temporibus dicitur præparatus à patre pro
noſtra doctrina,ut nos multis diebus,ac tempori-
bus præparemus, ut ad hoc mirabile ſacrameu- 170.
tum accedamus, illiúſque participes ſimus.
Ultimò tandem inquirit quæſtio præſens:Cur
Pater in tam magnifico convivio, unum tantum
parat filio vitulum,cur non potius multa, & va-
ria fercula ac obſonia? Cur unus tantum vitu-
lus? Caietan ait.*Vitulus hic inſignis valde eſt,ut- Caietan.
pote Chriſtus ipſe pinguis ad ſatietatem, delicias
totius mundi ſufficiens*. Vitulus unus erat, tamen
cum in eo ſignificaretur Chriſtus, licet unus,in
eo tamen omnia cœleſtia dona, ac eorum ſuavi-
tates,ac dulcedines continentur,Caro enim Chri- Drogo.
ſti eſt mel, lac,panis & aqua.Pulchre Drog.lib.de
Paſſi.ait *Quid amplius dicam? Unus,idemque ci-
bus, & api eſt mel,& cervo eſt fons aquæ, & pa-
nis, qui cor hominis confirmet*. 171. Cant.
De ſuo Dilecto ait Anima ſancta.*Botrus Cypri
dilectus meus mihi*.Cantic.1.num.14. Comparat
ipſum uvis delatis ex Cypro inſula, quæ ſunt
præclariſſimæ;& cur botro ipſum comparat.Reſ- Luc.Abb.
pondet Lucas Abas. *Botri enim vineæ ad utrum-
que apti ſint,& cibum eſurienti,& potum tribuunt
ſitienti*.Chriſtus in Euchariſtia cibus,& potus eſt
ipſum ſumentibus. Radix Hebraïca habet, *Vir
omnia ſatisfaciens dilectus meus mihi*. Vir omnia
ſatisfaciens Chriſtus D. eſt & ſic explicatur à
quodam Rabbano apud Galatin.lib.6.de arcan. *In Chryſto omnes ſuavitates.*
cap.3.Vir omnia ſatisfaciens,*eſt vir, in quo ſunt
omnia*.Eſt Chriſtus Dominus qui eſt omnia ſu-
mentibus, cibus ſcilicet,& potus.Pro qua multa Gal.
vide in indice verb.*Euchariſtia*.Et tom. 3. *Eu-
chariſtiæ diſpoſitio,vel effectus.*

Luc. 15.n. 25. Erat autem filius ejus ſenior in agro: & cum veniret, & appropinquaret domui, audivit ſymphoniam, & chorum.

*Num.*26. Et vocavit unum de ſervis, & interrogavit quid hæc eſſent.

VERSIONES.

Syriacus. Ipſe autem filius ejus ſenior

era[t]

erat in villa qųúmque venìſſet, & appropinquaſſet domui, audivit vocem concentus multorum.

Arabicus. Erat autem filius ejus major: audivit concentum vocum.

Caietan. Audivit ſymphoniam, & choros.

Euthym. Et accerſito non de ſervis.

Syriac. Et advocavit unum de pueris & ſciſcitatus eſt ab eo, quid iſtud eſſet?

Vatablus. Quid ſibi vellent.

EXPOSITIO IX.

172. Theop. FIlius hic ſenior agit perſonam Scribarum, ac Phariſæorum, ut notat Theophylactus, & parabola reſpicit ad id, quod initio hujus cap. 15. Luc. dictum, quod Phariſæi erant obmurmurantes, quia Dominus peccatores, & publicanos recipiebat; pater excipit prodigum, & ſenior frater obmurmurat. *Erat*
Invidia canescit homo. *autem filius ejus ſenior.* Non dicitur filius primogenitus, vel major, ſeu prior natu, ſed ſenior;
Ambroſ. corceptus eſt enim livore ex vitulo dato juniori, & mœſtitia tabeſcit, ut brevi tempore totus canus albeſcere viſus ſit. D. Ambroſius hic: *Ideò & ſenior dicitur, eo quod citò aliquis per invidiam*
Miſer homo magis curat de terra, quam de ſuo corde. *conſeneſcat.* Dum autem illa, quæ de prodigo ſcripta ſunt, agerentur. Hic frater ſenior erat *in agro*. Quem ipſe agticultura colebat, & quamvis non eſſet otio deditus, ſed labori in hoc valde miſer, quòd cum ſentes, ac ſpinas eradicaret ex terra, invidiæ ſtimulos, qui in ejus corde exorti ſunt, non evulſit; terram percolebat, & ſuæ mentis
Chryſ. culturam negligebat. D. Chryſologus ſerm. 4. *Erat in agro,* ait, *terram percolens, ſe deſertans, duritiam ſolvit ceſpitis, perdurat affectum, ſentes eradicat, & gramina, ſtimulos invidiæ non evellis.* Majorem curam terræ gerebat, quam ſui, à terra ſpinas eradicabat, & in ſua mente vitiorum tribulos plantaverat.

173. *Et cum veniret, & appropinquaret domui* ſub veſperam, *audivi ſymphoniam,* conſonantiam nempe, ac concordem concentum multarum rerum mirificè ſonantium: *& chorum* cantantium, ac exultantium. Per hanc domum interpretantur
Ambroſ. Bonavent. D. Ambroſius, D. Bonav. congregationem juſtorū in qua eſt ſumma unitas, ac concordia in voce,
Animus depravatus virtutem fugit, vitia quærit. verbo, & opere. Ex hac dulci harmonia, non ſolùm hujus ſenioris filii irritatur invidia, ſed etiam animus exaſperatur, ut eam audire non poſſet; non enim erat cantus theatralis provocativus luxuriæ ſed valde dulciter, ac ſuaviter virutis incita-
Ambroſ. tivus. D. Ambroſius: *Chorum, & ſymphoniam,* ait, *audire non poteſt, hoc eſt, non illa theatralis, incentiva laſciviæ, ſed plebis concordia concinentis, quæ de peccatore ſervato dulcem reſultet lætitiæ ſuavitatem.* Tam depravatus erat animo, ut omne virtutis negotium abhorreret, & ſolum vitiorum incitativa quæreret. Unde cum hic canentium chorus eſſet de vitiis tollendis, maxime diſplicebat huic ſeniori fratri: mundiales enim ſolum delectantur, cum audiunt choros theatrales meretricum, quibus vitiorum fæces ebibuntur.

Luc. 15. n. 27. Iſque dixit illi, frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum ſaginatum, quia ſalvum illum recepit.

Num. 28. Indignatus autem nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus, cœpit rogare illum.

VERSIONES.

Siriac. n. 27. Mactavit pater tuus bovem illum ſaginatum, quod ſanum eum receperit,

Vatabl. Pagn. Mactavit pater tuus vitulum illum ſaginatum, quod incolumem illum receeerit.

Vatabl. n. 28. Iratus autem, & nolebat ingredi.

Syriac. Egreſſus autem pater ejus, efflagitavit ab eo.

Arias. Advocabat illum.

EXPOSITIO X.

INDIGNATUS *autem.* Cùm accepiſſet ſenior frater junioris reditum, cauſam tantæ lætitiæ extitiſſe, ægre tulit, & indignatus eſt ut dicam quæſt. ſe- 174.
quenti. *Nolebat introire.* In agro vixerat ac erat, & inde totus agreſtis, ac ſylveſtris factus, & ferinis moribus imbutus, omnem humanitatem reſpuens dulcem patris benevolentiam, ac muſicæ harmoniam, dulcéque vituli convivium, ac fratris conſortium oderat, & ideo nolebat introire. *Homo totus agreſtis.*
Et nota quod ait Theophylactus: *In agro erat, & operabatur ſuam terram, ut impleretur panibus & ſerebat in lacrymis.* Uſque modo erat in agro laborioſe operans terram, & cum multis lacrymis inſtans agriculturæ, ut panem colligeret, modo verò epulum patris ſine ullo ſuo labore paratum deſpicit, menſam, & choros recuſat, Theoph. *Homo potiùs vult laborare cum mundo, quam quieſcere cum Deo.*
eligit potius labores agri cum odio fratris, quàm deliciis frui fraterna charitate. *Pater ergo illius egreſſus.* Poterat pater ſervata ſuæ majeſtatis forma ſtans intus in convivio ſervorum miniſterio rogare filium, tamen præ amore ipſe voluit exire ad eum, attendens potiùs filii ſaluti, quàm ſuæ celſitudinis majeſtati; & tantum negotium ſervis non vult committere, ſed per ſeipſum totum præſtat, ac exequitur. *Cœpit rogare eum.* D. Hieron. Hieron.
Quam benignus & clemens pater, ait, *rogat filium, ut lætitiæ domus particeps fiat.* Non ſuffert paternus animus, quod filius à tanto gaudio, ac exultatione ſit excluſus. *Cœpit rogare eum,* invitat eum non ad convivium, ſed ad domus ingreſſum; nam cum filius tabeſceret invidia, improportionata erat ad convivium, rogat eum ad introitum domus, ut fraterna charitate, ac pœnitentia imbutus aptus fiat, ut ad menſam accedat ut alibi notavi. *Ad Eachariſtiam nemo imparatus accedat.*

Quæstio XXIII.

Quare filius ſenior tantum indignatur de adventu junioris, cum de eo deberet maximè exultare?

175. Boſtrenſ. AD præpoſitam quæſtionem reſpondet primò Titus Boſtr. *Quid nobis*, ait, *Parabola vult adumbrare? Aliud nihil, quam excellensem Dei clementiam, quæ utique erga omnes, & eos præſertim, qui peccatis deſertis ad ſanam mentem redeunt, veroque pænitudinis ſenſu concutiuntur, tanta eſt, ut iis qui pænitentia non indigent invidiam quodammodo movere poſſit.* Tam larga donorum manu Deus peccatorem converſum accumulat, ut per exagerationem videatur, *quod invidiam quodammodo movere poſſit*, Idem docent Euth. Theopylactus D. Chryſ. hom. 56. in Matth. & poſtea ſubdit: *Inſinuatur*, ait, *peccatores videlicet, ſi ſpem non abjiciant, ſed convertantur, magnis præmiis afficiendos eſſe.*

Deus multis donis extollit pœnitentem converſum. Euthym. Theoph. Chryſ.

176. Ambroſ. Secundò. D. Ambroſius in Catena D. Thom. *Adoleſcentiori filio, id eſt populo ex gentibus, Iſrael tanquam major frater, beneficium paternæ benedictionis invidit: quod faci bant Iudæi, quia Chriſtus cum gentibus epularetur.* Frater iſte ſenior Judæos ſignificabat, qui rabidiſſima exardeſcunt invidia in Chriſtianos, ac gentes in Dei ovile receptas, cùm videant illas divinis donis abundare, à quibus ipſi ob ſua peccata ſunt excluſi. Audiunt Judæi voces Prophetarum, & populorum conſenſus, & tamen invidia correpti nolunt in domum patris ſui intrare, ſed foris remanere. D. Chryſol. ſerm. 5. *Venit Iudæus*, ait, *ad domum patris, id eſt ad Eccleſiam: ſtat foris per invidiam. Audet Davidicam citharam perſonare: audit ex conſenſu prophetico ſymphoniam: ex populorum vario concentu choros audit: & introire non vult, per invidiam ſtans foris.*

Judæus multam invidiã habet de populo Chriſtiano. Chryſ.

177. Chryſ. Tertiò. Idem D. Chryſologus ſerm. 4. *Indignatur*, ait, *damnum, frater cedit, qui rediiſſe conſpicit cohæredem.* Avaritia, ac ambitio omne ſanguinitatis jus abrumpit, & qui debebat gaudere de reditu fratris, maximè dolet, cum cogitat paternam hæreditatem in partes dividi, & à bonis quæ ſibi ſoli ſperabat, timet defraudari.

Invidia, ac ambitio abrumpit ſanguinitatis jus.

178. Gen. 25. Symm. Antequam Jacob, & Eſau in lucem ederentur, pugnabãt inter ſe in utero matris ſuæ. *Collidebant in utero parvuli*, Geneſ. 23. num. 25. Symmacus legit: *Colluctabant.* Infantes fratres, ac ſimul exiſtentes in utero matris erant, & tamen inter eos erat concertatio, & lucta: ſine dubio de primatu naſcendi pugna erat, ob primogenituram in hæreditate paterna, lites ac morſus de hæreditate adeunda prius in eis maturarunt, ac ipſi communi lucis, ac aëris uſu fruerentur; fratres erant, & in tenebroſo uteri carcere exiſtentes, & priuſquam ſe mutuo viderent, & agnoſcerent, quilibet tamen magno oculorum acumine primogenituram reſpiciebat, ut ipſam obtineret, & alterum ab ea excluderet. D. Chryſologus cit. ſerm. *Hæreditas mundana*, ait, *ante poſteris infert pugnam quàm ſenſum conferat: antequam dividat facultates ſcindit hæredes.*

179. Cant. 1. n. 5. Maximè conquerirur ſponſa de fraterna invidia dicens: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt cuſtodem in vineis.* Dicit ſe impugnatam à fratribus, ſed unde hujuſmodi concertatio, ac morſus hominum adverſus eum ſunt nati? *Poſuerunt me cuſtodem in vineis.* Non enim ſubſtituerunt, fratres ſororem ſuam tam bona fortuna frui, ut prælatoris munus obtinere in domo patris, ſui, ac in bonis paternis, & inde ipſi maxime triſtantur, ac conrra eam inſurgunt, cum potius de hoc eſſet gaudendum, cum tanrum prælationis faſtigium ſorori ſuæ eſſet delatum, cujus onera ipſe perfectiſſimè impleverat, ut de proprio commodo oblita vineam ſuam non cuſtodiret, de quo maximè ipſa dolet, cùm ſe videat impugnari non extranea, ſed fraterna manu. D. Bern. ſer. 29. in Cant. *Profectò*, ait, *id expreſſius plangit, quod & ſentit differentius, & quod vigilantius nobis cavendum exiſtimat. Quid eſt hoc? Malum utiquè inteſtinum, & domeſticum.*

Fratres ſororis prælationem impugnant. D. Bernard.

Luc. 1. *n.* 29. At ille reſpondens, dixit patri ſuo, Ecce tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer.

Num. 30. Sed poſtquam filius tuus hic, qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum.

Versiones.

Syriac: *n.* 29. Is verò dixit patri ſuo: Ecce, tot annis ſervio tibi ſervitutem: nec unquam tranſgreſſus ſuam mandatum tuum, nunquam dediſti mihi hœdum, ut oblectarer cum amicis meis.

Origen. Ego ſemper tecum fui.

Arabicus. Ec ce quot annis ſervio tibi, & nunquam dediſti mihi unum hœdum.

Syriac. n. 30. Huic autem filio tuo, quum profuderit poſſeſſionem tuam cum meretricibus, & venit, mactaſti ei bovem illum ſaginatum.

Origen. Poſtquam hic junior, qui lapidavit omnium ſubſtantiam ſuam.

Vatabl. Qui devoravit facultates tuas cum meretricibus.

Arias. Qui devoravit ſuam vitam cum meretricibus.

Expositio XI.

TAnta patris benignitate invidus filius non miteſcit, ſed obſtinatus in ſua duritie perſiſtit. *Ecce tot annis ſervio tibi.* Syriacus habet: *Servio tibi ſervitutem.* Emphaſim habet, hoc eſt, præſto tibi multam ſervitutem in 180. Syriac.

in negotiis familiæ tuæ. More hypoctytarum ſua merita arroganter commemorat; *nunquam mandatum tuum præterivi*. Quid prodeſt ô homo ſervare mandata, ſi invidia corroderis? quid prodeſt lucrari merito, ſi totum ſurripit invidia? una manu ædificatur, & altera totum deſtruitur. De quo cap. 30. Et cum ait: *Nunquam mandatum tuum præterivi*. Suo facto ſe mendacem oſtendit. In hoc enim patris mandatum negligit, quod fratris invidet ſaluti, qua de cauſa noluit domum intrare.

D. Chryſ.

Chyſologus ſerm. 2. expendit id, quod ait: *Nunquam mandatum tuum præterivi. Hoc tibi non tua innocentia, ſed patris venia dedit, qui multa charitate delicta filii maluit tegere, quàm nudare.* Id quod ait iſte ſenior filius, quod patris mandata ſemper obſervaverit, non erat verum, ſi filii acta, & occulta penſarentur; tamen patris benignitas ſic filii crimina diſſimulabat, & occultabat, ut minimè apparerent, *multa charitate delicta filii maluit tegere, quam nudare.* Tantúſque erat pater in filii criminibus tegendis, ut nullo modo viderentur. *Nunquam dediſti mihi hœdum.* Tantum abeſt, ut mihi vitulum ſaginatum concederes, quod nunquam hœdum de capris mihi dediſti.

Patris eſt diſſimulare filii crimina.

181. *Vt cum amicis meis epularer.* Seu oblectarer, ſeu lætarer, ut alii legunt. D. Hieronymus epiſt. ſæpè citata ad Damaſum, *Erras Iſraël:* ait, *dic potius, ut tecum epularer: ad poteſt tibi eſſe aliqua jucunditas niſi patre tecum celebrante convivium*; Stultus homo vult habere gaudia non cum patre, ſed cum amicis, licèt omnis turba amicorum circunſtet, licèt omnia bona affluant, ſi unus Deus abeſt, nullum ſolatium, aut levamen eſſe poteſt, Ei ait: *Epularer.* Pater dixerat in plurali: *Manducemus, & epulemur.* Cum totius domus curam haberet, in totam familiam bona ſua volebat diffundere, ut ipſe, & domeſtici eodem epulo fruerentur, at filius bona ſua ad ſe, ac ad ſuos paucos ſodales coarctare volebat.

D. Hieron.

Verum gaudium ſolum cum Deo.

Pater ad omnem familiam extendat ſua bona.

182. *Sed Poſtquam hic filius tuus.* Ita indignabundus per contemptum loquitur, hic filius tuus perditus, & amplius quam oporteat à te dilectus. *Filius tuus.* Non ait frater meus, quia indignum judicabat fratrem dicere, quem moribus perditũ exiſtimabat; vel quia invidia præ rerum cupiditate nullum conſanguinitatis vinculum agnoſcit. *Qui devoravit ſubſtantiam ſuam.* Tanquam ſi diceret: Ergo tota mea vita ſervio tibi, ut facultates tuas augeam potiùs de tuis rebus, quàm de meis ſolicitus. E contra verò hic filius tuus, nihil in tuis rebus eſt lucratus, ſed potiùs ſubſtantiam, quam liberaliter ei dediſti, totam prodegit, ac dilapidavit, quam querelam armavit in fratrem, ut eum deturparet, ac accuſaret.

D. Chryſ.

D. Chryſologus ſer. 4. *Qui fratrem*, ait, *redeuntem de ſuo decorare debuit, non debuit perdito ſic fœdare.* Expende malignitatis ingenium; devoravit ſubſtantiam ſuam: non videt fratris pœnitentiam, ſed peccata præterita; non videt fratris pœnirentiam, ut ad ſui emendationem ipſe ſe diſponat, ſed ſolùm delicta alterius, ut illum valeat infamare. Syriacus legit: *Subſtantiam tuam.* Vatablus, *facultates tuas.* Omnia illa à patre promanaverant; deinde ut is verbis magis excitet iram patris in fratrem, cum rem ipſius patris ab eo dicit dilapidatam, vel, quia quæ prodigus prodegerat, ſenior frater etiam ſui ac patris eſſe exiſtimaverat.

Senior non videt fratris pœnitentiam ſed crimna.

Syriac.
Vatabl.

D.Chryſoſt.

D. Chryſologus: *Quando*, ait, *invidus, non avarus? Quando quidquid habet alter, ſe computat perdidiſſe*, Et addidit, *cum meretricibus.* Superiùs dictum eſt modeſtius: vivendo luxurioſe; nunc verò ut magis infamet, exagerat, cum meretricibus.

Fratris exaggerat crimen.

QUÆSTIO XXIV.

Quare filius ſenior non deſiderat agnum vel vitulum, ſed hœdum.

183. IN parabola arguit filius ſenior parentem, quod filio prodigo, ac ſubſtantiæ diſſipatori dederit vitulum ſaginatum, ſibi verò hœdum non dederit. In quo ſymbolice denotantur Phariſæi Deum, ac Chriſtum Dom. accuſantes, quod Gentiles, & peccatores Iudæis, & Phariſæis præferat, falſo tamen hanc calumniam conſtruunt; nam Gentiles, & peccatores per ſidem Chriſtum, ac veram pœnitentiam facti ſunt digni Evangelio, ac Chriſti gratia. Phariſæi verò per obſtnatam infidelitatem, ſuperbiam, & invidiam invidis donis ſe reddiderunt indignos.

Gentiles Iudæis præferuntur.

184. Ad quæſtionem propoſitam. Valde ſymbolicè Patres hanc querimoniam filii ſenioris explicant. Et primò D. Hieronymus epiſt. 146. quaſi dicat filius ſenior nomine Iſraëlis: *Nunquam dediſti mihi hœdum*, Aliquam inferiorem victimam, aliquem, v. gr. prophetam, ſeu ſacerdotem cujus ſanguis nos liberaret à jugo, ac imperio Romanorum; & tamen pro filio juniori, ac luxurioſo, id eſt pro gentibus, ac peccatoribus glorioſa victima, ac prætioſus ſanguis effuſus eſt, cujus fructu gentiles ac peccatores tanquam cœleſti papulo fruuntur, illo inſigniter reficiuntur.

D. Hieron.

185. Secundò. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang. p. 33. Beda, Hugo, D. Bonavent. & alii. Ac ſi dicat Iſraël: O pater nunquam mihi dediſti in refectionem carnem filii tui, qui mihi hœdus, id eſt peccator, Sabbathi violator, ac legis profanator videbatur, numquam mihi dediſti ad epulandum, eo ipſo mihi illum non cõcedens, quo mihi hœdus falſo, videbatur. Tertiò Theophylactus per hœdum intelligit perſecutorem, ac adverſarium Iſraëlis, ac ſi dicat, ait ipſe, nunquam mactaſti, ſeu occidiſti mihi hœdum, id eſt humiliaſti peccatorem, & inimicum meum, ut invenirem aliquam requiem.

Auguſt.
Beda.
Bonavent.
Hugo.

Theoph.

186. Quartò. D. Paſchaſius lib. de Euchariſt. cap. 22. *Ille ſenior filius*, ait, *de agro reverſus, ſed malè contra dulciſſimum patrem invidia permotus, ob jurgans* ait; *Tot annis ſervio tibi, & nunquam dediſti mihi hœdum ſaltem. Et quam juſtè, quia profecto cæcatus mente, noluit intrare intus, nec corde repœnitere. Idcirco prorſus ex omnibus bonis paternis, nec hœdum meruit acquirere, dum vitulus repœnitenti filio juniori tenerimus immolatur.* Juniori filio in menſa patris datur vitulus, ſeniori verò nec hœdus. Nam filius junior cum eſſet pœnitẽs, & contritus in ſacra menſa Euchariſtia amplum, & pinguem fructum tanquam ex vitulo ſaginato, guſtavit. At verò ſenior filius cum eſſet corde impœnitente, & obſtinato animo, ut nollet intrare in domum patris, nec minimum quid tanquam ex parvo hædo percepit: Junior cum eſſet pœnitens divino epulo impinguatus eſt, ſenior verò cum pœnitentiæ eſſer, expers, expers etiam divini epuli factus, & totus jejunus remanſit.

Palchaſ.

Iuxta diſpoſitionem guſtatur fructus. Euchariſtia.

187. Quintò. D. Petri Chryſol. ſerm. 4. *Fratri*, ait, *invidus animus gratus eſſe non poteſt patri: & paternæ largitatis memor non eſt, qui eſt fraternæ immemor charitatis. His dum ſibi datum negas, qui*

D. Chryſ.

ſubſtantiæ partem totam tempore diviſionis accepit. Pater ambobus filiis totam diviſit ſubſtantiam, ac proinde huic ſeniori amplum dedit patrimonium, quomodo ait ſe nec hædum accepiſſe? Multa invidia laborabat ille, invidus autem ſemper ingratus, ac immemor beneficiorum, cum præ ambitione ſua nihil ſe accepiſſe arbitretur. *Fratri invidus animus gratus eſſe non poteſt patri.*

Invidus ingratus & nil ſe accepiſſe cogitat.

188. Ambroſ. Sextò, D. Ambroſius ad hunc locum: *Notatur,* ait, *hic frater uſque adeò, ut de villa venire dicatur, hoc eſt terrenis operibus occupatus, ignorans quæ ſunt ſpiritus Dei, ut denique nunquam pro ſe vel hœdum queratur occiſum. Non enim pro invidia, ſed pro venia mundi agnus occiſus eſt. Invidus hœdum quærit: innocens pro ſe agnum deſiderat immolari* Non agnum, non vitulum, ſed valdè notanter hædum deſiderat miſer homo totus, tabeſcebat ille invidia, qua de cauſa nolebat introire; invidia autem ignorat agnos, ac oves, ignoratque opera dexteræ, & tota ad hœdos, ac ad ſiniſtram fertur, ubi enim invidia regnat, nil dextrũ, ac bonum eſt: ſed totum ſiniſtrum, ac depravatum, maledictione'que dignum quo homo in præcipitium, ac interitum ruit. Unde à ſancto Doctore dicitur: *Non enim pro invidia, ſed pro venia mundi agnus occiſus eſt.* Ita maledicta ac ſiniſtra eſt invidia, ut à Chriſti meritis, ac paſſione exors videatur. Et de Judæis in hoc filio ſeniore adumbratis ſubdit ſanctus Pater. Judæus hœdum requirit, Chriſtianis agnum, ideò illis Barrabas ſolvitur, nobis agnus immolatur. Unde apud illos factor eſt criminum, apud nos remiſſio peccatorum, dulciſin ſpe, ſuavis in fructu.

Ubi invidia ibi nullum bonum, ſed omne malum regnat.

189. Lethale vulnus eſt invidiæ, ut qui eo percuſſi ſunt quaſi deploratam habeant ſalutem. David adulter, Magdalena peccatrix. & latro multorum criminum reus, in cruce tamen prudens, veniam promeruerunt; Cain, Eſau, Saül invidi miſerrimè damnantur. Quod notans D. Chryſoſtomus homil. 4. ad populum, ſic ait: *ſive miſerearis, ſive vigiles; omnium es ſceleſtiſſimum, cum invideas fratri, & hoc illinc eſt manifeſtum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus eſt, ſed accuſatus fuit, & brevi correctus. Abeli Cain invidit, ſed ſanatus non eſt: quin & Deo ſtatim ipſius ulceri curam afferente magis intumeſcebat & fluctuabatur, & ad cædem properabat. Ita hoc vitium illo pejus eſt, nec medicina, quamcumque adhibuerimus, facilè cedit.*

Chryſ.

Invidia reproborum vitium.

190. Iſai. 59. Theodor. Cyrill. Procop. De iniquis ait Iſaias 59. num. 4. *Conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem.* Ubi noſtra vulgata habet, *laborem.* Theodorus habet, *cædem* quam D. Cyrillus & Procopius *invidiam,* interpretatur. Idem eſt invidia, ac mors? Maximè ſine, ubi regnat invidia, ibi & mors ſuum habet principatum. D. Bernardus Epiſtol. 7. *An neſcitis,* ait, *quia invidia Diaboli mors intravit in orbem terrarum? Attende itaque tibi. Si ubi invidia, ibi mors, non potes ſimul invidere, & vivere.* Invidiæ ſequela mors. Ubi enim invidia ingreditur, ibi nulla vitæ ſpes, ſed certiſſimè mors volat. *Attende itaque tibi, ſi ubi invidia ibi mors, non potes ſimul invidere, & vivere.* Fuge ergo ab invidia, ut æternam animæ mortem declines.

Invidia interit mortem animæ.

Luc. 15. *n.* 31. At ipſe dixit illi: Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt.

Num. 32. Epulari autem, & gaudere oportebat quia frater tuus hic mortuus erat, & revixit: perierat: & inventus eſt.

VERSIONES.

Syriac. n. 31. Dixit ei pater ipſius: Fili mi in omni tempore tu mecum es.

Arabicus. Quæ ſunt mihi, ſunt tibi.

Syriacus n. 32. Oblectari autem nos oportebat, & gaudere.

Teoph. Lætari autem, & gaudere oportebat.

Vatabl. Perditus erat, & inventus eſt.

Arias. Periens erat.

EXPOSITIO XII.

191. Audita filii ſenioris injuſta querimonia non movetur pater ad iram, nec etiam propoſito obſequio ſuo erga patrem, *numquam mandatum tuum præterivi,* de ſuperbia, falſitate, ac obmurmuratione eum pater arguit, ne ipſum exaſperet, ac perturbet, ut notat D. Bon. ſed piè illi blanditur, ut invidiam fratris deponat, & à protervia ſua deſiſtat, ut ad domum, ac convivium ingrediatur. *Fili.* D. Chryſ. ſer. 4. *O quid facit vis amoris! quamvis malo filio non eſſe neſcit, non eſſe non poteſt pater: videt filium degeneraſſe animo videt paternæ pietatis, paterni generis nihil habere, & tamen nuncupat filium.* Benè videbat pater filium, ob tumorem, ac invidiam ſui degenerem, tamen vi amoris filium vocat tanquam tali nomine dignum, quia ſi filius ob crimina indignum ſe comprobaverat, pater tamen ſui dilectione ſemper ut patrem ſe exhibebat.

Bonavent.

Chryſ.

Tu ſemper meum es. Permiſit pater quæ filius dixerat, quamvis vera non eſſent D. Hieronimus Epiſt. 146. *Non enim,* ait, *confirmavit vera eſſe, quæ filius dixerat.* Ac ſi dixiſſet Pater: Eſto vera ſint, quæ dicis, nunquam *mandatum tuum præterivi,* tamen in te, qui nunquam à me receſſiſti, non eſt tanta ratio gaudendi recenter, ac in iſto filio meo, qui me deſervit, & modo reverſus eſt. D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evangel. quæſt. 33. *Non autem pater,* ait, *filium quaſi mentientem redarguit, ſed ſecum perſeverantiam ejus approbans, ad perfectionem potioris, atque jucundioris exultationis invitat.* Pater filium laudat, ut quem invidia perturbaverat, præconium commendationis ad virtutem alliceret, laudibus extollit ejus obſequia, aſſiduámque perſeverantiam, ut laude emolliat eum, quem zeli livor dejecerat de menſa. Adverte etiam, quod hic filius ſenior populum Iſraëlicitum exprimebat, ut eſt communis Patrum interpretatio; & tamen ait illi parens *tu ſemper mecum es.* Cum Iſraël ſæpè à Deo per delicta ſua recederet, tamen præter modò dicta accipe acumen Hieron. cit. Epiſt. *Mecum es lege, quia ſtringeris: mecum es, dum mihi & in captivitatibus erudiris; mecum es, non quia præcepta mea compleveris, ſed quod te longam regionem abire non paſſus ſum.* Quando Iſraël recedebat à Deo, ærumnis, ac captivitate premebatur, labores autem maximè erudiunt regreſſum

192. Hier.

Auguſt.

Sæpe laudibus adducitur homo ad virtutem.

Hier.

regreſſum ad Deum, ita ut quid ſub laboribus vexatus videatur in proximo, ut ad Deum revertatur; dicitur ergo mecum es, vel legis obſervatione, vel via laborioſa, quæ ad me ducit, & trahit, *in captivitatibus erudiris, & te longam regionem abire non paſſus ſum.*

Labores trahunt ad Deum.

193. *Epulari autem, & gaudere oportebat*, re ſcilicet ex charitate fraterna cum tota mea familia, cum adſit juſtiſſima cauſa lætandi, ac exultandi. *Quis enim*, ait Euthymius, *cum mortuum viderit reviviſſe, non lætetur.* Et D. Ambroſ. *Gaudere oportebat*, ait, *hoc eſt pro reconciliato offerre imperat gratiſſimum ſacrificium, quod eſſet acceptum, & cœlo, & exercitibus Angelorum.* Pro reconciliatis fratribus Deo agendæ ſunt gratiæ, ac gratificationes *Mortuus erat, & revixit.* jam ſupra eſt explicatum expoſitione 8. *Perierat*, ait Hugo per ſeipſum. Erravit ſicut ovis, quæ periit, *& inventus eſt.* A me ipſo, ſicut ipſe dixit in principio capitis: *Inveni ovem, quæ perierat*, Preme tamen verbum, *inventus eſt*, quod bis dictum eſt à patre hic, & ſuprà n. 24. Quod enim invenitur, ab aliquo neceſſe eſt, ut inveniatur, ſed quos miniſtros, quotve indagatores delegavit Parens, ut perditus filius reperiretur; Sine dubio miniſtri fuerunt calamitates egeſtatis, & famis, quæ filium ad genitorem reduxerunt. Chryſ. ſer. 2. *Fames revocat*, ait, *quem ſaturitas exularet, fames patrem illi dedit ſapere, quem copia tulerat ſentire genitorem.* Unde ait D. Hieron in c. 2. Oſee: *Providentia Dei ſæpe nobis accidunt mala, ut habeamus ea, quæ cupimus & variis calamitatibus, & miſeriis hujus ſæculi ad Dei ſervitutem redire cogamur.*

Euthym. D. Ambroſ.

Pro fratribus reconciliatis Deo gratiæ agendæ. Hugo.

Labores homines revocant ad Deum. Chryſ. D. Hieron.

QUÆSTIO XXV.

Quare cum pater duos habeat filios, ſi omnia ſua promittit ſeniori quid alter habebit?

194. Ait pater ſeniori filio: *Tu mecum es ſemper, & omnia mea tua ſunt*, Verborum connexio maxime ponderanda. *Tu mecum es.* Deinde, *omnia mea tua ſunt.* Si primum habetur, ut homo cum patre ſit, ab illiuſque moribus non deſcedat, omnia quæ patris ſunt, certò habebit. Quæſtio tamen præſens eſt, quomodo cum pater habeat duos filios, ſi omnia bona ſua adſcribit ſeniori, quid reſervatur alteri filio reviviſcenti?

Si homo eſt cum Deo, omnia habet.

195. Primò reſpondet D. Auguſtinus lib. 2. de quæſtion. Evangelic. q. 33. *Quid ſibi vult*, ait, *omnia mea tua ſunt, quaſi non ſint & fratri? ſed ſic à perfectis, & immortalibus filiis habentur omnia, ut ſint, & omnium ſingula, & omnia ſingulorum.* Pater iſte Deus eſt, cujus regnum non minuitur, eo quod à pluribus habeatur, ſic Dei filii, ac immortales ſpiritus gratiæ, ac beatitudinis donis fruuntur, ut poſſit Deus verè dicere cuilibet: *Omnia mea tua ſunt*, ſic gratia, beatitudo, ac felicitas cuilibet communicatur, ut quilibet totum videatur habere; tum quia ſic beati ſe charitate diligunt, ut cæterorum proſperitatem, quilibet ſuam reputet, tum quia ita quilibet ſuis donis eſt ſatiatus, ut videatur omnia habere, omnibuſque bonis abundare. Vide ſuprà c. num. 126. 127. & 128.

Auguſt.

Cœleſtia bona ex eorum communicatione non minuuntur.

196. Secundò iterum ea verba Auguſtini ad communionem ſacræ Euchariſtiæ accommodat. *Sic à perfectis, & immortalibus filiis habentur omnia, ut ſint & omnium ſingula & omnia ſingulorum.* Quomodo ait, pater ſeniori filio. *Omnia mea tua ſunt?* Cum filio juniori datus ſit ille vitulus tenerrimus, & opimus, in quo omnia bona cœleſtia, ac terreſtria continebantur. Vitulus ille ſaginatus, Chriſtus Dominus in Euchariſtia, ut ſuperius ex communi Patrum ſententia dixi. Sic autem ille vitulus ſaginatus totus dabatur filio juniori, ut etiam totus daretur ſeniori, ſi vero ex toto corde ipſe pœniteret, ut dicebat, *ſic totum omnibus, quod totum ſingulis.* Vide ſupra c. 2. n. 22.

Auguſt.

In Euchariſtia quilibet totum cõmunicat.

197. Tertiò. Gillıber. ſerm. 33. in Cantic. *Vide profluam Domini Ieſu gratiam: cum pœnitente filio gaudere eum oportet, & epulari. Quibus propitiatur improperare neſcit: dimidia uti non novit clementia.* Ecce ſuperabundans Chriſti gratia, ait; quod gaudere oportet cum pœnitente, ſic cum ejus converſione lætatur, tanquam cum re valde ſibi magna, grata, ac jucunda. Ad noſtram quæſtionem, *Dimidia uti non novit clementia.* Senior filius hœdum tantum deſideraverat. *Numquam dediſti mihi hædum.* Iſte pater non hœdum offert, ſed univerſa ſua, *omnia mea tua ſunt*; nec in hoc alterum filium defraudari patitur. Tanta eſt Domini ſuperabundans gratia, quod neſcit parva, ac dimidiata dona dare, ſed ita cuilibet dat ſuum donum, ut ita omnia integra, ac plena largiatur Vide ſuprà c. 3. n. 34. 35. & 36. & c. 14. n. 33. 34. & cap. 18. n. 35.

Gillib.

Deus non dat dimidium.

198. Quartò D. Chryſolog. ſerm. 4. *Omnia mea tua ſunt*, ait, *hoc eſt dicere: Patere illum rediiſſe patri: permitte patri filium ſuſcepiſſe: nec ille aliud, quam patrem quæſivit, qui veniens non filii, ſed loco mercenarii voluit collocari, ſint tibi omnia, illi ſufficit pater.* Duos genitos habet filios, ſeniori tamen ait, *omnia mea tua ſunt.* Quid ergo filio redivivo, ac pœnitenti reſervatur cum ipſe pœnitentia ſua multum promereatur? Filius redivivus cum eſſet contritione, ac charitate fervidus, reditu ſuo non bona patris, ſed ſolum patrem requirebat, tantáque dilectione ferebatur in patrem, ut libenter omnibus cederet, dummodo patrem haberet ipſóque ſolo ſuper omnia bona contentus erat: *Sint tibi omnia, illi ſufficit pater.*

D. Chryſ.

Vere diligens non dona, ſed Deum quærit.

199. Suis diſcipulis ſcribit Joan. 1. epiſt. cap. 2. n. 15. *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo ſunt, ſi quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo.* Ex quo pulchrè admonet D. Auguſtin. ibi: *Fuge creaturas, ſi vis habere creatorem, omnis creatura vileſcat, ut creator in corde dulceſcat.* Charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris, non ſecum patitur ſæculi amorem, ſed eum, è ſe mutuo excludit, ac rejicit.

1. Joan 2. *Charitas Dei non patitur ut alius diligatur.* Auguſt.

200. De ſuo dilecto dicebat anima ſancta. Tenui eum, nec dimittam, Cantic. 3. num. 4. Aliter verò Jacob dicebat ad Deum: *Non dimittam te, niſi benedixeris mihi.* Geneſ. 32. n. 26. Cur Jacob accepta benedictione ipſum vult dimittere, illa verò nullum de benedictione facit verbum, nullúmque pactum interponit, ſed abſolutè ait, *nec dimittam?* Jacob quamvis juſtus Dei benedictionem quærebat, ipſáque tantum contentus erat. At anima ſancta in excellentiori perfectionis apice conſtituta, non benedictionem, ſed dilectum ſuum quærebat, ipſúmque inventum nullo pacto intervenıente dimittere determinat. D. Bernard. ſerm. 29. in Cantic. *Tenui eum*, ait, *nec dimittam.*

Cantic. 3. Geneſ. 32. *Verus amor non tua, ſed te quærit.*

D. Bern.

Et ſanctus Patriarcha: Non te, inquit, dimittam, niſi benedixeris mihi. Ita iſta non vult eum dimittere, & fortè magis, nam patriarcha, id non vult, quia nec pro benedictione quidem. Siquidem ille benedictione accepta dimiſit eum; hæc autem non ſic. Nolo inquit, benedictionem tuam, ſed te. Perpende ultima verba: *Nolo benedictionem tuam, ſed te.*

CAP. XXVIII.

Villicus iniquitatis.

Luc.16.n.1. Dicebat autem, & ad diſcipulos ſuos: homo quidam erat dives, qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum quaſi diſſipaſſet.

VERSIONES.

Siriac. Porrò dixit parabolam ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat dives, & habebat præfectum domus: & delatus eſt apud eum, ut qui ſubſtantiam ejus profuderat.

D. Hier. ep. ad Algaſ. q.6. Qui habebat diſpenſatorem.

Euthym. Qui habebat œconomum, & hic delatus eſt apud illum ut qui diſſiparet bona illius.

Arabicus. Erat ei adminiſtrator, & hic diffamatus eſt quod diſſipaſſet.

Caietan. Et hic denuntiatus eſt apud illum, velut diſſipans facultates illius.

Arias. Ut diſſipans ſubſtantias ejus.

EXPOSITIO I.

1. Gloſa. *Connexio cum ſuperioribus.*

QUia ſuperbi & avari & Phariſæi, ut ait Gloſſa, uti pœnitentibus veniam, ita egentibus eleemoſynam negabant; ſuperiori c. ipſos murmurantes de pœnitentium receptione tribus parabolis arguit Dominus; nunc verò in hoc cap. duabus parabolis de villico, & avaro Phariſæorum, ut ait Beda, avaritiam damnat, & eleemoſynam exhibendam, ac parſimoniam tenendam docet. Et ſanè recto ordine, ut ait Cardinalis Hugo, Poſt pœnitentiam agit Dominus de eleemoſyna: quia per pœnitentiam eſt homo ſibi propirius per eleemoſynam verò proximo. Ordo autem charitatis requirit: ut quilibet primo ſeipſum diligat. Deinde per pœnitentiam reconciliatur homo cum Deo, & ex inimico fit amicus, quod ante omnia procurandum eſt. Tandem, Per pœnitentiam culpa, per eleemoſynam verò relaxatur pœna, & homo magis ſolicitus ſit de abjicienda culpa, quàm pœna, ut multoties late oſtendi.

Beda. Hugo. *Charitas prius de ſe, quam de aliis agit.*

2. *Dicebat autem.* Eodem ſcilicet tempore, *parabolam*, ut addit Syriacus: *Ad diſcipulos ſuos.* Ad auditores, ac ſectatores ſuos, ut ait Titus, qui ſe ejus doctrinæ, ac diſciplinæ ſubjiciebant, licet omnia ſua non reliquiſſent, ut fecerunt Apoſtoli. *Homo quidam erat dives:* ponitur in exemplum ad majorem docendi gratiam. D. Bonavent. Homo iſte quidam ſingularis, & ſingulariter dives, rectè intelligitur Deus, juxta illud Rom. 10. n. 12. *Idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.* Ipſe enim ſolus eſt dives, qui omnia habet, & omnibus abundat, vel ut ait D. Chryſ. ſer. 125. Quis erat homo iſte, niſi Chriſtus? Quis dives niſi ipſe, qui in paupertate noſtra, totas creaturæ divitias poſſidebat?

Syriac. Titus. *Quis ſit homo dives.* Bonavent. Rom. 10. Chryſoſt.

3. *Qui habebat villicum:* ſeu ut alii legunt, œconomum, præfectum, ac diſpenſatorem domus. Hic villicus non erat villæ colonus, ſeu agricola, ſed totius ſubſtantiæ domus Domini ſui, ac proinde villæ, ſeu villarum ejus adminiſtrator. Per hunc villicum D. Gaudentius lib. ad Germinum, Diabolum interpretatur; quæ intelligentia non eſt multum conſona ad parabolam, niſi dicatur, quod per Diabolum intelligit hominem iniquum, ut Diaboli membrum. Secundo. Tertullianus lib. de fuga in perſecutione. Villicum populum Judaicum, debitores Gentiles eſſe autumat. Theophyl. Antiochenus lib. 3. Allegoriarum, D. Bonaventura, Hugo & alii, per villicum intelligunt Epiſcopos, ac Prælatos, qui domus Dei curam, ac diſpenſationem habent, Eccleſiæque ſunt adminiſtratores. Quarto. D. Ambroſius in comment. D. Chryſoſtomus in Catena D. Thomæ, D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangel. quæſt. 34. Beda, Euthymius, Theophylactus, & alii qui dicunt denotari in villico homines divites, quibus Deus divitias in pauperum uſus diſpenſandas tradidit. Quinto pleniſſime Divus Antonius. Olyſſiponenſis ſermon. 9. poſt Trinitatem, Carthuſianus, ſub villico quemlibet Chriſtianum intelligunt, cui Deus tradidit multa bona naturæ, & gratiæ, v.g. naturæ corpus, & animam, gratiæ verò fidem, ſpem, ac charitatem, & alia dona ſuper infuſa, de quorum uſu, adminiſtratione, ac diſpenſatione exactam in judicio, ac morte rationem exigat. *Et hic diffamatus eſt apud illum.* Alii legunt, delatus, ſeu denuntiatus eſt, latere crimina diu nequeunt, & licet occulte fiant, in publicam lucem tamen prodeunt. *Quaſi diſſipaſſet.* Quod diſſiparet, ſeu perfunderet *bona ipſius*, Bona nempe Domini ſui ei tradita epulando, bibendo, ludendo, vel etiam donando.

Quis ſit villicus. Gaudent. Tert. Theop. Bonavent. Hugo. Ambroſ. Chryſoſt. Auguſt. Beda. Euthym. Theoph. Anton. Carthuſ.

QUÆSTIO I.

Quare villicus audet diſſipare bona domini ſui.

VIllicus erat prudenti, ac ſagaci ingenio præditus. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisſet.* Ac proinde manifeſte erat ei notum, quod de bonis ſibi traditis eſſet rationem redditurus, quomodo ergo illa audet diſſipare? 4. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpon

5. Caſſian. Reſpondet primò Simon Caſſian.lib.6. c.13. *Divitiæ non ſolùm,ait,poſſidenti ,ſed etiam diſpenſatori factæ ſunt cauſa peccati, ut raro,& difficiliter ſit poſſibile divitias,quin inducant in animarum pericula contrectatores.* Valdè annexa eſt divitiis , ut ipſæ animabus damna inferant,ita ut nõ ſolùm earum dominus periclitetur, ſed etiam ſervus earum adminiſtrator,eas manibus contrectans in damnationem veniat. *Divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Pſalm.61. n. 11. ſeu ut legit D. Hier. *Si fluxerint.* Sive poſſidendo , ſive adminiſtrando , ne apponatis cor , animum,ſeu judicium , ut multi explicant , cavendus eſt enim interitus ab eis , quod cum admiratione admonet D. Baſil. ex ipſa voce , qua utitur Pſalmiſta, *affluant,* quia ipſæ divitiæ tanquam torrens prærapidus , ſuos poſſeſſores præoccupant , & in abyſſum , ac interitum pertrahunt.

Ex divitiis perditiones, & ruina. — Pſ.61. — Hier. — D. Baſil.

6. Secundò Villicus cum habuiſſet bona Domini ſui ſub ſua poteſtate,ſtatim in mollem luxum,delicias ac voluptates ſe tradidit,ad has enim divitiæ animos hominum ducunt,& impellunt. Ait Eccleſiaſt.2. n. 8. *Coacervavi mihi argentum , & aurum,& ſubſtantias regum , ac provinciarum:feci mihi cantores , & cantatrices , & delicias filiorum hominum.* Cùm impletus fuerit auro , & argento, quid inde ſecutum eſt?*fecit mihi cantores & cantatrices. & delicias filiorum hominum,* D. Gregor: Nyſſen.ibi ait. *Auri & argenti copia addit turpitudinem , quæ morbum , qui prius invaſerat , ſolet deinde conſequi. Fecit,inquit cantores, & cantatrices , quæ convivorum ſunt deliciæ. Sufficit mentio nominum ad deſcribendum vitium ,ad quod etiam murit morbus qui oritur ex copia pecuniæ. O improbum , & importunum artificium , quam denſum acervatim immittit voluptatum fluentum ?* Expende Verbum,*ex copia auri , argenti* , morbus turpitudinis *ſolet inde conſequi.* Conſequentia divitiarum eſt morum turpitudo.

Eccl.2. — *Divitiæ in luxum ac delicias deducunt.* — Nyſſen. — *Nemo ſuis opibus contentus.*

7. Tertiò Villicus ſuo ſtipendio aſſignato à Domino non erat contentus , ſed multa majora ambiens magnam depopulationem , ac devaſtitatem in villis , prædiis , ac bonis Domini ſui intulit. Hæc eſt miſera conditio humana , ut nemo ſua ſorte contentus vivat.Valde expreſse terræ promiſſionis præſcribit Dominus terminos , ac ſitus à ſolis ortu ad occaſum uſque , & ab Auſtro ad Aquilonem Num. 34.n.3,& 12. Subditur. *Hanc habebitis terram , per fines ſuos in circuitu.* Cur tam accuratè illius terræ termini conſtituuntur ? Cùm homo ſit valdè rerum avidus , & ſitim ſuis rebus non explet,ſed eas , quas oculus videt,animus concupiſcit , ne gens Hebræa in alienos fines manus porrigeret:provinciæ occupandæ terminos prærecit Deus. Abulens quæſt. 12. ad 2. Reg.cap.8 Poſuit fines,ait,ut *Iſraëlitæ eſſent contenti illa poſſeſſione , & non contenderent illi terram alienam.*

Num.34. — Abulenſ.

8. Quartò diſſipabat villicus bona ſui heri.Quomodo non timet , quod Dominus ſuus hoc cognoſcet , & ob bona perdita pœnam illi infliget & cuncta perſolvere faciat?Tanto appetitu ferebatur homo ad bona comparanda , quod pro illis acquirendis omne damnum , parum,aut nihil reputabat.

Ob lucrum omne damnum contemnitur.

9. Per decem vices viderunt Ægyptii Dei potentiam ſeipſos affligentem,ut filios Iſraël dimitterent ; tandem tantis ſignis compulſi eos abire permittunt. Cúmque virga Moyſis mirabili Dei potentia mare eſſet diviſum , per medium ſicci maris ingreſſi ſunt filii Iſraël. *Perſequentéſque Ægyptii ingreſſi ſunt poſt eos , & omnis equitatus Pharaonis.* Exod. 14.num. 23. Quomodo audent Ægyptii per medium maris diviſi incedere ; nonne larga experientia inſtructi erant , quod ſigna, & prodigia , quæ fiebant , in gratiam,& favorem Iſraëlis cedebant , ita ut ab eis Iſraël nullam acciperet vexationem , ſed totum damnum,ac nocumentum vertebatur in Ægyptios?Peſte , pluvia, ac grandine opprimuntur Ægyptii. *Tantum in terra Geſſen ,ubi erant filii Iſraël,grando non cecidit.* Exod. 9.n.26. Tenebræ horribiles occupant Ægyptios,ita ut nemo videret fratrem ſuum *Vbicùmque autem habitabant filii Iſraël lux erat.* Exod.10.num.23.Et ſic in aliis Quomodo autem tanta experientia edocti Ægyptii non intelligunt; quod mare Iſraëlitis dividitur ut tranſeant, ipſis autem aperiitur,ut diverſi pereant in profundo? Filii Iſraël in Ægypto faciebant lateres ad conſtruendas civitates , & domos. *Ædificaverunt urbes tabernaculorum Pharaoni,Phithon & Rameſſes.* Exod. 1.n. 11.Cum enim Ægyptii ſpectarent ſuum lucrum ex Iſraëlitis,ut conderent domos ſuas,non cogitant damnum,ac nocumentum objectum,ſed illud parvipendunt,non recuſantes ſe omni diſcrimini dare,ne minimũ,viliſſimumve lucrum abjiciant à manibus. Et inde parvi faciebant monita Moyſis de exitu populi. D. Chryſ. homil.76 in Matth *Ægyptii , Moyſi facienti ſigna , ut lutum ſolummodo , & lateres haberent,non auſcultantur.*

Exod.14. — Exod.9. — Exod.17. — Exod.1. — *Ob lucrum omne diſcrimen contemnitur.* — Chryſ.

Cùm D. Paulus eſſet Philippis illuſtri Macedoniæ civitate. *Factum eſt autem euntibus nobis ad orationem,puellam quandam habentem ſpiritum Pythonem obviare nobis , quæ quæſtum magnum præſtabat Dominis ſuis divinando* , Actor.16. nu. 16. *Habentem ſpiritum Pythonem.* Legit Syriacus *Spiritum divinationis* , Ideſt Dæmonem familiarem , ut explicant Caietan.Hugo.Lyran.& alii,ut jam alibi notavi , Paulus commotus miſeratione ſuper mulierem,ſpiritum dæmoniacum ab ea ejecit:videntes Domini ejus *apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes.* ibid. num. 19.& magnam querimoniam contra Apoſtolicos viros pertendunt,in multiſque eos accuſant. Cur ob magnum beneficium puellæ à Dæmone liberatæ exardeſcunt in Apoſtolos?Textus aſſignat rationem. *Videntes autem Domini ejus,* ſcilicet puellæ,*quia exivit ſpes quæſtus eorum,* ibidem.Nam puella cum Dæmone. *Quæſtum magnũ præſtabat Dominis ſuis divinando.* Cùm autem ejecto Dæmone lucrum ex divinatione ceſſaſſet, exinde magna ira contra Apoſtolum commoventur , potius enim volebant cum pecunia dæmonem in domo ſua habitare , quàm abſque lucro ſine Dæmone degere , ac vivere. Unde exclamat D. Chryſoſtom *O Paganorum inhumanitatem , ut augeant pecuniam,puellam à Dæmone vexari volunt !* 10.

Actor.19. — Syr. — Caietan. — Lyranus. — *Lucrum etiã cum dæmone homines non recuſant.* — D.Chryſ.

QUÆSTIO II.

Quare non dicitur abſolutè quod villicus diſſipaverit ,ſed tantum quod quaſi diſſipaverit ?

Diffamatus eſt villicus quaſi diſſipaſſet bona domini ſui , *quaſi diſſipaſſet* id eſt 11.

Arabic. Caietan. Arias.

quod diſſipaſſet,ut dixi in expoſitione;Syriacus legit, *ut qui profunderet.* Arabicus. *Quod diſſipaſſet*, Cajetan. *Velut diſſipans.* Eodem modo fere Arias. Tamen verba noſtræ vulgatæ expendenda ſunt. Non enim abſolutè aſtruitur quòd villicus iſte diſſipaſſet,ſed tantum diffamatus proponitur, quaſi diſſipaſſet.

Pro conſervanda famæ ſuſpicio, mali fugienda.

12. Reſpondeo, quod non ſolùm internæ juſtitiæ habenda ſit ratio, ſed etiam procurandum eſt,ne externa fama aliquod damnum patiatur. Vir probus non ſolum debet fugere malum ſed etiam omne illud quod aliquam ſimilitudinem, ſuſpicionem,ac umbram mali valeat exhibere,non tantum declinet pravitarem,ſeu illius ſpeciem ob quā ab aliis poſſit ſugillari,& notari. Unde monet D. Athan.exhortat,ad Monach. *Non quod mihi*, ait, *fas ſit de iis, qui verè ſemel devota Deo pectora dicarunt ſecus æſtimare aliquid; ſed ut ex abundanti ſic omne, quod fingi poteſt,tanquā poſſe credi caveamus, ne in nullo famæ noſtræ vulnere ſerpat nota ab occaſione ſuſpicio. Non nomen nobis fides facti, ſed poſſibilitas etiam releganda mendacii.* Sic virtutis ſtudioſi omne malum,ac illius ſuſpicionem fugiunt,ut bono nomini ſuæ famæ conſulant,ut non ſolùm iniquitatis factum,ſed etiam alicujus mendacii poſſibilitatem tollant,& amputent. *Sed poſſibilitas etiam releganda mendacii.*

Athanaſ. *Poſſibilitas mendacii excludenda*

1.Theſſal. Græc *Non ſolùm malum,ſed & ſpecies mali cavenda.* D.Bernard. D.Thom.

13. Monebat Paulus ſuos diſcipulos 1. Theſſal. c.5. n.22. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Seu ut alii legunt ex Græco: *ab omni ſpecie mali.* Vir bonus non ſolùm caveat, ne malum faciat, ſed etiam maximè debet curare, ne aliquam levem ſuſpicionem mali à ſe perpetrati exhibeat. Unde ſic fatur D.Bernard.lib.3.de Conſiderat.ad Eugenium Pontificem Max. *Sane intereſt tuæ perfectionis & malas res, & malas pariter ſpecies devitare. In altero conſcientiæ in altera famæ conſulis.* Cùm male non agitur,conſcientiæ attenditur, cum ſpecies, ſeu ſuſpicio mali amputatur; bonæ famæ conſulitur. D. Thomas ad citatum locum Pauli ait: *dicit Apoſtolus ſpeciem, quia etiam ea, quæ habent ſimilitudinem malitiæ vitare debemus, quæ ſcilicet non poſſumus ſervare coram hominibus abſque ſcandalo eorum.*

Iob.4. Job.6. *Plus dolet jacturam famæ,quàm omnium aliorum rerum.*

14. Iniquitatis arguit Eliphaz Job,& quod ob ſui peccata flagelletur à Deo,cum ab ipſo nemo ſine culpa punitur. Sic ait. *Recordare obſecro, quis unquam innocens periit? Aut quando recti deleti ſunt?* Job. 4.n.7. quod per largos,ac ſpatioſos diſcurſus multis rationibus adhibitis ipſe pergit ad comprobandū. Quibus auditis Job graviter conqueritur de ſuis amicis,& rigide in eos inſurgens ait. *Quare detraxiſtis ſermonibus veritatis, cum à vobis nullus ſit,qui poſſit arguere me?* Job.6.n.26. *Detraxiſtis ſermonibus veritatis.* Id eſt verba mendacia,ac falſa profertis:Ubi eſt Job patientia tua? Nonnè æquo animo ſuſtinuiſti amiſſionem omnium bonorum,filiorum,ac etiam tuæ propriæ ſalutis? Cur modo verba correctionis ab amico tolerare non potes? Et ſi Eliphaz te tanquam hominem iniquum, ac ob peccata ſua flagellatum à Deo arguit,cur probitate,ac ſinceritate tuæ conſcientiæ non conquieſcis? Job ut pote vir magnus patienter ſuſtinuit amiſſionem ſuarum facultatum, filiorum, ac propriæ valetudinis; at verò quod criminis labes ſuæ famæ imponeretur, minimè diſſimulare valet: non ſolum ſua probitate contentus eſt, ſed etiam de ſui nominis honore ſolicitus, nec enim ſuffert, ut aliquid ſiniſtrum ſuæ famæ contrarium ei impingatur,ex quo ejus opinio,ac auctoritas denigrata maneat. D.Chryſ. Catena in Job. *Maxime lacerabat eum*, ait, *non vis ſane malorum, ſed quia tanquam in hominem impium, & exlegem, tanquam Dei hoſtem, & qui virtutem antea eſſet ementitus illa incidiſſe videretur, nec ita corporis lue,ut his, de nominis æſtimatione laborabat, non ambitione quidem ulla, ſeu quoad vulgi opinionem inſtitueret; ſed ea re potiſſimum, quia ſuis illis ærumnis pleroſque offendi animadvertebat.* Chry.

Marc.16.

15. Jacebat corpus Chriſti in ſepulchro. *Et cum tranſiſſet Sabbatum, Maria Magdalene,& Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Ieſum.* Marc.16.n.1. Amor valde feſtinus,& morarum impatiens eſt,cur ſanctæ fœminæ expectant tranſiturum Sabbatum,ut obſequium aromatum amantiſſimo Jeſu perſolvant; Non timent ferocem militem ſepulchri vigilem, non Judæorum rabiem non tenebrarum obſcuritatem, nec ſuperpoſiti vaſtam lapidis molem,ſed tantum Sabbatum cunctationem interponit. Et ſi dies feſtus erat,in quo juxta Judæorum ritum operari non licebat, tale obſequium præſtitum Auctori Sabbati, Sabbatum non ſolvebat; præcipuè cum omnia legalia per Jeſu mortem eſſent ſublata. Ita tamen erant ſublata,ut aliquandiu eſſent permiſſa, ut antiqua ſynagoga cum honore ſepeliretur. Quoniam ergo Hebræi cum conſpexiſſent illam operationem, alias ſanctiſſimam, ſcandalum adverſùs mulieres tanquam irreligioſas eſſent paſſuri.Ideo piæ fœminæ pro religioſo officio moras interponunt, Sabbatum abire ſinunt, ne quid male de illis ſuſpicetur,néve opus valde religioſum, & ſanctum ſub ſpecie mali à nefario populo reputetur:differunt ergo pia vota, ne ipſæ, & earum opus jacturam famæ patiatur. D.Laurent. Juſtin.de triumphali Chriſti agone,c. 24. *Amoris etiam*,ait, *tanta impellebantur vehementia, ut vallatum cuſtodibus exanime corpus quærerent in ſpelunca quatenus quem diligebant invenirent,ungerent, ac tenerent. Proinde quandiu illis licuit operari aromata paraverunt: percurrente verò ſecundùm legem Sabbatò ſiluerunt: mox autem, ut requietionis præteriit dies, valdè manè in ipſo diei crepuſculo ſumptis ſecum aromatibus gradu concito, corde ignito, atque deſiderio miniſtrandi ad locum ubi illum reconditum noverant, ardentiſſimè perrexerunt.* Expende: *percurrente ſecundum legem Sabbato ſiluerunt.*

Pro conſervando honore ſcandalum vitetur,etiam cum opus ſanctum eſt. Laur.Iuſt.

Quæstio III.

A quibus villicus diffametur?

16. Multipliciter reſpondet Dionyſius Carthuſianus. Primò ait: Iſta diffamatio,ſeu accuſatio apud Deum, ſeu Chriſtum fit per ipſam infallibilem, & omnia intuentem ſapientiam Dei; unde ipſe Dominus ait de ſe: *Ego ſum Iudex, & teſtis* Jerem.29.n.23.& Job.ait *Ecce in cœlo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.* cap.16.n.20. nihil enim poteſt latere ſcientiæ,ac cognitioni ejus. Secundo fit hujuſmodi diffamatio per Angelos malos,ut patet Zac.3.n.1. Ubi dicitur,quod Satan Jeſu ſacerdoti filio Joſedech adverſabatur per accuſationem procacem,ut explicant ibi D. Cyrill. D. Hieron. Theodoret. Lyran Hugo. & alii.

Carthuſ. Ierem.29. Job.16. Zach 3. Cyril. Hieron. Theodor. Hugo.

17. Tertiò. Diffamatur, ac accuſatur peccator per propriæ

propriæ conſcientiæ remorſum. Perſuadet Rebecca filium ſuum Jacob ut benedictionem,quã Pater Iſaac diſponebat dare filio ſuo Eſau ,ſibi præripiat.Cui reſpondet Iacob. *Si attrectaverit me Pater meus,timeo putet me ſibi voluiſſe illudere , & inducam ſuper me maledictionem pro benedictione.*Gen. 27.n.12. Cur non ait,inducet Pater meus maledictionem ſuper me , ſed ait:Inducam ego.Optime ſane loquitur , etſi Pater diſſimulet, & non inducat maledictionem : mea tamen conſcientia me arguit,& accuſat , quod benedictione præcepta ; ego mihimet ipſi infligam maledictionem,ac execrationem.Procopius ibi:ſic commentatur. *Pulchrè,*inquit,*ſuper me inducam , nam etſi Pater re cognita ſequutus paternam charitatem, me non ob jurgabit , tamen conſcientia redarguet me , quod maledictione digna commiſerim.*

Gen.27. *Conſcientia accuſat etiã omnibus tacentibus.*

Procop.

18. D.Chryſ.

Quartò. D.Petrus Chryſologus ſermon: 125. Quærens cur modo diffamatus eſt villicus , ſic ait, *Clamabat terra , clamabat cœlum , dolebant Angeli , quando jam tota ſæculi fama loquebatur.* Cùm peccatum contra omnium bonorum Auctorem committitur , ſtatim cœlum,terra,& omnes mundi creaturæ clamantes accuſant miſerũ delinquentem. Poſtquam Adamus peccavit , ait ei Deus , quod *terra ſpinas , & tribulos germinabit tibi.* Geneſ. 3. num. 19. Satis videbatur pro pœna peccati , quod terra infœcunda remaneret, nullúmque fructum parturiret. Ad quid ergo mandatur , ut det ſpinas , & tribulos?Non abſolutè hoc mandatur, ſed dicitur *: germinabit tibi,* ſcilicet peccatori,& cum eo omnibus peccatoribus loquitur , quod quando terra pro voto non reſpondet , ſed profert ſpinas,& tribulos ; ipſæ ſpinæ ſunt tanquam voces terræ clamantes , ac teſtificantes homini peccatum , ut reſipiſcat , ac emendetur , Rabbanus. *Quapropter,*ait,*ſpinæ , & tribuli monent hominem , ut avertatur à peccatis.*

Gen.3. *Inſenſibilia clamant. & accuſant peccatorem.*

19. D.Ambroſ.

Quintò.Suum crimen , ac delictum accuſaba. ac diffamabat villicũ Unde rectè dixit D.Ambr. Pſalm.50.*Habet,*ait,*culpa characteres ſuos,& apices , quibus proditur,væ mihi, quod latere non poſſum ; quomodo enim latebo,qui inſcripta in pectore meo gero indicia delictorum,* Perpende verba, *habet culpa characteres ſuos , & apices.*

Peccatum ſemetipſum manifeſtat

20. Geneſ.39.

Impudica Ægyptia importuna ad nefarium opus ſolicitat caſtum Joſeph.Cui ille reſpondebat. *Quomodo poſſum hoc malum facere?* Gen:39. n.9.Cur timet Joſeph ſceleri præbere conſenſum? Nam cum ipſe in domo ſit omnium Dominus,ad libitum opportunum tempus poteſt eligere,ut crimen ita occultè,&abſconditè fiat, ut omnibus ſit ignotum,nullúſque valeat illud Domino nunciare.Prudentiſſimè tamen reſpondet Joſeph , quomodo poſſum hoc malum facere?Quia etſi nullus eum delicti arguat,nullúſque eum adulterii convincere valeat, ipſamet conſcientia,demiſſis oculis , pallido ore,tremula voce propriũ ſcelus licet opertum aperiet,& declarabat. Philo Alex.de lib. Joſeph.*Qua fronte,*ait,*potero poſt adulterium cõmiſſum illum aſpicere ? Conſcientia carnifex inteſtina non ſinet me oculos in illum erigere , etiam ſi nemo alius prodat flagitium , quamquam qui prodant , præſto ſunt enim latentes exploratores plurimi , quibus ſilere non licet taceo quod factum licet nemo enunciet,vel ſentiat, ipſe meus ero proditor colore , aſpectu, voce detegens conſcientiam.*

Culpa ſui manifeſtatrix eſt.

Philo Alex.

21.

Tranſacto diluvio.Tunc homines *cum proficiſcerentur ab oriente , invenerunt campum in terra Sennar.*Gen.11.n.2.In quo turrim ædificare cœperunt , cujus culmen pertingeret cœlum , valde notandum eſt , quod campus ille,in quo tantum ſcelus perpetratur , dicitur *Sennar*,ideſt interprete Ruperto :*fœtor eorum*,cur locus ille non aliud vendicat nomen , niſi fœtorem ? Quia etſi omnia ſilerent , illud tamen iniquum factum ex ſe emittebat malum odorem , qui totum orbem adimpleret , & ad nares Dei accederet,ut juſtam pœnam in illos miſeros homines ſolicitaret.Rupert. lib.2.in Geneſ.cap.41.*Sennar,*ait,*rectè dicitur fœtor eorum , quia fœtorem ſuperbia eorum tali auſu uſque ad nares Dei emiſerunt , cui ſicut humilitas ſacrificium ſuavitatis eſt in odorem , ſic ſuperbia contra fœtor horribilis eſt.*

Gen.11.

Peccatum ex ſe mittit fœtorem.

Luc.16.n.2. Et vocavit illum , & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ ; jam enim non poteris villicare.

Syriacus. Et vocavit eum Dominus ejus , & dixit : quid iſtud eſt , quod audio de te? Redde mihi rationem diſpenſationis tuæ : non enim poteris amplius mihi eſſe præfectus domus.

Arabicus. Redde mihi rationem adminiſtrationis tuæ : jam ulterius tu non eris mihi adminiſtrator.

Vatablus. Non enim poteris poſt hac fungi diſpenſatione.

EXPOSITIO II.

22. Syr. Gloſſa. Hugo.

ET *vocavit illum,* Dominus ejus , ut exprimit Syriacus. Dominus , inquiunt Gloſſa , Hugo,& alii,timorem æternæ damnationis incutiendo , vel flagellis atterendo, vel beneficiis attrahendo , aut per prædicatores monendo.*Quid hoc audio de te?*Hæc dixit Dominus non publicè ſed ſecretè. Quod ſcilicet mea bona tuæ diſpenſationi commiſſa diſſipes , & deſtruas. In quo magna Prælatis omnibus dantur quatuor documenta , ut notat Carthuſianus. Primum ut ſuorum peccata non diſſimulent. Secundum ut veritatem famæ inquirant. Tertium ne accuſatores prælati prodeant.Non enim ait : hic vel hoc mihi dixit , ſed abſolute pronuntiat. *Quid audio.* Tandem ut articulum , in quo quis accuſatur , aut infamatur , ſpecificent, & declarent, ait *quid audio.* Scilicet mea bona diſſipata. Melius enim poteſt ſe homo corrigere, cum ei exprimitur , in quod deliquit,aut excuſare ſe , ſi innocens ſit. *Redde rationem villicationis tuæ , ſeu tuæ diſpenſationis.* Ac ſi Chriſtus unicuique dicat , præpara te , ut in hora mortis reddas rationem tuæ villicationis , id eſt tuæ vitæ , tui ſtatus , officii tibi commiſſi , tui temporis , tui ingenii , &c.*tuæ* , inquam, & non alienæ , unuſquiſque pro ſe referet rationem.Ex quo monet D.Bonavent. quod hæc vox , *Redde rationem villicationis tuæ,*in aure cujuſlibet debet reſonare,quia abſque dubio divina æquitas rationem

Carthuſ.

Accuſatori non declarandi.

Culpa declaranda.

Bonavent.

nem

Syriac. Arab.

nem exigeret de bonis commiſſis ad diſpenſandum. *Iam etiam non poteris villicare.* Seu ut exprimit Syriacus. *Iam amplius*, ſeu Arabicus. *Iam ulterius*, non eris mihi adminiſtrator; mea enim bona diſſipaſti. Et hæc dicit Dominus, *non poteris jam villicare.* Ex quo docemur, quod poſt hujus vitæ exactionem, non reſtabit poſſibilitas ad merendum, quia ut dicitur Eccleſiaſt.9.n.10. *Quodcumque facere poteſt manus tua, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio erunt apud inferos, quò tu properas.*

Eccleſ.9.

QUÆSTIO IV.

Quare audita fama diſſipationis bonorum dominus vocat villicum?

23. Audivit dominus famam, quod villicus illius bona dilapidaverit, tamen ex hac audita fama non vult eum condemnare, ſed eum vocat ad reddendam rationem bonorum, quæ illi tradita fuerunt, non enim cuilibet famæ, aut quibuſcumque vocibus delatis acquieſcendum, ut ad damnandum, ac ad ſententiam proferendam procedatur, ſed altius res eſt examinanda.

24. Exod.23. Septuag.

Dans Deus Moyſi multa præcepta judicialia, ait, *Non ſuſcipiet vocem mendacis.* Exod.23.n.n.1. Septuaginta legunt. *Non ſuſcipies auditionem vanam.* Quænam eſt auditio vana, quæ à judice non eſt admittenda? Illa ſane, quæ non evidenti ratione firmatur, nec habet entitatis, quam quod aliorum ore, vocibus circumferatur, in his ſæpè falſitas, ac mendacium ineſt. Philo lib. de Judice. *Hoc* ait, *legis caput mihi videtur quidem è Græcis Legiſlatoribus deſumpſiſſe, è ſacratiſſimis Moyſis tabulis, & in terdixiſſe, ne auditis feratur teſtimonium, quod quæ quis vidit, certa judicanda ſunt, quæ verò audivit non proinde firma.* Quæ audiuntur, non ſtatim habenda ſunt ut ſolida, ac firma, ſed dubia, & incerta; caveant ergo prælati, Rectores civitatis, ut ex his, quæ aura percipiunt, ſtatim moveantur in varias partes, ne in multa præcipitia cadant, & ruant.

Philo. *Prælatus non credat ſtatim rebus auditis.*

25. Altius res eſt examinanda, ac diſcutienda, ut etiam criminum fiat reo copia, nullus enim inauditus condemnandus eſt. Hinc Dominus vocat villicum, proponitque ei auditam bonorum diſſipationem, rationémque rerum expoſtulat, ut tandem ipſe convictus damnetur. Ut dicitur Joan.7.num.51. *Nunquid lex noſtra judicet hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognoverit quid faciat?*

Nemo inauditus damnandus. Joan.7.

26. Jon.1.

Cùm Jonas fugeret in Tarſum exurgunt venti, ſævit mare, vehemenſque tempeſtas exoritur, qua hauræ oppreſſi tanti diſcriminis reus jactis ſortibus indagatur: deprehenſus Propheta ſomno ſepultus, in omniúmque aſpectu conſtituitur, à quibus interrogatur. *Indica nobis, cuius cauſa malum iſtud ſit nobis: quod eſt opus tuum? Quæ terra tua, & quo vadis? vel ex quo populo es tu?* Joan.1.n. 8. Quid agitis nautæ? Crudelis tempeſtas urget, navicula undis concutitur, ac pene ſubmergitur, cur moram trahitis, & longam exquiſitionem totius vitæ Jonæ indagatis? Nonne ſæviente tempeſtate quælibet mora valdè nociva? Cur ergo miſerum hominem non præcipitaris in mare? Agebant boni naturæ in cauſa Jonæ vices judicum, & potius voluerunt in manifeſto periculo vitæ verſari, quam inexaminatum hominem damnare; ſæviebat mare, navis undis operiebatur, tamen adducitur in omnium conſpectu Propheta, & proceſſus, ac ſeries rerum exquiritur, ac exauditur ab eo, & poſtea in mare demergitur. D. Chryſ. hom. de Jona Propheta tom. 1. *Propheta proditur ſorte*, ait, *& nautæ non illico eum præcipitare feſtinant. Sed adhibita communione colloquii ſervantes velut judicii diſciplinam, cum omni diligentia maturas interrogationes proferebant, & reſponſa poſcebant. Audi judiciariam inquiſitionem unde tibi profectio? Quo & feſtinas? De qua gente? Accuſant maria fluctibus inquieta, ſortis atteſtatur incertum, reus omnibus declaratur: & tamen illi cognitorum ordinem imitantes, qui non ante ſententiam proferunt, niſi teſtium verba ipſius rei fuerint confeſſione firmata.*

Quamvis elementa accuſent, reus inauditus non damnandus. Chryſoſt.

27. Cùm Jacob recederet à domo Laban, à quo in monte Galaad comprehenſus eſt, ſcrutánſque omnem illius ſubſtantiam (ſuſpicatus enim erat Deos ſuos ab illo furto fuiſſe ablatos) cúmque nihil inveniſſet, ait illi Jacob. *Quid inveniſti de cunctæ ſubſtantia domus tuæ? Pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis, & indicent inter me, & te.* Gen. 31.n.37. Nonne ſufficiebat dicere crimen, de quo me arguis conſtitue coram fratribus meis, & tuis? Ad quid inſuper addit illam particulam (*hic*) id eſt me præſente, dum ego hic adſum? Licet enim judicium eſſet exercendum per fratres, & cognatos, nullo tamen modo illud admittebat, niſi fieret, dum ipſe eſſet præſens, ut pro ſe audiretur, objectiſque reſponderet ac contra illa defenſionem præponeret. Origenes ad illa verba Rom.2. num. 15. Inter ſe invicem cogitantibus, defendentibus, aut accuſantibus: ſic ait. *Rectum judicium Dei quis dubitet eſſe, ubi accuſatores adhibentur, & defenſores, & teſtes? Et quidem de hoc juſto Dei iudicio nos homines exemplum capiamus, ne putemus unquam ſine accuſante, & defendente, & teſtibus juſtum haberi poſſe judicium.* Expende verba, *ſine defendente.* Nullum datur rectum judicium niſi reus audiatur pro ſe defenſionem producens.

Gen.31. *Nullus in defenſus damnand.* Origen.

QUÆSTIO V.

Quare cùm Dominus optimè ſciret diſſipationem bonorum factam à villico, non ſtatim illum vocat, niſi poſtquam res famâ delata eſt ad eum?

28. Deus ſub nomine hujus divitis communiter intelligitur; quid eſt, quod dicitur villicum vocaſſe, poſtquam villicus diffamatus, ſeu fama accuſatus eſt apud illum? Nunquid fama, ſeu famæ clamoribus Deus indiget? Antequam fama cœpiſſet, ac divulgaretur, jam ipſe optimè ſervi delicta videbat, cur ergo non antea, ſed modò poſt hujuſmodi rumorem vocat?

Difficultas quæſtionis.

29. Eleganter reſpondet ad quæſtionem D. Chryſol. ſerm. 125. *Hic diffamatus eſt ante illum. Ergo Deus famæ credidit? Fama nuntiante cognovit? Abſit: ſed quia illa, quæ cognoverat, quæ pietate velaverat, quærere tunc cœpit, quando accuſabat terra: vox ſanguinis fratris tui clamat de terra, clamabat terra, clamabat cœlum, docebant Angeli, quando jam tota ſæculi fama loquebatur.* Quæ verba, ut multo

Chryſol.

multo acumine plena profunde ſunt examinanda.

30. Primò. *Quæ pietate velaverat, quærere tunc cœpit, quando accuſabat terra.* Bene ſciebat Dominus ſubſtantiam ſuam à villico diſſipatam, tamen pietate celaverat, ac diſſimulaverat, *& quærere tunc cœpit, quando accuſabat terra.* Et communis vox, & fama proclamabat, ac veluti divinam juſtitiam ad vindictam compellebat, ſicut Duus dixit ad Cain. *Quid feciſti? Vox fratris tui Abel clamat ad me de terra.* Gen. 4. n. 10. Perſpicuè Deus crimina Cain agnoſcebat, tamen tunc ad juſtitiam, & ſupplicium inferendum proceſſit, quando terra clamans fratricidam proderat, & divinam iram provocaverat. *Quærere tunc cœpit quando accuſabat terra: vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Pro quo facit illud, quod Deus dixit ad Noë. *Finis univerſæ carnis venit coram me,* Gen. 6. num. 13. Non ait: ergo impono finem univerſæ carni, ſed ipſe finis venit, & mihi minimè quærenti, ac volenti ſeſe objicit, & offert, ut de peccatoribus debitas pœnas ſumam. Honcala ibi. *Ipſe finis*, ait, *univerſæ carnis venit coram me, ſcilicet oblatus, non à me quæſitus, qui nolo mortem peccatoris, ſed ut magis convertatur, & vivat, tam aperta ſunt hominum flagella, ut ipſa ſe meis oculis paſſim ingerant, & offerant.*

Deus ex noſtris criminibus provocatur ad ſupplicium & pœnam. Gen 4. Gen. 6. Honcala.

31. Secundò *Quærere tunc cœpit, quando accuſabat terra.* Optimè agnoverat Dominus occulta furta, ac crimina villici, tamen poſt diffamationem, & non antea ipſum vocat, villicationiſque rationem exigit, & ſi antea ſciret, ſua tamen privata ſcientia uti noluit, ſed tunc vocat, quando fama dat occaſionem inquirendi, teſtes aderant, & aperta criminis argumenta, ac indicia proferebantur; diſcant & Prælati à ſupremo Domino, non privata, ſcientia, ſed communi teſtium depoſitione uti, ut indicent, non prout ipſi volunt, ſed prout communes leges, ac jura decernunt. D. Ambroſius ſerm. 20. in Pſalm. 118. *Diſcite*, ait, *judices ſæculi quem in judicando tenere debeatis affectum, quam ſobrietatem, quam ſinceritatem, Dominus omnium dicit: non poſſum ego à me facere quidquam, ſed ſicut audio judico.* Joan. 5. n. 30. Expende quod ait, *ſicut audio*, Non verò ſicut imaginor, vel fingo ſed ſicut audio, ac intelligo à Patre meo; de quo latius dixi tom. 3. cap. 2. q. 9. num. 70. & 74. 75.

Prælatus non utatur privata ſcientia. D. Ambroſ. Joan. 5.

32. Tertiò. *Quærere tunc cœpit, quando accuſat terra. Clamabat terra, clamabat cœlum, dolebant Angeli, quando jam tota ſæculi fama loquebatur.* Antequam fama inchoaſſet apertè vipebat Dominus crimina à villico perpetrata, at quandiu minus crimina à villico perpetrata, at quandiu erant occulta, & in tenebris latebant, ſic ſegerebat Dominus, ac delicta diſſimulabat, ac ſi non extitiſſent, ac oculis ejus non eſſent aperta; at ut publicari cœperunt, & per omnium ora volitare, ſtatim ad ſupplicium proceſſit, & pœnam per intimationem infligit. *Iam non poteris villicare.* Delictum enim quandiu occultum diſſimulat; verò fama jam evulgatum, ad iram, & vindictam expoſcit.

Peccata occulta diſſimulanda, publica punienda.

33. Ait Oſeas cap. 7. num. 1. *Revelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quæ operati ſunt mendacium, & fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris.* Magnum malum opprimit totum Iſraëlem, fur ingrediens, & latrunculus foris. Nam ut ait ibi D. Hier. *Fures inſidiantur, & occulta fraude decipiunt. Latrones audacter aliena diripiunt.* Magna calamitas opprimit modo totam Samariã, cum ipſa multo tempore antea eſſet demerſa in iniquitate, à Hieroboam nempe qui fecit vitulos aureos. Cur modo tam rigidum ſupplicium deſcendit in totum populum? *Revelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ.* Quando enim populi peccata erant veluti abſcondita, ac tanquam inter privatos parietes, & diſſimulari videbantur; at cum in publicum prodeunt, & fama totum occupant orbem, ſtatim ad vindictam, ac ſupplicium proceditur. *Et fur ingreſſus eſt ſpolians, & latrunculus foris.*

Oſee 7. D. Hieron. *Delictū ad evulgatur puniendum*

Confirmatur maximè, quia Dominus non arguit tantum vilicum de ſubſtantia deperdita, non enim ait illi: diſſipaſti facultates meas, ſed potiùs eum arguit de fama, ac publicitate delictorum. 34. *Quid hoc audio de te?* ut ait Chryſologus, *Quærere tunc cœpit, quando accuſabat terra.* Peccatũ cum publicum evadit, minimè diſſimulandum eſt. Ecce dux mulieres peccatrices Magdalena, & Samaritana. Samaritanam quærit Chriſtus. *Venit in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar.* Ioan. 4. num. 5. Magdalena verò Chriſtum exquirit, *Ecce mulier in civitate peccatrix, ut cognovit, quod accubuiſſet in domo Phariſæi,* Luc. 7. n. 37. Cum tamen Samaritana eſſe multis erroribus ſuæ gentis infecta, & conditione etiam vilis extitiſſet, Magdalena verò valde nobilis & illuſtris. Unde ergo tanta differentia? Samarinanæ mulieris erant peccata occulta, ita ut cum Chriſtus illa ei objiceret, ab ea ut propheta habitus eſt *Video quia propheta es tu*, Joan. 4. n. 19. At Magdalena publica peccatrix in civitate. Et cum illius peccata eſſent occulta, cum ea magis diſſimulandum, ac mitius agendum fuit, quàm cum illa cujus delicta in omnium ore, ac oculis ut publica verſabantur. Vnde ait Caſſiodorus lib. 3. variar. *Benignitate peccata occulta abſcondenda, benignitas vero delictus publicis deneganda.* Vide tom. 2. c. 29. q. 2 n. 15. 16. 17. & tom. 9. cap. 29. n. 100. & 101.

Chryſol. Ioan. 4. Luc. 7. Ioan. 4. *Benignius agendum cũ peccatore occulto, quàm cum publico.* Caſſiod.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus audit crimina perpetrata à villico, cum ipſe eſſet mganus in domo ſua?

Villicus valde magnus erat in domo domini ſui, eique valde intimus familiaris, & tamen delicta ab eo commiſſa audit Dominus, multique fuerunt, qui hæc Domino ſua denuntiare auſi ſunt. Bonus autem Princeps debet aperire oculos, ac aures ad audienda, & inveſtiganda ſuorum aulicorum crimina. Delinquunt duo ex intimis Palatinis Regis Pharaonis, ut ait textus; *Accidit ut peccarent duo Eunuchi pincerna regis Ægypti, & piſtor Domino ſuo; iratuſque contra eos Pharao, miſit eos in carcerem,* Gen. 40. num. 1. Quamvis eſſent ex primis Palatinis, ac gulæ, & deliciis regis inſervirent, tamen eorum delicta non ſunt abſcondita, ſed manifeſta regi, ut pro illis pœnas darent, ac in carcerem mitterentur. 35.

Bonus princeps agnoſcit delicta ſuorum Palatinorum. Gen. 40.

At verò iniquus princeps nihil agnoſcit eorum, quæ à ſuis aulicis moliuntur. 36. Mittit Aman ad univerſas provincias, litteras annulo regis obſignaras, ut ubique omnes Judæi una die occiderentur. Eſther verò multos modos, ac ambages excogitavit, ut hæc regi diceret, ac exponeret, quod cum audiſſet rex Aſſuerus, Ait: *quis eſt iſte, ut hæc audeat facere?* Eſther 7. num. 6 Hebraïcè habe

Eſther. 7.

Hebr. habetur, *Et dixit rex Aſſuerus, & dixit.* Hoc eſt ſemel, & iterum dixit, tanquam magnam admirationem de re audita oſtendens, hoc negotium valde publicum, & manifeſtum erat; nam edictum pependit in civitate Suſan, & curſores per omnia loca pergebant, ut regis imperium explerent. Eſther 3. Res ergo, quæ nota erat omnibus ignota eſt regi? Cum illud decretum de nece Judæorum eſſet negotiatum ab Aman, qui erat intimus familiaris, ac aulicus regis, nullus erat, qui ejus crudelitatem, ac immanitatem auderet regi dicere, & aperire. Et ideò tanquam rem novam ac ſe penitus ignotam juxta radicem Hebraicam ſemel, & iterum dixit: *Quis eſt iſte, qui hoc audeat facere?* Non ut benè notant Sanctius, & Magiſter Celada, ad hunc locum. Quamvis Aſſuerus optime ſciret à ſe conſtitutum fuiſſe decretum poſtulante Aman de quodam populo perdendo, tamen minime fuiſſe explicatum hunc eſſe populũ Judæorum; ſolùm enim ille dixit Aſſuero: *Eſt populus in regno tuo per omnes provincias diſperſus ſcita regis contemnens,* Eſther 3. n. 8. Et ideò cum audit Aſſuerus populum Judaicum eſſe adjectum neci; tanquam res nova, & inopinata eſt illi.

Eſther. 3. — *Multi principes ſuorum Palatinorũ delicta ignorant.* — Sanctius. Celada. — Eſther. 3.

QUÆSTIO VII.

Quare cùm Dominus rationem petit à villico; ſtatim ei comminatur, quod non poterit ampliùs villicare?

37. D.Chryſ. Reſpondet primò D.Chryſol. ſerm. 125. *Cognita velut audita imputat, quia in reum non vult accelerare ſententiam, & convictum pene ſe, velut accuſatum convenit, qui negotium geſſit, veniam ſic praire.* Quamvis delicta aperte Dominus cognoſceret, ut audita tamen objicit, & quamvis reum ſtatim convictum poterat oſtendere, ad rationis examen tamen vocat, & indilatè illi pœnam objicit: *Iam non poteris villicare.* Quid ſibi volunt hujuſmodi minæ, ac moræ, niſi ut dilationis tempus interponatur, niſi ut reus ſibi caveat, pœnitentiam agat, & miſericordiam petat? Vidit Joannes ſeptem Angelos percutientes terram, & ait: *Quartus Angelus effudit phialam ſuam in Solem, & datum eſt illi affligere homines æſtu, & igni,* Apoc. 16. n. 8. *Et igni.* Et in Græco cõmuniter interpretes Viegas, Cornelius, R.P. Joannes de la Haye legunt, calore quodam vehementiſſimo tanquam igne, cur ab Angelo hujuſmodi æſtu, ac calore opprimuntur homines, & non potiùs aliquo fulgure, vel rapidiſſimo igne, ut uno momento conſumpti comburantur? Hac lenta plaga volebat Deus hominum duritiem emollire, intendebat divina pietas, ut homines non perirent, ſed ut ad pœnitentiam agendam revocarentur; & ideò ſubditur ſtatim num. 9. Aſtuarunt homines æſtu magno, neque egerunt pœnitentiam. Andreas Cæſarien. *Fortaſſis,* ait, *ſenſibili Solis ardore homines tunc temporis incendentur, clamante Deo, chamo, & fræno maxillas eorum conſtringente, & vi quadam impellente has, qui cunctantius ad illum accedunt, quod hac ſaltem ratione excitati, tandem aliquando ad pœnitentiam ſpectent.*

Deus cunctatur in pœna ferenda ut det locum ad pœnitentiã. — Apoc. 16. — Viegas. Cornel. La Haye. — Andr. Cæſ.

38. Secundò ait illi Dominus: *Non poteris villicare,* Non ait, Nolo te eſſe meum diſpenſatorem, nec ego ab officio tuo dejicio, *Sed non poteris villicare.* Ut villicus ſibi tribuat, quod à munere ſuo excludatur. Ac ſi illi Dominus dicat, ex benignitate mea tibi munus villicationis dedi, ut verò ex tua malitia, ac nequitia te inhabilem reddidiſti, ut meam ſubſtantiam non valeas adminiſtrare. Mea clementia tibi munus dedit, tua verò iniquitas eſt in cauſa, ut te à munere tuo dimittam. Ait D.Paulus: *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum.* 2. Corinth. 1. n. 3. Perbelle D.Bernard. ſerm. 5. de Nativit. ait: *Rectè igitur non Pater judiciorum, & ultionum dicitur, ſed Pater miſericordiarum: non modo, quid Pater videatur miſereri potius quam indignari, & quemadmodum Pater filiorum miſereatur timentium ſe, ſed eo magis, quod miſerandi cauſam, & originem ſumat ex proprio judicandi, vel ulciſcendi magis ex nobis.* In Deo æqualis eſt miſericordia, & juſtitia. Tamen ipſe dicitur Pater miſericordiarum, non verò Pater judiciorum, & ultionum, quod ad juſtitiam ſpectat, quia (ut ait D.Bernardus citato ſerm.) *Ex ſe enim ſumit materiam, & velut quoddam ſeminarium miſerendi. Ex peccatis verò noſtris occaſionem puniendi, ac caſtigandi.*

Deus ex clementia miſeretur, ex iniquitate noſtra punit. — Cor. 1. — D. Bernard. — *Cur Pater miſericordiarum, & non ultionũ?*

Tertiò. Valde rigide, & auſterè, ait Dominus villico: *Iam non poteris villicare.* Sic Dominus ſuum intimum familiarem, ac ſuæ familiæ adminiſtratorem excludit, ac rejicit? reprehenſus eſt villicus iniquus, ſervus, & malus diſpenſator. Quid ergo mirum, quod Dominus tam ſeverè eum à ſe dimittat, omnes enim reſpectus amputandi ſunt, omniaque prætermittenda: ut homo malum ſervum à ſe excludat, ab eoque immunem, & abſolutum ſe videat. Cum totus orbis fame opprimeretur ſedebat parens meus Elias in torrente Carith. *Corvi quoque deferebant ei panem, & carnes.* 3. Regum 17. num. 6. Cur cibus non ad miniſtratur Prophetæ per columbam, vel turturem? Cur corvus avis immunda, fœtida ac crudelis ad hoc miniſterium eligitur? Sic egit Divina pietas, ut Elias immundi obſequii tædio abhorreſcenſque eſcam per fœtidum, ac ſqualidum os delatum, laxet cœlum, fiat pluvia, dimittaturque fames. Pulchrè D.Baſilius Seleuc. orat. 11. *Cum,* ait, *nutrit opera corvorum, ut immunda beſtia cibum abominatus, ſolvat famis decreta.* 39.

Amputanda omnia, ut homo malũ ſervum à ſe amputet. — 3. Reg. 17. — D.Baſil.

Quartò. Ait Dominus villico: *Iam non poteris villicare,* eum ab officio ſuo dimovere determinat; & meritò ſanè. Iniqui miniſtri, ac mali diſpenſatores ab officio deturbandi ſunt. Ob diſſimulatum peccatum filiorum ſuorum gravi, ac rigida pœna punitur ſacerdos Heli à Deo, ſic enim ei dixit vir quidam Dei: *Magis honoraſti filios tuos quàm me: propterea ait Dominus Deus Iſraël: Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua.* 1. Regum 2. n. 29. Cur tanta pœna interitus ſui, ac filiorum afficitur Sacerdos, cum ipſe graviter reprehenderit filios ſuos? dixit enim eis: *Quare facitis res hujuſmodi, quas ego audio, res peſſimas ab omni populo? Nolite filii mei: non enim eſt bona fama, quam ego audio,* Ibidem nu. 23. & tamen ex alta promiſſione parenti ſui monitis filii non acquieverunt. *Et non audierunt vocem patris ſui, quia voluit Dominus occidere eos,* ibidem n. 25. Quænam culpa extitit Sacerdotis tanto ſupplicio digna? Magna ſanè, cum enim videret filios ſuos iniquè ſacerdotale munus adminiſtrare, eos, tamen ab officio non removit, ſed ſecum retinuit, inde in tantam Dei indignationem devenit, 40.

Iniquus miniſter ab officio Dei ejiciendus. — 1. Reg. 2.

Hieron. nit. D. Hieronimus lib. 1. adverſus Jovinianum, paulo poſt medium: *Quo offendit*, ait, *Heli Pontifex, qui corripuerat quidem filios, ſed quia non abjecerat delinquentes, retrorſum accidit, & mortuus eſt.*

Luc.16.n.3. Ait autem villicus intra ſe: quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem; fodere non valeo, mendicare erubeſco.

Num.4. Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à villicatione: recipiant me in domos ſuas.

VERSIONES.

Syriacus n.3. Dixit autem præfectus domus apud ſe: quid faciam cum Dominus meus auferat à me diſpenſationem? quia fodere non poſſum, & mendicare pudet.

Arabicus. Qui cum Dominus meus abſtulerit à me adminiſtrationem.

D. Auguſt. Fodere non poſſum, mendicare confundor.

Arab. n. 4. Jam ſcio quid faciam, ut cum receſſerit à me adminiſtratio.

Vatablus. Cum amotus fuero à diſpenſatione, ſint qui recipiant.

EXPOSITIO III.

41. Bonav. AIT *autem villicus.* D. Bonav. Timor judicii ſolicitat mentem ad procurationem ſubterfugii, ideò videns villicus ſe eſſe judicandum, requirit remedium. *Ait autem intra ſe*, non ſe excuſat, nec crimen negat, ſed culpa convictus omnino obmuteſcit, & valde anxius cogitabat in animo ſuo. Gloſa. *Quid faciam?* Gloſſa *pœnas evitem.* Quid faciam, quo vitam meam ſuſtentabo? Carth. Rectè notat Carthuſianus: potiùs cogitavit villicus quid faciam, quàm quid dicã, ſciens apud infallibilem judicem, quod plus valeant opera virtutis, quàm verba compoſita, dicente Apoſtolo: *Non in ſermone eſt regnũ Dei, ſed in virtute*, 1. Corinth. 4. n. 20. 1. Cor. 4. *Quia Dominus meus*, Quãvis eſſet in abſentia Domini ſui, qui computationẽ bonorum exigebat, tamen non invehitur verbis in eum, ſed cum reverentia, ac urbanitate Domini ſuum appellat, Syr. *Aufert, à me villicationem*, ſeu *diſpenſationem*, ut habet Syriacus, quo officio adminiſtrandi facultates Domini ſui, ſe ſuámque familiam hactenus aluerat. *Mors ſemper ut præſens cogitanda.* Et notandum, quod non dixit, auferet de futuro, ſed aufert de præſenti, quia mortem, tempúſque reddendæ rationis, non ut futuram tantum, ſed etiam ut præſens, ac inſtans debemus conſiderare ſicque ſemper præparati debemus eſſe. *Fodere non valeo*, labore manuum ad victum comparandum: *mendicare erubeſco*, ſeu, *pudet*, cum hactenus multas divitias habuerim. Denotatur quòd poſt mortem nec eſt tempus exercendi pœnitentiam, nec aliorum patrocinium, ac adjuvamen quærendi.

Scio quid faciam. Non quid dicám, ait, qui enim ſuis rebus vult conſulere, operibus; non verò verbis ſe accingit. Aſtutúmque conſilium cogitat, ut ait D. Bonav. magis acquirendis amicis, quàm de congregandis divitiis. Amicus bonus melior, quàm divitiæ multæ. *Ut cum amotus fuero à villicatione*: à diſpenſatione, ac miniſterio officii. *Recipient*, (debitores Domini mei) *me in domos ſuas*. Quibus ego miſericordiam impendo, remittendo partem debiti: mihi miſericordiam impendent recipientes me in domos ſuas: nam vir miſericors miſericordiam apud alios inveniet debitores: villicus tanto beneficio eos etiam vult aſtringere, ut ipſi ex gratitudine eum alant in domibus ſuis. 42. Bonavent. *Amicus bonus ſuper omnes divitias.*

In multis, ut notat Hugo, apparet hic prudentia villici. Quam poſtea Dominus laudat. Primò, quia prævidit villicationem ſuam eſſe finiendam; *quia Dominus meus auferet à me villicationem.* Unde dicitur Eccleſiaſt. 10. num. 11. *Omnis potentatus vita brevis.* Secundò præcogitavit, quomodo ſibi ſuccurreret in futurum: *Quod faciam?* Tertiò conſideravit ſtatum ſuum, poſteaque ſuum ſuáſque vires, *fodere non valeo.* Quartò amicitiam proximorum judicavit remedium opportunum, dicens *Quantum debes Domino*, &c. Ultimò facit. 43. Hugo. *Prudentia villici.* Eccl 10.

QUÆSTIO VIII.

Quare villicus non vocat in conſilium amicos; vel conſanguineos, ſed tantùm ſecum loquitur?

MAgno timore, ac anxietate conturbatus erat villicus, cum ei dixiſſet Dominus ſuus: *Quid hoc audio de te? jam non poteris villicare.* Videbat, ablata illa adminiſtratione à Domino ſuo, ſe ipſum ad extremam miſeriam eſſe redactum, cur ergo in negotio tanti ponderis, rem non conſulit cum alio amico fideli, uxore, filio, vel conſanguineo aliquo? Quis enim ſibi perſuadeat, quod tantarum divitiarum adminiſtrator, non multos habuiſſet amicos, familiares, & ſervos cum quibus rem diſcutere valeret? 44. *Ratio difficultatis.*

Reſpondet D. Chryſologus ſerm. 125. *Quærit intra ſe conſilium, qui foris, unde ſibi jam ſuccurreret non habebat.* A nomine, nec ab amico, nec familiari poſtulat villicus conſilium, quia licet olim multos habuiſſet amicos, ac familiares, cum tamen Dominus ejus irata facie, adverſo vultu erga eum ſe exhibuiſſet, omnes jam ſibi experiebatur adverſarios, ab omnibúſque ſe deſeri videbatur & nullus jam ei aderat, cur rem ſuam credere poſſet. Aman cum eſſet intimus regis familiaris multos habebat amicos. *Convocavit ad ſe amicos, & Zares uxorem ſuam*, Eſther. 10. tamen cum rex in eum iraſcitur, nullus eſt, qui pro ipſo unum verbum loquatur, ſed unus eſt Harbona de Eunuchis, qui regi exponat lignum paratum, ut in eo ſuſpenderetur, Eſther 7. num. 9. Palatinorum 45. Chryſ. *Regis nutum ac voluntatem ſequuntur Palatini.* Eſther. 7.

turba veluti arundo flatu regis in hanc, & illam partem inclinatur.

46. Secundò. *Qui foris, unde ſibi jam ſuccurreret, non habebat.* Hic homo valde malus erat, unde à Domino dicitur villicus iniquitatis, cum ergo tam depravatus eſſet ſua malitia ab omnibus ſibi timebat, nullique ſecreta ſui cordis confidere audebat. Dives ille avarus, qui ſibi multa bona in annos plurimos exiſtimabat. *Cogitabat intra ſe dicens quid faciam? quia non habeo, quo congregem fructus meos.* Luc.12.n.21. Confer cum villico, *cogitabat intra ſe.* Dives cum eſſet valde opulentus multam habebat amicorum turbam, cur non aliquem vocat in conſilium; ſed tantum *cogitabat intra ſe?* ſecúmque loquebatur? Cum miſer eſſet avarus omni ſpurcitia plenus, ita ſua iniquitate conturbatur, ut ſibi perſuadeat, in nemine poſſe habere munimen, & ſolatium, cum quo non ſuam conferre valeat. D. Chryſologus ſerm. 104. de avaro loquens, ait: *Digno conſiliario ſe uſus, qui mali animi non poterat habere ſolatium, non poterat habere collegam.*

Iniquus ab omnibus timet, nulli ſe condit.

D. Chryſ.

47. Idem. Tertiò. Citatus Chryſologus: *Vnde ſibi jam ſuccurreret, non habebat,* Amicos, fratris, ac conſanguineos habebat villicus, at verò cum conſtituitur coram Deo judice ad reddendam rationem ſuæ villicationis, ac vitæ, omnes illi ſtatim evaneſcunt, ac auferuntur, nullúſque relinquitur, à quo levamen, ac auxilium valeat ſperare. De hac horribili die loquens Joël cap.1. num.15. ait: *Prope eſt dies Domini, & quaſi vaſtitas à potente veniet.* Ex Hebræo Cornelius legit: *Quaſi vaſtitas potens à vaſtante potente.* Tam potens, & valida erit devaſtatio, ut nihil patiatur ſubſiſtere, ac remanere, ex quo debitores aliquam conſolationis, ac levaminis ſpeciem valeant accipere. D. Aëlredus in c.13. Iſai. in Bibliotec. tom.12. *Hæc utique dies*, ait: *tanquam veſtitas à Domino veniet; quid enim dies illa non devaſtat: Vbi ergo divitiæ, ubi lætitia? ubi pulchritudo corporis, ubi fortitudo? Omnia certe morientis vaſtantur.*

In die judicii homo deſertus erit ab omni auxilio & cõſolatione.

Joël. Cornel.

Aëlred.

48. Deſcendit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris regis Sennacherib centum octoginta quinque millia hominum, totóque ejus exercitu interfecto ipſe ſolus rex vivus effugit. Numquid ipſe ſolus vivus evaſit, ut ſervetur? Minime: ſcribit de eo Iſaias cap.37. n.38. *Et factum eſt cum adoraret in templo Neſroch Deum ſuum, Adramelech, & Sarazar filii ejus percuſſerunt eum gladio.* Valde mirum: non ab Angelo, ſed ab amantiſſimis filiis, à quibus tutamen debebat ſperare, mortem accepit. Cur tales ei portantur carnifices? Siſtebat homo coram Deo judice, à quo damnationis ſententia lata erat in ipſum: qua poſita omnes creaturæ, amici, & conſanguinei, ac filii adverſus miſerum armantur, ut nullum habeat propugnatorem, ſed omnes impugnatores, quos ut tortores ac carnifices vitæ ſuæ, ut mortem illi inferant, innuit, ac habet. D. Cyrillus Alexandrinus lib.3. cap.37. Iſaiæ ſic ait: *Filios eſſe dicit qui ipſum interfecerunt. Non divina ſententia in aliquos lata undique, & omnibus modis veniunt pericula, quibus hoc accidit: non ſanguinis conjunctionem, incolumitatis pignus habentes, non affectum, neque ſtudium filiorum, patribus debitum: ſed à quibus ſervari eos par erat, periclitantes, per eos ipſos in foveam interitus præcipitantur.*

Iſai. 17.

Sententia Dei lata, nec à filiis habet homo levamen, ſed mortem.

D. Cyril.

QUÆSTIO IX.

Quare villicus de ſe reſolutive aſſeverat quod nec poſſit fodere, nec mendicare?

DE ſe ait villicus: *Fodere non valeo* cum ob virium imbecillitatem, tum etiam ob diſſuetudinem, tandem cum eſſet in deliciis enutritus laborioſis operibus neſciebat inſiſtere. *Qui delicate à pueritia nutrit ſervum ſuum poſtea ſentiet eum contumacem*, Proverb. 29. num. 21. Non ſolùm ad opus, ac laborem, ſed etiam ad virtutem, & humilitatem. Ex hac etiam cauſa: *mendicare erubeſco.* Nam cum eſſet mundanus, ac in deliciis enutritus, pudor ei erat, ut ait D. Bonavent. propter humilitatem actus *Mendicare.* 49.

In deliciis enutritus non valet laborare.

Prov. 28.

Bonavent.

Senſus tamen moralis præcipuè hic eſt inquirendus. Gloſſa ait; denotatur quod: *Poſt hanc vitam non eſt locus fodendi compunctione terram animæ noſtræ, ad ferendum fructum: eſt nunc etiam confuſibile mendicare, ut fecerunt fatuæ virgines; imò inutile, & impoſſibile.* Poſt enim hanc vitam non eſt tempus exercendi opera rigida, ac pœnalia pœnitentiæ, nec etiam mendicandi, ac quærendi interceſſiones, ac preces Angelorum, ac Sanctorum; tunc etiam homo mortali peccato decidens illis non adjuvabitur, & ideò ait: Scio *quid faciam.* In hac enim vita opera pœnitentiæ, ac miſericordiæ ſunt exercenda, ut illis homo promereatur æternam ſalutem. 50. Gloſſa.

Poſt hanc vitam non eſt tempus merendi.

Manducare erubeſce, ait Villicus, D. Chryſologus ſerm.125. *Miſer*, inquit, *quem temporalitas habuit divitem: mendicum ſempiternalitas poſſidebit.* Quænam major miſeria, quàm quod in hoc ſæculo homo divitiis abundet, in æternitate verò extrema omnium bonorum paupertate laboret? hæc eſt extrema pauperies, & miſeria omnium miſeriarum. 51. Chryſ.

Ad eadem verba, *Mendicare erubeſco*: idem Chryſologus ſerm. 125. *Confuſionem*, ait, *futuri judicii pertimeſcit, in quo jam non pœnitendi tempus eſt, ſed pœnarum & ubi reus plus de conſcientia, quam de gehennæ erubeſcit incendio.* Quis ô miſer homo! te in tantas anguſtias redigit, ut jam de præſenti dicas: *Mendicare Erubeſco?* Solùm ad reddendam rationem vocaris, & nondum de tuis bonis ſpoliaris. Nondum aliqua pœna impoſita affligeris. Cur ergo tanto rubore mendicandi conturbaris? Plus ſanè torquebatur ipſa conſcientia criminum, quàm omni gehennali incendio, intolerabilior ſanè conſcientiæ cruciatus, quàm omne inferni ſupplicium, ideò non anxiatur homo de pœna, ſed de ipſa erubeſcentia, quam in conſcientia ſua patiebatur. *Vbi reus plus de conſcientia, quàm de gehennæ erubeſcit incendio.* Vide ſuprà num.17. 52. Idem.

Conſcientia plus torquet quàm gehennale incendium.

Ad calcem hujus quæſtionis maximè notandum, quod villicus ait: *Fodere non valeo, mendicare erubeſco.* Hæc duo conjungit fodere, & mendicare. Villicus vir nobilis, multis divitiis opulentus, cum autem imminentem paupertatem conſideraſſet, tam durum, ac rigidum illi videbatur mendicare, ac fodere; petere, ac quælibet laborioſa opera exercere. 53.

Viro ingenuo petere, opus duriſſimum.

Poſtquàm Job eſſet in ſterquilinio omnibus ſuis 54.

ſuis bonis, filiis, ac propria valetudine ſpoliatus; omnique morbo inflicto Dominus converſus ad
Iob. 42. pœnitentiam Job: *Venerunt ad eum omnes fratres ſui, & univerſæ ſorores ſuæ, & cuncti, qui noverant eum prius, & dederunt ei unuſquiſque ovem unam, & inaurem auream unam*, Job. 42. num. 11. Cur Job in tanta neceſſitate conſtitutus non petit aliquod donum à ſuis fratribus, & amicis, imò in toto ſui laboris tempore nihil petiiſſe lego. Sed ipſi venerunt & dederunt ei, ſine dubio movente Deo eorum corda, nam ideò dederunt ei *ovem unam, & inaurem auream unam*, ut commentan-
Gregor. Odonius. Gloſſa. tur D. Gregorius D. Odonius, Gloſſa ordinaria; & alii Quid *per ovem niſi innocentia, quid per inaurem niſi obedientia deſignatur?* Verba ſunt D. Gregor. lib. 35. moralium capit. 12. Cur ipſe Job non petit, ſed ipſi fratres, & ſorores movente Deo eorum corda illi ſua dona præbent? *Dominus converſus erat ad pœnitentiam Job*, volebátque eum à ſuis calamitatibus liberare, illúmque multis donis afficere. Non ergo Job petit,
Viro nobili petere durius ſuper omnem calamitatem. ſed ipſi fratres & ſorores dant ei. Job conditione erat valde nobilis, ac rex, & durius ei eſſet aliquid expoſtulare, quam omni ſua calamitate, ac privatione bonorum, filiorum, ac propriæ ſalutis vexari; & ideò nec in tota ſuæ calamitatis tragœdia petit, nec cum ab ea expeditur, ſed alta providentia diſponitur, ut unuſquiſque ei det, & præbeat.

55. Poſtquam Samuël unxit Saulem in regem, ait ei quod cum recederet ab eo juxta quercum Thabor, tres viros invenies. *Cumque te ſalutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies eos de manu*
1.Reg.10. *eorum*. 1. Regum 10. n. 4. Multa panis, ac alimenti penuria laborabat Saul, ut ibi multi docent; cur ergo ipſe non petit ab illis hominibus, ſed illi ei ultro præbent panes; quos ut accipiat propheta præcepto cogitur; ait enim ei, & accipies.
Mendoz. Non dicit veluti vaticinando accepturus es, ſed tanquam præceptum imponendo accipies, Mendoza in 1. libr. Regum. cap. 10. verſ. 4. in expoſitione n. 9. *Cernitur Saulis ingenuitas, qui ad petendum etiam in maxima rerum penuria ſe exhibuit verecundum: non enim dicitur illos duos panes accepturus, niſi Samuelis imperio coactus; & accipies, inquit Samuel, de manu eorum.*

Luc.16.n.5. Convocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui; dicebat primo: quantum debes domino meo?

Num. 6. At ille dixit, centum cados olei: dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede cito: ſcribe quinquaginta.

Num. 7. Deinde alii dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait: centum coros tritici. Ait illi, accipe litteras tuas, & ſcribe octoginta.

VERSIONES.

Euthym. n.5. Advocato unoquoque debitorum domini ſui.

Syriacus n.6. Dixit ei centum metretas olei. Ait illi: Accipe librum tuum.

Vatabl. Theoph. Centum batos olei, dixitque illi: accipe libellum tuum.

Arias Mont. Accipe ſcriptum tuum.

Caietanus. Litteram tuam.

Pagn. n.7. Deinde alteri dixit,

Syriacus. Dixit ei, centum coros frumenti: ait illi: accipe librum tuum & ſede: ſcribe octoginta coros.

EXPOSITIO IV.

Villicus habita reſolutione apud ſe. *Convocatiſque ſingulis debitoribus.* 56.
Unumquemque ex debitoribus ſingillatim vocavit, ne aliquis de majori debito alteri remiſſo conquereretur, unuſquiſque ægrè fert, ſi alter ei in aliquo præferatur, *Debitoribus Domini ſui.* Alios agnoſcebat debitores, cur non etiam ſeipſum agnoſcit debitorem; ut debita ſua domino intenderet perſolvere? quilibet aliorum pondera, ac onera intelligit, & cogitat, non verò ſua. *Debitoribus Domini ſui.* Notant Euthymius, Beda, D. Bonav. quia miſericordia impendi debet egentibus, ideo non cuilibet dat, ſed debitoribus. *Frange eſurienti panem tuum.* Iſai 58. n. 7. *Quilibet aliorum defectus, non verò ſuos intelligit.* *Euthym. Beda. Iſai. 58. Bonavent.*
Dicebat primo: qui advenerat, *Quantum debes domino meo?* Interrogat, non quia ignoret, ſed ut ille, cui cautio erat danda, confitens debitum, maximè cognoſcat quantum beneficium à villico accipiat, ſic ingratus eſt homo, ut neceſſe ſit quærere modos, ut ipſe beneficia habeat ante oculos.

At ille dixit, centum cados olei. Latè agunt Interpretes, ut explicent, quid ſit cadus, certum 57.
eſt, quod idem erat ac Græcè *batus*. Erat enim vas quoddam habile, ad liquida portanda manu, vel humero. *Accipe cautionem tuam.* Id eſt tuum ſcriptum, tuas litteras, quibus obligaris hero meo, ad ſolvendum centum, villicus tanquam omnium bonorum adminiſtrator, illas litteras tradit debitori ad hoc ut ipſe eas reſcindat, & laceret. Bene ponderat Rupertus libr. 8. de operibus Spiritus Rupert.
ſancti, cap. 21. *Singulis, dicit*, ait, *accipe cautionem tuam; quod eſt dicere: tantum tibi caveas, ut de cætero emendes.* Non dixit: accipe litteras, ſed cautionem: quia peccatori, ac debitori maxima cura ſit, ut cautus fiat, ne iterum in eadem peccata, ac debita incurrat, in quæ ſemel prolapſus eſt *Et ſede.* Nemo enim commodè poteſt ſcribere niſi ſedens *Citò.* Ne quis hoc ſciens ad dominum deferat, & hanc fraudem ei denuntiet. Carthuſia- *Peccator fiat cautus, ne iterum labatur.* Carthuſ.
nus Celeriter agenda ſunt bona, præſertim miſericordiæ opera, neſcit enim dare, qui dat tardè. *Ne dicas amico tuo: Vade, & revertere, cras dabo tibi: cum ſtatim poſſis dare* Proverb. 3. n. 28. *Scribe* Prov. 3.
quinquaginta, fac illud ſcriptum, aliáſque litteras, veterum loco ſuppoſitas, & ſcribe dimidium debiti, ſcilicet quinquaginta.

Deinde alii dixit. Non unus, ſed duo debitores pro pluribus ponuntur, quia villicus ſuam 58.
liberalitatem, non ad unum, ſed ad plures extendit, nec unum tantum, ſeu plures voluit comparare amicos, *Tu verò quantum debes?* Quærit quan-

quantum debeat, ut menſuratè cum prudentia diſtribuat bona, non enim diſponendæ ſunt res niſi alta prævia cognitione, *Centum coros tritici.* *Res diſponenda prævia cognitione.* Corus menſura eſt aridorum, Corus, ſive homer continet decem ephi, ephi autem continet tria ſata, id eſt tres modios, Ezech.45.num.12. Corus ergo continet 30. modios. Et ipſe debitor fatetur quantum debeat, quilibet enim per fidelem agnitionem debet cognoſcere ſuum debitum, *accipe literas tuas* Tuum antiquum ſcriptum debiti, ac obligationis inſtrumentum, *& ſcribe octoginta.* In nova ſcilicet tabula huic tantum remittit viginti coros, fortè quia hi viginti cori in valore æquabant quinquaginta coros, de quo quæſt. 21.

QUÆSTIO X.

Quare villicus tempore rationis plus diſſipat, quam antecedenti tempore ſuæ villicationis?

59. RAtio hujus rei litteralis patet ex verſ.4. ubi ait: *Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos ſuas,* Cum immineret ei tempus rationis, ac paupertatis, totus eſt ille miſericordiam impendendo, ut comparet ſibi, ac congreget amicos, à quibus in tempore ſuæ neceſſitatis ſubſidium, ac levamen habeat, ut ibi dixi expoſitione 3. n.42.

60. Theop. Secundò & moraliter Theophilus Antiochen. lib.3.comment. in Evangel. *Hanc comparationem,* ait, *ſalvator villico juſtitiæ id eſt Epiſcopis dedit, ut quomodo Domino ſuo fraudem fecit, ut haberet unde poſtea viveret, ita Epiſcopi non omnia peccata ulciſci debeant, ſed locum pœnitentiæ reſervare eos conveniat, cum præſertim ipſe Dominus* *Iuſtitiæ rigor temperandus clementia.* *dixerit, nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur à vita ſua, & vivat. Ideo autem laudavit Dominus fraudatorem domini ſui, ut ejus ſequentes exemplum, non omnia debita exigamus.* Laudatur villicus qui de bonis domino ſuo debitis large debitoribus remittebat, ut ex his diſcant præſules Eccleſiæ ſeveritatem, ac rigorem pœnitentiæ pro peccatis debitæ, & aliquantulum relaxare, & remittere; mitigando eſt nimia auſteritas cum lenitatis clementia. *Orietur in diebus* Pſalm.71. *ejus juſtitia, & abundantia pacis.* Pſalm. 71. n.7. Promittitur juſtitia, quia inde ſperandum videbatur, niſi diſtricta, pœna ac multa rerum devaſtatio. Ecce quid ſequitur, *& abundatia pacis.* Hebr. Seu utlegitur ex Hebræo, *& ubertas pacis.* Juſtitiæ rigor non ſolùm per ſe ipſum prodibit, ſed ſimul erit attemperatus, ac permiſtus ubertate Chryſ. multæ clementiæ, ac pietatis. D. Chryſoſtomus ibi: *Ecce,* ait, *orta eſt in diebus ejus juſtitia. Quæ juſtitia pietati conjuncta eſt tolerantiæ conglutinata, nulli malum pro malo reddere, cum omnibus hominibus pacem habere, pro inimicis orare.*

61. Chryſ. Tertiò. D. Chryſologus ſerm. 126. *Aufertur pudor* ait, *violatur innocentia, verecundia tota ſepelitur: ubi villicus reddendæ rationis tempore plus ardet in fraude, quàm tempore villicationis ambulavit in luxu: & qui ante ſubſtantiam vacuaverat diſſipando, vacuando chirographa, quod remanſerat plus evertit: nec curat unde poſſit ſarcire quod deerat, ſed quod remanſit, quemadmodum minorare poſſit, excogitat.* Multum miratur ſanctus Pater, quod villicus tempore reddendæ rationis plus ardeat in fraude, ac de bonis ſibi creditis diſpergat, quam tempore ſuæ functionis: videbatur enim valde conveniens prudentiæ, quod ipſa approximatio perſolvendi computationem bonorum cohiberet manus à majori diſſipatione bonorum, præcipuè cùm ille non haberet unde ea poſſit recompenſare. Cur ergo ſic modo Domini ſubſtantiam evacuat? tempore ſuæ adminiſtrationis intendebat conſulere, ac famæ opinioni ſuæ deſideriúmque conſervandi honorem coërcebat manus aliquantulum, & luxum moderabatur, ac cum *diffamatus eſt*, inde, quod inde conſequens eſt. *Aufertur pudor, verecundia tota ſepelitur. Plus ardet in fraude, quam tempore villicationis ambulavit in luxu.* Cum honor eſt amiſſus, & fama jam jacturam fecit; tunc ruptis frænis impudicè ardet in furta, & cogitat non quomodo diſſipata reſtituat, ſed quomodo quæ *Honeſtius vivitur famata, quàm ipſa deperdita* remanſerant, profundat. Honeſtiùs vixit, quandiu fidelitatis fama perduravit, quam dum deperditur. *Aufertur pudor, violatur innocentia, verecundia tota ſepelitur.* Vide c 8. q.3.n.25.

Quartò, ad eadem verba Chryſologi: *Villicus* 62. Chryſol. *tempore reddendæ rationis plus ardet in fraude, quam tempore villicationis ambulavit in luxu,* &c. Antequam villicus ad ſuæ adminiſtrationis reddendam rationem vocaretur, res ſui Domini negligenter curabat: at verò cum ad judicium citatur. *Redde rationem villicationis tuæ.* Non agit ut bona recuperet, ſed ut majori conatu, ac audacia diſſipet, ac devaſtet. Ecce miſera peccatoris *Miſer peccator cum pœnam impendit, audacius peccat.* conditio, quòd cum judicium appropinquat, judex rectus inſtat, ſupplicium impendet, & carnifices jam ſæviunt, cum tunc omnia peccata eſſent amputanda, reprimenda, ac pœnitentia delenda; tunc magis augentur, ac multiplicantur, illiſque ſe peccator committit, ingurgitat *& qui ante ſubſtantiam evacuaverat diſſipando, quod remanſerat plus evertit.*

63. Matth.25. Poſt diſtributa talenta quærit homo lucrum à ſervis ſuis *Accedens autem, & qui unum talentum acceperat, ait Domine ſcio quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas ubi non ſparſiſti: & timens abii, & abſcondi talentum in terra,* Matth.25.n.24. Vocatur homo, ut de talento ſibi credito reddat rationem, & cum negligenter ſe habuiſſet in re Domini ſui totus perfuſus in lachrymas veniam debeat petere, miſericordiamque Domini ſui implorare. At ipſe in- *In extremis iniquus peccata peccatis accumulat.* clementer Dominum ſuum veluti crudelem, & rigidum accuſat, & arguit, in eúmque procaciter invehitur, & tanquam deſidiæ ſuæ reum criminatur. *Homo durus es, metis, ubi non ſeminaſti.* Cùm tempus eſſet abolendi peccata, ipſa impudenter multiplicat: & à Domino ſuo leviter accuſatus totum ſcelus in eum refundere diris verbis intendit. D. Chryſoſtomus homil. 41. in Geneſ. *O ma-* Chryſ. *litiam*, ait, *famili: ô immenſam ingratitudinem! Nam non ſolùm contempſit, & nihil negotiatus eſt talento ſibi concredito, ſed & pro talento accuſationem attulit. Ita enim ſolet malitia obtenebrare rationem, & eum, qui ſemel à via eſt averſus, in præceps ferri facit.* Vide tom. 2. c. 11. quæſt. 17. num. 190.

QUÆST.

QUÆSTIO XI.

Quare tantus eſt villicus, ut minuat numerum centenarium, minus uni, quàm alteri dimittens?

64. IN limine quæſtionis notandum eſt, primum debitum dimiſſum à villico non fuiſſe auri, vel argenti, ſed olei; primus enim debitor vocatus dixit: *Centum cados olei.* Meritò addubitat Chryſologus ſer. 126. *Quare non argenti, vel auri pondus?* Debitores iſti populum Judæorum adumbrabant: populus autem Hebraicus ex divina diſpoſitione accepit in Ægypto aurum, & argentum; *in argento, & auro eduxit eos Dominus*, accepit etiam à Domino frumentum; nam *à fructu frumenti, & olei multiplicati ſunt.* Cur ergo primum debitum populi deſignatur in oleo, non verò in tritico, vel vino? Sacri reges, prophetæ, ac ſacerdotes oleo ungebantur; multus debitor erat populus Judaicus Deo ex beneficiis collatis in deſerto, in tranſitu maris rubri ac in poſſeſſione terræ promiſſæ, tamen primum, ac maximum debitū extitit, quod ei dediſſet optimos reges, prophetas, ſeu prædicatores, ac ſacerdotes D. Chryſol. citatus ſic pergit: *Debebat Judæus oleum*, ait, *quod chyrographo legis ad ungendos reges, prophetas & ſacerdotes chriſtianis Chriſmatis acceperat in figuram, donec ad ipſum regum & prophetarum & ſacerdotum principem perveniret.* Nullum majus beneficium à Deo datur, quàm bonus princeps ut juſtè regat, bonus prædicator ut doceat, ac optimus Sacerdos, ut dirigat ad Dei cultum. *Debebat Iudæus oleum, quod ad ungendos reges, prophetas, & ſacerdotes acceperat.*

Chryſ. — *Idem.* — *Bonus princeps, ac ſacerdos, magnum Dei beneficium.*

65. Quæſtio præſens inquirit, Cur villicus, qui diabolum præfigurabat, ut exiſtimat D. Gaudentius lib. ad Gemin. Dum toto ſuo conatu intendit, ut debita Domino ſuo integra non ſalvantur; cur illi qui oleum tenebatur ſolvere non viginti ſicut in tritico perſuadet defraudaret? Cur illi qui centum coros tritici debebat, ſufficiens reputat, ſi viginti diminuat, cum in oleo quinquaginta fur[illegible]tur? Cur minorem numerum in tritico quā in oleo intendit? in quo prudentia villici notāda eſt, non enim omnia debita æqualiter remittit, ſed ex cōvenienti ratione in uno minus, quā in altero.

Ratione diſcreti eſt ad hibenda.

66. Reſpondet primò D. Gaudentius cit. *Nec illud otioſum eſt, quod major numerus deperiit Domino, cui debitores ſumus ex operibus à Deo figuratis, quam ex tritico ad vitalis fidei ſpecimen comparato.* Minoris, ac parvi numeri fraus in tritico reputatur maximè exitialis, ac damnoſa ſervis. Quamvis enim aliarum omnium virtutum dimidiam partem diabolus tibi auferat, pro certo habet non tantùm damnum inferre, ac ſi paucis vicibus à divino pabulo, ac tritico defraudet, ac ſeparet; tot ſunt gratiarum dona, quæ in divino Sacramento communicantur, ut illius parva abſtinentia majus negotium faceſſit diabolo, quam ſi ab operibus aliarum virtutum per multum tempus te ceſſare faciar.

Gaudent. — *Abſtinentia ab Euchariſtia multum damnum infert.*

67. Secundò. Carthuſianus: *Cur*, ait, *minus dimiſit huic, quam præcedenti* habenti ſcilicet oleum? *Reſpondetur quod ad inſinuandum, quòd indigentibus magis ſit tribuendum: rurſus ad inſinuandum, quod cordialius debeamus indigentioribus compati, quam ſuccurrere valeamus. Oleo namque compaſſio, tritico autem ſubventio deſignatur.* Oleo donatur compaſſio, ſeu pietas, tritico verò ſubventio, ſeu ſubſidium, in neceſſitate plus impenditur de oleo, quàm de tritico. Aliquando enim ipſa pietas, & compaſſio in neceſſitate magis impendenda, quàm ipſius operis ſubſidium, ac auxilium; *quod cordialius debemus indigentibus compati, quam ſuccurrere valeamus.*

Pietas ſubſidio anteponenda.

Tertiò convocatis non omne debitum dimiſit villicus, ſed partem quandam; nam ei, qui obſtrictus erat ad centum tritici coros ait: *Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta.* Allegoricè. Dæmon villicus iſte erat, qui hanc machinatur artem, ut non ſtatim ad omnia præcepta tranſgredienda perſuadeat; nam ſi in exordio ſuæ tentationis in omne ſcelus præcipitaret, illum homines exhorruiſſent: ſinit ille aliqua virtutum opera exercere, ac ſolvere v. g. octoginta coros tritici, & ad violanda tantummodo quædam præcepta provocat, ut paulatim homines ab implendis divinis mandatis avertantur, ac ab omni obſervatione excidant univerſæ iniquitati famulantes. 68.

Diabolus non omnia legis præcepta ſua dat violare ſed aliqua.

Quartò D. Chryſologus ſerm. 126. *An tantam fraudem*, ait, *villicus conſpirat, & agebat, ut totam fidem perderet, dum mediat cautionem?* Uterque debitor ad perſolvendum centum, ſive in oleo, ſive in tritico erat aſtrictus; cur villicus illis non tollit totum debitum, ſed tantum dimidiatum remittit? bene ſciebat Diabolus, qui in villico præfigurabatur, quod in reddendis debitis Domini ſui, idem eſſet nihil date, ac mediatum ſolveret, totum enim perdit, qui dimidiatum Deo exolvit, ſimilem enim reportat damnationem, ac ille, qui totam legem defraudat. 69.

D. Chryſ. — *Qui dimidiat legis obligationes, legem non implet.*

Quod graviter confirmat D. Hieronymus in cap. 36. Iſai. de legis præceptis intelligens verba illa Jacob. 2. n. 10. *Quicumque autem offendit in uno, factus eſt omnium reus.* In cujus confirmationem adducit ſanctus Doctor illud Pſal. 102. n. 1. *Benedic anima mea Domino: & omnia interiora mea nomen ſanctum ejus*: Sic commentatur S. Hier. *Quomodo enim cithara non emittit vocalem ſonum, atque compoſitum, ſi ſaltem, una chorda rupta fuerit; ſic ſpiritualis venter prophetæ, ſi una in eo virtutum chorda fuerit, non poterit melos dulce reſonare: Philoſophorum quoque ſententia eſt hærere ſibi virtutes; & Apoſtoli Iacobi, quod cui una defuerit, huic omnes deſint virtutes.* 70.

Hieron. Iacob 2. Pſal. 102. — *Cum unum mandatum violatur tota lex violatur.*

Cum Moyſes eſſet in cacumine montis Sinai, accepit duas tabulas Teſtamenti, in quibus tota Lex erat ſcripta, in una ea, quæ pertinebant ad Dei cultum; in altera verò ea, quæ ſpectabant ad proximorum utilitatem, cúmque deſcendiſſet, ac vidiſſet populum idololatrantem: *Projecit de manu tabulas: & confregit ad radices montis.* Exod. 32. n. 19. Quid eſt, quòd tabulæ à Deo formatæ, Deo ſcriptæ, & modo Moyſi datæ, non integræ permanent; ſed tam facilè, ac citò franguntur; Neutra ex illis tabulis integram legem habebat, ſed dimidiatam, & inde tam facili negotio ipſæ duæ tabulæ confractionem patiuntur, & neutra ex illis ſalva perſiſtit, cum enim lex ſit dimidiata, ſtatim tota in perditionem, ac dilacerationem abiit. D. Hilarius cap. 27. in Matth. *Moyſes decem verba*, ait, *duabus tabulis conſcripta acceperat. Neceſſe enim erat, omnia ea in utraque conſcribi.* Expende verbum, *neceſſe erat.* Ut illæ tabulæ per multa ſæcula perdurarent, expediens erat, ut lex non eſſet dimidiata, ſed tota in utraque exarata. *Neceſſe erat omnia ea in utraque conſcribi.* 71.

Exod. 32. — *Dum lex dimidiatur, ſtatim tota frangitur.* — *Hilar.*

QUÆSTIO XII.

Quare villicus tam impudenter tot furta audet committere?

72. *Cæcitas debitorum.* MAgna eſt hujus villici cæcitas, & impudentia; magna etiam debitorum eſt cæcitas, & impudentia. Nam cum villicus fraudulenta cautione, ac ſcriptura, magnam debiti partem dimittere; illi libente acceptant, & acquieſcunt. Cùm obligationem non abſcindant, ſed durius illam commutent, & ne Domino ſemel perſolvant, ſervi remanent tributarii; ut quotidianis villico datis muneribus plus conſumant, quàm ſi Domino integrè perſolviſſent. *Expendunt homines ſua, ut aliena acquirant.* Ea eſt humana fragilitas, ut plura nullo modo debita in Dei obſequio præſtare, vel tanta cupiditate feruntur homines in bona aliena, ut eligant ſua conſumere, ut aliena comparent. Salv. Ut dixit Salvian. lib. 1. ad Eccleſiaſt. *Vt acquirant, quæ non ſunt ſua, prodigant quæ ſunt ſua.*

73. Ad quæſtionem, Magna eſt villici impudentia, quòd cùm ſe conſideraſſet in oculis Domini ſui, ab ipſo enim vocatus eſt, ut coram ipſo præſentaretur, ac ſuæ villicationis redderet rationem; Dominique ſui magnam retinebat memoriam. Dicebat enim debitoribus, *quantum debes Domino meo?* Et tamen in oculis Domini, ac cum ejus viva memoria tot furta audet committere, ut Chryſ. ponderat D. Chryſologus ſerm. 526. *Nec in oculis Dominicis deſinit, ſemel cœperit qui furari.* *Auri ſitis inextinguibilis.* Tam inextinguibilis eſt auri ſitis, & cupiditas, ut nihil declinet, ac vereatur, nec etiam Domini ſui oculos caveat, ſed ipſo inſtante, ac præſente manus ad furta extendat.

74. *Furtis deditus, non deſiſtit.* Secundò. *Nec in oculis Dominicis deſinit, ſemel cœperit qui furari.* Furtis erat deditus villicus, diſſipaverat enim ſubſtantiam Domini ſui; qui autem hanc pravam furandi conſuetudinem ebibit, ita furtis ineſcatur, & allicitur, ut nec in oculis Domini à furandi arte deſiſtat, ſed illam omni conatu exerceat.

75. Tertiò. Valdè liberaliter de rebus Domini ſui dat cautiones, condonat debitoribus debita; unde illi tanta liberalitas, ut ſic bona Domini ſui diſpendat, ac tam profuſe largiatur? In bonis illis comparandis nullum villicus ſuſtinuit laborem, ac ſudorem, ſed quæ à Domino ſuo multa fatigatione, ac ærumna acquiſita, ipſe deliciis indulgens facilè conſumpſerat; quæ enim unius labor peperit, ſæpè alterius prodigalitas devorat.

76. Inſtanter Hebræorum populus expoſtulat ab Aaron in deſerto, ut illis faciat Deos, qui eos præcedant. Exod. 32. Quibus ait Aaron: *Tollite inaures aureas de uxorum filiorùmque, & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me: fecitque populus quæ juſſerat deferens inaures ad Aaron.* Exod. 32. n. 2. quod tam diligenter populus exequitur, ut dicat Oleaſter. Oleaſter: *Vix Aaron verba finiorat, quando jam omnia jocalia, & pretioſa ſua ad eum adducunt.* Lyppom. Quæ omnia, ut ait Lyppomanus, liberaliſſimè afferebantur. Quomodo homines, qui ſunt valdè cupidi, & avari auri & argenti, ut illud tenaciſſimè retineant in quandam inſaniam, ac ſtultitiam, illud profundunt abſque ulla mora? Advertit ſacer Textus, quomodo filii Iſraël omnes Ægyptiorum divitias obtinuerunt. *Fecerunt filii Iſraël ſicut præceperat Moyſes, & petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea & aurea, veſtémque plurimam. Dedit autem Dominus gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis: ſpoliaverunt Ægyptios.* Exod. 12. Exod. 12. n. 35. Tanta opulentia auri in Iſraël ſine labore parta eſt, ſine difficultate acquiſita, & una tantum levi petitione obtenta; inde facile illius profuſio eſt exorta, ut ſine ulla æſtimatione in fatuam idoli inſaniam, ſit erogata; ubi tota contemptibiliter devoratur. *Aaron ſine ſudore partum, ſine æſtimatione devoratur.*

77. Educto populo de Ægypto dat ei Deus per deſertum panem de cœlo, ac Angelorum eſcam omni dulcedine, ac ſuavitate exuberantem, & ſe habentem, de qua Salomon ait: *Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & paratum panem de cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem.* Sap. 16. Sap. 16. n. 20. Et tamen cum talis ac tanta eſſet eſca; in faſtidium, ac vilipendium verſa eſt in populo, ita ut diceret: *Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leviſſimo.* Num. 15. Numer. 15. num. 5. *Nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi Man.* Num. 11. Numer. 11. n. 6. Unde tantum tædium, ac vilipendium? *Paratum panem de cœlo præſtitiſti illis ſine labore.* *Manna ſine labore habitum, in nauſeam ac contemptum venis.* Cùm pretioſiſſima eſca eſſet ſine ullo labore accepta, ſine ulla æſtimatione habita populo, labor enim impenſus cibi delicias emollit, & quanto ſudore res emitur, tanta ſaporis dulcedo exhauritur, grata eſt eſca ſudore obtenta, vilis ſine illo adepta, Nazianz. D. Gregorius Nazianzenus, orat. 2. *Facti ſumus,* ait, *vobis in ſatietatem, & nauſeam antequam guſtum ullum noſtri, ſpeciémque præbuiſſemus: Adeò facilè in contemptum venit quidquid facile ſuperatur.* Ex facilitate contemptus ex difficultate verò multus valor prodit, *Facilè in contemptum venit, quidquid facilè ſuperatur,* Vide cap. 27. q. 4. num. 2.

Luc. 16. n. 8. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet, quia filii hujus ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.

VERSIONES:

Syriacus. Et laudavit Dominus noſter præfectum domus iniquum, quod prudenter feciſſet: filii enim ſæculi ejus prudentiores, &c.

Theoph. Laudavit Dominus diſpenſatorem iniquum.

Arias. Laudavit Dominus villicum injuſtitiæ, quia filii hujus ſæculi prudentiores ſuper filios lucis in generationem ſuam.

Arabicus. Prudentiores filiis lucis in generatione eorum hac.

EXPO

EXPOSITIO V.

78. Gloſſa. Euth. Theoph. Beda. Bonav. LAudavit Dominus villicum iniquitatis, ſeu diſpenſatorem iniquum, & juſtum. *Quia prudenter feciſſet.* Non laudat Dominus, ut inquiunt Gloſſ. Euthym Theophyl. Beda. D. Bonav. diſpenſatoris furtum, injuſtitiam, ac iniquitatem, ſed ejus ingenium, aſtutiam, ac ſagacitatem, qua ſuo commodo in futurum proſpexit, ſibi procurans amicos de bonis Domini ſui: à quibus, cùm eſſet amotus à ſuo officio, in egeſtate imminenti adjuvaretur, ac levamen haberet. *Quia filiis hujus ſæculi*: tales dicuntur mũdi amatores, ſua lucra ac commoda temporalia quærentes, *prudentiores*, hoc eſt ſagaciores, & aſtutiores *filiis lucis ſunt*: filii lucis illi appellantur, qui in Dei luce, Dei fide, & charitate illuminati ambulant. *In generatione ſua*, hoc eſt in genere ſuo, ſeu ad ſuum genus commodi, & boni temporalis, filii hujus ſæculi, ſeu mundani ſagaciores ſunt ad caduca, ac temporalia comparanda, quam filii lucis ad æterna, & ſalutis bona conſequenda; ut enim mundani temporalia obtineant, mille modos, artes, & inventiones fabricant, ſive fraude, ſive jure, ut ait D. Auguſt. lib. 11. de Gen. ad litter. c. 2. *Ad conſulendum ſibimet in poſterum, quamvis fraude non jure.* Quantam autem ſolicitudinem in hoc impendant mundani, explicat Euſeb. Emiſſ. in propria homil. *Prudentiores, ait, ſunt illi in malo, quam iſti in bono. Vix enim inveniuntur aliqui ſancti, qui tantam prudentiam habeant in acquirendis bonis æternis, quantam calliditatem iſti habent in acquirendis bonis temporalibus, & fugitivis. Pro eis enim die, noctúque vigilant, laborant, anguſtiantur.*

Auguſt.

Euſeb.

79. Tyrin. Luc. Burg. Corn. Ratio hujus eſt, ut notant Tyrinus, Lucas Burgenſis, Cornelius, & alii Quia in hominibus maximè viget ſenſus, ac cupiditas terrenarum rerum, ad illaſque multa datur in nobis propenſio, cum oculis, manibus, ac ſenſibus tangantur. Mens verò noſtra, ac ſpiritus deprimitur, ac hebetatur à noſtra natura corrupta, à corpore ſcilicet, cupiditate, ac ſenſu, ſpiritualia enim ſunt recondita, & oculis non cernuntur, ex quo fit ut mundani impulſum cupiditatis, & ſenſus ſequentes ſagaciores, ac ſolertiores ſint ad temporalia bona comparanda, quàm ſpirituales viri ductum humanæ mentis, ac ſpiritum ſequentes ad procuranda ſibi ſpiritualia bona. Dixi ductum humanæ mentis ſequentes; quia aliquando viri ſpirituales illuſtrati divina gratia, ac divino ſpiritu afflati omnem humanam ſapientiam, ac ſagacitatem tranſcendunt. Et ideo dicuntur, *filii hujus ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua*, hoc eſt in genere ſuo, ut eſt communis interpretum vox. Non dicuntur ſimpliciter prudentiores, ſed in certo ordine ſecundùm ſuam generationem, ſeu genus prudentiæ, ac aſtutiæ humanæ.

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus laudat villicum, cum iniquè, & injuſtè egerit?

80. *Ratio difficultatis.* RES valde mira eſt omnibus expoſitoribus, quod hic Dominus, qui Deus eſt laudet villicum iniquitatis, cum illius eſſet pravum, & malitioſum, furtum nempe; furtum autem non eſt laude, ſed vituperio, ac ſupplicio dignum apud Deum. Deinde quis unquam Dominus ſuorum bonorum diſſipatorem, ac raptorem laudibus extollat? Quomodo ergo Dominus hujus villici eſt encomiaſtes?

Rectè reſpondet Gloſſa: *Non de fraude, ſed de prudentia, quamvis peccantem laudat.* Nam licet villici opus eſſet culpabile, modus tamen providendi ſibi ad neceſſitatis tempus poteſt in bonum documentum trahi. Nam, ut ait D. Bonavent. ſicut ſerpens in diffuſione veneni eſt deteſtabilis, ſed in prudentia cuſtodiendi caput imitabilis à viris perfectis; pro quo dicitur. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, ſimplices ſicut columbæ.* Matth. 10. ſic villicus iſte deteſtandus eſt, quia fraudem commiſit, ratione cujus villicus iniquitatis dicitur, & laudandus eſt quia prudenter contra periculum ſibi remedium adinvenit; hoc exemplum nobis objicit Dominus, non ut fraudem imitaremur, ſed ut illo artificio ad juſtitiam uteremur, quo ille ad injuriam uſus eſt. Ait D. Ambr. ſer. 11 in Pſal. 118. *Aſſuetum bello virum externa fraus inſtruit*, ad prudens nempe aliquod conſilium ex illius imitatione capeſcendum, vel denique ad uſurpandum in bonum, quod adverſarii in malum detorquebant. 81. Gloſſ. Bonavent. Matth 10. *Etiam ex fraude aliquid poteſt conſiderari bonum ad imitandum.* Ambroſ.

82. Auguſt. Secundò D. Aug. lib. 2. Quæſt. Evang. quæſt. 34. *Si laudari potuit, ait, ille à Domino, qui fraudem faciebat, quanto amplius placent Domino meo, qui ſecundùm ejus præcepium illa opera faciunt; ſicut etiam de judice iniquitatis qui interpellabatur à vidua comparationem duxit ad judicem Deum, cui nulla ex parte judex iniquus conferendus eſt.* Tanquam argumentatur Dominus à minori ad majus. Si villicus, cum eſſet fraudulentus, & injuſtus ob aſtutiam, ac providentiam laudibus condecoratur à Domino ſuo, multo ergò majoribus encomiis ab ipſo laudabimur, ſi per juſtam eleemoſynam nulli damnum, ſed multis commoda contulerimus. *Argumentum ad eleemoſynam faciendam.*

83. Chryſ. Tertiò D. Chryſologus ſerm. 125. de villico agens, ait: *Qui reus de multis unam legitur placuiſſe per fraudem.* Ipſa villici fraus diſplicuit, placuit tamen ipſa ſagacitas, ac aſtutia, quæ ſub fraude latebat, ſunt enim multi defectus probitatis indices & fertiles: ingenium ad virtutis vigorem conducit, à quibus defectibus ſi homo expoliatur, valde magnus evadet, expendit D. Auguſtin. l. 22. contra Fauſtum; factum illud Moyſis, *percuſſum Ægyptium abſcondit in ſabulo*, Exod 2. n. 12. ibi delictum homicidii, & ſub ipſo magnam ad virtutis indolem recognoſcit. *Veruntamen, ait, animæ virtutis capaces, ac fertiles præmittunt ſæpè vitia, quibus hoc ipſum indicent, cui virtuti ſunt potiſſimum accommodatæ, ſi fuerint præceptis excultæ.* *Fertile ingenium in peccatore datur etiam ad bonum.* Auguſt. Exod. 2.

84. Eccl. 42. Ait Sapiens Eccleſiaſt. 42. num. 14. *Melior eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens*; Quæ ſententia valde explicatu eſt difficilis; & multas habet expoſitiones. Quomodo fieri poteſt, ut melior ſit iniquitas viri, quam mulier benefaciens? Ipſa enim eſt quidpium, & laudabile? D. Gregor. lib. 11. moral. cap. 29. Rabbanus hic, Gloſſa, & alii per virum intelligunt mentes fortes, ſagaces, ac diſcretas; per mulierem verò infirmas, indiſcretas ac deſides, veluti ſi dicatur: Ad virtutē aptius eſt ſecundùm ſe, ingenium aſtutum, & diſcretum, quamvis aliàs vitio laboret, potius quàm aliud deſes, & indiſcretum etiam bono incumbens; Gregor. Rabban. Gloſſ.

Aſtutum ingenium ſub vitio ſi mundetur, magnum erit in virtute.

nam hujuſmodi ingenium infirmè, enerviter, ac imbecilliter benefacit; illud verò fortiter, & magnanimè, ac multa diſcretione agit, & ideo ex hac parte tale ingenium melius eſt, ſi enim à vitiis mundetur ac purgetur, maximè virtute irradiat, & fulget. Præfatum Eccleſiaſtic. locum explicans Strabus ait: *Sæpè enim culpa fortium fit occaſio virtutis, & virtus infirmorum occaſio peccati.* Sæpè enim fortium lapſus, eſt occaſio, ut recognoſcentes ſuam miſeriam generosè ad magnos virtutum proventus exurgant; at verò ſtante infirmorum virtute ex ſua deſidia, ac tepiditate aliquando anſa ad magnam ruinam paratur.

Strabus.

85. Theop. D. Bernard.

Quartò. Theophylactus quæſt. 10. *Laudatur, villicus, ut prælati inſtruantur, ut alquid de rigore amittant.* Vide ibi dicta. Quintò. D. Bernardus Epiſtol. 257. *Diſpenſator ille, cujus laus eſt in Evangelio, elegit potius fraudem facere Domino ſuo, quam proximo non miſereri. Denique pro centum, nunc quidem octoginta, nunc verò quinquaginta adhibuit. Juſte laudatus eſt, qui Domino ſuo rerum maluit, quam perſonarum jacturam facere.* Non contriſtatur Dominus de facultatum jactura, ſed de diſpenſatoris ſagacitate ſibi complacet, illúmque laudat, quod prudenter feciſſet: Dominus iſte Deus, qui tam magnificus, ac liberalis eſt in ſuos, ut ſuarum rerum damna non cogitet, dummodo nos lucrum habeamus, ipſéque ſibi homines lucretur; ipſe ſibi paupertatem elegit, ut nos divitiis illius impleamur.

Dominus patitur defraudari de ſuis donis, ut nos ditemur.

86. Zach. *Chriſtus fit pauper, ut nos locupletes eſſemus.*

Ait Zacharias cap. 9. num. 9. *Ecce rex tuus venit juſtus, & ſalvator, ipſe pauper aſcendit ſuper aſinam.* Quomodo, qui verè eſt omnipoten, pauperem habitum aſſumens, non in millibus Angelorum, non in curru ſublimis apparet, ſed in vili & abjecto aſino? ſicut non magis ſuam regiam poteſtatem exhibet, & præbet? ipſe pauper factus eſt, ut nos illius divitiis locupletaremur. D. Auguſtin. ſerm. 6. de Nativit. *Occultatur, ait, in membris infantis potentia majeſtatis, Deus pendet ad ubera genitricis, pannorum vilium ſqualore contegitur, duriſſimi ſuffert præſepis anguſtias & totus miſericors humiliter patitur, dummodo mundus, qui perierat, liberaretur.* Vide Amor Chriſti, hoc tom. 1 2. & 3.

D. Aug.

Luc. 19. n. 9. Ego autem dico vobis: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceris, recipiant vos in æterna tabernacula.

VERSIONES.

Syriacus. Sed hoc vobis dico: facite vobis amicos ex hoc mommo uno iniquitatis, ut cum defeceritis, illi recipiant vos in tabernacula ſempiterna.

Arabicus. Accipite vobis amicos de bonis iniquitatis.

Vatablus Parate vobis amicos ex mammona injuſto.

Tertull. lib. 4. contra Marci. cap. 33. De mammona injuſtitiæ.

EXPOSITIO VI.

87. *Applicatio parabolæ.*

Fit hic applicatio totius parabolæ. Ac ſi dicat Dominus, quemadmodum villicus ille amicos ſibi comparavit iniquis divitiis, id eſt ex divitiis, quas malis artibus in uſum, & commodum ſuum convertit, ita & vos facite amicos ex mammona iniquitatis, divitias veſtras pauperibus erogantes, ut vos recipiant in æterna tabernacula. Mammona ſecundùm phraſin Hebraïcam divitias ſignificat, derivaturque Mammona à nomine Hebraïco, quod ſignificat abſcondere, vel etiam à Chaldaico, quod idem eſt ac theſaurus abſconditus; ſolent enim opes abſcondi. Vel etiam Mammon ut notat Carthuſian. nomen erat cujuſdam idoli, quod *Plutum* appellabatur, & à gentibus, tanquam divitiarum Deus colebatur, inde nomen idoli divitiis adaptatum eſt, divitiæ à multis tanquam aliquod divinum numen venerantur. Unde avaritia ab Apoſtolo appellatur, *idolorum ſervitus.* Ad Epheſ. 5. num. 5. Seu quia Mammon nomen eſt cujuſdam dæmonis, ut aliqui tradunt, de quo ait D. Paſchaſius: *Quaſi qui divitiis præſit hujus ſæculi, non quod in ejus ditione ſint, ſed quia eis utitur ad decipiendum, dum incautos, divitiarum irretit laqueis,* Dicitur quod præſit divitiis, quia divitiis objectis homines fallit, ac ad retia ſua trahit.

Carthuſ. *Divitiæ ut numen venerantur.* Epheſ. 5. Paſchaſ. *Diabolus per divit. decipit.*

88. *Ego dico vobis.* Adhortor, ac moneo vos, *facite vobis amicos de mammona*, ſeu divitiis *iniquitatis.* Non quod de bonis, quæ injuſtè quis agnoſcit poſſidere eorum ſit diſpenſator, tenetur enim illa Domino ſuo reddere, ſed tantum ea poteſt diſtribuere, quæ juſto titulo poſſidet. Dicuntur ergo divitiæ iniquitatis ex multiplici ratione. Primò, quia per iniquitatem, injuſtos contractus, ac rapinas parentum, & majorum acquiruntur: juxta illud D. Hieron. Epiſtol. 150. ad Hedibiam: *Omnis dives, aut iniquus, aut iniqui hæres* Filius, aut nepos ſuorum avorum fraudes omnino ignorat. Secundò divitiæ dicuntur iniquæ, quia ſunt cauſa, occaſio, ac irritamenta multorum malorum, ac peccatorum. Tertiò, ut explicant Beda, Haymon; divitiæ faciunt homines iniquos, inſolentes, ac pravos; nam illi, qui aliàs erant mites, ac boni, divitiis fiunt ſuperbi, ac feroces. Quartò. Quia ſæpè cum iniquitate expenduntur. Quintò. Ut docent D. Auguſtinus ſerm. 35. de Verbis Domini, ita divitiæ excæcant mentem, ad eáſque ordinariè ita afficiuntur poſſeſſores, ut eas ſolas eſſe divitias exiſtiment, non verò divinas, & cœleſtes. Meretrix illa magna: *Erat circundata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua,* Apocal. 17. num. 4. Cùm eſſet plena divitiarum, habebat poculum ad inebriandum, ut ipſis divitiis mentem, ac judicium perverteret. Ioachimus Abbas. *Divitibus hujus mundi ſunt pretioſa vaſa ad oſtendendum vanitatem gloriæ ſuæ, in quibus eſt abominatio ebrietatis.*

D. Hieron. *Quomodo divitiæ ſint iniquitatis.* Beda. Haymon. Auguſt. *Divitiæ excæcant mentem.* Apoc. 17. Ioach.

89. *Ut cùm defeceritis.* Vita, & officio diſpenſandi; cùm enim ſublati fueritis à vita, à vobis etiam erit ablata omnis Mammonæ diſpenſatio; ita interpretantur Titus Boſtrenſ. Euthymius, Theophil.

Titus. Euthym.

Theoph. Bonavent. Syrus.

Theophyl. Bonavent. & alii. Syrus legit in ſingulari, *cum defecerit*, Mammona à vobis, quod fiet in morte veſtra. *Recipient. vos.* Scilicet amici, quibus ex Mammona iniquitatis eleemoſynam impendiſtis; ſi enim hi pauperes ſancti, & jam in cœlo regnantes, eodem vos in ſuis orationibus, ac meritorum communicatione recipient: ſi enim pauperes ſunt impii, eleemoſinarum merces non deperditur, ſed illarum merito recipient vos, non ipſi, ſed ille, cujus amore eleemoſina facta eſt, Chriſtus nempe, & B. Virg. cum ſuis cœleſtibus Angelis. *In æterna tabernacula.* In manſiones

Theophyl.

nempè regni cœlorum. Theophylact. *Felix*, ait, *permutatio cum temporaria permutantur æternis.* Polchrè D. Chryſ. in Catena: *Ars artium*, ait, *peri-*

Chryſoſt.

tiſſima eſt eleemoſina, non enim nobis domos fabricat luteas, ſed vitam æternam impendit.

Quæstio XIV.

Quare nobis mandat Dominus facere amicos de mammona iniquitatis, ut ab eis recipiamur in æternam beatitudinem?

90. *Pauperes debemus quærere.*

NOn ſolùm ait Dominus, quod proximo indigenti eleemoſinam demus, ſed ait: *Facite vobis amicos.* Innuens, quod pauperes diligenter inquirendi ſunt à nobis, ut eorum indigentiæ, ac neceſſitati ſuccurramus; cum Loth ſederet ad portas civitatis, *compulit illos oppido*, ſeu ut le-

Arias.

git Arias. valde, *ut diverterent ad eum ingreſſique domum illius, fecit convivium*, Geneſ. 19. n. 5. Cùm illos egenos exiſtimat, non ſolùm adhortatur, ſed etiam coëgit eos. D. Chryſoſtom. expendens illud Apoſtoli ad Rom. 12. Hoſpitalitatem ſectantes: *Inſtruit nos, ut non expectemus egenos, donec ad*

Geneſ. 19. Chryſ. Rom 12.

nos veniant, ſed ad ipſos curramus, & feſtinemus, ſicut Loth & Abraham.

91. Aug.

Ad noſtram quæſtionem reſpondet primò D. Auguſtin ſerm. 35. *Qui ſunt, qui habebunt æterna tabernacula? Niſi ſancti Dei, & qui ſunt qui ab ipſis accipiendi ſunt in tabernacula æterna? Niſi qui eorum indigentiæ ſerviunt, & quidquid habuerunt pauperibus diſtribuerunt, ut Deo ſine ſæculari compede ſervirent.* Tuis divitiis, tuis eleemoſynis faciendi ſunt tibi amici, ut ab eis recipiaris in æterna tabernacula, quod enim pauperi datur, tibi non diminuitur, ſed cum multo fœnore ad te multiplicatum redit. Mandavit Deus

Quod pauperi datur in noſtrum commodum venit. Exod. 23.

Moyſi: *Sex annis ſeminabis terram, ſed ſeptimo anno dimittes eam, ut comedant pauperes populi tui.* Exod. 23. num. 10. Si ſeptimo anno ſemina non ſunt terræ mandanda, nec fruges colligendæ; ergo fame peribunt homines. Maximè. Cùm enim fructus hujus anni in pauperum neceſſitates diſtribuantur, minimè aliquid poterit deeſſe, ſed omnia valdè multiplicata erunt, benedictio enim divina promittitur, ut antecedenti anno ſexto terra producat trium annorum fructus. Sic ait Deus: *Dabo vobis benedictionem meam anno ſexto, & faciet fructus annorum trium, ſeretiſque anno octavo, & comedetis fruges veteres uſque ad annum nonum, donec nova naſcantur, edetis vetera* Levit.

Levit. 25.

25. n. 21. Eleemoſyna in ſinu pauperis magnum ſemen ad uberes fructus.

92.

Secundò, D. Bernard. in Declamationibus: *Communicate eam pauperibus, quorum eſt regnum Dei cum venerit hora eorum reminiſcantur, & deficientes vos recipiant in æterna tabernacula ſua & conſolationem ſuam: menſuram enim bonam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinus eorum, nec erit illud pallium breve, quod duos operire non poſſet, aut ſtratum coanguſtum, ut decidat alter.* Mandat Dominus, ut pauperes, & egenos faciamus nobis amicos, quorum paupertate tam ampla eſt dignitas, ut non ſolùm ſibi, ſed etiã aliis poſſint ſuis orationibus parare æterna tabernacula, ſic ipſi degunt in cœlis, ut ſibimetipſis, ac aliis valeant parare ſedes. Ait Regius Vates: *Audite hæc omnes gentes; auribus percipite omnes qui habitatis orbem, quique terrigenæ, & filii hominum, ſimul in unum dives, & pauper.* Pſalm. 48. n. 1. Vocantur ad Deum dives, & pauper; maximè tamen expendendum eſt, quod ait: *Simul in unum dives & pauper*, ſeu ut ex Græco legi poteſt: *In idipſum dives, & pauper.* Quaſi dives non per ſe adducatur, ſed prout eſt unitus ac conglutinatus cum paupere, ſub cujus umbra, ac protectione trahitur. D. Cæſarius Arelatenſ. homil. 24. quæ eſt de ulmo, & vite. Poſtquam latè ponderat, quod ulmus cum ſit arbor ſublimis, ſignificat divites; vitis verò cum humilis ſit pauperes adumbrat; ulmus, verò quamvis ſublimis caret fructibus, prout verò vitem ſuſtentat fructibus exornatur. Tunc ſic ſubdit S. Cæſar. *Arbor ulmea ſignificat hominem divitem in hoc mundo. Sicut enim arbor illa ſublimis eſt, amæna, & humida, & tamen fructibus vacua: ita & quicunque dives ſæculi hujus quamvis ſublimetur honoribus in multis facultatibus amænus, & jucundus eſſe videatur, tamen ſi ad vitem, id eſt ad pauperem Chriſti eleemoſinarum ſuarum brachia quaſi ramos piiſſimos humiliter non expãdit, à fructibus æternæ vitæ vacuus remanebit.* Dives per ſe vacuus eſt fructibus, prout verò ad pauperem ſuis eleemoſynis accedit fructibus exornatur, ut ad æterna tabernacula ingrediatur.

Bern. Pſal. 48. Græc. *Dives per eleemoſynã exornatur fructibus, ac feretur in cœlum.* D. Cæſ.

Tertiò. D. Chryſ. concion. 3. de Lazaro: *Verum habes amicum*, ait, *egregium, admirandum, at ne iſte quidem tunc ibi eſt adfuturus. Quomodo igitur dicit: Facite vobis amicos ex mammona iniquitatis, ut recipiant vos in æterna tabernacula? Non hic eſt amicitia opitulatrix: ſed eleemoſyna. Etenim ſi ſola auxiliaretur amicitia dicendum erat; facite vobis amicos. Nunc autem oſtendens quod non ſola ſufficiat amicitia, addidit ex mammona iniquitatis*, Quod ſatis eleganter dictum eſt. Multis modis comparantur amici, vel orationis dulcedine, vel donatione, vel alio modo; valde mirum, quòd non ſolùm mandat Dominus facere amicos, ſed addidit amicos ex mammona iniquitatis, hoc eſt ex eleemoſynis pauperibus datis, ut eorum interventu ingrediamur ad æterna tabernacula. Nonne ſufficit quod faciam mihi amicos potentiſſimos prece, ſeu orationẽ, ad quid peculiariter exprimitur ex mammona iniquitatis; Oſtendit Dominus, quod non ſic nobis proderũt amici orationibus comparati, ac illi quos ex eleemoſynis erogatis in pauperes aſſequuti fuerimus apud Deum. Illa enim inveniutur efficaciſſima patrocinia, quæ ex eleemoſynis impenſi obtinentur. Unde ſic ſubdit citatus Chryſoſt. *Vis ſcire*, ait *quod eleemoſyna eſt, quæ patrocinatur, opus tuum, ac beneficium tuum, non ſimpliciter in bonorum amicitiis, ſed in amicitiis per mammonam partis juſſit te confidere.*

93. Chryſ. *Ex eleemoſynis pauperum efficaciſſima ſunt patrocinia Sanctorum.* Chryſoſt.

Ait Dominus per Ezechelem 14. num. 19. *Si* Ezech.

peſtilen

peſtilentiam immiſero ſuper terram illam, & effudero indignationem meam ſuper eam in ſanguine, ut auferam ex ea hominem. Et Noë & Daniel, & Iob, fuerunt in medio ejus: vivo ego dicit Dominus Deus quia filium, & filiam non liberabunt. Compone hæc cum his, quæ narrantur Actor.6.nu.40.

Actor 9.

Quod unus tantum Petrus orans Thabitam demortuam ſuis orationibus in vitam revocat. *Petrus ponens genua oravit, & converſus ad corpus dixit, Thabita ſurge: at illa aperuit oculos ſuos.* Cur tres viri illi ſanctiſſimi ſuis orationibus pro filiis non exaudiuntur; at verò Petrus pro una muliere defuncta, & ſibi devota deprecans exauditur? De Thabita dicitur in textu: *Erat plena operibus bonis, & eleemoſynis, quia faciebat.* ibidem num.36. In illis tribus viris apud Ezechielem dabatur patrocinium cum orationibus tantum; at verò in Petro cum oratione ſimul conjuncta erat diſtributio eleemoſynarum in pauperes, ex qua tam efficax fuit patrocinium, ut ſtatim optata impetraret, & mulieri vitam reſtitueret. Opportunè rem explicat D. Chryſoſtomus in Pſalm. 49. *Audi*, ait *quid dicat Propheta: ſi ſteterit Noë, & Iob, & Daniel, filios ſuos, & filias ſuas non liberabunt. Quantum luxit Samuel, & Saulem non eripuit? Quantum precatus eſt Hieremias, & Iudæos nihil juvit? Quid ergo: ſunt ne ſupervacua Sanctorum preces? Nequaquam ſed magnas vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris. Ita etiam Petrus ſuſcitavit Thabitam, non ſolum oratione, ſed etiam illius eleemoſyna.* Ecce preces ſine eleemoſynis non impetrant effectum, maximè verò ſi ab ipſius eleemoſynis habent auxilium.

Oratio ut exaudiatur, ab eleemoſynis auxilietur.

Chryſ.

QUÆSTIO XV.

Quare mandans Dominus facere eleemoſynas pauperibus, addidit: cum defeceritis recipient vos?

95. Expendo verbum, *cum defeceritis*; hoc eſt, ut dixit in expoſitione, cum vita, ac officio functi fueritis, ex pauperum orationibus ob eleemoſynas datas habeatis auxilium: & præſidium in hora mortis, in tempore judicii, ac receptione æternæ vitæ. Ait Eccleſiaſt.7.num.13. *Sicut enim protegit ſapientia ſic protegit pecunia.* Quæ verba ſic legit Paraphraſtes Caldaic. *Quemadmodum cuſtoditur vir in umbra ſapientiæ: ſic cuſtoditur in umbra argenti tempore, qui facit ex eo eleemoſynam.* Sicut enim vera ſapientia in omni preſſura facit declinare omne malum, ſic & pecunia erogata in pauperes omnia jacula divinæ indignationis depellit. Pro quo eleganter ait D. Gregor. Naziazenus orat.17. *Ad neceſſaria tempora ſupernæ benevolentiæ tibi præſidium para miſericordiam Deo commoda, neminem unquam Deo aliquid prius obtuliſſe pœnituit: in beneficio reddendo copioſus eſt.* Singula verba pondera, At *neceſſaria tempora* Nempe in hora mortis die judicii. *Miſericordiam Deo commoda*, qui enim miſericordiam impendit pauperi, miſericordiam Deo commodat, quaſi ex jure videtur agere cum Deo, ut illi æternam gloriam reddat.

Ex eleemoſyna præſidiū in hora morti ac iudicii

Eccleſ.7. Chald. Naz.

96. Ad noſtram quæſtionem reſpondet D. Bernard. in declamationibus: *Facite nobis amicos de mammona iniquitatis, ac ſi manifeſtius dicat: Væ vobis divitibus, qui habetis conſolationem veſtram,* Bern.

Attamen unum jam ſupereſſe videtur, communicate eam pauperibus, quorum eſt regnum Dei, ut cum venerit hora eorum reminiſcantur, & deficientes vos recipiant in tabernacula ſua, & conſolationem ſuam, quam modo prudenter expectant, dum veſtrā ipſis præripitis, miſericorditer communicent deſolati. Premo verbum, *cum defeceritis*; id eſt cum aliter potentes, ac valentes non eſtis ad hanc urbem cœleſtem obtinendam. Veluti qui civitatem munitiſſimam expugnat, cum eam nullo modo valeat expugnare, nec ad illam habere ingreſſum, ac induſtria utitur? milites ſeu cuſtodes donis, ac datis pecuniis corrumpit, ut illi aditus pateat, civitas cœleſtis eſt munita, & veluti clauſa divitibus, ut ipſe D. Bernard. citato loco ponderat, expendens illud Chriſti Domini, Matth.19. *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire quàm divitem intrare in regnum cœlorum.* Cùm ergo *vos defeceritis*; non valentes, nec potentes hanc urbem cœleſtem intrare, erogatis pecuniis arte & induſtria utemini, porrigite eleemoſynas pauperibus: ut ipſi ſuis orationibus, ac meritis vos adjuvent, manus præbeant, ut cœli janua vobis pateſiat. *Attamen unum jam ſupereſſe videtur, communicate eam pauperibus ut deficientes vos recipiant.*

Eleemoſyna efficax ars, ut cœlum oppugnes, & ad illud ingrediaris.

Matth.19.

Ait Salomon Proverb. 10.num.15 *Subſtantia divitis, urbs fortitudinis ejus.* Ac ſi dicat, tota fortitudo divitis ad oppugnandam cœleſtem civitatem, quamvis fortiſſimam, ejus divitiarum ſubſtantia eſt in pauperes diffuſa, ad quod etiam tendit id, quod ipſe ſapiens ait Proverb.13.n.8. *Redemptio animæ viri, divitiæ ejus.* Ac ſi d cat: Anima divitis, ſuis opibus tenetur veluti capta nexibus ſuarum iniquitatum, à quibus eleemoſynis expenſis in pauperes liberatur Utrumque locum dilucidat D. Ambroſius epiſtol. ad Vercellenſ. Eccleſiam, *Neque*, ait, *ipſæ divitiæ vituperabiles.* Redemptio animæ viri, divitiæ ejus. *Quoniam qui pauperi donat, redimit animam ſuam Eſt ergo his materialibus divitiis virtuti locus. Quaſi Gubernatores eſtis in magno mari, ſi quis ergo bene gubernat ſuum navigium, citò tranſit fretum, ut perveniat ad portum, qui autem neſcit regere ſuum cenſum, onere ſuo mergitur; ideò ſcriptum eſt:* Poſſeſſio divitum civitas firma. *Quæ eſt iſta, niſi Hieruſalem, quæ in cœlo eſt? Bona hæc poſſeſſio, quæ fructus perpetuos facit.* 97. Prov.10. Prov.13.

Eleemoſyna redimit animā ab omni malo.

Ambroſ.

Ait Eccleſiaſticus 29.n.15. *Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & ſuper ſcutum potentis, & ſuper lanceam, adverſus inimicum tuum pugnabit.* Optatus Milevitan. lib 3. contra Donat. *Conclude eleemoſynam*, legit *abſconde panem.* Illud verò in corde pauperis Græcus: *In cellis tuis.* Quod enim pauperi datur tibi reſervatur. In rem noſtram Super *ſcutum potentis pugnabit.* Quodnam eſt ſcutum potentis nubes nempe quam Deus tanquam ſcutum, cum iratus eſt, opponit adverſus peccatores, ne eorum preces pertranſeant ad eum, quod cum multis lachrymis dicebat Jeremias, Thren.3. num. 44. *Oppoſuiſti nubem tibi, ne tranſeat oratio.* Forte ergo hoc ſcutum, quod cœlum eſt veluti clauſum, ac munitum, ne oratio penetret, eleemoſyna tamen, ut irrefragabile telum illud valet perrumpere, ut ad Dei thronum deveniat, ac ut omnia impetret, & obtineat D. Chryſoſtomus 9. de Pœnitentia: *Magna res eleemoſyna*, ait, *præcidit aërem, tranſit Lunam, Solis radios cadit ad ipſum venit cœlorum culmen, ipſos pertranſiens cœlos & Angelorum, populos decurrens. Archangelorumque* 98. Eccl.20. Optat. Græc. Thren.3.

Eleemoſyna efficacius quam oratio penetrat cœlum.

Chryſ.

gelorúmque choros, & omnes ſup riores poteſtates ipſa aſſiſtet regali throno, quod ex ipſa diſce Scriptura. Cornel. eleemoſynæ, *inquit*, & orationes tuæ aſcenderunt in conſpectu Dei. Corn.

CAP. XXIX.

Dives epulo, & Lazarus.

Luc. 16. *n.* 19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, &. byſſo, & epulabatur quotidie

VERSIONES.

Syriac. Porrò vir quidam dives erat, & amiciebatur byſſo, & purpura: & quotidie ſe oblectabat magnificè:

Clem. Alex. Homo quidam erat valdè dives.

Arabicus. Induebatur purpura, & byſſo: & jucundè vitam ducebat quotidie, & ſplendidè vivebat.

Græcus. Gaudebat quotidie, & hilaris erat.

EXPOSITIO I.

1. Chryſ. Mald. Barrad. Corn. NOTAT Divus Chryſoſtomus homil. de Divite, & Lazaro, quem ſequuntur communiter Recentiores, Maldonatus, Barradas, Cornel. Hæc ſpectare ad ea, quæ ſuperius de exhortatione eleemoſynæ dicta ſunt à Chriſto Domino hoc cap. 16. D. Luc. num. 9. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis.* Et numero. 13. *Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ.* *Connexio cũ ſuperioribus* Quare immediatè hæc omnia hoc horrendo exemplo confirmat, objiciens ante oculos, divitem tartareis cruciatum flammis, qui non fecerat amicos de Mammona iniquitatis, & pauperibus nec micas quidem cadentes de menſa ſua dabat; cætera verò intermedia in hoc cap. 16. pronunciata ſunt à Chriſto, eo in loco, quo extant apud Matth. 6. & ibi à nobis ſunt explicata tomo. 2.

2. *Homo quidam erat.* Non dicitur vir, ſed homo, à natura corrupta, quæ in eo multis erat depravata, dicitur homo, ne iſte veluti aliqua beſtialis fera intelligeretur; nam qui ventri, ac gulæ tantum indulget, & clauſa habet viſcera ad ſuos fratres, non homo, ſed brutum animal reputatur, quod toto conatu de ſuis paſcuis eſt ſolicitus, ſic hunc epulonem pungit D. Chryſ. homil. unica, *Ubi divitiæ, & feritas*, ait *Leonem video non hominem: nobilitatē perdidit ignobilitate malitiæ.* Et dicitur de eo, ut notat Hugo. *Erat dives* Per præteritum imperfectum, quia omnis finaliter non bonus, imperfectè eſt dives, quia Chryſ. Hugo. *opulentia cum ferocitate non hominis, ſed leonis eſt.*

ejus divitiæ prætereunt, & pereunt. *dives dicitur*, ait D. Bonavent. non ſolùm propter divitiarum poſſeſſionem; ſed etiam propter earum nimium affectum, ac delectationem, ratione cujus incraſſatur, ac prægravatur ſpiritus, non poſſit pervenire in ſublimia regna cœlorum, Matth. 16. numer. 24. Et quamvis hic miſer eſſet dives in temporalibus, tamen ut ait D. Fulgent. libr. de ſtatu viduali, cap. 9. *Pauper erat in multitudine divitiarum, nudus in pulchritudine veſtium, infirmus in ſanitate corporis, famelicus in ſatietate ventris* Cum ejus divitiæ ei inſervirent, ut æternas divitias, æternam pulchritudinem, ſalutem, ac ſatietatem perderet. Bonav. Matth. 19. Fulg.

3. *Induebatur purpura, & byſſo.* Purpura veſtis coloris purpurei, qua non eſt alius habitus pretioſior, ac magnificentior. Byſſus linum tenuiſſimum ac delicatiſſimum. Byſſus tunica interior, purpura veſtis exterior. *Et epulabatur quotidie.* Denotatur illius frequens, ac diuturna conſuetudo ſplendida lautæ, & opulentæ menſæ. Græcus habet. Oblectatur per ſingulos dies. Oblectabatur pretioſis epulis, pretioſo vino, muſica, multaque frequentia ſervorum; aliiſque hujuſmodi rebus, Epulabatur quotidie ſplendide, Gloſſa. Ecce voracitas: quæ ut plurimum habet luxuriam adjunctam *Epulati eſtis ſuper terram, & in luxuriis enutriſtis corda veſtra*, Jacob. 5. n. 5. Græc. Gloſſa. Jacob. 5.

QUÆSTIO I.

An hujuſmodi eventus Divitis cum Lazaro ſit hiſtoria, vel parabola?

4. PArabolam eſſe exiſtimant Divus Chryſoſtom. 4. Homilia de Divite & Lazaro: ubi paſſim parabolam dicit. Et hoc loco Theophylact. Titus Boſtrenſ. D. Gregorius Nazianz. in Carm. de parabolis Luc. Theophyl. Antioc. lib. 4. Allegoriar. Eucherius quæſtionibus in Lucam. Chryſoſt. Theoph. Boſtrenſ. Theop. Luc.

5. Hiſtoria eſſe docent Tertullian. lib. de Anima cap. 7. D. Cyrill. lib. 1. in Joan. cap. 22. D. Auguſtin. ſerm. 227. de tempore. D. Irenæus libro. 2. cap. 62. D. Iſidorus Peluſiota Epiſt. 376. ad Cyrium, D. Greg. homil. 40 in Evangelia, D. Chryſolog. ſerm. 124. D. Chryſoſt. homil. de Lazaro, & Divite. Et hoc loco in Lucam D. Ambroſ. Euth. Lyran. Carthuſian. Baron. in Annalibus. Et Lucas Burgenſ. Barrad. Cornel. & alii, qui omnes dicunt fuiſſe hiſtoriam, quæ paulo ante illud tempus, quo Chriſtus prædicavit, contigerat, nomen pauperis exprimitur in litera, qui dicebatur Lazarus; nomen verò divitis ex traditione Hebræorum refert Euthymius, qui dicebatur *Ninenſis.* Tertul. Cyril. Aug. Iren. Peluſiot. Greg. Chryſ. Chryſo. Ambr. Euth. Lyran. Carth. Barrad. Corn.

6. Euthymius, Maldonatus, Menochius, Tyrinus exiſtimant partim eſſe hiſtoriam, partim parabolam, quod mihi eſt probabilius, quod nempe Dives, & Lazarus fuerint, & quod ille ſepultus ſit inferno, hic in ſinum Abrahæ aſportatus hiſtoria eſt. Colloquium autem divitis cum Abrahamo poſtulantis ab ipſo, ut ad illum Lazarus mitteretur, qui gutta aquæ refrigeraret linguam ejus, parabola adjuncta hiſtoriæ eſt; non enim miſeri ex inferno ſanctos rogare ſolent, nec de aliorum ſalute ſe ſoliciti exhibent, ut Dives erga fratres ſuos ſe oſtendebat. Euth. Mald. Menoch. Tyrin.

Quod

Quod ergo ſit mera parabola, ſed etiam
7. hiſtoria. Probatur. Primò. Quia Chriſtus eam non vocat parabolam,ſeu ſimilitudinem,uti facere ſolebat in aliis parabolis,ſed eam proponit quaſi veram hiſtoriam. Secundò: quia in honorem hujus Lazari,ut ſancti, & leproſorum,ulceroſorúmque patroni,multæ vetuſtæ variis in locis extant Eccleſiæ, quibus annexa ſunt hoſpitalia pro cura leproſorum, ut teſtatur Baronius,& videre eſt in Roma, Olyſſipone,Conimbrica,& aliis locis. Tertiò, quia hic nominatur Lazarus. In parabolis enim,cum ſint fictæ,nomina vera,& propria non ſolent apponi, & in nulla parabola Christus Domini nomen alicujus proprium uſurpavit. Hoc argumento communiter utuntur Patres, D.Chryſoſtom.homil. de hoc loco. *Neque enim in parabola dicenda nomina ſunt.* D.Ambr. citatus. *Narratio magis*, ait,*quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur*,&c. Tertullian. allegatus. *Et quid illic Lazari nomen,ſi non in veritate res eſt?* Ex quo fundamento contra Hebræos, ac Hæreticos probatur librum Job non parabolam fictam,ſed veram hiſtoriam continere, cum illic nomina Job,ac ſociorum,& regionum deſcribantur.

Probatur quod ſit hiſtoria.

Baron.

Chryſ. Ambroſ.

Tertull.

8. Quartò.Maldonatus ait: *Moderationis fuiſſe Chriſti, ut pauperem,quem laudabat, nominaret divitem, quem vituperabat,non nominaret,ne illi injuriam faceret,&ſibi invidiam conflare videretur: ſi enim parabola fuiſſet,in parabolis perſonarum nomina licuiſſet exprimere non minus utique divitem quam pauperem nominaſſet, nullam in ficta narratione cuiquam facturus injuriam.* Pauperem,quem laudabat, nominari divitem, quem vituperabat, abſque nomine introducit, nomen hominis crudelis, inhumani, ac jam inferno ſepulti non exprimit Chriſtus,ſed illi, pepercit;diſcant à Chriſti exemplo prædicatores ut viventium, eorúmque,quorum correctio omnino deſperata non eſt,nominibus notis,ac ſuggillationibus parcant, ne illis injuriam ac ignominiam inferre videantur.

Mald.

Peccatoris publici nomen tacendum.

9. Conſtituta ſolemni celebritate Jeroboam Rex, Principeſque populi Iſraël immolabant ſacrificia idolis ſuis, miſſus eſt à Domino Propheta, qui Regem, ac principes increparet,diráque ſupplicia illis denunciaret, qui accedens loquitur ad altare dicens. *Altare,altare,hoc dicit Dominus.Ecce filius naſcetur domui David, Ioſias nomine,& immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum,qui nunc in te thura ſuccendunt*, 3.Reg.13.num.1.Si Propheta deſtinatur ad Regem, ac principes,coarguendo de ſua iniquitate, ac abominatione,quæ in omnium oculis erat manifeſta, nam apertè arant ipſi victimas ſacrificantes, cur ergo non ad ipſos, ſed ad altare dirigit ſermonem Propheta? Verum eſt quod eorum facinus in omnium oculis patebat. Tamen Dei Miniſter ſic indignationem temperavit, accuſationémque ordinavit,ac inſtituit; ut regis,ac principum nominibus ſilentio involutis, contra altare verba dirigeret,ut eorum famæ, ac honori aliquantulum parceret,ne laceſſere, ſed admonere videretur Theod. q 42. *Ne ſic*,ait,*quidem errantem eum deſpexit benignus, & clemens Deus, miſit enim Prophetam,cui juſſit, ut nihil ei diceret, ſed altari.*Pondera: *Errantem non deſpexit.*

3.Reg.13. *Etiam publici peccatoris nomini conſulendum.*

Theod.

10. Cum Apoſtolus in Schola Corinthia pungeret hominem turpiter affectum; de quo ſcribens ait: *Auditur inter vos talis fornicatio,qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris ſui aliquis habeat*, 1. Corinth. 5.n.11.Qui homo,ut notat Theodoretus in Præfat. ejuſdem Epiſtolæ,erat vir nobilis, & inſignis, cujus peccatum erat tam publicum, ut teſtibus non indigeret, ut notat D.Anſelmus; tamen Apoſtolus illius nomen non exprimit,ne famam læderet, ſed ut illius honori aliquantum conſuleret.

1 Cor.5. Theod.

Anſelm.

11. Ad populum errantem ait Deus per Ezechielem 20.num.35.*Adducam vos in deſertum populorum & judicabor vobiſcum ibi facie ad faciem.* Dum Deus vellet accuſationem, ac increpationem proponere contra populum delinquentem, non ſolum eum adducit in deſertum,ſed inſuper ait, quod res ſit tractanda *facie ad faciem*,quæ eſt phraſis maximè notatu digna,& idem valet ac,ut dicunt Maldonat.Cornelius.*Solus cum ſolis, ſine arbitris, ne gentes videant pœnas quas de vobis ſumpturus ſum:*Ea eſt Dei benignitas,ac humanitas,ut nolit peccatores publicè traducere, & aliorum ludibrio exponere;ſed ſecretò,& remotis arbitris corrigere ſolet.

Ezech. 20.

Deus ſecretò corripit delinquentes.

Maldon. Corn.

QUÆSTIO II.

Quare miſer Avarus prætioſa purpura,ac byſſo induebatur?

12. MVltus rerum apparatus conceſſus eſt à Deo huic miſero, ut ait D.Chryſologus ſerm. 124.*Certè,ut tantis dives bonis fultus Deo gratus eſſet.*Nam etiam ut ait Theodoretus lib.6.de Provident. *Apertiſſimum defenſionis campum haberent malitiæ operarii, ſi in hac vita divitiarum theſaurum ſolis juſtis iudex ille diſtribuiſſet.* Divinus Magiſter intus,& in cute agnoſcebat Iudam, quid vellet,quid tentaret, quid raperet.*Fur enim erat, & loculos habens.*Joan.12.num.6.& tamen nummos illi committit ad diſpenſandum. D. Chryſoſt. homil. 64.in Joan.*Vt omnem*, inquit, *tolleret proditoris materiam*,ne conquereretur Judas, ſi ab illius nummis eſſet excluſus.

Chryſol. Theop.

Deus malos divitiis afficit, ut eos gratos faciat. Ioan.12. Chryſoſt.

13. Primò. Reſpondent Beda, Haymon, D.Bonavent.Hugo. *Purpura eſt regis habitus ſeu rubens habitus èconchis marinis ferro circumciſis emiſſa; piſci cultus latet inter conchas marinas,de cujus ſanguine tingitur purpura, ſoli autem reges,vel imperatores hoc genere veſtis utebantur,Byſſus ſicut dicit Beda, genus eſt lini candidiſſimi,& molliſſimi, & tantum naſcitur in Ægypto.*Verba ſunt Hugonis, Byſſus autem ad illum candorem,ac tenuitatem multis cruciatibus, ac tunſionibus devenit, ut latè deſcribit Plin. l.19.c.1 Hoc genere veſtimentorum magnates ſæculi ad ſuam pompaticam magnificentiam,ac oſtenſionem componuntur;Reges enim,principes,ac divites ex parvú orum ſanguine,preſſura,ac vexatione veſtiuntur,ac adornantur in ſuo cultu, ac apparatu.Vide ſupra cap.6.n,77, & n.90.91.

Beda. Haymon. Bonavent. Hugo.

Plin. *Reges, ac principes veſtiuntur de ſanguine parvulorum*

14. Secundò. D.Hieronym.ad Juliam.*Divitem purpuratum*, ait,*Gehennæ flamma ſuſcepit.*Pro nimio ſuo ornatu, ac luxu purpura utebatur dives;purpureus, ac ſanguineus veſtis color conſimilis gehennali igni. Apte ergo non alio colore, ſed purpureo utitur avarus, ac ſi in ſuis deliciis, ac delectationibus ſuorum tormentorum præſagium reportaret miſer,purpureus ejus apparatus ſuæ æternæ damnationis fructus indicabat. Volens

D.Hieron.

Iniquus in ſuis delitiis habet præſagium ſuæ damnationis.

Volens Angelus oſtendere, Joannis damnationem meretricis magnæ, oſtendit ei mulierem, *quæ circundata erat purpura, & coccino, & inarata auro & lapide pretioſo*, Apocalypſ. 17. n. 4. Cur mulier, quæ ad ſui damnationem, & mortem ibat, non oſtenditur ſacco veſtita, ſed purpura, & coccino ac ſi ille nimius ornatus multam cognationem cum damnatione haberet, illiúſque eſſet prophetia; Tertullianus lib. de cultu fœmin. cap. 12. *Illa civitas magna*, ait, *cum proſtituta à Domino appellationem meruiſſet, quali habita appellationi ſuæ comparata eſt, ſed & certè in purpura cum coccino, & auro, quæ maledicta ſunt, ſine quibus non potuit maledicta deſcribi.* Preme ultima verba, *ſine quibus non potuit maledicta deſcribi*, quæ ignem futurum præſagiunt, & laſciviam præſentem indicant. D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſtol. 4. *Vilem*, ait, *Dei noſtri veſtitum imitare, nam mollities præſens laſciva eſt.*

Apoc. 17.
Tertullian.
Peluſiot.

15. Tertiò. D. Gregorius homil. 40. in Evang. ait, *Veſtimenta pretioſa niſi ad gloriam quærit, ut honorabilior cæteris habeatur.* Ampla purpura fulget Avarus quotidiano ſplendide epulatur convivio multo cum apparatu, ad quid tanta rerum pompa in homine vulgari, ac particulari? Maximè nobilem, ac regium ſe oſtentare affectabat miſer, & ingenuitatem, quam natura ei denegaverat ex veſtium ſplendore exambiebat ſibi uſurpare, *ut honorabilior cæteris eſſe videretur.* Decorem, quem ei natura non dederat, ex ſumptuoſo ornatu, ac ſplendida menſa ſibi maturare intendebat, ut cæteris nobilior videretur. Narrat Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 10. Quòd Appelles cuidam è diſcipulis ſuis, qui Helenam multo auro ornatam depinxerat, dixiſſet: *O adoleſcens cum poſſes pingere pulchram, pinxiſti divitem.* Sic multi cum non poſſint ſe pulchros reddere; decore virtutis, ac nobilitatis; divitiis ſe volunt magnos oſtentare.

Greg.

Ignobilis ex pompa vult nobilis reputari.

16. Duæ mulieres deſcribuntur in Scriptura ornatæ, ac circundatæ auro, una filia Regis, Pſal. 44. *In veſtitu deaurato, circumdata varietate*, n. 10. & iterum; *In fimbriis aureis circumamicta varietatibus*, ibidem num. 14. Altera mulier illa meretrix in Apocalypſ. 17. num. 4. Quæ erat *circundata purpura, & coccino; & inaurata auro, & lapide pretioſo.* Multa tamen differentia inter ſe diſcrepant hujuſmodi mulieres; nam illa Pſalmi ſuum ſplendorem non deſumebat à veſtitu: ſed ab intrinſeco. *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*, ſeu ut legunt D. Hieronymus, D. Auguſtinus, *ab intrinſecus.* At verò Babylonica meretrix ex ornatu, ac compoſitione exteriori maxime nitere, ac ſplendeſcere ſatagebat. *Erat circundata purpura, & auro, habens poculum aureum in manu ſua.* Quænam hujus rei ratio? Cum illa prima eſſet regis filia valde præexcellens nobilitate generis, omnium virtutum, ac donorum, non veſtitu, ſed à ſuo intrinſeco decore præilluſtris erat; at verò cum meretrix illa eſſet turpis, & infamis, fœdata omni turpitudine, ac vitio, cum qua omnes reges terræ fornicati ſunt, à purpura exteriori deaurata exambiebat inſigniri, ac nobilitari. Rupertus ad citatum Apocalypſeos locum: *Pulchrè dicitur*, ait, *quia circundata erat purpura: quæ nimirum dicto vigilanter audientibus, ad animum revocat, quanta in regali habitu, ſuperborum ſit vanitas: extrinſecus namque pulchris ſpeciebus colorari poſſunt, quarum vel optima videtur regia purpura, ſed intrinſecus, vel ſubtus eandem purpuram, non ſolùm propter fluxam libidinem ulceroſa? ſed etiam per accidentium morborum genera diverſa, miſera & tabida.*

Pſal. 44.
Apoc. 17.
Hier.
Auguſt.

Nobilis de virtute, ignobili de exteriori vult magnus reputari.

Rup.

QUÆSTIO III.

Quare in argumentum damnationis hujus divitis dicitur, quod induebatur purpura & byſſo, cum his utens mulier fortis laudatur.

17. Maxime criminatur hic dives, quia induebatur purpura, & byſſo. Et tamen mulier illa fortis, quæ maxime laudatur in Proverbior. 31. numero 22. Inter ejus illuſtria encomia prædicatur. *Byſſus, & purpura indumentum ejus.* Cur ergo tale veſtimentorum genus huic mulieri in gloriam, diviti verò in vituperium cedit. Cum utriuſque idem videatur ornatus?

Prov. 13.

Ratio difficultatis.

18. Ad quæſtionem reſpondeo. Primò ex doctrina Caietani ad noſtrum textum: *Peccatum luxus* ait, *immoderatio veſtitu exteriori ſignificatur: purpura enim regum, non cujuſque divitis eſt* Primum in hoc divite arguitur, quod eſt: *Homo quidam induebatur purpura.* Erat quidam homo particularis ac plebejus genere, licet divitiis repletus: at mulier fortis multum præilluſtris erat. *Nobilis vir ejus, cum ſederit cum Senatoribus.* Erat vir ejus ex Senatoribus, ac principibus civitatis. Purpura principum, ac regum veſtis eſt, inde ornatus ille mulieri conveniens inveniebatur, improportionatus verò omnino avaro: Quilibet juxta ſui ſtatus conditionem componatur, ac exornetur, ex quo purpura in divite crimen, in muliere verò laus. Vide ſuprà c. 22. n. 24. 25. & 26. & n. 109. 110. & 111.

Caiet.

Cuilibet veſtis juxta ſuum ſtatum & conditionem.

19. Secundò. Ut reſpondeam adverte, quod byſſus, eſt linum quoddam valde candidum, & ſubtile quod ad illum candorem, ac ſubtilitatem multis cruciatibus, ac tunſionibus pervenit, ut jam ſuperiori quæſtione ex Plinio notavi, unde communiter aſſumitur, ut typus jejunii ac macerationis carnis. Purpura verò indumentum regale, & inde per ſe indicat multum ſplendorem, ac felicitatem. Ezech. 27. num. 7. Quo ſuppoſito.

Quid ſignificat byſſus, & quid purpura?

Ezech 27.

20. Ad quæſtionem reſpondeo ſecundo, quòd dives; *induebatur purpura & byſſo.* Interius habebat purpuram delectationis ac jucunditatis, exterius verò byſſum, ſeu quandam hypocriſin pœnitentiæ, ac mortificationis, mulier autem fortis ſic veſtiebatur. *Byſſus, & purpura indumentum ejus.* Interius byſſo cilicii, ac cruciatus, accingebatur; exterius verò veſte ſpecioſa, ac nobili circumamicta apparebat. Qui autem pœnitentiæ habitus hominem oculis objicit, interius tamen tunica blanda, ac molli utitur, ad damnationem properat, qui autem cilicia, ac ſaccos communi, & nobili veſte regit, in Chriſti ſchola verſari videtur; qui non cilicino habitu, *ſed communi veſte tectus*: homines ad ſe trahebat, ut docet D. Chryſoſtomus homil. 12. in Matth. & probat D. Thom. 3. part. quæſt. 40. art. 1. Unde ipſe cum jejunaret, ut ſcribit D. Marcus 1. num. 13. *Erat in deſerto.* Cur Domine id non ais in civi-

Pœnitentia occultanda.

Chryſ.
D. Thom.
Marc. 1.

tate inter parentes & cognatos, ut rigorem jejunii ſylvis, ac ſcopulis deſerti abſconderet, ac doceret nos pœnitentiæ auſteritates occultare; nam ut rectè ait D. Cyprianus ſerm. de Chriſti jejunio: *Contemptus venerationem venatur, fames laudibus ſaturatur.* (Cypr.)

21. Tertiò. Mulier fortis ſic veſtiebatur, ut dicatur, *Byſſus, & purpura indumentum ejus.* At verò de divite è converſo ſcribitur: *Induebatur purpura, & byſſo*, Mulieris fortis primum illius indumentum byſſus, deinde ad purpuram venit: qui enim primò induitur byſſo, hoc eſt, primo amplectitur cruciatum, ac mortificationem pœnitentiæ, abſtinentiæ, & jejunii, hic bene, ac proprio gradu elevatur ad purpuram, id eſt, ad regium ſplendorem, ac gaudiorum felicitatem. At verò in divite primus illius amictus purpura, deinde ad byſſinum venit: *Induebatur purpura, & byſſo.* Qui enim in hac vita ſibi primum nulla laborioſa via recipit purpuram bonorum, voluptatum, ac oblectationum temporalium, abſque dubio in altera vita veſtietur byſſo in æternum, hoc eſt æternos gehennæ cruciatus, ac tormenta reportabit; quòd videre eſt in præſenti hiſtoria, nam dives purpura jucunditatis, ac oblectationis mundanæ induebatur in hac vita, poſtea tamen expoſitus divinæ iræ, *ſepultus eſt in inferno*, ubi miſerrimè omnia tormentorum genera ſuſtinet; è contra verò Lazarus, qui byſſum ulcerum, doloris, paupertatis, ac miſeriæ reportavit in hac vita, poſtea in altera, *ab Angelis portatur in ſinum Abrahæ.* Ubi æterna purpura congaudet. D. Hilarius in Pſalm. 122. expendens Abrahami verba ad divitem: *Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala.* Sic ait ſanctus Doctor: *Fit altera converſio, & inde mutatur lætitia in mœrorem, & mœror in gaudium.*

Laborem hujus vitæ ſequitur gaudium, obſecrationem verò triſtitia.

Hilar.

22. Loquens Chriſtus Dominus de extrema perſecutione Antichriſti, ait: *Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus!* Matth. 24. num. 19. Communis difficultas cur ſuper prægnantes, ac nutrientes væ, ac lamentationem proferat Chriſtus Dominus? Auguſtinus in Pſalm. 39. D. Hilarius. Chryſoſtomus, D. Hieronymus, Auctor Imperf. Euthymius, Beda, Theophylactus, exiſtimant, væ prægnantibus, ac nutrientibus dici, quia illæ uteri, hæ vero lactentium onere gravatæ fugere non poterunt, quod maximè confirmatur ex adjunctis Chriſti verbis: *Orate, ut non fiat fuga veſtra in hieme, vel ſabbato.* Ex quo magna mihi inſurgit dubitatio. Cur non potiùs lamentantur à Chriſto claudi, cæci, ægri, ac imbecilles, cum ad fugam ſint multò magis impediti? Prægnantes, ac nutrientes valdè delicatè in multis deliciis vivunt, & degunt, ut notavit Maldonatus: *Prægnantes, ac nutrientes ſolent in maxima ſecuritate nuptiis, ac liberis operam dare, quaſi dicat, væ illis, qui in maximis deliciis, & ſecuritate verſabantur, & cum calamitas invaſerit, fugere non poterunt,* Non lamentantur à Chriſto Domino claudi, cæci, ac infirmi, ſed prægnantes, & nutrientes; nam illi à ſua oppreſſione, ac miſeria videntur habere præſidium, ut à perſecutionis tempeſtate declinent; at verò hæ cum in deliciis, & voluptatibus verſentur, ab ipſis compedibus aſtringuntur, ut à calamitate non fugiant, ſen omnino ipſa eas teneat, & apprehendat.

Matth. 24.

Auguſt.
Hilar.
Chryſol.
Imperfect.
Euthym.
Beda.
Theoph.

Mald.

In vexatione præſidium à calamitate in deliciis catena ad preſſuram.

23. Ad Iſraëlitas loquitur Amos cap. 4. num. 1. *Audite verbum vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samariæ.* Verbum illud, *vaccæ pingues*, legunt D. Hieronymus, Symmachus, *ſaginatæ.* Cur principes Iſraël, qui maximè erant delicati, vocantur vaccæ & non portantes jugum, ſed pingues, & ſaginatæ & non dicuntur tauri, ſed vaccæ? quia præ deliciis ſic erant effœminati, ut illis ſimiles evaderent, ſed cur non portantes jugum, ſed pingues, & ſaginatæ? nam quæ ſuper cervicem jugum aſportant, exinde ſequitur eis, ut ad dulce pabulum ducantur. At verò vaccæ pingues, & ſaginatæ, quæ tantum ventri indulgens, quid inde habent, niſi ut propriis ſuis pedibus ad macellū, ac mortem veniant, & properent? Sic Iſraëlitæ ſuis deliciis mortem, ac jugulationem ſibi comparabant. D. Hieronymus: *Loquitur propheta*, ait, *ad principes Iſraël, & optimates quoſque, qui in deliciis, ac rapinis vacabant, ut audiant ſermonem Dei: & non aratores boves ſed vaccas pingues de armento ſe eſſe noverint ſive quæ nutriantur in paſcuis Baſan, quæ ſunt loca herbarum fertiliſſima ac hoc ſignificat eos, non agriculturæ, ſed immolationi, & eſui præparatos.*

Amos 4.
Hier.
Symm.

Ex deliciis ad mortem.
Hier.

QUÆSTIO IV.

Quare Avarus tam ſplendida, & opipara menſa manducabat?

24. CUram hujus divitis in curanda cute, in poliendo corpore maximè admiratur D. Chryſoſt. hom. 1. de Divite, & Lazaro: *Quotidie*, ait, *purpura induebatur; anima verò ejus araneis referta erat. Vnguenta ſpirabat, & fœtoris plenus erat. Menſa illi opponebatur opipara; paraſitos, & adulatores alebat. Carnem ſaginabat ancillam, dominam autem animam famè confectam negligebat.* Sic terrenus apparatus, cibus ac potus pro corporis oblectamento illi dulces erant, ut miſer tanquam cæcus ſolùm de illis curaret, ac ageret, cum in eis maxima amaritudo, ac mors animæ lateret. Quod ſub peccatoris nomine lamentatur Jeremias Threnorum 3. num. 15. *Inebriavit*, ait, *me abſynthio.* Cur peccator non alio niſi abſynthio ſe inebriatum dicit? Cum illud ſit valde amarum, ac eſt conditio peccatoris, quod ubi ipſe exiſtimat comparare dulcedinem, ibi omnem acerbitatem, ac duritiem ſibi miniſtrat. D. Gregor. in c. 30. Job. *Humanum*, ait, *genus abſynthio eſt ebrium: quia & amara ſunt, quæ pro hujus vitæ amore tolerat: & tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quaſi inſenſibilitate ebrietatis ignorat.*

Mundani inebriantur temporalium amaritudine

Thren. 3.

Greg.

25. Ad quæſtionem reſpondet Primò, citatus Chryſoſtomus, *Secundùm veſtimenta*, ait, *ita & epulæ. Ergo nobis quales epulæ, talia & veſtimenta.* Quamvis dives eſſet valde iniquus, & impius, tamen cum indueretur pretioſo pallio, illi proportionatam menſam, & ſubſtantiam habebat, ex quo rectè conjecturatur P. Baeça lib. 7. de Chriſto figurato tom. 7. cap. 9. §. 21. quod ſanctiſſimè, ac ſapientiſſimè Job, ubi accepit ſibi periiſſe omnem ſuam ſubſtantiam. cap. 1. n. 20. *Scidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram adoravit.* Veſtimenta Job regalia erant, cum ipſe rex exiſteret, ex quo indecorum ipſe judicavit, ut amiſſa ſua ſubſtantia illuſtri ornatu indutus ipſe appareret.

Chryſ.

Cum veſte proportionatur menſa, ac ſubſtantia hominis.
Baeça.
Iob. 1.

Secun

Secundò. D. Chryſologus ſerm. 121. *Epulis*
26. [*Ex guſtis homo crudelis.*] *blandis*, ait, *ferra viſcera crudelis anima nutriebat.* Tanta hominis crudelitas, ut nec pauperi micam daret. Ex quonam principio naſcebatur? ex ipſa nempe multorum ciborum cum vino devoratione, ex quibus depravata mens in furioſam rabiem proſilit. [Oſeæ 7.] Ait Oſeas 7. num 5. *Divitis regis noſtri cœperunt furere à vino.* Cùm dies in augurationis Jeroboam celebraretur, principes Iſraël conviviis dediti, præ ebrietate multo furore inſaniebant, & inde feſtivitatem coram idolis celebrantes crudelitate, ac inhumanitate quamplurima edebant. [Carthuſ.] Carthuſianus: *Principes*, ait, *vitiis gulæ ſerviebant, & præ ebrietate vini, uſum rationis amittentes, cultui idolorum impudenter vacabant furibundi.*

27. [Gloſſa.] Tertiò. Gloſſa, ut dixi in expoſitione. *Ecce voracitas, quæ ut plurimum habet luxuriam annexam.* Pergami Angelo dicitur: *Habeo adverſum* [Apoc. 2.] *te pauca quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſrael edere, & fornicari*, cap. 2. n. 14. Ponderandum eſt, quod conjungit hæc duo; [*Ex guſtis luxuria.*] *edere, & fornicari.* Cur tamen priori loco poſuit edere, & [Greg.] poſteriori mœchari? Recto ſanè ordine, ipſa enim ingluvies genitrix luxuriæ eſt., ipſamque parturit. D. Gregorius Nazianzenus in ſententiis. *Quemadmodum*, ait, *hac fertur ignis natura, ut ad ſubjectam materiam ardeat: ſic etiam natura comparatum eſt, ut immodicam ſatietatem libido comitetur: ut influens materia flamma vires addit, ita vinum languentem libidinem excitat.* [D. Nil.] Unde meritò D. Nilus orat. de Gula, ridet eos, qui ventri, & gulæ dediti, exiſtimant ſe caſtitatem ſervaturos. *qui ventrem implens*, ait, *pudicitiæ cultum profitetur, huic ſimilis eſt, qui ſe igni impletum ſtuppa compreſſurum: aut flammam oleo extincturum pollicetur.*

Quartò. Dicitur quod epulabatur ſplendidè
28. [*Saturitas mors hominis.*] ut ejus mors citò denuntiaretur, ſtatim dicitur mortuus eſt dives: nimia enim ſaturatio gladius eſt mortem adducens. *Miſit ſaturitatem in animas eorum*, [Pſalm. 105.] Pſalm. 105. numero 15. Alii legunt, [Nyſſen.] *miſit cædem*; unde eleganter ait D. Nyſſenus [*Voracitas dæmonis equitatus.*] ibid. de vita Moyſis: *Voracitatem ventris quaſi equitatum populo miſit, eumque victum Ægyptiarum epularum aviditate alligavit.* Voracitas equitatus dæmonis eſt ad perdendum, ac enecandum populum univerſum. Unde diabolus, ut morti aditum aperiat: ſuadet ingluviem, fructúmque arboris Evæ oſtendit, Geneſ. 2. num. 6. [Gen. 2.] Deus verò, ut homini conſulat, à cibo monet abſtinere, nam, ut ait Divus Chryſologus ſer- [Chryſ.] mone 8. *Eſt jejunium vitiorum mors, vita virtutum, pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ.*

Luc. 16. *n.* 20. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus.

Num. 21. Cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa divitis, & nemo illi dabat: ſed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

VERSIONES.

Syriac. n. 20. Et pauper quidam erat nomine Logzar, & projectus fuerat ad portam illius divitis, quum eſſet affectus ulceribus.

Arabicus. Et pauper erat cujus nomen Lazarus, erat projectus ad portam illius, percuſſus ulceribus.

D. Chryſoſt. concio. 1. de Divite. & Lazaro Qui jacebat in veſtibulo illius ulceroſus.

Orig. Qui jacebat pro foribus ejus.

Caietan. Qui porrectus erat ad veſtibulum ejus.

Syriac. n. 21. Et deſiderabat explere ventrem ſuum ex fragmentis, quæ cadebant à menſa divitis illius.

D. Chryſoſt. De micis, quæ decidebant è menſa divitis: ſed & canes adeuntes circumlingebant ulcera ejus.

EXPOSITIO II.

SUMMÆ divitis felicitati, ac opulentiæ opponitur alterius ſumma miſeria. 29
Erat quidã mendicus. Non ſolum erat pauper, ſed etiam mendicus, qui ſua miſeria, ægritudine, ac voce eleemoſynam poſtulabat, ut ſic magis ſua voce cor divitis obduratum excitaret. *Nomine Lazarus*, quod Hebraïcè idem eſt ac *ad adjuvandum.* Seu expoſitus ad adjutorium poſtulandum. Ex quo Divus Chryſoſtomus [Chryſ.] homil. de Divite, & Lazaro, Divus Auguſti- [Auguſt.] nus in Pſalm. 69. D. Gregorius lib. 25. mora- [Gregor.] lium, cap. 18. inquiunt: Lazarus *idem eſt quod adjutus.* Nomen ejus exprimitur ad majorem hiſtoriæ fidem. Et hic Lazarus omnino diverſus eſt ab illo, qui Marthæ, & Mariæ frater extitit, quem Dominus ſuſcitavit, Joan. 11. [Joan. 11.] numero 43. *Qui jacebat:* projectus, extenſus veluti tanquam cadaver, quod ſurgere, ac movere ſe non poteſt, quo maximè explicatur vehementia ejus morbi, ac ægritudinis. Titus Boſtr. [Boſtr.] *Iacebat*, ait, *abjectus, neglectus proſtratus pro nihilo habitus, omnium, omnique humano præſidio prorſus deſtitutus.* dicitur jacebat *ad januam ejus.* Seu, ut habet Syriacus, *ad portam illius*: ut [Hugo.] nullam dives haberet excuſationem, ut ait Hugo. *Ne dives dicere poſſet: non vidi: in angulo fuit, aſpicere non potui: jacebat ante januam, ut dives eum videret exiens, & revertens.* Et dicitur de [Syriac.] eo, *ulceribus plenus.* Seu ut habet Syriacus, *affectus ulceribus.* Erat enim ulceratus, ac ulceroſus 30.

Cupiens ſaturari, ſeu deſiderans, ſuúmque deſiderium verbis exprimebat ad majorem oſtentationem ſuæ miſeriæ: *de micis*, ſcilicet panis *fragmentis*

Syr. Theoph. gmentis,ut habet Syriacus,Theophylactus: *Deſiderabat,inquit,ſatiari non ſumptuoſis ferculis,ſed de micis illis,quibus ſatiabantur canes.* Pergit textus: *Quæ cadebant de menſa divitis.* Quæ micæ, cùm caſu è menſa caderent relinquebantur canibus,vel omnino peribant,cupiebat ipſe in domo divitis habere eam conditionem,quam ejus canes habebant. *Et nemo illi dabat.* Ecce ad exemplum regis totus componitur orbis,cum Dominus familiæ eſſet avarus, omnes ejus ſervi avaritiæ ſtubebant, ut nullus ex eis etiam panis micam pauperi daret:& quamvis multa fragmenta perirent. *Nemo illi dabat*: potiùs mundani eligebat, utilia perirent, quam quod pauperis charitati impenderent. Sed ſeu cum tam dura crudelitas

Ad domini exemplum tota componitur familia. eſſet in hominibus domus divitis. *Canes veniebant,& lingebant ulcera ejus.* Canes divitis lambebant pauperis ulcera, mitiores divite divitis canes extabant, ut communiter docent Patres,

Chriſ. de quo quæſt. 8. Ex hoc tamen D. Chryſoſtomus concione 1. de Divite & Lazaro, colligit, pauperis vehementem imbecillitatem,*ita ut*, ait ipſe,*nec canes quidem poſſet abigere, ſed vivum cadaver jacebat,videns quidem eos currentes, nequaquam tamen valens depellere.*

QUÆSTIO V.

Quare divitis nomen tacetur, Lazari verò exprimitur?

31. *Ratio difficultatis,* Vulgare, & commune dubium. Divitis nomen prætermittitur, dicitur tantùm, *homo quidam erat dives.* Et cum multoties de eo fiat mentio in tota hac hiſtoria, nomen proprium ejus ſemper tacetur,è contra verò Lazarus exprimitur. *Erat mendicus nomine Lazarus.* Sic & ſæpius ejus nomen repetitur.

32 Greg. Reſpondet primò, Divus Gregorius homil. 40.in Evangelia: *Quid eſt*,ait,*quod Dominus nomen pauperis dicit, & nomen divitis non dicit, niſi quod Dominus humiles novit, atque approbat, & ſuperbos ignorat: ac ſi aperte dicit: pauperem humilem ſcio, ſuperbum divitem neſcio Illum cognitum per approbationem habeo, hunc per judicium reprobationis ignoro.* Deus humiles, pauperes tanquam à ſe dilectos agnoſcit, divites verò, ut à ſe ejectos ignorat.

Beda. Haymon. Bonavent. Quam etiam rationem explicant Beda, Haymon. D. Bonavent. & alii. Vide tom. 2. cap. 6. num. 2.tom. 3.cap. 1.quæſt. 23.num. 60. & 61. & cap. 15.

33 Auguſt. Secundò,D.Auguſtinus de contempt.mundi, cap. 7. *Nominabatur*,ait *dives ille ab hominibus: pauper tacebatur, continebatur: contra Dominus pauperem nominavit,divitem tacuit.* Ex quo demonſtratur,ut ait Caietanus hic,quam contrarius ſit ordo Spiritus ordini mundano:nam apud mundiales ſolum divites agnoſcuntur, & reputantur: pauperes verò omnino ignorantur, nec

Mundus agnoſcit divites, ignorat pauperes. eorum nomina ſciuntur.Caietanus: *Totum oppoſitum eſt ſecundùm ordinem ſpiritus,propterea dives appellatur homo quidam: pauper autem nominatur Lazarus.*

34. Tertiò. D. Anton.par. 1.Hiſtor.tit. 5.cap.2. §.16.ſic loquitur,tacuiſſe Chriſtum nomen divitis protuliſſe nomen pauperis: quia divitis vitia,& damnationem, pauperis autem virtutes & felicem remunerationem patefaciebat. Cùm enim de virtutibus agitur, nominandi ſunt illi, quorum virtutes commemoramus: cum de flagitiis ſermo eſt, occultanda nomina ſunt eorum, qui ea commiſerunt; niſi aliunde poſtulet prudentia. Habendam docuit Dominus rationem honoris ac famæ viventium,ſiquidem rationem habuit honoris,& fame divitis mortui, ac damnati.Hæc ille;Pro avo vide multa tom. 1.2.ac 3. & hoc verb. *Defectus.*

Quartò,Hugo.Divites hujus mundi non quærunt niſi nomen,*celebremus nomen noſtrum, antequam dividamur in univerſas terras.* Geneſ. 11. n.4.*Vocaverunt nomina ſua in terris ſuis*,Pſal.48. num. 12. Cùm ergo divites ſæculi avidè gloriam ſui nominis ambientes peccent,in hoc graviter puniuntur, ut nomen eorum non memoretur amplius.Vide tom.2. & 3. verbum, *Peccator.* 35. Hugo. Gen. 11. Pſ. 48. *Torquentur divites per eas quæ peccant.*

Quintò.D.Chryſoſtomus concione 1.de divite & Lazaro:*Lazarus pauper*,ait,*quoniam ſanctus erat,nominatur: iſte verò dives, & ſuperbus, nec nomine quidem dignus eſt habitus.* Dives licet ob temporalia bona honorabilis eſſet apud mundiales: tamen ob ſua vitia valde contemptibilis extabat erga Deum;pauper autem è contra,licet in mundo eſſet deſpectus,tamen in multo honore reputabatur apud Deum, & ideo nomen ejus celebratur, ut perpetuo luceat in Eccleſiæ firmamento. 36. Chriſ. *Juſti mundo ſunt in contemptu Deo verò in honore.*

Dixit Deus:fiant luminaria,ut luceant in firmamento cœli,Geneſ.1.n.15.Sermo eſt de creatione ſtellarum, ac planetarum, quibus juſti deſignantur,ſed cur non dicitur abſolute,ut luceant; ſeu ut ubique luceant,ſed tanquam cum reſtrictione. *In firmamento?* Firmamentum hoc Chriſtum Dominum denotabat,ut tenet D.Anaſtaſius Synaita in Hexameron Non ergo ubique,ſed ſolùm in hoc firmamento juſtorum ſtellæ nitent, plerique enim juſti viles,incogniti, ac obſcuri habentur mundo,ſemper tamen valde lucidi, ac perſpicui Chriſto Domino, Hugo Cardinalis: *Luceant in firmamento cœli*,ait,*id eſt in Chriſto*: boni enim ſemper apud Deum lucidi ſunt, licet ſint in mundo *deſpecti*, Job. 12. *deridetur juſti ſimplicitas,lampas contempta, apud cogitationes divitum, parata ad tempus ſtatutum.* 37. Gen. 1. Anaſt. Syn. *Juſti lucent in Chriſto.* Hugo.

QUÆSTIO VI.

Expenduntur labores, aut ærumnæ, quas patiebatur Lazarus.

Rem eleganter explicat,ac deſcribit D. Gregor.hom.40.in Evangelia: *Quantas enim*, ait, *hunc egenum vulneribus obſeſſum tentationes creditis in ſua cogitatione toleraſſe, jam ipſe egeret pane, non haberet etiam ſanitatem, atque ante ſe divitem cerneret ſalutem, & delicias habere: ſe dolore, & frigore affici, illum gaudere conſpiceret, byſſo, & purpura veſtiri: ſe deprimi vulneribus,illum affluere acceptis rebus: ſe egere, & illum nolle largiri? Quantus putamus, fratres mei, tunc in corde pauperis tumultus tentationis fuit,cui certa ad pœnam ſufficeret paupertas,etiam ſi ſanus fuiſſet:& rurſum ſuffeciſſet ægritudo,etiam ſi ſubſidium adeſſet: ſed ut probaretur amplius* 38. Gregor.

pauper

pauper ſimul hunc paupertas, & ægritudo tabeſecit: a.que inſuper videbat procedentem divitem obſequentibus cuneis circumfulciri, & ſe in infirmitate, & inopia à nullo viſitari. Quæ omnia ſatis pulchrè ſunt dicta: quas omnes tentationes Deus illi permiſit, ut illum maximè in ipſis glorificat. *Tentavit Deus Abraham,* Geneſ. 22. Symmach. legit, *Glorificavit Deus Abraham.* D. Ambroſius in cap. 4. Luc. *Ideò tentatus offertur, utglorioſior redderetur.*

Ex tentationibus glorioſus Lazarus. Gen 2. Symmach. Ambr.

39. Inter has omnes tamen tentationes, ac perſecutiones Lazarus mente quietus, ac ſecurus erat, ut rectè notavit. D. Hilarius in Pſalm, 122. *Interius tamen,* ait, *anima ejus per fidem invulnerabilis & ad omne telum voluptatis, & vitia invicta; & idcirco ab Angelis poſt carnis diſſolutionem beata in Abrahæ ſinum fertur.* Omnes illæ calamitates corpus percutiebant; anima verò invulnerabilis erat, & ut bene ait Egeſippus l. 5. cap. 22. *Tolerabiliora corporis, quam mentis vulnera ſunt.*

Hil.r. *Tolerabiliora vulnera corporis, quã mentis.* Egeſip.

40. Ad noſtram quæſtionem; Lazari afflictiones ac cruciatus multos numerat. D. Chryſoſtomus concione 1. de Lazaro, & divite. Prima quia ſe videbat egenum, nudum in platea ſuper humum projectum, frigori, ac calori expoſitum. Secundò, gravis ægritudo, quia ut ait D. Gregor. non ſolùm æger erat, ſed etiam ulceroſus, ac tabidus, & ita conſumptus, ut nec canes poſſet abigere. Cùm Dominus pleno ore laudaret Job. *conſideraſti ſervum meum Job,* Job. c. 2. n. 5. Laudationem diabolus audacter eluſit, præconio indignum judicans, cujus in corpus nullum vulnus tentatio inflixerat; unde ait: *Tange os ejus, & carnem, & tunc videbis,* ibidem num. 5. D. Hieronymus ad Julianum: *Audacter,* ait, *Dei renuit prædicationem, & dicit nequaquam eum debere laudari, qui nihil de ſe, ſed totum ex ſe dederit, qui pro corio ſuo coria obtulerit, filiorum depoſuerit marſupium, ut fruatur corporis ſanitate.*

D. Chryſ. Gregor. Job. 2. *Nullum dãnum cum adeſt corporis ſanitas.* D. Hieron.

41. Tertio. Quia derelictus, ac deſertus erat ab omnibus, ut ait citatus Chryſoſtomus: *Nullus erat qui dictis conſolaretur, nullus qui factis afferret ſolatium.* Quartò. Quia ipſe ſolus nullum habens ſuæ miſeriæ ſocium patiebatur, communicata calamitas aliqualis illius levamen, juxta illud: *Iucundum eſt in pœna habere ſolatium.* Quintò hæc non ſuſtinebat uno, vel altero die, ſed per multos dies, & tempora. Sextò. Multam famæ jacturam tolerabat: multi enim judicabant illum hæc pati, ob, gravia & ingentia ſcelera ſua, cúmque percuſſum à Deo cenſebant.

Chryſoſt. *Societas in calamitate levamen.*

42. Septimò. D. Chryſ. homil. de Lazaro adducta tom. 6. *Neque enim, ait, ob paupertatem coronatus eſt tantum, neque ob famem, neque ob ulcera, ſed quod talem vicinum cum haberet, à quo in dies aſpiceretur, & deſpiceretur, eam tentationem generoſo tulerit animo.* Et epiſtol. 7. ad Olympiadem ait, quod tantam gloriam Lazarus eſt adeptus. *Quia januæ divitis pertulit excluſionem, & deſpectum divitis contra ſe.* Multæ virtutes enitebant in Lazaro, ejus magna paupertas, tolerantia in ægritudine, tamen præ omnibus magna gloria coronatur, quod generoſo ac conſtanti animo tulerit, quod repræſentamus ſingulis diebus inopiam ac neceſſitatem ſuam diviti, ab eo deſpectus repulſam in ſuis precibus quotidie patiebatur, quod magnum dolorem viro ingenuo, ac probo ingerit.

Chryſ. *Repulſa in precibus magnum dolorem generat.*

43. Octavò. Videbat crudelitatem divitis, qui abundans rebus omnibus ipſum miſerum Lazarum præteribat, & nec conſolabatur ipſum aſpectu, colloquio, vel micis, quæ canibus dabantur. Nonò. Videbat Lazarus divitem purpura, & byſſo indutum, ſplendida menſa utentem, bona valetudine gaudentem, multóque ſervorum, ac amicorum cœtu concomitatum, & continuos aſpectus felicitatis divitis graviter augebat ſenſum, & dolorem miſeriæ, ac ægritudinis Lazari. *Non quod ait D. Chryſoſtom. invitus eſſet, ac pravus, ſed quod omnes ſolent in aliorum proſperitate exactius ſuas perſentire calamitates.* I. Judic. 7. *Dixit Adonibezec: ſeptuaginta reges amputatis manuum ac pedum ſummitatibus colligebant ſub menſa mea ciborum reliquia.* Quod fecit barbarus, ut ſua multa felicitas in magno menſæ apparatu eſſet ſtimulus miſeriæ illorum regum.

Gravitet aufertur propria miſeria cum conſertur cum alterius felicitate. Chryſ. Iudic. 1.

At verò Lazarus tot ac tantas tribulationes forti, & conſtanti animo erat. Deo in omnibus veluti Job gratias agens. Theophylactus, *Num igitur Lazarus,* ait, *in tantis malis blaſphemabat? Num providentiam Dei reprehendebat? Nihil horum, ſed fortis erat, & magnæ Philoſophiæ.* In magna rerum miſeria Deum benedicens volvebatur fortis Dei Athleta. Unde D. Chryſol. ſerm. 121. appellat: *Non tam Lazarum, quam conflatorium.* Erat Lazarus veluti conflatorium, ſeu fornax, ſeu (ut potius dicam) erat Lazarus in conflatorio quodam, ſeu fornace miſeriæ, ac preſſuræ famis, ac omnium penuriæ, qui enim hanc voluntariè ſuſcipiunt in quadam ardentiſſima fornace videntur degere, ſicut enim flammæ ignis hominem adurunt, ſic & famis, ac paupertatis ærumnæ hominem comburunt, ac comprimunt. Unde voluntarios pauperes cum tribus pueris in camino ardenti, Daniel. 3. pares facit D. Chryſoſtomus homil. 23. ad Populum: *Illis enim,* ait, *pares redduntur, qui paupertatem, cum gratiarum ferunt actione.* 44.

Theoph. Chryſ. *Lazarus cruciabatur in ſua miſeria, veluti pueri in fornace.* Chryſ.

Scribens Paulus ad Hebræos, ait Chriſtianis cap. 10. n. 34. *Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam.* Id eſt cum gaudio ſuſcepiſti, quod bona veſtra publico electo, eo quòd Chriſtiani eſſetis, fiſco addicta ſunt, & inde, ut ait D. Ambroſius: *Mirabiliter laudat eos in fide;* quia ſi multam fidem non haberent, talem ſuorum bonorum rapinam cum gaudio non ſuſcepiſſent. Cur potius, ô Apoſtole, expreſsè mirabiliter non flaudas eos, ac in medium producis eorum flagella, verbera, cruciatus, cruces, ac mortes, quas cum ingenti gaudio ſuſceperunt? Quod homo ſit deſtitutus ab omnibus temporalibus bonis ac in extrema penuria, ac egeſtate degat, eſt quidam durus cruciatus, flagellatio, ac mors, non una hora, vel die tranſiens, ſed diu perſeverans, quandiu ipſa vita durat, & ideò inter cætera Apoſtolica opera doctor gentium mirabiliter laudat, quod talem extremam egeſtatem, cum gaudio ſuſcepiſſent ſicut cruicatus, & flagra. D. Chryſoſtomus ibi: *Propter fidem,* ait, *illam rapinam ſuſtinuiſtis, & cum gaudio toleraſtis, quod erat totum Apoſtolicum opus, & dignum illis fortibus animabus, qui flagellari gaudebant.* 45.

Ad Hebr. 1. Ambr. *Paupertas durus tormentorum cruciatus.* Chryſoſt.

Ad crudelem famem, ac rerum penuriam ſub ſervitute Chaldæa oculos dirigens Jeremias ait: *Pellis noſtra exuſta eſt, à facie tempeſtatum famis,* Thren. 5. num. 10. Quomodo fames cum tempeſtate combinatur? Nam cum tempeſtas deſævit, magna viventi inſurgunt, cum fames urget, vires 46.

Thren. 5.

Penuria tempeſtas omnium. deficiunt, quid ergo fames cum tempeſtate? Intellige. Fames eſt veluti quædam tempeſtas omnium tormentorum, verborum, plagarum, nam ſicut in tempeſtate omnia elementa excitantur, ac perturbantur, ſic urgente penuria, ac fame dolores omnium cruciatuum commoventur, & excitantur, ut hominem perimant, ac conſumant. Paſchaſ. Paſchaſius lib.5. *Fame dum mens affligitur*, ait, *diverſis plagarum verberibus cruciatur, & tempeſtatum procellis jactatur.* Græcus. Adverte, quod ubi noſtra vulgata habet, *tempeſtatum famis*, In Græco eſt: *tempeſtatum peſtis.* Nam ſicut peſte, ſic fame crudeles mortis dolores circumſtant ad hominem enecandum. Vide tom. 2. c. 10. q. 30. num. 230. Ubi comprobavi paupertatem eſſe quoddam mortis genus.

QUÆSTIO VII.

Quare Lazarus è domo divitis nihil aliud requirebat, niſi tantum micas?

47. Chryſ. AD quæſtionem reſpondet. Primò D. Chryſolog. ſerm.122. *Factum eſt*, ait, *quod caro eget, quod natura exigit, quod ſufficit vitæ, avaritiæ cauſa eſt, quod homo magna, & multa recondit.* *Natura paucis contenta eſt.* Lazarus bona Philoſophia eruditus bene ſciebat, quod natura parvis contenta eſt, & ideo parva, ac micas exoptabat, magna, & multa quærere, avaritiæ inventio eſt; mens autem ſobria Lazari ad panem, ac ad ſuſtentationem ferebatur. Matth. 6. Nicæn. Docet nos Dominus orare: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Matth.6. num.11. Quæ verba doctè, ac eleganter expendit D. Nicæn. de orat. Dom. *Quærere jubemur id quod ſatis ſit ad naturam corporis conſervandam, panem da, ad Deum dicentes, non ſolùm, non delicias, non floridas veſtes, non agri copiam ſeu panem.* Et ſubdit: *Exiguum eſt, quod naturæ debes, cibum debes carunculæ tuæ rem modicam, paratu facilem, ſi uſum, & neceſſitatem intueris.* Si neceſſitas intueatur, *exiguum eſt, quod naturæ debes.* Immodicus appetitus ac ſuperfluitas multa invenit, & introduxit.

48. Theoph. Secundò Theophylactus: *Deſiderabat ſaturari*, ait, *non de ſumptuoſis ferculis, ſed de micis.* Cùm *Propriæ conditioni accommodandum.* mendicus eſſet non magnas dapes, non exquiſita fercula, ſed micas tantum appetebat ſui ſtatus conditioni condeſcendens; & dicitur, cupiebat ſaturari, cùm enim eſſet tam pauper, quid modicum multum ſufficiens, ac abundans ei videbatur. Cùm fames urgeret, & conſumptus eſſet cibus allatus ex Ægypto, *Dixit Jacob ad filios ſuos, revertimini, & emite nobis pauxillum eſcarum*, Geneſ. 43. Gen.43.n.2. Septuag. Septuaginta. *Emitte nobis puſillas eſcas.* Cur bonus pater pro ſua magna familia puſillas quærit eſcas? Cum fames urgeret, & penuria ciborum eſſet multa, parum panis quærebat, penuriæ ſe accommodans.

49. Chryſ. Tertiò, D. Chryſoſtomus homil. de Divite: *Quanta in iſto pœna eſt? Inter tanta vulnera non meminit doloris plagarum, ſed famis cupiens ſaturari de micis.* Totus ulceribus plenus erat mendi- *Dolor famis ſuper omnia vulnera.* cus, quorum dolore graviſſimè, torquebatur, & tamen non cupiebat, à tanto dolore, ac cruciatu liberari, ſed tantum exoptabat ſaturari de micis; famis preſſura gravior ſuper dolores, ac cruciatus omnium vulnerum, ac plagarum, & ideò cùm fame urgetur, cæteris corporis vulneribus veluti oblivifcens, huic uni tantùm fami remedium exoptabat. *Non meminit doloris plagarum, ſed famis.*

50. Thren. 3. *Recordare paupertatis, & tranſmigrationis meæ*, Thren.3. n.19. Verba ſunt Jeruſalem ad Deum exorantis auxilium; valde mirum, quod cum ipſa civitas eſſet deſolata, opprobriis affecta, à bonis *Fames ſuper omnia damna affligit.* ſuis ſpoliata, à filiis ſuis interfectis deſtituta, tamen primò non poſtulat à Deo auxilium, & levamen ſuper tot miſerias, ac afflictiones, ſed ſuper ſuam paupertatem, ac penuriam, qua animæ parvulorum *defecerunt in fame*, Thren. 2. n. 16. Thren. 2. Ac ſi ipſa penuria, & fame graviori dolere eſſet vulnera ſuper omnia mala in ſe illata. Ad quod Paſchaſ. tendit D. Paſchaſius: *Hanc*, ait, *paupertatem, magni aliquid eſſe putat, & ideò quaſi per ſe agens, ejus recordari rogat.*

51. Ob magnum peccatum populi numerati venit Propheta Gad, ad David, & ait ei: *Eligo quod volueris, aut tribus annis famem, aut tribus menſibus te fugere hoſtes tuos: aut tribus diebus gladium Domini & peſtilentiam verſari in terra.* 1. Paral. 1. Paral. 21. 21. n.11. Quibus auditis elegit rex peſtilentiam. *Fames crudelius telum quam peſtilentia.* Cur non potiùs famem, nam regi ac optimatibus ejus ſemper eſſet aliquod ſubſidium ab illius vexatione? Tamen bonus rex maximè ſuorum ſaluti conſulens, non famem, ſed peſtilentiam elegit. Sciebat enim famem eſſe crudelius, ac acerbius telum ad perdendum, quàm peſtem omnia devorantem, & ideò tanquam quid mitius peſtilentiam aſſignat. D. Ambroſius in Pſalm. 37. ad pri- Ambr. mum verſ. ſic ait *Famem populi vitavit, quia gravior morte, & omnibus ſuppliciis habetur.*

52. Cùm Dominus per quadraginta dies jejunaſſet in deſerto, ac poſtea eſuriret; illico eum diabolus tentat, paneſque proponit: *Dic ut lapides iſti panes fiant.* Qui ſtatim rejicitur à Domino, victuſque recidit, aliud tamen telum parat, conſtituens. Dominum ſuper pinnaculum templi ſuadens ei, dicens: *Mitte te deorſum.* Matth.4. n.6. Matth. 6. D. Maxim. Cui meritò irridet D. Maxim. homil.1. ibi: *Quam turbatus*, inquit, *hoc ſequitur, qui putat ei ſe poſſe præcipitium perſuadere, à quo nihil potuit de panibus impetrare.* Ex eo Diaboli ignorantiam ar- *Fames efficacior ad perdendum ſuper omnes dæmonis tentationes.* guit quod eum quem fame urgente non voluit ſuperare præcipitio intentat devincere. Ille enim, qui anguſtias famis conculcavit, ſine dubio de omnibus dæmonis machinationibus triumphabit; famis enim vexatio acutior gladius ad necandum ſuper omnes inferni tentationes.

QUÆSTIO VIII.

Quare tanta crudelitas, ac inhumanitas divitis, cum ad januam ſuam haberet Lazarum cujus ulcera illius canes lingebant?

53. Chryſ. EPulis blandis, ait D. Chryſologus ſerm.121. *ferrea viſcera crudelis anima nutriebat.* Qui etiam de hoc epulone ait: *Dives adamante durior*, ſed unde illi tanta crudelitas, ac inhumanitas? à ſuis epulis, ut jam expendi quæſt.5. à ſuis etiam divitiis, ac multa rerum copia. Duo homines crudeles, ac perverſi in pauperes introducentur in Evangelio, dives iſte, & judex ille iniquus. *Qui nec Deum timebat, nec hominem reverebatur.* Luc.18. n. 2. Armatur in pau- Luc. 18. perem

Ex ſuis divitiis fit homo crudeliſſimus. perem dives iſte purpura, byſſo ac multa rerum abundantia armatur, & judex ſine Dei timore *nec Deum timebat, nec hominem reverebatur.* Sed quiſnam inhumanior, ac obduratior? Sine dubio inexorabilior fuit dives ſuis bonis armatus, quam judex ſine Dei timore: nam etſi judex valde iniquus, tamen ob multiplicatas viduæ preces, ejus votis annuit: dicebat enim inter ſe: *Etſi Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam*, n. 4. At verò epulo iſte ſuis bonis armatus nullis clamoribus, nullis lachrymis Lazari potuit flecti, ut pauperi micam panis daret. D. Chryſoſt. Concion. 1. de Lazaro: *Nihil miſericordiæ ſenſit epulo, ait, ſed illo quoque judice, qui neque Deum metuebat, nec hominem reverebatur, & impudentior erat: & inexorabilior: nam illum quidem viduæ inſtantiæ, quamvis crudelem, & aſperum, tamen flexit ad gratificandum viduæ mulieris ſupplicatio. Hunc verò nec iſta quidem res flectere potuit ad ſubveniendum pauperi* Ex multa rerum opulentia homo fit valdè ferox, & crudelis. *Divites eguerunt.* Pſ. 33. n. 11. D. Hier. Epiſt. 21. ad Eutychiam legit, *Leones.* Homo ſuis divitiis affectum humanitatis deponit; & veluti naturam leoninam induit. [Chryſoſt.] [Pſal. 33. D. Hieron.]

54. Hujus divitis crudelitas ex multis circumſtantiis augetur. Primò: quia ipſe exiens, & revertens in domum ſuam perpetuò videbat Lazarum, qui ad januam ejus jacebat, quod alta providentia eſt diſpoſitum: ut Lazarus in bonis divitis haberet levamen, & dives in vulneribus pauperis medicamen, ut pulchrè advertit D. Chryſol. ſerm. 124. *Ob hoc, ait, egerat Deus, ut dives Pauperis pauper divitis in epulis ſemper eſſent, quatenus viciſſim ſibi ambo curam de vario languore præſtarent. Hinc eſt, quod differebatur cura pauperis, ut dives ſumeret de vulnere medicinam, de gemitu compunctionem, de lachrymis pœnitentiam*, &c. & ſubdit: *Certè ut tantis dives bonis fultus Deo gratus eſſet, quando gratus Deo pauper in malis omnibus, vidente permanebat.* [Chryſol.] [*Deus dat diviti occaſionem ad ſalutem.*]

55. Secundò. Totus ipſe Lazarus clamabat nomine, nam Lazarus, id eſt auditus, ſeu adjuvandus, clamabat voce, ſuſpiriis, lachrymis, imò totum corpus ejus clamabat, ut benè ait D. Chryſologus ſer. 121. *Deus, quia obduratus auribus unius oris, nihil erat vox clamantis, ad aperiendum cor divitis, totum corpus pauperis vulneribus aperit*, ut in admonendo divite tot eſſent pauperis ora, quot vulnera. [Chryſ. *Totum corpus clamabat.*]

56. Tertiò. Poſtes, ac limen oſtii pro paupere clamabant erga divitem. Idem D. Chryſologus ibi: *Lazarus fame ſua, ait, inhumanitatis tuæ dives titulos fixit. Ibi poſtes tuas ſuis ulceribus laureavit. Ibi fame ſua pinxit micas tuas.* Sanguis pauperis appoſitus in oſtio, vel limine pro paupere clamabat apud divitem, ſed quia ipſe obduravit aures ſuas, adverſus eum ſanguis ſtabat clamans. Olim ſanguis in Judæorum poſtibus eos à percutiente Angelos exemit; nunc Lazari ſanguis hunc divitem damnat, & vindictam non ſecus, ac ſanguis Abel alterius inclamat, etiamſi pauper ſileret. [Chryſ. *Oſtium, ac limen clamabat contra divitem.*]

Hugo. Quartò oſtenditur crudelitas divitis, ait Hugo: quia non multi petebant ſed unus, tantum, & qui uni non dabat, multo minus daret pluribus.

57. Theoph. Quintò Manifeſtatur crudelitas divitis, qui micas ſuas Lazaro denegabat, quas canibus dabat. Theophylactus: *Deſiderabat ſatiari de micis illis, quibus ſatiebantur canes.* Quid durius, & crudelius, quàm canes homini anteponere; canem ad cibum admittere, hominem verò excludere? Ait Zacharias 11. num. 2. *Vlulate quercus Baſan*: Chaldaicus: *Vlulate ſatrapæ provinciarum.* Quid eſt quod divites, ac potentes ſæculi cum quercu comparantur? Quercus arbor eſt alta, & ſublimis fructus producit, non pro hominibus, ſed pro pecoribus, ac porcis alendis, & ſuſtentandis: ſic Satrapæ, ac potentes ſæculi arbores ſunt altæ, & ſublimes fructus afferunt, non ut præbeant cibum pauperi, ſed brutis animantibus, equis, v.g. vel canibus æternam tamen damnationem talibus dominis D. Ambroſ. minatur lib. de Naboth cap. 13. *Parietes veſtitis auro, ait; homines denudatis; clamat ante domum tuam nudus, & negligis: clamat homo nudus, & tu ſolicitus es, quibus marmoribus pavimenta veſtias. Pecuniam pauper quærit, & non habet; poſtulat homo, & equus tuus aurum ſub dentibus mandat. Sed quantum, ô dives, ſumis tibi judicium?* [Zach 11. Chald.] [*Divites negant pauperi, & dant brutis animalibus.*] [Ambr.]

Sextò declaratur ingens inhumanitas divitis, ejuſque damnatio, quia cum videret canes ſuos pauperis ſanguine ſaturatos, adhuc non movebatur ad ſublevandum pauperem. D. Chryſologus ſer. 121. *Solvit Deus, ait, pauperi manus à ſuis arcubus, uti nec obigeret canes quos vulneribus ſuis divitis erat paſturus ad vulnus: ſic humana mendicitas, ut cupiditas prodatur inhumana.* Quid crudelius, quàm quod pauper ſanguinem fundat, ut divitis venaticos canes alat? Daniel. 7. n. 5. ait, quod videbat. *Ecce beſtia alia ſimilis urſo in parte ſtetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus & ſic dicebant ei: ſurge, comede carnes plurimas.* In hac beſtia ſignificatur Perſarum imperium, ut eſt communis vox D. Hieronymi, Theodor. Carthuſiani, Lyran. & aliorum, tres ordines ſcilicet dentium dicuntur in ore ejus, per quos tres principes, ſeu reges, qui in illo regno præfuerunt, intelliguntur, ut ait Hugo. Cur principes, per dentes, quibus dicitur, comedite carnes plurimas deſignantur? quia valde inſitum eſt principibus, ut carnes plurimas ovium, ſubditorum, ac inferiorum comedant, & devorent, ut illis repleantur, ac ſaturentur. Vide cap. 19. n. 39. & 37. & cap. 6. n. 91. 58. [Chryſol.] [Dan 7.] [Hieron. Theod. Carth. Lyranus.] [Hugo.] [*Princip devorant carnes ſubditorum.*]

Septimò Arguitur crudelitas divitis. Totus ferreus erat ipſe in Lazarum, & tamen de humanitate erga ipſum à canibus ſuis admonebatur; canes enim pietatem, quam poterant, mandico tribuebant. Titus Boſtrenſ. *Faciebant, ait, hoc canes, eo quo poterant ſenſu vicem dolentes Lazari, curámque illius qui ab omnibus deſertus erat, amicè ſuſcipientes. Necnon vulnera ejuſdem benevole, medicorum more foventes, & circumlingentes.* D. Chryſologus ſer. 121. *Canes, ait, non ad morſum dentes, ſed linguas ad obſequium ſic producunt, ut in modum ſpongiæ, non vexent vulnera, ſed tergant.* Quod canes hoc ſtudio facere, curantium uſus ipſe qui ſemper *eſt in oculis probat. Nam canes lambendo ſemper curant vulnera ſua.* Negat dives micas affectu crudelitatis, lambunt canes vulnera ſtudio benignitatis, humaniores erant canes, quam homines domus divitis. 56. [*Dives crudelior brutis animalibus.*] [Boſtrenſ.] [Chryſ.]

Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis. *Cavete autem ab hominibus, tradent enim vos in conciliis, & in Synagogis ſuis.* Matth. 10. n. 27. diſcipuli Domini flammis, feris, ac pelago tradebantur: cur ergo ſolum, Dominus mandat, ut caveant ab hominibus, non verò à feris, vel flammis? crudelitas hominis major, ac inevitabilior, quam ferarum, ignis, ac pelagi, quia enim homo multa ingenii 60. [Matth. 10.] [*Homo crudelior feris.*]

dexteritate polleat, ſic agnoſcit circumvenire, odioſum ſibi, ut quilibet difficiliter ejus manus
Imperf. valeat effugere ac devitare. Imperfect. hom. 24. *Nunc autem addidit, ait, attendite vobis ab hominibus oſtendere volens, quia præ omnibus malis homo eſt peſſimum malum. Nam ſi beſtiis comparare volueris pejorem invenies eum. Beſtia enim, quamvis ſit crudelis, tamen quia eſt irrationabilis; declinabitur ab homine crudelitas ejus homo autem crudelis cùm ſit, & rationabilis, non facile evadetur crudelitas ejus.* Quod latè multis ipſe proſequitur. Vide ſuprà cap.17.num.153.154.& 155.

Luc.16.n.22. Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ Mortuus eſt autem & dives & ſepultus eſt in inferno.

VERSIONES.

Pagn.Vatablus. Accidit autem.
Syriacus. Ut moreretur pauper ille: & attulerunt eum Angeli in ſinum Abrahæ, quin etiam dives ille mortuus eſt, ac ſepultus.
Arabicus. Aſſumpſerunt eum Angeli in ſinum Abrahæ.
Origenes. Mortuus eſt ſimul & dives ille, & adductus eſt ad infernum in locum tormenti.
Clem. Alex. Puniebatur apud inferos.

EXPOSITIO III.

61. Mald. F*Actum eſt autem.* Notat Maldonatus quod non caſu hoc ponitur, ſeu ut denotetur, miſeriam illam: quam antea deſcripſerat Evangeliſta factum eſſe, ut Lazarus moreretur. Quod maximè pertinet ad exaggerandá miſerabilem ejus conditionem. Carthuſ. Hugo. Carthuſianus, Hugo: A quo factum eſt, inquiunt, à Deo vocante ad gloriam, & à miſeriâ liberante. *Ut moreretur mendicus.* Non dicitur, mortuus eſt, ut de divite dicitur, ſed ſcribitur, *factum eſt ut moreretur*, quia talium mors, non eſt mors, ſed tranſitus ad vitam. *Et portaretur ab Angelis*, Tanquam Dei miniſtris: portatur non tanquam pondus aliquod quod humeris, vel dorſo defertur, ſed portatur ab Angelis tanquam ſecurè, ac tutò magno comitatu, ac apparatu ducatum præbentibus in cœlum, ut explicat D.Chryſoſtom. (Chryſ. *Paupertas eſt veluti quoddam Purgatoriũ.*) concio. 2. de Lazaro: *In ſinum Abrahæ*, in locum quietis, & magnæ dulcedinis, de quo quæſt. ſequenti in limine, & dicitur portatus in ſinum Abrahæ; non in Purgatorium, ex quo conjice, quanta fuerit ſanctitas ac perfectio hujus pauperis, quod nullum habuiſſet peccatum igne Purgatorio expiandum; vel quia paupertatis, ac ægritudinis Purgatorio expurgavit aliquod ſuum peccatum commiſſum, Juſtin. D.Laurent. Juſtin. de paupert. cap. 3. *Paupertas, ait, eſt caminus purgans, & eliminans ſordes vitiorum,* juxta illud Iſai.48. n. 10. (Iſai.48.) Collige te in camino paupertatis. *Hoc namque patet in Lazaro mendico: purgavit enim ignis pauperem ulceroſum.*

62. *Mortuus eſt dives* Qui tanta ſua opulentia purpura, byſſo, epulis longam vitam ſibi promittebat ipſis tamen ſuis deliciis ſibi mortem præparavit. *Et ſepultus eſt.* De paupere nulla fit mentio ſepulturæ, quia ſic corpus fuit terræ mandatum, ut anima ejus in cœlum volaret; dives verò ſic ſepultus, ut anima ejus in inferno demergeretur: vel quia pauper ſine ulla funeris pompa conditus eſt, divitis verò cadaver multis aromatibus delibutum, ac amplo & illuſtri ſepulchro reconditum ut notat Euthymius. Euthym. Tamen ut benè ait D. Auguſtinus ſentent. 89 inter eas, quas colligit Proſper: D.Aug. *Magnificum ſepulchrum nihil prodeſt.* *Sicut peccatoribus nihil proſunt exequiæ ſumptuoſæ: ita nihil nocent, aut viles, aut nullæ ſanctorum pauperum ſepulturæ.* Explicatur in textu: *In inferno*, damnatorum ſcilicet. Unde non benè Stapul. Jacobus Faber Stapulenſ. explicat de Purgatorio. Nam Abrahamus epuloni dixit magnum chaos eſſe firmatum inter nos, & vos. *Ut hi qui volunt hinc tranſire ad vos non poſſint, neque inde huc tranſmeare.* Ergo de loco damnatorum eſt ſermo.

QUÆSTIO IX.

Quare pauper dicitur portatus in ſinum Abrahæ?

63. NOn in cœlum defertur, quia ante Chriſti aſcenſionem juſtorum hominum animæ in cœlum non aſcendebant, ſed ad inferos deſcendebant Pro quo notatur doctrina Theol.3.part. (*Quatuor loca ſub terra.*) quæſt. 52.art. 4. In viſceſibus terræ quatuor eſſe loca: infimus tartarus damnetorum. Secundus tartaro propinquior, infantum carcer, quò originali macula ſine baptiſmo diſcedunt. Tertius appellatur Purgatorium. Quartus, & ſupremus dicitur Lymbus, qui juſtorum animas continuit, omni peccato, peccatique reliquiis carentiũ, uſque ad Chriſti mortem, ad quem locum dicitur in Symbolo quod Chriſtus Dominus deſcenderit.

64. Hic autem locus dictus eſt ſinus Abrahæ. (*Quare dicitur in ſinum Abrahæ.*) Primò: quia omnes filii (id eſt imitatores fidei, & pietatis) Abrahæ in ſumma quiete quaſi in optatiſſimo ſinu, ac amplexu parentum ſuaviter, ac delectabiliter quieſcebant, ut explicat D.Auguſtinus (Auguſt. Ambroſ. Euth. Haymon. Bonavent.) lib.4.de anima, ejúſque origine c.16. D.Ambroſius Beda, Haymon, D.Bonav.& alii hic. Secundò, puia Abræ promiſſa fuit benedictio, & beatitudo hæc, & in omnibus fidelibus, Geneſ. 22. (Gen.22.) n.18. Tertiò. Maldonatus, Barrad. Menoch. (Mald. Barrad. Menoch.) exiſtimant appellari ſinum Abrahæ, deducta metaphora à conviviis, qui enim à primo proximus diſcumbebat, in ſinu primi eſſe dicebatur: quemadmodum dicitur Joannes in cœna recubuiſſe in ſinu Chriſti, ex quo videtur ſignificari non ſolùm Lazarum conſecutum fuiſſe quietis, & ſalutis locum, ſed etiam, eximium, & ipſi Abrahæ proximum: altius tamen magnitudinem gloriæ hujus mendici explicat D. Chryſoſt. (Chryſ.) *Collocatur non juxta Abraham, ait, ſed in ſinu Abrahæ, ut illum palparet, ut illum refocillaret, ut illum quaſi clementiſſimus teneret in ſinu, & recrearet.*

65. Quartò D.Chryſologus (Chryſol.) ſerm.121. *Reverà fratres, ait, parum ſe beatum credidit Abraham ſi in ipſa ſuperna gloria ab hoſpitatis pio ceſſaret officio: & ſolis frueretur divinis, qui hic humana bona*

bona crudelem ſe credidit quicquam ſi negaret. Et pulchrè ſatis. Abrahamus ſummæ quieti jam deſtinatus erat, quid ſinus ejus Lazarum excipiens quodammodo gravatur? Abrahamus dum viveret veluti hoſpitum bajulus fuerat, hoſpitaliſque oneri ſemper incubuit. In illa ergo felici requie, ac Sanctorum loco minimè quieſcere, ac gaudere ſe putaret Patriarcha, ſi à ſua antiqua charitate, ac munere hoſpites excipiendi vacaret, proindéque, ut ſuprema felicitate quieſcens demonſtretur, ſinus ejus hoſpitem excipiens deſcribatur. *Revera parum ſe beatum credidit Abraham: ſi in ipſa ſuperna gloria ab hoſpitalitatis pio ceſſaret officio.* Huc advoco id, quod eleganter dixit Tertullianus, quærens quare cum Job in ſua felicitate omnia fuerint ei duplicata? cap. 12. nu. 10. tamen filii non duplicantur, nec antiqui: qui mortui erant, revixerunt? ut inſtaurata beatitudine de eorum interitu paternus animus pulſaretur, de illiſque doleret patientiamque illam, quam Iob in ſua ærumna pertulerat, in ſua gloria ab illa non vocaret, ſed eam exerceret. lib. de patient. cap. 14. Sic ille loquitur: *Et ſi filios quoque reſtitui voluiſſet, Pater iterum vocaretur, ſed maluit in illo die reddit ſibi tantum gaudij, ſecurus ſic de Domino diſtulit, ſuſtinuit tam voluntariam orbitatem, ne ſine aliqua patientia viveret.* Pondera ultima verba.

Abrahamus ſine ſuo pietatis munere non æſtimarat gloriam.

Tertulian, Iob. 12.

Iob in ſua felicitate exercet ſuã antiquam patientiam.

66. Quintò. D. Chryſol. eodem ſerm. 21. *Erat,* ait *Abraham dives valde, & eum, quem habuit in bonis præſentibus parem, nunc reprobat, & patitur eſſe pœnalem.* Nota ſequentia verba. *Præſertim cum neque pauperis hujus bona neque mala divitis iſtius prodiderit ſermo divinus. Cur ergo nunc Abraham ambit pauperem, divitem refugit, & reputat!* Abrahamus dives fuerat, & tamen divitem rejicit, ac refutat; affabiliter verò pauperem, ac dulciter excipit, imo totum pauperem amplectitur. Vt denotant verba. *Abraham ambit pauperem* Deinde perpende verba ſancti Doctoris: *Hujus pauperis bona prodiderit ſermo divinus.* Nil aliud de eo ſcribitur niſi quod eſſet extremè pauper, cum multa miſeria, ac egeſtate patienter vivens; & cùm dicitur patiens pauper, in hoc publicantur de eo omnes virtutum perfectiones, & ideo pro ſua multa æſtimatione, tam benevole eum excipit Abrahamus, utpote tantis meritis locupletatum, ut non alius ei aſſignetur locus, niſi ipſius Abrahæ ſinus. Dicet Dominus in ultima die ſuis electis. *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare.* Matth. 25. num. 35. D. Chryſolog. ſerm. 14 Notat quod, *Non dixit Dominus eſurivit pauper, & dediſtis illi manducare, ſed ait, eſurivi ego, & dediſtis mihi.* Cujus rei rationem aſſignat. *Quodammodo ut in ſe transfuderit pauperem, aut ſe in pauperem fuderit.* Sic pauper charus eſt Deo, ſicque Deus illi conglutinatur: *Quodammodo, ut in ſe transfuderit pauperem.* Ne aliam videatur pauper perſonam agere niſi ipſiuſmet Dei.

Chryſol.

Pauper in alio ſublimatur loco, & dignitate.

Matth. 25. Chryſol.

Deus quodãmodo tranſfunditur in pauperem.

67. Sextò. D. Chryſoſtom. Concion. de Lazaro. *In hoc mendico,* ait, *humilitas intelligitur honorifica, Paupertas ſublimata, & ſinum Abrahæ, ut in locum ſuum ab Angelis aſportatur.* Expende verbum *ut in locum ſuum*: proprius enim locus pauperis eſt cœleſtis beatitudo, quæ per ſinum Abrahæ ſignificatur. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.*

Chryſ. *Cœlum pauperum merces.*

68. Pedibus ſuis ſolus pergebat Iacob in Meſopotamiam, deſtitutus omnibus bonis; ita ut humi cubaret, & pro reclinatorio lapidem haberet: Cúmque oddormiſſet, videt cœlum apertum; *Et ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, & Dominum innixum ſcalæ.* Gen. 28. n. 12. Pauper, & egenus extabat Iacob, ſi ei liberaliſſimus Dominus apparet, cur ei ingentes divitias, ac opes tribuit, vel ſaltem aliqua in viaticum pro itinere, ut ſuæ neceſſitati, ac indigentiæ ſubveniret. Sed ſolum cœlum, ejuſque januam ei oſtendit? Erat Jacob pauper, expedituſque, & liber ab omnibus mundi, terræque ſarcinis; ideo illi ut pote pauperi nihil aliud offertur, ac datur, niſi ipſum regnum cœlorum, tanquam illius propria merces, ac condignum præmium. Favet Rupertus lib. 7. in Gen cap. 21. *Iacobum imitemur,* ait, *quicumque depoſitis ſæculi oneribus, nudi & expediti ad deſtinatum tendunt,* ſcilicet bravium *Illis porta cœli aperitur & aſcendentibus ſcala hæc erigitur, ſcala vero ipſa recta noſtra eſt vita in hoc ſæculo, quæ humiliato corde à Domino erigitur in cœlum.*

Gen. 28.

Pauperum eſt regnum cœlorum.

Rup.

69. Ait parens meus Elias populo. *Vivit dominus, ſi erit ros nec pluvia, niſi juxta oris mei verba* 3. Reg. 17. n. 1. Quid ais, ô Propheta ſancte? Non habes, quo induaris amictum, nec panem, quo veſcaris, & nubibus imperas? Deficiunt tibi univerſa bona terrena, & tuo vis imperio cœleſtia ſubjugare? Imò qui à ſe ejecit terrena, quia nudus terrenorum erat in cœleſtia audet, illiſque tanquam rebus propriis imperat D. Chryſoſt. lib. de Conſub. filii. *O rem mirabilem,* ait, *nec veſtem quidem habuit; quia nihil poſſedit, idcirco multam exhibuit poteſtatem, cum labra tantum deduxit, ut innumeri è cœlo theſauri laberentur effecit, ô ſanctum os cui fontes imbrium inerant!* Vide multa in indice, Verbo. *Paupertas.*

3 Reg. 17.

Chryſ.

QUÆSTIO X.

Quare Lazarus aſportatur in ſinum Abrahæ non ab uno Angelo, ſed à multis?

70. MUlta rerum abundantia vivebat dives. Lazarus verò in multa paupertate, quiſnam illorum feliciſſimus ſit exiſtimandus, illorum exitus demonſtravit. D Chryſolog. ſerm. 121. *En fratres,* ait, *quam rerum lamentanda mutatio: pauperem portant Angelis, divitem deglutit infernus. En fratres, mors pauperis totam divitis pompam tranſcendit, & gloriam.* Non extemporali pompa, ſed ex mortis eventu vera felicitas cenſenda eſt, nam dives cum tota ſua opulentia demergitur in infernum: Lazarus verò portantibus Angelis defertur in cœlum.

Chryſoſt. *Vera felicitas ex uniuſcujuſque mors cenſenda eſt.*

71. Ad noſtram quæſtionem reſpondet primò D. Chryſoſt. homil. de divite. *Non ſuffecerat,* ait, *ad portandum pauperem unus Angelus: ſed propterea plures veniunt, ut chorum lætitiæ faciant. Et portantur ab Angelis. Gaudet unuſquiſque Angelorũ tantum onus tangere, libenter talibus oneribus prægravantur, ut ducant homines ad regna cœlorum.* Mirum ſanè, quod plures Angeli ad deducẽdum unum pauperem convenerint, cum ad quodlibet quantumvis grave onus deferendum unus ſatis ſit Angelus; portabant Angeli pauperem in ſinum Abrahæ, in viamque ſalutis, ac proinde pro ingenti gaudio, quod de hominis ſalute exultant,

Chryſ. *Gaudẽt Angeli de ſalute noſtra, & quod hominem portent in cœlum.*

tant,plures conveniunt, & quilibet eorum onus eis lætiſſimum contendit attingere: *Venit unus Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum, centum octoginta quinque millia* 4.Reg.19. n 35.Et tamen ad portandum Eliam in cœlum, *Ecce currus igneus, & equi ignei..* Reg.2.Equi ignei erant multi Angeli ſub forma equorum igneorum, ut tenent Abulenſ.quæſt.17.Serarius, Sanchez, Cornelius, & alii.Cur ad necem tot hominum unus Angelus venit,ad portandum tamen Eliam in cœlum multi Angeli; ad necem tanquam rem moleſtam unus venit Angelus;ad aſportandum verò Eliam in cœlum, ut ad onus gratiſſimum multi conveniunt Angeli:*Gaudet unuſquiſque Angelorum tantum onus tangere.* Nil gratius ſanctis Angelis eſt quam hominem in cœlum ferre.

4.Reg.18. Abul. Serarius Sanch. Corn.

72. Chryſ. *Angeli deferunt animas ad gloriam.*

Secundò. Reſpondet idem D. Chryſoſtomus, eadem homil. *utrique mortui ſunt, illum Angeli, iſtum pœnæ ſuſcipiunt: ille portabatur in humeris Angelorum. Tantæ pœnæ deliciis commutantur, ut portaretur ab Angelis, & adduceretur ne ſaltem ambulans laboraret.* Ecce Spiritus Angelici aſtant, & pauperem manibus attollunt,ut eo parvo labore, quo afficiuntur ambulantes,à Domino relevetur pauper, *ne ſaltem ambulans laboret.* Sed tanquam in ſublimi throno è manibus Angelorum efformato in cœlum deferatur.

73. Pſ.44.

Ait Regius Vates: *Adducentur regi virgines poſt eam.* Pſalm.44.num. 15.Non ait,venient, ne ſuorum pedum labore fatigentur; nec tanquam plebei pedibus ſuis incedunt, ſed ait,*adducentur* à ſanctis nempe Angelis tanquam Virgines ad deſponſationem cum rege venientes, in ſublimi, ac regali majeſtatis throno,ut viri Apoſtolici in nubibus cœli. Euſebius in Catena Græca.*Conſiderabis verò*, ait,*quomodo hoc dictum ſit de Virginibus Apoſtolica ſententia in Conſilium adhibita, quæ dicit,rapiemur in nubibus in occurſum Domini in aura, & ſic ſemper cum Domino erimus. Non enim ibunt ad regem Virgines, ſed deducentur aliis eas ducentibus, nimirum ſanctis Angelis, qui eas ſublimes ferant & in altum evehant.*

Virgines ſine ſuo labore ducuntur ab Angelo. Euſeb.

74. Gen 3.

Poſt diluvii excidium. *Venit ad veſperam Columba portans ramum Olivæ virentibus foliis in ore ſuo.*Geneſ.8.num. 11. Qui ramus ſimul cum ſuis virentibus foliis,maturos fructus Olivæ habebant, ut habet D.Ambroſius lib.de Arca.c.19. Ramus autem iſte juſtum ſignificabat, qui non ſolum habet folia ſeu exteriora virtutum, ſed etiam veros illarum fructus,tamen ramus portatur à Columba ad arcam,quia juſtus,cum in cœlum pergit ab alio portatur, à ſanctis Angelis nempe D.Aug.tractatu 6.in Ioan. *Ramus ille*,ait, *& folia & fructus habebat. Non ſint in te ſola verba: Non ſint in te ſola folia, ſit & fructus,& redis ad arcam non per te ipſam, Columba te revocat.*

Ambr. Aug.

QUÆSTIO XI.

Quare non explicatur à quibus Dives ſepelitur in inferno,ſicut exprimitur à quibus Lazarus eſt aſportatus.

75. Baſil.

ELeganter dixit D.Baſilius epiſt.383. *Eſt*,ait, *qui iſtius vitæ vanitatem deteſtatus, & cognito, quod illius voluptates etiamnum hic cataſtrophen ſuam habeant fomenta quadam, & ſtrues, æterno illi igni congerentes, quam celerrimo autem curſu prætervectæ, tranſeunt à me cum propoſito deſerendi vitam hanc ærumnoſam, & multis ſuſpiriis refertiſſimam.* Eſt tota hæc vita jucunda, cui avide incumbimus, velut ſcena, ſeu tragœdia quædam, ubi tanquam in comœdia ejus omnes deliciæ brevi tranſeunt, *voluptates etiamnum hic cataſtrophen ſuam habent.* Cataſtrophe Latinè idem eſt ac ſubverſio,omnes enim ſecum tragicum exitum habent, imò quantò magis illis indulgemus, tanto magis *fomenta quadam, & ſtrues æterno illi igni congerentes.* Ut videre eſt in hoc epulone, cujus tota lubrica mundi gloria gehennalibus in æternum tormentis eſt concluſa, & terminata. *Voluptates celerrimo autem curſu prætervectæ cum propoſito deſerendi vitam hanc ærumnoſam.*

Omnis mundana gloria brevi tráſit.

76. Baſil.

Non prætermittam, quod de hoc epulone notavit D. Baſilius homil. 1. de laudibus jejunii; dum ait, *terreat te divitis exemplum*, non enim ob crimen injuſtitiæ,ſed ob vitæ mollitiem exuſtus eſt in camino ardente. Non quia aliena rapiebat, ſed quia epulabatur quotidie ſplendide, ut nec micam panis daret pauperi, ideo ſepultus eſt in inferno. De eóque ait D. Auguſt. ſerm.24.de verbis Domini.*Si ſic moriuntur ſuperbi rerum ſuarum conſervatores,& nihil inde pauperibus largientes, quomodo morientur,qui rapiunt aliena?*

Furi crudelis mors reſervatur.

77. Chryſ.

Propius ad quæſtionem accedamus. De ſepultura hujus Divitis ait D.Chryſologus ſerm. 121. *In marmoreo tumulo, & aurata veſte jacet Divitis corpus incluſum: pauperis caro naturali quieſcit in limo.* In amplo Mauſolæo magnis ſumptibus elaborato non quieſcit, ſed jacet Divitis corpus ab omnibus deſpectum, & æternis cruciatibus immerſum; At Lazari caro etiam humili loco poſita quieſcit in ſublimi ſede æternæ felicitatis,non enim gloria penſitanda eſt è marmoreo ſepulchro, ſed ex interna animi virtute: de impio, ac iniquo ait Job.21.num. 32. *Ipſe ad ſepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.* At contra Paulus juſtos vocat dormientes.1.ad Theſſalon. 4.num 12.*Nolumus vos ignorare de dormientibus.*Quid eſt, quod iniquus in ſuo magno ac magnifico ſepulchro dicitur vigilare; juſtus verò, etſi in humili jaceat, dormire? In vigilia denotantur moleſtia,ac fatigatio,& attentio mentis, & memoriæ,atque alligatio ad pœnam, & cruciatum, in dormitione verò jucunda,ac placida quies, & requies;iniquus ſemper torquetur,& cruciatur; juſtus verò jucunda quiete exultat,& gaudet. Pineda ad citatum locum Iob. *Poteſt intelligi*, ait,*moleſtia quadã ingens vigiliarum,quod cum alii defuncti, probi præſertim, quieſcunt,& placide dormiunt, impius non ſinetur quieſcere,ſed vigilabit tunc, & perpetuam illam damnationis noctem ducet inſomnem.*

Impius in magno ſepulchro torquetur,juſtus in humili poſitus quieſcit. Job. 21. 1.Theſ.4. Pineda.

78. Chryſ. *Impius in morte ab omnibus deſeritur.*

Ad quæſtionem D. Chryſoſtomus in Catena D. Thom.*Nullus autem, eſt*,ait,*qui ſepeliendo diviti miniſtraſſe dicitur, ut Lazaro: & qui multos habuit obſequentes adulatores, ut pervenit ad finem privatus eſt omnibus.* Licet enim habuiſſet multos amicos,& adulatores,non dicitur tamen à quibus eſt ſepulturæ mandatus,ut dicitur de Lazaro,*aſportatus ab Angelis*;quia cùm miſer ad finem venit ab omnibus eſt deſertus.Amicitia hujus ſæculi cum morte finitur; rara vero,& admirabilis, quæ poſt mortem durat, & perſeverat.

Cum

79. Cùm proficiſcerentur Hebræi de Ægypto. *Tulit Moyſes oſſa Ioſeph ſecum, eo quod adjuraſſet filios Iſrael: Viſitabit vos Deus, afferte oſſa mea hinc vobiſcum.* Exod. cap. 13. num. 29. Hæc Patriarchæ adjuratio univerſos aſtringebat Iſraëlitas qui omnes multis nominibus debitores erant Ioſeph; cujus multa cumulata beneficia erga eos extiterant; cur ergo ſolùm Moyſen illius feretri latorem fuiſſe ſcribitur? Cur non dicitur, quòd ipſe Moyſes tulerit aliquid ſecum de ſpoliis Ægyptiorum de auro, argento, vel veſte, ſicut cæteri Hebræi fecerunt? Gloſſa Græca apud Lypomanum: *Iudæis*, ait, *utpote infantibus ſimiles aurum, atque argentum ſecum detulerunt, Moyſes verò intemerati animi vir Ioſeph oſſa deportavit.* Joſeph jam ante multos annos defunctus erat, & de homine defuncto agere, ut debito loco ſepeliatur, non erat vulgi Hebræorum, qui tantum ad aurum, & argentum toto ſtudio ferebantur, hoc enim ſolùm Moyſis opus erat. *Moyſes verò intemerati animi vir Ioſeph oſſa deportavit.* Ut videatur quantum Moyſes reliquæ multitudini excederet, narratur, quòd hominis defuncti memoriam retinuerit, quod dum alii coacervando auro, & argento, ac veſtibus ſoliciti incumberent, ipſe tantum cogitabat oſſa Patriarchæ deferre, cujus amorem ipſa mors non potuit minuere.

Exod. 13. — *Gloſſ. Lypom.* — *Magna laus Moyſis, quod de mortuo recordetur.*

Luc. 16. n. 23. Elevans autem oculos ſuos, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè: & Lazarum in ſinu ejus.
Num. 24. Et ipſe clamans dixit: Pater Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

VERSIONES.

Syriacus. Cúmque torqueretur in inferis, elevavit oculos ſuos eminus, viditque.
Theophilact. Atque in tartaro ſublatis
Vatablus oculis ſuis cum eſſet in tormentis.
Cajetan. Et Lazarum in ſinibus ejus.
Siriac. n. 24. Et clamavit alta voce, aitque: Pater mi Abraham miſerere mei, & mitte Lazer, ut intingat extremum digitum ſuum in aquam & humectet mihi linguam meam.
Arabicus. Ut intingat extremitatem digiti ſui in aquam, & refrigeret cum ea linguam meam.
D. *Chryſoſt.* Et inſtillet linguæ meæ, quia uror his flammis.

EXPOSITIO IV.

ELEVANS *autem oculos ſuos.* Non corporis, ſed mentis, Deo ſic ordinante ac oſtendente. Erat dives in inferno inferiore, ac deorſum; Abraham verò ſurſum, ac in ſuperiore loco, & cum dicitur, quod elevaverit oculos, notatur ſublimitas, ac celſitudo Lazari, ad quam ejus paupertas eum ſublevavit. Euſebius Gallicanus ſerm. in feria 5. poſt Dominicam 6. Quadrages. *Dives*, ait, *jam videre incipit Lazarum ſuperiorem, & tam ſuperiorem, ut niſi oculis elevatis eum videre non poſſit.* Et benè dicitur, quod levavit oculos tanquam in eo res nova, nam hucuſque eos depreſſos habebat in terrenis; tormenta autem docuerunt elevare. *Cùm eſſet in tormentis*: dicitur in plurali, Hugo. Ut denotetur tormentorum cumulatio, & multiplicatio. Et non explicentur tormentorum genera, quia illud tormentum, ex omnibus tormentis coaleſcit, ac omnem rationem ſuperat. *Vidit Abraham à longè*, ut notant D. Gregorius Beda, Haymon. D Bonavent. quia reprobi longè ſunt ab electis loco & merito, D Chryſologus, *Longe illi erat Abraham, cui non fuerat proximus pauper.* Non poterat eſſe proximus illi Abraham, qui longè fuerat à pietate, ac miſericordia. 80.

Euſeb. Gall. — *Hugo.* — *Greg. Beda. Haym. Bonav. Chryſ.*

Vidit Abraham. Communem ſui ac cæterorum Iudæorum parentem, qui etiam dives fuerat, ſed divitiæ Abrahæ hujus miſeri divitis divitias condemnabant. D. Chryſologus ſerm. 121. *Abraham*, ait, *venientibus longe ſemper occurrit, prætereuntes etiam prece vocat, nolentes magna cum ſupplicatione compellit ad menſam: at iſte alter dives, jam divitiarum captivus, ſervus opum, & ipſis cenſibus compeditus, tantum pompæ immobile ſepulchrum, in quo pietatis totus utique, & viſus defecerat & auditus.* Abrahamus habuit divitias ad miſerorum opem, ac ad pietatis commercium: at epulo iſte illius abuſus eſt ad pompaticæ gloriæ faſtum, ac ad menſæ, & purpuræ ſuperbiam. *Et Lazarum in ſinu ejus.* Seu ut legit Græcus, in ſinibus ejus, hoc eſt undique ac omni ex parte amanter complexum; de quò quæſt. ſequenti. 81.

Chryſ. — *Græc.*

Et ipſe clamans. Seu ut habet Syriacus. *Clamavit alta voce:* qui clamor non fuit corporalis, ſed quædam mentis locutio, ac ingens affectus; dictum eſt enim quod Abraham, ac Lazarum viderat à longè, & ideò conſequenter dicitur, quod dives clamaverit. Seu ut ait D. Chryſoſtomus homil. 1. de Lazaro: *Magna*, inquit, *pœna magnam vocem reddebat.* Hæc enim magnitudo pœnæ declaratur. *Pater Abraham miſerere mei.* Singula verba valdè apta ſunt ad commiſerationem movendam. Abraham vocat utpote communem judæorum patrem, & quia ipſe erat princeps, ac rector illius loci, utpote pater omnium credentium, & cum proprio nomine Abraham vocat, oſtendit, quod ex nomine, ac facie agnoſcebat, & ut ipſa nominis compellatione maximè eum ad pietatem moveat, ut ſæpè ſolent pauperes facere. *Miſerere mei.* Ecce ſera pœnitentia, cum non ſit locus pœnitentiæ, & in ea adhuc multum erat, ut notat D. Chryſoſt. in catena D. Th. *Creator*, ait, *creaturæ miſeretur ſuæ: unus venit medicus, qui ſanat morbos, alii ſanare non poſſunt. Errat miſer.* Ecce magnus error in multa præcipitia te impellens, quod miſer in ſui neceſſitatibus ſublevamen 82.

Syr. — *Chryſ.* — *Chryſ.*

levamen,ac remedium non à creatore,ſed à creatura expectet; præcipuè, cum ipſe eſſet deſertus, ac derelictus ab omnibus. *Miſerere mei*, ait, ut notat Carthuſianus, non quoad culpam, ſed quoad pœnam, nam damnatorum voluntas in malo confirmata eſt. Carthuſ.

83. Arb. *Mitte Lazarum*, non rogat mitti alium, ſed Lazarum, cujus longanimitatem, manſuetudinem ac patientiam ſatis notam habebat, *ut intingat extremum digiti ſui in aquam.* Seu ut legit Arabicus, *extremitatem digiti*, id eſt, ut una gutta aquæ *refrigeret linguam meam*, in qua vehementius affligor, quia crucior in hac flamma. Ecce miſer qui olim purpura veſtiebatur, nunc igne veſtitur purpura denudatus, & qui ſuaviſſimos cibos olim edebat, cibus factus eſt flammarũ. *Mitte Lazarum ut intingat.* Vana præſumptione ſtultus dives gehennæ incendia temporalia reputat; & qui rogandi tempore dormivit, nunc patiendi tempore rogat. D. Chryſolog. ſerm. 66. *Dives*, ait, *bonorum ſuorum neſcivit tempus, nec malorum ſuorum miſerandus agnoſcit. Rogo te Pater, modo rogas? modo tibi tempus patiendi eſt, non rogandi.* Chryſol.

84. Mald. Ianſen. Barrad. Late hic diſputant recentiores, Maldonatus Ianſenius, Barradas, & alii; quomodo anima epulonis ſeparata à corpore dicatur habere linguam, ſicut & anima Lazari digitum, *ut intingat in aqua?* Hæc tamen parabolicè ſunt dicta ad ſignificandam extremam divitis miſeriam, & cruciatum; nam alioqui nec beati damnatos juvari poſſunt aut volunt, cum ſciunt id eſſe contra æternum Dei decretum, nec damnati id rogare, aut petere queunt, vel audent, cum ſciant magnum chaos inter illos, & beatos eſſe firmatum.

QUÆSTIO XII.

Quare modò dives epulo videt diſtantem longiſſime Lazarum, quem anteà ſibi vicinum minimè intuebatur?

85. Boſtrenſ. Reſpondet primò Titus Boſtrenſis: *Ut Deus Adamo è Paradiſo ejecto*, ait, *ex adverſo Paradiſi ſedes aſſignavit: quo creber ejuſdem conſpectu dolorem inſtauraret: ita Lazarum in cruciatuum augmentum divitis hujus aſpectui objecit*: flammeo gladio ejectus homo è paradiſo ante illius faciem conſtituitur, ut amiſſa contemplans maximè torqueatur; ante faciem divitis objicitur Lazarus, ut ejus celſitudine illius viſcera multis gladiis transverberentur. D. Chryſoſtomus homil. de Divite: *Totus*, ait, *in tormentis erat, oculos ſolos liberos habebat; ut alterius lætitiam poſſit aſpicere, magis torqueretur.* Quaſi ipſa gehennalis pœna in æternum non foret ſatis ad divitis malitiam digne caſtigandam; niſi etiam alterius gloria manifeſtata invido oſtenderetur, *ut magis torqueretur.* Stantibus, & audientibus reprobis electi vocantur ad gloriam. *Venite benedicti Patris mei*, &c. Matth. 26. num. 34. Et poſtea damnati ad inferos mittuntur: *Ite maledicti.* Cur beatorum prior ſit promotio? Ut ex eorum agnita felicitate miſeri *magis torqueantur.* D. Chryſolog. ſerm. 22. *Quale eſt*, ait, *inter æternos cives, de contemptu dolorem, de ignobilitate pœnam, de nuditate opprobrium ſuſtinere: & tunc addicit pœnis, quando alii promoventur ad regnum.*

Chryſol. *Gloria alterius invido maximum tormentum.* Matth. 25. Chryſol.

86. Secundò. D. Dionyſius Carthuſianus, cùm eſſet in tormentis. Vidit à longe, ſic ait: *Oculos, quos clauſit hic culpa, ibi aperuit pœna. In habet enim vita impiis delectationibus mente cæcatus, non conſideravit pravorum pœnas, & gaudia beatorum.* Ante veſtibulum domus ſuæ, eum non viderat dives, & nunc à longe agnoſcit Lazarum, ut ab eo refrigerium petat, quem enim abundantia obcæcaverat, illius mentis oculos miſeria aperuit. Prodigus in domo patris multa rerum copia affluens profectus in regionem longinquam, ubi inedia, ac penuria vexatus: *ſurgens venit ad patrem.* Luc 15. num. 10. Chryſologus; *Fames revocat quem ſaturitas expulerat.* Villicus factus diſpenſator bonorum domini ſui, illorum opulentia obcæcatus, ipſa bona diſſipat, tamen timens condemnationem illius judicii. *Redde rationem villicationis tuæ*, Lucæ 16. num. 2. acuitur illius mens, & perſpicax factus prudenti conſilio viam ſalutis ſibi providet.

Carthuſ. Luc 15. Chryſol. Luc. 16.

Tertiò. D. Chryſologus ſerm. 124. *Immutatio quanta rerum*, ait, *pauperem prodit ad philoſophiam, divitem extulit purpura ad ſuperbiam, ad cæcitatem ſplendor: Quo deſcendit dives? Quo pauper aſcendit? reſpicit ibi ſurſum, quem deſperaverat hic deorſum: videt eum de inferno in ſinu Abrahæ, quem jacentem ſe coram ſuperbo de ſigmate non videbat.* Modo de longinquo videt, quem antea jacentem juxta limen oſtii ſui non videbat. *Superbo de ſigmate non videbat.* Superbo apparatu auri ac purpuræ ſic cæcus effectus eſt, ſicque in tenebris degebat ut juxta ſe jacentem minime videret. Vide ſuprà cap. 8. num. 23. & cap. 21. nu. 70. 87. Chryſ. *Opulentia bonorum excæcat mentem.*

Quartò. Ad eadem verba: *Vidit eum de inferno in ſinu Abrahæ, quem jacentem ſe coram ſuperbo de ſigmate non videbat.* In tormentis inter nebuloſum fumum videt, quem in limine oſtii non agnovit. Et quænam hujus rei cauſa? *Epulabatur quotidiè ſplendide.* Quid ergo mirum quod *de ſuperbo ſigmate.* Id eſt de ampla, & opipara menſa, multa crapula, ac ciborum varietate, ſic obcæcetur, ut facilius ipſe tenebroſo, ac horrendo inferni carcere detentus Lazarum intueatur, quàm ſaginatus lauta, & ampla menſa coram oculis ſuis jacentem videat. Expeditiúſque fuit de inferni caliginoſo fumo Lazarum videre quam clara die de convivio ipſum aſpicere. 88. *Epulæ plus obcæcant, quam inferni tenebræ.*

Prodigus ille inter epularum delicias in paterna domo, paternæ pietatis fit immemor, ut à patre recedat in regionem longinquam, in qua *adhæſit uni civium regionis illius*, Luc. 55. n. 15. Per hunc civem diabolum interpretantur D. Auguſt. Beda. & alii, dati cap. 27. expoſit. 3. & tamen ibi ſub dæmonis poteſtate *In ſe reverſus, quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus.* Aperiuntur oculi, patris recordatur, & ad ipſum properat venire; pluſque valuit ad perdendũ, ac à Deo Patre ſeparandum venter gula repletus, quàm cor à Dæmone obſeſſum, ac poſſeſſum, plus potuerunt eum elonginquare epulæ quam dæmonum artes, ac machinationes D. Chryſologus ſerm. 2. *A ſe migrat*, ait, *ab homine tranſit in beſtiam, paternæ pietatis immemor, gratiæ genitoris oblitus. Fames illi patrem dedit ſapere, cui copia tulerat ſentire genitorem. Oneratus venter ad vitia cor deponit, evomit mentem, ne ſuperbum valeat ſentire pietatẽ.* 89. Luc. 15. Aug. Beda. *Plus à Deo ſeparat gula quàm dæmon.* Chryſ.

Quintò. D. Chryſoſtomus homil. 7. in Lucam. *Cùm proximus*, ait, *eſſet Lazarus, præteribat eum Dives, cùm autem procul abſit invocat: quẽ frequẽter egrediens, & ingrediens non videbat, hũc procul ema tum diligenter aſpicit.* Cùm Lazarus eſſet pau- 90. Chryſ.

per

pet ab omnibus deſtitutus ad januam jacens, nec oculos in eum dives conjiciebat; at verò cum omnibus abundans, multis favoribus inſignitus in ſinu Abrahæ requieſcit, etiam è diſtantiſſimo
Pauper deſpicitur dives cognoſcitur, & quæritur. loco ipſum aſpicit, & intuetur avarus. Lazarus ſub paupertate etiam propinquiſſimus non videtur; at verò cùm paupertate exivit, divitiis affluit, etiam diſtantiſſimus apertè & clarè videtur: ſic mundiales non deſpectos, ſed bene fortunatos divitiis fulgentes vident, ac intuentur.

91. Cùm ex cumulo ſuarum miſeriarum reſtituitur Job in ſuum priſtinum ſtatum, *Venerunt ad eum omnes fratres ſui, & univerſæ ſorores ſuæ, & cuncti qui noverunt eum prius, & comederunt cum eo panem*, Job 42. n. 11. Cùm Job in extremam miſeriam, ac paupertatem incurriſſet, nullus frater,
Job.42. *Divitem quærunt homines, pauperem fugiunt.* nec ſoror, nec propinquus eum viſitat, eique aſſiſtit; at verò cum ad redivivam proſperitatem redit, ſtatim omnes fratres, univerſæque ſorores, & qui eum prius noverant ad eum convolant, eique adſunt, quid eſt hoc? Niſi ut denotetur mundialium conditio, qui ad bene fortunatos, ac felices concurrunt, à dejectis verò, ac miſeris omnino
Nicetas. fugiunt, & declinant. Nicetas in Catena Græca: *Fortaſſis*, ait, *etiam propinquorum in humanitatem divinus ſermo perſtringit, qui ſimulatam amicitiæ, propinquitatiſque ſpeciem imitarentur; quandoquidem ab eo cum premeretur ærumnis, longius adfuiſſent, ubi eſſet rebus tranquillitas reſtituta, gratulandi cauſa advolarunt.* Et quod ad
Job.2. eum in ſua paupertate tres amici venerint, Job 2. tanquam quid novum, & inuſitatum præter hominum conditionem notatur à ſacro Textu.

QUÆSTIO XIII.

Quare miſer epulo ſuum ſermonem dirigit potiùs ad Abraham, quàm ad Lazarum?

92. Videt miſer Abrahamum, ac Lazarum, quem optimè agnoſcebat, & tamen ſuum ſermo-
Cur patrem vocat? Chryſol. nem ordinat ad Abraham, dicens: *Pater Abraham:* patrem ipſum vocat, in argumentum ſuæ magnæ damnationis, ut rectè ponderat D.Chryſ. ſerm.23. *Modo cognoſcis patrem*, ait, *& modo tibi patrem ſe eſſe neſcit. Infelix, quem ipſa origo arguit: infelix, cui in judicio pro magnitudine criminis non miſereri genitor, non pater ignoſcere, non*
Magna miſeria quod pater filium damnet. *affectio potuit ſubvenire.* Quid miſerabilius contingere poterat homini? Ad quas majores anguſtias eum poterat ſua malitia deducere, quàm quòd ipſe clamaret pro levamine ad patrem, & pius pater eum arguat ut degenerem, eúmque damnet, ac reprobet, illíque ſubvenire recuſet? *Recepiſti*
Iſai.1. *bona in vita tua.* D.Zeno ſerm. ad verba Iſai.1. n.2. *Filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me.* Cùm ut pater filios vocat, poterat ſuſpicari, quod multa indulgentia eos proſequeretur, & tamen ſtatim damnationis ſententiam in eos
Zeno. infert. *Væ, væ genti peccatrici!* ſic ait S.Zeno: *Deteſtabilis certè filius, quem pater ipſe pius, quem pater damnavit invitus.* Quis enim miſerebitur illius, quem ipſius amantiſſimus pater damnat?

93. Theoph. Ad quæſtionem reſpondet primò Theophyl. relatus in Catena D.Thomæ: *Non dirigit ſermonem ad Lazarum*, ait, *ſed ad Abraham, quia forſitan erubeſcebat, & putabat Lazarum reminiſci malorum.* Cur potiùs ad ignotum Abrahamum, quàm ad notiſſimum Lazarum ſermonem ſuum inſtituit damnatus epulo, optimè enim ſciebat quod Lazarus negati alimenti injuriam patientiſſimè toleraſſet, & quod ipſe præcipuè cum exiſteret in ſinu Abrahæ, omni parceret offenſæ; cur ergo cum ipſo non loquitur? Bene ſciebat miſer epulo, quod *Qui negat ſua erubeſcat ab aliis petere.* Lazarus percepiſſet injuriæ, tamen dubitabat, an parceretur pudori, quod ipſe nempe auderet petere benignitatem ab eo, in quem tam crudelis extiterat, & ideo ab eo, non petit, *quia forſitan erubeſcebat.* Et ſi damnatus, verecundia tamen afficiebatur ut peteret beneficium ab eo, qui omnia ſua negaverat. Secundò, quia cum Dives Abraham patrem agnoſceret, inde multæ confidentiæ adjuvamen.

Tertiò. Theoph. in ſuo Codice: *Cur non vertit*, 94. ait, *ſermonem ad Lazarum ſed ad Abraham: Confundebatur fortaſſe exiſtimans forſitan Lazarum* Theoph. *vindictæ avidum, & ex ſuis cauſis judicabat illum. Si enim ego tanta felicitate fruens contempſi illum tantis malis coanguſtiatum, & neque micas ei communicavi, multo magis ipſe contemptus vindicabit, & non annuet, ut mihi beneficium concedatur, propterea ad Abraham facit ſermonem.* Adhuc malevolentia in ſanctum mendicum damnatus epulo flagrabat; & ſecundum affectum ſibi prædominantem *Unuſquiſque ex ſe de alio cogitat.* judicabat; talem itaque Lazarum apud ſe deſcribebat, qualem ipſe ſemetipſum exiſtimabat; ipſe erga Lazarum odium ferebat in mente, recogitabat etiam quod Lazari animus erga ipſum odio occupabatur, ac proinde de ſuo animo de Lazaro judicabat, quod antiquas injurias ulciſceretur, & quod rogatus nil ſolatii eſſet allaturus. *Exiſtimans forſitan Lazarum vindictæ avidum, ex ſuis judicabat illum.* Ac proinde quod ſicut ipſe ſi vires haberet, vindictam in Lazarum infligeret, ſic etiam ab eo vindictam extorquendam recogitabat, ac proinde ex ſuo depravato corde Lazarum alterum ſemetipſum efformabat.

Ait Regius Vates: *Quàm bonus Iſraël Deus, his* 95. *qui recto ſunt corde*, Pſ.71. n.1. Divinum numen Pſal.71. omnibus bonum eſt, *Qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos*, Matth.5. n.45. Quomodo Matth.5. ergo à Regio Vate decantatur ſolum *bonus his qui recto ſunt corde?* Cur non omnibus? Deus in ſemetipſo, ac omnibus bonus eſt, non tamen omnium mortalium cogitatione ſic bonus exiſtimatur, ſed tantum ab his, qui recto præditi ſunt animo. At verò illi, qui depravato ſunt corde multa malevolentia, odio ac vindicta pleno, ex ſua malignitate multum mentientes juxta cor ſuum ſic Deum fabricare non verentur, & cum perverſitas omnino *Perverſi ex ſe Deum depingunt.* Deo repugnet, ipſi perverſi talem Deum pingere non recuſant. D.Aug. in Pſ.44. ad illa verba: *Virga* Auguſt. *directionis virga regni.* Sic ait S.Doctor: *Ait in alio loco: Cum ſancto ſanctus eris, & cum perverſo perverſus eis; non quia perverſus Deus, ſed quia perverſi perverſum eum putant: placet tibi bonum, bonus eſt Deus, diſplicet tibi quaſi pravus eſt; curvus eſt ad te Deus: tua curvatura facit hoc, nam illius rectitudo ſemper manet: audi in alio Pſal. Quam bonus Deus Iſraël rectis corde.*

Abſcondit ſe Adam à facie Dei ambulantis, à 96. quo conquiſitus ubi eſſet, reſpondit: *Vocem tuam audivi in Paradiſo, & timui, eo quòd nudus eſſem, & abſcondi me*, Gen.3. n.10. Homo nudus creatus eſt Gen.3. à Deo, & antequam vetitos fructus attigiſſet nudus verſabatur in paradiſo, nudúſque à creatore viſitabatur. Quorſum ergo nuditatem oſtendit, propter quam ſe abſconderit? Deinde vanum eſt, Dei oculis intentare quidpiam ſe ſubtrahere, cum

Adamus ex ſe de Deo conjecturabat. omnia ſint nuda, & aperta oculis ejus. Adamus non ſcientia, ſed affectu regebatur, & ſicut ipſe poſt gulam infauſtam perurgente concupiſcentia de nuditate erubeſcebat; metiebatur etiam ex ſe Deum, & velut ſuppudefieri ex nudorum corporum aſpectu cogitabat; ſimilémque ſuis moribus Deum fingebat. Vide ſuprà hoc tom. c.8. n.186. & c.14. n.18. & 19. c.17. n.67. & tom.1.2. ac 3. verb. *Judicare.*

Quæstio XIV.

Quare cum in ſinu Abrahæ eſſent multi Patres: Dives verò non alium poſtulat refrigeratorem, niſi Lazarum, ut ad ſe mittatur?

97. Multi erant Patres in ſinu Abrahæ, Iſaac, Jacob, & alii, & tamen damnatus dives non alium ſui conſolatorem poſtulat, niſi Lazarum, cum nemo minus ad opem ipſi ferendam idoneus videretur, utpote cui ipſe egenti, poſtulantíque minimè ſublevamen ferre voluiſſet, cui etiam micas de menſa ſua cadentes non tribuebat, ſed negabat. Ad quæſtionem.

98. Chryſol. Reſpondet primò D.Chryſol. ſerm.122. *Quod agit dives*, ait, *non eſt novelli doloris, ſed livoris antiqui: zelo magis incenditur, quam gehenna. Eſt grave illis malum: eſt illis incendium non ferendum, quos aliquando habuêre contemptui, videre felices. Adhuc divitem malitia non deſerit, quoniam poſſidet pœna, qui non ſe ad Lazarum duci poſtulat, ſed ad ſe Lazarum vult deduci.* Poſtulat ut ad ſe Lazarus mittatur, *non eſt novelli doloris,* *Adhuc in inferni pœna dives non deponit ſuperbiam.* *ſed livoris antiqui.* Unde ex ipſo ſuo livore antiquo non poſtulat, ut ſibi liceat aſcendere ad Lazarum: *non ſe ad Lazarum duci poſtulat:* ſed ait, *mitte ad me Lazarum*, quod non incongruè ejus arrogantiæ, ac inſolentiæ tribuendum eſt, quam etiam in inferno demorſus non deponit. *Adhuc divitem malitia non deſerit, quem jam poſſidet pœna, qui non ſe ad Lazarum duci poſtulat.*

99. In rem noſtram, ex ſuo livore antiquo: Non dixit, mitte me ad Lazarum; ſed mitte Lazarum *Invidis alienam gloria infernus.* ad me, potius enim optabat Lazarum ſecum eſſe miſerum, quàm ſe cum Lazaro beatum, ac ſi magis eum aliena gloria, quàm propria pœna torqueret, *adhuc divitem malitia non deſerit, quem poſſidet pœna.* Invidis alterius gloria novus eſt cruciatus inferni. Cum David à Saüle, ac ejus militibus durè perſequeretur, dicebat: Pſal.17. *Dolores inferni circumdederunt me*, Pſal.17. n.6. D.Aug. Auguſt. legit ibi. *Dolores invidiæ.* Sic enim hoſtes, ac perſecutores Davidis ejus gloria cruciabantur, ac ſi gehennalibus doloribus torquerentur.

100. Chryſol. Secundò. Ad eadem verba Chryſol. *Eſt illis incendium non ferendum, quos aliquando habuêre contemptui, videre felices.* Multi erant in ſinu Abrahæ tamen Lazarum peculiariter poſtulat ad ſe mitti, maximè optabat Lazarum ſua gloria privari, quam quemcumque alium, nam alii, qui apparebant *Parvis rebus Deus contendit multorum ſuperbiam.* in illa gloria, ut Abrahamus, Iſaac, & Jacob potentes, & locupletes extiterunt, & ex divitum culmine dives ſic non laceratur, ut ex pauperum gloria, maximè enim dolebat, confundebatur, ac erubeſcebat tanto ſplendore ſuperari ab eo, quem aliquando ut abjectum, & contemptibilem mendicum ante januam ſuam habuit jacentem. *Miſit in eos cœnomyam, & comedit eos, & ranam, &* Pſal.77. *diſperdidit eos*, Pſal.77. n.46. ſi animalibus eos placuit domare, ac ſuperare, cur è ſylvis, ac è montibus non excitantur leo, urſus, tygris, vel aper? Sic diſpoſitum eſt ad Ægyptiorum confuſionem, ac verecundiam, quod non à magnis beſtiis, ſed à parvis, ac minutis, nempe ut muſcis, ranis ſuperabantur, ac frangebantur. D.Aug. tract.1. in D.Auguſt. Joan. *Populum Pharaonis*, ait, *ſuperbum potuit Deus domare de urſis, de leonibus, de ſerpentibus; muſcas, & ranas illis immiſit, ut rebus viliſſimis ſuperbia domaretur.*

Tertiò. Ad eadem Chryſol. verba: *Adhuc divitem malitia non deſerit; adhuc in Lazarum ſic* 101. Chryſol. *crudelis.* Multos magnos Patres videbat Dives in ſinu Abrahæ, & tamen omnium aliorum digitos, præterit, & ſolum ex digito Lazari vult guttam aquæ ad refrigerium; ac levamen ſui ardoris; cur non potiùs confugit ad aliorum digitos, quorum manus multis divitiis plenæ fuerunt; cur potius mendicum Lazari digitum requirit: *Adhuc divitem malitia non deſerit.* *Divites pro ſuis deliciis ſolum res pauperum quærunt.* Non ab aliis, nec ex fratrum divitiis aliquid ſperat, ſed ſolùm à Lazaro: Hæc eſt antiqua divitum malitia, ut pro eorum refrigerio, deliciis, ac neceſſitatibus reparandis neſciant aliud attendere, ac quærere, niſi pauperum ſubſtantiolas, quippe fluenta divitum omittunt, & pauperum guttas ambiunt. Salvianus lib.4. Salvian. de Gubern. Dei? *Ecce enim remedia*, ait, *pridem nonnullis urbibus data, quid aliud egerunt, quam ut divites cunctos immunes redderent; miſerorum tributa cumularent, ut illis demerentur vectigalia vetera, iſtis ut adderentur nova.* Vide c.9. n.81.

Quartò. Idem D.Chryſol. ſerm.122. *Mitte* 102. Chryſol. *Lazarum*, ait, *quo? Ad infernum, de gremio, de ſolio ſublimi ad profundum chaos, ad tormentorum ſtridorem; de ſancta quiete, de tanto ſilentio beatorum, ut intingat extremum digiti in aqua.* Si Lazarus mittatur, ut dives poſtulat, ad profundum chaos, ſummum amittet gaudium; cur ergo pro una exigua gutta ſupremæ Lazari felicitati inſidiatur? Adeo ſui affectuoſus erat miſer, ut vellet, *Pro noſtra exigua utilitate volumus ut alii ſuis omnibus ſpolientur.* ac cogitaret Lazarum ſuo ſupremo ac omni bono ſuo privari, ne ipſe aliquali, ac minimo ſuo commodo careret, ſtante maledictione ſuper virum, qui comediſſet panem uſque ad veſperam donec Iſraël ulciſceretur de inimicis ſuis Jonathas: *Extendit ſummitatem virgæ, & intinxit in favum vellis, & convertit ad os ſuum*, 1.Reg.14.n.27. 1.Reg.14. Ut guſtaret guttam mellis, non recuſavit inducere ſuper populum magnum piaculum, ac damnationis periculum, ut totus Iſraël periret.

Quintò. Cajetan. *Petit*, ait, *Lazarum mitti ad* 103. *ſui refrigerationem, cui meminit ſe tam inhuma-* Cajetan. *num fuiſſe.* Dives valde durus, & crudelis fuerat in mendicum Lazarum; cur ergo hunc poſtulat ad ſui commiſerationem? Cur non ad alium confugit; ſed tantùm eligit Lazarum, quem offenderat? Optimè ſciebat hominem virtute inſignem, *Vir juſtus injurias condonat.* ac divina gratia repletum, quo magis offenſus erat, inde aptiorem eſſe ad præſtandam gratiam, ac adjuvamen ſuo inimico, ac offendenti. Sic & David quamvis multis injuriis, ac perſecutionibus eſſet laceſſitus à Saüle, tamen David verbo, & factis valde modeſtè ſe habuit erga eum; nam cum ſui commilitones eum vellent in ſpelunca occidere: *Confregit viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos, ut conſurgerent in eum*, 1.Reg.24. 1.Reg.24. num.8.

Sextò. D Greg. lib.19 moralium, c.12. *Poſt mortem* 104. *inopia, in tormentis abundantia, quia in vita pecca-* Gregor. *verat, & velut pauper torquebatur, unde potiùs*

pauperem

Solum qui ſuſtinuit miſeriam, miſero novit ſubvenire.

paùperem advocat, cujus viſcera miſericordiæ plena ſunt ex miſeriis perpeſſis, quàm alium. Dives multos viderat in ſinu Abrahæ, tamen Lazarum tantum poſtulat ſui conſolatorem, quia, etſi ille minus idoneus videretur, cum erga ipſum ſemper ferrea viſcera habuiſſet, tamen non poſtulat in ſuum adjuvamen Iſaac, Jacob, & alium, ſed ſolùm Lazarum; nam illi quamplurimis divitiis abundaverant; hic verò multa neceſſitate, ac egeſtate oppreſſus fuerat in vita, ex quibus maximè alliceretur ad illius adjuvamen. *Cujus viſcera miſericordia plena ſunt ex miſeriis perpeſſis.*

105. Apoc.1. Ait Chriſtus Dominus Joanni in Apoc.1.n.17. *Noli timere, ego ſum primus, & noviſſimus, & vivens, & fui mortuus, & habeo claves mortis, & inferni.* Maximè ponderanda eſt illa connexio, fui mortuus, *habeo claves mortis*, ad quid, ut de ſe aſtrueret, quod habebat claves mortis, & inferni, prius tamen præmittit, quod fuerat mortuus? Solus enim qui expertus eſt dolores mortis, idoneus invenitur, ut claves habeat mortis, ex ſuis enim doloribus habet documentum, ut aliorum angoribus ſubveniat.

Ex proprio dolore inſtructio, ut aliis ſubveniat.

106. Geneſ.18. Cùm Abraham in ipſo fervore diei ad oſtium ſui tabernaculi ſederet, ac pro ſe tres viros vidiſſet, *Cucurrit in occurſum eorum*, Geneſ.18.n.2. Non lento gradu, ſed ita accelerato ad eos properat, ut cucurrerit. Unde illi tanta feſtinatio erga hos tres viros? Apparebant illi in peregrinorum facie; cùm autem Abrahamus extitiſſet advena, ac peregrinus, peregrinique incommoditates fuiſſet perpeſſus, inde vehementer provocabatur ut peregrinus auxilium præberet, ac opem ferret. D. Chryſol ſerm.121. *Peregrinus ipſe*, ait, *jugiter laboravit, ne peregrinus peregrinum ſe eſſe ſentiret; ſub tentorio manens ipſe, ſine tecto advenam manere non eſt paſſus, & hoſpicem hoſpes ſemper, ipſe ſuſcepit.* Expende hæc ultima verba.

Peregrinus peregrinis dat opem. Chryſol.

Quæstio XV.

Quare miſer epulo expoſcit guttam aquæ non proprio digito, ſed alieno admotam?

107. Abb. Cell. DIves avarus expoſtulat aquam non ſuo digito, ſed alieno nempe Lazari illatam. Unde meritò hunc pungit Abb. Cell. de panibus, c.25. *Plenam itaque manum*, ait, *non extremum digitum in aqua tinctum expoſcat conſcientia de gravibus confitens: nec alterius tamen, ſed proprio digito velit movere, & amovere pœnam, quam malè animum movendo ſibi admovit.* Miſer epulo dum veluti videns, ac confitens ſua peccata, miſericordiam implorat, *miſerere mei*, ut declinet pœnam, in qua detinetur, quia *crucior in hac flamma.* Adhuc errat, falſus, & futilis eſt impœnitentis epulonis dolor; vult enim amovere pœnam ſuis debitam peccatis, non proprio, ſed alterius digito; verus pœnitentiæ dolor non ſolùm ſuum digitum, ſed etiam proprias manus, ac pedes, & omnia membra vult adhibere, ut pœnam ſuis delictis promeritam amoveant, & deleant.

Pœnitens non alienam manum, ſed ſua quærit.

108. Chryſol. Ad quæſtionem reſpondet primò Chryſol. ſerm.122. *Sitis*, ait, *ô dives, extremi digiti guttam, quam ſi vel ſolam dediſſes, pauperi, non ſitires. Immiſericordem gutta reddidit: mica reddidit inhumanum; in quibus totus pauperis victus conſiſtit, & vita.* Non fontem, non flumina, ſed parvam guttam appetit miſer, gutta ſeu mica erat, ob quam pauperi denegatam, dives hic æternis cruciatibus premitur, ut ergo agnoſcat ſuæ damnationis cauſam potiſſimum deſiderio exoptatæ guttæ torqueatur. Unde perbellè ait D. Greg Nicæn. orat.3. de Beatitudine: *Idcircò miſericordia implorata non auditur, non quia una gutta de magno paradiſi fonte dempta damnoſa eſſet, ſed quia miſericordiæ ſtilla commiſceri, atque communicari cum inhumanitate non poteſt; qualia enim ſeminaverit homo, talia & metet.* Et D. Aug. ſerm.227. de tempore: *Deſiderat guttam, qui negaverat micam.* Quod confirmat ex his, quæ Sap.7.n.26 de Dei filio omnium judice loquens, ait: *Candor eſt etiam lucis æternæ, ſpeculum ſine macula.* Cur omnium judex ſpeculum appellatur? Repræſentat enim unicuique quod ipſe in ſe habet: nam ſpeculum repræſentat, quod ei objicitur: ſic & nos noſtris muneribus facimus, ut nobis Deus ſuis muneribus correſpondeat, ſi miſericordes, ac largi ſumus in proximos, magnificam liberalitatem experiemur à Deo erga nos: ſi verò inhumani, ac crudeles ſumus, nec guttam ex Dei pietate recipimus, citatus D. Nic. *Quemadmodum artis exactæ proba, utraque ſpecula tales vultuum oſtendunt effigies, qualeſcunque ipſi vultus ſint; ita juſtum quoque Dei judicium noſtris affectionibus aſſimilatur: qualiacumque à nobis commiſſa fuerint, tales nobis de ſuo præbens retributiones.* Quia avarus negavit pauperi micam, negatur ei & gutta: Unde ait D. Chryſol. ſer.66. *Qui divitias ſuas non miſerando pauperi dedit, ſibi miſericordiam minorat.*

Nicæn. *Qui pauperi negavit micam, negatur ei gutta.* Auguſt. Sap.7. *Qualis homo Deo, talis Deus homini.* Nicæn. Chryſol.

Secundò D Chryſ. ſerm.122. *Mitte Lazarum,* ait, *ut intingat extremum digiti in aquam? Ergo juxta te eſt, aqua? Si juxta te eſt, quare de proximo non ſumis? Quare? Quia vinctæ ſunt manus tuæ meritò ô Dives!* Non rogat, ut Lazarus ſecum deferat aquam, ac ſi juxta ipſum divitem eſſent fontes aquarum: cur ergo manum ſuam non mittit in aquam, ut ſuam linguam refrigeraret? Non poterat ſanè, quia qui pauperi neglexit porrigere manum, tormentis ligantur manus ejus, ne ad ſui refrigerium valeat porrigere manum, vel hæc eſt divitum miſeria quod cum juxta ſe habeant bona ſua, tamen nihil manus inveniunt, quo frui, ac refrigerari poſſint. Sua avarus conditione premitur, ut habens aquam non bibat. 109. Chryſol.

Avarus cũ habeat aquã non bibit.

Tertiò. D. Nazian. orat 27. *Dives ille*, ait, *qui in flamma torquebatur, ac pro hujus vitæ voluptatibus, Lazarique eſurientis, & ulceroſi contemptu, hanc mercedem referebat, ut illic Lazaro opus haberet, nec tamen ejus opem impetraret.* Totus miſer acerbè cruciabatur gehennali flamma ſecundùm omnia membra ſua, & tamen ſolùm relinquuntur ei oculi liberi, ut rectè notavit D. Chryſoſt. datus q.11 ut videat Lazarum, ab ipſóque guttam aquæ expoſtulet, cum tamen una gutta parum poſſet diminuere de tam ingenti, ac perenni cumulo tormentorum, ac ſi ad magnam divitis malitiam dignè caſtigandam, non foret ſatis acerbè in tartaris in æternum torqueri, niſi etiam è concepta ſpe, ac precibus exhibitis ipſe fruſtraretur, ad complementum ſuæ magnæ damnationis exigebatur, ut ſuper cruciatus à dæmonibus miniſtratos caſſa expectatione vexaretur. Ingentes maledictiones congerit Job ſuper noctem in qua conceptus, ſeu natus fuerat, ait: Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat, & addit: *Expectet lucem & non videat, nec ortum ſurgentis auroræ*, Job.3.n 9. Quænam hæc imprecatio? quid enim infelicius nocti poterat contingere, quàm quod ipſa videret lucem, lucis enim adventu nox deſtruitur; 110. Nazianz.

Chryſoſt. *Crudele tormentum ſpe caſſa cruciari & precibus non impetrare.* Job.3.

qualiſnam eſt illa maledictio ? Magna ſanè, *expectet lucem, & non videat:* Nil enim durius, ac execratius poterat nocti evenire, quàm quod expectet, & non videat, ut execrabilius ſuper omnia mala in perpetuum crucietur.

111. Chryſoſt. Quartò. D.Chryſoſt. hom. de Divite: *Vide conſcientiam peccatoris*, ait, *non totum audet poſcere digitum.* Non poſtulat miſer totam manum plenam aqua, non integrum digitum, ſed tantum *extremum digiti*, ſeu ut alii legunt, *extremitatem digiti.* Cur minimam partem cum aqua expoſcit ? *Vide conſcientiam peccatoris, non totum,* &c. à conſcientia ſua in hoc ducebatur; ſciebat enim quod in bonis creatis extra Chriſtum nihil eſt integrum, & totum, ſed valde minutum, ac dimidiatum. Vide ſuprà c.2. n.121. & c.7. n.81.82. & multa verb. *Bona temporalia.* Vel quia ipſe exiguum ſolitus erat dare, ideo & exiguum petebat.

In bonis temporalibus non eſt totum, ſed pars.

112. Chryſol. Quintò. D.Chryſol. ſerm.124. *Stilla digiti extremi,* ait, *credit gehenna flammas extinguere, qui menſuris per totam diem ebrietatis non extinxit incendia.* Totus inflammatus homo, & ut tanto incendio ſubvenit non fontem, non lacum, ſed aquæ guttulam deſiderat, ut incendia ſuarum voluptatum ſatiaret, nullum habebat modum, nec menſuram, *epulabatur quotidie*, id eſt continuè, & tamen non explebatur ex ſuo ingenito affectu, unam guttulam cœleſtis roris deſiderat, qui ſine ullis menſuris ventri, & gulæ ſeſe ingurgitabat; cœleſtia in parca menſura; terrena verò ſine ulla menſura miſer ambiebat, qui temporalia inhians faſtidiebat cœleſtia.

Cœleſtia in menſura humana ſine menſura volum. s.

113. Zeno. Sextò. D.Zeno ſerm. de Reſur. *Cupit,* ait, *mortuus vel uno digito, illis contingi manibus, quibus ſtipem denegaverat vivus, odit jam, quod antea ſine cauſa amaverat, probat felicius eſſe, quod oderat.* Cur, ô dives epulo, ad tua pretioſa antiqua vina, ad tuas delicatas dapes, quæ tibi in uſu fuerunt, non recurris, ſed tantum ad manus pauperis, quas maximè in odio habebas? Cum miſer jam ſit ſub gladio divini judicii, jam quaſi melius intelligens, quæ antea amaverat, jam odio habet, utpote tantæ ſuæ damnationis principium; & quæ prius fuerant ei in faſtidium v.g. pauperis manus, ipſas ſolùm quærit, & ambit, jámque ſua amatas divitias radicem ſuorum malorum agnoſcit, & deteſtatam paupertatem refrigerii fontem agnoſcit. De homine in mortis articulo conſtituto, ait Job.33. n.20. *Abominabilis ei fit in vita ſua panis, & anima illius cibus antea deſiderabilis.* Job.33.

Sub Dei judicio amata fugimus & deteſtata amamus.

114. Septimò D.Chryſol. ſerm.122. *Quid eſt Dives?* ait, *ubi ſunt torrentes torculariorum tuorum? Ubi ſunt horrea ad famem pauperis? Ubi ſunt vina annoſitatibus, & ipſa temporum oblivione ſervata? Ubi ſunt effuſiones, & flumina miniſtrorum tuorum? Iſta omnia tibi periere. Remanſerunt iſta, deſeruerunt iſta.* Dic mihi, epulo, cur pro aqua ad manus Lazari recurris, cur non potiùs ad fratres tuos, quibus multa bona in domo patris tui reliquiſti? Cùm ipſe diſceſſit, ac bona fratribus, ac cognatis delegavit; pro certo habuit, quod illa bona minimè erant illi profutura, ita ut facilius crederet poſſe refrigerium habere à cœleſtibus, quàm à bonis relictis in manu fratrum, ac conſanguineorum. *Et relinquens alienis divitias ſuas,* Pſ.48. n.11. Nonne morientes relinquunt divitias ſuas fratribus, filiis, ac nepotibus, quomodo dicitur, quod relinquunt alienis? Cum homo moritur, ac bona illius manent filiis, amicis, ac vicinis; minimè ei valent ſubvenire; ac in ejus commodum Pſalm.48.

Mundialia bona relicta conſanguineis non proficiunt morienti.

cedere, ſed ſic ei proficiunt, ac ſi alienis eſſent data, Ruffin. ad prædictum Pſal. *Omnes iniqui relinquunt alienis divitias ſuas: ſive filii ſint, ſive parentes, ſive vicini, quibus eas relinquunt, tamen in hoc alieni ſunt; quia illis de ſuis divitiis ſubvenire non poſſunt.* Ruffin.

115. Non ſolùm bona tibi antea multum chara, quæ relinquis avidis fratribus te diſcedentem diſerunt, tanquam alienis data, ſed etiam te accuſant, arguunt, & tanquam hoſtibus elargita adverſus te pugnant. Apparet Babylon illa magna ſuper beſtiam coccineam, cum qua turpi, ac fornicatio amore ei copulati ſunt; quique multum de divitiis, ac abominationibus ejus participes facti ſunt; tandem cecidit Babylon illa magna Dei experta vindictam, quid tunc reges illi qui divitiis ejus locupletati fuerint? Scribit Evangeliſta: *Et decem cornua, quæ vidiſti in beſtia: hi hodient fornicariam, & deſolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt & ipſam igni concremabunt*, Apoc.17. n.16. Decem reges illius amatores ſunt, Rupert. l.10. in Apoc. *Reges,* ait, *per cornua deſignantur, qui cum illa fornicati ſunt; ipſi ergo, qui cum illa fornicantur, illam odiſſe, & deſolatam, nudamque facere, & carnes ejus manducare, & ipſam concremare dicuntur: mirum, hoc, attamen verum eſt.* Valdè mirum quod illi reges, quos habuit in deliciis, quibus & multum de ſuis bonis communicavit, ubi ipſa cecidit, eos habeat adverſarios ad devorandas, ac concremandas ejus carnes. *Deſolatam facient illam, & carnes ejus manducabunt.* Sic pergit citatus Rupert. *O igitur miſerabilis conditio Babylonis terrenæ civitatis, quæ adeò fornicatur cum amatoribus: quia non ſolùm fornicatur cum amatoribus, ſed etiam cum hoſtibus: quorum etſi quis amor eſt, tanta fellis amaritudine permiſcetur; ut ipſam hoſtiliter dilanient, cum qua fornicantur.* Apoc.17. Rupert.

Bona amatoribus data, veluti hoſtilia arma contra te convertuntur.

QUÆSTIO XVI.

Quare cum miſer epulo totus igni concremaretur, ſolùm tamen linguæ requirit refrigerium?

Reſpondet primò D.Aug. in catena D.Thom. *Quòd linguam ſuam,* ait, *vult refrigerari, cum in flamma totus arderet ſignificat, quod ſcriptum eſt: Mors, & vita in manibus linguæ.* Quare ſic uſtulatur lingua epulonis in inferno, ac ſi reliqua membra ab incendio vacarent; aduſtione linguæ ſic cruciatur damnatus, ut ſolius linguæ refrigerium exambiat. Cur tam ibi dira afflictio? Cur linguæ agglomerantur tot flammarum globi? Pœna pro criminum qualitate torquet damnatos, & quia lingua participat omnium exitialem maliciam, nam ut ait D.Jacob.3. n.6. *Lingua ignis univerſitas iniquitatis.* Oecum. ibi: *Mundus iniquitatis.* Eſt veluti quædam univerſi machina omnium malorum. Cùm ergo lingua ſit generale quoddam peccatum, ibi omnia tormentorum genera coadunata convolant, ut præ cæteris membris vivaciori igne concremetur, ac crucietur in gehenna. 116. Auguſt. Jacob.3. Oecumen.

Lingua ut generale peccatum magis torquetur.

117. Chryſol. Secundò. D.Chryſol. ſer.122. de lingua agens, ait: *Hæc præcedit ad judicium: hæc antea deguſtat, & patitur cruciatus, hæc de toto corpore prima ſentit ardorem; quæ prima varios deliciarum cibos, & odorata deguſtarat pocula.* Totus in deliciis degebat. Epulo molli byſſo admixta purpuræ gloria induebatur

duebatur, epulabatur deinde ſplendidè, & tamen præ cæteris membris crudeli tyrannide, lingua crematur. Lingua mira, ac exquiſita ciborum varietate oblectamenta hauſerat, ita ut nec momento quidem à multa ferculorum varietate, ac ſuavitate ſeſe abſtineret, & ideò quæ præcipua fuerat deliciarum inſtrumentum, præcipua fit tormentorum materia. *Hæc de toto corpore prima ſentit ardorem, quæ prima varios deliciarum cibos guſtarat.*

Lingua præcipuè torquetur, quæ erat præcipuum deliciarum inſtrumentum.

118. Chryſol. Tertiò In citatis verbis expende acumen Chryſol. *Hæc præcedit ad judicium.* Ac ſi ipſa lingua, quæ tantum potationi, ac ebrietati indulſerat, præcederet ad judicium, tanquam prima helluonem arguens, & accuſans ad ſui damnationem. Cùm Moyſes deſcendiſſet de monte, ac vidiſſet filios Iſraël idololatrantes: *Arripiens vitulum, combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem quem ſparſit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Iſraël,* Exod. 32. n. 20. Ad quemnam ſcopum hoc factum tendit? Gloſſa. *Tradunt Hebræi,* ait, *quod filii Iſraël bibentes aquam vituli pulvere infectam: qui commiſerunt idololatriam, in barba pulverem auri præferebant, quo etiam ſigno rei, vel immunes ſceleris apparebant, & rei interficiebantur.* Ipſa vituli materia, quem divino honore proſecuti ſunt, *præceſſit ad judicium*, & delinquentes internecioni prodidit.

Crimen arguit delinquentes, & tradit ad pœnam. Exod. 23. Gloſſa.

119. Chryſol. Quartò. D. Chryſol. ſerm. 122. *Si te, ait, jam poſſidet totus ignis inferni ſi te gehennæ flamma complectitur, quare ſolius linguæ æſtibus deſideras ſubvenire? Quia magis lingua uritur, quæ inſultavit pauperi, quæ miſericordiam denegavit.* Totus cruciatibus premebatur, & tamen gravius lingua ſentit incendium, ibi ſanè gravior graſſabatur pœna, ubi virtutis fuerat major contemptus: in lingua præ cæteris membris deſævit flamma, quia etſi alia vitiis fuerant depravata, alienæ tamen virtuti non ſe præbuerunt contraria. At lingua miſericordiam prohibuit, inſultavit Lazaro, virtutes deteſtata eſt. *Magis lingua uritur, quæ inſultavit pauperi.* Ac ſi linguæ procacitas acrius præ cæteris membris igne inferni torqueatur. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?* Pſal. 119. n. 3. Quænam ſit merces, ſeu retributio repoſita linguæ doloſæ? Reſpondet Regius Vates: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis*, ſeu, *devaſtatoribus*, ut legit D. Aug. Merces linguæ doloſæ ſunt ſagittæ, ſeu ſupplicia valde acuta, & penetrabilia à Deo omnipotenti inflicta, ut explicant Brixian. Genebr. Theodor. & alii, cum carbonibus deſolatoriis, id eſt cum igne inferni perpetuo durante & conſumente. D. Chryſoſt. ex Græco refert hanc verſionem: *Sagittæ potentis acutæ ſunt cum carbonibus conſtipatis.* Ac ſi omnia tormenta inferni, quæ per carbones intelliguntur, coadunentur, ac conglomerentur, contra linguam doloſam.

Maledicæ linguæ omnia tormenta inferni deputantur. Pſal. 119. Auguſt. Brixian. Genebr. Theodor. Chryſoſt.

120. Chryſol. Quintò. Ad eadem verba: *Magis lingua uritur, ardet, æſtuat, quæ inſultavit pauperi.* Quæro hic undenam Chryſologus depromſerit, Helluonem illum convitia, ac maledicta in pauperem jaculaſſe, non enim hoc ſacer Textus indicat, ſed tantum quod voluptatibus, purpuræ, biſſo, ac epulis indulgebat; ex his, quæ ſacer Textus narrat, habuit Ravennas Antiſtes conjecturam; Epulo ille inhumanitate, odio, ira, ac livore concepto excitetat contra Lazarum, ut illi nec micam è menſa ſua daret; odium ergo quod animus conceperat, minimè ſe continere poterat, ſed amaris maledictis per os exibat, ut communis uſus habet; pectus enim malevolentia refarcinatum, facilè per labia evomit, quod intus latet venenum.

Ex abundantia cordis os loquitur.

121. Geneſ. 3. Poſt peccatum primorum parentum, mortis, ſententia in eos eſt promulgata. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, Gen. 3. n. 19. ſtatim hac comminatione audita imponit uxori ſuæ nomen, Eva, *Et vocavit Adam nomen uxoris ſuæ Heva, eo quòd eſſet mater cunctorum viventium,* ibid. n. 20. Quid magis diſſonum eſſe poterat, ut præclarè ponderat Rupert. lib. 3. de Trinit. & ejus operibus, c. 26. *Quid inſanius, ait, quam in illo talis cauſæ judicio illam nuncupare Evam, id eſt vitam, quæ vitam in ſe non habebat? Eamque dicere matrem cunctorum viventium, quæ potius mater eſt cunctorum morientium?* Ut nodum ſolvas, adverte, hominum eſſe conſuetudinem bona poſſeſſa habere in contemptu; amiſſa verò in deſiderio. Si Adamus pactum obſervaſſet, ac de ligno vetito non guſtaſſet, promiſſa ei erat vita indeficiens, ut abſque mortis interventu ab hoc ſæculo ad cœleſtia regna transmigraret. At verò cùm de interdicto pomo comediſſet, legémque Dei violaſſet, privilegium eſt amiſſum, & in terribilem mortis ſententiam incidit; inde arſit in eo vehemens deſiderium boni, quod perdiderat, unde in pectore nil magis verſabatur, quam votum vitam recuperandi; ex tam ergo præfixo affectu ad vitam, cognatum verbum prodiit, ut uxorem morituram vitam appellaret, ſequuta eſt enim lingua animæ affectionem, & foris pronunciavit vitam, quam intus meditabatur in mente.

Rupert. *Quod animus concipit, ſi raspe os loquitur.*

122. Thren. 3. Ducto populo in captivitatem lamentatur Jeremias Thren. 3. n. 29. *Ponet in pulvere os ſuum, ſi fortè ſit ſpes: dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis.* D. Ambr. citandus legit: *Dabit in ſepultura foſſam os ſuum.* Id eſt obturabitur os ejus veluti ingenti aggere. D. Amb. ſer. 10. in Pſal. 117. *Quod autem, ait, dabit in ſepultura foſſam os ſuum: oſtendit quandam ſupra modum taciturnitatem patientiæ, ut tanquam ſepeliat os proprium, & veluti quodam aggere virtutum obſtruat, ne vocem doloris emittat.* Et Theodor. ibi, *Tacebit, ac ſi habeat os plenum terra.* Cùm populus eſt captivus civitas devaſtata, filii interempti, opes proſcriptæ, magno dolore afflicta eſt inclita Sion, ſtatuit tamen de malis non conqueri, ſed fluctus miſeriarum ſorbere, intúſque confringere, ſed ad quid forti velamento opus eſt, ut os claudatur; dolor internus, qui in animo volvebatur, erat magnus, & ingens, ne ergo foras prorumperet robuſtiſſima munitione os obſtruendum fuit, & veluti impenetrabili aggere admoto via præcluditur; nam aliàs animus internus in externas voces erumperet.

Ambroſ. Theodor. *Afflicta Sion, ut taceat, ſepelitur ejus os.*

Luc. 19. 25. Et dixit illi Abraham: fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.

Num. 26. Et in his omnibus inter nos chaos magnum firmatum eſt: ut hi, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare.

VERSIONES.

Syriacus. Fili mi, recordare te recepiſſe bona tua in vita tua, & Loozar mala ſua: nunc autem ecce requieſcit hic, tu verò cruciaris.

D.Cyprian. lib. 3. ad Quirin. Fili commemorare, quia percepiſti bona in vita, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic rogatur, tu autem doles.

Arabic. Et Lazarus fuit in afflictionibus ſuis.

Euthymius. Vatablus. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris.

Pagninus. Solatio afficitur.

Syriac. n. 26. Et cum hic omnibus eſt ingens hiatus poſitus inter nos, & vos.

Theophyl. Cajet. Et ſuper hæc omnia hiatus ingens firmatus eſt, &c. ut non poſſint ad nos tranſcendere.

Arabicus. Inter nos, & vos vallus firmatus eſt.

EXPOSITIO V.

123. FILI *Recordare.* Dives vocaverat Abraham patrem, ordo rationis poſtulabat, ut & Abrahamus illum filium diceret, vel quia, ut Euthym. ait Euthymius, Dives, hic erat Judæus, Abrahamus autem omnium Judæorum erat pater, & Bonavent. Hugo. ideò, ut notant D.Bonav. & Hugo, filius erat Abrahæ naturâ quidem, non verò imitatione. *Recordare.* Spiritus à corpore ſeparati etiam apud inferos, recordantur de rebus, quas in vita mortali geſſerunt, per ſpecies intelligibiles à rebus Gregor. acceptas, quas retinuerunt, quæ memoria maximè eis inſervit ad tormentum. D.Greg hic hom. 40. *Ad pœnam ſuam*, ait, *ei & cognitio ſervatur, & memoria. Cognoſcit enim Lazarum, quem deſpexit: fratrum quoque ſuorum meminit, quos reliquit.* Et addit Abrahamus: *Recepiſti bona in vita tua.* Accepiſti enim ſanitatem, divitias, honores, ac jucunditates, & cætera hujuſmodi, & Græcè Græcos. Cajetan. additur: *bona tua*, quæ à te ſunt exiſtimata bona, ſeu ut explicat Cajetanus, quæ ſolùm à te ſunt concupita, & deſiderata. Quod Abrahamus optimè cognoſcebat, vel *ſpiritu Dei revelante*, vel Auguſt. Chryſol. Theophyl. Euthym. Angelis manifeſtantibus, ut docet D.Auguſt. lib. de cura pro mortuis, c. 14. Et non dixit accepiſti, ſed *recepiſti*, ut notant D. Auguſt. Theoph. Euthymius, quod dicit ordinem ad mercedem debitam, ut latiùs explicabo q. 17. in limine.

124. *Et Lazarus ſimiliter mala.* Recepit in vita ſua valde adverſa, videlicet ulcera, morbos, paupertatem, contemptum, famem, ac ſitim. *Non quod*, ait, D.Thom. D. Thom. *Lazarus ea mala putaverit, ſed ex cenſura diviti hoc dicebat, qui inopiam, & famem, & duram ægritudinem æſtimabat mala.* Illa patienter Origen. toleravit Lazarus in carne ſua, id quod notat Origenes homil. 30. *Nunc autem conſolatur.* Seu ut legit Pagninus, *Solatio afficitur.* Seu ut legunt Pagnin. Theoph. Euthymius, Vatabl. *Solatio fruitur.* Theophyl. Euthym. Vatabl. Liber ab omni malo aggregatus ſanctis Dei, multis bonis gaudet. *Tu vero cruciaris.* Siti, verme, igne, aliiſque tormentis in æternum duraturis abſque ullo Lazari adjuvamine, & quia tu illum in tua felicitate non admiſiſti conſortem, in tua calamitate illius non obtinebis remedium. D. Chryſolog. ſer. 66. *Dives*, ait, *qui participem* Chryſol. *pauperem in bonis præſentibus audire comtempſit, in futuris compatientem pauperem non meruit invenire.*

Et in his omnibus. Seu ut alii legunt: *ſuper* 125. *hæc omnia*, quæ dixi, id quod tu petis non poteſt fieri, ut Lazarum ſcilicet ex hoc loco mittam ad tartarum, in quo tu es. *Nam inter nos & vos, chaos magnum firmatum eſt.* Chaos ex Græco Græcus. legitur, vorago, hiatus, ſeu altiſſima, & latiſſima foſſa multa confuſione impedita, ac permixta, firmata eſt Dei decreto, ac ſtatuto, ut explicant D.Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang. cap. 38. D.Chryſoſt. Auguſt. homil. de Divite, D.Ambroſ. Theoph. Euthym. Chryſoſt. Ambroſ. Beda, & alii, ut nec nobis ad vos, nec vobis ad Theophyl. nos pateat ullus aditus, ac tranſitus. Unde ait Euthym. Euthymius: *Hiatum magnum dicit firmiſſimum* Beda. *Dei præceptum, tanquam ad modum hiatus prohibens horum, & illorum commixtionem.* Hunc autem *Ferrea viſcera in pauperes claudunt cœlum.* viam inſuperabilem, ſeu ut potiùs dicam, murum æneum ex ſua crudelitate, ac ferreis viſceribus in pauperes ſibi conſtruxit, ac ædificavit miſer epulo, ut nullo modo in cœlum habeat tranſitum. D.Auguſt. ſerm. 227. de tempore, *Quid faciam* D.Auguſt. *tibi*, ait, *eleemoſynas non feciſti, quæ peccatorum tuorum pœnas extinguerunt: interveniant pro te pauperes: & quidquid petieris, dono: ſed juſto judicio tibi vicem reddo: quia judicium ſine miſericordia ei, qui non facit miſericordiam.*

QUÆSTIO XVII.

Quare Abrahamus miſerum epulonem, quem à ſe excludebat, filium vocat?

PRÆTER rationes, quas dedi in expoſit. 126. quòd Abrahamus voluit honorare honorantem ſe ad noſtram quæſtionem ſic: Primò reſpondet D.Chryſoſt. hom. de Lazaro: *Vide Philo-* D.Chryſ. *ſophiam, ait, vide humanitatem juſti. Non dixit: inhumane, crudelis, ſceleratiſſime, cum tam multa commiſeris in hominem, nunc mentionem nobis facis humanitatis, miſericordiæ, & veniæ? Non pudet? Non erubeſcis? ſed quid dicit? Fili, inquit, recepiſti bona tua. Nam anima, inquit, dejecta non addas perturbationem; ſatis eſt illi cruciatus ſuus: ut ne illius calamitatibus inſultemus.* Hominem crudeliſſimum, Lazaríſque irriſorem, æternis ſuppliciis damnatum, filium vocat Abrahamus, cur non potiùs vile Sathanæ mancipium, *Severiora cum lenitate verborum conjungenda.* his tamen omnibus omiſſis filium dicit, quod erat valde honorificum, renuit piiſſimus pater afflicto afflictionem augere, ſufficiebat miſero horribilis damnatio, & ideò horribilia, ac dura verba non fuerunt addenda. Explicat Daniel regi Nabuchodonoſori dirum ſomnium ſublimis arboris, quomodo ipſe à regno expulſus cum beſtiis per ſeptem annos aget. Exordium tamen ponit Propheta: *Domine mi rex, ſomnium his, qui te oderunt*, Dan. 4. n. 16. Somnium erat de Dan. 4. fortuna regis adverſa, crudeliſque ſententia in

ipſum

Hieron. ipſum promulgabatur, quomodo ſic Propheta appellat, *Domine mi Rex.* Præclarè D Hieron. ibi: *Auſteritatem ſententiæ temperat verborum blandimentis.* Præfatione honoris triſtes anguſtiæ morſus lenire voluit Propheta.

127. Chryſoſt. Secundò. Ad eadem verba Chryſoſt. *Vide Philoſophiam juſti. Non dixit, Inhumane, crudelis. Sed quid dicit? Fili, inquit, recepiſti bona. Quod in mea poteſtate eſt, impero tibi.* Filium vocat hominem, quem à ſe excludebat, utpote ex Dei ſententia æterno ſupplicio damnatum. *Vide philoſophiam juſti,* non durè, ſed benignè cum eo loquitur, & ſi poſtulatum negat, bonum tamen verbum non negat, contumelioſa verba canit, & filium vocat. Poſtquam Jacob obtinuit benedictionem à patre ſuo, venit Eſaü, cúmque magno clamore, ac ululatu flens inſtaret pro benedictione, recuſat pater dicens: *Omnes fratres ejus ſervituti illius ſubjugavi, frumento, & vino ſtabilivi eum & tibi poſt hoc fili mi ultra quid faciam,* Gen.27.n.37 Quomodo filium vocat, quem ab hæreditate paterna excludebat, quomodo eum dicit filium, quem filii honore privatum judicabat? Clemens, ac pius pater, etſi ex alto Dei judicio Eſaü filii benedictionem denegabat, dulce, ac blandum filii verbum non denegat. *Quod in mea eſt poteſtate, impero tibi.*

Cum negat poſtulatum, bonum non ne deneges verbum.

Gen.27.

128. Chryſoſt. Tertiò. D.Petr. Chryſol. ſer.123. *Voco filium,* ait, *ut intelligat judicii eſſe, quod pateris, non furoris: voco filium, ut in me mea patientia maneat, & in te tua maneat pœna.* Superbum, ac invidia tabeſcentem non aſperis verbis compeſcit Abrahamus, ſed filium vocat, ut ſupplicium non furore; ſed culpæ merito conſtet inflictum; nam ſi judex cum punit, conviciis utitur, attenuat crimen, & ſeveritatem pœnæ ad ſuam culpam trahit, ut ergo tota pœna maneat in reo, patientia maneat in judice, ut, leniter, ac blandè cum delinquente pertractet, ne integritas judicii devenuſta appareat. *Ut in me mea patientia maneat pœna.* Poſtquam Caïn occidit fratrem ſuum Abel, ait Dominus ad eum: *Ubi eſt Abel frater tuus?* Gen.4.n.9. Optimè Dominus agnoſcebat crimen, ipſúmque eſſe primum homicidam, ac tantæ inhumanitatis auctorem; cur ergo Domine tam benignè cum eo agis? Cur non potiùs eum compellas impium, crudelem, qui auſus eſt ſanguinem fratris ſui fundere? Cajetanus: *Non aliqua utitur contumelia,* ait, *non inquit, ô ſceleſte, ſed abſolutè inquirit, ad inſtruendos judices, ut abſtineant à contumeliis.* Deus qui nulla paſſione movetur, à verbis duris cum reo abſtinet, ut judices ab illis ſe coërceant, ne aſperitate crimen delinquentis diminuatur, & integritas judicii devenuſtetur.

Judex caveat à contumelioſis verbis, ne judicii integritas fœdetur.

Gen.4.

Cajetan.

129. Chryſol. Quartò. D. Chryſol. ſerm.13. *Tu vocas,* ait, *patrem, ego voco filium, ut graviter doleas perdidiſſe, quod natus es. Audi voco filium, ut amarius doleas perdidiſſe, quod tibi gratia dederat, & natura, quia non habuiſſe doloris non eſt tanti, quanti habita mœroris eſt perdidiſſe.* Miſerrimè damnatum, qui gehennalibus flammis torquebatur, filium vocat Abrahamus, ut magis torqueatur, magíſque confundatur, ac erubeſcat recolens ſe genere, ac fide filium Abrahæ extitiſſe. Nam dives fuerat Judæus, ut dixi in expoſitione, & tamen malitia, ac pravitate ſua ſe degenerem præſtiterat, quod valde turpe eſt filiis, ac nepotibus; ut enim ait Marius apud Saluſt. in

Magnũ flagellum filiorum ab optimis parentibus degenerare.

Marius.

Jugurthin. *Nam quanto vita eorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior?*

Deſcribens ſacer Textus corruptionem, ac depravationem generis humani, ait: *Videntes filii Dei filias hominum, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant,* Gen.6.n.2. Filii Dei, id eſt filii Seth viri Dei, qui ob ſuam ſingularem juſtitiam, ſanctitatem, temperantiam, aliáſque virtutes, ut interpretantur D.Chryſoſt.D.Cyrill. D. Hilar. in Pſal 132. Theodor. Rupert. & alii, quandam veluti aliqualem Dei imaginem videbantur exprimere inter homines. Quorſum tamen cum depravati mores hominum recenſentur, ipſi dicuntur geniti à Seth tam nobili Dei viro, imò ſub expreſſo Dei nomine deſignato, ut exinde magis ejus ſanctitas innoteſcat graviúſque mordeantur homines, qui cum ab avo Dei viro probos mores deberent haurire, ſic defecerunt, ut in corruptam pravitatem degenerarent. D.Chryſoſt. in Pſalm.4. *Ut enim,* ait, *magis amplificaret eorum reprehenſionem, eorum honorem revocavit in memoriam, maximum eſſe crimen oſtendens, quod cum tales eſſent, & exorti ex talibus, ad tantam ſe præcipitaſſent improbitatem.* 130.

Gen.6.

Chryſoſt. Cyrill. Hilar. Theod. Rupert.

Magna exprobatio ab optimo parente deficere

Chryſoſt.

Exprobrat Dominus Judæis, eorum hypocriſim, ingratitudinem, duritiem, eorúmque ad idola converſionem, obſtinationémque ad audienda divina mandata. *Sicut enim quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ænea,* Iſ.48. n.4. Et inter hæc eorum progenitores commemorat *Audi me Jacob, & Iſraël, quem ego voco,* ibid. n.12. Non ſolùm dicuntur filii Jacob, ſed etiam Iſraël. Jacob vir rectus, ac ſimplex Deum timens; Iſraël, id eſt vir fortis, ita meritis illuſtris, ut Deum meruerit, videre; cur cum ſua malefacta, ac ſcelera Hebræis exprobrantur, ſic & nobilitantur, ut à tanto parente dicantur originem habere? Non pro nobilitate, ſed pro eorum ignominia, ac verecundia de tanto progenitore admonentur, quod cum ab illo eſſent natura geniti, omnino morum imitatione degenerantes defecerint. D.Cyrill. Alexandrinus ibi: *Appoſitiſſimè,* ait, *mentionem facit patrum nobilitatis, in moribus, inquam, ac vita conſuetudine.* Nota verba: *Ad pudorem eorum, qui lapſi ſunt. Erant enim quantum ad carnem attinet, ex illis: verum alieni, & longè ab eorum probitate aberant.* 131.

Iſai.48.

Ignominia filiorum abeſſe ab eorũ moribus.

Cyrill.

QUÆSTIO XVIII.

Quare cum dives epulo excluditur ab Abrahamo, objiciuntur illi bona quæ in vita recepit?

AIT Abrahamus Diviti: *Recepiſti bona in vita tua.* Illud verbum, *Recepiſti,* maximè premit auctores. Janſen. pro ſimplici accipere poſitum exiſtimat; Cajetan. verò: *Recepiſti bona* à te ſcilicet deſiderata, & concupita, quæ tui æſtimatione ſolùm ſunt bona. D. Gregor. citat. *Mali,* ait, *in hac vita bona recipiunt. Omne enim ſuum gaudium felicitatem tranſitoriam putant.* D. verò Chryſoſtom. maximam diſtinctionem facit inter verbum accipere, & recipere. Nam verbum accipere eſt ſimpliciter accipere; recipere verò aliquod debitum, ſeu ſignificationem debiti importat. Unde ait citat. Chryſoſt. *Quoniam veriſimile eſt divitem aliquid boni, & Lazarum* 132.

Janſen. Cajetan.

Gregor.

Chryſoſt. *Quare dicitur recepiſti bona.*

Chryſoſt.

aliquid leve deliquiſſe; declaravit utrumque Abraham dicens, Recepiſti bona tua, & Lazarus mala. Tu etiamſi quid boni feciſti, ſi qua merces tibi debebatur, hæc omnia recepiſti rebus proſperis utens. Et Lazarus ſi quid mali fecit, omnia recepit, cum fame, inopia, extremis malis affligeretur. Idem docent Titus Boſtrenſ. Theoph. Euthym. Beda, Haymon. D.Bonav. & alii, ac ſi dicatur: ſi dives habuit aliquod bonum morale, pro illo recepit bona temporalia, quæ ſunt valdè exigua bona, de his ac ſimilibus ait Dominus, Matth 6. n.5. *Receperunt mercedem ſuam.* At verò Lazarus quamvis juſtus, & virtutibus inſignis eſſet, tamen in terra degens, ſi aliquas leves maculas ex fragilitate humana contraxit, pro illis exolvit dolores, infirmitates, ac incommoditates ſuſtinens, quam etiam ſententiam docet D. Gregor. Papa hom.40. in Evang. & concludit: *Mala Lazari purgavit ignis inopiæ; & bona divitis remuneravit felicitas tranſeuntis vitæ.*

Boſtrenſ. Theoph. Euthym. Beda. Haymon. Bonavent. Matth.6. *Juſtus utens in terra aliquas habet maculas.* Gregor.

133. Bernard. Ad quæſtionem reſpondet Primò D. Bernard. Super, *Ecce nos reliquimus omnia.* Sic ait ſanctus Doctor: *Recepiſti bona in vita tua. Hæccine tota cauſa cruciatuum, quod in hoc ſæculo bona recepit? Ipſa planè.* Cauſa cruciatus quia bona recepit. Et ut notat ipſe D. Bernard. epiſt.2. ad Fulionem: *Recepiſti, dixit, non rapuiſti: ne etiam de hoc tibi fruſtra blandiaris, quod tuis contentus, alia non rapias.* Cauſa ergo cruciatuum, quia bona recepiſti, ita tamen ut ea ad tui indulgentiam, ac delectationem, non verò ad pauperum miſericordiam deputaveris. *Benefacit animæ ſuæ vir miſericors, qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abjicit*, Proverb.21. n.17. Priora verba: *Benefacit animæ ſuæ vir miſericors.* Legit Vatabl. *Ablactat animam ſuam vir miſericors.* Preme verbum, *Ablactat*, id eſt abſtrahit, ac defraudat à ſuo cibo, & potu, ac delectatione vir miſericors, ut in pauperes diſtribuat. *Qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abjicit.* Quæ verba ſic legunt Septuag. *Perdit autem ſuum ipſius corpus immiſericors.* Crudelis autem ſemetipſum perdit, ac deputat ſupplicio æterno, D.Greg.Niſſen.orat.6. de Beatit. ubi ſic pungit divites Avaros: *Digna, ait, ſementi tibi meſſis acerbitatem ſeminaſti, collige manipulos: fugiſti miſericordiam, fugit te miſericordia. Abominatus es, & fadiſti egenum, faſtidiet te, qui propter te egenus fuit.*

Vir crudelis in pauperes damnatur. Prov.21. Vatabl. Septuag. Nyſſen.

134. Secundò. Diviti objiciuntur proſperitates, ac bona ante habita, ut ex eorum memoria major fieret ejus damnatio. Divina ſententia mulctatus Caïn: *Egreſſus à facie Domini habitavit profugus in terra ad Orientalem plagam Edem* Gen.4. n.16. Edem erat regio, in qua paradiſus terreſtris erat conſtitutus. Quomodo ergo Deus permiſit hominem tam impium, ac crudelem in illa regione paradiſi manere? Cur non in aliam plagam expellitur, ſed ad illam? Ut ex tam præclara felicitate, ante oculos objecta, graviori dolore vulneretur. Lyran. *Per Edem*, ait, *intelligitur Paradiſus terreſtris, in pœnam enim Caïn factum eſt, ut expelleretur verſus illam regionem delectabilem, & felicem, quam per peccatum Patris amiſerat, ut inde materiam doloris, quia illuc accedere non valebat.*

Amiſſa fœlicitas maximè torquet. Gen.4. Lyran.

135. Chryſoſt. Tertiò D.Chryſoſt.hom.1.de Divite Epulone: *Diviti, ait, navis erat plena mercium, ac ſecundo navigabat vento verum ad naufragium feſtinabat, eo quod nolebat onus circumſpectè ferre; infelix felicitas quæ divitem ad æternam infelicitatem traxit.* Mundana proſperitas valde periculoſa eſt de vitiorum lenocinio, & frequenter in naufragium impellit, ac magnum infortunium parit: Nam mundana felicitas vitiorum fomes eſt, & malitiæ officina, ac iniquitatis licentia. Sua proſperitate veluti ſecundis ventis navigabat dives epulo, ſed inde nimis licentioſus factus, crudelis, ebrioſus, ac contumelioſus evadit, unde in morte naufragium fecit ad æternum præcipitium, & inde in memoriam revocantur ei antiquæ proſperitates, *recepiſti bona in vita tua*, ut eas tanquam ſuæ damnationis cauſam agnoſcat; timeamus ergo hujuſmodi felicitates ac Dei etiam beneficentiam abundanter temporalia largientem. Tertull. lib. de Cultu fœmin. c.7. *Quanto autem laudabilior: qui timuerit etiam indulgentiam Domini.* Sic enim mundialis felicitas ſuſpecta eſt, ſicque ſæpè ruinam, & caſum devolvit, ut etiam temporalium affluenta ex Deo metuenda ſit, ne ex pravitate noſtra in malum degeneret.

Mundialis fœlicitas extremum miſeriam parturit. Tertull.

136. Pſal.72. De mundanis proſpera fortuna abundantibus ait Regius Vates. *Dejeciſti eos, dum allevarentur*, Pſal.72.n.10. Maximè notandum, quod non ait, poſtquam elati ſunt, tunc dejiciuntur, ſed eo ipſo quod elati ſunt, ac proſpero felicitatis vento efferebantur, tunc cadere dicuntur, ac ſi ipſum extolli rebus mundialibus, ſit jam dejici, ſic pro appendice felicitatis mundialis eſt caſus, ut ipſum extolli temporali felicitate, ſit dejici miſero lapſu. D.Greg. Papa epiſt.5. ad Theoct. Imperatoris ſororem. *Non dixit*, ait, *dejeciſti eos, poſtquam elevati ſunt, ſed dum elevarentur, quia pravi quique dum temporali honore ſuffulti foris videntur ſurgere, intus cadunt, & cum in hac vita gloriam percipit, quam relinquit, ab illa cadit, quæ poſt hanc vitam venit.*

Elatus proſperitatis ruina lapſus eſt. Gregor.

137. *Factus eſt ſermo Domini ad Abraham per viſionem dicens: Noli timere Abraham, ego protector tuus*, Gen.15.n.1. ſeu, ut legit Pagnin. *Ego ſcutum ero tibi.* Vatabl. *Ego tibi vice clypei.* Cur modo tam accuratè, à corde Abrahæ expellitur timor, ac divina protectio, ut ſcutum, ac clypeus ei promittitur? Quid erat in Abrahamo, cur ſic in hoc eventu à Deo munitur, ac corroboratur? Immediatè antea refertur, quomodo Abrahamus glorioſè devicerit quinque Reges, ac Lot, regeſque Sodomorum captivos, eorúmque bona liberaverit, ac magnificentiſſimè eis dederit, & tunc dicitur. *His tranſactis factus eſt ſermo Domini ad Abrahamum: noli timere.* Si ipſe captivus eſſet, tunc videbatur conſequens quòd illi diceretur: *Noli timere.* At ſi ipſe magno triumpho eſt victor, ad quid ei dicitur, quod non timeat, & inſuper ei Deus pollicetur, quod erit ejus ſcutum, & clypeus? Abrahamus optima philoſophia inſtructus bene agnoſcebat temporales felicitates pro ſua conſequentia habere lapſus, & ruinas, ac proinde ex proſperitate tam illuſtris victoriæ aliquem caſum pertimuit, & ideò adeſt Deus timorem expellens, multáque protectione tanquam ſcuto, & clypeo ejus animum corroborans, & muniens. D.Auguſt. in Pſal.82. *Putatis fratres*, ait, *infelicitatem ſæculi metuendam eſſe, & felicitatem non metuendam, imò verò felicitas frangit, quem infelicitas nulla corrumpit.*

Gen.15. Pagnin. Vatabl. *Felicitas maximè metuenda.* Auguſt.

Luc.16.n.17. Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei.

Num.28.

Num.18. Habeo enim quinque fratres ut teſtetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorum.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit ei: ergo efflagito à te pater mi.

Arab.n 18. Sunt mihi quinque fratres.

Syriacus. Proficiſcatur teſtificaturus eis, ne & ipſi veniant in hunc locum cruciatûs.

EXPOSITIO VI.

138. NARRATIO Divitis, & Lazari hiſtoria extitit, ut dixi in exordio cap. hujus; & etiam ea, quæ hic referuntur de colloquio divitis cum Abrahamo hiſtoriam fuiſſe docet D.Greg. hom.40. in Evang. probabilius tamen hæc parabolicè addita eſſe hiſtoriæ exiſtimant D. Auguſt. lib.2. quæſt. Evang. cap.38. D. Chryſoſt. hom. de Divite, & Lazaro. Sequuntur multi recentiores, ut Maldon. Cornel. & alii, ſicut parabolicè illa dicuntur de lingua, & digito, quibus carent ſpiritus, hæc tamen Chriſtus interpoſuit ad docendum valde neceſſaria, credendum ſcilicet eſſe prædicatoribus Evangelicis; & non eſſe expectandum, ut aliquis ab inferis redeat, qui nos vera doceat de pœnis, ac præmiis alterius vitæ.

Gregor. Auguſt. Chryſoſt. Maldonat. Cornel.

139. *Rogo ergo te Pater*, Prius pro ſe rogavit: *mitte ad me Lazarum*, & cum non obtinet, nunc rogat *mitte eum in domum Patris mei*, reſumpto ſcilicet corpore, ut fratribus meis felicitatem ſuam, & meam damnationem annuntiet; imò ut ipſi fratres mei ſuis oculis videant in Lazaro, quanta bona ipſe ſua paupertate eſt aſſequutus, & ex ejus verbis agnoſcant quantos cruciatis ego ex meis divitiis mihi comparavi. *In domum Patris mei:* denotatur, ait Hugo, quod fratres nondum erant emancipati, utpote ſub patre iniquo degentes, ex cujus conſortio incapaces reddebantur ad bonam & ſanam doctrinam ſuſcipiendam.

Hugo.

140. *Habeo enim quinque fratres.* Fieri poterat, ut dives hos quinque fratres haberet, vel ponitur numerus certus pro incerto, ſeu pro aliqua multitudine; ut Iſa.19. n.18. *In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti*, &c. Et dicuntur quinque fratres ad cumulum ejus temporariæ felicitatis, qui fultus erat tantis fratribus, qui multis divitiis, ac pompis abundabant, qui ejus exemplum ſequentes cura pauperum neglecta deliciis, ac voluptatibus carnis indulgebant. D.Chryſoſt. hom. illa de Divite, Beda, Haymon, D.Bonav. Hugo, per hos quinque Fratres, quinque corporis ſenſus intelligunt, quorum cauſa peccaverat. Sicut per quinque viros Samaritanæ, Joan.4. n.17. Et per quinque juga boum, quæ ille alius emit. D.verò Aug.l.2.q.Evang.c.38.per quinque fratres in domo patris, Judæos intelligit; appellati autem ſunt quinque, quia ſub lege Moyſis detinebantur, quam quinque libris ipſe ſcibit, *Ut teſtetur illis.* Tanquam oculatus eorum, quæ hic geruntur; Euthym. *Inſinuat*, ait, *quod ſicut ipſe mortem, ita illi pro fabulis ducunt minas, quæ in ſcripturis habentur de futuri ſæculi ſuppliciis: & propterea ſolam voluptuoſam vitam ſequuntur.*

Hugo. Chyſoſt. Beda. Haymon. Bonavent. Hogo. Auguſt. Joan.4. Euthym.

QUÆSTIO XIX.

Quare damnatus epulo oſtendit ſe habere affectum erga fratrum ſalutem.

RATIO difficultatis eſt; quia hujuſmodi poſtulatio: *Mitte eum in domum patris mei, ut teſtetur illis, ne ipſi veniant in hunc locum tormentorum.* Videtur eſſe cujuſdam benignitatis, & charitatis. In damnatis autem, ut docet D.Th. q.98. Additionum, art.1. Semper voluntas deliberativa eſt mala, ſunt enim ipſi averſi à fine ultimo rectæ voluntatis, omne autem bonum ſemper eſt per ordinem ad hunc finem ultimum, à quo cum illi ſunt averſi, ſemper feruntur in malum. Deinde, ut docet idem Angel.Doctor, cum in damnatis regner deſperatio, invidia, ac odium Dei, ideo omnia, ac omnes etiam parentes, filios, ſocios execrantur, omnéſque damnari volunt, ac ſibi fieri ſimiles cupiunt; quomodo ergo dives ait: *Mitte Lazarum, ne ipſi veniant in hunc locum tormentorum?* 141.

D.Thom. *Damnati firmati in malo alieni ab omni benignitate.*

Reſpondent primò D.Greg. hom.40. D.Bern. ep.11. Carthuſ. Lyran. Did. Stella, & alii, ut mihi eſt probabiliſſimum, quod dives epulo hoc dixit ex quodam timore ſervili, ut ſibi conſulerent. Non dixit: *Mitte Lazarum*, ut teſtetur illis, ne ipſi Deum offendant, ſed ait, *ne veniant in hunc locum tormentorum.* Bene ſciebat ille, quod ſuo malo exemplo erat damnationis occaſio fratribus ſuis, ac proinde cum ipſe vellet ſua tormenta minui; ideo dixit, *Mitte Lazarum ut refrigeret linguam meam.* Timebat tamen, quod ex ſuorum fratrum adventu in infernum illius tormenta augerentur. D.Bern.cit. *Timens proculdubio ex ſuorum cruciatu augeri ſuum.* Sic dixit D.Aug. ut teſtatur Did.Stella, quod pœna Arrii in dies augebatur, quia ſuo peſſimo dogmate plures corruperat, & cum quilibet ex eis infernum intraret, erat illi ſingulare tormentum, accidentale ſcilicet. 142.

Gregor. Bernard. Carthuſ. Lyranus. Stella. *Ne ob ſuum malũ exemplum illi dãnarentur, & ipſe torqueretur magis.*

Secundò. Cajet. *Non proveniunt iſtæ preces*, ait, *ex bono affectu ad ſalutem fratrum (quoniam damnati habent voluntatem firmatam ad malum) ſed proveniunt ex effectu ſuperbiæ. Videbat enim dives multos ſalvari, & propterea appetebat ſuos fratres evadere miſeriam, ut vel ſic in ſuis fratribus exaltaretur.* Gehennalibus pœnis cruciatur miſer; rogat ut mittat Lazarum ad refrigerandam linguam, ut ejus tortura aliquantulum minuatur, quod non obtinent, iterum rogat, ut mittatur ad fratres ſuos, ne ipſi *veniant in hunc tormentorum locum.* Unde damnatus, qui omnes ſocios vult habere in pœnis, ſic fratres ſuos à ſe promovere procurat; nunquid ſalutis eorum zelo tangitur? Minimè ſanè, Unde ergo hujuſmodi preces? *Proveniunt ex affectu ſuperbiæ.* Æſtuabat igne in inferno damnatus, & ſua ſuperbia, & adhuc in illa extrema miſeria ex ſuo antiquo affectu honoris ambitum ſuſpirabat, & quia ipſe in ſe erat extremo ſupplicio dejectus, in ſuis ambiebat ipſe ſeſe honorari, *ut ſic in ſuis fratribus exaltaretur*: fuco ac velamine charitatis poſtulat Lazarum ad ſuos mitti, ut refrigerium, ac levamen, quod ex aqua in lingua non obtinuit, aſſequatur in affectu ſuo, quo ambit honores, *ut ſic in ſuis fratribus exaltetur.* 143.

Cajet. *Superbus etiam in gehẽna in ſuis intẽdit exaltari.*

Tertiò. D.Chryſoſt. Theoph. S.Thom. cir. in limine quæſtionis; & ſequuntur Barradas, Cornel. ac alii, qui inquiunt; quod dives ex quodam naturali affectu ſuorum fratrum ſalutem optavit; damnati cùm ſint in ſumma deſperatione, execratione, 144.

Chryſoſt. Theophyl. D.Thom. Barradas. Cornel.

ac

ac odio Dei, nullum poſſunt habere bonum actum virtutis, ſive naturalis, ſive ſupernaturalis, quia tamen in damnatis manet ipſa natura humana, ex ejus ingenito pondere poſſunt velle aliquod bonum naturale ſuis fratribus, ac parentibus, non quòd in hoc intendant aliquod bonum honeſtum ſeu bonum virtutis, ſed bonum naturæ dumtaxat, uti faciunt bruta animalia ſuos fœtus nutriendo. Unde de hac divitis poſtulatione ait D. Nicænus lib. de Anima, & Reſurrectione: *Dives autem*, ait, *tanquam viſco cuidam, carnali vitæ, etiam poſt mortem, adhæret, adhuc ei curæ caro, & ſanguinis erat.*

Etiam in epulone cognatorum amor.

Nicæn.

145. Quartò. Rectè notat D. Aug. ſerm. 110 de tempore. *Voluit*, ait, *ſubveniri fratribus ſuis ſemper vecors, ſerò miſericors.* Quantæ vecordiæ eſt avarus, opportuno tempore totus ſine conſilio, opere, ac adjuvamine ferreus eſt, cùm verò occaſio eſt ablata, tunc intempeſtivè pietatem impendit, quando illius benevolus affectus nihil poteſt cedere in utilitatem.

Auguſt.

In avaro intempeſtiva pietas.

146. Quintò. D. Greg. l. 15. Moral. c. 31. *Dives*, ait, *qui in inferno ſepultus fuerat, de quinque fratribus, quos reliquerat, etiam in ſupplicio poſitus curam gerebat. Omnis namque peccator prudens erit in pœna, qui ſtultus fuit in culpa: quia ibi jam dolore conſtrictus ad rationem oculos aperit, quos hic voluptati deditus clauſit: & pœna torquente exigitur, ut ſapiat, qui hic excæcante ſe ſuperbia decipiebat.* Cur qui de ſua ſalute olim tam immemor erat, quomodo de ſuorum ſalute ſollicitus modò; & qui inter exundantes delicias, ac dapes de fratribus nullam habuit memoriam, tam anxiè de illis recordatur? *Omnis namque peccator prudens erit in ſupplicio, qui ſtultus fuit in culpa*, quem voluptatum cura exorbitans obcæcaverat, ſuppliciorum inſtructio maximè erudivit, ut ſuſcitata intelligentia ſuorum antiquorum operum caliginem agnoſcat.

Græcus.

Quos abundantia obcæcat, miſeria erudit.

147. Sextò. Dum dives iſte induebatur purpura, & byſſo, ac epulabatur quotidie ſplendidè, nullam de fratribus habuit memoriam, ſed modò cùm demerſus eſt in inferno; ſic ſæpè contingit, ut in ſua proſperitate nullus de fratribus recordetur, ad quos in ſua adverſitate maximè conjicit oculos, ut ab illis aliquod habeat levamen. De quo vide ſuprà in hoc cap.

Non in proſperitate ſed adverſitate de ſuis recordatur.

148. Septimò D. Greg. l. 9. Moral. c. 49. *Dives ille*, ait, *quem contigit ad æterna incendii tormenta deſcendere, quinque fratrum deſcribitur meminiſſe, qui Abraham petiit, ut ad eorum eruditionem mitteret, ne illuc eos quandoq; venientes per pœna cruciaret. Qui igitur ad doloris ſui cumulum propinquorum abſentium meminit, conſtat proculdubio, quia eos ad augmentum ſupplicii paulò poſt potuit etiam præſentes videre.* Totus in tormentis cruciatur, & tamen poſtulat, ut Lazarus mittatur, ne fratres ejus ad gehennales ignes deſcendant: ô quam altè cognationis amor humanis præcordiis infixus eſt! ſe valde miſerum videt epulo, & poſtulat, ne fratres veniant in illum locum, ac ſi dicat mea mihi ſufficiat calamitas, ne ergo quinquies damner, quinquies torquear, quinque fratrum damnatione conſpecta; nam ſi eorum tortura ſupra meam addatur, ultra menſuram diſcruciabor, & qui unus peccavi, ſex in tormentis ero.

Gregor.

Damnatus ſuorum fortuna, etiam ipſe torquetur.

149. Juſſit Ægyptius Rex Sara Abrahæ conjugem in regiam ſuam introduci, ſed antequam eam maritali conſuetudine attingeret, divinum præſenſit rigorem, ait Textus: *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus propter Sarai uxorem Abraham*, Gen. 12. n. 17. Septuag. legunt: *Afflixit Deus Pharaonem afflictionibus magnis, & ſævis, & domum ejus.* Sed ad quid domus principis, hoc eſt filii ejus, uxores, conſanguinei, ac cognati in tantam punitionem divinæ juſtitiæ incidunt, qui criminis ac delicti erant expertes? Quorſum divino ſupplicio affliguntur? Nonne ſat erat, ut ipſe Imperator, qui flagitii erat reus, torqueretur? Ad quid omnes cognati ejus pœna comprehenduntur? Ut ob Patriarchæ uxorem ablatam rigidius divina ultio ſæviret in Pharaonem, penetrabilioríque telo ipſe premeretur, cum ſuis flagellatur, ac ſi gravi ſuorum jactura acriùs puniretur, quàm ſolùm in ſe ipſo; nam quò dulcius illa pignora erant dilecta, eò acutius divino verbere torquebatur, ac ſi pro tanto flagitio non ſolùm pœna in illo eſſet ſufficiens, niſi etiam in totam domum inundaret, ut profundo dolore vulneraretur. D. Chryſoſt. ibi: *Qua de cauſa*, ait, *cum Rex peccet, omnes de domo ejus ſunt pœnæ participes? Non abſque re hoc fit, ſed ut gravius puniatur, & graviori pœna ejus inſania compeſcatur.*

Gen. 12. Septuag.

Suorum jactura graviter vulneratur homo.

Chryſoſt.

Quæstio XX.

Quare dives epulo non poſtulat ſe, vel Abrahamum, ſeu alium prædicatorem ad fratres mitti; niſi tantum Lazarum?

Valde mirum, quod hujus miſeri damnati fratres multos habebant excellentiſſimos prædicatores, ut ei eſt dictum, *Habent Moyſen & Prophetas, audiant illos.* Quorum vita, ac doctrina multis erat nobilitata miraculis: ad quid miſer petit, ut Lazarus denuo mitteretur? Illi prædicatores, ac Doctores, qui in populo erant, tanquam communes, ac antiqui magiſtri reputabantur; Lazarus verò ut novus concionator venturus erat; illi antiqui Prophetæ, etſi excellentiores extabant, tamen Lazarus ut novus prædicator adveniret; & novi prædicatores ſemper magno applauſu auditores ſibi conciliant, maximéque ad eos audiendos concurrunt homines, multúmque eorum dicta celebrant, ac facilè eis acquieſcunt. 150.

Novus prædicator ſemper multum applauſibilis.

Rectè hunc Avarum, cum poſtulat, quod Lazarus mittatur ad fratres ſuos, pungit D. Chryſoſt. concion. 4. de Lazaro: *Non æquè tu curas fratres tuos*, ait, *ac Deus, qui illos condidit, innumeros illis adhibuit magiſtros, admonitores, conſultatores, adhortatores.* Omnem humanam ſollicitudinem vincit divina providentia. Epulo valde ſollicitus de ſuorum ſalute, illis unum poſtulat prædicatorem, nempe Lazarum; Deus autem valde ſuperabundanter illis multos providit doctrina, ac vita præclariſſimos. 151.

Chryſoſt.

Divina providentia ſuper omnem humanam ſollicitudinem.

Ad noſtram quæſtionem reſpondet Primò D. Auguſt. lib. 2. quæſt. Evang. cap. 28. *Lazarum petit mittit ad fratres ſuos, ſenſit ſe utique indignum, qui teſtimonium perhibeat veritati.* Non poſtulat, ut ipſe ad fratres ſuos deſtinetur, cognoſcebat ſe indignum, ut illis fides adhiberetur, improba ejus vita omnem vim à ſuis verbis excludebat. Secundò. Sic pergit D. Auguſt. citato loco: *Et quia non impetraverat paululum ſe refrigerari, multo minus credidit relaxari ſe poſſe ab inferis ad prædicationem veritatis:* Cui enim minus denegatur, certum eſt, quod majus non conceditur; cùm ergo dives non potuerit pro ſuo refrigerio unam guttam aquæ ab Abrahamo impetrare, inde certo agnoſcebat 152.

Auguſt.

Cui minora denegantur, majora non dabuntur.

agnoſcebat, quod ab ipſo non impetraret, ut à pœnis relaxatus iterum in hunc mundum ad fratres veniret.

153. Gregor. Tertiò. D.Greg. l.8. Moral.c.12. *Nequaquam,* ait, *jam ſibi, ſed relictis fratribus prodeſſe ſatagebat. Solet namque mœſtum animum ſpes falſa refovere.* Benè ſciebat miſer epulo, quod ſicut ſibi refrigerium in lingua non impetraret, nec etiam fratribus Lazarum prædicatorem impetravit, tamen poſtulat, ut falſa, ac inani ſpe miſerum ſuum animum deliniret. *Solet namque mœſtum animum ſpes falſa refovere.*

Animus mœſtus falſa re alleviatur.

154. Theoph. Quartò. Theoph. *Obſecrat,* ait, *non ſimpliciter, ut quiſpiam ex mortuis mittatur, ſed Lazarus: ut videant eum coronatum, & gloria, & incolumitate, qui viderant ante infimum, & contemptum. Et qui teſtes fuerunt paupertatis ipſius, ipſi etiam gloriæ fiant ſpectatores.* Non poſtulat ut veniat Abrahamus, ſeu Iſaac, vel Jacob, ſed ut Lazarus, qui agnitus fuerat pauper, mittatur, à Lazaro enim non ſolum verba erant audienda, ſed etiam propriis oculis fratres in eo erant viſuri magnum præmium gloriæ, & honoris, quod paupertatis merito mendicus eſt aſſequutus, & ſatis notum, quod plus movent frequenter viſa, quàm audita. Vide c.27.

Sæpè plus movent viſa, quàm audita.

155. Boſtrenſ. Quintò. Titus Boſtrenſ. *Cur Lazarum præ cæteris expetit;* ait, ut ſcilicet veniat ad fratres ſuos. *Illi ipſi, qui ſummæ illius inediæ, & paupertatis, teſte fuerant.* Non Abrahamum deſiderat, cujus magna erat auctoritas in populo, ac proinde illius prædicatio valde efficax futura erat, ſed tantum Lazarum expoſtulat, qui agnitus fuerat pauper, forſitan credidit dives, quod major fides adhibenda eſſet pauperi Lazaro, quàm prædiviti Abrahamo; nam quod unus pauper loquatur, magnum eſt veritatis efficaciæ argumentum, aliter pauper non haberet animum, ac audaciam, ut contra magnates ſtaret, ac verba faceret.

Veritas à paupere valde efficax.

156. Chryſol. Sextò. D.Chryſol. ſer.123. *Dives,* ait, *Lazarum ad domum patris ſui non miſericors, ſed miſerandus invitat, quem toto tempore ſubſtantiæ miſeratione ſuis incumbentem jannis, non recipit; & ſub ſpecie pietatis ad priſtina vulnera, ad præteritos gemitus Lazarum vult redire. Agit infelix, ne videat felicem.* Adhuc dives, ut ait D.Bonav. Lazaro inſidiatur, & quia maximè cruciabatur, cum videret eum gloria, & honore coronatum, ideo ſub prætextu pietatis poſtulat, ut ad domum patris ſui ad teſtificandum veniat, *ad præteritos gemitus Lazarum redire agit infelix, ne videat felicem.* Super ſua tormenta dirius torquebatur, ex viſa ſublimi gloria Lazari.

Invidus plus torquetur alterius bonis, quàm inferni tormentis.

157. Clamant ſancti: *Uſquequò Dominus, ſanctus, & verus, non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum, de iis, qui habitant in terra?* Apoc.6.n.10.

Apocal. 6. Magna difficultas, quomodo Sancti in gloria, qui magno pietatis affectu erga omnes, ac etiam ſuos inimicos feruntur; quomodo adverſus ſuos perſecutores, ac interfectores poſtulant vindictam?

Alterius gloria magna pœna invido.

Menoch. Menoch. ait: *Poſtulant liberari ſua corpora, quæ adhuc ſub morte tenebantur.* Obſecrant ſuorum corporum glorificationem, ſed ipſa corporum glorificatio eſt vindicta inflicta in eorum carnifices in inferno damnatos. Gehennali igne miſerrime vexantur, ſed ſuper omnes cruciatus eſt illis aliorum viſa gloria tormentum, ut aliorum exaltatio ſit illis ſub omnes flammas demerſio.

158. Chryſol. Septimò. *Sub ſpecie pietatis ad priſtina vulnera Lazarum vult redire.* Verba ſunt Chryſologi cir. Adhuc in inferno contra mendacium miſer epulo dolos meditatur, & ex ſuo antiquo more unum h bet in ore, aliud in corde; lingua zelum loquitur, odia verò cordis ſecretum meditatur; ore ſpeciem pietatis oſtendit, ne fratres ejus ſimili ſua ruina torqueantur, corde verò Lazaro antiquos gemitus machinatur, ut ipſum è ſinu Abrahæ evellat, ut in antiqua vulnerum miſeria iterum videat. *Sub ſpecie pietatis ad priſtina vulnera, ad præteritos gemitus Lazarum vult redire.*

In perverſo cor & lingua diſcrepant.

Non eſt in ore eorum veritas, Pſal.5.n.10. de iniquis eſt ſermo, in quorum ore nihil aliud eſt, ait D.Aug. *Niſi mendacium, & falſitas.* Diſcrepat in eis os à corde, ore unum oſtendunt; aliud verò latet in corde. Cum David ob ſuam humilitatem recuſaret, ut fieret gener regis, ex ore Saül dicitur ei: *Non habet rex ſponſalia neceſſe, niſi tantum centum præputia Philiſtinorum ut fiat ultio de inimicis regis,* 1.Reg.18.n.28. Nunquid hujuſmodi verba prolata erant ex ore Saül ex zelo regiæ dignitatis, vel ex amore populi Dei, ut illius hoſtes extinguerentur? Minimè ſanè, illius mens explicatur in textu. *Porrò Saül cogitabat tradere David in manus Philiſtinorum.* Regis honorem, ac pietatem erga populum vox fulgurat: *Ut fiat ultio de inimicis mei.* Sed animus livore exæſtuat, inſidiaſque machinatur. *Cogitabat tradere David in manus Philiſtinorum:* ab animo diſſident quàm maximè verba: mens crudelis odii flammis aduritur; ſermo verò mentitæ pietatis nitore ſplendeſcit. Abulenſ. q.36. *Dixit Saül,* ait, *quod petebat, ut fieret ultio de hoſtibus ſuis: ipſe tamen non petebat ad hoc, ſed ad mortem David.* 159. Pſal.5. Auguſt. 1.Reg.18. *Diſſident verba à corde.* Abulenſ.

Luc.16. n.28. Et ait illi Abraham: habent Moyſen, & Prophetas, audiant illos.

Num.30. At ille dixit: Non, pater Abraham: ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

Num.31. Ait autem illi: ſi Moyſen & Prophetas non audiunt; neque ſi quis ex mortuis reſurrexit, credent.

VERSIONES.

Arabicus, n.29. Apud illos ſunt Moyſes, & Prophetæ.

Syriacus, n.30. Non Pater mi Abraham: ſed ſi quiſpiam ex mortuis proficiſcatur ad eos, pœnitentiam acturi ſunt.

Goth. Sed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, perſuadebit eis, & pœnitentiam agent.

Origen. n.31. Neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, audient ipſum.

EXPOSITIO VII.

Ait illi Abraham: Rejiciens ſecundam divitis poſtulationem, *Habent Moyſen, & Prophetas.* Id eſt libros Moyſis, ſeu Prophetarum, qui ſoliti erant legi, ac explicari in ſynagogis, ac proinde, ac ſi dicat Abrahamus, tu illis poſtulas magiſtrum; Deus illis plures providit, ut ex D.Chryſoſtomo 160. Chryſoſt.

ſoſtomo ſuperiori quæſt. notavi ad initium. *Audiant illos.* Illis nempe obediant, ejuſque dicta exequantur, & impleant.

161. *At ille dixit:* Scilicet dives Abrahamo: *Non,* intelligitur, non ſatis eſt, ut ipſi in vitiis enutriti, ac inveterati convertantur, quod habent libros, ſeu doctrinam Moyſis, & Prophetarum. Seu alio modo poteſt explicari: *Non,* audient Moyſen, & Prophetas, *ſed ſi quis ex mortuis*, ſcilicet reſurgens *ierit ad eos.* Ex ſuo affectu ac effectu alios judicat, & ſicut ipſe Prophetas divinaſque Scripturas ſine ullo fructu audierat, ita credidit idem fratres facturos eſſe. D. Chryſ. *Sicut ipſe fuerit,* ait, *affectus, ſic opinionem habet de fratribus ſuis.* Tit. Boſtr. *Cur dives,* ait, *iſte hæc dicit? Quia ipſe Prophetas nullo prorſus fructu audierat; quæ enim ab illis prodita extabant, & propalam contempſerat, fabularúmque loco habuerat. Ex qua re conjecturam faciebat, ſuos quoque fratres ita comparatos eſſe.*

Epulo ex ſe alios judicat.

Chryſoſt. Boſtrenſ.

162. *Ait autem illi,* ſcilicet Abrahamus diviti: *Si Moyſen, & Prophetas non audiunt.* Dei perſona, ac auctoritate loquentes: *Neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.* Seu, ut habet Græcus, *perſuadebuntur:* illius teſtimonio, ita ut præteritam vitam deteſtentur, & pœnitentiam agant, dicent enim phantaſma apparuiſſe, aut illuſionem factam eſſe à maligno ſpiritu.

Græcus.

QUÆSTIO XXI.

Quare Abrahamus teſtificat præferendum eſſe Moyſen, & Prophetas Lazaro reſſuſcitato?

163. AIt Abrahamus, *Si Moyſen, & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent.* Cum tamen aliunde videretur efficacius teſtimonium prolatum à Lazaro revocato in vitam, quàm verba dicta à Moyſe, & Prophetis, qui mortui erant; Lazarus verò teſtificaturus erat ea, quæ ipſe oculis viderat, ac experientia cognoverat, tamen Abrahamus ait, quod teſtimonium Prophetarum ſit præferendum.

164. Zeno. Reſpondet primò D. Zeno ſerm. de Reſurrect. *Habent,* inquit, *Moyſen, & Prophetas: quibus ſi non credunt, neque illi, qui hinc miſſus fuerit, credituri ſunt, evidenter oſtendens, non in oculis eſſe carnalibus verum, ſed in fide credentium conſtitutum.* Lazarus ſuſcitatus videndus erat carnalibus oculis, teſtimonia autem Moyſis, & Prophetarum percipienda erant divina fide, à revelatione Dei teſtificantis eſſe vera, & infallibilia: Non enim viſio oculorum ſic potens eſt hominem confirmare, ut fidei viſio; in viſione oculorum ſæpè, ut experientia docet, invenitur falſitas, & deceptio, quæ omnia longè abſunt à fide, cujus cognitio eſt certiſſima, utpote à Deo teſtificante, quæ eſt ſumma, & prima veritas. D. Chryſoſt. hom. de nomine Abraham, ponderans id quod dictum eſt ei: *Egredere de terra tua, & cognatione tua,* Gen. 12. n. 1. quærit namque quomodo ipſe reliquit terram, quam corporalibus oculis videbat, pro illa altera promiſſa, quam oculis non videbat, ſub qua intelligit futuram vitam, ait S. Doct. *Non ſic manifeſta eſt præſens vita, ut futura illa, hanc enim oculis noſtris videmus, illam fidei oculis videmus.*

Fidei viſio certior oculorum corporalium viſione.

Chryſoſt.

Gen. 12.

165. Secundò. Theoph. *Nunc,* ait, *nihil tam utile eſt, ut ſcripturarum diligens ſcrutatio. Mortuorum ſuſcitationem falsè, & apparenter facere poteſt etiam Diabolus, ut ſeducat imprudentes, ſeminans doctrinas de inferno dignas ſua malitia: at eis, qui ſcripturas probe ſcrutantur, nihil poteſt illudere. Ille enim ſunt lucerna, & lumen, quo lucente fur deprehenditur & manifeſtatur. Illis igitur credendum, & de mortuorum ſuſcitatione non curandum.* Meritò mortuorum apparitionibus ſcripturas prætulit; in his enim bene intellectis, & ponderatis ſecurior eſt fidei, ac veritatis confirmatio, quàm in teſtimonio cujuſvis hominis è mortuis excitati, ac cujuſvis alterius teſtis oculati. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem,* ait Petrus ep. 2. c. 1. n. 19. *Cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* Quicumque auctoritate ſcripturæ non docetur, ac movetur, neque privatis miraculis, neque privata alicujus prædicatoris etiam è mortuis exiſtentis auctoritate commovebitur, ut credat, & credendis obediat. Quod optimo argumento à majore ducto ad minus, docet, & confirmat D. Chryſ. concion. 4. de Lazaro: *Id verum eſſe declararunt Judæi,* ait, *in altero Lazaro, fratre Marthæ,* cui tantum abfuit, ut crediderint à morte certiſſimè excitato, ut è contrario novam mortem fuerint machinati, Joan. 12. n. 10. Deinde etiam facilè dicitur, ut inquit Theophyl. *Mortuorum ſuſcitationem falsè, & apparenter facere poteſt etiam diabolus, ut ſeducat imprudentes.*

Teſtimonium ſcripturæ, quàm alicujus hominis apparentis è mortuis efficacius eſt.

2. Petr. 1.

Chryſoſt.

Joan. 12.

Theoph.

166. Cùm Chriſtus Dominus glorioſè è mortuis, ſurrexiſſet, ad Domini monumentum veniunt Petrus, Joannes, ac Magdalena, illud vacuum reperiunt, linteamina tamen ſacratiſſimi corporis ſepoſita vident. Tunc ait Textus: *Abierunt ergo diſcipuli ad ſemetipſos. Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret; inclinavit ſe, & proſpexit in monumentum, & vidit duos Angelos in albis,* Joan. 20. n. 10. Maximè quæſitu dignum. Quare non diſcipulis Angeli, ſed Magdalenæ apparent, eamque de Chriſti reſurrectione inſtruunt? Cur Angeli non ſimul apparent diſcipulis, ac ſanctæ fœminæ? Quæſtionem proponit, & ſolvit N. D. Cyrill. Alex. lib. 12. in Joan. *Ambigere autem,* ait, aliquis non injuria poterit, quamobrem diſcipulis (Petro dico, atque Joanni) Angeli *non apparuerunt, mulieri autem & apparent,* Reſpondet ſanctus Doctor: *Dicimus igitur myſterium Domini, ſic ipſo diſponente. Diſcipulos enim rerum exitus, Scripturæ, Chriſtique prædicationibus conveniens, ad firmiſſimam fidem induxit. Supervacaneum igitur erat firmiter credentes voce Angelorum doceri. Mulieri autem penitus neceſſarium, quæ nec litteras ſciret, nec alio modo ſublime reſurrectionis myſterium percipere poſſet.* Nil ſapientius ſanè. Alta Dei ſapientia juxta uniuſcujuſque indigentiam res diſponit, & ordinat, in fide reſurrectionis Chriſti Angelis apparentibus inſtruuntur mulieres, non verò diſcipuli. Diſcipuli de ſublimi myſterio optimè edocti erant à ſacra Scriptura. *Diſcipulos rerum exitus Scripturæ ad firmiſſimam fidem induxit.* Et ideò apparitione Angelorum non indigebant. *Supervacaneum erat firmiter credentes voce Angelorum doceri.* Quæ maximè fœminis erat neceſſaria quæ cum ſacras litteras neſcirent, multis adjuvantibus apparitionibus; ac documentis ad ſuperna, & abſcondita fidei myſteria erant inducendæ. *Mulieri autem penitus neceſſarium, quæ nec litteras ſciret,* &c.

Joan. 20.

Cyrill.

Sapienter confirmantur in fide teſtimonio Scripturæ ſimplices apparitionibus.

Finis Tomi IV. Partis I.

R. P. D.

R. P. D. F^R. JOANNIS

DA SYLVEIRA,

COMMENTARIORUM IN TEXTUM EVANGELICUM

TOMI QUARTI PARS SECUNDA.

CAPUT XXX.

PHARISÆUS ET PUBLICANUS.

Luc.18. n.1.	Dixit autem ad quoſdam, qui in ſe confidebant, tanquam juſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam.
Num.10.	Duo homines aſcenderunt in templum, ut orarent; unus Phariſæus, & alter Publicanus.

VERSIONES.

Syriacus, v.9.	Porrò dicebat hanc parabolam adverſus eos, qui ſibi confidebant ſe eſſe juſtos, omneſque deſpiciebant.
Arabicus.	Deinde dixit illis propter aliquos, qui dicebant ſe eſſe juſtos.
Arias.	Ad quoſdam perſuaſos in ſe ipſis, quod eſſent juſti, nihil facientes cæteros.
Pagninus.	Similitudinem iſtam.
S.Optat. Milevit. lib.2.cont. Parm.	Dicebat Jeſus hanc ſimilitudinem propter eos, qui ſe ſanctos publicabant, & contemnunt cæteros.
Syriacus, v.10.	Duo homines aſcenderunt in templum, ut preces funderent.
D.Cypr.de orat.Dom.	Aſcenderunt in templum adorare.
Theophyl.	Ut precarentur.

EXPOSITIO I.

1\. QUæ D. Lucas narrat cap.17. variis in locis ſunt explicata à nobis, ut de ſcandalo, hoc lib. c.10. De correptione fraterna, c.11. de decem Leproſis, cap.13. Quæ autem de Antichriſto ibi narrantur infrà ſunt dicenda. Poſtquam ergo Dominus ſermonem habuit, quod ſemper oportet orare, & non deficere: hanc proponit parabolam, ut docent D.Auguſt.ſerm.36.Beda, Haymon, oſtendens, quod deficiente fidei, oratio perit, *fides autem non eſt ſuperborum, ſed humilium*, ait citatus Auguſtinus. Vel cùm Dominus ſuprà docuerit perſeverantiam in oratione, hîc apponit alteram ejus conditionem, ſcilicet humilitatem, humilis enim oratio à Deo exauditur. Vel, ut ait Hugo, ſuperiorem ſermonem Dominus terminavit faciens orationem de fide. Nunc agit de humilitate oſtendens, quod fides non ſufficit ad ſalutem ſine humilitate, quæ eſt fundamentum omnium virtutum. [Auguſt. Beda. Haymon.]

2\. *Dixit autem ad quoſdam.* Phariſæos nempe, ſeu de cætu Phariſæorum, qui ſe juſtos reputabant, *qui in ſe confidebant tanquam juſtos.* Qui in ſua juſtitia multum confidebant. Arias vertit *ad quoſdam perſuaſos in ſe ipſis, quod eſſent juſti.* In animo, ac mente ſua pro certo ſtatuebant ſe eſſe juſtos. Ut explicat D.Auguſt. ſerm.36. de verbis Domini, *tanquam juſti*, ut ſibi videbantur eſſe à peccatis, ac vitiis immunes, legem adimplentes, & obſervantes: *& aſpernabantur cæteros*, ſeu ut legit Arias: *Nihil facientes cæteros*: omnes tanquam injuſtos, peccatores, & alienos ab omni juſtitia. Carthuſ. *Aſpernabantur cæteros tanquam injuſtos, & viles, cum ipſi ſola ſua ſuperbia aliis eſſent viliores, ſola enim ſuperbia omnia deſtruit.* Et ſubditur: *Parabolam hanc.* Quæ potuit revera accidere, ut ſimul ſit hiſtoria, quam Chriſtus cordium agnitor optimè potuit agnoſcere, & etiam ſimul ſit parabola, ſeu ut parabola proponi, ut notant Lucas Burgenſ. Cornel. & alii. [Arias. Auguſt. Arias. Carthuſ. Burgenſ. Cornel.]

3\. *Duo homines.* Ambo pietatis ſtudium, ut orarent, præ ſe ferebant, longè tamen mente diſpares erant, ſub eodem facto, ac greſſu valde diverſus latet affectus. Moraliter preme verbum, *duo homines.* Homo, nomen magnitudinis, ac excellentiæ præ ſe fert; tamen ſi eos conſideres; invenies unum Phariſæum, alterum Publicanum, unum hypocritam, alterum reputatum peccatorem, qui tamen contritione ſe juſtificavit: *Aſcenderunt in templum*, quod in monte ſitum erat; ut notavit Hugo Iſai 2.n.3. *Venite aſcendamus in montem Domini.* Vel quia oraturi debent ima deſerere, & in altum aſcendere. *Ut orarent.* Debemus intrare in Eccleſiam ad orandum, ut notant D.Bonav. Carthuſianus & alii. Ipſe enim Salvator ait, *Domus mea, domus orationis eſt*, non enim eſt intrandum in Eccleſiam ad fabulandum, ac aſpiciendum. *Unus Phariſæus, alter Publicanus.* Aptè ait Euthymius, hi duo ponuntur. Nam Phariſæus reputabatur veluti vir religionis, ac juſtitiæ ſectator; Publicanus verò ut publicus peccator, & ideò apud Judæos erant infames, & à publicis magiſtratibus excludebantur. [Hugo. Iſai.2. Bonavent. Carthuſ. Euthym.]

Quæstio I.

Quare Chriſtus Dominus hic dat admirabilem doctrinam condemnans ſuperbiam, & laudans humilitatem?

4. Auguſt. Baſil.Sel. Anton.. Bonavent. RESPONDENT primò ad quæſtionem D.Auguſtin. ſerm. de verbis Domin. D.Baſilius Seleucus orat.35. D. Anton. Oliſſipp. Domin.11. poſt Trinit. D.Bonav. *Dixit parabolam iſtam in deteſtationem ſuperbiæ, & laudem humilitatis.* Ut patet ex clauſula parabolæ: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur*, &c. Nam primum, ac præcipuum Phariſæorum vitium erat ſuperbia, ut Baſilius. notant citati Patres, & D. Baſilius cap.2. Iſai. Et ita frequenter, ac repetitis vicibus contra ſuperbiam habet ſermonem, de quo ſtatim, ut elationis malum ſublimi, ac alto doctrinæ & humilitatis documento deſtruat, ac evellat, adhibens tali morbo conveniens medicamen. D.Aug. tom.9. tract. *Speculum peccatoris*, comparat Exod.20. decem præcepta legis, Exod.20.n.3. cum decem plagis Ægyptiorum. Cur in numero præcepta Decalogi, & plagæ æquiparantur? Reſpondet Auguſt. D.Aug. *Plagæ*, ait, *erant vulnera; præcepta verò medicamina plagarum.* Cùm ergo præceptum *Medicamen ſit proportionatum morbo.* eſſet vulnerum medicamen, vulnera autem multa & repetita erant, decem nempe; multa & repetita requirebantur medicamina; decem ſcilicet præcepta. Cùm ergo quotidie morbus ſuperbiæ Phariſæorum multiplicaretur, multiplicabat & divinus Medicus quotidie doctrinæ medicamen. Vide hoc tom.1.2.& 3. verb. *Remedium.*

5. Theoph. Secundò.Theophylactus: *Non ceſſat Dominus*, ait, *pluribus argumentis repurgare ſuperbiæ vitium: plus enim aliis vitiis mentem humanam turbat, & propterea ſæpe & multum de hac docet.* Frequenter Chriſtus Dominus dabat documenta ut è mente hominum eradicaret ſuperbiam, ac Matth.18. Luc.14. præcipuè in Phariſæis, Matth 18.n.2. Matth.11. num.29. & 23. num.12. Luc.14.num.11. ſicque Phariſæos arguet: *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis*, Matth.23. num.6. Cùm ergo hoc ſuperbiæ vitium valde ſit ingenitum naturæ, illud enim ebibitum eſt à parentibus noſtris, nam eorum peccatum ſuper- Baſil. Chryſoſt. Rupert. bia extitit, ut docent D.Baſilius in cap. 2. Iſai. D.Chryſoſt. Rupertus & allii. Inde Chriſtus *Superbiæ occaſio, adimenda.* Dominus maximè curat illud elevare ab hominum mente præbens alta humilitatis documenta; adimens ſuperbiendi occaſiones docens, quod non ſit confidendum in noſtra juſtitia. Apparet Deus Iſaac, aitque ei: *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſervum meum Abra-* Gen.26. *ham*, Geneſ.6. n.24. Valde præclara erant merita Iſaac, ſatis nota eſt ejus inſignis obedientia, qua ſe in ſacrificium voluit Deo offerri, ejúſque oratio, ac conformitas cum Dei voluntate in omnibus. Cur ergo non ait ei Deus: Benedicam tibi *Juſtus in humilitate infirmatur ne ſuperbeſcat.* propter te: Ad quid dicitur propter Abraham? Quamvis Iſaac eſſet magnarum virtutum operator, Deus diſponit, ut humilietur, ſuáque merita ignoret, & non reſpiciat, ne in ſeipſo confidat, ut Bernard. inde humilis factus in majora creſcat. D Bernard. ſerm.13. in Cantica: *Magna & rara virtus eſt, ut magna licet operantem, magnum te neſcias; & manifeſtam omnibus tuam te ſolum latere ſanctitatem.*

Tertiò. Qui ſatagit mores hominum reformare, virtutes plantare, ac vitia eradicare, non ſolùm debet hominum oculis vitiorum ſupplicia, ſed etiam virtutum præmia objicere, ut virtutis præmio alliciantur boni, & aliorum ſupplicio deterrantur à vitiis, Chriſtus Dominus maximè curabat, Phariſæorum ſuperbiæ conveniens remedium adhibere, & ideò non ſolùm eis proponit pœnam elati Phariſæi, qui abiit condemnatus, ſed etiam præmia Publicani, qui diſceſſit juſtificatus. *Deſcendit hic juſtificatus ab illo.* 6. *Præmio alliciuntur juſti & ſupplicio aliorum deterrentur à malis.*

Apocalypſis Jeſu Chriſti, quam dedit illi Deus palam facere ſervis ſuis, cap.1. num.1. Revolve 7. Apoc.1. totum Apocalypſeos librum, & invenies quam plurimam mercedem, quam Deus ſuis electis promittit. Ut Angelis Eccleſiarum, ut: *Vincenti dabo* Apoc.2. *edere de ligno vitæ*; & iterum: *Dabo manna abſconditum, dabo ſtellam matutinam*, & cap.2. & 3. Apoc.3. Senes ſedentes ſuper viginti quatuor thronos apparent, *& in capitibus eorum coronæ aureæ*, cap.4. num.4. Martyres habebant in manibus Apoc.4. palmas, & datæ ſunt illis ſingulis ſtolæ albæ, cap.6. n.11. Et omnes juſti videntur obſignati in frontibus ſuis, cap.7. num.3. Et ſi deinceps, ſimúlque explicantur ſupplicia, ac pœna in hæreticos reges, perverſos infideles, ac juſtorum perſecutores. Angeli effundunt in terram ſeptem phialas plenas iræ Dei, cap.6. num.1. Septem *Deus dat juſtis præmium, iniquis ſupplicia.* Angeli tubis canunt & miſſus eſt ignis, concrematáque eſt tertio pars terræ, arborum, maris, fluminum, ſtellarum, ac lunæ, cap.8. n.7. Apparéntque etiam Angeli ingenti equitatu, de quorum ore procedit ignis, fumus, & ſulphur. Et tertia pars hominum occiſa eſt, cap.9. num.18. Et ſæpe ſimilia ſe exhibent. Cur etiam iniquorum pœna prævidentur? Cur de eis ſumenda ultio ſeveriſſima annuntiatur? Nonne ſufficiebat juſtorum mercedem, & coronam propter eorum juſtitiam, ac tolerantiam in laboribus manifeſtam fieri; ad quid etiam iniquorum ſupplicia prævidentur? Venit Chriſtum in mundum perditos hominum mores evellens, Eccleſiamque ſanguine ſuo ædificans, ad cujus inſtructionem Joanni in Apocalypſi fiunt revelationes cum præmio juſtorum, & iniquorum ſupplicio, quod utrumque ad augmentum electorum providetur, ut præmio promoveantur juſti, & iniquorum ſupplicio magis corroborentur in virtute. D.Ant. Anton. 1.part. tit.6. cap.1. *Spe divini adjutorii*, ait, *& futuræ remunerationis, ac malorum punitione efficacius in adverſis roboramur.*

Cum obdormiſſet Jacob, vidit ſcalam cœlos 8. tangentem, *Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam. Et Dominum innixum ſcalæ*, Gen.28. Geneſ.28. num.12. Cùm Dominus accumberet ſcalæ bene intelligitur, quod Angeli aſcendant, ſed cur aliqui etiam deſcendere videntur? Nota quod cum Deus loquitur ipſi Jacob dormienti, & ait: *Ego ſum Dominus Deus.* In Hebræo eſt, *Elohim*, hoc eſt, *judices:* aderat ibi Deus tanquam ſupremus judex. Unde ait Jacob: *Terribilis eſt locus iſte.* Cùm ergo divini judicii forma ſibi ſubodorata ſit, non omnes aſcendunt, nec omnes deſcendunt, ſed quidam aſcendunt, alteri deſcendunt. Qui bonis operibus profecerunt, *Deus judex alios beatificat, alios condemnat.* aſcendunt, ut beatificationis præmium recipiant, qui verò denotantur ſuis demeritis deficere, deſcendunt, ut rigorem divinæ ſententiæ experiantur, ut expendit P. Joannes de la Haye, De la Haye ad

Tertull. ad cit. cap.28. n.96 Hanc cogitationem patrocinatur Tertullianus lib.3. contra Marcionem, cap.24. *Cum Jacob*, ait, *ſomniat ſcalas obſirmatas in terra ad cœlum, & Angelos, alios aſcendentes, alios deſcendentes innixum deſuper Dominum, temerè, ſi fortè interpretabimur, ſcalis his iter ad cœlum demonſtrari, quò alii perveniant, unde alii decedant, Domini conſtitutum eſt judicium.* Expende. *Conſtitutum eſt Domini judicium*; ut proficiendo, *alii perveniant*: unde deficiendo, *alii decedant.*

Quæstio II.

Quare hîc introducuntur duo homines, unus Publicanus, alter Phariſæus, de cujus faſtu, ac confidentia agitur?

9. Baſil. Sel. UTriusque conditionem rectè explicat D.Baſil. Seleuc. orat.35. *Phariſæus*, ait, *profeſſione, virtutis Magiſter, legis explicator linguæ Moyſis & cathedræ ſucceſſor. Publicanus ipſo vitæ, morumque inſtituto accuſabatur, qui curam cœperat vectigalium, plura concupiſcendi licentiam, implacabilem rapacitatem latrocinium, legibus pro armis utens, vi inſidiantem terra, marique ſolventibus.* Expende obiter verbum, *Cœperat latrocinium, legibus pro armis utens.* Claves fictitiæ, ret aque furandi leges erant, utinam hoc non contingat noſtris regiis miniſtris. Pergit citatus Baſil. *His vitiorum affectibus Publicanus gravatus templum tenuit; & Phariſæus tunc virtutis theſaurum importans.* Publicanus gravatus, & qui ipſo vitæ, morúmque inſtituto accuſabatur, ſua tamen humilitate juſtificatur: & Phariſæus, qui damnatur theſaurum implorabit, ſua ſuperbia damnatur, & qui virtutis erat magiſter, fit vitiorum Doctor, & qui legis explicator, fit ſuperbiæ explanator.

Mores Phariſæi & Publicani.

Legibus pro armis utens.

10. Caſſian. De his duobus loquens Simon Caſſian. lib.6. c.25. ait: *Erant iſti duo, ſed neque voluntate, aut intentione coibant in unum, alter ſibi placens, alter ſibi per omnia diſplicens. Sed ſibi placens Deo diſplicens factus erat ſed ſibi diſplicens, Deo humilitate placebat.* O quantum diſtat noſtrum judicium à divino judicio! Nam qui ſuo judicio, ac æſtimatione ſibi placet, multum Deo diſplicet. Qui autem ſua ſententia ſibi diſplicet, Deo placet. Mittitur Moyſes legatus ad Pharaonem, ut dimittat populum. Tunc Moyſes mille ſubterfugia quærit, ut ſe excuſet. *Non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius, ex quo loquutus es ad ſervum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum*, Exod.4. n.10. Cur non iraſcitur in Moyſen ſic ejus mandatis reductantem. Non iraſcitur, ſed potiùs delectatur, cum Moyſes ex humilitate ſibi diſpliceret, ſéque indignum tanti oneris judicaret. Pulchrè Philo lib.1. de vita Moyſis: *Verecundo ingenio*, ait, *præditus ſubtrahebat ſe graviori, quam pro viribus, ut putabat, oneri rogabatque, ut alius eligeretur ad exequenda mandata. Deus pudore delectatus. Reſpondit. Ego ſum, noli timere.* Expende verbum, *Deus pudore delectatus.* Pro hac th ſi ſecundùm omnes ſua partes confirmanda, vide ſuprà cap.23. q.10. n.68. 69. & 70.

Sibi placens Deo diſplicet, ſibi diſplicens Deo placet.

Exod.4.

Philo.

11\. Ad faſtum, ac confidentiam Phariſæi, contra quam eſt inſtituta parabola, *Qui in ſe confidebant, & aſpernabantur cæteros*, veniamus. Hæc verò confidentia, ſeu ſuperbia, ait Theophylactus, *Eſt Dei contemptus. Quum enim quis non Deo, ſed ſibi ſua bona tribuit, quid hoc aliud, quam negare Deum eſt, & ei adverſari? Propter hoc enim quod confidunt in ſe ipſis, non totum Deo tribuunt, ſed alios per hoc exinaniunt.* In hoc ſtabat maligna confidentia phariſaïca, quæ bona, ac dona ſua, ſi aliqua videbatur habere non Deo, ſed ſibi reputabat, ſe, & non Deum ſuorum bonorum auctorem agnoſcebat? *Quis enim non Deo, ſed ſibi ſua bona tribuit, quid, hoc aliud, quàm negare Deum eſt, & ei adverſari?* Unde dicitur Jacob.4. num.6. & 1. Petri 5. n.6. *Deus ſuperbis reſiſtit.* Reſiſtere verbum militare eſt, & alicujus vim repellere ſignificat; unde ait D. Ambroſius in Pſal.118. ſerm.7. *Deus tanquam ſuæ contumeliæ propulſator veluti ſuſcipit adverſus ſuperbos ſpeciale certamen.* In quo autem eſt hujuſmodi reſiſtentia, ac ſpeciale certamen; quia cætera vitia, ait Caſſianus lib.12. Inſtitut. cap.7. vel in ipſum delinquentem, ſeu in ejus criminis participes retorquentur. At verò ſuperbia propriè ad Deum intentat pertingere, ejúſque honorem præripere, contráque ipſum ſe erigere, ideò ſpeciale certamen movet contra Deum; Deus autem ei reſiſtit, graviora ſupplicia ſuper ſuperbos infundendo, quam ſuper alios peccatores, ut explicat Beda ad citatum locum Jacob.

Theoph.

Superbus Deo reſiſtere ac contra ipſum pugnare intentat.

1.Jac.4. 1.Petr.5.

Ambroſ.

Caſſian.

Beda.

12\. Ex Dei mandato proponunt Moyſes, & Aaron Pharaoni, ut dimittat populum. Quibus ait Pharao: *Quis eſt Dominus ut audiam vocem ejus?* Exod.5. n.2. Ita ſe ſuperbus erigit contra Deum, ut ſupremum numen nolit agnoſcere, nec fateri; in cujus confirmationem nata, quod cum Moyſes, & Aaron coram Pharaone feciſſent aliqua prodigia, ut ejus virga verteretur in ſerpentem, & aqua percuſſa virga in ſanguinem mutaretur, ac extenſis Aaronis manibus aſcenderent ranæ de aquis; *Vocavit Pharao ſapientes, & maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam ſimiliter*, Exod.7. n.11. & num.22. cap.8. n.7. Ad quid mandat Pharao facere ſimilia portenta, illa enim facta in Ægyptiorum oppreſſionem cedebant, ut aliqua, ſi inveniebatur, aqua verteretur in ſanguinem, & aliæ plures ranæ aſcenderent? Ad quid hujuſmodi prodigia? Ut bellum faciat contra Deum, & non ſe illo inferiorem agnoſcat. Nam ſi Moyſes, & Aaron ex Dei mandato faciunt ſigna, ſic etiam ipſe Pharao vult oſtendere, quod habet ſervos, qui ex ejus juſſu ſimilia ſigna valent edere. Rupertus lib.8. in Apocal. *Signa facientes*, ſcilicet Magi, ait, *confortabant regios animos ad non credendum, ad reſiſtendum ſignis, ac Dei virtutibus, ut non minus potentes viderentur ſibi, quam Deus erat.* Vide ſuprà cap.16. n.57. 58. 59. Quod autem omnia noſtra ſint Deo referenda. Vide verb. *Gratus*, in Indice hoc tom.1. 2. ad 3.

Exod.5.

Superbus ſe vult oſtendere Deo æqualem.

Exod.7.

Rupert.

13\. Tandem. Expende illud verbum Theophylacti. *Alios per hoc exinaniunt.* Præ ſua nimia confidentia, ac faſtu bonum in ſe vident, & non in aliis, omnia ſibi tribuunt, nihil aliis referunt. Poſtquam Laban invenit Jacob in monte Galaad, qui proficiſcebatur in Meſopotamiam. Ait ei

Laban : *Filiæ meæ, & filii,& omnia, quæ carnis meæ*
Gen.31. *ſunt*, Geneſ.31. numero 43. Quid dicis Laban ?
Præſumptuoſus nihil in aliis videt. omnia ſibi adſcribit. Nonne filias tuas tradidit Jacob in conjuges ? Jure ergo matrimonii illius ſunt. Ex Rachel, ac Lia, & duabus ancillis filios ipſe ſuſcepit, quis poteſt negare, quod filii ſint ſui patris ? Ipſéque Jacob multo labore, gelu, æſtu, ac induſtria, greges, quos vides, ſibi cómparavit. Quomodo ergo dicis, quod ejus uxores, filios, ac omnia, quæ poſſidet, tua ſint ? Ita ſuperbus de ſe præſumebat, ut etiam ea, quæ poſſeſſione, ac natura jure aliena extabant, ſua diceret, omniaque ſibi adſcribebat,
Philo. nihilque alteri referebat. Philo Hebræus lib. de Cherub : *Iſte*, ſcilicet Laban, ait, *ad ſingulas voces illud meum accinens, non deſinit de ſe ipſo loqui magnifice.*

Luc.16. n.11. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicuti cæteri hominum, raptores, injuſti, adulteri, velut etiam hic Publicanus.

Num.51. Jejunio bis in ſabbato : decimas do omnium, quæ poſſideo.

VERSIONES.

Syriacus, n.11. Et ecce Periſchæus ſtabat inter & animam ſuam, (ſecreto) & hæc precabatur. Deus gratias ago tibi, quod non ſim ſicut cæteri homines : rapaces, & injurii, & mœchi, nec ſicut iſte Publicanus.

S. Optat. Milevit. lib.2. cont. Parm. Gratias tibi Deus, quia nihil peccavi, & non habeo quod ignoſcas.

Vatablus. Non ſum quales cæteri homines, raptores, injuſti, adulteri : qualis etiam hic Publicanus.

S. Hilarius. Non ſicut peccator iſte Publicanus.

Syriacus, n.12. Sed jejuno bis in hebdomade.

Arabic. Jejuno duobus diebus in omni hebdemada, & decimas do bonorum meorum.

Arias. Decimo omnia mea.

Origenes. Decimas do de ſubſtantia mea.

EXPOSITIO II.

Aliquando Judæi genuflexi orabant, ali- 14.
quando in faciem procidentes tamen, quia id non poterat eſſe continuum, præcipuè cum longior eſſet oratio, ſacrificium, vel pſalmodia, ideo ſolemnis mos erat, ut ſtantes orarent. Nec enim in templo illo veteri ſedes erant ad ſedendum, niſi ſoli Pontifici, ac Regi. Meritò hîc tamen notatur arrogantia Phariſæi, qui ſtabat erecta facie, ac vultu, veluti diſputaturus cum Deo de ratione ſuorum meritorum. Bene
D. Baſilius Seleuc. orat.35. *Stabat*, ait, *oculis*, Baſil.Sel.
ac ore obverſus, cum Deo ſermocinabatur forte, & in nubes ſe raptum iri propemodum ſpectabat, ut & in cœlo cum Deo colloqueretur. Jejunabat, caſtè vivebat, & inter ipſa virtutum munimenta altiſ-
ſima loca ambibat. *Hæc apud ſe orabat.* Syriac. Syriac.
ſecretò, ſeu in animo ſuo. D. Baſil. in catena D.Thom. notat, quod dicitur : *Apud ſe orabat, quaſi non apud Deum.* Per ſuperbum elationis ſupercilium, ad ſe ipſum redibat oratio, ac ſi *Inter virtutes altiſſima loca ambit.* Deum ſupplicare dedignatus eſſet ; *Gratias tibi ago :* laudo nempe te. Os videbatur Dei laudem ſonare, & tamen totam laudem in ſeipſum retorquebat.

Quia non ſum ſicut cæteri hominum; ac ſi diceret, 15.
ita donis, ac gratia ſum communitus, ut non ſim,
ſicut alii homines. D.Auguſt. ſerm.36. de verbis Auguſt.
Domini : *Quid eſt*, ait, *ſicut cæteri homines, niſi omnes præter ipſum, ego, inquit, juſtus ſum, cæteri*
peccatores. Rectè notavit Theophylact. *Gratias* Theoph.
habeo tibi, quia feciſti me abſtinere ab injuſtitia, & à rapina. Sed quomodo ? Non ſum ; ſibi ipſi attribuit bonum, & ſuo robori. Pergit in ſua oratione. *Raptores.* Aliena vi rapientes, *injuſti*, fraude, & dolo contra omne jus aliena ſectantes. *Adulteri*, turpiter luxuriantes, ut etiam ad uxoratas ſe extendant : & ſub his tribus omnia vitio-
rum genera comprehendit, ut notat D. Bonav. Bonav.
juxta illud 1.Joan.2. num.16. *Omne, quod eſt in* 1.Joan.2.
mundo, concupiſcentia carnis eſt. Ecce adulteri. *Et concupiſcentia oculorum.* Ecce injuſti. *Et ſuperbia vitæ.* Ecce raptores. *Velut etiam hic Publicanus*,
legit D.Hilar. *Sicut peccator iſte Publicanus.* Hæc Hilar.
dixit deſpectivè, àc illuſoriè, de illo irridendo, ut
notavit Carthuſ.Hugo, & alii. Unde ait Gilibert. Carthuſ. Hugo.
ſerm. 33. *Phariſæo non rogas, ſed prope adſtanti* Gilibert.
Publicano injurias irrogas. Phariſæus temerè, ac falſo judicat Publicanum peccatorem, cum tamen ille eſſet pœnitens, & juſtificatus, communiter homines judicant pro eo quod fuiſti, non verò pro his, quæ habes de præſenti. Vide ſuprà c.18. n.100. & 101.

Jejuno bis in ſabbato. Id eſt in hebdomade, à 16.
principaliori die tota hebdomada ſabbatum vo-
cabatur. Unde Arabicus habet : *Jejuno duobus* Arabic.
diebus in omni hebdomade : Theophylactus affir- Theoph.
mat, Phariſæos jejunare ſolitos feria ſecunda, & quinta, hujus tamen rei nullum refert auctorem.
Decimas do omnium quæ poſſideo. Arias : *Decimo* Arias.
omnia mea : Ac ſi dicat, tam ſtudioſus ſum religionis ac legis, ut non ſolùm ſolvam decimas fructuum terræ, ut lex præſcribit ſed tantæ ſum obſervandæ, ut etiam præbeam decimas omnium mearum rerum, v. g. carnium, ovorum ac piſcium, ad quas lege non teneor. In his Phariſæus ſe maximè laudat, alios enim homines notavit, ut *Se juſtum & caſtum oſten-*

rapaces,

dit Phariſæus. rapaces, injuſtos, adùlteros, laudat ſe ipſum jejunantem, in quo ſe oſtendit caſtum; jejunium enim mater eſt caſtitatis; laudat ſe etiam juſtum & alienum à rapina, cum dicit: *Do decimas*
Theoph. *omnium, quæ poſſideo:* Theophyl. *Contra adulterium quidem*, ait, *gloriatur de jejunio (à deliciis enim petulantia) contra rapinam verò, & injuſtitiam profert dationem decimarum omnium, quæ poſſidebat, tantum inquiens, contrarius ſum rapinæ, & injuſtitiæ, ut etiam, quæ mea ſunt, expendam.*

Quæstio III.

Quare Phariſæus referens ſuas laudes damnatur: cùm tamen Ezechias, Jobus, ac Zachæus in ſuis commendationibus approbentur?

17. AD quæſtionem. Phæriſæus jactat, & prædicat opera ſua. *Jejuno bis in Sabbato, decimas de omnium, quæ poſſideo.* Ezechias autem rex ſic de loquitur; *Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulaverim coram te, in veritate,*
4.Reg 20. *& corde perfecto*, 4.Regnum 20. num.3. Ecce uterque ſua opera extollit; uterque ſua facinora commendat, & tamen Phariſæo datur repulſa,
Eucher. Ezechiæ autem præmium. Reſpondet Eucherius lib.4. in lib. Regum: *Ecce Phariſæus*, ait, *ſe juſtificavit in opere; Ezechias juſtum ſe aſſeruit etiam in cogitatione; atque unde ille offendit, inde iſte Domino placuit. Cur itaque hoc niſi, quia Deus ſingulorum verba penſat, & in ejus aure ſuperba non ſunt, quæ humili corde proferuntur.* Phariſæus oſtentabat verba: *Non ſum*
Deo placet actus exiens à corde perfecto. *ſicut cæteri homines*, à corde inflato ſuperba verba exibant. At verò Ezechias non externum verborum nitorem, ſed intimum cordis affectum divinis repræſentabat oculis; illud autem Deus auſcultat, ídque ei maximè placet, quod interna cordis vox loquitur, *In veritate & corde perfecto.* Et cum cordis intima perfecta conſiſtunt, quidquid inde exterius prodit, maximè gratum eſt Deo. Mulier illa hæmorroiſſa, *Dicebat intra ſe: Si tetigero tantum veſtimentum ejus, ſalva*
Matth.9. *ero*, Mat.9.n.21. Quæ verba expendens D.Chryſol.
Chryſol. ſerm.33. *Jam placitura apparebat, cui cordi erat ſiducia in Deum.* Corde ſollicitavit divinam benignitatem, quidquid enim à corde perfecto & humili exibat, valde perjucundum erat divino aſpectui.

18. Secundò. Laudat ſe ſæpè Samuël in primo volumine Regum à ſe cripto, ut eſt communis
1.Reg.2. ſententia. Cap.2.n.26. *Puer autem Samuël proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Domino*
1.Reg.3. *quam hominibus.* Cap.3. n.9. 20. *Crevit autem Samuël, & Dominus erat cum eo. Et cognovit univerſus Iſraël à Dam uſque Berſabee, quod fide-*
Laus proprio ore vileſcit, niſi ad Dei gloriam referatur. *lis Samuël Propheta eſſet Domini.* Samuël ſuas laudes decantans approbatur; Publicanus verò ſui Encomiaſtes reprobatur; Iſte totum ad vanam jactantiam ordinabat; ille verò ad utilitatem proximorum, ac ad Dei gloriam omnia referebat.
Cyprian. Unde D.Cyprianus epiſtol.ad Donatum: *In proprias laudes*, ait, *odioſa jactatio eſt. Quamvis non jactatum eſſe poſſit, ſed gratum, quidquid non virtuti hominis adſcribitur, ſed de Dei munere prædicatur.* Vide ſuprà cap.16. n.84. 85.

Tertiò. Beatiſſimus Job plurimus eſt in laudi- 19.
bus ſuis decantandis cap.29. num.15. *Oculus fui* Job.29.
cæco, & pes claudo, pauper eram pauperum, &c. Similia videntur, quæ Phariſæus hic de ſe jactat: *Jejuno bis in Sabbato, decimas do omnium, quæ poſſideo.* Cur ergo Jobus abſolvitur, condemnatur
iſte? D.Iſidorus Peluſiota lib.3. epiſt.278. *Phari-* Peluſiota.
ſæus ille, ait, *quia nemine concitante, & ſtimulante magnifica de ſe prædicabat, meritò in Dei offenſionem incidit ſiquidem ſuperbiæ morbo laborabat. At qui in gloria, & ſplendore eſt virtutum, ſuas occultat; eum autem maledictis inceſſitum, ut illatas criminationes propulſet, commemorat; quemadmodum clarus ille, atque omni laudi præſtantior Jobus fecit; ab omni culpa remotus eſt.* Reprobatur Phariſæus ventoſa verba jactans, laborat enim ſuperbiæ morbo; at Jobus commendatur, cum laudes ſuas
divulget. *Oculus fui cæco, pes claudo*, &c. Hoc *Maximè curandum eſt de fama ac de bono nomine.*
enim faciebat, ut juſta munitione famæ ſuæ patrocinaretur. Jobo objecerant amici mala illa eum apprehendiſſe ob peccata ſua. *Nunc venit ſuper te plaga, & defeciſti: tetigit te, & conturbatus es; recordare obſecro, quis unquam innocens periit*,
c.4. n.57. Cùm ergo amici tam dura in Jobum Job.4.
impugnarent, támque acriter illius fama impugnaretur, meritò ipſe in laudes ſuas prorumpit. Juſtum, & rectum eſt, ut quis famæ, ac nomini ſuo conſulat, illiúſque calumniam propulſet, cámque ab omni detractione cuſtodiat. Ut ait Eccleſiaſ-
tes cap.41. n.15. *Curam habe de bono nomine.* Eccl.41.
Vide multa de hac re hoc tomo 1.2. ac 3. verb. *Fama*, vel *Nomen*, in Indice.

Quartò. Ad eandem difficultatem de Jobo, 20.
Reſpondet D. Iſidorus citatus inter Patres in Iſidor.
Catena Græca in Job: *Divinum*, ait, *ſuffragium Phariſæum, qui nullius impulſu juſtitiam ſuam venditavit, ac reliquos omnes condemnavit; exploſit omnino; Jobum verò hunc neceſſitate adductum ſummæ laudatinnis laurea, atque corona donavit.*
Theophyl. relatus in Gloſſa ordinaria: *Condem-* Theoph.
natus Phariſæus, ait, *talia negans nullo cogente, Job verò prementibus ſe amicis, & dicentibus, quod propter peccata talia ſit paſſus, compulſus eſt enumerare opera ſua.* Phariſæus ex ſuperbia *nullo cogente*, talia jactabat. At verò Job, *prementibus ſe amicis.* Eúmque tanquam iniquum publicantibus, neceſſitate compulſus ſuam innocentiam, ac ſinceritatem declarat, & manifeſtat. *Jobum verò hanc neceſſitate adductum, ſummæ laudationis lau-*
rea, atque corona donavit. Ex quo conjice quos, *Operatio ut ſit, laude vel vituperio digna, ex circumſtantia dependet.*
ac quantis variis caſibus expoſita ſit prudentia humana, ut illud, quod in hoc eventu eſt laudabile, in alio ſit vituperio dignum; ex hoc naſcitur, ut virtus, quæ affectat ſe ſe occultari, aliquando tamen ex occaſione occurrente, ac circumſtantia interveniente neceſſarium habet, ut in publicum, ac manifeſtationem exeat.

Scribens Paulum ad Corinth. enarráńſque illis 21.
ſuam converſionem, ac raptum in cœlum, ait illis. *Raptus eſt in paradiſum: & audivit arcana verba,*
quæ non licet homini loqui, 2.Corinth.12. num.4. 2.Cor.12.
Idemmet. Apoſtolus ſcribens ad Galat. num.11. Ad Gal.1.
ait: *Notum vobis facio, fratres, evangelium, quod evangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per revelationem Jeſu Chriſti.* Revelatio verò, per quam acceptum dicitur evangelium, quænam fuerit explicatur à Divo Thoma ibidem. *Hæc autem revelatio*, ait, *facta fuit Apoſtolo, cum raptus fuit in paradiſum, ubi audivit*

arcana verba, quæ non licet homini loqui. Imò, ut docent D.Thom.Lyran.&alii. Apoſtolus magnis, ac profundis rationibus comprobat doctrinam à ſe traditam non eſſe ſuam, ſed per revelationem in ſuo raptu à Chriſto Jeſu communicatam. Non-ne magne Doctor gentium, aſſeris te audiſſe ſecreta, ac arcana, quæ non licet homini loqui. Quomodo ergo eas dicis, prædicas, ac edoces? Illa alta, & ſublimia myſteria, non licebant evulgari, quandiu neceſſitas non aderat; at verò cùm illa urget. & homines nolunt Pauli doctrinæ acquieſcere, ac ſi non eſſet à Deo data, ſed ab homine inventa, tunc ipſe alto, & aperto ore publicat, & teſtificat doctrinam non eſſe ſuam, ſed immediatè à Deo datam, & acceptam; cùm neceſſitas aberat, non erat licitum, at verò cum ipſa intervenit, ſtatim abſcondita arcana ab Angelo manifeſtantur, ut omnis dubitandi ratio excludatur.

D Thom. Lyranus. — *Virtus occultanda, niſi neceſſitas poſtulet, ut manifeſtetur.*

Ambroſ. Patrocinatur D. Ambroſius, *Vult manifeſtare*, ait, *quia ea quæ docebat, non ab homine didicerat, ne fortè dubitaretur de iis, quæ docebat.*

12. Ait Joan. *Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta Sole & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim*, Apoc. 12. num. 1. Per ſtellas juxta communem Patrum, ac Doctorum ſententiam, intelliguntur virtutes, quæ animam ſanctam adornant; cur potiùs virtutes comparantur ſtellis, quàm Soli, & Lunæ, cum hæc in ſuo ſplendore luminaria magna ſint? Divus Bernardus ſermon. 27. in Cantic. *Quomodo ſtellæ, ait, in nocte lucent, in die latent; ſic vera virtus, quæ ſæpè in proſperis non apparet, eminet in adverſis. Illud ſanè cautelæ eſt, hoc neceſſitatis.* In hoc virtutum ſimilitudo cum ſtellis conſiſtit. Sicut ſtellæ die clara, & lucida, quando ſol reſplendet, non apparent, tunc enim earum lux minimè neceſſaria eſt. At verò obſcura, & tenebroſa nocte, quando quælibet minima, ac parva lux erigitur, tunc ſtellæ ſcintillant, ac nitent: ſic & virtutes, ſe ſe abſcondunt in clara luce, quando neceſſitas non urget; at verò in caliginoſa tenebrarum nocte, quando occaſio maximè poſtulat, tunc ſcintillant, & lumen ſuum diffundunt. *Quomodo ſtellæ in nocte lucent in die latent: ſic vera virtus, quæ ſæpe in proſperis non apparet, eminet in adverſis.*

Apoc. 12. — Bernard. — *Vera virtus in proſperis abſconditur, manifeſtatur in adverſis.*

Quæstio IV.

Quare Phariſæus tantum erat, ut ſe ſolum judicet?

23. Bernard. Divus Bernardus de gradibus humilitatis, ait: *Gratias Deo agit Phariſæus, non quia bonus ſed quia ſolus.* Reprobus animus non conſiderabat bonitatem, ſed ſingularitatem; non æſtimabat in ſe virtutes, quæ in aliis videbantur, non patiebatur, alios eſſe ſui ſimiles in divinis donis, hoc ſolùm referebat acceptum Deo, quod ipſe eſſet ſolus; totum in ſe penſitabat, nihil in aliis conſiderans. Cùm audit Aman regem interrogantem, quomodo nempe ſublimandus ſit vir quem Rex honorari deſiderat. Tunc inquit textus: *Cogitans autem in corde ſuo Aman, & reputans, quod nullum alium Rex niſi ſe vellet honorari*, Eſther. 6. n. 6. Ita ſuperbiſſimus erat homo ut nullum alium judicaret honorandum, niſi ſe ſolum. Lyranus: *Quia, ait modus ſuperbi eſt æſtimare, quod nullus niſi ipſe debeat honorari.* Ita faſtu rapiebatur, ut omnes alios honore indignos reputaret. Deinde etiam luculenter præfata verba commentatur Joſeph. lib. 11. Antiquit. cap. 6. *Tum Aman*, ait, *cogitans quamcunque ſententiam protuliſſet, in rem ſuam fore, quod ipſe præ cæteris Regi charus eſſet.* Tanta vanitate erat inflatus, ut quidquid glorioſum audiebat, totum in laudem ſuam retorquebat. *Cogitans quamcunque ſententiam protulerit, in rem ſuam fore.*

Eſther 6. — Joſeph. *Quidquid laudis audiebat, totum ſibi referebat.*

Graviter aberrat Phariſæus cum ſe judicat ſingularem, *non ſum ſicut cæteri homines*, & nullum ſe habere æqualem dicit. Magnus Parens Elias magnarum virtutum operator, mortuos ſuſcitat, claudit, & aperit cœlum, dono prophetiæ eminet, & qui in pronuntiandis omnibus verax erat, cum tamen ſe judicat ſolum. *Relictus ſum ego ſolus*, 3. Regum cap. 19. n. 10. Rabbanus: *Humilis*, ait, *etiam occulta Dei noverat, elatus etiam aperta neſciebat.* Unde ei dictum eſt à Deo: *Reliquit mihi ſeptem millia virorum.* 24.

Qui ſe ſolum exiſtimat, caligat. — 3.Reg. 19. Rabbanus.

Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis, Pſalm. 48. num. 13. Homo, nempe Adam, ut eſt communis ſententia, cum in honore eſſet ſuæ juſtitiæ originalis, ac principatus omnium rerum; non intellexit ſuam ſimilitudinem, ut explicat Divus Hieronymus eſſe ſecundum Dei faciem, ſed Dei ſingularitatem appetivit. Quid inde factum eſt; *Comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Ubi ſingularitatem appetivit, comparatus eſt jumentis. 25.

Pſalm. 48. — Hieron. *Qui ſe ſolum judicat, inſipiens.*

Cùm Lucifer ſeditione facta vult ſpiritus Angelicos commovere contra Deum, ait: *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis*, Iſai. 14. num. 13. Lucifer multa ſcientia præditus erat, tamen ſeditionem inter ſpiritus Angelicos neſcit excitare, debebat enim dicere; Eia principes cœleſtes in cœlum conſcendamus, ſuper aſtra Dei exaltemus ſolium noſtrum, & ſedeamus in monte teſtamenti; at verò ſolùm de ſe agit, *In cœlum conſcendam, exaltabo, & ſedebo.* D. Bernard. ſerm. in Iſaiam. *Qui ſedere præſumpſit, ſe ſolo voluit eſſe contentus.* Lucifer in maximum errorem incidit, ut Deum eſſe appeteriverit, inde ex conſequentia infallibili in alium magnum errorem prolapſus eſt, ut ſe eſſe ſolum cogitaverit, ſibique tantum cathedram, ac domicilium elegit; tam ingens error eſt eſſe ſolum, ut tantum ſit annexa conſequentia ſupremi, ac ſummi errori Divinitatem ambientis. Deus tantùm unus ſolus eſt; cætera verò non ſunt ſingularia, dantur duo luminaria magna, multæ ſtellæ, multique cœli, multaque elementa, & ſic de cæteris, ut facilè eſt diſcurrere. 26.

Iſai. 14. — Bernard. *Summus error quod quilibet ſe eſſe ſolum judicet.*

Quæstio V.

Quare Phariſæus cùm ſe laudat, maculas, ac notas in alios impingit?

Valde ſuperbus ſtat Phariſæus, & calumnias in omnes molitur. D. Baſil. Seleuc. orat. 35 *Non ſic olim, ait, ad Deum loquebatur progenitor tuus Abraham, vel potius publicani progenitor;* 27. Baſil. Sel.

Mores declarant filios ſuorum parentum. nitor; *nam ſibi Abraham genus publicani mores adjungunt.* Non natura, ſed mores ac virtutes pariunt filios, licet enim Phariſæus, & Publicanus eſſent filii Abrahæ, tamen Phariſæus ab ipſo degeneraverat, ut filius illius non reputaretur, ſed tantum Publicanus, qui illius humilitatem ſectatus erat, qui dicebat, loquar ad Dominum meum, cum ſim pulvis, & cinis.

28. Bernard. Ad quæſtionem. Reſpondet primò, D. Bernard. tract. de gradibus humilitatis: *Dicebat*, ait, *Deus gratias tibi ago quia non ſum ſicut cæteri: Dum in ſe ſingulariter exultat, aliis arroganter inſultat. Nondum de ſuo trabem ejecerat, & feſtucas in oculis fratrum enumerat.* Dum trabem caliginoſam ignorantiæ retines in oculis, qua anteriora tua non conſideras, nec errores tuos vides, & ponderas, ſed totus à te alienus in defectus proximorum ſcrutandos incumbis, inde te probum, & rectum exiſtimas: cum ſis valde iniquus, & perverſus, & inde non ex aliorum injuſtitia, ſed ex ſua iniquitate, alios malos, ac damnabiles judicat.

Qui ſe ipſum non conſiderat, alios iniquos judicat.

29. Baſil. Sel. Secundò. D. Baſilius Seleucus orat. 35. *Bellum ſanè*, ait, *gratiarum actionis exordium, mundi criminatio, & judex, & mortis ſententiam in omnes ferens, non ſicut cæteri: O linguam tyrannicam! ſe omnium loco ſtatuit, & omnes partis alicujus, aut reliquiarum numero habet: Gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri; Deo opprobraturus intonuit: non habes juſtum alterum in terra: ego tibi ſolus virtutum theſaurus, deſerta ſit à juſtitia terra, niſi hanc ego calcarem.* Phariſæus in exordio verborum gratitudinis virtutem oſtentat: *gratias tibi ago*; & tamen ſub illius prætextu bellum, ac criminationem ſubinfert, non ſolùm tyrannica lingua homines criminatur, ſed etiam ipſum Deum omnium auctorem, qui omnes à virtutibus deſeruit, ut omnium virtutes in hoc uno collocaret, imò terra à juſtitia deſerta eſſet, niſi ipſe ſub terra viveret. *Ego tibi ſolus virtutum theſaurus, deſerta ſit à juſtitia terra, niſi hanc ego calcarem.* Conſidera quanta amentia ſuper ſe extollitur.

Superbus non ſolùm homines, ſed etiã ipſum Deum criminatur.

30. Zeno. Tertiò. Dicebat: non ſum ſicut cæteri homines, raptores, adulteri. D. Zeno in Pſal. 130. *Lingua intonat, caretque numquam veneno ſerpentis.* Lingua loquitur Phariſæus, ac proinde neſcit ipſa nemini parcere, ſed omnes injuriare, ac offendere; in omnéſque ſerpentis venenum effundere, cum ipſe loquatur, in omnes malignè invehitur.

Lingua omnes injuriat.

31. *Sed juſtificat alios maculando.* Quartò. Phariſæus in templo vult ſe ſanctum, ac purum oſtentare, quid ei primum venit in mentem? Mille defectus in alios conjicere. *Non ſum ſicut cæteri homines, raptores, adulteri, & homicidæ.* Hæc eſt iniquorum conditio, ut ex aliorum vitio velint ſuam probitatem declarare, ac cum multis maculis alios deturpant, ſe juſtificatos reputant. Iſai. 57. Ait Iſaias 57. n. 20. *Impii quaſi mare fervens.* Cur mari æſtuanti comparatur impius? Mare cùm commovetur expurgatur, emunditias tamen à ſe dimittit, & in littora vicina conjicit: ſic & iniquus hanc viam ſequitur; ut ſe expurgatum, ac rectum oſtendat, totam maculatam turpitudinem in alios impingere ſatagit, in hócque impius aſſimilatur ferventi mari. Frater ſenior ut ſe patri obedientem oſtendat, *numquam mandatum tuum præterivi*, ſtatim juniori detrahit, eúmque multis criminibus fœdare intendit. *Filius tuus hic, qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibut*, Luc. 15. n. 30. Luc. 15. Hieron. D. Hieron. epiſt. 146. ad Damaſc. *Oro te*, ait, *nonne tibi videtur ea, quæ ille de Publicano dixerat, dicere iſte de fratre? Hic eſt, qui comedit omnem ſubſtantiam ſuam vivens cum meretricibus.*

Poſtquam primi parentes peccarunt: *Conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata*, Gen. 3. num. 7. Cur ficorum folia ad veſtimenta eligunt, cum aliarum arborum folia viderentur aptiora; extant enim aliqua majora, & omnia ferè leniora? 32. Geneſ. 3. Tertull. lib. de Pudicit. c. 6. *Adhuc*, ait, *in Adam*, caro, ſcilicet, *deputabatur cum ſuo vitio: de ficulneis foliis pruriginem retinens.* Tertull. Ficorum folia aſpera, & ad laſciviam ob eorum humorem calidum provocant; eis ergo poſt ſuum peccatum induitur Adam, ut videns quilibet ejus appetituum inordinatum motum, ſibi perſuaderet, hujuſmodi incompoſitionem non ab aliquo peccato, ſed ab humore calido, ac ab eorum prurigine in corpus tranſmiſſo provenire, ſicque appetituum inordinatio non ad Protoparentem, ſed ad folia referretur.

Defectus in alios retorquere.

QUÆSTIO VI.

Quare Phariſæus tam acriter pungit Publicanum, maximè ſe extollens?

DIvus Chryſoſt. in Catena, ſic ait: *Non ſatiaverat contemptum ejus tota humana natura, ſed & Publicanum aggreſſus eſt.* 33. Chryſoſt. Non ſolùm Phariſæus omnes contempſerat, omnéſque criminaverat, in híſque Publicanus involvebatur; ad quid peculiariter eum corrodit, *velut etiam hic Publicanus?* Sunt homines adeò pernicioſi, qui non ſolùm alios calumniantur; ſed ſi peculiariter aliquis eorum oculis objicitur, iíſque in mentem veniunt, ſtatim ſerpentino ore in eos invehunt, ſupérque illos omnia malorum venena diffundunt, ita ut tui honoris cuſtodia ſit illorum oblivio, & tandiu tua fama non periclitatur, quamdiu ab illorum memoria excidit. Vidit Doëg Idumæus David apud Nobe, 1. Reg. 21. n. 7. 1. Reg. 21. ſtatim detractoriè eum accuſavit apud Saül. 1. Reg. 22. n. 9. multáque mala exinde ſecuta ſunt, ut Saul crudeliter Davidem perſequeretur, & mors Sacerdotibus eſſet illata, quæ omnia evitarentur, ſi David oculis Doëg non fuiſſet objectus.

Ut detractionem fugias, fuge ab oculis iniquorum.

Ad quæſtionem, comparationem facit D. Bernard. tractat. de gradibus humilitatis, inter hunc Phariſæum, & Davidem, Pſal. 115. n. 11. 34. Bernard. Pſal. 115. *Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax.* Phariſæus è contra ait: *Non ſum ſicut cæteri homines, injuſti, raptores*, &c. ſic ait D. Bernard. *David ait, omnis homo mendax, neminem excipit, ne quem decipiat, ſciens, quia omnes peccaverunt, & egent gloria Dei. Phariſæus ſe ſolum decipit, quem ſolum excipit, dum cæteros damnat.* Ecce David, & Phariſæus vias peccatorum contemplantur. David ſe inter mendaces annumerat; Phariſæus autem ſe alienum ab omni mendacii, ac injuſtitiæ cœtu ſe agnoſcit. Et cur David inter mendaces, Phariſæus verò ab illis ſegregatum ſe fatetur? Sanctior ille David? Minimè, ſed ſuperbior? Davidem ſua humilitas illuminaverat, Phariſæum verò ſua ſuperbia obcæcabat; ideò ille non fallitur, hic verò non conſiderans, maximè: *Phariſæus ſe ſolum decipit, quem ſolum excipit, dum cæteros damnat.* David cùm fugit ſuperbiam, fugit deceptionem; ſuperbus verò Phariſæus cum ſe ſolitarium credit, multum abertat, ac à veritate deviat. Qui magna, & alta de ſe præſumit, multa ignorantia laborat.

Superbia obcæcat, humilitas illuminat.

Qui fugit ſuperbiam fugit deceptionem.

Cogitur

2.Cor.11. Chryſoſt. Interpres. *Cum quis ſe laudat ignorans poteſt videri.* Hugo. Prov.27.

35. Cogitur Paulus ſui magnalia referre, & ſtatim ait, *Ut minus ſapiens dico* 2.Corinth.11.n.63. ſeu, ut vertit Interpres Chryſoſt. apud Cornel. *Ut delirans loquor.* Cur gentium Doctor ait quod illa, ut minus ſapiens dicat, & atteſtetur? Sui eximia opera proferebat, & cum quis ſuas laudes decantat, ut minus ſapiens videtur; Cardin. Hugo. *Ut minus ſapiens dico. Scilicet dicere credor, quia Proverb.27. dicitur: Laudet te os alienum, non os tuum.*

Pſal.35. *Superbus ſine mente, & intellectu.*

36. Ait David Pſalm.35. n.12. *Non veniat mihi pes ſuperbiæ.* Cur non, ait, non veniat mihi caput, oculi, ac manus ſuperbiæ, ſed tantum pes; ſuperbus non habet caput, ut ſe regat, nec oculos, ut ſe videat, nec manus ut ſe teneat, ac ſuſtentet, ſed tantum pedes, ut labatur, & non ait, Non veniant mihi pedes, ſed pes, ut facilius in præcipitium ruat, ac cadat.

QUÆSTIO VII.

Quare Phariſæus ait, quod jejunat bis in Sabbatho.

Ephrem. *Jejunium luxuriam perimit.* Ambroſ.

37. IN Sabbatho, id eſt in hebdomada; Cum ergo Phariſæus ſe jejunatorem dicit, caſtum etiam ſe oſtendit, carnis enim concupiſcentiam prævalere non poteſt, ubi jejunium regnat. D.Ephrem in Catena Græca D.Luc. *Adulterium à ſe crimen removens, jejunium jactavit.* Jejunium enim luxuriam deſtruit, ac caſtitatem induit. D.Ambroſius ſerm.23. *Abſtinentiam indicamus corpori,* ait, *ut à vitiis magis animam abſtinere poſſimus. Frænum enim quoddam eſt luxuriantis animi corpus exhauſtum.*

Chryſol. *Reprobus virtutis opera ad temporale negotiū detorquet.*

38. Ad quæſtionem reſpondet, Primò, D.Chryſolog. ſerm.7. cum Phariſæo loquens, ait: *Enataſti jejunii pelagus, & ipſo potu jejunii naufragaſti, quia non comparaſti lucrum, ſed mercatus es vanitatem, qui de Dei credito humanum negotium perfeciſti.* Jejunaverat homo, & tamen reprobatur, de jejunio enim non utilitatem animæ, ſed oſtenſionem captare ſatagebat. Perpende verbum. De Dei credito humanum negotium perfeciſti. Reproborum eſt, ut virtutis opera ex Dei dono accepta, quo homo jejunat, caſtitatem ſervat, decimas perſolvit, ad temporalia negotia dirigat, ac ordinet, ita ut non lucrum animæ, ſed vanitatis oſtenſionem captet.

Euſeb. Gal. *Damnabile ſalutis remedium in dānum vertere.*

39. Secundò Euſebius Gallican. ſerm 6. de orat. *De Domo Dei*, ait, *Phariſæus nimis ſibi ſecurus præſumptionis reportavit offenſam: odibile enim fecerat ſacrificium orationis ſuæ fœtore jactantiæ.* Ponitur Phariſæus in perditionis exemplum, & tamen jejunabat, decimas ſolvebat, unde hoc? Ecce deploratum malum, quod parturit vanitas, & ſuperbia, ut peccatorum remedia, & ſalvationis fontes, orationes nempe, jejunia, ac decimarum ſolutiones in nocivum fœtorem tranſmutet, ut in æternam damnationem hominem demergant. *Odibile enim fecerat ſacrificium orationis ſuæ fœtore jactantiæ.*

Homo ſæpè ſua exigua in magnum pendit.

40. Tertiò. Ait homo. *Jejuno bis in ſabbatho*, hoc eſt in ſenſu litterali in hebdomada, ut jam ſæpè dixi; tamen ſenſum moralem proſequor. Quomodo potuit Phariſæus in Sabbatho, ac una die jejunare bis? Tam ſuperbus, ac vanus erat Phariſæus, ut quidquid ſui eſſet, in magnum appenderet, itaut unum ſuum jejunium velut duplex judicaret. Ait Achab ad vicinum ſuum Naboth. *Da mihi vineam tuam, dabóque tibi pro ea vineam meliorem*, 3.Reg.21. num.12. Valdè avarus erat Achab, quomodo meliorem vineam cum deteriore commutabat? Reſpondet D.Ambroſius lib. de Naboth. cap.2. *Dives*, ait, *quod ſuum eſt, quaſi vile faſtidit, quod alienum eſt, quaſi pretioſiſſimum concupiſcit.* Sic tamen in rem noſtram explico. Avarus, quidquid ſuum eſt, licèt tenuiſſimum, tamen cum ſub ejus dominatione, fit valde magnum, & pretioſum credit. Vinea ergo Achab licèt tenuis, ac deterior alia eſſet, tamen cum exiſteret, eam uberiorem, ac locupletiorem appendebat. 3.Reg.21. Ambroſ.

41. Obtulerunt ſacrificia Deo. Abel de primogenitis gregis ſui; Caïn verò obtulit de fructibus terræ munera Domino: Abel ex optimis, ac pinguiſſimis gregis ſui; Cain verò ex vilioribus, ac deterioribus, hi enim vocantur in ſcriptura fructus terræ. Hoc docet D.Ambroſius lib.1. de Cain, & Abel. cap.7. & 10. *Obtulit*, ait, *à fructibus terræ, non à primis fructibus primitias Deo*, Idem etiam habet lib.2. cap.5. & 6. Philo lib. de ſacrificio Abelis, & Cain. D.Athanaſ. & alii. Ait textus. *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit*, Geneſ.4. n.5. Quo magno dolore vulneratus eſt Cain. Dicitur enim *Iratus eſt Cain vehementer, & concidit vultus ejus.* Affligitur Cain, ex eo quod ſacrificium ejus repudiatum eſt à Deo, cum eſſet ex deterioribus fructibus terræ, facilè tamen adeſt remedium, fiat aliud ſacrificium ex melioribus, ac excellentioribus, Cain verò hanc viam non ſequitur, ſed in fratrem exurgit, & ipſum interficit? Nam quamvis ſatis apertum eſſet quod fructus oblati à Cain eſſent tenues, ac macilenti, tamen cum ſui exiſterent, ac ſub ejus poteſtate eſſent, ac ab eo dati, ita eos uberes, ac pingues reputabat, ut meliores dari ſibi perſuadere non poſſet, & ideo non de alio ſacrificio, ſed de fratre interficiendo cogitat.

Ambroſ. Philo. Athanaſ. Gen.4. *Quilibet ſuū etiam tenue magnum judicat.*

42. Peperit Lia quatuor filios: Primogenitum Ruben, Simeonem, Levi, ac Judam. Tunc Rachel cum ſe vidiſſet propriæ ſterilitatis probro affectam, mariti nuptias cum ancilla ſua nomine Bala ſollicitè procurat, ut ancillæ ſuæ è ſuo marito filios, quaſi proprios adoptione faceret. Peperit Bala Dan? Rurſúmque concipiens peperit alterum. *Pro quo ait Rachel: comparavit me Deus cum ſorore mea, & invalui: vocavitque eum Nephthali*, Geneſ.30. n.8. Hugo Cardinalis. *Quomodo comparavit?* ait, *nondum enim æquata fuit ſorori, quia Lia plures habebat.* Lia habebat quatuor filios naturales: Rachel verò duos adoptivos. Lia habebat Ruben primogenitum, Judam, regium Hebræorum decus; Levi, in quo denotabatur Sacerdotalis, ac Pontificia dignitas: Rachel verò duos filios ex ancilla, tribu, ac conditione valde inferiores ſuos judicabat. Quomodo ergo non ſolum ait, *Comparavit me Deus cum ſorore*, ſed etiam *invaluit?* Rachel illos duos adoptivos, ac proprios reputabat, ac proinde ei plures videbantur, quam quatuor naturales ex Lia nati. Duo illi ex ancilla geniti conditione, ac tribu inferiores tamen cum Rachel eos proprios diceret, dignitate, ac excellentia præſtantiores appendebat, quam Reges, Principes, Sacerdotes, ac Pontifices; quilibet

Gen.30. Hugo. *Quilibet ſuum minimum ſuper Regum ac Pontificum magnitudinem appendit.*

quilibet ſic ad ſuas res afficitur, ut quidquid ſui eſt, etiam minimum, & ſervile, ſuper omnem Regum, ac Pontificum excellentiam apprecietur.

Luc.18. n.13. Et publicanus à longè ſtans nolebat, nec oculos ad cœlum levare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori.

VERSIONES.

Syriacus. Ille verò publicanus ſtabat procul, nolebátque vel oculos ſuos in cœlum attollere.

Arabicus. Non audebat oculos ad cœlum levare, dicens: Deus parce, quia ſum peccator.

Theophyl. Tundebat pectus ſuum: dicens.

Arias. Percutiebat in pectus ſuum.

EXPOSITIO III.

43. Græcus. ET *Publicanus.* Græcus habet, *ac publicanus*; longè valdè diverſo modo à Phariſæo ſe habens.
Auguſt. Nam Phariſæus, ut ait D.Auguſt.ſerm.36. de verbis Domini: Aſcendit orare, noluit Deum rogare, ſed ſe laudare, inſuper & ut publicano inſultaret. At publicanus aſcendit, ut ſe humiliando Deum exoraret, & cum ſe peccatorem confitetur, omnes in ſe illatas injurias diſſimulat, illiſque parcit. *A longè ſtans*, à longè, ab altari ſcilicet ſancto, quia ob peccata ſua ſe indignum judicabat. D.Auguſt. citat. ait, *Cordis conſcientia*
Beda. *eum removebat, pietas applicabat.* Beda, *Ut humilis non audet appropinquare, ut Deus ad eum appropinquaret.* Stabant Phariſæus, & Publicanus; Phariſæus erectis oculis in cœlum, Publicanus verò incurvata facie ac dimiſſo vultu. *Nolebat nec* (vel)
Arabic. *oculos in cœlum levare.* Arabicus. *Non audebat oculos levare.* Se indignum judicabat, ut cœlum aſ-
Cyrill. piceret, ſeu ut explicat D.Cyrill. in Catena. Non audebat ſurſum aſpicere ad ſancta ſanctorum, ubi Deus ſuper Cherubim, ac propitiatorium ſede-
Cajet. bat. Cajetan. & Janſen. hunc ſenſum ſic expli-
Janſen. cant. Nolebat ne oculos quidem in cœlum levare, multo minus manus, quas Phariſæus extollebat.

44. *Percutiebat pectus ſuum.* In quo eſt cor, & voluntas omnium criminum cauſa, & origo, de quo infra. Pectoris tunſio ſignum eſt pœnitentiæ, & cordis contriti. *Propitius*, ſeu placatus, *eſto mihi peccatori.* Viliſſimo ſcilicet, ac indigniſſimo, brevis, & efficax oratio, duobus tantum verbis utitur, uno quo ſe peccatorem confitetur, ac agnoſcit; altero quo congruam medicinam à divino
Hugo. Medico expoſtulat; & ideo, ut notat Hugo, dicecat: *Deus propitius eſto.* Deus qui ſolus potes
Beda. me mundare: *Propitius eſto mihi peccatori.* Beda, *Peccatum ſuum agnoſcit, ut Deus ignoſcat.* Et cum ait: *mihi peccatori*, graviter ſe accuſat.

QUÆSTIO VIII.

Quare Publicanus à longè ſtans in templo non audebat oculos ad cœlum levare?

AD quæſtionem reſpondet primò Victor 45.
Africanus lib. de pœnitent. cap.16. habi- Vict. Afric.
tus inter opera D.Ambroſ. *Ingreſſus*, ait, *Publicanus templum, fuerat peccatorum mole decurvata cervice, & oculorum palpebris gravi morbo iniquitatis compreſſis, cœlum non audebat aſpicere, retro gradum timidus revocat, & extremum ſe non tam loco quàm conſcientiæ judicio ſiſtit, veſtigiis modum ſubſtrahit, publicat ſe verecundia reum.* Ecce verus *Pœnitentes ex ſuis peccatis verecundantur.* pœnitentis habitus deſcribitur in publicano, trepidus, timidus cunctatur, non audet accedere, & decurvata cervice verecundia plenus, non audet oculos in cœlum levare. Sic ante illum Eſdras 1. Eſdr.1.
c.9. n.6. Deum precaturus dicebat, *Deus meus, confundor, & erubeſco levare faciem meam ad te; quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt.*

Secundò. D.Bernard. ſerm. de quatuor modis 46.
orandi. *Vim* ait, *faciebat regno cœlorum publicanus* Bernard.
ille qui dum non auderet oculos in cœlum levare, ipſum cœlum ad ſe potuit inclinare. Tam potens eſt oratio ipſa cum humilitate qua oculi dejecti erant in terram, ut cœlum ad ſe potuerit trahere & inclinare. Ob adoratum vitulum iraſcitur Dominus contra populum Iſraeliticum; aitque Moyſi, *Dimitte me ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Intentat Moyſes avertere Dominum à furore, dicens: *Recordare Abraham, Iſaac, & Jacob ſervorum tuorum*, Exod.32.n.13. Moyſes fideliſſi- Exod.32.
mus Domini ſervus, nullus ipſo familiarior, ita ut per quadraginta dies divino colloquio frueretur. Cur ergo non ait: Recordare Domine mei ſervi tui fideliſſimi, cui promiſiſti terram Chanaan, qui ob exequenda tua mandata multa ſuſtinuit? Cur ergo Patres antiquos objicit: dicens, *Recordare Abraham, Iſaac, & Jacob:* Tantæ humilitatis erat Moyſes ut ſe indignum judicaret, quod ſuæ preces à Deo admitterentur, & ideo aliorum merita exquirit, ut audiatur, ac ſi nihil in ſe videret, quod Deo præſentare poſſet. Ut notavit
Theodoretus, q.63. *Moyſes*, ait, *non ſe idoneum exiſ-* Theod.
timavit ad placandum iram Dei, ſed preces etiam ei obtulit faciens Patriarcharum mentionem, mira ſanè ejus humilitas in hoc illuxit. Quid inde ſequutum eſt? *Placatus eſt Dominus ne faceret malum.* Hebrayzantes, *propitiatione inclinatus eſt Dominus voce Moyſis.* Deus cujus poteſtas eſt infinita voce *Oratio cum humilitate cœlum ad inclinat.* hominis inclinatur. Vox Moyſis erat vox orationis cum humilitate, qua nulla merita in ſe videbat. Et vox orationis cum humilitate cœlorum Dominum ad ſe valet trahere, & inclinare.

Tertiò. Euthym. *Nec oculos ad cœlum volebat* 47.
attollere, ſic ait: *Non ſolum indignum ſe judicans,* Euthym.
ut prope ſtaret, verum etiam ut in cœlum intenderet. Antequam oraret, in multis præmittit humilitatem, à longè ſtat, non audens accedere, nec oculos ſimul in cœlum levare; humilitas enim virtutum fundamentum eſt. Ait Joannes Apocalypſ.21. num 2. *Vidi Hieruſalem novam deſcendentem de cœlo, à Deo paratam ſicut ſponſam ornatam*

tam viro ſuo. Dicitur à Deo parata, ſcilicet charitate, ac omni genere virtutum, ut communiter explicant Interpretes. *Ornat in viro ſuo.* Ut decebat ſcilicet immortali regi Chriſto Jeſu. Cur tamen Joannes præpoſuit, quod viderit eam deſcendentem, & poſtea explicat, quod viderit paratam, ac condecoratam omnibus virtutibus, ut decebat veram Chriſti ſponſam? Cur non prius videt paratam, ac ornatam, & poſtea deſcendentem? Deſcenſus humilitas eſt, & ut ſancta civitas ac Dei ſponſa omnibus virtutibus inſignita appareret, prius in ea exprimitur humilitas, ex qua tanquam ex radice cæterarum virtutum fructus pullulant D. Dorotheus Abbas de humilitate doctrinæ. *Anima noſtra*, ait, *ſi humilietur ſtatim fructus edit, quantoque plures fructus attulerit, tanto magis humiliatur.*

Humilitas virtutum vadix, ac fundamentum.

Doroth.

48. Quartò. D. Auguſt. ſerm. 36. de verbis Domini: *Publicanus*, ait, *ut aſpiceretur, non aſpiciebat, reſpicere ſurſum non audebat: premebat conſcientia, ſpe ſublevabat.* Conſcientia humiliabatur, ſpe tamen erigebatur ad Deum. Ait Job. 22. n. 29. *Qui inclinaverit oculos ipſe ſalvabitur.* Qui ſe inclinat humilitate, inde poteſt habere ſalutis ſpem. Ait Regius Vates Pſalm 130. num. 1. *Domine non eſt exaltatum cor meum: Neque elati ſunt oculi mei.* Quid inde tandem concludit? *Speret Iſraël in Domino: ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.* Ubi apparet humilitas, ex dimiſſione oculorum, ibi concipitur ſpes in Domino.

Auguſt.

Non aſpiciebat, ut aſpiceretur.

Job 22.

Pſal. 130.

49. Quintò. Idem D. Auguſtinus. *Ideo publicanus*, ait, *non audebat oculos ad cœlum levare; quia ſeipſum intuebatur, conſcientiam ſuam puniebat, ipſe ſibi judex erat, ut ille intercederet. Ipſe puniebat, ut ille liberaret.* Non ſublevabat oculos ad cœlum, quia in ſua peccata mentis oculos conjecerat. Non levabat oculos in cœlum; & ob id dignus effectus eſt, qui totus elevaretur in cœlum. Unde Publicano tanta prudentia? Ut tam reverenter à longè ſtaret, oculos non erigeret in cœlum, quia ſeipſum agnoſcebat, & in antiqua peccata oculos conjecerat, inde in admirabilem orationem prodit, dicens: *Deus propitius eſto mihi peccatori.*

Auguſt.

Ex propria cognitione fit aſcenſus in cœlum.

50. Videt Joannes Deum in throno majeſtatis, *& in medio ſedis, & in circuitu quatuor animalia plena oculis ante, & retrò*, Apocal. 4. num. 6. Cur non ſolum habent oculos in facie, ac pectore, ſed etiam in dorſo, ac humeris? Imò, ut ipſemet Evangeliſta explicat n. 8. *Et intus plena ſunt oculis.* Intus, ante, & retro oculis ſunt inſignita. D. Auguſt. Beda, Richard. Rupertus, & alii apud Viegas ſic explicant. Intus erant plena oculis, intuitu, ac aſpectu omnium virtutum, antea etiam oculis nitebant, quibus præſentem Dei viſionem contemplabantur. Retro etiam habebant oculos, quibus præterita vita, ac antiqui defectus ab eorum mente non effugiebant. Ad quid hujuſmodi notitia? Nonne ſufficiebat ille animus virtutibus condecoratus, ac viſione Dei repletus, ut debita ſubmiſſione, ac reverentia coram Deo aſtarent? Ad quid inſuper præteritorum cognitio? Hæc inter cœleſtia dona maximè conducit ut animus multa ſubmiſſione, ac reverentia ſe habeat, dum conſiderans antiquam miſeriam, & videns præſentem cœleſtium ubertatem, inde multa adoratione in magnam gratiarum actionem ſe ſe diffundat. Rupertus ibi: *Animalia*, ait, *plena oculis ante, & retrò: id eſt ſciant unde veniant, & quò vadant: Scire namque inde veniant, multum valet iſtis ad profundæ humilitatis cuſtodiam. Scire autem quò vadant, profuit illis ad fortitudinem ſuam legitimè cuſtodiendam. De peccatis & vitiis veniunt, Matthæus de Telonio venit: vadit ad thronum iſtum dare gloriam, & honorem, & benedictionem cum animalibus ſedenti ſuper thronum: retro plenus eſt oculis, humili conſcientia recogitans quis, vel qualis fuerit; ante plenus eſt oculis, cum ſimplici gratiarum actione recognoſcens, quid acceperit, & qualis factus ſit.* Vide ſuprà c. 18. n. 66. & cap. 22. n. 84. Vide multa tom. 1. & 3. verbo *Cognitio.*

Apoc. 4.

Auguſt.
Beda.
Richard.
Rupert.
Viegas.

Cognitio præteritorum conducit ad gratiarum actionem.

Rupert.

QUÆSTIO IX.

Quare Publicanus tantum percutiebat pectus, Dei clementiam exorans?

IN limine quæſtionis ponderandum eſt, quod Phariſæus multa à ſe facta commemorat. *Jejuno bis in ſabbatho, decimas de omnium quæ poſſideo.* At Publicanus nihil eorum in medium adducit, ſed tantum ait, *Propitius eſto mihi peccatori.* Phariſæus temporalia quærebat, vanitatis ventos procurabat, & in eorum comparatione magnum rerum, ac bonorum diſpendium faciendum erat. At verò Publicanus ſpiritualia dona æternæ vitæ negotiatur, ac Dei gratiam poſtulat; & in hujuſmodi negotio nihil expenditur, nihil perditur, ſed omnia in æternis theſauris ſunt cuſtodia; in temporalium comparatione multæ ſunt dandæ, ac perſolvendæ, in cœleſtium verò negotiis non damus, ſed accipimus; ut ergo optimi mercatoris munere fungi videamur, maximè huic negotio incumbamus. Huic reſpicit D. Baſil. Seleuc. orat. 35. *O Publicanum*, ait, *clementiæ mercatorem! O Publicanum, qui de portu felicitatis rectè vectigal petis; docuiſti vectigalium redemptionem, juſtitiæ violatorem; non deſiiſti vectigal poſcere, dum Chriſtum ipſum vectigalem feciſti.* Joſeph. Matth. 27. n. 58. *Acceſſit ad Pilatum & petit corpus Jeſu.* Gratis ſcilicet. At Jeſus triginta argenteis traditur Judæis à Juda, Matth. 26. n. 15. Cur illic gratis; hic verò data pecunia? Joſeph corpore Jeſu negotiatur æternam ſalutem, Judæi verò perditionem; ſalus autem gratis, perditio multis ſumptibus comparatur. 51.

Temporalia rerum diſpendio comparantur, non verò ſpiritualia.

Baſil. Sel.

Matth. 27.

Matth. 26.

Obiter nota in citatis verbis Baſilii: *O Publicanum, clementiæ mercatorem*, & Publicanus bonus mercator, negotiationem faciebat, pecuniam ex vectigali accipiendo; ipſam verò negotiationem mutavit, & immiſſa contritione, gratiam, ac cœleſtia dona negotiatur. *Non deſiiſti vectigal poſcere, dum Chriſtum ipſum vectigalem feciſti.* 52.

Baſil.

Mutat mercaturam.

Ad quæſtionem. Reſpondet. Primò D. Zeno in Pſalm. 129. *A quo*, ait, *procedunt univerſa genera peccatorum, pectus crebro percutiens poſtulat tantum veniam delictorum.* Percutit non humerum, vel brachium, ſed tantum pectus, ibi ſinum peccatum notans, ubi eſt cor, quod eſt cauſa, & origo omnium malorum, & ibi tunſionem, ac medicinam applicat, ubi totius morbi cauſa eſt; unde 53.

Zeno.

ubi morbus, ibi medicina applicanda.

unde vetus, & antiqua Chriſtianorum conſuetudo eſt, ut pro pœnitentiæ ſigno pectus noxium tundant.

54. August. Secundò D.Auguſt.ſerm.8.de verbis Domini: *Publicanus à longè ſtans, percutiebat pectus ſuum. Tundere autem pectus*, ait, *quid eſt, niſi arguere, quod latet in pectore, & evidenti pulſu caſtigare peccatum?* Stat Publicanus à longè, non excuſans ſua peccata, ſed omnia confitens, non ſolùm patientia, ſed etiam occulta, & abdita. *Evidenti pulſu occultum caſtigat peccatum.* Ingenua enim confeſſio ſine excuſationis ambitu, patientia, ac occulta fatetur flagitia, ut omnibus aſſequatur ſanitatis medicamentum.

Ingenua cōfeſſio peccata ſimpliciter fatetur.

55. Hugo. Tertiò. Cardinalis Hugo, percutiebat pectus ſuum. *Tria notantur*, ait, *in pectoris percuſſione. Eſt ibi læſio, per quam ſignificatur contritio: eſt ſonus, per quem ſignificatur confeſſio: & manus appoſitio, per quam ſignificatur ſatisfactio: hæ ſunt tres partes pœnitentiæ: quæ eſt via redeundi ad Deum*, Exod 5.n.3. *Deus Hebræorum vocavit nos ut eamus viam trium dierum.* Percutit autem potiùs pectus, quàm humerum, vel brachium, quia in pectore eſt cor, in quo denotatur diſcretio, ac prudentia, quam percutiendo excitat; quia omnis pœnitentia, prudentia, ac diſcretione agenda eſt. Vide hoc tom.1.2. & 3.verb.*Ratio*, in Indice.

Exod.5. *Confeſſio cum contritione, & ſatisfactione.*

56. Theoph. Quartò. Theophyl.*Publicanus*, ait, *docuit Phariſæum percutiendo pectus, quid in actu orandi præcipuè curandum, nimirum cordis contritionem, & effectum: percutit ergo pectus, quaſi manu deſignans, unde oratio germana procedat, & ut cor ipſum, quod obdormierat, excitet Deo.* Priuſquam Publicanus oret, dicátque, *Deus propitius eſto mihi peccatori*, prius tamen percutit, ac tundit pectus, in quo ſunt terreni affectus, quia ut contritio noſtra, oratióque noſtra ad Deum accedat, ipſúmque ſolùm reſpiciat, prius omnia carnalia deſideria peſſundanda ſunt, ut calcatis, ac concrematis omnibus temporalibus, ab illis expeditus animus ſublimè in Deum evolare valeat.

Conculcanda terra, ut ad cœlū anima evolet.

57. Cant.3. De dilecta anima ſancta ait Chriſtus Dominus Cant.3.n.6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus?* Cur anima ſancta valde candida, & decora, quæ æſtitit in veſtitu deaurato, cum virgula fumi comparatur? Cur non potiùs cum virgula platani, vel floridæ amygdalæ? Virgula extenuata eſt, virgula autem fumi aſcendit ex concrematis lignis, vel arboribus. Cùm enim omnia terrena tanquam in holocauſtum Deo concremantur, ac conſumuntur, tunc anima ab illis extenuata, vel de ſublimi ad Deum evolat. D.Hieron. ibi: *Bene*, ait, *quaſi virgula fumi, quia divinis extenuata diſciplinis, & concremata intus in holocauſtum incendio pii amoris, & deſiderio charitatis.*

Cum terrena concremantur anima aſcendit ad Deum.

58. Fortiſſimus ille Samſon Dalilæ gremio obdormiens, ſemel & iterum ligatus eſt funibus, ac corrigiis: excitatus tamen reſumpto ſpiritu ex cœleſti dono dato, ſic rumpebat ligamina illa, quaſi filum de ſtupa tortum putamine. Tertiò verò cùm ipſe obdormiret, ligati crines ejus licito cavo fixi ſunt in terra. Qui excitatus non ita facilè reſumpſit ſuum fortitudinis ſpiritum, ſed *conſurgens à ſomno extraxit clavum cum crinibus, & licio*, Judic.16.n.14. Et tunc ab illis ſe expedivit, ac tanquam putrida comminuit. Primo, & ſecundo eventu divino ſpiritu corroboratus ligamina facillimè rumpit, non ſic verò in tertio eventu. In hoc enim clavo adhærebat terræ, divinus autem ſpiritus non communicatur menti terrenis rebus implicatæ, & ideo prius ſeparandus fuit à terra Samſon, antequam reſumpto ſuæ fortitudinis cœleſtis dono ligamina illa contereret. Joachimus Abbas 1. expoſit. in Apocal. *Unde*, ait, *& in præmiſſis duabus pugnis à principio, ſed poſtquam à terra viſcere clavus eductus.* Vide in Judice verb. *Contemnere.*

Judic.16.

Animus ſeparandus à terra, ut divina virtute induatur.

Joachim.

Luc.16.n.15. Dico vobis: deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam ab illo quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

VERSIONES.

Syriacus.	Dico vobis: deſcendit iſte juſtificatus in domum ſuam potiùs quàm Phariſæus ille: nam quicumque ſe extollit deprimetur, & quicumque ſe deprimit, extolletur.
Theophyl. Vatablus.	Juſtificatus in domum ſuam magis, quàm ille.
Euthymius.	Potius, quàm ille.
D.Chryſoſt. hom.de Publ.	Juſtificatus ſuper illum.
Tertul.lib.4. contr.Marc. cap.36.	Qui ſe humiliat allevabitur, & qui ſe exaltat, deſtruetur.
Euthymius.	Omnis qui ſe extollit dejicitur, & qui ſe dejicit extolletur.

EXPOSITIO IV.

Dico vobis. Inter hos duos oratores fert Dominus ſententiam, declarans, cujuſnam oratio gratior, & acceptior fuerit Deo. *Deſcendit hic*, ſcilicet Publicanus poſt orationem in templo. *Juſtificatus ab illo*; ſeu, ut alii legunt, *magis quàm ille*; ſeu potiùs quàm ille, ſeu pluſquam ille: D Auguſtin. lib 50. hom.44. *magis quam ille.* Hebræi cum comparativo careant, pro gradu comparativo particulam *, ab*, uſurpant; & quanquam aliqui Recentiores, ut Maldonatus, velint, quod rectè ex hoc loco non ſignificatur, aut Publicanum verè juſtificatum fuiſſe, aut verè damnatum Phariſæum. Tamen oppoſitum tenendum cum Patribus, Auguſt.citato loco: Epiſt.86. ad Caſulum, & ſerm.36. D.Paulin. Epiſt.58. D.Bern ſerm.33. de Annunt. Euthym. Beda, D. Bonavent. & communiter Recentioribus, Luca Burgenſ. Cornel. & etiam ipſo Maldonato. Nam in Phariſæo eſt manifeſta multa arrogantia cum contumelia, ac detractione proximorum, quæ eſt clara damnationis nota. In Publicano verò nihil defuit ad peccatorum remiſſionem obtinendam, eſt in illo eximius dolor cum magna peccatorum confeſſione, ac pro ſatisfactione verecundia, qua oculos nolebat in cœlum levare; dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Euthymius. *Qui ſe* 59.

Auguſt. Maldon. Auguſt. Paulin. Euthym. Bernard. Beda. Bonavent. Burgenſ. Cornel. Euthym.

adeò juſtificaverat, à Deo condemnatus eſt, & qui ſe adeo condemnarat, à Deo juſtificatus eſt. Comparatio autem illa, Juſtificatus ab illo, ſeu pluſquam ille, eſt impropria comparatio, in ordine ad æſtimationem Phariſæi; quia ſcilicet Phariſæus ſolùm externa ſpecie, ac opinione ſua ſe juſtum reputabat. Publicanus autem ille vera, ac propria juſtitia magis juſtificatus eſt coram Deo, quàm Phariſæus externa ſpecie ac opinione ſua ſe falſo juſtum reputabat. Ac proinde juſtificatum pluſquam ille ſe exiſtimabat.

60. *Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur.* Ut ſuperbus Phariſæus, qui à Deo humiliatus, ac rejectus fuit. *Et omnis qui ſe humiliat, exaltabitur.* Ut humilis Publicanus, qui Dei gratia ac adoptione regni cœlorum à Deo exaltatus fuit. Theoph. Theophylactus: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: Deo illum condemnante, qui autem ſe condemnando humiliat, exaltabitur à Deo juſtificante.* Hanc autem ſententiam multis in locis explicavi. Vide ſuprà c.23. expoſit.6.

Quæstio X.

Quare oratio Publicani à Deo eſt exaudita; non verò Phariſæi?

61. Paulin. De hac difficultate latius quæſt. ſequenti. Nunc ad quæſtionem reſpondet primò D. Paulinus epiſtol. 10. ad Severum: *Publicanus,* ait, *in corde detrito ſemetipſum accuſans Deo, & pectus afflictum crebra manu tundens, ita ſe in humilitatem debitam ſtrinxit, ut ſe foramini acus, hoc eſt via crucis; quæ arcto tramite ducit ad vitam divinarum aurium penetrator inſereret.* Res mira! quod oratio hominis divitis, Publicani rapinis, ac injuſtitiis dediti tam facilè cœlos penetret, támque breviter ad ipſum Deum aſcendat. De divite ut de re valde difficili dixit Dominus, Matth.19. Matth.19. n.23. *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum.* Tamen hic Publicanus vera contritione, ac temporalium contemptu ſic ſe exinanivit, ac extenuavit, ut intraret per foramen acus, hoc eſt, ut viam arctam, ac tramitem anguſtum crucis, ac crucifixi ingrederetur, ſic à ſe terrena abjecit, veram pœnitentiam amplexatur, ac Domini exemplum imitatur, ut *ſe via crucis, quæ arcto tramite ducit ad vitam, divinarum aurium penetrator inſereret.* Qui autem cum vera pœnitentia viam crucis tenens orat, promptiſſimè exauditur.

Ex pœnitentia, ſeu crucis halitu orationes fiunt accepta.

62. Gillibert. Secundò. Gillibertus Abbas ſerm.33. in Cant. *Duo quædam,* ait, *in oratione tua, ô Phariſæe, non tam redolent, quàm fœtent, tumor, & tepor. Tumor eſt in eo, quod Publicano impropera: tepor quidem, quia omnino nihil rogas.* Aſcendunt duo homines ad orandum in templum, Phariſæus, & Publicanus. Phariſæus omnino vacuus, nihil à Deo impetrans, Publicanus verò plenus, remiſſione peccatorum obtenta. Phariſæus nihil omnino petit, nihilque poſtulat: *Omnino nihil rogas?* Sed tantum in alios invehitur, *Non ſum ſicut cæteri homines raptores,* &c. Et etiam hic Publicanus: *Tumor eſt in eo quod Publicano improperas.* At verò Publicanus, totus in oratione clamat: *Propitius eſto mihi peccatori.* Non ergo mirum, quod magna dona à Deo impetrat, hæc enim ei dantur, qui obnixè, ac inſtanter Deum obſecratur, ab eóque illa poſtulat.

Dei dona petentibus dantur.

Tertiò. D. Zeno, Veronenſis ſerm.1. in Pſal.13. 63. Zeno.
Publicanus autem, ait, *non membratim, ſed totus exorat: qui timore totus eſt humilis ſua peccata conteſtans, ſecundum Domini dictum, à quo procedunt univerſa genera peccatorum, pectus crebro percutiens, quodammodo cor ſuum manu verecundè caſtigat.* Opponitur Publicanus Phariſæo; nam Phariſæus membratim oculis, manibus, ac voce ſeſe Deo offerebat; cor tamen ſibi retinebat, à quo vanitates, ac jactantiæ procedebant. *Non ſum ſicut cæteri homines,* &c. At publicanus, non membratim, ſed totum ſe Deo devovebat: *pectus crebro percutiens.* Dans, ac offerens ipſum cor Deo, à quo dimanat quidquid in noſtra vita eſt. *A quo procedunt univerſa genera peccatorum.* De anima perfectè Deo conſecrata ait Apoſtolus 1.Corinth.7.n.34. *Ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu.* 1.Cor.7. D. Hieronymus epiſtol.14. de laudibus Virgin. Hieron. *Non dixit,* ait, *ut ſit ſancta membro, aut corpore tantum: ſed ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu.* Parum erat, quod eſſet delicata, corpore niſi & ſpiritu eſſet; parum enim prodeſt, quod omnia tua Deo offeras, ſi cor tamen tibi retineas.

Parum eſt Deo offerre omnia membra ſi cor tibi retineas.

Quartò. D. Cyprianus de orat. Domin. *Sanctificari,* inquit, *hic magis meruit, qui ſua peccata confeſſus humiliter oravit: & exaudivit orantem, qui humilibus ignoſcit.* 64. Cyprian.
Publicanus, ut auro, argento, ac divitiis plenus ſua conditione valde ſuperbus, & ut officio in republica eminens multum elatus erat, & tamen tam profunda humilitate dejicitur, ut à longè ſtaret, & oculos non auderet elevare in cœlum; inde de ejus humilitate oratio habet ſubſidium, ac ſuffragium, ut ad Deum penetret, Deúmque quodammodo pervincere valeat. D. Baſilius Seleucus orat.35. *Sola porro,* inquit, Baſil.Sel.
humilitas vel peccatoribus opitulata dat ſuffragium pervincens. Et poſt pauca ſubdit: *Ille pervincens ſuffragium obtinuit, humilitatem ad victoriam nactus adjutricem.* Ex depoſita ſuperbia, ac obtenta humilitate magnum ſuffragium habuit Publicanus ad eximiam ſanctificationis, ac filiorum Dei adoptionis dignitatem.

Ex humilitate ſuffragium ut ad magna promoveatur.

Poſt reſurrectionem apparens Chriſtus ſuis 65.
diſcipulis: *Dicit Simoni Petro Chriſtus* Jesus: *Simon Joannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu ſcis, quia amo te. Dicit ei: paſce agnos meos,* Joan 21. n.15. Meritò dubitat Cardinalis Joan.21. Tolet.
Tolet. quare Chriſtus Petrum interrogat an plus cæteris diligat, certum enim eſt Petrum non potuiſſe de aliorum amore judicare: non enim agnoſcebat, quantum alii diligerent; quomodo ergo ipſe poterat reſpondere, & conferre amorem ſuum dilectioni aliorum. Ante paſſionem, cum Dominus dixiſſet: *Omnes vos ſcandalum patiemini in me iſta nocte:* tunc dixit Petrus: *Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor,* Matt.26.n.35 & iterum, *etiamſi oportuerit* Matth.26.
me mori tecum, non te negabo. Petrus omnibus ſe prætulerat. Antequam ipſe ad collegii Apoſtolici verticem, ac ad ſupremam dignitatem ſublimetur, de quo amore præ cæteris interrogatur, ut humiliter reſpondens: *Tu ſcis Domine,* à ſua jactantia jam mutatus, an alienus videatur; omnes diſcipuli ipſum agnoſcant à ſua præſumptione mutatum, cum jam cæteris non audeat ſe præferre, imò nec comparare, & ideo jam valde humilis factus totius Eccleſiæ gubernaculo digniſſimus appareat. Toletus Ann.6. ad citat. Joan. cap. Tolet.
Non interrogabat Chriſtus, ait, *an diligeret plus aliis, ut confiteretur talem amorem Petrus: ſed ut humilita*

Ex humilitate aſſumitur Petrus ad Eccleſiæ regimen.

humilitatem ejus aliis manifeſtaret, qui jam cæteris non ſe præferre, nec comparare eſſet auſus. Inde dignus effectus eſt, cui tanta gubernatio communicaretur. Depoſita præſumptione, amplexata humilitate, ab ipſa ſuffragium habet, ut ſummus Eccleſiæ Antiſtes denunttetur. Cum *jam cæteris non ſe præferre, nec comparare eſſet auſus.*

66. Ad Phil. 1. Apoſtolus ſcribens ad Philemonem, his verbis epiſtolæ dat initium: *Paulus vinctus Chriſti Jeſu*, n. 1. Quid eſt, quod gentium Doctor ſubticet regium Sauli nomen, ſuique Apoſtolatus ſummum faſtigium, & tantum pro titulo ſe vinctum ſcribit. Ambroſ. Præclarè D. Ambroſ. ibi: *Paulus vinctus Chriſti Jeſu. Ut enim dignitatem epiſtolæ à ſe miſſæ faceret, ab injuria ſua cœpit.* *Ex jacto humilitatis fundamento dignitas cõparatur.* Non ſolùm ſubticet Apoſtolatus ſui magnalia, ac regium Sauli nomen, præexcelſum Apoſtoli dignitatem, ſed etiam *ab injuria ſua cœpit.* Ut humilitatis ſuffragio magnam ſuæ epiſtolæ auctoritatem, ac dignitatem mutuaret pro titulo injuria, ſeu contumelia præfigitur in initio, ut ex ipſa ejus humilitate tota epiſtola magnam auctoritatem fœneraret. *Ut dignitatem epiſtolæ faceret, ab injuria ſua cœpit.*

Quæstio XI.

Quare Publicanus tam facilè impetrat miſericordiam, cum ille, qui tres panes poſtulaverit, valde difficiliter obtinuerit?

67. *Ratio difficultatis.* Quæstio præſens eſt: quare iſte Publicanus una ſua petitione, *Deus propitius eſto mihi peccatori;* ſtatim impetravit ſui ſanctificationem, ac juſtificationem, quæ eſt res valde magna, qua homo conſtituitur filius Dei adoptivus, ac hæres regni cœlorum; cum tamen ille, qui tres panes poſtulavit, multis difficultatibus objectis inſtanter poſtulando obtinuerit. Nam cum ille pulſaret, de intus reſpondit dominus: *Noli mihi moleſtus eſſe, jam oſtium clauſum eſt: & pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi*, Luc. 11. n. 7. Luc. 11. Et tamen ſi illi dantur: *Si perſeveraverit pulſans dico vobis: propter improbitatem ejus ſurget, & dabit illi.* Cur Publicano tanta facilitas, in hoc verò tanta difficultas!

68. *Deus faciliter dat ſpiritualia non ſic temporalia.* Reſpondeo, quod pulſans ad oſtium poſtulabat quædam temporalia, tres panes nempe; at verò Publicanus ſpiritualia, remiſſionem nempe peccatorum deprecabatur; Deus autem valdè promptus ad ſpiritualia concedenda, non ſic vero ad temporalia largienda.

69. Secundò. Ille primus pulſans parum petebat, tres nempe panes; at verò Publicanus multum obſecrat; indulgentiam nempe ſuorum peccatorum, à magnifico autem, ac ſupremo Domino non exigua, ſed ampla quærenda ſunt, à magnis enim poſtulatis magna voluntas provocatur, à minimis verò quodammodo ad largiendum hebetatur. Prodigus in regione longinqua in ſe reverſus multa diſponit, ac præparat, ut ad domum patris revertatur. *Dixit enim: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hìc fame pereo.* Statim ita diſponit: *Ibo ad patrem meum;* Verbáque ei dicenda cogitat, ac penſitat: *Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut unum de mercenariis tuis*, Luc. 15. num. 18. Luc. 15. Tandémque cùm veniſſet ad patrem conceptum ſermonem ei proponit, dicens, *Pater peccavi in cœlum, & coram te*, &c. At verò cum ſanctus Latro penderet in cruce, à Chriſto Domino poſtulat, dicens: *Domine memento mei cum veneris in regnum tuum*, Luc. 23. num. 42. Luc. 23. Statim optata impetrat: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* *A magnô Domino magna quærenda, & non parva.* Cur in Latrone una brevis petitio ſufficiens, cum in Prodigo tot, ac tantæ præparationes præmittantur. Gillibertus Abbas ſermone 5. in Cantica: Gillibert. *Mercenariam, ait, conditionem à patre rogavit, modeſtè quidem pro meritis, ſed de paternæ miſerationis copia injurioſè ſentiens.* Latronis votis ſtatim annuitur, onerosè magna, & alta, regnum nempe poſtulavit. Prodigus verò parcè, & anguſtè mercenariam conditionem requirit, inde à tam exigua petitione paterna benignitas quodammodo retardatur, quæ quodammodo à magnis ſollicitatur.

A Domino datur facultas Achaz, ut petat ſibi ſignum in profundum inferni, ſive in excelſum ſuprà. 70. *Et dixit Achaz, non petam, & non tentabo Dominum*, Iſa. 7. num. 12. Si tibi ô Achaz, datur ampla facultas poſtulandi; cur te à petendo abſtines? Isai. 7. Cur times petendo Dominum tentare? D. Baſilius: Baſilius. *Achaz, ait, ut qui nondum eſſet edoctus quærere magna, id eſt cœleſtia, & renuit quærere ſignum, ne prætergrederetur mandatum, quod dicit non tentabis Dominum.* Achaz datur licentia poſtulandi, nihil tamen exorat, cum enim eſſet incipiens, ac parum inſtructus in rebus divinis neſciebat magna, & alta petere, *Ut qui nondum eſſet edoctus quærere magna:* parva autem, & exigua poſtulare, apud ſe infirmiter ſtatuit Dominum eſſe tentandum. Et ideo ne tranſgrederetur præceptum: *Non tentabis Dominum Deum tuum;* *Parva petere videtur tentare Dominum eſſe.* ab omni poſtulatione ſe continet. *Renuit quærere ſignum, ne prætergrederetur mandatum, quod dixit: Non tentabis Dominum.* Vide tom. 2.

Quæstio XII.

Quare Publicanus præ Phariſæo juſtificatur?

71. Ambroſ. Ad quæſtionem primò reſpondet D. Ambroſ. in Pſal. 118. ſerm. 3. *Non mentiebatur, inquit, Phariſæus, imò etiam vera dicebat: ſed omnis, qui ſe exaltat, etiamſi vera dicat, offendit. Denique probatior Phariſæus ingreſſus eſt templum, quam Publicanus, & condemnatus exivit. O quantum crimen ſuperbiæ, ut ei etiam adulteria præferantur!* Quamvis Phariſæus probatior veniret in templum, quàm Publicanus ille; tamen Publicanus quamvis rapinis plenus ſua humilitate meruit ſalutem aſſequi. *Virtutes omnes per jactantiam perduntur.* Phariſæus verò licet non eſſet homicida, raptor, injuſtus, & adulter; tamen cum inaniter virtutes ſuas jactat, totum perdidit, & damnatus exivit. Rectè Divus Gregorius Papa lib. 19. cap. 12. Gregor. *Ecce, ait, Phariſæus civitatem cordis ſui inſidiantibus hoſtibus per elationem aperuit; quam fruſtra per jejunium, & eleemoſynas clauſit: incaſſum munita ſunt cætera, cum locus unus, de quo hoſti pateat aditus, munitus non eſt: gratias rectè agit: ſed perverſè ſe ſuper Publicanum extulit: civitatem*

cordis ſui extollendo prodidit, quam abſtinendo, & largiendo ſervavit.

72. Propheta à Domino miſſus ad Jeroboamum præclara edidit miracula; nam altare lapideum verbo ſcidit, regis magnum ſubito areſecit. Et ſtatim immiſſa oratione, ad priſtinam ſanitatem revocavit, 3. Regum 13. num.3. tamen paulò poſt à Pſeudopropheta deceptus eſt, ob mandatum divinum tranſgreſſum à leone in via interfectus eſt, ibidem num.19. Cur tantus Propheta in tantam pœnam ac culpam incidere permiſſus eſt? Fortè quia interius de rege admonito, ac mirabilibus à ſe factis gloriabatur. D. Gregorius lib.23. Moralium cap. ultim. *Forſitan*, ait, *quia apud ſemetipſum tacitus, pro præceptis Dominicis regem ſe contemſiſſe gloriabatur, ab interna mox ſoliditate quaſſatus eſt, & inde ei in opere culpa ſubrepſit, unde gloria in corde ſurrexit.* Et ideo omnia, quæ in divinis mandatis exequendis ediderat, perdidit. Quia *gloria in corde ſurrexit.*

3.Reg.13. *Per vanam gloriam perduntur omnia dona ſuperna.* Gregor.

73. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſtomus homilia de David & Saül: *Publicanus hoc tantummodo dixit*, inquit, *propitius eſto mihi peccatori, & deſcendit juſtificatus in domum ſuam. Vides celeritatem? Accepit probrum, & abluit probrum. Quot labores erant ſubeundi Publicano, jejunando, humi dormiendo, vigilando, bona ſua pauperibus elargiendo? At nunc cum nihil tale fecerit ſimplici verbo omnem depoſuit iniquitatem, ac probra Phariſæi peperunt illi juſtitiæ coronam, idque ſine ſudoribus, ſine laboribus, & abſque longi temporis mora.* Gloriabatur & Phariſæus in ſuis jejuniis, eleemoſynis, ac aliis operibus: *Non ſum ſicut cæteri homines, raptores, injuſti, adulteri; velut etiam hic Publicanus.* Audit Publicanus ſe inter raptores, ac adulteros conſtitui, & tamen tantam injuriarum gravitatem patienter ſuſtinens tantum dicebat: *Deus propitius eſto mihi peccatori.* Quid inde factum eſt, ut ejus oratio tanta injuriarum tolerantia cœlos penetraret, & remiſſionem peccatorum obtineret, ipſa injuriarum tolerantia ſupplevit omnia, quæ per longa pœnitentiæ exercitia jejunando, corpus caſtigando, ut abſque illis optatam indulgentiam peccatorum impetraret. *Probra Phariſæi pepererunt illis juſtitiæ coronam, id eſt ſine ſudoribus, ac laboribus & abſque longi temporis mora.* Exprobrabat Phennena Annæ ſterilitatem ejus, 1. Regum 1. num.6. Illa verò injuriam diſſimulans orabat ad Dominum, & inde maximè meruit exaudiri. D. Chryſoſtomus homil. de proditione Judæ: *Cum*, ait, *de inimici culpa diſſimulas; de tenuis delictis ſolita benignitate Dominus exoratur.* Vide verb. *Injuria.*

Patientia in injuriis illatis compendioſa via ad ſalutem. 1.Reg.1. Chryſoſt.

74. Auguſt. Tertiò. D. Auguſtinus lib. de ſancta Virginit. cap.32. *Enumerationi meritorum præfertur confeſſio peccatorum.* Et Epiſtol.58. *Ille*, ait, *in corde contrito ſui accuſator accipitur, & obtinet veniam de confeſſis.* Intraverat Phariſæus templum, multáque virtutum opera proponit; at Publicanus nullum bonum exponit, ſed tantum corde contrito peccata ſua confitetur, quorum indulgentiam deprecatur, quam benignè à Deo impetrat. *Enumerationi meritorum præfertur confeſſio peccatorum.* Quod enim integra confeſſione accuſatur, plenaria remiſſione abſolvitur, ex quo graviſſimè dixit Salvianus lib.2. de Providentia: *Nos hoc ſolum malis noſtris addere poſſumus, ut nos innoxios indicemus.*

Confeſſio peccatorum prætulit Publicanum. Salvian.

Quartò. D. Ambroſius lib.2. de offic. cap.18. 75. *Multum*, ait, *verecundia placet, multum conciliat gratiæ apud Deum. Nonne hæc prætulit Publicanum, & commendavit eum, qui nec oculos audebat ad cœlum levare?* Præfertur Publicanus Phariſæo, unde ſanè? Maximè ex modeſtia. Nam Phariſæus, ut credere par eſt, oculos arroganter erigebat ad cœlos; è contra verò Publicanus ſic demiſſos habebat, ut *nolebat nec oculos ad cœlum levare.* Et quia verecundia maximè Deo placuit. *Et prætulit Publicanum, & commendavit eum.* Statim ſanctus Doctor expendens illud Apoſtoli Petri 1. cap.3. num.4. de ſpiritu modeſto dicentis: *Quis eſt in conſpectu Dei locuples?* ſic ſubdit: *Dives eſt apud Deum moleſtia, apud quem nemo dives, dives eſt, quia portio Dei eſt.* Magna moleſtiæ laus, ut ſit Dei portio, ac pars, ac ſi ipſa divinitas ſine modeſtia conſiſtere non poſſit, non enim una res ſine ſua portione perſiſtere valet.

Ambroſ. *Verecundia maximè placet.* 1.Petr.3.

Quintò. D. Baſilius Seleucus oratione 35. 76. *Expendit*, ait, *oratione juſtum de ſe magnificè ſentientem, & peccatorem abjectè, ut inopinato verſæ victoriæ ſpes fugam ſuperbiæ annuntiet.* Phariſæus ſe juſtum teſtificabatur, Publicanus ſe peccatorem dicebat: Quid inde? Ait textus, *deſcendit hic juſtificatus præ illo.* Semper in veritate oppoſita ſtat conditio illorum dictis, qui de ſe magna loquuntur. *Verſæ victoriæ ſpes.* Qui enim ſe peccatorem dicebat, in veritate juſtus apparet, & qui de ſe juſtitiam publicabat, damnatus peccator conſiſtit.

Baſil.Sel. *Cum homo de ſe loquitur aliud eſt ab eo quod ipſe dicit.*

Ait Chriſtus ſuis diſcipulis: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis: dicite, ſervi inutiles ſumus*, Luc.17. num.9. Cùm homo adimplet præcepta ſibi mandata, maximè ſe ſervum utilem, ac proficuum oſtendit in obſequio divino, quomodo ergo poſt adimpleta præcepta jubetur homo ſe ſervum inutilem dicere: Sic ſe habet humana conditio, ut ſemper externa verba diſſentiant, ac diſcrepent, ab eo quod ſumus, vis ſcire qualis ſit homo, audi eum loquentem ſi ſe ſervum utilem affirmat, inutilis eſt; cum autem ſe ſervum inutilem publicat, valde utilis, ac proficuus in re perſiſtit. D. Chryſoſt. hom.3. in Matth. ſic monet: *Si te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueris antea laudabilis. Si verò inutilem te eſſe fatearis, factus es utilis, etiamſi fueris antea culpabilis.* 77.

Luc.17. *Verba diſſentiunt à rei veritate.* Chryſoſt.

CAPUT XXXI.

ENCÆNIA FACTA.

Joan. 10. *n.* 22. Facta ſunt Encænia in Jeroſolymis, & hyems erat.

Num. 23. Et ambulabat Jeſus in templo in porticu Salomonis.

VERSIONES.

Syriacus, Arabic. Factum eſt feſtum Encæniorum.

Marius. Factum eſt feſtum dedicationis Templi.

Arabicus

Arabicus. Ambulabat Jesus in porticu templi.

EXPOSITIO I.

1. *Connexio textus.* POST propoſitam parabolam de Phariſæo, & Publicano ſcribit D. Lucas cap. 18. n. 15. allatos ad Chriſtum infantes, ut illos tangeret; ac etiam ibidem n. 18. narrat principem quendam deſiderantem habere vitam æternam, quæ
Matth. 19. etiam narrat D. Matthæus cap. 19. n. 13. & 17. Quia verò D. Matthæus citato cap. 19. num. 1. illa explicat facta, poſtquam Chriſtus *venit in fines Judææ trans Jordanem.* Joannes Evageliſta
Joan. 10. hoc cap. 10. num. 40. quod poſt facta commemorata in feſto Encæniorum, ait: *Abierit* Jesus *trans Jordanem in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum.* Ideò quæ Joannes ſcribit in hac ſecunda parte cap. 10. præcedunt ea, quæ Matth. cap. 19. & Lucas in ſecunda parte cap. 18. narravit.

2. *Facta ſunt Encænia.* Quæ Joannes hic narrat in hac ſecunda parte cap. 10. non ſunt continuata cum his quæ ipſe refert cap. 8. 9. ac in prima parte hujus cap. 10. Nam illa acciderunt poſt feſtum Scenopegiæ, ſeu Tabernaculorum, quod celebratur in fine Septembris; hæc autem contigerunt in feſto Encæniorum, quod recolebatur in menſe *Caſleu.* Ad finem ſcilicet Novembris, ut
Tolet. Maldon. Cornel. notarunt Toletus, Maldonatus, Cornelius. *Facta ſunt Encænia;* hoc eſt feſtum Dedicationis, ſeu renovationis templi. Encænia nomen eſt Græcum, & idem valet, ac apud Latinos renovatio, ſeu innovatio; dicuntur Encænia in plurali, ut
Carthuſ. notat Carthuſianus, quia hoc feſtum à die ſcilicet vigeſima quinta Novembris uſque ad diem tertium Decembris durabat. *Et hyems erat.* Jam enim initium hyemis urgebat.

3. *Ambulabat* Jesus. Ut paratum ſe exhiberet ad docendum, ac benefaciendum. *In templo.* In parte ſcilicet templi anteriore, ubi dabatur ingreſſus Iſraëliticis, & ambulare communis conſuetudo permittebat. *In porticu Salomonis.* Ante templum erat atrium bipartitum: primum & interius erat ſacerdotum, in quo ſacerdotes offerebant victimas in altari holocauſtorum. Secundum atrium, & exterius, contiguum erat atrio interiori ſacerdotum, vocabaturque atrium laicorum; & quamvis eſſet ſub aëre, ac dio conſtitutum, tamen à latere cingebatur porticu, ſeu loco operto, ac idoneo, ut ad illum populus tempore pluviæ, venti, grandinis, ſe ſe reciperet; ut
3. Reg. 6. patet 3. Regum 6. n. 3. Hoc ergo atrium vocari porticum Salomonis, ſatis latè docent Franciſcus
Ribera. Ribera lib. 1. de templo, cap. 16. Barradas tom. 3.
Barradas. lib. 4 cap. 16. In hoc ergo atrio laïcorum ambulabat Jesus; nam quamvis ipſe eſſet ſummus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, communi tamen populi opinioni condeſcendens, ut ſcandalum vitaret, in hoc atrio ambulabat, ac degebat: *In porticu Salomonis,* ſic dicta porticus illa qui in reædificatione templi extructa fuit ad illum modum, & formam, quo à Salomone ædificata eſt.

QUÆSTIO I.

Quare tam accuratè Joannes facit mentionem feſti Encæniorum, ſeu memoriæ Dedicationis Templi.

ENCÆNION, ut jam dixi in expoſitione, nomen eſt Græcum, & idem eſt, ac apud 4.
Latinos renovare, ſeu initiare; hæc autem ſolemnitas fiebat in memoriam renovationis, ſeu dedicationis Templi. Templum autem tripliciter *Triplex templi dedicatio.*
dedicatum legitur. Primò à Salomone, 3. Reg. 8.
Secundò poſt reditum à captivitate Babylonica, 3. Reg 18.
ut patet ex lib. 1. Eſdræ cap. 6. & 8. fuerat enim 1. Eſdr. 5.
à Chaldæis deſtrúctum. Tertiò renovatum eſt à
Juda Machabæo, ut conſtat ex 1. Machabæorum 1. Mach. 14.
cap. 14. & ex lib. 2. cap. 10. Templum enim profanatum, & ex magna parte dirutum eſt ab Antiocho Epiphane, Machabæis autem rurſus conſecratum, innovatum, ac dedicatum eſt.

De qua dedicatione hic ſit ſermo, dubitatur, 5.
D. Chryſoſt. Euthymius, Theophylactus, Cajetan. Abulenſ. Levitic. 23. de inſtauratione facta à Zorobabel poſt captivitatem Babylonicam, ſermonem hìc interpretantur; communis tamen ſententia eſt hodie, quam tradunt Beda, Haymon. Ericus, Alcuinus, Ruper. D. Thom. Gloſſa ordinaria, Hugo, Janſenius, Maldon. Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius, & alii; qui omnes docent hic eſſe ſermonem de Encæniis, ſeu renovatione, ſeu dedicatione Templi, ſeu altaris à Juda Machabæo renovati. Fundamentum eſt, quia in nullo Scripturæ loco datur præceptum celebrandi dedicationem primi templi Salomonici, aut ſecundi templi ædificari poſt exilium Babylonicum. At apud Iſraëlitas erat conſtitutum præceptum, ut ageretur feſtum dedicationis altaris ſeu Encæniorum per dies octo ſequentes pro dedicatione Chryſoſt. Theoph. Euthym. Cajetan. Abulenſ. Beda. Haymon. Ericus. Alcuin. Rupert. D. Thom. Gloſſa. Hugo. Janſen. Maldon. Barradas. Burgenſ. Cornel.
facta à Machabæis, 1. Machabæorum cap. 4. n. 59. 1. Mach. 4.
Statuit Judas, & fratres ejus, & univerſa Eccleſia Iſraël, ut ageretur dies dedicationes altaris in temporibus ſuis ab anno in annum per dies octo à quinta, & vigeſima die menſis Caſleu, cum lætitia, & gaudio. Et idem habetur 2. Machabæorum c. 10. n. 6. Menſis Caſleu, id eſt Novembris, ſeu ut alii volunt, Decembris; Caſleu enim incidebat partim in Novembri, partim in Decembri.

Ad noſtram quæſtionem reſpondent primò 6.
D. Cyrill. Alexandrinus lib. 7. in Joannem, cap. 9. Cyrill.
Judæi, ait, *obdurati magis eum captionibus ſuis tentare, quàm illi obedire volebant. Unde ipſi novas fraudes, & inſidias moliuntur, eo potiſſimum tempore quo divinis officiis magis intenti eſſe deberent, ſcilicet die Encæniorum.* Deſcribitur feſtivitas dedicationis templi, ejúſque ſolemnitas, ut maxima malitia, ac nequitia Judæorum denotetur, quæ in ipſo die feſtivitatis, in quo potiſſimum debebant bonis operibus vacare, à ſua tamen perverſitate non deſtiterunt, ſed operi pravo, ac iniquo inſtant volentes capere Jesum, à quo tanta beneficia in omnes diffundebantur. *Magna iniquitas diebus feſtis operi malo incumbere.*

Secundò. Theophylactus: *Alii dicent Evangeliſtam dicere Encænia conſtructi templi poſt captivitatem.* Non celebratur prima templi ædificatio, ſed illius inſtauratio, ac renovatio poſt captivitatem, ut vult Theophyl. quia poſt diuturnum laborem alicujus rei inventio, ac reſtauratio gra- 7. Theoph. *Reſtauratio in majori æſtimatione quàm poſſeſſio.*

tior ac præjucundio, quàm illius prima acquiſitio, & poſſeſſio.

8. Gregor. Tertiò. D. Gregorius Nazianzenus orat. in Dominicam nonam, qui poſtquam docet quomodo renovanda ſit anima, ait: *Hoc quidem aſſequêris ſi vel cum in peccatum laberis, ad bonam frugem redeas; vel cum egregiè atque ex præſcripto vitam inſtitui, curſum adurgeas.* Commemoratur feſtum Encæniorum, ſeu renovationis templi, quia maximè curare debemus, ut renovetur templum animæ noſtræ. Nam ſi homo in peccatum *Peccator per pœnitentiam renovear.* lapſus eſt, maximè debet per pœnitentiam ſe renovare, ac mundare, ut ſuam priſtinam munditiem, ac pulchritudinem acquirat, ac recuperet. Sic dicitur Epiſcopo Pergami: *Memor eſto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac,* Apoc. 2. Apocal. 2. num. 5. Dum exhortatur ad pœnitentiam, ei objicitur, ut memoria teneat, unde exciderit, ut per pœnitentiam ſic renovetur, ut ad Laur. Nov. illum priſtinum gradum redeat. D. Laurentius Novar. homil. de eleemoſyn. *Ad te loquimur,* ait, *qui criminibus vinceris, plora compunctus, ut poſſis recipere ſpeciem cordis, & pulchritudinem corporis.* Vide in Indice verb. *Pœnitentia.*

9. *Vel cum egregiè, atque ex præſcripto vitam inſtituis, curſum adurgeas:* Feſtum renovationis agat homo in anima ſua, ut ſemper vel progrediatur de virtute in virtutem, vel ita ſe intendat renovare, ut inſtanter cogitet homo ſe incepiſſe, ac quamvis valde conſummatus in via virtutis ſit; ſemper tamen ſe cogitet incepiſſe, ut ad majora ſe extendat. In exordio mundi, cum dies creationis mundi deſcribit Moyſes, ait: *Factum eſt veſ-* Gen. 1. *pere, & mane dies unus,* Geneſ. 1. n. 5. Matutinum tempus veſpertinum antecedit; videtur ergo, *Sic homo intendat perfectionem in viam virtutis, ac ſi modò incepiſſet.* quod debebat dicere: Factum eſt mane, & veſpere: cur ergo matutinum tempus prius non appoſuit? Stephanus Cantuarienſ. apud Gotfredum in allegor. Tilman. *Bene poſt veſperum,* ait, *ſequitur* Step. Cant. *mane, quia veſpere ſignificat perfectionem operis; mane autem inchoationem.* Per veſperum denotatur perfectio, ac conſummatio operis, per mane inchoatio, veſpere ponitur prius, deinde mane, quia quamvis quiſque ſit in ultima virtutis perfectione, tamen ſic ſe habeat, ac ſi tunc inchoaſſet, & incepiſſet, ut magis, ac magis ſe perficiat, Leo. & renovare intendat. D. Leo ſerm. de jejunio: *Quantumlibet,* ait, *quiſque juſtificatus ſit, habet tamen dum in hac vita eſt, quo probatior, & perfectior eſſe poſſit.*

10. Cùm filii Iſraël exiiſſent de Ægypto, ſtatim per medium ſicci maris rubri tranſierunt. *Ingreſſi* Exod. 14. *ſunt filii Iſraël, per medium ſicci maris,* Exod. 14. n. 22. Poſt verò ſpatium quadraginta annorum cum jam appropinquarent ad terram promiſſionis, diviſis aquis Jordanis tranſeunt. *Omnis* Joſuë 3. *populus per arentem alveum tranſibat,* Joſuë 3. numero 17. Quorſum cum primum exeunt de Ægypto, per diviſas aquas tranſeunt, & hoc ipſum eis contigit, cum jam ad terram fluentem lac, & mel deveniunt; ſatis notum eſt Iſraëlitarum peregrinationem in Eremo recedentium ex Ægypto allegoricè adumbrare quamcumque ſæculi fugam, & receſſum ad viam perfectionis, & *In fine perfectionis habeat ſe homo, ut in exordio.* virtutis. Ideò id ipſum repetunt Iſraëlitæ Jordanem tranſituri ad terram promiſſionis, quod initio diſceſſus illis contigit, ut ſcilicet per media aquarum incolumes tranſcurrant. Quamvis enim quiſquis ſe exiſtimet per medium aquarum hujus ſæculi jam tranſiſſe, ac ad metam perfectionis, cœleſtis patriæ jam appropinquaſſe, ita tamen ſe debet gerere, ac renovare, ac ſi tunc incepiſſet hujus ſæculi aquas tranſvadere, tam ſollicitè homo in fine vitæ fugacis ſæculis aquis debet terram conculcare, ac ſi eſſet in exordio, & initio ſui curſus.

Quæstio II.

Quare Evangeliſta exprimit, quod tempus hyemale erat?

Ex ipſa feſtivitate Encæniorum apertè notum eſt, quod illud tempus eſſet hyemale. Nam 11. *Ratio dubitandi.* illa ſolemnitas celebratur menſe Caſleu, v. g. Decembri; cur ergo Evangeliſta tam acuratè notat, quod hyems erat?

Reſpondet primò Theophylactus: *Nunc fre-* 12. *quentius,* ait, *verſatur in Judæa, quia paſſio in* Theoph. *foribus erat. Hiems enim inſtabat, poſtquam hyemem in primo menſe veris paſſus eſt Dominus: oſtendens, quod prope ſit tempus paſſionis: propterea verſatur in Hieroſolymis.* Quod etiam docet D. Chryſoſtomus: ex quo conjice quanta paſſio- Chryſoſt. nis flamma Chriſtus tenebatur, ut nec frigus, nec injurioſa hyemis intemperies, ab itinere ineundo eum deterreret, quin potius impellit Chriſtum, ut Jeroſolymam adeat, cum jam tempus ſuæ paſſionis, ac mortis eſſet vicinum, ut ipſe affectuosè, ac dulciter delectaretur, viſitando loca illa, in quibus ejus paſſio futura erat reſervata, vel habuit ſe Dominus tanquam ſtrenuus *Chriſti amor omnes inclementias ſuperat.* amator, qui nec ab algentis temporis inclementia, nec à rigida turbinis minantis denſitate impediri valet, ſed præ ſui deſiderii flamma, omnia vincit, ac contemnit ut opera ſui amoris præſtet, ac exhibeat. Vide multa in Indice, verb. *Amor Chriſti.*

Secundò. D. Gregorius lib. 2. Moralium cap. 2. 13. *Idcirco hyemis tempus Joannes curavit exprimere,* Gregor. *ut ineſſe auditorum cordibus malitiæ frigus indicaret.* Gloſſa ordinaria ita habet: *Commemoratur* Gloſſa. *hyems, ut ſignificet Judæos frigidos.* Euthymius, Euthym. Beda, hyeme infidelitatem Judæorum denotari Beda. contendunt; hyems ergo ſignificabat corda frigida Judæorum, quæ ab igne fidei, ac charitatis *Charitatis ignis extinctus in corde Judæorum.* omnino receſſerant. Pergit citatus Gregorius ponderans, quod de Petro negaturo Dominum dicitur, quod ipſe, & Miniſtri Pontificis ſtabant Gregor. calefacientes ad prunas, *quia frigus erat,* Joan. 18. Joan. 18. num. 18. ſic ait, *Quod de negaturo Petro promittitur. Quia frigus erat, & ſtans ad prunas calefaciebat ſe. Jam namque intus à charitatis calore torpuerat.* Et D. Ambroſius in cap. 22. Luc. ſic ait: Ambroſ. *Frigus erat, ubi* Jesus *non agnoſcebatur; ubi non erat, qui lucem videret; ubi negabatur ignis conſumens: frigus ergo erat mentis, non corporis.* Sic etiam de frigore in tempore Dominicæ Paſſionis explicat Euſebius Cæſarienſ. l. 10. de præparat. Euſeb. Evangel. illud Zachar. 14. num. 6. *In die illa non* Zach. 14. *erit lux, ſed frigus, & gelu.* Sic ait ille: *Cùm Judæi receſſiſſent à luce, eos obſcura nox occupaſſet: eo quod illuminatio Evangelica radios ſuos in corde ipſorum non immitteret; refrigera ipſorum erga Deum charitate.*

Tertiò. Innuit D. Cyrillus, quod cum dicitur, hyems erat, innuitur cauſa, quare Jesus in porticu 14. ambulaverit, quia cum eſſet hyems tempus frigidum

dum vel pluvium, Jeſus non in atrio, quod erat ſub dio, ſed in porticu ſupernè recta ambulabat, ut ab aëris injuriis ſe ſe defenderet, & ideò multi dicunt quod ambulabat, quia hyems erat, fortè ut frigus motu pelleret; motus enim, ut aiunt, eſt cauſa caloris. Poterat Dominus ſuperna ſua virtute, ac miraculo ab incommoditatibus temporum frigoris, pluviæ, ac ventorum ſe ſe defendere, tamen hac ſua divina poteſtate non utitur, ſed media communia, ac uſitata interponit, ut ex hoc inſtruamur, quòd illud, quod naturali induſtria vinci poteſt, non eſt expectandum miraculo vinci.

Non quærenda miracula ubi humana induſtria valet eſſe negotiatrix,

15. Cum jam David proximus eſſet morti, tumultuantibus amicis Adonias rex acclamatur, quod cùm agnoviſſet Nathan Propheta Bethſabæam excitat, ut pro filio Salomone Davidem Regem deprecaretur. Inquiens Nathan illi: *Num audiſti, quod regnaverit Adonias filius Haggith, & Dominus noſter David hoc ignoret? Nunc ergo veni, accipe conſilium à me, & ſalva animam tuam, filiique tui Salomonis: vade, & ingredere ad Regem David*, 3. Regum cap. 1. num. 11. Nathan eſt idem Vates, qui miſſus à Domino Davidi prædixit poſt mortem ejus Salomonem regnaturum, ſic enim ei dixit: *Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te; quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus*, 2. Regum 7. n. 12. Propheta certus erat divino eloquio; quorſum ergo Adoniam timet? Quis enim Dei conſilium infirmare poterit? Optimè noverat Propheta à Deo eſſe ſtatutum, ut poſt Davidis obitum regale ſolium Salomon occuparet: ſciebat enim divinæ gubernationis ſuave robur, humanæ diligentiæ induſtriam non ſpernere; Deus conferre volebat regni gubernacula Salomoni, ſine miraculis tamen, cum per uſitata media divina providentiæ ſcopus ille aſſequi valeret; diſponitur ut Bethſabæa regem ſupplicans ingrediatur, dolens pro filio ſuo, ut regni coronam illi impetret, ſicque hoc facili modo Dei verbum adimpleatur, ut nec unum iota ab illo prætereat. Abulenſ. ad lib. 3. Regum cap. 1. quæſt. 29. *Dicendum, ait, quod Nathan non timebat Salomonem periturum, nec privandum regno: incitavit tamen Bethſabæ ad procurandum pro eo: quia licet Deus aliquid definiat firmiter eventurum: vult illud interdum per homines procurari laboribus, & orationibus.*

3. Reg. 1.

2. Reg. 7.

Dei Decretum per media uſitata ſine miraculis adimpletur.

Abulenſ.

16. Nato Chriſto ad ſacrum præſepe veniunt feſtinantes Paſtores, Magique etiam longa peregrinatione ex Chaldæa; at ut natus Dominus ſancto Simeoni manifeſtetur, venit ipſe cum Matre in Hieroſolymam ad templum; cur ipſe Simeon non venit etiam in Bethleem, ut primus omnium, natum Salvatorem videat, ac adoret: Ipſe enim: *Reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Dominum*, Luc 2. n. 26. Quorſum ergo ſanctus ſenex per quadraginta dies detinetur, abſque eo quod optatiſſima Chriſti præſentia fruatur, ſimúlque tot interponuntur moræ ut Dei promiſſio adimpleatur? Paſtores viribus præſtabant, ac invicino erant, ut facile ad ſanctam Domini præſepe accederent. Perſarum etiam Dynaſtæ, quamquam maximè diſtarent ab incunabilis Salvatoris; cum eſſent potentes potuerunt exiguo diſpendio camelorum dorſo ſubvectari in Bethleem; at Simeon utpote multa ætate feſſus, non poterat extra Hieroſolymam ferri, niſi valde ægrè, magnáque difficultate. Diſponit ergo ipſe, ut ſanctiſſima Mater purificanda vadat in templum, ut tunc ipſe Religioſiſſimo ſeni occurrat, quo abſque extraordinario modo, communi via divinum promiſſum adimpleatur, & juſtus Simeon deſiderata Domini præſentia delectetur. Galfridus in Tiliman. Catena in illud cap. 2. Luc. *Nunc dimittis ſervum tuum*, &c. ſic ait: *Venerant prius paſtores ad Dominum, venerant prius paſtores ad Dominum, venerant & ſyderum contemplatores: Simeon forſitan venire non poterat: ipſe ad eum venire dignatus eſt, & prævenire eum in benedictione dulcedinis.* Vide tom. 2. cap. 7. quæſt. 5. n. 38. 39. & 40. & tom. 3. cap. 9. q. 4. n. 20.

Luc. 2.

Non extraordinarios modos, ſed communem viam Deus eligit.

Galfrid.

Quæstio III.

Quare porticus illa Salomonis dicebatur?

Quamvis templum renovatum, ac reædificatum fuiſſet à Machabæis, ut dixi quæſt. 1. Porticus tamen illa ſemper à Salomone nomen retinuit. Primò, ut volunt Vilalpandus, Maldonatus, quia cum Salomon ædificaret templum ad partem orientalem, complanavit montis clivum, ubi hæc porticus extructa eſt. Secundò, ut vult Baronius, templo combuſto à Chaldæis porticus illa à Salomone ædificata ſuperſtes manſit. Tertiò, D. Thomas, porticus illa ſic dicta eſt, quia extincta extitit ad modum, & formam, quo ædificata fuerat à Salomone. 17.

Vilalpand.

Maldonat.

Baron.

D. Thoma

Quartò. D. Cyrillus lib. 7. in Joannem cap. 9. *Porticus Salomonis dicitur, ubi rex ille potentiſſimus, & ſapientiſſimus ad orandum ſtare conſueverat, & ideo ex ejus nomine cognominabatur.* Sic & docent Beda, Ericus, D. Bonaventura, & alii. Orabat Salomon in illa porticu, inde magis illa porticus Salomoni appropriabatur, ut de ejus nomine diceretur, quaſi porticus illa eſſet ejus propria poſſeſſio, nulla res à nobis magis poſſidetur, quàm illa, in qua Deo obſequium præſtamus, ac ſi ipſum obſequium præſtamus, ac ſi ipſum obſequium ſit ratio, ac jus poſſidendi. 18.

Cyrillus.

Beda.

Ericus.

Bonav.

Quod Deo damus in obſequium noſtra poſſeſſio,

Habuit Eva duos filios Caimum, & Abelem. Cùm parit Caimum, ait: *Poſſedi hominem per Deum*, Geneſ. 4. num. 1. Rurſum parit & Abel, nullum elogium in ejus dicit Nativitate. Cur Caimum poſſeſſum dicit per Deum, non verò Abelem? Cur Caimum magis à ſe dicit poſſeſſum, quàm Abelem ſanctum, & purum? Abel totus conſecratus, ac dedicatus eſt Deo, ejúſque obſequio. Nullus autem filius, tam intimè, ac ſtrictè à parentibus poſſidetur, ut ille qui totus Deo emancipatur. Cùm ergo eſſet Deo conſecratus, tam evidens exinde erat, quod à ſuis parentibus eſſet poſſeſſus, ut minimè eſſet neceſſarium voce, ac ſermone hoc dici & publicari. Vide ſuprà cap 23. quæſt. 2. n. 12. 19.

Gen. 4.

Filius Deo dicatus ſuorum parentum poſſeſſio.

Quæſtio IV.

Quare Jeſus non ſtabat, vel ſedebat, ſed ambulabat in porticu?

20. Cyrillus. IN limine quæſtionis nota ex D.Cyrillo lib.7. in Joan. cap.9. quod cum eſſet dies feſtus, ambulabat Jeſus in templo, in porticu. *Ut exemplo nobis eſſet*, ait Cyrillus, *in ſolemnitatibus magis frequentanda eſſe templa divino cultui dedicata, & amplius iis inſiſtendum, quæ ad Dei honorem, & proximi ſalutem ſpectant, aderat huic Encæniorum ſolemnitati: ut populo ſalutaris ſuæ doctrinæ dona elargiretur, & divinitatis ſuæ myſteria pateſaceret.* *In diebus feſtivis templa frequentanda.* Cùm eſſet dies feſtus ambulabat Jeſus in templo, in porticu Salomonis veluti altè diſponens quæ ad Dei cultum, ac ſalutem proximorum ſpectabant, ut ſuo exemplo nos doceret in diebus feſtivis templa eſſe frequentanda, & nos totos eſſe applicandos ad Dei cultum, ac bonum ſpirituale proximorum. Ad quæſtionem.

21. Ericus. Reſpondet primò Ericus Abbas: *Si tunc*, ait, *in porticu, in qua rex ille quamvis potentiſſimus, & ſapientiſſimus, tamen mortalis, atque terrenus ſtare ſolebat, perambulare non deſpexit ſcilicet Chriſtus, multa magis penetrabilia cordium noſtrorum ſuæ præſentia majeſtatis dignabitur: ſi tamen noſtras mentes porticum eſſe Salomonis, id eſt, ſi eas timoris ſui plenas, qui eſt initium ſapientiæ, viderit.* *Deus adeſt timentibus ſe.* Porticus Salomonis ad ingreſſum templi, denotabat initium ſapientiæ ex timore Domini, ut ſignificaretur, quod potentiſſimus Deus, non ſe denegat, ſed delectabiliter ambulat in anima, quæ ejus timore repleta eſt. Ait Paulus ſuis diſcipulis 2.Cor.6.n.16. *Vos eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis.* 2.Cor.6. Quinam ſunt, qui tantum Deo placent, ut in eis tanquam in templo ſuo habitet: Timentes nempe eum. Theodor. Theodoretus citatus à Leone à Caſtro in cap.66. Iſaiæ: *Ego*, ait, *habebo templum ſanctum, quod ſecundum præcepta mea gubernetur, populum meum ſcilicet, qui timet me, & contremiſcit ad ſermones meos.*

22. Euſeb. Emiſſen. Secundò. Euſebius Emiſſenus hom.3. Dedicat. Eccleſiæ: *Adverte*, ait, *quia in illius templi exterioribus adhuc foris, ambulat Jeſus. Nec ſedem ponit, ſed de ambulat, nec intus ingrediuntur: hujus autem exteriora perpetuo habitaturus intravit, ſicut ipſe dixit: Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*, Matth.28. n.20. Matth.28. Componit ipſe ſupremam felicitatem Chriſtianorum templorum, cum ſtatu Hieroſolymitani templi; in hoc non ingreditur, ſed foris ambulat: *In templo Chriſtianorū ſtat Deus firmus, ut noſtras orationes exaudiat.* *Ambulabat Jeſus in templo in porticu Salomonis:* tanquam veluti tranſeundo ſe habebat in templo illo; at verò in noſtro templo, firmus, ac immobilis ſtat, & ſedet. *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem.* Ex hujus mirabili, ac immobili præſentia in firmas columnas vertimur, ut totum mundum noſtris orationibus ſuſtinere valeamus. Sic pergit citatus Euſebius: *Illius autem templi machina ſuper baſes argenteas reeumbebat. Hic verò, baſes Prophetæ, columnæ Apoſtoli, caput aureum Chriſtus eſt. Hic, inquam, columnæ Sanctorum merita ſunt, qui nutantis mundi ſtatum orationibus ſuſtinent.*

23. Tertiò. Confer hunc: *Ambulabat* Jeſus, cum illo, quod contigit poſt primorum parentum peccatum, dicitur Deum ambulaſſe. *Cùm audiſſent vocem Domini deambulantis*, Geneſ.3. n.7. Geneſ.3. Non ibat, ſed deambulabat; nam ambire, eſt in unum locum directè tendere, at ambulare eſt in gyrum agere. *Deus gyrat peccatorem veluti ut viam inveniat reducendi eum ad ſe.* Emphaticè ergo dictum eſt, quod poſt peccatum primi parentis, Deus deambulabat, ita enim miſericors eſt, ut hominem gyret ad inveniendam viam, ut hominem ad viam ſalutis reducat. Hugo Victorinus citatus à Tilman. ad locum Geneſ. Hugo.Vict. *Deambulabat*, ait, *& non diſcedebat, neque abiit in directum, elanguens quaſi irrevocabilis, nec reverſurus amplius: ſed propè gyrans, & juxta deambulans, abiit, & non abiit, modo vadens, modo rediens, & motu quodam incerto æſtuans, quaſi nolens ſedem ſuam deſerere, nec valent pollutam manſionem ſuſtinere? Quid facis Adam? Quare ſiles? Voca diſcedentem, ſequere fugientem, quoniam adhuc prope eſt, & expectat, ſi forte revocetur.*

24. Quartò. Non ſtabat, vel ſedebat, ſed ambulabat, ita enim Chriſtus noſtræ ſalutis eſt avidus, & cupidus, ut quodammodo inquietus videatur diſcurrere, donec reperiat hominem, in quo requieſcat; videt Joannes Jeſum deambulantem in medio ſeptem candelabrorum aureorum, *Angelo Epheſi Eccleſiæ ſcribe, hæc dicit, qui ambulat in medio candelabrorum aureorum*, Apoc.2. n.1. Apoc.2. Chriſtus Dominus ait: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit;* & tunc ſubdit, quod ipſe, & Pater *ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*, Joan.14. n.23. Joan.14. Qui manet, non ambulat, ſed firmus ſtat in uno loco. Quomodo ergo Chriſtus dicit ſe in medio candelabrorum ambulare, quorum nomina non ſolùm præſules, ſed & omnes fideles ſeptenario numero denotari intelliguntur? *Chryſtus noſtræ ſalutis cupidus in homine requieſcit.* Sic Chriſtus Dominus noſtræ ſalutis eſt avidus, ut de uno loco in alterum diſcurrat, hominem quærens ut in ejus corde ſedeat, ac ſedem ſuam conſtituat. Haymon. *Bene itaque*, ait, *dicit, quod ambulat in medio candelabrorum aureorum, ac ſi apertè diceretur, tandiu inter electos & reprobos exhortationis verbo diſcurrit, quouſque inveniat, apud quem per opera virtutum manſionem faciat.* Haymon.

25. Quintò. Non ſtat, ſed ambulat de uno loco in alium, ut non tantum uni, ſed omnibus ſua beneficia diſtribuat, & communicet. *Deus in omnes diffundit ſua beneficia.* De quibus etiam à nobis exactè rationem exiget. Ambulat Jeſus, *in medio ſeptem candelabrorum aureorum*, Apocal.1. n.13. Tamen ipſe Joannes ait: *Fui in ſpiritu, & ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſupra ſedem ſedens*, Apoc.4. n.2. Apoc.4. Sedens ſuper ſedem Chriſtus Dominus eſt, ut multi interpretes autumant; quomodo ergo ipſe apparet deambulans in medio candelabrorum aureorum? Qui ambulat, non ſupra ſedem ſedet, quomodo ergo hæc cohærent? Chriſtus Dominus in omnes maximè liberalis, non quieſcit, ſed ambulat, dona ſua, ac talenta ſua per omnes dividens, omnibuſque communicat; poſtea verò tamen ut ſeverus judex ſedens pro tribunali eorum exactam rationem exiget. Ansbertus ad citatum cap.4. Apocal. Ansbert. *Ibi ambulat*, ait, *dona tribuit: hic ſedet, quia pro collatis muneribus, judicium exercens ſingulos dijudicat.*

Joan.10.n.24. Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: quouſque animam noſtram

tram tollis ? Si tu es Chriſtus , dic nobis palam.

VERSIONES.

Syriacus, Et cinxerunt eum Judæi , dicúntque ei : quouſque tandem retines animam noſtram ? Si tu es Meſchicho, dic nobis apertè.

Arabicus. Quouſque animam noſtram affligis ? Si tu es Chriſtus, nuntia nobis palam.

D.Chryſoſt. hom.60. in Joannem. Quouſque animam noſtram perdis.

Vatab.Pagn. Quouſque animam noſtram ſuſpendis. Si tu es Chriſtus, dic nobis ingenuè.

Mari. Quouſque nos ſuſpenſos tenes.

Cajetanus. Dic nobis liberè.

EXPOSITIO II.

26. *Iniqui facilè conveniunt.*

CIrcundederunt *ergo eum Judæi.* Illud *ergo*, denotat , quod cum Judæi , nacti fuiſſent commodam , ac opportunam occaſionem , cùm vidiſſent Jeſum deambulantem in loco vicino; ac coram multis. *Circumdederunt eum.* Ex condicto , ac ex communi conſenſu , qui iniquis ſatis facilis eſt ; cinxerunt eum ita ut, ait Toletus, eum ſiſtere gradum facerent, ne abſque reſponſo dato ex eorum manibus elaberetur. *Judæi* , principes ſcilicet Judæorum , Sacerdotes , Scribæ , ac Phariſæi , cum magna multitudine populi, ut multitudine , ac eorum authoritate ſuam malitiam , ac perverſitatem tegerent , & abſconderent. Unde de eis ait David : *Circumdederunt vituli multi, tauri pingues obſederunt me , aperuerunt ſuper me os ſuum , ſicut leo rapiens , & rugiens*, Pſalm.21. n.13. & Pſalm.117. n.12. Circundederunt ergo eum Judæi , ut ait D.Thomas : *Frigidi charitate diligendi : ſed ardentes aviditate nocendi.* Ex quo profundè, & altè dixit Rupertus lib.1. in Iſaiam cap.33 *Vos*, Judæos alloquitur, *ſecundùm furorem Sodomorum circundederitis eum , expetentes ad illudendum , & flagellandum , & crucifigendum.* Quomodo furor Judæorum , qui Chriſtum circumdederunt , comparatur cum furore Sodomorum Angelos hoſpitio Lot ſuſceptos circumvenientium ? Nam Sodomitæ ad delicias, ac voluptates eos quærebant; Judæi verò Chriſto mortem, ac crucem machinabantur. Sic judicabantur Judæi in Chriſti morte inferenda ejuſque ſanguine effundendo. Ut comparandi fuerint deliciis Sodomorum nefariam ſuæ libidinis ſitim turpi luxuria explentibus.

Tolet. Pſal.21. Pſal.117. D.Thom. Rupert.

Judæi delectabantur in Chriſti morte inferenda.

27. *Quouſque.* Quandiu nempe , animam noſtram tollis è medio ſcilicet, hoc eſt crucias, *perdis*, legit Chryſoſtomus, Arabicus, *Affliges*. Alii verò, ſuſpendis , ſeu ſuſpenſos habes. Seu ut explicat Euthymius, animam noſtram *ſuſpenſam , ac dubiam tenes.* Veluti ſi dicant : Quandiu animos noſtros verbis tuis obſcuris , & ambiguis excrucias , & intelligere, ut bene agerent ? *Si tu es Chriſtus*, patribus promiſſus, *dic nobis palam*, apertè, clarè, ac lucidè, liberè, & ſine metu ; fingunt tanquam hypocritæ ſe magno deſiderio æſtuati agnoſcendi Chriſtm, ſéque ipſius verbis velle in hoc negotio ſtal , ut ſic magis ſuam malitiam abſcondant, & occultent ; hæc enim dicebant, ut haberent occaſionem eum accuſandi, ac calumniandi, ut notant Leontius, Theophylactus, Euthymius, & Chryſoſtomus , qui ait : *Charitate quadam, & diſcendi deſiderio hæc dicta videbantur, animus autem corruptus erat , & ſubdolus.* Chriſtus enim ſatis palam locutus fuerat , ſed ipſi ut verbis ejus repugnarent, dicebant : *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes* ; Joan 8. n.15. de quo quæſtione ſequenti.

Chryſoſt. Euthym. Arabic. Leontius. Theoph. Euthym. Chryſoſt. Joan.8.

QUÆSTIO V.

Quare Judæi inſtanter à Chriſto quærunt, ut ipſe de ſe teſtificet palam , an ſit Chriſtus, & Meſſias promiſſus in lege?

28. MAximè notandus eſt modus loquendi Judæorum : *Quiſque animam noſtram tollis* ; Corda nempe noſtra crucias, & affligis, quamdiu tui conſideratione, ac inveſtigatione occupamur, dubietas enim , ac perplexitas in agnoſcenda veritate maximè mentem torquet , quouſque ad illam pertingat. Vide ſuprà cap.10.quæſt.1. n.8. cap.11. expoſit.7. n.63.& cap.14. q.9. n.14. & cap.22. quæſt.13. n.90.

29. Ad quæſtionem reſpondet primò Beda : *Hæc interrogabant*, ait, *non veritatem inquirendo , ſed inſidiando , & calumniam ſtruendo : nam ſi ſe Dominus Jeſus Chriſtum eſſe reſponderet , cogitabant eum tradere poteſtati præſidis puniendum : quaſi contra Auguſtum repugnans , illicitum ſibi uſurpare imperium.* Idem docent Alcuin. D. Bonavent. Clicthovæus in comment. D.Cyrill. lib.7. cap.5. Cajetanus, Hugo , & alii , quod ſic explico , fraudulenter , & inſidiosè interrogant. Nam ſi Dominus negat ſe eſſe Chriſtum , omnem ei fidem , & auctoritatem apud populum detraheretur, & tanquam ſeductorem eum arguerent, qui ſine cauſa ab ignoranti populo Chriſtum credi affectabat. Si verò affirmaret ſe eſſe Chriſtum , & Meſſiam (quod veriſimilius dicturum credebant) ut eum tunc tanquam criminis reum accuſarent : pro indubitato habebant omnes Judæi , Chriſtum prom ſſum fore regem. *Regnabit rex , & ſapiens erit.* Quod Judæi ut rudes temporaliter intelligebant; ſi ergo Dominus ſe dixiſſet eſſe Chriſtum , ſe etiam dixiſſet , regem , ac proinde daretur occaſio eum accuſandi , ac calumniandi. *Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari*, ut poſtea ipſi clamarunt , Joan.19. n.12. Ac proinde ſapientiſſimè Chriſtus Dominus calumniam declinat, eis ſua opera objiciens. Vide tom.3. c.14. expoſit.2. n.11. Vide alia in indice, verb. *Murmurator.*

Beda. Alcuin. Bonavent. Clicthov. Cajetan. Hugo.

Nullo dicendi modo detrahentium linguas poteſt homo fugere. Joan.19.

30. Secundò. Toletus. Tria mendacia , ait , fraudulenter continent hæc verba à Judæis propoſita. *Dic nobis palam.* Unum ac ſi dicerent : hactenus non es palam , apertè , ac liberè locutus te eſſe Chriſtum , quod erat evidens mendacium. Ut patet ex ſuperioribus cap.8. n.25. & n.42. & ſæ è multis in locis. Secundum. Cum dicunt : *Dic palam* , videtur denotare, quòd ſi Dominus dixerit

Tolet. *In uno verbo multa mendacia.*

dixerit palam, credent ei, nec amplius ſuſpenſo animo erunt. Quod erat apertum mendacium, ut ipſi ſtatim facto declararunt, voluerunt enim lapidare, dicentes: *Quia tu homo cum ſis, facis te ipſum Deum*, infrà n.33. Tertium mendacium, cùm dicunt: *Dic palam.* Veluti innuunt. Si hactenus non credimus, id in cauſa eſt, quod tu non es locutus palam: jam enim credidiſſemus tibi, ſi locutus fuiſſes palam. Sicque totam culpam ſuæ malitiæ in Dominum refundere cogitant. Vide in Indice, verb. *Culpa.*

Culpam in Dominum remittere cogitans.

31. Chryſoſt. Tertiò. D.Chryſoſtomus homil.60. in Joan. *Conſidera*, ait, *eorum pravitatem: cum verbis erudiuntur, dicunt.* Quod ſignum oſtendis nobis, quod hæc facis? Joan.2. n.18. *Cum operibus ejus virtus demonſtratur, dicunt:* Si tu es Chriſtus dic nobis palam. *Si operibus clamantibus ad verba: verbis autem ad opera confugiunt, & contrariis ſemper inſiſtunt.* Perverſitas nec verbis, nec factis convincitur, cum Judæi vident Chriſti opera, verba ejus quærunt; & cum verba audiunt, opera exoptant; imò nec verbis, nec factis quieſcunt, ſed utraque crudeliter calumniantur. Vident cæcum à nativitate ſanatum, & audiunt Dominum dicentem, quod ipſe ſit filius Dei. *Qui loquitur tecum ipſe eſt*, Joan.9. n.37. Et tamen dicunt: *Dæmonium habet*, Joan.10. n.20. Quæ eſt hiſtoria connexa cum illa de cæco, ut eſt communis ſententia, & dixi cap.29. n.1.

Joan.2. — *Perverſitas nec verbis, nec factis convincitur.* — Joan.9.

32. *Iniqui ſuis dictis, ac factis ſe contradicunt.* Quartò. Cùm Judæi dicunt: *Si tu es Chriſtus dic nobis palam*, inſinuant apparenter ſe verbis ejus velle credere; cum tamen ipſimet Judæi contrarium verbis, ac factis demonſtrant; nam cùm Chriſtus Dominus de ſe ipſo dabat teſtimonium dicebant: *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum*, Joan.8. n.13. facto etiam in Dominum Jeſum credere contrariabant. Nam apud eos erat conſtitutum, ut bene notat Euthymius: *Ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret*, Joan.9. n.22. Iniqui in ſuis dictis, & factis inconſtantes, ſibimet contrarii exiſtunt. Vide ſup. cap.14. expoſ.5. n.48. cap.17. q.16. n.104.

Joan.8. — Euthym. Joan.9.

33. Chryſoſt. Quintò, *Dic nobis palam*: blandis verbis utuntur, ut notat D.Chryſoſtomus; his enim nil ſimplicius proferri poſſe videtur; & tamen ſub illis callidè Judæi venenum contingunt, ut per adulationem decipiant, contráque eum multis calumniis, & accuſationibus inſurgant. Poſtquam Cain vidit ſacrificium fratris ſui Abel, ut gratum fuiſſe acceptatum à Deo, ſuúmque repudiatum, torvo, atque irato animo erat erga fratrem inſidiosè: ut narrat textus: *Dixit Cain ad Abel fratrem ſuum: egrediamur foras*, Geneſ.4. n.8. Cur fratrem nominat, cum proditoriè interimere eum cogitat? Verba blanda habebat in ore, ſub fraternitatis nomine, & tamen venenum mortis cogitabat in mente, ideò ſub ſuavitate adulatorias fraternitatis inſidias mortis abſcondebat in animo. Unde ait D.Bernardus in ſent. explicans illud Pſal.54. n.22. *Molliti ſunt ſermones ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* Sic ait ſanctus Doctor: *Rectè non molles, ſed molliti, quod ſit in eis non tam vera, & ſolida, quàm ſuperducta, & ſimulata ſuavitas.* Unde ait D. Hieronymus lib. adverſ. Jovinian. *Pulchrè*, inquit, *adulator apud Philoſophos definitur, Blandus inimicus.*

Gen.4. — *Sub blandis verbis graviſſimū malum adulator infligit.* — Bernard. Pſal.54. Hieron.

34. Pſal.69. Pſalt.Rom. Caſſiodor. Ait Regius vates Pſal.69. n.3. *Confundantur, & revereantur qui quærunt animam meum.* Addunt Pſalterium Romanum, & Caſſiodorus, *Inimici mei.* Hoc eſt confuſione, ac pudore afficiantur inimici, qui quærunt animam meam, hoc eſt vitam meam, ut auferant eam, ut additur Pſ.39. n.15. Pergit Pſalmiſta n.4. *Avertantur retrorſum, & erubeſcant, qui volunt mihi mala.* Id eſt reſiliant, & pedem retrahant quicumque magno impetu, ut explicat D.Auguſtinus, mihi, meiſque rebus machinantur mala, & immediatè ſubdit: *Avertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi euge, euge.* Poſtulat, ut avertantur, recedant, & abeant ad eo *ſtatim*, Græcus, *confeſtim.* Quinam ſunt iſti, *qui dicunt mihi euge, euge*; quod eſt verbum applaudendi, laudandi, gratulandi, ac adulandi, ut explicant N.Incognitus, Hugo, Lorinus, & alii. Valde mirum? quod ad tempus patienter ſuſtinet Propheta. Quærentes animam illius, ut eum interficerent, ac etiam volentes, ac machinantes illi mala, ut ab omnibus ſuis bonis expolietur: at applaudentes, & adulantes verbis blandis, ac commendaciis euge, euge; nec ad momentum valet diſſimulare, ſed obnixè affectat, ut ſtatim, ac confeſtim avertantur, & diſcedant ab eo, abſque ulla mora. Optimè ſciebat majus, ac crudelius eſſe malum ſub blando, ac ſuavi verbo adulatorio illatum, quam omne nocumentum ab adverſario vitam, ac omnia bona inſidiante, & ideò tanquam à gravi peſte declinandum vehementer obſecrat, ut ſtatim avertantur. D.Auguſtinus ibi: *Duo*, ait, *ſunt genera perſecutorum, vituperantium, & adulantium: plus perſequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris.*

Pſal.39. — Auguſt. — Græcus. — Incognit. Hugo. Lorin. — *Majus malum ab adulatore quàm ab interfectore.* — Auguſt.

*Ioan.*10.*n.*25. Reſpondit eis, Jeſus: loquor vobis, & non creditis opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent.

*Num.*26. Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis.

*Num.*27. Oves meæ vocem meam audiunt, & cognoſco eas, & ſequuntur me.

VERSIONES.

*Arab.n.*25. Jam dixi vobis.

Syriacus. At opera, quæ ego facio, ipſa teſtantur de me.

Syriac.Euth. Theoph. Quia non eſtis de ovibus meis, quemadmodum dixi vobis.

Euth. n 27. Agnoſco eas.

Origenes. Præcedo eas, & ſequuntur me meæ.

Syriacus. Ipſæque poſt me veniunt.

EXPOSITIO III.

36. Strabus. Reſpondet eis Jeſus. Strabus: *Sic ergo temperat Dominus reſponſum, ut ſit locus calumniæ, & fidelibus manifeſte appareat, quod ipſe ſit Chriſtus, non homo tantum, ſed & filius Dei.* Bonis veritas declaratur, & à perfidis calumnia evitatur, hoc unico verbo, *loquor vobis*, id eſt nihil aliud facio, quàm hanc veritatem loqui, & aperire

Græcus.

aperire vobis me ſcilicet eſſe Chriſtum. In Græco eſt in præterito, *jam ſæpe dixi vobis*, & idem eſt ſenſus prudenter quidem veritatem declarat, & eos tacitè mendacii arguit, ne impudentiores fiant. *Et non creditis.* Ac ſi dicat, non obſcuritas verborum meorum cauſa eſt vobis non credendi, ſed pravitas animarum veſtrarum, ac obſtinata veſtra malitia. Qua dicitis: *Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum*, Joan. 8. *Opera quæ ego facio.* Ac ſi dicat: Si in verbis meis aliquam ſine fundamento fingitis obſcuritatem, aſſigno vobis mea opera, quæ clariſſime oſtendunt me eſſe Chriſtum. Carthuſ. teſtimonium à meis verbis quæritis, ego teſtimonium do vobis ex operibus, utpote majus, & firmius apud homines. *In nomine Patris mei.* Non ait, in nomine meo, ſed Patris mei; cujus gloriæ, & honori omnia ſua referebat, cui maxime in omnibus ſe conformem exhibebat.

Joan. 8.

Carthuſ.

37. *Culpa retorquetur in Judæos.*

Sed vos non creditis. Non vultis credere meis verbis, ac operibus, ut me agnoſcatis veſtrum Salvatorem, & Meſſiam; *quia non eſtis de ovibus meis.* Non acquieſcitis, ac non creditis verbis meis, quia alieni eſtis à meo grege, mihique tanquam veſtro paſtori ſubjici recuſatis, ſicque veſtra malitia eſt in cauſa, ut tanta cæcitas mentem veſtram teneat; ex quo Jeſus in ipſo retorquet culpam incredulitatis eorum; quam illi fingebant rejiciendam in ipſum Jeſum. D. Auguſt. Toletus Annot. 16. Barradas, Lucas Burgenſ. per oves ſolos prædeſtinatos intelligunt. Deus autem neminem excludit à numero ſuarum ovium, ac electorum niſi culpa ſua. Cùm ergo ait, *Vos non eſtis de ovibus meis*, eorum malitia, & culpa ſignificatur, propter quam Deus eos rejecit, & reprobavit.

Auguſt. Tolet. Bernard. Burgenſ.

38. *Oves meæ vocem meam audiunt.* Prompto, ac attento animo me excipiunt, meiſque verbis credunt, ac obediunt; ſubintelligendum reliquit Dominus. Propterea vos non auditis, quia non eſtis ex ovibus meis. *Et ego cognoſco eas.* Sicut enim oves vocem meam cognoſcunt, ut me ſequantur, mihique obediant, ſic ego agnoſco eas; ut earum fidem, ac obedientiam præmiis remunerem; *& ſequuntur me:* tanquam ſuum paſtorem, meis præceptis obtemperant, vitæque meæ exempla imitantur. Et cum ait, ſequuntur me, apponit cauſam, cur eas cognoſcat, quia earum fides, ac obedientia conjuncta eſt cum operibus.

Deus videt merita, ut illis tribuat præmia.

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus Dominus in ſuis ovibus non commendat, quod lac, vel lanam præbeant, ſed quod vocem ejus audiant, ipſumque ſequantur?

39. RESpondeo primò. Quòd Chriſtus Dominus maximè in ſuis ovibus commendat, quod vocem ejus audiant, ipſúmque ſequantur, in quo earum obedientia inſigniter denotatur; quæ maximè in ſubditis commendatur; unde notanter dicitur, *vocem meam audiunt;* non verò voces, quaſi illæ una tantum voce, non duabus verò ad Chriſti mandata exequenda indigeant. Unde Paulus ad Titum 3. n. 1. illum inſtruit, ut fideles commune faciat, ut ſuorum prælatorum dicto, & voci obedientes ſe exhibeant. *Admone illos dicto obedire.* Ex quo ipſe Doctor gentium monet, eum, qui ſecus fecerit, cavendum eſſe, tanquam à Chriſti grege alienum, 2. ad Theſſal. 3. n. 14. *Si quis non obedierit verbo noſtro per epiſtolam, hanc notate.* Non dixit, verbis noſtris, ſed verbo noſtro; oves enim Chriſti, unam, ac primam vocem audiunt, ac obediunt. Imò verè Chriſti diſcipuli non indigent voce, ſed minimo ſibilo, ac nutu paratiſſimi ſunt ad obſequendum. Sic bonus paſtor ait, *Sibilabo eis, & congregabo, quia redemi eos*, Zachar. 10. n. 8. Preme verbum, *ſibilabo*, ac ſi dicat, non pluribus vocibus utar, imò nec voce, ſed levi tantum ſibilo ad ducendum, & reducendum gregem meum. Steph. Cantuar. in allegor. Gotfrid. Tilman. *Quaſi ſolo*, ait, *ſibilo opus ſit, non prædicationis tuba.*

Obedienti una vox, ſeu nutus ſufficiens.

Ad Tit. 3.

2. Theſſal.

Zach. 10.

Steph. Cant.

40. Secundò. D. Ephrem ſerm. de Antichriſto: *Quæ oves apertè*, ait, *vocem ſanctum veri Paſtoris agnoſcunt, continuo vocem ſeductoris agnoſcent. Neque enim ſimilis eſt ſancti Paſtoris voci: nam cum ſit vox furis, immitis, incompoſita, atque confuſa, protinus noſcitur.* Oves cognoſcunt vocem veri Paſtoris, ut diſtinctam à voce falſi paſtoris ac furis, ſed in quo cognoſcitur ut diſtincta? Quia vox boni paſtoris, ac Dei vox, eſt ſuavis ac compoſita, nihil exorbitantiæ, ac abſurditatis habens. At vox falſi paſtoris, ac diaboli valde incompoſita eſt, & à recta concinnitate multum aliena, malúmque iniquitatis odorem ſtatim exhalat. Aliter verò ſe habet ſermo boni Paſtoris, valde compoſitus eſt inter regulas juſtitiæ, ac modeſtiæ ſe continens. Sic orabat Eſther. 14. n. 13. ad Dominum dicens: *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo.* Hoc eſt ſermonem cum juſtitia, modeſtia, ac probitate.

D. Ephrem.

Sermo qui eſt à Deo, cum juſtitia ac modeſtia eſt.

Eſther. 14.

41. Tertiò. *Oves meæ vocem meam audiunt.* Chryſoſtomus hom 60. in Joannem: *Hæc dicebat*, ait, *ut oves fieri adniterentur. Inde cum dicit, ſequuntur me, eos tangit, & excitat, & inſequendi cupiditatem impellit.* Mali, reprobi, ac ejecti erant illi Judæi, & tamen ſuarum ovium exemplo eos excitat ad eum ſequendum, illique obediendum; nullus eſt tam malus, qui ſi bene operetur non valeat ſalutem aſſequi. Cùm vidiſſet Cain ſacrificium ſuum non fuiſſe à Deo acceptatum, iratus eſt vehementer, & concidit vultus ejus. Cui ait Deus: *Nonne, ſi bene egeris, recipies?* Geneſ. 4. n. 7. recipies veniam, ac in præmium æternam vitam. Cain non de prædeſtinatorum, ſed reproborum numero erat, quomodo ei eſt dictum, quod ſi bene egerit, recipiet veniam, & præmium? Nullus eſt tam malus, qui bene operando non valeat aſſequi ſalutem Seraphinus à Porrecta Ordinis Prædicatorum conc 6. in cap. 4. Geneſ. *Clariſſimum, eſt*, ait, *quod Cain erat reprobatus, & tamen audit à Deo, quod ſua bona ſi faciet, non amittet mercedem, quid apertius contra hæreticorum tentationem nunc maximè vagantem? Qui dicunt, ſi ſum reprobatus quantumcumque bene agam, damnabor, unde trahunt iſtud? Ex officina ſanè diaboli patris illorum; nam ex officina Dei, ut hic ad litteram luce meridiana clarius apparet, oppoſitum habetur.*

Chryſoſt.

Quilibet etiam malus bene operando poteſt ſalvari.

Gen. 4.

Seraphin.

42. Quartò, & maximè ad quæſtionem. Oves meæ vocem meam audiunt. Hoc maximè in ovibus commendatur, quod paſtoris vocem audiunt, eique obediunt. Res mira! non laudantur oves ab hoc divino Paſtore, ut ſolet fieri apud homines, quod multum lactis, ac lanæ afferant, ſed quod vocem ejus audiant, eique obediant, ac eum ſequantur.

Deus vult nos, & non noſtra. quantur. Chriſtus bonus paſtor oves nimirum potius quærit, quàm quæ ab ovibus dantur, potius nos, quàm noſtra quærit. Epiſcopo Laodiceæ dicitur: *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias*, Apoc. 3. n. 18.
Apoc. 3. Aurum ignitum, id eſt igne expurgatum, ac probatum; per illud intelligit D. Greg. 4. Moral. 35.
Gregor. Richard. Beda. Ansberg. Hugo. veram ſapientiam Sanctorum, Richardus verò, Beda, Ansbertus, Hugo, & alii charitatem puram, & defæcatam. In omni emptione pretium intervenit. Quorum ergo pretio comparabitur hujuſmodi aurum, alio nempe auro, argento, vel mercede, ut eſt in uſu apud homines? Minimè ſanè. Quodnam ergo erit pretium? Voluntas noſtra, nam etſi apud homines res auro, vel argento commutentur, Deus tamen à nobis ſolum noſtram voluntatem requirit, hanc ipſe habet pro magno
Nazianz. pretio, & dono. D. Gregor. Nazianz. orat. in S. Baptiſma: *O miram, ait, beneficentiæ celeritatem! O facilem contrahendi rationem! Hoc bonum ſolo voluntatis pretio emendum tibi proponitur: appetitionem ipſam Deus ingenti pretii loco æſtimat.*
Iſai. 55. Quod confirmatur ex Iſai. 55. n. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum properate, emite, & comedite abſque argento, & abſque ulla commutatione vinum, & lac.*

43. Clem. Alex. Clemens Alexandrin. in exhortat. ad gentes expendens citatum locum Iſaiæ. *Adhortatur ad lavacrum*, ait, *ad ſalutem, ad illuminationem proclamans, & dicens: Do tibi fili, terram, mare, cœlum, ſolummodo ò fili patrem ſitias, Deus tibi gratis oſtenditur.* Multa, & magna homini contulit, Primis parentibus ait: *Replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ*
Gen. 1. *moventur ſuper terram*, Geneſ. 1. n. 18. Quid ergo pro tantis ab homine Deus requirit? *Solummodo, ò fili, ut patrem ſitias.* Ut eum deſideremus, ejuſque mandatis obtemperemus. Vide cap 30. n. 63.

Ioan. 10. *n.* 28. Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea.

Num. 29. Pater meus, quod dedit mihi majus omnibus eſt: & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Ego & pater unum ſumus.

VERSIONES.

Marin. n. 28. Ego vitam æternam dabo eis.

Syriac. n. 29. Pater enim meus, qui dedit mihi, omnibus major eſt: nullúſque poteſt è manu Patris mei rapere.

Arabicus. Et non poteſt quiſquam rapere quicquam de manu Patris mei.

EXPOSITIO IV.

Ego vitam æternam. Ita Dominus, ut ait D. 44.
Chryſoſt. Chryſoſtom. rejicit à ſe eum non audientes, ut ſimul ex propoſito præmio eos invitet, ac exhortetur ad ipſum audiendum, & ſequendum. Magnitudo autem hujus præmii, ac mercedis ex
D. Thom. tribus commendatur, ut ait D. Thom. Primò ex præſtantia doni, quod non eſt corruptibile (*vitam æternam do eis.*) Secundò ex præſtantia recipientis. *Non peribunt in æternum.* Tertiò ex poteſtate dantis, quæ à nullo impediri valet, nec unquam poteſt deficere. *Et non rapiet eas.* Ait Chriſtus Dominus. *Vitam æternam.* Divus
Cyrillus. Cyrillus in Catena Græca ad Reſurrectionem
Carthuſ. refert. Carthuſianus ad ipſummet Chriſtum, vel ejus gratiam. Alii communiter ad ipſam cœleſtem beatitudinem, ut ex hoc quiſque cogitet, quàm magnum ſit eſſe ex ovibus Chriſti; *Do eis*, de præſenti legitur in noſtra vulgata, quia tam certum eſt, quod dabit, ac ſi in præſenti det. *Et non peribunt in æternum.* Non morientur æterna damnatione, ac peccato finali, unde de prædeſtinatis eſt ſermo, ut docent D.
Auguſt. Toſet. Barrad. Auguſtinus, Toletus, Barradas, & alii, ut ſubſequens indicat ſententia. *Et non rapiet eas quiſquam.* Etiam per vim, inſidias, ac dolos, D. Chryſoſt. *Cum omnia tentarent Judæi, inſidiando, extra Synagogam faciendo, dicit omnia fruſtra tentari, cum in Patris ſui manibus oves ſint.* Oſtendit fruſtra procurare Judæos homines avertere, ne in Chriſtum credant. *De manu mea*,
Auguſt. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D. Thom. D. Auguſt. *Manum Patri, & filii hoc loco intellige poteſtatem Patris, & filii.* Sic interpretantur Chryſoſt. Theophyl. Euthym. D. Thom. & alii.

45. Auguſt. *Pater meus, quod dedit mihi.* Explicat D. Auguſtinus. *Id quod mihi Pater dedit gignendo.* Ait Chriſtus Dominus. *Majus omnibus eſt.* Ut eſt lectio Latina: de quo quæſtione ſequenti; majus, id eſt fortius, ac potentius omnibus rebus creatis
Rupert. eſt; ut explicat Rupertus Probat Chriſtus Dominus neminem poſſe oves ſuas rapere de manu illius, ut ſuprà dixerat, quia id quod Pater meus dedit mihi gignendo, naturam nempe divinam, ejuſque omnipotentiam, ac poteſtatem, quid fortiſſimum, ac potentiſſimum ſuper omnes res creatas tam Angelos, quàm dæmones, eſt, ac proinde ſicut nemo poteſt eas rapere de manu Patris mei, ſic nec de mea, quia eadem eſt manus; vis, ac poteſtas Patris mei, & mea. Ita in-
Auguſt. Chryſoſt. Beda. Rupert. Bonavent. D. Thom. Titelman. terpretantur D. Auguſt. Chryſoſt. Beda, Rupertus, D. Thom. D. Bonav. Aliter Titelman. interpretatur de ovibus, ſcilicet hoc pacto: oves, quas mihi Pater dedit, *majus omnibus eſt*: In tanta æſtimatione ſunt mihi, ut ego eas rebus omnibus anteponam. Senſus tamen traditus de natura divina præſtantior eſt.

46. Græcus. Syriac. Græca, ac Syriaca lectio aliter hæc verba legit. *Pater meus, qui dedit mihi, major omnibus eſt.* Potentior, ac fortior eſt omnibus hominibus, ac dæmonibus, ideo nemo ex illis de illius manu oves rapere poteſt.

47. *Ego, & Pater unum ſumus.* Probat Chriſtus, quod ſuprà dixerat, quod ſicut nemo poteſt oves rapere de manu patris ſui, ſic etiam nec de ſua manu, quia in ipſo, ac Patre una, & eadem numero eſt natura, ac ſubſtantia divina, & poteſtas; maximè hæc verba probant adverſus Arianos

rianos unitatem ejuſdem eſſentiæ in Patre, & Filio. Hieron. D. Hieron. in cap 6. Iſa. *Unum*, ait, *ad naturam referimus; ſumus, ad perſonarum diverſitatem.* Cum natura divina ſit una numero in Patre, & Filio, rectè dicitur *Unum ſumus.* In neutro, quod communiter ad naturam refertur. Et quia Pater & Filius ſunt duæ perſonæ diſtinctæ, ideo non ait in ſingulari *ſum*, ſed in plurali *ſumus.* Unde ait Auguſt. D. Auguſt. ad finem orationis de quinque hæreſibus. *Pareant vaniloqui, & menti ſeductores, Arrianus, & Sabellianus: nam ego, & Pater unum ſumus. Non dixit, ego & Pater unus ſum. Quod dico unum, audiat Arrianus: quod dico ſumus, audiat Sabellianus. Non dividat Arrianus unum, non deleat Sabellianus ſumus.*

Quæstio VII.

Quare poſtquam Chriſtus Dominus dixit ſibi datum eſſe majus omnibus, ſtatim ſubjungit. Ego, & Pater unum ſumus.

48. Lect. Latin. Tertull. Ambroſ. Auguſt. Beda. Rupert. D.Thom. Salmeiron. Tolet. Maldon. Barradas. Suarez.

AIT Chriſtus Dominus. *Quod mihi Pater dedit majus omnibus eſt.* Hæc omnium Latinorum lectio, Tertull. lib. contra Praxeam c.22. D. Ambr. lib.3. de Spiritu ſancto c.18. D. Hilar. lib.7. de Trinit. D. Hieronym. in c.18. Ezech. D. Auguſt. tract.48. in Joann. Bedæ, Ruperti, D.Thomæ, D. Bonav. & ſequuntur communiter Recentiores Interpretes, Salmeiron, Toletus, Maldonatus, Barradas, Lucas Burgenſ. & alii. Quæ etiam lectio in Bibliis juſſu Summi Pontificis correctis habetur. *Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus eſt.* Hoc eſt, ipſa divinitas, ſeu poteſtas divina, quam mihi gignendo ab æterno dedit, omnibus rebus excellit. Unde Æternus Pater, fons, origo, & radix divinitatis à Patribus, & Conciliis appellatur, quia eſſentiam, ſeu Deitatem filio communicat, ut latè oſtendit Suarez lib.8. de Trinit. cap.3.

49. Auguſt. Ad ſenſum tamen moralem. Primò, verba Auguſt. tract.48. in Joan. audiamus. *Semper ergo filius,* ait, *& ſemper æqualis. Non enim creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt, qui ſemper natus eſt de Patre filius, de Deo Deus, de æterno coæternus. Ideo Pater filio gignendo dedit, ut Deus eſſet, gignendo dedit, ut ſibi coæternus eſſet; gignendo dedit ut æqualis eſſet, hoc eſt, quod majus eſt omnibus.* Præſtantiam ſuam ſuper omnes extollit Jesus. *Majus omnibus eſt.* Omnes homines habent poteſtatem à Deo Patre acceptam filios Dei fieri. Joan.1. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,* Joan.1. n.12. Si ergo omnes homines à Patre acceptam habent poteſtatem filios Dei fieri, quid majus his potuit Jesu dari? Dedit Pater omnibus hominibus, quod Dei filii ſint, ſed hoc dedit illis non gignendo, ſed adventitia quadam excellentia, creſcendo operibus, in filiationem Dei deveniunt. At Jesus ut filius Dei naturalis *non creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt.* In ipſa generatione, & ab ipſa generatione habet totum, quod majus eſt omnibus, quid præſtantius, ac excellentius eſſe poteſt, quam innatam habere dignitatem, ut nunquam ſine dignitate ſit, aut conſideretur? Ad Phil.2. Unde Paul. ad Philipp 2.n.6. maximè celebrans Chriſti Domini

dignitatem, ait: *Qui cùm in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo.* Quod explicans D. Iſidorus Peluſiota lib.1. epiſt.139. Peluſiota. *Ac ſi diceret Apoſtolus*, ait: *Deitate, ac regnum haudquaquam per vim rapuit, verum ante ſæcula innatum habuit.* Ipſam præſtantiam non habuit ut comparatam, nec ut ab extrinſeco advenientem, ſed ab intrinſeco adnatam, ut æqualis eſſet Deo Patri.

50. Greg Naz. Secundò. D. Gregorius Nazianz. oration.38. ſuper hæc verba: *Pater meus, quod dedit mihi majus omnibus eſt. Ego & Pater unum ſumus.* Sic ait ſanctus Doctor: *Lumen porrò hoc dico, quod in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto intelligitur: quorum opulentia, naturæ identitas eſt.* Ait Chriſtus Dominus. *Quod dedit mihi Pater majus omnibus eſt.* Et continuò ſubjungit, *Ego & Pater unum ſumus.* Subtiliſſimè magnus Theologus Patris, & Filii, ac Spiritus ſancti opulentiam à naturæ identitate ac concordia demonſtrat. *Identitas naturæ opulentia divinitatis.* Nam ſi in illa altiſſima natura omnes infiniti theſauri attributorum ineſſent, ſi tamen per impoſſibile unitas, & concordia inter divinas perſonas prorſus deeſſet, neque in aliquo eſſet unum, confeſtim à ſummo locuplete divinitatis cenſu, ad ſummam paupertatem redigerentur; ſiquidem divinarum perſonarum *opulentia, naturæ identitas eſt.* O magnum unitatis elogium!

51. Athanaſ. Divus Athanaſius epiſtol.1. ad Seraph. divinitatem filii hoc argumento probat. *Si filius eſt,* ait, *Dei verbum, unus eſt ſicut Pater, ex quo omnia, & unus Dominus Jeſus Chriſtus; unde & unigenitus filius dictus eſt. At creaturæ multæ ſunt, variæque, Angeli, Archangeli, Cherubim, Principatus, Poteſtates. Porrò, quia filius non eſt de multorum numero, ſed unus eſt, ſicut Pater unus eſt, nequaquam eſt creatura,* &c. *Dei filius cũ ſit unus non creatura ſed Deus eſt.* Creaturæ multæ ſunt, multi Angeli, &c. At filius *Dei non eſt de numero multorum.* Sed ſicut Pater eſt unus, & ſingularis, ſic & filius eſt unus, & ſingularis, & tam unus, ac ſingularis, ut totam Patris æternam ſingularitatem refetat, repræſentet, ac contineat, & qui in ſe tam ſingularis eſt; *nequaquam eſt creatura:* ſed Deus eſt, nam Deitatis opulentia, naturæ identitas eſt.

52. Ex quo patet, quod ubi Deus filius eſt, ibi & unitas eſt. *Cum ædificaretur templum, operariis præcepit Rex Salomon, ut tollerent lapides grandes, lapides pretioſos, in fundamentum templi,* 3.Reg.c.5.n.17. 3.Reg.5. Pro Salomonici templi fundamento multi lapides grandes conſtituuntur. At verò pro fundamento Eccleſiæ Chriſtianæ, unus tantum lapis, qui eſt Chriſtus Jesus, conſtituitur. De quo ait Paulus ad Epheſ.2. n.20. Ad Eph.2. *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit,* &c. *Ubi Chriſtus ibi unitas.* Cur in antiquo Judaico templo multi lapides, nunc verò in hoc Chriſtiano unus tantum lapis? Nec mirum ſanè; eſt enim hæc ædificatio Chriſti Jeſu, & ubi ipſe, ibi unitas, quæ ſemper cum Jesu invenitur. Zeno. D. Zeno lib.2. ſerm.24. *In totius fabricæ fundamentis, non ſicut in Judææ templo plurimi: ſed magnus præclarus, pretioſus, ac ſpecioſus unus eſt lapis.*

53. Expergefactus Adamus, cum vidiſſet uxorem ſuam Evam, hanc celebrem protulit ſententiam. *Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una,* Geneſ.2. n.24. Gen.2. Jam non duo inveniuntur diviſi; ſed ita unanimes, ut una caro dicantur. Unde

inter illo tanta unio ? Nunquid natura hoc valuit efficere? Minimè ; ſed ſolum Dei gratia , ac diſpoſitione ſic ordinatum eſt ; de hac unanimitate ait Paulus. *Sacramentum hoc magnum eſt,ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia.* Maximè enim naturæ depravatæ vires ſuperat, quod duo inter ſe multum diſcrepantia unanimiter conveniant, ut fiant unum, ſolum enim hoc ex Dei habitu, ac ejus gratia venit. D. Baſil. Seleuc. orat.4. *Poſtquam Adamus de pulvere conformatus eſt, & terra ad hominis naturam detornata, poſtquam latus Evam edidit, & in unum egit non natura lex, ſed facultas jubente Deo accepta.* Expende. *In unum egit non natura lex.* Vide in hoc tom.1.2.ac 3. *Vnio*, in Indice.

Ex ſolo Chriſto veris unio inter duo. Baſil.Sel.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus Dominus exprimit , quod oves ſuas nemo poſſit rapere ex ejus manu ?

54. DE prædeſtinatis eſt ſermo , quos Chriſtus Dominus ait neminem eos poſſe rapere de manu ſua , quos enim Deus elegit in poſſeſſionem ſuam, omni cœleſti benedictione replentur, à qua reprobi , ac ejecti excluſi ſunt. Moriturus Jacob omnibus duodecim filiis ſuis benedixit. *Benedixitque ſingulis , benedictionibus propriis,* Geneſ.49. n.28. Aliter verò Iſaac cum haberet tantum duos filios , uni Jacob dat largam benedictionem, alteri verò filio eam impendere maximè recuſat: *frumento,& vino ſtabilivi eum,& tibi poſt hæc, fili mi, ultra quid faciam ?* Gen.27.n.37. Cur ergo Iſaac ſic detrectat dare duobus benedictionem , cum Jacob valde largè eam duodecim elargitus fuerit? Eſaü filius major Iſaac deputabatur ad populum alienigenam,& ad populum qui non pertineret ad Dominum;filii autem Jacob omnes conſtituebant unum Dei populem, unamque Dei poſſeſſionem , ac hæreditatem , & ideo omnes benedictionibus implebantur. Rupertus lib.9. in Geneſ. cap.22. *Filii Iſaac , ait , in duos erant populo dividendi : plures autem filii Jacob una gens , & unus populus in unitate paternæ fidei Deum verum , & vivum hæreditate poſſeſſuri, vel ab ipſo erant poſſidendi.* Expende hæc ultima verba : *Ab ipſo erant poſſidendi.* Cum ergo deſtinarentur ad Dei poſſeſſionem omni benedictione cumulantur, à qua ejecti ſunt excluſi.

Geneſ.49. Gen.27. *Qui pertinent ad Dei poſſeſſionem omni benedictione replentur.* Rupert.

55. Chriſtus Dominus ait de ſuis ovibus. *Et non rapiet eas quiſquam de manu mea ;* docet quod oves ac fideles ſui à ſe electi, & prædeſtinati ; ita in manu, ac poteſtate ejus ſint tuti, & ſecuti, ut nulla vi creata, vel fraude valeant impediri,quin vitam æternam adipiſcantur. In hoc ſenſu Interlineal. D.Bonavent.Hugo,Carthuſian.Lorinus, & alii interpretantur illud Sapien.3. n.1. *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt.* Id eſt in tuto ſunt poſitæ illæſæque ſervantur, ne ſuccumbant procellis, & impugnationibus impiorum. Sicque dicitur Deuter.33. n.3. *Dilexit populos, omnes ſancti in manu illius ſunt.* Hoc eſt, ut interpretantur Gloſſa, Lyran. Abulenſis ibid. quæſt.2. ſub protectione divina ſunt. Ait Iſaias 33. n.2. *Domine miſerere noſtri,te enim expectavimus,eſto brachium noſtrum in mane.* In Hebræo habetur. Eſto robur fidelium. Seu *defende fideles :* ab omni impetu , ac incurſu inimicorum;cum enim ſub Dei manu ſunt,Deum habent defenſorem.

In manu Dei ſecuri , & tuti. Interlin. Bonavent. Hugo. Carthuſ. Lorin. Sap.3. Deut.33. Gloſſa. Lyranus. Abulenſ. Iſai.33. Hebræus.

Loquens Iſaias de aſſiſtentia , ac protectione Dei erga juſtos ait : *In umbra manus ſuæ protexit me,* cap.49.num.2. Non ait in manu ſua , ſed in umbra , tam potens eſt Dei manus, ut non ſolum ipſa ,ſed etiam ejus umbra, valeat nos protegere ac defendere. Umbræ , ut notat Plinius lib.17. cap.12. aliæ ſalutiferæ, aliæ noxiæ, unde lib.19. cap.13. ait ipſe , ſerpentes exhorreſcere umbram fraxini ; umbra divinæ manus hominibus eſt valde ſalutifera, valde tamen noxia, ac exitialis ſerpenti antiquo, qui lethaliter ſub arbore vulneravit primos parentes. Ad hoc tendit D. Ambroſius ſerm.3.in Pſalm.118. ad illa verba : *Retribue ſervo tuo,*&c. ſic ait : *Nobis expandit manus ſuas Jeſus , ut totum mundum obumbraret. Quomodo non ſumus in umbra,qui oris ejus protegimur velamento ? Quomodo non in umbra, quos Crucifixus à malignitate ſæculi, & corpore ardore defendit !* 56.

Iſai.49. Plinius. *Manus Dei nos protegit.* Ambroſ.

Vidit Ezechiel cap.1. quatuor animalia , in quibus, ut volunt D.Juſtin. Lyran. Maldon. quatuor regna denotabantur. Unumquodque quatuor facies habebat : faciem hominis , quo prudentia denotatur ; faciem leonis , quo foritudo ; faciem bovis , quo labor ; faciem Aquilæ , quo ſagacitas exprimitur. *Vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur,* Ezech 1.n.12. Gaſpar Sanchez per impetum Spiritus interpretatur , imperium, ac impulſum ſpiritus , veluti aurigæ manum dirigentis,ac gubernantis,& ſubditur. *Nec revertebantur cum ambularent.* Sed ſemper vincendo, ac dominando ulterius pergebant ; unde in his animalibus tantus triumphus ? Numquid quia in eis erat prudentia , ſagacitas , fortitudo, vel labor ? Minimè : ſed quia in eis erat ſpiritus dirigentis tanquam auræ , ideo in textu connectitur ; *Vbi erat impetus Spiritus , illuc gradiebantur , nec revertebantur cùm ambularent.* A Dei manu protegente certum provenit adjutorium,tutamen,ac directionis dictamen , ut conculcatis hoſtibus, ſalutis æternæ gloriam aſſequamur. 57.

Juſtini. Lyran. Maldonat. Ezech.1. Sanchez. *A Dei manu ſalus, & tutamen.*

Ioan 10. *n.*21.	Suſtulerunt ergo lapides Judæi : ut lapidarent eum. Reſpondit eis Jeſus.
*Num.*32.	Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo ; propter quod eorum opus me lapidatis ?
*Num.*33.	Reſponderunt ei Judæi : de bono opere non lapidamus te , ſed de blaſphemia ; & quia tu homo cum ſis, facis te ipſum Deum.

VERSIONES.

*Syriacus n.*31.	Et ſuſtulerunt rurſus Judæi lapides , ut obruerent eum.
*Syriacus n.*32.	Multa opera præclara à Patre meo oſtendi vobis.
Pagninus.	Propter eorum operum.
D.Auguſt.	Me vultis occidere.

Arias

Arias Mont. n.33. De pulchro opere non lapidamus te.

Syriacus. Non propter opera bona lapidibus te petimus, ſed quoniam blaſphemas.

D. Epiphanius. De bono opere non interficimus te, ſed de blaſphemia, & quia tu homo cum ſis, facis te ipſum æqualem Deo.

Euthymius, Vatablus. Ob bonum opus non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam.

EXPOSITIO V.

58. SUSTULERUNT *ergo.* Illa particula, *ergo*, cauſam lapidationis indicat eam eſſe, nempe præcedens verbum, quod dixerat, *Ego & Pater unum ſumus.* Quo ſignificatur Jeſum eſſe unum verum Deum cum Patre in unitate unius eſſentiæ divinæ. Et melius Judæi, ut notat D. Thomas, quàm Arriani intellexerunt verbum Chriſti, quo dixerat: *Ego & Pater unum ſumus*, non poſſe dici niſi ubi eſt æqualitas Patris, & Filii. *Suſtulerunt lapides Iudæi.* Judæorum principes, ac magnates, qui præcipuè Chriſto invidebant, furore agitati levaverunt lapides è terra, ſeu fortè ex pavimento porticûs, ſeu atrii extractos. Nonnus: *Ex pavimento*, ait, *lapides ſuſtulerunt, ut præ lapidaria rabie Chriſtum jacularentur miſſilibus fragoſis, & aſperis.* Voluerunt autem eum lapidare tanquam de blaſphemia, quod ſe diceret tanquam æqualem Deo, Chriſtus tamen divina vi furentium cohibuit impetum. Bene hoc notat Euthymius: *Vide*, ait, *quomodo convicti ſint, quod non diſcendi cauſa interrogarent, ſed occaſionis alicujus arripiendæ, qua eum comprehenderent:* Judæi etiam nolentes ſuam malitiam, ac livorem in Chriſtum prodeunt, quod ſcilicet non ſincerè, ſed fictè, ac malitioſè eum rogarunt, ut palam diceret ſe eſſe Chriſtum, ut inde eum accuſarent, ac comprehenderent.

D. Thom. Nonnus. Euthym.

Reſpondit eis Ieſus. Non verbis, nulla enim præceſſerunt, ſed intentioni, ac machinationi Judæorum, & tam blandis, ac modeſtis verbis loquitur, ut eorum, animos ira ac furore turbatos ſedet, & pacatos reddat: *Multa bona opera oſtendi vobis.* Non ait; unum vel alterum opus feci, ſed multa, & cum ait, *bona*, denotat opera eſſe facta in eorum commodum, & utilitatem, ut notarunt Albertus Magnus, D. Bonavent. Hugo & alii. Bona autem, quæ ipſe fecit, nec etiam in genere numerat, ne ſe jactare, vel bona à ſe collata recenſere videretur.

Alb. Magn. Bonavent. Hugo. Beneficia nõ exprobrãda.

59. *Oſtendi.* Id eſt exhibui, feci, ac in vos contuli. Phraſis eſt Hebræa id ſignificans, Pſalm. 4. n. 6. *Quis oſtendit nobis bona?* Pſalm. 84. n. 8. *Oſtende nobis miſericordiam tuam*, Pſalm 59. n. 5. *Oſtendi populo tuo dura.* Nota quod oſtendere plus denotat, quàm facere, oſtendere ita eſt facere, ut is, cui fit, oculis videat, manibus teneat, ac ita experiatur, ut negare, aut ignorare non poſſit. Carthuſianus: *Oſtendi, id eſt coram vobis feci.* Ex quo duplex vitium in Judæis notat Maldonatus. Primò eſt cæcitas, quod bona Chriſti ſe opera non videbant, nec intelligebant. Secun-

Pſal. 4. Pſal. 84. Pſal. 59. Carthuſ. Maldonat.

dò ingratitudo, quod tam magnum benefactorem lapidare volebant. Ait: *Oſtendi vobis*, demonſtrans, id, quod verbis dicebat, *Ego & Pater unum ſumus*, operibus manifeſtabat. *Ex Patre meo*; nempe virtute, ac potentia divina Patris mei, ad cujus gloriam, omnia ſua referebat. *Me lapidatis.* Cajetanus ſic ait: *Non dicit vultis lapidare, ſed lapidatis; ut intelligamus, quod erant in procinctu lapidandi; imò quod quantum ex ipſi erat, lapidabant: Divina autem virtute inviti continebantur à lapidando.* Actu non lapidabant, ſed affectu, qui affectus tanquam actus computatur apud Deum.

Cajet. Affectus internus veluti actus externus reputatur.

60. *Reſponderunt Iudæi.* Quamvis à lapidibus ſe Judæi continerent, verba tamen incompoſita addiderunt: *De bono opere non lapidamus te.* Alcuinus, Leontius, Euthymius, putant Judæos his verbis confiteri multa opera bona facta fuiſſe à Chriſto Domino. Maldonatus tamen, Lucas Burgenſ. ſic interpretantur hæc à Judæis dici tanquam ſub ſermone dubio. Id eſt, ſi quod bonum opus oſtendiſti, quod modò non diſputamus, ob illud tamen te nolumus lapidare. *Sed de blaſphemia*, ſeu ut alii, legunt: *Propter blaſphemiam:* ac contumeliam, quam Deo infers. *Quia tu homo cum ſis te ipſum Deum facis:* honorem tibi divinum uſurpas. In hoc tamen maximè errabant Judæi, inferentes, ex eo quòd Chriſtus eſſe homo, non poſſe eſſe Deum; hoc enim fundamentum erat futile, & inane contra promiſſiones ſcripturarum, quæ teſtificabantur, quod Chriſtus foret ſimul Deus & homo in unitate unius naturæ, ut fides Catholica profitetur in Jeſu filio Dei.

Alcuin. Leont. Euthym. Maldonat. Burgenſ.

QUÆSTIO IX.

Quare Iudæi in præſenti Chriſtum lapidare voluerunt?

61. VIDE de hac re ſimilem quæſtionem ſuprà cap. 17. quæſt. 21. & quare Dominus hîc verbis reſpondet, non verò in alio ſimili eventu? Joan. 8. num. 59. Cùm etiam ad lapides currunt. Vide idem cap. 17. quæſt. 26.

Joan. 8.

62. Ad noſtram quæſtionem, Judæi, Chriſtum voluerunt lapidare. Primò ipſi rationem aſſignant. *De blaſphemia*, ſeu propter blaſphemiam. *Quia homo cum ſis, te Deum facis.* Bene judicabant blaſphemos ſecundùm legem eſſe lapidandos, Levitic. 24. n. 26. Maximè tamen errabant quod Chriſtum putarent blaſphemum, quia ſe Deum faceret; nam ſic exterius apparebat homo, ut interius eſſet verus Deus unà cum Patre in unitate unius eſſentiæ. Unde rectè de eis ait D. Cyrillus: *Zelum habetis, ſed non ſecundùm ſcientiam.* Zelo honoris Dei ſe moveri dicebant, tamen hujuſmodi zelus non erat conjunctus cum ſcientia, ſed cum livore, ac obſtinato odio ſi enim Judæi veram ſcientiam haberent apertè ex operibus, ſcripturis, ac verbis Jeſu intelligerent ipſum eſſe verum Deum, vel utique Meſſiam, ſed invidia, ac malevolentia ad omnia etiam apertiſſima eos obcæcabat.

Levit. 24. Cyrillus. Zelus ſine ſcientia, & cum odio ad turpiſſima crimina impellit.

63. Secundò. Rupertus: *Uſque ad tollendos lapides potuerunt currere Iudæi, & lapidei ſui cordis duritiem armatis manibus prodere.* Et D. Thomas: *Duri erant Iudæi*, ait, *& profunda Domini verba intelligere non poterant, lapidibus ſimiles ad lapides*

Rupert. D. Thom.

Suam duritiem internum exterius oſtendunt Judæi. currunt, Pſalm. 119. n. 7. *Cum loquebar illis impugnabant nec gratis.* Intus lapideo corde erant obſtinati Judæi, ad lapides ergo manibus currunt, ut duritiem illam, quam interius habebant, exterius manibus, ac digitis demonſtrarent.

64. Tertiò. Contra Chriſtum Judæi lapides manibus arripiunt; at cùm adultera deprehenditur, Joan. 8. Joan. 8. num. 3. quæ ſecundum legem lapidanda erat, nullus è terra contra eam lapides elevat. Securior iniquitas corā judice, quā innocentia coram invidia, ac odio. Multoties ſanè majori in diſcrimine verſatur innocentia coram invidia, ac malitia, quàm iniquitas in juſtitiæ præſentia. Summa Chriſti innocentia à malevolis, ac invidioſis Judæis lapidibus impetitur, crimen verò mulieris delinquentis ab æquiſſimo, ac ſupremo judice veniam impetrat. Valdè diverſus caſus contingit David apud Saül, & Nathan apud Saül; purus, & innocens erat David, ita ut ipſe ei diceret: *Vide quoniam non eſt in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te,* 1. Reg. 24. n. 12. 1. Reg. 24. Et tamen Saül crudeliter eum perſequebatur, ac multa diligentia eum exquirebat ad mortem. Apud Nathan verò tanquam judicem integerrimum ex Dei delegatione Gloſſ. mor. ut notat Gloſſa moralis, ſtat David, & tamen ab illo ſuorum delictorum impetrat veniam. Dixit ei Propheta: *Dominus quoque tranſtulit peccatum* 2. Reg. 12. *tuum, non morieris,* lib. 2. Regum 12. n. 13. Cur apud Saül innocens David periclitatur, apud verò Nathan tantorum criminum reus ſalvus fit? In Saül dominabitur odium, & invidia, timebat enim à David regnum ſuum à ſe, ac filiis ſuis expoliandum. In Nathan verò vigebat integritas juſtitiæ, & majus tutamen, ac patrocinium habuit culpa coram æquiſſimo judice, quàm innocentia in oculis livoris, invidiæ, ac odii.

65. Quartò. Adultera dimittitur libera; Chriſtus verò condemnatus judicatur. *Lapidamus te, non* Homines ne ſpectivi omne jus violant. *de bono opere, ſed de blaſphemia,* dicunt. Adultera habuit Chriſtum judicem, Chriſtus verò Phariſæos, homines iniquos, ac reſpectivos. Sicque ipſi clamantes dixerunt Pilato: *Si hunc dimittis non es amicus Cæſaris; omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Pilatus autem cum audiſſet hos* Joan. 19. *ſermones adduxit foras Jeſum,* Joan 19. num. 12. Vide ſuprà cap. 15. q. 12. n. 87. & 88.

66. Quintò. Contra Dominum lapides manibus ſuſtulerunt, quod etiam jam præſtiterunt apud Joan. 8. Joan. cap. 8. num. 58. tunc enim ad ſaxa cucurrerunt, Dominum lapidare intentantes, quod iterum nunc modò patientia Domini abutentes facere Iniquus ex alterius modeſtia fit perverſior. conantur. Sæpè enim iniquitas ex tua modeſtia, manſuetudine, ac humilitate anſam arripit, ut contra te manum elevet, & inſurgat. Si enim prò prima impudentia à Domino fuiſſent percuſſi, nunquam modò ſecundò ad lapides currerent, ſed modeſtia Domini abutentes, iterum eum lapidare intentant.

67. In ultima cœna ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Qui intingit mecum manum in parop-* Matth. 26. *ſide, hic me tradet,* Matth. 26. n. 23. Cur Dominus tantum favorem, ac benignitatem præſtitit, Judas ex manſuetudine, ac patiētia Domini nutrit ſuam impudentiam. ut non ſolum ei concederet, quod cum eo ad menſam ſederet, panémque cum illo manducaret, ſed etiam in paropſidem manum mitteret, hic tantum facinus perpetrabit, ut Dominum ſuis inimicis tradat. Machinabatur Judas proditorias inſidias adverſus Chriſtum Dominum, & tamen ipſe Dominus ſuavi, ac leni cultu, tantam benignitatem erga eum exhibebat, ut etiam ſecum manum in paropſide intingere ei permitteret; obſtinata autem Judæ malitia, & perverſitas tanta clementia, ac manſuetudine non emollitur, ſed potius impudenter audaciam reaſſumit, ut Jeſum in ſuorum manibus inimicorum tradat. D. Hieronymus ad citatum locum Hieronym. Matth. ad illa verba: *Væ autem homini illi,* ſic ait: *Nec primò, nec ſecundò Judas correptus à proditione retrahit pedem, ſed patientia Domini nutrit impudentiam ſuam.* Expende ultima verba. Ex patientia Domini malignus non confunditur, ut miteſcat, ſed impudentior fit, ut ſuam perverſitatem exequatur. *Patientia Domini nutrit impudentiam ſuam.*

Cum Chriſtus Dominus dixiſſet Principi Sacerdorum ſe eſſe filium Dei. *Verumtamen dico* 68. *vobis, amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli,* Matth. 26. n. 64. Quid inde ſecutum eſt. *Tunc* Matth. 26. *expuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt,* ibidem n. 67. Cum audiunt Dei filium, cur ad tantam contumeliam currunt, ut alapas infligant? Hoc judicium apud ſe ſtatuerunt Judæi. Si Chriſtus eſſet Dei filius tantam patientiam non præſtaret, ſi autem tantam ſufferentiam exhibet, non Ex patiētia efformatur argumentū ad invidiā. filius Dei, ſed homo eſt, ex patientia, ac modeſtia ejus volunt argumentum efformare contra ejus divinam majeſtatem ad ignominias, ac injurias ei irrogandas. Eleganter Origen. tract. 35. in Matth. Origen. *Auſi ſunt,* ait, *expuere in faciem ejus, arbitrabantur, quod non ſuſtineret expuitionis opprobrium, qui ſedebat ad dexteram virtutis, & venturus erat in nubibus.* Vide ſuprà cap. 17. n. 94.

Quæstio X.

Quare tam malitioſè dicunt Judæi, quod de bono opere nolunt eum lapidare?

69. De ſenſu horum verborum egi in expoſitione. Ad noſtram quæſtionem, valdè malitioſè dicunt de bono opere. Eximiam Chriſti virtutem maximè imminuere intentant. Jeſus dixerat: *Multa bona opera oſtendi vobis.* At verò illi reſpondent: *De bono opere non lapidamus te.* Conſequenter ad verba Domini in plurali dicendum erat de bonis operibus. Multa virtutum opera à Domino erant oſtenſa, ſed ipſi invidioſi ad pauca, immò ad unum contrahunt: ſeu ut explicat Maldonatus, *de bono opere non lapidamus* Maldon. *te,* id eſt, nullum bonum opus habens, propter quod te lapidemus. Judæi inquiunt Chriſto Invidioſi bona aliorum opera minuunt, ac contrahunt ad pauca. Domino, Joan. 7. n. 30. *Quod ergo tu facis ſignum; ut videamus, & credamus tibi?* Multa ſigna, & miracula fecerat Dominus, & tamen invidia ita obcæcati volunt minuere, ac ſi nullum feciſſet, dicunt, *quod tu facis ſignum?* D. Chryſoſtomus Joan. 7. Chryſoſt. homil. 44. in Joannem: *Nihil,* ait, *his ſtultius nihilque inſipientius, cum ſignum in manibus haberent, tanquam nullum fecerit, negant, quod ſignum facis?* Aliter verò Nicodemus, qui rectis oculis, ac expedita mente in Domino erat, cujus multa mirabilia, ac opera recognoſcit: *Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo,* Joan. 3. n. 2. Joan. 3. Solus amicus, & non inimicus tua cognoſcit, ac intelligit magnalia. Vide infrà cap. 8. q. 30. n. 251. tom. 2. & 3. verb. *Amicus,* in Indice.

Secundò,

70. Secundò. Conſidera eorum magnam ſuperbiam. Dicunt, *De bono opere non lapidamus te.* Non ſolum affectant eum à vita, ſed etiam ab honore, ac reputatione expoliare, aſtruunt, quod in eo parum, aut nihil boni operis videant, ut modo ex Maldonato notavi, nihil crudelius, quam aliquem in ſuo honore lædere, ac offendere. Pro decollato Joannis Baptiſtæ capite nullus eſt, qui Herodi mortis ſententiam denunciet, ut Parens, Helias pro interfecto Naboth impiæ Jezabel intimavit. Nam Herodes, etſi mortem intulit Baptiſtæ, nullum tamen crimen ejus famæ, & honori, nihil enim contra eum dictum eſt, ſecus verò Jezabel, quæ mandavit Naboth ut blaſphemum lapidari, quod magna ignominia ejus auctoritas deprimebatur. Scripſit litteras dicens: *Submittite duos viros filios Belial contra Naboth, & falſum teſtimonium dicant; benedixit Deum, & regem, & educite eum & lapidate, & ſic moriatur,* 3. Reg. 21. n. 10. ut latè notavi tom. 3. c. 32. q. 16. n. 95.

Graviſſimum vulnus non quod in vita, ſed in honore infligitur.

3. Reg. 21.

71. Benedicens Jacob filio ſuo Ruben, ait: *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei,* Geneſ. c. 49. num. 3. Quorſum Jacob Ruben appellat ſuorum dolorum principium? Jacob multis doloribus, ac calamitatibus affectus eſt, ut quando ei denunciata eſt mors Joſeph: quando & filii ejus interfecerunt principem Sichem, ac occiſis omnibus maſculis depopulati ſunt civitatem in ore gladii, ex quo Jacob multam ruinam ſibi, ac totius ſuæ familiæ pertimuit. Ex quo dixit filiis ſuis: *Odioſum me feciſtis Chananæis, & Phariſæis habitatoribus terræ hujus, nos pauci ſumus: illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea,* Geneſ. 34. n. 30. Quomodo ergo Ruben principium doloris? Ruben, ut ipſe Jacob ſtatim explicat, *Aſcendiſti cubile patris tui & maculaſti ſtratum ejus.* Habens acceſſum, ad Balam uxorem patris ſui, quo facinore multam injuriam parenti ſuo irrogavit. Ecce cauſa cur dicitur, *principium doloris mei.* Dolores, quos hauſit Jacob ex morte audita Joſeph, vel principis Sichem, ejus vitam ſubſtantiam, ac familiam reſpiciebant. At dolor ex inceſto, ac fœdato cubili à Ruben læſerat auctoritatem, ac honorem ejus, & inde maximus dolor exciterat, ut diceretur principium doloris ejus. Rupert. lib. 9. cap. 16. *Unde principium,* ait, *doloris mei? Ex eo, quia effuſus es ſicut aqua aſcendendo cubile patris tui; hoc enim principium doloris ejus extitit, non quod in nullo antea doluerit.* Vide ſuprà cap. 8. quæſtione & n. 145. & 146.

Gen. 49.

Gen. 34.

Graviſſimus dolor non ex offenſa in vitam, ſed in honorem.

Rupert.

Quæstio XI.

Quare Judæi cùm vellent negare bona opera in Chriſto, ipſi tamen ea fatentur?

72. JUDÆI Dominum Jeſum tanquam blaſphemum, ac multorum criminum reum voluerunt lapidare, ac etiam apprehendere. In hoc cap. 10. n. 39. Quomodo ergo recognoſcunt ejus bona, ac præclara opera ab ipſo facta cum dicunt; *de bono opere non lapidamus te?* Alcuinus: *Judæi,* ait, *quamvis inviti confitentur multa beneficia ſibi impenſa à Chriſto.* Quod etiam docent Leontius, Euthymius, & alii. Confitentur bona opera Chriſti erga nos; quod nempe ſanaverat eorum ægrotos, liberaverat à dæmonibus multos, & aliquos vitæ reſtituerat, & quamplures in deſerto non ſemel paverat, & tamen cùm tanta beneficia commemorant, ipſum volunt lapidare; ut eorum ingratitudo cum multa exaggeratione appareat, quia ex beneficiis acceptis, ex quibus ſe debebant gratos exhibere ad obſequia præſtanda, offenſos ſe oſtentant, ut contra Dominum lapidibus armentur.

Alcuin.

Leontius. Euthym.

Ingrati ex beneficiis contra benefactorem armantur.

Gravius prædicatur extitiſſe peccatum regni Juda, quàm regni Iſraël, ſeu Samariæ. *Juſtificavit animam ſuam averſatrix Iſraël comparatione prævaricatricis Judæ,* Jerem. 3. n. 11. Ac ſi diceretur: peccata regni Juda adeò excedunt peccata regni Iſraëlis, ut hæc præ illis nulla viderentur; immò non ſolùm regnum Juda aſtruitur ſuis Idololatriis ſuperaſſe Samariam, ſed etiam ſuis delictis, ac flagitiis excediſſe Sodomam. Unde ad Judam ſic loquitur Ezechiel. 16. n. 48. *Vivo ego dicit Deus: quia non fecit Sodoma, ſoror tua, ipſa, & filiæ ejus, ſicut feciſti tu, & filiæ tuæ: & Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit, ſed viciſti eas ſceleribus.* Quomodo Juda gravius peccavit ſuper Samariam, & Sodomam rectè explicat Theodoretus: *Et ſi peccaſſet,* ait, *& infinita facinora auſa eſſet Samaria; at procul aberat à Dei templo: & licet parvam, certè quandam veniam habebat, cum & ſub alterius Regis imperio degeret, & in ſacro Dei templo legitima perficere nequiret. Sodoma item, neque Prophetam habebat, neque legiſlatorem: ſed ſola naturalis legis doctrina fruebatur. Tu verò, & legem habens, & Sacerdotes, & Prophetas, & ſacrum Dei templum, legitimúmque cultum, illarum impietatem confectata es: quare illas oſtendit venia dignas.* Gravia ſcelera commiſit Samaria in Sodoma, tamen Juda ſuis criminibus eas ſic tranſgreſſa eſt, ut illius comparatione juſtificatæ viderentur. Nam Samaria deliquit carens templo, Sodoma verò ſine templo, ac lege data. Sacerdotibus ac Prophetis vivebat, quibus omnibus divinis beneficiis Juda fruebatur, & ex quibus maximè in divino obſequio aſtricta futura erat; inde impudens facta legem violabat, templum prophanabat, Sacerdotes contemnebat, ac Propheta non audiebat; ideo ergo peccatum Judæ tantum exaggeratur, quæ ad delictum durius armatur, unde gratitudinem impenſius rependere debebat. Vide ſuprà cap. 12. q. 10. n. 74. 75. 76. 77. 73.

Jerem. 3.

Ezech. 16.

Theodor.

Summa ingratitudo ex donis datis offendere.

Secundò. Ad eadem verba: *Judæi quamvis inviti multa beneficia,* &c. dum volunt negare bona opera in Chriſto, ipſi ea fatentur, dum dicunt, *de bono opere non lapidamus te.* Ipſi ea teſtantur, quæ negare intendebant, contra ſe rationes, ac argumenta producunt, cùm illius beneficia, ac miracula fateantur, ut dixi ad initium quæſtionis. Cùm filii Jacob vendidiſſent fratrem ſuum Joſeph Madianitis: tulerunt tunicam ejus, & *mittentes, qui ferrent ad patrem, dicentes hanc invenimus, vide utrum tunica filii tui ſit, an non,* Geneſ. 37. num. 32. Veluti ſubdenotantes, quod Joſeph ab aliqua fera fuiſſet devoratus, oſtendentes autem tunicam Joſeph contra ſe manifeſta nota, ac ſigno argumentabantur, apertúmque teſtimonium adverſus ſe proferebant. Nam fera ut devoraret Joſeph, ipſum à ſuis veſtimentis non exuit, ſed ſimul cum veſte dilaceravit, ac deglutivit, ſi ergo mortuo Joſeph veſtis ejus integra apparet, non fera, ſed manus hominis ipſum interfecit, qui valuit eum à veſtimentis ſuis exuere; dum ergo oſtendentes tunicam 74.

Gen. 37.

Iniqui contra ſe argumentantur, & agunt.

Joſeph, ab illius morte ſe volunt innoxios declarare, in hoc ipſo ſe illius auctores produnt, & manifeſtant. Quod etiam bene intellexit Jacob; tamen ne impudentiores fierent, noluit ſceleratos arguere, ac punire, ſed eorum invidiam, ac ſæviti am feram peſſimam appellavit. Ut docet
Rupert. Rupertus Abbas lib. 8. de Trinitate & operibus ejus c. 8. *Tacendi potius*, ait, *& diſſimulandi quod conjicere poterat tempus illi*, ſcilicet Jacob, *erat, ne ſi notam ſibi ipſi feram, id eſt filiorum invidiam audacem, atque violentam querelis manifeſtis exagitaret, majorem in rabiem dente ejus acueret; itaque in acerbiſſimo illo dolore vim faciens, & verba ſua moderans, tunica filii mei eſt, inquit, fera peſſima comedit eum.* Nota ſequentia verba: *Nec hoc dicens falſus, aut mentitus eſt; talis namque ſævitia cum leone, vel urſo, fera, aut beſtiæ vocabulo æquiſſimè æquiparari poteſt.* Vide ſuprà cap. 14. quæſt. 5. num. 48. cap. 17. quæſt. 16. num. 104.

Joan. 10. n. 34. Reſpondit eis Jeſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: quia ego dixi dii eſtis?

Num. 35. Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura.

Num. 36. Quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum, vos dicitis: quia blaſphemo: quia dixi filium Dei ſum?

VERSIONES.

Syriacus. n. 34. Nonne ita ſcriptum eſt in lege?

Syriacus. n. 35. Si eos dixit deos, propterea quod ad eos factus eſt ſermo Dei.

Arabicus. Et cum dixerit eos deos, quia ad eos ſermo Dei factus eſt.

Arabicus. n. 36. Quanto igitur magis eum, quem Pater ſanctificavit, & miſit illum in mundum: vos dicitis, quia blaſphemo.

S. Hilarius. Miſit in hunc mundum, vos dicitis, quia blaſphemavi.

Syriacus. Dicitis ei: tu blaſphemas: quia dixi vobis me eſſe filium Dei.

EXPOSITIO VI.

75. RESPONDIT *Jeſus.* Et ponit argumentum à minori ad majus. Si enim Scriptura appellat Deos communes homines, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non eſt blaſphemia tales Deos dicere: multo minus erit blaſphemia, imò ſine ulla blaſphemia veriſſimum eſt, ut is dicatur Deus, quem Pater ſanctificavit, ſeu ſanctum genuit; ac miſit in mundum. *Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra.* In libro nempe Pſalmorum pertinente ad legis veteris ſcripturam, Pſalm. 81.
quia ego dixi Dii eſtis, Pſalm. 81. n. 6. Hebraicè, Hebraicè.
Elohim, Elohim autem plurale eſt, & tam Deum, quàm Deos ſignificat. Deus autem dicitur Elohim tam prout univerſum mundum regit, & gubernat, quàm etiam prout omnium judex, omniúmque ſcelerum ultor. Ex quo judices, qui poteſtatem, regendi, ac judicandi, & puniendi à Deo participant, *Elohim*, ſeu Dii appellantur: hi autem Dii non natura, & unione hypoſtatica, ut Chriſtus Dominus; ſed gratia, & participatione eminentiæ divini judicii, ut Alb. Magn.
notarunt Albertus Magn. D. Thomas, Carth. ſic D. Thom.
Exod. 7. n. 1. Moyſi ait Deus: *Conſtitui te Deum* Carthuſ.
Pharaonis. Id eſt participem divinæ virtutis ad Exod. 7.
caſtigandum, & puniendum Pharaonem Exod. 22 Exod. 22.
num. 28. *Diis*, id eſt judicibus, *non maledices.* Cùm virtutem regendi habeant Deo. Juxta illud
Pauli, Rom. 31. num. 1. *Non eſt poteſtas niſi à* Rom. 31.
Deo.

Si illos dixit Deos. Homines nempe dixit Deos 76.
participatione. *Ad quos ſermo Dei factus eſt.* In illo Pſalm. 81. n. 1. ad quos Deus alloquens arguit Pſal. 81.
& increpat, quod non rectè judicent. Vel ad quos ſermo Dei factus per Moyſen concedens eis participationem ſuæ auctoritatis ad judicandum. Nam judices dii quidem terræ videntur. Secundò
aliter explicat Rupertus lib. 10. in Joan. *Quinam*, ait, *præcipuè ſunt illi, ad quos ſermo Dei factus eſt, vel qui ſermò Dei, qui participatione ſui in Deos provexit homines? Utique Dii iſti præcipuè Patres illi ſunt, ad quos ſermo Dei, id eſt repromiſſio de incarnatione filii Dei facta eſt.* Sermo Dei, ſeu promiſſio de Incarnatione Verbi divini ſic homines nobilitavit, ut Deorum nomen nanciſcerentur. Tertiò Cajetan. *Illos dixit Deos ad quos ſermo Dei factus eſt.* Rationе etenim divini ſermonis divinum homini nomen communicatur. Rupert. *Maximè nobilitati ſunt homines promiſſione Incarnationis.* Cajetan.
Clemens Alexandrinus in exhortatione ad Gentes: *Sunt vere*, ait, *ſacræ litteræ, quæ ſacros faciunt, & deificant*: ſcilicet homines. Additur: *non poteſt ſolvi Scriptura.* Hoc eſt irritari, fieri falſa, & mendax, ut interpretantur D. Bonavent. Carthuſian. Hugo, & alii. Non poteſt ſolvi Scriptura à vinculo veritatis, & perpetuitatis. Ipſa enim firmiſſima, veriſſima, ac perpetua eſt. Clem. Alex. *Sacræ litteræ ſaciunt homines ſacros.* D. Bonav. Carthuſ. Hugo.

77. *Quem Pater ſanctificavit.* D. Auguſtinus, & Beda vim argumenti ſic explicant: *Si eos, ad quos ſermo Dei factus eſt*, teſte Scriptura, *quæ non poteſt ſolvi*, ſeu irritari, Dii vocantur, quanto magis ego qui non ſum ſermonis Dei particeps, ſed ſum ipſe Dei ſermo, Deus vocari debeo. Auguſt. Beda.
Pater ſanctificavit. Primò. Maldonatus ait Hebraïſmum eſſe, idem ſignificans, ac deſignare, ac deſtinare, ad officium Salvatoris, ut homines ſalvaret, à peccatis liberaret, in hac expoſitione alludit ad verba Jeremiæ 1. n. 5. *Antequam exires de vulva ſanctificavi te.* Secundò. Euthym. Theophylact. *ſanctificavit*, hoc eſt ſeparavit, ſegregavit à cæteris hominibus, ut occideretur pro mundo, ſanctum enim dicitur quod Deo ſegregatum eſt; ac ſi dicat, ex eo quod me Pater ſegregavit in ſalutem mundi, manifeſtè conſtat, quod ego non ſim æqualis aliis Diis, ſeu hominibus, qui participativè vocantur Dii, ſed quod ſim Deus verus. *Verè enim opus Dei eſt ſalvare, & non hominis gratia deificati*, ait Theophylactus. Maldonat. Jerem. 1. Euthym. Theoph.

78. Tertia ſententia interpretatur de ſanctificatione ſubſtantiali, & eſt D. Auguſtini *Pater ſanctificavit*, Auguſt.

tificavit, id eſt ſanctum genuit, per generationem æternam. Pater cum natura divina communicat filio ſuam ſanctitatem. Sic ait D. Auguſtinus: *Ut enim ſanctus eſſet, gignendo ei dedit, quia ſanctum eum genuit.* Sic etiam docent Beda, Haymon, Albertus Magnus, Carthuſianus, Toletus, Lucas Burgenſis, & alii. Quartò, & ultimò explicantur præfata verba de ſanctificatione per unionem divini ſuppoſiti. Eo ipſo enim, quod hypoſtaſis Verbi, quæ eſt ipſamet ſanctitas increata, & infinita humanitatem aſſumpſit, eam pleniſſimè ſanctificavit, eámque omni ſanctitate gratiæ, charitatis, ac omnium virtutum replevit. Unde de Chriſto ait Paulus Rom. 1. num. 4. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis.* Ita D. Hilarius lib. 7. de Trinitate, D. Athanaſius lib. de Incarnatione Verbi, Divus Chryſoſtomus hic, D. Thomas, & alii. Et hic ſenſus, ut rectè notat Cajetanus, maximè quadrat intentioni Chriſti Domini ad refutandum calumniam Judæorum. Dixerunt enim: *Quia tu homo cum ſis, facis te ipſum Deum.* Reſpondet Chriſtus, quod quamvis ſit homo, ſic per unionem hypoſtaticam ſanctificatus eſt à Patre, ut Deus ſit & homo. Prout ejus ſanctiſſima humanitas unita eſt ſuppoſito divini Verbi. Hæc mihi videtur probabilior interpretatio. Hugo Cardinalis ſic explicat, quem Pater ſanctificavit ſeu ſanctum declaravit in Baptiſmo.

(Margin: Beda. Haymon. Alb. Magn. Carthuſ. Tolet. Burgenſ. Rom. 1. Hilar. Athanaſ. Chryſoſt. D. Thom. Cajetan. Hugo.)

Joan. 10. *n.* 37. Si non facio opera Patris mei; nolite credere mihi.

Num. 38. Si autem facio, & mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis, & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre.

Num. 39. Quærebant eum apprehendere, & exivit de manibus eorum.

VERSIONES.

D. Cyprian. Si non facio facta Patris mei.

Syriac. n. 38. Si autem facio: etiamſi mihi non credatis, illis operibus credite, ut ſciatis, & credatis Patrem meum in me eſſe, méque in Patre meo.

Syriac. n. 39. Et ſtudebant iterum prehendere eum: at evaſit ex eorum manibus.

EXPOSITIO VII.

79. PRæoccupat Dominus objectionem Judæorum, & quia ipſi dicere poterant. Unde tu probare potes, ut nos agnoſcamur te eſſe ſanctificatum, ac miſſum à Patre? Ideo ait: *Si non facio opera Patris mei.* Quia Dei natura eſt inviſibilis: & difficillima cognitu, ideo ad opera ſua, quæ experientia, & ſenſibus percipiuntur, remittit eos Chriſtus Dominus, Theoph. ex D. Chryſoſtomo: *Vultis*, inquit, *ſcire æqualitatem cum Patre? A ſubſtantia non poteſtis ſcire (impoſſibile enim eſt ſcire ſubſtantiam Dei) ſed accipite ex operum æqualitate, & identitate, indicium identitatis ſecundùm virtutem.* Idémque tradunt Euthymius, Bonaventura, & alii. Ad opera ergo recurrit, ex illiſque comprobat ſuam identitatem cum Patre, ideo ait, ſi non facio eadem opera, quæ Pater ſua infinita potentia facit, verbi gratia, mortuos ſuſcitare, ægris ſanitatem conferre. *Nolite credere mihi.* Permitto ut non credatis; quæ conceſſio confidentiæ eſt, cum ejus opera clarius luce eſſet eadem exiſtere cum operibus ſui Patris.

(Margin: Theoph. Chryſoſt. Euthym. Bonavent.)

Si autem facio. Opera ſcilicet Patris mei, *& mihi non vultis credere, operibus credite.* Si verba mea vobis non perſuadent, perſuadeant opera, ut cognoſcatis ex eis, quis ego ſim, & credatis, quia *Pater in me eſt, & ego in Patre*; per identitatem unius naturæ, quæ mihi ab eo cum omnibus attributis eſt communicata. Unde rectè aſſerunt D. Chryſoſt. D. Auguſt. D. Cyrillus, Leontius, Theophylactus, Euthymius, Beda, D. Thomas, D. Bonavent. quod hæc verba: *Ego in Patre, & Pater in me eſt*; idem valent, ac illud quod ſupra Dominus dixerat: *Ego & Pater unum ſumus.* Unde ſubdit D. Chryſoſtomus ad hæc verba, homil. 60. in perſona Chriſti: *Nihil ego aliud quam quod ego Pater, manens Filius. Nihil ille aliud, quam quod ego manens Pater: & qui me novit, novit Patrem: & qui Patrem novit, novit & Filium.* D. Auguſt. tract. 48. in Joannem: *Non ſic dicit Filius, ait, in me eſt Pater, & ego in illo: quomodo poſſunt homines dicere, ſi enim bene cogitemus, in Deo ſumus: & ſi bene vivamus, Deus in nobis eſt, fideles participantes ejus gratiam, illuminati ab ipſo, in illo ſumus, & ipſe in nobis; ſed non ſic unigenitus Filius, ille in Patre, & Pater in illo, tanquam æqualis in eo cui eſt æqualis.* 80.

(Margin: Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. Leon. Theoph. Euthym. Beda. D. Thom. Auguſt.)

Quærebant ergo eum. Illud adverbium, *ergo*, indicat, quòd Judæi verba Chriſti intellexerunt, quibus debebant mitigari, ut Domini ſermonibus crederent, eiſdem magis accenſi furore ſunt, ut eum apprehenderent. In Græco additur iterum quod alludit ad id, quod ſuperiùs narratum eſt in feſto Scenopegiæ. Joan. 7. num. 30. 32. & 59. *apprehendere*, nempe per miniſtros. *Et exivit de manibus eorum.* Virtute nempe divina faciendo ſe inviſibilem: ut fecit cap. 8. Joan. num. 59. *De manibus eorum.* Quas virtute divina retinuit, *ne eum apprehenderent*, ait, *quia manus fidei non habuerunt.* 81.

(Margin: Græcus. Joan. 7. Joan. 8.)

Joan. 10. *n.* 40. Et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primùm, & manſit illic.

Num. 41. Et multi venerunt ad eum, & dicebant: quia Joannes quidem ſignum fecit nullum.

Num. 42. Omnia autem quæcunque dixit Joannes de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum.

VERSIONES.

*Syriac.n.*40. Et abiit trans Jordanem in eum locum,ubi fuerat Joannes, prius dum baptizaret: fuitque illic.

Arabicus. In quo Joannes baptizabat primum.

*Syriacus, num.*41. Veniebant autem homines quamplurimi ad eum, & dicebant: Joannem nec unum quidem ſignum edidiſſe.

Arabicus. Non fecit ſignum aliquod.

Theophyl. Signum edidit nullum.

*Syriac.n.*42. Quæcumque autem Joannes dixerat de viro iſto.

Arabicus. Multi ex illis crediderunt.

EXPOSITIO VIII.

82. Chryſoſt. ABiit iterum. Ut cederet furori Judæorum. D.Chryſoſtomus: *Ut abſentia ipſius ſedetur, & quieſcat indignatio.* Et dicitur, *iterum*, quia antequam Chriſtus prædicatione ſe manifeſtaret, ſolebat illic ad tempus habitare, Joan.1. n.28. *Trans Iordanem in eum locum.* Qui vocabatur Bethania, ſeu Bethabara. Ubi Joannes primum in exordio ſuæ prædicationis baptizaverat. Ibíque Chriſtus ab eo baptizatus; poſtea Præcurſor baptizavit in Ænnem juxta Salim, Joan.3. n.23. Cur autem Chriſtus potius tetenderit in illum locum, quàm in alium, docent communiter D. Chryſoſtomus, Leontius, Euthymius, Theophylactus, D.Thomas, Carthuſianus, & alii. Ut turba Dominum ipſum ſecuta ex loci conſpectu recordaretur teſtimonii, quod Joannes ipſe præbuerat, quòd verus Meſſias eſſet, & ita crederent in eum, & ideò hac de cauſa Evangeliſta notavit locum, ad quem ſe contulit. Addo etiam, quod ob ſuum eximium amorem in ſuum Baptiſtam, voluit repetere loca illa, in quibus ipſe degerat, ut ſolent facere illi, qui multum ſe diligunt. *Et manſit illic*, per tempus ſcilicet aliquod.

[Margin: Joan.1. — Joan.3. — Chryſoſt. Leontius. Euthym. D.Thom. — *Ob amorem in Baptiſtam repetit Chriſtus loca.*]

83. *Et multi venerunt ad eum.* Venerunt cum eo, fugientémque ſecuti ſunt, & multi etiam ex aliis locis fama miraculorum Chriſti convenerunt. *Et dicebant.* Duo ponunt efficacia argumenta, ut in Chriſtum credant. Primum: *Quia Joannes quidem ſignum fecit nullum.* Joannes cum tam magnus haberetur in populo, ut etiam de illo divulgaretur opinio, quod eſſet Chriſtus, tamen nullum fecit miraculum; ergo hic præcellentior eſt Joanne, digniſſimúſque ut illi credatur, ac tanquam Meſſias habeatur.Ecce memoria Joannis ad fidem profuit, atque ut in Chriſtum crederetur inducebat; nam ex collatione utriúſque veritas deprehendebatur.

[Margin: *Memoria Baptiſtæ inducit ad fidem.*]

84. *Omnia autem.* Ecce alterum argumentum credendi. *Quæcumque dixit Joannes: de hoc.* Nempe, Jeſu Chriſto. Quod ipſe ſit filius Dei, agnus Dei demonſtratus, major dignitate; fortióque ipſo Joanne virtute miraculorum, ac efficacitate baptizandi in Spiritu ſancto, & auferendi peccata mundi, Matth.3. n.11. Joan.1. n.26. & ſequentibus. *Vera erant.* Quæ dicebat Joannes vera extitiſſe apertè probavit eventus. Euthymius: *Quæcumque de hoc dixit Joannes vera erant rebus ipſis jam demonſtrata.* Unde ſubdit Evangeliſta: Et multi crediderunt in eum; quod ipſe eſſet verus filius Dei, verúſque Meſſias promiſſus in lege.

[Margin: Math.3. Joan.1. — Euthym.]

CAPUT XXXII.

Adoleſcens interrogatus de vita perfectione.

*Matth.*19. *Num.*16. Et ecce unus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?

*Num.*17. Qui dixit ei: quid me interrogas de bono? Unus eſt bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.

VERSIONES.

Syriacus. Et venit quidam accedens, ac dixit ei: Doctor bone, quid boni faciam?

D.Proſper. Quid faciens conſequar vitam æternam?

*Vatab.Pagn. n.*17. Cur me vocas bonum? Nullus eſt bonus, niſi unus, nempe Deus.

D.Auguſt. Si autem vis ad vitam venire, ſerva mandatum.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*10. *num.*17. Et cum ingreſſus eſſet in viam, pro currens quidam genuflexo antu eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam, ut vitam æternam percipiam?

*Num.*18. Jeſus autem dixi ei: quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi unus Deus.

*Luc.*18. *n.*18. Et interrogavit eum quidam Princeps, dicens: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo?

*Num.*19. Dixit autem ei Jeſus, quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi ſolus Deus.

EXPOSITIO I.

JAnſenius cap.10. hanc hiſtoriam cum ea de pueris oblatis ponit poſt hiſtoriam de Publicano. Quia verò Joannes in fine ſuperioris c.10. n.40. ait, quod Jeſus abiit iterum trans Jordanem, I.

[Margin: Janſen. Joan.10.]

Hiſtoria textus. Matth.19.

nem, & Matth. ſcribit c.19. n.1. Quod Jeſus *venit in fines Judææ trans Jordanem.* Et cùm ibi eſſet, interrogatus eſt à Phariſæis, *ſi licet homini dimittere uxorem.* Et poſtea manus impoſuit ſuper pueros oblatos. De quibus jam aliqua diximus ſuprà cap.18. Et quia prædicatoribus Dei verbi maximè inſervire intendimus; ideo juxta Matthæi textum ſequitur hæc hiſtoria.

D.Marcus. Abulenſ. Beda. Chryſoſt.

2. *Ecce unus.* Cùm Evangeliſta ait, *ecce*, attentionem parat hiſtoriæ, *Unus*, cupidus de ſua ſalute, *accedens* ad abeuntem à loco, in quo prius erat, D.Marcus ſcribit, genuflexo, quo denotat magnam reverentiam, aut venerationem. *Magiſter bone.* Sic Hebræorum Doctores captandæ benevolentiæ cauſa pro magna laude, ac honore à ſuis diſcipulis ſalutabantur. *Quid boni faciam?* Agnoſcit ad obtinendam vitam æternam non otioſè eſſe vivendum, ſed benefaciendum, ac operandum, ut certò habeam vitam æternam; nam, ut ait Abulenſis: Chriſtus de iſta vita æterna prædicabat; ideo quæſivit iſte genus boni, quod faciendo in illam iret felicitatem. Quærit iſte, ait Beda in Marcum, ut doceatur: *Non per parabolas, ſed apertè quibus operum meritis vitam æternam conſequi poſſit.* In hoc iſte laudandus, quod non poſtulat miracula ut alii, *qui ſignum de cælo petebant*, non corporis ſanitatem, ut multi, qui petebant temporalia, ſed oſtendi ſibi viam petit, per quam ad vitam æternam perveniatur, ut notavit D.Chryſoſt.

Auguſt. Marcus. Lucas. *Obſervatio mandatorũ ad vitam.*

3. *Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono?* Sic ſcribit D.Matth. Ad D.Marc. & Lucas ſic dictum referunt: *Quid me dicis bonum?* Et quamvis Evangeliſtæ diſcrepare videantur, minimè inter ſe diſcrepant, utrumque dixit Chriſtus Dominus, ut docet Aug. lib.3. de conſenſu Evang.c.63. *Quid me dicis bonum, & interrogas me de bono?* Nam quid me dicis bonum, refertur ad illud: *Magiſter bone.* Quid me interrogas de bono, ad illud Magiſter bone. *Unus eſt bonus Deus.* Marcus & Lucas habent, *Nullus bonus, niſi Deus ſolus.* Unus Deus per ſe, & naturâ bonus eſt, habet enim à ſe omnem bonitatem, cujus fons eſt, à quo homo, & reliquæ creaturæ hauriunt bonitatem. Sicque Chriſtus Dominus humiliter omnem laudem, ac bonitatem ſuam in Deum refert, ut nos idem facere inſtruamur. Sicque eum inducit; quòd ſi eum bonum agnoſcit, Deum eſſe fateatur. Ita communiter Patres; de quo latius, quæſt.2. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Is enim vitam aſſequitur, qui præcepta adimplet; non enim ſola fides ſufficit, ſed etiam neceſſaria eſt mandatorum obſervatio. Adoleſcens dixerat vitam æternam, ut habeam vitam æternam. Chriſtus ſolum appellat vitam, quia vita æterna ſimpliciter, ac propriè eſt vita permanens; hæc verò dolore plena, ac ſenſim deficit, ac ad mortem tendit.

Quæstio I.

Quis eſſet iſte juvenis, & quo animo acceſſerit ad Chriſtum?

Dives habetur ut Princeps.

4. Divus Matthæus in præſenti n.22. ſcribit de eo, quod *adoleſcens erat habens multas poſſeſſiones*; ſic de eo narrat D.Lucas, quod *erat dives valde*, & inter Judæos Princeps. Et qui tam dives erat, & tantas poſſeſſiones habebat, planum eſt, quod & Princeps à populo haberetur.

Hieron. Ambroſ. Cyril. Nazianz. Luc.10. Baſil. Chryſoſt. Euthym. Theoph.

Aliqui Patres antiqui, ut Divus Hieronymus in præſenti. Divus Ambroſius in cap.18. Luc. N.D. Cyrillus Alexandrinus lib.2. de Theſaur. cap.1. D.Gregorius Nazianzenus orat.36. quæ eſt 4. de Theolog. æſtimant hunc adoleſcentem fuiſſe illum Legiſperitum, de quo ſcribit Divus Lucas cap.10.n.25. Melius tamen Divus Baſilius homil. contra divites avaros. D.Chryſoſtomus hom.64. in Matth. Euthymius, Theophylactus, docent hunc adoleſcentem eſſe diverſum ab illo legiſperito; nam ſi eſſet legiſperitus, hoc Evangeliſtæ exprimerent, cùm de eo declarant, quod erat dives, adoleſcens, ac Princeps, & cum eſſet adoleſcens communiter legiſperitus reputari non poterat. 5.

Hieron. Cyrill. Ambroſ. Epiphan. Chryſoſt. Baſilius. Euthym. Theoph. Abulenſ. *Bono animo venit.* Maldonat. Barradas. Burgenſ.

Quantum ad animum, quo venit; citati D.Hieron. Ambroſ. D.Cyrillus, cùm dicant fuiſſe illum legiſperitum, conſequenter dicunt quòd animo tentandi venit, ut etiam tenet D.Epiphanius hæreſ.64. E contra tamen D.Chryſoſtomus, D.Baſilius, Euthym. Theophylact. citati, Abulenſ. quæſt.107. & communiter recentiores Maldonat. Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius & alii docent hunc adoleſcentem non malo, ſed bono animo, ac ſimplici ad Chriſtum adiiſſe. Acceſſit genuflexo, quod ſuperbia Phariſaïca non ſolebat facere. Secundò, quia quando aliquis tentandi animo Chriſtum interrogat, hoc Evangeliſtæ ſolent explicare, quod de hoc adoleſcente nil tale ſignificant. Tertiò, quia audita Chriſti doctrina de perfectione: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende, quæ habes, & da pauperibus*, triſtis abiit: Nulla autem triſtitiæ cauſa extabat, ſi ſimulato, ac malo animo Chriſtum interrogabat. 6.

Quæstio II.

Quare Chriſtus redarguit juvenem, quòd eum bonum vocaverit?

Cyrillus. Auguſt. Theoph. Gaudent. Hieron. Ambroſ. Nazianz. *Ad plenam fidem inducitur adoleſcens.*

Ad quæſtionem reſpondent, primò frequenter Patres, N. D.Cyrillus Alexand. lib.4. Theſaur. cap.1. Ac ſi dicat Chriſtus: *Cur*, ait, *ad hominem ſolummodo venit, & quod Deo naturaliter ineſt, mihi attribuis? Unus eſt enim natura bonus; Deus videlicet: ſi ergo me credis Deum eſſe, a quo adeo bonum, quid quaſi ad hominem venis? Sin autem Deum eſſe putas, ſed hominem ſolummodo, quare quod Deo ſoli attribuitur, homini accommodas.* D.Auguſt. lib.3. contra Maxim. cap.23. *Rectè*, ait, me appellabis bonum, ſi me noveris Deum. *Nam quando me nihil aliud, quam hominem putas, qui me dicis bonum? Non te facit bonum, nec beatum, niſi bonum immutabile, quod eſt ſolus Deus.* Theophylactus: *Verbis iſtis*, ait, *Chriſtus mentem hominis illius ſubliniorem reddere vult, ut ipſe tanquam Deus agnoſcatur.* Idem docent D.Gaudentius tract.7. D.Hieronymus, D.Ambroſius in Lucam, D.Nazianzenus cit. orat.36. Sic reſpondet Chriſtus adoleſcenti, qui eum bonum vocaverat: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi unus Deus.* Ut ſcribunt Marcus, & Lucas. Venerat adoleſcens multum rudis in Chriſti cognitione, eum enim ſolum exiſtimabat hominem; voluit ergo Dominus eum inducere ad plenam, ac perfectam ſui fidem, ac proinde veluti objurgando ait illi, quid me vocas bonum? Crede me eſſe Deum, & tunc bonum dices, nemo enim per ſe bonus, niſi 7.

niſi unus ſolus Deus. Unde bene ait Abulenſ. q. 113. Quòd hæc verba non ſunt dicta à Chriſto principaliter intentione redarguendi juvenem, ſed dandi ei occaſionem, ut eum cùm bonum dicat, Deum eſſe intelligat.

8. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſt. homil. 94. in Matth. *Ad altiora*, ait, *ſenſim Chriſtus adducebat juvenem, atque ab adulationis vitio liberare volebat, ut ſimul & à terrenis abduceret, & Deo affigeret.* Similiter Theophylactus: *Aliud quiddam*, ait, *corrigit Chriſtus docendo adoleſcentem: ne aduletur his, cum quibus converſaturus eſt.* Acceſſit juvenis blanda, & adulatoria voce Chriſtum bonum Magiſtrum vocans, Dominus vult ſenſum ad altiora adducere, ut autem ipſe inſtruatur, eum objurgat Chriſtus, ut adulatorium animum deponens ad percipienda cœleſtia fiat aptus. Adulator enim omnium bonorum cœleſtium incapax eſt. Deinde ut ſe oſtendat Dominus valde alienum ab adulatione, ne quis cogitet, quod blandiente voce aliquid ab eo impetrare valeat.

Theoph. — *Adulator ineptus ad bona percipienda.*

9. Hilar. Tertiò. D. Hilarius con. 19. in Matth. *Dominus*, ait, *in reſponſione ipſa ſeveritatem judicii ex ſe futuri proteſtatur, dicens; quid me vocas bonum? Is enim, qui ſcit impia, & iniqua punire, nomine bonitatis abſtinuit, ſoli hoc nomen Deo Patri reſervans: qui ſe judicem dando officio ſeveritatis exuerit, non quod bonus & ipſe non eſſet, ſed quod congrua in eum ſeveritate judex eſſet futurus.* Chriſtus Dominus à Patre ſuo conſtitutus eſt omnium judex, ut unicuique pro ratione factorum præmia; aut ſupplicia diſtribuat, bonitatis laudes à ſe rejicit, quæ judicii æquitati quodammodo inſidiari valent. Chriſtus integerrimus judex, nec elogiis ſubornari, nec laudibus corrumpi poterat, tamen ea devitavit, ut nos doceat tales acclamationes declinare; nam cum hæc efficaciter animum alliciant, ac inclinent, facilè juſtitiæ ſeveritatem enervant, ac æquitati faſcinum inferunt.

Laudes animum alliciunt, & ſeveritatem judicii enervant.

10. Alb. Magn. Quartò. Albertus Magnus: *Hoc dictum eſt*, ait, *Quid me dicis bonum? propter imperfectam voluntatem: quoniam temporale bonum in corde eligens; quæſivit de bono ſpirituali.* Quod etiam docet D. Thom. *Hoc dicit*, ait, *tanquam cognoſcens ejus affectum, quia non habebat animum ad obediendum bono.* Adoleſcens Dominum ore bonum vocat; & tamen ejus verba maximè diſſonabant ab ejus corde; nam in ore reſonabant bona ſpiritualia; in corde verò temporalia retinebat; illius ergo laudes, quas lingua pronunciaverat, rejicit Chriſtus, verba enim ore prolata, quæ longè diſcrepant à corde, contemnenda, ac parvi facienda ſunt, inde tanquam objurgando Chriſtus ea à ſe excludit, dicens: *Quid me dicis bonum?*

D. Thom. — *Verba, quæ diſcrepant à corde, parvi facienda.*

11. Celada. Quintò. Sic de hac re R. P. Magiſter Didacus Celada in Judith. cap. 11. §. 48. n. 233. notat, quod Chriſtus non reprehendit illos, qui tentantes eum dixerunt: *Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces*, Matth. 22. n. 16. Et tamen hunc juvenem, qui bono animo venit, ut dixi ſuperiori quæſt. graviter objurgat, quia eum bonum appellaverat: *Quid me dicis bonum?* Cur non etiam arguit, quid me dicis veracem? Reſpondet ipſe, quod Dominus taxat epithetum, quod adoleſcens magiſtro poſuit, nempe, *bone*; dicens, *Magiſter bone* Non enim eminentia magiſtri mera bonitas eſt, ſed veritas: unde libenter admittit epitheton veri, quod inſidiosè tentantes appoſuerunt, nempe: *Magiſter verax.* Invehitur verò in juvenem ſimplici animo præditum, quia eum bonum appellaverat, in laude decantanda, magis convenientia ad proprium munus attendenda eſt, quàm illius excellentia ac eminentia.

Matth. 22. — *Veritas propria magiſtri excellentia.*

12. Cajetan. Sextò. Ait Chriſtus: *Quid me dicis bonum? Unus bonus Deus ſolus.* Cajetanus, *dixit hoc*, ait, *ad docendum exemplo ſuo, quod cum laudamur, retorquere proprias laudes in divinam debeamus.* Non negavit Chriſtus Dominus his verbis ſe eſſe bonum, ſed adoleſcenti quaſi homo humiliter reſpondet, docens homines, omnium rerum bonitatem in unum Deum, à quo procedit, referendam. Cum Eliſabeth innumeras Virginis laudes decantaſſet: *Benedicta tu inter mulieres. Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini ad me.* Tunc ſacratiſſimam illa anima veluti impatiens ſuas laudes recipere, totum Deo, tribuens, ait: *Magnificat anima mea Dominum.* Luc. 1. n. 47. quod ponderans D. Bernard. ſerm... *In ſignum magnum*, ait, *magna quidem præconia: ſed & devota humilitas, nihil ſibi paſſa retinere, in eum magis univerſa refudit, cujus in ſe beneficia laudabantur.* De his multa variis in locis.

Humilis totam ſui laudem in Deū refert. — *Luc. 1. Bernard.*

13. Auguſt. Septimò. D. Auguſt. lib. 1. de Trinitate. c. 13. *Quid me interrogas*, ait, *de bono? Id eſt, iſtam formam, quam vides, quid interrogas de bono, & vocas me ſecundùm quod vides, magiſtrum bonum? Hæc forma filii hominis eſt: hæc forma apparebit in judicio, non tantum juſtis, ſed impiis & hujus formæ viſio non erit in bonum eis, qui malè agunt.* Ac ſi dicatur in perſona Salvatoris ad adoleſcentem. Quid me dicis bonum? Nam hæc forma filii hominis, quæ in judicio apparebit, & valdè apparet bona juſtis, & piis, ac pro eis intercedit, & loquitur ad Patrem. *At hujus formæ viſio non erit in bonum eis, qui male agunt.* Ad hæc ipſa humana Salvatoris figura iniquis, & temporalia affectantibus, ut tu es, ô adoleſcens, non apparebit eis tanquam bona, ſed ut valde dura, ipſóſque torquebit, ac damnabit, & quid magis terribile, ac formidabile, quàm quod ipſa Salvatoris figura, quæ nobis Patrem reconciliavit, ac placabilem reddidit, ipſamet nos in judicio accuſabit, & damnabit, ac æterno ſupplicio tradet?

Valdè durum habere mortem à tui reconciliatore.

14. Cùm Abſalon penderet è quercu. *Tulit Joab lanceas in manu ſua, & infixit eas in corde Abſalon*, 2. Regum 18. n. 14. cúmque ibi interfecit. Valdè mirum ſanè! quod mors ſit juveni illata à Joab qui pro ipſo apud Patrem, multa ſermonis figura interceſſerat, 2. Reg. 14. n. 19. Cur alta Dei providentia diſponitur, ut Joab, qui erat amiciſſimus Abſalon, qui apud patrem pro illo fuerat locutus, modo illius ſit crudelis carnifex? In majus ſanè Abſalon ſupplicium hoc ordinatur, ut illius ſit acerrimus carnifex, qui ejus fuerat pius mediator, ut ab illo reportaret mortem, per quem olim obtinuerat veniam. D. Chryſoſtom. in Pſal. 7. *Quod eſt*, ait, *admirabilius, qui Patrem ei reconciliavit, is ipſum interficit, propemodum inſtans vehemens accuſator.*

2. Reg. 18. 2. Reg. 14. — *Magnum ſupplicium ut tui mediator, ſit tui damnator.* — *Chryſoſt.*

Matth. 19. num. 19. Dicit ille: quæ? Jeſus autem dixit: Non homicidium facies: non adulterabis: non facies furtum, non falſum teſtimonium, dices.

Num. 18. Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum

proximum tuum , ſicut te ipſum.

Num.20. Dicit illis adoleſcens: Omnia hæc cuſtodivi à juventute mea , quid adhuc mihi deeſt ?

VERSIONES.

Syriac.n.18. Non occides : non mœchaberis.

Syriac.n.19. Et diliges proximum tuum, ut animam tuam.

Syriac.n.29. Hæc omnia obſervavi à pueritia mea , in quo defectuoſus ſum ?

Arias. Quid adhuc deficio ?

ALTER TEXTUS.

Marc.10. num 19. Præcepta noſti: ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dixeris , ne fraudem feceris , honora patrem tuum , & matrem.

Num.20. At ille reſpondens , ait illi : Magiſter , hæc omnia obſervavi à juventute mea.

Luc.18.n.20. Mandata noſti : non occides; non mœchaberis ; non furtum facies ; non falſum teſtimonium dices ; honora patrem tuum & matrem.

Num.21. Qui ait : Hæc omnia cuſtodivi à juventute mea.

EXPOSITIO II.

15\. SIncero , ac candido animo dixit adoleſcens : *Quæ* , ut jam ſuprà dixi quæſt.1. & cùm interrogat , quæ præcepta ab eo obſervanda ſunt, dupliciter explico. Primò , an ea præcepta, quæ à Moyſe erant tradita in lege , vel illa , quæ à Jeſu novo Doctore regni cœlorum ſuis diſcipulis, ac ſectatoribus dabantur. Vel ſecundo , viderat adoleſcens multa eſſe præcepta legalia , quæ Moyſes ſancivit , & inſuper multas eſſe traditiones Scribarum , ac Phariſæorum , quæ præcepta hominum dicebantur, & inter mandata antiqua, ac novas , & recentes traditiones multa , & permixta erat confuſio , ut ſemper animus ad illa fuiſſet anceps , & dubius , ac aliquando perplexus, ut illa omnia non valeret memoria retinere, & ideo adoleſcens quærit , quænam mandata ſint ab eo cuſtodienda : ex his bonus gubernator inſtruatur, ne innovet leges, ac multiplicet mandata , ut in ſubditis confuſionem faciat.

Multitudo mandatorũ in ſubditis, parit confuſionem , ac oblivionem.

16\. *Non homicidium facies.* Proponit Dominus præcepta antiqua in lege à Moyſe promulgata, & minutim omnia mandata non recenſuit , ſed ex numeratis alia intelligi voluit, quæ non numeraverat, præſertim cum ſermo eſſet bene in lege inſtructo, & nullam facit hic Dominus mentionem de præceptis primæ tabulæ , quæ ad Deum ſpectant , ſed tantum de præceptis ſecundæ tabulæ, quæ proximum reſpiciunt, ad quod bene reſpondet Abulenſ. hoc loco, quæſt.124. quod in præceptis ſecundæ tabulæ includuntur præcepta primæ tabulæ , amor enim Dei in amorem proximi includitur ; nam amor Dei amorem proximi producit : amamus enim proximum propter Deum, ex eo enim, quod omnium rerum auctorem diligimus, illius opera amamus.

Abulenſ. *Præcepta primæ tabulæ includuntur in præceptis ſecundæ.*

Dixit illis adeleſcens : Omnia hæc cuſtodivi à juventute mea ; à puero nempe in lege Dei educatus ſum , & illius gratia præventus , omnia mandata ſtudiosè ſervavi : *Quid adhuc mihi deeſt ?* Ut ſecurè , ac certo in vitam æternam deveniam. Syriacus legit : *In quo defectuoſus ſum ?* Boni ſcilicet , ac bonitatis , ut in ea proficiſcat, & habeam vitam æternam. 17.

Syriac.

QUÆSTIO III.

An adoleſcens in eo quod aſſeruit : Cuſtodivi omnia mandata , *ſit mentitus ?*

MAgna difficultas eſt in hac re , an adoleſcens in hoc ſuo dicto : *Omnia mandata ſervavi* , ſit verum locutus ? D.Hieron. hic ait : *Mentitur , ſi enim hoc , quod poſitum eſt in mandatis : diliges proximum tuum ſicut te ipſum : opere compleſſet , quomodo poſtea audiens.* Vade, & vende quod hab s , & da pauperibus. *Triſtis receſſit , quia habebat multas poſſeſſiones ?* Similiter D.Baſil homil. ait divites avaros , ait : *Quod mentitus eſt.* D.Auguſt. epiſt.89. *Quod arroganter locutus.* Eodem modo D.Irenæus lib.4. c.26. Auctor Imperfectus hom.33. D.Ambroſ. præfat. in 1.Pſalm. Clem. Alex. lib.4. ſtromat. Qui eo fundamento nituntur, quod cum audiſſet verbum , da pauperibus, *abiit triſtis.* Sapienter quidem , in corde enim ubi tam vehemens affectus ad poſſeſſiones dominatur, divina Dei gratia non ſolet aſſiſtere. 18.

Hieron. Baſilius. Auguſt. Iræneus, Imperfect. Ambroſ. Clem. Alex.

Oppoſitum tamen , quod ſcilicet adoleſcens non mentitus , ſed vera locutus , docent Origenes hom.8. in Matth. Beda , Marc.10. & hoc cap.19. Matth. Euthym. Lyran. Abulenſ. Carthuſ. Maldonar. Salmeiron, Barradas , Cornel. Et nituntur optimo fundamento , nam poſtquam ipſe dixit ſe omnia illa mandata ſervaſſe. Addit D. Marcus : Jeſus *autem intuitus eum , dilexit eum.* Abſque dubio quia vera loquebatur , & mandata ſervaverat. Beda citatus : *Si mendacii, aut ſimulationis , ait , nova reus teneretur , nequaquam intuitus arcana cordis ejus, eum diligere diceretur Jeſus. Diligit enim Dominus eos , qui mandata legis, quamvis minora cuſtodiunt.* 19.

Origen. Beda. Euthym. Lyran. Abulenſ. Carthuſ. Maldonar. Barrad. Cornel.

Confirmatur ex Origen. citata hom.8. qui ait: *Chriſtus Dominus quaſi conſentiens ei , qui dixit : Hæc omnia feci, reſpondit : Vade, vende omnia, da pauperibus.* Non arguit Dominus adoleſcentem de mendacio, ſed veluti dictis ejus conſentiens, ei majorem perfectionem oſtendit. Unde citatus Origen. juxta Marcum habetur : *Dilexit eum* , vel *oſculatus eſt eum: videtur enim affirmaſſe profeſſionem ejus , omnia hæc ſervavi à juventute mea.* 20.

Origen.

Nec ratio in oppoſitum omnino convincit. 21.
Nam diligere proximum, ſicut ſe ipſum, eſt præcepti : dare verò omnia pauperibus eſt conſilii.

Ad

Ad implendum autem præceptum dilectionis proximi, ſat eſt, quod homo pro loco, & tempore commodè det aliqua, aliàs divites, qui habent poſſeſſiones multas, ſi non dant omnia ſua pauperibus, proximos non diligunt ſicut ſe ipſos, quod nullo modo eſt dicendum, hoc enim tandum eſt conſilii, & Chriſtus, ut ad majorem perfectionem juvenem promoveret, hoc ſubjecit, ut omnia ſua relinquens pauperibus daret.

*Matth.*19. *num.*21. Ait illi Jeſus: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me.

*Num.*22. Cum audiſſet, autem adoleſcens verbum, abiit triſtis, erat enim habens multas poſſeſſiones.

V E R S I O N E S.

Orig. tract 8. *in Matth.* Vende omnia, quæ poſſides.

Arias. Vende ſubſtantiam tuam.

Syriacus. Ito, & vende poſſeſſionem tuam, & eroga pauperibus, & futurus eſt tibi theſaurus in cœlis, venique poſt me.

D.Dorothæus. Unum tibi deeſt, ut tollas crucem tuam, & ſequaris me.

*Pagnin.n.*22. Cùm audiſſet hunc ſermonem adoleſcentulus.

Syriacus. Abiit ægrè ferens, habebat enim poſſeſſionem multam.

Græcus. Receſſit mœrore affectus.

Euthymius. Abiit contriſtatus.

Arabicus. Habens multa bona.

A L T E R   T E X T U S.

*Marc.*10. *n.*21. Jeſus autem intuitus eum, dilexit eum; & dixit ei: Unum tibi deeſt: Vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: & veni ſequere me.

*Num.*22. Qui contriſtatus in verbo abiit mœrens: erat enim habens multas poſſeſſiones.

*Luc.*18.*n.*22. Quo audito, Jeſus ait ei: Adhuc unum tibi deeſt: omnino quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me.

*Num.*23. His ille auditis, contriſtatus eſt: quia dives erat valdè,

E X P O S I T I O III.

Cum adoleſcens dixiſſet ſe omnia mandata 22.
ſervaſſe. Scribit D. Marcus: *Jeſus autem* D.Marcus.
intuitus eum dilexit eum. Tunc Chriſtus Dominus oculorum viſu ſingularem amorem, ac benevolentiam erga eum denotavit, qua amplectitur, ac diligit obſervantes mandata. Tunc dixit ei Jeſus, ut ſcribit D.Lucas: *Adhuc unum tibi deeſt.* Quæ verba indicant juvenem non fuiſſe mentitum. *Si vis perfectos eſſe.* Conſummatus nempe in omni juſtitia, & ſanctitate. Hoc non eſt præceptum Evangelicum, ſed conſilium. Ideo ait, *ſi vis*, non jubeo, ſed conſulo, & ad altum perfectionis apicem te ſtimulo, ut notarunt
D. Hilar. D. Chryſoſt. D.Hieronym. D. Auguſt. Hilar.
D.Paſchaſius, D.Thom. D.Bonav. *Vade*, ſcilicet Chryſoſt.
in domum tuam. Cum alter adoleſcens petit fa Hieron.
cultatem eundi domum ſuam, ut parentem ſuum Matth.8.
ſepeliat, negat ei Chriſtus dicens: *Sequere me,* *Eleemoſyna*
& dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, Matth 8. *propria parentum*
n.22. Huic verò dat licentiam pro eleemoſynis *ſepulturæ præ-*
faciendis, in tanta æſtimatione eſt apud Deum *ferenda.*
eleemoſynis faciendis, in tanta æſtimatione eſt apud Deum eleemoſyna, ut propriæ parentum ſepulturæ videatur præferenda.

Vende, abſque conjunctione, *vade*, *vende.* 23.
Conjunctionis omiſſio magnam emphaſim habet, *Eleemoſyna*
ut denotaretur, quod in operibus charitatis nulla *citò facien-*
ſit mora facienda, ſed ubi domum attigeris, vende, *da.*
& da. *Vende*, magno animo, ac contemptu rerum temporalium. *Quæ habes.* D.Marcus, & Lucas ſcribunt: *Omnia quæcumque habes, vende.*
Et Syriacus vertit, *poſſeſſionem tuam.* Univerſa Syriacus.
enim tua, nil tibi retineas. Vende, & ex pretio habito *da pauperibus.* Non ait, da cognatis, &
amicis divitibus, quia, ut inquit D. Remigius, Remigius.
hoc eſt affectus amoris naturalis, quo facultates tuas à te non abdicas, ſed quas aſſervandas tuis tradis. *Et habebis theſaurum in cœlo.* Non enim tuas opes perdis, ſed eas melius tibi colligis, ac recondis. *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis*, Prov.16. n.17. *Jactura ſubſtantiæ terrenæ* Prov.16.
cœlorum opes emuntur, ut ait D.Hilarius. *Veni* Hilar.
ſequere me; cum paupertate, & rerum contemptu. Hieron.
D.Hier. ad Ruſtic. *Chriſtum nudum nudus ſequere.*
Ponit hîc Dominus tria præcipua conſilia 24.
Evangelica, quæ Chriſti amore omnes Religioſi ſuis tribus votis ſequuntur. Primum conſilium continentiæ, ac caſtitatis n.12. *Sunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum.* Secundum paupertatis. *Vende quæ habes, & da pauperibus.* Tertium obedientiæ. *Veni ſequere me.* Obedi nempe mihi, meiſque mandatis, meámque obedientiam uſque ad mortem, ſequere, & imitare. Vide Thom.2.2. quæſt.186. art.8.
Cum audiſſet autem adoleſcens verbum. Seu, ut D.Thom.
habet Syriacus, *ſermonem iſtum.* Non irriſit ſer- 25.
monem, aut calumniatus eſt, ſeu obmurmuravit, *Interrogat,*
ut faciebant frequenter Phariſæi, iſte enim can- *ut qui deſi-*
dido, ac ſimplici animo diſcendi, ac obtempe- *derat, au-*
randi acceſſit. Audiens autem à ſe divitias eſſe *diat.*
abjiciendas tertius eſt rei difficultate, & quia ei promptitudini, qua venerat, non cohæreret; ideo verecundia affectus, nec unum verbum reſpondit: Unde fortè ob ſui levitatem dicitur adoleſcens; in quo

quo Judaicum populum ſignificatum intelligit. D.Chryſoſt. hom. 33. in Matth. *Judaicus*, ait, *populus erat adoleſcens, non ætate, ſed levitate: moribus immaturis, non annis.* Quando acceſſit, vocavit bonum Magiſtrum. *Magiſter bone.* Sic aliquorum mos eſt, quod ſæpè alios laudibus evehunt, in adulatione extorqueant, quæ ipſi deſiderant, ac ubi eventus illorum votis non reſpondet, omnino tacent, & amplius nil laudis dicunt.

Chryſoſt. *Populus Judaicus inconſtans.*

26. *Abiit triſtis.* Seu triſtis factus, ac mœrens dejecto animo. D.Hieronymus in Catena: *Abiit triſtis. Hæc eſt triſtitia, quæ ducit ad mortem.* Qui enim à Chriſto diſcedit, triſtitia repletur; qui verò eſt in ejus conſortio, gaudio exultat. *Habens multas poſſeſſiones.* Ideo triſtatur, quia à ſe poſſeſſa audit dimittenda. D.Auguſt. epiſt.43. ad Paulinum, & Teraſiam: *Unde*, ait, *juvenis iſte triſtis diſceſſit, niſi quia magnas habebat divitias? Aliud eſt enim nolle incorporare, quæ deſunt; aliud jam incorporata divellere: illa enim velut extranea repudiantur: iſta velut membra præſcinduntur.*

Hieron. *Solum in Chriſto lætitia.* Auguſt.

QUÆSTIO IV.

Quare benignitas in pauperes conſtituitur via ad omnes perfectiones?

27. DE pauperte evangelica eſt ſermo, quæ non ſub præcepto traditur, ſed ſub conſilio, ut docent Patres citati in expoſitione. D.Paulin. epiſt.2. *Conſilium enim dat*, ait, *non præceptum, qui non dicit: eſto perfectus, ſed ſi vis eſſe perfectus: quia libertas voluntatis, quæ bona cum eſt, ſuprà legem eſt, non cogitur, ſed ſuadetur, & ipſa ſibi lex eſt.* Ut ipſa perfectio undique conſummata exiſtat, ad eam Chriſtus præcepto non obligat, ſed voluntatis affectu pulſat auditorem; nam dum ipſa voluntas ſibimet lex eſt, maximè condecorat opera, & nobilitat actiones; nam ex voluntate, ac pietate comite jucunda Chriſti eſt ſchola, ut dixit D.Gregor. Nazianz. orat.8. *Volentium enim eſt pietatis Sacramentum.*

Paulin. *Ex voluntaria operatione creſcit perfectio operis.* Nazianz.

28. Ad noſtram quæſtionem, cujus difficultatem addubitans proponit Origen. tract.8. in Matth. *Si perfectus eſt*, ait, *qui habet omnes virtutes, quomodo qui vendit omnia ſua, & dat pauperibus? Quomodo ſtatim erit ſine ira, ſine concupiſcentia, ſuſcipiens omnes virtutes, & deponens univerſam malitiam?* Perfectus vitio caret, & omnibus virtutibus inſignitus exiſtit, qui autem dat eleemoſynam pauperibus, pietatem oſtendit, quomodo ergo ibi omnibus virtutibus reſplendet?

Origen. *Difficultas quæſtionis.*

29. Sic reſpondet citatus Origenes: *Non tamen ſic, ut in ipſo tempore, quo tradit bona ſua pauperibus, fiat omnino perfectus: ſed in illo die incipiet ſpeculatio Dei adducere eum ad omnes virtutes.* Ubi primum homo pauperibus bona ſua erogat, ipſa Dei ſpeculatio eum ad omnes virtutes adducit; ipſa ſpeculatio ſumi poteſt, activè, & paſſivè. Activè prout eleemoſynarius in paupere Deum contemplatur, deinde erga eum, charitatem, humilitatem, ac manſuetudinem exhibet. Vel paſſivè, prout Deus eximium eleemoſynarii affectum ſpeculatur, ut ad eum faciem ſuum convertat, ipſúmque omni dona, ac virtute repleat. Unde D.Auguſtin. lib.5. contra Fauſtum, cap.9. expendens præfata verba Matth. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende, quæ habes, da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo.*

Origen. *Eleemoſyna conſtituitur via ad omnes perfectiones.* Auguſt.

Veluti dubium noſtræ quæſtionis attingens, ait: *Huic militiæ Chriſtianæ propter quoddam commercium charitatis ſubjungitur, etiam quædam ſtipendiaria multitudo, cui dicitur in fine: Eſurivi, & dediſtis mihi manducare.* Pauperum grex, à magno Doctore appellatur ſtipendiaria multitudo; quodnam ſtipendium ſolvent pauperes, cum ipſi omnibus ſint deſtituti? Rectè ſanè eſt *ſtipendiaria multitudo.* Quia tanquam ſub nomine tributi, ac ſtipendii ſuo benefactori pietatis vectigal pendit, in hac vita conferens omne virtutis bonum, & in altera æternam beatitudinem pandens, & inde dicitur quòd homo habeat theſaurum in cœlo.

Eleemoſyna pro ſtipendio habet ſalutem.

Animalia immunda in linteo oſtenſa Petro Gentiles denotabant, ut docent D.Auguſtinus citand. D.Baſil. in cap.14. Iſa. D.Chryſoſtomus Lyran. Carthuſianus, & alii, de quibus dicitur Petro: *Surge, occide, & manduca.* Quod cum Petrus recuſaret quadrupedia, & ſerpentia terræ manducare, ſtatim audit: *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.* Quod Cornelio Centurione jam jam ad Petrum veniente, ac accedente dicebatur. Sed unde Cornelius, qui olim extiterat Gentilis, ac gentium more vixerat, tantum habuit, ut Angelus ei appareret, à quo præmonitus eſt, ut ad ſe Petrum advocaret, à quo illuminatus eſt in fide Chriſti, ſanctum Baptiſma ſuſcepit, ita mundatus, ac purificatus eſt, ut Chriſti membrum meruerit fieri, ac ejus Eccleſiæ incorporari? Ipſemet Angelus rem illi explicat: *Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei*, Actorum 10. n.4. Sic potens eſt eleemoſyna purificare, ut Gentilem hominem valeat ab omni ſqualoris macula mundare, ut fiat delicatus, & aptus cibus, ut Chriſto, ac ejus Vicario Petro valeat conviſcerari. D.Auguſt. ſerm.26. de Diverſis: *Quoniam*, ait, *in ſignificatione Petrus perſonam geſtabat Eccleſiæ. Eccleſia corpus Chriſti eſt. Reſpiciat ergo jam mundatas gentes, quibus peccata donata ſunt. Unde miſerat ad illum Cornelius Gentilis homo, & qui cum illo Gentiles erant. Hujus eleemoſynæ acceptæ mundaverunt eum ad quendam modum, reſtabat autem, ut tanquam cibus mundus incorporaretur.* 30.

Auguſt. Baſilius. Chryſoſt. Lyran. Carthuſ. Actor.10. *Per eleemoſynam homo mundatur, ac incorporatur Chriſto.* Auguſt.

Pro hac munditie, quam eleemoſyna præſtat, maximè facit D.Ambroſius ſerm.13. *Ita eleemoſyna*, ait, *extinguit peccata, ſicut aqua Baptiſmi gehennæ extinguit incendium: ergo eleemoſyna quodammodo aliud eſt lavacrum, ut ſi quis fortè poſt Baptiſmum humana fragilitate deliquerit, ſuperſit ei, ut iterum eleemoſyna inundetur.* Nota ſequentia verba ſancti Doctoris: *Niſi quod ſalva fide dixerim: indulgentior eſt eleemoſyna, quam lavacrum: lavacrum enim ſemel datur, & ſemel veniam pollicetur; eleemoſynam autem quoties feceris, toties veniam promereris.* Exaggerat ſanctus Pater efficaciam eleemoſynæ, ut id, quod Baptiſmus ſemel præſtat, eleemoſyna ſæpe promereatur, & impetret, non tanquam Sacramentum, ut Baptiſmus, ſed diſpoſitivè tantùm, prout hominem diſponit, ac præparat, ut veniam, ac gratiam aſſequatur. 31.

Ambroſ.

Matth.16.n.23 Jeſus autem dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cœlorum.

*Num.*24. Et iterum dico vobis; faci- lius eſt camelum per fora- men acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum.

VERSIONES.

*D.Hilarius, Can.*19. Difficile divitem venturum in regnum cœlorum.

*D.Chryſoſt. homil.*64. Difficile divites intrabunt.

S.Gaudentius, hom.de vil- lico. Quàm difficile, qui pecunias habent intrare in regnum cœlorum.

Syriacus. Rurſus verò dico vobis: fa- cilius eſt camelum ingredi per foramen acus, quàm divitem ingredi in regnum Dei.

Luc.Burgenſ. ex Græco. Levioris laboris eſt camelum &c.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*10. *num.*23. Et circunſpiciens Jeſus, ait diſcipulis ſuis: quam diffi- cile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt.

*Num.*24. Diſcipuli autem obtupeſce- bant in verbis ejus: at Jeſus reſpondens ait illis: filioli, quam difficile eſt, confi- dentes in pecuniis in reg- num Dei introire.

*Num.*25. Facilius eſt camelum per fo- ramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

*Luc.*18.*n.*24. Videns autem Jeſus illum triſtem factum, dixit: quàm difficile, qui pecunias ha- bent, in regnum Dei in- troibunt.

*Num.*25. Facilius eſt enim camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum.

EXPOSITIO IV.

32. Lucas. Videns Jeſus juvenem triſtem, ut ſcribit D. Lucas, ex ejus triſtitia occaſione accep- ta, dixit diſcipulis ſuis: *Dives difficile intrabit in regnum cœlorum:* quia divitiarum cupiditas radix eſt omnium malorum, ut teſtatur Apoſtolus, 1.Tim.6. 1.Timoth.6. num.10. Ex qua oriuntur furta, rapinæ, & lites; earúmque poſſeſſio fomentum eſt omnium iniquitatum, ſuperbiæ, gulæ, lu- Auguſt. xuriæ, ac aliorum vitiorum. Unde D.Auguſt. lib.83. q.quæſt.36. appellat retentionem bono- rum venenum virtutis, nutrimentum malorum.

Ut etiam lib.7. de Civitate cap.4. D.Gregor.lib.2. Moral. cap.17. Gregor.

33. *Et iterum dico vobis.* Id, quod dixerat, modò magis amplificat, & durius repetit tanquam ſi diceret: Superius propoſui difficile eſſe divitem ſalvari, nunc addo, quod *facilius eſt camelum per foramen acus tranſire*, hoc erat vulgare prover- bium apud Magiſtrós Judæos, ad rem difficilem, vel impoſſibilem ſignificandam, *quàm divitem intrare in regnum cœlorum.* Illo ergo communi, ac vulgari proverbio, exaggeratione, ac hyperbolica locutione explicat Dominus, quàm difficile ſit, divites ſalvari, ut hac ſententia Magnates ſeculi deterreantur, quæ ſunt Dei cogitent, & quæ ſunt charitatis in proximos exhibeant. Quod magis explico ſequenti quæſt.

QUÆSTIO V.

Explicatur Domini hæc ſententia: Faci- lius eſt camelum per foramen acûs tranſire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum.

34. *Duplex ſen- tentia.* Valde diverſimodè Auctores nomen cameli, ſicut & foramen acus interpretantur. Pri- mò. Cùm nomen Græcum hic poſitum ſit æqui- vocum, & ſignificet tam funem nauticum, quo ligantur naves; & etiam animal vulgariter ca- melum dictum; ideo aliqui aiunt, ut teſtantur Theophylactus, & Euthymius, quod camelus in præſenti ſignificat craſſum funem, quo Nautæ utuntur ad projiciendas anchoras. Alii, ut Gloſſa, Magiſter hyſtoriæ Eccleſiaſt. c.101. & Albertus Magnus, dicunt in Jeruſalem fuiſſe portam quan- dam parvam, quæ acus dicebatur, per quam ca- meli cum oneribus non poterant intrare, & ideo neceſſe erat exonerari, ut ingrederentur, & hoc commentum non diſplicuit Cajetano. Theoph. Euthym. Gloſſa. Alb.Magn. Cajet.

35. *Tria notata.* Pro explicatione quæſtionis tria notanda ſunt primò hîc ſignificari animal grande, ac altum, & gibboſum, quod vulgariter camelus appellatur, eſt communis ſententia. Ita D.Auguſt. lib.2. de quæſt. Evang. cap.47. D.Gregor. lib.35. moral. cap.11. Et hîc Origenes, S.Hilarius, D.Chryſoſt. D.Paſchaſius, S.Thom. & alii communiter. Erat vulgare proverbium apud Hebræos ad ſignifi- candam rem difficillimam, ac impoſſibilem dice- re, facilius tranſibit camelus per foramen acûs quàm talis res fiat, & hoc proverbio utuntur etiam Thalmuldiſtæ, ut teſtatur Caninius in no- minibus Hebraïcis Novi teſtamenti. Secundò, Emanuël Sà, & Lucas Burgenſ. foramen acûs interpretantur, vel quod habet acus in fine, vel quod facit acus cuſpide. Tertiò. Ut rectè nota- runt D.Remigius, Albertus Magnus, S.Thom. D Bonaveut. Carthuſ. Abulenſ.q.167. in fine per divites intelliguntur illi in præſenti, qui multo tempore amant ſuas divitias, in eiſque confi- dunt, ac in illis collocant ſuam ſpem, de his lo- quitur Chriſtus Dominus juxta Marc. citatum, num.24. ait ſuis diſcipulis: *Filioli, quam difficile eſt confidentes in pecuniis in regnum Dei intrare, fa- cilius eſt camelum*, &c. Nam divites illi, qui ha- bent divitias, & eas non amant, nec in illis con- fidunt, poſſunt intrare in regnum cœlorum, & ſunt valde laudabiles, de illis dicitur Eccleſ.31. num.8. Auguſt. Gregor. Origen. Hilar. Chryſoſt. Paſchaſ. D.Thom. *Commune proverbiũ.* Sà. Burgenſ. *Foramen acus.* Remig. Alb.Magn. D.Thom. Bonavent. Carthuſ. Abulenſ. *Qui divites denotantur.*

Eccleſ.31. num.8. *Beatus dives, qui inventus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperavit in pecunia, & theſauris.* Et ſtatim ſubditur: *Quis eſt hic, & laudabimus eum?* Talis enim laudabilis eſt, & beatus vocatur.

36. *Communis & vera explanatio textus.* Primò reſpondeo ad quæſtionem cum communi ſententia Patrum, in præſenti explicat Dominus hoc communi proverbio, *facilius camelus intrabit*, &c. Quàm difficile ſit divitem intrare in regnum cœlorum. Dixerat enim ipſe ſuprà: Matth.7. *Arcta eſt via, quæ ducit ad vitam*, Matth.7. n.14. Modo anguſtias hujus vitæ, nobis ante oculos objicit, admonens, quod nullus illuc eſt intraturus, niſi à ſæcularium rerum ſarcina exoneretur, ſicut enim foramen acûs non eſt capax cameli propter nimiam ſui anguſtiam, & propter grandem illius molem, ac tumorem. Ita quoque via, quæ ducit ad vitam, non capit divitem propter ſui anguſtiam, & propter hujus tumorem. Ut ergo Euthym. dives ingrediatur, ait Euthym. *Oportet omnem repellere tumorem juxta Apoſtolum, & attenuari per* Maxim. *voluntariam paupertatem.* S.Maxim. hom. in feſto *Quàm difficiliter dives ingrediatur in cœlum.* S.Michaëlis: *Quiſquis ergo*, ait, *honoribus inflatus fuerit, & auri theſauris dilatatus, tanquam onuſtum, & impeditum animal per anguſtum regni iter tranſire non poterit. Simul enim ut ſe exiſtimat perveniſſe, ſarcinam ejus exigua porta non capiens repercuſſo limine retrorſum redire cogit.* Ex quo admonet Sixtus. S.Sixtus lib.de divitiis: *Inſtruatur dives, ait, ut pauper ingredi contendat, quo opulentus intrare non poterat.* Hilar. Nam, ut ait S.Hilar.Can.29. in Matth. *Grave onus innocentia ſubit, incrementis opum occupata.*

37. Itaque in textu facilius eſt camelum per foramen acûs tranſire, &c. hoc non indicat impoſſibilitatem, ſed nimiam difficultatem ut dives ingrediatur in cœlum: ſi quis verò his non contentus inſtet, quod dicitur in textu: *Facilius eſt camelum per foramen acûs tranſire, quàm divitem*, &c. Quod denotat quandam impoſſibilitatem. Reſ- D.Thom. Abulenſ. pondebitur cum D.Thom. his & Abulenſ.quæſt. 168. Quod camelus non poſſit intrare per foramen acûs, hoc eſt ſecundum leges naturæ; quod autem dives, qui amat divitias, in eiſque confidit, cum ſit in peccato mortali ſecundùm leges divinæ juſtitiæ non poteſt intrare in regnum cœlorum; facilius autem eſt, ut omnis natura ſubvertatur, quàm quod divina juſtitia immutetur. Deus enim fidelis eſt in promiſſis ſuis, & ſe ipſum 2.Timot.2. negare non poteſt, 2.Timoth. n.13. At interveniente Dei manu, ejuſque gratia, qua ex peccatore homo convertitur; & fit juſtus, tunc expeditè intrat, & advolat in cœlum. De quo infrà in hoc cap. n.44.

38. *Divitiæ diviti non ſunt in ſuum commodum, ſed in onus, ac impedimentum.* Secundò moraliter. Camelus non valens intrare per foramen acus ſignificat divites ſuperbos, ac tumidos, in quorum dorſo incumbunt largæ latæque ſarcinæ, quæ tantum ſunt ad commodum aliorum, ipſiſque camelis non ſunt ad uſum, ſed tantum ad impedimentum, ne valeant intrare per anguſtam portam cœli, ipſáque cœleſtia dona Auguſt. accipere. D.Auguſt. ſerm.33. de tempore, de hoc adoleſcente petractans, ſic ait: *Utique qui dicebat: quid boni faciam, vitam æternam deſiderabat, ſed plus amabat, quod tenebat, vidit Dominus occupatas manus, dare vult, ſed non habet, ubi ponat, occupatæ ſunt manus accipientium, dicit enim tibi Dominus, Vade vende, omnia da pauperibus, & pone illa in cœlo, quia in terra impediunt.*

39. Imperfect. Tertiò. Auctor Imperfectus homil.33. tenet, quòd camelus ſignificat Gentiles; acus verò Chriſtum Dominum, ſic ait ipſe: [Gentium animæ aſſimilatæ ſunt tortuoſis camelis, in quibus erat gibbus idololatriæ: quia cognitio Dei erectio eſt animarum. Acus autem eſt filius Dei: cujus prima pars ſubtilis eſt ſecundùm divinitatem, alia verò groſſior ſecundùm incarnationem ejus. Tota autem recta eſt, & nullam habet deflexionem, per cujus vulnus paſſionis gentes ingreſſæ ſunt in vitam æternam, ac acu conſuta eſt immortalitatis tunica: ipſa eſt acus, quæ ſpiritui conſuit carnem. Hæc acus Judaïcum populum junxit, & gentium: hæc autem amicitiam Angelorum, & hominum copulavit: facilius eſt tamen gentes tranſire per foramen acus, quam divites Judæos intrare in regnum cœlorum.] Hæc ille, & ſatis eruditè. *Acus Chriſtum, camelus gentes denotat.*

40. D. Paſchaſ. Non omittam tamen, quæ in eadem cogitatione eleganter hic D.Paſchaſius lib.8. in Matth. ſcribit: Acus, ait, geminam formam habet, priorem acutiſſimam, per quam cuncta perforat ac penetrat, aliam verò retro, quæ perforata eſt, & poſt ſe fila trahit. Unde nec immeritò per acum ipſe Chriſtus intelligitur perforatus in Paſſione, per quod utique foramen omnia ad ſe, & poſt ſe trahit. Cujus divinitas penetrat omnia, pertingit ad omnia: cujus humanitas, quia paſſa eſt trahit poſt ſe omnia, per cujus vulnus paſſionis gentes ingreſſæ ſunt in vitam æternam. Et divinitas ejus ac ſi prior pars cuncta noſtra penetrat, & perluſtrat interiora, à quo conſuta eſt immortalitatis tunica, quæ olim conciſa fuerat per Adam. Quomodo divites, qui deſignantur per camelum, ut ſuprà dixi, intrabunt per foramen acus, ac in cœlum? Acus Chriſtum adumbrat, in cujus ineffabili compoſito natura divina omnia penetrat, & pertingit; humanitas verò tot foramina habet, quot vulnera in paſſione ſuſcepit, qui autem ſic ſe extenuat, ac componit, ut ejus vulneribus adhæreat, ac in his foraminibus petræ recipiatur inſtar fili in acus foramen deductus, omnia ſecuriſſimè tenet, ad quæ diviniſſimas illa acus intrat. Dic quæſo, quò ingreditur acus, & non ingrediatur filum ejus foramini immiſſum? Sic nullò ibit Dei filius, quo non eat ille, qui ejus ſacratiſſimis vulneribus adhæret. *Qui Chriſti vulneribus adhæret, ad omnia cœleſtia bona tranſit.*

41. Cùm audit Thomas Chriſtum ſurrexiſſe à mortuis, ait: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam*, Joan.20. num.25. Cum nuntiatur Thomæ Joan.20. glorioſa Chriſti Reſurrectionis vita, pro ſigno, ac teſtimonio tanti triumphi non quærit videre quatuor dotes glorioſi corporis, illius ſcilicet claritatem, penetrabilitatem, &c. ſed tantum lethalia vulnera, quæ potiùs mortis, quàm vitæ indices erant. D.Chryſol. ſer.84. *Quæſivit iſta*, ait, Chryſol. *Thomas, non ſolùm cordis ſui, ſed omnium hominum curabat incertum. Certè prophetia magis, quàm cunctatio fuit.* Pro teſtimonio magnificæ Reſurrectionis, non dotes, ſed vulnera quærit, ex habitu doctrinæ Chriſti prophetali ſpiritu agnovit, quod magis ipſa vulnera; quàm dotes corporis glorioſi gloria indicabant, ac proinde pro efficaciori, & majori teſtimonio non dotes, ſed vulnera corporis Chriſti petit. *Chriſti vulnera omne bonum indicant.*

Matth.19. num.25. Auditis autem his diſcipuli mirabantur valde dicentes: Quis ergo poterit ſalvus eſſe?

Num.26. Aſpiciens autem JESUS dixit illis: apud homines

hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.

VERSIONES.

Pagnin. n.25. His auditis diſcipuli expaverunt.

D. Hilarius Can.20. Diſcipuli admirabantur, & metuunt: dicentes, neminem poſſe ſalvari.

Euthymius. Diſcipuli exterriti ſunt valde.

Syriacus. Diſcipuli autem cum hæc audiſſent, obſtupuerunt vehementer, & inquiunt: quis poteſt ſervari?

Græc. n.26. Intuitus eos Jeſus.

Syriacus. Apud Deum verò nihil non poſſibile eſt.

ALTER TEXTUS.

Marc.10. Qui magis admirabantur, dicentes ad ſemetipſos: & quis poteſt ſalvus fieri?

Num.27. Et intuens illos Jeſus, ait; apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum: omnia enim poſſibilia ſunt apud Deum.

Luc.18. n.26. Et dixerunt, qui audiebant: & quis poteſt ſalvus fieri?

Num.27. Ait illis: quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deo.

EXPOSITIO V.

42. His auditis. Quod tam arcta, & anguſta eſſet via vitæ, támque difficillimum, divitem in regnum cœlorum introire. *Diſcipuli mirabantur valde.* Seu ut alii legunt, *expaverunt.* Syriacus, *obſtupuerunt*, ſeu ut habet Euthymius, *exterriti ſunt.* Ob tam arduam doctrinam quæ tantum periculum gehennæ, & exilium à patria divitibus minabatur; ſed ex hoc ipſis gaudendum eſſe videbatur, qui omnia ſua dimiſerant ob Chriſtum; ut meritò addubitat D. Chryſoſtomus hom.64. in Matth. *Cujus ergo rei gratia, ait, diſcipuli qui nimium inopes erant turbantur?* Pulchrè reſpondet: *Quia propter perditionem aliorum dolebant: quorum omnium jam charitate afficiebantur: & quaſi magiſtrorum, ac patrum viſcera ſuſceperant. Sic enim pro univerſo terrarum orbe, hujus ſententiæ acrimonia expaverunt, ut non parva eis conſolatione opus fuerit.* Ex divitiis Apoſtoli nullum periculum ſibi metuebant, exemplo tamen pietatis accepto à Domino, quia paſtores orbis erant conſtituti; ideo maximè de aliis curam agebant, de eorúmque periculo dolebant. Sic David certus de ſalute ſua ex divina promiſſione, adhuc timidus *deſperabat ſe poſſe evadere à facie Saül*, 1.Reg.23. n.26. Non quia ſibi, ſed ſuis nocumentum à Saüle inferendum verebatur.

[Margin: Syriacus. Euthym. — Chryſoſt. — *Boni Prælati ſuorum plagas, pluſquã ſuas fo-mi-dant.* — 1.Reg.23.]

43. *Quis ergo poterit ſalvus eſſe?* Seu ſalvus eſſe, ac intrare in regnum cœlorum. Meritò tamen dubitatur, cùm pauſſimi ſint divites in comparatione multitudinis pauperum, quomodo ex ſententia prolata contra divites, inferunt diſcipuli raritatem ac paucitatem ſalvandorum. Quod dubium pertractat D. Auguſtinus lib.1. qq. Evangel. q.1. dicens: *Quod ait Dominus divitem non intrare in regnum Dei, & Diſcipuli dicunt: quis poteſt ſalvus fieri? Cum pauci ſint divites in comparatione multitudinis pauperum; intelligendum hos omnes, qui talia cupiunt?* Acutè ſanè Auguſtinus dubium ſolvit; nam licet multi ſint pauperes, multique, qui opulentis poſſeſſionibus renuntient, ut Chriſtianam paupertatem religiosè ſequantur, tamen pauci ſunt, qui non habeant affectum ad divitias, ac qui ex renuntiatis non reſumant aliquem affectum, ideo ergo ex ſententia prolata contra divites, rectè inferunt Apoſtoli: *Quis ergo poterit ſalvus eſſe?* Quia pauciſſimi ſunt, & qui opes non concupiſcant, & ſi aliqui effectu eas contemnunt, tamen adhuc quibuſdam retinaculis tenaci affectu eis adhæreſcunt.

[Margin: Auguſt. — *Pauci, qui ex renuntiatis non habeant affectum ad opes.*]

44. *Aſpiciens autem* Jeſus, Seu, ut habet Græcus: *intuitus eos* Jeſus; ſcilicet diſcipulos ſuos, benigno, nempe vultu, ut eorum anxium animum ſedaret, & ait: *Apud homines hoc impoſſibile eſt.* Ut ſcilicet viribus naturalibus, ac humana arte, camelus per foramen acûs trajiciatur, ac dives intret in regnum cœlorum. *Impoſſibile eſt*, impoſſibile eſſe intelligitur. *Apud Deum autem omnia ſunt poſſibilia.* Deus enim potentia ſua univerſa poteſt facere, & quantum ad camelum poteſt Deus facere, ut ſubſtantia cameli locum non occupante transferatur per foramen acûs. Quod verò ad divitem attinet, poteſt Deus gratia, & auxiliis ſuis animum divitis movere, ut divitias, earúmque amorem abjiciat, & ab omni illarum fiducia, & concupiſcentia abſtractus ad divina, ac cœleſtia imò & ad paupertatem evangelicam totus transferatur.

[Margin: Græcus.]

CAPUT XXXIII.

Reliquimus omnia.

Matth.19. num.27. Tunc reſpondens Petrus, dixit ei? Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis?

VERSIONES.

D. Gregor. Nyſſ. Relictis omnibus, quæcumque habuimus.

Syriacus. Et ſecuti ſumus te, quid igitur nobis futurum eſt?

Arabicus. Quid prope eſt, ut ſit nobis?

Vatablus. Quid ergo obveniet nobis?

ALTER TEXTUS.

Marc.10. num.28. Et cœpit ei Petrus dicere: ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te.

Luc.18.

Luc. 18. *n.* 28. Ait autem Petrus: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te.

EXPOSITIO I.

1. TUnc *Reſpondens*, accepta occaſione ex his, quæ Dominus dixerat ſuprà adoleſcenti recuſante dare ſua pauperibus, & Chriſtum ſequi, in hæc verba prorumpit *Petrus*, tanquam totius Collegii Apoſtolici caput. *Ecce*, rem magnam, & grandem denotat. *Nos*, Non pro ſe, ſed pro omnibus agit. *Reliquimus omnia.* Noſtra bona, uxores, parentes, & fratres, ac cognatos, & etiam propriam noſtram voluntatem, *& ſecuti ſumus te.* Te nudum nudi ſecuti ſumus, tuum exemplum imitantes, tuiſque præceptis obedientes. Et non latè, ac largè refert Petrus ſua, ac ſuorum Coapoſtolorum merita, & obſequia, ut ſolet fieri apud mundiales Principes, ſed breviter, ac ſtrictè, ut ponderavit Chryſoſt. hom. 65. *Diligenter expende*, ait, *quam exquiſitè duo illa, quæ Chriſtus à divite petiit, ut ſcilicet pauperibus ſubſtantiam diſtribueret ſuam, & Chriſtum ſequeretur, breviter complexus eſt: dicens, reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Et exinde de præmio in cælo ac de gloria in vita æterna quærit. *Quid ergo erit nobis?*

Chryſoſt.

QUÆSTIO I.

Quare Petrus modò facit hanc interrogationem?

2. Paſchaſius. REſpondet primò D. Paſchaſ. lib. 9. in Matth. *Excitatur*, ait, *ſubitò Petrus, ut interroget, quaſi teſtis potentiæ Dei factus, & confirmet de ſe, ſuiſque promiſſionem Dei. Quoniam & ipſe Petrus, & omnes Coapoſtoli: nec non & quamplurimi, qui crediderunt ex Judæis, contra poſſibilitatem humanam per Dei gratiam crediderunt in Chriſtum.* Dixit Chriſtus adoleſcenti, quod ut perfectus eſſet, debebat ſua vendere, & dare pauperibus, ipſúmque per imitationem ſequi, quod cùm ille audiſſet, abiit triſtis. Ex quo Chriſtus explicavit nimis arduum eſſe divitem ſua renuntiare, & intrare in regnum cœlorum, ex quo interrogantes diſcipuli dixerunt: *Quis poterit ſalvus eſſe?* Reſpondit Jeſus: *Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia.* Tunc immediatè ait Petrus: *Ecce nos reliquimus omnia.* D. Paſchaſius: *Quaſi teſtis potentiæ Dei factus.* Nam quod homo ſua bona dimittat, ſuámque voluntatem, quæ intelligitur etiam ſub illo, *reliquimus omnia*, ut Chriſto adhæreat, hoc non eſt ex naturæ viribus: ſed ſolùm ex Dei gratia.

Quod homo relinquant ſua, ſuamque voluntatem hoc poſſibile ex Dei gratia.

3. Euthym. Secundò. Euthymius: *Timuit Petrus*, ait, *ſibi, & condiſcipulis, quaſi ipſi minus feciſſent, quia non vendiderant, quæ habebant, nec dederant pauperibus, ideo etiam ait: Ecce nos non vendidimus, nec pauperibus dedimus, ſed ſimpliciter omnia reliquimus.* Quam ſententiam ſequuntur Cajetanus & Janſenius. Duo dixerat dominus adoleſcenti. Primum: *Vende, quæ habes, & da pauperibus.* Secundum: *Sequere me, & habebis theſaurum in cœlo.* Viderat Petrus quod ipſe cum cæteris Apoſtolis, licèt Dominum eſſent ſecuti, & omnia ſua reliquiſſent, non tamen ea vendiderant, nec pauperibus ribus dederant, ac ſi omnia non feciſſent, quæ Dominus adoleſcenti dixerat, ideo anxius de præmio quærit, qualenam futurum ſit, & ſanè qui à Chriſto vocantur, ut ipſum ſequantur, ſi quid obſequii, & ſpiritualis lucri prætermittant, multum anxii ſint, cum in negotio ſalutis omnia abundantiſſimè, ac perfectiſſimè ſunt impendenda.

Cajetan. Janſen.

Qui à Chriſto vocantur timeant, ne aliquid in ejus obſequio deſit.

4. Laudat Chriſtus Dominus ſuæ dilectæ ſponſæ greges: *Dentes tui*, ait, *ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus*, Cantic. 4. n. 2. Ecce proponitur juſtorum grex, imò ſanctorum Monachorum, ut vult D. Bernard. ſerm. 63. in Cant. & dicitur lotus, detonſus, aſcendens, & pariens gemellos fœtus omnium virtutum, ac charitatis ad Deum, & proximum. Ecce ſancti, ac juſti vocati à Deo, & ita ſolliciti, & anxii in negotio ſuæ ſalutis, maximè metuentes, ne aliquid divini obſequii prætermittant, & ideo quamvis ſint detonſi, & loti non quieſcunt, ſed adhuc aſcendunt edentes glorioſos omnium virtutum actus. Gillibert. Abbas ſerm. 32. in Cantic. *Attendis*, ait, *quod non tibi ſufficit detonderi, non ſufficit exonerari, non ſufficit locum, & novum fieri; niſi ſtatim aſcendas, & ſpiritu incedas, qui renovaris in ſpiritu.*

Cantic. 4. Bernard.

In negotio ſalutis abundanter impende.

Gillibert.

5. Hieron. Tertiò. D. Hieronymus: *Petrus*, ait, *loquitur confidenter, reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: fecimus, quod juſſiſti, quid igitur dabis nobis præmii?* D. Chryſoſtomus homil. 65. *Diligenter expende*, ait, *quam exquiſitè duo illa, quæ Chriſtus à divite petiit, ut ſcilicet pauperibus ſubſtantiam diſtribueret, & Chriſtum ſequeretur, breviter complexus eſt, dicens: reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Ambo enim hæc facta jam erant: nam ſua reliquerunt, ut ipſum ſequerentur.* Idem docent Origenes, D. Paſchaſius, S. Thomas, & alii, & hæc eſt veriſimilior ſententia, ſignificabat Petrus ſe, & alios Apoſtolos omnia jam feciſſe, quæ Chriſtus ab adoleſcente poſtulaverat, nam omnia ſua reliquerunt; an verò vendiderint, ut pauperibus darent, negant Euthymius, Cajetanus, Janſenius. Quamvis res non conſtet, tamen maximè non conſentaneum perfectioni Apoſtolicæ, quod Apoſtoli ex ſuis rebus aliqua vendiderint, ac pauperibus dederint, aliqua verò etiam ex affectu charitatis, ſuis propinquis, qui pauperes erant, reliquerunt. Ita Maldonatus, Barradas, & alii.

Chryſoſt. Origenes. Paſchaſius. D.Thom. Euthym. Cajetan. Janſen.

An Apoſtoli dederint omnia ſua pauperibus?

Maldon. Barrad.

6. Quartò. Vidit Petrus, quod illud, quod adoleſcens triſtis recuſat, ipſe libentiſſimè cum cæteris Apoſtolis eſt amplexatus; ſi ergo juveni, ut bona ſua dimitteret, ac Chriſtum ſequeretur, promittebatur theſaurus in cœlo. *Da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo*, Matth. 19. n. 21. Ipſi verò Petro, ac cæteris Apoſtolis, qui ante promiſſionem ſua reliquerunt, qualiſnam erit eorum merces? *Quid ergo erit nobis?* Ac ſi dicerent: Juvenis illo objecto præmio ante oculos noluit ſua dimittere, & te ſequi; nos verò, qui nullo ſpectato præmio noſtra dimiſimus, ac te ſecuti ſumus, *quid ergo erit nobis?* Vide ſuprà c. 22. n. 17. & c. 27. n. 161.

Qui non objecto præmio ſua dimittit, magno præmio dignus.

7. D.Thom. Quintò. In eadem ſententia D. Hieronymus, D. Thom. *Reputabat Petrus*, ait, *magnum feciſſe, quia omnia dimiſerat.* Quam doctrinam conſilii adoleſcens, qui omnia præcepta legis ſervaverat,

noluit tenere, ut ſua dimitteret, & pauperibus daret, quod non eſt præcepti, ſed conſilii, ut dixi ſuperiori c.32. expoſ.3. Ideo D.Petrus, ut inquiunt D.Hier.ac Paſchaſ.magna fiducia interrogat, *Quid ergo erit nobis?* Nam ipſe cum cæteris Apoſtolis omnia præcepta, & conſilia obſervaverat, ut Chriſtum cum paupertate ſequeretur. Et ſi qui præcepta legis adimplent, magno replentur præmio. *Quid ergo erit nobis?* Qui præcepta, & conſilia omnia perfectiſſimè obſervamus, qualiſnam erit merces; qui enim præcellunt in merito, debent præcellere & munere, ac dono.

Qui præcellunt in merito, præcellant & in præmio.

8\. *Factum eſt autem quadam dies, & tranſibat Eliſæus per Sunam: erat ibi mulier magna*, 4.Regum.4. n 8. Mulier magna id eſt dives, potens, ac devota, ut explicant Lyran. Carthuſ. Hugo, & alii; quæ mulier tenuit Prophetam, & excepit eum hoſpitio; maximè dubitant Interpretes, cur Scriptura ſuum uſitatum morem invertit, ut non de viro, ſed de muliere faciat mentionem; Cum ex ipſo textu expreſsè conſtet, quod mulier hæc habeat virum, ibi, n.9. & 14. Cur ergo dicitur: *Mulier magna, id eſt dives*; nam ut ibi notat Lyran. ſatius videbatur dicendum, Erat ibi *vir magnus, id eſt dives.* Nam divitiarum dominium, ac diſpenſatio non ad mulierem, ſed ad virum pertinet. Deinde cùm ſæpè Eliſæus diverteret in domum illam, eaque commoraretur, ſic mulier ſe habebat erga domum illam, ac ſi in ea vir non eſſet, nec mulier viro eſſet ſubordinata, ſed domeſticam curam, ac imperium ſola illa teneret; imò cùm pro gratitudine vult minus ſolvere, non ad virum, ſed ſolùm ad mulierem dirigit ſermonem. *Ecce ſedule in omnibus miniſtraſti nobis, quid vis ut faciam tibi?* Ibi n.13. Cur cum viro non partitur gratitudinem? Ecce qui præſtantiores ſunt merito, præcellunt præmio; & mulier quæ conditione ac ſexu inferior eſt, tamen cùm virtute viro emineat, non ſolùm legis præcepta ſervans, ſed conſilia adimplens, pauperes hoſpites benignè recipiens, illiſque de neceſſariis providens, ſic exinde ſublimior extollitur, ut vir penè immerſus maneat, & præter Scripturarum morem non de viro, ſed de uxore fit ſermo, tanquam ac ſi in illa domo vir non ſit dominus, ſed ſervus, omniúmque rerum jus ex nobili virtutis imperio ad uxorem pertineat Abulenſ.q.15. *Quare Scriptura,* ait, *facit hic mentionem ſpecialiter de fœminis, cum iſta haberet virum viventem, & contra Scripturæ conſuetudinem, & modum loquendi: cum vir ſit caput mulieris? Reſpondetur, quod mulier erat melior viro, & famoſior; ideo fit mentio principaliter de illa.* Vide ſuprà c.2. n.159. & c.27. n.161.

4.Reg.5. Lyran. Carthuſ. Hugo. Inferior ex merito habet jus imperii. Abulenſ.

Quæstio II.

Quare Petrus interrogans cum admiratione mercedem requirit, cum tamen ipſe totius Eccleſiæ eſſet caput conſtitutus?

9\. Ait Petrus: *Ecce nos reliquimus omnia:* illud adverbum, *ecce*, admirationem denotat, rem magnam dicit; & certè mirabile eſt, quod homo relinquat omnia ſua, ſuam voluntatem, & ſemetipſum, ut infra in ſequentibus quæſtionibus expendam; hic tamen duo quæro.

10\. Primò. Valde mirabile, quod homo, qui omnia ſua reliquerat, ab omnibúſque expoliatus erat, adhuc tamen ſollicitus præmium procurat, mercedem ambit, cùm valde frequens ſit apud mundiales, ut ſolum habenti detur. Profecturi fratres Joſeph in terram Chanaam, ut parentem Jacob adducerent in Ægyptum. Ait eis Joſeph: *Ne dimittatis quidquam de ſupellectili veſtra, quia omnes opes Ægypti veſtræ ſunt*, Gen.45. n.20. Chald. habet: *Quoniam optima totius terræ Ægypti veſtra erunt.* Videtur ſub his verbis latêre contradictionem; ſi enim omnia bona Ægypti, ac optima illius eis promittitur, ad quid neceſſe eſt, ut humilem ſuam ſupellectilem ſecum aſportent? Ex ipſa ſanè cauſa, quia opes Ægypti eis promittuntur, neceſſe eſt, ut omnia ſua adducant in Ægyptum; nam apud principes ſæculi non datur niſi habenti, & ut ipſi obtineant opes Ægypti, magna ſuorum bonorum copia requiritur; nam ſi his fuerint expoliati, nil eis dabitur, ſed omnium inopia laborabunt. Dominus ille talentorum, in ſenſu morali dicimus, ait ſervis ſuis: *Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo*, Matth.25.n.29. Habenti talentum, plus talentorum datur; non habenti autem talentum; & lucrum ejus, quod videbatur habere, aufertur.

Gen.45. Chald. Solum habenti datur. Matth.25.

11\. Secundò. *Ecce*, Et valde mirabile, quod Petrus, qui jam officio, ac magna dignitate potiebatur; tamen adhuc aliis conſulit, pro eiſque loquitur, ut ipſi munera, ac mercedem conſequantur, quid mirabilius, quàm quòd homo, qui loco, ac officio eſt inſignitus, & bene accommodatus, de aliis non obliviſcatur, ſed pro eis omnibus juribus procurans verba faciat? Multis Moyſes intercedit pro populo, non verò Noë. Cum Moyſes audiſſet à Deo ſe velle delere gentem illam, ait, *Cur Domine iraſcitur furor tuus, contra populum tuum, quem eduxiſti de terrâ Ægypti?* Exod.32. n.11. Ait Deus Noë: *Finis univerſæ carnis venit coram te*, Gen.6. n.13. Tamen Noë nil rogat, nec deprecatur pro toto orbe; unde tanta diverſitas? Dixit Deus Noë: *Fac tibi arcam.* Et cum ipſe tam commodum locum, ac tantum animantium regimen teneret; facile totius orbis obliviſcitur, ut pro nullo verba faciat, ac loquatur.

Valde mirabile quod homo bene accommodatus de aliis agat. Exod.32. Gen.6.

12\. Educunt Angeli Lot de ſubverſione Sodomæ, dicúntque ei, *in montem ſalvum te fac.* Rogabat Lot, ut ei concedatur civitas Segor, in qua ipſe cum ejus habitatoribus poſſit ab incendio incolumis ſervari. Dixitque ei Angelus: *Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubvertam urbem pro qua locutus es*, Geneſ.19. n.21. Quod explicans D. Chryſoſt. ait in perſona Angeli: *Petitionem tuam tibi exhibeo, propter te, etiam civitati parcam, quaſi diceret, non ſolùm annuo precibus tuis, ſed ultra nulla erit pœna habitatoribus infligenda.* Maximè dubitabis, quomodo civitas Segor tam facilè rogationibus Lot concedatur, cum tamen Abrahamus multis orationibus exhibitis pro illis civitatibus nil valuit impetrare? Gen.18. n.25. Major erat ſanctitas Abrahami, quàm Lot; & tamen Abrahamus rogans, nil obtinet; exoranti verò Lot una integra civitas conceditur, quæ hujus rei cauſa? Lot aſſignatus fuerat mons tanquam conveniens locus, ut in eo ſalvari poſſit, & tamen cum ipſe tam commodum locum impetraſſet, de aliorum non obliviſcitur ſalute, ſed maximè recordatur, ut pro ipſis procuret, ac loquatur, & inde ejus oratio tantum placuit Deo, ut id, quod Abrahamo negatum eſt, libentiſſimè Lot concedatur.

Gen.19. Chryſoſt. Gen.18. Multum promeretur, qui bono loco obtento de aliis recordatur.

Tertiò.

13. Tertiò. In hoc dubio verſamur, quod in titulo quæſtionis propoſuimus, quare cum Petrus eſſet primus Apoſtolorum factus, ac totius Eccleſiæ caput magnorúmque miraculorum operator, & tamen adhuc ſuper hæc præmium quærit, ac de mercede interrogat, *Quid ergo erit nobis?* Illa bona licèt magna, erant tamen tranſitoria hujus vitæ, magnus autem Petrus in nulla re præter Deum quieſcebat; animus noſter perituris minimè contentus impletur, ſed magis irritatur. Vehementer Rachel exoptabat filium, voti compos ei naſcitur Ioſeph. *Vocavit nomen ejus Joſeph, dicens: addat mihi Dominus filium alterum*, Geneſ. 30 n. 24. Rachel optatis fruitur; Cur non quieſcit? Cur modò alterius filii magno deſiderio æſtuat? Natus ille, res quædam temporalis ſæculi. Ex quo illius poſſeſſione affectus non impletur, ſed magis ſtimulatur, ac accenditur, ut altero potiatur. *Addat mihi filium alterum.*

Bona hujus ſæculi non ſatiant, ſed appetitum irritant.

Gen. 30.

14. De bonis temporalibus ait Job. 5 n. 5. *Cujus meſſem famelicus comedet, & bibent ſitientes divitias ejus.* Res ſanè mirabilis, ſi integram meſſem habent, quomodo famelici? Si integras divitias retinent, quomodo ſitientes? Erant bona temporalia, quibus appetitus non impletur, ſed irritatur, nec illis bonis ſaturatur, ſed magis provocatur. Unde juſti, ſicut & Petrus in præſenti omnibus rebus perituris contemptis majora quærunt, ſolum Deum deſiderant, in cujus contemplatione conquieſcunt; unde piè, ac devotè dicebat D. Auguſt. lib. 2. confeſſion. *Et ſi omnia, quæ ſunt in mundo habeam, te non habeam, pauper ero; ſi autem te ſolum nudum inveniam, etſi cætera, quæ ſunt in mundo non habeam, ditiſſimus ero.*

Job. 5.

In ſolo Deo voluntas ſatiatur.

Auguſt.

Quæstio III.

Quare ſolus omnibus interrogat pro omnibus?

15. Hieronym. Chryſoſt. In perſona omnium Apoſtolorum, ut ait D. Hieronymus, interrogabat Petrus; imò, ut ait D. Chryſoſtomus homil. 65. *Apoſtolus quoque ad univerſi orbis commodum non dubitavit interrogare.* Et hìc maximè notandum eſt, quod dum Petrus Apoſtolorum nomine quærit, eos junctim, ac maxima unione colligatos numerat, *reliquimus omnia.* Tanta enim unio frequenter eſt paupertatis effectus; paupertas enim mirificè omnes conjungit, ac aſtringit in unum; è contra verò divitiæ, ac bona temporalia multam diviſionem, ac ſeparationem inducunt. Dicunt ſibi ad invicem filii Adam: *Venite faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum, & celebremus nomen noſtrum antequam dividantur in univerſas terras*, Geneſ. 11. num. 4. Hæc verba dixerunt, ut notat D. Thomas, *magno affectu, & cum multa communi concordia.* Si ergo omnes erant tanta unione, ac amicitia colligati, unde diviſionem, ac ſeparationem conjecturaverunt? Erant ipſi in multa opulentia, ut dominatores univerſæ terræ; tanta autem rerum affluentia certiſſimum futuræ diviſionis prænoſticum erat: favet Philo lib. de confuſione linguarum: *Quamvis improbiſſimi*, ait, *ultricem tamen ſcelerum ſuorum Dei juſtitiam præſagientes: dicunt, priuſquam diſſipemur.*

Divitiæ pariunt diviſionem.

Geneſ. 12. D. Thom.

Philo.

16. Abulenſ. Reſpondet ad noſtram quæſtionem Abulenſ. quæſt. 85. quia Petrus audacior, ſeu confidentior erat apud Chriſtum, & cæteris ardentior, ac ſollicitior ad iſta quærenda, ideo fortaſſis citius occurrit ei in mentem iſta quærere, quàm alicui aliorum. Secundò. Petrus in majori honore erat apud Chriſtum, quàm cæteri; deſignatus erat à Domino, ut totius Eccleſiæ caput, & ideò omnium perſonam repræſentans, pro omnibus loquebatur; unde cùm aliquid eſſet quæſitum ab omnibus, Petrus pro omnibus reſpondebat, ut cum ad portas Cæſareæ Chriſtus ad diſcipulos ait: *Vos, quem me eſſe dicitis?* Ex perſona omnium Apoſtolorum reſpondet Petrus: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, Matth. 16. n. 16. Matth. 16.

Petrus in magno honore apud Chriſti.

17. Tertiò. Petrus generosè ad mortem, carcerem ac laborem, ipſe ſolus ſe offert Chriſto: *Domine, tecum paratus ſum in carcerem, & in mortem ire*, Luc. 22. n. 33. *Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*, Matth. 26. n. 33. Et cum occaſio datur, ipſe ſolus ſe periculo objicit. *Extendens manum, exemit gladium ſuum, & percutiens ſervum Principis Sacerdotum, amputavit auriculum ejus*, ibidem n. 51. At verò cùm de præmio, ac mercede eſt ſermo, ipſe ſollicitus pro omnibus procurat, ac loquitur: *Reliquimus omnia.*

Luc. 22. Matth. 26.

Petrus ſolus periculoſe offert, in præmio pro omnibus agit.

18. Ait Sponſa: *In lectulo meo per noctes, quæſivi illum, & non inveni.* Et ſtatim ſubdit: *Surgam, & circuibo civitatem; per vicos, & plateas quæram, quem diligit anima mea. Quæſivi illum, & non inveni.* Et poſt largam indaginem, ac longam inquiſitionem, ait: *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*, Cant 3. num. 4. Anima ſancta multum inſudavit, ac laboravit, ut dilectum ſuum reperiret. Nam per multas noctes ipſum quæſivit, & non invenit, multotieſque per vicos, & plateas civitatis, quam plurimis periculis expoſita, ut à cuſtodis vulneribus afficeretur, ut alibi ei contigit; altis vocibus eum exquirit, & non invenit. Tandem amor multo zelo abundat. Ut canit Virgilius eclog. 2.

Cant. 3.

Generoſus animus ſolus ſe periculo objicit omnibus verò procurat bona.

Invidioſus amor, res invidioſa voluptas. Virgil.

Unde apud mundiales: qui diligunt, minimè patiuntur amorem in plures dividi, ſed totum ſibi integrum malunt. Cur anima ergo ſancta in parentum domum vult ſuum dilectum introducere? Et non potiùs in ſuam, ut eum totum uni ſibi reſervet? Amatrix anima ſancta quamvis in labore, ac ſudore ſuum dilectum exquirendi ipſa ſola ſit tamen ſic vult eum tenere, ut ſimul amet illum à pluribus poſſideri, maximéque affectat, ut multi de ſui amatoris amore, vivant; ideo illum non introducit in peculiarem, ſed in communem domum matris ſuæ, ut ab ejus fratribus participetur. Gillibert. Abbas ſerm. 6. in Cant. *Deliciæ ejus*, ſcilicet Sponſæ, ait, *ſunt, tecum eſſe dilectum ſuum, non invidet, non zelatur. Dilectum ſuum, omnium vult eſſe dilectum.* Vide multa de hac re tam hoc tomo, quàm 1. 2. & 3. in Indice, verb. *Communicare.* Gillibert.

Quæstio IV.

Quare cùm Petrus pauca, haberet, dicit ſe reliquiſſe omnia?

Rectè ponderat D. Chryſoſtom. homil. 65. *Quænam ſunt hæc omnia*, ait, *quæ dicis ô Beatiſſime Petre reliquiſſe? Arundinem, retia, uni.* 19. Chryſoſt.

verſumque piſcatorium artificium? Hæc tu vocas omnia? Quomodo ergo tanquam de magna re dicis te reliquiſſe omnia?

20. Reſpondeo. Primò ad quæſtionem cum communi ſanctorum Patrum ſententia, quòd Petrus tanquam de mirabili negotio dicit, *reliquimus omnia:* quia non ſolùm reliquit univerſa ſua, ſed etiam affectum, amorem, ac voluntatem habendi, multum autem apud Deum relinquit, qui etſi pauca poſſideat, habendi tamen deſiderium dimittit. D.Greg. homil. in Evang. *Affectum*, ait, *debemus potiùs in hac re penſare, quàm cenſum. Multum reliquit, qui ſibi nihil retinuit; multum reliquit, qui quantum libet parum, totum deſeruit. Certè nos, & habita cum amore poſſidemus, & ea, quæ minimè habemus, ex deſiderio quærimus. Multum ergo Petrus, & Andreas dimiſerunt, quando uterque etiam deſideria habendi de reliquit.* Theophyl. *Tametſi*, ait, *videatur Petrus non dimiſiſſe magna aliqua, utpote pauper: ſed diſce, quòd re ipſa multum etiam ipſe reliquit. Etenim & parvarum rerum magna tenemur affectione, ſed & omnes voluptates Petrus reliquit, & cum parentibus amorem carnis. Illa enim affectione non ſolùm contra divites, ſed etiam pauperes militant.* Tanto affectu, ac amore tenetur pauper ad ſuam rem exiguam, ac dives ad ſuam magnarum rerum amplitudinem, à quarum voluntate exuti ſunt Apoſtoli; ut ait D. Antiochen. homil. 113. ſimiliter Bedas S.Thom. Albertus, & alii.

Gregor. *Potius affectus voluntatis, quàm cenſus penſandus.*

Theoph.

Antioch. Beda. D.Thom. Albert.

21. *Vidit Jeſus quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo. Et dixit: Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plus omnibus miſit*, Luc. 21. n. 2. Quomodo in tam parva pecunia oblata plus omnibus? Nonne plus Anania, & Saphira ex pretio agri venditi poſuerunt ad pedes Apoſtolorum? Quomodo plus omnibus vidua illa attulit? Anania, & Saphira ſic dederunt partem pretii ex agro, ut aliam ſibi reſervarent, Actorum 5. n. 2. At verò vidua ſic dedit duo æra minuta, ut ſimul ei offerret voluntatem dandi totum, quod habebat, nullúmque affectum ſibi aliquid retinendi reſervavit. Euthymius; *Etſi*, ait, *pauper erat poſſeſſionibus, dives tamen animo oſtenditur, ideo Salvator, qui non donum ponderat, ſed voluntatem, plus omnibus miſiſſe dicit.*

Luc. 21.

Actor. 5. *Non res oblata, ſed affectus volũtate penſatur.*

Euthym.

22. Secundò. Origenes homil. 9. in Matth. *Etſi minima, ait, & contemptibilia Petrus cum fratre ſuo reliquerit, quando relictis retibus ſecuti ſunt eum: ſed non minima ſunt æſtimata apud Deum conſiderantem, quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt, ut etiam ſi multas habuiſſent poſſeſſiones, omnia ſine dubio reliquiſſent, nec ab eis ullo modo retenti fuiſſent ab impetu dilectionis hujuſmodi. Et puto, quod magis confidens Petrus de affectu ſuo, quam de qualitate rerum relictarum, dixit: Ecce nos reliquimus omnia.* Minima illa ſua reliquerunt Petrus, & Andreas, ex multa tamen dilectione erga Deum. *Ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt.* Magni autem apud Deum eſt meriti minimum quodlibet opus, dummodò magno erga eum amore, & charitate compellatur. Deinde Apoſtoli ſic minima dimiſerunt; ut in illis minimis ingentem voluntatem probarent, qua ſe volebant pro Chriſto ab omnibus quæ babebant, vel habere poterant, exuere; in illiſque minimis univerſa ſua Deo conſecrabant; ſic enim viri perfecti præſtant minima, ut in minimis totum præſtare videantur.

Origenes.

Vir magnus tanto affectu dat minima, ac ſi univerſa præſtitiſſet.

23. Ait Deus Abrahamo: *Circumcidetur in vobis omne maſculum, & circumcidetis carnem præputii veſtri*, Geneſ. 17. num. 10. Per peccatum primus parens ſubjecit ſe, ac totum ſuum ſemen diabolo, inſtituit Deus circumciſionem in ſignum fœderis, ac populi diſtinctivi Dei, ut per illam Abrahamus cum toto ſuo ſemine antiquam ſervitutem videretur exuere, & ſe totum Dei obſequio dedicatum monſtraret, ſed cùr ad hanc totam ſubjectionem indicandam quædam minima particula corporis deſignatur; cur non potius inſtituitur aliquando ſignum, quod in toto hominis corpore appareat? Loquebatur Deus cum Abrahamo, & qui ſpiritu Dei aguntur, ſic minima tanto affectu præſtant, ut in minimis omnia ſua præſtare videantur, ac ſic hujuſmodi viri tanto animo minima ſua exuunt, ac ſi ibi univerſa ſua deponant. D. Athanaſius in Catena Græca ad cap. 2. D.Luc. *Ex quo*, ait, *audivit Adam, terra es, & in terram ibis, mori ejus, & corrumpi corpus cœpit. Et exinde corporis quandam partem, & quidem ejus procreatricem mulctare juſſi ſunt: prædicti totum eſſe exuendum.* Expende ultima verba.

Geneſ. 17.

Tanto animo exuat minimum, ac ſi omnia deponat.

D.Athanaſ.

Tertiò. D. Hieronymus facit combinationem inter Apoſtolos, ad Zachæum; ſic ait epiſtol. ad Pamach. *Zachæus dives erat, Apoſtoli pauperes. Diviſit ille medietatem ſubſtantiæ ſuæ, quæ remanſerat, ſuſcepit Chriſtum hoſpitem, ſalus facta eſt domui ejus, & tamen, quia parvulus erat, & Apoſtolicæ proceritati ſe non poterat extendere, non fuit in duodecim numero Apoſtolorum; Apoſtoli autem quantum ad voluntatem totum mundum reliquerunt.* Apoſtoli dicunt: *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* At Zachæus Luc. 19. n. 8. de ſe ait: *Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus.* Apoſtoli omnia dimittunt, Zachæus verò ſolam medietatem largitur; cur etiam ad omnia ſua largienda non ſe extendit? Zachæus parvulus erat, cùm parvulis detinebatur, & inde medietati ſuæ ſubſtantiæ adhærebat, & ideo ſupremam omnium rerum renuntiationem non attingebat, ad quam ut ad rem multum arduam ſoli illi pervenerunt, quia ad Apoſtolicam proceritatem evecti ſunt. 24.

D.Hieron.

Luc. 19.

Magnæ ſolum vir magnus, & non parvulus aggreditur.

Abraham habitavit in terra Chanaan, Lot verò moratus eſt in Oppidis, quæ erant circa Jordanem, Geneſ. 13. n. 12. Chaldæus vertit: *Lot habitabat in urbibus campeſtribus.* Arias, *In urbibus planitiei*, Cur Abrahamus moratur in terra Chanaam, quæ erat montoſa, Lot verò campeſtria, ac plana eligit? Non omnia poſſumus omnes, Lot tenet loca plana ut facilia, Abrahamus verò ut præſtantiori, ac excellentiori animo præditus loca ardua, & difficilia occupat, ad quæ infirmiores non valent ſe extendere. D.Hieron. cit. epiſt. ad Pamach. ſic loquitur ad Abraham: *Lot, ait, quod interpretatur declinans, campeſtria eligat, facilia magis ſectetur: Tu in arduis, & ſaxoſis cum Sara tibi monumentum para.* 25.

Geneſ. 13. Chald. Arias.

Ad ardua ſolum vir præſtantiſſimus aſcendit.

D.Hieron.

Quartò. Ait Petrus: *Reliquimus omnia.* Quid Magne Apoſtole dimiſiſti; ea nempe quæ erant artis piſcatoriæ, & ea, ut ait Chryſoſtomus in limine quæſtionis, omnia appellas? Non dixit, reliquimus omnia, quæ habuimus; ſed abſolutè: reliquimus omnia, quod valde amplum importat ſignificatum, & denotat quidquid eſt in mundo. O quantum unuſquiſque ad ſuas res afficitur, & valde ſublime exaggerat, ut quamvis exiguum, & parum ſit, veluti quædam paupercula piſcatoris ſupellex eam omnia judicat, & appellat. Unde ait Seneca lib. 2. de Benefic. cap. 26. *Nemo*, ait, *non* 26.

Chryſoſt. *Quilibet ſua licèt minima in magnum æſtimat.*

Seneca.

non benignus eſt ſibi judex. Inde eſt: ut omnia meruiſſe ſe exiſtimet. Vide ſuprà, cap.30.n.40.41. & 42.

27. *Liberalis quod acceptat, in multum, quod dat verò in paucum judicat.*

Quintò. Ait Petrus: Reliquimus omnia habita conſideratione, & reſpectu ad divinam benignitatem, ac affectum. Nam magnificus, ac liberalis parum, ac exiguum, quod ei offertur, ac ipſe acceptat, tanquam magnum, & amplum æſtimat multum verò, quod exhibet, veluti quid minimum reputat, ac proinde quamvis parva eſſent, quæ Petrus reliquerat, tamen divinæ benignitati ſic grata erant, veluti ſi omnia reliquiſſet.

28. Joan.12. Ambroſ.

Ait Chriſtus D. Judæis. *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum*, Joan.12.n.32. Quomodo dicis omnia Domine, cum unum latronem traxeris cruce? Ut ponderat D. Ambroſ. in Pſal.118. ſerm.12. Quamvis latro unus exiſteret, tamen cum Dominus eum ad ſe reciperet, veluti omnia illum appretiatur. E contra verò liberalis valde magnificum, quod largitur, tanquam nihilum appendit. Cùm Rex Aſſuerus eſſet quadam nocte inſomnis, & legerentur antiqui annales, ventum eſt ad quendam locum, quomodo Mardochæus inſidias Eunuchorum Regi nuntiaſſet, quæſivit ille, *Qui pro hac fide honoris, ac præmii Mardochæus conſecutus eſt? Dixerunt ſervi illius, ac Miniſtri, nihil omnino mercedis accepit*, Eſther 6. n.3. Quomodo dicitur: *Nihil omnino.* Cum c.12. n.5. ubi hæc hiſtoria narratur, ibi ſit ſcriptum: *Præcepit ei Rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus.* Qua ergo veritate dicitur *nihil omnino?* Quamvis Mardochæus pro manifeſtatis inſidiis ſuam accepiſſet remunerationem, tamen præ ampla Aſſueri & magnifica liberalitate illa omnia veluti nihilum apparebant. Vide ſuprà c.7.n.75.76.& 77.

Eſther 6. Eſther 12. *Magnificus, quod dat nihil eſſe dicit.*

Quæstio V.

Quare Petrus non ait: Reliquimus aliqua, *ſed omnia?*

29. *Animus perfectus ſe integrum Deo offert.* 1.Theſſ.5.

VALDE confidenter ait Petrus: *Reliquimus omnia*, non verò aliqua, nam animus perfectus omnia pro Deo dimittit, nil ſibi reſervat, ſed totum Deo conſecrat, & dedicat. Ait Paulus ad Theſſalonicen.1. cap.3. n.22. *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia: ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela ſervetur.* Integer ſpiritus, vox Græca correſpondens habet, ut notat Cornel. à Lapide, Spiritus perfectus abſolutus cum omnibus ſuis partibus, ut talis ſpiritus, & non diviſus in aliquo minimo ſit totus in Dei obſequio.

Cornel.

30. Geneſ.3. *Qui omnia ſua dimittit, dignus ut à Deo exaudiatur.*

Ait Deus ad Caïn: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra*, Geneſ.3.n.10. Cur verò ſanguis effuſus in terra clamat, non verò ille, qui in corpore recludebatur? Sanguis in corpore, quamvis vitam dimiſiſſet, ſuum tamen proprium locum retinebat in venis, ac arteriis; at verò ſanguis in terra utrumque dereliquit; ſanguis ergo, qui ſui totum, vitam ſcilicet, ac locum dimiſit, digniſſimus ut ad Deum clamaret, ad ſuique vocem Deum inclinaret, ac traheret.

31. Mandat Deus Abraham: *Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam. Qui tollens univerſa hæc, diviſit per medium, aves autem non diviſit*, Geneſ.15. num.9. Animalia terreſtria vacca, capra, aries, dividuntur; aves autem non dividuntur, quod etiam Deus in lege mandavit: *Non ſecabit, neque ferro dividet eam*, ſcilicet Sacerdos, Levitic.1. num.17. Cur ergo terrena animalia in varias partes ſecantur, non verò volatilia? Terreſtria, ut docent Gloſſa Interlineal. D. Iſidor. in Gloſſa, Rupertus lib.5. in Geneſ. cap.21. & alii, denotabant homines carnales, qui in varias partes in Deum, ac mundum partiuntur; At verò volatilia ſignificabant viros ſpirituales, qui in altum, ac ſublime Deo adhærentes ad ipſum volant, ita Deo obſequentes, ut nec minimum quid retineant, quod totum, & integrum Deo non conſecrent. Theodoretus quæſt.1. in Leviticum: *Quemadmodum*, ait, *Patriarcha volatilia non diviſit, ita nec legiſlator ea jubet dividi; nam qui volant, Deum ex toto corde diligentes, non patiuntur animum, collocantes illum, tum in terrenis, tum in cæleſtibus, ſed totum ſurſum ferunt.*

Gen.15. Levit.1. Gloſſa. Interlin. Iſidor. Rupert. *Perfecti non dividuntur.* Theodor.

Cum comprehenderetur Jeſus à Judæis: *Adoleſcens quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum, at ille rejecta ſindone nudus profugit ab eis*, Marc.14.num.51. Adoleſcens iſte jam omnia ſua reliquerat, & ſolum una ſindone ſibi reſervata Dominum ſequebatur, & tamen in tantum periculum devenit, ut quaſi detentus à Judæis comprehenderetur; quænam ratio tanti diſcriminis? Adoleſcens jam viam perfectionis erat ingreſſus, ut Dominum ſequeretur, & quamvis nudus ab omnibus mundialibus rebus, adhuc ex mundo unam ſindonem retinuerat; & inde in tantum periculum incidit, ut niſi hanc dimiſiſſet, in laqueos inimicorum incidiſſet, valde enim periculosè vivunt, qui viam perfectionis erunt, & tamen relictis omnibus adhuc non ſe penitus exuunt, ſed unam ſindonem ad ſepulturam ſibi retinent. D. Hieron. ad Fabiolam: *Sindone*, ait, *opertus adoleſcens vinctum Dominum ſequebatur; incurriſſet laqueos, niſi expeditus, & nudus perſequentium impetum declinaſſet.* Unde valde damnandi ſunt illi, qui cùm ſæculo renuntient, adhuc aliquid ſæculi ſibi reſervant. D. Baſilius Patritio cuidam capeſſenti vitam religioſam, quædam ſibi reſervanti dixit: *Senatorem perdidiſti, & Monachum non feciſti*: Ut refert Caſſianus. Vide ſuprà cap.22. num.40. 41. & 42. 32.

Marc.14. *Qui mundum ex toto non relinquit, periclitatur.* Hieron. Baſil. Caſſin.

Quæstio VI.

Quare Petrus ait, Reliquimus omnia, *cum ipſe dicitur habuiſſe domum, & ſocrum?*

IN limine hujus quæſtionis notandum eſt, quod Petrus de ſe, ac ſuis Coapoſtolis valde confidenter, ait, *Reliquimus omnia*, & tamen in Collegio Apoſtolico aderat Judas, qui non ſolum ſua non reliquerat, ſed etiam aliena rapiebat: *Fur erat, loculos habens*, Joan.12. numero 6. Eximia tamen virtus Petri ex ſua magna probitate, ac ſinceritate alios judicabat. Pro quo vide multa verb. *Judicare*, in Indice, vel quia nulla eſt tam magna celſitudo, quæ ſuam non habeat annexam aliquam dejectionem, ac humilitatem. Petrus à Chriſto D. Beatus dicitur: 33.

Ioan.12. *Petrus ex ſe judicat de aliis.*

Beatus

Beatus es Simon Barjona, & totius Eccleſiæ caput conſtituitur? *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Et ſtatim ipſum appellat ſcandalum, & ſatanam. *Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi*, Matth.15. n.23. Ad quid hæc poſt tam eximia præconia? Ut notum ſit, quod nulla eſt tam ingens celſitudo, quæ etiam ſua humilitate non deprimatur. Magna celſitudo Apoſtolica omnia relinquit, adeſt tamen unus Judas, qui non relinquit, ſed furatur.

Matth 25. *Omnis celſitudo ſuam habet humilitatem.*

34. *Ratio difficultatis.* Quæſtio præſens eſt hoc valde magnum, audet de ſe Petrus aſſerere, quod ſcilicet: Reliquit omnia, cum tamen ipſe domum, & ſocrum adhuc dicatur habere: *Surgens Jeſus de Synagoga introivit in domum Simonis, ſocrus autem Simonis tenebatur magnis febribus*, Luc.4. n.18. Ecce Petrus habebat domum ſuam, & in ea ſocrum retinebat. Quomodo ergo ait Petrus ſe reliquiſſe omnia, ſcilicet univerſa bona ſua, cognatos, & conſanguineos, ut ex communi Patrum ſententia dixi q. æ. 1.2.

Luc.4.

35. Hieron. Reſpondet ad quæſtionem. Primò D.Hieron. Epiſtol. de vero circumciſ. *Non fluctuat*, ait, *in alto Petrus, altis cura non geritur; nec ſocrus ægra ſine Domino viſitatur. Omnis ſingularis viri affectus in Chriſto eſt hinc ſequitur ſubſtantiæ contemptor, ſtudii negligens, affinitatis oblitus.* Verè Petrus omnem ſuam ſubſtantiam domum, ac cognationem abjecit à ſe, ac reliquit, quando Dominum eſt ſecutus, itaque ipſi Domino adhæſit, ut nec ſocrus ægra ſine Domino viſitetur. Sicque Dominum ſequitur, ut omnem affectum ad terrena, qui Domini congreſſum impedire poterat, omnino reliquiſſet, & ſolum illum ad cognatam retinuit, qui cum Domino retineri poterit.

Cognati, qui cum Deo haberi poſſunt, non relinquendi.

36. *Introivit Jeſus in domum Simonis*, quæ olim fuerat Simonis, ut dixi tom.2. in prima expoſit. Et Petrus cum Jeſu viſitat ſocrum febribus laborantem. *Non ſocrus ægra ſine Domino viſitatur.* Sic etiam Apoſtoli ſecuti ſunt Dominum, ut omnem cognitionem deponerent, quæ divinis negotiis obſiſtere poterat? illam vero, quæ cum perfectiſſimo Dei obſequio conſiſtere valebat, non dimiſerunt, nec enim in maniſeſtis periculis dimittendi fuerunt conſanguinei; laborantem ſocrum viſitat Petrus cum Jeſu ut Jeſu ope à morbo liberetur, & ſanitatem recuperet; De Meſopotamia *Egreſſus eſt Abraham, ſicut præceperat ei Dominus, & ivit cum eo Lot*, Geneſ.12. num 4. Expende illud *ſicut præceperat ei Dominus.* Domini mandatum ad Abraham fuerat, egredere de terra tua, & de cognatione tua, quomodo ergo mandatum ſervavit, ut exiret de cognatione ſua, qui ſecum cognatum Lot detulit? Præceptum Domini fuit exponendum de cognatione repugnante divino famulatui, non verò de illa, quæ ei minimè obſiſtebat, imò divinus nutus erat, ut in manifeſto periculo inter idololatras conſobrinum ſuum non deſereret. Nam, ut ait D. Chryſoſtomus homil.14. in epiſtol.1.ad Timoth. *Deus idcirco vincula propinquitatis inſtituit, ut multiplex ſubeſſet occaſio non mutuo diligendi, beneficiiſque confovendi.*

Gen.12. *Cognatis conſulendū, nec deferendi ſunt.*

Chryſoſt.

37. 1.ad Tim. 5. Ait Paulus 1.ad Timoth.5. n.8. *Si quis autem ſuorum, maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Singula verba ſunt multo ponderamine digna. *Maximè ſuorum domeſticorum*, ait, à domeſticis egentibus ſemper debet Chriſtiana pietas incipere. Deinde ait: *fidem negavit.* Valde ſevera ſententia. Unde tamen colligit Doctor gentium, nec fidem, nec veram Religionem eſſe in eo, in quo erga ſuos non reſplendet pietas. Ex eo nempe, quod hæ duæ virtutes maximè ſint connexæ inter ſe, ut qui fidelis, & Religioſus eſt in Deum, ſit etiam pius in parentes, & cognatos; nam ſi amor Dei, & proximi connectuntur ad invicem, multo ergo fortius amor Dei, & propinqui, qui jure naturali ſanguinis ad te attinet, in eo ergo, in quo non vides pietatem erga ſuos, nec exiſtimes in eo eſſe veram fidem, & religionem; nam qui hac virtute impletur, maximè pium, ac benignum erga ſuos ſe exhibet. *Et infideli deterior.* Rigidior cæteris ſententia; nam infidelis edoctus inſtinctu naturæ ſuos diligit; qui autem non ſolum à natura, ſed etiam à Dei verbo inſtructus, dicente per Iſaiam 58. n.7. *Carnem tuam ne deſpexeris.* Eos tamen contemnit, multò ſanè infideli deterior eſt. D.Ambroſius ibi. *Neceſſe*, ait, *ut deterior ſit: qui ſub lege, & timore agens contemptor eſt, quam qui non ſubjectus eſt legi. Hic enim neſcit, ille autem ſciens contemnit.*

Index Chriſtianæ pietatis benignitas in cognatos.

Iſai.58.

Ambroſ.

Benedicens Jacob filium ſuum Joſeph, Gen.49. n.24. ait: *Sedit in forti arcu ejus, diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum illius per manus potentis Jacob, inde paſtor ergreſſus eſt, lapis Iſraël.* Alii legunt, *Cibavit parentes, & filios ſemen Iſraël.* Joſeph paverat Ægyptum, & Iſraëlem. Cur ergo ſolum decantatur paſtor Iſraël, cum multo major fuerit ejus providentia in Ægyptum, quàm in Iſraëlem; Nam in Iſraël ſeptuaginta tantum fuerunt animæ, Exod.1. num.5. in Ægypto verò totum regnum ampliſſimum intelligitur, in quo erant multæ civitates, & pene innumerabilis multitudo virorum, ac mulierum; cur ergo celebratur quod fuerit paſtor Iſraëlis: & non potius Ægypti? Joſeph magnificus alimentator omnibus extitit, tamen quod parenti, fratribus, ac cognatis egentibus eſcas miniſtraverit, in tantum ejus gloriæ palmam evexit, ut hujus rei comparatione pietas in Ægyptios, ac extraneos videatur in oblivionem abire, ut illa ſola, quæ in cognatos enituit, pro magno ſui ſplendore multis vocibus decantetur. Theodoret. quæſt.96. in Geneſ. *Licet Joſeph*, ait, *in ſuos, & in Ægyptios magnificus fuerit, & omnes paverit, tamen illius in parentes & fratres, & ſemen Iſraël pietas palmam retulit, & eſca ſuis egentibus exhibita, illum in Iſraëlis paſtoris glorioſum titulum evexit.*

38. Gen.49.

Exod.1. *Tam glorioſa eſt pietas in cognatos, ut hæc ſola ſit decantanda.* Theod.

Quæstio VII.

Quare Petrus non adhibitis teſtibus ait? Reliquimus omnia, cùm adhuc ipſe haberet bonam famam, & opinionem, ac multum honoris apud omnes?

PRIMO quæro in hac quæſtione: Cur Petrus hîc cum ſuarum rerum abnegationem oſtendit in ſe, nullum advocat teſtem, ut quando interrogatus de ſua charitate erga Dominum, ter ipſum in teſtem adducit: *Etiam Domine, tu ſcis, quia amo te*, Joan.21. n.15. D.Cyrillus Alexandrin. in Joan. cap.64. *Petrus*, ait, *amare ſe fatetur, & amoris ſui Chriſtum ipſum teſtem citat.* Cur ergo in ſui abnegatione teſtem non 39.

Joan.21. Cyrill.

Verus amor ſui habet publica teſtimonia. non adhibet, ut in ſuo amore? Verus amor ſi eſt manifeſtus, ut multa ſui valeat dare publica teſtimonia, multaſque habeat ſui teſtes. Quærit anima ſancta ſuum dilectum per vicos, & plateas Jeruſalem, vulneribus afficitur à cuſtodibus, ſuóque pallio expoliatur. Ait tamen ipſa. *Adjuro vos filiæ Hieruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut annuntietis ei, quia amore langueo*, Cant. 5. n. 8. (Cant. 5.) Cur non petit à filiabus Jeruſalem, ut teſtentur de ejus vulneribus, de ejuſque calamitatibus, ſed tantum de illius amore? *Quia amore langueo.* Sic volebat eſſe manifeſtum ſuum amorem, ut ſui multa haberet publica teſtimonia, multorumque teſtimonio comprobaretur.

40. *Ratio difficultatis.* Secundò, & principaliter in quæſtione quæro: Quomodo ait Petrus, *reliquimus omnia.* Nam illud, *omnia*, eſt in neutro, ac proinde ſignificat quidquid poteſt eſſe in homine; & quamvis Petrus à ſe omnium ſuorum bonorum, ac cognatorum abnegationem feciſſet, tamen ſemper ſecum retinuit bonam famam, opinionem, ac multum honoris, quod eſſet homo verax, probus, ac ſine dolo; quæ, ut dicunt Philoſophi, ſunt bona ſuperioris conditionis; quomodo ergo ait Petrus ex eo quod ſuas res dimiſit, *reliquimus omnia?*

41. Optimè tamen ait, *Reliquimus omnia.* Nam qui ſua bona, ac res ſua dimittit, etiam ſuum honorem, ac ſplendorem dimittit; nam apud mundiales ille eminet in honoris decore, qui multarum rerum poſſeſſione benè, ac largè fulcitur. Ex mandato Abrahami profectus eſt in Meſopotamiam Eliezer œconomus domus ejus ut quæreret uxorem Iſaac filio Domini ſui. Ait ſacer Textus: (Gen. 14.) *Abiit, ex omnibus bonis ejus portans ſecum*, Gen. 24. n. 10. (Lippom.) Quæ verba ex Hebræo ſic legit Lippomanus: *Abiit portans omne bonum Domini ſui in manus ejus.* Eliezer ſecum tulit ea, quæ ad mundum muliebrem ſpectabant, ut ſunt annuli, in aures, armillæ, viriolæ, veſtes, ac alia hujuſmodi, *In divitiis, ac bonis terrenis honor mundialis.* quomodo ergo dicitur, quod tulit omne bonum Domini, cum præter illa pretioſa ornamenta, alia multa majora haberet Patriarcha, quod ſcilicet ipſe eſſet vir magnus, & præclarus virtute & auctoritate, ut Princeps Dei eſſet appellatus, (Gen. 23.) Geneſ. 23. n. 6. Tulit præfectus domus Abrahæ ex ea quidquid erat pretioſiſſimum gemmarum, auri, & argenti inde ſecum aſportavit omne bonum domus Abrahæ, in ipſo enim auro, tanquam in radice firmatur totius honoris ſplendor, ac decus, unde ſublato auro etiam apud mundiales auſertur quidquid honoris, ac auctoritatis valet exiſtere.

42. Ait Joſeph fratribus ſuis ſe per ſomnium vidiſſe. *Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtróſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum*, (Gen. 37.) Geneſ. 37. n. 7. fratres illi, majores, ac ſeniores erat ætate Joſeph. Unde ergo evenit, quod manipuli eorum Joſeph manipulum adorarent? Præfigurabatur ibi quod tempore famis Joſeph ſub ſua poteſtate multa horrea tritico *Ex opulentia datur honos adorationis.* plena haberet; ac proinde manipulus Joſeph apparebat in illo ſomnio valde magnus, & amplus, & multo frumento repletus; manipuli verò fratrum erant exigui, & parvi. Quamvis ergo Joſeph eſſet ætate, ac conditione ferè omnibus inferior, tamen cùm ejus manipulus tam dives ac fructibus locupletatus appareret, tantum honoris inde vendicavit, ut omnes procumbentes, eum adorarent, ac venerarentur, ex quo principio colligit Rupertus ad citatum cap. Geneſ. (Rupert.) Cur Ægyptii Joſeph puerum peregrinum ignotum, ac è carcere eductum tanto honore proſequantur, ut ſalvatorem nuncupatent? *Non ob aliud*, ait, *ignotum ſibi principem adorant, niſi quia defecerunt manipuli eorum, ipſe autem de manipulis plenum habebat horreum.*

Decantat Regius Propheta Pſalm 111. num. 3. 43. *Gloria, & divitiæ in domo ejus, & juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.* (Pſal. 111.) Quid habet juſtitia cum gloria, quid cum divitiis? ut decantetur juſtitia ejus per futura ſæcula? Dicuntur in domo ejus gloria, & divitiæ, cur non potius commemorantur glorioſa facinora in certamine, ac inimicorum devaſtatione, ſed tantum publicantur illius gloria, & divitiæ? Sapienter D. Aug. ad citat. Pſal. (Auguſt.) *Gloria, & divitiæ in domo ejus, & juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. Ipſa ejus gloria, ipſæ ejus divitiæ.* Ac ſi dicat Aug. Ipſa ejus gloria, ipſæ *Ubi divitiæ ibi juſtitia reputatur.* ejus divitiæ ſunt in cauſa, ut ejus juſtitia decantetur in ſæculum ſæculi. Quandiu enim perſeverat ejus gloria, ac divitiæ in domo ejus, tandiu manet ejus juſtitia. Cum enim quis eſt excellens gloria, ac opibus, ab omnibus juſtus habetur, ut innocens approbatur, & à nullo damnatur.

QUÆSTIO VIII.

Quare D. Petrus non ſolum dixit, Reliquimus omnia, *ſed addidit*, ſecuti ſumus te?

IN exordio quæſtionis nota generoſitatem Petri, quod ſic proponit ſua obſequia, ut eadem 44. in aliis recognoſcat, non enim minuit aliorum facta, ut ſua magis extollat, ſed eadem merita ſua in aliis videt. Pro omnibus procurans, ait: *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.*

Ad quæſtionem reſpondet. Primò D. Hieron. 45. *Quia non ſufficit tantum*, ait, *relinquere, jungit quod perfectum eſt: & ſecuti ſumus te.* (Hieron.) Oſtendit Petrus in hac excellentiam, ac perfectionem operis; nam relinquere omnia bonum erat, ſed non erat bonum in ſe tantum; hoc enim fecit Crates Philoſophus, & multi alii divitias contempſerunt, ſed ſolum erat bonum in quantum ordinabatur ad alterum, ad illud nempe ſequi Chriſtum. Non enim ſufficit inchoare bonum relinquendo omnia, ſed neceſſe eſt illud perficere, & conſummare, quod fit cùm ſequitur Chriſtus.

Secundò Origenes tract. 10. in Matth. Abulenſ. 46. quæſt. 188. (Origen. Abulenſ.) D. Petrus voluit reſpondere juxta ea, quæ Chriſtus dixerat juveni diviti: *Vende omnia quæ habes, & habebis theſaurum in cælo, veni & ſequere me*, Matth. 19. ſuprà n. 21. (Matth. 19.) Duo mandavit Chriſtus, & quia adoleſcens ille non adimplevit, ideo locutus eſt Chriſtus contra divites; Nunc ergo Petrus intendens innuere, quod Apoſtoli impleverunt omnia, quæ Chriſtus mandaverat; ideo quod non debebat eis eſſe difficilis ingreſſus regni cœlorum, ſed in eo præparatus magnus theſaurus, ideo repetivit illa duo, quæ Chriſtus dixerat: *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* *Ubi meritū ibi & præmium.* Ubi enim meritum reſplendet, & præmii remuneratio conferenda.

Tertiò Quid dicis Petre: *Secuti ſumus te;* Cur 47. non conſideras, quod aliquando ſequendo deficies, & Dominum in atrio Pontificis negabis?

Modò

Modò in medium producit, quod Dominum ſequebatur, præ eximio amore ei nunc adhærebat, at verò paſſionis tempore particulari reſpectu, ac quadam curioſitate humana ducebatur, *ut*
Matth 26. *videret finem*, Matth.26.n.58. D Hieron. *Huma-*
Hieron. *na curioſitate ſcire cupiebat, quid judicaret de*
Ex amore præmium, ex curioſitate periculum. *Domino Pontifex.* Cum Petrus particulari ſuo affectu cognoſcendum exitum rei ſtimulatur, cadit, & dilinquit; cum verò hic ex vehementi amoris flamma Dominum ſequitur multum præmii promeretur. Chriſtus in Cœnaculo prædixit ſuis diſcipulis ſuam mortem, & reſurrectionem. *Scriptum eſt, percutiam paſtorem, & diſpergentur oves: poſtquam autem reſurrexero præcedam vos*
Matth.26. *in Galilæam*, Matth.26.n 31. Tunc Petrus animosè ait, *Domine tecum paratus ſum, & in carcerem,*
Luc.22. *& in mortem ire*, Luc.22.n.33. Dominus omnium paſtor prædixit ſuam mortem, & ſuam reſurrectionem. Cur Petrus non ad gloriam reſurrectionis, ſed ad ignominiam mortis ſe ſocium offert? Cum ad carcerem, & mortem comitem ſe exhibet Petrus, ſui eximii amoris pignus erga Chriſtum declarat: ſi verò hoc idem ad reſurrectionem præſtitiſſet, alicujus proprii commodi nota videretur, quod Petrus declinans, quæ ſui amoris erant, in medium producit, quæ verò ſpeciem commodi habebant, prætermittit.

48. Quartò ait Petrus: *Reliquimus omnia & ſecuti ſumus te.* Ad quid teſtatur ipſe, quod reliquerit omnia? Sufficiebat dicere, ſecuti ſumus te, nam ibi omnium temporalium denudatio includebatur, ut notavit
Chryſoſt. Chryſoſt.hom.65. *Sua, ait, reliquerunt, ut ipſam ſequerentur, & quod omnia reliquerunt, ſequi facilius potuerunt.* Ad quid ergo dicit, reliquimus omnia, cum ſufficiens eſſet aſtruere, ſecuti ſumus te?

49. Agebat Petrus perſonam procuratoris, ac veluti aliquid negotii ambientis agebat, cujus mos
Procurator ſua amplificat. eſt ſua dilatare, ac maximè amplificare. Cum jam proximus eſſet Jacob, ut fieret obviam fratri ſuo Eſaü, deſtinavit ei munera mittere, capras, hircos, oves, arietes, camelos, &c. *Et miſit per manus ſingulorum, ſingulos ſeorſum greges, dixitque pueris ſuis, præite me, & ſit ſpatium inter gregem, & gre-*
Gen.32. *gem*, Geneſ.32.n 16. Cur greges diviſi, ac ſub diverſis paſtoribus cum ſpatio, ac diſtantia interpoſita mittuntur? Cur non ſimul, ac uniti, & ſub uno paſtore? Jacob agebat perſonam negotii agentis, ac procurantis gratiam Eſaü. Ordinat ergo greges ab invicem ſeparatos cum intervallo, ut ſpectaculum gratius cum quidam ſolemnitate, & pompa exhiberetur; ut munera cum illa ſeparatione ampliora apparerent, & pauci
Interlin. greges tanquam plurimi recenſerentur. Interlin. *Ut placerent munera multitudine ſicut magnitudi-*
Oleaſter. *ne.* Oleaſter: *Novit, ait, vir ſanctus munus ſuum decorare, ut majus appareret.*

Quæstio IX.

Quare cum pauperibus ſpiritu ſit jam aſſignatum regnum cœlorum in præmium, hîc Petrus quærit: Quid erit nobis?

50. PRius Apoſtoli relinquunt omnia, Chriſtum ſequuntur, & tunc de mundi præmio conſequendo percunctatur, præmia quærunt, ac procurant Apoſtoli, ratione tamen ſuorum meritorum propoſita. D.Paulus ſcribens ad Timoth.1. 1.Tim.1.
n.15. ait: *Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus: quod Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum, peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum.* At verò ad eundem ſcribens epiſtol.2. 2.Tim 4.
cap.4. n.7. ait: *Bonum certamen certavi, curſam conſummavi, fidem ſervavi, in reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ*, &c. Quid eſt quod *Procuranda corona ex meritis.*
in uno loco ſe dicit primum omnium peccatorem? *Quorum primus ego ſum.* In ſecundo aſſerit ſibi eſſe reſervatam coronam juſtitiæ? Cum ſummam Dei pietatem decantat, ſe primum omnium peccatorem dicit; cum verò de corona agit, merita ſtatim proponit. Nam ſicut Dei pietas maximè exaltatur, cum peccata dimittit, & ſic corona nobiliatur, cum abſque meritis non confertur. Et ideo ante coronam merita præmittit. D.Tho- D.Thom.
mas: *Ex quo pugnavi, curſum conſummavi, mihi reſtat niſi quod coroner.*

Quæſtio præſens eſt. Divinus Magiſter in mon- 51.
te docuerat ſuos diſcipulos dicens: *Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Matth.5. n.3. Quod bene hærebat memoriæ diſ- Matth 5.
cipulorum, ſi ergo ipſi amore Chriſti pauperes *Ratio difficultatis.*
ſpiritu facti erant, ſic enim ſua reliquerunt, ut totum mundum relinquerunt, ad quid ergo tam ſollicitè de præmio interrogat Petrus: *Quid ergo erit nobis?*

Reſpondeo primò ad quæſtionem, Petrus ob 52.
Chriſti amorem non ſolum pauper eſt factus, ſed etiam contra Principum Judæorum perſecutio- *Ubi major eſt meritū, majus ibi ſit & præmium.*
nes, ac adverſitates Dominum ſequebatur, eique adhærebat, quæ omnia adoleſcens ille recuſavit, ac refugit; Cum ergo Apoſtolorum meritum conſtaret ex utroque, ex paupertate, ac Chriſti comitatu, ideo Petrus quærit, quid ergo erit nobis? Unde Chriſtus reſpondens, ac mercedem deſignans paupertati, ait: *Qui reliquerit domum, vel fratres, &c. vitam æternam poſſidebit:* aſſignanſque præmium ſectatoribus, ait: *Vos, qui ſecuti eſtis, ſedebitis ſuper ſedes duodecim*, &c. Et ita interrogationi Petri Dominus reſpondit; ubi enim majus eſt meritum, majus debet eſſe præmium. Vide ſuprà cap. 27. quæſt. 21. num.162.

Secundò. Valde ſollicitè, ac diligenter Petrus 53.
de præmio quærit: *Quid ergo erit nobis?* Mul- *Quod multo labore comparatur, magna eſt in pretio.*
tum enim negotii, ac laboris ſuper hac re ipſe impenderat, quod autem multo ſudore comparatur, in magna æſtimatione habetur. Cum audiſſet Jacob in occurſum ſuum advenire ei fratrem ſuum Eſaü. Sic ad Deum exorat: *Erue me de manu fratris mei Eſaü, quia valde eum timeo, ne forte veniens percutiat matrem cum filiis*, Geneſ.32. Gen.32.
n.11. Aliqui Rabbini per *matrem* interpretantur Rabbini.
Rachel. Jacob alias habebat uxores Liam, Balam, & Zelpham; Cur præ aliis, tantum cor ejus ſuper Rachel pavet? Rachel data eſt ei in uxorem ſervitutis duodecim annorum ſtipendio, & ex tanto labore impenſo major crevit illius æſtimatio.

Tertiò. Et germana hæc eſt ſolutio ad quæſ- 54.
tionem; quomodo Petrus, qui tanta animi conſtantia ob Chriſtum omnia ſua dimiſit, hic interrogat: *Quid erit nobis?* Scilicet præmii, ac mercedis, quod videbitur alicui ex ambitione fieri? Minimè tamen hoc Petrus ex ambitione quæ- *Ex propoſitio præmio generoſior ſit animus.*
rit, nam cum ipſe eſſet bene edoctus in Schola Chriſti, bene ſciebat magnum præmium eſſe aſſignatum relinquenti omnia ob ejus amorem,

ac

ac ipſum ſequenti; tamen deſiderabat Petrus ut Apoſtolis exponeretur præmium, quomodo adoleſcenti videbantur expoſitum, ut ex illius intuitu, ac repetitione, majori generoſitate, ac animi audacia inflammarentur, ut Chriſtum ſequerentur, eique adhærerent.

55. Cum Philiſthæus Goliath exprobraſſet agmina filiorum Iſraëlis, ab eis ſciſcitatur diligenter David: *Quid dabitur viro qui percuſſerit Philiſthæum hunc, & tulerit opprobrium de Iſraël?* 1.Regum 17.n.26. Quomodo David, qui tanto robore pro tuenda una ovicula gregis ſui interficit leonem, & urſum, ac apprehendit mentum eorum, & tenens ſuffocavit eos; nunc verò cum res eſt pro gloria Dei, honore patriæ, ac ſuorum defenſione, ſic interrogat per unum quempiam, ac per multos? *Quid dabitur viro, qui percuſſerit Philiſthæum hunc?* Ut communiter colligunt Doctores ex ipſo textu. Tam vehemens ſollicitudo de præmio, tanquam illius teſtificata indagatio per multorum ora, ambitionem redolere videbatur; ſed non erat ambitio, ſed ut magis ex propoſito præmio tantorum teſtimonio adhibito animoſior fieret, ut in certamen deſcenderet, cum hoſte pugnaret, ipſúmque devinceret, ac proſterneret. Abulenſ.quæſt.17. *Aliquis dicet*, ait, *quod David nimium deſiderabat præmium, quod rex propoſuerat viro repugnanti, ideo volebat ſæpè ſibi repeti. Sed dicendum, quod non deſiderabat nimis hæc: quin potius movebantur cupiditate pugnandi contra Philiſthæum zelo patriæ.*

1.Reg.17. — *Inquiritur de præmio, ut major ſi audacia in pugna.* — *Abulenſ.*

56. Ait Abrahamus Deo: *Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam abſque liberis*, Geneſ.15.n.2. Quomodo hæc ait Abrahamus, cum terra illa eſſet ei promiſſa in poſſeſſionem filii ejus. Geneſ.12.num.7.& cap.13.num.15. *Omnem terram, quam conſpicis, tibi dabo, & ſemini tuo.* Nunquid Abrahamus dubitavit, vel diſcredidit de Dei promiſſione? Minimè. Quorſum ergo ait: *Quid dabis mihi, ego abſque liberis vadam?* Carthuſian. *Admirando, & piè conquerendo, non diſcredendo locutus eſt.* Bene agnoſcebat Abrahamus multitudinem beneficiorum divinorum in ſe collatorum certóque credebat ſe filium habiturum, ut ei promiſſum erat à Deo. Tamen ait: *Quid dabis mihi, ego abſque liberis vadam.* Ut audiens iterum in ſe divina beneficia impenſa, iterúmque filii promiſſionem, indéque magis, ac magis excitetur ad divinam beneficentiam recognoſcendum, ad magnáſque gratiarum actione perſolvendas. Philo Hebræus lib.quis divinarum rerum hæres. *Hoc verbum*, ait, *non tam dubitantis eſt, quam gratias agentis pro acceptorum beneficiorum magnitudine. Quid mihi*, &c.

Gen.12. — *Carthuſ.* — *Ex nova repetitione beneficiorum, nova gratiarum actio.* — *Philo.*

Marc.19. n.17. Jeſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim Tribus Iſraël.

VERSIONES.

D.Paſch.l.9. in Matth. Amen dico vobis, quod vos, qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me.

Syriacus. Amen dico vobis: quod vos, qui veniſtis poſt me in ſæculo novo, cum ſedebit filius hominis ſuper thronum gloriæ ſuæ, ſedebitis & vos ſuper duodecim ſedes, & judicabitis duodecim tribus Iſraël.

Arabicus. In generatione ventura.

Origenes, hom.10. In generatione omnium cum ſederit filius hominis in regno ſuo.

S.Gaudent. In reſurrectione omnium, cum ſederit.

Euth.Arab. Cum ſederit filius hominis in ſede gloriæ ſuæ.

S.Proſper in Pſal.110. Sedebitis ſuper duodecim thronos.

S.Hieronym. Super duodecim ſolia.

EXPOSITIO II.

57. JEſus autem dixit illis. Petro nempe, ac cæteris Apoſtolis. Petrus enim nomine omnium Apoſtolorum interrogavit: Et ſi Dominus ad ſolum Petrum dirigeret ſermonem, alii contemni viderentur, Chriſtus autem neminem vult contemni; deindè docet nos ſuo exemplo; quod ſic unius interrogationi eſt reſpondendum, ac illius negotium attendendum, ut alii promoveantur ad ſalutem, & exhortentur ab bonum. *Amen dico vobis.* De rebus futuris Dominus facturus promiſſa, ſermonem ſuum conſueta jurandi, ac aſſeverandi formula confirmat. *Vos qui ſecuti eſtis me*, in paupertate renuntiantes omnia, quæ ſunt hujus ſæculi, & ut indiviſi comites, ac cooperatores Evangelicæ prædicationis mihi adhæſiſtis. Et nota primò, quod de præterito ait: *Vos, qui ſecuti eſtis*, non verò de præſenti, vos qui ſequimini me; ut oſtendat, quod ante oculos habebat, non ſolum obſequia præſentia, ſed etiam præterita. Secundò: quomodò ait Chriſtus: *Vos, qui ſecuti eſtis me.* Multi enim alii præter Apoſtolos Chriſtum ſequebantur. Joan.6. num.2. *Et ſequebatur eum multitudo magna.* Hæc tamen turba ei adhærebat intuitu alicujus propriæ commoditatis, ut ſtatim Joannes citatus ſubdit; *Quia videbant ſigna, quæ faciebat, ſupra his, qui infirmabantur.* At verò Apoſtoli tantum Chriſti amore abſque alicujus rei interventu ipſum ſequuntur, & ideo tantum à Domino ſublimantur, ut præ cæteris ad majora munera deſtinentur. Unde ait D. Auguſtinus tract.17. in Joan. *Quia diligunt, eliguntur.* Perpende verba, *Qui ſecuti eſtis me*, à ſuis expoſtulat obſequia, ad ejus tamen exemplum, ac imitationem. Optimus rex, ac Princeps, illud opus in ſuis requirit, quod ipſe prius præſtitit, & exolvit; at Principes ſæculi id, quod ipſi minimè attingere volunt, à ſuis exactè adimpleri rigidè præcipiunt.

Nullus contemnendus. — *Verus rex habeat obſequia præterita ante oculos.* — *Joan.6.* — *Sequi per amorē multum promeretur.* — *Auguſt.*

58. *In regeneratione.* Hoc eſt in communi omnium futura reſurrectione in die judicii; hæc enim erit

veluti quædam renovatio, ac regeneratio corporis, ac totius hominis, de quo infra. *Cum ſederit.* In ſede apparebit, tum propter auctoritatem ſuam, tum etiam ut animus ſedatus, ac tranquillus declaretur, ut conveniens eſt judici, ut juſtè judicet. *Filius hominis.* Non dicitur filius Dei, ſed filius hominis, ut denotetur, quod illa glorioſa ſedes ei data eſt, non quia filius Dei exiſtit, ſed quia per merita, mortem, ac ſanguinem ſuum eam comparavit. *In ſede majeſtatis ſuæ.* Syriacus habet: *Super thronum gloriæ ſuæ.* Sedes autem, & thronus iſte erit quædam nubes; juxta illud Apocal. 14. n. 14. Vidi, *& ecce nubem candidam, & ſuper nubem ſedentem, ſimilem filio hominis.* Sedebit Chriſtus omnium judex ad judicandum totum orbem; dicitur autem ſedes majeſtatis, thronus gloriæ, quia nubes illa erit plena gloria, ac ſplendore, & Dominus omnibus Angelis, ac ſanctis ſtipatus apparebit.

Judex ſedato animo judicet.

Gloria per merita obtinenda.

Syriac. Apoc. 14.

59. *Sedebitis & vos.* Nunc humiles, & abjecti. Quo denotatur primò eorum ſecuritas, ſecundò excellens munus judicandi; tertiò eorum præclara dignitas præ cæteris. Quartò, quod in judicando proximum locum apud Dominum obtinebunt. *Super ſedes duodecim.* Hi Apoſtolorum throni erunt ex nubibus pulcherrimis, ac multa gloria fulgentibus, ſimilis throno Chriſti in ipſo aëre conſtituti. *Super ſedes duodecim.* Non confusè omnes in uno ſedili, ſed magnifico ordine, in veſtris ſinguli thronis. Et reſpicit numerus duodecim Apoſtolos, intellecta conditione, ſi perſeveraverit in finem. Unde, quia Judas dilapſus eſt, non habuit ſedem. Et ponitur numerus certus pro incerto duodecim nempe pro omnibus; Chriſtus loquens duodecim Apoſtolis, in eis etiam ad eorum ſectatores habet ſermonem, qui renuntiantes mundum, Chriſtum ſequuntur, multum laborantes in converſione, ac ſalute animarum, de quo infrà quæſt. 15.

Magna dignitas Apoſtolorum.

60. *Iudicantes.* Tanquam principes orbis, ac judices delegati à Chriſto omnium ſupremo judice. *Pater judicium omne dedit filio hominis*, Joan. 5. n. 22. Quo magna gloria ſacrorum Apoſtolorum exprimitur. *Duodecim tribus Iſraël.* Id eſt totum populum Iſraël; nam quamvis tribus Joſeph eſſet bipartita in Ephraïm, & Manaſſe, tamen dicuntur duodecim tribus reſpiciendo ad duodecim Patriarchas Jacobi filios, & Apoſtoli dicuntur judicare duodecim tribus, quia erant de populo ſuo, & his tunc prædicabant, & ab eis erant contempti. Ac injuriis affecti. An verò Apoſtoli ſolum duodecim tribus Iſraël judicabunt? Affirmant D. Chryſoſt. Euthym. Melius tamen dicendum cum D. Auguſtino, Abulenſ. ac aliis, quod omnes gentes hic intelliguntur, nam cum populus Iſraël, cui Meſſias erat promiſſus, expulſus eſſet à ſua hæreditate ob illius delicta, nunc illius loco ingreſſæ ſunt gentes credentes, ac veluti in duodecim tribus tranſpoſitæ, & inſertæ, ac quaſi eorum civitate, ac jure donatæ ſunt; ſic in duodecim portis civitatis ſanctæ Jeruſalem, erant *nomina ſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſraël*, Apoc. 21. n. 12. & Angelus de Chriſto ait ad B. Virgin. *Regnabit in domo Iacob*, Lucæ 1. n. 32.

Joan. 5.

Chryſoſt. Euthym. Auguſt. Abulenſ.

Apoc. 21. Luc. 1.

Quæstio X.

Quare Chriſtus primò aſſignat præmium ſui ſequelæ, quàm paupertati, & hoc adhibita juramenti forma?

Petrus ſollicitus Collegii Apoſtolici procurator duo merita Chriſto allegat. Primo, *reliquimus omnia.* Secundò, *ſecuti ſumus te.* Tunc Dominus reſpondens, & mercedem eorum meritis aſſignans, ait; *Vos, qui ſecuti eſtis me.* Primum ſui ſequelæ, deinde paupertati præmium declarat, cur planè non ſatisfit Petri interrogationi eodem ordine, quo ipſe propoſuerat? 61.

62. Reſpondet primò Euſebius Emiſſen. homil. 4. de Natal. Apoſtolorum. *Duo Chriſtus propoſuerat, ſed alterum Chriſtus aſſumpſit, non enim dixit, vos qui reliquiſtis omnia, ſed dixit, vos qui ſecuti eſtis me; ſufficiens ergo fuit alterum dicere, quia utrumque in uno continebatur.* Primò ad ſecundum, quod Petrus dixerat, reſpondet Dominus, in ipſa enim Chriſti ſequela omnium abnegatio, ac renuntiatio includitur, non enim qui poteſt Chriſtum perfectè ſequi cum ſæculi amore, hic enim deponendus eſt, ut ex toto corde ei adhæreat deponendus eſt, ut ex toto corde ei adhæreat noſtra mens.

Euſeb.

In Chriſti ſequela omnium renuntiatio.

63. Secundò. Chriſtus Dominus prius declarat quale ſit præmium ſequelæ, quia præcipua res, eáque Apoſtolis propria erat, deinde de ſpontanea rerum abnegatione agit. Unde ait D. Hieron. *Vos, qui ſecuti eſtis me, &c. Non dixit, ait, qui reliquiſtis omnia. Hoc enim & Socrates Philoſophus, & multi alii divitias contempſerunt. Sed qui ſecuti eſtis me, quod propriè Apoſtolorum eſt, &c.* Voluntaria paupertas illuſtriſſima virtus, quæ in Catalogo beatitudinum primo loco ut Princeps ponitur. *Beati pauperes ſpiritu, &c.* Matth. 5. Quia tamen in Socrate Philoſopho, ac aliis ejuſdem farinæ hominibus extitit, ideo exiſtimat Hieronymus eam à Chriſto Domino, primo loco præteriti, & eam dumtaxat appoſuiſſe, quæ ut propria in Apoſtolis invenitur. Ecce bonorum dimiſſio alioquin valdè præclara virtus, devenuſtatur tamen, quia in Socrate homine idololatra reperta eſt, quaſi excellentia operis aliquando, non tam ex opere, quàm ex operante cenſeatur, ac judicetur. Æſtimabat multum Naboth vineam ſuam, non ob uberes fructus, quos ferebat, ſed quia parentum manibus plantata fuerat; unde Achab dixit Naboth. *Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi*, 3. Reg. 21. n. 3. Vide ſupra cap. 8. n. 275.

Hieron.

Matth. 5.

Ex magnitudine operatoris opus creſcit, ex parvitate vileſcit.

3. Reg. 21.

64. Quæſtio ſecundò inquirit? Quare Dominus non abſolutè, ac ſimpliciter facit ſuam promiſſionem, ſed interpoſita jurandi formula ſermonem ſuum confirmat. *Amen dico vobis, quod vos, qui ſecuti eſtis me, &c.* Reſpondeo. Primò. Quod tam difficiliter obſequia exhibita remunerantur inter homines, quod ut hujuſmodi promiſſionibus fides adhibeatur, jurandi forma rem ſtabiliri expediens viſum eſt.

Inter homines difficiliter obſequia remunerantur.

65. Secundò. Ut jurandi forma auditores maximè in promiſſis certi redderentur, ac de eis minimè eorum animus fluctuaret; ſed ad hoc ſat erat divina authoritas, ejúſque infallibilis veritas, ad quid inſuper juramentum? Apparet Deus Iſaac, multáſque promiſſiones ei faciens de terra promiſſio

promiſſionis. *Complens juramentum, quod ſpopondi* Gen.26. *Abrahamp patri tuo*, Geneſ.26. n.3. ſufficiens erat, quod Deus dixiſſet promiſſionem factam Abrahæ,ad quid inſuper juramentum vocat? Homines cum ſint mendaces, ut ſecuritatis munimen ſuis promiſſionibus adhibeant, eas juramento corroborant; at Deus,qui eſt prima, & ſumma veritas, cujus verbum mutari eſt omnino impoſſibile, ad quid cum juramento ſuas facit promiſſiones? *Complens juramentum quod ſpopondi Abraham.*

Deus potius attendit ad noſtrum cõmodũ,quàm ad ſuam dignitatem. Chryſoſt. Juramentum appellat ſponſionem factam; voluit potius in promiſſionibus ſecurum reddere Iſaac, quam attendere ad celſitudinem, ac majeſtatem ſuæ infallibilitatis. D.Chryſoſt. hom.50. in Gen. [Non dixit ſimpliciter Deus, ait, pacta, quæ feci cum patre tuo,neque promiſſiones, quas promiſi, ſed quid? Juramentum.Vides Dei miſericordiam? Non ad propriam dignitatem reſpiciens loquitur, ſed ad noſtram condeſcendens infirmitatem. Nam, quia homines ferè ſemper illa opera perficere ſtudent, non quæ ſimpliciter promiſerunt alicui, ſed quæ cum juramento promiſerunt: ſimili modo & Deus juſto plenam fidem faciens, quæ à ſe dicta ſunt, dicit juramento firmata.] Ecce divina bonitas potius attendens ad noſtram infirmitatem, quàm ad eminentiam ſuæ majeſtatis, & ideo ut omnem hæſitationem ab animis noſtris excludat, juramento utitur, ut eſt conſuetus modus inter homines ad firmandas ſuas promiſſiones. *Vides Dei miſericordiam? Non ad propriam dignitatem reſpiciens loquitur, ſed ad noſtram condeſcendens infirmitatem.*

QUÆSTIO XI.

Quare Apoſtolis promittuntur ſedes in regeneratione?

66. Hilar. DIvus Hilarius in præſenti per regenerationem Baptiſmum interpretatur, eſt enim quædam regeneratio, qua peccato emortui in vitam ſpiritualem naſcuntur. D.tamen Chryſoſt. D.Hieron. D.Paſchaſ. Albert.,Magnus, D.Thom. communem, ac futuram reſurrectionem in die judicii intelligunt, in qua corporis, ac totius hominis fiet quædam regeneratio ad gloriam, ac etiam mundi renovatio. Unde Syriacus vertit, *In ſæculo*, Arabicus, *In generatione ventura*: Origenes, *In generatione omnium.* S. Gaudentius, *In reſurrectione omnium.* Tunc enim cœli novi, & terra nova fient, Iſai.65. n.17. Apoc.21. n.1. & 1.Petri 3. n.13.

(Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Alb.Magn. D.Thom. Syriacus. Arab c. Orig n. Gaudent.)

67. Quæſtio præſens eſt. Cur Dominus ſuis promittit ſedes in die univerſalis judicii,ac communi omnium reſurrectione, per quod denotatur magna dignitas,ac excellentia Apoſtolorum,Euthym. Euthym. *Per duodecim ſedes in regeneratione, ait, innuit fruitionem, ſive requiem, ac præexcellentiam duodecim diſcipulorum, & regni ſui communicationem.*

68. Bernard. Moraliter ſecundò reſpondet D.Bernard. ſuper hæc verba: *Quid eſt,ait,quod dicit in regeneratione? Aut quæ eſt hæc nova generatio? Fortè, & altera regeneratione opus eſſe videtur; nec ſolum denuo, ſed & tertio hominem naſci, neceſſe eſt. Infelix ego homo,& miſerabilis caſus meus,cur non una ſufficit, cui neceſſaria eſt duplex regeneratio.* Promittuntur Apoſtolis ſedes,non in hac generatione,ſed in regeneratione,hoc eſt in altera generatione.Ut enim poſſit quis in cœlum aſcendere,in cœleſtique ſede quieſcere, nova nativitate, ac generatione indiget.

Ut homo aſcendat in cœlum, renovandus eſt à facie mortalis vitæ.

Homo in hac generatione multis delictis coinquinatus degit, neceſſe eſt ergo ut multipliciter regeneretur, ac reformetur in vita, ut ſurſum in cœlum feratur. Cùm Chriſtus Dominus aſcendit in cœlum,adſtant ſancti Angeli, & dicunt Apoſtolis: *Viri Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cœlum*, Actor.1.n.11. Ad quid Angeli vocant Apoſtolos Galilæos? Nam Galilæi homines viles, ac contemptibiles erant habiti. Unde cum Nicodemus in Chriſti favore loqueretur, dicunt ei Phariſæi: *Numquid tu Galilæus es?* Joan.7 n.52.ex quo Julianus Apoſtata, ut refert Nazianz. orat... pro contumelia Chriſtianos mandavit Galilæos dici? *Quaſi præeminentes dignitate, è loci vocabulo.* Galilæi juxta vocabuli ſignificationem, idem eſt, ac tranſmigratores. Cùm Apoſtoli aſpiciunt Chriſtum euntem in cœlum, eos Angeli appellant tranſmigratores quia ſi Chriſtum euntem in cœlum volunt ſequi, neceſſe eſt tranſmigrare à vita generationis hujus, in nova regeneratione Chriſtum imitantes, ut tanquam præeminentes dignitate valeant cœlum conſcendere. Actor.1. Joan.7. Nazianz.

Tertiò. Quomodo ſacris Apoſtolis pollicentur ſedes in regeneratione ad judicandum? Nam ſancti Apoſtoli non ſolum in hoc ſæculo,ſed etiam in altero judices extiterunt, ac ſedes habuerunt. Petrus,ut Summus Pontifex,ac caput orbis, in cujus ſucceſſoribus ejus poteſtas perdurat. Cæteri autem Apoſtoli ex vi ſuæ dignitatis Apoſtolicæ etiam acceperunt à Chriſto Domino poteſtatem ad ſuum munus rectè agendũ,prout requirebatur,ut unuſquiſque iret cum poteſtate plantandi Eccleſias, creandi paſtores,ac ſacerdotes, & ad cenſuras ferendas,ac à peccatis abſolvendum.Dixit eis Chriſtus Dominus Mat.18.n.18. *Quæcumque ligaveritis ſuper terram,erunt ligata & in cœlo* Et Joan.20.n.21. *ſicut miſit me pater, ego mitto vos.* De quibus latè agunt Bell.2.de Conc. c.14. Suar.l.4. de leg. c.3. n.6.&7.Salas d.8.ſect.3 n.24.Hoc poſito ergo cur Apoſtolis in præmium non dantur cathedræ ad judicandum in hoc ſæculo,ſed in futuro,in regeneratione? Hujus vitæ ſedes cùm eſſent cathedræ Paſtorum, ac Prælatorum,erant laborum domicilia, multis ærumnis,ac preſſuris circumdata; at verò alterius vitæ ſunt ſedes gloriæ,majeſtatis,ac quietis;præmia autem,quæ à Deo ſuis juſtis conferuntur,aliena ſunt ab omni moleſtia;& undiq; exultationis,gaudii,& gloriæ plena extant. Vide ſup. c.5.n.161.c.9.n.69.vide tom.2.& 3.verb.*Prælatus.* 69.

(Matth.18. Joan.20. Bellarm. Suarez. Salas. *Sedes Prælatorum laborum domicilia.*)

Quartò Apoſtoli reſervati erant, ut per multa tormentorum genera à tyrannis interficerentur, quomodo etiam eorum judices à Chriſto Domino inſtituuntur. Erunt tamen judices *in regeneratione*, in altero nempe ſæculo, ubi omnis evacuatur carnis affectus; Judex autem ille, qui omni carnis,ac ſanguinis morſu caret, aptiſſimus invenitur, ut de amicis, ac inimicis ſententiam ferat, Eccleſ.47.n.2.Miras laudes decantat David optimi,ac magni regis Iſraëlis. *Quaſi adeps ſeparatus à carne, ſic David à filiis Iſraël* Quid habet magnus Rex David cum adipe? Cur non alterum elogium ei appropriatur? Ad quid ejus excellentia cum adipis ſimilitudine exprimitur; adeps fit ex carne, & ſanguine, tamen nihil carnis, ac ſanguinis vendicat,ſic optimus Rex David quamvis ex carne, & ſanguine eſſet progenitus nullos tamen carnis, & ſanguinis effectus edebat, ſed omnino ab illis in ſuis actionibus ſeparatus erat,Rabban. *Oſtendit,ait, Eccleſiaſticus ſcilicet,eum gratia Spiritus ſancti repletum,à carnalium,& peccatorum homi-* 70.

(*Judex ſit alienus ab omni affectione carnis & ſanguinis.* Eccl.47. Rabban.)

num conſortio, in moribus, & vita ſequeſtratum eſſe.

71. Arabic. *Paulatim ad magnas dignitates eundum.* Quintò. Obſequium de præſenti exhibetur, *Vos, qui ſecuti eſtis me.* At præmium valde ſero promittitur: *In ventura generatione.* Ut legit Arabicus. *In ultima nempe die judicii:* Apoſtoli heri remos habentes in manibus piſcatores extiterunt, non decet ut hodie gubernationis virgâ tanquam judices ſedeant; gradatim ergo aſcendant, & paulatim ad tantum regimen diſponantur. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol*, Cant.6. n.9. Cant.6. Cum auroræ meminit cur ſtatim cum ſole non facit comparationem, qui auroræ ſuccedit, ad quid lunam inter ſolem, & auroram interponit? Aurora lucis initium, luna autem lucis augmentum, ſol verò lucis plenitudo; noluit ergo ex auroræ crepuſculo ſtatim ad ſplendidam ſolis lucem ſe extendere, & ideo tanquam medium lunam apponit. Ad hoc reſpiciunt D.Ambr.lib.4 Hexamer.cap.8.D.Aug. epiſt 80. Philo Carpatius de Eccleſia juſtorum interpretantur, Ambroſ. Auguſt. Philo. Car. *Beatiſſima ſponſa*, inquit citatus Philo, *veluti aurora aſcendere dicitur, cum primo à tenebris delictorum ad lucis ſanctitatem abſceſſit; deinde veluti luna à magnis profectibus virtutum ad altiores probitatis gradus aſcendit per ampliorem divinæ gratiæ cumulum. Poſtremo in die judicii relicta mortalitatis carne, immortalitatis lumine, æterna claritate, inſtar ſolis veſtietur.* Vide multa in Indice, verb. *Paulatim*, hoc tom 1. & 2. ac 3.

72. Sextò. Pollicentur ſedes viris Apoſtolicis non in hoc ſæculo, ſed in regeneratione, quando liberi ab omni carnis impulſu, ac illuſtrati cœleſtibus donis Spiritus ſancti extiterint, nam regendi, ac judicandi domicilium conſiſtere debet omnino alienum ab omni carnis affectu, & dirigi ſecundum dictamen legum juſtitiæ, ac rationis. Mandavit Deus Moyſi ſuper arcam, in qua includebatur lex fieri propitiatorium; præcipit deinde: *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies:* Exod.25. Exod.25. n.18. qui manibus teneant ipſum propitiatorium. Cur potius duo Cherubim ad hoc deſtinantur, quàm duo Seraphim? *Judex judicet, & regat non ſecundum amorem, ſed ſcientiam.* Nam hi ſunt ſpiritus nobiliores, ac proximiores Deo adſtant. Tamen Cherubim eliguntur. Seraphim ſunt ſpiritus amoris, ac proinde amicorum ſymbolum gerunt, Cherubim verò pleni dicuntur ſcientia, ac ſapientia. Propitiatorium erat veluti cathedra, ex quo Deus tanquam ſupremus omnium legiſlator, ac gubernator dabat reſponſa, & oracula; circunſtant ergo Cherubim, non verò Seraphim, quia judicii, ac regiminis ſedes, non eſt amantium domicilium, ſed rectè ſapientium, ac intelligentium ſecundum legum, juſtitiæ, ac divinæ ſapientiæ ductum. Bonavent. D.Bonavent. 1.part. de Eccleſ. Hier. cap.33. de Prælatis loquens. *Quaſi à ſiniſtris*, ait, *erigitur Cherub quoad ſcientiam in humanis, ut ſcilicet ſciamus qualiter in medio hujus pravæ nationis ſapienter converſemur: in alia verò parte debet eſſe Cherub quoad ſapientiam in divinis, ut ſcilicet ſecundum ſpiritum divinæ ſapientiæ nos cœleſtibus conformemur.*

73. Syriac. Septimò. Dantur Apoſtolis ſedes in regeneratione, ſeu ut legit Syriacus *in ſæculo novo.* Seu in altero ſæculo, nam cum juſtitia judicare, ſæculi magnates damnare, ac conculcare, bene meritis præmia conferre, res hujus ſæculi non eſt, ſed alterius. *Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim*, Apoc.12. n.1. Apoc.12. Luna, quæ eſt una è duobus luminaribus magnis, quæ Deus creavit: *Fecit Deus duo luminaria magna*, Gen.1. & tamen ſub pedibus conculcatur; ſtellæ verò ita ſublevantur, ut in capite reponantur; Gen.1. *In cœlo, & non in terra deſpiciuntur potentes ſæculi, & eliguntur benemeritis.* quidnam id denotat? Luna quamvis ſit luminare magnum, ſuos patitur defectus, proindéque principes ſæculi ſignificat multis criminibus infectos; ſcintillantes verò ſtellæ benemeritos adumbrant, ut docet D.Bernard. ſerm. in ſignum Mag. Bernard. Hoc autem quod eſt potentes ſæculi pedibus conterere, fulgentes meritis, tanquam ſtellas ad caput ſublevare, hujus terrenæ habitationis res non eſt, ſed tantum cœli, & ideò apertè dicitur: *Signum magnum apparuit in cœlo.*

Mittitur Samuël à Deo in Bethlehem, ut eligat 74. in regem unum ex filiis Iſai, cum Propheta eſſet ingreſſus domum illius. *Vocavit Iſai Abinadab, & adducit eum coram Samuële; qui dixit: nec hunc elegit Dominus. Adduxit itaque Iſai ſeptem filios ſuos coram Samuële, & ait Samuël ad Iſai: non elegit Dominus ex iſtis*, 1.Reg.16. n.8. Sed tandem eligitur 1.Reg.16. unus parvulus David, qui paſcebat oves. Ecce Samuël electurus unum ex filiis Iſai in regem, ad omnes filios mittitur; *Non hominis, ſed Dei eſt deſpicere majores & aſſumere contemptibiles.* cur non dicitur nominatim qualis ſit eligendus? Sed vadit, vocat omnes, & deſpicit majores natu, præſtantiores forma, ac corpore, & unus parvulus David eligitur. Ut demonſtraretur electio non humano ſpiritu, ſed divino nutu dirigi; nam deſpicere majores natu, gradu ac dignitate, & contemptibiles aſſumere, non humani, ſed divini eſt conſilii. Sic rem explicat in præſenti Abulenſ. q.26. Abulenſ. *Judicare*, ait, *non conſiderata qualitate corporis, ſed animi, non hominis, ſed Dei eſt.*

Quæstio XII.

Quare Apoſtolis tunc deſignantur ſedes, cum ſederit filius hominis?

In exordio hujus quæſtionis nota, quod ad 75. judicandum multi cum Chriſto adſtabunt, ad mortem verò, & paſſionem ipſe ſolus pro noſtra ſalute eſt deſtinatus. *Torcular calcavi ſolus, & de gentibus non fuit vir mecum*, Iſa.63. n.3. Iſai.3. fugientibus Apoſtolis ipſe ſolus in mortem traditus eſt. Ut ponderat D.Athanaſ.q.110. Athanaſ. *Solus ipſe Chriſtus*, ait, *pro nobis mortuus eſt; Petrus namque Chriſtum negavit, & ipſo paſſionis tempore cæteri quoque Apoſtoli dedere ſe in fugam.* Ecce in paſſione omnes Apoſtoli fugiunt, & ipſe ſolus Jeſus ad crucem pergit; ut verò ad judicium multos ſecum aſſumit ſocios. In præſenti ad ſuos diſcipulos, ait: *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos judicantes duodecim tribus Iſraël.* Imò, & Sap.5. Sapient.5. n.21. dicitur: *Acuet autem dura iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.* *Ad puniendum multæ aſſumuntur creaturæ, unus ſolus Jeſus dat ſalutem.* Cum ad judicium venit, nullum patitur deeſſe diſcipulum, quin & ſecum omnes convocet creaturas, *pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.* Cùm verò ad ſalvandos omnes homines devenitur, omnes Apoſtoli abire permittuntur, ipſe ſolus crucem conſcendit; cur Domine, tot vocas ſocios ad judicium, ſic verò ſolus ad omnium ſalutem pergis? Doctè reſpondet P.Didacus de Baeça tom.4. in Evang. lib.18. cap.12. Baeça. *Ad puniendos*, ait, *homines, quævis apta eſt creatura, & ſic univerſa aſſumuntur, ad ſalvandum nulla valet creatura, ſolus id poteſt Jeſus verus Dei filius.*

Ad quæſtionem reſpondeo primò juxta doctri- 76. nam D. Hieron. Paſchaſii, D.Thom. Carthuſiani, Abulenſis

Abulenſ. Abulenſis quæſt. 192. Quod cum ait Dominus: *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ:* Exercens manifeſtè, ac univerſaliter ſuam poteſtatem judiciariam, dans ſingulis in anima, & corpore, quæ meruerunt, tunc ait ſuis viris Apoſtolicis, *ſedebitis & vos.* Vos nunc humiles, & abjecti, non ſtabitis ut cæteri judicandi, ſed mihi proximi ſedebitis ſuper duodecim thronos valdè glorioſos: per quod denotatur eorum magna excellentia, poteſtas, ac dignitas, ac eorum requies, & finitio, ut ſuperiori quæſt. in prima ratione dixi ex Euthymio. Et fit hìc etiam alluſio ad regum morem, qui cum in ſummo tribunali confident, aliquos viros magnos veluti conſiliarios habent in conceſſu proximos.

Cùm alii ſtant, ſedent Apoſtoli.

77. Secundò. Ut appareat ingens Chriſti poteſtas, ac benignitas, qua ſervos ſuos ita evehit, ac extollit, ut eos faciat ſecum ſedere ſuper thronos gloriæ, & majeſtatis. *Oculi mei ad fideles terræ, ut ſedeant mecum*, Pſalm. 100. num. 6. & tamen apud Iſaiam 6. n... Cum Dominus appareat ſuper ſolium excelſum, & elevatum. *Seraphim ſtabant ſuper illud.* Quid mirabilius, Seraphim nobiliſſimi ſpiritus ſtant, & homines terreni ad conſortium ſedilium, de quo vehementer admiratus D. Chryſoſtom. ait, ibi. *O ingens miraculum! Lutei ſedent, & corporis expertes adſtant.* Ut apertè videatur magna Jeſu poteſtas ſuis fidelibus data, ut homines lutei cœleſtibus etiam virtutibus ſublimiores appareant.

Pſal. 100. Iſai. 6. Chryſoſt. *Deus multum extollit homines fideles.*

78. Tertiò. Quid eſt, quod ait Dominus, *cum ſederit filius hominis ſedebitis, & vos.* An Chriſtus tunc ſedebit, quando Apoſtoli in ultima die judicii ſedebunt? Ipſe enim jam modò ſedet *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei*, Marc. 16. n. 19. Promiſſio autem facta, ſedebitis & vos, futurum tempus, nempe diem judicii reſpicit. Quomodo ergo dicitur, cum ſederit ſedebitis; cum ipſe jam modò ſedeat? Verum eſt, quod Chriſtus Dominus in ſe, & quoad dignitatem capitis jam ſedet, tamen adhuc cum ſuis membris ſtantibus, ac laborantibus in terra ipſe ſtat, & laborat, ne ipſi deſtituti tanto conſortio, ac ſolatio frangantur. In ultima autem die judicii quando jam finitis laboribus hujus vitæ ſuos vocat ad æternas ſedes, tunc dicitur, quod ipſe ſedebit cum ſuis Apoſtolis. D. Bernard. in ſuis declamationibus: *An magis audebimus dicere, & ipſum adhuc ſtare quodammodo, utpote cujus necdum ſedes conſummata videtur, necdum pedibus ejus ſcabello ſuppoſito quod à Patre promiſſum eſt? Non quod illi plenitudini quippiam deſit, ſed quod membra caput expectet. Audeat hoc teſtari, qui meruit intueri: Ecce ait Stephanus, video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem*, Actorum 7. num. 55. Non ſedebat filius hominis, ſed ſtabat. Petrus Damianus de Stephano: *ſtabat. Et cum bellante bellabat.* S Ambroſius epiſt. 20 vel 82. ad Verſalen. *Ut ſolitus juvaret athletam, quem paratus coronaret.*

Marc. 16. *Chriſtus cũ ſuis videtur laborare.* Bernard. Actor. 7. Damian. Ambroſ.

79. Quartò. Antequam Deus fieret homo, valdè rigidus erat in ſuppliciis inferendis; at poſt noſtram carnem aſſumptam valdè pius, & miſericors eſt in humanum genus. Tamen Deus olim ad judicandum ſtabat. *Deus ſtetit in Synagoga Deorum*, Pſalm. 81. n. 1. *Stat ad judicandum Dominus, ſtat ad judicandos populos*, Iſai. 3 num. 13. At verò modò in lege gratiæ ſedens judicat: *Cum ſederit filius hominis, in ſede majeſtatis ſuæ.* Pedibus ſtare quandam celeritatem, ac feſtinationem denotat; ſedere verò moram & cunctationem dicit.

Pſal. 81. Iſai. 3.

Quid eſt quod antiquitus Deus celeriter, ac velociter judicabit? Nunc verò cunctanter, ac cum dilatione? Cùm enim in præſenti majora ſint beneficia nobis exhibita à Deo, major, ac exactior eſt illorum ratio perſolvenda. Ex augmentatis donis augmentatur & illorum ratio reddenda. Vide ſuprà cap. 27. n. 107. & 108.

Ubi majora ſunt dona, major ratio eſt exigenda.

Quintò. Ut rectè notat D. Chryſoſt. hom. 65. *Non enim, ſedebitis, ſolummodo dixit.* Non dixit 80. Chryſoſt.
Dominus abſolutè, ac ſimpliciter, *ſedebitis vos*, ſed denotat tempus, ac illius occaſionem, *Cùm ſederit filius hominis.* Magnus eſt enim honor, ac gloria regnante juſtitia ſedem habere: *Cùm ſederit filius hominis, ſedebitis, & vos.* Cùm enim ipſe ſupremus omnium judex, ac arbiter ſedem conſtituerit, tunc & vobis cathedræ concedentur. Ierunt ligna, ut ungerent ſibi regem; dixerunt olivæ, ficó, ac viti, impera nobis, quæ illorum regimen reſpuerunt: *dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: veni, & impera ſuper nos*, Jud. 9. n. 24. Cur tam nobile regimen repudiant oliva, ficus, ac vitis? Ubi enim regnum in tam vili erat æſtimatione, ut rhamno, quæ eſt ſpinoſa, ſicca, ac infructifera deferretur, dedecebat nobiles arbores tale regimen, ac clavum obtinere.

Deus regnante juſtitia regnare, ſecus ignominia. Jud. 9.

Sextò. D. Chryſoſt. homil. 65. *Sedebitis & vos*, 81.
ſic ait: *Conregnabitis, & illius gloriæ participatione fruemini.* Quid eſt, quod ait Dominus: *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ.* Reſpiciens nempe ad diem judicii, cùm ipſe jam modò ſedeat à die ſuæ glorioſæ Aſcenſionis. *Aſſumptus eſt in cœlum.* Verum eſt, quod Dominus modo reſidet in cœlo, in throno gloriæ, ac majeſtatis, tamen inſigniter dicitur, quod in die judicii ſedet in ſede majeſtatis ſuæ, cum ipſam ſedem majeſtatis ſuis communicabit, eóſque illius participes efficiet. *Conregnabitis ſcilicet, & illius gloria participatione fruemini.* Non patitur Dominus ſuam gloriam eſſe ſolitariam; ſed vult maximè in omnes exundare, ut omnes ex illius abundantia ſatientur, ac repleantur. D. Cyprian. ſerm. de Aſcenſ. *Hoc gloriæ Unigeniti, ait, dilecti accumulat, quod beatitudini ſuæ non patitur eſſe ſolitariam magnitudinem; ſed addidit fratres, non qui minuant, quaſi in plures diviſam excellentiam, ſed qui altitudinem divitiarum ejus exornent participes, & conſortes.*

Chryſoſt. *Chriſtus pro gloria habet ut illius gloriæ ſui ſint participes.* Cyprian.

In Chriſti perſona ait Regius Vates: *Me expectant juſti, donec retribuas mihi*, Pſal. 141. n. 9. ex 82.
Hebræo legitur: *In me coronabuntur juſti.* Quod explicans Cajetanus ait: *Tunc non ſolùm coronabor, ſed in me coronabuntur juſti.* Summè ipſum expectabant juſti, ac deſiderabant, ſed quid expectabant? Quando ipſe ſcilicet gloria, & honore eſſet coronandus, certo ipſi ſciebant, quod taliter coronam haberet, ut non ſolùm ſibi retineret, ſed etiam illius alios participes efficeret. *Tunc non ſolùm coronabor, ſed in me coronabuntur juſti.*

Pſal. 141. Hebræus. Cajetan. *Chriſtus ſua coronæ gloriâ alios facit participes.*

Scribit D. Matth. cap. 10. n. 1. *Convocatis duodecim diſcipulis, dedit illis poteſtatem ſpirituum im-* 83.
mundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Poſtquam eos latè inſtruit, qualiter ſe debeant habere in prædicatione evangelica, quod in via nec peram, nec calceamenta, nec duas tunicas, nec virgam habeant. Narrat idem Evangeliſta cap. 11. n. 1. *Et factum eſt cum conſummaſſet Jeſus præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſit inde ut doceret, & prædicaret in civitatibus eorum.* Quid eſt, quod data Apoſtolis poteſtate ſanandi, ac faciendi miracula Dominus *tranſit inde ut doceret in civitatibus?* Separat

Matth. 10. Matth. 11.

Chriſtus alios facit fulgere poteſtate miraculorum. Theoph.

ſe nempe ab Apoſtolis, quos ſeorſim miſit Evangelizare, ac prædicare. Cur non vult modò ſimul cum illis eſſe? Rectè reſpondet Theoph. *Miſſis diſcipulis, ipſe ceſſat facere miracula, & ſolum docebat in ſynagogis: nam ſi præſens curaſſet, nulli tunc acceſſiſſent ad diſcipulos, ut igitur, & illi habeant locum ſanandi, ipſe progreſſus eſt.* S. Dominus adeſſet, omnes oppreſſi pro ſalute, ac beneficio cœleſti impetrando ad ipſum convenirent; Recedit ergo Chriſtus ab Apoſtolis, ut & ipſi miraculorum gratia fulgeant; nam ſuæ gloriæ, ac majeſtatis

Bernard. maximè vult eos participes facere, D. Bernard. epiſt. 23. *Cum Deus ſit mirabilis in majeſtate ſua, etiam in ſanctis ſuis glorioſus apparere dignatur, ne ſolus habeat gloriam.*

Quæstio XIII.

Quare Apoſtoli omnes judices eliguntur ac deſignantur à Chriſto?

84. Ait Dominus ſuis Apoſtolis: *Sedebitis judicantes duodecim tribus Iſraël.* Judicantes non tantum veſtro facto, & exemplo, ut exponunt

Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Euthym.

D. Chryſoſt. D. Hieron. D. Paſch. Euthym. & alii. Quomodo Regina Auſtri, & viri Ninivitæ dicuntur in die judicii ſurrecturi, Judæos nempe ſuo facto & exemplo condemnaturi, eo quod ad prædicationem Ionæ pœnitentiam egerint. Judæi autem ad Chriſti prædicationem fructus pœnitentiæ agere noluerunt, Matth. 12. n. 40. & 41. Nec etiam judicabunt ſolummodo approbatione

Apoſtoli judicabant, ut judices, ac principes.

ſententiæ judicis, approbantes, ut omnes Sancti, ſententiam judicis prolatam in electos, ac reprobos, ſed peculiaris quidam modus valdè glorioſus, ac honorificus promittitur hic Apoſtolis, quo auctoritate, ac poteſtate ſibi collata, tanquam regis principes, ac illius judices delegati, ac ad majorem decorem Apoſtolorum veluti primi conſiliarii, ex quorum conſilio ſupremus judex (etiamſi ille nullius conſilio opus habeat) ſententiam ferat. Ita docent D. Thom. Cajetan.

D. Thom. Cajetan. Janſen. Maldon. Burgenſ.

Janſen. Maldonat. Lucas Burgenſ. Cornel. Barrad. & alii; quod confirmari poteſt ex Iſai. 3. n. 14. *Dominus ad judicandum veniet cum ſenioribus populi ſui, & principibus ejus.* Quæſtio præſens eſt, quare Apoſtoli eliguntur in judices?

85. *Principes laboris ſint & præmii.*

Reſpondeo. Primò, Apoſtoli in terris fuerunt individui Chriſti comites, qui cum ipſo in terris negotia regni cœlorum adminiſtrarunt, prædicantes, ac docentes omnes gentes cum laboribus, ac ærumnis multis, promittentes bonis præmia æterna, comminantes verò malis ſupplicia perpetua, æquum ſanè erat, ut participes laboris fierent ſuo modo, & mercedis gloriæ, & majeſtatis. Vide tom. 3. c. 18. q. 7. n. 45. & 46.

86. Secundò, Chriſtus Dominus omnium judex eſt conſtitutus. *Pater non judicat quemquam: ſed omne judicium dedit filio*, Joan. 5. n. 22. ſi ergo judicare tanquam quid peculiare, ac proprium ad

Joan. 5. *Chriſtus remunerat ex propriis, reges ſæculi ex alienis.*

Chriſtum Dominum ſpectat, quomodo in præmium, ac remunerationem promittit Apoſtolis eos totum orbem judicaturos, quia judicare, ut quid valdè peculiare ad Chriſtum Dominum pertinet, ideò judicium futurum in mercedem ſuis aſſignat; hic magnus Dominus de rebus ſuis propriis præſtat remunerationem pro obſequiis ei factis. Videt Joannes Chriſtum Dominum in Apoc. 19. n. 12. & in capite ejus diademata multa. Apoc 19.

Erant in capite, ut propria, multa verò, ut per ſuos diſtribueret, eóſque ut ex propriis coronaret. Anſbertus: *A quo ſunt omnia diademata multa.* Anſbert.

Aliter verò principes ſæculi, de alienis rebus perſolvunt mercedem pro meritis in eorum gratiā factis. Pro donis oblatis. *Ait David rex Sibæ, tua ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſeth*, 2. Reg. 16. n. 4. 2. Reg. 16.

In qua ſententia proferenda contra inauditam partem, ac hominem innocentem peccavit David, ut latè probant Abul. Sanch. Corn. & alii. Tamen David, ut gratiam referret pro obſequio facto; de rebus Miphiboſeth præſtat compenſationem. Abulenſ. Sanchez. Cornel.

Tertiò. Deſtinantur judices non Angeli, ſed Apoſtoli: Angeli ex uno tribunali non remiſſi 87.

ſunt ad aliud, nec coram Herode, ac Pilato ſteterunt; at verò Apoſtoli multoties à regibus præſidentibus, ac magiſtratibus vocati ſunt ad judicium; & ille aptiſſimè ad munus judicis aſſumitur, qui jam judicatus eſt, & jam alterius judicis ſententiam ſuſtinuit. *Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt*, Joan. 5. n. 25. Notat D. Aug. tract. 19. in Joan. Quod idem eſt filius Dei, & filius hominis, tamen Pater non dedit ei judicium facere, quia filius Dei, ſed quia filius hominis eſt: ergo qui ut filius hominis jam judicatus, ut filius hominis exerceat jura in omnes judicandi, ac in omnes proferendi ſententiam. *Qui jam judicatus aptus ut ſit judex.* Joan. 5. Auguſt.

Quartò. Apoſtoli Chriſtum Dominum ſecuti ſunt, 88.

ejúſque individui comites fuerunt, contemnentes principum Judæorum, ac Pontificum contradictiones, & adverſitates, indéque merito electi ſunt in judices. Nam qui animi generoſitate pollent, ut magnatibus obſiſtant, valdè digni, ut ad judiciariam ſedem eleventur. Ob fornicationem Iſraëlis cum Madianitis ex Dei juſſu principes Iſraël de populo interfecerunt viginti quatuor millia hominum. Num. 25. n. 9. Phineës verò cùm vidiſſet unum de filiis Iſraël introëuntem ad ſcortum Madian, arrepto pugione interfecit ambos ſimul. Tunc ait Deus ad Moyſen? Loquere ad eum, ſcilicet Phineës: *Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini ejus pactum ſacerdotii ſempiternum.* Ibidem n. 13. Cur pro duobus interfectis datur ſummum ſacerdotium Phineës; non vero principibus pro tot occiſis? Duo illi perempti à Phineës, erant principes, & magnates, ut patet ex Textu, n. 14. & 15. Meritò ergo vir ille, qui habuit manum, & gladium contra principes, ac magnates digniſſimus eſt inventus, ut ſummus Sacerdos crearetur, qui in graviſſimis cauſis erat judex conſtitutus à Deo; ſic enim decebat, ut talis daretur judex, qui principes non formidaret, ſed rigidè puniret. *Qui contra principes habet robur animi, dignus ut judex conſtituatur.* Num. 25.

Quintò. Creantur judices Apoſtoli, nam cùm tantis meritis eſſent illuſtres, non multum de ſe 89.

præſumebant, ſed parum de ſuis meritis confidebant, non enim dicunt *reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*; magno præmio digni ſumus. Sed valdè modeſtè loquuntur: *Quid ergo erit nobis?* tamquam de meritis non multum præſumentes. Confidenter dixit Petrus in cœnaculo: *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*, Matth. 26. num. 36. Et tamen tunc, quando de ſe tot, ac tam magna promittebat, non datur ei ſummus Eccleſiæ Pontificatus, ſed poſt reſurrectionem quando à Domino interrogatus de ſuo amore, nihil de ſe audet aſſerere, ſed divinum judicium in ſui teſtem vocat. *Tu ſcis Domine, quia amo te*, Joan. 21. num. 15. Toletus Annot. 6. *Interrogabat Dominus*, ait, *Qui de ſe non præſumit, dignus judicis cathedra.* Matth. 26. Joan. 21. Tolet.

ait, *ut cognoſcerent diſcipuli Petrum, non jam qualem ante eſſet, ſed valde mutatum, & dignum effectum, cui tanta gubernatio committeretur, non jam Petrus reſpondet ut prius. Etiamſi omnes ſcandalizati fuerint, ego nunquam ſcandalizabor*, ſed veritatis judicium Domino defert.

90. Sextò. Non Angeli, ſed Apoſtoli in noſtros judices deſignantur. Ecce ingens Domini pietas, ac clementia, & Apoſtoli noſtri fratres, ac veluti naturales, & concives ſemper erunt valde propitii, & benigni, nam eadem natura maximè in ſuos

Judex extraneus fidelis.

conſimiles ſollicitat affectum. Vehementer inſtant, & urgent Judæi, ne eorum Pontifices, ac Principes Sacerdotum ſententiam contra Chriſtum ferant, & ideo eum tradiderunt Pilato extraneo, ac alienigenæ. Qui cum illis dixiſſet, *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram judicate; dixerunt ergo ei Judæi: nobis non licet interficere quemquam*; Joan. 18. n. 31. Cur non exquirunt ſententiam à ſuis Pontificibus, ſed à Pilato? Principes Synagogæ, etſi crudeliſſimo odio eſſent in Chriſtum, tamen in eis verebantur Judæi vim ac impulſum naturæ in ſuum concivem, ac fratrem & cognatum, ne exinde miteſcerent, ac leniores redderentur; & ideo ad extraneum, ac alienigenam judicem confugiunt, à quo omnem inhumanitatem ſperabant. D. Leo ſerm. 3. de Paſſione. *Tanquam*, ait, *extenuanda eſſet furoris veſtri immanitas, ſi ejus ſententia, qui provinciæ veſtræ præſidebat, uteremini, vinctum* JESUM *ad Pilati judicium deduxiſtis, ut clamoribus improbis trepido cognitore ſuperato interfectorem hominem eligeretis ad veniam, & Salvatorem mundi peteretis ad pœnam.* Supponit ſanctus Pater Judæos etiam habuiſſe de ſua gente judices, à quibus capitalis ſententia ferebatur, à quibus timuerunt, *quod extenuanda eſſet furoris veſtri immanitas.*

Joan. 18.

Leo.

91. *Venerunt duo Angeli Sodomum veſpere, ſedente Lot in foribus civitatis*, Geneſ. 19. n. 1. qui in peregrinorum habitu apparuerunt, ut docent D. Chryſoſt. D. Thom. Lyppoman. & Cajet. qui ait: *Feſtinavit, invitavit Lot peregrinos, neſciebat enim illos eſſe Angelos.* Quo ſuppoſito maximè ponderandum eſt, quod everſuri urbem Angeli in peregrinorum habitu veniant. Cur non magis armatos ſe exhibent, vel cur non potiùs ad inſtar nigrarum nubium fulminant, ſed ſolùm in peregrinorum facie veniunt, cum tanquam peregrini, ac extranei adveniant, gravius & durius ſupplicium denuntiant, quam à quocumque milite armato, ac nunc fulmina coruſcante denotari poterat.

Gen. 19. Chryſoſt. D. Thom. Lippom. Cajetan.

Rigidum ſupplicium ab extraneo.

QUÆSTIO XIV.

Quare viri pauperes in judices eliguntur?

92. SUIS Apoſtolis ait Chriſtus Dominus: *Sedebitis judicantes.* Quia ipſi pauperes voluntarii pro Chriſto facti ſunt, omnia ſua dimittentes, ita ut nullius temporalis eis cupiditate tenerentur, ideò aptiſſimè judices conſtituuntur. D. Thom. 3. part. q. 89. art. 2. *Quia pauperes voluntarii ſoli Chriſto inhærent, ideoque nihil in eis eſt, quod judicium à juſtitia deflectat.* Auri cupiditas tribunalia lubruit, à cujus ſuſpicione omnino immunes ſunt Apoſtoli, qui voluntariè ab omnibus temporalibus libenter ſe abnegarunt, inde nihil in eis eſt, quo judicium à juſtitia deflectat.

D. Thom.

Pauperes voluntarii apti ad judicium.

Ait Chriſtus Dominus adoleſcentulo. Mat. 19. 93.
num. 21. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.* Quæ verba ſubtiliter expendit D. Auguſt. in Pſalm. 19. *Qui judicabunt*, ait, *cum Chriſto perfecti ſunt. Talibus dixit: Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia tua & da pauperibus. Quid eſt? Si vis perfectus eſſe. Vis mecum judicare, & non judicari.* Voluntarius pauper ſpontaneæ abdicationis privilegio obtinet, *ut judicet*, & non judicetur; ex officii dignitate habet, ut aliorum crimina, & errata, tanquam fidus juſtitiæ adminiſter diſquirat, & dignè pro arbitrio puniat; *& non judicari.* Qui ab humano judice judicatur, ſcelerum reus ſiſtitur, & ejus innocentia ſaltem anceps reputatur, & aliqua eſt ambiguitatis licentia: at qui omnibus ſuis renuntiat, inde tam juſtus probatur, ut habeat *non judicari.*

Matth. 19.

Paupertas, judicat & non judicatur.

Multa ponderatione dignum ſanè eſt, quod diſtinet Deus Moyſen, & Aaronem, ad Pharaonem, Moyſes ſecum fert virgam, *Virgam quoque hanc ſume in manu tua, in qua facturus es ſigna*, Exod. 4. n. 17. Aaron verò, ut pro populo verba faciat. Ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Iſraël ex terra ſua Exod. 7. n. 2. Cur Aaron, qui verba facturus eſt coram Rege virgam ſecum in manu non defert, ut inde illius verba majorem ſibi valeant reconciliare auctoritatem? Aaron homo exiſtit reſpectivus, & ſua infectus eſt ambitione; nam ne populo contradiceret, ſed ut ejus votis annueret, vitulum fabricavit, eíque cùm aureus eſſet, aras erexit: murmuravitque contra Moyſen; quod ipſe ſolus nempe regimen populi vellet tenere, Numer. 12. n. 2. At Moyſes omnia conculcavit, noluit enim *eſſe filium filiæ Pharaonis.* Meritò inde totius populi Iſraël dux conſtituitur, ille enim qui omnia mundialia contemnit, ad virgam, ac populi ſceptrum dignior invenitur, quam quilibet alius totius mundi ſapiens, ac eloquens. Nam integritas judicis mundialium contemptu munitur, illius verò Appetentia violatur. Euſebius hom. 4. in Epiphan. *Argento, & auro*, ait, *appetitur veritas, expugnatur integritas, juſtitia vincitur, innocentia proditur, pietas fideſque violatur.* 94.

Exod. 4.

Exod. 7.

Num. 12.

Non qui munera ambit, ſed qui contemnit, eligitur judex.

Euſeb.

Devictis quinque regibus, ac recuperatis ſpoliis, quæ ex Sodoma ipſi abſtulerant. Dixit Rex Sodomorum ad Abraham: *Da mihi animas, cætera tolle tibi*, Geneſ. 14. n. 22. Multas res, multóſque homines captivos reges illi ſecum duxerant, & tamen non ſubſtantiam, ſed ſubditos repetere voluit rex Sodomæ, inde ſanè illuſtriſſimus meritis extitit, ut regali faſtigio ſuper omnes emineat. Qui enim totius regni divitias ſpernit, & ſolùm de ſubditis, ac animabus ſollicitus eſt, maximè promeretur, ut omnibus regali ſceptro imperet, ut Deúſque illi provideat unum Abrahamum tutelarem, qui eum ab hoſtium incurſu tueatur. 95.

Gen. 14.

Qui ſubditos quærit, & non munera, bonus judex.

Mulier illa fortis maximè laudatur in Proverbiis 31. de ſua ſollicitudine, ac cura impenſa erga domum ſuam. Quæſivit lanam, & linum, & operata eſt conſilium manuum ſuarum, valde conſultè, nempè, ac diſertè, ut ejus prudentia, ac conſilium in operibus ſuarum manuum appareret; ſurrexit de nocte, valde nempe diluculo, & dedit ſuis familiaribus prædam, id eſt eſcam ad manducandum, ac ancillis cibaria; manum ſuam miſit ad fortia, & opera gravia, & rigida, & digiti ejus apprehenderunt fuſum ad faciendas veſtes, 96.

Prov. 31.

Quomodo hæc mulier tot, ac tantis laboribus inſtat pro familia ſua alenda, cum eſſet valde illuſtris, & mulier nobiliſſimi judicis? Dicitur: *Nobilis in portis*, ubi erant tribunalia judiciaria, ut advertunt Carthuſianus, Salazar, Cornelius. *Vir*, Cardinalis Hugo, *ut judex*, Mulier viri judicis *ejus*, *quando ſederit cum ſenatoribus terræ.* Explicat, erit, & tamen tot vigiliis, curis, ac operationibus inſudabat ſupra propriam domum; quamvis enim mulier viri judicis eſſet, non providebat domui ſuæ ex muneribus acceptis; ſed ſuis laboribus impenſis, manúſque ſuas habebat occupatas operationibus, non verò donis oblatis, & ideò fortè dicitur: *Vir ejus, nobilis.* Non ſolùm genere, ſed etiam à ſui muneris conditione, à cujus integritate maximè nobilitatur, cum incorruptus illius animus exiſteret. Unde ait Petrus Damian. lib. 2. epiſt. 2. ſeu aliàs 23. n. 3. *Mens quippe*, ait, *percepti muneris conſcia, debilitat judicialis cenſuræ vigorem; reprimit eloquentiæ libertatem. Nam etſi judicii rectitudo funditus non adimitur: judicandi tamen auctoritas enervatur.*

Carthuſ. Salazar. Cornel. Hugo. *Uxor judicis munera non accipiat.* Damian.

Quæstio XV.

Quare duodecim ſedes tantùm aſſignantur, cùm major ſit numerus judicantium?

97. Divus Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, exiſtimant Apoſtolos non ſeſſuros in judicio, ſed ſedium nomine eorum inſignem honorem denotari. Theophylactus: *Num*, ait, *ſedebunt diſcipuli? Minimè. Sed excellentem honorem per ſedem ſignificavit Chriſtus.* Tamen tenendum eſt, Apoſtolos revera ſeſſuros eſſe cum Chriſto. Ita docent D. Hieronymus, D. Paſchaſius lib. 9. in Matth. D. Auguſt. in Pſal. 49 Haymon, & alii; hoc enim apertè ſignificant Chriſti verba; promittit Apoſtolis ſedes, ſeu ut habet Græcus, *thronos*, qui erunt ex pulcherrimis nubibus efformati, ut dixi in expoſitione.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Hieron. Paſchaſ. *Apoſtoli verè judicabant.* Auguſt. Haymon.

98. *Ratio difficultatis.* Quæſtio præſens eſt, quomodò tantum aſſignantur duodecim ſedes; nam Paulus, & Barnabas cum cæteris Apoſtolis numerandi ſunt, qui totum orbem judicabunt; ſic Paulus dixit de ſe, non ſolùm homines, ſed etiam Angelos eſſe judicaturum, 1. Corinth. 6. n. 3. Ex quo Richard. Victorinus tract. de poteſtate judiciaria, & Maldonatus & alii dicunt, hæc à Chriſto ſolis promitti duodecim Apoſtolis, quia illi primi fuerunt Chriſti aſſeclæ.

1. Cor. 6. Richard. Maldon.

99. *Numerus definitus pro indefinito.* Dicendum tamen eſt, quòd in præſenti numerus duodenarius ponitur definitus pro indefinito, ac proindè ſignificat quandam multitudinem eorum, qui cum Chriſto judicabunt. D Auguſtin. lib. 20. de Civitate Dei, cap. 5. *Non ſolùm*, ait, *duodecim homines cum Chriſto judicaturos putare debemus. Duodenario quippe numero univerſa quædam ſignificata eſt judicantium multitudo.* Idem habet epiſt. 89. Idem docent Gregorius lib. 10. Moralium cap. 17. & ultim. Origenes tract. 8. Beda, Haymon. D. Thomas, Carthuſianus, Barradas, Cornel. Lucas Burgenſ. ſic & frequenter duodecim pro quadam univerſitate ponitur, ſic & in duodecim portis ſanctæ Civitatis apparent, *nomina ſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum Iſraël*, Apocal. 21. n. 12. ſub quibus intelliguntur omnes electi: ſignum vitæ dicitur afferens *fructus duodecim per menſe ſingulos*, Apoc. 22. n. 2. id eſt omnes fructus ut ibi explicant Primantius, Andreas Cæſaris. Nam totus annus duodecim menſibus continetur.

Auguſt. Gregor. Origen. Beda. Haymon. D. Thom. Carthuſ. Barrad. Apoc. 21. Apoc. 22. Primant.

100. Ex quo patet, quòd D. Paulus, ac D. Barnabas ſuas ſedes obtinebunt cum cæteris Apoſtolis ad judicandum. Judas autem malitia ſua excluſus à ſua ſede, cujus locus Matthiæ electione ſuppletus eſt; ſi verò aliquis vim faciat, quod Chriſtus dixit Apoſtolis, *ſedebitis*, *& vos*. Ait vos, ſubintelligitur, ſi permanſeritis, & quia Judas non permanſit, à tanto honore cecidit. Dixit autem Chriſtus: *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim.* Dicit vos, ne unus Judas excludendus proderetur, vel interprete Euthymio, *Ne deterior cæteris haberetur.* Divinus Magiſter maximè illius honori conſulebat.

Euthym. *Chriſtus ſuorum honori conſulit.*

101. *Perfecti ac verè relinquentes judicabunt.* Secundò patet, quòd viri perfecti, ut ſunt veri religioſi, qui ad exemplum Apoſtolorum omnia relinquentes Chriſtum ſequuntur, judiciaria poteſtate etiam fulgebunt. D. Gregorius lib. 10. Moral. cap. 17. & ultim. Quiſquis, ait, ſtimulo divini amoris excitatus hìc poſſeſſa reliquerit; illìc proculdubio culmen judiciariæ poteſtatis obtinebit. Ut ſimul tunc judex cum judice veniat, qui nunc conſideratione judicii ſe ſpontanea paupertate caſtigat. Quod etiam docent Origenes tractat. 8. D. Auguſt. epiſt. ad Hilar. 89. D. Cyrillus in c. 60. Iſa. D. Hieronym. epiſt. 48. D. Gregor. Nazianzenus orat. 1. contra Julian. D. Anſelmus epiſt. 10. Abulenſ. quæſt. 205. D Thom. tract. contra retrahentes à Religione cap. 6. & 7. & 3. part. q 89. addit art. 2. D. Bernard. ſerm. de ſancto Benedicto, qui ait: *Sciendum namque eſt, omnes, qui ad exemplum Apoſtolorum ſua reliquerunt omnia, & ſecuti ſunt Chriſtum, judices cum eo venturos, ſicut etiam omne mortalium genus eſſe judicandum: quia enim duodenario ſæpe numero ſolet in Scripturis univerſitas deſignari per duodecim Apoſtolorum omnium univerſitas judicantium, & per duodecim tribus Iſraël univerſitas eorum, qui judicandi ſunt, oſtenditur.*

Gregor. Origen. Auguſt. Cyrill. Hieron. Nazianz. Anſelm. Abulenſ. D. Thom. Bernard.

102. *Perfecti religioſi judicabunt, non verò imperfecti.* Hæc tamen glorioſa ſeſſio judiciaria non tribuenda eſt iis, qui frigidè, ac negligenter Chriſto adhærent, ſed tantummodò iis, qui ardenter, ac pro viribus perfectè eum ſequuntur. Ita D. Bernard. *Hæc eſt*, ait, *perfectorum gloria ſingularis, inter ipſos etiam eminere fideles, & cæteris quoque ſalvandis præeminere, auctoritate judiciariæ poteſtatis.* Ex quo aſſerunt D. Ant. Suarez 3. part. q. 59. diſput. 57. ſect. 4. hoc præmium non eſſe dandum Religioſis imperfectis, ſed tantum perfectis.

Anton. Suarez.

103. *Chriſtus ſedes per ſuos dividit.* Ad calcem hujus quæſtionis hìc notanda eſt ſuprema Dei diſpoſitio, ac providentia: duodecim Apoſtolis duodecim promittit cathedras; non uni pollicetur duas, vel tres, ſed cuilibet ſuam, ſic enim ordinat ſua bona, ut per omnes dividat, ac diſtribuat. Nec enim in uno omnia dona ſunt congerenda, ſed per plures ſpargenda, ut inde uberes fructus percipiantur. Caſſiodorus lib. 3. variarum cap. 29. *Hæc ſunt regis dona*, ait, *quod ſemina ſparſa in ſegetem coaleſcunt in unum, coacta depereunt. Optamus ergo munera multis collata dividere, ut poſſent ubique noſtra beneficia pullulare.*

Caſſiod.

104. Moriturus Mathathias ait filiis: *Ecce Simon frater veſter ſcio quod vir conſilii eſt: ipſum audite ſemper, & ipſe erit pater. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute ſua, ſit vobis princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi*, 1. Mach. 2. n. 65. Bonus ſenex totum negotium rempublicam adminiſtrandi, non uni confert, ſed dividit. Simoni dat

1. Mach. 4.

dat cathedram, ac clavem in civili gubernatione Reipublicæ, Judæ verò in rebus bellicis peragendis.

*Matth.*19. *n.*29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

VERSIONES.

*S.Proſper de prædict.p.*2. *cap.*36. Si quis dimiſerit domum, aut agrum, aut uxorem, aut filios cauſa nominis mei, hic multipliciter accipiet, & vitam æternam conſequetur.

*S.Valerian. homil.*9. *Omnis qui reliquerit domum*, &c. Ego reddam vobis centuplum, & inſuper vitam æternam.

Syriacus. Unum in centum acccipiet, & vitam æternam hæreditate poſſidebit.

Luc.Burgenſ. ex Græco. Centuplicia accipiet, & vitam æternam jure hæreditario poſſidebit.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*10. *n.*29. Reſpondens Jeſus, ait. Amen dico vobis: Nemo eſt, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, & propter Evangelium.

*Num.*30. Qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros, cum perſecutionibus, & in ſæculo futuro vitam æternam.

*Luc.*18. *n.*29. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei. Et non recipiat multo plura in hoc tempore, & in ſæculo venturo vitam æternam.

EXPOSITIO III.

105. Chryſoſt. O*Mnis qui reliquerit.* Dupliciter interpretatur locus; primò. Divus Chryſoſtomus, Theophyl. Beda, Haymon, Abulenſis & Cajetan. de paupere voluntario, qui relictis omnibus Chriſtum ſequitur, ut fecerunt Apoſtoli. Secundò Origenes tract.8.D.Hieron.Janſenius,Maldon. Lucas Burgenſ. & alii, qui dicunt, quòd Chriſtus Dominus loquitur non de iis, qui ipſum ſequuntur relinquentes omnia,ut fecerunt Apoſtoli: ſed dumtaxat aliqua, quibus promittitur centuplum, & hæc expoſitio inde mihi probabilior, quia in textu in omnibus his membris ponitur ſemper particula disjunctiva, *vel aut*, dicitur: *Qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores*, &c. Prius in antecedentibus loquitur de perfectiſſimis, ut erant Apoſtoli, & ideò eis dixit, *vos, qui ſecuti eſtis me.* Hic verò agit de minus perfectis,qui unum vel alterum relinquunt. De quo, quæſtione ſequenti in limine.

Theoph. Beda. Haymon. Abulenſ. Cajet. Origen. Hieron. Janſen. Maldon. Burgenſ.

Qui reliquerit domum, vel fratres. Vel qui vendit., & dat pauperibus, vel qui ab his ſeparatur mittente tyranno in exilium, vel qui illa relinquit ob tentationes, & laqueos, quos Diabolus ibi contra Deum, & fidem parat, vel quia illa dimittit, ut ad monaſterium, ac Dei obſequium fugiat. *Aut agros:* in ſerie relinquendorum ultimo loco poſuit agros, ſub quibus divitiæ intelliguntur,quas ultimo loco nominat;in his enim relinquendis major ſanè urget difficultas, quàm in cæteris omnibus;hæ enim clariores ſunt,& ægrius relinquuntur, quàm pater, & mater ac fratres; nam ubi divitiarum negotium intervenit, ſtatim omnis ſanguinis affectus poſtponitur. *Propter nomen meum.* Mea cauſa, meoque amore, omnia ſua dimittit. Marcus habet: *Propter me,& propter Evangelium.* Id eſt propter doctrinam evangelicam, cujus Conſilium eſt omnia relinquere, ut Chriſtus ſectetur. D.Hieron. Euthym. interpretantur, ut expeditius Evangelium prædicent. D.Lucas ſcribit: *Propter regnum Dei*, id eſt, ut regnum Dei aſſequatur. 106.

Divitiæ plus æſtimantur, quàm parentes.

Hieron. Euthym.

Centuplum accipiet. Syriacus habet *unum in centum*; id eſt pro una domo relicta centum domos; pro uno fratre relicto centum fratres, & ſic de cæteris,centum ſorores,centum matres; qui enim omnia pro Chriſto relinquit, à cæteris Chriſtianis diligitur, omnéſque illi inſtar ſunt fratrum, ſororum,parentum, ex eorúmque agris plenè ſuſtentatur. Nihil habet poſſeſſione, & omnia habet uſu,juxta illud Pauli: *Nihil habentes,& omnia poſſidentes*, de quo latius q.19. *Et vitam æternam poſſidebit.* Ex Græco legitur: *Iure hæreditario poſſidebit*,ſeu,ut habet Syriacus; *Hæres fiat vitæ æternæ.* Subintelligitur, ut exprimunt D.Marc. & Luc. in ſæculo venturo, quantum eſt ex dignitate, ac merito hujus operis, ſi cætera requiſita adſint. 107. Syriacus.

Græcus. Syriacus.

QUÆSTIO XVI.

Quare aſſignatur præmium relinquenti patrem, matrem, & uxorem, cùm ex Dei lege tales præcipiantur coli?

IN limine quæſtionis adverte. Quod non repetit hìc Chriſtus *vos*, non ait, vos qui reliquiſtis omnia, ſicut dixit: *Vos qui ſecuti eſtis me*, ſed abſolutè ait, Omnis, qui reliquerit domum, &c. De quo jam dixi in expoſitione quoad litteralem ſenſum. Deinde hic accipit moralem rationem deſumptam ex D. Gregorio homil.3. in Ezechie 108.

Periculum recordari de ſæculo relicto.

Ezechielem. Ideò ſcilicet Chriſtus non repetit derelictionem ſæculi. *Qui pertimeſcit, ut retro per cogitationem redeat, qui ad interiora reſpicere jam mentis greſſibus ad alta ibat.* Non ait Chriſtus, vos qui reliquiſtis omnia, ne Petro, ac cæteris Apoſtolis ad viam perfectionis tendentibus in memoriam reducat res ſæculi jam abdicatas; nam hujuſmodi recordationes, ac reſpectus ad res temporales blandientes, valde ſuſpecti ſunt in viris incipientibus, ac tyronibus, ne ſtimulent appetitum ad repetenda relicta; magnum documentum nobis in hoc præbet Apoſtolus Paulus

Philip. 2. ad Philipp. 2. n. 14. cum ait: *Quæ quidem retro ſunt obliviſcens, ad ea vero, quæ ſunt priora extendens me ipſum.* Illa verba, *quæ retro ſunt*, explicat

D. Thom. D. Thom. *temporalia lucra, vel temporalia bona.* Hæc verò retro erant, utpote ab eo dimiſſa, tamen de illis obliviſcitur; nam quamvis ipſe raptus jam fuiſſet ad tertium cœlum, & in divinis rebus eſſet inſtructus, tamen quia temporalium relictorum memoria maximè excitat appetentiam, blanditur voluntati, ideo à tali recordatione, ut à re valde nociva ſibi cavet Apoſtolus.

109. *Relinquendi parentes cùm impediunt Dei mandata.* Ad quæſtionem reſpondeo. Quod cùm Chriſtus ſuadet relinquere patrem, matrem, uxorem, vel filios, intelligendum eſt, quando impediunt ſaluti, ac divinæ legi, quia ſimul cum illis Chriſti fides, ac charitas illibata ſervari non poteſt, utpote quia ſunt inimici nominis Chriſti. Similiter de uxoribus, non vult Chriſtus matrimonium diſſolvi ſed vult ſe uxori præferri, ut ſi uxor viro ſit impedimentum, quominus Chriſtum ſequatur, uxor relinquenda eſt, non diſſoluto matrimonio, facto divortio. Ita communiter

D. Thom. Carthuſ. Janſen. Maldon. Burgenſ. interpretantur D. Thomas, Carthuſian. Janſen. Maldonatus, Lucas Burgenſ. quod ante eos docuit D. Fulgent. de ſtatu viduali.

110. Cœleſtin. Ex quo ait Cœleſtinus Papa epiſt. data Neſtorio tom. Concil. Epheſ. cap. 16. *Ipſius Domini vox expreſſa monet, non patrem, non matrem, non filios, nullam denique aliam neceſſitudinem, vel cognationem anteponi ipſi, fas eſſe. Extitit enim non raro*

Pro Dei cauſa omnis conſanguinitas contemnenda. *talis pietas, ex qua aperte oritur impietas.* Si cognatorum amicitia, ac benevolentia aliquid importet, ex quo Deo inferatur injuria, vel lædatur illius honor, ſtatim relinquenda, & minimè diſſimulanda eſt; nam tunc cum illis perſiſtere non eſt pietas, ſed impietas. Dei enim cauſa omni ſanguini anteponenda eſt.

111. Filii Ruben & Gad validè, ac fortiter pro fratribus ſuis contra Gentes decertàrunt, pro quo cùm bellum eſſet finitum multas gratias illis refert Joſuë, cum multiſque donis auri, & argenti eos in ſortes ſuas dimiſit; cumque eſſent in terra poſſeſſionis ſuæ, juxta Jordanem erexerunt altare infinitæ penè magnitudinis. *Quod cum audiſſent filii Iſraël, & ad eos certi nuntii detuliſſent ædificaſſe Ruben, & Gad, & dimidiam tribus Manaſſe altare in terra Chanaan ſuper Jordanis tumulos contra filios Iſraël, convenerunt omnes in Silo, ut*

Joſuë 22. *aſcenderent, & dimicarent contra eos*, Joſuë 22. n. 11. Omnes tribus Iſraël fratres erant ex eodem parente progenitæ, magnoque amicitiæ vinculo inter ſe connexæ, maximeque aſtrictas ſe reliquæ

Omnis affectus carnalis conculcandus pro Deo. tribus filiis Ruben, & Gad agnoſcebant. Et tamen cum audiunt eos altare fabricaſſe, omnes contra Rubinitas, & Gadditas ad arma ruunt. Ubi eſt ſanguinis jus, amicitiæ fœdus, gratitudinis recognitio, ac memoria? Cùm audiunt Iſraëlitæ altare erectum, ſtatim idololatriæ crimine divinum honorem violari ſuſpicantur, ut dicitur in textu, ibidem, n. 17. Cùm ergo accipiunt aliquid contra Dei cultum, ac venerationem moliri, ſtatim obliviſcuntur ſanguinis cognatione, amicitiæ nexu, ac obligatione; ſciebantque Dei cauſam omnibus præferendam eſſe. Joſephus lib. 5. Antiq. cap. 5. Joſeph.

relatus in Gloſſa: *Pro cultura*, ait, *novorum Deorum hoc altare erectum credentes erant armati ad ultionem. Non enim videbatur eis juſtum, ut cognationem reſpicerent, aut dignitatem eorum, qui auctores fuerant harum rerum: ſed Dei amplectebantur mandata.* Et nota, quod dicitur: *Altare ædificaſſe contra filios Iſraël.* Nam aras contra Deum factas, contra ſe eſſe erectas autumant, contemptum Dei, eorum eſſe deſpectum credebant. Vide ſuprà cap. 25. q. 2. n. 14. 15. & 16.

Quæstio XVII.

Quare centuplum pollicetur relinquentibus temporalia?

Religio errore Chiliaſtarum, ſive Millenariorum, qui, ut refert D. Hieronym. ex 112. Hieron.

occaſione hujus ſententiæ introducunt mille *Quorumdam error.*

annos poſt reſurrectionem, quibus Sancti in hac terra viventes deliciabuntur, & tunc centuplum omnium rerum, quas dimiſerunt, accepturi ſunt. Hæc hæreticorum confabulatio, manifeſtus eſt error, & refutatur communiter ab Auctoribus ad c. 20. Apoc.

Secundò. D. Hieronym. D. Ambroſ. ſerm. 7. in 113.

Pſ. 118. Origenes tract. 8. Euthym. Beda, D. Thom. non de bonis temporalibus, ſed ſpiritualibus interpretantur. Recipiet centuplum, id eſt, in hoc ſæculo accipiet gratiam, charitatem, cæteraſque virtutes, ac dona Spiritus ſancti, quæ multo pretioſiora ſunt omnibus divitiis, quas relinquere poſſumus. Tertiò. D. Gregor. hom. 18 in Ezechiel ſic interpretatur. Centuplum accipiet, quia faciet Deus, ut iſte magis gaudeat in paupertate, ac dimiſſione rerum, quàm divites gaudent in ſuis poſſeſſionibus. Hieron. Ambroſ. Euthym. Origen. Beda. D. Thom. Gregor. *In paupertate major dulcedo, quàm in divitiis.*

Quartò. D. Bern. ſerm. 1. in Dominica 1. poſt 114.

Epiphan. ubi de laborantibus in hoc ſæculo, ait: Bernard.

Vivant de paleis Ægypti, qui deſerviunt in operibus luti, & lateris: nobis fortior cibus eſt neceſſarius: quoniam nobis grandis reſtat via, ut ambulemus in fortitudine cibi illius: Ipſe eſt panis Angelorum, panis vivus, panis quotidianus. Hic eſt panis, de quo nobis promiſſum eſt, quia centuplum accipiemus in hoc ſæculo. Qui patrem, & matrem *In Euchariſtia inveniuntur omnia bona.*

relinquunt, cùm ad Euchariſticum panem accedunt, pluſquam centum parentum, ac fratrum charitatem, ac protectionem habent in hoc pane, ut omnibus bonis abundent à maliſque protegantur. Vide in Indice, verbum *Euchariſtia.*

Quintò. Et maximè ad literam. Theophylact. 115.

Euthym. Caſſianus, Barradas, & alii ſic exponunt centuplum, ut qui pro Deo dimiſerit patrem, matrem, vel fratrem, &c. faciet Deus ut inveniat alios centum, imò & plures, qui eum amore, ope, ac charitate patris, matris, ac fratris proſequantur. Ita ut ait Caſſianus collation. ultima, cap. ultimo: *Centuplam fratrum, patrum, parentumque recipiet quantitatem. Quiſquis patris unius, vel matris, ſeu filii pro Chriſti nomine charitate contempta in omnium, qui Chriſto ſerviunt* Theoph. Euthym. Caſſian. Barrad. *Qui pro Deo relinquit unum, centum aſcipit.*

dilectio

dilectionem ſinceriſſimam tranſit, pro uno ſcilicet tot patres, fratres ferventiore, ac præſtantiore ſibi affectu devinctos; multiplicata etiam domorum atque agrorum poſſeſſione ditabitur, &c. Quod latè ipſe proſequitur. Qui enim relinquit proprios agros, vel domos pro Chriſto, ex omnium agris alitur, à quibus inſtar fratrum, ac patrum diligitur. Vide quantum habeatur ex his, quæ pro Deo dimittuntur, unde eleganter exclamat D. Chryſologus ſerm.25. *Uſura mundi centum ad unum, Deus unum accipit ad centum: & tamen homines cum Deo nolunt habere contractum.*

Chryſol.

116. Cùm Dominus Magiſter eſſet elevatus in cœlum, narrat D.Lucas. *Quotquot poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ad pedes Apoſtolorum*, Actor.4. n.34. Maximè notandum, quod pretia venditis agris, ac domibus non deferebantur ad manus, ſed ad pedes Apoſtolorum; cur illa non ponebantur in manibus, ſed ad pedes projiciebantur? Apoſtoli pro Chriſto reliquerant ſuas opes, agros, ac domos, & inde tanto dominio ſuper omnium bona eminent, ut eorum pretia ſub eorum pedibus conculcanda collocentur. D. Chryſoſt. hom.7. in cap.3. epiſt. ad Roman. *Quid obſecro*, ait, *magnus Petrus dedit? Nonne rete confractum, & calamum, & hamum ſolum? Sed tam terræ illi univerſæ domos Deus aperuit, & terram & mare expandit, ac nemo non illam in ſuas ædes vocavit, atque adeo omnes bona ſua, divendita ad illius pedes deferebant: neque enim in manus conjiciebant, ut qui non id ſibi audentiæ ſumebant, tantùm illi honorem una cum munificentia tribuebant.*

Act.4. — *Qui pro Deo omnia linquit jure omnium rerum habet dominium.* — Chryſoſt.

117. Naſcuntur Joſepho duo filii; primum vocavit Manaſſes, ſecundum verò Ephraim. Cur primogenitum appellat Manaſſes, qui interpretatur oblivio? Sicque eo nato dixit Joſeph: *Obliviſci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei*, Gen.41. n.61. Secundum verò natum nominat Ephraïm, qui ubertatem ſignificat; unde eo enixo Joſeph ait: *Creſcere me fecit Deus in terra paupertatis meæ*, ibidem.52. Agnoſce magnum myſterium, quia Joſeph oblitus eſt populi ſui, ac domus patris ſui, illiuſque bonorum, ideo Deus magnis bonis eum augeſcit, *creſcere me fecit Deus*. Quia ipſe ſe cum alta Dei ordinatione conformavit, obliviſcens domus patris ſui, tam largam recompenſationem à Deo accepit, ut totius regni Ægypti regimen teneret. Nota quod ait *Creſcere me fecit in terra paupertatis meæ*, Non dixit, in terra opulenta, & divite, ſed paupertatis; quis unquam ex terra inopi, ac ſterili locuples factus eſt? Etſi hoc non fiat apud homines, maximè tamen apud Deum, ex ipſa enim voluntaria paupertate, maxima fit negotiatio cum Deo, ut homo ex ipſa paupertate multum creſcat, & in magna augmenta procedat. Rupert. Abbas lib.8. in Geneſ. cap.42. *Et nos ejus exemplo* (ſcilicet Chriſti, de quo loquitur) *obliviſcamur domum noſtram, id eſt, omnem cognationem carnis, juxta quod unicuique fideli animæ, dicit Spiritus ſanctis in David? audi filia, & vide obliviſcere populum tuum & domum patris tui. Quo autem fructu id faciat, ut ſecundum nomen Ephraïm dicat; creſcere me fecit Deus in terra paupertatis meæ, idem Dominus denuntiat, dum dicit: Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, &c. Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.*

Gen.41. — *Qui domus paternæ obliviſcitur, maximè creſcit, ac augetur.* — Rupert.

QUÆSTIO XVIII.

Quare in textu Marci hæ promiſſiones fiunt cum perſecutionibus?

DIvus Marcus ait: Nemò eſt, *qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus*. Hoc eſt in mediis perſecutionibus; & quamvis perſecutionum procellæ ſæviant, multos tamen inveniet, qui inſtar fratrum, & ſororum, ac matrum ei ſint, à quibus ſolamen, ac adjuvamen accipiet. Vel quia in ipſis perſecutionibus dat Deus tantam ſuavitatem ac dulcedinem, pluſquam eorum, quæ à parentibus fratribuſque percipi poteſt. D.Gregor. Nazianz. orat.2. de Pace: *Non detrimentum*, ait, *ducentes pati, ſed non pati: idque eo magis, quod periculorum, quæ pro Chriſto ſubeuntur, guſtum cœpimus.* 118.

Ratio difficultatis. — Nazianz.

Secundò. Promittit Dominus in præſenti ſuis ſanctis non ſolum æternam vitam in futuro, ſed etiam in hoc ſæculo multam mercedem, ac levamen; quod ſcilicet pro uno fratre, vel patre relicto invenient plures inſtar fratrum, ac parentum, ut explicavi ſuperiori quæſt. Sed quomodo hoc completur, cum multi ſancti Martyres videantur in hoc ſæculo omnibus deſtituti, ut de illis intelligatur, id quod Chriſtus Dominus ait: *Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filii in parentes, & morte eos afficient: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum*, Matth.10. n.2. Quomodò ergo dicitur, quod veluti plures *accipiet fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus?* Rectè explicat Brixianus, *ipſa perſecutiones pars muneris eſt.* Ipſummet pati, affligi ac mori pro Chriſto, tam ſuave, ac perjucundum eſt juſtis, ut ſit quædam remuneratio, ac pars præmii. 119.

Matth.10. — Brixian. — *Pati pro Chriſto magna merces.*

Semel iterum, ac tertiò interrogat Dominus Petrum, an ipſum diligeret, ter Petrus confitetur ſuum eximium amorem erga Chriſtum, ipſum Dominum in teſtem adducens: *Tu ſcis, quia amo te.* Tunc Dominus ait illi: *Amen, amen dico tibi, cum eſſes junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas; cum tamen ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quò tu non vis*, Joan.21. num.18. Ubi maximè ponderandum quod triplici actui amoris Petri reſpondet Dominus tripliciter tormenta explicans, triplexque tormentorum genus illis aſſignans. *Extendes manus tuas* ad crucem; *& alius te cinget*, ſcilicet clavis ipſi cruci affigens, juxta D.Chryſoſt. D.Maxim. Theodor. ac alios, *& ducet quò tu non vis.* Ad crucem nempe, ac ad alios cruciatus; dicitur *quò tu non vis*, ſecundum naturæ, ac ſenſitivam partem; nam voluntate rationali id ſummè Petrus appetebat. Quorſum ergo tribus actibus amoris Petri, quibus maximè promeruit erga Deum, tria aſſignantur tormentorum genera? Fervido amanti Petro, ipſum pro Chriſto pati, ac crucifigi magna merces, morſque illi pro Domino pretioſum munus, omni ſuavitate, ac oblectamento repletum. D. Fulgentius lib.3. ad Traſimum, cap.24. *Primitus*, ait, *Chriſtus ad confeſſionem amoris invitat, ut facultatem ponendæ animæ ſuo deinceps amatori concedat, cum illi tertio interroganti, trinum amoris ſuis teſtimonium reddidiſſet, ſtatim Dominus Petro ponendæ* 120.

Joan.21. — Chryſoſt. Maxim. Theodor. — *Mori, ac crucifigi pro Chriſto magnum munus.* — Fulgent.

pro ſe animæ largitus eſt facultatem, dicens; cum eſſes junior cingebas te, &c. expende illud *ad confeſſionem amoris invitas, ut facultatem*, &c. tam ingens eſt donum, tam magna pars præmii in hac vita pro Chriſto pati, quod ut Petro detur hujuſmodi facultas, ter ejus amor fuerit examinandus, ac probandus.

121. Projecit Moyſes virgam in terra, quæ ſtatim verſa eſt in colubrum inhiantem, & quis non fugeret à facie ſerpentis, qui mortem minabatur? Tunc ait illi Deus: *Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, & verſa eſt in virgam*, Exod.4. n.4. Moyſes qui fugiebat ab horrido ore ſerpentis, eum ad mortem perſequentis; ubi tamen Dei voci obediens extendit manum, & eum apprehendit, jam non invenit ſerpentem, ſed baculum, quo ſuſtentetur. Ecce in perſecutionibus magna pars præmii; qui enim ex Dei amore, ac obedientia ad colubros, ac perſecutiones ſæculi extendit manus, illaſque apprehendit, ac amplectitur, tantum abeſt, ut ibi interſit ſerpens ad devorandum, quod potius ibi inveniatur baculus ad fulcimentum, ac levamen. Huc adduco D. Greg. Nyſſ. n. lib. de vita Moyſis: *Ut diſceret, ait, quanta divinitus ſibi præſtaretur, ita Deo jubente, hujuſmodi periculo uſus eſt, virga manu in terram projecta, in colubrum vertitur, rurſuſque recepta, quod prius erat, ſubitò facta eſt.* Expende illud, *recepta, quod prius erat, ſubitò facta eſt;* ubi recipitur fit quod prius erat, baculum nempe in ſui ſuſtentaculum.

Exod.4.

Perſecutio pro Chriſto vertitur in ſuſtentaculum.

Nyſſen.

Quæstio XIX.

Quare pro relictis bonis temporalibus abundantiora bona temporalia dantur in præmium?

122. *Ratio dubitandi.* Ait Chriſtus Dominus juxta D. Matth. *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores*, &c. expreſſius D. Marcus refert: *Nemo eſt qui reliquerit domum*, &c. *aut agros propter me, qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, domos, fratres*, &c. Quomodo his qui relinquunt omnia bona temporalia, in præmium aſſignantur abundantiora bona temporalia tribuenda? Nam ſi meritum eſt rejectio opum, ad quid centies multiplicatæ opes deſtinantur in præmium?

123. *Temporalia tunc poſſeſſa, cum contempta.* Reſpondeo. Primò. Pro facultatum abjectione multiplicata bona pro remuneratione dantur, quia eorum neglectus illorum eſt larga poſſeſſio & cum hujuſmodi bona contemnuntur, cum magno auctario poſſidenda veniunt. Aptè D. Zeno Veronenſ. ſerm. de ſpe, ſic ait: *Huic & præſentia ſubjacent, & futura: iſta quia contemnit: illa, quia ſua eſſe præſumit.* Quia Apoſtoli omnia præſentia, & futura contempſerunt, ideo & illa poſſederunt.

Zeno.

124. *Deus dat bona ad meriti occaſionem.* Secundò. Omnium rerum abrenuntiatio magnum meritum eſt coram Deo; pro dimiſſis verò divitiis novas affluenter Dominus concedit, ut dum has rejecerit ad novum meritum altius aſcendat homo. D. Paſchaſ. lib.5. in Matth. obiter expendens illud Matth. 10. num.7. quod Dominus ſuis Apoſtolis mandavit: *Euntes prædicate.* Euntes, inquit, ac ſi ut non quieſcant, ſed ſemper iter arripiant, ait Sanct. Pater, *ſuos Apoſtolos ad altiora promovet, ut majori merito creſcant.*

Paſchaſ. Matth.10.

Tertiò. Opes ac bona temporalia utcumque poſſeſſa, verbi gratia, ex propria induſtria, vel ex majoribus accepta, ſæpe fomenta ſunt vitiorum, ex quo valde utile eas relinquere; at verò illa, quæ à Deo dantur, materiam virtutibus miniſtrant, ex divina donatione combinationem, ac proportionem habent ad virtutem. Hæc autem cogitatio deſumitur ex Imperfecto, homil.13. in Matth. explicante illud orationis Dominicæ: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Ubi dubitans meritò, inquit, quomodo dives, qui frumenta habet in plures dies & annos, valeat inſtanter petere à Deo panem, quem abundanter habet? Quis enim id, quod habet petit? Reſpondet ipſe: *Intelligendum eſt*, ait, *quia non ſolum ideo oramus, panem noſtrum da nobis, ut habeamus quod manducemus: ſed ut quod manducamus, de manu Dei accipiamus. Nam habere ad manducandum, commune eſt inter juſtos, & peccatores. De manu autem Dei accipere panem, non eſt commune: ſed tantum ſanctorum: dum enim à Deo datur, ſanctificatus accipitur.* Expende ultima verba, *ſanctificatus accipitur;* ducens, ac alliciens nempe ad omne bonum. 125. *Bona data è manu Dei ad virtutem inducunt.* Imperfect.

Quartò. D. Ambroſius lib.1. de pœnitentia, cap.16 *Omne*, ait, *ſtudium torpeſcit dilatione. Et ideo Dominus, ut præſentium fructu cumularetur devotio diſcipulorum, dixit: quoniam qui dimiſiſſet omnia, & Deum ſequutus eſſet, centies tantum reciperet: & hic, & in futurum. Prius hic promiſit ut faſtidia dilationis auferret*, juxta textum Marc. ait Dominus, *qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro vitam æternam.* Pollicetur Dominus præmium ſuis ſectatoribus. *Hic, & in futurum; prius his promiſit.* Prius dixit *in tempore hoc.* Deinde, *in ſæculo futuro.* Nam ſi hominibus de ſolo præmio futuri ſæculi ſpes proponeretur; ita fortaſſe vehementer avidi feſtinarent; cum ad futura, quæ longius abſunt, non ita alacres incendantur. *Omne ſtudium torpeſcit dilatione.* Dum autem præmio etiam præſentis ſæculi alliciuntur, quo ſperant ſe quàm citiſſimè fruituros; dubium non eſt, quin ad illud conſequendum velociores rapiantur. Vide ſuprà c.8. n.57. & c.16. n.98. 126. Ambroſ.

Magis alliciuntur homines præmio præſenti, quam futuro.

Quintò, ad illa verba D. Ambroſii: *Prius hic promiſit, ut faſtidia dilationis auferret.* Magnum præmium proponebatur hominibus, cum eis dicitur, quod accipient, *in ſæculo futuro vitam æternam.* Ad quid prius hic temporalia promittit? *Qui non accipiet centies tantum nunc, in tempore hoc.* Planum, & evidens eſt quod vita æterna cujuſcumque meriti noſtri abundantiſſimum præmium eſt, tamen Dominus temporalia quædam, *Prius hic promittit, ut faſtidia dilationis auferret.* Spe diu dilata maximè animus cruciatur, & ideo Dominus in hoc ſæculo concedit aliqua bona, ut eorum blanditiis noſtra deſideria aliquantulum præoccupata remanerent. 127. Ambroſ.

Spe dilata cruciatur animus.

Dominum deprecatur Regius Vates Pſal.118. n.16. *Non confundas me ab expectatione mea*, ex Hebræo legi poteſt: *Non tardes ab expectatione mea.* Nam idem verbum in Hebræo poteſt ſignificare confundere, ac tardare, ut notat Mendoza tom.3. in lib. 1. Reg. cap.13. verſ.8. n.3. Cùm enim tardatur in expectatione, maxime confunditur animus, multiplici enim dolore affligitur, ac moleſtatur. Ait Salomon Proverb.23. n.12. *Spes, quæ differtur affligit animum*, ex Hebræo legunt: *Spes protracta, morbus aut ægritudo cordis.* Quid eſt, 128. Pſal.118. Hebræus.

Mendoza.

Prov.23. Hebræus.

eſt, quod dicitur dolor cordis? Inter omnes hic vehementior eſt. Ut de homine delendo ingens Domini dolor exaggeretur, dicitur, *tactus dolore*
Gen.6. *cordis intrinſecus.* Gen.6. n.6. Ubi ait Oleaſter:
Oleaſter. *Vide quantum malum peccatum ſit, ut faciat Deum*
Cunctatio in deſiderio *corde dolere. Eſt enim dolor cordis inter cæteros*
dolor animi. *acutior.* Dolor cordis inter omnes eſt acutiſſimus, dicitur ſpes dilata dolor cordis, ut denotetur, quod omnibus ſit vehementior, ac penetrabilior.

*Matth.*19. *n.*30. Multi autem erunt primi, noviſſimi, & noviſſimi primi.

EXPOSITIO IV.

129. Verſiones, ac interpretationem apponam in fine ſequentis cap. ac parabolæ. Solum hic ad notandum duxi, quare Chriſtus ſuperiorem promiſſionem Apoſtolis factam, his verbis concludat: Tacitè occurrit Dominus objectioni, quæ ab Apoſtolis poterat efformari; quomodo ſcilicet fieri poterat, ut homines viles ſine literis ſederent ut judices, cum multa majeſtate, ad judicandas duodecim tribus Iſrael, in quibus erant multi viri inſignes nobilitate, literis, ac auctoritate; Ideo concludit Chriſtus Dominus: Multi erunt primi, qui in hoc ſæculo videntur primi, in altero tamen erunt noviſſimi; & multi qui in hoc ſæculo ſunt noviſſimi, utpote viles, & abjecti; in altero erunt primi.

CAPUT XXXIV.

Operarii ad vineam.

*Matth.*20. *n.*1. Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam.

*Num.*2. Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*1. Simile eſt regnum cœlorum viro domino domus, qui exiit ſummo diluculo ad conducendos operarios pro vinea ſua.

Pagninus. Qui exiit ſtatim diluculo.

Euthymius. Ut mercede conduceret operarios.

*Vatablus, n.*2. Pactus autem cum operariis denario in diem miſit eos.

Theophylact. Conventione autem facta cum operariis in ſingulos dies.

Euthymius. Cum operariis ex denario per diem.

EXPOSITIO I.

Reſponſionem datam Petro ſuperiori cap. concluſerat Dominus his verbis: *Erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi.* Hanc eandem ſen- 1.
tentiam confirmat, ac exponit ſequentibus, ut notarunt D. Remig. Paſchaſ. ac omnes Interpretes; unde in clauſula parabolæ eandem ſententiam reaſſumit. Ex quo conſtat, quod hæc parabola ſit connexa cum antecedentibus, ut probat Abulenſ. q.1. & etiam, quod ſcopus, ac finis hujus parabolæ eſt oſtendere, multos primos eſſe noviſſimos, & noviſſimos primos, de quo jam aliqua dixi in fine ſuperioris cap. expoſit. 4. Remig. Paſchaſ. Abulenſ.

Simile eſt regnum cœlorum. Eccleſia nempe mili- 2.
tans cœpta à mundi exordio. Et eſt ſenſus, ut explicant Carthuſ. Hugo, & alii; talis eſt ſtatus, ſeu negotium Eccleſiæ militantis, ſeu ſic agitur in Eccleſia militanti, quemadmodum ſi paterfamilias aliquis: *Homini patrifamilias*, ſub quo Dei perſona intelligitur; quia, ut ait Cajetanus, licet Dominus ſit omnium, reſpectu tamen electorum, ſe veluti patremfamilias exhibet. Quoniam ſunt domeſtici Dei. *Qui exiit*, non locum mutando, ſed aliquid ad extra operando. *Exiit* ergo Deus per ſuos legatos, ut explicant Albert. Magn. D. Thomas, & alii. Prophetas nempe, Apoſtolos, ac Prædicatores; & utpote Dei nuntii, eorum opera Deo tribuuntur: *Primo mane*; prima mundi ætate, & non dicitur mane, ſed *primo mane*, ſeu ut habet Syriacus: *Summo diluculo.* Quia in ipſo puncto, ac momento creationis hominis ſtatim Deus exivit ad Deum, cum ſua gratia, ac auxiliis eum illuminans; nullum inſtans prætermittit Deus, abſque eo, quod homini benefaciat: *Conducere operarios:* conducere, verbum eſt ſecundum originem derivatum à nomine mercedis. Conducere autem Dei, eſt ſub ſpe præmii inducere homines: *Operarios:* homines ad operandum potentes, ait Carthuſianus, qui non erant operarii meritoriè agendo antequam vocarentur, ac gratia prævenirentur: *In vineam ſuam.* Ad colendam ſuam vineam, Eccleſiam nempe multoties ſub nomine vineæ ſignificatam. Carthuſ. Hugo. Cajetan. Alb. Magn. D. Thom. Syriac. Carthuſ.

Conventione autem facta: Pacto inito, promiſ- 3.
ſione nempe facta à patrefamilias, & ab operariis acceptata, *ex denario diurno.* Qui pendi conſueverat pro unius diei operatione. Denarius autem juxta Plinium, Budæum, & alios appendebat drachmam Atticam, id eſt, Regalem Hiſpanicam, ſive Juliam Italicam, unde denarius illo ævo erat conſuetum pretium pro labore unius diei; ad ſenſum verò parabolæ ſignificat præmium certum à Deo propoſitum, & promiſſum operariis. *Miſit eos*, in vineam ſuam, ad excolendam vineam, ad bene nempe vivendum, ac merendum in Eccleſia ſua. Plinius. Budæus.

QUÆSTIO I.

Tertius parabolæ ſenſus explicatur.

Sciendum eſt olim, dies à ſolis ortu uſque ad 4.
occaſum in duodecim horas dividi, juxta

illud Chriſti Domini : *Nonne duodecim ſunt horæ diei ?* Joan.11. Præterea dividebatur dies in quatuor partes, quarum quælibet tribus horis conſtabat; ſicut & nox in quatuor ſtationes, ſeu vigilias militares dividebatur. Prima diei hora, erat illa, qua ſol oritur; poſt tres horas, hora erat tertia; poſt alias tres horas, hora erat ſexta, ſive meridies; iterum poſt tres horas à meridie, hora nona vocabatur; poſt verò alias tres horas in ſolis occaſu, hora duodecima erat; undecima autem hora, una erat ante ſolis occubitum. Ex quo bene intelliges, quibus horis operarii ad vineam vocati ſunt.

Joan. 11.

Quomodo hora olim dividebantur.

5. Quæſtio eſt. Quænam ſit parabolæ medulla, ſeu quinam ſint primi illi, qui noviſſimi, ac extremi facti ſunt, & quinam ſint noviſſimi, qui facti ſunt primi? Dubium eſt inter Auctores, ſicut & ex majori parte conveniunt, quod per vineam intelligitur Eccleſia, de quo multa dicunt Interpretes. Breviter tamen.

6. Prima ſententia eſt, quam tradunt Origenes tract.10. in Matth. D. Auguſt. ſerm.59. de verbis Domini, D. Gregor. hom.19. in Evang. D. Paſch. lib.9. in Matth. Beda, Zacharias Epiſcopus, Haymon, D. Thomas, Hugo, Carthuſian. & alii, qui per primos vocatos intelligunt Judæos, per noviſſimos verò Gentiles. Dies ergo, quo Paterfamilias exiit, eſt ſpatium hujus ſæculi. Qui quidem dies nobis longus videtur, ſi tamen cum Dei æternitate comparetur, breviſſimus eſt. Prima hora temporis ſpatium eſt ab Adam uſque ad Noë. Hora tertia, à Noë uſque ad Abraham; hora ſexta, ab Abraham uſque ad Moyſen; hora nona à Moyſe uſque ad Chriſtum; hora undecima, à Chriſto uſque ad veſperam, id eſt, uſque ad diem judicii.

Origen. Auguſt. Gregor. Paſchaſ. Beda. Zachar. Haymon. D Thom. Hugo. Carthuſ.

7. Deus ergo Paterfamilias totius ſuæ Eccleſiæ gubernator, ac rector exiit conducere operarios ad ſuam vineam, homines nempe ad ſuam Eccleſiam propoſito præmio. Judæi fuerunt primi, Gentiles verò noviſſimi. *Paulus, & Barnabas dixerunt Judæis: Vobis oportebat primum loqui regnum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes,* Actor.13.n.46. Judæi ergo, qui erant primi, facti ſunt noviſſimi, extremi nempe quia Chriſtum non receperunt. Gentiles verò, quia erant noviſſimi facti ſunt primi, quia in Chriſtum crediderunt. Multi enim ex Judæis vocati ſunt ad fidem Chriſtianam, pauci verò ex illis fuerunt electi. Et ideo Judæorum natio, quæ prima erat, facta eſt poſtrema. Et gentilitas, quæ noviſſima erat, in recipienda mercede prima tenet.

Actor. 13.

8. Dices. In parabola proponitur, quod primi, & noviſſimi eandem mercedem receperunt, at Judæi facti noviſſimi non receperunt mercedem, quam recipiunt Chriſtiani, æternam nempe beatitudinem, ſed gehennalibus pœnis cruciari. Reſpondetur primò cum D. Chryſoſtomo homil.65. *In parabolis, inquit, non oportet nimia cura in ſingulis verbis perangi. Sed cum quid per parabolam intendat Dominus, didicerimus, in utilitate collecta, nihil ulterius, anxio conatu, inveſtigandum eſt.* In parabolis ergo non neceſſarium eſt, rei ſignificatæ omnia ad amuſſim accommodare; ſed ad ſcopum, ac finem parabolæ eſt attendendum. In tota hac parabola nihil aliud ſignificatur, quam Gentiles, qui fuerunt noviſſimi vocati, credentes tamen in Chriſtum præferendos eſſe Judæis, qui extiterunt vocati, cum legi, & Moyſi pertinaciter adhærentes Chriſtum, contempſerint, ei præferuntur Gentiles, tam in gratia, & Eccleſia militante, quàm in gloria, & Eccleſia triumphante. Hoc docet paſſim D. Paulus præcipuè epiſtola ad Rom. & ipſemet Chriſtus Dominus Luc.13.n.29. *Cum videritis Abraham, & Iſaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras; & venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & recumbent in regno Dei.* Ita locum explicant communiter Recentiores, Janſen. Cajetan. Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius, & alii.

Chryſoſt.

Ecce primi noviſſimi, & noviſſimi primi.

Luc.13. Janſen. Cajetan. Barradas. Burgenſ. Cornel.

9. Quod magis ſic explico: Evangelium primo annuntiatum eſt Judæis, à quibus cum fuiſſet repudiatum, per Apoſtolos prædicatum eſt Gentibus, quæ recipientes Chriſti fidem primatum tenent in Eccleſia, Judæi autem convertendi ſunt ad fidem proximè ante diem judicii, & noviſſimi ingredientur in Eccleſiam, Joël.3. num.1. *Ecce in diebus illis, & in tempore, cum convertero captivitatem Juda, & Jeruſalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in valle Joſaphat.* Quod latè docent D. Auguſtinus, Hilarius, Cyrillus, quos citant Ribeira, Cornelius ibi, Suarez tom.2. ad 3 part. diſputat.56.ſect.1. §. *Hinc addo.* Ecce qui erant noviſſimi, v.g. Gentiles, fiunt primi in Eccleſia, & qui fuerunt primi vocati, facti ſunt noviſſimi.

Joel.3. *Judæi in fine mundi convertendi.* Ribera. Cornel. Suarez.

10. Dices ſecundò. Ex dictis videtur ſequi omnes beatos recipere æqualem mercedem, ſiquidem omnibus operariis datus fuit idem denarius diurnus. Reſp. cum D. Auguſtino ſerm.59. de verbis Domini, Tertullian. de Monogamia, cap.10. Imperfecto homil.... Titelman. & aliis. Quod omnibus datur eadem merces in communi, ac genere, omnibus enim beatis confertur vita æterna, quæ in omnibus eſt æterna; non tamen eadem merces in ſpecie, ac in particulari, ſed valdè diverſa in ſingulis eſt. *Stella ab ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.* 1. Corinth.15. num.42. Sic & denarius nummus communis erat, ſub ſe multas continens ſpecies & formas. Denarius enim alius erat aureus, alius argenteus, alius æreus. Et quod operariis diſpar merces fuerit data ex eo patet, quia noviſſimi, qui undecima hora venerunt, aliis prælati ſunt, qui prima, tertia, & ſexta hora venerunt; nam licèt hi diutius laboraverint; illi tamen majori gratia, diligentia, ac fervore laboraverunt; fieri enim poteſt, ut aliquis tantum una hora laborans præ mentis ardore, ac diligentia, tantùm mereatur, quantum alius tota die laborans promereretur, minore ardore, ac diligentia operans. *Conſummatus in brevi, explevit tempora multa,* Sap.4.n.13.

Auguſt. Tertull. Imperfect. Titelman. 1.Cor.15. Sap.4.

11. Secunda ſententia, & interpretatio præſentis parabolæ eſt Divi Baſilii in regulis brevioribus, Interroga.224. D. Chryſoſtomi, Auguſtini, Hieronymi, Bedæ, Euthym. D. Fulgentii, epiſt.7. qui diverſas horas diverſas uniuſcujuſque hominis ætates intelligunt. Primam horam eſſe infantiam, tertiam, pubertatem; ſextam, ætatem virilem; nonam, ætatem in ſenectutem inclinantem; undecimam verò ætatem valdè ſenilem. Nonnulli enim à prima infantia, & ab utero matris ſunt vocati; ut Jeremias, Joannes Baptiſta; alii verò aliis ætatibus.

Baſil. *Secunda ſententia.* Chryſoſt. Auguſt. Hieron. Beda. Euthym. Fulgent.

QUÆSTIO

Quæstio II.

Quare hîc Dominus vineæ dicitur homo, & Paterfamilias?

12. *Ratio difficultatis.* DICITUR: *Simile factum eſt regnum cœlorum homini Patrifamilias.* Non ſolùm dicitur homo, ut in illa parabola de zizaniis; *Simile eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminavit bonum ſemen*, Matth.13. n.24. ſed etiam dicitur paterfamilias. Matth.13.

13. Job.5. Reſpondeo primò. Quod cùm homo ſit natus ad laborem, Job.5. num.7. ex proprio nomine laborem ſignificat, & etiam diſcretionem ob rationem illi datam. Paterfamilias verò vigilantiam ex ſuo nomine importat, ſeu ut vult Albertus Magn. prudentiam. *Omnis ſcriba doctus in regno cœlorum ſimilis eſt homini Patrifamilias*, Matth.13. n.52. Ex his ergo habes, quòd cùm homo ſignificet laborem, ac diſcretionem, Paterfamilias verò vigilantiam, & prudentiam. Inſinuatur in præſenti, quod laborandum ſit cum diſcretione, vigilandum verò cum prudentia, Prov.21. n.... Ait Sapiens: *Conſilium cuſtodiet te.* Græca ſcholia habent: *Conſilium vigilabit pro te.* Ubi enim conjungitur vigilia cum conſilio, ſtatim cuſtoditur homo ab omni malo, & incommodo. *Ecce vigil ſanctus de cœlo deſcendit. Clamavit fortiter, & ſic ait: Succidite arborem*, Dan.4.n.10. *Vigil ſanctus.* Alii legunt vigil juſtus, ubi vigilia conjungitur cum juſtitia, & ſanctitate, ſtatim habet vires ad clamandum, ac ad præcidenda omnia vitia in arbore denotata. Alb.Magn. Matth.13. *Vigilandum cum prudentia.* Prov.21. Græcus. Dan.4.

14. Hieron. Secundò. Homo dicitur ob humanitatem, & clementiam, ut notat D.Hieron.in cap.22.Matth. n.7. *Quando agebat opera clementiæ*, ait, *hominis nomen appoſitum eſt.* Paterfamilias verò appellatur ob curam, & ſollicitudinem erga totam ſuam familiam. D. Chryſoſt. in Imperfect. hom.34. *Homo*, inquit, *Paterfamilias Chriſtus eſt, cui cœli, & terra quaſi una eſt domus.* Ita Deus ad amuſſim de omnibus habet curam, & providentiam, ut ſollicitus Paterfamilias de ſua domo, ac de omnibus ad illam ſpectantibus. Chryſoſt. *Divina providentia uſque ad minima gubernat omnia.*

15. Videt Iſaias Dominum ſuper ſolium excelſum, & elevatum, & ait: *Plena eſt omnis terra gloria ejus*, cap.6. n.3. Quæ verba transferunt Septuaginta, ibid. n.2. *Et plena domus gloria ejus.* Si orbis terrarum dicitur plenus, quomodo ab aliis legitur, *domus plena?* Nam orbis terrarum ſatis latus, ac vaſtiſſimus eſt; at domus dicit habitationem quandam certis parietibus determinatam; ſi omnis terra, quomodo domus dicitur? Sic Deus ſua majeſtate totam implet terram, eam dirigit; ac gubernat, ac ſi aliquam certam domum repleret, ac regeret. Et hanc providentiam uſque ad minutiſſima maximè ſignificavit Chriſtus Dominus ſuis Apoſtolis dicens: *Omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt*, Luc.8. n.11. Quæ verba explicans Geometra in Catena Græca ait: *Accuratio divinæ providentiæ, quæ procedit uſque ad minima, per hoc ſignificatur.* Pro quo maximè faciunt verba Angeli ad Virginem: *Regnabit in domo Jacob.* Non dixit in regno Jacob. Ut notavi tom.1.l.1.cap.5.quæſt.4. n.124. Iſai.6. Septuag. *Divina providentia valde ſigillatim ad omnia ſe extendit.* Luc.8. Geometra.

Quæstio III.

Quare Paterfamilias primo mane exiit?

BOnus Paterfamilias non miſit per ſervos ſuos vocare operarios, ſed ipſe per ſe ad forum exiit, eóſque ad vineam ſuam adducit, cujus vineæ ipſe curam gerit. *Plantaverat autem Dominus Paradiſum voluptatis*, Gen.2.n.8. Cur Moyſes ſcribit Dominum Paradiſum plantaſſe? Nam ut ipſe Scriptor canonicus oſtenderet Dei potentiam, ait: *Dixit Deus fiat lux, & facta eſt lux.* Dixit Deus fiant luminaria magna & facta ſunt. Cur etiam non dixit Deus, fiat Paradiſus, ſed *plantavit Paradiſum?* Vel cur hunc non mandavit fieri per Angelos ſuos: Dicitur tamen Dominum plantaſſe Paradiſum homini, ut ſuum ſingularem amorem, ac curam erga eum declararet, quod ipſe voluerit quaſi hortulanus fieri pro homine. Anaſt.Sin. in Hexamer. *Deus etiam*, ait, *fuit hortulanus, & ſuæ creaturæ adminiſter, quis Dei amorem tam eximium, non miretur, ac veneretur?* Sicut etiam ſemel, & iterum dicitur: *Poſuit Deus hominem in Paradiſo*, Gen.2.n.8. & 15. Non mandavit ponere, ſed poſuit, ad quid tendit hujuſmodi repetitio? Sat erat ſemel dixiſſe, *Poſuit hominem in Paradiſo.* Ad quid iteratur ſermo? Maximè gaudet Deus, quod hominis in rebus ſuis ſit adminiſter, & ideo ad eximium Dei amorem ſignificandum, repetito ſermone ſcribitur. D.Chryſoſt. hom.14. in Gen. *Oſtendit nobis*, ait, *ineffabilem benignitatem Dei, quam in illum contulit, & repetens ſermonem inquit, & accepit Deus hominem & poſuit eum in Paradiſo.* 16 Gen.2. *Deus maximè delectatur, quod homini adminiſtret.* Anaſt.Sin. Geneſ.2. Chryſoſt.

Ad quæſtionem. Paterfamilias *exiit primo mane*, ſeu, ut habet Syr. *ſummo diluculo.* Nam iſte bonus Paterfamilias, qui eſt Deus maximè vigilat ſupra vineam ſuam, ut eam bonis repleat, & à malis cuſtodiat. De nocte illa, qua egreſſus eſt populus de Ægypto, dicitur Exod.12.n.42. *Nox iſta obſervabilis Domino, quando eduxit eos de terra Ægypti.* Oleaſt. & Cajet. legunt: *Nox cuſtodiarum eſt Domino.* Ac ſi denotari videatur, Deum quodammodo ea nocte vigilaſſe ſuper Hebræos ad eos cuſtodiendos ab Angelo exterminatore, ut illos ex Ægypto educeret. Quem ſenſum videntur indicare Septuag. legunt enim: *Nox iſta cuſtodita eſt Domino.* Ipſe enim excubias agit, ut ſuos donis repleat, & à malo tueatur. Unde Job 7.n.20. Singulari nomine eum hominum cuſtodem appellat, quod explicans D.Thom. ait: *Tantam ſollicitudinem de hominibus habet quaſi cuſtos eorum.* Et Iſai. c.21. *Sic eum interpellat, cuſtos quid de nocte.* 17 Syriacus. *Deus invigilat ſuper ſalutem noſtram.* Exod.12. Oleaſt. Cajet. Septuag. Job.7. D.Thom. Iſai.21.

Secundò. Summo diluculo exiit Paterfamilias, ut vocaret operarios in vineam ſuam in ipſo matutino tempore bonus hic Dominus vineæ non cubat, nec dormit, ſed vigilat; non indulget cibo, & potui, ſed pro cultura vineæ à domo ſua exiit, iter arripit: diſcant & ab hoc agricultore principes, & reges non dormire in lectulis, nec indulgere deliciis, ſed ſurgere, vigilare, ac operari: pro cuſtodienda ſua vinea, regno, ac principatu, ne omnino pereat. Ait Iſaias 21. n.4. *Babylon dilecta mea poſita eſt mihi in miraculum. Pone menſam, contemplare in ſpecula, comedentes, & bibentes: ſurgite principes, arripite clypeum.* Quid eſt, quod ait Babylon, poſita eſt mihi in miraculum; ſeu ut explicat D. Thom. *in admirationem?* Quodnam eſt hoc miraculum, vel admiratio? *Contemplare in ſpecula.* Mandat ut tanquam ſpeculator videat, & conſideret principes comedentes, & bibentes. 18 *Si princeps deliciis indulget miraculũ eſt, quod reſpublica non pereat.* Iſai.21. D Thom.

Ecce miraculum, & admiratio magna, quod Babylon civitas magna ſtaret, ac perſiſteret, & ejus principes cubantes comederent,& biberent; ex eorum nimia indulgentia in deliciis tanquam ex certa conſequentia totius reipublicæ devaſtatio erumpit, & ideo pro bono totius reipublicæ Propheta eos exhortatur: *Surgite principes*, à menſa nempe,ut explicat Hugo,*arripite clypeum*, ad cuſtodiam, & munimen civitatis. (Hugo.)

19. Tertiò. Valde diluculo, ac feſtinanter exiit Paterfamilias à domo ſua ad vocandos operarios, non expectat, ut operarii eum quærant, ad cúmque veniant, ſed cum ipſi eſſent animo præparati ad operandum, ante eorum preces, ac voces eos vocat,ac in vineam ſuam mittit. *Dixi, Confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti iniquitatem peccati me*,Pſal.31.n.5. *Dixi confitebor*.Caſſian.D.Hier.Aug.D.Greg. *Dixi pronuntiabo*. Paratum ſe dicit ad pronuntianda, ac confitenda ſua peccata,quid inde factum eſt? *Et tu remiſiſti iniquitatem.* Cur non ſinit Deus, ut ipſe pronunciet, ac confiteatur delicta ſua? Sed cum ipſe haberet animum confitendi peccata,ſtatim Deus illa dimiſit. Tam velox eſt Deus ut homini benefaciat,quod minimè ejus voces quærit, ſed cito prævenit, ut homini indulgeat. Acutè D.Aug. *Dixi: Quid dixiſti?* ait,*non jam pronuntiat, ſed promittit ſe pronuntiaturum, & ille jam dimittit. Attendite fratres,magna res,dixi pronuntiabo, non dixi pronuntiavi,& tu remiſiſti; eo ipſo quod dixit, pronuntiabo,oſtendit,quia nondum pronuntiaverat. Dixeram pronuntiabo,adverſum me, verũtamen Deus audivit vocẽ cordis mei,vox mea in ore nondum erat,ſed auris Dei jam in corde erat.*

(Pſal.31. Caſſian. Hieron. Auguſt. Gregor. — *Deus tam velox in nos ut non expectet voces loquentes.* — Auguſt.)

20. Ponderat D.Ambroſius in Pſalm.37. Qualiter Chriſtus Dominus latronem in cruce pendentem poſuerit in termino, ille ſolam memoriam in regno Dei poſtulat, *Domine memento me.* Dominus verò illicò eum benignè tranſmiſit in gloriam, non decurſa, ſed pervolata via per medium rubrum mare. *Hodie mecum eris in Paradiſo*, Luc.23. n.43. Supervolavit divina pietas ſuper deſiderium,ac affectum petentis. Citatus D.Ambroſ. *Ille*,ait,*adhuc rogabat,ut meminiſſet ſui,cum veniſſet in regnum,& Dominus cum nondum veniſſet, ei jam regnum cœleſte tribuebat: quam velox miſericordia? Tardius votum precantis, quam remunerantis eſt præmium.* Expende ultima verba. Vide ſup.c.27.n.112.113.& 114.

(Luc.23. — *Votum petentis ſuper volat divina pietas.*)

Quæstio IV.

Quare Paterfamilias vocat operarios non ad comedendum in vinea, ſed ad eam excolendam?

21. Cum dicitur, quod Paterfamilias exiit conducere operarios, ex ipſo verbo conducendi apertè denotatur vocatos eſſe ad excolendam vineam, non verò ad deliciis, ac potationibus indulgendum, ad quod primò reſpondeo ſemper Deum ſuis merendi occaſiones præparare, ut per merita glorioſè magnis donis coronentur. Negat Hebræis paleas Pharao, & mandat conſuetum numerum laterum explere. Et ait: *opprimantur operibus, ut expleant ea*,Exod.5.n.9. Quomodo tanta tribulatio, ac afflictio permittitur in populo Deo electo? D.Gaudent.ſerm.12.ad Neophyt. *Opprimantur operibus tyrannicis*, ait,*ut multum creſcant,ad exitum de Ægypto in terram Chanaan.* Quæ cœleſtem patriam denotabat.

(*Deus dat ſuis occaſiones meriti.* — Exod.5.)

22. Secundò D.Chryſoſt. in Imperfect. homil.34. *Scitote, ait, quia mercenarii ſumus conducti. Sicut ergo nemo conducit mercenarium, ut hoc ſolum faciat, quod manducet ſic & nos non ideo vocati ſumus à Chriſto, ut hæc ſolum operemur quæ ad noſtrum pertinent uſum,ſed ad gloriam Dei.* Non vocantur mercenarii, ut comedant, & bibant,ſed ut operentur in vinea, hoc eſt in Eccleſia,non enim in noſtris operibus commodum noſtrum quæramus,ſed gloriam Dei,exaltationem nominis ejus. Ingenioſè quærit Joachimus Abbas ad c.8.Apoc. n.5.ad illa verba:*Accepit Angelus thuribulum de altari.* Cur Chriſtus Dominus cùm ſit omnium ſuorum donorum liberaliſſimus,non ordinaverit mittere Spiritum ſanctum in Apoſtolos,niſi poſt reſurrectionem ſuam, ac aſcenſionem in cœlos? *Si autem abiero, mittam eum ad vos*, Joan.16.n.7. Cur non antea miſſus eſt? Chriſtus Dominus miſſus eſt à Patre in mundum,ut per mortem,& paſſionem ſuam Patrem glorificaret, ac honoraret; ſic ipſemet Chriſtus dixit, *Pater: Ego te clarificavi ſuper terram,opus conſũmavi,quod dediſti mihi ut faciam*, Joan.17.n.4. Spiritus autem miſſus eſt, ut teſtificaretur Chriſti magnalia,atque ut illuſtre, & celebre ferret ejus nomen apud omnes. *Quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, ille teſtimonium perhibebit de me*, Joan.15.n.26. Diſpoſuit Dei ſapientia, ut prius Chriſtus Dominus miniſterium ſuum adimpleret, quàm quod Spiritus ſanctus mitteretur,ne alicui fortaſſe videretur, quod prius Chriſtus agebat de ſui nominis celebratione Spiritus ſancti adventu,quàm de gloria, ac clarificatione ſui Patris per mortem, & paſſionem ejus,Cit.Abbas:*Noluit*,ait,*hoc facere,ſcilicet miſſionem Spiritus ſancti, tempore humilitatis ſuæ, ne prius videretur quærere gloriam ſuam, quam implere miniſterium humilitatis,pro quo venerat in mundum.* Vide ſuprà c.22. n.67. & c.13.n.64.

(Imperfect. — *Omnia noſtro ad Dei gloriam referenda.* — Joachim. — Joan.16. — Joan.17. — Joan.15.)

23. Tertiò D.Paſchaſ.lib.9.in Matth. *Omnes ſimul*, ait,*qui vocantur ad vineam,una Eccleſia ſunt,unaque vinea de vite,quæ Chriſtus eſt,propaginata: in qua & ad quam,qui intrat,vel qui conducitur,nemo otioſus,ſed omnes operarii eſſe debent*,vinea hæc eſt Eccleſia, ait Abbas, ſed quomodo in hac vinea, *Nemo conducitur otioſus, ſed omnes operarii eſſe debent?* Multi ſunt in hac vinea,qui fodere non valent, putare neſciunt,nonne in hac vinea commorantur,claudorum bona pars? Ægrotantium copioſa meſſis? Nonne multi ſunt ſenes,fœminæ, ac pueri, qui mollibus veſtiuntur in domibus regum? Quomodo ergo nullus intrabit otioſus,ſed operarii eſſe debent? Sic pergit cit.Paſchaſ.*Omnes operarii eſſe debent, quia nemo eſt,etſi non alios,qui ſe ipſum exercere,& excolere non debeat,ut fructum ferat in Chriſto, & in vite maneat.* Nullus in hac vinea ab operatione eximitur;etiamſi ſit claudus, puſillus,fœmina,ac ſenex,quilibet maximè debet eſſe operans in cultura ſui animi,in expurgandiſque illius vitiis, ac peccatorum vepribus eradicandis, ne ſi otio ſe tradiderit, de Patrisfamilias contubernio ejiciatur in tenebras exteriores.

(Paſchaſ. — *Chriſtianus non otio ſed operi debet vacare.*)

24. Ad hominis formationem omnes tres perſonæ conveniunt, ut ex multis Patrum pronuntiatis oſtendit Lypomanus ad illa verba:*Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem*, Gen.1.n.26. Omnia per Verbum facta ſunt, cœlum,terra,lux, ſtellæ,ignis, grando, & ſpiritus procellarum,ipſe dixit,& facta ſunt,quid opus tanto conatu in hominis

(Gen.1.)

minis ſtructura, ad quid omnes tres perſonæ conveniunt? Non opem deſiderantis vox eſt illa: *Faciamus hominem;* ſed nolebant cæteræ divinæ Perſonæ quodammodo in otio videri, dum homo fabricatur, ſed omnes tres divinæ Perſonæ ad
Zeno. hoc opus condeſcendunt. Singulariter Zeno Veronenſ. ſerm. 3. in Geneſ. *Videtis, fratres dilectiſſimi,* ait, *quia nullus exertè hic alteri jubet? In opere nullus otioſus eſt. O ſancta æqualitas, ac ſibi ſoli digniſſima individuæ Deitatis!* Cur tamen dum homo conditur, nulla divina Perſona voluit videri quodammodo in otio, ſed omnes operantes ſe exhibent, cum tamen reliqua omnia per Verbum fiant; eorum tamen creatio non omnibus divinis Perſonis attribuitur? Cum homo produceretur inter cætera viſibilia opera, ut creatura rationalis ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, tota ſancta Trinitas oſtenditur operans, ut ex hoc fiat homini documentum, quod ſi Deus ut infunderet imaginem ſuam homini, nulla divina Perſona ſe habuit veluti in otio, ſed omnes fuerunt in operatione, ſic etiam homo ad ipſam imaginem Dei in ſe conſervandam per gratiam, & juſtitiam, nunquam debet eſſe in otio, ſed ſemper in
Gregor. labore, ac operatione. D. Gregor. Magnus lib. 9. moralium cap. 36. *De ſolo igitur homine dictum eſt,* ait, *faciamus. Cum de aliis creaturis legatur dixiſſe Deum, ut fierent, & facta ſunt: & hoc, quia*
Diſponit Deus hominem, ut ſit operans, & non otioſus. *rationabilis creatura condebatur.* Faciebat Deus hominem, ut creaturam rationalem, ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Cùm ergo homo repræſentaret Trinitatem, repræſentatio autem non debet deficere à re ſignificata. Sicut ergo in opificio hominis tota Trinitas proponitur tanquam in operatione, ſic ergo homo ad inſtar ſui exemplaris, nunquam debet eſſe in otio, ſed ſemper in operatione, nihilque habet, quo valeat ſuum otium defundere, & excuſare.

25. Cùm Jacob iter faceret in Meſopotamiam, ac requieſceret in quodam loco: *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque Dei aſcendentes, &*
Gen. 28. *deſcendentes per eam,* Geneſ. 28. n. 22. Illud in pri-
Bernard. mis notandum cum D. Bernard. epiſt. 254. *Vidit Jacob,* ait, *ſcalam, & in ſcala Angelos, ubi nullus reſidens, nullus ſubſiſtens apparuit; ſed vel aſcendere, vel deſcendere videbantur univerſi.* Quis tam durus Dominus, ut ſuis famulis in itinere aliquid requiei non indulgeat? Nonne ipſe Dominus promiſit: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati*
Matth. 11. *eſtis, & ego reficiam vos?* Matth. 11. n. 28. Ubi eſt
Electis non datur requies in hac vita, sed in patria. hujuſmodi refectio, ſi nec ad momentum datur requieſcere: *Nullus reſidens, nullus ſubſiſtens apparuit.* Reficiet in patria ubi inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. At in via, quæ in ſcala repræſentatur, otium excutiendum, & ſemper peragendum, vel aſcendendo ad Deum per contemplationem, vel deſcendendo per charitatem ad opera
Gregor. proximorum. Ut explicat D. Gregor. lib. 5. mora-
Bernard. lium, & maximè etiam in rem noſtram D. Bernard. epiſt. 241. ait: *Nemo proinde dicat, ſatis eſt: ſic volo manere. In via reſidet, qui hujuſmodi eſt, in ſcala ſubſiſtit, ubi neminem Patriarcha vidit non aſcendentem, aut deſcendentem.*

26. Illud tamen notandum, quod vidit Jacob
Auguſt. Dominum innixum ſcalæ; in quo D. Aug. ſerm. 29. de tempore, intelligit Chriſtum Dominum innixum, ſeu pendentem in cruce, qui ibi Jacob
Euſtat. repræſentabatur, quod etiam Euſtatius apud Lypoman. qui ait, quod in illa ſcala erecta. *Jacob in* ea myſticè corporatam Domini ſpeciem vidit & triumphale Dominicæ crucis ſub figura ſcalæ trophæum contemplatus eſt.* Quid eſt, quod dum Patriarcha laſſus ex itinere ſub dio, ſine ſtrato, lapideo pulvinari tantillum ſoporis conciliat, ſub typo crucis in ſcala apparet ei Chriſtus crucifixus? Jacob Dei ordinatione electus erat hæres cœleſtis beatitudinis, juxta illud: *Jacob dilexi,* Rom. 9.
Eſaü odio habui, Rom. 9. n. 13. Unde ait D. Anſel. Anſelm.
ibi: *Unus eorum eligitur, alter reprobatur: unus ſuccedit in hæreditatem, alter exhæredatur.* Cùm ergo Jacob eſſet electus Dei, non patitur Dominus, ut ipſe otio, ac quieti indulgeat, ſed objecta crucifixi imagine ad eum loquitur: ſi vis hæreditatem tuam tenere, apage ſomnum, pelle otium, gradere per ſcalam, ſcilicet hanc meam crucem, hæc eſt enim via, per quam ad hæc mœnia, ad hancque civitatem pervenitur; fuge ab animo fratris tui Eſaü, quem odio habuiſti, hic enim dum voluit vivere ſub otio ſuum primatum perdidit. *Non in otio, ſed in opere vivat homo, ut cœlum aſcendat.*
D. Ambroſ. epiſt. 82. *Otioſus,* ait, *amiſit primatus* Ambroſ.
benedictionem, qui maluit cibum accipere, quàm quærere.

Quæstio V.

Quare Paterfamilias valde matutinas vocat primos operarios, cum Jeſus juxta Solis occaſum ſuos primos diſcipulos vocet?

Summo diluculo exiit Paterfamilias conduce- 27.
re operarios ad vineam ſuam, cum tamen *Ratio difficultatis.*
meus Jeſus propè Solis occaſum, ſuos duos primos diſcipulos, Andream ſcilicet, & Philippum, vel Joannem Evangeliſtam, de quo dixi tom. 1. c. 6. q. 1. vocaverit. Nam hi duo *venerunt, & viderunt, ubi maneret, & apud eum manſerunt die illo: hora autem erat quaſi decima,* Joan. 1. Joan. 1.
n. 29. Hora decima juxta antiquos erat ſolis occaſum, ſolum enim duæ dici horæ ſupererant, citato c. 6. explicavi. Cur ergo Paterfamilias valde matutino tempore primos ſuos operarios vocat ad vineam, Chriſtus verò ſuos primos diſcipulos hora decima, ac ſub veſpere?

Ad quæſtionem reſpondet Rupertus lib. 2. in 28.
Joannem: *Cur,* ait, *interpoſitum eſt hora quaſi deci-* Rupert.
ma, ubi Jeſus noſtræ vocationis carpebat primitias? Videlicet, quia vocaturum ſalutem non aliquod præcedent ejus meritum, ſed ſola vocantis operatur gratia, & in omnibus omnino ætas non diſcernit, ac præjudicat, congrua ſignificatione dictum eſt, hora decima. Ipſe enim ille Paterfamilias qui exiit primo mane conducere operarios, & circa tertiam, & ſextam, & nonam, & decimam horam exiit, & fecit ſextam, tandem dixit: Erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi. Jeſus ſuos primos diſcipulos hora decima vocat; Paterfamilias verò conducit operarios ſummo diluculo, hora tertia, ſexta, nona, & undecima, denotant non ex ætate, ac tempore, ſed ex devotione, ac affectu primos reputandos eſſe. *Et in omnibus omnino ætas non diſcernit, nec præjudicat.* Et ideo ex devotione ultimi poſſunt apud Deum primi reputari, non enim obſequia noſtra apud ipſum commendantur ex tempore, vel quantitate, ſed ex dantis affectu. *Obſequia commendantur non ex ætate, vel quantitate, ſed ex affectu dantis.*

Cum ſervus ſenior domus Abrahæ veniſſet in 29.
Meſopotamiam ad quærendam ſponſam Domino ſuo Iſaac, cùmque ipſe camelis ſuis accumberet

juxta puteum aquæ Deum exorans, hoc ſignum pro muliere eligenda à Deo petit: *Puella cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam, & illa reſponderit, bibe, quin & camelis tuis potum dabo, ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac*, Gen. 24. n.4. Quid eſt, quod prudens homo pro re tam magna, ut erat ſponſa eligenda filio Abrahæ, illud in ſignum ponit, quod illi petenti potum ipſa præbeat, quin & ſe offerat ad potandos etiam camelos? Sed quid erat hæc potûs aquæ exhibitio, niſi de puteo communi, ac vulgari, & omnibus expoſito, ut pro ſigno conjugii cum ſanctiſſimo viro inter tot mulieres ſumeretur, non penſitabat bonus ſervus Abrahæ ipſum donum aquæ effuſæ, ſed generoſitatem animi puellæ ad benefaciendum, qui etiam ad camelorum ſitim extinguendam ſe ſe extendebat, & inde quæ tanto pollebat animo, dignè conjugem præparatam viro juſtiſſimo agnoſcit Oleaſter ait: *Hos ad bona eligendos à Domino ſcias, qui alacriori animo proximorum indigentiis ſuccurrere noverint.* Vide ſuprà c.33.q.4.n...

Gen. 24.
Ex animo, non ex opere magnanimitas æſtimatur.
Oleaſter.

QUÆSTIO VI.

Quare æterna beatitudo denario diurno comparatur?

30. CUM operarii vocati ad vineam ſignificent omnes fideles ad Eccleſiam Dei vocatos ad bene operandum, ac merendum, ſub denario diurno intelligitur æterna vita eis ut merces aſſignata, ut communiter docent omnes Patres Origenes, D. Auguſt. D.Ambroſ. D. Gregor. D.Paſchaſ. D.Chryſoſt. D.Hieron. Beda, Haymon, D.Th. & alii citati, q.1.n.1. & 2.ſentent. Quæſtio nunc præſens eſt: quare æterna vita ſub hac ſimilitudine denarii diurni proponitur?

Origen. Auguſt. Ambroſ. Gregor. Paſchaſ. Chryſoſt. Hieron. Beda.

31. Germana, & vera ſolutio ea eſt, ut in parabola ſervetur accommodata proportio. Nam maximè credibile eſt uſitatam operariorum in ſingulos dies mercedem tunc fuiſſe denarium, ut dixi in expoſitione; & ideo ut in parabola retineretur proprietas ſub nomine denarii aſſignat præmium; unde ait Carthuſianus: *Beatitudo, ſeu æterna vita appellatur denarius, quoniam eſt præmium bene agentis, diurnus verò, quoniam propter eum quotidie laboratur, & quotidie ingredientibus regnum cœleſte confertur.*

Servatur proportio cũ parabola.
Carthuſ.

32. Secundò, & allegoricè D.Irenæus lib.4. c.70. Beda, Zacharias Epiſc. Haymon; ideò, inquiunt, æterna vita cum denario comparatur, quia denarius imaginem regis habet, qui autem ſalvandi erunt, conformes fient imagini filii Dei, Rom.8. n.29. & iterum: *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratam corpori claritatis ſuæ*, Ad Phil.3. n.21. Tertiò, D.Thomas: Per denarium iſtum, ait ſignificatur vita æterna, quia denarius illud valebat decem denarios uſuales, denotatur, quod denarius æternæ vitæ promeretur obſervatione decem præceptorum Decalogi. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, Matth.19.n.27.

Iræneus. Beda. Zachar. Haymon. Philip.3. D.Thom. Matth.19.

33. Quartò. Quomodo beatitudo, quæ eſt æterna, & in perpetuum permanet, comparatur cum re diurna? Quod enim diurnum eſt, cras non erit; beatitudo autem, ſi æterna non perſiſteret, à ratione beatitudinis omnino deficeret. Cur ergo ipſa explicetur nomine denarii hodierni? *Denariuſque diurnus dicitur?* Tam breviter volatica, ac momentanea eſt denarii poſſeſſio, ut beatitudo, quæ eſſentialiter æterna eſt, cum ſub nomine denarii ſignificatur, *denarius diurnus* nuncupetur. Non quia ipſa beatitudo eſſentialiter æterna non ſit, ſed ut per exaggerationem denotetur, quàm fugax eſt denariorum poſſeſſio; nam etiam dum perennem beatitudinem innuunt, non poſſunt à ſua fugaci, ac incerta natura exui, nec aliter proponi, niſi ſub brevi poſſeſſione unius diluculæ: ſic inconſtantes, ac volaticæ ſunt omnes pecuniæ.

Denarius valde fugax, & velox.

34. Quintò. Quid eſt quod Chriſtus Dominus ſub pecuniæ ſpecie proponit beatitudinis gloriam; cùm maximè ipſe ab auri deſiderio homines deterreat? Maximè Chriſtus homines exhortatur ad temporalia contemnenda, & aurum ſpernendum, ut ex hoc ad æternam beatitudinem inflammentur, ad quid ergo ſub denario diurno beatitudo proponitur? Adeò auri cupiditas hominum animos ad ſe rapit, ac attrahit, ut denarii lenocinio ſumma beatitudo fuerit ſignificanda, ut ad illam ardentius homines moverentur. Sic in animo hominis temporalis impreſſus eſt auri effectus, ut illud ſolum magnum, ac ſplendidum ſuſpicetur, quod denarii, ac auri vendicat ſpeciem, ut ergo beatitudo æterna maximè homini arrideat, ſub denarii ſimilitudine declaratur. Hic ergo denarius recludendus eſt in ſacculis, quos Chriſtus jubet conſtituere in cœlis, ut efficaciùs ad ipſius beatitudinis amorem provocet. D. Chryſologus ſerm.26 *Imputribiles*, ait, *in cœlo ſacculos vis parari, ut qui te non ſequitur ad cœlum, ſequatur ſaltem ſacculos ſuos.*

Ex auri ſimilitudine arridet homini temporali.
Chryſol.

35. Maximè ſublimatus, ac exaltatus *Mardochæus de palatio, & conſpectu regis egrediens fulgebat regiis hyacinthis*, &c. Eſther. 8. 15. Quid ex tam ſplendido ornatu Mardochæi cum auro, & gemmis conſecutum eſt? *Judæis autem nova lux oriri viſa eſt, gaudium, honor, & tripudium.* Magnus ille Mardochæi ſplendor, purpura, corona, ac regio ornatu compoſitus, à Judæis quaſi novum jubar eis effulgens æſtimabatur. Naſcitur Judæis Jeſus verus juſtitiæ ſol, & ſanitas in pennis ejus, de illo tamen teſtatur Job.12.n.5. *Lampas contempta apud cogitationes divitum.* Exoritur Jeſus verus ſol, verùmque gaudium, & contemnitur à Judæis, Mardochæus autem luteus homo, ab illis ut lux, & ſanitas æſtimatur. Unde in Jeſu contemptus, in Mardochæo verò tanta æſtimatio? Fulgebat Mardochæus in auro; Jeſus verò non in auro ſplendebat; mundiales autem homines ſolum illud magnum, aut quaſi divinum reputant, quod auro, aut bonorum temporalium divitiis nitet. Rupertus Abbas lib.1.de Sapient.c.10.de Chriſto Domino loquens, ait: *Lampas iſta lucens dictis, vel doctrinis, ſplendens miraculis, contẽpta eſt apud cogitationes divitum. Quare? Quia non lucebat, quomodo volebant: non ſplendebat, quomodo ſplendere volebant, ſuum Meſſiam ſcilicet ad præſentem diem, & vanam illorum gloriam.* Reſplendebat Jeſus doctrina, & miraculis, quia tamen non reſplendebat; *ad vanam illorum gloriam.* In gemmis & auro. *Ideo lampas iſta contempta eſt apud cogitationes divitum.*

Eſther 8.
Job 12.
Solum illud magnũ temporale homines reputãt, quod ſub auro nitet.
Rupert.

36. Ait Baruch.6.n.3. *Nunc autem videbitis in Babylonia Deos aureos, & argenteos, in humeris portari, oſtentantes metum gentibus.* Oſtentabant metum gentibus, ut homines illis exhiberent cultum, & religionem, ut explicat Hugo, *ut eos adorarent.* Nunquid Dii illi incutiebant gentibus metum ad ſui adorationem ex fulgore, vel tonitru, ſeu miraculis; Minimè, unde ergo? Ex pompa, ex auro, ex materia

Baruch.
Hugo.

Mundani ſimulachro ex auro dant adorationẽ. materia pretioſa, in quibus ſolis homines temporales ineſſe divinitatem ſuſpicantur. Lact.l 2.c.7. *Veniunt*, ait, ſcilicet homines, *ad Deos non tam religionis gratia, quantum ut aurum oculis hauriant, nitorem lævigati marmoris, aut eboris aſpiciant; aut inſignes lapillis, & coloribus veſtes, vel diſtincta gemmis fulgentibus pocula inſatiabili contemplatione contractent. Et quanto fuerint ornatiora templa, & pulchriora ſimulachra, tanto plus majeſtatis habere credunt.*

*Matth.*10. *Num.*3. Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos.

*Num.*4. Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod juſtum fuerit, dabo vobis.

*Num.*5. Illi autem abierunt, iterum autem exiit circa ſextam, & nonam horam, & fecit ſimiliter.

VERSIONES.

Syriacus. Num. . Et exiit hora tertia, videnſque alios ſtantes in platea, & otioſos.

*Arabicus. Num.*4. Abite in vineam meam, & quod convenit, dabo vobis.

Syriacus. Quod oportuerit dabo vobis.

*Græc. n.*5. Nona hora fecit identidem.

EXPOSITIO II.

37. *ET egreſſus circa horam tertiam.* De hac comparatione horarum jam dixi in limine. Quinque deſcribuntur Patrisfamilias exitus ad vocandos operarios, ut notant Abulenſ. q.13. Cajetan. & alii, quibus ſignificatur eximia divina ſollicitudo ad hominem vocandum; & convertendum, & quia per has horas etiam hominis diverſæ ætates denotantur, ut dixi q.2. quo innuitur, quod Deus nullum præfinit terminum, aut præſcribit tempus, ut hominem excipiat. Ex quo ait D.Fulg. epiſt.7. ad Verantiam, de pœnit. cap.10. *Si aliquam ætatem judicaret Dominus*, ait, *converſionis remedio ineptam, non diverſis temporibus operarios vocaret ad vineam, in diverſitate quippe horarum, non incongruè accipitur ætatum diverſitas.* Non deſcribitur Paterfamilias continuus in foro, ſed illis certis horis, prima, tertia, &c. adveniens, quia tam ſollicitus eſt pro negotio, ac bono hominum, ut nullo labori, aut itineri parcat; & ſic ſtatutis horis advenerat in forum ad vocandos operarios, ut ſpatium intermedium inter unam horam, & alteram adeſſet operantibus in vinea, ſic enim illis aderat, ut ab his non abeſſet, ſed omnibus pro tempore, & modo ſe præſentem exhibebat. *Invenit alios otioſos:* Nihil operantes, ſine fructu bonorum operum.

Abulenſ. Cajetan. Fulgent. Paterfamilias omnibus ſuis ſe exhibeat præſentem.

38. *Dixit illis: Ite vos in vineam meam.* Denotatur hîc quod hic vir erat valdè inſignis, & inſigniter operariis per ſe notus, cujus vinea erat ampla, & multum celebris. *Quod juſtum fuerit dabo vobis.* Non promittitur integer denarius diurnus, ut primis, quia jam diei tres horæ elapſæ erant, ideo hortatur eos, ut pro recipienda mercede fidei ſuæ ſe committant.

QUÆSTIO VII.

Quare ſtantes in foro, ubi omnium negotia aguntur, otioſi dicuntur?

NOtantur iſti, quod, erant ſtantes, & non proficientes in virtute, cum in ea ſemper ulterius proficiendum ſit, pro quo vide multa verb.Virtus. 39. Quæſtio præſens eſt, cur in foro omnium negotia peraguntur: otioſi dicuntur iſti? Et quantum ad ſenſum literalem res eſt plana, quia erant nihil operantes, & à nemine conducti.

Ratio difficultatis.

40. Primò reſpondet D.Chryſ. in Imperfecto homil.34. *Quis eſt otioſus*, ait, *qui opus Dei non operatur? Puta ſi alienas res tollis, non es otioſus, ſed mortuus. Si autem aliena quidem non tollis, tamen nec de rebus tuis impendis, tunc otioſus es. Vis non eſſe otioſus? Ne aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea Domini, & coluiſti miſericordiæ vitem.* Forum illud mundum ſignificat, in mundo otioſi ſunt non ſolum, qui malè agunt, & aliena rapiunt, ſed etiam, qui de ſuo nihil ſupererogando exhibent; cave ergo ne otioſus ſis, & extra Domini vineam eas, ideo ad opera ſupererogationis manus tuas extende. Poſtquam populus maximè eſſet pœnitens ac dolens pro commiſſo idololatriæ crimine in adoratione vituli, aſſignatis ſapientiſſimis artificibus mandavit Moyſes, ut populus offerret donaria ſua pro opere ſanctuarii, ac tabernaculi; tot, tantáque auri, & argenti dona oblata ſunt, ut artifices compulſi: *Dixerunt Moyſi, plus offert populus quam neceſſarium eſt*, Exod.36. n.5. unde populus, qui valdè auri, & argenti erat cupidus, tam liberalis eſt, ut offerat etiam pluſquã illud, quod neceſſarium eſt? Facilè ab artificibus ſcire poterant, quænam requirebantur ad tantum opus, ad quid plura offeruntur? Cum ex ſuis delictis eſſent verè converſi ad Deum, non ſolum neceſſariis contenti erant, ſed etiam ſupererogationis operi ſtudebant, Abulenſ. *Magnum fuit hoc in populo, & raro, quia vero populus erat nunc multum converſus ad Dominum; nam ante hoc multum peccaverat, & poſt hoc aſcendens Moyſes in montem obtinuit veniam iniquitatum populi reducens tabulas, & in quo valdè populus lætatus ad Deum valdè affectuosè movebatur, & faciebat, quod Deus mandaverat, & aliquid ultra.*

Chryſoſt. Opera ſupererogationis præſtanda ne ſis otioſus. Exod.36. Abulenſ.

41. Secundò. D.Paſch.l.9. in Matth. *In foro quidem erant*, ait, *& ideo extra vineam, id eſt, quia lucra mundi ſectabantur. Idcirco dum in foro ſunt, tales, neq; ad nuptias ſponſi, neque in vineam Chriſti, temporalia tantum ſectantes, venire, & operari in ea poſſunt.* Erant homines iſti in foro temporalia lucra ſectantes, & humanis negotiis intenti, & ideo extra Domini vineam agebant otioſi, & vacui ab omni opere bono, cum nihil cœleſte cogitarent. Epiſcopo Sardino ait Angelus: *Eſto vigilans Non enim invenio opera tua plena coram Deo*, Apoc.3.n.3. aliquibus deliciis ac otio ſe ingurgitabat hic Epiſc. ideo ei dicitur: *Eſto vigilans.* Et quamvis illis redundaret, quomodo illius opera plena non erant. Emphaticè quidem, nam quamvis plenus eſſet otio & deliciis, vacuus & inanis erat à bonitate operum. Pro quo rectè facit ponderatio D.Bern. explicantis illud Pſal.23. *Qui non accepit in vanum animam ſuam*, ſic ait: *Quomodo non fruſtra accepit homo animam, qui tanquam unum ex irrationalibus animalibus, corporeis voluptatibus, ſolum ſequitur*

Paſchaſ. Qui ab operibus divinis vacat otioſus & vacuus eſt. Apoc.3. Bernard.

carnis appetitum. Ingurgitans corporeis voluptatibus, vacuus, & vanus eſt in anima.

42. Tertiò. Hugo Victor lib. de clauſtro animæ, c.14. *Tota die, ait, otioſi ſtant, qui omni tempore vitæ ſuæ ceſſantes ab omni opere in foro vanæ gloriæ torpentes perſeverant. Audiant tamen Prælati cauſa motii: Nemo, inquiunt, nos conduxit. Non Epiſc. non Presbyt populum, non Abbat. non Priores Conventuum. Quo enim conducerent? Ad quærendum forſitan honorem, non ad laborem; ad curiam, non ad vineam.* Illi ſunt otioſi, qui vacant ab omni opere bono, & vanitati ſtudent; audiant Epiſcopi, & Priores Conventuum; non conducuntur à Domino, ad quærendum honorem, ſed laborem, non ad pompam curiæ, ſed ad culturam vineæ.

Prælati creantur non ad otium, ſed laborem.

43. Chryſoſt. Quartò. In Imperf. Chryſ hom. 34. *Prima ergo laus eſt,* ait, *Chriſtiano alienum eſſe à foro, nullam cauſam habere cum illo ſicut ait Apoſtol. Rogo autem vos ſtudium habere quietis, & ſilentii, ac negotii proprii operando manib. veſtris: & nullius veſtri deſiderium ſit ad eos qui foris. Si enim in foro permanſeris & quod habes, perdes; ſi autem in vinea, aſſiduus fueris, & quod non habes, acquires.* Primò expende obiter ultima verba, quantum nempe bonum comparatur ex aſſiduitate, in vinea, ſeu Eccleſia. Deinde ait Chryſ. *Prima laus Chriſtiano, alienum eſſe à foro.* Erant homines iſti in foro, ubi merces emuntur, & omnia humana negotia tractantur, & dicuntur otioſi, quia qui foro ac humanis negotiis indulget, otium habet à juſtitia, ac virtute; nam in foro omnia illius bona amittuntur, quæ in Eccleſia recuperantur. *Si enim in foro permanſeris, quod habes, perdes; ſi autem in vinea aſſiduus fueris, quod non habes, acquires.*

Inter humana negotia homo vacuus, ac otioſus eſt, à virtute.

44. Promiſit anima ſancta ſe per vicos, & plateas ſuum ſponſum quæſituram dicens: *Surgam,* ait, *& circuibo civitatem per vicos, & plateas; quæram quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni,*

Cant.3. Cant. 3. n.2 Quid eſt, quod non invenit ſponſa eum, qui ubique eſt? Aut cur non adeſt quærenti, qui etiam non quærentes adit, eóſque quærit, &

Ambroſ. vocat? D. Ambr. lib. 3 de Virginibus ad medium: *Nequaquam,* ait, *ibi quæramus Chriſtum ubi invenire non poſſumus: non eſt Chriſtus circumforaneus: Chriſtus enim eſt pax, in foro lites: Chriſtus juſtitia eſt in foro iniquitas: Chriſtus operator eſt, in foro inane otium: Chriſtus charitas eſt, in foro obtrectatio: Chriſtus fides eſt, in foro fraus, atque perfidia; fugiamus ergo forum fugiamus plateas: ibi Chriſtum quæramus, ubi quærit Eccleſia, in montibus boni odoris fugit enim plateas, fugit Conventus, & ſtrepitus fori.* Chriſtus Dominus invenitur etiam à non quærentibus, tamen ſponſa quærens eum non invenit, quia quærebat eum in foro; in foro, ac platea, ubi vigent lites, iniquitates, otium, obtrectationes, fraus & perfidia, ab his enim retardabatur divinus ſponſus, ut haberetur in loco tanta ſpurcitia plena.

Delicta fori nobis impediūt Chriſti præſentiam.

Quæstio VIII.

Quare Paterfamilias, cum ſolis illis, quos primo mane conduxit, conventionem fecerit ex denario, non verò cum aliis?

45. Ratio difficultatis in promptu, nam quos paterfamilias primo mane vocavit, determinatum pactum inivit cum eis. *Conventione autem facta ex denario diurno.* At verò cum his, quos hora tertia vocat, & ſive de cæteris, nullam conventionem facit, ſed tantum ait illis, *quod juſtum fuerit dabo vobis.*

Ratio difficultatis.

Prima, & communis ſolutio eſt cum Abulenſ. q.13. Maldonato, ac aliis; qui aſſerunt Chriſtum Dominum communem conſuetudinem fuiſſe ſecutum: Non enim ſolemus certam mercedem aſſignatam pro labore unius diei polliceri, niſi eis operariis, quos mane conducimus, cum totius diei laborem ab ortu ſolis uſque ad occaſum ſuſtineant; qui verò ſerius vocantur, ac ſi jam nihil ſint lucraturi, nil certi promittitur, ſed tantum pollicemur aliquid rationale illis daturos, & hoc dixit paterfamil. *quod juſtum fuerit dabo vobis.* 46. Ambroſ. Maldon.

Secundò aliter reſpondet D.Thom. Quia iſti vocari hora tertia poterant tam ferventer operari, ut recuperarent tempus amiſſum, & inde mereri totam plenam mercedem, & ideo determinatè eis non pollicetur aliquid; ſed tantum dicitur, quod juſtum fuerit dabo vobis. D.Thom.

Tertiò. D.Chryſoſt. in Imperfecto homil.34. *Iſtis,* ait ſcilicet vocatis hora tertia: *non facit pactum Benignus enim paterfamilias ſciebat largitatem ſuam, quia tantum paratus eſt retribuere quantum mercenarii recipere non ſperabant. De dato enim ejus nemo juſtè murmurat, quia amplius dat, quam omnis homo deſiderat.* Quare paterfamilias non paciſcitur de ſtipendio cum his operariis: Optimè ipſe ſciebat hominum conditionem, qui de propriis laboribus multum ſolent præſumere, & non acquieſcunt cuilibet eorum mercedi. Cur ergo pactum non init pro pretio perſolvendo? Sciebat paterfamilias, quod dona ſua valdè ſuperabundant omnem noſtrum laborem, & votum, ut etiam omnem murmurationem hominum abſumant, ſemper in immenſo noſtra obſequia excedunt. *De dato enim nemo juſtè murmurat, quia amplius dat, quam omnis homo deſiderat.* 47. Chryſoſt.

A muliere Sareptana poſtulat Elias fruſtum ſubcineritii panis. *Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ, & comedit ipſe, & illa, & domus ejus,* 3.Reg. 17. n.16. Pro parvo pane cineritio non ſolùm integer panis eſt datus, ſed in tantam abundantiam creſcit ille panis, ut ipſa, ac tota ejus domus comederet, non per unum diem, vel alterum, ſed per multum tempus quoad uſque Dominus dedit pluviam. Pulchrè D.Chryſol. homil. de Decollat. Baptiſt. apud Metaphraſtem, ait: *Ipſa quidem feſtinanter fecit, quæ juſſa fuerat. Ille autem cum illum divitem accepiſſet panem ſubcineritium, & guſtavit, & ejus domum implevit bonis.* Expende verbum: *divitem panem.* Ille pacis datus Prophetæ erat parvus, & vilis, unde dives: Panis ille exhibitus erat Deo in Propheta, inde fons divitiarum in domo illa eſt habitus cum multa abundantia. Pro quo vide multa ſuprà c.5. n.158. 159. & cap.8. num.169. Vide tom.2. & 3. verb. *Liberalitas.* 48.

3.Reg.17. Deus largè remunerat parva noſtra obſequia.

Chryſol.

Matth.21. n.26. Circa undecimam verò exiit, & invenit alios ſtantes & dicit illis: quid hic ſtatis tota die otioſi?

Num.7. Dicunt ei: quia nemo nos conducit: Dicit illis: ite & vos in vineam meam.

VERSIO

VERSIONES.

Græcus, & Syriac.n.6.	Et invenit alios ſtantes otioſos.
Pagninus.	Cur hîc ſtatis totam diem otioſi?
Arias 7.	Quia nemo nos mercede conduxit.
Vatablus, Pagnin.	Abite vos in vineam meam, & quod juſtum fuerit, accipietis.
Syriacus.	Quibus ſubdit: ite & vos in vineam, & quodcumque oportuerit, accipietis.

EXPOSITIO III.

49. *Circa undecimam vero exiit.* Hic notatur ſumma patrisfamilias ſollicitudo quæ omni hora quærit operarios. Hora enim undecima ultima eſt diei hora, dies enim clauditur hora duodecima, ut dixi q.1. Ex quo vocati hac ora, per unam horam ſolummodo laborarunt in vinea.
Græcus. Syriac. *Invenit alios ſtantes.* Græcus & Syriacus addunt, otioſo. Dicitur, quod *invenit eos*, hos antea non viderat, fortaſſe, quia antecedentibus horis non fuerant in foro, vel quia abſconditi erant deliciis carnis, & mundi otio vacantes. *Quid hic ſtatis tota die otioſi?* Hos increpat, & non alios, quia majorem diei partem inutiliter expenderant, ut ait
Abulenſ. Abulenſ. q.15. & nihil aliud arguit in eis, niſi otioſitatem, hæc enim eſt mater, & origo omnium vitiorum, ac malorum.

50. *Quia nemo nos conduxit.* De more hominum
Culpam in alios referre. culpam ſuam in alios referre volunt; & ne eos turbet Dominus, ulterius non reprehendit, ſed allicit, & quamvis ultima diei hora eſſet, eos mittit in vineam. *Ite vos in vineam meam.* Docens nos, quod etiam in ultima vitæ hora non omittat homo bene operari, quia adhuc tunc poteſt conſequi vitam æternam.

QUÆSTIO IX.

Quare ex omnibus vocatis, inventi hora undecima arguuntur à Patrefamilias, ut otioſi?

51. Duo in limine hujus quæſtionis notanda ſunt. Primum. Quod rex ille, qui fecit nuptias filio ſuo, *miſit per ſervos ſuos vocare invi-*
Matth 22. *tatos, & noluerunt venire*, Matth.22. n.3. cùm ad
Res non per miniſtros, ſed per Dominũ tractanda. prandium vocarentur. At hic paterfamilias à primo mane uſque ad horam undecimam vocans ad excolendam vineam ſuam ſemper invenit paratos operarios. Hic paterfamilias per ſe exiit, ut vocaret; rex verò ille miſit ſervos ſuos. Cum rex per miniſtros negotiatur, etiam ad prandium homines non inveniuntur, & deficiunt; at verò cum paterfamilias per ſe exit, & vocat, ſemper, & omni hora ei operarii ſuperſunt, & abundant. Vide c.3.n.62. & multa verb. *Miniſter*, hoc tomo & 1.2. ac 3.

Secundò notandum, quòd ſi hic bonus paterfamilias arguit, quos nondum conduxerat, nec in vineam ſuam adhuc erant, & intraverant, dicens: *Quid hic ſtatis tota die otioſi?* Quam ergo aſperius, ac rigidius reprehendendi ſunt illi, qui jam conducti, & in vinea Domini, ac Eccleſia ſtantes otioſi inveniuntur; nullum fructum bonorum operum afferentes. Vide ſuprà c.27. num.107. & 108. *Arguendi, qui in Eccleſia non faciunt fructum.*

52. Quæſtio præſens eſt, quare vocati hora tertia, ſexta, nona, quamvis inventi fuiſſent otioſi, non arguuntur à patrefamilias de eorum otioſitate, ut iſti, qui vocati ſunt hora undecima? Et hos otioſos ad vineam ſuam vocat. Ipſe omnes invitans Matth.11. n.28. *Venite ad me omnes, qui laboratis* Matth 11.
& onerati eſtis. Cùm ergo omnes laboremus in hac vita, quæ eſt tantarum miſeriarum plena, quomodo hic agit, quid ſtatis tota die otioſi? Fortè quia maximè laborant, qui otio torpent, & ipſa otioſitas grave onus erat, & magnus labor non laborare; quod homo opere, ac labore indignus judicatur. *Magnus labor non laborare.* Origen.hom.10.in Matth. *Nos*, ait, Origen.
non portavimus pondus diei, & æſtus, portavimus autem pondus, eo quod ſtetimus otioſi, antequam paterfamilias veniret ad nos, qui dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis. Onus enim erat otioſitas ipſa, & quod non judicabamur interim ad opera vineæ digni.

53. Ratio literalis ea mihi videtur, quia alii bonam partem diei ſine opere ſteterunt, hi verò quaſi per totum diem otio indulſerunt; ex quo accipe documentum, quod aliquantulum diſſimulari poteſt cum illo, qui per aliquod temporis ſpatium delinquit, minimè verò cum illo, qui diuturnus, ac perſeverans eſt in ſuis delictis, & in illis perſiſtens quaſi ad ultimum vitæ venit. *Increpanda negligentia per multum tempus.*

54. Secundò. D.Thomas: *Vidit primos*, ait, *& non* D.Thom.
increpavit. Iſtos autem vidit, & increpavit, quia primi adhuc infirmi ſunt, & dominantur paſſiones in eis, ideo excuſandi ſunt, quod non expendunt tempus in ſervitio Dei, ſed ſenes abundant ſenſibus, ideo illos increpat. Per primam, tertiam, ſextam, nonam, & undecimam horam ſignificantur hominis ætates. Juvenes aliquam excuſationem poſſunt habere ſignificati in primis vocatis, quod Deo toto corde obſequia non exſolvant, nam hos fervens ætas, & affectibus propriis multum propenſa frequenter obcæcat. At verò ſenes adumbrati in vocatis undecimæ horæ, nullam merentur excuſationem, & digniſſimi ſunt, ut maximè arguantur, ſi in Dei famulatu torpeant, & futuram pœnitentiam contemnant, cum dies rationis juxta naturæ legem maximè illis inſtet. Sic ait Cardinalis Hugo, qui Hugo.
ad uſque ultimam vitæ horam: *Mandatorum Dei oblitus carnis illecebris confractus eſt, tota die otioſus.* In ſenectute maximè ſe homo debet præparare ad mortem. Seneca epiſt.72. *Ante ſenectutem curavit,* Seneca.
ait, *ut bene viverem, in ſenectute, ut bene moriar.*

55. Tertiò Hugo: [Quid hic ſtatis mandatorum Dei obliti, carnis illecebris confracti? Tota die, Hugo.
id eſt, tota vita. Otioſi vobis nihil proficientes, pœnitentiam non agentes, in poſterum non providentes.] Arguuntur iſti de otio, qui non proficiunt in virtute, pœnitentiam de ſuis delictis non agunt, ne in poſterum provideant mala futura. *Qui non proficiunt, otioſi.*

56. Quartò. D. Paſchaſ. lib.9. in Matth. *Eos tota* Paſchaſ.
die, ait, *otioſos ſtetiſſe dicimus, quia non in labore legis fuerunt, non in aliqua Dei cultura, ſed male ſtabant otioſi, ſuis viribus decertantes, erecti contra Deum ne crederent. Stabant autem, ac ſi lapides erecti, quos adorabant in Deos, ſimiles eis facti.* Hi qui vocantur hora *Quilibet ſuarum iniquitatũ formam & habitum repræſentat.*

hora undecima Gentiles reputantur, qui adorabant Deos lapideos, & ligneos, ex quibus contraxerunt, ut fierent immobiles, tanquam lapides, & ligna, adoratores lapidum immobiles ut lapides fiunt, ſemper enim vitia ſequentes, eorum conditionem, naturam, ac formam repræſentant, & ebibunt.

57. Pſal. 21. *Circundededrunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me*, Pſalm. 21. n. 13. Per tauros, & vitulos Judæi ſignificantur, quod perſequutores ſuos dicit, ut docent D. Juſtinus in Tryphon. Theod. Euſebius, Didymus in Catena Græca. (Juſtin. Theodor. Euſeb.) Cur tamen ut vituli habentur, ac reputantur? De eis ait idem Pſalmiſta: *Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt ſculptile*, Pſalm. 105. n. 19. (Pſal. 105.) Cùm Judæi fuiſſent vitules adoratores, vitulúmque ſequerentur, conſequens fuit, ut formam morum vituli, ac pecudis exprimerent & haberent, adoratoréſque vituli, moribus inficerentur, & ut ex hominum conditione in pecudes degenerarent. (*Sequentes vitulũ mores vituli habent.*) D. Auguſt. ſerm. 97. de tempore: *Præcedebat*, ait, *in eremo populum carens ſpiritu vitulus figuratus, ut tali duce demens populus uteretur, qualis erat & ipſe delictis effectus.* (Auguſt.)

58. Latè probat Apoſtolus, quod Deus unicuique ſeminum, cùm reſurgunt, proprium dat corpus, non aliud tamen ſpecie ab eo, quod ſeminatum, & diſſolutum eſt, quamvis immutatum exſurgat. Et ait: *Alia quidem hominum caro.* Eorum ſcilicet, qui ratione, ac prudentia dicuntur: *alia vero pecorum*, Inſtar pecudum deliciis affluentium. *Alia volucrum*; Martyrum ſcilicet, qui per ſuos cruciatus tanquam alites in cœlum volant; *alia piſcium*, eorum nempe, qui ſacro baptiſmate enatando vitam conceperunt. Tota interpretatio eſt ex Tertullian. lib. de Reſurrection. cap. 52. (Tertull.) Poſt datam doctrinam ſubdit Apoſtolus: *Ecce myſterium vobis dico: omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur*, 1. Corint. 15. num. 11. (1. Cor. 15.) cùm Apoſtolus ait, Ecce myſterium vobis dico; ad magnam attentionem legentes excitat Apoſtolus: *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.* Apoſtolus prædixerat, quod res per reſurrectionem immutantur. Sic ipſe ait ibidem: *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione; ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.* Ac proinde per reſurrectionem ſemper corpora mutabuntur, erunt enim deinceps immortalia; quomodo ergo ait Apoſtolus: *Non omnes immutabimur?* Loquitur de damnatis, qui quodammodo immutari non videntur. (*Suas iniquitates homo repræſentat, & ab illis infamatur.*) Mutantur autem Juſti; Nam Martyres per plagarum ſigna exundant ſplendore, erúntque radii, tanquam pennæ, quibus ad ſublimia evehi videntur. Sancti per Baptiſmum ita candidi apparebunt, ut oves lotæ aſcendentes de lavacro. At iniqui ita vitiorum formam ebiberunt, ita in eis eorum malitia eſt impreſſa, & conſignata, ut in ea perſiſtentes, eandem ſuam iniquitatis formam exhibebunt, & repræſentabunt; ac proinde ab ipſa iniquitatis forma mutari non apparebunt. D. Cyrillus: (Cyrillus.) *Reſurgent*, ait, *quidem omnium corpora immortalitatis induta gratiam, at non omnes immutabuntur, ſed inhonori permanebunt impii, ſoli verò immutabuntur Juſti, nimirum ad immortalitatis commodum immutati, & divinæ gloriæ indumento ditati.*

Quæstio X.

Quare vocatis undecima hora non aliquam mercedem pollicetur Paterfamilias, ut factum eſt cum aliis?

59. (*Ratio difficultatis.*) Ratio difficultatis eſt, quia omnibus, quos Paterfamilias vocavit, mercedem promiſit. Nam primos *conventione facta ex denario diurno* miſit in vineam ſuam. Tertia hora alios convocans ait illis; *quod juſtum fuerit, dabo vobis.* Et ſimiliter fecit cum his, quos hora ſexta, & nona invitavit. At verò his, ad quos venit hora undecima tantum dixit: *Ite vos in vineam meam.* Et nihil ſtipendii, ac præmii appoſuit.

60. (Palat.) Reſpondet primò Palatius. Qui vocati fuerunt primis horis, erant Judæi, poſtremi verò Gentiles; Judaicus populus tanquam terrenus, mercedis ſpe ad laborem invitandus fuit. Gentilis ad laborem venit, ſed excellentiori modo obſequium ſuum Deo exhibens, ita tamen ut terrenæ mercedis promiſſione non indigeret. Secundò. Vocati hora undecima maximè de otioſitate arguuntur: (*Magna merces ab otio revocari.*) *Quid hi ſtatis tota die otioſi?* Magna autem erat illis merces aſſignata, quod ab otio omnium malorum origine vocarentur, & in laborandi, ac merendi re exercitarentur.

61. (*Viri perfecti ſine præmio ſerviunt.*) Tertiò. Judæi carnales, ac terreni, ac proinde objecta mercede vocantur; at Gentiles denotati ſub his vocatis undecima hora adducebantur, ut Deo excellentiſſimo modo inſervirent, & ideo inducendi fuerunt, ut potius amore, quàm mercede obſequia perſolverent, itaut præ amore nihil aliud intenderent, niſi ſervire, & obſequia Deo dare. Vide ſuprà cap. 22. num. 14. 15. 16. 17. & num. 75.

62. (Nazianz.) Quartò. Ait D. Gregor. Nazianzenus, orat. in ſanct. Baptiſma: *Illud dicam, hoc ipſum impenſius laboraſſe, uberioris mercedis loco habendum eſſe his certè, qui animo ſunt non omninò illiberali, & ſordido.* Vocantur iſti ultimi, tanquam magni viri, (*Viro magno ipſe labor merces.*) quorum ingenium eſt, labores pro Chriſto tanquam magnam mercedem reputare; Mittuntur in vineam non aſſignato ſtipendio, ipſe enim labor eis præmium erat. *Hoc ipſum impenſius laboraſſe uberioris mercedis loco habendum eſſe.* Magna illa inclyta Machabæorum mater ſeptem filios pulcherrimos novis & inauditis tormentorum generibus vidit cruciari, de qua ait D. Ambroſius (Ambroſ.) lib. 2. de Jacob cap. 11. *Qui hanc beatam neget, quæ quaſi ſeptem vallata muneribus inter corpora filiorum, nullum ſenſit mortis dolorem.* Expende illud. *Septem vallata muneribus.* Filiorum cruciatus tanquam magna beneficia, ac dona judicavit, quibus beneficiis munita intrepidè mortem expectavit.

63. Quintò. Hora undecima, ac ultimò vocati ordinabantur ut eſſent primi; non aſſignatur eis merces, ut non mercedem, ſed tantum Dominum reſpiciant, ad ipſúmque habeant totam ſuam mentem, & oculos; illi enim, qui præ omnibus Chriſtum reſpiciunt, ut ei inſerviant, in ipſóque totam ſuam mentem, ac ſpem defixam habent, quamvis aliàs ſint ultimi, fiunt primi, primáſque tenent.

64. (Num. 2.) Ordinans Deus caſtra filiorum Iſraël; ait Numer. 2. num. 3. *Ad Orientem Judas figet tentoria per turmas*

turmas exercitus ſui; eritque Princeps filiorum ejus Naaſſon filius Aminadab. Et ſubditur ibidem n.9. *Univerſi qui in caſtris Iudæ numerati ſunt, fuerunt centum octoginta ſex millia quadringenti, & per turmas ſuas primi egredientur.* Totus exercitus filiorum Iſraël in quatuor acies, ſeu cuneos diviſus erat. Ad Orientem ſtabat vexillum primæ aciei, puta Archiducis Judæ, ſub quo ordine erant Iſſachar, & Zabulon. Ad Auſtrum erat vexillum Ruben, ſub quo erant Simeon, & Gad. Ad Occidentem collocabatur vexillum Ephraïm, ſub quo militabant Manaſſes, & Benjamin. Ad Septentrionem apparebat vexillum Dan, ſub quo reſidebant Aſer, & Nephthali.

Qui ſub Chriſto vivunt ſemper primi. Cur tamen in hac totius exercitus diſpoſitione Judas primum tenet locum, clariſſimamque orientis plagam occupat? Judas inter ſuos fratres quartus filius erat; Ruben autem primogenitus, primúſque benedictionem à Patre accepit; cur ergo non habet ipſe primum locum, cur & Judæ defertur, & cum tanta excellentia ut primus ad bellum exeat; *per turmas ſuas primi egredientur.* Deſtinabatur Judas, ut Chriſti natalibus miniſtraret, carnem, ſcilicet, ſanguinem, ac locum nativitatis, ſubque Chriſti ſpe totus vivebat; inde factum, ut quamvis quartus eſſet in loco, tamen primas tenuit, primúſque inter omnes numerari debuit. Sic & populus Gentilis in Juda figuratus, quamvis poſtremus eſſet, cum tamen Chriſtum cœpit reſpicere, ac ſub ipſo vivere, ſtatim omnia prima, ac lucidiſſima obtinuit.

Cyrill. D.Cyril.Alex.lib.10.de Adorat. *Vides*, ait, *primo loco poſitum eſſe Iudam, & eſſe ſocios, & præcipuum habitare locum ad Orientem, & Auſtrum: nam qui in Chriſto ſunt, in lumine verſantur, & ſpiritu fervent. Secundo loco Ruben, & ejus ſocios. An non perſpicuum eſt, ac minimè dubium antelatum eſſe eum primogenito, ac prius vocatum, qui ſecundus eſt, populus nimirum, qui eſt in Chriſto.*

65. Pſal.25. Ait Regius Vates: *Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob*, Pſalm. 23. n.5. Cur potius dicit Deum Jacob, quàm Abraham, vel Iſaac? Jacob quamvis eſſet ſecundus filius Iſaac, magno deſiderio in Chriſtum ferebatur, dicebátque *ſalutare tuum expectabo Domine*,

Gen 48. *Qui Chriſtum quærũt, quãvis ultimi ſint, fiunt primi.* Geneſ.48.n.18. ex cujus deſiderio, ac habitu hoc habuit, ut cùm poſtremus eſſet in domo Patris ſui, primogenituram tamen tenuit, primatúmque habuit, ideo dicitur generatio *quærentium faciem Dei Iacob.* Nam qui ipſum quærunt, quamvis ultimi, ac poſtremi ſint, primi tamen fiunt.

Auguſt. D.Aug. ad citat. Pſalm. *Quærentium faciem Dei Iacob, qui poſterius nato primatum dedit.*

QUÆSTIO XI.

Quare Paterfamilias non arguit hos operarios de mendacio, cùm ipſe per omnes horas exiviſſet ad eos vocandos, ac conducendos?

66. DE otioſitate hos ultimò vocatos arguit Paterfamilias, *quid hic ſtatis tota die otioſi?* Qui dicunt ei; *quia nemo non conduxit*, quod ad ſenſum

Gregor. parabolæ explicat D. Gregorius Magn. homil. 19. in Evang. tanquam Gentium nomine, dicens: *Ad laborem nemo eas conduxit; quia vitæ nobis vias nullus prædicavit.* Alludit ſanctus Doctor ad illud Pauli: *Quomodo audient ſine prædicante?* Rom. 10. n.14.

Rom.10. *Culpam volunt in alios referre.* Ad ſenſum tamen moralem veniamus; dicunt, quia nemo nos conduxit: quia culpam ſuam in alium refundere volebant, ut dixi in expoſitione, & mos eſt hominum, Vide ſuprà cap.9. n.36. & cap.10. n.19. & tom.2. ac 3. verb. *Culpa*, in Indice.

67. *Difficultas quæſtionis.* Quæſtio tamen præſens eſt. Quare cùm iſti homines excuſare ſuam otioſitatem volentes dicunt: *Nemo nos conduxit*, Paterfamilias eos de mendacio non arguit; nam ipſe omnibus horis, prima, tertia, ſexta, ac nona exivit in forum, & omnes, quos præparatos ad operandum invenit, conduxit, ac vocavit in vineam ſuam, ſi ergo iſti etiam eſſent præparati ad operandum, etiam invitaret ad excolendam ſuam vineam, ut cum aliis fecit; cur ergo Paterfamilias eis non objicit mendacium, & quod ipſe per omnes horas ad eos convocandos exiſſet?

68. *Unum mendaciũ multis mendaciis defenditur.* Reſpondeo. Pulchrè Paterfamilias diſſimulat, eóſque de mendacio non convincit, ſed eorum excuſationi acquieſcit. Optimè ſciebat mendacis ingenium eſſe, ut pro una falſitate tuenda, ac ſuſtentanda, plurima mendacia conglomerantes dicant, & aſtruant, & ideo eorum excuſationem non diſcutit, ſed eorum ſaluti conſulens eos mittit in vineam ſuam: *Profert mendacia verſipellis*, Prov.14. n.25. Prov.14. Id eſt, vir plenus dolis, ac verſutiis, ut explicat Janſenius. Pro uno enim mendacio multas verſurias, dolos, ac falſitates dicunt, & proferunt tales.

69. Poſtquam Judas, & fratres ejus vendiderunt Joſeph in Ægyptum: *Tulerunt tunicam ejus, & in ſanguine hœdi tinxerunt eam, mittentes, qui ferrent ad Patrem, dicentes: Hanc invenimus, vide utrum tunica filii tui ſit, an non?* Geneſ.39. n.31. Gen.39. Scelus venditionis obtegere volunt mendacio, perſuaſuadentes patri Joſeph à beſtia interfectum eſſe. Perbellè Divus Auguſtinus lib.2. contra Adverſarium legis ait: Auguſt. *Patrem decipere volentes mendaciis ſe redimunt.* Et Lyppomanus, Lippom. *Ad tempus ait, mendacio ſe redimunt.* Illud mendacium, Joſeph nempe occiſum eſſe à beſtia multis mendaciis volunt redimere, ac eximere à patris cognitione, & intuitu: Vide pro hoc ſuſtentando,

Unum mendaciũ multis mendaciis redimitur. quot mendacia ſtatuant; primo dicunt ſe tunicam inveniſſe ſine puero, cùm tamen puer cum illa indutus eis obviam factus eſſet. Secundò, dicunt eos illam inveniſſe: *Hanc invenimus*, cum tamen ipſi eam à Joſeph extraxiſſent. Tertiò. Repertam aſſerunt ſanguine fœdam, cum tamen ipſi eam ſanguine commaculaverint. Quartò; imponunt ſanguinem hœdi, ſuadentes humanum ſanguinem eſſe. Quintò; tanquam dubitando rem oſtendunt. *Vide utrum tunica filii tui ſit, an non?* Cum ipſi tamen certo ſcirent tunicam illius eſſe, *patrem decipere volentes mendaciis ſe redimunt.* Statuentes unam deceptionem, ac mendacium erga patrem, multis mendaciis illud redimunt, ac defendunt.

*Matth.*20. *num.*8. Cum ſerò autem factum eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo. Voca operarios, & redde illis mercedem incipiens à noviſſimis ad primos.

*Num.*9. Cum veniſſent ergo, qui circa undecimam horam

venerant

venerant, acceperunt ſingulos denarios.

VERSIONES.

Syriacus, n.8. Cum autem eſſet veſpera, ait Dominus vineæ præfecto domus ſuæ, voca operarios.

Vatablus. Cum autem adveſperaviſſet, dicit Dominus, &c. exorſus à poſtremis uſque ad primos.

Arabicus, Arias. Et venientes illi undecimæ horæ, acceperunt ſinguli denarium.

EXPOSITIO IV.

70. Cum ſerò autem factum eſt. Cum jam diei eſſet veſpera, occidente ſole, jam ultima diei hora finiebatur. Hic autem paterfamilias Deus eſt, quomodo autem dicatur, quod ſero mandat dare ſuis præmia, dicam in limine quæſtionis ſequentis. Ad ſenſum parabolæ denotatur, ut docent D.Gregor. D.Auguſt. Beda, D.Thom. finis mundi, ac dies judicii, quando Chriſtus omnium judex ſingulis pro ſuo merito mercedem diſtribuet, *Dicit procuratori ſuo.* Syriacus, *Magiſtro*, ſeu *præfecto domus ſuæ.* Cui pecunia ſua credita erat, & hujuſmodi denariorum ſolutio ex ſuo munere incumbebat. Quis autem ſymbolicè ſit hujuſmodi procurator, dubitatur. Origenes homil.10. in Matth. Angelos intelligit quorum miniſterio commiſſum eſt mercedes diſtribuere. D. vero Remig. ait *Dominus Jeſus Chriſtus ipſe eſt paterfamilias, & vineæ procurator, ſicut ipſe eſt oſtium, & oſtiarius.* Gloſſa ſic rem explicat: *Dicit paterfamilias procuratori, id eſt, dicit pater filio, quia ſcilicet pater omnia per filium operatur, & filio dedit omne judicium facere*, Joan.5. D. verò Irenæus lib.4. contra hæreſes cap.70. ad finem, D.Chryſoſt.in Imperfecto hom.34. ſic exponunt? *Dicit Dominus vineæ procuratori, id eſt, Filius Spiritui ſancto.* Quia ſicut ipſe Spiritus ſanctus diſcenſat gratias, & dona, ſic & gloriam, & præmia. In hac ſententia Chriſtus eſt Paterfamilias, Spiritus ſanctus procurator. Quia quamvis Spiritus ſanctus ſit unus Deus cum Chriſto, in perfectionéque perſonali ei æqualis, tamen quia non fuit operator Redemptionis, ſed gratiæ, à Chriſto paſſione ſua promeritæ, munificus diſtributor, ac largè beneficus diſpenſator, inde ejus procurator nominatur, ut latè diſſerit M. Celada in Eſther c.10. §.243. n.9.

Gregor. Auguſt. Beda. D.Thom. Syriac. ¦ *Quia procurator.* ¦ *Origen.* ¦ *Remigius.* ¦ *Gloſſa.* ¦ *Irænens. Chryſoſt.* ¦ *Auctor, cooperator operis illuſtriſſimè nobilitatur.* ¦ *Celada.*

71. *Voca operarios.* Noluit bonus paterfamilias mercenariorum ſtipendium apud ſe detinere, ſed ſtatim mandat ſolvere. D.Anſelm. ſingulariter ſic explicat: *Voca operarios*, ſic ait, *ſtatue operarios ante tribunal tuum.* Pro unius horæ labore totum denarium liberaliſſimè ultra merita vult donare; & tamen tribunal mandat erigere, ut opere impleat, quod prædixerat: *Quod juſtum fuerit, dabo vobis.* Liberaliter donat, tamen juſtitiæ formam, ac modum ſervat, ut magis accipientes condecoret, & nobilitet, & ſi forte merita perſonæ munerandæ non reſpicit, ſaltem idoneam dando beneficio perſonam quærit. Ait Paterfamilias procuratori: *Voca operarios.* Quia fortè procurator aliquantulum longè ab illis erat, nec ſemper illis aderat moleſtus, ac importunus operis inſpector, ſed aliquod ſpatium ad levamen concedebat. *Redde illis mercedem.* Merces reſpondet labori, ac merito; quod enim ob merita non debetur, mercedis nomine non bene ſolvitur, ultra merita liberaliſſimè Paterfamilias dans, id non retribuit donativi nomine, ſed mercedis & præmii titulo, ut majori honore remuneratos extollat, & ut etiam videatur quod ipſe potius ſolvat, quàm det. *Incipiens à novissimis.* Qui ultimi advenerant, hi enim minori tempore, majori tamen fervore, ac ſpiritu laboraverunt. Gloſſa, Carthuſ. *A noviſſimis incipit, dum prius latronem, quam Petrum introduxit.*

Anſelm. ¦ *Deus dans liberaliter juſtitiæ ordinem ſervat.* ¦ *Prælatus non ſemper inſtet ſuper ſubditos.* ¦ *Gloſſa. Carthuſ.*

Cum veniſſent ergo, qui circa undecimam horam venerant. Vocati nempe à procuratore juſſa Domini ſui adimplente, nec enim iſti undecimæ horæ ſe aliis anteponerent, niſi ab ipſo eſſent convocati. *Acceperunt ſingulos denarios*, ſeu ut alii legunt, *ſinguli denarios.* Quod æqualem mercedem omnibus redditam ſignificat, quilibet enim accepit denarium, mercedem labori totius diei debitam; Hi autem ultimæ horæ ſuis meritis non fidebant, ſed tantum Domini gratiam expectabant, & præ omnium ſpem tantam mercedem accipiunt. 72.

Non fidunt ſuis meritis, ſed Dei liberalitate.

QUÆSTIO XII.

Quare cùm Deus ſit maximè velox ad benefaciendum, hîc Paterfamilias cum ſerò eſſet, mercedem mandat dare operariis?

Cum ſerò factum eſſet, mandat Paterfamilias dare mercedem operariis. In præſenti *ſerò*, ut notat Abulenſ. q.17. & communiter Expoſitores, ſignificat ſolis occaſum; nam occidente ſole definit tempus laboris, & incipit quies Pſalm.103. n.23. *Exiit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad veſperam.* Quantum verò ad ſenſum parabolæ. Serò hic ſignificat finem vitæ humanæ, vel conſummationem ſæculi. In utroque ſero redditur merces hominis à Patrefamilias, qui eſt Deus, ut docent D.Chryſ. D.Aug. D.Gregor. & alii. Unde dicitur in Pſal.126. n.2. *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum.* Mortem ſcilicet, ut interpretatur N.Incognitus: *Ecce hæreditas Domini*: hæreditas nempe filiorum Dei, quæ eſt gloria, ut merces datur. 73.

Abulenſ. ¦ *Pſal.103.* ¦ *Poſt hanc vitam merces.* ¦ *Chryſoſt. Auguſt. Gregor. Pſal.126. Incognit.*

Secundò. Moraliter. Hic Paterfamilias Deus eſt, ut modo dixi ex Patribus. Quomodo ergo aſtruitur, quod ſero venit ad ſolvendam, ac reddendam mercedem his hominibus? Nam Deus velox eſt ad miſerandum, ac benefaciendum, & ad ſua dona concedenda omnia tempora præcurrit. Quid hîc tardat, & ſero venit, ut ſolvat, ac tribuat mercedem his hominibus? Repræſentabatur hic Deus ſub perſona hominis. *Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias.* Hominum autem ingenium eſt ſero ſolvere, & tardè, ac moroſè unicuique ſuum tribuere; adeo ut etiam Deus cum ſub perſona hominis introducitur, ſero, ac lentè veniens repræſentetur, ut ſolvat, nam ſi citò, ac diligenter ſolveret, hominem repræſentare 74.

Homo ſero & tardè ſolvit, quæ debet.

ſentare non valeret, & ideo cum ſerò eſſet factum, mercedem mandat dare operariis. Vide tom. 1. cap. 10. q. 24. n. 174.

75. *Origen.* Tertiò Origenes hom. 10. in Matth. *Non numerantur*, ait, *ſecundum expoſitionem iſtam inter operarios vineæ, quotquot vocati ſunt, quidam primum ad Dei culturam, non autem conſervantes, qui fidei erant, victi egreſſi ſunt de vinea, id eſt Eccleſia Dei, vel de fide veritatis, vel de juſtitia regni cœleſtis.* Tunc bonus Paterfamilias mandat dare mercedem, *cum ſerò factum eſſet*; cùm inclinata eſſet jam dies; cur hoc tempus eligitur? Ut percipiamus quot non ſat eſt, ut quis diluculo veniat in vineam, in eáque deſudet, ac rectè incipiat, aliquandoque bonum curſum teneat, ſed neceſſe eſt, ut uſque in finem diei labore, ac ſudore perſeveret: nam ſi ignavia, ſeu pigritia, ſeu in aliquo defecerit, quæ laudabiliter olim geſſerat, infructuoſa reddentur, & irremuneratus manebit, & ideo Paterfamilias ſerò mandat ſolvere mercedem operariis. Non enim munerantur, qui victi egreſſi ſunt de vinea, id eſt, Eccleſia Dei, vel de fide veritatis, vel de juſtitia regni cœleſtis.

Perſeverandum in Dei lege, ut ab uno mandato non recedamus.

76. *Cant. 6.* De anima ſancta decantatur: *Terribilis ut caſtrorum acies ordinata*, Cantic. 6. n. 9. Quid anima pia, modeſta, mitis, ac humilis habet cum caſtris, ubi milites feroces tanquam leones degunt, & vivunt, quamnam combinationem habet illius ſolemnitas cum horum duritie? Ait: *Ut caſtrorum acies ordinata*. Tunc legiones ordinatæ cenſentur, quando turmæ maximè ſunt unitæ, ac colligatæ ita ut nullus pateat aditus hoſti, per quem perrumpat, ſi enim alicujus negligentiæ aliqua fit diſſolutio, vel rima, totus exercitus confunditur & omnium ſalus periclitatur. Ad caſtrorum normam militant animæ ſanctæ, quæ virtutibus armantur. Non ſufficiunt ad præſidium duæ, vel quatuor virtutes ad congreſſum cum ſatana, nec per aliquod tempus armari adverſus illius inſidias, ſed neceſſe eſt tanquam aciem ordinatam omnibus, virtutibus per omne tempus noſtræ militiæ undique muniri, ne adverſario aliquis pateat aditus, ne inde ſuccumbat anima victa, & naufragium ſequatur. Eleganter Beda: *Anima*, ait, *quæque perfecta, cum ita virtutibus operam dat, ut nullum in eis locum vitiis relinquat; terribilis profecto hoſtibus, ut caſtrorum acies ordinata perſiſtit: Nam ſi ita verbi gratia continentiæ ſtudet, ut virtutem humilitatis non teneat, aut ſi ſic eleemoſynarum opera exercet, ut à ſuperflua locutionis culpa linguam non refrænet; talis nimirum anima minus eſt terribilis hoſtibus, quia virtutum ſuarum caſtra minus perfectè ordinavit.* Vide tom. 3. cap. 6. quæſt. 13. n. 69. & cap. 8. quæſt. 1. n. 58.

Unius divini mandati tranſgreſſio, cæterorum obſervantiam reddit vacuam.

Beda.

Quæstio XIII.

Quare Paterfamilias per ſe non reddit mercedem operariis, ſicut per ſe eos ad vineam conduxit?

77. *Ratio difficultatis.* Quæſtio præſens eſt. Quare hic Paterfamilias, in quo Deus figurabatur, ut dixi modò ex Sanctis Patribus, per ſe ipſum convocat operarios ad excolendam vineam ſuam, illique operam ſuam impendendam. *Exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam.* At verò cùm ad eorum ſtipendium devenitur: *Dixit procuratori ſuo, redde illis mercedem.* Si ipſe Paterfamilias eos ad laborem vineæ convocavit, cur etiam ipſe non ſolvit ſtipendium, ſed hoc procuratori ſuo committit? *Dixit procuratori ſuo*, &c.

Reſpondeo ad quæſtionem. Ad excolendam vineam, ad laborem ſcilicet ac meritum, per ſe ipſum operarios convocat Paterfamilias; ad mercedem verò illis ſolvendam alii committit. Negotium laboris, ac meriti tanquam rem magnæ æſtimationis, & ponderis per ſemetipſum exequitur; illius verò mercedem, ejuſque poſſeſſionem, ut quid inferius procuratori ſuo remittit. *Dixit procuratori, redde illis mercedem.* 78.

Deo magis placet meritum, quàm illius poſſeſſio, ac præmium.

In exordio mundi *formavit Dominus Deus hominem de limo terræ; & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, Gen. 2. num. 7. At in die judicii miniſterio Angelorum reſurgent corpora. Ut ex Paulo 1. ad Theſſal. 4. num. 15. *Ipſe Dominus in juſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de Cœlo, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* Docent D. Chryſoſt. Oecumen. Theodor. D. Anſelm. D. Thomas, & ibi cum D. Auguſtin. 3. de Trinit. cap. 4. D. Gregor. 4. Decalog. cap. 5. Cur ergo homo creatur Dei manu, reſurgit verò Angelorum miniſterio? Creavit Deus hominem: *Et poſuit eum in paradiſo voluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum.* Reſurgunt verò corpora ut ſuorum laborum mercedem recipiant, ſic juſtis dicet Rex: *Venite Benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi*, Matthæi 24. n. 34. Erga Deum autem multo pretioſius eſt noſtrum meritum, quàm præmium, cum homo creatur ad meritum, & operationem, Dei manu fit, cum verò reſurgit ad præmium miniſterio Angelorum componitur, & fabricatur. 79.

Gen. 2. 1. Theſſ. 4. Chryſoſt. Oecumen. Theodor. Anſelm. D. Thom. Gregor. Matth. 24. Deus format hominem, ut operetur, Angelos, ut remunerentur.

Nocte apparuit Deus Abrahamo. Et ait illi: *Tolle filium tuum unigenitum, & offeres in eum holocauſtum ſuper unum montium, quem monſtravero tibi*, Geneſ. 22. n. 2. Cumque ille in exequutionem divini mandati gladium elevaret, ut filium jugularet. *Ecce Angelus Domini de cœlo clamavit, Abraham, Abraham ne extendas manum ſuper puerum*, ibid. n. 12. Illique multa dona, beneficia, ac benedictiones pollicetur. *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli.* Et ſubdit: *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.* Deus multum dives eſt in pietate, ac miſericordia, ſi per ſeipſum mandavit Abrahamo filium ſacrificare, quo etiam maximè torquebantur paterna viſcera, cur etiam Deus per ſemetipſum patrem non recreat? Dum ipſe gladium retinet, filium parenti vivum concedit, ac tanta bona promittit. Numquid Deus pronior eſt ad moleſtias homini inferendas, quàm ad largienda beneficia? Cur ergo tentat per ſe, benefacit per Angelum? In ſacrificio erat ingens Abrahæ meritum; in vita Iſaac, ac benedictionibus relucebat præmium. Quæ autem meriti ſunt, utpote Deo maximè grata per ſe exequitur. Lippoman. *Tentavit Deus Abraham: ut fidei ſacrificium commendaret.* Illa autem, quæ ad præmium ſpectant, tanquam minora Angelo deſtinat, & delegat. Vide tom. 3. cap. 11. q. 12. n. 161. & 162. 80.

Geneſ. 22. Deus ad meritum venit per ſe, ad præmium per Angelum. Lippom.

Quæstio XIV.

Quare paterfamilias mandat dare eundem denarium omnibus, incipiendo à noviſſimis uſque ad primos?

81. Ordo diſtributionis. NOn ſolùm paterfamilias procuratori mandavit omnibus operariis dare æqualem mercedem, ſed etiam ut inciperet à noviſſimis uſque ad primos. Prius enim data eſt merces eis qui circa undecimam horam venerunt, deinde eis, qui circa nonam, deinde qui circa ſextam, & tertiam, & ultimo his, qui primo mane venerunt, ut colligitur ex textu, & obſervat Abulenſ. q.21. per quod bene comprobatur concluſio parabolæ: *Sic erunt noviſſimi primi.* Ut ibi explicabo. Nunc ergo Patrum placita explicemus.

82. Chryſoſt. Reſpondet D. Chryſoſtom. homil. 34. in Imperfecto: *Quare non à primis uſque ad noviſſimos, ſed primum à noviſſimis? Attende, naturalis eſt ratio. Omnes autem, qui antè adventum Chriſti fuerunt, quaſi ex operibus facti ſunt Sancti, Gentes autem ex gratia.* Mandat Paterfamilias procuratori, Redde mercedem incipiens à noviſſimis. Cur non magis à primis, quid habuerunt noviſſimi, qui remuneratoris animum ſibi magis arripuerunt? In ultimis major extitit gratia; in primis autem majores fuerunt labores. Ita ut diceret Chriſtus ſuis diſcipulis: *Alii laboraverunt, & vos in labore eorum introiſtis*, Joan. 4. n. 38. Antiqui Patres ex gratia Dei operabantur, ſed quia illis minores, erant gratiæ, minoráque auxilia, inde ſudores, & labores majores, veluti unius integræ diei. At verò Chriſtiani, quibus Chriſti gratia, & auxilia abundantiſſimè communicantur, videntur parum, aut quaſi nihil laborare, veluti ſpatio unius horæ, cum tamen in eis merces ſit ampliſſima, ſemen enim gloriæ gratia eſt.

Joan. 4. Ex Chriſti gratia parum laboris, multum præmii.

83. Origen. Secundò. Origenes homil. 10. in Matth. *Poterant*, ait, *æquale opus facere eis, qui ex mane ſunt operati, quicumque in tempore brevi volebant operantem virtutem ad opus extendere, quæ antea non fuerat operata.* Brevi tempore, ac una hora recompenſaverunt præteritum tempus, quo monemur, quod quælibet brevis hora ſufficiens eſt ad æternam in mercedem promerendam.

Brevi tempore poteſt homo operari bonum.

84. Hieron. Tertiò. D. Hieron. lib. 2. contra Jovinian. *Prima hora*, ait, *vocatus eſt Abel, Seth, Enoc, & Noë: Sexta Abraham, Iſaac, & Jacob: nona Moyſes & Prophetæ: undecima Gentium populus: cui primo redditur merces, quia in crucifixum credens Dominum, difficultate fidei magnitudinem meruit præmiorum.* Vocati hora undecima ſunt Gentiles, & merito antiquis Patribus in præmio, ac gratia præferuntur; nam antiqui crediderunt in Dominum in gloria regnantem Apoſtoli verò, & Gentes in ipſum percuſſum, & flagellatum à Judæis, ac eum inter iniquos deputatum videntes; qui autem tempore humilitatis, ac abjectionis ſequuntur, & venerantur, merito cæteris præferendi ſunt.

Qui in adverſitate ſequuntur, præferendi.

85. Chryſoſt. Quartò. D. Chryſoſt. in Imperfecta, homil. 34. *Incipiens*, ait, *à noviſſimis uſque ad primos, certe ut oſtendat Deus inæſtimabilem miſericordiam ſuam primùm noviſſimis indignioribus reddit mercedem, poſtea primis: nimia enim miſericordia ordinem non aſpexit.* Quid eſt quod Paterfamilias non primis primò mercedem dare jubet: ſed primo loco ultimos munerat, ultimò autem primos? *Nimia enim miſericordia omnia non aſpexit.* Infinita Dei pietas, quam *nimiam miſericordiam* appellat, *ordinem* in largitionibus ſervare non dicitur, non quia aliquid inordinatum, ac confuſum in hujuſmodi diſpoſitione ſit; ſed quia ita divina benignitas excellit anguſtos humanæ virtutis cancellos, ac omnem noſtrum captum, & per exaggerationem ejus miſericordia *nimia*, ut non aſpicere ordinem perhibeantur.

Magna miſericordia, ordinem non ſervat.

Quintò. Idem Chryſoſtom. in Catena aurea: *Incipiens à noviſſimis*, ait, *libentius aliquid damus illis, quibus gratis donamus; quia pro ſolo noſtro, honore damus. Ergo omnibus Sanctis Deus reddens mercedem, juſtus oſtenditur, Gentibus autem dans, miſericors, dicente Apoſtolo: Gentes autem ſuper miſericordia honorate Deum, & ideo dicitur incipiens à noviſſimis.* Una hora laboraverunt noviſſimi, & primi mercedem recipiunt. Qui liberaliter donat honori ſuo potius donat, quàm accipienti; nam accipiens donum, dono ditatur; dans verò beneficium, illo maximè ejus honor extollitur, & reſplendeſcit, nullius major honor, quam à liberalitate. Sicut enim à juſtitia debitum exolvitur, ſic & à munificentia honor provenit, ideo ergo non merentibus operariis noviſſimis citius dat, & donatione aliis præferuntur, quia liberaliter pro ſua munificentia, ac honore declarando Paterfamilias dat. *Libentius aliquid damus illis quibus gratis donamus, quia pro ſolo noſtro honore donamus.* 86. Chryſoſt.

Qui pro liberalitate, ac honore ſunt citius dantur.

Sextò. Origenes homil. 10. in Matth de his, qui undecima hora venerunt, ait: *Magnam recuſationem habentes, ad hoc ut digni efficiantur totius diei mercede ſecundum quod excuſaverunt ſeipſos dicentes: nemo nos conduxit, propter quod & Paterfamilias libenter conduxit eos, & ut ita dicam reddidit eis mercedem, pro eo quod magnanimiter tota die ſteterunt, & expectaverunt uſque ad veſperam conductorem.* Cur bonus Paterfamilias jubet prius remunerare eos, qui pro una hora laboraverunt? Hi qui undecima hora venerunt, cum arguerentur. *Quid hic ſtatis tota die otioſi?* Reſponderunt? *Nemo nos conduxit.* Tanquam ſi dicerent; per nos, ô Domine, non ſterit, quod in vinea excolenda non incumberemus, deſiderio maximè laborandi tenebamur. Steterunt enim fortiter per totum diem, quin longa conductoris procraſtinatione laſſari, ac pertæſi retroceſſiſſent; hac tanta ergo conſtantia, ac ſufferentia Domini gratiam promeriti ſunt, ut primum locum in mercede recipienda habuiſſent. 87. Origen.

Conſtantia, ac ſufferentia multum promeretur.

Septimò. D. Gregor. Nazianz. orat. in ſanct. Baptiſma: *Illi*, ait, *non prius crediderunt, nec ingreſſi ſunt, quam ipſis ex conventu merces conſtituta fuiſſet, hi nulla condicta mercede ad laborem acceſſerunt.* Ordo poſtulabat, ut à primis eſſet retributionis initium, quando primis plus laboris præſtiterunt; cur ergo bonus Paterfamilias ordinem immutat, & primò jubet remunerare eos, qui vix una hora laboraverunt. Primi acceſſerunt: *Conventione autem facta ex denario diurno.* Hi ultimi nullo mercedis pacto inito ad vineam excolendam convenerunt; qui autem ſine lucri ſpe, ſine mercedis prætextu ad labores advolant, multum promerentur apud Deum, maximéque illi gratiores ſunt. 88. Nazianz.

Qui ſine lucri ſpe laborat, Deo gratus.

Scribens Apoſtolus Paulus 1. Corinth. 16. n. 9. ait: *Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus* 89. 1. Cor. 16.

dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Et ſubdit: *Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi.* Magna ſanè dubitatio, quid eſt, quod Paulus ſe *minimum* Apoſtolorum dicit, tamen confidenter de ſe teſtatur, *abundantius illis omnibus* laboraſſe? Et tantum ipſe laboravit, ut qui inter Apoſtolos tempore erat noviſſimus, meritis tamen factus eſt primus, ut de illo aſſeverat, D.Hieron. epiſt. ad Paulin. *Subitus calor*, ait, *longum vincit tempus Paulus Apoſtolus de perſecutore mutatus, noviſſimus in ordine, primus in meritis eſt; quia extremus licet, plus omnibus laboravit.* Quomodo Paulus plus omnibus laboravit, quomodo *noviſſimus in ordine, primus eſt in meritis?* Numquid comparatione ad Paulum ſedulitas Petri, ſapientia Joannis, audacia Thomæ torpebant, & generoſitas cæterorum Apoſtolorum languebat? Minimè ſanè. Unde ergo plus omnibus laboravit? Ingenioſè Cæſarius ad citata Pauli verba: *Abundantius*, ait, *illis omnibus laboravi. In hoc plus illis laboravit, quia illi ex prædicatione victum ſecundùm Evangelium accipiebant; Paulus non eſt uſus hac poteſtate, ſed labore manum ſuam vivebat.* Non detrahit Paulus aliis Apoſtolis, quorum virtutes maximè extollit, quia tamen alii Apoſtoli prædicantes per varia loca, à fidelibus donativa quædam, ac eleemoſynas accipiebant, quod bene, & optimè fieri poſſe in confeſſo eſt apud omnes. At cum ipſe Paulus omne mundiale prædicationis ſtipendium, ac humanum virtutis præmium repudiaſſet, & de propriæ induſtriæ artificio, ac labore manuum ſuarum victitaret, 1.Cor.4. n.12. Actor.18. n.3. inde confidenter ait; *plus omnibus laboravi*, tam magnum, & arduum eſt abjicere omnem humanam mercedem etiam eleemoſynæ reſpectu, tantúmque hoc promeretur; ut Paulus inter Apoſtolos *noviſſimus in ordine, primus in meritis eſt.* Vide ſuprà cap.22. n.17. & cap.27. n.161.

Margin: Hieron. — Cæſarius. — *Plus omnibus laborat, qui ſine humano præmio laborat.*

*Matth.*10. *n.*10. Venientes autem & primi arbitrati ſunt, quod plus eſſent accepturi: acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios.

*Num.*11. Et accipientes murmurabant adverſus Patremfamilias.

*Num.*12. Dicente: Hi noviſſimi una hora fecerunt, & pares nobis illos feciſti, qui portavimus pondus diei, & æſtûs.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*10. Et cum veniſſent primi ſperabant ſe plus reportaturos: acceperunt autem ſinguli denarium ipſi quoque.

*Vatablus, n.*12. Hi poſtremi unam horam fuerunt in opere.

Pagninus. Spatio unius horæ fecerunt.

Syriacus Unam horam operati ſunt, & adæquaſti eos nobiſcum, qui pertulimus pondus diei, & æſtum.

*D. Auguſt. ſerm.*59. *de verb. Dom.* Ecce nos qui ſuſtinuimus ardorem diei, & æſtum diei, æquaſti, & pares feciſti illis qui una hora operari ſunt in vinea.

EXPOSITIO V.

90. Venientes primi. Primi dicuntur, qui à primo mane uſque ad ſolis occaſum in opere, perdurarunt, & hi peculiariter exprimuntur, ut notat D.Paſchaſius lib.9. in Matth. quia ex diuturnitate temporis majorem habebant occaſionem amplioris mercedis ſperandæ, quàm alii intermedii, qui per tantum temporis ſpatium non laboraverunt; ſic frequenter contingit, quod illi, qui de ſuis meritis multum præſumunt, aliis ſunt inferiores, ut hi primi operarii, qui in ultimo loco ſunt conſtituti, *& ipſi ſingulos denarios*, id eſt, unuſquiſque accepit ſuum denarium.

Margin: Paſchaſ. — *Qui de ſuis meritis multum confidit, errat.*

91. *Et accipientes.* Græcus cum accepiſſent, accipiunt, & murmurant. Adverſus. *Patremfamilias.* Non adverſus procuratorem; Paterfamilias ſic rem mandaverat, & diſpoſuerat, cujus procurator erat merus executor.

Margin: Græcus.

92. *Dicentes: hi noviſſimi.* Notat Abulenſ. q.29. quaſi eos præſentes oſtendentes, non ipſis abſentibus, ſed præſentibus ſuam querimoniam objiciunt. Et dicunt: *hi noviſſimi*, quia laboris magnitudine primis impares videbantur. *Una hora fecerunt.* Opus ſcilicet; laboraverunt nempe. *Et pares.* Mercede; nam loco, & ordine noviſſimi eis prælati ſunt. Et exaggerando ſuum laborem dicunt: *Portavimus pondus diei;* pertulimus continuum totius diei laborem. *Et æſtus;* fervores nempe diei, & ſoli.

Margin: Abulenſ.

QUÆSTIO XV.

Quare primò conqueruntur de denario diurno noviſſimis dato?

93. Reſpondeo primò. Quod res valde inopinata eis viſa eſt, ut illi, qui noviſſimi una hora operati ſunt, tantam mercedem reciperent, ac illi, qui portantes pondus diei & æſtus per totum diem laboraverunt; viderunt primi ex noviſſimis unumquemque unum denarium diurnum accipere, inde ſperabant ſe plus accepturos; cum autem ſe vidiſſent defraudatos à ſua ſpe, ac præſumptione, magno dolore percuſſi ſunt, unde adverſus Patremfamilias obmurmurant.

Margin: *Qui à ſuo deſiderio defraudatur, dolet.*

94. Secundò. D.Chryſoſt. in Imperfecto hom.34. *Ergo*, ait, *non dolebant, quaſi fraudati de mercede ſua, ſed quia illi amplius, quam merebantur, acceperant: hoc enim eſt proprium invidiæ, quando aliquid alteri additur, ſic dolent invidi, quaſi illis ſit aliquid ſubductum, quod illi eſt additum, utputa, ſi viderit fieri aliquem ditiorem putat invidus ſe pauperem factum, & ſapientior ſi fuerit factus ita dolet,*

Margin: Chryſoſt.

Alterius lucrum invido damnum proprium.

quaſi ipſe ſit inſipiens. Primi invidiæ livore æſtuabant, ac proinde non ſat erat, illis ſua accepiſſe, nec bene remuneratos ſe judicabant, niſi alius minus accepiſſet, alienam enim proſperitatem pro damno ſuo habebant, tantúmque ſibi ademptum exiſtimabant, quantum alter fuiſſet lucratus. Unde perbellè D.Hieron. ad illa verba: *Amice non facio tibi injuriam*, ſic ait: *Quid quæris amplius? Non tam ipſe plus accipere, quàm alium nihil accipere deſideras, quaſi alterius conſortio minuatur præmii meritum.* His bene adaptatur, quod de Alexandro Magno dixit Curtius lib.6. *Is vinci quidem*, ait, *hos tres voluerat, Antipatrum viciſſe, re tacitus quidem indignabatur ſuæ demptum gloriæ exiſtimans, quidquid ceſſiſſet alienæ.* Vide, *Invidia*, in Indice. Hieron. Curtius.

95. Tertiò. Hi primi vineæ operarii cum viderent noviſſimos æquè recompenſatos conqueruntur dicentes: *Hi noviſſimi una hora fecerunt.* Solùm ad vituperium recordantur, tantillum, ac per unam horam illos laboraſſe. Cur etiam eis non occurrit, quomodo generosè abſque conventione, & pacto, ſecus ac alii egerant, laborem ſuſcepiſſent? Deinde cur non conſiderant, quod in ſola illa poſteriori hora tanto niſu, ac fervore in excolenda vinea incubuerunt, ut brevi ſpatio ea attulerint commoda, quæ alii longo tempore? Quomodo etiam non vident illorum conſtantiam, quia per totum diem in foro extiterunt expectantes ſui conductorem, abſque eo, quod tam diuturno tempore pertæſi diſcederent; ut q.14. ex Origene notavi. Tandem quorſum non attendunt, ad eorum modeſtiam, poterant enim dicere, etiam qui acceſſerunt hora ſexta, & nona, totius diei pondus non ſuſtinuerunt. Quare etiam his nihil opponitur, tamen præ eximia eorum modeſtia tacent; Cur inter tantas virtutes nihil aliud animadverrunt obtrectatores, niſi id quod minus videbatur, nempe quod illi *una hora fecerunt* laborantes? Fecerunt juxta invidorum mores, qui maculis proximorum tantum paſcuntur, & à virtutibus oculos deflectunt; quæ improba judicant & conſiderant, quæ laude, ac præmio digna ſunt, prætermittunt, & obvelant. Vide ſuprà c.19.n.31. & ſeqq. & c.18. n.112. & ſeqq. & c.27.n.131.

Iniqui non virtutes, ſed maculas conſiderant.

96. Hieron. Quartò. D.Hieron. in præſenti notat, cur hi primi operarii non inſurgunt in eos, qui venerunt hora tertia, ſexta, & nona; nam etiam hi omnes non portaverunt pondus diei, & æſtus. Per hos primos Judæos intelligit, de quibus ait: *Omnis itaque retro vocatio gentibus invidet, & in Evangelii retorquetur gratia; quod Judæi de capite vertantur in caudam: & nos de cauda mutemur in caput.* Solum adverſus noviſſimos loquuntur; nam noviſſimi primum habuerunt locum in recipienda mercede, quem primi operarii ſuum eſſe præſumebant, ac proinde maximè dolebant ſuum locum aliis eſſe delatum, ut Judæi fremunt, cum videant gentes in honore capitis, à quo ipſi deturbati ſunt.

Dolet homo cum videt ſuum locum aliis datum.

97. Quintò. Primi operarii non obtrectant contra eos, qui venerunt hora tertia, ſexta & nona, ſed querimoniam excitant contra noviſſimos, quia primo loco ſunt prælati, pares facti in mercede ſemper ſenes, ac inveterati dierum rabidiſſimo zelo inſurgunt in juniorum felicitates, ex ipſa antiquitatis præeminentia omnia eis eſſe debita, omnémque honorem illis deferendum autumant.

Senes graviter inſurgũt in juniorum felicitates.

Scribit Joannes in Apocal.12.n.9. *Projectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Satanas, qui ſeducit univerſum orbem, & projectus eſt in terram: & poſtquam vidit draco, quod projectus eſſet in terram, perſecutus eſt mulierem.* His verbis explicatur graviſſima perſecutio, duriſſimúmque bellum à diabolo excitatum adverſus Eccleſiam. Ita ut ipſam, ejúſque filios velit devorare, ac deglutire, & in fruſta cædere. Cur diabolus tam rabidus adverſarius contra Eccleſiam? Inſinuatur ratio in illis verbis *ſerpens antiquus projectus in terram.* Cùm enim ille eſſet inveteratus dierum, & videret novam Eccleſiam novo ſplendore, ac fulgore inſurgere, inde rabidiſſimo furore in eam exarſit, adverſúſque illam omnibus perſecutionum tentamentis armatur. Huc ſpectat illud, quod pulchrè dixit D.Baſilius hom.21. in aliquos Scripturæ locos. *Poſtquam vidit diabolus*, ait, *hominem parvum quidem animal, ſupra omnem creaturam honoratum, cum eſſet antiquior homine, hunc ei honorem invidit.* Expende, *cùm eſſet antiquior homine.* 98. Apoc.12. Baſilius.

Antiquitatis prærogativa duriſſimum zelum contra juniores excitat.

Cùm diſcipuli Baptiſtæ intuerentur ad Chriſti Baptiſmum magnam frequentiam populorum concurrere. Dixerunt ad ſuum Magiſtrum. *Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti. Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum*, Joan.3.n.26. Planum, & evidens erat Baptiſmum Chriſti licèt recentiorem, Joannis antecellere baptiſma, non tantum ob perſonam Chriſti, ſed etiam ob virtutem, & efficaciam baptiſmatis, ut ipſemet Joannes prædicans confeſſus eſt, dicens: *Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cujus non ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igne*, Matth.3. n.11. Cur ergo ſic dolent Præcurſoris diſcipuli de Chriſti baptiſmo? Viderant ipſi Magiſtrum ſuum Joannem prius incepiſſe in miniſterio baptizandi, idéque ægrè ferabant, quod novus baptiſmus qui modò initiatus erat, anteponeretur antiquiori miniſterio ſui magiſtri, indéque intimis viſceribus cruciabantur, ut bene ponderavit Abulenſ. quæſt.67. in c.9. Matth. *Invidebant*, ait, *diſcipuli Joannis quod Jeſus, qui noviter ſurgebat, excederet eum in fama, & honore.* 99. Joan.3. Matth.3. Abulenſ.

Antiquiores dolent de recentiori exaltata.

Quem ſeniorum morem rigidè arguit D.Chryſoſtomus in præſenti, expendens quomodo noſter Paterfamilias in his operariis nihil æſtimat temporis prærogativam, quæ minimè eſt in noſtra poteſtate, ſicut in Imperfecto hom.34. *Si in hominis eſſet potentia quando naſceretur prius, aut poſtea: juſta ratione primum habebit mercedem, qui prius naſci voluit: nunc autem cum in Dei ſit poteſtate, quando hominem producat in mundum nec illi ſibi priorem honorem defendere debent, qui prius nati ſunt, nec ille contemptibilior, qui poſtea.* 100. Chryſoſt.

Ex antiquitate nullus ſe extollat, cum non ſit in noſtra poteſtate.

QUÆSTIO XVI.

Quare primi operarii obmurmurant de mercede dicentes, ſe portaſſe pondus diei, & æſtus?

Hanc obmurmurationem ſuperbiæ Judæorum, qui fuerunt priores gentibus in vocatione attribuit D.Hilarius eorum verò invidiæ 101. Hilar.

D.Paſcha

Paſchaſ. D. Paſchaſ. lib. 9. in Matth. tamen ſecundùm Patres, ac Expoſitores, ut dixi q. 1. juxta ſenſum parabolæ agitur hìc de præmio, ac retributione æternæ beatitudinis in qua eſt ſumma unitas, & charitas, & nulla obmurmuratio eſſe poteſt.

102. Gregor. Reſpondet primò D. Gregor. hom. 19. *Poteſt quæri*, ait, *quomodo murmurare dicti ſunt, qui ad regnum cœlorum vocantur? Cœlorum enim regnum nullus, qui murmurat accipit, nullus qui accipit, murmurare poteſt.* Obmurmurant non in aliquo Patremfamilias arguendo, ſed ejus eximiam munificentiam prædicando, ac laudando, quòd ultra merita, ac ſupra omnem humanum captum dona ſua largiatur, inde veluti per admirationem dicunt: *Hi noviſſimi una hora fecerunt, & pares nobis illos feciſti.* Ut etiam explicat Cardinalis Hugo. Alter ait D. Chryſoſt. hom. 65. *Non ergo inducit hoc, ut oſtendat aliquos eſſe invidia morſos: ſed ut oſtendat, hos tanto potitos eſſe honore, quod & invidiam aliis poterant generare*, Abulenſ. q. 28. Aliter, & maximè ad litteram nodum ſolvit, quod Chriſtus Dominus retulit totam geſtam in parabola, aliàs non fieret narratio veriſimilis, non tamen neceſſe eſt ut ad propoſitum ſingulæ particulæ applicentur, ut in aliis parabolis accidit. Ex Chryſoſt. dixi q. 1.

Hugo. Chryſoſt. Abulenſ.

103. Abulenſ. Ad noſtram quæſtionem reſpondet primò Abulenſ. quæſt. 30. Primi laboraverunt tota die, & laborare pondus quoddam eſt: quia gravat hominem; ſicut grave pondus: ideo qui toto die laborat, pondus diei portare dicitur: pondus æſtûs etiam dicuntur portare, quia laborare per æſtum meridiano tempore difficilius eſt, quàm in aliis partibus diei, & ideo primi ad exaggerandam magnitudinem ſui laboris, dicuntur portare pondus diei, & æſtûs.

104. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſt. in Imperfecto hom. 34. *Tunc ergo, mundus*, ait, *in juventute conſtitutus, omnibus bonis proſperabatur, & felix erat: nunc autem mundus ſeneſcens, omnibus adverſitatibus premitur, & ideo concupiſcibilis non eſt: qui ergo tunc fuerunt homines, cum majori difficultate juſtitiam ſervaverunt: quaſi ipſa felicitas mundialium rerum ſatis impedimentum eſt animæ ad juſtitiam faciendam.* Iſti primi operarii, qui dicuntur portaſſe pondus diei, & æſtus, communiter cum D. Gregor. D. Auguſt. & aliis exiſtimantur eſſe, qui in prima mundi juventute floruerunt, ut Adam, Sem, Enoch, & alii, ſed tunc vivebant iſti, cùm aurea ætas mundum occupaſſet, omnia erant florida, fœcunda; ac undique omnia bona affluentia, abſque ullius egeſtate, quomodo ergo in tanta rerum amœnitate dicuntur iſti portaſſe pondus diei, & æſtûs, magnam ſcilicet preſſuram, ac laborem? Meritò quidem; nam inter tantam proſperitatem ſervare virtutem valde difficile; unde qui ab ipſa felicitate non ſubmergitur, magnos fluctus laboris, ac undarum ſuſtinuit. Ait Oſeæs 13. n. 6. *Adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt: & elevaverunt cor ſuum, & obliti ſunt mei.* Ubi ait D. Cyrill. Alexand. Luxus, & bonorum inexpectatorum ſplendor, ſatis magnam vim habent, ut nos in oblivionem Dei abducant, & ut ad quidvis illegitimum humanum animum diſſolvant.

Valde difficile inter proſperitates ſervare virtutem. Gregor. Auguſt.

Oſeæ 13.

Cyrill.

105. Tertiò. Juxta D. Baſilium, D. Chryſoſtomum, Fulgentium, ac alios Patres relatos in ſecunda ſententia quæſt. 1. Horarum differentiæ, quibus operarii vocantur, ad vitæ humanæ diverſa tempore referuntur. Ac proinde primi operarii, ſeu primi vocati, juvenes, ſeu viros in prima ætate ſignificant. Theophyl. *Juxta priorem interpretationem*, ait, *qui juvenes credidere, majorem laborem habent, quam hi, qui in ſenectute ad fidem acceſſerunt. Adoleſcens enim pondus iræ, æſtum concupiſcentiæ geſtat, certans cum affectionibus; ſenex autem in tranquillo eſt.* Si ergo hi, qui ſunt in ætatis flore, intelliguntur, quomodo de eis dicitur tolerare pondus diei, & æſtûs? Quænam vitæ pars gratior adoleſcentia? Non vexant curæ, anni non gravant, invaletudo non affligit: tota eſt in recreatione, & gaudio, ergo procul ab illa eſt pondus. Sermo eſt in præſenti de adoleſcentia incumbente labori virtutum, ac perfectionis; tales enim res in parabola ſignificantur; juvenem autem in virtute exerceri, ob multa impedimenta, quæ florida ætas affert, valde difficile, unde ſi cum adoleſcentia cæteri vitæ gradus conferantur, tantus labor eſt adoleſcentem probum eſſe, ut hic exiſtimetur inter cæteros ſuſtinuiſſe totum pondus diei, & æſtûs; ibi enim laborioſius eſt concupiſcentiæ certamina vincere, ac ſubjugare.

Theoph.

In juvenili ætate majora pericula.

Ait David Pſalm. 128. n. 1. *Sæpè expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Iſraël: ſæpè expugnaverunt me à juventute mea, etenim non potuerunt mihi.* Tacitè commemorat perſecutiones, ac inſidias Saülis contra eum exortas, quas forti, ac valido animo ſuſtinuit, cùm eſſet juvenis, ſeu adoleſcens. *A juventute mea.* D. Hieron. *ab adoleſcentia mea.* Rabbinus Cajetani, *à pueritiis meis.* Sed cur David non refert multa alia, quæ in virili ætate ſuſtinuit? v. g. defloratam filiam ſuam Thamar, Ammon filium ſuum majorem inter dapes demortuum? Abſalon regnum invadentem, illique mortem machinantem? Adoniamque ob purpuram affectatam multos tumultus excitantem, hæc omnia prætermittit. Cur harum ætatum non meminit? Vel cur Vates ad illa non conjicit oculos, & ſolum eorum, quæ ſunt juvenilis ætatis recordatur? David cum eſſet adoleſcens in ardore ætatis crudelem ſuum hoſtem Saül abſque odio, & malevolentia ſuſtinuit, & cum eum habuiſſet in manibus; ita ut illum occidere poſſet, ex quo certa erat regni ſpes, ei tamen pepercit. Hæc contemnere, & impetum adoleſcentiæ refrænare, ut intra virtutis limites ſe contineat, adeo inter cætera arduum, ut de illo inſigniter glorietur David, illúdque in Dei gloriam maximè decantet, ac celebret. D. Zeno Veronenſ. ſer. in hunc Pſalm. *Non otioſa virtus*, ait, *Religioſi viri eſt, neque quietam exigit vitam: impugnatur jam ab ipſis juventutis ſuæ initiis, impugnatur ſæpè: non novella itaque neque rara impugnantium odia ſunt, ſed ea ſæpè etiam ab ipſis initiis ætatis infeſta ſunt: & idcirco confidentiæ maxima gratulatio eſt, tantorum ac tam numeroſorum bellorum recordari.*

106. Pſal. 128.

Hieron. Cajet.

Superare vitia adoleſcentiæ valde arduum.

Zeno.

107. *Magnificatus eſt ergo rex Salomon ſuper omnes reges terræ, divitiis, & ſapientia: & univerſa terra deſiderabat vultum Salomonis, ut audiret ſapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus*, 3. Reg. 10. num. 23. Scientiſſimus extitit Moyſes in omni ſapientia, & doctrina Ægyptiorum. Sapientiſſimus David in Pſalmis componendis, in quibus magna annuntiantur myſteria, & profundiſſima arcana patefiunt, & tamen de eis tanta doctrinarum elogia non inveniuntur ſcripta: non ſolum quia hos Salomon ſuperaverit in doctrina, ſed etiam fortaſſe, quia tanta ſapientia emicabat in juventutis flore. Valde mirabile erat, quod juvenis contemnens blandimenta ætatis toto affectu ad ſapien-

3. Reg. 10.

tiam caperetur, ita ut cùm ei daretur otio petendi, quod vellet, non affluentia bonorum, non regna ſed ſapientiam poſtulavit. *Dabis ſervo tuo cor docile, ut populum tuum judicare poſſit*, 3.Reg.3. n.9. Et inde valde ſtupendum erat, quod adoleſcens conculcans delicias purpuræ, ac ætatis, totus in populo judicando, ac exercitio doctri-
Abulenſ. næ incumberet. Abulenſ. propoſitæ quæſtioni ſatisfaciens ad lib.2. Paralipom. c.19.q.15. ait: *Salomon erat juvenis, & in tali ætate non ſolet hominibus matura advenire ſapientia.*

*Matth.*20. At ille reſpondens uni eorum
*Num.*13. dixit: Amice non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum?
*Num.*14. Tolle quod tuum eſt: volo & huic noviſſimo dare, ſicut & tibi.
*Num.*15. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus, ſum?

VERSIONES.

*Syriacus, n.*13. Ait uni ex eis: Mi ſocie, iniquus non ſum in te, nonne denario pactus es mecum?

*D. Auguſt. ſerm.*59.*de verb. Dom.* Sodalis, non feci tibi injuriam.

*Orig.tr.*10. *in Matth.* Ad denarium conveniſti mecum.

*Syriac.n.*14. Accipe quod tuum eſt, & abi.

*Vatablus, n.*15. An non licet mihi, quod volo facere in rebus meis? Num oculus tuus malignus eſt? quia ego benignus ſum.

Syriacus. Nonne mihi licet, quod volo facere de iis, quæ ad me pertinent? An oculus tuus malus eſt, quia ego bonus ſum?

EXPOSITIO VI.

108. AT *ille* Paterfamilias *reſpondens*; murmurationi objectæ licèt frivolæ ſatisfacit. *Uni eorum dixit.* Reſpondit uni pro omnibus, vel fortaſſe, quia iſte præ cæteris, vehementiùs
Carthuſ. murmurabat, ac vocem extollebat. Carthuſianus ſub hoc uno intelligit protoplaſtem. *Amice:*
Burgenſ. propriè ex Græco, ut notat Lucas Burgenſ. ſodalem ſignificat, quo frequenter, ut notat ipſe, hominem ignotum compellere ſolemus. *Non*
Chryſoſt. *facio tibi injuriam.* Nam ut ait Hugo ex D.Chryſoſtom. de dato ejus nemo murmurat juſtè, quia amplius dat, quam omnis homo deſiderat.

109. *Tolle quod tuum eſt*, quod ſub pacto, ac conventione tibi promiſi, & reddidi. *Vade.* Nihil
Gloſſa. tibi amplius mecum eſt negotii. Moraliter Gloſſa,
Hugo. Interlin. & Hugo hoc verbo, *vade*, æternæ damnationi operarios adſcribunt, ait ipſe: *Tolle, id eſt, tollens quod tuum eſt, ſcilicet pœnam æternam, quam meruiſti, vade, id eſt vades in ignem æternum.* Quia tamen per denarium ex communi Interpretum ſententia denotatur æterna vita. Ideo aptiùs D.Remigius, D.Thomas ad æternam Remig. D.Thom.
beatitudinem referunt. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* D. verò Hieronymus apud Hieron.
Hugonem, ad homines viatores: *Vade*, inquit, *id eſt, perſevera in adepta inſtitia.* Ac ſi Pater familias admoneat, quod accepto denarii merito, & Dei amici glorioſo vocabulo, maximè caveat homo ne leviter delinquat, nam multiplex leve delictum non leviter ad grave peccatum diſponit. *Leve peccatum ad gravia diſponit.*
Unde ait D. Auguſtinus tract.12. in Joan. *Minuta* Auguſt.
peccata, ſi negligantur, accidunt: minutæ ſunt guttæ, quæ flumina implent.

An non licet mihi. Non eſt mihi liberum, *quod* 110.
volo facere. Græcè, ac Syriacè additur, *de rebus meis*, ut etiam interpretatur D.Auguſt. ſerm.59. Auguſt.
de verbis Domini, *An oculus tuus nequam eſt.* Oculus nequam, id eſt, invidia affectus, invidia apparet in oculis; invidus enim non valet alienum bonum æquis oculis aſpicere; hæc phraſis hebraica, oculus nequam, ſeu malus, id eſt invidus, ſimilis eſt loquendi modus, Proverb.23.n.6. Prov.23.
Eccleſ.14. n.8. & 31.n.14. Marc.7. n.22. *Quia* Marc.7.
ego bonus ſum, id eſt, tu invidus es, quia ego huic benefaciens bonus ſum, ſeu tu invides, quia ego meam benignitatem erga eum oſtendo.

QUÆSTIO XVII.

Quare Paterfamilias murmuratorem amicum appellat?

QUAMVIS operariorum murmuratio eſſet 111.
valdè frivola, & inepta, tamen Paterfamilias noluit ſua poteſtate retundere, ſed ratione eam diluere, ac compeſcere. Cùm Deus gloriaretur de probitate ac juſtitia Job, ait illi Satanas: *Nonne tu vallaſti eum, ac domum ejus, univerſamque ſubſtantiam per circuitum? Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi.* Cui ſtatim ait Deus: *Ecce univerſa quæ habet, in manu tua ſunt*, Job.1. n.11. Bene ſciebat Deus eximiam Job.1.
Jobi ſanctitatem, malignáque eſſe dæmonis verba, ad quid permittit Jobum in manu Satanæ, ut multis laboribus, ac preſſuris affligatur. Potuit Deus ſuprema ſua potentia ſilentium imperare Satanæ. Voluit tamen tanta ſibi ærumna ejus dicta comminuere; ut ipſe Satanas manifeſto experimento cognoſcat nequitiam ſuorum verborum & Jobi probitatem. *Murmuratoribus etiam iniquis ſatisfaciendum.*

Quæſtio inquirit, Cur Paterfamilias hunc 112.
murmuratorem amicum appellat, & ut bene notavit Abulenſ. quæſt.32. Primò ei loquitur Abulenſ.
blandè; ſecundò juſtè, tertio durè, & increpatoriè; & convenienter procedit ad hoc ut oſtendatur, quod non movebatur ex ira, ſed ex ratione. Primò vocavit amicum, quod blandum eſt, & ad affectionem pertinet. Secundò defendit ſe rationabiliter contra eum dicens: *Non facio tibi injuriam, nonne ex denario conveniſti mecum?* Tertiò durè loquitur vocando eum malum, & injuſtum. *Oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum.* *Ordinatè procedit in reprehenſione.*

Ad

113. Ad quæſtionem reſpondeo, Primò paterfamilias murmuratorem amicum vocat, oderat enim in illo murmurationis defectum, naturam verò diligebat. Hinc peccatores frequenter amicos appellat. Ad Judam dixit: *Amice, ad quid veniſti?* Matth.26. n.50. & ad alium: *Amice quomodo huc intraſti* Matth.22. n.12. Rigidam pœnam minatur Deus Davidi, 2.Regum 24. n.13. & Ezechiæ 4 Reg.20. n.1. & Ninivitis Jon.3. n.4 & pluribus aliis peccatoribus, tamen prædictas pœnas multa facilitate revocavit; unde tanta facilitas? Deus non iraſcebatur in peccatores, ſed in peccata, unde extinctis peccatis quievit divina indignatio. D.Hieron. in c.4. Daniel. ad finem; quærens cur Deus erga homines pœnitentes tam facilè ſuam iram depoſuerit. *Neque enim, ait, Deus hominibus, ſed vitiis iraſcitur, quæ cum in homine non fuerint; nequaquam punit, quod mutatum eſt.*

Matth 26. Matth.22. 2.Reg 24. 4 Reg.20. Jon.3. Hieron.

114. *Vera amicitia corripit.* Secundò. Cùm eum corripit, & emendat, amicum vocat: correctio enim veri amici nota eſt. Amicum appellat; cùm eum ſeverè increpat, vera enim amicitia correptionis munus non reſpuit, verè enim amicus, qui durè corrigit, dum correctio neceſſaria eſt: inimicus autem, & hoſtis cenſendus, qui adulatur, atque blanditur. Vide ſuprà c.6. n.32. & c.11. n.27.28. & 29.

115. Abulenſ. Tertiò Abulenſ. q.32. Sicut circa operarios undecimæ horæ oſtendit libertatem ultra meritum tribuendo: ita & circa murmuratores oſtendit clementiam, benignitatem, & lenitatem eis blandè reſpondendo, cum poſſet juſtè eos rigidè increpare. Addo, etiam quod ita blandè paterfamilias eum alloquitur, Amice, ut etiam involutè ſecum ſuam ſeveritatem aſportet, *oculus tuus nequam*, ſic reprehenſio in exordio flore, ac melle compoſita appareat, ut intus ſeveritatis rigor lateat.

Reprehenſio abſconditur lenitate verborum.

116. Miſſus à Deo Nathan reprehenſurus David, regem ſalutat, & propoſita parabola divitis ſapientis ovem à paupere vicino, regium animum ſoporat in criminis vindictam. Ad quid tempus in parabolis enarrandis conterit? Cur ſtatim in eum non invehitur, eúmque de tanto crimine, ac ſcelere arguit: Sapientiſſimè quidem ſic rem ordinat, ut lenitatem verborum objiciat, & nacta occaſione ſeveritatis ferrum evaginet, dicatque ei: *Tu es vir ille*, 2.Reg.12. n.7. Sicque oleum ſuavitatis præmittit, ut minus ſentiatur vulnus inferendum à ſeveritatis ferro. Pulchrè D.Chryſoſt. in Pſal.50. ſerm.1. de ipſo Nathan ſic fatur: [O ſapientia medici, ait, intravi portans gladium, ut ſecaret vulnus, ſed infirmitatem non oſtendit, ne abhorreret medicinam. Abſcondit de intus ferrum, non ſub veſtimento, ſed ſub velamine narrationis. Statim enim ut introivit, non dixit, ô inique, ô immunde, ô adulter, ô homicida, non uſus eſt nuda coargutione, non cauſa jactavit fiduciam, ſed erat ferrum abſconditum.]

1.Reg.12. Chryſoſt. *Arſcondit reprehenſionem lenitate verborum.*

Matth.20. n.19. Sic erunt noviſſimi primi, & primi noviſſimi: multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

VERSIONES.

Vatablus. Sic erunt poſtremi primi, & primi poſtremi.

Arabicus. Quam multi ſunt vocati, pauci verò electi.

EXPOSITIO VII.

Sic erunt noviſſimi. Ecce concluſio totius parabolæ, cujus finis eſt oſtendere mercedem vitæ æternæ non correſpondere diuturnitati temporis: ſed labori, ac operi ex Dei gratia, fieri enim poteſt, ut quis brevi tempore plus mereatur, quàm alius longo tempore. *Conſummatus in brevi explevit tempora multa*, Sap.4. n.13. Sic erunt primi noviſſimi. Auctor Imperfectus homil.34. Lyran. Abulenſ. & alii dupliciter interpretantur. Primò dicunt appellari primos Judæos, noviſſimos verò Ethnicos. Nam Judæi fuerunt primi vocati, cùm tamen Jeſum Chriſtum verum Meſſiam non recepiſſent, facti ſunt noviſſimi, ut dixi q.1. Secundò per primos & noviſſimos intelligunt Gentiles converſos ad fidem; ex quibus multi hîc videntur primi, qui in vita æterna erunt noviſſimi. Multi ſunt vocati, pauci verò electi. D.Gregor. hom.19. in Evangelia, ſic explicat: *Quia ad fidem multi veniunt, & ad cœleſte regnum pauci producuntur.* Eodem modo Interlin. D.Paſchaſ. D.Thom. Carthuſ. Euthym. *Multi ſunt vocati ad fidem, pauci acquieſcunt.* Beda, Haymon, Zachar. Epiſcopus: *Multi ſunt vocati per fidem, pauci verò electi per operationem.* 117.

Sap.4. Imperfect. Lyran Abulenſ. Gregor. Interlin. Paſchaſ. D.Thom. Carthuſ. Euthym. Beda. Haymon. Zachar.

Tamen maximè eſt advertendum, quòd Chriſtus in textu poſuit illam particulam, *enim*, dixit: *Multi enim ſunt vocati*, &c. quæ cauſam indicat, ac proinde ſic eſt explicandus textus, ut cauſa reddatur. *Illa verba*; *erunt primi noviſſimi*, &c. ad Judæos, & Chriſtianos poſſunt extendi. Dixerat Dominus magnum præmium conſequuturos eſſe illos, qui omnia ſua propter eum reliquerunt. Et addidit deinde: *Multi erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi*, id eſt multi, qui in hoc mundo primi videntur, ut Judæi fuerunt, quibus ſpecialiter Meſſias promiſſus eſt, & etiam ut ſunt multi ex vocatis Chriſtianis, qui dignitate, poteſtate, ac honore præcellunt, *erunt noviſſimi*, quia à cœleſti beatitudinis præmio excludentur, tanquam ſi dicat Chriſtus Dominus; non miremini primos fore noviſſimos, & noviſſimos primos, cùm multi ſint vocati, pauci verò electi; proindéque cæteri omnes damnandi, quod magis mirandum, ac horrendum eſt. Hic Arabicus vertit: *Quam multi ſunt vocati, pauci verò electi!* Ac ſi verba eſſent dicta quaſi per modum exclamantis, admirantis, ac miſerentis multitudinem vocatorum, paucitatem verò electorum. 118. *Explicatur cauſalis in textu.*

Arabic.

QUÆSTIO XVIII.

Quare electi dicuntur pauci, cùm de illis teſtetur Angelus in Apocalypſi eſſe turbam magnam, quam dinumerare nemo poteſt?

Dubium excitat Carthuſ. quomodónam dicantur electi pauci, cum de eis decantetur Pſ.138. n.18. *Dinumerabo eos, & ſuper arenam maris multiplicabuntur.* Et in Apoc.7. n.9. ait Joannes: *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat?* Reſpondet ipſe Carthuſ. quod pauci ſunt electi comparativè, ac relativè ad reprobos, vel etiam addam, dicuntur pauci relativè ad Chriſti 119.

Carthuſ. Pſal.138. Apoc.7.

voluntatem, ac deſiderium, quo vult omnes homines ſalvos fieri.

120. Apoc.20. *Prædeſtinati, pauci, reprobi multi.*

Ait Joannes, Apocal.20. n.12. *Vidi mortuos magnos, & puſillos in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ.* Dicitur, quod libri aperti ſunt, & inſuper ait, quod alius liber vitæ viſus eſt, qui condiſtinctus à libris apertis erat; ideo graves ſunt Auctores, qui tenent, quod libri aperti erant reproborum, liber autem vitæ prædeſtinatorum. Cur autem unicus eſt liber vitæ, cùm multi alii ſint libri reproborum. Ut denotetur, quàm pauci ſunt electi, quanti verò damnati; nam illi ob paucitatem in uno volumine deſcribuntur, hi verò ob multitudinem multis indigent, ut recenſeantur.

121. Commiſſo prælio inter Angelos cum iniqui excidiſſent, dicitur: *Projectus eſt draco magnus, ſerpens antiquus qui ſeducit univerſum orbem,* Apoc.12. n.9. Quomodo dicitur, *ſeducit univerſum orbem?* Hoc enim ſimpliciter, & abſolutè non videtur verum, prædeſtinati enim fideliter ab ejus verſutiis, & fraudibus liberi evadent, & etiam ejus dolis non ſuccumbent. Multi enim ex prædeſtinatis; olim, nunc, ac etiam futuris temporibus Deo fovente, puram ac immaculatam degunt vitam abſque mortifero peccato. Quomodo ergo ipſe ſeducit univerſum orbem? Reprobi ab eo ſeducti intelliguntur, & verum eſt, quod non ſint univerſus orbis, nec ſunt omnes homines, tamen tanta eſt eorum multitudo, ut quaſi univerſus orbis reputari poſſent. Patrocinatur S. Thomas: *Quod dicitur*, ait, *quod univerſum orbem ſeducit, intelligitur quantum ad reprobos, qui ſunt major pars orbis.*

Apoc.10. *Magna eſt multitudo reproborum.* D. Thom.

122. Apoc.13. Sic etiam in hunc ſenſum dicitur Apocal.13. n.16. *Et faciet omnes puſillos, & magnos; divites, & pauperes, & liberos, & ſervos habere, characterem in dextera manu ſua, aut in frontibus ſuis.* Hoc eſt, Antichriſtus in omnibus ſectatoribus ſuis imprimet characterem, ſeu notam ſuam in fronte, vel dextera. Ad quid tamen dicitur: *Quod faciet omnes puſillos, & magnos,* &c. Nam omnes qui ſunt in mundo, ſunt puſilli, vel magni; divites, vel pauperes; liberi, vel ſervi. Cur non dicitur, quod faciet puſillos tantum? Vel quod faciet aliquos ex puſillis, vel magnis habere characterem? Ad quid omnes ponuntur, & nullus excluditur? Ut denotetur, non quod omnes ſint reprobi, ſed quod tam magna, ac innumerabilis ſit eorum multitudo, ut quaſi omnes reputari valeant. Joachimus Abbas: *In his verbis*, ait, *nihil aliud deſignari exiſtimo, quam ut damnandorum multitudinem infinitam eſſe ſciamus, ex omni conditione, & ætate, & antiquitate tam maxima, ut nequaquam valeat æſtimari.*

Reprobi veluti innumerabiles. Joachim.

Tertius annus.

123. Prædicationis Chriſti hîc finitur; paulo poſt hanc parabolam operariorum Chriſtus à morte ſuſcitavit Lazarum, quæ ſuſcitatio facta eſt ad initium Martii, in quo ipſe Dominus die 25. crucifixus eſt, & ideo cætera omnia, quæ Evangeliſtæ narrant, in illo Martio contigerunt. In quo inchoatus eſt quartus prædicationis vitæ Chriſti annus, & per unum tantum ferè menſem duravit uſque ad ejus mortem, ut obſervant Janſenius, Barradas, Cornelius à Lapide, Lucas Burgenſ. in Chronotaſi.

CAPUT XXXV.

Suſcitatur Lazarus.

*Joan.*10. n.1. Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania de Caſtello Mariæ, & Marthæ ſororis ejus.

*Num.*2. (Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: cujus frater Lazarus infirmabatur.)

*Num.*3. Miſerunt ergo ſorores ejus ad eum dicentes: Domine ecce quem amas, infirmatur.

VERSIONES.

*Arabicus, n.*1. Erat autem quidam infirmus.

Syriacus. Erat autem quidam, qui morbo detinebatur Loozar ex Bethanio (domo afflictionis) pago, frater Mariæ, & Marthæ.

Vatablus. Ægrotabat autem quidam nomine Lazarus.

*Syriacus, n.*2. Porro iſta Maria ea erat, quæ unxit aromate pedes ipſius Jeſchua, & abſterſit capillis ſuis: erat autem frater iſtius Loozar, qui morbo laborabat.

*Syriacus, n.*3. Miſerunt autem ambæ ſorores ejus ad Jeſchua, & dicunt: Domine noſter, ecce is, quem tu diligis, valetudine laborat.

EXPOSITIO I.

Incipit Evangeliſtà narrare Lazarum quatriduanum mortuum in vitam revocatum. 1.
Maximum Chriſti miraculum, ut docet D. Auguſtinus tract.49. in Joannem: *Inter omnia*, ait, *miracula, quæ fecit Dominus, Lazari reſurrectio præcipuè prædicatur.* Et ideo, ut notat Theodor. Mopſueſt. Joannes latè narrat hiſtoriam, ut rem quaſi natura ſua incredibilem, omnium circumſtantiarum deſcriptione credibilem reddat legentibus. Auguſt. Theodor.

Erat quidam. Deſcribitur Lazarus, à nomine, conditione, loco, ac cognatione: à nomine *Lazarus*, vir nobilis, & dives, aliúſque diverſus à Lazaro mendico, & ulceroſo jacente ad januam epulonis. Et dicitur *quidam*; quia cum eſſet dives & nobilis, juſtus & ſanctus erat, & bene ex eventu rei dicitur Lazarus, id eſt adjutus. A conditione 2.

Juſtus & dives, valde rarus.

languens,

Nonnius.

languens, id eſt, infirmus; nam graviter lethaliter ægrotabat, nam paulo poſt à morbo mors eſt illi illata. Unde de eo canit Nonnius: *Flagellabatur Lazarus æſtu: membrivora plaga tabefactus vicinus morti.* In extrema neceſſitate ad Deum confugitur à loco: *A Bethania.* Civis nempe Bethaniæ, quæ erat vicus quidam ad radicem montis Oliveti diſtans à Jeruſalem, ut ait Evangeliſta infra n. 18. ſtadiis quindecim, hoc eſt, dimidia leuca de Caſtello. Lyran. Carthuſian. Ex Græco tamen nomine manifeſtum eſt, Caſtellum non ſignificare arcem, ſed vicum, ſeu pagum, id eſt, de pago Mariæ, & Marthæ. An verò locum illum tenuerint ſub ſua poteſtate? Rem incertam dicunt Salmeiron, & Toletus. Affirmant tamen Cajet. & Titelman. At communis eſt ſententia Leontii, Janſenii, Meldon. quod non fuerint dominæ ejus loci, ſed tantum perſonæ incolæ, nobiles, ac honorificæ ejuſdem; ſicut etiam Joan. cap. 1. n. 44. Bethſaida appellatur civitas Petri & Andreæ, quia ipſius erant habitatores, non vero domini. A cognatione denotatur Lazarus: *Mariæ, & Marthæ ſororis ejus.* Deſcribit Evangeliſta Lazarum per ſorores; quarum fama valde celebris erat in Eccleſia. Theophylactus: *Ita claræ, & admirabiles fuerunt ſorore*, ait, *ut Lazarus ipſe notior factus ſit per eas.* De quibus multa dixi tom 3. cap. 15. & 16. Nota quod ait Evangeliſta: *Marthæ ſororis ejus*, non ſororum, quia ſic eas diligebat, ac ſi una tantum eſſet, & non plures.

Lyran. Carthuſ. — Salmeiron. Tolet. Cajetan. Titelman. Leontius. — Joan. 1. — Theoph.

3. *Maria autem erat, quæ unxit Dominum.* Mariam autem hanc unam, & eandem eſſe ſororem Lazari, & Marthæ, quæ bis, vel ter Dominum unxit, communis eſt ſententia, ut latè probavi tom. 3. cap. 15. quæſt. 2. Cum autem duplex fuerit unctio Domino exhibita, una pœnitentiæ cauſa, Luc. 7. n. 38. Altera reſpectu ſepulturæ paulo poſt hæc facta, de qua infra Joan. 12. n. 3. Multi Recentiores, ut Barradas, Lucas Burg. Cornel. à Lapide, volunt, quod verba Evangeliſtæ ad utramque unctionem referantur, mihi tamen eſt probabilius cum Toleto, quod Evangeliſta reſpicit narratum à D. Luca, quia quando hæc hiſtoria Lazari accidit; jam facta fuerat. Et Evangeliſta adnotat actionem, per quam mulier valde nota erat in Eccleſia. Deinde tam in noſtro textu Latino, quam Græco eſt in præterito, & actionem jam factam innuit *Unxit, exterſit.* Deinde additur in textu: *Exterſit capillis ſuis.* Maximè ponderandum, quod Marthæ nomen nudè ponitur, abſque nota quod Dominum receperit hoſpitio. De Maria verò tot ad ejus laudes referuntur; quia, ut inquiunt D. Auguſt. D. Thom. D. Bonavent. inter fideles multæ erant mulieres nomine Mariæ; Evangeliſta autem hanc deſcribit ex ſingulari actione ungendi Jeſum, quia valde nota facta eſt in tota Eccleſia: De Marthæ autem miniſterio nihil dixit, innuens, quod ea, quæ ad victum ſpectant, minus facienda ſunt; & quod celebrior, ac glorioſior facta eſt Magdalena ſua pœnitentia, quam per unctionem indicavit, quàm Martha hoſpitii obſequio, Euthym. *Exterſit pedes ejus*, ſic ait: *Nam hujuſmodi opus Mariam notam, ac celebrem effecerat.*

Luc. 7. — Joan. 12. — Barradas. Luc. Burg. Cornel. — Tolet. — Auguſt. D. Thom. Bonavent. — *Nobilior Magdalena pœnitentiâ, quàm Martha obſequio.*

4. *Miſerunt ergo.* Particula, *ergo*, cauſam indicat, cur miſerint, quia frater ejus graviter, ac periculosè ægrotabat. Et jam humanis remediis nihil profecerat. *Miſerunt*, non iverunt, ut notant D. Chryſoſt. Euthym. ob fiduciam, & familiaritatem, quam cum Chriſto habebant, & ne infirmum ſuum extremè laborantem deſererent; & etiam ob modeſtiam muliebrem ne extra domum ſuam incederent. Magdalena ut medelam ſuis peccatis impetraret, egreſſa à ſua domo introivit domum convivii, Luc 7. n. 37. Nunc verò pro ſalute fratris non exivit, plus curandum eſt enim de ſalute animæ, quàm corporis. Vide *Salus*, in Indice. *Domine*, honoris causâ dicitur, *Ecce* rem grandem, ac triſtem denotat. *Quem amas, infirmatur.* Nomen Lazari tacetur, ſuperfluum ſanè illud erat apponere. Chriſtus enim ſemper nomen amici ſui Lazari præ oculis habebat. *Quem amas infirmatur.* D. Cyrill. Leontius, Theophyl. per admirationem legunt, ac ſi diceretur, quomodo fieri potuit, ut quem tu amas, infirmaretur? Veriſimilius tamen videtur verba non continere admirationem, ſed tacitam expoſtulationem, de quo quæſt. 2.

Chryſoſt. Euthym. — Luc. 7. *Plus curandum de ſalute animæ quam corporis.* — Cyrill. Leontius. Theoph.

Quæstio I.

Quare Lazarus in Bethania infirmatur?

5. Locus notatur, in quo Lazarus infirmatur, qui erat Bethania, quæ erat vicus ad radices montis Oliveti, ut jam in expoſitione dixi: Myſticè Bethania primò; Hebraicè idem eſt, ut vertit Syriacus, ac domus afflictionis, in illaque Lazarus morbo, ac morte; ſororeſque ejus affligebantur. Secundò. D. Bernardus ſerm. ad milites cap. 13. interpretatur Bethania idem, ac domus obedientiæ, quia nec vita contemplativa, nec activa, nec pœnitentia in Magdalena, Martha, ac Lazaro ſignificatæ: *Extra Bethaniam accepta eſſe poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, ut vitam ipſam perdere maluerit factus obediens Patri uſque ad mortem.* Tertiò. Pagn. ait, quod Bethania idem eſt, ac domus reſponſionis vel exauditionis Domini, nam Chriſtus Mariam, & Martham exorantes pro fratris ſalute ibi exaudivit. Radix Hebraica nominis Bethaniæ ſignificat affligi, obedire, reſpondere, & exaudire.

Interpretatio nominis Bethania. Syriacus. Bernard. — Pagnin. — Hebræus.

6. Ad quæſtionem. Reſpondet primò Albertus Magn. *Dum Dominus*, ait, *juxta Jordanem maneret abſens à Lazaro, cujus abſentia cauſa eſt infirmitatis.* In hac occaſione præſenti, quando Lazari morbus contigit, Jeſus baptizans degebat apud Jordanem, ut patet Joan. 10. n. 40. ſic dixerunt ſorores: *Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.* Cauſa ergo ægritudinis Lazari eſt abſentia Domini. Ipſa abſentia extitit tantorum malorum origo; languor autem erat fortiſſimus & vehementiſſimus mortem inferens, quia, ut ait Simon Caſſianus lib. 5. cap. 15. hic denotatur languor, ſeu infirmitas animæ, quæ ex Domini abſentia ad interitum tendit.

Alb. Magn. *Chriſti abſentia infirmitatis origo.* — Joan. 10. — Caſſian.

7. Secundò. Cardinalis Hugo moraliter hunc locum exponens, cùm advertat Lazarum morbo vexatum, & adhuc ſic languentem à Chriſto diligi, aſtruit in hoc languente incipientes denotari, & bene ſtatus incipientium, priſtinis nuper vitiorum pulſibus, ac aliquorum deriſionibus impugnatus, languens inducitur, qui ad Dominum confugit, ab ipſo fratribus adjuvetur, ne ſuccumbat, ac pereat.

Hugo.

Tertiò. D. Chryſoſt. homil. 61. *Multi*, ait, *cum aliquem bonum, & Deo acceptum, mali aliquid, ut morbum, aut paupertatem, aut hujuſmodi aliud quiddam*

S. Chryſoſt.

Deus dat labores, ut juſti exerceantur. *quiddam perpeti vident, perturbantur, ſane ignari hoc maximè Dei amicis contingere.* In cujus rei confirmatione, quod Evangeliſtæ non ſolent ordinariè loquendo exprimere nomen illius, cui Chriſtus Dominus beneficium ſanitatis præſtitit, ut videre eſt in manu arida, paralytico in piſcina, cæco à nativitate, filio viduæ, decem leproſis, ac aliis paſſim, & tamen hic in præſenti non ſolum Lazari exprimitur, ſed etiam nomen ſororum Mariæ, & Marthæ. Quod omnes Dominus maximè diligebat, apudque illos frequenter hoſpitabatur & tamen in eis tanta tribulatio, ac moleſtia permittitur, ut Lazarus morbo, ac morte afficiatur, quo maximè ejus ſorores affliguntur: ut ſcias labores, infirmitates, ac oppreſſiones à Deo juſtis permitti; ut ipſi magis exerceantur in omni bono, & à labe, ac coinquinamento peccati maximè purificentur.

9. Ait Deus Adamo: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Et Evæ: *Multiplicabo ærumnas tuas, in dolore paries filios,* Geneſ. 3. n. 16. Has pœnas Deus impoſuit homini propter peccatum. Quare ergo poſt remiſſionem peccatorum hic labor, & afflictis permanet? Reſpondet D. Auguſt. lib. 2. contra Pelag. c. 33. *Reſpondemus,* ait, *ante remiſſionem eſſe illa ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem certamina exercitationéſque juſtorum.* In cujus rei confirmationem, ait D. Bernard. ſerm. 8. *Magna nempe, & mirabilis, & omni acceptione digna eſt miſericordia Dei, quæ per malos quandoque contra juſtos duras, & graves infamias ſuſcitare permittit, ut per aquam infami vinum nimis glorioſi nominis temperetur) ne juſti mens inquirat mundialem ebrietatem, unde devitare habeat à vero lumine veritatis.*

Gen. 3.

Auguſt.

Bernard.

10. Ait Deus ad populum ſuum: *Ecce coxi te, ſed non quaſi argentum, elegi te in camino paupertatis.* Ex Hebræo legitur: *Ecce fudi te, & non in argentum, elegi te in camino humilitatis,* Iſai. 48. n. 10. Alluditur ad opus artificis argentarii, quod igne perficitur; cum enim ſtatua quædam ænea, vel argentea rudis, ac deformis eſt, ab artifice immittitur in fornacem, ut poteſtate ignis negotiante liquefiat, ut exinde effigies pulchrior, ac elegantior efformetur. Sic ait Deus ad ſuum populum dilectum: *Ecce fudi te, elegi in camino.* Nam cum populus in proſperitate haberet imaginem deformem peccati, in fornacem captivitatis illum projecit Deus, ut tribulationibus cor ſuum liqueſceret, ut in novam, ac venuſtiorem formam ex fuſorio renaſceretur; quapropter in camino paupertatis, ac humilitatis ex captivitate eligitur, ac probatur populus fidelis. Et ſicut conflatorium eſt quædam vulva novæ, & elegantis ſtatuæ, ſic captivitas, ac ignis miſeriarum eſt venter normæ virtutis. Oleaſter: *Profudi, potes legere, purgavi te, & purgare magis quadrare videtur. Eſt autem ſenſus. Ecce tribulationibus purgavi te, ſed non ſicut argentum, quod magno eget igne, ut purificetur; & in camino humilitatis, id eſt, in tribulatione deducente ad maximam humilitatem, & dejectionem, elegi te, ac ſi dicat: poſtquam te ab omni ſcorio purgavi, & ad maximam deduxi munditiam, & pulchritudinem.*

Iſai. 48.
Hebræus.

In fornace laborum purificatur anima.

Oleaſt.

11. Cùm populus eſſet detentus in captivitate Babylonica, pro ejus libertate rogabat Daniel. Cui ait Gabriel: *Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, ut te affligere in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & uno diebus,* Dan. 10. n. 12. Valde mirum, quod verba Prophetæ dicantur exaudita, pro libertate nempe totius populi, & tamen princeps regni Perſarum, id eſt, Angelus cuſtos Perſici Imperii reſtitit, quod non facilem facit quæſtionem, quoniam jure hæc lis ſuborta ſit? Quomodo Angelus in contraria ſtudia tenderet: nec credendum eſt Angelicam virtutem pro re indecente, ac verita pugnaſſe. Si Gabrielis inſtantia conſentanea erat, quomodo oppoſitum accurabat Perſarum Angelus? Et ſi hic recte ſupplicabat, quo fundamento diſſentiebat Gabriel? Hujuſmodi concertatio non erat armis, ſed rationibus. Nam Gabriel conabatur captivitatem populi Iſraëlitici finiendam, ob diuturnam calamitatem, Prophetæ orationem exauditam, ejuſque libertatem ſub Cyro Rege ex ore Dei prædictam ad Iſai. 44. n. 28. & 45. n. 1. At Angelus Perſarum nitebatur captivitatem provehendam eſſe; nam ex Hebræorum colloquiis quamplurimi Ethnici convertebantur. Deinde captivitas maximè erat utilis populo fideli; nam illius laboribus, ac moleſtiis rubigines peccatorum decoxerat, in virtutibuſque non ſolum conſervabatur, ſed etiam multum creſcebat; ac ſoluta captivitate ſolio dejicis indulgens frequenter in graviſſima crimina prolabitur. Quamvis ergo calamitas diuturna, oratio Prophetæ exaudita Dei verbum datum in Iſaia; Deus tamen, qui omnia ſimpliciſſimo intuitu pervadit, ac quid agendum ſit optimè percallet; ut tamen pro noſtra eruditione oſtenderet quantam vim haberent argumenta Angeli Perſarum, quantumque captivitas, ac labor ad virtutem proficit, per tot dierum ſpatium cauſam dirimere diſſimulavit. Et ut humano modo loquar habuit ſe quodammodo inſtar Judicis, qui in difficillima cauſa, ubi jura parili lancea videntur ſtare, in dicenda ſententia multum immoratur, ut ex tali mora deprehendatur, quantam utilitatem nobis labores pariunt. Perbellè rem expendit D. Chryſoſt. apud Photium: *Dubitaverit aliquis,* ait, *ſi Gabriel à Deo miſſus eſt, ut populum Iſraël è captivitate educeret, quomodo ei Perſarum princeps reſtiterit? Ea quæſtio ſic ſolvi poteſt. Reſtitit ergo non pugnando, ſed juſta dicendo Qua reditus, inquit, feſtinatio? Propriam habitare patriam Iſraël, rebus ſecundis ſæpius ad idololatriam converſus eſt. Nunc autem piè vivit regionem alienam inhabitans.*

Dan. 10.

Iſai. 44.

Ex labore virtutis profectus, ex proſperitate illius defectus probatur.

Chryſoſt.

Quæstio II.

Quare tam brevi oratione, Ecce quem amas, infirmatur, *Lazari ſalus deprecatur à ſororibus?*

Cum gravi, ac lethifero morbo Lazarus teneretur; ſorores ad Chriſtum Omnipotentem Dominum, ac Medicum confugiunt, & quamvis certa fide crederent, ei utpote vero Deo omnia eſſe aperta, ac manifeſta, tamen exorantes mittunt ad eum; ſciebant enim, quod ipſe noſtris precibus, ac orationibus vult exorari, ac rogari, ut ſua dona concedat. Earum expoſtulatio: *Ecce quem amas infirmatur,* in præſenti eſt expendenda; oratio ſanè brevis, plena fide, ſpe, charitate, prudentia, ac moleſtia. 12.

Oratio

13. *Multiplex rogatio denegare facit aliquando.* Oratio brevis. Dicitur tantum: *Ecce quem amas, infirmatur.* Sorores Lazari cum Chriſto Deo quaſi cum puro homine agebant, ut in confeſſo eſt apud Interpretes. Cur ergo non aliquas allegant rationes, quæ Chriſtum ad languenti ſanitatem præſtandam permoverent? Cur non dicunt: Ecce Lazarus tibi charus, & amicus, qui te, ſæpe hoſpitio recepit, ægrotat; nihil horum dicunt: Sciebant enim, quod aliquando ſupplicationis prolixitas voluntatem largitoris hebetat, illiuſque beneficium ingenuum devenuſtat.

Felix Tic. Felix Ticinus lib.1. epiſt.22. ad Opilonem: *Ad morem tamen, ait, ſcriptionis Epiſtolæ me reduco, ne addat prolixitas ingeſta faſtidium, & denegari paginas* (id eſt, quidquid paginis poſtulatur) *faciat magis allegatio, quæ popoſcit.* Qui cum prolixitate rogat, de liberalitate dubitat, & ideo diuturnis precibus negotiari intendit, qui autem breviter rogat, confidit in magnificentia dantis. Ait Chriſtus diſcipulis ſuis: *Orantes autem nolite multum loqui, ſicut Ethnici,* Matth 6. num.6.7. Vide tom.2. & vide in hoc tomo ſupra cap.4. num 22.23.24. & 25. (Matth 6.)

14. Cyrill. Leont. Theoph. Rupert. Bonav. Secundò. Plena fuit oratio fide; nam, ut notarunt D. Cyrillus in catena, Leontius, Theophyl. Rupert. D. Bonavent. Credunt enim Chriſtum abſentem poſſe ægrotum ſanare, ac mortem ejus impedire, ideo non rogant, ut veniat, ac feſtinet. Ut Regulus dicebat: *Domine deſcende, priuſquam moriatur filius meus,* Joan.4. n.49. Tertiò fuit & plena ſpe. Quia ideo ad eum mittunt, quia ab eo ſperant ſalutem, in eóque maxime confidunt. Quartò, plena charitate: nam cum hæ ſanctæ duæ ſorores intimo corde Chriſtum diligerent, inde rapiebantur ut in verbis nihil proferrent, ac dicerent, niſi ipſius Domini amorem. (Joan.4.)

15. *Poſtulant & modum non aſſignant.* Quintò. Prudentia. *Quem amas infirmatur.* Solum in ſua oratione neceſſitatem exponunt, ac ſi ipſa oratio à neceſſitate haberet ſuffragium; nec dicunt Domine ſana, impera febri, benedictionem impende, ſed tantum neceſſitatem repræſentant, fecit Beatiſſ. Virgo in nuptiis, dicens Filio: *Vinum non habent,* Joan.2. n.3. Modum verò ſubveniendi Divinæ Providentiæ committunt. Carthuſ. *Ita & non facere par eſt,* ait, *cum à ſuperioribus aliquid poſtulamus, videlicet ut modum exaudiendi committamus bonitati, atque diſcretioni eorum.* E contra verò ſunt aliqui adeo arrogantes, ut non ſolum velint, ut eis beneficia impendantur, ſed etiam modum, ac formam volunt præſcribere. Vide ſupra cap. n.32. (Joan.2. Carthuſ.)

16 *Recordatur non obſequii exhibiti ſed beneficii accepti.* Sextò. Modeſtia petitionis. Non dicunt, Ecce qui te amat, infirmatur, ſed quem tu amas; cum potius videbatur dicendum, qui te amat, ut ex amore Lazari erga Dominum ipſe induceretur ad beneficium præſtandum; dicunt tamen, quem tu amas; tum ut ex ipſo beneficio amoris conceſſo Dominus moveatur ad aliud ſanitatis beneficium exhibendum, tum etiam, quod Lazarus Chriſtum amaret, obſequium erat ex affectu Lazari erga Chriſtum; at vero, quod ipſe Dominus Lazarum diligeret, eximium erat beneficium, ideo non dicunt. Qui te amat, ſed quem tu amas, recordabantur ſanctæ fœminæ non obſequii exhibiti, ſed doni accepti. Vide ſuprà cap.5. q.12.n.103.104. & 105.

17. Auguſt. Quæ omnia completus eſt D. Auguſt. tract.49. in Joan. *Non dixerunt,* ait, *veni: amanti enim tantummodo nuntiandum fuit. Non auſæ ſunt dicere, veni: & ſana: non auſæ ſunt dicere, ibi jube & hic fiet; cur enim non & iſtæ, ſi fides illius Centurionis, inde laudatur? Ait enim, Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſannabitur puer meus. Nihil locutæ iſtæ, ſed tantummodo; Domine, ecce quem amas, infirmatur, ſufficit ut noveris, non enim amas & deſeris.* Idem fere Beda, D. Bonavent. & alii. *Non dixerunt, veni,* multum confiſæ de Domini amore: *Amanti enim tantummodo nuntiandum fuit.* Amans non indiget precibus, ſed ſatis eſt, ut cognoſcat dilecti neceſſitatem, ac voluntatem; nam voluntas dilecti erga diligentem vim mandati obtinet. Morituro Jacob cum eum ſepelire vellet Joſeph in terra Chanaan ait familiæ Pharaonis; *Pater meus adjuravit me dicens: En morior, in ſepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaan, ſepelies me* Gen.50. n.5. Nunquam legitur, quod Jacob foderit ſepulchrum, nunquamque quod hæc verba dixiſſet Joſeph. Quomodo ergo ab illo affirmatur: Sententia eſt Vatabl. Pereiræ, Cornelii, & aliorum, quod Jacob in illa magna ſpelunca Abrahæ ſibi foderit, ac præparaverit peculiare ſepulchrum. Cum ergo Joſeph intimè diligeret ſuum parentem Jacob, quamvis de hoc non haberet particulare præceptum, Ipſa tamen voluntas dilecti parentis inſinuata, ac agnita vim mandati, ac juramenti obtinet. D. Auguſtin. in quæſtio lib. ſuper Gen. q.170. expendens præcitata verba Joſeph *Quæri poteſt,* ait, *quomodo verum ſit, cum hæc verba patris ejus quando de ſua ſepultura mandavit, non legantur. Sed ad ſententiam verba referre debemus: voluntati enim enuntiandæ, & in notitiam perferendæ oportet verba ſervire.*

(Beda, Bonav. — Gen 50. — Vatabl. Pereira. Cornel. — *Voluntas dilecti inſinuata vim mandati habet.* — Auguſt.)

Sufficit ut noveris. Non enim fieri poteſt, ut amans videat ſuum dilectum in neceſſitatibus, quin ſubveniat; præcipuè cum ipſa pietas eſſet innata, ac congenita Chriſto. Hildebert. orat.16. *Dixerunt quem amas, infirmatur. Sufficit ut noveris cui innata eſt, non ſuggeſta voluntas largiendi.* Ideoque mittunt ad Chriſtum annuntiantes ſuæ fratris languorem: *ſufficit ut noveris.* Ut amorem, ac benevolentiam, quam affectu interno erga Lazarum tenebat, operibus oſtenderet, ac declararet, exhibitio operis argumentum eſt amoris. 18.

(Hildeb. *Exhibitio operis argumentum amoris.*)

Ait Regius Vates: *Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum,* Pſal.28.n.1. Maximè exhortatur, ut filii arietum Deo offerantur. Nonne ipſius ſunt omnes feræ ſylvarum, omnes beſtiæ, pecora campi? Ad quid Deo arietum greges, vel tantorum armenta? Deinde non abſolutè omnes convocantur, ut Domino afferant, ſed tantum filii Dei. *Afferte Domino Filii Dei.* Ad quid hæc? Ut nempe illi qui amore, ac affectu interno ut filii ſunt Deo uniti, ipſum amorem, ac affectum internum erga ipſum operibus, ac donis oblatis declarent, & manifeſtent. *Filios arietum,* ait, meliores nempe ex grege intelligens, ut ex ipſa excellentia oblationis, excellentia interni amoris demonſtretur. D. Chryſolog ſerm.10. ad prædict. Pſal. *Videtis, ait, quia cœleſtis Pater ſentit amorem donis, dantis affectum, probat muneribus charitatem. Et revera, fratres filium ſe neſcit, qui authorem vitæ ſuæ non obſequiis placat, non devincit cultu, muneribus non honorat.* Charitas probatur muneribus, & filium ſe neſcit, qui parentem muneribus non honorat. 19.

(Pſal.28. — *Charitas probatur muneribus.* — Chryſol.)

Benedicens ſenex Iſaac filio ſuo Jacob, ait: *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini,* Gen.27. n.28. Poſtea verò ſuperveniens Eſaü cum multa lacrymarum 20. (Gen.27.)

copia

copia benedictionem impetraſſet, eam his verbis conceſſit Iſaac. *In pinguedine terræ, & in rore cœli deſuper enim benedictio tua*, ibid. n. 36. In utraque benedictione cœli benignitas, ac pinguedo terræ promittitur, cum hac tamen differentia. Jacob dicitur, quod accipiet à Deo: *Det tibi Deus de rore cœli.* Non ſic verò dicitur Eſaü. Sed nomen Dei tacetur; ait enim *In pinguedine terræ*, &c. Cur etiam in benedictione Eſaü nomen Dei non apponitur. Ipſe valde dives futurus erat, ac proinde ex Dei dono; qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos; quam ob cauſam nomen Dei tacetur in Eſaü? Omnia, quæ Eſaü habuit, à nullo alio, niſi à Deo emanarunt; Deus autem per Prophetam Eſaü à ſe odio habitum declaraverat:

Malach. 1. *Nonne frater erat Eſaü Jacob? Eſaü autem odio habui*, Malach. 1. n. 2. Amor beneficiis oſtenditur, ne ergo Eſaü ex muneribus reputaretur dilectus, & ne Deus videretur ſibi contrarius, cum eum à ſe

Cur conferuntur dona, dilectus reputatur. dilectum donis declarat, quem verbis Prophetæ odio habitum pronuntiaturus erat, ideo Deus profunda, ac alta ſapientia, ſic dirigit calamum ſui canonici Scriptoris, ut in Eſaü nomen ejus ſubtrahatur, & apertè non ſcribatur. *Det tibi Deus de rore cœli.* Ne de prophetalis vaticinii veritate, quis unquam audeat dubitare.

Joan. 11. n. 4. Audiens autem Jeſus dixit eis: infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

Num. 5. Diligebat autem Jeſus Martham, & ſororem ejus Mariam, & Lazarum.

Num. 6. Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem manſit in eodem loco duobus diebus.

Num. 7. Et deinde poſt hæc dixit diſcipulis ſuis: Eamus in Judæam iterum.

VERSIONES.

Syriacus, n. 9. Iſte morbus lethalis non eſt, ſed pro gloria Dei: ut glorificetur Filius Dei propter eum.

Arabicus. Cum audiſſet autem Jeſus dixit ei: infirmitas hæc non eſt mortis.

D. Hilarius, lib. 9. Infirmitas hæc non eſt uſque ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut honorificetur Filius Dei.

D. Ambroſ. lib. 4. de Fide, cap. 6. Hæc infirmitas non eſt ad mortem, ſed pro claritate Dei, ut clarificetur filius ejus per eam.

Arabicus, n. 6. Cum audiſſet, quia infirmus eſſet, tunc quidem manſit in loco, in quo erat.

Vatablus. Ut audivit eum ægrotare, tum quidem temporis mãſit in eodem loco duobus diebus.

Pagnin. n. 7. Poſt hoc dixit diſcipulis ſuis.

EXPOSITIO II.

Audiens autem Jeſus. Verba nuntiorum relata ex parte Marthæ, & Mariæ: *dixit* 21.
eis, hoc nempe eis remittit nuntium, ſeu reſponſum ut notarunt D. Chryſoſtom. Euthym. Chryſoſt.
Theophylact. *Infirmitas hæc non eſt ad mortem.* Euthym. Theoph.
Duo eis dixit ad magnam conſolationem, ut notat Albertus Magnus. Alb. Magn.
Primum quod infirmus liberandus eſſet ab infirmitate; ſecundum, quod ex tali liberatione magna gloria Filii Dei manifeſtabitur. Deinde cum ait: *Infirmitas non eſt ad mortem:* ſignificat nihil ſibi ignotum eſſe nuntiatum, ſiquidem optimè eſſe agnoſcebat morbum, ejuſque conditionem. *Non eſt ad mortem.* Teſte Ruperto, ſic aliqui explicant. Rupert.
Mors Lazari, non eſt mihi mors, ſed ſomnus, moxque illum excitabo tanquam è ſomno; communis tamen interpretatio eſt D. Auguſt. D. Chryſoſtom. Euthym. Albert. Magn. S. Thom. D. Bonavent. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent.
Non eſt ad mortem. Non enim morietur Lazarus ex hac infirmitate, ſicut ſolent alii homines ægritudinibus mori, ut citò tamen revocatus eſſet ad vitam.

Sed pro gloria Dei, ad amplificandam, & publi- 22.
candam Dei gloriam; omnia ſua ad Dei gloriam referebat, & quamvis, ut inquiunt D. Thomas, D. Thom.
& D. Bonavent. ad hoc non ordinabatur morbus Bonav.
ex intentione cauſæ naturalis, ordinabatur tamen ex intentione divinæ providentiæ, quæ ſæpe effectus cauſarum inferiorum ad ſuperiores refert fines, prout ei placet; *ut glorificetur Filius Dei*, ſeu ut legit Hilar. *ut honorificetur*, celebretur, ac credatur Filius Dei æqualis Patri, *per eam*, ſcilicet infirmitatem, ac illius ſanitatem & hic genuinus ſenſus, nam multi videntes Lazarum ſuſcitatum crediderunt Chriſtum eſſe verum Meſſiam, ac filium Dei, ut n. 45. dicitur: Hilar.
Multi ergo ex Judæis qui viderant, quæ fecit Jeſus, crediderunt in eum: Ex quo præclarè D. Auguſt. Auguſt.
Talis glorificatio non ipſum auxit, ſed nobis profuit. Noſtrumque proventum, ſuam glorificationem dicit. *Chriſtus noſtram utilitatem ſuam dicit glorificationem.*
Aliter Andreas Cretenſ. relatus in Catena, pro gloria Dei intelligit crucem, & mortem Chriſti, quam invidi Judæi ob ſuſcitatum Lazarum ſunt machinati, & hæc maximè Chriſtum glorificavit: tamen prima ſententia magis cohæret literæ; ſecunda valde apta ad mores, nam principis gloria, ac glorificatio ſubditorum ſublevata miſeria. Vide multa in Indice verbo *Prælatus.* And. Cret.

Diligebat Jeſus Martham. Licet Dominus om- 23.
nes familias diligeret, inſigniter tamen dicitur, quod hanc diligebat, ob egregias virtutes harum ſororum, & Lazari, & maximè, quia hoſpitales erant, ac inter ſe valde concordes, ac uni. Indagandum tamen; cur de hoc amore Evangeliſta hic facit expreſſam mentionem? Ut tanto teſtimonio de amore Chriſti illa familia nobilitaretur, & ut Evangeliſta confirmaret ſororum verba: *Ecce quem amas, infirmatur.* Deinde ut docent Cajetan. Toletus, Maldonat, ut fieret manifeſtum, Cajetan. Tolet. Maldon.
quod

quod ſi Chriſtus retardavit duobus diebus ire ad ſanandum Lazarum, non fuiſſe ex defectu amoris, ſed ex myſterio, ut majus, ac illuſtrius miraculum fieret. *Et ſororem ejus Mariam.* Martha hic prius ponitur, quàm Maria: *Quia*, ait, Salmeiron tom. 6. tract. 43. *Chriſtus hic potius agebat vitam activam, quam contemplativam.* Dico tamen. Maria enim præponitur Marthæ: *Quidam languens de Caſtello Mariæ, & Marthæ.* Hic Maria ſecundo ſcribitur loco, nec enim ſemper unus debet occupare primam ſedem, ſed etiam aliquando aliis eſt deferenda, aliiſque communicanda; viciſſimque primus locus diſtribuatur modò per Mariam, modò per Martham.

Salmeiron. *Semper unus non teneat primam ſedem.*

24. *Ut ergo audivit.* Et nuntio miſſo à ſororibus Lazari. *Tunc* remiſſo nuntio, cum reſponſione data, quod infirmitas non eſſet ad mortem. *Tunc quidem* poſtquam ſororum dimiſit nuntios, *manſit in eodem loco*, addit Arabicus, in quo erat, trans Jordanem ſcilicet, id eſt, in Bethabara, tum ut hominum multitudini ad ſe confluenti ſatisfaceret, demonſtrans ſe verum eſſe Meſſiam, quod illuſtri miraculo voluit confirmare, ſuſcitato Lazaro, non in domo, ſed in ſepulchro. *Duobus diebus*, poſt acceptum nuntium, nam Lazarus mortuus eſt, eo die, quo nuntii venerunt, poſtea manſit Jeſus biduum, deinde altero die, qui quartus erat à morte Lazari, acceſſit, cúmque ſuſcitavit.

Arabic.

25. *Deinde poſthæc*, ſcilicet ſpatium duorum dierum, *dixit Jeſus diſcipulis ſuis.* Ipſe plus vult concedere, quàm precibus expoſtulabatur, dum perſonaliter vult concedere, ſorores viſitare, ac præſentia ſua recreare. *Eamus in Judæam.* In regionem Tribuum Juda, & Benjamin. Stricte hic ſumitur Judâ, nam ab ea diſceſſit Christus in feſto Encæniorum, in quo Judæi Chriſtum voluerunt lapidare: agebatur illud feſtum die 25. Menſis Caſleu, qui noſtro Novembri reſpondet; tunc abiit trans Jordanem Joan. 10. num. 40. in regionem tribus Joſeph, ditionis Herodis, & permanſit ibi ad hoc uſque tempus, initium nempe Martii. Advertendum tamen eſt; quod non alibi monuit Dominus diſcipulos ſuos de profectione in aliquod oppidum, vel Provinciam, ut modo facit in præſenti; erat enim eis Judæa regio dura, ac periculorum plena, ideo de itinere voluit præmonere diſcipulos, ne ſi ſubito ſe viderent in periculo conſtitutos, animo caderent, ac nimis affligerentur, ideo hæc dixit, ut præviſo periculo minus perturbarentur. D. Chryſoſt. hom. 61. *Quid tandem*, ait, *præter ſolitum hoc prædixit Jeſus? Valdè timebant ideo prius admonet, ne repentino diſceſſu perturbarentur.* Idem docent Euthym. Theophil. D. Baſil. Seleucus orat. 40. *Eamus in Jeruſalem*, ut bonus amicus ob ſalutem amici propria pericula contemnit, & ut bonus Superior ſua commoda ſubditorum utilitati poſtponit.

Chriſtus plus dat, quam ab eo petimus

Joan. 10.

Pericula præviſa tolerabiliora.

Chryſoſt. *Pro amico pericula contemnenda.* Euthym. Theoph. Baſil. Sel.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus Dominus per nuntium remittit ſororibus, quod infirmitas non ſit ad mortem, cum mortuo Lazaro maximè turbari poſſent?

26. Per nuntium miſit Dominus reſponſum ſororibus, quod infirmitas fratris ſui non eſſet lethalis, atque ad mortem, cum autem nuntius abierit, ac domum Marthæ, & Mariæ intraverit, invenit tunc Lazarum mortuum recenter, ipſo nempe die, ac ſorores eum lugentes, ut communiter notant Lucas Burgenſ. verſ. 6. & alii Interpretes, ex quo ſanè Chriſti verbo audito valdè conſequens erat, ut ſanctæ illæ duæ ſorores multum turbarentur, quod infirmitas illius non eſſet ad mortem, quem mortuum, & ſepultum videbant; imò ex Judæis multi, qui aderant, fortè irriſerunt, quod prævidens Chriſtus contempſit: nec enim ob irriſionem, ac calumniam iniquorum, omittenda ſunt ea, quæ expediunt; & facto miraculo à Chriſto, eorum irriſio magna confuſione oppreſſa eſt. Ad quæſtionem.

Burgenſ.

Irriſio iniquorum contemnenda.

Reſpondet primò D. Chryſoſtom. homil. 61. *In quo*, ait, *id admiratione dignum eſt, quod audientes ſorores infirmitatem illam non eſſe ad mortem, inde mortuum videntes non ſunt ſcandalizatæ, cum contra accidiſſet, quam dixerat: ſed ei obviam factæ, neque mentitum putarunt.* Fortè namque Maria & Martha apud ſe dicebant: Magiſter nuntiavit morbum hunc non eſſe ad mortem, at fuit ad mortem, mortuus eſt enim frater, profecto verba ejus indicant, morbum non eſſe ad mortem ſempiternam, fratrémque noſtrum ſalvum eſſe, ac proinde quamvis morte temporaria obierit, æternam vitam eſt aſſecutus, quod nobis magnam debet afferre conſolationem. 27.

Chryſoſt.

Quomodo ſorores verba Chriſti intelligebant.

Secundò D. Baſilius Seleuc. orat. 40. *Quare ſorores illas*, ait, *admirari ſubintelligitur, licet quod ubi inaudiſſent ægrotationem non eſſe lethalem, ipſumque vidiſſent emortuum, contrario rei eventu non ſunt offenſæ, & ſine mendacii ſuſpicione ad Dominum adierint.* Audiunt morbum non eſſe lethalem, & tamen mortuum vident, ac ut mortuum lugent, & tamen velut contrario rei eventu, nec offenſæ ſunt, nec levem *mendacii ſuſpicionem* concipiunt; tam præexcelſam exiſtimationem, ac mentem de infallibili Chriſti veritate imbiberunt, ut potius ſibi perſuaſerint ſe Chriſti verba non capere, nec ejus ſignificatum intelligere, quàm quod eis in mentem venerit ſub verbis Chriſti aliquod latêre potuiſſe mendacium: veracis enim viri tanta eſt reputatio, ut etiam manifeſto rei eventu nunquam in verbis ejus exiſtimetur mendacium. 28.

Baſil. Sel.

In viro veraci contrarius rei eventus non perſuadet mendacium.

Tertiò. Ex ore Chriſti audiunt morbum non eſſe mortiferum, & cum videant mortuum: *Contrario rei eventu non ſunt offenſæ, ſed ſine mendacii ſuſpicione ad Dominum adierint.* Sic enim hæ ſorores erant firmatæ, ac corroboratæ in fide, ut nullus contrarius, ac triſtiſſimus eventus earum fixem quatefecerit. Mortuum vident, & tamen in Chriſti verbis, *infirmitas hæc non eſt ad mortem*, mendacium non ſuſpicantur, ſed firmiter illis adhærent, credúntque veriſſima eſſe, licet modum, quo adimplenda ſint, penitus ignorent, inde ipſo contrario rei eventu maximè corroboratæ, cùm audiunt Dominum adeſſe ei, ut vero Dei filio occurrunt, eique ait Martha: *Scio, quæcumque popoſcerit à Deo, dabit tibi Deus*, infra n. 22. & iterum *Credo, quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, n. 27. Quod alibi dixiſſe non legimus; ſi autem dixit: *jam fætet quatriduanus:* hoc fuit ex impulſu Spiritus ſancti, ut illuſtrius fieret miraculum, ut infrà dicam. 29.

Magna fides contrario eventu corroboratur.

Maximè extollit D. Paulus fidem Abrahæ, quia Divinæ promiſſioni credidit ſe filium habiturum, cùm ipſe & Sara eſſent ſenes, & ſteriles: 30.

Rom.4. Sic ſcribit ad Rom.4. n.18. *Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret pater multarum Gentium. Et non infirmatus eſt in fide, nec conſideravit corpus ſuum emortuum, cum ferè centum eſſet annorum, & emortuam vulvam Saræ, in repromiſſione etiam Dei non hæſitavit diffidentia ſed confirmatus* Chryſoſt. *eſt fide.* Legit D.Chryſoſtomus: *Roboratus eſt fide.* *Obſiſtentia rerum corroboratur fides.* Cum tota ipſa vi naturæ, quæ obſiſtebat, ac repugnabat promiſſioni, ut Abrahamus haberet filium, illius fides non eſſet immutata, nec deficeret, ſed ipſa contrarietate legum naturæ, *cum corpus eſſet emortuum ferè centum annorum roboratus eſt in* Oecumen. *fide,* Oecumenius: *Multa quidem,* ait, *imbecilla erant, & quæ fidem illius imbecillem efficerent, verum ad nihil horum infirmatus eſt generoſus animus: ſed roboratus eſt fide.* Obſiſtentia, ac repugnantia generoſus animus roboratur, ac firmatur.

32. Tres illi Sidrach, Miſach, & Abdenago victi trahuntur, eo quod ſtatuam auream Nabuchodonoſoris noluerint adorare, quibus ait Rex, & quis eſt Deus, qui eripiat vos de manu mea? Tunc valdè animosè reſpondent tres illi juvenes: *Ecce Deus noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare, quod ſi noluerit, notum ſit tibi, Rex, quia Deos tuos, non colimus, & ſtatuam auream, quam* Daniel.3. *erexiſti, non adoramus,* Daniel.3.n.17. Magna fide coram rege fatentur ſupremam Dei poteſtatem, qua eos ab omni periculo, ac morte imminenti poteſt liberare, quæ confeſſio magnæ fidei eſt, ut Cyprian. teſtatur D.Cyprian. epiſt.56. ad Thibaritanos: *In contrario eventu fortius probatur fides.* *Hoc eſt,* ait, *robur virtutis, & fidei credere, & ſcire, quod Deus à morte præſente liberare poſſit, & tamen mortem non timere, nec cedere, ut probari fortius fides poſſit.* At verò inquiunt, ſi Deus noluerit nos liberare, ſed ex alta providentia permiſerit, ut in camino ignis pereamus, hoc caſu relinquemúſne Dei legem, ac idola adorabimus? Minimè. Sed tunc ipſo contrario eventu fortiores, ac robuſtiores probati in fide aperto, & alto ore teſtificantur: *Notum ſit tibi, ô Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.* Magna fides non dependet ex eventu, ſed contrarietate firmatur: *Ut probari fortius fides poſſit.*

33. Navigabant diſcipuli cum ſuo Magiſtro Jeſu: *Ecce motus factus eſt magnus in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipſe vero dormiebat. Et acceſſerunt ad eum, & excitaverunt eum diſcipuli dicentes: Domine ſalva nos, perimus. Et dicit eis:* Matth.8. *quid timidi eſtis modicæ fidei?* Matth.8.n.2. Modicam diſcipulorum fidem arguit Dominus, eo quod timuerint ſævientem maris tempeſtatem, ventorum confuſionem, ac aquarum tumultum: ſed cur eorum fidem, ut modicam damnat Dominus, cum timuerint in tam manifeſto periculo, ita ut navicula penè ſubmergeretur, ac operiretur fluctibus; Meritò ſanè. Nam timore correpti, clamaverunt: *Robuſta fides in nulla adverſitate timet.* *Domine ſalva nos perimus;* & eam fidei magnitudinem Dominus in ſuis requirebat, quæ contrario eventu non perturbatur, ac commovetur, ſed potius magis corroboratur, ipſaque rerum adverſitate, ac commotione non timeat, ſed potius magis firmetur: Robuſta enim fides nil timet, ſecuram ſpem habet. Et quid firma fides timeret, Baſil.Sel. cum ſecum omnium Dominum haberet? D.Baſil. Seleucus orat.22. *O dignas Domino voces,* ait, *vult fidei vim rebus conditis eſſe valentiorem, & ad fidei præſentiam omnem ab anima deſperationem eliminari.*

Quæstio IV.

Quare cùm Jeſus diligeret ſorores, & Lazarum, audita tamen ejus morte moratur duobus diebus?

Ait Evangeliſta: *Diligebat Jeſus Martham; & ſororem ejus Mariam, & Lazarum, ut audivit ergo, quia infirmabatur, tunc quidem manſit in eodem duobus diebus.* Expendenda eſt ſtructura, ac conſequentia verborum: ſi diligebat, audita Lazari infirmitate, quomodo moras trahit? Verus amor non languet, cùm dilectus languet, ſed maximè intendit rumpere omnes difficultates, ut dilecto celeriter ſubveniat, qui eſt ergo, quod languente amico, Chriſtus diligens moras nectit? 34. *Ratio difficultatis.*

Reſpondent primò D.Auguſt.tract.49. *Diſtulit ſanare, ut poſſet ſuſcitare.* D.Chryſ. hom.61. *Qua gratia,* ait, *manſit in eodem loco duos dies? Ut expiraret, & ſepeliretur, ne quis poſſet dicere, quod nondum mortuum ſuſcitarit: ideo tandiu moratus eſt, ut dicerent, jam fœtere.* Diſponebat Chriſtus Dominus facere illuſtriſſimum miraculum, noluit ergo ægrum ſanare, aut mortuum domi jacentem ſuſcitare; ſed mortuum quatriduanum fœtentem, ac ſepulturæ mandatum voluit in vitam revocare; accepto ergo nuntio infirmitatis, manet trans Jordanem duobus diebus, ut interim dum ibi eſt, dúmque iter facit in Judæam, Lazarus è vita diſcedat, extra domum efferatur, & ſepulturæ mandetur, ut omnes Judæi ex ore Marthæ audiant: *Domine jam fœtet, quatriduanus eſt.* Ut ex tanto miraculo magna proveniat Dei gloria, ipſiſque Judæis magnus ſtupor, & admiratio, ut impia eorum ora claudantur; nihilque habeant, quod detrahere, vel deprimere poſſint in opere. Vide c.5.n.55.56.& c.18.n.154. 35. Auguſt. Chryſoſt. *Morator pro majori Dei gloria & ut magis confundantur inimici.*

Secundò. D.Chryſol. ſerm.63. *Chriſtus,* ait, *cui plus eſt mortem vincere, quàm removere languorem, cujus amare illud eſt, non ut dilectum allevet, ſed ab inferis, ut reducat, dilecto non languoris medicinam, ſed reſurrectionis glorias mox paravit.* Differt Dominus, morti præbet aditum, ut moriatur infirmus, intimo amico noluit parvum ſanitatis donum concedere, ſed maluit parum per expectare, ut magnum reſurrectionis munus elargiatur illi. Non enim contenta eſt Divina bonitas, ſi amicum è languoris moleſtiis abſolvat, niſi eum etiam è mortis viſceribus, & glorioſiorem ſui in illum amoris titulum inſcribat. Vide ſuprà c.21.n.2.& c.27.n.97.& c.30 n.69.& 70. 36. Chryſol. *Divina benignitas non parum, ſed multum vult elargiri.*

Tertiò D.Chryſol. proximè citato loco: *Videtis,* ait, *quemadmodum dat locum morti, licentiam dat ſepulchro, corruptioni poſſe permitti, negat nil putredini, nil fœtori: atque ut tartarus rapiat, trahat, habeat, admittit atque agit, ut humana ſpes tota pereat & tota vis mandanæ deſperationis accedat: quatenus quod facturus eſt, divinum ſit non humanum.* Cur per duos dies cunctatur Dominus & non ſtatim occurrit, ut languori ſuccurrat; expectat tamen, ut amicus moriatur, corpus terræ mandetur, atque quatriduano fœtore, ac putredine repleatur? Diſtulit Dominus ſanare, ut doceret ſperare; cum omnino in humanis ſpes periit, tunc elucet divina pietas, ut inde hominum fiducia ſtimuletur ad Deum, quod cum deplorata eſt res humana, tunc opportunum adeſt 37. Chryſol. *Cum nulla eſt ſpes humana, tunc adeſt Dei auxilium.*

Dei

Dei auxilium: *Atque agit, ut humana ſpes tota pereat, & tota vis mundana deſperationis accedat: quatenus quod facturus eſt, divinum ſit, non humanum.* Quando jam ſororibus omnino erat ſpes humana intercluſa, & res videbatur irremediabilis, nunc adeſt Chriſti manus à mortuis excitans, & vivum reddens, ut totum videatur divinum opus.

37. Multus eſt Regius Vates in referendis laboribus, calamitatibus, ac ærumnis, quas filii Iſraël in deſerto pertulerunt. *Pſal. 106.* Pſalm. 106. *Erraverunt in ſolitudine, in inaquoſo*, n. 4. Degebant errantes in deſerto via inſolita, & non trita, aſpera, & incompoſita. *Viam civitatis habitaculi non invenerunt.* Seu ut alii legunt, civitatem habitabilem non invenientes, in qua requieſcerent. *Eſurientes, & ſitientes; anima eorum in ipſis defecit*, n. 5. præ fame, ac ſiti anima eorum deficiebat. *Sedente in tenebris, & umbra mortis*, n. 10. Hoc eſt, ut explicant N. Incognitus, Lorin. & alii, verſantes in manifeſto periculo imminentis mortis. (Incognit. Lorin.) *Vinctos in mendicitate, & ferro.* Alluſio fit ad carcerem; ſic undique erant malis circundati tanquam vincti, ac ligati, ut explicat Genebrardus, manicis, ac compedibus ferreis. (Genebr.) *Infirmati ſunt, nec fuit, qui adjuvaret*, n. 12. Ex confœderatis ſociis, ex tot tantiſque preſſuris, ac malis undique irruentibus, quid conſecutum eſt? *Clamaverunt ad Dominum, & liberavit eos*, n. 13. Cum undique omnia humana deficerent, nullâque in humanis eſſet adjutorii ſpes: *Nec fuit, qui adjuvaret.* Cùm clamaſſent ad Dominum, ſtatim adfuit divinum auxilium, pulchrè D. Gregorius Nazianzen. tract. in 1. Pſalm. *Separatio ab omni ſubſidio ceſſit illis in auxilium.* Quod nullum in humanis eſſet ſubſidium, ſollicitavit divinum auxilium.

Deſtituto ab auxilio humano adeſt Dei auxilium. Nazianz.

38. Ex imperio Nabuchodonoſoris furentis tres pueris ligatis manibus, ac pedibus, conjiciuntur in medium fornacis, quæ plus ſolito ſuccenſa erat nimis, cúmque illi eſſent in medio fornacis. *Ecce Angelus Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excluſit flammam ignis*, Daniel. 3. n. 49. (Dan. 3.) Diſpoſitum erat divina providentia, ut miniſterio Angeli pueri liberarentur; cur ergo non occurrit Angelus quando comprehenduntur, vel quando aſtant coram rege crudeliter ſæviente, ſeu quando ligantur, vel ad fornacem feruntur? Sed cùm ſunt in camino ardenti, tunc adeſt Angelus: quando aſtant coram rege, vel ligantur, poterat eſſe aliqua ſpes humana, & quod furor regis quieſceret; at cùm ſunt in medio fornacis ardentis, res undique erat circumſepta, & adverſa poteſtas omnem vim ſuam exercuerat, ac evacuerat, ut nihil haberet jam quod adverſus illos ſufficeret, nulláque in humanis erat ſpes, vel ſubterfugium; tunc adeſt auxiliatrix Dei manus, & flammam excluſit, & ſuos pueros illæſos conſervat; gaudet enim Deus tunc ſuam virtutem declarare, ſuiſque ſubvenire, cum res in humanis eſt deplorata, ac concluſa. D. Chryſoſtomus homil. 6. ad Populum: *Voluit Rex, ait, ipſorum urbem evertere, & Dominus non prohibuit: voluit captivos ducere, & non impedivit: voluit ligare, conceſſit; in fornacem injicere permiſit: flammam ultra modum ſuccendere, & hoc dimiſit. Et quando nihil reliquum fuerat, ſed omnem vim tyrannus exhauſerat, tunc ſuam Deus virtutem monſtravit.*

Cum deſtituunt humana, ſubvenit Dei auxilium. Chryſoſt.

39. De captivitate Babylonica cum extrema oppreſſione loquens Jeremias ait: *Concluſit meas vias lapidibus quadris, ſemitas meas ſubvertit.* Threnorum 3. n. 9. (Thren. 3. Septuag.) Quæ verba ſic transferunt Septuaginta: *Daleth circumædificavit vias meas, obſtruxit ſemitas meas.* Id eſt, undique meus inimicus firmiſſimo muro ex lapidibus quadratis, fortiſſimis nempe, me circumſcripſit, ac vallavit, ut nulla mihi eſſet ſpes evadendi, quo poſſem egredi, ac pedem movere. Perpende tamen, quod juxta Septuaginta præfigitur littera *Daleth.* Quæ, interprete Beda ſignificat *oſtium*, ut denotaretur, quod in tanta concluſione adverſariorum, ita ut nulla eſſet effugii ſpes, adhuc erat oſtium apertum ad ſperandum in Dei adjuvamine, ac ſi ex tanta recluſione contrarium magnum aperiretur oſtium ad ſperandum in Deum. Huc advoco id, quod dixit D. Ambroſius ſerm. 19. in Pſalm. 118. *Concluditur unuſquiſque, intercluſo ſpiritus commeatu, ſperandi ac reſpirandi commercia coarctantur: Juſtus ſemper ſperat, & in adverſis poſitus, & frequentibus afflictus ærumnis.*

Beda. *Cum concluditur, ſpes evadendi, oſtium divini adjuvaminis aperitur.* Ambroſ.

Joan. 11. n. 8. Dicunt ei diſcipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc.

Num. 9. Reſpondit Jeſus: Nonne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt.

Num. 10. Si autem ambulaverit in nocte, offendit; quia lux non eſt in eo.

VERSIONES.

Syriacus, n. 8. Magiſter noſter, modo Judæi quærebant te lapidibus obruere, & rurſum illuc abis?

Chryſoſtom. homil. 61. Modo illic eras, & quærebant te lapidare.

Syriacus, n. 9. Dixit eis Jeſus: Nonne ſunt horæ duodecim in die? Si quis ambulaverit interdiu, non impingit, quippe, qui videat lucem mundi hujus.

Pagnin. n. 10. Si quis autem ambulaverit.

D. Ambroſ. Qui ambulat in tenebris, in ſcopum offenſionis incurrit.

EXPOSITIO III.

Dicunt ei diſcipuli. Memores crudelis odii Judæorum in Jeſum. *Rabbi*, id eſt, ut transfert Syriacus, Magiſter mi. *Nunc*, id eſt, ut legit Chryſoſtomus *modò*. Cùm tamen, ut notat Euthym. *paulò ante*, factum fuiſſet. Nam Judæi noluerunt lapidare Chriſtum in feſto Encæniorum, Joan. 10. n. 31. Quod factum reſpondebat 40.

Syriacus. Chryſoſt. Euthym. Joan. 10.

Maldon. Alb.Magn. Chryſoſt. Euthym. Rupert. D.Thom. Carthuſ. Matth.16. Cyrill. Theodor.

die 25.Novembr. Hæc verò geſta ſunt circa initium Martii, & tamen dicunt, *nunc*, ſeu *modo*, ac ſi eo die res accidiſſet, quod dicunt per exaggerationem, ut vult Maldonatus, ut ſolent facile homines timidi, qui ſemper præteritum diſcrimen in præſentia conſiderant, & ut hoc dicendi modo magis Magiſtrum averterent ab itinere: vel fortè dicunt, *nunc*, quia irrogata Magiſtro injuria ſic eis erat fixa in mente, ac ſi in præſentiarum fuiſſet illata. *Quærebant te Judæi lapidare.* Albertus Magnus ait, quod diſcipuli hæc dixerunt, non ut ei contradicerent, ſed ut ab eo illuminaretur, ac docerentur. Tamen dicendum eſt cum Chryſoſt. Euthymio, Ruperto, S.Thoma, quod hæc dixerunt contradicendo, ut ipſe ab itinere deſiſteret, cùm enim Chriſtum eximiè diligerent, imminens periculum ei metuebant, ut ait Carthuſian. Unde cùm Dominus de ſua paſſione fuiſſet locutus, ei dixit Petrus, *abſit à te Domine*, Matth.16. Deinde diſcipuli maximè ſibimetipſis timebant periculum, ut cum Chryſoſtomo, ac aliis notabo in limine, quæſtionis ſequentis. Hæc tamen dixerunt diſcipuli, ut notant D. Cyrillus, ac uterque Theodorus, quia nondum erant multum perfecti, nondum ſatis intelligebant, non poſſe Chriſtum quidquam pati, niſi volentem.

41. Lyran. Hugo. Carthuſ. Anton. Cajetan. Titelman.

Reſpondit Jeſus: nonne duodecim ſunt horæ diei? Satis vulgare eſt apud Judæos, diem naturalem, quæ nocti opponitur ex duodecim horis conſtare; quo pacto Lyranus, Hugo, Carthuſianus, D. Antoninus, Cajetanus, Titelmanus, & alii interpretantur, quod Dominus in præſenti vult denotare, quod ſicut diei horæ mutantur, ſic etiam in horas mutantur hominum voluntates, atque conſilia; ac proinde ſi Judæi quærebant me lapidare, potuerunt tamen eorum voluntates mutari. Hoc tamen non cohæret cum infinita ſcientia Chriſti, qua videbat Judæorum voluntates non eſſe mutatas, ſed obfirmatas in odio erga eum.

42. *Genuinus ſenſus.*

Senſus genuinus eſt. Quemadmodum certum, ac definitum eſt ſpatium diei naturalis, quod à nemine nec minui, nec elongari poteſt: ſi quis ambulaverit in die, non offendit. Non incurrit in ſaxa, aliaque offendicula: nam videt illa per lucem diei, ac proinde illa elucet, ne in ea impingat: *quia lucem hujus diei videt.* Sic denotat Chriſtus, ſpatium temporis vitæ meæ mortalis à divina Patris ſimul, & mea providentia certum, ac determinatum eſt, de quo Judæi mei adverſarii nec momentum quidem detrahere poſſunt, ac proinde quandiu eſt dies vitæ meæ à Patre conſtitutus nulla offendicula, nullæque inſidiæ Judæorum à vobis ſunt timendæ; nam lumine divinæ ſcientiæ omnia videntur, ut caveantur, ac declinentur, & idcò ſecurè poſſum iter facere in Jeruſalem abſque eo, quod incidam in manus Judæorum. Ita Rupertus, Toletus, Maldonatus, Lucas Burgenſ. Barradas, Cornelius, qui varias Patrum ſententias ſymbolicas referunt.

Rupert. Tolet. Maldon. Burgenſ. Barrad. Cornel.

43. *Si quis ambulaverit in nocte, offendit.* Qui enim degit in nocte in multa offendicula, ac ſaxa incurrit, quia lux non eſt in eo, ut illa offendicula valeat evitare: denotat Chriſtus, quod cum venerit nox mortis ſuæ, ac ejus vitæ occaſus à Patre determinatus, tunc incidet in manus inimicorum, ut morte afficiatur, cum lux vitæ ſuæ temporalis ex decreto Patris ſit finita: tanquam ſi dicat Chriſtus, & tunc vos, ô diſcipuli mei, Judæi perſequentur, & occident, utpote meos diſcipulos, ſicut & me perſecuti ſunt, & occiderunt. Ita citatus Rupertus, & alii Auctores proximè allegati. Rupert.

QUÆSTIO V.

Quare cum Chriſtus receſſiſſet à Judæis ipſum intendentibus lapidare, modo vult iterum repetere Judæam?

Cum Chriſtus Dominus dixiſſet: *Eamus in Judæam:* Reſpondent diſcipuli, quomodo Judæi eum voluerint lapidare. *Et iterum vadis illuc*, dicunt. Sic loquuntur velut ſolius Chriſti curam habeant, cùm tamen, ut ait D.Chryſoſtomus homil. 61. *Timebant enim ei, potiſſimum autem ſibi:* frequenter ſic homines affectus ſuos abſcondunt, & palliant, & dum de aliis ſollicitos ſe exhibent, potiſſimum de ſe ipſis agunt, & tunc ſibi conſulunt, cùm alienæ videantur ſaluti conſulere. Quæſtio tamen eſt, quare cum Dominus providè diſceſſerit è Judæa ob implacabilia Phariſæorum odia, iterum tamen animosè vult repetere Judæam? 44.

Chryſoſt. *Homines ſibi conſulunt, dum aliis videntur conſulere.*

Reſpondet primò Theophylactus. Dicebant diſcipuli, ait: *Modo quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?* At ipſe animat illos, & dicit: ſicut qui videt lucem non offendit, ita & qui bonum facit, & *in lucis operibus ambulat, nil grave experitur.* Cum itineri Jeſu objiciunt diſcipuli modò Judæi *voluerunt te lapidare.* Diluit Jeſus, & eos animat, dicendo: *Qui ambulat in luce non offendit.* Ac ſi dicat, qui ambulat in operibus lucis, divini amoris, zeli honoris Dei ac ejus gloriæ, pro qua dixerat eſſe infirmitatem illam. *Non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei.* Non offendit, nullum offendiculum, ac periculum timet. Ac proinde Chriſtus Dominus cedens furori, ac iræ Judæorum; fugit antea per aliquod tempus prudentiſſimè, non modo Lazarum revocaturus in vitam, intrepidè adventat oſtendens inſuperabiles vires zeli divini, ac honoris, *qui in lucis operibus ambulat, nil grave experietur.* Non odii ſuccumbet inſidiis, ſed mortis glorioſis coronabitur triumphis. 45. Theoph.

Qui in lucis operibus ambulat, nil grave experietur.

Secundò, diſponit Jeſus ire in Judæam contemnens proprium periculum, cum Judæi eum vellent lapidare, ut tamen ſalutem amico ſuo Lazaro impendat; vera enim amicitia pro ſtipendio habet vitam exponere pro dilecti commodo. Seneca epiſt. 9. *In quid*, ait, *amicum paro? Ut habeam pro quo mori poſſim; ut habeam, quem in exilium ſequar, cujus morti me opponam, & impendam.* Caſſiodorus lib. de amicitia: *Quid ſit*, ait, *vera amicitia, nondum novit, qui vult aliam eſſe mercedem quam ipſam. Vita enim corporis pro amico ponenda eſt, & nihil eorum negandum, quæ licent.* 46.

Amicus pro amico exponat vitam. Seneca. Caſſiodor.

Tertiò. Cùm Dominus dicit: *Eamus in Judæam.* Objiciunt diſcipuli: *Rabbi nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?* Ac ſi dicant: Cur iterum tua præſentia Judæorum flammis vis excitare? Reſpondet Dominus: *Nonne duodecim horæ ſunt diei?* Denotans, quod diverſæ ſunt occaſiones horarum, ac temporum; ac ſi dicat Dominus: Heri prudentiſſimè è manibus inimicorum meorum furentium me ſubduxi; nec enim ſine urgente cauſa vita periculis exponenda 47.

nenda

nenda eſt; modo verò ratione muneris mei impellente Judæam repetere teneor, negotium eſt enim de ſalute meæ ovis, ac mei ſubditi. Et cum in hoc puncto in diſcrimen ſit mea vita, vel ſubditi mei, hæc meæ propriæ anteponenda, ut & ideo uſuram propriæ vitæ contemno, ut meis ſubditis conſulam. Hanc eximiam Chriſti charitatem in ſuos imitati ſunt omnes viri Apoſtolici. Nam, ut ait D. Gregorius Nazianzenus in illud Pauli ad Philippenſ. num. 23. *Coarctor autem è duobus:* ſic fatur: *Hic enim ſpiritualis omnis imperii finis eſt, ubique privata utilitate neglecta commodis aliorum conſulere.*

Prælatus pro ſubditis exponat vitam diſcrimini. Nazianz.

48. 2.Cor.12. Ait Paulus 2.Corinth.12.num.15. *Ego vitam libentiſſimè impendam & ſuperimpendam pro animabus veſtris, licet plus vos diligens minus diligar.* Non ſolùm ait, quod pro ſuis Corinthiis vitam impendat, ſed addidit: Superimpendam, id eſt iterum, atque iterum, & millies ſuperimpendam. Eximia charitas Pauli pro ſuis ſubditis, non ſolùm volebat ſemel vitam, & ſanguinem dare, ſed etiam millies, ſi occaſio poſtularet, novos vitæ, mortiſque uſus præ amoris magnitudine intentabat excogitare, ut ſuis proficeret, ac ancillaretur. Addit Paulus: *Licet plus vos diligens, minus diligar.* Id eſt licèt vos multum diligam, non tamen multum diligor à vobis. D. Chryſoſtomus ibi: *Quod majus eſt*, ait, *hæc omnia iis præſtabat, à quibus non magnopere diligebatur.* Si ergo Paulus paratus erat vitam impendere, & ſuperimpendere, iterum, ac iterum, & millies dare pro illis, à quibus non magnopere diligebatur: quanto magis Chriſtus, cujus charitas in immenſum major erat, vitam impenderet, & ſuperimpenderet pro iis, à quibus magnopere amabatur? Et quomodo omnem Judæorum furorem non contemneret, ut ſuo ſubdito, ac amico Lazaro ſubveniret? Vide cap.19.num.72.73.&.74. Vide multa tom.1.2. ac 3. verbo *Prælatus.*

Paulus pro ſuis vitam impendit & ſuperimpendit. Chryſoſt.

*Joan.*11. *n.*11. Hæc ait, & poſt hæc dicit eis: Lazarus amicus noſter dormit: ſed vado, ut à ſomno excitem eum.

*Num.*12. Dixerunt ergo diſcipuli ejus: Domine ſi dormit, ſalvus erit.

*Num.*13. Dixerat autem Jeſus de morte ejus: illi autem putaverunt, quia de dormitione ſomni diceret.

*Num.*14. Tunc ergo Jeſus dixit eis manifeſtè: Lazarus mortuus eſt.

*Num.*15. Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi: ſed eamus ad eum.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*11. Et poſtea ſubdit eis: Loozar amicus noſter dormit: ſed proficiſcor eum excitaturus.

D. Ambroſius. Vado, ut à ſomno ſuſcitem eum.

*Arabicus, n.*12. Si eſt dormiens, expergiſcetur.

Syriacus. Domine noſter, ſi dormit, bene valebit.

Arias. Si dormit, ſervabitur.

*Arabicus, n.*13. Et tantummodo ſignificavit verbo ſuo de morte ejus.

*Pagni.n.*14. Tunc dixit eis liberè.

Syriacus. Tunc dixit eis Jeſchua explicitè.

*Syriacus, n.*15. Sed gaudeo me illic non fuiſſe propter vos, ut credatis, ſed illuc proficiſcemini.

EXPOSITIO IV.

Hæc ait. Ut ſuos ſecuros à periculo redderet. *Lazarus amicus noſter.* Quem jam non vivum, ſed mortuum agnoſcebat, amicum appellat, utpote cui jam defuncto obſequium pietatis debebat impendere, ut eum à mortuis excitaret, cum poſſet. Euthymius: *Dicit amicus noſter, oſtendens neceſſariam eſſe ad eum profectionem.* Et ait: *Amicus noſter*, id eſt meus, & veſter, ut jure amicitiæ diſcipulos ad commiſerationem commoveret, & faciles ad iter redderet. Nonnus ſcribit: *Amiciſſimus noſter hoſpes.* Memoria tenebat, & diſcipulis objiciebat obſequium hoſpitalitatis antea præſtitam, ut donis modo illud Lazaro mortuo recompenſarent. *Dormit.* Qui brevi à morte, ſicut è ſomno ſurrecturus eſt; *Sed vado.* Nam quamvis abſentem poſſet ſuſcitare, tamen ad majorem excellentiam miraculi voce, ac præſentia ſua ſepultum, & quatriduanum voluit revocare in vitam. *Ut à ſomno excitem eum.* Non dixit eamus, ut à ſomno excitemus, ſicut ſuprà dixerat: *eamus in Judæam.* Sed ait, ut à ſomno excitem eum; nam miraculi ipſe futurus erat operator, diſcipuli verò ſpectatores tanti miraculi voluit, ut ipſi eſſent firmi, & fideles teſtes. 49.

Euthym. *Amico non negandum obſequium.* Nonnus.

Dixerunt ergo diſcipuli. Particula, *ergo*, illationem indicat ex verbo præcedenti, quia nempe audierant eum dormire. *Si dormit ſalvus erit.* Non dicunt, ſalvus eſt, ſed erit. Somnus enim prognoſticum eſt futuræ ſanitatis. Sic ait D. Auguſtinus tract.49. in Joan. *Solet enim eſſe ſomnus ægrotantium ſalutis indicium.* Et quamvis ſint aliqui morbi, in quibus ſomnus mortis eſt indicium; tamen diſcipuli commune Proverbium reſpexerunt, quo dicitur. Si dormit, ſanus eſt infirmus. Ac proinde cum dicunt. Si dormit, ſanus erit, indicant, quod non eſt neceſſe, ut ad eum pergamus. Ita N. D. Cyrillus, D. Auguſtinus, Leont. & alii. Ecce quot argumenta facit humanum ingenium, ut divinum conſilium ad ſua vota trahat, aliiſque hominibus cæleſtia dona impendat. 50.

Auguſt. Cyrillus, Leont.

Dixerat autem Jeſus de morte ejus, illi autem putaverunt, quia de dormitione ſomni diceret. Nam ſimpliciter, acceperant verbum juxta ſomnum vocis, non ſymbolicè, ut Chriſtus intelligebat de morte. Et ſatis apertè Chriſtus magnificabat ſomnum illum rem eſſe valdè nocivam Lazaro, qui Dominus dixerat ſe velle ire ad eum exci-

Chryſoſt. Euthym. Carthuſ. tandum à ſomno, ut notarunt D.Chryſoſtomus, Euthymius, Carthuſianus. Quis enim iter conficeret unus diei, vel amplius, ut aliam à dormitione excitaret? Nam ſi hoc opus erat facile, à quolibet ex præſentibus fieri poterat. Tamen ideo tarditas diſcipulorum nobis proponitur ante oculos, ut virtus Jeſu in illis paulo poſt expoliendis illuſtrior agnoſcatur.

51. *Tunc ergo Jeſus dixit eis manifeſte.* Seu explicitè, ac clarè, ut alii legunt. Illa particula illationem ex præcedentibus importat, quia non intellexerunt ſenſum verborum Christi, ſed materialiter vocem ſomni capiebant; ideo apertè eis ait, quod ſomnus, de quo loquitur, mors ſit Lazari.

52. *Et gaudeo propter vos.* Quæ verba ſic ſunt ponenda, ac conjungenda. *Gaudeo propter vos, quoniam non eram ibi,* in domo Lazari, *ut credati.* Rupert. Explicat, ut ait Rupertus, ſui gaudii cauſam, cum ait, *propter vos*, propter nempe veſtram utilitatem, ac commodum, *quoniam non eram ibi.* Loquitur ut ait Euthymius, *tanquam homo.* Nam divinitate non abfuerat. *Ut credatis.* Verbum credere hoc loco, ut notarunt D. Auguſt. tract.49. in Joannem, D.Thom. D.Bonavent. Non ſignificat fidei initium, ſed illius progreſſum, id eſt ut robuſtius, plenius, ac perfectius fides veſtra de me confirmetur.

(Euthym. — Auguſt. D.Thom. Bonavent.)

53. Cyrillus. Euthym. Rupert. D. Thom. Ex ejus abſentia dupliciter maximè fides diſcipulorum roboranda erat; & primò, ut explicant N. D.Cyrillus, Euthymius, Rupertus, S.Thomas. Nam ſi in Bethania Dominus adeſſet, cum Lazarus ægrotaret, vel eſſet recenter mortuus, Dominus ad preces Marthæ, & Mariæ, vel eum infirmum ſanaret, vel recenter mortuum ſuſcitaret. At verò ex ejus abſentia data eſt occaſio, ut quatriduum mortuum, ſepultum, ac jam fœtidum ſuſcitaret, quod erat maximum miraculum ac illuſtriſſimum opus ſolius virtutis divinæ. Secundò. D. Auguſtinus, Beda, Carthuſianus: Gaudeo quod non eſſem ibi, ut ex hoc magnum argumentum divinitatis meæ habeatis, quia vobis abſentia dico; nam Lazarum, qui denuntiatus fuerat infirmus, vobis mortuum declaro, ut ex hoc apertè credatis me eſſe Deum, filium Dei, ac verum Meſſiam.

(Auguſt. Beda. Carthuſ.)

Quæstio VI.

Quare Lazari mors ſomnus nuncupatur?

54. Auguſt. Divus Auguſtinus tractat.49. reſpondet primò: *Lazarus*, ait, *Domino dormiebat: hominibus mortuus erat, qui eum ſuſcitare non poterant. Nam Dominus tanta eum facilitate excitabat de ſepulchro; quanta tu non excitas dormientem de lecto.* Mors illa erat veluti ſomnus per reſpectum ad Chriſtum, tam facilè enim mortuum quatriduanum è ſepulchro evocavit ad vitam, ac ſi leviter dormientem è ſomno excitaſſet; facillimè divina omnipotentia univerſa miracula, ac mirabilia operatur, ac exequitur. De ſubverſione Pharaonis, ac omnis exercitus ejus decantat Moyſes: *Extendiſti manum tuam, & devoravit eos terra,* Exod.15.n.32. Bene Cajetanus ibi: *Tam facilè*, ait, *Deus miraculum facit, ac ſi dumtaxat manum extendiſſet.* Ita Deus funditùs omnes Ægyptios, ac eorum poteſtatem evertit, ac homo aperit, & extendit manum.

(*Divina omnipotentia facilè omnia operatur.* — Exod.15. Cajetan.)

Secundò. Theophylactus: *Afaſtu*, ait, *alienus erat. Nolebat enim ad oſtentationem facere, ſed occultè reſurrectionem excitationem à ſomno nominavit.* Obſcurè, & allegoricè modeſtiæ causâ loquitur, ne arrogantiùs ſe jactare videretur, ſi diceret ſe ad reſuſcitandum mortuum ire, ſed magnitudinem beneficii abſcondens, mortuum dormientem dicit ſuſcitandum. Magnifici animi eſt beneficia à ſe collata non exaggerare, ſed potius extenuare. Intrat domum principis Synagogæ, ut filiam ſuſcitaret, ſcribit D.Matth.9.n.23. *Cum veniſſet Jeſus in domum principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat, recedite, non enim eſt mortua puella, ſed dormit.* Omnes ut verè mortuam deplorabant. Solus Jeſus eam ſuſcitaturus dormientem dicit. Noſtri Medici levem morbum, ut graviſſimum prædicant, ut ſui ingenii dexteritatem, ac artis præſtantiam amplificent; ſolus Jeſus mortuam, quam revocare volebat ad vitam, dormientem dicit, divinæ virtutis elogium, non præſtat, nec amplificat, ſed occultat. Sedulius lib.3. Paſchal.cap.12. *Cunctis corpus videbatur extinctum, ſoli Chriſto, qui ad vitam venerat largiendam, ſopor apparebat infuſus. Et hoc quidem ad ejus gloriam pertinuit ſingularem, quod defunctum dixerit dormientem, ut admirabilium facta virtutum parentibus monſtraturus, minus ſe donare prænuntians, quàm donabat.*

(55. Theoph. — Matth.9. — *Magni animi eſt dona exhibita extenuare.* — Sedulius.)

Tertiò. Aderat jam Chriſtus in mundo, poſt cujus adventum mors jam non videtur mors, ſed ſomnus: ut teſtatur D.Chryſoſtomus homil.32. in Matthæum, expendens hæc verba Chriſti Domini: *Lazarus amicus noſter dormit.* Sic ait ſanctus Doctor: *His verbis docet non timendam mortem, cum ad conditionem ſomni jam redacta eſt.* Idem Chryſoſtomus orat. de ſanctiſſ. Bernic. & Proſdoce, facit combinationem Jacob, & Heliæ cum Paulo, nam Jacob, & Helias maximè timuerunt mortis pericula. Jacob ſic orabat ad Deum: *Erue me de manu fratris mei Eſaü: quia eum valdè timeo*, Geneſ.32.n.11. Parens verò S. Elias audiens minas Jeſabel: *Timuit, & ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas*, 3.Reg.19.n.3. At verò Apoſtolus Paulus vehementer mortem exoptabat. Dicebátque ad Philippenſ.1.num.23. *Habens deſiderium diſſolvi: & eſſe cum Chriſto.* Cur in illis tantus timor, in hoc verò tantum deſiderium? Reſpondet pulchrè proximè citatus Chryſoſtomus: *Illis*, ait, *formidabile, huic melius, ac meritò ſanè, olim enim mors ad inferos ducebat; nunc autem Chriſtum mors tranſmittit.* Et cùm nunc mors ſit via, ut Chriſti præſentia fruamur, inde omnis amaritudo, ac acerbitas mortis dulcis, & ſuavis eſt.

(56. *Poſt Chriſtum mors ut ſomnus, ac proinde non timenda.* — Chryſoſt. — Gen.32. — 3.Reg.19. — Philip.1. — Chryſoſt.)

Quartò. D. Ambroſius lib. de Bono mortis, cap.11. *Summa*, ait, *Scriptura nuncupat mortem, ſicut eſt illud*, Lazarus amicus noſter dormit, *ſomnus autem bonus; quoniam ſicut ſcriptum eſt.* Ego dormivi, & requievi, & ſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me, Pſalm.3.n.6. *Dulcis igitur quies mortis.* Per mortem enim homo à multis laboribus prementibus levatur, ac ſuperelevatur, & ſicut fatigatus ex ſomno dulcedinem, ac requiem percipit, ſic & à morte homo laſſatus miſeriis hujus vitæ, à mortis quiete levamen ſuſcipit.

(57. Ambroſ. — Pſalm.3. *Mors requies, & deliciæ.*)

Ait Job cap.17.num.14. *Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, & ſoror mea vermibus.* Nullum homini eſt ſuavius homini, quàm nomen Patris,

(58. Job 17.)

matris,

matris, ac ſororis; per hæc enim nomina explicatur ſumma indulgentia, benignitas erga hominem, quid dulcius patre vel matre? Cur ergo putredo, & vermes, qui homines corrodunt, & conſumunt, cùm his comparantur? Origenes ad ipſa verba: *Ut pueri, ait, conſolatores habent parentes: ſic ego mortem, & putredinem.* Parentes, & ſorores inſerviunt pueris ad delicias, & levamen, idémque obſequium mors, & putredo ipſi Job præſtabant.

Mors præſtat homini delicias. Origen.

59. Ait Jacob ad Laban, quod ipſe denudatus ab omnibus bonis abiiſſet: *Niſi Deus patris mei Abraham, & timor Iſaac adfuiſſet mihi*, Geneſ.31. n.42. Intendebat dicere, quòd Deus patris ſui Abraham, & Iſaac, ei maximè fuerit in favorem, & patrocinium. Tamen reſpectu ad Abraham Deum appellat; in ordine verò ad Iſaac eundem timorem dicit; unde tanta differentia, ut idem Dominus Abrahæ dicatur Deus, Iſaac verò timor? Nam Abrahamus Deum timuit, ſicut & Iſaac. Quæ ergo hujus rei cauſa? Abrahamus jam è vivis exceſſerat; ideò erga eum Deus nuncupatur ob eximiam requiem, & felicitatem quam ei conceſſerat. At Iſaac adhuc in vivis degebat, inde erga eum timor dicitur; nam vita hæc plena eſt timoris, & quandiu homo vivit, illo undique circundatus eſt. Lippomanus: *Deum, ait, igitur patris ſui, id eſt avi Abrahæ nominat, jam quidem mortui, ſed cum Deo viventis, à cujus jam timore diſcedere non poterat in ſtatu Sanctorum.* Vide ſuprà cap.22.n.81.

Geneſ.31. *In vita timor, in morte requies.* Lippom.

QUÆSTIO VII.

Quare cùm Dominus dicit Lazarum dormientem, ſtatim addidit ſe velle ire ad eum ſuſcitandum, non verò cum eum mortuum declarat?

60. QUæſtio præſens eſt: Cur quando Dominus dixit: *Lazarus dormit.* Statim addidit, *Vado, ut à ſomno ſuſcitem eum.* At verò cum poſtea: *Dixit eis manifeſtè, Lazarus mortuus eſt: eamus ad eum.* Non tamen apponit ad ſuſcitandum eum? Quare ergo cùm illum dormientem dicit, ſtatim de ejus excitatione agit, ac loquitur; cùm autem mortuum proponit, nec unum verbum facit de ſuſcitatione?

Ratio difficultatis.

61. Ad quæſtionem reſpondet D.Baſilius Seleucus orat.40. *Cùm dicebat, Lazarus dormit, addidit: vado ut à ſomno excitem eum, cùm verò dicit, mortuus eſt, non id adjecit: vado, ut exſuſcitem eum: quæ enim re comprobaturus erat, verbis ante dicere noluit, à vana gloria ubique docens alieniores eſſe, nihilque ſimpliciter oportere promitti.* Quæ verba ad multas conſideratione magna indagine expendenda ſunt.

Baſil.Sel.

62. Primò. *A vana gloria ubique docens alieniores eſſe.* Ubique divinus humilitatis Magiſter modeſtiam ſuam demonſtrat, ut ſuo exemplo ſuos ad ſimilia inſtruat. Et quia ex priori facto, *ut à ſomno ſuſcitem eum*, tanquam facili, nullam gloriam: ex poſteriori autem tanquam difficili, maximam aucupari videretur: ideo non appoſuit, ut ſuſcitem eum. Ubique Dominus celat ſuam virtutem, ubique ſuorum operum magnalia minuit. Cùm Petrus amputaret auriculam Malcho in horto his verbis repreſſit Dominus: *An putas; quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum?* Matth.26. num.53. Chriſtus Dominus Angelorum cur dicit ſe poſſe à Patre poſtulare, ut illos Angelos exhibeat? Cur non potiùs ait, poſſum duodecim legionibus Angelorum imperare, ut huc citiſſimè advolent? Eleganter D.Thomas ibi: *Quia, ait, videbat Petrum præſumentem, ideo dicit poſſum rogare Patrem meum: & non dicit, poſſum vocare, vel adducere.* Elatum diſcipulum ſua modeſtia erudit Dominus: & ne ſervus de ſua potentia præſumat, ipſe Dominus ſuam potentiam abſcondit, & extenuat, non enim ait poſſum imperare, ſed tantùm rogare Patrem.

Chriſtus ex modeſtia ſuas virtutes abſcondebat. Matth.26. D.Thom.

Secundò. *Quæ enim re reprobaturus erat, verbis ante dicere noluit, docens nihil ſimpliciter oportere promitti.* Cùm dormientem dicit Lazarum, addit ſe ire ad eum excitandum, quod à quolibet aſſiſtente fieri poterat: at verò cùm proponit mortuum nihil amplius addit, filius enim Dei non gaudet futurorum promiſſionibus, cum inſignia dona ſtatim largiri parat, ſtatimque ipſa concedere convenit, & expedit. *Docens nihil ſimpliciter oportere promitti.* Ille fidelis ſervus dicebat domino ſuo: *Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque lucratus ſum.* Non dixit, in futurum lucrabor, vel acquiſita reddam, ſed in præſentiarum lucra adſunt, quæ do, & reddo tibi. Vide in Indice, verb. *Opus.* 63.

Non ſit promiſſio de futuro, cum dare ſtatim convenit.

Tertiò. *Cùm verò dicis mortuus eſt, non id adjecit: vado ut excitem, quæ enim re comprobaturus erat, verbis ante dicere noluit.* Quod etiam priùs dixit D.Chryſoſtomus homil.61. *Cùm mortuum eſſe, ait, non itidem dixit; vado ut ſuſcitem ipſum, non enim verbis prædicare volebat, quod re erat confirmaturus.* Quando ſomno deditum proponit, adjungit. Vado ut ſuſcitem eum, non verò quando mortuum declarat. Quando dormientem dicit Lazarum, diſcipulos ad intelligentiam, ac cognitionem miraculi diſponebat; at verò cum mortuum exprimit, à verbis cavet, jam propius ad excellentiſſimum reſurrectionis opus accedebat. *Quæ enim re comprobaturus erat, verbis ante docere noluit.* Meritò enim omittuntur probationes verborum, cum ſunt opera, quæ rerum celſitudinem teſtantur. Et ideo cum Dominus eſſet vitam Lazaro præſtiturus, meritò à verbis abſtinet. 64.

Chryſoſt. *Non ſunt neceſſariæ probationes verborum, ubi opera teſtificantur.*

Cùm ſtetiſſet meus Jeſus inter accuſationes, ac falſa teſtimonia furentium ſuorum inimicorum, coram Pilato altum ſilentium obſervavit: *Non reſpondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur Præſes vehementer;* Matth.27.n.14. Cur ſic Jeſus tacet inter injurias, ac calumnias, ut nec verbum reſpondeat, cum aliter videatur prædictum per Prophetam, Pſalm.118. n... *Et reſpondeo exprobrantibus mihi verbum?* Cur Jeſus tacet inter tantas exprobrationes, qui prædixit per os Prophetæ ſe reſponſurum? Numquid verbum ſuum non adimplet? Abſit hoc, cœlum, & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt. Reſpondit tamen non verbis, ſed operibus; eclypſi ſolis, tenebris factis meridiano tempore ſuper univerſam terram, illiúſque magno terræ motu edito, atque petrarum ſciſſione, & obitot, ac tanta opera exhibebantur, meritò à verbis abſtinet. Simon Caſſianus lib.13.n.64. *Non reſpondebat, ait, tunc Chriſtus exprobrantibus ſibi verbum, quod dixeras,* 65.

Matth.27. Pſal.118. *Res manifeſtanda, potiùs operibus, quàm verbis.*

aut exprobrantibus vitam ejus, atque ſermones, verbum non reſpondebat; reſponſum eſt per creaturas, quæ de ipſo moriente teſtatæ ſunt; per inſolitas, & horribiles actiones. Ubi tot erant opera divinitatem teſtificantia, minimè probationes verborum requirebantur. Unde de hac Domini taciturnitate Ambroſ. rectè dixit D. Ambroſius lib. 10. in Luc. *Illud præſtantiſſimum*, ait, *quod maluit ſe regem probare, quàm dicere.* Maluit ſe operibus probare, quàm verbis dicere.

66. *Mandavit Rex Aſphenes præpoſito Eunuchorum, ut introduceret de filiis Iſraël, & de ſemine regio, & tyrannorum pueros, in quibus nulla eſſet macula*, &c. Dan. 1. Daniel. 1. num. 3. Et poſtea ſubditur: *fuerunt inter eos de filiis Juda Daniel, Ananias, Miſaël, & Azarias.* Rex juſſerat, ut de ſtirpe regali introducerentur pueri, ergo conſequenter ut regis imperium videretur impletum, dicendum erat, introducti fuerunt de ſemine regio, cur ergo hoc Theodor. omnino prætermittitur; ut notavit Theodoret. apud Gloſſam: *Licet illius*, ait, *intueri modeſtiam. Cùm enim ſupra dixerit electos è ſtirpe regia juvenes formoſos, & decoros, & hic perſonarum nomina poſuerit, Tribus Juda ſimpliciter mentionem facit, & regiam cognationem occultavit.* Occultat Daniel in ſe, ſuiſque ſociis regalem cognationem, ut ſe ex ſobole regali factis, & operibus oſtenderet, non verò verbis diceret: *Maluit ſe regem probare, quàm dicere.*

Probantur ex ſobole regia, non verbo, ſed opere.

Joan. 11. *n.* 16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus ad condiſcipulos: eamus & nos, ut moriamur cum eo.

Num. 17. Venit itaque Jeſus: & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

Num. 18. (Erat autem Bethania juxta Jeroſolymam quaſi ſtadiis quindecim.)

Num. 19. Multi autem ex Judæis venerant ad Martham, & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre ſuo.

VERSIONES.

Syriac. n. 16. Ait Thomas, qui dicitur gemellus, diſcipulis ſociis ſuis.

Goth.

Euth. n. 17. Et moriamur cum eo.

Syriacus. Cum igitur veniſſet Jeſus, invenit eum ante quatuor dies ſepultum.

Venit autem Jeſus in Bethaniam (domum afflictionis.)

Arabicus, n. 18. Erat autem Bethania prope Jeruſalem.

Syriacus. Juxta tumulum Jeruſalem.

Euth. n. 19. Multique ex Judæis.

Syriacus. Venerant ad Martham, & Mariam, ut lenirent corda earum propter ipſarum fratrem.

EXPOSITIO V.

Dixit ergo, Thomas, Cùm Jeſus definito conſilio declaraſſet ſe velle ire in Judæam, ad quem ſequendum diſcipuli minus alacres ſe oſtendebant. *Thomas, qui dicitur Didymus:* ſic dictus, quia Hebraïcè Thomas idem eſt, quod Græcè, ac Latinè gemellus, ſeu ut vult Euthymius, eodem partu, cùm altero fratre natus eſt; ſive ut obſervarunt Toletus, Maldonatus, hoc nomen à majoribus acceperit, ut multi apud Græcos ſpurii, nigri, cum nec ſint ſpurii, vel nigri; vel quia Didymus idem eſt, ac Græcè geminare; nam virtus hujus Apoſtoli magno fructu geminata eſt. *Eamus & nos.* Alludit ad verba Domini præcedentia. *Eamus ad eum.* Et ſubdit: *Et moriamur cum illo.* Quod eſt comprobatio magnæ fortitudinis, conſtantiæ, ac etiam amoris in Dominum, ut ait Interlin. Cum eo enim volebat mori, & ſine eo nolebat vivere; inſinuáque Thomas, ut ait D. Cyrill. quod imperfectè adhuc cognoſcebat Chriſti potentiam, & virtutem, quia liberare poterat quoſcumque volebat. Declarat etiam magnum Judæorum odium in Chriſtum. Nam ut ait Euſebius ſerm. in feria 6. poſt Domin. 4. Quadrageſ. Thomas quia tanto odio adverſus Jeſum, & diſcipulos ejus Judæos inflammatos eſſe ſciebat, nihil niſi mortem, & pœnam ab eis expectaret. *Moriamur cum eo, ait.* 67. Euthym. Tolet. Maldon. Interlin. Cyrill. Euſeb.

Venit itaque Ieſus, in Bethaniam, *Et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.* Id eſt jam mortuum, & à quatriduo ſepultum. Quando nuntius de morbo Lazari à ſororibus miſſus venit ad Jeſum, eo die ipſe mortuus, & ſepultus eſt, ut obſervant D. Chryſoſtomus, Euthymius, S. Thomas, Cajetanus, & communiter alii. Deinde duobus ſequentibus manſit Jeſus in Bethabera trans Jordanem, ut jam dixi, quarta demum die ivit Dominus. Preme, *quatuor dies in monumento.* Alii cum ingrediuntur ſepulchri tenebras, perdunt dies. Lazarus verò ibi clariſſimos habet, ut computentur; proprium eſt enim juſtorum, ut dies umbræ perdant, & lucis, ac vitæ aſſequantur veros dies. Ad hoc reſpicit D. Zeno ſerm. de Lazaro ſuſcitato: *Sepultus eſt, & humanus, dum deſinit eſſe, quid erat forma, vel fabula.* 68. Chryſoſt. Euthym. D. Thom. Cajetan. Zeno.

Erat autem Bethania. Satis notum eſt ſtadium centum, & viginti quinque habere paſſus, unde quindecim ſtadia ſunt mille octingenti ſeptuaginta quinque paſſus; ac proinde *quindecim ſtadiis*, id eſt duobus milliaribus Italicis, ſeu in noſtra Hiſpania, dimidia leuca. Ideo autem notavit Evangeliſta, quam proxima eſſet Bethania Jeroſolymis, ut rationem aſſignaret, cum multi cives Jeroſolymitani ad conſolandas Mariam, & Martham veniſſent Bethaniam, quod ſtatim dicturus erat, ut notarunt D. Cyrillus, D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Albertus Magnus, D. Bonavent. 69. Cyrill. Chryſoſt. Theoph. Alb. Magn. Bonavent.

Multi autem, id eſt cognati, affines, ac amici, & nobiles perſonæ; nam hæ ſorores erant divites, nobiles, ac honoratæ. Venerant ex urbe ſcilicet Jeroſolymitana, de qua immediatè antea fecit mentionem, & ut ait Chryſoſtomus, multorum etiam teſtimoniis Lazari mortem confirmat, & ut etiam reſurrectionis futuræ Lazari multi teſtes 70. Chryſoſt.

Cyrillus. Theoph. Rupert. Syriac. teſtes proponantur, ut animadverterunt D.Cyrill. Theoph. Rupert. ac alii, *ut conſolarentur eas de fratre ſuo*, Syriacus habet, *ut lenirent corda earum*; erat enim dolor de morte fratris acerbiſſimus.

QUÆSTIO VIII.

Quare Thomas tam generosè ait ad condiſcipulos: Eamus, & moriamur cum eo?

71. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Janſen. Lyranus. Salmeiron. Verba hæc D.Thomæ timentis eſſe contendunt D.Chryſ. hom.61. Euth. Theophyl. Janſen. Lyran. Salmeiron, & alii, ac ſi dicat ironicè: Eamus & nos, ut moriamur cum eo in Judæam proficiſcente; nec enim ex hoc itinere aliud habebimus, quam mortem crudeliſſimam à Judæis inflictam. Theophyl. ſic exponit: Eamus & nos ſtulti, ac inſipientes, & non curantes propriam vitam, *ut moriamur cum eo.*

72. Chryſoſt. *A Chriſti cruce, ac paſſione magna fortitudo.* Ex quo ait D.Chryſ. citat. *Sanè admiratione dignum eſt, ut qui ante crucem, sam timidus erat, poſt Magiſtri mortem & reſurrectionis fidem præ omnibus tanto fervore flagraret. Tanta eſt Chriſti potentia. Nam qui cum Chriſto in Bethaniam ire non audebat, ſine eo poſtmodum ſolus terrarum orbem peragravit, & in mediis populis inclamantibus, & mortem minitantibus intrepidus verſabatur.* Qui antea tam timidus, ac formidoloſus erat; ſigno tamen paſſionis Chriſti, ac vexillo crucifixi ſic animatus, ac corroboratus eſt, ut ſolus totum peragraret orbem, atque ad abditiſſimas, ac remotiſſimas nationes tranſiret. Vide ſuprà cap.6.n.26.27.& c.7.n.5.

73. Baſil.Sel. Theoph. Dicam etiam in hac ſententia, quamvis Thomas, ut de eo ſcribit D.Baſil. Seleucus orat.40. *Reliquis Thomas erat infirmior.* Theophyl. *Thomas*, ait, *aliis meticuloſior.* Tamen hæc fortè animosè dixit, nam ſæpè infirmus, ac imbecillis cum audacia calcat pericula, & generosè magna, ac ardua in re virtutis aggreditur.

74. *Oppoſita ſententia probabilior.* Tamen oppoſita mihi probabilior, quæ aſſerit verba hæc dicta fuiſſe à Thoma ex magna animi generoſitate, conſtantia, ac fortitudine, ex eximio amore in Chriſtum, hoc enim verba in ſuo genuino ſenſu ſignificant, & à Chriſto non leguntur increpati, ſed hac exhortatione facta ſine ulla contradictione diſcipuli ſe accingunt ad iter, & ideo à Joanne conſcripta ſunt, quia amoris ardore erant plena. Nam idem valent verba, ac ſi diceret Thomas. Noſtrum Magiſtrum ſequamur, & ſi opus fuerit cum illo moriamur; multo enim ſatius eſt cum Chriſto mori, quam ſine illo vivere.

Rupert. Sic ſcribit Rupert. in perſona Thomæ, *Eamus*, ait, *quò vir ille amabilis it, ut cum eo in dilectione moriantur uno communi interitu. Grandis profectò timor diſcipulis erat. Sed poſtponentes, inquit Thomas, vitam noſtram voluntati, & imperio Domini, ac Magiſtri noſtri, eamus & nos, & ſi ſic fieri neceſſe eſt, moriamur cum eo.* Quam etiam ſententiam docent Carthuſ. Cajet. Maldonat. Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius à Lapide, & alii. Carthuſ. Cajet. Maldon. Barrad. Luc. Burg. Cornel.

75. Beda. Carthuſ. Cajetan. Rupert. Thomas alios diſcipulos generosè exhortatur. Ut obſervat Beda, Carthuſian. & Cajetan. tacitéque eorum timorem arguit, & increpat, nam ut ait Rupert. *Grandis perfectò timor diſcipulis erat.* Quomodo Thomas audet adhortari, imò & quodammodo tacitè arguere Petrum caput totius Collegii Apoſtolici, Andream, Joannem, & alios primates diſcipulorum. Cauſæ probitas, ac integritas dabat vires, & animam. Puteum fodit Abraham, quem cum ſervi regis Abimelech ſibimetipſis appropriarent adaquandis ſuis pecoribus. Tunc Abraham *increpavit Abimelech propter puteum aquæ, quem abſtulerant ſervi ejus*, Geneſ.21. n.25. Gen.21. Abrahamus advena, Abimelech rex in ſuo regno reſidens; unde Abrahamus audet eum arguere, & reprehendere? Rupert. lib.6. in Geneſ. cap.25. Rupert. *Pro puteo aquæ*, ait, *vir tantus regem increpat, quia videlicet res non indigna erat, præſertim in illis terris, ubi naturaliter magna vivæ aquæ copia non erat.* Cum puteus ablatus eſt magna injuria, ac violentia facta Abrahamo, inde ipſe habet audaciam, ut ad regem arguendo verba faciat; cum enim juſtitia intervenit, & vis rationis militat, quilibet contra reges, ac principes audet ſtare, ac loqui.

Ait Thomas: *Eamus, & moriamur*. Ex morte objecta, qua homines deterrentur, & fugiunt, generoſus animus Thomæ non cadit, ſed inde vires re aſſumit, maximéque ſe, ac ſuos condiſcipulos exhortatur ad viam. Maſculus animus rerum difficultate non opprimitur ad magna, ac ardua perpetranda. Seneca de Providentia, cap.5. *His*, ait, *quibus deterreri me putas, incitor, libet illic ſtare, ubi ſol trepidat: humilis, & inertis eſt tuta ſectari, per alta virtus it.* 76. *Maſculus animus rerum difficultate excitatur.* Seneca.

Cùm David pararet exire in pugnam adverſus Goliath, multis prætendit Saül eum à propoſito retrahere, dicens: *Non vales reſiſtere Philiſtæo iſti nec pugnare adverſus eum, quia puer es, hic autem vir bellator ab adoleſcentia ſua*, 1.Reg.17.num.33. Quid ad hæc David reſpondet? *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi.* Ut Saül à pugna avertat David, imbecillitatem naturæ ſuæ opponit ei, imperitiamque armorum objicit, fortitudinem, ac dexteritatem adverſarii exponit: His forſitan animus David proſternitur, ac ſuccumbit? Minimè ſed inde firmior, ac robuſtior factus, ait: *Nunc vadam.* Expende illud, *Nunc*: tantis difficultatibus auditis non trepidat animus, nec à propoſito reſilit, ſed tanta rerum renitentia animatus certiſſimè parat greſſus in pugnam. *Nunc vadam*, D.Baſil. Seleucus orat.14. *Qua ratione*, ait, *à propoſito certamine conatus es avertere, acrius ô Rex ad pugnam exacuiſti.* 77. *Vir fortis rebus arduis non ſuccumbit, ſed exacuitur.* 1.Reg.17. Baſil.Sel.

QUÆSTIO IX.

Quare cum apud Iudæos eſſet conſtitutum quod ſi Chriſtum quis confiteretur, è ſynagoga ejiceretur; ad ſorores Lazari veniunt Iudæi, quæ ipſum confitebantur.

78. Chryſoſt. Joan.9. *Ratio difficultatis.* Hanc quæſtionem excitat D. Chryſoſtom. homil.61. in Joan. *Quomodo*, ait, *conſolabantur Iudæi à Chriſto dilectas? Edixerant enim, ut quicumque Chriſtum confiteretur, extra ſynagogam fieret*, Joan.9.n.22. Hoc erat decretum apud principes Judæorum, & tamen ipſi principes Judæorum veniunt ad viſitandas Martham, & Mariam; nam hi, quid ad eas convenerunt ex prima Judæorum nobilitate erant, ut obſervat Cajetan. Cajetan. Cur ergo hæ ſanctæ duæ ſorores, cum eſſent

magnæ

Luc.8. magnæ Chriſti aſſeclæ, eumque hoſpitio reciperent, ac per varia loca comitaretur, Luc.8. n.2. non ſolum non ejiciuntur à principibus extra ſynagogam, ſed etiam ad eas conveniunt, ut illis conſolationis obſequium præſtarent.

79. Chryſoſt. Pergit citatus Chryſoſtom. & dubium ſolvit: *Conſolabantur eas, vel propter vulneris magnitudinem, vel quia nobiliores reverebantur; vel quia non mali erant, qui ad eas venerant, multi namque crediderunt*, dicitur infrà n.45. Quas tres rationes Leontius. Theoph. Euthym. Baſilius. etiam tradunt Leontius, Theophylact. Euthym. & D. Baſil. Seleuc. orat.40. qui etiam addidit aliam rationem: *Unde*, ait, *conſolabantur Judæi* *Ex conſideratione mortis, odium deponitur.* *dilectas à Chriſto, cum inter eos conveniſſet, ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret? An ob mali communis neceſſitatem?* Cùm enim illis ante oculos eſſet mors,& ſepultura, ex ejus conſideratione illum animum ebiberunt, ut odium, ac malevolentiam deponerent, benignóque affecta eſſent in Chriſti aſſeclas. Et hæc ſit prima ratio.

80. Secunda, aſſignata à Chryſoſtomo, quæ valde genuina videtur, *quia non mali erant, qui ad eas venerant, multi namque crediderunt.* Pro animo, ac affectu erant in Chriſtum,& inde etiam in ejus aſſeclas, nam ſimiles cum ſimilibus facile aſſociantur. Tertia ratio: *Propter vulneris magnitu-* *Urbanitatis officio ſatisfaciendum cum vitæ diſcrimine.* *dinem.* Hi, qui ad eas convenerant, non erant ex humili plebe, ſed ex prima nobilitate, ut jam in limine quæſtionis ex Cajetano notavi, inde ad eas viſitandas ſe conferunt, ut earum dolorem delinirent, urbanitatiſque officium perſolverent, ad quod ſe aſtrictos agnoſcebant, itaut, ne tali muneri deficerent, ſe imminenti vitæ diſcrimini offerre non dubitaverint.

81. Chryſoſt. Quarta ratio. Ait Chryſoſtomus: *Nobiliores reverebantur.* Conjuraverant Judæi ut Chriſti auditores à ſynagoga excluderent; modo tamen ad has Chriſti alumnas ſe conferunt, *nobiliores reverebantur.* Cum enim humano reſpectu ducerentur, à ſua lege immunes cenſebant eas, in quibus dignitas, poteſtas, ac honor eminebat. Lex erat à Levit.13. Domino lata, Levit.13. n.46. ut leproſus extra *Potentes ſæculi à lege eximuntur.* civitatem habitaret. Ozias verò rex, quia præſumpſit adolere incenſum Domino tanquam Sacerdos, percuſſus eſt lepra, quæ in fronte ejus apparuit. Tamen Sacerdotes, ac Levitæ diſſimulant, & Oziam Jeroſolymis commorari ſinunt, ut pa- 2.Paral.26. tet ex 2.Paralip. c.26. n.21. *& habitavit in domo ſeparata plenus lepra.* Cur Pontifices, ac Sacerdotes, qui pro lege pugnare debebant, tacent, ac Chryſoſt. diſſimulant? D.Chryſ.hom.4. in Iſaïam: *Exivit Rex*, ait, *cum lepra, nec tamen ejecerunt eum è civitate; Regiam dignitatem reveriti.* Et fortè ut à rigore legis regem eximerent, interpretati ſunt regem à lege eſſe exemptum. Vide ſuprà cap.19. q.19. n.150.

*Ioan.*11. *n.*20. Martha ergo ut audivit, quia Jeſus venit, occurrit illi: Maria autem domui ſedebat.

*Num.*21. Dixit erga Martha ad Jeſum: Domine ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus.

*Num.*22. Sed nunc ſcio, quia quæcumque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus.

*Num.*23. Dixit illis Jeſus: Reſurget frater tuus.

VERSIONES.

*Arabic.n.*20. Ut audivit adventum Jeſus, exiit, ut occurreret illi.

Syriacus. Exiit ei obviam.

Vatablus. Maria domi deſidebat.

*Syriac.n.*21. Domine mi, ſi hîc fuiſſes, mortuus non fuiſſet frater meus.

*Vatabl.n.*22. Popoſceris à Deo, daturus ſit tibi Deus.

Græcus. Concedet tibi Deus.

*Syriac.n.*23. Surrecturus eſt frater tuus.

EXPOSITIO VI.

Martha *ergo ut audivit, quia Jeſus venit.* 82. Appropinquante Chriſto fama illius adventus præcucurrit, quod ſolum Marthæ ignorante ſorore denuntiatum eſt, ut docent D.Chryſoſtom. Theophylact. Euthym. Leont. D.Thomas, D.Bonavent. Martha ergo ſola Domini adventum cognovit, tum quia cùm ipſa eſſet valde ſollicita circa ea, quæ ad familiam ſpectabant, tum cùm extitiſſet ſenior ſoror, veluti matrona, ut ait Carthuſian. totam domum gubernabat, inde ad eam tanquam familiæ caput omnia deferebantur. *Occurrit illi*, præ amoris magnitudine, ut audivit Chriſti adventum, non potuit ſe domi continere, ſed extra contempta omni commoditate, & oblicta luctus præſentis occurrit ad eum. D. Baſil. Seleucus orat. 40. *Occurrit Chriſto luctu adhuc adoleſcente. Vides amorem vivacem.* Cur Martha Chriſti adventum modò non ſignificavit ſorori? Reſpondeo. Primò; quia fortè occurſus adventantis Chriſti nullam moram patiebatur. Secundò, Martha ſequeſtrata à tumultu voluit cum Domino ſingulariter agere; Judæi, qui advenerant, ut ſorores conſolarentur, erant cum Maria, ac proinde ſi Martha eam vocaſſet, ſimul Judæi eam ſequerentur, & inde fieret multus tumultus, ut obſervarunt Leontius, Albert. Magn. & alii, imò etiam aliqualis eſſet contentio; nam ipſa ſciebat, ut ait, D.Thomas, quod Judæi conſpiraverant in Chriſtum, & ideo ipſa voluit prius ſecretò agere, & nata bona ſpe de reſurrectione, dixit ei Chriſtus, *Reſurget frater tuus*, tunc ſororem vocat, ut notat Chryſoſt.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Leont. S.Thom. Bonav. Carthuſ. Baſil.Sel. Alb.Magn. D.Thom. Chryſoſt.

Dixit ergo Martha ad Jeſum. Ut notant Divus 83. Chryſoſt. homil.61. & D.Baſil. Seleuc. orat.40. Martha intuita Chriſtum, non in lamenta, gemitus, ac ululatus prorumpit, ut ſolet fieri quando ingentes notos conſpiciunt, ſed accedens propè Magiſtrum ipſum devenerata eſt. Et duo dicit, ut notat D.Thom. unum reſpiciens præteritum: *Domine ſi fuiſſes hîc, frater meus non eſſet mortuus:* alterum futurum, *quæcumque popoſceris à Deo.* Quantum ad primum: *Domine ſi fuiſſes hîc.* Cum modeſtia, ac reverentia ſe habet Martha cum Chriſto. Nec de abſentia, nec de mora queritur, quod cum audiſſet amici morbum, curatum non venerit citò. Sed ut ait Rupert. lib.10. in Joan.

Chryſoſt. Baſil.Sel. D.Thom. Rupert.

Reverentiam

Reverentiam Domino ſervans, & dilectionem lædere cavens, humili tantum fide omnipotentiam fatetur amantis. Qui verè amat, nec læſus lædit amicum: *Charitas enim patiens eſt*, 1.Cor.13.n.4. Tacitè tamen objicit, ut volunt D.Chryſoſt. D.Cyrill. Theophylact. Carthuſian. quod accepto nuntio ſeriùs venerit; *Frater meus non fuiſſet mortuus*; quia certa erat de Domini clementia, quod ſi vidiſſet fratrem morientem, ei beneficium ſanitatis non denegaſſet: Ecce quomodo decipiuntur humana iudicia, dolet Martha de morte Lazari, cum mors ejus maximè conveniens fuit, per illam mortem glorificandus fuit Filius Dei, ejuſque amor in Lazarum, ac ſorores manifeſtandus, lachrymatur enim Dominus, & ſepultum ſuſcitat; declaratur etiam imperfecta fides Marthæ, nondum enim ſciebat abſentem ſanare potuiſſe, quod ſi crederet, dixiſſet, Domine ſi voluiſſes, frater meus non fuiſſet mortuus, nondum eum credebat Deum, ſed virum inſignis ſanctitatis, & ideo dixit: *Quæcumque popoſceris à Deo*, &c. ut notarunt Chryſoſt. Euthym. Albert. Magn. D.Thomas, D.Bonavent.

Amans nec læſus lædit amicum. 1.Cor.13. Chryſoſt. Cyrillus. Theoph. Carthuſ.

Judicia humana decipiuntur.

Chryſoſt. Euthym. Alb.Magn.

84. *Sed & nunc ſcio, quia quæcumque popoſceris à Deo.* Loquitur Martha de Chriſto, non tanquam de Deo, ſed ut de viro inſigni ſanctitate, ut modo dixi: *Ac ſi de bono quodam, & probato homine loqueretur*, ait, Chryſoſt. *dabit tibi Deus.* Ac ſi dicat: Si poſcas à Deo reſuſcitatum Lazarum, licèt quatriduanum ſepultum, impetrabis. Exiſtimabat, ut ait Cyrillus, quod non venerat, ut Lazarum ſuſcitaret, ſed ut ſe, ac Mariam conſolaretur, tamen humiliter reſignatur in Chriſti voluntatem, ut ex D.Auguſt. dicam quæſt. ſeq. Cajet. tamen, Lucas Burgenſ. dicunt, quod Martha fratris reſurrectionem non intenderet, & quod hæc dixit, ut oſtenderet Chriſti potentiam, ac veritatem in verbis ſuis: *Infirmitas non eſt ad mortem.* Licet ſenſum non intellexerit. De hoc Expoſitione ſequenti.

Chryſoſt. Cyrillus. Auguſt. Cajetan. Luc. Burg.

85. *Dixit illi Jeſus, Reſurget frater tuus.* Ex hac Chriſti reſponſione patet, quod Martha de reſurrectione loquebatur. Et ad ea, quæ Martha dixerat de ejus abſentia nihil reſpondet, ſed verba dirigit ad ea, quæ ſpectabant ad præſens miraculum, & ut benè notarunt D.Auguſt. Chryſoſt. Beda, Rupertus, non dixit quando reſurrecturus ſit Lazarus, nec ſe eum ſuſcitaturum, ſed modeſtiæ cauſâ tacitè, & ambiguè loquitur, ſenſimque mulierem evehit ad cognitionem tanti miraculi. Et cum Martha dixiſſet: *Scio quia quæcumque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus.* Ad hoc etiam non reſpondet Chriſtus, poterat enim dicere, etiamſi non popoſcero, faciam; cùm mea poteſtas æqualis ſit cum Patre. Hæc tamen non dixit Chriſtus, ut notavit D.Chryſoſtom. homil.61. *Nam ſi dixit*, ait, *à me ipſo omnia facio; moleſtiora, & ſupra mulieris intelligentiam fuiſſent: dicendo autem reſurget, medium tenuit.* Si dixiſſet quod à ſe facere poterat; & quod poteſtas ſua eſſet æqualis cum Patre; hoc cum ſpectaret ad cognitionem myſterii Trinitatis, multum erat ſuprà mulieris intelligentiam, quæ erat imperfecta in fide, & quod etiam aliquid non prævia, ac præmiſſa oratione fieret, *moleſtiora, & ſupra mulieris intelligentiam fuiſſent.*

Auguſt. Chryſoſt. Beda. Rupert.

Chryſoſt.

Valde difficile ſine oratione petitionem conſequi.

Quæstio X.

Quare Martha non poſtulat expreſſè à Chriſto reſurrectionem fratris ſui, cum de ipſo fateatur: Scio, quia quæcumque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus?

86. Multis D.Bernard. ſerm. de gradibus Humilitatis ſub finem, laudat, ac celebrat fidem Marthæ, cùm enim illa credidiſſet, quod Chriſtus Lazarum ſervare potuiſſet à morte, credidit etiam, quod eum à mortuis poterat excitare, & ideo dixit: *Nunc ſcio, quia quæcumque popoſceris à Deo. dabit tibi Deus.* Cur ergo cùm ipſa eſſet valde familiaris Chriſto, hoc ab eo non petit? Eſt quæſtio præſens.

Bernard. *Ratio difficultatis.*

87. Reſpondet primò D.Auguſt. tract.49. *Non dixit, ait, ea & modo rogo te, ut reſuſcites fratrem meum: unde enim ſciebat ſi fratri ejus reſurgere utile fuerit: hoc tantum dixit, ſcio quia potes, ſi vis, facis: Verum enim facias, judicii tui eſt, non præſumptionis meæ.* Martha cum Chriſto dixit: *Scio quæcumque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus*, tacitè cum modeſtia, ac reverentia inducit Chriſtum, ut fratrem ſuſcitet, tamen non audet directè petere, nec rem determinare, quodnam eſſet utilius fratri, an mors, vel reſurrectio, neſciebat, & ideo totum negotium relinquit Chriſti judicio: *Utrum enim facias, judicii tui eſt, non præſumptionis meæ.* Judicio enim Divino maximè ſe vult conformare. Vide tom.3.cap.20.quæſt.7.n.47.48.& cap.33. num.116.

In noſtris petitionibus conformandum cum Dei voluntate.

88. Secundò. D.Bernard. tract de gradibus humilitatis, gradu duodecimo: [O ſanctæ mulieres, ait, Chriſti familiares, ſi fratrem veſtrum mortuum, lugetis, cur ejus miſericordiam non flagitatis? Reſpondent: Sic melius tanquam non orantes oramus, ſic efficacius tanquam diffidentes confidimus. Exhibemus fidem, perhibemus affectum, ſcit ipſe, cui non eſt opus, ut aliquid dicatur, quid deſideremus? Scimus quidem quod omnia poteſt, ſed hoc tam grande miraculum, etſi ejus ſubeſt potentiæ, multum tamen excedit univerſa merita humilitatis noſtræ. Denique quod noſtris meritis deeſt, verecundia fortaſſe ſupplebit.] Quæ verba altè, ac profundè ſunt expendenda.

Bernard.

89. Et primò. *Quod noſtris meritis deeſt, verecundia fortaſſe ſupplebit:* præ humilitate, modeſtia, ac verecundia ſuis meritis parum confuſa Martha, non audet petere, tanta tamen animi demiſſione, dum non audet orare, multum exorat; Ipſa humilitas verecunda, magna eſt negotiatio, ut obtineat. Secundò. *Scit ipſe; cui non eſt opus, ut aliquid dicitur, quid deſideremus.* Benè ſciebat Martha: Quod Jeſus ipſam, ac ſororem ejus Mariam, & Lazarum diligebat, ut hæc exprimit Evangeliſta, n.5. Non petit ergo, apud ſe certum habebat ſufficere quod *ſcit ipſe quid deſideremus.* Nam inter diligentes non requiruntur preces, abundans eſt levis voluntatis inſinuatio. Tertiò. *Melius tanquam non orantes oramus. Exhibentes fidem, perhibeamus affectum.* Non petit Martha, nam ipſe affectus ad orationem fratris reſurrectionem negotiabatur; ſic potens eſt oratio, ut ante orationis initium, illius affectus multum valeat optatum obtinere, ac impetrare. Ait Regius Vates Pſalm.4. num.2.

Humilitas animi exorat.

Inter amantes ſufficit voti inſinuatio.

Affectus orationis impetrat deſideratum.

Pſal.4. Hebræus. num.2. *Cum invocarem, exaudivit me Deus.* Hebræus legit: *Cum invocabo*, de futuro, *exaudivit me Deus*, de præterito; cum enim ipſe ſe præpararet ad orationem jam exauditus eſt, juxta illud: *Præparationes cordis audivit auris tua.* Vide ſuprà cap.34. q.3. n.19.20.

90. Tertiò. Archiſynagogus deprecatur pro filia mortua: *Domine filia mea modo defuncta eſt, ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & vivet*, Matth.9.n.18. Cur etiam Martha pro fratre mortuo non deprecatur? Nam qui potuit ſuſcitare puellam modò defunctam, potuit etiam evocare ad vitam mortuum jam ſepultum; eadem poteſtas in utroque facto exigitur. In mortuo peccator adumbrabatur, ut ſatis eſt vulgare in ſcriptura, puella modò defuncta peccatorem recentem, ac modo lapſum ſignificabat: Lazarus vero peccatorem enormem, inveteratum, jam ſepultum, ac putridum in ſuis iniquitatibus repræſentabat. Pro filia, pro anima nuper peccatis infecta ſupplicat Pater; At pro peccatore antiquo, jam in malitiæ barathro detento omnes humanas leges, ac divinas violante, ſic difficile opus in vitam revocare, ac floridæ valetudini iterum reſtituere, ut ob figuram tam diri vulneris ſoror non audeat pro illo rogare, & deprecari. Vide c.18. n.39. & ſeqq.

Matth.9. — *Valde difficile peccatorem inveteratum convertere.*

91. Rupert. Maldon. Thren.2. Quartò Rupertus: *Lingua*, ait, *conticuit, cætera lachrymis uberius peregit.* Non poſtulat Martha verbis, ſed lachrymis, nàm, ut ait Maldonatus: *Nulla eſt efficacior, nulla potentior oratio, quam lachrymæ.* Magno dolore, ait Jeremias Threnor.2. n.18. *Neque taceat pupilla oculi mei.* Loqui probatur, qui non tacens aſſeritur, & unde pupilla habet linguam: Dum nempè lachrymas effundit, altum dat clamorem. Paſchaſius lib.2. in Thren. *Quia*, ait, *ipſa dum compungitur, magis quam loquentis verba, impetrandi effectum habet.*

Lachryma efficaciſſimam habet vocem. — Paſchaſ.

92. Poſt mortuum Naboth, & vineam ejus falſis teſtibus raptam, multas Elias comminatur mala Achab; quæ cum ille audiret, juxta Septuaginta: *Ibat plorans, & conſcidit veſtimenta ſua*, 3.Reg.21. num.27. Unde ſtatim dicitur; factus eſt ſermo Domini ad Eliam: Nonne vidiſti humiliatum Achab coram me? Non inducam malum in diebus ejus. Unde ſic exauditus eſt Achab, cùm nulla verba ab eo dicta legantur? *Ibat plorans*; pupilla lachrymas effundens valentiorem clamorem emittit, quam os verba tonans. D. Ambroſ. lib. de Pœnitent. cap.14. *Non orationis pompa, ait, non ſermonis ornatus, non eloquii copia placuit Deo, ſed multis precibus lachrymari: os tacuit, ſed cor ingemuit, oculus flevit, ſed conſcientia planxit. Et verecundiam pœnitudinis pietas laudavit auctoris.*

3.Reg.21. — *Lachryma altum edidit clamorem.* — Ambroſ.

Joan.11. n.24.	Dicit ei Martha: ſcio, quia reſurget in reſurrectione, in noviſſimo die.
Num.25.	Dixit ei Jeſus: Ego ſum reſurrectio & vita; qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet.
Num.26.	Et omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?
Num.27.	Ait illi: Utique, Domine ego credidi; quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi.

VERSIONES.

Syriac.n.24.	Scio reſurrecturum in conſolatione (reſurrectione) die illo noviſſimo.
Syriac.n.25.	Dixit ei Jeſus: Ego ſum conſolatio (reſurrectio) & vita.
Græcus apud Toletum.	Ego ſum ipſa reſurrectio, & vita.
Arabic.n.26.	Et omnis eſt vivens; qui crediderit in me.
Syriac.n.27.	Etiam Domine mi, ego credo.
Vatablus.	Ego credo te eſſe Chriſtum illum filium Dei, qui in mundum venturus erat.
Græcus.	Qui eſt veniens in hunc mundum.

EXPOSITIO VII.

Dicit ei *Martha: Scio, quia reſurget in reſurrectione.* Chriſtus ambiguè dixerat, *reſurget frater tuus*, & non addiderat *modò*. Inde occaſionem habuit Martha, ut Chriſti ſententiam de communi omnium reſurrectione intelligeret; Judæi enim, præcipuè Phariſæi credebant animæ immortalitatem, & corporum reſurrectionem, Job.19. n.25. & 2.Machab.12. n.46. *In noviſſimo die.* In ultimo nempe die judicii. D.Petrus Chryſologus ſerm.65. ſic loquitur cum Martha: *Martha, ante te eſt reſurrectio, quam tam longè mittis.* Cur intelligit non de proxima reſurrectione, ſed de futura in ultimo die, quæ non erit ſpeciale beneficium? Ut notat Cornelius à Lapide: Ecce ingenium humanum, divinam beneficentiam velle reſtringere, & in longinquum velle dilatare. 93.

Job.19. 2.Mach.12. *Humanum ingenium reſtringere divina beneficia* — Cornel.

Dixit ei Jeſus: Ego ſum reſurrectio, & vita. Syrus. *Ego ſum conſolatio, & vita.* Ipſa enim reſurrectio hominibus in miſeria hujus vitæ degentibus magna eſt conſolatio, tum animæ, tum etiam ſenſuum, ac membrorum. *Ego ſum reſurrectio, & vita:* non formalis, ſed cauſalis, ut rectè adnotarunt Albertus Magnus, D.Thomas, D.Bonavent. Carthuſian. Ego ſum nempe, qui reſuſcito, ac vitam do, & communico. Eodem modo dicitur 1.Cor.1. *Qui factus eſt nobis juſtitia, & ſanctificatio & redemptio.* Hoc eſt juſtificator, ſanctificator, & redemptor. *Sic ego ſum reſurrectio, & vita*, id eſt, cauſa reſurrectionis, & vitæ, & earum effector. D.Auguſt. in tract.49. in Joan. *Dicis, ait, reſurget frater meus in noviſſimo die, verum dicis, ſed per quem tunc reſurget, poteſt & modò; quia ego ſum reſurrectio, & vita.* Deinde ſubdit Chriſtus Dominus: *Qui credit in me.* Marthæ petenti, ac deſideranti fratri ſui Lazari vitam, reſpondit Chriſtus, deinde eam ad altiora, ac ſpiritualia erigit, loquens de nova vita animæ per gloriam in ſæculo futuro. *Qui credit in me*, fide viva per charitatem formata, dum degens fuit in hoc ſæculo, *etiamſi mortuus fuerit*, temporali morte, *vivet.* Anima ejus ſemper vivet per vitam charitatis, gratiæ & gloriæ in Cœlo. 94.

Syrus. — Alb. Magn. D.Thom. Bonavent. Carthuſ. 1.Cor.1. — Auguſt.

Et omnis qui vivit. Suprà locutus fuit Chriſtus de 95.

de mortuis in eum credentibus; nunc loquitur de fidelibus vivis: *Et omnis qui vivit.* Qui in hoc ſæculo vitam ducit, ſeu vivens eſt. *Et credit in me:* fide viva, & formata per charitatem. *Non morietur in æternum.* Quamvis mortuus ſit temporali morte; æterna tamen non morietur, ſed ad vitam æternam reſurget. Unde tam credentes in me mortui, vivent, quàm credentes in me adhuc vivi, æterna morte non morientur. Declaratque Chriſtus Dominus his verbis ſe eſſe fontem vitæ, & reſurrectionis, ac proinde credentibus in ſe reſurrectionem cum vita æterna ſit largiturus. *Credis hoc?* A Martha flagitat Chriſtus fidem reſurrectionis, ut credat, quod non ſolum precibus poſſit à Deo eam impetrare, ſed etiam per ſeipſum donare, ut latiùs dicam quæſtione ſequenti, ut ad tantam fidem, & ſpem Marthæ excitata valeat fratris ſuſcitationem impetrare: ſic à patre poſtulante filium liberari à Dæmone, Chriſtus exigit fidem, ut crederet ſe poſſe hoc facere, *omnia poſſibilia ſunt credenti,* Marc.9.n.29. & à portatoribus paralytici ſimilem requirit fidem Matth.9. n.1.

Chriſtus excitat Martham ad fidem reſurrectionis ut impetret vitam fratris

Marc.9.

Matth 9.

96\. *Ait illi: Utique Domine, ego credidi.* D.Chryſoſtom. Euthym. Theophylact. docent Martham non intellexiſſe verba Chriſti, dicentis: *Ego ſum reſurrectio, & vita.* Ideoque alienum reſponſum ab interrogatione dediſſe; tamen valde excellens, & accommodatum dedit reſponſum: nam cum ipſum fateatur verum Filium Dei naturalem, verumque Meſſiam, ibi tacitè, & implicitè omnium reſurrectionem, & vitam credidit. *Ait: ego credidi, quia tu es Chriſtus:* ille unctus, ille Meſſias promiſſus à Deo, *Filius Dei vivi qui in hunc mundum veniſti.* Græcus, & Arabicus habent: *Veniens* (quod erat proprium Meſſiæ nomen.) Syriacus *Qui venturus es,* ut mundum redimas, & ſalves. Imperfectam Marthæ fidem Chriſtus perfecit, & illuſtravit dicens: *Ego ſum reſurrectio, & vita.* Unde ipſa interius illuſtrata à Chriſto, in magnum, ac perfectum fidei actum prorumpit, *Credo quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* D. Auguſt. tract.49.in Joan. *Quando credidi hoc,* ait, ſcilicet te eſſe Meſſiam Filium Dei: *Credidi, quia tu es reſurrectio, credidi, quia tu es vita, credidi, quia qui credit in te etiamſi moriatur, vivet.*

Chryſoſt. Euthym. Theoph.

Arabic. Syriacus.

Auguſt.

97\. *Filium Dei vivi.* Cajetan. Carthuſian. Janſen. Tolet. exiſtimant eum appellaſſe Flium Dei per excellentiam, non per naturam. Albertus Magn. D.Thom. Lyran. Maldon. arbitrantur Dei Filium naturalem, Deumque verum crediſſe, hanc fidem Deus ab ea exigebat, ad hancque fidem ipſa ab eo illuminata eſt. Sic ait P. tr.Damian.ſerm. 1. in feſto S. Joannis Apoſtoli, & Evangeliſtæ. Eodem ſpiritu, quo Petrus, inſpirante, reſpondit Martha, *Ego credidi, quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi.*

Cajetan. Carthuſ. Janſen. Tolet. Alb.Magn. D.Thom. Lyranus. Maldon. Damian.

Quæstio XI.

Quare Chriſtus non reſpondet Marthæ quod poſſit fratrem reſuſcitare, vel vivificare, ſed quod ipſe ſit reſurrectio, & vita?

98\. De reſurrectione Lazari ſermo erat in præſenti, quem dicebat Martha reſuſcitandum in noviſſimo die. Tunc Chriſtus reſpondet, quod ipſe ſit reſurrectio, & vita; convenientius videbatur dicendum, quod ipſe poterat eum reſuſcitare, & vivificare, ad quid tendit Chriſti reſponſio?

Supponendum eſt, quod Chriſtus dicitur cauſa reſurrectionis, & vitæ, ita ut omnes per eum reſurgant, & nullus niſi per ipſum valeat in vitam revocari. Chriſtus autem Dominus quadruplex cauſa eſt reſurrectionis. Meritoria, efficiens, exemplaris, & finalis. Ipſe enim ſua morte omnium reſurrectionem promeruit; eamque phyſicè efficiet die judicii, ejuſque exemplar dedit in ſua glorioſa reſurrectione, quæ eſt finis reſurrectionis omnium. Reſurgent enim omnes fideles hoc fine, ut Chriſto reſurgenti in gloria conformentur, eumque in æternum glorificent. Si verò reſurrectio damnatis cedit in gravem pœnam, & tormentum, hoc eſt eorum culpa; nam illa vita perpetua conceſſa eſt, ut perfectè in anima & corpore felices exiſterent; cùm autem malè vixerint, illud optimum verſum eſt in eorum perniciem, & damnum, ut explicat Toletus, an.7. ex D.Juſtino. 99.

Chriſtus quadruplex cauſa reſurrectionis.

Tolet.

Reſpondent D. Chryſoſt. hom 61. Theophyl. Euthym. quod Chriſtus Dominus tacitè reſpondet Marthæ dicta dicenti, *Quæcunque popoſceris à Deo dabat tibi Deus;* quibus verbis Martha ſuam imperfectam fidem denotavit, illamque Chriſtus perfecit, dicens: *Ego ſum reſurrectio, & vita.* Chryſoſt. ac proinde *alterius non egere auxilio indicat, quippe qui vita eſt. Quod ſi alterius indigeret, quomodo ipſe reſurrectio eſſet, & vita?* Ac ſi Chriſtus diceret: *Ego ſum reſurrectio, & vita.* Ego non ego petere à Deo reſurrectionem fratris tui Lazari, quia ego ipſe per me eam præſtare valeo, ſum enim reſurrectio, & vita; reſurrectio mortuorum; & vita viventium; mortuos à morte excito, & viventibus vitam concedo. 100.

Chryſoſt. Theoph. Euthym. Chriſtus ſe oſtendit reſurrectionis auctorem.

Secundò. D.Chryſolog. ſerm.63. *Quid eſt,* ait, *ego ſum reſurrectio? Et non ego reſuſcito? Quid eſt? Quia ſuſcepit hominem, ſuſcepit mortem, ut qui reſuſcitat jubendo unum, reſurgendo in ſe reſuſcitet omnes.* Quæ verba multipliciter ſunt expendenda, Et primò: *Quid eſt, ego ſum reſurrectio?* In quibus verbis oſtendit virtutem efficaciſſimam ad ſuſcitandos alios, quia ipſe in ſe ſuſcitandus ſit, bene enim demonſtratur, quod quis valet alios in vitam trahere, qui prius ſcivit ex mortis tenebris ſe abſolvere; prius enim quilibet in ſe ſentiat id, quod in aliis efficere curat. Ait Chriſtus Petro: *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos,* Luc.22. n.32. Ad orbis converſionem deſtinabatur Petrus, non tamen jubetur adire, niſi prius ipſe ſit converſus; converſionémque experiatur: non enim aptus eſt ad orbis converſionem, ad alioſque in vitam excitandos, niſi ille, qui prius converſus eſt, ſéque ex morte Dei interveniente gratia ad vitam revocavit. Arnold.Carnot. tract. de Verbis Chriſti: *Exurge,* ait, *& bibe de fonte miſericordiæ, & aliquando converſus confirma fratres tuos, & in eadem menſura, qua propinatum eſt tibi, remitte ei, & ad formam tuam, qui ceciderit, adjiciat, ut reſurgat.* 101.

Chryſol.

Prius in ſe quis ſentiat, quod in aliis efficere intendit.

Luc.22.

Arnold.

Tertiò. Citatus Chryſol. *Qui reſuſcitat jubendo unum, reſurgendo in ſe reſuſcitat omnes.* Chriſtus Dominus præcepto; ſuæ vocis unum Lazarum è morte ſuſcitat, at exemplo ſuæ reſurrectionis, omnes revocat ad vitam. Bonus Prælatus, 102.

Chryſol. Prælatus unum moneat verbo, omnes exemplo informet.

& ſi uno ſuo mandato cohibeat, cunctos ſuos exemplis informet. Senior Tobias verbis filio dabat ſalutaria monita: *Audi fili mi verba oris mei*, 3.n.2. At ſepeliens mortuos, & jubens reddere furto ablatum, charitate, ac juſtitia *cunctis erat in exemplum*, ait, Cardinalis Hugo: *Præcepto filium inſtruebat, exemplo vero cunctos informabat.*

Hugo.

103. Quartò. Citat. Chryſol. *Ego ſum reſurrectio, & reſurgendo in ſe reſuſcitat omnes.* Magnus princeps, qui taliter devicta morte ſeipſum reſuſcitat, ut etiam à mortis tenebris univerſos excitet, & reducat. Hæc ſunt Dei dona, quæ ſic uni dantur, ac communicantur, ut inde in multos deriventur. Ad parentem Eliam, ait Deus: *Vade. Unges Hazaël regem ſuper Syriam, & Jehu filium Namſi unges regem ſuper Iſraël: Eliſæum autem filium Saphat, unges prophetam pro te*, 3.Reg. 19. n.16. Ad tres ungendos mandatur Elias; Ipſe autem ait textus: *Profectus Elias reperit Eliſæum filium Saphat arantem in duodecim jugis boum: cumque veniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuum ſuper illum. Qui ſtatim relictis bobus cucurrit poſt Eliam.* Mandatum eſt Parenti Eliæ, ut tres ungeret, Hazaël nempe, Jehu, & Eliſæum, & tamen ſolum dicitur quo Elias unxerit Eliſæum; cur etiam de unctione aliis impenſa non fit mentio? Illa unctionis gratia à Deo veniebat, ac proinde cùm à Deo eſſet, non poterat in uno ſiſtere, ſed inde ad alios tranſibat, illiſque communicabatur, ac proinde cum unus unctus proponatur, multi etiam eodem unctionis dono illuſtrati cenſentur. Theodor. q.58. *Si Prophetam unxit*, ait, *eos ſpirituali gratiæ impertiit, ea etiam unxit alios. Etenim Eliſæus ſpirituali per eum accepta gratia obtulit illis chariſma, & ſpirituali gratia eos impertiit.*

Dei dona ſic uni communicantur, ut inde deriventur in alios.

3.Reg.19.

Theodor.

*Joan.*11. *n.*18. Et cum hæc dixiſſet, abiit, & vocavit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens: Magiſter adeſt, & vocat te.

*Num.*29. Illa, ut audivit, ſurgit citò, & venit ad eum.

*Num.*30. Nondum enim venerat Jeſus in Caſtellum: ſed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

*Num.*31. Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, & conſolabantur eam, cum vidiſſent Mariam, quia citò ſurrexit, & exiit, ſequuti ſunt eam dicentes: quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

VERSIONES.

Syriacus, *n.*28. Abiit vocatum Mariam ſororem ſuam clanculum, & dixit ei: Magiſter noſter venit, & vocat te.

*Arabic.n.*29. Ut audit, ſurrexit feſtinans.

Arias, *n.*30. Nondum venerat Jeſus in vicum.

*Syriac.n.*31. Quin etiam illi Judæi, qui erant cum ea domi, & conſolabantur eam, ut viderunt Mariam citò ſurrexiſſe, & exiiſſe, abierunt poſt eam. Arbitrabantur enim eam abiiſſe ad monumentum, ut fleret ibi.

EXPOSITIO VIII.

Et *cum hæc dixiſſet*, *abiit*, ad vocandam nempe ſororem ſuam, ut ſtatim exprimitur: *Et vocavit Mariam ſororem ſuam ſilentio.* Græcè, *clam*, ſubmiſſa voce, in aure. Quod ſine dubio fecit, ut notarunt D. Cyrillus, Leontius, Euthymius propter præſentes Judæos, ne quis eorum audiret; nam ſi cognoviſſent, quod Maria exibat, ut occurreret Chriſto, ait Theophylact. *Abiiſſent, & caruiſſet teſtibus inſigne miraculum.* Et Rupertus: *Non ignorabant*, ait, *Martha, & Maria, quia Judæi eum nuper lapidare voluerant. Ne ergo irreverentes inimici Magiſtrum ſolitis pulſarent injuriis, vel ne currentes impedimento eſſent ſibi cupientibus ejus colloquio frui, ſilentio ſororem ſuam vocavit.* Atque Martha: *Magiſter*, Syriacus, *Magiſter noſter adeſt*, gratiſſimum ſanè Mariæ nuntium. *Et vocat te*, ex quo patet, ut docent Divus Auguſtinus, D. Cyrillus, Theodorus, Mopſueſt. Euthymius, Divus Bonavent. Beda, quod Chriſtus Mariam vocaverit, licèt brevitatis causâ hoc Evangeliſta præteriiſſet, vel, ut inquiunt Theophylactus, Divus Thomas. *Ipſam Chriſti præſentiam, vocationem Marthæ reputavit.* Chriſti enim præſentia efficaciter vocabat Mariam, ſicut amor vocat amantem ad amatum. 104.

Cyrillus. Leont. Euthym. Theoph. Rupert. Auguſt. Cyrill. Theodor. Euthym. Bonavent. Bedá. D.Thom.

Illa ut audivit. Præſentiam Jeſu, & non quærit à ſorore, qui ab ipſa Chriſtus velit, ſed cùm ſe vocatam audierit, *ſurgit citò.* Statim ſe in viam dedit, & non præfatur ad eos, qui conſolandi causâ ad eam venerant, quamvis eſſent honorati viri; & cur Maria tam incivilis Principum perſonis? Cum eſſet amore vulnerata, ſtatim oblita eſt urbanitatis, decoris, & luctus, & cum nacta eſſet Chriſti præſentiam, omnis humana, ac temporalia præteriit in uno Chriſto ſibi erant omnia, cui præ omnibus vult honorem impendere. D. Baſilius Seleucus ſerm.2. de Lazaro: *Præceptore præſente*, ait, *humana omnia poſt habuit, totáque in unum hoc incubuit, ut ſuus Magiſtro conſtaret honos.* 105.

Pro Chriſto in quo ſunt omnia, contemnenda.

Baſil.Sel.

Nondum enim venerat Jeſus in Caſtellum. Vicum, ſeu pagum. Significatur, quo Mariam venerit; *ſed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.* In illo loco, ſeu agro vicino expectavit Jeſus Mariam, & comites ejus. Euthym. *Erat adhuc ibi*, ait, *docens eos, qui ſecum erant, & docendi prætextu expectabat illos, ne accedere videretur, tanquam gloriam à miraculo captans.* Ubique Chriſtus ſuæ modeſtiæ, & humilitatis dat ſigna; illa autem manſio Chriſti extra pagum multos Judæos convocavit, coram quibus miraculum factum eſt, infra n.42. Deinde manſit in eodem loco, quia Chriſtus diſpoſuerit adire ad ſepulchrum Lazari, quod Judæorum more erat extra pagum, & ideo manſit foras expectans Mariam, 106.

Euthym.

quia

quia fortè locus ille vicinior erat ſepulchro. Nec ante miraculum, cujus gratiâ venerat, & quod in Dei gloriam erat faciendum, vivit Chriſtus ad ſe refocillandum, docens, ut ante omnia ſtudeamus perficere ea, quæ ſunt præcipua, & in Dei honorem maximè cedunt.

107. Rupert. *Judæi, qui erant cum ea, & conſolabantur eam.* Nil tale de Martha ſcribitur? Rupertus lib. 10. in Joan. Quando Martha ſurrexit, ut *Domino occurreret, non ſunt ſecuti Judæi; quando vero Maria exivit vocante Martha, non vocantem Martham, ſed ſolam Mariam ſunt ſecuti, dicentes: quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi, cur hoc? Niſi quia Maria tenero magis affectu fratrem diligebat, & plus diligens, amplius dolebat. Non ergo mirum, quod accedente gratia Spiritus ſancti, & cum hac naturali pietate ſuperno munere conjuncto, Dominum Jeſum tanto amore dilexit, quem plorans ad monumentum primo omnium mortalium videre, & Apoſtolis æternam conſolationem nuntiare digna extitit.* Naturali ſuavitati, ac teneritudini Magdalenæ erga fratrem Dei gratia acceſſit; & inde ſuavitas illa Dei munere elevata, tantorum donorum fecit mulierem capacem, ut Jeſum ardentiſſimè diligens, reſurrectionem ejus prima poſt Virginem Mariam videre meruit. *Secuti ſunt eam.* Dei providentia. Euthym. *Facti ſunt teſtes miraculi, etiam non adſciti,* dicebant Judæi: *Vadit ad monumentum.* Ecce quomodo fallitur humana cogitatio, illa non ad domum mortis, ſed ad fontem vitæ ibat; *ut ploret ibi.* Fletibus indulgens. D. Aug. tract. 49. *Ut doloris ſui ſolatium lachrymis quærat.*

Suavitas in fratres aptiſſima ad divina dona excipienda.

Euthym.

Auguſt.

QUÆSTIO XII.

Quare Martha modò vocat Mariam, & non antea?

108. *Ratio difficultatis.* CUm Martha primò audiſſet Chriſti adventum, *Occurrit illi; Maria autem domi ſedebat.* Poſtquam verò cum Chriſto loquitur, & à quo reſurrectionis fratris bonam ſpem accepit; *Abiit, & vocavit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens: Magiſter adeſt, & vocat te. Illa autem ut audivit, ſurgit citò, & venit ad eum.* Cur ergo quando Martha prima vice audivit Jeſum veniſſe, non vocat ſororem, nec verbum de Chriſti adventu cum illa loquitur: poſtea verò ſororem vocat, & cum illa venit ad Jeſum? Cur quæ ſola primò venit ad Jeſum ſola ſine illa, poſtea non vult manere ſola?

109. Baſil. Sel. Reſpondet primò. D. Baſil. Seleuc. orat. 40. *Cur verò,* ait, *ſororem non aſſumit, in occurſum Chriſti jura? Vult eum ſeorſum nanciſci, quodque venerat renuntiare. Ubi autem eas in ſpes meliores induxit Chriſtus, tunc abiit Martha, & vocat Mariam, & occurrit Chriſto.* Cum Martha primo inſtanti occurrit, triſtia, & dura ab eo putabant audienda, fratris nempe mortem in flore juventutis ſuæ, & illius abſentiam, earúmque urbanitatem. At verò cum poſtea pignus reſurrectionis ex ore Domini accepit, *reſurget frater tuus*, tunc indilatè ſororem vocat. Bona Chriſti diſcipula, quæ triſtia erant, ſibi ſoli aſſumit, & ab eis vult ſororem liberam eſſe. At poſtmodum, cum magnam ſpem de fratris reſurrectione accepit, non valet ſibi tantam felicitatem retinere, ſed ſtatim vocat ſororem, ut tantum bonum illi communicetur, illiúſque particeps fiat.

Juſtus ſibi ſoli vult triſtia, aliis jucunda.

Secundò. D. Chryſol. ſerm. 64. *Mittitur Martha,* ait, *ad Mariam, quia ſine Maria, nec fugari mors poterat, nec vita poterat reparari. Veniat Maria, veniat materni nominis bajula, ut videat homo Chriſtum virginalis uteri habitaſſe ſecretum, quatenus prodeant ab inferis mortui, mortui exeant de ſepulchris.* Cum Martha primò habet verba cum Chriſto, non vocatur Maria, at cum ad reſurrectionem Lazari devenitur, ipſéque de morte excitandus erat, ſtatim accerſitur Magdalena, ut ubi vita, ac ſalus erat danda, interſit ſaltem nomen ejus Maria, *veniat Maria, veniat materni nominis bajula.* Ne ſaltem ſine Maria vita alicui communicari videretur. *Collum tuum ſicut turris eburnea,* Cant. 7. n. 4. de B. Virg. eſt ſermo, ut volunt Ruper. & alii, & cur ipſa cum gutture, ſeu collo comparatur? D. Bern. Senenſ. ſerm. de nomine Mariæ 4. *Nam ſicut,* ait, *per collum ſpiritus vitales à capite diffunduntur per corpus. Sic per Mariam omnia dona vitæ, & ſatis in omnes diffunduntur.* D. Bern. ſerm. 4. in vigilia Nativit. *Nihil*, ait, *Deus nos habere voluit, quod per Mariæ manus non tranſiret.* 110. Chryſol.

Vita, & ſalus cunctis per Mariam communicatur.

Cant. 7.

Bernard.

D. Chriſto Domino ait anima ſancta: *Ecce iſte venit ſaliens in motibus,* Cant. 2. num. 8. Celerato curſu, & magnis ſaltibus venit, & tamen adhuc Regius Vates clamat: *Surge Domine, tu & arca ſanctificationis tuæ,* Pſal. 131. n. 8. Si Dominus veniebat, & tam concitato curſu, ut ſaltaret, cur adhuc David magnis vocibus inſtat, ut ſurgat, & veniat cum arca ſanctificationis ſuæ, quæ eſt B. Virgo Maria? Sciebat Regius Vates, quod quamvis ipſe magnis ſaltibus veniret, diſponebat tamen ad hominem non accedere, niſi per Mariam, nec ſine Maria inveniri ab homine. *Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino,* Proverb. 8. n. 35. Heſychius Hieroſolymit. hom. 2. de Maria Deipara: *Surge,* ait, *in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ; quæ eſt haud dubiè Virgo Deipara. Si enim tu es gemma, merito illa eſt arca.* Gemma repoſita eſt in arca, & ab ipſa arca in omnium ſalutem depromitur, ex Maria diffunditur ſalus in omnes. 111. Cant. 2.

Pſal. 131.

Per Mariam ad nos dona veniunt.

Prov. 8. Heſych.

De æterno verbo decantatur: *Oleum effuſum nomen tuum,* Cant. 1. n. 2. Oleum divinitatis reconditum, & clauſum erat, ſic de eo celebratur: *Hortus conclusus, fons ſignatus,* Cant. 4. n. 12. A quo ergo effuſum eſt oleum, & fons patefactus eſt? Petrus Damianus ſerm. de Nativit. *Rivus olei de terra perſudat, & in divitem venam liquor ſanctificatus ebullit. Quid eſt hoc? Niſi, quia vera pax in terris apparuit, niſi quia fons miſericordiæ de Virgine emanat? Oleum effuſum nomẽ tuum.* Oleum incluſum in vaſe cœleſti erat, fons undique ſignatus extabat. At cum in uterum Virginis deſcendit, inde fons in omnes emanavit, oleúmque ipſum omnium bonorum in univerſos effuſum eſt, *fons miſericordiæ de Virgine manat.* 112. Cant. 1.

Cant. 4.

Damian.

QUÆSTIO XIII.

Quare Martha advocat Magdalenam ad Chriſtum, cùm olim eam voluerit revocare ab ejus pedibus?

CUm olim Martha Dominum excepiſſet hoſpitio, & ſoror ejus Maria contemplationi dedita ad Domini pedes ſederet, ab illis eam intendit Martha revocare, dicens: *Domine non eſt* 113. *Ratio difficultatis.*

Kkk 2

tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi ut me adjuvet, Luc. 10. n. 40. Quomodo ergo nunc Martha Mariam ad Chriſtum convocat, *Magiſter adeſt, & vocat te.*

114. Reſpondeo ad quæſtionem. Martha ad ſuam convenientiam attendebat, ut frequenter ſolet fieri: olim Mariam voluit evellere à pedibus Chriſti, ut eam in ſuo labore haberet in adjuvamen, in illis, quæ ad tanti Domini hoſpitium ſpectabant; nunc verò eam ad Chriſtum advocat, ut in precibus pro reſurrectione fratris, quam Martha deſiderabat, ſocium obtineat; pro ſui convenientia Martha ſororem à Chriſto vult disjungere, ut labori incumbat, pro ſuique convenientia ad Chriſtum adducit, ut pro fratre loquatur.

Pro ſui convenientia quilibet operatur.

115. Poſtulat Chriſtus aquam à Samaritana, cui illa eam denegando, ait: *Quomodo tu Judæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? Non enim loquuntur Judæi Samaritanis*, Joan. 4. n. 9. Poſtea verò cum a Chriſto audiſſet ſe habere aquam ſaturantem in æternum. *Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Mulier deſiderio tantæ aquæ provocata, ut notant D. Auguſtinus, & D. Cyrillus, ait: *Domine da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neque veniam huc haurire*, ibidem n. 15. Modo retrahebat ſe à Chriſti colloquio, jam verò non ſolùm cum eo loquitur, ſed etiam ab illo petit: *Da mihi hanc aquam.* Pro ſui convenientia agebat Samaritana, negabat verbum, & quam, ne eam è puteo extrahendo fatigaretur, dat verba, & poſtulat, ut moleſtias illius itineris, ac exhauriendi aquam ulterius non patiatur.

Joan. 4. — Auguſt. Cyrillus.

Pro ſui convenientia dat, & negat ſe monem Samaritana.

116. Interfecto Goliath, illius arma poſuit David in tabernaculo ſuo, gladium verò in templo Domini; 1. Regum cap. 17. n. 54. In perenne monumentum tam glorioſi triumphi, ut ibi commentantur Lyran. Abulenſ. Carthuſianus, & alii, poſtea verò cum expoſtulaſſet haſtam, vel gladium à Sacerdote, qui dixit ei, quod non erat ibi alius gladius niſi Goliath, ait ei David: *Non eſt huic alter ſimilis, da mihi eum*, 1. Regum 21. n. 9. Cum David judicavit ſibi conveniens gladium appendere in templo, illum ibi repoſuit, in perpetuum monumentum; multum abundabant Saülis arma; at verò cum inermem ſe vidit David, conveniens viſum eſt, ut illa arma ſibi aſſumeret, ut à ſuis hoſtibus ſe defenderet.

1. Reg 17. — Lyran. Abulenſ. Carthuſ. — 3. Reg. 21.

Joan. 10. n. 32.	Maria ergo cum veniſſet, ubi erat Jeſus, videns eum cecidit ad pedes ejus, & dicit: Domine ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.
Num. 33.	Jeſus ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos qui venerunt cum ea plorantes, infremuit ſpiritu, & turbavit ſe ipſum.

VERSIONES.

Syriacus, n. 32.	Cùm veniſſet ubi erat Jeſus, ut vidit eum, procidit ad pedes ejus, & dixit ei: ſi hic fuiſſes Domine mi.
Arabicus,	Cecidit ad pedes ejus adorans.
Theophylact.	Accidit ad pedes ejus.
Syriacus, n. 33.	Jeſus verò quum vidiſſet eam flentem, & Judæos illos, qui venerant cum ea flentes, infremuit ſpiritu ſuo, & turbavit ſe ipſum.
D. Auguſt. tract. 49.	Fremuit ſpiritu.
Arabicus,	Infremuit ſpiritu, & commotus eſt in ſeipſo.
Vatablus.	Et conturbavit ſeipſum.

EXPOSITIO IX.

Videns eum. Indicant verba, quod cum Maria eum aſpexiſſet, ſine ulla mora Chriſto reverentiam exhibet, præſentium Judæorum invidiam, ac odium contemnens. D. Chryſoſtomus: *Vehementius, quam ſoror amabat, neque turbam reverita eſt, neque opinionem, quam de eo Judæi habebant, ſed omnem humanum affectum expulit Magiſtro præſente, & hoc unum curabat, ut Magiſtrum veneraretur.* Præ ſuo eximio amore *cecidit ad pedes ejus*, quod de Martha non legitur, *ad Chriſti pedes*, ſuum locum occupat Maria. Rupertus: *Cecidit ad pedes ejus dolore fratris pariter, & amore Chriſti ſaucia.* Ad pedes Chriſti obtinuit veniam peccatorum, ad ejus pedes ſperat impetrare fratres vitam, ſuæ felici viæ inſtanter adhæret Magdalena. *Domine ſi fuiſſes hic.* Eadem verba cum Martha dixit, ſed majori fide, ut volunt D. Cyrillus, Maldonatus. Quia Maria Chriſtum non ſolùm credebat virum ſanctum, ut Martha, ſed etiam verum Deum, à quo obtinuit ſuorum peccatorum remiſſionem, illa tamen dixit ex ſimplici affectu, & quia cùm eſſet domi cum ſorore, frequenter ambæ hæc verba loquebantur, ſi Magiſter adeſſet, frater non fuiſſet mortuus, brevius Martha loquitur. Rupertus: *Lingua conticuit, cætera lachrymis uberius peregit.* Lachrymarum negotiatio efficaciſſima. 117.

Chryſoſt. — Rupert. — Cyrill. Maldon. — *Via fœlici, ac utili inſiſtendum.* — Rupert.

Jeſus ergo ut vidit eam plorantem, Mariam ſcilicet, *& Judæos, qui venerant cum ea plorantes.* Jeſus omnibus omnia factus, & dolentibus condolens, ac patientibus benignè compatiens, non reſpondet verbis; ſed *infremuit ſpiritu.* Id eſt fremitum, ac ſonitum indignantis edidit. *Spiritu*, id eſt interius, ac intimis animi ſenſibus, quem tamen hunc affectum aliquo ſigno, voce, ac clamore indignantis exterius oſtendit, quo ſignificavit ſuum dolorem animi. *Turbavit ſe ipſum.* Turbatio hæc motus eſt corporeus interior, quo viſcera commoventur ad compatiendum, qui prorumpit uſque ad mutationem vultus, vocis, & habitus, & ſæpe lachrymas excitat; hic autem affectus triſtitiæ, ac condolentiæ non fuit in Chriſto ſicut in nobis involuntarius, ſed ſponte, ac alto conſilio illum aſſumpſit, ut latius explicat quæſt. 15. ubi explicabo, Quod fremitus, ſeu indignatio illa extitit in mortem, ac in incredulitatem Judæorum; turbatio verò ſeu affectus condolentiæ ob eximium amorem erga amicos. 118.

Quid ſit fremitus.

QUÆSTIO XIV.

Quare dicitur, quod Dominus vidit Mariam, & Judæos plorantes?

119. Euthym. UT hoc modo Dominus denotetur ad pietatem, ac benignitatem inclinatus. Euthymius: *Solent, ait, qui humani ſunt, alios videndo lachrymantes excitari ad miſericordiam.* Alienæ lachrymæ lachrymas provocant, & excitant. Siccis oculis ſtabant filii Judæ majori ex parte, ut probat Paſchaſius lib. 1. in Threnos, videntes devaſtationem Jeruſalem, & ideo dicitur, *Non eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis ejus.* Incipit tamen Jeremias ejus deſolationem magno fletu plangere. *Quomodo ſedet ſola civitas plena populo?* Threnorum 1. n. 1. Quid inde ſubſecutum eſt: n. 11. *Omnis populus ejus gemens.* Ex planctu Prophetæ omnes ad planctum provocantur. Citatus Paſchaſius: *Vide, ait, quid profuerit, quod Propheta ſe non plangentem Jeruſalem planxerit, nunc tamen gemens omnis populus ejus profertur.*

Alienæ lachrymæ lachrymas excitant. Thren. 1. Paſchaſ.

120. Dicitur quod viderit eos plorantes, ut oſtendatur, quod ſororum lachrymæ divinam miſericordiam valuerunt flectere, ut quatriduanum fratrem in vitam revocaret; lachrymarum effuſio divinæ pietatis effuſionem maximè ſollicitat. Si Chriſtus Dominus ad preces Archiſynagogi filiam ſuſcitavit, Matth. 9. num. 18. Et ad lachrymas matris viduæ inclinatus filium revocat in vitam, Luc. 7. num. 15. Quomodo ad orationem Marthæ, & ad lachrymas Magdalenæ, quæ amore, & obſequio multum erga Dominum promerebantur, fratrem è mortis tenebris non evocaret? Pietas enim, quæ illis minoribus eſt conceſſa, his excellentioribus non fuit deneganda; hinc Dominus ſtatim ad ſepulchrum pergit, ut fratrem redivivum ſororibus largiatur.

Matth 9. Luc. 7. *Quæ minoribus dantur excellentioribus non ſunt deneganda.*

121. Cum ſancto Regi Ezechiæ denunciata eſſet mors impendens ab Iſaia; ille tamen multa lachrymarum copia profuſa promeruit, ut in Dei nomine ipſi regi Propheta denunciaret: *Audivi orationem tuam, & vidi lachrymas tuas ecce ſanavi te, & die tertio aſcendes in templum Domini.* Quo audito ait Rex ad Iſaiam: Quod erit ſignum, quia Dominus me ſanabit? *Cui ait Iſaias: Hoc erit ſignum à Domino, quod facturus ſit Dominus ſermonem, quem locutus eſt, vis ut aſcendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?* 4. Reg 20. n. 9. Cur Propheta non ſolùm promittit ſignum, ſed etiam, dat optionem regi, ut ipſe eligat ſignum? Numquid ſanctus non crederet ſigno dato à Propheta? Minimè hoc dici poteſt, ad quid ergo ei offertur, ut ipſe determinet ſignum? Animadvertendum eſt, quod Regi Achaz parenti Ezechiæ, cum idem Iſaias c. 7. n. 10. denunciaſſet victoriam de ſuis inimicis, in qua re, ut eum Propheta maximè firmaret, ait illi: *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo in profundum inferni, ſive in excelſum ſupra.* Idololatræ parenti ex divina pietate oblatum ſignum pro firmitate promiſſi, hinc & filio fideli hujuſmodi gratia pro adepta ſanitate concedenda fuit, ne magis improbitati Achaz, quam probitatis Ezechiæ Deus indulgere videretur. Gaſpard Sanchez ad citatum lib. Regum: *Sicut fecerat Iſaias cap 7. Ejus parenti Achab optionem dat, malitne umbra aſcendat decem lineas aut ut totidem gradus redeat retrorſum.*

4. Reg. 20. Iſai. 7. *Quod improbo conceditur, probo non denegandum.* Sanchez.

Cum Lia quatuor filios peperiſſet marito ſuo Jacob. Tunc cernens Rachel, quod eſſet ſterilis *invidit ſorori ſuæ.* Et maximè flagrans filiorum deſiderio obnixè petit à marito ſuo, ut Balam ancillam ſuam in conjugem aſſumat, ut ſaltem ex illa prolem ſuſcipiat, ut ſterilitatis probrum avertat, cujus optatis Jacob acquievit. *Deditque illi Balam in conjugium, quæ ingreſſo ad ſe viro concepit, & peperit filium,* Geneſ. 30. n. 4. Tunc Lia omnibus modis ſollicitat, ut maritus habeat etiam in conjugium ancillam ſuam Zelpham. Quod Jacob detrectare noluit. *Sentiens Lia quod parere deſiiſſet, Zelpham ancillam ſuam marito tradidit.* Valde mirum, Jacob jam tres habebat uxores Liam, Rachelem, Balam, ad quid ad ſe vult introducere quartam, & eam inter uxores alere, quod etiam alicui malevolo ac improbo erit occaſio, ut Jacobus incontinentiæ notari poſſit? Ut ſcribit D. Auguſtinus lib. 16. de Civitate cap. 38. Cur ergo ſanctus Patriarcha non obſiſtit rogatui Liæ, ſed illi facilè acquievit? Prudenter quidem Jacob noluit uxori fœcundæ durè negare, quod infœcundæ blandè conceſſerat, non enim æquum erat, ut plus infœcundæ Racheli liceret *invidiæ* æmulationis privilegio, quàm fœcundæ Liæ multiplicandæ prolis voto, ideo quod Racheli datum eſt, fœcundæ Liæ libenter annuendum fuit. 122.

Quod infœcunda promeruit, majori iure obtineat fœcunda. Auguſt.

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus infremuit ſpiritu, & turbavit ſeipſum?

INfremuit ſpiritu. Affectus indignationis internæ denotatur ſigno aliquo externo, ut voce, clamore, ſignificato. *Turbavit ſe ipſum:* affectum condolentiæ, ac commiſerationis dicit ſuper mortem, & lachrymas amicorum, qui actus fuit in Chriſto abſque aliquo inordinato, incompoſito, ac involuntario motu, ſed ſumma prudentia, ac voluntate ipſe ſic ordinans, diſponens. D. Auguſtinus tract. 9. in Joan. *Turbaris, ait, tu, nolens, turbatus eſt Chriſtus, quia voluit, contriſtatus eſt, quia voluit, in illius poteſtate erat, ſic vel ſic affici, vel non affici.* D. Bernard. ſerm. 2. de S. Andrea: *Chriſtus, ait, ſe turbavit, non conditionis neceſſitate, ſed ſuæ beneplacito voluntatis.* Ad quæſtionem. 123.

Fremit, ac turbatur Chriſtus voluntariè. Auguſt. Bernard.

Reſpondeo primò. Fremitus iſte, & indignatio, extitit in mortem, & in Diabolum, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum, quæ tanti luctus, ac fletus extitit cauſa. Ita D. Cyrillus, Auguſtinus, Beda, Lyranus, Janſenius. Deinde magis particulariter, ac propriè ad præſentem rem, fremebat, hoc eſt indignabatur contra infidelitatem Judæorum, propter quam Lazarus mortuus eſt, & his ſororibus ſanctis tanta moleſtiæ cauſa data eſt: Nam mors hæc accidit, ut filius Dei manifeſtaretur, quæ manifeſtatio neceſſaria non eſſet, ſi Judæi jam tantis ſignis, & miraculis à Chriſto editis converſi fuiſſent, nec mors Lazari permiſſa eſſet, ſi illi crediſſent. Ita D. Thom. Tolet. Luc. Burg. Cornel à Lapide. Et primò, *infremuit Jeſus,* deinde *turbavit ſe ipſum;* ſervans conſuetum hominum modum, ſolent enim homines, quando amicum vident alterius injuria afflictum, prius indignari adverſus eum, qui afflictionis cauſam dedit, deinde amico afflicto condolere. 124.

Cyrillus. Auguſt. Beda. Lyran. Janſen. S Thom. Tolet. Burgenſ. Cornel.

125. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſtomus homil. 62. Noverat *Chriſtus*, ait, *lachrymas excitare & affectum arguere. Illa enim particula*, Infremuit ſpiritu, *motum illum cohibuiſſe ſignat, & ait:* Ubi poſuiſtis eum? *Nè flendo interrogaret.* Quod etiam docent Leont. Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonavent. qui fremitum hunc ſic exponunt eſſe cohibitionem, ac veluti quandam vim, qua commiſerationis affectum repreſſit Chriſtus, voluntariè enim hujuſmodi affectum permiſit naturæ, voluntariè, ac generosè illum cohibuit, ne ulterius prorumperet, & in lachrymas modò ſe effunderet, has enim reſervabat, cum ad ſepulchrum Lazari perveniret. Hunc affectum permiſit Chriſtus, ait D. Thomas, tum ad probandam veritatem humanæ naturæ; tum etiam, *dum triſtatur cohibet ſe ipſum, ut doceat modum ſervandum eſſe in triſtitiis.* Multis malis preſſus Job rogabat: *Dimitte me, ut plangam paululum dolorem meum*, cap. 10. n. 20. Graviter doluit, ob filios demortuos, ſubſtantiam, ac ſalutem deperditam, & tamen breviter vult flere, cur non potius per totam vitam? Sciebat lachrymis modum ponendum eſſe. Undè ait Eccleſiaſticus 22. n. 11. *Modicum plora ſuper mortuum.*

Leont. Euthym. Theoph. D.Thom. Bonavent. *In triſtitia modus ſervandus eſt.* Job 10. Eccl 22.

126. Theoph. Advertam hic, quod Theophylactus per ſpiritum intelligit divinitatem, id eſt, quod Chriſtus Dominus ſpiritu, ſua divinitate, potenter nempe, quaſi fremendo cohibuit lachrymas, ac commiſerationis affectum, qui in ipſo ob fletum Mariæ, ac Judæorum excitabatur, ne ulterius in lachrymas ad ploratum prorumperet.

127. Euſeb. Tertiò. Euſebius Gallicanus homil. ad hæc verba: *Infremuit*, ait, *id eſt ingemuit, ut doceret nos ſuper peccantes gemere.* Ad conſpectum Judæorum, qui erant in peccato plorantium, ingemuit, ac turbavit ſe Jeſus, ut nobis manifeſtetur, quantum ſit de iniquorum peccatis dolendum, quam junctáque ſit turbatio cum impiorum præſentia. Cum Chriſtus Dominus loqueretur de ſua morte, ac regno cum diſcipulis ſuis. *Cum hæc dixiſſet Jeſus, turbatus eſt ſpiritu*, Joan. 13 n. 21. Poſtea ſubdit Evangeliſta: *Cum ergo exiiſſet Judas, dixit Jeſus: Nunc clarificatus eſt filius hominis*, Joan. 13. n. 31. Cur antea loquens de regno, ac morte turbatus eſt, tunc verò dicitur clarificatus? P. Baeça tom. 3. de Chriſto figurat. l. 7. cap. 10. § 26. *Antea aderat nequiſſimus Judas, cujus ſocietas turbationes mille etiam in pectoribus validiſſimis poterat parturire; idque voluit oſtendere Chriſtus, verum illo abeunte turbatio omnis abit, & ſerenitas intrat.*

Ex conjunctione iniquorum turbatio. Joan. 13. Baeça.

128. Chryſoſt. Quartò. D. Chryſologus ſerm. 65. *Fremit vita*, ait, *ut mors fugetur. fremit Deus, ut reſurgat homo; fremit Chriſtus debellans mortem, quia non poteſt non fremere, qui ſingularem rapit de hoſte victoriam.* Res valde mirabilis, ſuſcitat Chriſtus filium viduæ, ac filiam Archiſynagogi, & non fremit dans gemitum, nec lachrymatur, ut factum vidimus cum amicum ſuum Lazarum jam horrido ſepulchro clauſum in vitam vocat, quænam hujus gemitus cauſa? Vitam Chriſtus unico viduæ, etiam Parens Elias unico viduæ vitam infundit; puellam mortuam Chriſtus patribus reſtituit vivam; etiam Eliſæus jacentem filium reſtituit redivivum parentibus; at verò Lazaro ſepulto, & jam fœtido vitæ infuſio, ſingulare quid eſt; & nullum in aliis miraculis ſimile. *Quia non poteſt non fremere, qui ſingularem rapit de hoſte victoriam.* Sic deviat divinus Magiſter ſingularitatem, ut cum ob altiſſima motiva ad actum ſingularem devenit, tunc fremit, id eſt gemit, turbatur, ut ſuo tanto exemplo maximè inſo met ſingularitatem fugere, & declinare. Vide tom. 3. cap. 1. quæſt. 19. num. 128. & 129.

Singularitas fugienda.

Quintò D. Chryſoſtomus ſerm. 64. *Chriſtus*, ait, *voce ſua, voce una, omnes eſt mortuos perpetuam ſuſcitaturus ad vitam. Fremit ſpiritu, & tota ſe viſcerum commotione conturbat, quia adhuc ſolum Lazarum, & non jam omnes mortuos ſuſcitabat.* 129. Chryſoſt.
Rem ſic explico: Tanquam inter duos ſcopos altiſſimus Chriſti animus pro noſtra eruditione verſari ſe oſtentat. Hinc invitabat amor, quem Judæorum, & ſororum lachrymæ laceſſebant, ut amicum Lazarum reſtitueret in vitam, hinc principis dignitas, æquitaſque à tanto ſingularitatis beneficio effrænabat. Nam cum Chriſtus exiſteret vivorum, ac mortuorum rex, regium æquitatis jus exigebat, ut non ad unum duntaxat contraheretur potentia, & liberalitas, ſed ut ad omnes ſuſcitandos perveniret: Hæ rationes inter ſe decertabant. Cùm ergo adhuc non eſſet tempus conſtitutum à Patre, ut reſurrectionis largitas in omnes ſe extenderet, & aliunde tanta beneficentia pro tunc uno Lazaro in multiplici ſuperno motivo eſſet largienda; hinc divinus Magiſter fremuit, gemit, ac exteriori vultus immutatione turbavit ſe ipſum, ut tali exteriori ſigno declararet, quam horrida beneficii ſingularitas debeat Principi apparere, & quod in eam non deveniat niſi urgenti ratione præmotus, ac compulſus.

Singularitatem fugiat Princeps in ſuis donis.

Valde diverſimodè ungitur Saül, & David à Samuële. Ecce modus unctionis Saül: *Cumque deſcenderet in extrema parte civitatis, dixit Samuël ad Saül*, 1. Reg. 9. n. 27. *Tulit autem Samuël lenticulam olei, & effudit ſuper caput ejus*, cap. 10 n. 1. Ac cùm ad David devenitur: *Tulit ergo Samuël cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus*, 1. Reg. 16. n. 13. Maximè notanda differentia, qua uterque auguratur in Regem. Saül in extrema parte civitatis. David verò in medio fratrum. Locus medius æquitatis, & juſtitiæ ſedes eſt; nam qui medium tenet, æqualiter ab omnibus participatur; extremus verò ſingularitatis nota eſt, magis enim in unam partem, quàm in aliam inclinatur. Ecce infauſtum omen regni Saulis, in extrema civitatis parte aſſumitur ad regnum, tanquam factioſus, & ſingularitatis acceptor futurus, indéque regnum in ſe, ac ſuis facilè corruendum demonſtratur: feliciter autem David coronatur in medio fratrum, ut juſtitiæ, ac æquitatis jura ſervans, cujus ſedes exinde ſtabilitate perpeti firmanda erat. D. Gregor. in 1. Regum cap. 16. *In medio fratrum ungitur*, ait, *ut tantæ unctionis fieri participes omnes poſſint. Qui enim in medio ponitur, ab omni parte videtur.* Poſt pauca: *In medio ungitur, ut ſe privato amore non diligat: ſed ex omni, quod præeminet, lucra aliorum quærat; unde & Saül ſolus in extrema parte civitatis unctus fuiſſe perhibetur. Quid eſt enim quod ſolus à ſolo ungitur, niſi quia de culmine poteſtatis per amorem privatum debet intumeſcere?* 131.
Vide ſuprà cap. 3. n. 10. 11. & 12. & cap. 24. n. 6. 7. & ſæpè variis in locis.

130. 1. Reg. 9. *Ut regnū firmetur, princeps non ſit particularis.* Gregor.

Joan. 11. n. 16. Et dixit: Ubi poſuiſtis eum? Dicunt ei: Domine veni, & vide.

Num. 35. Et lachrymatus eſt Ieſus.

Num. 36. Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum.

Num. 37.

*Num.*37. Quidam autem ex ipſis dixerunt : nonne poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur ?

VERSIONES.

Syriacus, *n.*34. Domine noſter, veni, & vide.
*Num.*35. Et obvenerunt lachrymæ ipſi Jeſu.
*Num.*36. Dicebant Judæi : videte quantum amabat eum.
Theophyl. *n.*37. Qui aperuit oculos cæci illius nati.
Arabicus. Effice hunc quoque non mori.

EXPOSITIO X.

132. ET *dixit eis*. Loquitur non ſolùm cum Martha,
& Maria, ſed etiam cum omnibus domeſticis,
vicinis, ac amicis aſtantibus, omnes erant plo-
rantes, ne aliquis videretur contemptus. *Ubi
poſuiſtis eum ?* Omnes Patres, & Doctores planè
conveniunt, quod optimè ſciebat Chriſtus locum
ſepulturæ, interrogat tamen ex myſterio, ut
pararet viam ad ſuſcitationem Lazari, ad tan-
túmque miraculum omnium attentionem exci-
taret. *Dicunt ei : veni, & vide*; præierunt oſten-
dent ſepulchrum : fortè ſperabant, ut ille, qui
exteros ſuſcitabat, amicum, & domeſticum ſuum
Interlin. Lazarum evocaret in vitam. Unde ait Interlin.
Auguſt. *Veni*, id eſt, *miſerere*; nam ut ait D. Auguſt. *Quos*
Chryſoſt. *videt Dominus, miſeretur*. Aliter verò quod eſt
Theoph. magis ad litteram, D. Chryſoſt. Theoph. D. Thom.
D. Thom. Hugo, arbitrabantur ipſum velle videre ſepul-
Hugo. chrum, ut deploraret amici mortem. Theophyl.
*Neque illuc putabatur veniſſe, ut ſuſcitaturus eum,
ſed ut deploraturus ; dicunt ei veni, vide*. Tamen
divina pietas plus vult impendere, quàm homi-
nes cupiunt, ac cogitant, intendens Lazarum de
mortis tenebris ſolvere.
133. *Et lachrymatus eſt Jeſus*. Mox ut Chriſtus pro-
Chryſoſt. tulit illud verbum, *ubi poſuiſtis eum ?* Lachrymas
Tolet. effudit, ut notarunt D. Chryſoſtomus, Toletus,
Luc. Burg. Lucas Burgenſ. permiſit enim paſſionibus indig-
nationis, triſtitiæ, ac condolentiæ, ut in lachry-
mas ſolveretur, quemadmodùm ſolent homines
affectus triſtitiæ interioris, ac commiſerationis,
lachrymis teſtari.
134. *Dixerunt ergo Judæi*, videntes ejus lachrymas,
Euthym. ut advertit Euthym. *Ecce quomodo amabat eum*.
Vox eſt admirativa magnitudinis dilectionis
Chriſti erga Lazarum, cujus teſtes, ac judices
erant lachrymæ. Et ſi à paucis lachrymis Chriſti
amorem ergà Lazarum colligunt, quam juſtius
hunc erga nos colligere debemus ex totius ſan-
Bernard. guinis effuſione. Nam in horto, ut ait D. Bernard.
*Toto corpore flere viſus eſt. Factus eſt ſudor ejus ſicut
Luc.22. guttæ ſanguinis decurrentis in terram*, Luc.22.
135. *Quidam autem ex ipſis dixerunt*. Quidam ut ſu-
periori verſu vidimus, admirati ſunt de eximio
Chriſti amore ; alii verò minus bene affecti erga
Chriſtum ſic dicunt : *Non poterat hic, qui aperuit
oculos cæci nati*. Seu ut alii legunt : *Illius cæci nati*.
Tanquam ſi dicant : Cur triſtatur de Lazari
morte ? Longè difficilius, ac mirabilius eſt, cæco
nato oculos dare, quàm ægrotum ſanando à
morte ſervare ; ergo ſi ipſe conceſſit oculos cæco
nato, cur Lazarum ægrotum à morte non præſer-
vavit ? Cur tamen ſic calumniantur, adhuc ipſe
juxta ſepulcrum erat, & ab illo non diſcederat ?
Cur non expectant rei exitum, ut videant, an
amicum valeat ſuſcitare ? Sanè tam præceps eſt *Maligni non*
iniquorum ingenium, quod neſciat expectare, ſed *expectant fi-*
feſtinatiſſimum ſit, ut ad quamvis occaſionis um- *nem ut ca-*
bram malum valeat admittere, vel præſumere, ut *lumnias con-*
notavit D. Baſilius Seleuc. orat.42. *Fatentur*, ait, *liciant.* Baſil. Sel.
*aperuiſſe cæci oculos, & antequam ad monumentum
adeat, aut virtutem expromat, non expectato rei
exitu calumnias in eum jacere profeſtinant*. Jeſus
autem noluit ægrum ſanare, multo enim majus
decreverat facere, quatriduanum nempe ſuſcitare :
D. Auguſt. *Qui noluit facere, ut non moreretur, plus
eſt, quod facturus eſt, ut mortuus ſuſcitaretur*. Auguſt.

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus interrogat, locum, in quo Lazarus jacebat ?

PLanum eſt apud omnes Patres, & Expoſitores, 136.
quod Chriſtus Dominus optimè ſciebat lo- *Ratio diffi-*
cum, in quo Lazarus erat ſepultus, ut ait D. Aug. *cultatis.*
tract 49. in Joan. Qui enim abſens ſcivit eſſe Auguſt.
mortuum, præſens apertè ſciebat locum, in quo
ſepultus erat : ex magno myſterio interrogat Do-
minus : *Ubi poſuiſtis eum ?*
Reſpondet primò D. Hieronymus in cap.11. 137.
Matth. in princ. *Salvator interrogat*, ait, *ubi poſitus* Hieron.
*ſit Lazarus, ut qui locum ſepulchri indicabant, ſal-
tem ſic pararentur ad fidem, & viderent mortuum
reſurgentem*. Cùm optimè Dominus ſciret locum *Chriſtus*
ſepulchri interrogat, ut illi magnopere præpa- *magis con-*
rentur ad fidem, cum viderent ſuſcitatum, quem *ſulit ſuorum*
antea in ſepulchro jacentem agnoverant, Pro- *ſaluti, quàm*
prium Salvatoris magis ſuorum ſaluti, quàm pro- *ſuæ auctori-*
priæ auctoritati conſulere, nec recuſat apud ali- *tati.*
quos in ignorantiæ notam incurrere, dummodo
ſuos lucrifaciat. Vide ſuprà c.8. n.55. & c.23.
n.4. & 38. 39.
Secundò. Theophylactus ex D. Chryſoſt. *Vult* 138.
omnia, ait, *ex eis diſcere, ne ſe ipſum miraculo temerè* Theoph.
*ingerere videatur, ſed exoratus facere, quo & omnis
ſuſpicionis ſigna tollat*. Humano modo ſe veluti *Occaſio ma-*
ignorans agit, ut ordinatè ad perpetrandum mi- *læ opinionis*
raculum accedat, ne locus alicui fraudis ſuſpi- *amputanda.*
cioni relinquatur, ut ne dicant, quod alius pro
Lazaro ſuppoſitus eſt, ſi ultro ipſo tanquam ad
jam antea ſibi notum locum iret ; non enim opor-
tet ſolum rectè agere, ſed etiam omnis occaſio
ſiniſtræ opinionis amputanda eſt. Vide ſuprà c.2.
n.13. & c.3. n.43.
Tertiò. Severianus & moraliter, ut refert 139.
D. Greg. lib 8. epiſt 42. ac ſi per myſterium expro- Severian.
braſſet Dominus mulieribus Evæ culpam, veluti Gregor.
dicens, ego virum in paradiſo poſui, quem vos
poſuiſtis in ſepulchro. Ex manu Dei habet homo
paradiſum, ex mulieris manu mortem, & ſepultu-
ram. Quartò. Ammonius in Catena Græca : *Ubi* Ammon.
poſuiſtis eum, ait, *tanquam minimè jactabundus id
dixit, propter humanæ naturæ humilitatem ſe ignorare*

Chriſtus aliorum defectus vult cooperire homines manifeſtare.

diſſimulabat. Lazarus in monumento peccatorem multis delictis ſordidum figurat. Ubi ſic ſapiens Dominus interrogat, quaſi ignoret locum; & valdè lento gradu procedit multúmque cunctatur per tres dies colloquia, ac interrogationes interponit ut ne revoluto lapide fœtor, ac turpitudo hominis, in quo denotatur ejus mala fama, peccatorum, evulgari poſſit. Domini enim ingenium eſt omnium deformitates cooperire, & nullius malefacta revelare, & ideo ut indicet, quantum diſtet à criminum manifeſtatione, oſtendit ſe locum ignorare, in quo hominis turpitudo, ac fœtor declarandus erat. E contra verò homines valdè proni ſunt ad evulganda aliorum ſcelera, & ideo citò ac celeriter reſpondent, *Veni, & vide.* Veluti impatientes, ut ſe à propalatione peccatoris contineant. Vide multa in Indice v. *Defectus*, hoc tom. 1. 2. ac 3.

140. Hieron. Quintò. D. Hieron. lib. de vera Circumciſ. *Et hic*, ait, *turbatus Judæis deitatem celat in homine, & ſplendori divinitatis in tantæ operationis coruſcatione, ignorantiam mortalitatis obducit, ut cùm poſſit in ſuſcitando Lazaro Deus adorari, homo in ſepulchri ejus ignoratione vileſcat.* Ante glorioſiſſimum opus quaſi ignorantiam, ac turbationem quoad ſpeciem oſtendit, & cur hæc prætermittit? Divinus Magiſter magnæ virtuti manifeſtandæ in mortuo quatriduano à ſepulchralibus faſciis ſolvendo, humilitatis, ac ignorantiæ velamen objicit, ſic erat humilitatis ſtudioſus, ut cum neceſſe eſſet, ut pro Dei gloria eximia virtus in publicum prodiret, eam tamen infirmitatis luto operiebatur, ut ſi miraculum ſæculis retro inviſum extorqueret applauſum, interrogatio quaſi ignorantiam indicans ſuaderet deſpectum: ſic edebat magnalia, ut eis humilia aſſociaret, ut nos doceat, etiam in magnis, ac præclaris humilia ſectari, eaque maximè publicare.

Virtus occultanda.

Magnitudo cum humilitate ſocianda.

141. 1. Cor. 11. Regale convivium Euchariſticum paravit Jeſus ſuis diſcipulis, de quo ſcribens Paulus 1. Cor. 11. n. 16. ait: *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Euchariſticum Sacramentum magnum totius Divinitatis opus, in quo verbis Sacerdotis corpus, & ſanguis Chriſti cum tota Divinitate producitur ſub modico pane; cur ergo non jubet Dominus annuntiari ſuam divinitatem, potentiam, ac dominationem, cur ſolùm mortem? Verum eſt, quod in Euchariſtico opere relucent divitiæ divini amoris, theſauri divinæ ſapientiæ, ac magnitudinis omnipotentiæ. Tamen ut ibi explicat Remigius: *ſuo regali convivio ſuam mortem mandat annuntiari, & prædicari.* Humilitatis magiſter cum maximè regale, ac magnificum opus inſtitueret, non patitur, ut abſque memoria, & repræſentatione humilitatis ſuæ mortis conſiſtat, ſed inter tanta magnalia ordinat, ac diſponit, ut ejus mortalitas, ac infirmitas præ oculis habeatur: *Mortem Domini annuntiabitis.*

In magna celſitudine humilitas mortis.

Remig.

142. Cùm luctaretur Jacob cum Angelo, ab eo poſtulat benedictionem. *Non dimittam te niſi benedixeris mihi*, Geneſ. 32. n. 26. Jacob victor extiterat; nam Angelus ſuperare non potuit. Imò ut ait, Oſeas 12. n. 4. *Evaluit ad Angelum, & confortatus eſt.* Si ergo ex luctamine victor ac validior, cur ab eo, quem ſuperavit, benedictionem expoſtulat? Cum magnitudine tantæ victoriæ bene ex altiori inſtinctu ſe illi inferiorem agnoſcebat Jacob, & quamvis ſe videret victorem, bene humilitatem ſuæ conditionis mente tenebat, unde ab eo tanquam majori benedictionem petit. Favet D. Hilar. lib. 5. de Trinit. *Quid eſt iſtud*, ait, *quod imbecillum oras, quod ab infirmo expectas? Hunc cujus benedictionem rogas, complexu tuo validior elidis.* Et cum tanto trophæo humilitatem connectit, ut ab eo benedictionis donum exquirat.

Gen. 32.

Oſeæ 12.

Jacob victor inferioris perſonam agit.

Quæstio XVII.

Quare Chriſtus Dominus lachrymatur?

Reſpondet primò Beda: *Flevit Dominus*, ait, *eſt hominum conſuetudo charos ſuos mortuos lugere.* Idem docent D. Chryſoſt. hom. 62. D. Auguſt. lib. 14. de Civitate Dei, cap. 9. Ut ſuum amorem erga Lazarum declararet, doloremque conceptum ex ejus morte, quo ut verus homo movebatur, inde de hominum more lachrymatur. Secundò, D. Ambroſius lib. 4. in Lucam in fine procemii, *Chriſtus*, ait, *omnibus omnia factus eſt, pauper pauperibus, flens flentibus, eſuriens eſurientibus, ſitiens ſitientibus, profluus abundantibus. In carcere cum paupere eſt, cum Maria flet, cum Apoſtolis epulatur, cum Samaritana ſitit.* Flebant alii, *ut vidit eos plorantes.* Inde ut conformaretur aliis præſentibus, etiam ipſe lachrymatur, & plorat. 143.

Beda.

Chryſoſt.

Auguſt.

Ambroſ.

Confirmandum cum aliis.

Tertiò. D. Zeno de Lazaro ſuſcitato ſerm. *Flebat Dominus*, ait, *non quod ante ſe mortuum periiſſe cognoſceret, ſed quod ſororum fletus temperaret, & quia ipſe ſororum fletibus movebatur, lachrymis filii ſui Salvatoris noſtri inter ipſos cœlos Pater flectebatur.* Primùm expende illud, *flebat, quod ſororum fletus temperaret.* Noſtris lachrymis, ac doloribus magnum applicatur levamen, ac temperamentum ex Jeſu lachrymante, ac dolores patiente, ex meditatione nempe paſſionis Chriſti in noſtris laboribus magnum accipimus levamen. Deinde, *Quia ipſe ſororum fletibus movebatur*, &c. Lachrymæ Chriſti maximè Patri gratæ, & acceptæ erant. Tamen ut nobis detur documentum, quod qualis homo extiterit proximo ſuo, talis Pater Deus illi ſe exhibebit, hinc ait Zeno: *Et quia ipſe ſororum fletibus movebatur, lachrymis filii ſui Salvatoris noſtri inter ipſos cœlos Pater flectebatur.* Quia lachrymæ illæ ex compaſſione flentium dimanabant, inde pro noſtra eruditione quodammodo ex alio titulo dicuntur acceptæ, ut dicatur, quod ad illas inter ipſos cœlos Pater flectebatur. 144.

Zeno.

Ex Chriſti paſſione levamen noſtris laboribus.

Qualis homo proximo, talis illi Deus.

Quartò. Rupertus lib. 10. in Joannem: *Lachrymatus eſt*, ait, *non tanquam quod mortuus eſt, quam quod revocare illum oportebat ad tolerandas rurſus hujus vitæ miſerias.* Idem habet Iſidorus Peluſiota lib. 2. epiſt. 173. quia Lazarus excitandus erat ex quiete mortis ad laboris præſentis vitæ, inde plorabat Chriſtus. 145.

Rupert.

Mors quies, vita labor.

Peluſiota.

Quintò. D. Ambroſ. lib. de Joſeph. cap. 10. *Turbatus eſt autem*, ait, *ſicut habes in Evangelio, quia turbavit ſe ſpiritu cùm Lazarum reſuſcitaret, & ibi flevit, ut prius lacrymis ſuis mortui delicta lavaret.* Feſtinabat Dominus, ut amicum ſuſcitaret; tamen prius cunctatur, & lachrymas effudit; ut mortem à Lazaro expellat, prius curat ejus culpas lachrymis exſufflare, *flevit ut prius lachrymis ſuis mortui delicta lavaret.* Ducent nos ad mortem, ac mala temporalia excludenda, maximè neceſſarium eſſe à culpis, ac delictis mundari; nam purificata conſcientia, ſtatim omnia bona amiſſa recuperantur. 146.

Ambroſ.

Ut expellat mala temporalia purifica animam.

Sextò.

147. Arnold. *Anima per pœnitentiam revocatur in vitam.* Sextò. Arnoldus Carnotenſ.tract.de operibus ſex dierum : [Dives in miſericordia Deus , ait, magna voce quatriduano jam fœtido clamat,Lazare veni foras. Infremuit , clamavit , & flevit, intimans rationabilibus animis , quam ſit efficax fletuum pluvia , & pœnitentiæ tremor , & confeſſionis clamor: quæ ſupplicatio non repellitur, imò obtinet veniam ſcelerum,& ſtatim qui reſurgit, ubi ſolvitur , conveſcitur.] Idem ferè habet
Eligius. D.Eligius hom.4.de Cœna Domini: Ut Lazarum revocaret in vitam,tres actiones præſtitit Chriſtus in præſenti ; Infremuit, clamavit , & flevit. Ut denotaret modum , quo homo è morte , ac putredine peccatorum valeat reſurgere in vitam , ac ſanitatem animæ ; ſi infremat, ſeu gemat tremore pœnitentiæ ; ſi clamet confeſſionis ore , ſi fleat, ſeu lachrymetur ſuper peccata ſua.

148. Radulph. Septimò. Radulph. lib.6. in Levitic. *O potentia lachrymarum*,ait, *quæ ipſum fontem lætitiæ lachrymare feciſti.* Vidit Jeſus Mariam, & Judæos plorantes , inde etiam ipſe plorat : tanta eſt vis lachrymarum ad impetrandum , ut etiam ipſum gaudiorum fontem ad lachrymas valeant inclinare. Octavò. Lachrymatur ipſe , ut lachrymas à noſtris oculis deleat, & expurget.
Ericus. *Lachrymatur Jeſus ut noſtras lachrymas deleat.* Ericus Abbas ad illa verba: *Infremuit ſpiritu,& turbavit ſe ipſum.* Sic ait : *O fremitus pietatis , ô turbatio turbatorum, ſublatura mœſtitiam , æternam provogatura lætitiam.* Nonò. Idem Ericus : *Lachrymatus eſt* ait, *quia*
149. Ericus. *Qui dat lachrymas,dat animum.* *fons pietatis erat ,ſed illæ lachrymæ inexplebile gaudium erant paritura.* Dat lachrymas tanquam pignus certum reſtituendæ vitæ Lazari ; qui enim ſic applicat animum , ut lachrymas ſuper mortuum profunderet; evidens etiam erat, quod animum applicaret in ſubſidium ad vitam dandam, cum poſſet : qui enim dat veras lachrymas , dat etiam animum in auxilium , quantum eſt ſub poteſtate ſua.

150. Chryſol. Decimò. D.Chryſologus ſerm.46.*Non quando*, ait,*plorantes vidit, tunc plorat Chriſtus; ſed quando interrogat ; & in reſpondentibus videt ; fides nihil manere : Dixerat : Ubi poſuiſtis eum ? At illi dixerunt,veni, & vide.*
Epiphan. D.Epiphan. in Ancorato ; *Lachrymatus eſt*, ait, *ob hominum obſtinatam duritiem.*
Lachrymatur ob obſtinatam malitiam Judæorum. Lachrymæ non ſunt exortæ in Jeſu , ex aliqua temporali calamitate, morte Lazari , vel ploratu circumſtantium , ſed naſcebantur ex non credentium duritie , ac ſpirituali ruina aliquorum , qui videntes mirabilem ſuſcitationem Lazari , non erant credituri : ſemper peccati aſpectus Domino, ac ſanctis magnas anguſtias infert : *Factus in*
Luc.22. *agonia prolixius orabat*, Luc.22.n.43.Quæ conſpecto peccato Judæorum , juxta multos Sanctos veniebat in Cœnaculo : *Turbatus eſt Jeſus ſpiritu, & proteſtatus dixit : Amen dico vobis , quia unum*
Joan.13. *ex vobis tradet me*, Joan.13. n.21.Ex viſo peccato Judæ anguſtia,& turbatio replevit Jeſus animum.
Laurent. D.Laurent. Juſt.lib. de triumphali Chriſti agone, cap.5. *Quoniam* , ait, *proditoris animum invaſerat Satanas , omnéque ſtatum priſtinæ gratiæ everterat, merito turbatur Jeſus.*

151. Ambroſ. Undecimò. D.Ambroſius lib.2. de Pœnit. c.7.
Euthym. *Movebatur*, ait , *miſericordia , cum videret in obitu lachrymas plorantium.* Euthymius : *Solent*,ait, *qui humani ſunt , alios videndo lachrymantes , excitari ad miſericordiam.* Ac proinde ex quadam teneritudine, ac pietatis affectu, cum viderit alios plorantes lachrymatur etiam ipſe ſuper eorum dolorem, ac triſtitiam. Clamat Chriſtus ad Patrem:
Pſal.21. *Deus meus reſpice in me* , Pſalm.21. n.1. Nunquid Pater , qui omnia intuetur, oculos averterat à dilectiſſimo Filio ſuo ? Quid eſt, quod poſtulat ad ſe revocari paternos oculos ? Sic Chriſtus traditus videbatur cruci,ac neci, tanquam ſi quodammodo Pater ab eo averteret oculos Euthym. ibi : Euthym.
Solent enim , qui tortoribus quempiam tradunt oculos avertere. Nam ſi viderent, miſericordiâ commoverentur. Valdè pium eſt aliorum miſeriâ tangi, ſicut & multum durum nullo eorum dolore commoveri. Inter genuinos idololatriæ partus ponit Apoſtolus homines *incompoſitos ſine affectione* ,
Rom.1. n.31. Græcus , *incompoſitos* , id eſt , inciviles, ac barbaris moribus deditos. Sine affectione , Græcus : *Sine humanitate.* Qui enim ex aliorum dolore ad pietatem non inclinatur, incivilis ac inhumanus eſt. Rom.1. Græcus.

D.Cyrillus Alexandrinus lib 7. in Joan. c.10. 152.
Erudit nos Dominus , ait , *ſuis lachrymis , quonam modo charos noſtros , vita functos , moderatis, & lege rationis temperatis lachrymis, fletu debeamus. Nam ex toto , nec compati , nec mœrere , ferinum eſt , & durum , horum vero exuberantia muliebre.* Idem habet D.Baſilius hom.4. de gratiarum actione. Non plorat Dominus ſtatim , ut pervenit Bethaniam , nec quando loquitur cum Martha , & Maria , ſed quando accedit ad monumentum Lazari , qui ſtatim erat ſuſcitandus, ut breviter, & moderatè lachrymandi modum in funeribus præſcriberet. Cyrill. *Moderatè in morte alterius flendū.*

Ait Salomon: *Fili in mortuum produc lachrymas.* 153.
Et poſtea ſubdit : *Amare fer luctum illius uno die*, Eccl.38.
Eccleſiaſt.38. n.17. Imperat lachrymas , moderatè tamen uno die. D Paulin. epiſt.35. *O divitiæ bonitatis Dei , lachrymas in mortuum produci jubet : amaritudine vero lugendi , una tantum die claudit : illud porrigi ſinens , quo relaxatur dolor , & anima reſpirat , iſtud vero præcidens , quod immoderato , & irrationabili cruciatu mentem noſtram conficit , quodque diutius fragilitas noſtra non valet ſuſtinere :* unde ait Seneca epiſt.99. *Eſt enim aliquis dolendi decor , quemadmodum rebus cæteris , ita & lachrymis aliquid ſat eſt.* Paulin. *Luctus in morte uno die.* Seneca.

Mortua Sara in civitate Hebron : *Venit Abraham , ut plangeret, & fleret eam, cumque ſurrexiſſet* 154.
ab officio funeris , Geneſ.23. n.2. Dicitur, quod venit ad officium , ſcilicet funeris ad ungendum, nempe cadaver,& quod ſurrexerit ab ipſo officio. Geneſ.23.
Non tamen dicitur , quod immoratus ſit, cur per plures dies non perſeverat in planctu dilectiſſimæ uxoris ? Præ amore officium funeris perſolvit , prudentia tamen ſcit modum habere in planctu , & non longas trahere moras. Maximè notandum eſt id , quod filii Heth ei dixerunt adimpleto officio funeris : *Audi nos Domine, Princeps Dei es apud nos*, ibid. n.6. Quid agnoverunt in Abrahamo , ut Dominum, ac Principem Dei appellent ? Viderunt, quod flevit , ut humanitati non deeſſet ; temperavit verò ſe à lachrymis , ut celſitudini , ac magnanimitati Principis decens erat. Philo Hebr. lib. de Abrahamo : *Optimates convenerunt* , ait, *ad eum officii gratia, cum nihil viderent eorum , quæ apud ipſos in luctu fieri ſolebant, in hanc vocem erumpunt , Rex à Deo tu inter nos.* Cum viderint moderatum fletum , regem à Deo datum dicunt. *Celſitudo animi declaratur in luctu moderato.* Philo.

QUÆSTIO

Quæstio XVIII.

Quare Chriſtus, qui ſolùm flevit in cruce, vel ſuper civitatem, etiam nunc ſuper Lazarum lachrymatur, eum revocaturus in vitam, de cujus morte gavíſus fuerat?

155. Luc.19. Radulph. Videns Jeſus civitatem flevit ſuper illam*, ut ſcribit D.Lucas cap.19. n.41. quod ponderans Radulphus Flaviacenſ. lib.in Levitic.cap.14. ait: *Nuſquam Dominum Jeſum lachrymantem reperies, niſi hic cùm Mariæ ploranti compatitur, ſeu cum miſeræ civitatis excidium prænuntiaſſe refertur.* Addo etiam, quod Dominus, flevit in cruce cum cauſam ſaluti humani generis ageret; ut ait Paulus: *Cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus eſt*, ad Hebr.5. n.7. Quid eſt quod pro omnium ſalute, ac pro excidio miſeræ civitatis, & pro Lazaro deplorat Dominus? Tam pro omnibus, quàm pro uno pretioſiſſimus fons lachrymarum aperitur, ut fieret cunctis patens, ac manifeſtum, quod tot amoris ſigna, ac monumenta paratus erat pro uno, ac pro una civitate, & etiam pro omnibus exhibere, ſic illi chara erat una ovis, ac totus grex. Pro quo ait D.Bernard. ſerm.68. *In quo multi audent, audet & unus, quod habet in natura ſimpliciſſima ſponſi divinitas, quaſi unum reſpicere multos, & quaſi multos unum.* Vide ſuprà c.26. n.40.

Hebr.5. *Charitás Chriſti idem exhibet pro omnibus, ac pro uno.* Bernard.

156. *Ratio dubitandi.* Secundò. Inquirit quæſtio. Quid eſt quod Chriſtus Lazarum revocaturus in vitam lachrymatur, qui tamen cum ejus mortem diſcipulis ſuis annuntiat, ait: *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos?* De Lazari lethali languore gaudet Chriſtus, de ejus revocatione in vitam lachrymatur.

157. Chryſol. Pulchrè D.Chryſologus ſerm.64. *Certè ipſe, qui dixerat*, ait, *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo: de quo gaudet mortuo, ipſum cum reſuſcitat, tunc lamentatur: qui cum amittit, non flet; cum recipit, tunc deplorat, tunc fundit mortales lachrymas, vitæ ſpiritum cum refundit.* Ad quid tendit hujuſmodi gaudium in morte, luctus in revocatione vitæ? Primò ut ſignificaret propter mortis commodum gaudendum, propter vitæ pericula lachrymandum. Secundò, ut denotaret gaudia citò perire, & erumpere in lamenta: breve gaudium lachrymis tributarium eſt; ante biduum moderatè gaviſus eſt, & tam citò largas lachrymas effudit: gaudii appendix, ac conſequentia, triſtitia, anguſtia eſt: ſic dicitur Proverb.14. num.13. *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupat.*

Gaudium luctui tributarium. Prov.14.

158. Chryſol. Tertiò. D. Chryſologus citato ſerm.64. *Quis ergo*, ait, *ex humana infirmitate exiſtimet hic fleviſſe Chriſtum, cum cœleſtis Pater luxurioſum filium, non quando abit, ſed quando recipit, tunc deplorat? Chriſtus recipiens flevit Lazarum, non amittens.* Pro cujus intelligentia ſuppono ex Philoſopho. Quod lachrymæ naſcuntur, vel ex mœrore, vel ex gaudio: Mœroris lachrymæ ad infirmos, & puſillos ſpectant; ad fortiſſimos verò ac validiſſimos illæ lachrymæ pertinent, quæ ſunt ex gaudio, ac triumpho. Ad mentem Sancti Patris componit ipſe duas divinas perſonas, Patrem, & Filium, ille amiſit filium luxurioſum, qui abiit, & profectus in regionem longinquam diſſipavit ſubſtantiam ſuam, & tunc non dicitur, quod Pater lachrymas effuderit. Amiſit & filius intimum amicum Lazarum, & tamen ipſum non luget, ſed potius gaudet. At quando divinus Pater filium excipit è malo peccati excitatum, tunc multa teneritudine, ac oſculis deflet: *Non quando abiit, ſed quando accipit, tunc deplorat.* Sic & Chriſtus cum propè eſt ut Lazarus è mortis tenebris excitetur, tunc ipſe in fletum prorumpit: Quid eſt quod Pater, & Filius, quando prodigum converſum, ac amicum amiſſum recipiunt, lachrymas emittunt; nunquid uterque fletus ab infirmitate exoritur? Minimè. Neuter deplorat pro re amiſſa, ſed pro illius reſtauratione, ac recuperatione. Neuter lachrymatur pro damno, ſeu vulnere accepto, ſed pro triumpho à culpa, vel morte obtento; ſicut enim ab infirmis, ac puſillis lachrymæ proſiliunt pro clade accepta: ſic à fortiſſimis ſcaturiunt pro triumpho, & gaudeo; nam lachrymæ proveniunt ex triſtitia, & gaudio; ex triſtitia ad parvos ſpectant; ex gaudio ad magnos pertinent.

Fortiſſimorum lachrymæ non pro clade, ſed pro triumpho fiunt.

Quartò. Gaudet Chriſtus de morte Lazari, cum videat eam eſſe pro Dei gloria, quæ ex ipſo ſuſcitato erat ab omnibus proclamanda. Unde ipſe dixit: *Infirmitas hæc non eſt ad mortem: ſed pro gloria Dei.* Nunc verò lachrymatur, cum ad Patrem exorandum accederet. Infrà numero 41. *Pater gratias ago tibi*, &c. Ut nos doceret orationem ex lachrymarum imbre efficaciorem, ac vehementiorem reddit. Pendebat Jeſus in cruce, ut morte, ac paſſione ſua nobis reconciliaret Patrem; tamen cum pro inimicis exorat, *Pater ignoſce illis.* Cùm lachrymis exorat, ut ait Paulus ad Hebr.5. num.7. *Preces, ſupplicationéſque cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reverentia.* Ad impetrandam veniam noſtrorum delictorum abundantiſſima erat ejus mors, paſſio ac ſanguinis effuſio, ad quid adduntur lachrymæ? Ut nobis fieret documentum, quod oratio ex lachrymis valdè efficax, ac præpotens fit. 159. *Oratio cum lachrymis valdè efficax.* Hebr.5.

Luctamen illud Jacob cum Angelo exponit Oſeas Propheta de oratione cap.12. n.4. *Flevit, & rogavit eum.* Ut benedictionem obtineret, non ſolum oravit, ſed etiam flevit, dans ſubſidium, ac patrocinium orationis ex lachrymis. Sic David, qui valdè peritus erat in precibus, ac Pſalmis, eis tamen addebat in patrocinium fletus. *Lachrymis meis ſtratum meum rigabo*, Pſalm.6. n.7. ſuam orationem lachrymis, ac ſacco armabat David. Quod eleganter depingit Salvianus lib.2. de gubernat. Dei. *Totum regem*, ait, *David cum ornatibus ſuis abjecit, providum pœnitentem cum patrocinio ambitioſi ſqualoris aſſumit, jejunio exigitur, ariditate ſiccatur, fletu effunditur, ſolitudine carceratur.* Expende verbum *cum patrocinio ambitioſi ſqualoris.* Ubi ambitio, ibi magnus, & vehemens affectus ad aſſequendum; oratio munita lachrymis, ac ſqualore valdè efficaciter deſiderata negotiatur. 160. Oſeæ 12.

Pſalm.6. *Oratio à lachrymis patrocinatur.* Salvian.

Joan.5.n.38. Jeſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo venit ad monumentum: erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei.

Num.39.

Num. 39. Ait Jeſus, Tollite lapidem. Dicit ei Martha ſoror ejus, qui mortuus fuerat: Domine jam fœtet: quatriduanus eſt enim.

Num. 40. Dixit ei Jeſus: Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei?

VERSIONES.

Syriac. n. 38. Jeſus verò cum infremuiſſet intra ſemetipſum: tum venit ad monumentum: erat autem ſpelunca, & lapis erat ejus impoſitus oſtio.

Euthymius. Erat autem ſpelunca, & lapis impoſitus ſuper eam.

Lucas Burg. Super jacebat ei lapis.

D. Aug. tr. 49. Removere lapidem.

num. 39.

Syriacus. Domine mi jam fœtet, quatuor enim dierum eſt.

Vatablus. Domine jam olet.

Theophyl.

Arabicus. Quoniam habet quatuor dies.

Vatablus. Quod ſi credideris, viſura es gloriam Dei.

EXPOSITIO XI.

161. JEſus ergo. Hæc particula *ergo* illationem denotat, ex antecedentibus, ex incredulitate nempe Judæorum, *Non poterat hic, qui aperuit oculos*, impotentiæ Domini tribuebant, quod Lazarus eſſet mortuus, contra hanc eorum perfidiam infremuit, & indignatur, quia, ut Toletus (Tolet.) ait, fremitum ingeminans; quia Judæi infidelitatem geminarunt: *Infremuit in ſemetipſo.* Idem eſt, quod ſuprà Evangeliſta dixit: *Infremuit ſpiritu in ſemetipſo.* Hoc eſt, intra ſeipſum continuit fremitum, & indignationem: non enim determinatè adverſus aliquem aſtantium ferebatur, ſed in genere adverſus infidelitatem, ac perfidiam illam Judaïcam: *Erat autem ſpelunca.* In qua de more Judæorum multa ſepulchra exiſtebant, ut notant Albertus Magnus, Carthuſ. Lyran. & alii: *Et lapis ſuperpoſitus.* Clarius Syriacus: *Et lapis erat ejus impoſitus oſtio.* (Alb Magn. Carthuſ. Lyran. Syriacus.)

162. *Ait Jeſus: Tollite lapidem.* Qui magnus erat, & multorum ope auferendus. Ut videntibus Lazarum mortuum, & fœtidum, major fieret evidentia miraculi, *dicit ei Martha.* Non Maria, quæ contemplationi erat dedita, ſed Martha, quæ magis in exterioribus occupabatur, ac proinde etſi ſancta tardior erat ad percipienda illa, quæ ad vitam ſpectabant, vel quia cùm eſſet ſenior, majorem habebat audaciam dicendi: *Jam fœtet quatriduanus*; id eſt, à quatuor diebus ſepultus. An verò Martha hæc dixiſſet ante ſublatum lapidem, vel poſtea, incertum. Origenes, & Rupertus ante amotum lapidem, ne mortui fœtor illum offenderet. Theodorus, Mopſueſt. Andreas Cretenſis poſt revolutum lapidem, cùm fœtor ſe diffunderet. (Origen. Rupert. Theod. Cretenſis.) Quo verò animo hæc dixerit Martha, dubitatur. Origenes, D. Cyrillus, Rupertus, Beda, exiſtimant Martham id ſuggerere, ne Chriſtus deformitate, ac fœtore Lazari mortui offenderetur. D. Cyrillus ait, quod ex verecundia erubeſcunt homines mortuos ſuos fœtidos, ac incompoſitos videri, D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Leontius, Albertus Magnus, Maldonatus, Toletus, affirmant, quod Martha diffidebat Lazarum quatriduanum à Chriſto ſuſcitari poſſe; ac proinde arbitrabatur Martha Chriſtum ſolum præſentia jacentis amici frui velle, & ideo ne hoc tentaret rogabat: at hæc Marthæ incredulitas videtur à Chriſto mox reprehenſa: *Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei?* Exiſtimo tamen ſemper in omni ſententia, quod Martha hæc dixit ex impulſu Spiritus ſancti, ut ex teſtimonio ſororis magis evidens fieret miraculum. (Cyrillus. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Leont. Alb. Magn. Maldon. Tolet.)

Dixit ei Jeſus: Nonne dixi tibi ſi credideris? 163.
Ut ait D. Chryſoſtom. *Propemodum arguens tanquam oblitam.* Theophyl. *Ut malè memorem increpans.* De his, quæ Chriſtus dixerat n. 4. *Infirmitas hæc non eſt ad mortem: ſed pro gloria Dei.* Et n. 23. *Reſurget frater tuus.* Et n. 25. *Ego ſum reſurrectio, & vita*, &c. Et cum ait Dominus, ſi credideris, eam etiam maximè excitat, & provocat ad fidem ut fratrem vivum mereatur videre. Et cur tam vehementer requirit Chriſtus fidem mulieris? Vide divinum ingenium in diabolo vincendo; hic per mulierem hominem impulit in mortem, ac ſepulchrum, ideo advocaturus hominem in vitam, mulieris fidem requirit, ut à muliere dedicetur hominis libertas, à qua quondam captivitas illata fuerat D. Chryſol. ſerm 64. *A muliere*, ait, *perfidiam fugat, ad mulierem revocat fidem, ut quæ fuit perditionis obſequium, ſalutis eadem ſit miniſtra.* (Chryſoſt. Theoph. *Vincitur diabolus inſtrumento, quo vicerat.* Chryſol.)

QUÆSTIO XIX.

Quare Chriſtus mandat tollere lapidem, quem verbo ſuo poterat levare, cùm Iacob lapidem per ſeipſum amoverit à puteo?

PAulatim procedit Chriſtus in hoc negotio. 164.
Accedit, loquitur cum Martha, & Maria, & qui omnia ſciebat, de loco interrogat, *Ubi poſuiſtis eum?* Et qui imperio ſuo cuncta gubernat, mandat tollere lapidem, ut miraculi præſentes inſtrueret, ut pedetentim ad perfectiora, & majora procederent. Mandat tollere lapidem, qui nullo impulſu, ac tactu eum poterat amovere, ut qui tollerent lapidem, & cæteri qui aderant, jacentem in ſepulchro Lazarum cernerent, fœtorem mortui quatriduani perciperent, & ex tumulo patenti, ac aperto reſurgentem intuerentur, ut ita ipſi teſtes fierent miraculi. Hæc eſt communis omnium ratio, D. Chryſoſtom. Euthym. Bedæ, D. Cyrilli, Leontii, Divus Thomæ, & Alberti Magni. (*Paulatim ad magna procedendum.* Chryſoſt. Euthym. Beda. Cyrill. Leontius. D. Thom. Alb. Magn.)

Secundò. Theophylact. *Tollite autem, dicit, lapidem, ut illi teſtes fiant miraculi. Nam & adeſſe in loco, & tollere lapidem ſuis manibus, ſufficientia erant ad obturanda ingratorum ora, qui teſtes ſigni* 165. (Theoph.)

facti

facti erant. Poterat Dominus eadem voce lapidem tollere, & mortuum à ſepulchro extrahere, tamen ſic ordinat, & diſponit, ut Judæi manibus ſuis lapides tollant, ad miraculiſque circunſtantias quodammodo operentur, ut ex ipſo opere impenſo, ſudore, ac labore ſuo multo afficiantur ad miraculum, pro illóque defendendo ſtent, & pugnent. Tenaciter ſingitur animus circa illam rem, in qua aliquid ſui laboris videt; ideo mandat Judæis, *tollite lapidem*, & vincula cadaveris ſolveris ut exinde magno affectu ad miraculum rapiantur, ut pro gloria Dei illud publicent, divulgent, ac teſtificentur. Vide tom.3. cap.35. quæſt 25. n.170.

Magno affectu rapitur homo circa id, quod eſt ſui laboris.

166. Auguſt. Tertiò. D. Aug. ſerm. 104. de tempore: *Quid dicamus? ait, numquid lapidem Dominus à monumento præcepto removere non poterat; qui inferni clauſtra propria virtute removit? Sed quod ab hominibus fieri poterat, homines facere præcepit; quod autem divinæ virtutis erat, ſua potentia demonſtravit. Lapidem enim à monumento revocare, humanæ virtutis eſt: animam vero ab inferno revocare ſolius divinæ potentiæ eſt.* Dominus non vult omnia per ſe ipſum præſtare, ſed etiam aliqua aliis facienda relinquit; defunctum à mortis tenebris evocare, hoc ſolius eſt divinæ poteſtatis, hoc per ſeipſum Jeſus exhibet. At verò lapidem tollere, ligaturas ſolvere, hoc humanæ erat poteſtatis, & bene poterat per homines executioni mandari; ideo hoc hominibus committit, ut illud per ſe exhibeant.

Unus non omnia faciat, aliis relinquat aliqua.

167. Origen. Quartò. Origenes in Joan. homil... *Poſſumuſne dicere, ait, lapidem quidem eum, qui ſpeluncæ poſitus erat, à Jeſu ipſo tractari non potuiſſe: eum autem, qui putei oſtio impoſitus erat, Jacob ſumere licuiſſe, atque detrudere à putei oſtio, ut Laban ejus avunculi oves aquarentur? Et debuiſſe Jacob ad putei quidem oſtium accedere, Jeſum autem ſtare extra ſpeluncam?* Cum Jacob peregrinus exiſteret juxta puteum clauſum, ac agnoviſſet Rachelem paſcentem greges patris ſui Labani: *Amovit lapidem, quo puteus claudebatur,* Geneſ.29.n.10. Cur ergo Jacob libenter lapidem amovet, ut greges Rachelis adaquaret: Jeſus autem maximè cavet lapidem ſepulchri tollere, ut amicum Lazarum ſuſcitet in vitam? In removendo lapide à puteo, magnum obſequium, ac proventus ſuorum conſanguineorum repræſentabantur Jacob, & ideo minimè detractat per ſeipſum illud officium præſtare. In ſepulchro autem Lazari exprimebatur peccatum primorum parentum, quod mortem intulit, & filiis monumentum aperuit. Ubi autem peccati figura repræſentabatur: inde Jeſus attingere refugit, ut nos doceret peccati venenum adeo peſtilens eſſe, ut meritò qui ab ejus umbra fugiat, & caveat.

Gen.29.

Peccatum venenum, ejus umbra fugienda.

168. Ambroſ. Quintò. Divus Ambroſius lib. de fide Reſurrect. *Ut oculis ſuis crederent, ait, qui credere mente nolebant, removent lapidem, vident cadaver, fœtorem ſentiunt, inſtitas rumpunt, non poſſunt negare defunctum, quem aſpiciunt reſurgentem.* Judæi mente nolebant credere, mandat Dominus tollere lapidem, ut ipſi videant cadaver jacens, naribus experiantur fœtorem, ac manibus faſces ſolvant, ipſique accipiant à tumulo ſurgentem, ut quem mente nolebant credere, oculis ac ſenſibus credere compellantur, divinámque potentiam agnoſcere, quæ Lazaro è mortuo in vitam evocabat.

Rerum experientia compellitur poteſtatem agnoſcere.

169. Ambroſ. Sextò. D.Ambroſ. lib.2. de Pœnitent. cap.7. *Poterat, ait, tacita vi operationis occultæ transferre ſaxum ſepulchri, ſed hominibus juſſit, ut removerent lapidem in typo quod nobis donaret, ut levaremus delictorum onera, moles quaſdam reorum. Noſtrum eſt onera removere.* Poterat Dominus ſuo divino impulſu lapidem removere, quod fortè inſerviret ad oſtentationem miraculi, tamen à magnitudine ſigni vult tantiſper detrahere, & hominibus mandat, tollite lapidem, *in typo quod nobis donaret, ut levaremus delictorum onera:* homines conſtituerat Prælatos, eóſque hac occaſione admonet, illos debere ſubditorum onera ſuſtinere, ac levare. Non enim Epiſcopus, ac Prælatus creatur, ut ſibi indulgeat, ſed ut inferiorum ſuſtineat onera, ac ab omni gravamine eos eximat. *Noſtrum eſt onera removere.*

Prælati elevent onera ſubditorum.

Septimò. D. Baſil. Seleuc. orat. 41. *Qui corruptum animavit, ait, poterat multo magis ſua voce lapidem elocare: poterat vinctum manibus, & impeditum, qui mortuum voce ſola juſſit ambulare, multo facilius lapidem elocare, ac etiam abſens hoc facere: cur ergo non fecit? Ut eos miraculi teſtes haberet; néve quod olim de cæco dicerent: Hic eſt, hic non eſt.* 170. Baſil.Sel. Valdè proclive humanum ingenium ad aliorum illuſtria facta abneganda; hinc eſt quo circa viſum reſtitutum cœco nato, mille ambages fabricarunt, dicentes. *Hic eſt, hic non eſt,* Joan.9. Ideo eis mandat tollere lapidem, ut ipſimet Lazarum mortuum, fœtentem, ac reſurgentem videant, ut omnis ambigendi occaſio amputetur; néve opinarentur alium loco Lazari eſſe ſuppoſitum, multa ſolent homines machinari ad neganda beneficia, ac aliorum illuſtria facta.

Homines mille faciūt ambages ad negandū beneficia. Joan.9.

Octavò. Juxta Sanctos Patres citatos in limine quæſtionis mandat Chriſtus Judæis tollere lapidem, ut ipſi ſuis propriis oculis videant Lazarum mortuum jacentem, fœtidum, ac reſurgentem, & nemo illud negare audeat; at verò ut credatur, quod Lazarus malum odorem ex ſe exhalabat, abundans eſt Marthæ teſtimonium: *Jam fœtet, quatriduanus eſt enim.* Sic enim perverſum hominum ingenium, ut facilè omnes credant in Lazaro malum odorem; at de ipſo è morte ſublato, ac in vitam reſtituto, magna futura eſt controverſia, & dubitatio. Nam hoc ad felicitatis gloriam ſpectabat, illud ad miſeriæ cumulum pertinebat, pro miſeria una ſufficit mulier, pro felicitate verò multi, & magnis circunſtantiis requiruntur teſtes. 171.

De infelicitate nullus dubitat, de fauſtis ambigit omnis.

Poſtquam Dominus devicta morte apparuit redivivus ſuis diſcipulis; qui dixerunt Thomæ, vidimus Dominum. Quibus ipſe reſpondit: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam,* Joan.20.n 25. D.Thomas pro certo habuit Dominum Jeſum mortuum, & crucifixum fuiſſe, & tamen ipſe eum non vidit pendentem in ligno. Deinde ait: *Niſi videro in manibus ejus fixuram clavorum.* Si ipſe Dominum non vidit, unde cognovit, quod habeat ſigna vulnerum in manibus, & latere? Rectè reſpondet Barradas ex teſtimonio nempe aliorum: Si ergo ex diſcipulis affirmantibus credidit Domini mortem, ac ſigna clavorum, cur etiam ex eorum aſſertione non aſſentitur ipſum eſſe mortis triumphatorem? Ex hominum morte de ignominia mortis, ac ejus ſignis non ambigit Thomas, ſed facilè acquieſcit: de gloria verò reſurrectionis mens ejus refugit, & illam minimè capit; 172.

Joan.20.

Thomas morti aſſentitur, repugnat reſurrectioni.

Barrad.

capit; & quibus infauſta credidit, eiſdem in felicitatis gloria minimè annuit, ſed vehementer mens ejus reſilit, ne aſſenſum præbeat,

173. Narrans D. Lucas c.2.n.21. Chriſti circumciſionem, ait: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circunciderentur puer, vocatum eſt nomen ejus* Jesus. Ubi Evangeliſta Chriſti circumciſionem expreſſis verbis non explicat, non enim ait circumciſus eſt, ſed circumciſionem ſupponit, ut cum multis Doctoribus notavi tom.1. cap.3.q.4.n.16. & tamen ei impoſitum nomen Jesus apertè demonſtrat: *Vocatum eſt nomen ejus* Jesus. Si nomen Jesus manifeſtè declarat, cur etiam circumciſionem expreſsè non commemorat? Circumciſio humilitatem, & abjectionem dicit, formam peccatorum importat, Sacratiſſimum Jesus nomen omnem celſitudinis apicem denotat; quæ humilia ſunt, ſat eſt leviter inſinuare, ut credantur, quæ verò excelſa, multis ſunt exprimenda, ut facta reputentur. Ideo humilitatem circumciſionis ſufficiens fuit inſinuari ab Evangeliſta, celſitudinem verò nominis Jeſus neceſſe fuit declarare. Vide ſuprà c.18. n.99. tom.1. lib.3. c.4. q.21. n.87.88. & ſæpe variis in locis.

Humilitas inſinuatur celſitudo prædicanda ut credatur

Quæstio XX.

Quare Martha fratris cadaver dicit fœtidum, cùm aliàs odoriferum probari poſſit.

174. NOn innotatum dimittam, quod hîc bene notavit Origen. hom.28.in Joan. *Ut lapis*, ait, *ſpeluncæ impoſitus tardius tolleretur, ſoror defuncti fecit, quæ veluti his, quibus juſſerat Jeſus dicens, Tollite lapidem, obſtitit, cum dixiſſet: Jam fœtet, quatriduanus enim eſt.* Propinqui, ac conſanguinei multas moras nectunt, magnaque noſtro levamini impedimenta opponunt, ne à noſtra miſeria ſublevemur; Unus eſt Jesus, qui moras rumpit, & in noſtram ſalutem currit.

Origen.

Conſanguinei impediunt bona.

175. Reſpondet primò ad quæſtionem D. Chryſologus ſerm.65. *Dixit ei Martha*, ait, *jam fœtet, quatriduanus eſt enim. Dicit & tempus, ut ſciant, qui auctor eſt temporum, cui tempora nulla præſcribunt: Jam fœtet, quatriduanus eſt. Dicendo ſic exaggerat deſperationem, ut qui adſunt, videant, quia Deus eſt.* Martha eſt impulſu Spiritus ſancti ſic exaggerat aſtantium deſperationem, ut vita conceſſa ex manu Dei data intelligatur, *ut qui adſunt, videant, quia Deus eſt.* Et bene qui toto quatriduo à vitæ munere ceſſavit, ſolum ex Dei manu poteſt habere vitam, ut moraliter dicamus, qui vitæ, ac ſalutis operibus incumbit, ſi ab eis inerter ceſſat, vacuuſque eſt, ita ſalus ejus eſt deſperata, ut iterum vigorem reaſſumat, vitæque operibus reddatur idoneus, ut hoc à ſola Dei manu ſperari poſſit. Et bene dicitur: Quod hæc Lazari *infirmitas non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei*, quia qui bonorum operum talem jacturam fecit, ut ad priſtinam gratiam reſtituatur, maximè gloriam divinæ majeſtatis oſtentat, illiúſque potentiam declarat.

Chryſol.

Homo, qui retroceſſit à juſtitia ejus ſalus eſt deſperata.

176. Secundò. Rupertus lib.5. in Geneſ. cap.9. *Lazarus*, ait, *eadem dormitione ſua, vel quatriduana ſepultura typum gerit peccatoris jam conſuetudine nequitiæ inveterati, jamque mala opinione fœtentis.* Martha amiſerat jam omnem ſpem reſtaurationis vitæ Lazari, repræſentabatur in ipſo peccator *conſuetudine nequitiæ* inveteratus; ſuæ opinionis jactura, fœtidæque infamiæ malo deploratus, ut revocetur in vitam, res eſt communem prodigiorum menſuram excedens, quâ maximè Dei gloria declaratur; unde de hac Lazari infirmitate ait Chriſtus: *non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei.*

Rupert.

Ex mala conſuetudine ac infamia ſalus hominis deplorata.

177. Tertiò. Et magna eſt difficultas, & jam propius ad quæſtionem. Quomodo fieri poſſet, ut corpus illud Lazari fœtorem exhalaſſet? Nam Judæi ſolebant mortuos ſuos optimis aromatibus perfundere, quibus à corruptione, & conſequenter à fœtore præſervabantur, ut ex Herodoto, Diodoro, & aliis auctoribus probat Pereira tom.4. in Gen. diſp.1. Alexander Neapol. lib.3. Genial. dier. cap.2. & Caſſian. collat.15. cap.3. & apertè hoc ſignificat Joan. cap.19.n.40. *Acceperunt ergo corpus Jeſu, & ligaverunt illud linteis, cum aromatibus, ſicut mos eſt Judæis ſepelire.* Et Chriſtus de Magdalena dixit: *Mittens hæc unguentum hoc in corpus meum ad ſepeliendum me fecit*, Matth.26.n.12. Ubi Chriſtus Dominus ex communi uſu, ac conſuetudine ungendi mortuos extollit factum Magdalenæ, ac à murmuratione excuſat, ut docent Janſen. Maldonat. Salmeiron, Barradas, & alii; & tam pretioſa erant hujuſmodi aromata, ut dicatur à Joan.c.12.n.3. *Domus impleta eſt ex odore unguenti.* Maria autem, & Martha erant perſonæ nobiles, & illuſtres, ut ſuprà dixi expoſit.5.n.70. Ergo hanc communem conſuetudinem ungendi cadaver fratris retinuerunt, ſicut & illud faſciis, ac inſtitis ligaverunt.

Pereira. Alexand. Caſſian. Joan.19. Matth.26. Janſen. Maldon. Salmeiron. Barradas. Joan.12.

178. Ad hanc magnam difficultatem, quam nullus interpretum hoc loco attigit, dico ad literam textus, quod ſanctæ illæ ſorores ex communi uſu corpus fratris unxerunt; tamen alta Dei providentia diſpoſitum eſt, ut antidota illa cadaver à corruptione, ac fœtore non prohiberent, ut ita magis patefieret evidenti, ac majeſtas miraculi: Corpus illud malum dabat odorem, nam, ut ait Albertus Magn. niſi corpus illud fœteret, Martha hoc de illo publicè non aſſereret; & aliunde corpus à communi munere non exiſtimo defraudatum, ergo ſuperna diſpoſitio ibi intervenit pro majori gloria ſua.

Solutio literalis.

Alb. Magn.

179. Moraliter dico etiam. Corpus illud unguenti erat delibutum, & aliundè fieri poterat, quod bonum dabat odorem, tamen erat corpus mortuum, & jacens in ſepulchro, inde fœtidum, ac corruptum exiſtimatur. Cùm enim quis cadit, ac in foveam miſeriæ, & adverſæ fortunæ labitur, quamvis aliàs bonum præbeat operum odorem, ab omnibus fœtidus, incompoſitus, ac aſpectu & viſu indignus judicatur, ab omnibus eſt in contemptu, & conculcatione. De Perſarum imperio ait Dan.8. n.10. *Et magnificatum eſt uſque ad fortitudinem Cœli: & dejecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcavit eas.* Cùm enim ejiceret à ſuo regni culmine alios reges, eoſque conculcavit, in eoſque omni contumelia inſultavit,

Dilapſus à ſuo honore contemnitur.

Dan.8.

180. A Lazaro non recedamus. Ait Martha: *Domine jam fœtet, quatriduanus eſt enim.* Lazarus (etſi pius, & bonus) tamen ut eſt commune apud Patres, ſignificat peccatorem, hominemque ex juſtitia in multa crimina dilapſum, pro quo magno myſterio quatuor dies Lazaro conveniunt, ut commentatur D. Auguſtin. tract.49. *De quatuor autem diebus multa dici poſſunt. Et autem unus dies mortis, quem homo trahit de mortis propagine,*

Auguſt.

(id eſt, de originali peccato) *ſed & legem naturalem tranſgrediuntur homines, ecce alter dies mortis. Lex etiam ſcripta data eſt divinitùs per Moyſen, & ipſa contemnitur: Ecce tertium diem mortis. Venit Evangelium, & ipſum tranſgrediuntur homines, ecce quartus dies mortis: etiam ad tales excitandos, Dominus non dedignatur accedere.* Myſticè quatuor illis diebus ſignificantur quatuor tranſgreſſiones. Prima die denotatur violatio juſtitiæ originalis ex communi originali peccato. Secunda die ſignificatur tranſgreſſio legis naturalis. Tertia die innuitur violatio legis Moſaïcæ. Quarta die adumbratur tranſgreſſio legis Evangelicæ. Tres primi dies mortis, ex peccato originali, ex violatione legis naturalis, & ſcriptæ, in typo Lazaro imputari poſſunt. At verò quartus dies mortis ex tranſgreſſione legis Evangelicæ, videtur quod non poſſit adaptari Lazaro: tum quia ipſe cum ſororibus præcoci fide Evangelio credidit: tum quia quando hæc geſta ſunt, pro tunc adhuc Evangelium non erat ritè promulgatum, ac proinde nondum obligabat omnes. Quomodo ergo Lazarus in typo illius tranſgreſſor præfigurabat hominem, qui à culmine juſtitiæ, ab honoréque amicitiæ divinæ in omnem miſeriam, ac fœtorem malæ opinionem dilapſus eſt? Cùm autem homo cadit à ſuo honore, à ſuoque bono nomine; ſic eum omnes inſultant, in eumque cuncti inſurgunt, ac ferociunt, ut non ſolum imputentur delicta, quæ perpetravit, ſed etiam illa, quæ nec commiſit, nec forſitan tunc committere potuit. Vide tom. 3. c. 26. q. 7. n. 44. & 45.

In dejectum etiam crimina, quæ non commiſit, injiciuntur.

Joan. 11. *n.* 41. Tulerunt ergo lapidem. Jesus autem elevans ſurſum oculos, dixit, Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me.

Num. 52. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circunſtat, dixi, ut credant, quia tu me miſiſti.

V E R S I O N E S.

Arabicus, n. 41. Tulerunt lapidem illum de loco, in quo erat mortuus poſitus.

Pagninus. Lapidem à loco, ubi is, qui mortuus fuerat, erat poſitus.

Vatablus. Tulerunt lapidem inde, ubi defunctus erat poſitus, Jesus autem attollens oculos ſurſum.

Syriacus. Et ipſe Jesus elevavit oculos ſuos ſurſum, & ait: Pater gratias ago tibi, quod me audieris.

Tertull. lib. contra Prax. Quod me ſemper exaudias.

Syriacus, n. 42. Ego verò ſciebam me ſemper à te exauditum iri, ſed propter hanc turbam adſtantem hæc dixi: ut credant me à te miſſum eſſe.

Origen. hom. Ego ſcio Pater, quia ſemper me exaudis.

Vatablus, Euthym. Ut credant, quod tu me miſeris.

E X P O S I T I O XII.

181. T*Ulerunt ergo lapidem.* Tacente jam Martha verbis Jesu. Græci codices addunt, *ubi poſitus erat mortuus.* Aperto igitur ſepulchro omnes contendebant mortuum videre, ejuſque ſitum notare. Jesus *autem elevatis ſurſum oculis.* Ad Deum Patrem ſuum omnipotentem, qui in cœlis habitat, & ut hoc exteriori facto ſe non virtute diabolica, vel magica, ſed cœleſti, ac divina facere, quæ facturus erat, ſignificaret, ut notarunt D. Chryſoſtom. Euthym. Theophyl. D. Cyrill. Cæſareus in Catena Græca, hocque facto exteriori ſuum interiorem affectum erga Patrem indicabat; Andreas Cæſar. ait oculos elevaſſe in cœlum tanquam in patriam ſuam, à qua venerat. *Pater gratias ago tibi.* Chriſtus Dominus verus Deus, & homo ut Deus Patrem vocat, ut homo gratias agit, & auditur. Ut notat Toletus, Lucas Burgenſ. *Quoniam audiſti me.* Explicat D. Chryſoſtom. *Omnia enim facis quæ volo.* Sic enim interpretantur Euthym. D. Ambroſ. lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 12. Chriſtus ait, quod Pater eum exaudivit ſemper in omnibus, & nunc præſertim pro ſuſcitando Lazaro, pro quo tacitè ſaltem, ac mentaliter rogavit, ut docent D. Cyrill. Carthuſian. D. Thom. D. Bonavent. & alii. Aliqui dicunt, quod Chriſtus oravit pro Lazaro; quando infremuit, & turbavit ſeipſum ſuprà num. 33. Alii verò dicunt, quod licèt Chriſtus non oraverit Patrem pro Lazaro, tamen deſiderium voluntatis ejus exaudierit Pater, juxta illud Pſal. 9. n. 38. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Evangeliſta non facit mentionem hujus orationis, quia non fuit externa, & publica, ſed interna, ac mentalis, ut dixi.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Cyrill. Cæſar. Tolet. Luc. Burg. Chryſoſt. Ambroſ. Cyrill. Carthuſ. D. Thom. Bonav. Pſal. 6.

182. *Ego autem ſciebam:* ſeu ut alii legunt. *Scio;* à primo inſtanti, quo homo factus ſum. *Quia ſemper me audis.* In omni re, ac negotio. Idem vis, quod ergo efficaciter volo. Euthym. *Semper vis, quæ volo, nam eadem utique voluntas eſt, ac mens eadem.* Nihilque à te contrarium volo, ut ait Hugo. Et non hac ratione tibi gratias ago, quod me audieris quaſi aliquando non exaudias, vel quaſi aliquando non velis, quæ ego volo, aut quaſi mihi novum ſit à te exaudiri: Ego bene ſcio, quod ſemper me audis, etiam mentaliter, ac interius orantem; ſed hæc dico propter circunſtantem populum, ut omnes credant, me à te eſſe miſſum, cùm omnes videant, me à te eſſe exauditum, ut Lazarum è monumento ſupernaturali virtute ſuſcitem.

Euthym. Hugo.

Quæstio XXI.

Quare Chriſtus hîc antequam ſuſcitet Lazarum, dat gratias, quod in aliis miraculis non legitur feciſſe?

Ratio difficultatis.

183. DUo inquiro in hac quæſt. Primò, cur hîc antequam Lazarum ſuſcitet, dat Chriſtus gratias? Secundò verò cur potius hîc dat gratias, quàm in aliis miraculis? Et ab hoc ſecundo incipio quæſtionem. Alios mortuos ſuſcitavit Chriſtus Dominus, ut filiam Archiſynagogi, Matth. 9. n. 23. Filium viduæ Nain, Luc. 7. n. 14. Infirmos curavit, ut Paraliticum Piſcinæ, Joan 5. n. 8. Cæcos illuminavit, ut illum à nativitate, Joan. 9. Et tamen non dicitur quod in his gratias egiſſet Patri, ut in præſenti. (Matth. 9. Luc. 7. Joan. 5. Joan. 9.)

184. Origen. Ad quod primò reſpondet Origenes hic: *Crediderunt*, ait, *maximè ii, qui venerant, ut tanquam obmortuum, & comploratum, eam, quæ caſum fratris doleret, conſolarentur. Quorum cauſa fortaſſe magis quàm ejus, cui hæc evenerant, cum ad ſpeluncam mortui veniſſet, oculis ſurſum erectis dixit: Pater gratias ago tibi*, &c. Sic Chriſtus Dominus Lazarum ſuſcitavit, ut cum ejus temporali reſurrectione, conjunctum erat multorum ſpirituale bonum, qui Chriſti fidem amplexati ſunt, ut dicitur infra num. 45. *Multi ergo ex Judæis, venerant ad Mariam, Martham, & viderant, quæ fecit* Jesus, *crediderunt in eum.* Et ideo in hoc opere præcipuè Jesus exurgit in gratiarum actionem externam, ut manifeſtet, quanto plus gaudeat de beneficiis ſpiritualibus à ſe præſtitis, quàm de corporalibus à ſe exhibitis.

Gaudendum potiùs de ſpirituali dono, quàm temporali.

185. Euthym. Secundò. Et jam ad primam partem quæſtionis Euthymius: *O maximum*, ait, *ac duplum miraculum. Non ſolùm qui jam olebat, reſurrexit, ſed etiam qui obvinctus erat, exivit à monumento. Itaque gratiarum actio diſpenſationis erat juſſio, ac opus authoris.* Antequam Chriſtus hoc magnum miraculum faciat, dat gratias Patri. In hoc magno opere multa mirabilia intervenerunt. Mortuus quatriduanus ſuſcitatur, fœtidus ad Chriſti vocem exurgit, & ligatus pedes inſtitis ambulat. Dat ergo gratias Chriſtus, ut per hoc nobis oſtendat viam ad quamlibet gravem difficultatem ſuperandam. Ubi enim gratitudo intervenit, omnia obſtacula ſuperantur, nec enim ſepulchrum, nec fœtor, nec ligamina valent impedire, quoniam Lazarus mortuus fœtidus è ſepulchro reſurgat, & ligatus inſtitis ambulet.

Gratitudine vincuntur omnia impedimenta.

186. Theoph. Tertiò. Theophylactus: *Qui autem*, ait, *oravit ſic unquam? Prius enim quam dixiſſet aliquid, inquit: Audiſti me. Hæc faciens omnibus modis oſtendebat ſuam erga Patrem gratitudinem.* Nihil ad defunctum adhuc dixerat, nihil extrinſecùs adhuc poſtulaverat, ſed ſolum lapidem ab oſtio monumento juſſerat tolli, & tamen de ſe jam exaudito dat gratias; adhuc beneficium non erat impenſum, nec Lazarus evocatus erat in vitam, & ipſe gratias exhibet, ut doceat, quod in re gratitudinis nulla mora ſuſtinenda ſit, illa enim eſt ſumma gratitudo, quæ nullo modo differtur, ſed citò exhibetur.

Gratiarum actio ſine mora exhibenda.

187. *Dominus* Jesus *in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: accipite, & manducate.* Sic ſcribit Paulus 1. Corinth. 11. n. 24. Adhuc cœleſtis panis Euchariſticus non (1. Cor. 11.)

erat inſtitutus, nondum diurnum myſterium perfectum erat, ſed ubi primùm panem accepit manibus, ſtatim gratiarum actionem profert; ſolemnis mos ſemper extitit, poſt beneficium acceptum gratias referre, cur quando manus extendit in eas prorumpit? Ut nos doceret, quod non prius manum extendamus ad accipiendum donum, quàm os aperiatur ad illud gratificandum. D. Chryſoſt. hom. 27. *Si igitur*, ait, *& tu cum gratiarum actione acceſſeris, nihil iis indignum facias. Accedas, gratias agens pro iis, quibus frueris.* Chryſoſt.

Simul cum acceptione beneficia ſit gratiarum actio.

In illo celebri convivio quinque panum ait Joan. 6. n. 11.: *Recepit ergo* Jesus *panes, & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus.* Prius patrem gratificatur, quàm beneficium à Patre accipiat; per gratitudinis enim viam Patrem demulcet pro noſtro documento, ut panes, ac piſces multiplicet. Cajetan. *Ad erudiendum nos quod futurorum petitio ex præteritorum gratitudine conſurgit.* 188. Joan. 6. Cajetan.

Gratitudine comparantur nova beneficia.

Joan. 11. n. 43. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

Num. 44. Et ſtatim prodit, qui fuerat mortuus ligatus pedes, & manus inſtitis: & facies illius ſudario erat ligata: dixit eis Jesus, ſolvite eum, & ſinite abire.

Versiones.

Arabicus, n. 43. Et cum dixiſſet hunc ſermonem, magna voce exclamavit: Lazare exi foras.

Syriacus. Clamavit alta voce, Lazare.

D. Ambroſ. lib. de fide reſurr. n. 44. Et ſtatim exivit defunctus foras de monumento, ligatus pedes, & manus inſtitis, & facies ejus ſudario colligata erat.

Arabicus. Et manus ejus, & pedes ejus erãt ligati linteaminibus.

Euthymius, Theophyl. Manus, & pedes habens revinctos faſciis ſepulchralibus, & facies ejus ſudario erat obvincta.

Vatablus. Habens revinctos faſciis funeris.

Pagninus. Sudario erat circumligata.

Expositio XIII.

HÆc *cum dixiſſet.* Hoc tempus conceſſit Jesus, ut qui aderant, mortuum Lazarum viderent, ac malum ejus odorem experirentur. *Voce magna clamavit.* Poterat Dominus ſola ſua voluntate, quâ cuncta gubernat, Lazarum ſuſcitare, tamen alta voce utitur, ut omnibus fieret evidens, ipſum eſſe auctorem miraculi. Magna etiam vox denotabat magnam vim, ac potentiam, qua Lazarum è morte adducebat in vitam; ac etiam, ut inquiunt Leontius, & Euthym. animam ejus è loco remoto, è limbo nempe Patrum, 189. Euthym. Leont.

ac è centro terræ ac corpus revocabat. D. Chryſoſt. D.Cyrill. Theophyl. Ammon. D. Ambroſ. lib. de fide reſurrect. ait: *Propter id, quod ſcriptum erat, in noviſſima tuba reſurgent incorrupti.* Unde ait Theophyl. *Magna vox Salvatoris, ſymbolum eſt magnæ tubæ quæ ſonabit in communi reſurrectione.* Deinde, quia Lazarus quatriduanus peccatorem in culpa inveteratum repræſentabat; inde ad ejus reſurrectionem voce magna clamat. D. Aug. tr. 49. in Joan. *Ad Lazarum fremit*, ait, *lachrymatus eſt, voce magna clamavit: quam difficile ſurgit, quem moles malæ conſuetudinis premit.* Et ut notat N. D. Cyrill. non obſecrando, ſed jubendo, ut verus Deus morti, & naturæ imperans, ait: *Lazare veni foras.* Et vocat eum nomine proprio; proximè citatus D. Ambroſ. *Ne alius reſuſcitatus præ alio videretur.* D. Thom. ait: *Ideo ex proprio nomine vocat, quia tanta erat virtus vocis ejus, quod omnes pariter mortui cogerentur exire, niſi ipſe per expreſſionem nominis virtutem ſuam ad unum determinaſſet.* Et tanquam vivo loquitur, omnes enim mortui Deo vivunt, notarunt D. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Albertus Magn. & alii.

191. *Et ſtatim.* Ad Chriſti vocem ſine ulla mora, in eodem momento reſurrexit Lazarus: *prodiit, qui fuerat mortuus*; prodiit, hoc eſt exivit foras, ut ei imperatum erat, ac proinde non ſolùm exivit ex ſepulchro, in quo jacebat, ſed etiam ex ſpelunca, in qua erat ſepulchrum. *Ligatus manus, & pedes inſtitis.* Hoc fuit aliud novum, & diſtinctum miraculum, ut rectè notavit D. Baſil. orat. de mœrore, triſtitia, apertis nempe oculis, & ligatis manibus, & pedibus, nemine adjuvante, de ſpelunca egreditur Lazarus. *Inſtitis*, id eſt faſciis ſepulchralibus, ut legunt Euthym. Theophyl. *vel faſciis funeris*, ut transfert Vatabl. Inſtita propriè ſunt tenuiſſima faſciola. *Et facies ejus ſudario erat ligata*: ſeu ut alii habent, *circumligata.* Ut mortuus ſignificaverat; nam mortui facies, ne pallida, ac horrida horrorem incurreret, obtegebatur. *Et dixit eis*, ſcilicet Judæis, qui aderant. *Solvite eum*: à faſciis ſepulchralibus, ut Judæi Lazarum contrectarent, ejúſque ſuſcitationem, ac miraculum à Domino factum, manibus palparent, ac tangerent. Ita D. Chryſoſt. D. Cyrill. Leont. & alii. *Et ſinite abire.* Quò ipſe velit. Quandiu enim erant ligati pedes, & oculi obvelati, nequaquam ipſe abire poterat: miraculosè autem eo modo è ſepulchro foras egreſſus eſt, ut præter Baſilium citatum notat etiam Cajetanus.

Quæstio XXII.

Quare non dicit Chriſtus, Lazare ſurge, vel exi foras in nomine patris mei, cùm pro ipſo ad patrem oraverit?

192. Notandum eſt in limine quæſtionis, Dominum tres mortuos ſuſcitaſſe, & quemlibet cum ſua peculiari ratione, ut advertit D. Chryſol. ſerm. 62. *Suſcitaverat*, ait, *Dominus filiam Jari principis Synagogæ, ſed adhuc funere calente, adhuc mediante morte, corpore adhuc tepente: ſuſcitavit & unicum Matris, ſed ſic ut retineret feretrum, ut anticiparet ſepulchrum. Circa Lazarum quod geritur totum ſingulare: cujus mors, cujus reſurrectio commune nil habet cum prædictis.* Tres ſunt mortui, quibus donata eſt vita, in unoquoque tamen quædam eſt peculiaris æſtimationis ratio. Puella ſuſcitatur citiſſimè, & intra domum, Marc. 5. n. 39. unicum matris à faucibus mortis eripit Dominus non rogatus, Luc. 7. n. 15. Lazarus verò jam quatriduanus è ſepulchro evocatur; & ſi beneficium conceſſæ vitæ extitit commune, tamen unumquodque ſuam ſingularitatis habuit notam, ut ex ipſa ſingularitate indulgentia elargita eſſet æſtimabilior, & quilibet ex ea præ cæteris ſe dilectum conjiceret. Ad quæſtionem.

193. Reſpondet primò. D. Baſil. Seleuc. orat. 24. *Cur non dicit*, ait, *in nomine Patris mei, prodi foras? Cur non dixit: Pater eum vitæ reſtitue? Sed his omiſſis omnibus in ſpeciem precantis compoſitus, rebus ipſis auctoritatem manifeſtat? Hoc ejus ſapientiæ eſt, verbis demiſſionem animi, factis poteſtatem demonſtrare.* Quod etiam antea docuit D. Chryſ. hom. 36. *Lazare veni foras. Hoc ſapientiæ ſuæ eſt, per verba quidem condeſcenſionem, per res verò oſtendere poteſtatem.* Suſcitaturus Dominus Lazarum, ad Patrem ſic orat dicens: *Pater gratias ago tibi, quia audiſti me.* At verò cum ad ſepulchrum acceſſit alta voce clamat, *Lazare veni foras.* Cur cum eum reſuſcitat; nomen Patris prætermittit? Cur non ait, veni foras in nomine Patris mei? Si in oratione Patrem nominat, cur in opere ipſum non pronuntiat? *Hic ejus ſapientia eſt, verbis demiſſionem animi, factis poteſtatem demonſtrare.* Hæc eſt infinita Chriſti Domini ſapientia, quod in verbis demiſſionem, cum forma precantis, ſéque ſubjectum Patri oſtenditur, *Pater gratias ago tibi*; at cum ad opus devenitur, majeſtatem, & poteſtatem declarat, ut non oſtendatur ſubjectus, ſed ut Deus conſubſtantialis Patri, æqualiſque ei poteſtate. *Lazare veni foras.*

In verbis oſtendit Dominus demiſſionem, in factis poteſtatem.

194. O grandis principibus, ac magiſtratibus eruditio, ut in verbis condeſcenſionem ſonent, in facto verò, & opere potentiam, & majeſtatem. In Catalogo illuſtriſſimorum virorum David ſcribitur 2 Reg. 23. n. 8. *David quaſi tenerrimus ligni vermiculus qui octingentos interfecit impetu uno.* Si ipſe dicitur parvulus, ac tenet, ut ligni vermiculus, quomodo deſcribitur, tam excellens fortitudine, ut octingentos interficeret impetu uno? Card. Hugo: *David*, ait, *deſcribitur qualis debet eſſe, qui eligitur in prælatũ, fortis in operibus, conſpicuus in moribus.* Et poſt aliqua ſubdit: *Humilis in ſermone.* David in verbis demiſſionem proferebat, dicebat de ſe: *Ego ſum vermis, & non homo*, Pſal. 21. At in operibus tantam excellentiam habebat, ut fortior eſſet leone, & urſo: Leonem, & urſum interfecit, 1. Reg. 17. n. 16. octingentos uno impetu proſtravit.

195. Jacob cum luctaretur cum Angelo. *Invaluit ad eum*, Oſeæ 12. n. 4. Et tamen cùm victor exiſteret benedictionem ab Angelo petit, quo ſe illi inferiorem declarat; ſuperioris eſt enim benedictionem impendere, verbis demiſſionem oſtendebat Jacob, luctaminis verò ope poteſtatem, ac majeſtatem, ut ponderavi hoc cap. q. 16. n. 146.

Quæstio XXIII.

Quare Dominus non dixit: Surge Lazare, *ſed veni foras?*

196. Notandum in exordio hujus quæſtionis, quod docet D. Auguſtinus tract. 49. in Joannem: *Quod inter omnia miracula*; ait, *quæ Dominus*

Dominus fecit, Lazari reſurrectio præcipuè prædicatur; ut etiam dixi in exordio hujus capitis ex D.Chryſolog. ac aliis Patribus. Quò enim magis morti appropinquabat Dominus, eò majora edebat ſigna, ne aliquis ejus mortem humanæ infirmitati tribueret; ut etiam omnes ſuo exemplo inſtrueret, quo magis mortis viciniores eſſent, eo excellentiora virtutum monumenta ederent.

In extremo vitæ majora opera faciat homo.

197. Reſpondeo primò. Non ait Dominus modeſtiæ causâ, ſurge è mortuis, non enim vult ipſe miraculum voce ſua publicare, ſed ordinat, ut alii ſurgentem Lazarum videant, tantique ſigni ſint teſtes, illúdque ubique publicent, ac divulgent. Vide in Indice verb. *Laus.* Secundò. D.Baſilius Seleucus orat.42. *Non dixit*, ait, *ſurge, ſed veni foras, ita cùm mortuo diſſerens, ac ſi viveres.* Lazarum à mortuis Chriſtus excitat, prius ergo infundenda erat vita Lazaro, & poſtea videbatur ei dicendum, veni foras; nam egredi foras, præhabitæ vita eſt actio. Magna Chriſti ſapientia ſurgere mortuum imperat, foras proſilire jubet, & tanquam viventem alloquitur; ut mortuum quatriduanum reformet ad vitam, non voce mortis indice, ſed vitæ utitur. Ut doceat, quod ut aliquis dejectus in vitiis reformetur, ac parturiatur in vitam non agendum eſt cum eo, ut cum ſepulto, ſed veluti cum vivo; nam ſæpe opinio boni nominis valde efficax eſt ad propulſandam mortis jacturam, & ad recuperandum bonum amiſſum, ne bona ipſa opinio amittatur, ſed ut proficiat, & retineatur.

Ex modeſtia abſconditur magnitudo. Baſil.Sel. *Ut quis in vita reformetur multum prodeſt, quod illius opinio conſervetur.*

198. Tertiò. Richardus lib.de poteſtate cap.7. *Quid eſt autem*, ait, *reſuſcitatum inde, ubi mortuus tacuerat, exire, niſi peccatum ſuum penitus, & in perpetuum deſerere?* Dominus Lazarum revocat in vitam, cum mandat foras exire, nunquid ipſe vivus non poterat manere in ſepulchro? Ad quid dicitur, quod foras exeat? Præfigurabatur in Lazaro reſurrectio peccatoris ad vitam, ex ſtatu nempe culpæ ad gratiam, ideo Lazaro, ut reſurgat, dicitur quod exeat foras à ſepulchro nequitiæ, ab occaſione laquei, & ruinæ; nam in illa perſeverans vivere non valet.

Richard. *Exeat quis à peccati occaſione.*

199. Quartò. D.Gregorius homil.26. in Evangel. *Lazaro dicitur*, ait, *veni foras: ac ſi apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: cur reatum tuum intra conſcientiam abſcondis? Foras jam per confeſſionem egredere, quia apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id eſt culpam confiteatur peccator.* Depingitur in Lazaro reviviſcentia hominis peccatoris ad gratiam, qui ut actiones vitæ ſpiritualis reaſſumat, neceſſe eſt, ut foras exeat per confeſſionem, ut juſtificatus in via ſalutis incedat. Quod etiam docet D.Ambroſius lib.2. de pœnitentia, cap.7. *Veni foras*, ait, *hoc eſt, quia jaces in tenebris conſcientiæ, & delictorum tuorum ſordibus, exi foras; delictum proprium prode, ut juſtificeris.*

Gregor. *Per confeſſionem reviviſcit anima.* Ambroſ.

200. Poſt primorum parentum peccatum; quærit Deus à muliere. *Quare hoc feciſti? Quæ reſpondit: ſerpens decepit me, & comedi*, Geneſ.3. num.13. Optimus Deus ſciebat illuſam fuiſſe mulierem à ſerpente, & etiam non ſolùm, quod ipſa comederit, ſed etiam ad comedendum dediſſet viro ſuo. Cur ergo Dominus eam interrogat? Interrogat non ignorans, ſed ut ad confeſſionem inducens. D.Chryſoſtom. homil.16. [Hoc, ait, non ignorans interrogabat Dominus, ſed conſcius, & valde conſcius, ut ſuam declararet miſericordiam, & ad illorum ſe infirmitatem demittit, & ad peccatorum confeſſionem provocat.] Et ideo etiam Deus quærit à Caino, *Ubi eſt Abel frater tuus?* Gen.4. n.9. Non ignorabat Deus Abelem à Caino obtruncatum eſſe, ſed quærit, ut reus habeat occaſionem, inde ſuum delictum confitendi, ac veniam impetrandi, & ideo Deus interrogat. Tertullian. lib.2. in Marc. c.25. *Ut daret*, ait, *locum ſponte confitendi delicti, & eo nomine relevandi.* Vide in Indice, verb. *Confeſſio.*

Gen 3. *Provocatur homo ad confeſſionem, ut reviviſcat.* Chryſoſt. Gen.4. Tertull.

Quæstio XXIV.

Quare Chriſtus mortuum Lazarum ſuſcitans, illius ſimul vincula non diſſolvit?

201. Ratio communis eſt D Auguſt. Chryſoſtom. Leontii, Euthym. Theophyl Albert.Magn. D. Bonavent. & aliorum, ut Judæi viderent, & agnoſcerent eundem Lazarum ſuſcitatum, qui paulo ante ut mortuus ab ipſis fuerat linteaminibus, faſciis, ac ſudario obvolutus, & ita certo ſcirent non eſſe phantaſma, vel alium virum in monumento ſuppoſitum: deinde ad alias rationes morales veniamus.

Auguſt. Chryſoſt. Leont.

202. Reſpondeo primò Rupertus lib.13. de victoria verbi Dei, cap.18. *Opportunè*, ait, *Evangeliſta hoc præſcripſit, quia videlicet conſequitur in illius vocantis voce vim facillimam extitiſſe, quæ illum pariter, & vivificavit, & de monumento expulit qui cum eſſet ligatus pedes, & manus inſtitis, nec pedibus, nec manibus prorumpere potuit.* Quod etiam docet Theodor. de Providentia Dei, ſerm.10. Ligatus venit Lazarus, ut appareat efficacia divinæ vocis vocantis: cùm enim Deus vocat, nullum eſt impedimentum, à quo poſſit homo retardari, etiamſi ligatus ſit manibus, & pedibus, iter aget, & viam facile præcurret contempta omni difficultate.

Rupert. Theod. *Ubi Deus vocat, omnis difficultas vincitur.*

203. Secundò D.Chryſologus ſerm.75. *Tartarus*, ait, *ligatis manibus, & pedibus Lazarum retulit ad ſuperna: nam ſi de Moyſi corpore diabolus Angelo contradixit: quomodo non Tartarus Chriſto de vita & reſurrectione Lazari contradicet?* Evomit infernus Lazarum vivum, ſed tamen vinculis ligatum cum Lazarus redivivus, venit triumphat Jeſus de morte; cum verò vinculis aſtrictus redditur, contradictio, & repugnantia declaratur, quam infernus adverſus Jeſum opponebat, reddebat ipſum ligatum, & non ſolutum; cur autem hic ageretur res de triumpho, & victoria, ſtatim conveniens fuit, ut contradictio, ac repugnantia appareat, ut ex ipſa contrarietate victoria eſſet glorioſior. *Quomodo non Tartarus Chriſto de vita, & reſurrectione Lazari contradicet?* Deinde pondera, quod ait: *Tartarus ligatus manibus, & pedibus Lazarum retulit.* Ut Lazarus veniret ad Chriſtum mittitur ligatus manibus, & pedibus faſciis mortis, ſepulchri, ac diverſitatis; nam ſi homo videt ſe ab his ſolutum, & proſperitate exaltatum, à Deo exulat, & fugit. Vide multa, verb. *Proſperitas*, ſeu *Labor.*

Chryſol. *Ubi victoria, ibi contradictio.* *Preſſuræ ducunt ad Chriſtum, à quo proſperitas avertit.*

204. Tertiò. D.Baſilius Seleucus orat.35. *Exiliebat*, ait, *quatriduanus mortuus lethi ſigna circunferens, & exuta morte ſepulchralem ornatum non exuerat; ſed erat inſtitis, velut è ſepulchro partus, & poſt partionem faſciatus.* Vox Chriſti, quæ potuit Lazarum ad vitam evocare, potuit eum & à ligaminibus ſolvere. Cur ordinatur, ut reſurgens

Baſil.Sel.

Mors ſemper ſit ante oculos ad firmitatem vitæ ſpiritualis.

ligatus maneret? Voluit, ut in eo manerent ſigna, per quæ mors ante oculos obſervaretur; Dei erat mortem ab amico tollere, ſed non erat Dei, illa ab eo amovere, quæ ad recordationem mortis inſerviebant. Pondera id, quod ſubdit ſanctus Pater: *Velut à ſepulchro partus, & poſt partionem faſciatus.* Infantes recenter nati faſciis ligantur, at eorum membra in vitam firmentur, ſic voluit Deus, ut mortis figuram in ligaminibus Lazarus reduceret, quibus ſecurè, ac validè in vitam ſpiritualem firmaretur.

205. Auguſt. Quartò D. Auguſt. lib. 83. quæſt. q. 65. *Ultimum,* ait, *quatuor elementorum terra eſt. Significat ergo fœtorem terrenorum peccatorum, id eſt carnalium. Quod autem exivit à monumento, animam ſignificat recedentem à carnalibus deliciis: quod verò inſtitis involutus, hoc eſt, quod etiam à carnalibus recedentes, adhuc tamen in corpore conſtituti, alieni à carnalibus moleſtiis eſſe non poſſunt.* Exiit Lazarus à monumento, à terreno loco, in quo terrenæ, ac carnales deliciæ ſignificantur, venit tamen ligatus; nam recedentes à carnalibus deliciis, etiam carnalibus moleſtiis, ac preſſuris conſtringuntur, ac opprimuntur. Ex quo patet diſcrimen inter JESUM, & Lazarum. Nam JESUS fugit à monumento relictis faſciis; nam *Petrus vidit linteamina poſita & ſudarium*, Joan. 20. n. 6. At verò Lazarus illa ſecum defert ex monumento. Solus enim JESUS exivit à ſepulchro liber ab omni moleſtia, & preſſura; Lazarus verò cùm ingrederetur in hunc mundum, multis involutus, & circundatus.

Relinquentes delicias carnales moleſtiis conſtringuntur. — Joan. 20.

206. Chryſoſt. Quintò. D. Chryſoſtomus ſerm. de Lazaro: *Lazarus,* ait, *exivit de ſepulchro cum linteaminibus ne mors tarda juſſionibus Dei notaretur; ſi vel breviſſimum tempus in ſolvendis linteaminibus conſumeret.* Egreditur Lazarus religatus nexibus, & vinculis; ut promptior ad imperantis vocem feſtinaret; nec breviſſimam illam moram interponeret, qua ſuis ſe nodis expediret, & in ſepulchro aliquantulum cunctaretur. Si etiam mortui ad obediendum Deo feſtinant, vide quanta diligentia nos viventes debemus eſſe prompti ad ejus mandata.

Sine mora divina mandata exequenda.

207. Ambroſ. Sextò. D. Ambroſius lib. de fide Reſurrect. *Comprehende,* ait, *ſi potes, quemadmodum clauſis oculis iter carpat, vinctus pedibus gradum dirigat: virtute enim divinæ præceptionis operante, natura ſuum non requirebat officium, non jam ſuo ordini, ſed divino nutui ſerviebat: agebatur priùs, quàm parabatur inceſſus.* Vocat divina vox Lazarum, & ipſe venit clauſis oculis, ſeu coopertis oculis ſudario, ſic veri obedientes, cum parent divinis mandatis oculos obvelant, ut diſcutiant, & perpendant divinum mandatum. Super ſolium divinæ majeſtatis ſtabant Seraphim. *ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, & duabus volabant facies ſuas,* ut vertit Chaldæus, Forerius, Vatablus, Sanchez, D. Chryſoſt. homil. 4. in hanc viſionem. *Et duabus volabant,* Iſa. 6. n. 2. Seraphim veros Dei ſervos, ac miniſtros ſignificant, & adumbrant, ut docent D. Cyrillus, Hugo. His alis expanſis volant ad exequenda celeriter divina mandata, at faciem & oculos ſuos velant; non enim audent perſcrutari, ac inquirere ipſas divinas juſſiones, ſed tantum imperata facere. Nam ut ait D. Gregorius in lib. 1. Regum, cap. 3. ad illa verba: n. 5. *Non vocavi te:* ſic ait ſanctus Doctor, *Vera namque obedientia, nec præceptorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: neſcit enim judicare, quiſquis perfectè didicerit obedire.*

Obediens non judicat, nec diſcutit mãdatum. — Chald. Forerius. Vatabl. Sanchez. Chryſoſt. Iſai. 6. Cyrillus. Hugo. Gregor.

Hinc maximè laudandus Philippus Diaconus, 208.
cui ait Angelus: *Surge, vade contra meridianum,* Actorum 8. num. 26. Ubi Angelus nec ei proponit, nec explicat terminum, cauſam, ac modum itineris, & tamen ipſe, ut ſubditur in textu: *Surgens abiit.* Cum omnia ei ſint abſcondita, & occulta, ipſe tamen ſic pergit, & vadit: perfectus obediens non diſcutit cauſas, ſed ſolum intentat imperata facere. Carthuſianus ibi: *Promptè obediens,* ait, *nec cauſam juſſionis inquirens. Quo informamur, ut ſubditi ſuperioribus, ſine ſuperflua inquiſitione ſtatim obediant.* Vide ſuprà cap. 24. num. 106.

Actor. 8. — Carthuſ.

QUÆSTIO XXV.

Quare Chriſtus non ſolvit per ſe ipſum Lazarum, ſed mandat miniſtris illum ſolvere?

RAtio literalis eſt, quam dixi in expoſitione 209.
ex D. Chryſoſtomo, ut ipſi Miniſtri manibus tangerent, ac palparent miraculum factum. Secundò & moraliter D. Eligius homil. 11. in Cœna Domini. *Ecce,* ait, *illum jam viventem diſcipuli ſolvunt, quem Magiſter reſuſcitaverat mortuum. Si enim diſcipuli Lazarum mortuum ſolverent, fœtorem magis oſtenderent, quam virtutem. Ex qua conſideratione intuendum eſt, quod nos debemus per Paſtoralem authoritatem eos ſolvere, quos agnoſcimus Authorem noſtrum per reſuſcitantem gratiam vivificare: quæ nimirum vivificatio ante operationem rectitudinis in ipſa jam cognoſcitur confeſſione peccati.* Mandat Dominus ut diſcipuli ſolvant Lazarum, non mortuum, ſed vivum. *Si enim diſcipuli Lazarum mortuum ſolverent, fœtorem magis oſtenderent, quam virtutem.* Cùm valde proclives ſint homines ad aliorum defectus detegendos. Solvant ergo vivum, ut ejus vitam dicant, & publicent. Deinde mandat ut diſcipuli ſolvant; *nos debemus per paſtoralem authoritatem eos ſolvere,* &c. Quem enim Chriſtus per ſuam gratiam mediante contritione ſuſcitat, debet ipſe per ſacramentalem confeſſionem à ſacerdotibus ſolvi.

Eligius. — *Homines ſolum ſciunt defectus manifeſtare.*

Secundò. Rupertus hoc loco, *Tollite lapidem,* 210.
& nunc ſolvite eum, & ſinite abire. Ait: *Decet namque, ut in his tantum fortitudinem ſuam utiliter exhibeat, in quibus operari humana non valet infirmitas. Hoc ſervis quoque ejus prudenter, & diſcrete obſervandum eſt, ut ibi tantum divinam præpoſtulentur potentiam, ubi humanam conſtat deficere induſtriam: alioquin contra illud facere videbuntur præceptum: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Dominus vincula mortis ſolvit à Lazaro, non tamen ſolvit funeris linteamina, ut moneat, quod ea, quæ poſſint fieri viribus humanis à divina Omnipotentia temerè non ſunt expectanda, nec miracula requirenda, ubi humana induſtria valet eſſe negotiatrix. Vide cap. 31. num. 14. & 15. & 16.

Rupert. — *Miraculum non eſt requirendum, ubi humana induſtria eſt negotiatrix.*

Tertiò. D Thomas: *Mortuus autem,* ait, *proce-* 211.
dens Lazarus adhuc ligatus eſt confitens adhuc reus, ut autem ſolvantur peccata ejus miniſtris mandatur, ut ſolvant eum, & ſinant abire: nam quem Chriſtus per ſe ipſum interiùs vivificat, diſcipuli

D.Thom.

cipuli

cipuli ſolvunt, quia miniſterio ſacerdotum vivificati abſolvuntur. Quodcunque ligaveris ſuper terram, Matth. 16. Agebat Lazarus figuram hominis peccatoris Dei auxilio operante per contritionem redivivum ſpiritum gratiæ reſumentem, qui in foro Eccleſiæ, ac judicio ſacramentali, tanquam religatus reputatur, ut cùm conveniens tempus adfuerit, à peccatorum vinculis à ſacerdotibus abſolvatur. Cùm ergo coram Domino in Lazaro adſtaret figura hominis peccatoris, valdè cautè ſe habet Dominus in miraculo operando, ne videatur ſe intromittere in officio ſuis miniſtris delegato. Spiritum vivificum gratiæ dare, hoc ſolum ſpectat ad Dei omnipotentiam; ipſum verò peccatorem exterius, ac in facie Eccleſiæ abſolvere, hoc Petro, & cæteris Apoſtolis jam eſt commiſſum. *Quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt*
Matth. 18. *ſoluta & in cœlis,* Matth. 18. n. 18. Ne ergo videatur Deus juriſdictionem ſemel delegatam reſumere, ac ſuos miniſtros ab ea excludere, ideo quod ſibi reſervaverat, ipſe per ſe exhibet; quod autem Miniſtris erat conceſſum, hoc totum integris, ac intactum eis remittit, ac relinquit. Hoc jam dixi in probatione cujuſdam theſis tom. 3. c. 18. q. n. 12. Quod hîc tanquam in proprio loco fuit repetendum.

Miniſtri non ſunt impediendi in munere cōmiſſo.

212. *Dixit Elias Theſbytes de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Iſraël, in cujus conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluvia, niſi juxta*
3. Reg. 17. *oris mei verba*, 3. Regum 17. num. 1. Cùm ergo penuria aquæ totus fame tabeſceret orbis, multis intendit Deus inducere animum Eliæ ut deprecaretur pro immittendo imbre: Nam cùm apud torrentem Carith latitaret, corvi deferebant panes, ut à corvis qui natura ſua ſunt immiſericordes in pullos ſuos, induceretur ad pietatem,
Chryſoſt. ut ponderat D. Chryſoſtomus ſerm. de Elia. Deinde: *Poſt dies autem ſiccatus eſt torrens, non enim pluerat ſuper terram*, citato loco num. 7. pro
Nyſſen. præſenti inſtituto ſic ponderat D. Gregorius Nyſſenus epiſt. ad Theodoſ. Epiſcopum: *Neceſſitas incumbebat, ut pluviam poſtularet Propheta, ne torrens aqua deſtitueretur.* Tandem ait Deus: *Surge vade in Sarepta Sidoniorum, & manenebis ibi: præcepi mulieri viduæ, ut paſcat te*, ibidem n. 8. Quorſum Propheta ad mulierem Ethnicam mittitur? Nam gentilis fœminæ conſuetudo abominabilis erat apud Judæos? Citatus Chryſoſtomus: *Qui mox ut audiret gentilis nomen, ad alimento ad ea ſumendo abhorreret, & ſic Deum pro infundendo imbre imploraret.* Ad quid Deus tantis agit ad leniendum rigorem Eliæ? Ipſe enim eſt Dominus elementorum, in cujus poteſtate eſt fertili imbre terram fœcundare. Clavem cœlorum depoſuit Deus apud Prophetam, ut ad pluviam clauderet, vel reſeraret cœlum, ut ait
Chryſoſt. D. Chryſoſtomus citatus: *Lingua Prophetæ cœli habenas moderabatur.* Quamvis ergo Deus tot calamitatum dolore eſſet pulſatus, tamen ne clavem commiſſam Prophetæ reſumere, aut ſe in illa intromittere videatur; ideo invito illo nubes non vult diſſolvere, ut illæſam juriſdictionem creditam illam cuſtodiat, dans in his cunctis principibus exemplum. Vide ſuprà cap. 8. n. 174. & tom. 1. lib. 1. c. 5. num. 16. lib. 2. cap. 7. num. 6. tom. 2. cap. 1. num. 118. cap. 2. num. 5. cap. 26. num 6.

Deus cuſtodit illæſam iuriſdictionē Eliæ delegatam.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Dominus mandat Lazarum abire, & quò abiit; & alia circa eum expendo.

Ad vocem Domini reſurrexit Lazarus. Poteſt primò quæri, ubi fuit ejus anima, antequam in vitam revocaretur. Reſpondet D. Thomas Joan. 12. ad illa verba: *Cognovit ergo turbas* Fuiſſe apud inferos, id eſt in limbo Patrum. Stulti enim dicunt Sapient. 2. *Non eſt agnitus quaſi reverſus ab inferis.* Ecce Lazarus ab inferis rediit, &c. 213.

Ubi extitit anima Lazari D. Thom. Sap. 2.

Secundò, ait Dominus: *Solvite, & ſinite abire.* Ut fieret evidens Lazari reſurrectio. *Sinite abire*, ait, quò ſcilicet vellet; nam Lazarus cum eſſet ligatus non poterat ambulare, ſolvite ergo, ait Dominus, ſepulchralia vincula, ut ambulare poſſit pro libito. 214.

Tertiò. Solutus Lazarus magnas gratias egit Chriſto pro tanto beneficio, etiamſi id ſileat Evangeliſta; fortè, quia pro tanto dono nulla erant ſufficientia verba, & quia ſum gratitudinem Lazarus declaravit, non verbis, ſed operibus; nam vitam, quam à Chriſto accepit, eidem dedicavit: factus ejus diſcipulus, prædicator, ac Epiſcopus Maſſilienſis, unde in Catalogo Sanctorum eſt relatus, ut legitur in Martyrolog. Rom. die 17. Decemb. 215.

Gratiæ dantur non verbis ſed operibus.

Quintò. Quò abiit? Ad domum ſuam ſe contuliſſe, inquit Nonnus: *Domum ſecundo venit conſueto pede;* fortè per aliquos dies Chriſto adhæſit, & à morte didicit ab hominum conſortio fugere, ut leves etiam culpas evitaret. D. Chryſoſtomus homil 63. ait: *Intuere, quod nullam gloriam expectat, non ducit eum, non jubet ſecam eſſe, ut rem oſtentet facto miraculo.* D. Bonavent. *Non ait Dominus ſinite mecum ambulare, ut monſtretur.* Mandat Lazarum abire, & cum ſecum non retinuit, ne ſuarum laudum præconem ſecum ad ſuam jactantiam circumferre videretur. 216.

Nonnus. Chryſoſt. Bonavent. *Chriſtus devitabat oſtentationem.*

Quintò. Non dat Dominus aliquod ſalutis monitum Lazaro, ut ſæpe faciebat aliis, quos ſanaverat, ut Paralytico Piſcinæ: *Noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat,* Joan. 5. n. 14. Ipſa enim mors optimus erat magiſter, ipſúmque ſepulchrum magna eruditionis ſchola. Pro quo in Indice multa vide verb. *Mors.* 217. Joan. 5.

Joan. 11. n. 45. Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant, quæ fecit Jeſus, crediderunt.

Num. 46. Quidam autem ex ipſis abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis, quæ fecit Jeſus.

VERSIONES.

Arias, n 45. Multi ergo ex Judæis venientes ad Mariam, & Martham, ſpectantes quæcunque fecit Jeſus, crediderunt in eum.

Syriacus, *n.*46. Quidam autem ex eis profecti ſunt ad Phariſæos.

Arabicus. Qui nuntiaverunt quodcunque fecerat Jeſus.

EXPOSITIO XIV.

218. MULTI *ergo ex Judæis.* Ecce jam incipit adimpleri id, quod Dominus dixit: *Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur Dei filius per eam.* Nam multi ex Judæis vi, ac magnitudine tanti miraculi compulſi, Chriſtum verum eſſe Meſſiam profitebantur. *Qui venerant ad Mariam, & Martham crediderunt in eum.* Ecce quanta utilitas ex ſocietate bonorum, qui enim urbanitatis causâ venerant ad viſitandas, ac conſolandas ſorores, illuminati ſunt divina fide, ut in Chriſtum crederent.

Utilitas ex converſatione bonorum.

219. *Quidam autem ex ipſis.* Quo animo id fecerint, bono, an malo animo dubitat D. Auguſtinus. At verò exiſtimant Gloſſa, & Origenes eos voluiſſe id bono facere, ut ſi Phariſæi in Chriſtum credere nollent, ſaltem mitiori animo eſſent erga eum. Communis ſententia eſt, eos malo animo id feciſſe, hos enim opponit Evangeliſta illis, qui in Chriſtum crediderunt. Ergo hi non erant credentes, ſed miraculum magicum, vel præſtigioſum arbitrabantur. Moti ſunt ergo ad hoc nuntiandum Phariſæis, ut eorum gratiam captarent, ut vult D. Cyrillus, eo quod de Chriſto ſe non benè ſentire ſignificarent. Secundò, quia Chriſtum Dominum, ut ait Euthymius, tanquam præſtigiatorem, & impoſtorem accuſabant. Tertiò, hoc magno miraculo narrato maximè voluerunt excitare, ac inſtigare invidiam, & odium Phariſæorum in Chriſtum; unde mox coacto Concilio eum occidere decreverunt. Quartò, Theodorus Mopſueſt. Leont. Theophyl. inquiunt quod voluerunt eum accuſare tanquam ſacrilegum, eo quod mortui corpus effodiſſet.

Auguſt. Gloſſa. Origen. Cyrillus. Euthym. Theodor. Leontius. Theoph.

CAPUT XXXVI.

Concilium Phariſæorum.

*Joan.*11. *n.*47. Collegerunt ergo Pontifices, & Phariſæi concilium & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?

VERSIONES.

Syriacus. Et congregati ſunt Principes Sacerdotum, & Phariſæi, & dicebant: Quid agemus? Nam vir iſte ſigna multa edit.

Luc.Burgenſ. ex Græco. Collegerunt Summi Sacerdotes, & Phariſæi ſynedrium.

*D.Aug.tr.*49. *in Joan.* Quid faciemus? Quia hic homo.

D.Baſilius. Quia hic homo talia ſigna facit.

EXPOSITIO I.

COllegerunt ergo. Pontifices, & Phariſæi convocant concilium ad deliberandum, quid agendum ſit; in quo quatuor ſunt conſideranda. Primò, concilium. Secundò, cauſa convocationis. Tertiò, perſonæ convocatæ. Quartò, finis convocationis. Concilium eſt multorum conventus, qui in rebus magnis, ac difficilibus ſæpe fit. Cauſam hujus convocationis, indicat illa particula, *ergo*, in textu: *collegerunt ergo.* Cognita nempe reſurrectione Lazari, à morte quatriduana, quæ die antecedenti facta fuerat in Bethania vicina Jeruſalem, quæ denunciata fuit Phariſæis, ut patet ex ſuperiori verſ.46. Perſonæ convocatæ fuerunt, *Pontifices, & Phariſæi*, Syriacus vertit, *Principes Sacerdotum*, qui erant viginti quatuor Principes, & capita ſortium Sacerdotum, ut, volunt D. Auguſtin. & alii; de quo expoſit.3. Tempore illo Romanorum ſacerdotium non erat perpetuum, ac proinde qui Pontificatu functi erant, etiam dicebantur Pontifices, & magnis negotiis vocabantur. *Pontifices & Phariſæi.* Quàm facilè iniqui coadunantur ad malum. *Pontifices*, ut inquiũnt Albertus Magnus, D. Anton. Ulyſſipponenſ. ferm. in feria 6. in quibus erat auctoritatis præeminentia. *Phariſæi*, qui religionis zelo alios præcellebant: gemina facie crudeliter armatur iniquitas, auctoritate & zelo. 1.

Syriac. Auguſt. *Iniqui coadunantur ad malum.* Alb.Magn. Anton.

Quintò, finis hujus convocationis, ex quo concilium peſſimum redditur; exitit mortis Chriſti machinatio. Quis unquam talia audivit, ut ob mortuum quatriduanum ſuſcitatum, ei mors machinetur? Cùm potiùs debebant moveri homines, ut Chriſti divinitatem agnoſcerent; & eum ut verum Meſſiam reciperent; ita erat eorum mens depravata, ut ex homo provocaretur ad malum. *Dicebant, quid facimus?* Verba ſunt ſe incitantium, ac ſtimulantium, ut abſque ulla mora Chriſto mortem inferant, & hoc modo ſuam incuſant oſcitantiam, ac proinde dicunt: *Quid facimus?* Cur nempe negotium non aggredimur? Cur in re tanti ponderis torpemus? *Quia hic homo*, præ contemptu, ac odio eum non nominant, nec illius nomen pronunciant. D. Chryſoſt. *Adhuc hominem appellant, cum tale divinitatis ejus teſtimonium acceperint.* Et dicunt: *Multa ſigna facit.* Quotidie namque nova, & magna miracula facit. 2.

Ex bono provocantur ad malum. Chryſoſt.

QUÆSTIO I.

Quare tantorum hominum ſit concilium adverſus JESUM?

UNus homo ad deliberandum, tanquam nullus homo reputatur, id autem quod multorum judicio fulcitur, probum, ac firmum habetur. Ait Deus Moyſi: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti, & duces eos ad oſtium tabernaculi: ut deſcendam, & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis, ut ſuſtentent tecum onus populi*, Num.11.n.16. Ad quid tot, ac tanti eliguntur viri ad judicandas cauſas populi, cùm iſti eſſent ſenes probi, ac prudentes, & quod magis 3.

Num.11.

magis eſt divina gratia erant illuſtrandi? Ut patet: *Auferam de ſpiritu tuo:* id eſt, accipiam, ac noviter producam aliquid ſimile ſpecie ſpiritui tuo,

August. ut eſt communis expoſitio D. Aug. ibi, q. 18 Theo-

Theodor. doreti, & aliorum. Ad quid ergo tot viri ſuperno lumine illuſtrati? Ut eorum ſententia firma, ac proba haberetur erga populum, ne quis auderet repugnare, & contradicere, quod tantorum judicio erat firmatum, multi enim magni viri non facile conveniunt, ut à vero, ac bono aberrent.

Quod multorum conſilio fit, probum habetur.

Abulenſ. Abulenſ. ibi, q. 66. *Facta eſt tantorum hominum electio. Ut quando omnes,* ait, *aut plures concordarent, certum eſſet, juſtum eſſe, quod ab illis definiretur.* Et poſtea ſubdit: *Humana jura dicunt firmum eſſe judicium, quòd plurimum ſententiis confirmatur.*

4. Hinc Judaica malitia, ac perverſitas ſollicitante machinatione concilium congregat adverſus Jeſum, in quo aſſiſtunt Pontifices, Phariſæi, virique magni Reipublicæ, *ut eum interficerent, per Concilii ordinem legitimum.* Ut ſcribit Rupertus

Rupert.

Judæi auctoritate Conſilii malitiam defendunt.

lib. 10. ut tantis reprobata innocentia juſtè damnata videretur; & ſummè Juſtus, ac Sanctus ex multorum ſuffragio, veluti criminis reus haberetur, ut ita per eorum vota in populi oculis crimina componerentur, ac tantorum Concilio error nobilitaretur, & ſumma impietas patrocinaretur. Peſſimi Principes Sacerdotum, ac Phariſæi Chriſtum Dominum ad plurimos judices deferunt, ab Anna ad Caipham, à Caipha ad Pila-

Joan. 18. tum, ut ſcribit Joan. 18. n. 13 24. & 28. Ad quid ante tot Judices ſiſtitur, cùm unus eſſet ſufficiens ad capitis ſententiam proferendam? Tamen tot Judices eliguntur, ut innocentiſſimo Agno gravior fieret injuria; & juſtior in reum cenſura videretur, quæ à tam multis, ac graviſſimis viris

Salmeiron. comprobata erat. Salmeiron. tom. 10. tract. 19. *Factum hoc eſt,* ait, *ut quo Chriſti condemnatio à pluribus fieret, eo eſſet Chriſto ignominioſior, & juſtior videretur apud populum.*

5. In ſpecie peregrini factus Dominus obviam in itinere diſcipulis euntibus in Emaüs, qui cum cauſam eorum triſtitiæ quæreret, ipſi exponunt eſſe mortem Magiſtri ſui, & enarrant dicentes, *Quomodo eum tradiderunt Summi Sacerdotes, & principes noſtri in damnationem mortis, & cruxifixerunt eum. Nos autem ſperabamus, quod ipſe eſſet*

Luc. 24. *redempturus Iſraël,* Luc. 24. n. 20. 21. Quomodo Chriſti diſcipuli, qui ejus erant aſſidui comites, ejuſque doctrina ac ſchola enutriti ejuſque miraculorum, ac ſignorum teſtes & inſpectatores, ſic fluctuant, ſic eorum ſpes extenuatur, ut dicant; *Nos autem ſperabamus,* quaſi jam non ſperarent? Præcipuè, cum ipſi fateantur, quod ſanctæ, & probatæ mulieres, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, ſe Angelorum viſionem vidiſſe, qui dicunt eum vivere; cur ergo Domini diſcipuli ſic infirmantur in ſpe ex morte Domini, & inſuper, quod illa eſſet tertia dies? Mors Domini illata eſt auctoritate ſummorum Sacerdotum, & principum: *Tradiderunt Summi Sacerdotes, & principes noſtri.* Innocentia autem multorum etiam iniquorum judicio condemnata, multum periclitatur, multúmque in diſcrimen adducitur ita ut etiam viri magni de illius magnitudine dubitent, de illiuſque præclaris operibus redemptionis Iſraël fluctuent. Auctor Græcus apud D. Thomam: *Quem tradiderunt ſummi Sacerdotes, ac principes noſtri; nos autem ſperabamus. Sperabamus, inquit, non ſperamus, ac ſi mors Domini ſimilis eſſet morti aliorum.* Cum Dominus eſſet traditus ad

Conſilio gravium perſonarum periclitatur innocentia.

Auctor Græcus.

mortem à ſummis Sacerdotibus, & principibus, illius mors videbatur reputata veluti mors aliorum, qui tanquam rei, & non ut innocentes condemnantur.

Factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſoris regis, ut defenderet ſe; vocavitque omnes Majores natu, & habuit cum eis myſterium conſilii ſui, dicitque cogitationem ſuam in eo eſſe, ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio, Judith. 2. n. 1. Quomodo negotium regis barbari dicitur myſterium conſilii ſui? Bene ſcio, quod in præſenti myſterium idem eſt, ac arcanum, ut transfert Vatabl. Myſterium Concilii, id eſt, conſilium, quod voluit ſecreto tegendum, ac abſcondendum à Conſiliariis, ut explicant interpretes Patres Celada, Veloſo, & alii. Tamen moraliter myſterium, id eſt, res abſcondita, & maxima veneratione habenda. Sic ait Paul. ad Coloſſenſ. 1. n. 26. de Incarnatione: *Myſterium, quod abſconditum eſt à ſæculis.* Nabuchodonoſoris conſilium dicitur myſterium; magnorum conſilia ſemper ſunt in multa veneratione. Quid agebatur in conſilio? Ut defenderet ſe, quod eſt res juſta, & proba, tamen ipſe quid intendebat? *Ut omnem terram ſuo ſubjugaret imperio.* Quod erat quædam invaſio, ac rapina; ipſe enim ad aliena regna nullum habebat jus; ecce myſterium conſilii regis, ut latrocinium, ac rapina aliorum regnorum, ſic eſſet in veneratione, ac æſtimatione, tanquam ſi eſſet recta juſtitia, ac proba defenſio.

6. Judith. 2. Vatabl. Celada. Veloſo. Coloſſ. 1.

Conſilium magnorum in multa veneratione.

Quæstio II.

Quare hoc Concilium Phariſæorum tam depravatum, & iniquum extitit?

Satis laudabile, quod in re magni ponderis concilium fiat, & quod judices Concilios ſibi advocent. Mandabat Deus populo Hebræo: *Judices, & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi,* Deut. 16. n. 18. Magiſtros, Græcè, id eſt, viros literatos; non ſolum mandat, ut in portis ſint judices, ſed etiam eis adjectos eſſe voluit Magiſtros; viros nempe literatos, quos conſulerent in rebus magnis. Cavebat Deus, ne judex ſuo cerebro præſidens temerè, ac incautè ageret, ideo diſponebat, ut conſiliarii aſſiſterent. Cajetan. *Ad literam,* ait, *ſignificare videtur Patres conſcriptos, cum quibus cauſare ac definire debent.* 7.

Deut. 16. Græcus.

Res conſulenda cum literatis.

Cajetan.

Deinde in hoc conſilio adſunt Pontifices, & Phariſæi viri religioſi, & qui maximè de religione tractabant: Et hoc, ut ait Toletus ann. 15. rectè fit, ut negotia Eccleſiaſtica per eos tractentur, & diſcutiantur, apud quos eſt authoritas, & ſcientia. Hoc autem negotium de Meſſia, & Chriſto verò agnoſcendo erat Eccleſiaſticum, & ad religionem maximè pertinens, & ideo agitur per Pontifices, & Phariſæos, neque enim ſæculares immiſcere ſe debent in rebus religionis definiendis, & decernendis. Sæculares tractent ſæcularia, Eccleſiaſti verò Eccleſiaſtica, unuſquiſque in ſuo ordine. De Severo refert Lampridius: *Fuit illi conſuetudo,* ait, *ut ſi de jure, aut de negotiis tractaret, ſolos doctos adhiberet, ſi de re militari, milites veteres, & ſenes benemeritos,* Nabuchodonoſor cùm de incundo bello cogitat ad totum

8. Tolet.

Eccleſiaſtica tractent Eccleſiaſtici, & non ſæculares.

ſubju

Judith.2. ſubjugandum orbem: *Vocavit omnes majores natu, omneſque Duces, & bellatores ſuos*, Judith.2. n.2. Decernunt Philiſthæi arcam Domini eſſe reſtituendam populo Hebræo, dubitant tamen de modo, ac cultu, quo id faciendum ſit: *Et vocaverunt Philiſtiim Sacerdotes, dicentes: Quid faciemus de arca Domini? Indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum ſuum*, 1.Reg.6. n.1. Non conſulunt Principes, ac Duces ſuos, qui bello captam adduxerunt arcam, ſed Sacerdotes. Abulenſ. ibi q.6. *Remitti arcam pertinebat ad cæremonias Deorum; de his autem melius indicare Sacerdotes.* (Abulenſ.)

9. *Ab impiis prodit impietas.*

Hoc tamen Pontificum, ac Phariſæorum concilium fuit peſſimum, ac valde iniquum. Primò, quia in eo congregati ſunt Principes, Sacerdotes, & Phariſæi, viri peſſimi, & iniqui, & ab iniquis mala, & iniqua prodit operatio. Ait Jacob: *Simeon, & Levi fratres vaſa iniquitatis bellantia, in conſiliorum eorum non veniat anima mea*, Geneſ.49. n.5. D.Thomas hic: *De Simone fuerunt adinventores ſectæ Phariſæorum. Pontifices autem manifeſtum eſt de tribu Levi fuiſſe.* De tribu Levi Pontifices, de tribu Simeon Phariſæi, quales hi ergo erant vaſa, ſeu inſtrumenta bellantia iniquitatis ad omne malum, & injuſtitiam inferendam, & ideo ſubdit Jacob, in conſilium eorum non veniat anima mea, ſed longè ſit ab eis. (Gen.49. D.Thom.)

10. Secundò. Fuit hoc concilium malum, & peſſimum, ut ait D. Thomas, ex prava intentione, congregati ſunt enim contra Chriſtum Dominum cogitantes eum occidere: & quamvis aliàs conſultatio ipſa, & quod res Eccleſiaſtica per Eccleſiaſticos tractetur, ſit quid bonum ſecundùm ſe præciſè conſideratum, tamen ex prava intentione illa inficiuntur, & peſſima redduntur. Ait Angelus Epiſcopo Sardis: *Eſto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant, non enim invenio opera tua plena coram Deo meo*, Apocal.2.n.2. Maximè inſudant Expoſitores, ut explicent, quænam ſint opera moritura. Mandat Angelus Epiſcopo, ut vigilet, ad hoc, ut confirmet, ſeu vivificet, ſeu, animare faciat opera ſua, hæc autem opera Angelus non dicit mortua, ſed moritura, ſeu proxima morti. Et poſtea ſubdit: *Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.* Quinam horum nexus cum antecedentibus? Imò cum ſuperioribus eſt manifeſta contradictio; nam ſi opera illa non erant plena coram Deo, ſed vacua juſtitia, ac charitate, non erant moritura, ſed mortua. Quænam ergo ſunt iſta opera? Opera illa Epiſcopi ſecundum ſe erant bona, erant enim opera eleemoſynæ, jejunii, pœnitentiæ, prædicationis, & ſimilium. Cùm tamen Epiſcopus ea faceret ex intentione vanitatis, ac jactantiæ, opera illa moriebantur, & peribant, & non erant plena coram Deo; mandatur ergo ei, ut vigilet, ad hoc ut recta intentione vivificet opera ſua, ut ſint placita, & grata oculis divinæ majeſtatis. Albertus Magn. [Eſto vigilans, ait, quaſi dicat, uſque nunc dormiſti, non dirigendo intentionem tuam, ſed nunc aperi oculos tuos, ut intentionem tuam in Deum dirigas, non ad homines. Et confirma cætera, quæ moritura erant, quaſi dicat: Si vis vivere, fac quæ facis intentione bona: non enim invenio opera tua plena, ſcilicet recta intentione; opera enim hypocritarum ſunt vana, quia faciunt omnia pro inani gloria.] Vide ſuprà c.22. n.29. (D.Thom. Apoc.2. *Ex defectu bonæ intentionis opera aliàs bona defectuoſa redduntur.* Alb.Magn.)

11. Tertiò. Extitit hoc concilium malignum, & perverſum, cum valde præcipitatum fuerit. Ponitur in concilio cauſa graviſſima, quæ ad omnium ſalutem ſpectabat. Et tamen conſiliarii ſine ullo juris ordine, ſine ulla diſcuſſione Scripturarum, nulla aſſiſtentibus facultate deliberandi, ac conſiderandi facta, ſtatim ſine ulla mora cauſam judicant, ac determinant, ut Auctor vitæ moriatur: *Ab illo die cogitaverunt, ut interficerent eum.* Conſequens ergo fuit, ut judicium tam præceps valde venenoſum ac perverſum eſſet. Ubi enim veritas, ac juſtitia indagatur, moroſè, & cum diſcuſſione cauſæ ſemel, & iterum procedit judex. (*Judicium præceps iniquum.*)

Cùm vidiſſet Deus hominem peccata multiplicata, & omnem terram vitiis corruptam, ait ad Noë: *Finis univerſæ carnis venit coram me*, Gen.6. n.17. Attamen antequam Deus hæc Noë dixiſſet; invenies Deum bis ſecum loquentem; ſemel ait Deus: *Non permanebit ſpiritus meus in homine*, n.3. & iterum: *Delebo hominem, quem creavi, à facie terræ.* Cur Deus antequam verba habeat cum Noë, toties ſecum loquitur, veluti cogitans, ac deliberans peccatorum ſupplicia? Nam eorum delicta erant valde cognita, & nota. Ad quid ergo hujuſmodi repetitiones, cùm Deus omnia unico intuitu comprehendat? Pro judicum documento: nam Deus infinitè ſapiens antequam ſententiam proferret, ac promulgaret Noë, bis ſecum rem deliberat, & cogitat: *Non permanebit ſpiritus meus in homine.* Et iterum: *Delebo hominem.* Ut hoc inſtruantur humani judices maturè, ac cum multa deliberatione multipliciter meditari cauſas, antequam ſententiam pronuntient. Cajetan. *Penſemus, ait, quomodo tanquam actor eſſendi Deus ſecum meditatus fuerit bis, tertiò autem promulgaverit judex ſententiam.* 12. (Gen.6. *Judex multipliciter ſententiam proferendam cogitet.* Cajetan.)

Delinquentem Epiſcopum Epheſinum premit judex Angelus dicens ei: *Memor eſto itaque unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac, ſin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo*, Apocal.1.n.5. Epiſcopum in ſuo munere deficientem terret judex Angelus, tamen multis documentis vocem ſuam mollit. Primò: *Memor eſto unde excideris*; à culmine ſcilicet charitatis, ac juſtitiæ, in qua ambulabas. Deinde medicamentum admovet, *Age pœnitentiam.* Et tandem, ac tertiò eum exhortatur redire ad priſtinum ſtatum: *Prima opera fac.* Et tunc acerbè minatur: *Venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo*; hoc eſt, te ejiciam ab epiſcopali dignitate. Angelus conſtitutus erat judex, viderat delinquentem, cur tantis monitis interpoſitis cunctatur? Deinde, ut amoveat candelabrum, ſeu epiſcopalem dignitatem, ait: *Sin autem, venio tibi.* Si in his defecerit, venio tibi ad te puniendum, ad quid requiritur Adventus Angeli, ipſe enim divina ſcientia illuſtratus optimè ſciebat Epiſcopi ſtatum? Voluit tamen Angelus in cauſa tàm gravi ejiciendi Epiſcopum à ſua Sede multas moras trahere interpoſitis verbis, monitis, ac adventu ſuo, ne ſi feſtinaret ad puniendum, temerè agere videretur. Præclarè Rupertus lib.2. in Apocal. [Non dixit, ait, quia charitatem tuam primam reliquiſti, idcirco venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo; ſed grande intervallum voci ſuæ, magnum frænum poſuit currenti ſententiæ.] Multum intervallum verbis, ac monitis poſuit Angelus, ut cunctationem faciat, *& magnum frænum poſuit currenti ſententiæ.* Deinde ait: *Sin autem, venio tibi*, ad iterum rem diſcutiendam, & examinandam, bonam formam ponit dum cum 13. (Apoc.1. *Judex in ſententia dicenda habeat moras ad deliberandum.* Rupert.)

maturita

maturitate, ac deliberatione præſcribens, *& magnum frænum poſuit currenti ſententiæ.* Ex quo ait Caſſiodorus lib. 7. form. 5. *Cunctator eſſe debet qui de ſalute judicat.* (Caſſiod.)

Quæstio III.

Quare cum afflictione, ac anguſtia dicunt Phariſæi in Concilio, quid facimus?

13. Senſum genuinum, ac litteralem horum verborum: Quid facimus? dixi in expoſitione, nec hîc iterum repetendus, ſed ibi videndus. (Cajetan.) Cajetan. ait, quod cum dicitur in Concilio quid facimus? *Arguendo legendum eſt. Materia tractata in concilio non nuda deſcribitur, ſed cum modo, quo tractabatur: arguendo ſcilicet proprias moras.* Unde (Hugo.) explicat Hugo: Quid facimus, *quaſi cur pigritamur, cur nobis non providemus?* Die ac nocte adverſus Dominum cogitabant malum, & tamen ſe de pigritia accuſant: tanto impetu iniquus fertur in malum, ut præ deſiderio ſuo omnis ejus vehemens cogitatio, pigritia, ac mora videbatur.

14. (Alb. Magn.) Albertus Magnus moraliter explicat hæc verba: *Quid facimus?* Quod ſint verba animi anguſtiati, ac afflicti: *Anguſtia autem hæc*, ait, *provenit ex tribus. Primò ex avaritia, quia ſuum lucrum in populo amittere timuerunt.* Quod antea (Gregor.) docuit D. Gregor. Magn. in c. 2. Reg. *idcircò*, ait, *in Redemptoris mortem conſenſit Caïphas, quod oblationum veterum lucra amittere formidavit.* (*Ex amiſſo lucro anguſtiatur avarus.*) Nam ex ſacrificiis, ac donis oblatis in templo Pontifices, & Phariſæi magnum lucrum habebant. Avaro autem, & ambitioſo proprii emolumenti amiſſio magnus eſt cruciatus, & anguſtia vehemens. Sic præ animi afflictione dicebat avarus ille: *Quid faciam, quia non habeo, quod congregem fructus meos?* Luc. 11. n. 17. (Luc. 11.) Sicque villicus iniquitatis conſiderans ſeipſum eſſe amovendum à poteſtate adminiſtrandi bona Domini ſui dicebat: *Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem?* Luc. 16. n. 3. (Luc. 16.) Pro quo vide multa ſuprà c. 4. n. 3. & ſeqq. c. 28. n. 8. 9. & 10.

15. (Alb. Magn.) Secundò. Ait Albertus Magnus: *Provenit hæc anguſtia ex invidia, quia Chriſto in gratia miraculorum florenti invidebant Judæi.* (*Invidi anguſtiantur ex alterius excellentia.*) Sic videntes Judæi miracula, quæ fiebant ab Apoſtolis, dixerunt: *Quid faciemus hominibus iſtis? Quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos omnibus habitantibus Jeruſalem,* Act. 4. n. 16. (Actor. 4.)

16. Conſiderant Pontifices, & Phariſæi illuſtriſſima Chriſti opera, & inde prodit invidia, ut uſque ad mortem deſæviat. Stephanus vir juſtus, ſanctus, & pius multa charitate eleemoſynarius in pauperes. Tamen fuerunt æmuli, qui adverſus eum *commoverunt plebem, & ſeniores, & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in Concilium,* Actor. 6. n. 12. (Actor. 6.) ubi cum falſis teſtibus ad mortem damnatus eſt, *& ejicientes eum extra civitatem lapidabant,* Actor. 7. n. 47. (*Ob ſigna, & prodigia fit conſpiratio contra Stephanum.*) Quomodo fieri potuit, ut vir tam præclarus ſic in concilio nec tradatur? Dicitur de eo, Stephanus, *plenus gratia, & fortitudine faciebat ſigna, & prodigia in populo,* Actor. 6. num. 8. & iterum, *non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui qui loquebatur*, ibidem n. 10. Cùm ergo Stephanus prodigiis, miraculis, gratiâ, fortitudine, ac ſapientia omnes ſuperaſſet, inde concilio coacto omnes contra eum armantur, & ad mortem, lapidationem, communi omnium ſuffragio traditur D. Chryſoſtom. hom. 15. in Acta Apoſtol. (Chryſoſt.) *Per ſigna*, ait, *in invidiam non ſolum; ſed & quoniam legis cognitione ſuperior erat, illiſque intolerabilis, falſoſque teſtes conſtituunt adverſus eum.*

17. (Alb. Magn.) Tertiò. Albert. Magnus ait: *Provenit anguſtia ex timore amittendi adminiſtrationem officii, & dignitatis ſuæ.* (*Homines maximè ſolliciti de juriſdictione vel muneris.*) Ut patet in villico iniquitatis modo citato. Benè ſciebant conſiliarii, quod Chriſti adventu deperdita eſt eorum juriſdictio; & Phariſæorum ſuperſtitiones, ac abuſus omninò extincti erant, ac proinde pro ſuo iniquo regimine tuendo vehementer obſiſtebant Pontifices, & Phariſæi, ne Chriſtus, ut verus Meſſias agnoſceretur, ac reciperetur à populo; frequenter multa ſolent facere principes, ac magiſtratus pro ſua juriſdictione tuenda, ne tempore ſuæ functionis videatur imminuta ac defraudata.

18. Meus Jeſus accuſatus à principibus Sacerdotum, ac Phariſæis ſtetit ante præſidem Pilatum, à quo in Prætorium vocatus, interrogatur: *Tu es Rex Judæorum?* Joan. 18. num. 13. (Joan. 18.) Cur reſpondit Jeſus: *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Cur non diſtrictè reſpondit Dominus, quod ipſe ſit Rex Judæorum, ac rex omnium regum, ſed ita moderatè temperat reſponſionem cum multa cautela ut dicat regnum ſuum *non eſſe de hoc mundo?* Chriſtus rex univerſi qua Deus, & qua homo, erat, tamen cum interrogatur, an ſit rex, veritatem negare non licebat. (*Timent homines ſuam juriſdictionē amittere.*) Si autem apertè affirmaſſet ſe eſſe regem, Pilatus pro defendenda ſua juriſdictione; proque tuenda Cæſaris poteſtate, cujus vices gerebat, audiens quod ipſe eſſet rex, maximè turbaretur, acerbéque ſtimularetur ad iras, tumultus, ac contentiones contra ipſum Dominum; quæ omnia ut innocens Agnus evitaret, apertè declarat regnum ſuum non eſſe de hoc mundo. Ut inde præſidem ſecurum reddat, quod ob ſuum regnum, poteſtas ejus non ſit imminuenda. Toletus in Commentario ad citata verba: (Tolet.) *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Sic ait: *Nec abſolutè negat ſe regem eſſe, ne veritatem occultaſſe videretur: erat enim Rex regum: nec rurſus affirmat omninò, ut Pilatum à formidine liberet, qui dignitatem Cæſaris in Judæa tuebatur. Regnum,* inquit, *meum non eſt de hoc mundo, regnum habeo, ſed non eſt de hoc mundo, hoc, id eſt, non eſt de hoc ſæculo, quale eſt regnum regum mundi.* Et mox ſubdit ex D. Auguſt. tract. 115. (Auguſt.) *Audite Judæi, & Gentes: non impedio dominationem veſtram in hoc mundo: regnum enim meum non eſt de hoc mundo.*

Quæstio IV.

Quare Judæi, qui ſigna quærebant à Chriſto, nunc contra eum objiciunt, quod ſigna faciat?

19. Reſpondeo primò ad quæſtionem. Signa à Chriſto quærebant Judæi, ut in eum crederent, eumque ut verum Deum, ac Meſſiam recognoſcerent, ſic dicebant: *Magiſter volumus à te ſignum videre,* Matth. 12. n. 38. (Matth. 12.) Sic & iterum dixerunt, tanquam negamus ab eo facta: *Quod ergo tu facis ſignum, ut videamus, & credamus tibi?*

tibi? Joan.6. num.30. Et tamen ſigna quæ Judæi negabant, invitè ipſi fatentur: *Hic homo multa facit ſigna.* Valdè inconſtans eſt impietas, contra ſemetipſum loquitur, & fatetur ſigna, quæ negabat iniquitas Judæorum, eadem ſigna nunc atteſtatur. Sicque Judæi aſſeclas Chriſto denegabat dicentes: *Numquid ex principibus aliquis credit in eum?* Joan.7.n.48. Et tamen multo plures habere ipſi ei tribuunt, dicentes: *Ecce totus mundus poſt eum abit*, Joan.12.n.19. Ecce maligni Judæi, qui nullum ei aſſeclum dabant, jam multos concedunt, & qui diſcipulos, quos habebat, ut Nicodemum; Nathanaëlem, qui erant ex principibus, negabant, jam eos, quos non habet, tribuunt. Sic ſemper inconſtantes, ac ſibimet ipſis repugnantes ſunt impii.

Impietas inconſtans contra ſe loquitur.

Joan.7.

Joan.12.

20. Videns Eſaü fratrem ſuum Jacob paterna benedictione ditatum, ait: *Juſtè vocatum eſt nomen ejus Jacob ſupplantavit enim me, in altera vice; primogenita mea ante tulit, & nunc ſecundò ſurripuit benedictionem meam*, Gen.27.n.36. In quibus verbis, ut rectè notat Abulenſ. mentitur, & falſum dicit Eſaü: *Quia Jacob non abſtulit primogenita, ſed ipſe gratis vendidit*, Gen.25.n.34. *Jacob autem juſtum redemit.* Fatetur Eſaü ex venditione facta primogenita jam pertinere ad Jacob, tamen conqueritur, quod ipſe abſtulerit benedictionem ſuam, cum tamen benedictio eſſet connexa cum primogenitura, ut communiter fatentur Abulenſ. Pereira, Joan de la Haye, quæ ad majorem filium ſpectabat; ſi ergo majoratus delatus eſt jam ad Jacob, etiam ad ipſum tranſlata eſt benedictio. Eſaü ſibi non eſt conſtans, ſed valdè repugnans, fatetur primogenituram eſſe jam Jacob, denegat tamen illi benedictionem, in qua decus, ac nobilitas primogenituræ conſiſtebat. Vide ſuprà c.14. n.48. & c.17. n.104. & c.31. n.74. tom.4. c.15. q.1. n.9. & ſeqq.

Abulenſ.

Gen 25.

Abulenſ.
Pereira.
De la Haye.

Quæstio V.

Quare Phariſæi, & Pontifices in concilio contra Chriſtum arguant, quod multa ſigna facit?

21. Origen. Reſpondet primò Origenes in præſenti: *Licet ex his*, ait, *quæ Pontifices, ac Phariſæi dixerunt, conſiderare illorum apertam malitiam, & cæcitatem: apertam quidem, quoniam atteſtabantur illi, eum multa feciſſe ſigna, poſſeque huic, qui tot ſigna egerat, inſidias ſtrui, perinde quaſi ſui cauſa nihil poſſet contra factas ſibi inſidias: id, quod ipſum etiam nihilominus cæcitatis erat, cum ejuſdem eſſet, qui multa feciſſet miracula, inſidias etiam ſuperare nolentium ſic dimittere.* Nulla potuit eſſe major malitia, & cæcitas, quàm ea, quæ in hoc concilio viget; fatentur planè conſiliarii, quod hic domo multa ſigna facit; & conſequenter fatentur in eo magnam poteſtatem ad hujuſmodi ſigna facienda, & ſi ipſe tantum imminet, ut vincula mortis ſolvat, etiam inimicorum ſuorum inſidias diſſolvet, ac deſtruet. Pontifices, ac Phariſæi, quamvis aliàs ſapientes exiſtimarentur, ita cæci, ac inſipientes invidiæ malo facti ſunt, ut videntes Chriſti magnalia, ipſa non intelligant, & cognoſcant, ſed penitùs ignorent, exiſtimantes ſe poſſe contra illa ſtare.

22. In deſerto accedit diabolus ad Chriſtum tentando, ut poſſit ejus divinitatem inveſtigare: *Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant* Matth 4. n.3. Et iterum: *Si filius Dei es, mitte te deorſum.* Nuper diabolus in Jordane vidit cœlos Chriſto apertos mira luce fulgentes: perſpexit Spiritum ſanctum ſub Columbæ ſpecie ſuper eum venientem: audivit Patris vocem: *Hic eſt filius meus dilectus: in quo mihi complacui*, Matth.3. n.17. Quid clarius? Quid apertius? Et tamen adhuc diabolus, aliàs ſubtiliſſimus, & valdè perſpicax, ambiguus hæret D.Baſil.Sel. orat 23. *Hanc*, ait, *prodit ignorantiam diabolus, dum in Jordane res geritur. Cum enim audiſſet latam in cœlo vocem: Hic eſt filius meus dilectus, ei per ignorantiam dicebat: Si filius Dei es, mitte te deorſum.* Clamat Dei Patris vox, cœli aperti; & Spiritus ſanctus deſcendens demonſtrant Filium Dei, & tamen adeo pertinax eſt diabolus invidiæ malitia, ut ex tantis ſignis, ac prodigiis, non fidem extorqueat, ſed *ignorantiam* negotietur; nec ſibi, nec ſuis oculis, nec ſuis auribus credit, ne Chriſti excellentiam credat, ſed etiam ſic ambit ignorare, ut ſibi perſuadeat ſe poſſe contra illum ſtare, ejuſque majeſtatem tentando infuſcare.

Matth.4.

Matth.3.
Apertam excellentiã diabolus intendit infuſcare.
Baſil.Sel.

Secundò. D.Baſil Seleuc. orat.31. *Paralyticus ſolidabatur, oculi cæco reficiebantur, mortuus ob illatam inferno cladem geſtiebat, & medicus in crimen vocatur.* O ſumma ingratitudo, ô extrema dementia, beneficiis cumulantur, & contra ſuum benefactorem armantur, beneficiis non emollitur animus, ſed potiùs magis ira, ac odio inardeſcit, ut novas inſidias machinetur. D.Athanaſius ſerm. de ſementa: *Quid enim deterius*, ait, *quam beneficia accipere, & inſidiari.* Extremum ſcelus eſt bonis mala rependere. Vide cap.12. n.74. 75. 76. & 77. cap.17. n.105. 106. & 107. & cap.31. n.72. & 73. 23.

Baſil. Sel.
Beneficium in crimen vertere, extremum malum.

Tertiò. Theoph. *Dicebat*, ait, *admirari, & extollere eum, qui talia peragebat miracula: ipſi vero potius conſiliantur illum occidere.* Crudelis hominum impietas! ex beneficiis eliciunt, ac arripiunt occaſionem inſurgendi in ſuum benefactorem, quod non ſolum eſt crudelitas, & impietas, ſed etiam extrema inſania, ac fatuitas. Multa obſequia præſtitit David Saüli; rempublicam à Philiſthæo liberavit, eique vitam conceſſit, cùm poſſet in ſpelunca latenter illum occidere, & cùm poſthæc adhuc Saül perſequeretur Davidem, accidit, ut nocturno tempore David ingreſſus eſſet regis tentorium, quem cùm dormientem reperiſſet, ſcyphum aquæ, & lanceam ad caput lectuli poſitam detulit, quibus à longè monſtratis, vitam illi dediſſe, comprobat. Cui reſpondet Saül 1.Reg.26.n.21. *Peccavi, revertere fili mi David: nequaquam enim ultra tibi malefaciam, eo quod pretioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie. Apparet enim, quod ſtultè egerim, & ignoraverim multa nimis.* Hebræus ultima verba ſic transfert: *Ecce inſanivi, & erravi multum valdè.* Merito ait: *Inſanivi*, nam agnitis beneficiis, velle adhuc inferre mala benefactori, inſania eſt, & multus error: *Ecce inſanivi, & erravi multum valdè.* Cajetan. *Recordatus Saul, quod alias ſimile beneficium receperat, à Davide, fatetur non ſolum ſe erraſſe, ſed etiam inſaniſſe multum valde perſequendo Davidem.* 24.

Theoph.
Inſania eſt, quod quis contra benefactorem armetur.

1.Reg.26.

Hebræus.

Cajet.

Joan.11. n.48. Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent

lent noſtrum locum, & Gentem.

VERSIONES.

Syriacus.	Quod ſi ita ſinamus eum, omnes homines credent in eum.
Vatablus, Origen.	Si permiſerimus eum ſic, omnes credent in eum.
Euthymius.	Si reliquerimus eum ſic.
D. Auguſt. de Civit.	Omne ſæculum ibit ad eum, & venient Romani, & tollent à nobis locum noſtrum, & regnum.
Arabicus.	Et venient Romani, & capient, ſeu devaſtabunt noſtrum locum & Gentem.
Græc. apud Cornel.	Et venient Romani, & debellabunt noſtrum locum, & Gentem.

EXPOSITIO II.

25. Syriacus. Vatabl. Alb. Magn. SI *dimittimus eum.* Syriacus: *Si ita ſinamus eum.* Vatablus: *Si permiſerimus eum.* Dicunt, *Sic:* ait, Albertus Magnus, *miraculando*, ſigna, & miracula faciendo, ut cœpit; abſque eo quod non impediamus ejus miracula. O ſtulta, & cœca hominum impietas, ex profeſſo ſe accingunt ad opprimendam Dei virtutem, & gloriam, quæ in Chriſti miraculis relucebat, quaſi Deo poſſint ſuperiores fieri. Dicunt, *Si dimittimus eum ſic*, ut ait Carthuſianus, multa inconvenientia ſequuntur: *Omnes credent in eum.* Et agnoſcent ipſum verum regem, ac Patribus promiſſum. Perpende excellentiam virtutis Chriſti, nefarii conſiliarii armantur in concilio contra Chriſtum, & tamen fatentur tam efficacia eſſe ſigna Chriſti, ut omnes trahant ad credendum in eum, adverſus ſeipſo, fiunt teſtes veritatis inviti conſiliarii: omnes dicunt, credent, etiam obſtinati, ac obdurati, & tamen iſti Conſiliarii, odio, invidia, ac proprio lucro obſtinati obſiſtentiores erant, ut in Chriſtum credere nollent. [Carthuſ. *Iniqui contra ſeipſos ſunt teſtes.*]

26. Rupert. Chryſoſt. Leont. Auguſt. Arabic. Syriac. *Venient Romani.* Cum exercitu ac poteſtate magna, ſub cujus dominio erant tunc gens Judæa. Rupertus: *Sic ergo quiſquam apud nos præter Cæſarem Rex nominatus fuerit, vindices Romani venient.* Prohibuit enim Senatus Romanus, ac Cæſar, ut notant D. Chryſoſt. D. Cyrill. Leontius, D. Auguſtinus, quod nulla gens ſibi regem, vel Deum conſtitueret ſine ipſorum auctoritate: *Et tollent locum noſtrum.* Arabicus *debellabunt.* Græcus, *capient, vel devaſtabunt*, locum noſtrum, ut explicat D. Auguſtinus tract. 49. in Joan. *Expugnando, vel transferendo locum noſtrum.* Ut ait Albert. Magn. in pœnam præſumptionis noſtræ. Per locum noſtrum intelligunt, ut inquiunt Carthuſianus, & Hugo, Urbem Jeruſalem templum, reliquaſque urbes, vicu'oſque Judææ. Et per locum noſtrum bene intelligitur templum, quod eſt proprius locus hominis, ac proinde ſi ipſum deſtruatur, nullus relinquitur locus in quo homo ſit, & iſti apparenter ſe oſtendunt Pontifices, ac Antiſtites, qui maximè de templo ſolliciti ſe exhibebant. *Et Gentem noſtram;* Judaicam ſcilicet perdent, & aliò transferent. [Alb. Magn. Carthuſ. Hugo. *Sacerdos curam habeat de templo.*]

QUÆSTIO VI.

Quare Phariſæi, & Pontifices multum timendos ſe oſtendunt in Concilio, Chriſtum dimittant?

SUmma deliberationis totius Concilii extitit conſideratio, ſeu imaginatio periculi reipublicæ, quod ſequebatur ex ſignis Chriſti, & ſi populus in eum crederet. Cum potius ſigna Chriſti eſſent perpendenda; an fierent virtute divina, an conſentanea vaticiniis Prophetarum; quibus oſtenderetur Chriſtum eſſe verum Meſſiam promiſſum; ſi enim ad hæc rectè attenderent, apertiſſimè, ac clariſſimè cognoſcerent Jeſum eſſe verum Filium Dei, verúmque Meſſiam in lege promiſſum; ſed ira, odio ac invidia obcæcati, hæc non conſiderant, ſed omni nixu, ac viribus intendunt obſiſtere, ne populus Chriſtum adoret, ac in eum credat, & ad hoc perſuadendum velamen prætexunt, quo fingunt ſe metuere adventum Romanorum, excidiúmque urbis: & gentis propter Jeſum, cum revera non ita ſentirent, nec animo judicarent. Ut docerent D. Cyrill. D. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. & alii, qui docent Phariſæos hunc timorem fictitiè exhibuiſſe. Rationem ergo hujus ficti timoris quæſtio præſens inquirit. 27. [Cyrillus. Chryſoſt. Euthym. Theoph.]

Reſpondet primò Cajetan. *Verè cæci erant iſti Conſiliari, quoniam ſi Deus miraculoſis ſignis ducet omnes ad Jeſum ut Meſſiam: ipſomet Deus proteget à Romanis & ab omnibus præcipuè, quia ipſi expectabant Meſſiam ſecundùm regnum mundi hujus, quem adoraturi erant omnes reges terræ, & reducturum univerſum Iſraëlem de captivitate, & diſperſione.* Et poſtquam ſic rectè arguit eorum timorem, rectè ad noſtram quæſtionem reſpondet. *Excæcavit illos malitia eorum, ac amor propriæ auctoritatis ſciebant ſe non habituros ſub Meſſia rege juſtiſſimo, conſcientia namque propria teſtificabatur ipſiſmet, quod perdituri erant locum auctoritatis ſuæ, ſi omnes crederent in Jeſum juſtum.* Timebant Pontifices non rempublicam, ac Romanos, ſed ſeipſos, ſciebant enim Meſſiam eſſe regem juſtum, juſtitiæ, ac proinde non permitteret eos tam iniquos, & depravatos in ſuo munere, & miniſterio. *Conſcientia namque propria teſtificabatur ipſis, quod perdituri erant locum auctoritatis ſuæ.* 28. [Cajetan. *Seipſos Conſiliarii arguebant.*]

Secundò. Valdè mirum. Dicunt Senatores in Concilio: *Hic homo multa ſigna facit;* & tamen ſtatim contra eum conſpirant ad mortem, *Si dimittimus eum ſic, venient Romani & tollent locum noſtrum, & Gentem,* iterum: *Expedit vobis ut unus homo moriatur pro populo.* Quomodo hæc compatiuntur? Omnes eum approbant intellectu, *multa ſigna facit*, reprobant tamen voluntate, cum dicunt: *Si dimittimus eum ſic, &c. Et ab illo die cogitaverunt, ut interficerent eum;* ſic ſæpè contingit, ut aliquis intellectu etiam invitus ob tua illuſtria facta tibi annuat, ſed ira, odio, & invidia 29. [*Intellectu approbant, voluntate reprobant.*]

contra ſe omni affectu armatur. Pilatus Chriſtum intellectu approbat, ejus enim innocentiam agnoſcit, & fatetur, dicens: *Nullam invenio in eo* Joan.18. *cauſam*, Joan.18.n.38. Et tamen affectu, ac voluntate ipſum damnat, ſumpto calamo ſubſcribit ſententiam, *Et tradidit eis Jeſum, ut crucifigeretur*, Joan.19. Joan.19.n.16. Quantum diſtat manus à judicio! illa enim eum condemnat, quem ipſe Pilatus juſtum, & rectum judicabat.

30. Tertiò. Quadam politica ratione, ac convenientia ſtatus ſe tuentur Senatores, ſuámque iniquitatem patrocinantur: *Venient Romani, & tollent locum noſtrum, & Gentem.* Conſervatione reipublicæ ſe armant, ut hoc prætextu omne pietatis jus deſerant, omnéque immane ſcelus aggrediantur; ut immerenti, ac innocenti pro ſua ſecuritate firmanda mortem inferant. Pro cauſa Davidis tuenda benignè loquitur Jonathas ad patrem, cui iratus reſpondet Saül: *Omnibus diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adhuc eum ad me; quia filius mortis eſt*, 1.Reg.20. n.31. Vult Saül adducere Jonatham in ſuam ſententiam, ut cum ipſo aduniatur ad inferendam mortem Davidi, & ad hoc nullam aliam rationem in medium proponit, niſi convenientiam, firmitatem, ac ſtabilitatem proprii principatus, pro enim hac tuenda nullum facinus omittunt, ac reſpuunt principes. Abulenſ.quæſt.33. *Per hoc*, ait, *credebat Saül, quod perſuaderetur Jonathas ad occidendum Davidem, ſcilicet, ut ſtabiliretur ipſe, & regnum ejus.*

Pro politica ratione ſtatus principes nullum ſcelus reſpuunt. — 1.Reg.20. — Abulenſ.

31. Duo Pharaones reges Ægypti graviter deliquerunt contra domum Abrahami. Ingreditur Abrahamus Ægyptum cum Sara uxore ſua, quam dicebat eſſe ſororem, viderunt Ægyptii mulierem pulcherrimam, laudaverunt eam principes apud regem, & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis: *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus propter Saram uxorem* Gen.12. *Abraham*, Geneſ.12.n.17. Qui ſtatim conſurgens reddit Saram marito ſuo Abrahamo. Secundus Pharao deliquit contra Abrahamum ſub multa tyrannide tenens captivos ejus filios, & nollens dimittere eos. Sic cum Moyſes, & Aaron ei propoſuiſſent Dei mandatum, ipſe ait: *Neſcio Dominum, Iſraël non dimittam*, Exod.5.n.3. Et tandem multis plagis flagellatus à ſua iniquitate, ac obdurationem non vult deſiſtere. Cur ille primus Pharao tam promptè Deo obedit, ut uno mandato, uno flagello impoſito ſtatim divina mandata exequatur. At verò alter Pharao tantum obſiſtit, ut multis divinis mandatis propoſita una, & altera plaga, ac multis, & decem plagis verberatus adhuc tamen reſtitit; nulláque moleſtia ranarum, muſcarum, ac ſciniphum, nulláque clade agrorum, ac animalium, nulláque filiorum morte flectitur, ſed obduratus perſiſtit, & non vult dimittere populum? Unde tam diſpar ratio? Primus Pharao Saram introduxit in domum ſuam amore, ac affectu captus; ſecundus vero Pharao retinebat Hebræos ſub ditione ſua, quadam convenientia, & politica ratione ſtatus, *Ne dimiſſis Hebræis*, ait Abulenſis, *diminueretur regni poteſtas.* Princeps etiamſi quæ ſunt ſui, libidinis ac amoris primo admonitu, primóque plagæ tactu contemnat, & renuntiet, tamen ſic tenaciter rationibus ſui ſtatus adhæret, ut repetitis mandatis multiplicatis plagis minimè à ſuo nefario propoſito dimoveri queat, & ideo licet primus Pharao adamatam Saram prima plaga à domo expellat; alte verò Pharao populum Hebræum tam atrociſſimis verberibus vexatum, ne vires regni minuantur, dimittere non vult, ſed omni mandato, omni plagæ, omníque cladi pro ratione ſtatus tuenda obduratus repugnat, & reſiſtit.

Abulenſ. *Omnia humana ac divina contẽnit princeps pro politica ratione ſtatus.*

Quæstio VII.

Quare Conſiliarii iſti objiciunt, quod venient Romani, & tollent locum, & Gentem, cum Chriſtus in nullo eſſet contrarius Romanis?

32. Chryſoſt. Ad quæſtionem reſpondet primò D. Chryſ. homil.64. in Joannem: *Nunquid*, ait, *ſeditionem docebat Chriſtus? Nunquid diſſuadebat tributum dari Cæſari? Nonne facere eum regem voluiſtis, & renuit? Quânam ergo gratiâ, venient Romani? Hæc ergo ſine ulla ratione dicebant, ſed invidia tantum.* Quo fundamento aſtruunt iſti Senatores, quod ſi populus in Chriſtum credat, venient Romani, cum evidens eſſet, quod Chriſtus in nullo eſſet Romanis adverſarius. Nam ipſe conſulebat dare tributa Cæſari, oblatum regnum fugit, in omnibus paci ſtudebat; cur ergo à Conſiliariis iſtis ſic proponitur Chriſtus, ut Romanis contrarius, cùm ipſi aperta evidentia, ac experientia cognoſcerent, quod Chriſtus minimè Romanis adverſaretur? Apertè ſic videbant, & intelligebant ſed cum invidia laborarent, contrarium aſtruunt; nam invidus teſtatur contra id, quod experitur, & judicat contra id quod videt, & palpat.

Invidus judicat, & teſtatur contra id, quod videt.

33. Secundò. Bene ſciebant Conſiliarii iſti, quod Chriſtus in nullo erat contrarius populo Romano tamen malitiosè ſic volunt eum divulgare in Concilio, ut cum proponeretur tanquam adverſarius Romanis nullus auderet pro ipſo loqui, & ſtare, ne Romanis reputaretur contrarius. Cum Jeſus in multis accuſaretur à Phariſæis, maximè contendebat Pilatus liberare eum à manibus eorum, dicens: *Nullam cauſam mortis invenio in eo*, & quod ipſi ſuſcepiſſent eum, & ſecundùm legem ſuam judicaſſent; & tandem ait, *Quomodo regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices: Non habemus regem, niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur*, Joan.19.n.15. Cur non antea eum tradidit, ſed modo? Ne reputaretur contrarius Cæſari, qui abſolvebat hominem, qui dicebatur Cæſari contradicere. Expende illud, *Tunc*, D. Auguſtinus tract.116 in Joannem: *Timere mox vincitur Pilatus, nam apertiſſimè contra Cæſarem venire videretur, ſi regem, ſe non habere, niſi Cæſarem profitentibus, alium regem vellet ingerere, dimittendo impunitum, quem propter hos auſus tradiderant occidendum.* Et ideo objecto Cæſare Pilatum obmuteſcere faciunt.

Romanorum metus comprimitur ne quis Romanis contrarius videretur. — Joan.19. — Auguſt.

34. Tertiò. D. Auguſtinus tract.49. in Joan. *Pontifices, & Phariſæi non dicebant*, ait, *credamus, plus enim perditi homines cogitabant, quomodo nocerent, ut perderent, quam quomodo ſibi conſulerent, ne perirent: & tamen timebant, & quaſi conſulebant.* Timor apprehendit conſiliarios, dicunt enim: Ne veniant Romani, tamen ipſe timor non eos reddidit providos, ſed ſceleſtos; non enim conſulit timor, ut dicerent, credamus, Dei vaticiniis obediamus,

Improbis timor malum contulit.

obediamus, peccata abjiciamus, ſed occidamus, blaſphememus, ne dominio noſtro diſpoliemur. Ecce improbi timoris ingenium ſcelera evaporat, & crudelitatem meditatur, & perditionem anhelat. *Non dicebant, credamus; plus cogitabant quomodo necerent, & perderent.*

35. Quartò, timent *ne veniant Romani*, ut inde ipſi perdant locum, & civitatem ſuam, cur non timent graviſſima delicta, quæ parant committere? Impius non curat de ſalute animæ, ſed ſolùm ſollicitus eſt ne terram amittat. Promulgata ſententia contra Caïnum propter fratricidium. Ait ipſe ad Deum: *Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & ero vagus, & profugus in terra*, Gen.4.n.14. Propter crimen animæ damnationem, & æternam pœnam promeruit Caïn. Cur de his non dolet, ſed ſolùm, quod ejiciatur à facie terræ, ne terrenis bonis perfruatur, néve in una regione conſiſtat, ſed in unam, & aliam tranſmigrare compellatur; Caïn cum impius eſſet temporalia bona ſaluti animæ præferebat, & plus bonorum terrenorum amiſſione, quam animæ jactura percutiebatur. Rupert. lib.4. *Quid deprehenſus timet? Incultus ipſe agricola, ecce inquit me ejicis hodie à facie terræ, hoc timet ne agricolari ſibi non liceat, ne terram quam ſolum amat, vel præſentem vitam pro admiſſo facinore perdat.*

Gen 4. — *Impius ſolùm cogitat de terra non de cœlo.* — Rupert.

36. Quintò. Euthymius: *Perditionem Romanorum in prætextum aſſumebant.* Prætextu religionis templi, ac publicæ utilitatis, & boni communis malitioſè contra Chriſtum deſæviunt, & armantur; ad ſpeciem oſtendunt ſe reipublicæ, ac loco ſancto conſulere, ut inde gravius contra Chriſtum inſurgant, tunc ſanè peſtiferens regnorum damnum molitur, cùm virtutis penicillo coloratur, & adumbratur.

Euthym. — *Prætextu Romanorum mortē Chriſti meditantur.*

37. Duxit Parens Eliſæus milites regis Syriæ in medium civitatis Samariæ, & cum rex Iſraël eos vellet occidere, prohibuit Eliſæus, immo ipſo conſulente mandavit rex eis ponere panem, & aquam, ut comederent, & biberent, & tunc dimiſit eos in pace. Poſtea verò cum ipſemet Rex cum toto ſuo regno eſſet multa fame, ac rerum penuria oppreſſus, ita ut mulieres filios ſuos comederent, quod cum animadvertiſſet rex, *Scidit veſtimenta ſua & tranſibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo veſtitus erat ad carnem intrinſecus; & ait rex. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſæi filii Japhat ſuper ipſum hodie*, 4.Regum 6.n.30. Cur modo Rex, qui antea tantam venerationem habuit erga Eliſæum, ut ad verbum illius milites, ac hoſtes cibo refectos abire permitteret: nunc verò ſic inſurgit in eum, ut juramento facto ſpondeat ſe eum illa die interfecturum? Cur rex, qui antea tam pius extiterat, nunc verò tantum facinus aggredi non timet, ut virum juſtum, ac Prophetam occidere determinet? Unde tanta differentia? In primo eventu exhibuit ſe Joram ut regem, ideo tanta benignitate utitur in milites. At verò nunc ſe zelo fervidum, ac ſollicitum de bono communi declarabat; nam ut inquit Lyranus: *Ideo acceperat cilicium, ut affligendo carnem ſuam facilius impetraret Dei miſericordiam.* Et tunc amore, ac prætextu civitatis objecto turpiſſimum ſcelus impudicè perpetrare diſponit, ut contra Prophetam velit levare manum, & ipſum juramento facto interficere.

Objecta zelo reipublicæ turpiſſimum ſcelus aggreditur. — 4.Reg.6. — Lyran.

Sub noctis ſilentio venit David in tentorium Saül; illius haſtam, & ſcyphum tulit ſecum, & ex vertice montis oppoſito, clamavit ad populum, & ad Abner. Correſpondens Abner, ait: *Qui es tu, qui clamas, & inquietas regem?* 1.Reg.26.n.14. Si tam zelotus eſt Abner ne rex evigilet, cur hæc non dicit per ſigna, vel per internuntium? Ne David regem inquietet: planum eſt enim, quod plus expergefaciat regem ille, qui è propinquo clamabat, quam ille qui à longè. Unde Gaſpard Sanchez tenet, quod Abner ſua vociferatione regem à ſomno excitaverit. Hæc eſt frequens reipublicæ peſtis. Multi ſunt miniſtri, qui graviſſimum damnum regi inferunt colore illius procurandi commodi, ac quietis. Abner dum ſua voce oſtendit affectare regis quietem, ipſa voce excitat, & illius quietum abrumpit. 28.

1.Reg.26. — Sanchez. — *Sub commodi colore regi malum infertur.*

Quæstio VIII.

Quare dum Phariſæi cogitant tradere Jeſum morti, ne veniant Romani ad eorum excidium, ipſi miſeri incidunt in Romanos?

Primo Lyppomanus ſtatim citandus exiſtimat, quod dum impii Judæi per mortem Chriſti machinatam volunt ſuum perpetuare locum, alto Dei judicio tacitè prophetant ejus ruinam, & devaſtationem à Romanis inferendam: ſicut filii hominum turrim ædificantes ſui diſperſionem, ac nominis extinctionem ſuperna providentia vaticinantur. Dicebant: *Celebremus nomen noſtrum antequam dividamur in univerſas terras*, Gen.11. n.4. Quis eis dixit eſſe dividendos? Lyppom. *Juxta Hebræum*, ait, *legimus. Et faciamus nobis nomen, ne fortè diſpergamur voluntate Dei, pravitas contra ſe ipſam vaticinatur. Sic enim Scribæ, & Phariſæi de ſe ipſis prophetaverunt futurum cum dixerunt: ne fortè veniant Romani, & tollant locum noſtrum, & gentem.* Ipſiſmet verbis, quibus impii affectant ſuum nomen æternum poſteris relinquere, vaticinantur inſtar pulveris eſſe diſpergendos in terram, nullúmque ſui nomen relicturos: ſed relinquent inchoatam ſine auctorum nomine molem, in æternæ ruinæ monumentum, & infamem caduci nominis, ac ambitionis columnam. Ut ipſi impii inviti prophetizant Sap.2.n.5. *Nomen noſtrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. Umbræ enim tranſitus eſt, tempus noſtrum.* 39.

Lyppom. — Gen.11. — Lyppom. — *Impius vaticinatur ſuā ruinam, & excidium.* — Sap.2.

Secundò. D.Auguſtin. in Pſal.53 *O ſtultitia, & imprudentia! Timuiſti perdere terram, & perdidiſti cœlum; timuiſti ne venirent Romani, & tollerent ibi locum, & gentem, numquid tollerent Deum? Quid ergo reſtat? Quid? Niſi, ut jam fatearis, quid tenere voluiſti, & tenendo malè amiſiſti? Perdidiſti locum, & gentem occidendo Chriſtum; perdidiſti & locum, & gentem, & Chriſtum.* Ne perdederent locum ſuum, & terram. Deum voluerunt perdere, *perdidiſti & locum & gentem, & Chriſtum.* Ecce Dei judicium, ut qui Deum propter rem aliquam deſerit, ab omnibus penitus deſeratur, & ſine Deo, & ſine terra remaneat: profectò, qui Chriſtum Jeſum habet, in ipſo omnia poſſidet, in ipſo enim omnia habentur. 40.

Qui Deum deſerit pro temporalibus, Deum, & temporalia perdit.

41. Euthym. Tertiò Euthymius: *Prætextum ſumpſerunt*, ait, *occidendi Jeſum, ne à Romanis internecioni traderentur, quia verò occiderunt, internecioni traditi ſunt; & quia fecerunt, ut effugerent, ea quia fecerunt, non effugerunt.* Timebant Judæi ſuorum devaſtationem per Romanorum exercitus, quod ut evitarent, Jeſum morti tradere determinant, quid inde tamen accidit? Ipſa mors nefariè Jeſu illata ad propulſanda Romanorum arma, ipſa tanquam mors Romanos traxit, & internecioni tradidit Judæos, ac proinde, dum Jeſu morte fugiunt mortem ſuam, in miſerrimam mortem incidunt, D. Auguſtinus tract. 49. in Joannem, *Temporalia perdere timuerunt*, ait, *& vitam æternam non cogitaverunt, & ſic utrumque amiſerunt; nam & Romani poſt Domini paſſionem tulerunt eis, & locum, & gentem expugnando, transferendo.*

Iniquitate Judæi Romanos volunt evitare, & Roman. trahunt.

Auguſt.

42. Fratribus ſuis dixit Joſeph: *Audite ſomnium meum, quod vidi, putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtróſque manipulos circunſtantes adorare manipulum meum*, Geneſ. 37. num. 7. Quo ſomnio facilè fratres intellexerunt ſignificari ipſos Joſephum adoraturos, quod valdè ægrè tulerunt, & inde multa excogitant mala, ut talem ſubjectionem, ac adorationem evitarent, in puerum armantur, ipſum Iſmaëlitis vendiderunt in Ægyptum, ut ſervus factus, & tam longè ab eis diſtans maximè à regnandi poteſtate in eos diſtaret; ſed quid inde factum eſt? Ipſa crudelis fratris nundinatio eos ad illius pedes adorabundos traxit: & ipſa venditio, per quam voluerunt à dominio pueri fugere, extitit efficax medium, ut ad illius pedes procumberent. D. Baſilius Seleucus orat. 8. *Joſephi fratres*, ait, *uſque ad ſanguinem contra ſomnia pugnantes, nundinatione ſomnia ad effectum perducunt.*

Gen. 37.

Operans malum, ut malum fugiat, in illud incidet.

Baſil. Sel.

43. Job 18. De impio ait Job. 18. num. 7. *Arctabuntur greſſus virtutis ejus; & præcipitabit eum conſilium ſuum. Immiſit enim in rete pedes ſuos, & in maculis ejus ambulat. Tenebitur planta ejus laqueo.* Græcus legit: *Erret conſilium ejus. Immittatur pes ejus in laqueum, in rete involvatur, veniant ſuper eum laquei.* Solent venatores tendere laqueos feris in ſuis effugiis, ac receptaculis, in quibus ipſæ ſe ſolent recipere, ac tutari, ibi eis laqueos parant, ut capiantur. Sic Deus erga impios ſe habet, altè permittit, ut eorum conſilia, ac ſtudia, in quibus ſibi effugium, tutamen, ac munimentum conſtituunt, illis vertantur in laqueos, ac retia, quibus capiuntur, ut in damnum inevitabile cadant, & ruant? *præcipitabit eum conſilium ſuum.* Nicetas in Catena Græca: *Quemadmodum animalia*, ait, *quæ ſe ſe in laqueos, retiáve induerunt, evadere non poſſunt, ſic impii neceſſariis, è quibus eripere ſe nequeant, implicantur ærumnis, interim omni eorum conſilio interverſo, atque in contrariam partem abrepto.*

Græcus.

Impiorum cõſiliis Deus utitur in eorum pœnis.

Nicetas.

Quæstio IX.

Quare in hoc Concilio nullus eſt, qui pro Chriſto loquatur, ac Phariſæorum impiæ reſolutioni reſiſtat?

Aderant in Concilio multi magni viri, & fortè aliqui timentes Deum, ut Nicodemus, ut ait Simon Caſſianus lib. 11. c. 54. qui vocati deeſſe non poterant, & tamen cum profertur à Pontificibus iniqua mortis ſententia contra Chriſtum, nullus legitur, quod pro eo fuiſſet locutus, & ſi ex his, qui aderant, aliqui taceant, tamen major pars eorum Pontificum, ac Phariſæorum nefarium judicium maximè approbat, applaudit, & extollit. O nefarium aulicorum ingenium, quod omnia ad Principis nutum, ac placitum componit! Loquetur Princeps, vel affectum ſuæ voluntatis indicet, etiamſi illius judicium ſit iniquum, damnabile, ac maximè aliàs vituperandum, tamen cum ſit Principis ſententia, adulationis auxilio omnium ſuffragio comprobatur, ac magnis laudibus firmatur. 44. Caſſian.

Invenit Moyſes germinaſſe virgam Aaron in domo Levis & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati ſunt, Num. 17. n. 8. Virga illa, ut teſtatur D. Greg Nyſſ. lib. de vita Moyſis, typum exprimebat Pontificiæ, ac ſupremæ dignitatis. Quid habet virga illa cum tanto dignitatis culmine? Moraliter rem explico: Virga illa antequam ſacerdotalem dignitatem indicaſſet, dura, ſicca, arida, ac indigna aſpecta erat. At verò cum pontificiam dignitatem denotat, germinans viridа conſiſtit, floribus, foliis, ac fructu repletur, maximéque aſpectui grata habetur. O quam bene depingitur, hic id, quod frequenter accidit, antequam quis dignitate condecoretur, ut valdè incompoſitus, niger, ac aridus contemnitur. At ſi dignitatis germen in eo oritur, ſtatim ut pulcher, floridus, ac magnis ſapientiæ fructibus repletus applauditur, ac adulationis arbitrio magnis encomiis celebratur, cum aliàs ſit homo truncus, rudis, & aſper. Caiphas veluti quædam virga erat, ſiccus, aridus omni virtute, bono opere, ac ſapientia; & niger veluti carbones inferni; at cum eſſet Pontifex anni illius, adulationis transformatione, ut pulcher, elegans, ac floridus ſententiis, ac verbis habebatur; & nullus erat, qui ejus immanitatem ei auderet dicere. 45. Num. 17. Nyſſen.

Homo in principatu ut floridus laudatur, qui antea rudis habebatur.

Duæ celebres mulieres, quæ pro libertate populi ſui referuntur in Scriptura, Judith & Eſther, Judith ſe obtulit ultro pro populi defenſione, c. 8. n. 31. petens à Presbyteris, ut pro ea orarent, *Quid facere diſpoſui, probate ſi ex Deo eſt, & orate, ut firmum faciat Deus conſilium meum. Stabitis vos ad portam nocte iſta, & ego exeam cum Abra mea.* At Eſther audiens populi periculum, moras ponit, recuſat, ac excuſat ſe à ſuſcipiendo populi patrocinio. Tunc Mardochæus graviter inſtans urget eam. *Ne putet*, ait, *quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis eſt, præ cæteris Judæis: ſi enim nunc ſilveris, per aliam occaſionem liberabuntur Judæi, & tu domus patris tui peribitis*, cap. 4. n. 14. Quid eſt quod Judith nullo ſtimulante ipſa pro populi patrocinio, ac defenſione ſe intromittit, 46. Judith. 8.

intromittit, multiſque ad hoc presbyteros inducit; at verò Eſther multis recuſat, ita ut neceſſe ſit compelli verbis Mardochæi tanquam diſtricto gladio ad guttur? *Tu & domus patris tui peribitis*, Joſephus lib. 11. Antiquit. cap. 6. *Ipſam cum ſua familia daturam pœnas ob ipſos.* Cajetanus, *Minæ ſunt*, ait, *divini judicii imminentis, ſi tacuerit.* Cur neceſſe eſt tantis conſtringi, ac compelli Eſther? Expende latum diſcrimen inter has fœminas. Judith habitabat in particulari domo. Eſther verò *in domo regis.* Judith, quæ erat in domo privata procul ab ingenio Aulicorum libenter populi defenſionem ſuſcipit, ut pro illo contra principes ſtet, miraque perpetret. At Eſther regina, *& in domo regis* verſans non mirum, quod in populi patrocinium contra regis decretum non exeat, niſi imminentis divini judicii minis conſtricta, ac compulſa. Nam etſi, quæ in domo privata; ad illam tamen ex palatinorum commercio, ac intuitu maximè retardabatur, quæ in regali palatio morabatur.

Joſeph. Cajetan.

Aulicus maximè populi patrocinium refugit, ac timet.

Joan. 11. *n.* 49.	Unus ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquam.
Num. 50.	Nec cogitatis: quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

VERSIONES.

Pagninus, n. 49.	Unus autem quiſpiam Caiphas.
Arabicus.	Cujus nomen Caiphas erat ſummus Sacerdotum anno illo. Dixit eis: Vos non ſcitis quicquam.
Syriacus.	Erat ſummus Sacerdos anni illius, & dixit eis: Vos nihil ſcitis.
Vatablus, Euthym. n. 50.	Nec perpenditis expedire nobis, ut unus homo moriatur pro populo.
Arabicus.	Nec cogitatis, quod melius eſt nobis, ut unus homo moriatur.
D. Hieron. c. 7. Matth.	Oportet unum hominem mori pro omnibus.
Origenes.	Et non univerſa gens pereat.

EXPOSITIO III.

47. *Unum præ ſuperbia ſe exiſtimabat.* Hugo.

Cum aſtantes in Conciliabulo diſceptarent. Quid agendum eſſet, ſententiam fert, ac pronuntiat Pontifex. *Unus ex ipſis.* Unus dicitur, & annotatur: ſuperbiſſimus Pontifex, ſe unum, primum, ac ſingularem, ſapientia, ac eruditione exiſtimabat. Vel ut ait Hugo, dicitur unus, quia inverecundior erat reliquis, & in malitia ſingularis. *Caiphas nomine.* Pagninus, Caiphas, Hebraicè idem eſt, ac *vomens ore*: impiam, & crudelem ſententiam evomi contra Chriſtum. *Cum eſſet Pontifex anni illius.* Ex lege Exod. 28. Pontificatus erat perpetuus, & durare debebat uſque ad mortem Pontificis, ac poſt eam in filium primogenitum jure hæreditario derivabatur. In tamen tempore Romanorum avaritia, & ambitione negotiante mutatum eſt, pro præſidum arbitrio dabatur in ſingulos annos modò huic, modò illi: ut tradit Joſephus lib. 18. Antiquitatum cap. 13. D. Chryſoſtomus homil. 64. in Joannem, D. Cyrillus Alexandrinus lib. 8. in Joannem, cap. 2. qui ait: Eo tempore lex illa Domini non obſervabatur apud Judæos propter ambitionem Judæorum; erat itaque ea tempeſtate Pontificatus dumtaxat annuus. Avaritia enim pro majori ſuo lucro omnia turbat, univerſa jura invertit, Dei leges abrogat, divinaſque dignitates interrumpit. *Dixit eis.* Addit D. Chryſoſtom. *Cum eſſet cæteris impudentior.*

Pagnin. Exod. 28. Joſeph. Chryſoſt. Cyrillus.

Avaritia omnia perturbat. Chryſoſt.

48. *Vos neſcitis quicquam.* Syriacus, *Nihil ſcitis*, quod ſcilicet expediens, & utile ſit vobis. *Nec cogitatis.* Non advertis, nec perpenditis. Vatablus, Euthymius, *Expedire nobis.* O nefarium, & ſacrilegum conſilium, ubi non de juſtitia, nec de utilitate reipublicæ, ſed de commodo aſtantium agitur, *expedire nobis, ut unus moriatur pro populo.* Non exprimitur Jeſu nomen: tum ne privatò odio in illum moveri videatur: tum etiam, quia nefarius judex verecundabatur dicere determinate mortis ſententiam adverſus Jeſum, in quo nulla poterat inveniri culpa, & ideo in communi, ac veluti generaliter loquitur; ac ſi dicat; ſatius eſt, ut unus homo, etiam innocens moriatur, quàm quod totus populus in diſcrimen ponatur, ut deleatur, ac exterminetur à Romanis D. Chryſoſt. homil. 64. in Joannem: *Quod illi dubitabant, & deliberandum propoſuerant, hic impudenter, & aperta fronte, & temerariè decrevit.*

Syriacus. Vatabl. Euthym. Chryſoſt.

QUÆSTIO X.

Quare Caiphas ſuos Conſiliarios inſcios, ac ignorantes appellat?

49. Theoph. Primo reſpondet Theophylactus: *Eos quidem reprehendit, ait, quod non intelligerent, quod oportebat, & ignavi eſſent in deſpiciendo, quid ad rem conducat*: quod veluti perplexi, ac ſtupidi ſunt ſine conſilio, ut expeditè proſpiciant, ac determinent, quid in tali re eſſet faciendum.

50. Origen. Secundò. Origenes in Catena, ſic in præſenti, ait: *Si autem quis velit veridicum, & in hoc eſſe Caipham, fatebitur etiam cuncta, quæ ſunt in hoc loco prophetam eſſe veridicam incipiendo ab illo: Vos nihil ſcitis: nihil enim noverant, qui Jeſum ignorabant.* Dum Caiphas profert præſentem ſententiam, Chriſti cauſam defendit, illiuſque innocentiam oſtendit; nam unum è duobus neceſſarium eſt, aut hæc ſententia eſt falſa, aut vera: ſi falſa eſt, ſententia Pontificis ſuffragio falſitatis, & tanquam à malo ſpiritu ſtimulata, Chriſtum

non devenuſtat, ſed honeſtat: ſi verò Caïphæ pronuntiatum eſt verum, etiam ejus veritas ab illis verbis incipit: *Vos neſcitis quicquam.* Ut loquitur citatus Origenes? *Prophetiam eſſe veridicam, incipiendo ab illo: vos nihil ſcitis.* Sententia autem prolata à judicibus ignorantibus, ac inſipientibus, Chriſto Domino ignominioſa non eſt, ſed ipſiſmet conſiliariis dijudicantibus ſine cognitione, ac intelligentia cauſam damnationis mortis. Et quamvis Chriſtus Dominus concupierit opprobriis, ac cruciatibus ſaturari, hanc tamen contumeliam non tulit, ut à ſapientibus, ac prudentibus conſiliariis damnaretur, & alto divini Spiritus inſtinctu prophetia fulminatur in judices, dum judicant, *vos autem neſcitis quicquam.*

Sententia ab ignoranti Senatu prolata, non devenuſtat eum, qui damnatur.

51. Origen.

Tertiò. Ad eadem Origenis verba: *Fatebitur etiam cuncta, quæ ſunt in hoc loco prophetiam eſſe veridicam, incipiendo ab illo: Vos nihil ſcitis.* Aderant in Senatu graviſſimi viri, Pontifices, Principes Sacerdotum, ſapientiores Phariſæi, multa religionis obſervatione præditi. Et tamen Caiphas directè, ac apertè, *vos neſcitis quicquam*, eos neſcios, ignorantes, ac ſtupidos appellat, & cur viri tam graviſſimi, ac proceres gentis Hebrææ publicè tam injurioſè tractantur? Propheticè loquitur Caiphas, ut ait Evangeliſta: *prophetavit.* Quæ prophetia, ut teſtatur Origenes, incipit ab illis verbis: *Vos neſcitis quicquam.* Ac proinde ore prophetico dixit Caiphas, *expedit ut unus homo moriatur pro populo.* Eodem etiam ſpiritu prophetico dixit: *Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis.* Nam cum illi aſtantes eſſent primi dignitate, principatu, ac loco, propheticè de eis dicitur neſcire quicquam. Prophetia ſanè eſt, nam frequenter ſtultus felicitate gaudens, ad præfecturam, ad altam ſedem, ac nobilem dignitatem evehitur, ac eligitur. Conſiliarii erant primi, ac ſapientiores nomine tantum, ac felicitate, cum tamen re eſſent inſipientes, ac neſcii, & ideo dicitur: *Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis.*

Neſcius felicitate prælationis gaudet.

52. Cyrill.

Ex dignitate lingua ſolutior ad contumeliam.

Quartò. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. cap. 2. *Cæteris impudentius, & cum ſtomacho dixit, quaſi inſcitiam, & ſegnitiem increpitans:* Erat Caiphas Pontifex ſuperior aliis loco, & dignitate, & inde lingua ſolutior videbatur, ac ſi ipſa præfectura licentiam loquendi permitteret, & aliorum contemptum generaret. Superbus neminem magnum omnes parvos judicat. Ut loquitur Rupert. lib. 8. de victoria Verbi, c. 10.

Rupert.

53. Exod. 11.

Fuit Moyſes vir magnus in terra Ægypti coram ſervis Pharaonis, & omni populo, Exod. 11. n. 3. Et tamen cum vir tam præclarus eſſet, valde ignominioſè cum eo agebat Pharao: dicebátque: *Quare Moyſes & Aaron, ſollicitatis populum ab operibus ſuis? Ite ad onera veſtra*, Exod. 5. n. 4. Chaldæus vertit: *Ite ad ſervitutem veſtram.* Si ergo Moyſes vir valde magnus erat, plenus ſcientia Ægyptiorum, ut de eo ait Stephanus in Actis; cur ſic eum vilipendit Pharao, ac ſi ipſe eſſet ſervus quidam Æthiopus captivus; *Ite ad ſervitutem veſtram.* Maximè ponderandum, quod Moyſes dicitur *vir magnus in terra Ægypti coram ſervis Pharaonis, & omni populo.* Non dicitur Magnus apud regem: & quamvis Moyſes tantis emineret, nullam tamen magnam dotem in eo agnoſcebat Pharao, ſed præ ſuperbia ſua viros præclariſſimos, & valde contemptibiles, ac tanquam ſervos judicabat. Oleaſter ad citatum cap. 21. *Adverte, ait, Moyſen magnum deſcribi apud Aulicos; & populum, non tamen apud regem, quia reges neminem magnum arbitrantur, niſi ſe ipſos.*

Exod. 5. Chald.

Superbus Pharao magnos viros eis ignominia vocat.

Oleaſt.

54. 4. Reg. 19.

Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Aſſyriorum, 4. Regum. 18. n. 19. ubi Rabſaces magiſter militum regem ſuum Sennacheribum regem magnum appellat, per excellentiam, ut ait, Abulenſ. Ezechiam verò ſine honoris præfatione, tanquam vilem, ac vulgarem hominem dicit, cur ſaltem pro decore regiæ dignitatis aliquo titulo principis, vel regis, non honorat, cum ſuum Aſſyrium magnum regem appellat? Vanus homo loquitur juxta Sennacheribi affectum, qui ſolum ſe magnum, ac regem judicabat, ita ut omnes alios etiam reges contemneret, & nullum præter ſe ipſum regio honore dignum judicaret, inde alios etiam magnos, & principes volebat peſſundare, ac conculcare. D. Cyrillus Alexandrinus ad cap. 36. Iſai. Ad hæc verba: *Dicite Ezechiæ*, ſic ait ſanctus Doctor: *Simplici appellatione Ezechiam nominat, non addito regis vocabulo, nec alia re quapiam viris ea dignitate præditis convenientiſſima: Ad regem Aſſyriorum vocat; nec ſimpliciter hoc ipſo contentus nomine, ſed etiam magnum appellat.*

Abulenſ.

Superbus omnes devenuſtat, neminem honorat.

Cyrillus.

QUÆSTIO XI.

Expenditur quam depravatum fuerit conſilium Caïphæ.

55. Cyrillus.

NOſter D. Cyrillus Alexandrinus lib. 5. in Iſai. ſic ait: *Invenimus in Collegiis eorum teterrimum illos cœpiſſe conſilium; nam dixerunt, quid facimus? Quia hic homo multa ſigna facit, unus autem ex illis Caiphas erat hic impietatis contra Chriſtum inventor.* Non ſolùm Caiphas dicitur impius, ſed etiam impietatis inventor. Sæpe Judæi voluerunt Jeſum interficere, ac lapidare, hæc apud eos alta erat repoſita cogitatio, cur ergo Caiphas dicitur impietatis inventor contra Chriſtum? Caiphas hic non ſolùm Jeſu interfectionem decernit, ſed etiam illam artificioſam rationem addidit de utilitate communi; inde meritò impietatis inventor dicitur, cum ſuper malitiam Judæorum aliam denuò invenit malitiam. Judaica Ægyptiaca ad nefarium opus ſollicitabat Joſeph. Cúmque ille reſiſteret, ac refugeret è manibus ejus, clamat ipſa ad viros domus ſuæ, dicens: *En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis? Ingreſſus eſt ad me, ut coïret mecum, cumque ego clamaſſem, reliquit pallium,* &c. Geneſ. 39. n. 14. Ex quo meritò Oleaſter ait: *Mirabilis malitiæ artifex eſt mulier, quæ vim intulit, & injuria fuit, & conqueritur.* Dicitur, *malitiæ artifex*, cum ſuper ſuam malitiam, novam malitiam addat, clamando contra Joſeph.

Valde impius, qui ſupra malitiam novam addit.

Gen. 39. Oleaſter.

56. Caiphas impietatis inventor multa maligna, & mala in hoc ſuo conſilio dicit, ac proponit. Primò, ait Conſiliariis: *Expedit vobis*, objecto eorum commodo, ac lucro eos in ſuam ſententiam perducere vult, eíſque ſuam malitiam perſuadere. Secundò, ut multi legunt: *Expedit nobis.* Cùm enim ipſe muneribus datis, ac pecunia

exhibiamus

Qui dignitatem muneribus occupat, non bono cõmuni, ſed ſuo conſulit. exhibita ad gratum Pontificatus, aſcenderat, ad nihil aliud habebat mentem defixam, niſi ad proprium lucrum, & commodum, qui enim muneribus occupat locum, ſolum ad munera intentus eſt. Tertiò: *Ut unus moriatur pro populo*, non proponit; ut diſcutiantur rationes, ac cauſæ negotium examinetur, ſed abſoluto decreto ait: *Ut unus moriatur pro populo*, non ratione, ſed potentia, rem abſolvi, ac definiri volebat. Quartò. *Ut unus moriatur*, de aliena morte, ac ſanguine volebat nitere, ac reſplendeſcere, ſuámque celſitudinem firmare.

57. Quintò. Erat Caiphas juxta ſenſum quem ipſe intelligebat, & concipiebat; non enim licet, nec expedit innocentem occidere, pro temporali reipublicæ ſalute, ac conſervatione, Exod.23. n. 7. dicitur: *Juſtum, & innocentem non occides.* Nam occidere innocentem eſt intrinſecè malum. Vita enim non cadit ſub hominum dominio; unde nullus poteſt illa privari, niſi propter propriam culpam. Ut docent Victoria de Bello n.43. Molina, diſput.120. Suarez de Bello, tom. de fide, diſput.13 ſect.7.n.15. Turrianus diſput.92. dub.3. Deinde etiam notat Toletus hic annot.17. Injuſtitiam hos Judæos commiſiſſe, non ſolùm quia innocentem morti tradere decreverunt; ſed etiam quia pro re illis tunc incerta, mortem certo infligere ſtatuerunt; quamvis enim res certa eſſet, non licebat, nec expediebat, multo minus in cauſa incerta, qualis ea tunc erat, *Venient Romani, & tollent locum noſtrum, & Gentem.* Et ideo graviſſimè peccavit Caiphas, cum omnibus conſentientibus ei in tali ſententia.

Exod. 23. *Innocentem non licet occidere.*

Victoria. Molina. Suarez. Turrian. Tolet.

58. Sextò. Non diſcutitur cauſa, nec reus advocatur, nec locus defenſionis datur, ſed inaudita parte, ut dicitur, res determinatur, & capitalis ſententia fertur. Defraudatam partem pretii agri poſuit Ananias ad pedes Apoſtolorum, qui ſtatim voce Petri punitus eſt morte. Poſt ſpatium verò trium horarum uxor ipſius Sapphira neſciens: quod factum fuerat introivit, ſalutato Petro qui ait ei: *Dic mihi mulier ſi tanti agrum vendidiſti*, Actor. 5. numer. 8. Petrus ut advertit Gloſſa ex revelatione Spiritus ſancti, optimè ſciebat diminutum pretium, & ideo, ut ait Cajetanus, dixit: *Quid utique convenit vobis tentare ſpiritum Domini?* Huc advoco id, quod alibi dixit Chryſologus ſerm.17. cum interrogat à Dæmone: *Quod tibi nomen eſt?* Marc.5. numer.9. ſic ait, S.Pater: *Interrogat, non ignorat, ſed implet judicem, ſervat ordinem cognitoris.* Petrus optimè totam rem agnoverat, tamen cum eſſet Eccleſiæ Præſul interrogat, ut doceat, quod judex nulla occaſione præſcriptum judicandi ordinem prædetermittat, ſed ſervet judicis munus, ac formam, dum crimen inveſtigat, & diſcutit, & reum interrogat, ut ex ſuiſmet dictis convincatur, ut delicto planè examinato pœna juſtè inflicta liquefiat.

Reus inauditus non eſt damnandus.

Actor. 5. Gloſſa. Cajetan. Chryſol. Marc. 5.

59. Ait Regius Vates, Pſalm.10. num.5. *Oculi ejus in pauperem reſpiciunt.* Chryſoſtom. Theodoretus legunt, *in orbem terræ*; pergit Regius Vates: *Et palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Per filios hominum Theodoretus, Euthym. Hieron. Caſſiodor. D.Thom. Lyran. Ludolphus Valentia; intelligunt homines bonos, & malos. Sed ad quid non ſolum dicitur, quod oculi reſpiciunt, ſed etiam quod palpebræ interrogant? Rectè Lorin. *Importat hoc magnam attentionem, ut ſcilicet nos limis, ac ſemiclauſis oculis, fixiſque immote palpebris quidpiam attentius intueri. Eſt enim palpebrarum freqrens, ac velox naturalis motus.* Deus infinitè, ac comprehenſivè omnia ſciens, & univerſa unico, ac ſimpliciſſimo intuitu penetrat, ad quid hic deſcribitur cum tanta inquiſitione, ac circumſpectione cuncta interrogans; & examinans, *Oculi reſpiciunt in orbem terræ*, in totum hunc, & univerſum orbem; *& palpebræ ejus interrogant filios hominum?* Ipſe Divinus intuitus multa attentione interrogat, ac diſcutit hominum cauſas. Ad quid tendit tanta Dei inveſtigatio! Proponitur Deus in præſenti ut judex cauſam diſcutiens, & examinans, ut pœnas inferat, ut dicitur ſtatim num.7. *Pluet ſuper peccatores laqueos ignis, & ſulphur*, &c. Deus ergo ſe accommodat ad ritum boni judicis humani, ut humanos judices erudiat. Quamvis Deus omnia ſciat, & hominem ſceleratum videat, tamen circunſpectè omnia intuetur, reum exactè, ac attentè interrogat, ut homo reſpondens an expurgare ſe valeat, nec cauſa non examinata hominem indefenſum damnare videatur. Vide ſuprà cap.18. n.25.26.27.

Pſal. 10. Chryſoſt. Theodor. Euthym. Hieron. Caſſiodor. D.Thom. Lyran. Ludolphus. Valentia.

Judex interroget & indefenſum non damnet reum.

Joan. 11. *n.* 51. Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed cum eſſet Pontifex anni illius prophetavit, quod Jeſus moriturus erat pro Gente.

Num. 52. Et non tantum pro Gente, ſed ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum.

VERSIONES.

Syriac. n 51. Hoc autem ex propria voluntate non dixit: ſed quia erat Summus Sacardos anni illius, vaticinatus eſt fore, ut Jeſus pro Gente moreretur.

Arabicus. Quia erat Summus Sacerdotum illo anno prophetavit, quod Jeſus erat futurus, ut moreretur.

D. Auguſt. Quia oportebat eum mori pro populo, & Gente.

Euthymius. Ut Jeſus moreretur pro natione.

Syriac. n. 52. Nec tantum pro illa Gente, ſed etiam ut Filios Dei, qui diſperſi ſunt, congreget unà.

Arias. Sed etiam ut natos Dei diſperſos cogeret in unum.

EXPOSITIO

EXPOSITIO IV.

60. *Hoc autem à ſemetipſo non dixit.* Superiorem ſententiam, *Expedit vobis, ut unus homo moriatur pro populo*, Caiphas à ſemetipſo, hoc eſt, proprio ſpiritu, ſeu inſtinctu ſuo non dixit, prout continebant veram ſententiam, prout verò falſum, & impium ſenſum habebant ex odio, & ira, à ſemetipſo dixit adverſus Chriſtum, *Cum eſſet Pontifex anni illius.* Hoc frequenter hic advertit Evangeliſta, ut denotaret dignitatem illam brevi deſituram, quæ jam ex hominum ambitione non erat perpetua; *Prophetavit.* Hoc eſt, Spiritus ſanctus, ſic rexit verba, linguamque ejus, ut veram protulerit propheriam futurorum prænuntiam. Theophylact. *Fecit*, ait, *ut à mala mente procederent verba, mirabilem habentia prophetiam.* Quia tamen Caiphas verborum myſterium non intelligebat, propriè propheta non fuit, ut notant Origenes, D.Thom. qui ait hic in Joan.11. *Non magis Caiphas poteſt dici propheta quam aſina Balaam*, de quo latius ipſe 2.2.q.173. num.4. Ad prophetiam enim neceſſaria eſt intelligentia aliqua, ac proinde quamvis Caiphas prophetaverit, non tamen propheta cenſendus eſt.

Theoph. — Origen. — D.Thom.

61. *Quod Jeſus erat moriturus pro Gente.* Exponit Evangeliſta, quid Spiritus ſanctus prophetaverit, ac intenderit in verbis Caiphæ: *Quod Jeſus moriturus erat pro Gente.* Nempe Judaica, ut interpretantur D.Auguſt. Beda, D.Thomas, & Bonav. *Sed etiam ut Filios Dei*; Gentiles nempe intelligit, Dei decreto electos, ac prædeſtinatos in filios Dei, ut exponunt N. D.Cyrill. D.Chryſoſt. Euthym. Theophyl.& alii, qui tunc variis erroribus detenti diſperſi erant [inter Gentium] nationes: *Congregaret in unum*; ſcilicet ovile, ac Eccleſiam Joan.10. num.16. Caiphas in ſua ſententia dixit, *Mori pro populo, ne tota gens pereat.* Solum de populo, ac Gente Judaica ipſe loquebatur. At verò Spiritus ſanctus altius intendens pro populo populum Judaicum intelligebat. *Ne tota gens pereat*, Gentiles denotabat: qui Chriſti morte congregandi erant in ejus Eccleſia.

Auguſt. — Beda. — D.Thom. — Bonavent. — Cyrill. — Chryſoſt. — Euthym. — Theoph. — Joan.10.

QUÆSTIO XII.

Quare os impium Caiphæ eructat altam prophetiam Divini Spiritus?

62. Pro majori hujus rei explicatione advertendum eſt, unum ſermonem, unamque dictionem diverſus ſenſus continere poſſe, in unamque pronuntiari, in aliumque intelligi. Exemplum inter alia extat, Joan.2. n.19. ait, Chriſtus Dominus: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Chriſtus Dominus loquebatur de morte, ac reſurrectione corporis ſui. Judæi dictum acceperunt de materialis templi deſtructione, ac reædificatione: ſic præſentia Caiphæ verba duos admittunt ſenſus. Primus, ut Chriſtus occideretur, ne à Romanis reſpublica Judæorum everteretur, & hunc ſenſum impium Caiphas ex ſua mente intendebat, ac intelligebat. Alter ſenſus erat, mortem Chriſti neceſſariam, & convenientem eſſe pro hominum ſalute, ut à peccato, ac æterna morte liberarentur homines. His autem ſenſus, ſic ſublimis intentus eſt ab Spiritu ſancto pro redemptione generis humani. Inter utrumque ſenſum tria ſunt diſcrimina: primò quia Caiphas cum Judæis ex odio, & ira intendebat Chriſtum interficere, Spiritus ſanctus ineffabili Concilio ad redemptionem generis humani ordinabat: *Filius hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de eo, væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur*, Matth.26. n.24. Secundò Judæi intendebant liberationem temporalem à Romanis, ait Spiritus ſanctus loquebatur de liberatione ſpirituali animæ. Tertiò. Caiphas dicebat de gente Judaica; at Spiritus ſanctus univerſaliter de omnium ſalute agebat, Judæis, & Gentibus.

Joan.2. — *Idem ſermo duos ſenſus patitur.* — Matth.26.

63. Quæſtio præſens eſt. Quare Caiphas, cum eſſet peſſimus, & depravatus homo, tam præclaram prophetiam eructaverit, tam excelſam, ac infallibilem veritatem dixerit, abſque eo quod ipſe prophetiæ radiis illuſtraretur, ac melior eſſet effectus? Rectè D.Chryſ.hom.64. *Os tantum* ait, *gratia, non autem ſceleſtum cor attingit.* Hinc multi divinis verbis, ac cœleſtibus monitis non proficiunt, quia veluti in Caipha, divinorum verborum gratia labia attingit, & cor minimè penetrat. Hæc obiter dixi: Noſtra tamen quæſtio principalis inquirit, quomodo fieri potuit, quod Caiphas valdè nefarius, & ſacrilegus, qui falſos teſtes contra Chriſtum quærebat, potuerit ſpiritu prophetico ſublimem veritatem de morte Chriſti dicere?

Chryſoſt. — *Sæpe gratia labia, & non cor attingit.*

64. Præclarè reſpondet D.Chryſologus ſerm.49. *Caiphas*, ait, *prophano prophetat ore, & cum Sacerdos eſſet, falſitatis ſuæ ſenſum vicit officio veritatis.* Prophetat Caiphas, rationem aſſignat Evangeliſta: *Cum eſſet Pontifex anni illius prophetavit.* Ad propheticum effatum hominem nefarium, non illius conſilium, non voluntas, nec illius merita, ſed virtus Cathedræ, adduxerunt: Cum enim in ea immineret ſacerdotalis dignitas, verba à mala voluntate dicta Spiritus ſanctus altè flectit ad ſublimem prophetiam de Chriſti morte pro omnium ſalute. Sic ſæpe Deus in Prælatis, ac ſuperioribus eorum ora, ac labia tanquam juſtis habenis regit, ac moderatur, ne in illis aliquid diſſonum ſonet, quod ad ſubditorum inſtitutionem reſpiciat.

Chryſol. — *Virtus Cathedræ adduxit ad veritatem.*

65. Valde mirum eſt, quod Nabuchodonoſor rex peſſimus, & idololatra annuntiet, & publicet ſe vidiſſe Filium Dei: *Et ſpecies quarti ſimilis Filio Dei*, Daniel.3. n.92. Salomon quoque rex valdè celebris, cui à Deo data eſt multa, & alta ſapientia, tamen cum jam eſſet ſenex, depravatum eſt cor ejus per mulieres, ut ſequeretur Deos alienos 3.Reg.11. n.4. Et tamen in rege ſic voluptuoſiſſimo, ac depravato, & idololatra, ſaltem in externa apparentia exiſtente, tamen adhuc in eo manet ſapientia ad ſublimes veritates agnoſcendas, ac prædicandas; ex quo præclarè ait D. Auguſt. q.18. ex veteri teſtamento: *Primum merito ſuo Salomon accepit ſpiritum prudentiæ, poſtea verò quam mulieribus cœpit uti, & poſthac peccare, ſi habuit ſpiritum ſapientiæ, regni merito habuit: ſicut & Nabuchodonoſor regni merito in camino Chriſtum vidit.* Salomon cum juſtus, ac rectus eſſet primùm habuit ſapientiam merito ſuo, at verò poſtquam depravatus eſt, & peccator factus, quonam merito: *Habuit ſpiritum ſapientiæ regni*

Dan.3. — 3.Reg.11. — Auguſt. — *Regni merito datur à Deo ſpiritus ad annuntiandus veritates.*

regni merito. In tanta æſtimatione Deus habet locum, & Cathedram, ut Salomon, ac Nabuchodonoſor reges ſceleratiſſimi, & etiam idololatriæ labe ambo infecti; Salomon ſaltem in externa apparentia (ut abſtraham à quæſtione, an etiam in interiori deos coluerit) tamen quia reges erant, regni merito donantur à Deo ſublimi ſpiritu ad annuntiandas veritates ad commune ſpectantes bonum.

Joan. 11. *n.* 53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

Num. 54. Jeſus ergo jam non palàm ambulabat apud Judæos, ſed abiit in regionem juxta deſertum in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.

V E R S I O N E S.

Græcus, n. 53. Ab illa ergo hora.

Syriacus. Itaque ab illa die machinabantur, ut interficerent eum.

Arabicus, Vatablus. Ab illa ergo die conſultaverunt unà, ut interficerent eum.

Euthymius. Ab illo ergo die decreverunt, ut occiderent eum.

Syriacus, n. 54. Ipſe verò Jeſus non ambulabat palam inter Judæos, ſed profectus eſt in regionem, quæ eſt propè deſertum, in arcem, quæ vocatur Ephrem, & illic verſabatur cum diſcipulis ſuis.

Pagninus. Jam non liberè ambulabat apud Judæos.

Græcus. Jam non publicè ambulabat.

Vatablus. Abiit illinc in regionem deſerto vicinam, in civitatem, quæ dicitur Ephraim.

Arabicus. Propinquam deſerto.

E X P O S I T I O V.

A B illo ergo die. Particula *ergo*, indicat cauſam, ut ait Toletus, propter nempe conſilium Caiphæ ab omnibus approbatum. Euthym. *Cæteri*, ait, *non quaſi vaticinium, ſed quaſi conſilium ſuſcipientes ſuffragiis illud comprobant.* Et dicitur in textu *ab illo die.* Græcè, *(ab illa hora) cogitaverunt.* Alii vertunt, *Conſultabant*, ſeu *conſuluerunt*, ſeu *decreverunt.* Ex quo rectè interpretantur N. D. Cyrill. Leont. Chryſoſt. *Conſultationem finierunt, & firmaverunt communi decreto, & quaſi Senatuſconſulto.* Theophyl. *Antea quidem*, ait, *cædem ejus meditabantur, ſed remiſſius, & quæſtio magis erat, quam ſententia: nunc autem poſtremum judicium, & firma ſententia.* 66. Tolet. Euthym. Græcus. Cyrill. Leont. Chryſoſt. Theoph.

Jeſus ergo jam non palam. Græcè, liberè, ac publicè. Nam ut notat D. Cyrill. nemine nunciante agnovit ipſe concilium malignantium. Et ideo, ut ait D. Chryſoſt. *Hominis more ſibi cavit.* Unde *non ambulabat apud Judæos*, Jeroſolymitanos ſcilicet, ac Jeroſolymis propinquos; & ratio eſt, *Quia nondum venerat hora hujus.* Et ut etiam nobis daret exemplum declinandi pericula vitæ per fugam; ut adnotarunt Origen. D. Auguſtin. N. D. Cyrill. Theophylact. Rupertus, D. Bonavent. *Sed abiit.* Ceſſit furori Judæorum Dominus: *In civitatem, quæ dicitur Ephrem*, id eſt, Ephraïm, Græcè pro Ephraïm legitur Ephrem. Hæc autem civitas ubi ſita fuerit, non ſatis conſtat. Leontius exiſtimat Ephrem eſſe Bethlehem, in qua natus erat Chriſtus, ſed hoc non videtur multum veroſimile; nam Bethlehem prope erat Jeruſalem; & quomodo Chriſtus lateret in ea urbe, in qua natus erat, & maximè notus habebatur? D. verò Hieronym. de locis hebraïcis, & Janſen. opinatur eam fuiſſe urbem, quæ affini vocabulo dicitur Ephrem, 2. Paral. 13. n. 19. Euthym. ait eſſe urbem in tribu Ephraim, quæ ex nomine tribus retinuit. Adrichom, tamen pag. 26. n. 40. conſtituit Ephrem quinto milliario à Jeruſalem, juxta deſertum Hai, non longè à torrente Carith, in quem locum Parens Elias fugiens Jezabel ſeceſſit; ibique à corvis paſtus eſt, 3. Reg. 17. in illa civitate voluit Dominus latere, in qua olim ſuus Propheta abſconditus fuerat. 67. Græcus. Cyrillus. Chryſoſt. Origen. Auguſt. Cyrillus. Theoph. Rupert. Bonav. Leont. Hieron. Janſen. Euthym. Adrich. 3. Reg. 17.

Ab infrugiferis Judæis fugit, & abiit Jeſus in civitatem Ephrem, quæ fertilis fructibus ex nomine Græco dicitur; maximè enim delectatur Deus fructu bonorum operum, neſcit enim inter ſteriles, ac deſidioſos degere, illos quærit, qui fructum faciunt, ac reddunt juſtitiæ, ac ſanctæ operationis. Origenes hic: *Jeſus igitur*, ait, *non jam palam apud Judæos ambulabat, ſed illinc in regionem univerſi orbis, quæ adjuncta eſt deſertæ Eccleſiæ, in urbem Ephraim, quæ fertilis dicitur, & illic morabatur cum diſcipulis ſuis, ibique eſt etiam nunc cum eiſdem juxta ſollicitudinem, in civitate, quæ Ephrem nominatur.* 68. *Jeſus quærit eos, qui fructum faciunt.* Origen.

Quæſtio XIII.

Quare nunc in Senatu mors Chriſti decernitur, ac determinatur.

69. Ait textus, *Ab illo ergo die cogitaverunt:* ut jam dixi in expoſitione ex Card. Tolet. Illa particula *ergo* indicat cauſam, nempe propter conſilium Caiphæ, quo dixerat, *Expedit ut unus homo moriatur pro populo.* Quod conſilium fuit communiter receptum, & citra ullam controverſiam firmatum, Chriſtum Dominum interficere, ut jam dixi in expoſitione ex D. Chryſoſt. Theoph. at docet Euthym. *Nunc,* ait, *cum conſilio, & deliberatione ſententiam decreverunt, cum omni animi promptitudine, & ſtudia anniſi ſunt.* Cum enim princeps, ac pontifex ſuam mentem declaraſſet, ſtatim omne concilium illius voluntatem decrevit, ac determinavit; nihil aliud ſciunt Senatores ſancire in concilio, niſi id, quod exploratum habent & vident à voluntate principis, ab illa enim in hanc, vel illam partem flectuntur, ac facilè trahuntur.

Chryſoſt. Theoph. Euthym.

Principis voluntas firmatur ab omnibus.

70. De Aſſuero teſtatur ſacer textus, quod habebat ſecum ſapientes: *Qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio*, Eſther 1. n.13. Expende illud, *Cuncta;* ac proinde quando rex decrevit, ac imperavit honore Mardochæum ſublimare, ſine dubio ſapientum conſilio factum eſt, cum Scriptura dicat, quod *illorum faciebat cuncta conſilio.* Si ergo honor delatus eſt Mardochæo ex ſapientùm conſenſu, quomodo in applauſu, ac triumpho illius præbat præco clamans: *Sic honorabitur quemcunque voluerit rex honorare?* Eſther 6. n.9. melius videbatur dicendum, ac pro majori gloria Mardochæi. Sic honorabitur quem ſapientum concilium honorare mandat; vel ſic honorabitur, quem rex cum ſuis ſapientibus decrevit honorandum, ut tam fidelis Domini ſui ſervus maximè exaltatus haberetur. Honor exhibitus Mardochæo determinatus fuerat in ſapientum conſilio; tamen præco ſolam regis voluntatem commemorat: *Sic honorabitur, quem rex voluerit honorare.* Omne enim regale concilium ad regis voluntatem componitur, & adaptatur.

Eſther 1.

Eſther 6.

Regale concilium ad regis voluntatem componitur.

Præpondera duos Pharaones valde diverſos inter ſe, unum tempore Joſeph; alterum tempore Moyſis, & ſub utroque gravi fame opprimitur Ægyptus. Tempore primi Pharaonis multa penuria vexatur Ægyptus: *Clamavit populus ad Pharaonem alimenta petens*, Gen.41.n.55. Temporibus ſecundi Pharaonis multa rerum eſurie laborabant Ægyptii, non erat aqua ad bibendum, cum converſa eſſet in ſanguinem, non erant panes, nec fructus agrorum ad comedendum; cum omnes grandine ac nimia pluvia eſſent ſteriles facti, nec etiam interemptis animalibus erant carnes ad veſcendum. Et tamen pro tanta rerum oppreſſione nullus clamat ad hunc ſecundum Pharaonem. Tempore Joſeph pro ſubſidio famis clamant ad Pharaonem, agnoverant cuncti regis voluntatem oppoſitam eſſe ad populi ſubſidium, ideo ipſe aſſignavit miniſtrum, ut frumenta congregaret in horrea, Gen.41.n.37. At Moyſis tempore etiam in tanta rerum anguſtia nullus audet clamare, ac loqui ad Pharaonem. Cur ſic omnes obmuteſcunt? Viderant omnes regis voluntatem obfirmatam, ut non ſubveniret, nec etiam dimittendo populum cauſam tantæ devaſtationis amoveret: *Iſraël non dimittam*, Exod.5.n.2. Et pro tam gravi cauſa, quia omnes peribant, & conſumebantur, nullus etiam ex conſiliariis, ac palatinis aliquid dicere regi, imò ut teſtatur Joſeph. lib.2. Antiq.c.5. applaudebant Pharaoni: Aulici tanquam umbræ adhærent regi, & ſi ejus voluntas eſt inclinata ad populi levamen, omnes pro ipſo clamant; ſi verò adverſa, etiamſi fame, ac inedia univerſi conſumentur, nullus eſt, qui audeat ei repugnare, aut contradicere. 71.

Gen.41.

Gen.41.

Exod.5.

Ad regis beneplacitum aptantur omnes.

CAPUT

CAPUT XXXVII.

FILII ZEBEDÆI.

*Matth.*20. *n.*17. Et aſcendens Jeſus Jeroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecretò, & ait illis:

*Num.*18. Ecce aſcendimus Jeroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte.

*Num.*19. Et tradent eum gentibus ad illudendum, flagellandum, & crucifigendum & tertia die reſurget.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*17. Aſcenſurus autem erat Jeſus ad Jeruſalem, & aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos inter ſe, & ipſos privatim, in via.

Vatablus, Pagnin. Duodecim diſcipulos ſeorſim in via.

*Vatablus, n.*18. Tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis.

Syriacus. Et addicent eum morti.

*Syriac.n.*19. Et tradent eum gentibus, & illudent ei, & flagellis cædent eum, ac ſuffigent eum cruci.

Euthymius. Tradent eum gentibus, ut illudetur, flagelletur, & crucifigatur.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*10. *n.*33. Erant autem in via aſcendentes Jeroſolymam, & præcedebat illos Jeſus, & ſtupebant, & ſequentes timebant: & aſſumentes iterum duodecim, cœpit illis dicere, quæ eſſent ei eventura.

*Num.*34. Quia ecce aſcendimus Jeroſolymam & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & ſenioribus & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus.

*Num.*35. Et illudent eum, & conſpuent eum & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die reſurget.

Luc. 18. *n.*31. Aſſumpſit Jeſus duodecim, & ait illis: Ecce aſcendimus Jeroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis.

*Num.*32. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur.

*Num.*33. Et poſtquam flagellaverint, occident eum, & tertia die reſurget.

EXPOSITIO I.

UT patet ex Joan. cap.51. n.54. ſuſcitato 1.
Lazaro, fugiens, ac declinans Jeſus invi- *Connexio*
diam, ac odium Phariſæorum ſeceſſit in *textus.*
civitatem Ephrem, ex qua imminente jam Paſchate, in quo pro noſtra ſalute occiſus eſt à Judæis, juxta legem aſcendit Jeroſolymam, & hic fuit ultimus ejus aſcenſus, & ultima profectio in Jeroſolymam, ut communiter obſervant Expoſitores Janſen. Maldon. Barrad. Lucas Burg. Cornel. à Lapide, & hic aſcenſus fuit valde vicinus, ac proximus morti Chriſti. Janſen. Maldon. Barrad. Luc.Burg. Cornel.

Aſcendens Jeſus Jeroſolymam, communiter iter
in Jeruſalem per aſcenſum explicatur in Scriptu- 2.
ra, tum quia una pars ejus, & præcipua conſtituta erat in monte Sion: *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*, Pſal.86. n.1. Pſal.86. Tum etiam quia apud Hebræus frequenter ire pro aſcendere ponitur, denique aſcendere dicitur ad Jeruſalem, ut a labore aſcendendi dulcius ſapiat, & glorioſius beet cœleſtis Jeruſalem; & quia ad cœleſtem patriam non itur niſi aſcendendo, ac ulterius progrediendo de virtute in virtutem. D.Marc.ſcribit: *Erant autem in via aſcendentes Jeroſolymam, & præcedebat eos Jeſus, & ſtupebant, & ſequentes eum.* Ait Evangeliſta; quod Jeſus *præcedebat eos* nimia alacritate, quâ præ amore ad mortem ferebatur; & ut etiam bonus Magiſter viam, ac exemplum ſuis oſtendebat eundi ad crucem, & mortem pro ovibus. *Eximius amor, ac reverentia diſcipulorum.* *Stupebant*, ſeu admirabantur Chriſtum tam deliberato animo ire in Jeruſalem, ubi degebant inimici ejus. Et timebant. *Et ſequentes timebant.* Aliquod nempe periculum Magiſtro, ac ſibimetipſis, ut ſocii ejus, & tamen cum tanto vitæ diſcrimine Domino adhærebant, & ipſum nolebant deſerere, & præ reverentia non audebant eum ab itinere revocare, nec aliquid ab eo interrogare.

Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecreto. Abulenſ. 3.
Aſſumpſit; id eſt ſegregavit à turba ad loquendum Abulenſ.

eis ſecretè ea, quæ ſequuntur, ac proinde ſecretè, id eſt ſeorſum à turbis, ut nemo alius audiret, niſi
Syriac. illi, quos ipſe volebat ſcire rem. Unde Syriacus vertit: *Aſſumpſit duodecim inter ſe, & ipſos privatim.* Cùm dicit duodecim diſcipulos, etiam in hoc numero ingreditur Judas, ut dicam quæſt. ſeq.

4. *Ecce aſcendimus.* Particula illa, *ecce*, denotat, rem, quam ſæpè vobis dixi. *Aſcendimus Jeroſolymam.* Ad ignominioſam mortem, & rectè hæc erat deſignata in Jeruſalem, quæ *pacis viſio* interpretatur; nam mors, & paſſio juſto eſt pro loco pacis & quietis, *Aſcēdimus*, ait; per regiam viam incedebant, ad quid admonentur de itinere? Quia ad locum ſanctum non ſolùm pedibus, ſed etiam mente cum multa reverentia debes pergere. *Aſcendimus*, non ait; aſcenditis vos; ſed aſcendimus, Chriſtus cum ſuis ſimul laborare videtur, eiſque laborantibus præſto adeſt. Cauſa autem motiva hujus aſcenſus explicatur in textu Luc. *Et conſummabuntur omnia, quæ ſcripta ſunt per Prophetas de filio hominis.* Cùm Chriſtus Dominus ſit verus naturalis Dei filius, ſe tantum filium hominis dicit. Homines ab excellentiori parte ſibi nomen aſſumunt; Chriſtus verò à minus excellentiori ſibi nomen facit. *Tradetur*, à Juda proditore nempe; tamen ejus nomen non exprimit, ut alienæ famæ conſulere nos doceat. *Tradetur principibus:* à Juda traditus eſt Dominus Principibus Sacerdotum, ac Scribis, illi verò in eum mortis ſententiam tulerunt. *Et condemnabunt eum morte.* Quando, cum Jeſus dixiſſet ſe eſſe filium Dei illi rogati à Caïpha unanimiter dixerunt:
Matth. 26. *Reus eſt mortis*, Matth. 26. n. 66. Prima paſſionis ærumna tradi Principibus, à Scribis; graviſſima preſſura eſt traditionem ſuſtinere, præcipuè quando ſub exiſtimata pietate, ac zelo machinatur, ac confitetur.

Mors juſto pro pace.

Chriſtus à minus excellentiori parte ſe dicit.

5. *Et tradunt eum gentibus.* Dominus ſententia mortis à Judæis condemnatus traditus eſt Pilato, & Romanis Ethnicis; ut ipſe Pilatus dixit: *Gens*
Joan. 18. *tua & Pontifices tradiderunt te mihi*, Joan. 18. n. 35. Ad illudendum, flagellandum, crucifigendum. Hæ fuerunt tres primariæ partes paſſionis Chriſti. In ſua paſſione graves ignominias, ac illuſiones pertulit Dominus. Expende, *ad illudendum*; hoc eſt, ut pro luſu, & materia riſus, & lætitiæ in ſuis tormentis habitus eſſet; juſtorum oppreſſiones ſæpe lætiſſimum ſpectaculum faciunt impiis. Ait Apo-
1. Cor. 4. ſtolus 1. Cor. 4. n. 9. *Spectaculū facti ſumus mundo,*
Anſelm. *& Angelis, & hominibus.* D. Anſelm. *Sicut omnes currunt, ubi jocus celebratur: ſic omnes boni, & mali conveniunt ad aſpiciēdas pœnas noſtras: boni ut nos præſentia ſua confortent. Mali verò ut gaudeant, cum nos ſuos adverſarios cruciari videant.* Addidit Dominus: *Tertia die reſurget:* tot tormentorum triſtitia una ſufficiens eſt reſurrectionis conſola-
Auguſt. tio D. Aug. lib. 18. de Civit. cit. à D. Thoma in Catena: *Paſſione*, ait, *oſtendit* (ſcilicet Chriſtus) *quid ſuſtinere pro veritate, reſurrectione, quid ſperare in Trinitate debeamus; unde dicit tertia die reſurget.*

Mors Juſtorum, lætitia iniquorum.

Quæstio I.

Quare Dominus aſſumpſit duodecim Apoſtolos, & nullus ſe intromittit?

6. Cum duodecim Apoſtoli dicantur aſſumpti, etiam inter eos intelligitur Judas aſſump-
Origen. tus. Et communiter tenent Interpretes. Origenes, Albertus Magnus, D. Thomas, inquiunt quia nondum malum conceperat, quod intelligendum eſt de malo proditoris. Nam ille, ut docet Abulenſis q. 41. jam malus erat, de eo ſcribit Joan. 12. n. 9. *Fur erat & loculos habens.* Et Chriſtus de eo ait Joan. 6. n. 71. *Ex vobis unus diabolus eſt.* Vocat ergo eum Dominus cum cæteris Apoſtolis. Primò ait Abulenſ. ut à malo, quod fortè concepe- rat abſtineret. Deinde dico, ut confidentia facta in ſecreto commiſſo lenior, ac amicior fieret; & ſi ipſe ſolus excluderetur, in aliquam infamiæ notam incurreret, & impudentior, ac obſtinatior fieret, cum jam ſe rejectum judicaret. Origenes ait, quòd fortè ex hac occaſione, ac ſecreto commiſſo accepit occaſionem prodendi Chriſtum; nam cum audiſſet ab eo ſe moriendum in Jeruſalem, poſt mortem Chriſti nihi ſibi ab eo timendum avaritia obcæcatus judicabat.

Alb. Magn. D. Thom. Abulenſ. Joan. 12. Joan. 6. *Judas aſſūptus ne impudentior fieret.*

Reſpondeo ad quæſtionem, quod cum dicitur 7.
in textu quod *aſſumpſit eos*, non intelligitur ad ambulandum tantum in via, qui per viam multi alii ibant cum eo, ut rectè obſervat Abulenſ. præ- Abulenſ.
ter Apoſtoli ibant multi alii diſcipuli, & etiam copioſa turba, quæ circundabat eum; & ideò Zachæus, qui ſtatura puſillus erat, videre eum non poterat; & ideo aſcendit in arborem ſicomorum, Luc. 19. & etiam patet in præſenti, ex Luc. 19.
litera, quia Syriac. habet: *Aſſumpſit duodecim* Syriac.
Apoſtolos inter ſe, & ipſos privatim. Ergo ſeorſum ab aliis, qui aderant, ac proinde aſſumpſit, hoc eſt ſegregavit à turba ad loquendum cum eis; nam hi duodecim maximè Chriſti familiares erant, & ſemper etiam in periculis, ac contradictionibus Judæorum fideliter ei aſſiſtebant. Unde dixit D. Thom. Joan. 11. n. 16. *Eamus, & moriamur cum* D. Thom. Joan. 11.
eo. Et hîc ſcribit D. Marcus: *Sequentes timebant,* ut dixi in expoſitione n. 2. Sequebantur Dominum, & tamen ſibi, ac Domino pericula timebant; & ideo eis tanquam fidentioribus (Judam excipio) de quorum fidelium magnum extabat experimentum, ſua committit ſecreta Dominus.

Secreta committenda fidentioribus.

Secundò. Omnes advocat, ut adimpleat indif- 8.
ferentem benignitatem boni principis, ac præfecti in omnes; nam favor alicui ſingulariter impenſus ſæpe partialitates, ac multorum invidiam parit. Tertiò. Ut Chriſtus ſuos diſcipulos abdita myſteria ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis doceret, eos à turbis ſegregat. Nam ut quis cœleſtia audiat, ac divina percipiat, neceſſe eſt ut temporalem ſtrepitum declinet, ac à mundanis turbis fugiat.

Princeps habeat communem benignitatem in omnes.

Quartò. Aſſumuntur, ut vocantur omnes, nul- 9.
luſque ſe ultro ingerit, ac introducit in tantam dignitatem, ut ſummi Principis à latere fiat, ac particeps conſilii ejus. Primus rex electus à Deo ad populi petitionem extitit Saül, 1. Reg. 20. n. 22. Et cur primus rex à Deo datus hoc habet nomen, 1. Reg. 20.
Saül, idem eſt Hebraïcè, ac petitio. Ipſe enim non petivit, ſed petitus eſt ad regnum. Stephanus Carthuſ. in Allegor. ad 1. Reg. *Saül*, ait, *interpre-* Carthuſ.
tatur petitio. Sic prælatus debet poſtulari, & non ſe ingerere, ut ſit vocatus tanquam Aaron.

Ad dignitatem vocetur homo, & non ſe intromittat.

Adoleſcens acceſſit ad Chriſtum dicens: *Ma-* 10.
giſter ſequar te quocunque ieris, Matth 8. n. 19. Matth. 8.
hominem Chriſtus à ſe rejicit, ſuam humilitatem illi objiciens. *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.* Ut latè dixi ex D. Chryſoſtomo, Hieron. D. Auguſtino, Theophylacto, Euthymio tom. 2. cap. 23. quæſt. 4. Quid eſt quod Chriſtus Dominus qui claudos, cæcos, ac debiles vocabat, eóſque manda

Luc.14. mandabat, *compelle intrare, ut impleatur domus mea*, Luc.14. n.11. Huic tamen leg ſperito qui libenter,ac animoſè ſe ſe illi offerebat,ad ſequendum per omnem viam laborioſam; tamen magnam ei dat repulſam. Abulenſ. q.57 Non recipit Scribam Chriſtus,ait: *Quia iſte non erubuit petere rem magnam, ſcilicet fieri Chriſti Apoſtolum, & habere dignitatem aliquam apud eum,cum Paulus dicat, non aſſumat quiſquam ſibi honorem,ſed à Deo vocatus ſicut Aaron.* Chriſtus vocabat ad ſe homines ad ſuum Apoſtolatum, ac diſcipulatum; volebat eos vocatos,non autem oblatos ac introductos; qui enim vocati veniunt, promptitudinem, ac obedientiam vocationi oſtendunt, qui autem ſe offerunt, ut hic Scriba, ambitum, ac applauſum honoris ex virtute miraculorum requirebant.

Abulenſ.

Chriſtus ad ſuas dignitates non vult homines oblatos, ſed vocatos.

11. David à Deo deſignatus, ac unctus in regem Iſraël erat;unde ei dixit Saül: *Certiſſimè ſcio quod regnaturus es:* tamen interfecto Saüle largè ipſum plorat. *Et poſt hac conſulit David Dominum, dicens: Num aſcendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: aſcende.* 2.Reg.2. n.1. Ad quid David conſulit divinum oraculum, ac expectat divinum reſponſum, ac præceptum, ut tendat in unam civitatem ſuæ tribus, in qua acclamandus erat rex, cum ipſe alias certiſſimè agnoviſſet ſuam deſignationem à Deo ad regale ſceptrum? Tamen conſulit Dominum, divinumque præceptum expectat; *Aſcende*, ut ſe oſtendat valde longe diſtare ab ambitu quærendi occaſiones regni,cum nec in unam civitatem Juda vellet ire, Rex inaugurandus erat, niſi divino præcepto compulſus, & aſtrictus. Rupert. lib.2.in 4.Reg. c.32. *Hactenus*, ait, *profugus ploravit, & flevit multa amaritudine inebriatus, nunc autem repatriare, & regnare obedienter paratus, quippe qui non à ſemetipſo venit, ſed obedienter cuncta fecit.* Expende illud, *non à ſemetipſo venit.* Qui ſpiritu Dei aguntur ad dignitates non veniunt à ſemetipſis, ſed vocantur.

2 Reg 2. *Juſtus non venit ad regnum, niſi præcepto compulſus.*

Rupert.

12. *Quadam autem die cum veniſſent filii ut aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satam,* Job 1.n.6 Septuaginta transferunt. *Ecce venerunt Angeli Dei, ut ſtarent coram Domino, & diabolus venit cum eis.* Veniunt Angeli ſancti tanquam vocati à Deo, ut de rebus ad hominum ſalutem ſpectantibus agant cum Domino; *Adfuit etiam Satam.* Expende illud, *etiam*,tanquam non vocatus, ipſe ſe inſinuavit in concilium Angelicum. Expende diſcrimen inter bonum,ac malum ſpiritum; bonus vocatur, malus verò ipſe ſe intromittit in Senatum Angelicum.

Job.1. Septuag.

Quæstio II.

Quare in ſecreto Chriſtus Dominus agit cum diſcipulis ſuis?

13. Chryſoſt. Reſpondet primò D.Chryſoſtomus in Imperfecto hom.35. *Cum turba plurima*, ait, *fidelium Chriſtum ſequeretur in via, duodecim Apoſtolos ſolos tulit in ſecreto,& illis tantummodo mortis ſuæ annuntiavit myſterium: quia ſemper pretioſior theſaurus in melioribus vaſis includitur. Multi quidem viri erant cum eo, ſed propter modicitatem fidei ſuæ infirmi. Multæ muliere, etſi in fide fortes infirmæ tamen in ſexu: ſi audiſſent quia ideo Chriſtus aſcedebat Jeruſalem, ut interficeretur, & viri forſitan turbarentur propter infirmitatem fidei, & mulieres propter mollitiem naturæ.* Omnia non omnibus ſunt communicanda; nec enim omnes omnia audiendi ſunt capaces, ac proinde magna, & alta myſteria magnis viris ſunt communicanda, non verò infirmis ne turbentur; nec etiam mulieribus,quæ Dominum ſequebantur; nam propter teneritudinem, ſi audiſſent de morte ejus, aliquantulum clamarent,& multum flerent,& paſſionem Domini impedire variis modis tentarent, quod confirmat S Pater. Nam Petrus audiens Domini paſſionem, *cœpit increpare illum dicens: abſit à te Domine non erit tibi,*&c. Matth.16.n.22. Tunc ait S.Doctor: *Si Petrus in morte Chriſti turbatus eſt, cujus alterius fides poſſet ſuſtinere tanti mali dolorem? Si petra immobilis penè commota eſt, quomodo terra ſufferret impetum tempeſtatis?*

Non omnia omnibus communicanda.

Matth.16.

14. Secundò. Abulenſ.q.29. Si mortem Domini audirent populares, turbarentur valde, & trepidarent circa fidem nam ſi Dominus propinquus paſſioni, dicens quod oportebat exaltari filium hominis,quod de morte intelligebatur,turbæ dubitarunt, dicentes: *Nos audivimus ex lege, quia Chriſtus in æternum manet, quomodo tu dicis quod oportet exaltari filium hominis?* Joan.12.n.34. *Si ergo quando non clarè audiebant de morte Chriſti ſcandalizabantur, quanto magis ſcandalizarentur, ſi apertè eis loqueretur.* Sic loquitur Abulenſis.

Abulenſ. *Aliorum ſcandalum vitandum.*

Joan.12.

15. Tertiò. Hugo. Aſſumpſit Jeſus duodecim ſecretò ſic ait: *Hoc contra hypocritas, qui quando vadunt ad crucem pœnitentiæ, non ſecreto dicunt hoc, ſed publicè.* Opus virtutis abſcondendum, in ſecreto agendum,ac tractandum. Quartò. Idem Hugo: *In hoc*,ait, *inſtruimur quod revelandum eſt conſilium antiquioribus, & bonis revelandum eſt conſilium,ut elatio caveatur, & veritas diſcutiatur.* Qui conſilium ſuum abſcondit, multum de ſe præſumit. *Antiquioribus revelandum eſt conſilium,ut ſenectus veneretur. Et bonis revelandum, quia hi magis vera loquuntur, & conſilio ſcripturæ utuntur.*

Hugo. *Virtus abſcondenda.*

16. Quintò. Sciebat Jeſus, quod ventura eſſet mater filiorum Zebedæi, cum filiis ſuis petens, ne ergo ſuorum Apoſtolorum ambitio extraneis pateret, ſuos Apoſtolos ſecreto aſſumpſit,ne illorum infirmitas proderetur, & aliis fieret manifeſta, ſed voluit, ut inter condiſcipulos abſcondita remaneret.

Defectus aliorum abſcondendi.

17. Sextò. Non revelat Dominus ſuum ſecretum Apoſtolis,dum domi ſedent,ſed dum in via laborant; divinæ ſapientiæ abdita ſecreta non panduntur deſidibus,ac oſcitantibus,ſed pergentibus, ac laborantibus. *Qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis,ipſi viderunt opera Dei,& mirabilia ejus in profundo*,Pſal.106. n.33. Aperiuntur opera Dei, & cæleſtia myſteria divinæ ſapientiæ non deſidibus,ſed operantibus, ac facientibus multa virtutum opera in contradictione multarum aquarum, ac in earum alto profundo. D.Hier.in c.Iſaiæ: *Qui enim*, ait, *in ſæculi hujus fluctibus non ſunt otioſi,ſed operantur, & merces portant dominicas, & ad portum venire feſtinant, ipſi viderunt opera Domini.*

Manifeſtantur myſteria non deſidibus, ſed laborantibus.

Pſal.106.

Hieron.

18. Septimò. Aſſumpſit ſecretò,ſecretòque eis revelavit myſteria non tamen multum commendavit ſecreti ſilentium;nam ſæpe qui multum commendat ſecretum, ad publicationem ſubornat, ac ad divulgationem ſtimulat. Defloravit Amnon ſororem ſuam Thamar, quæ cum ſe vidiſſet ejectam ac tanta contumelia affectam, in multas lachrymas diffundebatur, cujus rei cauſam, cum ab ea agnoviſſet frater ſuus Abſalon, dixit ei: *Nunc*

ſoror tace, frater tuus eſt, nec affligas cor tuum pro hac re, 2.Reg 13. n.20. Dixit ei: *tace*, quia ut explicat Abulenſis quæſt.7. *Conſolabatur Thamar, quia indicibilis erat planctus ejus.* Tamen ſtatim ſubdit textus: *Cùm autem audiſſet rex verba hæc: filiam ſuam Thamar violatam. Contriſtatus eſt valde.* Quæro tamen à quonam tantum crimen filiæ ſuæ audivit David: quomodo rem ſcivit? Nam Amnon cum eſſet reus criminis delictum non publicavit; Abſalon rei ſecretum commendavit, ac proinde non evulgavit; Thamar ergo rem propalavit, ſed nonne ſecretum ejus Abſalon maximè rogavit? *Tace ſoror.* Quomodo ipſa manifeſtat? Fortè quia ſecretum rogavit, inde ipſa provocata altiorem vocem edidit, magnumque clamorem excitavit, & totam rem apertiſſimè declaravit.

2.Reg.13. Abulenſ. *Commendatio ſecreti ſtimulatio ad illius manifeſtationem.*

19. Octavò, Theophylactus ad illa verba: *Filius hominis tradetur*, ſic ait: *Secretum erat myſterium, quod ſolis familiaribus revelandum erat.* Similiter Dionyſius Carthuſian. & alii. Ad quid privatim ſeparat Dominus ſuos diſcipulos à turbis. Ut eos de cruce, ac paſſione ſua moneat, ut hoc facto inſtruamur conſilia magnarum rerum, non evulganda, ſed occultanda eſſe. Nam ut ait Valerius Max. lib.11. cap.11. *Taciturnitas optimum atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum.*

Theoph. Carthuſ. *Magnorum conſilia occultanda.* Valer.Max.

20. Mandavit Deus Moyſi: *Pones altare contra velum, quod ante arcam pendet teſtimonii*, Exod.30. num.7. & poſtea ſubditur: *Deprecabitur Aaron ſuper cornua ejus, ſemel per annum, quod oblatum eſt pro peccato*, ibid. n.10. Agebat Pontifex in hac deprecatione de re ſua domeſtica, de bonóque communi civitatis, ac regni, & gentis ſuæ, ſed quid eſt quod Deus volebat, Pontificem has deprecationes facere objecto expanſo velo, ne à populo videretur? Videbat enim convenientius, quod populus ſuum inſpiceret, ac audiret Sacerdotem, ut ex ejus affectu incitaretur ad ſimiles obſecrationes diffundendas? Pertractabat Sacerdos cum Deo negotia, ſive privata, ſive publica, ordinat divina Sapientia, ut velo obtegatur, ne divinæ diſpoſitiones, ac conſilia, quæ Pontifici manifeſtabantur, cum eóque agebantur, popularibus eſſent aperta, & nota. Sicque Deus ſe habet cum Moyſe in Hebræorum caſtris; vocat Deus Moyſen ad cacumen montis. Ecce nubes circunfuſa caligine, ac nebula, in quam ingreditur Moyſes, Exod.20. n.21. D Gregor. Nyſſenus lib. de vita Moyſis: *Eligitur unus*, ait, *è multis rerum divinarum capax.* Non enim omnes ſunt capaces, ſed unus è multis eligitur.

Exod.30. *Magna Dei negotia in occulto Deus agit.* Exod.20. Nyſſen.

21. De ſuo divino Sponſo ait anima ſancta: Ecce *tu pulcher es dilecte mi, & decorus, lectulus noſter floridus*, Cant.1. n.15. D.Ambroſius ſerm.5. in Pſalm.118. legit: *Acclinatio noſtra opaca.* Septuaginta: *Specioſus ad cubile noſtrum umbroſus.* Si tam ſpecioſus, ac pulcher eſt ſponſus in ſuis operibus, ac mirabilibus, cur anima ſancta invitat eum, ipſúmque vult habere in lectulo, ſeu accubitu opaco, umbroſo, ac occulto? Cur non potiùs in patenti, & manifeſto, ut omnes elegantiam ſponſi ipſiúſque favores erga eam videant. Optimè ſciebat anima ſancta, quod ille cui communicata eſt cognitio pulchritudinis, ac elegantiæ mirabilium divini Sponſi, ipſam non debet in publicum evulgare, ſed in opaco, ac occulto cordis ſui intimè clauſa retinere, ac abſcondere, & tanquam ſub opaco, ac umbroſo abſcondere. Citatus D.Ambroſius: *Laudat*, ait, *ſponſi decorem Eccleſia, quem plus unuſquiſque tacito laudat affectu, & fidus myſteriorum interpres tacendo plus prædicat. Nam qui arcana divulgat, imminuit Chriſti decorem.*

Cant 1. Ambroſ. Septuag. *Cognitio divinorum abſcondenda.*

Hinc ut etiam ad humana deſcendamus, cum magna obſidione teneretur Jeroſolyma ab Aſſyriis, ventum eſt ad pacti conditiones. Tunc Rabſaces præfectus militiæ Aſſyriorum loquitur vulgari, ac Hebræa lingua cum Eliacim ſacerdote ſtante ſuper murum. Cui Sacerdos ait: *Loquere ad ſervos tuos Syra lingua, intelligimus enim: ne loquaris ad nos Judaicè, in auribus populi, qui eſt ſuper murum*, Iſai.36.n.11.Lyran. ibi: *Loquere Syra lingua, quæ non erat intelligibilis populo communi: & erat petitio rationabilis, quia talis tractatus debet eſſe ſecretus.* Magni enim ponderis conſilia ab excellentioribus viris definienda ſunt; non autem vulgaribus manifeſtanda; obſecrat ergo Sacerdotes ut eo idiomate utatur, quod non ab his, ſed ab illis tantum intelligatur. 22.

Iſai.30. Lyran. *Secretum abſcondendum à populo.*

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus hîc prædixit diſcipulis mortem, paſſionem, ac reſurrectionem ſuam?

Reſpondet primo D.Chryſoſt. in Imperfecto hom.35. *Ideo*, ait, *prædixit eis futurum, ut ab exitu cognoſcatur præſcientia ejus: ex præſcientia autem ejus divinitas intelligatur.* Et poſtea ſubdit: *Videte, quia voluntariè vado ad mortem, Cùm ergo venerit tenebrarum poteſtas, cum videritis me in cruce pendentem, ne æſtimetis me hominem eſſe tantum. Nam & ſi poſſe mori hominis eſt: tamen velle mori non hominis eſt.* Prædixit Dominus paſſionem ſuam diſcipulis, ut oſtendat ſe ſponte ſua, ac liberè mortem, & crucem ſubire. Juxta illud Iſaiæ 53. n.57. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Et juxta illud: *Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam à me ipſo, & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*, Joan.10. n.7. Ita etiam docent communiter D Hier. N. D. Cyrill. D.Paſch.Theoph. qui in c.10.Marc.ait: *Nam qui prænovit, & effugere poteſt, & non fugit: manifeſtum eſt quod voluntariè ſe paſſionibus exponat.* 23.

Chryſoſt. *Chriſtus voluntariè oblatus mortis.* Iſai.53. Joan.10. Hieron. Cyrill. Paſchaſ. Theoph.

Secundò. Ut ait Chryſoſt. *Ut ex præſcientia ejus divinitas intelligatur.* Ut ex hac prædictione divinitas ejus intelligatur, cum nota ſint ei omnia futura, & quæ paſſurus erat. Nota divinitatis futura ſcire. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia dii eſtis vos*, Iſai.41. n.23. Unde Chriſtus prædicens traditionem Judæ, ſubdit: *Amodo dico vobis, priuſquam fiat, ut cùm factum fuerit, credatis, quia ego ſum*, Joan.13. n.19. Quia ego ſum, qui ſum, verus nempe Deus. 24.

Chryſoſt. *Deus oſtenditur ex futurorum prædictione.* Iſai.41. Joan.13.

Tertiò. Theophylactus in cap.10. Marc. *Prædicit*, ait, *Dominus diſcipulis eventura, ut mentes eorum præpararet, quo prius audita facilius ferant, & non repente percellantur animo.* Prædicit Dominus ſuam paſſionem, prævisa enim minus feriunt; nam omnis adverſitas, quæ ſubitò venit, nimis gravis eſt, quam verò præcognoſcimus, & expectamus, levior invenitur. 25. Theoph.

Quartò D.Chryſ hom.66. in Matth. *Hæc prædicit*, ait, *ut cum triſtia veniſſe viderint, certiore ſpe reſurrectionem expectarent.* Voluit Dominus ſuos armare, ac præmunire, ne paſſionis tempeſtate fluctuarent, ideo eis prædicit, ut cum eum comprehenſum, fixúmque cruci cernerent diſcipuli, 26.

certa

certata ſpe crederent eum reſurrecturum, amariſſimam Domini paſſionem maximè gloria reſurrectionis dulcoravit. D. Chryſologus ſerm. 18.

Chryſol.

Reſonet, ait, *in ore noſtro reſurrectio, ad noſtræ mentis transformatur auditum: ut mors, quæ noſtros ſemper obſidet ſenſus cum terrore ſuo, cum lamentis ſuis, à noſtris ſenſibus effugetur. Ut totam mortis poſſit calcare formidinem.*

27. Quintò. Iſaac Abbas homil. 1. apud Tilman. *Ad pacis viſionem properantibus* (*hoc enim Hieroſolyma*) *tradendus eſt filius hominis.* Cum proponitur aſcenſus ad Jeroſolymam, hoc eſt, ad pacis viſionem, ac cæleſtem patriam deſignatam, ſtatim filius hominis ſub flagellis, ſub morte, ac cruce demonſtratur. Semper enim cæleſtis civitatis aſcenſus cum multo hominis externi diſpendio, ac laborum pretio aſſequitur, & obtinetur.

Iſaac Abbas. *Aſcenſus cæleſtis patriæ cum multo labore.*

28. Sextò. Multoties Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis prædixit mortem, & paſſionem ſuam, ut in præſenti. Et Matth. 16 num. 21. & 17. num. 21. & 26. num 24. & ſæpè; ut eximius ejus amor, ſingularisque ejus benignitas, quæ pro nobis tot pertulit, altè eſſet fixa, & impreſſa in mente diſcipulorum, & ut tantæ ejus caritatis jugis in nobis memoria permaneret; Divinum Euchariſtiæ Sacramentum inſtituit, tanquam ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis memoriale perenne.

Matth. 16. *Chriſti paſſio memoria retinenda.*

29. Septimò. Aſcendebat Jeſus Jeruſalem, ubi glorioſo triumpho, ac magno applauſo excipiendus erat à populo, acclamandusque Rex: *Benedictus qui venit rex in nomine Domini*, Luc. 19. num. 38. *Benedictum, quod venit regnum Patris noſtri David*, Marc. 11. num. 10. Cum ergo Dominus pergit, ac aſcendit ad hunc magnificum triumphum, ſuam mortem, ac paſſionem prædixit, ut cunctos moneat regalem purpuram, regiumque principis applauſum ſecum habere annexum, pro ſuis pati, ac mori, corona enim parturit gemitus, & dolores pro ſuis, pro illorumque ſalute proprii ſanguinis effuſionem.

Luc. 19. Marc. 11. *Corona regni parit dolores.*

30. Apparet in Apocal. 12. num. 1. *Mulier amicta Sole & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Deinde ſubditur: *Clamabat parturiens, & cruciabatur, ut pareret.* Arabicus habet: *Et dolens cruciabatur, ut pareret.* Res ſanè multum mirabilis. Valde magnifico regio apparatu ſe oſtentat mulier ex luna, purpura ex ſole, corona ex ſtellis confecta; ad quid tendit tam regalis magnificentia; Videbatur ex illa conſequens, quod ex tanto ornatu mulier feſtivè gauderet, ac exultaret, ac multis oblectationibus recrearetur, magnoque imperio cuncta regeret, ac imperaret. Minimè hæc videntur, ſed potius oppoſita oſtenduntur. Mulier præ anguſtia clamat, ac multis doloribus angitur: *Clamabat parturiens, & cruciabatur, ut pareret.* Deindeque duriſſimo bello contra eam draco inſurgit: *Ecce draco magnus, & rurſus, habens capita ſeptem, & cornua decem, ſtetit ante mulierem.* Quis ex tanto apparatu, ac ornatu tot gemitus, dolores, ac bella ſperaret? Mulier apparebat in cælo: *Signum magnum apparuit in Cælo.* Ut cæleſtis regina, ac è cælo data; conſequens erat, ut corona ſuperna ac è cælo data non oblectationes, & lætitias, ſed gemitus, dolores, ac bella parturiret, ut filios, & ſubditos haberet, purpuraque cruciatibus repleta erat, ut filiorum, ſeu ſubditorum prole circundaretur. Favet Hugo Victorinus: *Mulier*, ait, *amicta ſole, habens coronam ſtellarum duodecim parturiens in doloribus ſuis, antiqua eſt Eccleſia patrum, quæ gemitus, & tormenta habuit, uſquequo fructum ex plebe ſua videret Chriſtum.*

Apoc. 12. Arabic. *Corona regni ſecum habet gemitus, & dolores pro ſubditis.* Hugo.

In nomine Jeſu ſalutem, ac pacem dat Joannes ſuis diſcipulis: *In nomine Jeſu Chriſti, qui eſt*, ait, *primogenitus mortuorum princeps regum terræ*, Apocal. 1. n. 5. Cum dicatur Princeps, ac Rex regum terræ, & Dominus dominantium. Subjungit: *Et lavit nos in ſanguine ſuo*; pro nobis ſcilicet moriens, ut ex communis vox Interpretum. Cur potius non ait: Princeps regum terræ, ideo cum majeſtate eis dominatur, & imperat pompaticéque cum ſuorum turba incedit? Sed *lavit nos in ſanguine ſuo* Et ſi princeps tam amplus, ac magnificus; ubi corona, ubi purpura, ubi ſceptrum? Ubinam hujus potentiſſimis regis ſtemma? *Lavit nos in ſanguine ſuo.* Hujus divini regis imperium non viſitur, ac oſtenditur turba populorum, ſceptro, vel corona aurea lapidibus pretioſis intexta, ſed cum proprii ſanguinis effuſione ſuos purificat, & mundat, optimi enim principis nota eſt pro ſuis pati, & mori. Huc advoco id quod eleganter dixit Tertullian lib. 3. contra Marcion. explicans illud Iſai. 9. *Factus eſt principatus ſuper humerum ejus.* Sic ait, *Quis regum inſigne poteſtatis ſuæ, humero præfert, non aut capite diadema, aut manu ſceptrum? Solus novus Rex Chriſtus, novæ gloriæ poteſtatem humero extulie crucem.* Vide ſuprà cap. 19. num. 72. 73. 74. & 75. num. 47. & 48. Vide multa tom. 1. 2. & 3. verb. *Prælatus.* 31.

Apoc. 1. *Optimi regis nota pro ſuis pati & mori.* Iſai. 9. Tertull.

Quæstio IV.

Quare diſcipuli, qui ſæpè Dominum, de ſua morte audierant diſſerentem, tamen nunc dicitur, quod nihil eorum intellexerunt?

Multoties Chriſtus Dominus de ſua morte, & paſſione ſermonem habuit cum ſuis diſcipulis, Matth 16. num. 21. Poſt Petri confeſſionem ſubdit Evangeliſta, quod Jeſus dixit diſcipulis ſuis, *Quia oporteret eum ire Jeroſolymam, & multa pati à ſenioribus & Scribis, & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.* Petrus autem, quia intellexit, cœpit eum increpare: *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc.* Iterum etiam Matth 17. num. 21. Marc. 9. n. 30. *Converſantibus* (ait D Matthæus) *eis in Galilæa, dixit illis Jeſus, Filius hominis tradendus eſt in manu hominum, & occident eum, & tertia die reſurget. Et contriſtati ſunt vehementer.* Ex eorum ergo mœrore colligitur eos verba Chriſti intellexiſſe. Tamen nunc in præſenti ait D. Marcus citato cap. 9. num. 31. expreſsè: *At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum* Et D. Lucas ait: *Ipſi nihil eorum intellexerunt.* Ad hanc difficultatem. 32.

Matth. 16. Matth. 17.

Reſpondet primò Beda in hoc cap. 18. Luc. [Cujus vitam, ait, maximè videre deſiderabant diſcipuli, ejus mortem audire non poterant, quem non ſolum hominem innocentem, ſed & Deum verum ſciebant, hunc nullatenus mori, vel poſſe putabant. Et quia per parabolas eum ſæpe loquentem audire conſueverant, quoties aliquid de ſua paſſione dicebat, hoc non ita, ut ſonabat intelligendum, ſed amore dictante, ad aliud qui allego- 33.

Beda.

Gloſſa. Lyranus. Cajetan. Carthuſ. Hugo. ricè referendum eſſe credebant.] Idem docent Gloſſa ordinaria, Lyran. Cajetan. Carthuſ. Hugo, & alii. Non intellexerunt Apoſtoli, quæ à Chriſto dicebantur de ſua morte, & paſſione, tum quia Chriſtum ſummè diligebant, ejuſque vitam maximè deſiderabant, ac proinde verba de ſua morte corda eorum non intraverant. Deinde etiam quia ſæpe Dominum in parabolis loquentem audierant, & ideo ſibi perſuadebant quod etiam nunc allegoricè, ac parabolicè loquebatur, & ſic ſenſum rei non attingebant.

Ex ſummo amore verba de morte non intrabāt corda diſcipulorum.

34. Janſen. Maldon. Tolet. Communis tamen ſententia eſt, quam docent Janſen. in ſua concordia cap. 69. Maldonatus, Toletus in c. 9. Luc. Barradas, tom. 3. lib. 6. cap. 9. §. *Crediderim*, Lucas Burgenſ. in cap. 9. Marc. Cornel. à Lapide in cap. 9. Luc. Apoſtoli verba Chriſti quoad corticem literæ intellexerunt, ac proinde agnoverunt verba Chriſti ſignificare amaram mortem, & crucem. Ignorabant tamen modum, cauſam, finem, ac utilitatem mortis Chriſti? eorum enim mentem non intrabat, quomodo ille, quem verum Deum eſſe credebant, qui tot, tantiſque miraculis effulgebat, morti, traderetur, non enim intelligebant myſterium paſſionis Chriſti, ac Sacramentum ejus amoris; quomodo ex ſua immenſa caritate pro redemptione generis humani offerendus eſſet in ara crucis. Ac proinde ſignificationem verborum Chriſti ſunt aſſequuti de morte, & paſſione Chriſti, & quod ipſe non fuerit parabolicè loquutus, probat diſcipulorum triſtitia: *Contriſtati ſunt vehementer*, probat etiam D. Petrus, quia verba non parabolicè, ac allegoricè intellexit, ſed germanè; ideò cœpit eum increpare: *Abſit à te Domine non erit tibi hoc.* Quod autem non intellexerint myſterium paſſionis Chriſti probant ea quæ Dominus dixit Petro: *Non ſapis ea*, hoc eſt, non intelligis, *quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum*, Matth. 16. n. 23. Probant etiam ea quæ D. Lucas ſcribit in præſenti: *Et erat verbum iſtud abſconditum ab eis.* Nempe myſterium amoris, ac paſſionis Chriſti erat abſconditum.

Myſterium amoris Chriſti abſconditum.

Matth. 16.

35. Aymon. Tertiò & moraliter. Aymon. homil. in Quinquag. ſic ait: *Judæi jam conſpiraverant in necem Domini, & decreverant in corde ut interfecerent eum in cruce: & ideo quotieſcumque Dominus loquebatur eis de ſua morte, facile intelligebant, quia hoc loquebatur, quod illi corde cogitabant. Diſcipuli autem credebant eum verum Deum eſſe, & verum Filium Dei: & in tantum diligebant eum, & credebant verum Deum eſſe, ut non putarent eum omnino poſſe mori.* Facit prædictus Auctor combinationem in his verbis. Luc *Ipſi nihil eorum intellexerunt*, cum illis, in quibus multum obſcurè prædixit Dominus ſuam paſſionem: *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Ad quæ verba ſtatim Judæi valdè perſpicaces reſponderunt: *Nos audivimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum, quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?* Joan. 12. n. 34. Cur ergo diſcipuli valdè exercitati in ſchola Domini, ejus mortem verbis clariſſimis demonſtrat. m non percipiunt, quam tamen Judæi ſub obſcuriſſimis verbis introſpiciunt; erantne hi acutiori intellectu præditi? Minimè, ſed valde turpi, & nequiſſimo, & quia ipſi frequentiſſimè mortem Domini animo recogitabant; ideo illius mortem & paſſionem ſed umbra ac denſitate verborum callent, ac præſentiunt; diſcipuli cum mente eſſent valde alieni à Domini interitu, etiam ſub clara luce verborum minimè illum capiunt, quem tamen facillimè Judæi ex ſua frequenti recogitatione olent, & & præſentiunt.

Joan. 12.

Quæ quis corde cogitat etiam in umbra agnovit.

Fecit Jacob tunicam polymitam, ſeu talarem filio ſuo Joſeph: *Videntes autem fratres ejus quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum: Accidit quoque, ut viſum ſomnium referret fratribus ſuis, quæ cauſa majoris odii ſeminarium fuit*, Geneſ. 37. n. 45. Narravit eis quod per ſomnium videret ſolem, lunam, & ſtellas, eum adorare, & iterum eorum manipulos circumſtantes adorare manipulum ſuum. Ex quo ſuſpicantur ipſum principem, & regem eorum futurum; unde dicebant: *Ecce ſomniator venit*, id eſt, qui ſe dicit Principem, & Dominum noſtrum per ſomnia, ut explicat Cornelius à Lapide. Unde ita, & odio armati, ipſum vendiderunt in Ægyptum. Confer hæc cum his, quæ acciderunt Davidi; nam reprobatis fratribus ſuis majoribus: *Samuel unxit eum in medio fratrum ejus*; in regem ſcilicet, 1. Reg 16. n. 14. Et tamen ut tenet Card. Cajet. *Fratres Davidis*, ait, *quamvis præſentes unctioni, neſcierunt ad quid ungeretur; nec fortè patri manifeſtatum eſt, quod ungeretur in regem.* Res valdè mira, filii Jacob eh umbra, ac ſomnio ita certo ſibi perſuadent fratrem Joſeph eorum futurum principem, & filii Iſai videntes fratrem ſuum à ſancto Propheta ungi in regem, & fortè clariſſimis, ac apertiſſimis verbis, ut factum eſt cum Saüle, hoc non deprehendunt. Unde in illis tanta perſpicacia; in his verò tanta mentis obturatio? Fratres Joſeph ex tunica, ac amore patris erga eum ipſum eis præferendum frequenter mente volvebant. At verò fratres Davidis habebant ipſum ut puerum parvulum paſcentem oves, & ideo, ut ait Abulenſis cap. 16. citato: [Pater inter cæteros fratres non præſentabat, tanquam quod de eo non ſuſpicaretur, quod eligendus eſſet, ſed velut nihil curans in paſcuis reliquerat.] Indéque cum fratres Joſeph cogitarent ipſum eſſe illis præferendum, inde levi umbra, ac ſomnio hoc firmiter credunt, & ſtatuunt. At fratres David, cum ipſum in parva, & contemptibili æſtimatione reputarent, etiam videntes unctionem è manu Prophetæ ipſum Principem futurum non recogitant, & ſuſpicantur. Quam firmiter adhærent homines ſuis apprehenſionibus, ſi magnum cogitant, levis umbra eſt demonſtratio, ſi verò mens eſt in oppoſitum, nullam etiam cœleſti ſigno acquieſcunt, ac ſibi perſuadent. 37.

Gen. 37.

Cornel.

Cajetan.

Abulenſ.

Suis apprehenſionibus vehementer homines adhærent.

Matth. 20. n. 20. Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis adorans, & petens aliquid ab eo.

Num 21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad ſiniſtram in regno tuo.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc adiit mater filiorum Zebedæi, ipſa, & filii ejus, & adoravit eum, & petebat ab eo aliquid.

Maldo

Maldon. ex Græc. Inclinans ſe, aut genua flectens.

Vatablus, n. 21. Ait illi: Jube, ut ſedeant hi duo filii mei, unus tibi à dextera, & alter à ſiniſtra in regno tuo.

Pagninus. Unus à dextris tuis, & unus à ſiniſtris in regno tuo.

Alter Textus.

Marc. 10. n. 35. Et accedunt ad eum Jacobus, & Joannes filii Zebedæi, dicentes: Magiſter, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

Num. 36. At ille dixit eis: Quid vultis, ut faciam vobis?

Num. 37. Et dixerunt: Da nobis: ut unus ad dexteram tuam, & alius, ad ſiniſtram tuam ſedeamus in gloria tua.

EXPOSITIO II.

37. *Tunc acceſſit ad eum mater.* D. Marcus ſcribit, quod acceſſerunt ad eum Jacobus, & Joannes nulla facta mentione de matre. Unde Euthym. ait has eſſe veluti duas hiſtorias. Primò quod acceſſerunt illi duo Apoſtoli, ut ſcribit Marcus. Verum cum repulſam haberent in ſua petitione, ad ſupplicationem aſſumunt matrem, quæ acceſſit ad Dominum, ut ſcribit D. Matthæus; ſed re vera unica eſt hiſtoria, Mater enim venit, ut narrat D. Matthæus, inducta, & ſollicita à filiis, ut docent D. Chryſoſtom. hom. 66. D. Paſchaſ. lib. 9. Albert. Magn. D. Thomas, & ideo filii dicuntur loquuti juxta D. Marcum, per matrem nempe.

Euthym. Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom.

38. *Tunc acceſſit ad Jeſum.* In eo nempe itinere quando Chriſtus loquebatur de ſua morte, paſſione, ac reſurrectione: *Acceſſit:* Quia etſi multæ mulieres Dominum ſequerentur, Luc. 8. n. 2. tamen ut explicat Chryſoſt. in imperfecto hom. 35. *Longo intervallo de longè mulieres erant ſequentes, & longo intervallo ſeparatim inter ſe ambulant, Chriſtus enim, & diſcipuli ſui primi, ſequentes autem de longe mulieres.* Puritatis, & caſtitatis Magiſter *longo intervallo* habebat mulieres ſeparatas à ſe, ac à ſuis diſcipulis, pro noſtro documento, ut nos doceret earum conſortium fugere: *Acceſſit.* Albertus Magn. affectu familiaritatis, & ſanguinis. Et ſicut filii relicto parente Dominum ſequebantur, ſic & mulier hæc relicto marito Chriſtum ſequebatur, ut ait citatus Chryſoſt. qui ſubdit: *Qualis radix, talia & germina, & qualis terra, talis & fructus.* Mater devota, filii & devoti. *Marer filiorum Zebedæi,* nomine Salome. Sic eam nominat Marcus cap. 15. n. 40. quam Matth. cap. 27. n. 56. dicit matrem filiorum Zebedæi: Salome, ut ait Hugo, interpretatur pacifica, filios enim pacis genuit. Notanter dicuntur *filii Zebedæi,* ut advertunt D. Paſchaſ. lib. 9. & Abulenſ. Nam relicto patre Zebedæo in navi ſequuti ſunt Chriſtum, Matth. 4. num. 21. & tamen modo in ſchola Chriſti primas ſedes ambiunt, ſic ſæpè contigit, quod illi, qui mundum reliquerunt, in Chriſti clauſtro multi primatum quærunt; vel fortè, ut etiam docent proximè citati Chryſoſt. in Imperfecto, & D. Paſchaſ. hoc triennio prædicationis Chriſti, eorum pater Zebedæus mortuus eſt; ac proinde cum dicuntur filii Zebedæi, id eſt hominis defuncti, ac mulieris viduæ, & tales filii valdè licentioſè appetitu ſuo moventur, ac trahuntur. Dicitur mater filiorum Zebedæi, quia à Zebedæo marito valde nota erat in Evangelio, ut obſervat Abulenſis.

Luc. 8. Chryſoſt. *Conſortium mulierum fugiendum.* Alb. Magn. Marc. 15. Matth. 27. Hugo. Paſchaſ. Abulenſ. Matth. 4. Chryſoſt. Abulenſ.

Adorans. Inclinando ſe, & genua flectendo, ut ex Græco colligitur: *Petens;* per os nempe filiorum. De quo quæſt. 8. D. Marcus ſcribit, quod filii accedentes dixerunt, *Magiſter volumus.* Cum propriam voluntatem oſtendunt, ſtatim errant: *aliquid* in communi, ac in confuſo. Dicunt *aliquid* cum prima regni fides poſtulent, ſemper procurantes rem aliquam, eam parvam judicant, vel parvam dicunt, ut facilius impetrent Bethſabee cum poſtularet pro Adonia, ait filio Salomoni: *Petitionem unam parvulam ego deprecor à te,* 3. Reg. 2. n. 20. Quod adeo magnum erat, ut ei dixerit Salomon: *Poſtula ei, & regnum.* Id quod parvulum dicebat, toto regno æquivalebat, vel id quod homo poſtulat, & accipit, aliquid nominat, ne ſe pro illo multum exoluere aſtrictum declaret. 39.

Ubi propria voluntas ibi error. *Poſtulans ſemper judicat parum petere.* 3. Reg. 2.

Qui dixit ei: Quid vis? D. Chryſoſt. in Imperfecto: *Non interrogat,* ait, *quaſi neſciens, ſed ut illa exponente manifeſtam faceret rationalem eſſe petitionem.* Maximè expedit ad medelam, ut vulnus pateſiat, & in ſcientia declaretur: *Quid vis?* Interrogat, ut explicet id quod vult, ut nos doceat valdè alienum eſſe à prudentia, id quod neſcitur concedere. Unde maximè ſtultus fuit Herodes, qui Herodiadi *cum juramento pollicitus eſt ei dare, quodcumque poſtularet ab eo,* Matth. 14. n. 7. *Ait illi, Dic;* hoc eſt jube, decerne. Agnoſcebat mulier vim, efficaciam, ac veritatem verborum Chriſti, ſat enim erat, quod ipſe imperaſſet, ut factum, ac firmum eſſet, *ut ſedeant, ait duo filii mei.* Mulier à filiis inſtructa alludit ad promiſſionem paulò ante duodecim Apoſtolis factam: *Cum ſederit filius hominis, ſedebitis & vos,* Matth. 19. n. 28. Ut notàrunt D. Chryſoſtom. Theophyl. Euthym. D. Paſchaſ. & alii: *Unus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram.* Petivit mulier eos fieri Chriſto propinquiores loco & conſequenter, ut ait Abulenſ. petivit eos cæteris majores fieri: *in regno tuo.* Exiſtimabant Apoſtoli, quod *regnum Dei confeſtim manifeſtaretur,* Luc. 19. n. 11. Qualenam exiſtimabant Chriſti regnum? Cœleſte, ac ſpirituale intelligebant, ut vult Imperf. ct homil. 35. Cui opinioni favet D. Thomas. At regnum temporale hujus vitæ eos intendiſſe docent. D. Chryſoſt. 66. D. Paſchaſ. lib. 9. in Matth. hic Theophylact. Albert. Magn. Carthuſ. Abulenſ. ſatis latè quæſt. 67, putabant regnum Chriſti eſſe in januis, ac proinde quod illico regnaturus eſſet, quod de temporali regno intelligebant Judæi. 40.

Chryſoſt. Matth. 14. Matth. 19. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Paſchaſ. Abulenſ. Luc. 19. *Quale regnum?* Imperfect. D. Thom. Chryſoſt. Paſchaſ. Theoph. Alb. Magn. Carthuſ. Abulenſ.

QUÆSTIO V.

Quare ab Evangeliſta notatur tempus, quo mater filiorum Zebedæi acceſſit?

41. RESpondeo primo. Quod cum Evangeliſta ait: *Tunc acceſſit mater filiorum Zebedæi.* Notanter advertit tempus, quo mulier hæc quærit, & ambit pro filiis primas ſedes. Quando nempe Dominus diſſerebat de ſua morte, & paſſione. Ut exprimatur; quàm cæca, ac importuna ſit humana ambitio, ac illius cupiditas. Diſcipuli crucem Magiſtri audiunt, & ipſi thronum rogant; Dominus patibulo traditur, & diſcipuli dominationem ſectantur; Dominus flagellis addicitur, & diſcipuli delicias intendunt: inter duras paſſiones, anxietates, vanos ſplendores ambiunt, hominum cupiditas opportunum tempus non expectat, ſed ſemper ubique ſe ingerit importuna, & ideo ipſi à Domino audiunt: *Neſcitis quid petatis.* Valdè enim à prudentia alienum eſt ſub Magiſtro cruci tradito diſcipulum delicatum agere, in monte Thabor aſtant cum Chriſto Moyſes, & Elias, *Et dicebant exceſſum ejus*, Luc.9. n.31. Chriſti ſcilicet exitum, *Ex hoc mundo ad Patrem.* Tunc Petrus ad magiſtrum ait: *Bonum eſt nos hic eſſe.* Id dixit Petrus teſte D. Luca: *Neſciens quid diceret.* Deviat enim prudentia, ac recta ratione, homines de vita agere, cum Deus de ſua nece, ac cruce agit.

Ambitio opportunum tempus non expectat.

Luc.9.

42. Hieron. Euthym. Beda. Secundò. D. Hieron. *Quia poſt omnia dixerat Dominus, & tertia die reſurget: putavit eum mulier illico regnaturum.* Idem docent Euthym. Beda,& alii. Cum mulier audiſſet Domini reſurrectionem, *& tertia die reſurget*, certo credidit ipſam futuram ad magnam ſuorum promotionem, in qua filius ſuis primas ſedes appetit. *Adjuvabit eum Deus mane diluculo*, Pſalm.45.n.6. Cur auxilium promittitur civitati ſanctæ à Deo illi adfuturum ſummo mane? Mane diluculo glorioſè reſurrexit Dominus, & inde peculiariter matutinum tempus ad noſtrum adjuvamen determinatur. D.Baſilius ibi: *Quoniam*, ait, *diluculo reſurrectio futura erat: adjuvabit eam Deus mane diluculo, hoc eſt, victoriam contra mortem die tertia matutina confecit.* Expende illud, *Quoniam diluculo reſurrectio futura;* adjuvabit eam Deus, per ſuam reſurrectionem commoda noſtra ordinantur à Domino.

Pſal.45. *Chriſti reſurrectio ad noſtram promotionem.*

D.Baſil.

43. Baſil.Sel. Tertiò. D. Baſilius Seleuc. orat.24. *Vis*, ait, *mulieris fidem cernere? Supplicationis quare tempus: quando libellum ſupplicem offert? Quod poſtulationis tempus? Crux erat perata, paſſio apparebat. Judæorum erat inſtructus exercitus.* Tempore, quo Chriſtus de ſua morte ac paſſione agit, accedit rogans, & petens pro filiis. Fides mulieris ex omnibus occaſionibus ad bona obtinenda illam præſtantiſſimam judicavit, in qua mortis, ac crucis Chriſti myſterium fulgebat, ſub cujus umbra omnia à ſe facilè invenienda certo credidit.

Sub Chriſti paſſione optima occaſio ad obtinenda.

44. Baſil.Sel. Quartò. Idem D. Baſil. Seleuc. citata orat. ſic ait: *Antevertit, ut apparet, latronis voces mulier. Ille in cruce orationes fundebat: Memento mei, cum veneris in regnum tuum. Hæc autem crucem pro regno ſupplicabat: Dic, ut ſedeant duo filii mei, unus ad dexteram, alius ad ſiniſtram in regno tuo. O deſiderium paſſione majus.* Componit S. Pater hanc mulierem cum Latrone in Cruce ad Chriſtum clamante, *Domine memento me, cum veneris in regnum tuum*, Luc.23. Quiſnam ex hic laudabilior? Uterque regnum poſtulat, Latro: *Memento mei cum veneris in regnum tuum;* mulier etiam, *ut ſedeant in regno tuo;* de regno ſpirituali loquitur Seleucus cum imperfecto allegato in expoſitione. Latro poſtulavit regnum, cum fontes Salvatoris pleno amne manabant, & tota terra ſacratiſſimo ſanguine irrigabatur. At mulier ſolum Chriſti vulnera, & mortem audiens regnum affectat, ex quo mulier ſuperior; *Antevertit, ut apparet, latronis voces hæc mulier.* Quia ante Chriſti mortem, & crucem jam cœleſtis regni deſiderio flagrabat. Quid mirum, quod latro tanto deſiderio inſpectis vulneribus Chriſti ad cœleſte regnum afficeretur, quando paſſio Chriſti propoſita ante ejus ſanguinis effuſionem tantum valet animas fœcundare, ac ad cœleſtium deſideria promovere, ac inflammare.

Luc.23.

Chriſti paſſione maximè inflammatur anima ad cœleſtia.

45. Quintò. Tunc acceſſit, moraliter dico, poſtulans mulier primas ſedes filiis ſuis, quando jam prima ſedes aſſignata, & promiſſa erat Petro, ei dictum erat à Chriſto: *Tibi dabo claves regni cœlorum*, Matth.16.n.19. Quomodo ergo audet mulier eam petere, & procurare filiis ſuis, quod in magnum dedecus, ac ignorantiam Petri cedebat? Imò ideo petunt, ut notant D.Chryſoſt. homil.66. *Timebant verò*, ſcilicet filii Zebedæi, *Petrum ſibi præferri.* D. Thomas in præſenti ait: *Sciendum eſt, quod Jacobus, & Joannes magis honorabantur à Chriſto, poſt Petrum, ideo Petrum voluerunt excludere.* Hæc eſt hominum conditio, quod dum proprio commodo, ac utilitati conſulunt, aliorum damna, ac incommoda parvipendunt, qui enim ad proprium lucrum reſpicit, alienum detrimentum deſpicit.

Matth.16. *Homo pro ſuo lucro alienum damnum contemnit.* Chryſoſt. D.Thom.

46. Fugit David à facie Saül in Nobe ab Abimelech Sacerdotem; à quo præſente Doëg Idumæo poſtulavit David panes, & gladium, quæ omnia Sacerdos ei dedit, pro gladio gladium Goliath, quem ipſe repoſuerat in templo, & tandem abiit 1.Reg.21. num.9. Quæ cum agnoviſſet Saül (nil reges latet) maximè iratus mandavit omnes Sacerdotes, viros ac mulieres, in Nobe ore gladii interficere, quod cum nuntiatum fuiſſet David, ait: *Sciebam in die illa, quod cum ibi eſſet Doëg Idumæus, proculdubio annuntiaret Saüli*, 1.Reg.22. num.22. Si ergo David, ut ipſe fatetur optimè agnoſcebat, quod Doëg illa dicturus erat Saül, Cur coram eo poſtulat panes, & gladium à Sacerdote, ut ipſe ac tota civitas in tanto diſcrimine conſtituatur? Si capitale tantorum periculum intelligebat, cur illud declinare non curat? David maximè affectavit ſuæ fami, ac neceſſitati conſulere, & cum ad ſuam propriam convenientiam eſſet intentus, inde parum ſtudioſus extitit periculi vitæ Sacerdotum, ne aliorum, cum enim ſuæ penuriæ voluiſſet providere, inde de aliorum tutamine, ac conſervatione oblitus, parum de eis curat. Abulenſ.quæſt.32. ad cap. citat.22. *Aliqui dicunt*, ait, *quod David erat in magna neceſſitate panis, & non poterat habere aliunde panem, ne ergo moreretur, petit panem ab Abimelech, quanquam ſciret, ei ex hoc malum futurum.* Vide ſuprà cap.16.quæſt.15.n.138.& 139.& cap.28.q.12.

1.Reg.21.

1.Reg.22. *Ut David ſibi provideat non curat de Sacerdotibus.*

Abulenſ.

QUÆSTIO VI.

Quare mulier acceſſit adorans, cum peteret?

47. Abulenſ. RESpondet primò Abulenſ. quæſt.59. quod mulier Chriſtum adoravit propter ſummam excellentiam ejus divinitatis, quam in eo agnoſcebat. Secundò, quia mulier nunc accedebat ad Chriſtum; & ideo in exordio locutionis conveniens erat, quod adorationem pro honore erga eum exhiberet. Tertiò, D.Thomas, *Adorans*, ait, *quia cum humilitate petiit, ſciebat enim, quod Deo ſemper placet humilis deprecatio*, Pſalm.101. n.18. *Reſpexit in orationem humilium*, Judith.9. n.16. *Humilium, & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio.*

D.Thom. *Humilis oratio Deo placet.* Pſal.101. Judith 9.

48. Chryſoſt. Quartò. D.Chryſoſtom. citatus à D Thoma in Catena: *Reverentia exhibita*, ait, *petit ut quod petierit ſibi detur.* Cum enim mulier ſpe lucri teneretur, multam reverentiam, ac adorationem erga eum præbet, ipſa enim reverentia volebat eum flectere, ut poſtulata concederet. Naturaliter enim quilibet homo obſequiis inclinatur, honor autem magnum eſt obſequium præcipuè ad animos natura præſtantes, ac nobiles alliciendos, ac movendos, unde hæc mulier prius petit, & poſtea adorat, ut adoratio provocet ad exauditionem petitionis. Sic & Archiſynagogus cum veniret deprecans pro filia defuncta: *Acceſſit, & adorabat eum*, Matth.9. n.18.

Qui aliquid procurat, ſe humiliat, & dejicit. Matth.9.

49. Tranſivit Dominus trans locum Genezareth in regionem Geraſenorum, & ecce homo à Dæmone obſeſſus, qui habitabat in monumentis, & ſævus nimis erat, ut nemo poſſet tranſire per viam illam, cum agnoviſſet Domini adventum: *Videns autem Jeſum à longè cucurrit, & adoravit eum: & clamans voce magna dixit: Quid tibi Jeſu Fili Dei altiſſimi?* Marc.5. num.5. Dæmon per ſui ſuperbiam Chriſti Domini humanitatem contempſit, celſitudinémque divinitatis appetivit, dixit enim: *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſimilis ero altiſſimo*, Iſai.14. num.13. Unde ergo ita ſe humiliter demittit, ut Chriſti humanitatem adoret, ejuſque divinitatem altis vocibus fateatur? Diabolus, ſeu multi dæmones, qui erant in illo homine; hoc à Chriſto obtinere affectabant, ut non expellerentur extra regionem, ſed ut permitterentur abire in gregem porcorum qui propè erat: *Et deprecabantur eum ſpiritus dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introëamus*, ibid. num.12. Diabolus ingenio ſuo ſuperbiſſimus, tamen cum à Chriſto D. vult aliquid impetrare, ſtatim ſe demittit, & humanitatem ſanctiſſimam, quam aliàs contempſerat, nunc humiliter adorat & veneratur, maniſque vocibus illius celſitudinem proclamat, & divulgat. Favet D. Hieronym. in cap.8. Matth. *Non voluntatis iſta confeſſio eſt quam præmium ſequitur confitentis: ſed neceſſitatis extorſio, quæ cogit invitos: velut ſi ſervi fugitivi, poſt multum tempus Dominum ſuum videant, nihil aliud niſi de verberibus deprecantur.* Confeſſio dæmonis non erat ex affectu voluntatis, ſed ex ſpe lucri, ac obtinendi optata.

Marc.5. Iſai.14. *Diabolus etiam dum aliquid procurat, ſe humiliat.* Hieron.

50. Zach.11. Dominus ait ob peccata populi Iſraël ſe permittere in illo paſtores malos, & ſtultos: ad quos loquens Zacharias Propheta 11. num.17. ait: *O paſtor, & idolum, derelinquens gregem.* Hos iniquos gubernatores paſtores vocat, ut devorent oves, carnes comedant, & ſanguinem bibant. Idola etiam eos vocat, qui tanquam Deos volunt adorari, ut aliis benefaciant eiſque dona ſua concedant: Et ſicut à Deo aliquid non obtinetur niſi adorando, & obſecrando, ita & ipſi intentant, ut ab eis aliquid non extorqueatur niſi veneratione, & obſervatione exhibita. Lyran. pungens malos paſtores ad cap.8. Ezech. *Sunt adulatorum idola*, ait, *quos tanquam Deos colunt, ut per eos valeant promoveri.* *A regibus adoratione aliquid extorquetur.* Lyranus.

QUÆSTIO VII.

Quare mulier audet primas ſedes pro filiis ſuis petere?

RESpondet primò D.Chryſoſt. in Imperfect. hom.35. *Audacem fecerat eam naturum affectus, & reverentiam forſitan ſpiritualem vicerat amor carnalis.* Cum mulier eſſet mater, magno affectu tenebatur erga filios, & quia hæ primæ ſedes maximè ad eorum honorem, ac utilitatem cedebant, ideo valde confidenter, ac cum multa animi audacia, eas illis procurat, & affectat, amor omnem difficultatem vincit, & ſuperat. Unde ait Ambroſ. ſtatim citandus, *Conſiderate enim quæ cum filiis, & pro filiis petat: Mater eſt utique, cui pro filiorum honore ſollicitatæ immoderatior quidem, ſed tamen ignoſcenda menſura votorum eſt.* Et poſtea ſubdit: *Etſi error, pietatis tamen error eſt, neſciunt enim materna viſcera patientiam.* 51. Chryſoſt. Ambroſ.

Secundò D.Ambroſ. lib.5. de fide cap.2. *Nec inverecunda, ait, petitio, quæ non ſibi, ſed liberis conſulebat, matrem conſiderate, matrem cogitate.* Et ſi mulier errabat in petendo, ut ait ſuprà citatus S.Pater; habuit tamen fiduciam, & audaciam in petendo, quia non ſibi ſed liberis poſtulat: adeo magnum & excellens eſt pro aliis agere, ut cum voluntas errat, ſublevanda ſit culpa, ſi ut aliis conſulat, voluntas intendat. 52. Ambroſ. *Pro aliis petere excellens.*

Tertiò. Abulenſ. quæſt 55. Iſta mater filiorum Zebedæi miniſtrabat Chriſto in expenſis, Matth. 27. n.55. *Et erant ibi multæ mulieres à longe, quæ ſecutæ erant Jeſum à Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Jacobi, & mater filiorum Zebedæi.* Ex quo ait Chryſoſt. in Imperfecto homil.35. *Propterea ſexu fragili, & jam ætate defecta, Chriſti veſtigia ſequebatur: quia fides nunquam ſeneſcit, & religio fatigationem non ſentit.* Ad noſtrum ſcopum ex factis expenſis aliquem majorem honorem ſibi impendendum eſſe exiſtimavit Salome, & inde audet pro filiis petere. 53. Abulenſ. Matth.27. Chryſoſt. *Ex obſequio major reverentia præſumitur.*

Quartò. Salome conſanguinea erat B.Virginis ut eſt commune aſſertum. Imò aliqui teſtificantur apud Maldonatum, *Sororem Beatæ Virginis fuiſſe*, quod non approbo: jure ergo conſanguinitatis, ac propinquitatis merito, filiis ſuis præſumpſit extorquere principatum, ac primas ſedes, ac ſi Deus tantum filiis ſuis eſſet proficuus, & non aliis, unde de ea ait D.Ambroſ.citato loco lib.5. de fide cap.2. *Merito reprehenditur hæc mulier, quæ ſpeciali quodam privilegio à Domino poſtulavit ea quæ ſanctis judicavit eſſe donanda, non duobus Apoſtolis, ſed omnibus diſcipulis.* Cœleſte munus divinæ benignitatis ſpeciali privilegio conſanguinitatis ſuis tantum filiis exoptat, de reliquis minimè 54. Maldon. *Jure conſanguinitatis Deum ſolum filiis ſuis proficuum voluit.*

minimè curat, hocque tantum intendit, ut ſui cœleſtem obtineant hæreditatem, reliquorum verò nulla ſollicitudine tangitur. Unde rigide
Rupert. Judæ avaritiam damnat Rupertus lib.11. in Joan. qui totius mundi pretium ſibi uni uſurpabat: *O magnifica*, ait, *ſupplantatoris perverſitas, qui univerſalem noſtræ ſalutis hoſtiam faciens ſuam, ſic quaſi ſuum peculium, poſſeſſorem mundi venalem propoſuit.*

55. Quintò Albertus Magnus: *Rogat mulier affectu*
Alb.Magn. *propinquatis, ac familiaritatis.* In quo mulier erra-
Dignitas non vit, non enim ſanguinis affectu, ſed meritorum
affectu ſan- impulſu homo aſſumendus eſt ad dignitates, ac
guinis dan- officia. Ex quo meritò Moyſem, qui non filios,
da. Num.27. ſed Joſuam, ad dignitatem promovet. Numer.27.
Philo. num.15. laudat Philo lib. de caritate: *Quamvis Pater eſſet*, ait, *duorum filiorum, neutrum ſibi optavit, ſucceſſorem, victor affectuum adverſus cognatos, & domeſticos.*

56. Videntes ſeniores Iſraël magnitudinem virtutis, prudentiæ, ac fortitudinis Gedeonis, qua Madianitas debellavit, populúmque à tam crudeli inimico liberavit, eum obſecrant dicentes: *Dominare tu, & filius tuus, & filius filii tui, quia*
Judic.8. *liberaſti nos de manu Madian*, Judic.8.n.22. Quibus Gedeon ſtatim reſpondet: *Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis Dominus*, ibidem, n.23. Cur Gedeon coronam Imperii oblatam, quam homines ſibi, ac filiis ſuis per ferrum, mare, & ignes, ac inſuperabiles labores intendunt comparare, ſic reſpuit, ac
Dignitas pro rejicit? Cur tantam fortunam jure hæreditario
meritis, & non vult transferre in filios ſuos, de quorum pro-
non affectu ventibus valdè frequenter ſolliciti ſunt homines.
carnis diſtri- Tamen Gedeon non acquierit populi petitioni,
buenda. exiſtimans graviter peccare, ſi oblatum regnum admitteret; & unde tantus peccati metus? Abulenſ. quæſt.20. præclarè: *Quia ſi forte ipſe dignus eſſet, filii, & poſteri indigni eſſent, & ſic turbaret populum; ideo viſum eſt, quod peccaret.* Magnus dux Gedeon apud ſe recogitavit, quod etſi ipſe imperii dignus eſſet, tamen filius, vel nepos poterat eſſe indignus, ne ergo bonum commune periclitaretur, contempto affectu domeſticæ familiæ, non ex filiis, ſed à Deo ducem quærendam conſtituit: *Non dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur Dominus.*

57. Futura cum benedictionibus prædicebat Jacob filiis. Ad Judam ait: *Non auferetur ſceptrum de*
Gen.49. *Juda*, Gen.49.n.10. de Jacob tamen dicitur: *Iſraël*
Gen.3. *diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos*, Geneſ.3.n.2.
Si tanto amoris affectu tenebatur ſanctus ſenex
Dignitas erga Joſeph, cur ipſum ſuper cæteros non extollit,
danda meri- ac honorat, dans illi potius, quam Judæ regale
tis, & non ſceptrum? Sanctus ſenex divino regebatur ſpi-
affectu. ritu, & inde attendebat non ad amoris affectum, ſed potius ad meritorum rationem, quam plus reſplendeſcere in filiis Judæ, quam Joſeph certò prævidebat, & inde in illis, & non in his regiam
Rupert. coronam conſtituit. Rupertus lib.7. de operibus Spiritus ſancti, cap.10. *Quia in dandis benedictionibus*, ait, *non ſuam, ſed Dei voluntatem debuit facere, non carnis affectum, ſed Spiritus ſancti inſtinctum ſequi dignum fuit.* Vide ſuprà hoc tom. cap.10.n.34.35. & 36. & cap.33. n.73.74. & tom.3. cap.5. quæſt.10. num.69. 70. & cap.31. n.31.32.33.

QUÆSTIO VIII.

Quare Mater poſtulat pro filiis, & non potius petunt pro ſeipſis?

DIvus Matthæus ſcribit, quod *acceſſit mater* 58.
filiorum Zebedæi, cum filiis ſuis adorans, & petens. D.verò Marcus c.10. n.35. *Et accedunt ad eum Jacobus, & Joannes filii Zebedæi.* Maldona- Maldon.
tus exiſtimat, quod Mater pro ſe ac filiis ſollicita, ſine ullo eorum impulſu poſtulaſſet primas ſedes. Dicitur autem à D.Marco filios idipſum petiviſſe, quia mater non pro ſe, ſed pro filiis deprecabatur. Huic ſententiæ favent. D.Hilar. Can.20. Hilar.
D.Ambroſ. lib.5. de fide, c.3. communis tamen Ambroſ.
ſententia eſt, quod filii per os matris poſtularunt, & quod mater inducta, ac perſuaſa ab eis petierit. Ita D.Chryſoſt. Paſchaſ. citand. D.Gregor. Chryſoſt.
hom.27. in Evang. D.Auguſt. lib.2. de conſenſ. Paſchaſ. Gregor.
Evang. c.64. Theophyl. Beda, Haym. Alb.Magn. Auguſt.
D.Thom. Recentiores, Barrad. Cornel. & alii. Theoph.
Et hoc ſuadetur, quia ſuaſoribus filiis Chriſtus Beda.
reſpondit: *Neſcitis quid petatis.* Acceſſerunt ergo Haymon.
filii cum matre, tùm ob honorificum comitatum Albert.
matris, tum etiam ob vehemens deſiderium rei D.Thom.
petitæ, & ut ſimul cum matre poſtularent, & ut multiplicatis petentibus facilius impetraretur, ut
ait Abulenſ. quæſt.58. Quæſtio præſens eſt, cur Abulenſ.
mater à filiis inducta pro eis petit, & non potius illi pro ſeipſis poſtulant?

Reſpondet primò D.Chryſoſt. in Imperfecto 59.
homil.35. *Ac ſi ipſi fratres dicerent, ſi nos rogamus* Chryſoſt.
Magiſtrum, forſitan cæterorum fratrum corda concutiemus; & dum nobis duobus volumus providere, inter omnes ſcandalum excitabimus. Deinde ſubdit: *Submittamus ergo matrem noſtram, ut ſuo nomine deprecetur pro nobis, ut fiant duo bona: ſi enim res ipſa reprehenſibilis inventa fuerit, facile mereretur veniam quaſi mulier, ipſe enim ſexus, excuſat errorem. Si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit mater pro filiis ſuis rogans.* Submittunt diſci- *Fœmina*
puli matrem, qui hunc diſcurſum apud ſe fece- *valde effi-*
runt; vel enim ſi petitio illa judicatur à Chriſto *cax ad im-*
ut reprehenſibilis, minus redargueretur illa, tum *petrandam.*
quia erat mulier, tum quia mater. Et hoc modo illi verecundiam reprehenſionibus declinabant. Si autem petitio eſſe rationabilis, & non reprehenſibilis, facilius impetraret mater, quam filii, præcipuè, quia, ut ait Chryſoſt. ipſa erat jam ætate defecta, & religioſa fœmina; & ideo haberet multam vim & efficaciam ad obtinendum. Unde Joab quamvis eſſet generalis præfectus militiæ, & intimus familiaris David, non pro Abſalon ipſe deprecatur, ſed mulierem Thecuam
deſtinat, 2.Reg.14. n.2. 2.Reg.14.

Secundò. D.Paſchaſius lib.9. in Matth. *Valde* 60.
permoti, ait, *ad gloriam ſatis acutè, atque ingenioſè ſubmittunt matrem ad deprecandum pro ſe: fortè ne ulla ſuſpicio, quod ipſi hoc petierint, naſceretur; &*
ſi reprehenſio eſſe poſſet, fœmineus error levius fer- *Ambitioſus,*
retur. Valdè ingenioſus, & acutus eſt ambitio- *ingenioſus*
ſus in ſuis machinationibus: hi duo fratres præ- *parentes pe-*
mittunt matrem, quia illa facilius impetraret ob *riculo expo-*
rationes proximè adductas, deinde cum ex appe- *nit.*
titu ad tantam gloriam, iram, & reprehenſionem ſummi Principis timeant, matrem objiciunt, ut in eam vis iræ, ac reprehenſionis maximè fran-

gatur

gatur ambitioſi tanto appetitu moventur, ut optatis bonis adimpleantur, ut nulli parcant, ſed patrem, & matrem periculo exponant.

61. Abulenſ. Tertiò. Abul.q.54. Quia iſti duo fratres erant Chriſti domeſtici, & licèt qui magis familiares ſuos, quam extraneos diligat, extraneos tamen magis honorat. Unde Jacobum, & Joannem tanquam familiares ſuos, etſi Chriſtus attenderet, magis tamen attenderet, ac magis honoraret matrem, utpote extraneam, petitáque illi concedens.

62. Abulenſ. Quartò. Citatus Abul.ead.q.54 *Quia facilius*, ait, *concederet Chriſtus matri, quam filius, quia fortè illa aliquando adjuvaverat Dominum noſtrum ſororem ſuam ad nutriendum Chriſtum.* Ex his licet argumentari, ſi Chriſtus Dominus tam liberalis præſumebatur erga adjutricem nutricis ſuæ, quantò magis liberalis erit erga perpetuam nutricem, ac naturalem matrem ſuam. Confirmatur, quia ne Chriſtus Dominus ſuæ nutrici aliquid denegare videretur, non voluntatis, ſed poteſtatis defectum inſinuaſſe ſcribitur; dixit enim: *non eſt meum dare vobis.* Eleganter D. Ambr. lib. de fide, c.2. *Dominus*, ait, *cæli, atque terræ verecundantur* (*ut ſecundùm aſſumptionem carnis loquar & ut ipſius verbo utar*, *confundebatur matri pro filiis poſtulanti etiã ſuæ ſedis conſortium denegare.* Quanto magis matri ſuæ nihil denegabit, ſed affluenter concedet omnia?

Eximia Chriſti liberalitas erga B. Virginem.

Ambroſ.

63. Chryſoſt. Quintò Pulchrè D. Chryſ. hom.66. De his filiis Zebedæi, ait, Nam ipſi pudore victi matris patrocinium aſſumpſerunt. Non negotiantur per ſe, ſed matrem ſubmittunt, erubeſcebant ipſi poſtulare; imò ita erubeſcunt petere, ut obſervarent ſecretam, & occultam occaſionem ad petendum: *Aſſumpſit Jeſus duodecim diſcipulos ſecretò. Tunc acceſſit mater filiorũ Zebedæi.* Hoc eſt, quando Chriſtus ſolus cum ſolis diſcipulis à turba receſſit. Imò explorarunt occaſionem, ut ſeorſim à reliquis diſcipulis ad Chriſtum convenirent. Nam ut ſcribit D. Marc. 10. n. 32. *Erant in via aſcendentes Jeroſolymam, & præcedebat illos Jeſus; & accedunt ad eum Jacobus, & Joannes*, &c Hoc eſt, cum Dominus incederet ſeparatus à reliquis diſcipulis hi duo prævolarunt, ut præ verecundia occultè honorem peterent, ut notat cit. Chryſoſt. *Quoniam*, ait, *humano more id faciebant, coram omnibus erubeſcentes dicere; ſeorſim ac aliis diſcipulis Chriſtum accipientes interrogaverunt. Præceſſerunt enim, inquit, ut remotis arbitris occultius loquerentur.* Vid. Antioch. ad cit. c. Marci: *Rubore ſuffuſi*, ait, *ne res à cæteris deprehendatur extra diſcipulorum conſortium adeunt.* Imò ipſa mater accedens erubuit petere, ita obmuteſcens, ut à Chriſto ad loquendum excitaretur.

Pudore afficiuntur, dũ primas ſedes petunt.

Marc.10.

Præ verecundia ſecretò petunt.

Antioch.

64. Unde tanta verecundia afficiuntur Jacobus, & Joannes? Quia volebant petere locum dexteræ, & ſiniſtræ à Chriſto, cui bene ſciebant ſe eſſe gratiſſimos, quia tamen petituri ſic erubeſcunt. Nam, ut ait Seneca: *Durum illud verbum ingenuis animis, rogo.* Ab viro ſuo Othoniel inducitur Axa, ut à parente ſuo Caleb peteret agrum. Tunc Axa, *cum ſuſpiraſſet ſedens in aſino, parenti ait, terram arentem dediſti mihi*, &c. Jud. 1. n. 14. Si Axa feliciſſimis nuptiis fruebatur, cur ſuſpiria emittit, quæ indices ſunt triſtitiæ. Abul. q. 15. *Cum inciperet petere, erat ſibi magnus rubor.* Cogebatur Axa partem agelli à chariſſimo parente petere, & inde præ animi nobilitate multo tempore premebatur; nobili ingenio graviſſimum eſt petere etiam à parente ac intimo familiari. Joſeph ſecundus erat à Rege, eique intimus familiaris, & tamen cum juxta parentis ſui mandatum ejus cadaver eſſet

Seneca.

Jud.1.

Abulenſ.

Valde durũ vero nobili, & ingenuo petere.

elaturus extra Ægyptum, facultatem à Pharaone non eſt auſus poſtulare, ſed aulicos deprecatores adhibet. *Si inveni gratiam in conſpectu veſtro, loquimini de me in auribus Pharaonis*, Gen. 50. n. 4. Cur per alios rogat, quod ipſe faciliimè per ſe obtineret? Abul. ait: *Non licebat Joſeph prorogare immediatè.* Ac proinde in cauſa propria non ſeipſo voluit petere; ad noſtrum ſcopum. Cum Joſeph eſſet valdè ingenuus, non audet quidpiam per verecundiam in proprio negotio petere, etiam à gratiſſimo ſibi rege. Ex quo in eleemoſinis elargiendis monet. D. Amb. lib. 1. de off. c. 3. *Conſideranda*, ait, *in largiendo ætas, atque debilitas nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales.* Vide ſuprà c 28. n. 53. 54 55.

Gen 50. Abulenſ. Ambroſ.

Vel ſic *pudore victi* ſunt filii Zebedæi, quia quærebant primas dignitates, primaſque ſedes omnes, tam à dextris, quàm à ſiniſtris, & valdè verecundum eſt hominem omnia loca ſibi velle præoccupare; *Quadam die cum veniſſent filii Dei, ut aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan*, Job. 1. n. 6. Venit Satan in propria perſona in Concilium Angelicum, ut immiſſa tentationum tempeſtate pugnaret contra Job. Idemmet Diabolus exiit in bellum, contra mulierem amictam Sole, tamen Draconis ſpecie indutus. *Viſum eſt aliud ſignum in cælo, & ecce Draco magnus rufus habens capita ſeptem, & cornua decem, & in capitibus ſuis ſeptem diademata, & Draco ſtetit ante mulierem*, &c. Apoc. 12. n. 3. Draco iſte diabolus erat, ut conſtat ex textu, & eſt communis PP. conſenſus D. Aug. Amb. Richard, & aliorum. In quæſtionem tamen voco cur diabolus exiit in pugnam contra Job detecta facie; contra verò mulierem Draconis figura? Contra Job ſævo, ac crudeli bello omnium tentationum, ac vexationum, decertabat diabolus; ac contra mulierem progrediebatur ad bellum: *habens capita ſeptem, & in capitibus ſuis ſeptem diademata.* Per quo juxta graves auctores, intelliguntur ſeptem imperia, eorumque ſeptem diademata, quæ ſeptem mundi ætatibus floruerunt, ut refert P. J. de la Haye. Ecce cur diabolus contra Job venit detecta facie; adverſus verò mulierem mutato vultu, ac forma. Malignitas diaboli contra juſtos, & ſanctos apertam pugnam agens non verecundatur; at omnia regna, omneſque principatus ſibi ſoli velle uſurpare, adeo turpe, & execrabile eſt, ut impudens diabolus multum verecundia, ac rubore afficiatur, ſi cum illis omnibus inſignibus apparet, inde cum ſeptem diademata aſportat, mutata facie, alienóque vultu prodit, exiit. 65.

Job.1.

Apoc.12.

Richard.

Diabolus etiam verecundatur, dum ambit omnes principatus.

De la Haye.

QUÆSTIO IX.

Quare mulier non ſolùm pro filiis petit dexteram, ſed etiam ſiniſtram quæ eſt aſſignatus reproborum locus?

Poſtulat mulier à Chriſto: *Dic ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam & unus ad ſiniſtram.* Non ait; Conſtitue, ac colloca eos, ſed *dic*, idem eſt enim quod ipſe dicat, ac fiat, & quod hoc fratres ad primas ſedes deſtinatos declaret, ut perficiat, ac adimpleat, non enim ab incepto ipſe deſiſtet. Petit mulier ut unus ex filiis ſuis ſedeat ad dexteram, alter ad ſiniſtram, cur non cavit à ſiniſtra, in qua reprobi collocantur? *Rex ſtatuet hædos à ſiniſtris*, Matth 25. n. 33. Et tamen mulier non poſtulat, ut duo filii ſedeant ad dexteram ſed ait, unus à dextris, alter à ſiniſtris. 66.

Quæ Deus incipit, perficit.

Matth.25.

67. Cajetan. Reſpondet primò Cajetanus: *Primas ſedes*, ait, *duodecim prius promiſſas petunt: nec volunt alter ſub altero ſedere ſed unus ad dexteram, & alter ad ſiniſtram Chriſti ut ex utroque latere ſint primi.* Non uterque ad dexteram, ſed unus ad dexteram, alter ad ſiniſtram. Nullus eſt qui velit imperio cedere alteri. Jacob, & Eſaü antequam naſcerentur, *collidebantur in utero ejus parvuli*, Gen.25. n.22. de primatu naſcendi decertantes. D.Chryſol. ſerm.4. *Hæreditas mundana antè poſteris infert pugnam, quam ſenſum conferat, antequam dividat facultates, ſcindit hæredes.* Ante lucis uſus erat ad arma pro facultatibus obtinendis.

Nullus vult alteri cedere in imperio, ac dominatus. Gen.25. Chryſol.

68. Secundò. *Nec volunt alter ſub altero ſedere.* Tantus eſt faſtus ſuperbiæ, ac ambitionis humanæ, ut quamvis ſiniſtra ſit infauſtum omen, tamen tanta aviditate homines primas dignitates quærunt, ut potius eligant ſedere ad ſiniſtram, quàm ad dexteram eſſe etiam ſui germani fratris, ne poſt ipſum ſecundi ſint, ſecundúmque locum teneant. Tertiò, ut ait D.Chryſ.hom.66. *Credebant regnum Dei jam eventurum, quod hujus vitæ, ac ſæculare opinabantur.* Cum ergo regnum exiſtimaretur temporale, unus intendebat dexteram, alter ſiniſtram, quilibet in ſua dignitate ſic volebat eſſe ſolus, ut conſortem non admitteret, ſed omnem ſocium à ſe excluderet. Quartò. Cùm regnum, quod intendebant, eſſet temporale, non volunt ambo uniti eſſe ad dexteram, ſed ſeparationem exoptant, ut unus ſit ad dexteram, alter ad ſiniſtram; ſemper mundialia bona diviſionem, ac ſeparationem inducunt.

Chryſoſt. *Quilibet in ſua dignitate vult eſſe ſolus.*

69. Cajetan. Ait Cajet. *Ut ex utroque latere ſint primi.* Bene ſciebant ſiniſtram eſſe extremæ infelicitatis notam, tamen ipſam appetunt, dummodo utrumque latus regis accingant, totúmque regem ex utroque latere ambiant, ut nulli alteri valeat patere aditus. Unde maximè laudandus eſt Joſeph, qui patrem ſuum, ac fratres intromittebat ad regem, Gen.47.n.9. Alióſque aulicos ad regem Pharaònem evocabat, Gen.50.n.4. Sicq; Daniel poſtquam conſtituit ſuper opera Provinciarum tres pueros: *erat in foribus Regis*, Dan.2.n.29. ut negotiatores ad regem intromitteret ad loquendum cum rege.

Homines volunt utrumque latus regis tenere. Gen.47. Dan.2.

70. Chryſoſt. Sextò. Chryſ. in Imperfect.hom.35. *Neſcitis*, ait, *quid petatis*, q.d. *Ego vos vocavi ad partem dexteram de ſiniſtra: & vos veſtro conſilio curritis ad ſiniſtram.* Inauſpicatum ſanè petit, qui in Chriſti agmine ſiniſtram poſtulat. O inconſideratum elationis humanæ faſtum! dum ad ſublimitates rapitur affectus humanus, reprobationem inſcius negotiatur. Chriſtus ſua gratia nos vocat ad dexteram, ad ſuam nempe gloriam, & beatitudinem, hinc poſt Reſurrectionem mandat diſcipulis ſuis, *Mittite in dexteram navigii rete*, Joan.21. n.6. At cum homo ſuo conſilio, ac voluntate regitur, ac movetur, juxta D.Marcum, dicunt hi duo fratres: *Volumus*, ſtatim in ruinam, ac præcipitium cadit, & ruit, & ad ſiniſtram fertur.

Homo ſuo conſilio fertur ad perditionem. Joan.21.

71. Damian. Septimò. Petr.Dam. ſerm.2. de S.Joan. Evang. *Matre interveniente*, ait *rogabat* (ſcil. diſcipulus,) *ut ipſe cum fratre Dominus alterum à dextris, alterum concederet ſedere à ſiniſtris. Nam quantum ad verba hoc petere viſus eſt, ut unum ex eis Dominus cum dextris eligeret, alterum à ſiniſtris cum peccatoribus reprobaret.* Cur non dextera pro ambobus petitur, ſed etiam pro uno ſiniſtra, quæ eſt reproborum locus? Sic quilibet ex fratribus tanto dominandi deſiderio tenebatur, ut ne ſecum fratrem admitteret, ſed potius vellet ipſum perditioni dare. Neuter in primo loco obtinendo, ac in regno poſſidendo parcebat fratri; ſed quilibet ſibi dominationem volebat, quamvis alter perderetur. De fundatoribus Romæ, quorum unus ab altero eſt interfectus, pulchrè ait D.Cyprian.lib.de idololatriæ vanitate: *Romanos geminos unum non capit regnum, quos unum uteri cœpit hoſpitium.* Cyprian.

Quilibet ne ſecum alium habeat, ipſũ vult perdere.

Princeps militiæ Saülis Abner venit ad Davidem regem, ut ad eum reducat totum Iſraëlem, 72.
omniúmque rex ipſe David conſtituatur, cúmque David gratiſſimè excepiſſet, eum, tandem dimiſit, ut omnem exercitum ad ſe revocaret. Tunc *ingreſſus eſt Joab ad regem, & ait, quid feciſti? Ecce venit Abner ad te. Quare dimiſiſti eum, & abiit, & receſſit. Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit, ut deciperet, & ſciret exitum, & introitum tuum, & noſſet omnia, quæ agis? Egreſſus itaque Joab à David miſit nuntios poſt Abner, & reduxit eum à ciſterna Syra ignorante David, ut loqueretur ei in dolo. Et percuſſit illum in inguine, & mortuus eſt*, 2.Reg.3.n.26. Cur Joab tot machinationes facit contra Abnerum, eum apud regem de crimine proditionis reddit infectum, ipſúmq; mentito nomine regis vocat ad ſe fraudulenter, ei loquitur, ac tandem inſidiosè ipſum interficit; cùm tamen Abner eſſet vir magnus militiæ, & puro, ac ſincero animo veniſſet ad regem magnumque obſequium ei deferens, ac præſtare intentans; cur ergo tantis inſidiis in eum inſurgit? Joab ſuſpicabatur ipſe, ac metuebat, quod David principatum militiæ conferret Abner, indéque ex amore principatus in tot impellitur mala, ne Abner ipſe fieret ſecundus: ei mortem, ac perditionem machinatur, potius volens perdere Abner, quam ſecundum locum poſt ipſum tenere. Joſeph. lib.7.Antiq.c.1. relatus in Gloſſa: *Joab*, ait, *metuens ne David in honore primi ordinis conſtitueret Abner, ipſe verò decreſceret, & militiæ amitteret principatum, viam peſſimam cogitavit, ut ei detraheret apud regem, deterioremque ruinam aggreſſus eum occidit.* Et poſtea ſubdit. Ex his itaque debet conſiderare quilibet, quanta, & qualia præſumunt homines propter principatus affectum, cum nulli cedere volunt. Vide ſuprà cap.16. n.138. & 139.

2.Reg.3. *Cum ſuſpicatur eligendus Abner in principẽ, occiditur.* Joſeph.

*Matth.*20. *n.*22. Reſpondens autem Jeſus dixit: neſcitis quid petatis: poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei: poſſumus.

VERSIONES.

Græcus.	Neſcitis quid petitis.
Euthymius, Theophyl.	Poteſtis bibere poculum, quod ego bibiturus ſum?
Syriacus, Pagninus, Vatablus.	Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Aut baptiſmate, quo ego baptizor, baptizabimini? Dicunt ei: poſſumus.
Arabicus.	Quem ego futurus ſum, & bibam, & tinctura, qua tingar, tingemini.
Cajetanus.	Poteſtis bibere poculum, quod ego bibo; & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?

ALTER

Alter Textus.

Marc. 10. *n.* 38.

Jeſus autem ait eis: Neſcitis quid petatis: poteſtis bibere calicem, quem ego bibo: aut baptiſmo, quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt ei: poſſumus.

Expoſitio III.

Chryſoſt. Paſchaſ. Leont. Carthuſ. Theoph.

73. *Neſcitis*, ait: Incauta diſcipulorum petitio orta eſt, non ex malitia, ſed ex quadam ſimplicitate, ac ignorantia, & non reſpondet Dominus matri, ſed filiis; quia, ut obſervat D. Chryſoſtom. Paſchaſ. Leont. Carthuſ. Mater inducta fuit à filiis, qui per os matris locuti ſunt. *Quid petatis*, ſeu petere debeatis. Nam regnum meum, ac ſi dicat Chriſtus, non eſt mundanum, ac temporale, ſed æternum, ac ſpirituale. *Poteſtis bibere calicem?* Eos interrogat, inquit Theophil. *quia non poteſt quis fieri particeps regni mei, niſi mearum paſſionum particeps fiat.* Per calicem enim poculum tuarum injuriarum, ac mortis intelligit. *Dicunt ei: poſſumus.* Joannes, & Jacobus intellexerunt per calicem mortem, & paſſionem ſignificari; dicunt, *poſſumus.* Chryſ. Carth Cornel. & alii interpretantur, quod hoc dixerunt incautè, non conſiderantes id quod pollicebantur; ego tamen exiſtimo, quod hæc protulerunt, moti, ac impulſi à gratia Spiritus ſancti. Maldonatus aliter exponit: *Poſſumus*, id eſt volumus, & parati ſumus pro te mortem appetere, quod dicunt, ait Theoph. *ſpectantes ad id quod cupiunt, omnia facilè pollicentur.* D. Thom. ait, quod ita dixerunt, ex magno amore Chriſti, cui intimè adhærebant. Et quamvis tam animosè hic polliciti fuerint, poſſumus, ſeu parati ſumus bibere calicem paſſionis, vitámque dare, tamen occaſione, ac tempore paſſionis in fugam cum reliquis ſe dederunt.

Chryſoſt. Carthuſ. Cornel. Maldon. Theoph. D. Thom.

Quæstio X.

Quare diſcipuli à Chriſto reprehenduntur quod neſciunt, quid petant?

Abulenſ.

74. Mater poſtulaverat, & tamen filii redarguuntur, quia filii fuerunt matrem ſuadentes, ut ſæpè dixi; cur tamen, quæ pro filiis poſtulaverat, immunis eſt à reprehenſione? Reſpondet Abulenſ. q. 71. Quod Chriſtus voluit habere hanc reverentiam, tum quia mulier, & grandæva ætate, ac conſanguinea B. Virginis erat, & ei etiam miniſtraverat in expenſis, ut eſt dictum; tum etiam ut ait D. Ambr. lib. 5. de fide, c. 3. *Cum honorandam ſciret eſſe pietatem, non mulieri, ſed filiis reſpondit.* Vel etiam quia mater in filiis vulnerabatur. Et quamvis Dominus Jacobum, & Joannem intimè amaret, in ſuis tamen amicis errores non diſſimulat, ſed eos ſtatim increpat, & arguit. D. Hier. lib. de vera Circumc. *Illis ipſe*, ait, *Dominus reſpondet, qui illos amare amplius credebatur. Neſcitis quid petatis.* Vide ſuprà c. 6. n. 42. Quæſtio præſens, eſt, cur hos diſcipulos neſcios appellat?

Ambroſ.

Error in amicis non diſſimulandus.

Hieron.

75. Reſpondetur primò. Quia ipſi cogitabant regnum Chriſti eſſe temporale, ac terrenum, ut cujuſcumque alterius regis, v. g. Davidis, cum ejus

regnum eſſet ſpirituale, ac cœleſte. Ita Chryſoſt. hom. 66. *Hoc dicit oſtendens, quod nihil ſpirituale petebant.* Ita Albert. Magn. Carthuſ. Abul. q. 71. Secundò, ut notavi ſuperiori quæſt. ex eod. Chryſ. *Neſcitis quid petatis, quaſi dicat, ego vos vocavi ad dexteram partem de ſiniſtra; & vos veſtro conſilio curritis ad ſiniſtram.* Neſcit ambitio ſuæ naturæ modum, ut quieſcat, ſed ſemper ſibi inde decora negotiatur. Tertiò idem D. Chryſoſt. *Neſcitis*, ait, *quam magnum, & quam mirabile eſt, quod petitis, ac ipſas ſuperiores excedens virtutes. Neſcitis, quam magna res ſit, ſedere ad dexteram meam, & ſiniſtram in regno meo; neſcitis quam magnam dignitatem petatis.* Ita Euthym Theoph. Vict. Antioch. in Marc. Sublimitas cæleſtis patriæ maximè excedit omnem captum noſtri intellectus, & valdè inſcius eſt ille, qui petit id quod ignorat, & non intelligit.

Chryſoſt. Alb Magn. Carthuſ. Abulenſ. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Antioch.

76. Quartò Idem Chryſ. cit. *Vos*, ait, *de honore loquimini: ego verò de agonibus, & ſudoribus diſputo; non eſt enim hoc præmiorum tempus, ſed occiſionis, præliorum, ac periculorum.* Valdè incongruo tempore petebant honores, & dignitates imminente jam ſcilicet Chriſti paſſione, quando legendum, & multum affligendum erat. Quintò. D. Hilarius: *Neſciunt*, ait, *quid petant, quia nihil de gloria Apoſtolorum ambiendum erat: judicaturos enim eos ſuperior ſermo expoſuit.* Inſcientes dicuntur, quia petebant id quod jam eis erat promiſſum, ac conceſſum à Chriſto, ſcilicet ei aſſidere, ac cum eo duodecim tribus judicare, ſed hi duo Apoſtoli videntur inter ipſos thronos primas ſedes petere, ac Chriſto fieri viciniores.

Chryſoſt.

Tempore paſſionis Chriſti de dignitate non eſt cogitandum.

Hilar.

77. Sextò. D. Hier. in hujus cap. comment. *Reſpondens autem Jeſus, dixit: Neſcitis quid petatis. Nec mirum ſi iſti arguantur imperitiæ, cum de Petro dicatur: Neſciens quid diceret.* Petrus totius Collegii Apoſtolici deſignatus Princeps, hac nota aliquando affectus eſt. *Neſciebat quid diceret*, Luc. 9. n. 33. Convenienter ergo opportuna occaſione oblata, ſimile duriuſculum verbum inſcientiæ audiunt alii ſublimiores diſcipuli Petro inferiores. Diſcipuli hoc eventu adhuc erant rudes, & in rebus cœleſtibus non plenè eruditi, ac expoliti, ne ergo arroganter tumeſcant, & in re ſapientiæ ſe exiſtiment Prælatos eſſe Petro, qui Apoſtolorum vertex eſt conſtitutus, audiant etiam Jacobus & Joannes, *Neſcitis, quid petatis.* Siquidem Petrus audivit, *neſciebat quid diceret*, ut ſatis moraliter expendit Hieron. ne ſubditus aliquando præſumat ſe meliorem eſſe quàm ejus ſuperiorem.

Hieron. Luc. 9.

Subditus nunquam ſe exiſtimet meliorē ſuo ſuperiore.

Hieron.

78. Septimò. Quia petunt id quod eorum perfectioni, ac vocationi contrarium erat, vocati enim erant à Chriſto ad ejus humilitatem, paupertatem, ac crucem ſequendam, non verò ad honores, & dignitates ambiendas. Octavò, quia ipſi materno favore, ac ſanguinis propinquitate videbantur inniti ad petendum, cum hoc nihil valeret apud divinum Magiſtrum ad obtinenda munera, ut jam dixi q. 7. Nonò. Quia ipſi ſe intromittunt, ac offerunt ad dignitates, abſque eo, quod eſſent vocati, ut etiam jam dixi hoc cap.

Homo correſpondeat ſuæ vocationi.

79. Decimò. Rabbanus: *Neſciebant*, ait, *quid peterent, qui ſedem gloriæ a Domino, quam nondum merebantur, ambiunt.* Neſcii dicuntur, cum ſine cruce, ac morte vellent obtinere ſedes cæleſtis gloriæ. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem: & veſtivit eum auro fulvo nimis; qui habebat ſex gradus, & duo leones ſtabant & duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc, atque inde*, 3. Regum cap. 10. n. 18. Cur Salomon divina ſapientia re-

Rabban. 3. Reg. 10.

pletus ſuum regalem thronum, in quo jura dabat ac regia dignitate fulgebat, tali modo, ac forma fabricavit, ut per gradus, per quos fiebat aſcenſus, eſſent leunculi hinc, & inde? Unde de eo dicitur: *Non eſt factum tale opus in univerſis regnis.* Voluit ſapiens Rex denotare, quod ad ſellam regiam non aſcenditur, niſi multo luctamine, ac certamine cum leonibus, multis nempe adverſitatibus, ac contradictionibus inſurgentibus, quæ hominem volunt dilaniare, ac veluti in fruſta cædere, quas neceſſe eſt veluti conculcare, ac ſuperare, ut ad regni thronum evehari.

80. Poſt univerſi orbis opificium, ait textus: *Requievit Deus die ſeptimo, ab univerſo opere, quod patrarat*, Gen.2.n.2. Deuſne ſimilis eſt opifici, qui defeſſus diurno labore, opus habet requie? Minimè. Cur ergo dicitur Deus requieſcere, cum fatigatus non ſit? Non ergo ſcribitur, quod requieverit Deus, tanquam fatigatus, ſed pro noſtro documento, quod ille, qui die ſeptimo, Sabbatho, nempe gloriæ vult requieſcere in æterna gloria, prius debet præmittere operationem, ut mereatur gaudere in perpetua felicitate. Origen. lib.6. contra Celſum: *Neſcit*, ait, *quiſnam ſit ille, poſt ſex dies à mundo condito ſecuturus dies Sabbati, in quo cuncti, qui ſex illis diebus opera ſua perfecerunt, nihil eorum prætermiſerunt, quæ pertinent ad ſuum officium cum Deo feriabuntur aſcendentes ad ſpectacula, & juſtorum, & beatorum celebritatem, quaſi diceret, qui bene operabantur.* Vide ſuprà c.19. n.12.& 13.

Gen 2. *Requies patria poſt operationes.*

Origen.

Quæstio XI.

Quare petentibus regnum Chriſtus calicem offert?

81. Satis vulgare, & notum Chriſti mortem in Scriptura calicem nuncupari: *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo*, Pſal.115. n.4. Alii legunt: *Calicem ſalutarem.* D.Hieron. *Calicem Jeſu accipiam.* Et Chriſtus ait in horto: *Pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte*, Matth.16. n.39. Pſal.22. n.5. *Impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus inebrians, quam præclarus eſt.* Frequenter in ſacro textu mors, & interitus per calicem denotatur, Pſal 51. n.17. & 74.n.9. Jerem.25. n.15.&c.n.51.n.7. Thren 4.n.41. Ezech.23.31.&c.

Pſal.115. Hieron. Matth 16. Pſal.22.

82. Cur autem paſſio, & mors calix dicatur difficultas eſt. Et ratio mihi veriſimilior videtur mortem ſic dictam, quia amara potio fuerit Chriſto, ſicque extiterit martyribus, licet tamen illis ſalutifera, brevique tempore; quemadmodum calix bibitur, & tranſit. Secundò, dicunt Maldonatus, Lucas Burgenſ. Cornel. & alii, mortem dici calicem, quia olim damnatis ad mortem ſolebat poculum veneno plenum porrigi, uti datum eſt Socrati ab Athenienſibus, ſed hic mos non erat apud Judæos, non enim ſolebant ipſi veneno aliquem vita privare.

Mors cur dicatur calix. Maldon. Burgenſ. Cornel.

83. Tertiò, Theophylact. *Poculum*, ait, *ſuam mortem declarans, quod ipſe ſuaviter accedat ad mortem, ſicut qui poculum bibens, ſtatim dormit gravatus.* Pro multa ſuavitate, quam Dominus in ſua morte percepit, calici ipſa comparatur, qui enim calicem bibunt, ſuaviter delectari dormiunt, & requieſcunt. Vide ſuprà c.6.n.36 c.8.n.55. c.14. n.111.

Theoph.

84. Quartò Mald. Corn. & alii Interpretes referunt aliam fuiſſe in Scripturis metaphoram calicis ex veteri deductam more, quo inter Judæos Paterfamilias, aut quiſquis in convivio honoratiſſimus erat, vinum pro ſuo arbitrio temperabat, & unicuique convivæ alii plus, alii minus diſtribuebat. Itaque aliis melior, aliis pejor portio contingebat. Petentibus ergo Apoſtolis primas regni ſedes ſatis difficile examen proponit Chriſtus, *poteſtis bibere calicem?* Ut nempe ad alterius voluntatem ſubmittant, & componant, & non pro ſuo nutu, ſed pro alterius voluntatis arbitrio potionem deteriorem, vel majorem bibant, & guſtent. & adeo eſt durum, & acerbum ab alieno nutu pendere, & alterius arbitrio regi, ut Dominicæ paſſioni aſſimiletur, ſicque morum examen ad primas ſedes in Chriſti regno obtinendas. Inſtruens nos Chriſtus orare, docet nos ut dicamus: *Adveniat regnum tuum fiat voluntas tua*, Matth 6. n.9. Quid eſt, quod dum poſtulatur adventus regni Dei, ſtatim ſubditur, *fiat voluntas tua?* Hæc nempe petitio ad præcedentem ſpectat, pretio enim noſtræ abnegatæ voluntatis Dei regnum mercatur, & renunciata propria voluntate regni dilatatio comparatur. Unde ſub hac petitione, *fiat voluntas tua*, martyrium, imò ſæpe repetitum martyrium auguratur. Clem. Alex. lib.4 ſtrom c.4. *Quicumque Servatoris mandata exequuntur, in unaq; aqu. actione ſunt martyres.* Subjectio, ac conformitas ad Dei voluntatem martyres creat, & generat. Vide ſuprà c.25. n.24. & 27.

Cornel. Maldon. Matth.6. *Abnegatā voluntas martyres facit.* Clem. Alex.

Quintò, Ex Montano, Lorin citandis, & P.Velaſq. in c.2. ad Philipp. v.6. annot.5. n.8. qui ſic interpretantur hæc verba, *Poteſtis bibere calicem* alludit ad antiquum morem, ad quem reſpicit David Pſ.15. n.5. *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.* Solebant antiqui hæreditarium pactum epuli, atque poculi communicatione celebrare, ſicque calicis participatione hæredem inſtituebant, cum ergo ait Chriſtus: *poteſtis bibere calicem*, id eſt ac ſi dicat: Animadvertite non purè, ſed ſub conditione crucis, ac mortis ferendæ hæreditatem regni mei vobis eſſe deferendā communicatione nempe calicis paſſionis meæ, *quem ego bibiturus ſum.* Ac proinde ſub his verbis idem ſubeſt ſenſus, ac in illis verbis apud Luc.22. n.29. *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum.* Ut ſicùt ego regnum per mortem obtineo, ſic & vos habebitis. 85.

Lorin. Velaſq. Pſal.15. *Hæreditas Chriſti communione calicis tranſfertur.* Luc.22.

Ait Paulus Rom.8. n.17. ad ſuos diſcipulos: *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Magnam explicat dignitatem nos ſimul eſſe cum Chriſto hæredes conſtitutos. Tanta tamen dignitas nobis abſolutè defertur? Minimè, ſed ſub certa conditione, ac lege, nempe; *Cohæredes, ſi compatimur*: ſi cruci, ac morti Chriſti conformamur, ut cum ipſo conglorificemur. D.Chryſoſt. ibi: *Non enim relinquit nobis hæreditatem purè, ſed ſub quadam conditione, quænam autem ea eſt? Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* 86.

Rom.8. *Ut homo particeps fit Chriſti hæreditate, per crucem.* Chryſoſt.

Ait Deus ad Abraham: *Erit pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum*, Gen.17.n.13. Legit ibi Origenes: *Erit teſtamentum meum in carne veſtra.* Sed quomodo Chriſti teſtamentum, quo nobis relinquit hæreditatem, ut æternæ felicitatis pignus erit in carne noſtra? Reſpondet ipſe Origen. *Quomodo erit teſtamentum Chriſti ſuper carnem meam requiro? Si mortificavero membra mea, quæ ſunt ſuper terram, teſtamentum Chriſti habeo ſuper carnem meam, ſi ſemper mortem Chriſti in corpore meo circumferam, teſtamentum Chriſti eſt in corpore meo.* 87.

Gen 17. *Chriſti hæreditas cum mortificatione pignus crucis.* Origen.

Sextò.

88. Sextò. Baſilius Seleucus orat. 24. *Mater*, ait, Baſil. Sel.
regnum poſtulaverat, obtentu facile arbitrata, Chriſtus Dominus regni acquirendi modum docebat: thronus laborum fructus eſt, & munus rogationis: via eſt paſſio, labores pro religione ſuſcepti regnum merentur. Mulier petierat regnum, nexu ſanguinis, ac propinquitatis exiſtimans facilè conſequutura; Chriſtus verò calicem ſuæ paſſionis porrigit, quid tamen habet calix cum regno? In calice oſtendebatur via facillimè obtinendi regnum, ac illius ſedes: *via eſt paſſio, labores pro religione ſuſcepti regnum merentur.*

Calix paſſionis via ad cælum.

89. Anima ſancta Chriſti amore vulnerata per civitatem vagans diligenter per vicos, & plateas ipſum quærebat; tandem in cuſtodes civitatis incidit, de quibus ſic ait: *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem: percuſſerant me, tulerunt pallium meum cuſtodes murorum*, Cantic. 5. n. 7. Hos cuſtodes eſſe Angelos ſanctos animarum cuſtodes docent D. Gregor. Nyſſenus, D. Ambroſius citandi tres patres, Pſelius, & alii: ſtatim ſe objicit gravis difficultas, quomodo fieri poteſt, ut Angeli cæleſtes animam ſanctam Deum quærentem, à pallio ſuo expoliaverint, & inſuper eam percuſſerint, ac vulneraverint? Ut oſtenderent ei viam, per quam ad Deum venire, ac accedere valebat: pallium, ac divitias auferunt, corpúſque mortificatione premunt, ut hac via Deum invenire, ac habere mereatur. D. Gregor. Nyſſen. hom. 12. *Aufertur*, ait, *à cuſtodibus pallium, ut pulchritudo deſiderata videatur: percutitur anima, ut vivificetur.* D. Ambroſ. lib. de Iſaac. 6. *Angeli*, ait, *percuſſerunt eam, ut amplius probaretur: exercentur enim animæ tentationibus. Tulerunt ei pallium, quærentes, ſi verum decorem nudæ virtutis afferret.* Ut anima Deum habeat, neceſſe eſt ut terrena bona abjiciat; jejunio maceretur, & caro cilicio affligatur, ac totum corpus verberibus cædatur, & multis tentationibus probetur? Unde ait Gillibertus Abbas ſerm. 45. *Non eſt querelæ, ſed gloriæ vox iſta, qua dicit, percuſſerunt me tulerunt pallium meum.* Vox eſt veluti gratificanti bona ſibi illata.

Cant. 5. Nyſſen. Ambroſ. Pſelius.

Ut habeas Deum abjicienda terrena, & caro mortificanda.

Ambroſ. Gillibert.

Quæstio XII.

Quare ſuis diſcipulis non ſolùm proponit Dominus calicem, ſed etiam addidit, quem ego bibiturus ſum?

90. Divus Matthæus ſcribit, quem ego bibiturus ſum. At D. Marcus de præſenti, ait: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibo.* Et etiam ad locum Matth. ut patet ex verſionibus. Legit Cajetanus de præſenti, *quem ego bibo*, utrumque tamen in Chriſto verum eſt; ita enim bibiturus erat calicem, ut etiam jam veluti biberet, tamque paſſionis memoria menti ejus erat infixa, ut ſemper pateretur. Vel Matthæus, ait: *Quem ego bibiturus ſum*, reſpiciens ad futuram Chriſti mortem. Marcus, *quem bibo*; attendens ad illum dolorem, quem Dominus ex viſa Jeroſolyma, in qua locus deſtinatus paſſionis ejus apparebat. Nam hæc dixit Chriſtus, cum aſcenderet Jeruſalem. *Ecce aſcendimus Jeroſolymam, & filius hominis tradetur.* Et tam dirus carnifex eſt proſpectus ſedis imminentis interitus, ut non minores doloris cruciatus quam ipſemet interitus, extorqueat. Ut docet Guevara in cap. 1. Matth. tom. 1. verſ. 11. obſerv. 3. n. 20. Quæſtio præſens eſt, quare Chriſtus addidit, *quem bibiturus ſum.*

Cajetan.

Mortis conſideratio dura, ac ipſa mors.

Guevara.

Reſpondet D. Chryſoſt. homil. 66. *Alliciens*, inquit, *quem ego bibiturus ſum, ut communicatione laborum cum ipſo promptiores redderentur.* Valde ſignanter ait Dominus: *quem bibiturus ſum*; ut ait ſanctus Doctor; alliciens; nam calix paſſionis propoſitus, ut communis Dei filio, & nobis, maximè illa laborum communicatio nos allicit, provocat, ac inducit, ut illum appetamus, ac cum multo gaudio ad illum curramus, ac conſiderata paſſione noſtri ducis, noſtra paſſio fit lens, & levis, *ut communicatio laborum promptiores redderentur.* Unde ait S. Auguſtinus in manuali cap. 22. *Nihil tam amarum ad mortem eſt, quod morte Chriſti non ſanetur*, ex aſpectu crucis Chriſti omnia acerba, ac dura, levia, & facilia redduntur. 91.

Chryſoſt.

Cruce Chriſti omnis labor noſter emollitur.

Auguſt.

Tempore ſacratiſſimæ paſſionis milites *plectentes coronam de ſpinis poſuerunt ſuper caput ejus*, Matth. 27. n. 28. omnia ex alto Dei conſilio, ac divina permiſſione proveniebant. Ad quid caput Chriſti ſpinis circumcingitur, ac vulneratur? In peccati pœnam dictum fuerat primo parenti. *Spinas, & tribulos germinabit tibi*, Genеſ. 3. n. 18. ſcilicet terra. Ne ergo hujuſmodi vepres graviter nos lædant, & percutiant, Chriſtus ſuo cerebro hujuſmodi ſtimulos ſuſcipit, ac recipit, ut ipſos aculeos emolliat, ſuaves ac leves reddat. Tertullianus lib. de corona militis c. 14. *Abſtulit*, ait, *virtus crucis omnes aculeos mortis, in Dominici capitis tolerantia obtundens.* Chriſtus ſuis ſpinis, leves, ac dulces hominibus reddidit cunctos tribulationum, ac dolorum aculeos. Quis enim aſpiciens meum Jeſum, flagris cæſum, clavis fixum, & cruce turpatum, morſus, ac dolores ſuæ crucis non ſtrenuè, ac fortiter ferat? Ex Dominique aſpectu omnia miteſcunt, ac levia fiunt. 92.

Matth. 27. Gen. 3. Tertull.

Omnem noſtrum laborẽ Chriſti paſſio emollit.

Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Si mundus vos odit, ſcitote, quia me priorem vobis odio habuit*, Joan. 15. n. 18. Contra mundi odium, ejuſque perſecutiones armat Dominus ſuos diſcipulos. Quibus armis eos munit? *Scitote quia me priorem odio habuit*: attento, ac conſiderato odio erga Chriſtum animosè, ac leviter tolerandum eſt odium mundi erga nos prolatum. D. Paulinus epiſt. 27. *O beata injuria*, ait, *diſplicere cum Chriſto; magis nobis timendus eſt amor talium, quibus ſine Chriſto placetur.* 93.

Joan. 15.

Ex conſiderato Chriſti labore, labor noſter mitigatur.

Paulin.

Quæstio XIII.

Quare mors Chriſti ſub Baptiſmo ſignificatur?

Divus Marcus cap. 10. num. 38. & omnia Græca exemplaria habent: *Aut baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari.* Arabicus habet: *Et tinctura, qua tingar, tingemini.* Hæc tinctura fuit ſanguinis, qua Chriſtus purpuratus eſt. *Quare rubrum eſt veſtimentum tuum?* Iſa. 72. n. 8. D. Hieronymus ſic introducit Angelos loquentes: *Nunc ſcire volumus, quare veſtimenta tua ſint velut muſto tincta.* 94.

Marc. 10. Arabic.

Primò. Suam ergo paſſionem, quam priùs Dominus vocaverat calicem, tunc alia metaphora baptiſmum appellat, quia ut explicant Origenes, Chryſoſt. Theophyl. Beda, & alii, Chriſtus in 95.

Origen. Chryſoſt. Theoph. Beda.

ſua paſſione ſub multitudine aquarum tribulationum, ac pœnarum totus immerſus, ac ſubmerſus eſt. Tropus eſt autem familiaris David, per ſubmerſionem aquarum, abundantiam tribulationum, ac dolorum declarare.
Pſal.68. *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me*, Pſal.68. n.3.

96. Euthym. Secundò. Reſpondet Euthymius, ſic ait: *Poculum, & baptiſmum vocat eadem: poculum quidem, utpote læto animo pro hominibus ſuſceptum: baptiſmum verò, tanquam purificationem ipſorum.*
Mors ſuavis Chriſto. Dominus dicit ſuam mortem poculum, & baptiſmum; poculum propter ſuavitatem, & dulcedinem, quam guſtavit in ipſa, cum eſſet pro hominum ſalute; baptiſmum verò dicit, cum eſſet pro illorum purificatione, ac munditie.

97. Imperfect. Tertiò Imperfectus hom.35. in Matth. *Baptiſmum*, ait, *eſt ipſa mors; dictum eſt autem baptiſmum ſecundùm ſimilitudinem lanæ tinctæ. Sicut enim lana intingitur naturalem habens colorem, ut coloretur purpura, aut alicujus accipiat dignitatem, ſic & nos in morte ſeminatur in ignobilitate, reſurgimus in gloria.*
Morte Chriſti homines ſplendore gratiæ nobilitantur. Mortem ſuam vocat Dominus baptiſmum, ſive tincturam, ut legit Arabicus; ſicut enim tinctura, lanas, quas accipit rudes, contemptibiles, ac indignas aſpectu, reddit valdè conſpicuas, rutilas, ac multo ſplendore præclaras, magnoque pretio æſtimabiles: ſic cùm ante Chriſti mortem homines eſſent rudes, ac contemptibiles moribus, peccato, ac ſine ullo pretio; tamen Chriſti morte interveniente maximè ſplendore gratiæ, ac cæleſtium donorum ſunt nobilitati, maximéque æſtimabiles, utpote pretioſo Chriſti ſanguine empti.

98. Chryſol. Quartò. D.Petrus Chryſologus ſerm. de filiis Zebedæi, Mors Chriſti comparatur ſubmerſioni in aqua, ait: *Propter reſurrectionis facilitatem. Ut enim qui baptizantur, ex aqua multa cum facilitate aſcendunt, ab aquarum natura nihil impediti: ſic & ille cum in mortem deſcendiſſet, multa facilitate aſcendit.*
Regeneratus Chriſti gratia aſcendit in cælum. Quod immerſum eſt aqua facillimè ab ipſa aqua extrahitur, natura aquarum non impediente, ſed potius adjuvante, ac impellente; ſic etiam qui Chriſti baptiſmo, ac aqua abluitur hoc gratia ab illius fontibus regeneratur; ipſa cæleſtis aqua, ac divina gratia eum facit ſalire, ac aſcendere in vitam æternam.

99. Cum ſublevandus eſſet in cælum Parens meus Elias, ipſe cum Eliſæo ad ripas Jordanis venerat: *Tulitque Elias pallium ſuum, & involvit illud, & percuſſit aquas, quæ diviſæ ſunt in utrumque partem, & tranſierunt ambo per ſiccum.* Deinde ſequitur: *Cùm pergerent incedentes, & ſermocinarentur: Ecce currus igneus, & equi ignei diviſerunt utrumque, & aſcendit Elias per turbinem in cælum*, 4.Reg.2. n.8.
4.Reg.2. *Elias tranſitu Jordanis aptior ad cælum.* Ad quid, ut Elias aſcendat in cælum tanto miraculo, per aquas it Jordanis? Nunquid aquæ Jordanis aliquid contulerunt, ut raperetur in cælum? Origenes in c.1.Joan. *Aptior*, ait, *ad raptum factus eſt, poſtquam ablatus eſt Jordane.* Aquæ Jordanis Chriſti baptiſma præfigurabant, per quod cum Elias tranſit, ſtatim aptus fit, ut aſcendat, ac rapiatur in paradiſum.

*Matth.*20. *n.*18. Ait illis: Calicem meum bibetis: ſedere autem ad dexteram meam vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.

VERSIONES.

Syriacus. Quibus ſubdit, calicem meum bibetis, & baptiſmate, quo ego baptizor, baptizabimini, ut ſedeatis.

*Tertull.lib. de reſurr.c.*35. Aſſiſtere autem ad dexteram, vel ſiniſtram meam.

Vatabl.Euth. Sedere autem mihi à dextra, & ſiniſtra non eſt meum dare, ſed iis contingit, quibus eſt paratum à Patre meo.

Arabicus. Et tinctura mea tingemini, ſedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram, nón eſt meum dare vobis, ſed quibus ſplendidè præparavit eis Pater meus cæleſtis.

*Marc.*10. *n.*39. Jeſus autem ait eis: calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizabimini.

Sedere autem ad dexteram meam vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt.

EXPOSITIO IV.

Calicem meum bibetis, mortem, ac paſſionem aliqualiter meæ morti, ac paſſioni ſimilem guſtabitis, ut explicant Carthuſianus, Albertus Magnus: *Donavi vobis victoriam paſſionis, & hæreditatem crucis*, ut ait D.Ambroſius lib.5. de fide, cap.2. Divus Marcus, ac Græca exemplaria habent, *& baptiſmo, quo baptizor, baptizari*, quod jam eſt explicatum. *Sedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis.* Sic reſpondet, ait D.Thomas ad petitionem gloriæ, quia ſi Dominus dixiſſet, dabo vobis, triſtati eſſent alii: ſi negaſſet, ipſi affecti eſſent triſtes; & ait, non eſt meum dare vobis poſtulantibus jure ſanguinis, propinquitatis, ac familiaritatis, ut explicant D.Ambroſius, & alii Patres infrà quæſt.15. citandi, ſed *quibus paratum eſt à Patre meo.* Ut homo in omnibus ſe Patri ſubmittit, cui omnia ſua refert. Quibus præparata eſt à Patre meo. Interpretatur Euthymius, Petro, & Paulo nempe. D.Hilarius Moyſi, & Eliæ, quæ in tranſfiguratione cum Chriſto apparuerunt. Strictiſſimè rem explicat Chryſoſtomus: Quibus, id eſt, nullis, quia nemo, ait, poteſt aſſurgere ad dexteram Chriſti, utpote, quia ipſe ſolus ſedet ad dexteram Dei Patris. Hujuſmodi autem interpretationes ſunt multum ſtrictæ. Generatim ergo accipiendum eſt, Chriſtus loquitur de prædeſtinatis, ac electis ad gloriam, quibus à Patre ſuo præparatæ ſunt cæleſtes ſedes. 100.

Carthuſ. Alb.Magn. Ambroſ. D.Marc. Græcus. D.Thom. Ambroſ. Euthym. Hilar. Chryſoſt.

Quæstio XIV.

Quomodo Jacobus, & Ioannes calicem Domini biberint, quem, ut à ſe tranſiret, Dominus in Horto poſtulavit?

101. *Prompta obedientia.* Cum Chriſtus Dominus dixiſſet: *Calicem meam bibetis.* Non ſunt diſcipuli triſtati, nec conturbati, ſed multa ac prompta obedientia colla ſubmittunt, & multo magis exultant, ac lætantur, quam ſi poſtulata accepiſſent. D. Baſil. in conſtit. Monaſt. cap. 23. *His auditis*, ait *ſubmiſſa mentis cervice obedientiæ jugum ſubierunt, alacrique animo in pericula, in contumelias, in cruces, in varias neces proceſsère. Gaudebant enim, quod digni habiti ſunt pro nomine* Jesu *contumeliam pati.* Baſil.

102. *Iacobus, ac Ioannes calicem bibe runt.* Ad quæſtionem dicimus, quod ambo hi duo fratres Jacobus, & Joannes, Calicem Domini biberunt, id eſt pro eo paſſi ſunt martyria, ut ait Abulenſ. quæſt. 79. Ambo tamen vitam in martyrio non finierunt, ſed ſolus Jacobus, qui occiſus eſt ab Herode, Actor. 12. Joannes verò quamvis propria morte obierit, dicitur tamen bibiſſe calicem, quia pro Chriſto in ferventis olei dolium miſſus eſt, & ita martyrio ſe expoſuit, licet gladius perſecutoris defuerit. D. Hieron. hic: *Si legamus Eccleſiaſticas hiſtorias, in quibus fertur quod ipſe propter martyrium ſit miſſus in ferventis olei dolium, & inde ad ſuſcipiendam coronam Chriſti athleta proceſſerit: ſtatimque relegatus in Pathmos inſulam ſit: videbimus martyrio animum non defuiſſe, & bibiſſe Joannem calicem confeſſionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet perſecutor non fuderit ſanguinem.* Idem etiam docent Beda, D. Paſchaſ. lib. 9. in Matt. Abulenſ. Actor. 12. Hieron. Beda. Paſchaſ.

103. *Joannes amore quodammodo Martyr.* Joannes etiam ſingulare quoddam martyrium ſuſtinuit, dum in monte Calvariæ cum B. Virgine Chriſto crucifixo aſtans, vidit ſuum Jesum, quem pluſquam vitam ſuam amabat, acerbiſſimos crucis dolores per tres continuas horas ſuſtinere, clavi enim illi, ac lancea magis penetrabant, ac transfigebant animum ejus, quam ſi ferrum pertranſiſſet corpus ejus. Unde multi affirmant, quod illis viſis tormentis, fuiſſet Joannes mortuus, niſi Chriſtus per miraculum ei vitam ſervaſſet. Confirmatur, quia ob hujuſmodi dolores in Chriſti paſſione Virgo ſanctiſſima dicitur à Sanctis Patribus Martyr, & pluſquam Martyr, ut dixi tom. 1. lib. 2. c. 6. q. 11. n. 47. Ergo etiam ſuo modo, ac ſimilitudine quadam Joannes ob ſuum intimum amorem in Chriſtum poteſt quodammodo Martyr dici.

104. Ad calcem tamen hujus quæſtionis inquiro, cur Chriſtus ſic in præſenti bibendum calicem ſuum ſuis diſcipulis proponit, cum tamen in Horto Patrem exorat, ut à ſe tranſeat? *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte,* Matth. 26. n. 39. Perpende, quod calix à manu inimicorum recuſatur: *Si poſſibile eſt, tranſeat à me.* E manu verò amici, ac magiſtri, prompto animo accipitur; inde dicunt: *Poſſumus.* Cum audiſſet Patens meus Elias, quod Jezabel mortem ei minabatur, timuit, & fugit in deſertum, 3. Reg. 19. n. 3. *Timuit Elias, & ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas.* Poſtea verò ſedens ſub umbra juniperi: *Petivit animæ ſuæ, ut moreretur,* ibidem n. 4. Sanctus Propheta è manu crudelis mulieris, ac infeſtiſſimæ mortem recuſat, è manu verò omnipotentis Dei appetit, & prompto animo vult recipere. Rabbanus relatus in Gloſſa: *Timore percuſſus,* ait, *de manu mulieris mortem fugit, de manu Dei mortem petit.* Matth. 26. *Calix è manu inimici recuſatur, ut ab amico accipiatur.* 3. Reg. 19. Rabban.

Quæstio XV.

Quare Chriſtus Dominus, cui Pater omnia dedit in manibus, ait tamen his Apoſtolis; Non eſt meum dare vobis?

Illam particulam, *vobis*, non legunt Græcus, Syriacus, & Arabicus, nec illam ponunt Græci Auctores, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthym. Tamen Latini, Romani codices, ac Patres illam habent. Quæſtio præſens eſt, quomodo Chriſtus Dominus, ait: *Non eſt meum dare vobis*, cujuſnam Patris? *Omnia ei dedit Pater in manus*, Joan. 13. n. 3. Ergo ſi genitor habet poteſtatem, ut faciat, habet & Gnatus, cum omnia, quæ ſunt Patris, in manus filii dederit ipſe Pater. Ad quæſtionem. 105. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Joan. 13.

Reſpondet primò D. Ambroſ. lib. 5. de fide, c. 2. *Non dixit Dominus*, ait, *non eſt meum dare*, ſed non eſt meum dare vobis, *non ſibi poteſtatem deeſſe aſſerens, ſed meritum creaturis.* D. Baſil. Seleuc. orat. 24. *Non eſt meum*, ait, *dare: cur? Quia remuneratio accipientis meritum conſequitur, non ſolam facultatem dantis: thronus laborum præmium eſt, non ambitionis donum gratuitum; nudam poſtulationem datio conſequitur, monſtra meritum tuum, & meam intuere poteſtatem.* Poſtulabant fratres ſedes nexu ſanguinis, ac propinquitatis, Chriſtus Dominus, qui omnium judex erat conſtitutus, ait: *Non eſt meum dare vobis*, hujuſmodi reſpectu, ac motivo, ſed meritorum interventu, *monſtra meritum tuum, & meam intuere poteſtatem.* Non enim deſides, ac otioſi hic aliquid poſſunt habere, ac expectare, ſed ſolum laborantes, ac operantes, *Thronus laborum præmiam eſt.* D. Cæſar. Nazianzeni frater: *Non eſt noſtrum*, ait, *dare temerè, ac depravare quod juſtum eſt. Juſti enim judicis eſt, unicuique pro dignitate meriti tribuere, non negligere laborantes, ac ignavis aliquid largiri. Proinde, ſi thronos amatis, nolite ignorare certamina.* 106. Ambroſ. Baſil. Sel. *Chriſtus judex non dat dignitates, niſi pro meritis.* *Otioſi non poſſunt expectare.*

Secundò. D. Hieron. *Non eſt*, ait, *acceptio perſonarum apud Deum ſed quicumque talem ſe præbuerit, ut regno cælorum dignus fiat; hic accipiet quod non perſonæ, ſed vitæ paratum eſt.* Quod etiam docent D. Auguſt. in Pſal. 126. & hic Euthym. & alii communiter. Juſtus eſt enim Dominus, & non acceptor perſonarum, dat enim primam ſedem, non pro affectu, ſed pro meritis. Unde eleganter ait D. Chryſ. *His paratur primatus, qui per opera poſſunt fieri primi.* 107. Hieron. Auguſt. Euthym. *Deus non eſt perſonarum acceptor.* Chryſoſt.

Tertiò. D. Auguſt. loco proximè citato: *Non eſt meum*, ait, *dare vobis ſuperbis. Prius humiliamini, qui jam vultis exaltari.* D. Remigius: *Non eſt meum, ait, dare vobis, id eſt, ſuperbis, quales vos eſtis, ſed humilibus.* Idem habent Beda, & D. Paſchaſ. Innocentius III. Summus Pontifex, lib. 2. de contempt. Mundi cap. 35. *Non eſt meum dare vobis, quaſi diceret, meum quidem eſt dare: ſed non vobis, id eſt, ambitioſis, quales vos eſtis.* D. Cyrillus Alexandr. lib. 10. Theſaur. cap. 4. *Inani gloria moti à dextris, & à ſiniſtris meis ſedere* 108. Auguſt. Remigius. Beda. Paſchaſ. Cyrillus.

concupiſcitis: id autem dare meum non eſt. Ab inani ergo Zebedæi filios gloria, improbáque ambitione deterret. Quid eſt, quod Chriſtus, in cujus manibus ſunt omnia poſita, ait, non eſt meum dare vobis? Vobis nempe, qui arrogantia, ambitione, ac inani gloria laboratis; vana enim gloria veram, ac æternam gloriam impedit, nemo enim poteſt pervenire ad gloriam, niſi verè humilis fiat, vanámque mundi gloriam abjiciat.

Inani gloria impeditur vera gloria.

109. Cyrill. Quartò. Idem D. Cyrillus proximè citato c. 5. *Poteſtatem non negat Dominus*, ait, *ſed diſpenſationem oſtendit: quomodo ipſe non poteſt dare, quibus velit, cum inveniatur omnibus diſcipulis id eſſe largitus? Amen dico vobis, ſedebitis & vox.* Expende illud, *Diſpenſationem oſtendit.* Antea Matthæi 19. promiſit Dominus ſuis Apoſtolis duodecim ſedes, nunc verò eas videtur denegare Jacobo, & Joanni, dicens: *Non eſt meum dare vobis.* Sanè, non erat illius cæleſtia dona communicare, niſi omnibus, hæc enim eſt Dei conſuetudo, hic uſus cæleſtium bonorum, nulli in particulari, ſed communiter omni populo offerri, & dari. Vide in Indice verbum *Communicare.*

Matth. 19. Dei dona nō uni, ſed omnibus communicantur.

110. Cyrillus. Quintò. Idem D. Cyrill. lib. 16. Theſaur. cap. 5. *Juſtus ſum*, ait, *munerum declarator in certaminibus poſitis ac ideo non petentibus ſimpliciter largiri debeo, nec per injuriam certantium omnium ad duos ſolum honores traducere.* Cum Chriſtus ſit juſtus munerum declarator, ac diſtributor, ait his duobus fratribus, *non eſt meum dare vobis.* Qui ſoli, & ſeparati eſſe vultis in donis, nec honores, qui ſunt deſtinati ad omnes debeo ad duos reſtringere, ac coarctare, hoc enim ſi fiat; in magnam certantibus ſedet injuriam.

Honor deſtinatus ad omnes, non reſtringatur ad duos.

111. Hieron. Sextò. D. Hieron. in præſenti: *Sedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis. Sed ideo ſedentium in regno cælorum vocabula non dicuntur, ne paucis nominatis cæteri putarentur excluſi.* Benè ſciebat Chriſtus, quod Joanni, ac Jacobo, utpote prædeſtinatis primæ ſedes erant deſtinatæ à Deo Patre, tamen ait eis: *Non eſt meum dare vobis.* Nam ſi his duobus illas primas ſedes concederet, cæteri viderentur excluſi & inde aviditas ad primatum primæ ſedis capiendæ torperet, ipſa enim quædam æmulatio cum jactura meritorum ceſſaret. Septimò. Gloſſa: *Non eſt meum dare vobis*, ait, *quia cælorum regnum non eſt dantis, ſed accipientis, voluit dicere, non ſufficit dantis gratia, niſi acceſſerit collaborantis induſtria, & meritum.* Vide ſuprà cap. 13. n. 19. c. 18 n. 144. c. 10. n. 22. & 23.

Qui ſe exiſtimat excluſum torpet animo.

Gloſſa.

112. Ambroſ. Octavò. D. Ambroſ. lib. 3 de fide, cap. 3. *Noluit his, quos diligeret, videri quod peterent denegare Sanctus, & bonus Dominus, qui mallet aliquid diſſimulare de jure, quam de caritate deponere.* Ait Dominus: *Non eſt meum dare vobis*, poteſtatem in ſe negat, facultatem tamen ad patrem refert, *Sed quibus paratum eſt à Patre meo.* Quid dicis Domine? Benè, & apertè vides, quod ex hoc impius Arrius occaſionem deſumet, ut tuæ poteſtatis jura diminuat, & te minorem eſſe Patre blaſphemo ore dicat? Clariſſimè hæc omnia intuebatur Chriſtus Dominus, tamen magis vult conſulere utilitati, ac bono communi ſuæ Eccleſiæ, ne alii torpeſcerent, ut dictum eſt ex D. Hier. Ad Ambroſium veniamus. Satius duxit Dominus aliquid apparenter ſuæ poteſtati ſubtrahere, quam ſuæ voluntati, ac ſuo amori quicquam derogare, ideo non dixit, nolo dare, ſed ait: Non eſt meum dare. *Qui mallet aliquid diſſimulare de jure quam de caritate deponere.*

Potius bono cōmuni, quā propriæ utilitati conſulit Dominus.

113. Poſtquam Jacob furatus eſt benedictionem à parente ſuo Iſaac, venit primogenitus Eſaü, ut benedictionem obtineret, cui parens Iſaac aperuit, quomodò veniſſet germanus ſuus fraudulenter, & benedictionem abſtuliſſet, & addidit Iſaac: *Et tibi, poſt hæc fili mi, ultra quid faciam?* Gen. 27. n. 37. Tunc Eſaü magno ejulatu, multiſque profuſis lachrymis deflet. Subdit textus: *Motus Iſaac, dixit ad eum: in pinguedine terræ, & in rore cæli erit benedictio tua*, ibid. num. 39. Nonne modo dixit Iſaac ſe jam non habere benedictionem ad concedendum: *Et poſt hæc ultra quid faciam?* Ut communiter explicant Interpretes. Quomodo modò largitur benedictionem? Poteſtas planè defecerat, inde ſe fatetur benedictionem non habere: *Poſt hæc ultra quid faciam?* At verò amor, quo filii lachrymas Pater non ſuſtinuit, aliquid negare non permittit, ſed ſupra id quod poteſt, impendit, *cumque ejulatu magno fleret, motus Iſaac*, &c. Lyran. Abulenſ. explicant, *Motus pietate paterna.* Quòd poteſtas inficiebatur, amor abundanter impendit. Vide ſuprà c. 22. n. 93. & c. 24. n. 5. & n. 27. 28.

Gen. 27.

Poteſtas deficiens negat amor impendit.

Lyran. Abulenſ.

Quæstio XVI.

Quare Chriſtus Dominus qui faciliter aliis multa dona conceſſerat, his tamen duobus fratribus petita denegat?

114. Multi petierunt à Chriſto Domino multa beneficia, oculos, manus, & pedes, & nulli eorum dixit Dominus: *Non eſt meum dare vobis*, ut dictum legimus his duobus fratribus, ſed ſtatim ſine ulla mora dona petita conceſſit, ut Leproſo dicenti, *Domine ſi vis potes me mundare.* Statim reſpondet Dominus: *Volo, mundare*, Mat. 8. n. 3. Et Paralytico ſanitatem offert Jesus, dicens: *Vis ſanus eſſe?* Joan. 5. n. 6. Cur ergo his ſuis diſcipulis poſtulata denegat?

Ratio difficultatis.

Matth. 8.

Joan. 5.

115. Baſil. Sel. Reſpondet primò D. Baſil. Seleuc. orat. 24. [Si Leproſus, ait, curationem petit, virtutem exerco, volo mundare, ſi cæcus luminis orbitatem gemit: ſecundùm fidem veſtram fiat vobis. Quod ſi Thronum verò quis petat, & regiam poteſtatem quærat, & ſedere ad dexteram affectet, tunc quid poſſet, curiosè deſpicio: ſuſum pro pietate ſudorem teſtibus repoſco. Si verò reperero, quod iis condignum ſit, tunc eſt meum dare: vocat enim dantis poteſtatem, accipientis merita.] Et ſi alia dona temporalia manus, vel pedis, ſeu corporis ſanitatis dentur merè liberaliter, non ſic ſedes in regno cælorum conceduntur, ſed ad illas neceſſaria eſt multa probatio, ac exhibitio operum, quibus ad illas ſit aſcenſus, nec unquam cuiquam dantur, niſi prius legitimè certaverit.

Temporalia gratis dantur cæleſtia per merita.

116. Cæſar. Secundò. D. Cæſarius Nazianz. frater dial. 3. *Non eſt*, ait, *meum dare vobis. per illos reliquos caſtigans, & accenſum in ipſis abſurdum amorem primatus extinguens terrore denegationis.* Negat Dominus poſtulata his diſcipulis, tanquam magnum ſupplicium illis infligens. Viro enim ingenuo nulla acerbior caſtigatio, quam repulſa in re deſiderata, ac petita.

117. Joan. 19. In ultima vitæ hora pendens meus Jesus in cruce, *Dixit ſitio*, Joan. 19. num. 28. Quæ verba aliqui

aliqui Patres, & Doctores explicant, quod amoris ut ſatiabat majora tormenta pro ſalute humani generis. Nunquid poſſunt graviores cruciatus inveniri, quam illi quos noſter Redemptor in ſua paſſione ſuſtinuit? De illis D.Thomas 3.p.q.46. art.6. In Chriſto fuiſſe dolorem corporis, & animi, & addidit: *Uterque dolor fuit maximus inter dolores præſenti vitæ.* Quæ ergo majora tormenta, quam repulſam quandam ſuſtinere? Vehementer Chriſto ſitienti, & aquam poſtulanti ipſa denegatur, hæc ergo repulſa, valde acerba, & dura inter ſacratiſſimæ paſſionis tormenta.

D.Thom.

Repulſa in petitione grave tormentum.

118. Poſtquam Philippus baptizavit Eunuchum illum, rapuit eum ſpiritus, *Et inventus eſt in Azoto*, Actor.8.n.40. Cur tamen ſubitò diſparuit, & non conceſſum eſt, ut recenti Chriſtiano Magiſter ſuus valde diceret? D.Chryſoſt. homil.19. [Utiliter, ait, rapuit illum ſpiritus, alioquin rogaſſet illum Eunuchus, ut ſimul cum illo proficiſceretur, quem ille, cum nondum tempus eſſet renuens, ac negans contriſtaſſet.] Nam ſi Eunuchus vidiſſet Apoſtolum abeuntem, rogaret eum, ut ab illo non diſcederet, quod cum Apoſtolus raptus ab impulſu ſpiritus non concederet, Eunuchus repulſam ſubſtinens magno dolore afficeretur, ne ergo illo vexaretur, rapitur Apoſtolus inſalutato Eunucho. Vide ſuprà c.29.

Actor.8. Chryſoſt.

Repulſa maximè contriſtat animum.

*Matth.*20. *n.*25. Et audientes decem, indignati ſunt de duobus fratribus.

*Num.*26. JESUS autem vocavit eos ad ſe, & ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum, & qui majores ſunt, poteſtatem exercent in eos?

VERSIONES.

*Vatabl n.*25. Cum audiſſent decem.

Imperfect. hom 35. Contriſtati ſunt de duobus fratribus.

Arabicus. Murmuraverunt contra duos fratres.

Græcus. Moleſtè tulerunt, graviter offenſi ſunt.

Syriacus. Indignati ſunt adverſus duos fratres.

*Num.*26. Scitis Principes Gentium dominos earum eſſe: ac magnates earum poteſtatem exercere in eas?

Pagninus, Vatablus. Scitis Principes Gentium dominari ipſis: & eos qui magni ſunt poteſtatem exercere in ipſas?

ALTER TEXTUS.

*Marc.*10. *n.*41. & 42. Ferè idem cum Matthæo.

EXPOSITIO V.

AUdientes decem. Abulenſis exiſtimat, quod aliquis audiverit petitionem matris eamque cæteris Apoſtolis narraverit; ſed valde veriſimile eſt, quod mater ſecreto poſtulaverit, ne filiis verecundiam, & cæteris invidiam concitaret. Maldonatus, Lucas Burgenſis, aiunt, quod Mater privatim cum filiis locuta fuerit Chriſto, ſed Dominus ita reſpondit, ut cæteri audiviſſent, quod diceret, & ex ipſo reſponſo petitionem intellexerunt. Dico tamen, quo cæteri Apoſtoli ex adoratione, geſtu, ac modo loquendi matris cum filiis petitionem cognoverunt, & intellexerunt: præcipuè cum ipſi eadem cupiditate affecti eſſent, facilè cupiditatem duorum fratrum ſunt odorati, & ægrè tulerunt quod primas poſtulaſſent ſedes; nondum enim Spiritus ſancti igne corda eorum mundata, ac purificata erant, ut nota unt D.Chryſoſtom. Euthym. & alii. 119. Abulenſ. Maldon. Luc Burg. Chryſoſt. Euthym.

JESUS *autem vocavit eos ad ſe.* Docens quod eorum tacitas cogitationes cognoviſſet, ac audiviſſet: *Scitis, quia Principes Gentium dominantur eorum.* Non prohibet Dominus his verbis civilem præfecturam, ac eccleſiaſticam poteſtatem in republica, ſed prohibet talem dominationem, qualis erat inter Gentiles, qui poteſtate ſua abutebantur, exercentes ſuam dominationem in ſubditos valde imperiosè, ac magnificè, non ut ſubditorum commodo, ſed ut ſuo honori, ac utilitati conſulerent, ut notarunt Eſtius, Tirinus: *Et qui majores ſunt.* Inter eos Reges, nempe, ac Imperatores, eſt repetitio præcedentium, & explicatio Scripturæ uſitata, ut advertunt Sà, & Menochius. Ac ſi dicat Chriſtus, veſtra hæc ambitio, qua tali modo quinque primatum affectat, Gentilium ambitio eſt, quæ procul à vobis debet eſſe. 120. Eſtius. Tirinus. Sà. Menoch.

QUÆSTIO XVII.

Quare indignantur decem, non in matrem, ſed in hos duos fratres?

REctè notat D. Chryſoſt. homil.66. expendens illud: *Tunc indignati ſunt.* Sic ait: [Tunc iſtud quando ſignificat, quando ſcilicet illos duos corripuit. Ita donec Chriſti ſententia præferri eos videbant, non indignabantur. Sed reverentia Magiſtri, etiamſi ſecum moverentur, atque dolerent, amabant, ac honorabant, nec indignationem ſuam palam facere audebant.] Tanto cultu decem diſcipuli ſuum Magiſtrum venerabantur, ut non dicantur indignati adverſus hos duos fratres petitores, niſi poſtquam agnoverunt, quod illi notati erant de ambitu à ſuo Magiſtro: *Neſcitis quid petatis.* Tanta reverentia eum diſcipuli colebant, ut quidquid Magiſter juberet, & ſi his fratribus primatum daret, magna obedientia, ac ſilentio honorarent. *Reverentia Magiſtri, & ſi ſecum moverentur, atque dolerent, amabant, ac honorabant.* 121. Chryſoſt. *Boni diſcipuli conformes voluntati Chriſti.*

Secundò. Poſtquam Chriſtus Dominus reprehendit hos duos fratres. Tunc cæteri diſcipuli indignati referuntur, & cur non antea? Antequam in duo fratres à Divino Magiſtro eſſent reprehenſi, 122. *In dejectos omnes inſurgunt.*

ab

ab ira, ac indignatione cæteri ſe cohibuerunt, ac verò cum illos increpatos viderunt, ſtatim indignatione contra eos inſurgunt: valde frequens hæc eſt hominum conſuetudo, ut in eos infremant, quos repulſa, ac increpatione dejectos vident. Vide ſuprà c.33. n.170. & 180.

123. Tertiò. Omnes diſcipuli mutuum primatum
Matth.18. ambiebant, ut Matth.18. n.1. Luc.22.n.24. Ac
Luc.22. proinde ex quacumque conjectura ſuſpicabantur,
Propinquitas inter æquales,res dura. aliquem eſſe eis præponendum, & inde indignabantur. Ideo poſt ſolutionem didrachmatis ſtatim contenderunt, quis eorum videretur eſſe major, citat. c.18.Matth. Valde dura res inter pares velle principatum. Ideo Jacobus filium ſuum Joſeph reprehendit, ex eo quòd puer ſuum Principatum
Philo. fratribus inſinuaſſet. Philo lib.de Joſeph: [Increpavit eum pater ſuus; timens ne quid ille peccaret? Nam expectare principatum inter domeſticos, res abominanda eſt, me judice.]

124. Quartò. Cajet. *Ut carnales adhuc* ſcilicet diſ-
Cajet. cipuli,ait,*non ſunt compaſſi ignoranter petentibus: ſed indignati ſunt ægrè ferentes, quod illi duo voluerint omnibus præferri.* In hac expoſtulatione Jacobi & Joannis manifeſtantur duo, eorum ignorantia abſque malitia; deinde eorum affectus, quo primas ſedes ambiunt,ut aliis præcellant,non tamen dolent decem de ignorantia duorum, ſed de ſecundo,quod *voluerint omnibus præferri.* Primus, ſcilicet ignorantia, defectus fratrum erat; ſecundus,alios reſpiciebat,quod illi duo eis præ-
Quiſque dolet, non de alieno defectu, ſed de proprio nocumento. eſſent; Ideò ergo decem dolent de hoc ſecundo, quod ad eos attinebat,illiſque minus decens videbatur;non verò de alieno crimine,quo alii maculabantur. Inde ſubdit Cajetan. [Non inſurgunt contra mulierem, quæ petit,ſed contra filios ambientes primas ſedes, quia non ægrè fuerunt peccatum, aut ignorantiam, ſed poſtponi.] In matre erat ignorantia, in filiis affectus aliis poſtponendi, & diſcipuli minus alienum ſcelus, quam proprium dedecus ſentiebant, & ideo non in matrem, ſed in diſcipulos indignantur, quia illi eis primiores eſſe volebant; non de culpa, ſed de primatu obtinendo dolent.

125. Cum Jeroboam thus adoleret ſuper altare, venit Propheta de Juda, qui clamavit contra altare, quod ſciſſum eſt, prædixitque Sacerdotes excelſorum ſuper illud eſſe occidendos,eorumque oſſa concremanda. Tunc rex divinis monitionibus non paruit, ſed intrepidus manus in Prophetam injicere tentavit, quæ paralyſi correpta exaruit, ſtatimque rex à ſua ſuperbia detumuit, & ad humiles preces convolavit. *Deprecare,*ait, *faciem Domini Dei tui,& ora pro me,ut reſtituatur manus*
3.Reg.13. *mea mihi,*3.Reg.13 n.6. Cur non pro altari corruente,cur non pro Sacerdotibus,in quibus erant multi ejus amici, conſanguinei, & fortè etiam filii, quos concremandos audiebat, deprecatur, vel etiam pro ſuo ſacrilegio? Nihil de his agit,ſed tantum externam manus ariditatem dolet, pro
Theod. illiuſque ſalute rogat. Theodoretus quæſt. 42. [Id, ait, quod accidit altari, eum non ſtupefecit ſed id, quod manui, valde anxit: cùm autem eſſet valde ſtultus, ſupplex rogavit Prophetam ut ſibi peteret, non ſceleris remiſſionem, ſed manus curationem.] Non de malo culpæ,ſed pœnæ dolebat.

*Matth.*10. *n.*26.	Non ita erit inter vos ſed quinque voluerit inter vos major fieri, erit veſter Miniſter.
*Num.*27.	Et qui voluerit inter vos primus eſſe erit veſter ſervus.
*Num.*28.	Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem pro multis.

VERSIONES.

*Vatablus, n.*26.	Non ita res habebit inter vos.
*D.Chryſoſt. ſerm.*14.	Qui vult eſſe Dominus, ſit ſervus.
D Hieron. *Euthym.*	Sed quiſquis voluerit inter vos magnus fieri.
Syriacus.	Inter vos maximus fieri.
Arabicus.	Sit vobis miniſter,& ſervus.
D.Gregor. Nyſſen.	Qui voluerit inter vos primus, & magnus eſſe, omnium erit poſtremus, & omnium ſervus.
*Theophyl. n.*28.	Sicut filius hominis non venit, ut ſibi miniſtraretur, ſed ut ipſe miniſtraret.
Græcus.	Pretium redemptionis pro multis.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*10. Cohæret cum Matthæo.

EXPOSITIO VI.

NOn *ita erit inter vos.* Ut inter Gentes primatum ambientes: *Sed quicunque voluerit* 126.
ut vos vultis, *inter vos*, in hac vita nempe, *major fieri*, ſeu ut alii legunt, magnus fieri,ut ſit Prælatus, Princeps, & Epiſcopus, *erit Miniſter veſter*, ſeu ſervus,ut legit Arabicus,hoc eſt,oportet ut ſe Arabic.
exhibeat miniſtrum,ac ſervum veſtrum,incumbereque debet potius ſaluti animæ veſtræ, quam proprio honori, ac commodo. Præclarè advertit hic D.Hieron. [Humilis,ait,Magiſter,& mitis,ne Hieron.
cupiditatis immodicæ duos arguit poſtulantes, nec decem reliquos indignationis increpat, & livoris; ſed tale ponit exemplum,quo doceat eum majorem eſſe, qui minor fuerit, qui omnium ſervus ſit.] Et maritò ſanè liberalia ingenia citius emendantur, cum de bono faciendo docentur, quam cum de malo jam facto arguuntur.

Et quicunque voluerit inter vos, repetitio eſt, 127.
ut res altius, ac firmius, menti imprimatur, & ut quanto quis majori eminet dignitate,tanto magis ſe cognoſcat, arctiori ſervituti ſubjacere. *Primus eſſe*, Princeps, ſeu major aliis eſſe, *erit veſter ſervus.* Hic aliquid majus exprimitur, quam ſuperius. Plus eſt ſervum eſſe,quam miniſtrum. Nam miniſter liber poteſt eſſe; ſervus verò totus domini ſervituti addictus eſt; ac proinde, qui

Prælatus,

Prælatus, ac Epiſcopus eſt, totus addictus eſt bo-
no, ac ſerviruti ovium. De hac ſervitute ait D.
Chryſol. Chryſol.ſerm.114. *Beata hæc ſervitus, quæ domi-
nationem generat ſempiternam.*

128. *Sicut filius hominis.* Ego ſcilicet, ait, quem vos
profitemini verum Filium Dei, ac regem totius
univerſi; & ſe ipſum proponit in exemplum, quo
cuncti paſtores, ac Epiſcopi informentur, ac in-
Chryſoſt. ſtruantur, ut inquiunt Chryſoſtom. Paſchaſ Al-
Paſchaſ. bert.Magn. quia non eſt diſcipulus ſuper Magiſ-
Alb.Magn. trum. Modeſtiæ, ac humilitaris gratia de ſe ipſo
per tertiam perſonam loquitur. Non *venit* in
hunc mundum homo factus, *miniſtrari*, ad hoc
quod ſervos haberet, qui ei famularentur, cor-
poralibus, & humanis obſequiis ad inſtar ſæcu-
larium dominorum. *Sed miniſtrare*, hominibus,
ac eorum ſaluti, & utilitati inſervire, frequenter-
que etiam ipſe corporali labore diſcipulis mi-
niſtravit? *Ego in medio veſtri ſum, ſicut miniſter
veſter.* Et dare animam ſuam, id eſt, vitam ſuam
redemptionem pro multis, pro redimendis homini-
Græcus. bus. Græcus habet: *Pretium redemptionis.* Fuit
enim Chriſti mors infinitum pretium noſtræ re-
Euthym. demptionis? *Pro multis.* Euthym. Theoph. Albert.
Theoph. Magn. D.Thom. interpretantur pro omnibus ho-
Alb.Magn. minibus, quia hi non pauci fuerunt, ſed multi. Sic
D Thom. dicitur Iſa.53. n.12. *Ipſe peccata multorum tulit.*
Iſai.53. Rom 5. n.19. *Sicut enim per inobedientiam unius*
Rom.5. *hominis peccatores conſtituuntur multi.* Vel poteſt
hæc dictio interpretari de fructu paſſionis: Nam
Chriſtus mortuus eſt efficaciter pro multis, ſcili-
Hieron. cet prædeſtinatis, ac electis, ſufficienter verò pro
Cajetan. omnibus. Ita D.Hieron. Cajetan. Maldon. Barrad.
Janſen. Cornel. & alii.
Maldon.

CAPUT XXXVIII.

Cæcus apud Jericho.

*Luc.*18. *n.*35. Factum eſt autem cum appropinquaret Jericho, cæcus quidam ſedebat ſecus viam mendicans.

*Num.*36. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc eſſet.

VERSIONES.

Vatablus. Evenit autem cum appropinquaret.

Arabicus. Cæcus quidam erat ſedens extra viam.

Pagninus. Juxta viam.

*Syriacus, n.*37. Suſcitatus eſt quiſnam hic eſſet.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*20. *n.*29. Et egredientibus illis ab Jericho, ſecuta eſt eum turba multa.

*Num.*30. Et ecce duo cæci ſedentes ſecus viam, audierunt, quia JESUS tranſiret.

*Marc.*10. *n.*46. Et veniunt Jericho, & proficiſcente eo de Jericho, & diſcipulis ejus, & plurima multitudo, filius Timæi Bartimæus, cæcus ſedebat juxta viam mendicans.

EXPOSITIO I.

FActum eſt autem. Poſt petitionem filiorum 1.
Zebedæi, quam prætermittit D. Lucas, &
narrant Divus Matthæus, & Marcus. Ex civitate
ergo Ephrem ſita juxta Jordanem, per civitatem
Jericho tendebat Jeſus Jeroſolymam, ad crucem.
Cum ergo appropinquaret Jericho, quæ lunæ
defectus interpretatur: *Cæcus quidam*, cujus
nomen exprimit D.Marcus, Bartimæus: *Cæcus* D.Marc.
quidam. Unus, & ſingularis, quia cum figuram
peccatoris gereret, tamen agnovit ad Jeſum
clamare pro ſua ſalute, quod ſingulare eſt: *Cla-
mabat.* Hugo, terrenis amore inhians. Et verè Hugo.
cæcus, quia in rebus humanis requiem, ac quie-
tem aptabat, *ſecus viam.* Beda, cæcus ſedet ſecus Beda.
viam, dum incipit credere in ipſum, qui dicit:
Ego ſum via, veritas & vita, Joan.14. Mendi- Joan.14.
cans, eleemoſynam petens. *Mendicans.* Hugo.
Pauperes dicuntur mendicantes, quaſi manu di-
centes; potius petebat manu, ac neceſſitate, quam
voce, ac clamore.
Cum audiret turbam prætereuntem. Quæ Chri- 2.
ſtum ſequebatur, ex qua quidam ibant, ut diſci-
puli, ut docerentur: quidam ut mercenarii, ut
ſanarentur; quidam ut curioſi, ut nova miracula
viderent; quidam ut malevoli, ut obſervarent.
Interrogat quid hoc eſſet; ut bonus diſcipulus ſci-
re cupiens.

QUÆSTIO I.

Utrum eadem ſit hiſtoria enarrata in tribus Evangeliſtis?

DIvus Matthæus duos commemorat cæcos, 3.
D.Marcus, & D. Lucas unum. Deinde *Ratio diffi-*
D.Matthæus ait, quod egredientibus illis de Je- *cultatis.*
richo miraculum fuerit factum. D. verò Lucas,
quod Dominus cum appropinquaret Jericho. In-
de diverſas eſſe hiſtorias dicunt. D.Auguſt. lib.2. Auguſt.
de conſenſu Evangel. cap.65. Janſen. Barradas, Janſen.
& alii. Barradas.
Quia tamen conjecturæ in utraque hiſtoria 4.
ſunt valdè ſimiles, ideo ſuadent unam, & eandem *Eadem hiſ-*
eſſe hiſtoriam. Omnes Auctores hic accidiſſe di- *toria.*
cunt in ultima profectione in Jeruſalem. Cæcus,
aut cæci conſtituuntur ſecus viam in Jericho.
Omnes clamarunt eiſdem verbis: Jeſu *filii David,
miſerere mei.* Omnes Evangeliſtæ narrant, cæcos
impeditos fuiſſe à turba, ne clamaſſent, ab om-
nibúſque Chriſtus quærit: *Quid vultis, ut faciam
vobis?* In diverſis autem hiſtoriis, quod tot cir-
cunſtantiæ adeo ſimiles acciderunt, valdè difficile
eſt. Ideo eandem eſſe hiſtoriam docent D.Ambr. Ambroſ.
Luc. cap.18. Theophyl. Dionyſius Carthuſianus, Theoph.
D.Thom. Carthuſ.

D.Thom. Maldon. D.Thomas, Maldonatus, Lucas Burgenſis, Cornelius, & alii.

5. Ad concordiam Evangeliſtarum dicimus duos fuiſſe cæcos; unum tamen fuiſſe in civitate Jericho valdè famoſum, & celebrem; idque ex hoc ſatis apparet, quòd nomen ejus, & patris ejus *Auguſt.* exprimit D.Marcus. Sicut D.Auguſtinus citatus: *Bartimæus enim Timæi filius, notiſſimæ, & famoſiſſimæ miſeriæ fuit, qui non ſolùm cæcus; verùm etiam mendicus ſedebat. Hinc eſt ergo, quod ipſum ſolùm voluit commemorare Marcus, cujus illuminatio tam claram famam huic miraculo comparavit, quam erat illis nota calamitas.* Quod verò D. Matthæus ait: *Egredientibus illis ex Jericho.* *Solvitur difficultas.* Lucas verò *cum appropinquaret.* Dicimus unum, & eundem fuiſſe hunc cæcum, qui prius cum Dominus appropinquaret in urbis ingreſſu, à Chriſto poſtulavit illuminari, cum vel à turba impeditus non audiretur, vel fortè Chriſtus diſſimulaverit eum audire, ut ejus fides, ſpes, ac perſeverantia excitaretur. Altero verò die cum ſciret Dominus eſſe exiturum à civitate, ſtetit juxta viam, & egrediente Domino ipſe ſimul cum alio cæco, poſtulavit ab eo, & ſimul obtinuit ſanitatem.

QUÆSTIO II.

Quid ſignificet cæcus in via juxta Jericho?

6. *Origen.* ORigenes in Matth. ait, *per Jericho intelligitur mundus:* quia dum quis eſt extra Jericho, *Qui reſpuit mundum, fruitur.* mundana reſpuens, promeretur videre Jeſum, illiúſque cæleſtibus donis frui. Origenes ſic pergit: *Mundum, & mundana omnia contemnentes, Chriſto aſcendunt duce in Jeruſalem cæleſtem.* Chriſtus enim per Jericho aſcendebat Jeruſalem, ut dixit in exordio expoſitionis.

7. *Gregor.* D.verò Gregorius hom.2. in Evang. ait: *Notandum verò eſt, quod cum Jeſus Jericho appropinquare dicitur, cæcus illuminatur.* Jericho quippe interpretatur Luna. Luna in ſacro eloquio pro defectu ponitur carnis, quia dum menſtruis momentis decreſcit, defectum noſtræ mortalitatis deſignat. *Dum igitur,* ait, *conditor noſter appropinquat Jericho, cæcus ad lumen reddit: quia dum divinitas defectum noſtræ carnis ſuſcepit, humanum* *Ex Chriſti deſcenſu hominis illuminatio.* *genus lumen, quod amiſerat, recepit.* Adverte quod Deus ſimul ad naturam humanam, ac noſtram humilitatem, & ſimul lumina venerunt. Ad genus humanum, cum Deus menti appropinquat, ſimul illam omni dono, ac cognitione veritatis exornat. *Da mihi ſedium tuarum aſſiſ-* *Sap.9.* *tricem ſapientiam,* Sap.9. n°4. Meritò ſapientiam veritatem indagatricem, vocat aſſiſtricem ſedium divinarum; ubi enim divinitas adeſt, ſtatim aſſiſ- *Origen.* tit veritatis revelatio. Origenes in cap.8. Joan. *Quandiu,* ait, *ſemina veritatis ſervamus, nondum à nobis verbum diſceſſit.*

8. Per duos cæcos Origenes, Divus Ambroſius *Ambroſ.* in c.18.Luc.ſub finem: *Duos cæcos,* ait, *poſſumus dicere Judam, & Iſraël, qui ante Chriſti adventum cæci fuerunt, quia non videbant Verbum verum,* *Auguſt.* *quod erat in lege, & Prophetis.* D. Auguſtinus *Quid ſignificetur per cæcos.* tract.10. de verbis Domini ſecundùm Matth. per duos cæcos accipit Judæos, & Gentiles, utrique enim ignorabant viam ſalutis. D. verò Chryſoſ- *Chryſoſt.* tomus ſtatim citandus accipit ſolos Gentiles; nam hi partim ex Cham, partim ex Japhet progna ti ſunt. Poſſumus etiam per hos duos cæcos accipere duplicem cæcitatem, affectus ſcilicet, & intellectus; cæcus enim affectus cæcum reddit intellectum, cúmque ob nimiam cupiditatem excæcat.

Divus Gregorius hom.2.in Evangel. *Cæcus,* ait, 9. *eſt genus humanum, quod in parente primo à para-* *Gregor.* *diſi gaudiis expulſus claritatem ſupernæ lucis ignorans, damnationis ſuæ tenebras patitur: ſed tamen per Redemptoris ſui præſentiam illuminatur, ut internæ lucis gaudia, jam per deſiderium videat, atque in via vitæ boni operis greſſus ponat.* Cæcus *Genus humanum cæcus eſt.* iſte præfigurat genus humanum, quod in primo parente à paradiſo expulſum, lucis ſupernæ claritatem perdidit, & cæcus effectus eſt, tamen per præſentiam divini verbi illuminatur, & internæ lucis gaudia recipit.

Divus Chryſoſtomus hom.63. *Ideo autem,* ait, 10. *cæci, quia nondum eis apparuerat unigenita lex.* *Chryſoſt.* Secus viam, *id eſt juxta veritatem converſabantur, ſed veritatem invenire non poterant, quia veritatis certior adhuc via demonſtrata non fuerat.* Cæcus *Non in via, ſed ſecus viã ſedet.* hic mundum cæcum denotabat, ſine lumine divinæ legis, *ſedebat ſecus viam.* Non in via, ſed ſecus, ſeu prope, quia adhuc veritatem non invenerat, adhuc via veritatis à Chriſto ei demonſtrata non fuerat; & quandiu Chriſtus non tranſit *Solũ à Chriſto illuminatur homo.* hominem quærens, & viam ei demonſtrans, cæcus eſt homo, & cæcus ſedet. Unde ſic pergit Chryſoſtomus, premens illud: *Secus viam,* ſic ait: *Sicut qui in tenebris ambulat, ſi ſemel viam perdiderit, interdum tota nocte ambulat juxta viam errans, & non invenit viam, donec ſuperveniat dies, ſic & homines in erroribus, vel peccatis poſtquam Dei cognitionem ſemel perdiderunt, ad perfectam notitiam veritatis redire non poterant, niſi dies, ſcilicet Chriſtus veniſſet, quamvis circa veritatem, vivebant.*

Erravi ſicut ovis quæ periit, quære ſervum tuum, 11. Pſalm.118.num.176. ac ſi dicat, Ego peccando *A Chriſto illuminamur.* erravi, quære me, quia niſi tu me quæſieris illuminando, ac ducendo; ego non poſſum te quærere. D.Ambroſius lib. de bono mortis, cap.ult. *Ambroſ.* *Sequimur te Domine* Jesu, ait, *ſed ut ſequamur, accerſi; quia ſine te nullus aſcendit; tu enim via es, veritas, vita, poſſibilitas, fides, præmium; ſuſcipe nos, quaſi via; confirma quaſi veritas, vivifica quaſi vita.*

Loquens Regius Vates cum Deo, Pſalm.38. 12. n.8. ait: *Et ſubſtantia mea apud te eſt.* Alii legunt, *Pſal.38.* *Subſtantia mea à te eſt.* Quod de ſpiritualibus operationibus interpretatur Origenes: *Si habeo ſubſtantiam ſpiritualium divitiarum, à Deo eſt.* Deus reſpectu bonarum actionum eſt tanquam *Sine Chriſti ope opus mortuum cadaver.* vita, & ſubſtantia, ſine cujus ope, omne noſtrum opus eſt veluti tanquam cadaver, ac quoddam corpus emortuum. Optimè ad rem præſentem loquitur Nazianzenus orat. de ſe ipſo, quæ eſt *Nazianz.* ad finem: *Nam ſine ipſius,* ſcilicet Chriſti, *ope,* ait, *omnes nos inania ludibria ſumus, & viva, ut ita dicam, cadavera, ſceleribúſque fœtida: ut enim nec cavis, ſine aëre volat, nec Delphinus ſine aqua natat, ita nec homo ſine Chriſti adminiculo pedem è terra efferre poteſt.*

Luc.18. n.37. Dixerunt autem ei quod Jesus Nazarenus tranſiret.

Num.38.

Num. 38.	Et clamavit dicens : Jeſu fili David miſerere mei.

VERSIONES.

Arabicus, n 37.	Nuntiaverunt ei , quia Jeſus Nazarenus veniret.
Vatablus.	Cum retuliſſent ei.
Euthymius.	Quod Jeſus pertranſiret.
Pagn. n. 38.	Et clamabat dicens..

ALTER TEXTUS.

Matth. 20. *n.* 30.	Et clamaverunt dicentes : Domine miſerere noſtri, fili David.
Num. 31.	Turba autem increpabat eos, ut tacerent.
Marc. 10.	Qui cum audiſſet, quia Jeſus Nazarenus eſt, cœpit clamare , & dicere : Jeſu fili David miſerere mei.

EXPOSITIO II.

13. Hugo. Eccleſ. 24. Chryſoſt. *Chriſti odor ſentitur.* Theoph. — Q*Uod Jeſus Nazarenus*. Diligenter nunc quærit cæcus , qui eſt ille , qui tranſiret ; odorem Jeſu ſenſerat. Hugo : Nazareus enim interpretatur floridus , & quaſi plantatio roſæ in Jericho, *Eccl.* 24. *n.* 14. Pro quo eleganter D. Chryſ. hom. 36. in Imperf. *Sicut enim* , ait , *roſa antequam videatur, ſentitur ; & antequam inveniatur, tenetur in odoribus ſuis : ſic & Dominum tranſeuntem de longè, duo cæci antequam viderent, divinitatis ejus fragantiam ſenſerunt.* Chriſtus Dominus divinum ex ſe inſpirabat odorem , quo animæ excitabantur ad bonum , & confortabantur in omni juſtitia. *Tranſiret* ; cum tranſit Dominus, facit hoc miraculum. Theophylactus in Luc. *Et ne inceſſus Domini eſſet inutilis , in via fecit cæci miraculum : hoc documentum diſcipulis dans , ut in omnibus ſimus proficui proximis , & nihil ſit in nobis otioſum.*

14. Chryſoſt. Carthuſ. Ambroſ. — *Clamavit.* Inqnit D. Chryſoſt. in Imperfecto hom. 36. de duobus cæcis, ait : *Quia pedibus eum ſequi non poterant, voce tenebant dicentes : Miſerere nobis Domine.* Significat ſanctus Pater, cæcos etiam fuiſſe claudos. *Et clamavit*, ut ait, Carthuſianus, magno affectu, ac deſiderio ſanitatis. *Jeſu fili David* , id eſt, ô vere Meſſia, quem Prophetæ ex ſemine David naſciturum prædixerunt: *Miſerere mei.* Eleganter D. Ambroſius : *Homo factus hominibus miſerere.*

QUÆSTIO III.

Quare cæci clamantes vocant Chriſtum Filium Davidis?

15. Pſal. 131. Chryſoſt. — PRima , & communis ſolutio eſt ; quod dum cum filium Davidis dicunt , verum Meſſiam profitentur ; ſatis enim vulgare erat in Scriptura , quod ex ſemine David futurus erat Meſſias. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, Pſal. 131. Ex quo rectè clamat Chryſoſt. in Imperfecto homil. 36. *O acutiſſimus cæcitatis aſpectus. Puta quanti homines ſani, & juxta Jeſum, qui via eſt , ambulantes, hominem illum putabant : & duo cæci longè ſedentes Deum proſpexerunt.* Secundò. Idem Chryſoſtomus : Filium David vocat cæcus Dominum , prætereuntis turbæ laudem audiens, aut Prophetarum expectatione completa certificatus.

16. Tertull. — Tertiò. Tertullianus lib. 4. adverſus Marcion. cap. 36. Objiciebat impius Marcion. Non bene cæcum Chriſtum filium David acclamaſſe pro ſanitate obtinenda : *Nam ſi aliquando*, ait, *Davidem in recuperatione Sionis offenderant cæci reſiſtentes , quominus admitteretur : ideo Chriſtus ex diverſo cæco ſubvenit, ut hinc ſe oſtenderet non eſſe filium David, & ex animi adverſitate bonus cæcis, quos ille juſſerat cæci.* Reſpondet Tertullianus : *Atqui , & hoc filius David , & antitheſim de ſuo retundendam. Nam , & qui David offenderant, cæci : tunc verò ejuſdem indecoris homo ſupplicem ſe obtulerat filio David , idcirco ei ſatisfacienti quodammodo placatus filius David reſtituit lumina.* (*Inimicis majorum noſtrorum benefaciēdum.*) Rectè Tertullianus antitheſim, ac vim argumenti retorquet in hæreticum. Cæci magno odio extiterunt adverſus David. *Propoſuerat enim David in die illa præmium ei , qui percuſiſſet Jebuſæum , & tetigiſſet domatum fiſtulas , & abſtuliſſet cæcos, & claudos, odientes animam David*, 2. Regum 5. num. 6. (2. Reg. 5.) Cæci crudeliter perſecuti ſunt David , *Cæcos odientes animam David.* Inde ergo Chriſtus , quia filius David , tantum abeſt ut cæcos inſequatur , ac confundat , ſed quia cæci infeſti fuerunt parenti ejus , inde peculiariter moveatur ipſe , ut cæcis benefaciat , *David offenderant cæci , idcirco ei ſatisfacienti , filius David reſtituit lumina.* Longiſſimè diſtat Jeſus , ut pro malo malum rependat , & ut generis ſui inimicos inſequatur , ſed potiùs eos eximio amore proſequatur.

17. Tertull. — Quartò. Idem Tertullianus citato loco : *Qui hoc , ait , ſe cognovit, & cognoſci voluit ab omnibus , fidem hominis, etſi melius oculatam, etſi veri luminis, compotem, exteriore quoque viſione donavit, & ut nos mercedem fidei noſceremus.* Clamat cæcus Jeſum filium David , ipſam verum Deum, ac filium hominis profiteur , qui inde conſequens erat , niſi ut à Jeſu poſtularet : *Miſerere mei*, ut oculos ejus illuminaret, eſt enim propria fide merces, ut oculos habeat, & ſuperna, & alta myſteria penetret. (*Fides merces ſuperna videtur.*)

18. Auguſt. — Quartò. D. Auguſtinus in Pſalm. 195. *Illi cæci,* ait, *ad viam ſedebant, ibi tranſeuntem ſenſerunt, & clamando tenuerunt. In via ergo ſæculi hujus hoc tranſitorium ſui Dominus operatus eſt, & hoc tranſitorium pertinet ad filium David ; ideò illi Domino tranſeunti clamaverunt , miſerere noſtri fili David, tanquam dicerent, filium David tranſeuntem cognoſcimus.* Dæmones ſæpè clamarunt Jeſum filium Dei ; cur ergo à cæcis tanto nomine non ſic vocatur, ſed filius David nuncupatur ? An quia dæmones majores excellentias de Chriſto publicari volebant , quàm cæci ? Minimè. Sed *cum audiſſent cæci , quod Jeſus tranſiret.* Ex tranſitu tamen excitantur ad prædicandam , ac cognoſcendam hominis conditionem , eſt enim propria hominis conditio, ut non permaneat, ſed ſemper ſit in tranſitu. *Hoc tranſitorium pertinet ad filium David.* (*Dei propria permanentia creaturæ tranſitus.*)

19. Nato Joanne Baptiſta, in cujus ortu multa mirabilia contigerunt , quæ homines conſiderantes

Luc. 1. dicebant: *Quis putas puer iſte erit?* Luc. 1. n. 66. At verò cum navigantibus diſcipulis, eorum navicula magna vi ventorum opprimeretur; tunc Chriſti divina poteſtate, ceſſavit ventus, & facta eſt tranquillitas magna, quam homines videntes de Chriſto dicunt: *Quis putas iſte eſt?* Marc. 4. n. 40. Cur de Chriſto loquuntur de præſenti, *eſt*, de Baptiſta verò de futuro, *erit?* In Chriſto Domino ut vero Deo omnia conſiſtebant, & erant permanentia; at in Baptiſta, ut in creatura, nil permanens, ſed cuncta in perpetuo ſunt motu, & fluxu. D. Bonavent. in cap. 1. Luc. *Rectè de Chriſto dicebant, ait, iſte eſt, tanquam de creatore, cujus eſt manere; de Joanne verò dicebant, erit, tanquam de præcurſore, cujus erat pertranſire.* Vide multa in Indice, verb. *Bona temporalia.*

Marc. 4. *Creatura in fluxu; Deus verò in permanentia.*

Bonav.

Luc. 18. n. 39. Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret, ipſe verò multò magis clamabat: Fili David miſerere mei.

Num. 40. Stans autem Jeſus juſſit illum adduci ad ſe; & cum appropinquaſſet, interrogavit illum.

VERSIONES.

Syriacus. Ii autem, qui iter faciebant ante ipſum Jeſum, objurgabant eum, ut taceret.

Arabicus. Ipſe verò multò magis addebat clamorem.

Syriac. n. 40. Subſtitit Jeſus.

Arabicus. Juſſit eum accedere ad ſe, cúmque appropinquaſſet ad eum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 10. n. 48. Et comminabantur ei multi, ut taceret; at ille multo magis clamabat: Fili David miſerere mei.

Num. 49. Et ſtans Jeſus præcipit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: animæquior eſto: ſurge, vocat te.

Num. 50. Qui projecto veſtimento ſuo exiliens, venit ad eum.

EXPOSITIO III.

20. Turba autem, quæ præcedebat *increpabat eum.* Seu, ut habet D. Marcus, *comminabatur ei.* Inſtanter, ac vehementer objurgabat eum, *ut taceret.* Ne ſuo clamore importuno impediret, ac turbaret iter Jeſu; *at ille magis clamabat*, non ſolùm de ſua contentione aliquid non remittebat, ſed vehementius clamabat, ut à Chriſto exaudiretur, ne divinus Medicus præterlaberetur, & tanta occaſio ſalutis præteriret. *Fili David, miſerere mei.* Non ingeminat nomen Jeſu, ſed nomen filii David, per Virginem nempe Mariam, cujus filium ſub illa ſtirpe nuncupat, de cujus patrocinio, ac ſubſidio multum confidebat, ut ſalutem, ac ſanitatem haberet.

Occaſio ſalutis non mittenda.

Ex patrocinio Virginis ſalus ſperanda.

21. *Stant autem Jeſus.* Cæci voce, ac ardore commotus, non ſpernit miſeros homunciones, ac pauperes, ſed ſtetit ejus adventum expectans. Origenes in Matth. *Jeſus, ait, non pertranſit, ſed ſtat, ut ſtante eo non transfluat beneficium, ſed quaſi de fonte ſtante miſericordia defluat uſque ad nos.* D. Hier. etiam in Matth. *Ideo ſtetit Jeſus, ait, quia cæci, quò pergerent, ignorabant, multæ foveæ erant in Jericho, ideo Dominus ſtat, ut venire poſſint.* Poſtquam ſtetit Dominus, *juſſit illum adduci ad ſe*, nempe miniſterio aliorum, non enim homo poteſt venire ad Chriſtum, niſi Chriſtus eum ad ſe adducat. Addit Marcus; dicunt ei: *animæquior eſto;* bono, & fidenti animo eſto; planum erat, cui Chriſtus, tantum donum conceſſerat, ut ad ſe vocaret, beneficiis perficeret, ac cumularet. *Qui projecto veſtimento ſuo exiliens venit ad eum.* Excuſſit pallium ab humeris, ne aliquod fieret impedimentum, quo agilius venire ad Jeſum. Venit exiliens, ſurrexit nempe multa alacritate. Tropologicè D. Hieronymus: *Exilire, ait, nudus veteri homine dicitur, ut hinnulus ſaliens ſuper colles*, Cant. 2. *Exiliens ſuper montes ſegnitiem deponens, Patriarchas, Prophetas & Apoſtolos in altis conſiderans ad ſuperna ſe extendit.* Projicit veſtimentum, ac terrena, ut celerius veniat ad Jeſum, ac aſcendere valeat ad ſuperna Dei beneficia.

Origen. Hieron. Hieron.

QUÆSTIO IV.

Quare turba increpabat cæcos iſtos ut tacerent?

22. PRimo reſpondet ad quæſtionem D. Chryſoſt. in Imperfecto hom. 36. *Videbant, ait, ſordidas veſtes, & non conſiderabant conſcientiæ claritatem, indignum eis videbatur, ut tales homines vociferarent ad eum. Ecce fatua ſapientiam hominum. Exiſtimabant injuriam pati magnos viros, ſi à pauperibus honorarentur.* Idem habent Euth. Theophyl. D. Thomas. Increpabant turbæ cæcos, quod Chriſtum honorarent, ne homines viles iter Chriſti impedirent. Et quia indignum judicabant, homines inopes, & abjectos Chriſti laudes proclamare, cum ipſóque velle loqui, ac habere ſermonem, ex ſe ipſis enim alios dijudicabant, pauperes ac humiles contemnentes, eorum conſortia reſpuentes. Vide ſuprà cap. 14. n. 18. & 19. n. 29. n. 94 95 96.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. D. Thom. *Injurioſum magno viro à paupere honorari.*

23. Secundò. D. Hilarius: *Silentium, non cauſa honoris exigunt, ſed quod acerbè à cæcis audiunt, quod ipſi negabant, ſcilicet Dominum eſſe filium Dei, ac Davidis.* Vulgare erat in Scriptura filium Davidis eſſe Meſſiam. *Oſanna filio David.* Cùm autem iſti eſſent infideles, & Chriſti æmuli, diſplicebat eis iſta confeſſio, quia Chriſtus publicabatur verus Meſſias, ac Deus. Tertiò. E contra Origenes in Matth. ait, quod cum multi eſſent fideles credentes in Chriſtum; indignati ſunt audientes iſtam parvam laudem; volebant enim ipſum vocari non filium David quaſi hominem, ſed filium Dei.

Hilar. Origen.

Quartò

24\. Abulenſ. *Homines ſolùm de ſe curant, non de aliis.* Quartò. Aliqui, quos tacito nomine refert Abul. q. 114. dicunt, quia Chriſtus per viam docebat turbas; turbæ autem impediebantur audire clamantibus cæcis, vel quia fortè credebant: quòd ſi Chriſtus audiret eos clamantes, ut exaudiret eorum petitionem interrumperent verbum doctrinæ, ut illis condeſcenderet, moleſtum autem eis erat, quod in hoc impedirentur; unuſquiſque tantum de ſe agit, & minimè aliorum utilitati, ac miſeriæ conſulit.

25\. Beda. Gloſſa. Hugo. *Qui præcedunt increpant pauperes.* Quintò. Beda, Gloſſa Ordinaria: Qui Jeſum venientem præeunt; ſignificant tumultus carnalium deſideriorum, qui diſſipant cogitationes hominis, & perturbant vocem orationis, ne Jeſus veniat ad illuminandum cor hominis, & ad exaudiendas noſtras preces. Hugo Cardinalis: Præeuntes pauperem increpantes ſunt mundi ſapientes, & collaterales Magnatum, qui pauperes fugiant: & prohibent, ne ante dominos ſuos appareant, vel aliquid ab eis petant.

26\. Auguſt. Septimò. D. Aug. ſerm. 18. de verbis Domini: *Bonos Chriſtianos*, ait, *volentes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali, & tepidi prohibent: clamant tamen illi non deficientes. Cum enim quiſque Chriſtianus cœperit benè vivere, mundúmque contemnere, in qua ſui novitate patitur reprehenſores frigidos Chriſtianos; ſed ſi perſeveraverint ipſi, jam obſequentur quod ante prohibebant.* Cum cæcus clamat: *Miſerere mei*, incipiebat jam toto corde converti ad Deum, ejúſque veram fidem profiteri, Jeſúmque verum Deum proclamare, ſtatímque turbæ, ſeu impii homines, in eum inſurgunt, ipſum increpant, ac tanquam gravis criminis reum objurgant. Unde ait Paulus 2. ad Timoth. 3. n. 12. *Omnes qui piè volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur.* Cùm homo ſe ad Deum convertit, ſtatim mundi contradictiones patitur, ac ſuſtinet.

Incipientes viam virtutis contradictiones patiuntur.

2\. Tim. 3.

27\. Num. 33. De filiis Iſraël dicitur Num. 33. n. 10. *Profecti de mari rubro caſtrametati ſunt in deſerto Sin.* Quid eſt, quod populus egreſſus de mari rubro ſtatim venit in Sin? *Sin*, juxta D. Hier. duplicem habet ſignificationem, ſignificat enim rubrum, & odium; cùm enim quis egreditur è mari, nempe è mundo hoc, ac incipit incidere ad Sina, ad viſionem nempe Dei, ſtatim ac primis greſſibus venit in Sin, in odia, contrarietates, ac adverſitates hujus mundi. D. Hier. epiſt. ad Fabiolam: *Sin autem interpretatur*, ait, *rubus, vel odium, quod poſtquam venerimus ad eum locum, de quo nobis Dominus locuturus, grande odium mereamur inimici.*

Qui ingreditur via virtutis habet odia contra ſe.

Hieron.

28\. *Factum eſt autem poſt multos dies, ut offerret Cain fructibus terræ munera Domino, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum, reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus. Ad Cain autem & ad munera illius non reſpexit: iratúſque Cain vehementer*, Geneſ. 4. num. 3. Maximè ponderandum, quod magno fraternitatis fœdere incedebant Cain, & Abel, nullúmque diſcordiæ ſignum inter eos extitiſſe invenitur. At verò ubi primum virtus Abel, ejúſque eximia caritas in Deum manifeſtatur, *offertque de primogenitis gregis ſui*. Placénſque ex munere Deo declaratur; ecce ſtatim odia iræ fratris contra eum inſurgunt, inſidiæque mortis illi machinantur, vitáque tandem privatur. D. Chryſoſt. lib. 2. de Providentia: *Abel*, ait, *quidem quandiu nullum excellens virtutis ſuæ documentum dedit, agnoſcebat illum frater, ubi vero ex ſacrificio placuit, claruiſque meritis eluxit, tum jam naturam quoque ipſam ille ignoravit.*

Gen. 4. *Cùm virtus declaratur, odia excitantur.*

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus interrogat cæcos, quid velint?

29\. Abulenſ. Quærit Abulenſis quæſt. 119. Quare ab hoc cæco, ſeu duobus cæcis non quærit Chriſtus aliquid de eorum fide, ut de aliis duobus. Matth. 9. n. 28. *Creditis quia hoc poſſum facere?* Reſpondet ipſe, quod in his duobus Matth. 9. erat aliquid dubietatis circa poteſtatem Chriſti, & ideò quouſque planè crederent, noluit eos ſanare; & ideo eis dixit, *ſecundùm fidem veſtram fiat vobis.* At huic præſenti cæco non oportuit petere fidem, quæ magna erat, eámque Chriſtus laudavit. Sic ei dixit Chriſtus: *Vade, fides tua te ſalvam fecit*, Marc. 10. n. 52. Matth. 9. Marc. 10.

30\. Chryſoſt. Ad quæſtionem reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 67. [Cujus autem rei gratia, ait, eos interrogat? Ne quis ſcilicet putet, aliud illos petiviſſe, & aliud ipſum præbuiſſe. Deinde ubique ſollicitum ſcimus virtutem, & fidem petentium obductam prius revelare, & tunc demum eos curare, tum ut ad imitationem alios conciret; tum ut curationis dono dignos fuiſſe demonſtret.] Tres rationes exprimit ſanctus Doctor. Primò cæci petiverunt in genere, *miſerere nobis*, ut ergo appareat, quod ipſe eis concedit, id quod illi petendo intendebant, ideo ab eis quærit, *quid vultis?* Secundò eorum fidem, & virtutem occultam vult manifeſtare, viſa eorum inſtantia, & perſeverantia, *at illi magis clamabant*, ut in tanto beneficio condigni viderentur. Tertiò, ut eorum virtus alios ad ſimilia concitaret. *Condignitas ad beneficiũ declaratur.*

31\. Hieron. Quartò. D. Hieron. in cap. 20. Matth. *Interrogat quaſi ignorans, quid velint, ut ex reſponſione cæcorum, manifeſta debilitas pateat, & virtus ex remedio cognoſcitur.* Bene ſciebat Dominus quid cæci volebant, tamen calumniatores veritatis Judæi poterant dicere ut de cæco nato, *Non eſt hic, ſed ſimilis ejus*, voluit ut cæcus proprio ore oſtenderet defectum naturæ, ut manifeſta fieret divinæ gratiæ majeſtas. *Cum inimicis cautè agendum.*

32\. Interlin. Hugo. Quintò. Gloſſa Interlin. *Non ignorat*, ait, *ſed vult audire confeſſionem, qui noverat intentionem.* Ut interrogando excitet vehemens ſanitatis deſiderium, & poſtulationem. Hugo: *Non quærit*, ait, *ex ignorantia, ſed ideo ut rogetur, & mentem ad orationem excitet.* Deus tam liberalis eſt, ad ſua dona in nos diffundenda, ut nox maximè ad petendum provocet. *Deus nos provocat ad petendum.*

33\. Poſtquam à Deo creatus eſt Adamus, ab ipſo omnium opifice adducuntur ei animantia terræ ut ab eo nomen acciperent. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & univerſis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea*, Gen. 2. n. 19. Cur hæc animantia adducuntur modò ad Adamum, præcipuè cum nondum Eva eſſet producta, quæ maximè dominio tot animalium gauderet? Quia mulier nondum erat formata, ideo ad Adamum adducuntur animantia, quia cum primus homo attentè conſideraſſet in ſingulis ſpeciebus maſculum, & fœminam ad conſervationem ſuæ ſpeciei, inde ipſe excitaretur ad ſimile beneficium à Deo petendum, ut & ſibi concederet adjutricem mu- Gen. 2.

lierem ac conſervationem ſpeciei humanæ neceſſariam. Ambroſ. Catharin. ibi: *Ubi futuræ mulieris*, ait, *creationem ardentius expeteret, eamque à Deo religioſa quadam ſupplicatione inſtantius poſtularet.* Solus degebat homo, & de adjutrice ſibi expoſtulanda à Deo non curabat; adducuntur ergo ei animantia, ut cernens in unaquaque ſpecie maſculum, & fœminam præ illius conſiſtentia, inde ipſe provocaretur, ut ſimile donum pro conſervanda ſpecie humana à Deo expoſceret.

Deus hominem provocat, ut ab eo beneficia petat.

Luc. 18. n. 41. Dicens: quid faciam: At ille dixit: Domine ut videam.

Num. 42. Et Jeſus dixit illi: Reſpice, fides tua te ſalvum fecit.

Num. 43. Et confeſtim vidit, & ſequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.

VERSIONES.

Syriac. n. 41. Domine mi ut videam.

Arabicus. Ut aperiantur oculi mei.

Vatabl. Euth. n 42. Recipito viſum, fides tua te ſalvum reddidit.

Arias. Fides tua te ſervavit.

Syriac. n 43. Et momento vidit, ac veniebat poſt eum, & glorificabat Deum. Totúſque populus cum hoc vidiſſet tribuebat laudem Deo.

ALTER TEXTUS.

Matth. 20. n. 33. Dicunt illi Domine, ut aperiantur oculi noſtri: Miſertus autem eorum Jeſus, tetigit oculos eorum, & confeſtim viderunt, & ſecuti ſunt eum.

Marc. 10. n. 51. Cæcus autem dixit ei: Rabboni ut videam.

Num 52. Jeſus autem ait illi: Vide, fides tua te ſalvum fecit, & confeſtim, vidit & ſequebatur in via.

EXPOSITIO IV.

34. DOmine ut videam. Brevis oratio, & multa fide plena, & quamvis pauperes eſſent, & multis indigerent, tamen hoc poſtulant, quod eis maximè neceſſarium erat. Ut notavit D. Ephrem, de Panoplia ſpirituali: [Nunquid, ait, dixerunt. da nobis veſtimentum, quoniam pauperes ſumus? Minimè verò, ſed illud poſtulaverunt potius, quod magis urgebat. Quapropter, mi frater, quod urget magis; quæ in omni tempore tibi magis neceſſaria ſunt, ea à Deo poſtula. Poſtulet ergo homo à Deo, id quod ſummè ei eſt neceſſarium, ut videat turpitudinem peccati, pulchritudinem virtutis, & paradiſi fœlicitatem.

D. Ephrem.

Id, quod ſummè neceſſarium, à Deo petendum.

Miſertus autem Jeſus, ait, Matthæus. D. Hieron. 35.
Conſiderans Jeſus promptam voluntatem completione deſiderii remunerat. Unde aliàs dicit, omne quodcunque petieritis in oratione, credentes accipietis. Ait D. Matthæus: *Tetigit oculos eorum. Vivifica, ac operatrice manu ſua.* Theophylactus: Ut diſceremus omnia ipſius membra, *Dei eſſe membra.* Ait illi Jeſus: *Reſpice.* Juxta Lucam; hoc eſt, vide. Reſpicere propriè eſt videre ea, quæ retrò ſunt, ut conſideret homo præteritum ſtatum, à quo eſt egreſſus, ut inde gratitudinem habeat erga Deum. *Fides tua te ſalvum fecit*, explicat Dominus meritum hominis ex fide.

Hieron.

Theoph.

Et confeſtim vidit. Syriacus, *eo momento.* Natura 36.
paulatim, Deus verò inſtanti producit opus. *Confeſtim vidit:* abſque ulla mora, unde tanta celeritas in beneficio aſſequendo? Præmiſerat homo orationem, *Miſerere mei.* Et ubi oratio plena fide intervenit, abſque cunctatione cuncta impetrat, & obtinet. *Et ſequebatur illum.* D. Chryſoſtom. in Matth. de duobus cæcis ait: *Sicut ante dationem fuerunt perſeverantes, ita & poſt donationem non fuerunt ingrati.* Et pro magno dono gratitudinis obtulerunt Chriſto ſequi eum.

Syriac.

Oratio ſtatim impetrat.

Chryſoſt.

CAPUT XXXIX.

Zachæus Chriſtum excipit in domo ſua.

Luc. 19. num. 1. Et ingreſſus perambulabat Jericho.

Num. 2. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic Princeps erat publicanorum, & ipſe dives.

VERSIONES.

Arias, n. 1. Pertranſibat Jeſus per Jericho.

Græcus. Ibat Jeſus per Jericho.

Syriac. n. 2. Vir quidam nomine Zachæus dives erat, & magiſter publicanorum.

Pagninus. Qui vocabatur Zachæus.

Theophyl. Princeps erat publicanorum, & idem erat dives.

EXPOSITIO I.

ET *ingreſſus perambulabat.* Pergit Evangeliſta 1.
narrans iter Chriſti, & ſuperiori c. 18. n. 35. ſcribit quomodo prope Jericho cæcum illuminaverit, *Factum eſt autem cum appropinquaret*, &c. Ingreditur Chriſtus Jericho, quæ civitas deſtructa fuit à Joſuë, c. 6. reædificata ſub Achab rege Iſraël, 3. Reg. 16. n. 34. Jericho autem, ut ſcribit Pagn. lib. de interpret. Nominum Hebr. interpretatur Luna, ac

Connexio textus.

3. Reg. 16.

Pagnin.

ac proinde ſignificat defectum mundialium, vel etiam ſignificat odorem ejus. Nam Jericho o lore balſami valdè inclita fuit, ut teſtatur Joſephus lib. 4. Antiquit. c. 5. diſtabat verò à Jeruſalem, ut idem Auctor teſtatur lib. 5. de bello, cap. 4. Centum quinquaginta ſtadiis. *Perambulabat Jeſus,* hoc eſt, pertranſibat ambulando. Græcus habet tranſibat. Cùm ergo Jericho ſignificet Lunam, ſeu mundialia: pertranſibat Jeſus. Carthuſianus: *Docens terrena eſſe pertranſeunda, non enim in eis immorandum eſt per immoderatum affectum, ſed tantum ſummo, & incommutabili bono debemus adhærere.*

Joſeph. Græcus. Carthuſ.

2. *Ecce*, rem grandem, & notabilem denotat. Magnum peccatorem dicit, quem Chriſtus quærebat, ut ſanaret ac lucrifaceret. *Vir nomine Zachæus*, à tribus deſcribitur homo ab Evangeliſta; à nomine, ab officio, ac poſſeſſione. A nomine, *Zachæus*, ut ſignum ſuæ ſanctificationis, ac juſtificationis. Nam Zachæus idem valet, ac purus, mundus, & juſtus. Ab officio, *Princeps publicanorum.* Non ſolùm erat publicanus ſed etiam Princeps publicanorum, qui ſub ſe plures habebat publicanos, ac exactores vectigalium, quæ Romanis ac Tiberio inviti Judæi exſolvebant, ac proinde hujuſmodi exactores publicani nuncupabantur, & erant valde execrabiles apud Judæos. Tertiò à poſſeſſione, ſcilicet divitiis, *& ipſe dives* ut ait D. Bonavent. innuitur cauſa, cur dicatur Princeps publicanorum, quia ipſe dives erat, non enim hujuſmodi Principes eliguntur, niſi multum divites. His denotatur magna ejus difficultas ad converſionem; tamen gratia Chriſti ipſi ſuaviter vocatus eſt, & introivit per portam ſalutis.

Quid ſignificet Zachæus. Bonavent.

Quæstio I.

Quiſnam eſſet Zachæus in Iericho, per quam Chriſtus ambulabat?

3. Zachæus, ut jam dixi ex radice Hebraïca, idem valet, ac mundus, & purus. Dubitatur tamen, an fuerit Ethnicus, vel Judæus. Ethnicum fuiſſe putant Tertullianus l. 4. contra Marc. c. 37. D. Cyprianus epiſt. 63. ad Cæcilium, idem docent hoc cap. 19. Luc. D. Ambr. & tom. 2. D. Chryſoſt. Auctor homil. de Zachæo, & D. Chryſologus ſerm. 34. ubi ait: *Zachæus Abrahæ adoptatur in filium.* Judæum verò fuiſſe docent Euthymius, Lyranus, Cajetanus, Carthuſianus, Hugo, Montanus, Maldonatus, Barradas, & alii. Hæc ſententia eſt mihi probabilior, & nititur in proprietate verborum Chriſti, qui ait: *Eo quod ipſe filius ſit Abrahæ;* ſi ipſe non fuiſſet Judæus, coram ſimplici plebe, hoc de eo Chriſtus non dixiſſet. Deinde quia maligni Judæi obmurmurantes contra Chriſtum dixerunt, quod ad hominem peccatorem divertiſſet ſi autem ipſe fuiſſet Ethnicus, dixiſſent, quod ad hominem Ethnicum divertiſſet, murmurationem exaggerantes, gravius erat agere cum Ethnico, quàm cum Judæo.

Tertull. Cyprian. Ambroſ. Chryſoſt. Chryſol. Euthym. Lyran. Cajetan. Carthuſ. Hugo. Maldon. Barrad.

4. In civitate Jericho erat Zachæus Princeps publicanorum, ſeu præfectus eorum, qui tributa exigebant à Judæis, ut dixi in expoſitione. Hunc Chriſtus ad viam ſalutis convertit, in quo maximè reſplendet ejus divina gratia. Theophylactus: *Vide,* ait, *quomodo non ſolum publicanos diſcipulos fecit, ſed & Zachæum Principium publicanorum captivum ad ſalutem recipit. Quod publicanus quidem, res abominabilis: Princeps autem publicanorum multo magis, utpote in malitia Princeps.* Unde ait Divus Ambroſius: *Quis deſperet de ſe, quando iſte pervenit ad gratiam, cujus cenſus ex fraude.*

Theoph. *Nullus deſperet de ſalute.* Ambroſ.

5. Sic cum divina gratia expolivit, ut à Chriſto converſus fuerit, & poſt ejus mortem, ac Aſcenſionem, diſcipulus extitit B. Petri, & ab eo ordinatus fuit Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus, ut refert D. Clemens lib. 1. & 3. Recognitionum.

6. Adnotat tamen Evangeliſta, de eo in præſenti, quod dives erat, *& ipſe dives.* Nam ſicut ex præſagio dicitur Zachæus, hoc eſt purus; ſeu ut interpretatur Beda, *juſtificatus.* Sic etiam ex præſagio, dicitur *dive*, Chriſtum enim hoſpitio erat exceptus; ſic & Joſeph ab Arimathia à D. Matthæo 27. n. 57. dicitur *homo dives*, utpote magnis divitiis plenus, vel dicitur etiam dives, qui Chriſto totam ſuam domum dedicavit ac conſecravit; ex qua dedicatione cuncta bona in eum diffluxerunt, ac emanarunt; cùm enim quis Eccleſiam conſecrat, & ædificat, ſibi fontem omnium bonorum præparat in terris.

Beda. Matth. 27. *Dives qui habet Chriſtum.*

7. Ait Deus per Jeremiam 30. n. 18. *Ecce ego convertam converſionem tabernaculorum Jacob, & tectis ejus miſerebor, ædificabitur civitas in excelſo, & templum juxta ordinem ſuam fundabitur. Et egredietur de iis laus, vóxque ludentium, & multiplicabo eos, & non minuentur & glorificabo eos, & non attenuabuntur, & erunt filii ejus ſicut à principio, & cætus ejus coram me permanebit, & viſitabo adverſus omnes, qui tribulant eum.* Pollicetur Dominus per Prophetam magnam miſericordiam cum multa bonorum copia ſuo populo; ſed unde, & ex qua radice tanta affluentia bonorum? *Ædificabitur civitas in excelſo.* Id eſt Eccleſia, ut explicat Lyranus, & templum juxta ordinem ſuum, id eſt, ut habet Chaldaïcus, juxta ſuam decentiam, ac decorem. Vide qui inde ſequitur, vide magnam bonorum copiam exinde pullulantem *Egredietur de eis laus;* præ gratiarum actione. *Vóxque ludentium*, gaudentium ac exultantium gaudio; *multiplicabo eos*, proſperabuntur bonis, & divitiis ſuis; *Glorificabo eos*, inter cæteras nationes. Hugo; faciam quod ab omnibus honorentur, & minimè minuantur, ſed augeantur in ſuis donis. *Et erunt ſicut prius filii ejus.* Revertentur ſcilicet; Carthuſianus, ad ſtatum antiquæ perfectionis; ut veteres Patres Abraham, Iſaac, & Jacob. Et tandem ait: *Viſitabo adverſus eos; qui tribulant eum*; nempe inimicos eorum. Hic advoco id quod dixit Divus Cyrillus Alexandrin. lib. 2. de recta fide ad Reg. extollens Eudoxiam, & Pulcheriam, ait: [Et Regium veſtrum genus, jam inde ab exordio longa temporum ſerie hucuſque eſt propagatum, & ulterius ut credimus propagabitur, Non ob id Chriſti regnum capeſſere omittitis, partim quidem præclaris actionibus: partim quidem ſumptuoſiſſima templa Chriſto Domino excitantes.] Ex templorum ædificatione illuſtriſſime genus propagandum conjectuatur.

Jerem. 30. *Ex templo ædificato multa bona defluant.* Lyran. Chald. Hugo. Carthuſ. Cyrill.

8. Ut conſtrueretur tabernaculum, petit Moyſes ab univerſo populo munera, & ea munera, à quorum largitate nullus etiam pauper excuſari poterat, quandoquidem etiam pili caprarum petebantur. Ait Moſes, [Separate apud vos primitias Domino, omnis voluntarius, & prono animo offerat eas Domino, aurum, argentum, æs, hyacinthum, & drouram, & byſſum tortam, & pilos caprarum.]

Exod 35. n.4. & 5. Quid eſt quod Dominus pro ſuo tabernaculo, ac ſanctuario fabricando à populo poſtulat munera oblata, & etiam ea quæ ſunt parvi momenti, ut pilos caprarum? Facillimè Dominus poterat omnia illa dona creare, vel aliunde adducere, magnos greges porcorum ad omnia illa miniſteria; ad qui illa exigit à populo? Ut ex parva re oblata ad opus tabernaculi, magna fieret uſura, ac multiplicati offerenti, parva re manum aperiebat populus ad opus ædificii, & largam manum omnium donorum in populum aperiebat Dominus. Origenes hom 13. *Præcepit mihi Dominus meus dicens. Oportebat dare pecuniam meam ad menſam, ego veniens utique cum uſuris exegiſſem eam; ſi ſecundùm hæc vivitis, uſuras Domino præparatis: & poteſt fieri ut unuſquiſque veſtrum de quinque talentis faciat decem.*

Qui dat ad opus ædificii ſibi cōparat omnia bona.

Origen.

Quæstio II.

Quare Jeſus perambulat Jericho?

9. *Deambulat Chriſtus quærens peccatorem.*

PErambulabat hoc loco Jeſus, ut jam dixi in expoſitione, idem eſt, ac pertranſibat per Jericho in Jeruſalem, ad altum Paſſionis Sacramentum, nullum iter Chriſti, nulla ejus via otioſa, ambulabat ergo quærens Zachæum, ut eum converteret: ac reduceret in viam ſalutis. Vide ſuprà cap. 31. quæſt. 4.

10. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſol. ſerm. 54. de Zachæo: *Jericho*, ait, *civitas ipſa eſt, quem Joſuè Nave ſepteno tubarum clangore ſubvertit. Sed quia Chriſtus venit ſalvare, quod perierat, ingreditur Jericho, ut quod lex terribili vociferatione dejecerat, Jeſus clamore piæ prædicationis attollat.* Ad Jericho veniunt Joſuè, & Jeſus. Joſuè evaginato gladio, clangore tubarum, & multo armatus exercitu. At Jeſus circundatus diſcipulis, benefaciens cunctis; quomodo Jeſus tam beneficus ingreditur civitatem, quam ſuus miles devaſtavit? Joſuë ſervus erat Jeſus verò Dei filius, ac Dominus; ſervus venit clangore tubarum, ac ſtrepitu legit, ut damnet, ac perdat; Jeſus ut Dominus valde benignus, cuncta reſtaurans, univerſis, opere, doctrina, ac miraculis benefaciens, eóſque in ſalutem, ac vitam ducens. *Ingreditur Jericho, ut quod lex terribili vociferatione dejecerat, Jeſus clamore piæ prædicationis attollat.*

Servus deſtruit, Dominus ſalvat.

11. Chryſoſt. Tertiò. Ad eadem Chryſologi verba: *Jericho civitas eſt*, &c. Gladius Joſuë, fortitudóque exercitus illius ſolo adæquavit Jericho, ipſam tamen Deo non potuit reducere; venit illi ergo Chriſti ſuavitas, ac manſuetudo, ſub qua obdurati Jericho cives non pereunt, ſed maximè miteſcunt, ac Deo, ejúſque obſequio adaptantur, quos enim duritiei ferri non traxit, ſuavitas, ac lenitas Chriſti devicit, ac ſubjecit.

Chriſti ſuavitas plus vincit quā militis gladius.

12. Chryſol. Quartò. Idem Chryſologus citato ſerm. *Quare*, ait, *perambulabat, non ambulabat? Quia quod Moyſes ambulaverat, perambulat Chriſtus; & populum, quem Moyſes induxit in viam, Jeſus ad quietem promiſſæ manſionis adduxit.* Proponit ſanctus Pater diſcrimen inter ambulare & perambulare. Ambulare dicit vitæ aggreſſionem. Perambulare verò ſignificat omnium viarum perfectam cónſummationem, ſic ait Calepinus. Perambulo, *ad finem uſque ambulo.* Moyſes ambulat, Jeſus perambulat. Nam *Moyſes induxit populum in viam*; fecitque ut populus viam aggrederetur. At Jeſus perambulat, ipſe enim nos introduxit in omnium rerum perfectam, & abſolutam conſummationem. *Jeſus ad quietem promiſſæ manſionis adduxit.*

Calepin. *Ieſus cunctis dat perfectionem.*

13. Cant. 6. De anima ſancta dicitur Cant 6 n.9. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol terribilis ut caſtrorum acies ordinata?* Multis ejus pulchritudo, ac elegantia explicatur, tamen adhuc in proceſſu, & augmento. De ipſamet Cant.8. n.5. decantatur, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* Seu ut habet Hebraicus, ſuffulta. Suprà dicebatur progredi ſicut aurora conſurgens, pulchra ut Luna, quæ habet ſuum augmentum, electa ut Sol, qui per varia loca gyrat, ac modò decantatur de ea *deliciis affluens*. Hoc eſt, ut explicat Hailgrinus, deliciis virtutum, gratiarum donis. Et Septuaginta pro deliciis affluens, legunt, *dealbata*. Explicant Divus Auguſt. lib de gratia & libero arbitrio, ſerm. 50. de verbis Domini. Gregorius Papa lib 10. moralium cap. 36 Origen. hom. 1. ex duabus, Theodor. & alii, quod *dealbata*, ſignificat candorem vitæ, puritatis, ac juſtitiæ. Cur antea in progreſſu, modo verò cum tam conſummata omnium donorum perfectione? *Deliciis affluens omnia ſuper dilectum.* Cùm enim eſſet cum Chriſto, in cóque innixa, ac ſuffulta incederet, ſtatim cum omni perfectione, gratiis, & donis abundans apparet, ac ſe exhibet. D. Ambroſius lib. de Iſaac, cap. 8. *Quod ſignificant virtutes, vel animæ, quæ dicunt: Quæ eſt hæc, proſpiciens tanquam diluculum, ſpecioſa ſicut Luna, electa ſicut Sol? Hic plus quod diceretur inventum eſt eo quod verbo Dei innixa aſcenderat. Perfectiones enim ſupra Chriſtum recumbunt. Sicut Joannes in Chriſti pectore recumbebat.*

Hebr. Hailgrin. Septuag. Gregor. Origen. Theodor. Ambroſ.

Luc. 19. *n.* 3. Et quærebat videre Jeſum quis eſſet, & non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat.

Num. 4. Et præcurrens aſcendit in arborem ſycomorum, ut videret eum: quia inde erat tranſiturus.

VERSIONES.

Syriacus, n. 5. Et volebat videre Jeſum, quiſnam eſſet; & non poterat præ turba, quòd ſtatura parvus eſſet.

Arabicus. Videre Jeſum, ut intelligeret, quiſnam eſſet.

Græcus. Conabatur videre Jeſum.

Syriacus, n. 4. Et currit ante Jeſum, conſcendditque ficum inſipidam: ut eum conſpiceret: quoniam futurum erat, ut illac tranſire.

Arabicus. Et præceſſit feſtinans ante Jeſum, & aſcendit in Caprificum.

D. Ambroſ. Quia illa parte erat tranſiturus.

EXPOSITIO

EXPOSITIO II.

14. Quærebat. Satis explicat radix Græca, *conabatur*, ſeu ſatagebat. *Videre Jeſum.* Quia licet fama virtutum, ac miraculorum Jeſum cognoſceret, nunquam tamen oculis ipſum viderat.
Boſtrenſ. Unde ait Titus Boſtrenſ. *Nam ſi vidiſſet eum, jamdudum receſſiſſet à nequitia publicanorum.* Nam ipſe Domini aſpectus juſtitiam, ac bonitatem infundebat. *Quis eſſet.* Inter tot homines, quiſnam eſſet. Et non poterat præ turba, qua circumſeptus ibat Jeſus:
Beda. *Turba*, ait Beda, *ſemper nos impedit, ne Chriſtum cognoſcamus, ad ipſumve accedamus.*
Bonavent. D. Bonav. Turba prona ad malum à Jeſu revocat potius, quam producit. Et ideo turba
Luc. 18. ſuprà Luc. 18. n. 39. increpabat cæcum, ut taceret, ideo relinquenda, ac conculcanda mundana turba, ut Deum habeamus.

15. Ambroſ. *Quia ſtatura puſillus erat.* Parvus, & brevis erat corpore. D. Ambroſ. hic ait: *Quid ſibi vult, quod nullius alterius ſtaturam ſcriptura, niſi hujus expreſſit? Vide ne fortè malitia puſillus, aut adhuc puſillus fide. Nondum enim reddere promiſerat, nondum viderat Chriſtum, merito adhuc puſillus.* Et ſi multi celebrentur corpore magno, ut Saül, nullus puſillus dicitur niſi Zachæus, fortè malitia factus fuerat puſillus. *Et nondum reddere promiſerat.* Et inde puſillus, debitis enim alienis depreſſus erat. *Nondum viderat Chriſtum.* Qui enim Jeſum videt, in bonis operibus ſolet creſcere.

Qui Jeſum vidit, creſcit opere.

16. *Et præcurrens.* Et accurrens antequam Chriſtus veniret ad locum illum: *Aſcendit in arborem*,
Gloſſa. Gloſſa ex Beda: *Quia mira devotione*, ait, *fidei ad videndum Salvatorem tenebatur, quod natura minus habuerat, aſcenſu ſupplet arboris, atque adeo juſtè, quamvis ipſe rogare non auderet, benedictionem Dominicæ ſuſceptionis, quam deſiderabat, accepit.* Tam vehemens deſiderium Chriſtum videndi, remuneratur ingenti beneficio, quod ipſe non audebat petere, ut Chriſtum reciperet hoſpitio. Qui
Bonavent. fervidè Chriſtum quærit, ut ait D. Bonav. ipſum invenit: *Aſcendit in arborem*, ut quod corpore
Chryſoſ. deerat, arbore ſuppleret. De eo ait D. Chryſoſ. ſerm. 54. *Mente tangebat cœlos, qui corpore homines non æquabat.* Aliquando qui minor eſt corpore, aliis major eſt animo. Unde eſt illud Poëtæ:
Ambroſ. *Major in exiguo regnabat corpore virtus.* D. Ambroſ. in præſenti ait: *Nemo poteſt videre Jeſum conſtitutus in terra.* Ideo aſcendit arborem, neceſſe eſt mente erigi, ac elevari à terrenis, ut Chriſtum videas, ejuſque præſentia fruaris. De Sycomoro, vide q. 4.

QUÆSTIO III.

Quare Zachæus tam vehementer deſiderabat videre Chriſtum?

17. Valde vulgare eſt, ut viros, fama celebres deſideremus videre. Cum ergo Chriſtus tam notus eſſet fama operum, & miraculorum, inde maximè ipſum videre Zachæus cupiebat, accendebatur autem hujuſmodi deſiderium impulſu Spiritus ſancti, ut videns ille Chriſtum, ab eo ſanctificaretur.

Viros celebres deſideramus videre.

18. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſt. hom. de Zachæo: *Cupit noſſe aſpectu*, ait, *quem intuitus fuerat ſenſu, videre facie, quem viderat mente; contemplari præſentem, quem nunquam viderat operantem; ut amor Chriſti Zachæi corde conceptus, etiam oculorum fuiſſet viſibus ſaginatus.* Zachæus eximium Chriſti amorem conceperat corde; inde amor non poterat quieſcere niſi viſu, ac aſpectu Chriſti ſui dilecti, ad quem pondere amoris ferebatur.

Qui amat, non quieſcit, niſi viſione dilecti.

19. Laurent. Tertiò. D. Laurentius Novarienſ. hom. de Pœnitent. *Quid vidit?* ait, *Salvatorem ſæculi. Bene feſtinavit, optime aſcendit: qui dum avidus cupit videre Salvatorem, ſalutem ipſam, quam ignorabat, invenit.* Dum Zachæus videt Jeſum, oculis haurit ſalutem, quam ignorabat, in præſentia enim Jeſus tot & tanta ſunt, ut ſuperent noſtrum captum, & deſiderium, & ea ibi invenimus, quæ minimè deſiderare, aut cogitare potuimus.

20. Laurent. Quartò. Ad eadem verba citati S. Patris: *Bene feſtinavit, optimè aſcendit.* Confert modo deſiderium Zachæi cum deſiderio Herodis. *Qui cupiens erat ex multo tempore videre eum*, Luc. 23. num. 8.
Luc. 23. Uterque cupiebat videre Jeſum. Herodes ſic cupiebat videre Jeſum, ut deſiderio tantum contentus eſſet, nihil curabat, nihil faciebat, ut ipſum videret. At Zachæus ſic deſiderabat videre, ut minimè quieſceret, ſed omni conatu nil omittit, omnia facit, ut ipſum videat; hinc præcurrit, & aſcendit, ut optata Domini præſentia fruatur, ſic deſiderat Dominum videre, ut ſuo deſiderio opus adjungat cum multa feſtinatione, ut exprimit
Arabic. Arabicus: *Præceſſit feſtinans*, non enim ſufficit deſiderare, nam multis bonis deſideriis torquentur in inferno, ſed neceſſe eſt, ut deſiderium in bonum opus exhibitum exeat.

Propoſitum à voto adjungendum eſt, opus.

21. Anima ſancta habuit votum, & deſiderium quærendi ſuum dilectum: *Surgam, & circuibo civitatem, per vicos, & plateas quæram quem diligit anima mea*, Cantic. 3. n. 2. Huic tamen deſiderio
Cant. 3. opus adjungit: *Quæſivi illum, & non inveni, invenerunt me vigiles.*
Gillibert. Gillibertus ſerm. 6. in Cantic. *Languidus enim, & remiſſus amor, culpabili quadam patientia, non tam optat, quam expectat futura bona. Qui verò ferventior eſt, ardenti fertur deſiderio repoſitam plenitudinem furtim, & ex parte deflorare tentans.* Animus languidus propriè non optat futura bona, cum pro optatis nihil faciat, ſed propriùs expectat ipſa futura bona, ut ad eum veniant. At fervidus animus, tam vehementi deſiderio fertur tantis operibus adjunctis, ut ipſam plenitudinem quodammodo furtim deflorare, ac rapere intercipere.

Languidus quieſcit voto; fervidus exit in opus.

22. Prov. 31. Laudans Salomon mulierem fortem de illa decantat: *Digiti ejus apprehenderunt fuſum*, Prov. 31. n. 19. Quæ verba illuſtriſſimè commentatur
Auguſt. D. Auguſt. ſerm. 217. de tempore: *Diligenter attende*, ait, *in lanificio duo inſtrumenta, colum, & fuſum, in colo quidem lana involuta eſt, quæ filo ducenda tranſeat in fuſum. Quod in colo involutum eſt, adhuc in ſiniſtra eſt, & nondum in fuſo; quod in fuſum collectum eſt, jam præteritum eſt. Opus ergo tuum in fuſo ſit, non in colo, in colo enim eſt, quod facturus es, in fuſo, quod feciſti.* In colo eſt id, quod faciendum eſt, ſeu eſt id quod eſt in propoſito ut fiat; in fuſo autem eſt id quod eſt factum; in muliere autem forti non extollitur encomiis id quod eſt in colo, ſeu in voto, ut fiat, ſed tantum id quod eſt in fuſo, quod eſt jam exhibitum, ac perſolutum opere. Vide ſup. c. 22. n. 33.

Vir magnus laudatur, non de deſiderio, ſed de opere.

Quæstio IV.

Quare Zachæus portus aſcendit in arborem Sycomorum, quàm in aliam?

23. ZAchæus vir nobilis Princeps publicanorum & ipſe dives, tamen tanto amore ferebatur in Chriſtum, ſicque mundus erga hunc divitem jam vileſcebat, ut contempta mundana pompa coram omni populo non vereretur arborem aſcendere, ut Chriſtum videret, ex quo moraliter dicam: omnis homo puſillus corpore eſt, ut ergo Chriſtum videat neceſſe eſt, quod divina gratia adjuvante altius aſcendat, terrenaque deſpiciat, ut divino aſpectu frui mereatur.

24. Plinius. Pro explicatione quæſtionis indagandum eſt, quænam, & qualis ſit arbor? Hæc arbor à Plinio ſic deſcribitur lib.13.c.7. *Sycomorus*, ait, *ficus eſt Ægyptia, cognominata arbor moro ſimilis folio, magnitudine, aſpectu. Pomum fert non ramis ſed caudice ipſo, idque ipſum ficut eſt prædulcis ſine granis interioribus per quam fœcundo proventu ſcalpendo tantum ferreis ungulis, aliter non matureſcit.* Eſt ergo. Sycomorus ficus Ægyptia, ut etiam docent D. Aug. (August. Dioſcorid.) citand. Dioſcorides lib.1. de materia medicinali, c.144 Theophraſtus lib.4. de Plantis c.2. Eſt arbor ſimilis in foliis moro, & in aliis ficui, ſtipite tamen, & altitudine diſtans, ut notat Carthuſ. Sycomorus interpretatur ficus fatua, ut docent D. Aug ſerm.8. de verbis Apoſtoli; Beda, Haym. (Haymon. Hugo.) D. Bonav Hugo, & alii. Eſt enim nomen Græcum. Nam *Sycos*, Græcè, id eſt, ficus; *moros*, hoc eſt, fatuus. Dicitur ficus fatua, quia ut volunt Janſen. (Janſen. Barradas.) Barrad. ejus fructus inſipidus erat, quia verò Plinius ait, quod ejus fructus natura ſua erat inſipidus, niſi arte, & ſcalpendo perficeretur. Hæc arbor erat frequentiſſima in Palæſtina; de qua 3.Reg.10. (3.Reg.10. 2.Paral.1.) n.27. & 2.Par.1.n.15. *Credorum præbuit* (Salomon) *quaſi Sycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus.*

25. De fructu Sycomorum ait citatis Plinius: *Scalpendus eſt ferreis ungulis, aliter non matureſcit.* Unde ait Amos 7.n.15. (Amos.7. Septuag.) *Armentarius ego ſum vellicans Sycomoros.* Septuaginta, *vellicans, ſcalpens, pungens Sycomoros.* Ficus enim Sycomorum unguibus ferreis incidendi ſunt, ut effluat lac, & tunc ipſi penetrati à ſole matureſcunt D. Hier. & Interlin. (Hieron. Interlin.) in Amos: *Sycamina*, ait, *volunt quidam appellari genus arborum, quæ Paleſtinæ naſcuntur in campeſtribus, & agreſtes afferunt ficus, quæ ſi non vellicentur, amariſſimas cacieulas faciunt, & à culicibus corrumpuntur.* Ex quo.

26. Baſilius. Ad quæſtionem primam rationem aſſignat D. Baſil. Magn. in c.9. Iſaiæ: *Unde & opinantur*, ait, *hanc arborem ſymbolum præferre ejus congregationis, quam ſi quis acrimonia, Verbi compungere potuerit, felici immutatione indulcata convertitur ad reſolvendam Deo gratiarum actionem.* Inde Zachæus puſillus Chriſto extitit gratioſus, quia arborem Sycomorum amplectitur, eamque aſcendit, cujus fructus ut matureſcant, neceſſe eſt, ut ferro ſcindantur: illi enim ſunt gratioſi, ac Deo placent, qui corpus ſuum cilicio ferreo, ac flagellis cædunt, acrimoniaque verbi Dei animam ſuam penetrant, ut dulces fructus pœnitentiæ ferant.

Qui corpus affligunt, dant fructus dulces.

27. Ambroſ. Secundò. D. Ambroſ. hic: *Non poteſt Jeſum videre conſtitutus in terra. Aſcendit in Sycomorum, vanitatem ſcilicet Judæorum, veſtigio ſuo proterens.* Quos fructus redderet arbor fatua, niſi fatuos? Hinc arbor ſignificabat fatuam Synogogam, cujus filii præ malitia fatui erant. *Sic fatui filii Iſraël non indicantes, neque quod verum eſt cognoſcentes*, Dan.13.n.48. Et Synagoga per ficum ſignificatur: Daniel.13. *Ficus protulit groſſos ſuos*, Cantic.2.n.13. *Groſſus* Cant.2. apud Latinos non ſolum ſignificat fructum illius arboris, ſed etiam fructum craſſum, rudem, informem, tales enim fructus, ruſticos, ac infatuos gignit Synagoga. D. Bernard. ſerm.60. in Cantic. *Et* Bernard. *verè*, ait, *quid non groſſum in gente illa? Nec actus profecto, nec affectus, nec intellectus, ſed nec ritus, quem in colendo Deo habuit.* Hanc ergo Judæorum ruditatem, & fatuitatem contemnens Zachæus, ut Chriſtum videat, aſcendit arborem.

28. Gregor. Tertiò. D. Gregor. Papa lib, 27. Moral. in fine: *Puſillus Zachæus*, ait, *Sycomorum ſubiit, & Dominum vidit, quia qui mundi ſtultitiam humiliter eligunt, ipſi Dei ſapientiam ſubtiliter contemplantur:* Et ſtatim explicat, quænam ſit ſtultitia mundi: *Quid enim in hoc mundo ſtultius, quam amiſſa non quærere, poſſeſſa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis injuriis injuriam reddere? Imò & adjuncti, aliis patientiam præbere.* Sycomorus fatuos, & inſipidos fructus reddens, ſtultitiam, ac vanitatem hujus mundi denotat, qui ergo mundanam ſtultitiam conculcat, hic invenitur dignus, ut ad ſuperna aſcendat, & Chriſtum videat.

Mundana vanitas conculcanda ut Deum videas.

29. Beda. Bonav. Quartò. Ait Beda, quod Sycomorus adumbrat crucem Chriſti. Nam ut etiam ait D Bonavent. Sycomorus dicitur arbor fatua, cum tamen fructus dulces reddat, ut dixi ex Plinio. Sic crux *credentes alit, ab incredulis irridetur ut fatua*, ſeu ſtultitia quædam reputatur, cum ſit magnum Dei Sacramentum. *Prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam*, 1.Cor.1. Aliter verò ait Carthuſian. *Sycomorus* 1.Cor.1. *eſt arbor in foliis moro conſimilis, & in aliis ficui,* Carthuſ. *per quam ſignificatur crux Chriſti propter mori rubiginem, & ficus dulcedinem.* Dicam tamen, quod cùm communiter Patres dicant Sycomorum fuiſſe Crucis figuram, ex eo mihi videtur, quia fructus Sycomori nobis eſt dulcis, ac utilis, cum ferro ſcinditur, ſic fructus vitæ nobis extitit ſalutiferus, ac utilis, cum ejus corpus clavis, ac lancea ſciſſum, ac vulneratum eſt.

Crux Chriſti præfiguratur.

30. Hieron. Ex quo ait D. Hieronym. lib. de vera circumc. *Sycomorum*, ait, *qua Dominus erat tranſiturus, aſcendit: tunc velut de cognata neceſſitate, à crucifigendo conſpectus in arbore cognoſcitur, & filius dicitur Abrahæ.* Divino impulſu aſcendit Zachæus Sycomorum crucis Chriſti habentem ſimilitudinem, ut ex crucis typo oculos divinos ad ſe raperet, & univerſa mala excluderet, ac in ſalutem ſalvus fieret.

Cruce Chriſti liberamur ab omni malo.

31. Pſal.183. Ait Regius Vates, Pſal.103. n.25. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus: illic reptilia, quorum non eſt numerus. Illic naves pertranſibunt.* Illic reptilia, vertunt D. Auguſtin. D. Proſper. *repentia.* (Auguſt. Proſper. Hilar.) D. Hilarius: *Serpentes*, per quos Dæmones, vitia, contrarietates, ac adverſitates, quæ in homines inſurgunt, deſignantur. *Illic naves pertranſibunt.* Sed quomodo inter dæmones, ac adverſitates, & contrarietates, ſecutæ, & tutæ naves pertranſibunt? In ligno navis crucis figura relucet, ſub cujus typo omnia pericula profligantur, ac ab omni ingruenti malo ſalvi ſumus D. Auguſt. ibi: Auguſt. *Repentes tentationes*, ait, *quis numeret? Reſpuunt, ſed cave ne ſubrepant. Vigiletur in ligno, etiam in aquis,*

Cruce dæmones, ac omnia mala ſuperantur.

aquis, in cruce navigamus, etiam in fluctibus tuti ſumus. Vide in hoc tomo, & 2. in Indice, Verb. *Crux.*

Luc. 19. *n.* 9. Et cum veniſſet ad locum, ſuſpiciens Jesus vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe feſtinans deſcende: quia hodie in domo tua oportet me manere.

VERSIONES.

Arabicus. Et cum perveniſſet ad locum, reſpexit Jeſus in illum.

Vatablus, Pagninus. Feſtinanter deſcende, hodie enim domui tuæ oportet me manere.

Syriacus. Hodie enim oportet me domi tuæ adeſſe.

EXPOSITIO III.

32\. *ET cum veniſſet*, Jesus, *ad locum*, in quo erat Zachæus in Sycomoro. *Suſpiciens*, Jesus, attollens ſcilicet oculos non caſu, ſed alto divino conſilio. *Vidit illum;* Zachæum nempe non tantum corporali intuitu, ut ait Carthuſianus, ſed magis interno pietatis aſpectu, quo mentem Zachæi miſericorditer prævenit, & illuminavit. Etſi fructus Sycomori erant immaturi, tamen Zachæum ſic vidit ut fructum proferret, qui mox radiis ſolis matureſceret. D. Ambroſius. *Zachæus in Sycomoro novum novi temporis pomum.* Et nota, quod Zachæus deſiderabas videre Jesum, tamen Jesus per illum vidit. Theophylactus: *Priuſquam videret, prius ipſe ſpectatur à* Jesu, *ſic enim omnibus in locis prævenit nos Dominus, tantum ut nos alacres, & promptos videat.*

Carthuſ. *Ambroſ.* *Theoph.*

33\. *Ait illi* Jesus: *Zachæe:* proprio compellat nomine, tanquam notum, quem nunquam viderat, nec audierat, quod maximè attraxit animum Zachæi. *Feſtinantes deſcende.* Alludere videtur Chriſti ad feſtinationem, qua Zachæus præcurrens in arborem aſcenderat. Ac ſi diceret, quemadmodum feſtinaſti ut aſcenderes ex curioſitate: feſtina ut deſcendas, ut ex caritate me recipias. *Quia hodie in domo tua oportet me manere.* Etſi alia hoſpitia multa aderant Jesu, tamen hoc eligit, eo quod Zachæus ſuo magno ardore Chriſtum ad ſe alliceret, ut ait D. Ambroſius, *Nam etſi vocem invitantis* Jesus *non audierat, viderat tamen affectum.* Quo maximè Dominus afficitur ad miſericordiam, & pietatem impendendam. Et nota, quod ipſe cupiebat, videre Jesum, illius deſiderium Dominus ſuperavit, non ſolum vidit, ſed etiam eum excepit hoſpitio, ipſumque tetigit, illiuſque colloquio, ac indulgentia fruitus eſt.

Ambroſ. *Deus plus concendit, quam deſideramus.*

Quæstio V.

Quare ex aſcenſu ad arborem, Zachæus tantam habuit felicitatem?

RESpondet primò N. D. Cyrill. apud Catenam D. Thom. *Vidit*, ait, *quidem hominis animam promptiſſimè nitentem ad ſanctè videndum, & eum ad pietatem convertit.* Magno ardore, ac conatu aſcendit Zachæus arborem, ut Jesum videret, contempſit humanam pompam, & publicè feſtinanter arborem aſcendit: tam promptus, ac efficax hominis conatus in Deum non debuit fruſtrari, ſed multis à Deo proſperari. 34. *Cyrillus.*

Ex quo incidentis dubii colligo ſolutionem. Zachæus in Sycomoro, quæ ficus fatua interpretatur invenit ſalutem: Judas verò in ficu, in qua appenſus crepuit medius, habet perditionem; quod bonis eſt ad profectum, impiis ad ruinam inſeruit. Zachæus arborem ſcandit cum magno conatu erga Chriſtum, Judas verò fugiens, & declinans à Chriſto, inde illi reportat ſalutem, hic verò perditionem. 35. *Omne bonũ à* Jesu *venit.*

Secundò. D. Laurentius Novar. homil. de pœnitentia: *Zachæus*, ait, *puſillus corpore, factus eſt præclarus ope. Modicus aſcendit arborem; ut videretur à Chriſto, & publicaretur in mundo. Arbor optabilis ſalubri medicamine plena, quæ in ſolo aſpectu ſubvenit peccatori, & ſanctificavit prophanum.* Zachæus puſillus & modicus erat, ubi tamen apprehendit arboris ramos, nulla felicitas erga eum potuit tardari, cum enim eſſet in arbore, ſub typo crucis, medicamine plena, ſtatim ipſe ab oculis Jesu medicamen recepit, & ſalvus factus eſt. 36. *Laurent.* *Crux arbor ſalutifera.*

Tertiò. D. Hieronym. Epiſt. de duobus filiis: *Latentem*, ait, *arbore, quaſi in peccatorum tenebris obumbratum ſollicitè, ut ovem perditam requirit aſpectu.* Sic Jesus requiſivit Zachæum publicanum latentem in arbore, ut bonus Paſtor quæſivit ovem perditam, & errantem. Inventam ovem perditam bonus Paſtor ſuſcipit humeris, collo fovet amplectitur, ne iterum prolapſa erret. At Zachæo nihil eorum fit, ſed ſolum oculos in eum dirigit Dominus. Quomodo ergo ovis perditæ ſimilitudo in eo ſervatur? Quæſivit Dominus Zachæum oculis: ipſi oculorum radii præſtiterunt in omnia adjumenta, ac ſuſtentacula, quæ humeri, collum, ac dorſum præſtant infirmo, ne cadat, ac labatur; ubi enim eſt divinus aſpectus, ibi eſt omne firmamentum, ac munimen ad Diabolum, ac ejus inſidias ſuperandas. 37. *Hieron.* *Divini oculi præſtant adjumentum, ac ſuſtentaculum.*

Quartò. D. Laurentius Novarienſ. homil. de Pœnit. citata: *Domine*, ait, *quid dicis? Publicanus eſt Zachæus, videre te ſolum cupit, nunquid de ſola viſione jam debet ſalvari? Aſcendit in arborem, ut videret, nec dum ingemuit: nunquid confeſſus eſt maculam ſuam, aut flagitia replicavit? Nunquid flevit ante te, & dici illi: Hodie in domo tua me oportet manere? Vix adhuc vel videre te meruit, & jam angulos ejus viſitas? Verum hoc officii tui eſt, & indulgentiſſima cura.* Zachæus non manibus pulſavit pectus, nec ore confeſſus eſt delicta, nec pro illis lachrymas fudit, nec miſericordiam deprecatur. Præſentavit ſe Zachæus oculis divinis, ut vas Spiritus ſancti impulſo diſpoſitum, ac promptiſſimè nitens, ut ait Cyrill. citatus ad ſancta, & inde ſtatim divina indulgentia oculorum 38. *Laurent.* *Gratia promptiſſimè deſcendit in ſubjectum aptum* *Cyrill.*

rum ictibus ſe ſe in illum diffundit, ac eum ſuis donis replet.

39. Mandat Deus Samuëli, ut accipiat cornu olei & unus ex filiis Iſai in regem ungatur, in cujus exequutionem Propheta per ſingulos filios à majori incipiens diſcurrit, & cum quilibet ex his fratribus majoribus præſentaretur, oleum quietum intra vas incluſum retinebatur, & nec minima quidem guttula de illo ſtillabat; at verò cum venit David, qui ſolus inter omnes fratres aptus erat regno. *Tulit Samuel cornu olei, & unxit eum,* 1.Reg.26. n.13. Ubi acceſſit David, jam oleum intra vas non tenebatur incluſum, ſed jam ebulliebat, ac effluebat. Quid eſt quod antea oleum immotum permanebat, modo verò ſic effervescit, ac proſilit? Adveniens David advertit ſubjectum imperio aptum, inde oleum non quieſcit, ſed foras prorumpere intentat, & totum ſe in Davidem regem conſecrandum effundere. Ubi enim adeſt ſubjectum propotionatum, ſtatim in ipſum deſcendit divina gratia, ut illum exornet, ac nobilitet. D.Baſil.Seleuc. orat.14. *Gratia ſtatim, ait, ad unctionem movit manum, nondum cornu invergebatur, & oleum properanter effluebat.*

1.Reg.26. Subjectum proportionatum divina gratia exornatur.

Baſil.Sel.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus Dominus qui omnes invitat ad crucem, Zachæus tamen mandat deſcendere ad arbore, crucis typo?

40. Ratio litteralis aſſignatur in textu, *Quia hodie in domo tua oportet me manere.* Volebat Dominus in domo ejus recipi, & ingredi. Tamen moraliter in quæſtionem vocamus, cur Dominus Zachæo imperat deſcenſum ab arbore, quæ crucis figuram exprimebat, cum Chriſtus Dominus omnes nos ad crucem vocet, & invitet.

41. Chryſol. Eleganter reſpondet D.Chryſolog. ſerm.50. *Si bene aſcenderat, ait, quare ei dicitur deſcende? Superius; dixit præcurrens aſcendit, & ante Zachæus aſcendit arborem, quam crucem Dominus aſcenderet. Hinc eſt quod dicitur ei: Feſtinans deſcende, deſcende ante Dominum, ut poſt crucem Dominicæ paſſioni aſcendas.* Optima eſt crucis aſcenſio, atque carnis voluntaria afflictio, ac caſtigatio: tamen ut placeat, debet poſt Jesum fieri, ad ejus imitationem, ac exemplum componi; ſi quis autem vult carnem ſuam excruciari, ac macerari non attendendo ad Jesum, non imitando Jesum, minimè placere poteſt. Semper valde auſpicata eſt congreſſio, quæ poſt principis exemplum fit.

Corporis caſtigatio ſit ad Jesu imitationem.

42. Chryſol. Secundò. Ad eadem verba Chryſologi: *Ante Zachæus aſcendit arborem, quam crucem dominator aſcenderet; & hinc dicitur, feſtinans deſcende.* Lignum illud crucis ſacrum præfigurabat ſtipitem. Aſcenſio autem in crucem ordinabatur ad generis humani ſalutem, cujus medicina à ligno, Zachæus aſcendit arborem, ſeu figuram crucis in ordine ad ſuam medicinam; nam inde habuit, ut à Chriſto videretur, ac vocaretur; mandat ergo eum Dominus deſcendere; non enim tulit, ut aliquis ipſo prior umbram crucis aſcenderet pro humana ſalute. Nam enim patitur ipſe, ut ad ſubveniendum humanæ infirmitati, quiſquam velocius ante ipſum properaſſe quomodocumque æſtimetur. Maximè zelat Chriſtus, ne videatur

ab a quo plus adamari noſtra ſalus, quam ab ipſo. Cum Petrus quæreret de Joanne: *Domine hic autem quia?* Reſpondit Salvator: *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Joan.21. 2.21. Ad quid tendit hæc indignatio, quid deliquit Petrus in hac interrogatione? Illo interrogationis modo innuebat Petrus, ſe magis de Joanne curare, quàm Chriſtum, ſéque majori affectu in Joannem æſtuare, quam quòd Chriſtus exardeſceret, non potuit Chriſtus ſufferre talem opinionem concipi, hinc zelatus Petrus fervorem, ipſum caſtigat D. Chryſoſt.hom.87.in Joan. *Hic autem quia?* Ait; *Nam cum nimia id caritate diceret Petrus, nec ab eo dividi vellet; oſtendens Chriſtus, quod quantavis eum dilectione proſequereretur, ſuam aſſequi non poſſit, inquit: Sic eum volo manere, quid ad te?*

Zelat Chriſtus, ne quis videatur plus curare de ſalute humana, quam ipſe.

Joan.21.

Chryſoſt.

Tertiò. In eiſdem verbis D.Chryſologi: *Ante Zachæus,* &c. Deſcenſus mandatur, ne Zachæus ad labores, & crucem Dominum præcedere videtur. Ecce ſibi primatum dolorem quærit Chriſtus, qui reſurrectionis formam in alio præcedere non detractat. Cum mortuum Lazarum annuntiat diſcipulis, ait: *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos,* Joan.11. n.15. Non gaudet de interitu amici, ſed quia citò reſurget, totaque forma reſurrectionis in eo reſplendens erat. Idem Chryſologus ſerm.63. *Gaudebat Chriſtus, ait, quia mœror mortis vertendus mox erat reſurrectionis in gaudium: quia in morte, & reſurrectione Lazari figura tota mortis, & reſurrectionis Dominicæ pingebatur, & quod erat ſecuturum mox in Domino, jam præcedebat in ſervo.* Gaudet Jesus ſervum reſurgere ante ipſum, non tamen ſuffert, quod Zachæus ante illum crucis umbram feſtinanter aſcendat. Etſi in his, quæ ſunt gloriæ, & honoris aliis in umbra primas concedat; *quod erat ſecuturum mox in Domino, jam præcedebat in ſervo.* Tamen in umbra, & morte non ſuſtinet, ut alius primus inveniatur. *Ante Zachæus aſcendit arborem, quàm crucem dominator aſcenderet: hinc eſt, quod dicitur ei, feſtinans deſcende.* 43.

Chryſol.

Joan.11.

Chryſol.

Bonus princeps primus in morte, honore ſuis cedit.

Quartò. *Si bene aſcenderat,* ait citatus Chryſologus; *quare ei dicitur deſcende?* Ratio aſſignatur in illis verbis: *Præcurrens aſcendit.* Ad ſublime crucis faſtigium non taxatur aſcenſio, ſed aſcendendi propera feſtinatio notatur; ad honoris, ac gloriæ ſublimia, non præcurrendum, nec properanter, ac feſtinanter eundum eſt, ſed lento ac uſitato gradu. Maximè laudatur Trajanus Imperator; quod non repente Imperator acclamatus eſt, ſed per ſuos gradus promotus aſcendit: nam prius ut miles laboravit, mox Dux creatus, poſtea Tribunus, ac Legatus, deinde ad imperialem dignitatem evehitur, cujus vexilla aquilis magnis reſplendebant, ut bene advertit Plinius in ſuo ad Trajanum Panegyrico: [Nec hercule, ait, tantopere cunctis factum (illius ſcilicet electio) placeret, niſi placuiſſet, antequam fieret, à quo temperamento, Dii boni, poteſtatem tuam, fortunamque moderatus eſt Imperator? Modeſtia, labore, vigilancia; Dux, & Legatus, & miles; cum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires.] Vide *Paulatim* in Indice. 44.

Ad ſummam dignitatum non currendum, ſed gradatim eundum.

Plinius.

Quintò. D. Chryſoſt. homil. in parabolam de ficu: *Feſtinans deſcende, ait: Lepide autem Evangeliſta Sycomorum dixit, de Zachæo loquens, ut latam ſpatioſamque viam indicaret cum ſtultitia eſſe copulatam, unde peſſimum exitum nanciſcitur. Venit ad ficum Dominus. Hæc ficus latæ, ac ſpatioſæ viæ imaginem præ ſe ferebat: eſt enim ficus planta latis* 45.

Chryſoſt.

latis frondibus, & pruritum excitans: peccatum etiam pruritum excitat, per latam, & ſpatioſam viam ad perditionem deducens. Sycomorus, id eſt, ficus fatua, ut ſæpè dixi, vult ſanctus Pater, quod habeat folia lata ſicut ficus, per quæ ſignificatur via lata, quæ cum ſtultitia conjuncta eſt. Hinc mandatur Zachæo deſcendere à Sycomoro, id eſt, à via lata, ac ſtultitia mundana, ut Chriſtum valeat videre, recipere, ac habere in domo ſua.

46. Chryſol. Sextò. D. Chryſologus citato ſerm. 54. *Deſcende ergo, ait, ut deponas tanta fraudis onera, pondera cupiditatis, uſurarum molem, magiſterium publicani, expeditus intres pauperis ſcholam, diſcipulatum miſericordiæ, pietatis uſum, tolerantiam paſſionum, Philoſophiam mortis, atque inter vitalis ligni ardua jam perfectus aſcendas.* Ex bono motivo aſcendit Zachæus lignum, ut auctorem vitæ intueretur; cur ergo imperat ut deſcendat? Zachæus nondum valedixerat malè partæ ſubſtantiæ, quam multam poſſidebat. Publicanus deſiderabat, crucis gloria ſublimari, tamen crucifixorum, ſeu in cruce exiſtentium mores omninò reſpuebat, qui omnia omnia hujus mundi tanquam ſtercora deſpiciunt, ut Chriſtum lucrentur: Publicanus adhuc omni lautitia, famulorum gregibus, & menſa ad lenocinia de ſpoliis pauperum abundabat. Inde ei dicitur, deſcende: valde enim indecens eſt velle crucis gloria inſigniri, & à crucis conditione longe diſtare. Unde in Indice, *Præmium.*

Quid vult gloria ſublimari, illius merita prætittat.

47. Chryſol. Septimò. D. Chryſol. *Deſcende, ut deponas tanta fraudis onera,* &c. Ardua, & alta crucis via, etſi viris perfectis, ac conſummatis valdè utilis inveniatur, tamen officit viris imperfectis qui adhuc uſuris, & rapinis incumbunt, non enim per illam valent incedere, quin facilè prolabantur; omittantur ergo rapinæ, & uſuræ, ut in juſtorum viam perfectam valeas proſilire.

48. Dividitur mare in duas partes, & ingrediuntur Hebræi, ut mandata Dei impleant per gentes in terram promiſſionis? Tunc Pharao cum vidiſſet mare ſciſſum, Hebræóſque per medium ſicci maris gradientes, ingreditur etiam ipſe cum exercitu ſuo, qui omnes cooperti ſunt aquis & perierunt. *Reverſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites, cuncti exercitus Pharaonis: nec unus quidem ſuperfuit ex eis,* Exod. 14. n. 28. Pharao multa antea contra Deum fecerat, ac blaſphemo ore contra Deum locutus fuerat, multiſque contra divina mandata ſtetit, ac illa contempſit, & tamen nunquam morte mulctatur niſi modò, quæ iniquitas hìc apparuit, ut tantam pœnam promereretur? Pharao in omni nequitia obſtinatus audet ingredi viam illam, quam Deus juſtis mirabiliter fecerat, & cùm eſſet tanta malitia plenus, per eam non valet pergere, ſed potius in ipſa ſubmergitur, ac ſuffocatur. D. Baſilius Seleucus Oratione, qua probat Deum non eſſe malorum auctorem: *Comperit Deus, ait, Pharaonem patientiæ, ac lenitatis ſuæ eſſe contemptorem, ipſoque uſu adverſus occaluiſſe. Et tamen, nec ſic quidem illum morte mulctavit, donec ſe ipſe ſubmergeret, cum auſus eſſe præ ſuperbia, eadem, qua juſti, via inſiſtere; ratus ut Dei populo, ſic etiam ſibi pervium fore mare rubrum.*

Exod. 14.

Cave à favoribus ſanctorum, ſi illorum merita non habes.

Baſil.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus ait Zachæo: In domo tua oportet me manere, *& non potius: Tua intereſt in domo tua me manere?*

Quæſtio præſens eſt, quomodo Chriſtus Dominus ait: *In domo tua oportet me manere;* Chriſto non deerant multa alia hoſpitia. Quomodo ergo ait, *Oportet me manere?* Nam videbatur potius dicendum, quod non Chriſti, ſed Zachæi intereſſet ipſum Dominum in domo ſua recipi, nam ex hoc Zachæus magna donorum ubertate replendus erat. 49.

Reſpondet primò ad quæſtionem Antonius Guiſlandus: *Cur dicit, ait, oportet, cum nullus conſtringeret eum ad ibi manendum?* Reſpondet: *Oportet reſpectu finis, ut ſcilicet ſalutem domui tuæ tribuam.* Quia domus illa, in quam non intrat Chriſtus, vel in ſua propria perſona, vel in perſona pauperis non pertinget, ac perveniet ad æterna tabernacula. D. Chryſol. ſerm. 54. *Cujus domum non intraverit Chriſtus, ille ad divinam non perveniet manſionem: & cujus hic ad menſam non ſederit Chriſtus, ille cæleſtem non accumbet ad menſam.* Ut ergo Zachæus veniat ad divinam manſionem, oportet ut in domo ſua maneat Chriſtus. 50. Guiſlandus.

Pietate in Chriſtum, ac ejus pauperes aſcenditur in cælis. Chryſol.

Secundò. D. Chryſoſt. homil. de Zachæo: *In domo tua oportet me manere. Conſidera, ait, nimiam Salvatoris bonitatem.* Non tua, ſed Zachæi intereſt Domine, ut te in domo ſua recipiat, & tamen Chriſtus ob ſuam nimiam bonitatem, ait: *In domo tua oportet me manere,* infinita bonitas Chriſti, utilitatem Zachæi veluti ſuum commodum reputat, non expedit Chriſto, ſed publicano, tamen ſumma Chriſti clementia emolumentum peccatoris, tanquam ſuum commodum æſtimat, nam impenſa miſericordia maximè ipſe delectatur peccatorum venia qua anguſtiſſimè ejus miſericordia reſplendet; eminentiaque ejus gratiæ glorioſè fulgeat, ac niteat, quia ex peccatore fecit juſtum, & ex publicano virum probum, ac ſanctum. Unde ipſe infra dixit: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.* Theophyl. *Non dixit, ait, dabo dimidium, reddam quadruplum, ſed ecce do, & reddo.* Vide infrà c. 39. q. 6. 51. Chryſoſt.

Efficacia divinæ gratiæ.

Theoph.

Tertiò. Notanter ait Evangeliſta: *Ingreſſus Jeſus perambulabat Jericho,* & in præſenti ait, quod Dominus dixiſſet Zachæo; *Feſtinans deſcende; quia hodie in domo tua oportet me manere.* Diligenter expende. In Jericho perambulabat Jeſus, in Zachæi domo manet. Cur Jeſus ad Jericho tranſeunter, ad Zachæum permanenter accidit; In Jericho, in tumultúque civitatis, ac populorum tranſeunter verſatur Dominus, at verò in domo Zachæi, in quo ſignificabatur baſilica à Deo conſecrata, ac dedicata, ibi manet, & perſeverat. *Ecce ego vobiſcum ſum;* ut communiter explicatur in Sacramento altaris, *omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi,* Matth. 28. n. ult. 52.

Et ſi in aliis locis ſit Deus tranſeunter, in templo permanet.

Matth. 28.

Maximè gaudet, ac delectatur Deus in templo ſibi dedicato, ac conſecrato. Poſtquam tabernaculum conſtructum, ac piè Deo dedicatum fuit, Exod. 40. num. 15. Statim advolat ſupremus, & magnus 53.

Exod. 40.

Pagnin.
Deus gaudet & lætatur in templo.

magnus Dominus, *Operuit nubes tabernaculum teſtimonii, & gloria Domini implevit illud.* Pagnin. illud : *Operuit nubes tabernaculum Eccleſiæ :* Cur Deus qui habitat in inviſibili gloria, tam manifeſta, ac clara majeſtate deſcendit, & apparet ? *Gloria Domini implevit illud.* Extructo tabernaculo Eccleſiæ, tantopere illo gaudet Deus, ut ſtatim accurrat, ſuum gaudium oſtenſa gloria declarans, ut ſuo fruatur templo. Joſephus de re præſenti lib.3. Antiquit. cap.12. *Oſtendit*, ait, *ſe Deus gaviſum in operibus Hebræorum, & non fruſtra laboraſſe eos in pulchritudine ædificii.* Qui enim tanto apparatu in ſuum Eccleſiæ tabernaculum venit, apertè ſuum magnum gaudium declarat, & oſtendit. Quod etiam ponderat idem Joſephus de templo Salominico lib.8. Antiquit. cap.4. dicitur enim 3.Reg.8. num.11. *Impleverat enim gloria Domini domum Domini.* Sic ait ipſe : *Quaſi Deus deſcendiſſet in templum, & libenter in eo inhabitaret.*

Joſeph.
Joſeph. 3.Reg.8.

54. Regius Vates Pſalm.131. num.1. ſtatuit de ſe agere, dicens : *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus.* Seu ut legitur ex Hebræo : *Afflictionis ejus.* Poſtulat ut Deus recordetur ſuæ manſuetudinis, afflictionis, ac laboris, quem ſæpè ſuſtinuit. Statim vertit ſermonem, & ſuum proponit votum de templo conſtruendo : *Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob*, num.2. Et poſtea ſubdit : *Donec inveniam locum Domino, & tabernaculum Deo Jacob*, num.5. David videtur, quod ſibi non conſtat, inſtituit de ſe agere, & uno tantum contentus verſu : *Memento Domine David* ; ſtatim totam ſuam mentem vertit ad id, quod ipſe cogitaverat de templo ædificando. Illud advolat Davidis lingua, quod magnopere ſciebat Deo placere, templum ſuum nempe condere, ex quo Deus ei propitius valde fieret D.Baſilius : *Cujus gratia*, ait, *hoc fecit ? Quod hac re potiſſimum delectatur Deus.* Ut inde fieret dignus & de ejus manſuetudine ad miſericordiam recordaretur.

Pſal 131.
Hebræus.
Grata Deo templorum extructio.
Baſil.

QUÆSTIO VIII.

Pro Templorum ædificatione adducitur in exemplum Dom. Baron. Dona BEATRIX DA SYLVEIRA, conſtruens illuſtre Monialium monaſterium.

55. IN fine ſuperioris quæſtionis tractavi quam præjucunda ſit Deo templorum erectio, eorumque ædificatio, inde qui templa Deo ædificant, magnis donis à Deo cumulantur, ut patet in Zachæo, qui de domo ſua Deo dedicata meruit audire ab ipſo, *Hodie huic domui à Deo ſalus facta eſt.* De his templorum conditoribus, ait D.Bruno lib. de laudibus Eccleſ.c.7. *Non ſolum bona æterna percipiunt, ſed etiam temporalia eorum bona multiplicantur, augetur dignitas, creſcit honor, ut alii eorum exemplo ad ſimilia adducantur, non ſumptum conſiderantes, ſed fructum ſpectantes.* Sicque tradit Joſephus de Regibus Samariæ lib.11. Antiquit.cap.2. *Quod uſque in præſens tempus tam Adadus, quam Azaël ejus ſucceſſor divinis apud Syros coluntur honoribus ob magnificè templa extructa.* Cum ergo cogito proponere exempla, ut alii ad fabricanda Deo templa ſtimulentur, non mentem converto ad Reges, ac Principes antiquos, ſed ad id, quod in præſentiarum accidit, nam ut ait Damianus epiſt.8. *Præſentia efficacius movent, quam præterita.* Indeque oculos conjicio ad Illuſtriſſimum Monialium Beatiſſimæ Virginis de Monte Carmeli monaſterium in honorem Virg. Mariæ de Nativitate, ac ſancti Joſeph, quod magnis ſumptibus ædificavit Madriti Domina Baroniſſa Dona Beatrix da Sylveira, de qua dicam id, quod dicit N. D. Cyrill. Alexand. lib.2. de recta fide ad Reginas, de Eudoxia, *Video te depictam, & adumbratam in illa muliere forti*, quam maximè decantat, ac celebrat Salomon, Prov 31. n.10. Et ex multis illuſtratis ejus encomiis, quæ facilè in præſenti poterant adaptari ; tria vel quatuor tamen breviter perſtringam.

Bruno.
Joſeph.
Templorum conditores multis donis ſublimatur.
Damian.
Cyrillus.
Prov.31.

56. *Confidit in ea cor viri ſui*, ibidem n.11. ſeu ut habent Septuaginta : *Confidit ſuper eam cor viri ſui*, ut explicant Janſen. Salazar, Cornelius, *Conquieſcit ſuper eam cor mariti*, quia certus eſt de ejus fide ſtrenuitate ac dexteritate. Dominus Baro Georgius de Pace da Sylveira, Eques Divi Jacobi, ac Commendator ſancti Quintini, teſtamento ſuo ordinavit, ut ex multa, ac ampliſſima ſua ſubſtantia fieret Collegium Angelorum pro propaganda fide, & quoddam hoſpitale pro curandis militibus, ac monaſterium quoddam Beatæ Virginis de Spe. Itemque delegavit tria millia aureorum pro ſuſtentandis incarceratis, & pro maritandis Virginibus, pro redimendis captivis ; ac pro aliis pietatis operibus, toto admirante orbe, decem & octo mille aureos annuales. Quæ omnia commiſit uxori ſuæ Dominæ Donæ Beatrici da Sylveira, ut ipſa omnia exequeretur abſque dependentia, & interventu cujuſcunque alterius perſonæ, ut dicitur in teſtamento : *Confidit in ea cor viri ſui.* Quæ omnia breviſſimo tempore ipſa exequutioni mandavit, perfecit, & abſolvit. *Confidit in ea cor viri ſui.* Legit Vatabl. *Et tuto credit cor mariti ejus.* In quo ſine dubio plus illi gloriæ & laudis contigit cum tot, ac tanta exequitur, quam marito in teſtamento ex ſua ſubſtantia diſponenti, ac ordinanti.

Septuag.
Janſen.
Salazar.
Cornel.
Vatabl.

57. David Salomini filio ſuo dedit ideam perfectiſſimam à Deo acceptam totius templi, inſuperque mandatum de ipſo ædificando, maximamque auri & argenti copiam, multaque alia ad templi ſtructuram, ut patet 2.Reg.7. n.7. & 3.Reg.16. & ſequentibus, 1.Paralip.22. n.8. & c.28 n.6 & 2.Paralip.33.n.7. Unde ait D.Baſilius in Pſ.131. Quod *ipſe David magis eſt templi ædificator, quam filius ejus Salomon.* Et tamen templum non habuit nomen à Davide, ſed à Salomone ; diciturque frequenter *templum Salomonis*, ut notavit D. Severinus Bituriacenſ. Archiepiſc. lib.1. de Hiſtoria Sacra : *Salomon*, ait, *ditiſſimus Regum templum magnificè extruxit, quod à conditore Salomonis templum dicitur.* David etſi templum exemplar exaratum reliquit, ac præceptum de fabrica impoſuit, ac magnam auri, ac argenti copiam, alia multa ad hoc delegavit ; tamen Salomon multa diligentia, ac prudentia exequitur abſolvit, ac perfecit, & plus hic præſtitit, tantam rerum machinam ad executionem redigens, quam ille ordinans diſponens, & ad illam pecunias delegans : Ex quo majori gloria, quàm David, Salomon ſublimatur.

2.Reg 7.
3.Reg. 6.
Paral.33.
Baſil.
Severin.
Plus eſt teſtamenta exequi quæ delegare.

58. *Conſideravit agrum, & emit eum, & plantavit vineam*, n.16. Mortuo Barone D. Georgio de Pace da Sylveira conjuge, diviſa tota ampliſſima domus

domus ſubſtantia, cumque dimiſſas rerum juxta matrimonii contractus obveniſſet Dominæ Baroniſſæ Donæ Beatrici da Sylveira, ſtatim tota mente, ac toto pectore cogitavit de Monaſterio ædificando, ut minimè in hoc negotio quieſcere poſſet. Dicebat David: *Votum voci Deo Jacob.* De templo ædificando, ut jam dixi, & ſubdit: *Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, & tabernaculum Deo*
Pſal.131. *Jacob*, Pſalm.131.n.5. Phraſis eſt Hebraïca, id eſt,
Lyran. Pro templo non quieſcit. non quieſcam nocte, diéque Lyranus: *Non dabo*, ait, *perfectam quietem oculis meis donec inveniam locum aptum pro templi ædificatione.*

59. *Conſideravit agrum.* Tigurina: *Conſultat de*
Tigurina. Vatabl. *agro.* Vatablus, *Contemplatur agrum.* Conſideravit in platea de Alcala, palatium quoddam ſatis amplum, & commodum ad monaſterium, tum ex ſitu loci, tum ex diſpoſitione domorum, ac ex fabricato clauſtro & ex horto adjecto perennibus fontibus perjucundo. *Et emit eum.* Viginti, & ſex mille
Beda. aureis *Et plantavit vineam.* Uberem, ac fertilem Carmeli. Explicat Beda, *plantavit vineam*, ſcil. *Eccleſiam.* Monialium monaſteriorum nempe, cum multa magnificentia, diſpoſitione, ac commodo ſacrarum virginum, multaque perfectione pro obſervanda religioſa clauſura. Denique inſuper multis donis auri, argenti, ac pretioſiſſimis ſupellectilibus, pro cultu, ac ornatu Eccleſiæ; in quibus larga manu expendit centum viginti mille aureos. Exceptis magnis expenſis, qua modò in Eccleſia magnificè extruenda erogat.

60. Cum Jacob peregrinus degeret in terra Chanaam, dormivit juxta Luzam; tunc apparuit ei Dominus in ſummitate ſcalæ. Cúmque evigilaſſet, ait: *Terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cæli.* Quæ fuit quædam proteſtatio ſummæ reverentiæ, & cultus erga Deum. Subdit textus: *Surgens ergo Jacob tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum,*
Gen.28. M.noch. *fundens oleum deſuper*, Geneſ.28.n.18. Illa effuſio olei fuit quoddam libamen, ut explicat ibi Menoch. Jacob reveretur Divinam Majeſtatem: *Terribilis eſt locus iſte.* Facit quoddam libamen, *fundens oleum deſuper.* Ad quid ultra erigit lapi-
Lyppom. dem in titulum? Seu ut legit Lippom. *Poſuit in*
H br. *ſignum*, Hebræi, *in monumentum*, Abulenſ. *in memo-*
Abulenſ. *riale*, D.Hieron. in cap.3.Oſe. *in altare.* Explicat
Hieron. Theod. Theodor. apud Gloſſ. *In Dei honorem.* Eximius affectus caritatis Jacob erga Deum, non contentus eſt uno actu Deum adorare, ejuſque divinam bonitatem ſemel revereri, ſed erigit lapidem in monumentum, ac altare perenne, ut perpetuo daret Deo gloriam, ejuſque celſitudinem, ac laudes perenniter publicaret, ac teſtificaretur. Nam
Cæſar. ut ait D.Cæſar. Decalog.1. *In prædicatione divinorum operum ad omnes perpetuo vocalem eſſe.* Erigit lapidem, ſeu monumentum, ac altare, ut perpetuo eſſet vocale, ac daret voces in Dei laudem, ac gloriam. Sic Domina Baroniſſa Dona Beatrix da Sylveira non quievit, ſua eximia pietate, ac caritate in pauperes Eccleſias, ac monaſteria, ut ſatis eſt notum, ſed etiam Eccleſiam, ac Monaſterium ædificat, cujus parietes, & lapides
Bernard. Dei gloriam proclamant, tamen ut ait D.Bernard. ſerm.6.in Dedicat. Eccleſiæ: *Lapides, ac parietes non dicunt, ſed homines.* Ideo introducit in Monaſterium religioſiſſimas Moniales; ac virgines ex magna nobilitate totius Hiſpaniæ, adhibitis præclariſſimis fundatricibus religione virtute, ac

probitate, ut perpetuo noctu, diéque oratione, meditatione, ac contemplatione Deo gloriam, & laudem exhiberent, perennitérque ejus magnalia dicerent, & non tacerent.

Manum ſuam miſit ad fortia, citato Proverb. 61.
loco n.19. Aquila, Theodoret. vertunt: *Manum* Aquila.
ſuam miſit ad virilia. Septuag. *Ad utilia.* Alii ex Theod.
Hebræo ad Salazar legunt, *Ad recta convenientia,* Septuag.
vel ardua. Quod de Religioſa obſervantia mora- Hebr.
liter interpretatur Cornel. Domina Baroniſſa, Salazar. Cornel.
eligens regulam, ac ſtatutum pro ſuis Monialibus, manum ſuam miſit ad fortia, recta, ac ardua; ad regulam nempe, ac ſtatutum N. B. Thereſiæ de Jeſu, ſub qua edomita carne ſpretis omnibus mundanis, ac abjectis temporalibus, & ſæcularibus, per viam omnis virtutis juſtitiæ, ac ſanctitatis incedit, animáque meditatione, contemplatione, ac multis aliis exercitiis utitur cum Deo? Quid fortius quam ſeipſum vincere, ſéque totum Deo
conſecrare? Nam, ut ait Pet.Damian. *Quid fortius* Damian.
quam in carne quaſi ſine carne inſtar Angeli vivere? Et ne nimius rigor illuſtriſſimas virgines deterreret, ordinavit Domina Baroniſſa, ut haberent calceos in pedibus, lintea veſtirent, & tribus diebus in hebdomada carnibus veſcerentur, in reliquis vero toto rigore regulæ S. Thereſiæ retento, illóque moderamine ejus rigorem temperavit; unde dicerentur Carmelitæ Recollectæ.

Samaritanus ille, qui invenit hominem vulne- 62.
ratum, qui inciderat in Latrones: *Appropians alligavit vulnera ejus infundens oleum, & vinum,*
Luc.10.n.34. Non ſolum oleum infundit, ſed Rigor temperandus cum lenitate.
etiam vinum, & mixturam facit. Samaritanus ille bonum rectorem, & paſtorem deſignabat, ut docent multi Patres, ac proinde acredinem, ac mordacitatem vini moderatus eſt, ac delinivit
benignitate, ac ſuavitate olei. Præclarè D.Greg. Gregor.
part.2.Paſtoral.cap.11. *Quiſquis*, ait, *ſanandus vulneribus præeſt, in vitio morſum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foveantur ſananda. Miſcenda eſt ergo lenitas cum ſeveritate: faciendam quoddam temperamentum ex utroque: ut neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neque nimia benignitate ſolvantur.* Et ponit S. Doctor aliqua exempla, quæ adduxi tom.3.cap.21.q.11.n.82.

Digiti ejus apprehenderunt fuſum. Non dicitur: 63.
Tenuerunt, ſe apprehenderunt, Beda: *Bene dici-* Beda.
tur, Apprehenderunt, ut vivacius commendetur, quanto ſtudio, quanta feſtinatione in hac vita agen-
dum ſit. Fuſus cum ſit rectus, ut ait Card Hugo, Hugo.
ſignificat rectitudinem intentionis, & rotat in Recta intentio in Deum
gyrum, quia opera indifferentia in ſe recipiens rectificat, ac ſanctificat. Hugo: *Digiti*, ait, *hujus manus ſunt omnes electi, qui apprehendunt fuſum, id eſt, rectitudinem intentionis, per quam omnia opera quaſi fila in orbem æternitatis retorquent.* Quæ omnia facile poteram accommodare prædictæ Dominæ Baroniſſæ ex ſuo magno affectu à pueritia ad Moniales, ſed modeſtia plura dicere non patitur.

De nocte ſurrexit, deditque prædam domeſticis 64.
ſuis & cibaria ancillis ſuis, n.15. pro ancillis, Syriac.
Syriacus, Septuaginta, & Theodoret. legunt, *puel* Septuag. Theod.
lis ſuis. Prædam, id eſt, eſcam; nam propriè præda ſignificat eſcam ferinam, quæ venando prædatur. Hinc per catachreſim transfertur ad quamlibet eſcam animalium, ſive hominum. *Omnes domeſtici ejus veſtiti ſunt duplicibus*, n.5. Etſi per duplices veſtes multi intelligunt vitam activam, & contemplativam, rectam intentionem, ac opera,

Tamen communiter intelligitur liberalitas providæ Matronæ, in impendendo bonam, ac rectam
Janſen. ſupellectilem, veſtem, & annonam puellis ſuis,
Sà. ut docent Janſenius, Sà, Menoch. Tirin. Cornel.
Menoch. Ex quo ipſe ſubdit: *Audiat hoc Religio, cujus*
Tirin. *hæc mulier typum gerit, & Abbates, Priores, ac*
Cornel. *Rectores religionum, ut religioſis filiis ſuis, qui propter Chriſtum pauperes ſe fecerunt, aperiant eis neceſſaria, & cum magna caritatis ſignificatione provideant, ne à parentibus, vel amicis ea mendicare, aut aliunde ea ſibi comparare, cum paupertatis, famæ, & diſciplinæ jactura cogantur.*

65. Cum hoc valdè exploratum haberet Domina
Duodecim mille aurei annuales. Baroniſſa Dona Beatrix da Sylveira ſuis Monialibus Carmeliticis Recollectis ad earum ſuſtentationem tam pro cibo, quam pro veſtitu uſque ad minimum ſub vita communi in perpetuos redditus dedit duodecim mille aureos annuales, ex quibus mandavit deputare quolibet anno mille aureos ad novam ſubſtantiam conventus emendam: ut redditus nunquam minuantur, ſed ſemper in novum augmentum procedant.

66. Sicque voluit, ut Moniales omnibus neceſſariis proviſis eſſent independentes, ac ſeparatæ ab omni ſæcularium commercio, ut decreverit, ac inſtituerit omnes Moniales, quod eſt valdè peculiare, in hoc monaſterium ingredi ſine dote, alimentis, propinis, omneſque eſſe ſine peculiari reddiru annuali, vulgo *tenças*; nullamque poſſe aliquid venale ſuis manibus laborare, ſed diſponit, ut omnia fiant gratis, vel pro ornatu Eccleſiæ Monaſterii, vel aliarum Eccleſiarum, quæ in egeſtate ſunt; omniaque voluit à Conventu Monialibus ſuppeditari.

67. De ſponſa decantatur: *Dentes tui ſicut greges*
Cant. 4. *tonſarum, quæ aſcenderunt de lavacro*, Cant 4. n. 2.
Bernard. Per oves tonſas religioſi interpretantur. D. Bern. ſerm. 63. ex parvis: *Quam bene*, ait, *Monachi tonſis ovibus comparantur; quia revera tonſi ſunt; quibus nec corda, nec corpora, nec aliquod munda-*
Auguſt. *num in proprietate relictum eſt.* D Aug. in Pſal. 94. *Ecce præceptum Dei totondit dicentis, Vade, vende*
Matth. 19. *omnia quæ habes, & da pauperibus*, Matth. 19. n. 21. Tamen hæ oves tonſæ dicuntur à divino paſtore paſci: *Indica mihi ubi paſcas, ubi cubes in meridie*,
Cant. 1. Cant. 1. n. 7. Ubi paſcas, ſcilicet oves tuas, ut
Auguſt. communiter Patres interpretantur. D. Auguſtin.
Theodor. ſerm. 50. de verbis Domini; Theodoretus, Catena
Origen. trium Patrum, Orig. homil. 2. ex quatuor, Beda,
Aponius. Caſſiodor. & alii. Per has autem oves paſtas Aponius intelligit Virgines, Monachos, ac Religioſos. Religioſi ſunt oves tonſæ, & tamen dicuntur paſci in meridie. Cur tam apertè dicuntur paſci in meridie? Ideo ſanè, quia oves ſunt tonſæ à rebus temporalibus, quas abjecerunt, ideo habent paſtorem, qui eas paſcat meridiano, ac congruo tempore prandii, refectionis. Vide quæ dixi tom. 3. c. 31. q. 17. n. 110.

68. *Deditque prædam domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis.* Quamvis præda propriè ſignificet, eſcam ferarum, ut jam dixi, tamen per illam alle-
Janſen. goricè Janſen. intelligit ſacram Euchariſtiam. *Eo quod* ait ipſe, *corpus Dominicum velut captum fuit à beſtiis, & dilaceratum, dum ab impiis Judæis ad inſtar ferarum ſanguinem ejus ſitientibus, crudeliter, & captum eſt, & flagellis, corona ſpinis, & cla-*
Euchariſtia ſemper veneranda. *vis diſceptum.* Hoc tantum Sacramentum peculiariter celebrare, ac venerari dedit ſuis domeſticis Domina Baroniſſa; decrevit enim, ac ordinavit, ut omnibus feriis quintis per diſcurſum totius anni ſacro ſanctum Euchariſtiæ Sacramentum eſſet expoſitum in Miſſa majori cum magno apparatu, multis cereis accenſis, ac ingenti muſicorum conſeſſu: ait Albert. Magn. tom 2. de Euchariſtia: Alb. Magn.
Dominus Jeſus magnum Sacramentum inſtituit in Paſchali feſto, in Paſchalique feſto illud prædicat, Joan. 6. n. 2. *Ut nos diſcamus quotidie Paſchali* Joan. 7.
ſolemnitate illud celebrare.

Hic finem ponam cum verbis D Hilar. in vita 69.
Honorati; conſiderans S. Doctor magnitudinem Hilar.
virtutum Honorati, ſi unquam erga eum eximium amorem, ait: *Ignoſcite itaque mihi, ſi diripientibus duobus his affectibus mentem meam oris mei officium tanquam duobus Dominis famulatum congruum negant.* Sicque in præſenti dicam. Duo mihi erga Dominam Baroniſſam, D. Beatricem da Sylveira militant eximii affectu, conſideratio videlicet illius præclaræ pietatis, arctiſſimumque ex parte, & matre germanitatis meæ cum illa vinculum, quod quidem os cohibet, & calamum ſuſpendit; famulatum congruum negans. *Ignoſcite mihi.*

Luc. 19. *n.* 6.	Et feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens.
Num. 7.	Et cum viderent omnes, murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem divertiſſet.

VERSIONES.

Arabicus, n. 6.	Et feſtinavit, & excepit illum cum gaudio.
Arabicus, n. 7.	Omnes illi hoc murmurabant, puta viri peccatoris domum eſſet ingreſſus, ut quieſceret.
Syriacus.	Apud hominem peccatorem ingreſſus divertit.

EXPOSITIO IV.

Feſtinans. Mox ut audivit vocem Domini, 70.
ejuſque juſſionem, nil reſpondet, ſed obedit feſtinanter mandata exequitur. Nam ut ait
Carthuſ. ex D. Ambroſ. *Nemo deſidia Jeſum quæ-* Carthuſ.
rit. Cum feſtinatione, ac diligentia divinum Ambroſ.
mandatum eſt implendum. Filius Iſraël dicitur,
ut *Agnum comedant feſtinanter*, Exod. 12. n. 11. Exod. 12.
Deſcendit: ab arbore nempe. D. Laur. Nov. hom. de Pœnit. deſcendit *confeſtim*, ait, *de arbore jam verbo Domini emendatior. Aſpectus enim Domini emendavit prædonem.* Divinus intuitus expellit
vitia, & peccata. Deſcendit, ait Hugo Cardin. Hugo.
ut Gentilis populus, qui in eo præfigurabatur, fide crucis aſcenderet, ad reſurrectionis fidem. *Excepit illum gaudens.* Deo obſequia præſtanda cum gaudio, ac hilaritate, judicavit dominus, ſe hoſpitii oblatione non conferre beneficium, ſed accipere.

Et cum vidiſſent omnes. Quod Jeſus, ut ait Car- 71.
thuſian. iret cum ſuis diſcipulis: *Omnes* Lyran. in- Carthuſ.
terpretatur, *Phariſæi, & alii malignantes.* Aptior ta- Laurent.
men eſt intelligentia, magna pars ſcilicet populi, ac turbæ, *murmurabant.* Reprehendebant quod in domum ægroti Medicus intraret. Qui enim perdidit pretioſam margaritam inter ſqualida loca,
ait D. Chryſol. ſerm. 54. *non dedignatur intrare,* Chryſol.
& eam inter ſtercora ipſa perquirere non abhorret.

Quam

Quam nefarie obmurmurant, cum ſalutis occaſionem, in damnum, ac murmurandi materiam vertant. Citat. D.Chryſolog. *Tu ergo*, ait, *qui reprehendis, qui murmuras, cur ad peccatorem diverterit Chriſtus? Viam ſalutis, miſericordiæ ſpem de tali ingreſſu cāpe: & cave, nec hoc ſit tibi blaſphemandi materia, quod tibi occaſio eſt ſalutis.* Et dicebant, quod *ad hominem peccatorem divertiſſet.* Seu eſſet ingreſſus ab hominem peccatorem, publicanum nempe. Carpunt Domini clementiam, quam commendare debuerant, cum peccatores quærere ad eorum ſalutem; *ad peccatorem*, cum

Laurent. ait ut citant. D.Laurent. jam eſſet emendatus, conſiderant malum præteritum, & non bonum præſens, cogitant qualis fuerit, non verò qualis modò ſit.

Quæstio IX.

Quare Zachæus cum tanto gaudio, ac feſtinatione expetit Chriſtum?

72\. Ex impulſu Spiritus ſancti Zachæus eum tanta promptitudine obſequitur, ac Chriſtum excipit. Deinde ait Euthymius, *Quod non ſolum eum vidiſſet, ut optaverat, ſed quod etiam ab ipſo vocatus fuiſſet, quodque ipſum ſuſcepiſſet, quod nunquam fore ſperaverat.* Res enim obtenta ſupra omnem ſpem, ac deſiderium vehementer delectat, ac lætitia replet.

Res obtenta ſupra ſpem delectat.

73\. Chryſol. Secundò. D.Chryſolog. ſerm.54. *Gaudet*, ait, Zachæus, *quia reus judicem ſuffragio humanitatis inclinat, quia cibi, & potus fœnore debitorem ſuum ſibi facit, & acquirit ſic fit, ut quæſtum ſibi non perdat Publicanus iſte, ſed mutet.* Cum multo gaudio ſuſcipit Zachæus Dominum, ſciebat uberem eſſe ſui hoſpitii mercedem, agnoſcebat jam Divini Spiritus inſtinctu Chriſtum Dominum valde pronum eſſe ad gratiam referendam, ſi quid enim ab hominibus accipit, ſtatim cum multo fœnore repenſat. Hac ſpe Zachæus Magiſtrum excipit vehementer gaudens, & hac ſpe lucrum auget uſura pia. Invitatur Jeſus à Phariſæo ad menſam:

Deus humana officia divinis rependit beneficiis.

Luc. 7. *Ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit*, Luc. 7. n. 36. Accurrit mulier peccatrix, cum multis lachrymis, quod videns Phariſæus turbatur, illum docet Divinus Magiſter, quantum gratiarum meruiſſet mulier ſcelerum pœnitens. *Simon*, ait, *habeo aliquid tibi dicere*, ibid. n. 40. pro brevi hoſpitio Chriſtus ſolvit Phariſæo ingens divinæ inſtructionis beneficium, ut obſervat D. Aug. hom. 23.

Auguſt. *Ne gratis apud eum panem comederet.*

74\. Tertiò. Excipiens Zachæus Chriſtum gaudet, & exultat, quia jam videt domum ſuam menſam ſuam, ac panem ſuum Deo dedicatum, quod eſt magna ratio lætandi, ac exultandi. Cum fabricaretur opus tabernaculi, petivit Moyſes ex mandato Dei munera, & ea munera, à quibus nullus etiam pauperrimus poterat ſe excuſare, v.g. pilos caprarum, quis enim tam miſerabilis, ut quoſdam pilos caprarum non valeat exhibere? *Omnis voluntarius*, ait Moyſes *prono animo offerat eas Domino: aurum, & argentum, & æs, Hyacinthum, & purpuram, & byſſum tortam, & pilos caprarum*,

Magna exultatio ex ore ſua viſa in Templo Deo dedicata.

Exod. 35. Exod. 35. n. 4 & 5. Ordinavit ſic Deus, ut etiam vilis pauper videret aliquid ſui in opere tabernaculi, ut hanc exinde perciperet lætitiam, exultationem, ac conſolationem, quod aliquid ſui videbat in Dei tabernaculo poſitum, & dedicatum, quod ſemper ſtabat in oculis divinæ Majeſtatis, pro unoquoque divinam miſericordiam ſollicitans, & petens. Orig hom. 13. in Exod. *Juſtum eſt* Origen. *enim*, ait, *ut in tabernaculo Domini inveniatur unuſquiſque habere portionem ſuam. Non enim latet Deum unuſquiſque quod ei offerat. Quam glorioſum tibi eſt, ſi dicatur in tabernaculo Domini. Aurum iſtud verbi gratia, quo arca teſtamenti obtegitur, illius eſt. Argentum, ex quo baſes & columnæ illius eſt: æs de quo annuli, & candelabrum, illius eſt: & cætera quæque per ſingula.*

Quæstio X.

Quare Zachæus cum gaudio ſuſcipit Dominum in domum ſuam, quam tamen venientem Centurio detinet?

Ratio difficultatis eſt. *Chriſtum excipit gaudens in domo ſua Zachæus*, quem tamen 75. *Ratio difficultatis.* venientem ad Centurionis domum, Centurio ipſe refugit, ac eum detinet, dicens: *Domine non ſum dignus ut intres ſub tectum meum*, Matt. 8. Matth 8.

Ad quæſtionem eleganter reſpondet D. Auguſt. 76. Epiſt. 118. ad Januar. cap 5. & refertur ab Algero Auguſt. Algerus. lib. 1. de Sacram. cap. 22. *Dixerit aliquis*, ait, *non quotidie accipiendum eſſe Euchariſtiam. Quoniam eligendi ſunt dies quibus purius homo, continentiúſque vivit, quo ad tantum Sacramentum dignius accedat. Alius affirmat quotidie.* Reſpondet S. Doctor. [Faciat unuſquiſque, quod ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Neque enim litigaverunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domo ſua ſuſceperit Dominum, alter dixerit: Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Ambo Salvatorem honorificantes, quamvis non uno modo, ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti.] Nota ſequentia verba: *Unus honorando non audet quotidie ſumere, & alter honorando non audet ullo die prætermittere.* Diverſi ſunt affectu, ex tamen Religionis affectu procedunt. Zachæus ex amore, ac caritate gaudet Dominum in domo ſua recipere, ſicut & ſe habet ille, qui frequenter ad Euchariſtiam accedit; Centurio verò ex reverentia venientem Dominum detinet, & poſtulat ut domum ſuam non ingrediatur, *ambo Salvatorem honorificantes, quamvis non uno modo.*

Ex amore ad Euchariſtiam acceditur ex reverentia ab illa abſtinetur.

Ex quo patet quod etiam per actiones quoad 77. nos diverſas virtutis meritum obtinetur. Ecce enim Zachæus gaudens Chriſtum ſuſcipit in domo; è contra verò Centurio eum à ſe vult declinare, & tamen in virtute, ac perfectione coadunantur. Scribit D. Luc. 6. n. 19. *Quod omnis turba* Luc. 6. *quærebat eum tangere*, Luc. 6. n. 19. ſcilicet, Petrus vero è contra ait ad Jeſum: *Exi à me quia homo peccator ſum*, Luc. 5. n. 8. Ecce turba vult ad Chriſ- Luc. 5. tum accedere, ipſumque tangere. E contra verò Petrus ab eo abeſſe procurat. Turba ex fide, & devotione, cum eo eſſe deſiderat, ut explicat D. Bonav. Petrus verò vult ut ab eo exeat, ex cultu, & reverentia, etſi res videatur contraria, utriuſque tamen ſtudium laudabile, ac ex virtute.

Diverſis actionibus ſancti coadunantur in virtute.

Cum transfiguraretur Jeſus in monte Thabor: *Ecce apparuerunt Moyſes & Elias cum eo loquen-* 78.

Matth.17. Ambroſ. *Per diverſas virtutes quoad nos idem meritum fundatur.*

tes, Matth 17. n.3. Quod ponderans D.Ambroſ. lib.1. de Jacob, & vita beata c.8. ait: *Neque enim minus beatus Elias, quam Moyſes, cum alter ſibi indignus, melotide vili, ſine filiis, ſine ſumptu, ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinctus potentia, diverſo genere meritum æquale fundarent. Sicut in Evangelio declaratum eſt, quando cum Dominus in gloria refulſerunt* Pondera ſequentia verba: *Videtur enim parem his quaſi paribus gloriæ ſuæ teſtibus dediſſe mercedem.* Valde diverſis meritis eminebant Moyſes, & Elias. Parens Elias virgo, & pauper ſine ſumptu; Moyſes vero habens filios, & uxorem, & cum magna poteſtate populi Dux, & quamvis tam diverſo ſtudio virtutis refulſiſſent, in perfectione virtutis adunantur; Unde *videtur parem his quaſi paribus gloriæ ſuæ teſtibus dediſſe mercedem.*

Luc.19. n.8. Stans autem Zachæus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

VERSIONES.

Syriacus. Stetit autem Zachæus, & dixit ipſi Jeſu: Ecce Domine mi, dimidium facultatum mearum do pauperibus: & quicunque aliquid per injuriam erupuerim, quadruplum retribuo.

D.Cyprian. Ex ſubſtantia mea dimidium do egenis.

Clem.Alex. Dimidium do in eleemoſynam.

D.Laurent. Navar.hom. de Pœnit. Dimidium bonorum meorum diſpergo pauperibus.

Arabicus. Et illi, à quo injuſtè accepi aliquid, dedi pro uno quadruplum.

Tertull lib 4. cont.Marc. cap.37. Et ſi cui, quid per calumniam erupui, quadruplum reddo.

D.Greg.Nyſſ. Et ſi quem circumveni per calumniam, reddo quadruplum.

EXPOSITIO V.

79. Stans autem Zachæus.* Chriſtus Dominus ingreſſus domum Zachæi, cœpit docere, ac dare admirabilem doctrinam, qua Zachæum, ac multos domeſticos, ejus ad fidem, pœnitentiam, paupertatem, ac mundi contemptum adduxit, ac convertit, ut eſt communis vox Interpretum. Aliter D. Chryſoſtomus infrà citandus quæſt.13. docet quod Chriſtus tacebat, à præſentia tamen ejus tanquam à Sole illuminatus eſt Zachæus. Stans reverentiæ cauſa, ut ait Carthuſianus *Dixit ad Jeſum.* Suam converſionem declarans, & murmur populi, quod ad peccatorem divertiſſet, refutans, ac reprimens: *Ecce* Mald. dum ait, *Ecce attentionem exigit*; tanquam rem magnam, & admiratione dignam dicturus, ſed quid dixit tanta attentione, ac admiratione dignum, *do pauperibus, reddo quadruplum: ſi quid aliquem defraudavi.* Certè valdè admiratione dignum hominem de miſeria pauperum divitem eſſe miſericordem, & ablata ultro reſtituere dominis ſuis.

(Margin: Chryſoſt. — Carthuſ. — Maldon. — *Res magna quod dives reſtituat.*)

Dimidium bonorum meorum do pauperibus. 80.
Ponitur præſens pro futuro, ſic Zachæus commotus eſt Chriſti doctrina, ac exhortatione, ut dicat: *Dimidium do pauperibus.* Hoc eſt, paratus ſum dare: mox dabo. Alterum verò dimidium reſervat non ſibi, ſed ut injuſtè ablata reſtituat dominis ſuis. D.Auguſt. in Pſalm.126. *Propterea*, ait, *Zachæus ſibi tenuit dimidium, non ut haberet, quod poſſideret, ſed ut haberet unde debita redderet. Magna voluntas multum dedit, multum ſeminavit.* Et ſubdit Zachæus: *Siquid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.* Multa exemplaria habent, *Si quid per calumniam eripui.* Calumnia hoc loco, ut obſervat Euthym. idem valet, ac ſi quid delationibus, fraude, ac mala arte acquiſivi. Et cum ait, *Reddo*, hoc eſt, paratus ſum reddere, mox reddam. *Et ſi quid aliquem defraudavi.* Rectè D.Chryſoſt. *Confitetur fraudes: ipſe indicat, ac condemnat.* Sic Chriſti verbis commotus eſt, ut tanquam vere pœnitens ſcelera ſua confiteatur, & inde ſequitur: *Salus huic domui facta eſt.*

(Margin: Auguſt. — Euthym. — Chryſoſt.)

Reddo quadruplum. Bene advertit D.Chryſoſt. 81.
apud Cajet. ordenii, dicens: *Notandum hic*, ait, *accuratè Zachæi divitias non ex ſola injuſtitia collectas, ſed ex paternis facultatibus.* Si enim *ex injuſtitia tantum fuiſſent, quomodo pro injuſte acquiſitis quadruplum reddere potuiſſet?* Cur tamen Zachæus dicit: *Reddo quadruplum?* Theophyl. Euthym. Beda, exiſtimant, quia ſic erat determinatum lege, Exod.22. n.1. Sed ut bene notavit P. Anton. de Eſcobar tom.2. de Sanct. l.12. c.19. lect.3. n.9. Lex tantum citato loco Exod. loquitur de bobus, Zachæus autem non oves, aut boves, ſed pecuniam futurus erat. Reddit ergo quadruplum, ut abundè ſatisfaceret pecuniam ablatam, injuriam, ac damnatum illatum. Theoph. *Quadruplum reddit*, ait, *ut illius cui injuria facta eſt, damnum reſarciatur.* Ex quo patet ingens converſio Zachæi.

(Margin: Chryſoſt. — Theoph. Euthym. Beda. Exod.22. Eſcobar. — Theoph.)

QUÆSTIO XI.

Quare Zachæus cum ſtat coram Chriſto, non dicitur puſillus, ſicut ſupra de eo dictum eſt?

Supra dixit Evangeliſta, quod Zachæus *quærebat videre Jeſum, qui eſſet, & non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat.* Modò verò cum Chriſtum excipit in domo ſua, de illo ſcribitur, *Stans autem Zachæus, dixit ad Jeſum: Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus.* Hic de ejus puſilli ſtatura nulla fit mentio; cur antea maturavit ſcriptor ejus narrare puſillitatem, quam in præſenti prætermittit? Ratio prima, & litteralis, ideo prætermittitur, quia jam narratum erat, ideo non erat repetendum. Moraliter. 82.

Reſpondet ſecundò D. Ambroſius ad hunc locum: *Quid ſibi vult*, ait, *quod nullius alterius ſtaturam* 83.

(Margin: Ambroſ.)

ſtaturam Scriptura, niſi hujus exp eſſ.a? Quia ſtatura puſillus erat. Videns forte malitia puſillus, aut adhuc puſillus fide. Nondum enim promiſerat, cum aſcenderet. Expende ultima verba: *Nondum promiſerat.* Cum coram Jeſu deſcribitur bona ſua dans pauperibus, ſeu promittens dare. *Dimidium bonorum do pauperibus.* Etſi antequam promitteret puſillus dicatur, at verò cum habuit propoſitum erogandi pauperibus, emiſitque mirabilem vocem *do pauperibus*, jam non puſillus refertur, ſed ut maximus ſtans deſcribitur.

Bonorum erogatio magnum facit.

84. Chryſol. Secundò D.Chryſologus ſerm.54. *Audi, quid ingreſſus ad peccatorem fecerit Chriſtus; ſtans, inquit, Zachæus dixit: Vides quomodo erectus eſt, qui jacebat? Jacemus in vitiis, & jacemus oppreſſi: ſtamus cum bonis operibus, erigamur ad profectum.* Jacebat Zachæus in vitiis, nam qui peccatis eſt, jacet, ut ad illa verba Matth.9. n.9. *Vidit hominem ſedentem in telonio*, notat D.Chryſologus ſerm.29. *Sedebat utique*, ait, *quia ſtare non poterat, pondere cupiditatis oppreſſus: & ipſa totus conſcientiæ fraudis incurvus.* At Zachæus cùm Chriſtum excipit hoſpitio, ejus præſentia fruitur, ſtatim omnia feliciter eveniunt, à malis erigitur, animum à terrenis opibus exoneravit, & ut major, ac magnus coram Domino ſiſtit, ac ſtat.

Matth.9. *Juſtus ſtat, peccator cadit.* Chryſol.

85. Matth.9. Tertiò. Stabat Zachæus; non ſedebat, ut Matthæus in convivio cum excipit Chriſtum Matth.9. n.10. Velut ille alter Phariſæus, qui invitaverat eum, Luc.7.n.36. Zachæus tamen ſtabat hic præfigurabatur quædam dedicatio, ac conſecratio domus, ac baſilicæ Chriſto, & ideo Zachæus jam divina gratia illuſtratus non poterat quieſcere, ac ſedere. Illa enim domus etſi antea fuiſſet Zachæi, modò verò conſecratur, ac reædificabatur Chriſto, & ideo ad ejus obſequium ſtat inſerviens, & miniſtravit.

Luc.7. *Ad reædificationem templi non quieſcendū, ſed miniſtrandum.*

86. Zachar.2. Videt Zacharias c.2. n.1. unum Angelum ſtatu, ac habitu tanquam architectum: *In manu ejus funiculus menſorum.* Quæ ſitus verò à Propheta, quò abeat cum funiculo illo, reſpondet ille. *Ut metiatur Jeruſalem*, ibidem n.2. in ea templum erigatur, ac conſtruatur. Deinde addit Propheta, quod viderit unum Angelum egredientem, & alterum in occurſum ejus. *Et ecce Angelus, qui loquebatur in me egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in occurſum ejus*, n.3. Cur ſic Angeli ad opus ſe accingunt, cur tanto ſtudio certatim currunt, & volitant? Agebatur de templo ædificando in urbe, & cum cognoſcant Angeli eſſe opus maximè gratum Deo, urbem templo condito adorante, ideo tanto ſtudio ardentes ſe præſtant ad opus Rupert. l.7. de Victoria Verb. c.19. *In ædificatione*, ait, *terrenæ civitatis, & templi, jam opifices volunt videri, ſéque certatim ingerunt Angeli.* Et notandum; quod ad hoc opus non ſe exhibent facie hominis, leonis, bovis, vel aquilæ, ut apud Ezechielem 1. Sed in propria forma Angelorum apparent, tam illuſtre, ac magnum eſt templa Deo ædificare, ac erigere, ut potius videatur opus Angelorum, quam hominum, inde ad illud, *Se certatim ingerunt Angeli.*

Ædificatio templorum valdè Deo grata, & propria Angelorum.

Rupert.

87. Pſal.86. Multa valde glorioſa decantat David de civitate Dei: *Glorioſa dicta ſunt de te civitas Dei.* Et poſtea ſubdit: *Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum hi fuerunt illic*, Pſalm.86. n.4. Quid glorioſius dici potuit de civitate Dei, quam quod in ea maximè creſcant illi, qui in templo ædificando operam præſtant, ut fuerunt Tyri cædentes ligna, ac mittentes ad templi fabricam, ex quo magnam gloriam fuerint aſſequuti, ut in Eccleſiam Dei ingreſſi, renati divina gratia ſpem habuerint cœleſtis patriæ? D.Bruno de laudibus Eccleſiæ, cap.6. *Glorioſa ſunt hæc*, ait, *quæ & juſtis, & peccatoribus magnam ſpem dare poſſunt, & immenſam ferre lætitiam; vis in Eccleſia ſuſcipi? Tyros imitare, quorum opere, & auxilio templum ædificatum eſt.* Per opus ædificationis templi paratur Tyris ingreſſus in Eccleſiam Dei, ac fidelium cœtum.

Templorum ædificatio dat ingreſſum ad Eccleſiam. Bruno.

Quæstio XII.

Quare Zachæus ait: Do, *&* reddo, *cum potus videbatur dicendum:* dabo, reddam?

Quæſtio eſt, quomodo Zachæus, ait: *Dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi aliquem defraudavi, reddo quadruplum* Zachæus ex arbore feſtinans deſcendit, & excepit Chriſtum hoſpitio. Nunquid antequam exciperet hoſpitio, illas largiebatur eleemoſynas, & quadruplum pro debitis ſolvebat? Sic videtur affirmare D.Cyprianus lib.2. epiſt.3. & lib. de opere, & eleemoſyna ut refertur à Maldonato; ſed S.Pater in alio ſenſu videtur loqui, & ſi res ita foret, ut hæc ſententia affirmat, non dixiſſet Chriſtus, *Hodie huic domui ſalus facta eſt.* 88.

Cyprian. Maldon.

Secunda & vera ſententia eſt D.Auguſtin. in Pſalm.126. D.Irenæi lib.4. c.26. Tertull. lib.4. contra Marcion, D.Chryſoſtom. homil. de Zachæo, tom.2. D.Fulgent, epiſt. ad Gallam, & hic D.Ambroſ. Beda, Theophylact. D.Bonav. communiter ſequuntur Commentatores Janſen. Cajetan. Salmeiron. Maldonat. Barrad. & alii, quod ponitur præſens pro futuro, ut dixi in expoſitione, ac proinde idem eſt, do, reddo, ac mox dabo, & reddam, cum enim indilatè, & ſine mora deſtinaret dare, ac reddere, ideo de præſenti, ait: *Do, & reddo.* Ex quo pulchrè ait, Theophyl. *Dimidium bonorum meorum, inquit, do pauperibus, vides alacritatem?* Cum enim Zachæus eſſet expromptus, ac alacris ad dandum pauperibus, & reddendum creditoribus, verè ait, *do, & reddo*, quia efficax, ac alacre votum, ac deſiderium ad dandum, meritum donationis antevertì, & impetrat erga Deum. 89.

Auguſt. Iræneus. Tertull. Chryſoſt. Fulgent. Ambroſ. Beda. Theoph. Bonav. Janſen. Cajetan. Salmeiron. Maldon. Barradas.

Secundò. D.Chryſoſtomus homil. de Zachæo citatus in Catena: *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum, audi mirabile, nondum didicit, & obedit.* Ingreditur Chriſtus domum Zachæi, nec quicquam Dominus locutus fuerat, unde iſte habuit tantam Philoſophiam, ut ſtatuat dare dimidium, & reddere quadruplum? *Nondum didicit, & obedit.* Ecce ingens effectus gratiæ; priuſquam miſericordiam in pauperes, ac juſtitiam in creditores didicerit, eas opere implet, & exequitur: nondum Chriſtianæ benignitatis diſcipulus erat, & jam opere Magiſter evadit: nondum conſilia Evangelica audierat de elargiendo pauperibus, nec præceptum reſtituendi creditoribus, & tamen hæc antevertit, & omnia opere implet. 90.

Chryſoſt. *Ingens gratia ante præcelſum præſoluit debitum.*

Fatua vanitate venit Goliat in ſingulare certamen, cui obvius factus David, & dixit ei: Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo: 91.

ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Iſraël quibus exprobraſti hodie. Et ſubdit: *Dabit Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te*, &c. *ut ſciat omnis terra, quia eſt Deus in Iſraël*,

1.Reg 17. 1.Reg.17 n.46. Quid dicis David? Adhuc prælium non eſt commiſſum, & tu jam canis victoriam, Deúmque victorem prædicas, illíque das gloriam? *Ut ſciat omnis Eccleſia, quia eſt Deus*

Baſil Sel. *David prius gratus quam gratitudini obnoxius.* *in Iſraël.* Eleganter D.Baſilius Sel. oratione 15. *Gratus ſervus, qui vel ante operam, operæ fructum offert Deo.* Ecce ingens fructus gratiæ, quod ante acceptum donum, doni accepti Deo gratiam refert, parum erat ingenti animo David, quod poſt adeptam victoriam Deum glorificaret, hoc enim eſt debitum perſolvere, ut tenebatur, at ſolutionem debito antevertere, ut prius inveniatur gratus, quam gratitudini obnoxius, hoc valdè magnum, & mirabile eſt. *Gratus, ſervus, qui vel ante operam, operæ fructum offert.*

Quæstio XIII.

Quare Zachæus dat dimidium ſuarum rerum pauperibus, & prius de hoc agit, quàm de reſtituendis, quæ defraudaverat?

92. *Ingens converſio Zachæi.* IN limine hujus quæſtionis notanda eſt ingens converſio Zachæi, qua dimidium ſuarum rerum elargitur pauperibus, & alterum dimidium reſtitutioni addixit; ſubitò Evangelicæ paupertatis conſilium eſt amplexatus, relictis enim omnibus Chriſti pauper affectus, vel mendicato, vel labore manuum ſibi parat. Ad quæſt.

93. Chryſoſt. Primò reſpondet D.Chryſoſt. apud Corderium in Lucam: *Vide miraculum, nondum edoctus eſt, & obedit; nondum didicit, & cuſtodivit, nihil adhuc dixerat Salvator, nec quidquam de eleemoſyna præceperat ſed ſilebat, & quiete illumina-*

A præſentia Chriſti illuminatur Zachæus. *bat. Et ſicut Sol per radios infuſus in domum non illuſtrat verbo, ſed opere: ita Salvator radiis juſtitiæ fugat nequitiæ caliginem, nam lux in tenebris lucet, quapropter Zachæus dixit: Dimidium bonorum meorum*, &c. Quamvis Chriſtus taceret, & nihil diceret, tamen veluti ſol radiis ſuæ præſentiæ Zachæum illuminat, ut univerſa ſua bona in pauperes, ac debitores expendet.

94. Chryſol. Secundò. D.Chryſol. ſerm.54 *Qui Chriſtum videre quærit, cælum unde Chriſtus eſt, non terram de qua aurum eſt, intuetur. Dives ergo, qui ſurſum reſpicit, non portat divitias, ſed proculcat; non incurvatur divitiis, ſed levatur.* Chryſtus Dominus ut ait citatus Chryſologus, *Zachæum reſpexit ad gratiam.* Ex quo Zachæus

Ex quo Zachæus Chriſtum vidit, omnia contemnit. ſurſum oculos levavit in cælum, & Chriſtum reſpexit, inde factum eſt, ut omnia mundialia deſpiceret, ac parvipenderet: qui enim verè Chriſtum contemplatur, totus mundus ei vileſcit, omniáque illius ei contemptibilia apparent. *Dives ergo, qui ſurſum reſpicit, non portat divitias, ſed proculcat.*

95. Boſtrenſ. Tertiò. Titus Boſtrenſis: *Ut primum*, ait *Zachæus Chriſtum Dominum citra gaudium in domum ſuam excepit, ſtatim effectus eſt miſericors, ſtatim ſtudioſus pauperum, & eo mox juſtitiæ amore inarſit, ut in quadruplum ea ſe reſarſurum ſponderet.*

Unde factum eſt, ut ille, qui omnes ſpoliabat, tam largiter bona ſua det pauperibus, tam largitérque ablata in quadruplum reſtituat. Cum Zachæus Chriſtum excipit in domo ſua, cœpit illius eſſe diſcipulus, ad Chriſtumque pertinere, illiúſque veſtigia ſequi, inde factum ut omnibus ſuis vale diceret, hominibúſque eſſet valde ſalutaris, ac proficuus; qui enim veſtigia Chriſti tenet, omnia renuntiat, cunctiſque eſt in commodum, ac ſalutem. *Qui Chriſti fit diſcipulus, mundialia ſpernit.*

Quartò. D.Chryſoſt.hom.de Zachæo: [Accepit, ait, domus Zachæi ſalutem ex fide, quam perdiderat aliquando ex fraude. Miſericordia reddidit, quod rapina abſtulerat: conferunt dona, quod fraudes ademerant. Dona enim pauperum lucra ſunt animarum: ut probabile cunctis exiſteret, malis quæſtibus, damna in miſericordiæ operibus dona maxima aggregare.] Zachæus videtur in ſuis verbis totum ordinem invertere, prius enim dicendum erat reddo creditoribus, deinde do pauperibus, ſiquidem prius, & gravius urget obligatio, quam largitas ex pietate; ſufficiens erat, ut reſtitutis fraude ablatis, quæ ſupererant, in eleemoſynas expenderet. Cur opus conſilii anteponit præcepto: *Conferunt dona, quod fraudes ademerant.* Prius dat dimidium pauperibus ut liberalior, ac largior fieret reſtitutio, pio fœnore ſperabat ex eleemoſynis divitias in multum creſcere, ut ergo valeat non ſimplum, ſed quadruplum reſtituere, prius dimidium bonorum ſtatuit in pauperes expendere, ut inde opes multiplicentur in quadruplum, ut creditoribus reſtituat. *Miſericordia reddidit, quod rapina abſtulerat, conferunt dona quod fraudes ademerant.* 96. Chryſoſt. *Ex eleemoſyna opes multiplicantur.*

Quintò. D.Chryſoſt.hom.84.in Matth.ponderans ornatum domus, qua Zachæus Chriſtum excepit hoſpitio, ſic ait: [Non curriculo ad vicinos contendit, menſas, ſedes, ſubſellia petens eburnea, nec extraxit de loculis Laconica quædam menſarum velamina, ſed ornatu Chriſto gratiſſimo decoravit. Quod porrò iſtud?] Dimidium bonorum meorum do pauperibus. *Sicque nos domos noſtras exornemus, ut Chriſtum ſuſpicere mereamur.* Non pretioſa ſupellectili, non textturis, tapetibus, ac telis domum adornavit; ſed eleemoſynis pauperum; ſciebat enim jam divina gratia illuſtrante talem ornatum gratiſſimum eſſe Domino, & inde ab eo meruit audire, *Hodie huic domui à Deo ſalus facta eſt.* 97. Chryſoſt. *Eleemoſynæ pauperum gratiſſimus ornatus Chriſto.*

Cum Chriſtus Dominus triumphali, & regia pompa ac majeſtate ingreditur Jeroſolymam, multi ex turba *cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via*, Matth.21.n.8. Qui rami erant olivarum, ut notant communiter interpretes, ſiquidem mons Oliveti, de quo ibi eſt ſermo, olivis conſitus erat, & cur hujuſmodi ramis viæ adornantur Chriſto? D.Drogo de Dominicæ Paſſionis Sacramento: *Egredere*, ait, *cum pueris Hebræis, qui tranſeant ſimpliciter in occurſum Domini, ſterne in via ramos olivarum, ut opera miſericordiæ, pedibus ejus accommodes.* Rami olivæ, quæ eſt miſericordiæ, ac pietatis ſymbolum, ſternuntur in via pedibus Chriſti, nullus enim ornatus gratior, ac aptior Chriſto, quàm pietas, ac miſericordia in fratres, ac proximos, *opera miſericordiæ pedibus ejus accommodes.* Vide multa verba *Eleemoſyna*, in Indice. 98. Matth.21. D.Drogo. *Miſericordia ſternitur via Chriſto.*

Luc.19.n.9. Ait Jeſus ad eum: Quia hodie ſalus domui huic facta

eſt

eſt : eo quod & ipſe filius ſit Abrahæ.

*Num.*10. Venit enim Filius hominis quærere, & ſalvum facere, quod perierat.

VERSIONES.

Arabicus. Hodie convenit ſalus habitatoribus hujus domus.

Syriacus. Facta eſt ſalus huic domui : eo quod iſte quoque eſt filius Abraham.

Vatablus, Theophyl. Salus domui huic obrigit eo quòd, & ipſa filia ſit Abrahæ.

*Vatablus, n.*10. Venit enim filius hominis quæſitum, & ſervatum quod perierat.

EXPOSITIO VI.

99. Ait *Jeſus ad eum.* Ad verba nempe ejus reſpondens, nam ad ipſum Zachæum, & ad diſcipulos, ac populum circunſtantem loquitur Dominus, quia hodie; hac nempe die, qua ego ingreſſus ſum in hanc domum : *Salus domui huic facta eſt.* Illius nempe converſio, ac juſtificatio, & cum ait Chriſtus Dominus, *Hodie ſalus facta eſt*, ſignificat domum antea fuiſſe plenam vitiis, & rapina. Euthym. Euthym. *ſalus facta eſt, ejecta perditione, quæ in ea morabatur*, propter avaritiam, & injuſtitiam. Per domum Theoph. Maldon. Euthym. Bonav. Carthuſ. Hugo. Cajetan. Theophyl. Maldonatus, ſolum Zachæum interpretantur, nam ſalutis factæ ratio innuitur, *Eo quod filius ſit Abrahæ.* Tamen Euthymius, D. Bonavent. Carthuſian Hugo, Cajetan. & communiter Recentiores per domum totam familiam, ac domum Zachæi, prout ſonat litera, intelligunt; nam ſalus à capite in totum corpus extenditur, & facta ſanitate in capite, omnia membra componuntur, & fiunt ſana, ſuperioris ſanctitas in totam familiam transfunditur. Græcus. *Eo quod ipſe filius ſit Abrahæ.* Græca exemplaria habent in fœmineo genere, ac ſi ipſa dictio referatur ad totam familiam. Tamen noſtra lectio ſequenda eſt, eo quòd ipſe, ſcilicet Zachæus filius ſit Abrahæ, non ſolum genere, ſed etiam fide, ac probitate, cujus exemplum tota ejus familia eſt imitata.

100. *Venit etiam filius hominis.* Duo in præſenti ſe obtulerunt. Unum obmurmuratio populi, quod ad hominem peccatorem diverteriſſet; alterum verò ſalus domus Zachæi; Chriſtus tamen prius reſpicit ſalutem domus Zachæi deinde objectioni contra ſe factæ occurrit; anteponens hominum ſalutem, ac commodum ſuæ opinioni, ac famæ. *Chriſtus prius occurrit noſtræ ſaluti, quam ſuæ opinioni.* Deinde voluit Dominus prius reſpondere opere, quàm verbo. Nam obmurmuratis, quod ego ad hominem peccatorem diverterim. Nam Zachæum qui publicanus, & avarus erat, meo ingreſſu ad omnium rerum contemptum, ac paupertatem Evangelicam traduxi. *Venit filius homini.* De ſeipſo loquitur per tertiam perſonam modeſtiæ cauſa. *Quærere, ac ſalvum facere*, ut ad ſalutem, ac juſtitiam reducat quod perierat : perditum nempe erat.

QUÆSTIO XIV.

Quare ait Chriſtus, quod ſalus domui Zachæi facta eſt?

Amplificat Dominus beneficium, & ait, quod non ſolum uni Zachæo ſalus facta eſt, ſed etiam univerſæ ejus familiæ; non enim uni, ſed pluribus ſua dona communicat. Heri ſui exemplum ſequentes, converſo Zachæo divina gratia operante, converſi fuerunt domeſtici ejus, ac tota illius familia, ſic dicitur : *Credidit regulus, & tota domus ejus*, Joan.4.n.53. Sic cùm exirent mirabiliter de carcere Paulus, & Silas : Ipſe cuſtos carceris *baptizatus eſt, & domus ejus*, Actor.16.n.35. Sic & Criſpus Archiſynagogus credidit Domino cum omni domo ſua, Actor.18.n.8. 101. *Deus pluribus communicat bona ſua.* Joan.4. Actor.16. Actor.18.

Reſpondeo primò ad quæſtionem. Facta ex ſalus. Ob nimiam contritionem, emendationem ac eleemoſynas Zachæi, quibus Divini Spiritus influxu ipſe purificatus eſt. D. Laurent. Novar. homil. de Pœnitent. *Sufficit tibi*, ait, *exemplum publicani iſtius; qui miſerabiles actus tranſacti temporis per eleemoſynam quaſi per flumen indulgentiam traxit, ſeque avaritiæ laqueo per erogationem eripuit.* Exivit à via, ac tramite vitiorum per eleemoſynas, quæ tantæ ſalutis fuerunt cauſæ diſpoſitivæ. 102. Ambroſ. *Eleemoſyna liberatur à vitiis.* Laurent.

Secundò. D. Ambroſ. lib.1. de Abel, c 8. *Feſtinavit Dominus*, ait, *ad beneficium, & ideo non expectavit, ut promitteret, & impleret omnia, ſed antea fecit, poſtea declaravit; dicit enim facta eſt ſalus: quod prævenienti ſervit, non promittenti*, non dicit Dominus, facienda eſt ſalus, ſed facta eſt, à promiſſione abſtinet, & opus miſericordiæ impenſum dicit, prius factis declarat, quàm verbis, prius oſtenditur opus, quam ſermone manifeſtet, non promittit, faciam, ſed factum exhibet. Vide ſuprà cap.35. num.63. 103. Ambroſ. *Ingens beneficium declaratur non promiſſione, ſed opere.*

Tertiò. Cum ingreditur Chriſtus domum Zachæi, tota ipſa domus videtur ei dedicata, & conſecrata, & inde tantum ſibi Deum placavit, ac reconciliavit, ut multam benignitatem, ac miſericordiam ei impenderet, ac concederet. Extremam vaſtitatem, ac deſolationem minatur Chriſtus Dominus Jeruſalem: *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas*, & concludens adjecit : *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta*, Matth.23. n.38 & ſtatim ſubſequitur : *Acceſſerunt diſcipuli ejus, oſtendentes ei ædificationes templi*, cap.24.n.1. Ad quid poſt tam graves minas diſcipuli deducunt, ut videat expolitos lapides, artificum opera, majeſtatem, ac amplitudinem operis? Nunquid ad majorem mœſtitiam, ac dolorem ingerendum? Minimè, ſed ut aſpectu tantæ templi majeſtatis, ac ædificii Deo conſecrati Magiſtrum diſcipuli placarent, ac ad pietatem flecterent. Cajetan. *Quia audierunt diſcipuli*, ait, *ecce relinquetur domus veſtra deſerta.* 104. Matth.23. Matth.24. *Templo dedicato maximè placatur divina ira.* Cajetan.

QUÆSTIO XV.

Quare Zachæus dicitur Abrahæ filius?

Divus Baſilius citatus in Catena Græca exiſtima, quod Zachæus Cananæus erat, ac

Tunc quis filius ſui patri declaratur, cum ejus virtutes imitatur. proinde quod relicto virili genere, paternoque cultu, promeruit Abraham dum familiæ addi, indéque maximè ſeſe ipſum extulit, ac ſublimavit. Sic ait S. Doctor: *Exibat & ipſe de terra, & de cognatione ſua, & de domo patris ſui, egreſſio enim longè perfectiſſima aſcenſio eſt.* Tamen Zachæus genere Judæus erat, ut dixi q 1. Dicitur autem filius Abrahæ, quia ejus fidem, juſtitiam, ac caritatem, & ſanctitatem eſt imitatus, ut ait

Chryſoſt. D.Chryſoſtom. hom. de Zachæo: *Fit Zachæus,* ait, *Abrahæ filius merito, non ſobole: devotione non ſtirpe.* Ut dixi quæſt.1. & notanter dicitur *ipſe.* Eo quòd ipſe. Tunc enim declaratur filius ſui patris, quando ejus virtutes tenet, & amplectitur. Vide verb. *Filius,* in Indice.

105. Chryſoſt. *Divitiæ ita ſunt homini in æſtimatione, ac filius unigenitus.* Secundò reſpondet ad q. citat. D.Chryſoſtom. *Abraham,* ait: *Domino filium: Zachæus ſubſtantiam obtulit, ille hæredem hic hæreditatem donavit. Ille immolandum ſolum, quod habuit pignus exhibuit, hic patrimonii ſubſtantiam Domino immolavit; undè rectè Abrahæ filius nuncupatur, dum ordinem gloriæ paternæ exequitur.* In quonam Zachæus ſimilis eſt merito, ac devotioni Abrahæ? Illuſtriſſimum facinus Abrahæ extitit proprii filii immolatio, quod abundè celebratur in omni Scripturarum ſerie; quodnam ergo meritum ſimile apparet in Zachæo, ut valeat Abrahæ compari? *Abraham Domino filium, Zachæus ſubſtantiam obtulit.* Animoſitas, qua Zachæus dimidium ſuarum rerum dat pauperibus, ac ultro in quadruplum reſtituit debitum creditoribus, conſimilis videtur illuſtri facto, quo Abrahamus Patriarcharum princeps, unigenitum filium ſuum immolat, tanto amore, ac affectu homo ad propriam ſubſtantiam tenetur, ut animoſitas, qua ſua res dimittit, ac à ſe abjicit, videatur poſſe comparari illuſtri facinori, quo Abrahamus proprium filium in holocauſtum offert,

106. Beda. Tertiò. Beda libro 5. in Lucam cap. 77. *Filius Abrahæ dicitur,* ait: *Zachæus, quia ejus eſt fidem imitatus, ut ſicut Abraham terram, cognationem, domúmque paternam ob ſpem futuræ hæreditatis Domino jubente deſeruit; ita & ille, quo theſaurum in cælis acquireret: & pulchrè dicit, & ipſe, ut non ſolum eos, qui juſti perſeverant, ſed & eos, qui ab injuſtitia reſipiſcunt ad filios promiſſionis pertinere declaret.* Abrahamus juſtus Zachæus publicanus,

Peccator pœnitens ita Deo charus, ac juſtus. quomodo ergo filius Abrahæ? Sic enim Zachæus per pœnitentiam mundatus eſt, ac reſtitutus ſuo antiquo honori, ſuper nivémque dealbatus, ut numerari mereatur inter ſobolem juſti, ac ſancti Abrahæ. Non ſolum inter filios Abrahæ computatur putus, & innocens Iſaac, ſed etiam Zachæus licet publicanus, per pœnitentiam tamen mundatus; decorem enim, quem juſtus habet per ſuam innocentiam, habet & converſus per pœnitentiam. *Non ſolum eos, qui juſti perſeverant, ſed & eos, qui ac injuſtitia reſipiſcunt, ad filios promiſſionis pertinere declarat.*

107. Ad animam Deo marito infidam, quæ cum falſis amoribus proſtituta fuerat, revocatam tamen humaniſſimè loquitur Deus. *Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in juſtitia & judicio, in miſericordia, & miſerationibus,*

Oſeæ 2. *& ſponſabo te mihi in fide,* Oſeæ 2. n. 19. Nonne hæc corrupta, & deficiens à viro ſuo cum multis amatoribus fornicata eſt? Quo ergo pacto ſponſa futura pronuntiatur? Nam ſponſa dicitur, cui flos virginitatis intactus perſeverat; dicendum ergo videbatur, non deſponſari, ſed reconciliari; nam inter homines ſi ſponſa violat leges matrimonii cum ad virum revertitur, non deſponſari ſed reconciliari affirmatur. Et ſi hoc fit in conjunctione humana, tamen in ſpirituali matrimonio, quod per comparationem gratiæ ſanctificantis fit, ſic ſuum decorem amiſſum recuperat anima, ut non tanquam corrupta, ac violata reconciliari, ſed veluti virgo pulchra, & decora deſponſari reputetur, ac judicetur. *Per pœnitentiam decoratur homo ut innocens.* D.Hieron. ad citat. locum Oſeæ: *O quanta clementia Dei,* ait, *meretrix, quæ cum multis amatoribus fornicata eſt, & ob hoc crimen beſtiis tradita, poſtquam revertitur ad virum, nequaquam reconciliari dicitur, ſed deſponſari: & vide, quid interſit inter Dei conjunctionem, & hominum, homo cum uxorem acceperit, de virgine mulierem facit, id eſt, non virginem, Deus etiam meretricibus copulatus mutat in virg. Unde, & Apoſtolus poſt fornicationem, & idolorum cultum credentibus Corinthiis loquitur. Deſpondi enim vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Vide multa verb. *Pœnitens,* in Indice. Hieron.

Series Hiſtoriæ.

D.Hieron. D.Paſchaſ. lib. in Matth. D.Remig. Abulenſ. quæſt.1. & 2. volunt ingreſſum triumphalem in Hieruſalem fuiſſe immediatè conſequens ad hiſtoriam præcedentem de Jericho, ac Zachæo; tamen communiter Janſenius, Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius, & alii in ſuis itinerariis; hic interponunt hiſtoriam de unctione Magdalenæ in domo Simonis Leproſi, quam D.Matthæus 26. & D.Marcus c.14. tanquam præludium ad Chriſti Paſſionem, ideo ordinem D. Matth. ac Marci ſequentes ad exordium libri ſequentis explicabimus. 108. Hieron. Remig. Abulenſ. Janſen. Barrad. Luc Burg. Cornel.

CAPUT XL.

Triumphalis ingreſſus in Jeruſalem.

Matth.21. n.1. Et cum appropinquaſſent Jeroſolymis, & veniſſent Betphage ad montem Oliveti: tunc Jeſus miſit duos diſcipulos.

Num.2. Dicens eis: Ite in Caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam & pullum cum ea: ſolvite, & adducite mihi.

VERSIONES.

Syriacus, n.1. Veniſſétque Bethphage juxta verticem montis Olivarum: miſit Jeſus duos ex diſcipulis ſuis.

Syriacus, n.2. Et dixit eis: Ite in vicum iſtum, qui vobis eſt è regione, & ſtatim invenietis aſinam vinctam.

Pagninus.

Pagninus. Ite in oppidum.
Luc.Burg. ex Græco. Quod ex oppoſito eſt.

Alter Textus.

Marc.11.n.1. Et cum appropinquarent Jeroſolymæ, & Bethaniæ ad montem Olivarum mittit duo ex diſcipulis ſuis.

Num.2. Et ait illis: Ite in Caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim introëuntes illuc, invenietis pullum ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit: ſolvite illum, & adducite.

Luc.19.n.29 Quaſi idem habet cum D. Marco.

Expoſitio I.

1. Hieron. Divus Hier. Egreditur de Jericho, ait, turbis eductis inde quamplurimis, & cæcis reddita ſanitate, appropinquat Jeroſolymis magnis ditatus mercibus: ſalute credentium reddita. In Jericho Chriſtus duos cæcos illuminavit, in itineréque Zachæum cum tota familia convertit; en feſtiviſſimi Chriſti triumphi cauſa, quod magnis fuerit ditatus mercibus ſalute hominibus reddita, ac pro omnium ſalute, ac remedio ingrediatur Civitatem.

2. *Et cum appropinquaſſent Jeroſolymis.* Cum Jeſus, ac comites ejus non procul abeſſent ab Jeroſolyma. Et nominatur, ut advertit Albert.Magn. (Alb.Magn.) pluraliter, Jeroſolymis, quia Metropolis erat, vel propter ſuam iniquitatem in multas partes erat diviſa, & minimè ſibi conſtans. Et veniſſent ex proxima Bethania ubi Chriſtus cum ſuis diſcipulis ſuperiorem noctem degerat, Joan.21. num.1. (Joan.21.) *Bethphage.* Vicus erat, ut tradunt communiter interpretes, Janſenius, Sà, Menoch. Tirinus, ad pedem montis Oliveti, ſic dictus, quia olivis abundabat. (Janſen. Sà. Menoch. Tirinus.) Erat autem vicus Bethphage propinquus Jeroſolymæ, & Bethaniæ; & ideo ait D. Marcus: *Cum appropinquarent Jeroſolymæ, & Bethaniæ.* Et D.Lucas, *Cum appropinquaſſet ad Bethphage, & Bethaniam.* Erat enim Bethphage vicus propinquus Bethaniæ; & Jeroſolymæ, qui ergo venerat Bethphage, proximus erat tum Bethaniæ, tum Jeroſolymæ.

3. *Miſit duos ex diſcipulis ſuis.* Nam Chriſtus Dominus miſit ſuos diſcipulos binos, Luc.10. (Luc.10.) De quo vide tom.3. cap.18.quæſt.7. Quod enim ipſe mandavit, ſuis factis adimplet. Deinde, ut ait Abulenſ. quæſt.7. (Abulenſ.) quia quando duo ſunt, unus alteri teſtimonium perhibet, & quia ad conditionem actus, aptiores erant duo, quam unus, nam Chriſtus mandavit afferre aſinam, & pullum, quod aptius facerent duo, quam unus D.Thom. (D.Thom.) ait, quod miſit eos binos propter duo præcepta caritatis. *Quinam eſſent hi duo diſcipuli.* Quinam eſſent hi duo diſcipuli, D.Hilar. D.Auguſt. D.Chryſoſt. in Imperfecto, Beda, Gloſſa, exiſtimant hos duos fuiſſe Petrum, & Philippum. Origenes verò, & Theoph. putant fuiſſe Petrum, & Paulum in figura, ac typo. Hi ad Gentes erant mittendi, nondum enim Paulus converſatus erat ad Chriſtum. Veriſimilius verò Janſen. Cornel. & alii Recentiores, hos duos fuiſſe Petrum, & Joannem, quos Paulo poſt Chriſtus præmiſit ad putandum Agnum Paſchalem, nihil tamen certò in hac re poteſt definiri.

Dicens: Ite in Caſtellum, pagum nempe, ſeu vicum, *quod contra vos eſt.* Ex regione, ſeu oppoſito veſtri eſt. 4. *Statim invenietis:* in ipſo introitu Caſtelli, ad primaſque ejus domos invenietis: qui divina mandata exequitur, ſtatim ei omnia occurrunt, ac ſunt in promptu. *Aſinam alligatam.* Per quam denotatur humanum genus peccatorum vinculis detentum: *In anima peccatrice*, ait, D.Hieron. multa vincula peccatorum. (Hieron.) *Et pullum*, aſinæ ſcilicet, ut adimpleretur prophetia Zachariæ, de quo multa dicam infra. Addunt tamen D.Marcus, & Lucas: *Super quem nemo adhuc hominum ſedit*, Syrus, pro *ſedit*, legit *equitavit*, qui adhuc erat rudis, & inexpertus humano ſeſſore. (Syrus.) Ecce Chriſtus Dominus ſuæ divinitatis præbet argumentum, ejuſdem enim virtutis, ſcilicet divinæ eſt, prædicere futura; ac abſentia intueri & revelare, qua etiam virtute Chriſtus vidit, & revelavit ea, quæ Nathanaël ſecretò egerat ſub ficu, Joan.1. n.48. (Joan.1.)

Quæstio I.

Explicatur vicus Bethphage litteraliter ac moraliter?

Bethania, ut ait D.Joan.11. diſtabat ab urbe Jeruſalem quindecim ſtadiis, id eſt, duobus milliaribus quæ mediam leucam efficiunt. 5. (Joan.11. *Situs Bethphage.*) Bethaniæ viculus Bethphage propinquus erat, qui ad radices montis Oliveti ſitus extabat, quinque ſtadiis ab urbe Jeroſolyma diſtans, ut tradit Joſephus lib.20. Antiquitatum, cap.6. & lib.6. de bello cap.3. (Joſeph.) Hic autem vicus Bethphage conſtitutus erat in orificio: ſeu in ore vallis Joſaphat. Ut docent D.Hieron. in cap. 26. Matth. D.Paſchaſ. Haymon. & alii. (Hieron. Paſchaſ. Haymon.) In hac autem valle Joſaphat erat via, quæ deducebat ad portam auream templi: per hanc autem vallem, quæ reſervata eſt extremo judicio, voluit Chriſtus ingredi cum regali triumpho in civitatem, ad mortem, ut innueret in tremendo judicio exactam rationem eſſe ſumendam ab eis, qui mortem, & paſſionem Chriſti contempſerunt, ut vitam, & ſalutem, ſibi comparent.

Bethphage vicus erat Sacerdotum, nam peracta vice, & hebdomada ſua miniſtrandi in templo, ut docet D.Thomas, ad hunc vinculum ſeſe recipiebunt Sacerdotes. 6. (*Bethphage vicus Sacerdotum.* D.Thom.) *Ibi habitantes*, ait, D.Hieron. citatus, *cum uxoribus, filiis, filiabus, comedebant decimas, & primitias, & oblationes, quas in templo Domini populus offerebat Deo.* (Hieron.) Tradunt etiam Adricom. Janſen. & alii, in hoc oppido agnos, capras, & boves pro ſacrificiis templi ali ſolitos, ex eo quòd conſuetum erat Agnos Paſchales deduci ad victimas, offerendas in templo: hacque de cauſa ex Bethphage Chriſtus diſpoſuit deduci per portam auream in Jeruſalem, ac templum, ſe eſſe Agnum illum, qui tollit (Adricom. Janſen.)

peccata

peccata mundi, quem cæteri Agni Paſchales præfigurabant.

Hieron. Ammon. D.Thom. Drumar. Pagnin. Bonavent. Haymon. Hugo.

7. Bethphage, ut volunt D.Hieron. in cap. 26. Matth. Ammonius, Origenes, D.Thomas, ex Hebræo idem valet, ac domus maxillarum, quia inquiunt ipſi, hoſtiæ maxilla erat portio Sacerdotis. Drumarius domum maxillarum, vult appellatam villam, propter capita arietum, & hircorum, quæ ibi jacebant. Pagninus, & D.Bonav. Haymon, Hugo, Lucas Burgenſ. Tirinus, dicunt quod Hebraicè Bethphage idem eſt, ac domus oris, ſeu in ore vallis; unde Chriſtus Dominus ex Bethphage vadit in Jeruſalem, quæ ſignificatur viſio pacis, ſeu ſocietas bonorum; ex Bethphage venit in Jeruſalem ut ſignificetur, quod per domum confeſſionis aſcenditur in domum pacis, & quietis; & bene Bethphage notatur vicus ſitus in monte Oliveti, ubi erat abundantia oleo, quia ubi eſt confeſſio, ibi eſt abundantia miſericordiæ, & pietatis divinæ. Vide multa verb. *Confeſſio*, in Indice.

Ex confeſſione miſericordia, & ſalus.

QUÆSTIO II.

Quare diſcipuli mittuntur ad Caſtellum quod contra eos erat?

Lyran. Abulenſ. Magiſter. Carthuſ. Hugo. Barradas.

8. HOc Caſtellum ad quod diſcipuli mittuntur, Jeruſalem eſſe volunt Lyranus, Abulenſ. quæſt. 10. Hugo Cardinalis, Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Carthuſianus & alii. At Caſtellum hoc loco non ſignificat arcem, vel urbem ſed viculum, ſeu pagum, ut vox Græca, ut notat Barradas: qua Evangeliſtæ utuntur, ſignificat. Deinde Caſtellum, in quod diſcipuli mittuntur, è regione illorum, ac in aſpectu erat. Jeruſalem verò ex loco, in quem Chriſtus pervenerat, nondum cernebatur: ergo non erat Jeruſalem. Erat ergo Caſtellum hoc viculus aliquis ante eos, ut volunt Adrichomius, Janſenius, Cajetanus, Maldonat. cujus nomen Evangeliſtæ omittunt.

Adrichom. Janſen. Cajetan. Maldon.

9. Pro moribus non omittam notare, quod Joannes Geometra in Catena Græca exiſtimat hoc Caſtellum, ad quod diſcipuli mittuntur fuiſſe Bethaniam. Unde ait: *Illuc enim ubi obedientia, ubi locus Sacerdotibus mancipetur, mittit Dominus Apoſtolos ſuos, ut ſolvant aſinæ pullum.* Potius Chriſtus mittit in Bethaniam, quam in alium locum; Bethania enim domus obedientiæ ſignificatur, ideo pro ſignificatione ad illam deſtinat diſcipulos, quia ſolum in illis, qui in obedientia vivunt, & ſerviunt, Dominus amat triumphare, ac regnare.

Geometra. *Chriſtus in obedientibus regnat.*

10. In hac ſententia Geometræ inſurgit magna difficultas: Chriſtus profectus eſt ex Bethania, cur ergo ſecum non adduxit aſinam, & pullum, ſed pro eis adducendis ex Bethphage mittit diſcipulos? Ut agnoſcamus Chriſtum Dominum non ſuo: ac ſuorum commodo ſervire, ſed myſterio: non labori corporis conſulit, ſed adimplendæ prophetiæ ſtudet, per aſinam, & pullum denotabatur genus humanum, quod miſſis Apoſtolis in totum orbem erat ſolvendum ex jugo Dæmonis, & adducendum ad Chriſtum, de quo infrà. Deinde etiam, ut patefieret eximia diſcipulorum obedientia, qua Domini mandatis minimè ea diſcutientes, obediebant; & ut etiam nota fieret promptitudo, ac obedientia Domini animalium, nam cognita Chriſti neceſſitate, quamvis eſſet abſens in Bethphage, tamen ſtatim obedit, & ſua ob ejus amorem dimittit.

Chriſtus conſulebat myſterio, non cõmodo ſuo, ac ſuorum.

Et ait Dominus: Ite in Caſtellum, *quod contra vos eſt*; quoad litteram, in Caſtellum eos mittit, quod ex regione, ac ex oppoſito erat, & etiam ad ſignificandum, ait D.Thomas, quod mundus denotatus per Caſtellum, ad quem ſuos mittebat, contra eos erat. *Euntes in mundum univerſum, & iſte erat*, ait D.Thom. *contra vos.* 11.

D.Thom. *Mundus cõtra Chriſti diſcipulos.*

Aliter D.Bernardus ſerm. in Ramis Palmarum de proprio Evangelio in codicibus denuo impreſſis. Per Caſtellum intelligit ſuperbiam, & elationem: *Caſtellum, ait, quod contra diſcipulos Chriſti eſt, anima eſt peccatrix, quæ per elationem internis, & ſpiritualibus Redemptoris noſtri virtutibus contraria eſt. Talis anima turrim elationis habet.* Per duos illos diſcipulos à Chriſto miſſos, intelligitur caritas, ut dixit in expoſitione, duo enim ſunt præcepta caritatis; per caſtellum ergo, *quod contra vos eſt*, denotatur elatio, ac ſuperbia, nihil enim magis eſt contrarium divino amori, ac caritati, quam elationis tumor, & ideo ſuis diſcipulis quos in caritate divinus Magiſter inſtruebat, ait quod elationis Caſtellum contra eos eſt, ut verè caritatis ſpiritu alta fugiant, & humilia quærant. 12.

Bernard. *Chriſtus humilia quærit, alta fugit.*

Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, Pſalm. 44. n. 14. decantatur gloria filiæ regis, ſeu animæ ſanctæ; dicitur, *Ab intus.* Sed ut legit D.Hieron. in quibuſdam exemplaribus, ut refert Lorinus: *Ex cogitationibus.* Et dicitur, *In fimbriis aureis.* Hoc eſt, in ora, ſeu extremitate veſtimentorum. Cur gloria, ac celſitudo animæ juſti non celebratur ex diademate capitis vel ex monilibus collo appenſis, ſeu ex candido, ac aureo indumento, ut ſæpè invenimus in Apocalypſi, ſed evulgatur ejus gloria in fimbriis, quibus ſæpè ſæpius inſtar ſcoparum pavimentum verritur? Ex hoc ſanè gloria, celſitudo, ac nobilitas animæ ſanctæ decantatur, *Ab intus* ſeu *ex cogitationibus*, quod ejus cogitationes non ſint in rebus altiſſimis, ut in diademate, ac monilibus; ſed quod ita ſit ſuccenſa auro caritatis, ut omnes ejus cogitationes ſint in fimbriis, in extremitatibus, ac abjectiſſimis miniſteriis occupentur, utque ſemper verſetur in rebus deſpicatiſſimis, ac infimis divini obſequii. D.Chryſoſt. hom. 33. in epiſt. 3. ad Corinth. *Caritas non magnum quærit, non altiſſimum ſapit, ſed parvum, ac infimum cogitat.* 13.

Pſal. 44. Hieron. Lorin. *Caritas tota propenſa in humilia, & abjecta.* Chryſoſt.

Maximè celebratur Salomonis ferculum, ſeu ut habet Syriacus: *Thronus*, torus, ſeu lectus, alii legunt, dicitúrque de eo: *Media caritate conſtravit*, Cantic. 3. n. 9. Ex radice Hebraica, Media non convenit cum caritate, ſed eſt in accuſativo. Et legitur, *Medium caritate conſtravit*; Ghiſlerius expoſit. 1. ſeu ut alii legunt, *Medium ejus incenſum caritate.* Medium hoc caritate ornatum, intelligitur ferculi pavimentum, ut tenent D.Gregor. Nyſſen. homil. 7. Catena trium Patrum, apud Theodoret. Cur tamen à ſapientiſſimo Salomone, caritas, quæ inter cæteras virtutes eſt regina, ac prima, non depingitur in ſuperior parte ferculi, in recto, ſeu columnis, ſed in pavimento, quod pedibus teritur; Hoc eſt proprium caritatis ingenium ut ſemper ab altis fugiat, & humiliora, ac inferiora petat, ſempérque calcandam aliorum pedibus ſeſe ſubmittat; unde 14.

Syriac. Cant. 3. Ghiſlet. Greg.Nyſſ.

unde ad Chriſti humilitatem ex ſumma caritate
Aponius. profectam præſentem locum ſic adaptat Aponius ad cap. 3. Cantic. *Media caritate conſtravit*, ait, *humiliando ſe caritas Dei, uſque ad ignominiam crucis pro ſuæ majeſtatis imagine reparanda; hæc eſt utique conſtrata caritas, quæ calcata nunquam cedit, ſed alios erigit ſuæ humilitatis exemplo.*

Quæstio III.

Quare aſina dicitur alligata, & pullus cum ea?

15. Expendendum eſt id, quod ait Dominus ſuis diſcipulis: Invenietis aſinam alligatam in præſepio, nempe Domini ſui, & pullum cum
Hieron. ea. D.Hieronymus, Beda, Albertus Magnus,
Beda. D.Bonaventura, & alii, inquiunt quod aſina illa
Alb.Magn. erat natura humana alligata peccati vinculo;
Bonavent. notandum: quod dicitur, *Invenietis aſinam alli-*
Unum peccatum aliud parturit. *gatam, & pullum*; bene ſimul cum aſina alligata, eſt pullus: quia cum aſina alligata eſt peccato, niſi per pœnitentiam reſurgat, ſtatim plurimorum eſt fœcunda, multaque alia edit, parturit.
16. De idololatria filiorum Iſraël conqueritur Dominus, dicens: *Ambulaverunt juxta ritum Gentium, quas conſumpſerat Dominus in conſpectu filiorum Iſraël*, 4.Reg 17. n.8. Scilicet ambulaverunt
4.Reg.17. juxta ritum Chananæorum eorum idola adorantes: ſed quare objicitur tantum Iſraëliticis, quod adoraverint idola Chananæorum, cum planum ſit, quod etiam coluerint idola Damaſcenorum, 4.Reg. 16. n.12. & etiam Aſſyriorum, Chaldæorum, ac Ægyptiorum idola coluerunt? Me-
Abulenſ. rito ergo quærit Abulenſis quæſt. 7. ad 4.Reg. c.17. Cur ergo ſolum in crimen ponitur contra Iſraël cultus idolorum Chananæorum, non verò aliarum nationum, cum in his omnibus Iſraël peccaverit, cur non dicitur, quod ambulaverint juxta ritum Chaldæorum, Aſſyriorum, ſed tan-
Ex una idololatria tanquam ex radice alia prodit. tum de Chananæis fit mentio? Idola Chananæorum extiterunt prima, quæ adoravit Iſraël, & ſat eſt, quod dicatur in populo una idololatria admiſſa, ut inde multiplex tanquam ex radice pullulans intelligatur, unum enim peccatum multa alia generat, & parturit. Vide cap. 1. n. 101. & 102. cap. 9. n. 20. 21. & cap. 11. num. 38. 39. & cap. 12. n. 10. 11. & 12. multis aliis in locis.

Quæstio IV.

Quare aſina alligata, & pullus cum ea mandatur ſolvi, ut ad Chriſtum adducantur?

17. Ratio literalis eſt in promptu, quia aſina alligata, & pullus ſolvendi erant, ut ad Chri-
Beda. ſtum adduceretur. Aliter, & moraliter Beda,
Haymon. Haymon, Hugo, D.Bonaventura dicunt, quod
Hugo. cum aſina alligata denotet peccatorem, juxta
Bonavent. Prov. 5. illud Proverb. 5. num. 22. *Impius funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* Miniſterio ergo Diſcipulorum, ac Sacerdotum à peccatis abſolvendus eſt, ut ad Chriſtum veniat, ac adducatur. Secundò, Ecce regis magna gloria: glorioſius rudiora, ac abjectiora animalia ſolvere, pauperes ſcilicet, ac minimos ſubditos ab oppreſſione, ac vexatione liberare, ac eximere. Vide *Prælatus*, *Rex.*

Tertiò, ac eleganter D.Ambroſius in cap. 19. 18.
Lucæ expendens: Solvite illum, & adducite. Sic Ambroſ.
ait: *Alieni alligant, ut poſſideant; iſte ſolvit, ut teneat, vehementior enim jura novit eſſe, quam vincula.* Jura nempe caritatis vehementiora eſſe. Quid eſt, quod Dominus pullum, quem ad ſui obſequium mandat adducere, prius tamen jubet ſolvere? Terreni Domini, ut ſub ſua poteſtate habeant mancipia, illa vinculis conſtringunt, ac Chriſtus pullum ab alligaturis ſolvit, quod libertatis ſignum eſt; quæ enim ad Domini obſequia dedicantur, ipſæ ſervitutis, ac caritatis rationes, ſeu vincula ſunt eis libertatis gloriæ, ac honoris pignora. *Servire Deo libertas, ac gloria.*

Unde Paulus de hujuſmodi ſervitutis vinculis 19.
tanquam de vera libertate, ac eximio decore gloriabatur: *Ego Paulus vinctus Chriſti Jeſu*, ad Epheſ. Epheſ. 3.
3. n.1. Quid eſt quod Paulus de ſe tanquam de eximio honore, ac gloria dicat, quod ſit vinctus ſeu ligatus Chriſti Jeſu. Pulchrè D.Ambroſ. in Ambroſ.
Pſal 45. *Chriſtus*, ait, *quos alligat, liberat; quos aſtringit, abſolvit.* Et poſt pauca ſubdit: *Quod ſub aliis contumelia eſt, ſub Chriſto gloria eſt.* Quamvis eſſe ligatum humanis Dominis ſit contumelia; tamen vinctum eſſe Chriſto nulla poteſt eſſe major gloria, honor & libertas, inde inter cætera hoc maximè gloriatur S.Paulus. Pro quo Philo Philo.
Hebræus lib. de Cherubin: *Servire Deo, ait, maxima gloriatio, non modo libertate major: ſed & divitiis, & principatu, & omnibus rebus, quas mortales admirantur, pretioſior?* *Dei obſequiô nulla major gloria.*

Attonitus Nabuchodonoſor miraculo trium 20.
puerorum, & quomodo flamma ignis eos non læderet in medio fornacis, ex illius oſtio alta voce clamat: *Sidrach, Miſach, & Abdenago, ſervi Dei excelſi egredimini, & venite*, Daniel 3. n.93. Cur Dan. 3.
tantum dicit ſervos Dei? Cur non potius appellat triumphatores elementorum liberatos ab igne, & fornace, ac victores flammarum, ſed tantum ſervos Dei nuncupat: Nulla illius glorioſior vox, quam ſervos Dei ſe audire; hoc illis pro majori gloria, trophæo, ac libertate erat in ipſa enim Dei ſervitute omnem ſuum decorem, ac ſplendorem recognoſcebant. D.Chryſoſt. homil. 8. ad Epheſ. Chryſoſt.
Suaviſſima voce illos appellavit: hoc ipſo illos blandiendo veneratus eſt. Nam non ita gaviſi fuiſſent, ſi vel reges eos, vel orbis dominos vocaſſet, atque, quod dixit, Servi Dei. *Dei ſervi ſuprema nobilitas.*

Hinc Judas Thadæus in ſua prima Canonica, 21.
n.1. ait: *Judas Jeſu Chriſti ſervus, frater autem* Jud. 1.
Jacobi. Judas intimus Chriſti ſanguineus erat; cur tantæ rei immemor ſe non conſanguineum, ſed ſervum dicit? Bene ſciebat Apoſtolus ſe cum Chriſto habere eam ſanguinis neceſſitudinem, qua poſſet frater ejus vocari; tamen excellentius, ac glorioſius ſibi reputavit, ſi Domini ſervitutem ejus conjunctioni ſanguinis præferret, plus æſtimans Chriſti eſſe ſervum, quàm ejus conſanguineum. Eleganter Clem. Alexandrinus: *Cum ſciret, ait, propinquitatem Domini, non tamen dixit* Clem. Alex.
fratrem ejus eſſe, ſed quid dixit? Judas ſervus Jeſu Chriſti, utpote Domini. *Chriſto ſervire major gloria, quam ejus conſanguinitas.*

Quæstio V.

Quare mandatur adduci pullus, ſuper quem nullus hominum ſedit?

22. D.Marc. D.Luc. Syriac.

DIvus Marcus ſcribit citato cap.11.n.2.quod Dominus dixiſſet diſcipulis ſuis: *Invenietis pullum ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit.* Sic & D.Lucas cap.19.n.30. *Invenietis pullum aſinæ alligatum, cui nemo unquam hominum ſedit.* Quæſtio præſens eſt, cur eligitur pullus indomitus, ſuper quem nullus adhuc hominum ſediſſet, ſeu ut habet Syriacus: *In quo nullus ex filiis hominum equitavit?* Ac proinde cum pullus non eſſet aſſuetus ferre ſeſſorem & fræno obedire, rudis, & ineptus videbatur, ut Dominus in eo incederet.

23. *Ubique oſtẽditur Chriſti virtus, ac poteſtas.* Chryſoſt. Hilar.

Reſpondeo quod in hoc voluit Dominus indicare veritatem ſui ingreſſus conſonam vaticinio, quo prædictum erat: *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum.* Deinde etiam in omnibus Dominus oſtendit ſuam divinam virtutem; valde mirum enim erat, quod pullus indomitus prima vice vehens ſeſſorem, viam compoſito gradu ſine recalcitratione confecerat. Senſit pullus virtutem J. ſu ſuo modo cognoſcendi, melius quam agnoverit Judaïcus populus. D.Chryſ.hom.67.in Matth. *Tu verò*, ait, *ſubitam pulli dominationem admirare, quomodo, dum eſſet indomitus, & fræni omnis expers, non reſilit, nec reluctatus eſt, ſed quiete quaſi aſſuetus ferebatur. Gentium enim obedientia hinc ſignificatur, & repentina in meliorem vitam mutatio.* Adde quod ait D.Hilar. *Quia tot annorum ferocitates victo Deo fractæ ſunt. Pullus indomitus non aſſuetus fræno denotabat Gentes ſine legis fræno viventes*; ut dicam latiùs infrà quæſt....

24. Abulenſ. *Ex Chriſti tactu intractabilia miteſcunt.*

Secundò. Incedit Dominus ſuper pullum aſinæ, *ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit.* Ac proinde ferox, & indomitus erat; unde ergo habuit manſuetudinem ut quieto, ac ſereno gradu incederet? Abulenſ. quæſt.32. *Chriſtus*, ait, *hoc ei aufert, faciens illum manſuetum, ac ſi ſemper aſſuetus eſſet oneribus ferendis.* Pullus indomitus, ac effrænis erat: ubi ſuper eum inſedit Jeſus, ſic miro modo eum manſuefecit, ut ad ferenda onera conſuetum diceres. Acceſſus enim ad Jeſum illiuſque tactus omnem naturæ ferocitatem, ac duritiem expellit, eámque reddit maximè manſuetum, ac pacatam.

25. Gen.49. Tertull. Ambroſ. Auguſt. *Ex Chriſti viſu Paulus fit agnus.* Bozius.

Cum Jacob benediceret filios ſuos, ait: *Benjamin lupus rapax*, Gen.49.n.27. de Apoſtolo Paulo prophetia eſt. Ut volunt Tertullian. lib.5.contra Marcion. D.Ambr. ſerm.6. in Pſal.118.D.Auguſt. ſerm.14. de Sanct. Nam Paulus tanquam lupus ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini ferebatur; *ad veſperam verò dividet eſcas.* Poſtea verò factus eſt paſtor, & doctor Gentium: quomodo lupus rapax manè prædam rapiens, veſpere ſpolia dividit? Quomodo, qui ferocitate perſecutor erat, in hominum paſtorem commutatur? Thomas Bozius de Not. Eccleſiaſt. lib.14. cap.9. *Apparens Jeſus in globo quodam lucis, ac in Paulum, velut ſcopo igneus globus impingens, impetum lupi ferocientis occidit, & ſuſcitavit agniculum.* Ex Chriſti præſentia Paulus depoſita lupi rabie agnus lenis, ac mitis efficitur.

26. Gen.28. *Ex Chriſti tactu miteſcit lapis.* Auguſt.

Poſtquam Jacob vidit ſcalam à ſummo cælo dimiſſam, uſque ad terram, excitatus à ſomno, erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper dicens: *Lapis iſte vocabitur domus Dei*, Geneſ.28. n.22. Quomodo fieri poteſt, ut lapis rudis, ac durus, & incompoſitus aptetur, ut fiat domus Dei, aliquóne ferro adhibito? Minimè, ſed oleo infuſo. Oleum illud figuraverat Chriſti Domini, ex cujus tactu lapis ſic fit mollis, ac tener, ut facillimè ex ipſa tanquam ex cera valeat domus Dei præparari, ac componi. Ait D.Aug. ibi: *In hac lapidis erectione, oleique perfuſione, ſignum fuit in prophetia evidentiſſima conſtitutum, quæ pertinet ad unctionem, unde Chriſti nomen à chriſmate eſt.*

27. Exod.12. *Sãguis Chriſti ſuper omnia miracula lenem ac manſuetum efficit.* Rupert.

Multis miraculis, ac prodigiis concutitur cor Pharaonis, ut populum dimittat, una, & altera plaga, ac decem vexatur, & ſemper obduratus perſiſtit, in ſua malitia obfirmatus; at ubi primum in ſuperliminaribus appoſitus eſt ſanguis Agni Paſchalis, ſtatim: *Vocatiſque Pharao Moyſe, & Aaron nocte ait: Surgite, & egredimini à populo meo, vos & filii Iſraël: ite immolate Domino ſicut dicitis*, Exod.12.n.31. Unde evenit, quod rex tam ferox, & crudelis, ita miteſcit, ac lenis fiat? Apparuit in domorum ſuperliminaribus ſanguis Agni Paſchalis, qui typus erat ſanguinis Chriſti, ex cujus intuitu rex durus mollis redditur: quem enim tot portenta, ac miracula non valuerunt manſueſcere, una Chriſti figura ſuavem, ac manſuetum efficit. Rupertus lib.2. in Exod. cap.18. *Agnus exiguus*, ait, *vicit, & contrivit leonem maximum, preſſitque os ſuperbi, ut molle proferret eloquium.* Quis enim tam ferinis moribus erit deditus, ut videns, ac conſiderans Chriſti ſanguinem; non manſuetus; ac dulcis efficiatur.

Matth.21. n.9. Et ſi quis vobis aliquid dixerit: Dicite, quia Dominus his opus habet; & confeſtim dimittet eos.

Num.4. Hoc totum factum eſt, ut adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetam dicentem.

Num.5. Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubjugalis.

VERSIONES.

Syriacus, n.3. Dicite ei, quia à Domino noſtro requiruntur.

D.Chryſoſt. in Impefect. homil.37. Dicite: Dominus operam eorum deſiderat.

D.Hieron. Dicite: Dominus eos neceſſarios habet.

Arias. Eorum uſum habet.

Arias, n.2. Hoc totum effatum eſt.

Syriacus. Ecce Rex tuus venit tibi humilis, & inſedens aſinæ.

D. Aug. l. 12. contra Fauſtum. Noli timere filia Sion, & ſedet ſuper jugalem.

Clem. Alex. lib 1. Pædag. cap. Venit tibi juſtus, & manſuetus, & ſervans, & ipſe mitis, facilis, ſedens ſuper jugalem & pullum novum.

Alter Textus.

Marc. 11. n. 3. Et ſi quis vobis dixerit: Quid facitis? Dicite, quia Domino neceſſarius eſt: & continuò illum dimittet huc.

Luc. 19. n. 31. Et ſi quis vos interrogaverit: Quare ſolvitis? Sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus deſiderat.

Expositio II.

28. ETſi *quid vobis aliquid dixerit.* Si ille, qui eſt Dominus jumentorum aliquid dixerit; & revera fuerunt, qui dixerunt, ut patet ex D Marc. & Luc. *Dixerunt Domini ejus ad illos, quid ſolvitis pullum?* Quod apertè ſciebat Chriſtus Dominus, tamen non loquitur abſolutè, ut potuit, ſed conditionatè. *Si quis vobis*, ut de noſtra libertate
Abulenſ. admoneamur, ut ait Abulenſ. quæſt. 21. dixit ſub conditione, ut non videatur ſub neceſſitate ponere actum eorum. *Quia Dominus*, ut bene no-
Chryſoſt. tat Chryſoſt. in Imperfecto homil. 39. non mandat, ut dicant, Dominus tuus, vel Dominus meus, vel noſter; ſed ſimpliciter Dominus, quia ipſe ſolus abſolutè omnium eſt Dominus. *Et confe-*
Arabic. *ſtim dimittet eos*, ſeu ut habet Arabicus, *mittet.*
Nec ſemper omni poteſtate utendum. Noluit Chriſtus invitis Dominis auferri aſinam, cum pullo, ut ſuo ſupremo jure facere poterat, magna enim prudentia eſt, non omni jure, ac poteſtate uti. Alta tamen ſua providentia inflexit animos, ut ſolventibus diſcipulis aſinam, omnes aſſentirentur.

29. *Hæc totum factum eſt.* Ut Chriſti mandaſſet ſibi adduci aſinam, & pullum per diſcipulos. *Ut adimpleretur.* Ut eis uteretur prout prædictum erat à Propheta. Præcipua hujus rei cauſa extitit, quia ſic Patris decreto erat determinatum, & inde hoc Spiritu ſancto afflante vaticinatum eſt à Propheta, quibus tam Patris decreto, quàm vaticinio Prophetæ Chriſtus ſe conformem exhibens ingreditur ſuper pullum, & aſinam. Solus D. Matthæus adducit teſtimonium Prophetæ, quia ut, jam notavi in Prologo hujus operis, &
Abulenſ. in præſenti advertit Abulenſ. quæſt. 27. D. Matthæus ſcripſit ſuum Evangelium Hebræis, & ideo frequenter adducit teſtimonia ſacræ Scripturæ, ut ex eis adimpletis Judæi convincantur ad credendum Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam. Et ideo ſolus Matthæus de aſina, & pullo facit mentionem, ut concordaret cum Propheta, cum tamen duo alii Evangeliſtæ Marcus, & Lucas ſolum de pullo ſcribant.

30. *Dicite filiæ Sion.* Aliqui volunt teſtimonium
Iſai. 62. conflatum ex Iſaia 62. n. 11. & ex Zacharia tamen communiter Patres, ac Recentiores, Lucas Burgenſ. Barradas, Cornel. volunt ſolum teſtimonium eſſe deductum ex Zacharia Propheta cap 9. n. 9. *Exulta filia Sion, jubila filia Jeruſalem, ecce Rex tuus veniet tibi juſtus, & Salvator, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.* Evangeliſta refert Prophetam, non tantum quoad verba, ſed potius quoad ſenſum, ut notant communiter Interpretes. Luc. Burg. Cornel. Zachar. 9.

Filiæ Sion. Sub nomine filiæ frequenter in 31.
Scriptura intelligitur populus. Machab. 1. cap. 5. num. 9. dicitur: Judas *Cepit Gazar, & filias ejus.* Et poſtea num 65. Percuſſit Chebron, & filias ejus, id eſt, illius populum. Vel dicitur, *Filiæ Sion*, ad exprimendum eximium, ac tenerum affectum, quod verus Meſſias Chriſtus erat ſuſcipiendus. Hinc dicitur: *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem*, Cantic. 3. num. 11. Cant. 3.
vel ut ait Diogo Hoſtienſ. tract. de Sacramento Diogo.
Paſſionis: *Noli timere filia Sion. Timere*, ait, *puſillorum eſt: ideo adhuc filia.* Et dicitur, *Filia Sion*; id eſt, Jeruſalem per ſynecdochen à præcipua, ac excellentiore, & montana urbis parte, quæ Sion dicta erat, *venit tibi*, quia tu non vadis ad Chriſtum regem tuum, & ab eo recedis, ideo ipſe te quærens venit ad te. *Ecce Rex tuus.* Ecce parat attentionem. *Rex tuus*; verus nempe Meſſias promiſſus in lege; & de eo dicit quatuor, quæ dignitatem regis, ut notat D. Thomas, maximè commendant. Primò affinitas, maximè afficitur homo ad ſibi conjunctos, unde dicitur, *Rex tuus*: de gente tua, ac familia David. Secundò. Venit tibi ad utilitatem tuam. *Egreſſus in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo*, Abach 3. n. 13. Tertiò. Manſuetudo maximè pertinet ad regem, ac eum commendat. *Miſericordia, & juſtitia cuſtodiunt regem*, Proverb. 20. n. 284. humilitas multum requiritur; *Sedens ſuper aſinam.* Superbos Dominus reſpuit. Unde ait Matth. 10. *Diſcite à me, quia mitis ſum*, &c.

Chriſtus venit ad hominem, quia homo non vadit ad eum. D. Thom. Abach. 3. Prov. 20. Matth. 10.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus Dominus de quo ſcriptum eſt: Bonorum meorum non indiges, *mandat dicere, quod de his animalibus opus habet?*

32. CHriſtus nuncupabatur Dominus, & Magiſter: *Vos vocatis me Magiſter, & Domine, & bene dicitis*, Joan. 13. n. 13. Utroque nomine Chriſtus nuncupabatur, & erat valde notus, ut advertit Abulenſ. quæſt. 22. ad parandam cœnam, ac ad præparandum locum mandat diſcipulis, ut dicant: *Magiſter dicit*, Matth. 26. num. 18. Hîc verò ſe Dominum appellat, quia in conſpectu multitudinis populi venturus, ac declarandus erat ut Rex, ut advertit Titus Boſtrenſ. in c. 19. Luc. mandat diſcipulis, ut dicant, quia *Dominus his opus habet*, nam ipſe apud herum animalium ſub hoc nomine valde cognitus erat, & pro amore, ac reverentia non erat aliquid ei negaturus. Joan. 13. Abulenſ. Matth. 26. Boſtrenſ.

33. Quæſtio præſens: quomodo Chriſtus Dominus de quo ait Regius Vates: *Bonorum meorum non eges*, Pſal 15. num. 2. imperat dicere, quod de his animalibus opus habeat, ſeu ut legit Pſal. 15.

Hieron. D.Hieron. *Eos habet neceſſarios.* Rationem literalem jam dedi in expoſitione, quia noluit ſuo ſupremo jure, ac poteſtate uti. Moraliter.

34. Hugo. Secundò. Cardinalis Hugo in cap.2.ad Epheſ. n.4.ſic ſcribit ad illa verba: *Deus autem qui dives eſt in miſericordia, ſicut dicitur: iſte homo habet magnum theſaurum; & miſericordia Dei, eſt quaſi infinitus theſaurus.* Unde Matth.21. *Dicite,* quia Dominus his opus habet; *per aſinam, & pullum peccatores ſignificantur. Quibus videtur Deus indigere ad hoc ut expendat theſaurum miſericordiæ ſuæ: ſicut dicitur de aliquo qui magnum theſaurum habet, & filium prodigum: iſte indigebat tali filio: aliter nunquam expenderetur theſaurus ejus.* Deus nullius rei indigus, indigentia eget humana, ut multum dives in ſua miſericordia habeatur, ac manifeſtetur; ſi enim hominum infirmitas, imbecillitas, miſeria, ac paupertas debuiſſet, beneficia Dei largitas vacare putaretur occaſione ad ſuperfluentem ſuam miſericordiam effundendam, ac declarandam; ille multum liberalis habetur, qui ſuas opes indigentibus opulentè erogat, ſi autem indigentia non eſſet, tanta ejus largitas non pateret. Vide ſuprà c.39.q.7.n.51.

Peccatoribus poſitis, magis divina largitas declaratur.

35. D.Thom. Secundò. D.Thomas in præſenti: *Dico*, ait, *quod Deus bonorum noſtrorum non indiget, niſi ad noſtram neceſſitatem, Deus qui ambulat ſuper pennas ventorum,* Pſalm.17.n.12. Opus illi eſt aſello? Minimè ſanè ut eſt evidens, humanam tamen ipſe poſcit operam, quaſi indigens, occaſionem captans remunerandi, ac gratificandi. Ait Deus ad Moyſen: *Ulciſcere filios Iſraël de Madianitis,* Num.31.n.2. *Vade, & percute Amalech,* 1.Reg.15. n.2. Facillimè Deus utrumque hoſtem poterat perdere, ac unico ictu diſſipare, ad quid Deus duces Hebraïcæ Gentis convocat? Non quia eorum ope indigeat, ſed ut eorum meritis exhibitis ſuam opem, ac affluentiam ſuæ divinæ largitatis cum multis donis conferat, ex quo D.Bernard. Epiſtol.322. excitat Chriſtianum militem adverſus Barbaros hoſtes, ut inde milite Chriſtianus multum meriti, ac commodi eruat. Sic ait citatus Sanctus Pater: *Conſiderate, quanto ad vos ſalvandos utitur artificio. Penſate divitias bonitatis & conſilium miſerationis attendite; neceſſitatem ſe habere facit, aut ſimulat, dum veſtris cupit neceſſitatibus ſubvenire.*

Num.31. 1.Reg.15. Bernard.

36. *Domini majeſtas pro appendice habet neceſſitatem.* Tertiò. Chriſtus nullius indigens, at ubi Dominus nuncupatur, Rexque magno applauſu proclamandus eſt, *Ecce Rex tuus.* Rebus etiam parvis, & abjectis pauperum indiget, *dicite quia Dominus his opus habet.* Eaſque per ſuos miniſtros exigit, & comparat, comes principatus exigentia eſt, & ubi dominatus prodit, ibi indigentia declaratur, quia *Dominus his opus habet.* Cum Dominus dicitur, ſtatim pro appendice habet neceſſitatem. Chriſtus in cruce nudus exiſtens ſummam paupertatem monſtravit, tunc tamen militibus dimittit veſtimenta ſua. Joan.19.n.23. At hic cum perſonam Regis agit, *Ecce Rex tuus venit.* Statim ei adjunguntur ſubditorum, ac inferiorum veſtes, *ſtraverunt veſtimenta ſua:* quæ ut pauper in cruce dimittit, prout tamen perſonam regis agit, illi dantur.

Joan.19.

37. 1.Reg.9. Studiosè quærens Saül aſinas patris ſui, ut de illis aliquid ei indicetur à viro Dei, ſtatuit dare illis quartam partem ſtateris argenti, 1.Reg.9. n.8. poſtea verò loquens cum Samuële ab ipſo ungitur rex Iſraël, in cujus ſignum dicit ei Propheta, quod inveniet in itinere tres viros: *Cúmque te ſalutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum,* 1.Reg.10. n.4. dantur duo panes, ut explicat ibi Abulenſ.q.4. *Eo quòd Saül iter agebat, & eis indigebat.* Nonne Saül paulo ante dedit ſuum munuſculum Prophetæ, ut patet? Quomodo nunc ſic indiget? Saül antea vir quidam particularis erat, modò verò unctus in regem ibat; quandiu particularis habuit munera, quæ daret; At verò cum in regem conſecratur, ſtatim indigus apparuit, neceſſitatémque habuit, ut vir pauper ei duos panes daret, nam ille, qui panes deferebat pauper erat, ut notat citatus Abulenſ. *Illi qui pauperes erant, non potentes offerre animalia, offerebant ſaltem modicum de pane.*

Creatus rex indigentia laborat. Abulenſ.

38. Abulenſ. Cum David eſſet in præſidio, in civitate nempe Jeruſalem, ut interpretatur ibi Abulenſ. valde ſitibundus exclamavit: *O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem juxta portam,* 2.Reg.23.n.15. Hanc ſitim inordinatam fuiſſe exiſtimat D.Ambr.lib 2.de Jacob, & vita beata, c.1. *Cum aliis,* inquit, *defuiſſe non inveniamus ſcilicet aquam, multò minus regi deeſſe potuerit: irrationabilem quandam concupiſcentiam paſſus, deſideravit eam, quæ oſtium erat circumfuſione vallata. Unde ſine maximo periculo non facilè potuiſſet deferri.* Unde Davidi tam intempeſtiva ſitis in magna, & opulenta civitate, multis non ſolum puteis, ſed etiam fontibus irrigua, in qua neque cives, neque milites ſitiebat, cui ſolus Rex, & ſitire, & aquam de una ciſterna Bethlehem tantopere concupiſcere dicitur? P.Mendoza tom.3. in 1.1. Reg. c.10. annot.6.ſect.3 n.7. Myſterium credo, fuit, ut exprimeret humanos reges, quibus etiam magna divitiarum flumina exareſcunt, & in ſumma rerum opulentia, ſummam ſibi videntur habere indigentiam. Fortè regibus eorum opulentia egeſtatem facit. *Miſit ſaturitatem in animas eorum,* Pſalm.105.n.15. Ex Hebræo, ac Græco legitur: *Miſit tenuitatem, ſeu maciem.*

2.Reg.23. Ambroſ. Mendoza. *In opulentia Rex indiget.*

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus Dominus cum multoties introiſſet in Jeruſalem, nunc venit ſedens ſuper aſinam acclamatus Rex?

Ratio communis, & literalis eſt, quia ſic erat ordinatum decreto Æterni Patris, quod per Prophetam revelatum, ac declaratum fuerat; ne ergo Judæis eſſet aliqua occaſio excuſationis, aut ignorantiæ, cum eum occidiſſent; ideo juxta prophetiam venit ſuper aſinam. Theoph. ad cap.11. Marc. *Sæpè,* ait, *aliàs venit Jeroſolymam, ſed nunquam cum tanta majeſtate, quanta nunc. Prius quidem deliteſcebat propter invidiam illorum: nunc autem, quia paſſionis tempus aderat, quod ipſe ſibi præfiniverat, clarior venit, ut ſi velint, gloriam ejus intelligant & ex prophetiis, quæ in ipſo impleta erant, agnoſcant eum eſſe Deum verum: ſi nolint, in majorem condemnationem eorum ſit, quod etiam tam claris miraculis non crediderunt.* Quæ deſumpta ſunt ex Chryſoſtomo, & refert Abulenſ. q.6. 39.

Theoph. *Clarioribus ſignis ſe manifeſtat Dominus.* Abulenſ.

Aliter & eleganter reſpondet D.Bern. ſerm.3. in ramis palmarum. *Sanè venturas aliquando turbas, ut raperent, & eum regem facerent, fugiens legitur declinaſſe. Nunc verò etiam non quæſitus affuit,* 40. Bernard.

fuit, ut tanquam Rex Iſraël ſuſciperetur, & prædicaretur ab eis, quin etiam hæc ipſa præconia eorum excitavit. Et hæc quidem præparatio ad paſſionem fuit. Sæpè ingreſſus eſt Jeſus in Jeruſalem, nunquam rex acclamatus, & aliquando regnum ei à turbis fuit oblatum, quod ipſe declinavit. *Jeſus ergo cum cognoviſſet, quia venturi eſſent, ut facerent eum regem, fugit iterum in montem,* Joan. 6.

Joan. 6. *Regis ſplendor conjunctus cum morte, ac ſanguinis effuſione.*

Cur qui regis nomen fugit, modò vult triumphali pompa ab omnibus rex acclamari? Cur modò regiam dignitatem ſibi adaptat, quam antea fugiebat? *Hæc quidem præparatio ad paſſionem fuit.* Appropinquabat paſſionis tempus, ingrediebatur Dominus Jeruſalem ut mortem ſubiret, ac vitam daret. Sic regali dignitati annexa eſt mors, ut quamdiu paſſionis tempus non aderat, à regio nomine ipſe abſtineat, ſéque regem nuncupari non patiatur? at cum ingreditur ad mortem, regium ſplendorem reſumit, ſéque regem proclamari amat, oſtendens quàm neceſſario regio ſplendori adjuncta ſit mors, & paſſio, ut ſine ſanguinis diſcrimine regius decor non admittatur.

41. Matth 2. *Regi decori conjuncta mors.*

Chriſto Jeſu pro auſpicio regalis dignitatis munera offerunt Magi: *Apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera aurum, thus, & myrrham*, Matth 2. n. 11. Si dant aurum tanquam regi, ad quid ſtatim tanquam morituro offerunt myrrham? Regalis ſplendor non fulget, niſi adjuncta morte, ſimul Jeſu dantur aurum, & myrrha, ſemper enim regius decor, & amara conditio mortis fœderato nexu aſſociantur, ut nunquam una ſine altera appareat. D. Chryſol. ſerm. 5. de Epiphan. *Magus dum credit Deum, ſentit regem, intelligit humanis generis amore moriturum.* Vide multa hoc tom. 1. 2. ac 3. in Indice, verb. *Rex*, vel *Prælatus*.

Chryſol.

Quæstio VIII.

Quare Dominus ingreditur ſedens ſuper aſinam?

42. Origen.

Notandum eſt ex Origen. in cap. 1. Job. in Arabia, ac Palæſtina aſinos pares eſſe equis in velocitate eundi, & redeundi, & valere ad negotia peragenda, & afferenda, eadémque officia præſtare, quæ apud nos præſtant muli, & equi. Hinc filii Principum aſinis inequitabant, ut patet Judic. 10. n. 4. & cap. 12. n. 14. ut notat Cornelius à Lapide in Exod. c. 13. n. 13. Aſina tamen ſemper tanquam quid humile, & abjectum reputatur, ut patet ex ſanctis Patribus adducendis. Ad quæſtionem.

Judic. 10. Cornel.

43. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Paſchaſ. Alb. Magn. Bernard. Abulenſ.

Primò reſpondent D. Chryſoſt. in Imperfecto hom. 37. Euthym. Theoph. D. Paſch. Alb. Magn. cum D. Bernardo ſerm. 3. in Ramis Palmarum, & Abulenſ. q. 6. & aliis, quod Chriſtus Dominus hoc regali ingreſſu voluit ſeipſum Scribis, ac Phariſæis declarare, ac oſtendere, ut hoc facto cum agnoſcerent ipſum eſſe verum Meſſiam, utpote à Zacharia citato loco prædictum, & promiſſum: bene tamen ſciebat ipſos propria eorum malitia inde magis exacerbandos, & necem crucis ei machinaturos, quod ipſe permittere voluit, ut ſic mortis adeo expetitæ compos fieret, per eámque nos redimeret, ac ſalvaret.

44. Chryſoſt.

Secundò. Idem Chryſoſtom. citata hom. 37. in Imperfecto: *Dominus aſcendens Jeroſolymam, magnam gratiam pacis, & concordiæ mundo univerſo quaſi in teſtamento reliquit, non ſedet in curru aureo, pretioſa purpura fulgens, neque aſcendit ſuper fervidum equum diſcordiæ amatorem, & litis, qui de longè odorat bellum, & gaudet ad vocem tubæ, & cum viderit ſanguineam pugnam; dicit in corde ſuo: bene eſt factum. Sed ſedet ſuper aſinam tranquillitatis, & pacis amicam.* Venit Rex pacificus pacem, & concordiam indicens mundo, bella, ac diſſenſiones damnans; ideo non *aſcendit ſuper equum fervidum diſcordiæ amatorem, ſed ſuper aſinam tranquillitatis, ac pacis amicam.* Venit mundialem pompam, ac regium faſtum damnans, humilitatem paupertatem, ac demiſſionem oſtentans. *Non ſedet in curru aureo, pretioſa purpura fulgens.* His declarans regnum ſuum magis eſſe ſpirituale, quam temporale, ut ponderat Euſeb. l. 8. de Demonſtrat. c. 4.

Chriſtus Rex pacificus.

Euſeb.

45. Chryſoſt.

Tertiò. Sic pergit immediatè citatus Chryſoſt. *Non vides in circuitu ejus ſplendentes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum. Sed quid? Ramos frondentes teſtimonia pietatis. Venit ergo manſuetus, non ut propter potentiam timeretur, ſed ut propter manſuetudinem amaretur.* Venit pacificus Rex maximè ſe deſiderabilem omnibus præbens, non oſtentat in circuitu terrificos ſplendentes gladios, ſed ramos benevolentiæ, ac amicitiæ incidens; non vult terrorem incutere, ſed amorem conciliare, magis vult regnare, amore, quàm timore. Unde ſubdit ipſe Chryſoſt. hom. 57. in Matth. *Non currus, ut reges cæteri, agens, non vectigalia exigens.* Non venit iſte tributa imponens, quibus ſubditi opprimuntur, ſed dona ſua concedens, quibus recreantur, & divites, ac ſublimes fiunt.

Chriſtus non imponit tributa ſed dat dona.

46. Cyrill.

Quartò. D. Cyrill. Catecheſi 12. *Nulli ſunt reges ſcilicet tales, ait, de quo igitur hoc dicit? Dat nobis ſignum, quod alii reges non habeant. Dat nobis proprium ſignum regis, cujus regnum annuntias, habes ſingulare ſignum regis adfuturi. Solus regum Jeſus ſuper pullo aſini ſedit & ſolemniter cum benedictionibus tanquam rex in Jeruſalem ingreſſus eſt.* Quis regum ſuper aſinam ſedens gloriam à populo comparavit? Chriſti regnum ſingulare. Alii reges à pompa, & apparatu populi applauſum extorquent. Solus Jeſus ſingularis rex, ut ab humilitate, ac demiſſione glorioſus appareat, cum tota ejus gloria abintus virtute, ac donis dimanet.

Chriſtus Rex ſingularis.

47. Sedulius.

Quintò. Sedulius lib. 4. Operis Paſchalis, c. 20. *Aſelli ungula non pretio magna, ſed merito tanti ſeſſoris claruit ſub faſce nobilior, non illius impar, qui modico Chriſtum quamvis cerneret in præſepi, Dominum eſſe cognovit.* Cur Chriſtus Dominus non equum, aut nobile, & procerum ſibi præparavit animal, ut glorioſa vectatio reliquæ triumphi celebritati reſponderet? Chriſti nativitas humili, ac ſqualido præſepi excipitur aſini conſortio, inde in magna majeſtate, ac celebritate aſinum ſibi parat Chriſtus, quo equitet, ſicque innoteſcat Chriſtum ſemper humilitatem, & ignominiam natalium cum majeſtatis triumpho conjungere: indéque in tanto applauſu ſuper aſinum ingreditur, humilitatis, nativitatis ſuæ memor. Vide ſuprà c. 22. n. 48. vide verb. *Cognoſcere*, tom. 2. & 3.

Memor eſto humilitatis nativitatis.

48. Chryſoſt. *Neceſſariis contentus, ſuperflua devitat.* Gen. 2.

Sextò D. Chryſoſt. homil. 67. *Regulas, ait, nobis præbet, ne majora, quam neceſſarius uſus exigat, requiramus.* Ad ingreſſum in civitatem equitando ſufficiebat humilis aſinus, hunc ergo habet in uſu, neceſſariis contentus, ſuperflua devitans. De primis parentibus dicitur? *Erant autem uterque nudus; nec erubeſcebant,* Gen. 2. n. 25. Inter omnes reges Adamus præſtantior. Longè enim omnes

latitudine ſui imperii ſuperavit; cur ergo cum tam præſtantiſſimus eſſet; abſque rubore nudus incedit? Quia præſtantiſſimus erat cum naturæ integritate, contentus erat neceſſariis, quæ natura dedit, ſuperflua omninò rejiciens. Pulchrè Auctor habitus D.Aug.q.8. ex novo Teſtam. *Ex hoc,* ait, *ſumitur argumentum ejuſdem præſtantiæ, quod erat, qui ſolis neceſſariis ad naturæ integræ conſtitutionem ſeſe ſuper omnia offerret corporalia, adventitióſque alios ornatus, ut ſuperfluos repudiaret.*

Auguſt.

49. Cum populus in deſerto fame laboraſſet: Murmuravit contra Moyſen, & Aaron, dicens: *Utinam mortui eſſemus in Ægypto quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate.* Tunc ait Deus Moyſi: *Ecce ego vobis pluam panes de cælo, egrediatur populus, & colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies,* Exod.16. n.4. Cur non ait Deus, colligat populus ad ſaturitatem, ſeu quantum habuerit in deſideriis? Nonne in Ægypto fatentur ſe comediſſe panem uſque ad ſaturitatem? *Comedebamus panem in ſaturitate.* Si Deus paſcit populum ſuum in deſerto, cur ei non dat eandem ſaturitatem, ac abundantiam, uſque ad vomitum, quam habebat in Ægypto; ſed ait: *Colligat populus per ſingulos dies, quæ ſufficiunt?* Hæc differentia eſt inter mundanum, ac cæleſtem panem, quod mundialis panis inſervit, ac datur uſque ad ſaturitatem, ac ſuperfluitatem; Cæleſtis verò panis conceditur prout neceſſarius eſt, ac ſufficiens pro indigentia humana. Metonenſis Epiſcopus Auctor Catenæ Aureæ in Exod. *Antea,* ait, *promittit panem de cælo præſtandum, quem nullo negotio populus collecturus ſit, ad ſufficientiam quidem, non autem ad ſuperfluitatem, quæ populo Dei inutilis, & pernicioſa fuit ſemper.* Vide in Indice, verb. *Superflua.*

Exod.16. *Sufficientia dat panis cæleſtis, ſuperflua evitat.* Auctor Catenæ aureæ.

Quæstio IX.

An Chriſtus inſederit ſuper aſinam, & pullum, vel ſuper unum ſolum?

50. *Super aſinam inſedit.* Notandum eſt in limine hujus quæſt. quod Chriſtus non ſedit ſuper aſinum, ſed ſuper aſinam, ſic expreſsè patet ex textu Matth. *Invenietis aſinam, & pullum ejus.* Et iterum: *Adducunt aſinam, & pullum,* & Zacharias. *Sedens ſuper aſinam.* Ut ibi docent D.Remig. Alb.Magn. Hugo, D Chryſoſt. hom.65. in Joan. & Theod. Lyran. Cajet. mox citandi. Chriſtus Dominus potius uſus eſt aſina, quam aſino, tum ob myſterium, ut mox dicam, tum etiam quia aſina eſt pigrior, & in operis executione deterior aſino, ut ſcribit Plinius lib.8. c.43. & D.Chryſoſt. in Imperfecto hom.37. de aſina loquens, ſic ait: *Eſt enim animal præ cæteris penè jumentis irrationale, & ſtultum, & infirmum, & ignobile, & oneriferum.* Ac proinde cum per aſinam denotetur peccator maximè debilis, ac infirmus, ab ejus ipſa infirmitate Dominus commiſeratione provocatus illum ad ſe advocat, ut eum erigat, corroboret, ac confirmet.

Remig. Alb.Magn. Hugo. Chryſoſt. Theodor. Lyran. Cajetan. Plinius. Chryſoſt.

51. Quæſtio præſens eſt, an Dominus inſederit ſuper aſinam, vel pullum ejus? De aſina ſolum facit mentionem D.Matth. *Adducunt aſinam*; de pullo etiam ipſe D Matth. D.Marcus, D.Luc. & D.Joan, ut patebit infrà ex textu Evangeliſtarum adducendo; Chriſtus autem non inſedit ſuper utrumque ſimul, ut eſt evidens. Ideo.

52. Hieron. Prima ſententia, quæ eſt Hier. Euthym. Abul. quæſt.17. & 18. Janſen. Maldon. & aliorum, qui aſtruunt Chriſtum tantum ſuper pullum ſediſſe, ut habent tres alii Evangeliſtæ, intelligunt hic loqui per ſynecdochen, qua de una re plurium numero loquimur, ut cum dicitur ob effuſum unguentum Apoſtolos murmuraſſe, cum ſolum Judam murmuraſſe conſtat; cum ergo dicitur, *Super pullum, & aſinam,* dicunt intelligi ſuper pullum filium aſinæ.

Abulenſ. Janſen. Maldon.

Probabilior, ac verior mihi eſt oppoſita ſententia, quæ affirmat Chriſtum ſediſſe ſuper utrumque animal, non ſimul, ſed ſucceſſivè. Hanc docent D.Chryſoſt, Theoph. D.Thom. Beda, Lyran. Carthuſ. Cajet. Hugo, Barrad. Lucas Burgenſ. hoc loco in Matth. & ad cap.9. Zachar. Ribeira, à Caſtro, Cornel. & alii. Hanc ſententiam ipſa verba Zachariæ, & Matthæi expreſsè oſtendunt: *Rex tuus venit tibi ſuper aſinam, & pullum.* Et Chriſtus ait ſuis diſcipulis: *Adducite aſinam, & pullum.* Et confirmatur; quia turbæ ſuper utrumque aſinam, & pullum, *Impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt,* ſcilicet ſuper eos, ſuper quos ſtraverunt veſtimenta ſua, ſedit prius aſinam, deinde ſuper pullum. 53.

Super utrũque anima. Chryſoſt. Theoph. Beda. D.Thom. Carthuſ. Lyran. Cajetan. Hugo Barradas. Burgenſ.

Adhuc tamen inquirendum reſtat, quare Chriſtus Dominus tam brevi ſpatio, ac itinere jumentum mutat. Reſpondemus id factum fuiſſe à Chriſto, non ob mollitiem, aut fatigationem, ſed ob myſterium; illi enim omnis hic apparatus ſerviebat. Aſina ſubjugalis ſignificabat populum Judæorum, qui jugum legis veteris tolerabat: pullus ſuper quem nemo ſederat, repræſentat indomitos, & ex lege Gentiles, qui nulli legi colla ſubmiſerant. Utrumque enim populum tam gentium, quam Judæorum, ad ſe, & Eccleſiam, ac inde ad cæleſtem Jeruſalem adducturus erat Chriſtus. Ita D Juſtin. contra Triphon. D.Cyrill. in Joan. c.12. Origenes hic in Matth. & D.Bonav. in c.19. Luc. 54.

Juſtinus. Cyrillus. Origen. Bonavent.

Per aſinam etiam ſignificatur anima humilis, & obediens Deo; per pullum verò anima innovata, ac reformata. D.Apollin. in Catena Græca: *Per hoc,* ait, *quod pullo aſinæ inſederit, nobis declaratur, cæleſtem Ducem, & Jeroſolymæ Regem novo pullo inſediſſe. Pullus enim ſignificat vocationis novitatem.* Pullus novum, ac recens eſt animal, per quod ſignificatur, quod Chriſtus maximè novitatem vitæ in ſuis requirit; novitate, ac reformatione vitæ tenetur Deus, cum antiqua veteris hominis abjiciuntur. Ait Joannes, *Vidi ſanctam civitatem Jeruſalem novam deſcendentem de cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo,* Apoc. 21. n. 2. Quænam à Deo ſponſa, ſeu anima Chriſto paratur? Illa nempe, quæ novitate vitæ, noviſque fœtibus, ac virtutibus ornatur, & fulget. D.Zeno l.2. ſerm. 24. *Exultate igitur fratres,* ait, *ædificationémque veſtram æde iſta, de novella cognoſcite.* 55.

D.Apollin. *Deus amat novitatem vitæ in anima.* Apoc.21. Zeno.

Quæstio X.

Quare Chriſtus dicitur Rex veniens manſuetus, cùm hac ipſa die ingreſſus in templum, vendentes, & ementes multo rigore ejecerit?

Ipſomet die, quo Dominus hoc triumphali apparatu ingreſſus eſt in Jeruſalem, introivit in templum, ut docet D.Auguſt. lib.2. de conſenſu Evang. cap.68. *Illa die, qua cum pompa civitatem, & templum ingreſſus eſt Dominus, vendentes* 56.

Auguſt.

dentes

Abulenſ. *Ratio difficultatis.* *dentes ejecit.* Et Abulenſ. q.61. tenet, quod cum Dominus intraſſet civitatem, antequam ad alia diverteret, ſtatim ivit in templum, ubi fervido zelo divini honoris cum rigore ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo: & menſas nummulorum, *& cathedras vendentium columbas evertit,* Matth.21. Matth.21.n.12. Si ergo Dominus tam rigidum in ipſo die, ac ingreſſu ſe oſtentat; quomodo dicitur veniens manſuetus?

57. *Quandiu crimina non apparent, manſuetudo cum videntur, rigor.* Reſpondeo. Chriſtus Dominus natura, ac ingenio ſuo rex mitis, & manſuetus, talem ſemper in operibus, ac actionibus ſuis ſe exhibebat; & cum omnia ſint nota, & aperta ejus divinæ cognitioni, & nihil ſit, quod ſe abſcondat ab ejus intuitu, tamen in his vult dare formam, ac documentum principibus, ac regibus, qualiter ſe debeant habere; quandiu crimina non objiciuntur, mitis, ac manſuetus incedat princeps; at verò cum illa apparent, ac ei repræſentantur, rigidus & ſeverus in princeps tanquam leo, ut delicta puniat, & crimina vindicet, ac pro legum defenſione puniat; Chriſtus rex mitis, ac manſuetus, at ingrediens in templum videns contemptum domus Dei, pro divino honore fervidus zelator ejicit vendentes, ac ementes, *menſas nummulorum, & cathedras vendentium columbas evertit.*

58. Vidit Joannes in dextera ſedentis librum ſignatum ſigillis ſeptem & ipſe flebat multum, quia non inveniebatur quis poſſet librum aperire; & ſubdit quod vidit Agnum ſtantem tanquam occiſum, *Et venit, & accepit de dextera ſedentis in throno* Apoc.5. *librum. Et cum aperuiſſet librum,*&c. Apoc.5.n.7. Et quando unus de ſenioribus decantat gloriam ob librum apertum, ait: *Vincit Leo de Tribu Juda, radix David aperire librum, & ſolvere ſignacula ejus.* Quid eſt quod Chriſtus Dominus cum liber eſt clauſus dicitur Agnus, *vidit Agnum ſtantem.* Cum verò ſolvitur liber, Leo acclamatur? *Vincit Leo.* Ambroſ. Liber ille ut vult D.Ambroſ. Chronologia erat totius mundi, ac ut multi tenent, in eo erat ſcriptum peccatum Adami ac filiorum ejus. Cum ergo *Judex ut Agnus cooperto crimine, manifeſtato verò ut Leo.* hic liber eſt clauſus, dicitur Dominus Agnus, at verò cum aperitur, Leo. Diſcant ex hoc judices, quod quandiu delictorum codex clauſus eſt, & ipſa crimina non apparent, ſint manſueti tanquam unus agnus, at verò cum ſolvitur codex, & crimina ad eorum notitiam veniunt, ſe habeant tanquam Leo, ut puniant, & minimè diſſimulent. Huc advoco id, quod dixit D.Bernard.ſerm.1.de Paſchate: [Leonem Joannes audiverat, & Agnum vidit: Agnus aperuit librum, & apparuit Leo: dignus eſt non amittere manſuetudinem, ſed accipere fortitudinem, ut agnus maneat, & Leo ſit.] Agnus, & Leo: Agnus manſuetudinem declarans, Leo fortitudinem, ut puniant, ut non remittat. Vide ſuprà c.28. n.32. 33. & 34.

*Matth.*21. *n.*6. Euntes autem diſcipuli fecerunt, ſicut præcipit illis Jeſus.

*Num.*7. Et adduxerunt aſinam, & pullum: & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*6 Profecti ſunt itaque diſcipuli & fecerunt.

Euthymius. Exeuntes autem diſcipuli.

Arias. Et facientes, ſicut præordinavit illis Jeſus.

*Syriacus, n.*4. Et impoſuerunt pullo veſtimenta ſua, & equitavit ſuper eum Jeſus

Pagninus. Super illa collocaverunt veſtimenta ſua.

Arias. Super eos veſtimenta ſua, & inſedit ſuper eos Jeſus.

Origenes. Et inſedit illis Jeſus.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*11. *n.*4. Et abuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio, & ſolvunt eum.

*Num.*5. Et quidam de illis ſtantibus dicebant illis; qui facitis ſolventes pullum?

*Num.*6. Qui dixerunt eis, ſicut præceperat illis Jeſus, & dimiſerunt eis.

Num 7. Et duxerunt pullum ad Jeſum: & imponunt illi veſtimenta ſua, & ſedit ſuper eum.

*Luc.*19. *n.*32. Abierunt autem, qui miſſi erant: & invenerunt ſicut dixit illis ſtantem pullum.

*Num.*33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt Domini ejus ad illos: quid ſolvitis pullum.

*Num.*34. Ait illis dixerunt: Quia Dominus cum neceſſarium habet.

Et duxerunt illum ad Jeſum: jactantes veſtimenta ſua ſuper pullum, impoſuerunt Jeſum.

EXPOSITIO III.

E*Untes autem diſcipuli fecerunt.* Oſtenditur prompta diſcipulorum obedientia, non contradicunt, nec reſpondent, ſed ſedulè Domini mandata exequuntur, ſimulque declaratur promptum heri animalium obſequium. Nam quamvis ſolventibus diſcipulis pullum, *Domini ejus dixerunt ad eos, qui facitis?* Ut patet ex textu Marci, & Lucæ, tamen cum Chriſti mandatum agnoviſſent, non reſpondent, ſed ſtatim dimittunt animalia. Quærit Carthuſ. Quomodo Domini animalium per diſcipulos intellexerunt Chriſti mandatum. Reſpondet, ipſe agnoverunt eos eſſe Chriſti diſcipulos ex habitu, geſtu, modeſtia, ac modo loquendi. 59. Carthuſ.

Et adduxerunt aſinam, & pullum. Miniſterio quidem ſuo, virtute tamen Chriſti; per hoc ſignificatur, ut ait D.Thom. quod diſcipuli convertere & Judæos, & Gentiles, ut habetur Rom.1. 60. D.Thom.

Græcis, ac Barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitor ſum. Et inde ſubditur: *Et impoſuerunt*, ſcilicet diſcipuli Domini, *ſuper eos*, ſcilicet aſinam: & pullum adductos, ait Euthymius: *Ignorantes ſuper quem illorum vellet vehi*, ſcilicet Dominus: *veſtimenta ſua.* Pallia nempe, ſummas, ſive extimas veſtes, quaſi ſtragula ad ornatum,& pompam, ut honeſtius incederet, ut ait Carthuſianus: *Et eum deſuper ſedere fecerunt*, aliqua Græca exemplaria habent: *Sedit ſuper ea.* Euthym. Theoph. Maldon. explicant, ſedit ſuper veſtimenta. Lucas Burgenſ. hoc refert ad animalia ad aſinam, & pullum *ſuper ſedere fecerunt.* Tanquam ſi invitus,& coactus ad illum honorem aſcenderet, hoc enim ſignificabat, *ſuper ſedere fecerunt.*

Euthym. Carthuſ. Euthym. Maldon. Theoph. Burgenſ.

Quæstio XI.

Quare hæc animalia ſub dominis ſunt foris in bivio: ſub Christo verò veſtibus inſtrata, ac via florida incedunt?

61. Ait D. Marcus, quod diſcipuli: *Abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio* Per quod ſignificatur quam facilè, ac promptè diſcipuli invenerunt animalia, quæ Jeſus abſens prædixerat; animalia ſunt inventa non in domo, ſed foris, & in bivio, ubi à longè, & undique videri poterat.

62. Athanaſ. Pro quæſtione præſenti prædicta Evangeliſtæ verba commentans D. Athanaſius ſermone de Ramis Palmarum: [Diſcipuli, ait, profecti in pagum, qui ex adverſo eſt, &c. Nullus eorum negotia obit, nemo eorum abſcedit, imò nullum aliud opus illis præ manibus: omnes pariter,non in aliud occupati ſunt quam ut aſellum in bivio alligent; aſinus interim diverſorium non habet; præſepe non habet; non eſt qui in forum deſcendat; id tantummodo agitur, ut pullus in bivio vinciatur, omnes Domini ejus ſervandi cauſa in proximo aſſident.] Valdè mirum eſt, quod Domini horum animalium tam duri, ac crudeles eſſent in illa, ut ea non haberent nec in diverſorio,nec præſepi,ſed in bivio ſuo duo pluviis, frigori, ac injuriis temporum expoſita; unde illis tanta crudelitas? Hæc animalia peccatores præfigurabant: *Tanquam jumentum factus ſum apud te.* Domini autem dæmones denotant, qui valdè crudeles ſunt in eos,quos ſuorum peccatorum vinculis ligatos tenent; ſupérque multa mala congeminant, & multiplicant, & ideo juxta D. Lucam hæc animalia non erant ſub uno, ſed multis dominis. *Dixerunt Domini ejus ad illos.* De quibus ſic pergit citatus D. Athanaſius: *Unuſquiſque enim eorum vincula vinculis congeminavit, & omnibus modis ut ipſi in tuto eſſent: omnem curam adhibuerunt, & ut ego exiſtimo, pedes quoque ejus concatenarunt.* Ecce conditio hominum ſub jugo dæmonum.

Sub jugo dæmonis multa dura patitur homo.

63. Athanaſ. At verò cum ad Chriſtum adducitur,qualiſnam ejus ſors: Eam perbellè explicat allegatus D. Athanaſius: [Cæterum Dominus, ait, qui ideo iter ſuſceperat, ut prædicaret captivis remiſſionem. Emandat diſcipulos ſuos ut diſſolvant aſinum: cui, cum ita ſolutum haberet, præſepe ædificat,& pabulum apparat: id enim Propheta cum indicare vellet: Dominus, ait paſcit me,& nihil mihi deerit in loco herbido,ibi me collocavit.] Pullus cum aſina ſub dominis ſuis, nempe ſub dæmonum poteſtate erat alligatus, in loco horrido, & fœtido ſine pabulo,nec fœno,nec hordeo,de his nulla fit mentio, expoſitúſque erat frigori, ac temporum calamitati, at cum ad Dominum adducitur,ſolvitur,veſtibus diſcipulorum conſternitur, ad viam ramis palmarum, ac olivarum ſparſam venit, ad pabulúmque præjucundum producitur. *Dominus paſcit me & nihil mihi deerit, in loco herbido ibi me collocavit.* Ecce quanta miſeria, ac calamitas ſub dæmone,quantáque felicitas,ac ſuavitas ſub Deo, & tamen viam difficilem, ac laborioſam peccati homines amplectuntur, à dulci, ac ſuavi vita Dei fugiunt, & declinant.

Homines ad viam laborioſam peccati cur iit, à Dei via ſuavi fugiunt.

Aquas divinæ gratiæ omnibus Gentibus offert Iſaias 55. n. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas; & qui non habetis argentum, properate, venite, emite, abſque argento, & commutatione vinum, & lac.* Quod ita facile proponitur, ut ipſa voluntas bibendi ſit pro pretio. Ut dixit Gregor. Nazianz. orat. 40. in ſanctum Baptiſma: *O facilem contrahendi rationem: cupiditatem ipſam Deus ingentis pretii loco habet.* Et cum facilis, ac ſuavis ſit potus oblatus à Deo,nullus legitur ad illum cucurriſſe, ac ex eo potaſſe. At verò calix dæmoniorum plenus amaritudines,& abſynthio uſque ad ebrietatem bibitur. Ut teſtatur Jerem 3. n. 15. *Replevit me amaritudinibus, inebriavit me abſynthio.* Non ſolum plenus erat calix amaritudine, ſed multis amaritudinibus cum acri,& ſevero abſynthio. Quid eſt quod ad dulciſſimas Dei aquas cum lacte,& vino, nullus hominum dicatur cucurriſſe? Ex calice verò dæmonum ita bibitur, ut etiam tota amphora exhauſta uſque ad ebrietatem veniat? O miſera, & cæca hominum conditio, ut à dulci, ac facili potu à Deo expoſito fugiant, & declinent, & ad dæmonum calicem amaritudine, anguſtia, ac abſynthio plenum libenter currant, illoque inebrientur. D. Gregor. lib. 20 Moral. c. 15. [Humanum genus,ait,in voluptatibus ſuis dimiſſum,per eaſdem voluptates ſpontaneis tribulationibus traditum, abſynthi eſt ebrium, quia & amara ſunt, quæ pro hujus vitæ amore tolerat; & tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quaſi inſenſibilitate ebrietatis ignorat.]

64. Iſai. 55. Nazianz. Jerem. 3. Gregor.

De aquas non guſtant homines mundi amaritudine replentur.

Sanitatem pro ſua lepra poſtulat Naaman à parente Eliſæo,cui ait Propheta: *Vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis*, 4. Reg. 5. n. 10. Quod audit Princeps militiæ regis Syriæ non ſolum contemnit remedium, ſed etiam valdè iratus patriam repetebat; cur ſic iraſcitur, nonne ſæpè pro oblectamento, ac deliciis homines in fluviis abluuntur? Nam ut quidam dixit ei ex ſuis: *Si rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certè facere debueras: quanto magis, quia nunc dixit tibi: lavare, mundaberis?* Cur ſit difficilis ad ſuave ſanitatis balneum, cum videamus Sacerdotes Baal pro illius cultu ſe ſanguine proprio lavare, ac cruentare cultris? *Incidebant ſe juxta ritum ſuum cultris, & lanceolis, donec perfunderent ſanguine*, 3. Reg. 18. num. 28. ſeu lavarentur ſanguine. Res mira! Naaman renuit lavare ſe in Jordane quod frequenter homines pro deliciis faciunt; & tamen miniſtri idoli, tam durum onus ſibi imponunt, ut multa ſanguinis effuſione, cum cultris, ac lanceolis ſemetipſos abluant. Naaman ex Dei juſſione per os Prophetæ mandatur ſe abluere in flumine. Sacerdotes Baal ex dæmonis impulſu ſe cultris dilacerant. Unde tam diſpar ratio? Tam obſtinata eſt humana conditio, ut divino mandato ſuavi, ac dulci cum

65. 4. Reg. 5. 3. Reg. 18.

In re ſuavi homo renuit Deo, in difficili obedit diabolo.

cum oblectamento pro ſanitate habenda, multum renuit, ac difficilè ſe habeat; at ad mundanum obſequium etiam cum proprio dolore, ac ſanguinis profuſione facilis, ac libens currat, & volet.

Quæstio XII.

Quare diſcipuli ponunt veſtimenta ſua ſuper aſinam, & pullum?

66. Abulenſ. PRimam rationem aſſignat Abulenſ. q. 31. quia fortaſſe animalia illa non habebant ſtramenta, ſuper quæ Chriſtus ſederet, & hoc eſt multum veriſimile, præcipuè quoad pullum, ſuper quem nullus unquam hominum ſederat, ut ſcribunt D. Marcus, & Lucas, & conſequenter non habebat ſtramenta, quæ non ponuntur, niſi aſinis domitis, ſuper quos quis ſedet, vel onus eis imponitur, & ideo cum deeſſent ſtramenta pullo, eorum loco fortaſſe poſitæ ſunt veſtes diſcipulorum. Secundò fuit ad ornatum, & decentiam, ut Chriſtus ſuper illa ſederet, ut jam dixi ex Carthuſiano in expoſitione.

Carthuſ.

67. Origen. Secundò. Origen. homil. 14. in Matth. *Adducentes ergo, ait, ad Chriſtum aſinam, & pullum, nudos eos non dimiſerunt, ſed ornamenta eis impoſuerunt, quibus fuerant cooperti, honeſtatem eis adjicientes, quos ſuo ſtudio ſolvunt ipſi.* Solvunt, & adducunt aſinam, & pullum Apoſtoli, & quia ſtramenta non habebant, ut ait citatus Abulenſis, eis imponunt ſua veſtimenta, ornamenta eis adjicientes, non ex alieno, ſed ex proprio, ita ut ſuas veſtes detraherent pro eis componendis veſtibus, *quibus fuerant cooperti, honeſtatem eis adjicientes.*

Adornant ex ſuo.

68. Hieron. Tertiò. D. Hieron. in præſenti: *Pullus iſte, ait, & aſina, quibus Apoſtoli ſternunt veſtimenta ſua, ut* JESUS, *mollius ſedeat: ante adventum Salvatoris nudi erant, abſque operimento frigebant. Poſtquam verò acceperunt Apoſtolicas veſtes, pulchriores effecti, Dominum habuêre ſeſſorem. Veſtis autem, vel doctrina virtutum, vel diſſertio Scripturarum intelligi poteſt, quibus niſi anima inſtructa fuerit, & ornata, ſeſſorem habere Dominum non meretur.* Per aſinam, & pullum intelligit S. Pater Gentiles, qui cum ante Chriſtum adventum operimento, ac doctrina Apoſtolorum carerent, frigebant, miniméque apti inveniebantur, ut in eis Dominus ſederet, ac collocaretur; non enim venire, ac ſedere ſolet Deus, niſi in his, qui doctrina Apoſtolorum, ac eorum pretioſis virtutum ornamentis condecorantur.

Jeſus non ſedet, niſi in anima virtutibus ornata.

69. Bernard. Quartò. D. Bernard ſerm. 1. de Purificatione: *Homines, ait, & jumenta ſalvabis, Domine, cum multiplicaveris miſericordiam tuam, Deus. Neminem itaque dedignatur, nec ipſos, qui computruerunt tanquam jumenta in ſtercore ſuo: non dedignatur, inquam, ſed ſi Apoſtolica veſtimenta non deſint, ſi doctrina eorum, ſi morum juſtitia ſi obedientia, ſi caritas cooperiat multitudinem peccatorum.* Chriſtus Dominus ſuprema Majeſtas, *qui ſedet ſuper Cherubin & ambulat ſuper pennas ventorum*, & tamen non patitur ab humili animali vehi. Cooperitur Apoſtolorum veſtibus. *Impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua.* Moraliter inſtruimur hoc documento, quòd licet quis ſit valde conditione abjectus, ſi tamen illorum virtutibus inſignitur, ac nobilitatur, dignus eorum fructu in portanda ſuprema Chriſti Majeſtate efficitur.

Abjectus ſi virtutibus condecoratur multum ſublimatur.

Quintò. D. Chryſoſtom. in Imperfect. hom. 37. 70. Chryſoſt.
[Turbæ, ait, quæ veſtimenta ſternebant in via, credentes erant ex circumciſione, qui gloriam, quam habebant ex lege, videntes Chriſtum dejecerunt in terram, & cum Apoſtolo dicebant: quæ mihi fuerunt lucra, hæc æſtimavi propter Chriſtum detrimenta, & arbitror ſtercora eſſe, Chriſtum lucrifaciam.] Apoſtoli, ac diſcipuli Chriſtum verè ſequentes omnia ſua propter ipſum demiſerant, omniaque ob illius amorem detrimenta, ut ſtercora arbitrati ſunt, libenterque veſtes, ac pallia, quibus regebantur, exuunt ut Chriſto præſtent, obſequia qui enim pro Deo magna reliquerunt, non recuſant pro ipſo parva contemnere. Eleganter Tertull. lib. de Patientia: *Abſit, ait, à ſervo Dei tale inquinamentum, ut patientia majoribus tentationibus præparata, in frivolis excidat.* Qui enim pro Deo mundi magnalia abjecerunt, parva retinere dedignantur.

Qui contemnit magna, non recuſet relinquere parva.

Tertull.

Job omnibus bonis, ac filiis ſpoliatus juxta lectionem Septuaginta, cap. 2. n. 8. *Sedebat ſupra acervum ſtercoris extra civitatem.* Cur magnus athleta non manet in civitate, ut pro majori dolore videret locum, in quo ipſe cum multis bonis ac magna cum filiorum copia regnaverat? Magnus Job libenter ob Deum amiſit regnum, civitatem, palatium, ſuos filios cum omnibus ſuis bonis, etiam voluit renuntiare minimum, & abjectum locum in civitate, nec qui omnium ſuorum bonorum conſolationem amiſerat, ex uno infimo civitatis loco, voluit conſolatiunculam capere. Origenes lib. 2. in Job: *Cur, ait, in civitate maneam? Cum re, ac filiis, & civitate, & domibus carui. Cum re ac familiari, ac liberis, corona regni ablata eſt mihi. Nunc verò cum regno, relinquam etiam civitatem, ac domum.* 71.

Origen.

Matth. 21. n. 8. Plurima autem turba ſtraverunt veſtimenta ſua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via.

Num. 9. Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Hoſanna filio David, Benedictus, qui venit in nomine Domini: Hoſanna in altiſſimis.

VERSIONES.

Syriacus, n. 8. Plurimæ autem turbæ ſternebant pallia ſua in via.

Clem. Alex. lib. 1. Pædag. cap. 5. Cum carpſiſſent pueri ramos oleæ, vel palmarum.

D. Hilar. can. in Matth. n. 9. Turba, & præcedens, & conſequens, dicens.

Clem. Alex. citat. Exierunt obviam Domino, & clamaverunt dicentes: Lux, & gloria, & laus cum ſupplicatione Domino.

Alter Textus.

*Marc.*11. *n.*8. Multi autem veſtimenta ſua ſtraverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & ſternebant in via.

*Num.*9. Et qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant, dicentes: Hoſanna.

*Num.*10. Benedictus, qui venit in nomine Domini: Benedictum, quod venit regnum Patris noſtri David, Hoſanna in excelſis.

*Luc.*19. *n.*36. Eunte autem illo: ſubſternebant veſtimenta ſua in via.

*Num.*37. Et cum appropinquaret jam ad deſcenſum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus, quas viderant, virtutibus.

Num 38. Dicentes: Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini: pax in cælo, & gloria in excelſis.

*Joan.*12. *n.*12. Turba multa, quæ venerat ad diem feſtum, cum audiſſet, quia venit Jesus Jeroſolymam. Acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obviam ei, & clamabant: Hoſanna benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſraël.

Expositio IV.

72. Plurima *autem turba*, ſeu plurima ex turba. *Straverunt veſtimenta ſua*; ſeu extenderunt, ſeu ſuppoſuerunt pallia ſua, ſeu veſtes ſuas; *in via:* per quam Jesus perrecturus erat cum ſuis diſcipulis, quod erat eximii amoris, honoris, ac reverentiæ ſignum. Exemplum diſcipulorum, qui impoſuerant veſtimenta ſua ſuper animalia, quod turbæ fuerunt provocatæ, etiam ſuperarunt ſternentes in via. *Alii autem cædebant, annos de arboribus oleis, & palmis*, quarum illic erat multa copia, *& ſternebant in via*. Per foliorum viriditatem ſuam lætitiam indicabant celebrantes Chriſti Jesu triumphum.

73. *Turbæ autem, quæ præcedebant*, illis nempe, qui erant in comitatu Jesu, hæc autem turba non erat ex civitate, ſed ex illa, ut explicat Joannes, quæ venerat *ad diem feſtum*. Quæ tanta erat, ut

Joſeph. ſcribat Joſeph. lib.2. de Bello Jud. c.13. Ceſtio Syriæ prædi Jeroſolymam Paſchæ diebus adventanti occurriſſe ex urbe facile tricesies centena millia hominum. Clamabant gratulantes, ac lætantes, *Hoſanna filio David*; id eſt, ſalvum fac Filium David, ſalutem præſta Filio David. Deſumptum eſt ex Pſal.117.n.27. *O Domine ſalvum* Pſal.117.

me fac, Hebraïcè eſt *Hoſanna. O Domine proſperare*, ſolita erat acclamatio apud Judæos, qualis hodie apud nos cum dicitur: *Vivat Rex*. Dicitur deinde: *Filio David*: quaſi dicatur, Meſſiæ ſit omnis felicitas. Vivat Meſſias. *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, proſper ſit adventus ejus, qui à Deo miſſus eſt. *Hoſanna in altiſſimis*. Salva eum, petimus, tu qui habitas in altiſſimis.

Quæstio XIII.

Quare Chriſtus tanto apparatu, tamque fauſta acclamatione ingreditur Jeruſalem breviſſimè duraturam?

Prima, & monumenta ratio literalis, ut ipſe 74.

ex prophetia Zachariæ demonſtraretur verus Meſſias. Ut ſæpè dixi ex Chryſoſtom. Theoph. & aliis. Secundò, ut reſponderet Dominus typo *Typus Agni*

Agni Paſchalis, hic enim decimo die menſis *Paſchalis.*

primi, ſolemni pompa inducebatur in urbem, immolandus die decimo quarto: Sic Chriſtus Agnus Dei qui tollit peccata mundi, die decimo, ſcilicet in die palmarum ingreditur Jeruſalem, immolandus die decima quarta pro ſalute totius mundi.

Tertiò. D.Ambroſ. in cap.19. Luc. [Verè, ait, 75.

memorabile divinæ operationis inſigne, ut adver- Ambroſ.

ſum ſe teſtimonium extorqueatur invitis: cum Deum negant affectibus, quem vocibus confitentur; paucos poſt dies erant Judæi clamaturi: *Tolle, tolle, crucifige eum*, Joan.19. numero 15. Joan.19.

Diſponit tunc alta Dei ſapientia, ut prius Chriſ- *Efficax teſ-*

tus juſtus, & ſanctus acclametur: *Hoſanna Filio timonium ab*

David, Benedictus, qui venit, &c. Ne quis de illius *inimicis.*

ſanctitate dubitare poſſet, cum ab hoſtibus Sanctus appellaretur; ac ſi eximia Chriſti innocentia non poſſet efficacius ſuaderi, quam dum etiam inimici veritate cogente, eam prædicant, & teſtificantur.

Quartò. D.Bernard ſerm.2. in Domin.Palmar. 76.

[O quam diſſimile, ait, eſt, tolle, tolle, crucifige Bernard.

eum? Et benedictus, qui venit in nomine Domini: Hoſanna in excelſis. Quam diſſimile, Rex Iſraël; &, non habemus Regem, niſi Cæſarem; quam diſſimiles rami virentes, & crux: flores, & ſpinæ; cui prius ſternebantur veſtimenta aliena: Ecce ſuis exuitur.] Hoc facto propoſuit Dominus *Nullus fida*

ridendam eſſe mundi gloriam, ſciebat Dominus, *mundanæ*

quod ab illis, à quibus tam honorifico comitatu *glorioſæ.*

excipiebatur, quinta poſt die crucifigendus eſſet, & tamen non reſpuit talem honorem, ut omnibus fieret documentum, ut nullus mundanæ glorioſæ fidat, *cui prius ſternebantur veſtimenta aliena: ecce ſuis exuitur*. Vide ſuprà c.29. n.75.

Quintò. D.Cyrillus Alexandr. lib.12. in Joan. 77.

cap.26. *Ipſi autem*, ait, *clamantes: Benedictus, qui* Cyrill.

venit in nomine Domini, reſiliunt tamen, nunc principatum Romanorum amplexi, & jugum veri Dei rejicientes. Hoc enim planè ſignificant dicentes: Non habemus regem niſi Cæſarem. Sed tunc à populo, &

à

à ſimplicioribus ut Deus, Chriſtus laudabatur: nunc verò conſilio, & clamore Pontificum regnum
Non quod multitudinis impetu, ſed ſeniorũ conſilio introducitur, perdurans eſt. *Dei excutiunt.* Honorificè magnis vocibus per aëra intonant regem acclamantes: *Benedictus, qui venit;* cum tamen poſt quatuor dies, regnum negant; & in Pilati prætorio teſtificantur: *Non habemus regem niſi Cæſarem*, Joan. 19. n. 15. In
Joan. 19. quo adeo vehementer perſeverarunt, à ſua impietate non deſiſterent, quouſque Dominum in crucem agerent. Cur ſic pertinaciter perſiſtunt in inferenda ignominia, cum à gloria acclamata tam facile mutentur? Tantus applauſus, ac gloria acclamata, Benedictus, populari impetu, ac multitudini affectu introducta eſt, inde faciliè reſilit, & non durat, ac ignominia crucis ſeniorum, ac Pontificum conſilio irrogatur, & ideo uſque ad mortem perduravit. *Tunc à populo, & à ſimplicioribus ut Deus, Chriſtus laudabatur: nunc verò conſilio*, &c.

78. Sexto. D. Bernard. ſuprà citat. *Quid fuit*, ait, *quod proceſſionem habere voluit, qui mox futuram noverat paſſionem? Fortè ut amarior eſſet paſſio?*
Chriſti paſſio ex præſenti triumpho acerbior. *quam proceſſio præceſſiſſet.* Ad quid ante mortem tantus triumphus? Ut poſt illum amarior eſſet paſſio. Tanta caritate Chriſtus amaram mortem appetebat; ut ex temporis circunſtantia, ac ex proximè peracto triumpho amariorem, ac duriorem ſubire vellet. *Meſſui*, anima ſancta, *myr-*
Cant. 5. *rham meam cum aromatibus meis*, Cant. 5. n. 1. Tanquam ſi diceret amariſſimam paſſionis myrrham cum præjucundis gaudium aromatibus conjungi, ut inde paſſionis myrrha, ad gaudia conſequens, durior, & acerbior eſſet.

79. Ab omnibus ſuis bonis expoliati Hebræi ducebantur in miſeram ſervitutem Babylonicam, tamen organa, ac inſtrumenta muſica ſecum deferebant: *In ſalicibus in medio ejus ſuſpendimus*
Pſal. 136. *organa noſtra*, Pſal. 136. n. 2. Cur organa ſecum ex
Præterita felicitas aggravat captivitatem. captivitate in patriam portant, quibus futurum erat, ut nunquam in exilio uterentur. Sic Dei judicio diſpoſitum eſt, ut Hebræi præſenti illa captivitate ex memoria præteritæ felicitatis durius, ac
Chryſoſt. acerbius pungerentur, ac torquerentur. D. Chryſ. ad prædictum Pſalm. *Hoc fuit à Deo*, ait, *proviſum, ut vel in aliena regione haberent monumenta prioris reipublicæ, magiſque moderentur, & ægrius ferrent, dum religionis, & Dei cultus illa ſigna viderent.* Vide ſupra cap 29. n. 134.

Quæstio XIV.

Quare turbæ ſtraverunt veſtimenta ſua in via?

80. IN præſenti, ait D. Hieron. quod turbæ, quæ
Hieron. Chriſtum fuerant ſecutæ de Jericho, ſuppo-
Ex operibus pietatis impenſis evitantur mala. ſuerunt veſtimenta ſua pedibus aſini, necubi offendat lapidem, neque calcet ſpinas, neque labatur in foveam: etſi hæc ratio optimè poſſit ad mores adaptari, nam ex operibus pietatis impenſis evitamus ſpinas, & foveas peccatorum ne labamur, tamen illa non eſt multum cohærens literæ, quia minus offenderet aſellus incedens per viam nudam, quam veſtibus opertam, ac ramis plenam, tunc enim facilius aſinus laberetur in foveam.

81. Ratio ergo literalis, ut dixit in expoſitione, eſt hoc eſſe factum in eximiam reverentiam, & hono-
Abulenſ. rem erga Chriſtum, nam ut ait Abulenſ. q. 38. Non poteſt aliquis alium magis honorare, quàm quod ea, quæ ſibi chara ſunt, ei impendat: homines autem maximè diligunt veſtes, quibus hono- *Magnus amor, quod homo impendat, quæ ſint ſibi chara.*
rantur, & ideo eas nitidas, & mundas ſervare cupiunt; nullum autem poteſt eſſe majus amoris, ac reverentiæ argumentum, quam quod homo alterius pedibus ſubjiciat, id quod ei multum inſervit ad honorem, ac decorem, ut ſunt unicuiq; ſua veſtimenta. Unde ait Euthym. in Matth. *Excel-* Euthym.
lenti modo illum, ſcilicet Chriſtum, *honorarunt. Nam & modico ante tempore, cum Lazarum ſuſcitaſſet, magnam apud eos reverentiam acquiſivit.*

Secundò. Victorinus ad c. 4. Apocal. *Alii præ-* 82.
ciſis ramis palmarum viam ſternebat, alii tunicas Victorin.
ſuas ſubjiciebant: duos ſcilicet populos oſtendentes, unum ſcilicet Patrum, & alium Prophetarum magnorum virorum, qui quaſcumque habebant palmas victoriarum contra peccatum victori omnium Chriſto eas ſub pedibus jaciebant. Expende verbum, *Magnorum virorum.* Cum veſtimenta ſua, tem- *Magnorum eſt Deo dare victoriam.*
porania abjiciant, uni Deo obſequium præſtent, ipſumque omnium victorem acclament, præexcelſi viri declarantur, hoc enim eſt, *Magnorum virorum.*

Tertiò. D. Paſchaſius, in cap. 21. Matth. *Ne aſel-* 83.
lus, ait, *in quo ſedebat, terram calcaret nudam.* Paſchaſ.
Divino Spiritu afflata turba viam floribus, ac *Chriſtus in Euchariſtia multa puritate ſuſcipiendus.*
frondibus ornaverunt, non ſolum ut nihil turpe, ac indecorum Salvatoris oculis objiceretur, ſed etiam ne aſellus, quo ferebatur, terram nudam luto, ac pulvere fœdatam attingeret, quod ad majorem decentiam, ac honorem eſt excogitatum. Ex quo perpende qui facturi eſſent, ſi pedeſter, ut conſueverat, adveniret: ex quo recogita, quanta puritate, ac decentia ornanda eſt anima, ut Dominum valeat ſuſcipere, ut in ea inhabitet.

Quartò. Drogo de Paſſion. Domini. Sacramen- 84.
to: *Egredere*, ait, *cum pueris Hebræis, qui tran-* Drogo.
ſeunt ſimpliciter in occurſum Domini, ſterne in via ramos olivarum, & opera miſericordiæ pedibus ejus accomodes. Ramos olivarum, quibus mons Oliveti abundabat, & miſericordiam ſignificant ad Domini pedes projiciunt, ut operibus miſericordiæ impenſis Dominum alliciant, ut illis miſericors, & indulgens affulgeat, ac vendat, dimittens eorum peccata.

Quintò. D. Hilar. Can. 21. in Matth. *Apoſtoli* 85.
quoque, ait, *exciſarum arborum ramos poſt veſti-* Hilar.
menta ſubſternunt: ſed nulla in hoc eſt humani officii reverentia: Rami enim incedentem impedirent, & implicitum iter facerent properantis ingreſſui: Verùm explicatur omnis ratio prophetiæ, & futuri forma ſervatur: igitur infructuoſarum arborum rami, id eſt, infidelium quoddam Gentilium fructus per Apoſtolos itineri Domini ſubſternuntur. Cur turbæ, ac Apoſtoli projiciunt ramos, ac veſtimenta *Fides ſine fructu operũ ad nihilum valet.*
in via, cum hoc eſſet impedimentum ad viam, ac iter agendum. *Rami enim incedentem impedirent.* Ad quid ergo? Pro myſterio ſanè, rami illi cum eſſent pomi, ac fructibus expoliati, præfigurabant, eam, quæ de verbis tantum eſt fides, bonis carens operibus; & ideo ramos ſine fructu non geſtant vertice, vel manibus, ſed projiciunt in via; ut innuatur, quod fides ſine operibus mortua eſt, & ad nihilum valet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. *Infructuoſarum arborum rami, id eſt, infidelium quoddam Gentilium fructus per Apoſtolos, itineri Domini ſubſternuntur.*

Germinet terra, ait, Deus, *herbam virentem, &* 86.
facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum

fructum juxta genus ſuum, Gen.1. n.11. Verno tempore creatus eſt mundus, ac proinde prodierunt arbores cum foliis, & fructibus, ac pomis, ut eſt communis Patrum ſententia; cur non ſic creantur, ut primò prodirent ſtipites, deinde foliis veſtirentur, ac tandem fructibus exornarentur, ut inde ab exordio arbores ſuam naturam oſtenderent, ac illarum fructus in majori eſſent æſtimatione? Erant ligna in paradiſo, & ideo non ſine fructibus inveniuntur, præcipuè cum ob foliorum oſtentationem anathemate percuſſa ſit ficulnea, quæ eſurienti Servator cibos non miniſtra-

Marc.11. vit? Marc.11. n.13. Et cur in paradiſo ſic exornantur arbores foliis, & fructibus, extrà verò ſolum cum foliis apparent? Arbores in paradiſo denotant fideles in Eccleſia, cujus ſymbolum eſt Paradiſus; arbores verò extra, hæreticos ſignifi-

Fides cum operibus in Eccleſia. cant, ut eſt communis vox Patrum. Arbores, ſeu fideles in Eccleſia habent folia, verba nempe confeſſionis, & fructus operum. At verò hæretici verbis falsò crepant fidem, & eam operibus, &

Gregor. factis, omninò contradicunt, & negant. D.Greg. lib.16.Moral.cap.15. *Bene autem*, ait, *ſcriptum eſt: germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum fructiferum, faciens fructum juxta genus ſuum per terram quippe ſignificatur Eccleſia, quæ & verbi nos pabulo reficit, & patrocinii umbraculo cuſtodit: quæ & loquendo paſcit, & opitulando protegit: ut non ſolum herbam refectionis proferat, ſed & cum fructum operis arborem protectionis.*

87. Pſal.46. *Fide ſocianda cum operibus.* Ait Regius Vates Pſalm.46. n.1. *Omnes gentes plaudite manibus: jubilate Deo omnis terra.* Convocat voces, & manus, ut cum ori confeſſione, conjungatur manuum operatio. Præclare ibi D.Auguſt. *Quare manibus*, inquit? *Quia bonis operibus: jubilate Deo in voce exultationis: voce, & manibus: ſi tantum voce, non bene, quia pigræ manus: ſi tantum manibus, nec hoc bene, quia muta eſt lingua, concordent manus, & lingua: iſta confiteatur, illæ operentur.* Vide in Indice, verb. *Fides.*

Quæstio XV.

Quare dicitur: Hoſanna Benedictus, qui venit in nomine Domini?

88. Abulenſ. Reſpondet Abulenſ. quæſt.43. Quod turbæ per hæc tria ſignificare voluerunt. Primò, ut eum Meſſiam, & Regem oſtenderent, cum dicunt filium David, ut patet ex his, quæ dixi de Chananæa, & cæco Jericho. Secundò Eum laudaverunt bona imprecantes; nam, *Hoſanna*, relictis multis, quæ circa hoc nomen congerunt Recentiores; id eſt ſalus, vita, ſeu proſperatio ſit Filio David, idem eſt ac apud nos, *Vivat Rex*, ut jam dixi. Tertiò. Sibi ipſis bona petunt dicentes: *Hoſanna in excelſis.* Hoc eſt da nobis ſalutem, & vitam, quæ eſt in excelſis. Et hoc eſt etiam, quod dicunt, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Hoc eſt, ut etiam nos benedictos, & ſanctos facias.

89. *Rex dicitur benedictus.* Nunc etiam quod modò Chriſtus Dominus cum morti eſt proximus tunc multum ab omnibus extollitur, ac laudatur; non enim laudandus eſt homo, niſi in vitæ fine. Et cum Rex acclamatur, ab omnibus benedictus profitetur, magnaque turba populorum cum multo applauſu, eum ſequitur, ac comitatur.

Secundò. A Regio Vate vaticinatum eſt: *Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem*, 90.
Pſalm.8. n.3. Non ait feciſti, ſed abſolviſti. Quæ Pſal.8.
prophetia adimpleta eſt hodie clamantibus pueris: *Hoſanna filio David.* Quo videtur perfecta, & conſummata laus Angelorum laudantium, ac dicentium: *Gloria in altiſſimis Deo*, Luc.2.n.14. Luc 2.
Lyranus ad citatum Pſalm. *Divinitas Chriſti*, ait, *fuit confeſſa ab Angelis confeſſione laudis ab hora nativitatis, ſed laus iſta fuit perfecta, quam pueri in templo clamabant confitentes divinitatem Chriſti: Hoſanna, id eſt, ſalva obſecro in excelſis: ſalutem enim nullus dat niſi Deus.* Chorus Angelorum gloriam Deo decantat: *Gloria in altiſſimis Deo.* Laus tamen iſta non erat conſummata, & perfecta, cum eum non ut Salvatorem commendaret. Perficitur ergo laus, cum pueri acclamant: *Hoſanna, ſalva obſecro.* Altius enim Deum extollit, excellentiuſque ipſum commendat, qui Salvatorem, quàm qui Deum, vel Creatorem dicit. Salm. tom.3. tractat.37. *Plus eſt*, ait, *Salvator, quam Creator. Siquidem plus eſt ſuſcitare mortuum ad vitam, quam vivum generare.* Unde Chriſtus apparens Paulo, ait: *Ego ſum* Jesus, *quem tu perſequeris*, Actor.9. n.5. Beda: *Non Deum, vel Dei filium ſe vocat*, ſed ut ait D.Bernard. *Ego ſum Salvator, quem tu perſequendo petis.* Ac ſi amplior, & auguſtior eſſet Salvatoris, quam Dei nomenclatura erga ipſum Deum, nam Dei nomine ſignificatur ejus majeſtas, Salvatoris verò illius beneficentia, ac pietas in nos.

Maxima Chriſti laus, quod noſter ſit Salvator, ac Redemptor. Salmeiron. Actor 9. Beda. Bernard.

Tertiò. D.Cyrillus Alexandr. homil.in Neſtorium, ſic Dei matrem ſalutat: *Salve mater*, ait, *& Virgo, per quam is benedictus in Evangeliis nominatur, qui venit in nomine Domini*, Clamant pueri: *Hoſanna Filio David.* Hoc eſt, vita, ſalus, & proſperitas ſit Filio David, & inde ſubdunt: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Ex benedicta Davidica prole per Virginem Mariam eum benedictum, ſanctum, ac pium proclamant. Ait Eliſabeth ad Virginem Mariam: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui*, Luc.1. num.42. Prius matrem dicit benedictam, deinde fructum benedictum appellat, nam quamvis Chriſtus Dominus, utpote Dei Filius ſit per naturam benedictus, & ſanctus, tamen cum ſit Filius Virginis Mariæ peculiari modo dicitur etiam benedictus. Nam ut ait Severus in Catena S. Thomæ: *Omnis fructus eſt ejuſdem naturæ cum planta.* Cum ergo ex Virgine benedicta, ac ſancta eſſet natura humana aſſumpta, inde etiam quædam ſpecies benedictionis, ac ſanctitatis in fructu dignoſcitur, & acclamatur.

91. Cyrillus. *Ex Virgine benedicta Chriſtus quandam ſpeciem benedictionis, ac ſanctitatis vendicat.* Luc.1. Severus.

CAPUT XLI.

Fletus ſuper Civitatem.

Luc.19. n.41. Et ut appropinquavit, videns Civitatem flevit ſuper illam, dicens.

Num.39. Quia ſi cognoviſſes & tu,

&

& quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, tunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis.

VERSIONES.

*Euthym.n.*41. Poſtquam appropinquavit intuitus Civitatem flevit ſuper illam.

*Syriac. n.*41. Nempe ſi tu noſſes ea quæ ſunt ad pacem tuam, vel ſaltem iſto die tuo, nunc autem occultata ſunt ab oculis tuis

Vatabl. Orig. O ſi cognoviſſes & tu,& quidem hoc die tuo, quæ ad pacem tuam pertinent,curares,nunc autem occultata ſunt ac oculis tuis.

Arabicus. Et in hac die, quantum eſt tibi in ea pacis.

S.Epiphanius. Nunc autem abſconditum eſt tibi.

EXPOSITIO I.

1. ET *ut appropinquavit :* Civitati ſcilicet Jeruſalem, in qua tanto applauſu, ac triumpho ingrediebatur, in die palmarum, ut ſupra eſt explicatum : *Videns Civitatem* ; ſeu vidit civitatem. Deſcendentibus enim è monte Oliveti Occidentem verſus, proxima Jeroſolyma, tota erat in
Bonavent. Hugo. proſpectu, viditque illam, ut inquiunt D.Bonav. & Cardinalis Hugo, non tantum oculis corporis, ſed etiam pietatis affectu. Et maximè obſervandum, quod Romani eodem in loco, in monte nempe Oliveti caſtra ſua poſuerunt, & eodem ferè die, proximè ante Paſcha civitatem obſidione circumvallarunt, ut de loco teſtatur
Joſeph. Joſephus lib 6. de Bello cap.3. de die verò, ſubſequente cap.4. *Flevit*, ut homo, non quod fletum invitus pateretur, ſed ſponte ipſe ſibi imperavit, oſtendens ſcilicet ſuæ pietatis viſcera erga eam.

2. *Dicens : quia ſi cognoviſſes.* Tu ô filia Jeruſalem, ſicut ego intueor, & cognoſco, ut explicant
Gregor. Beda. Carthuſ. Zach.9. D.Gregor.homil.39.Beda,Carthuſian. *In hac die tua*, qua ego ingredior ad te ut Meſſias verus pronuntiatus per Zachariam 9. n 9. *Ecce Rex tuus venit tibi :* in ſalutem, & bonum tuum, *qua ad pacem tibi.* Sub nomine pacis omnis proſperitas, felicitas ſignificatur ; Verba autem hæc, *qua ad pacem tibi*, referuntur ad illud, *Si cognoviſſes* ; ac ſi dicat, ſi cognoviſſes, quæ ad pacem, ac bonum tibi ſunt, utique fleres, ſicut ego fleo, tua ſcelera, ac crimina, meque tuum Meſſiam verum recognoſceres, ut æternam damnationem, aç imminens excidium tuum per Titum, & Veſpaſia-
Janſen. Barrad. Burgenſ. Cornel. Euthym. num evitares. Et notandum eſt, cum Janſenio, Barrad. Luc. Burgenſ. Cornelio, quod cum ait : quæ ad pacem ſunt, abruptus eſt ſermo per reticentiam ex dolore loquentis, ut ait Euthymius: *Defectivus eſt ſermo, conſueverunt enim flentes; verba præ affectus vehementia abrumpere.* Ac proinde ſupplenda eſt oratio, ſi cognoviſſes, aliter te habuiſſes. *Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis.* Ut inquiunt Titus, & Euſebius in Catena, *quod de induſtria ſcire nolueris.* Quæ nempe ad pacem tibi ſunt data, ut Incarnatio, Prædicatio, ac Paſſio Chriſti, ſicut & tua perfidia, ac cæcitas, in cujus vindictam veniet tibi excidium per Titum D.Gregor. hom.39. *Si mala imminentia videres, læta in præſentibus proſperis non eſſes.* Titus. Euſeb. Gregor.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus deflet ſuper civitatem ?

RESpondet primò Theophyl. *Oſtendit*, ait, *viſcera miſericordiæ per fletum. Quod enim miſerebatur eis, & non ſolum ante crucem, ſed poſt crucem.* Euthymius. *Civitatem*, ait, *Jeruſalem, propter immenſa vitia deſtruendam, humano modo Chriſtus præ immenſa ſua bonitate deflet : etiam hinc oſtendens qualia haberet erga ingratos viſcera.* Quod maximè confirmatur; non mortem ſuam proximè impendentem, ſed Judæorum deflet internecionem longè diſtantem. 3. Theoph.

Secundò. Theoph. *Flet Dominus*, ait, *ſtupiditatem ipſius Hieruſalem, eo quòd ipſum non cognoverit.* Deflet Dominus Jeroſolymitanorum cæcitatem, obdurationem ac ingratitudinem,eo quòd ſe Salvatorem, ac Meſſiam recipere noluerunt; & quæ major lachrymandi cauſa, quam ad intuitum, ac præſentiam remedii, & ſalutis perire, ac in perditionem ire ? Reſuſcitaturus Dominus Lazarum : *Lacrymatus eſt Jeſus.* Quænam cauſa fletus in ratione tanti gaudii amici ? *Quidam autem ex ipſis abierunt ad Phariſæos, & collegerunt Concilium.* Lachrymas fundit Dominus videns, quod ſtante tam magno miraculo, quod quatriduanus reſurgat in vitam, ipſi in ſua nequitia, ac perverſitate obfirmandi erant. D Auguſtinus ſerm.104. de tempore : *Propter*, ait, *Judæorum flebat incredulitatem, quia reſurgente Lazaro non erant credituri.* Pro quo nota, quod non ait Evangeliſta, quod videns à longè fleverit, ſed quod cum appropinquaſſet approximante enim remedio, tunc interitus, & perditio majorem dolorem infligunt. 4. *Perditio approximante remedio, magnum dolorem excitat.* Auguſt.

Tertiò. Carthuſianus: *Videns Jeſus Jeruſalem, ejuſque pulchritudinem exteriorem deflevit ipſius culpam, & pœnam non tam temporalem, quàm æternam.* Videns Civitatem lachrymabatur Dominus, non tantum illius excidium futurum, ſed potius peccata, quæ tantæ ruinæ cauſa extabant. Hoc enim intervenit diſcrimen inter mundanos, ac juſtos, nam illi mala pœnæ, hi verò culpæ noxia deplorant. Vide ſuprà cap.12. n.62. 63. 64. 5. Carthuſ. *Mundani dolent de pœna juſti de culpa.*

Quartò. D.Gregor. hom.39. in Evang. *Flevit enim*, ait, *pius Redemptor ruinam perfidæ civitatis, quam ipſa ſibi civitas non cognoſcebat eſſe venturam. Cum enim carnis ſe voluptatibus daret, ventura mala non proſpiceret in die ſua, quæ ad pacem eſſe poterat, habebat.* Maximè gloriabatur,& exultabat florida civitas, cum eſſet plena populo, ac divitiis, ſolúmque in ſuis bonis temporalibus conſiderabat ſuum externum ſplendorem, at verò Jeſus in illo florido ſtatu nihil videbat, niſi ut fleret, conſiderabat enim imminentium malorum acerbitatém, extremamque ejus ruinam contemplabatur, nam etſi mundani in ſuis bonis lætantur, 6. Gregor. *Mundani exultant in bonis, de quorum malis juſti dolent.*

tur, juſti, ac ſancti conſiderantes eorum latentia mala maximè lachrymantur.

7. *Origen.* Quintò. Origenes hom. 38. in Luc. *Omnes beatitudines*, ait, *quas locutus eſt Jeſus in Evangelio, ſuo firmavit exemplo. Beati, inquit, mites. Hunc ſimile eſt de ſeipſo: diſcite à me, quia mitis ſum. Beati pacifici. Et qui alius ita pacificus, ut Dominus meus Jeſus, qui eſt pax noſtra?* Et poſtea ſubdit: *Ad quam ſimilitudinem, quia dixerat, beati flentes, ipſe flevit, ut hujus quoque beatitudinis jaceret fundamenta.* Jeſus, qui eſt riſus, ac gaudium totius mundi tripliciter lachrymatur; in reſurrectione Lazari, in cruce teſte Paulo, & in præſenti, omnes virtutes, quas in monte Dominus docuit, ad eaſque non eſt adhortatus, ipſe eas in ſe adimplevit, ac firmavit.

Jeſus, quòd docuit, in ſe adimplet.

8. Sextò. Flet Dominus ſuper civitatem, ſic enim dolet noſtra preſſura, ac labore, ac ſi iiſdem pro noſtro captu nobiſcum eſſet obnoxius. Hanc cogitationem firmat ipſe Dominus. Jerem. 6. n. 26. *Filia populi mei, accingere cilicio, & conſpergere cinere, luctum unigeniti fac tibi planctum amarum, quia reſpentè veniet vaſtator ſuper nos.* Ad planctum, ac lachrymas exhortatur Dominus ſuum populum ob excidium perpetrandum per Babylonicos. Maximè tamen eſt expendendus modus loquendi, *veniet vaſtator ſuper nos*: non ait veniet ſuper te, ſed *ſuper nos*. Sic noſtro dicendi modo dolet de clade facta in populo, ac ſi peculiariter contra ſe eſſet facta, ac ſi ipſe cum populo unam perſonam ageret. D. Hieronym. *Miſericors Deus dixit, ſuper nos, ut quidquid ſuper ſuum venturum populum, ſuper ſe quoque venire teſtatur.* Expende quod ait luctum unigeniti, denotat ſe intimo doloris affectu de clade ſui populi tangi, ac commoveri, ac ſi quodammodo unigenitum perdidiſſet.

Deus ſic dolet de noſtra preſſura, ac ſi peculiariter eſſe ſua.

Hieron.

9. Jerem. 15. Per eundem Jeremiam 15. n. 8. ait Dominus: *Multiplicatæ ſunt mihi viduæ ejus ſuper arenam maris.* Nunquid Deo, qui eſt omnium Pater, ac ſponſus, poteſt viduitas, ac orbitas contingere? Quid eſt ergo quod ait: *Multiplicatæ ſunt mihi viduæ?* Sic enim ipſe viduitate, ac orbitate noſtra dolet; ac ſi ipſi Domino contingeret, eique viduitas obveniret. Ad quem ſenſum opportunè ait Paulus, Rom. 14. n. 7. *Nemo enim noſtrum ſibi vivit, & nemo ſibi moritur, ſive enim vivimus, Domino vivimus, ſive morimur, Domino morimur.* Quid eſt, quod dicitur, quod homo nec ſibi vivat, nec ſibi moriatur; cùm benè dicat Tertull. lib. de Pallio cap. 5. *Nemo aliis naſcitur moriturus ſibi.* Quomodo ergo mors, & vita noſtra Deo refertur? Dicimur Deo vivere, quia ipſe vitam noſtram, ut magnas divitias æſtimat, Deo verò mori, quia mortem noſtram tanquam magnum damnum ducit D. Chryſoſt. *Per hæc verba oſtendit*, ait, *quod vitam noſtram divitias ſuas, & mortem damnum æſtimet.* Theophyl. *Dominum habemus, cui curæ, nos ſumus, qui pro divitiis vitam noſtram hanc ducit & mortem pro damno.*

Noſtram viduitate pro ſua reputat. Rom. 14. Tertull. Chryſoſt. Theoph.

Quæstio II.

Quare Dominus tam patenter, ac manifeſtè lacrymatur ſuper civitatem?

10. Ambroſ. Reſpondet D. Ambroſ. lib. 2 de Pœnit. cap. 6. *Ipſe Dominus*, ait, *Hieruſalem flevit, ut quia ipſe flere nolebat, Domini lachrymis ad veniam. Ipſe nos flere vult, ut evadere poſſimus.* Civitas lætanter, ac perjucundè exultabat, Dominus verò illius obſidionem, ac excidium præmeditabatur, ut ergo civitatem ad ſalutem vocaret lachrymas interponit, ut ex tantis lachrymis civitas commota mentem ebiberet, qua peccata ſua lachrymaretur, ut inde ea abſtergeret, ſalutem inveniret, & ad Deum accederet.

Lachrymis evitantur, præſentia mala,

11. Theoph. Secundò. Theophylactus: *Plorat*, ait, *ſuper civitatem, ut miſericors, nolens perdi eos, qui in illa, propter facinus contra ſe. Oſtendit itaque viſcera miſericordiæ per fletum.* Plorat Dominus ſuper civitatem obliviſcens de propria morte, ac injuriis, & ſolum deſolationem, ac excidium Civitatis conſiderans; oſtendenſque viſcera ſuæ miſericordiæ, nam qui reſerabat viſcera ad lachrymas, ſimul etiam reſerata oſtendebat ad dona, ac beneficia largienda.

Qui dat lachrymas, dat & animum.

12. Eximius amor, eximiaque beneficentia ut bona habeantur, per lachrymas declaratur. Videt Judas in ſomnis Oniam ſummum Sacerdotem, in proximoque cum ipſo erat Jeremias, de quo Onias Sacerdos ait ad Judam: *Hic eſt fratrum amator.* Cur tam inſigniter Jeremias dicitur fratrum amator inter cæteros? Ipſe Onias ſtatim ſubdit: *Hic eſt, qui multum orat pro populo, & univerſa ſancta civitate Jeremias Propheta*, 2. Machab. 15. num 14. Meritò Jeremias inter omnes Prophetas dicitur fratrum amator, ac multum orare pro civitate, & populo, nam inter omnes multis compoſitis threnis excidium urbis, ac gentis ſuæ deplorat. D. Paſchaſ. lib. 5. *Quia hic eſt*, ait, *fratrum amator, merito vincit lamentationibus, omnium lamenta lamentationum.* Qui inter omnes aperuerat viſcera ad lachrymas, aperuit etiam ut pro populo, ac civitate orationem funderet pro multis donis impetrandis; ſuumque amorem oratione, ac operatione manifeſtat.

Paſchaſ. *Qui amat, dolet de alterius malo,*

13. Tertiò. Flet Dominus ſuper civitatem, ſuper illius nempe peccata, ac ſcelera; mala enim, quæ iniqui perpetrant juſti lugent, ac deplorant. Ait Apoſtolus Paulus 2. Corinth. 2. n. 4. *Scripſi vobis per multas lachrymas, ut ſciatis quam charitatem habeam abundantius in vobis.* Cur ſic ex abundantia caritatis lachrymas fundit ſuper aliorum nempe improbitatem, & nequitiam? D. Chryſoſtomus homil. 66. ad populum: *Quoniam*, ait, *de ſuis non habebat, quid lugeret, hoc pro alienis agebat.*

Juſti deflent, quæ alii peccant. 2. Cor. 2. Chryſoſt.

14. Dan. 10. Multæ, ac copioſæ lachrymæ Danielis Prophetæ referuntur cap. 10. n. 2. *In diebus illis, ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus.* Cur tot lachrymæ apparent in Propheta, cum ipſi eſſent multæ rationes gaudendi, nam ipſe ab Archangelo Gabriele edoctus erat de certo adventu Meſſiæ, de libertateque populi Iſraëlitici, ut patet ex antecedenti cap. 9. n. 23. Deinde ipſe Regi Cyro valde gratus erat, ad magnoſque honores evectus, ipſeque Rex valde populo benevolus erat, cur ergo inter tot gaudendi rationes ſic affligitur, ac luget Propheta: Videbat ipſe quod in populo Hebræo multi erant amatores Perſarum conſuetudinis, qui Dei voces contemnentes in patriam redire nolebant, indéque Propheta pro tam pertinaci peccandi conſuetudine preces, ac lachrymas cum jejunio offerebat Deo. Theodoretus orat. 18. *Ipſum graviter angit populi contumacia, & ſanctæ Civitatis oblivio.*

Daniel luget pro alienis à peccatis. Theod.

15. Ait Dominus ad Angelum: *Signa Thau ſuper frontes*

frontes virorum gementium, ac dolentium, Ezec.9. n.4. Signum *Thau*, ſignum crucis erat, ut docent

Hieron. Beda. Carthuſ. Hugo.

ibi D Hieron. Beda., Carthuſ. Hugo cum Paſchaſ. lib.1.in Thren. Viri ego illi juſti, & probi erant, qui crucis ſigno mandantur notari. Cur ergo gementes, & dolentes introducuntur? Statim ſubditur in textu: *Super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus.* Scilicet urbis Jeruſalem:

Civitatis ſcelera deplorant.

cum eſſent juſti, & ſancti maximè affligebantur, ac dolebant ſuper peccata, & ſcelera civitatis.

Hieron.

D.Hieron. *Gementes igitur*, ait, *dolentéſque ſalvantur: qui non ſolum malis non conſenſerunt operibus, ſed & aliena planxerunt peccata. Inde & ipſe Apoſtolus dicebat: Qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus*, 1.Cor.5.n.4.

1.Cor.5.

Quæstio III.

Quare in tanto triumpho lachrymatur Dominus?

16. Maldon. *In noſtris calamitatibus dolet Dominus.*

PRimò reſpondeo cum Maldonato: cùm tanto honore, ac triumpho afficitur Dominus, extremam civitatis calamitatem prædicit, illiúſque miſeriam deplorat, ut fiat omnibus manifeſtum, quod non irato, ſed libero, ac ſincero animo illa prædicit, indéque deplorat, ut omnes intelligant, quod tanta ruina civitas ob ejus mortem infeſtanda, ei non ſit ratio lætandi, ſed potius multum condolendi, ac deplorandi.

17. Euſeb.

Secundò. Euſebius Emiſſen. in propria homil. ſic loquitur in perſona Chriſti: *Ego fleo*, ait, *quia omnia video.* Ipſe Dominus magno triumpho, ac apparatu incedebat, & tamen *videns civitatem flevit.* Videt civitatem, vidétque ſua divina ſcientia rigidam Romanorum obſidionem, qua funditus erat devaſtanda, & cùm hæc videret, ut optimus Princeps maximè condolet, ac in lachrymas profunditur. *Ego fleo, quia omnia video.* Sæpè inter ſuorum clades Principes rident, ac multis oblectamentis lætantur, quia ſuorum miſeriam non vident, nec conſiderant.

Animus regius cum videt ſuorum clades, dolet.

In illa magna peſtilentia quæ graſſabatur in Iſraël, in qua multa millia hominum ſunt occiſa. *Dixit David ad Dominum, cum vidiſſet Angelum cædentem populum: Ego ſum, qui peccavi, ego iniquè egi*, 2.Reg.24. n.17.

2.Reg.24.

Cur tam vehementis doloris ſigna non exhibet ab exordio peſtis, ſed modò poſt tot millia occiſa? Quia modò videt Angelum cædentem populum, ac proinde cum tantam ſuorum ſtragem aſpexiſſet, inde maximè doluit, ac pœnitentiæ profert verba: *Ego ſum qui peccavi.* Sicque & Rex Iſraël cum tranſiſſet per murum, & vidiſſet mulieres diſputantes ex pacto inito ad comedendos filios præ fame in rigida obſidione Samariæ: *Quod cum audiſſet Rex ſcidit veſtimenta ſua*, 4.Reg.6.n.30. Quod erat vehementis doloris, ac triſtitiæ ſignum. Et tamen illud modò exhibet, & non antea, quia modò nempe vidit, & audivit.

4.Reg.6.

18. Cajetan.

Tertiò. Cajetan. *Vide*, ait, *quam charam habeat Jeſus hujuſmodi gloriam, inter tot honores ſedens ſuper aſinum flet; non extollitur, non magnificat honores, qui fletum non continet.* Inter lætas regem illum acclamantium gratulationes, flens, ac mœrens ibat; ſic honoribus cruciabatur, ut triſtia, & amara in illis meditaretur, quæ fletum moverent, & excitarent.

Honores, affligunt, ac moleſtant.

Sic Moyſes principatu, ac regimine totius populi anguſtiabatur, ut diceret ad Dominum: *Cur afflixiſti ſervum tuum?* Seu ut eſt in Hebræo: *Cur malefeciſti cum ſervo tuo? Cum impoſuiſti pondus univerſi populi ſuper me?* N.11. n.11. Unde Moyſes malè ſecum actum eſſe exiſtimat, cui præfectura totius populi data eſt?

Hebr. Num.11.

Oleaſter ibi: *Imponendo ſcilicet ſuper me onus regiminis populi, quod mihi ad malum cedet.*

Oleaſter.

19.

Quartò. Inter tot fauſtas triumphi acclamationes in lachrymas prorumpit Dominus ſuper Civitatem. Tunc triumphus magnus, ac ſplendidus apparet, quando lachrymis pro ſuorum commiſeratione aſſociatur. Ait Joannes Apoc.5. n.6. *Vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnum ſtantem tanquam occiſum.*

Apoc.5.

Cur in throno Agnus non ſe exhibet reſuſcitatum, vel glorioſè ſedentem cum purpura, & diademate, ſed tanquam mortuum? Tunc thronus auguſtior, & magnificentior oſtendebatur, cum Agnus pro ſuorum ſalute, ac remedio videretur occiſus.

Thronus auguſtior cum lachrymis nitet pro ſuis.

Ex quo nota quod non dicitur Agnus jacere, ut eſt proprius demortui ſitus. Et advertunt Alcacer, & Cornelius, nec dicitur ſedere, ut ſuprà c.4.n.2. Ansbertus: *Quid eſt*, ait, *quod in hoc loco non ſedere, ſicut ſupra, ſed ſtare in medio throni perhibetur, niſi quia ibi examen, & regum, hic autem ſolamen, & auxilium oſtenditur: ſedere autem judicantis ac regnantis eſt; ſtare verò conſolantis, ac adjuvantis.*

Quæstio IV.

Quare Dominus flevit ſuper Jeruſalem, & non potius ſuper totum regnum?

20. *Ratio difficultatis.*

EXcidium, ac devaſtatio facta per milites Romanos generalis fuit, ac totius regni, omnes enim Judæi per totum regnum, fuerunt interfecti, & captivi; cur ergo piiſſimus Jeſus ſuper Civitatem, & non potius ſuper regnum deplorat.

21. Origen.

Primò ad quæſtionem. Solutionem colligo ex Origen. homil.38. in Levit. *Nemo Gentilis fletur*, ait, *ſed ille, qui fuit de Jeruſalem: quod poſt peccata circundent eam inimici, & lapidem ſuper lapidem non relinquent; maximè ſi poſt multam continentiam, poſt annos caſtitatis, victus quis fuerit blandimentis carnis.* Non deflet Dominus ſuper Gentium civitates, Babylonem, Tyrum, vel Ninive. *Nemo Gentilis defletur.* Nec ſuper totum Judæorum regnum, ſed ſuper Jeruſalem *fletur*, nempe *ille, qui fuit de Jeruſalem.* Nemo enim Gentilis fuerat in virtute, à qua receſſerat; & ſi aliæ Judæorum Civitates ſub lege fuerint, nulla tamen in juſtitia, ac probitate ita reſplenduit, ut Jeruſalem, quæ fuit Civitas ſancta, cujus fundamenta in montibus ſanctis decantantur, quæ ut urbs fortitudinis extollitur, & maximè deplorandum erat, quod poſt tot annos caſtitatis, poſt tot monumenta virtutum ipſa blandimentis carnis, ac turpitudini vitiorum ſe tradiderit, in peccata ac ſcelera inciderit.

Maxima miſeria, quod poſt virtutem quis relabatur in vitia.

Unde cum magno dolore lamentatur Jeruſalem. Iſai.1. num.21. *Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis plena judicii.* Vide ſuprà cap.31. n.175. & cap.12.num.70.71.72. & cap.15.n.89.90.

22. Euthym.

Secundò. Euthymius: *Sciens*, ait, *propter immenſa vitia deſtruendam humano modo ipſam pro immenſa ſua bonitate deflet, etiam hinc oſtendens,*

qualia haberet erga ingratos Judæos viſcera. Peculiariter deplorat Dominus miſeram deſtructionem Jeruſalem, ſic ſuper eam deflet Dominus, cum ipſa ei datura eſſet crudelem mortem. O ingens Chriſti pietas; non iraſcitur in ſuos capitales hoſtes, non poſtulat vindictam contra eos, ſed maximè ſuper eorum deſolationem dolet, eorum caſum, à quibus lædendus erat, deplorans. Vide, *Amor inimicorum*, in Indice.

Non cogitat de vindicta inimicorum ſed debet ſuper eorum ruina.

23\. Tertiò. Flet Dominus non ſuper totum Judæorum regnum, ſed ſuper civitatem Jeruſalem, ipſa enim totius regni caput extabat. Peccata autem capitis, ac majorum, totius regni devaſtationem generant, & producunt. Balthaſar in ſuo grandi convivio præcepit afferri vaſa aurea, & argentea, quæ ex templo Jeruſalem aſportaverat pater ejus Nabuchodonoſor: *Et bibebant in eis Rex, & Optimates ejus, uxoréſque ejus, & concubinæ*, Dan. 5. n. 2. Statim in pariete apparuerunt digiti ſententiam contra regem ſcribentes: *Phares diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis*, ibidem n. 28. Si omnes ſacrilego ore ſacra vaſa prophanant, & violant, cur tantum contra Regem directè profertur ſententia ſecandùm omnes ſuas partes? *Mane*, numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. *Thecel*, appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens. *Phares*, diviſum eſt regnum tuum, &c. Cur etiam alii prophanatores non involvuntur in ſententia? Balthaſar Rex, & caput erat, inde tanquam omnium delictorum reus, ipſe ſolus ſententia percutitur, ut peculiariter pœnas ſubeat, & exſolvat. Paſchaſ. lib. 7. in Matth. *Rex qui omnes invitaverat, amiſſo regno, miſerrima morte occubuit.*

Qui auctor eſt peccati, illi tribuuntur omnium flagitia.

Paſchaſ.

24\. Ingreditur Abrahamus cum uxore ſua Sara Ægyptum & civitatem Geraris. Et in utroque loco abſcondit Saram eſſe uxorem ſuam, eamque ſororem dicit. In Ægypto ſublata eſt mulier in domum Pharaonis: *Flagellavit Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus propter Sarai uxorem Abraham*, Gen. 12. n. 17. At verò in Geraris, Abimelech tulit Sarai in domum ſuam. Cui nocte apparuit Deus dicens: *Redde viro ſuo uxorem, quia Propheta eſt*, Gen. 20. n. 7. Si Pharao, & Abimelech ſimile factum ediderunt, cur unus cum tota familia punitur; alter verò tantum à Deo admonetur? D. Ambroſ. quæſt. ponit, & ſolvit lib. 1. de Abraham, c. 1. [Fortaſſis, ait, te moveat, qua ratione Pharao ab omnipotenti Deo ſit afflictus, cum & ipſe ignoret, uxorem eſſe Abrahæ Saram, quam ſororem audierat: Abimelech autem nullam pœnam receperit. Verùm Ægypti regem noveris ducem fuiſſe vitiorum.] Abimelech introduxit Saram in domum ſuam ejus modeſtia captus, Pharao verò libidine, ac turpitudine ductus, quæ turpitudo ſtimulus extitit ad luxuriam in tota ſua familia; & cum ipſe ſuo facto alios induxerit ad peccandum, inde rigidè à Deo punitur. *Verùm Ægypti regem noveris ducem fuiſſe vitiorum.*

Gen. 12.

Gen. 20.

Ambroſ.

Rex malus punitur ut dux vitiorum.

Quæstio V.

Quare Civitati Hieroſolymæ Deus objicit potius ignorantiam in illa die, quàm ſcelera ejus?

25\. Ait Dominus loquens cum Jeruſalem: *Si cognoviſſes & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi.* Obiter expendendum eſt, *In hac die tua*, illius Dei uſura, ac luce omnes viventes fruebantur; cur ergo dies illa, in qua Dominus tanto triumpho fruebatur, dicitur dies Jeroſolymæ? Sumpſerat Jeſus ſibi illum diem peculiariter, ad triumphum, & applauſum, inde ſingulariſſimè dicitur dies Jeroſolymæ, ſiquidem nihil Jeſus ſibi vendicat, quod noſtrum non ſit ſingulari jure. Favet Euthymius: *Si cognoſceres, ait, & tu in die hac, id eſt, in hoc tempore, quo ego hic converſor: tuum enim eſt, quia propter te potiſſimum humanitatem aſſumpſi, & peregrinus effectus ſum.*

Nihil eſt in Jeſu, quod noſtrum non ſit.

Euthym.

26\. Quæſtio præſens eſt. Cur Chriſtus Dominus non objecerit Jeroſolymæ ejus ſcelera, & peccata, ſed tantum ejus ignorantiam, quod non cognoverit, quæ illi ſunt pacem, & ſalutem, ſuum ſcilicet verum Meſſiam, ac regem Chriſtum Jeſum, in quo erat tota ejus ſalus, vita, ac pax? Ignorantia enim ſalutis, ac eorum, quæ ad ſalutem requiruntur, fomes, ac origo omnium malorum eſt. Explicat Propheta Iſaias c. 1. n. 5. Magna ſupplicia, quæ à Deo inferenda erant Jeroſolymæ: *Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem.* Ita ut ſupplicia ſuppliciis, pœnæ cum pœnis adjungerentur; cauſam verò tantorum malorum exprimit Propheta: *Iſraël autem me non cognovit, & populus meus non intellexit*, n. 3.

Ignorantia propria miſeriæ damnationis origo.

Iſai. 1.

27\. Epiſcopo Laodicææ ait Angelus Apocal. 3. n. 15. *Neque calidus, neque frigidus es ſed tepidus, ideo incipiam te evomere ex ore meo*, hoc eſt, te à me repellam, ac rejiciam, addicamque æterno ſupplicio, ut bona pars Interpretum explicat cum Cornelio, & R. P. Joanne de la Haye. Et tamen ipſe Epiſcopus Laodiceæ de ſe ait: *Dicis, quia dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo*, ibid. num. 17. Cum ipſe audit, quod evomendus, & repellendus ſit ex ore Chriſti, quia tepidus eſt. Conſequens erat, ut ſupplex deprecaretur, ut ſibi Dominus calorem infunderet, ne in extremam confuſionem, ac pœnam veniret. Cur ergo potius ipſe gloriatur in vitiarum multitudine, & quod nullus egeat? Perpende quod ſtatim ſubditur in textu: *Neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Cùm enim ipſe eſſet cæcus, ac ſui ſtatus conditionem non agnoſceret, cum eſſet miſer, miſerabilis, & pauper, ſe valdè divitem, ac locupletem exiſtimabat, itaut audenter affirmaret ſe nullius egere. Aretas: *Incipiam, ait, te velut abominandum cibum evomere, & quæ hujus cauſa? Quia ſemine verbi Dei ſuffocato, hoc eſt, tentationibus temporariæ hujus vitæ atque divitiarum, paternam hæreditatem tuam, ipſiúſque perpetuam paupertatem ignoraſti.* Ac proinde, quia tanta ignorantia laboraſti, in diſcrimen poſitus es, ut te incipiam evomere, ac à me ablegare in æternum.

Apoc. 3.

Cornel. De la Haye.

Ob ſuam cæcitatem excludendus.

Aretas.

Quæstio VI.

Quare Dominus Civitatem à ruina, ac devaſtationem non eximit, cum tam largiter, ac copiosè fleret ſuper eam?

28\. Ad quæſtionem reſpondet Rupert. in cap. 1. Nahum: *Videns, ait, civitatem Jeruſalem, flevit ſuper illam, & tamen non liberavit eam, ut non circundarent eam inimici ejus vallo, & ad terram proſternerent, ita ut non relinquerent lapidem ſuper lapidem. Impoſſibile namque eſt, cum injuſtè aliquid*

Rupert.

aliquid agere, injuſtè miſereri, vel parcere. Non, inquit, poſſum à meipſo facere quidquam, videlicet
Dilectiſſimus puniendus, cum cauſa poſtulat. *ut faciunt injuſti judices.* Mirabitur ſanè quiſquam, quod videns Dominus civitatis oppreſſiones largiter præ amore fleret, & tamen civitatem omninò perimi permittat? ſi tanto amore erga ipſam tenetur, ſi ita ejus excidium deplorat, cur eam ab hoſtium gladio non liberat Chriſtus Dominus cum videret Civitatis peccata, illiúſque anguſtias, ut hominum amator maximè dolet ſuper eam, ut etiam in lachrymas diffundatur; at cum eſſet à Deo Patre conſtitutus judex, ut rectus judex non poterat diſſimulare, ſed eam caſtigare, quia etſi ut piiſſimus hominibus multo amore, indulgeat, tamen ut bonus judex nihil facit à ſe, ſed prout merita cauſæ poſtulant.

29\. Cùm David obdormiſſet in ſuo adulterio ex juſſione Dei venit ad ipſum Nathan, & propoſita parabola de ovicula, quam dives tulerat à paupere, qua præparavit, ac diſpoſuit David. Tunc *dixit Nathan ad David: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus, quamobrem non recedet gladius de*
2\.Reg.12. *domo tua uſque in ſempiternum*, 2.Reg.12. n.7. Si Nathan tam leniter venit ad David propoſita parabola; Deinde ipſe intimus erat familiaris David, ita ut cum eo tractaret omnia ſua negotia, haberétque omnia conſilia. Unde, ut teſtatur
Genebrard. Genebrard. ob magnam amicitiam David unum ex filiis ſuis vocavit Nathan. Cur modò tam durus, ac ſeverus eſt in ipſum, ut dicat: *Hæc dicit Dominus Deus, non recedet gladius de domo tua?*
Vt amicus indulget, ut Judex punit. Nathan Dei Propheta prout amicus David aſſumpta parabola benevole cum eo loquitur, ut ipſum ad viam ſalutis reducat, at cum perſonam judicis agit, & ex parte Dei profert ſententiam. *Hæc dicit Dominus Deus.* Depoſita omni benevolentia, diſtricto rigore prout cauſa exigebat in
Chryſoſt. intimum familiarem procedit D. Chryſoſt. in Pſal.47. *O ſectionem, ait, non gladio, ſed brevi, coarqutione doloris ſenſum amputantem. Cùm enim oportebat, fabulam agebat. Cùm enim coarguendus ille fuit, ſtatim ferit, atque ulcus abſcidit, ſic tamen ut haud magnum dolorem efficeret.*

30\. Isai.9. De feliciſſimo Chriſti adventu vaticinatur Iſai.9 n.2. *Populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.* Poſtea verò de ipſomet Domi-
Apoc.15. no, ait Joannes in ſua Apocal. cap.15. n.8. *Impletum eſt templum fumo à Majeſtate Dei, & de virtute ejus, & non poterat introire in templo.* Cur primò apparet cum luce, ac fulgore illuminante. *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt*
In amante benevolentia, in judice rigor. *eis*; modò verò in Apocalypſi cum fumo obcæcante, & tanquam denſa caligine noſtris quaſi noctuarum oculis induta? Unde tanta differentia? Apud Iſaiam deſcribitur veniens Dominus ut Salvator ac hominum amator; in Apocalypſi proponitur ut judex ad puniendum. Ut hominum amator effundit lucem, ut omnes ad ſe alliciat, ac attrahat; ut Judex verò emittit fumum, qui torquet, & oculos obcæcat, ut ex alta Dei permiſſione ſuperbi, ac iniqui caliginati non videant, ſed
Iſai,6. pereant. Juxta illud Iſai.6. n.10 *Excæca cor populi hujus, aures ejus aggrava: & oculos ejus claude, ne fortè videant oculis ſuis, & convertatur, & ſanem eum.* Joachimus Abbas: [Quia ſicut humilitas, ait, & infirmitas ad redemptionem, ita majeſtas, & virtus pertinet ad judicem Chriſtum: ut enim ſe aliquando exhibuit parvum, quatenus effuſa deſuper luce miſericordiæ ſuæ illuminaret humiles, & manſuetos terræ: ita poſt aſcenſionem ſuam in cælum reſidens cum Patre in throno gloriæ ſuæ exhibet ſeipſum ineffabiliter magnum, ut effuſa caligine judicii ſui, eos qui gradiuntur in ſuperbia, percutiat cæcitate, ne quando videant oculi.]

Luc.19. n.43. Quia veniens dies in te: & circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te: & coanguſtiabunt te undique.

Num.44. Et ad terram proſternent te, & filios tuos, qui in te ſunt & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quòd non cognoveris tempus viſitationis tuæ.

VERSIONES.

Syriacus, n.43. Advenient autem tibi dies, quibus obſidebunt te hoſtes tui, & cingent te ab omni loco.

Arabicus. Profectò venient dies, & inimici tui projicient vexilla tua, & in illis circundabunt te.

Vatablus. Quia ſupervenient tibi dies, cum circundabunt te inimici tui.

Arias. Et circundabunt inimici tui vallum tibi.

Syriacus, n.44. Et evertent te, filioſque tuos intra te: neque relinquent te in lapidem ſuper lapidem, eo quòd non noveris tempus viſitationis tuæ.

Vatablus. Et ſolo æquabunt te, & filios tuos. [te.

Arabicus. Et ad terram ſupervertent

Cajetanus. Ad ſolum proſternent te.

EXPOSITIO II.

QUia venient dies in te. Beda. Ecce pœna, quam imminentem ignorat civitas. Pro qua de- 31. Beda.
beat flere, & miſericordiam expoſcere. *Venient dies in te*, venient nempe tibi dies, *& circundabunt te inimici tui vallo.* Inimici tui Principes Romani Titus, & Veſpaſianus, & circumcingent te undique vallo, quod eſt munimentum caſtrorum, ex terra, lapidibus, arboribus, ac lignis conſtructum. Et agger dicitur. Refert Joſeph. l.6. de Bel- Joſeph.
lo, cap.7. & 13. Romanos milites circa Jeruſalem tres aggeres erexiſſe, & ſolius tridui ſpatio undique totam urbem cinxiſſe, ita ut obſeſſis, nulla eſſet ſpes exitus, & tranſitus. *Et circundabunt te.* Repetitio eſt ex magno dolore & intelligitur, quod circundabunt te machinis, ac multo robore. *Et coanguſtiabunt te undique.* Omni preſſura, anguſtia, ac fame. Ita ut matres proprios filios

com̃derent. Ut teſtatur Joſeph.l.6.de Bello c.14.

31. *Et ad terram proſternent te.* Solo te æquabunt, & omninò deſtruent. *Et filios tuos, qui in te ſunt.*

Syriacus. Cives tuos nempe. Syriacus, *Evertent te, filióſque tuos intra te.* Quod pro magna pœna dicitur in ſinu matris, & in propria Civitate perire. *Et non relinquenti in te lapidem ſuper lapidem.* Lapidem lapidi cohærentem, milites Romani totum Civi-

Ioſeph. tatis ambitum, ut refert Joſephus lib.7. de Bello, cap.18. ita complanaverunt, ut qui ad eam accederent, habitatam, aliquando eſſe vix crederent, ipſum verò templum, & urbs hodie ſunt tantum campi, ubi Troia fuit. *Eo quòd non cognoveris*

Boſtrenſ. *tempus viſitationis tuæ.* Titus Boſtrenſ. *Viſitationis tempus illud vocat, quod ipſe è cælo dilapſus eam viſitavit, multáque inter viſitandum divina documenta tradidit, ac plurima tandem ſtupenda mira-*

Euthym. *cula in ea patravit.* Euthym. *Quia non cognoviſti tempus curæ tuæ: tempus namque peregrinationis meæ, erat tempus curæ ſalutis tuæ.* Et quid durius, quam tempore curæ, ac ſalutis perire?

Quæstio VII.

Quare dicitur à Chriſto, quod non relinquetur lapis ſuper lapidem, cum tres turres intactæ fuiſſent relictæ in Civitate?

33. Teſtatatur Joſeph. lib.7.de Bello,c.18. Poſt-

Ioſeph. quam quos occideret, quidve raperet non haberet exercitus; jubet eos Cæſar totam funditus jam eruere Civitatem, ac templum. Relictis quidem turribus, quæ præter alias eminebant Phaſelo, & Hippico, & Mariamne, murique tanto, quantum civitatem ab Occidente cingebant. Id quidem, ut eſſet caſtrum, illic cuſtodiæ cauſa relinquendum; turres autem, ut poſteris indicarent, qualem civitatem, *quamque munitam, Romanorum virtus obtinuiſſet.* Alium verò ambitum civitatis omninò complanavêre; ut jam retuli in expoſitione.

34. Quæſtio præſens eſt. Tres turres relictæ fuerunt a Romanis, & murus Occidentalis, ut ait Joſephus citatus. Chriſtus verò prædicit: *Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem.* Reſpon-

Barrad. Cornel. dent Barrad.& Cornel. Primò, quòd ſit hyperbolicus ſermo. Secundò, quòd ſententia Chriſti intelligitur de reliquis ædificiis civitatis, quæ penitus everſa ſunt, ut ait Joſephus, ſeu de tota civitate, & templo, & tantarum rerum comparatione, illud quod eſt relictum eſt parum, parum autem pro nihilo reputatur. Tertiò Aptius mihi videtur id

Janſen. *Monumentum iniquitatis.* quod ait Janſen. quod in Civitate relictum fuit à Tito, ab aliis principibus etiam ſubverſum legitur, ut perfectè impletum ſit quod Dominus prædixit; Civitas Hieruſalem ſic penitus deleta eſt, ut & poſt reædificata, non eundem locum obtinuerit, cum jam mons Calvariæ ſit intra civitatem. Quartò & moraliter. Non relinquetur lapis ſuper lapidem, ad ejus decorem, & honorem, nam turres, & pars muri relictæ fuerunt ad ejus infamiam, ac ad monumentum ſuorum delictorum, quod cum tam magna, & ampla eſſet civitas, ob ſua peccata meruerit funditùs perire, & deſtrui.

35. *Deus minatur ne puniat.* Excidium Civitatis antecedenter quadraginta annis minatur Chriſtus, ut ipſi reſipiſcant, & non puniantur. Imminente diluvio, ait Deus Noë: *Poſt dies ſeptem, ego pluam ſuper terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & delebo omnem ſubſtantiam, quam feci,* Gen.7.num.4. Ad Gen.7.
quid per quadraginta dies pluvia eſt immittenda, poterat enim Deus uno die, uno que momento totam illam aquarum molem inducere? Hoc Deo poſſibile erat, ad quid ergo per quadraginta dies, ac noctes aqua eſt effundenda, ut univerſus orbis deleatur? Uno momento potuit Deus univerſum orbem ſubmergere, noluit tamen, ſed concedit quadraginta dierum ſpatium, ut perterrefacti homines reſipiſcentes, debitas pœnas evadant. D.Chryſoſt. homil.24. *Hoc,* ait, *dedita* Chryſoſt.
opera fecit, volens ſimul, & timorem incutere, & occaſionem præſtare, quà pœnam, quæ jam in foribus eſſet, effugerunt.

*Luc.*19. *n.*45. Et ingreſſus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo, & ementes.

*Num.*46. Dicens illis, Scriptum eſt: quia domus mea, domus orationis eſt. Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.

Versiones.

Arabicus. Cum ingreſſus eſſet in templum.

Syriacus. Cœpit ejicere eos, qui emebant in eo, & vendebant.

Theophyl. *Vatablus.* Quia domus mea, domus precationis eſt.

Arabicus. Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronibus.

Alter Textus.

*Matth.*21. *n.*12. Et intravit Jeſus in templum, & ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & menſas numulariorum, & Cathedras vendentium columbas evertit.

*Marc.*11. *n.*15. Et veniunt Jeroſolymam. Et cùm introiſſet in templum, cœpit ejicere vendentes, & ementes in templo, & menſas numulariorum, & Cathedras vendentium columbas evertit.

Expositio III.

Et egreſſus in templum. Quanquam Janſen. exiſtimet, quod Dominus ingreſſus ſit in tem- 36. Janſen.
plum ſequenti die poſt diem Palmarum. Tamen veriſimilior mihi eſt ſententia D.Aug. lib.2. de Auguſt.
conſenſu Evangel. cap.68. ubi ait, illa die, qua cum pompa civitatem, & templum ingreſſus eſt Dominus, vendentes ejeciſſe, ut colligitur ex textu D.Matth. *Intravit Jeſus in templum, & ejiciebat vendentes.* D. enim Matth. ut ait Hier. obſervator Hieron.
eſt

eſt temporis, & ordinem hiſtoricæ tenet. D. verò Marcus narrat per repetitionem, & recapitulatio nem, ut advertit in præſenti Barradas.

Barrad.

37. *Et ingreſſus in templum.* Non ad regiam domum, nec ad plateas, ſed ad templum vadit Jeſus, ut gloriam ſibi attributam in Patrem referat, eique gratias exhibeat, quod ut verus Meſſias toti orbi ſit manifeſtus. *Cœpit ejicere vendentes in illo, ac ementes:* regia nempe auctoritate. Quemadmodum bonus Princeps ad regnum evectus primum curat purgare regnum ſuum, aulam ſuam à vitiis, & turpitudinibus. D. Chryſoſt. citand. exiſtimat quod ejiciebat Dominus flagello facto, ut ex ſimili hiſtoria conſtat ex Joan. 2. Et flagellum extitit neceſſarium ad ejicienda animalia, quæ Sacerdotes ob ſuum lucrum ſinebant vendi in templo, hoc eſt, in atrio prophano, ſeu Gentium templo ad victimas offerendas, præcipuè quia tunc approximabat Paſcha, in quo erant offerendæ, quæ in tanto numero, ut dicat Joſephus lib. 7. de Bello, cap. 17. in uno die feſto Paſchæ numerata ducenta quinquaginta ſex millia hoſtiarum oblatarum. D. Matth. ait: *Et menſas numulariorum:* ubi pecunia numerari conſueverat, *& Cathedras,* ſeu ſedes vendentium columbas, veriſimile eſt fuiſſe fœminas, quibus difficile eſt diu in pedibus conſiſtere: de hoc vide ſimilem hiſtoriam latè à me commentatam tom. 2. cap. 2.

Chryſoſt.
Joan. 2.
Joſeph.

38. *Dicens illis.* Tam mirabile opus oſtendit Dominus factum non mera poteſtate, ſed etiam ratione ex divinis literis deſumpta. *Scriptum eſt,* Iſai. 56. n. 7. Et alluſio etiam fit ad locum Jeremiæ 7. n. 11. ubi ait Deus: *Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus mea?* Et ait Dominus: *Domus mea, domus orationis eſt.* Templum enim meum deputatum, ac conſecratum eſt ad orationem, ac divina officia. *Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Ad Sacerdotes templi dirigitur ſermo, quibus ex officio incumbebat hujuſmodi illicita in templo non admittere. Et rectè ait: *Speluncam latronum*, quia Sacerdotes ſub ſpecie, ac latibulo religionis, & templi abſcondentes ſuam avaritiam, venditione, uſuris, multiſque fraudulentis, & peſſimis artibus peregrinos, ac pauperes expoliabant. D. Hier. in Matth. *Latro enim eſt*, ait, *& templum in latronum convertit ſpeciem, qui lucra de religione ſectatur, cultúſque ejus, non tam cultus Dei, quam negotiationis occaſio eſt.*

Iſai. 56.
Jerem. 7.
Hieron.

Quæstio VIII.

Quare poſt fletum Civitatis ſtatim Dominus ejicit ementes, & vendentes?

39. Galfrid. AD quæſtionem reſpondet Galfrid. apud Tilmanum in allegoriis: [Si advertimus, ait, quomodo cœpit Jeſus ejicere ementes, & vendentes de templo, mirum, ſi non lugemus, qui tam multos etiam nunc in Eccleſia vendentes, & ementes videmus. Liquet enim quod ob avaritiam maximè eorum, qui in templo negotiabantur; imminere ei civitati excidia videbantur, quando poſt lachrymas, & querelas illi potiſſimum ſunt ejecti.] Poſt deploratam civitatem ſtatim Jeſus ingreditur templum, & ab illo ejicit vendentes, ac ementes, ut denotaret, quod populorum ruina, animarúmque jactura, ac perditio à templo prophanato, abſque avaritia Sacerdotum naſcitur, & multiplicatur, & ideo ut pius pater, qui volebat malorum origini medicamen adhibere, vendentes ejicit, ut expulſa avaritia, ac prophanatione templi valeant homines convaleſcere, ac ſanari.

Templorum prophanatio, malorum origo.

Templorum prophanatio multa mala generat, maximéque divinam iram ſollicitat. Poſtquam Ezechiel narrat abominationes, quas domus Iſrael faciebat in templo, cap. 8. ſtatim pergit Propheta; & cap. 9. n. 2. ſcribit: *Et ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad Aquilonem: & unuſquiſque vas interitus in manu ejus. Vir quoque unus in medio eorum veſtitus erat lineis.* Sex viri illi erant ſex Archiduces Nabuchodonoſoris, ut cenſent Prado, Maldonatus. Vir autem ille veſtitus lineis, ait, D. Gregor. lib. 22. Moral. cap. 13. *Vir veſtitus lineis eſt Redemptor noſter, qui etiam de tribu Sacerdotali aliquos parentes habuit.* Valdè mirum, quod inter illos Archiduces, qui veniunt ad devaſtandam Jeruſalem appareat Chriſtus Dominus, & in habitu Pontificali, nam ubi nos habemus, *Veſtitus lineis*, legunt Septuaginta, *Veſtitus podere.* D. Hier. *Erat in medio ſex virorum unus in habitu Pontificis.* Habitus ſacerdotalis induebatur à Pontifice ad miſericordiam, ac pietatem expoſtulandam à Deo. Venit ergo Chriſtus cum veſte Pontificali, ac miſericordiæ inter Archiduces ad devaſtandam civitatem. Ut fiat apertum, quod cum abominatio templi intervenit, ipſe habitus ſacerdotalis in Chriſto, non miſericordiam ſollicitat, ſed potius iram, & furorem ad internecionem, ac ſolo æquandam urbem. 40.

Ezech. 9.
Prado. Maldon. Gregor.
Septuag. Hieron.
Templo prophanato ira divina ſollicitatur.

Cùm Balthaſar totus hilaris cum ſuis optimatibus biberet per ſacra vaſa templi: *In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum*, Daniel. 5. num. 6. Quæ Gloſſa Ordinaria in morali ſic interpretatur: *Fertur ſententia divina*, ait, *contra prædictos peccatores in Scripturis, & ut firmior oſtendatur, in hac conſcriptione ſcribens eſt Deus Pater, manus Filius, & digiti Spiritus ſanctus.* Cur in hac ſententia promulganda tota ſanctiſſima Trinitas declaratur? Agebatur negotium ut rigida pœna plecterentur ſacrarum rerum prophanatores, quod adeo eſt horribile, ut contra hujuſmodi crimina in templum commiſſa videatur ſententiam proferens, & ſubſcribens tota ſancta Trinitas. 41.

Dan. 5. Gloſſa.
Tota Trinitas ſententiam profert contra violatores Templi.

Audiens mortuum Saül multis lachrymis ipſum proſequitur David, dicens: *Abjectus eſt clypeus fortium, clypeus Saül quaſi non eſſet unctus oleo. A ſanguine interfectorum, ab adipe fortium*, 2. Reg. 1. n. 21. Quid eſt quod David dum deplorat ſuper mortuum Saül, ipſum ait cecidiſſe *à ſanguine interfectorum, ab adipe fortium?* Si interfecti, quomodo cauſa extiterunt illatæ mortis Saül? Plana eſt hiſtoria, quod Saül in Nobe Civitate, interfecit omnes Sacerdotes Domini, qui adipem Deus offerebant, 1. Reg. 22. n. 18. Simúlque ipſam Civitatem Sacerdotalem in ore gladii percuſſit; Mors ergo illata Sacerdotibus, contemptúſque Civitatis ſacræ mortem, & contemptum intulit Saül, qui enim ſacra perdunt, in hoc ſibi perditionem inveniunt. Gloſſa ibi: *Saül*, ait, *reprobatus eſt à Deo, & ab incircumciſis utiliter occiſus, tanquam non eſſet unctus oleo, propter ſanguinem interfectorum Sacerdotum, qui Domino adipem adolebant, quos innoxios Saül juſſit interfici.* 42.

2. Reg. 1.
1. Reg. 22.
Sacra violata mortem inferunt ſuis contemptoribus.
Gloſſa.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus Dominus tam rigidè invehitur in hos vendentes, & ementes?

44. Chryſoſt. PRimo rectè D.Chryſoſt. homil.22. in Joan. Quæſtionem ponit, & ſolvit: *Quæſitu dignum eſt, qua gratia adeo Criſtus his indignatus eſt, & maximè cum aliàs injuriis, contumeliiſque affectus, Samaritanus, & dæmonium habens appellatus, nil tale fecerit.* Et rei difficultatem magis exaggerans ait; *Nunc non contentus flagello, verbis etiam in eos invehitur, neque tantum illos ejecit, ſed etiam evertit menſas, diſperſit argentum.* Chriſtus in ſuis injuriis ſufferendis patientiſſimus erat, nunc verò flagello, & verbo indignatur; *feciſtis ſpeluncam latronum.* Viderat templum violari, ac prophanari, & ideo diſtricto rigore in eos invehitur, pro templi, ac ſacrorum auctoritate pugnantes nulla vindicta parcit.

Plus dolet Chriſtus pro templo violato, quàm pro ſuis injuriis,

44. Beda. Secundò, Beda ad cap.21. ex hoc magnum elicit documentum: [Si Dominus, ait, nec ea volebat venundari in templo, quæ in templo volebat offerri: quanta putas animadverſione puniret; ſi inveniſſet ibi aliquos riſui, vel vaniloquio vacantes, aut alii cuilibet vitio mancipatos? Si enim ea, quæ alibi liberè geri poterat, Dominus in domo ſua geri non patitur: quanto magis ea, quæ nuſquam fieri licet?] Chriſtus Dominus verbo, & flagello è templo propulſavit, unde ut teſtatur Chryſoſt. D.Chryſ. hom.24. in Acta, impudicè loquentes, ſeu irridentes in templo digni ſunt, ut non verbere, ſed fulmine de cælo feriantur.

45. Antioch. Tertiò. Victor Antiochen. in cap.11. Marc. *Aggravat, ait, Judæorum cauſam, quod Domino idem factum ſemel, iterùmque repente ipſi nihilominus in ſua illa arte cauponaria, & infami nundinatione obſtinatè uſque perſtabant.* Valdè rigidè Dominus in hos ementes, & vendentes invehitur, nam flagello ejicit, ut vult Chryſoſtomus; deinde duo verbo latrones appellans. *Feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Cur tam duros in hos ſacrilegos ſe habet Dominus? Joan.2. ad initium primi anni prædicationis, ejecerat Jeſus de templo vendentes; cùm autem modo eos nos emendatos, ſed in ſua nequitia perſiſtentes, ac relapſos videret, inde maximè in eos ſollicitatur Divinus furor; multum enim relapſus cauſæ gravitatem aggravat. Vide ſuprà cap.12. num.70. 71. 72. & cap.18. n.39.40.41.

Joan.2. *Peccati relapſus iram divinam ſollicitat.*

46. Irenæus. Quartò. D.Irenæus lib.4.c.5. *Veritas erat ipſe, ait, qui loquebatur: & vere vendicabat ſuam domum, projiciens ex ea numularios, qui & emebant & vendebant.* Maximè expendendum eſt, quod cùm Chriſtus eſſet veritas vendicans domum ſuam, ejiciebat ex ea vendentes, & ementes: ubi humana negotiatio eſt, ibi neceſſe eſt mendacium intervenire; nequeunt enim ſimul cohabitare mundialia negotia, & veritas: & ideo cum Chriſtus ſumma veritas domum ſuam expurgaret, ut in veritate conſiſteret, veritaſque in ea tractaretur, mundialia negotia procul ejicit, ac expellit.

47. Origen. Quintò. Origenes homil.15. Matth. [Tunc quidem, ait, intravit Jeſus in templum Dei, & mundavit illud, ejiciens vendentes, & ementes in templo, & menſas numulariorum evertens, & cathedras vendentium columbas. Nunc autem quandiu non viſitantur, qui in nomine Jeſu Chriſti conveniunt in ipſum, ſunt vendentes, & ementes in templo, & alia facientes: & nunquam eis Chriſtus apparet, ut ejiciens eos.] Multa illicita, & prophana illo mirabili tempore fiebant in templo: & fortè Dominus aliquando ingrediens in illud, ea videret, & diſſimulaverat, cur modo tam ſeverum ſe exhibet tam diſtricta juſtitia etiam in venditores columbarum? *Nunc autem quandiu non viſitantur, nuſquam eis Chriſtus apparet, ut ejiciens eos.* Etſi Dominus illa crimina diſſimulaverat patienter, modò cùm ingrediatur ut Judex, ac ut viſitans templū, ſeverè in eos animadvertit, duréque illos puni in omnes extendens iram ſuam, cùm omnes in eodem crimine eſſent comprehenſi, & ſimiles.

Tempore viſitationis crimino ſi puniendi.

48. Procop. Valdè notum erat, quanta calamitate, ac miſeria Hebræi fatigabantur in Ægypti opere faciendo, immerſi luto, ut notat Procopius, vehementérque flagella, opprobria, ac injuria multas patiebantur, ita ut in publica platea Ægyptius Hebræum percuteret, & cum hæc eſſent multum vulgaria, ſine dubio aperta erant Moyſi; quomodo ergo illa ſuſtinuit uſque ad ſpatium quadraginta annorum, qui malebat affligi cum populo Dei, quàm regnare cum improbo Rege Ægyptiorum. Ait D.Steph. Actor.7. n.23. *Cùm autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, aſcendit in cor ejus, ut viſitaret fratres ſuos filios Iſraël, & cùm vidiſſet quendam injuriam patientem, vindicavit illum.* Cur ergo magnus populi ſui zelator, de quo multa dicunt SS.Patres, ante ſuorum injurias non vindicavit; ſed tantum modo: *aſcendit in cor ejus ut viſitaret fratres ſuos?* Etſi antea illas injurias diſſimulabat, modo verò cùm adeſſet viſitationis tempus, non diſtulit, ſed ſeverè ſuos vindicat, ac ſtricto gladio injuriatores percutit, ac interficit. Hic adducam D.Ambroſ. lib. de Abel.c.4. *Interfecit Ægyptium, ait, & fugax factus eſt de terra Ægypti, ut declinaret tyrannum terræ, ſed non antea illum interfeciſſe Ægyptium, niſi prius in ſe abdicaſſet regalium laxum bonorum: majus patrimonium æſtimans theſauris Ægypti opprobrium Chriſti.* Cùm à ſe abdicavit luxum regalium bonorum, tunc ſuos viſitavit ac vindicavit.

Actor.7.

Et ſi Prælatus delicta diſſimulet, cùm verò viſitat punire debet.

Ambroſ.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus tanta poteſtate utitur, & nullum hic edidit miraculum?

49. *Ratio difficultatis.* CUm Chriſtus ejiceret ementes, ac vendentes de templo, ait Joan.2.n.15. numulariorum effudit æs, & menſas ſubvertit. Et hic in præſenti ſcribit D.Matthæus. *Menſa numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.* Rem valdè miram hic operatur Chriſtus, multaque poteſtate utitur, cùm hujuſmodi menſas ſubvertit, ac pecunias ſparſit, & diffudit per templum; cur ergo hanc tantam ſuam poteſtatem, eximiùmque zelum domus Dei aliquo ſigno, ac miraculo non confirmat.

50. *Pecuniæ contemnere non hominis, ſed divinitatis nota eſt.* Reſpondeo primò. Chriſtus Dominus in utroque eventu menſas numulariorum, ſeu menſas plenas nummis, ac pecuniis ſubverti, mercantium, ac vendentium nummos effudit, quod facto ejus divinitas: ſupremaque ejus poteſtas oſtendebatur, tantarúmque pecuniarum contemptor, non purus

purus homo, ſed Dei Filius credendus erat, non enim hominis hujus vitæ eſt pecunias contemnere, ac ſe abjicere. De proditore Juda, ait, D.

Matth. 27. *Homo non vult vitam ſine pecunia.* Matthæus 27. n. 5. *Projectis argenteis in templo receſſit; & abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Cur non laqueo ſe ſuſpendit dum argenteos ſecum habebat, ſed illis projectis? Quandiu ſecum habebat nummos vivebat ipſe, at illis à ſe abjectis jam non ſuſtinet vivere, ſed cum argenteos effunderet, animam

Maxim. etiam effudit vitæ impatiens. Pulchrè D. Maximus ſerm. 3. de Juda. *Poſt redditum, ait, pretium laqueo ſe ſuſpendit, ut qui ſe mulctaverat pecunia, mulctaret & vita.*

51. Secundò. Nullum in præſenti Chriſtus edidit miraculum, ipſius eximia virtute, qua pecuniam, ac omnia illa bona ſpernens diffundens contemnebat, efficaciter ejus divinitas, ac potentia oſtendebatur, & valdè ſufficiens erat ſine miraculis ad omnium animos ſubjiciendos, ac expiſcandos. Pro liberandis Hebræis à mortis ſententia, una eligitur Eſther, quæ ſic regem exorat: *Si inveni gratiam in oculis tuis ô Rex, & ſi tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum pro quo obſecro. Traditi enim ſumus ego, & populus*

Eſther 7. *meus, ut conteramur, jugulemur, & pereamus,* Eſther 7. n. 3. Pro eruendo populo à tanta afflictione, ac ab imminenti mortis ſententia, ſolùm datur Eſther, ut Regem exoret, cur non conceditur etiam poteſtas ad aliqua miracula edenda, ut datum fuit Moyſi, & Aaroni pro liberando populo

Exod. 7. *Cognita virtus, ac divitiarum contemptus ſufficiens eſt ad ſublevandos animos ſine miraculis.* ab Ægyptiorum jugo? Ut patet Exod. à c. 7. uſque 12. cum majori in diſcrimine populus verſaretur ſub Aſſuero, quam ſub Pharaone in Ægypto. Nam ſub hoc erat Hebræis ſervitus, ſub illo vero non ſolum erat ſervitus, ſed & imminebat mortis ſententia, ut una die omnes jugularentur. Cur ergo Eſther non datur miraculorum gratia, ut conceſſa fuerat Moyſi? In illo convivio dixerat Rex: *Quæ eſt petitio tua Eſther, ut detur tibi? Et quid vis fieri? Etiamſi dimidiam partem regni mei petieris impetrabis.* Eodem c. 7. num. 2. Eſther tunc non pro regno, ſed pro populo rogat. Ubi tam manifeſta, ac conſpicua Barbaris erat virtus Eſther, ut etiam oblatum regnum contemneret, & ſolum pro ſuorum ſalute Regem exoraret, non neceſſaria erant miracula, ut Aſſueri mentem in pietatem, ac clementiam converteret, quando tam declarata ac nota erat virtus: Non abs re

Chryſoſt. adducendus eſt hic D. Chryſoſt. hom. 6. in 1. epiſt. ad Corinth. de primis Chriſtianis loquens, ait: *Tunc igitur, & unum omnium erat cor, & anima una, nemo ſibi proprium vindicabat. Et pro ſingulorum neceſſitate ſua cuique pars conferebatur. Et vitam vivebant Angelorum. Quod ſi in præſenti fieret, univerſum ſane orbem, & ſine ſignis converteremus.* Expende ultima verba, *ſine ſignis converteremus.*

CAPUT XLII.

Sermo cum Ethnicis.

De grano frumenti, ac exaltatione à terra.

Joan. 12. *n.* 23. Jeſus autem reſpondit eis, dicens; venit hora ut clarificetur filius hominis.

Num. 24. Amen, amen dico vobis: niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit; ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

VERSIONES.

Arabicus, n. 23. Jam venit hora, in qua glorificabitur filius hominis.

Syriacus, n. 24. Niſi granum frumenti ceciderit, & mortuum fuerit in terra, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, fructus multos adfert.

Vatablus, Pagn. Niſi granum frumenti dejectum in terram, mortuum fuerit.

S. Epiphan. Si autem mortuum fuerit, multa grana parit.

Origenes. Fructum plurimum affert.

EXPOSITIO I.

Cum viderent Phariſæi, acclamationes, & applauſus, quos turbæ Chriſto Domino exhibebant, indignati ſunt, quod nihil proficerent; contra verò Gentiles maximè deſiderant videre Jeſum, pro quo rogant Philippum, qui & Andræas ſimul hoc Chriſto dixerunt. Quibus reſpondens Jeſus, *dicens*, cum ſpiritus exultatione. *Venit hora.* Seu jam inſtat tempus: *ut clarificetur*, ſeu ut habet Græcus, ut glorificetur, ut agnoſcatur, & honoretur, ut verus Meſſias, Salvator, ac ut verus Deus adoretur, non ſolum à Judæis, ſed etiam à Gentibus; *Filius hominis*; ſemetipſum intelligit. Qui in abjecta, & vili conditione naturæ humanæ apparebat. *Ut clarificetur*, ſeu glorificetur. Tripliciter nempe ut explicant D. Auguſt. N. D. Cyrillus, S. Thom. D. Bonavent. Primò, morte, & Paſſione. Ut clarificetur, explicat D. Thomas *patiatur.* Nam paſſione ſua glorificatus fuit ſignis viſibilibus obſcuratione ſolis; & inviſibilibus, dum de principibus tenebrarum triumphavit. Secundò glorificatus fuit ſua Reſurrectione, & Aſcenſione. Tertiò, converſione gentium in toto orbe, ait D. Auguſtin. ſerm. 116. *Nos Chriſti mors vivificavit: nos Reſurrectio erexit, nos Aſcenſio conſecravit.* 1. *Connexio hiſtoriæ.* Græcus. Auguſt. Cyrill. D. Thom. Bonav. Auguſt.

Amen, amen dico vobis. In veritate dico, adeo difficile eſt, ut homines ſibi perſuadeant, quod non datur multiplex fructus gloriæ, niſi præmiſſa morte, ac laborum preſſura, ut jurandi formam interponat Dominus: *Niſi granum frumenti*; ſeipſum intelligit Dominus, ut eſt conſtans Patrum ſententia. Et ait D. Auguſt. tract. 51. *Seipſum Jeſus dicebat. Ipſe erat granum mortificandum, & multiplicandum; mortificandum in infidelitate Judæorum; multiplicandum in fide omnium populorum.* Ac proinde ſicut granum tritici in terra jactum, ac ſeminatum, niſi in ea moriatur, hoc eſt corrumpatur, mortificetur, ita ut calore terræ reſo- 2.

lutum, in alteram veluti ſubſtantiam tranſeat, fructum non facit, nec multa grana producit; at verò, ſi moritur, & corrumpitur, germinando multum fructum affert, ſéque maximè in multa grana multiplicat: ſubintelligenda eſt ergo altera ſimilitudinis pars. Sic & ego, qui ſum veluti granum tritici è cælo in terram demiſſum mori debeo, ut per meam mortem ejuſque meritum multos virtutum, ac fidelium fructus proferam, ſcilicet multa millia Martyrum, Confeſſorum, ac Virginum. Sicque ut explicat Leontius, exponit Dominus cauſam, ob quam mortis ſuæ tempus, tempus gloriæ, & clarificationis appellaverit, quia ex ſua morte magna gloria, magnúſque fructus reſultabant. *Leont.*

Quæstio I.

Quare cum triumphali ingreſſu in Jeruſalem Dominus de ſua morte connectit ſermonem?

3. *Ratio difficultatis.* Cum in die Palmarum regales acclamationes fierent Chriſto Domino à turbis populorum, in ipſomet die, vel ſequenti tanto applauſu commoti quidam gentiles, ut narrat Joannes hoc cap. 12. à num. 20. acceſſerunt ad Chriſtum præ deſiderio videndi eum; quibus ipſe reſpondit de ſua morte diſſerens; niſi granum frumenti cadens in terram, &c. Cur cum tanto triumpho de morte conjungit ſermonem? Eſt præſens quæſtio.

4. Reſpondeo primò, ut cunctis fiat evidens, quod omnis gloria, & applauſus hujus ſæculi ſecum habet pro appendice mortem, & paſſionem connexam. Secundò. Acclamabatur Chriſtus Rex. *Benedictus Rex qui venit in nomine Domini.* De morte ergo habet ſermonem, quia cui regalis dignitas defertur, maximè de morte, ac profuſione vitæ pro ſuorum ſalute debet cogitare, nihilque tam fixum ei debet eſſe in mente, quam vitam pro ſuis dare; nonque tantum debet attendere ad præſentem gloriam, quam potius ad ſui muneris obligationem, ut pro ſuis vitam largiatur. Vide verbum *Rex*, in Indice. *Regalis dignitas annexam habet mortem.*

5. Tertiò. Cùm Chriſtus acclamatur Rex benedictus, Gentiles ad eum accedunt, ipſumque volunt videre, nam cùm quis Rex acclamatur, ac dicitur, multi ad eum accedunt, & convolant; Chriſtus Dominus tunc de multiplici fructu ex ſua morte proveniente agit. *Niſi granum frumenti*, &c. oſtendens, quod regnum ſuum, cùm eſſet æternum, ac perfectum, non multiplicandum, ac dilatandum erat popularibus acclamationibus, ſed morte, & paſſione. *Gloria perpetua ex morte.*

6. Quartò. Cùm Chriſtus Dominus magnis vocibus ab omnibus Rex profitetur, ac acclamatur, accedunt ad eum Gentiles ipſum videre cupientes, quibus Dominus ait: *Niſi granum frumenti*, &c. ſignificans, quod ex morte ſua magnus fructus proveniret, totuſque orbis ad ipſum traheretur, ſed cur ad hoc ejus mors neceſſaria erat? Nam jam modo ante ejus mortem, omnes populorum turbæ ipſum Regem profitentur, eumque tanquam ſuum Dominum ſequuntur ac venerantur, regemque benedictum aperta voce intonant. Videbat Chriſtus Dominus totum illum pompoſum applauſum eſſe gloriam, ac honorem unius diei, nam ſtatim poſt quatuor dies totus erat contradicendus, & ipſe in cruce affligendus, videbatque ſimul gloriam, & honorem, ex ſua morte provenientem, æternam, ac perpetuam futuram eſſe; ideo præſentem gloriam, ut brevem duarum horarum ſpatio terminatam contempſit, ſolumque ex ſua morte provenientem commemorat, utpote perpetuam, & æternam; *Si mortuum fuerit, multum fructum affert.* *Gloria perpetua attendenda, brevis verò cõtemnenda.*

Petrus Apoſtolus loquens de Chriſti gloria, ait; *Pronuntians eas, quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias*, 1. Petr. 1. n. 11. Mandat divinus Spiritus publicari, ac revelari ultimas, ac poſteriores Chriſti glorias, qui dicit poſteriores glorias, ſupponit & in ipſo primas; quænam in Chriſto ſunt primæ, quænam poſteriores gloriæ? Cardinalis Hugo: *Poſteriores glorias, id eſt vitam æternam, quam poſt miſerias hujus vitæ habebunt Sancti.* Poſteriores gloriæ Chriſti ſunt perennitates æternæ vitæ; quænam verò primæ gloriæ? Illæ nempe, quæ in triumphali ingreſſu in die Palmarum delatæ ſunt Chriſto Domino; ſolum ergo poſteriores glorias mandat divinus Spiritus in Chriſto publicari, ac denuntiari: poſteriores gloriæ perpetuæ, ac æternæ, primæ verò breves; ac unius diei; ex divino autem afflatu ſolum æternæ vitæ perennes gloriæ decantatur, ac celebrantur; non verò breves glorioſæ duarum horarum ſpatio concluſæ. 7. *1. Pet. 1.* *Hugo.* *Solum gloria perdurans, & non brevi trãſiens manifeſtatur.*

8. Reſplendente facie deſcendit Moyſes de monte Sinaï: *Itaut non poſſunt intendere filii Iſraël in faciem Moyſi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur*, 2. Corinth. 3. num. 7. At verò de gloria, quam in Chriſto intuebatur, ait idem Paulus citato loco n. 18. *Nos verò omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculantes*; id eſt claré, ac apertè facie ad faciem gloriam Chriſti contemplantes. Quid eſt quod gloria Moyſis non permittitur videri. *Non poterant intendere*; at verò gloria Chriſti, quæ multò major erat, fixis palpebris intueri datur. *Revelata facie gloriam Domini ſpeculantes?* Gloria Moyſis evacuabatur, brevis, ac veluti momentanea erat, gloria vero Chriſti fixa, ac ſtabilis in perpetuum; gloria Moyſis utpote momentaneè tranſiens parum æſtimanda, & videri non datur; at verò Chriſti gloria, ut perdurans, & perpetua cognoſci, ac intueri ex Dei conſilio ordinatur. Ad hoc tendit D. Joannes Damaſcenus lib. de Orthodoxa fide: *Iſraëliticus populus, in Moyſis faciem, quæ evacuatur, intendere non potuit, nos verò revelata facie gloriam Domini intuemur.* *2. Cor. 3.* *Gloria Chriſti perpetua oſtenditur, Moyſis verò tranſiens occultatur.* *Damaſc.*

Quæstio II.

Quare Chriſtus Dominus in præſenti comparatur frumenti grano, cùm alibi appellatur acervus tritici?

Chriſtus dicitur in præſenti granum frumenti, nam granum frumenti, ut ait Albertus Magnus, inter grana cibo naturali convenientia ſolum perfectum eſt: figura columnæ; colore rubrum: qualitate magnum: in ſubſtantia purum: complexione conveniens ad nutriendum: dulce ad guſtum: præſtans, & adhærens 9. *Alb. Magn.*

Deſcribuntur frumenti conditiones. Zach. 9.

rens membris nutrimentum. Sic & Chriſtus ſolus perfectus eſt cibus animarum. Zachar. 9. n. 17. *Quid enim bonum ejus, & quid pulchrum ejus: niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Figura columnæ ex una parte reſpicit cælum, ex altera terram, duo denotat præcepta caritatis in Deum ſcilicet, & proximum. *Colore rubeum*, in ſanguinis effuſione denotat patientiam. *Qualitate magnum*, nam ut ait D. Auguſtinus in præſenti, magnam virtutem præſtat. *Patris cor hominis confirmet*, Pſalm. 103. num. 15. *In ſubſtantia purum.* Quam denotat Joſeph dicens: *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ*, Gen. 45. n. 18. Medulla terræ eſt frumentum, ut valde purum, & robuſtum, ſeu robuſtos efficiens homines. *Complexione conveniens ad nutriendum.* Eo quod, ut dicunt Medici, citius, omnibus aliis cibis nutrit. *Dulce ad guſtum.* De hoc dicitur in Pſal. 147. n. 14. *Adipe frumenti ſatiat te.* Adeps autem dulcis eſt valde, & delectabilis præſtans membris nutrimentum. Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Unde ait D. Thomas, rectè grano frumenti ſe comparat, ad hoc venit ut reficeret, & ſuſtentaret mentes humanas.

August. — Pſal. 103. — Gen. 45. — Pſal 147. — Joan. 6. — D. Thom.

10. *Ratio difficultatis.* Cant. 7. Ambroſ. Richard. Rupert. Carpat.

Quæſtio præſens eſt, quomodo hic dicitur Chriſtus granum frumenti, cum Cantic. 7. n. 2. acervus tritici appelletur? Ad B. Virginem, ſeu ad Eccleſiam ſunt verba. *Venter tuus ſicut acervus tritici*; ut exponunt D. Ambroſ. lib. de inſtitutione Virg. cap. 14. Richardus proximè citandus, & Rupertus ad citatum locum Canticorum. Unde Philo Carpatius ait ibi: Tritici multitudini comparatur; cum de ſe Dominus dixerit: *Niſi granum frumenti.* Acervus enim ex multis granis in cumulum coacervatur. Si ergo Chriſtus dicitur granum frumenti, quomodo & acervus ex multis granis?

11. Richard.

Primò. Reſpondet Richardus à Sancto Laurentio lib. 4. de Mariæ laudibus. In privilegiis Marianæ virginitatis. *Niſi granum iſtud*, ait, *in uterum virginalem, velut in terram fertilem, & bene excultam exercitio Spiritus ſancti prius cecidiſſet per Incarnationem, & poſt hoc mortuum in Cruce fuiſſet, ipſum ſolum manſiſſet; ſed per iſta duo granum unicum factus eſt acervus magnus.* Unum erat granum, nempe Chriſtus in utero virginali, ſui abundans cæleſtis panis ad nos venit, ut tanquam immenſus, ac infinitus acervus, omnes valeat ſatiare, ac replere. Sic pergit citatus Richardus: *Granum enim illud tritici, ait, potentialiter erat acervus tritici, de quo ſcilicet grano tanta ſpiritualis ſeges fructificante Deo multiplicata eſt.* Similia habet D. Ambroſ. lib. de Inſtitut. Virgin. cap. 4.

Per Mariam Chriſtus nobis abundantiſſimus cibus Euchariſticus.

12. Reſpondeo, Chriſtus rectè dicitur granum frumenti, & acervus tritici ex multis granis, ut patiatur, ac moriatur eſt veluti granum frumenti. *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.* Ipſe enim vult ſolus mortem ſubire, ac ſuſtinere. At verò ad nutriendos, ac alimentandos abundanter filios Eccleſiæ ex ejus utero generatos ſe habet tanquam acervus tritici. Ut in terram cadat, ac moriatur, unum granum: at ut nos ſuis donis repleat, exornet, ac illuſtret, tanquam multiplex.

Chriſtus unus, ut patiatur, multus verò, ut nos nutriat.

13. Cùm prodigus ille filius revertitur ad patrem, jubet ille vitulum ſaginatum occidere, & ſenior frater dixit: *Poſtquam hic filius tuus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum*, Luc. 15. num. 30. Luc. 15. At verò idem met Pater, & Rex cùm facit nuptias filio ſuo, invitatos vocare mandat: *Ecce prandium meum paravi: tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata*, Matth. 22. n. 4. Arabicus legit: *Ecce prandium meum paravi, vituli mei ſaginati.* Cur Pater in magno gaudio reditus filii unum vitulum ſaginatum occidit; at verò in prandio, multos vitulos ſaginatos, multaque altilia, animalia nempe ad alendum proponit; præcipuè cùm vitulus ſaginatus apud prodigum, Chriſtum Dominum ſignificet; vituli verò ſaginati in prandio Chriſtum etiam adumbrent? Cùm de occiſione eſt ſermo, unus dicitur meus Jeſus. *Vitulum ſaginatum occidiſti.* Ipſe enim unus eſt, qui pro nobis mortem, & crucem tulit. At verò cùm de prandio, ac refectione eſt ſermo, ut multiplex proponitur: *Vituli mei ſaginati, & omnia parata*, quia quamvis ipſe unus ſit, qui pro nobis crucem ſuſtinuit, ut multiplex tamen ſe habet, ut nos abundanter nutriat ac alimentet, omnium ſpiritualium donorum dulcedinem exhibens. Palatius ad cap. 22. Matth. *Ego credo*, ait, *tauros & altilia Chriſtum unicum eſſe maximè in Euchariſtia; certè, quia unicus ipſe omnium illorum vim comprehendit, & unicus ipſe pro illis omnibus valet.*

Matth. 22. Arabic. — *Chriſtus unus ad crucem multiplex ad noſtrum convivium.* — Palatius.

14. De Chriſto Domino ait Iſaias cap. 63. n. 3. *Torcular calcavi ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum.* At verò cùm Dominus ad Reſurrectionem ſuam feſtinat; ait D. Matth. 27. num. 52. *Multa corpora Sanctorum, quæ dormierant, ſurrexerunt.* Et Paulus ex Chriſti Reſurrectione noſtram reſurrectionem infert: *Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit*, 1. Cor. 15. num. 16. Chriſti enim Reſurrectio exemplar, ac cauſa noſtræ reſurrectionis eſt, per ipſum enim omnes reſurgimus, ut docet D. Thomas 3. p. q. 54. art. 1. Ipſe ſolus ad torcular Paſſionis, nos verò cum ipſo in reſurrectione; mortis pœnam ſolus ſuſtinuit; de gloria verò Reſurrectionis nos facit participes. D. Paſchaſ. lib. 12. in Matth. *Chriſtus quamvis unus ſit mortuus, & ſolus pro omnibus, noluit ſolus reſurgere, ſed cum plurimis, & ipſe unà cum multis, ut ſpem refunderet deſperatis, teſtis extitit perpetuæ reſurrectionis.*

Iſai. 63. — Matth. 27. — 1. Cor. 15. — D. Thom. — Paſchaſ.

Quæstio III.

Quare dicitur, quod granum frumenti niſi mortuum fuerit, ipſum ſolum manebit; cum ſemper Chriſtus eſſet in gloria regnans?

15. *Ratio difficultatis.*

Quæſtio eſt, aſtruitur in textu, quod granum frumenti, *niſi cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet*; ſub grano frumenti Chriſtus Dominus ſignificatur, ut eſt communis vox Patrum, quomodo poteſt ſtare, quod ſi Chriſtus non moreretur, ipſe ſolus erit; nam quamvis Chriſtus in Cruce non eſſet mortuus, adhuc ipſe, ut Dei filius haberet ineffabilem communicationem cum Patre, & Spiritu ſancto, eique omnes exercitus Angelorum adminiſtrantes adeſſent. Etiam ut ſupremus Dominus hominis delictum poterat dimittere, vel ad ejus redemptionem aliud medium ordinare:

quomodo

quomodo ergo ſub ſimilitudine denotatur, quod niſi mortuus, ſolus erit?

16. Reſpondeo ad quæſtionem, quod non eſt ſermo abſolutè, ſed ſuppoſita Patris præordinatione; ſicut Chriſtus Dominus dixit diſcipulis ſuis Matth. 16. Matth.16. n.22. *Quia oporteret eum ire Jeroſolymam, & multa pati à Senioribus, Scribis, & Principibus Sacerdotum.* Luc.24. Et Luc.24.n.26. *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Illud *oportet*, non eſt abſolutè intelligendum, ſed poſito Patris ſui decreto, ac Prophetarum prædictione, oportuit Chriſtum pati.

17. Rupert. Secundò. Rupertus in præſenti: [Filius Dei, qui beatos Angelos immortaliter paſcit. Unde autem ſibi neceſſitati teſtatur cadendi in terram, vel moriendi? Inde videlicet, quia niſi cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert: ergo non idcirco moriturus eſt filius hominis, quia peccati, vel mortis debitor eſt; ſed ob hoc, ut una mors ejus multorum vitam fructificet.] *Moritur pro hominum vita.* Ipſe Filius Dei, qui cum Angelis immortaliter regnat, neceſſitatem proponit cadendi in terram, non quia ipſe reus eſſet peccati, pro cujus ſolutione indigeret morte, ſed ut hominum vitam, ac ſalutem fructificaret, ac ederet, & ſi abſque hominibus eſſet, veluti ſe ſolùm exiſtimaret.

18. Tertiò. Si hoc granum frumenti non eſſet mortuum, ſeu ſi Chriſtus non moreretur, ſemper illud quod ex natura divina ei conveniebat, retineret, haberetque ſemper inſeparabilem communicationem cum Patre, & Spiritu ſancto, eique ſemper Angeli, ac homines debita obſequia, ut ſupremo Domino exhiberent, in tanto tamen decore ſine meritorùm ratione exiſteret; *Chriſto magna æſtimatione ſunt merita pro noſtra ſalute.* merita autem ei in tanta ſunt æſtimatione, ut noſtro dicendi modo hæc peculiariter in ſe velit publicari, ac evulgari, cæteris ſub ſilentio poſitis, ac omiſſis.

19. Hebr.10. De Chriſto Domino ait Paulus ad Hebr.10. n.5. *Ingrediens mundum dicit Hoſtiam, & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi: tunc dixi: Ecce venio, in capite libri ſcriptum eſt de me ut faciam voluntatem tuam.* Ubi primum Chriſtus ingreſſus eſt mundum, ſtatim commemorat ſibi datum eſſe corpus aptum ad immolationem, ac mortem, ut Chryſoſt. Theodor. D.Thom. exponunt D. Chryſoſt. Theodoretus, D. Thomas, & alii, & addit: *Tunc dixi in capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam voluntatem tuam.* Cur potius ingrediens mundum non commemorat ſibi datam unionem hypoſtaticam, ratione cujus Deus factus eſt homo, & homo Deus? Cur non potius Joan.13. dixit ſibi datam poteſtatem; nam *Pater omnia dedit ei in manus.* Vel potius ſuam infinitam ſapientiam? Nam ut ait Paulus, *In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei:* Vel cur potius non Joan.1. dixit amplitudinem gratiæ ſibi datam? *Plenum gratiæ, & veritatis*; vel potius dona Spiritus ſancti Iſai.9. ſibi conceſſa? *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini.* Sed tantum proponit ſibi datum corpus aptum ad mortem, ac Paſſionem. Unio hypoſtatica quamvis ſit ſupernaturalis humanitati, tamen intrinſeca, & connaturalis eſt Chriſto; ſicut & ſcientia, gratia, ac dona Spiritus ſancti, ſunt proprietates intrinſecæ, ac connaturales ipſi Chriſto Domino, ejuſque ineffabili compoſito. At verò, quod ei daretur corpus paſſibile impeditis animæ beatæ dotibus, fuit peculiaris diſpenſatio divina, Ambroſ. ut ipſe per mortem mereretur, ut ait D. Ambroſ. *Hoc ex perſona dicitur ejus, qui corpus ſuſcepit noſtræ mortalitatis, ut pro nobis haberet, quid offerret.* Adeo ei fuit gratum, præjucundum corpus inſerviens ad mortem, ut ingrediens mundum, primum quod ore habet, ac evulgat, ſit ipſum corpus aptum ad immolationem, & meritum; ſuas verò excellentiſſimas, ac connaturales perfectiones unionis, gratiæ, ſcientiæ, ac donorum ſub magno ſilentio premit, & abſcondit. *Corpus ad mortem maximè prajucundum Chriſto.*

Pro quo etiam nota, quod ait. *In capite libri ſcriptum eſt de me ut faciam voluntatem tuam.* Non 20. de ſuo eximio amore in Deum Patrem, ac homines, facit mentionem, ſed tantum de promptitudine ſuæ obedientiæ, *ut faciam voluntatem tuam.* Per obedientiam enim particulariter noſtram redemptionem, ac ſalutem promeruit, ut ait Paulus, *factus obediens uſque ad mortem*, inde hanc obedientiam primò ante omnia habet in ore.

Ait Paulus 1.Cor.2. n.2. *Non enim judicavi me ſcire aliquid inter vos, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Et tamen ipſe in eadem epiſt. c.15.n.3. ait: *Tradidi enim vobis in primis, quod accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum Scripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die.* Et epiſt. ad Rom. 8. n.34. ſimilia habet. Ex quo elegantem quæſtionem excitat D. Auguſt. Apoſtolus dicit ſe ſolum ſcire Jeſum Chriſtum crucifixum, cùm ſciat etiam reſurgentem, ac ad dexteram Dei Patris ſedentem. Prædicas ô gentium Doctor ingentes Chriſti glorias Reſurrectionis, ac Aſcenſionis, cur ergo te ſolum dicis ſcire Jeſum crucifixum? Paulus ut magnus Doctor Gentium utrumque prædicabat, & Chriſti mortem, ac Reſurrectionem ejus, ut univerſos in veritate Catholica inſtrueret; ait tamen ſe ſolum Chriſtum crucifixum ſcire, eo quod ebibitum habebat ingenium ſui divini magiſtri, qui ſolum volebat, ut in ipſo agnoſcerentur, ac contemplarentur mortis abjectiones, non verò reſurrectionis ſplendores. D. verò Auguſt. ponit quæſtionem, & ſolvit lib. de fide, & operibus, c.10. tom.4. *Sciant*, ait, *in Chriſto crucifixo multa diſcere homines:* ejus nempe mortem, patientiam, ac caritatem, quæ maximè in eo erant contemplanda. Vide c.7. n.90. c.8. n.222. & ſeqq. 21. 1.Cor.2. 1.Cor.15. Rom.8. Auguſt. *Ingenium Chriſti ut ejus mors in ipſo contempletur.*

QUÆSTIO IV.

Quare proponitur, quod ut granum frumenti multum fructum afferat, ejus mors debeat intervenire?

DIcitur in textu, quod granum frumenti, *ſi mortuum fuerit, multum fructum affert.* Quæſtio eſt ad quid requiritur ejus mors ad fructum afferendum, ad ſeque multiplicandum in fructu? 22.

Reſpondet. Primò Euthymius, *Diſcipulos Dominus conſolatur oſtendens per exemplum, quod utile ſit, ac neceſſarium, ut ipſe moriatur: Nam in modum tritici mors ejus multos adfert fructus, eritque fertilis, ac utilis.* Similiter Theophyl. D. Thomas, Beda, D. Bonavent. Ne ergo diſcipuli ſua morte ſcandalizentur, explicat fructum ex illa proventurum: hominibus enim in labore, ac afflictione magnum ſolamen eſt utilitas, ac proventus ipſorum, ac aliorum. 23. Euthym. Theoph. D.Thom. Beda. Bonavent.

Secundò. D. Macarius Epiſcopus Hieroſol. lib.2. Concilii Nicæni, ſic cum quodam Philoſopho habet ſermonem. *Ipſe Jeſus*, ait, *erat ſpiritualiter granum frumenti, quod pro nobis cadens in terram* 24. Machar.

ram, & carne moriens per ſuæ divinitatis potentiam corporale ſuum templum ſuſcitavit ſecundum Scripturas, fructum afferens totius humani generis reſurrectionem. Omnes nos ſub morte, ac corruptione eramus, ceciditque divinum granum in terram, mortuiſqueappropinquavit, tunc mortui acceperunt vitam, & in reſurrectionis fructus convaluerunt, ex Jeſu enim morte, nos mortui vitam recipimus.

Ex morte Jeſu vita noſtra.

25. *Alb.Magn.* Tertiò. Albertus Magnus. *Chriſtus*, ait, *moritur in ſe, ut in multis reſurgat in fructu proximorum: moritur nudus, ut reſurgat decore veſtitus.* O magnum paſtoribus documentum, *moritur non ſua quærens, ut reſurgat in fructum proximorum.* Cùm Prælatus non ſua quærit, nec de ſuo commodo agit, ſtatim multiplicem ſuorum fructum parturit, & inde ei tanta gloria cedit, ut ſi nudus occubet, magno decore veſtitus reſurgat.

Cùm prælatus de ſe non agit, magnos fructus facit.

26. Quartò. Granum frumenti multiplicatur, ac facit fructum dum ſe exinanit, ac eviſceratur, totamque ſuam ſubſtantiam in ſpica, ac fructu emittens, & tunc magnos fructus edit, ac parturit: vult princeps proficere, & ut omnia ad magna augmenta procedant, ad hoc debet ſeſe extenuare, ſe ac totam ſuam ſubſtantiam diminuere, & in commodum, ac utilitatem reipublicæ transferre, & tunc omnia maximè amplificabuntur, magnumque vitæ, ac ſalutis incrementum recipient.

Ut prælatus fructus faciat, ſe debet eviſcerare.

27. Cùm Parens meus Eliſæus vult filium Sunamitidis in vitam revocare. Ait textus, *Aſcendit, & incubuit ſuper puerum*, 4.Reg. n.34. Theodoretus, & alii legunt: *inſufflavit.* Cur ad ſuſcitandum puerum tum vehementer inſufflavit? Theodoretus, *inſufflavit, & ſuſcitavit adoleſcentem.* Halitus vehiculus eſt, quo propria vita ſuſtentatur, cùm Eliſæus vult puerum animare, incipit in ipſum halitum ſuum emittere, tanquam intendens aliquid ex propria vita, ac ſubſtantia haurire, ac reſumere, ut puero communicaret, ex priopriaque vita ei vult alimentum miniſtrare, & tunc proprio ſuo halitu ipſum vellet vivificare.

4 Reg. 4. Theod.

Prælatus ex ſua ſubſtantia alios debet animare.

28. Primus parens Adamus è pulvere terræ formatur, non ita verò Eva, ſed ex coſta ipſius Adami. Cur nobilior materia infirmiori vaſculo excogitatur? Ad manum artificis pulvis etiam erat, cur ergo uterque non ex eodem pulvere formatur; Creabatur Adamus ut Evæ caput; ac Princeps futurus, ut ergo ei fieret manifeſtum; ſubditos à prælatis non ſolùm ut rem propriam amandos fore, ſed etiam ipſorum vitam, commoditateſque ex principis coſtis educendas eſſe, ideo Eva primus Adami ſubditus ex ejus coſta formatur. *Tulit unam de coſtis ejus*, Gen.2.n.21. debet enim princeps ſubditorum utilitati propriis expenſis, multoque labore, ac ſudore ſuo indeſinenter proſpicere. Huc tendit Syneſius orat. de Reg. *Cui*, ait, *magni Regis appellationem conceſſit Deus, eum nullum non laborem perferre oportet, & ab omni vitæ commoditate ſeparari, ac ſomni parciſſimi, ſollicitudinum autem plurimarum eſſe participem, ſi quis Regis nomen non immeritò ſibi velit obtinere.* Vide tom.2. c.11. n.45.46.47. tom.3. c.8. n.12.

Vita ſubditi è coſtis principis educenda. Gen.2. Syneſius.

29. At verò principes hujus ſæculi volunt alios, multis calamitatibus, ac oppreſſionibus eviſcerare, ac extenuare, & ideo minimè poſſunt proficere, & accreſcere. Cùm Moyſes benediceret Joſeph, ait illi. *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus*, Deut.33.n.17. Joſeph totius Ægypti gubernator; ac illius claves tenens, cur non potius comparatur leoni, vel aquilæ, ſed tantum tauro?

Deut.33.

Diogenes apud Dionem orat.2. de regno. *Taurus non ſolum*, ait, *ex generoſis animantibus eſt, neque ſui ipſius cauſa fortitudine utitur quemadmodum leo, & aquila perſequentes cætera animalia, ſuiſque devincentes cibi cauſam: quare potius quis tyrannidis eos dicat, quam regni exemplum eſſe. Taurus autem manifeſtè ad regni imaginem factus eſt: cibus ei paratus, & facilis, ut nullum neceſſum ſit vi opprimere illius cauſa.* Leo, vel aquila ad ſui ſuſtentationem ſolent minora animalia occidere, ac devorare; at taurus de nullius ſanguine veſcitur, ſed tantum his, quæ terra ſponte germinat, paſcitur: nec communiter taurus pugnat, ac luctatur, ut ampliora ſibi faciat paſcua, ſed ut ſui gregem tueatur, ac defendat. Ac ſi dicatur Joſeph, cùm ſis totius Ægypti prorex ac gubernator, non te debes gerere, ut aquila, vel leo, ſed tanquam pulchritudo tauri quærens pabula ſine alicujus ſanguine. Vide ſupra c.9. n.77. & c.29. n.15.

Diogenes. *Princeps non ſatietur de alieno ſanguine.*

Quæstio V.

Quare dicitur, quod ſi granum frumenti cadat in terram, & mortuum ſit, multum fructum faciat, cùm alta requirantur ad fructum perferendum?

Dicitur in textu quod granum frumenti cadens in terram, ſi mortuum ſit, multum fructum affert: non videtur hoc tantum ſufficiens ad fructum faciendum, nam ſæpè videmus granum frumenti projectum in terram, & ibi jam mortuum, ac corruptum non germinare in fructum, quia exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud, & multoties ex inclementia temporis natum aruit; cur ergo de his non fit aliqua mentio, ſed tantum ſufficiens, dicitur, quod granum cadat in terram, & moriatur? 30.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo ad quæſtionem; quod aliud eſt loqui de grano frumenti temporali, aliud verò de ipſo grano in ſenſu ſpirituali; granum temporale non ſufficit ut projiciatur in terram, & ibi moriatur, ut in fructus multiplicetur: ut probat ratio adducta in limine quæſtionis; at verò granum ſpiritualiter loquendo, de quo hic eſt ſermo, quod eſt Chriſtus, ac Sancti ejus, in quibus ſi mors, ac mortificatio intervenit; certiſſimè præmium multiplicato fœnore adeſt. Granum temporale hujus ſæculi non ſufficit ut habeat merita ad præmium obtinendum, nam ſæpe exortæ ſpinæ magnatum, ac principum illud valent ſuffocare: aliquando etiam ei deeſt amicorum opportunitas ad impetrandum. At verò granum ſpirituale ſi mortificationem, ac mortis humilitatem amplectitur, certiſſimè ad illud præmium convolat, ut nulla vi, ac induſtria valeat impediri. 31.

Ex morte amplexata ob Dei amorem, præmium certiſſimum.

Cùm Judæi in horto appropinquarent ad Dominum Jeſum comprehendendum, ait ipſe ſuis Diſcipulis, *Dormite jam, & requieſcite: ecce appropinquavit hora, filius hominis tradetur in manus peccatoris. Surgite eamus*, Matth.26. num.45. in quibus verbis duo repugnantia videntur involvi. Dicitur primò. *Dormite, & requieſcite.* Deinde ſubdit: *Surgite eamus.* Quomodo poſſunt compati. *Dormite, & ſurgite*, requieſcite, & eamus? Termini ſunt, qui mutuo ſe excludunt & pug- 32.

Matth.26.

nant

nant. D.Laurentius Juſtinianus lib.de triumphali Chriſti agone, cap.7. *Nullus*, ait, *inaniter Dominum in paſſionibus imitari præſumat.* Idem enim videtur eſſe, quod Dominus ſuis diſcipulis dixiſſet ut ſurgerent, ac viam arriperent ad ipſum imitandum in morte, ac paſſione, ac ſimul ei dicere, ut requieſcerent, ac dormirent in æternæ felicitatis beatitudine.

33. Videt Joannes in ſua Apocalypſi: *ſuper viginti quatuor thronos ſeniores ſedentes, & in capitibus eorum coronæ aureæ.* Et ſtatim ſubdit, quod erant quatuor animalia, & requiem non habebant die, ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Tunc ait Evangeliſta, *& cum darent illa animalia gloriam, & honorem, procedebant viginti quatuor ſeniores, & adorabant viventem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum.* Apocal.4. n.9. Implicatio manifeſta videtur ſub his latere. Nam in principio capitis dicitur, quod ſeniores erant ſedentes, & ſimul in capitibus quod habebant coronas. Deinde ſcribitur, cum animalia darent Deo gloriam, ſeniores procedere, ac adorare viventem, & coronas ante thronum mittere; animalia autem ut refertur, ſemper Deum laudabant, & in hoc *requiem non habebant die, ac nocte:* Ergo ſi ſeniores adorabant, & coronas mittebant ante thronum, cum animalia Deo gloriam darent, apertè fit, quod ſeniores nunquam videantur ſedere, cùm animalia nunquam requieſcerent; quomodo ergo ſeniores narrantur ſedentes cum coronis aureis in capitibus? Seniores ex Dei cultu, ac veneratione ſurgebant, ac coronas ſuas dimittebant, per hoc maximè habuerunt, ut ſuper thronos ſedentes mirificè coronis aureis fulgerent, ac niterent. Anſbertus: *Ad vocem animalium omnes*, ſcilicet ſeniores, *cadunt & adorant, humiliant ſe in conſpectu Dei, ut cum ipſo vivant in ſæcula ſæculorum.*

Apoc.4.

Qui ob Deũ coronas dimittit, per hoc maximè ipſas obtinet.

Anſbert.

Quæstio VI.

Quare dicitur granum cadens in terram & non potius projectum in terram?

34. Reſpondeo primò, Chriſtus Dominus ſe comparat grano in terram potius cadenti, quàm in terram projecto, ut ex hoc ſua ſponte, & non ſuorum inimicorum in ſe mortem ſubire oſtendat. Secundò non ait, granum cecidit, vel miſſum eſt in terram. Quod mittitur, denotat conſilio, ac conſideratione factum, quod verò cadens eſt, importat id caſu accidiſſe, quomodo ergo hoc divinum granum dicitur cadens, cùm ejus adventus, ac mors fuiſſent alto conſilio, ac ſuprema Dei Patris ſapientia prædefinita? O magnitudo divini amoris, aſtutè celans in tanto Sacramento operis celſitudinem: vehementia enim amoris eſt, alta ac ſuprema ſic diſſimulare, ut illius altitudo apertè non appareat, ſed ut ſub alterius minori prætextu ſe exhibeat, inde illud quod eſt magno conſilio diſpoſitum veluti caſu accidiſſe proponatur.

Divinus amor aſtutè celat ſui magnitudinem.

35. Cuidam legis perito propoſuit Chriſtus Dominus parabolam de homine vulnerato à latronibus, quem Sacerdos & Levita abſque ullo medicaminis beneficio prætérierunt. Subdit Dominus: *Samaritanus autem quidam iter faciens venit ſecus eum, & miſericordia motus eſt, & appropians alligavit vulnera ejus*, &c. Luc.10.n.33. Samaritanus *iter faciens*, caſu nempe, ut ex communi Interpretum ſententia explicavi tom.3. cap.21. expoſ.6. num.67. Samaritanus autem ille, id eſt, Chriſtus Dominus, qui à Judæis Samaritanus dictus eſt, & dignus hoc nomine, qui à Propheta cuſtos appellatur; Samaritanus autem cuſtos interpretatur; ita parabolam explicant D. Auguſtinus, D.Ambroſ. D.Gregor. Auctor Græcus apud D.Thom. Beda, & alii, quos retuli citato cap.21. quæſt.10. n.69. Samaritanus ergo ille Chriſtus eſt Dominus, qui deſcendes de cœleſti Hieruſalem iter fecit per hunc mundum, ut hominem peccato vulneratum à dæmonibus ſanaret, ac curaret. Sed quomodo dicitur Samaritanus iſte divinus *iter faciens caſu?* Nam ut rectè ait Theophylactus. *Ex propoſito hoc ſtatuens, ut nos curaret.* Ex propoſito, & alto conſilio ipſe ad nos deſcendit, ut ſociato humano generi medelam conferret, quomodo *iter faciens caſu?* Divitias ſui divini amoris prudenter, ac ſagaciter celat Dominus, dum ſuum ſacratiſſimum adventum ſupremo divinitatis conſilio ordinatum in ſalutem, ac medicinam noſtram veluti iter factum caſu ſub parabola exprimit, ac proponit.

Luc.10. Auguſt. Ambroſ. Gregor. Auct. Græc. Beda. Theoph.

Amor divinus diſſimulat ſui magnitudinem.

Quæstio VII.

Quare non dicitur, quod ſi granum non ceciderit, ac mortuum fuerit terra erit ſola, & inutilis, ſed tantum quod granum erit ſolum?

36. Quæſtio præſens eſt; quare nempe ſolum neceſſitas proponitur ex parte grani frumenti, non verò ex parte terræ, Dicitur enim: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet.* Cur etiam non dicitur, niſi granum frumenti ceciderit in terram, & mortuum fuerit, ipſa terra erit ſola, & infructifera? Nam ſi hoc divinum granum filius nempe Dei ad nos non veniret, ſemper ipſe regnaret cum ſuis Angelis, terra autem noſtræ naturæ eſſet infructifera, & inutilis. Ecce celſitudo divinæ bonitatis, ex noſtra miſeria voluit educere, ac elicere convenientiam ad declarandum magnitudinem ſuæ bonitatis, ac pietatis. Tantum abeſt, quod ob indigentiam noſtræ naturæ ipſam rejiceret, quod potiùs ex ipſa indigentia pignoratus eſt, ut remedium, & ſalutem illi præberet magis veluti conſiderans celſitudinem convenientiæ ſuæ infinitæ bonitatis, quam pravitatem noſtræ naturæ.

Divina bonitas ex noſtra miſeria educit convenientiam ad declarãdam ſuam magnitudinem.

37. Dixit Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis. *Quia oportet eum ire Jeroſolymam, & multa pati à ſenioribus, ſcribis, & principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere*, Matth.16. n.22. ſicut & diſcipulis euntibus in Emaüs ait: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Luc.24. n.26. In quibus maximè obſervandum eſt illum verbum *oportet*. Quaſi ad exaltationem, & gloriam paſſio ei & mors opus eſſent. Non ait *oportet vobis* diſcipulis me pati, ac mori ad veſtram ſalutem

Matth.16. Luc.24.

ſalutem operandam, ſed oportuit pati Chriſtum, ut intraret in gloriam, neceſſitatem ſuppoſitionis ſcilicet, de qua eſt ſermo, ut dixi ad citatum locum Matthæi 16. ſupra cap 6. num.19. Non explicat ex parte noſtra, ſed ex ſua, tam immenſa fuit divina bonitas, ut ex noſtra miſeria educeret occaſionem ad oſtendendam gloriam, & exaltationem Unigeniti filii ſui. Favet D. Juſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone: *Ut ſciremus*, ait, *Patrem voluiſſe hæc quoque filium pati propter nos, ne dicamus, quod ille cum eſſet Dei filius, parvipenderet quidquid ſibi accideret.* Vide ſuprà cap.2.n.49.50.51.& c.9.n.19.& c.40.n.84.

Juſtin.

Quæstio VIII.

Quare cum multi modò Judæi, ac Gentiles, convenìſſent ad Chriſtum, tamen hoc divinum granum dicitur ſolum, niſi cadat in terram?

38. In præſenti occaſione, quando Chriſtus hæc verba protulit, cum ipſo ſimul aſtabant multi Judæi, ac Gentiles, ut patet hoc cap. 12. Joan.20. Qui ob multam turbam aſtantem acceſſerunt ad Philippum, ipſúmque rogabant dicentes, *volumus Jeſum videre*, ad ipſúmque accedere; ergo inſurgit præſens quæſtio quomodo de ſe ipſo ait Chriſtus, quod *ipſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet:* cum ante ejus mortem tanta multitudo Judæorum, ac Gentium ad ipſum conveniret, cum ipſóque eſſet, quomodo ſolus, qui tanta multitudine populorum circundatus aſtabat.

Difficultas quæſtionis.

39. Reſpondeo ad quæſtionem; verum eſſe, quod multi Judæi, ac Gentiles cum Chriſto Domino aſtabant; tamen ait, quod ſit veluti ſolus, *niſi cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet.* Tota illa Judæorum, ac Gentium turba, quæ aſtabat, licet eſſet magna, parva tamen, ac veluti nihil erat, reſpectu magnitudinis meritorum Chriſti Domini, quæ exigebant, ut totus mundus ad ipſum convolaret, inſúmque ſequeretur, ac adoraret; *ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum;* ac proinde reſpectu ſuorum meritorum, cum tanta multitudine ſolus erat, nam ſi magnis meritis condigna præmia non perſolvuntur, tanquam irremunerata manent, ac ſi nullam mercedem accepiſſent.

Merces ſi non proportionatur meritis, idem eſt, ac nulla.

40. Noctem quandam duxit rex Aſſuerus inſomnis, jubet adduci, ac legi annales, & hiſtorias antiquas priorum temporum. Inter quas ſcriptum erat quomodo Mardochæus detegiſſet, ac annuntiaſſet inſidias quorundam Eunuchorum Regem Aſſuerum jugulare cupientium. Tunc valdè diligenter quærit Rex, *quid pro hac fide honoris, ac præmii Mardochæus, conſecutus eſt?* Nota ſequentia: *Dixerunt ei ſervi illius, ac miniſtri, nihil omnino mercedis accepit*, cap.6.n.3. Quanam veritate dicunt, quod *nihil omnino mercedis accepit?* Nam ob detectas Eunuchorum inſidias, *Præcepit Rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus*, Eſther 11.n.5. Quomodo hæc cohærent? Si pro delatione data ſunt munera. Quonam pacto dicunt, quod *nihil omnino mercedis accepit?* Verum eſt, ut docent Dionyſius Richel, & Jacobus Tyrinus, quod Mardochæo data ſunt munera, ſed non reſpondebant meritis ipſius, unde nec merces, nec præmium tanti meriti vocari poterant, ideo rectè dicunt, quod nihil mercedis accepit, cum nihil ſuis meritis condignum fuiſſet conceſſum.

Eſther 11.

Dionyſ. Tyrin.

Si merces non reſpondet meritis, idem eſt, ac nihil.

41. Ait Petrus ad Jeſum: *Reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?* Matth.19. num.27. Petrus primus, ac Princeps Apoſtolorum conſtitutus erat. Matth.10. num.2. Totius Eccleſiæ caput. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Magnorúmque miraculorum operator extabat, & tamen quærit, *quid ergo erit nobis?* Ac ſi nihil ei datum fuiſſet. Illa omnia bona licet magna, tamen tranſitoria hujus vitæ erant. Præclara autem merita Petri ſolum præmio æternæ felicitatis condignè remunerabantur; ergo quandiu hæc illi non aſſignabatur, tanquam pro nihilo erant cætera omnia Petro. Vide Divum Auguſt. à me citat. cap.33.q.2. n.14.

Matth.19. Matth.10.

Solum æterna beatitudine remunerantur condignè Petri merita.

Auguſt.

Joan.12. n.25. Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.

Num.26. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtraverit, honorificabit eum Pater meus.

Versiones.

D. Cyprianus, epiſt.61.	Qui amat animam ſuam in hoc ſæculo, perdet eam, & qui odit animam ſuam, in hoc ſæculo, in vitam æternam conſervabit eam.
Lucifer pro filio Dei mat.	Qui odit animam ſuam in hoc ſæculo propter me.
D. Auguſtin.	In vitam æternam inveniet eam.
Arabic. n.26.	Si eſt, qui adhæreat mihi.
Marin.	Si quis ſe meum miniſtrum profitetur.
Syriacus,	Si quis mihi miniſtrat, poſt me veniat: & ubi ego fuero, illic erit etiam miniſter meus. Qui mihi miniſtraverit, honorabit eum Pater meus.
Pagninus.	Honore afficietur à Patre meo.
Vatablus.	Et honeſtabit eum Pater meus.

EXPOSITIO II

42. Chryſoſt. Theoph. Alb. Magn. D Thom. *Connexio textus.* HÆc ſententia ſic jungenda eſt cum ſuperioribus, ut volunt D. Chryſoſtomus hom. 66. Theophylactus, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Hugo, Toletus, & alii. Dixerat Dominus immediatè antea ſub ſimilitudine grani frumenti, quod ex morte, ac paſſione ejus magnus fructus eſſet proventurus; nunc verò exhortatur nos omnes ad mortem, ac mortificationem ſuſtinendam, ut exinde multiplicatus fructus nobis pullulet in vita æterna, ac proinde indicat Dominus, quod ſimilitudo grani frumenti tam ad ſe, quàm ad diſcipulos ſuos (proportionato modo) ſpectaret. Magnus, & optimus Princeps, qui eandem menſuram laborum, paſſionis, ac mortis ſibi ſuiſque proponit.

43. Burgenſ. *Qui amat animam ſuam.* Superiorem ſententiam de grano frumenti etiam extendit ad ſuos, ut notat Lucas Burgenſ. *Qui amat* immodico, ac immoderato amore pluſquam oportet, *animam ſuam*, id eſt, ſemetipſum, & eſt duplex ſenſus. Primus, *Qui amat animam ſuam*, id eſt vitam ſuam, itaut fidem pro ea conſervanda deſerat, *perdet eam.* Nam in æternam damnationem, ac mortem incurret. Qui verò veluti *odit animam ſuam in hoc mundo*, ut pro fide tuenda, ac retinenda, vitam ſolam amittat, ut fecerunt Martyres, is verum vitam, nempe æternam inveniet. Secundus ſenſus traditur à D. Chryſoſtomo citato, à D. Auguſtino tractat. 51. Beda, Carthuſiano, & aliis. *Qui amat animam ſuam:* pravo nempe amore, ut cupiditatibus carnis indulgeat, mundique oblectamenta ſequatur, *is perdet eam.* Æternis nempe ſuppliciis mancipabitur. *Qui verò odit animam ſuam.* Qui veluti odio habet eam, dum concupiſcentiis lege Dei contrariis reſiſtit, animámque à delectabilibus abſtrahit pro conſervanda Dei lege, ut faciunt Religioſi viri; hic cuſtodit eam, ut æternam beatitudinis vitam à me aſſequatur. Et nota quod ait, *qui odit in hoc* mundo. Rectè Theophyl. *Non quia videretur crudele, & grave, mitigat illud per hoc quod adjicit, mundo. Non enim, inquit, in immenſum tempus jubeo haberi odio animam, ſed in hoc tranſitorio mundo averſari eam.* Deinde, cum ait, *in vitam æternam cuſtodit eam*, præmii ſpes nos excitat ad odium animæ propter Deum. Theophylact. *Emolumentum poſuit, cum dicit, in vitam æternam cuſtodit eam.*

Chryſoſt. Auguſt. Beda. Carthuſ.

Theoph.

Præmii ſpe moventur.

44. *Si quis mihi miniſtrat.* Si eſt aliquis qui ſe meum miniſtrum in aliorum, ac ſua ſalute procuranda præſtet in ordine ad vitam æternam. *Me ſequatur:* per imitationem operum, moris, ac mortificationis, D. Chryſoſt. *Operam ſequelam, ac imitationem exigit.* Per vias meas ambulet. D. Auguſt. tract. 51. *Me ſequatur*, ait, *vias meas ambulet; non ſuas.* Mundus enim contemptui eſt habendus, ut Chriſto obſequia deferamus. *Ubi ego ſum*, ſecundùm meam divinitatem, *illic & miniſter meus erit.* Conſors enim erit meæ gloriæ, beatitudinis, ac æternæ felicitatis, ut explicant Rupert. D. Thomas, D. Bonaventura, & alii, D. Auguſtinus: *Ubi enim bene erit ſine illo, aut quando eſſe male poterit cum illo?* Et rectè ait, Qui mihi miniſtrat in laboribus, erit miniſter in gloria: *Si quis mihi miniſtraverit.* Meus nempe ſit diſcipulus, ac aſſecla. *Honorificabit eum Pater meus.* Homines vident bona merita raro in mundo præmiis affici. Repetit Chriſtus præmium obtinendum, ut maximè nos certos, ac indubitatos de illo reddat, & non ait Chriſtus: Ego honorificabo eum, quia nondum de eo decentem opinionem conceperam, ſed majorem de Patre habebit, ut ait D. Chryſoſt.

Chryſoſt. Auguſt.

Rupert. D Thom. Bonav. Auguſt.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus mandat, ut ſuus miniſter ipſum ſequatur?

AIt Chriſtus in præſenti: *Qui mihi miniſtrat.* 45.
Bonus ac verus Dei miniſter propter ipſum Deum, & non propter aliquod bonum temporale Deo præſtat, ac exhibet obſequia, & ad nihil aliud attendit niſi ad ſolum Deum; cætera enim omnia ei viléſcunt. Vide ſuprà cap. 22. n. 68. & cap. 16. n. 8485. *Obſequia danda propter Chriſtum.*

Secundò. Tripliciter nos in præſenti Chriſtus excitat, ac exhortatur ad crucem, ac mortem ſubeundam: primò, morte propoſita in grano frumenti, *Niſi granum frumenti cadens in terram*, &c. Secundò, in odio ad concupiſcibilia inordinata. *Qui odit animam ſuam*, &c. Tertiò. In Chriſti ſequela. *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur.* Tripliciter ad dolores mortis ſuſtinendæ nos provocat. Primò, quia his maximè repugnans eſt noſtra natura. Secundò, quia maximè delectatur Deus, cùm videt occaſiones crucis ferendæ, ac perferendæ. Tertiò. Qui quoties de morte tolerandamonet, maximè quærit, ac laudat conſtantem virum, qui nullis difficultatibus cedat. Ait Paulus Rom. 8. n. 35. *Qui nos ſeparabit à caritate Chriſti? Tribulatio? An anguſtia? An fames? An nuditas? An periculum? An perſecutio? An gladius?* Nullis enim adverſitatibus, ac contrarietatibus virtus Apoſtolica cedit. D. Athanaſius: *Etſi fractus illabatur orbis, ſpiritu arreptus ſic fatur: Quis nos ſeparabit*, &c. 46.

Vir conſtans non cedit laboribus. Rom. 8. Athanaſ.

Epiſcopo Thyatirenſi dicitur ab Angelo tanquam pro illius laude. *Novi opera tua, & miniſterium, & patientiam tuam, & opera tua noviſſima*, Apocal. 2. num. 19. Laudat illius miniſterium in pauperes, & patientiam in laboribus, ac perſecutionibus, & ait: *Novi opera tua noviſſima.* Cur non dicit ſe ſcire in illo prima opera, ſed tantum noviſſima? Nam ſi hæc digna laude erant, etiam illa prima non erant contemnenda; cur ergo etiam illa non dicit ſe ſcire? Hoc inter cætera erat maximè laude, ac ſcitu dignum, quod inter tot adverſitates, ac contrarietates, firmus & ſtabilis perſeveraret, nullius laboribus cedens, & ideo ait, *novi noviſſima opera:* perſeverantiâ corroborata, qua ſemper in altius proceſſerat. Rupertus lib. 2. in Apocal. *Hoc novi, & approbo, quod de bonis profeciſti ad meliora.* Vide verb. *Virtus*, in Indice. 47.

Apoc. 2. *Conſtantia in adverſitatibus laudatur.* Rupert.

Tertiò ad quæſtionem. Ad hæc verba: *Si quis mihi miniſtrat.* Rupert. ſic ait, in perſona Chriſti? *Cum ego, ea via, vel ordine clarificandus ſim, ut prius ponam animam meam pro ſalute multorum, ſicut granum frumenti cadit in terram, & moritur, ut multum afferat fructum; non æquum eſt ut is, qui meum ſe profitetur miniſtrum & ad hoc tendit, quo particeps meæ ſit clarificationis, animam ſuam nimium diligens, à proximorum utilitate ſe abſcondat, & illuc pervenire velit ſterili otio, quo labo-* 48. Rupert.

rioſa

rioſa ſanctificatione perventurus ſum ego , non ita fiet : ſed qui mihi miniſtrat, me ſequatur. Superiùs dixit Dominus : *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit* , &c. quo oſtendit viam, per quam ipſe multum fructum attulit , morte nempe ac paſſione ſua cadens in terram , nunc eandem viam ſuis aſſeclis oſtendit, *me ſequatur*, ad faciendum fructum in gloria, ac beatitudine. Valde enim alienum eſt à ratione, ut ſervus *illuc pervenire velit ſterili otio, quò laborioſa ſanctificatione perventurus ſum ego*, omnium ſupremus Dominus.

Chriſtus per crucem & nos per eandem viam in cælum.

49. Cum meus Jeſus eſſet patibulo crucis affixus, ſimul & latro pendebat , & tunc ad Jeſum ait : *Domine memento mei dum veneris in regnum tuum*, Luc. 23. num. 42. Totus intentus eſt ut regnum à Chriſto poſtulet, cur de doloribus, ac cruciatibus necis , ac crucis levandis , vel abbreviandis non agit apud Chriſtum ? Cur non rogat ut de tanta anguſtia ſublevetur, vel ut tam gravis pœna ei minuatur ? Affectabat ille Chriſti regnum, ac proinde divino lumine illuſtratus agnoverat viam ad hujuſmodi regnum eſſe crucem, & mortem ; indéque qui regnum Chriſti quæſierat, illius viam , paſſionem nempe , non refugit, ſed libenter amplectitur, præcipuè cum videret, quod Chriſtus Dominus per eandem paſſionis viam in regnum ſuum ingrediebatur ; & ideo non de cruce levanda agit , ſed de regno aſſequendo rogat. Drogo Hoſtienſ. tract. de Paſſione, dum de Latrone agit : *Pœnam*, ait, *libenter amplexus eſt : Tu enim admonebas , ne pati abhorreret , quod te ſecum pati videret.*

Luc. 23.

Chriſtus per Crucem & Latro per illam in cælum vadit.

50. Joſeph ab Arimathia , Chriſti diſcipulus erat occultus *propter metum Judæorum*, ut de eo ſcribit Joannes 19. n. 38. Tamen cum Dominus Jeſus exhalaret vitam in Cruce, narrat D. Marc. 15. n. 43. *Joſeph ab Arimathia nobilis decurio , qui & ipſe erat expectans regnum Dei , audacter introivit ad Pilatum , & petiit corpus Jeſu.* Si Senator erat Domini diſcipulus occultus , unde modo tam generoſos ſumit ſpiritus , ut omnem Judæorum metum contemnat ? *Erat ille expectans regnum Dei.* Cum ergo ipſe vidiſſet, quod Dominus per Crucem ac necem ad regnum ſuum aſcenderat, inde ipſe ſibi ſtatuit per eandem viam eſſe peragendum ; proindéque ille , qui uſque modo erat diſcipulus occultus , jam fit manifeſtus , necem, Crucem , ac opprobria Judæorum parvipendens, ut Domino adhærens valeat introire ad gloriam. Hugo ex D. Chryſoſtomo. *Audacter introivit*, ait, *qui primitus occultabatur , nunc denique aliquid magnum auſus eſt. In mortem enim ſe ipſum tradidit hoſtilitatem omnium ſuſcipiens.* Lyranus: *Exemplo mortis Chriſti animatus, oſtendit ſe publicè eſſe Chriſti diſcipulum.* Vide *Labor, Perſecutio.*

Joan. 19. Marc. 15.

Qui cælū expectat, Crucem non formidat.

Hugo.

Lyran.

Quæstio X.

Quare Chriſtus Dominus non explicat , quæ præmia honorifica danda ſint à Patre ſuo miniſtrantibus ipſi ?

51. Reſpondeo primò. Non explicat Dominus, quali honore fidelis Miniſter ſit à Patre ſuo honorificandus , hoc enim humanis verbis nequit explicari , nec infirmitas noſtra valet percipere : ſatis tamen Dominus ſignificat, cum, ait, *honorificabit eum Pater meus.* D. Auguſtinus tract. 51. in Joannem : *Quem majorem honorem , ait , accipere poterit adoptatus , quam ut ſit , ubi eſt unicus ? Non æqualis factus divinitati , ſed conſocius æternitati , ne unquam deficiat felicitas ejus.*

Cæleſtia præmia verbis non poſſunt explicari.

Auguſt.

52. Secundò. Non exprimuntur in particulari noſtra obſequia , nec etiam præmia conferenda ; ne ipſe Dominus ſemetipſum extollere videretur, nos verò maximè deprimere. Nam obſequia noſtra ſunt exigua , finita, ac limitata unius brevis temporis , & horæ ; at verò præmia ejus ſunt valdè magna, infinita, ac æterna, amor, felicitas, beatitudo perennis. Ne ergo noſtra exiguitas, & ſua ſuprema amplitudo exponeretur, ideo utrumque ſub ſilentio claudit ; at verò in hoc ſæculo quoad temporales reges obſequia ſunt valdè magna, & multi temporis, præmia verò anguſta, & brevis ſpatii. Huc revoca dicta ſuperiùs cap. 7. n. 86. & 92.

Noſtra obſequia exigua, cæleſtia præmia ſuperabundantia.

53. Tertiò. Ampliſſimè explicatur præmium cum dicitur, *Ego ſum, illic & miniſter meus.* Hoc Jeſus pro magna , & ampliſſima mercede miniſtris ſuis promittit, quod ibi ſint, ubi ipſe eſt : dum enim cum Jeſu ſi in eodem loco , ejúſque feliciſſima ſocietate fraueris, feliciſſima ſemper eris, cum omni felicitate, ac bono repletus, ac ſatiatus. Vide ſuprà c. 14. n. 122. 123. & c. 19. n. 15. & 16. & tom. 1. 2. ac 3. Verbum *Præſentia*, in Indice.

Ubi Jeſus, ibi omnis felicitas.

54. Quartò. Particulariter non exprimitur præmium conferendum. Sed tantum dicitur : *Honorificavit eum Pater meus.* Cur pro majori gloria, ac oſtentatione non declaratur ſigillatim ipſum præmium ? Erat illud per merita , & ob merita conferendum, & quodcumque præmium ſit, cum ex meritis proveniat, valde magnum, & honorificum conſiſtit.

Quidquid eſt ex meritis magnum & honorificum.

55. Jacob cum jam ſenex eſſet : *Diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos , fecitque ei tunicam polymitam*, Geneſ. 37. n. 3. ſeu, ut alii vertunt, *tunicam pictam*, ſeu *diſcolorem.* Et ſtatim ſubditur , *quod videntes fratres ejus oderant eum, & non poterant quidquam pacificè loqui præ livore :* maximè contra eum erant irati , ita ut eum tanquam ſervum venderent in Ægyptum ; valde mirum, quod ob unam veſtem datam Joſeph, ita in eum odio furore, ac malevolentia excandeſcunt. Cum tamen vario rerum ſucceſſu gubernante Joſeph totam Ægyptum, cum in illam deſcenderent fratres ejus ob frumenta comparanda , cum eos agnoviſſet, *ſingulis quoque proferri juſſit binas ſtolas , Benjamin verò dedit trecentos argenteos, cum quinque ſtolis optimis* , Geneſ. 45. n. 22. Dantur Benjamin quoque ſtolæ, id eſt veſtes optimæ, & excellentiſſimæ, inſuper cum data pecunia, & tamen nullus ſuorum fratrum ei invidet ; cur ergo ipſimet fratres ſic odio , ac invidia exardeſcunt in Joſeph ob unam veſtem datam ? Quinque illæ veſtes datæ Benjamin ob gratiam , & benevolentiam ; at verò veſtis polymita confertur Joſeph ob eximia illius merita , ut ait Rupertus : *Fecit Jacob perfecto , jamque pleno dierum , id eſt virtutum, fecit tunicam polymitam , id eſt varietate diſtinctam , uſque ad talos pertingentem videlicet ob virtutum multiplicitatem.* Quinque veſtes collatæ Benjamin ob gratiam , & favorem tanquam parum reputant fratres ; at verò una veſtis exhibita Joſeph ob merita, & virtutes , ut valde ma-

Gen. 37.

Gen. 45. Id, quod eſt ex meritis, & non ex favores honorat.

Rupert.

gnum, & honorificum appenduht, & inde livore & invidia tabeſcunt, in eumque omni machinamento armantur.

Joan.12. n.27.	Nunc anima mea turbata eſt; Et quid dicam? Pater, ſalvifica me ex hac hora: ſed propterea veni in hanc horam.
Num.28.	Pater clarifica nomẽ tuum. Venit ergo vox de cælo: & clarificavi, & iterum clarificabo.
Num.29.	Turba verò, quæ ſtabat, & audierat; dicebat tonitruum eſſe factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus eſt.

V E R S I O N E S.

Syriacus, n.27.	Nunc anima mea ecce turbata eſt. Et quid dicam? Pater mi, libera me ab hac hora.
Tert. adverſ. Prax.c.3.	Pater ſalvum me fac de iſta hora. Atqui propter hoc veni in iſtam horam.
Arabicus.	Sed veni propter hanc horam.
Syriacus.	Pater glorifica nomẽ tuum: Et vox audita eſt è cælo: glorificavi,& iterum glorificaturus ſum?
Vatablus.	Pater illuſtra nomen tuum. Venit ergo vox è cælo dicens: & illuſtravi, & rurſum illuſtrabo.
S.Hilarius.	Pater honorifica nomen tuum; venit ergo vox de cælo: & honorificavi, & iterum honorificabo.
Euthymius, n.29.	Cùm audiſſet turba, quæ adſtabat.
Arabicus.	Et dixerunt tantummodo tonitruum eſſe factum; alii autem dicebant: imò Angelus de cælo ei locutus eſt.
Syriacus.	Angolus ei collucutus eſt.

E X P O S I T I O III.

56. *Series textus.* N*Unc anima mea.* Inferior affectus, ac appetitus ſenſitivus. *Turbata eſt.* Egetat Dominus immediatè antea de ſua morte. *Niſi granum frumenti*, &c. Nunc ex conſideratione, ac aſpectu ipſius imminentis mortis, permiſit in ſe excitari naturalem hunc ejuſdem mortis horrorem, ut fit in nobis, paſſionibus timoris, ac triſtitiæ, & hoc horrore ſeipſum turbavit. Euthymius: Anima ſcilicet mea: *Humano modo commota angore trepidat propter inſtantem mortem.*
Et turbari voluit, ut ſe non tantum Deum oſten-
deret, ſed etiam, ut ait N. D. Cyrillus, verum Cyrill.
hominem; vel etiam ut ait D. Chryſoſtomus Chryſoſt.
homil. 66. ſut ſe doloribus mortis declararet ob-
noxium, ne quis diceret, quod ipſe exhortaba-
tur ad mortem, cujus doloribus carebat: vel ut
ait D.Auguſtinus tract.52. & ex eo Beda, quod Auguſt.
Chriſtus in ſe voluit ſuſcipere infirmitates noſ- Beda.
tras. Unde ait Theophyl. *Si rectè conſideraveris,* Theoph.
*invenies, quod turbari ipſum adhortatio ſit ad con-
temptum mortis.*

Et quid dicam? D.Chryſoſt. citata homil 66. 57.
Non habeo, ait, *quid dicam, ereptionem quærens.* Ut Chryſoſt.
explicat R.P.M. Celada in Eſther c.22.§ 83.n.6. Celada.
Non ſunt excuſationes, quas dicam ereptionem
mortis quærens, ſed tantum: *Pater clarifica me
ex hac ora.* Id eſt. Pater ſi vis, & tibi placet,
libera me ab hac inſtantis agonia mortis. Unde
notant N. D. Cyrillus, S.Auguſt. Rupert. Beda, Cyrill.
S.Thomas, & alii, quod ſimilis eſt hæc oratio illi Auguſt.
habitæ in horto. *Pater mi, ſi fieri poteſt tranſeat à* Rupert.
me calix iſte. Quæ fuit oratio inefficax partis in- Beda. D.Thom.
ferioris, ſive naturalis appetitus, qui mortem re-
fugiebat, unde eam ſtatim pars ſuperior, ſcilicet
mens,ac voluntas, intenta in Deum correxit,effi-
caciterque dixit: *Verumtamen non mea voluntas,
ſed tua fiat*, ſic & in præſenti pars inferior ex na-
turali horrore mortis dixit: *Salvifica me ab hac
hora*, mortis nempe; tamen ſtatim, & abſolutè
corrigitur à parte ſuperiori. *Sed propterea veni in
horam hanc:* ut faciam voluntatem tuam,mortem Theoph.
ſubeam, & calicem paſſionis bibam. Theophyl. Leontius.
Ut pro omnibus mortem ſuſcipiam. Sic Leontius, Auguſt.
D.Auguſt. D.Chryſoſt.Beda,Rupert. & alii. Chryſoſt.

Pater clarifica nomen tuum. Seu ut alii legunt, Rupert.
glorifica. D.Chryſoſtomus: *Non dico*, ait, *libera* 58.
me ex hac hora, ſed Pater clarifica nomen tuum:
per mortem meam à te decretam,ac prædefinitam
quam libenter accepto, ut glorificetur nomen
tuum, futurum eſt enim, ut inquiunt D.Cyrillus, Cyrill.
& Chryſoſtomus, ut poſt mortem meam, nomen
Dei agnoſcatur, ac veneretur in toto orbe. *Quo
declarat*, ait Cajetanus, *affectum ſuum non tendere* Cajetan.
*ad gloriam propriam, ſed ad gloriam Dei: hoc enim
ſignificat petitio iſta.* Tunc ut reſponderetur ora-
tioni Jeſu. *Venit ergo vox de cælo, & clarificavi.*
Primò communicando ei ut filio meo unigenito
meam claritatem, majeſtatem, divinitatem ab
æterno. Joan.17.*Clarifica me tu Pater apud temet-* Joan.17.
*ipſum,claritate, quam habui, priuſquam mundus eſſet
apud te.* Ut interpretantur D.Auguſtinus, Beda, Auguſt.
D.Thomas,D.Bonaventura.Secundò,per eundem D.Thom.
creando mundum, & omnia, quæ in eo ſunt. Ita Bonav.
Rupertus. Tertiò, clarificavi, ait D.Auguſtinus, Rupert.
cum de Virgine natus eſt, cum virtute operatus
eſt, cum cælo indice per ſtellam à Magis adoratus
eſt, cum in monte transfiguratus. Et vox delapſa
eſt de cælo: *Hic eſt filius meus dilectus.* Sicut &
in Baptiſmo: *Et iterum clarificabo.* Ait Chryſoſ-
tomus,per Crucem,& Reſurrectionem,ac Aſcen-
ſionem in cœlum, miſſionémque Spiritus ſancti
in Apoſtolos, quorum prædictione ac miraculis,
totus orbis adducendus erat, ſut Chriſtum filium
Dei, ejuſque æternum parentem recognoſcerent,
ac adorarent. Ita D.Cyrillus, D.Chryſoſtomus,
Theophylactus,Euthymius,D.Thomas,D Bonav.
Janſenius, Maldonatus, Cornelius.

Turba

59. *An vox fuiſſet articulata* *Turba ergo quæ ſedebat*, circa Jeſum; *& audierat ſonum vocis dicebat : tonitruum eſſe factum.* D.Chryſoſtomus, ait, omnes, *quod articulata quidem eſſet vox, noverant, ſed quid ſignificaret non capiebant.* Idem habent Theoph. & Euthym. At verò D.Thomas, Lyranus, Cajetanus, Hugo tenent: In Turba quoſdam fuiſſe hebetioris, alios acutioris ingenii; deſidioſos, & carnales percepiſſe ſonum tantum, acutiores verò articulatam vocem intellexiſſe. Aptior tamen eſt interpretatio Ruperti, quam ſequuntur Maldonatus, Barradas, Lucas Burgenſ. Cornelius: Omnes adſtantes vocem articulatam intellexiſſe, ejúſque ſignificationem percepiſſe, quod Jeſus nempe erat filius Dei, verúſque Meſſias promiſſus in lege; tamen cum vox fuiſſet valdè magna & brevis ob illius magnitudinem ſibi perſuaſerunt non fuiſſe vocem, ſed veluti tonitruum vel certè Angelum fuiſſe ei locutum, ac proinde vocem non ſolùm Chriſtus audivit, ſed etiam omnes adſtantes, ita ut quidam dicerent eſſe tonitruum, alii vocem Angeli, nullus tamen judicavit fuiſſe humanam, ſed mirabiliter de cælo allatam, ac proinde divinam circa Chriſti perſonam teſtificantem. Cur autem diſcipuli clarè intelligunt vocem in Thabor, non verò hic turbæ aſtantes, ex D.Paſchaſio tractavi ſuprà c.8.q.30.n.252. Quæ ſunt videnda.

Chryſoſt. Theoph. Euthym. D.Thom. Lyran. Cajetan. Hugo. Rupert. Maldon. Barradas. Burgenſ. Cornel. Paſchaſ.

*Joan.*12. *n.*30. Reſpondit Jeſus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.

*Num.*13. Nunc judicium eſt mundi: Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.

VERSIONES.

Syriacus, *n.*30. Et dixit eis: Non propter me extitit hæc vox.

Vatablus. Edita eſt hæc vox.

D.Hilarius. Venit de cælo hæc vox.

Arabicus, *n.*31. Jam præſens eſt nunc judicium mundi hujus.

*S.Paulin.ep.*1.*ad Aprum.* Nunc Princeps harum tenebrarum ejicitur.

D.Proſper.de vocat.gent. Princeps mundi hujus miſſus eſt deorſum.

*S.Gaudent. tract.*11. Nunc judicium eſt mundi hujus, nunc Princeps hujus mundi mittetur deorſum.

EXPOSITIO IV.

60. NOn propter me hæc vox venit. Quamvis hæc vox ad me directa fuerit, non tamen propter me prolata eſt ut aliquid, quod ignorem mihi maniſeſtet. D.Chryſoſt. *Non ut aliquid ab ea voce mihi ignoratum audiam : omnia enim Patris novi.* Non enim Chriſtus indigebat illa voce, optimè enim ipſe ſciebat, ſe à Patre clarificatum, & clarificandum; *ſed propter vos.* Venit hæc vox, ut credatis me eſſe verum Dei filium, verúmque Meſſiam in lege promiſſum, méque omnia dicere, ac docere; quæ ſunt Patris mei, Theoph. *Vos opus habetis, ut diſcatis, quod non ſim adverſarius Deo, ſed in gloriam nominis Dei.* Ita S.Auguſt. Chryſoſt. Beda. Rupert. D.Cyrill. Chryſoſt. Beda.

Chryſoſt.

Nunc judicium eſt mundi. Immediatè antea vox cæleſtis teſtificata eſt Chriſtum Jeſum à ſuo Patre clarificandum: quomodo autem clarificandus ſit, ipſemet Jeſum explicat, per judicium nempe mundum liberans, ac diabolum damnatione afficiens. D.Chryſoſtomus. *Cum Pater dixiſſet Clarificabo : modum indicat Chriſtus. Id eſt, Princeps hujus mundi ejicietur foras.* 61.

Nunc judicium eſt mundi. Id eſt: nunc inſtat judicium mundi, ſive hominis; hominem mundum appellavit, judicium autem juſtam ſententiam dicit, quæ quidem ferenda erat à Deo ſupremo omnium judice, ut mundus liberaretur à dæmonis poteſtate, non propter juſtitiam ipſius mundi, qui reus erat, ſed propter Chriſti juſtitiam, qui morte ſua mundum eripuit à poteſtate dæmonis, & ſibi applicavit; ac proinde, quia nunc inſtat mea mors, quæ poſt tres dies ei erat inferenda; ideo etiam inſtat judicium, ac ſententia per quam homines à peccato, ac poteſtate, & tyrannide dæmonis liberentur. 62.

Nunc. Id eſt modò, citò per meam mortem; antea per Dei gratiam Abrahamus, David, ac alii fuerunt liberari à poteſtate dæmonis, quomodo dicitur in præſenti *Nunc.* D.Auguſt.tract.52.in Joan. *Ejectus eſt Satanas de cordibus Patriacharum & Prophetarum, veterúmque juſtorum, quomodo ergo dictum eſt: Nunc ejicietur foras? Quomodo putamus, niſi, quia tunc quod in hominibus paciſſimis factum eſt, nunc in multis, magniſque populis, jam mox futura eſſe, prædictum eſt?* Dicam etiam, Omnes illi Patres antiqui liberati ſunt virtute Crucis, ac mortis Chriſti tanquam anticipata ſolutione ex pretio ſolvendo per Chriſtum. Ait ipſe modo, *Nunc*, inſtat ſcilicet tempus, ut pretium ſolvatur mea morte, omnéſque ipſa eripiantur à poteſtate dæmonis. 63. Auguſt.

Princeps hujus mundi. Diabolus nempe ſic dictus, ut ehplicant in præſenti N.D.Cyrillus, & D.Auguſtinus de Agone Chriſti cap.3. quia ipſe in toto ferè orbe in idolis, ac diis Gentium tanquam Deus, & Princeps colebatur; *mundi*, id eſt, mundi iniquorum, in quorum cordibus regnabat D.Auguſt. tract.95. in Joan. *Adverſus mundi rectores tenebrarum harum*, Epheſ.6. *Ejicietur foras.* Ejectis idolis, in quibus venerabatur; deinde ejicitur, qui Chriſtus ejus vires fregit, nunc enim nec totus, nec tam validè, ſicut ante tentare poteſt homines; per Chriſtum enim multam gratiam largitur, qua ſi velint, poſſint omni tentationi reſiſtere. 64. Cyrillus. Auguſt. Epheſ.6.

QUÆSTIO XI.

Quare inſtante Chriſti morte dicitur judicium eſſet mundi?

ILlud, quod Chriſtus ait in præſenti: *Nunc judicium eſt mundi.* Hoc autem judicium multipliciter interpretatur à ſanctis Patribus. Primò N. D. Cyrillus lib.8. in Joannem, cap. 16. & 17. D. Auguſtinus tractat.52. in Joan. Beda, hoc intelligunt de judicio diſcretionis, Nam per Chriſti mortem, ait D. Auguſt. *Millia credentium à dominatu liberantur diaboli, Chriſti corporis copulantur : hoc vocabat judicium, hanc* 65. *Judicium variè accipitur.* Cyrill. Auguſt. Beda.

diſcretionem, hanc à ſuis redempti diaboli expulſionem. Secundò D. Chryſ. hom.9. Euthym. hoc judicium dicunt punitionem dæmonis, & mundi ultionem. Tertiò. D. Gaudent. tract.12. ſic intelligit, ut mundi creatorem, ac judicem mundus judicet judicandus. Et quamvis hæc omnia vera ſit, tamen, ut ait Toletus annotat.12. non exprimunt ſententiæ proprietatem, & ideo accommodatior explanatio eſt, quam ſecutus ſum in expoſit. Ut judicium mundi dicatur ſententia illius, quam Deus tulit ſecundum ſuam juſtitiam liberando mundum à jugo dæmonis: quæſtio tamen eſt, cur quando tempus ejus mortis inſtat, dicitur judicium eſſe mundi?

Chryſoſt. Euthym. Gaudent. Tolet.

66. Auguſt. Reſpondet. Primò D. Auguſt. q.58. ex novo Teſtamentp. *Idcirco*, ait, *commiſſus eſt Chriſtus à Deo Patre ſuo, qui dæmonem vinceret, & ſe manifeſtaret, regnum ejus auferens ratione, non poteſtate: quanquam omnia poſſit Deus, ſed illud facit, quod congruit rationi, ut irreprehenſibilis perſeveret.* Non dicitur judicium eſſe mundi, quando facies Chriſti in monte Thabor, reſplenduit ſicut Sol, & apparuerunt in majeſtate Moyſes, & Elias cum eo, Lucæ 9. n.30. Nec quando cum multa poteſtate ejicit vendentes de templo, Joan.2. Matth.21. Sed modo cum inſtar vermis moriens in cruce proponitur, tunc eſt: *Judicium mundi, tunc Princeps hujus mundi ejicietur foras.* Ut appareat excellens Dei adminiſtratio, ejúſque præſtantiſſimum judicium, quo mundus judicatur, ejúſque Princeps diabolus ejicitur foras, ſed juſtitia, ac ratione, qua Deus cuncta adminiſtrat, & diſponit, ut notat etiam D. Leo ſerm.2. de Paſſione. Vide multa hoc tom.1. & 2. ac 3. Verb. *Ratio* in Indice.

Luc.9. Joan.2. Matth.21. Leo.

67. Auguſt. Secundò. D. Auguſtinus cit. tract.52 in Joan. *Per Chriſti fidem*, ait, *quæ morte ejus, & reſurrectione firmata eſt, per ejus ſanguinem, qui in remiſſionem fuſus eſt peccatorum, millia credentium à dominatu liberantur diaboli, Chriſti corpori copulantur; & hoc vocabat judicium.* Vide diſcrimen inter humanum, ac perfectiſſimum Dei judicium; homines conſtituunt judicium, ut damnent, ac perimant; Deus autem facit judicium, ut homines ſalvet, ac redimat, eíſque ſua divina beneficia largiatur.

Deus judicat, ut benefaciat.

68. Bernard. Tertiò. D. Bern. ſerm. ad milites templi cap.8. [Nunc, ait, judicium eſt mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras; erit judicium cæli, quando ipſum vocabitur cælum deſurſum, & terra diſcernere populum ſuum, in quod ſanè timendum, ne projiciaris tu cum ipſo, & Angelis ejus tamen inventus fueris injudicatus] Cum Dei judicium inſtat, maximè timendum, & quibuſnam præcipuè debet inſtare timor, *Si tamen inventus fuerit injudicatus.* Qui primo in judicium venit, nec ullum judicium, vel examen ab aliqua creatura paſſus eſt, maximè formidare debet, cum in judicium vocatur, antéque ſupremum omnium judicem ſiſtit, nam qui nunquam judicata eſt licentioſè vivit, & multa habet, de quibus reddit judicium.

Multum periclitatur in judicio, qui nullum eſt expertus judicium.

69. Leo. Quartò. D. Leo ſerm.8 de Paſſione. *Nunc judicium eſt mundi*, ait, *O admirabilis potentia crucis, in qua tribunal Domini, & judicium mundi; & poteſtas eſt crucifixi.* Crux juſto Dei judicio eligitur ut tribunal, ex quo diabolus foras expellitur, & homines ab illius jugo liberantur; ibi in unigenito Dei filio in patibulo pedenti tota divinitatis poteſtas enituit, & reſplenduit. S. Athanaſius ſerm. de Incarnat. *Corpus in cruce exaltavit*, ait, *non tamen per hoc obſcurus; ſed illuſtris permanens in ſeipſo, & talia opera patrans, eáque ſigna edens, quæ eum etiam eo tempore non hominem, ſed Dei verbum declararunt.*

Summa poteſtas crucifixi. Athanaſ.

Iturus ad Patrem ſuis diſcipulis, ait Chriſtus Dominus: *Data eſt mihi omnes poteſtas in cælo, & in terra*, Matth.28. n.18 & ſtatim ſubdit: *Docete omnes gentes, baptizantes eas.* Sed quibus manibus, ac brachiis tantam poteſtatem accepit in cælo, & in terra, ut omnes gentes ad eum convolarent, ipſúmque ut verum Deum adorarent, ac recolerent, illis nempe manibus, quæ in ligno ſunt extenſæ, lignóque affixæ, ex eo enim quod manus fuerunt ligno affixæ; non ſunt impeditæ, ſed potius expeditæ, ut ſuper totum orbem in cælo, & in terra habeant poteſtatem. D. Athanaſ. Sinaita. De rectis fidei dogmatibus lib.4. *Data eſt mihi*, ait, *omnis poteſtas in cælo, & in terra, ac ſi manifeſtè diceret, auctorem gloriæ iſtius crucem eſſe, & per crucem irrogatam mortem.* 70.

Matth.28. *A cruce Domini poteſtas.* Athanaſ.

Cum Iſraël eſſet humiliatus, ac captivus ſub Madian. *Venit Angelus Domini, & ſedit ſuper quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Joas patrem familiæ Eſri: cúmque Gedeon filius ejus excuteret, atque purgaret frumentum*, Judic.6. n.11. Ut à tanta captivitate Madian, liberetur Iſraël, ejus Salvator eligitur, ac deſignatur Gedeon ab Angelo, ſed quinam locus eligitur ut tanti operis Salvator deſignetur? Sub quercu nempe. Cur non potius ſub alia arbore, vel ſub aliquo fonte, ſeu alio in loco? Ex quercu ſacrum crucis lignum fuiſſe factum multorum eſt opinio. Præfigurabatur ibi myſterium noſtri Salvatoris, qui ſub umbra crucis liberavit populum ſibi fidelem à captivitate, deſtruerétque crudelem ejus adverſarium Madian, diabolum nempe. S. Ambroſ. in proœmio lib.2. de Spiritu ſancto. [Jerobaal, ait, cum ſub arbore quercu tritici meſſem virga cæderet, accepit oraculum, ut à poteſtate alienigenarum in libertatem Dei populum vindicaret. Nec mirum ſi eſt electus ad gratiam, cum ſub umbra jam ſacræ crucis conſtitutus feracis ſegetis ſenſibilia de lacibulis frumenta produceret, electiorémque ſanctorum à purgamentis inanis paleæ ſequeſtraret.] Vide cap.39. n.30.31. 71.

Judic.6. *Sub umbra crucis homines liberantur ab omni malo.*

QUÆSTIO XII.

Quare à cruce judicium de mundo profertur?

AIt Chriſtus Dominus. *Nunc judicium eſt mundi hujus.* Illud, *nunc*, id eſt, continuo; & ſubdit. Cum *exaltatus fuero à terra*, innuens tempus crucis. Ac ſi dicat Jeſus, cum ſubiero crucem, cum fuero in cruce, tunc eſt judicium mundi, tunc ſententia proferetur de judicando mundo; cur ergo hujuſmodi judicium ad crucis tempus reſervatur? Eſt præſens quæſtio. 72.

Difficultas quæſtionis.

Ad quæſtionem reſpondet Germanus Hieroſolym. in exaltatione crucis apud Gretſerum tom.2. *Nunc judicium eſt mundi hujus*, ait, *judicat verò ut Rex in thronum regalem crucis conſcendens.* Expende verbum: *judicat ut Rex.* Jeſus maximè declaratur, ac manifeſtatur rex, cum crucis ſolium aſcendit, ibi tanquam è ſuo throno, ac tribunali mundum liberans à ſervitute dæmonis: illíque fontes ſuæ miſericordiæ largiens; de 73.

Crux regalis thronus Chriſti.

cruce

Hebr 4. cruce ait Paul. Hebr.4. n.19. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus.*

74. Pſal.109. De Chriſto Domino ait David Pſal.109. n.3. *Tecum principium in die virtutis tuæ.* Quinam eſt hic principatus in die virtutis, ſeu potentiæ ejus? Fuitne quando introductus eſt in orbem terrarum adoratus ab Angelis? Hebr.1. vel quando acclamatus eſt Rex Joan.7. vel in ingreſſu triumphali Jeruſalem? Minimè. Sed principatus ejus fuit ſuper humerum ejus, ut ait Iſaias, quando ergo ei data eſt crux, tunc fuit principatus ejus in die virtutis, ſeu potentiæ ſuæ. D.Chryſoſt. ſuper eundem Pſalm. *Quid eſt*, ait, *tecum principatus, quod* Iſai.9. *ſignificans dicebat cujus principatus ſuper humerum ejus?* Et explicans quo modo in cruce extitit hujuſmodi principatus. Sic ait S. Doctor. *Tecum principatus in die virtutis tuæ. Quando per mortem mors deletur, quando peccatum abolетur, quando maledictum ſolvitur.* Et poſtea ait: *Conſidera, quantæ ſit potentiæ ſignum ipſa crux.*

Hebr.1. *Crux Chriſti principatus.* Chryſoſt. Iſai.9.

75. Explicans Dominus ſuum adventum ad judicandum; num de ſententia proferenda eſt ſermo ait: *Tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus ſunt,* Matth.25. n.34. Se apertè tunc vocat Regem, cum tamen in parabolis de hoc tremendo judicio ſe dicat, vel paſtorem. *Segregabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis:* vel ſe appellet hominem, ut in parabola talentorum. *Homo peregrè proficiſcens*, Matth.25. n.14. vel ſe nominet ſponſum ut in parabola decem Virginum, Matth.25.n.5. Cur ergo in judicio ſe regem vocat, apparebit ſimul cum eo crucis ſignum, Matth.24. n.30. *Tunc apparebit ſignum filii hominis.* Et tam proprium regale ſignum eſt crux, quod cum ipſa appareat, non poteſt regalis dignitas occultari, ſed apertè ipſa crux eam manifeſtat, ac oſtendit. Pro quo nota correſpondentiam in terminis. *Tunc dicet Rex*, deinde, *tunc apparebit ſignum filii hominis.* D.Ephr. de vera pœnitentia. *Ubi ait, viderint omnes regium iſtud ſceptrum* (id eſt crucem) *revelari, jam tunc agnoſcent ſinguli continuo ipſum quoque Regem revelandum:* Ex revelato Regali ſceptro, ſigno ſcilicet crucis, ſupremum regem revelandum intelligunt. Et maximè in hac re ponderandum eſt, quod dicitur: *Tunc apparebit ſignum filii hominis*, Matth.24 non dicitur, *apparebit ſignum filii Dei.* Ut agnoſcatur crucis gloria, ac virtus, quod cum ipſe filii hominis appellatione dicatur, tamen ipſa crux divinitatis vexillum eum demonſtrabit filium Dei, Joan.Aurelian.Epiſc. de cultu imag.l.2 tom.5 Bibl. *Sicut Imperatorum, ait, regalis pompa præcedit, & militaris ordo præcundo vexilla humeris portare conſueverant, & ejus declaratur adventus: ſic Domino de cœlo veniente, Angelorum cœtus, & Archangelorum multitudo crucis ſignum humeris portabunt excelſis, & regalem nobis adventum annuntiabunt. Ipſum regale vexillum crucis regis adventum denuntiat.*

Matth.25. Matth.25. Matth.24. *Crux Chriſti regem demonſtrat.* D.Ephrem. Matth.24. Aurelian.

QUÆSTIO XIII.

Crux regalis thronus judicii regios miniſtros requirit.

76. Pſal.44. SUperiori quæſt. ex Germ. Hieroſolymitano dixi; quod crux ſit regalis thronus Chriſti ad judicium, quod prædixit Regius Vates, Pſal.44. num.7. *Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi; virga directionis, virga regni tui*, D.Remig. *Sedes tua Deus, id eſt regalis poteſtas.* Regalis tua poteſtas, ſedes tua Deus crux ipſa, *virga regni tui*, ſeu ut legit Chaldæus, *ſceptrum regni tui.* Crux nempe ipſa eſt, in cujus figura virga Moyſis liberat fideles Iſraëlitas de jugo Pharaonis, & obſtinatos Ægyptios crudeli plaga percutit, ac interimit. D.Auguſt. de Catech. *O Chriſte ſancte*, ait, *qui in cruce pependiſti. Ipſa eſt, illa virga regni tui, crux ipſa, quæ virtus in infirmitate perficitur. Illa virga, crux ipſa, virga illa, quæ floruit de radice Jeſſe. Ipſa illa virga, quam portabat Moyſes, quæ glutit magorum ſerpentes.*

Crux regale Chriſti ſceptrum. Remig. Chaldæus. Auguſt.

Crux ergo regalis thronus, regaliſque ſedes, regaléque ſceptrum ſupremi Regis, regales requirit miniſtros, & aſſiſtentes, qui tam regali ſigno nobilitentur, ac condecorentur. Unde ait. D.Auguſt.ſerm.2.in Pſal.6. *Crux finita eſt in pœna, manet in gloria. A locis ſuppliciorum fecit tranſitum ad frontes Imperatorum.* 77.

Auguſt. *Crux Imperatores exornat.*

Ait Joannes in ſua Apocalypſ.1. n.9. *Ego Joannes frater veſter particeps in tribulatione, & regno, & patientia Jeſu.* Patientia Jeſu crucem ejus ſignificat; Quomodo ergo Joannes optimè inſtructus in Chriſti doctrina prius ait, Particeps in regno, deinde in cruce, ſeu patientia Jeſu? Nam in Chriſto, prius fuit crux, deinde regnum; *factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod Deus exaltavit illum.* Sic & nos prius debemus compati, ut glorificemur, prius portare crucem, ut veniamus ad gloriam; cur ergo ait Joannes, particeps in regno, & cruce: Tam connaturale eſt cruci regnum, quod ut aliquis dicatur particeps crucis, prius debeat dici, ac publicari particeps regni, ac regem eſſe, regnumque habere. Favet Rupert. [Cum dixiſſet Joannes, particeps in regno addidit, & patientia Jeſu. Nam poſtquam particeps fuit in tribulatione morientis, & regno reſurgentis, Jeſu patientiam, ſeu crucem, habuit imitando paſſum opprobria, irriſiones, colaphos, & verbera, expende illud, poſtquam particeps fuit in regno.] 78.

Apoc.1. *Cruci miniſtrantes reges.* Rupert.

In monte Thabor cum transfiguraretur Jeſus. *Erant autem Moyſes, & Elias viſi in majeſtate, & dicebant exceſſum ejus, quem completurus erat in Jeruſalem*, Luc.9. n.31. Multam gloriam habuit Moyſes in monte Horeb, Parénſque Elias in curru igneo aſcendens in cælum, numquam tamen dicuntur in majeſtate, niſi modo, & cur in præſenti dicuntur in majeſtate? *Dicebant exceſſum ejus.* Tractabant enim de imminenti crucis myſterio, & cum de cruce agerent, inde magnam claritatem, ac majeſtatem perceperunt. Timothæus Antioch. orat. in Transfigur. & crucem apud Gretherum tom.2. de cruce. *Similiter autem*, ait, *Moyſen, & Eliam clariores, quam in vivis fuiſſent, exhibuit ibi Dominus, futura crucis ſigna commemorantes.* 79.

Luc.9. *Qui de cruce agunt, in majeſtate.* Timoth.

Cum ad ſacrificandum filium ſuum Iſaac pergeret Abrahamus, duxit ſecum duos pueros ſuos & aſinum; cumque à longè elevatis oculis vidiſſet montem, ac locum ſacrificii. *Dixit ad pueros ſuos, expectate hic cum aſino.* Deinde ait Textus Gen.22. n.6. *Tulit quoque ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filium ſuum.* Si Abrahamus ad ſui miniſterium habet, paratos ſervos, aut non dat illis, ne deferant ligna? Cur ſuper filium impoſuit? Ligna illa typum crucis præfigurabant, & inde non à ſervis, ſed ab unigenito filio nobiliſſi- 80.

Gen.22. *Cruci ſerviunt non ſervi ſed principes.*

mi hominis totius mundi, utpote Abraham. Petrus Damian. ſerm de invent. S.Crucis: *Iſaac ipſe ſibi ligna*, crucis ſcilicet figuram, *portavit, quibus erat imponendus. Duo autem ſervi illi procul dimiſſi, Judæos ſignificant, qui ſerviliter viverent, & carnaliter ſaperent.* Ligna, quæ typum crucis exprimebant, non ſerviliter ſervientibus, imponit, ſed unigenito filio ſuo Abrahamus.

Damian.

QUÆSTIO XIV.

Quare Princeps hujus mundi dicitur ejectus foras?

81. Cajetan. PRimò rectè reſpondet Cajetan. [Non dicit, ait, diabolus, non tentator, non ſeductor mundi hujus, ſed princeps: quia non ejicitur à ſeducendo, à tentando, à calumniando, ſed à principatu, non particulari hujus, vel illius hominis, civitatis, vel patriæ, ſed mundi hujus. Principatur enim,& adorabatur,ut princeps mundi hujus diabolus ante mortem Chriſti communiter à mundo: hoc eſt colebatur in omnibus diis gentium.Et ab hoc principatu ejectus eſt, ſublato per Chriſtum cultu Deorum, ablata ex mundo, quamvis non ex ſingulis partibus ſimul, idololatria.] Ac proinde cum ejectus eſt diabolus à cultu,ac honore,qui illi à mundo deferebatur, dicitur ejectus foras, ac ſuo principatu expulſus,tanquam omnino deſtructus,ac deperditus, nam honore deperdito deperditur homo.

Qui ab honore deponitur, omnino deſtruitur.

82. Gaudent. Secundò. D. Gaudentius homil. in Sabbato poſt.5. Dom. Quadrag. *Non in plantis, ac humilibus habitabat diabolus, ubi pulſus ad alium locum credatur, abſque caſu ſuo tranſire potuiſſe, ſed cum de ſublimitate expellitur, utique deorſum præcipitatur, quod ſignificanter in Græco poſitum eſt.* In Græco eſt juxta D.Gaudentium, princeps hujus mundi mittetur, ſeu *ejicietur deorſum.* Quod magnum caſum, multámque ruinam denotat, unde tanto caſu, tantáque ruina præcipitatur, quia non in humilibus, ac planis locis degebat diabolus, ſed in altis habitabat, aëriſque altitudinibus paſcebatur; qui in planis, ac humilibus eſt, ſine multa ruina de uno loco expellitur ad alium, at qui in altis habitat, ſi inde dejicitur, multo caſu ruit, ac præcipitatur,multámque ruinam, ad dejectionem ſecum involuit.

Qui in alto culmine verſatur, cum dejicitur magno caſu ruit.

83. Leo. Tertiò. S.Leo ſerm. 2. de Nativit. *Præſtitit ergo,* ait, *improbus prædo, & avarus exactor in eum, qui nihil ipſius habebat inſurgere, & in quo nullam reperit culpam, ſolvitur itaque lethiferæ pactionis malè ſuaſa conſcriptio, & per injuſtitiam plus petendi totius debiti ſumma vacuatur.* Expende verba: *per injuſtitiam plus petendi.* Peccatores debebant diabolo pœnas ſolvere: ille verò non ſolùm peccatores, ſed etiam innocentiſſimum Agnum Chriſtum Jeſum, in quo nulla erat debiti umbra, expoſtulavit ad pœnam, dum Judæos in ejus necem excitavit,ac ſtimulavit: & ſic per injuſtitiam plus petendi,à ſuo principatu,ac regno fuit expulſus: qui immodicus, ac exceſſivus eſt in petendo principem exuit, ac principatum amittit.

Principatum deponit, qui exceſſivus eſt in petendo.

84. German. Quartò.D.Germ in orat. in Mag. diem Sabbati: *Sedes,* ait, *in throno crucis, qui judicat juſtitiam & injuſtam condemnavit mortem* (diabolum intelligit, ex quo mors) *ex humana ſocietate eam proſcribens.* Per crucem deſtruxit Dominus Jeſus diaboli principatum, ipſúmque foras ejecit.

Victoria per crucem

Cœpit David arcem Sion, 2.Reg.4. n.7. & ejecit exinde Jebuſæum. In quo adumbratur Chriſtus Dominus omnia per crucis myſterium ſibi ſubjiciens Rabbanus ibi: [David, ait, Jebuſæum habitatorem terræ de Jeruſalem ejiciens, ſignificat Chriſtum contrarias poteſtates è cordibus fidelium ejicientem; ſolum enim per myſterium crucis omnem principatum diaboli deſtruendo trophæum gloriæ acquiſivit.] 2.Reg 4. Rabbanus.

De Chriſto Domino ait Regius Vates. *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſimè, intende, proſperè procede, & regna,* Pſal.44.n.5. potentiſſimè legit D.Hieron. *fortiſſimè.* Ipſe, qui eſt rex regum, & Dominus dominantium, nunc dicitur rex potentiſſimus, rex fortiſſimus, cum nempe accingit ſuum gladium, crucem nempe, qua omnes aëras poteſtates debellavit. Heſychius. *Gladium crucem vocat,* ait, *hac enim tanquam gladio uſus, ſuum hoſtem diabolum interfecit.* Illud tamen maximè notandum eſt, quod juxta lectionem D.Hieron. dicitur: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum fortiſſimè.* Deus dicitur fortis natura ſua *Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis.* Nunc verò accincto crucis gladio, dicitur *fortiſſimè intende,* id eſt, exi ad arcam, & bellum, ut explicant D. Chryſoſt. N.Incognitus, & alii, ut nobis manifeſtaret, ac declararet, quanta virtute voluit crucem ſuam eminere; ut ipſe, qui fortis decantatur, cruce tamen accinctus ſuper femur ſuum fortiſſimè dicatur intendere proſpere, & procedere. Bellarminus. *Sic tuum curſum dirige: ſic contra diabolum proſperare, ut devicto Principe hujus mundi, tibi regnum acquiras.* 85. Pſal.44. Heſych. Hieron. *Fortiſſimè vincitur per crucem.* Chryſoſt. Incognit. Bellarm.

Captivo Samſon tonſis capillis ejus, deperditáque ſua antiqua fortitudine,maximè exultabant ejus adverſarii Philiſthiim,laudantes Deum ſuum, qui pro ludibrio adductus de carcere, fecerunt eum ſtare inter duas columnas, qui rogavit puerum regentem greſſus ejus;dimitte me, ut tangam columnas,quibus omnis imminet domus, ut paulum requieſcam. *Qui apprehendens ambas columnas, concuſſiſque fortiter columnis, cecidit domus ſuper omnes principes, & cæteram multitudinem, quæ ibi erat,* Judic.6.n.29.unde illi tanta fortitudo,qui modò à puero regebatur,& omnibus erat in ludibrium, & capilli licet renaſci inciperent,nondum erant perfectè nati? Dum Samſon manus ad columnas extendit, figuram crucis exprimit,ſub cujus typi umbra hoſtes ſuos deſtruit,ac perimit ille. D.Aug. ſerm.107. de tempore. *In hoc,* ait, *imaginem crucis attendite, expanſas enim manus ad duas columnas, quaſi duo ligna crucis extendit, & adverſarios ſuos Samſon interemptos oppreſſit.* 86. Jud.6. *Per figuram crucis vincit Samſon.* Auguſt.

*Joan.*12.*n.*32. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.

*Num.*33. Hob autem dicebat ſignificans, qua morte eſſet moriturus.

VERSIONES.

*Syriac.n.*32. Et ego cum ſublimatus fuero à terra, traham omnes ad me.

Luc.Burgenſ. ex Græco. Et ſi ego elevatus fuero à terra.

Arabicus

Arabicus. Unumquemque traham ad me ipſum.
D. Auguſtin. Omnia traham poſt me.
Arabic. n. 33. Et non dixit hoc, niſi ut nuntiaret quali morte moreretur.
Syriacus. Ut indicaret, qua morte eſſet moriturus.
Arias. Significans qua morte futurus eſſet mori.

EXPOSITIO V.

88. *Mors crucis glorificatio.* VEnit vox de cælo dicens: *Clarificavi, & iterum clarificabo.* Chriſtus ſe dixit primò clarificatum judicio mundi, ſeu ſententia mundum liberante; ſecundò ſe oſtendit clarificatum ejecto principe tenebrarum. Tertiò nunc ſui exaltatione in cruce. Et ait *ego ſi.* Illa particula *ſi,* Græcè nec dubitandi modum, nec conditionem, ſed tempus ſignificat, ac ſi diceret, *Cum*, ſeu
Cyprian. Ambroſ. Auguſt. *quando.* Ut legunt D. Cyprian. D. Ambroſ. D. Aug. tract. 52. in Joan. Qui ait, *ſi, id eſt cum: non enim dubitat futurum eſſe, quod venit implere.*

89. Syriac. Burgenſ. *Exaltatus fuero*, Syriacus *ſublimatus* in altum, ſeu, Lucas Burgenſis ex Græco: *elevatus*, in aërem, nempe in cruce poſitus: *à terra*, hoc eſt ſuper terram: ad litteram juxta Patres de ſe in cruce
Auguſt. erecto loquitur. D. Auguſtinus. *Exaltationem ſuam, ait, quid aliud dixit, quam in cruce paſſionem? Quod & ipſe Evangeliſta non tacuit:* verſu nempe ſequenti: *omnia*, ut explicant N. D. Cyrillus,
Cyrillus. Chryſoſt. Leont. Theoph. D. Chryſoſtom. Leontius, Theophylactus, id eſt omnes, non ſolum Judæos, ſed etiam Gentiles, ſic enim ipſe juſſit; *prædicate Evangelium omni creaturæ.* Et hic ſenſus maximè congruit dictis de grano frumenti, ac de converſione gentium, quæ ad Chriſtum convenerunt; de quo iterum quæſt. 18.

90. *Traham ad me ipſum.* Adducam, & transferam à ſatana, ac diabolo, ad me ipſum Dei filium; à mundi principe tyrannico, ad me ipſum legitimum orbis Principem. *Traham*, ait, verbum hoc quandam vim ſignificat, quo verbo uſus eſt Dominus, ut notetur vis in oppoſita: ita enim homines ſub diaboli poteſtate, ac tyrannide tenebantur, ut veluti vi uſus fuerit Dux, ac Princeps noſter Jeſus, ut ab ejus jugo extraheret, ac eriperet.
Chryſoſt. Hæc interpretatio eſt de mente D. Chryſoſtomi. *Traham, ait, tanquam à tyranno detentos, & per ſe minimè potentes, ejus manus effugere, utpote repugnantes. Alio loco rapinam appellat. Nemo poteſt ſpolia fortis rapere.* Quod etiam docent Ammon.
Ammon. Theoph. Joan. 6. Theoph. & alii. Et cum ait traham, non repugnat cum his, quæ dixit Joan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Nam una, & eadem eſt utriuſque tractio, cum una, & eadem ſit eſſentia, & virtus. Ex quo ait cit. Chryſoſtomus: *Filio trahente, Pater trahit.*

91. *Hoc autem dicebat.* Exponit Evangeliſta Chriſti verbum dicentis: ſi exaltatus fuero à terra. Quo nimirum mortem ſuam in cruce ſignificavit: quod Joannes advertit, ut cunctis aperiret, ac manifeſtaret, Chriſtum Jeſum omnia præſciviſſe, nihilque ei præter opinionem, ac ſcientiam contigiſſe.

QUÆSTIO XV.

Quare Dominus ſuam mortem in cruce appellaverit exaltationem?

FRequenter Chriſtus Dominus ſuam paſſionem in cruce dicit exaltationem, ut in præſenti: *Ego ſi exaltatus fuero à terra*, &c. & Joan. 3. 92. Joan. 3.
n. 14. *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis*, & cap. 8. n. 28. Joan. 8.
Cum exaltaveritis filium hominis, &c. In hac loquendi forma illud eſt difficile, ut notavit Lipſius lib. 1. de cruce c. 3. & 4. l. 2. c. 5. Inter alios Lipſius.
loquendi modos, quibus veteres utuntur cùm de cruce agunt, minimè talis modus dicendi reperiatur, quo Chriſtus Dominus ſignificavit ſuam crucis mortem exaltationis nomine, quæ honorem, & non ignominiam, qualem omnis Crux continebat; ſignificat: licet enim olim, multis modis crucifixio fieret, ſemper tamen in dedecus, & ignominiam fiebat. Unde ait Paulus ad Galat. 3. *Maledictus homo, qui pendet in ligno:* Id eſt, execrabilis homo, qui tali morte afficitur. *Chriſtus primus crucem dicit exaltationem.*

Chriſtus tamen Dominus talem mortem exaltationem appellat: quia eam duxit pro triumpho, ac magnificentia. Quo ſenſu D. Greg. interpretatur ea verba Cantic. 7. n. 8. *Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus ejus, & erunt ubera tua, ſicut botri vineæ.* Ipſa enim crux honoris, ac victoriæ Symbolum eſt, omnémque felicitatem, ac exaltationem denotat, ut ſignificant ſequentia verba: *Et erunt ubera tua*, &c. Juſti ſcilicet in Cruce. Philo Carpathius. Hanc ergo crucis mortem exaltationem dicit Chriſtus, illâ enim maximè ſe voluit exaltari, ac ſublimari. Reſpondet *Quod ſcilicet illâ exaltari eum fuit neceſſe. Quoniam is, qui patibulo crucis ſuſpenditur, conſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior.* Quanta altitudo ſit à Cruce breviter expendo. 93. Gregor. Cant. 7.

Synagoga populorum circundabit te, propter hanc in altum regredere, Pſalm. 7. n. 8. Synagoga, ſeu ut legit D. Auguſtinus, *Congregatiò populorum.* Circundabit te, ut explicat Trevetus, tanquam à te quærens auxilium, & remedium. *In altum regredere.* Chaldaïcus. *Ad domum majeſtatis regredere.* Quiſnam eſt iſte locus altus Deo, éique domus majeſtatis? Heſychius. *Illud in altum honorabilem crucem intelligit.* Crux enim locus valdè altus, & ſublimis eſt; ſed numquid Deo pôteſt eſſe aliquis locus altus, ei enim omnis locus creatus, infirmus ac humilis eſt; Quomodo ergo crux dicitur locus altus? Quamvis crux prout creatura ſit valdè humilis, ac infirma reſpectu Dei; prout tamen crux eſt in tanta æſtimatione, ac honore ei eſt, ut ab ipſo tanquam locus altus, ac ſublimis reputetur. Hoc advoco id, quod reſpiciens ad verba Pauli Philip. 2. num. 2. *Factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis.* Eleganter ait D. Bernardus: *Cum per naturam Divinitatis non haberet, quo creſceret, vel aſcenderet, quia ultra Deum nihil eſt; quo modo creſcere invenit, veniens, incarnari, pati, mori, factus humilis uſque ad crucem; propter quod & Deus exaltavit illum.* Ac ſi dicat, quaſi cum non haberet Dominus Jeſus, quomodo exaltari poſſit, crucem diſpoſuit, ut in ipſa elevaretur. 94. Pſal. 7. Auguſt. Trevet. Heſych. *Crux à Chriſto reputatur pro altitudine.*

Illud iterum eſt expendendum, quod ait *In altum* 95.

altum regredere. Regredi denotat uniendo repetere locum; à quo eſt egreſſus. Et ut ait Iſaias 26. n. 12. *Ecce Dominus egredietur de loco ſuo.* Qui eſt ſinus æterni Parentis. *Unigenitus, qui eſt ſinu Patris,* Joan. 1. Cur ergo ad Chriſtum Dominum dicitur regredi, debebat hoc dicendi modo ſignificare ſinum Patris, at ad crucem, quomodo dicitur regredi? Optimè ſanè. In tanta æſtimatione, ac decore, ab eo crux eſt habita, ac ſi veluti quodammodo ſinus Patris reputaretur. Timotheus Antioch. orat. de cruce apud Grethſerum tom. 2. de cruce. *Crux locus proprius divinitatis, ſedes ſupremæ majeſtatis.* Sicut ſinus parentis locus proprius filii, ſic etiam ſuo modo crux illius locus & ſedes.

Iſai. 26. — Joan. 1. — *Crux reputatur à Chriſto veluti ſinus Patris.* — Antioch.

96\. *Cúmque levaret manus Moyſes, vincebat Iſraël,* Exod. 17. n. 11. Tertull. lib. 3. contra Marc. c. 18. N. D. Cyrillus in Collectan. c. 16. D. Juſtin. contra Tryphon. poſt medium, D. Proſper. 1. p. prædict. cap. ultim. & alii tenent, quod Moyſes ſic elevaſſet manus, ut eas ad modum crucifixi extendiſſet, cur ergo non dicitur, quod Moyſes expandebat manus, ſeu quod eas cancellatas habebat; ſed quod elevabat? Cum enim figura crucis ibi adeſſet, conſequens erat, ut & elevatio interveniret, cancellatiſque manibus elevatio ad victoriam fieret. D. Aug. ſerm. 93. de tempore. *Moyſes quidem,* ait, *manus levat, tamen in elevatione myſterium crucis oſtendit.*

Exod. 17. — Cyrill. — Tertull. — Juſtinus. — Proſper. — *Ubi crux, ibi elevatio.* — Auguſt.

97\. Jacob moriturus juxta Septuaginta. *Adoravit Iſraël ſummitatem virgæ,* Gen. 47. n. 31. juxta lectionem Chryſoſtomi. *Adoravit Iſraël ad faſtigium virgæ.* Virga illa, ad cujus conſpectum Jacob cancellatis manibus filios benedicit, Geneſ. 48. num. 14. umbram gerebat crucis, ut auctor eſt Damaſcenus lib. 4. c. 12. *Jacob,* ait, *adorans ſummitatem virgæ, alternatis, cancellatiſque manibus, filios Iſraël benedicens, ſignum crucis manifeſtatiſſimè deſcripſit.* Quæro tamen cur Jacob ſolum adorat ſummitatem, ſeu faſtigium virgæ, cur non potius totam virgam? Virga illa typus erat crucis Chriſti, ac proinde quidquid in illa erat totum erat altum, ſupremum, ſummitas, ac faſtigium.

Septuag. — Gen. 47. — Chryſoſt. — Damaſc. — *Crucis faſtigium; ac altitudo.*

Quæstio XVI.

Quare non dicitur exaltatus tantum, ſed etiam exaltatus a terra?

98\. Cum ait Dominus. *Cum exaltatus fuero,* expreſſit *à terra,* ut ſe in aërem ſublevatum, ac in cruce poſitum denotaret, ut jam dixi in expoſitione; obiter tamen nota, quod ille, qui ſe ita dicit exaltatum, prius humiliatus, ac inclinatus apparuit ad pedes diſcipulorum, ut eos ſic melius erigeret, & pedes ipſorum mundando ad currendam altitudinis viam dirigeret.

Per humilitatem ad magna preparatur.

99\. Moraliter ad quæſtionem. Primò reſpondet D. Bernardus ſerm. 21. in Cantic. *Arbitror illum ſermonem,* ait, *quem dicit de ſe unigenitus, videlicet: ſi exaltatus à terra, omnia traheret ad ſe ipſum, cunctis quoque ejus fratribus poſſe eſſe communem, his itaque, quos, Pater præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imagini filii ſui: Et ego igitur (audacter dico) omnia traham ad me ipſum: & quidem tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes:* Hæc verba: *ſi exaltatus fuero,* ſpiritualiter dici poſſunt ab unoquoque fideli, qui ſe conformaverit imagini filii Dei, qui nudus crucem aſcendit; qui enim contemnens omnia terrena à temporalibus curis ſed exuerit, ac crucem, ſeu mortificationem Jeſu fuerit amplexatus, hic dicere poteſt; traham ad omnia, omniáque illi ſubjecta erunt.

Bernard.

Secundò. Adamus de Perſever. Apud Tilman. [Fidelis Paſtor, ait, in Eccleſia ſecundùm aliquam ſimilitudinem terræ comparatur. Terra enim ſuo pondere ſubſiſtit, quæque ſibi ſuperimpoſita firmitate ſtabili gerit, ſui fœcunditate homines, & animantia paſcit. Sicque nimirum Prælatus in Eccleſia, & propriæ auctoritatis pondere nititur, & ſubjectorum infirmantium mores portat, dum compatitur, & fœcunditatem doctrinæ cæleſtis ſpiritualibus, & carnalibus diſcretione congrua opportunus elargitur: ab hujuſmodi terra Chriſtus exaltatur, cum de Prælati vita, & doctrina Eccleſia Chriſti honoratur.] In ſenſu morali hæc etiam verba prælatis accommodantur, quorum typum terra gerit; in quo tamen terra cum Prælatis comparatur? Terra ſub omnium pedibus conculcatur; Prælati verò ſuper omnium capita eminent. Terra cum ſit omnium parens, nullius ſingularitatem affectat, ſed omnibus, tam nobilibus, quam ignobilibus, hominibus, ac animalibus, & jumentis, ſine ulla conditionis diſtantia pabula adminiſtrat. Ecce optimum prælatorum ingenium, ut omnibus abſque aliqua ſingularitate ſe communes exhibeant: qui ergo ab hac conditione terræ, ac more prælatorum in Eccleſia Chriſti exaltatus, & ſublimatus fuerit in ſua Cathedra, ac ſede, omnia ad ſe trahat, omniumque animos ad ſe alliciet, omniumque affectus devinciet. 100.

Adamus. — *Si Prælatus ſit omnibus communis, & non ſingularis, omnium affectus rapit.*

Tertiò. Dicitur, *exaltatus à terra.* Ut maximè ſublimatus, ac elevatus intelligatur. De hac exaltatione agens Regius Vates, ait; *Aſcendit ſuper Cherubin, & volavit, & poſuit tenebras latibulum ſuum,* Pſalm. 17. num. 11. De Aſcenſione ad crucem ſermo eſt, & tunc tam altè à terra aſcendit, ut ſuper Cherubin tranſcenderet, & cum eſſet elevatus ſuper Cherubin, adhuc volavit, ut Crucis cacumina teneret, illius altitudo multum ſuper Cherubin eminet: quod ideo pergit, ut exaltatus in cruce, tenebræ in hoſtium mentes diffunderentur, ne Sacramentum noſtræ redemptionis caperent, ac intelligerent. D. Auguſt. in Pſalm. 7. *Exaltare Domine, ait, ne te intelligant inimici. Exaltare, altus efficere, ne intelligaris. Sic enim de hac exaltatione David. Aſcendit ſuper Cherubin, & volavit, & poſuit tenebras latibulum ſuum: cum appareret humilis (ſcilicet in cruce) altus eſt: qua exaltatione, ſeu occultatione, cum te non intellexerint, qui te crucifigent.* 101.

Pſal. 17. — *Chriſtus in cruce maximè exaltatus.* — Auguſt.

Sic Dominus ſublimatus in cruce omnem gloriam, & laudem ſuam ſub crucis figura vult decantari, ac celebrari. Ait Apoſtolus ad Philip. 2. 2. num. 9. *Factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltavit illum,* &c. *Ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Per tres claſſes dividit Apoſtolus Chriſti laudem, per cælum, terram, & infernum. Tres claſſes formam crucis efficiunt, & dum celebratur Chriſti laus & gloria, per tres claſſes dividitur: ſub crucis umbra dividitur. Maximè ſanè, quia nec in cælo, nec in terra, nec in inferno 102.

Sub umbra crucis omnis gloria Dei.

inferno vult Dominus gloriam, & laudem niſi ſub figura, ac umbra crucis. Pulchrè D.Gregor.
Nyſſen. Nyſſen. orat.2. poſt citata Apoſtoli verba ſubdit: *Quibus verbis per crucis figuram dividit Chriſti crucifixi adorationem. Cæleſtis enim regio partem ſubliniorem terreſtris ambas medias, inferna profundum continet.*

Quæstio XVII.

Quare ex Cruce, quæ hominibus erat ſcandalum, promittit ad ſe omnia trahere Chriſtus Dominus?

103. S.Leo. Rectè ad quæſt. reſpondet S.Leo ſerm 6. de Paſſione cap.4. [Cùm exaltatus fuero, ait, omnia traham ad me, id eſt, totam cauſam humani generis agam, & olim perditam in integrum revocabo naturam. Exaltatum autem Jeſum ad ſe traxiſſe omnia, non ſolum noſtræ ſubſtantiæ paſſione, ſed etiam totius mundi communicatione, monſtratum eſt. Pendente enim in patibulo creatore, univerſa creatura congemuit, & crucis clavos omnia ſimul elementa ſenſerunt. Nihil ab illo ſupplicio liberum fuit. Hoc in communionem ſui, & terram traxit, & cælum; hoc petras rapuit, monumenta aparuit, infernum reſeravit, & denſarum horrore tenebrarum radiis ſolis abſcondit; debebat hoc teſtimonium ſuo mundus Auctori. Et ſerm.8. c.7. ait: O admirabilis potentia crucis! ô ineſtimabilis gloria paſſionis! & ego ſi exaltatus fuero à terra: omnia traham ad meipſum.]

104. Quomodo fieri potuit, ut crux lignea, quæ maximo erat ſcandalo, & terrori hominibus, ſic *Ex cruce Chriſtus ad ſe omnia traxit.* illos afficeret, ut ad ſe raperet cunctos? Ex quo ipſa crux mundo apparuit ornata, ac honorata divinis membris; ex quo ex ea omnium Auctor omnibus ſe præbuit conſpiciendum, omnium affectus ad ſe rapuit, ac traxit, ut contempto omni timore ipſi omnium Salvatori omnes adhæ-
Damian. rerent. Petrus Damianus de exaltatione S.Crucis. *Hæc eſt*, ait, *firmiſſimum, ac indiviſibile gluten, quo conglutinantur rationales creaturæ, ut ex utriſque fiat illa civitas, cujus participatio ejus in idipſum.*

105. Matth.27. Cùm Chriſtus Dominus eſſet in Calvario, ſcribit D Matth.27.n.55. *Erat autem ibi mulieres multæ à longè, quæ ſecutæ erant Jeſum à Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Jeſu mater, & mater filiorum Zebedæi.*
Joan.19. At verò Joan.19. n.25. de eiſdem mulieribus locutus ait: *Stabant autem juxta Crucem Jeſu, mater ejus, & ſoror matris Maria Cleophæ, & Maria Magdalena.* Ecce ſanctæ mulieres dicuntur à D.Matthæo, à longè ſtare; à Joanne aut dicuntur juxta crucem eſſe, unde quid Matthæo Joannes eſt con-
Viſa cruce omnes ad Chriſtum veniunt. trarius? Abſit hoc. Verum uterque dicit, & ſi tempora ſpectes, convenientia invenies. Dum miniſterium crucifixionis in principio agebatur, & crux adhuc humi jacebat, mulieres erant à longè, non audientes accedere; At ubi primùm crux exaltata eſt, & hoc ſignum ſupremi Regis elevatum eſt in medio terræ, ab illius conſpectu vehementer mulieres ſunt attractæ, tanquam ab ipſa cruce multam ſecuritatem aſſecutæ, omnium hoſtium robur parvi facientes ad Chriſtum convolarunt. Euth.
Euthym. in Joan. *Stabant verò*, ait, *juxta crucem, tunc nactæ ſecuritatem, primum enim omnes diſcipuli eminus conſpiciebant, veluti cæteri docuerunt Evangeliſtæ.*

Valdè mirum, quod Apoſtoli, quid multa miracula, virtutes, ac myſteria viderant in Chriſto, in ejuſque ſchola maximè erant eruditi, tempore Paſſionis dicantur titubaſſe in fide; At latro, qui ſolum viderat crucis opprobria, mediis in pœnis, ac tormentis novella fide Chriſtum confitetur. 106.
Unde tanta rerum differentia? Diſcipuli paſſionis tempore à morte, ac cruce in fugam ſe dederunt; *Diſcipuli omnes relicto eo fugerunt*, Matth.26. n.56. Matth.26.
At verò latro ad crucem acceſſit. Qui à cruce declinat, titubat, & labitur; qui verò ad illam ſe recipit, à Chriſto illuminatus trahitur, ut audiat; *hodie, mecum eris in paradiſo*, Luc.23.n.43. D.Aug. Luc.16.
ſerm.120. de tempore. *Ecce*, ait, *inter ſigna, atque virtutes atteſtantibus miraculis, & acclamantibus, aliquoties in diſcipulis mens tam robuſta titubavit; & nunc Chriſti ſuppliciis quodammodo contradicentibus, in latrones fides novella convaluit.* Auguſt. *A Cruce illuminantur homines, & trahuntur ad Chriſtũ.*

Quæstio XVIII.

Quare Chriſtus dixit, traham omnia, & non potius aliqua, cùm multi in ſua malitia obſtinati perſeveraverint?

Ratio difficultatis eſt, quia Judas, ac Judæi, infideles, ac hæretici in ſua iniquitate obſtinati permanſerunt. Quomodo ait Chriſtus, omnia traham? Ideo Patres varias ſolutiones huic difficultati dederunt. 107. *Difficultas quæſtionis.*

D Juſtinus in reſponſione ad gentes q.29. Hoc refert adimplendum in fine ſæculi, quando Jeſus veniet judicaturus omnes gentes. Secundò Divus Gaudentius ſerm.13. de Nativitate: [Omnia traham ad meipſum, ait, & non omnes, illud ſignificari exiſtimo, quod omnia creaturarum genera, quæ idolis vel immolabantur, vel dedicabantur, Chriſtus ad ſuam benedictionem revocanda promiſerit.] Omnia etiam inſenſibilia, quæ idolis conſecrabantur, Chriſto dabunt obſequia. 108. Juſtinus. Gaudent.

Tertiò, D.Auguſtinus tract.53. triplicem dat reſponſionem. Primò, per omnia intelligit quidquid eſt in homine, ſpiritum, animam, & corpus. Secundò, interpretatur omnium hominum genera; ex omnibus enim nationibus, ac conditionibus, quamplurimi ad Chriſtum venerunt. Tertiò, de ſolis prædeſtinatis cenſet intelligendam Chriſti ſententiam: quod etiam habet D Gregor. lib.6. epiſt 15. & Petrus Damian. lib.5. epiſt.13. *Non enim*, ait, *ad ſe Judam proditorem traxit, non ſibi latronem impium ſociavit: ſed omnia, id eſt omnes duntaxat electos, ad proprii contubernii culmen erexit.* Ac ſi omnes à Deo in hoc mundo ſint quodammodo prædeſtinati; impii enim, quamvis Reges maximi, nihil ſunt. Quartò D.Leo ſerm.14. de Paſchate. Omnia refert ad figuras, & prophetias, *quod totum in Sacramenta Chriſti tranſierunt.* Omnes adimpletæ ſunt in Chriſto, ipſumque teſtificatæ ſunt verum eſſe Meſſiam. Quintò Idem D.Leo ſerm.8. de Paſchate, hanc Chriſti ſententiam ad elementa dilatat; omnia enim in Chriſti paſſione ſigna dederunt, terra tremuit, ſol obſcuratus eſt, velum templi ſciſſum. Sextò, Cajetanus. per omnia accipit omnes homines: *Quoſdam*, ait, *traxit in hac vita, quoſdam in altera. Meruit enim ut ſibi omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* 109. Auguſt. Gregor. Damian. D.Leo. Cajetan.

Septimò

110. *Verior intelligentia.* Chryſoſt. Leont. Cyrill. Theoph. Maldon. Barradas. Burgenſ. Cornel.

Septimò, & pleniſſimè intelliguntur omnes homines hujus mundi, non ſolùm Judæi, ſed etiam Gentiles, ut docent D. Chryſoſtomus, Leont. N.D.Cyrillus, Theophylactus, & communiter recentiores, Maldonatus, Barradas, Luc. Burgenſ. Cornelius, & alii, ut dixi in Expoſitione. Omnibus enim mandavit prædicare ſuum Evangelium. *Prædicare Evangelium omni creaturæ,* Marc.16. Pro omnibus enim mortuus eſt, pro omnibuſque ſufficienter ſatisfecit, eoſque à jugo dæmonis liberavit, ſi verò non omnes ſalvantur ex eo eſt quia *non omnes obediunt Evangelio*, Roman.10. n.16. (Rom.10.) Illud autem, *Omnia*, id eſt, *omnes*, ut habent Codices Græci, Syriacus, D.Chryſoſt. Ammonius, & alii; deinde, *omnis*, phraſis eſt Scripturæ idem ſignificans, ac omnes. Joan.6. (Joan.6.) num.37. *Omne quod dat mihi pater, ad me veniet,* Joan.17. n.2. (Joan.17. Rom.11. Galat.3.) *Ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam*, Rom.11. n.32. *Concluſit Deus omnia in incredulitate.* Ad Galat.3. n.22. *Concluſit Scriptura omnia ſub peccato.* In quibus locis omne, ſeu omnia, id eſt omnes. Et hic ſenſus maximè cohæret dictis de grano frumenti ac converſione gentium, & immediatè antea dixerat Dominus. *Nunc judicium eſt mundi.* Ubi per mundum homines intelligit, qui liberandi erant à jugo dæmonis, qui ejiciendus erat foras, ut ibi explicavi, inde conſequutus erat, ut ab ſe omnes traheret.

111. In cruce poſitus Dominus Jeſus tanquam verus Sol valdè conſpicuus omnibus gentibus apparuit, cujus radiis omnium corda illuminata, ac inflammata ſunt. (Habac.) Ait Habacuc.3. n.4. *Splendor ejus, ut lux erit, cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.* (Chald.) Chaldæus transfert, *Splendor gloriæ ejus, ſicut ſplendor primogenitus apparuit, & ſcintillæ à quadriga gloriæ ejus prodierunt, ibi patefecit majeſtatem ſuam.* (*A cruce omnis ſplendor & fulgor.*) Ibi nempe in cruce, ſplendor ejus ut primogenitus, primò exoriens irradiavit, tanta enim lux ejus in cruce refulſit, ut illius ſplendor videretur veluti primogenitus, ac primo exoriens ſuper univerſa cætera opera, *& ſcintillæ à quadriga gloriæ ejus prodierunt.* Et ſcintilla à quadriga gloriæ ejus, ſeu ab efficacia, ac vi potentiæ, & amoris ejus prodierunt, ut omnia corda inflammarent; *ibi patefacit majeſtatem ſuam.* (Hieron.) Ibi, cruce nempe, excellens ejus majeſtas innotuit, ac declarata eſt. D.Hieronymus: *Splendor ejus*, ait, *quaſi ſol juſtitiæ clara luce radiavit, & cornua in manibus ejus vexilla, trophæa crucis.* Ac ſi diceret, ex crucis trophæo, ſol juſtitiæ valdè conſpicuus illuxit. *Et cornua in manibus ejus vexilla, trophæa crucis.*

112. Vis ſcire quam efficax, ac præpotens ſit hoc divinum vexillum crucis? Perpende, in ultima cœna ait Chriſtus ſuis diſcipulis. *Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado,* (Joan.14.) Joan.14. num.12. Amplam poteſtatem faciendi miracula, dedit Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis, quando eos ad prædicandum Evangelium mandavit. *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite,* (Matth.10.) Matth.10 n.8 (*Excellentiſſima opera per crucem.*) Cur ergo ipſo Domino præſente non datur eis facultas, ut majora opera faciant, quam ipſe facit? Sed hæc ordinat fieri poſt ejus abſentiam. Et rationem aſſignat: *Quia ego ad Patrem vado.* Per crucem nempe, ut eſt communis intelligentia Patrum, quam & ſuis relinquebat. In tantum voluit Chriſtus Dominus ſuam crucem ſublimare, & exaltare, ſicque ejus virtutem, ac gloriam cunctis manifeſtare, ut ordinaverint, quod ipſa ſacratiſſima cruce diſcipuli ejus majora ſigna, ac miracula facerent, quam ipſo in hoc ſæculo naturaliter præſenti ille faciebant, ac edebant. (Chryſoſt.) D.Chryſoſtomus de Adoratione Crucis, [Arripite, ait, crucis arma, & perficite talia: his etiam majora pollicitus eſt his verbis: Opera, quæ ego facio & ipſe faciet, & majora, quia ad Patrem vado.]

*Joan.12 n.*34. Reſpondit ei turba: Nos audivimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum: & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis eſt iſte filius hominis?

*Num.*35. Dixit autem eis Jeſus: Adhuc modicum lumen in vobis eſt. Ambulate; dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: Et qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat.

*Num.*25. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis ſitis. Hæc locutus eſt Jeſus, & abiit, & abſcondit ſe ab eis.

VERSIONES.

*Syriac.n.*34. Nos audivimus ex lege, Meſchicho in æternum permanſurum: quomodo dicis fore, ut tollatur filius hominis?

Marin.Vict. Quod oportet altificare filium hominis.

*Syriac.n.*35. Modicum ad tempus lux vobiſcum eſt: ambulate dum lucem habetis: ne tenebræ vos deprehendant.

Arabicus. Tempore modico lumen vobiſcum eſt: ambulate ergo in lumine, dum perdurat vobis lumen: qui ambulat in tenebris non comprehendit, quò vertatur.

Vatablus. Adhuc brevi tempore lumen vobiſcum eſt.

S.Epiphan. Ambulate, dum diem habetis, ne vos dies illa in tenebris occupet.

*Marin.Vict. n.*36. Quandiu perdurat vobis lumen, credite in lumen, ut filii luminis efficiamini.

Arias. Ut filii lucis fiatis.

Syriacus

Syriacus. Hæc locutus eſt Jeſus, & occultavit ſe ab eis.

Vatablus. Et digreſſus abſcondit ſe ab eis.

EXPOSITIO VI.

113. R*Eſpondit ei turba.* Quidam ex aſtantibus omnium nomine. *Nos audivimus ex lege.* Intellexerunt Judæi, quod Chriſtus de morte ſua in cruce loqueretur, quam per exaltationem à terra ſignificabat. Et valde mirum; nam cùm manifeſtè de ſua morte ageret cum ſuis diſcipulis. *Ipſi nihil horum intellexerunt*, ut ſcribit
Luc.18. Lucas cap.18. Et cum de ea hic obſcurè tractaret. *Si exaltatus fuero.* Judæi intelligunt: quod dubium expendi ſuprà cap.37. quæſt 4. Nam, ut
Auguſt. ait D. Auguſtinus tract.52 *Intellexerunt Judæi eum hoc dixiſſe quod ipſi facere cogitabant, nec verborum obſcuritatem eis aperuit infuſa ſapientia, ſed ſtimulata conſcientia.* Et dicunt: *Nos audivimus ex lege.* Lex dicitur teſtamentum vetus, in quo multis in locis dicitur Chriſtum in æternum manſurum.
Pſal.71. Pſalm.71.n.5. *Et permanebit cum ſole, & ante lunam in generatione, & generationem.* Et
Pſal.109. Pſalm.109. n.4. Pſalm.88. n.30. & 38. Iſai.9.
Pſal.88. num.7. & 40. num.8. Ezech.37.n.25. Daniel.9.
Iſai.9. n.26. Mich.5. n.2. Hæc tamen Scripturæ loca,
Ezech.37. ac alia loquuntur de regno Chriſti glorioſo, poſt
Dan 9. Mich 5. ejus reſurrectionem ac aſcenſionem. Chriſtum autem ante hoc regnum moriturum tota Scrip-
Iſai.53. tura clamat, ac proteſtatur. Apertè Iſaias cap.53.
Pſal.21. David Pſalm.21. num.12. & 17. Daniel.8. n.26.
Dan.8. Jerem.11. Jerem.11. n.19.

114. *Oportet exaltari filium hominis.* Chriſtus non dixit, oportet exaltari, ſed tantum. *Si exaltatus fuero à terra.* Unde ergo turba deduxit verbum
Maldon. *oportet?* Maldonatus eorum ſequitur conjecturam, qui aſſerunt, quod poſtquam Chriſtus dixit hæc verba. Ego ſi exaltatus fuero à terra, *omnia traham ad me ipſum*, addixit: *exaltari oportet filium hominis, ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem.*
Janſen. Et hanc ſententiam tradit Janſenius. Simpliciter tamen mihi dicendum videtur, turbam collegiſſe illud oportet, ex verbis Chriſti. *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Involvitur ibi illa particula, oportet; ac ſi diceretur, oportet exaltari filium hominis, ut omnia trahat ad ſe, & hoc dicunt, ut magis oppugnent ipſum non eſſe Chriſtum, cùm non ſit manſurus in æternum. Ita
Theoph. Theophylact. Barradas, P. Eſcobar. *Quis iſte*
Barrad. *filius hominis?* Bene intelligebant quod Chriſtus
Eſcobar. de ſe loquebatur, nam multoties audierant eum ſe filium hominis dici, fingunt tamen ſe non intelligere, ut ipſe clarius de ſe ſua exaltatione loqueretur, ut eum valeant arguere.

115. *Dixit ergo ei Jeſus.* Non reſpondet Dominus
Cyrill. ad eorum objectiones, quia ut ait N. Cyrillus eos indignos reſponſo ſciebat, ad fidem tamen ſimplicem turbam exhortatur. *Adhuc modicum lumen in vobis eſt.* Duplex eſt interpretatio. Omnes Lati-
Auguſt. ni modicum referunt ad lumen. Sic D.Aug. Beda,
Beda. Rupertus, Lyranus, D.Thomas, ac ſi dicat Chriſ-
Rupert. Lyran D.Thom. tus, parum luminis, ac intelligentiæ habetis, ſiquidem Meſſiam æternum eſſe creditis, & tamen non intelligitis in cruce eſſe exaltandum, ac moriendum juxta Scripturas. Secunda interpretatio eſt Græcorum. Et modicum referunt ad tempus; ut ſi dicatur; modico tempore, brevi Chryſoſt.
tempore. Ita D.Chryſoſt. Theophylact. Euthym. Theod. Euthym.
& eſt ſenſus. *Adhuc modicum vobiſcum ſum:* brevi tempore vobiſcum ero, paucis diebus ego lux & lumen mundi vobiſcum manebo. *Ambulate*, id eſt, credite in me, *dum lucem habetis*, dum me lucem mundi præſentem habetis. *Ut non vos tenebræ* errorum, ac peccatorum, *Comprehendant*, occupent, ac teneant. Nam *qui ambulat in tenebris* peccatorum, *neſcit quò vadat*, errat enim, ac præcipitatur; ut exponit Euthymius. Euthym.

Dum lucem habetis, me nempe præſentem, 116.
lucentem, ac docentem vos neceſſaria ad ſalutem, *credite.* In me lucem mundi, ut ſermones meos audiatis, ac præcepta adimpleatis: *Ut filii lucis ſitis*, ut lucis meæ efficiamini participes, ut illuminati, lumine fidei, caritatis, ac gratiæ fulgeatis. Poſtquam hæc loquutus eſt Jeſus, *abiit, & abſcondit ſe ab eis:* quia prævidebat eorum cogitationes, quod vellent eum capere ante præfinitum tempus à Patre, ut docent D.Chryſoſto- Chryſoſt.
mus, Theophylactus, & alii. D.Auguſtin. ab eis. Theoph.
Non ab eis, qui credere, & diligere cœperant; non Auguſt.
ab eis, qui cum ramis palmarum, & laudibus obviam venerant: ſed ab eis, qui videbant, & invidebant, quia nec videbant, ſed in lapidem illum cæcitate offendebant.

CAPUT XLIII.

Parabola Vineæ.

Matth.21. n.33. Homo erat paterfamilias qui plantavit vineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregrè profectus eſt.

Num.34. Cùm autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſervos ſuos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

VERSIONES.

Syriacus, n.33. Fuit vir quidam dominus domus, qui plantavit vineam, & undequaque obvallavit eam materia, foditque in ea torcular, & extruxit in ea turrim.

D.Chryſoſt. homil 63. Et ſepem circumpoſuit ei.

Euthymius. Et tradidit eam agricolis.

Arias, n.34. Legavit ſervos ſuos ad agricolas.

Vatablus. Ut caperent fructus ejus.

Syriacus. Ut ad ſe mitterent de fructibus vineæ ſuæ.

Alter Textus.

Marc.12.n.1. Vineam paſtinavit homo, & circundedit ſepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim: & locavit eam agricolis, & peregrè profectus eſt.

Et miſit ad agricolas in tempore ſervum, ut ab agricolis, acciperet de fructu vineæ.

Luc.20.n.9. Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis, & ipſe peregrè fuit multis temporibus.

Et in tempore miſit ad cultores ſervum, ut de fructu vineæ darent illi.

Expositio I.

1. Matth.21. *Series textus.* Marc.11. POſt prædictum ſermonem cum Ethnicis de grano frumenti abiit Jeſus, & abſcondit ſe recedens in Bethaniam, Matth.21.n.17. Deinde feria tertia poſt diem Palmarum, ut deducitur ex textu Marc.11.n.20. Venit in templum; ab ipſóque quærunt principes Sacerdotum, in quanam poteſtate illa faceret, ut nempe vendentes ejiceret, & tot miracula ederet? Chriſtus Dominus eorum malitiam arguit propoſita quadam parabola de duobus filiis, quæ ſatis aperta eſt ex textu. Deinde hanc conjungit de vinea.

2. *Homo erat Paterfamilias.* Intelligitur Deus Pater cujus familia ampla eſt mundus, & illius plenitudo. *Qui plantavit vineam.* Per vineam hoc loco intelligitur Synagoga Judæorum, ſeu populus Iſraël, & utitur Dominus ſimilitudine valdè familiari Prophetis, qui per vineam populum

D.Marcus. Iſraël, ſignificabant. D.Marcus ſcribit *paſtinavit*, & eſt verbum Græcum idem valens, ac plantavit: *plantavit vineam:* ex ſuis propriis rebus. *Et ſepem circundedit ei.* Impoſuit ei vallum, ſeu murum in circuitu, ne facilè quis introire poſſet ad furandos fructus. Et eſt ſepes Angelorum cuſtodia, vel Patriarcharum merita. *Et fodit in ea torcular,* vinea erat magna, & ideo in ea poſitum eſt torcular, quod juxta multos ſignificat altare holocauſtorum. *Et ædificavit turrim.* Domum fortem,

Abulenſ. ut ait Abulenſis, ut inſerviret ad defenſionem vineæ, ac ut in ea habitarent agricolæ, & ita providit in vinea omnia neceſſaria ad ejus defenſionem, ac commoditatem agricolarum; Et hæc turris templum eſt. *Locavit eam agricolis;* Non alienavit vineam à ſe, vel in alios tranſtulit dominium ejus, ſed certis annis uſum committit aliis, pacto inito, ut tamen quotannis certam portionem fructuum ſibi reddant. *Peregrè profectus eſt,* qui nuſquam abeſt, ſed ubique eſt, ac cælum, & certam implet, geſſit ſe tanquam abſentem, ut

Beda. Hugo. Carthuſ. explicant Beda, Hugo, Carthuſianus, relinquens regimen ſui populi eorum arbitratui, ac voluntati. Moraliter. Hic bonus Pater, non ſemper inſtat ſuis præſens, ſed & aliquando concedit ſui abſentiam. Vide ſuprà cap.26.n.67. & ſeqq.

Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet. 3.
Quo fructus colliguntur in vinea, ac vineatores tenentur illos dominis ſuis præſtare: hujuſmodi autem fructus vineæ, ac hominis ſunt fides, caritas, cultus Dei, ac bona opera; & quamvis ſemper eſſet tempus, ut hujuſmodi fructus Deo redderentur; tamen ut notavit Rupert. Albert. Magn. D.Thomas. illud peculiariter tempus fructuum vocat, poſtquam lex eſt data, & promulgata: ex tunc peculiariter Deus hujuſmodi fructus per judices, reges, ac prophetas à ſuo populo requiſivit. Aliter etiam rem explico: cum homo pervenit ad ætatem rationis perfectæ, tunc eſt tempus fructuum, & Deus ab unoquoque requirit hujuſmodi fructus, præcipuè cum legis obligatio, v.g. Dei cultus confeſſionis, fidei, ac caritatis in proximum urget. *Miſit ſervos ſuos.* Alios poſt alios, Prophetas nempe, ac prædicatores, bonos conſiliarios. Rupert. Alb.Magn. D.Thom.

Quæstio I.

Quare Chriſtus Dominus propoſuit hanc parabolam, in eaque ipſe ſe introduxit ſub perſona hominis Patrisfamilias?

AD primam partem quæſtionis: ac ad motivum parabolæ. Reſpondeo. Dixerat Dominus immediatè antea exprobrans, principibus ſacerdotum. *Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei,* Matth.21.n.31. Quia ipſi nempe crediderunt Joanni, quem vos neglexiſtis, cum tantis donis à Deo ſitis cumulati. Chryſoſt. homil.69. *Ideo poſuit;* ſcilicet parabolam, ait, *ut majora commiſiſſe cognoſcant, quàm ut veniam conſequi mereantur. Cur, & quo pacto? Quia cum tantam curam Deus eorum ſemper habuerit, à publicanis, & ſcortis magno intervallo relicti ſunt.* Secundò ut advertit Abulenſ. quæſt.177. ut oſtendatur, quia ex eo quod non crediderunt Joanni, de quo agitur citato loco Matthæi, exinde devenerunt ut non crederent unigenito filio Dei, ſemper ex uno peccato fit lapſus, ad majora. Vide verbum *Peccatum*; & ut etiam appareat, quod ex contemptu ſervi, nempe Joannis venerunt in contemptum Dei. 4. Matth.21. Chryſoſt. Abulenſ. *Ex contemptu miniſtri contemnitur Dominus.*

Secunda, & præcipua quæſtionis pars eſt. Cur ipſe Dominus ſe introducit in parabola ſub nomine hominis Patrisfamilias? Sub hoc enim nomine ipſe Deus Pater intelligitur, ut eſt conſtans Patrum ſententia, D.Chryſoſt. D.Hier. D.Paſch. Euthym. Theoph. ac omnium. 5. *Difficultas quæſtionis.*

Primò ad quæſtionem. Orig. tract.19. in Matth. Homo Paterfamilias Deus. D.Chryſoſt. hom.40. in Imperfecto. *Homo autem dicitur*, ait, *nomine, non natura; ſimilitudine, non veritate.* Deus patrem nominat: Pater maximè diligit filios, ut hoc nobis manifeſtet, quantò amore nos filios ſuos adoptatos proſequatur: Deinde inducitur, tanquam Pater, ad benefaciendum enim promptiſſimus eſt, ſicut Pater filiis ſuis. Et cum dicitur Paterfamilias, denotatur valde peculiariter providentia, quam circa unumquemqué noſtrum habet, ut Paterfamilias erga quemlibet ſuæ familiæ. Vide ſuprà c.34. n.14. & 15. 6. Origen. Chryſoſt. *Dei amor in nos.*

Secundò. Cum vineam ordinat homo, ac Pater dicitur ob humanitatem, ac pietatem Homo quidam. *Paterfamilias plantavit vineam.* Poſtea verò 7.

cum

cum de ratione exigenda agitur, Dominus nuncupatur. *Cum ergo venerit Dominus vineæ.* Primò nota, quod ſuum rigorem ſemel explicat ſub Domini nomine, illi tamen dupliciter opponit benignitatem, ſemel in homine, iterum in paterfamilias. Secundò ex hoc deprehende, quod qui Dei benignitatem, ac humanitatem ſpreverit, in Dei iram, ac indignationem incidet. Tertiò fit ex hoc apertum, quod ſi in ipſo Domino eſt pietas, & benignitas ad benefaciendum, eſt etiam ira, & rigor ad puniendum. Decantatur Chriſto Domino gloria, & dicitur. *Vincit Leo de Tribu Juda.* & ſtatim ſubditur: *Et vidi: & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnum ſtantem tanquam occiſum*, Apoc. 5. n. 6. Ecce Chriſtus Dominus, nec ſemper dicitur Agnus, nec ſemper Leo; ſed Agnus & Leo pro diverſitate temporum, ac occaſionum; Agnus manſuetudine, Leo rigore, ac fortitudine. Rupert. ibi. *Is, inquit, qui per manſuetudinem, ac patientiam in ſua paſſione Agnus erat: ipſe conſummata eadem paſſione mox tanquam catulus Leonis ad prædam aſcendens infernum ſpoliaverat.*

In ſuperiori ſit lenitas, & rigor. — Apoc. 5. — Rupert.

8. Animæ ſanctæ inquiunt Virgines adoleſcentulæ: *Exultabimus, & lætabimur in te memores uberum tuorum ſuper vinum: recti diligunt te*, Cant. 1. num. 3. Quæ ultima verba ſic transferunt Septuaginta. *Diligemus ubera tua ſuper vinum, rectitudo diligit te.* Origenes homil. 1. ex duabus: *Æquitas dilexit te.* Sed inquirendum eſt, in quo exultant, & lætantur Virgines de ea, quia rectitudo, ſeu æquitas ipſam diligit, qui modo apparet in anima ſancta, ob quod dicitur à rectitudine diligi? *Memores uberum tuorum ſuper vinum.* In eo complacita, ac præjucunda æquitati, ac integritati, quia habet ubera, quæ ſic lac effundunt, odorem tamen vini emittunt. In lacte denotatur pietas, ac benignitas; in vino verò ſignificatur auſteritas, & rigor. Ut ibi advertunt Caſſiodor. Juſtus Orgilitanus, D. Anſelm. Aponius, Beda, & alii, ex eo inde eam rectitudo diligit, quia ſi habet benignitatem, ſimul etiam retinet auſteritatem vini. Arnoldus Carnotenſis tract. ultim. de verbis Domini in cruce, ad finem. *Oportet, ait, quippe, ut omnia, quæ agit moderatrix ratio, ſic diſponat; & ſic ſuis locis aptet miſericordiam & judicium: ut cum judicat, ſeveritas non excludat clementiam; & cum miſeretur, juſtitiam pietas non relinquit.*

Cant. 1. — Septuag. — Origen. — *Rectitudo, miſericordia, juſtitia.* — Caſſiodor. — Orgilitan. — Anſelm. — Aponius. — Beda. — Oleaſt.

9. Mandavit Deus in conſecratione Sacerdotis, quod oleum ſacrum, quo ungebatur, admiſtum eſſet cum ſanguine. *Cúmque tuleris de ſanguine, qui eſt ſuper altare, & de oleo unctionis, aſperges Aaron, & veſtes ejus, & filios & veſtimenta eorum*, Exod. 29. n. 20. Cur in oleo conſecrationis Sacerdotum ſanguis miſcendus erat cum oleo, ut utroque Aaron aſpergeretur? Quæ mixtura non fiebat in oleo unctionis regum: & quis unquam vidit unguentum fieri ex aromatibus & ſanguine? Sicut oleum miſericordiam ſignificat, ſic ſanguis juſtitiam, ac rigorem: juxta illud Pſal. 50. n. 16. *Libera me de ſanguinibus.* Sub quibus juſtitiam punitivam intelligit Innocent. III. à qua poſtulat liberari. Sacerdos judex erat præcipuè in his, quæ ſpectabant ad legem, templum, ac cultum Dei; magno ergo cum myſterio, ſanguine, & oleo ungebatur ſummus Sacerdos, ac alii inferiores, quia in Sacerdote, ac prælato ſuæ Eccleſiæ non debet totum eſſe miſericordia, vel totum eſſe juſtitia, ſed temperanda eſt unà cum alia, prout ſapientia ac prudentia dictat. Oleaſter in cap. 8. Levit. *Non debet in Sacerdote eſſe ſine oleo ſanguis; neque ſine ſanguine oleum: cum enim conſtitueretur populi judex, non ſolum miſereri, ſed punire reos debebat, neque habere ſine juſtitia miſericordiam, neque ſine miſericordia juſtitiam.* Vide ſuprà cap. 15. n. 29. 30. 31. & c. 28. n. 60. & n. 126. & ſæpè aliis in locis.

Exod. 29. — Pſal. 50. — *In prælatis ſit miſericordia, & juſtitia.*

QUÆSTIO II.

Quare Paterfamilias plantavit vineam cum ſepe, torculari, ac turri?

10. Vinea hæc à Deo plantata eſt Synagoga, ſive populus Iſraëliticus, ut eſt communis vox Patrum, & Interpretum, & frequenter in Scriptura cum vinea aſſimilatur. Pſalm. 79. n. 9. *Vineam de Ægypto tranſtuliſti, ejeciſti gentes*, ſcilicet Chananæos, *& plantaſti eam.* Iſai. 5. n. 1. *Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei.* Jerem. 2. n. 21. *Ego te plantavi vineam electam.* Plantavit autem eam, ut ait D. Auguſt. ſerm. 59. de verbis Domini, lege data in cordibus Judæorum. Vel plantavit eam, cum ipſam in terra promiſſionis collocavit. Per vineam etiam moraliter Origen. homil. 19. D. Anton. Uiyſſippon. Feria 6. poſt Domin. 2. Quadrag. interpretantur regnum cælorum ſcilicet Eccleſiam, dicitur infrà de hac vinea: *auferetur à vobis regnum Dei.* Palatius intelligit etiam animam.

Pſal. 79. — Iſai. 5. — Jerem. 2. — Auguſt. — Origen.

11. Plantatæ vineæ bonus Paterfamilias tria præſtitit, ſepem, torcular, & turrim; quo ſignificatur ipſius ingens cura erga vineam, ut à malis eſſet cuſtodita magnos, ac præclaros fructus, ederet. Quod ſigillatim oſtendo.

12. Sepem circumdedit, ad literam, ut interpretantur D. Hieronymus, D. Paſchaſius, ſignificat urbis murum, quo veluti ſepe cingebatur. Murus, ut notat Abulenſis, non ſolum inſervit ad cuſtodiam, ſed etiam dividit ab aliis: ut anima valeat bonos fructus facere, debet eſſe ſegregata ab impiorum, ac infidelium commercio, & ſi murus rimas facit, hoſtibus ingreſſus præbet occaſionem. Secundò D. Ambroſius in cap. 20. Luc. & Victor. Antioch. in Marc. 12. *Per ſepem*, ait, *divina cuſtodiam, cæleſtémque præſidium ſignificat.* Tertiò Euthymius, Theoph. *Sepes*, inquit, *lex eſt non ſinens eos gentibus miſceri: vel Angeli cuſtodes Iſraël.* Legis conſideratio homines à peccatis refrænat, ac avertit. Quartò ait Theophylactus, Angeli cuſtodes, ſeu, ut inquit D. Hieronymus, Angelorum auxilia: cuſtodia enim Angelorum circumvallat vineam, ne fraudulentus ſerpens repat. Quintò. Gloſſa Interlineal. Sepes ſignificat, ait, cuſtodiam ſeu protectionem bellicoſorum virorum, ut Davidis, Machabæorum. Sextò. D. Chryſoſt. in Imperfecto homil. 40. *Sepem*, ait, *eſſe cuſtodiam patrum juſtorum, qui tanquam murus facti ſunt populo Iſraël.* Interceſſio juſtorum maxime cuſtodit, & munit. Septimò. S. Thom. ait ſepem eſſe ſacram Scripturam, qua tanquam forti munitione vallati ſumus ab incurſu inimicorum. Octavò. D. Hilarius. *Deus*, inquit, *populum Iſraël ſanctificatione paterni nominis, id eſt nobilitate Abrahæ, Iſaac, & Jacob, inter fines ſuos, tanquam ſepto aliquo cuſtodiæ peculiaris incluſit:* Ac ſi nulla majori vi populus coërcendus foret, quàm ſuorum majorum objecta

Hieron. — Paſchaſ. — *Quid ſepes ſignificet.* — Abulenſ. — Ambroſ. — Victor. — Euthym. — Theoph. — Gloſſa. — Chryſoſt. — D. Thom. — Hilar. — *Nobilitas majorum coërcet.*

nobilitate, hæc enim maximè reprimit viros ingenuos, ne ab eis degenerare videantur.

13. Torcular. Secundò. *Fodit in ea torcular*, ſeu ut habet D. Marcus, *Fodit in ea lacum:* illum ſcilicet, in quem vinum fluit expreſſis uvis. Vinea enim, cum Abulenſ. magna eſſet, ut ait Abulenſis, conſtructum eſt in ea torcular, in quo uvæ torquerentur; & expri- Origen. meretur vinum. Moraliter Origenes, S.Hieron. Hieron. Beda, Theophyl. Euthymius in Matth.& Victor. Beda. Antioch. in Marc. dicunt torcular indicare altare Theoph. holocauſtorum, quia in illo altari, ſanguis, qui Euthym. ſimilis eſt vino, fundebatur. Vult Deus ſibi offerri Antioch. ſacrificia, eiſque maximè delectatur. Secundò Hieron. D. Hieronym. per torcular intelligit Martyres, Pſal.8. unde Pſalm.8. 80. & 83. inſcribuntur in titulo *Pro torcularibus*, id eſt pro Martyribus. Illis enim maximè decoratur, creſcit, ac munitur vinea Hilar. Eccleſiæ. Tertiò, D Hilar. Chryſoſtom. in Imper- Chryſoſt. fecto 40. per torcular Prophetas intelligunt, *ex quibus quaſi ex torcularibus gratias Spiritu ſancti decurrebat ut muſtum.*

14. Turris. Tertiò *Ædificavit turrim.* Tam ad habitaculum agricolarum, quàm ad defenſionem vineæ ac ad ſpeculandum adverſariorum adventum. Origen. Moraliter Origenes homil.19. in Matth. D. N. Cyrill. Cyrillus lib.2. de recta fide ad Reg.& in præſen- Hieron. ti, D.Hieronymus, Beda, Theophylactus, Euthym. Beda. Rupertus, Victor. Antioch. in Marc. Turrim, Theoph. templum ſignificare exiſtimant; ut enim vinea Euthym. eſſet fortiſſima ac fructifera, magnique proventus in ea fierent, in ea ædificavit templum, ex cujus religione omnium bonorum fontes redun- Hilar. dant. Secundò. D.Hilarius, Auctor Imperfectus Imperfect. citatus; per turrim denotat. *Legis fiduciam, & altitudinem, ex qua Sacerdotes Chriſtum venturum* Origen. *ſpecularentur.* Tertiò. Origenes etiam citatus, ait, *Turrim autem ædificatam in ea exiſtimo verbum eſſe de ipſo Deo.* Verbum etiam Dei habetur pro turri, quæ protegit, ac conſervat vineam, de ſolo enim Dei verbo poteſt venire, quod res aliqua ſubſiſtat à perditione immunis.

15. *Ædificavit turrim.* Cum vinea haberet multos adverſarios, providus Paterfamilias conſtituit in ea turrim ad ſpeculandum adverſariorum adventum, ne venenoſus ſerpens irrepſerit, ne crudelis leo, qui vigilans circuit, quærens quem devoret, haberet ingreſſum. Dicebat Sponſa, Cant.5. *Ego dormio, & cor meum vigilat*, Cantic.5. n.2. Cur illi tam crebra vigilia, ut etiam in noctibus, quando omnes mortales requieſcunt, non vult dilecta claudere lumina in ſoporem, ſeu *Qui habet curam aliorum ſit vigilans in ſomnis.* per ſollicitudinem excubuit? Conſtituta erat ipſa cuſtos in vineis, quas innumeri hoſtes ambiebant, ne ergo ex inimicorum inſidiis aliquod nocumentum vineæ paterentur, ideo præ ſollicitudine ſic dormit, ut ſicut vigilet. Theodoret. Theod. *Ego dormio, & cor meum vigilat, quamvis enim,* ait, *à natura cogat oculos clauderet, & ſomnum capere, mente tamen vigilo, & ignaviæ ſomnum minimè ſuſcipio.*

16. Cum ſub Nehemia Iſraëlitæ Jeroſolymorum urbem reſtaurarunt, qui operabatur, *Una manu faciebat opus, & altera tenebat gladium, ædificantium enim unuſquiſque gladio erat accinctus* Eſdr.2. *renes,* Eſdræ 2. cap.4. n.18. Cum eadem civitas ſub David, vel Salomone extrueretur, non erat talis apparatus armorum in operariis, ut notat Beda. Beda, *Non prætereundum*, ait, *quia cum David, Salomon eandem civitatem ædificarent, nil de armatis ſtructoribus, vel adverſariis impugnantibus refertur.* Unde tanta differentia, quod ſub Nehemia operarii erant ſimul gladio inſtructi ad bellum, non verò ſub illius regibus? Temporibus Davidis, ac Salomonis nullus hoſtilis imminebat incurſus, ſed omnia ſub pace ſecura erant. *Cum adverſarius timetur maximè eſt vigilandum.* At vero ſub Nehemia multum erat periculum, ut inimici de improviſo ſtructores murorum aggrederentur, inde expediebat, ut una manu opus facerent, & altera gladios tenerent. Cum enim hoſtilis adventus timetur, nulla ſecuritas, nulla requies danda eſt, ſed omnia ut inſidiis referta timeantur, & ideo omni ſollicitudine debemus eſſe prompti, & expediti ad bellum. Beda citato loco. [Notandum enim, ait, quia Beda. non ſolum pars juvenum media faciebat opus, & pars media parata erat ad bellum, ſed iidem ipſi, qui faciebant opus juvenes, gladio erant accincti: tanta namque verſutia hoſtis antiqui, tantus furor malitiæ ejus contra Eccleſiam dimicantis, ut & ipſe Dei populus ſemper adverſus illius machinas vigilare, & velut in acie debeat ſtare.]

Poſtquam Chriſtus Dominus in horto oravit 17. ad Patrem, reverſus ad Diſcipulos ſuos invenit eos dormientes. Tunc dixit Petro, *Sic non potuiſti una hora vigilare mecum?* Matth.26. num 40. Matth.26. Cum ait, *vigilate mecum*, vox plena reprehenſionis eſt. D. Chryſoſtomus. *Omnium*, ait, *infir-* Chryſoſt. *mitatem arguit, quod neque ſimul cum eo potuerint vigilare.* In quo ſubtiliter ii eſt gravis reprehenſio. Cum ait *vigilare mecum?* Inter Chriſtum, & Diſcipulos magnum erat diſcrimen Chriſtus Dominus ſuperior omni dæmonis tentatione de ſe locutus ait: *Venit princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam*, Joan 14. Joan.14. num.30. Quid enim in eo potuit reperire, quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum, in cujus ore non eſt inventus dolus? At diſcipuli modo ſubjecti Satanæ tentationibus, & labi poterant, unde illius inſidiis monens Dominus Petrum ait: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum,* Lucæ 22. num.31. Luc.22. cribraret, hoc eſt, ut explicant Euthymius, & Euthym. alii, poſtulavit vos, ut tentationibus concuteret, ac perturbaret, & à fide amoveret: Ecce grandis reprehenſio: *Non potuiſtis una hora vigilare mecum.* Ac ſi dicat Dominus, cum mihi nullum immineat diſcrimen à Satana (nam vitam corporis dare, hoc libenter accipio, cum ſit mei Patris præceptum) nullus enim Dæmonum terror me occupat, & tamen ſolerter depulſo ſomno vigilo, & Patrem oro. Quanto magis vos, *Quibus periculum iminet, vigilandum.* quos Satanas valet ſuperare, & ſummopere nititur à ſanctitate, ac juſtitia ſpoliare, ſub jugoque ſuo premere, debetis vigilare? Nam & ſi mille noctibus vigilandum eſſet, oportebat naturam vincere, & oculos non claudere, quanto magis breviſſimo unius horæ intervallo? *Non potuiſtis mecum vigilare:* ſed me vigilantes in utramque partem requieſcitis, tanquam de hoſtibus nullus ſit timor. O indebita ſecuritas, ô inanis fiducia & futurorum miſera ignorantia?

Quæstio III.

Quare Paterfamilias vineam ſuam locavit agricolis?

18. *Plantavit vineam non ſibi, ſed nobis.* Paterfamilias vineam agricolis, non dedit, nec gratia conceſſit, nec à ſe alienavit; ſed locavit, pacto inito, ut certam fructuum portionem ei tempore ſuo darent: & nota magnam Domini clementiam. Ipſe ſolus vineam plantavit, & tamen fruendam aliis tradidit. Ipſe vineam plantavit non ſibi, ſed nobis. Creavit Deus terram, & mare: *Vocavit Deus aridam terram, congregationeſque aquarum appellavit maria, & vidit Deus quod bonum eſſet*, Geneſ. 1. num. 10. (Gen. 1. Baſil.) Bonum, ait D. Baſilius homil. 4. in Hexam. *Non ſibi ſed nobis.* Quorum utilitatem, ac commoditatem, latè deſcribit D. Euſtach. in Comment. ex fructibus, & aliis proventibus. Ad quæſtionem.

19. Primò reſpondeo. Vineam locavit agricolis, non ut otio indulgerent, non ut de fructibus vineæ comederent, nec ut dulcedine uvæ guſtarent, & biberent; ſed ut in ea laborarent, ac operarentur, ideo eis impoſuit ut fructuum tempore certam eorum portionem redderent: *Plantaverat autem Deus paradiſum voluptatis, in quo poſuit hominem, ut operaretur, & cuſtodiret illud*, Gen. 2. n. 16. (Gen. 2.) Si enim dona nobis conceſſa non excolantur, ſylveſcunt. (*Bona conceſſa ſi non excolantur ſylveſcunt.*) Ideo anima rectè comparatur vineæ, nam ut ait D. Anton. Ulyſſip. Feria 6. poſt Domin. 2. Quadrag *Inter omnia ligna, vinea ſtatim efficitur ſylveſtris ſi non colitur.* Unde ait Sapiens: *Per agrum hominis pigri tranſivi, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleverant urticæ, operuerunt ſuperficiem ejus ſpinæ*, Proverb. 23. n. 30. (Prov. 23.) Unde tot inutiles herbæ in agro? Erat hominis pigri, qui non labori, ſed otio ſe dabat, niſi enim homo cooperetur Dei gratiæ, gratiam vacuam efficiet. (Chryſoſt. *Dei gratiæ cooperandũ.*) Unde hos colonos vineæ arguit D. Chryſoſtom. hom. 68. [Expende autem, ait, & providentiam ejus ineffabilem & otioſitatem inauditam iſtorum; plura enim ipſe agricolarum opera fecit, maceriam circumpoſuit, vineam plantavit, & reliqua omnia præſtitit, & parvum quid ipſis reliquit, ut ſcilicet plantata jam vineæ curam habentes, quæ datæ fuerunt conſervarent. Nihil tamen iſti ex providentia Dei tot, tantaque bona, lucrati ſunt.] Ideo ex otio, ac deſidia, in tot mala ſunt prolapſi.

20. *Prælati Eccleſiarum, ſciant bona non eſſe eis data, ſed locata.* Secundò. Per hos colonos vineæ multi interpretes intelligunt Sacerdotes, ac Paſtores Eccleſiarum, ut fiat documentum, quod bona Eccleſiarum eis non dantur, ſed locantur, & quod cenſum debeant pendere, non propriæ cognationi, aut negotioſæ ambitioni, ſed Deo, ſive ejus templo, ſeu Dei pauperibus. Vide ſuprà c. 5. n. 16. 17. & 18. & eodem c. 5. n. 14. 141. Vide tom. 1. 2. ac 3. verbo *Eccleſiaſticus.*

21. *Princeps det alimenta miniſtris ne ipſi rapiant.* Tertiò. Bonus princeps ac paterfamilias ſuis conſulit, datque eis vineas, & agros excolendos, ut habeant unde comedant, ac alimententur, ne rapto cogantur vivere; qui ſuis miniſtris, ac famulis non dat, unde alimenta capiant, eos furto, ac rapinis exponit. (Theod.) Unde dicebat Theod. l. 1. ep. 19. *Indigentia ſervorum, Domini depopulatio.*

22. Inter omnes reges, ac principes, qui in ſacro textu ſcribuntur, valde eminet rex Salomon in ſuis famulis, miniſtris, ac operariis providendis. 1. Reg. 4. 2. Reg. 4. n. 22. & c. 5. n. 11. & 12. & 2. Paralip. 9. n. 45. (1. Reg. 4. 2. Paral. 9.) Unde de Regina Saba refertur: *Videns autem Regina Saba ſapientiam Salomonis, & domum, quam ædificaverat, & cibos menſæ ejus, & habitacula ſervorum, veſteſque eorum, & pincernas, &c. Non habebat ultra ſpiritum*, 3 Reg. 10. n. 4. Cur inter omnes reges Salomon tanta cura, ac ſollicitudine ſe habet in providendis ſuis miniſtris, ac famulis de cibo, veſtitu, ac domo? (*Rex det miniſtris, ut ipſi fiant reipublicæ latrones.*) Salomon inter cæteros principes extitit ſapientiſſimus, unde tam providus, ac ſollicitus, ut ſuis, quæ ad cibum, & potum ſpectabant, ſuppeditaret? Noverat ſapiens rex, quod ſi regalibus miniſtris congrua, ac neceſſaria ſtipendia non præbentur, ab ipſis ſubripienda eſſe non ſolum neceſſaria, ſed etiam ſuperflua prolixa, ac deliciis, ne ergo miniſtri fures fierent, ille eis providit ſufficienter pro alimentis.

23. Exhortatur Paul. Rom. 13. n. 5 *Ideo enim tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt*, cur cum mandat regibus, ac ſuperioribus tributa dare, ait Dei eſſe miniſtros? (Rom. 13.) D. Hieron. (Hieron.) *Miniſtros autem Dei illos appellat: ut ſic eis reddant, quod eis debebant.* Id eo inducit ut vectigalia illius ſolvant, quia ſunt Dei miniſtri, nam hi patienter ſuſtinent: & expectant, ut alimenta accipiant, ut vivant, & comedant, diaboli autem miniſtri longè ſunt ab hac patientia, non quieſcunt, ut accipiant, ſed ipſi toti intenti ſunt, ut furentur, & ſurripiant, unde abundanter, ac delicioſè vivant, & epulentur.

Quæstio IV.

Quare Paterfamilias plantatam vineam locavit agricolis, multis nempe, & non uni, ut de vinea apud Iſaiam legitur?

Paterfamilias non vineas, ſed vineam plantavit. 24. *Difficultas quæſtionis.* Vinea enim hæc Eccleſiam ſignificat, quæ una eſt, ob unum caput Jeſum Chriſtum, ob unam fidem, ac doctrinam, obque etiam ipſam unitatem, ac concordiam juſtorum inter ſe; quæſtio præſens eſt in noſtro Evangelio. Vinea dicitur locata agricolis in plurali, at vinea à Deo plantata, de qua facit mentionem Iſai. 5. n. 1. dicitur uni tantum data: (Iſai. 5.) *Vinea, ait, facta eſt dilecto meo in cornu filio olei. Et ſepivit eam, & lapides ejecit ex illo, & plantavit eam electam, & ædificavit turrim in medio ejus, & torcular extruxit in ea.* Ecce in Evangelio vinea dicitur multis data, in Propheta verò uni tradita, *Dilecto meo.*

Pro ſolutione hujus quæſtionis nota ex Orig. 25. homil. 19. differentiam, quæ militat inter vineam Iſaiæ, ac Matt. Nam vinea Iſaiæ ſignificat regnum temporale, vinea verò Matthæi regnum Dei, ſeu myſteria regni Dei; (*Differentia inter utramque vineam.*) ſic ait Orig. de vinea Synag. ait Jeremias: [Ego plantavi te vineam fructiferam, quomodo converſa es in amaritudinem vineæ alienæ? Vide quoniam in prophetis, popul. judaic. vinea appellatur, & comminatio patrisfamilias contra vineam fit: In Evangelio autem omnino vinea non culpatur: ſed ejus coloni.] Dicitur enim *Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis.* Et ſubdit ipſe Origenes, *quod enim dicit, Tolletur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum ejus, manifeſtè, ſicut arbitror,*

demonſtrat myſteria regni Dei vineam eſſe, ſcilicet Legem, Prophetas, & omnes divinas Scripturas.

Bona temporalia, exigua, cæleſtia ampla.

26. Ex quo jam patet ſolutio ad quæſtionem. Vinea Prophetæ regnum temporale vinea Evangelii regnum Dei, ideo illa uni tantum data, hæc verò multis. Temporalia enim bona valde parva, ac anguſta ſunt, & ſi ab uno teneantur, non poſſunt ad alios ſe extendere, ac derivare, ſine damno, ac diminutione primi poſſeſſoris: at verò bona ſpiritualia regni Dei, valde ampla ſunt, & ſi à multis obtineantur, omnes adimplent, ita ut à ſingulis tota abſque alicujus præjudicio ac offenſione habeant. Vide *Temporalia bona*, in Indice.

Cant.1. Origen. Ambroſ. Gregor. Theodor. Beda. Bernard.

Bona cæleſtia ſui communicatione non minuuntur.

27. Secundò. Paterfamilias plantavit vineam, & multis agricolis locavit; In Canticis vero 1. n.6. multæ vineæ uni ſponſæ committuntur, *Poſuerunt me cuſtodem in vineis.* In Evangelio vinea eſt regnum Dei quod etiam denotatur in Cantic. ut dicunt Origenes homil.2.ex duabus, D.Ambr. ſerm.2. in Pſal.118. D.Gregor.hom.17.in Evang. Theodoret. Beda, & Bernard. ſerm.30. in Cant. de eo Præſule interpretatur, ait: *Quid coactus à fratribus ſit, ut curam ſuſciperet animarum aliorum.* Ecce in Evangelio vinea multis datur, in Canticis verò, uni tantum committitur; Cæleſtia enim dona regni Dei ſic multis indefectibiliter communicantur, ac ſi omnia illa ad unum ſolum pertinerent, & ſic ſinguli univerſa illa poſſident, ac habent, veluti ſi multi, & innumerabiles poſſiderent, ac haberent. Unde cum datur multis, dicitur vinea, *Plantavit vineam,* & locavit agricolis, cum verò uni committitur, vineæ appellantur, *poſuerunt me cuſtodem in vineis*, hæc enim ſpiritualis vinea tam ſufficiens, ac abundans eſt ad multos replendos, ac ſaturandos veluti multæ vineæ unum valent implere, ac ſatiare.

Exod.3.

Bona cæleſtia ſic communicantur, ut tota unicuique.

Origen.

28. Ait Deus Moyſi Exod.3. n.15. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, ac Deus Jacob.* Maximè notandum eſt, quod non dicitur, Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Jacob, ſed pro unoquoque repetitur particula *Deus*, ut patet ex textu: ita enim Deus eſt omnium, ac ſi uniuſcujuſque eſſet Deus tantum; ideo repetitur nomen, Deus. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, &c. Ut evidens fiat, quod ita erat Deus illorum, ut ab unoquoque ſingulari totus Deus haberetur. Origenes homil.22. Matth. [Non dixit, ait, Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Jacob, ſed Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob. Abraham totum habebat Deum, Iſaac totum habebat Deum, & Jacob totum habebat Deum; ideo non dicitur in commune Deus eorum, quaſi ſinguli eorum totum habeant Deum.] Vide ſuprà c.27. n.195.

*Matth.*21. *n.*35. Et agricolæ, apprehenſis ſervis ejus alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt.

*Num.*36. Iterum autem miſit alios ſervos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter.

*Num.*37. Noviſſimè autem miſit filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*35. Et apprehenderunt agricolæ ſervos ejus: & alium quidem percuſſerunt, alium lapidibus obruerunt, alium denique trucidaverunt.

*Tertull. adverſ. Judæos, cap.*13. At illi alios lapidaverunt, fugaverunt, plures verò ad mortis necem tradiderunt.

*Arias, n.*36. Legavit alios ſervos.

Vatablus. Iterum emiſit alios ſervos, & tractaverunt illos ſimiliter.

*Syriacus, n.*37. Miſit ad eos filium ſuum, quum diceret: Jam erubeſcent propter filium meum.

*D.Chryſoſt. homil.*69. Fortè revertebuntur filium meum.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*12. *n.*4. Et iterum miſit ad illos alium ſervum: & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

*Num.*5. Et rurſum alium miſit, & illum occiderunt, & plures alios: quoſdam cædentes, alios verò occidentes.

*Num.*6. Adhuc ergo unum habens filium cariſſimum: & illum miſit ad eos noviſſimum, dicens: Quia reverebuntur filium meum.

*Luc.*10. *n.*11. Et addidit alterum ſervum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiſerunt inanem.

*Num.*12. Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes ejecerunt.

*Num.*13. Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum: forſitan cum hunc viderint, verebuntur.

EXPOSITIO II.

At *agricolæ apprehenſis ſervis ejus.* Qui admonuerunt colonos de reddendis fructibus, quorum cauſa erant miſſi, non ſolum eos non audierunt, ſed inſuper contumeliis, vulneribus, ac morte affecerunt. *Alium occiderunt,* 29.

runt, ſeu percuſſerunt, verberibus, ut Jeremiam 20. num. 2. Sedecias, Michæam 3. Reg. 22. n. 24. alium occiderunt, ut Iſaiam; alium lapidaverunt, ut Joas Zachariam filium Jojadæ. 2. Paral. 24 n. 21. 22. Ac proinde ex his, qui fuerunt miſſi hac prima vice, ut probabilius videtur Abulenſ. q. 182. quidam fuerunt percuſſi, quidam occiſi, quidam lapidati. D. Marcus, & Lucas primò dicunt unum ſervum miſſum, deinde alium, poſtea alium. D. Matth. refert multos ſervos miſſos. Iterum *miſit alios plures prioribus.* Quoniam illum, quem Marcus, & Lucas dicunt miſſum, tanquam primum, ac præcipuum legatum, alii ſervi comitabantur.

(Jerem. 10. 2 Reg. 13. 2. Paral. 14. Abulenſ.)

30. *Iterum miſit alios ſervos.* Semper Deus delegavit ad populum ſuum multos Prophetas, prædicatores, ac monitores ad eum reducendum ad ſalutis viam. Et maximè expendenda eſt horum ſervorum fidelitas ac obedientia in Dominum ſuum, qui cùm compertum haberent primos ſervos ab agricolis crudeliter cæſos, ac occiſos fuiſſe, cùm tamen mittuntur nil dubitant, nec contradicent, quamvis ſe videant ad immaniſſimos vineæ colonos deſtinari, parati erant pro Domini obſequio vitam fundere.

(*Fidelis ſervus aliorum morte non deterretur.*)

31. *Noviſſimè autem.* Cùm venit plenitudo temporis; *Miſit*, per Incarnationem; *ad eos*, ad populum Iſraël, *filium ſuum*, ut ſcribit D. Marcus, *filium ſuum cariſſimum;* Ecce infinita Dei bonitas, quæ tot injuriis, ac opprobriis non ceſſat à ſuis beneficiis largiendis, de quo infra, dicens, *verebuntur filium meum.* Nam etſi contempſerint ſervus meos, videntes tamen filium meum, qui propriùs refert meam perſonam erubeſcent negare pactum initum de fructibus vineæ. D. Lucas ſcribit, *Forſitan cum hunc viderint, verebuntur.*

Quæstio V.

Quarè Agricolæ inſurgunt in ſervos Domini ſui, ipſoſque percuſſerunt ac occiderunt?

32. Agricolæ videntes ſervos Patrisfamilias, ipſos percuſſerunt, ac occiderunt, tum ne debitos fructus vineæ darent, tum etiam ne à vinea amoverentur, inde in tantum malum præcipitantur, ut Domini ſervos morte afficiant, cum injuria illata ſervis irrogata ſit proprio Domino, à quo liberaliſſimè vinea fuerat accepta, ſed auri ſacra fames omne jus violat, ac prophanat.

(*Auri cupiditas omne jus violat.*)

33. Reſpondeo. Primò ad quæſtionem Quod agricolæ percuſſerunt, & occiderunt ſervos, qui miſſi fuerant à Domino ad recipiendos fructus vineæ, nam agricolæ cum eſſent latrones, ac diſſipaſſent bona vineæ, ut ait D. Anton. Ulyſſip. feria 6. poſt Dominic. 2. non habebant, unde redderent fructus Domino debitos; nam quæ quis rapit, nunquam poſſidet, & quæ rapina comparantur, facili caſu labuntur? Eleganter Seneca epiſt. 90. *Cum avaritia ſeducere aliquid cupit, atque in ſuum vertere, omnia facit aliena, & in anguſtum ex immenſo reducta paupertate intulit, & multa concupiſcendo omnia amiſit.* Benedicens Jacob Benjamin ait illi Gen. 49 n. 22. *Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere dividet ſpolia.* Si tanquam lupus rapuit, quomodo ex iis quæ rapta ſunt, manè comedens, ad veſperam ſtatim quæ ſuperſunt, dividit, ſpargit, ac deponit; Quomodo ad longum tempus ea ſibi non reſervat, ac retinet. Nunquid tam regii animi eſt lupus, ut cum tanta liberalitate dividat, ac diſtribuat ſpolia? Si lupus rapax, & manè comedit prædam, quam rapuit, cur, & veſpere cum illa non gaudet? Erat lupus rapax, & quæ acquiſierat, raptu fuerant comparata, & hæc non valent perdurare, ſed brevi horarum ſpatio labuntur, ac deponuntur. Oleaſter. *Ad veſperam divides, ait, quia commune eſt, ut raptores brevi tempore poſſideant, quæ rapiunt.* Oleaſter.

(D. Anton. Seneca. Gen. 49.)

Secundò, Latrones erant agricolæ, ac proinde ſervos Domini ſui occidunt, inſeparabili fœdere homicidium, & furtum conjunguntur. Cùm Jezabel cogitat rapere vineam Naboth, ſtatim illius necem crudeliter perpetrari mandat, non enim homicidium à furto ſecerni poterat. 3 Reg. 21. num. 9. Graves minas adverſus civitatem Niniven prædicit Propheta Nahum 3. n. 1. *Væ*, ait, *civitas ſanguinum, non recedet à te rapina.* Cùm in civitate eſſet rapina, quid inde in ea conſequens erat, niſi homicidium? Non enim furtum ab homicidio ſeparatur, qui enim unam manum habet occupatam cum rapina, alteram ad cædes agendas extendit. Rupertus. *Non recedet, ait, à te rapina, id eſt, non remittetur tibi capacitatis culpa, quæ tibi malorum omnium radix fuit, & cauſa homicidiorum, propter quæ civitas ſanguinum vocaberis.* 34.

(3 Reg. 21. *Furtum & homicidium ſociantur.* Rupert.)

Tertiò, Agricolæ occidunt ſervos, ne à vinea, ac illius agricultura expellantur: cogitant illi ſe perpetuare in munere, ideo necem, ac injurias in ſervos moliuntur. Quodnam medium eligit Saul pro ſe, ac in proſapia ſua, ut in regno firmaretur, ne ab illius corona deturbaretur, multas intentat injurias, ac perſecutiones, quas crudeliter in Davidem extorquet; undè dicebat ille ad Jonatham filium ſuum. *Omnibus diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adhuc eum ad me, quia filius mortis eſt,* 1. Reg. 20. n. 31. Saül cum eſſet iniquus, iniquitate, ac injuſtitia vult ſuum regnum conſervare, ſed ſua iniquitate ruit regnum perdidit, ac vitam amiſit. 35.

(*Injuſtitiâ volunt ſe tueri injuſtitia vineam amittunt.* 1. Reg. 20.)

Si agricolæ cogitaſſent ſui muneris finem, & officium excolendæ vineæ non eſſe perpetuum, cautè ſe gererent, & valdè benignè recipetent ſervos domini ſui. Nam ut eleganter ait D. Ambroſ. lib. 5. Hexamer. c. 15. *Erat olim, ait, pulcherrimus rerum ſtatus, nec inſoleſcebat quiſque perpetua poteſtate. Nemo audebat alium ſervitio premere, cujus ſibi ſucceſſori in honorem, multa forent ſubeunda.* Continentur maximè in officio poteſtates humanæ, cum ad muneris reſpiciunt finem, & ſucceſſoris diſtinctionem poſſunt metuere. 36.

(Ambroſ. *Cogitet quilibet in ſuo officio, illius finem.*)

Creatur Moyſes à Deo dux, & gubernator totius populi, & virga data quam tenebat in manu, ait ei Deus, *Projice eam in terram*, Exod. 4. num. 3. Si eum Domine inſtituis principem, ac ducem totius populi, ad quid mandas ei ut virgam deponat, ac projiciat? Nam magiſtratibus datur pro juriſdictionis, ac poteſtatis nota: ergo cùm Moyſes totius Iſraëlis princeps eligitur, ſi in manu virgam non haberet, præcipiendum erat ei, ut illam aſſumeret, ad qui præcipitur ei ut illam projiciat? O magnum omnibus magiſtratibus documentum! Cum creator dux totius populi, ſimul ei mandatur, ut virgam abjiciat, ſciatque non multum fidendum eſſe ſuo muneri, ſuæque poteſtati; nam aliquando ipſa ejus virga 37.

(Exod. 4.)

deponenda, nec ſemper habenda eſt in manu,ſed brevi abjicienda; ex quo monebat magiſtratus
Greg.Naz. D.Gregor. Nazianz. orat.27. *Aulici proceres, ac ſublimioribus thronis,& dignitatibus inſignes ne ob potentiam magnopere animos efferatis,ne de mortalibus rebus, tanquam de immortalibus cogitetis.* Expende illud: *tanquam de immortalibus cogitetis.*

38. Adhuc inſiſto in eadem virga ad Moyſen: *Dixit Dominus, extende manum tuam, & apprehende caudam ejus, extendit,& tenuit,& verſa eſt in virgam,* Exod.4. n.4. Virga inſigne poteſtatis,
Exod.4. cur novo Principi electo præcipit Deus apprehendere caudam, ſeu illius extremitatem,cur non potius caput,vel medium? Ut denotaretur,quod Princeps, ſeu gubernator denuò inſtitutus ſic apprehendat virgam juriſdictionis, ut illius extremitatem ac finem conſideret; ſicque ad virgam extendat manum, ut intelligat, quod aliquando ad metam, ac illius finem deveniet.
Maxim. D. Maxim. ſerm. de magiſtrat. *Principem*, ait, *trium meminiſſe oportet: primum ſe hominibus imperare: alterum ex legibus imperare debere: tertium, ſe non ſemper imperaturum.*

Quæstio VI.

Quare nullus ex agricolis tantæ iniquitati adverſatur ſed omnes conveniunt ad occidendos ſervos Domini ſui?

39. *Si lucrum apparet,omnes iniquitati conſentiũt.* Magna extitit iniquitas agricolarum, qui videntes ſervos Domini ſui, alios verberarunt, alios interfecerunt, alióſque lapidibus obruerunt. Cur non eſt aliquis ex agricolis, qui tanto facinori reſiſtat, ac adverſetur? Omnium lucrum, ac emolumentum in hac re videbatur intervenire, & ideo omnes conſentiunt,& nullus eſt, qui contradicat.

40. Gen.37. *Ex proprio lucro venditur à fratribus Joſeph.* Cùm fratres videntes Joſeph, ipſum cogitant interficere, *Venite occidamus eum,* Gen.37.n.20. unus eis ſe opponit Ruben, dicens: *Non interficiatis, animam ejus,nec effundatis ejus ſanguinem;* at verò cùm ſermo eſt de venditione in Ægyptum,omnes conſentiunt,& nullus eſt,qui repugnet, *Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de ciſterna, vendiderunt eum Iſmaëlitis,* Ibidem n.28. In nece contradicit Ruben, cur etiam in venditione non eſt alius, qui ſe opponat? In venditione omnium erat lucrum, pecuniáque ex illa accepta per omnes dividenda erat,& hæc obturat os,ligátque manus,ne aliquid fiat, vel dicatur auro comparando repugnans.

41. *Homo avidus ut ſuam juriſdictionẽ ac poteſtatẽ deffendat.* Secundò. Agricolæ cùm vidiſſent vineam ſuæ curæ, ac juriſdictioni traditam, ſe dominos illius exiſtimabant, & ideo tam ſeveriſſimè ſe gerunt adverſus ſervos Domini ſui. Maximè agricolarum fervet ardor, ne ipſi à ſuo loco deturbentur, & alius in eum introducatur. Quid non faciat homo, ut invaſorem ſuæ poteſtatis retundat, néve aliquid ſui muneris deperdat? Cùm uniuſcujuſque ingenium ſit ſuam dignitatem amplificare,& totis viribus intendere, ne in aliquo minuatur.

42. Fortiſſimus dux Joſuë pugnabat contra Amorrhæos, qui Iſmaëlitarum impetum ferre impotes, terga vertunt, mag óque conatu inſequuntur Iſraëlitæ, ſed cùm ſol vergeret ad occaſum,veretur Joſuë ne tenebroſa nox felicem victoriæ curſum perturbet,ac impediat: generoſa voce cœlitibus luminaribus ſic imperat. *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon ſteterúntque Sol, & Luna donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis,* Joſuë 10. n.12. Quod magnus dux Solis lucem ex optet, res eſt facilis intellectu,ſed ad quid Lunam auxiliarem vocat ſtante Sole,cujus luce longior fiebat dies, ad quid ultra requiritur Luna: Deus creavit hæc duo luminaria: *Sol ut præeſſet diei,& Luna ut præeſſet nocti,* Gen.1.n.16. Ut ergo longior fieret dies, Sol ultra ſuam ditionem,in Lunæ ditionem,in noctis nempe ſpatium debuit ſe extendere: ut ergo Luna in juriſdictionis negotio, ne multum durè ferat, alteri præſidi cedere, ideo illam auxiliarem advocat, illíque de victoriæ gloria adulatur, dum illam tanti triumphi participem facit, ut juriſdictionis ſuæ juri tantiſper cedat. Vide ſuprà 36.n.17.& 18. *Invocatur luna,ne durè ferat ſolem ſe intromittere in ſpatium ſuæ juriſdictionis.*

Quæstio VII.

Quare poſt tot ſervos occiſos Pater mittit filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum?

In limine quæſtionis tria in hoc excellentiſſimo Patre, triáque in hoc illuſtriſſimo filio noto. Et primò in Patre. Quia quamvis ei tot injuriæ eſſent irrogatæ in ſuis ſervis; ſemper in agricolas majora beneficia parat: Mittens nunc filium ſuum. Secundò ſemel, & iterum res malè ceſſit; & tamen non deſtitit à propoſito, quod ſemel intentaverunt. Tertiò. Injurias, quas intulerunt agricolæ in ſuos ſervos diſſimulat; nec ſemper unus caſus finiſter alterius deterioris eſt præſagium. 43. *Nec ſemper unus caſus præſagium eſt alterius.*

In filio primò noto. Poterat ille objicere Patri: Servos tuos immaniſſimè interfecerunt agricolæ, nec mihi parcent: nihil eorum opponit,ſed illicò deſcendit, ac venit Patri obediens, & hominibus ſuccurrens. Secundò. Præclara filii generoſitas, ſervi prius miſſi fuerant,& tamen filius cùm eſſet tantarum rerum hæres, non gravatur, nec dedignatur obire officium, & fungi legatione priùs à ſervis præſtita, ac facta. Tertiò. Venit filius non jam quærens fructum ab agricolis, ſed potius ut pro illis ſolveret, ac ſatisfaceret, ut ait Chryſoſtomus citandus. Ad quæſtionem. 44.

Primò. Reſpondet D.Chryſoſt. in Imperfecto, homil.40. poſt medium. *Dei miſericordia quantò magis à Judæis offendebatur, tantò amplius addebatur in eis: miſit paucos ſervos,quibus occiſis addit bonitatem,cum debuiſſet iraſci,& miſit plures; Item pluribus interfectis, accumulavit bonitatem, & miſit filium ſuum,& hunc non quaſi,ad obnoxios pœnæ ſententiam bajulantem,ſed patientiæ veniam, fortè verebuntur filium meum. Ergo miſit confundere illos,non autem punire.* Pondera ſequentia verba. *Nam pro tantis, benigno Domino ſufficiebat ſola vindicta pudoris* Bonus Paterfamilias pro fructibus vineæ reddendis, illud unum volebat ante omnia ab agricolis, ut ad conſpectum filii rubore ſuffunderentur. *Verebuntur filium meum:* pro multis virtutum fructibus, quos agricolæ tenebantur reddere Domino ſuo, illius primitias ſaltem volebat Paterfamilias, nempe pudorem, neque enim deſperari poterat de reliquis fructibus reddendis in eis, qui primitias per pudorem 45. *Verecundia exordium virtutum eſt.*

offe

offerebant. *Nam pro tantis benigno Domino ſufficiebat ſola vindicta pudoris.*

46. Ambroſ.
Unde eleganter ait D. Ambroſ. lib. 2. de Caïn, & Abel, cap. 7. *Quanta pudoris gratia, ut juſtitiam teneat verecundia, quam culpæ reatus abſtulerit.*

Rom. 6.
Scribens Paulus ad Rom. 6. n. 21. ait: *Quem fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis?* In quo maximè notandæ veniunt illæ particulæ, *Tunc*, & *Nunc*; illa enim prior ſtatum peccati indicat, poſterior reſpiſcentiam ſignificat. Cur tamen cum Apoſtolus ponit reſipiſcentiam, erubeſcentiæ tantùm meminit? Cur non potius pœnitentiam, vel dolorem exprimit? Scribit primum gradum converſionis ſcilicet pudorem, cætera ſub ipſo intelligens D. Anſelm. *In illis*, ait, *vitiorum actibus: nunc cum ſanæ mentis eſtis ſana etenim mens erubeſcentiam præbet ad mala, verecundiamque teſtem ſuæ pœnitudinis profert.*

Primus gradus ad virtutes verecundia.

Anſelm.

47. Secundò. Filius erat hæres vineæ, ac proinde illius tanquam Dominus. Mittit ergo Paterfamilias, dicens: *Verebuntur filium meum*, præſumens, quod aſpectu, ac intuitu filii reprimerentur, ac cohiberentur agricolæ à malitia, ac nequitia ſua, oculus enim Domini frænum eſt domeſticis, ac ſervis ſuis. Philo lib. de Cain; [Nam, ait, ſi præceptorum, aut magiſtratuum, aut parentum aſpectus movet ad reverentiam, ac modeſtiam, ſuaque præſentia vitam, & mores corrigit; quantum putamus ad honeſtatem, ac virtutẽ contingere præſidium animæ, ſi Deum aſpectare didicerit]

Oculus Domini frænum eſt domeſticis.

Philo.

48. Ex alio afflatu inſtituit Moyſes, ut judices ad oſtium tabernaculi ſedentes jus dicerent, & cauſas populi determinarent, ut rectè probant lites mulierum de hæreditate adeunda. *Quæ quidem ſteterunt coram Moyſe, & Eleazaro Sacerdote, cunctiſque principibus populi ad oſtium tabernaculi*, Num. 27. n. 2. Cur Moyſes voluit ut oſtium tabernaculi eſſet judicii ſedes, cum ipſum tabernaculum eſſet locus deputatus ad orationem, & cultum Dei? Cur ergo ei placuit ut illius oſtium eſſet veluti impeditum ſtrepitu cauſidicorum, ac hominum confluentium ad judicium? Quamvis Deus ubique ſit præſens, ut recta fides monet, peculiariter tamen Deus ſemper exiſtimabatur præſens in ſuo tabernaculo. Ecce cauſa cur hic locus deſignatur ad judicium; fieri enim non poterat, ut judices in officio ſuo peccarent, qui ſe conſiderabant in oculis Divinæ majeſtatis; Deúmque ſimul cogitabant peculiariter præſentem in ſuis functionibus. Abulenſ. q. 1. Ibi lites determinabantur, ubi Deum adeſſe conſtabat: *Ut principis*, ait, *Dei præſentiam verentis, rectè in omnibus agerent negotia populi.*

Num. 27.
Ut judex rectè agat Deũ cogitet præſentem.

Abulenſ.

49. De Chriſto Domino eſt ſermo: *Hæc dicit, Qui ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum*, Apoc. 2. n. 1. Cur Chriſtus Dominus ſtare loco non vult, ſed huc, & illuc procurſare? Septem candelabra ſeptem Epiſcopos Eccleſiarum Aſiæ denotabant. Inter hos non dicitur, quod Dominus ſteterit, ſed quod procurſaverit, ut ſciant Præſules maximè ad eos divinos oculos eſſe converſos, multúmque Deum ad eos attendere, an eorum fides, ac rectæ operationis lumen in aliquo malignantis fumo ſit obſcuratum. Rupert. lib. 2. [Is ipſe, ait, qui tenet ſeptem ſtellas, eaſdem vigilanter attendit, ne fortè pro ipſa claritate veniat alicui pes ſuperbiæ. Cùm ergo in medio candelabrorum ambulat, ſingulorum intuetur lumen quantum luceat ne fortè ſine oleo caritatis, ſine operibus dilectionis fumiget fides mortuorum.]

Apoc. 2.
Prælatus ſic agat, ut cognoſcat Deum ad ipſum reſpicere.

Rupert.

Et hac cauſa idololatrantes, ut turpiter delinquerent, Deus ab hominibus abeſſe volebant, & ideo quidam ſolem, alii lunam adorabant: *Qui adolebant incenſum ſoli, & lunæ*, 4. Reg. 23. n. 5. Ut qui adorabant ſolem, audaciter noctu delinquerent, & qui colebant lunam, impudenter die peccarent, ut ſic fugientes oculos ſuorum Deorum, nullum eſſet cohibendi eos frænum. D. Cyrillus Catech. 3. *Alii quidem ſolem ponebant*, ait, *ut nocte ſine Deo eſſent; alii verò lunam ponebant, ut die Deum non haberent.* 50.

4 Reg. 23.
Iniqui fingunt Deum abſentem.

Cyrill.

Quæstio VIII.

Quare Paterfamilias bene ſciret inverecundiam Agricolarum, ait, ut ſcribit D. Lucas, Forſitan verebuntur filium meum?

Divus Lucas ſcribit in præſenti. Quod Paterfamilias dixerit: *Quid faciam? Mittam filium meum dilectum: Forſitan cum hunc viderint, verebuntur.* Illa particula, *Forſitan*, non ignorantiam, aut ambiguitatem dicit in præſenti, ut egregie notavit D. Hieron. *Forſitan*, ait, *non de ignorantia venit. Quid enim neſciat Paterfamilias, qui hoc loco Deus intelligitur?* 51.

Hieron.

Quare ergo utitur Paterfamilias illa particula *Forſitan?* Reſpondent D. Hieron. Beda, D. Anſelm. D. Thomas, Gloſſa Interlinealis, quod dicitur, ut oſtendatur libera hominis voluntas, nam revereri & non revereri filium poterat. D. verò Chryſoſt. homil 69. in Matth. Quem ſequuntur Theophylactus, Lyranus, Janſen. Cajetanus, Abulenſ. q. 148. aſtruunt, quod Paterfamilias hoc dixit, non ex ignorantia, ſed ut declaret. Quid homines facere debebant, multam nempe reverentiam Filio Domini ſui impendere. Sic ait Theophyl. *Non ignorans dicit, ſed ſignificare volens, quid facere deberent.* Hæ interpretationes ſunt ad literam. Moraliter nunc. 52.

Hieron.
Beda.
Anſelm.
D Thom.
Interlin.
Chryſoſt.
Theoph.
Lyran.
Janſen.
Cajetan.
Abulenſ.
Theoph.

Tertiò bene viderat Paterfamilias ſervorum inſolentiam, ac obſtinatam malitiam, videratque repetita flagitia in ſervos, tamen tanta bonitate præfulgebat, quod adhuc de agricolis ſiniſtras plene ſuſpiciones cohibeat, nec ultimam de agricolarum inverecundia firmat reſolutionem. Vide verb. *Defectus*, in Indice. 53.

Siniſtræ opiniones cohibendæ.

Quartò certiſſimè, ac indubiè noſcit Cæleſtis Pater, quod ſuum Filium non verebuntur, ſed irreverenter occident. Noſcit quidem, & indubiè id noſcit. Prudentiſſimè tamen pro ſuæ auctoritatis decore proprias offenſas ignorare videtur: conſultéque ipſe, qui omnia ſcit, diſſimulat ſe non ſcire. *Abiit Ruben, & dormivit cum Bala concubina patris ſui, quod illum minimè latuit*, Geneſ. 35. num. 22. Optimè novit Jacob tantum ſcelus contra ſe commiſſum; nam poſtea moriens Ruben maledictione perſtrinxit. Tamen modò pro ſui honoris cauſa, ita ſe agit, ac ſi ignoraret offenſam, ne fortè, dum punire vellet crimen declararet, & ſe multa ignominia affectum oſtenderet. 54.

Pro proprio decore offenſæ diſſimulandæ.

Gen. 35.

Quintò. Bene ſciebat Pater Agricolarum perfidiam, ac immanitatem, quod ſuum Unigenitum non ſolum non reverentur, ſed etiam quod occiderent; tamen ſub modo aliquali dubitationis forte, loquitur, *verebuntur.* Licèt enim illi tanti criminis 55.

criminis rei agnoſcerentur, tamen cum ipſum nondum executioni mandaſſent, quaſi ſub judice iis videbatur; voluit ergo Dominus in meliorem partem id accipere, & ſuæ potius ſcientiæ, ut ita dicam aliquali modo, quàm illorum exiſtimationi detrahere, potiúſque voluit noſtro dicendi modo notam aliqualem in ſua ſcientia imponere, quàm in eorum exiſtimatione, dum ante crimen perpetratum eos criminis reos diceret, ac publicaret.

Bonus Pater potius ſuæ ſcientiæ, quã aliorum æſtimationi detrahat.

56. In ultima die ſententia proferetur ab exactiſſimo judice. *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus*, Matth.25. n.41. Cur gehennalis ignis dicitur paratus diabolo, & angelis? Nonne etiam paratus eſt (proh dolor!) hominibus, qui ob malitiam ſuam in illum conjiciendi ſunt, quod apertiſſimè ipſe Deus clariſſimè noverat? Cur ergo etiam non dicitur paratus hominibus? Deus clariſſimè prævidet talem hominem futurum malum, & iniquum, quia tamen ipſe homo à malo in bonum poteſt mutari, nunquam quidem reipſa mutandus, & quia homo valet virtutem amplecti, nunquam tamen amplexurus; ideo cum Dominus prædicit qualiter extremum judicium futurum, & ignis proponitur præparatus ad ſupplicium infligendum, non fit mentio de homine, ut ſemper ipſe credat, & ſperet fore, ut ſupplicium evadat, & præmium obtineat. Jobius Monachus lib.9. de Verbo Incarnato, q.43. apud Pharin. ſua Bibliotheca: [Idcirco, ait, ignem diabolo, ejuſque angelis, non autem hominibus præparatum ſcribit, quoniam in nobis non inopinata fit è malo in melius mutatio, cum illi confirmata ſua voluntate nullam de ſe ſpem reliquam fecerint.] Vide quæ dixi de Zizania cap.27. quæſt.12. tom.5.

Matth.25.

Etſi certo agnoſcatur futurus iniquus, ante iniquitatem non damnandus.

Jobius.

*Matth.*21. *n.*38.	Agricolæ autem videntes filium ejus, dixerunt intra ſe: Hîc eſt hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus.
Num 39.	Et apprehenſum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

VERSIONES.

*Syriac.n.*38.	Hîc eſt hæres, venite trucidemus eum, & obtinebimus hæreditatem ejus.
Euth.Pagnin.	Et occupemus hæreditatem ejus.
D.Proſper.	Noſtra erit hæreditas.
*Syriac.n.*39.	Et comprehenſum eum.
Pagninus.	Ejecerunt ex vinea.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*12. *n.*7.	Coloni autem dixerunt ad invicem: Hîc eſt hæres, venite occidamus eum: & noſtra erit hæreditas.
*Num.*8.	Et apprehendentes eum, occiderunt, & ejecerunt extra vineam.
*Luc.*20.*n* 14.	Quem cum vidiſſent coloni: cogitaverunt intra ſe dicentes: Hic eſt hæres, occidamus illum, ut noſtra fiat hæreditas.
*Num.*15.	Et ejectum illum extra vineam occiderunt.

EXPOSITIO III.

Impii cum majoribus beneficiis afficiuntur, tunc pejores fiunt; Agricolæ ſervos vulneraverunt, ac occiderunt, cum fructus ab ipſis exigerent; filium autem cum viderunt ſtatim interficere cogitant. Invidorum conditio eſt, ut donis collatis nequiores fiant. *Agricolæ videntes filium*, venientem in vineam, ad exigendos illius fructus. Viderunt, & cognoverunt Jeſum Chriſtum eſſe Filium Dei, & omnia, quæ de Meſſia prædicta erant, in Scripturis, ac Prophetis, omninò ab ipſo adimpleta, quæ apertè oſtendebant Chriſtum eſſe Filium Dei, qui etiam teſtimonio Joannis Baptiſtæ demonſtratus fuerat, Joan.1. Sed tamen invidia, ac odio ſeipſos excæcarunt, noluerúntque veritatem ſibi perſuadere, ac intelligere, ut docent Abulenſ. in hoc c.21. Matth. q.ult. Cajet.3. q 47. art.5, Suar. tom.2. ad 3. part. diſp.31. ſect.4. & in præſenti Barrad. ac Luc.Burg. Nam ſi plena, ac perfecta cognitione Chriſti dignitatem cognoviſſent, ut ait Paulus 1.Cor.2. num.8. *Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Invidia tamen obcæcati Dominum gloriæ crucifixerunt. 57.

Joan.1.

Abulenſ. Cajetan. Suarez. Barradas. Luc.Burg. 1.Cor.2.

Dixerunt inter ſe. Inter ſe mutuò loquentes: *Hic eſt hæres*, vineæ, ac Filius unicus Patris, quem *conſtituerat Deus hæredem univerſorum*, ut ait Paulus Hebr.1. n.2. Dicitur autem hæres, non quod Deo Patri mortuo eſſet ſucceſſurus in regnum, ſed quod dominium, regnúmque Patris dono ſibi fore perpetuum, nihil de Patris imperio derogans: *Venite occidamus eum.* Ad hoc referunt communiter Interpretes Carthuſ. Hugo, & alii; id quod dixit Caiphas Joan.11. n.50. *Expedit vobis, ut unus homo moriatur pro populo; nam ab illo die cogitaverunt eum interficere.* Et cum dicunt: *Venite occidamus.* Valde ſeipſos peſſimos oſtendunt, quia alios ad peccandum inſtigant. In peccata labi miſerum; alios verò ad peccandum inducere miſerrimum. *Et habebimus hæreditatem ejus*; ſcilicet vineam, populum nempe Iſraëliticum, nam videbant Phariſæi univerſum populum Dominum ſequi. Juxta illud. Dixerunt Phariſæi ad ſemetipſos: *Videtis quia nihil proficimus. Ecce totus mundus poſt eum abiit*, Joan.12. n.19. Aſſeveranter dicunt: *Habebimus hæreditatem.* Stulta ſane aſſertio. Nam Filio occiſo adhuc remanet Pater, qui tenebit hæreditatem: remanet quidem, ſed capti deſiderio obtinendæ hæreditatis, id quod erat ſatis notum non cogitant, ac advertunt. 58.

Hebr.1.

Carthuſ. Hugo. Joan.11.

Joan.12.

Et apprehenſum eum ejecerunt extra vineam: hîc Dominus prædicit ſuam comprehenſionem, ac necem, quæ intra tres dies erat facienda. *Ejecerunt extra vineam, & occiderunt.* D.Hieron. ait, quod ſignificatur Chriſtum ejectum à Judæis extra Civitatem Jeruſalem, & in monte Calvariæ crucifi- 59.

Hieron.

Chryſoſt. crucifixum; quod etiam docet D. Chryſoſtomus homil 40. in Imperfecto: *Ejecerunt eum extra vineam, id eſt, extra civitatem Jeruſalem.* Juxta illud Pauli Heb. 13. n. 12. *Extra portam paſſus eſt.* Idem tradunt Beda, Theoph. Euthym. Abulenſ. Carthuſianus, & alii. Dicitur ergo extra vineam ejectus extra civitatem, & populum. Quia à Judæis ereptus eſt Jeſus, & tranſit ad Gentes, quæ erant extra vineam Iſraël. D. Irenæus lib 4. c. 70. *Quoniam*, ait, *Filium Dei approbaverunt, & ejecerunt eum, cum eum occidiſſet, extra vineam; juſtè reprobavit eos Deus, & extra vineam exiſtentibus Gentibus dedit fructificationem culturæ.* Cùm Jeſu ſunt omnia bona, ejectus eſt ipſe à Judæis, ſimulque ab eis erepta ſunt omnia bona tranſtulitque ſe ipſe ad gentes, ſimúlque cum ipſo ad eas omnia bona defluxerunt.

Hebr. 13. Beda Theoph. Euthym. Abulenſ. Carth. ſ. Irenæus.

QUÆSTIO IX.

Quare Agricolæ cum Filium Domini ſui recognoſcant hæredem, ipſum volunt interficere?

60\. Euthym.

RESpondet primò Euthymius: *Non occiderunt eum*, ait, *tanquam Dei Filium: ſed occiderunt tanquam vineæ hæredem, ſive tanquam regem Iſraël: aſpicientes ad ea, quæ operabatur miracula, cognoverunt apud ſemetipſos hunc eſſe, quem Prophetæ regem Iſraël annuntiaverant, conſilium verò cœperunt, ut eum occiderent, & ita occuparent deinceps ejus hæreditatem, hoc eſt, populum.* Exiſtimat Euthymius Jeſum fuiſſe cognitum à Judæis, non ut Filium Dei explicitè, ſed ut Meſſiam, & regem Iſraëlis, totiuſque populi hæredem, ut etiam tradit Lyranus in præſenti, & Sixtus Senenſ. lib. 6. annot. 98. Cum ergo Judæi in Chriſto Domino temporalem dignitatem ac hæreditatem auſpicantur, inde odia, ac bella contra eum armant mutuòque ſe exhortantur; *Venite occidamus eum, & habebimus ejus hæreditatem.*

Temporalis hæreditas cauſa rixarum, ac bellorũ eſt. Lyran.

61\. Secundò, Conſtituunt interficere filium, ut hæreditatem, ac vineam ejus habeant; Vinea nonne eis locata erat, ac illa tanquam ſua utebantur, ad quid volunt interficere filium? Ut ejus hæreditatem? Vinea eis locata erat, & cum ipſi ex fructu vineæ deguſtaſſent, jam non quieſcunt, ut tantum eis vinea ſit locata, ſed hoc appetunt, ut in perpetuum vinea ſub ſua poteſtate tanquam res propria redigatur. Effuſo unguento à Magdalena in Chriſti obſequium; dixit Judas: *Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, & datum eſt egenis; Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat*, Joan. 12. num 5. Affectabat Judas quod mulier aſportaret pecuniam, & non ungentum ad Chriſti obſequium, cum hoc ſit excellentius omni alio opere. Ammonius: *Reprehendit eam Judas, ait, quod unguentum obtuliſſet, & non pecuniam: neſciebat utique quid diceret. Munus enim, quod Deo offertur pretioſius eſſe debet, quàm quod pauperibus erogatur.* Judas cum latro exiſteret, valde præjucunda, ac delectabilia erant ei futura, quæ ex marſupio fiebant, ideo vehementer anhelabat, ut omnia ad marſupium devenirent, ut inde ablata eriperet.

Guſtarunt ex fructu vineam ſibi quærunt.

Joan. 12.

Ammon.

62\. Tertiò. Hæredem dicunt, ac agnoſcunt, non ut illi honorem exibeant, ſed ut in eum inſurgant, ipſúmque percutiant, ac occidant. Ut ſomnium Nabuchodonoſoris ſolverent, ac extricarent, conquiſiti fuerunt omnes Sapientes Babyloniæ propoſitis magnis præmiis, donis, ac honoribus ſi ſomnium indicarent, interpretationémque ejus dicerent, cum his tamen ſapientibus non ſunt vocati Daniel, ac ſocii ejus; poſtea verò cum Chaldæi magiſtri ſomnium non potuiſſent interpretari regi, ab eo egreſſa eſt ſententia, ut omnes Sapientes Babylonis perirent, ac interficerentur. *Quærebanturque Daniel, & ſocii ejus ut perirent*, Daniel. 2. num. 13. Ex his ergo patet, quod Daniel, ac ſocii ejus ut ſapientes habebantur, cur ergo quando primò ad regalem aulam introducuntur Magiſtri Babylonici ad magna munera, non etiam vocantur Daniel, & ſocii ejus; modò verò cum ipſi ſapientes ad necem, ac crucem coguntur, tunc Daniel cum ſociis quæritur? Recognoſcebantur pueri Hebræi ſapientes, non ut honoribus afficerentur, ſed ut interfectione, ac cruce opprimerentur; quos à ſapientum honore excludebant, ſecum ſimul ſocios ad crucem habere volebant D. Hieron. *Certè ipſi Chaldæi, ait, invidentes gloriæ eorum, & ſcientiæ ſoli ingreſſi ſunt, quaſi ſoli præmia percepturi, & poſtea in periculo voluerunt habere conſortes, quos in ſpe reſutaverunt.*

Hæredem agnoſcunt, non ut honorem, ſed ut interficiant.

Dan. 2.

Hieron.

QUÆSTIO X.

Quare tam crudeliter agricolæ inſurgunt in Filium, ut eum occidant?

63\. Chryſoſt.

RESpondet primò D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 49. *Ex omnibus operibus ejus, ait, cognoverunt eum Filium Dei eſſe, hoc enim ſignificat dicens: Hic eſt heres: tamen poſtquam introivit in templum, & animalia, quæ ad ſacrificia vendebantur, foras ejecit, in quibus Sacerdotes avari tunc delectabantur, tunc præcipuè cogitaverunt eum occidere, dicentes inter ſe, ſi populus iſtum habuerit Deum neceſſe eſt, ut dimittat conſuetudinem hoſtiarum, quæ ad noſtrum pertinet lucrum, & acquieſcat offerri ſacrificia juſtitiæ quæ ad gloriam Dei pertinent, ſic populus iſte non erit poſſeſſio noſtra, ſed Dei.* Chriſtum filium Dei, ac hæredem populi agnoverunt Sacerdotes Judaïci, dixerunt enim. *Hic eſt hæres:* at cum vidiſſent, quod ex templo animalia ejecerat, ex quibus habebant ſuum lucrum, ſtatim aperto bello adverſus eum armantur. Ubi enim amor lucri eos occupavit, illico animum tenaciter concipiunt Deum perdendi: nullum eſt tam execrabile ſcelus, quod lucri cupiditas non excogitet. *Si populus iſtum habuerit Deum, neceſſe eſt, ut dimittat conſuetudinem hoſtiarum.*

Auri amor Deo intentat inferre bellum.

45\. Chryſoſt.

Secundò. Idem Chryſoſtomus datus ſuprà q. 7. *Accumulavit, ait, bonitatem Deus Pater, & miſit Filium ſuum, & hunc non quaſi ad obnoxios pœnæ ſententiam bajulantem, ſed patientiæ veniam.* Venit Dei Filius non ad pœnam inferendam, ſed ad indulgentiam concedendam, & tamen ita ſunt avaritia obcæcati, ut eum occidant, tantum nefas committere conſtituunt, ut raptis divitiis exundent. Efficacius init homo de divitiis acquirendis, quam quod crimina extinguat; plus enim cogitat

Plus volunt homines divitias acquirere quàm conſcientiã mundare.

cogitat homo de divitiis acquirendis, quàm de peccatis extirpandis, ut ſuam conſcientiam mundet, ac purificet. Vide cap.28. n.8.9.& 10.

65. Chryſoſt. Tertiò. D.Chryſoſt.hom.69. *Ecce interficiamus eum. Cur obſecro? An quia nimirum vos Deus honoravit? An quia peccata dimittebat? An, quia, in regnum vocabat? Tu autem ad impietatem magnamque dementiam accedere, & necis cauſam inſaniæ plenam eſſe conſidera.* Quæ enim major inſania potuit excogitari; quàm inſurgere in filium Dei, ea tantum ratione, quod eſſet hæres vineæ, inde enim potius videbatur ſequi, ut toto obſequio eam exciperent, quam ut occiderent? Quid enim ſtultius,quam velle occidere Deum, ut Dei bona poſſiderent? Enim verò cum Deus ſit omnium donorum fons nihil boni ſine eo, aut acquiri, aut poſſideri poteſt. Deinde, quæ major inſania eſſe poteſt,quàm ob beneficia inſurgere in benefactorem? Vide cap.36. n.24.

Magna ſuavitas pro beneficii rependere.

66. Auguſt. Quartò. D.Auguſt. ſerm.59. de Verbis Domini. *In contrarium*, ait, *Deus vertit malum conſilium, ut poſſiderent, occiderunt & quia occiderunt, perdiderunt.* Occiderunt agricolæ, nempe Judæi filium, ac hæredem Domini ſui, ut illius hæreditatem, ac vineam haberent? ſed quia occiderunt, vineam perdiderunt; ipſi ſcilicet Judæi expulſi ſunt à Deo vinea, ac grege. Vide ſuprà cap.36. q.8. n.39. & ſeqq.

Occidunt,ut poſſideant,& ideo perdunt

67. Quintò. Cur tam crudeli manu hi homines armantur in filium Domini ſui, ac in vineæ hæredem,quia venerat, non ut illis pœnam infligeret, ſed veniam concederet: & quæ major ingratitudo, quàm ex beneficiis acceptis adverſus tuum benefactorem inſurgere? hanc hominum naturam conſiderans Regius Vates dicebat ad Dominum. *Judica Domine nocentes me, expugna impugnantes me; apprehende arma, & ſcutum; & exurge in adjutorium mihi*, Pſalm.34. n 2. Subtiliter hæc verba commentans Cardinalis Hugo interpretatur. *Apprehende arma ad expugnandum, & ſcutum ad ſuſtinendum.* Per arma intelligit divina beneficia, quibus Deus humanum cor expugnat, devincit, ac ſubjicit; & ad ſui amorem, ac gratitudinem quodammodo cogit: ad quid ergo deinde aſſumit *ſcutum*? Ut ſe veluti clypeet,ac patienter ſuſtineat hominum ingratitudinem, ac ſiniſtram eorum correſpondentiam pro tot donis tanta benignitate impenſis. Sic ait Hugo citatus. *Hæc arma apprehendit Dominus ad devincendam malitiam hominum, quando ſolem ſuum facit oriri non ſolùm ſuper bonos, ſed etiam ſuper malos, & bona ſua indignis peccatoribus etiam largitur, ut ſic eos convertat; ſed quia hæc etiam non ad pœnitentiam, ſed ad luxum convertunt: & unde debebant ad Dominum converti, inde eum peccando proſequuntur per ſuperbiam,& luxuriam; ideo ne Dominus indignetur, rogat ut patienter* ſuſtineat, *addens hic &* ſcutum *manſuetudinis, & patientiæ ad ſuſtinendum eorum infeſtationes.* Vide cap.12.

Pſal.34. Hugo.

Ex beneficiis armantur homines in benefactorē.

*Matth.*21. *n.*40.	Cùm ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?
*Num.*41.	Aiunt illi: malos malè perdet: & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis.

VERSIONES.

*Syriac.n.*40.	Quid facturus eſt agricolis iſtis?
*Origenes. hom.*19.	Cùm venerit paterfamilias, quid faciet colonis illis?
*Syriac.n.*41.	Vineamque elocabit aliis agricolis: illi quidem reddent ei fructus in tempore ſuo.
Citat. Orig.	Vineam ſuam dabit aliis colonis.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*12.*n.*9.	Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet,& perdet colonos: & dabit vineam aliis.
*Luc.*20.*n.*15.	Qui ergo faciet illis Dominus vineæ?
*Num.*16.	Veniet & perdet colonos, illos,& dabit vineam aliis. Quo audito dixerunt illi: abſit.

EXPOSITIO IV.

68. Carthuſ. *Cum venerit Dominus vineæ.* Cum exercitibus nempe ſuis,ut explicat Carthuſianus. *Quid faciet agricolis illis?* Cùm de beneficiis largiendis fuiſſet ſermo, ſecum Dominus deliberat, ac determinat, *noviſſimè miſit ad eos filium ſuum.* Cùm verò de ſuppliciis inferendis agit; cum hominibus conſultationem facit. *Quid faciet agricolis illis?* Beneficiis enim largiendis ipſe ſui eſt auctor, & provocator: in pœnis verò infligendis ab homine provocatur,& excitatur. Deinde,ad magnum ſupplicium infligendum homines conſulit, quorum ingenium eſt maximè perniciofum; ac crudele in homines. *Quid faciet agricolis illis?* Interrogat, ut ait D.Paſchaſ. lib.9. in Matth. Non quod ignoret,ſed ut etiam ait D.Chryſoſt.in Imperfecto homil.40. *Ita veritate Chriſti circundantur homines, & tenentur, ut ipſi adverſus ſe judices fiant.* Ut hoc argumento agnoſcant impii homines, quod ipſi adverſus ſemetipſos ſententiam proferant, ac proprio ore damnentur.

Beneficia à Deo; ſupplicia ab homine.

Paſchaſ. Chryſoſt.

69. *Aiunt illi*, ſcilicet Scribæ, ſeu aliqui ex aſtantibus, *malos*, hos peſſimos, & iniquos colonos, *malè perdet*, mala morte, maliſque ſuppliciis perdet, ut inquiunt Beda, Rupert. Carthuſ. per Titum, & Veſpaſianum in hac vita, per Dæmones verò in gehenna. D.Marcus, & Lucas ſcribunt hoc fuiſſe à Chriſto dictum, quod D.Matthæus refert à Scribis prolatum. Reſpondemus cum D.Chryſoſtom. Euthym. D.Thom. Scribas, hoc primò dixiſſe. Deinde Chriſtum Dominum verbis ſuis idem repetiſſe, & ex antecedentibus & conſequentibus,& ex verbis,ac modo dicendi, geſtúque Jeſu intellexerunt auditores, ut notat Abulenſis q.200. ſi parabola notari; unde juxta D.Lucam dixerunt, *abſit*, ut nos filium Dei ac univerſorum hæredem interficiamus, vineaque Domini à nobis auferatur,& detur gentibus; dicunt

Beda. Rupert. Carthuſ.

Chryſoſt. Euthym. D.Thom.

Abulenſ.

Syriac.

cuit, *abſit*, hoc eſt non ita fiet, ſeu ut habet Syriacus; *non erit hoc*.

70. *Et vineam ſuam locabit aliis agricolis*, Apoſtolis, nempe, eorúmque ſucceſſoribus, *qui reddant fructus temporibus ſuis*: opportunis, ac ſtatutis temporibus referant fructum fidei, ſpei, & caritatis;
Hugo. ſeu, ut ait Hugo, fructum cordis, oris, operis. Nempe cordis contritione; oris confeſſione; operis ſatisfactione. *Locabit aliis agricolis*, & hoc magnatibus magnum tormentum, ut ſe videant à ſua dignitate privatos, & in eorum munere alios introductos.

Quæstio XI.

Quare mendaces Scribæ tam veram ſententiam contra ſe pronuntiant, Malos malè perdet?

71. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus hom. 40. in Matth. *Non fuit, ait, illorum, quod juſtè judicaverint; ſed ipſius cauſæ. Eſt enim cauſa veritatis, quæ quaſi violentiam illis fecit, ut non poſſent ea celare; ſicut ſole in nubibus conſtituto, hoc, quod eſt dies, non eſt nubium permittentium eum apparere ſuper terram, ſed virtus ſolis, quæ tranſiens nubes, etiam impedientibus eis apparet.* Vade provenit, quod Judæi mendacio, ac falſitate pleni tam veram ſententiam ore ſuo proferrent? Hoc non ex ipſis, ſed ex ipſa veritatis natura provenit, quæ nullis valet impedimentis teneri, quin aliquando fulgeat, & luceat, ut ſol nubium impedimenta rumpit, ut in noſtris oculis refulgeat, & lux diei reſplendeat.

Mendaces etiam inviti veritatem fatentur.

72. Druchmar. Secundò. Chriſtianus Druchmarus, in commentario. *Perdidit illos malè, ait, quia fame, quia nihil durius, quæ etiam obſeſſos compulit humanis carnibus veſci, illos perdidit, & commendavit Chriſtianis Doctoribus Eccleſiam ſuam. Caveant ergo Reges, & Epiſcopi iſtam damnationem agricolarum, ne fortè & ipſi ſimilia patiantur, ſi bene non excoluerint vineam Domini, omnem turbam Chriſtianorum.* Per hos colonos interpretatur Sacerdotes, ac Eccleſiaſticos Prælatos, qui conſtituti in officio colendi Dominicam vineam, ſi tamen eam non foveant, ac in neceſſariis provideant, ſed duritie, ac ruſticitate morum, ſævitia famis perdant, malóque ſuo exemplo corrumpant, in hanc agricolarum damnationem devenient, *malos malè perdet*. Maláque morte, maliſque ſuppliciis afficiuntur. Unde
Chryſoſt. Chryſoſtomus in Imperfecto hom. 40. explicans. *Locavit eam agricolis*: ſic ait: *Locutus eſt Dominus colonis tempore Moyſis, quando per legem conſtituti ſunt Sacerdotes, & Levitæ, & procurationem regendi populum ſuſceperunt ad magnam ſuam gloriam, & magnum periculum.* Expende ultima verba: *ad magnam ſuam gloriam, & ad magnum periculum*: Si rectè ſe habuerint in ſuo munere, habebunt multam gloriam, ſi malè, in magnum damnationis periculum devenient.

Magna pœna Prælatis, ſi non bene excolant Domini vineam.

73. Tertiò. *Malos malè perdet.* Non exprimitur pœna inferenda, ut graviſſima ſupplicia metuant, & duriora metuant, quàm fortè eis ſint inferenda.
Amos 4. Præcipit Deus videnti Amos 4. n. 1. ut ſic verba ad Iſraël faciat. *Quapropter hæc faciam tibi Iſraël poſtquam autem hæc fecero tibi, præparare in occurſum Dei tui Iſraë*. Cur ita loqui jubetur Propheta tam obſcurè? Quid ſibi vult: *Hæc faciam tibi*, & iterum: *Poſtquam hæc fecero?* Cur non explicatur, quænam ſint illa, quæ Deus fecit populo ſuo? Quænam concionis utilitas, ſi mutilis, & obſcura prorſus maneat oratio. Ad quid ſub auditorum arbitrio pœna in illos exercenda relinquitur? Ut ipſi ancipites inter ſuppliciorum minas, maximè torqueantur, & duriores pœnas metuant, quàm ipſe Deus forte inferet. Et ita cùm audiunt, *quapropter hæc faciam tibi*. Maximè pertimeſcant, & quæ ſunt graviora, ac duriora cogantur expectare: ergo quædam fuit divini ſupplicii ars, determinatum vindictæ genus non prodere, ut ſemper timore acerbiſſimæ pœnæ quaterentur, ac premerentur. Eleganter Ruffinus. Ruffin. *Quapropter, ait, hoc faciam tibi Iſraël. Hic locus ita accipiendus eſt, ut ex induſtria dicatur comminationis ſpeciem fuiſſe celatam; quaſi quidquid poſſet auditor atrociſſimum ſuſpicari id crederet, fuiſſe promiſſum.*

Graviſſima pœna quæ non declaratur, ut ſemper acerbiſſima timeatur.

Matth. 22. n. 42. Dicit illis Jeſus: nunquam legiſtis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.

Num. 43. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei & dabitur genti facienti fructus ejus.

VERSIONES.

Vatablus in Pſalt. Lapis, quem rejecerunt ædificantes, factus eſt caput anguli: quod quidem à Domino factum eſt, & nobis miraculum videtur.

Pagninus. Et eſt miraculum, oculis noſtris.

Aquil. ex Græco. Id paradoxum præter opinionem, ac ferè incredibile viſum eſt nobis.

Syriacsu, n. 43. Propterea dico vobis: ablatum iri à vobis regnum Dei: & datum iri genti edituræ fructus.

Alter Textus.

Marc. 12. n. 10. Idem habet, quoad verba Pſalmi.

Luc. 20. n. 17. Ille autem aſpiciens eos, quid eſt hoc, quod ſcriptum eſt: Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli.

EXPOSITIO V.

Dicit illis Jeſus: Nempe auditoribus illis. 74
Nunquam legiſtis in Scripturis. Id eſt, hoc ipſum, quod ego dico, dicit Scriptura; An non David in ſpiritu hoc ipſum ſe prævidiſſe teſtatur Pſalm. 117. num. 21. *Lapidem, quem re-*

probaverunt ædificantes. Judæi audientes ſupplicium ſignificatum in parabola ipſis infligendum, D.Lucas. *Malos malè perdet.* Dixerunt juxta D.Lucam, *abſit*, Chriſtus verò Dominus ſupplicium eis eventurum confirmat, ex citato loco Pſalmi. Confertque ſe Dominus cum lapide, quem alicujus ædificii ſtructores, veluti inutilem, ſtructuræque minimè aptum, reprobaverunt, ac rejecerunt: qui tamen in alio excellentiore, ac pulchriore ædificio in capite anguli, ſeu ut lapis capitalis collocatur. Sic Scribæ, Phariſæi, ac Sacerdotes Judæorum tanquam ſtructores, ac Architecti Synagogæ, gentiſque Judaïcæ (hos autem, quos ſupra vocavit agricolas, nunc vocat ædificatores, ut ait Hieron. D.Hier.) Chriſtum Dominum ut lapidem inutilem à ſe, ac gente ſua rejecerunt, & damnando reprobaverunt, ac occiderunt; Hic tamen lapis à Judæis reprobatus, præſtantioris, ac excellentioris ædificii, Eccleſiæ ſcilicet factus eſt caput. *Factus* Epheſ.2. *eſt in caput anguli.* Factúſque eſt ut ſummus lapis 1.Cor.3. angularis, ut loquitur Apoſtolus ad Eph.2.n.20. Baſil. & omnino ut lapis fundamentalis totius Eccleſiæ, Chryſoſt. 1.Cor.3. n.11. Ut is ſummus lapis angularis, ac August. capitalis duos parietes gentium, & Judæorum in Euthym. ſe velut in angulo jungeret, ac copularet, in ea- Caſſiod. Abulenſ. dem Eccleſiæ domo, & ſtructura. Ita D.Baſil. D.Thom. D.Chryſoſt. D.Aug. Euthym. Caſſiodor. Abulenſ. Janſen. S.Thomas, Janſenius, Maldon. & alii. Maldon.

75. *Ideo dico vobis.* Concluſio totius parabolæ eſt, qua ſignificat Dominus vineam à Judæis eſſe auferendam, gentibúſque dandam. *Auferetur à vobis* Hieron. *regnum Dei.* D.Hieronymus per regnum intelligit August. ſacram Scripturam. Tamen communiter Patres, Beda. D.Auguſt. Beda, Albert.Magn. Rupert. veram Dei Alb.Magn. Eccleſiam; in ea regnat Deus in fidelibus per fi- Rupert. dem, ac gratiam, eoſque ducit ad cæleſte regnum, ut in eis per gloriam regnet; & ait: *auferetur à vobis*; adhuc judex regnum non aufert, ſed minatur locum faciens pœnitentiæ. Vide c.21. n.75. 76. & c.28. n.37.

76. Origen. *Dabitur genti.* Rectè ponderat Orig. hom.19. in Matth. quod cum de Judæis fuiſſet ſermo. Dicitur. *Locavit eam*; tradidit nempe vineam ad certum tempus ſub conditione excolendi eam; & ideo locavit eam Judæis, non erat Dominus eorum ſterile ingenium, à quibus ob ingratitudinem citò vinea erat auferenda; at gentibus dicitur. *Dabitur genti*, ut nunquam ab ea auferenda, ſciebat enim perennem, ac perenniter vineam eſſe excolendam, magnóſque fructus ab ipſa gente proventuros. *Dabitur genti*, non gentibus, quia etſi multæ ſint nationes, omnes tamen ſic coadunantur in Eccleſia, ut ſit una gens. *Dabitur genti.* Quod dicitur ad magnum tormentum Judæorum, ut aliena felicitate torqueantur, cùm viderent regnum Dei à ſuis ereptum, & gentibus datum; deinde hoc eſt ad magnum documentum gentibus, ut in alieno capite videant, quo cavere debeant, ut non deſidiæ, ſed vineæ agriculturæ incumbant, D.Zeno lib.2. ſerm.24. *Gaudete fratres,* ait, *quod alienis plagis Dei diſcitis diſciplinam.*

Judæis data fuit vinea ad tempus, gentibus in perpetuum.

D.Zeno.

Quæstio XII.

Quare non exprimitur à quo regnum Dei ſit ab eis auferendum?

77. *Difficultas quæſtionis.* Ait Chriſtus in præſenti. *Auferetur à vobis regnum Dei.* Quando fuit ſermo de plantatione dicitur. *Paterfamilias plantavit vineam, & ſepem circumdedit, fodit torcular, & ædificavit turrim.* At verò cùm de ſupplicio inferendo eſt ſermo; dicitur: *auferetur à vobis regnum Dei.* Cur ergo ſicut Paterfamilias introducitur extruens vineam ſuam omnibus præparamentis neceſſariis; cur etiam non dicitur, quod etiam ob malam agriculturam, ob malitiam, ac ſævitiam inhabitantium, vineam ſuam auferet ab eis.

Reſpondeo, quod quando de donis, ac beneficiis eſt ſermo, ipſe Dominus, ut eorum auctor, ac largitor, clarè, & diſtinctè ſe manifeſtat, tanquam in re valdè ſua; at verò cùm de peccatorum punitione agitur, *auferetur à vobis regnum Dei.* Perſona Patriſfamilias non declaratur, ut denotetur, quaſi quod ipſa punitio ſit opus alienum ab eo, & quod non tam ab ipſo, quam potius ab eorum peccatis, ac nequitiis proveniat, & naſcatur: quod ex ipſamet parabola confirmo. Quando bonus paterfamilias plantavit vineam, nullum interrogat, cum nullóque facit conſolationem, totum illud opus à ſua benignitate mandabat; at verò cùm ex præſcripto juſtitiæ ad damnandos agricolas devenitur; Dominus circunſtantes interrogat. *Cùm ergo Dominus vineæ venerit, quid faciet agricolis illis?* In damnatione promulganda benigniſſimus Dominus ſententiam ſubtraxit, atque illiſmet proferendam commiſit, ut argumentum cunctis eſſet non à Domino, ſed à ſeipſis damnari. D.Paſchaſ. lib.9. in Matth. *Interrogat,* ait, *eos Dominus, non quod ignoret, quid reſponſuri ſint; ſed ut ipſi propria reſponſione damnentur.* Paſchaſ.

78. *Deus largitur beneficia, homo verò ſibi comparat ſupplicia.*

Ait Paulus Rom.2. n.6. *Qui reddet unicuique ſecundùm opera ejus; his quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis gloriam, & honorem: iis autem, qui ſunt ex contentione, & qui non quieſcunt veritatis credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.* Cùm de gloria, ac præmio eſt ſermo, exprimit Apoſtolus, quod Dominus *reddet unicuique ſecundùm opera ejus.* Cùm verò de pœna, ait, *ira, & indignatio*, à quo ſit infligenda ſubjacet. Quid eſt, quod magnus gentium Doctor, à legibus grammaticis apertè deflectere videatur; cùm in nominativo caſu ponatur: *ira & indignatio?* Nam ſicut dixerat gloriam, & honorem in accuſativo, ita & in eodem caſu iram, & indignationem ſcribendam eſſe aſtruet Grammaticus. Artificioſa ſagacitate Apoſtolus voluit devitare regulas ſyntaxis, ut oſtenderet proprium, ac naturale Dei eſſe æterna præmia, vitamque beatam largiri; non verò excandeſcere, & pœnis afficere: ideo cùm de gloria, ac honore eſt ſermo, ipſum Dominum, tanquam ſuam propriam perſonam agentem clarè, & diſtinctè enunciat. Dum autem de peccatorum punitione agitur, alia iræ exercendæ ſubintroducitur perſona, ac ſi quodammodo id ad Deum non ſpectet, & ut ſignificetur, quod hujuſmodi pœnæ caſtigatio potius ab ipſis hominibus, quàm à Deo proveniat. Photius apud Oecumenium: *Conſidera*, ait, *quod dicit bona quidem reddet, & ultionem verò non reddet, ſed illa reddetur, & ne hoc quidem expreſſè dixit, ſed ſubintelligendum relinquit, ſciens et proprius eſſe quod juſtum eſt ſalvare; porrò ulciſci, ac punire provenit à peccatorum obduratione, quod pœnitere, ac converti nolint.* Vide ſuprà c.15.n.26. & c.16. n.28. n.38. Photius.

79. Rom.2.

A Deo proveniunt beneficia, ab homine verò ſupplicia.

Quæstio XIII.

Quare ad plantandam vineam multa reſervatur, ad deſtruendum verò unum tantum verbum proponitur?

80. Cum de extructione vineæ agitur, quatuor aſſignantur in textu: & unumquodque largam operationem dicit. Scribitur: Quod Paterfamilias *plantavit vineam.* Quod multum ſudorem importat. Secundò, *ſepem circumdedit.* Quod magnam fatigationem cum longa operatione denotat. Tertiò, *Fodit in ea torcular.* Quod cum magno labore fit. Quartò, *ædificavit turrim.* Quod opus præter multum laborem, multos etiam operarios, artifices, architectos requirit: ecce tantus labor impenſus ut vinea plantaretur, ac ut agricolis locaretur. At verò ut ipſi à vinea expellantur: Unum tantum verbum ponitur, *auferetur à vobis,* ſicut ad agricolas reducendos, ut fructus redderent, per longum temporis ſpatium miſit ſervos ſuos, ut explicant Beda, Carthuſian. Moyſen, Aaronem, ac alios Prophetas, & Patriarchas per tot millia annorum: at verò ad ipſos agricolas puniendos, & occidendos trium dierum ſpatio Titus, & Veſpaſianus circumvallaverunt civitatem Jeruſalem, ut teſtatur Joſephus lib. 6. cap. 7. & 13. & breviſſimo tempore omnes peremerunt. Ad plantandum, ac ædificandum multa requiruntur, ad deſtruendum, ac devaſtandum pauca exiguntur: ad bonum, ac felicitatem multo molimine opus, ad malum, ac ſiniſtrum eventum parva, ac minima ſufficiunt.

Beda. Carthuſ. Joſeph.

81. Cùm filii Iſraëlis eſſent concluſi inter mare rubrum, ac Pharaonis exercitum, inſequentis eos, ut haberet iter per medium maris, ac ut aquæ ejus dividerentur factum eſt. *Flante vento vehementi, & urente tota nocte,* Exod. 14. n. 21. At aquæ reverterentur ad locum ſuum, quo ſubmerſus eſt Pharao cum curribus ſuis, ad hoc Moyſes manum elevavit. *Cumque extendiſſet Moyſes manum contra mare, reverſum eſt primo diluculo ad priorem locum: fugientibúſque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involuit eos Dominus in mediis fluctibus,* Ibid. Quid eſt, quod ut aquæ dividantur iter præbentes Iſraëli, adducitur à Domino ventus vehemens, & urens tota nocte; at verò ut aquæ in priſtinum locum uniantur, ut omnes Ægyptii ſuffocati in profundum mari deſcendant, una tantum ponitur manus Moyſis elevatio? Diviſio maris magnam felicitatem præbebat Hebræis, conjunctio vero aquarum ſiniſtrum, ac funebrem eventum importabat Ægyptiis, inde ad illud multa & vehementia requiruntur ad hoc verò parva, & levia ſufficiunt: felicitas, tota nocte conſumpta, venit Hebræis ad tranſitum maris, adverſitas verò, ut in aquis ſepeliantur Ægyptii, uno momento ruit.

Exod. 14.

82. Venit quinquagenarius ad Parentem Eliam. *Homini Dei Rex præcepit, ut deſcendat.* Quo audito reſpondit Elias quinquagenario. *Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos: Deſcendit itaque ignis de cælo, & devoravit eum, & quinquaginta, qui erant cum eo,* 4. Reg. 1. n. 10. Confer hæc cum illis, qui eidem magno Eliæ acciderunt, cum filio viduæ, qui cùm eſſet de mortuus tulit eum Elias de ſinu matris ſuæ, & portavit eum in ſuum cubiculum, & poſuit eum ſuper lectulum ſuum, *Et expandit ſe, a, que menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait, Domine Deus meus revertatur obſecro anima pueri hujus in viſcera ejus,* 3. Reg. 17. n. 21. Bene notat, & probat ibi Abulenſis, q. 31. *Quod ibi, fuerunt tres extenſiones cum tribus orationibus.* Grandis difficultas ſuboritur in præſenti; æqualis ſanè poteſtatis eſt, ignem de cælo deducere, ac vitam dare puero? Elias uno verbo facit ignem de cælo deſcendere ad devorandum quinquaginta milites cum ſuo duce, ſemel, & iterum. *Deſcendat ignis de cælo.* At verò ad revocandam animam in puero neceſſaria ſunt multa verba, orationes, ac extenſiones Prophetæ, quibus ſe commenſuravit, ac proportionavit cum puero per ſpatium ferè trium horarum, ut multi volunt Rabbini. Unde tanta differentia? Ut quinquaginta cum ſuo duce flammis comburantur, ac in cineres redigantur, unum ſufficit verbum Prophetæ; At verò ut feliciſſimum vitæ reſpiraculum uni tantum puero concedatur, multa verba, multiplicatæque orationes, inſtantiæ, ac extenſiones Prophetæ requiruntur; nam prima, & ſecunda oratione, prima, & ſecunda inſtantia, anima è vinculis mortis non ſolvitur; adhibenda ergo fuit tertia oratio tertiáque inſtantia, ut puer reſurgat in vitam, nam ſi vita ut maximè grata lento pede accedit, ignis celeri volatu deſcendit, ut triſtem mortem inferat multis.

4. Reg. 1. 3. Reg. 17. Abulenſ. *Lento pede venit vita, celeriter ignis ut conſumat.*

Quæstio XIV.

Quare quæ prius dicitur vinea, nunc verò regnum Dei nuncupatur?

In principio hujus parabolæ, cùm eam proponitur Scribis, ſæpè mentionem facit de vinea. *Paterfamilias plantavit vineam,* iterum, *Cùm venerit Dominus vineæ.* Deinde, *Vineam ſuam locabit aliis agricolis.* At verò modò regnum Dei nuncupatur. *Auferetur à vobis regnum Dei.* Si vinea eſt, quomodo regnum dicitur. 83. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo quod lex Dei obſervatióque mandatorum ejus non amanti vinea quædam eſt; in qua deſudatur, ac multum laboratur: at verò diligenti ipſamet lex regnum eſt, requies, gaudium, ac lætitia: ipſe enim amor omnia reddit levia, plena, ac facilia. Cùm locatur Judæis duris, & obſtinatis, vinea eis erat ad laborem, ac fatigationem; cùm verò datur genti ferventer amanti, regnum Dei apparet, ubi reſquieſcit, lætatur, ac epulatur. 84. *Non amanti difficultas, diligenti ſuavitas.*

Ad Chriſtum Dominum loquitur Sponſa dicens: *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi,* Cant. 1. n. 13. At verò alio loco ait: *Vadam ad montem myrrhæ,* Cant. 4. n. 6. per myrrham mortem, ac mortificationem intelligi conſtans eſt Patrum ſententia, qui eſt, quod ipſum appellat, faſciculum, deinde montem? Diverſitatem oſtendit particula *mihi:* nam etſi aliis arduus, ac laborioſus ut mons in aſcenſu ſuo. Mihi verò qui ejus amore vulnerata ſum, ſic ſuavis, ac præjucundus, ut faſciculus D. Bernardus ſerm. 43. in Cantic. ſic ponderat. *Non ait tantum faſciculus myrrhæ dilectus meus, ſed mihi, inquit, quæ diligo, faſciculus eſt. Unde & dilectam nominat, monſtrans dilectionis vim omnium amaritudinem ſuperare moleſtiam, quia fortis eſt ut mors, dilectio.* 85. Cant. 1. Cant. 4. *Amor facit facilia, & levia.* Bernard.

86. Fidelibus, qui ſunt in Eccleſia dabat Angelus librum ad comedendum. *Accipe librum, & devora illum, & faciet amaricari ventrem tuum, ſed in ore tuo erit dulce, tanquam mel*, Apoc.10. n.9. Maximè expendendum eſt, quod liber, ut dulcis, & amarus, eſt dulcis ori, amarus verò ventri. Et cur dulcis in ore, amarus in ventre? Quænam tanta rei differentia? Per os ſignificantur virtutis ſtudioſi, ac Dei dilectores, quibus Dei eloquia dulciora ſuper mel, & favum: per ventrem ſignificantur mentes hominum, qui terrena ſapiunt, & qui ventri, ac gulæ indulgent; ecce jam tanti guſtus diverſitas apparet, diverſus enim affectus ſaporem, ac dulcedinem generat, qui toto corde ad Deum fertur, in ejus lege miram dulcedinem invenit: qui verò, quæ terrena ſunt diligit amariſſimos ſuccos in præceptis fingit. D.Aug.hom.8. in Apoc. *In ore*, ait, *intelliguntur boni, & ſpirituales Chriſtiani, in ventre carnales, & luxurioſi. Inde eſt, quod cum verbum Dei prædicatur, tunc ſpiritualibus dulce eſt: carnalibus verò, quorum ſecundùm Apoſtolum, Deus venter eſt, amarum videtur, & aſperum.*

[Margin: Apoc.10. — *Dei eloquia amanti dulcia, non diligēti amara.* — Auguſt.]

*Matth.*21. *n.*44. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum.

*Num.*45. Et cum audiſſet Principes Sacerdotum, & Phariſæi parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipſis diceret.

*Num.*46. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut Prophetam eum habebant.

VERSIONES.

*D.Auguſtin. Pſalm.*45. Et quicunque offenderit in lapidem illum, conquaſſabitur: ſuper quem verò venerit.

Syriacus. Super quem verò ceciderit, diſſipabit eum.

Luc.Burgenſ. ex Græco. Ventilabit eum.

*Syriac.n.*45. Cognoverunt, quod de ſe ipſis loqueretur.

Vatabl.n 46. Et quærentes illi manus injicere, timuerunt multitudinem, quoniam tanquam Prophetam eum habebant.

Euthymius. Et quærentes eum apprehendere.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*12. *n.*12. Et quærebant eum tenere, & timuerunt turbam: cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit.

*Luc.*20.*n.*18. Omnis, qui ceciderit ſuper illum lapidem, conquaſſabitur: ſuper quem autem ceciderit, comminuet illum.

EXPOSITIO VI.

ET *qui ceciderit ſuper lapidem iſtum.* Lapidem intelligens de quo ſuprà locutus fuerat, *qui factus eſt in caput anguli;* ſeipſum denotans Dominus, & dirigitur in præſenti ſermo ad Judæos, ut docent. D.Auguſt. lib.1. quæſt.Evang.quæſt.30. D.Chryſoſt. Euthymius, Theophyl. Abulenſis, Janſenius, Maldonatus, Barradas, Cornelius; de his enim dixerat immediatè antea, auferetur à vobis regnum Dei, *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum.* Id eſt, qui offenderit in hunc lapidem, qui ruinæ, ſeu peccati cauſam ex me hoc lapide, ut ſupra dixerat aliis verbis, *qui ſcandalizatus fuerit in me*, Matth.11.n.6. Ut vos ô Scribæ, & Phariſæi facitis. *Confringetur*, ſeu ut ſcribit D.Lucas, *conquaſſabitur.* Syriacus, *diſſipabit*, ut explicat Carthuſianus ſpirituali confractione, ac proinde perniciem, læſionem, ac confractionem in animo, & etiam in corpore, ut multi explicant, accipiet. *Super quem verò ceciderit.* Supplicio in hac vita per Imperatores Romanos, & in die judicii per damnationem æternam. *Conteret eum*, ſicut quando lapis grandis ſuper teſtam cadit, eam in minutiſſima fruſta comminuit, ut nullo modo reparari, ac redintegrari queat. Sicque hac parabola minatur Chriſtus Scribis æternum, ac irreparabile excidium, damnationem ſcilicet gehennæ. Sic ait D.Aug. citato loco: *Cadet verò ſuper vos, cum veniet in judicium perditurus, ut ſint impii tanquam pulvis, quem projicit ventus.* 87.

[Margin: Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Abulenſ. Janſen. Maldon. Barradas. Cornel. — Carthuſ. — Auguſt.]

88. *Cum audiſſent Principes Sacerdotum, & Phariſæi.* Manifeſtè intellexerunt ipſos in parabola eſſe dedictos. Et valdè mirum! diſcipuli edocti in doctrina Chriſti dicebant: *Ediſſere nobis parabolam*, Matth.24. n.36. At verò Principes Sacerdotum, & Phariſæi ſub tot involucris parabolarum rem penetrant, & non poſtulant, ut eis exponatur, ac explicetur, mala quippe conſcientia eorum eos ſæviſſimè accuſabat, illiſque parabolas interpretabatur; ut ſub tot tegumentis verborum ſenſus non lateret.

[Margin: *Conſcientia accuſat, & dat intelligentiam.*]

CAPUT XLIV.

Nuptiæ filii Regis.

*Matth.*21. *n.*1. Et reſpondens Jeſus dixit iterum in parabolis, eis dicens.

*Num.*2. Simile eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

*Num.*3. Et miſit ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire.

VERSIO

VERSIONES.

Theophyl. n. 1. Dixit per parabolas
Vatablus, n. 2. Aſſimilatum eſt regnum cælorum.
Syriacus. Aſſimilatur regnum cælorum homini regi, qui fecit convivium filio ſuo.
D. Hier. n. 3. Miſit ſervum ſuum.
Pagninus. Et emiſit ſervos.
Syriacus. Vocate invitatos ad convivium.

EXPOSITIO I.

1\. Diverſa eſt hæc parabola, ab ea, quam ſcribit Lucas cap. 14. de cœna magna, ut ſuprà explicavi cap. 24. expoſit. 1. num. 1. Valdè tamen ſimilis eſt, & omnia quæ ibi dixi faciliè hic adaptari poſſunt, quæ videnda ſunt. *Reſpondens Jeſus*, non ad verba, ſed ad intentionem eorum, ut ait
D. Thom. D. Thomas: *ſimile eſt regnum cælorum.* Eccleſia nempe militans, quæ regnum cælorum dicitur, quia cæleſtem regem, cæleſtéſque leges, ac ſcripturas habet; *homini regi qui fecit nuptias filio ſuo.* Homo Rex Deus Pater, filius regis, & ſponſus Chriſtus Jeſus: *fecit nuptias.* Hæ nuptiæ factæ ſunt primò. Quando divinum Verbum aſſumpſit naturam humanam, eamque ſibi hypoſtaticè univit.
Gregor. Ita D. Gregorius homil. 38. in Evangel. *Tunc*, ait, *Pater filio nuptias fecit, quando hunc in*
Auguſt. *utero Virginis humanæ naturæ conjunxit.* D. Auguſt. orat. contra Judæ. Pagnin. & Arianos, tom 6. c. 9. *Chriſtus*, ait, *proceſſit ex utero Virginis, tanquam ſponſus de thalamo ſuo. In quo utero ſpirituales*
Beda. *nuptiæ celebratæ ſunt Deus conjunctus eſt carni, &*
Haymon *caro adhæſit Deo.* Idem habet lib. quinquaginta
Alb Magn. hom. 32. cap. 5. Idem habent hic Beda, Haymon,
D. Thom. Alb Magnus, D. Thomas.

2\. Secundò, Pater fecit nuptias filiò ſuo, quando
Origen. ei ſociavit Eccleſiam, id eſt homines fideles, qua-
Hilar. ſi ſponſam myſticè ei deſpondit per gratiam:
Euthym. quæ quidem nuptiæ in cælo conſummabuntur
Gregor. per gloriam. Ita Origenes, D. Hilarius, D. Hiero-
Carthuſ. nymus, Euthymius; & etiam D. Gregorius, Car-
Chryſoſt. thuſianus, & alii. Tertiò, Deus Pater Chriſto
Paſchaſ. fecit nuptias, id eſt nuptiale convivium, quando in Judæa, totóque mundo per Chriſtum poſuit menſam Evangelicæ doctrinæ, ac Sacramentorum, præcipuè ſacræ Euchariſtiæ. Ita Origenes, Chryſoſtomus in Imperfecto, D. Paſchaſ. & alii.

3\. *Miſit ſervos ſuos.* Qui vocarent ad has nuptias divini Verbi Incarnati ad quas ante ipſam Incarnationem fuerunt invitati Judæi per Moyſen, & Prophetas; poſt verò ipſam Incarnationem vocati fuerunt per Joannem Baptiſtam, per Apoſtolos, viróſque Apoſtolicos, ut in Chriſtum crederent, ab eóque reciperent gratiam, & gloriam. Ita D. Hieron. D. Paſchaſius, D. Gregorius, *Miſit ſervos ſuos:* in parabola D. Luc. 14. num. 17. dici-
Unitas in miniſtris evangelicis. tur: *Miſit ſervum ſuum hora cœnæ.* At in præſenti nominantur plures ſervi. Evangelici enim miniſtri, qui ad cæleſte convivium invitant, plures ſunt, & unus. Plures, quia in diverſas mundi partes dividuntur. Unus verò, quia eodem doctrinæ vinculo colligantur. *An nuptias*, in quibus eſt gaudium, requies, & exultatio, ut ait D. Chryſo- Chryſoſt.
ſtomus homil. 70. Euthymius, *Vocat ad nuptias*, Euthym.
ait *tum propter deſiderium, quod habebat ad Eccleſiam: tum propter ipſius Eccleſiæ gaudium.* Tanto affectu deſiderabat Chriſtus ſibi adunare Eccleſiam, hoc eſt omnes fideles, ac ſponſus deſiderat ſuas nuptias, in quibus magnum prævidebat gaudium Eccleſiæ. *Nolebant venire.* Quod præter regis, ac ſervorum expectationem fuit. Non ad bellum, non ad crucem, ſed ad nuptiarum ſolemnia vocantur. Et tamen noluerunt venire. D. Chryſoſtomus citatus homil. 70. *Quid enim dementius, quàm cum ad nuptias voceris, reſilire? Nam quis in nuptias venire non optaret, & eas regis, quas amantiſſimo filio facit?*

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus propoſuit hanc parabolam?

Finis, ac ſcopus parabolæ inquiritur in præſenti. Reſpondent Divus Hieronymus, Abu- 4. Hieron.
lenſis quæſt. 1. quod in præſenti cap. in concluſ- Abulenſ.
ſione præcedentis parabolæ, dixerat Chriſtus Dominus Judæis, *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Hic adjungit, & explicat gentem, cui regnum Dei ſit dandum, illi nempe, quæ erat extra populum, ac civitatem Iſraëliticam per exitus viarum.

Secundò. Divus Chryſoſtomus homil. 70.
Poſtquam ponit ſuperiorem rationem de gente, 5. Chryſoſt.
cui dandum erat regnum, aliam aſſignat dicens: *Neque id ſolum*, ait, *ſed ineffabilem erga Judæos curam oſtendit: nam cum ibi ante crucem eos vocare videatur, hic etiam in vocando poſt mortem perſeveret.* In ſuperiori parabola ad agricolæ vineæ delegavit ſervos ſuos. Et tandem miſit filium
ſuum, *dicens: verebuntur filium meum*; & tamen *Summa caritas poſt injurias à beneficiis non deſiſtit.*
ipſum comprehenſum occiderunt: nunc verò adhuc poſt mortem filii ſui, mittit ad eos ſervos ſuos, qui vocarent eos ad cæleſte convivium, in quo maximè declaravit ſuam immenſam bonitatem, cum poſt injurias, ac mortem filii ſui, adhuc à beneficiis non deſtitit.

Et vocat non ad quolibet beneficium, ſed ad 6.
excellentiſſimum, ad deſponſationem nempe animæ cum Deo, quod tam magnum eſt, ut vix pro noſtra tenuitate credi videatur. Ait Angelus
Joanni in Apocalypſi 19. num. 9. *Scribe, beati, qui* Apoc. 19.
ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt, & ſtatim ſubjungit; *Hæc verba Dei vera ſunt.* Omnia quæ *Sublimis prærogativa eſt Deo deſponſari.*
in Apocalypſi ſcripta ſunt, veriſſima eſſe nullus dubitat, ad quid cum Angelus agit de his, qui vocati ſunt ad nuptias agni, addit ea vera eſſe? Tanta eſt enim dignitas, támque excelſa prærogativa, viliſſimam humanam creaturam vocari ad deſponſationem cum Deo, ut Angelus hæc dicens, veluti vereatur ſibi fidem non eſſe adhibendam; ideo pro majori munimine ex Dei par-
te denuntiat verba eſſe vera. D. Bernard. *Ut ci-* Bernard.
tius, & firmius, ait, *credantur à nobis & in majori authoritate habeantur, non ſua, ſed Dei verba, quæ dixit, proteſtatus eſt eſſe vera.*

Quæstio II.

Quare Deus Pater cùm homo non ſit, aſſimilatur homini regi?

8. Richard.

Amor operibus declaratur.

REſpondet ad quæſtionem, Primò Richardus de S. Laurent. de laudibus Mariæ l b.2. p.7. *Propter dilectionem*, ait, *quam habet Deus ad hominem, dicitur Pater homo*, In hoc convivio hominibus præparato declaratur Divinus amor, auctor tanti convivii, qui celeberrimam menſam altilium, taurorúmque plenam inſtruxit, ideo Deus pater ſub perſona hominis introducitur: ac ſi omnibus convivium exhibuiſſet; probatio amoris exhibitio eſt operis. Vide ſuprà c.35.n.18. 19. & 20.

9. Chryſol.

Secundò. D. Chryſologus ſerm.95. [Audiſti Dei convivium, ait, ſollicitus non ſis de qualitate convivii. Qui pervenire Regis meretur ad menſam, manducavit quidquid regni dominatio poſſidet, & poteſtas: ſic qui ad convivium venerit creatoris, habebit in deliciis ſuis, quidquid continetur in creatura.] In aliis parabolis dicitur Deus Pater ſimilis homini Patrifamilias; *ſimile eſt regnum cœlorum homini Patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam*,

Matth. 20.

Matth.20.n.1. At verò in præſenti dicitur homo rex cum præparat ſuum convivium, ut denotetur ingens omnium bonorum affluentia, quæ in hac menſa divini regis exhibetur; ſicut enim in menſa temporalis regis, omnia bona, quæ terra parturit, apponuntur, ſic in hac menſa divini regis, ſcilicet ſui ſacratiſſimi corporis, & ſanguinis, omnia cæleſtia, ac divina bona communicantur, quibus anima valdè ſuaviter, ac delectabiliter fruitur, & paſcitur in Eccleſia. Vide verb. *Euchariſtia*.

Omnia bona in Euchariſtia.

10. Tertiò. A prædicta combinatione non diſcedo, In parabola de vinea. Matth.20. dicitur tantum homo Paterfamilias, at hic dicitur *homo rex*, unde tanta differentia? In præſenti maximè ſe oſtentat liberalem, ad ſuorum commodum totus intentus, dum omnes ad convivium ſplendidiſſimum vocat. At verò ad vineam operarios conducebat veluti ſuæ utilitati conſulens, ut ſua vinea eſſet præparata ad fructus reddendos: nomen autem regis non meretur, qui ſibi eſt intentus, ille verò rex, qui aliis conſulit, in alióſque eſt beneficus. Vide multa, verb. *Prælatus* vel *Rex*.

Ille rex, qui non ſibi, ſed aliis conſulit.

11. Quartò. Cùm dicitur regnum cælorum ſimile homini regi, dicturum ſimile ſperabatur regi magnifico, ac præſtantiſſimo, ſed tantum dicit ſimile homini regi; cujus convivium magnificum, ac magnum declaratur; cùm pro omnibus ſit præparatum, ac poſitum; declaratur ergo magnificentia ejus non verbis, ſed factis, non titulis; ſed operibus. Vide ſuprà c.2. n.28. vel etiam pro majeſtate ſacræ Euchariſtiæ trahe huc ea quæ dixi ſupra de Cœna mag.c.24 q.2.

Magnificentia declaratur factis, nõ verbis.

12. Quintò. Hic Princeps Evangelicus dicitur rex, & homo, rex ob magnificentiam, ac liberalitatem, quam habet erga ſuos; homo verò, quia ſuis actionibus humanis liberè fungitur, ipſe per ſe mittit ſervos vocare invitatos, ipſe per ſe exiit, & ad diſcumbentes accedit, ſingulorúmque veſtes, mores, ac accubitus conſiderat, ipſe per ſe cum eis loquitur, indignos expellit, dignos, ac bene meritos ad ſe recipit, ac admittit: ô quantum diſtat iſte Princeps Evangelicus, à conditione temporalium regum, qui ſeceſſu deliteſcunt & clauduntur, nec vocant, nec audiunt, nec vident, niſi eum, quem miniſter velit introducere? Hic enim maximè diſtat ab hominum natura. D.Syn.lib.de regno ſic ad princip. loquitur. [Severior illa gravitas, ait, ad ipſam quid metuiſtis: ne ſi vos ſæpius ſpectandos præbeatis, nimium ſitis hominibus veſtris familiares, vos domo penitus clauſos, & à vobis ipſis quaſi obſeſſos detinet, ut pauciſſima videatis, & audiatis, à quibus rerum agendarum prudentia colligitur, corporiſque dumtaxat voluptatibus indulgeatis, ac marini pulmonis vitam haud diſſimilem agitis. Quandiu ergo humanam conditionem aſpernamini: nec hominis quidem perfectionem attingitis.] Vide tom.3. c.6. q.1. n.5. & 6.

Princeps Evangelicus exiit ut videat & cognoſcat ſuos.

Syneſ.

Sextò Origenes homil.20. in Matth. & Divus Thomas, in præſenti. *Rex*, ait, *dicitur à regendo. Nos autem non poſſumus nec ſumus capaces regni ejus ſecundùm quod eſt, ſed regit nos ſecundùm modum noſtrum, ideo dicitur homini regi, quia regit nos humano modo.* Hic rex Evangelicus, dicitur homo rex, ut oſtendatur, quod non tantum gubernat nos, ut ſupremus omnium rerum Dominus, ac ut reſpiciens ſolum ad abſolutam celſitudinem ſuæ majeſtatis; ſed etiam contemperans, ac ſubmittens ſe tanquam ſi eſſet homo, qui homines regit, accommodans ſe, ac reſpiciens ad humanæ naturæ fragilitatem, quam dirigit, & dominatur. 13.

Origen. D Thom.

Princeps potius attẽdat ad ſuorum debilitatem, quam ad ſuam celſitudinem.

Inter tres divinas perſonas ſumma eſt æqualitas, ut Catholica fides profitetur. Valdè ergo mirum eſt, quod Spiritus ſanctus, qui in omnibus æqualis eſt Patri, & Filio, dicatur in Trinitate tertia Perſona; illa enim voce Hæretici abutuntur, & falſa, ac iniqua argumenta contra æqualitatem Divini Spiritus formant. Nam nomen tertii importat aliquam inæqualitatem in ordine ad primum, & ſecundum. Præclarè hos errores refutat D. Auguſt. quæſt. ex novo Teſtamento 97. [Solent, ait, iterum præjudicare Spiritu ſancto, quod ideo degener intelligatur, quia in ordine tertius ponitur, cum tanta ſimplicitas ſit in Scripturis divinis, ut aliquando invenias tertium primum poſitum ut enim cauſa ſe tulerit, ſic ponuntur, nullus enim injuria eſt, quia una eorum divinitas eſt.] Divinus Spiritus ſummè, & commodè æqualis cum Patre, & Filio; at verò humana mens cum ſit valdè debilis, & limitata, non poteſt concipere tres perſonas abſque eo quod unam intelligat, ut primam, aliam ut ſecundam, alteram ut tertiam. Spiritus ergo ſanctus, cum ſit ſumma, & infinita bonitas, non curat, nec attendit ad rigoroſiſſimam vocabulorum æqualitatem, & quod tertio loco nominetur, dummodo per fidem ſeipſum manifeſtet homini quem regit, & gubernat, reſpiciens in hoc potius ad exiguitatem, ac tenuitatem noſtræ imbecillitatis, quàm ad celſitudinem ſuæ æqualitatis, ac majeſtatis. 14.

Auguſt.

Divinus Spiritus accommodat ſe noſtræ tenuitati.

Benedicens Moyſes duodecim Tribubus Iſraël, cum perveniſſet ad Joſeph, ait ei. *Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniet ſuper caput Joſeph*, Deut.33.n.16. Poſtulat S. Patriarcha benedictionem Dei ſuper Joſeph; prout apparuit in rubo Deus, ſic ſe exhibuit Moyſi in rubo, ut rubus *arderet, & non combureretur*, Exod.3.n.2. & viridis foliis ſine ulla læſione ſtabat lætus rubus, ut ait Philo lib.1. de vita Moyſis, hanc benedictionem, huncque ſpiritum deprecatur ipſe ſuper Joſeph totius Ægypti gubernatorem, nam Deus apparens 15.

Exod. 3.

Philo.

Princeps non ſua poteſtati ſed aliorum infirmitati aptetur.

apparens in rubo, ut omnium Dominus poterat illum comburere, & in cineres redigere, tamen voluit in illo ſe exhibere, abſque alicujus læſione, acommodans ſe magis illius tenuitati, quam ſuæ poteſtati, hanc mentem exoptat Patriarcha, ut Deus infundat Joſeph, ut in ſuo regiminis clavo nemini læſionem inferat, reſpiciens potius tenuitatem eorum, quot regit, quàm poteſtatem, qua dominatur.

Quæstio III.

Quare hic Princeps Evangelicus prius dicitur homo, poſtea Rex?

16. Dicitur ab Evangeliſta. *Simile eſt regnum Cælorum homini regi*, prius nominatur homo, & poſtea rex, & eleganter quidem hominem præpoſuit regi, ſolidum enim fundamentum regii ſplendoris in eo habetur, quòd ſit humanus, miſericors, ac pius. Ait Regius Vates Pſalm. 105. n. 23. *Et dixit ut diſperderet eos: ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus, ut averteret iram ejus, ne diſperderet eos.* Et poſtea ſubdit n. 30. *Et ſtetit Phinees, & placavit: & ceſſavit quaſſatio.* Decantatur Moyſes, & Phinees quod in magnis peccatis populi pro ipſo coram Deo ſtetiſſent deprecantes. Sed cur non potius generoſitas Moyſis, quod pro adoratione vituli viginti tria millia idololatrarum juſſiſſet interfici? Exod. 32. n. 28. & etiam audacia, ac fortitudo Phinees cum arrepto pugione Principem Iſraël cum Madianitide interfeciſſet. Num. 29. n. 7. Cur ergo in eis non celebrantur tot illuſtria facta, ſed ſolum quod pro populo deprecantes ſtetiſſent? Moyſes, & Phinees Duces, Principes, ac gubernatores populi, proindeque magis in eis conſpicua pietas, ac clementia, qua pro ſuis ſunt deprecari, eiſque veniam impetrarunt, quàm generoſitas, ac fortitudo, qua hoſtes occiderunt, & jugularunt, D. Gregor. Nazianz. epiſt. 81. loquens de Phinees, quod etiam intelligendum eſt de Moyſe. *Zelatoris cognomentum, ait, hinc obtinuit Phinees, quod Madianitidem una cum eo qui ſtuprum ipſi inferebat, gladio transfixit atque ex Iſraëlitica ratione probrum exemit: At majorem hoc nomine laudem tulit, quod pro populo in ſcelus collapſo preces fudit,* &c.

Pſal. 105. Exod. 32. Num. 29. *In rege magis reſplendet pietas, quam generoſitas.* Nazianz.

17. Secundò. Origenes homil. 20. in Matth. *Neceſſe eſt, ait, ut ſimile ſit regnum Dei homini regi, ut hominibus quaſi homo apud homines loquatur.* Rectè annectit Dominus in parabola hominem regi, ut licet reges ſuper homines ſint, homines tamen ſe eſſe cognoſcant, nec Deos ſe exiſtiment; qua fatuitate aliqui reges laborarunt, ut ſe Deos, Joviſque filios, aut Solis timidè nuncuparent; Rex ergo ſic reſideat in regali Solio, ut hominem ſe eſſe ſciat, *ut hominibus quaſi homo apud homines loquatur.* Unde apud Romanos triumphatoribus glorioſior erat vox ſervi admonentis eſſe hominem, quàm laurea corona pro victoria. Tertull. in Apolog. adverſus Gentes ſic ait: *Suggeritur ei à tergo: Reſpice poſt te, hominem memento te. Etiam hoc magis gaudet tanta ſe gloria coruſcare, ut illi admonitio conditionis ſuæ ſit neceſſaria.* Pondera verba. *Minor erat, ſi tunc Deus diceretur, quia non verè diceretur. Major eſt, qui revocatur, ne ſe Deum exiſtimet.* Glorioſior illi vox, cùm homo dicitur, quam ſi Deus tunc diceretur.

Origen. *Reges ſciant ſe eſſe homines.* Tertull.

Acceſſit centurio ad Chriſtum Dominum pro ſanitate ſervi rogans, dicens illi, quod ſufficit, ut ipſe tantum verbo dicat, ut puer ſanitatem recipiat, & ſubdit. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus habens ſub me milites, & dico huic: vade & vadit*, Matth. 8. n. 9. Conſiderat ipſe ſuam poteſtatem, & numerat ſub ſe habere milites, *dico huic vade; & vadit, & alii, veni, & venit.* Et centurio idem eſt, ac habens ſub ſe centum milites. Conſideravit David aliquando ſuos milites, viros potentes ad bellum, tunc vanitatis vento commotus miſerrimè corruit. Centurio de ſua poteſtate gloriatur ſuorum militum obedientiam expendens; & tamen vanitate non commovetur, & optata impetrat: Quænam hujus rei cauſa? David conſideravit ſolum ſe eſſe regem: *ſermo regis magis prævaluit* 1. Paral. 21 n. 4. At Centurio ſic reſpexit ſub ſe habere centum milites, ut primùm ei in mentem venerit, quod homo erat, *homo ſum ſub poteſtate, habens ſub me milites.* Qui in dignitate ſic ſe habet, ut ante omnia ſe hominem eſſe agnoſcat, ſecurus degit, multum promeretur, & magnos favores aſſequitur; at verò qui ſolum ſe cogitat regem, ut ſermo ejus contra omnes jus prævaleat, peccat labitur, ac in magnam Dei iram incidit, quod ſecus fieret ſi ad humanum pulverem aſpiceret. D. Bernard. epiſt. 42 *Homo, ait, ſum, & homo ſub poteſtate, jam quid ſubinferas ſuſpectam habemus jactantiam. Præmiſſa ſiquidem eſt humilitas, ne altitudo præcipitet.* 18.

Matth. 8. 1. Paral. 21. *Qui ſe conſiderat hominem, ſecurus eſt in dignitate.* Bernard.

Ait David Pſal. 81. n. 6. *Ego dixi, Dii eſtis, & filii excelſi omnes, vos autem ſicut homines moriemini.* Ad Reges, Principes ac Judices ſermo eſt, ut eſt communis interpretatio D. Auguſt. D. Chryſoſt. D. Hieron. N. Incogn. & aliorum, ſed dum decantatur tanta eorum gloria, ut dii appellentur, cur ſtatim adjungitur, *vos autem ſicut homines moriemini?* Ponitur in hoc clavus ac firmitas ipſius dignitatis, ad ſtabiliendam ipſam dignitatem, maximè expedit, ut quis ſe cogitet hominem moriturum. Ipſa cogitatio hominis munimen dignitatis eſt. D. Auguſt. tract. 1. in Joannem. *Tunc in melius, ait, nos erimus homines, ſi prius nos homines eſſe agnoſcamus: id eſt, ut ad illam celſitudinem ab humilitate ſurgamus: ne computemus nos aliquid eſſe cum nihil ſimus:* Vide ſuprà c. 24. q. 1. n. 8. 19.

Pſal. 81. Auguſt. Chryſoſt. Hieron.

Matth. 22. n. 4. Iterum miſit alios ſervos: dicens: dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occiſa, ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias.

Num. 5. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem.

VERSIONES.

Syriac. n. 4. Ecce convivium meum paratum eſt, tauri mei, & altilia mea mactata ſunt, cunctaque parata ſunt: venite ad convivium.

Imperfectus, homil. 41. Tauri mei, & ſaginata occiſa ſunt, & omnia jam parata.

Arabicus. Vituli mei ſaginati.
Arias. Et omnia expedita.
Vatabl.n.5. Illi autem neglexère.
Multi ex Græco. Illi autem contempſerunt, ſeu nihil curarunt.
Syriacus. Illi autem ſpreverunt: & abiêre, alius quidem in villam ſuam, alius verò ad mercaturam ſuam.

EXPOSITIO II.

20. *Miſit alios ſervos.* In hoc apparet ſumma patientia, ac humanitas hujus regis, qui vocatorum ingratitudine non offenditur, qui quamvis contempſerint ejus majeſtatem, ac filii ſui nuptias, adhuc in eos majora beneficia parat, vocans eos ad regale convivium ſuum. *Miſit alios ſervos:* diſtinctos nempe à primis. Ac proinde ſatis congruè per primos intelliguntur Prophetæ, per ſecundos verò Apoſtoli. Ut docent Origenes, D.Hieron. Beda, S.Thom Carthuſian. & alii, & quamvis intelligantur Prophetæ, & Apoſtoli, non publicantur hoc nomine Prophetæ, & Apoſtoli, ſed ſolum dicuntur ſervi, maxima enim dignitas eſt ſervum Dei dici, & nominari. Et notandum eſt, quod quamvis ſatis fuiſſet notum ſecundis ſervis, primos non fuiſſe admiſſos, nam invitati noluerunt venire, tamen adhuc ſecundi hanc curam iterum ſuſcipiunt. Aliorum enim ſaluti ſemper inſtandum, & ab hoc negotio non deſiſtendum eſt. *Dicere invitatis.* Bene ſciebat magnus rex, invitatos venturos, non eſſe, ſed quia eos invitaverat, vocat; eligens potius ſuam majeſtatem vocatorum contemptui, quàm veritatem ſui verbi, alicui ſiniſtræ mendacii opinioni exponere. *Dicere invitatis.* Sunt homines, qui ſi invitantur nolunt venire, & ſi non invitantur, ægrè ferunt, ſe contemptos exiſtimantes, ideo eos vocat.

Origen. Hieron. Beda. D.Thom. Carthuſ.

Aliorum ſaluti ſemper inſtandum.

21. *Ecce prandium meum.* Quod ſtatutis nempe horis celebratur, & hoc dixerunt ſecundi miniſtri invitantes ad convivium, non verò primi, quia miniſtri Apoſtolici, ac Evangelici ſuavius, ac dulcius ad Chriſtum vocant, quàm Patres veteris Teſtamenti, *paravi:* & iterum], *parata ſunt omnia*, ut nullus eſſet locus excuſationi, ac dilationi in alium diem, vel horam, quia omnia erant parata, & adventus invitatorum non poterat differri, cum enim Deus vocat, ſtatim eſt eundum, & minimè cunctandum. *Paravi.* Maximè Divinus Rex præparationem prædicat in hoc ſuo convivio, ut intelligamus excellentiam eſcæ hujus divini convivii ſui ſacratiſſimi corporis. Et ſi Rex alta ſua ſapientia illud paravit, quanta puritate nos debemus eſſe paratos ad illud ſuſcipiendum.

Quanta præparatione accedendū ad ſacram Euchariſtiam.

22. *Tauri mei, & altilia.* Altilia, hoc nomen deducitur à verbo alere, ac cibare, ſignificat ea omnia, quæ ſunt ad nutrimentum, multi codices habent *Saginata*; quæ nempe lacte, & rapis ſaginantur, & impinguantur. Dicuntur *vituli occiſi*, quia olim nuptiæ à ſacrificio auſpicabantur, & nuptialia convivia epulis, victimiſque in ſacrificio mactatis, & immolatis agebantur; ſic & nuptiale Chriſti convivium, quod hic deſcribitur, à ſacrificio crucis ſumpſit exordium. Cum ergo dicuntur tauri occiſi, & altilia, ſignificatur convivium valdè magnificum, & ſplendidum cum omnibus, quæ ſolebant dari in magnis conviviis. Ut notat D.Hieron. hic. Hieron.

Antiqua conſuetudo.

23. *Illi autem neglexerunt.* Seu ut habet Syriacus, *ſpreverunt.* Extrema hominum miſeria cum enim terrenis eſſent dediti, cæleſtia, ac ſpiritualia contempſerunt. *Abierunt:* à ſeipſis ad propria ſua negotia. *Alius in villam ſuam.* Ecce quanta ſit horum ſtultitia, pro agricultura, ac mercatura, relinquunt cæleſtem menſam, quæ facit Reges, & Principes. Syriacus.

QUÆSTIO IV.

Quare cum invitati noluiſſent venire: adhuc homo rex vocat benignè ac urbanè?

Mandavit homo rex per ſuos primos ſervos vocare invitatos ad nuptias. *Et nolebant venire.* Nunc verò per hos ſecundos ſervos mandat. *Dicite invitatis, Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occiſa ſunt.* Cur non iraſcitur in invitatos, ſed adhuc eos tam benignè vocat? *Ecce prandium.* 24.

Reſpondet primò D.Gregorius homil.38. in Evangelia. *Notandum,* ait, *quod in priori invitatione, nil de tauris, & altilibus dicitur, in ſecunda autem jam tauri, & altilia mactata memorantur: quia omnipotens Deus, cum verba ejus audire nolumus adjungit exempla, ut omne, quod impoſſibile credimus, tanto nobis ad ſperandum fiat facilius, quanto per hoc tranſiſſe, & alios audimus.* Per tauros intelligit S.Doctor, ut dicam quæſtione ſequenti, Patres veteri Teſtamenti, per altilia verò Patres novi Teſtamenti; vocati noluerunt venire; mandat eos iterum vocare, præponens eis in exemplum Patres veteris & novi Teſtamenti, qui cum à Deo eſſent vocati, illico venerunt, ut eorum exempla ſequentes feſtinanter, & ipſi veniant. Quid exemplis efficacius? Vide multa in Indice verb. *Exemplum.* 25. Gregor.

Exemplum valdè efficaciter movet.

Secundò. Primò vocati noluerunt venire, adhuc ſecundò eos mandat vocare, non vultu contracto, nec rigidis, ac aſperis verbis, ſed ſerena facie, urbano modo, & multa cum modeſtia. *Ecce prandium meum paravi: venite ad nuptias.* Magnus ille centurio de ſe dicebat, *Habens ſub me milites: dico huic vade, & vadit, & illi, veni, & venit.* Matth.8.n.9. Non ait, Jubeo, vel cum faſtu impero, ſed dico, ac civiliter moneo milites, & ſe una, & eadem trutina penſabat. Ait Textus 2 Reg.8. n.18. *Banaias autem filius Joiadæ ſuper Cerethi, & Phelethi.* Cajetanus ait; quod in Hebræo non ſit illa vox *ſuper:* tanta modeſtia ſe habebat Banaias cum ſuis militibus, ut eos tanquam Princeps regeret, ſed tanquam commilitones habens. Cajetanus: *Propter eorum eminentiam,* ait, *non dicitur, quod Banaias fuerit ſuper eos: ſed dicitur, Banaias Cerethi, & Phelethi, ut ſupputentur tanquam ſocii.* 26. Matth.8. 2.Reg.8. Cajetan.

Tertiò. Noluerunt venire invitati. Et adhuc eos vocat. Verè hic homo Rex manifeſtatur, quod Deus ſit, tanta enim humanitas, ac pietas ſolius Dei eſt; hominis eſt infligere ſupplicia. *Miſſis* 27.

ſuis

ſuis exercitibus perdidit homicidas illos; at benignè vocare, ac parare convivium ſolius hominis regis, ſoliúſque Dei eſt. Convertit Moyſes aquas Ægypti in ſanguinem: *Feceruntque ſimiliter*
Exod.7. *malefici Ægyptiorum incantationibus ſuis*, Exod.7. n.22. Cúmque obduratum eſſet cor Pharaonis, extendens Aaron *manum ſuper aquas Ægypti, aſcenderunt ranæ, & operuerunt terram Ægypti.* Deinde ſubditur: *Fecerunt autem & malefici per incantationes ſuas ſimiliter, eduxerunt ranas ſuper*
Exod.8. *terram Ægypti*, Exod.8.n.7. Cúmque hac plaga valdè opprimeretur Pharao cum toto ſuo populo, vocat Moyſen, & Aaron dicens eis: *Orate*
Solius Dei eſt exhibere clementiam & pietatem. *Dominum, ut auferat ranas à me*, ibid.n.8. Nonne malefici Ægyptiorum eduxerunt ranas, cur & eas non auferunt, ſed ad hoc vocatur Moyſes? Moyſes conſtitutus erat Deus Pharaonis, Exod.7. n.1. Affligere, ac vexare populum plaga faciet Moyſes, facient & Magi, at clementiam exhibere, & avertere plagam, hoc tantum præſtabit Moyſes,
Theod. qui conſtitutus Deus eſt. Theodor. q.1 8.in Exod. *Ranas quoque produxerunt malefici, non tamen ab illis potuerunt liberare domos Ægyptiorum, conceſſit itaque Deus incantatoribus, ut hæc facere poſſent, ut Ægyptios caſtigarent, non tamen dedit illis, ut ultionem ſedarent.* Ut per hoc cognoſceretur eximia poteſtas Moyſis.

Quæstio V.

Quare tauri, & altilia dicuntur occiſa in convivio, & non numerantur ſicut alterius quinque juga boum?

28.
Hymon.
Memoria mortis humanus ſpiritus ſaginatur. Notat Hymon, quod dicitur: *Tauri mei, & altilia occiſa ſunt, ac ſi diceret: Patrum præcedentium mortes aſpicite, & media vitæ veſtræ cogitate.* Ad quid tendit, quod de occiſione taurorum, ac altilium fit mentio? Erat menſa iſta parata à rege illo non convivii temporalis, ſed æterni, quod non reſpiciebat ad carnalem, ſed ſpiritualem vitam, ideo illa mortuorum memoria componitur, de qua humanus maximè ſolet ſaginari ſpiritus.

29.
Palatius. Secundò. Dicuntur tauri, & altilia occiſa, & eorum numerus non præfigitur Nam ut ait Palatius: Credo tauros, & altilia Chriſtum unicum eſſe: unus Chriſtus vocatur agnus, vitulus, hircus, ovis, vitula ruffa, turtur, paſſer occiſus, & alia multa, ergo ipſe eſt taurus, & altilia. Cùm ergo in illis deſignetur Chriſtus Dominus, taurorum, & altilium numerus non ponitur; quia in Chriſto ſunt omnia bona, quæ minimè ſuppeditari valeant. Vide verbum *Euchariſtia.*

30.
Terriò. Dicuntur tauri, & altilia, & tamen eorum numerus non ſcribitur, aliter ille, qui ſe excuſat à cœna magna, ait: *Emi quinque juga boum,*
Luc.14. *eo probare illa*, Luc.14.n.19. Cur in his numerus, non verò in illis aſſignatur? Dapes in regali
Bona cæleſtia immunera, terrena exigua. menſa cæleſtia dona adumbrant, empti verò boves terrena bona, ut docent D.Aug apud D.Tho-
Auguſt. mam in Caten. ad cap. 14. Luc. *Quinque juga boum*, ait, *ſenſus carnis hujus quinque numerantur: dicuntur autem juga boum, quia per ſenſus iſtos carnis terrena requiruntur: boves ergo terram verſam, homines autem remoti à fide terrenis dediti nolunt credere.* Prout ergo boves terrenis inſerviunt, numerus quidem brevis in eis apponitur, *juga boum emi quinque*: cum autem cæleſtibus ac regiis menſis inſerviunt, omni numero carent, cæleſtia enim dona innumera conſiſtunt, & minimè exigua, ac limitata ſunt, ut terrena. Vide ſuprà c.7. n.81. & 82. & c.8. n.139.140.141. & num.279.280. & cap.24.n.31.32.& c.27.num.8, 9. & 10.

Quæstio VI.

Quare non ſolum referuntur in convivio tauri, ſed etiam altilia appoſita?

Rex mandat dicere invitatis: *Tauri mei, & altilia occiſa*, ait: *tauri mei*, hic bonus Rex non manducat, nec parat menſam ex alienis, nec ex vi extractis, ſed ex ſuis propriis: *Tauri mei*, & addit altilia, ſic dicta ab alendo, quaſi alitilia, id eſt, alita, ut ait D. Gregor. ſeu ut alii, vertunt, *Saginata*, ut jam dixi in expoſitione. D.Hieron. *Prandium paratum & tauri, & altilia occiſa per metaphoram opes regales deſcribunt.* Dabat Rex convivium, ut expediens erat ejus majeſtati, multa magnificentia, liberalitate, ac apparatu extructum, tantiſque ferculis repletum. 31.
Gregor.
Hieron.

Galfridus apud Tilmanum: *Et carne quidem*, ait, *taurorum cibus fortior, altilium eſus delectabilior eſt: utraque ergo videtur in ſuis Dominus nuptiis, & parata ſuis enumerare convivis, quæcunque vel ad neceſſitatem expectanda ſunt, vel appetenda ad voluptatem.* In quibus verbis tria nota. Et primò: *Taurorum cibus fortior, altilium eſus delectabilior.* In hoc magnifico convivio non ſolum apponuntur tauri ad neceſſitatem victus humani, ſed etiam altilia, ſeu ſaginata, ut alii legunt, ad jucunditatem, & ſuperabundantiam, ſuis præbet Dominus non ſolum neceſſaria, ſed etiam quæ jucunditatem ac oblectamentum afferant. 32.
Deus ſuis dat non ſolum neceſſaria, ſed etiam quæ ſunt ad jucunditatē.

Cùm teneretur Iſraël obſeſſus inter mare rubrum, & exercitum Ægyptiorum, ut nulla eſſet ſpes evadendi per medium maris, de quo decantatur Sapient.19. n.7. *Ex aqua, quæ antea erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via ſine impedimento, & campus germinans de profundo;* Fecit. Deus per medium maris non ſolum viam populo ſuo, ſed etiam campum germinantem, & ad quid hic campus germinans herbis, floribus, ac arboribus conſitus? Summa Dei magnificentia non ſolum ſuis præbet iter, ut fugiant è manu inimicorum, ſed etiam cum floribus, ac arboribus, quæ hilaritati, ac oblectamento inſervirent, ac recrearent. 33.
Sap.19.
Iter cum jucunditate.

Secundò. *Utraque videtur in ſuis Dominus nuptiis, & parata ſuis enumerare convivis.* Si Dominus tanta magnificentia, ac liberalitate ſuis invitatis parat convivium, nos etiam multa promptitudine ei obſequia debemus perſolvere. Ait Sponſa Cant.2.n.16. *Dilectus meus mihi, & ego illi*; pondera ordinem verborum: prius ait: *Dilectus meus mihi.* Deinde ſubdit: *Ego illi.* Ac ſi ad omnes ſodales magnam faciat hanc exhortationem. Si dilectus meus, cum tam magnus, & magnificus ſit totus eſt mihi, ego quæ valdè exigua ſum tota debeo eſſe illi, totaque illi addicta. D.Bern. ſerm.68 in Cant. *Propterea*, ait, *utrumque ponit dicens, Ille mihi, & ego illi: ille mihi, quia benignus, & miſericors eſt; ego illi, quia non ſum* 34.
Cant.2.
Bernard.

ingrata : ille mihi gratiam ex gratia : ego illi gratiam pro gratia : ille meæ liberationi, ego illius honori : ille ſaluti meæ, ego illius voluntati.

35. Tertiò *In carne quidem taurorum cibus fortior altilium uſus delectabilior eſt.* Ab hoc magnifico regali convivio diſcat Eccleſiaſticus Doctor animarum utilitatis avidus, ut in convivali menſa ſuæ doctrinæ proferat, *Taurorum cibus fortior, & altilium eſus delectabilior.* Non omnibus eandem eſcam proponat, ſed diverſam pro fortibus, ac debilibus. Cibus robuſtorum dogmata ſunt alta, quæ magnum ingenii acumen in auditore deſiderant ; cibus delicatior debilium eſt, qui à ſimplici plebe manducari poteſt pro capacitate uniuſcujuſque paſtum exhibeat bonus prædicator. Diſcat, diſcat à Doctore Gentium, qui dicebat. *Factus ſum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem : omnibus omnia factus ſum ut omnes facerem ſalvos,* 1.Cor.9.n.22.

Prædicator evangelicus accommodet ſe auditoribus.

1.Cor.9.

36. De ſacris Doctoribus ait Daniel. 12. n.3. *Fulgebunt qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi Stellæ in perpetuas æternitates.* Cur magiſtri cum ſtellis comparantur ? Inter ſtellas quædam dicitur taurus, quædam Virgo, alia eſt enim mercatorum planeta, alia agricolarum ; non una ſtella omnibus, ſed pro diverſitate humanarum rerum, varia eſt auctoritatis poteſtas, ita præceptores variis induantur formis. Cum obduratis, ac inobedientibus, tanquam cum Marte armata manu pugnent ; cum parvulis, ac debilibus, veluti lenem virginem ſe exhibeant ; cum ſapientibus veluti dexteritate Apollinis contendant, cum rudibus, ac agreſtibus veluti agricolarum planeta condeſcendant. D.Anaſtaſius Sinaita lib.4. Anagogicarum contemplationum poſt medium, ubi oſtendit duodecim ſtellas eſſe duodecim Apoſtolos ; ſic ait : [Quod ſi vis melius diſcere aliqua etiam nomina hujus, qui erat aliquando Zodiacus circulus Eccleſiæ, nempe duodecim Stellarum Apoſtolicarum, conſidera firmamenti duodecim appellationes. Hæ autem ſunt : Virgo, Heſperus, Lara, Gemini, &c. Sed ea quidem fabuloſè, & falsò ſunt appellata : in firmamento autem Eccleſiæ, ſpiritualiter, & ſemper lucent.

Aſtrorum more pro diverſitate ingenii ſit prædicator.

Anaſtaſ.

37. Benedicens Moyſes tribui Joſeph, ait illi : *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit Gentes uſque ad terminos terræ,* Deut.32. num.17. Hæc prædicebat Moyſes in ſpiritu ad prædicatores Evangelicos. Gloſſa: *Ventilabat prædicatione crucis diſcernens paleas à frumento.* Jam tamen inſurgit quæſtio ad quid Doctorem depingendum veluti monſtrum proponit Moyſes ? Nam ſi taurum initio ſtatuit, quamobrem cornua rhinocerotis adjungit ? Quis unquam vidit aliquod animal, quod ſimul ſit taurus & rhinoceros ? Altè perpende Moyſes prudentiam : Formaturus imaginem eximii Doctoris, qualem depingeret ? Si ſeverum tantum minas evomentem, ut taurum, hoc vitium eſſet : ſi remiſſum, languidum ſine vigore, res reprehenſibilis eſſet. Quo pacto ergo taurum, & rhinocerotem, ſeu unicornium, blandum nempe, & vehementem. In tauro refulget bilis, in rhinocerote, quod eſt animal imbelle, lenitas, & manſuetudo, his ergo duabus dotibus appoſitè delineatur bonus Magiſter, ut ſimul habeat admixtam ſuavitatem cum rigore verborum, habeat cornua tauri in verbis ad pertinaces domandos, teneritudinemque unicornii ad ſimplices reducendos. Tertull. lib. adverſ. Judæos, *Rhinoceros,* ait, *& Taurus ob utramque diſpoſitionem, aliis ferus, ut Judex, aliis manſuetus, ut Salvator.* Vide verb. *Prædicator,* in Indice.

Gloſſa.

Doctor habeat rigorem cum lenitate.

*Matth.*24. *n.*6.	Reliqui verò tenuerunt ſervos ejus, & contumeliis, affectos occiderunt.
*Num.*7.	Rex autem cum audiſſet, iratus eſt: & miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & civitatem illorum ſuccendit.

VERSIONES.

*Syriacus, n.*6.	Reliqui autem comprehenderunt ſervos ejus, & opprobrio affecerunt, ac trucidarunt.
Imperfectus, homil 41.	Indignè tractaverunt, & occiderunt.
Lucas Burg. ex Græco.	Contumeliis affecerunt, & occiderunt.
*Syriacus, n.*7.	Quod cum audiſſet Rex ſcãdalizavit: miſſiſque exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & civitatem eorum concremavit.
Arias,	Urbem eorum incendit.

EXPOSITIO III.

Reliqui verò. Tria ſervorum genera hic numerantur, quidam tanquam agricultores ad vineam, ſeu villam retenderunt, alii utpote mercatores ad negotiationem ſuam. At hi tertii in quonam erant occupati ? In nulla prorſus re, ſed otioſi, nulli labori, aut negotio operam dabant, & ideo tantum nefas perpetrarunt, ut ſervos Domini ſui crudeliter occiderent. *Vacat vitiis noſtris, & ad omne votum fluente fortuna laſcivit otium.* Sapienter dixit Quintilian. declamar. 3. *Tenuerunt ſervos ejus.* De Judæis eſt ſermo, qui poſt Spiritus ſancti adventum, ſacros Apoſtolos, eorumque diſcipulos, à quibus vocabantur ad convivium evangelicæ fidei, eos comprehenderunt, & occiderunt, nimirum utrumque Jacobum majorem, & minorem, Stephanum, & alios. Debebant ſanè Judæi magnas gratiarum actiones impendere Apoſtolis à quibus invitabantur ad cæleſte prandium, & tamen illis cum multa ſævitia mortem inferunt crudelitas, ac inhumanitas nullis beneficiis flectitur, ac miteſcit. 38.

Otioſitas omnium malorum cauſa.

Quintil. *Crudelitas nullis beneficiis flectitur.*

Rex autem cum audiſſet. Servos ſcilicet ſuos contumelia affectos, & occiſos, voce nempe ſanguinis eorum clamante, ut inquit Interlin. *Iratus eſt.* Lenitate ſua depoſita, & in furorem converſa. Dicitur, iratus eſt, ut notat Carthuſ. non paſſionis affectum habendo, ſed juſtitiam exercendo, ſeu infligendo vindictam per modum iraſcentis. Et miſſis exercitibus ſuis. Rectè notat D.Thomas. Quòd in ſuperiori parabola de vinea, aſſigna 39.

Interlin.

Carthuſ.

D.Thom.

aſſignavit contra Judæos pœnas ſpiritualem, *auferetur à vobis regnum Dei*, hic ponit pœnam temporalem, qua iniqui maximè affliguntur. *Miſſis exercitibus ſuis.* Hic prædicit Dominus

Gregor. excidium Jeroſolymitanæ civitatis. D.Gregorius hom.38.in Evangelia ait: *Angelorum agmina ſunt*

Hieron. Beda. Haymon. Alb.Magn. D.Thom. Hugo. *exercitus regis noſtri.* D.Hieron. *Per hos exercitus*, ait, *Romanos intelligimus, ſub duce Veſpaſiano, & Tito, qui occiſis Judææ populis prævaricatricem incenderunt civitatem.* Ac proinde per exercitus tam Angelos, quàm Romanos intelligunt, Beda, Aymon, Alb.Magn.S.Thom.Hugo, & alii. Cùm Deus iraſcitur in hominem, omnis creaturarum exercitus in ipſum armatur, ac contra ipſum pugnat.

40. Chryſoſt. Abulenſ. *Perdidit homicidas illos*, qui ſervos à rege miſſus interfecerunt. *Et civitatem illorum ſuccendit.* D.Chryſoſtom.hom.70.ait, quod ponitur civitas pro civibus. Abulenſis, quod dicitur, *civitatem illorum ſuccendit.* Ad graviſſimam pœnam explicandam, ut ſcirent, quod non ſolum ipſi in perditionem ituri erant, ſed etiam eorum civitas, & patria, cujus devaſtatio magnum dolorem ingerit. *Civitatem illorum.* Non civitates, ut bene notat

Origen. Origenes hom.20.in Matth. *Civitas hæc*, ait, *eſt congregatio malorum.* Et hæc congregatio merito dicitur una civitas, non plures, mira eſt enim impiorum concordia ad malefaciendum, & peſſimi facillimè in unum uniuntur.

QUÆSTIO VII.

Quare cum iraſcitur dicitur tantum rex, cum antea appellatus fuiſſet homo, & rex?

41. CUm Dominus iſte ſuis parat convivium dicitur homo rex. *Simile eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.* Poſtea verò cùm iraſcitur, dicitur tantum. *Rex autem cùm audiſſet iratus eſt.* Ad quod rectè reſpondet

Paſchaſ. D.Paſchaſ. hic lib.9. in Matth. [Introducitur, ait, primum rex, & homo, quando invitat ad nuptias, & agit opera clementiæ. Tunc quidem appoſitum eſt nomen hominis; tunc quando ad ultionem feſtinat, homo bene tacetur, & rex tantum dicitur, & iratus introducitur, quia ira regis nun-

Ira regis nuntius mortis. tius mortis.] Cùm parat convivium dicitur homo rex, quia Deus eſt humaniſſimus in hominem ad benefaciendum, at verò cum iraſcitur dicitur rex tantum. *Iratus eſt autem*; ad exprimendam magnam pœnam, ira enim regis devaſtationem, mortem, ac deſolationem omnium denuntiat, & im-

Prov.16. portat, *Indignationis regis nuntii mortis*, Prov.16. n.14. Non ait indignatio regis nuntius, ut videbatur dicendum, ſed nuntii, una ira regis multiplex nuntius mortis, & interitus.

42. Hieron. Secundò. Reſpondet D.Hieron.hic. *Quando invitabat ad nuptias, & agebat opera clementiæ, hominis nomen appoſitum eſt: nunc quando ad ultionem venit, homo ſiletur, & rex tantum dicitur.* Cùm iraſcitur ob injurias contumelias; ac mortes illatas in ſuos ſervos, dicitur rex: *Cùm audiſſet rex*

Nomine quis admonetur ad rationem ſui officii. *iratus eſt.* Ac ſi ab ipſa regis nomenclatura, ab ipſoque regali munere eſſet provocatus ad pœnam, & mortem inferendam; *Nunc quando ad ultionem venit, rex tantum dicitur.* Nam ut bene

Chryſoſt. ait D.Chryſoſt.hom.31.ad Rom. *Multarum ſiqui-dem rerum monumenta ſunt nomina.* Illa enim pro magna diſciplina inſerviunt, mentémque monent, quid à recto, ac bono viro agendum ſit.

Cum Abimelech tuliſſet Saram in domum ſuam. *Venit autem Deus ab Abimelech per ſomnium nocte, & ait illi, en morieris*, Geneſ.20.n.3. 43.

Gen.20. juxta radicem Hebraïcam. Non legitur Deus, ſed venit judex ad Abimelech. Ad quid hic ſcribitur Dominus ſub nomine Judicis, cum paſſim in toto libro Geneſeos, & quando apparet Abrahamo Deus nuncupatur? Cur hic dicitur Judex? Veniebat Deus ad puniendum regem, ad rationemque ab eo exigendam, cur in domum ſuam tulerit mulierem, quæ habebat unum; dicitur ergo tunc judex pro eruditione noſtra, ut ex ſuo nomine meminerit ſe eſſe judicem, rectéque rationem judicis adimpleret, ab ipſoque veluti noſtro dicendi modo nomine judicis impelleretur, ut judicis officium adimpleret. Cajetan. ibidem *Apte*, ait, *judex nominatur Deus, apparens ad juſtitiam exercendam inſtruendo, & cominando, & præcipiendo*

Nomen judicis ad exercendã juſtitiam.

Cajetan.

44. Clamant Sancti Martyres ad Deum. *Vſquequò Domine ſanctus, & verus, non judicas, & non vendicas ſanguinem noſtrum?* Apoc.6. n.10. Cum

Apoc.6. impiorum punitione poſtulant triplici nomine Deum appellant Dominum, ſanctum, & verum. Cur his nominibus Deum vocant, & non potiùs agnum, ut ferè per triginta vices in Apocalypſi nominatur? *Cantabant Deo, & Agno.* Iterum *dignus eſt Agnus*, &c. Intendebant ſancti Martyres, ut tyranni ſupplicio afficerentur *Dicunt ergo Dominum.* Cui obſervatio juſtitiæ incumbit; *Sanctum*, qui eſt totius ſanctitatis fons, cui omnis iniquitas maximè diſplicet: *Verum*, qui eſt conſtans, & fidelis in ſuis verbis, ac promiſſionibus. *Eradicabitur impius de terra viventium.* Ut his nominibus Dei objiciant celſitudine ſuæ majeſtatis, ac eminentiam ſuæ poteſtatis; ut tanquam Dominus juſtitiam adimpleat, ut ſanctus iniquitatem diſſipet, ac diſpergat, & ut verax comminationes contra impios facta exequatur, ac proinde his nominibus Deum provocare volunt, ut ſuis querimoniis attendat. Rupert. lib.4. in Apoc. *Pulchrè*, ait, *nimis compellatur nominibus iſtis, ut per ea faceret veritatem judicii.*

Martyres Deum compellant ad punitionem.

Rupert.

QUÆSTIO VIII.

Quare iratus rex miſſis ſuis exercitibus perdidit homicidas illos, & eorum civitatem ſuccendit?

PRima, & communis ratio, Graviſſimum crimen commiſerunt homicidæ, ſervos enim regis, qui miſſi fuerant ad vocandos eos ad nuptias, ſine ulla cauſa occiderunt, ideo juſta pœna factum eſt, ut homicidæ occiderentur, & inſuper eorum civitas ſuccenderetur, cum pro tot beneficiis mala rependerent. D.Athanaſ. hom. de ſemente. *Quid enim, ait, deterius, quàm beneficia accipere, & inſidiari?* 45.

Athanaſ.

Secundò. Abulenſ. quæſt.14. homicidas perdidit, & civitatem eorum ſuccendit. Sic ait: *Vt timeretur, & nemo auderet de cætero nocere ei vel peccare in ipſum.* Nam lenitas, ac patientia in injuriis ſufferendis, ſæpe impiis eſt occaſio ad graviores 46.

Abulenſ.

Interdum leni as, ac patientia occaſio ad injurias. graviores injurias inferendas; ideo ut ait citatus Abulenſis, ſic interdum ſolent Principes expugnantes aliqua loca, poſtquam ea violenter ſub ſua poteſtate redegerunt, duros capitis cruciatus irrogare, ut alii non audeant pugnare, vel rebellare contra eos. Civitas Sichem conſtituit ſibi regem Abimelech, tamen poſt tres annos contra ipſum ſurrexit, & rebellavit; Tunc Abimelech ipſam civitatem expugnavit, ac captivavit, illiúſque omnes habitatores occidit, urbem deſtruxit *itaut ſal in ea diſpergeret*, Judic 9.n.45. in rebellionis pœnam, ut alii de ſimili delicto caverent. Vide ſuprà c.27. n.94. & c.45. q.7. in ſecunda ſolutione. *Jud.9.*

47. *Chryſoſt.* Tertiò. Eleganter D.Chryſoſtomus hom.70. in Matth. confert hiſtoriam præſentis parabolæ cum illa alia, de qua ſuperiori cap. egi. [Paterfamilias plantavit vineam, & locavit eam agricolis: & peregrè profectus eſt. Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſervos ſuos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus, & agricolæ apprehenſis ſervis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt. Iterum miſit alios ſervos plures prioribus; & fecerunt illis ſimiliter. Noviſſimè autem miſit ad illos filium ſuum, &c.] Matth.21. n.33. In hac parabola de vinea bis audit Dominus ſervos ſuos miſſos occiſos; & injuriis affectos, & tamen notandum iraſcitur, ſed adhuc quieſcit & ſatagit agricolas reducere ad ſe, mittens ad illos filium ſuum. In hac verò præſenti parabola bis miſit rex vocare ad nuptias, & ſemel tantum audivit, quod à quibuſdam ſervi ejus interfecti fuiſſent, *reliqui verò tenuerunt ſervos ejus, & occiderunt.* Tunc immediatè ſubditur: *Cum audiſſet rex iratus eſt, & miſſis exercitibus perdidit homicidas illos.* Cur citius iraſcitur in ſecundo, quam in primo? Illic occidebantur ſervi exactores fructuum, hic occidebantur, qui prandia exhibita à ſupremo Rege offerebant. Illic occidebantur qui fructuum vectigalia exquirebant; hic verò percutiebantur qui ad regiam magnificentiam invitabant: & apud Deum ſupremum crimen læſæ majeſtatis cenſetur illius donis non acquieſcere, oblatáque ejus munera reſpuere, inſigne enim majeſtatis eſt largitas, qui autem à muneribus oblatis abſtinet, injurioſè majeſtati infeſtat, illiuſque ſplendori tanquam contrarius ſe ſe opponit. D. Chryſoſt. citata hom.70. [Nec graviter, ait, hi ſolum peccaverunt, cum invitati non venerunt, ſed atrociter invitantes ſervos, & vituperaverunt, & necaverunt, quod multo ſuperioribus gravius eſt. Illi enim fructus repetentes, hi verò in nuptias vocantes trucidarunt, quo furore quis major excogitari poteſt? *Matth 21.* *Chryſoſt.*

48. Quartò. Adhuc inſiſto in utriuſque parabolæ combinatione. Citiùs rex iraſcitur in ſecundo, quàm in primo. Nam in primo requirebatur ab agricolis annuale vectigal fructuum. In ſecundo verò proponebatur regale convivium ſupremi regis, & plus doluit, ac injurioſius tulit rex, quod ejus magnificentiam nolint experiri, quàm quod vectigalia non penderent, ægriuſque tulit dona ſua rejecta, quàm vectigalia non reddita, quod confirmabitur ex ſtatim dicendis. *Magnificus magis ſollicitus de beneficentia declaranda, quàm de vectigalibus.*

49. Quintò. Cùm audit Dominus ſervos ſuos occiſos, iratus ſtatim perdit homicidas illos, & illorum civitatem ſuccendit, non ſic feſtinat Domini furor adverſus iniquum villicum, nam audita fama, quod diſſipaſſet bona illius, adhuc moratur, hominem vocat ad judicium, ac rationem reddendam. Luc.16.n.2. Præſentiam verò crimina ut audit, non differt, ſed illico iraſcitur, & ſtatim vindictam ſumit de illis. Cur ergo, qui adeo lentus fuit in villicum, tam feſtinus eſt ad hos miſeros puniendos? Villicus contra ipſum Dominum deliquit rem ſuam diſſipando, hi autem crudeles fuerunt in Dei ſervos, eos occidentes ac ignominia afficientes, ita ſe res habet, Deus gravius vindicat injuriam ſuis ſervis illatam, quàm ſibi irrogatam. *Luc.16.* *Plus dolet Dominus de injuria in ſervos, quàm in ſe commiſſa.*

Graviter delinquit contra Deum Cain offerens ei ſacrificium de vilioribus fructibus terræ, ut vult Oleaſter, ſeu oblatis mala, & pigra voluntate, ut docent D.Auguſt.& D.Gregor. apud Lippoman. Admonet eum Deus, ut de emendando delicto agat. *Nonne ſi bene egeris, recipies?* Gen.4. n.7. Poſtea verò Cain reſurrexit contra fratrem ſuum Abel, eúmque interfecit, ſtatim contra ipſum maledictionis pœnam intulit Deus. *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram*, Gen.4. n.11. ſeu ut legunt Septuaginta, Maledictus tu à terra. Quare quando perverſè obtulit ſacrificia, ſolum audit admonitionem, nunc verò occiſo fratre maledictionem? Severius caſtigat divina bonitas crimen perpetratum contra fratrem, quàm offenſam in ſe commiſſam. D.Chryſoſt. hom.26. in Gen. *Vides* ait, *quomodo Deus quando in ipſum peccavit Caïn, peccatum non vulgare dimiſit.* Id eſt non ſtatim infligens pœnam; *quando autem in fratrem armavit dextera, maledictionem tulit.* 50. *Oleaſter.* *Auguſt.* *Gregor.* *Gen.4.* *Septuag.* *Maledicitur Cain pro morte fratris non pro iniqua oblatione.* *Chryſoſt.*

Ait Paulus de ſe. *Qui prius blaſphemus fui, & perſecutor*, 1.ad Timoth.n.13. Et tamen quando Chriſtus illi apparuit in via, ait ei: *Saüle, Saüle, quid me perſequeris?* Actor.9. n.5. id eſt ut explicat D Auguſt. in epiſt. Joan. tractat.10. *Perſecutorem ſuum vocavit perſecutorem membrorum ſuorum.* Ita communiter ſancti Patres, & Doctores. Duo de ſe fatetur Apoſtolus, quod fuiſſet nempe blaſphemus, & perſecutor: ut blaſphemus injurioſis verbis Chriſtum maledixit; ut perſecutor Chriſti diſcipulos ad carceres, flagella, ac necem requirebat, & tamen Chriſtus ſolum ei objicit, quod fuerit perſecutor ſuorum membrorum, non verò quod in illum fuerit blaſphemus; duriores erant Chriſto machinatæ perſecutiones, in ſuos fideles, quàm irrogatæ blaſphemiæ in celſitudinem ſuæ majeſtatis. 15. *1.Tim.1.* *Actor.9.* *Auguſt.* *Duriores perſecutiones, quàm blaſphemia.*

Matth.22. n.8.	Tunc ait ſervis ſuis: nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui invitati erant, non fuerunt digni.
Num 9.	Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunque inveneritis, vocate ad nuptias.
Num.10.	Egreſſi ſervi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt malos, & bonos: & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium.

VERSIONES.

Syriacus, n.8.	Convivium paratum eſt, illique qui invitati fuerant, non erant digni.

Arias.

Arias.	Nuptiæ expeditæ ſunt.
Arabic. n. 9.	Ite ergo ad ſtrata viarum
Græcus apud Cornel.	Ite ad diſcurſus, ſeu digreſſus viarum.
Biblia Regia.	Ad compita ſeu loca, ad diverſas vias.
Vatablus.	Quotcunque inveneritis, vocate ad nuptias.
Syriacus,	Congregaverunt quoſcumque repererunt, malos, & bonos: & impleta eſt domus convivii diſcumbentibus.
Vatablus.	Congregaverũt omnes quotquot invenerunt, malos pariter, ac bonos: & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus.

EXPOSITIO IV.

52. **T**Unc, quando ſcilicet invitati Judæi noluerunt venire: *ait ſervis ſuis.* Apoſtolis, Apoſtoliciſque viris. *Nuptiæ quidem paratæ ſunt,* ſeu ut habet Syriacus: *Convivium paratum eſt* Doctrinæ nempe Evangelicæ Chriſti. *Qui invitati erant non fuerunt digni.* Contemnendo enim, & temnendo cæleſtem menſam ſe illius indignos reddiderunt. Qui tantis donis oblatis ingrati extiterunt, merito ſuorum beneficiorum indignos judicat rex, nullus magis ſupernis indignus, quàm ille, qui ingratum ſe exhibet.

Syriac.

Ingrati indigni beneficiis.

53. *Ite ergo ad exitus viarum.* Id eſt tranſite, & perambulate omnes vias ad extremum uſque, percurriteque omnes viarum flexus, angulos ac terminos: hoc eſt, ut explicant D. Chryſoſtomus, D. Gregor. Tranſire ad gentes per diverſas errorum vias vagantes: *& quoſcunque inveneritis.* Cujuſlibet conditionis, gradus, ac nationis homines inveneritis. Vocate ad nuptias. Ad fidem, ac doctrinam Evangelicam; non enim perſonarum acceptor eſt Deus. Rom. 2.

Chryſoſt. Gregor.

Rom. 2.

54. *Egreſſi ſervi ejus.* Apoſtoli: *in vias,* id eſt in omnem terram, in omneſque populos, ac nationes; juxta Domini mandatum: *Prædicate Evangelium omni creaturæ: illi autem profecti, prædicaverunt ubique,* Marc. 16. effectus prædicationis, *congregaverunt omnes.* Adduxerunt ad fidem, ac Evangelicam doctrinam. *Omnes:* ponitur diſtributivè pro generibus ſingulorum ex omni genere hominum multos adduxerunt: *Malos & bonos,* Abulenſ. quæſt. 22. viri boni, dicantur viri honorabiles, quia præſentia ſua afferrent aliquem honorem nuptiis. Mali verò dicuntur viri pauperes, & ſine honore. *Malos, & bonos.* Quorum aliqui mali, alii futuri, ſéque toto corde ad Deum converterent. Servi autem vocaverunt omnes, quos invenerunt, ut eis fuerat mandatum, judicare autem, quinam eſſent boni, quive mali, ab hoc abſtinent ſervi, hujuſmodi judicium Domino ſuo reſervantes. *Impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium.* Eccleſia adimpleta eſt numero gentium, ac fidelium. Quod in fine mundi per prædicatores Evangelicos adimplebitur. Qui obtemperaverunt Evangelio, ac venerunt ad nuptias, ſoporaris taurorum, ac altilium

Marc. 16.

Abulenſ.

Quot bona ex obedientia ad Evangelium.

ſervitiis ſignantur, qui verò noluerunt, mortem, excidium, ac devaſtationem invenerunt.

QUÆSTIO IX.

Quare non ad curiales, nec ad ingreſſus, ſed ad exitus viarum mandantur ſervi, ut adducant bonos, & malos?

EXitus viarum ſunt anguli, fines, ac termini viarum, per quos fit tranſitus, ac digreſſus ad varia loca. Biblia regia habet: *Compita viarum,* loca nempe, per quæ ad diverſas vias pergitur. Moraliter verò viæ. Primò D. Remig. ſunt varii errores, ac ſectæ gentium. Secundò, D. Chryſoſt. hom. 41. *Viæ,* ait, *ſunt omnes profeſſione hujus mundi, puta Philoſophia, militia, hujuſmodi, dicit ergo: ite ad exitus viarum, ut cujuſlibet conditionis vocent ad fidem.* Mandat vocari, ac invitari ad fidem homines cujuſcunque conditionis ſint, omnibus patet divina bonitas. Tertiò. D. Hilarius. *Via,* ait, *eſt tempus hujus ſæculi; jubentur ergo ire ad exitus, quia omnibus retrocta donantur.* Vocentur omnes ad fidem, ut per bona opera illius valeant recuperare, ac redimere tempus præteritæ vitæ. 55. Bibl. Regia. Remig. Chryſoſt. Hilar.

Quartò. D. Gregor. homil. 38. in Evangelia. *In Scriptura ſacra,* ait, *vias actiones accipimus, exitus viarum intelligimus defectus actionum: quia illi plerumque facilè ad Deum veniunt, quos in terrenis actibus proſpera nulla comitantur.* Viæ actiones ſunt, exitus viarum defectus, & infortunia in actionibus intelliguntur; ſeu ut clarius dicam, per exitus viarum ſignificantur moleſtiæ, fatigationes; ac afflictiones, quas experitur, qui ad exitum, ſeu finem viæ pervenit; merito ergo jubentur vocari ad exitus viarum, quia ad Deum facilè convertuntur, quos fortunas adverſitas perſequitur, premitque afflictio. Vide ſuprà cap. 24. num. 115. & 116. & cap. 27. num. 76. 77. & 78. 56. Gregor.

Labores, ac adverſitates ducunt ad Chriſtum.

Quintò, & maximè ad quæſtionem, Cajet. *Ite ergo ad exitus viarum,* ait, *loca congrua ad vocandum tranſeuntes.* Cur non mandat hic rex vocare ad Curiæ plateas, ubi eſt Curialium frequens concurſus? Vel cur non ad Palatinorum domos? Et ſi ad vias, cur non ad introitum viarum, ſed ad exitum? Cur non ad ingreſſum urbis, ſed ad illius egreſſum? Prudenter ſanè: *exitus viarum loca congrua ad vocandum,* qui à curia exeunt jam negotiationibus, ac ſollicitudinibus fatigati habentur, ambitioniſque moleſtiis fracti, conſumptis opibus pauperes, ipſe fruſtrari exiſtunt, non vocat ergo rex curiales, nec implicatos in mandanis negotiis, quaſi ab his vocationis conſenſus non ſit ſperandus, ſed eos mandat vocare, qui à curia, ac civitate exeunt, qui à mundo, ac curia habent repulſam, à repulſa enim mundi facilè homo movetur, ut Deum quærat, ad Deúmque veniat. 57.

Repulſi à curia ad Deum veniunt.

Sextò. Bis ſervi Dei alios vocarunt, qui contempſerunt venire; qua ergo confidentia ſperat Dominus venturos illos, quos modo vocari imperat? Signanter in viarum exitu dixit quærendos eſſe quos modò vocari jubet rex, ne amplius reſiſtant, vel morentur. Ubi enim dies exitus inſtat, & ad finem vitæ quis pervenit, & ſub timore appropinquantis judicii verſatur, facilè quiſque 58.

Memoria mortis, ac judicii, ingerit obedientiã ad cæleſtes

terrena deſpiciens cæleſtibus monitis obtemperat, & ad aſilum pœnitentiæ confugit. De quo multa. Vide verb. *Mors, Judicium* in Indice.

59. Deſcribit Joannes in ſua Apocalypſi ſigna judicii, ſtellas cadentes, cælum obſcuratum, & totius terræ magnum terrorem. Et ſubdit: *Reges terræ, & Principes absconderunt ſe in ſpeluncis, & in*

Apoc.6. *petris montium*, Apoc.6.n.15. Cur reges, ac principes mundi, cum illius tot terræ motus, ac ſigna vident, non ſe armis muniunt, vel accingunt exercitu, militeſque convocant ad eundem in prælium; ſed ad ſpeluncas, ac petras montium confugiunt? Joachimus Abbas ſic prædicta verba interpretatur. [Poſſumus, ait, per ſpeluncas accipere ſecreta, quæ reſidua erunt Monachorum cubiculo, per petras verò montium ſpirituales viros fidei perfectione robuſtos.] Cur imminente judicio ad cubicula Monachorum, ac ad ſpirituales viros ſe recipient reges, principes, ac tribuni? Ut ibi pœnitentia, ac reformatione præteritæ vitæ tanquam munimine quodam, à terroribus, ac minacibus ſignis judicii ſe cuſtodiant, & defendant. Sic pergit citat. Abbas. [Ad eos confugient multi pœnitentiam accepturi, intelligentes manifeſtè judicium omnipotentis Dei, & quod verè Deus juſtos ſedeat ſuper thronum ad judicandum æquitatem.]

Signa judicii ad pœnitentiam impellunt.

*Matth.*22. *n.*11.	Intravit autem rex, ut videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali.
*Num.*12.	Et ait illi: Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit.

VERSIONES.

Syriacus.	Ingreſſus autem rex, ut ſpectaret diſcumbentes, intuitus illic hominem non indutum veſtimentis convivalibus.
Pagninus.	Ubi vidit hominem non veſtitum.
Arias.	Non veſtitum indumento nuptiarum.
Syriacus,	Et dixit ei: Socie mi, quomodo huc ingreſſus es, cum non habeas veſtimenta convivalia?
*Origenes, homil.*20. *in Matth.*	Quomodo huc veniſti?
Arabicus.	Non eſt tibi veſtis nuptiarum.
Arias.	Ore occluſus eſt.
Lucas Burg.	Capiſtratus eſt.

EXPOSITIO V.

60. Origen. Chryſoſt. Gregor. Alb.Magn. Palatios. *Intravit autem rex ut videret diſcumbentes.* Ut eos aſpiceret, examinaret, ac diſcerneret, hoc autem fiet cum Deus venerit ad judicium univerſale in fine mundi. Ut docent Origenes, D.Chryſoſtom. D.Gregorius, Albert.Magn.& alii. *Vidit ibi hominem.* Palacios in præſenti ait: vidit unum hominem. Unum non in individuo, ſed coadunatione multorum. Nam hic homo non veſtitos omnes malos, & iniquos ſignificat, ut docent D. Auguſtin. ſerm.147. de tempore, D.Hieron. Hugo, Carthuſian. & alii; dicitur ergo unus homo non in individuo, ſed coadunatione multorum, ſic enim iniqui in malum conveniunt, ut veluti unum hominem efficiant. *Vidit hominem.* In hoc arguitur, quia cum homo eſſet, à natura, ac conditione hominis defecerat, praviſque moribus erat immerſus. Vel aliter explicat Palatius. [Cur miſer divinis hominem miſcuiſti? Eo ipſo quod ad vitæ prandium adductus es, hominem exuiſti: Chriſtum induiſti, ut jam non eſſes homo, ut reliqui homines: ſed velut Chriſtus, velut Deus.] Nam cùm eſſet ad Chriſti menſam, debebat jam conditionem humanam deponere, & fieri velut Angelus, *velut Chriſtus, velut Deus.* Sequitur textus. *Non veſtitum veſte nuptiali.* Arabicus, veſte nuptiarum, veſte nempe nuptiis digna, ac conveniente, per hanc verò veſtem nuptialem denotari dico novitatem vitæ, novum hominem, novamque creaturam in Chriſto Jeſu fieri.

Auguſt. Hieron. Hugo. Carthuſ.

Palatius. *Qui ad Chriſti menſam accedit, deponat conditionem hominis.*

Arabic.

Ait illi, amice. Syriacus, *ſocii me.* Ut oſtendatur, quod ſententia quæ à Deo profertur in impios, non procedit ex odio, ac ex condemnationis ſtudio, ſed ex zelo juſtitiæ. *Quomodo,* qua nempe fronte, ac audacia. *Huc intraſti.* Rectè notat D. Chryſoſtom. hom.61. ad populum: *Non dixit, quare recubuiſti ſed cur intraſti?* Ac ſi ipſe ad templum menſamque cæleſtem ingreſſus, abſque nuptiali veſtimento vertendus illi ſit vitio temeritatis, quapropter tenebris mandandus ſit, de quo plura dicam quæſt. 11. *At ille obmutuit.* Lucas Burgenſ. legit ex Græco. *Capiſtratus eſt.* Os illi clauſum eſt quaſi capiſtro, ac fræno, tanquam ſi eſſet brutum animal rationis expers, cum nec errorem ſuum fateatur, nec humiliter veniam poſtulet.

61. Syriac.

Chryſoſt.

Luc.Burg.

QUÆSTIO X.

Quare rex intrat ac per ſe ipſum videat diſcumbentes, & hoc miniſtris non committit?

62. Unus inter diſcumbentes ſtabat ſordida veſte indutus, & hic inventus indignus convivio, non à regalibus miniſtris, nec à circunſtantibus recumbentibus, ſed ſolùm ab ipſo rege cum ingreſſus eſt videre convivantes, cur ergo ſolus rex vidit hominem ſordidum, & non alii?

63. Reſpondet primò, D.Paſchaſ.lib.10.in Matth. [Quia malos, ait, in conſcientia intelligere, non omnium eſt, quoniam humana ſimplicitas difficilè fraudulentiam ſimulata mentis poteſt deprehendere, idcirco hunc malum cœtum peccantium, quorum non erant peccata objecta, ſolus Deus terribilis, & rex magnus inveniet.] Cur ſolus rex, & non miniſtri, vel convivantes, voluit videre hominem ſordidum? Quia hujuſmodi ſordes, quibus homo coinquinatur, ab intimo animo, ab intimáque conſcientia prodeunt, quæ frequenter fraudulentia humana contegitur, & ideo ab humanis oculis fugit, & ſolis divinis patet.

Paſchaſ.

Hominis fraudulētia cùm ab animo prodeat, à ſolo Deo cognoſcitur.

Secundò

64. Paſchaſ. Secundò ait citatus Paſchaſ. Hunc malum cœtum peccantium ſolus Deus terribilis, & rex magnus inveniet. Hic homo ſordidus in habitu omnes iniquos denotabat, ut notat D.Hier. in præſenti. Hieron. *Unus iſte, omnes qui ſocietate ſunt malitiæ, intelliguntur:* cum autem multorum malitia, ac nequitia ſit una, ac in unum coadunetur, facilè ita fugit ab humanis oculis, ut ſolum ab ipſo Deo deprehendi valeat, cujus potentiæ tantum eſt adunatos peccantium cuneos confringere.

65. Tertiò. Sic pergit citatus Paſchaſ. *Et ideo quia hoc divinum eſt diſcernere, ſine additamento hominis, ſicut & ſuprà rex ponitur.* Cum intrat ad diſcernendum quinam ſint boni, vel mali, non dicitur homo, ſicut ſuprà, nec etiam miniſtri, ſed ſolus rex intrans videt hominem in ſordida veſte, ſic enim ex conſortio unius deturpati omnes obtenebrantur, ac obfuſcantur, ut non ab humano oculo, ſed ſolum à divino intuitu diſcerni ac judicari valeat, quiſnam ſit in ſplendenti, quiſve in turpi habitu. *Juſti ex iniquorum conſortio obfuſcantur.* Quartò, Non miniſtri, ſed ſolus rex videt hominem indignum convivio. Aliter videt Dominus, aliter mercenarius; nam mercenarius non de bono ovium ſed de ſuo bono ſollicitus eſt, & inde ſæpè multorum delicta diſſimulat. At Dominus, totus ad bonum commune fertur, ideo perſpicacibus oculis cuncta intuetur, & videt nil omnino diſſimulans.

66. Origen. Quintò. Origenes homil.20. in Matth. *Ideo rex ingreditur,* ait, *ut videas diſcumbentes, priuſquam apponatur prandium paratum eis, ut videns retineat quidem habentes nuptialia veſtimenta, atque delectetur condemnet autem contrarios.* Maximè feſtivus, ac ſolemnis erat dies, utpote nuptiarum filii ſui, & cum jam omnia eſſent parata, atque diſpoſita, ac valde feſtivè peragebantur, ad quid intrat rex convivium, ut videat diſcumbentes? *Dies feſtivus, in quo juſtus præmiatur, iniquus mulctatur.* Quia tam ſolemnis, ac feſtivus erat dies; ingreditur rex, ut juſtos ad ſalutem retineat, peccatores verò in tenebras conjiciat. Ille enim feſtiviſſimus eſt dies, in quo innocentes præmio afficiuntur, nocentes verò pœna mulctantur.

67. Abulenſ. Sextò. Abulenſ.q.33. *Ingrediebatur rex,* ait, *ut lætificaret epulantes, cum eis præſentiam ſuam exhiberet.* In hoc convivio. *Tauri, & altilia occiſa:* corpus Chriſti exhibitum fidelibus in ſacra Euchariſtia ſignificatur. *Chriſti menſa replet gaudio.* Et qui hoc divino ferculo reficiuntur, ad ipſos intrat Dominus, ut eos lætificet, ac miro gaudio, & exultatione adimpleat. Cùm Chriſtus moritur in cruce, Scribit D.Matth.27. num.71. *Terra mota eſt.* Et hoc prævidens Pſal 45.n.7.ait: *Dedit vocem ſuam, & mota eſt terra.* Matth.27. Pſal.45. Lætitia, ac gaudio perfuſa terra, ſolemnem feſtivitatem agit, veluti exultatione, ac voce. Quænam tanti gaudii cauſa? D.Proclus orat.4. Proclus. *Diem feſtum agit terra, divino abluta ſanguine.* Ubi ſe terra vidit participem divini ſanguinis, magno gaudio diem feſtum agit, voce tanquam ſaltu, ac exultatione tantam ſolemnitatem celebrat. De quo dixi plura verb. *Euchariſtia.*

Quæstio XI.

Quare quem Dominus reprobat, amicum vocat?

68. Primum rationem hujus rei, & literalem jam dedi in expoſitione, ut oſtendatur, quod non ex odio, ſed ex zelo juſtitiæ iniquum punit, & damnat. Secundò reſpondet Cajetanus. Cajetan. *Non contumelioſè,* ait, *increpat, non dicit: maligne, præſumptuoſe, imprudens, ſed amice: ad erudiendum nos, ut etiam in notorio facto non judicemus inauditum, & examinemus abſque contumelia, abſque convitio: cum dilectione hominum, & odio vitiorum.* *Nemo inauditus condemnandus.* Non inimicum vocat, ſed amicum, nondum eum condemnaverat, ſed in judicium vocat, conceditque illi tempus reddendi rationem ſui ingreſſus ſine veſte nuptiali: *Quomodo huc intraſti?* Ut & ex hoc nos diſcamus neminem inauditum reprobare, ac damnare. Vide ſuprà c.15. n.43.44. & c.28. n.25.26.27.

Tertiò. Ait citatus Cajetan. *Examinemus abſque contumelia, abſque convitio.* Quod etiam prius eleganter notavit D.Gregor. homil 38. in Evangel. 69. Cajetan. Gregor. *Hunc amicum vocat, & reprobat.* Magnus, & ſapiens rex damnationis ſententiam percutiebat hominem, & tamen cavet aliquo percutere convitio. Ecce magnitudo, ac celſitudo magnifici regis, qui hominem ſibi infenſum, ac adverſarium, verbis urbanis, ac amicis excipit. *Alienum ab ingenuo contumeliam in hoſte jactare.* Quam in genuitatem in Romanis erga ſuos hoſtes devictos ac captivos maximè extollit Quintil. declamat.3. Quintilian. *Itaque,* ait, *plura penè moribus, quam viribus vicimus, cum captivo quoque ſanctè habebantur, & contumelia etiam hoſti aberat.* Sicque David cum audiſſet verba injurioſa, quæ in eum conjecerat Nabal, parat in ipſum vindictam. *Si reliquero de omnibus, quæ ad ipſum pertinent uſque mane mingentem ad parietem,* 1.Reg.25.n.22. tamen nil contumelioſum in eum dicit, 1.Reg.25. *Fruſtra ſervavi omnia, quæ hujus erant,* n.21. utpote generoſus Princeps pœnam parat, à contumeliis tamen cavet.

70. Galfrid. Galfridus apud Titelman. Allegorias: *Sanè,* ait, *propter Sacramentum amicum vocat, cujus propter peccata habitum culpat.* In rege iſto adumbrabatur Deus, hominem ſordida veſte indutum appellat amicum, cum potius inter hoſtes eſſet annumerandus; cùm ergo ingreſſus eſſet convivium, in quod Euchariſtiæ Symbolum celebrabatur, inde locus ille dedicatus erat paci, ac injuriarum oblivioni: proinde humaniori ſermone uſus, non propter convivæ hominis meritum, ſed ob loci reverentiam, cui debitum erat, ut nec verbis quidem hoſtile aliquid, & ultioni cognatum exerceretur, unde ſubdit rex: *Euchariſtia Sacramentum pacis, & reconciliationis.* *mitte eum in tenebras exteriores.* Quamvis enim juſtitiæ diſpoſitio ſit, ut eo loco pœnæ exolvantur, ubi delictum commiſſum eſt, tamen ob pacis & loci reverentiam, non plectitur in convivii palatio, in quo deliquerat ingrediens ſordida veſte, ſed mandat rex extra aulam rapi, & mitti in tenebras exteriores.

71. Celebrata inſtitutione Sacræ Euchariſtiæ in cœnaculo. Pergit Jeſus ad hortum Gethſemani; *Tunc venit Judas, & cum eo turba multa cum gladiis, & fuſtibus,* Matth.26.n.47. ad comprehendendum Jeſus. Matth 26. Cur non in cœnaculo, ſed in horto comprehenditur? Cœnaculum propter inſtitutum Sacramentum pacis arrhabonem acceperat, *turba multa venerat cum gladiis, & fuſtibus.* *Cœnaculum locus Euchariſtiæ hoſtilia ſigna non admittit.* Quæ ſunt certa belli, ac diſcordiarum ſigna, quæ omnino loci paci conſecratus non admittebat, & ideo hortus deſtinatur, ut à Juda tradatur. D.Paſchaſ. Paſchaſ. lib.12. in Matth. *Nec enim conveniebat, ut eo loco traderetur Jeſus, ubi cum Diſcipulis Paſcha manducabat; ſed talis eligitur locus, per quem iſte mundus ſignificetur, in quo Dominus traditus eſt.*

72. Quintò. Amicum vocat, cum inimicus exiſteret, ingreſſus enim fuerat ſordida veſte, ut oſtenderetur, quod in illo oderat peccatum, diligebat tamen naturam. Unde D. Auguſtinus lib. 50 homiliat. homil. 34. ponderans verba illa Pſal. 81. num. 17. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum.* Sic ait S. Doctor: *An oderat eos, quorum facies ignominia implere cupiebat?* Reſpondet: *Imò odit, & amat. Odit tua, amat te. Odit quod feciſti; amat quod fecit Deus. Quæ ſunt enim tua, niſi peccata? Et quid es tu, niſi quod fecit Deus; hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam.*

Deus diligit hominē, odit peccatum. Auguſt. Pſal. 81.

73. Ait Regius Vates Pſalm. 145. n. 9. *Dominus erigit eliſos, Dominus diligit juſtos, Dominus cuſtodit advenas, pupillam, & viduam ſuſcipiet, & vias peccatorum diſperdet.* Valdè diverſimodè loquitur in præſenti Propheta: cum de beneficiis agit, perſonas exprimit, & numerat; at verò cum ad peccatores convertit ſermonem, ultionémque proponit, non ad ipſos peccatores, ſed ad eorum vias, actiones, & modos punitionem refert; *& vias peccatorum diſperdet.* Deteſtatur enim Deus non homines, ſed eorum peccata, peccandique cauſas. D. Chryſoſtomus ad prædictum locum: *Non dixit*, ait, *diſperdet peccatores, ſed viam ipſorum, hoc eſt eorum actionem: non enim adverſatur naturam, ſed odio habet vitium.*

Pſal. 145. *Deus homines dirigit, vias peccantium deteſtatur.* Chryſoſt.

74. Moriturus Jacob maledictionem imprecatur filio ſuo Ruben: *Effuſus es, ſicut aqua non creſcas*, Geneſ. 49. num. 4. Moyſes verò eidem benedictione blanditur. *Vivat Ruben, non moriatur*, Deuter. 32. num 6. Unde tanta differentia inter concordes Patriarchas, qui ab Spiritu ſancto regebantur? Jacob conſideravit filii delictum. *Aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum ejus.* Inde in ipſum peccatum maledictionem fulminat. At Moyſes reſpixit eximiam pietatem Ruben in Joſeph, qua ipſum *nitebatur liberare de manibus fratrum ſuorum*, Geneſ. 35. n. 21. Regit divinus Spiritus Jacob, ut maledictionem conjiceret in peccatum Ruben, non verò in ipſum hominem, ſed ipſum prætervehitur, quod ut fiat evidens, cum in eo aliquod bonum apparet, illud benedictionibus cumulatur. Unde Divus Ambroſius explicans verba Pſalmi 118. *Iniquos odio habui.* Serm. 21. ait: *Odio habet ſanctus injuſtitiam, non juſtum, qui poteſt ſæpè converti, nec mortuorum reliquias, ſed mortuam iniquitatem execratur, & fugit, quomodo enim excuſaretur vir iſte Evangelicæ vivens diſciplinæ, ſi iniquos homines odiſſet, niſi intelligens, quod iniquitatem odio habuit.*

Gen. 49. Deut. 32. Geneſ. 35. *Non in hominem ſed peccatum fertur maledictio.* Ambroſ.

Quæstio XII.

Quare arguitur homo, quod ſine veſte nuptiali fuerit ingreſſus?

75. PRimò. Veſtis nuptialis eſt veſtis pulchra, & decora conveniens nuptiarum majeſtati, per illámque ſignificatur vita pura, ſancta, & aliena ab antiquis peccatorum ſordibus, & omnium virtutum ſplendoribus adornata, ac compoſita, quam Apoſtolus Rom. 13. n. 12. vocat *arma lucis.* Et Rom. 6. n. 4. ait: Quod *in novitate vitæ ambulemus.* Et ad Epheſ. 4. n. 24. *Induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt.* Ad Galat. 6. n. 15. *Novam creaturam.* Quod ipſe magis explicat ad Coloſſ. 6. num 12. *Induite vos*, ait, *ſicut Dei electi ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam*, &c. *Super hæc omnia autem caritatem habete.* Arguitur ergo hic homo, qui ſine hac veſte omnium virtutum ingreſſus eſt. Origenes homil. 20. in Matthæum: *Arguit eos*, ait, *quaſi qui male fecerint, eo quod auſi ſunt in hujuſmodi nuptias introire, non recipientes digna nuptiis indumenta, id eſt texturam virtutum, claram veſtem:* Valdè detrimentoſum eſt cum antiquis ſordibus domum cæleſtis regis velle ingredi, ac in domo Dei ea retinere vitia; quæ in mundo habebas.

Rom. 13. Rom. 6. Epheſ. 4. Ad Galat. 6. Ad Col. 6. Origen.

Secunda ſententia eſt citati Origenis, Tertulliani lib. de Reſurrectione carnis, Chryſoſtomi in Imperfecto homil. 41. D. Ambroſ. ſerm. 14. de Natali Domini, Divi Gregorii homil. 38. in Evangel. D. Hieronymi, Theophylacti, Euthymii, D Thomæ, & aliorum qui dicunt veſtem nuptialem eſſe caritatem, cum virtutibus, ac operibus correſpondentibus Chriſtianæ fidei, & rectè quidem, per fidem enim fit ingreſſus in Eccleſiam, per caritatem cum bonis operibus exornatur anima, ut digna ſit accedere ad Chriſti menſam; & hæc ſententia eadem eſt cum ſuperiori. Unde ait Theophylactus: *Quis eſt iſte, ſordida veſtimenta gerens? Is, qui non indutus eſt viſcera miſerationum, fraternitatem, benignitatem. Non ſolùm à nuptiis ejicitur, ſed in ignem mittitur.* Qui benignitatis expers eſt, qui neſcit fratri parcere, eique indigenti ſubvenire, ſalutis ornatu caret, & à cæleſti menſa excluditur, ac in tenebras ejicitur. 76.

Origen. Chryſoſt. Ambroſ. Hieron. Theoph. Euthym. D. Thom. *Qui benignitate, ac pietate caret, ſalutis ornatu caret.*

Tertiò. D. Auguſtinus lib. 21. contra Fauſtum cap. 19. ait: *Quod protulimus*, ait, *de veſte nuptiali, ut demonſtraremus quantum eſſet nefas ſacras nuptias adire, quærentem ſibi gloriam non ſponſi, ſed ſuam.* Damnatur homo, & celeri pœna quod ſine veſte nuptiali ad nuptias veniſſet; acceſſus ad convivium utilitas erat ingredientis; nuptialis verò habitus honorem deferebat nuptiis, ad quas ob ſui magnam reverentiam ſine multo ornatu non decebat convenire. Meritò ergo damnatur iſte ſordidus, qui ſolum ſuum commodum, non autem nuptorum honorem curabat: nullus ſanè magis reprobandus, quam ille, qui ſolum ſuam gloriam, non verò gloriam cæleſtis ſponſi quærit. 77.

Auguſt. *Damnandus qui non Dei, ſed ſuā gloriam quærit.*

Quartò. D. Hilar. ad hunc locum: *Veſtitus*, ait, *nuptialis eſt gratia Spiritus ſancti, & candor habitus cæleſtis, qui bonæ interrogationis confeſſione ſuſceptus, uſque in cœtum regni cælorum immaculatus, & integer perſeverat.* Præpondera verba, *Veſtitus autem nuptialis eſt candor habitus cæleſtis.* Quiſnam erat veſtitus iſte nuptialis, quo miſer iſte homo carebat? Eſt candor vitæ ſpeciem quandam, ac odorem cæleſtis patriæ referens, ut jam exinde oſtendatur, quod homo ad cæleſte regnum pertineat, qui candorem ſimplicitatis, ac puritatis vitæ in ſuis actionibus exhibet. 78.

Hilar. *Juſtus quandam ſpeciem refert cæleſtis patris.*

Quintò. Cur arguitur hic homo eo quod non eſſet veſtitus veſte nuptiali, cum ſervi Domini vocaverint ad nuptias, *bonos & malos?* Verum eſt quod ſervi hos omnes ad nuptias vocaverunt tamen cum invitati fuerunt, debebant omnes ſe componere, & adornare, ut condignè ad regale convivium ingrederentur, quia ſatis notum erat, quod rex illud pro ſuis, & non pro pluribus, pro amicis, & non inimicis paraverat; unde meritò 79.

Dei dona communicantur ſuis electis, & non alienis.

ſordi

ſordibus arguitur, qui cum habitu eſſet alienus ingrederetur convivium, quod à rege præparatum erat ſolum pro ſuis, & non alienis.

80. Cant.4. De Dei ſapientia decantatur. *Hortus concluſus, fons ſignatus*, Cant.4.n.12. Quomodo fieri poteſt, ut pro laude dicantur hujuſmodi aquæ concluſæ,
Prov.5. & ſignatæ. Cum Prov.5.n.12 dicatur, *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide. Habeto eas ſolum, ne ſint alieni participes tui.* Illic decantatur aquarum concluſio, & ſignatio, hic verò petitur earum derivatio, ac commutatio uſque adeo ut per plateas currant. Si ergo communicandæ, & dividendæ ſunt uſque ad plateas, ad quid obſignatio, & concluſio? Cæleſtes aquæ, Deíque dona omnibus ſunt communia, & patentia uſque ad plateas, eis tamen qui ſe præparant, & earum digni efficiuntur, nam illis qui ſe indignos exhibent, ſunt *hortus concluſus fons ſignatus.* Et ideo dicitur citato Proverb. loco *Ne ſint alieni participes.* Proindéque Dei donationes patentiſſimæ ſunt ſuis, maximè verò alienis obſignatæ, &
Bernard. concluſæ. D.Bern.ſerm.1. de Purificatione Mariæ. *Derivantur*, ait *aquæ tuæ foras Domine Deus, nihilominus tamen fons tuus tibi proprius eſt, & non bibit alienus ex eo.*

Dei dona patent ſuis, & alienis concluſa ſunt.

81. Poſt benedictum Jacob, maximè recuſabat Iſaac benedictionem impendere alteri filio ſuo
Gen.27. Eſaü. *Et tibi poſt hæc ultra quid faciam?* Gen.27. n.37. E contra verò Jacob duodecim filios ſuos,
Gen 48. duóſque ſuos nepotes benedixit. Gen.48. n 15. *Benedixit Jacob filiis Joſeph.* Cur Jacob tam largus in benedictionibus impendendis pro filiis, & nepotibus, cum Iſaac benedictio uno filio, benedictionem alteri dare maximè detrectet? Eſaü Iſaac filius augendus erat in populum, qui minimè pertineret ad Dominum. At verò Jacob filii & nepotes omnes conſtituti erant in unum populum, in unamque Dei poſſeſſionem, ac partem; indéque filii Jacob, ac nepote oſtendebantur apti, ut divinis benedictionibus adimplerentur, cùm ad Dei populum ſpectarent, è quo diviſus erat Eſaü, &
Rupert. ideo Pater ejus benedictionem recuſabat. Rupert. lib.9. in Gen. c.22. *Filii Iſaac*, ait, *in duos erant populos didendi: plures autem filii Jacob una gens, & unus populis in unitate paternæ fidei, Deum verum, & vivum hæreditate poſſeſſuri, vel ab ipſo erant poſſidendi.* Expende illa: *ab ipſo erant poſſidendi.*

Quæstio XIII.

Quare cùm arguitur homo quod eſſet ingreſſus ſine veſte nuptiali, omnino obmuteſcit?

82. Cum interrogatur homo, quare ingreſſus eſt ſine veſte nuptiali, at ille obmutuit, ſeu illius os clauſum eſt, tantíque mali conſcius nihil potuit dicere, ipſa ejus culpa manifeſta, ac nota os obturabat, & comprimebat, ut nihil poſſet dicere, nec ullam excuſationem afferre. *Diſrumpet illos inflatos ſine voce*, Sap.4.n.20 ſicque illi omnis excuſationis via præcluditur, ut nec voces quidem relinquantur. Vide ſuprà c.17. n.21.22. 23.

Culpa comprimit os. Sap.4.

83. Cyrill. Secundò. D. Cyrillus Jeroſolymitan. in Præfat. ex ore Regis ſic fatur. *An ignorabat quali amictu ingrediendum eſſet ad convivium? Sis ita ſanè. Sed cùm jam intraveras: vidiſti ſplendida diſcumbentium veſtimenta, nonne te oportuit vel ex his, quæ cernebas, diſcere? Jubet miniſtris, ligate pedes illius; at ille obmutuit.* Cum interrogatur homo, quare ſine veſte nuptiali ingreditur, obmuteſcit; cum contra ſe audit prolatam ſententiam: *ligatis manibus, & pedibus.* Etiam obmuteſcit; cur pro ſe aliquam rationem etiam non profert? Quòd homo ſordibus intraſſet, aliquam excuſationem inadvertentiæ, vel ignorantiæ poterat habere, at quod ibi maneret videns cæteros convivas ſplendentibus indumentis ornatos, & eorum exemplo non fuit admonitus, ut ſibi conſuleret pro condigno veſtitu comparando, nullam potuit pro ſe adducere rationem: cum omnino inexcuſabilis ſit, qui ante oculos habet aliorum virtutes, & tamen ad eorum exemplum non ſe componit.

Inexcuſabilis eſt, qui inter aliorum virtutes non emendatur.

Tertiò. Galfrid. apud Tilman. allegorias. *Tunc*, ait, *Rex miniſtris, ligatis manibus, & pedibus*, &c. 84. Galfrid.
Tunc videlicet non ubi ille veſte nuptiali introivit, ſed poſtquam admonitus ſiluit, interrogatus obmutuit, & noluit confiteri. Ingreditur rex convivium, & intuitus pannoſum præter morem nuptiarum, non ſtatim eum damnat, ſed benignè ab eo quærit, *quomodo huic intraſti ſine veſte nuptiali?* At ille obmutuit, non perditur miſer, qui malè intrave at, & iniquè ſedebat, ſed quando obmutuit, & peccatum ſuum palam confiteri recuſat: damnatur ergo non tam ob veſtis defectum, quàm potiùs ob negatam oris confeſſionem. *Mors, & vita in manibus linguæ*, ait Sapiens Prov.18. n.21. Lingua enim ſi peccata confiteatur, vitam; ſi verò abſcondat, mortem infert.

Damnatur qui peccato non confitetur.

Revela Domino viam tuam, & ipſe faciet, & 85.
educet quaſi lumen juſtitiam tuam, & judicium tuum tanquam meridiem, Pſalm.36. n.5. *Revela Domino*, ſeu ut legunt D.Ambroſ. D.Aug. *Ad Dominum*, viam tuam, peccatorum nempe tuorum per confeſſionem. Et ipſe faciet gratiam, miſericordiam, ac indulgentiam, ut explicat Hugo. Sed cur hanc gratiam, & miſericordiam faciendam, & impendendam non exprimit? Ubi eſt confeſſio peccatorum, tanta gratia, & indulgentia impenditur à Domino, ut nequeat ullis verbis aperiri, ac explicari; ſed ſolum quandam conſequentiam poni: *Educet quaſi lumen juſtitiam tuam:* tuam juſtitiam, virtutem, ac probitatem nitere, ac reſplendeſcere faciet, veluti Sol, ac lux meridiana nitet, ac fulget. D. Ambr. ad eundem Pſalmum. *Hoc ſolo verſiculo*, ait, *qualis eſſe debeas, declaravit. Quis enim revelat viam ſuam: niſi qui Deo occultorum ſuorum arbitrio interna ſui pectoris confitetur;* Vide ſuprà c.19. n.90. 91. & 92. & c.26. n.98 99.100. & c.27.n.119.120.121.

Pſal.36. Ambroſ. Auguſt. Hugo. Ambroſ.

Matth.22. n.13. Tunc dixit rex miniſtris: ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Num.14. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

VERSIONES.

Vatablus, n.13. Vinctum pedibus & manibus ſuis ejicite in tenebras exteriores.

D. Auguſtin. Litigate illi manus, & pedes & projicite in tenebras.
Euthymius. Tollite eum, & mittite in tenebras extremas.
Arias. Ibi erit fletus, & fremitus dentium.
Syriac. n. 14. Multi ſiquidem ſunt vocati.

EXPOSITIO VI.

86. Carthuſ. Matth. 13. Dan. 7. Dixit *Rex miniſtris*. Non ſervis, per quos vocaverat ad convivium, ſed miniſtris, ut notat Carth. qui miniſtrabant diſcumbentibus. Hi Dei miniſtri ſunt Angeli, Matth. 13. n. 39. Dan. 7. n. 10. *Millia millium miniſtrabant ei.* Cum prandium componit, ait Rex. *Ecce prandium meum paravi.* Supplicium autem exercendum committit miniſtris. *Dixit miniſtris.* Ut ſe valdè proniorem ad benefaciendum, quam ad ulciſcendum declaret: *ligatis manibus, & pedibus.* Hoc emblemate *Deus pronior ad beneficia, quã ad ſupplicia.* denotatur inevitabilem eſſe damnatorum pœnam, cui nullus poteſt reſiſtere. Nam reo ligantur manus, ne ſe defendat, pedes verò ne effugere valeat. *Mittite*, ejicite foras à nuptiis, à ſe ſeparari mandat, in quo pœna damni denotatur. *In tenebras exteriores;* hoc eſt in extremas tenebras infernorum, quæ corpora circunſtant, ut latius explicavi tom. 3. c. 11. q. 24. & dicitur *in tenebra.* Qui enim tenebris utebatur ad ſuas delicias, tenebris cruciatur. D. Aug. ſerm. 1. de pluribus martyribus: [O quiſquis es flagitioſus qui ſoles propter tua malefacta, & propter laſciva adulteria, non ſolum tenebras non abhorrere, ſed quærere: non tales tenebras habetis, ubi gaudeas, non ſic erunt ipſæ tenebræ. Quomodo erunt? Ibi erit fletus, & ſtridor dentium, tortor, ſine defectu: tortus ſine defectu:] & non ſolum dicuntur tenebræ, ſed etiam exteriores. *In tenebra exteriores.* Galfrid. in lib. 4. Reg. cap. 5. *In tenebris ſiquidem poſitus, jam non intus, ſed foris erit: alienus ſiquidem à luce veritatis, ſed ab ea palam, & publicè redargutus.* Non in ſecreto, ſed palam, ac publicè erit redargutus, in omniúmque oculis poſitus ad ſui majorem confuſionem, ac ignominiam. Et merito ſanè, qui in omnium oculis delinquit, non habens veſtem nuptialem merito in omnium aſpectu plectitur, & punitur. *Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Quod latè explicavi tom. 3. c. 11. q. 24. & 25.

Auguſt. Qui nocturnis tenebris gaudet, tenebris punitur. — *Galfrid.* — *Acerbitas ſupplicium in omnium oculis puniri.*

87. *Multi ſunt vocati, pauci verò electi.* De qua ſententia jam egi ſuprà c. 34. expoſit. 7. & q. 18. Dicuntur pauci electi, quia primi invitati ſcilicet Judæi noluerunt venire; Deinde ex aliis, qui vocati ſunt, unus fuit ſine veſte nuptiali, qui à nuptiis excluſus eſt, & ſignificat omnes infideles, ac peccatores. Et quia parabola ad ipſos directè non ordinabatur, inde ſufficiens fuit per unum hominem omnes rejectos denotare, velut exprimatur, quanta ſit iniquorum unitas, vel quia in unius perditione ſic cæleſtis Dominus dolore afficitur, ac ſi multos perderet. D. Aug. ſerm. de nuptiis filii regis. *Certè unus erat ille. Qui non habebat veſtem nuptialem. Projicite eum: Quare projicitur? Multi ſunt vocati, pauci verò electi, dimittite paucos, projicite multos; & certè unus erat.* Unus erat, ſed ipſam paucitatem; quaſi multos lamentatur Dominus.

Sic Deus dolet unius perditione, ſi eſſet omnium. — *Auguſt.*

QUÆSTIO XIV.

Quare hominis pannoſi mandat Rex ligare manus & pedes.

Mandat Rex hominis ligare manus, & pedes, cur non potius illius brachia, vel crura, ſeu cinctorium, ſed manus, & pedes? Cujus rei jam dedi rationem litteralem in expoſitione, quo denotatur inevitabilis damnatorum pœna, cui nullus valet reſiſtere, nec ab ea effugere. 88.

Secundò. Reſpondet D. Cyrillus Hieroſolymitan. in præfat. ad Catech. [Jubet miniſtris, ait, litigate pedes illius confidenter intrantis: ligate & manus ipſius, quæ ſplendido illum neſcierunt ornare veſtitu, & projicite illum in tenebras exteriores, indignus enim eſt, qui ſponſales lampades ferat.] Summa ratio æquitatis in his apparet, præ omnibus membris mandat, ut vinciantur illius manus, & pedes; pedes duris compedibus premantur, nam audacter ad convivium, ac ad ſanctitatis locum introierunt, & ad indebitos honores evolarunt: manus verò, in quo deliquerunt? In eo maximè, quod otio indulgentes veterem veſtem non abjecerunt, nec novam, ut decebat, corpori aptarunt; ligantur pedes, quia ad culpam veloces, vinciuntur manus, quia naufragarunt, ignavia, imò prius manus, quàm pedes. *Ligatis manibus, & pedibus.* Iners virtutum otium deteſtabilius ſuper omne aliud crimen, & malum, quod etiam docet Origenes homil. 20. in Matth. [Rejectus eſt à nuptiis, ait, qui injuriam nuptiis fecit: & adhuc à miniſtris regis, ſuper vincula conſtitutis, ligatis pedibus, id eſt, in ceſſione, qua non eſt uſus ad bonum; & manibus, id eſt, apprehenſoria virtute, qua nullum bonum opus implevit; condemnatus eſt.] Utpote qui habuit manus otioſas, nullum opus virtutis apprehendentes. 89. Cyrill. *Otioſitas perverſior omni alio crimine.* Origen.

Tertiò. *Ligate pedes illius confidenter intrantis.* Ait cit. D. Cyrillus: in eo graviter offendit homo, quòd cùm non haberet ſplendidam ſtolam juſtitiæ, ac manus virtutum plenas, habuerit confidentiam, ac fiduciam, ut intraret domum convivii. Nimia confidentia damnationis cauſa; unde juſti non fiducia, ſed timore, coram Deo judice multum humilantur: ait Iſaias 6. n. 2. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum.* Quid inde? *Seraphim ſtabant ſuper illud ſex alæ uni, ſex alæ alteri, & duabus velabant faciem.* Ipſimet Seraphim juxta multorum ſententiam facies ſuas velabant. Cur Seraphim ſpiritus puriſſimi facies ſuas abſcondunt, & velant? Multo timore pleni nullam confidentiam habebant, ut coram Deo aſſiſterent, cúmque apertis oculis intuerentur. D. Chryſoſt. ibidem. [Seraphim, ait, ſtabant in circuitu. Quid faciebant, quid dicebant, qua fiducia fruebantur? Fiducia quidem nulla, verum timoris, ac ſtuporis plena, ipſa etiam ſpecie metum ineffabilem declarantia. Duabus enim alis velabant faciem.] 90. Cyrill. *Confidentia damnationis.* Iſai. 6. Chryſoſt.

Quartò. Jubet rex ut ligatis manibus, & pedibus emittatur foras in tenebris exteriores, prius mandat ligare, deinde ejicere foras; ut dum ligaretur, errorem ſuum fateretur, & humiliter veniam poſtularet, & miſericordiam impetraret. Loquitur Deus cum Moyſes de ingreſſu populi in terram Chanaam, & quomodo inimici ſunt 91.

ſunt expellendi à facie Iſraël, ait ei: *Mittam terrorem meum in præcurſum tuum, & occidam omnem populum, & ad quem ingredieris, & paula-*
Exod.23. *tim expellam eum*, Exod. 23. n. 27. & 29. Uno ictu oculorum Deus poteſt omnes adverſarios ſui populi, imò & univerſum mundum deſtruere, quid eſt, quod ait *paulatim* Chananæos eſſe delendos, de illiſque paulatim victoriam reportandam? Ex hoc modo loquendi forſitan quis imperitus, cùm hæc audit de ſuprema Dei poteſtate ſiniſtrè dubitare poterit? Ad quid tendit hic ſermo? O ſuprema Dei pietas! Non illico ſedibus ſuis eos expellit, ut poterat, ſed præmittit paulatim demorari, ut ſuorum ſervorum converſatione, eorúmque moribus viſis Chananæi ad pœnitentiam provocentur, ut miſericordiam impetrare valeant.
Rabban. Rabban. *Alia cauſa*, ait, *deſignatur, ob quam Gentes, quarum terram Iſraëlitico populo ſe daturum promiſit ſimul ejicere noluit utique ut experiretur, & erudiret in eis Iſraël, ut eſſent qui peccantes arguerunt, & ad timendum Deum improbos compellerent.* Vide ſuprà c. 21. n. 75. & 76.

Quæstio XV.

Unde in domo regali, ac nuptiali fuerunt funes, ut hic miſer alligaretur?

92. Domus tota erat compoſita, ac ornata ad feſtivas nuptias, unde ergo ibi fuerunt in promptu vincula, quibus miſer iſte homo ligare-
Auguſt. tur? Reſpondet D. Auguſt. in Pſalm. 130. *Memi-*
Peccata vincula peccatoris, quibus ligatur. *niſtis*, ait, *dictum de quodam peccatore in Evangelio: ligate illi manus, & pedes, & projicite illum in tenebras exteriores? Non ergo eſſet, unde illi ligarentur manus, & pedes, niſi ipſe feciſſet retia.* Non aliunde aſportati ſunt laquei, quibus iſte ligaretur, niſi à ſuis propriis peccatis, ac proinde quot peccata habebat, tot retia, ac vincula deferabat,
Vict. Utic. quibus prenderetur. Unde ait Victor Uticenſis, lib. 3. de perſecutione Wandalica: Perdidiſti, ait, militiæ chlamydem, talis intereſſe non poteris epulis mei: ligate eum pedibus & manibus funiculis ſuis, quia ſe voluntariè ſeparari voluit. A mea ſcilicet militia juſtorum.

93. De impio ait Job. 18. n. 7. *Arctabuntur greſſus*
Job.18. *virtutis ejus, & præcipitabit eum conſilium ſuum. Immiſit enim in rete pedes ſuos, & in maculis ejus*
Peccator ſuis peccatis prenditur. *ambulabat. Tenebitur planta ejus laqueo.* In quonam rete miſit pedes ſuos, in quonam laqueo tenebitur planta ejus? In ſuis nempe peccatis; ipſa enim peccata ſunt retia, ac laquei, quibus miſerrimus peccator implicatur, ac tenetur, ut ſupplicium non effugiat, ſed in omnem pœnam,
D.Thom. ac tormentum trahatur. D. Thomas ibi: *Horum impedimentum*, ait, *cauſam ex ipſo ejus peccato dicit prodire, cum ſubdit: immiſit in rete pedes ſuos. Sicut enim ille, qui ſponte ponit pedem in rete, ſe præparat captioni, ita ille, qui ſe ſponte ingerit ad peccandum.*

Quæstio XVI.

Quare ſtatim, ac ſine ulla dilatione rex mandat hominem ſordidum ligare, ac mittere in tenebras exteriores?

Valde rigidè ac ſeverè mandatur rapi, ac 94.
mitti, *in tenebras exteriores, ubi eſt fletus,* *In die judicii nullus erit qui pro peccatoribus intercedat,*
&c. Valde mirum; quod nullus in tanta multitudine invenitur, qui pro ipſo ad regem intercedat, ejuſque cauſam tueatur, ac defendat. Ut ex his diſcamus, quod in extremo, ac tremendo judicio nullus erit, qui peccatorum partes tueatur, nullus patrocinabitur, ſed abſque pietate iniquus mittetur in ignem æternum.

Primò. Tota hujus hominis culpa, quod in- 95.
greſſus fuiſſet ſine veſte nuptiali, ideò rex mandat miniſtris, *Ligatis manibus, & pedibus,* &c.
Aliter tamen factum eſt apud Zachar. 3. *Et* Jeſus, Zach.3.
nempe Joſedech filius, *erat indutus veſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli. Qui reſpondit, & ait ad eos, qui ſtabant coram ſe, dicens: Auferte veſtimenta ſordida ab eo; & dixit ad eum: Ecce abſtuli à te iniquitates tuas: & indui te mutatoriis.* Ecce in utraque hiſtoria à D. Matthæo, & Zacharia deſcripta, apparet qui ſordidis veſtibus. Illum rex acerrimè percutit, hunc Angelus verò ad meliorem frugam trahit, ſordida aufert, & candida reſumi facit. Cur Rex, & Angelus tam diverſimodò ſe habent? Ad quæſtionem ſic reſpondet
Theodoret. apud Zachariam: *Angelus*, ait, *populi* Theod.
tutor, a'iis aſtantibus Angelis præcepit, ut ex illis veſtibus eum exuerent. Rex ut ſupremus Dominus jus dicebat, quapropter in reum iratus, eum tortoribus tradit. Angelus verò ut populi tutor ſordidum non ſpernit, ſed omnibus modis ejus ſalutem negotiatur, eúmque ad candorem vitæ trahit, ut æternam mortem evadat. *Multum prodeſt nobis Angelus cuſtos, & tutor.* Secundò, apud Zachariam ſtabat ſordidus in domo, vel civitate; apud verò Matthæum erat in menſa, ſacram Euchariſtiam adumbrante; & Deus ſæpè diſſimulat peccata hominum per aliquod tempus ne citò puniantur, & cùm quis indignus ad ſacram menſam accedit, ſine ulla mora omnis caſtigatio in eum convolat. Tertiò, vel quia apud Zachariam *A nomine*
ſtabat umbra nominis Jesus. *Et* Jesus *erat in-* Jesus *ſalus.*
dutus, à qua homo patrocinabatur, ut omnis pœna ab eo evitaretur.

Secundò. D. Ambr. ſer. 3. de Nativit. *Propterea*, 96.
ait, *ergo ſublatis manibus, & pedibus in tenebras* Ambroſ.
exteriores expellitur, non ſolùm quia cùm peccator eſſet, ſanctitatis ſibi meritum vindicabat. Cum tam citò mandat Dominus hunc conjicere in tenebras? Cur ſaltem non ſinit finiri nuptias? Sed *Simulatè occupare locum improportionatum damnationis cauſa.*
cor inter tam feſtiva fercula miſerum carnificibus tradit, etſi Deus diu ſuſtineat peccatores alios ſimulatores verò vix patitur: Hic peccator erat, & cum talis exiſteret ſimulatè ſe voluit intromittere in locum ſanctorum, & ad ſedem minimè ſibi decentem evolare, inde tam citò ſibi damnationem ſollicitavit.

Tertiò. S. Maximus homilia in vigilia Nativit. 97.
Qui potuerat, ait, *minus diſplicuiſſe, forſitan ſi in* Maxim.
conſortium juſtorum minimè ſe dediſſet. Sedebant alii in convivio nitentes iuſtitia, fide, caſtitate; hic verò ſolus miſer conſcientiæ fœditate, ac deformi animæ horrore ſedebat, & quantò plus alii

diſcumbentes ſplendebant, tanto magis iſtius peccatorum apparebat improbitas: hæc ergo hominis temeritas maximè ejus ruinam ſollicitavit, dum ſordidus cùm eſſet, inter ſplendentes convivas auſus eſt diſcumbere.

98. Chryſoſt. Quartò. D. Chryſoſt. hom. 9. in Joan. *Hoc pacto*, ait, *& nuptias, convivas honorat, cùm temerarios, & impudentes expellit; aliter reliquos invitatos offenderet.* Cur rex funeſta hominis nece tam celebrem nuptiarum die fœdavit? Ut ita conſuleret nuptiarum, ac omnium convivarum honori, & ſordido unius hominis veſtitu nuptiarum gloria ac auctoritas convivarum maximè deprimebatur, ac deturpabatur.

Ex ſordido ſocio alii deturpabatur.

99. Cyrill. Quintò. D. Cyrill. Jeroſolymit. in prœmio ad Catech. *Oportebat ipſum*, ait, *cùm videret omnes ſplendidè veſtitos, ejuſmodi quoque capere amictum, verùm ille cibum quidem una cum aliis ſumebat æqualem inæqualem autem, & ornatum, & propoſitum habebat.* Expende ultima verba: *Cibum cum aliis ſumebat æqualem, inæqualem autem, & ornatum, & propoſitum habebat.* Cur in tanto gaudio ad pœnam fertur homo? Non vitum, nam ipſe cùm ſordidus eſſet, omnium tamen bonorum volebat eſſe particeps, quibus nitidi, ac fulgentiſſimi fruebantur, & quid magis lethale, ac mortiferum, quàm ad juſtorum commoda velle evolare, cum ab eorum meritis quis longè diſtat.

Mortiferum quòd malus juſtorũ bonis frui.

100. Moriens David mandavit Salomoni, ut Semei interficeretur: *Habes quoque*, ait, *apud te Semei, qui maledixit mihi maledictione peſſima. Tu noli pati eum eſſe innoxium*, &c. 3. Reg. 2. n. 8. Cur Semei mandatur occidi, nam ipſe poſtulavit veniam à Davide, 2. Reg. 19. n. 20. Ipſeque David fatetur? *Juravit ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio*, cit. loco, 3. Reg. 2. n. 8. Nunquid David juramentum, ac fidem datam violat? Semei degebat inter fideliſſimos clientes, ac aulicos David, omniumque bonorum illorum particeps exiſtebat, cùm tamen ab amore, ac fidelitate ſervorum Davidis longè diſtaret. quamvis enim Semei in aula regis adeſſet, minimè mente mutatus erat, ſed ſuo antiquo odio fervebat in Davidem: merito ergo qui in bonis fidelium commoratur, ipſe tamen animo infidus eſt ad extremas pœnas damnatur. Rupert. lib. 4. de gloria Filii hominis: *Non injuſtè*, ait, *ita hoc facto invenitur David, quia non vero corde reconciliationem quæſivit Semei, non præ deſiderio juſtitiæ pœnitent, ſed ſervili metu pœnæ concidit, quia rex, quem oderat in corde ſuo, iterum ſalutatus in regno ſedit, mutavit vocem, non mutavit mentem.* David promiſit vitam, ſi vir bonus, & fidus eſſet: at cùm eſſet animo infidelis, indignus extitit, ut vita, ac fidelium bonis frueretur, *Mutavit vocem, non mutavit mentem.* Vide ſuprà c. 39. n. 47. & 48.

3. Reg. 2. *2. Reg. 19.* *Infidus non gaudeat fidelium commodis.* *Rupert.*

CAPUT XLV.

Tributum Cæſaris.

Matth. 22. *n.* 15. Tunc abuntes Phariſæi, concilium inierunt, ut caperent eum in ſermone.

Num. 16. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo, non enim reſpicis perſonam hominum.

VERSIONES.

Vatablus, n. 15. Tunc profecti Phariſæi concilium cœperunt, quo pacto illaquearent eum in ſermone.

Syriacus. Quomodo aucuparentur eum in ſermone.

S. Hilarius. Ut caperent eum verbo.

Syriacus, n. 16. Mittúntque ad eum diſcipulos ſuos cum domeſticis Herodis, & dicunt ei: Doctor, novimus te eſſe veracem, viamque Dei in veritate docere, ac nullius ſubſtinere curam, nec enim ei acceptor facierum hominum.

Græcus. Cum his, qui erant de domo Hærodis.

D. Hieronym. Quòd ad te non pertinet hominibus.

Vatablus. Scimus te veracem eſſe, & viam Dei cum veritate docere, neque curare quemquam.

Alter Textus.

Marc. 12. *n.* 13. Et mittunt ad eum quoſdam ex Phariſæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo.

Num. 14. Qui venientes dicunt ei: Magiſter ſcimus, quia verax es, & non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, ſed in veritate viam Dei doces.

Luc. 20. *n.* 20. Et obſervantes miſerunt inſidiatores, qui ſe juſtos ſimularent, ut caperent eum in ſermone, ut traderent illum principatui, & poteſtati præſidis.

Num. 21. Et interrogaverunt eum dicentes: Magiſter ſcimus, quia recta dicis, & doces: & non accipis perſonam, ſed viam Dei in veritate doces.

EXPO

EXPOSITIO I.

1. Carthuſ. Hugo. Burgenſ.

TUnc. Eodem illo die Martis poſt Dominicam Palmarum, ut notant Carthuſianus, Hugo, Lucas Burgenſis, & alii. *Tunc.* Auditis nempe parabolis de vinea, ac nuptiis filii regis. *Abeuntes Phariſæi.* Digreſſi nempe à loco ſermonis Domini, ac proinde ſeorſum ad locum ſecretum ad ineundum conſilium receſſerunt, ut notat Abulenſis q.71. Semper iniquitas fugit publicum, & quærit ſecretum. *Phariſæi:* has Domini parabolas ſimul audierunt Phariſæi, *Principes Sacerdotum, & ſeniores populi*, ut patet ſuprà Matth.21. n.23. & 45. & tamen Phariſæi ſolum hic exprimuntur, quia ſub Phariſæis illi alii intelliguntur, ut innuunt D.Marcus, & Lucas, vel etiam, ut ait Abulenſis quæſt.73. Phariſæi fuerunt præcipui, ac magis ſolliciti in hoc conſilio tanquam majorem religionis, ac populi zelum oſtendentes, *Expedit vobis, ut unus homo moriatur*, Sæpe ab his qui multum zelum ſimulant, totius reipublicæ excidium paratur: *Conſilium inierunt*; & fruſtra cùm nullum conſilium ſit contra Dominum.

Abulenſ.

Iniquitas fugit publicum.

Matth.21.

Zelatores ſæpè rempublicam deſtruunt.

2. Græcus. Auguſt.

Ut caperent eum in ſermone. Græcus habet *ut illaquearent eum*, ſuomet ſermone, tanquam aves illaqueantur in reti. Nam ut ait D.Auguſtinus lib.1. contra Creſcen. cap.17. *Biſpici complexione inſidiantes, ut quodlibet eligens caperetur. Si licere reſponderet, tanquam reus eſſet adverſus populum Dei; ſi autem diceret non licere, tanquam Cæſaris adverſarius perimeretur.* Judæi cùm ſe liberos eſſe dicerent utpote filios Saræ, ægrè ferebant, quod tributa ſolverent, & ideo ſi Chriſtus concederet, volebant eum arguere, ut populi adverſarium, ſi verò negaret, eum intendebant accuſare, ut reum læſæ majeſtatis, ac Cæſaris præſidi ut morte mulctandum tradere, quod ſignificat D.Lucas, *ut traderent illum principatui, & poteſtati præſidis.*

D. Luc.

3. Chryſoſt.

Et mittunt diſcipulos ſuos, ut ait D.Chryſoſtomus in Imperfecto homil.41. *Quales conjuncti, tales & conſultores*, ab iniquis prodit iniquum, & turpe conſilium. *Mittunt diſcipulos ſuos*, quia ut ex citato Chryſoſtomo inquit Hugo. Ætate ſuis magiſtris minores, malitia, ac nequitia æquales; nam & pulli ſerpentium ſtatura breviores, veneno autem æquales ſunt. *Mittunt diſcipulos ſuos.* Non iverunt Phariſæi, ut notant D.Paſchaſ.lib.9. Carthuſ. & alii, quia ipſi cogniti erant à Chriſto. Diſcipuli autem putabantur ignoti ab illo, ut tunc Chriſtus nihil mali ſuſpicans liberius loqueretur. *Cum Herodianis.* Syrus: *Cum iis, qui de domo Herodis erant*; ejúſque domeſtici, ac familiares erant, qui etiam ut eſt probabilius, exactores tributorum extabant.

Chryſoſt. Hugo.

Ab impiis impium conſilium.

Paſchaſ. Carthuſ.

Syrus.

4. *Magiſter.* Adulatoriis verbis blandiri volunt, ut laude ineſcatus eis mentem, animúmque ſuum aperiat, ipſis laudibus inflatus audax reddatur ad contemnendas communes leges; à quatuor ut inquit Albertus Magnus, ab auctoritate magiſterii: à veritate ſermonis: à veritate doctrinæ: à veritate judicii ſine acceptione perſonarum. *Magiſter:* Magiſtrum vocant, cujus nolunt eſſe diſcipuli, quem magiſterio, fama, ac vita privare conantur. *Scimus quia verax es*, larga experientia agnoſcimus te eſſe veritatis Doctorem, & Magiſtrum. *Et viam Dei in veritate doces*; doceſque, ut inquit Euthymius, viam, ac modum quo ad Deum, ejúſque gratiam, ac gloriam pergitur. Seductorem vocabant, ut inquit, D.Chryſoſt. hom.71. *Quomodo igitur*, ait, *ſeductor eſt, & ſeducit turbam? Adulatione nunc putant, ita eum inſtare, & audacem reddere, ut contra inſtitutas leges quidpiam dicant.* Ex opinione ejus ab omnibus concepta, ne eam deperdat, ipſum volunt pignorare, ut aliquid contra leges dicat, ut eum arguere valeant, *non eſt tibi cura de aliquo.* Non prætermittis, ut explicant D.Thomas, Carthuſianus, timore alicujus quod debes dicere, vel facere. *Non enim reſpicis perſonam hominum.* Syriacus, *faciem hominis*, ſive regis, vel divitis. Contra Deum; ille enim reſpicit faciem hominis contra Deum, qui ratione hominis dimittit dicere veritatem, quam debet dicere, ut explicat D.Paſchaſius.

Alb.Magn.

Euthym.

Chryſoſt.

Sua eminenti opinione pignorare volunt.

D.Thom. Carthuſ.

Syriac.

Paſchaſ.

QUÆSTIO I.

Quare tam accuratè Evangeliſta notat tempus quo Phariſæi hoc conſilium inierunt?

AIt Evangeliſta: *Tunc abeuntes Phariſæi.* Illud, *tunc*, denotat tempus, poſtquam ſcilicet Phariſæi proximè ſcriptas parabolas de vinea locata agricolis, Matth.21. n.33. & parabolam de nuptiis filii regis, Matth.22. n.1. Tunc cùm audiiſſent has parabolas abierunt ad hoc conſilium, ut notant D.Paſch.lib.9. in Matth. & Abulenſ. q.70. 5.

Paſchaſ. Abulenſ.

6. Chryſoſt.

Ad quæſtionem reſpondet D. Chryſoſtomus hom.71. in Matth. dicens: *Tunc iſtud quando ſignificat? Quando maximè illos compungi oportuit, quando clementiam ipſius admirari debuerunt; quando futurorum eventus erant expaveſcendi.* Tunc denotat tempus, quando prædicata fuit parabola de vinea locata, in qua ob ſervos Patrisfamilias occiſos, Dominus contra Judæos promulgavit ſententiam. *Auferetur à vobis regnum Dei.* Denotat etiam, *tunc*, tempus poſt immediatam ſuperiorem parabolam de nuptiis filii regis, in qua ob ſervos occiſos invitantes ad convivium, protulit Dominus ſententiam contra ipſos. *Rex cùm audiſſet, iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & civitatem illorum ſuccendit.* Ob ergo ipſa ſupplicia comitata debebant Phariſæi compungi, gratulantes Dei pietatem, quæ ſic eos commonebat dans locum pœnitentiæ, & veniæ. Vide c.21. n.75.76 & c.24. n.91. & c.28. n.37.

Summa Dei pietas dat locum ad pœnitentiã.

Quando futurorum eventus erant expaveſcendi. Ob tot pœnas denunciatas, *malos malè perdet.* Et iterùm, *perdidit homicidas illos.* Tanta tamen fuit Phariſæorum nequitia, quòd his auditis minimè commoverentur, ut à ſua nequitia deſiſterent, ſunt homines adeo protervi, ut nulla comminata pœna, nulloque imminenti ſupplicio, emendari, ac vitam reformare velint. 7.

Imminenti pœna homines peſſimi non emendantur.

Major effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ ſubverſa eſt in momento, Threnorum 4. num.6. Undenam effecta eſt gravior malitia Judæorum, quàm Sodomorum? Præcipuè cùm Judæi vixerint ſub Dei lege cum templo, ac ſanctis Prophetis. Hieruſalem multos habuit communes, & publicos admonitores Iſaiam, Jeremiam, 8.

Thren.4.

Summa malitia ex admonitione emendatur. Gen.10. Hugo.

Jeremiam, qui magna voce, ac multis lachrymis ejus deſolationem per Aſſyrios prædicabant. At Sodoma talibus, communibus,ac publicis admonitionibus caruit, nam Loth tantum ad duos generoſos ſuos locutus eſt, *& egredimini de loco iſto*, Gen.10 n.14. Inde ergo gravior effecta eſt iniquitas filiæ Sion, nam cùm ejus deſolatio per multa tempora eſſet publicè denunciata à Sanctis Prophetis, noluit reſipiſcere, & pœnitentiam agere. Hugo. *Magis iſti Sodomitæ peccarunt quantum ad hoc, quod illi nec legem, nec Doctores habuerunt.* Quibus ſcilicet Judæa abundabat.

9. Prima vice accedunt Moyſes & Aaron ad Pharaonem cum multa modeſtia ex parte Dei denuntiantes, ut populum dimittat. *Tulitque Aaron virgam coram Pharaone, & ſervis ejus, quæ verſa eſt in colubrum*, Exod.7. n.10. Accedit Aaron ad loquendum cum Pharaone hac vice prima, cur non gladium, lanceam, romphæam ſecum adducit, ſed tantum virgam ſimplicem? Quid nefarius rex virgam contra ſe timebit? Perpende myſterium. Defertur virga lenis, & mitis, quia ſi ipſa lenis admonitio de dimittendo populo contemnatur, & non proficiat, convertetur in horribilem omnium tormentorum draconem, qui eos omnes devorabit, & conſumet. D.Bruno apud Tilman. in allegor. [Venit Moyſes, ait, ad Pharaonem, non cum gladio, ſed virga. Unde ſi pœnitere voluiſſet, facilem ad ignoſcendum Deum per hoc cognoſcere poterat; ſed quia pœnitere noluit, in colubrum virga convertitur, ut majoribus dignus ſuppliciis, majoris correctionis tormenta ſe expectare intelligat. Et ideo, qui virga non corrigitur, draconi, id eſt Diabolo traditur.]

Qui admonitus non emendatur, devoratur à pœna. Bruno.

10. Ait Regius Vates. *Aſcendit fumus in ira ejus, & ignis à facie ejus exarſit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo*, Pſal.17. n.9. tanquam præludium divinæ iræ, ait, quòd aſcendit fumus ignem furoris Domini denuntians ad excitandas ad pœnitentiam lachrymas. D.Auguſtinus ibi. *Aſcendit fumus, aſcendit lachrymoſa deprecatio pœnitentium, cùm cognoviſſet, quod minetur Deus impiis.* At ſi iſta aſcenſio fumi contemnitur, & deſpicitur, irreparabilia poſt ſe infert incendia, ignis furoris Domini & carbones ſuccenſi, fulgura nempe, & tonitrua, ut explicat Lorinus, quod ut ait Theodor. Antiochenus; *Longam vindictam innuit.* Ubi enim ſunt carbones ſuccenſi, omnia in favillas, & cineres convertunt, nulliuſque rei veſtigium poſt ſe relinquunt; in talem ignem devorantem incidunt, qui cùm vident fumum divinæ iræ, non emendantur.

Pſal.17. Auguſt. *Si admonitio cōtemnitur, ignis devorabit.* Lorinus. Theod.

QUÆSTIO II.

Quare Phariſæi conati ſunt Jeſum potius capere in ſermone, quàm in opere?

11. PHariſæi faciunt conſilium, ut caparent Jeſum in ſermone, ſeu ut habent Codices Græci, ut *illum illaquearent in verbis ſuis*, ut ſcilicet propoſita captioſa quæſtione de tributo Cæſaris, ex ore ipſius aliquod verbum, ſeu reſponſum haberent; ad calumniandum, ac arguendum eum. Et ideo ut notat Chryſoſt. homil.71. mittunt diſcipulos cum Herodianis, *ut plurimorum teſtimonio res pateret, & negari non poſſet.*

Chryſoſt.

12. Phariſæi, ac Principes Sacerdotum omni conatu volebant Chriſtum Dominum occidere, ut ſcribit D.Lucas in præſenti. *Et obſervantes miſerunt inſidiatores, ut caperent eum in ſermone, & traderent illum principatui, & poteſtati præſidis.* Timebant tamen populum, & ideo non audebant eum tenere, ac apprehendere, ut ſcribit D.Matth. 21. n.46. Volebant ergo habere occaſionem ad eum accuſandum, ac arguendum, & non determinant ipſum capere in operibus, & factis, quia apertè videbant vitam ejus eſſe puram, ſanctam, ac irreprehenſibilem, & tanta rei evidentia, odium eorum non quieſcebat, ac mitigabatur. Vide ſuprà cap.8. n.29. 30. & 31. & c.23. n.29. 30. & 31.

D.Lucas. Matth.21. *Phariſæi mortem Chriſti machinabantur.*

13. Et quamvis Phariſæi aliquando aliqua objicerent contra Chriſtum. Dixerunt enim. *Ecce homo vorax, & potator vini*, Matth.11. n.19. & quod cum peccatoribus, & publicanis manducaret, Matth.9. n.11. Et tandem quod hominem curaſſet in Sabbato, Joan.8.n.16. Tamen nullum ex his hic objiciunt contra Chriſtum: nam quod eſſet vorax, & potator vini, apertè, ac evidenter erat falſum. Quòd verò cum publicanis, ac peccatoribus manducaſſet, ac hominem in Sabbato curaſſet, nullus erat defectus, ſed ſumma ſanctitas, religio, ac pietas; & quamvis, ut ait Abulenſis q.78. hoc ab ipſis Phariſæis judicaretur malum, & imperfectio, non tamen erat morte dignum, & ideo de illis hic non curabant, nec allegabant contra Chriſtum Dominum cui volebant mortem inferre, unde etiam paſſionis tempore, hæc etiam contra Chriſtum non objecerunt.

Matth.11. Matth 9. Joan.8. Abulenſ.

14. Voluerunt ergo eum capere in ſermone, ut qui diceret aliquid, propter quod eſſet reus mortis: nam ſæpe inter dicendum, ac loquendum præter opinionem, ac intentionem inter homines communiter proſilit aliquod verbum incautum: an ita hic contingeret, obſervare voluerunt Phariſæi propoſita captioſa, ac periculoſa quæſtione, utpote ad res politicas pertinente; falluntur tamen, nam ab infinita ſapientia omnia in ſapientia fiunt.

Aliquando inter homines proſilit verbum incautum.

15. Cum Eſaü agnoviſſet benedictionem ſuam furatam fuiſſe à Jacob. *Oderat eum Eſaü pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitque in corde ſuo: venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum. Nunciata hæc Rebeccæ*, Gen.27. num.41. Communis quæſtio, ſi illa tantum dixit Eſaü *in corde ſuo*: quomodo nunciata ſunt Rebeccæ? Solus enim Deus agnoſcit cogitationes cordis hominum, ut ait Iſaias. Quomodo ergo quæ latebant in corde, foras prodeunt, & matri nunciantur? Quamvis Eſaü illud haberet abſconditum in corde ſuo, quia tamen ex affectu cordis os loquitur, aliquando incautè cecidit unum verbum, quod dictum eſt matri. Lyppoman. *Non ſolum igitur*, ait, *corde tractabat odium Eſaü, ſed verbis etiam ſibi temperare non potuit, quin proderet conſilium occidendi fratrem.*

Gen.27. *Eſaü incautè eructavit ſecretum ſui cordis.*

QUÆSTIO III.

Quare Phariſæi mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis, & quinam eſſent Herodiani?

16. QUinam eſſent Herodiani non ſatis conſtat. Prima ſententia eſt D. Hieronymi in

Quinam Herodiani. Hieron.

Epiphan. Damaſc. Tertull. Abulenſ. in Dialogo adverſus Lucifer. ad finem. D. Epiph. lib. 1. Hæreſi 20. D. Damaſcenus lib. de Hæreſibus, Tertull. lib. de Præſcript. Abulenſ. q. 8 1. Qui dicunt Herodianos fuiſſe hæreticos Judæorum, qui Herodem Aſcalonitam dicebant eſſe Meſſiam, ſive Chriſtum à Prophetis promiſſum, eo quòd viderant, quod ipſo regnante ſceptrum de Gen. 49. Theoph. Euthym. Juda defeciſſet juxta oraculum Jacobi, Gen. 49. n. 10. In qua etiam ſententia conveniunt Theoph. & Euthym. hic ad Philaſtrius lib. de Hæreſibus, cum hac tamen differentia quòd pro Herode Aſcalonita conſtituant ejus filium Herodem Antipam, qui patre mortuo ſucceſſit in regnum, & Joannem Baptiſtam occidit. Sed nec Joſephus, nec Hegeſippus, nec alius auctor antiquus ſcribit, quòd Herodes Antipas habitus fuiſſet Meſſias à Judæis: & apertè D. Hieronym. hic hoc negat; ſecta autem illa, quòd Herodes Aſcalonita eſſet Meſſias, cùm ipſe eſſet mortuus; jam vel penè extincta erat vel parum vigebat.

17. Secunda ſententia affirmat Herodianos eſſe miniſtros, qui tributa Cæſari Romano ſolvenda colligebant: Sic verò dicti, quia creati fuerunt ab Herode Aſcalonita, qui totus Cæſareanus erat, rex enim Judææ creatus fuit à Cæſare, ac Senatu Joſeph. Hieron. Cyrill. Paſchaſ. Euſeb. Anton. Alb. Magn. D. Thom. Hugo. Romano, & pro colligendis tributis Cæſaris præerat in Judæa, ut ait Joſephus, quod etiam de Herode Antipa jam mortuo patre ſuo teſtatur in præſenti D. Hieron. Idem docent Origen. homil. 20. in Matth. D. N. Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Iſai. cap. 11. D. Paſchaſ. lib. 9. in Matth. Euſebius Emiſſenus homil. in Dominic. 22. poſt Pentecoſt. & D. Antonius Ulyſſippon. & hic Alb. Magn. D. Thomas, Hugo, & alii, & hæc ſententia mihi probabilior; quia ideo in quæſtione propoſita de tributo Cæſaris Phariſæi eos cum ſuis diſcipulis deſtinaverunt ad Chriſtum.

18. Barradas. Tertiò. Sunt etiam aliqui Recentiores, ut Barradas, qui dicunt Herodianos fuiſſe viros ex domo Herodis, quia ipſe illis diebus erat Hieroſolymis, ut conſtat, & ad eum miſſus eſt Chriſtus Syriac. à Pilato, & favet lectio Syriaca nam pro Herodianis habet, *cum iis, qui erant de domo Herodis*, ſeu cum domeſticis Herodis.

19. *Culpam ſuã in alios referre volebant.* Mittunt ergo Phariſæi diſcipulos ſuos ad Chriſtum cum illa quæſtione captioſa, an dandum eſſet tributum Cæſari: quia ſi Chriſtus concederet, in invidiam, ac iram Judæorum incideret; Si verò negaret dandum eſſe tributum, tunc accuſaretur, ut adverſarius Cæſari, ac populo Romano; & ad hoc Phariſæi ſubmittunt Herodianos cum ſuis diſcipulis; quia ſi Chriſtus negaret, Herodiani, tanquam tributorum exactores Chriſtum arguerent, & accuſarent, ut reum læſæ majeſtatis. Ac proinde accuſationem, quam Phariſæi producere affectabant contra Chriſtum, in ipſos Herodianos retorquere volebant, ſe veluti in tali negotio immunes exhibentes, quod proprium Diaboli ingenium eſt. Vide ſuprà c. 9. n. 16. n. 36. & c. 10. n. 19. & c. 14. n. 10.

20. Chryſoſt. *Mali cum ſuis ſimilibus congregantur.* Secundò. Chryſoſtomus in Imperf. hom. 42. ſic ait: [Phariſæi quò abierunt? Ad Herodianos, qui in Diaboli iniquitatibus ambulabant, Diaboli adjutorium neceſſarium habent. Sic & iſti convenienter, non ad ſervos Dei, viros religioſos, ſed ad Gentiles, id eſt, Herodianos ſe contulerunt. Quis enim poterat dare conſilium contra Chriſtum, niſi Diabolus?] Non ſe conferunt Phariſæi ad viros probos, ſed ad Herodianos. Phariſæi Diaboli membra, ſic eis dixit Chriſtus *Vos ex patre Diabolo eſtis*, Joan. 8. Herodiani Diaboli etiam membra: & unum Diaboli membrum, cui conjungeretur niſi ad aliud? Similes cum ſimilibus faciliimè congregantur.

Tertiò. Phariſæi mittunt ſuos diſcipulos cum Herodianis, qui idem erant, ac publicani, tributorum exactores, qui erant, valdè execrabiles apud Judæos, & tanquam publici peccatores reputabantur. Phariſæi calumniabantur Chriſtum Dominum dicentes diſcipulis ejus: *Cum publicanis, & peccatoribus manducat Magiſter veſter*, Matth. 9. n. 11. Et tamen cum his, ſeu ſimilibus mittunt diſcipulos ſuos. Quia ſæpè id, quod in aliis ex odio damnamus, & rejicimus, ex amore in noſtris admittimus, & approbamus. Vide tom. 3. c. 3. q. 6. n. 43. 21. Matth. 9. *Quod in uno ex odio rejicimus, in alio ex amore approbamus.*

Quartò. Phariſæi habebantur tanquam viri religioſi, & qui magnum religionis zelum præ ſe ferebant. Et tamen diſcipulos ſuos mittunt cum Herodianis, qui utpote tributorum exactores, tanquam publici peccatores ab omnibus reputabantur: Phariſæi volebant ad ſe convocare homines contra Chriſtum, & ideo non attendunt ad hos, vel ad illos, vel ad conditionem uniuſcujuſque, ſed omnes indiſtinctè affectant ad ſe adducere, qui enim mala mente cogitat homines ad ſe aggregare, ac attrahere, nullius conditionem reſpuit. 22. *Qui vult ad ſe congregare homines, nullius conditionem reſpuit.*

Abſalon mane conſurgens ſtabat juxta palatii introitum, & omnem virum, qui veniebat ad negotium cum rege, vocabat ad ſe, dicebatque illi: *Videntur mihi ſermones tui boni, & juſti*, 2. Reg. 15. n. 3. & ſubditur ibi: *Faciebatque hoc omni Iſraël venienti ad judicium.* Omnes ad ſe convocabat Abſalon ſine ulla diſtinctione, ſive, ut ait Lyran. eſſent pauperes, vel divites ſive ut ait Abulenſis, eſſent magni, vel parvi, boni, vel mali; omnes ad ſe Abſalon vocabat, omniúmque cauſas bonas, ac juſtas eſſe dicebat. Abſalon, ut dicitur in textu ibi n. 6. *Sollicitabat corda virorum Iſraël.* Omnes volebat ad ſe coadunare, ac convocare, adverſus patrem ſuum Davidem, ideo abſque ullo diſcrimine omnes ad ſe vocabat, omniúmque cauſas, ut bonas, & rectas publicabat. 23. 2. Reg. 15. Lyran. Abulenſ. *Quærebat Abſalon homines, omnes admittebat.*

Cùm David degeret per deſerta: *Convenerunt ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti & oppreſſi ære alieno, & amaro animo*, 1 Reg. 22. n. 2. Satis agitata quæſtio, quomodo David vir juſtus, & ſanctus, hos oppreſſos ære alieno ad ſe recipiebat, eoſque ſecum patiebatur? Nam ex hoc videbatur damnum ſuis creditoribus provenire, ne eis debita ſolverentur. Reſpondet Abulenſ. q. 4. *David aggregavit ad ſe multos pugnatores ad defenſionem ſuam contra Saül, recipiebat autem eos neceſſitate compulſus.* Ut ſubdit in ſolutione ad 1. David voluit ſecum habere viros bellatores pro ſui defenſione contra Saül qui eum crudeliter perſequebatur; & ideò venientes ad ſe recipiebat, quamvis aliàs alienis debitis eſſent onerati. 24. 1. Reg. 22. Abulenſ.

Quæstio IV.

Quare diſcipuli Phariſæorum Chriſtum Dominus de veritate laudant, & commendant?

Accedentes diſcipuli Phariſæorum ad Chriſtum cum Herodianis, blandis & adulatoribus 25.

toribus vocibus dicunt: *Magiſter ſcimus, quia verax es,& viam Dei in veritate doces.* Magiſtrum dicunt, quem ſeductorem publicabant. D.Chryſoſtomus in Imperfecto hom.42. *Hæc eſt*, ait, *hypocritarum prima ſimulatio, quia laudant, quos perdere volunt.* Suavia,& dulcia verba objiciunt, ut ſimulatè ſuo mortifero veneno decipiant. Quintò, Angelo tuba canente, ſtella cadens aperuit puteum abyſſi,ex quo exierunt locuſtæ valde monſtruoſæ: *De fumo putei exierunt locuſtæ, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent ſcorpiones terræ,* Apoc.9.n.3. Quænam erat hæc poteſtas locuſtis data ſimilitudinem referens poteſtatis ſcorpionum? Scorpio facie, & aſpectu blandus, ſuavis ac feſtivus apparet, at cauda vibrante mortiferè nocet. Impii adulantes aſpectu feſtivo, ac ſuavi blandis verbis ſimulatè jacula venenoſa contorquent quæ decipiunt, & perdunt. Richardus Victorinus. *Sicut ſcorpiones*, ait, *quia pravorum univerſitas, quod non poteſt per apertam ſævitiam, hoc adimplere nititur per occultam malitiam.*

Chryſoſt. — *Adulatores blando aſpectu,ac verbo parant interitum.* — Apoc.9. — Richard.

26. Quæſtio tamen eſt. Quare iſti Phariſæorum diſcipuli maximè Chriſtum de veritate commendant? *Scimus*, dicunt, *quia verax es, & viam veritatis doces.* Magiſtrum dicebant,ideo veracem nuncuparunt, totius enim doctrinæ ornamentum, imò ac fundamentum, veritas eſt. In pontificali ornatu Hebræi Pontificis, mandavit Deus Moyſi: *Pones in rationali judicii doctrinam: & veritatem, quæ erant in pectore Aaron,* Exod.28. n.30. Nonne ſufficiens eſt,ut Pontifex habeat in ſuo pectore doctrinam, ad quid additur veritas? Optimè ſanè; quia verus Doctoris character, veritas. Nam ſi hac caret doctrina, omni nobilitate, ac ſplendoris ornamento deſtituta manent. Bene Iſidorus Peluſiota lib.3.epiſt.64. *Veritas,* ait, *omnibus artibus, & diſciplinis ornamentum affert, quæ ſi abſit,omni ornatu, & elegantia carent doctrinæ.* Unde rectè Syneſius de Regno: *Veritas verborum nobilitas eſt.*

Veritas doctrinæ ornamentum, ac fundamentum. — Exod.28. — Peluſiota. — Syneſ.

27. Secundò. Dæmonis vicem agunt Phariſæi, & tentant Chriſtum, ut eum capiant in ſermone; & utuntur dæmonis ſolertia, qui dum aliquem aggreditur,ſe illius genio accommodat. Sciebant Phariſæi Chriſtum de ſua veracitate gloriari. Joan.5. num 31. *Scio, quia verum eſt teſtimonium meum.* Joan.7.n.28 *Verus eſt,qui miſit me.* 8.n.13. *Judicium meum verum eſt.* Et ſæpè eodem cap. & multis aliis in locis. Ideo accedentes diſcipuli Phariſæorum dicunt: *Scimus quia verax es.* Ut adulantes ei de veritate, de qua gloriabatur, extorqueant ab eo optatum verbum, tributum dare Cæſari non licere. Gregorius lib.14 Moral. cap.7.ait: *Intuetur inimici generis humani,uniuſcujuſque mores, cui vitio ſunt propinqui, & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoſcit facilius inclinari mente.*

Joan 7. — Joan.8. — *Ex propenſione genii uniuſcujuſque diabolus tentationes ſuggerit.* — Gregor.

28. Cùn homo à dæmone vexatus aſtaret coram JESU, dæmonis voce clamavit: *Sine,quid nobis,& tibi JESU Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio te, quia ſis ſanctus Dei,* Luc.4.n.34. Laudat Chriſtum dæmon non de beneficentia, ac pietate, ſed de juſtitia, ac vindicta, qua peccatorum latebras quærebat. Cur non potius de clementia in tantis operibus, ac miraculis effulgente? Chriſtum Dei eſſe filium conjiciebat Diabolus, Deumque hucuſque vindicem, ac punitorem in rebelles agnoverat, indeque Deus exercituum nuncupabatur, dicebatur, *Deus ultionum Dominus,* Pſalm.93.n.1. *Mihi vindicta, & ego retribuam,* Rom.12.n.19.

Ex opinato affectu Chriſtum demulcere vult diabolus. — Pſal.93. — Rom.12.

Putavit ergo Dæmon Chriſtum uti Dei filium, Patri Spiritum hæreditario jure traxiſſe, in ultionem, ac juſtitiæ rigorem propendere, ideoque illius ſtudiis blandiens, ait: *veniſti perdere nos,* ut adulatione pœnæ, ac vindictæ publicatæ, de qua gloriabatur,delinitus Dominus,illius optatis annueret; ab illiuſque expulſione ab homine deſiſteret, in ipſoque homine permanere ſineret. Sed Domini tamen ſtudium minimè deprehendit Diabolus, Chriſti enim ſpiritus non ſeveritate, ſed pietate, ac clementia gaudet dæmonis ſtultitiam ingenioſè denudavit. Tertullianus lib.4. contra Marc.cap.7. [Sed habebat,ait,utique ſenſum aliquem Dominicæ diſpoſitionis (licet dæmon tamen) magis quàm alienæ,& nondum ſatis cognitæ. Adjicit,veniſti perdere nos: adeo judicis,& ultoris,& (ut ita dixerim) ſævi Dei Filium agnoverat JESUM, non optimi illius, & perdere, & punire neſcientis.] Tertull.

29. Tentat primos noſtros parentes Diabolus dicens: *In quocumque die comederitis ex eo,aperientur oculi veſtri; & eritis ſicut Dii,* Gen.3 n.5. Quomodo Diabolus hanc cogitationem noſtris objicit parentibus, quorum intellectus multa perſpicacia, & nulla fuſcatus rubigine multum pollebat; Erat in primis parentibus manus Dei amor, illiuſque vehemens deſiderium, ſemper aſſiſtere cum ſuo creatore, & nunquam ab eo ſeparari. Hoc virtutis ſtudium obſervavit Diabolus, ex illoque callidè hominis ruinam machinatus eſt, ex ipſoque anſam quærit ad laqueum,eiſque deguſtando fructu, ait: *Eritis ſicut Dii.* Ut ſtatim animos eorum indicat ad explendum ſuum deſiderium vivendi ſemper cum Deo, & nunquam ſeparandi ſe ab ipſo. Nam prout homines erant, maximè à Deo diſtabant, ac proinde ſeparati ab ipſo erant; ſi autem fierent Dii, Deo eſſent multum ſimiles, & Deus à Deo ſeparari non poterit. Ecce quomodo ex proprio eorum affectu Diabolus callidè eorum mentes obtenebravit, ac ad ruinam traxit. Procopius: [Deus,ait,cùm fingeret hominem, inter cætera ſui deſiderium ei ingenuit. Cujus fomitem,vel ſcintillam Diabolus in homine deprehendens,ut eum magis ineſcaret, & ad vetitum pertraheret, inquit: Eritis ſicut Dii: quaſi diceret: nunc cùm ſitis homines, ſolum non poteritis converſari cum Deo,ſed hoc eveniet, cùm in Deorum numero fueritis relati.]

Gen.3. — *Ex hominum affectu laqueum illis parat diabolus.* — Procop.

Matth.22. n.17. Dic ergo nobis quid tibi videtur: licet cenſum dare Cæſari, an non?

Num.18. Cognita autem Jeſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

Num.19. Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium.

VERSIONES.

Syriacus, n.17. Licet dare pecuniam capitatim Cæſari, necne?

Vatabl.Pagn. n.18. Cognita autem malitia eorum.

Syriacus. Quid me tentatis acceptatores vultus?

Arabic.

Arabicus, n.19. Oſtendite mihi figuram denarii.

Syriacus. Oſtendite mihi denarium argenti capitis.

S.Proſper. Adferte ad me denarium.

Alter Textus.

Marc.12, n.14. Licet dare tributum Cæſari, an non debemus?

Num.15. Qui ſciens verſutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, ut videam; at illi obtulerunt ei.

Luc 20. n.22. Licet nobis tributum dare Cæſari, an non? Conſiderans autem dolum illorum dixit ad eos: Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium.

Expositio II.

30. *Dic ergo nobis*, cùm tantus, ac talis veritatis Doctor ſis. *Quid tibi videtur.* Non dicunt, Chryſoſt. ut ait Chryſoſt. homil.71. dic quod bonum, & expediens eſt, ſed quod tibi videtur; *Licet cenſum dare Cæſari?* Syriac. Syriacus habet, *Pecuniam capitatim.* D.Thom. Nam ut notat D.Thom. ſingula capita ſolvebant tributum Cæſari, id eſt, Tiberio Cæſari, qui tunc regnabat. Et quæſtio hæc valdè agitata erat inter Judæos. Nam à Pompeio magno redacta Judæa ſub poteſtate Romanorum, ut teſtatur Joſephus lib.14. Antiquitat. cap.8. Judæi conſenſerunt, & promiſerunt ſolvere quotannis tributa Romanis, tanquam defenſoribus Reipublicæ, ac pacis communis. Nunc verò hac Chriſti ætate Judas quidam Galilæus cum aliis Joſeph. Judæis, ut teſtatur ipſemet Joſephus lib.18. Antiquit. cap.2. affirmabat, populum Dei divina Lege ſuffultum, decimas, ac primitias in templo ſolvendum liberum eſſe à tributis, nec ullis humanis legibus cenſum dare debere, ipſúmque Romanorum cenſum, nihil aliud eſſe quàm manifeſtam ſervitutis profeſſionem, & Judæos ad tuendam ſuam libertatem adhortabatur. Alii verò Cæſaris familiares, fautores, tributum eſſe ſolvendum dicebant: ideo ergo Phariſæi, qui maximè religionis fautores ſe oſtendebant, hanc quæſtionem D.Marc. Chriſto proponunt. Et ideo ſcribit D.Marcus, dixerunt Chriſto Domino. *Licet dare tributum Cæſari, an non debemus?*

31. *Cognita autem Jeſus nequitia.* Seu ut Codices Græcus. Græci legunt, *Malitia*, ſeu fraudulentiæ ſimulatione. Et maximè notandum eſt, quòd antequam Dominus directè ad eorum interrogationem, ac propoſitam quæſtionem reſpondeat, eorum conſilia detegit, ſe verum cordium ſcrutatorem probans, Deúmque ſe verum demonſtrans, cujus proprium eſt ſecreta cordis agnoſcere, ut ait Hieron. Iſaias. Deinde quia, ut ait D.Hieron. *Prima virtus reſpondentis eſt cognoſcere interrogantis animum.* Ut illi ſuum reſponſum valeat adaptare. *Quid me* Carthuſ. *tentatis.* Tentare, ut ait Carthuſ. eſt experimentum de aliquo ſumere, iſti certè volebant periri Chriſti ſcientiam, an aliquid diceret ad eum perdendum; *Hypocritæ.* Id eſt, ſimulatores, quia ſimulabant eum venerari ut magiſtrum, cui inſidias parabant ut traderent ad mortem.

Oſtendite mihi. Poſtquam eorum detegit mali- 32. tiam, reſponſum eorum interrogationi adhibet, ne putaretur, quod metu principum taceret id, quod ſentiret: *numiſma cenſus.* Oſtendite nempe mihi nummum, qui pro cenſu, & tributo pro ſingulis capitibus, ſingulis annis ſolvitur Cæſari. Et notandum eſt cum Abulenſ. quæſt.96. Quod Abulenſ. Chriſtus Dominus ab ipſis Phariſæis poſtulat numiſma, non verò ex communi burſa Apoſtolorum, quam deferebat Judas, quia ex eorum pecunia prolata, efficaciter contra eos voluit arguere, eóſque convincere. Vel etiam moraliter dic. Summæ paupertatis amator Dominus numiſma ſibi poſtulat oſtendi, & ex proprio marſupio non profert, ſiquidem illud non habuit, ut ita nos inſtrueret aurum, & argentum contemnere, ut cœleſtes divitias quæramus. Et ait: *Oſtendite mihi numiſma.* Quamvis illa moneta eſſet ſatis vul- *Res viſa efficacius movet.* garis in populo, tamen mandat ut oſtendatur; quia res viſa efficacius movet, efficaciúſque comprobat veritatem. *At illi obtulerunt denarium*, quod erat circiter ponderis unius drachmæ. De quo egi ſuprà cap.9 expoſit.11.

Quæstio V.

Quare Phariſæi quærunt à Chriſto an tributum eſſet ſolvendum Cæſari, cum illi bene agnoverint quòd ipſe illud ſolverit?

Dicunt aliqui apud Abulenſ. quæſt.89. quòd 33. Phariſæi neſciebant tributum ſolutum fuiſſe Abulenſ. à Chriſto. Nam Dominus illud ſolvit cùm eſſet Capharnaum, Matth.17. num.23. Hæc autem Matth.17. quæſtio propoſita fuit in Jeruſalem. Alii dicunt, quòd quamvis Phariſæi ſcirent tributum à Domino ſolutum fuiſſe, quæſierunt tamen, quia putarent, quod ipſe pro Cæſare definiret, & ita odioſus fieret populo, ac proinde populus amplius ejus doctrinam non reciperet, ex quo in ſuum priſtinum honorem, ac reputationem Phariſæi redirent.

Abulenſis citatus ſic reſpondet: Phariſæi puta- 34. bant, quòd Chriſtus eſſet indifferens ad reſpon- *Volunt Chriſtum accuſare.* dendum utroque modo, ac ſi nunquam ſolviſſet tributa, & quod promptior erat ad dicendum, non eſſe præſtanda tributa, quam ad illa ſolvenda, & in hanc partem ſuis verbis eum volebant inclinare, & ideo dixerunt, *Non eſt tibi cura de aliquo, & non reſpicis perſonam hominem.* Ut notarunt Hieron. Chryſoſt. Paſchaſ. & alii & confirm. Hieron. Chryſoſt. Paſchaſ. ex D.Luca citato, hanc quæſtionem poſuerunt: *Ut traderent illum principatui, & poteſtati præſidis.* Tanquam reum læſæ majeſtatis, qui prohibebat tributa dare Cæſari.

Secundò reſpondeo. Quòd quamvis Phariſæi 35. agnoviſſent tributum ſolutum fuiſſe à Domino, *Evitandum ſcandalum.* ut eſt veriſimilius, tamen quæſtionem proponunt, quia ex Chriſti factis, ac operibus conjecturabant, quòd ipſe tributum præſtitiſſet, pro vitando ſcandalo, ut aliis conformaretur, & ab eis non diſcreparet, quamvis ipſe intelligeret, quod illud non debebat; ideo ab eo quæſi-

runt, qui judicaret, ac ſentiret in hoc caſu. Dic nobis quid tibi videtur, licet cenſum dare Cæſari, an non? Ut notavit Chryſoſt. datus in expoſitione.

36. Tertiò. Agnoverant Phariſæi tributum à Domino ſolutum, nam aliàs tributorum exactores illud ab Apoſtolis exegiſſent, ut factum eſt Capharnaum, Matth.17.n.23. Et tamen hanc quæſt. exponunt; agnoverunt enim fortè tantam eſſe Domini benignitatem, quòd quamvis ipſe ſolveret tributum pro liberando populo, aſtrueret tributum non eſſe præſtandum. E contra verò aulici volunt alios eſſe tributis addictos, ſe verò omninò immunes. Una ex cauſis, ob quam Adura, qui ſub Roboamo *erat ſuper tributa*, lapidatus eſt à populo, 3.Reg.12.n.18. extitit, quòd durè, ac ſeverè ad tributorum ſolutionem omnes cogeret, ſe verò cum ſuis rebus ab illis omnino immunem eſſe volebat.

Matth.17.

3.Reg.12.

Quæstio VI.

Quare Phariſæi volunt capere Jeſum in ſermone contra Cæſarem, & non potius contra Dei Legem?

37. OMnes rationes ſuperiori quæſtione aſſignatæ ad hoc tendunt, quòd Phariſæi intentarunt capere Jeſum in ſermone, in aliquo nempe prolato contra Cæſarem, ac ejus tributa, cur non potius inſidias parant Phariſæi in Dei Lege, ac rebus, quæ ad Deum ſpectant? Ipſi obſervabant eum: *Ut traderent illum principatui, ac poteſtati præſidis*; ad mortem nempe, & Phariſæi, agnoſcebant, quòd apud judices ſæculares, efficacior eſt ad perdendum offenſa in regem, quàm injuria in Deum, & ideo ſervis Dei frequenter objicitur imperiale mandatum, ut de eorum crimine, eos arguant, & damnent, ut obſervavit D.Ambr. lib.5. epiſt.32. *Dicunt*, ait, *libet tributum dare Cæſari, an non? Semperne de Cæſare ſervis Dei invidia commovetur? Et ad calumniam ſibi arceſſit impietas, ut imperiale nomen obtendat.*

Apud iniquos plus prævalet ad pœnam regis offenſa, quã Dei injuria.

Ambroſ.

38. Vehementer accuſatur meus Jeſus apud Præſidem Pilatum à Pontificibus: *Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit*, Joan.19.n.7. Tantam injuriam in Deum, ut ipſi falſo exiſtimabant, proclamant omnes, & tamen Præſidens pro cauſa Jeſu ſtans, de ejus libertate cogitat. Tunc Judæi iterum inſtant, & clamant, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris, omnis, qui ſe regem facit, contradicit Cæſari*, Ibid. n.12. Quid eſt, quòd cum Dei injuriam deſpici vident, Cæſaris injuriam proponunt? Et cur cum Deum offenſum dicant, modò Cæſarem offenſum addunt? Efficaciorne apud judicem appareret offenſa Cæſaris, quàm Dei offenſa ad ſententiam mortis contra Jeſum proferendam? Pro certo ſciebant Judæi, quòd apud iniquum judicem Pilatum plus prævaleret imperiale nomen ad perdendum violatum, & ideo poſt exiſtimatam Dei injuriam, tanquam quid majus Cæſaris offenſam prætendunt. D. Auguſt. homil.5. de Paſſione: *Majorem timorem*, ait, *ſe ingerere putarunt Pilato terrendo de Cæſare, ut occideret Chriſtum, quam ſuperius, ubi dixerunt: Nos legem habemus & ſecundum legem debet mori, quia Filium Dei ſe fecit.* Et ſic revera contigit; nam quando Judæi contra Chriſtum, tanquam magnum crimen objiciunt, quòd Filium Dei ſe fecit, cogitat præſidens liberare eum de manibus eorum. At verò cum iterum clamant: *Non habemus regem niſi Cæſarem.* Immediatè addit Evangeliſta: *Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur*, ibid. Joan.19.n.15. Cùm audit, crimen ad Cæſarem ſpectans, jam non reſiſtit, ut antea faciebat prolata injuria Dei, ſed tunc tradidit eis illum, ut crucifigeretur.

Joan.19.

Efficacior timor Cæſaris, quàm Dei in Pilato.

Auguſt.

Joan.19.

Quæstio VII.

Quare cùm Phariſæi blandè Chriſtum interrogaſſent, ipſe aſperè reſpondet, Hypocritas vocans?

39. HYpocrita ex ſua prima ſignificatione nomen eſt Græcum ſignificans illos, qui vultibus larvas ſuperponunt, quales ſunt repræſentatores comœdiarum, cùm alienas perſonas effingunt, hinc transfertur ad illos, qui ſe exterius bonos ac lenes oſtendunt, cum intus ſint mali ac venenoſi; Ex quo ad quæſtionem patet.

Hypocrita quid ſignificet?

40. Prima ſolutio communis omnium Patrum, D.Hier. D.Paſchaſ. Hilar. ac aliorum. Hos interrogatores, qui blandè quæſierant: *Magiſter ſcimus, quia verax es*, &c. Severè, ac coram omni populo eos vocat Chriſtus hypocritas, oſtendens quòd eorum internam malitiam cognoſcebat, quo ſe verum Deum eſſe demonſtrabat, cùm intima cordis agnoſceret. Ex quo eleganter ait, D.Chryſoſt. hom.41. in Imperfecto: *Dicit eis hypocritæ, ut quod ab eo audierunt in aure, apud ſemetipſos invenirent in corde, ut conſiderantes eum humanorum cordium cognitorem, quod facere cogitabant perficere non auderent. Vide ergo, quod Phariſæi quidem blandiebantur, ut perderent, Jeſus verò confundebant, ut ſalvaret, quia utilior eſt homini Deus iratus, quàm homo propitius.* Irata voce eos confundens coram omni populo hypocritas vocat, in ipſa tamen irata voce magna miſericordia reſplendet, cùm ſe Deum declaret, intima cordis ſecreta agnoſcentem; ut ſic à ſua mala mente, ſuiſque dolis deſiſtant, totóque corde ſe ad ipſum, ut verum Deum convertant, ut apud ipſum miſericordiam impetrent; inter ipſa vulnera divinæ iræ, Deus utilia homini ad ſalutem applicat. *Utilior eſt homini Deus iratus, quàm homo propitius.*

Hieron. Paſchaſ. Hilar.

Chryſoſt.

In ira Dei miſericordia relucet.

41. Exorabat David Dominum dicens: *Ne declines in ira à ſervo tuo*, Pſal.26.n.9. Deum etiam non volebat à ſe recedere, ſed cum ſecum habere, ac retinere, ſciebat enim quòd inter ipſas iras Deus ſæpè miſericordiam diffundit, unde pulchrè ait, D.Auguſtinus: *Quid times*, ait, *ne declines in ira? Si à te declinaverit in ira, non in te vindicabit. Opta ergo potius, ut declinet à te in ira, non accedat; quid novit enim? Quid deſiderat? Ira ejus non eſt niſi averſio ejus.*

Pſal.26.

Auguſt.

42. Secundò. D.Chryſoſtomus hom.72. *Quia magna, & aperta utebantur malitia, majus ipſe quoque vulnus intorquet, confundens eos, atque illorum ora obſtruens: hoc faciebat, ut eorum repreſſa nequitia nunquam aliàs ſimiliter delinquerent.* Quia aperta erat Phariſæorum nequitia ideò apertè, ac publicè eos Dominus arguit, publica peccata publicè caſtiganda. Deinde, *Quia eorum repreſſa nequitia nunquam*

Chryſoſt.

nunquam aliàs ſimiliter deli querent. In eos durè, & aſperè invehitur, ut exinde à ſimili nequitia, ac malitia deſiſtant, nam ſæpe multa injuriarum patientia occaſionem miniſtrat ad injurias inferendas. Vide ſuprà c.17. n.94. & c.44. q.8. n.46.

43. Abulenſ. Tertiò. Abulenſ. q.94. Quid eſt quòd Chriſtus Dominus, ait interdum ad verba dura reſpondet blandè, & ad verba blanda reſpondet durè; nam Matth. 12. ſuprà Matth. 12. n.14. *Cùm dixerunt Phariſæi, non ejicit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Chriſtus blandè reſpondet, per ſolam rationem eos convincens, ſcilicet. *Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur.* Et in eodem cap. blande loquentes Phariſæi? *Magiſter volumus à te ſignum videre*, n.38. rigidè, ac ſeverè ad eos loquitur Chriſtus. *Generatio mala, & adultera ſignum quærit.* Sicut & in præſenti cum blandè ad ipſum loquuntur, *Magiſter ſcimus, quia verax es*: aſperè reſpondet, *Quid me tentatis hypocritæ?* Cui quæſtioni ſic ſatisfacit citatus Abulenſ. *Hoc faciebat Chriſtus ad oſtendendum in utroque virtutem, ſcilicet ne duris exacerbatus propter impatientiam videretur durè reſpondere; quando autem blandè loquebantur, durè reſpondebat, ne eorum blanditiis, & adulationibus videretur conſentire.*

In injuriis lenitas, in adulationibus ſeveritas.

44. Cyrill. Quartò. D.Cyril. Alex. lib.2. in Iſaiam. *Obſerva igitur, ait, quo pacto redarguat palpantes, & blandientes repellat; non enim adnarebit his qui impiè affecti ſunt, quique leporem orationis, tanquam fraudulentiæ, & verſutiæ perſonam ſibi ipſi attribuunt.* Quamvis Phariſæorum diſcipuli valde officioſi honorificentiſſimis verbis, ac obſequiis acceſſiſſent, ſeverè repellit Chriſtus hypocritas, ac tentatores dicens, agnoverat eos officioſos palpatores; & ideo nec per minimum tempus eos ſecum Chriſtus patitur abſque eo, quòd eorum malitiam detegat, ut inde inſtruantur principes, quòd hujuſmodi adulatores eis maximè ſint ſuſpecti, ut eorum dictis non acquieſcant, ſed maximè à ſe repellant, ne ob eorum verba vis juſtitiæ impediatur, & mala impunita permittantur.

Princeps abigat adulatores ne juſtitia impediatur.

45. Audito ſermone de cæleſti pane, multi diſcipuli abierunt retrò. Tunc Chriſtus Dominus ad duodecim converſus dixit eis. Vos vultis etiam abire? Reſpondet Petrus, *Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus: & cognovimus,*
Joan.6. *quia tu es Chriſtus filius Dei*, Joan.6. n.69. Tunc divinus Magiſter ſic Petro retulit. *Nonne ego vos duodecim elegi? Et ex vobis unus diabolus eſt*, Ibid. n.71. Quid eſt Domine, quod tuum diſcipulum, te ſumme reverentem, ac amantem, de te vera, & certa divina fide confitentem, tam acerbè pungis, in tantamque anxietatem devenire facias, ut ei dicas: *unus ex vobis diabolus eſt.* Dulces laudum cantationes duro ſermone averſatur. Uti cunctis principibus daret exemplum, quòd ſuavia, ac honorifica verba, minimè excipiant, nec eorum decantatoribus benevolos exhibeant ſe, ſed acri
Chryſoſt. morſu eos à ſe abigant, & repellant. D.Chryſoſt. homil. 46. in Joan. *Ne quis, ait, aſſentationem ſuſpicaretur, ita locutus eſt; quaſi dicat, nihil mihi perſuadet, ne malos arguam. Nolite me laudum veſtrarum gratia vobis adulaturum.*

46. Cùm veniſſet Samuël ad arguendum Saül eo quòd contra Domini mandatum, reſervaſſet Agag Regem Amalech, eorumque optimis pepercisset, excepit Prophetam Saül honorificis
1.Reg.15. verbis *Benedictus tu Domino*, 1 Reg 15. n.13. & poſtea: *Ut immolarentur Domino Deo tuo.* Valdè honorifica erant hæc verba Samuëli, eumque benedictum Domino dicebat, ſingulariter Dei dilectum appellabat, *Domino Deo tuo.* Quid his auditis locutus eſt Samuel ad Saülem? *Sine me, & indicabo tibi, quæ locutus eſt Dominus*, Ibid. n.16. premit verbum *ſine me*. Quis ô Propheta tibi manum injecit, quis te, quæſo, detinet, ut petas, *ſine*; tanquam ſi dicas. Cogitas ô Rex, quod tuis laudatoriis vocibus tanquam compedibus me tenes, ac alligas, ut frequenter fit apud homines adulatoriis cantionibus; nec tibi verbum Domini annuntiem, *ſine me*, quia hæc tua verba ferre non poſſum, & indicabo tibi Domini ſententiam. *Abjecit te Dominus, ne ſis Rex ſuper Iſraël*, n.23. D.Gregorius Gregor.
Papa ad citatum locum eleganter: *Ac ſi, ait, laudatorem ſuum electus præſul honeſta gravitate derideat, dicens: quid me laudas, loqui tibi dura non poſſum. Sine ergo, id eſt, permitte me loqui, & ea, quæ ſum locuturus, intellige.* Rationem ſubdit: *Et quia placere ſe laudando adulatores credunt, audire ab eis dura, quos laudant, nequaquam credunt.*

Laudes ligant apud homines tanquam compedes.

Matth.22. n.20.	Et ait illis Jeſus: cujus eſt imago, & ſuperſcriptio?
Num.21.	Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei, Deo.

VERSIONES.

Pagnin. n.20.	Cujus eſt imago iſta, & inſcriptio?
Arabicus.	Cujus eſt figura hæc, & inſcriptio?
Syriac. n.21.	Date ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari.

ALTER TEXTUS.

Marc.12. n.16.	Cujus eſt imago hæc, & inſcriptio?
Luc.20. n.25.	Et ait illis, reddite ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, quæ ſunt Dei, Deo.
Num.26.	Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe: & mirati in reſponſo ejus tacuerunt.

EXPOSITIO III.

Ait illis Jeſus. Cujus eſt imago hæc, quem nempe repræſentat hæc imago? *Superſcriptio,* 47.
ſeu *inſcriptio*, ut habet D.Marcus, id eſt cujus nomen eſt hoc exaratum in nummo? Sicut nunc, ita olim ſolebant Principes, ac Reges in moneta ſuam imaginem, & arma, ad extrema verò ſuum nomen, inſculpta exhibere. Interrogabat verò eos Chriſtus Dominus, non quòd ignoret, quod omnibus erat manifeſtum, ſed ut inquiunt D.Chryſoſt. Paſchaſ. Carthuſ. & alii, partim ut ex eorum dictis, quæſtionis ſolutionem extorqueat, ita ut non poſſint aliquid reſpondere; partim etiam, ut oſtendat, terrena iſta non eſſe ſibi curæ, qui totus ad cæleſtia intentus ea tractabat, ac agebat.

Chryſoſt. Paſchaſ. Carthuſ.

48. *Dicunt ei Cæſaris.* Tiberii nempe, quo imperante paſſus eſt Dominus. *Reddite ergo.* A quæſtione propoſita. An Judæi tenerentur juſtè ſolvere tributa Romanis, quæ erat quæſtio maximè anceps, & odioſa populo ſecundùm partem affirmativam, ſecundùm verò negativam Cæſari, ab hac ergo quæſtione directè ſe abſtinet Dominus, & non vult diſputare, nec examinare, an Judæi juſtè facti eſſent Romanorum ſubditi, ac tributarii, vel injuſtè, & tyrannicè. Quæſtio erat agitata. Nam Pompeius vocatus ab Hircano, & Ariſtobulo fratribus, nepotibus Simonis Pontificis, qui fuit frater Judæ Machabæi, de principatu, ac Pontificatu Judææ inter ſe contendentibus, ut inter eos litem dirimeret, ipſe verò inique illis exclusis ab eis principatum ad Romanos tranſtulit, totumque regnum Judææ, eis fecit tributarium; Aliunde verò poterat pro Romanis allegari, quod res jam abierat in præſcriptionem, quia jam centum anni erant elapſi, ex quo Pompeius invaſit regnum toto populo Judæorum tacente, & conſentiente. Ab hac ergo quæſtione abſtrahit Dominus, & præſupponit factum. Ac ſi dicat Dominus, oſtenſa hac moneta, in qua eſt imago, ac inſcriptio Cæſaris, vos oſtenditis illius ſubditos, eumque vos habere in principem qui habet jus cudendi denarium, numiſma cenſus, & ut etiam vult Baronius ex Lampridio in eo pretio, & pondere, quo illa ſibi volebant in tributum pendi. *Reddite ergo,* ait, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, ſeu Principis, Principi ad ſuſtentanda onera Reipublicæ ſaltem pro conſervanda pace, ac redimenda veſtra vexatione, ac oppreſſione. Ita Janſenius, Barradas, Franciſcus Lucas Burg. Cornel. & alii.

A quæſtionibus odioſis abſtrahendum.

Baron.

Janſen. Barradas. Burgenſ. Cornel.

49. *Et quæ ſunt Dei, Deo:* reddite, nempe, Didrachma ſcilicet, decimas, oblationes, & victimas, ut ait S. Hieronymus in Levitico præſcriptas. Quæ Deo jure ſupremi Dominii debentur ſolvi à vobis, utpote à ſuis creaturis, ac fidelibus. Orig. homil. 21. in Matth. *Nec enim,* ait, *ex eo quòd reddit quis Cæſari, quæ Cæſaris ſunt impeditur reddere Deo, quæ Dei ſunt.*

Hieron.

Origen.

Quæstio VIII.

Quare dixit Christus Dominus potius reddite, quàm dote, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari?

50. Notandum eſt, quod ait Chriſtus Dominus: *Reddite Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.* Dixit: Reddite Cæſari. Non verò dixit: Reddite exactoribus, quia ſuavius eſſet ſubditis, ſi tributa ſolverent principi, non vero miniſtris, à quibus multas moleſtias, ac vexationes patiuntur. Unde Theodoricus Rex apud Caſſiodorum lib. 4. Epiſt. 19. ſic loquitur: *Portus noſtros,* ait, *navis veniens non expaveſcit, ut certum nautis poſſit eſſe naufragium, ſi manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quàm ſolent nudare naufragia.* Certius, ac periculoſius naufragium incurrit navis veniens inter exactorum manus, quam inter duos ſcopulos, ac undarum vortices, pluſque periculi timendum eſt à voraci exactorum procella, quàm à fervida ſævientis pelagi tempeſtate; nam ab atroci tempeſtate ſæpe felicitate aſpirante proſperè evadit navis, à rapaci exactorum avaritia nullus eſt, qui effugiat. Ad quæſtionem,

Caſſiod.

Omnia bona naufragantur apud tributorum exactores.

Reſpondet ex D. Chryſoſtomo Theophylactus in cap. 20. Luc. *Vide,* ait, *quia non dixit, date: ſed reddite; Debitum, inquit, eſt: reddite igitur debitum. Cuſtodit te princeps tuus ab hoſtibus, vitam tuam pacatam facit. Debes itaque ei pro his tributum.* Chriſtus, & jubet, ut tributa exſolvantur principi, quia illi debentur, reddenda ſunt illi ut debitum, non veræ dantur, ut donum. *Cuſtodit in princeps tuus ab hoſtibus, vitam tuam pacatam facit.* Ac proinde ad onera reipublicæ, ad oneraque pacis, & belli pro populo cuſtodiendo, & conſervando tributa ſunt principi præſtanda, ut docent D. Thom. de regimine principis l. 4. c. 6. Abul. ad c. 7. Deuter. q. 9. Salmeiron. tom. 4. part. 1. tr. 6. quod communiter comprobant omnes ex loco Pauli Rom. 13. n. 6. *ideo tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt.* 51.

Theoph.

Principi debita ſunt tributa ad onera reipublicæ.

D.Thom. Abulenſ. Salmeiron. Rom. 13.

Et expendendus eſt modus loquendi divini Magiſtri. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; quæ ſunt Dei, Deo.* Non cogitent Reges omnia ipſis eſſe reddenda, ſciant aliqua eſſe eis debita, aliqua & Deo, alia verò ipſis Dei imaginibus, ut ipſi vivant, & comedant; non ergo reges omnia ſibi velint uſurpare, nec etiam multi ſunt in hujuſmodi tributis imponendis. Mandat Deus Moyſi; quod cùm urbs expugnanda fuerit à filiis Iſraël. *Si receperit & aperuerit tibi, cunctus populus, qui in ea eſt, ſalvabitur, & ſerviet tibi ſub tributo,* Deuter. 20. n. 11. Expende extrema verba, *ſub tributo.* Cur non dixit ſub tributis? Ut denotaretur quantus modus ſit habendus in tributis exigendis, ne populus illis nimis gravetur. Phil. lib. de Creat. principis. *Qui ſuis,* ait, *parcunt provincialibus uno contenti tributo, ne ſubditos redigant citò ad extremam inopiam.* 52.

Princeps non ſit multus in tributis imponendis.

Deut. 20.

Philo.

Compone hoc, quod proximè citato loco dicitur de populo. *Serviet ſub tributo.* Cum his quæ de Iſſachar in ſuis benedictionibus ait Jacob. *Iſſachar vidit terram, quod optima, & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſerviens,* Gen. 49. n. 14. Cur non ſub tributo, ut dictum eſt de populo, ſed ſub tributis? Habitabat ipſe in terra optima, & opulenta, quæ uberes, ac fertiliſſimos fructus ferebat, ita ut neceſſe eſſent humeri ad tanta onera portanda. Ideo factus eſt *ſub tributis,* Cajetan. *Morale,* ait, *hoc eſt principibus, ut cultores feracis regionis, plus fructuum concipientes, plus gravent.* Qui enim multis divitiis, ac mercibus eſt opulentus, Iſſachar in Hebræo, idem eſt, ac *merces.* Quique multorum agrorum fructus colligit, æquum eſt, ut majora tributa pendat, quam populus ſimplex, & pauper qui multis eget. Ex quo advertit Clemens Alex. lib. 6. Strom. quod *Propheta apud Ægyptios præeſt diſtributioni tributorum.* Ac ſi ad colligenda tributa, non ſatis ſit vir probus, & prudens, Deoque dedicatus, ſed inſuper deſideretur Propheta, ut ſcientia à Deo infuſa prænoſcat, quantum tributi unuſquiſque pendere poſſit. 53.

Gen. 49.

Divites, ac potentes majora exſolvans tributa.

Cajetan.

Clem. Alex.

Et admoneo ad calcem quæſtionis, quòd non dicant Reges, quòd breviter pro hac vel illa occaſione tributa imponant. Sciant quod tributum ſemel impoſitum, perpetuò durat, & nunquam aufertur. Tranſacta fame dat Joſeph Ægyptiis ſemina, ut ſerere valeant agros, ea tamen conditione, ut quintam partem de fructibus dabunt Regi. Subdit textus. *Ex eo tempore uſque in præſentem diem in univerſa terra Ægypti Regibus quinta pars ſolvitur, & factum eſt quaſi in legem,* Geneſ. 47. num. 27. A quo tempore hæc tributi 54.

Tributum ſemel poſitum perpetuum eſt.

Gen. 47.

tributi lex manavit? A tempora Joſeph, per tot temporum ſæcula uſque ad Moyſis ætatem, imò forte uſque ad noſtra tempora. Cur tot temporum mutationibus, totque Regibus etiam alienigenis regnantibus in Ægypto, hujuſmodi tributi memoria non eſt abolita, ac ſublata? Tributum fuit ſemel impoſitum, & inde ita fixum, quòd quamvis regnum mutaretur, ipſum tamen ſemper ſtabile permaneat, ac perſeveret. Abulenſ. ibi: *In quo, ait, magna patet ſolertia Regum circa ſubditos in recipiendis redditibus, quia in tantis temporum circulationibus, & variis, quaſi mutatis mundi eventibus, nunquam illa jura aboleri potuerunt, licèt hæc ſatis Ægyptus deſideraret.* Abulenſ.

Quæstio IX.

Quare Chriſtus prius dixit reddenda Cæſari, quàm Deo?

55. Ait Chriſtus Dominus in præſenti: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei, Deo.* Per hæc admonet Dominus, quod Cæſari ea ſunt reddenda, quæ Cæſaris ſunt, in hiſque illi parendum, quæ ad ipſum ſpectant, non verò in his quæ Dei ſunt, ad Deúmque pertinent, ac proinde principi nullo modo eſt obtemperandum in his, quæ pietati, religioni, ac legi Dei nocent; hæc enim divino juri repugnant. Nam, ut ait, Divus Chryſoſtomus homil. 71. *Tu verè, ait, cum audeas reddenda eſſe Cæſari, quæ ſua ſunt: illa ſolum dici non dubitat, quæ pietati, ac religioni nihil officiunt: Nam quod fidei, ac virtuti obeſt, non Cæſaris, ſed diaboli tributum & vectigal eſt.* Quæſtio præſens eſt, cur Chriſtus prius dixit reddenda Cæſari, quàm Deo? *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei, Deo.*

Principibus parendum in his, quæ non repugnant legi Dei. — Chryſoſt.

56. Reſpondet primò Abulenſis, & ad litteram quæſt. 102. Quòd Chriſtus prius dixit de debitis Cæſaris, quia de iſtis fuit quæſtio propoſita, & non de debitis Dei, debita autem non inducuntur hìc principaliter, ſed acceſſoriè, ut Dominus adæquatè reſponderet quæſtioni Phariſæorum, ſcilicet quomodo ſtaret, quòd homo eſſet tributarius Deo, & homini, & ideo dixit, quod non obſtante quod Cæſari ſolvatur, quod ſuum eſt, etiam Deo reddatur, quod ſuum eſt.

De Cæſare erat quæſtio propoſita.

57. Secundò. Origenes tract. 21. in Matth. *Quoniam, ait, habemus quædam in nobis, quæ ſunt principis hujus mundi, id eſt, diverſas malitias, & non poſſumus prius reddere Deo, quæ Dei ſunt, niſi reddiderimus principi, quæ principi ſunt; id eſt, niſi depoſuerimus malitiam univerſam.* Per Principem in Cæſare ſignificatum intelligit Origenes diabolum, peccatúmque. Deo enim non poſſumus bonorum operum debitum reddere, niſi prius omne peccatum, omnémque diaboli malitiam à nobis abſtulerimus, tanquamque eam in ſuum auctorem rejicientes, à quo expediti Deo debitum reddere valeamus.

Origen. — *Diaboli nequitia renũtianda, ut Deo ſervias.*

58. Tertiò D. Ambroſius in cap. 20. D. Luc. *Bene prius, ait, quæ ſunt Cæſaris, reddenda decernit, neque enim poteſt quis eſſe Domini, niſi prius renuntiaverit mundo.* Similiter D. Paſchaſ. lib. 10. in Matth. *Voſmetipſos, ait, reddite Deo, quod omninò non poteſtis, niſi vos primum exuatis a cenſu Cæſaris, quatenus deinceps liberi ſitis. Et ideo prius reddite, quod alienum eſt.* Prius ait, reddite Cæſari, deinde Deo. Ut enim quid ad Deum accedat, ipſique adhæreat, hoc maximè curare debet, ut mundialibus omnibus renuntiet, ab hiſque animum deponat, ac ſe exuat, cùm ergo ab omni ſæculari cura fuerit exutus, tunc valebit Deum induere, ac ea quæ Dei ſunt, agere, & miniſtrare.

Ambroſ. — Paſchaſ. — *Depone terrena, ut Deũ habeas.*

59. Cùm Deus deſcenderet ad legem dandam in monte Sinai ob voces, lampades, & ſonitum buccinæ, ac montem fumantem, magno terrore, ac pavore concuſſus erat totus populus. *Stetitque populus de longe, Moyſes autem acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus,* Exod. 20. n. 21. Quid eſt magne Dux, quòd cùm tuus populus ſit tanto timore percuſſus, ipſum deſeris, ab eóque te elonginquas? Cur non potius cum eo manes, ut ipſum valeas corroborare, ac confirmare? *Acceſſit Moyſes ad caliginem, in qua erat Deus.* Ut Moyſes accederet ad Deum, neceſſe fuit recedere, ac ſe elonginquare à populo, hoc eſt, à mundo. *Acceſſit ad caliginem.* Deus lux, & ſplendor eſt quomodo Moyſes ingreditur caliginem, in qua Deus erat? Ingreditur nubem nempe denſam, & opacam, quam Moyſes circundatus terram aſpicere non valet, ut diviſis, ac ſeparatis oculis à terra Deum intueri, ac aſpicere poſſet. D. Greg. Nyſſen. lib. de vita Moyſis: [Ad penetraiblia divinorum ingreſſus, nec Judæis amplius viſibilis, ſolus erat cum inviſibili, ut nos inſtrueret his geſtis (ut arbitror) quod oporteat, ſi quis velit eſſe cum Deo, omnia hæc, quæ videntur contemnere, & mentem ſuam ad inviſibile, atque incomprehenſibile, quaſi ad ſummitatem mentis dirigere.]

Exod. 20. — *Separandus animus à mundo, ut Deum intueatur.* — Greg. Nyſſ.

60. Ait Chriſtus Dominus: *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ,* Matth. 24. n. 28. Cur ſolas aquilas meminit ad corpus Jeſus congregandas, cur etiam columbas non introducit, quæ ob niveum candorem, maximè celebres ſunt in Scriptura? Aquila inter omnes aves altiſſimè volat, ſéque maximè elonginquat, ac ſeparat à terra, ut Solem intueatur; ſicque neceſſe eſt ad alta tendere, terreniſque renuntiare, cum quis velit divinis attendere. D. Chryſoſt. homil. 24. in epiſt. 1. ad Corinth. [Aquilas autem appellat, ait, ut oſtendat ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, & nihil cum terra debere eſſe commune, neque ad inferiora trahi, & repere, ſed & ad ſuperiora ſemper volare, & in Solem juſtitiæ intueri, mentiſque oculum acutiſſimum habere.]

Matth. 24. — *Ad alta tende, ut Deum attendas.* — Chryſoſt.

Quæstio X.

Quænam ſunt reddenda Cæſari, quæve Deo?

61. Hoc jam explicavi in expoſitione. Regibus danda ſunt vectigalia ad ſuſtentanda communia onera Reipublicæ. Deo verò dandæ ſunt decimæ, oblationes, & vota, ut explicat D. Auguſtinus in ſermon. 14. juxta illud Pſalm. 75. n. 12. *Vovete, & reddite Domino Deo veſtro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera.*

Auguſt. — Pſal. 75.

62. Unde cognoſcent Reges, ac Principes, quod aliud eſt jus imperiale, aliud jus Dei, ut in his, quæ ad Deum ſpectant, non ſe intromittant. Unde dicebat D. Ambr. ep. 33. ad Marcellinam ſororem de Valent. Juniore Eccleſiam pro Arianis poſtulante: *Nolite te gravare Imperator, ut putes te in ea,*

Ambroſ.

Reges non ſe immiſceant in rebus Eccleſiaſticis. *quo divina ſunt, imperiale jus habere. Nolite extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus: ſcriptum eſt; quæ Dei, Deo: quæ Cæſaris, Cæſari: Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſia: tibi mœniorum jus conceſſum eſt, non ſacrorum.*

63. Origen. Auguſt. Secundo. Origines homil.21. in Matth. *Deo,* ait, *reddenda ſunt quæ virtutis ſunt, Cæſari, quæ politiæ, & cenſus.* Tertiò. D.Aug. lib.2. contra epiſt. Parmen. cap.7. *Deo,* inquit, *reddendus eſt Chriſtianus amor, Regibus humanus timor.* Quarto.
Theoph. S. Theophylus Patriarcha Alexandr. *Tempore perſecutionis reddendum Cæſari præcepit corpus, in quo ſolummodo poteſtatem habet. Deo autem dicit reddi conſtantiam ſpiritus, & animæ.*

64. Hilar. Quintò. D.Hilarius: *Deo,* ait, *etiam ea, quæ Dei ſunt, reddere nos oportet, id eſt, corpus, & animam, & voluntatem. Numiſma autem Cæſaris in auro eſt, in quo eſt ejus imago depicta, Dei autem numiſma homo eſt in quo eſt Dei imago figurata; ideo divitias veſtras date Cæſari, Deo autem innocentiæ veſtræ conſcientiam ſervate.* Tertullianus
Tertull. lib. de Idololatria cap.55. *Reddite,* ait, *imaginem Cæſaris Cæſari, quæ in nummo eſt, & imaginem Dei Deo, quæ in homine.* Quod etiam docet
Bernard. D.Bernardi lib. de Paſſione Domini cap.3. Terreno regi dandum eſt aurum, & argentum, in quo eſt ejus imago exarata: Deo verò dandus eſt totus homo, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei factus eſt. Ex quo colligit D.Ambroſ. epiſt.1. Quod tres illi pueri Ananias, Azarias, Miſaël non debebant ſolvere tributum imagini regis, quia eam apud ſe non habebant, nec de menſa regis, ac ejus moribus erant polluti; ſolúmque Deo debebant, cujus imaginem operibus, & actionibus referebant, cui toto corde, & animo
Ambroſ. ſerviebant. Sic ait S.Ambroſius: *Qui non adoraverunt imaginem regis, qui non receperunt eam, qui nihil de illa menſa regis accipiebant, non tenebantur ad ſolutionem tributi. Nihil enim eorum, quæ ſub rege terreno erant, poſſidebant. Ergo eorum imitatores non ſolvunt tributum, quibus portio Deus eſt.*

Quæstio XI.

Quare Chriſtus Dominus tam apertè illis dicit veritatem, & quòd Deo reddenda, quæ Dei ſunt?

65. Valde apertè Chriſtus his Phariſæis, ac Herodianis dicit veritatem. Reddite Cæſari, quæ Cæſaris ſunt, Deo, quæ Dei, ut nihil è donis Dei ſit defraudandum, ut Cæſari exhibeatur, cur tam apertè veritatem loquitur, & proteſtatur? Chriſtus Dominus omninò independens ab omni humano reſpectu, non reſpiciebat perſonam alicujus. Et ita ipſi dixerunt. *Non eſt tibi cura de aliquo.* De ſanctis Virginibus ait
Apoc.14. Joan. in ſua Apoc.14. n.4. *Virgines enim ſunt Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ Deo, Agno, & in ore eorum non eſt inventum mendacium.* Quòd in ore eorum non ſit inventum mendacium magna laus, tamen videbatur potius, quod de Doctoribus, ac Magiſtris eſſet decantanda quàm de Virginibus publicanda. Cur ergo de his hæc dici-
1.Cor.7. tur? De Virginibus ait D.Paulus 1.Corinth.7. n.32. *Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt.* Qui enim abſque interventu alicujus dependentiæ ab homine Deo in omnibus attendit, ipſumque reſpicit, hic verum abſque mendacii umbra dicit, & loquitur. *Solum independens ab hominibus veritatem dicit.*

Secundò. Maximè perſuadet Chriſtus, ut quæ Dei, Deo danda ſint, pro quo eleganter ait Origenes citatus in Caten. ad cap.20. D.Luc. *Poſtulat autem à nobis Deus, non quia neceſſarium habet, ut ei aliquid tribuamus: ſed ut poſtquam ei dederimus, hoc ipſum nobis tribuat.* Deus petit, ut aliqua noſtra ei offeramus, & demus, non quia noſtris indigeat, ſed ut uberiorem ſuam largitatem oſtendat, dum noſtra exigua, valde ampliſſimè rependit, ac remunerat. Pulchrè Hildebert. 66. Origen.
epiſt.15. *Munera Dei,* ait, *damno ſunt poſſeſſoribus otioſis, quibus nolle negotiari ad lucrum, probe negotiatur ad ſupplicium. Magnus fœnerator eſt Deus noſter, importunè uſuras exigit ipſe creditor noſter. O beatum commercium, in quo nec uſuras exigens criminis arguitur, nec ſolvens in aliquo gravatur! O felicem negotiationem, in qua creditor eſt opportunè importunus, & debitori pluſquam debet, debetur.* Magnus fœnerator eſt Deus noſter, non ex avaritia, ſed ex liberalitate, plus ipſe vult debere, quam ipſi debetur, & exigua, quæ ei præſtat, & debet homo magnificentiſſimè omnibus bonis gloriæ remunerat: *Debitori plus debet, quam debetur.* Vide ſuprà cap.20. n.49. & cap.23. n.7.8. & 9. Hildebert.

CAPUT XLVI.

Caritatis Mandatum.

Matth.22. n.34. Phariſæi autem audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, convenerunt in unum.

Num.35. Et interrogavit eum unus ex eis legis Doctor tentans eum.

Num.36. Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege?

VERSIONES.

Vatabl.Pagn. n.34. Phariſæi autem cùm audiſſent, quod obturaſſet os Sadducæis, convenerunt ſimul.

D.Chryſoſt. homil.72. Quia ora Sadducæorum obſtruxerit, congregati ſunt in unum.

D Hylarius. Congregati ſunt adverſus eum.

Syriac. n 33. Et interrogavit eum unus ex ipſis peritus Legis, cùm tentaret eum.

D.Chryſoſt. citat. Unus ex ipſis juriſperitus.

Luc.Burgenſ. Unus legalis Doctor.

Tertull.

Tertull. lib. de carne Christi, cap 7. Surrexit legis Doctor tentans eum.

Syriac. n. 36. Doctor, quodnam eſt præceptum maximum in lege?

Alter Textus.

Marc. 12. n. 28. Et acceſſit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes: & videns quoniam bene illis reſponderit, interrogavit eum, quod eſſet primum omnium mandatum.

Expositio I.

1\. PHariſæi autem videntes. Ex aliorum relatu, ac communi fama, quæ Chriſti gloriam publicabat. *Quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis.* Sadducæis reſurrectionem negantibus, in ſua quæſtione propoſita, ſilentium impoſuit Dominus, efficaciter ex ſcriptura futuram reſurrectionem demonſtrans, ita ut ipſi amplius non auderent replicare. Tunc Phariſæi, qui aliàs maximè contrariis erant Sadducæis, nam Phariſæi reſurrectionem fatebantur: tamen modo Phariſæi, & Sadducæi fiunt amici, & conveniunt adverſus Chriſtum, ut notant D. Chryſoſt. homil. 72. & Paſchaſ. lib. in Matth. ſicut Pilatus, & Herodes in nocte Paſſionis. Nam Phariſæi ſæpe fuerunt devicti Chriſti doctrina, at modo ſunt convicti; & qui tales ſunt contra victorem congregabantur; & dolebant Phariſæi invidia agitati, quòd in hoc facto Chriſti fama, ac ſapientia maximè clareſceret. *Convenerunt in unum*, ut explicat D. Thomas in fraudulentiis, & nequitiis. Chryſoſt. Paſchaſ. D. Thom.

2\. *Interrogavit unus ex eis legis doctor.* D. Marcus ait *de Scribis*, Syriac. *peritus legis.* D. Chryſoſtom. *Iuris peritus.* Hæc eadem ſunt. *Interrogavit unus.* Ut inquiunt D. Chryſoſtomus. D. Thom. eligitur unus Doctor, *ut ſi ille vinceretur, alii non confunderentur, & ſi iſte vinceret, omnes in eo gloriarentur.* In gloria, ac honore volebant Phariſæi eſſe participes, in ignominia verò expertes. In concilio Phariſæorum, & Sadducæorum hic doctor ſe obtulit ad proponendam Chriſto quæſtionem difficilem, cui nullus poterat ſatisfacere, niſi eſſet maximè verſatus in Scriptura. Syriacus. Chryſoſt. D. Thom.

3\. *Tentans eum.* Hic Doctor laudatur à Chriſto Domino apud Marcum; *Non longè es à regno Dei.* Ideo D. Chryſoſtom. homil. 72 in Matth. Euthymius, Theophylact inquiunt, quòd hic legis Doctor principio acceſſerit tentans, Domini tamen reſponſo emendatior factus, laudatus eſt, quam ſolutionem etiam adhibet D. Auguſtinus lib. de conſenſ. Evang. cap. 73. & aliam etiam rationem proponit valdè convenientem, quòd ſcilicet hic Doctor coram Phariſæis oſtendiſſet ſe habere quæſtionem in re ardua ad Chriſtum capiendum in ſermone, tamen revera animo ſolum volebat experiri, ac agnoſcere Chriſti ſententiam in re ardua, de qua ipſe maximè dubius erat, & deo cum Chriſtus ei dixiſſet mandatum maximum eſſe Dei dilectionem, reſpondit ad Dominum. *Bene Magiſter in veritate dixiſti. Quo audito, Jeſus videns, quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei*, Marc. 12. num. 34. id eſt à fide, gratia, quæ fideles ducit ad regnum cæleſt. Ita Maldon. Janſen. Barrad. Luc. Burg. Cornelius. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Auguſt. Marc. 12. Maldon. Barradas. Cornel. Burgenſ.

4\. *Magiſter.* Magiſtrum vocat, cujus diſcipulus fieri volebat. *Quod eſt mandatum magnum?* Hoc eſt maximum, nam Hebræi ſuperlativo carent; ac proinde denotabant mandatum, quod Deus præ cæteris omnium maximè exigebat. Hanc quæſtionem propoſuit Doctor, inquiunt Chryſoſtomus, Euthymius, quia opinabantur Phariſæi, quòd ſupra mandatum diligendi Deum, aliquid de ſuo adderet, quia ipſe ſe Deum dicebat, ac faciebat. Aptiſſimè Beda in cap. 12. Marci, ait, Chriſti tempore apud Judæos maximè controverſiam fuiſſe hanc quæſtionem. Multi enim aſtruebant primum mandatum legis eſſe de victimis, ac ſacrificiis Deo offerendis. Levit. 1. His enim ut ſupremus omnium Dominus colitur, & veneratur, ex quo Phariſæi filios docebant, ut ſuis parentibus agentibus dicerent *Corbam.* Id eſt munus, quò te alere debeo, Deo vovi: illi reddam, & non tibi, Matth. 15. n. 6. Alii affirmabant eſſe Dei dilectionem; de quo infrà. Chryſoſt. Euthym. Beda. Levit. 1. Matth. 15.

Quæstio I.

Quomodo fuit Sadducæis ſilentium impoſitum.

5\. PRimo jam dixi in expoſitione, quòd Jeſus ſilentium impoſuerit Sadducæis, ita efficaciter eis ſua ratione reſurrectionem demonſtrans, ut ipſi nihil haberent quod dicerent, ac reſpondere poſſent, quamvis ipſi Sadducæi adhuc in ſuo errore immobiles permanſerint, ut patet Actorum 23. num. 8. & notat hic Abulenſ. quæſt. 250. Nam ibi magna diſſenſio narratur inter Sadducæos, & Phariſæos circa reſurrectionem. Ita Sadducæi ſuo errori erant addicti, quod quamvis Chriſti argumenta non potuerint diſſolvere, à ſuo tamen errore non ſunt ſoluti: ſunt enim homines apud quos potentior eſt effectus voluntatis, quàm efficacia rationis, licet enim ratione convincantur, ut Sadducæi, qui nihil habeant ad reſpondendum, tamen in ſuo errore tenaciter firmiores perſiſtunt. Actor. 23. Abulenſ. *Potentior affectus voluntatis quàm rationis efficacia.*

6\. Secundò. Origenes tract. 23. in Matth. *Sicut enim*, ait, *proprium juſti eſt tacere, cùm ſit tempus tacendi, & loqui, cùm ſit tempus loquendi, non tamen obmuteſcere: ſic proprium eſt omnium, qui mendacii ſunt Doctores, obmuteſcere quidem quantum ad rem, non tamen tacere.* Silentium impoſuit Jeſus Sadducæis, oſtendens quod omnem mendacii vocem obmuteſcere facit una clara veritatis vox. Notandum obiter quòd Origenes citato loco ponit diſcrimen inter tacere, & obmuteſcere. Non homini, ſed mari, ac diabolo dicitur *obmuteſce.* Marc. 4. n. 39. & Luc. 4. n. 35. Ab his enim omnis facultas loquendi adimitur; At verò homini datur ſilentium, & taciturnitas, quia homini debet tacendi, & loquendi vires alternare, tacere in malo, loqui in bono; ex quo ait D. Ambroſ. Origen. *Veritas mendacii vocem facit obmuteſcere.* Marc. 4. Luc. 4. Ambroſ.

lib. 1. Offic. c. 3. [Quid igitur, ait, mutos non eſſe oportet? Minimè. Eſt enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Denique ſi pro otioſo verbo reddemus rationem: videamus, ne reddamus & pro otioſo ſilentio.]

7. Tertiò. Impoſitum fuit ſilentium Sadducæis, quia valde ægrè tulerunt, ac maximè doluerunt; cùm ſe victos viderunt, nihil habentes, quid reſponderent; dolor vehemens frequenter vocem intercipit, & non ſinit loqui. Ait Iſaias 6. n. 5. *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum.* Græcus habet, *Quia compunctus dolui.* Ac ſi idem eſſet quod compunctus dolore taceret. Ait idem Iſaias 15. n. 2. *Quia vaſtatus eſt murus Moab conticuit.* Hugone teſte, *præ dolore non auſa loqui.* Hoc eſt filii Moab cum maximè dolerent ob vaſtatum murum: non potuerunt loqui.

Dolor generat ſilentiũ. Iſai. 6. Græcus. Iſai. 15. Hugo.

8. Quis dubitat, quod ingens dolor vocem intercipit? Cùm meus Jeſus penderet in ligno, ſtabant aſpectantes Mater, & Joannes magna lachrymarum copia madentes. Tunc Jeſus eos aſpiciens. *Cùm vidiſſet Jeſus matrem, & diſcipulum ſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus: deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua,* Joan. 19. n. 26. Cur SS. Mater ſaltem unum verbum non profert quærens tantam ſortem ſibi mutatam: & Joannes cur pro tam illuſtriſſima ſorte ſibi data non gratias agit magiſtro? Cur uterque alto ſilentio tacet: Tam vehementi dolore Mater, ac Diſcipulus vulnerati erant, ut nec verbum quidem emitterent, ac dicerent. D. Bernard. ad tract. ad lament. Virg. *Audiebant*, ait, *& tacebant: quia præ anguſtia loqui non poterat.*

Joan. 19. *Virgo, & Joannes ex dolore ſilent.* Bernard.

QUÆSTIO II.

Quare Phariſæi, & Sadducæi convenerunt in unum adverſus Chriſtum?

9. CHriſtus Dominus in doctrina data contra Sadducæos maximè Phariſæis favet, ac honoraverat, nam inter Phariſæos, & Sadducæos erat controverſia de reſurrectione, ergo cùm Chriſtus tam apertè confudiſſet Sadducæus maximè exaltavit partes Phariſæorum, reſurrectionem affirmantes, pro quo multas ei gratias ferre debebant,

Ratio difficultatis.

10. Primò reſpondet D. Hieron. *Phariſæi, & Sadducæi inter ſe contrarii ſunt, ſed ad tentandum Jeſum pari mente conſentiunt.* Phariſæi in ſuperioribus quæſtionibus de tributo Cæſaris, & aliis ſe viderant ſuperatos, Sadducæi in propoſita quæſtione ſe viderant devictos, ita ut nihil haberent, quod dicerent, ac reſponderent; & ex tanta omnium victoria Chriſtum opinabantur valde glorioſum, & ſublimatum, & inde nova argumenta parant, ut eum valeant deprimere, ac tanquam Scripturæ ignorantem arguere; nam, ut ait Chryſoſt. in Imperfecto hom. 42. *Malitia frequenter quidem vincitur, nunquam autem placatur.*

Hieron. *Malitia nũquam placatur ac quieſcit.* Chryſoſt.

11. Secundò. Phariſæi, ac Sadducæi, in ſuis propoſitis quæſtionibus ſæpe devicti ſunt à Chriſto Domino, ut modo dixi, ergo quamvis ipſi alias eſſent inter ſe contrarii, tamen contra Chriſtum concordant, ac uniuntur, frequenter devicti contra victorem colliguntur, ac armantur, ut adverſus eum pugnent, & decertent. Videt Joannes in Apocalypſis 17. n. 14. Decem reges armatos *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos.* Congregantur in unum decem reges terræ, an ut pacem Chriſti ſervis ferant? An ut ipſum Chriſtum adorent? Sed ut bellum faciant? Cum potentes terræ ſic in unum congregantur? Cum ipſa poteſtas diſſidii, ac diſcordiæ cauſa ſit, *Agnus vincet eos*, cum ſe exiſtimarent ab Agno eſſe vincendos, omnes adverſus Agnum in pugnam inferendam colliguntur, ac uniuntur.

Devicti contra victores uniuntur. Apoc. 17.

12. Tertiò citatus Chryſoſt. Phariſæi, & Sadducæi *conveniunt in unum, ut ſcilicet multitudine vincerent quem ratione ſuperare non poterant.* Maligni adverſus populum Dei ſe adhortantur. *Cogitaverunt adverſus ſanctos tuos, & dixerunt: venite diſperdamus eos de gente, & non memoremur nomen Iſraël ultra*, Pſal. 82. n. 4. Ad quid eam convocantur: *Adverſus ſanctos tuos, & adverſus populum Dei*, qui ſunt convocati. *Tabernaculum Idumæorum, & Iſmaëlitæ, Moab, Agareni, Iebal & Ammon, & Amalech alienigenæ, cum habitantibus Tyrum, etenim Aſſur venit cum illis, facti ſunt in adjutorium filiis Lot.* Ecce innumerabiles mali decem nationum congregantur adverſus ſanctos, cùm enim agnoſcerent mali ſeipſos à Sanctis Dei virtute, ac fortitudine ſuperari; cogitant multitudine, & colligatione tantarum nationum an eos ſuperare, ac devincere valeant. Vide ſuprà c. 17. n. 49. & 50.

Chryſoſt. *Mali multitudine ſuperare volunt.* Pſal. 82.

13. Quartò. D. Chryſoſtomus homil. 42 in Imperfecto, ſcilicet quod Phariſæi, ac Sadducæi, *Dicebant apud ſe, unus loquatur pro omnibus, & loquantur per unum.* Contrarii erant inter ſe Phariſæi, ac Sadducæi, ita tamen in hoc negotio uniuntur, ut unum corpus, unam mentem, unam voluntatem, ac unum os habeant. Veniens Joſeph ad fratres ſuos. *Qui cum vidiſſent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere*, Geneſ. 37. n. 18. Variæ, & diverſæ ſunt hominum cogitationes, & viſo uno objecto, quilibet valde diverſimodè opinatur, & cogitat, quomodo ergo viſo Joſeph omnibus fratribus eadem ſubiit cogitatio? Cur non in varias cogitationes diſtrahuntur? Cùm eſſent iniqui, & perverſi non ſolum conveniunt in opere projiciendi eum in ciſternam, ac vendendi Iſmaëlitis, ſed etiam in mente, ac affectu ipſum occidendi, quo cogitaverunt illum occidere.

Chryſoſt. *Impii opere, ac mente contra juſtos uniuntur.* Gen. 37.

14. Vide Joann. in ſua Apoc. 16. n. 14 *Spiritus dæmoniorum facientes ſigna, & procedunt ad reges totius terræ congregare eos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.* Mittuntur ſpiritus ad reges univerſæ terræ, & quomodo fieri poteſt ut in unum congregentur ad prælium, nam regalis poteſtas diſſidii cauſa, & reges nolunt ſe ad invicem ſubjici? Deinde quomodo reges Orientis poſſunt ſe congregare in unum locum cum regibus Occidentis vel è contra? Cum ſint iniqui, reges univerſæ terræ congregabuntur, non loco, ſed animo & voluntate, quamvis enim ſint maximè loco diſtantes, in eis tamen erit una voluntas, unus animus adverſus electos Dei: Haymon. *Nunquid in unum venturi ſunt, ut qui ſunt in Occidente, tranſeant in Orientem, aut rurſus ab Oriente in Occidentem? Non; ſed in unum conſenſum, & in unam malam voluntatem congregabuntur, propter veritatem, quippe de malitia eorum hoc dicitur, quia quod unus facit, hoc & reliqui.* Vide tom. 2. c. 4. q. 2. n. 11. & ſeqq. & multis aliis in locis.

Apoc. 16. *Impii etſi loco diſtent, mente uniũtur ad malum.* Haymon.

QUÆSTIO III.

Quare impoſito ſilentio Sadducæis Phariſæi Chriſtum volunt tentare?

15. Chryſoſt. PRimò. D.Chryſoſtom. homil.24. [Debuerunt quidem, ait, Phariſæi timere Sadducæorum exemplum, ut non ſimiliter interrogantes confundantur, ſed ardens malitia dum ſauciare feſtinat, non aſpicit exitum rei, ut tantummodo alteri noceat.] Valde fatua eſt malitia, quæ in alieno capite experimentum non ſumit, ut ſibi noxia valeat devitare. Viderant Phariſæi Sadducæorum exemplum, qui cùm Chriſtum interrogarent, ab ipſo devicti, ac ſuperati obmuteſcentes receſſerunt, cur adhuc audent interrogare, & ſimilem eventum ſibi non timent? *Ardens malitia dum ſauciare feſtinat, non aſpicit exitum rei, ut tantummodo alteri noceat.* Tanto affectu malitia intendit alterius nocumentum, ut de ſuo damno non cogitet, ſed illius obliviſcatur.

Malitia nunquam quieſcit.

16. Secundò. Quòd Chriſtus Dominus ſilentium impoſuiſſet Sadducæis reſurrectionem negantibus, maximè Phariſæis illam affirmantibus, cedebat in honorem, & auctoritatem, & tamen contra Chriſtum armantur ipſúmque volunt capere in ſermone, dolebant enim maximè de laude, quam Chriſtus ex damnatione hæreſis Sadducæorum reportaverat, & ideo adverſus eum odio, & invidia ferventes inſidias moliuntur; acrius enim pungebantur gloria, quæ Chriſto obvenerat ob Sadducæos devictos, quam ipſi gaudebant de ſuo honore, ſuæque doctrinæ decore, quam tam efficaciter corroboratam, ac ſtabilitam videbant. Vide in indice verb. *Invidia.*

Invidus magis dolet de alterius gloria, quam gaudet de ſuo bono.

17. Tertiò. In quæſtione propoſita ſilentium impoſitum fuerat Sadducæis, & tamen exinde Phariſæi conveniunt ad Chriſtum interrogandum, nulla ſanè deteſtabilior ignorantia, quam ex his, ex quibus homo debebat fieri cautus, anſam arripere, ut fiat impudicus, & audax; obturatum Sadducæorum os exemplum erat Phariſæis, ne amplius quæſtiones Chriſto proponerent, & tamen hoc ad illas ventilandas ſe ſtimulant, ô ingens, & fatua ignorantia!

Fit homo impudicus, ex quo debebat eſſe cautus.

18. Cùm populus Iſraël caſtrametatus eſſet campeſtribus Moab, cúmque audiſſet Rex Balaac mirabilia, quæ Deus pro ſuo populo fecerat in Ægypto, ac aliis regnis per deſertum, ut populum erga ipſum poſſet devincere, hoc excogitavit conſilium, vocavit Prophetam Balaam multa pecunia data ad populo maledicendum, apud ſe firmiter ſtatuens, quòd ſi populus execratus fuiſſet à Propheta, ab eo vinceretur. Balaam avaritia ſtimulatus acceſſit, de quo ait Scriptura: *Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus eſt oculus: dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem omnipotentis intuitus eſt*, Num.24. n.3. Quæ verba ut notat Rupertus lib.2. in Num. c.21. *Contraria, vel repugnantia ſibi videntur.* Nam ſi obturatus erat oculus, ac cæcus effectus, quomodo valuit videre viſiones Dei? Rupertus citatus: *Per propheticam quidem ſcientiam, auditor ſermonum Dei eſt, & viſionem omnipotentis intuitus eſt, ſed per avaritiam cor cæcatum habet.* Balaam habebat propheticam ſcientiam, quæ docebat bonum amplecti, & à malo declinare, ipſa ergo prophetica ſcientia, quæ ad Dei obſequium deſtinanda erat, illi avaritiæ, ac ambitionis exitii occaſio. Scientia ergo, quæ ad viam ſalutis indicandam data fuerat, hominis tamen malitia in anſam ab illa divertendi verſa eſt; non ſcientia, ſed ut cæcitas, ac ignorantia dicatur, & habeatur. *Cujus obturatus eſt oculus.*

Num.44. Rupert. *Obturatus eſt oculus cujus viſus fit in malum.*

QUÆSTIO IV.

Quare de magno mandato quærit Magiſter iſte?

ACceſſit Doctor magnum religionis, pietatis, ac zeli & legis præ ſe ferens ſpecimen, 19.
Dominum Magiſtrum vocat, de æſtimatione divinorum præceptorum quærit, & tamen à D.Matthæo dicitur, quòd venerit tentans; nam tantæ religionis, ac zeli prætextu, acrius volebat inſidiari, & retia tendere. D.Hieronym. *Non de mandatis interrogat, ſed quod ſit primum, magnúmque mandatum, ut cum omnia, quæ Deus mandaverit, magna ſint; quidquid ille reſponderit occaſionem habeant calumniandi.* Hieron.

Mandatum magnum, ſeu maximum in lege, eſt illud, quod Deus præ cæteris omnium maximè requirit, cujus obſervatio ipſi eſt omnium gratiſſima. Magna controverſia erat eo tempore, quódnam eſſet hoc mandatum; ut ex Beda dixi in expoſitione, ibi dicta videnda. Lex autem hoc non explicavit, ut omnia Dei præcepta Judæi rudes, & imperfecti ſervarent, & nulla negligerent, nam etiam minimum mandatum, cum à Deo ſit traditum, diligenter cuſtodiendum eſt, & minimè contemnendum. 20.

Omnia Dei præcepta cuſtodienda.

D.Chryſoſtomus in Imperfecto homil.42. *De magno mandato interrogat, qui nec minimum obſervavit. Ille enim debet interrogare de majori juſtitia, quia jam minorem complevit.* Mandatum maximum ſpectabat, qui necdum in parvis ſe exercuerat; ſunt homines, qui alta cacumina, ac faſtigia virtutis proſpiciunt, & prima illius rudimenta, ut dura & arida faſtidiunt, cùm quis in his prius ſe debeat exercitare, ut ad ſuperiora valeat evolare. 21. Chryſoſt.

Paulatim ad cacumina virtutis aſcendit homo.

Sicut Aquila provocans ad volandum pullos ſuos, Deut.32. n.11. ſic nos Deus provocat ad volandum in terram promiſſionis, ac cæleſtem patriam. Aquila provocat pullos ſuos ne ſubito ad ſublimia ferantur, ſed ut per dimiſſos volatus quotidie exerceantur, ut tandem altiùs valeant aſcendere; inſtar aquilarum Chriſtus ex parvis exercitiis ad majora virtutum documenta nos provocat. Guarricus Abbas ſerm. in Aſcenſ. [Quid putamus fratres, ait, quomodo tunc repente de terris ad cælos evolare poterimus, qui nunc exercitio, & uſu quotidiano volitare non didicimus? Nunquid Chriſtus, ſicut aquila provocat ad volandum filios, quando ſuper eos volitat?] 22. Deut.32. Guarric.

Inſtar pulli aquilarum ſumus provocandus.

Dicebat David Pſ.54. *Quis dabit mihi pennas, ſicut columbæ:* pennas, & volatus deſiderat, num ut perpetes aquilæ? Minimè, ſed ut columba, quæ in cæteras volucres valde humiliter, ac depreſsè volat, & non in altis arborum cacuminibus habitat, ſed in petrarum cavernis receptacula conſtituit. D.Aëlred. lib.1. ſpeculi c.5. *Pluméſcat interim Domine Jeſu, pluméſcat, quæſo, anima mea in nido diſciplinæ tuæ, paſcat in foraminibus petræ, & in caverna maceriæ.* Vide ſup. c.8. n.84. & c.22. n.23. & c.25. n.36. 37. 23. Pſal.64. D.Aëlred.

Matth.

*Matth.*22. *n.*37. Ait illi Jeſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua, & in tota mente tua.

*Num.*38. Hoc eſt maximum, & primum mandatum.

VERSIONES.

Syriacus, *n.*37. Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: & ex tota mente tua.

*Deut.*6.*n.*5. In tota fortitudine tua.

Eohiopicus. Ex tota virtute tua, & ex tota potentia tua, quæ tibi eſt.

Perſicus. Ex tota nimietate mentis tuæ.

Arias. In tota cogitatione tua.

Origenes, *hom.*v3. Ex totis viribus tuis.

D.Greg.Nyſſ. Ex facultate virium tuarum.

*Cajet.n.*38. Hoc eſt magnum, & primum.

Syriacus. Iſtud eſt præceptum maximum.

Arabicus. Hoc eſt mandatorum primum maximum.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*12. *n.*29. Jeſus autem reſpondit ei: qua primum omnium, mandatum eſt: Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt.

*Num.*30. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, Cætera ut Matthæus.

EXPOSITIO II.

24. D*Iliges*. Futurum eſt indicativi more hebraico pro imperativo. Dilige. Vel dicitur. Diliges in futuro, quia quemcumque amorem de præſenti erga Deum habeas, ſemper ut parvus reputandus, & major procurandus. *Modus diligendi Deum eſt diligere ſine modo*, ait Bernardus tract. de diligendo Deo; *Dominum Deum tuum.* Amoris enim cauſa aſſignatur. Cùm dicitur, *Dominus*, denotatur amore dignus ex propria natura. Cùm Deus tuus dicitur, ex collatis donis, ac beneficiis diligendus proponitur, ita ut non ſolùm amari, ſed etiam redamari à nobis poſtulet. *Ex toto corde tuo.* Theoph Hay. Carth & alii ſic explicant. Ex tota voluntate tua. *Ex tota anima tua.* Hoc eſt ex toto tuo appetitu. *Ex tota mente*, ex tota tua vi intelligendi applicata ad ipſum Deum. *Ex tota fortitudine.* Ex tota tua vi executiva. D. Anſelm. hoc loco ſic interpretatur, *ex toto corde*, id eſt intellectu; *ex tota anima*, id eſt ex tota voluntate, *Ex totæ mente*, hoc eſt memoria. Alii, ut Bellarm. tom.1. lib.2. de Monach. cap.13 hæc verba: *Ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, ex totis viribus, ex tota fortitudine*; idem unum dicunt ſignificare quod multis modis explicatur, ut denotetur, quòd Deus à nobis multis modis ſit diligendus. Victor Antioch. in cap.16. Marc. n.32. [Homo, ait, tanto Dei amore flagrare debet, ut nihil prorſus in ullam animæ facultatem irrepere ſinat, quod ſuam erga Deum allectionem excludat, aut diminuat, aut aliò transferat: ſed in omnibus illi ſoli magis, magiſque aſſiduè placere ſatagat; nec alteri perſonæ, aut rei creatæ, niſi propter Deum.]

Bernard. Theoph. Haymon. Carthuſ. Anſelm. Antioch.

Hoc eſt maximum, & primum, Syriacus, & Arabicus legunt, *maximum*, hoc eſt, *præcipuum*, quia Deus imprimis, ac præ cæteris illud requirit, quia etiam dignitate, ac perfectione cæteris eſt excellentius; caritas enim major omnium virtutum eſt, 1. Corinth. 13. Caritas enim excellentior eſt religione; majus eſt enim diligere Deum ex toto corde, quam eidem offerre ſacrificia, caritas ut regina imperat actus religionis, omniúmque aliarum virtutum. Dicitur etiam primum, quia ſecundum ſecum habet annexum, à quo divelli non poteſt. 25.

Syriac. Arabic. 1.Cor.13.

QUÆSTIO V.

Quare Dei dilectio ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima commendatur?

CUm mandatur, ut diligas Deum ex toto corde tuo, in tota anima tua, in tota mente tua, hoc eſt ut ſummopere, ac omnibus viribus tuis diligas Deum, quod tripliciter explicatur communiter à Theologis comparativè, finaliter, & appretiativè. 26.

Dupliciter Deus ſummè, diligendus.

Primò. Comparativè. Ut nullam ſcilicet partem tui amoris de alicui alteri rei, Deo repugnanti, ac proinde totus amor integer conſtituendus eſt in Deum, minimèque inter ipſum, ac creaturas dividendus. Deut.6.n.5 *Ex toto corde tuo*, Theod. 16.q.3. *Hoc loco*, ait, *docemur, non ſcindere dilectionem.* Pſalm.9.n.1. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo.* Theod. ibi: *Qui enim partitur cogitationes in mammonam, & Deum, non poteſt dicere: Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Non enim pleno affectu Deum colit.* Vide ſuprà c.22.n.40.41.42. & c.33.n.28 30 31.32. 27.

Theodot. Pſal.9.

Secundò. Finaliter. Ut toto affectu velit homo Deum eſſe finem totum, & ultimum omnium ſuarum cogitationum. Ita ut ipſum ut ſummum bonum, ac finem ultimum, omnibus rebus præferat, & anteponat. D. Auguſt. lib.1. de doctr. chriſt. c.22. *Diliges Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ut omnes, ait, cogitationes tuas, & omnem vitam tuam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea, quæ confers.* Vide ſuprà cap.13. n.54. & cap.16 n.84.85. & c.34.n.22. 28.

In Deum omnia noſtra referenda. Auguſt.

Tertiò. Appretiativè. Ut nihil comparatione Dei æſtimes, ſed pro Deo omnia parvipendas, ac proinde ut totum cor, & voluntatem illi applices, ut tota mente, & anima ejus præcepta adimpleas, nihilque aliud appetas, & deſideres, niſi tantum ipſum Deum. D. Aug in Manuali cap.20. *Anima, quæ Deum amat, nihil poſt aliud cogitare, nihil aliud velle, nihil aliud loqui, niſi ſolum Deum* 29.

Qui verè amat, ſolum Deum appetit, & deſiderat. Auguſt.

Deum. Vidit Iſaias 6. num. 3. Quòd Seraphim, *duabus velabant facies ſuas.* Ut ex Hebræo textu legunt D. Chryſoſtomus homil. 4. in Iſaiam. Procopius, D. Thomas, Vatablus, & alii, Seraphim ſpiritus divini amoris pleni, & obvoluto amant vultu, ſic fervidè amant Deum, ut nihil aliud præter ipſum velint intueri, cognoſcere, ac contemplari.

Chryſoſt. Procop. D. Thom. Vatabl.

30. Conſiderandæ ſunt duæ valde celebres mulieres peccatrices ad Deum accedentes. Rahab una, & altera Magdalena; ut valdè diverſimodè ad Dominum devenientes. Rahab Deum populi Iſraëlitici venerata, exploratores in domo ſua excipit, ab illis juramentum pro cuſtodia, ac tutamine ſuæ ſalutis expoſcit. *Jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego miſericordiam feci vobiſcum, ita & vos faciatis cum domo patris mei*, Joſue 2. num. 12. At verò Magdalena ut cognovit quòd Jesus accumberet in domo Simonis; *& ſtans retro ſecus pedes ejus, lachrymis cœpit rigare pedes ejus & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes ejus, & unguento ungebat*, Lucæ 7. num. 37. Et nec verbum pro ſe loquitur, nec quicquam petit. Cur illa pro ſemetipſa tanta loquitur, hæc verò nulla? Cur illa tota in preces ſe diffundit, hæc verò ab illis abſtinet? Rahab tota erat plena timoris. *Irruit terror veſter in nos, & elanguerunt omnes habitatores terræ.* Et ideo pro tutamine ſuæ vitæ valde ſollicita multa loquebatur. Magdalena verò fervida Dei dilectrix. *Dilexit multum.* Et inde nihil petit, nam, cùm ipſa multum diligeret, nihil aliud niſi Domini pedes deſiderabat, ergo cùm optatis eſſet potita, nil aliud meminit, nec poſtulat. D. Chryſoſtomus ſerm. de peccatrice, & Phariſæo, qui inter opera D. Ephrem habetur. *Rahab*, ait, *ad ſe admiſit exploratores, ego verò retinere eum conor, quem deſideravi, non quidem, ut illa exploratores multos, ſed hunc tanquam Epiſcopum omnium animarum.* Vide ſuprà cap. 27. num. 199. & 200.

Joſue 2.

Luc. 7.

Verus amor in ſolo Deo optatis fruitur.

Chryſoſt.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus Dominus tam manſuetè, ac affabiliter agit cum hoc Doctore, cùm antea valde ſeverè ſe habuiſſet cum Phariſæis, ac Herodianis?

31. In hoc cap. 22. n. 16. narrat D. Matthæus, ut ſuperiori cap. explicavimus. Quomodo Diſcipuli Phariſæorum cum Herodianis ad Chriſtum acceſſerunt quærentes ab eo; *Licet cenſum dare Cæſari, an non?* Chriſtus Dominus valde rigide in eos animadvertit, dicens illis, *quid me tentatis hypocritæ?* At verò hic Doctor quamvis etiam adveniſſet tentans eum, ut ſcribit D. Matth. nullum tamen verbum aſperum ab ore Chriſti audit.

32. Ratio diſcriminis eſt manifeſta; nam Phariſæi, ac Herodiani malo animo, ſiniſtraque mente advenerunt, ab illoque etiam pariter receſſerunt; At hic Doctor, vel vir bonus erat, ut vult D. Auguſt. vel licet prava intentione ſe contulit ad Chriſtum, tamen ejus colloquio proficit, ac emendatus evaſit. Illum Chriſtus laudavit dicens: *Non es longè à regno Dei*, apud Marcum; ut dixi in prima expoſitione num. 3. Hic Doctor veniens tentans convertitur, non verò illi alii; hic de lege, *quod eſt mandatum magnum in lege?* Et hoc quod eſt agere de opere bono, quamvis aliud de mala intentione videtur, & ſemper in bonum cedit, & aliquod utilitatis veſtigium poſt ſe relinquit, quod Deus etiam aliquando reſpicere videtur.

Auguſt.

Virtus etiam in malo ſubjecto in pretio.

Ex corpore cujuſdam hominis clamant Dæmones ad Chriſtum: *Quid mihi, & tibi eſt* Jesu *fili Dei altiſſimi?* Lucæ 8. n. 28. & ſtatim rogabant eum, ut permitteret eis in gregem porcorum ingredi, quòd Chriſtus *permiſit illis*, Ibid. n. 32. valde mirum, annuit Dominus Dæmonum petitioni. Tertullianus lib. 4. adverſus Marcion. c. 20. *Impetrarunt*, ait, *quo meritò? Quia mentiti non erant, quia Deum abyſſi, & ſuum cognoverunt.* Diabolus fatetur Chriſtum eſſe Dei filium, *fili Dei altiſſimi;* fateturque ejus poteſtatem: *Ne me torqueas.* Poſtulabat Diabolus mala & ſiniſtra intentione, ut abiret in gregem porcorum, tamen cum unam veritatem protulerit, quæ multo in pretio eſt Deo, inde ipſe ei permiſit, quod petebat. *Impetrarunt; quo merito? Quia mentiti non erant.* 33.

Luc. 8.

Tertull.

Merito veritatis impetrant.

Matth. 22. *n.* 39. Secũdum autem ſimile huic, Diliges proximum tuum: ſicut te ipſum.

Num. 40. In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.

Versiones.

Syriacus, n. 39. Et ſecundum ſimile eſt ei: Diliges proximum tuum, ſicut animam tuam.

Vatablus. Diliges proximum tuum perinde atque te ipſum.

Syriac. n. 40. Ab iſtis duobus præceptis pendent Lex, & Prophetæ.

Alter Textus.

Marc. 12. *n.* 31. Secundum autem ſimile eſt illi: Diliges proximum tuum tanquam te ipſum: majus horum aliud mandatum non eſt.

Num. 32. Et ait illi Scriba: bene Magiſter, in veritate dixiſti, quia unus eſt Deus, & non eſt alius præter eum.

Num. 33. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquam ſe ipſum: majus eſt omnibus holocauſtomatibus, & ſacrificiis.

Num. 34. Jeſus autem videns, quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

EXPO

EXPOSITIO III.

34. SEcundum autem ſimile huic. Præceptum de dilectione proximi ſecundum appellatur, non quia ſecundum ſit in numero Decalogi, ſed quia, Abulenſ. ut ait Abulenſ. quæſtione 277. dignitate, ac perfectione ſecundum eſt poſt Dei dilectionem. Ab eodem enim caritatis habitu procedit amor Dei, & proximi. Primum ergo mandatum, & maximum excellentia, & perfectione eſt præceptum de diligendo Deum, ſecundum de dilectione proximi, valde tamen inferius, & impar. *Simile huic.* Non dicitur æquale; ſed *ſimile*, quia poſt Deum inter omnes res creatas præ omnibus diligendus eſt proximus affectu, actibus, & officiis: & ut Chryſoſt. etiam denotetur, ut obſervat D. Chryſoſt. quòd unum mandatum ab altero dependeat, & quòd unum ſine altero non poſſit obſervari, ne quis ſibi perſuadeat, quòd dilecto Deo poſſit ſecurè contemnere proximos, amor enim proximi ab amore Dei procedit.

35. *Diliges proximum.* Proximi autem ſunt omnes homines ſecundùm naturalem Dei imaginem, & D.Thom. ſecundùm capacitatem gloriæ, ut docet D.Thom. Auguſt. 2. 2. quæſtione 44. art. 7. & ait D. Auguſtinus epiſt. 52. ad Macedonium. *Proximus,* ait, *non ſanguinis propinquitate, ſed rationis ſocietate penſandus eſt, in qua ſunt ſocii omnes homines.* Modus Syriac. dilectionis indicatur: *ſicut te ipſum.* Syriacus D.Thom. legit: *ſicut animam tuam,* Illud *ſicut,* ut advertit D. Thomas citato loco, non denotat æqualitatem, ſed ſimilitudinem, id eſt ſimili modo quo te ipſum diligis, ad exemplum, & formam dilectionis tui, ut quemadmodum teipſum diligis verè, & ſincerè, bonum tibi volendo, ac procurando, malum verò nolendo, & avertendo propter tuum ipſius bonum, ſimili & modo te debes erga tuum proximum exhibere. D. Auguſt. lib. de vera Relig. Auguſt. c. 46. *Ea eſt enim regula dilectionis, ut quæ homo vult ſibi bona provenire, & proximo velit: & quæ accidere mala non vult, & illi nolit.* Et nota. Quòd cùm dicitur, *ſicut te ipſum*, non prætermittitur ſui ipſius amor, ſed præſupponitur. Ut etiam Auguſt. docet idem D. Auguſt. lib. 1. de Doctrina Chriſtian. cap. 27. *Non eſt hic*, ait, *tui dilectio prætermiſſa: dicitur enim ut diligas proximum ſicut te ipſum.* Ac proinde primò loco diligendus eſt Deus; ſecundo, propria perſona. Tertio, proximus ad inſtar tui diligendus.

36. *In his duobus mandatis.* Non in uno tantum. *Univerſa lex pendet, & Prophetæ:* hoc eſt, omnis doctrina legis, & Prophetarum in his duobus mandatis de dilectione Dei, & proximi ſummatim continetur, in hiſque fulcitur, & nititur, ab illiſque tanquam ædificium quoddam à ſuo fundamento dependet. Nam tria præcepta primæ tabulæ ad Dei dilectionem ſpectant, ſeptem verò ſecundæ tabulæ ad proximi amorem pertinent. Auguſt. D. Auguſtin. lib. 8. de Trinit. cap. 7. Quamobrem Rom. 13. Rom. 13. num. 9. dicitur: *Qui diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Et ad hæc duo mandata dilectionis Dei, & proximi referuntur præcepta aliarum virtutum ſive naturalium, ſive ſupernaturalium. Addit etiam Origenes in Catena. *In his duobus mandatis* Origen. *univerſa lex pendet, & Prophetæ, ut intelligat omnem legem, & prophetas.* Benè affectus legem rationi conſentaneam, virtuti congruam, Deo dignam intelligit. Vide ſuprà cap. 8. num. 52.

Juxta Marcum Scriba Chriſto ait. *Bene Magiſter in veritate dixiſti.* Laudat reſponſum Chriſti, 37. Marc. ut ſapienter dictum, quia unus Deus, ac proinde unico amore ſuper omnia diligendus: *Majus eſt omnibus ſacrificiis.* De quo eo tempore erat controverſia, ut dixi in 1. expoſitione. Chriſtus dixit illi, *non es longè à regno Dei:* quia agnoverat, quæ facienda erant ad vitam æternam aſſequendam, quæ per obſervationem mandatorum dilectionis Dei, & proximi comparatur.

QUÆSTIO VII.

Quare cùm Doctor interrogaverit de primo mandato: Non ſolùm Chriſtus de illo reſpondit, ſed etiam ſecundum appoſuit?

DOctor interrogavit de mandato legis maximo, *Magiſter quod eſt mandatum magnum?* Quod Chriſtus Dominus de dilectione Dei 38. explicavit, & appoſuit ſecundum mandatum de dilectione proximi; quia ut ait Vict. Antioch. Antioch. in Marc. Quia hoc ſecundum à primo divelli non poteſt. Ratio enim diligendi proximum, eſt dilectio Dei, proximum diligimus propter Deum, & nemo poteſt perfectè diligere Deum, quin etiam diligat proximum, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei factus eſt, nam ut ait D. Chryſoſtomus, Euthym. Carthuſian. Hugo, Chryſoſt. Euthym. Carthuſ. Hugo. ſicut rex in ſua imagine honoratur, ſic & Deus in homine.

Tribus accedentibus viris peregrinis occurrit 39. Abrahamus, *& adoravit in terram. Et dixit: Domine, ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum,* Gen. 18. n. 3. Ecce tres videt juvenes Gen. 18. peregrinos, tres adorat, & tamen cum tribus, quaſi cum uno loquitur. *Domine ſi inveni gratiam in oculis tuis.* Utique vult dare obſequium. *Ne tranſeas ſervum tuum.* Tres homines videbat, cum tribus agebat, treſque volebat hoſpitio excipere, cur ergo non pluraliter, ſed tanquam cum uno loquitur. Et ſi tres videret, ac tres putaret, tamen quaſi cum uno loquitur, quia in tribus illis unam Dei imaginem cognoſcebat, quam adorabat, ac venerabatur, ac proinde tanquam cum una Dei imagine agebat, ac loquebatur. D. Auguſtin. lib. 16. de Civit. cap. 29. *Multò eſt* Auguſt. *credibilius*, ait, *quòd Abraham in tribus viris Dominum agnoſcebat, cui per ſingularem numerum loquebatur, etiam cùm eos homines eſſe arbitraretur.*

Ait Regius Vates. *Videbitur Deus Deorum in* 40. *Sion*, Pſal. 83. num. 8. Quod multi Patres Græci Pſal. 83. intelligunt de tempore, quo Dei filius factus homo apparuit in terris. Et non ait, Deus hominum, ſed Deus Deorum: quia ſic Deus degebat *Homo cogitet ſuũ proximum ut Dei imaginem.* inter homines, ut eos tanquam Deos æſtimaret, cùm in ipſis Dei imago niteret, & reſplendeſceret, ut inde fiat homini documentum ne detractet quaſi Deum habere proximum ſuum, quem ad Dei imaginem creatum recognoſcit. D. Auguſtin. lib. contra Adverſarium legis. *Apparuit Deus Deorum in Sion. Deus Deorum Chri-* Auguſt.

ſtus

ſtus Chriſtianorum. De quibus dicitur in Pſalmo : Ego dixi: Dii eſtis, quibus & Dei imago inſculpta eſt.

QUÆSTIO VIII.

Quare poſt Dei amorem, ſtatim ſubjungitur amor proximi?

41. POſtquam autem explicatum eſt à Chriſto Domino magnum mandatum de diligendo Deum, addit, *Secundum Simile huic, diliges proximum tuum*, quia ex vera dilectione Dei provenit amor proximi, neque enim verè diligere Deum poſſumus, niſi etiam & proximum diligamus. Unde ait D. Auguſtinus lib. 8. de Trinit. cap. 7. Auguſt. Quod hæc duo præcepta, dilectio Dei, & proximi ſic ſe mutuo includunt, *ut non immerito plerumque Scriptura pro utroque unum ponit*. Sic hæc duo præcepta inter ſe ſunt connexa, ſeque mutuo reſpiciunt.

42. Exod. 25. Mandavit Deus Moyſi facere duos Cherubim aureos, *qui & utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, reſpiciantque ſe mutuo verſis vultibus in propitiatorium*, Exod. 25. n. 20. Si eo pacto conſtituuntur Spiritus Angelici, ut verſus vultus habeant in oraculum cui ſe mutuo reſpicere debent; Si propter propitiatorium facti ſunt, cur non ipſum propitiatorium reſpiciunt; Aptè vultus habent verſos inter ſe, imo prius ſe ipſos reſpiciunt, quam propitiatorium, quin niſi nos mutua dilectione, ac caritate reſpiciamus, in Deum oculos figere non valemus. *Ut Deum diligas, proximum dilige.* Petr. Abbas. Petrus Abbas 1. part. Taber. *Brevi clauſula*, ait, *concludit quomodo Angelicæ poteſtates ſe in Deo diligant, dicens ſe mutuo reſpiciunt, & quomodo Deum in ſe magnificent ſubjungens, verſis vultibus in propitiatorium, qui ſe ſe mutuo non reſpiciunt, quia qui proximum non reſpicit, quem videt, non diligit, Deum, quem non videt, quomodo diligere poteſt; In mutuo reſpectu fraterna dilectio, inverſo vultu in propitiatorium, humilis reverentia ad creatorem noſtrum intelligitur.*

43. 4. Reg. 2. Magnus Eliſæus à Magiſtro ſuo, ac parente noſtro duplicem ſpiritum poſtulat, nimirum Spiritus Sancti donum in eo inhabitant. *Obſecro ut fiat in me duplex ſpiritus tuus*, 4. Regum 2. n. 9. Cur ſpiritum Eliæ duplicem vocat; Forſitan Eliæ ſpiritus erat ex duobus compoſitus; imò valde ſimplex erat divinus Spiritus habitans in Elia; cur ergo duplex vocatur? cum eſſe divinus Spiritus in ſuis operibus reſpiciebat Deum, & proximum, non erat unicus, & ſolitarius ſpiritus in Deum tantum intentus, ſed ſic ſummè amabat Deum, ut inde ad proximos intimè diligendos ſe extenderet. *Non datur amor Dei niſi etiam ad proximos extendatur.* Galfridus apud. Tilmannum in Allegor. *Ab Eliſæo*, ait, *duplex, quem Elias habuerat, poſtulatur ſpiritus, non quia in ſe ipſo diviſus eſt ſpiritus, ſed quia in munere ſuo, vel opere duplicatur. Unus eſt enim ſpiritus, per quem caritas diffunditur, ea tamen in amorem Dei, & proximi derivatur? nec adeſſe credendus eſt unicus ille ſpiritus, ubi duplex non invenitur effectus. Cum enim in ſe ipſo ſit ſimplex, in nobis numquam poterit fieri niſi duplex.*

44. Apoc. 12. Mulier apparet in cœlo amicta Sole, antequam ſtat Draco ad devorandum filium ejus *Datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in deſertum.* Apocal. 12. num. 14. Duæ illæ alæ duo ſunt præcepta caritatis Dei, & proximi, ut interpretatur Philippus Abbas lib. de ſilentio Clericorum c. 106. Philip. *Ala bina*, ait, *dilectio duplex accipitur, qua Deus, & proximus juxta regulam præſcriptam diligitur, cum ſcilicet anima Deo ſoli ardet ſpecialius adhærere, & eandem gratiam ſuum deſiderat proximum obtinere.* Addubito tamen cur hujuſmodi alæ dicuntur aquilæ, & non potius columbæ, vel turturis; Certum eſt quod inter cæteras aves aquila velociſſimo volatu aëra conſcendat, ut ex hoc ſignificetur, quod ille, qui his duabus alis amoris Dei, & proximi volat perpeti volatu ſuper cæteros ad alta, & ſublimia penetrabit, & conſcendet. *Amore Dei & proximi arctiſſimè volatur.*

QUÆSTIO IX.

Quare ſecundum mandatum de delectione proximi dicitur ſimile primo?

RAtio eſt, quia ſicut Deus diligendus eſt ſuper omnia, ſic & proximus poſt Deum inter 45.
cæteras res creatas præ omnibus diligendus eſt ut dixi in expoſitione. Deinde etiam ut ait Abulenſis quæſt. 278. Abulenſ. dicitur ſecundum ſimile primo non æquale, ut jam dixi, quia utrumque mandatum eſt de dilectione, & uterque actus juxta Theologus procedit ab eodem habitu, & tendit ad idem objectum, ſcilicet Deum, nam quia diligo Deum, diligo & proximum, ut opus ipſius Dei. Unde ait Chryſoſt. in Imperfecto hom. 42. Chryſoſt. *Non poteſt hominem odire qui Deum amat, nec poteſt Deum amare, qui hominem odit.* Sicut ait Joan. Apoſtolus; *Qui dicit ſe Deum diligere, fratrem autem non diligit, mentitur*, 1. Joan. 4. num. 20. 1 Joan 4.

Inter cæteros Domini diſcipulos, qui maxime 46.
fraternam caritatem commendavit, Joannes extitit Apoſtolus, cujus Epiſtolæ, imò & ſingulæ earum literæ fraternam dilectionem aſpirant, & de eo refert D. Hieronym. commentar. in epiſtol Hieron. ad Galat. c. 6. *Nihil aliud per ſingulas ſolebat proferre collectas niſi hoc: filioli, diligite alter utrum.* Unde tamen natum eſt, quod hic Chriſti diſcipulus plus omnibus ſe exhibuerit erga proximos in caritate tam fervidum, niſi quia & ipſe plus omnibus oſtendebatur ab ipſo Deo dilectus: *Diſcipulus ille, quem diligebat Jeſus*, Joan 21. Joan. 21. n. 20. Ex illo divino amore infundebatur amor in Joanne, mira ſcilicet caritas in proximos, & fratres ſuos, ut ait Petrus Damianus ſerm. de Damian. S. Joanne: *Inde*, ait, *divinitus illi conceſſum eſt, ut tanta cor etiam circa fratres caritatis gratia repleretur, ut ſacroſanctum pectoris ejus templum, velut caminus quidam divini videretur incendii.* Et poſt pauca ſubdit, *ut nimirum plus amaret, qui plus amabatur, & qui primus erat in redemptoris amore, præcipuus in fraterna fieret caritate.* *Dei amicitia cum amore proximi.* Semper divina caritas gaudet hac ſua conſorte, caritate ſcilicet in proximos.

Sine hac autem caritate in proximos quilibet 47.
eſt vacuus, & infructuoſus in Eccleſia Dei ac ejus obſequio. Ad Angelum Epheſi ait Dominus *Prima opera fac. Sin autem venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo*, Apocalyſ. 2. Apoc. 2. num. 6. Prima opera, quæ in hoc ipſo requirebantur, erant caritatis opera ergo fratrum ſalutem, ſic enim antea ibi dicitur: *Caritatem*

Sine caritate proximi vacuus eſt homo.

tuam primam reliquiſti. Statim tamen inſurgit dubium, cur ei, qui caritatem relinquit, dicitur; movebo candelabrum tuum? Appoſitè ſatis, nam extincta lucerna indecens eſt ibi manere candelabrum, ex quo inde illud amovetur: ſic etiam extincta, & conſumpta caritate erga proximos, vacuum, & inutile candelabrum manet homo, & ideo neceſſum eſt, ut è medio tollatur, non enim amplius eſt utilis, ſed omnino vacuus, & ſupervacaneus.

Matth. 22. *num.* 41. Congregatis autem Phariſæis interrogavit eos Jeſus.

Num. 42. Dicens: Quid vobis videtur de Chriſto: cujus filius eſt: Dicunt ei, David.

Num. 43. Ait illis: Quomodo ergo David in Spiritu vocat eum Dominum, dicens.

VERSIONES.

Arias n. 41. Coactis autem Phariſæis.

Syriac. n. 42. Quid dicitis de Meſſia?

Syriac. n. 43. Quomodo ergo per Spiritum vocat eum?

ALTER TEXTUS.

Marc. 12. *num.* 35. Et reſpondens Jeſus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum filium eſſe David; Et ipſe David dixit in Spiritu ſancto.

Luc. 20. *n.* 41. Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Chriſtum filium eſſe David: Et ipſe David dicit in libro Pſalmorum.

EXPOSITIO IV.

48. Congregatis autem Phariſæis, *Ut Jeſu ſapientiam deſpicerent, ac deprimerent, ut patet ex D. Marco 12. num. 35. *Interrogavit eos Jeſus.*

Marc. 12.

Summa Chriſti pietas ex ipſo concurſu Phariſæorum ad eum tentandum, aſſumit occaſionem ad eos inſtruendos de Meſſiæ perſona, excellentia, ac dignitate, ut ait D. Hieron. *Qui ad tentandum Jeſum fuerant congregati, & veritatem fraudulenta interrogatione carpere nitebantur, occaſionem præbuerunt confutationis ſuæ.* Docet nos divinus Magiſter, non malum pro malo reddere, ſed bonum pro malo; objectam Phariſæorum tentationem, & convertit Dominus in eorum inſtructionem, & maleficium, in beneficium. Non uni ſoli, verbi gratia Doctori, qui de mandato magno interrogaverat, voluit Jeſus ponere hanc quæſtionem, ſed congregatis multis ut rem valde neceſſariam, & ſcitu digniſſimam omnibus proponeret, omnéſque de divinitate perſonæ Meſſiæ inſtrueret.

Hieron.

Pro malo bonum.

Dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? Ex Dei promiſſione in Lege, & Prophetis facta & à vobis & vehementer expectato. Quid vobis videtur de illius ſubſtantia, natura, ac perſona, *Cujus Filius eſt?* Dei ſcilicet, an hominis? Quid de hac re docet Scriptura? Proponit quæſitum cum ſciret reſponſionem, ut inde eos doceret: *Dicunt ei: David.* Cum potius deberent dicere, qua Deus, Filius eſt Dei juxta Pſal. 2. num. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Qua homo vero Filius eſt David. Hoc ſecundum erat valde commune, & tritum Chriſti tempore; primum verò Meſſiæ divinitatem vel ignorabant, vel non credebant Phariſæi, ut obſervant D. Chryſoſt. homil. 42. in Imperfecto, D. Paſchaſ. lib. 10. in Matth. D. Thom. & alii. 49.

Pſalm. 2. Pſalm. 109. Chryſoſt. Paſchaſ. D. Thom.

Illam verò Chriſti divinitatem agnovit Petrus: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi,* Matth. 16. Hanc tamen ſublimem cognitionem, *ei non revelavit caro, & ſanguis.* Sapienter D. Leo ſerm. 9. de Nativit. *Intercluſiſtis vobis, ô Judæi, intelligentiæ viam, & dum ſolam naturam carnis aſpicitis, tota vos veritatis luce privatis. Expectantes enim ſecundum veſtræ perſuaſionis fabuloſa figmenta, David filium de ſola ſtirpe corporea, dum ſpem veſtram in homine tantum conſtituiſtis, Deum, Dei Filium repuliſtis.* Petrus, qui Dei gratia erat expeditus à carne, & ſanguine, & divinam Chriſti naturam contemplatur. At verò Phariſæi, qui in terrenis tantum erant immerſi, temporaliáque tantum ante oculos habebant poſita. quid inde; *Deum Dei Filium repuliſtis,* ut de Deo obliti ſolum terrena cogitarent, ac cognoſcerent. 50.

Matth. 16. Leo.

Temporalibus immerſi divina non intelligunt.

Nota hic quod Marcus, & Lucas licet videantur aliter rem narrare, interrogationem factam eſſe à Scribis, hoc minime diſcrepat à D. Matthæo, ſed optimè cum ejus dictis conciliatur. Nam Jeſus primo interrogavit Phariſæos, quidnam eis videretur, cujus filius foret Chriſtus; tunc illi reſponderunt Scribæ, ſeu legis Doctores affirmare, Chriſtum eſſe Filium Davidis. Quo audito ſubjecit Chriſtus, ut ſcribunt D. Marcus, & Lucas: Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum eſſe Filium Davidis, cum David eum dicat ſuum Dominum? 51.

Concordia Evangeliſtarum.

Ait illis: Quomodo ergo David. Eorum ignorantiam, ac inſipientiam arguit Chriſtus, qui cum legerent Scripturas, minime eas intelligerent, ac penetrarent: *In Spiritu.* Ab Spiritu ſancto motus, ac impulſus: *Vocat eum Dominum:* Filius inferior, ac junior eſt ſuo parente, unde non pater filium, ſed filius patrem vocat Dominum ſuum, illiuſque ſervum ſe affirmat, & dicit Theophylact. *Non negat Dominus ſe eſſe Filium David hoc dicendo, ſed monſtrat quod non ſit purus homo, ex ſolo Davidico ſemine deſcendens.* 52.

Theophyl.

Matth. 22. *num.* 44. Dicens: Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum;

Num. 45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt?

*Num.*46. Et nemo poterat reſpondere ei verbum: neque auſus fuit quiſpiam ex illa die eum amplius interrogare.

VERSIONES.

Aliqui apud Lorinum. Dixit Dominus Verbo ſuo.

Barradas ex Hebræo. Dixit Dominus, terra grammaton Domino meo meſſiæ.

Syriacus. Sede à dextera mea, uſque dum ponam hoſtes tuos ſubter pedes tuos.

Euthymius. Donec poſuero.

Vatabl. Subſellium pedum tuorum.

*Syriacus n.*46. Et nemo poterat reddere rationem: nemóque auſus eſt amplius ab illo die interrogare eum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 22. *n.*36. *&* 57.
*Luc.*10. *n.*40 *&* 41. Idem habent, ac Matthæus

EXPOSITIO V.

59. Psalm. 109. DIcens : ex verſu Pſalm. 106.num.1. Meſſiæ dignitatem, & excellentiam, ac proinde non eſſe purum hominem, ſed etiam, verum Deum. *Dixit Dominus.* Nomen Dei ineffabile. Tetragrammaton, hoc loco ponitur. *Domino meo.* Meſſiæ, ſive Chriſto Domino; unde efficitur Meſſiam non hominem tantummodo eſſe, ſed etiam aliam præter humanam habere naturam, propter quam à progenitore ſuo Dominus appellatur, antequam ex Virgine naſceretur. *Sede à dextris meis.* Metaphorice humano modo loquitur David, ut notant D. Chryſoſtomus, D. Paſchaſius, Albertus Magnus, S. Thom. & alii. Deus enim ſpiritus eſt, dexteráque caret, quia tamen præſtantior hominis manus dextera eſt, præſtantior quoque locus per eam deſignatur; hoc ergo loquendi modo ſignificatur Æternum Parentem Chriſto triumphatori in cœlos aſcendenti præſtantiſſimum, ac excellentiſſimum cœli locum tribuiſſe, *ſede* ait, *à dextris meis*, hoc eſt ſupremum cœli Thronum obtine. Ad Epheſ.1. num.20. Ad Philippenſ.2.n. 9. ad Hebræos 1. num.13.

(Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. D.Thom. Epheſ.1. Philip.2. Hebr.1.)

54. *Donec ponam inimicos tuos.* Ut ſupremus omnium Rex in ſumma felicitate, auctoritate, gloria, & imperio in univerſas creaturas, ſede ad dextram meam, & regna ad judicii uſque diem, in quo ſupremæ poteſtati tuæ ſic ſubjiciam omnes adverſarios, quemadmodum ſcabellum, ſive ſuppedaneum ſolet ſub pedibus ſubjici. *Oportet illum*, ſcilicet Chriſtum, *regnare donec ponat inimicos ſub pedibus ejus.* 1.Corinth.15. num.25. *Donec ponam.* Illa particula, *donec*, non denotat finem, ſed continuationem, ac amplificationem regni, & ſeſſionis. Id eſt regna nempe mecum, etiam donec inimicos tuos tuis pedibus ſubjiciam, eo etiam tempore, quo ipſi inimici tui videntur tibi contrarii, & oppoſiti, eo etiam tempore, quo inimici tui videntur regnare & quandiu peccatum non eſt omnino everſum, ac extinctum, ſed inter ipſas perſecutiones, ac bella, quæ Satanas adverſus tuos fideles, tuamque Eccleſiam commovet, tunc regna, & ſede ad dexteram meam, ac proinde illa particula, *donec*, non excipit tempus aliquod, ſed illud exprimit, quo videri poterat Chriſtus non ſedere à dextris Dei, intelligendum denotavit poſtea veluti multo magis ſeſſurum. ut notavit Franciſcus Lucas. Unde Luc. Burg. ait Paulus Hebræorum 10. n. 12. *In ſempiter-* Hebr.15. *num ſedet in dextera Dei, de cætore expectans donec ponantur inimici ejus ſcabellum pedum ejus*, Ac proinde *donec* multi volunt, quod ſit poſitum pro *etiam donec*. Similis eſt locus Matth.1. Matth.1. num. 25. De quo plura dixi tom.1. lib.1. cap.10. quæſt.22.

(1. Cor.15.)

CAP. XLVII.

Arguuntur Phariſæi, & Jeruſalem.

Matth. 23. *num.*1. Tunc Ieſus locutus eſt ad turbas & diſcipulos ſuos.

*Num.*2. Dicens: Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi.

*Num.*3. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis: ſervate, & facite: ſecundùm opera veró eorum nolite facere: dicunt, & non faciunt.

VERSIONES.

*Syriacus n.*1. Tunc Jeſus collocutus eſt turbis, & diſcipulis ſuis.

Theophylact. In Cathedra Moyſi ſedent Scribæ, & Phariſæi.

Syriacus. Quidquid igitur dicent vobis, ut ſervetis, ſervate, ac peragite: ſed juxta opera eorum ne feceritis.

Vatablus. Omnia ergo quæcumque juſſerint vos ſervare, ſervate, & facite.

D. Hilarius. Facite, & obſervate, ſecundum facta eorum nolite facere.

*Greg. Hom.*24. Audite, & facite, juxta opera eorum ne faciatis.

EXPOSITIO I.

Chryſoſt. Abulenſ. Matth. 16. Marc. 8. Luc. 12.

1. *TUnc locutus eſt Jeſus.* Illud, *tunc*, denotat differentiam temporis, quando ſcilicet Dominus ſua ſapientiſſima ratione, ac efficaci reſponſione errores; ac ignorantias Phariſæorum, ac Scribarum confutavit; Tunc eorum pravitatem, malitiam, ac fictam ſanctitatis larvam aperit, & detegit; cum omni ſpe emendationis carerent, viri erant Eccleſiaſtici, & ideo ait D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 43. *Laici delinquentes facile emendantur, clerici autem ſi mali fuerint; inemendalibes ſunt.* Textus, *Locutus eſt ad turbas, & diſcipulos ſuos.* Denotatur non ſolum, quod ipſi fuerint auditores, ſed etiam quòd ad turbas, diſcipulos dixerit hunc ſermonem, ut ait Abulenſ. q. 9. ut intelligerent, ac cognoſcerent ſimulationem, & malitiam Phariſæorum, ac Scribarum, ut ab illis caverent, & hoc maximè fuit neceſſarium diſcipulis, qui, ait Abulenſ. q. 7. futuri erant totius orbis Doctores ac principes; & ideo illis maximè neceſſarium, errorem, ac ſimulationem Phariſæorum agnoſcere, ut tales Doctores, magiſtros, miniſtros fugerent, & ideo frequenter dicebat diſcipulis ſuis, cavete à fermento Phariſæorum Matth. 16. n. 11. & 12. Marc. 8. n. 15. Luc. 12. n. 15.

Hieron. Beda. Paſchaſ. Carthuſ. Joſephus. Abulenſ. Malach. 2. Cyprian. *Sacerdotes Venerandi*

2. *Dicens*, Ne aliquis exiſtimaret, quod ipſe erat adverſarius legi Moſaicæ, hanc ſuſpicionem removet, ut liberiùs arguat. *Super cathedram Moyſi.* Non intelligit aliquam cathedram ligneam, ſed ut interpretantur D. Hieronymus, Beda, D. Paſchaſius, Carthuſianus, gradum, digitatem, honorem, ad auctoritatem docendi, quam Moyſes habuit apud Judæos. *Sederunt*, à multo tempore ſedent, vel ſederunt, non ſedent, utpote indigni ab honore privati, *Scribæ, & Phariſæi.* Scribæ legis Doctores erant Phariſæi, qui de religione agebant, & gubernabant, populum ac ad magiſtrum adſcribebantur? de Sadducæis autem non fit hic mentio, quia teſte Joſepho l. 18. Antiquit. c. 2. primaria capita eorum doctrinæ contraria erant legi Moſaicæ. *Scribæ, Phariſæi.* Multi ex eis erant Sacerdotes, & Levitæ, ut obſervat Abulenſ. q. 14. horum erat ſpeciale docere populum Malach. 2. n. 7. Non dicuntur, ſederunt Sacerdotes, & Pontifices, ſed Scribæ & Phariſæi. Nam ut obſervat D. Cypr. lib. 4. epiſt. 6. Revolve Evangelium, minime reperies Chriſtum Pontifices, aut Sacerdotes reprehendendo, ac arguendo nominaſſe, ſed Scribas, & Phariſæos omnes ſuo exemplo informans, ne contra Eccleſiæ præſules cum ordinis dedecore quidpiam loquantur.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Alb. Magn. D. Thom. Caietanus.

3. *Omnia ergo* Expende illativam illam, ergo, immediate cathedræ ſubjecta; eam enim habet vim: jubetur tibi aliquid à Prælato; Sit is Scriba, ſit is Phariſæus, ſit malus, ſit peſſimus, tamen imperatum à te eſt faciendum. *Omnia quæcumque dixerint vobis*, dummodo non ſint adverſantia cathedræ, legi Dei, ac veræ doctrinæ, ut interpretantur D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, & communiter Expoſitores. *Omnia quæcumque.* Duplici verbo de induſtria uſus eſt, ut obedientiæ promptitudinem, & animum illis ſine hæſitatione applicaret. *Omnia quæcumque.* Quamvis vobis diſpliceant, cum ſint mandata à ſuperiore Dei perſonam agente, abſque diſcuſſione à vobis implenda ſunt. *Servate, & facite.* Poſterius prioris eſt explicatio. Et idem valet, ac omninò facite. Albertus Magnus, D. Thomas, *ſervate* in corde, *facite* in opere, ſecundùm opera eorum nolite facere. Explicat Caietanus. Obedite dictis, ſed nolite imitari facta eorum. Admonet expreſsè ut prava eorum opera vitentur; malum enim exemplum ſolet etiam frequenter juſtos pervertere. *Dicunt enim, & non faciunt.* Apponitur ratio non imitandi eorum facta. Ipſi enim bene dicunt, ſed malè faciunt Dicunt, quæ conſona legi, ac ſanctimoniæ, ſed vita ab hac doctrina diſcordant, indulgent nequitiæ, malitiæ, ac malis actibus.

QUÆSTIO I.

Quare dicitur, quòd Phariſæi, & Scribæ ſederunt ſuper Cathedram, & non potius in Cathedra?

Janſen. 2. Eſdræ 8. Actor. 13. Joan. 8. Matth. 26. Luc. 4. *Phariſæi docentes ſedeant.* b

4. JAnſenius in ſua concordia cap. 54. exiſtimat Phariſæos, & Scribas non ſedentes, ſed ſtantes docuiſſe. 2. Eſdræ. 8. num. 4. *Stetit autem Eſdras Scriba ſuper gradum ligneum* Actor. 13. num. 16. *Surgens autem Paulus, & magnum ſilentium indicens* ait, &c. in oppoſitum ſtat noſter textus, *Supra cathedram Moyſi ſederunt Scribæ*, Probatur etiam, quia Chriſtus ſedens docebat. Joan. 8. num. 1. *Diluculo venit in templum, & ſedens docebat eos*; Matth. 26. nu. 55 *Quotidie apud vos ſedebam docens in templo*, Luc. 4. n. 20. *Et ſedit & cœpit dicere ad illos.* Scribæ ergo, & Phariſæi ſedentes è cathedra docebant, aliquando verò pro majori efficacia dicendi ſtantes loquebantur, ac concionabantur, ut fecerunt Eſdras, & Paulus citatis locis.

Iniqui honore privati.

5. Ad noſtram quæſtionem, ait Chriſtus Dominus *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi.* Notandum eſt, quod cùm loquatur de hominibus actualiter in ſua dignitate conſtitutis, non ait ſedent, ſed de præterito ſederunt, cùm enim eſſent indigni, & mali, quamvis locum, & cathedram tenerent, honore tamen dignitatis minimè gaudebant. Vel dicitur, ſederunt ut inde oſtendatur, quam brevia, & tranſitoria ſint hujus ſæculi bona, quibus non tam eſt præſens, quàm præteritum. Vide multa verbo *Bona temporalia*, in Indice.

2. Reg. 23. *Inſolentia potentiæ affecta.* Nazianz.

6. In quæſtionem voco, Cur Scribæ, & Phariſæi dicuntur ſedentes ſuper Cathedram? Cùm de David dicatur, *Sedens in cathedra ſapientiſſimus.* 2. Reg. 23. num. 8. David ſapientiſſimus ſedebat in cathedra, ut muneri cathedræ ſatisfaceret: At verò Scribæ, & Phariſæi dicuntur ſediſſe ſuper cathedram, non intendebant cathedræ ſatisfacere, ſed ex ipſa anſam arripientes, & dignitate, ac potentia effrænes effecti ſuper omne cathedræ jus ſe conſtituebant, ut omnes illius leges violarent, his competit id quod dixit D. Nazianzenus orat. de laud. Baſilii de ſuperbo in poteſtate ſublimi. *Hic ſuperbe ſtat, & arroganter præſidet, ſuperciliumque adverſus meliores extollit, nec thronis intremiſcit, nec ex aſpectu horrorem concipit, hominem continentiæ ſtudioſum infra ſe videns; verum ſimul cum imperio ſapientiorem quoque ſe exiſtimat: prave utique ſentiens, atque à potentia, & auctoritate de mente deturbatus.* Preme ultima verba.

Exierit

7. *Exivit Jeſus portans coronam ſpineam, & purpureum veſtimentum. Et dicit eis*, ſcilicet Pilatus. *Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eum Pontifices, & miniſtri, clamabant dicentes; crucifige, crucifige eum* Joan. 19. n. 5. Aderat univerſi populi multitudo, aderant etiam multi Pontifices, & Principes; & tamen præſidens ſimul omnibus oſtendit Jeſum tacentibus tamen popularibus Pontifices, & Principes clamant: *Crucifige, crucifige eum.* Cur non magis id clamant homines populares, ſed ſoli Pontifices, ac Principes; Quibus ex munere, ac dignitate incumbebat, ut juſtitiæ cauſam tuerentur, quæ in hoc negotio pro Chriſto, tam aperta, & evidens erat. Erubeſcant populares Chriſtum reverentes, à quo multa beneficia ſuſceperant. At Pontifices, & Principes, dignitate impudentiſſimi facti, juris metas minimè curant ſervare, ſed omnes leges peſſundare, ac conculcare. Iniquo eorum animo pontificalis dignitas non miniſtrabat obſervationem juſtitiæ, ſed illius violationem, ac prævaricationem. D. Cyrill. Alexand. lib. 12. in Joan. cap. 17. *cùm enim*, ait, *viderunt ipſum Pontifices, ac miniſtri clamarunt, crucifige, crucifige eum. Nam cum multitudo aliquo modo his factis ſuberubeſceret, recordati forſitan miraculorum ejus: ipſi primum clamant, crucifige, crucifige.*

Joan. 19.

Cyrill.

8. Adverſus Patrem ſuum inſurgit Abſalon, Rexque à potentiſſimo exercitu acclamatus, palatium Hieroſolymitanum ingreditur, ab Achitophel accepto conſilio. *Tetenderunt ergo Abſalon tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram univerſo Iſraël. Conſilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi quis conſuleret Deum.* 2. Reg. 16. n. 22. Turpiſſimum conſilium erat Achitophel de ſtuprandis parentis ſui concubinis in conſpectu totius Iſraël, quod erat tam impudentiſſimum nefas, quod etiam omnes barbaræ gentes deteſtabantur, & tamen tam horribile ſcelus audet juvenis Abſalon, & non cunctatur imò ſic gaudet, & procedit, quaſi à Deo conſilium accipiat. Quomodo tantam impudentiam quaſi à Deo conſultam amplexatur, quare non refugit tantum facinus omni pudori humano maximè contrarium; Vidit ſe Abſalon, mala, & ſiniſtra arte in regali throno ſublevatum, & inde omnem pudorem, ac humanum reſpectum exuit, nihilque veretur, maximè inſolens factus omne turpe tanquam ex Dei conſilio ſibi licitum autumat, & præſumit, quam maculam ſui temporis poteſtatibus inurit. Arnobius lib. 4. adverſus Gent. *Verum*, ait, *ita ſe res habet, ut quoniam plurimum gladiis, & poteſtate valetis ferri, anteire vos etiam veritatis ſcientia judicatis: & eſſe pro Diis pios, quorum potentias primi opinionum obſcœnitate fœdaſtis.*

2. Reg. 16.

Poteſtas omne turpe ſibi licitum præſumit.

Arnobius.

Quæstio II.

Quare Dominus mandat, quod quæcunque dixerunt Phariſæi, & Scribæ ſedentes ſuper cathedram Moyſis, facienda ſint?

9. Sæpe Chriſtus Dominus monebat ſuos diſcipulos, *cavete à fermento Phariſæorum*; ut dixi in expoſitione n. 1. Quomodo ergo mandat in præſenti: *omnia quæcumque dixerint vobis ſervate & facite.* Quod intelligendum eſt cum D. Hieronymo, Paſchaſio, Alberto Magno, S. Thoma, Cartduſiano, Abulenſi, quod facienda erant omnia, quæ ipſi docebant, dummodo non eſſent repugnantia legi Dei, ac mandatis ejus. Sic ait Paul. ad Coloſſenſ. 3. num. 20. *Filii obedite parentibus per omnia.* Nunquid filii debent obedire parentibus contra Dei legem; Minimè. Nam, perfecta docet: *Deo magis obediendum eſſe, quam hominibus.* Sic Chriſtus docet in præſenti, à fermento ſeu prava doctrina Phariſæorum cavendum eſſe, doctrinam verò ſanam opere exequendum. Hæc eſt vera interpretatio.

Hieronym. Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom. Carthuſ. Abulenſ. Coloſſenſ. 3.

10. Aliter interpretatur D. Auguſtinus lib. 4. de Doctrina Chriſtiana c. 27. ubi docet, quòd Chriſtus præcipiat, *Omnia quæcumque dixerint vobis. ſervate, & facite*: hoc non eſſe tribuendum, Phariſæorum ſcientiæ, ac virtuti, ſed cathedræ, in qua ſedebant. Sic ait magnus Doctor. *Illa cathedra*, ait, *non eorum, ſed Moyſis, cogebat eos bona dicere, etiam non bona facientes. Agebant ergo ſua in vita ſua: docere autem ſua cathedra illos non permittebat aliena.* Et lib. 16. contra Fauſtum c. 29. *In verbis Chriſti*, ait, *debetis advertere, quatenus honor delatus ſit doctrina Moyſis, in cujus cathedra etiam mali ſedentes, bona docere cogebantur.* Et idem docet epiſtol. 166. Cathedra non cogebat Phariſæos dicere verum, ſicut nec etiam modo ſuggeſtum concionatores. Tamen ſuggeſtum, ſeu cathedra, aliquo modo cogit verum dicere, prout ille locus veritatem flagitat, & exigit.

Auguſt.

Dicebant Phariſæi verum virtute cathedra.

11. Quamvis ergo Phariſæi, & Scribæ multi, & mali magiſtri eſſent, multa & iniqua docerent, falſas, & ſiniſtras expoſitiones appoſuerint, Matt. 15. num. 2. & iniquè, turpiterque viverent, tamen bona, & ſana, quæ docebant, ait Dominus. *Servate, & facite.* Addit autem, *ſecundum opera eorum nolite facere.* Quod eleganter explicat D. Auguſt. tract. 46. in Joan. adducens illud. *Botrum carpe, ſpinam cave*; poſt pauca addit. *Botrum inter ſpinas cautè lege, ne dum quæris fructum, laceres manum: & cùm audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem, quæ dicunt facite, legite uvas: quæ autem faciunt nolite facere, cavete ſpinas.* D. Chryſoſtom. in Imperfecto, hom. 46. *Nunquid*, ait, *propter terram vilem pretioſum aurum contemnitur; ſicut aurum eligitur & terra relinquitur, ſic & vos doctrinam accipite, & mores relinquite: apes flores colligunt, herbas relinquunt; ſic & vos flores doctrinæ colligite, & converſationem relinquite.*

Matth. 15.

Auguſt.

A Doctore apprehende bonum, fuge malum.

Chryſoſt.

12. Poſtquam Samſon maxilla aſini interfecit multos Philiſtæos, & quaſi præ ſiti periret, oravit ad Dominum. *Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla aſini, egreſſæ ſunt ex ea aquæ, Quibus hauſtis refocillavit ſperitum, & vires recepit.* Judic. 15. num. 19. Valde mirum, quod ex illa mandibula Deus parat aquas ſalutiferas Samſoni. Mandibula illa, ut notat ibi Theodoretus *Triplici ratione ex lege erat immunda: nam & Aſinus vivus ut immundus, & mortuus rurſus eſt immundus, & quod cædis fuiſſet inſtrumentum utpote ab ea cæcis mille alienigenis; ſed etſi eſſet immunda, Legiſlator tamen ex ea, & non aliunde præbuit uſum aquæ.* Iterum magis quæſtio animum pulſat, cum mandibula illa ex tanta ratione eſſet immunda, Cur de illa Legiſlator parat aquas ſalutiferas? *Omnia in figura contingebant illis.* Per maxillam ad deſtruendos inimicos prædicatores Eccleſiæ intelligit D. Gregorius lib. 13. Moralium, cap. 6. & conſentit D. Hieronimus in capit. 22.

Judic. 15.

Theodor.

Etiam à malo Doctore aliquando bona venit doctrina.

Gregor. Hieron.

Job. Per prædicatores, immundos vitiis, & moribus ſæpè Deus parat aquas ſalutares doctrinæ ad vivificandum, ac refocillandum ſpiritum in gratia, & vita. Per aquas ſacram doctrinam interpretantur D. Baſil. D. Cyril. Theodoret. & alii. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſalvatoris.* Iſaiæ 12. num. 13. Ex quo ait D. Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana. *Quiſquis bonus, veruſque Chriſtianus eſt; Domini ſui eſſe intelligat, ubicumque invenerit veritatem.*

Iſai 12. Auguſt.

13 Ab eodem magno duce non diſcedo. Cùm Samſon iter faceret, in ferociſſimi Leonis occurſum illapſus eſt, ultro illum adhortans ſtrangulavit, peremptumque ex publica via in ſylvam pertraxit, eumque ibi in abſcondito reliquit. Paucis poſt dicens projectæ belluæ cadaver inviſurus, declinavit à via, ubi mira res oculis objecta eſt. *Ecce examen apum in ore Leonis erat, ac favus mellis.* Judic. 14. num. 8. Unde poſtea problema Palæſtinis propoſuit. *De comedente exivit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo.* Quid ſignificari voluit Deus, quod Samſon in ore mordaciſſimo, ac fœtidiſſimo dulciſſimum mei invenerit? Quo in loco ait Procopius; *fertur quemvis Leonem vivum os habere fœtidiſſimum.* Quod deſumptum videtur ex Plinio lib. 8. c. 16. Per favum mellis ſacra Dei doctrina denotatur, ut notat D. Proſper. lib. de Promiſſ. cap. 21. juxta illud Pſal. 118. num. 103. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.* Prover. 16. n. 24. *Favus mellis compoſita verba.* In ore fœtido Leonis invenit Samſon favum mellis quem comedit, deditque ſuis; ſic alta Dei providentia ſæpè diſponitur, ut ex ore fœtido peccatoris dulcedo ſacræ doctrinæ percipiatur, quia anima mira dulcedine nutritur, ac reficitur in ſalute. Procop. in c. 12. Job. *In Samſone*, ait, *qui Leonem tenuit, & occidit, & in ore mortui favum mellis invenit: ſignificatum eſt, quod in ſuperbis, in quorum ore putor fuerat blaſphemiæ, eſſet poſtmodum dulcedo laudis, & gratia Dei.*

Judic. 24. Procopius. Proſper. Plin. Pſal. 118. Prov. 16. *Ab ore fœtido dulcedo mellis.*

Quæstio III.

Quare in recenſendis Phariſæorum vitiis ante omnia arguantur, quod dicunt, & non faciunt.

14 IN hoc ſermone multa, & varia Phariſæorum vitia publicantur, eorum hypocriſis, avaritia, ambitio, ſuperbia, crudelitas, tamen in capite omnium ponitur, quòd *dicunt & non faciunt:* Hoc inter cætera graviſſimum eſt Doctoris crimen. Nam ut rectè D. Chryſoſtom. homil. 74. in Matth. *Criminandi namque omnes ſunt*, ait, *qui legem tranſgrediuntur: ſed maximè omnium qui doctoribus fungitur authoritate, dupliciter enim, atque tripliciter jure condemnantur. Primum, quia tranſgreditur. Deinde cum in corrigendis aliis ipſe claudicat, majore dignus ſupplicio eſt. Tertio quia cum ut Doctor præſideat, nequitia ſua facilè cæteros corrumpit.* Vid. ſup. c. 8. n. 237. 238. & c. 28. n. 31. 52. 53.

Chryſoſt. *Arguitur Doctor qui dicit, & non facit.*

15. Arguuntur Phariſæi. *Quia dicunt, & non faciunt.* Solliciti ſunt ut dicant, non verò ut faciant. Hi maximè punguntur Doctores, quorum ſtudium eſt de acumine, elegantia, ac ornatu doctrinæ, non verò de probitate, ac integritate morum, maximéque eis cura eſt de ſcientia, non vero de conſcientia, magiſque intellectivam potentiam ſubtiliſſimis rationibus, ac conceptibus, quàm voluntatem fervidis actionibus perficere ſatagunt, & intendunt, quorum ſtudium, ac cur ade diaboli arte venit.

Malus Doctor agit de ſcientia & non de conſcientia.

16. Naas Ammonites cum viris Jabes inire fœdus parat, hac conditione poſita. *Eruam omnium veſtrûm oculos dexteros, pœnam vos opprobrium univerſo Iſraël.* 1. Reg. 11. num. 2. Turpiſſimum, ac ſæviſſimum amicitiæ vinculum, ſed ſi placuit uno luminum orbare, cur potius dextera vultus facies, quam ſiniſtra eligitur, nam quolibet lumine privato, æquè vultus deformis maneret, cur potius dexterum, quam ſiniſtrum deſignatur; Rex ille efferus Dæmonem repræſentabat, oculi verò deſignabant duas excellentiſſimas animæ facultates. Oculus dexter voluntatis amorem; ſiniſter verò intellectus ſcientiam. Adverſarius noſter caritate, ac amore nos deſpoliari curat, hoc enim tanquam manu dextera ferimur in cœlum, quod vero ſcientia relinquatur, facilè permittit adverſarius, nam ſcientia ſine caritate eſt velut Cymbalum tinniens, & non ædificat, ſed inflat, & inde ſæpè eſt impedimentum ad ſalutem, ex quo totum ſtudium inimici eſt nos dextero caritatis oculo orbare. Richard. de S. victore tract. de gradibus violentiæ. carit. c. 3. *duos nempe oculos, ait, habet anima, unum quo intelligit, & alium quo requirit eum qui reſpicit filios hominum; harum duorum dexter eſt oculus amor, qui requirendo vulnerat, hunc vulneratum oculum ille Ammonitarum Rex ſuo infelix fœdere molitur eruere. Sublato enim amore, qui dexter oculus eſt ad ſolum errorem remanet intellectus, quem ſiniſtrum diximus; intelligere quippè non amore, illarum error extitit, qui cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificavèrunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis.*

1. Reg. 11. *Potius diabolus vult pervertere voluntatem quam intellectum.* Richard.

Matt. 23. n. 4. Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea movere.

Num. 5. Omnia verò opera ſua faciunt, ut videantur ab hominibus; dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias.

VERSIONES.

Vatablus n. 4. Colligant enim onera gravia, difficiliáque portatu.

S. Chromanti. Quæ portari non poſſunt.

Arabicus. Et imponunt ea portanda ſuper colla hominum.

Syriacus. Ipſi verò, nec ſuo quidem digito volunt ea tangere.

D. Chryſolog. Suo minimo digito nolunt ea movere.

Siriac. Vatabl. Et omnia opera ſua faciunt, ut ſpectentur ab

hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & produnt fimbrias palliorum ſuorum.

Orig. tract. 24. Fimbrias veſtimentorum ſuorum.

EXPOSITIO II.

17. Hieron. **A**Lligant enim. D. Hieron. rectè hic admonet: *Notandum quod humeri, & digitus, & onera, & vincula, quibus alligantur, onera ſpiritualiter intelligenda ſunt.* At Dominus in præſenti: *Alligant enim.* Illa particula, *Enim* oſtendit quod ſupra dixerat, *Dicunt, & non faciunt.* Et ait, *Alligant*, ſeu ex Græco, *Colligant*, ſeu ligant: *Onera gravia, & importabilia.* Seu, ut habet Græcus, *Portatu difficilia*, ſeu *qua vix portari poſſunt.* multitudine præceptorum, traditionum, & cæremoniarum, quibus populum opprimebant, ac onerabant, in quo arguuntur Phariſæi, ac multi iniqui Prælati, quo ſubditos ſic varietate, ac multitudine præceptorum gravant, ac ſi eos non homines, ſed jumenta cenſeant. *Et imponunt in humeros hominum:* Metaphorica, ſeu, ut ait D. Hieron. ſpiritualis eſt locutio hic in omnibus; ſuperbia, ac arrogantia Phariſæorum denotatur, qua aliis imperiosè leges imponebant; & metaphora eſt deſumpta à gravi onere, quod non manibus, vel Brachiis, ſed humeris portatur. *Digito autem ſuo nolunt ea movere*, D. Chryſol. *Minimo digito ſuo*, Syriacus *Tangere.* Opponitur, ut notat. Origenes homil. 24. digitus humeris, nam ſubditorum humeri non ſufficiunt ad præceptorum onera, ob illorum gravitatem ſuſtinendam. Et Phariſæi minimo digito ſuo hujuſmodi præcepta nolunt attingere obſervando, hoc eſt, nec in minimo, nec levi volunt ipſa obſervare, & tenere, ut explicat D. Paſchaſius. expende quod dicitur: *Nolunt*, non dicitur, non poſſunt infirmitate, vel imbecillitate, ſed *nolunt.* Malitia, ac nequitia propriæ voluntatis eſt eis pro ratione, ac lege. Ita molles, ac delicatos ſe exhibent, ut nec minimum velint conamen adhibere ad præcepta obſervanda. Reputant enim ſeipſos alterius conditionis à ſubditis, quos tantis gravant, à quibus ipſi omnino volunt eſſe immunes.

Græcus. Hieron. Chryſol. Syriac. Origen. Paſchaſ. Malitia voluntatis pro lege.

18. *Omnia opera ſua* Chriſtus incipit hic Phariſæorum vitia damnare, & ab inani eorum gloria, ac ab ambitione humanæ laudis, facit exordium quia ut ait D. Chryſoſt. *Tolle gloriam inanem de clero, & ſine labore, alia omnia vitia reſecabis, unde ab ipſo incipit.* Inanis enim gloria aperit januam ad ominia alia vitia. *Omnia opera ſua faciunt.* Quomodo hoc cohæret cum his, quæ ſupra dicantur: *Dicunt, & non faciunt.* Faciunt non ad Dei gloria, in quam ſunt referenda omnia noſtra, ſed ad captandam hominum gloriam, ideò idem erat, ac ſi nihil facerent. *ut videamur Ab hominibus.* Ponit hic Chriſtus Dominus radicem incredulitatis Scribarum, & Phariſæorum, ob quam in Chriſtum non credebant, quia ſcilicet vanam gloriam, ac populi plauſum quærebant D. Chryſoſtomus: *Impoſſibile eſt*, ait, *ut credat Chriſto cœleſtia prædicanti, qui gloriam hominum, concupiſcit terrenam.* Ex terrenorum amore, celeſtium contemptus naſcitur.

Chryſoſt. Gloria inanis janua vitiorum. Chryſoſt.

19. *Dilatant enim phylacteria ſua.* Phylacteria erant membranæ, quædam in quibus Decalogus erat ſcriptus: Judæi ergo has membranas geſtabant circum brachia, & frontem de quo latius qu. 5. *Et magnificans fimbrias.* Ne Judæi divinam legem obliviſcerentur, mandavit eis Deus, Num. 25, nu. 38. Deuter. 22. n. 12. ut ipſi geſtarent fimbrias, ſive fila quædam, ex infima ora veſtis, ſive pallii dependentia, hyacintini, ſive coloris cœleſtis; quaſi qui cœleſtem vitam in legis cuſtodia profiterentur. Addunt verò D. Hieron. D. Paſchaſ. Carthuſian. Hugo, & alii, Judæos ſapientiores in his fimbriis conſtituiſſe ſpinas acutiſsimas, ut ambulantes, vel ſedentes, earum punctura divinæ legis recordarentur. Has fimbrias præ cæteris majores, & latiores portabant Phariſæi, ut viderentur omnibus religioſiores, & obſervationes. Nota. D. Bernard. apud D. Thomam in ſuo commentario: *Portant veſtes, ſanctitatis* ait, *& hoc non eſt onerosum, quod oſtendebant in phylacteriis, & fimbriis.* Ad obſervationem legis omnia erant onerofa, ut nec digito vellent movere ad oſtentationem fimbriæ tam dilatatæ erant leves, & faciles.

Num. 15. Deuter 22. Hieron. Paſchaſ. Carthuſ. Hugo. Bernard.

QUÆSTIO IV.

Quare Phariſæorum onera importabilia dicuntur.

20. **O**Nera importabilia dicuntur in præſenti præcepta, quæ obſervanda populo Phariſæi proponebant, cum ipſi tamen nec leviter vellent obſervare. Quos eleganter pungit D. Chryſ. in Imperfecto hom. 43. *Si erramus*, ait, *modicam pœnitentiam imponentes; nonne melius eſt propter miſericordiam, rationem dare, quam propter crudelitatem; Ubi enim Paterfamilias largus eſt, diſpenſator, non debet eſſe tenax: ſi Deus benignus eſt, ut qui Sacerdote s ejus auſterus; Vis apparere ſanctus, Circa tuam vitam eſto auſterius: circa alienam autem benignus. Audiunt te homines parva mandantem & grandia videant facientem.* Qui grandia mandat, parva facit inobedientiam perſuadet, cum opere diſſuadeat ea, ad quæ verbis hortatur: *Et ſi Deus benignus eſt, ut quid Sacerdos ejus auſterus?*

Chryſoſt. Confeſſor non ſit frequens in imponenda dura pœnitentia.

21. Præſens quæſtio eſt. Quænam hæc, eſſe præcepta, quæ dicuntur importabilia? Prima, & probabilior ſententia affirmat, quod ſub his mandatis Phariſæorum, non ſolum continebantur legis præcepta, ſed etiam extra legem multæ traditiones. Theophyl. *Legis*, ait, *mandata aggravarunt, traditiones quaſdam ultra leges tradentes.* D. Anſelmus, *Legis mandata*, ait, *vocat onera importabilia, quæ Scribæ, & Phariſæi docebant, mixtis traditionibus ſuis.* In hac ſenten ia ſunt origenes tract. 24. in Matth. D. Paſchaſ. lib. 10. in Matth. Abulenſ. quæſt. 24. Ita communiter Recentiores Janſen. Barrad. Maldonat. Lucas Burgenſ. Cornelius, & aliis, & hæc ſententia eſt verior, ut jam dixi.

Sententia de lege, & traditionibus. Theophyl. Anſelm. Origen. Paſchaſ. Abulenſ. Janſen. Barradas. Burgenſ. Cornel.

22. Secunda ſententia eſt, quod prædicta verba intelligantur de lege Moyſis. De qua ait Petrus Actor. 15. n. 10. *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus*; Id eſt, difficiliter portavimus ob multitudinem præceptorum, ut explicat D. Auguſt. ſerm. 9. de Verbis Domin. hanc

Sententia tantum de lege. Actor. 15. Auguſt.

mandatorum ſarcinam Phariſæi ſuper aliorum humeros imponebant, ipſi verò minimè obſervabant. Chryſoſt. D. Chryſoſt. in Imperfecto homil. 43. *Onera gravia, & importabilior, dicit Dominus legis mandata.* Haymon. Haymon. *per onera gravia deſignantur majora præcepta legis difficilia ad implendum.*

23. *Difficultas* Ex quo inſurgit magna difficultas, quomodo egregia præcepta ex divina inſtitutione impoſita dicantur à Savatore onera importabilia; Nam omnis lex eſt de re moraliter poſſibili, ut docet Iſidor. D. Iſidorus lib. 1. Etymol. cap. 21. & lib. 2. c. 10. & ipſam legem Moſaicam obſervaverunt Zacharias, Luc. 1. & Elizabeth Luc. 1. num. 6. *Erant juſti ante Deum incedentes in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini.* Act. 13. Joſuë 11. 4. Reg. 23. Et idem dicitur de Davide Actor. 13. n. 22. & de Joſuë c. 11. n. 15. & de Joſia Rege 4. Reg. 23. n. 25. & de aliis. Quomodo legis præcepta dicuntur importabilia;

24. Theophyl. *Importabile mandatum, cum quis præcipit, & non facit.* Rectè ad quæſtionem reſpondet Theophyl. *Ipſi digito ſuo*, ait, *non movent nihil operantes. Quando enim qui docet, non ſolum docet, ſed & operatur; videtur cum iis, qui docentur, laborare, & operari. Quum vero ille me onerat, ipſe vero otioſus vivit; magis me gravat.* Præcepta legis, quæ docebant Phariſæi, reddebantur importabilia, quia imponentes ea ſuper humeros hominum, digito ſuo ipſi nolebant ea movere Valde importabile fit mandatum exemplo deſtitutum, quod ſolum verbis dicitur, & operibus non adjuvatur, ut ergo fiat facile quod Magiſter ore dicit, manu, & opere perficiat.

25. Matth. 11. Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis, *Jeſum meumſuave eſt, & onus meum leve.* Matth. 11. n. 30. Jugum Chriſti ducit ad cœlum. Anguſta porta, & arcta eſt via, quæ ducit ad vitam, Matth. 7. n. 14, Matth. 7. Unde ergo facilis, & ſuavis; Imitatione nempe ipſius Chriſti: quæ enim nobis mandavit, prius ipſe exequutione adimplevit. Hæbr 12. Ait Paulus ad Hebræos 12. num. 2. *Deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. aſpicientes in auctorem fidei.*

26. Conqueritur Moyſes ſemel & iterum. *Non poſſum ſolus ſuſtinere hunc populum quia gravis eſt mihi.* Numer. 11. Numer. 11. n. 14. & iterum ſic loquitur ad populum, *Dixi vobis in illo in tempore. Non poſſum ſolus ſuſtinere vos: quia Dominus Deus veſter multiplicavit vos.* Deuter. 1. n. 10. fatetur ſe viribus Deut. 1. deſtitutum ad ſubſtinendum pondus regiminis totius populi. Ait Chriſtus Dominus Petro: *Super te ædificabo Eccleſiam meam.* Matth. 16. n. 18. Matth. 15. *Populi pondus cum Domini exẽplo amplectitur, ſine illo recuſatur.* Imponitur Petro pondus univerſalis Eccleſiæ, regiménque totius orbis, qui multis criminibus, ac erroribus erat opereſſus, & tamen non ſe excuſat Petrus. Cur tantus Moyſes onere unius populi ſic fatigatur; non vero Petrus pondere omnium populorum totius orbis; Vidit Petrus, quòd Chriſtus Dominus, ut fundamentum Eccleſiæ omnes in ſe excepit. 1. Cor. 3. *Fundamentum quod eſt Chriſtus Jeſus.* 1. Corinth. 3. n. 11. Et quod tanquàm bonus paſtor omnes ut oves aberrantes ſuper ſuos humeros impoſuit ut reduceret ad Luc. 15. vitam, Luc. 15. n. 5. Videns ergo Petrus, quod qui ita oves ſuper humeros ejus impoſuerat, potiùs tamen ipſe ſuper ſuos ſuſtinuerat: tanto ergo ſui magiſtri exemplo animatus omnium nationum, ac populorum pondus non refugit, ſed libenter illi ſe ſe ſubmittit. Quo documentum cum Moyſes careret unius populi onere maximè gravatur, ut ſe imparem ad illud fateatur. Vide ſuprà cap. 7. num. 20. & 21. & cap. 19. n. 58. 59. 60. cap. 29. 30.

Quæstio V.

Quare Phylacteria portabantur à Phariſæis.

27. Deut. 6.

Mandavit Deus Moyſi, quod præcepta legis: *Ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque, movebuntur inter oculos tuos.* Deut. 6. num. 8. Cujus verborum ſenſus erat, quod legis præcepta eſſent opere, ac manu, complenda, & ante oculos habenda, ut illis die, ac nocte meditaretur. Hoc Phariſæi malè interpretantes, ſcribebant legem in pictis, pulcherrimiſque membranis, & ligantes ea in fronte, quaſi coronam capiti faciebant; ut ſemper ante oculos moverentur, quòd etiam teſte D. Hieron. uſque hodie Indi, & Perſæ, Babilonii faciunt, & qui Hieron. huc habebat tanquam religioſus judicabatur in populo. Membranæ illæ dicebantur *Phylacteria*, ideſt conſervatoria, à verbo Græco, quod cuſtodio, vel conſervo.

28. Quid ſtultius, quàm religionem in ſcriptis, pulcherrimiſque papyris collocare; Sic multi hodie maximè ſe devotos exiſtimari putant, ſi pretioſa, & aurea Pſalmorum volumina ſecum habeant, quod maximè irridet D. Hier. in præſenti, *Pictatiole*, ait, *illa Decalogi phylacteria vocabant. quod quicumque habuiſſet eas quaſi ob cuſtodiam, & munimentum ſui haberent, non intelligentibus Phariſæis, quod hæc in corde portanda ſint, non in corpore; alioquin & armaria, & arcæ habent libros, & notitiam Dei non habent. Hoc apud nos ſuperſtitioſa muliercula in parvulis Evangeliis, & crucis ligno, & iſtiuſmodi rebus (qui habent quidem zelum Dei, ſed non juxta ſcientiam) uſque hodie factitant.* *Lex habenda non in codice depicta ſed in corde* Hieron. Lex Dei ſcribenda, ac imprimenda eſt in corde, non vero in codice, ſeu picta papyro, hoc enim eſt Phariſæorum, & muliercularum præſtantia in membranis legem circumferre.

29. A Dei colloquio. *Reverſus eſt Moyſis de monte, portans duas tabulas teſtimonii in manu ſua ſcriptas ex utraque parte, & factas opere Dei: ſcriptura quoque Dei erat ſculpta in tabulis.* Cúmque Moyſes appropinquaſſet ad caſtra, oculóſq; in populum conjiceret. *Vidit vitulum, & choros, iratuſque valde projecit de manu tabulas, & confregit eas* Exod. 32. Exod. 31. num. 19. Alicui videbantur maximè lamentanda, tam ingens pretioſiſſimarum tabularum perditio? *Lex non prodeſt in ſcriptis. ſed in animo.* Quodnam ſcriptum pretio, æſtimatione, pulchritudine, ac elegantia potuit cum hoc unquam comparari? Quiſnam princeps fabulas digito Dei ſcriptas in ſuis ſcriniis aureis, pro magno theſauro non haberet? Cur ergo Moyſes, à tam pretioſiſſima ſupellectili populum tuum privas? Merito Moyſes deſpicit leges in tabulis pulcherrimis ſcriptas aquas in corde hominum abolitas videbat. Ad quid inſerviebat lex ſcripta in tabulis ſi mente expuncta erat hoc vanitatis eſt habere pretioſa ſcripta in ſcriniis, & vilia opera in manibus. Chryſoſt. Eleganter D. Chryſoſtomus homil. 31. in Joan. *Omne ſtudium*, ait, *in membranarum tenuitate, litterarum characteribus quam pulchèrrimus conſumunt, non ut legant, non ut uſum aliquem inde conſequantur, ſed ut divitias, & ambitionem oſtentent, in his ſtudent.*

Quid

Quid quæſo, hoc lucri? Non propterea nobis ſcripturæ datæ ſunt, ut in libris dumtaxat habeamus, ſed cordi inſculpamus.

30. Deinde procedit Dominus in toto hoc c.23. recenſens varia Phariſæorum vitia, ſingulis illud amarumve adjiciens, de quibus jam variis in locis egimus, & tandem ſubdit.

Matt.23.n.34. Ideo ecce ego mitto ad vos Prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & perſequimini de civitate in civitatem.

Num. 35. Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel juſti, uſque ad ſanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quē occidiſtis in templum, & altare.

VERSIONES.

Syriac. n.34. Propterea ecce ego mitto ad vos Prophetas, & ſapientes, & ſcribas; & ex eis interfecturi eſtis, & in crucem acturi, & ex eis flagellis cæſuri eſtis in ſynagogis veſtris, & perſequimini eos à civitate in civitatem.

Pagn. Vatabl. Et illorum aliquot occidetis, & crucifigetis; & illorum nonnullos flagellabitis.

Syriacus n.35. Et veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtorum, qui effuſus eſt, &c. Quem trucidaſtis inter Templum, & altare.

Vatablus. Ut redundet in vos omnis ſanguis juſtus.

D. Epiphanius Et requiretur à generatione hac omnis ſanguis.

ALTER TEXTUS.

Luc.11.n.49. Propterea & ſapientia Dei dixit: mittam ad illos Prophetas, & Apoſtolos, & ex illis occidēt, & perſequentur.

Num. 50. Ut inquiratur ſanguis omnium Prophetarum, qui effuſus eſt à conſtitutione mundi à generatione iſta.

Num. 51. A ſanguine Abel, uſque ad ſanguinem Zachariæ, qui perit inter altare, & ædem.

EXPOSITIO III.

IDeo, Græcus *propterea*, hoc Euthymius, *quia impleturi eſtis menſuram patrum veſtrorum.* Caietan. Ideò, id eſt, ad convincendum vos eſſe ſimiles patribus; qui occiderunt Prophetas. Maldonatus, quia ſerpentes, ac viperæ eſtis, quorum eſt occidere; me veſtrum Meſſiam occidetis. Propter quod ſcelus condemnabimini, ego tamen miſertus veſtri, ut explicant Franciſcus Lucas, & Cornel. ut hanc condemnationem à vobis avertam, poſt mortem meam, mittam ad vos Apoſtolos, prævideo tamen, quod ex his occidetis, & crucifigetis. 31. *Græcus. Euthym. Cajetan. Maldon. Franc. Luc. Cornel.*

Ecce mira, & mirabilis Chriſti pietas etiam poſt mortem ſuam mittentis ad Judæos Apoſtolos, & diſcipulos invitantes eos ad fidem, & pœnitentiam, ut miſericordiam inveniant. D. Lucas ait, *Sapientia Dei dixit, mittam ad illos.* Sapientia Dei, ipſe Chriſtus Jeſus, Dei ſapientia, utpote Verbum Patris. Et hic nominatur ſapientia Dei, quia maxima ſapientia requiritur in eligendis magiſtris, miniſtris, ac rectoribus populorum. *Mitto*, D. Thomas, in promptu maxime poſt reſurrectionem meam mittam. Et ait, *mittam*, quia viri Prophetæ, ſapientes, & ſcribæ non ſe ic, intromittunt in munere, niſi mittantur. *Prophetas, & ſapientes, & ſcribas.* Denotat Dominus ſuos Apoſtolos, & diſcipulos, ut explicant D. Chryſoſt. Theophylactus. Euthymius. Nam ut ait D. Hilarius. *Apoſtoli revelatione futurorum Prophetæ, Chriſti agnitione ſapientes, legis intelligentia ſcribæ.* D. Hieron. *Varia dona ſunt diſcipulorum Chriſti: Prophetæ, qui ventura prædicant, ſapientes, qui norunt, quando debent proferre ſermonem, ſcribæ, in lege docti.* Tot tantiſque Chriſtus ſuorum Apoſtolorum explicat ſapientiam, nempe quod eſſent Prophetæ, ſapientes, ac in lege docti, prædicaturi erant ipſi legem novam, novumque videndi modum quod cum multa ſapientiam, ac intelligentia rerum debet fieri, nulnu bonus magiſter niſi ſapiens. 32. *Lucas. Maxima ſapientia in eligendis Miniſtris. D. Thom. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Hilar. Hieron.*

Et ex illis occidetis, ut lapidantes Stephanum ac trucidantes gladio Jacobum majorem. *Et crucifigetis.* Ut S. Simeonem Jeroſolymorum Epiſcopum S. Jacobi ſucceſſorem. *Et ex eis flagellabitis.* Ut Petrum, & Apoſtolos, Act.4.n.5. *In ſynagogis veſtris*, in locove publico, ut gravior, ignominioſior eſſet pœna. *Et perſequimini de civitate in civitatem.* Ut Paulum, & Barnabam Actor.13.& 14. Et triplici capite Chriſtus Apoſtolorum doctrinam commendat dum eos dicit Prophetas, ſapientes, & ſcribas, quatuor contra eos exortas dicit perſecutiones. *Occidetis, crucifigetis, flagellabitis, perſequimini.* Sapientiam fulgores maxime contra ſe excitant adverſariorum impugnationes, ac contrarietates & vix invenies bonum, quod mali æmulantis impugnatione non prematur. Valde ſupra c.22. num.11.12. & 13. 33. *Act.4. Act.13. Sapientiæ fulgor contra ſe habet adverſarios.*

Ut veniat ſuper vos. Illa particula, ut denotat conſecutionem, quia occiderunt, ideo tantam pœnam meruerunt. *Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis.* Ab ipſo itaque ſanguine, quem effuderunt, accuſantur, damnantur, ac morti addicuntur, *Super vos.* D. Paſchaſ. lib.10. in Matth. Cum ait ſuper vos, etiam eorum filios intelligit pœna 34. *Paſchaſ.*

In

in impios inflicta latè diffunditur, & non parvis terminis circumſcribitur: *Omnis ſanguis juſtus.* Syriacus juſtorum ſanguis dat voces contra iniquos: *qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel juſti.* Quem occidit Cain, cujus ſcelus punitum videntes Judæi affectus, & animo ſunt imitati occidentes fratres ſuos Jeſum Chriſtum, ac ejus Apoſtolos; de quo quæſt. 6. *Uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ.* Qui inter juſtos, illius ſanguis ultimo effuſus erat ab iniquis. Ac proinde tanta pœna veniet ſuper vos, ac eſt debita omni ſanguini juſto effuſo à primo juſto uſque ad ultimum. Et hic eſt genuinus ſenſus de quo citata quæſtione, quem occidiſtis inter templum, & altare, aggravatur malitia criminis ex loco ſacro prophano, ac violato, & ut notat Origenes homil. 16. in Matth. *Inter templum etiam, & altare ab impiis memoria interficitur Dei, quando templum Dei à laſcivis corrumpitur.* Cum memoria Dei interficitur, violatur templum, & hoc à laſcivia miniſtratur, quæ omnium divinorum contemptum. parit. Vide tom. 3. cap. 32. num. 74. & num. 93.

Syriac.

Origen.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus cùm minatur Iudæis non facit mentionem de ſuo ſanguine, cùm ob ipſum effuſum facta fuerit ſtrages Ieroſolymitana?

35. *Ratio difficultatis.* MInatur Dominus miſeris Judæis univerſale eorum excidium, & perniciem, quæ ſub Tito, & Veſpaſiano poſt Chriſti mortem eſt facta, & conveniunt Patres unanimi conſenſu tantam devaſtationem in populum irruiſſe ob mortem Domini; ſic ipſe dixit: *Eo quod novi tempus viſitationis tuæ*, Luc. 19. n. 44. Quomodo ergo Chriſtus Dominus in præſenti inducit clamorem vindictæ ad pœnam infligendam à ſanguine tot juſtorum effuſo, nulla diſpendii proprii ſanguinis facta mentione.

Luc. 19.

36. Origen. Reſpondet primo Origen. hom. 25. in Math. *Propter quod, ait, veniſ ſuper vos omnis ſanguis juſtus, quem effuderunt. Et non ſolum tunc vox ſanguinis Abel clamat ad Deum, adverſus eos, qui evertere eam volunt, & ſanguis teſtamenta, id eſt, veritas ſcripturarum, ab impiis effuſa ſecundum quod diximus à ſanguine Chriſti, id eſt, à veritate Evangelii, cœpta per omnes Scripturas, interpellat ad Deum adverſus eos, qui avertere eam volunt.* Quod latius proſequitur; ſanguis ille prædictorum juſtorum, qui præceſſerunt ante Domini adventum, effuſus ob veritatem, ac fidem Chriſti venturi, in Scripturis manifeſtatum. Cùm ergo ſanguis ille juſtorum effflueret ob veritatem, ac fidem Chriſti, inde tanto pretio eſt habitus à Domino, ut pariter cum eorum ſanguine, ſanguis Chriſti videretur effuſus. O magnum principibus documentum, ut ſuorum militum ſanguinem ob eorum amorem, & fidem in prælio effuſum, tanquam proprium æſtiment, ut magno præmio, ac decore afficiant & ut inflicta pœna injuriam ſuis illatam, ut propriam ulciſcantur.

Rex ſuorum militum ſanguinem ut proprium æſtimet.

37. Hylar. Secunda. D. Hilar. Can. 24. in Math. *Et idcirco Abel ſanguis, ait, & Zachariæ in hanc eorum poſteritatem ventus oſtenditur; quia jam in hic habitans Chriſtus, & prædicans erat paſſus.* In juſtis illis præfigurabatur Chriſtus, tales enim juſti miſſi ſunt tanquam legati, ac nuntii ipſius Chriſti, cum ergo ejus perſonam agerent, in ſanguine eorum effuſo ſanguinem Chriſti effuſum, & illis patientibus Chriſtum eſſe paſſum intelligebatur, quem enim foris prædicabant, intus in illis erat habitans? mortem enim, & injuriam ſervo, ac miniſtro illatam, in Dominum, ac principem retorqueri communis approbat conſenſus.

Injuria in ſervum, in dominum eſt illata.

Tertiò. Euſebius Emyſſenus: *Puto enim*, ait, *quod Dominus noſter ſeipſum Zachariam vocat, & præterito pro futuro utitur. Interpretatur enim Zacharias, memoria Domini, ſicut enim Chriſtus Jeſus dicitur Verbum Domini, ſermo Domini, virtus, & ſapientia Domini: ſic etiam dicitur memoria Domini. Et iſte quidem eſt Barachiæ filius, qui benedictus Dominus interpretatur. Unde & ipſi principi Sacerdotum, interroganti, an eſſet Chriſtus Filius benedicti, reſpondit: Ego ſum. Hunc autem occiderunt Judæi inter templum, & altare, quoniam ibi Chriſti mortem inter ſe conſiliati ſunt.* 38. Euſeb.

Comminabatur Dominus Jeroſolymæ ſui exterminium, & ruinam, ſub nomine, ac ſanguine Zachariæ ſeipſum paſſum intelligens; nam Zacharias interpretatur memoria Domini, & eſt filius Barachiæ, id eſt, benedicti, Chriſtus Dominus dicitur Dei memoria, & eſt Filius Dei benedicti: Sed jam inſurgit difficultas. Cur Chriſtus vaticinans rebellis populi extremam cladem ob facinus ſuæ mortis patratum, paſſionem ſuam ſub nomine Zachariæ abſcondit; Coarctabatur Dei Filius prædicere extremam ruinam miſeræ civitatis ob ſcelus ſanguinis ſui effuſi, & ſimul videbat ultionem in inimicos à generoſa Dei Filii indole valde degenerem eſſe, noverat enim inimicorum amorem divinæ filiationis inſigne eſſe, Artem ergo invenit, qua & vaticinium ederet, & honorem ſuum illæſum ſervaret; ſeſe ſub ſervorum nomine Abellis, ac Zachariæ abſcondit, ut Gentis ſuæ ob venturum exterminium ob internecionem in ſe perpetratam denuntiet. Veluti cum vir illuſtris turpe facinus alienum à ſua nobilitate, de quo verecundatur, & pudet, aggreditur, ſuum nomen & habitum deponit, & à ſervis mutuatur? Sic Chriſtus Dominus ultionem in inimicos ob ſuam necem perpetratam denuntiari, tanquam quid à ſe alienum, & extraneum reputans, nomen, & habitum à ſervis aſſumit, ne vaticinio vindictæ inimicorum aliqualiter nomen ſuum maculetur.

Vindicta in inimicos valde aliena à Filio Dei.

39. Tanquam in perſona Chriſti loquens Regius Vates, ait, *Fiant nati ejus in interitum, in generatione una deleatur nomen ejus*, Pſal. 108. n. 13. Hebræus legit: *In generatione altera deleatur nomen ejus.* Funeſtos caſus in Chriſti mortis pœnâ vaticinatur. Cui tamen ſupplicii furor, ac vindictæ fervor non exardet in generatione, in qua obiit Dominus, ſed in generatione altera ſequenti nempe; Cur pœna tanti ſceleris in tantum tempus differtur? Maxime, ut ita dicam, ſe gerit ſcrupuloſum Dei Filius in exercenda ultione, maximéque curat omnem odii erga inimicos ſe removere ſuſpicionem. O mirum artificium divinæ pietatis! Differatur pœna ad generationem alteram, nam ſi in illamet generatione graſſata fuiſſet ruina, in qua Chriſtus à perfidis eſt interfectus, cogitaret aliquis divinam iram fulminatam

Pſalm. 108.

Filius Dei removet à ſe omnem ſuſpicionem vindictæ in inimicos.

fulminatam eſſe in tranſgeſſores ob vindictam Dominici ſanguinis. Diſtrahatur ergo ſupplicium ad alteram generationém poſt quadraginta duos annos, quando jam qui necem Domini perpetrarunt, à vita diſceſſerant, ut exiſtimat D. Hieronym. citandus, ut pœna exerceatur non tam ob ſanguinem effuſum, quam ob eorum obſtinatam duritiem, cùm enim tot anni eſſent eis conceſſi ad pœnitentiam, & dolorem, quem ipſi contempſerunt, & reſipiſcere noluerunt, ſed in ſua nequitia, ac malidia obfirmati permanſerunt. Pie, & erudite D. Hieronym. ad prædictum Pſal. *O Sacramentum Prophetiæ*, ait, *in generatione una deleatur nomen ejus. Poſt Paſſionem Domini quadraginta duo anni tranſierunt, & populus iſte deletus eſt. Siquidem perfecta ætas quadrageſimo anno venit Poſt paſſionem Domini quadrageſimo ſecundo anno deleta eſt Jeroſolima. Videte ergo quoniam in generatione una deletum eſt nomen ejus. Sed in hoc clementia eſt Domini, crucifixerunt eum, & quadraginta duos annos dedit eis ad pœnitentiam. Ego ſimpliciter dico. Propterea interfecit eos poſt quadraginta duos annos, quia ex illis, qui crucifixerunt Dominum, nemo remanſerat ex eis.* Vide ſuprà cap. 9. num. 89. & multa tom. 2. in Indice verb. *Amor inimicorum.*

Hieron.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus Dominus expreſſe vocat Abelem juſtum, non vero expreſsè dicit juſtum Zachariam?

40. *Ratio difficultatis.*

CHristus Dominus in præſenti expreſse vocat Abel juſtum, *A ſanguine Abel juſti*, verùm cùm Zachariam nominat, non vocat ipſum expreſse juſtum, cum ipſe Zacharias juſtus eſſet, & à perfidis ob juſtitiam occiſus eſſet, cur ergo Zacharias non dicitur etiam juſtus ſicut & Abel? Ratio litteralis eſt manifeſta; quia ipſe etiam Zacharias inſinuatur, & ſupponitur juſtus, ut clariſſime patet ex textu Luc. *Ut inquiratur ſanguis omnium Prophetarum, a ſanguine juſti Abel uſque ad ſanguinem Zachariæ.* Abel verò dicitur juſtus ut in capite, ac initio poſitus, ut magis ſtatim explicabo.

41. August.

Secundò D. Auguſt. lib. 1. de Mirabil. cap. 1. *Huic Abel*, ait, *Dominus Jeſus Chriſtus primatum juſtitiæ hominum commiſit, ita inquiens: à ſanguine juſti Abel, uſque ad ſanguinem Zachariæ: & non addit, juſti, hæreditatem juſtitiæ Abel tenere Zachariam oſtendens.* Cùm Zacharias ob juſtitiam occiſus ſit, etiam expreſsè non nominatur juſtus ut ille? Abel primus extitit, qui omnem perfectionem juſtitiæ in martyrio, Sacerdotio, ac virginitate præfiguravit, ex quo cæteri omnes juſti ſuam juſtitiæ partem aſſumunt, de ejuſque meritis non parum proficiunt in juſtitia: ſicut & ipſe Zacharias, qui in Martyrio hæreditatate fruitur ipſius Abel: *Hæreditatem juſtitiæ Abel tenere Zachariam oſtendens.* Imò & ipſe Zacharias ex parente videtur accepiſſe: nam dicitur *filius Barachiæ*, hoc eſt benedicti, quaſi ipſam benedictionem à parente acceperit. Merito ergo Abel inſigniter eſt notus à Deo ex nomine juſti, cum ipſam juſtitiam abſque alicujus exempli commẽdatione ex ſuis meritis comparaverit; At verò juſtitiam jam in aliis delineatam, & à majoribus

Abel commendatur cum juſtitiam ab aliis non acceperit.

veluti transfuſam accepit Zacharias, ideo juſti nomine ut Abel non commendatur.

Dicitur de Moyſe loqui cum Deo facié ad faciem ſicut ſolet homo loqui ad amicum ſuum, & tandem pro magno ejus eloquio ſcribitur notus Deo ex nomine. *Cum dixeris: novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me*, Exod. 33. num. 12. Quid magis commune omnibus hominibus, quam quod à Deo cognoſcantur ex nomine? Nulla eſt tam vilis creatura, quæ à Deo ex nomine ſuo non cognoſcatur. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat*, Pſalm. 146. n. 4. Quid eſt ergo, quòd pro magna gloria Moyſes dicitur Deo notus ex nomine? In populo Iſraëlis alii erant noti Deo ex ſuorum parentum virtutibus; *Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob.* Exod. 3. n. 16. Pro re valde magna Moyſes dicitur notus Deo ex nomine, alii tanquam virtutibus deſtituti nòti erant ex parentibus. At Moyſes ut præſtantiſſimus notum ſibi fecerat nomen ex propriis meritis, abſque eo quod majorum ſuorum aliqua commendatione indigeret. Quamvis enim, à tantis parentibus natus non eſſet, ipſe per ſe ſufficiens inveniebatur ut notus eſſet ex nomine. Cajetan. *Novi te*, ait, *in nomine, hoc eſt approbavi te nominatim, ſecundùm propria tibi, & hoc ad differentiam populi, quem noverat Deus, non proprio populi nomine, ſed nominibus Abraham, Iſaac, & Jacob, hoc eſt non propriis, ſed alienis meritis. Significatur enim per hoc Moyſes tanta præditus virtute, ut propriis meritis approbetur, etiamſi non eſſet filius Abrahæ, Iſaac, & Jacob.*

42. Exod. 33. Pſalm. 146. Exod. 3.

Singularis præſtantia non ex majoribus ſed ex proprio virture agnoſcitur. Cajetan.

Tertio. Ad quæſtionem idem D. Auguſtinus citato loco ſic ait: *David autem Rex genuit Salomonem: cui non additur regem, cum Salomon patris regno teneret majus imperium. Sed ex hoc intelligitur patris ſui David regnum Salomon hæreditario jure poſſidere, & ad David honorem regni plus pertinere, quod & Abel in juſtitia hominum primatum tenuit, quod primus in terra juſtus fieri cœpit.* Nominatus Abel juſtus, & Zacharias cum ob Deum glorioſo martyrio ſit coronatus, hoc juſti nomen, non accepit expreſsè. Cur Abel præ Zacharia juſtus nominatur? Abel primus venit ad martyrium ex quo ſingulariter juſti nomen promeruit, ſicut & David qui primus fuit in regno ex tribu Juda, ipſe ſolus in Chriſti genealogia Rex nuncupatur. Qui enim primi in aliqua virtute Deum colunt, ſine dubio pro cæteris majori aliquo titulo nobilitantur.

43. Auguſt.

Primus in aliqua virtute magna excellentia notatur apud Deum.

Secundo, & tertiò commendatur Jehu, & à Deo deſtinatur legatus ad regem. *Factus eſt ſermo Domini ad Jehu filium Hanani.* 3. Reg. 16. num. 1. Deinde nobili nomenuclatura Propheta nuncupatur. *Cùm autem in manu Jehu filii Hanani prophetæ Verbum Domini factum eſſet.* Ibidem, num. 7. & iterum Propheta à rege interfectus dicitur. *Ob hanc cauſam occidit eum, hoc eſt, Jehu filium Hanani, prophetam.* Ibidem notatu dignum cur ſcriptura tam reverenter ſemper loquatur de Jehu, cùmque ſemper ſpecioſo aliquo titulo dicat; Non ait tantum *occidit eum*, ſed ſtatim explicat *Jehu Prophetam.* Alii ſæpe ſine aliquo titulo introducuntur. Dixit Elias Thesbites 3. Reg. 17. num. 1. *Dixerunt viri civitatis ad Eliſæum.* 4. Reg. 2. n. 19. *Venerunt ſervi Regis ad Iſaiam Dixitque eis Iſaias* 4. Reg. 19. n. 5. *Cogitaverunt contra Jeremiam*, &c. At Jehu ſemper inſigni aliquo titulo ſcribitur, vel cum ſermone Domini in mente, vel manu,

44. 3. Reg. 16. 3. Reg. 17. 2. Reg. 2. 4. Reg. 19.

vel

Qui pro Deo vitam dedit, prior maximè colitur. vel Propheta nuncupatus. Cur ſic nobilitatur? Inter cæteros fuit primus Jehu,qui ob prædicationem Dei verbi vitam martyrio effudit,& inde ſingularem excellentiam inter cæteros ex Deo meruit, quando nullus eſt primus in aliqua virtute ex Deo, qui etiam non inſigniatur aliqua excellentia. Rupertus lib. 5. de Victore cap. 5. *Ubi ſermo*,ait,*vel opus eſt de victoria Verbi Dei,latere non debet is*, *qui ſanguinem fudiſſe primus legitur in prælio Verbi Dei.*Et poſtea ſubdit:*ſplendide illum ſcriptura Sacra nominans,ita loco tertio replicat. Occidit eum: hoc eſt Jehu prophetam.*

Rupert.

45. Ex Dei juſſione ad ſacrificandum filium ſuum pergit Abrahamus,montem aſcendit,aram ſtruit, filium ſtringit, gladium vibrat, ut filio mactato ſacrificium offerat. E cœlo clamat Angelus. Ne extendens manum tuam ſuper puerum; dicens, *nunc cognovi quod times Deum* Gen.22. num.12. & ſubdit. *Quia feciſti hanc rem benedicam tibi,& multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli*, &c. *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes.* Ob quod factum omni benedictione, gratia, dono ſublimatur Abrahamus, indeque promeruit, ut primus expreſſam promiſſionem de verbi Incarnatione à Deo acceperit; ob quam rem maximè in tota ſcriptura decantatur, ac celebratur. Cur tantis nobilitatur Abrahamus; nonne etiam Jephthe poſt victos hoſtes filiam ſuam ſummo Deo non tantum affectu, ſed etiam effectu obtulit; Judic.11.n.31.& etiam vanis diis Rex Moabites Hebræo exercitu obſeſſus. 4. Reg.3. n.27. Cur ergo ſolus Abrahamus ſic extollitur, tantiſque donis perilluſtris redditur? Extitit Abrahamus primus, quia ex propria ſua ſubſtantia, ex propriòſque ſanguine ſuo in unigenito filio Iſaac Deo obtulit ſacrificium, inde ipſe pro tam magno facinore, omni laude, & gloria extollitur. Philo lib. de Abrahamo. *Ipſe*, ait, *primus Auctor futurus erat novi, & inſinuati exempli.* Ex quo liceat conjecturari,magnas laudes Stephani qui primus pro Chriſto ſanguinem ſuum fudit, ſeque ipſum in ſacrificium glorioſo martyrio dedit. Vide ſuprà cap.2.n.158.& cap.5.n.117.& cap.8. num.14. & 123.

Gen,22. *Primus in opere, & exemplo præ cæteris extollitur.* Judic.11. 4. Reg 3. Philo.

QUÆSTIO VIII.

Quare ſuper Judæos minatur venturus omnis ſanguis qui effuſus eſt à mundi conſtitutione?

46. *Difficultas quæſtionis.* Grandis difficultas ſe ſe offert in hac materia;cur ſcilicet dictum ſit à Domino venturum ſuper Iudæos omnem ſanguinem, ideſt omnem pœnam debitam ſanguini effuſo,à mundi exordio, ſeu à ſanguine Abel juſti, uſque ad ſanguinem Zachariæ? Quomodo fieri poteſt, ut Judæi exolvant pœnas ſanguinis, quem effudit Caïn, quem & multi alii à conſtitutione mundi effuderunt? Quis enim dicat propter cædes, quas perpetrarunt Cain, aliique multi ſimiles, Judæos eſſe puniendos? Cum ab eis juxta communem opinionem non deſcenderit, quidquid dicat Abulenſ. quæſt. 260.

Abulenſ.

47. Hæc magna difficultas in varias fecit abire ſolutiones Patres, & Interpretes. Circa illam Barradas tom. 3. lib.8. cap. 28. decem ſolutiones affert, quæ apud ipſum videri poſſunt. Breviter tamen quid in hac re ſentio dicam.

Barradas.

*Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus,qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel juſti,uſque ad ſanguinem Zachariæ.*Id eſt,tam grandis eſt veſtra culpa,ut promereatur omnem pœnam,quæ correſpondet omni ſanguini effuſo ab Abel uſque ad Zachariam,nam ſi omnia homicidia juſtorum ab exordio mundi perpetrata fuiſſent à Judæis, non poterant graviori affici ſupplicio,quam privatione omnium bonorum ſpiritualium, & temporalium, Privati ſunt ab omni bono ſpirituali, fidei,gratiæ, gloriæ, & in æternum damnati,privati ſunt etiam ab omni bono temporali ſuæ reipublicæ, ſuæ patriæ,vitæ, libertatis, ac omnium bonorum, & filiorum. Unde ait Chryſoſtomus in Imperfecto homil.46. *Sicut omnia bona*, ait, *quæ in ſingulis generationibus à conſtitutione mundi omnes ſancti mirabantur,illis noviſſimè ſunt donata, qui receperunt Chriſtum, ſic omnia mala, quæ in ſingulis generationibus à conſtitutione mundi, pati meruerunt omnes iniqui,& ſanctorum interfectores, ſuper noviſſimos Judæos venerunt, qui Chriſtum repulerunt.* 48.

Genuina ſolutio. Chryſoſt.

Aliter Euthymius, ſic ait. *Lucas dixit, ut inquiratur ſanguis omnium Prophetarum, qui effuſus eſt à conſtitutione mundi. Docet autem quiddam tremendum ſermo iſte. Qui enim peccatorum novit pœnas,& nihilominus eos imitatur, reus eſt,ut ab eo exigantur omnium ſupplicia: hoc eſt pro unoquoque pœnam luat, eo quod exemplo ejus ſe ſe non refrænaverit.* Non ſat erat ut miſeri Judæi ſui ſceleris debitam pænam ſolverent, ſed etiam præter hanc exolvet pœnas Caïn, Manaſſes, Achabi, ac omnium aliorum, qui Sanctos interfecerunt,merito ſanè: non videntes mala in alios peccatores venientia ob illorum ſcelera, non ſe ab illis abſtinuerunt, ſed in eiſdem inſtiterunt, durius enim caſtigandi ſunt, qui videntes aliorum pœnam, ab illorum non fugiunt vitiis. 49.

Euthym. *Durior pœna in illum venit, qui viſo aliorum ſupplicio non corrigitur.*

De Baltazare rege ſcribitur, quod in grandi convivio ſuis optimatibus exhibito, *Præcepit jam temulentus ut afferentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportaverat Nabuchodonoſor pater ejus de templo, quod fuit in Jeruſalem.* Daniel.5.num. 2. Ad quid fit memio de Nabuchodonoſore parente ejus? Nonne ſufficiebat ad rem dicere, quod imperaverit afferri vaſa aurea à Jeroſol. allata? Ad quid ultra exprimitur Nabuchodonoſorem fuiſſe eorum portitorem? Proponitur Balthazar temulentus, ac tanquam à judicio alienatus, ut ergo ejus temulentiæ, ac inſaniæ daretur evidens teſtimonium, dicitur quod auſus fuerit Nabuchodonoſoris ſevere à Deo caſtigati ſcelera imitari. Qui enim videns prædeceſſorum ſcelera caſtigata, ab ipſis non cavet, ſed eorum iterum reus efficitur, prorſus amens, & temulentus eſt. 50.

Daniel.5. *Demens eſt, qui non refugit majorum peccata caſtigata.*

Corroboratur magis hæc res;nam cùm ex Dei nutu promulganda eſſet extrema ſententia contra Baltazarem, referuntur pœnæ quæ, vindice divina juſtitia impoſitæ ſunt parenti ejus Nabuchodonoſori. Quomodo à filiis hominum ejectus ſit, & cor ejus cum beſtiis fuerit, & fœnum ut bos comederit: Tunc ſubdit Propheta.*Tu quoque filius ejus Balthazar non humiliaſti cor tuum, cum ſcires hæc omnia, ſed adversùs dominatorem cæli elevatus es.* Daniel. 5. n.22. Inde enim aggravatur culpa, quod cum videret parentis ſcelera tam rigide punita,ab illis non ſe præſervaverit, ſed in eadem prolapſus eſt. Unde rectè monet 51.

Daniel.5. *Parentis pœna emendatum reddat filium.*

Caſſiodorus

Caſſiodorus lib.7. Variar. cap.2. *Deceſſorum bona exempla ſequere: à vitiorum te imitatione disjunge, cautum te debet reddere, non ſequacem error alienus. Prodit juſtitiæ culpam, qui ſequitur accuſatum.* Vide ſuprà cap. 3. n. 17. 18. 29.

Quæstio IX.

Quare Zacharias nominatur, & quis ſit iſte Zacharias?

52\. Duos juſtos proponit Chriſtus in præſenti, Abel ut primum, Zachariam ut extremum, nam licet juxta primam, & ſecundam ſententiam referendam, poſt Zachariam alii Prophetæ fuiſſent occiſi à Judæis, tamen hiç Zacharias, de quo hîc agitur, eſt ultimus, cujus cædem Scriptura commemorat. Secundò. D. Chryſoſt. ai: *Ut oſtendat illos ex invidia Chriſtum, & Apoſtolos occiſuros, ſicut ex invidia Cain occidit Abelem: Zacharias verò, quia Sanctus in loco ſancto interfectus eſt.* Tertiò. Caietan. Ideo, ait, hi ſoli inducuntur, quia in his tantum Scriptura petitionem vindictæ explicat: in Abel *Ecce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra*, Gen. 4. n. 10. In Zacharia verò, qui cum moreretur, ait. *Videat Dominus, & requirat*, 2. Paralipp. 24. n. 22: Quia enim de vindicta ſanguinis juſti Ieſus loquebatur, par fuit, ut illorum juſtorum ſanguinem, quorum vindicta petita traditur in ſacra Scriptura. Ita Cajetan. Ut agnoſcamus, quòd perpetuò Juſtorum ſanguis clamat, & dat voces, ad quod reſpiciens Tertull. adverſus Gnoſt. ait. *Zacharias inter altare, & ædem trucidatur perennes cruoris ſui maculas ſilicibus aſſignans.*

[Chryſoſt. — Caietanus. — Gen. 4. — *Sanguis juſtorum dat voces.* — Tertull.]

53\. *Qui iſte Zacharias.*

Quiſnam ſit iſte Zacharias quæſtio inquirit principaliter. Prima ſententia eſt Chryſoſtomi homi. de S. Ioanne Baptiſta. Vatabl. Ariæ Montani, Gaſparis Sanchez, Franciſci Ribeiræ in præfat. Zachar. & aliorum, qui contendunt intelligendum eſſe Zachariam penultimum inter minores Prophetas: hic enim dicitur filius Barachiæ, quod tamen occiſus ſit inter templum, & altare, nuſquam legitur.

54\. Secunda ſententia, Zachariam hunc eſſe filium Ioiadæ Summi Pontificis occiſum à Rege Ioas, *Inter templum, & altare holocauſtorum*, id eſt, in atrio ſacerdotali, 2. Paralip. 24. n. 21. Poſséque Ioiadam patrem ejus, ut pote virum ſanctiſſimum vocari Barachiam, id eſt, Benedictum Domini. Ita docent D. Hier. Beda, Albertus Magn. cum Tertulliano in Scorpiaco c. 8. Sunt etiam in hac ſententia multi Recentiores, Ianſen. Maldonat. Barradas, Eſtius, & alii.

[2. Paral. 24. — Hieron. — Beda. — Alb. Magn. — Janſen. — Maldon. — Barradas. — Eſtius.]

55\. Tertia ſententia affirmat eſſe Zachariam patrem Ioannis Baptiſtæ parentem ejus Barachiam dictum affirmat Hypolitus Martyr apud Nicephorum, l. 2. Hiſtor. c. 3. Hanc ſententiam ut apocrypham rejicit D. Hier. eam tamen tenet graviſſimi Patres, & Doctores. Cyrillus contra Anthropomorphitas, S. Epiphanius lib. de vita, & obitu Prophetarum, Petrus Alexandrinus in regulis Eccleſiaſtic. can. 3. Origenes homil. 26. in Matth. D. Gregor. Nyſſen. homil. de Nativit. D. Baſilius homil. 26. de Humana Chriſti generatione. Hanc ſententiam de Patre Ioannis Baptiſtæ eſſe ex Patrum traditione, *Quæ circa ſcriptum per manus pervenit ad poſteros.* Affirmant Euthym. & Theophylactus, eam etiam docent D. Thomas in Catena, Dioniſius, Carthuſian. Baronius in apparatu Annalium, Chriſtophorus à Caſtro præfat. in Zachariam, Franciſcus Lucas hic.

[Hyppolit. — Cyrill. — Epiphan. — Petr. Alex. — Origen. — Gregor. — Baſil. — Euthym. — Theophyl. — D. Thom. — Carthuſ. — Baron.]

56\. Ex quibus Origenes, D. Gregor. Nyſſenus, D. Baſil. dicunt, quòd propterea Zacharias occiſus eſt à Iudæis, quia Beatam Virginem poſt Chriſti partum inter Virgines in templo collocaverit? Hoc tamen non videtur habere firmum fundamentum propter multas rationes, quas adducit hic Abulenſis quæſt. 255. Alii dicunt, quod propterea occiſus eſt, quia in nece puerorum filium Ioannem Baptiſtam abſconderit. Veriſimilius eſt, quod ideo interfectus, quia Salvatoris prædicaverit Adventum. Ex his ſententiis D. Paſchaſ. 10. in Matth. Tyrinus, Cornel. has duas ultimas valde probabiles judicant, ac judicio lectoris relinquunt, ut probabiliorem eligat. Pro ultima ſententia facit, quia Pater Ioannis eſt ultimus juſtus occiſus, ad quem Chriſtus videtur maximè reſpicere.

[Greg. Nyſſ. — Baſil. — Abulenſ. — Paſchaſ. — Tyrin. — Cornel.]

Matth. 23. num. 36. Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.

Num. 37. Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſũt, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti

Versiones.

Vatabl. n. 36. Amen dico vobis, redundabunt hæc omnia in nationem iſtam.

Syriac. n. 37. Jeruſalem, Jeruſalem, trucidans Prophetas, & lapidibus obruens eos qui ad eam mittuntur.

Arias. Occidis, & lapidas Legatos ad te.

S. Iuſtin. Mar. tyr. quæſt. 47. Quæ interficis Prophetas, & lapidibus obruis eos.

D. Proſper. de prædict. p. 2. cap. 3. Quoties volui Jeruſalem, colligere filios tuos, ſicut gallina colligit pullos.

Pagninus. Congregat filios ſuos ſub alas & noluiſti.

Alter Textus.

Luc. 13. n. 34. Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te: Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum ſuum ſub pennis, & noluiſti.

EXPOSITIO IV.

57. AMEN *dico vobis.* Aſſeverationis particula eſt. Minabatur Dominus pœnam infligendam, quod cum ſit valde alienum ab eo, multa aſſeveratione utitur ipſe *Venient hæc omnia.* Dixerat enim ſupra, *Venient ſuper vos.* Omnis ſcilicet pœna, ac vindicta debita cædibus omnium juſtorum ab exordio mundi uſque in præſentiarum. *Super generationem iſtam*; ſcilicet Judæorum. Notandum, quòd in opere miſericordiæ ipſæ Dominus ſe declarat auctorem: *Volui congregare filios tuos.* At vero in pœna infligenda tanquam in opere veluti à ſe alieno non exprimitur, à quo pœna veniet, ac emittenda ſit. Vide ſuprà c.43.q.13.

Supplicium veluti opus alienum.

58. *Jeruſalem, Jeruſalem.* Vocis geminatio ad magnam attentionem provocat, ut ait Carthuſian. Indicat etiam eximium condolentis, ac miſerentis affectum, ut eſt frequens Hebraïſmus. *Omnis frater ſupplantans ſupplantabit.* Ierem. 9. n. 4. *Prævaricantes prævaricati ſunt.* Iſa. 24. n. 16. Act. 5. n. 4. *Nonne manens tibi manebat?* Ait Petrus ad Ananiam. Ibi Lorinus late. Caiet. *Conduplicat autem nomen exaggerando conditionem civitatis, tot dignitatibus, gratiis, & beneficiis donatæ.* Quanto enim majoribus beneficiis à Deo fuerat affecta, tanto ad majorem gratitudinem, ut Deum coleret, tenebatur. Et ponitur hic Jeruſalem pro civium cœtu, quos Dominus, ut ait D. Hieron. in præſenti, plangit à malitia inhabitantium.

Carthuſ. Jerem. 9. Iſai. 24. Act. 5. Lorinus. Caietan. Hieron.

59. *Quæ occidit Prophetas, & lapidas eos.* D. Proſper in Pſal. 121. *Pœna Jeruſalem denuntiatur, quæ ob tot impietates ſtare non potuit.* Et de præſenti dicitur. *Occidis, & lapidas,* explicat D. Chryſoſt. affectu nempe; quia eos volebat occidere. Voluntatis affectus pro opere reputatur. *Occidis, & lapidas.* Prophetæ à populo occidebantur, ac lapidabantur; occidebantur tanquam rei mortis, lapidabantur tanquam blaſphemi in Deum, ut ita non ſolum vita perirent, ſed etiam ut eorum fama, ac honor macularetur, & ideo contra Judæos ingeminat Chriſtus, *Jeruſalem, Jeruſalem,* tanquam contra illa duo ſcelera, duo ſupplicia denuntians. Conſidera ingentem Chriſti amorem, ac affectum erga ſuos. Ipſe multis injuriis ſe affectum, ac flagellis cæſum ſilet, ob tamen ſuorum opprobria profunde conqueritur. Amantis eſt ſuarum injuriarum oblviſci, dilecti verò ſentire. *Qui ad te miſſi ſunt,* tanquam mei Legati pro tam ingenti beneficio Iudæi in eos multa tormenta ſunt machinati. Et hæc dicit Chriſtus, ut cum ſui hujuſmodi ſpectacola viderent, non perturbarentur.

Proſper. Chryſoſt. *Non ſolum vitam, ſed & famam volant offendere.* *Dolet de ſuorum injuriis.*

60. *Quoties,* hoc eſt ſæpiſſime, *volui, congregare,* diſperſos nempe per varias peccatorum vias, in una fide, & charitate volui unire, & colligere. Theophylactus *Nihil enim,* ait, *adeo diſpergit, ut peccatum, & nihil ita ad Deum aggregat, ut virtus.* Hæc autem voluntas, *volui,* non ſolum fuit meræ intentionis, ſed etiam exequutionis; media in exercitio applicans, & non quovis modo, ſed valde ſollicite, cum multa cura, benevolentia, ac amore. *Quemadmodum gallina.* D. Luc. *Sicut avis nidum.* Nam ut ait D. Chryſoſt. *Ab imagine ſignificavit: Ferventi namque amore, aves pullos diligunt ſuos.* Et ideo ſubditur in textu: *Congregat pullos ſuos*; per varia vagantes, & diſperſos. De quo quæſt. 21. *Et noluiſti*; ſeu ut habet Græcus. *Et noluiſtis.* Voluntate in malo perſiſtente à veſtris parentibus hauſta. Unde ait Stephanus. *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos.* Fauſtinus Epiſcopus l. 1. de libero arbitrio c.19. *Dum dicit: Quoties volui, & noluiſti: In Deo propoſiti bonitas, in homine expreſſa arbitrii libertas denotatur.*

Theophyl. Chryſoſt. Actor. Fauſtinus.

QUÆSTIO X.

Quare deflet Dominus Ieruſalem, & non potius ipſos Prophetas occiſos?

AIT Dominus in præſenti: *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas,* pro magno dolore, & gemitu ingeminat voces ſuper Jeruſalem. Cur potius non plangit Dominus ſuorum amicorum obitum, ſuóſque inclytos milites tam atrociter interfectos? Cur pro ipſis defunctis non gemitum, ac querimoniam excitat? 61.

Reſpondet D. Chryſoſt. in Imperfecto ho. 46. *Recordabatur,* ait, *ſanguinem Sanctorum ſuorum, qui effuſus erat ab illis, & qui adhuc poſtmodum fuerat fundendus, ſed non tamen dolebat de injuria Sanctorum ſuorum, ſciens qualem illis gloriam præparaverat pro morte temporali, ſed de illorum interitu flebat, quibus & in iſto ſæculo mala ventura erant, & in alio pejora.* Lachrymæ adverſis caſibus debentur, proſperitati autem injuriam facit, qui plangit. Recte igitur Dominus triſtiſſimos Jeroſolymæ caſus lamento proſequitur, non verò ſuos inclytos martyres, ne de eorum glorioſo triumpho quis dubitaret quos enim martyres videbat, maxime de illis lætandum erat, cùm nulla major ſors illis obvenire poſſet. 62.

Chryſoſt. *De Martyris morte letandum.*

Sublimem martyrii coronam prædixit Chriſtus Petro. *Cum eſſes junior,* aiebat, *cingebas te, & ambulabas ubi volebas, cùm autem ſenueris extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quo tu non vis,* Joan. 21. n. 28. Accepto nuntio ſuæ mortis converſus Petrus ad Chriſtum de Joannis exitu percontari cœpit, *Domine hic autem quid?* Ac ſi diceret, dic nobis Magiſter quali obiturus ſit morte, hic diſcipulus tam ſingulariter dilectus? Ardenter Petrus Joannem amabat, præ amore ergo eum volebat habere ſecum ſocium in omni gloria ſua, & quia ſciebat nihil excelſius, ac ſublimius eſſe Martyrii palma, & ideo quærit, an illius, quæ ei denuntiata erat, Joannes particeps futurus; ad intimam enim amicitiam ſpectat, amicis præſtantiora dona optare. Theophylactus poſt Chryſoſtom. *Poſtquam autem,* ait, *Petrus iſta audiviſſet, & talibus dignus eſſet habitus, ut ipſi terrarum Orbis committeretur, martyrioque dignus haberetur de ipſo etiam interrogat dicens, Hic autem quid? Nam eadem, qua nos incedet via? Joannem vehementer diligens.* 63.

Joan. 21. *Pro magno amore Petrus exoptat Joannis martyrium.*

Altius tamen rem adurgeo. Si Petrus ſumme diligebat Joannem. Cur quando creatur Pontifex totius Eccleſiæ. *Paſce oves meas,* Joan.21.n.17. Non quærit de Ioanne; *Domine hic autem quid?* Sed modò cum crucifixionem ſuam delineatam audit? 64.

Joan. 21.

Petrus exoptat non Pontificatum, ſed Martyrium,

audit : Ut ſublimius appendebat Petrus vitam pro Chriſto profundere, quàm in terris Chriſti vices tenere, glorioſiòrque illi apparebat rubea martyriis ſanguine corona, quam inſula Pontificia plenaria poteſtate conſpicua, *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit & ligatum in cælis*, &c.

Matth. 16.

Matth. 16. num. 19. pro ergo tam eximio amore erga Ioannem, Petrus eum volebat in tam glorioſo honore ſecum habere ſocium. Vide tom. 1. lib. 2. cap. 8. quæſt. 15. num. 53. & tom. 2. cap. 11 quæſt. 32. num. 251. tom. 3. cap. 10. quæſt. 3. num. 20. 21. 22.

QUÆSITIO. XI.

Quare Chriſtus Dominus ſe gallinæ aſſimilat?

65.
August.
Chriſtus non fovet ac protegit,

PRimò. Vox Græca, *Gallina*, communis eſt ad avem in genere, & ad gallinam in ſpecie, aptiſſimè tamen noſter interpres vertit gallinam, nam ut ait D. Auguſtinus lib. 1. quæſtionum Evangel. quæſt. 30. *Mirus eſt amor omnibus fere avibus ad conſervandos, & protegendos pullos, ſed præcipuè gallinis, quæ pullos colligunt ſub alas, id eſt, cum deſiderio, & ſolicitudine eos fovent.* Crebro enim gallina pullos ſuos ſub alas colligit, partim ut eos foveat, ne frigore pereant; partim ut eos defendat, ne à milvis rapiuntur Sic Chriſtus ſua gratia, ac auxiliis nos fovet, ac protegit. Vide cap. 8. n. 10.

66.
Chryſoſt.
Prædicator non ceſſet, ſed perpetuo clamet.

Secundò. Chryſoſt. in imperfecto hom. 46. *Quemadmodum*, ait, *gallina habens pullos vocando illos non ceſſat, ut aſſidua voce vagoſitatem corrigat pullorum ſuorum, ſic & Sacerdotes in doctrina ceſſare non debent, ut ſtudio, & aſſiduitate doctrinarum ſuarum negligentiam populi errantis emendent.* Chriſtus perpetuò dabat voces per ſuos Prophetas, Prædicatores, ſic & bonus Prælatus non ceſſet, ſed perpetuò clamet, ut errantes ad viam ſalutis reducat. Vide c. 20. num. 15. & cap. 29. num. 60.

67.
Chryſoſt.

Tertiò. Idem Chryſoſtomus. *Quemadmodum*? ait, *gallina habens pullos, non tantum pullos ſues calefacit, ſed etiam cujuſcumque volatilis filios excluſos à ſe, diligit quaſi ſuos: ita Eccleſia non ſolum ſuos Chriſtianos fovet; ſed ſive Gentiles, ſive Judæos ſi ſuppoſiti fuerint, omnes fidei ſuæ calore vivificat.*

Prælatus benignus in domeſticos, & extraneos
Rom. 10.

Ergo Chriſtus in omnes benignus, ſeu eh domeſticis, ſeu de peregrinis ſint propterea quaſi gallina congregans pullos ſuos: Nonne teſtatur Apoſtol. ad Rom. 10. n. 12. *Non enim eſt diſtinctio Judæi, & Græci: nam idem Dominus omnium dives in omnes, qui invocant illum.* Ex hoc Chriſti genio diſcat Prælatus, ut non ſolum ſuos domeſticos, ſed etiam extraneos ſuis donis, ac muneribus foveat, ſuàque benignitate recreet Vide ſuprà cap. 3. n. 10. 11. & 12. c. 16. n. 15. 16. & 17. & c. 24. n. 6. & 7. cap. 37. n. 109. & 110

68.
Paſchaſ.
Auguſt.

Quartò. D. Paſchaſ. lib. 10. in Matth. *Mira comparatio proponitur*, ait, *nullum enim animal eo infirmatur, ſicut gallina totaque fit hiſpida, & rauca*, quod deſumptum eſt ex D. Auguſt. in Pſal. 38. *Rauceſcit vox, fit hiſpidum totum corpus, demittuntur alæ, laxantur plumæ, & vides circa pullos neſcio quid ægrotum, & ea eſt materna caritas, quæ invenitur infirmitas*, &c. *Sic Chriſtus*, Pergit Sanct. Pater: *Congregavit omnes Gentes, tanquam gallina pullos, qui infirmatus eſt propter eos accipiens carnem à nobis, id eſt, à genere humano, crucifixus, contemptus, alapis cæſus, flagellis, ligno ſuſpenſus*, &c.

Prælatus pro ſubditis ſemetipſam eviſcerare debet.

Diſcant ex hac Chriſti caritate Prælati ſemetipſos eviſcerare, ex ſuaque met ſubſtantia aliquid auferre, ut ſubditos repleant, eoſque valeant in ſalutem regenerare. Vide ſuprà c. 42. n. 26. 27. 28.

Quintò. Gallina quaſi languida per omnia accommodat ſe parvulis ſuis, ut eos plumeſcere, ac evolare faciat. Sic Chriſtus Dominus, ait Div. Hilar. *Hujus familiaris, ac pene terrenæ avis amore congregare eos intra ſe voluit; ut qui conditione naſcendi editi jam fuiſſent, nunc alterius generationis ortu, & calore foventis renati, in cæleſte regnum. tunquam pennatis corporibus evolarent.* Expende primo illud, *Hujus familiaris, ac pene terrenæ avis.* Non aliam avem proponit Dominus in exemplum, niſi gallinam; familiari ave nos inſtruere voluit. Ad auctoritatem S. Patris Chriſtus ut nos vivificaret ſe noſtris infirmitatibus accommodavit. *Vere languores noſtros, ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portavit*, Iſai. 53. Chriſtus Dominus ſeſe noſtris infirmitatibus accommodavit, ut inde nos tanquam pennati renati, ut aves in altum evolare, ac in ſublime ferri poſſemus. Vide ſuprà c. 8. n. 81. 82. 83. & 84.

69.
Hylar.
Prælatus ſe accommodat infirmitati ſubditorum.
Iſai.

70.

Sexto, Gallina cum de ſe agitur, ſibique ſoli conſulit, à milvo, vel cane metuit, fugit, ſi verò pullis ſuis metuat, illos ſub alas colligens vindicare ab injuria, omni conatu nititur, & ſupra quã vires patiuntur, frequenter alis, roſtro, pedibus, totóque corpore dimicat, ut pullos ſuos cuſtodiat, ac ab omni nocumento liberet, totóque corpore ſe ſe omni periculo exponit, Ita Oppinian. l. 3. de Venat. Sic Chriſtus pro nobis contra diabolum, ac peccatum, uſque ad mortem, mortémque crucis certavit; ab hocque omnes Prælati accipiant documentum, ut plus pro ſubditis, quã pro ſua vita laborent, etſi pro ſe periculum metuant, non vero pro ſubditis.

Oppinian.
Prælatus etſi pro ſe periculum, fugiat, non vero pro ſubditis.

71.

Ob contemptam regalem coronam, ob interfectum Ægyptium à Pharaone fugit Moyſes. *Qui fugiens de conſpectu ejus: moratus eſt in terram Madian.* Exod. 2. n. 15. Poſtea vero labentibus aliquot annis, conſtitutus à Deo dux tutius populi Iſraëlitici ex Domini mandato pro liberando populo deſcendit in Ægyptum. *Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum*, Exod. 4. n. 18. Cur Moyſes non recuſat iter in Ægyptum? Nonne vides Moyſes, quod ab aliquibus agnitus eris, & quod vita tua in magnum diſcrimen vocabitur? Moïſes modo conſtitutus erat à Deo gubernator, ac dux totius populi. Cùm ergo de proprio negotio ageretur, à periculo cavit, mortem fugit; at cum de populo ſibi commiſſo res eſſet, de illiuſque libertate negotium pertractaretur; omne periculum contempſit, omnique vitæ diſcrimini libenter ſe ſe offert. D. Chryſoſt. exponens illud Ro. 9. *Optabam ego ipſe anathema eſſe pro fratribus meis.* Sic ait, *Omni pelago latior, omni flamma vehementior erat hæc dilectio.* Vide ſupra c. 19. n. 62. & n. 72. 73. 74. & c. 35. n. 47. 48.

Exod. 2.
Exod. 4.
Pro ſe Moyſes fugit mortem, non vero pro populo.
Chryſoſt.

Matth. 24. num. 38. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.

Num. 39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec

dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

VERSIONES.

Syriac. n.3.	Ecce relinquitur domus veſtra.
Clem. Alex.	Ecce relinquitur.
D. Zeno.	Ecce remittetur vobis.
Arabicus.	Domus veſtra deſtructa.
Vatabl.n.39.	Dico enim vobis haudquaquam me videbitis poſt hæc.
Clem. Alex.	Non me videbitis deinceps
Syriacus.	Non me videbitis ab hoc tempore uſque dum dicatis.

ALTER TEXTUS.

Luc.13. n.35. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Dico autem vobis: quia non videbitis me, donec veniat, cum dicetis; Benedictus, qui venit in Domine Domini.

EXPOSITIO V.

72. Clem. Alex. ECce, id eſt, idcirco, ut multi interpretantur, ſeu ut legit Clem. Alex. *Propterea*, quia enim Prophetas Apoſtolos, ac diſcipulos occiderunt, ac lapidaverunt, denuntiatur pœna in eos, hæc enim ſemper peccatores apprehendit *Relinquetur*; ſeu, ut alii legunt de præſenti, relinquitur, quia in proximo erat totius urbis devaſtatio, non ait, Relinquam, ut videbatur dicendum, juxta ſuperiorem locutionem. *Volui congregare.* Sed ait,*relinquetur*, quia ille nos non relinquit, niſi prius relinquatur à nobis, nos enim ejus iram ſollicitamus,& provocamus. *Domus veſtra.* D. Chryſ. in imperfecto homil. 46. D.Hieron. Euthym. Theoph. templum interpretantur; alii etiam, ut D. Thom. Carthuſ. Hugo Jeruſalem, ad quam dirigitur ſermo Jeruſalem, *Deſerta* à divino patrocinio, ut ait D. Chryſoſt. deſerta à ſuis habitatoribus, ut interpretantur D. Hier. Beda; nam per Titum, ac Romanos deſolata, ac devaſtata fuit civitas,& à ſuis habitatoribus, ac colonis deſerta;& notandum, quod non ait: Domus mea, ut antea vocabatur. Iſ. 56. n.7. Jer. 7. n.11. ſed *domus veſtra*. Erat enim olim ſua, quando in ipſa recte colebatur; ob hoc ei ſua beneficia conferebat, nunc autem ſuis peccatis aliena facta erat ab eo, & indigna ejus beneficentia, inde non ſuam ſed veſtram domum dicit.

(Chryſoſt. Hieron. Euthym. D. Thom. Carthuſ. Hugo. Beda. v. Iſai. 56. Jerem. 7.)

73. Syriacus. *Dico enim.* D. Lucas. Dico autem: *Vobis non me videbitis amodo*, Seu ut habet Syriacus, ab hoc tempore, nempè mortis & paſſionis meæ, quæ intra tres dies à vobis mihi eſt inferenda. Probat Dominus id, quod immediate dixerat, *Relinquatur domus veſtra deſerta.* à mea præſentia, & conſequenter à Deo protectione, & auxilio, in pœnam veſtræ incredulitatis, qua non vultis me agnoſcere ut veſtrum Meſſiam, & Dei Filium. ſic à tempore mortis meæ à vobis ſubducat in cælum, me non videbitis, donec dicatis, *Benedictus qui venit.* Sermo eſt de die judicii, ac fine mundi, ut volunt D. Auguſt. lib.2. de conſenſ. Evangel. cap. 75. D. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. D. Thom. à tempore mortis meæ, non me videbitis amplius uſque ad diem judicii, quando inviti cogemini me confiteri eſſe veſtrum Meſſiam, ac Dei Filium, ac benedictum illum, qui venit in nomine Domini, qui miſſus fuit à Deo Patre ad redimendum, & ſalvandum mundum, Et forte ideo hic Dominus meminit judici adventus; ut illius metu homines traheret ad ſanam doctrinam. Aliter verò Origenes hom.26. & D.Hieron. interpretantur, quod niſi Judæi per pœnitentiam reſipiſcant, non videbunt, nec cognoſcent Chriſtum Filium Dei benedictum. Prior ſenſus genuinus.

(Auguſt. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D.Thom. Origen. Hieron.)

QUÆSTIO XII.

Quare cùm peccata fuerint communia totius Gentis Judæorum, Dominus peculiariter facit comminationem contra Jeruſalem?

74. DEſertam minatur Dominus futuram Jeruſalem à divina protectione, ut jam dixi in expoſitione, vel etiam ut interpretantur D.Chryſoſtom. D.Hieron. jam citati, à Dei templo, quoniam templum columna erat Judaicæ religionis, in eáque Judæi maxime confidebant: juxta illud; *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: templum Domini, templum Domini.* Jerem.7. n.4. Tum etiam quia templum erat tota nobilitas, ac excellentia illius Gentis, & ideo deſtructo templo, tota civitas, ac regnum abolitum, & extinctum exiſtimabatur.

(Chryſoſt. Hieron. Jerem.7. *Templum nobilitas, ac robur.*)

75. Origenes homil. 26. in Matth. per domum deſertam interpretatur animam, peccatoris; ſic ait ipſe: *Jeruſalem, quæ erat deorſum comminatur Dominus, & nolentibus congregare ſub pennis ejus. dicit: Ecce nunc relinquetur domus veſtra deſerta, Semper autem eis, qui noluerunt congregari ſub pennis ejus, dicit. Ecce nunc relinquetur domus veſtra deſerta. Non ſolum corpus ſed & anima peccantium deſerta relinquitur, & ſicut in deſerto vulpes faciunt in eis foveas, & ſerpentes cubationes*, &c. Qui Chriſtum ab anima ſua expellit, & ſub ejus alis non vult degere, ac vivere, neceſſe eſt, ut anima ejus fiat locus deſertus ab omni dono ſpirituali, & vaſtiſſimum receptaculum, in quo feræ, ac venenoſæ ſerpentes valeant cubare, ac commorari.

(Origen. *Anima peccatoris ſit locus deſertus ab omni dono cæleſti.*)

76. Quæſtio tamen principaliter inquirit. Quare, cùm peccatum mortis Chriſti, ac Prophetarum & Apoſtolorum fuerit commune totius Gentis Judæorum, tamen Dominus ſpecialiter contra Jeruſalem facit comminationem; Reſpondeo. Quod in Jeruſalem erat templum, ut jam dixi in limine quæſtionis: Tum etiam quia Jeruſalem erat Caput, ac Metropolis totius regni, ac proinde ipſa extincta, totum regnum videbatur extinctum, ac deletum. Vide cap.14.q.4. Tandem quia magnus dolor erat ut in ipſa civitate, in qua gens illa florentiſſimè regnaverat, ab illa eſſet expulſa, ut alieni in ea dominarentur.

(*Gravis pœna ut quis ſit dejectus à ſuo loco, in quo alius triumphat.*)

Minabatur

Minabatur Deus Heli: *Ecce dies veniunt, & præſciendum brachium tuum, & brachium domus*
77. *Patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua.* Ecce Deus iratus in Heli, cum à ſummi Sacerdotis dignitate expellit. Quin etiam omnes illius poſteros removendos aſſerit à tali dignitate, alióſque eorum loco conſtituendos; illud etiam iratus Deus addidit. *Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo, ſed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua*, 1. Reg. 2. n. 33. Cur quando ſic iratus Dominus omnes Heli poſteros ab altari ſuo removet: adhuc aſſerit aliquem ſemper eorum relinquendum altari ſervientem? Forſitan hoc eſt, quia Dei ira aliquo modo eſt emollita circa Heli genus, & pro beneficio illi concedit aliquem ſucceſſorem? Minimè. Sed ut inde magis acerba appareat pœna, vult ex familia Heli aliquis remaneat in templo, ut is videns ſe dejectum in ea domo, in qua majoribus dignitatibus floruerat, & ſimul videns alium in ea gloria, & honore ſublimatum, inde magis morderetur, & affligeretur. Quis enim dolore mortis non tabeſcat, videns ſe à ſuis bonis expoliatum, in quibus alius ſublimatus apparet? Rupert. lib. 1. in lib. Reg. c. 2. *Ideo, ait, ſe Dominus non penitus ablaturum ex domo Heli virum ab altari ſuo dicit, ut ſemper de domo* Heli *eſſet in domo Domini vir, qui in dignitate Sacerdotis alium conſtitutum videret, ut ſe eadem dignitate privatum videns, oculi ejus deficerent, & anima ejus tabeſceret.*

1. Reg. 2.

Grandis dolor, ut quis expolietur à ſuo loco, in quo alius floret.

Rupert.

78. Inde aliqui dicunt quòd Deus permiſit aliquos ex Chananæis remanere in terra promiſſionis, *Habitabitque Chananæus in medio Ephraim uſque in diem hanc tributarius*, Joſuë 16. n. 10. Statutum fuerat, ut omnes Chananæi delerentur, & tamen aliqui relinquuntur, non pro indulgentia, ſed pro ingenti ſupplicio, ut in ſuis locis, in quibus ipſi floruerant, ſe videant dejectos, & Iſraëlitas regnantes; & quæ major pœna, quam quod quis videat alios intrantes in gloriam, in eáque triumphantes, à qua ipſe miſerrime excidit, & in magnum opprobrium prolapſus eſt? Vide to. 3. c. 11. q. 22. n. 155.

Joſuë 16.

CAP. XLVIII.

Denuntiantur prælia audienda.

Matth. 24. *num.* 1. Et egreſſus Ieſus de templo ibat Et acceſſerunt diſcipuli ejus, ut oſtenderent ei ædificationes templi.

Num. 1. Jeſus autem reſpondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hîc lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.

VERSIONES.

Syriac. n. 1. Exiit Jeſus à templo. Et acceſsêre diſcipuli ejus, oſtendentes ei ædificium templi.

Vatabl. Pagn. Ut oſtenderent ſtructuras templi.

Syriacus n. 2. Nonne videtis hæc omnia.

D. Hieron. Nonne permanebit hîc lapis ſuper lapidem.

Euthymius. Qui non deruatur.

Vatablus. Qui non deſtruendus ſit.

Arias. Qui non diſſolvetur.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. *n.* 2. *Luc.* 21. *n.* 5. Fere idem cum D. Matthæo.

EXPOSITIO I.

Et egreſſus Jeſus de templo. Feria tertia poſt diem Palmarum, & die tertia ante ejus ſacratiſſimam paſſionem, poſtquàm laté concionatus erat, quaſi tota die incipiens ſermonem, cap. 21. Matth. nu. 20. hucuſque egreſſus eſt de templo. *Et ibat.* De more ſuo ſub veſperam in montem Olivarum ad cibum ſumendum, ac pernoctandum in Bethania apud Martham, & Magdalenam. *Acceſſerunt diſcipuli ejus* familiariter, & quamvis exierant de templo, non obliviſcuntur de his, quæ audierant in concione, ut faciunt multi, cum egrediuntur ab Eccleſia. *Ut oſtenderent ei ædificationes templi.* Non tanquam ignotas, ut inquiunt Euth. Hugo, ſed ut admirandas. Et ita ut refert Marc. 13. n. 1. dixerunt: *Magiſter aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.* Erat templum orbis miraculum: nã ut teſtatur Joſephus lib. 5. Belli c. 6. *Exterior ejus facies nihil, quod animi, & oculi mirarentur, non habebat: cruſtis enim aureis graviſſimis undique tecta ultra primos ortus, igneo ſplendore lucebant, ut cum intuerentur contuentium oculi, quaſi ſolis radii reverterentur.* De quo late idem Ioſephus lib. 15. Antiquit. cap. 14. Vilalpandus de templo: *Oſtenderunt ei ædificationes templi, ut eum de pietatem, ac clementiam excitarent, ne templum illud periret.* De quo quæſt. 1. 1.

Extra templum recordantur de concione.

Euthym. Hugo Marc. 13. Joſephus. Vilalpand.

Ipſe autem reſpondens dixit illis: videtis hæc omnia? Diſcipuli provocarunt Chriſtum ad videndam magnitudinem, ac amplitudinem templi, ut ab ruina, quam prædixerat ſervaretur, è contra verò Chriſtus maxime eos provocat ad illam templi fabricam exactius contemplandam, ut videntes ejus extremam everſionem magis admirentur. *Non relinquetur lapis ſuper lapidem*, Hyperbolica eſt loquutio, & prædicitur hic extrema, ac totalis ruina Ieruſalem, quæ facta eſt à Romanis principibus, de hac ſententia egi jam ſuprà c. 41. expoſit. 2. q. 7. Vide etiam q. ſeq. 2.

QUÆSTIO I.

Quare diſcipuli egreſſi de templo oſtendunt Chriſto Domino illius fabricationes?

Audierunt diſcipuli à Chriſto Domino in fine ſuperioris concionis, ut dictum eſt 3.

in cap. antecedenti: relinquetur vobis domus veſtra deſerta, ubi de templo erat ſermo, ut ibi dixi: oſtendunt ergo Chriſto magnificam ejus fabricam, ut dominum excitarent ad commiſerationem, ac ad revocandam excidii ſententiam.
Origen. Caietan. Origenes. *Oſtendunt*, ait, *non quaſi neſciret, ſed ut remedium invenirent deſtructionis.* Caietan.
Chryſoſt. Theophyl. Euthym. D. Thom. Abulenſ. *Monſtrare volunt templi ædificationes, provocaturi ad miſericordiam.* Quod etiam docent D. Chryſoſtom. Theophylact. Euthym. Albert. Mag. D. Thom. rudes adhuc erant diſcipuli, ut hic notant Abulenſ. Carthuſ. & alii, & ideo rudem præſentdunt cauſam exiſtimantes, quod ex conſideratione externæ pulchritudinis, ac ſumptuoſitatis Chriſtus mutaret ſententiam, ut ait D. Hi-
Hilar. larius: *Poſt comminationem deſerendæ Jeruſalem, tanquam commovendus ambitione templi eſſet, magnificentia ei extructionis oſtenditur.*

4. Non movetur Chrſtus extrema templi magnitudine, ac pulchritudine, nam ſtatim diſcipulis reſpondit: *Non relinquetur hinc lapis ſuper lapidem*: firmans ſuam ſententiam prædictam, docens externa, ac temporalia non magnifacienda eſſe, ſed ſpiritualia, ac æterna. Theophyl.
Theoph. *Stupebant*, ait, *diſcipuli terrena, ſtupebant ædificiorum pulchritudinem, & quaſi Chriſto monſtrabant. Unde adducit illos, ne adhæreant terrenis, & ad ſupernam Jeruſalem tranſmittit.* D. Chryſo-
Chriſoſt. ſtom. in Imperfecto homil. 47. *Homo*, ait, *in converſatione parietum delectatur, Deus autem in*
Pſal. 23. *converſatione Sanctorum, dicente Propheta*, Pſal. 23. n. 8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. *Quem decorem? Non quem diverſitas ſplendentium marmorum facit; ſed quem præſtat varietas viventium gratiarum. Ille decor coram Deo delectat, iſte vivificat animam.*

5. *Venit Nabuzardan princeps exercitus, ſervus Regis Babylonis in Jeruſalem. Et ſuccendit domum Domini, & domum Regis, & domos Jeruſalem.*
4 Reg. 25. 4. Reg. 25. num. 8. Ob peccata populi deſtruitur tota civitas, ac regia domus, cur tamen ſacratiſſimum templum non ſervatur illæſum? Nihil in terra ſacratius, ac ſanctius illo erat, in quo Deus peculiariter aſſiſtebat, in quo reſponſa dabat, & victimas acceptabat, & monumenta ſuorum beneficiorum erant poſita, cur ergo tantæ ſan-
Cum cor hominis deficit, vileſcunt Deo externa etiam ſancta. ctitati non reſpicit Deus, ut illud ab extermi-nio ſervet? Etſi illa omnia magna viderentur, tamen contemptibilia ſunt Deo cum ipſe ſe videat ab homine contemptum. Quid domus Dei, quid altare, quid vaſorum ſacrorum tanta religio? Sanè hæc nihil æſtimantur à Deo, ubi ipſe excluditur ab hominis animo, ab eoque longè fit.
Rupert. Rupertus lib. 1. in Hierem. cap. 2. *Conſilii divini eſt*, ait, *pulchrum, & nobile Dei templum, religione inclytum Babylonico igne conflagrari, ſpoliari, & prophanari. Erudiendus namque erat mundus, ne putaret, quod habitator cælorum Deus, auro templi manufacti delectaretur, & non potius hominum fide, & bonis operibus, quibus intus in anima illi templum præparatur, quo ſolo delectatur, ſine quo fruſtra foris lapidibus, vel auro templi manufacti requiratur.*

6. Regius Vates: *Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum ſuum, ubi habitavit in homini-*
Pſalm. 77. *bus*, Pſal. 77. numer. 60. Cur Deus ſanctum, & auguſtum ſuum tabernaculum, quod tunc fue-
Lorin. rat conſtitutum in Urbe *Sylo*, ſeu *Sylon*, in Tribu Ephraim, ut cum multis vult Lorinus, ſic repulit, ſeu, ut legit D. Hieronym. *Repudiavit:* Hieron.
Arabicus, *Damnavit.* Hujus rei rationem denotant illa verba, *Ubi habitavit in hominibus*; Arabic.
ſeu, ut legit Hieron. *Habitavit inter homines.* Illud tabernaculum ordinatum fuit à Deo, ut ex ejus aſpectu, ac conſideratione homines præpararentur, ut Deus in illis inhabitaret; quamdiu ergo homines tales erant, ut Deus eorum cordibus habitaret, tunc tabernaculum, & altare Deo erat auguſtum, & honorificum. At cum homines defeciſſent à Deo provocantes eum in ſculptilibus ſuis ad æmulationem, ut ait Propheta num. 58. Seſéque tanto habitatore redid̄erunt indignos, omnia illa habitacula ſunt à Deo repulſa contempta, ac tanquam in nihilum habita. N. Incognitus: *Cùm ergo*, ait, *non eſſent digni, in quibus habitaret Deus: meritò repulit illud, quod non propter ſe, ſed propter illos inſtituerat.* *Templum æſtimatur Deo cum vita hominis deficit.* Incognit.

Matth. 24. *num.* 3. Sedente autem eo ſupra montem Oliveti, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecretò dicentes: Dic nobis quando hæc erunt? Et quod ſignum adventus tui, & conſummationis ſæculi?

Num. 4. Et reſpondens Jeſus, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat.

VERSIONES.

Syriac. n. 3. Et cum ſederet Jeſus ſuper montem Olivarum, acceſſerunt diſcipuli ejus, & aiunt inter ſe, & eum: &c. & conſummationis mũdi.

Vatabl. Pagn. Acceſſerunt diſcipuli ſcorſim.

Arias. Quod ſignum tuæ præſentiæ?

Arabicus. Et conſummationis temporis?

Arabic. n. 4. Cavete ne quis vos inducat in errorem.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. *n.* 3. Et cum ſederet in monte Olivarum contra templũ interrogabant eum ſeparatim Petrus, & Iacobus, & Joannes, & Andræas.

Num. 4. Dic nobis quando iſta fient? Et quod ſignum erit, quando hæc omnia incipient conſummari!

Luc. 21. *n.* 7. Interrogaverunt autem illum dicentes: Præceptor quando

quando hæc erunt, & quod ſignum cum fieri incipient?

EXPOSITIO II.

7. Abulenſ. SEdente autem eo. Sedit Dominus, ut ait Abulenſis, quæſt. 11. ut diſcipuli haberent occaſionem interrogandi, & ipſe daret excellentem, & neceſſariam doctrinam quæ magnam conſiderationem requirebat; & ideo ſedens, & non itinerans voluit illam exhibere *ſuper montem Oliveti.* Unde templum, & civitas, inquiunt Carthuſianus & Hugo, manifeſtatiſſimè aſpiciebantur. *Acceſſerunt ad eum diſcipuli:* ut interrogantes. Marcus quatuor nominat; Petrum, Jacobum, Joannem, & Andræam, & hi quatuor interrogaverunt, ait Euthymius, tanquam majorem habentes fiduciam. *Secreto*, D. Marcus *ſeparatim* Syriac. *inter ſe & eum, &* D. Chryſ. ho. 76. *De magnis, & occultioribus rebus interrogaturi erant.* D. Hier. *De myſteriis, & futurorum revelatione.* Quæ tam magna & ſublimia, coram omnibus non erant dicenda, & ideo ſolitarie Chriſtum interrogant; an verò Chriſtus Dominus ſolummodo cum his quatuor fuiſſet locutus; Veriſimile eſt, ut exiſtimant Abulenſ. q. 16. Maldonar. & alii, hoc verò videtur indicare illa particula. *ſeparatim ſecreto.* Euth. verò, & Barrad, ut valde probabile exiſtimant quod illi quatuor interrogaverunt, Chriſtus tamen præſentibus reliquis diſcipulis doctrinam tanti momenti de Antichriſto, ac die judicii coram omnibus tradiderit. Et ita illam particulam, *ſeparatim ſecreto*, non ad diſcipulos, ſed ad turbas referunt, hoc ſenſu quatuor interrogarunt, ſeparatim, ac ſecretò à turbis, ac multitudine.

Carthuſ. Hugo. Euthym. Chryſoſt. Hieron. Abulenſ. Maldonat.

8. *Tria interrogant.* *Dic nobis*, Tria interrogant. Primum, quando hæc erunt, & exſcindenda eſt Jeroſolyma, ut non relinquatur lapis ſuper lapidem, ut dixiſti. Secundum, *quod ſignum adventus tui.* Ex quonam ſigno poſſumus intelligere tuum adventum inſtare ad judicandum mundum. Tertium. *Et conſummationis ſæculi*, ſeu, *mundi*, ut legit Syriacus: Quando nempe erit finis, & conſummatio totius mundi de quo latius quæſt. ſequenti.

9. *Et reſpondens Dixit ei: Videte.* Magnam eorum circunſpectionem, ac vigilantiam commendat Dominus, nam tam periculoſo tempore, quando majus imminet periculum, major cautela eſt adhibenda. *Ne quis vos ſeducat.* In perſona ſuorum diſcipulorum loquitur Chriſtus cum omnibus ſuis diſcipulis, ac commendat, ut vigilent, ne quis eos in errorem inducat, ut eos à ſua fide, ac Evangelio adducat.

QUÆSTIO II.

Quare diſcipuli tria interrogant, de exitio Ieroſolymæ, fine mundi ac adventu judicis?

10. TRia divino Magiſtro quærunt diſcipuli Primò, quando Jeroſolyma, ac templum ejus erit evertendum. Quando hæc erunt, ut jam explicavi. Secundò. Quod ſignum adventus tui Quod de temporali regno interpretantur Abulenſ. q. 21. Salmeiron, & alii. Arbitrabantur illi regnum Chriſti fore temporale in terra, inſtar regni Davidis, vel Salomonis; & ideo illi ad Chriſtum dixerunt, Actorum. 1. n. 1. *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?* Videlicet temporale, ac ſi dicerent, Domine nunquid hoc tempore poſt reſurrectionem regnum Iſraël à ſervitute Romanorum liberabis, glorioſéque in Jeruſalem regnabis?

Abulenſ. Salmeiron. Act. 1.

Dicendum tamen exiſtimo cum D. Th. Hugone, & Caietano, Carthuſiano, Franciſco Luca, Cornelio, & aliis: qui opinantur diſcipulos de adventu ad judicium finale interrogaſſe intelligebant enim Chriſtum futurum judicem univerſalem, Matth. 16. n. 26. *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui, cum Angelis ſuis, & tunc reddet unicuique ſecundùm opera ejus*, Matth. 19. n. 28. *Cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſraël*, Joan. 5. n. 28. *Venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent, qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicii.* His ergo, & aliis locis inſtructi diſcipuli interrogabant de adventu ejus ad judicium. Confirmatur hæc ſententia efficaciter, quia cum ſignis adventus ejus conjungunt conſummationem, id eſt finem mundi. *Quod erit ſignum adventus tui, & conſummationis ſæculi.* Non enim diſcipuli ſibi perſuadebant. Chriſtum poſt conſummationem mundi temporaliter regnaturum, ut ſimul utrumque conjungerent. 11.

D. Thom. Hugo. Caietan Franc. Luc. Cornel. Matth. 19. Joan. 2.

Quærunt Apoſtoli illa tria, & primò de excidio Jeroſolymæ, & templi. *Dic nobis, quando hæc erunt.* Quæ dixiſti, ut non relinquatur lapis ſuper lapidem Nam ut inquiunt D. Remigius, Beda, Abulenſis qu. 17. quia hoc multum pertinebat ad eos, nam ſi Chriſtus prædiceret deſtruenda regna Indorum, vel Chaldæorum, non multum de his curarent diſcipuli, quia illud non attinebat ad eos, at deſtrui Jeruſalem templum, maximè ad eos ſpectabat. Nam diſcipuli Chriſti erant Judæi. *Nonne omnes iſti, qui loquuntur, Galilæi ſunt*, Actorum 2. Jeruſalem erat caput regni, in quo erat conſtituta eorum patria, & habitatio; templum autem erat, in quo fiebat Dei cultus, & cæremoniarum ritus, ideo debebant quærere, ut ſcirent, quem cultum, & cæremoniarum modum poſt ejus deſtructionem erant habituri. Deinde, quia Jeruſalem, & templum non erat evertendum ſine gravi bello, expediens verò erat ut ſcirent tempus, quo illa accederent, ad hoc ut poſtea poſſent ſibi providere, & ſe recipere ad loca tuta. 12.

Remig. Beda. Abulenſ. Actor. 2. *Quilibet interroget de his, quæ ad eum pertinent.*

Quærunt deinde de adventu judicis, ac conſummatione ſæculi, quod propter nos interrogant, ut inquiunt D. Chryſoſt. & Hugo. Nam Apoſtoli conſtituti erant Principes, ac Paſtores omnium fidelium, quibus maximè ſalutaris eſt doctrina de adventu judicis, ac conſummationis ſæculi, ut ad viam ſalutis dirigantur, de qua Apoſtoli ut veri Paſtores multum ſolliciti, ideo illa duo interrogant à divino Magiſtro. 13.

Chryſoſt. *Paſtores ſoliciti de ovibus.*

Secundo. Illa tria interrogant. Quia ut docet D. Chriſoſt. homil. 76. Diſcipulos ex illis Domini verbis hauſiſſe. *Non me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Unde, ait Chryſoſt. diſcipuli putabant, unà cum Jeroſolymorum everſio conſumma- 14.

Chryſoſt.

tionem omnium futuram,&c.Exiſtimabant enim tria illa eodem tempore eventura, ſcilicet excidium urbis,excidium orbis,& diem judicii, ac proinde, quia ex verbis Chriſti colligebant imminere excidium urbis, conjecturabant etiam imminere excidium orbis,diem judicii.

*Matth.*24. *num.*5. Multi enim venient in nomine meo dicentes: ego ſum Chriſtus; & multos ſeducent.

*Num.*6. Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum, videre,ne turbemini; oportet enim hæc fieri,ſed nondum eſt finis.

VERSIONES.

Syriac. n. 5. Multóſque in errorem inducent.

Vatabl.n. 6. Audituri eſtis bella,& rumorem bellorum.

Orig.hom. 8. Audietis prælia,& auditiones præliorum.

Arabicus. Audietis nova bellorum.

D.Cyprian.de exhortatione Martyrii. Audietis bella, & auditus bellornm, nolite tumultuari.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. *n.*6.*&* 7. Idem cum D.Matthæo.

Luc. 21.*n.* 8.Qui dicit. Videte ne ſeducamini: multi enim venient in nomine meo dicentes:Quia ego ſum: & tempus appropinquavit: nolite ergo ire poſt eos.

Num. 9. Cùm audieritis prælia,& ſeditiones, nolite terreri: oportet primum hæc fieri ſed nondum ſtatim finis.

EXPOSITIO III.

15. AD tria illa quæſita diſcipulorum de excidio Jeroſolymæ, Orbis, ac adventu judicis, Reſpondet Chriſtus Dominus, & prævia ſigna devaſtationi Jeroſolymæ, nunc incipit aſſignare. Deinde à nu. 33. dat prævia ſigna de excidio Orbis, ac ultimo adventu ſuo. *Erunt ſigna in Sole,& Luna.*Et denique n. 36.monte ut omnes ſtrenuè ſe parent ad illum diem univerſalis excidii,& judicii extremi. *Cùm videritis hæc omnia, ſcitote,quia prope eſt.*

16. *Multi enim venient.*Dat Dominus ſigna, quæ ipſo ab eis ablato, ac aſſumpto in cælum ante templi,ac Jeroſolymæ excidium contingent; &

Chryſoſt. ut ait D. Chryſoſt. homil. 76. *Duplex bellum futurum,alterum à ſeductoribus, alterum ab hoſtibus,ſed illud multò gravius,atque periculoſius:*tanquam ſpirituale,contra bonum animæ, & ideo ſedulos, ac vigilantes eos mandat eſſe ut patet ex ſuperiori verſ. *Videte ne quis vos ſeducat,* Et ait,*In nomine meo,*hoc eſt,uſurpantes,ſeu mentientes meum nomen, meamq;propriam dignitatem,ut explicant.D.Paſchaſ.Albert. Magn. S. Th: *Dicentes, Ego ſum Chriſtus.* Quales poſt Chriſti Aſcenſionem fuerunt. Primo Th. de quo Actor, 5. n.36.Secundò,Ægyptius Impoſtor,de quo Act. 21.n.38.& Joſeph.l.2.belli c.13.Tertiò,Simon Magnus,de quo Actor.8.n. 10. Qui ut teſtatur D.Hieron.dicebat.*Ego ſum ſermo Dei ego ſpecioſus,ego paraclytus, ego omnipotens, ego omnia* Taléſque fuerunt alii, quos refert D. Irænæus lib. 1.c.21.*Mulos ſeducent.* Cavete ergo ne & vos ſeducamini, ne fides peſtifero mendacio detrahatur, ut ait D.Hilar.

Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom. Act. 5. Act. 21. Joſeph. Actor. 28. Hieron. Hilar.

Sed unde cognoſcent Chriſtiani hos falſos impoſtores, ne eos ſeducant. Recte Origenes 17.
ho.27,in Matth.*Et dicent.* ait, *Ego ſum Chriſtus, Hoc autem ſolum ſufficit ad cognoſcendum ſeductionem Anti Chriſtorum,qui dicunt:Ego ſum Chriſtus:quod nunquam legitur Chriſtus dixiſſe.* Cùm ergo iſti uſurpantes Chriſti nomen in ſuas laudes maximè ſe effundant, inde aperte cognoſcentur eos longè eſſe à Chriſti genio, falsóque ipſos Chriſti nomen uſurpare. Origen.

Audituri enim, ideſt, autem *eſtis prælia, & opiniones præliorum;*ſeu, ut alii legunt, rumores, auditiones,& famam bellorum. Nam Romani advenientes non primo irruerunt in Jeruſalem, ſed alias civitates Judææ devaſtaverunt, & tandem ad Jeruſalem deſtruendam ſe contulerunt, ut ex Joſepho teſtatur Abulenſ.& ait Chriſtus, quod audient hujuſmodi rumores, qui ipſo bello ſunt triſtiores, & metus magis cruciant, & affligunt amicos,quam ipſamet bella? *Videte ne turbemini.* Supra & iterum modo commendat Dominus. Videte, ut valdè cautè,& circumſpectè ſe habeant in tam gravi negotio. *Ne turbemini.* Explicat D. Chryſoſt. in Imperfecto ho. 47.*Videte ne turbemini, ſed opus prædicationis veſtræ implete.* Verus miniſter Evangelicus nulla adverſitate à ſuo munere, ac prædicatione deſiſtit.Hominum ergo metu, à mea fide non deficiatis, ſed generoſo animo omnibus adverſitatibus ſuperiores, conſtantes eſtote in mea fide ac prædicatione Evangelii, nam ut explicat Carth. Juſtus nulla contrarietate perturbatur, ſed ſemper firmus perſeverat.*Si conſiſtant adverſum me caſtra,non timebit cor meum,ſi exurgat adverſum me prælium,*&c. 18.

Joſephus. Abulenſ. Chryſoſtom. Carthuſ.

*Oportet enim.*Rationem aſſignat Dominus, cur non debeant turbari; *hæc fieri,*ſeu ut habet Syriacus,*hæc omnia.* Oportet,ait, non abſolutè, ſed ex hypotheſi, ſuppoſita nempe ex una parte hominum malitia, & ex altera parte Dei providentia cui viſum eſt hujuſmodi mala permittere ad majora bona elicienda, tum ut ipſi peccatores vexati habeant intellectum, ut reſipiſcant, tum ut etiam alii malorum punitione cautiores fiant ad hujuſmodi mala fugienda. *Sed nondum finis:* finis inquam Jeruſalem, & templi ſeu etiam ſæculi, nam illi rumores bellorum præcedent, & poſtea fiet totius urbis,& orbis deſolatio. 19.

Syriacus.

QUÆSTIO

Quæstio III.

Quare Chriſtus ait, audituri eſtis prælia, & opiniones præliorum, & non potiùs viſuri eſtis?

20. Franc. Luc. *Durior ti-mor belli, quam bellũ.* MUlti ex diſcipulis non ſolum audierunt, ſed etiam viderunt prælia, ut notat Franciſcus Lucas, cur ergo Dominus ſolum de auditu, & non de viſu facit mentionem; audituri eſtis; Fortè ut concordaret cum illo quod dicebatur, & opiniones, ſeu rumores præliorum, quod ad auditum refertur; & quia ipſe timor belli; crudelius, ac durius angit, quam ipſum bellum, juxta illud Prophetæ, *Prior eſt bello, timor ipſe belli,* Vide c. 8. n. 135. & infra c. 49. q. 9.

21. *In aliorum periculo cautiſſimus.* Secundò. Quia exercitus Romanorum prius irruerunt in alias civitates Judææ, & poſtea invaſerunt Jeroſolymam, monet ergo Dominus, ut audita aliorum ruina, diſcipuli ſibi conſulant, & caveant à ſimili damno, & periculo. Vide ſuprà cap. 21. n. 69. & c. 35. n. 25.

22. Origen. *Filii pacis ſolo auditu percipiunt mala.* Tertiò. Origenes homil. 28. in Matth. *Ponamus*, ait, *audire quidem prælia eſſe, quando filio pacis a præliis cuſtodiunt oculos ſuos, ut non videant maligna: & quoniam non poſſunt aſpicere ſuper labores & dolores, audiunt de præliis, qualis civitas pugnet adverſus qualem civitatem, aut qualis gens quali expugnetur gente.* Dicitur quod diſcipuli prælia non viſu, ſed auditu percipient, & cur de audito fit mentio, & non de viſu; *Filii pacis à prælio cuſtodiunt oculos ſuos.* Cum ſint filii pacis inter bellorum ſtrages ac cædes ſic concorditer ac pacificè vivunt, paccato, & quieto ſunt animo, ut inter bellorum tumultus videantur ab eis longe abeſſe, ut videantur potius audire, quam videre bella.

23. Prædicit Deus extremam ruinam Babylonis, ac Balthaſaris; & ait ad populum ſuum; *Ne fortè mollescat cor veſtrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra: & veniet in anno auditio; & poſt hunc annum auditio, & iniquitas in terra, & dominator ſuper dominatorem.* Jerem. 51. n. 46. *Ne fortè molleſcat cor veſtrum*: ut explicat Cardinalis Hugo, ne turbetur cor veſtrum. *Veniet in anno auditio.* Nempe in anno primo Balthaſaris, ut explicant Rabbi Salomon, Lyranus, Carthuſ. Cornelius venit rumor belli, quod Medi parabant. *Et poſt hunc annum auditio, & iniquitas in terra.* Et poſt illum primum annum venerunt Medi cum magno exercitu, & Babyloniam deſtruxerunt, & Balthaſar interfecerunt, & quo modo tunc dicitur quod venit *auditio, & iniquitas.* Filii Iſraël erant captivi detenti in Babylonia, cur non dicitur, quod viderint iniquitatem terræ, ſeu illius deſolationem, ac Darium illius dominatorem, ſed tantum quod audierint; filii Iſraël filii pacis inter bellorum tumultus, valdè animo ab illis diſtabant Miſeri Babilonii maximè inter ſe contrarii rigorem exercitus Medorum patiebantur, videruntque regem ſuum, & populum ſuum occiſum, & devaſtatum? Iſraëlitæ pacis filii in medio tantæ deſolationis ſolum illius auditionem percipiebant, quam miſeri Babilonii videbant, experiebantur.

(Ierem. 51. — Hugo. — Rabbi Sal.. Liran. Carthuſ. Cornel. — *Inter diſcordias filius pacis, eſt veluti à longe.*)

Quæstio IV.

An præſentia Chriſti verba referantur ſolum ad urbis Jeroſolymæ devaſtationem, an etiam ad illius, & Orbis excidium?

DIvus Chryſoſt. D. Hilar. Euthym. Theoph. Gloſſa Interlin. & Ordinaria, Abul. q. 45. Carthuſianus & alii, hæc præſentia ſigna de prælio, de gente in gentem exurgente referunt, ut prævia ad excidium urbis. Quia diſcipuli primo, & principaliter de excidio urbis quæſierunt, ergo ad hoc primo reſpondet Chriſtus. 24. Chryſoſt. Hilar. Euthym. Theophyl. Gloſſa.

Divus tamen Auguſt. epiſt. 80. ad Heſichium, D. Hieronym. D. Paſchaſ. Beda, & alii docent hæc ſigna eſſe excidii urbis, & orbis. Nam diſcipuli confusè, & ſimul de urbis, & obis excidio unum cum alio jungendo interrogaverunt, miſtim etiam Dominus utique reſpondet, uſque ad verſ. 15. quod ea intentione facit ut diſcipuli, ac fideles ſemper ſuſpenſi ad utrumque diligenter ſe præmuniant ac præparent. Quod autem miſtim Dominus hic agat de urbis & orbis excidio uſque ad verſ. 15. patet ex eo quod hæc ſigna utrumque excidium præibunt. Et ideo D. Greg. hom. 1. in Evang. D. Irenæus lib. 5. c. 25. de mundi conſummatione interpretantur, antequam præcedant magni tumultus, prælia, fames, peſtes, terræmotus, & Pſeudochriſti. 25. Auguſt. Hieron. Paſchaſ. Beda. Gregor. Irenæus.

Cur tamen Dei electi tot, tantiſque laboribus vexabuntur; ut eorum virtus, probitas ac ſanctitas omnibus ſit nota, & manifeſta; poſtquam Deus tentavit Abraham, ut ſacrificaret filium ſuum: Ait Deus ipſi, *Nunc cognovi, quod timeas Deum*, Gen. 22. n. 12. Expende illud, *Nunc.* Ac ſi antea in proſperitate, & tranquillitate non cognoviſſet, D. Hilar. in Pſal. 1. *Nunc cognoſcitur*, ait, *nunc probatur, nunc dignus eſt; qui non ignoretur.* 26. *Juſti laboribus manifeſtantur.* Geneſ. 22. Hilar.

Admonetur Ananias a Deo, ut vadat & quærat Saulum tanquam ſtupefactum ſine cibo, & viſu jacentem, quem etiam miris laudibus Deus extollit: *Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Iſraël.* Ananias eum lupum ferocem in Chriſti gregem credebat, & quamvis, ex Dei ore tot laudes audiret, adhuc veluti anceps manet; donec audivit verba, quæ ſubdit Dominus: *Ego enim oſtendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* Act. 9. n. 16. Tunc omne dubium deponit, & ſubdit Textus: *Abiit Ananias* & quem antea ex facie non agnoverat ſalutavit ex nomine; & ut fratrem recognovit. Cur modo ſic abiit & non antea, cùm ejus laudes percipit? Magis nunc eum agnovit fratrem, ac diſcipulum Domini, quem laboribus, ac tentationibus exercendum agnovit, quàm dum laudibus commendatum audit. 27. Actor. 3. *Juſti laboribus commendantur.*

Matth. 24. num. 7. Conſurget enim gens in gentem &, regnum in regnum: & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.

Num. 8. Hæc autem omnia initia ſunt dolorum.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Inſurget gens contra gentem, & regnum contra regnum: erunt & terræ motus in ſingulis locis.

D. Cyp. de exhort. Mart. Exurget gens ſuper gentem.

Arias. Excitabitur gens in gentem.

Tert. adverſ. gent. Regna regnis ambulabunt.

Arabicus. Et erunt timores, & fames, & perturbationes.

Vatablus. Erũt terræ motus certis locis.

Syriacus n.8. Hæc autem omnia principium ſunt dolorum.

D. Cyprian. D. Hieron. Initia ſunt parturitionum.

ALTER TEXTUS.

Marc 13. num.8. Exurget gens contra gentem, & regnum ſuper regnum, & erunt terræ motus per loca & fames. Initium dolorum hæc.

Luc.21. n.10. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, & regnum adverſus regnum.

Num.11. Et terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentiæ, & fames, terroreſque de cœlo, & ſigna magna erunt.

EXPOSITIO IV.

28. *Urget gens in gentem,* Poſtquam Jeroſolimitani ſuum Romanorum militum præſidium trucidarunt, ac interfecerunt. Illico, ut referuntur Ioſeph. lib.2. Belli cap. 11. uſque ad finem, & Hegeſippus lib.2. c. 11. 16. & 17. Aſcalonitæ Ptolomardi Damaſceni, Alexandrini, Syri, vicinæque nationes ac Romani contra Iudæos ſurrexerunt, eóſque bello continuo adurſerunt, uſque ad miſerrimum Ieroſolymæ exitum. *Et erunt peſtilentiæ, fames, & terræmotus.* De peſte, ac terræmotu nihil ſcribit Ioſephus. forte ad apparatum belli totus intentus, ex hoc tamen Chriſti vaticinio certum eſt illa extitiſſe; de urgenti, & magna fame fit mentio in Actis Apoſtolorum 11.n.28.& eam latè deſcribit Ioſephus lib.20. Antiquit. c.2. & 3. *Joſeph. Hegeſipp.*

29, Addit D. Lucas citatus: *Terroreſque de cælo & ſigna magna erunt.* Quod hæc antecedens conſummationem orbis, patet ex Apocalypſ.8. & 9. & quod hæc etiam præceſſerint excidium urbis Ieroſolimitanæ, certum eſt Nam refert Ioſephus lib.7. de bello cap.12. *Primum ſignum,* ait, ſuper civitatem ſydus ſtetit ſimile gladio, & per annum perſeveravit cometes. Secundum. In Paſchate conveniente populo ad feſtivitatem octava die Aprilis, hora nona noctis tantum lumen effulſit per mediam horam, ut clariſſimus dies putaretur. Tertium, in aëres viſi fuerunt equites armati, & currus per aëra diſcurrentes. & pugnantium prælia viſa & audita ſunt die primo menſis Maii. Quartum ſignum. Feſto die, quem Pentecoſten vocant, Sacerdotes in templo motum, & ſtrepitum quendam ſenſerunt, & poſtea ſubitam vocem audiêre dicentem: *Migremus hinc.* Angeli erant, qui templum, & Jeruſalem deſerebant, juxta illud ſupra explicatum. *Ecce relinquetur domus veſtra deſerta.* Alia ſigna adducit hic Joſephus, & referunt communiter in præſenti recentiores. *Luc.12. Joſephus. Signa excidii Jeroſolymæ.*

Hæc autem omnia initia ſunt dolorum. Græcè ut vertunt D. Cyprian. & D. Hieronym. in commentario, *parturitionem*, hoc eſt magnorum dolorum, qui ſimilitudinem referunt eorum, quos mulieres in partu patiuntur, in quo non paucæ præ dolore animam exhalant; ſic in Iudaico bello tot calamitates famis, peſtilentiæ, ac belli oppreſſerunt Jeroſolymitanos, opprimentque fideles in conſummatione ſæculi, ut meritò cum dolore, afflictione, ac morte parturientium valeant comparari. 30. *Cyprian. Hieron.*

QUÆSTIO V.

Quare tempore Antichriſti aſſignatur, quod ſurget gens in gentem?

Sicut enim Princeps pacis Chriſtus Dominus in urbem ſumma pace fruentem ingreſſus eſt: ita & Antichriſtus, totius diſcordiæ machinator in orbem contrariis bellis tumultuantem ingredietur. Unde eleganter ait D. Gregorius Nazianzenus orat.14. quæ eſt tertia de pace loquens de Antichriſto. *Nec enim,* ait, *opinor ſanos adorietur, nec caritate ſeptos & munitos, verum regnum in ſeipſum prius dividi oportet.* Ac ſi dicat; ſtante mundi concordia, ſtabit mundus? diſſoluta diſſolvetur. Ubi enim diſcordia ingreditur, ſtatim mors graſſatur. 31. *Nazianz. Ubi diſcordia, ibi interitus, & deſolatio.*

De Iſraël vite frondoſa, ait, Deus, *diviſum eſt cor eorum, nunc interibunt,* Oſeæ 10.n.2. Expende illud, *nunc*, Ubi enim diviſio introivit, ſtatim mors ſecuta eſt. D. Hieronymus ibi ex Hebræis *Hoc eſt regis, & populi, & nulla excuſatione remanente, nunc interibunt, & tradentur æternæ captivitati: ſtatim ut populos diſſenſit à rege, venit in interitu.* Cùm enim ſit diſſenſio, ac diviſio, ſtatim volat interitus, & devaſtatio, cum Judæi à Romanis expugnarentur, ut tradit Ioſephus, fuit Ieruſalem in tres partes diviſa ſeditio, & tunc capta eſt civitas, cum diviſa. 32. *Oſeæ.10. Hieron. Diviſio interitum adducit.*

Mandavit Deus ut judices in urbis aditu collocarentur. *Judices, & magiſtratus conſtitue in omnibus portis ejus.* Deuteronom. 16. num.18. De quibus etiam Amos agit cap.5. n.10. & jam ab Abrahami ævo hæc judicibus ſedes deſignata erat Geneſ.23. num.10. Cur tamen lege legata conſtitutum eſt ut judex ad urbis aditum de jure ageret, ac lites ſolveret. Optimè agnoverat divina ſapientia urbis peſtem, ac excidium diſcordiam eſſe, urbem ergo litigantibus, ac diſſentientibus interdixit, quouſque lite compoſita amice 33. *Deut.16. amos5. Geneſ. 23. Civitas interdicta ſit diſcordia ne pereat.*

amice convenirent,ne diſcordiæ venenos civitas periret, ſed amicitiæ fœdere in multum creſceret;eleganter D.Gregor.lib. 19. Moralium c. 13. *Mors veterum fuit*, ait,*ut ſeniores in porta conſiſterent,& cauſas introëuntium judicarent, quatenus tanto eſſet pacificus urbis populus , quanto ad hanc diſcordes ingredi non liceret.* Gregor.

Quæ autem ſequuntur : *Tunc tradent vos in tribulationem,& occident,& eritis odio*,&c. Explicavi tom. 3.c.8.expoſ.5.à quæſt.15.

CAP. XLIX.

Antichriſtus.

Matth. 24. *num.*15. Cum ergo videritis abominationem deſolationis , quæ dicta eſt à Daniele Propheta , ſtantem in loco ſancto,qui legit, intelligat.

Num. 16. Tunc qui in Judæa ſunt,fugiant ad montes.

VERSIONES.

*Syriac. n.*15. Cum videritis portentum immundum vaſtationis.

Vatablus. Per Danielem Prophetam.

*Syriacus n.*16.Fugiant in montem.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. *Num.* 41. Cum videritis abominationem deſolationis , ſtantem,ubi non debet , qui legit,intelligat, tunc qui in Judæa ſunt: fugiant in montes.

*Luc.*21.*n.*21. Cum videritis circundari ab exercitu Jeruſalem , tũc ſcitote,quia appropinquavit deſolatio ejus.

Num. 22. Tunc qui in Judæa ſunt,fugiant ad montes.

EXPOSITIO III.

1. *Connexie cum ſuperioribus.* JUXTA communem Patrum, ac interpretum ſententiam ſermo eſt in præſenti de excidio Ieroſolymæ;aliqui etiam myſtice de Antichriſto interpretantur,de quibus latius quæſtione 1. Prædixerat Dominus immediate anteà. *Prædicabitur hoc Evangelium in univerſo orbe.* Et tunc ſubdit : *Cum videritis abominationem deſolationis.* Cum enim Evangelium prædicatum eſſet per ſpatium quadraginta duorum annorum in toto orbe , tunc advenerunt Romani Hieroſolymam expugnantes. Unde exclamat D. Chryſoſtomus ho. 76. *O rem novam , & inauditam in natura ! Judæorum innumera millia Romani tunc vicerunt , atque ceperunt , & à duodecim viris nudis atque inermibus ſuperati ſunt.* Magna efficacia , ac vis Evangelicæ veritatis. Romani capta , atque cremata urbe Judæos ſuperarunt. At Apoſtoli duodecim viri pauperes , & inermes Romanos vicerunt, eique novas leges, ac præcepta vivendi tradiderunt. *Magna patientia Evangelia veritatis.*

2. *Cum ergo videritis.* Hæc futura prædicit Dominus ſuis diſcipulis, quia urbis Hieroſolymæ, ac templi devaſtationes, ut ait D. Chryſoſt.citatus.*Nonnullis eorum adhuc viventibus* , contigerunt : vel quia in ſuis Apoſtolus , ac diſcipulis, loquitur cum fidelibus illis , qui eo tempore victuri erant : documentum datur in capite ut in membra diriuetur. Et nota quod ſupra cum de præliis fuiſſet ſermo , ait , *Cum audieritis prælia, & ſeditiones.* in hoc ſermone Matth. 24. n. 6. Luc. 21. n. 9. At vero de prophanatione , ac contemptu templi, ait , *Cum videritis abominationem.* Cum tamen prælia ibi pronuntiata , & abominationes hic prædictæ ad idem excidium Hieroſolymæ ſpectent : prælia ad damna temporalia , abominationes ad templi opprobria. Vir probus in ruina temporalium , à quibus animo ſeparatus eſt, tam conſtans ſe habet , ac ſi longè eſſet ab eis ut illa videatur audire , & non videre. At ſacrarum rerum contemptu,quæ maxime ei fixæ ſunt in animo,ſic dolet,ſic affligitur,ut in his ſemper præſens , & nunquam abſens eſſe videatur. Chryſoſt. *Probi maxime dolent de re ſacra prophanata.*

3. *Abominationem deſolationis.* Id eſt abominabilem deſolationem, fœdam, & execrabilem , hujuſmodi res more Scripturæ vocantur abominationes. *Virum ſanguinum , & doloſum abominabitur Dominus* , Pſal. 5. n. 7. Per hujuſmodi abominationem , multi intelligunt ſtatuam Titi , vel Adriani Imperatoris poſitam in loco templi. Alii peccata Sacerdotum commiſſa in templo , alii ipſum Antichriſtum , qui ſe voluit in templo adorari ut Deum , alii & communiter caſtra Romanorum interpretantur, qui captam civitatem abominandè vaſtaverunt, ac deſolaverunt , templumque prophanaverunt per homicidia, aliaque multa ſcelera commiſſa tam ab ipſis Romanis , quam à ſeditioſis, ac homicidis Judæis , qui ſi legis,& libertatis zelotas nuncupabant,de quibus latius quæſt. ſequenti. Pſalm. 5.

4. *Quæ dicta eſt à Daniele Propheta* cap.9. n. 27. *Et erit in templo abominatio deſolationis.* De quo ſtatim.*Stantem in loco ſancto.* Divus Marcus ſcribit.*Stantem ubi non debet.* Nam abominatio , & deſolatio maxime exulare debet à loco ſancto. Et notandum eſt , quod non ait Chriſtus Dominus in loco abominationum , quæ introductæ fuerant à gentibus, *ſed in loco ſancto.* Intelligens templum , & civitatem Jeroſolymam. Nam quamvis lex Moyſis,templi Judaicus cultus , & ſacrificia jam eſſent abrogata. Locus tamen ille fuerat ſanctus, & Deo dedicatus. Et civitas ipſa ab Evangeliſta vocata fuerat ſancta.*Super civitatem ſanctam* , Matth. 4. n. 5. Ac proinde ob honorem antiquum illis venerationam defert. *Qui legit , intelligat:* Janſenius vult hæc verba non eſſe dicta à Chriſto , ſed appoſita ab Evangeliſta, tàmen communis eſt ſententia D. Chryſoſtomi,Paſchaſii,dicta fuiſſe à Chriſto , commendans ut locus Danielis legatur, & intelligatur,quia ex illo manifeſtè deprehenditur tempus adventus Daniel. 9. *Locus veneratur ob ſanctitatem,quã habuit.* Chryſoſtom. Paſchaſ.

adventus Chriſti, mortis ejus, abrogationiſque ſacrificium legis, templi, urbiſque Jeroſymorum excidium.

5. *Tunc Quando videritis abominationem:* Monet nos Chriſtus fugere à ventura ira: *qui in Judæa ſunt*, in terra nempe Iſraël, ſi ad tempus Antichriſti referas. in Eccleſia. *Sunt*, id eſt erunt, ſic futura ut præſentia annuntiat Chriſtus: *fugiant ad montes.* Tunc quando videritis ipſam abominationem, ſicut exercitum Romanorum appropinquantem, qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes conſtitutos extra Judæam, ut excidium effugiant; nam Judææ Montes occuparunt milites Romani, ut teſtatur Joſephus lib.3. de bello cap.22.& lib.4.cap.2.ſicque Chriſtiani admoniti hoc Chriſti oraculo fugerunt ad montes, ac in urbem Pellam cum ſua ſupellectili, ubi à periculo, ac morte, evaſerunt, ut teſtantur Euſebius lib.3. Hiſtoriarum cap. 15.D. Epiphanius hæreſi 29. & 30. E contra verò divina ira excitante, Judæi, & Galilæi adveniente exercitu Romano, magno conatu confugerunt in Jeroſolymam tanquam ad aſylum, exiſtimantes ſe à periculo ibi eſſe tutos, ibi tamen Deo diſponente, congregati ſunt, ut à Romanis interficerentur.

Joſephus. Euſeb. Epiphan.

Quæstio I.

Quænam ſit hæc abominatio prædicta à Daniele, & hic pronuntiata?

6. ABominationem hic denuntiatam pertinere ad excidium Jeroſolymæ per Imperatores Romanos perpetratam tenent Origenes tract. 29.in Matth. D.Auguſt.epiſt.80.ad Heſychium, D. Chryſoſtomus homil. 76. in Matth. D. Paſchaſius lib.12. & hic D Hieronym. Theophylactus, Euthymius Albertus Magnus, D. Thomas Abulenſis, Maldonatus Cajetanus, Hugo, Carthuſianus, Salmeiron, Barradas, & alii: quod probatur primò, quia Chriſtus ait, *qui in Judæa ſunt, fugiant, ad montes.* Secundò, quia D. Lucas hanc rem referens, pro abominatione poſuit exercitum. *Cum videritis circundari ab exercitu Ieruſalem*, &c. Tertiò confirmatur ex citata Danielis prophetia, cap. 9. ubi per Hebdomadas aſſignatur tempus adventus Chriſti, & mortis ejus, ac excidii Jeroſolymæ. *Et civitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo*, ubi num. 26. duce venturo Tito, vel Ceſtio. Et poſtea ait Propheta num. 27. *Et erit in templo abominatio deſolationis, & uſque ad conſummationem, & finem perſeverabit deſolatio:* ubi de Jeruſalem deſolatione loquitur Daniel, quæ uſque ad finem mundi perdurabit. Nunquam enim amplius Jeruſalem cum ſtatu illo Judaico, ac ſua republica, cujus caput erat Jeruſalem, amplius reſtaurabitur, unde apertè convincitur, quod de ipſa loquatur Dominus, cum Danielis prophetiam adducat.

Auguſt. Origen. Chryſoſt. Paſchaſ. Theophyl. Euthym. Alb. Magn. D. Thom. Abulenſ. Maldonat. Cajetanus. Hugo. Carthuſ. Salmeiron. Berradas. *Abominatio excidium Jeroſolimæ.* Daniel.9.

7. Adhuc magna lis eſt inter Patres, & Expoſitores, quænam ſit proprie hæc abominatione deſolationis D. Hieronymus, D. Paſchaſius, Albertus Magnus, S.Thomas, Hugo, Carthuſianus, dicunt abominationem deſolationis in loco ſancto eſſe imaginem Cæſaris, quam Pilatus in templo poſuit, vel Adriani Imperatoris equeſtrem ſtatuam, Nam hic iterum deſtruxit Jeruſalem, legem ſtatuens ne ullus Judæis ibi amplius habitaret, & ſtatuam ac idolum quoddam poſuit in loco templi. D. Chryſoſtomus homil.76. Euthymius, Theophylactus, dicunt abominationem eſſe ſtatuam Titi, vel Veſpaſiani. Tamen Pilatus ob inſtantiam populi: *Confeſtim de Jeroſolymis ſtatuas Cæſaris juſſit auferri.* Ut teſtatur Joſephus lib.2. de Bello cap.8. ſtatuæ Adriani, vel Titi ſeu Veſpaſiani fuerunt poſitæ templo diruto, & ſolo adæquato.

Hieron. Paſchaſ. Albert. D. Thom. Hugo. Joſephus.

8. Origenes tract.29. in Matthæum, Cajetanus, Salmeiron, Emmanuel Sà dicunt abominationem eſſe exercitum Romanorum, qui abominabilia idola colebat. At Chriſtus Dominus & Daniel. loquuntur de abominatione in templo, exercitus autem Romanorum non fuit in templo ſed extra urbem

Origen. Cajetan. Salmeiron. Sà.

9. Abulenſis quæſt.98. Heſſelius, Janſenius, Barradas, Franciſcus Lucas, Cornelius; docent abominationem deſolationis appellari in præſenti prophanationem templi factam, per quoſdam homines, quia appellabant Zelotæ, à zelo ſic dicti, qui falsò ſimulantes zelum legis templi, civitatis Jeroſolymæ, ac templi deſolationem attulere, ut teſtatur Joſephus lib.6. de Bello c.1. & lib.7. cap.7. & lib. 4. cap. 5. Nam hi reſtiterunt, ne ſe populus Romanis traderet, Deo ſic permittente, ut eorum civitas, & templum deſtrueretur: *Hi templum Dei caſtellum, & profugium ſibi fecerunt*, lib.4. cap.5. Hi in templo innumera ſcelera, ac turpia crimina, & horrenda homicidia perpetrarunt, lib. 6. cap. 1. & lib.5. cap.1.

Abulenſ. Heſſel. Janſen. Barradas. Franc. Luc. Cornel.

10. Ait ergo Chriſtus Dominus, cum audieritis abominationem deſolationis in loco ſancto, ſeu templo, factam in templo per Zelotas homines ſedioſiſſimos; ad quod audientes adventum Romanorum ſe receperunt. *Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes.* Tunc enim erat aditus ad montes; nam poſtquam advenerant millites Romani triplici aggere circumcinxerunt civitatem, itaut nulla eſſet via ad fugam. *Circumdabunt te inimici tui vallo*, Luc. 19. num.43. De quo Joſeph. lib. 6. de Bello c.7. & 13. & Chriſtiani, qui erant in civitate ante militum adventum fugerunt ad montes, & ad Pellam urbem: ut dixi ex Euſebio, & Epiphanio in expoſitione.

Joſeph.

11. Hanc tandem abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto, ſive templo, Antichriſtum eſſe ſaltem myſticè interpretantur D. Irenæus lib.5.c.5.D.Ambroſius lib.20.in Luc. D. Hilarius, D.Hieronymus. Gloſſ. Interlinealis hoc loco. Et hic ſenſus eſt myſticus. Antichriſtus enim erit abominatio deſolationis, omni ſuo conatu intendens evertere populum Chriſtianum, templaque Dei prophanare. *Itaut in templo Dei ſedeat, oſtendens tanquam ſit Deus*, ait Paulus 2. Theſſalonicenſ.2. num....

Irenæus. Ambroſ. Hilar. Hieron.

Quæstio II.

Quare cum narratur abominatio deſolationis Antichriſti, primò deſcribitur à loco ſancto?

12. MAgnitudo, ac terribilitas abominationis Antichriſti ex Cultis deſcribitur in

præſenti. *Qui in tecto eſt, non deſcendat tollere tunicam ſuam.* Et iterum: *Væ prægnantibus, & nutrientibus,* &c. Tandem: *erit tribulatio magna,* &c. Tamen in capite omnium abominationum, ac perſecutionum ponit Dominus *abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto.* Omnium peſſima ac horrendiſſima abominatio ex loco ſancto prophanato oſtenditur.

Abominatio omnium peſſima ex loco ſancto prophanato.

13. Oſtendit Deus Prophetæ ſuo Ezechieli abominationes, quas filii Iſraël faciebant in templo: *Et introduxit me ad oſtium atrii :* Exechiel. 8. n. 7. *& dixit ad me : ingredere, & vide abominationes peſſimas quas iſti faciunt hic :* n. 9. & poſtea iterum dixit ei Dominus : *Adhuc converſus videbis abominationes majores, quas iſti faciunt : Et introduxit me per oſtium portæ domus Domini.* Ibidem n. 15. Iterum inſtat Dominus, aitque illi. *Adhuc converſus videbis abominationes majores ; & ecce in oſtio templi Domini inter veſtibulum, & altare quaſi viginti viri,* &c. Ibidem n. 15. Valdè inſudant Expoſitores, ut explicent, quare malitia poſteriorum, malitiam priorum ſuperabat ? Omnes enim abominationes in ſpecie idololatriæ continebantur, quare ergo poſteriores prioribus excedebant ? Pro certo mihi eſt, quod malitiæ incrementum ex loci circunſtantia deſumebatur. Nam ſi Prophetam conſulis invenies quod primæ abominationes erant in atrio templi, ſecundæ in porta domus Domini, ultimæ verò inter veſtibulum, & altare, in ſanctuario nempè; ex majori ergo ſanctitate loci majorem deformitatem induebant illæ idololatriæ adorationes. Ubi enim major eſt ſanctitas loci, major reverentia illi debetur. Unde qui ibi peccat, neceſſe eſt ut majori peccati abominatione fœdetur. Unde Philo Hebræus lib. de Cherub. loquens de hujuſmodi peccato in templo, ait, *Quandiu ita privatos parietes, locáque prophana continentur, minus peccare mihi videntur: ubi verò turpitudo torrentis in morem populans omnia, vel ſacratiſſima templa irrumpit : quidquid in his ſanctum eſt, ſternit continuo, faciens prophana ſacrificia,* &c. Vide ſupra c. 41. n. 39. 40. 41 42. & 43.

Ezech. 8.

Ex majore ſanctitate loci maior peccati gravitas

Philo.

14. Ex quo conſidera, quam horrenda, ac execrabilis erit Antichriſti perſecutio, abominatio ſuper omnes abominationes ; Ita enim templa Dei prophanabit, ut in ipſis tanquam ſupremum divinum numen ſe conſtituet, ait Paul. 2. ad Theſſ. 2. n. 4. *Extolletur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus:* & Danielis 11. num. 36. *Elevabitur, & magnificabitur adverſus omnem Deum, & adverſus Deum Deorum loquetur magnifica, & Deum patrum ſuorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit, quia adverſus univerſa conſurget.* Expende illud Apoſtoli : *Elevabitur ſupra omne, quod dicitur Deus :* & illud Prophetæ, *elevabitur, & magnificabitur adverſus omnem Deum:* Ex quo docent D. Ambroſius, D. Chryſoſt. homil. 49. in Ioan. D. Irenæus lib. 3. cap. 6. quod Antichriſtus homines inducet, ut ſe tantum venerentur, & recognoſcant, ut Deum, & ut excellentiorem, ac potentiorem omni illo, qui hactenus nominatus eſt Deus ; inde non ſolum adorationem veri Dei Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſed etiam omnia idola, ac eorum cultum intendet auferre de terra.

2. Theſſal.

Daniel. 11.

Ambroſ. Chryſoſt. Iræneus.

Antichriſtus ſolus tanquã Deus vult haberi.

15. Aufert Antichriſtus univerſa idola, de terra, de quo Suarez 3. part. tom. 2. diſp. 44. ſect. 4. §. *Oritur tamen.* Non pro cultu, ſed pro ſuperbia, ut ſolus ipſe habeatur tanquam Deus, quod etiam jam excogitavit Barbarus ille Chaldæus, *Præcipit illi Nabuchodonoſor Rex, ut omnes Deus terræ exterminaret, videlicet, ut ipſe ſolus diceretur Deus.* Judith. 3. n. 13. Caïus apud Aſſyrios modo clava arrepta ſeſe vertebat in Herculem; modo ſumpto caducæo in Mercurium: modo thyrſo in Bacchum : modo fulminibus in Jovem, cur hæc faciebat Caïu ? Pulchrè Philo lib. de legati. *Vniverſos, ait, ſibi honores jubebat congeri, ut eos quibus invidebat, Deos vinceret.* Pro arrogantia, ſuperbia, ac ambitione, omnes divinos honores ſibi intentavit adſcribere, ut ipſe ſolus ut Deus haberetur. Vide ſuprà c. 16. n. 57. 58. 59. & c. 30. n. 11. 12. & 13. & c. 37. n. 67.

Suar.

Judith. 3.

Philo.

Antichriſtus Deo vult inferre bellum & omnia eſſe.

Quæstio III.

Quàm terribilis ſit abominatio Antichriſti ex quadruplici ratione oſtenditur ?

Primò. Abominatio deſolationis inducta ab Antichriſto, erit credulitate, ac immunitate tormentorum in Chriſti membra, ait Regius Vates, Pſalm. 79 num. 9. *Vineam de Ægypto tranſtuliſti :* Et poſtea num. 13. ſubdit : *Vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam. Exterminavit eam aper de ſylva, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Per vineam intelligunt Patres Eccleſiam, quam Deus ex gentibus congregavit. *Vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam.* Multi enim tyranni, ac hæretici prætergredientes viam, ac curſum hujus vitæ : *Vindemiant eam.* Multas perſecutiones contra ipſam excitantes, fortiſſimóſque ejus milites interficientes. Tamen *exterminavit eam aper de ſylva.* Exterminavit, in Hebræo legitur in futuro. Et D. Hilarius, *Devaſtabit eam.* D. Auguſtin. *Conculcabit.* Hic aper juxta multos apud Lorinum denotat Antichriſtum, & perpende. Quod de aliis tyrannis dicitur. *Vindemiant eam.* At de Antechriſto dicitur : *Exterminavit eam :* ſeu *devaſtabit.* Alii tyranni ſua adverſitate aliquid vindemiarunt, ac decerpſerunt ex Eccleſia, aliquos ſanctos Martyres interficientes. At tempore Antichriſti tanta erit abominatio deſolationum, ut quodammodo videatur eam exterminare ; ſed propter electos breviabuntur dies illi, nam Eccleſia uſque in finem ſæculi perdurabit. 16.

Pſalm. 79.

Hilar. Auguſt.

Valdè crudelis perſecutio Antichriſti contra Eccleſiam,

Exterminavit eam aper de ſylva. Rhodigin. de porco ſylveſtri interpretatur. Et cur Antichriſtus porcus ſylveſtris dicitur Aliæ feræ ore demoliuntur vineas; at per ſylveſtris ore, dentibus, manibus, pedibus, ac ſagittis è ſuo corpore devaſtat, dilacerat, ac exterminat vineas ; Antichriſtus enim omnibus ſuis actionibus erit intentus ad demoliendam vineam Domini. *Singularis ferus:* S. Charin. explicat *unicus ferus.* Nam Antichriſtus in inferendis abominationibus deſolationis inter omnes tyrannos ab orbe condito erit unicus, & ſingularis, Joachimus Abbas in cap. 9. Apocalypſ. num. 11. ad illa verba *latinè habens nomen exterminator.* Sic ait ipſe : *Vindemiant eam, qui tranſgrediuntur viam, Aper de ſylva de & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Quod talis eſt ac, ſi diceretur multi quidem hæretici tranſeuntes* 17.

Rhodig.

S. Charin.

Unica, & ſingularis illius perſecutio.

Ioachim.

tranſeuntes viam damna multa, & opprobria intulerunt Eccleſiæ, quæ ad tempus poterunt tolerari, quia etſi perdebatur fructus, ita tamen integra in ſuo ſtatu manebat: at ille, qui dicitur aper de terra, intolerabiliter exterminabit eam, itaut non videatur eſſe vinea, ſed ſolitudo deſerti. De hoc iterum infrà.

18. Secunda, & crudeliſſima abominatio deſolationis ab Antichriſto erit in corde fidelium muneribus datis, quibus homines ad ſe devinciet ac adducet, ipſe enim erit ditiſſimus. Daniel. 11. n. 43. *Dominabitur theſaurorum auri, & argenti, & in omnibus pretioſis Ægypti.* Unde D. Anſelm. in Elucidario ait: *Quod de induſtria dæmonum omnis pecunia occulta erit ei manifeſta.* Ac proinde ampliſſimis largitionibus facilè magnam hominum multitudinem ad ſe alliciet; at his maximè ſe opponent, Magnus Parens Elias, ac Henoc earum nequitiam, ac turpitudinem indicantes, ac demonſtrantes, eis tamen magna hominum multitudo non acquieſcet, nec eos, cum ſint viri ſanctiſſimi, ac veriſſimi, audiet, ſed potiùs adhærebit Antichriſto nequiſſimo, ac mendaciſſimo. Antichriſtus cum ſit opulentiſſimus multa dona conferet. At verò Elias, & Henoc & pauperes, & humiles, & ex donis fidelium occultè oblatis alimentabuntur; ex hominum autem conditione plus fidei datur manu largienti etiam mendaci, quam veraci expoſtulanti.

Daniel. 11.

Anſelm. *Antichriſtus valde dives.*

19. Diſponit Iſaac dare benedictionem primogenito ſuo Eſaü, qui erat vir piloſus, quod cum, audiſſet Rebecca, amore propenſa in Jacob ipſum introducit ad Patrem, ut ab illo impetraret, benedictionem, & veſtibus Eſaü valde bonis induit eum, pelliculáſque hœdorum circumdedit manibus, pulmentum, ac panes dedit, ut patri ſuo apponeret ad comedendum, quibus illatis acceſſit Jacob ad patrem, *ſurge, comede de venatione mea; Ut benedicat mihi anima tua.* Nam ego ſum primogenitus tuus Eſaü quo audito expavit bonus ſenex, ex voce enim bene agnoverat eſſe Jacob. Tunc ait illi: *Accede huc, ut tangam te fili mi, ut probem utrum tu ſis filius meus Eſaü, an non; Acceſſit ille ad patrem, & palpato eo dixit Iſaac: vox quidem, vox Jacob eſt, ſed manus ſunt Eſaü*, Gen. 27. n. 21. quo palpato Pater ei confert benedictionem: *Benedicens illi*, ait: *ecce odor filii mei*, &c. Cur Iſaac in hoc negotio ſic procedit? Cur benedictionem impendit? Nam ſi manus oſtendebant Eſaü, vox indicabat Jacob, cur potiùs manibus credidit quam voci, nam in manibus poterat eſſe fallacia, in voce verò nulla, cur ergo potiùs manibus, quam voci credidit? Manu etſi mendosè piloſæ apparerent, cibos tamen porrigebant, at verò vox etſi vera, poſtulabat tamen: *Pater da mihi benedictionem:* & plus credidit Iſaac mendaci manui exhibenti, quam veraci voci expoſcenti.

Geneſ. 27.

Plus creditur mendaci manui exhibenti quam veraci voci expoſcenti.

20. Tertia nominatio Antichriſti erit iniqua munerum diſtributio, cum iniqui, & peſſimi ad dignitates ſubleventur. *Cum videritis abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto.* Hanc abominationem D. Chryſ. homil. 2. contra Judæos. D. Hieronym. in Marcum ſic interpretantur: *Omne ſimulachrum, & hominis effigies apud Judæos appellatur abominatio.* Hoc autem ſimulachrum explicat Abulenſ. q. 98. *Sacerdotes indigni*, ait, *qui ſunt parietes dealbati*; frequenter in ſcriptura Sacerdotes, & Prælati appellantur ſimulachra, & idola, juxta illud Zachar. 11. nu. 17. *O paſtor, & idolum.* Unde D. Marcus pro *ſtantem in loco ſancto:* poſuit, *ſtantem ubi non debet.* Nam indignus in dignitate ſtat ubi non debet, quod eſt tantum nefas, & tanta reipublicæ devaſtatio, ac deſolatio, ut ſit quædam abominatio deſolationis ab Antichriſto perpetranda.

Chryſoſt. Hieron.

Abulenſ.

Zachar. 11.

D. Marc. *Indigni in dignitate abominatio deſolationis.*

21. Ait Iſaias 13. n. 10. *Obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo.* Valde tamen diſſimili modo loquitur Joël. 2. n. 31. *Sol convertetur in tenebras;* In utroque loco ſtat magna pars interpretum, quòd ſermo ſit de prælatis. Cur tamen apud Iſaiam dicitur obtenebratus in ortu ſuo; apud Joël verò narratur, quòd convertetur in tenebras tempore ſui curſus; Iſaias loquitur de Antichriſto, Joël verò de communi, ac tempore ordinario, quando Sol in ortu clarè lucet, & homines probi eliguntur, poſtea vero miſera conditione humana obtenebrantur, & à rectitudine deviant; at verò Iſaias agit de tempore Antichriſti, quando in ortu, & creatione ſua aſſumet ſolem obtenebratum, homines nempe vitiorum tenebris detentos, homines autem ſic depravatos in loco ſublimi conſtituere tanta eſt abominatio deſolationis, ut ab Antichriſto pro re horrenda, & execrabili ut perpetranda denuntietur. S. Aëlredus ſerm. 10. *Multi*, ait, *initio Sacerdotii ſui lucent, quorum ſcilicet, & vita integra eſt, electio ſana, qui tamen poſtea morum mutatione obtenebreſcunt: at inſtanti tempore Antichriſti, ita mortalium mentibus dominabitur avaritia, & ambitio, ut etiam ipſa promotionis initia quaſi ortus Solis tenebris plena ſint, quia nimirum & vita peſſima procedet & perverſa intentio, & turpis ingreſſio ſuccedet.* Et hæc erit graviſſima perſecutio Antichriſti, quod homines indigni, perverſi conſtituantur capita regnorum, provinciarum, ac civitatum. Vide ſuprà c. 44. n. 96.

Iſai. 13. Joël. 2.

Indignum in dignitate conſtituere, abominatio deſolationis.

S. Aëlredus.

22. Quarta abominatio deſolationis fiet ab Antichriſto blanditiis, ac illecebris, quibus homines maximè demulceat, ac de ſe magis alliciet, ac devinciet, quàm omni alio ſuo vitio, & poteſtate, cum his ſe ad uniuſcujuſque mores componet, ac inſinuabit, de quo infrà agam q. 11.

23. *Viſum eſt aliud ſignum in cœlo: & ecce draco magnus rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem & in capitibus ejus diademata ſeptem; & cauda ejus trahebat tertiam partem ſtellarum cœli.* Apocal. 12. n. 3. Draco proceſſit, ut bellum inferat mulieri, ac ut ſtellas de cœlo in terram projiciat; Cur ergo in tanta pugna non habet pro bellico inſtrumento ſeptem capita, quæ ſunt ſeptem capitalia vitia? cur non decem cornua, quibus decertat adversùs decem decalogi præcepta? Cur non decem diademata, quibus ejus ampliſſima poteſtas denotatur? Sed tantum *cauda trahebat tertiam partem ſtellarum.* Per caudam ſignificantur blanditiæ, ac illecebræ, nam per illam animalia ſe tota hominibus ingerunt, ac inſinuant, ut patet in cane apud Tobiam 12. blanditiis autem, ac inſinuationibus plus Antichriſtus ad ſe devinciet, ac inclinabit, quam omni alia poteſtate, vitio, ac turpitudine. Favet D. Greg. lib. 32. Moral. c. 14. *Draconis*, inquit, *cauda in terram ſtellas dejicit, quia illa Satanæ extremitas, per audaciam (Antichriſti) erecta quoſdam quos velut electos Dei in Eccleſia invenit, & obtinendo reprobos oſtendit.* Vide infrà q. citatam.

Apocal. 12.

Plus Antichriſtus devinciet blanditiis quam poteſtate.

Tob. 12.

Gregor.

QUÆSTIO

Quæstio IV.

Quare Chriſtus Dominus hic adducit teſtimonium ex Daniele Propheta?

24. Abulenſ. *Homines diſſuadere vana ſpe multum ponderis eſt.* Reſpondet Abulenſis. Primo, q. 10. quia in ipſa prophetia Danielis 9. non ſolum continetur excidium Ieroſolymæ, ſed etiam multa alia, quæ ad ipſum Chriſtum Dominum, ac populum Iudaicum pertinebant, ibi enim agit Propheta quomodo Chriſtus Dominus eſſet negandus, ac occidendus à populo ſuo. Ibi n. 26. & quomodo ſtatus reipublicæ Iudaicæ tam quo ad Sacrificia, & legem, quam quoad templum, & cultum ejus erat omninò perimendus, ac extinguendus uſque in finem ſæculi. *Vſque ad conſummationem, & finem perſeverabit deſolatio.* Ibidem n. 27. Ut Judæi omni ſpe depoſita ſemetipſos diſſuaderent a reſtauratione ſuæ civitatis, templi, & cultus ejus.

25. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſoſtomus: *Quia ſuprà*, ait, *occultè inſinuavit Dominus Jeroſolymæ finem, convenienter idem oſtendit manifeſtè prophetiam inducens, quæ deſtructionem Judæorum credere facit.* Suprà c. 23. in fine occultè inſinuavit Dominus Ieroſolymæ excidium. *Relinquetur domus veſtra deſerta.* Nunc verò apertè illud explicat, res enim magni ponderis manifeſte, & clare ſunt aperiendæ, ac manifeſtandæ. Deinde, quia Iudæi maximè credebant teſtimonia Prophetarum, ideo illud his inducit Chriſtus Dominus, qui miſericordiæ viſceribus volebat eos monere, ut à tam miſerabili calamitate ſemetipſis caverent, ab illaque fugerent. Tertiò, quia quæ Dominus denuntiabat, erant Iudæis valde triſtia, & funeſta, ideo eis erant creditu difficilia, ac proinde multo teſtimonio fuerunt corroboranda; ſicut enim homo facilè annuit his, quæ ſibi applaudunt, ſic multum renuit ea, quæ ei adverſantur. *Triſtia & funeſta difficiliter perſuadentur*

26. Duobus regibus ſomnia explicat Daniel; Nabuchodoſor ſcilicet, & Balthaſari filio ejus. Ad Nabuchodonoſor ingreditur Daniel abſque, alicujus teſtimonio approbante, ac ſuffragante; at ad Balthaſar introducitur, magna, & præclara Reginæ teſtificatione de ejus ſcientia, prudentia, ac ſapientia & intelligentia divinorum. Sic de eo ait Regina. *Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum Deorum ſanctorum habet; & in diebus patris tui, ſcientia, & ſapientia inventæ ſunt in eo. Nam & Rex Nabuchodonoſor pater tuus principem Magnorum, incantatorum conſtituit eum, &c.* c. 5. n. 11. Cur cum tantis encomiis ducitur Daniel ad Balthaſar, cum aliàs ſatis notus eſſet, ut rectè probant Pererius, & Cornel. nam tempore patris ſui multum præclarus extitit Propheta. Cur ergo ſine ulla approbatione ad patrem, cum tanta verò ad filium introducitur Daniel; omnia divino nutu diſponebantur. Acceſſit Propheta ad Nabuchodonoſor fauſta, ac præjucunda annunciaturus, ait enim ei: *Tu Rex regum es; & Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: & omnia in quibus habitant filii hominum, & beſtiæ agri: volucres quoque cœli dedit in manu tua & ſub ditione tua univerſa conſtituit. Tu es ergo caput aureum,* c. 2. n. 37. At Balthaſari valdè funeſta, & exitialia exponit. *Appenſus es in ſtatera & inventus es minus habens. Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis,* cap. 5. n. 27. Cum Propheta Nabuchodonoſori plauſibilia, ac fauſta proponeret abſque aliquo teſtimonio, ut credita facile in corde ejus inſinuarentur; At Balthaſari cum horrenda, & tremenda diceret, quibus multum animus ejus adverſabatur magno, & urgenti teſtimonio fuit compellendus ut Prophetæ dictis aſſentiretur, illiſque fidem daret. Daniel. 5. Pereira. Cornel.

Quæstio V.

Quare cùm Perſecutio Antichriſti totum premet orbem, Chriſtus tamen peculiariter ait, quod qui ſunt in Iudæa fugiant ad montes?

Si de excidio Hieroſolymitano cum communi ſententia hæc intelligantur; Iudæa hic, ut ait Abulenſ. q. 107. ſumitur, ſtricte vel late. Strictè pro ſola Hieroſolyma, late verò pro toto Iudæorum regno. Nam devaſtatio à Romanis facta totum illud apprehendit, ait ergo Chriſtus, quod qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes, ſeu ad terram montoſam, quæ erat extra Iudæam, ut dixi in expoſitione, docent D. Chryſoſtomus, Beda, Abulenſis q. 109. obſervat enim ipſe ibi, quod terra Iudæa cæteris planior erat; & ita fecerunt Chriſtiani fugientes ad urbem Pellam, quæ erat ſub dominio Regis Agrippæ. 27. Abulenſ. Chryſoſt. Beda. Abulenſ.

Quia tamen hæc etiam intelliguntur de tempore Antichriſti juxta multos Patres datos q. 1. ideo difficultas eſt cur Chriſtus Dominus peculiariter mandat, quod qui in Iudæa ſunt ſibi caveant, & fugiant ad montes. Nam error Pſeudo prophetarum ubique diſſeminabatur, Sancti ubique cruciabantur; cur ergo de his, qui ſunt in Iudæa, tantam curam habet Dominus? 28. *Difficultas quæſtionis.*

Primo Reſpondet D. Hilarius. *Quia, ait, prius iſte Judææ erit error, ut qui veritatem reſpuerunt, ſuſcipiant falſitatem, Judæam deſeri monet, & transfugere in montes, ne admiſtione plebis illius Anterchriſto crediture viſa, ut contagio efferatur; ſed omnibus qui tunc fideles erunt, tutiora futura ſint deſerta loca montium, quam frequentata Judæa.* Adveniente Antichriſto populus judaicus tanquam verum Meſſiam ipſum recipiet, & venerabitur, ab hoc ergo populo tanta iniquitate, ac impietate effervescente jubet Chriſtus fideles ſuos ſeparari, & fugere. Nemo quantumcunque fidelis ſecurus de ſe ſit, nemo tutus, nemo ſe immunem reputet à contagio tanti criminis, ac ſceleris, ideo ne ex conſortio errore illaqueentur, jubet à Judæa fugere, & declinare. *Ne admiſtione plebis illius Antichriſto crediture viſa, ut contagio efferatur.* Vide c. 1. n. 88. & 89. & c. 11. n. 45. & 46. & c. 9. n. 27. & 28. 29. Hilar. *Qui peſſimi ſociatur. periclitatur.*

Secundò, D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 49. *In illo tempore Antichriſti, ait, qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes: ideſt, qui ſunt in Chriſtianitate, conferant ſe ad ſcripturas. Montes autem ſunt Scripturæ Apoſtolorum, aut Prophetarum, de quibus dictum eſt.* Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Pſalm. 75. n. 5. fundamentum ejus in montibus ſanctis. Pſal. 8. numero 1. *Quia tempore illo nulla probatio poteſt eſſe veræ chriſtianitatis, neque refugium poteſt eſſe Chriſtianorum aliud, volentium cognoſcere* 30. Pſalm. 75. Pſalm. 8. *Chriſtianus ſcriptura defenditur ab hominis*

fidei veritatem, niſi ſcripturæ divinæ. Per Judæam ergo intelligit Eccleſiam; tunc fideles, qui in ea fuerint, reſpiciant ſe ad ſcripturas ut illis corroborati, errores, ac falſitates intelligant, ut ab illis fugiant, & caveant.

5. *Qui in Judæa ſunt,* ait, *ad montes confugiant,*
31. Cæſarius. *qui in pietate ſunt ad ſublime refugium, nempe Chriſtum reſpiciant, ſub ejus confeſſione cuſtoditi,* In tanta perſecutione qua totus premitur urbis, ſolum Dominus curat de his, qui ſunt in Judæa ut fugant ad montes, ut ibi illæſi ab omni periculo maneant, Judæa idem eſt, ac confeſſio, qui ergo ſunt in confeſſione fidei, in confeſſione filii Dei, in ipſa confeſſione habent montem, ad quem aſcendant, ut ibi ab omni periculo moneantur, & cuſtodiantur.

Confeſſione fidei ſuperatur omnis adverſitas.

32. 1. Joan. 5. Ait Joan. Epiſtol. 1. cap. 5. num. 4. *Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt victoria, quæ vincit mundum fides veſtra.* Valde manifeſtum eſt quod bella mundus parat adverſus electos Dei, multas nempe perſecutiones, tentationes, vexationes, ac tribulationes, tamen qui natus eſt ex Deo hæc omnia vincit; & ſuperat, ſed quibus armis de mundo ſic triumphat: Fide nempè. *Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra.* Qui enim fide munitur, de omni mundano adverſario glorioſum triumphum agit, & victoriam de omni hoſtili impetu certam habet, fides enim homines facit ſuperiores mundo, & cœleſtibus ingerit Eleganter D. Bernardus ſermon. in octava Paſſionis, *Bene ergo, ait, quod natum eſt Deo, vincit mundum, ut ſit teſtimonium cæleſtis generationis. Et ſicut is qui filius eſt per naturam, mundum cum ſuo principe triumphavit, ſic & nos victores inveniemur, quotquot ſumus filii adoptionis. Victores, ſanè ſed in ipſo, qui confortat nos, in quo & poſſumus omnia, quia hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra.*

Fide omnia mundialia vincuntur. Bernard.

33. Joſue 6. De Iericho edictum propoſuit Joſuë cap. 6. num. 17, *Sit civitas hæc anathema, & omnia quæ in ea ſunt Domino.* Et ita ingredientes milites *Interfecerunt omnia, quæ erant in ea, à viro uſque ad mulierem, ab infante uſque ad ſenem. Boves quoque & oves, & aſinos in ore gladii percuſſerunt* Numer. 21. Et tam durum rigorem Joſuë in civitate exercuit ex Dei oraculo, ut ſapienter notat R. P. Magiſter Emmanuël Naxera ad citat. num. 17. Tamen Rahab meretrix cum tota ſua familia à tanto excidio, ac devaſtatione immunis, & libera evaſit, ſed qua arte, qua induſtria, quibus armis? Fide nempe, de ea ait Apoſtolus Hebr. 11. num. 31. *Vide Rahab meretrix non periit cum incredulis.* Sic enim ipſa confitens mirabilia, quæ Deus fecit in Ægypto, & per viam deferti ait: *Dominus enim Deus, in cælo ſurſum, & in terra deorſum.* Joſue 2. num. 11. Pereunte toto populo ſuo, totaque civitate ab homine uſque ad minimum animal, ipſa tamen ſalva cuſtoditur cum tota ſua domo? Merito ſanè confugit ipſa ad fidem tanquam ad arcem, ac aſylum; ad quod qui ſe recipit ſecurus, & liber eſt ab omni malo emergente, ac excidio devaſtante, D. Thom. *Rahab meretrix per fidem liberata eſt, & non periit cum incredulis, qui corporaliter perierunt.*

Naxera. Hebr. 11. Joſue 2. *Fides aſylum contra omnes adverſitates.* D. Thom.

Matth. 24. n. 17. Et qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua.

Num. 18. Et qui in agro: non revertatur tollere tunicã ſuam.

VERSIONES.

Syriac. n. 17. Et is qui fuerit in tecto, non deſcendat, ut ſumat quæcumque ſunt in ædibus ſuis.

Græcus. Super tectũ, non deſcendat tollere ea, quæ ſunt ex domo ſua.

Vatabl. Non revertatur retro, ut accipiat veſtimentum ſuum.

Cyprian. de exhort. Mart. Auferre veſtimentum ſuum.

Theophylact. Ut tollat veſtes ſuas.

Pagninus. Græcus. Tollere pallium ſuum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. n. 15. Et qui ſuper tectum, ne deſcendat in domum, nec introëat, ut tollat quid de domo ſua.

Num. 16. Et qui in agro erit non revertatur retro tollere veſtimentum ſuum.

EXPOSITIO II.

Et qui *in tecto.* Seu ut habet D. Marc. *ſuper tectum.* Tecta domorum in Palæſtina erant ſuperne plana, itaut in eis Iudæi cœnare, converſari, ac deambulare ſolerent. *Non deſcendat tollere aliquid de domo ſua:* dixerat Dominus *ad loca tutiſſima.* Quò eos Romani non ſequantur; tunc in præſenti. *Non deſcendat tollere aliquid,* &c. Hanc fugam valde celerem, & inopinatam deſcribit, quam ſuadet, & ad quam exhortatur. Itaut qui ſunt in tecto, non interponant aliquam moram, ut ex tecto deſcendant in domos ſuas, ut cibum, pecuniã, vel aliquid quidpiam è domo aſportent, ſed ex ipſo tecto unico ſaltu deſiliant, vel tunc celerrimè ſe demittant, ut cladem effugiant, & periculo non ſe exponant, pro enim conſervanda, ac tuenda vita omnia ſunt dimittenda. Hæc tamen locutio eſt hyperbolica, ut notant Janſenius, Maldonatus, Barradas, Franciſcus Lucas, ut Dominus exaggeraret celeritatem fugæ ob imminentem ſummam calimitatem. Unde ait Abulenſ. quæſt. 113. *Iſta, ſcilicet verba, accipienda ſunt magis ad modum loquendi, quam ad corticem verborum.* 34. Marc.

Janſen. Maldonat. Barradas. Franc. Luc. Abulenſ.

Et qui in agro ſunt. Eſt ſimilis hyperbole, ac proverbium priori antecedentis Veri, hi utroque loco Chriſtus Dominus ſuadet ocyſſimè fugere omnibus relictis. *Ut inevitabilem, & ſummam calamitatem oſtendat,* ut D. Chryſoſt. *Non revertatur tollere tunicam ſuam.* Solent frequenter agricolæ cùm ad excolendum agrum tendunt, domi 35.

Chryſoſt.

domi,vel alibi pallium, ſeu veſtimentum exterius deponere, ut expeditiores ſint ad laborandum Monet Dominus,ut pro illo ad domum non revertantur, ſed ex ipſo agro in fugam ſe recipiant D.Marcus ait,*Ne revertatur retro*.Eſt phraſis Scripturæ multam vehementiam, ac celeritatem in fuga denotans. Loth dicitur Gen.19.n.17. *Salva animam tuam,noli reſpicere poſt tergum*,Jer. 46.n.5.*Fugerent conciti,nec reſpexerunt*.

Gen. 19. Ierem. 46.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus dixit de illis qui erant in tecto,vel agro, quòd non revertantur tollere veſtimentum, vel aliquid de domo ſua?

36. Hilar. Senſum literalem dixi in expoſitione: juxta anagogen. Reſpondet primò D.Hilarius can. 25. in Matth. *Qui igitur,ait,conſummationem domus ſuæ, id eſt, in corporis ſui perfectione conſtiterit, regeneratione novus, ſpiritu celſus, & divini muneris abſolutione perfectus,non deſcendere in humilia rerum ſæcularium cupiditate debebit, neque in interioribus corporis illecebris provocatus, de tecti ſui ſublimitate deſcendere* Myſticè domini documento admonemur, quòd ille, qui eſt in ſublimitate, ac in alto cacumine virtutum in hac vita ac in perfectione ſpiritus, caveat ne deſcendat ad rerum humilia, ac ad ſæcularium cupiditates. Accepto igne divini ſpiritus Petrus *aſcendit ſuperiora domus, ut oraret*, Act.10.n.9.Non ad imadeſcendit, ſed ſemper ad ſuperiora magnus ſpiritus Petri ferebatur. D.Cyrill. Alexandrinus l.9. in Levit. *Petrus,ait, quæ ſurſum ſunt, quærebat,non quæ ſupra terram Illuc aſcendebat, ad illa tecta, ad illa faſtigia, de quibus dicit Dominus,qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua.*

Humana mens ad ſublime feratur, & non deſcendat.

Act.10. Cyrill.

37. Chriſoſt. Secundò D. Chyſoſtomus in Imperfecto, homil. 49. *Si relinquere videmur inferiora corporis noſtri, & aſcendamus ad cor & caput viventes ſecundum illas virtutes, quæ ſunt ic capite, aut in corde, aut in ſpiritu: quæ omnia tecta domus noſtræ dicuntur. Mandat ergo fidelibus viventibus in ſanctitate, ne aliquid concupiſcant carnale, quod eſt deſcendere, ne forte per occaſionem deſiderii illius, diabolus inveniat locum, & trahat ad abominationem deſolationis, & pereant. Item qui eſt in agro, id eſt in Chriſto, non revertatur retro tollere tunicam ſuam, id eſt aut converſationem, aut cultum priorem.* Quod etiam habent Euthymius, Hugo, & alii. Monet Chriſtus Dominus, quod ille, qui eſt in tecto, vel in agro, non revertatur tollere aliquid de domo ſua, & cur non revertetur cum illa ſint neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem, ſine quibus vivere non poteſt;Urget Chriſtus Dominus: *Non revertatur*,qui enim eſt in tecto, in alto nempe virtutis cacumine, ſeu in agro, hoc eſt in Chriſto plantatus viam perfectionis ſequens; caveat ne revertatur retro ad domum ſuam, ac terrena prætextu alicujus humanæ vitæ commoditatis,ne abominatio deſolationis eũ apprehendat: graviſſimum periculum imminet iis, qui vitam ſpiritualem profitentur, ſi inde deſcendant tollere aliquid de bonis carnalibus, ac terrens, facile eos comprehendet extrema abominatio deſolationis, qua omnino miſerabiliter pereant.

Euthym. Hugo.

Terrena ſemel relicta non ſunt amplius repetenda.

38. Cum Abrahamus degeret in terra Chanaan, terraque Promiſſionis. *Facta eſt fames magna in terra: deſcenditque Abraham. in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi.* Gen.12.num.10.Magna erat inopia frumenti in terra Chanaam. At Chaldæa multa illius copia abundabat, ſicut & Ægyptus, Cur patriarcha non potius eligit Chaldæam, in qua haberet multam rerum opportunitatem; in Ægypto verò cum eſſet terra extranea multa poterat timere infortunia, hæc omnia contemnit juſtus, & in Ægyptum proficiſcitur. Deus mandavit Abraham diſcedere ex Chaldæa: *Egredere de terra tua, & domo patris tui*, ibid. n.1. Noluit ergo vir magnus repetere terram quam jubente Deo ſemel reliquerat,prudentiſſimè ſibi meliora judicans omnia pericula extraneæ terræ Ægypti,quàm omnia opportuna bona nativi ſoli quod jubente Deo ſemel dimiſerat. Rupertus ad eundem locum. *Jam quidem in aperto litera eſt victorioſa viri obedientis perſeverantia, qui facta fame in terra peregrinationis ſuæ maluit adhuc in terra Chanaam, quæ eſt Ægyptus peregrinando aliena ſolatia quærere, quàm ad terram, vel ad cognationem ſuam, de qua Deo jubente fuerat egreſſus, aliquatenus reſpicere.*

Geneſ.12. *Elige potius omne p[...]riculum,quam adjecta repetere.*

Rupert.

39. Pulſanti ſponſo, ut aperiret oſtium,ait ſponſa? *Expoliavi me tunica mea? quomodo induar illa?* Cantic.5.num.3. In quibus verbis illud maximè eſt expendendum; quod ait, *expoliavi me*. Non dixit, exui, ſed expoliavi. Communiter homines cum ſe recipiunt in domos ſuas, dicuntur exuere veſtes.At anima ſancta non hoc loquendi modo utitur, ſed ait:*Expoliavi me*.Veſtis cùm exuitur paulò poſt iterum aſſumitur? at quæ expoliantur ab aliquo tanquam hoſte, ita tolluntur ut nunquam amplius reaſſumenda, ac induenda ſint? Anima ſancta ſic tota erat converſa in Deum, ſicque omnia terrena indumenta à ſe abjecerat, eaque mundo tanquam hoſti reliquerat ut nunquam amplius ab ea eſſent iterum aſſumenda, nec tangenda, & ait. *Quomodo induar illa*; Sic terrena à ſe abjecerat, ab illiſque habebat animum ſeparatũ, ut penitus ignoraret modum, quo illa, quæ ſemel abjecerat pro Deo, iterum eſſent ab ea repetenda, ac revocanda. D. Ambroſ. lib.3. de Virginibus,circa medium expendens particulam illam: *Quomodo*, ſic ait, *Vide anima Deo devota quid dicat: ſic ſe actus corporis, & terrenos exuit mores, ut neſciat, quomodo ſi velit rurſus poſſit induere. Quomodo induam illam? Hoc eſt, qua verecundia; Quo pudore; Qua poſtremo memoria; Conſuetudo enim boni uſum pravitatis veteris amiſit.*

Cant.5. *Ignorat anima ſancta modum, quo terrena relicta repetat.*

Ambroſ.

Matth.24. num.19. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus illis diebus.

Num.20. Orate autem,ut non fiat fuga veſtra hyeme,vel Sabbato.

VERSIONES.

Syriac. n.19. Væ autem prægnantibus, & iis,quæ matrices futuræ ſunt in illis diebus.

Pagninus. Væ autem in utero habentibus,

D. Chryſoſt. homil.76. Prægnantibus, & lactantibus.

D. *Auguſt.* *in Pſal.*59. Et mammantibus.

*Pagn. Arias. num.*20. Hyeme,neque in Sabbato.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*13.*n.*17. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.
Orate verò, ut hyeme non fiant.

Luc. 21. *n.* 23. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus illis diebus.

EXPOSITIO III.

40. VÆ *prægnantibus,& nutrientibus.*Seu mammantibus,ſeu lactantibus. Super has mulieres, peculiariter lamentatur Dominus, quia prægnantes ſarcina uteri, nutrientes onere infantium lactantium gravatæ, fugere non poterunt illa celeritate,quam neceſſitas exigit, unde à militibus Romanis ſævientibus capientur, & ita ſimul cum ſuis parvulis trucidabuntur, ita exponunt D. Chryſoſt.D. Hilar. D. Hieron. D.Paſchaſ.Euth; Theophyl.Beda D.Th.Caietan, & alii. Addit Theophylactus hic etiam fieri alluſionem ad rigidam famem, qua urgente obſidione multæ matres, ac nutrices compulſæ ſunt infantes ſuos comedere; Ut teſtatur Joſephus l. 7.Belli c.8.Quod erat ſane extrema miſeria, & anguſtia.

Chryſoſt. Hilar. Hieron. Paſchaſ. Euthym. Theoph. Beda. D. Thom. Caietan. Joſephus.

41. *Orate autem*: ſcilicet Deum. Docet temporum impedimenta oratione auferri poſſe, *ut non fiat fuga veſtra in hyeme, vel Sabbato,* quia hæc duo tempora valde incepta erant ad fugam. Nam hyems valde horrida eſt frigore, nive, luto, pluvia,ac ventis, quæ omnia ſunt magna impedimenta ad iter. Sabbatum verò etiam Judæis erat improportionatum ad fugam,quia ut docent D.Auguſt l.1.quæſt. Evang. c. 37. D. Chryſoſt. D. Hieron.Beda, D. Greg. ho. 12. in Evangel. Albert.Magn.Hugo, Carthuſianus, quia Iudæis in Sabbato non licebat ultra mille, imo & multi volunt, ultra ſeptuaginta paſſus ambulare. Act. 1.n.12.

Auguſt. Chryſoſt. Hieron. Beda. Gregor. Albert. Actor. 1.

42. Et quamvis tempore excidii Jeruſalem per Titum, jam Sabbatum,ac omnia legalia legis veteris eſſent extincta,cùm jam ſufficienter Evangelium eſſet publicatum in toto orbe; tamen ait Chriſtus:*Orate ut non fiat fuga veſtra in Sabbato,* loquitur cum Iudæis ex ipſorum conſuetudine, ac opinione. Unde bis eos Chriſtus tacite reprehendit. Primo, quia legem abrogatam adhuc obſervarent, tanta enim ſuperſtitione tenebantur,ut potius vellent mori quam fugere in Sabbato.Secundò, ex lege naturæ pro conſervanda vita licita erat fuga in Sabbato.

Præoccupatur objectio.

QUÆSTIO VII.

Quare Chriſtus Dominus dixit potius, væ prægnantibus, quàm væ claudis, ægris,ac decrepitis?

NOn ſolum ad iter ſunt impeditæ prægnantes ac nutrientes,ſed etiam claudi, mutili, ægri,ac decrepiti. Quæſtio præſens eſt,cur ergo Dominus ſolum de prægnantibus, ac nutrientibus, facit expreſſam lamentationem? 42. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo. Primo, quod mulieres fœcundæ habebantur ut benedictæ, e contra vero ſteriles, ut maledictæ, deinde prægnantes, ac nutrientes ſolent eſſe in deliciis, & ſecuræ ab omni malo ingruente,in omni moderato bello his conſuevit parci, tum propter ſexum, tum proter fœtum. Prædicit ergo Chriſtus,quod tanta erit calamitas premente Romanorum exercitu,quòd fœcundæ, quæ aliàs reputabantur benedictæ, ex execrabuntur,ut maledictæ, dicentes *Beatæ ſteriles. & ventres, qui non genuerunt,& ubera,quæ non lactaverunt,*Luc.23.n.29.& quæ aliàs erant in deliciis.ſecuritate,immunes non erunt à malo, ſed ipſas pernicies apprehendet,cum non valeant fugere, quæ in tanto rerum excidio erit unica ſalutis anchora, ſic urgente calamitate omnia mutabuntur. 43. *Calamitate omnia mutantur, & quæ erant benedicta fiunt maledicta.* Luc. 23.

Secundò D. Iſidorus Peluſiota epiſt. 211. ſic inquit.*Væ prægnantibus,& nutrientibus, ait Dominus, ad illas animas, quæ divinum amorem velut utero adhuc gerunt, nec verborum libertate, ac fiducia uti,Deique confeſſionem acrémque pro eo contentionem, ac dimicationem parere audent.* Hæc verba, *væ prægnantibus*, &c. videntur referri ad tempora Antichriſti,in quibus multi prædicatores concipient in animo Dei amorem, illum tamen foras non edent, aut producent libera verborum confeſſione,liberáq;dimicatione, ac acri arguitione contra principes, & magnates,eorum malefacta arguentes, Prov.1.n.20. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam* : addunt Septuaginta:*in portis dynaſtarum adſtat.* Ut ibi prædicet,& det vocem contra eos ait Iſa.6.n.5.de ſe ait,*Væ mihi,quia tacui; quia vir pollutus labiis ego ſum.*Cur tantus propheta pollutus labiis dicitur? Reſpondet Gloſſa Interlin. *Quia Oziam,& alios libere non reprehendit,ideo cum Angelis Deum laudare non merui,& timeo ne dicatur mihi, Quare tu enarras juſtitias meas?*Pſ.49.n.16. 44 Peluſiota. *Arguuntur qui libere non arguunt.* Prov. 1. Septuagita. Iſai 6. Interlin. Pſalm. 49.

Tertiò D. Ambroſ. in cap. 21. Luc. ad hæc verba. *Illi*, ait, *de quibus in ſuperioribus dixerat Chriſtus Dominus,edebant,bibebant, nubebant, litigabant,ſollicitudinibus ſæcularibus ſe vincientes: hi ſunt illæ mulieres prægnantes,quæ ruinam ſuæ carnis extendunt,& quibus in tumorum greſſus pigreſcunt animorum,effœtæ virtutum, fœtæque vitiorum.* Per mulieres prægnantes,ac nutrientens,quæ in deliciis verſantur,intelligit eos, qui carnis voluptatibus indulgent. De quibus infra ait hoc cap.24. Matth.nu. 37. *Sicut erant in diebus ante diluvium comedentes,& bibentes, & nubentes*; hi vitiis, ac illecebris maximè delicati, ac deſides efficiuntur ut penitus eorum vires enerventur, inutiles reddantur ad labores viæ, ac itineris. Nam ut ait D. Ambroſ.in Pſal. 118. *Cum ſomno, & cibo fervent corpora, tunc etiam vigor mentis ſopore laxatur,* 45. Ambroſ. *Delicati inutiles ad laborem.* Ambroſ.

tur, ſomno reſolvitur: tunc irrepit impuri libido concubitus, tunc perturbatur cor, & ſqualorem immunditiæ non veretur.

46. Ambroſ. Quartò. Idem D. Ambroſius citato loco in Lucam. *Nec illæ prægnantes, ait, condemnationis exortes ſunt, quæ in bonorum actuum molimine conſtitutæ, nec dum aliquos bonorum operum dederunt proceſſus. Sunt quæ de Dei timore concipiunt, ſed non omnes pariunt, non omnes perfecti, non omnes poſſunt dicere, peperimus ſpiritum ſalutis in terra. Non omnes Mariæ, quæ de Spiritu ſancto Chriſtum concipiant, Verbum pariant. Sunt, quæ abortivum verbum excludant, antequam pariant. Sunt, quæ in utero Chriſtum habeant, ſed eum nondum formarunt.* D. Hier. in Matth. ait: *Væ illis animabus, quæ non in perfectum virum ſua genimina perduxerunt* Ecce juxta SS. Doctor. cur prægnantes, & nutrientes finis tempore in majori periculo verſentur, ut ſuper illas, Væ inclametur. Non enim eſt ſermo de prægnantibus corporalibus, ſed ſpiritualibus reſpectu damnationis æternæ: de iis nimirum, qui bona deſideria, & propoſitum bonum de tollendis peccatis, & virtutibus plantandis conceperunt, nunquam tamen illis virtus pariendi, nec opere compleverunt, quod ſibi ad ſalutem neceſſarium conceperunt, & ſi quid effecerunt, nunquam tamen id adolevit, & ideo non mirum ſi omnino pereant.

Hieron. *Arguuntur, qui virtutem concipiunt, & non exequuntur.*

47. Zachar. 11. De populo ſuo ait Deus per Zachariam c. 11. n. 8. *Contracta eſt anima mea in eis: ſiquidem anima eorum variavit in me.* Illud, contracta eſt anima mea in eis, alii legunt, *Triſtata eſt*, ſeu, *coanguſtiata eſt anima mea.* Septuaginta: *Gravata eſt.* Pagn. *Afflicta eſt anima mea propter eos.* Vatabl. *Animus meus deteſtatus eſt eos.* Alii: *Animus meus abhorruit eos.* Sed cur Deus ſic gravatur, deteſtatur, ac exhortet eos? Statim ſubdit rationem. *Siquidem & anima eorum variavit in me.* Aquila tranſtulit. *Non maturavit in me*: Fructus juſtitiæ, quos conceperat, non produxit ad maturitatem, nil enim magis Deus abhorret, nihilque ei deteſtabilius eſt, quàm virtutem animo conceptam, non perficere, ac opere adimplere, qui incipit bonum opus, & opere non perficit, rem monſtruoſam facit. D. Auguſt. ſerm. 8. ad fratres in Eremo, *Bonum*, ait, *inchoare, & malo fine concludere quid eſt aliud, quàm monſtruoſas res conficere.* Et poſtea ſubdit. *Cave, ne actio tua monſtrum maneat, enormis enim erit fœtus ventris, ſi capiti non correſpondeat finis.*

Septuag. Pagnin. Aquila. *Deteſtabile opus virtutis conceptum non perficere.* Auguſt.

48. Cant. 5. Ait anima ad ſuum ſponſum: *ſurgamus ad vineas, videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt.* Cant. 5. n. 12. Exhortatur eum, ut ad vineas deſcendat, ut videat tantum, an ibi ſint flores? Minime, ſed etiam: *ſi flores fructus parturiunt.* Parum proſunt flores, niſi matureſcant in fructus; ſciebat ſuum dilectum non delectari floribus tantum niſi in fructus parturirent; aliter vinea indigna erat aſpectu ſui dilecti. Div. Greg. lib. 12. Moral. c. 24. *Non ergo*, ait, *intuendum eſt ſi vinea floreat, ſed ſi flores ad partum fructuum convaleſcant: quia mirum non eſt ſi quis bona inchoet, ſed valde mirabile eſt, ſi intentione recta in bono opere perduret.*

Inviſibilis, qui habet flores, & non fructus. Gregor.

49. Iſai. 37. Ait Rex Ezechias apud Iſaïam 37. num. 3. *Venerunt filii uſque ad partum, & virtus non erat pariendi.* Origenes legit. *Dolores partus venerunt ei, & virtus pariendi non eſt in ea.* Sermo eſt de partu actuum virtutum, ſed quando introducitur concipiens, & non pariens, cur potius ponitur fœmina, quàm vir, quia in animo concipere virtutem abſque edito partu, & fœtu in lucem, non eſt virilis virtutis, ſed fœmineæ debilitatis. Origenes hom. 10. in Exod. *Perfecti ergo ſunt viri, & fortes, qui ſtatim ut concipiunt, pariunt id eſt, qui conceptum fidei verbum in opera producunt. Anima autem, quæ concipit, & in ventre retinet, & non parit, ipſa mulier appellatur, ſicut propheta dicit, Dolores partus advenerunt ei, & non erat virtus pariendi.* Vide ſupra c. 22. n. 33. c. 39. n. 20. 21. 22.

Debilis animus concipit virtutem, & non parit. Origen.

Quæstio VIII.

Quare mandat Dominus orare, ne fuga contingat in hyeme, vel Sabbato?

SEnſum litteralem dedi in expoſitione, myſticum inquirimus. Primo reſpondet D. Ambr. 50.
ad citatum c. 11. Luc. *Et quia, ait, ſeptuaginta annis populus in captivitate duravit, tunc violata religio, obtrita libertas, pudicitia vulnerata. Ergo tunc tibi emigrandum ex hac vita, quando virtutes vigent, vitia captiva tua; non quando captiva eſt anima, & vigor ejus, & virtus vacat, & corpori peccata dominantur.* Figurata eſt locutio ex ſeptenario n. & fit alluſio ad captivitatem Babylonicam quæ ſeptuaginta annos duravit, monet ergo nos Divinus Magiſter orandum eſſe à Deo, ne fuga ab hac vita, ſeu mors nobis contingat in ſervitute captivitatis Babylonicæ detentis, hoc eſt quando peccatorum laqueis ſumus irretiti, quia tunc certiſſimè in interitum æternæ damnationis incidemus.

Ambroſ. *Ne mors contingat dum peccata vigent.*

Secundò D. Athanaſ. q. 38. *Hyemem, ait, peccata vocas, & Sabbatum ſecuritatem: dicit ergo væ animæ in peccati ſecuritate, vel ſocordia conſtituta.* In hyeme ob frigus denotantur peccata, in Sabbato verò ſecuritas, nam in illo Judæi ſe liberos ab omni infortunio exiſtimabant. Chriſtus in præſenti loquitur de obſidione Jeroſolymæ, & quando omnes alii maxime erant pleni timore, & multa miſeria, ac tribulatione vexabantur. Merito væ dicitur de illis, qui in peccatis ſecuri agunt, & ſibi dies feſtos parant. 51.

Athanaſ. *Miſer, qui dum alii periclitantur ipſe in peccatis ſecurus eſt*

Tertio D. Baſil. in Iſaiam. *Intelligendum eſt, ait, dictum illud Evangelicum, ne nobis tunc incidat fuga, cum per inertiam vitam noſtram traducimus.* 52.
Convenit nobis orare, ne fuga fiat in hyeme, vel Sabbato, & cur nobis tam ſuſpecta eſt hæc fuga tamque cavenda; In hyeme intelligitur torpor inertiæ, & negligentiæ, tunc enim frigore membra contrahuntur, in Sabbato verò denotatur vacatio laboris. Cùm ergo negligentia cum vacatione operis regnat, tunc maxime deplorata eſt ſors noſtra, maximéque nobis timendum, valdè enim periculoſum eſt ſimul jungere inertiam vitæ, & ſæculi fugam, non enim poteſt fugere à ſæculi vanitate, qui otio indulget. Vide ſuprà c. 34. n. 23. 24. 25. 26.

Baſil. *Non fugit à ſæculo, qui inertiæ indulget.*

Quarto. Carthuſian. *Spiritualiter, ait, per hyemem exprimitur tempus, ſive extinctio caritatis; per Sabbatum vacantia boni operis, & qui in iſtis eſt, inaniter fugit, cum manum Dei non poſſit effugere.* Sine caritate, ac cum vacantia operis inaniter quis præſumit fugere ab ira Dei, illis enim non effugiet, ſed potius in eam incidit. 53.

Carthuſ. *Otio vacans non fugit ab ira Dei.*

Quinto D. Cæſarius Arelaten. homil. 42. *Ne fiat* 54.
Cæſar.

fiat fuga veſtra in hyeme, vel Sabbato. Sic ait: *quaſi apertè dicat, videte, ne tunc quæratis peccata fugere, quando jam non licet ambulare.* Ut fugeret à calamitate, ac ruina peccatorum habuit homo omnes dies hebdomadæ, onéſque dies vitæ ſuæ, caveat ergo ne relinquat fugam, ac declinationem à peccatis ad extremum tempus. *Quando jam non licet ambulare.* Ut Judæis non licebat longum iter in Sabbatho; tunc fortè non erit ei occaſio, ac opportunitas, ut à ſuis peccatis valeat exire, ab eíſque ad ſemitam juſtitiæ declinare; & non decipiatur homo, ex eo quòd aliquando à periculo, ac laqueis imminentis mortis liber exiverit, & ſecum cogitet, quod non ſemper ei ita contingat, ſed quòd aliquando deprehenſus incidet interitum, à quo ſe non valeat expedire.

Qui à periculo ſemel fugit, caveat ne iterum in illud redeat.

55. Samſon Dalilæ illecebris captus in ejus gremio dormiebat; ubi ſemel, bis, & ter laqueis ſuorum inimicorum detentus, crinibus ſuis ſpiritu incubante, cum à ſomno eſſet excitatus, per totidem, tres vices ab inimicorum ſuorum inſidiis ſe liberavit; contingit tamen cum mulieris lenociniis provocatus, de more gremio ſuo ſe ſe ad ſomno indulgendum committeret, tunc callida arte dormientis tondentur crines, & inimicorum vociferatione excitatus. *Qui de ſomno conſurgens dixit in animo ſuo: egrediar, ſicut antea feci, & me excutiam: neſciens quod receſſiſſet ab eo Dominus.* Jud. 16. n. 20. Duo hic maximè expendenda ſunt. Unum, quod neſciebat ſtatum ſuum, quod Dominus receſſerat ab eo, alterum, quod neſciens dicebat. *Egrediar ſicut antea feci.* O quantum hoc hominibus documentum! ſi enim aliquando dante Deo à laqueo mortis, & periculi liberati ſunt, non dubitant iterum ſe ſimilibus illaqueare, non cogitantes fieri poſſe, quòd Deus recedat; & non velit iterum revertere congrua opportunitate, ut à periculo liberet. Eleganter D. Ambroſ. de Samſone ſic fatur. *Ex ſomno*, ait, *experrectus faciam, inquit, ſicut ſoleo, & excutiam me ſuper adverſarios; ſed neque animi ſui alacritatem, neque virtutem agnovit, nec vigor erat, nec gratia manebat.* Qui ab uno periculo fugit, caveat ab aliis, fiet enim aliquando ut in illa incidat, à quibus non egredietur.

Jud. 16.

Qui à periculo liberatus eſt, caveat ab aliis ne in illa incidat.

Matth. 24. *num.* 21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, uſque modo, neque fiet.

Num. 22. Et niſi breviati fuiſſent dies illi, non fieret ſalva omnis caro: ſed propter electos breviabuntur dies illi.

VERSIONES.

*Syriacus n.*21. Erit enim tunc oppreſſio magna.

Vatabl. Euth. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non extitit à conſtitutione mundi.

D. Cyprian. in exhort. Mart. Erit enim tunc preſſura magna.

Græcus. Neque omnino erit aliquando.

Syriacus. Et niſi decurtati fuiſſent.

*Vatabl. n.*22. Dies illi, non viveret omnis caro, ſed propter electos decurtabuntur.

Multi ex Græco. Niſi diminuti, ſeu contracti fuiſſent dies illi, &c. Sed propter electos diminuentur, contrahentur.

Arias. Non fuiſſet ſervata omnis caro.

Origenes, homil. 27. Non fieret ſalva ulla caro.

ALTER TEXTUS.

Marc. 31. *num.* 19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus, uſque nunc, neque fient.

Num. 20. Et niſi breviaſſet Dominus dies, non fuiſſet ſalva omnis caro, ſed propter electos, quos elegit, breviavit dies.

Luc. 21. *n.* 23. Erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic.

Num. 24. Et cadent in ore gladii: & captivi ducentur in omnes gentes: & Jeruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.

EXPOSITIO IV.

56. *Erit enim tunc tribulatio magna.* Origenes homil. 26. in Matth. D. Auguſtin. Epiſt. 80. D. Chryſoſt. homil. 77. D. Paſchaſ. lib. 11. Euthymius, Theophylact. Euſeb. lib. 3. hiſtor. cap. 7. D. Thom. Caietanus, & alij, hæc verba de excidio Jeroſolymitano interpretantur. De quo hactenus locutus eſt Dominus. Et confirmatur hæc ſententia ex textu Luc. *Cadent in ore gladij, & captivi ducentur.* Et tunc dupliciter explicatur. Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ex quo gens Judæorum eſſe cæpit; nec enim captivitate Ægyptiaca, nec Aſſyriaca, nec Babylonica, nec ſub Antiocho Epiphane tantam cladem, miſeriam, ac oppreſſionem paſſa eſt gens Judæorum, ac ſub Tito, & militibus Romanis, à quibus extremam deſolationem ſuſtinuit. Secundò & pleniſſimè. *Qualis non fuit ab initio mundi.* Hoc eſt à conſtitutione mundi, ex quo homines eſſe cœperunt, nec in conflagratione Sodomæ, nec in ſubmerſione Ægyptiorum, nec in ſubverſione aliarum civitatum, extitit unquam ulla gens, quæ tam atrocem, ac horrendam devaſtationem, ac deſolationem, exterminium, & excidium ſuſtineret. Ut gens Judæorum ſub Tito paſſa eſt, ac proinde ſi omnia ſupplicia aliarum particularium nationum, cum excidio Jeroſolymitano comparentur, omnia illius comparatione minora ſunt: dixi particularium nationum

Origen. Auguſt. Chryſoſt. Paſchaſ. Euthym. Theophy. Euſeb. D. Thom. Caietan.

Excidium Jeroſolym.

nationem propter diluvium univerſale, quia
Cajetan. ut notat Cajetanus, in atrocitate, ac rigore ſuperat excidium Jeroſolimitanum, cum omnes perirent.

57. Irenæus. Ambroſ. Gregor. Hylar. Chryſoſt. Hieron. Euthym. *Erit tribulatio.* De afflictione obſidionis Jeroſolymæ ſermonem eſſe interpretati ſumus Tamen valde veriſimile exiſtimo quod Chriſtus hic incipit agere de perſecutione Antichriſti in fine mundi, & reſpondet jam his, quæ ad ſecundum adventum pertinebant. Ita D. Irenæus l.5. c.29. D.Ambr. in Luc. D.Greg.lib.33.mor. c.12. D. Hilar. in Matth. D. Chryſoſt. in imperfecto homil. 49. & hanc ſententiam etiam approbant D. Hieron. & Euthym. in comment. Probatur ex textu; nam poſt deſcriptam hanc tribulationum preſſuram, ſubdit Chriſtus: *Statim autem poſt tribulationem dierum, ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum.* Et ſtatim poſt tribulationem Judæorum ſol non eſt obſcuratus, & cætera non evenerunt, intelligitur ergo locus de perſecutione Eccleſiæ tempore Antichriſti, & fieri poteſt, ut idem locus Scripturæ habeat duos ſenſus intentos à Spiritu ſancto.

Tempus Antichriſt.i

58. *Et niſi breviati fuiſſent dies illi*; perſecutionis, & obſidionis Jeruſalem; *non fieret ſalva omnis caro.* Judæorum exiſtentium in Hieruſalem, ut
Chryſoſt. interpretatur D. Chryſoſt. Caro ponitur pro homine, per ſynecdochen ponitur pars pro toto. Senſus ergo eſt. Niſi Deus ab æterno priores fore decreviſſet dies vaſtationis Judææ, & in tempore pauciores exhibuiſſet, quàm Judæorum culpa, & Romanorum ira exigebat, omnes omninò Judæi perirent. De tempore Antichriſti. Senſus eſt: *Niſi breviati fuiſſent dies illi.* Omnes Chriſtiani perirent: *Sed propter electos breviabuntur.* Electos vocat prædeſtinatos, nam in obſidione Jeruſalem forte fuerunt aliqui Chriſtiani. Vel
Auguſt. ex illis Judæis, qui evaſerunt, aliqui ſunt converſi ad fidem. D. Auguſt. epiſt. 80. *Non debemus*, ait, *ambigere, quando everſa eſt Jeruſalem, fuiſſe in illo populo electos Dei, qui ex circumciſione crediderunt, ſive fuerant credituri.* Tempore Antichriſti ſimili modo propter electos breviabuntur dies.

Quæstio IX.

Quare terribilis, & dura perſecutio denuntiatur, qualis nunquam fuit?

59 Si hæc verba ad excidium Jeroſolymitanum referas, quantum fuiſſet illius excidium, devaſtationem, ac civium tribulationem explicat
Joſeph. Joſephus lib.6. de bello cap. 11. *Ut autem*, ait, *Breviter dicam, neque aliam civitatem unquam talia perpeſſam puto, neque ullam nationem poſt hominum memoriam, ſeditionis malitia ferociorem fuiſſe.* Et lib.7. cap. 17. *Superos*, ait, *omnem humanam, & divinitus emiſſam peſtem numerus peremptorum, quos partim palam occidere, partim cepere Romani*, Nam ut ipſe Joſephus aſſerit citato loco, præter alios innumeros per totam Judæam cæſos, in ſola Jeroſolima tempore obſidionis ejuſdem mortua eſſe fame, peſte, & gladio, undecies centena hominum millia, captiva verò fuerunt nonaginta ſeptem millia Iudæorum, & ita
Luc. 21. adimpletum eſt, quod Chriſtus prædixit per D. Luc *Cadent in ore gladii, & captivi ducentur*

Ingens Judæorum deſolatio.

in omnes gentes. Et Iudæi juſto Dei judicio ſunt tanto ſupplicio affecti, ut rectè inquiunt D. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Quia ſummum omnium peccatum admiſerunt, parricidium Chriſti filii Dei, conjunctum cum pertinaciſſima illius repulſa. Chryſoſt. Theophyl. Euthym.

Si verò ad tempora Antichriſti referas, quàm crudelis ſit ipſa perſecutio, optimè colligit D. Auguſt. ex c.20. n.3. Apocal. *Poſt hæc oportet illum ſolvi modico tempore.* Tunc enim ſolutus erit Satanas, & ſi ille modò catenis ligatus per tot crudelitatum genera à Paganis, Hæreticis, Mahometanis, ac Judæis ardenti furore ſævit in Chriſti membra, ut Moloſſus catenis, & cavea liberatus debacchabitur. D. Auguſt. lib. 20. de civit. c.8. *In eorum ſanè*, ait, *tunc futuri ſunt ſanctorum, atque fidelium comparatione, quid ſumus; Quandoquidem ad illos probandos tantus ſolvetur inimicus.* Diabolus ſcilicet citato Apocal. loco: *Cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus.* Ex quo colligitur Martyres illorum temporum præcedentibus illuſtriores eſſe. Ut apertè docet D. Hyppolit. orat. de conſummatione mundi. *Quippe prioribus*, ait, *ſublimiores declarandi ſunt, propterea quod ſuperiores ſuperarunt tyrannos, hi verò Diabolum ipſum filium perditionis expugnaverint.* 60. *De Antichriſto.* Apoc. 21. Auguſt. *Diabolus tempore Antichriſti ſæviet.* Hyppolit.

Iavenus in ſuo opere ad Evangelia ſerm. 1. ait: *Erit major preſſura, quam nunquam fuerit in mundos: major, quam tyrannorum, & hæreticorum fideles perſequentium, & quam hypocritarum, & hæc erit perſecutio Antichriſti.* Perſecutiones excitatas contra fideles ex triplici hominum gente enumerantur, à Tyrannis, Hæreticis, & hypocritis Perſecutio autem hypocritarum ſævior ac crudelior, quam quæ excitata eſt à Nerone, Diocletiano, & aliis. & ita perſecutio ex hypocritis, ſeu ex Pſeudo prophetis erit perſecutio Antichriſti, quis enim crudeliora mala machinatur in populum, quàm princeps, vel gubernator religionis, vel boni communis prætextu? 61. Javenus. *Ex hypocriſi durum bellum.* 62.

Tertiò Richardus de S. Victore tract. de plagis quæ circa finem mundi evenient: *Erunt enim*, ait, *dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus uſque nunc, nec fient; hanc autem quaſi tribulationem tribulationum, & afflictionem afflictionum per expreſſionem ſignificare voluit cum dicit, antequam adveniat tempus afflictionis; ſed inde conſtat illos annos veraciter undequàque hominibus diſplicere; quin in illis diebus diligent homines mori magis, quam vivere, ſecundum quod ſcriptum eſt*, Apocal. 9. n.6. *Illis diebus quærent homines mortem, & non invenient eam & deſiderabunt mori; & mors fugiet ab eis.* Crudelis tunc erit preſſura, dum ſub timore mortis degant, vivant, nam mortis timor ipſa morte pejor eſt. Richard. *Timor mortis durior ipſa morte.* Apoc. 9.

Cum fugeret Parens meus Elias à facie Ieſabel. *Cùmque veniſſet, & ſederet ſubter unam juniperum petivit animæ ſuæ, ut moreretur.* 3. Reg. 13. n.4. Cur fortiſſime Pater mortem cupis, quam fugis? Nunquid in aliquid morte atrocius incurriſti, quod vel etiam in funeſto mortis ſinu evadere non formides; Invenit certè, ſcilicet ipſius mortis timorem. Objectam mortem ita Jeſabelis, tanquàm graviſſimum malum fugiebat, at poſtquam in timorem mortis incidit, ita illo angitur, & affligitur ut mortem, quam duriſſimum malum putaverat, jam leve exiſtimet, & in illo refugium majoris damni ſcilicet timoris exoptet. D. Chryſolog. ſerm. 147. *Elias*, ait, *ille, ubi* 63. 3. Reg. 13. *Levis eſt mors comparatione illius timoris.* Chryſol.

ubi ſenſit, toto ſe timore aſpergi, reperiebat, quam fugerat mortē, melius exiſtimans mortis ſuccumbere, quam timori.

64. De viris juſtis, ac ſanctis, ait Paulus. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cavernis terræ.* Hebr. 11. num. n. 37. Quid eſt quod fortiſſimi Dei milites ſic per montes, & deſerta mortem fugiunt; Fugiunt non horrore mortis, ſed mortem vilipendentes, ut ſævius tormentum ipſa morte inveniant, dum ſub mortis timore degunt ſingulis horis hoſtes mortem illaturos ſpectantes, ac timentes. D. Athanaſius in Apologia pro ſua fuga. *Obſervabunt*, ait, *& quidem conſulto; ne ſeſe periculis objicerent, ut enim crimine ignaviæ, quaſi ignavi, timidique exilii ærumnas morte graviores exhorrent, qui enim moritur, quieſcit à miſeriis: qui autem in fugam ſe dat, cum ad horas inimicorum adortus expectat, mortem longè leviorem, quàm fugam exiſtimat.* Horum juſtorum merito admirabatur Paulus dicens, *quibus dignus non erat mundus:* fugiebant non mortem naturalem, quam contemnebant, ſed ut duriorem mortem invenirent, viventes ſub mortis timore,

Hebr. 11.

Athanſ.

Naturalem mortem contemnebant, duriorem quærentes.

65. Ait Apoſtolus Petrus epiſt. 1. cap. 3. n. 14. ſuos diſcipulos contra Tyrannos exhortans. *Timorem autem eorum ne timueritis.* Congruentius videbatur dicendum, ne timeatis mortem ab eis inferendam, ait tamen. *Ne timorem eorum timeatis.* Prævidebat optimè Apoſtolus duriorem ipſa morte eſſe illius timorem, & ideo mortem parvipendens exhortatur, ne illius timorem perhorreſcant.

1. Petr. 3.

Durior morte illius timor.

QUÆSTIO X.

Quare ex divina pietate breviantur dies illi propter electos?

66. Breviabuntur dies, ſeu diminuti, ſeu contracti erunt propter electos ex divino decreto, ut jam dixi in expoſitione, ex quo eximiam Dei clementiam erga totum mundum, multis criminibus, ac peccatis oppreſſum, ponderat in præſenti Cajetan. *Benignus*, aut, *mavult erga promiſcuam multitudinem propter electos clementia utiquam ſolos electos à plaga illa ſervare, quod facillimè poſſet.* Mundus multis abundavit malitiis, & peccatis, proindéque æquum erat, ut tyrannide, ac perſecutione Antichriſti premeretur, & vexaretur: ſed propter electos breviabuntur: dies illi, ob illos enim eximiam indulgentiam magnæ multitudini peccatorum ſolet Deus liberaliſſimè condere. Ait Deus per Ieremiam c. 5. n. 1. *Circuite Hieruſalem, & aſpicite, & ad conſiderate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei.* Pro uno viro juſto univerſæ civitati vult parcere. N. D. Cyrillus lib. contra Iulianum. *Vide*, ait, *quomodo unum pro multis compenſandum recipiat Deus, & populoſam civitatem cum uno juſto & bono potiùs ſervet, quam unum juſtum cum multis impiis perdat.*

Cajetanus.

Deus ob juſtos multis propitiatar peccatoribus.

Jerem. 5.

Cyrill.

67. Secundo, D. Auguſtinus ad Euthychium apud D. Thomam ſic ait: *Quidam convenienter mihi intellexiſſe videntur mala ipſa ſignificata nomine dierum: ipſa enim dicta ſunt breviari, ut Deo tolerantiam donare minus ſentirentur, ac ſi quæ magna eſſent, fierent brevia.* Ex tolerantia à Deo accepta, minus ſentietur malum, quo prementur juſti, nam ex tolerantia à Deo conceſſa, multi, & longi dies ſic tranſibunt, quaſi unus tantum eſſet dies.

Auguſt.

Tolerantia breviat calamitates.

Tertiò. Dilatio afflictionum, ac miſeriarum, etiam in viris magnis metuenda, quapropter, ut electis ſuis proſpiciat Dominus, ubi perſecutionem ſævire viderit, levamen mutabit & dies ipſos ad brevitatem rediget; per tres dies, & tres noctes filium hominis futurum in ſepulchro prædictum erat. *Sicut fuit Jonas in ventre cete tribus diebus, & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*, Matth. 12. num. 40. Triduum ſtatuerat Dominus jacere in ſepulchro. Tamen hoc triduum maximè abbreviavit; ut veniente die tertia mane diluculo è monumento exierit. Cur tanta dierum recapitulatio? Vidit Dominus cùm eſſet in ſepulchro ſuos maxima afflictione vexari, ut orphanos, ac derelictos in pœnis vidit, inde ſic reſurrectionē muturavit, ut cum primum dies tertius eluxerit, è ſepulchro evolarit. D. Leo ſerm. de Reſurrect. *Unde*, ait *ne turbatos diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret, denuntiatam tridui moram tam mira celeritate breviavit, ut dum ad integram ſecundam diem pars primi noviſſima, & pars tertii prima concurrit: & aliquantulum temporis ſpatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.* Expende illud, *ne turbatos diſcipulorum animos mœſtitudo cruciare.* 16.

Dilatio afflictionum, ac laborum maximè periculoſa.

Matth. 12.

Leo.

Matth. 24. num. 23. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere.

Num. 24. Surgent enim pſeudo chriſti & pſeudo-prophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, itaut in errorem inducantur (ſi fieri poteſt etiam electi.

Num. 25. Ecce prædixi vobis: ſi ergo dixerint vobis: ecce in deſerto eſt: nolite exire ecce in penetralibus; nolite credere.

VERSIONES.

Syriac. n. 13. Tunc ſi quiſpiam dixerit vobis: ecce hic eſt Meſſias.

Vatabl. n. 24. Syriacus. Exorientur pſeudo-chriſti, edent ſigna magnifica, adeo ut inducant in errorem.

Tertul. adverſ. Hæret. Et ſigna edent fallaciæ.

D. Proſper. In quibus ſeducentur, ſi dici poteſt.

Syriac. n. 35. Ecce in deſerto eſt: ne exieritis: aut ecce in cubiculo eſt: ne fidem adhibueritis.

S. Cyprian.

S. Cyprian. in exh. Matth. Arias. Ecce in ſolitudine eſt, nolite exire: ecce in cubiculis. In conclavibus.

ALTER TEXTUS.

Marc. 13. num. 21. Et tunc ſi quis vobis dixerit: ecce hic eſt Chriſtus. ecce illic: ne credideritis.

Num. 22. Exurgent enim pſeudo Chriſti, & pſeudo-Prophetæ & dabunt ſigna, & portenta ad ſeducendos; ſi fieri poteſt, etiam electos.

Num. 24. Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.

EXPOSITIO V.

69. Origen. Abulenſ. Salmeiron. Franc. Luc. Cornel. Sueton. TUnc *ſi quis vobis.* Origenes, Abulenſ. Salmeiron., Franc. Lucas, Cornelius, hæc verba referunt ad excidium Jeroſolymæ. Multi tunc adulantes Veſpaſiano dixerunt, ipſum utpote victorem Judææ eſſe Meſſiam: teſte Suetonio in ejus vita. Veriſimilius mihi eſt hæc verba ad tempora Antichriſti pertinere, ut præter D. Ambr. D. Irenæum, D. Hilar. & alios citatos ſuperiori expoſitione, docent D. Chryſoſtom. Theophyl. Euthymius, Albert. Magn. D. Thom. Carthuſianus, Hugo Maldon. Barrad. in nullo enim Scriptore invenitur poſt dirutam civitatem ſurrexiſſe pſeudo prophetas facientes, ſigna, & prodigia, ut in errorem inducerent, ſi fieri poſſet, etiam electos. *Tunc*, tribulatione nempè illa magna temporis Antichriſti. Vel tunc, ut ait D. Thom. ſignificat tempus confuſum, & idem eſt, ac illis diebus. Nam ut rectè docent D. Chryſoſt. Theophylact. Euthymius, qui ait, *Tunc, interdum non ſignificat conſequentiam prædictorum, ſed initium tantum eorum, quæ dicenda ſunt, ſicut etiam in illis diebus.*

(Margin: Ambroſ. Irenæus. Hilar. Alb. Magn. D. Thom. Carthuſ. Hugo. Maldon. Barradas. D. Thom. Chryſoſt. Theophyl. Euthym.)

70. *Surgent enim pſeudo chriſti*, Ideſt, qui mentiuntur dicentes ſe eſſe Chriſtum à Deo miſſum, *& pſeudo-prophetæ.* falſi, & mentiti Prophetæ. *Et dabunt ſigna, & prodigia:* per artem magicam diaboli ope, ut fecit Simon Magus. Actor. n. 9. *Ita ut in errorem inducantur.* Errorem intellige finalem, ut obſervant Carthuſianus, Hugo, Maldon. Nam electi aliquando peccant, tamen divina gratia per pœnitentiam reſurgunt. *Si fieri poteſt etiam electi.* Tanta erit errorum, ac perſecutionum tribulatio, ut ſi fieri poteſt, etiam electi decipiantur. Illa parentheſis (*ſi fieri poteſt*) indicat fieri non poſſe, ut electi cœleſtem amittant gloriam. Verum eſt, quòd electi cum liberi ſint, liberèque poſſint peccare, errare, & damnari in ſenſu diviſo, ut inquiunt Theologi, at in ſenſu compoſito, ſuppoſito quòd Deus eos prædeſtinaverit, ac elegerit, fieri nequit, ut finaliter errent, & damnentur: nam ſervata eorum libero arbitrio Deus per media ſuæ gratiæ, illos ſuaviter, ac certiſſimè adducit in ſempiternam beatitudinem, juxta illud Chriſti Domini Joan. 10. num. 28. *Non peribunt in æternum, & non rapiet quiſquam de manu mea.*

(Margin: Actor. 9. Carthuſ. Hugo. Maldonat. Joan. 10.)

71. *Ecce prædixi*; futuros ſeductores, ut ab eis caveatis. Nota diſcrimen inter ſeductores, & veritatis magiſtros. Seductores multiplicant verba, multiplicique ore loquuntur, bis de illis notatur, quod dicant, ſemel *ſi quis vobis dixerit. Ecce hic eſt Chriſtus.* Et iterum infra: *ſi ergo dixerint vobis*, &c. At veritatis magiſter unum habet tantum defæcatum verbum: *Ecce prædixi vobis.* Mendaces multiplici ore, ac verbo loquuntur; verax verò unum tantum habet verbum, & os. *Mendax multiplici ore; verax uno loquitur.*

Si ergo dixerint vobis, ecce in deſerto eſt. Quod ſuperiùs dixerat in genere, *ecce hic aut illic*, nunc particularius deſcribit: *ſi ergo dixerint vobis, quod in deſerto eſt*, in loco ab hominum commercio ſeparato *nolite exire* ad hujuſmodi locum. Et ſi dixerint vobis *ecce in penetralibus*, id eſt in locis concluſis, ac abditis, *nolite credere.* Hoc eſt, ut explicat Carthuſianus. Ubicumque nuntiaverint vobis alium Chriſtum, quàm me, ne credatis; cujus ratio ſtatim ſubditur, *ſicut fulgur exiit ab oriente*, &c. ita publicus, ac manifeſtus erit adventus filii hominis. 72. Carthuſ.

QUÆSTIO XI.

Quam variis modis Pſeudo-prophetæ Chriſti milites ſeducere conabuntur, ſed Martyrum fides invicta ſtabit;

QUanta perſecutionum tempeſtas contra Chriſti milites armabitur, ſatis liquet ex præcedentibus Chriſti verbis. *Surgent Pſeudo-chriſti, & Pſeudo-prophetæ, & dabunt ſigna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Quod eleganter ponderat D. Gregor. Papa lib. 32. Moral. cap. 12. Penſemus, ait, quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius Martyr, & corpus tormentis ſubjicit, & tamen ante oculos ejus tortor *miracula facit; cujus tunc virtus non ab ipſo cogitationum fundo quatiatur, quando is, qui flagris cruciat, ſignis coruſcat;* O admirabilis, & miraculoſa fides Martyrum ſub illo ſæculo! Cruciabitur Martyr à diro tyranno, qui non ſolum poteſtate eminet, ſed etiam ſignis, ac prodigiis coruſcat, & tamen martyris fides non minuitur, nec labefactatur, ſed firma, & robuſta perſeverat? *Cujus tunc virtus non ab ipſo cogitationum fundo quatiatur, quando is, qui flagris cruciat, ſignis coruſcat?* 73. Gregor. *Admirabilis fides Martyrum ſub Antichriſto.*

74. Secundò. Seducent, ac decipient Pſeudo-prophetæ homines, illorum indolem, ac genium explorantes, & inquirentes, ut illis fomenta, ac irritamenta apponant, ad quæ quemlibet eorum viderint propenſum, & inclinatum. Artem ſui Magiſtri Dæmonis tenentes, ac imitantes, de quo ait D. Gregorius lib. 14. Moral. cap. 7. *Intuetur*, ait, *inimicus generis humani uniuſcujuſque mores, cui vitio ſunt propinqui, & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoſcit facilius inclinari mente.* D. Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 385. *Non ſimpliciter adoritur*, ait, *callidus ille prædo eos, qui hoc tempeſtatis plenum mare navigant, verum explorat prius, atque cognitis animæ propenſionibus, & appetitionibus, ita domum aggreditur. Quid enim eſt, quamobrem Judam, non ab libidinem, ſed ad proditionem impulerit; Nimirum, quia partem illam præſidiis firmatam videbat; eam autem, quæ ad avaritiam pertinebat, infirmam, & imbecillem. Ex crumena enim furto* Gregor. Iſidor.

in

in ſpem venit fore ut ipſe ad perditionem quoque facile ſe conferret.

76. Matth.4. Tentavit Satanas Chriſtum Dominum dicens: *ſi filius Dei es, mitte te deorſum.* Matth.4.n.6. tentavit etiam Simeonem Magum, ut per aëra volaret, tanquam ſi eſſet volucris cœli; ut tradunt Euſeb. lib.2. Hiſtor.c.13. D. Epiphan. hæreſ. 21. D. Maxim. ſerm. de S. Petro, & Paulo. *Qui volare tentaverat, & qui pennas aſſumpſerat.* Cur tam diverſa tentationum machinamenta parat Dei filio, ut ſe deorſum mittat, Simoni verò Mago, ut in ſublime feratur? Iſte valdè ſuperbus, à cujus genio multum diſtabat meus Jeſus, qui totus humilis erat, ideo divino Jeſu humilia objicit, vano, ac faſtuoſo Mago alta, & ſublimia, ut alliciat: Citat Peluſiota. *Uniuſcujuſque inclintiones inquirit Satanas, nec tempus ullum, aut horam prætermittit, itaque materias externe ſubminiſtrat, atque in ea parte ad quamlibet propenſionem habere ſentit.*

Euſeb. Epiphan. Maxim. Juxta cujuſque inclinationes parat Dæmon. Peluſiota.

77. Matth.4. D. Chriſto Domino ait D. Matth.4. n.2. *Cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit: & accedens tentator dixit ei.* Non tam largo jejunii tempore acceſſit, ſed cum eſurientem intuetur, tunc cum in cibum proclivem ſcrutatur, nactus occaſionem, acceſſit, & ex propenſione ad pugnam aditus aperitur. D. Chryſoſtomus in imperfecto, homil.49. *Diabolus,* ait, *deſiderium uniuſcujuſque conſiderat, & ſecundùm quod viderit hominem deſiderantem aliquid, ex eo accipit occaſionẽ tentandi; unde & Chriſtum cùm eſurientem vidiſſet; tentavit in fame.*

Ex proclivitate arma parat. ad pugnam.

78. Job.41. De diabolo exclamat Job.41.n.5. *Quis revelabit faciem indumenti ejus;* Quid eſt faciem indumenti notam facere; Profectò idem eſt, ac ſi diceret, quis diaboli veſtẽ ex forma, ac ſpecie externa diſcernere poterit; Homines tam nobiles, quã ignobiles ex habitu, & indumento communiter dignoſcuntur? at dæmonis indumentum nullus eſt qui apprehendere valeat, Dæmoni enim nullus eſt certus habitus, nullus firmus color, ſed ſemper varius aſſiduè mutat perſonam, ad uniuſcujuſcumque indolem ac mores ſe conformat, omnium appetitionum colores induit, ut facilè quemlibet decipiat, & perdat. Orig. in Catena Græca. *Quamobrem non dixit, qui revelabit faciem ejus: Sed addidit indumenti; Quid hoc loco vox ſonat indumenti? Ut id, quod dicitur, planus percipi poſſit, à ſarvis exemplo petamus. Sumunt igitur ij, qui in ſcenis verſantur hiſtriones, perſonas nonnumquam Præfectorum, Regum, & aliquando mulierum & aſſiſtentium judicium fallunt: talis eſt Draco, nunquam perſonam ſuã palam oſtendis, verum ejuſmodi perſonam gerit, quam fallere queat homines: & hic quidem hoſtis varias tuetur, ſuſtinetque perſonas, & ad ſingula vitia aptat ſingulas; ergo quis demonſtrare, quis retegere, quis in lucem aſpectumque proferre poſſit, intúſque latentem draconem.* Addit Olympiodorus *Quis revelabit, id eſt nemo, ne uno excepto;* Vide ſuprà n.17. & 18.

Dæmon varias formas induit, ut fallere poſſit. Origen.

79. *Conſtantia Martyrum.* Alcuinus. Bruno. Remig. Contra hos omnes tyrannos, & Pſeudo prophetas firma, & conſtans ſtabit ſanctorum martyrum virtus, ut latè deſcribunt Euſeb. Gallican. in Domin.3. Adventus. Alcui. l.3. de Trini.c.19. Bruno in Pſal.9. & in eundem Remig. Antiſiodor, Radulph. Flavicenſ. l.18. in Leviti. Honor. Auguſtuenſ. ſerm. de adventu Dominico explicantes de eis illud Cantic. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Aquæ multæ perſecutionum, tribulationum, deceptionum, non potuerunt extinguere eorum caritatem.

Quæstio XII.

Quare nec hic, nec illic, nec in deſerto, nec in penetralibus invenietur Chriſtus?

Ait Dominus in præſenti, quod ſi à Pſeudo-prophetis dictum fuerit. *Tunc ſi quis dixerit vobis: ecce hic Chriſtus eſt, aut illic nolite credere; ecce prædixi vobis; & ſi dixerint vobis: ecce in deſerto eſt, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.* Cur Chriſtus non invenietur in deſerto, ubi ſunt Anachoretarum agmina in vigiliis, cur non in penetralibus, ubi nos orare adhortatur? 80. *Ratio difficultatis.*

Rationem literalem quæſtionis dedi in expoſitione. Deinde ſic reſpondet D. Thom. *Notandum, ait, quod vera doctrina ſit in publico.* Matth. 10. Quod dico vobis in occulto, dicite ſuper tecta. Prov. 1. Sapientia dat vocem in plateis. *At verò falſa doctrina quærit angulos. Deſertum eſt locus occultus, quia caret hominibus, vel quia eſt interclusus; infideles, & hæretici dum fideles ſunt in ſocietate, vel congregatione, non poſſunt decipere, ſed nituntur, quod à ſocietate ſeparentur, & tunc decipiunt.* Equidem nihil repugnat Chriſtum inveniri in eremo, aut in ſecreto domorum. Sed detegit Dominus genium Pſeudo-prophetarum, quia tum cum mendacia ſeminant, fugiunt publicum, & quærunt ſecreta, & angulos, tùm etiam ut ibi fideles, à juſtis ſeparatos facilè decipiant, & ſeducant. 81. D. Thom. Matth. 10. Prov. 1. *Veritas publicum mendacium abſconditum quærit.*

Tertiò Druthmarus c.56. in Matth. *Et ſi in penetralibus, ait, id eſt, ſecretis aliquibus: nolite credere; ſpiritualiter Eccleſia Catholica, id eſt, univerſalis, non ſolummodo in Africa eſt; aut alio ſpeciali loco, vel in penetralibus hæreticorum, ſed per univerſum mundum: quia ideo Catholica, id eſt univerſalis dicitur:* Carthuſ. *Verus Chriſtus ſecundum divinitatem ſuam ubique eſt, ſecundùm aſſumptam verò humanitatem in cœlo; eſt quoque in medio electorum per fidem, gratiam, atque per Sacramentalem exiſtentiam.* Aperit Dominus hæreticorum geniũ, qui Chriſtum volunt conſtituere in aliquo particulari loco, hic, aut illic, vel in aliqua deſerti ſpelunca, ſeu in domorum penetralibus, ut Donatus conſtituebat ſolum veram Eccleſiam in Africa: ut ergo oſtendat, quòd non uni rationi, vel Provinciæ ſed univerſo urbi ſeipſum conceſſerit, docet quòd non in loco particulari, vel aliis excluſo, ſit quærendus, cum venerit inſtar fulguris omnes illuminans. *Sicut fulgur, exit ab Oriente, & parat uſque ad Occidentem: ita erit adventus filii hominis.* Ut immediatè ſubdit. 82. Druthmar. Carthuſ.

83. Ait Divina Sapientia Eccl.24.n.11. *In omni gente primatum habui; quæſivi ampliſſimum principatũ,* declarat, & exprimit, & ſubdit: *Et in his omnibus requiem quæſivi.* Requies, ut multi Interpretes ibi adnotant jucunditatem, ac delectationem cum pace, & amicitia indicat, id eſt in omnibus his habui amicitiæ, ac pacis fœdus in omnibúſque habui jucunditatem, ac delectationem. O præclara omnibus gubernatrix divina Sapientia! in omni genere habet principatum, & dominium, ut omnibus æqualem ſe exhibeat, & cum nullo habeat partialitatem, omnes habet in amicitiæ fœdere, omnéſq; habet in jucunditate, ac delectatione, diſcant, diſcant ex hoc paſtores, & prælati, ut non aliquos habeant in amicitia, alios in odio; aliquos in jucunditate, alios in tædio, ſed in omnibus *Præſul ſit æqualis cum labore, & otio erga omnes.*

Bernard. nibus quærant requiem amicitiæ, ac jucunditatis. D.Bernard. ſerm.3. in feſto omnium Sanctorum: *Hæc eſt*, ait, *plane requies Domini, non intrinſeca, non circa aliquid certum reſtricta: quoniam in omnibus gaudet, & in omnibus delectatur, & in omnibus requiem quærit: & invenit: ut & ipſa quoque in omnibus delectetur: ne aliqua jam privata affectione contrahat rugam, ſed tranſeat in affectum generalem, atque divinum.* Vide ſuprà c.3.n.10. 11. & 12.cap.8.n.91.92.93.& cap.16.n.15.16.17. & cap. 24. n.6. & 7. cap.13. n.5. c.14. n.64.& cap.37. n.109. & 110.

*Matth.*24. *num.*27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret uſque in Occidentem: ita erit & Adventus filii hominis.

*Num.*28. Ubicũque fuerit corpus, illic congregabuntur & Aquilæ.

VERSIONES.

*Syriac.n.*27. Quemadmodum fulgut exit ab Oriente, & videtur in Occidentē uſq; ita futurus eſt adventus filii hominis.

D.Cypr. de exhort. Mart. Sicut coruſcatio exit ab Oriente, & apparet.

Vatablus. Exit ab Oriente, & relucet uſque in Occidentem.

Arias. Ita erit præſẽtia filii hominis

*Syriac.Vatabl. Pagnin. n.*28. Ubicumque verò erit cadaver, ibi congregabuntur Aquilæ.

*D.Ambroſ. in Pſalm.*48. Ubi ruina, ibi Aquilæ.

D. Cypr.citat Colligentur Aquilæ.

Salmeron ex Græco. Ubi fuerit præda, ibi congregabuntur Aquilæ.

Franc.Luc. ex Hebræo. Ubicumque fuerint occiſi.

ALTER TEXTUS.

*Luc.*17. *n.*24. Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cælo, in ea, quæ ſub cælo ſunt, fulget, ita erit filius hominis in die ſua.

*Num.*37. Dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur Aquilæ.

EXPOSITIO VI.

84. *Sicut enim fulgur.* Ut autem videatis quamtum aberrant hi Pſeudo-Prophetæ, qui dicunt Chriſtum adventu ſuo eſſe hic, aut illic, aut in penetralibus, ſcitote quòd adventus filii hominis erit ſicut fulgur, ſeu coruſcatio. Unde

Chryſoſt. Euthym. ex D. Chryſoſtom. ait Euthym. *Sicut fulgur egreditur, & omnibus in conſpicuo eſt, nullo egens præcone, aut prænuntiante, ſed ex ipſiſſimo ſuo ſplendore minimo temporis momento univerſo apparet orbi. Ita quoque erit adventus filii hominis propter magnitudinem ſui ſplendoris, omnibus ſimul apparens, & factus omnibus ipſe nuntius.*

Ex quo patet, quam propriiſſime Chriſtus Dominus ſecundum ſuum adventum comparat fulguri. Primò, quia fulgur ſubito omnibus ſe exhibet: ſic & Chriſtus repentè omnibus hominibus apparebit. Secundò, quia quemadmodum fulgur maxime ſplendens omnibus ſit manifeſtum: ſic & Chriſtus in ſecundo ſuo adventu maxime fulgebit, omnibuſque erit manifeſtus. Unde David ipſum venientem ad judicium cum fulgure comparat. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus. Illuxerunt fulgura ejus Orbi terræ*, Pſalm. 96. n.3. Tertiò, Pſalm.96.
Sicut fulgur non in terra, ſed in aëre rutilat, ſic & Chriſtus non in terra, ſed in aëre in nubibus cæli apparebit. 1. Theſſal.4. *Rapiemur in nubibus* 1. Theſſ.4.
obviam Chriſto in aëra. Quartò, Valde efficax & potens erit Chriſti adventus, ut nemo ei reſiſtere poſſit. Imò ſicut fulgur ea quæ duriora, & rigidiora ſunt magis comminuit, & conteri, ſic Chriſtus ſuperbos obduratos conteret, humiles verò adducet in gloriam. Quintò. Sicut fulgur valde exiguo temporis ſpatio apparet, ſic Chriſtus cùm ad judicandum venerit, breviſſima temporis mora apparebit.

Ubicumque fuerit corpus, Altera ſimilitudine 85.
indicat Dominus ſuum adventum valde manifeſtum futurum, ita ut minime latere poſſit, in exemplum adducens Aquilas, alludens ad illud Iob.39. num.30. *Ubicumque cadaver fuerit, ſtatim adeſt.* Job.39.
Aquilæ ex alto, ac longinquo loco, ad cadaver, ſeu prædam volant, Aquila enim alto, ac ex longinquo cernit, ac odoratur cadaver, ad illúmque volat; ſic ait Chriſtus omnes fideles, & juſti meum ultimum adventum ad judicium per divinam vim præſentient, odorabuntur, ac me venientem etiam in remotis locis cernent, ad méque volabunt, ut mea gloria in æternum feliciſſime paſcantur, ac reficiantur, ac proinde nulla inquiſitione opus erit, an hic, vel illic ſit Chriſtus, cum meus glorioſus adventus omnibus ſit patens, & conſpicuus.

QUÆSTIO XIII.

Quare Iuſti, ac Sancti cum Aquilis comparantur?

AD quæſtionem reſpondet primo D. Chry- 86.
ſoſtom. in Imperfecto homil.49. *Ideo enim* Chryſoſt.
Sancti, ait, *aquilis aſſimilantur, quia ſicut filii aquilarum ad Solem probantur, ut ſiquidem recto aſpectu intendere potuerint contra radios Solis, intelliguntur eſſe legitimi; ſi autem non potuerint, cognoſcuntur adulterini; ſic & Filii Dei ad Chri-* Filii Dei firmi, & conſtantes in res inendis divinis mandatis.
ſti juſtitiam comprobantur: ſi enim potuerint pleno corde juſtitiæ verba ſuſcipere, intelliguntur eſſe legitimi: ſi autem non potuerint, cognoſcuntur de diabolo eſſe nati. In hoc probantur Dei filii inſtar Aquilarum quod firmo, ac recto corde Dei verba valeant ſuſcipere, ac tenere, ut ea exequutione adimpleant.

Secundò, D. Ambroſ. in cap.17. Luc. Aquilæ, 87.
ait, ſe renovant, ſic & juſti ſe renovant hic per Ambroſ.
gratiam, in futuro per gloriam, juxta illud Pſal.102. n.5. *Renovabitur ut aquila juventus tua.* Pſalm. 102.
Qui Dei juſtitiam amplectitur, ſe renovat, deponens vetera, ut Chriſtum induat.

88. Guarric. Tertio. Guarricus Abbas ſer.de Aſcenſ. *Quid putamus, fratres,* ait, *quomodo tunc repente de terris ad cœlos evolare poterimus, qui nunc exercitio, & uſu quotidiano volitare non didicimus; Nunquid non Chriſtus, ſicut aquila provocat ad volandum filios ſuos, quando ſuper eos volitat?* Deut.32. Pulchrè juſti ſub Chriſti diſciplina cum aquila comparantur, nam Chriſtus ſic nos provocat ad volandum, ſicut aquila provocat pullos ſuos, & quomodo provocat; Ne ſubito ad ſublimia ferantur, ſed ut per demiſſos volatus quotidie exerceantur, ut poſtmodum poſſint ad alta, & ſublimia aſcendere. Vide in indice *Paulatim.*

Deut.32. *Paulatim inſtruimur ad volandum.*

89. Chryſoſt. Quartò D.Chryſoſt. homil.24.in 1.Corinth: *Aquilas autem appellat, ut oſtendat ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit; & nihil cum terra debere eſſe commune, neque ad inferiora trahi, & repere, ſed ad ſuperiora ſemper volare, & in ſolem juſtitiæ intueri, mentiſque oculum acutiſſimum habere.* Convolantes ad cor Chriſti aquilas dicit, non verò columbas, vel turtures, quia qui ad corpus Chriſti convenit, neceſſe eſt, ut ad alta tendat, terrenis renuntiet, & totus divinis ſit intentus.

90. Chryſoſt. Non omittam id quod advertit citat. Chryſ. *Velimus,* ait, *unitatem ſervare, ad hoc enim nos inducit ſacrificium iſtud formidandum, & admirabile, quod jubet nobis, ut cum concordia, & caritate maxima ad te accedamus, & aquilæ in hac vita facti, ad ipſum cælum evolemus, vel potius ſuprà cœlum Ubi enim cadaver, illic & aquilæ. Cadaver Domini corpus propter mortem.* Aquilæ, ac paſſeres ad cadaver, ſeu prædam volantes maxime inter ſe pugnant roſtris, & ungulis & unaquæque adverſus aliam inſurgit, ut quælibet prædam totam ſuam faciat? unde ergo quilæ hic volantes maximam concordiam, ac unitatem inter ſe habent; ſine dubio ex halitu ipſius corporis Chriſti, cujus guſtus in menſa ſua ingerit maximam unionem, ac concordiam, & omnem ſeparationem, diviſionem excludit, & abigit. *Ut cum concordia, & caritate maxima ad te accedamus.*

Euchariſtia menſa unitatem parit.

91. Origen. Quintò. Origenes hom.30.in Matth. *Ubicumque,* ait, *fuerit, quod ſecundum diſpenſationem paſſionis ejus, cadaver ejus, illuc congregabuntur, non qualeſcumque, ſed aquilæ diſcipuli. De quibus etiam Propheta dicebat: Pennigerabunt ſicut aquilæ, & current, & non laborabunt.* Aquilæ ſunt, qui ad cadaver, ad Chriſtum nempè mortuum volant, & cur aquilæ; Aquilæ velociſſimè omnium volant, ſic Sancti poſt Chriſtum paſſum velociſſimè labores pertranſeunt, ut non videantur laborare, ſed per labores velociſſimè currere, ac pertranſire. *Ut aquila & current, & non laborabunt.*

92. Exod.10. Regnante Pharaone in Ægypto: *facta ſunt tenebræ horribiles,* Exod.10.n.22. Quæ perdurarunt per tres dies integros. Ut tradunt Abulenſ. Lyr. Carthuſ. Cornel. & alii. Regnantéque Aſſuero ſeveriſſima mortis ſententia contra Judæos profertur: *Fuitque dies ille tenebrarum, atque diſcriminis,* Eſther 11.n.9. Cùm Jeſus eſſet crucifixus in monte: *à ſexta hora tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram uſque ad horam nonam.* Matth. 27. n.45. Qui eſt ſub Pharaone ac Aſſuero dies ſunt tenebrarum, ac laborum, ut cum Chriſtus crucifixus apparet, breves tres ſunt tenebrarum horæ; Ante Chriſtum crucifixum longiſſimi erant dies tenebrarum, at cum ipſe in cruce ante oculos eſt, ſic omnes labores abbreviantur, ut jam non ſint dierum, ſed horarum, ſic enim ipſe in ſe omnes labores aſſumpſit, ut eos nobis omnes horarios fecerit; & cur ſic brevium horarum; Ipſe de mortis horrore ſibi tres dies aſſumpſit, ut nobis laborum tenebras tribus horis concluſas relinqueret. Sedulius l.5.Paſch.c.16. *Quamquam cælo,* ait, *terraque fugitivum lumen abſceſſit; non tamen diutius in hac remotione permanſit; per ipſa temporis intervalla ſuſpenſi magno viſum convenire myſterio.* Et rationem apponit: *Nam ſicut tribus horis mundi facies tenebris oppreſſa ſubjacuit: ita Dominum triduo clauſum tumuli ſepultura contexit.*

Eſther.11. Matth.27. *Chriſtus ſua morte nobis labores horarios reliquit.* Sedulius.

Quæſtio XIV.

Quare cum vultures, corvi, paſſeres, ac alii currant ad cadavera, tamen hîc ſolum de Aquilis fit mentio?

Reſpondet primò D.Ambroſ.l.4.de Sacram. cap.2. *Bonæ aquilæ,* ait, *circa altare, ubi enim corpus, ibi & aquilæ. Forma corporis altare eſt, & corpus Chriſti in altari, aquilæ vos eſtis.* Et c.17. Luc. ait: *Eſt corpus, de quo dictum eſt: caro mea vere eſt cibus. Circa hoc corpus veræ aquilæ ſunt, quæ aliis circumvolant ſpiritualibus.* Corpus eſt, corpus Chriſti in altari tanquam avis in nido, ex cujus divino pabulo fideles omnibus cæleſtibus bonis, tanquam pannis, ac alis plumeſcunt, ut aliter facti ad cæleſtia evolent; & ideo etiam aquilæ dicuntur; quia aquila altiſſime volat, ut dixi ex Chryſoſt. ſuperiori quæſt. *Qui ad hoc corpus accedit, nihil ei cum terra debere eſſe commune.* Ut ibi expendi. vide c. 9. n.8.2. 83. 93. Ambroſ.

Ex Chriſto in altari fideles ut aquilæ volant in ſublime.

Secundò Origenes homil. 30. in Matth. *Non dixit,* ait, *ubicumque fuerit cadaver, congregabuntur vultures, aut corvi: ſed volens oſtendere magnificos, & regales eſſe omnes, qui in paſſionem Domini crediderint, proprie dixit, congregabuntur & aquilæ.* Ad cadaver currunt aquilæ, currunt & vultures, ac corvi cur cæteris omiſſis aquilæ tantum dicuntur ad cadaver congregari? Sermo erat, non de quolibet cadavere, ſed ſacratiſſimo corpore Chriſti, & qui ad hoc corpus volant, hócque ſacratiſſimo pabulo reficiuntur, etſi corvi, ac milvi, ex hoc tamen ſacratiſſimo paſtu aquilæ fiunt. Aquila, ut teſtatur Plinius lib.10. cap.3. volucrum regina habetur Equidem divinus Agnus occiſus quos paſcit, aquilas creat, homines nimirum, regali dignitate, ac ſpiritu ſublimes, ut calcantes ſæculi principatum, ſuper omnia terrena dominantur, & regnant. Vide cap.2.num.112.& cap.27.n.157. & vide tom.3. cap.35.quæſt.18.n.123.124.125. 126. 127. & 428. 94. Origen.

Qui corpore Chriſti paſcuntur reges fiunt. Plin.

Tertio. *Congregabuntur & Aquilæ;* quare non dixit corvos, & vultures, qui etiam de cadaveribus paſcuntur; Notat Albertus Magn. l.23.de Animalibus, quod aquilæ ſolitariæ volant, at corvi, & vultures ad cadavera turmatim advolant; deinde corvi animalia ſunt immunda, ut notat D. Chryſoſt. hom.27.in Gen.ad illa verba. *Miſit corvum, qui non eſt reverſus,* Gen.8. n.9. Sic ait S. Pater? *Quare non rediit corvus; Fortaſsè cum ſit avis immunda, incidens in cadavera hominum, & brutorum, illis tanquam invento ſibi congruo cibo inſedit.* Vultures etiam adeo ſunt immundi, ut teſtetur citatus Albert. Magn. *Ubi nidificant vultures,* 95. Alb. Magn.

Chryſoſt. Gen.8.

Cum multa puritate, ac munditia ad ſacram Eucharistiam accedendum.

terra fœtet ex cadaveribus, ibi comportatis. At verò
Aquilæ ita puræ, & mundæ ſunt, ut dicat citatus
Albert. Aquilæ mundiſſimum, utpote gemmiferũ
nidum habent. Aves, quæ ad Chriſti cadaver vo-
lant, aquilæ ſunt, quæ ſolitariæ, ac ſeparatæ ab
omni mundalium conſortio volitant, & ad Chri-
ſtum veniunt, *Habéntque Aquilæ nidum gemmife-
rum.* Nam locus, ac animus ſacram Euchariſtiam
continens, & recipiens debet eſſe mundiſſimus:
ac nitidiſſimus omni virtutum gemma, & à qua-
cumque ſorde, ac quovis fœtore expurgatiſſi-
mus, maximéque conſpicuus, ac odoriferus om-
ni odore bono. Vide ſuprà cap. 4. num. 54. & c. 27.
n. 92. & 95. & n. 168. & 169. & multis aliis in
locis. Et tom. 3. in Indice, Verbo *Euchariſtia.*
Diſpoſitio, ſeu præparatio ad illam.

96. Quartò. D. Anaſtaſ. Synaïta in Hexameron. l. 7.
Anaſtaſ. *Hæ ſunt*, ait, *volucres, quæ rapiuntur in nubibus
obviam Chriſto de quibus etiam dicebat: ubi eſt
corpus congregabuntur & aquilæ; quæ ſupplantato-*
Paulin. *rem noſtrum ſuffocarunt.* D. Paul. Epiſt. 9. ait: *Cùm
hoc pane ſaginamur, ſerpens tabeſcit.* Aquilæ valdè
terribiles ſunt ſerpentibus, indéque ſerpens ab
aquilarum conſpectu maximè fugit, ex quo fide-
les ad Chriſti menſam convenientes aptiſſimè
aquilæ dicuntur, nã ex hoc divino cibo maximè
ſerpenti venenoſo efficiuntur formidabiles, ut
ipſum conculcare valeant, ac fugere faciant? di-
cebant olim Hebræi: *Adferamus ad nos arcam*
1. Reg. 4. *fœderis Domini, & veniat in medium noſtri, ut ſal-
vet nos de manu inimicorum noſtrorum*, 1. Reg. 4.
n... Arca umbra ſacræ Euchariſtiæ, veniat in me-
Damian. dium noſtri in cor nempè noſtrum, ut ſalvet nos
ab incurſu omnium inimicorum noſtrorum. Petr.
Damian, ad illa verba: *Qui manducat meam car-
nem.* Sic ait: *Terretur adverſarius noſter diabolus,
cum Chriſtiani labia Chriſti vident cruore eruben-
tia. Agnoſcit enim profectò ſuæ proditionis judicium,
& divinæ victoriæ, quia captivatus eſt, & abſtrictus,
non tolerat inſtrumentum.*

97. *Paraſti in conſpectu meo menſam adverſus eos,*
Pſal. 22. Hebr. *qui tribulant me*, Pſ. 22. n. 5. Quænã menſa eſt hæc,
quam præparaſti, ſeu ut legitur ex Hebræo *Or-
dinaſti*? Menſa nempe ſacræ Euchariſtiæ eſt, ex
Incognit. cujus conſpectu ſic corroborantur fideles, ut va-
Euchariſtia refecti fugant dæmones. leant vires ſuorum inimicorum, dæmonum ſem-
pè frangere, ac ſuperare. N. Incognitus: *Per men-
ſam accipe communionem Corporis Chriſti juxta
illud;* Ego diſpono vobis regnum, ut edatis, & bi-
batis ſuper menſam meam: *adverſus omnes*, &c.
*adverſus dæmones; unde ſicut indignè ſumentibus
corpus Chriſti, magis nocere poteſt diabolus; in cujus
figuram de Juda dicitur, quod poſt communionem
introivit in eum Sathanas. ſcilicet ad ipſum magis
poſſidendum: ſi dignè ſumatur, fugat dæmones, &
nos adverſus eos facit fortiores.*

98. Ait Jerem. 1 n. 14. *Ab Aquilone pandetur malum*
Ierem. 1. *ſuper omnes habitatores terræ.* Cur cum hoc Pro-
pheta dicat, mandat Deus Moyſi: *Pones contra*
Exod. 26. *menſam candelabrum in latere tabernaculi meri-*
Ex menſa Euchariſtica depellitur dæmonis frigus. *diano: menſa enim ſtabit in parte Aquilonis*, Exod.
26. n. 35. Si omne malum eſt ab Aquilone, & dæ-
monis nempè ſuggeſtionibus, quas Aquiloni fri-
gido perſimiles animis hominum ipſe inſpirat,
cur ergo ad Aquilonem conſtituitur ipſa menſa
cum panibus? Aptiſſimè ſanè menſa Euchariſtica,
quàm adumbrabat antiqua menſa, contra Aqui-
lonem ſtatuitur, adversùs frigidum Aquilonem
præparatur. In hac menſa calidi ſacratiſſimi pa-
nes, amore flagrantes proponuntur, animos fide-
lium intendentes, ut ritè communicans, ignem
inſpirans, contra frigidum Aquilonem, ſeu dia-
bolum potenter inſurgat dicente D. Chryſoſt.
homil. 51. ad populum. *Tanquam Leones ignem* Chriſoſt.
*ſpirantes ab illa menſa recedamus; facti diabolo
terribiles.*

Quæstio XV.

Quare cadaver hìc proponitur, ad quod advolant Aquilæ?

JUxta lectionem Græcam legitur: *Ubi fuerit* 99.
cadaver, ibi congregabuntur & aquilæ. Mira &
cupiditate, ac celeritate ad loca ubi cadavera
jacet, aquilæ rapiuntur. Ita ut dicat D. Hieron. Hieron.
Epiſt. 61. ad Pamachium: *Aquilæ; & vultures tranſ-
marina cadavera ſentiunt*; & ut tradit ejus Scho-
liaſtes: *Triduo pervolare dicuntur eò ubi cadavera
ſint futura.* Quanquam Aquila in arduis ponat
nidum ſuum: & in petris maneat: & in præruptis
ſilicibus, atq; inacceſſis rupibus commorentur;
tamen ut ait Job. 49. n. 32. *Inde contemplatur* Job. 34.
*eſcam: & de longè oculi ejus proſpiciunt, ubicum-
que cadaver fuerit, ſtatim adeſt.* Ab illa altitudine *Sancti maxima aviditate feruntur ad Euchariſtiam.*
ſe demittit Aquila, & totũ illud ſpatium interje-
ctũ velociſſimè trãſvolat, & improviſo adeſt cor-
poribus, quibus inhiat, illiſq; voraciſſima incum-
bit tanto illius deſiderio exardeſcit; talem ſui ſa-
cratiſſimi corporis cupiditatem in ſuis fidelibus
futuram Chriſtus Dominus ſignificat, dicens:
Ubi fuerit cadaver, ibi congregabuntur & Aquilæ.

Secundò. Dicitur cadaver; denotat corpus 100.
Chriſti in Sacramento Altaris, quod ſub repræ-
ſentatione mortui pro nobis oblatum proponi-
tur, & hoc corpus ſine dubio eſt illud, quod pro
omnibus antiquis ſacrificiis Æterno Patri in ſa-
crificium immolatur, juxta illud: *Sacrificium, &
oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi*, Pſ. Pſal. 39.
39. n. 7. Seu ut legit D. Paul. Hebr. 10. n. 5. *Corpus* Hebr. 10. Auguſt.
autẽ adaptaſti mihi. Quod explicans D. Aug. l. 10.
de Civit. c. 20. *Pro illis omnibus oblationibus cor-
pus ejus offertur, & participantibus miniſtratur.* Ad
hoc ergo unum corpus pro omnibus ſacrificiis
repoſitum in perpetuum ſacrificium maxima
aviditate, ac celeritate convolant fideles. 101.

Tertiò. In præſenti facit Dominus mentionem
de adventu ſuo ad judicium, inde ſe cadaveri con-
fert ut oſtendat, quanto cum mœrore, ac luctu
opus illud exerceat, séque ad judicium, quantum
in ipſo eſt, tanquam ad funus, ac ſepulchrum ef-
ferri; & quãvis venturus ſit cum virtute multa, &
majeſtate omnem judicis apparatum, funebrem
pompam, omnémque illam majeſtatem quaſi ca-
daveroſam rem ſibi videri; cum ipſe totus pro-
penſus ſit in miſericordiam, ac pietatem. De ulti-
ma die judicii interrogatus Dominus à ſuis diſ-
cipulis, ait illis: *De die autem illo, vel hora nemo
ſcit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, niſi Pater,*
Marc. 13. n. 32. Matt. 24. n. 36. In rem noſtram, ait Marc. 13.
Palatius: *Non novit*, ait, *diem iræ ipſe clemens*, Matth. 24.
neque diem furoris ipſe patiens: novi ſane diem il- Palat.
*lum, ſed non noſſe dicitur, quia dolet, refugit, ex-
horret; planè cum Chriſtus primum venit, non venit,
ut judicet: ſed ut ſalvet. Salvator igitur neſcit iram,
non novit furorem.* Chriſtus Dominus, cum in
eo ſint omnes theſauri Sapientiæ Dei, opti-
mè ſcit, & agnoſcit determinatum diem judi-
cii, & quamvis in eo venturus ſit cum magna

gloria, ac majeſtate, tamen cùm ſit dies furoris & iræ, ſic illum refugit, ac exhortet, dolètque ſuper eum; ut dicat ſe illum neſcire; cùm enim Salvator ſit, *neſcit iram, non novit furorem.*

CAP. L.

Finale Judicium.

*Luc.*21. *n.*25. Et erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris preſſura Gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum.

VERSIONES.

Syriacus. In Sole, Luna, & ſyderibus, & in terra anguſtia Gentiũ, & comploſio manuum præ ſtupore ſonitus maris.

Arabicus. Erit anxietas Gentibus ſubitò præ voce maris, & terræmotus.

Vatablus. In terra anxietas Gentium in perplexitate, reſonante mari, & fluctu.

Theophylact. Euthym. Anxietas Gentium per deſperationem, reſonante mari & fluctu.

Pagninus. In terra coarctatio Gentium in perplexitate reſonantis maris, & fluctuum.

Arias. Preſſura Gentium in determinatione, reſonante mari, & ſolo.

Franc. Luc. ex Græco. Præ perplexitate, reſonante mari, & ſolo.

ALTER TEXTUS.

*Matth.*24. *num.*29. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum: Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & Stellæ cadent de cælo.

*Marc.*13. *Num.*24. In illis diebus poſt tribulationem illam, Sol contenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.

*Num.*25. Et Stellæ cæli erunt decidentes.

EXPOSITIO I.

1. JUxta D. Matth. ait Chriſtus Dominus: *Statim autem poſt tribulationem.* Illam ſcilicet maximam Antichriſti, de qua immediatè antea egerat, ut ſuperiori cap. explicavi. Et illa particula, *Statim*, non ſignificat mox abſque ullo temporis intervallo judicii ad futura ſigna, ſed ad futura poſt aliquot menſes, & annos. Abulenſ. Janſ. & multi alii intelligunt proximè dicta in hoc cap.24. Matth. de excidio, ac devaſtatione Jeroſolymæ. Et quamvis multa millia annorum inter ipſam devaſtationem, ac finem mundi interveniant? ait tamen Chriſtus Dominus, *Statim*, quia ut ait Janſ. omne noſtrum tempus in Dei conſpectu parvum eſt. Ait D. Petrus.2. Epiſt.3.n.8. *Mille anni tanquam dies heſterna, quæ præteriit.* Vel quia vult Dominus, ut memoria diei judicii univerſalis ſit ante oculos noſtros obſervetur; ac ſi ipſe dies ſtatim, ac in proximo ſit; & ideo de illo hoc modo loquendi frequenter utitur Scriptura. D. Petrus Epiſt. 1. c.4. n.7. *Omnium finis appropinquavit.* Et D. Paul.1. Corinth.10. n.11. ait *In quo fines ſæculorum devenerunt.* D. Joan. 1. Epiſt. n.18. *Filioli noviſſima hora eſt.* Sophonias c.1. num.14. *Juxta eſt dies Domini magnus juxta eſt, & velox nimis*, &c. *conſummationem cum feſtinatione faciet.* Nam, ut ait D. Baſil. in c.11. Iſai 17. *Timor judicii pædagogus eſt ad pietatem.*

Abulenſ. Janſen. Matth.24. 1. Petr. *Memoria judicii habenda.* 1. Petr.4. 1. Cor.10. 1.Joan.2. Sophon.1. Baſil.

2. Secundò. *Erunt ſigna.* Deus cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis. In tempore tanti furoris, & iræ immenſa Dei miſericordia, & clementia maximè eluceſcet; cum enim non poſſet Deus juſtè punire nulla adhibita præmonitione, tamen ne puniat, prius nos admonet minis, & terroribus. Vide ſuprà cap.2. num.19. cap. 12. n.21. 22. 23. c.13. n.54. *Deus ne puniat nos admonet.*

3. *Erunt*, apparebunt hominibus: *ſigna*, prodigia, ac portenta admiranda præter ordinem naturæ, adeo ut nunquam antea ſimilia viſa fuerint, ita ut in horrore ſuo omnium hominum memoriam excedant, ac ſuperent. *In Sole, Luna, & Stellis.* In majoribus, ac minoribus mundi luminaribus? quod clarius exprimit D. Matth. *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum; & Stellæ cadent de cælo.* De quibus multa in quæſtionibus: *Et in terris preſſura.* Alii legunt anxietas, anguſtia, coarctatio, *Gentium*, non aliquorum, ſed omnium; *præ confuſione*, ſeu præ perplexitate, ſeu perturbatione in inopia conſilii, ac deſperatione rerum, veluti quando in mari navigantibus naufragium minatur. Syriacus vertit, *In terra anguſtia Gentium & comploſio manuum.* Nam in ſubito, ac urgenti malo, graviſque timore repentino ſolent homines manus complodere. *Sonitus maris, & fluctuum.* Magna erit perturbatio in hominibus ex pavore, quem concipient propter ſonitus horribiles, & impetuoſas commotiones aquarum maris, & fluctuum.

Matt 24. Syriacus.

QUÆSTIO I.

Quomodo Sol, & Luna, ac Stellæ obſcurabuntur, quámque terribilem horrorem indicabunt?

4. HÆc verba: *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, ſtellæque de cælo cadent*, D. Aug. Epiſt.80. ad Heſychiũ: & ex eo Beda, Primaſius, Andræas Cæſarienſ. de perſecutione Antichriſti, ſic exponunt: Sol, Luna, id eſt, Eccleſia obſcurabitur, quia in illa tentatione, ac tribulatione magna, multi viri probi, qui erãt tanquam ſtellæ, à fide, & gratia, & conſequenter à cælo, ſalute excident,

Auguſt. Beda. Primaſ. Andræas.

dent. Hic ſenſus eſt allegoricus,non literalis, ut eſt evidens, & omnes fatentur.

Hylar. Hieron. Beda. Euſeb. D. Thom. Paſchaſ.

5. D.Hilarius,can.26.in Matth. D. Chriſoſtom. D. Hieron.Beda,Albert.Magn.in cap.24.Matth. D. Aug. ſerm.130.de tempore , Euſebius Emyſſenus homil.in Dominic.27. poſt Pentecoſt. D. Thom. opuſcul.10.art.36. putant hæc ſigna fore in ipſo die judicii, ſcilicet quòd Chriſtus ad veniens tanto lumine radiabit , ac totum Orbem ſuis radiis perſtringet , ut ſua claritate obſcuret fulgorem Solis,Lunæ, & Stellarum. Quam ſententiam etiam docet D. Paſchaſ. lib.11.in Matth. *In comparatione veræ lucis*,ait , *omnia cæli luminaria ſic futura prophetantur , ac ſi tenebroſa : non in ſua natura, ſed ad fulgorem æternæ lucis comparata valdè obſcura erunt.* Cùm radiat Dominicæ gloriæ lumen, ſub ejus aſpectu omnia creata decora,& lumina prorſus diſparent. Origenes verò tract.30. in Matth. exiſtimat Solem, Lunam & Stellas obſcurandas eſſe à fumo,qui procedet ab igne conflagrationis mundi.

Præ fulgore gloriæ Dei obſcurantur creata. Origen.

Joël.2. Luc.21. Matth. 24.

6. Tamen hæc ſigna in Sole,Luna, & ſtellis fore prævia judicio , ac conſequenter ante adventum Chriſti,clare patet ex Ioël.c.2.n.31. *Sol convertetur in tenebras,& Luna in ſanguinem : antequam veniat dies Domini magnus , & horribilis.* Et D. Lucas in præſenti : *Erunt ſigna in Sole,& Luna Stellis , &c. Areſcentibus hominibus præ timore,& expectatione,quæ ſupervenient univerſo orbi.* Et D. Matth.24.n.29.*Sol obſcurabitur,& Luna non dabit lumen ſuum,& Stellæ cadent de cælo, tunc plangent omnes tribus terræ,videbunt Filium hominis.*

Pererius. *Per eclypſes.* Lactant. Suar.

7. Sol ergo , & Luna , ac ſtellæ in ſeipſis ante adventum judicis obſcurabuntur. Quomodo ergo , inquirit præſens difficultas. Pererius in c. 6. Apoc. n.12. & probabile etiam judicat Cornel.ibi inquiunt,quod per extraordinarias eclypſes obtenebrabuntur , quod deſumptum eſt ex Lactantio lib.7.c.16.de Sole , & Luna , ſic ait : *Motus extraordinarios peragent : ut non ſit homini promptum, aut ſyderum curſus , aut rationem temporum agnoſcere.* Tamen,ut obſervat Suar.tom.2. ad 3. p.diſp.56.ſect. 3. §. *Tertia expoſitio* ; quòd cùm corpora cæleſtia obſcurentur ad augendam anguſtiam,& hominum terrrorem,ſine dubio videtur futura major obſcuritas Solis , quàm per ſolam naturalem eclypſim effici poſſit.

Abulenſ. Carthuſ. Maldonat. Franc. Luc. Cornel. Soto. Ribeira. Raban. D. Thom.

8. Dicendum mihi videtur , quòd verè in ſeipſis obſcurabuntur cæleſtia corpora , ut docent Abulenſ. in c. 24.Matth.quæſt.155. Carthuſ. in c. 21. Luc.& communiter Recentiores, Maldonat.Franciſc. Luc.Cornel. vel ut volunt Dominicus Soto in 4. d.46.q.2. art.2.Ribeira in cap.6. Apocal.per denſitatem nubium, quas Deus inter cæleſtia luminaria, ac terram interjiciet ; vel ut docet Rabanus in cap.24.Matth. & refert , & non improbat D.Thom.in 4. d.48.quæſt.1.art.4. quæſtiuncul.2.quòd Deus ſuſpendet non lumen ſed illuminationem Solis,& aſtrorum , nimirum negando luci Solis , & aſtrorum concurſum ad illuminandum, ad radióſque ſuos ſpargendos, ac proinde quamvis in Sole ſit lux , in terra verò erunt denſiſſimæ tenebræ per totum Orbem.

Apoc.6.

9. Hic autem ſecundus modus dicendi ſemper eſt admittendus , quia de his ſignis ſcribit Joannes Apocal. c.6. n.12. *Et ecce terræmotus factus eſt magnus,& Sol factus eſt niger , tanquam ſaccus cilicinus : & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis.* Si aliquod corpus fuerit interpoſitum , ipſa cæleſtia aſtra non percipientur ab omnibus Ergo cum ad majorem horrorem,& confuſionem percipiantur , non erit aliquod obſtaculum in medio ; hæc ſententia eſt de mente Caietan. in c. 13. Marc. Sol apparebit niger tanquam ſaccus cilicinus,ſeu indutus cilicio , quod componitur ex nigris pilis , hócque habitu. Sol funebrem ſententiam Orbis declarabit. Lunáque erit ſanguinea ad ſignificandum divini judicii ſeveritatem ; ſicque aſtra horribilia apparebunt ; & cum non habeant concurſum ad illuminandum , in toto Orbe erunt caliginoſæ, ac denſiſſimæ tenebræ; ita ut videatur terra redacta ad illam ſuam primævam antiquam confuſionem , antequam lux crearetur. *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Geneſ.1.2. Et merito, quæ enim data luce ex divina benignitate non valuit profixere , in ſui dolorem , confuſionem illi aufertur. Vide ſuprà c.17.n.105.& 107. & c.18.n.74.75.76.

Horribiles tenebræ per ſuſpenſionem concurſus. Cajetan. Gen.1.

10. Hæ tenebræ erunt graviſſimæ , quales nunquam antea fuerunt,totum enim Orbem opprimient , ut eſt communis ſententia. Olim fuerunt tenebræ in ſola Ægypto, & in morte Chriſti in Iudæa tantum,ut volunt Origenes , Maldonatus interpretantes illud Matth.27.n.45.*Tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram* , ſcilicet Iudææ. De quo ſuo loco ; ſecundùm hanc ergo ſententiam pro luctu mortis Filij Dei fiunt tenebræ ſuper Iudæam , at pro oſtendenda gravitate noſtrorum peccatorum, ac ſeveritate divini judicii ſuper totam terram : tanti facit Deus , ut homines ad pœnitentiam reducat ; quod ſtatim quæſt. ſeq.magis confirmabitur.

Origen. Maldonat. Matth.27. *Horribiles tenebræ judicij.*

QUÆSTIO II.

Quanto tempore hæ horribiles tenebræ durabunt , quibus cæleſtia aſtra apparent abſcondi ab ira Dei?

11. ABulenſis in cap.24.Matth.quæſt.161. exiſtimat , quòd tenebræ non durabunt per duos vel tres dies, quia tunc per tantum temporis ſpatium inducent periculum omnibus viventibus,ut alterentur diſpoſitione peſſima.Nam aſtra cœleſtia per ſuam lucem,ac radios communicant ſuas influentias. Unde cum pro tunc non luceant , & illas non infundent in ſublunaribus, ex quo concludit.Erit tanti temporis duratio, ut credatur veriſimiliter eſſe ſignum rei maximæ : & tamen non deſtruent viventia , hoc tempus ſatis eſt trium , vel quatuor horarum , quia tunc per omnes terras poterit manifeſte videri.Et poteſt confirmari hæc ſententia ex eclypſi,quæ in Domini morte contigit ; tunc enim ſol obſcuratus eſt à ſexta hora uſque ad nonam, Matth.27. num.45. hoc eſt , per tres horas,ſic & ante judicium tribus horis obtenebrabitur.

Abulenſ. *Per tres vel quatuor horas.* Matth. 27.

12. Mihi tamen eſt probabilius,quod tenebræ excidij Orbis per plures dies , & horas ſint duraturæ , quod etiam placet Barradæ hic ; nam in Ægypto per tres dies durarunt : *Factæ ſunt tenebræ horribiles in univerſa terra Ægypti tribus diebus*,Exod.10.n.22. Ergo tenebræ pro exterminio Orbis per totidem , vel plures dies durabunt. Quod verò objicitur. Si tot diebus durent,periculum viventibus allaturas ſimul cum alteratione peſſima. Concedimus , & hoc non mirum eſt

Barrad. Exod. 10.

Per plures dies. cum omnia viventia ſint peritura, & cum ſimilem perniciem in Ægypto attulerint. Quod etiam objicitur de eclypſi, quæ facta eſt Domino crucifixo. Dicimus quod duraverit tribus horis ex myſterio: Tenebræ autem exterminij Orbis per plures horas,& dies ſe extendent, ſicut tenebræ
Origen. Maldon. in morte Chriſti juxta Origen. Maldonat. datos ſuperior. quæſt. fuerunt in ſola Judæa, in fine verò mundi erunt per totum Orbem, ſic etiam &
Valde horribilia judicij ſigna. in mortem Chriſti mare, & flumina non dederunt terribiles ſonitus, ut dabunt in fine mundi. *Præ confuſione ſonitus maris, & fluminum.* Majora ſigna dabunt pro furore, ac ſeveritate judicis declaranda, quàm præ luctu,& mœrore ediderunt in ſui creatoris morte. Divina Sapientia ſic diſponente, ut exinde deprehendatur brevitas noſtrorum peccatorum, ac ſeveritas,& furor judicis venturi, ut pœnitentia, ac dolore ab illa caveamus.

13. *Plures obſcurabuntur.* Imò cum Evangeliſta dicat: *Erunt ſigna in Sole, & Luna.* Exiſtimo quòd non per unam vicem, ſed per multas Sol,& Luna obſcurabuntur; non ait, erit ſignum, ſed *erunt ſigna.* Ac proinde multipliciter obſcurabuntur partim per extraordinarias, & miraculoſos eclypſes, partim per denſitatem nubium, partim etiam per ſuſpenſionem divini concurſus ad illuminandum, ac ſuos radios immittendos.

14. *Sol, & Luna à furore judicis intentant ſe abſcondere.* Tot, tantíſque modis cœleſtia aſtra quodam innato appetitu ſe volunt ſubtrahere, abſcondere,& fugere ab ira judicis venturi, cujus tantum furorem non audent aſpicere, nec coram illo aſtare; inde retrahunt ſuum ſplendorem, ſicut homines in gravi metu ſolent colorem mutare & expalleſcere. Sic illa verba
Joël. 3. Joël. 3. n. 15. *Sol & Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplen-*
Hieron. *dorem ſuum,* interpretatur D. Hier. ibi de extremo judicio: *Cujus mœrorem,* ait, *& tormenta, pereuntium, nec Sol quidem, nec Luna, aſtraque cætera intueri poterunt. Sed retrahent fulgorem ſuum, & ſeveritatem judicantis non audebunt aſpicere.*

15. *Aperto ſexto ſigillo, ecce terræmotus magnus factus eſt, & Sol factus eſt niger,* &c. Et ſubdit:
Apoc. 6. *Cælum receſſit ſicut liber involutus,* Apoc. 6. n. 14.
Præ furore judicis cælum fugere intentat. Syriac. legit: *Cæli ſeparati ſunt, ſicut liber involutus.* Arabicus: *Cælum involvetur quaſi charta.* Quis unquam talia audivit cælum à loco ſuo moveri, ab eóque recedere, cælóſque à ſe invicem eſſe ſeparatos, Ut ipſos cœlos maximè extenſos, *Qui extendis cœlum ſicut pellem,* ſic involvi, ac replicari inter ſe tanquã papyrum, & chartam, ad quid tendunt tot miracula, & ſtupenda? In apertione ſexti ſigilli explicabitur tribulatio excidii mundi, ac conſummationis illius, adventúſque judicis, cujus furorem, ac iram cum præſentirent cæleſtia, ac ſi eam ferre non poſſent, ad fugam ſe accingunt, à ſuóque loco recedere parant inter ſeſe maximè involvi, ac replicari
Forerius. intentant, furorem judicis ferre non audentes Forerius in c. 34. Iſai. *Obſcurationem,* ait, *luminarium cæleſtium notant hæc, quæ nihil aliud, quam ſupremam triſtitiam, & rerum adverſarum quandam inundationem eſſe, atque hoc eſt, quod Evangeliſtæ dicunt, Solem obſcurandum, & Lunam retrac-*
Oleaſter. *turam lumen, & Stellas de cœlo ruituras, & Ioannes in Apoca. Cælum receſſurum.* Oleaſter: *Poſſumus dicere,* ait, *cælos complicandos propter triſtitiam cladis, quemadmodum apud Ezechielem dicitur abyſſus lugere propter Ægyptiorum deſtructionem.* Si creaturæ inſenſibiles ita commoventur à facie iræ Dei, cùm non ſint judicandæ, qualiter debet commoveri homo, qui ante tribunal Domini judicandus ſtabit?

Quæstio III.

Quare Sol, & Luna, ac Stellæ obſcurabuntur?

Reſpondet primò D. Chryſoſtomus in Imperfecto hom. 49. quod pulcherrimæ cæli faces obſcurabuntur: *An propter indignam perſecutionem Sanctorum; dolentes, aut ſuper impiorum peſſima opera indignantes: aut noviſſimam Dei iracundiam demonſtrantes; ut adhuc viventibus impiis ſuper terram, jam guſtus detur infernalium tenebrarum.* Sol erit niger ſicut ſaccus cilicinus, Luna tota facta eſt ſanguis, & Stellæ ſic erunt trementes; ut videantur cadere; ut ſua nigredine, colore ſanguineo, ac tremore diſtrictam judicis iram magnámque ſtragem, ac excidium impiorum denuntient, ſignificantes eorum gaudium jam obſcurari, ac finiri, itaut ipſi adhuc viventes infernales tenebras deguſtent. *Adhuc viventibus impiis ſuper terram, jam guſtus detur infernalium tenebrarum.* In pœnam Pharaonis regis Ægyptiorum., ait Deus per Ezechiel. 32. num. 7. *Operiam cælum, & nigreſcere faciam ſtellas ejus: ſolem nube tegam, & Luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cæli mœrere faciam ſuper te: & dabo tenebras ſuper terram tuam.* Ut tota terra tua ita reddatur tanquam tenebroſus carcer inferni, & luminaria cæli, quæ creata ſunt ad hominis oblectamentum, peccatori inſerviant ad triſtitiam, mærorem, & anguſtiam. 16. Chryſoſt. *Guſtabunt viventes infernis tenebras.* Ezech. 32.

Secundò. Abulenſ. quæſt. 182. Quod fient hæc ſigna ad judicandam ipſius ſæculi conſummationem quantum ad modum, & ſtatum, quem nunc habet. ac proinde, cum ipſa fuerint creata pro mundi præcipuo ornatu, in illius conſummatione, ac excidio lugere, veſtéque lugubri ſe induere videantur. D. Chryſoſt. citat. *Patrefamilias,* ait, *moriente tota domus ejus turbatur, omnis familia plangit, & conſciſſis tunicis ſuis, nigris ſe cooperiunt veſtimentis ſic & humano genere, propter quod fuerant omnia creata, circa exitum conſtituto, totus contriſtatur mundus, & univerſa cæli miniſteria lugent, & candore depoſito pro veſtibus luctuoſis tenebris veſtiuntur.* 17. Abulenſ. *Legent aſtra.* Chrſoſt.

Tertiò Palatius: *Tantis tenebris,* ait, *mundus tegitur, ubi judex venit iratus: non eſt opus ſuum iraſci, punire, condemnare alienum opus ab eo.* Quorſum in die judicij tanta tenebratum caligo mortalium oculos obcæcabit? venit Deus homines puniturus, inde cuncta tenebris involvuntur, ac ſi quodammodo puduerit Deum optimum iraſci, punire,& flagellare; de extremo judicio loquens Iſai. 13. n. 9. ait: *Ecce dies Domini veniet crudelis, & indignationis plenus, & ira, furoriſque ad deponendum terram in ſolitudinem, & peccatores ejus conterendos de eo, quoniam ſtellæ cæli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplendebit lumine ſuo.* Ecce omnia cæleſtia luminaria retrahent ſuos radios ne luceant,& quænam hujus rei cauſa? *Ecce dies Domini veniet crudelis & indignationis plenus.* In quo acerbiſſimè in hominum ſcelera animadvertetur. *Judice furibundo, & miſericor-* 18. Palat. *Obſcuratur Sol ne Deus rigidè puniens palam videatur.* Iſai. 13.

Damian. *diam neſciente* : ut ait Petrus Damian. ſerm. 43. Ideò Deus oſtentans ſuæ juſtitiæ rigores ſeſe denſis tenebris abdit, ac ſi ipſum excellens bonum juſtitiæ præ miſericordiæ magnitudine quodammodo erubeſcant.

19. Et ideò cùm Deus punire diſponeret primogenita Ægypti, ſumma id nocte aggreditur. *Factum eſt autem in noctis medio percuſſit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti.* Exod. 12. n. 29. Ut ſub tenebrarum caligine ne videretur Deus puniens. Dices, pluit Dominus ignem, & ſulphur ſuper Sodomam, & Gomorrham cum Sol egreſſus ſuper terram, Gen. 19. n. 23. Ergo Deus cum ſupplicia infert, non interponit tenebras ut ſeſe abdat. Reſpondeo, quod ideò in illis urbibus caſtigandis expectavit Solis ortum, ut flamma ignis Sodomam comburens radiis Solis occultaretur, ac minus appaeret. Ignis enim nocte multum reſplendet, radiis verò Solis ſuffocatur, & abſconditur.

Exod. 12. Gen. 19. *Cum Deus caſtigat, ſe abſcondit, ne patenter videatur.*

20. Quartò. Cyrillus Jeroſolymit. Catecheſ. 15. *Non triſtentur*, ait, homines ſcilicet, *tanquam ſoli morientes, cum & aſtra moriantur.* Cæleſtium ruina ac jactura proponitur, ne homo ſua ruina triſtetur, cùm videat ipſam cum aſtris eſſe communem; hoc etiam ex divina benignitate homini datur ſolamen, cùm videat in tanta preſſura ſe non eſſe ſolum, ſed ſecum in ſocietate aſtra habere. Fugiens Parens meus Elias, ait: *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam, neque enim melior ſum, quàm Patres mei*, 3. Reg. 19. n. 4. Quomodo vir magnus optabat præproperam mortem? Ne mireimur ſic ab eo mortem expetitam eſſe, oſtendit ſibi in eo nihil optaſſe, quod non eſſet parentibus ſuis commune, *neque enim melior ſum, quam Patres mei.* Ut inde tota rei concupitæ acerbitas concideret, ac minueretur.

Cyril. 3. Reg. 19.

21. Quintò. D. Antonin. 4. p. Sum. titul. 14. c. 11. §. 1. hanc aſſignat rationem, Sol, Luna, & Stellæ viſis tot, támque enormibus hominum ſceleribus ab initio mundi ad finem uſque perpetratis, tanquam erubeſcentes, quòd talibus Dominis tam impiis ſervirent, & ad eorum ſcelera lucem præbuerint, abſconderunt radios ſuos ne lucerent. Pro gravitate peccatorum Hebræorum, ait Jerem. 4. n. 23. *Aſpexi cælos, & non erat lux in eis.* Et Iſai. ſupra citatus cap. 13. n. 10. ſic introducit Deum loquentem: *Operiam cælos & nigreſcere faciam Stellas ejus: Solem nube tegam, & Luna non dabit lumen ſuum.* Cur cæleſtia aſtra ſic retrahunt ſuum ſplendorem? D. Paſchaſ. lib. 11. in Matth. *Horrore peccatorum abſcondunt lumen ſuum.*

Erubeſcunt ſydera horrore peccatorum. Jerem. 4. Iſa. 13. Paſchaſ.

22. Sextò. D. Anton. Ulyſſip. Domini. 1. Adventus. Tot ſigna præcedent, ut his homines admoneantur, ut reſipiſcant, & pœnitentiam agant, de quo quæſt. 9. dicam. Quomodo tot ſigna, cum Apoſtolus dicat 1. ad Theſſal. 5. num. 2. *Dies Domini, ſicut fulgur in nocte, ita veniet.* Hóc eſt, dies adventus Domini erit tam ſubitaneus, ac inopinatus præter omnium expectationem, ſicut fur in nocte, ut explicant D. Chryſoſt. Oecumenius, ac communiter Interpretes. Sed tot ſignis excitantibus, ac provocantibus erunt homines dormientes, ac ſopiti in ſuis peccatis, & delictis, ut illis ſic adventus Domini erit tam ſubitaneus, ut fur in nocte adveniens.

Ant. Ulyſſ. 1. Theſſ. 5. *Hominibus inopinatus adventus Domini.* Chryſoſt. Oecumen.

23 Septimò. Sol & Luna tanquam principes, ac gubernatores creati ſunt à Deo. Sol, ut præeſſet diei, Luna, ut præeſſet nocti, Gen. 1. n. 16. Cùm ergo inferiora ſublunaria conturbantur, etiam ipſi perturbationem patiuntur, ut eorum exempla principes ſæculi imitentur, ut ſuorum ruinam, ac caſum ſentiant, de illiſque ut propria doleant, & affligantur. Vide ſuprà cap. 40. & 41. num. 17. & 29.

Gen. 1. *Rectores mundi, ſuorum clade tangantur.*

Octavò. Sol, & Luna lucidiſſimi, ac præſtantiſſimi principes mundi, & tamen radios ſuos deponunt, ſplendorem contrahunt, ut Deo venienti ad judicium miniſtrent, & obſequia præſtent; ut inde inſtruantur principes, ac magnates ſæculi, ut pro Dei obſequio omne ſuum ſplendidum ornatum deponant, & abjiciant. Lugentibus Ninivitis ad Jonæ prædicationem pervenit verbum ad regem; tunc ipſe: *Surrexit de ſolio ſuo, & abjecit veſtimentum ſuum*, Jon. 3. num. 6. Cùm audit verbum, non moratur, nec recogitat regalem pompam, ſed ſolium, purpuram, ac omnem ornatum abjicit, ut in pœnitentia Deo det obſequia. Audiant hoc reges, & principes, ut pro Deo in ſuorum afflictione cuncta parvipendant, omníque regia dignitate obliviſcantur. D. Ambroſ. ſerm. 40. *Sapiens rex*, ait, *qui pro ſalute civium peccatorem ſe magis confitetur, quam regem. Obliviſcitur enim ſe regem eſſe, ubi Deum regem omnium pertimeſcit, nec potentiæ ſuæ meminit, ubi potentiam divinitatis agnoſcit. Obliviſcitur ergo ſe regem eſſe dum projicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem veſtitur, & ſacco.* Pro quo etiam facit, quòd David accinctus Ephod lineo ſaltabat coram arca, 2. Reg. 6. num. 14. 24.

Jon. 3. *Principes pro Dei cauſa regale ſupercilium deponant.* Ambroſ. 2. Reg. 6.

Nonò. *Erunt ſigna in Sole, Luna, & Stellis.* Quæ propter hominis obſequium fuerant creatæ, tamen contra impios pro Deo militabunt, adverſúſque eos inſurgent pugnantes pro ſuo creatore. *Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum.* Sicut enim Deus ſuo imperio cuncta fecit, ſic & eodem imperio cuncta poteſt delere. Cur ergo ad hoc exequendum creaturas aſſumpſit? Ut ignem adversùs Sodomam; aërem diffuſis tenebris adversùs Ægyptios; terram contra Dathan, & Abiron; & aquas adversùs peccatores in diluvio. Niſi tantum ut agnoſcas omnes creaturas ultrices eſſe injuriæ commiſſæ in ſuum creatorem. Hugo ad cap. 7. Gen. ad illa verba: *Aquæ inundaverunt.* Sic ait: *Hoc factum eſt, ut creatura creatoris injuriam in homines vindicaret. Armabit creaturam ad ultionem inimicorum.* 25.

Creatoris injurias vindicant creaturæ. Hugo.

Ob fratrem ſuum interfectum punitur Caïn à Deo dicente: *Maledictus eris ſuper terram.* Gen. 4. n. 11. Septuaginta legunt: *Maledictus à terra*; hoc eſt, à terra maledictus eris. Cur peccator maledictus deſcribitur potiùs à terra, quàm à cœlo, vel aëre? Terra infima eſt pars mundi. ab ea potiùs dicitur Caïn maledictus quàm ab alia quacunque parte; ut agnoſcat peccator univerſum Orbem adversùs eum inſurrecturum; ſi enim vilior, & abjectior pars, utpote terra, quæ tanquam communis omnium parens debebat ei eſſe benignior, tamen non ſinit delinquentem eſſe pacificum & quietum, ſed maledictionibus eum proſequitur, & qualibuſnam execrationibus in eum inſurgent ſuperiores creaturæ, quando omnium infirma ſic eum maledictione inſectatur? D. Ambroſ. lib. de Caïn, & Abel cap. 9 *Hujuſmodi peccator*, ait, *à terra maledictus eſt, quæ infima, & poſtrema pars mundi; ſuperius utique cælum, quæ in cælo ſunt, Sol, Luna, Stellæ, Throni, Dominationes, Principatus, & Poteſtates, Cherubim, & Seraphim,* 26.

Gen. 4. Septuag. *In peccatores creatura inſurgunt.* Ambroſ.

Seraphim, non eſt ergo dubium, quod eum & ſuperiora damnaverint, quem inferiora damnaverunt.

27. *Anno ſexcenteſimo vitæ Noë, rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cæli apertæ ſunt,* Gen. 7. Geneſ. 7. num. 11. Cur principales creaturæ tam è cœlo, quàm è terra aſſignantur ut principales diluvii cauſæ: Nonne ſufficiebat, quod cataractæ cæli, ſeu aëris in magnum aquarum imbrem ſeſe diffunderent, ad quid ultrà, fontes abyſſi, ſeu terræ etiam per magnos refluxus aquarum conveniunt? Vel etiam è contra ad inundationem ſufficiebant fontes abyſſi, ad quid etiam cataractæ cæli? Sine dubio ut notum habeamus, quod omnes creaturæ tam ſupernæ, quàm infernæ, tam cæleſtes, quàm terreſtres ſeſe exhibent pugnantes, ac dimicantes pro Deo contra peccatores, D. Auguſtinus lib. 1. de mirabil. ſacræ Scripturæ, c. 19. *Ut oſtenderetur*, ait, *quod contra rebelles, & contumaces ſeſe pariter univerſus orbis armabit.*

Omnes creaturæ pro Deo adverſus peccatorem pugnant.

Auguſt.

28. Apoc. 6. Sophron. Olim contra Sodomam armavit Deus ignem; contra peccatores aquas diluvii. At in extremo judicio omnis creatura, quæ eſt in cœlo, & in terra, armabitur contra peccatores, ut videbis apud Joannem in Apocal. 6. à n. 12. ex ibi narratis recte colligit D. Sophronius Archiep. orat. de Angelorum excellentia. *Terra*, ait, *velut penda rotata è fundamentis movebitur, & elementa diſſolventur, & Sol atro colore perfundetur, & in cilicini ſacci modum obſcurabitur, & Luna tota in ſanguinem convertetur, & ſtellæ perinde ac groſſus è ficu dum valida vi venti agitatur è cœlo in terram decident, & univerſus aër quaſi tetris nubibus obductus in noctem vertetur, & cælum inſtar libri involutum, è medio faceſſet, & mons omnis, & vallis, & inſula, & civitas è ſedibus ſuis movebuntur, & magnates, & potentes, & reliqui populi humiliabuntur, & quod graviſſimorum dolorum, & gemituum, ſtridorúmque dentium, ac omnis generis ſuppliciorum tempus iam adeſſe cernent.* Pondera quod tunc non eri tempus unius, vel alterius ſupplicii. *Sed omnis generis ſuppliciorum.*

Omnia elementa inſurgunt contra hominem.

Quæstio IV.

Quare Sol regius Planeta primò, & ante omnia obſcurabitur?

29. Præter rationes ſuperiori quæſtione datas, ad hanc difficultatem ſic primò reſpondeo. Sol regis planeta, intérque cæleſtia aſtra princeps maxime ſplendidus fulgorum origo, opulentum cæleſtis luminis conceptaculum obſcurabitur, apparebitque niger tanquam ſaccus cilicinus, Apocal. 6. num. 12. Ut inde deprehendas, quod nulla eſt mundana gloria tam reſplendens, quæ ſuam eclypſim non patiatur, omnis enim ſuam ſordidam mutationem cum luctu, mœrore, at triſtitia patitur, ipſamque turpes alternationes concomitantur, ac ſequuntur. Vide ſuprà c. 21. num. 9. & cap. 29. num. 75.

Apoc. 6. *Omnis mundanus Sol eclypſatur.*

30. Secundò. Obſcurabitur Sol. Ipſe enim modo radios ſplendidæ lucis communicat ſtellis, & Lunæ. At verò cum appropinquaverit judicii tempus ſuprema divina diſpoſitione. *Luna tota facta eſt ſicut ſanguis.* Citato Apocal. loco, *Stellæ*, autem *cadent de cœlo* Luna Dei manu facta ſicut ſanguis, Dei etiam manu impedita eſt ad fulgorem Solis excipiendum? ſtellæ verò cum verè cadunt, ut volunt Chryſoſtomus & alii, de quo quæſt. 6. Maximè longinquam à Sole, ut ejus lucem uberrimè emendicare impediantur. Cum ergo Sol planetarum Princeps, largitate illuſtris dum fulgurum radios ſideribus quibus præeſt, non impertit, ac communicat, ſed à ſolita beneficentia in ſuos ceſſat, inde pro magno regum documento? ipſe totus ſordidus, ac obſcurus perhibetur; ac ſi ipſe fulgeat non ſolum ſuis radiis, ſed etiam benefica ſuæ lucis communicatione in aſtra inter quæ principatum habet, cùm ergo à ſua generoſa largitate ceſſat, etiam à ſuo ſplendore expers habetur. Hæc moraliter dixi, ut inde deprehendas, quod rex ſuorum donorum largitate coruſcat, illorum verò privatione totus fœdatur, ac obſcuratur. Vide ſuprà cap. 4. num. 5. cap. 8. num. 77. c. 24. n. 9. 10. & 11.

Chryſoſt. *Si rex à beneficentia ceſſat obſcurus, ac ſordidus fit,*

Tertio. Sol non fulget, reſplendet ad gratiam, illius radiis, ac fulgore maximè homines recreantur, ac lætantur, illiúſque benigna influentia nutriuntur, ac ſuſtentantur. Sol convertetur in tenebras, ac fiet niger tanquam ſaccus cilicinus, ô ingens rigor divinæ juſtitiæ! ut Sol, qui ſua luce mirifice recreabat homines ſuo aſpectu, eos terrificet, & totus in mœrorem, ac triſtitiam mortalium convertatur, & qui erat tanquam eorum parens nutritius, fiet illorum carnifex, & tortor. Acclamatur Jehu rex Iſraël, ſtatim omnes populi ei præſtant obedientiam, promittentes ſe facturos quæcumque ipſe eis præciperet. Tunc eis mandat Iehu, ut jugularent ſeptuaginta filios Achab, quo facta eorum capita ad Jehu adduxerunt. *Porro filii regis ſeptuaginta viri apud optimates civitatis nutriebantur. Cumque veniſſent literæ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt ſeptuaginta viros, & poſuerunt capita eorum in cophinis, & miſerunt ad eum*, 4. Reg. 10. num. 6. Ad hoc ut impleretur Dei verbum quod per Eliam dictum fuerat. *Interficiam de Achab mingentem ad parietem, & claudum, & ultimum in Iſraël.* 3. Reg. 21. n. 21. Sat erat quod omnes filii Achab interficerentur vel ab aliquo hoſte, ſeu inſidiatore. Non tamen ſic pereunt ſed per ſuos conſanguineos, ac nutritios jugulantur; Achab, ut ait Textus *Non fuit alter talis: ſicut Achab, qui venundatus eſt, ut faceret malum in conſpectu Domini*, citato c. 21. n. 25. Cum ergo Achab malitia aliorum delicta ſuper excederet, ſic & ejus pœna aliorum ſupplicia tranſgrediatur, & ideo ejus filii trucidantur non per hoſtes, ſed per eos, à quibus levamen, & auxilium ſeparare debebant; ut qui fuerat illorum nutritius, eſſe eorum carnifex, nutrimentum in capitalem ſententiam commutans. Theodoretus ait quæſt. 32. *Filii Achab interfectis, non ab hoſtibus, ſapienter Jehu dixit populo An non ira à Deo immiſſa, quæ neceſſariis, & ſanguine junctis viſa eſt adminiſtris?* 31.

Ingens pœna ut ille, à quo delicias ſperabas, ſit tibi in tormentis.

4. Reg. 10.

3. Reg. 21.

Theodor.

Quartò. Volens Deus mundum reformare à ſua prævaricatione, ac nequitia, conſtituit eclypſes, poſuitque ſigna, ac demonſtrationes ſuæ juſtitiæ, & rigoris in majoribus mundi luminaribus, in Sole, ac Luna, quæ præfecturam inter aſtra obtinent, & totum mundum ſuo curſu regunt. His indicans, quod magnatum, ac excellentiorum pœna, magnum eruditionis documentum ſit univerſo orbi, illa enim optima eſt ut cuncti componantur, ac ad probitatis viam reducantur. 32.

Caſtigatio magnatum, eruditio populorum.

Ait Jerem. Threnor. 1. n. 13. *De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudivit me.* Ex radice Chaldaïc. legitur: *Miſit ignem fortibus meis, in robuſtis* 33.

Thren. 1. Chald.

robuſtis meis. Et merito; nam oſſa ſunt partes fortes,& robuſtæ totius corporis, per nos autem fortes intelliguntur potentes, ac principes reipublicæ, ad quid tamen miſit ignem ſuæ indignationis in eos, ſtatim Propheta explicat. *Et erudivit me.* Si principes ac Dynaſtæ caſtigantur, populi inſtruuntur, ac bene informantur, *& erudivit me.* Propheta enim totius populi perſonam
Paſchaſ. agebat, principium caſtigatio, populorum diſciplina. D. Paſchaſius ibi: *Bene*, ait, *in oſſibus meis ignis miſſus dicitur, ut omnia Judæorum, quæcumque fortia eſſe videbantur, interius, exteriuſque poſſeſſa flagellis erudiantur; unde ſubdit: erudivit me.* Ex igne autem præmiſſo in potentes vis videre, quantum ipſe eruditus fuerit; perpende verba, quæ ſubdit: *Expandit rete pedibus meis, convertit me retrorſum.* Ille ignis miſſus in potentes extitit ei tanquam rete quoddam, quo ejus pedes ligati ſunt, ne ruerent in malum, & ut retrorſum ad Deum ſuum rediret, ac adduceretur D.
D. Thom. Thom. *Expandit rete, quo à peccato retraxit.*
Hugo. Cardinalis Hugo: *Convertit me retrorſum ad ſeipſum, qui eram ab eo averſus per peccatum.*

34. Ait Deus per Zachariam 11. n.2. *Ulula dies,*
Zach.11. *quia cecidit cedrus, quoniam magnificati vaſtati*
Hieron. *ſunt.* Ait, *ulula*, hoc eſt, ut explicat D.Hieron. lu-
Vatabl. ge, plora præ dolore. *Abies*, ut exponunt Vata-
Hugo. blus, Hugo, ſignificat minores, ac inferiores. Cur tamen his mandatur, ut præ dolore lugeant, ac deplorent, ſubditur ſtatim ratio; *quia occidit cedrus.* Magnificati nempe vaſtati ſunt. Quia cum magni ruunt, minores gemunt, majorum enim caſu multa eruditione informantur minores, ut timeant, multiſque lacrhymis delicta deplorent, ab illiſque, omni conatu fugiant, cautique reddantur. Iſidorus Peluſiota relatus in gloſſa: *Fortibus cadentibus*, ait, *erudiuntur, ac caſtigantur, quæ ſunt imbecilliora.*

Ruina magnorum fit eruditio minorum. — Peluſiota.

Quæstio V.

Quare Luna obſcurabitur, & non dabit lumen ſuum?

35.
Celada. SApienter notat R. P. M. Celada tom. in Tobiam, c. 1. §.48. n. 3. modum dicendi D. Matth. *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum.* Si enim Sol obſcurabitur, profecto planum eſt; quod & Luna obtenebrabitur, Luna enim à Sole lumen ſuum fœnerat, unde neceſſe eſt Sole obtenebrato Lunam pariter infuſcari. Cur ergo, quaſi proprium lumen Lunæ adſcribitur, cum à Sole ſit mutuatum; Lunam non ambitioſo obſequio, ſed generoſo receſſu quaſi dignitatis refuga lumen à Sole negotiatur. Nam, ut ait Apu-
Apul. leius in lib. de Deo Socratis: *Luna quanto longius abit à ſole tanto largius illuminatur.* Conſultiſſimè ait Evangeliſta: *Sol obſcurabitur, Luna non dabit lumen ſuum.* qui enim alienos fulgores participat non importuno obſequio affectando, ſed fugiendo, inde maximè condecorus, ac illuſtris apparet, ut ita ipſos fulgores ſibi appropriet, & ſui potius, quàm alieni videantur. Deinde dico: Luna participat ſoles ſplendores, non ad ipſum ſolem appropinquando, quaſi velit omnes illius radios in ſe imbibere, ſed ab ipſo Sole fugiendo, dans locum, ut alii illius radiis illuminentur, & qui tam generoſa indole pollet, ut ſic luce Solis gaudeat, ut velit; quod & alii illa fruantur, ipſum Solis ſplendorem merito ſibi appropriat, & ſuum facit.

Qui fugit honores, eos ſibi appropriat. — *Suam lucem facit, qui vult ut & alii illa fruantur.*

Ad quæſtionem. Primò. Tanquam magnum portentum, ac horrendum prodigium præter univerſum rerum ordinem dicitur, *Quod Luna non dabit lumen ſuum*; quod explicans Cajetan. ait: *Hinc ſignificatur, quod Luna habens lumen ſuum non dabit illud, non dicitur, Luna non habebit: ſed non dabit lumen ſuum.* Nam ut explicavi quæſt. 1. Sol, & Luna habebunt ſuam lucem in ſuo corpore, tamen ſuſpenſionem divini concurſus non illuminabunt, nec ſuam lucem emittent, quod fient denſiſſimæ tenebræ. Ecce magnum, & ingens prodigium, quod Luna, cũ conſtituta ſit ut præeſſet nocti habeat in ſe lumen ſuum, & aliis beneficè non præbeat. Quodnam majus portentum, ac prodigium præter univerſum rerum ordinem, quam quod Luna conſtituta in præſidendi munere, habeat lumen, quo ſe illuſtret; & alios lucendo largè illuminet, & lucis, ac influentiarum ope foveat: tamen aliis luminis ſolatium ac influxuum largitatem non concedit, ac impertit, & illis omninò negat? Vide ſuprà c.5. n.112.113. multa vide verb. *communicare.* 36.

Secundò. Ut ait Joannes in Apocal. 6. n.12. 38.
Et Luna tota facta eſt ſicut ſanguis: repræſentans Apoc.6.
cruorem, & ſtragem impiorum ob ſanguinem Chriſti ab eis vel effuſum, vel neglectum, & ſpretum. Item ob effuſum ſanguinem Martyrum, præſertim Parentis Eliæ, & Henoch, ac aliorum fidelium ſub Antichriſto. Tertiò. Luna fiet rubea, ut videatur quaſi pudore vultus ſui, de turpiſſimis, & atrocibus hominum ſceleribus, noctu præſertim, cum luce Lunæ, in lectis, & tenebris perpetratis erubeſcere, & quòd hujuſmodi ſcelera ſub noctis tenebris, quibus præeſt, abſconderit, & occultaverit, ut licentioſius homines peccarent, & delinquerent.

Erubeſcit Luna de peccatis ipſa præſide commiſſis.

Quartò. *Luna vertetur in ſanguinem.* Lunæ 38.
conditio, ac genium illuminare, & tamen vertetur in ſanguinem atrum, & obſcurum contra ſuum naturalem curſum. Homines ſuis delictis, ac peccatis immutarunt debitum ordinem naturæ, inde merito ipſa natura contra eos inſurget totam ſe immutans, ac varians. *Pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham, ſulphur, & ignem.* Geneſ. 19. n.23. Aliis in locis ſæpe dicitur Gen.17.
Cecidit ignis à Domino, ut 3. Regum, 18. n.38. vel, 3 Reg. 8.
deſcendit ignis de cœlo, ut 4. Regum. 1. n.12. & ſi- 4. Reg. 1.
militer ſæpe aliis in locis. Cur ergo ſuper Sodomam dicitur, quòd pluerit Dominus ignem? Diffunditur pluvia, ne rore ſuo fœcundet terram, quia verò homines delinquendo naturæ congruentem uſum reliquerunt, ideo amœnitas pluviæ, qua omnia fœcundantur, eis convertitur in ignem comburentem, qua cuncta devaſtantur, ac devorantur; favet Innocentius III. lib. de con- Innoc. III.
tempt. ſæculi, c.25. *Non miſiſſe*, ait, *dicitur, ſed pluiſſe ignem, quatenus ipſo verbo magnitudinem, & abundantiam pœna notaret.*

Homo delinquens immutat naturam, & natura contra eum immutatur.

Quintò. *Luna vertetur in ſanguinem.* Sub Lunæ 39.
luce totas noctes deliciis luxuriæ, gulæ, potationis, ac crapulæ pertraxerunt homines, inde merito Luna tota ſanguinea apparet, ut eos terreat, minacique vultu illis magna ſupplicia denunciet, ut Luna, quæ ad delicias inſervierat, inſerviret etiam, & ad pœnam. Iſraëlitæ Babyloniorum armis oppreſſi ab Oſea 10. n. 8. introducuntur, Oſeæ 10.
dicentes, *Montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper*

ſuper nos. Cur viſis crudelibus hoſtibus Babyloniorum crudelitatem præcurrunt. ut eam obnixè à montibus petant, & expectent; In montibus coluerant dæmones multis vitiis gulæ, crapulæ; ac luxuriæ ſe ſe excitantes & ubi tot abominationibus fœdati ſunt, inde ſuperno impulſu extremam ruinam, ac interitum ſperare coguntur.
Cyril. Eleganter D.Cyril. ibi: *Dicent*, ait, *montibus, & collibus, in quibus idola colebant, cadite ſuper nos, anticipate crudelitatem Babyloniorum.*

40. Ezech 9. Ait Ehechiel. 9. n. *Ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad Aquilonem, & unuſquiſque interitus in manu ejus.* Cur ab Aquilone contra Iſraël tantum panditur malum, nonne de Amaſia aliquando dicebat: *Surge Aquilo, perfla hortum meum.* Quomodo ergo ab Aquilone tota pernicies, & devaſtatio; Ait idem Propheta antecedenti cap.8. n.14. *Introduxit me per oſtium*
Sub Aquilone erat peccatum, & inde pœna volat. *portæ domus Domini, quod reſpiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem.* Ad flatum Aquilonis innumeræ fœminæ conſtituerant ſedem ſuam, ut non ſolùm ſuum idolum Adonidem adorarent, ſed etiam, ut illius mortem deplorarent, inde ergo à flatu Aquilonis evolat exercitus Angelicus univerſum populum vaſtaturus. Idem enim venti flatus, qui miniſtraverat ſceleri, & ſupplicium debet repræſentare,
Theodor. nec fieri poteſt, quòd ſupplicium non inveniat aditum, qua via ſcelus intravit. Theodoretus, *Cùm ab Aquilone*, ait, *& idolum poſitum eſſet; & mulieres Thammum lugerent, neceſſario inde ſupplicium reperit aditum.*

Quæstio VI.

Quare ſtellæ dicantur cadentes de cælo?

41. Origen. DIfficultatem hujus quæſtionis proponit Origenes tract.30.in Matt. *Stellæ cadent de*
Difficultas quæſtionis. *cælo*, ait, *quomodo ergo cadent de cœlo, cum magnitudine earum non ſufficiat terra;* Siquidem totus terrarum ambitus valde anguſtus eſt ad capiendam ſtellæ cujuſvis immenſam molem, quæ plu ries univerſæ terræ ſpatium excidit: quomodo ergo poteſt ſtare non unam dumtaxat, ſed ſimul plures caſuras fore.

42. *Senſus litteralis.* Senſum literalem hujus difficultatis ante omnia propono. Primo. Stellæ ſub mundi finem ſic obſcurabuntur, ut videantur hominibus è cælo excidiſſe. Sæpe enim Scriptura loquitur de rebus non prout in ſe ſunt, ſed prout apparent hominibus. Ac proinde non aſtra cadent, ſed aſtrorum lux, non enim in cœlo micabunt. Unde ait, Joël.3. n.15. *Stellæ retraxerant ſplendorem ſuum.* Ita explicant D.Hieronimus, D.Paſchaſius, Beda, D.Thomas, Carthuſianus Cajetanus, Janſenius, & alii. (Joël.3. Hieron. Paſchaſ. Beda. D. Thom. Cajetan. Janſen.)

43. Secundò. *Stellæ cadent.* Hoc eſt, Cometæ, ac conſtellationes quædam ſtellis ſimiles, quæ in aëre gignuntur, tunc eo in terram decident.
oël.2. Colligi videtur hic modus dicendi ex Joële 2. n.30. *Dabo prodigia in cælis, & in terra ſanguinem.*
Auguſt. *& ignem, & vaporem fumi.* Et eſt de mente D.Auguſt.lib.20. de civitate cap.24. ad alias ſententias deveniamus.

44. Chryſoſt. Euthym. Maldonat. Tertiò. D. Chryſoſtomus, Euthymius exiſtimant in fine mundi ſtellas vere de cœlo caſuras, quorum ſententiam approbat Maldonatus dicens: *Magis Chriſto id affirmanti, quàm Ariſtoteli neganti: fieri poſſe, credendum eſſe arbitror.* Nam cùm creata ſint omnia propter hominem, ipſo Chryſoſt. Iſai.34. deficiente, & illa deficient, ut ponderat D. Chryſoſtomus homil.ad Neophit. adducens illud Iſaï. 34.n.4. *Et tabeſcet omnis militia cælorum, & defluet ſicut defluit folium de vinea, & de ficu.* Sic ait ſanctus Doctor: *Sicut vites, cum uvarum fructibus prægravantur, foliorum auxilium neceſſarium, ut protegantur, expoſcunt: cum autem depoſuerint fructum, neceſſe eſt, ut etiam foliis denudentur: ſic ſe habet hoc ſæculum, quandiu habuerit in ſe humanum genus, tenebit & cælum ſtellas. ſicut & vitis folia. At nocte pereunte, ſine dubio ſtellarum utilitas ſimul cum nocte deficiet.*

Quartò. In hac ſententia Chryſoſtomi, quòd verè ſtellæ cadent, magna inſurgit difficultas. 45. Chryſoſt.
Vnaquæque ſtella ſuperat magnitudine univerſam terram, quomodo ergo dici poteſt, non unam ſtellam, ſed plures caſuras in terram Nam quamvis nitantur cadere, non datur locus, qui eas valeat excipere. Non mirum ſanè, nam cum ſtellæ incipient ruere è cœlo, à caſu non deſiſtent, donec in profundiſſimum etiam impoſſibile præcipitentur. Qui enim ſemel cecidit tanto impetu fertur, ut omnem naturam rerum vincat, & deſcendendo deveniat ad locum, quem alias attingere non poterat: ſic cælorum ſtellæ in terram cadent, & quamvis totus terrarum ambitus ad magnitudinem unius ſtellæ excipiendam non valeat, tamen caſus impoſſibilia intentat, & ultra naturæ vires præſumit profundius cadere. (*Quid cœpit cadere non ſiſtet, qua uſque ad ultimum ruat.*) Cúmque Aman teneret equum Mardochæi, qui regio ornatu in eo ferebatur, & lugens reverſus eſſet in domum ſuam, & conſilium iniens quid ab eo agendum eſſet, reſponderunt Conſiliarii ejus: *Si de ſemine Judæorum eſt Mardochæus, ante quem cadere cœpiſti, non poteris ei reſiſtere.* Eſther.6.n.13.
En levis inclinatio Aman gravioris caſus omen Eſther. 6.
exitit, & infauſtum augurium ultioris ruinæ fuit, & quòd cùm eſſet jam aliquatulum inclinatus, minimè conſiſteret, quoſque ad extremum, & ultimum rueret. 46.

Quintò. Haymon. in cap.6. Apocal.num.13. Haymon.
Stellæ cæli, ait, *ſancti ſunt, qui in tenebris iſtius vitæ lucent, veluti in firmamento ſtellæ qui tunc utique de cælo cadent, quando ſub illa perſecutione validiſſima à fide recedent, qui prius fide recta, & operibus juſtis videbantur lucere, in terram cadent, quia terrenis delectationibus inhærebunt, & ex ipſo amore terreno ad iniquitatem ruent:* Stellæ, quibus denotantur viri ſanctitate fulgentes, in terram cadunt, & quomodo à culmine ſanctitatis in infima prolabuntur. Cum à juſtitia recedunt, ſéque vitiis terrenis implicant, ſtatim à culmine perfectionis in extremam, ac infimam miſeriam ruunt. (*Ex terrenorum affectu juſti à ſua perfectione cadunt.*)

Sextò. Cardinalis Joannes Vitalis, in ſpeculo 47.
morali Sacræ Scripturæ, Titul.de Religione, per Joan. Vital.
ſtellas intelligit Religiones, quæ ſe per vota ſolemnia Deo conſecrarunt; nam Religio ſanctorum cœtu, radiiſque exemplorum ſanctitatis, ac doctrinæ maximè fulget; ſicut cælum micantibus ſtellis nitet. At ſi hujuſmodi Religioſi à ſua perfectione decidunt, ut ait cit. Cardinal. (*Religioſi cum deviant à virtute, in peſſima crimina labuntur.*) *Flante, & impellente, & conquaſſante iſtas ſtellas vento tentationis, ambitionis, diviſionis, cecidimus evidenter de ſtatu perfectionis ad terram infimam.* Alludit ad locum Apocalypſ.6. num.13. *Et ſtellæ de cælo ceciderunt ſuper terram.* Cur tamen

men hujuſmodi ſtellæ, religioſi nempe non dicuntur cadere in regionem ignis, vel in aërem, vel mare, ſed in terram? Inter omnia eſt infimum; & ultimum elementum. In hoc ergo ſtellæ cadentes erunt, ut denotetur, quòd ſi religioſi à virtutis tramite deviant non in quælibet, ſed in peſſima omnium crimina labuntur.

48. Origen. Septimò. Origenes homil. 30. in Matth. *Sic autem permarceſcente Stellarum lumine, reliquum earum corpus craſſius factum, ut non valeat exaltari, ſicut prius, eum à lumine ipſo portatum exaltabatur cadet de cælo.* Magno examine pondera. *A lumine ipſo portatum extollebatur.* Stella ſuo ſplendore, ac lumine portatur, extollitur, & altiſſimis cæli culminibus valdè fixa firmatur. Cur ergo à ſuo lumine, ſplendore, ac etiam benigna influentia in inferiora deviat, inde cadit, & per infimam terram volutatur. Sic ſanè homines cum ſuo officio, ac dignitate fulgentes cælo adhærent, cælique affiguntur culminibus; At verò ſi à ſuo ſplendore, munere officio, ac congruenti operatione ceſſant, ſtatim præcipiti caſu ruunt, pereunt, & idem habentur, ac ſi non eſſent.

Qui ceſſat à ſua operatione benefaciendi, idem eſt ac deſinere eſſe.

49. Hebr. 1. Pſalm. 101. De cælis, inquiunt Paulus ad Hebr. 1. n. 10. & David Pſalm. 101. num. 29. *Tu in principio Domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt; tu autem permanebis, & omnes ut veſtimentum veteraſcent.* Conſtans eſt communis ſententia quod cælorum corpora ſint incorruptibilia, & non interitura, quomodo ergo de eis dicitur, quod ſint tranſituri, ac perituri? Beda Cajetan. Ianſen. ad hoc c. 24. Matth. affirmant, quod per has locutiones, cæli peribunt, & velut veſtimentum veteraſcent, non denotatur, quod cæli ſecundùm ſuam ſubſtantiam mutentur, ſed quod à ſtatu motus, ac influentiæ, quem nunc habent, in alium quietum, ac immobilem, in quo omnis operationis, ac motus erunt expertes, ſint tranſituri; cum ergo à ſua operatione, motu, ac benigna influentia ceſſent, & quieſcant, ſic reputantur, ac ſi omninò perirent; & deſinerent eſſe, & penitus aboleretentur.

Beda. Caietan. Ianſen. *Dicendus eſt projiſſe, qui ab officio adminiſtrandi ceſſat.*

50. Tertull. Deum otioſum abſque alicujus operationis cura fingebat Epicurus, contra quem rectè argumentatur Tertull. lib. adverſ. Gent. c. 2. *Quæ ita ſunt*, ait, *Deum Epicuri otioſum & inexercitum faciunt, & ut ita dixerim, neminem.* Rectè quidem Deum otioſum, neminem, nam qui otioſum, & ignavum Deum fingit, ſua non curantem, nec creaturis à ſe formatis providentem, idem omninò, ac neminem facit, & fingit: cum conditoris ſit (ut ait Jobius Monachus in commentario de verbo Incarnato lib. 3. cap. 11. apud Photium in Bibliotheca,) ſuam creaturam noſſe, illique media congrua ad ſalutem, & vitam providere.

Qui Deum otioſum fingebat, idem ac neminem eſſe fingebat.

Job. Mon.

Quæstio VII.

Quare Sol, & Luna videantur ſuo lumine adhærentes Cælo, Stellæ verò dicuntur cadere?

51. Appropinquante ſi nali judicio, Sol, & Luna, etſi obſcurentur, in cælo tamen ac ſuo loco manent, Stellæ autem è cælo in terram cadere dicuntur. Nonne ſatis erat, ut cum Sole, & Luna pariter infuſcarentur? Quid deliquerunt Stellæ, ut de cæleſti earum patria demiſſæ, in terris cogantur exulare?

Reſpondeo primò. Quia ut ſcribit Joannes in Apocalypſ. 6. num. 12. agens de ſignis ante finale judicium: *Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus, & Luna facta eſt tota ſicut ſanguis, & ſtellæ ceciderunt ſuper terram.* Ex diſpoſitione divina ſic ordinatum eſt, ut in illa obtenebratione rerum, adhuc ad majorem horrorem Sol appareret niger, & Luna toto ſanguinea; At Stellæ nullo modo videbuntur, ſed ita erunt obtenebratæ tanquam è cælo cecidiſſent, ut dixi ſuperiori quæſt. in 1. ſolutione. 52. Apoc. 6.

Secundò. Hanc rationem moralem ſic propono; & ad illam ſuppono id quod dicitur Gen. 1. num. 16. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti, & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cæli.* Quæ verba ponderans D. Anaſtaſius Sinaïta lib. in Hexamer. ſic ait: *Perterribile autem omninò, & occultum myſterium, Stellas quidem ſupra per juſſum Deus creavit in firmamento: Solem autem, & Lunam cum per ſe ſuper terram tanquam Adam, & Evam eſſet fabricatus, & poſtea eos in altum ſublatos poſuit in firmamento.* Anaſtaſius hoc diſcrimen conſtituit inter locum, in quo Sol, & Luna creati ſunt, & eum in quo ſtellæ ſunt conditæ. Quod Sol, & Luna in terris formati ſunt, & ob eorum excellentias, velut cæleſti ſede munerans, in cælum Creator tranſtulit. Secus verò Stellæ in firmamento creatæ, ibi uſque ad diem judicii dicunt fixæ permanere. In primordiis rerum omnium Author Deus magna in ipſis rebus naturalibus dabat nobis documenta; & in illis magnam nobis eruditionem inculcabat. Sol, & Luna quamvis in terris creati, tamen ob eorum excellentem ſplendorem, adumbrantes eos, qui meritis reſplendent, in cælis collocantur? At verò ſtellæ reſident in cælo, ut in loco ſuæ nativitatis, quem tanquã ex natali partu poſſident Inde ergo in finali rerum permutatione, ac alteratione licet Sol, & Luna obtenebrentur, tamen fixi permanent in cælo, ſtellæ verò præcipiti caſu ruunt. O myſtica de re animata eruditio, terreniſque hominibus valde peridonea, & moraliſſima ſub aſtrorum typo; ſi enim ipſi tanquã Sol, & Luna ex merito adumbrato, ac ſignificato in altum feruntur, quacumque rerum commotione ac perturbatione firmi, & ſecuri perſiſtent; At verò ſi ex natali partu obtinent, fieri poteſt ut ruant, & cadant. 53. Gen. 1. Anaſtaſ.

Obtenta ex meritis perſiſtunt, ex natalitio tranſeunt, & ruunt.

Duas reginas copulatas invenies Regi Aſſuero in matrimonio conjunctas Vaſthi, & Eſther. Vaſthi in feſtivo convivii gaudio expellitur à regia dignitate. At verò Eſther in magna perturbatione rerum pendente edicto, ut omnes Judæi interficerentur, firma, & ſecura in regno perſiſtit. Cur illa ſic cadit, hæc verò ita firmatur: Vaſthi filia erat regis Balthaſaris regis Chaldæorum, de quo Daniel. 5. ut tradunt Hæbræi, vel ut ſuſpicatur Serarius, filia erat antiquorum regum, ac proinde ex regali natalitio evocata eſt ad regnum. At verò Eſther. 2. num. 3. introducta eſt ad regnum ob pulchritudinem non ſolum externam, ſed etiam internam. *Erat enim formoſa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis, gratioſa, & amabilis valde.* Quæ verba ſic commentatur Carthuſianus: *Pulchritudinem illam corporalem venuſtavit, & auxit mirabiliter,* 54. Eſter. 1. Daniel. 5. Hebr. Eſther. 2. Carthuſ.

Dignitate ex natalitiis deperditur, non vero ex meritis.

liter pulchritudo ſupernaturalis in donis gratiæ, & virtutum. Vaſthi ergo evecta ad regnum ex natalitiis facile labitur,& corruit,at Eſther ex animi virtute ſublimitata in vehementi rerum commotione non commovetur, ſed firma, & ſecura perſiſtit.

55\. Compone modò totam Paradiſi tranquillitatem, vitaliúmque arborum halitum; cum arca à Noë fabricata,leonibus gravis, tempeſtatibus quaſſata,fluctuum rabie percuſſa.Et tamen cum in paradiſo Eva ut mundi princeps, ac regina incideret,à ſua felicitate corruit, aditum aperit ruinæ generis humani, & in mille incurrit mala; at in arca Noë etiam ut mundi gubernator inter vaſtiſſimas aquarum voragines, ac vortices ſecurus ibat,ita ut feliciter portum attingeret; ac teneret:ut notavit D.Baſil. Seleuc. Orat.5. *O arca,* ait, *Paradiſo firmior: Illic namque cum aliis navigabat ſerpens: illic, lignum mortis fuit inſtrumentum;hic lignum ſalutis fuit gubernaculum.* Vnpe in paradiſi ſecuritate in tot mala incidit mulier, cum in tanta aquarum mole Noë ſervatus ſit in vita? Eva ut mundi princeps degebat in paradiſo,tanquam in natali ſolio,in quo formata fuerat.At Noë ex meritis, ac juſtitia ſibi præparavit ingreſſum in arcam: *Dixit Deus ad Noë Ingredere,ut & omnis domus tua: te enim vidi juſtum coram me in generatione hac,*Gen.7.n.1.Eva, quæ ut totius mundi princeps, deambulans lætabatur,in paradiſo tanquam in natali ſolio vincitur, & labitur; At Noë,qui ſanctitatis merito vehitur in arcâ, omnem inundationem aquarum vincit & ſuperat; cum enim quis juſtitiâ munitus incedit, facile univerſa iniquitatis tela devincit ac detorquet.

Baſil.Sel.

Gen.7.
Non ex meritis ingreſſus in arcam, omnem molem aquarū ſuperat.

QUÆSTIO VIII.

Quare mare dabit horrendum ſonitum?

56\. AIt Textus: *Preſſura gemitum præ confuſione ſonitus maris,& fluctuum.*Maxime explicat Evangeliſta preſſuram, anguſtiam, anxietatem, in qua erant homines confuſi, & perplexi, concilii inopes, quò ſe vertant, aut quid agant neſcientes: nam Sol erit niger, Luna tota ſanguinea ſtellæque erunt cadentes, fulgura coruſcabunt, terra tremet, & maria, & flumina horrendos ſonitus dabunt, ira ut erit afflictio, & anguſtia extrema qualis nunquam fuit. *Hæc dicit Dominus: Afflictio una, afflictio ecce venit: finis venit, venit finis, tunc de propinquo effundam iram meam ſuper te, & complebo furorem meum in te:& judicabo te*, Ezechiel.7.n.5. & 6. Expende quod ait: *Afflictio una*; & ſtatim, *Finis venit,& judicabo te.* Ubi ſermo eſt de afflictione ante judicium finale,& dicitur. *Afflictio una*,quia erit una,& ſingularis inter omnes,cujus comporatione univerſæ antecedentes non cenſeantur afflictiones, nec timeri debent.Et gravitas afflictionis ſatis explicatur. Cum ait Deus: *Complebo furorem meum in te.*Ac ſi in homine tunc adimpleat rigores ſuæ juſtitiæ, infligens, illi univerſa ſua flagella.

Ezech.7.

Afflictio judicii ſola afflictio.

57\. Secundò. Aſtra obſcurantur, aër fulgurat, terra tremit,maria, & flumina fremunt, ac ſi omnia elementa, univerſæque creaturæ inſurgant in hominem, ut debitam vindictam, ac ſatisfactionem ſumant pro delectis commiſſis contra ſuum creatorem. Dathan, & Abiron, ait Scriptura,ob rebellionem contra Moyſen, ſub pedibus eorum dirupta eſt terra; & aperiens os ſuum devoravit illos:*Deſcenderunt,vivi in infernum*,Numer.16.num.32.Quorum pœnam explicans D. Ambroſ. recte ait Epiſtol.8. *Immugiens terra in medio plebis ſcinditur, aperitur in profundum ſinus, abripiuntur noxii, & ita ab omnibus mundi hujus ablegantur elementis, ut nec aërem hauſtu, nec cælum viſu, nec mare tactu, nec terram contaminarent ſepulchro.* Omnia elementa inſurgunt adverſus rebelles, ut cælum non videant,aëre non fruantur, mare non attingant, à terra non ſuſtententur, nec illius ſepulchro gaudent.

Omnia elementa inſurgunt contra peccatores.

Numer. 16.
Ambroſ.

58\. Tertiò. Moraliſſimè dicam etiam in hac re. Superiora aſtra obſcurantur,& homo orbis princeps,ſub cujus pedibus omnia erant ſubjecta, à ſua felicitate in magnas miſerias, ac anguſtias cadit;tunc adverſus eum mare intumeſcens horribiles dat ſonitus. O quam frequenter cum Dominus à culmine ſuæ felicitatis decidit, adverſus eum ſervi dant horribiles voces fremúntque, in eúmque inſultant?Nabuchodonoſor cum eſſet in ſuo regali ſolio,univerſi principes,ac populi ei deferebant obſequium, ac adorationem: At verò poſtquam à ſuo culmine cecidit,& tanquam bos factus eſt. *Ex hominibus abjectus eſt*, Daniel.4. n. 30. Sed à quibus abjectus eſt; A quibus nempe aulicis, ac populis, quibus antea in tanto cultu,ac honore fuerat, Deperdita dignitate deperdita eſt & veneratio, & occaſio data,ut ſui in eum inſultarent, & fremerent. Vide in Indice verbum *Dejectus.*

In Dominum dejectum inſurgunt famuli.

Daniel.4.

59\. Quartò. Fremit mare, & dat horribiles ſonitus, tanquam voces clamantes adverſus homines ob eorum peccata contra ſuum Authorem commiſſa. Signa judicii ſcribens Joannes, ait: *Et ecce terræmotus factus eſt magnus*, Apocalypſ. 6.num.12. Ad quid tantus terræmotus? Terra cum voce careat, terræmotu pro voce utitur, ut hominum peccata eorúmque juſtam vindictam indicaret. Ioachimus Abbas: *Terra tremet, ut ſuo motu contra homines clamaret.* Quos per tot millia annorum tantis delectis onuſtos ſuſtinuerat.

Inſenſibilia accuſant peccatores.

Apoc.6.

Joachim.

60\. Prodigus revertens ad Patrem ſuum, ait: *Pater peccavi in cælum, & coram te*, Luc.15. n.18. Non ſolum Deum iratum meminit, ſed etiam totos cæli exercitus commemorat, quos contra ſe tanquam ſui accuſatores metuebat. Titus Boſtrenſ. *Haud ſecus*,ait, *faciem firmamenti metuit, atque accuſatoris cujuſpiam voces.*

Luc.15.

Boſtrenſ.
Cælum peccatores accuſat.

QUÆSTIO IX.

Quare ante judicium tot tantáque ſigna in omnibus elementis præcedunt?

61\. OMnia elementa commoventur,dant ſigna, ut notavi initio ſuperioris quæſtionis. Ad quid tot ſigna inquirit præſens quæſtio: In omnibus rebus inſenſibilibus dat Deus ſigna, ut homines ad pœnitentiam, ac contritionem provocentur,ne in iram Dei incidant,& pereant.

Venit

Venit vir Dei ad Ieroboam apponentem thus ſuper altare, contra quod Propheta clamat dicens: *Altare, Altare, hæc dicit Dominus.* Et denuntiat pœnam, ac mortem omnium Sacerdotum immolantium: *Et hoc erit ſignum quod locutus eſt Dominus; Ecce Altare ſcindetur, & effundetur cinis, qui in eo eſt.* Quod cum factum eſſet, & altare ſcinderetur, ſuperbus Rex extendit manum contra Prophetam, ut eum apprehenderet. *Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum: nec valuit retrahere eam ad ſe.* 3. Reg. 13. n. 4. (3. Reg. 13.) Contra Dei legem Rex, & Sacerdotes ſacrificabant ſuper altare in ſignum eorum denuntiatæ pœnæ ad vocem Prophetæ contritum eſt altare lapideum; Cum tamen prophanus Rex magis eſſet obduratus, ut immolaret in contemptum legis, illius exaruit manus, cur prius Deus dat ſignum in altari, poſtea verò manus regis eſt exſiccata? Ecce inter tot rigores Dei clementia nitet. Prius dat ſignum in lapide, ut ex contrito lapide conteratur cor regis ad pœnitentiam, ut divinam vindictam valeat evitare. D. Chryſoſtomus, procem. in Iſaiam. *Qua ex cauſa*, ait, *non initio ſtatim ejus arefecit manum; Ut reſipiſceret lapide in fruſta diſciſſo. Lapis enim ſi in ſciſſuras non foret conſciſſus, utique tibi peperciſſem. Nunc quando lapis conſciſſus eſt fruſtillatim, nec ſis quidem ad correctionem emandatus, ob id ira adverſum te incandeſco.* Poſt tantum ſignum viſum non emendari majorem provocat iram.

Dantur ſigna inſenſibilibus, ut homo emendetur.

Chryſoſt.

62. Secundò. Fiunt tot ſigna ut in nobis Dominus excitaret memoriam judicii finalis, illius enim oblivio multa mala ſuper omnia ſcelera, ac crimina, in nobis generat, & parturit, *Propter quod irritavit impius Deum: Dixit enim in corde ſuo, non requiret*, Pſalm. 9. numer. 13. Quam ob cauſam irritavit, ſeu ut legit D. Hieronymus, *blaſphemavit*, ſeu Biblia Regia *Provocavit ad iram:* ſeu contra ſe Deum oppoſuit *Dixit in corde ſuo, non requiret*, Non inquiret, nec examinabit delicta noſtra, ac proinde ea tam peſſima oblivio judicii venit in tam graviſſimum malum ſuper omnia mala, ut contra Deum velit homo ſe erigere, & opponere. D. Bernardus ſerm. *Ecce nos reliquimus omnia.* Sic ait: *Propter quod irritavit impius Deum, exacerbavit Dominum peccator, ut ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quærat; Num propter fornicationes, inceſtus, an ſacrilegia? Nil horum Propheta memorat, ſed quod in corde ſuo dixit, non requiret.*

Pſal. 9.
Hieron.
Bibl. Reg.
Nullum eſt malum, quod judicio oblivio non generet.

Bernard.

63. Ex quo ait D. Auguſtinus ſer. 120. de tempore, *Caveamus ita in criminibus polluit, ut ad nos reſpiciat Prophetia illa terribilis.* Non eſt Deus in conſpectu ejus, polluuntur viæ ejus in omni tempore, auferentur judicia tua à facie ejus. Pſal. 9. num. 5. *Irremediabile periculum eſt ſic aliquem vitii, & cupiditatis fræna laxare, ut ſe rationem Deo non meminerit redditurum.* Extremæ ruinæ, ac irremediabilis periculi argumentum eſt, abſque cogitatione, & memoria judicii vivere, nam ſi auferuntur judicia Domini à noſtra facie, ac oculis obliviſcitur homo de Deo, & omnes viæ ejus polluuntur, ac coinquinantur in omni vitio, & peccato, à quo judicii memoria maximè refrænat, ut ponderavi ſuprà in expoſitione n. 1.

Auguſt.

Pſal. 9.
Extrema ruina, ſi judicii memoria à nobis labitur.

64. Tertiò. Quia ut ait D. Paſchaſ. lib. 11. *Judicii timor ſchola pietatis eſt*, imò dicam ars bene vivendi, ſublevandique hominem in cælum, ait D. Joannes, *Audivi vocem de cælo dicentem mihi: Scribe, beati mortui, qui in Domino moriuntur, à modo jam dicit ſpiritus, ut requieſcant à laboribus ſuis. Opera enim eorum ſequuntur illos.* Et ſtatim ſubdit: *Et vidi & ecce nubem candidam, & ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis, habentem in manu ſua falcem acutam.* Apocal. 14. numer. 14. ſermo eſt de Chriſto Domino veniente ad judicium, ut exponunt Joachim. Abbas, Andræas Cæſar. D. Thomas, communiter Recentiores, habentem falcem acutam interpretantur poteſtatem judiciariam. Maximè Textus connexio ponderanda eſt. Cur poſtquam factus fuit ſermo de gloria Beatorum, *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*, ſtatim in medium proponitur finale judicium, ac deſcribitur judex venturus cum falce acuta, cum multa nempe, ac diſtricta ſeveritate? Ut demonſtretur, quod nulla via tam patens eſt hominibus ad gloriam, & ut in conſortio ſanctorum beati mortui in Domino inveniantur, quam quòd in hac vita pro conſorte memoriam mortis habeant, quæ ſemper ante oculos fixa ſit? ut à terrenis declinent, & ad cæleſtia advolent.

Paſchaſ.

Apoc. 14.
Joachim.
Andræas.
D. Thom.
Cogitatione judicii aſcendimus in cælum.

65. Poſtquam glorioſo triumpho aſcendit Chriſtus in cælum, Apoſtolis aſtant Angeli dicentes, *Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* Actor. 1. n. 11. Ubi ſermo eſt de Chriſti adventu ad judicandum, ut exponunt D. Ignatius Epiſtol. 10. ad Smyrnenſes, & Chriſoſtom. Beda, Cajetanus, Carthuſianus, & alii in Act. Cur tamen objecta Chriſti gloria in cælo, memoriæ etiam noſtræ objicitur repræſentatio illius adventus ad judicium? Ut ita nobis oſtendant aptam; & expeditam viam eundi in cælum ad participandam quiſque Chriſti gloriam, ſi ſemper Chriſti adventum ad judicium ante oculos habeamus, illo nempè admoniti facilè in cælum evolabimus.

Actor. 1.
Ignatius.
Chryſoſt.
Beda.
Carthuſ.

Luc. 21. n. 26. Areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſupervenient univerſo orbi, nam virtutes cælorum movebuntur.

VERSIONES.

Vatablus Et commotio, quæ ejiciet animas hominum præ timore ejus, quod invaſa eſt terra, & commovebuntur virtutes cælorum.

Vatablus. Extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ ſupervenient orbi terrarum, nam vires cælorum movebuntur.

Arabicus. Et egredientur animæ hominum ab eis, præ timore ejus, quod venient ſuper

ſuper orbem, nam virtutes cælorum conturbabuntur.

Cajetanus. Virtutes cælorum agitabuntur.

Multi ex Græco. Exercitus cæleſtium.

EXPOSITIO II.

66. *Arabic.* A *Reſcentibus hominibus*, tot tantiſque horrendis ſignis homines exanimes, ac tabeſcentes, ſeu, ut explicatius habet Arabicus. *Et egredientur animæ hominum ab eis.* Erunt enim præ anguſtia tanquam efflantes ac exhalantes animam *præ timore.* Qui, ut ait Carthuſianus, *Carthuſ.* *Homines ob durationem pœnitentiam agant.* erit in cunctis hominibus, præſertim injuſtis, quos exterius tot portenta accuſabunt; interius verò eorum conſcientia arguet. *Et expectatione* Quæ expectatio gignitur ex tanto timore: & valdè mirum, quia inter tot horribilia ſigna audio hominum timorem, non tamen audio eorum pœnitentiam, ac dolorem de peccatis, ſunt enim homines ita obfirmati in malo, ut nec commotione cæli, & terræ moveantur in Deum: *Quæ ſupervenient univerſo orbi.* Homines areſcunt, ac tabeſcunt ex cogitatione malorum ingruentium, quæ ſuperveniunt orbi, non verò ex cogitatione appropinquantis judicii, ac damnationis æternæ. Iniqui majori dolore afficiuntur de temporalibus amiſſis, quam de ſua ſalute deperdita. *Virtutes cælorum movebuntur*, ſive agitabuntur, ſive conturbabuntur aſſignatur cauſa timoris, ac examinationis hominum, quia virtutes cælorum, id eſt eorum poli, quaſi Cardines, ac firmamenta movebuntur præter ſuum curſum naturalem, ut cæli deorſum ruere videantur, de quo quæſt.11.

QUÆSTIO X.

Quare tam vehementer homines areſcent, & tabeſcent?

67. VIſis tot portentis, ac prodigiis erunt tabeſcentes, ac tanquam efflantes animam præ timore, ac expectatione excidii totius orbis, ac horrendi judicii, ut patet ex textu, & dixi in expoſit. Deinde ad quæſtionem.

68. *Auguſt.* Primò. Reſpondet D. Auguſtinus epiſtol. 80. *Areſcentibus*, ait, *hominibus præ timore, & expectatione. Nunc autem iſta mala, quæ tanquam ſumma, extremàque creduntur, utrique regno, Chriſti ſcilicet, & Diaboli videmus eſſe communia. Pariter quippe his boni affliguntur, & mali.* Valdè mirum, quod dicat D. Auguſtinus: *Pariter quippe his boni affliguntur & mali.* Quo mali *Juſti timent faciem judicis.* timeant non multum mirandum, cum ſuper nos immineat ſententia damnationis. At juſti cur timeant, cum Chriſti ſocii, ac familiares futuri ſint, æternáque beatitudine domandi, à judiciſque ſententia æternam hæreditatem capient? Timebunt quidem timore filiali ob expectationem judicis, quem præſtolantur, tanta erit ſeveritatis finalis judicii, ut ab ejus expectatione, juſti mox beandi areſcant. Sciunt juſti ſeipſos æterna beatitudine donandos eſſe; cum tamen conſiderant iratum judicis vultum, & judiciali rigore ſeverum, divinas iras minantem, ſic præ timore filiali, ac expectatione judicii finalis pavent, ut etiam poſita ſpe de æterna beatitudine expalleſcant, & contremiſcant appropinquante ultima die judicii, ſcribit Joannes, quod homines *Dicunt montibus & petris, cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, ab ira agni.* Apocalypſ. 6. num.16. *Apoc.6.* Non explicant ſuum timorem pro ſententia audienda ſeu pœna infligenda, ſed pro vultu, ac facie judicis apparentis, *à facie ſedentis.* Tam formidabilis, ac terribilis erit aſpectus Chriſti judicantis, quod ſtatim magis confirmatur.

69. *Beda.* *Inter tot prodigia ſolum homines timent judicis faciem.* Secundò, Beda ad hæc verba: *Areſcentibus hominibus.* Sic ait: *Credo ipſum judicis adventum hac ſententia deſignari.* videbunt homines horribilia portenta in Sole, Luna, & Stellis? magnáque prodigia in aëre, magnóſque terræmotus in orbe, & ex mari horribles ſonitus audient, & tamen: *areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione.* Vident prodigia in cælo, & terra, ac mari, & tamen homines non areſcunt, nec tabeſcunt ob portenta exhibita, ſed *præ timore, & expectatione, quæ ſupervenient orbi.* Ob nempe judicis advenientis adventum: *Credo ipſum judicis adventum hac ſententia deſignari.* Cum judicis proponitur adventus, præ illius timore cætera omnia non ſentiunt, nec illius timore vexantur.

70. *Apoc.21.* De die judicii loquens Joannes, ait: *Terra abiit, & mare non eſt.* Apocal. 21. num.1. Quomodo dicitur, quod terra & mare non eſt, cum *Apoc.6.* dicat: *Ecce terræmotus factus eſt magnus.* Apocalypſ.6. n.12: & D. Lucas in præſenti: *Et interris preſſura gentium*, & mare dabit horrendos. & terribiles gemitus, *præ confuſione ſonitus maris* Quomodo ergo aſtruitur, *terra abiit, & mare non eſt?* Quonam pacto poſſunt fieri terræmotus? & gemitus maris, ſi terra, & mare non ſunt Pulchrè Aymon in Dominica 1. Adventus. *Aymon.* *Circa finem ſæculi*, ait, *mare, flumina, rivuli, voces & mugitus emittent, interitum ſuum quibuſdam luctuoſis vocibus deplorantes, & per hoc non parvum timorem hominibus audientibus incutient. Hinc per Joannem in Apocalypſi dicitur: & mare non erit.* Expende: ex timore incuſſo infert Aymon, quod mare non erit, quia nimirum timor conceptus ex terræmotu in orbe, & ex ſonitu maris, nullus erit comparatione facta ad timorem provenientem ex adventu judicis? cujus collatione terror ex mari, ac terra nihil eſſet, tanquam ſi terra, & mare non eſſent.

71. *Cajetan.* Tertiò. Cajetanus, *Areſcentibus hominibus præ timore*, ait, *in intellectu perplexitas, in affectu timor, & expectatione non ſignificatur ſpes, ſed more eventus.* Hæc ultima verba maximè expendenda ſunt; ut ſubtiliter innuitur cauſa tam ingentis pavoris, ac timoris? *mora eventus.* nempe. Judicio appropinquante, multa ſunt, quæ terribilem timorem ingerant homini. Elementa timenda concuſſione colliduntur, ac è cælo infremunt, terribilis facies judicis adventat, & fulminanda ſententia mox audienda inſtat, ut impii hianti gehenna devorentur, & tandem ipſa conſcientia interiùs carnifex crudeliter torquet

&

& inter hæc tam dira tormenta maximè excruciantur, ac carnificantur more ipſius imminentis judicii *expectatione non ſignificatur ſpes, ſed mora eventus*, dum in ſuſpenſæ expectationis perplexitate exagitantur ibi latè major afflictio, pœna, ac excarnificatio, ipſa ſanè pendula exagitatio, ac expectatio, tam crudeliter vulnerat, ut certè æmula gehennæ ſit: ſupra citat. Apocal. locus huc iterum veniat. *Dicunt montibus, & petris, cadite ſuper nos.* Dulcius erit eis à montibus obrui, quam in alia pendula expectatione verſari. Vide ſupra c. 8. n. 135. & 49. n. 62. 63. 64. 65.

72. *Subire judicium magnum timorem generat.* Quarto. Tabeſcunt, & conſumuntur homines præ timore, & expectatione judicii appropinquantis, cum cogitant, quod adeſt tempus, ut appareant coram judicis tribunali, ut ab ipſo judicentur, & eorum facta diſcutiantur, ac examinentur, inde palleſcunt, & maximo timore anguntur: duriſſimum eſt ante judicem convenire, ut cauſa ventiletur, & ſententia proferatur.

73. Cum meus Jeſus eſſet in horto, *Factus in agonia prolixius orabat. Et factus eſt ſudor ejus, ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram.* Luc. 22. num. 43. (Luc. 22.) Maximè diſputant Interpretes, quænam extiterit cauſa tantæ agoniæ, ac triſtitiæ, & quænam tanta eſſe potuit, ut filius Dei in guttas ſanguinis effundendas prorumperet; D. Gregor. lib. 14 Moral. cap. 17. hanc aſſignat. (Gregor.) *Redemptor noſter*, ait, *ſolutioni carnis appropinquans, & membrorum ſuorum ſervans ſpeciem: factus in agonia cœpit prolixius ordre.* Et tunc ſubdit: *Appropinquante morte, noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris, ac formidinis patimur, cum per ſolutionem carnis æterno propinquamus judicio* Repræſentatum fuit Chriſto Domino, quod ipſe trahendus erat ad quatuor judicum iniquorum tribunalia, inde pavet non quod ejus eximia puritas, ac ſanctitas aliquid ſui ratione timuerit, ſed *membrorum ſuorum ſervans ſpeciem.* Ut nobis præberet documentum, quantum ad judicium convenire, ac coram judice aſtare, debeamus formidare. Ibi enim cuncta, & minima ventilantur, & ſententia pro tota æternitate promulgatur. *Cum per ſolutionem carnis æterno appropinquamus judicio.* Vide tom. 2. c. 12. q. 22. q. 10. n. 60. 61. & 62. (*Multum timendum coram judice convenire.*)

Quæstio XI.

Quare virtutes cælorum commovebuntur?

74. *Quid ſint cælorum virtutes.* Diſputant Interpretes quid per virtutes cælorum ſignificetur. Janſenius in ſua Concordia arbitratur per virtutes cœlorum ſignificari omnia ſydera, quæ in ſacris litteris militia cæli, ſeu virtutes cælorum appellantur. (Janſen.) *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quæ ſunt ſydera Pſalm. 32. num. 6. (Pſalm. 32.) Secundò. Cajetan. in cap. 24. Matth. (Cajetan.) exiſtimat denotari vires, poteſtates, ſeu facultates cœlorum, nam extremo illo tempore, mutabuntur, ait, potentiæ activæ cæleſtium corporum à ſolitis actionibus, ac proinde Janſenius, & Cajetanus aſtruunt, quod in fine mundi ſydera, ac cæleſtia corpora mutabunt ſuos aſpectus, ac influentias, ut inde omnia in inferioribus perturbentur; & hæc ſententia eſt valdè probabilis.

Tertiò. Joannes Heſſelius, Maldonatus, Franciſcus Lucas, Cornelius per virtutes cælorum intelligunt baſes, ſive axes, ſive polos, & Cardines cælorum. 75. (Heſſelius. Maldonat. Franc. Luc. Cornel.) Sic enim in fine orbis cæli movebuntur, ac concutientur, ut à ſuis cardinibus, ac polis convelli videantur, ut deorſum ruere appareant, ut ita maximè repræſentent iram divinam, ac magnum terrorem impiis hominibus injiciant. Quod latius explicant Interpretes ad cap. Iſai. 34. num. 4. (Iſai. 34.) *Tabeſcet omnis militia cælorum, & complicabuntur ſicut liber cæli, & omnis militia eorum omnia ſydera) defluet, ſicut defluit folium de vinea:* & Apocalypſ. 6. num. 12. (Apoc. 6.) & ideo hic dicendi modus maximè eſt aptus.

76. Quartò. Et eſt celebris ſententia Antiquorum Patrum, Origenis homil. 26. in Matth. D. Auguſtini, ſermon. 130. D. Chryſoſtomi, Euthymii, Theophylacti, D. Thomæ, Carthuſiani, & aliorum, qui docent, quod Angeli timebunt quodam timore reverentiali, pro indéque docent, quod per virtutes cælorum Angeli intelligantur. (Origen. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Theoph. D. Thom. Carthuſ.) Sic ait Chryſoſtomus: *Virtutes cælicæ movebuntur, quantumvis ſibi conſciæ non ſint, videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepidè ſtabunt ibi.* In ruina aliorum etiam columnæ cæli, ac viri fortes, & potentes pavent, & timent. Audita morte Saphiræ reprehenſæ à Petro. *Factus eſt timor magnus ſuper univerſam congregationem, & ſuper omnes, qui hæc audiebant.* Actor. 5. numer. 11. (Act. 5.) Nullus erat in toto fidelium cœtu; qui mentitus eſſet Deo, ac defraudaſſet de rebus venditis: ac proinde nullus extabat dignus tali increpatione, cur ergo in unius caſu omnes percutiuntur timore? Viri ſanè prudentis eſt in alterius ruina ſuam vereri. Oecumenius. (Oecumen.) *Ex facto*, ait, *quod circa Saphiram accidit, oritur in aliis ſalutaris timor, quemadmodum in ultione Ozæ, hujus namque ſupplicium multis timori fuit.*

77. Suarez tom. 2. ad 3. part. diſput. 56. ſect. 3. (Suar.) per virtutes cælorum intelligit Angelos, qui magna vi, ac impetu tunc cælos movebunt, ac gyrabunt ad extraordinarios, & portentoſos effectus in inferioribus producendos, ut ex dictis patet. (*Angeli motores cælorum.*)

78. Aliter etiam reſpondet D. Chryſoſtomus, tom. 3. ſerm. de cruce, & Latrone. (Chryſoſt.) *De Angelis* ait, *dicit Dominus, tremor enim illos apprehendet, & timor magnus. Quia tunc tam terribile erit judicium illud, ut ab Angelis timeatur. Quemadmodum enim principe judicante, non ſolum rei, ſed & officia, quæ nihil ſibi conſcia ſunt, timore comprehenduntur, propter judicis terrorem, & ita cum genus humanum judicabitur, etiam cæleſtes miniſtri pavebunt: & terribili apparatu de judicis intuentis horrenda formidine contremiſcent.* (*Si Angeli timent in judicio quid faciet miſer homo.*) Valdè mirum, quod in tremendo judicio Angeli ſic expaveſcant. Timeant impii qui à damnationis ſententia ſunt puniendi, ſed puri Angeli cur ſic pavent? Rectè ait D. Gregorius in moralibus. (Gregor.) *Quid faciet virga deſerti, ubi concutietur cedrus Paradiſi? Quid faciet agnus, ubi aries tremit; Si juſtus vix ſalvabitur, impius ubi apparebit?* Si Angelus Cedrus Paradiſi ſic timore concutitur, quid faciet virga deſerti hujus mundi, homo nempe, tot, tantiſque criminibus onuſtus, ſi juſtus vix ſalvabitur, impius ubi apparebit?

79. *Apoc. 6.* De extremo judicio loquens D. Joan. in ſua Apoc. cap. 6. num. 14. *Cælum receſſit ſicut liber involutus.* Et iterum cap. 20. num. 11. *Vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum à cujus conſpectu fugit cælum.* Sunt multi, ut R. P. Joan. de la Haye, qui per cælos, ſpiritus cæleſtes Angelicos interpretentur, qui magno timore concutientur ob conſiderationem tantæ ſeveritatis divinæ juſtitiæ, quanta manifeſtè adverſus impios oſtenditur, ideo ad hoc explicandum per magnam exaggerationem, quanto pavore cæli columnæ contremiſcant; ac ſi non valeant ſubſiſtere coram judice ſine tremore, dicitur cælum recedere, cum aliàs veriſſimum ſit, quòd ſancti Angeli cum Chriſto adſtabunt, & ab ejus latere nullo modo recedent.

Haye. — *Angeli timent.*

80. Vel timeant Angeli, quia ſunt cuſtodes noſtri, & cum rei judicantur, eorum cuſtodes, ac protectores pavent, & timent. *Luxit antemurale, & murus pariter diſſipatus eſt.* Thren. 2. n. 8. Hugo per murum intelligit cœtum Prælatorum, ſeu hominum; per murale verò cuſtodiam Angelorum. Cum enim cœtus hominum diſſipatur divina ira luxit, ſeu luctum oſtendit cuſtodia Angelorum, quod metaphoricè dicitur de ſpiritibus beatis, cum ſemper ſint in ſummo gaudio.

Then. 2. Hugo. *Cuſtodes Angeli triſtantur.*

Matth. 24. num. 30. Tunc apparebit ſignum filio hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & majeſtate.

Num. 31. Et mittet Angelos ſuos cum turba, & voce magna: & congregabūt electos ejus à quatuor ventis, à ſummis cælorum, uſque ad terminos eorum.

VERSIONES.

Syriac. n. 30. Tunc apparebit ſignum filii hominis in cælis, & tunc plangent omnes generationes terræ & conſpicient filium hominis venientem ſuper nubes cælorum cū virtute, & gloria multa.

D. Cyprian. de exhort. Et lamentabuntur omnes tribus terræ, &c. In nubibus cæli cum virtute magna, & claritate.

Vatabl. Pagn. Cum potentia, & gloria multa.

Græcus. Cum magna fortitudine; & gloria.

Ariar. Cum efficacia.

Syriac. n. 1. Et mittet Angelos ſuos cum claſſici clangore magno: & congregabunt electos ejus à quatuor ventis, ab extremo cælorum uſque ad extremum eorum.

Pagninus. Cum turbæ voce magna.

Vatablus. Cum turbæ ſonitu magno, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis, ab extremis cælorum, uſque ad extrema eorundem.

ALTER TEXTUS.

Mac. 13. num. 20. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria. Et tunc mittet Angelos ſuos, & congregabit electos ſuos à quatuor ventis, à ſummo terræ, uſque ad ſummum cæli.

Luc. 21. n. 27. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna, & majeſtate.

EXPOSITIO III.

81. *Syriacus.* Tunc, Obſcuratis Sole, Luna, ac ſtellis *parebit*, ſeu ut habet Syriacus, *apparebit ſignum filii hominis*, id nempe quo filius hominis maximè hominibus fuit ſignificatus, notus & celebris in toto mundo, crux ejus extitit, qua noſtram redemptionem promeruit. Quamvis eſſet filius Dei, à meritis in ſancta cruce operatis, voluit in toto mundo haberi notus, & celebris: *Tunc.* Iterum hanc particulam repetit Evangeliſta; ac proinde, *Tunc*, viſa totius orbis perturbatione, ac cruce fulgente in cœlo: *Plangent omnes tribus terræ.* Omnes nempe nationes univerſi, præcipuè impii, quorum erit major pars, lamentabuntur, quia ut inquiunt Chryſoſtomus, Euthymius, D. Thomas, ex tot ſignis viſis intelligent mundum finiri, ac ex ſigno crucis cognoſcent Chriſtum Jeſum adventare ad judicandum, ac proinde lamentabuntur, quia in eum non crediderunt, vel quia non vixerunt, prout ejus fides, ac doctrina Evangelica exegerat, & alludit hic Chriſtus Dominus ad locum Zachariæ 12. n. 11. *In illa die magnus erit planctus in Jeruſalem*, &c. D. Chryſoſtomus homil. 77. *Tunc*, ait, *plangent ſe omnes tribus terræ: viſa enim cruce, conſiderabunt, quod mortuo eo nihil profecerunt, & quod crucifixerunt eum, quem adorari oportebat.* D. Hieronymus. *Rectè autem dixit tribus terræ: hi enim plangent, qui municipatum non habent in cælis, ſed ſcripti ſunt in terra.*

Chryſoſt. Euthym. D. Thom. — Zachar. 12. Chryſoſt. — Hieron.

82. *Videbunt filium hominis.* Chriſtum Dominum *venientem*, ad judicium ſcilicet, *in nubibus cæli*. Aërei; & dicitur *in nubibus*, ponitur pluralis pro ſingulari, & ad magis explicandam Chriſti majeſtatem, & alluditur ad teſtamentum vetus, nam Deus paſſim apparebat Moyſi, & Prophetis in nube. Exod. 19. n. 9. Ezech. 1. n. 4.

Exod.19. num.4.Dan.7.num.13.*Ecce in nubibus cæli, quaſi filius hominis veniebat.* Dicitur in textu : *Cum* Ezech.1. Dan 7. *virtute multa , & majeſtate.* Seu , ut alii legunt , Lucas. *cum magna potentia* , ſeu *fortitudine* , *& gloria.* D. Lucas ſcribit : *Cum poteſtate magna.* Sicut enim primus Chriſti adventus fuit in humilitate , ac infirmitate noſtræ carnis , quo meruit, ut hic ſecundus adventus ſit cum potentia multa , majeſtate , ac gloria. Gloria enim corporis Jeſu maxima erit ejuſmodi qua nulla queat eſſe major propter divinæ naturæ cum humana conjunctionem.

83. *Et mittet Angelos ſuos cum tuba,& voce magna.* Eſt hic inverſus ordo , ut notant Cornelius , & alii Expoſitores. Nam prius Chriſtus Dominus mittet Angelos cum tuba,ſeu tubis, ac voce magna,ut omnes mortuos,& ſepultos ad vitam evocent,ac ad judicium cadem,deinde ipſi eum videbunt venientem in nubibus cæli : *Et congregabunt electos ejus.* Juſſu Domini , Angeli voce omnes boni , mali revocandi ſunt ad vitam , ad judiciúmque coram Chriſto adducendi , ut Matth 13. patet Matth. 13. num.41. Tamen electi dicun- Carthuſ. tur,ut ait Carthuſianus : cum ampliori honore, & ſpeciali reverentia ; vel meminit tantum electorum , quia Chriſtus Dominus loquebatur cum ſuis diſcipulis , ut eos conſolaretur,ac animaret ſpe tanquam futuros è numero electorũ : Chryſoſt. ut ait Chryſoſtomus , congregabunt eos Angeli,congregatos autem rapient nubes : *à quatuor ventis* , hoc eſt ab omnibus mundi plagis à quibus ſpirant venti. Eurus ſpirat ab Oriente. Zephyrus ab Occidente , Auſter à Meridie, Aquilo à Septentrione. *A quatuor ventis* , ait Hugo. Hugo,ergo in figura crucis , qui in figura cru- *Non dantur electi, niſi ad crucis figuram.* cis fuerint , congregabuntur , tanquam electi : *A ſummis cælorum uſque ad terminos eorum.* Hoc eſt ab uno cæli termino , ſeu exterminate uſque ad alteram ; nempe à termino uno cæli , & terræ uſque ad alium eorumdem terminum. D. Marcus ſcribit : *A ſummo terræ uſque ad ſummum cæli.* Quod idem eſt , ac ſcribit Matth. Ab uno extremo terræ, uſque ad alium extremum cæli , & terræ.

QUÆSTIO XII.

Quando , & quomodo , quantaque luce crux apparebit in judicio finali?

84. *Signum Chriſti ejus crux.* Chryſoſt. Hilar. SIgnum filii hominis in judicio futurum,magno conſenſu docent Patres, & Expoſitores in præſenti D. Chryſoſtomus , D. Hilarius, D. Hieronymus , Beda , Eutymius , Theophylactus, Albertus Magnus,D.Auguſtinus, ſermone 130. de tempore , D. Leo epiſt.97. ad Leonem Auguſt. Et alii communiter.Et hoc canit Eccleſia. *Hoc ſignum erit de cælo cum Dominus ad judicandum venerit.* Et ait D. Cyrillus , Catech.15. *Signum verum , & proprium Chriſti eſt crux.* Per crucem enim Chriſtus eſt notus,& honoratus in toto mundo, ut dixi in expoſitione.

85. Anſelm. Anton. Abulenſ. Jſen. Primò dubitatur. An ipſamet crux lignea ſit in cælo conſpicienda,an illius effigies, ex ſplendido formata aëre. D. Anſelmus in elucidario. D. Anton.4. part. tit.24.cap.11. §. 5. Abulenſ. Ianſen & alii ex aëre efformatam apparituram exiſtimant. E contra verò ipſammet crucem ligneam divina reintegrandam potentia, & in die judicii , in cælo oſtendendam omnibus hominibus docent N. Doctiſſimus Vvaldenſ. tom.3. de Sacramentali,tit.20.c.158.D.Ephrem.lib.de vera pœnit.c.4.D.Chryſoſt.homil.de cruce , & latrone,ait : *Crucem ſolam non reliquit in terra, ſed ſecum eam levavit ad cælum , & ideo cum ipſa veniet ; cum ipſa ſecundam glorioſam ſuam præſentiam faciet.* Et hæc ſententia mihi magis placet , quia quod ipſamet crux appareat, ad gloriam Chriſti pertinet , ut per eam nos redimit ; & multum conducit ad conſolationem Sanctorum,ut ipſammet crucem videant,per quam Chriſto crucifixo in vita per veram pœnitentiam, & mortificationem ſe conformare ſtuduerunt. 86. Abulenſ.

Secundò.Dubitatur de tempore quo crux apparebit. Abulenſ. cap.24. Matth. q.171. & 172. Clem. Clemens Papa lib.7. conſt.c.3. & alii exiſtimant crucem apparituram in aëre paulo poſt mortem Antichriſti , multis diebus ante adventum judicis. E contra verò D.Chryſ.D.Auguſt.D. Cyrill. Jeroſolymitan. & alii Patres citati in exordio quæſtionis, & communiter recentiores Janſen. Barradas , Cornel.cum Suar. tom. 2. ad 3. part. diſp.57.ſect.21.affirmant hoc crucis vexillum ab Angelis ante conſpectum Judicis Chriſti deferendum,tanquam trophæum victoriæ,ac inſigne *In cælo collocanda.* regale excellentiſſimæ ejus poteſtatis, & imperii. Ex quo infero quod finito univerſali judicio , ipſamet crux lignea ſit reponenda inter choros Angelorum. 87.

Tandem ; hoc crucis ſignum in ipſo univerſali judicio apparebit in ſingulis electorum frontibus.Juxta illud Apocalyp.7. n.3. *Signemus ſervos Dei noſtri in frontibus eorum.* Ezech.9.n.4.*Signa thau,*(id eſt ſignum crucis) *ſuper frontes virorum gementium , dolentium.* 88.

Tertiò. An verò reliqua paſſionis inſtrumenta,ut columna,flagella,corona ſpinea,clavi , lancea ſpongia,ſint appáritura in die judicii? Affirmant D.Th.opuſ.2.c.244.Viger.c.21.§.2.verſ.6. *De aliis paſſionis inſtrumentis.* Salmeiron , & alii ob rationes dictas , & dicendas quæſt.ſeq.de cruce, & hoc probabile eſt, tamen non eſt certum, neque habet fundamentum in Scriptura;neque in Patribus. 89.

Quartò Quanta, gloria , ac fulgore Crux apparebit mira ac mirabilis ſanè D. Chryſoſtomus, Chryſoſt. *Crux fulgebit ſuper omnia mundi lumina.* homil.in crucem , & Latronem tom.6.eleganter ſic ait : *Vides quanta ſit excellentia hujus ſigni , quanta claritas,quantus fulgor ? Sol obtenebratur , Luna non ſplendet. aſtra cadunt , illud verò ſolum apparet ut intelligas,illud Luna ſplendidius,& Sole fulgentius eſſe.* D.Laurent.Juſtinian.in ligno vi- Laurent. tæ cap.4. *Conſidera,ait , quanta ſit virtus crucis ; in die namque judicii Sol obſcurabitur,& Luna non dabit lumen ſuum , ut diſcas quantum crux Luna lucidior , & Sole ſplendidior ſit , apparebit tunc crux.* Quid præſtantius dici poteſt de crucis ſigno ? Ubi Sol, Luna ſtellæ,ſe ſe homini ſubtrahunt;ubi virtutes cælorum mobilitatem prætendunt , ſola crux ut vera lux fulgens apparet , ut illuminet,tibique ducatum præſtet.

Ait Regius Vates Pſalm. 4. n.7. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Septuaginta 90. Pſalm.4. Septuag. *Crux vos illuminat.* juxta radicem hebraïcam legunt ſignum,ſeu vexillum ſuper nos lumen vultus tui , ſed quodnam eſt hoc vexillum quod in nobis eſt lumen, & lux divini ſplendoris ; crux nempe,ipſa enim eſt ſignata in frontibus electorum , ut dixi in

in hac quæſtione, ipſáque eſt vexillum filii Dei, quæ nos illuminat à nobiſque omnes tanebras depellit. Heſychius in Cant. *Lumen autem Chriſti*, ait, *crux eſt, quo orbem illuminavit, quo nos in frontibus ſignavit.* Heſych.

92. Abulenſ. Richard. Egreſſo populo Iſraëli de Ægypto providit Deus unam & eandem columnam juxta Abul. Richardum, Victorinum, & alios, quæ die inſtar nubis obumbrabat ab æſtu Solis, nocturno tempore ſic fulgebat, ut clariſſimam noctem efficeret. *Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo.* Exod. 13. num. 22. Sic & ſuo populo Chriſtiano Deus largitus eſt alteram columnam, crucem nempe, quæ nos ab æſtu tentationum defenderet, ac in hujus mundi tenebras non illuminaret, duceret, ac dirigeret in ſalutem. D. Greg. Nazian. agens de extrema hominis utilitate. *Ego*, ait, *relictus omnibus crucem unam habeo, quæ tanquam clariſſima columna vitæ meæ præluceat.* Vide ſuprà c. 6. n. 12. 13. 14. c. 16. n. 95. 97. c. 42. n. 105. 106.

Exod. 13. *Crux nos illuminat, ac ducit.*

Nazianz.

Quæstio XIII.

Quare crux apparebit in judicio univerſali.

93. Chryſoſt. Theoph. Eurym. Reſpondent, Primò D. Chryſoſtomus homil. 7. in Matth. Theophyl. Euthym. Qui ait: *Apparebit crux ut exterreat præcipue Judæos; deinde gentiles, qui Chriſto improperabant crucem: & ut ſciant, quod hic ipſe, tanquam Deus deſcendit.* Veniet crux coruſcans ſuper omnia mundi luminaria per ipſam, per quam impii qui improperabant Chriſto, eique tanquam ignominiam objiciebant, confundantur, ac ignominia afficiantur, videntes ejus gloriam, & exaltationem. Sic ait. D. Chryſoſtom. homil. de Cruce, & Latrone. *Cum cruce Chriſtus veniet, ut ei, qui eum crucifixerunt, ſuæ ſentiant dementiæ cæcitatem.*

94. Auguſt. Tertiò. D. Auguſtin. ſerm. 101. de tempore, *Dedit hoc lignum*, ait, *fructum in tempore ſuo, dedit fructum interim Domini reſurrectione, dabit & cum aparuit de cælis ille, qui viſus eſt ſuper terram, cum præcedente ipſo crucis ſigno jam fulgido venerit de ſupernis, tunc reſurgent corpora ſepultorum, tunc exultabunt ſancti in gloria, tunc in ipſis cubilibus lætabuntur, qui nunc de ſui regis, ac Domini cruce non confunduntur, ſed potiùs gloriantur.* Apparebit Crux, ut omnibus fiat manifeſtum, ex qua origine, ac arbore omnium gloriæ, ac exaltationes pullularunt, ac emanarunt.

95. D. Thom. *Poteſtas judiciaria per crucem comparata.* Tertiò. D. Thomas in Comment. Matth. *Crux apparebit*, ait, *ut ſignificetur judiciariam poteſtatem per crucem comparatam.* Quartò, ut innoteſcat Chriſtum pro omnium ſalute fuiſſe crucifixum ac proinde ingratos eſſe, & inexcuſabiles, qui tantam ejus caritatem, ac miſericordiam neglexerunt. Unde D. Chryſoſtomus in imperfecto ſic introduxit Chriſtum loquentem hom. 49. *Ego*, ait, *propter vos alligatus: & deluſus & cæſus, & cruxifixus ſum, ubi eſt tantarum mearum injuriarum fructus.*

96. Hugo. Quintò. Eleganter Hugo ex D. Chryſoſtom. *Tunc apparebit*, ait, *ſignum filii hominis id eſt crux in aëre, crux apparebit ſole luculentior exiſtens, & non eſt neceſſitas accuſationis, cum viderint crucem.* Veniat in judicio ipſa crux, quæ gratiarum extitit fons, & copioſæ redemptions officina, omnibus cæleſtibus beneficiis exundans, dum tamen ante reos proponitur: *Non eſt neceſſitas accuſationis, cum viderint crucem.* Ipſa enim ingratitudinem, duritiem, ac impietatem accuſabit, arguet, & damnabit.

97. Euſeb. Quod etiam eleganter dixit Euſebius hom. 4. ad Monach. *Prima enim*, ait, *erit in reos intoleranda ſententia reverendarum præſentia cicatricũ. Quid igitur illo tempore facturi ſimus, quando contra illos crucifixi Domini livores, notæ peccatorum noſtrorum, ac maculæ libidinum profitentur? Aut quo putas vultu reſpicit redemptio noſtra perditionem noſtram, illa utique clavorum ſigna bonis ſalutaria, malis terribilia;* Ipſa ſacra crux, ipſe cicatricum livor, cum præſentantur, ipſe eorum aſpectus reos verberat, & damnat; nam ipſa tam beneficia opera oſtenſa, oris ſententiam, antevertunt, & condemnationis promulgatione reos prædamnant, pœna afficiunt, & verberant. *Prima erit in reos intoleranda ſententia reverendarum præſentia cicatricum.*

Crux dat ſententiam contra impios.

98. Exod. 32. Valdè mirum quod cum Judæi peccarent aureum vitulum adorantes. Exod. 32. n. 6. Tamen Deus eis quotidie mane cæleſtem panem largiebatur; ſicut & filius Dei veniens in terram, quæ multis iniquitatibus, & peccatis abundabat, tamen largiſſimè curationis dona exhibebat, cur ingratos illos, & omninò perdendos Deus tot, tantiſque beneficiis afficit? Pulchrè rationem excogitavit D. Gaudentius ſer. 9. ad Neophit. *Nolebat*, ait, *ſe panem cæleſtem, vitæ principem Judæis cito ſubtrahere: donec ipſe in carne adveniens doceret eos, inſtrueret, verberaret curationum beneficii eos, qui ingrati extiterunt.* Ingrati, & rebelles Judæi multis ditabantur cæleſtibus donis, pane cæleſti, & languorum curatione, quibus durè, & acerbe verbarentur; recipiebant enim illa divina beneficia exiſtimantes ſe à Deo ſumme amari, & foveri, & in illis recipiebant inter ſe vocem quandam contra eos clamantem, & flagellum quoddam inundans, nullo enim duriore verbere affligi poterant, quam dum ſic ingrati, & impii beneficia, & favores ex divinis manibus capiebant: *Verberaret curationum beneficiis eos.* Pro quo etiam facit D. Zeno ſerm. 1. in Exod. ſic ad populum Judaïcum loquens, ait; *Ereptus es ex Ægypto*, ait, *columna nubis te perduxit per diẽ, ut oſtenderet cæcum: igni columna per noctem, ut admoneret arſurum: Angelus prævius tua caſtra promovit, ut etiam præſenti Deo probareris ingratus. Per mare pedibus ambulaſti, ut patereris in terra naufragium, ad hoc ſanè in eremo aquam de petra bibiſti, manna de cælo guſtaſti ut cum eſſes ad egeſtatem poſtmodum devolutus, præteritorum bonorum recordatione acrius torquereris.*

Gaudent.

Zeno.

99. Eſter. 5. Sapiens, ac prudentiſſima Eſther. 5. n. 4. cum conſideraſſet crudeles inſidias Aman contra ſe ac populum ſuum machinatas, ipſum hoſtem cum rege invitat ad prandium. *Si regi placet*, ait, *obſecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum ad convivium quod paravi.* Ad quid ſapiens regina tuum hoſtem vis excipere convivio? Ad quid tam illuſtri beneficio nobilitate, támque inſigni honore afficere, ut ſimul cũ rege accubet in convivio? A patruo, ac nutricio tuo Mardochæo admoneris, ut regem adeas cóqueſtura de Aman, & tamen illi paras regias dapes. Vocat ad convivium, ut tanquam crudelem feram edulio deprehenderet,

&

& ut ipſa beneficentia magis eum accuſaret, ac argueret, quam quæcumque alia vox humana,
Rupert. cum mortem illi pararet, qua tantis donis fuerat ſublimatus Rupertus lib. 8. de Victoria Verbi. *Veniat, inquit, Rex, & Aman ad convivium, quod paravit eis: Feram immanem, urſum ferocem ut tradatur ad ſupplicium, allicit ad edulium.*

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus veniens ad judicium dicitur Filius hominis?

100. PRimo, Inquiro cur Chriſtus veniens ad judicium, non dicitur filius Dei, ſed filius hominis, ſicut & ipſe Dominus dixit Pontifici.
Matth.26. *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, venientem in nubibus cæli.* Matth.26.n.64. De hac appellatione multa variis in locis dixi.

101. In præſenti tamen dicitur filius hominis. Primò ut denotetur, quod ut filius hominis per ſua opera illam judiciariam poteſtatem promeruiſſet. Secundò cum eſſet in infirmitate, ac humilitate noſtræ naturæ inter homines, dicebatur filius hominis idémque nomen retinet, cum apparet in gloria, ac majeſtate. Tertiò. Delicta fiunt contra Chriſtum Dominum prout verus Deus eſt, cum tamen venit in judicio ad illa punienda, venit tanquam homo filiúſque hominis dicitur, è contra verò principes ſæculi, contra eos tanquam homines perpetantur crimina, tamen ad illa caſtiganda, ac vindicanda, ſic procedunt, tanquam ſi eſſent Dei ſuperiores omni humana conditione, ita alios arguunt, ac perſequuntur, & veluti annihilare intendunt. Sic Job dixit amicis ſuis, qui falſo eum in multis peccatis accuſabant, in multiſque calumniabantur. *Quare perſequemini me ſicut Deus;* Job.19. num.22. Quartò. Ut ait
Auguſt. D. Auguſt. tract.19. in Joan. *Forma illa erit judex, quæ ſtetit ſub judice, illa judicabit, quæ judicata eſt,* Æquum eſt, ut qui judicatus eſt, judicium exerceat. Vide tom.3. cap.2. quæſt.6. num.42.

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus Dominus venit ad judicium non ſedens ſuper Cherubin, ut olim, ſed ſuper nubem?

102. PRæſens quæſtio inquirit quare Chriſtus Dominus dicitur veniens in nubibus. Nam olim dicebatur ſedere ſuper Cherubim.
Pſalm.79. Origen. *Qui ſedet ſuper Cherubim*, Pſalm.79. num.2. & 98. num.1. Ad quæ. Primò Reſpondet Origenes homil.30. *Siquidem ne terram calcaret filius Dei in Hieroſolymis, diligentes cum ſtraverunt veſtimenta ſua in via, ne aſellus, qui portabat eum, terram calcaret; quid mirum ſi Pater, & Deus omnium, nubes ſternat cæleſtes, ſub corpore filii deſcendentis ad opus conſummationis.* Cum Chriſtus Dominus ingrederetur civitatem Jeroſalem. *Plurima turba ſtraverunt veſtimenta ſua in via.* Matth. 21. num.8. Pro honoris cauſa, ac pro glorioſo triumpho veſtimentis ſuis ſternebant homines viam, per quam tranſiturus erat Dominus Veniens ipſe ad
Nihil honoris ut gloriæ datur à mundo quod cumulatiſſime non præſtetur à Deo.
judicium, venit in nubibus, nubes enim lucidæ Deo ſunt pro veſtimentis. Juxta illud Pſal. 103. n.2. *Amictus lumine ſicut veſtimento.* Statuerunt ergo turbæ veſtimenta ſua Jeſu procedenti. Non mirum, quod eidem in oſtenſione gloriæ Pater ſternat lucidiſſimas nubes, ut veſtimenta. Nihil enim datur à mundo, quod Deus abundantiſſimè ſuis in gloria non exhibeat. Pſal. 103.

103. Secundò. Origen. citato loco. *Si beati homines,* Origen. ait, *in nubibus rapientur in aërem, quid mirum eſt in nubibus filium Dei venire, cum virtute, & gloria multa;* Ait Apoſtolus Paulus 1. ad Theſſal.c.4.n. 1. Theſſ.4. 16. *Deinde non vivimus, qui reſidui ſumus, ſimul rapiemur cum illis obviam Chriſto in aëra.* Juſti de gentes in terra rapientur in nubibus obviam Chriſto, non mirum ergo, quod Dominus veniens ut paſtor ſegregare oves ſuas, videns illas rapi in nubibus, ſimul & ipſe appareat in nubibus, excellentiſſimi enim paſtoris, præſulis eſt ovium ſuarum ſtatum tenere & non refugere.
Bonus Paſtor ſuarum ovium non refugit ſtatum.

104. Tertiò. Non ſuper Cherubin, ſed ſuper nubes venit Chriſtus; nubes componuntur, ac generantur ex vaporibus terræ, in nubibus ergo ad judicium procedit Chriſtus Dominus, ut denotetur, quod ſeveritas, ac rigor illius judicii ex terra, ex noſtrorum nempe peccatorum exaltationibus originatur, & provenit. *Pluit Dominus ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur, & ignem.* Gen.19. n.12. id eſt cecidit tunc ad modum pluviæ denſiſſimæ *ſulphur ignitum.* Ut ſuprà hoc cap. notavi. Cur non dicitur. Cecidit ignis Domini, ut ſuper holocauſtum. 3. Reg. 18. num.38. ſed pluit ignem, merito ille ignis cadens de cælo dicitur pluvia, ut ſignificaretur quod ſicut pluvia ex terræ exhalationibus naſcitur, ita illa rigida pœna ſulphurea, ac ignita ex peccatorum vaporibus excitata, ac proveniens erat. Iterum redeat Innocent. III. ſupra datus. *Non miſiſſe dicitur, ait, ſed pluiſſe quatenus ipſo verbo magnitudinem, & abundantiam pœnæ denotaret.*
Rigor judicii ex noſtris peccatis. Gen.19. 3.Reg.18. Innoc. III.

105. Threnor.3. num.13. ait Jeremias. *Miſit in renibus meis filias Pharetræ.* Rarus, & extraordinarius modus loquendi, quis unquam ſagittis aſſignavit matrem; per filias pharetræ intelligit Propheta ſupplicia in populum immiſſa ob illius peccata, ut interpretantur Origenes, Paſchaſ. Gloſſa, & alii; denotatur ergo quod ſicut ille qui pharetram facit, exhibet matrem ſagittis & qui peccatum committit, præbet cauſam, & originem omni ſupplicio in ſe immiſſo.
Thren.3. Origen. Paſchaſ.

Matth.25. num.31.	Cum autem venerit filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli ejus cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ.
Num.32.	Et congregbuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut Paſtor ſegregat oves ab hœdis.
Num.33.	Et ſtatuet oves quidē à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.

VERSIONES.

Syriac. n.31. Cum venerit filius hominis

ſuper thronum gloriæ ſuæ

D. Cyprian. Filius hominis in claritate ſua;tunc ſedebit in throno claritatis ſuæ.

Vatabl. Pagn. Cum venerit filius hominis in gloria ſua, & omnes ſancti Angeli cum eo, tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ.

*Arias n.*32. Et cogentur ante eum omnes gentes.

Syriacus. Et ſeparabit eas unam ab altera,ſicut paſtor ſeparat oves ab hædis.

*Clem. Alex. num.*33. Ut agnelli ſtent à dextris ſuis.

EXPOSITIO IV.

106. Cum venerit filius hominis. Id eſt ego ipſe, ait Chriſtus, qui in forma hominis vilis mundo apparui, tunc in eadem hominis forma in multa gloria me exhibebo? non ait: Cum ego venero? humilitatis magiſter cum de gloria ageret, per tertiam perſonam loquitur. Vide dicta ſuperiori quæſt. *In majeſtate ſua.* Syriacus, *ſuper Thronum gloriæ ſuæ* In oſtenſione ſuæ gloriæ, & majeſtatis, in nube nempe fulgenti, & lucida. Syriacus legit: *In claritate ſua.* Cum ad judicium veniret de claritate meminit, in judicio enim omnia ſint clara, & manifeſta: *Et omnes Angeli ejus cum eo.* Cum ait, *omnes*, apertè declarat; quod in die judicii, ne unus quidem Angelus manebit in cælo, ſed ut ait D. Chryſoſtom. *cælis evacuatis.* Et ut etiam notarunt D. Hypolit. de conſummat. Mundi, & D. Anſelm. in Elucid. Omnes omnino cum Chriſto deſcendent honoris causâ, tanquam famuli Dominum ſuum concomitantes. Vatabl. Pagninus legunt: *Omnes ſancti Angeli, cum eo.* Magnus Dominus cum ſe oſtentat in gloria, non eam ſoli ſibi retinet,ſed etiam ſuis ſanctis,ac benemeritis communicat, illiuſque eos participes facit. Ex quo bene infert Hugo,quod in die judicii. *Soli electi Chriſtum videbunt placatum, quem reprobi videbunt iratum: nempe, quia hi à ſiniſtris, illi à dextris.*

Syriacus. Vatabl. Pagnia, Chryſoſt. Hugo.

107. *Tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ.* Vatabl. Pagninus. *in throno gloriæ ſuæ.* Per ſedem thronum, Auctor Imperfectus, Beda, Gloſſa Interlinealis, Carthuſianus, & alii interpretantur Eccleſiam glorioſam, quæ Dei ſedes eſt. Origen. Perfectiores ſanctos, ſive Angelos vult dici Dei ſedem,ſive thronum Allegorica eſt interpretatio? pèr thronum ergo intelligitur nubes ingenti ſplendore fulgens, ad figuram regii throni, ac tribunalis efformata, prout convenit tanto muneri, quod Chriſtus adimplet,& poteſtati, quam exercet.

Imperfect. Beda. Interlineal. Origen.

108. *Et congregabuntur ante eum.* Illius nempe imperio ab Angelis excitantibus, & convocantibus tuba,ac voce magna,ut ſuperiori expoſitione diximus: *Ante eum*, ut ait Apoſtolus; *Omnes nos ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Rom. 14. n. 10. *Ante eum*, non à tergo judicis vel latere,ſed ante eum, omnia enim erunt manifeſta in conſpectu ejus nudáque illius oculis. *Omnes gentes:* non ait homines; ſed gentes,ut facilius conſideres judicandorum multitudinem, ac varietatem, nulla erigens tam barbara,ac remota, quæ à Chriſti judicio effugiat. Omnes enim homines ab Adamo uſque ad ultimum hominem, ſive magni, ſive parvuli,ſive infantes in ætate,& ſtatura virili, ut ait Apoſtolus Epheſ.4.n.13. *In virum perfectum*, ſtabimus ante tribunal Chriſti: *ſeparabit eos ab invicem*, in duas diſtinctas partes,& ordines, ſecundùm merita, ut inquiunt Carthuſianus, & Hugo. Ac proinde ſecundùm merita uniuſcujuſque illi aſſignabit locum: *ſicut paſtor ſegregat oves ab hædis.* Miniſterio nempe Angelorum eos ſeparabit. Sicut paſtor, non ſicut lanio? nam laniones ſeparant immiſericorditer ad mactandum, at paſtores ſæpè dolore,ob teneritudinem, qua afficiuntur erga pecudes, quas nutrierunt: ſic Chriſtus Dominus ſeparabit bonos, & malos, ut juſtitiam exerceat: ſed ſeparabit tanquam paſtor ſuarum pecudum vicem dolens.

Rom. 14. Epheſ 4. *Per merita dantur loca.* Carthuſ. Hugo.

109. *Et ſtatuet oves quidem à dextris.* Sicut enim dextera Symbolum eſt honoris gloriæ, ac felicitatis, ſic & ſiniſtra denotat opprobrium, miſeriam & infelicitatem. Addit D. Thom. *à dextris*, in nobiliori, excellentiori, ac ſuperiori loco, in aëre nempe erunt electi, ut inde cum Chiſto cælum aſcendant. *Rapiemur in nubibus obviam, Chriſto in aëra.* 1. Theſſal. 4. n. 16. reprobi verò erunt à ſiniſtris in loco ignobiliori in inferiori, ac viliori, terra nempe; ut inde hiante terra os ſuum abſorbeantur in æternum in tartara.

D. Thom. 1. Theſſ. 4.

QUÆSTIO XVI.

Explicatur majeſtas Chriſti venientis ad judicium cum ſuis Angelis.

110. Ex multis elucebit ingens majeſtas Chriſti Domini in judicio. Primo ex prævio, ac horrifico clangore tubæ. *Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti.* 1. Corinth. 15. num. 52. Judæi ad bellum convocabant tuba, N. 10. num. 1. Et eadem etiam dies feſtos indicabant teſte Joſepho lib. 5. de Bello Judaico cap. 8. Hinc Chriſtus Dominus ad judicium veniet præcedente tuba, tanquam reprobis denuntians bellum, ut in æternum puniantur, & juſtis indicens æternam feſtivitatem gloriæ.

1. Cor. 15. Joſephus. *Iniquis bellum, juſtis felicitas denuntiatur.*

111. Secundò. Ex prævia voce magna Angeli vocante ad judicium: *Cum tuba & voce magna.* Matth. 24. num. 31. & Joan. Apocal. 1. num. 10. *Audivi poſt me vocem magnam quaſi tubæ.* Et vox inſonabit. *Surgite mortui, & venite ad judicium.* Et, ideo vox magna pro ingenti affectu, qui ad omnes ſpectat, & omnes tangit.

Matt. 24. Apoc. 1.

112. Tertiò. Ex præviis fulguribus, tonitrubus, ac procellis, & terræ motibus juxta Pſalm. 96. n. 3. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus, illuxerunt orbi terræ, vidit, & commota eſt terra.* Quartò. Chriſtus manifeſtabitur in corpore glorioſo, ac magis rutilante, quam Sol. Ut loquitur Iſai. 24. n. 23. *Erubeſcet Luna, & confundetur Sol, cum regnaverit Dominus exercituum.* Qui locus in ſenſu myſtico hic poteſt explicari. Quinto, quia veniet in nube lucida, ac fulgida maximè radiante. Sextò, quia ante Dominum convocabuntur omnes Pontifices

Pſalm. 96. Iſai. 24.

ces, Imperatores, Reges, ac Principes. Septimò, eos omnes judicabit Dominus, non ut alios ſubditos, ut faciunt judices, ac miniſtri regum, ſed eos judicabit, ut proprios ſubditos, in quos habet valdè peculiare, ac ſuperexcellens jus, ut eorum Creator, & Salvator.

113. Octavò. Veniet Dominus cum cunctis omnium Angelorum legionibus, ita ut omnes deſcendant cum Chriſto, & ne unus quidem remanebit in cælo. Et exiſtimo cum Suar. tom. 2. ad 3. part. diſp. 57. ſect. 3. §. Secunda circumſtantia, quod Angeli venient in lucidiſſimis corporibus aſſumptis ex aëre: alioquin ipſi Angeli Chriſtum ſtipantes non poterunt videri ab impiis, & reprobis.

Suar.

114. Advenient Angeli primò, ut declaretur ingens Chriſti majeſtas, cui tot millia millium Angelorum aſtant; ſecundò, ut ait D. Chryſoſt. apud Maldonat. *Venient omnes Angeli, ut teſtes ſint actionum eorum, qui judicandi ſunt; quia omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Hebr. 1. n. 14. perpende, quàm idonei, & numeroſi teſtes in cauſa hominum advocantur. Philo lib. de ſomnis. Angelos, quos Jacob vidit aſcendentes, & deſcendentes per ſcalam ſibi oſtenſam Gen. 28. n. 12 tanquam magni regis aures, & oculos audientes, videnteſque omnia appellavit, & ideo tot innumeri Angeli adducantur, ut hominum ſententia ritè examinata, ac promulgata habeatur, pro noſtro documento, ut in ſententia proferenda multis adhibitis teſtibus, & probè examinatis procedamus.

Hebr. 1. Philo. Gen. 28.

115. Tertiò. Ut ſint miniſtri divinæ juſtitiæ, ac noſtrorum criminum ultores. Poſt ſuum peccatum, ait Caïn ad Dominum: *Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & facie tua abſcondar: omnis igitur, qui invenerit me, occidet me.* Gen. 4. n. 14. Nullus præter ipſum, ac parentes ejus fortè tunc degebat in orbe, quid ergo miſerum hominem ſic terrebat, ut ſu occidi formidaret; Angelicarum virtutum timora premebatur, quas tanquam noſtrorum criminum ultrices metuebat. Procopius: *Accedebat metus virtutum cœleſtium, quas nefandi ſceleris ultrices ſævas fore præſagiebat animus, ſiquidem veriſimile eſt cœleſtes virtutes à Caïno eſſe viſas.*

Procop.

116. Quartò. D. Auguſtinus apud Catenam. *Angelorum nomine, ait, ſignificavit homines, qui cum Chriſto judicabunt.* Cum dicuntur: *& omnes Angeli cum eo*; per Angelos juxta Auguſtinum intelliguntur Sancti, qui venient tanquam judices ad judicandum, juxta illud Matth. 19. *Sedebitis ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim tribus Iſraël.* Sed ad hoc non ſat erat dicere, quod cum eo advenirent viri ſanctitate eminentes, æquitate valde illuſtres, ad quid nomine Angelorum ſignificantur? Qui judices inſtituuntur, ita debent eſſe denudati ab omni cognatione, neceſſitudine carnis, & ſanguinis, ab omnique amicitia, odio, æmulatione, ac reliquis humanitatis affectionibus, ut de naturæ divortio Angelos æmulentur. Homines erunt, qui cum Chriſto Domino judicaturi ſunt, ſed ita erunt alieni ab omni hominum affectu, ut veluti Angeli appareant, Angelique nuncupentur.

Auguſt. Matth. 19.

Homo judicatus habeat ſe alienum ab affectu veluti Angelus.

117. Ait Deus ad Moyſen: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis: & Aaron frater tuus, erit Propheta tuus.* Exod. 7. num. 1. In Hebræo eſt conſtitui te *Eloim*, id eſt Deos, ſeu judices Pharaonis. Quamvis Deus in eſſentia unus: ſit tamen participativè dicuntur plures dii, homines nempe, prout in judiciaria poteſtate divinarum proprietatum aliquid participant, ſed cum Moyſes judex Pharaonis conſtituitur, illius etiam Deus nuncupatur: qui judex creatur, Divinam naturam debet imitari, ut nihil de humanis vitiis trahere videatur, ſed ſine ulla corruptelæ ſuſpicione, integritate conſpicuus ſit, ut quoddam Divinitatis veſtigium redolere videatur. Philo lib. de Sacrificio Caïn, & Abel. *Deum eum conſtituit, totam corporis regionem, ducémque ejus intellectum ſubjicienti, jubénſque ſervire, inquit enim, do te Deum Pharaonis, in Deum autem, neque ſubtractio cadit, neque oppoſitio, cum ſit plenus, & ſemper ſibi ipſi ſuperior.*

Judex Deum imiteoer. Philo.

Et Addit Deus: *Aaron frater tuus erit propheta tuus.* Ut nempe cum Pharaone verba habeat, cur hoc non præſtabit Moyſes, ſed interpres ei aſſignatur Aaron ad colloquium cum rege? Rupertus ibi, ac ſi dicat Deus Moyſi. *Noli cum Pharaone verba protelare.* Interdicitur Moyſi, ut cum reo non habeat colloquium, ne ex ſermonis commercio, rigor juſtitiæ tantiſper miteſcat, & aliquid de exacta integritate minuatur. 118.

Ruper.

Quæstio XVII.

Quare juſti cum ſeparantur, ovibus comparantur, reprobi verò hædis?

119.

Ab optimo rege ſeparantur oves ab hædis, Juſtitia dictante ac exequente hanc ſeparationem; de rerum curatione, ac earum ſeparatione, quam Deus inter eas conſtituit, rectè dixit Tertulianus lib. 2. contra Marcion. cap. 12. *A primordio creator tam bonus, quam & juſtus: pariter utrumque proceſſit. Bonitas ejus operata eſt mundum, juſtitia modulata eſt.* Et paulò poſt hanc juſtitiæ modulationem fuiſſe ipſam creaturarum ſeparationem explicat, dicens: *Juſtitiæ opus fuit, quod inter lucem, & tenebras ſeparatio pronunciata eſt, inter diem, & noctem, inter cœlum, & terram inter orbem, & paradiſum: omnia ut bonitas concepit, ita juſtitia diſtinxit.* Ac ſi diceret, non ſolum divina miſericordia creando, ſed etiam divina juſtitia ſeparando in primo orbis exordio præluxerunt; ſic & in præſenti miſericordia in electos reſplendet, juſtitia in reprobos, & inde eos ab invicem ſeparat, ac ſecernit. 120.

Tertull.

Quæſtio tamen præſens eſt, cur boni cum ovibus, mali cum hædis comparantur? Origenes homil. 34. Theophyl. Euthym. & Iſidor. Peluſiota epiſt. 288. inquiunt, boni per oves ſignificantur *ob modeſtiam manſuetudinis.* At inquit Origenes; *Hædi dicuntur mali, qui dura, aſpera ſaxa aſcendunt, & per præcipitia eorum incedunt.* Id eſt non recta, & plana via incedunt, ſed ut ipſi dicunt, in ſapientia ambulavimus vias difficiles.

Origen. Juſti mites mali aſperi.

Secundò. Rectè juſti comparantur cum ovibus, ſeu ut legit Clemens Alexandr. Agnellis, quia ſunt mites, modeſti, ac quandam obedientiam exprimunt. *Sicut ovis ad occiſionem ducetur.* Iſai. 53. n. 7. At verò reprobi comparantur hædis. Ait Albert. Magnus, *Hædis indomitis, fœtentibus, ſcandentibus alta, depaſcentibus viridia ramorum: & cornibus acutis, & altis impingentibus.* Hædi ſunt indomiti, inobedientes, & alta ſcandentes, ſicut juſtus rectè ſignificatur per obedientes, & humiles 121.

Iſai. 53. Juſtus obedientia, iniquus inobedientia exprimitur.

humiles oves, ſic & reprobus per inobedientes, & ſuperbos hædos. Expende illud, *& fœtentibus.* Nam ſicut virtus dat bonum odorem, ita & vitium malum.

122. *Luxuria damnationis origo.* Tertiò Agnus caſtum, & purum denotat, hædus verò libidinoſum, ac luxurioſum ſignificat, ut canis D. Alcuin. lib. ad ſororem. *Laſcivos caſtis hædos ſecernet ab agnis.* Cur tamen Dominus omnem damnatorum colluvionem ſub hædorum nomine concluſit? Cur non potius eos leones tigrides, lupos, & vulpes nominavit, cum multa vitia hæc animantia referant, quibus omnibus reprobi erunt infecti, ut innuatur cauſam, at originem omnium ferè damnatorum eſſe luxuriam, qua major hominum pars in gehennam ruit.

123. Chryſoſt. Quartò, D. Chryſoſtomus homil. 80. *Vt hac appellatione,* ait, *mares utriuſque partis aperiantur; cum alii hædorum, alii ovium nuncupatione nominentur: ut aliorum ſterilitas qua nihil ab hædis producitur, aliorum fertilitas oſtendatur. Vberes enim, & multi ab ovibus fructus proficiſcuntur, a lactis copia, ab elegantia lanæ, & a fœtu, quibus omnium hædorum genus omnino caret.* *Nota prædeſtinati, alios in fide generare.* Inde boni per oves exprimuntur, quia habent multos fructus in vitam æternam, quibus carent reprobi, tanquam hædi, & ideo ut rectè notat D. Hieron. *Non dixit capras, quia poſſunt habere fœtus;* hædos dixit, quia ſteriles; non verò captas, quia fœcundas; ubi fœcunditas apparet, non male audit apud divinum judicem.

124. Pſalm. 77. De Davide cantatur. *De poſt fœtantes accepit eum.* Pſalm. 77. n. 70. Valdè mirũ videbitur quod de poſt fœtantes Deus ſibi tollat, & eligat ducem, & regem populi ſui, nam tunc fœtentes ſine paſtore manſerunt, proindéque multis periculis expoſitæ erunt; quamvis earum paſtor aſſumatur ad regnum, cum oves eſſent fœtantes, ipſa earum fœcunditate ſalvæ & cuſtoditæ erunt, non enim poteſt eſſe deſertus, ac derelictus à Deo, qui populum ſuum novo fœtu multiplicat, ac ditat D. Bruno. D. Bruno. *Cum vocat illos,* ait, *quos prius regebat fœtantes, innuit, quoniam eos non deſeruit: injuſtum enim eſſet, cum fœtantes eſſent, eos deſerere.*

Matth. 24. *num.* 34. Tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus erunt, venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

Num. 35. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare: ſitivi, & dediſtis mihi bibere: hoſpes erã, & collegiſtis me.

Num. 36. Nudus, & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

VERSIONES.

Vatabl. n. 34. Tunc dicet Rex his, qui à dextera ſibi erunt.

Arabic. Pagn. cum D. Chryſoſt. hom. 8. Accipite hæreditate paratum vobis regnum ab exordio mundi.

S. Valerius. Venite filii Patris mei, poſſidete mecum promiſſum vobis regnum.

Clem. Alex. Venite ad me benedicti Patris mei.

Arabicus. Ante conſtitutionẽ mundi.

D. Athan. lib. contr. Arria. Agite benedicti Patris mei, pro hæreditate veſtra poſſidete regnum præparatum à primis mundi fundamentis.

Syriac. n. 35. Eſurivi enim, & dediſtis mihi, quod manducarem: ac ſitivi, & propinaſtis mihi.

Vatablus. S. Gaudent. Peregrinus eram & hoſpitio accepiſtis me.

S. Cyprian. de Elemoſ. Potaſtis me, hoſpes fui, & adduxiſtis me.

S. Cyprianus citat. 36. Nudus, & texiſtis me.

Arias. Amicuiſtis me: ægrotavi, & viſitaſtis me.

Syriacus. In domo vinctorum eram, veniſtis ad me.

D. Hilar. In carcere fui, & liberaſtis me.

EXPOSITIO V.

TUnc Diſtribuit cum ſint boni, & mali in duos ordines *Dicet Rex* habens in fœmore ſuo ſcriptum, *Rex regum, & Dominus Dominantium.* Apoc. 16. n. 19. Suprà nomine filii hominis nuncupatus eſt, quod ipſe valde notus erat, & quo ſe manifeſtabat, quod idem erat, ac ille, qui inter nos converſatus, mortuus, ac crucifixus eſt, ut illi, qui clementiam filii hominis contempſerunt, rigorem regiæ ſeveritatis experiantur: *His, qui à dextris ejus erunt.* id eſt electis, ab his incipit tanquam excellentioribus, ac dignioribus. *Venite*, ſeu ut legit Clemens Alexandrin. *Venite ad me.* Sancti Dei electi, merito inſignes, & Dei familiaritate digniſſimi, cum vident Chriſtum regia dignitate fulgentem non ſe ejus lateri inſinuant, ſed longè à Rege aſtant, ita ut opus ſit, ut eis dicatur. *Venite benedicti?* At contra reprobis dicitur. *Diſcedite à me*, reprobi multorum criminum rei, cum viderent Chriſtum regali purpura nitentem, ipſi appropinquant, tanquam intendentes ſe regio lateri, ac conſpectui ingerere: hæc dixi, ut hoc morali documento innoteſcat ingenium juſtorum, & iniquorum: juſti, ac benemeriti præ humilitate à regio latere ſe elonginquant, cui maxime præ ambitione ſe volunt inſinuare impii, ut omnes dignitates præcipiant. 125. Apoc. 16. Clem. Alex. *Reprobi ſe ingerunt regio lateri, à quo benedicti volunt elonginquare.*

Benedicti patris mei. Dilecti, prædeſtinati ac benedicti à Patre meo. *Benedixit omnes benedictione ſpirituali in cæleſtibus.* Epheſ. 1. n. 3. ſingulariter eos benedictos Patris ſui, nominat. Origenes tract. 34 in Matth. *Vocat autem,* ait, *illos benedictos Patris, addito benedicti Patris mei, ut eminentia benedictionis eorum manifeſtaretur.* Cum Pater auctor 126. Epheſ. 1. Origen. *Eminentia benedictionis.*

author benedictionis declaratur, apertè manifeſtatur non mediocrem, ſed magnam futuram eſ-
Rabbanus. ſe, proindéque illos nobiliſſimis donis ditandos fore. Deinde ut ait Rabbanus in Catenas: *Ad eum refert poteſtatem regni, à quo eſt ipſe rex genitus.* De ſuo more non dicit benedicti mei, ſed Pa-
Arabicus. tris mei, omnia ſua, ac ſuorum ad Patrem refert.
Chryſoſt. *Poſſidete*, ſeu ut legunt Arabicus, Pagnin. *Accipite, hæreditate*, tanquam hereditatem veſtram D. Chryſoſt. hom. 80. *O quantæ gloriæ*, ait, *quantæque beatitudinis hæc verba ſunt? Nec dicit accipite, ſed hæreditate, quaſi propria, quaſi paterna, quaſi veſtra, quæ vobis à principio debentur.* Vocabulo hæreditatis duo denotantur. Primum, quod filii: *ſi filii & hæredes.* Secundùm, quod ſtabili, ac per-
Arabicus. petua poſſeſſione fruantur regno: *A conſtitutione mundi.* Arabicus legit, *ante mundi conſtitutio-*
Chryſoſt. *nem.* Sicut & ſcribit Apoſtolus ad Epheſ. 1. num 4. D. Chryſoſtomus, homil. 34. in Gen. *Vide*, ait, *bonitatis Dei excellentiam, quanta erga noſtrum genus miſericordia uſus ſit, ut & ante jacta fundamenta mundi, nobis regni cælorum fruitionem præparare dignatus ſit.* Et homil. 1. in epiſtol. ad Titum: *Oſtenditur*, ait, *ex his notabilitas noſtra, quod non nuper, ſed olim, atque ab ipſis initiis dilecti ſumus.* Unde cum dicitur paratum regnum, intellige, ab ineffabili miſericordia, ac pietate erga eos.

127. Syriac. *Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare.* Seu,
Vatabl. ut habet Syriacus, quod manducarem: *Sitivi, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram*, ſeu ut legit Vatablus, peregrinus eram. *Et collegiſti me.* Seu adduxiſtis in domum veſtram, vel aliam, ut ibi hoſpicio reciperetur. Omnia bona opera juſtorum ſunt à Deo præmianda in judicio: ſicut & mala iniquorum punienda, ut ipſemet Chriſtus dixit ſuprà Matth. 16. num. 27. *Filius hominis venturus in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, & reddet, unicuique ſecundùm opera ſua.* Hic tamen una ſpecies bonorum operum pro toto genere, ponitur à Chriſto Domino, & opera caritatis, ac miſericordiæ in medium afferuntur, ipſa maxime hominibus commendare volens, ut dicam latius quæſt. 19.

128. *Nudus, & cooperuiſtis me.* Sex præcipua miſericordiæ opera numerat Chriſtus ſcilicet eſurientes cibare, ſitientes potare, peregrinos hoſpitio excipere, nudos veſtire, infirmos, viſitare, incarceratos ſolari, ac liberare. Sic Dominus ſuorum
Origen. juſtorum merita præmianda proponit, & amplificat. Ut notat Origen. in Catena D. Thom. *Boni judicis erat*, ait, *benefacta quidem hominum largius prædicare, & amplificare.* Cur tamen Dominus beandorum merita ſic exaggerat ac declarat? Ut inde meritorum titulo æterna beatitudo data, firma in perpetuum habeatur, nam apud homines
Ennod. beneficium ex amore non merenti datum, facilè ceſſat, & abit. D. Ennod. l. 3. c. 11. *Non infirmis rationibus nititur amor indebitus; & cito ad examen reducitur, quidquid gratiæ aura ſubripit.*

Quæstio XVIII.

Quare Chriſtus prius præmiat electos, quàm puniat reprobos?

129. Prima, & litteralis ratio, ut dixi in expoſitione, quia electi digniores ſunt reprobis, Secundo reſpondet D. Chryſoſtom. in Imperfect. Chryſoſt.
Quia, ait, *paratior eſt Deus ſemper ad benefaciendum. Nam bona bonis ſecùndùm propoſitum ſuum præſtat, quia bonus eſt, malis autem mala contra propoſitum ſuum facit invitus, quia judex eſt. Quidquid autem homo contra naturam ſuam agit, pigriùs agit.* Deus pronus ad miſericordiam. Deus valdè pronus eſt ab benefaciendum, ac præmia largienda, & ideo à juſtorum remuneratione, tanquam ab opere ſibi maxime convenienti incipit. Secundo autem loco procedit ad puniendos reprobos tanquam ad rem ſuæ naturæ alienam. 130.
Tertiò. D. Bernardus, ſerm. 8. in Pſalm. 90. D. Bernard.
Prius, ait, *benedicti vocabuntur in regnum, quam maledecti in caminum dejiciantur ignis æterni; quo videlicet acrius doleant videntes, quid amiſerant.* ut impii duriſſimè puniantur, Juſtorum audiunt gloriam. nam ut ait D. Gregor. hom. 40. in Evang. *Ut peccatores in ſupplicio amplius puniantur, eorum vident gloriam, quos contempſerunt.* Primum, & duriſſimum tormentum in eos infligitur, ex propoſita electorum gloria. Vide multa verbo: *Viſa electorum gloria puniuntur reprobi.*
Invidia. 131.
Quartò. Quare non prius damnantur reprobi, & poſtea juſti digna felicitate divinæ munificentiæ cumulantur? Ad juſtorum felicitatem ſpectabat, ut eorum ſententia citò proferretur, & minime in ſuſpenſa perplexitate diu verſaretur; nam animi ſuſpenſio quoddam tormenti genus eſt. Confirmatur ex dicendi modo ſupremi regis in præſenti, ait, *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare, ſitivi*, &c. Prius aſſignatur præmium; *Venite benedicti, poſſidete regnum*, &c. Et poſtea referuntur merita, *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare.* Sitivi in paupere, &c. Cum tamen communis judicialis ordo ſit, ut prius merita proponantur, & poſtea cōdigna merces retribuatur. Cur ergo Divinus judex hunc ordinem non ſervat, ſed à præmio incipit? Invertitur ordo, ne electorum animus in ſuſpenſa perplexitate verſetur, ne aliquantulum anceps videatur, nam ſi animus ſuſpenſus fluctuat, diro tormento cruciatur. Vide ſuprà in hoc cap. n. 71. q. 10. *Animi ſuſpenſio quoddam tormentum eſt.*

Quæstio XIX.

Quare inter præclariſſima virtutum facinora ſolum de operibus miſericordiæ facis Dominus mentionem?

In limine hujus q. adverte, quòd inter ſex mi- 132.
ſericordiæ opera, quæ Chriſtus Dominus hic apponit, ut notavi in expoſitione, de ſepultura tamen, eximium pietatis opus, nullam mentionem facit D. Chryſ. hom. 84. *Ut intelligas*, ait, *nihil curæ* Chryſoſt.
hæc Chriſto eſſe, ait, *eſurientem me vidiſtis, & dediſtis mihi manducare, ſitientem, & dediſtis mihi bibere. Nudum, & induiſtis me, non autem mortuum, & ſepeliſtis me. Quod ego non ut ſepulturam tollam, dico abſit, ſed luxuriam, & ſuperfluam ambitionem.* De ſepultura non facit mentionem, non enim ait mortuus fui & ſepeliſtis? Nunquid ſepulturæ officium ei diſplicet? Abſit, ſed voluit vanos ſepulchrorum, funerúmque ſumptus ab hominum mente auferre. *Quod ego non ut ſepulturam tollam, dico, abſit, ſed luxuriam, & ſuperfluam ambitionem.* Deinde ſapienter Magiſter Baeça. *Funerum ambitio evitanda.* Baeça, tom. 4.

tom.4.de Chriſto figurato,cap.16.§.6.ait. Quod Chriſtus Dominus omittit miſericordiam ſepulturæ,ipſa enim benedicta fuit à Patre ſuo David, in viris jabenitis ſepelientibus Saül. Dixit eis :
2. Reg. 1. *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum Domino veſtro Saül, & ſepeliſtis eum.* 2. Reg.2.n.5.& inde hoc opus etiam à Chriſto benedictum oſtendebatur ; neceſſum enim erat, ut inter talem filium,& Patrem crederentur eædem
133. inveniri virtutes erga defunctos,

Quæſtio tamen eſt cur cum Dominus tribunal judicis aſcendit, ſolum facit mentionem de fruſto panis pauperi exhibito. Cur non commemorat regnorum contemptus ; Patriarcharum facinora,Martyrum trophæa,Virginum calcatas voluptates , cur his prætermiſſis pauperculi panis ſic Domino arridet ?

134. Chryſol. Primò. Reſpondet D. Chryſol. ſerm.14. Poſtquam eleganter ponderat ; quod Noë ſervavit mundum, quod Abrahamus fide promeruit fieri patrem multarum gentium,quod Moyſes legem tulit , quod Petrus crucem reſupinus aſcendit ; hæc omnia Deus tacet,& ſolum clamat,quæ comedit pauper. Tunc ſic ſubdit Chryſologus. *In cælo prima eſt eſurientis annona , prima ſtipendia pauperis tractantur in cælo,erogatio pauperis prima divinis ſcribitur in diurnis.* Et ſi præclariſſima ſint Noë,Abrahami,Moyſis,ac Petri facinora, tamen hæc omnia quaſi videntur à Divino Judice prætermitti ; dum de pauperum cibo agit , prima enim , quæ in divino tribunali tractantur , ſunt pauperum negotia ſic pauper eſt charus Deo , ut ejus cauſa ſit prima,quæ in divino judicio agitur.

Prima negotia optimi gubernatoris Pauperum cauſa.

135. Paſchaſ. Secundò,D.Paſchaſ. l.9.in Matth.*Rectum fuit,* ait, *ut in his amplius laudarentur Domino ſerviſſe, in quibus adhuc quaſi in ſæculo obnoxij tenebantur.* Aliis virtutum laudibus veluti ſilentio prætermiſſis eleemoſynarum largitor celebrandus ab integerrimo judice aſſumitur , eleemoſynarius homo temporalia bona : quæ aliis miniſtrant laqueos ad perditionem,fecit inſervire ad cæleſtia obtinenda ; & quis mirificè non laudet hominis prudentiam,ac aſtutiam, qui de catenis , quibus alii obſcuro carceri aſtringuntur, ſibi fabricaverit machinas , unde libertatem , victoriam , ac triumphum ſibi comparaverit ?

Magna gloria hominis , quod de laqueo perditionis ſibi faciat aſcenſum in cælum.

136. Chryſol. Tertiò.D.Chryſoſt.hom.5.de Pœnitentia.*Mirabile hoc vide* , ait , *nullum aliud virtutis opus in medium adduxit.Poterat enim dicere Venite ad me benedicti, quod caſti , quod virgines vixiſtis , quod angelicam ſuſcepiſtis converſationem.Sed tacet hæc, non quod memoria ſint indigna ſed quod à clementia ſint ſecunda.* Ac ſi dicat , inter præclariſſima virtutum opera , Virginitatis , ac Angelicæ converſationis,quibus beatitudo comparatur,primas partes eleemoſynarum largitio ſibi tenet, ac occupat ; & ipſa facit ut aliæ virtutes valeant proficere , ac fructificare ad gloriam.Unde ait idem
Chryſoſt. D. Chryſoſt.homil.22. in Joan.*Impoſſibile enim, impoſſibile inquam eſt,etſi innumera faciamus bona; ſine eleemoſyna cæleſtis regni velle veſtibulum quidem attingere.*

Eleemoſyna primum opus Dei placens.

137. Oſeë 10. Ait Deus per Oſee 10.n.12.*Seminate vobis in juſtitia & metite in ore miſericordiæ;*hoc eſt ſeminate vobis opera juſtitiæ,ac virtutum , metite verò interventu miſericordiæ ; nonne ex ipſis virtutum operibus jactis veluti ſeminibus poteſt homo colligere proventum ? Quid eſt ergo , quod mandat ſeminare in juſtitia , metere verò cum miſericordia ? Ut nempe ex ipſis virtutum operibus ſeminatis fructum ſumas , neceſſarium eſt eleemoſinarum auxilio, quæ illis inſtar pluviæ ſint , non ſecus, ad frugum ſementem opportuna irrigatio, ſive pluvia prærequiritur,ut in fructus prorumpant,ſic & ad alias virtutes eleemoſynarum opera exoptantur. D. Chryſol. ſerm.5. Chryſoſt. *Homo offer,* ait, *Deo animam tuam,& offer oblationem jejunii, ut ſit pura hoſtia, ſacrificium ſanctum vivens victima,quæ & tibi maneat,& data ſit Deo ſed accepta,ut ſint iſta,miſericordia ſubſequatur,jejunium non germinat ,ſi de miſericordia non rigetur, ſiccatur jejunium miſericordiæ ſiccitate , quod imber terris, hoc jejunio miſericordia eſt; quamvis cor excolat, carnem mundet,eradicet vitia, virtutes ferat ,ſi miſericordiæ fluenta non dederit fructum non colligit jejunator.* Vide multa verb. *Eleemoſyna* in Indice hoc tom.1.2. ac 3.

Ex eleemoſyna fecundantur aliæ virtutum opera.

Matth.25. num.37. Tunc reſpondebunt ei juſti dicẽtes:Domine,quando te vidimus eſurientem,& pavimus te, ſitientem, & dedimus tibi potum ?

Num.38. Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te, aut nudum,& cooperuimus te ?

Num. 39. Aut quando te vidimus infirmum:aut in carcere,& venimus ad te.

Num.40. Et reſpondẽs Rex dixit illis. Amen dico vobis,quandiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis,mihi feciſtis

ALTER TEXTUS.

Syriac.n.40. Amen dico vobis,quotieſcũque feciſtis uni ex his fratribus meis parvulis, mihi ipſi feciſtis.

De Leo ſerm. de judicio Amen dico vobis.

D. Auguſtin. Quando dediſtis uni ex his fratribus.

Vatablus. Quatenus feciſtis uni de his fratribus.

EXPOSITIO VI.

*Tunc Reſpondebunt juſti,*tam verſiones,quàm expoſitiones , quæ ſpectant ad hos tres primos verſus,ſcilicet, 37.38.39. ex ſuperiori expoſitione petendæ ſunt. Solum tamen notandum eſt quod voce illa, *Quando*, denotatur profunda humilitas , admiratio , ac exultatio ſanctorum cum audiant ſua exigua , ac parva opera in tantum æſtimari, ut ſibi eſſe facta dicat. 138.

139. *Reſpondens Rex.* Animo , ac menti juſtorum Leo. *Amen dico vobis.* Seu ut habet D. Leo. *Amen, Amen.* Formam juramenti ac affirmationis ponit Dominus , ut oſtendatur , quod quanto minoris juſti faciunt ſua opera, eo majoris æſtimationis ſunt apud Dominum.*Quandiu* hoc eſt ex Græco, Quatenus , eo ipſo. Rupert. explicat temporis Rupert.

diutur

diuturnitatem, ſic ait: *Scitote ergo ſicut judicem juſtum decebit dicet; quandiu feciſtis appendendo videlicet,non ſolum quid factum, ſed etiam quandiu factum ſit.* Non ſolum opus pendit Chriſtus,ſed etiam operis diuturnitatem, plus enim mercedis accipiet,qui diutius miniſtravit.

140. *Uni.* Si uni, multò magis, quam pluribus. Ex his fratribus meis *minimis*: minimos appellat, qui humilitatem, ac paupertatem ſunt amplexati. Origen. hom.40. in Matth. *Quia apud ſeipſos minimi erant: volentes enim apud Deum fieri magni, ſeipſos minimos faciebant.* Et quia in oculis ſuis erant minimi, ideo eos vocat fratres. Ut ponderat Chryſoſt.hom.80. *Quid ais?* inquit, *ſi fratres tui ſunt, quomodo minimos appellas? Imo vero ideo fratres,quia humiles, quia pauperes, & abjecti, hos enim maximè ad fraternitatem convocat ſuam,quia ignoti, & deſpicabiles ſunt.* Quia minimi,quia abjecti ideo eos fratres,dici, idcóque eos *ad fraternitatem vocat.* Ut agnoſcas ex minimorum humilitate divinum genus clareſcere. Unde perbelle ait D. Aug. *Appende iſtos minimos,& grave pondus invenies.*

Origen. Chryſoſt. *Ex minimorum humilitate exurgit divinum genus.* Auguſt.

141. *Ex his fratribus meis.* Maximè hic ponderandum eſt tempus, quo eos vocat fratres, quando nempe ipſa in multa gloria, & majeſtate ſeſe oſtentat. Recte Chryſoſt. in Imperfecto hom.50. *Homo,*ait,*ſi ex humili generatur,& Deo præſtante aſcenderit ad aliquam dignitatem; erubeſcit generationem ſuam audire. Et Chriſtus adhuc gloriabatur fratres ſuos dicendo,ſedens in majeſtate, quia veniens in judicio gloriæ non mutavit voluntatem priorem.* Chriſtus Dominus in tanta gloria, ac majeſtate;quos minimos dicit fratres vocat, & eo tempore, quo multi alii damnantur, ex quo maximè eorum gloria clareſcit,ut ponderavit D. Ephrem de Agone ſpirituali: *Quis porro dignus, quis ita felix,*ait, *in illa erit hora quando cuncti exhorreſcent,ac contremiſcent Angeli,& homines: ut tunc nominari mereamur fratres Chriſti? Quam multis tibi iſtud theſauris erit potius? Quam multis opibus, quam multis coronis vox illa excelſior, atque præſtantior.*

Chriſtus in majeſtate non dedignatur fratres vocare. Ephrem.

QUÆSTIO XX.

Quare electi ſic proprias virtutes ignorant; ut dicant: Quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem?

142. PRopria conſcientia dabat teſtimonium de his operibus à ſe editis, & hoc etiam ab ore Chriſti audiunt ſe nempe has virtutes operatos fuiſſe,& tamen quaſi, ac ſi ambigant, interrogant,quando eas operati ſint. *Domine quando te vidimus eſurientem,& pavimus te:ſitientem,&c.*

Difficultas quæſtionis.

143. Reſpondet D. Chryſoſt.homil.54. in Matth. *O humilitas,*ait,*juſtorum, quæ nec poſt mortem deficies: Homo enim malus, etiam falſis laudibus delectatur. Vir autem bonus etiam debitam ſibi laudem fugit. Ecce ſi per errorem perſonæ veniens alicui pro altero, alteri vano hominis gratias aget pro beneficio quodam, quamvis in conſcientia ſua cognoſcat ſe nihil tale feciſſe, tamen tacet, & congaudet, audiens quæ non ſunt ſua. Si verò bono alicui gratias agit,quamvis bonus ille intelligat, verum eſſe,quod de ſe dicitur;tamen refugit,& repellit audire etiam ea, quæ ſibi debentur.* Pondera primò: *O humilitas juſtorum,quæ nec poſt mortem deficies.* Humilitas, quam juſti in hac vita habuerunt etiam poſt mortem in Reſurrectione in illis reſplendet. Secundò, tam fixa,ac radicata eſt in eorum mente humilitas, ut etiam teſtimonio ſuæ conſcientiæ, ac aſſertione ſupremi Regis, adhuc tamen ipſa mens refugit, impatiens ſuarum laudum quodammodo ambigens interrogat, *Quando te vidimus.* Origen.homil.34.in Matth. ad prædicta verba,ſic ait *Humilitatis cauſa laude benefactorum ſuorum indignos ſe proclamantes.* Humilitas ſemper illuſtria ſua facta ignorat. 144.

Chryſoſt. *Eadem virtus perſeverat poſt mortem.* *Nullo teſtimonio humilis ſe perſuadet de ſua virtute.* Origen.

Tertiò. Beda. *Sicut,*ait, *quid parvum eis videtur omne bonum quod fecerunt, præ abundantia retributionis.* Dicunt Juſti: *Quando te vidimus,&c.* Non diffidunt de Domini verbis,ſed de ſua probitate: dum ſtupent de tanta virtutis ſublimitate,ac tantæ mercedis amplitudine, quæ eis retribuitur pro ſuo opere, quod valde exiguum, & leve eis videtur. 145.

Beda.

Hic tamen maximè eſt expendendus diverſus modus loquendi juſtorum,ac reproborum. Nam cum Dominus ait ſuis electis: *Eſurivi,& dediſtis mihi manducare,* & Juſti reſpondent: *Domine quando te vidimus eſurientem,& pavimus te,* &c. Cum omnia præcepta caritatis ab eis fuiſſent adimpleta, ſic tamen rem judicant, ac ſi nihil præſtitiſſent. E contra verò cum Dominus reprobis dixiſſet: *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare.* Tunc confidenter ipſi reſpondent: *Domine quando te vidimus eſurientem,aut ſitientem,&c. & non miniſtravimus tibi?* Ac ſi dicant,quoties te vidimus in tuis membris habere neceſſitatem, largiter tibi omnia miniſtravimus, cum nihil præſtitiſſent, omnia à ſe eſſe exhibita aſſeverantes affirmant. Juſti omnia ſua tanquam nihilum appendunt;iniqui verò ſuum nihil veluti omnia reputant.

Juſti omnia ſua, ut nihil iniqui ſuum nihil ut omnia appendunt.

Epiſcopo Philadelphiæ ait Deus: *Modicam habes virtutem, & ſervaſti verbum meum,& non negaſti nomen meum,* Apoc.3.n.8. Obſervare Dei verbum,ejuſque legem, ac ſimul Chriſti fidem tenere valde magnum. Quomodo ergo dicitur hujuſmodi Epiſcopo, quod habet modicam virtutem,cùm tamen Dei legem ſervet,ejuſmodi nominis fidem teneat? Gloſſa in Morali. *Modicam virtutem ſecundùm opinionem tuam, alias nunquam.* Cum eſſet juſtus ſuam magnam virtutem, qua totam Dei legem adimplebat,ejuſque fidem profitebatur, in modico, ac parvo appendebat. *Modicam virtutem ſecundùm opinionem tuam.* 147.

146. Apoc.3. Gloſſa.

Epiſcopo Laodicææ dicitur. *Dicis, quod dives ſum,& locupletatus & nullius egeo:& neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper,& cæcus & nudus,* Apoc.3.n.17. Ecce iſte Epiſcopus qui erat nudus, pauper, cæcus,miſer,& miſerabilis gratiæ,ac virtutum, tamen ſuam paupertatem, & nuditatem, ac miſeriam in locupletem omnium rerum abundantiam appendebat, ita ut diceret: Nullius egeo,qui ab omnibus erat denudatus,ſic exultabat judicio ſuo, ac ſi omnibus impinguatus extitiſſet. Vide ſuprà c.30.40.41.42.

Apoc.3. *Nihil ut magnum iniquus appendit.*

QUÆSTIO XXI.

Quare miſericordiæ opera, non pauperi, ſed ſibi data Chriſtus affirmat.

AD opera caritatis commendanda ſufficiens erat, ut Dominus diceret elargitum fuiſſe 148.

Ratio difficultatis. pauperi, cur ergo paupere prætermiſſo ſit datum affirmat? Ad quod magis confirmandum in toto emblamate ſe introduxit eſurientem, ac ſitientem. *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare, &c.*

149. Chryſol. Reſpondet primò D. Chryſol. ſerm. 14. *Quod ſe Deus,* ait, *amore pauperis ſic deponat, ut non adſit pauperi, ſed ipſe ſit pauper? Sed quomodo aut in ſe transfuderit pauperem, aut ſe in pauperem fuderit, dicat ipſe jam nobis: Eſurivi, inquit, & dediſtis mihi manducare. Non dixit, Eſurivit pauper, & dediſtis illi manducare: ſed eſurivi ego, & dediſtis mihi manducare. Sibi datum clamat, quod pauper acceperat: quod bibit pauper, ſibi teſtatur infuſum.*

Commendantur nobis pauperes. Cyprian. O eximia caritatis commendatio in pauperes, nec cogitet homo, quod det pauperi, ſed quod Deo dat; ut rectè ait D. Cyprian. tract. de Eleemoyna: *Quid,* ait, *potuit nobis majus Chriſtus dicere? Quomodo potuit, magis juſtitiæ, ac miſericordiæ noſtræ operam provocare, quàm quod præſtari id dixit ſibi, quicquid egenti præſtatur, & pauperi.*

150. Secundò. In citatis verbis Chryſol *Chriſtus in ſe transfudit pauperem, aut ſe in pauperem fudit.* Hæc transfuſio eſt velut metamorphoſis arcana. *Chriſtus ſe transfundit in pauperem.* Non dixit Chriſtus, quod adſit pauperi, ſed quod ipſe ſit pauper. Non ait, eſurivit pauper, ſed ego ipſe eſurivi. Non tantum pauperem, ſed & pauperis paſſiones Chriſtus ſuſcipit. O ampliſſima, & altiſſima paupertas, quæ hominem ſupra humanum erigit faſtigium; ſicque Chriſto reddit affinem, ut Chriſtus ipſe, *in ſe transfuderit pauperem, aut ſe in pauperem fuderit.*

151. Ex quo colligitur, quàm mira unitas ſit, quam Chriſtus habet cum paupere, eam exemplo intimæ unionis animæ corpus informantis, explicat Paſchaſ. *Intima unio inter Chriſtum & pauperem.* D. Paſchaſ. lib.. *Mira,* ait, *Domini Jeſu Chriſti unitas prædicatur cum ſuo corpore; ſicut anima in corpore humano compatitur ei, quamvis non eſuriat, quantum ad ſuam ſpectat naturam, eſurit tamen corporis cibum in eo, quod copulata eſt corpori ſuo, & paſcitur: ſic Chriſtus eſurit, & paſcitur in corpore ſuo.* Tam magna, & inſignis eſt unio, quam Chriſtus habet cum ſuis pauperibus ut eam explicet Paſchaſ. per illam quam anima informans habet cum corpore.

152. Chryſol. Tertiò. Idem Chryſol. citat. ſerm. ſic pergit: *Gloriatur,* ait, *in cælo Deus, unde pauper erubeſcit in terra, & hoc reputat in honorem ſibi, quod pauperi computatur. O quid agit amor pauperis!* *In regali throno gloriatur Chriſtus de paupertate.* In throno, ac ampliſſima majeſtate apparet Dominus; & tamen in tam magnifica gloria conſtitutus, & ſuper nubes elevatus, non erubeſcit pauperem, ac eſurientem prædicare, imò id ſibi pro magna gloria æſtimat, in quo ſe maximè pauperum amatorem exhibet, declarat, cum in tanta ſublimitate eorum perſonam gerat, & induat, imò adeo glorioſa eſt paupertas, ut de ipſa glorietur in cælis Deus. *Gloriatur in cœlo Deus, unde pauper erubeſcit in terra.*

153. Origen. Quartò. Origen. hom. 34. in Matth. ad illud: *In carcere eram, & veniſtis ad me.* Sic ait: *In carcere membro Chriſti conſtituto, ipſe non eſt ſolutus à carcere.* *Chriſtus verus princeps cum paupere eſurit, ſitit, & nudus eſt.* O vere omnium prælatorum, ac præfectorum emolumentum! Princeps cum unus ſit cogitur ſubire infinita ſuorum ſubditorum onera, ut cũ paupere fameſcente eſuriat, & ſitiat, cum nudo ſine veſte incedat, cum vinculis detento carcerem ingrediatur, à ſuorúmque calamitate, oppreſſione, ac frigore non ſit expers, eandem cum illis ſuſtineat miſeriam, vexationem. Salvian. Salvian. lib. 4. ad Eccleſiam de Chriſto Domino ſic loquitur: *Nullus ſervorum ſuorum exultat, nullus frigore ac nuditate torquetur, cum quo ille non algeat.*

Fameſcente toto Iſraël, in tantam egeſtatem prolapſus eſt Elias, ut humanis omninò deſtitutus ſubſidiis, miraculo alendus fuerit, ſive cum panem, & carnem deferunt corvi, ſive quando hydria farinæ, & lecytus olei perdurant ſupra naturæ uſum. 3. Reg. 17. n. 13. Et in utroque eventu Propheta cum parcimoniatus tentatur & aliquando magna fame premitur, & ideo præ illius vehementia poſtulavit à vidua, ut eis prius panem exhiberet, & poſteà ſibi, & filio ſuo faceret, 3. Reg. 17. n. 13. Cur ergo tantus Propheta communi fame totius populi ſic vexatur, cum non ſolum eſſet ipſe immunis à populi idololatria, ſed etiam divini honoris fervidus zelator? Erat ipſe velut pater, ac paſtor totius Iſraël, ideo *currus Iſraël, & auriga ejus vocatus eſt ab Eliſæo,* 4. Reg. 2. n. 12. Si emiſſa fame in ſubditos, ipſe ab omni injuria liber, bonis affluens ſecurus agere, Tyrannus potius, quam Paſtor arbitraretur, ut ergo ſe Patrem, & aurigam Iſraël declaret, miſeriarum partem non recuſat, & eam ſuſtinere vult, quæ alio pati cogit ipſe. Patrocinatur D. Chryſoſt. ſerm. de Elia tom. 1. *Et quid facit?* ait, *Prophetam unà cum populo punit, ut dum etiam ipſe famis ſupplicio comprehenditur, aliquid miſericordiæ in relaxando ſententiæ ſuæ juramento addiſcat.* 154. 3. Reg. 17. 4. Reg. 2. *Princeps particeps fiat ſuorum miſeria.* Chryſoſt.

Matth. 25. num. 41. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erũt. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Dicet & his, qui erunt à ſiniſtra ſua: Abite à me maledicti in ignem illum æternum, qui paratus eſt criminatori (Diabolo) & Angelis ejus.

D. Cyprian. & D. Hilar. Quem præparavit Pater meus.

Franc. Luc. ex Græc. Qui paratus fuerat.

Arabicus. Qui paratus eſt diabolo, & exercitibus ejus.

EXPOSITIO VII.

Tunc. Prolata ſententia pro electis: *dicet;* ipſe Rex nempe iratus, quod ponitur ad exprimendum judicii rigorem, ac formidabilem ſententiam: quæ in reprobos retorquetur. Clementer Dominus de hac ſententia nos monet, ut illam fugiamus D. Auguſt. ſerm. 38. de Sanct. *Si nos Deus noſter, ait, vellet punire, nos non ante ſæcula commoneret invitus quodammodo vindicat, qui quomodo evadere poſſimus, multo ante demonſtrat. Non enim te vult percutere, qui tibi clamat, obſerva.* Proſequitur textus: *Qui à ſiniſtris erunt.* Deorſum in terra, quos, ſupra hœdos vocaverat, expende quod ſupra, cum de dextera eſt ſermo, in qua ſunt prædeſtinati, dicitur ſua, *Qui à dextris ejus erunt.* At verò cum de ſiniſtra, quæ eſt reproborum locus, non exprimitur 155. Auguſt. *Admonet, quia non vult punire*

Multæ maledictiones adverſus reprobos.

mittur ſua, ſed tantum, *qui a ſiniſtris erunt*, Dextera, qua beatificat, expreſsè declaratur ſua, non ſic verò ſiniſtra, qua punit, de glorificatione gloriatur, de punitione verò quodammodo erubeſcit; & dicitur, *A ſiniſtris*. Non à ſiniſtra, ſed *à ſiniſtris*, in plurali; nam ſiniſtra hic denotat maledictionem reproborum, erga enim ipſos multæ erunt ſiniſtræ, multæque in eos conjicientur maledictiones, ſicut & in prædeſtinatos quamplurimæ benedictiones.

156. *Diſcedite à me.* Abite, ac recedite à meo conſpectu, in quem judicii cauſa adducti eſtis. Vox hæc, *Diſcedite*, ſignificat pœnam damni, quæ eſt privatio divinæ viſionis, ac cæleſtis gloriæ in æternum. Vox verò *ignem*, denotat pœnam ſenſus, concremationem gehennalis ignis, quo corpora damnatorum in æternam torquebuntur. Et ait, *A me*; non ſolum dicit *Diſcedite*, ſed addidit rejectionis verba. Cum juſtos vocat; ſolum dicit: *Venite benedicti Patris mei.* Non appoſuit, ad me, ut magis ſuum benevolum animum in illos explicaret: cum enim Patris ſui benedicti dicerentur, ibi ſumma benevolentia erga eos exprimebatur; at verò cum impios à ſe repellit, non uno verbo repulſæ contentus eſt, *diſcedite*, ſed voces ipſas multiplicat, & ingeminat, ut apertè manifeſtetur, quam ſummè gravatur Deus, quantaque ſui violentia patiatur, dum impios juxta ſe habet etiam breviſſimo tempore, atque inſtanti illo, quo damnationis ſententia profertur, ut acute notavit D. Chryſoſt. homil. 54. in Matth. *Peccatrices animas*, ait, *quaſi gravatus non ſuffert. Tanquam ſi dicat eis; quaſi putredo, & ſpurcitia eſtis, nec tandiu vos ſuſtineo, quandiu ſtatis in judicio meo.*

Non patitur Deus Peccatores juxta ſe.

Chryſoſt.

157. *Maledicti.* Maledictos vocat ut odioſos, & execratos Deo Patri, ac ſibi, quibus Deus Pater, quaſi hoſtibus ſuis maledicit, id eſt, malefacit, ut omnia ſuppliciorum, ac malorum genera in eos intorqueat. *Maledicti*. Et non addidit, *Patris mei*; ut ſupra in electis dictum eſt: *Venite benedicti Patris mei.* Quia Deus Pater auctor eſt benedictionis, non verò maledictionis, unuſquiſque ſuis peccatis ſibi negotiatur. Origenes homil. 9. in diverſos: *Conſiderandum eſt*, ait, *quoniam Sanctis non ſolum dictum eſt benedicti, ſed cum additamento Patris mei. E contra autem non dicitur, maledicti Patris mei: Nam benedictionis quidem miniſtrator eſt; maledictionis autem unuſquiſque ſibi eſt auctor, qui maledictione digna operatus eſt.* Exprimitur locus, in quem mandantur; *in ignem* Ergo in inferno verus eſt ignis. *Æternum*, fine carentem; *qui paratus eſt*, ex Græco paratus fuit, à Patre meo ſcilicet. *Diabolo*, Lucifero nempè principi, ac capiti omnium damnatorum. *Et Angelis ſuis.* Arabicus *Exercitibus ſuis.* Dæmonibus inferioribus, qui ſuperbè contra Deum rebellarunt,

Deus auctor, benedictionis homo verò maledictionis. Origen.

Græcus.

Quæstio XXII.

Explicatur quàm horrenda, ac terrifica vox illa erit: Ite maledicti.

158. Acerbius dolet qui in aliorum conſpectu punitur.

SEntentia hæc: *Ite maledicti.* Profertur pleno omnium hominum theatro: *Congregabuntur ante eum omnes Gentes.* Supra n. 41. Et cur collecto hominum ſenatu judex fert ſententiam, niſi ut gravius pungat malos homines pudore incuſſo, dum ſe vident omnium præ-

ſentia damnari, & reprobari. Ut ponderavit D. Bernard. ſerm. 8. in Pſal. 90. *Hoc plane ille grave tormentum, & magnus malorum cumulus erit forte. Forte enim quodcumque ſolatium videretur, eorum, quos malitiosè impugnaverint, in tormentis ſuis ſaltem declinare poſſe conſpectus.* Hoc ſolatio carebunt impii, hacque ingenti pœna afficientur, ut in aliorum conſpectu damnentur. Bernard.

Congregato ergo omnium hominum cœtu horrenda vox judicis inſonabit; *Ite maledicti.* O quam timoris, ac tremoris vox hæc plena eſt! Cum etiam inſenſibilia, ac elementa hac voce audita contremiſcent, ac ingenti timore concutientur, tanquam eam ſuſtinere non valentes. Ait Joël. 3. n. 23. *Sol & Luna obtenebrati ſunt, & Stellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Et Dominus de Sion rugiet & de Jeruſalem dabit vocem ſuam, & movebuntur cæli & terra.* Ecce præclariſſima mundi luminaria Sol, Luna, Stellæ obtenebrantur, fixi cælorum poli movebuntur, & terra immota à loco ſuo veluti concutietur, & unde tanta rerum perturbatio, ac alteratio: *Dominus de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam*; Cum nempè vox Domini damnantis reprobos inſonuerit, & vox iam horribilis erit, ut vox ferocis Leonis, cujus eſt proprium rugitus, de Sion, id eſt, ſpecula, de Jeruſalem, id eſt, viſio, cum enim Dominus ſpeculatus fuerit etiam minima peccata reproborum, contra eos tanquam Leo dabit horribilem rugitum. *Ite maledicti.* Ex hujus Leonis rugitu omnia mundi inſenſibilia magna alteratione, ac ingenti tremore concutientur, ac conturbabuntur, quid faciet miſer homo, qui tali ſententia premendus, ac torquendus eſt; Ut ponderat D. Zeno ſerm. 4. de Iſai. *Hinc*, ait, *æſtimare licet, quid ſit eis reſervatum, quorum in cauſa fuerit luctus pœna pertulit natura ſupplicium.* 159. Joël. 3. A voce gemitus damnantis conturbantur omnia elementa. Zeno.

160. Cùm Jeſus pertranſiret per regionem Geraſenorum occurrunt ei dæmoniaci ſpiritus clamantes: *Quod nobis, & tibi Jeſu Fili Dei; Veniſti huc ante tempus torquere nos*, Matth. 8. n. 26. Cur ſic expavent à Chriſti præſentia, & quid tibi videtur, quod tam vehementer eos torqueat Dominus; Judicis tribunal non aſcenderat, ſuis Angelicis exercitibus non ſe exhibebat ſtipatum, in ejuſque manu nullum verber apparebat, ſed tantum in forma, ac habitu humili, miti, & benigno incedebat Dominus; unde ergo illis erat tantus timor, tantúmque tormentum, ut alta voce clamarent: *Veniſti ante tempus torquere nos*; Timebant vocem Domini mittentis eos in abyſſum, ut in eadem hiſtoria ſcribit D. Luc. 8. n. 31. *Et rogabant illum ne imperaret illis, ut in abyſſum irent.* Timebant minacem vocem judicis mittentis eos in abyſſum, & inde erat illis magnus timor, & cruciatus. Quod meditatur D. Baſil. Seleuc. orat 23. *Nondum*, ait, *eos judicium trahebat: nondum tribunalis terrorem oſtentabat: nondum judici flammam accendebat: ſed minis tantùm effrænes impetus refrænabat, & mali tanta vis erat.* Nondum vocem Domini imperantis excipiebant, ſed ſolum erat timor, ac cogitatio de ipſo ſonitu vocis venturo, & hoc miſeros affligebat, & erat illi magnū tormentum? qualiſnam erit cruciatus infelicibus damnatis, cum ipſa voce non ventura, ſed ut actualiter probata verberabuntur. *Ite maledicti.* Matth. 8. Luc. 8. Timor de voce judicis damnantis magnum tormentum.

161. Terribilis eſt vox Domini judicis damnantis, ipſamet Dei hominis caro exhorruit, ac turbatur cum proditoris damnatio Chriſti Domini voce fuit manifeſtanda, ſcribit Joannes 13. n. 21. *Cùm* Joan. 13.

Matt. 26. *Turbatur Dei caro cum voce declarativa unius hominis damnatur.* Cyrill.

hæc dixiſſet Jeſus turbatus eſt ſpiritu, & proteſtatus eſt, & dixit: Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me. Et ut ſubdit D. Matth. 26. n. 24. *Dixit Jeſus: Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille.* Quid eſt quod Dei fortitudo ſic exhorret, ac turbatur ſpiritu; Cur Chriſti fera caro ſic turbatur; Prædicturus erat Dominus proditionem Judæ, quem jam manifeſta voce inſpiciebat damnare. *Væ autem homini illi*, inde ab ipſa voce manifeſtativa unius hominis damnationis Dei caro exhorret, & turbatur. N. D. Cyrill. Alexand. lib. 9. in Joan. *Veroſimile mihi videtur, non potuiſſe carnem Chriſti motum, quo jam expreſſius, atque manifeſtius diſcipulis proditoris odium offerebatur, ita ſufferre, ut aliquantiſper non exhorruerit.* Hinc æſtimare licet, quòd ſi Dei caro ſine horrore non valuit ſuſtinere vocem unius hominis damnationis declarativam, quomodo damnatus ſufferet diſtrictam ſuam damnationem?

Quæstio XXIII.

Quare ignis inferni dicitur præparatus malis Angelis, non vero hominibus etiam malis?

162. Job. Monac. *Magni etiam peccatoris ſalus ſperanda.*

CUr ſicut inferni ignis dicitur præparatus malis Angelis, non etiam dicitur præparatus ſceleſtiſſimis hominibus? Reſpondet primò Jobius Monachus lib. de incarn. 9. c. 43. apud Bibliothecam Photii: *Idcirco*, ait, *ignis diabolo, & Angelis ejus præparatus ſcribitur, quoniam in nobis non inopinata ſit è malo in melius mutatio, cum illi confirmata ſua voluntate, nullam de ſe ſpem reliquam fecerint.* Sic peccarent Angeli, ut nulla correctionis ſpes remanſerit; At homines, quamvis peccaverint, tamen emendationis ſpem retinent; imò quamtumvis quis ſceleſtis appareat, poteſt à ſuo malo ſeparari, & in melius mutari, ideo non dicitur ignis homini præparatus, ac ſi credatur, & ſperetur, quod ipſe homo virtutem ſit amplexurus, ut ab æternis pœnis evadat, & felicia præmia aſſequatur.

163. Irenæus. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. *Peccator ſuæ pœnæ eſt auctor.*

Secundò. D. Irenæus lib. 3. c. 35. *Non Homini*, ait, *principaliter præparatus eſt æternus ignis: ſed ei qui ſeduxit, & offendere fecit hominem, & his Angelis qui apoſtatæ facti ſunt cum eo.* Quod etiam docent D. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Ac ſi dicatur, Deus horrendum inferni ergaſtulum extruxit non hominibus, ſed dæmonibus, qui totum humanum genus ſeduxerunt; gehennam ergo diabolis deſtinavit, cælum verò hominibus; homines verò nequitiæ impia pertinacia ſe ſe immerſerunt pœnarum abyſſo, & inferni barathro. Theophylactus: *Deus ignem*, ait, *non præparavit hominibus ſupplicium enim non fecit propter nos, ſed propter diabolum: ego autem meipſum ſupplicio facio obnoxium.*

164. Gen. 9.

Cùm vigilaſſet Noë è ſomno, & agnoviſſet quæ fecerant filii ſui, ait: *Maledictus Chanaan, ſervus ſervorum erit fratribus ſuis. Dixitque, benedictus Dominus Deus Sem*, Gen. 9. n. 25. 26. Maledixit Noë Chanaan & benedixit Sem, hoc tamen diſcrimine, nam benedictionem Sem ait eſſe à Deo: meledictionem verò Chanaan non ait eſſe à Deo, ſed tantum maledictus Chanaan, unde tanta diſcriminis ratio, Quia Deus auctor eſt benedictionis, non ſic verò maledictionis, hanc enim unuſquiſque ſibi comparat, & acquirit, quod doeet D. Hieron. in c. 4. Ezech. poſtquam docet quod Deus auctor eſt eorum, quæ ſunt decora, honeſta, homo verò illorum, quæ ſunt fœda, & triſtia. Tunc ſubdit: *Tale quid in maledictis invenire poterimus.*

Deus auctor benedictionis, homo verò maledictionit. Hieron.

Cùm veniſſet Ieſus trans fretum in regionem Geraſenorum; occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, Matth. 8. n. 28. Valdè mirum quod dæmon horrendam, & fœtidam ſepulchrorum habitationem ſibi eligat, cum ei liberum eſſet in quovis amœno, ac præjucundo terræ loco habitare. Cur non magis habitat inter odoriferos flores? Cur non magis intra pulcherrima hominum palatia? Ex ſuamet malitia, ac nequitia ad hæc impellebatur diabolus, ut ſe privaret ab omni loco honeſto, & decoro, ſeſéque immergeret in turpi, ac fœtido, prout ejus turpitudo exigebat. D. Paſchaſ. lib. 6. in Matth. *Digna quidem*, ait, *utrorumque conditio, ut qui cælo præſidere nolunt, paſcantur cadaveribus, & ſaginentur putredine: delicientur fœtore, quibus tota voluptas eſt vitiis deſervire.* 165.

Matth. 8. *Spiritus malignus, ſibi pœnam imponit.* Paſchaſ.

Pro edulio vendidit Eſaü ſuam primogenituram Jacob: *Vendidit primogenita? & ſic accepto pane, & lentis edulio, comeait, & bibit, & abiit, parvipendens, quod primogenita vendidiſſet*, Gen 25. n. 34. Qumodo in tantam ſtultitiam devenit homo ut pretio vilis edulii venderet primogenituram, cui annexa erat magna rerum poſſeſſio, regia dignitas, ac regale Sacerdotium. ſic vendiderit? Erat Eſaü omninò illa indignus, & ideo alta Dei diſpoſitione ſic factum eſt, ut ipſe ſuiſmet manibus, ſuáque voluptate tantam pœnam ſibi imponeret, tantúmque honorum faſtigium à ſe abdicaret, illóque privaretur. D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſtol. 47. *Quoniam*, ait, *primogenito, & regnum, & ſacerdotium debebatur, porrò virtute iſte vacuus erat; idcircò in eam neceſſitatem redactus eſt, ut etiam ſua ſponte id venderet, quod etiam invitus ſpoliari merebatur.* 166.

Gen. 25. Peluſiota.

Quæstio XXIV.

Quare à ſupremo Rege Beatorum præmium non dicitur expreſsè æternum ut ignis damnatorum?

MAximè notatu dignum eſt, quod ad ſuos electos ait Chriſtus Dominus: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Non tamen expreſsè ipſum vocat æternum? ad reprobos verò ait: *Ite maledicti in ignẽ æternum.* Ubi expreſsè declarat ipſum ignem fore æternum, Cur ergo etiam hoc apertè non exprimit in præmio electorum; Fieri enim poterat ut præmium eſſet temporarium, etſi à conſtitutione mundi paratum exiſteret. 167.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo. Quod cum ſit Deus pronior ad miſericordiam, quam ad pœnam planum, & evidens eſt, quod ſi Deus reprobis infligit pœnam æternam, multò magis ſuis electis concedet præmium æternum; & ſtatim hoc infra exprimitur: *Ibunt juſti in vitam æternam*, n. 46. Deinde cum merces aſſignata electis ſit pro miſericordia, ac eleemoſyna in pauperes æterno regno 168.

Eleemoſynæ æternitatis nutrimentum.

præmianda

præmianda expreſsè non dicitur; nam beneficentia in pauperes pro appendice habent quandam beatam æternitatem, ut appoſitè dixit S. Leo. Leo, ſerm. 2. Quadrageſ. *Deliciæ igitur*, ait, *noſtræ ſint opera pietatis: & illis cibis, qui nos ad æternitatem nutriunt, impleantur: lætetur in refectionibus pauperum, quos impendia noſtra ſatiaverint.* Cibus pauperum nutrimentum eſt æternitatis. *Qui nos ad æternitatem nutriunt.* Qui pauperi eleemoſynam impendit, ſibi æternitatem nutrit, ut in perpetua felicitate congaudeat.

169. Pſal. 111. *Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi*, Pſalm. 111. num. 9. Diſperſit, & dedit pauperibus pecuniam ſuam, ut exprimit Chald. Chaldæus. Juſtitia, id eſt, *eleemoſyna*, ut interpretatur Chryſoſt. Chryſoſtomus, manet in ſæculum ſæculi, ut legunt Hieron. D. Hieronymus, Cyprian. D. Cyprianus, D. Gregor. Gregorius. *In æternum*, quid eſt quod cum de eleemoſyna multa dici poterant, quod cum ea omnia mundantur, ac peccata redimuntur, tamen de illa peculiariter decantat Regius Vates: *Manet in æternum*, ipſa enim eleemoſyna quoddam æternitatis eſt pabulum. *Qui nos ad æternitatem nutriunt.* Et qui eleemoſynam impendit, ſibi quoddam æternitatis nutrimentum comparat, quo æternam felicitatem promereatur.

Quæstio XXV.

Quare cum in inferno varia ſint tormentorum genera, olùm de igne facit Dominus mentionem?

170. Proſper. D. Thom. Bonav. Abulenſ. Hugo. Divus Proſper, lib. 3. de vita contemplativa cap. 12. D. Thom. quæſt. 97. artic. 3. D. Bonavent. in 4. d. 50. art. 1. quæſt. 1. Hugo Victorinus lib. 4. de anima cap. 13. Abulenſ. in c. 25. Matth. quæſt. 554. & alii multi docent in inferno varia eſſe tormentorum genera, ignem, frigus, fœtorem, fumum, vermes, ſerpentes, & procelloſos ventorum impetus, atque omnium malorum dolores, ut ait Euſeb. Euſebius homil. 2. de Symbolo: *Damnatorum corpora vita gaudiis exuta, & ſolis mortis doloribus conſecrata.* Cur ergo Dominus de ſolo igne facit mentionem.

171. In inferno quotidie proferuntur nova tormenta. Quæſtionis ſolutionem deſumo ex Tertulliani acumine, qui in Apologet. cap. 47. ait: *Si gehennam comminemur, quæ eſt ignis arcani ſubterraneus ad pœnam theſaurus.* Expende vocem, *theſaurus.* Ex divitis theſauro omnibus diebus, ac horis novæ ſupellectiles proferuntur, ignis ille gehennalis theſaurus eſt divinæ juſtitiæ, ex quo quotidie, ac omni momento nova tormentorum genera prodeunt, quibus miſerabilium damnatorum animæ durè, ac acerbè cruciantur, ac puniuntur. Unde optimè ait Hugo. Hugo lib. 4. de Anima: *Infernus lacus eſt ſine menſura, profundus ſine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore inenarrabili, plenus dolore inenumerabili, ibi miſeria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus.*

172. Iſai. 22. Comparatione inferni omnia tormenta hujus vitæ nulla. Ait Deus per Iſaiam 22. num. 14. *Tacui ſemper, ſilui, patiens fui, ſicut patiens loquar, diſſipabo, & abſorbebo ſimul.* Quid dicis ſanctiſſime Deus? Nonne ſeveriſſimè in diluvio humanum genus puniſti? ita ut omnes ferè perirent? Nonne Sodoma igne, ac ſulphure à te combuſta eſt: Et terra aperiente ore ſuo Dathan, & Abyron vivos abſorbuit; Quomodo ergo dicis Dominus te ſemper tacuiſſe, patientemque fuiſſe, cum tot duriſſimis verberibus homines ſæpè à te ſint flagellati; Meritò ſane, quia ſi ea omnia cum æternis ſuppliciis damnatorum comparentur, non verba, ſed ſilentia, non tormenta, ſed blandimenta quodammodo videbuntur, ac proinde in illis omnibus caſtigationibus emiſſis in genus humanum, fuit Dominus veluti tacens, & ſilens, comparatione facta ad vocem contra reprobos prolatam in extremo judicio, cum ad ſupplicium mittentur. D. Hieronymus ibi: *Diu vos delinquentes ſæpè portavi, ſed quia ante tacueram, nequaquam ultra reticebo. Unoque tempore abſorbebo univerſam gentem, & omnem ſuperbiam montium, tumorem collium veſtrorum.* Hieron.

Quamvis tanta ſit tormentorum magnitudo 173.
Rectè tamen ait Euſebius hom. 1. ad Monachos: Euſeb. *Illa enim non cauſalis, ſed rationabilis, & pœnalis exuſtio, quia culpam jubetur inquirere, & ſubſtantiam neſcit abſumere.* Expende, *rationabilis, & pœnalis exuſtio.* Ex Dei mandato ignis inquirit culpas juxta earum diverſitatem, diverſi cruciatus infliguntur, ut ait S. Maxim. ſer. de Judicio *Stridorem dentium propter riſum laſcivum, intolerabilem ſitim propter voluptatem, & crapulam, pervigilem vermem propter obliquum, & malignum cor; caliginem propter ignorantiam, & fallaiciam, limbum abyſſi propter ſuperbiam.* Gravitas pœnarum pro ratione culparum. Maxim.

Dicitur deinde; *Subſtantiam neſcit abſumere*, 174.
Ita enim urit ut etiam nutriat ad ſui pabulum, ut dixit Lactantius Firmianus lib. 7. divin. Inſtitutionum, cap. 21. *Idem igitur divinus ignis quantum corporibus abſumet tantum reponet, ac ſibi æternum pabulum ſubminiſtrabit.* Et D. Gregorius l. 4. Dialog. *Anima, inquit, illa poſita bene eſſe perdidit, & eſſe non perdit, ex qua re ſemper cogitur, & ut mortem ſine morte, & defectum ſine defectu, & finem ſine fine patiatur, quatenus ei, & mors immortalis eſt, & defectus indeficiens, & finis infinitus.* Lactant. Ignis torquet, & ſuis pabulum miniſtrat. Gregor.

Ait Regius Vates Pſalm. 74. num. 9. *Calix in* 175. Pſal. 74.
manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in hoc, verumtamen fæx ejus non eſt exinanita. Videbatur Deus primo impetu totum iræ ſuæ vas inclinare, imò totum effundere in reprobos homines. Verùm cur dicitur quod non exinanitur, quod non evacuatur; *Nam fæx ejus non eſt exinanita*: quia ſanè vas iræ in damnatis nunquam evacuabitur, nunquam enim eorum ſupplicium finem accipiet. D. Bruno ad prædictum Pſalm. *Verumtamen licet, ait, ſit retributio? fæx ejus calicis non eſt exinanita; quamvis illa retributio mera ſit, tamen fæx ejus quantum ad impios auſtera ſcilicet, & turbida admodum fæcis, & talis fæx, quæ nunquam erit exinanita, quæ nunquam evacuabitur, ſed æterna erit.* Nunquid pœna inferni exhaurietur. Bruno.

Matth. 25. *num.* 42. Eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitivi, & non dediſtis mihi potum.

Num. 43. Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis me.

Num. 44. Tunc reſpondebunt ei ipſi, dicentes : Domine quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtravimus tibi ?

VERSIONES.

*Vatabl. n.*42. Eſurivi enim & non dediſtis mihi cibum : ſitivi, & non dediſtis mihi potum.

*Vatabl. n.*42. Peregrinus eram, & non excepiſtis me hoſpitio.

Syriacus. Et in domo vinctorum eram, neque viſitaſtis me.

*Syriac. n.*44. Ac dicent : Domine noſter quando te vidimus eſurientem.

EXPOSITIO VIII.

176. E*ſurivi enim.* Eorum damnationis cauſa aſſignatur, viſcera ferrea, ac inhumanitatis in pauperes, *& non dediſtis mihi manducare.* Singula verba peculiarem habent emphaſim : *Mihi* qui ſum Deus veſter, qui vobis omnia bona dedi, non dediſtis mihi buccellam panis, cum tanta dignitas, ac merces vobis eſſet aſſignata. *Quod uni ex fratribus meis feciſtis, mihi feciſtis.* Chryſoſt.
D. Chryſoſt. ſic ait : *Singula ad condemnationem illorum ſufficiunt : petitionis ſcilicet facilitas, & dandi poteſtas ; panis enim petitur : petentis miſeria, quia pauper, atque mendicus : retributionis expetenda magnitudo ; regnum enim promittitur : terror pœnarum, gehenna enim incutitur : accipientis dignitas ; Deus enim pauperum manibus accipit : honoris cumulus, quia tantum deſcendere dignatus eſt : jus retribuendi ; ſumma enim juſtitia eſt de ſuis ei concedere. Verum ab his omnibus cupiditate habendi retracti ſunt.*

177. *Tunc.* Ad ſuprà dicta Chriſti verba *reſpondebunt ei,* non modeſte, ſed cum ſuperbia, ac iracundia, & reſpondent accuſantes potius judicem, quàm ſe ipſos excuſantes, nec enim convicti judicis agnoſcunt juſtitiam. Pro quo rectè
Chryſoſt. ait D. Chryſoſt. in Imperfecto : *In judicio ſtantes, & adhuc peccare non ceſſant.* Et dicunt *Domine,* ſupplicii metu coacti Dominum appellant. *Et non miniſtravimus tibi,* contractæ hic miſericordiæ exercitia enumerant, ſive quia ſæpe repetita fuerant, ſive ut ait
Origen. Origenes : *Impiis grave eſt ſua diſcutere opera, & ſcelera enumerare.*

QUÆSTIO XXVI.

Quare miſeris damnatis non objicit Dominus, quæ furto abſtulerunt, ſed quod pauperi non dederunt ?

178. Auguſt. AD quæſtionem reſpondet. D. Auguſtinus ſerm. 20. de verbis Domini : *Si in ignem,* ait *mittitur, qui non dedit rem propriam putas ubi mittendus eſt, qui invaſit alienam ? Si cum diabolo ardere debet, qui nudum non veſtivit, putas, ubi arſurus eſt, qui expoliavit ?* Si enim tanto ſupplicio afficitur, qui non dat propriam rem, quantanam pœna ferienda erit, qui redarguitur abſtuliſſe aliena ? Dives Avarus ſepultus eſt in inferno. *Gravitas ac enormitas furti argui.*
Luc. 16. n. 25. non quia Lazarum ſpoliaverit, ſed quia Lazaro aliquid non donaverit, ut ponderat Chryſoſt.
D. Chryſoſt. con. 2. de Lazaro, *Hic,* ait, *nihil à divite accepit injuria, neque enim illius pecunias uſurpaverat dives, ſed ſuas non impertivit. Quod ſi is, qui ſua non impertit, accuſatorem habet eum, cui negavit miſericordiam, qui aliena quoque rapuerit, quam veniam conſequetur.*

Secundo D. Baſilius Seleucus orat. 26. *Quis,* ait, *nudum ſpernit, mox futurum judicem ? Quis* 179.
Baſil. Seleuc.
univerſi judicem damnet ſiti ? Novit Chriſtus pauperum manibus, doniſque capi, novit pro munere longa ſupplicia remittere. Damnatis panem negatum objicit Dominus, ut eorum ſtultitiam arguat, qui nudum futurum judicem ſpreverunt, eumque parva panis buccella ſibi non reconciliarunt, ut ab eo magnam mercedem aſſequerentur.

Tertio. Euthymius : *Imitati ſunt immiſericordem, inhumanumque diabolum* ; nam ut ait Theophylactus ; *Compaſſionis expertes ſunt diaboli, & hoſtiliter, atque inimicè erga nos affecti.* Damnantur 180.
Euthym. Theophyl.
hi omiſſa opera miſericordiæ, & quia crudeles fuerunt in pauperes, quod proprium diaboli eſt, ideo cum duce ſuo diabolo in perpetuum incarcerantur. Sicut enim pii viri cum piiſſimo Jeſu remunerantur gloria æterna, ſic crudeles cum Euthym.
crudeli diabolo in ſempiternum puniuntur. Ex quo in præſenti ait Euthymius : *Juſtiſſima eſt æquitas, ut immanitas inhumanis, & miſericordibus miſericordia rependatur.*

Cum neceſſitate premeretur David in deſerto, panes poſtulat à Nabal, quos ille duris, & aſperis verbis negat ; quod cum audiſſet Abigail uxor ejus, exiit David in occurſum afferens liberaliter panes, & quæ ad cibum erant neceſſaria, quid inde factum ? *Percuſſit Dominus Nabal, & mortuus eſt,* 1. Regum 25. n. 38. At verò Abigail ſublimata eſt ad regnum, *& facta eſt uxor illi,* ſcilicet David. Cur ille duram mortem invenit, & ſepultus eſt in infernum : Abigail elevata eſt ad regnum ? Unde duo conjuges in eadem domo viventes tam diverſum exitum habent ? Crudelis Nabal crudelis mortis pœna mulctatur : Pia verò Abigail benigno favore proſequitur, & ad regnum ſublimatur, *Juſtiſſima eſt æquitas, ut inhumanitas inhumanis, & miſericordibus miſericordia rependatur.* 181.
1. Reg. 11.
Pietas pietatem, crudelitas, crudelitatem invenit.

Matth. 25. *num.* 45. Tunc reſpondebit illis dicens : Amen dico vobis: quandiu non feciſtis uni de minoribus his, nec mihi feciſtis.

*Num.*46. Et ibunt iſti in ſupplicium æternum : juſti autem in vitam æternam.

VERSIONES.

*D. Cypr. Vatabl. n.*46. Amen dico vobis quatenus non feciſtis uni de

mini

minimis his, nec mihi feciſtis Uni horum fratrum meorum minimorum.

Imperfect. hom 33.

*Syriacus n.*46. Ibunt iſti in cruciatum æternum.

*D. Aug. tr.*21. *in Ioan.* In ambuſtionem æternam,

Græcus. Abibunt.

EXPOSITIO IX.

182. R*Eſpondebit illis dicens.* Revocans in memoriam id, quod olim, cum edocti fuiſſent in vita, noluerunt adimplere: *De minoribus his*, ſeu habet Syrus, *Parvulis* Et non addit fratribus meis, ut ſupra ad electos dictum eſt: *uni ex minimis iſtis fratribus meis*, Qui ergo ab impiis contempti, & deſpecti fuerunt, non vocat eos fratres ſuos, ne exagerentur impiorum crimina, nec creſceret offenſio. Ut notat Origenes in præſenti: *Volens autem*, ait, *juſtorum benefacta oſtendere grandia: peccatorum vero culpas non grandes; ad juſtos quidem dicit: Ex eo, quod feciſtis uni ex minimis iſtis fratribus meis, mihi feciſtis ad injuſtos autem ſic; eo quod non feciſtis uni ex minimis iſtis, nec mihi feciſtis non adjiciens fratribus*, Etiam in ipſo fervore judicii ſuam pietatem Chriſtus oſtentat, diſſimulans potius, quam exaggerans peccatorum gravitatem.

Syrus.

Origen. *Chriſti pietas non exaggerat, ſed diſſimulat gravitatem peccatorum.*

183. *Et ibunt* Seu ut Græcus legit, *Abibunt.* Mox ſine ulla mora, *& ibunt* non ſponte, ſed coacti & hæc dixi ſecundùm ſenſum litteralem? moraliter verò nota, quod non dicitur, Rapientur, ſeu extrahentur, ſed ibunt; ſic enim damnatus erit confuſus, ac erubeſcens à facie judicis, ac ſententia damnationis ut veluti ſponte confugiat ad infernales flammas. D. Auguſtinus ſerm. 64. de Verbis Domin. *Quando venerit*, ait, *quod non credebat, erubeſcit, confuſus ſeparatur, ſeparatus damnatur. Concluſit autem Dominus, cum hæc verba diceret, ibunt iſti in ambuſtionem æternam.* Sic damnatus ſeparatur confuſus, ac erubeſcens à facie judicis, ac ſententia damnationis, ut non rapiatur, ſed ipſe tanquam ultroneus vadat ad tartareos eos cruciatus.

Facies judicis, ejuſque ſententia valdè acerba damnatis.

184. Auguſt. *In ſuplicium*: Syriacus: *Cruciatum.* Divus verò Auguſt. legit, *Ambuſtionem*, eo quòd damnati amburentur in gehemna, ſed non comburentur, nec conſumentur, aut annihilabuntur, ut explicavi qu.24 *In æternum*, quia Deum æternum graviſſimè offenderunt. Peccatum enim mortale cum Deo ſit injurioſum, in ſe habet quandam infirmitatem malitiæ, meretùrque infinitum ſupplicium, ſed quia infinitum intenſivè dari nequit, nec ab homine valet ſuſtineri, hinc reprobis datur pœna infinita extenſivè, quæ ſcilicet in ſempiternum extendetur. *Juſti autem in vitam æternam.* Chriſtum concomitantes in cælum.

Malitia peccati.

Matth. 24. *num.* 32. Ab arbore aùtem fici diſcite parabolam: cũ jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, ſcitis, quia prope eſt æſtas.

Num. 33. Ita & vos cum videritis hæc omnia ſcitote quia propè eſt in januis.

VERSIONES.

Vatablus. Ab arbore autem fici diſcite ſimilitudinem.

Syriacus. Cujus cũ jam rami tenereſcunt, & pullulant folia, ſcitis adventare æſtatem.

Origenes. Cum jam fructus ejus tener fuerit.

Arias. Et folia germinaverint.

*Syriac. n.*33. Scitote eam perveniſſe ad portam.

Pagninus. In foribus eſſe.

ALTER TEXTUS.

*Luc.*21.*n.*29. Et dixit illis ſimilitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores.

Num. 30. Cum producunt jam ex ſe productum, ſcitis quoniam propè eſt æſtas

Num. 31. Ita & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quoniam propè eſt regnum Dei.

EXPOSITIO X.

A*B arbore fici:* ducit ſimilitudinem potius quàm ab alia arbore, quia ficus erat valdè notiſſima in tota regione Judææ, & valdè paſſim obvia, Deinde cum ſit valde ſuavis; & dulcis, ad orbis exterminium ſumitur in parabolam, nimia enim temporalium felicitas, illorum excidii eſt præſagium, & etiam ficulnea ſub falſa proſperitatis ſpecie dolores introduxit in mundum, ſic mentita rerum felicitas mundi, multos dolores generat, & parturit. *Cum jam ramus ejus tener fuerit*; ſeu factus fuerit mollis, ac levis; *& folia nata*; ſeu ut alii legunt, Germinaverint, *ſcitis, quia propè eſt æſtas.* Ex conſueto, ac uſitato naturæ ordine obſervato ſcitis in proximo inſtare æſtatem. 185.

Mentita rerum felicitas dolores generat.

Ita & vos cum videritis hæc omnia, quæ dixi vobis de ſignis in Sole, Luna, Stellis, quod incipiunt fieri. Scitote quia propè eſt in januis adventus filii Dei ad univerſale omnium judicium. Lucas ponit, propè eſt regnum Dei? alii legunt, *Redemptio veſtra*; liberatiò nempe ab omnibus miſeriis, & preſſuris hujus ſæculi: ſicut enim cum ficus frondeſcit, jamjam adventat æſtas, quæ dulciſſimos ficus, ac cæteros fructus producit; ſic cum vos videritis electos frondere, ac germinare in multa patientia, in hyeme multarum perſecutionum, ac tribulationum, quæ eis in fine mundi accident; ſcitote, ac intelligite, quia prope eſt eis æſtas, ac fœlicitas omnium bonorum cum ſuaviſſimis fructibus æternæ beatitudinis. 186.

D. Lucas.

CAP. LI.

Decem Virgines.

Matth. 25. *Num.* 1. Tunc aſſimilabitur regnum cælorum decem Virginibus: quæ accipientes lampades ſuas exierunt obviam ſponſo, & ſponſæ.

num. 2. Quinque autẽ ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.

VERSIONES.

Syriac. n. 1. Tunc aſſimilabitur regnum cælorum decẽ virginibus illis, quæ ſumpſerunt lampades ſuas, & exierunt in occurſũ ſponſi & ſponſæ.

Auct. Imperf. hom. 52. Venerunt obviam ſponſo, & ſponſæ.

Græc. Theoph. Euthymius. Exierunt in occurſum ſponſo.

Syriac. n. 2. Quinque autem ex eis ſapientes erant, quinque fatuæ.

Arabicus. Quinque inſipientes.

D. Ambr. in Pſal. 118. *ſerm.* 14. *D. Aug* Quinque autem ex eis ſtultæ.

EXPOSITIO I.

1. *Eccleſia.*

TVnc, in ſubitaneo, ac improviſo meo adventu filii hominis ad judicium. *Simle eſt regnum cælorum*, Eccleſiam nempe militans, quæ frequenter regnum cælorum dicitur, in qua, puritate illa, ac ſanctitate vivitur veluti in regno cælorum, *Decem Virginibus.* Hoc eſt, tale quid accidit fidelibus in Eccleſia, quale quid contigit decém virginibus convocatis ad feſtum nuptiale, ex quibus quæ paratæ ſunt admittuntur ad nuptias, quæ verò non paratæ excluduntur. *Quæ accipientes lampades ſuas.* Sponſus olim ad domum ſe conferebat cum ipſáque ad propriam domum revertebatur, tunc conductæ virgines eis exibant obviam cum lampadibus accenſis; noctu enim nuptialis feſtivitas celebrabatur. *Exierunt obviam.* Occurrerunt nempe ſponſo, & ſponſæ. *Exierunt*, à quo exierunt. Pulchrè D. Bernardus in præſenti Evangel. *Undè exierunt* ait, *planè de ſubſtantia, & ſæculari converſatione, juxta illud: recedite & exite inde, & immundum ne tetigeritis: Audivit & Abraham, exi de terra tua.* Exierunt enim, ut fierent obviam Chriſto à faſtu mundi, propinquitatis, ac cognationis: *ſponſo, & ſponſæ.* Græci Codices ſolum habent ſponſo, Tamen Biblia correcta & omnes Patres Latini. D. Auguſtinus, D. Hieron. D. Greg. & alii utrumque legunt, ſponſo ſcilicet Chriſto in die judicii, & ſponſæ Eccleſiæ triumphanti, ut explicat Carthuſianus cum ipſo de cælo veniens ſponſa ejus.

Bernard. Exeundum à mundo.

Græcus. Auguſt. Hieron. Gregor. Carthuſ.

Quinque autem ex eis erant fatuæ. Græci Codices habent, *quinque autem ex eis erant ſapientes, & quinque fatuæ.* In noſtris Bibliis correctis prius ponuntur fatuæ, deinde prudentes: fatuæ dicuntur, ſeu ut alii legunt, *ſtultæ*, ſeu inſipientes quia ſtultè egerunt exeuntes obviam ſine oleo: Et primo loco ponitur, quia fatui, primas ſedes ambiunt ſoliciti tantum de primo loco, nil verò cogitantes de oleo meritorum: vel quia in hoc ſæculo frequenter contingit, ut fatui, ac ſtulti primas teneant, ac occupent loca: vel quia cum à nuptiis eſſent excluſæ, Evangeliſta tamen voluit eas ſic condecorare, ac nobilitare. 2.

Stulti Prima ſedes.

QUÆSTIO I.

Quare regnum cælorum virginibus comparatur?

PRima & communis ſolutio, quæ mihi placet, & communiter tradunt recentiores Janſenius, Maldonatus, Franciſcus Lucas, quod ſervat Dominus in parabola morem qui apud antiquos vigebat, quod cum ſponſus, & ſponſa in domum venirent, nocturno tempore à virginibus accenſis lucernis exciperentur præcipuè ſponſa fœmina à fæminis, & dominus à ſervis. *Lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum quando revertatur à nuptiis*, Luc. 12. 3.

Janſen. Maldonat. Lucas.

Antiquorum mos obſervatur,

Luc. 12.

Secundò. Origenes, & D. Hieron. in præſenti. Per virgines omnes fideles interpretatur, qui idcirco dicuntur virgines ob integritatem, ac ſoliditatem fidei, quæ corporis virginitati ſimilis eſt, & talis integra fides neceſſaria eſt, ut qui ad regnum cælorum introducantur. D. Hieronymus; *Qui idcirco*, ait, *omnes virgines appellantur: quia gloriantur in unius Dei notitia, & mens eorum idololatriæ turba non conſtupratur.* 4.

Origen. Hieron.

Fides integra neceſſaria ad ſalutem.

Tertiò. D. Chryſoſtomus homil. 79. Euthymius, Thophylactus, per virgines etiam omnes fideles interpretantur? ut oſtendatur, quod quamvis quis virginitate emineat, quæ eſt ſuprema virtus, tamen ſi expers fuerit charitatis oleo erga proximos peribit. Theophylactus, *Sub perſona virginum proponit parabolam, quoniam magnum opus eſt virginitas, ne quis illud unum curans, alia negligat, ſed diſcat, quod abſque eleemoſyna etiam virgines cum ſcortis ejicientur.* Quartò, ut etiam hoc magno documento, inſtruamur, quod nullus ſuis virtutibus confidat; nam quamvis quis floreat præſtantiſſima virginitatis virtute, tamen facilè corruere poteſt, ut ad nuptias, ac in cælum non ingrediatur. 5.

Chryſoſt. Euthym. Theoph.

Nullus ſuis virtutibus confidat.

Quintò. D. Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Domini cap. 21. *Exerce te*, ait, *in caſtitate, quoniam hic ſanguis nihil magis diligit, quam in Chriſto virgines, virgines inquam, ſed prudentes, & pudicas; quia ſunt & fatuæ, intus in animo non habentes oleũ ſecum Spiritus ſancti. Ideo quiſquis rectè vult communicare; ſic vivat neceſſe eſt, ut templum* 6.

Paſchaſ.

Ad nuptias agni vocantur virgines. plum Spiritus ſancti ſemper eſſe queat. Ad nuptias agni immaculati vocantur, & qui vocantur virgines ac prudentes ſunt, qui mentis ac corporis prudentiſſime puritatem cuſtodiant, ſemper ſecum Spiritus ſancti oleum ferentes; nam ut ait Algerus. Algerus lib. 1. de ſacra Euchariſtia, cap. 22. *In Sacramento Chriſti ei uniri debemus conformitate paſſionis nihil ſic adverſetur paſſioni Chriſti, ut voluptas, & munditiæ nihil ſic adverſatur ut fœditas: nihil ſic ejus unioni, ut fornicariæ ſocietatis unitas.* Vide cap. 24. n. 82. 83. 84. & cap. 27. n. 92. & ſeqq.

7. Sextò. Similitudo, vel umbra Chriſtiani regni virginibus maxime adaptatur. In eis enim tota Chriſtiana ſublimitas exprimitur, ac ſignificatur. Vox eſt ſponſi ad ſuam dilectam: *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum* Cantic. 8. Ambroſ. *ſuper brachium tuum*, Cantic. 8. n. 6. D. Ambroſ. lib. 1. de virginibus, ſic legit: *Pone me ut ſigillum in cor tuum, & velut ſignaculum ſuper brachium tuum.* Exoptat ut ejus virgo ſponſa apponatur ad cor ſuum ut ſigillum, ut in ipſa affectus ejus cordis tanquam in ſigillo imprimatur, ipſaque ſit quædam veluti ejus effigies, & Hebr. 1. character. De Chriſto Domino ait Paul. ad Hebr. Græcus. 1. n. 3. *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus.* Græcus legit, *qui cum ſit character.* *Chriſtus per virgines ſignificatur, ac exprimitur.* Chriſtus Dominus character, & imagino expreſſa eſt Patris, adæquata omnimoda ſimilitudine, in eadem numero natura cum ipſo. Chriſtus virginum amator ſic ſe totum in virginem fundit, ut ipſa virgo fiat ejus imago, non natura; nam prout Deus & homo eſt, hoc eſt impoſſibile; ſed ut fiat imago actionibus & operationibus; nullis enim melius exprimitur; ac ſignificatur Anſelm Ghiſler. Chriſtus, quam actionibus puritatis, & virginitatis. D. Anſelm. apud Giſler. ad citat. Cantic. locum, *Dicitur*, ait, *in eo ſignaculi effectu, quo ſui imprimit characterem, & in ejuſdem acceptione pro imagine, & charactere ipſo impreſſæ: ac ſi dicat, tene imaginem meam*, ſuper cor, & ſuper brachium tuum, *ut exhibeas te mihi ſimilem, & in paſſione, & in omnibus aliis, & intrinſecus in cogitationibus, & extrinſecus in operationibus.* Vide etiam D. Ambroſium citato loco de virginit. & Ambroſ. Baſil. D. Baſil. epiſt. ad Nyſſenum.

8. Juvenili ætate occiditur Abel: *Conſurrexit Cain adverſus fratrem ſuum Abel, & interfecit* Gen. 4. *eum.* Gen. 4. n. 9. Cur juventutis flore occiditur? Et in tanta virorum raritate? Convenientius videbatur, ut ipſe ſervaretur ad virilem ætatem, ut poſt multam filiorum procreationem, quæ tunc maxime pro mundi propagatione exigebatur, ipſe obiret? Cur juvenis ante nuptias interficitur? Deſtinatus erat, ut primus poſt lapſum in *Solus virgo Chriſti figuram agit.* ſe imaginem Chriſti paſſuri repræſentaret, ac Auguſt. exprimeret; inde virgo eligitur, qui ſolus Chriſti figuram adumbrare valebat, D. Auguſt. lib. 1. de mirabilibus ſacræ Scripturæ: *Primus*, ait, *poſt delictum Salvatoris noſtri geſtavit figuram, qui virgo, & Sacerdos, & Martyr.*

Quæstio II.

Quare virgines dicuntur decem?

9. Tertul. Imperfect. Reſpondet primò Tertul. lib. de Anima, Auctor Imperfect. homil. 52. dicuntur decē propter hominis ſenſus, quinq; corporeos, & quinque incorporeos. Secundò. D. Hieron. D. Paſchaſ. Hieron. Paſchaſ. Beda in ſuis commentariis, cum D. Auguſt. epiſt. Beda. Auguſt. 120. c. 33. D. Greg. hom. 22. Alberto Magno, & Gregor. aliis. Propter quinque corporis ſenſus, qui dum eis bene utimur, ſapientes, ac prudentes ſumus dum verò male, inſipientes, & fatui.

Tertiò. Carthuſianus, Maldonatus, & alii recte 10. dicunt, quod per decem virgines univerſitas fidelium denotatur. *Denarius pro omni multitudine.* Denarius enim numerus eſt perfectus, & primus terminus numerorum, itaque ultra non proceditur numerando, niſi redeundo ad caput, ſeu denarium; proindéque per ipſum univerſitas rerum declaratur, ac ſignificatur. Gen. 31. n. 41. *Immutaſti mercedem meam de-* Gen. 31. Levit. 16. *cem vicibus*, id eſt multis vicibus. Levit. 16. n. 26. *Itaut decem mulieres uno clibano coquant.* Hoc eſt multæ mulieres. Ac proinde, *ſimile eſt regnum cælorum decem virginibus*, id eſt multis fidelibus, qui per Virgines ſignificantur. 11

Quartò. in Eccleſia fideles comparantur decem virginibus, & tamen in regno cælorum juſti dicuntur: *Millia millium, & decies millies centena millia*, Daniel. 7. num. 10. In hoc ſæculo Daniel. 7. fideles combinantur cum decem, ut oſtendatur *Unus Juſtus æſtimatur tanquam multa millia.* quanta ſit raritas, ac difficultas aſſequendi ſalutem; nam ex ipſis decem ſolam quinque ingreſſæ ſunt ad januam vitæ. At verò in altero ſæculo, in alteráque vita comparantur millibus millium, ut demonſtretur quod quamvis juſti pauci ſint, ſic æſtimantur, ac appenduntur à Deo tanquem multa millia millium. Chryſoſt. homil. Chryſoſt. 22. ad illa verba Hebr. 11. num. 8. *Quibus dignus non erat mundus*, ſic ait *vir inclytus, & gloria in ſignis eſt inſtar orbis terræ*, 12.

Frequenter olim Deus dicebatur: *Deus Abrahã, Deus Iſaac, & Deus Jacob*, Exod. 3. n. 6. Matth. Exod. 3. Matth. 22. 22. n. 32. cum ſit omnium Dominus, cur ad tres *Pauci juſti plus omnibus aliis.* tantum homines determinantur? Cur potius non dicitur omnium hominum, nationum, ac populorum Deus, ſed tantum illorum trium? Cum eſſent juſti maxime delectabatur vocari illorum Deus; cum enim illi eſſent juſti, in majori æſtimatione erant Deo quam univerſa hominum multitudo, quæ delictis abundabat. D. Chryſoſt. hom. 24. *Deus orbis terræ*, ait, *non erubeſcit vocari trium Deum, & merito, non enim orbis terræ, ſed innumerabilium ejuſmodi inſtar ſunt ſancti: melior enim eſt unus faciens voluntatem Domini, quam decies mille iniqui.* 13.

Hac de cauſa ſervus Abraham Dominum Deum exorans, ait: *Domine Deus Domini mei Abraham*, Gen. 24. Geneſ. 24. n. 2. Cur non ait omnium nationum, quod ad majorem ſplendorem videbatur ſpectare, ſed tantùm unius Abraham; Quamvis unus, cum tamen eſſet juſtus plus quam univerſo orbe Chryſoſt. ponderebat. D. Chryſoſt. homil. 22. in Geneſ. *Vide ſervi ſapientiam*, ait, *orbis Dominum à Patriarcha nominat.* Vide ſuprà cap. 11. n. 58. 59. 60. cap. 13. n. 62. & cap. 23. n. 43.

Quæstio III.

Quare juſti in Eccleſia militante comparantur cum virginibus, in triumphante verò cum viris, & hominibus?

14. Per virgines in præſenti regno cælorum denotantur omnes fideles in Eccleſia militante.

Difficultas quæſtionis. tante,& hi cum virginibus comparantur, *ſimile regnum cælorum decem virginibus*; at verò in Eccleſia triumphante per viros denotatur. *Hi ſequuntur Agnum,quocunque ierit, hi empti ſunt ex hominibus,* Apoc. 14.n.4. *Hi,* in maſculino. Cur in Eccleſia militante juſti cum virginibus conferuntur, in triumphante verò cum viris, ac hominibus. *Hi ſequuntur Agnum.*

Apoc. 14.

15. Reſpondeo. Quamdiu homo eſt in hac mortali vita, nulla eſt virtus adeo firma,& ſtabilis, que non expoſita ſit alicui lapſui,ac fractioni; at verò in Eccleſia triumphante, cæleſtique patria omnis virtus ſecura, ac ſtabilis, virilíque conſtantia perfulget. De juſto loquens Eccleſiaſtic.50.n.30.ait: *Quaſi vas auri ſolidum, ornatum omni lapide pretioſo.* Paulus verò de eiſdem loquens ait: *An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Rom.9.n.11. Ubi electi cum vaſe figuli combinantur; ſi vas auri ſolidum dicuntur, quomodo & vas figuli appellantur? Juſti prout ſunt in hac vita rumpi, & frangi poſſunt in via virtutis ut vas figuli. At in cæleſti patria ſunt tanquam vas auri ſolidum, quod ſemper firmo robore perſeverat, ut in ſua integritate conſervetur, ac perſiſtat.

Eccleſ.50. Rom.9. *Juſtus in æterna vita ſecurus, in hac vita lapſui expoſitus.*

Quæstio IV.

Quare ſimul in Evangelio narrantur virgines fatuæ, & prudentes?

16. Deſcribuntur in præſenti virgines prudentes, & fatuæ tanquam ſimul habitantes,ac commorantes. Quænam culpa, ac crimen commiſſum erat à prudentibus, ut ſimul cum virginibus fatuis,ac ſtultis aſſociarentur? Cum nulla ſit rigidior pœna homini prudenti, quàm cum fatuo, ac ſtulto agere,& incedere.

17. Ezech. 21. Cum Deus magna ſupplicia vellet inferre populo Iſraëli ait per Ezechielem 21. num. 3. *Ecce ego ad te,& ejiciam gladium meum de vagina ſua,& occidam in te juſtum, & impium.* Et ut gladius vehementius, ac diſtrictius interficeret, ac in fruſta cæderet, addit: *Gladius exacutus eſt & limatus.* Et ad tantam furoris iram exercendam,ac ſi unus gladius non ſufficiat,ſubdit: *Dupliciter gladius,ac tripliciter gladius interfectorum,* n.14. Et cum inde videretur, quòd multa hominum millia gladiis jugularentur. Clamat Dominus; *Mucro, mucro revertere ad vaginam tuam,* num.30. Quod alicui videbitur pro miſericordia dictum; tamen ſtatim adjungit: *Effundam ſuper te indignationem meam: in fine furoris mei ſufflabo te, daboque te in manus hominum inſipientium*: ibid. num. 31. Reconditur iterum mucro in vaginam, ac ſi pro gravitate peccatorum Iſraël omne ſupplicium gladiis illatum videretur parvum, & diminutum, & ideo aliud gravius, & rigidius paratur, *Effundam ſuper te indignationem meam in igne furoris mei ſufflabo te.* ut quodnam erit hoc ſupplicium, in quo omnis ira Dei effunditur,& ad quod omnis gladius inſufficiens eſt: *Dabo te in manus hominum inſipientium.* Duriſſimo ſupplicio affligam te Iſraël ſuper omni alio,quod excogitari poteſt. *Dabo te in manus hominum inſipientium,* ut eorum ſtultitiis, ac erroribus tanquam duriſſimo tormento crucieris. Theodoretus relatus in Gloſſa: *Superiorum oppugnationum hæc gravior erit.*

Dura pœna prudenti agere cum inſipienti. Theodor.

Magnas pœnas minatur Deus Iſraël, & ait: *Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem inſipientem, in iram vos mittam,* Rom. 10.n.19. Quæ tamen tanta pœna infligetur,cum Deus ait. *In iram vos mittam.* Ait Deus: adducam vos in gentem inſipientem? Ipſa converſatio,& pertractatio cum fatuo,ac inſipienti valdè acerba eſt viro prudenti, ac ſapienti, itaut nullum aliud ſupplicium ei rigidius,& durius videatur, itaut in eo omnis ira Dei immiſſa intelligatur. 18.

Rom.10.

Introducuntur in parabola ſimul habitantes prudentes,& fatuæ, ut dum prudentes cum modeſtia,ac humilitate fatuas ſuſtinent, earúmque ſtultitias,ac errores tolerant,earum probitas digna magno præmio, ac cæleſtibus nuptiis condigna appareat. Moyſes populi Iſraëlitici dux,& Princeps,cum jam eſſet moriturus,populum appellat ſtultum,& inſipientem. *Popule ſtulte,& inſipiens.* Deut.32.n.6. Ut ejus virtus magno remunerãda præmio probaretur; quod cum tanta modeſtia,ac manſuetudine ſtultum populum per quadraginta annos ſuſtinuerit, ac portaverit. 19.

Fulgent merito prudentes cum tolerant fatuos.

Tum etiam ut fatuitas aliarum quinque virginum oſtendatur, aſſociatæ prudentibus ſuam ignorantiam depellere non voluerunt,ut prudentes fierent. Ait Abdias ad Parentem Eliam: *Nunquid non indicatum eſt tibi Domino meo quod fecerim, cum interficeret Iezabel Prophetas Domini centum viros quinquagenos,& quinquagenos,& paverim eos pane, & aqua?* 3. Reg.18. n.4. De quo ſcribit D. Hier.in Abdiam; *Hic igitur quia centum Prophetas aluerat,accipit gratiam prophetalem,& de duce exercitus, fit dux Eccleſiæ.* Unde homo Princeps militiæ nutritus in aula impiiſſimi Regis habuit ut inter duodecim Prophetas canonicos numeraretur? Non mirum ſanè. *Prophetas Domini aluerat.* Cum ipſiſque Prophetis converſabatur, ac agebat, indéque gratiam prophetalem acquiſivit. 20.

3. Reg. 18. *Ex converſatione Prophetarum fit Propheta.* Hieron.

Quæstio V.

Quare in Evangelio virgines introducuntur cum lampadibus, viri verò cum lucernis?

Ratio litteralis deſumitur ex dictis q.1. quia apud veteres vigebat conſuetudo, ut cum ſponſus, & ſponſa ad domum venirent nocturno tempore, à virginibus accenſis lucernis exciperentur. 21.

Ratio litteralis.

Hic tamen veniunt notanda præclara Clementis Alexandrini verba,qui lib. 3. Stromatum ait: *Hac etiam ratione ſunt etiam prudentium virginum lampades, quæ nocte ſunt accenſæ in denſis tenebris caſtitatis.* Ait, quod virgines prudentes habent lampades accenſas in denſis caſtitatis tenebris. Sed ſi lampades accenſæ ſunt, quomodo adſunt tenebræ denſæ,in quibus caſtitas verſatur? Caſtitas de verecundiæ bono denſis tenebris abſconditur,receſſum amat,oculos hominum fugit,latibula quærit, ne pudicitiam cum facie proſtituat obviæ ſpectatorum libidini; lampades tamen in manibus portat,ut nitore virtutum fulgeat,& reſplendeat. Virgo pudica de verecundiæ bono lucem fugit,& latêre ambit,tamen lampadem claritate 22.

Clem. Alex. *Virgo fit abſcondita denſis tenebris cum claritate vitæ.*

ritate indiget, ut à claritate conſcientiæ, quæ labe aliqua devenuſtatur, venuſtatem virtutum fœneretur. *O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate.* Sapient. 4. n. 1. cum claritate explicat
Sapient. 4. Lyranus. Hugo. Lyranus *ſapientiæ*, Hugo claritate *virtutum* : Virgo ſit ſub denſis tenebris abſcondita, fulgeat tamen claritate ſapientiæ, & virtutum. Rabbanus :
Rabbanus. *Diſtingue verba*, ait, *pulchra quantum ad opera ; caſta quantum ad innocentiam mentis, clara quantum ad virtutum nitorem.*

23. Quæſtio præſens eſt, cur virgines à Chriſto Domino deſcribantur cum lampadibus. *Quæ accipientes lampades ſuas exierunt obviam ſponſo, & ſponſæ.* At verò homines referuntur cum lucernis ardentibus. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris*, Luc. 12. n. 35.
Luc 12. *Virgo ſit clauſa domi, vir foris ſe exhibeat.* Cur ergo virgines non lucernas ardentes, ſed lampades, homines verò non lampades, ſed lucernas habent ? Apta unicuique perſonæ lucis imago, virtus virginum non ſit circumcurſans; ſed domi clauſa ut lampas in templo, ſecus verò virorum, quibus incumbit, ut illuſtribus operibus in publicum fulgeant, lucerniſque ardentibus ſe exhibeant, veluti famuli, qui noctu Dominum lucernis, ac facibus, comitantur.

24. Ait divinus Sponſus de ſe: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Cant. 2. n. 1. Tamen de ſua divina
Cantic. 2. ſponſa teſtatur. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus*, Cant. 4. n. 12. Val-
Cantic. 4. dè ſimiles in ſuis actionibus, & operationibus erant divinus Sponſus, & ſponſa, itaut unus alterius referret imaginem, & operationem, *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Cur ergo ſic modo diſcrepant, ut ſponſus dicatur flos campi patens, & expoſitus omnibus, ſponſa verò hortus florum ſemel, & iterum concluſus, cur non ſe conformant in his actionibus, ut ſi flos ſponſi eſt patens, ſic etiam prævifus omnibus ſponſæ flos; Si Chriſtus
Origen. *Sponſa clauſa ſit in domo ſponſus verò in campo appareat.* flos eſt campi, quia gaudet ſe omnibus communicare, ut ait Orig. hom. 2. ex duabus: *Chriſtus*, ait, *flos eſt totius campi, id eſt totius mundi, & univerſæ terræ flos factus eſt.* Cur etiam ſponſa non ſic ſe cõmunicat, ſed tanquam duplici muro dicitur clauſa. *Hortus concluſus ſoror mea, hortus concluſus?* Ex conditione ſexus perpende diſcrimen: ſponſus cũ eſſet, vir in publicum prodigit de odore, ac ſuavitate ſuorum florum omnes repleantur, ac lætentur. At ſponſa cum eſſet virgo, publicum fugit, clauſam quærit, ſeceſſum amat, & multo muni-
Ambroſ. mine ſe ab hominum occurſu claudit D. Ambr. lib. 10. ep. 82. *Bonus hortus virginibus, quæ plurimos boni ferat fructus odoris : hortus concluſus quia undique vallata eſt muro caſtitatis.* Et lib. 1. de virginib. aliquantulum ante finem. *Ille*, ait, *murali ſeptus ſpiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapinam.*

25. De divino Sponſo decantatur : *Ecce iſte venit*
Cantic. 2. *ſaliens in montibus, tranſiliens colles*, Cant. 2. n. 8. & iterum introducitur degens ſuper montes Bethel. *Revertere : ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnulóque cervorum ſuper montes Bethel*, ibidem n. 17. At verò ſponſa maximè clauſa obſeratis foribus introducitur. Unde dicitur : *Vox dilecti mei pulſantis: aperi mihi ſoror mea* Cant. 5. n. 2. Et ita aditus erat interclusus, ut januam, repagulum muniret, ut enim Chriſtum exciperet, ait: *Peſſulum oſtii mei aperui dilecto meo*, n. 6. Si ſponſus, & ſponſa arctiſſimo amoris nexu connectebantur, itaut minimè poſſint inter ſe ſeparari, quid eſt quod ſponſus tranſiliret ſuper montes, valles, & colles; ſponſa verò domi clauſa retinetur ? Virum decet per montes, & colles degere exhibens virtutis ſuæ monumenta, ut explicat D. Bernar- Bernard. *Sponſus in montibus ſponſa in domo.*
dus ſerm. 4. in aſcenſ. Domini. At verò virgini expedit, ut in cubiculo ſuo retineatur firma cuſtodiis munita. D. Ambroſ. lib. de Iſaac, & anima Ambroſ.
cap. 6. ait: *Aperi mihi ſoror mea, quia nuptiæ ſpirituales ſunt verbi, atque animæ*, aperi mihi, *ſed extraneis claude, ſæculo claude, neque ipſa foras, ad illa materialia prodeas, neque tuum relinquens, tamen alienum requiras.*

QUÆSTIO VI.

Quare ex decem virginibus quinque notantur ab Evangeliſta fatuæ?

Decem introducuntur virgines in parabola, 26.
ex quibus quinque ab Evangeliſta dicuntur fatuæ, & ſic earum fatuitas, ac incuria in oleo retinendo notatur, ut etiam, quod erat in eis bonum ſcribatur, ac exprimatur. Decem referuntur virgines quinque prudentes, & quinque fatuæ? *Valde difficile veram virtutem à falſa diſtinguere.* in quo perſpicacia, acumen, ac ſublimitas Evangeliſtæ intellectus fulget, ac reſplendet dum prudentes à fatuis dividit, verámque earum virtutem à falſa, ac apparenti diſcernit, cum nihil difficilius, ac obſcurius, quam inter hæc diſcrimen conſtituere. Ait Paul. Rom. 1. n. 9. *Teſtis eſt mihi* Rom. 1.
Deus, cui ſervio in ſpiritu meo. Cur ſolum Deum in teſtem vocat, non verò alium magis ſenſibilem teſtem? Loquebatur Paulus de vero amore, cui ſerviebat in Evangelio, ideo ſolum Deum teſtem invocat, ſolus enim ipſe poterat diſtinguere verum amorem à falſo, ficto, ac apparenti.

Duæ mulieres contendebant coram Salomone ſuper puerum vivum & unaquæque affirmat 27.
ſuum eſſe filium, ille verò adducto gladio mandat. *Dividite infantem vivum in duas partes.* Vera mater pro ſalute filii deprecabatur ne interficeretur, alia verò inſtabat juſſionem regis impleri. Tunc rex mandat primæ dari filium, & ſubdit Textus: *Audivit omnis Iſrael, & timuerunt regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. n. 28. Cur non ſapientiam, ac 3. Reg. 3.
prudentiam humanam, ſed tantum Dei in eo agnoſcunt, & fatentur; Viderunt Salomonem facere judicii diſcretionem inter verum, & falſum amorem, inter ſolidum, ac fictum affectum, *A lumine ſuperno venis deſcernere inter verum, & falſum amorem.*
& inde deprehenderunt mentem ejus divino lumine illuſtratam, à ſolo ſuperno lumine poſſe devenire, ut quis verum amorem à falſo, & ficto diſcernat. Vide c. 5. n. 60. 61. 62. & n. 71. & n. 112.

QUÆSTIO VII.

Quænam eſſet fatuitas harum virginum?

Primò Carthuſianus. Quinque ex eis erant 28.
fatuæ. *Una pars Chriſtianorum inſipiens eſt*, Carthuſ.
ait, *& in die judicii ſtultè probabitur, eo quod divinis, ac ſpiritualibus præpoſuit terrena, ac corporalia, fidemque Catholicam non adornavit operibus nec opera de genere bona retulit ad debitum finem; prudentia namque dirigit actus humanos in debitum finem.* Virtutes prudentia dirigendæ in debitum finem. Vide cap. 3. n. 64. *Virtutes actiones dirigunt in debitum finem.*

Secundò

29. Chryſoſt. Secundò. D. Chryſ. hom. 79. in Matthæum: *Non eſt*, ait, *corporis,& pecuniæ par cupiditas, ſed acrior multo; ac vehementior corporum eſt. Quanto igitur imbecilliori reluctamur, tanto minus ſi vincimur, venia digni ſumus. Idcirco, & fatuas appellavit, quoniam difficilioribus ſuperatis faciliora perdiderunt.* Meritò dicuntur fatuæ, quia cum ardua carnis certamina ſuperarent, virginitatem ſervantes, tamen oleum eleemoſynarum non ſecum, ſed in largiendo nummulo, vel parvo panis fragmento omnino defecerunt. *Idcirco & fatuas appellavit, quoniam difficilioribus ſuperatis faciliora perdiderunt.*

Fatuus magna ſuperat, in minimis decidit.

30. Hieron. Tertiò. D. Hier. *Quinque fatuæ*, ait, *id eſt terrenis facibus inhiantes, fatuæ appellantur*, quia terrena, quæ ſunt ſtercora amantes contempſerunt cœleſtia, ut nec pro illis parvam panis buccellam darent. Nam per hoc oleum communiter Patres eleemoſynarum largitionem intelligunt, ex quo dubito, cur hæ virgines fatuæ dicantur, nam earum crimen fuit ex caritatis defectu, quæ ad voluntatem ſpectat; quomodo ergo dicuntur fatuæ, cum hoc ex intellectus culpa proveniat? Sanè tum propter connexionem ipſius intellectus, ac voluntatis, tum etiam quia non ordinare, ac diſponere, ut voluntas bonis operibus abundet, hoc magnum, ac ingens intellectus vitium eſt.

Valdè ignorans qui caritatis operibus caret.

31. Gregor. Quartò. D. Greg. hom. 22. in Evang. *Qui rectè credunt*, ait, *& juſtè vivunt, aſſimilantur quinque prudentibus: qui autem profitentur quidem fidem Jeſu; non autem præparant ſe bonis operibus ad ſalutem, reliquis quinque virginibus fatuis.* Et meritò, fatuitas enim, & ſtultitia eſt cum ſola fide ſalutem ſperare, cum fides ſine operibus expers præmio, & vita ſit. Vide ſuprà cap. 13. n. 72. & c. 18. n. 152. c. 40. n. 85. 86. & 87.

Fides ſine operibus mortua.

32. Quintò. Fatuæ dicuntur, & meritò, quia cum eſſent ſine meritis, ac caritatis oleo carerent, ad nuptias cum prudentibus volebant ingredi, quæ lampades ſuas cum multo lumine fulgentes habebant accenſas. Magna ſtultitia eſt, Sanctorum præmio ſine illorum meritis velle frui, & gaudere. Vide ſuprà c. 39. n. 46. 47. & 48.

Stultitia, ſine meritis velle frui Sanctorum premio.

33. Sextò. Fatuæ nuncupantur; & meritò, quia cum optimè ſcirent, quod ingrediendas divini ſponſi nuptias lampadarum lumen neceſſarium eſſet, de illo tamen minimè curarunt, ſed omnino habere neglexerunt. Et nullus major error, nilque ſanè intolerabilius eſt, quam quod homo bene agnoſcat, quæ ſibi expediunt, & de illis minimè ſollicitus ſit, ſed ea omnino parvipendat, & contemnat.

Magnus error, quod homo contemnat, quæ ſibi agnoſcit neceſſaria.

34. Ex parte regis Ochoziæ vocatur parens Elias per quinquagenarium principem, qui ait ad eum: *Homo Dei rex præcepit, ut deſcendas*, 4. Reg. 1. num. 9. Vocat hominem Dei, id eſt Prophetam Dei, ut advertit Abulenſ. qu. 26 eum enim agnoverat Dei eſſe Prophetam, cui ait Elias: *Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos; deſcenditque ignis de cælo, & devoravit eum, & quinquaginta qui erant cum eo.* Cur hic ignis de cælo non cadit ſuper Jezabel, ſeu ſupra alios impios tyrannos, ſed ſuper hunc quinquagenarium, qui tam reverenter ad Prophetam loquebatur? Jezabel non agnoverat Eliam ut hominem Dei, nec ad hoc ſe poterat perſuadere: at verò quinquagenarius, qui eum ut vocaverat, ſciebat hominem Dei, & reverentiam illi debitam denegabat, res intolerabilis judicata eſt, ac omni ſupplicio digna, & inde juſtiſſimè punitur, ut ignis ſuper eum caderet, quo combureretur, ac in cineres redigeretur.

4. Reg. 3. Abulenſ.

Qui agnoſcit debitum, reverentiam, & non impedit, comburatur.

In horro eum comprehenderunt Jeſus: *Simon Petrus habens gladium eduxit eum, & percuſſit Pontificis ſervum: & abſcidit auriculam ejus dexteram*, Joan. 18. n. 10. Cur hic tamen inter cæteros percutitur à Petro, cur non potius illi, qui manus injecerunt in Jeſum, & eum tenuerunt, ac comprehenderunt? Malchus inter cæteros ſecum deferebat lanternam accenſo lumine, quo fidei lux ſignificabatur. Alii miniſtri, qui aderant, qui ſine Chriſti notitia tanquam cæci reputabantur, quod eum funibus ligarent, res deteſtanda; at verò ſervus Pontificis, qui ſecum Chriſti notitiam in lumine ſignificatam deferebat, quo ipſum tamen vellet manibus capere, res omnino intolerabilis, & inde ipſe inter cæteros percutitur, ac vulneratur amputata auricula dextera, qua verba legis quam contempſerant, accipiebat. Origenes de Judæis loquens hom. 35. ait: *Nam ſi videntur legem audire, modo cum ſiniſtro auditu audiunt umbram traditionis de lege, non veritatem.* Et exinde aure privantur. 35. Joan. 18. Origen.

Qui habet Dei notitiam & ipſum non veneratur, percutitur.

Matth. 25. *num.* 3.	Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecum.
Num. 4.	Prudentes verò acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus.
Num. 5.	Moram autē faciente ſponſo, dormitaverunt omnes, & dormierunt.

VERSIONES.

Syriac. n. 3.	Et illæ fatuæ ſumpſerāt quidē lampades ſuas; ſed non aſſumpſerant ſecum oleū.
Vatabl. n. 4.	Prudentes verò ſumpſerant oleum in vaſis ſuis unà cum lampadibus.
Pagn. Arab. num. 5.	Tardante verò ſponſo.
Vatablus.	Cunctante verò ſponſo.
D. Chryſoſt. hom. 79.	Sponſo autem tardante, conniverunt omnes, & dormierunt.
Syriacus.	Dormitaverunt omnes ſomnóque ſe dederunt.
Franc. Luc. ex Græco.	Nictaverunt omnes, & dormierunt.

EXPOSITIO II.

36. *Sed quinque fatuæ*, Pro exacta hujus rei intelligentia tria hic explicanda, ſunt, quid ſignificent lampades, oleum, & vaſa. Primò. Lampades, ut exponunt D. Hieron. D. Hilarius, Origenes Auctor Imperfectus, Albertus Magnus, fidem denotant. Secundò. Oleum, bona opera virtutum, præcipuè caritatis, ac eleemoſynarum interpretantur. D. Chryſoſtomus; D. Ambroſ. Euthymius, Theophylactus,

Quid ſignificent lampades oleum, & vaſa. Hieron. Hilar. Origen. Imperfect. Alb. Mag.

ctus, D. Thom. & alij Tertiò. *Vaſa.* corda noſtra, ſeu conſcientiam noſtram exponit D Gregorius homil.12. qui ait: *Vaſcula enim noſtra ſunt corda.*

37. *Sed quinque fatuæ.* Id eſt fideles, qui ſolùm habent fidem ſine operibus, *acceptis lampadibus.* Acceperunt, ac tenuerunt fidem, cum aliqua oſtenſione, ac apparentia bonorum operum, ut interpretantur Beda. Carthuſianus, Hugo. Nam virgines fatuæ poſtea dicunt: *Lampades noſtræ extinguuntur.* Non ſunt extinctæ, ſed extinguuntur, quia cum fide aliquam exhibebant oſtenſionem bonorum operum. *Non ſumpſerunt oleum ſecum.* In vaſis nempè ſuis, ut immediatè ſtatim de prudentibus dicitur. Ac proinde licet exhiberent aliquam ſpeciem bonorum operum, non tamen habuerunt ipſa opera ex vera, ac ſolida charitate, ex pia, ac integra mente, & recta conſcientia, ac debita & conventi intentione profecta; de quibus ait Paulus Rom.5. num.5. *Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris.* Quibus operibus veris, ac ſolidis Chriſtum judicem venientem exciperent, ut cum ipſo ad cœleſtia gaudia ingrederentur.

Beda. Carthuſ. Hugo.

38. Non omittam hic quod bene ponderavit Hugo Victorinus lib.1. Miſcellan. cap.51. ubi confert has virgines cum parente Eliſæo. His virginibus defecit oleum in vaſis. At verò ſub Eliſæo non oleum, ſed vaſa defuerunt, 4.Reg.4. n.6. tunc ſic ait ipſe: *Habet oleum Deus, habet oleum & mundus: ad oleum Dei vaſa deficiunt: oleum mundi in vaſis deficit: oleum Dei dulcedo æternorum, oleum mundi delectatio præſentium. Illa ſufficit, iſta deficit.* Bona mundi parva, & deficiunt; bona verò ſpiritualia perpetuo conſiſtunt, & maxime ſuperabundant, ita ut omnis capacitas cordis noſtri ſit illis anguſta, & valdè inſufficiens, ut immenſitatem illorum complectatur.

Hugo. 4.Reg.4.

Bona temporalia deficiunt, ſpiritualia ſuperabundant.

39. Prudentes verò. Boni nempe fideles, qui habent fidem cum operibus miſericordiæ, ac aliarum virtutum. *Acceperunt oleum im vaſis ſuis cum lampadibus.* Habuerunt ſimul oleum in vaſis, ac lampadibus, non enim contentæ fuerunt cum fide tantum cum externa morum honeſtate conjuncta, ſed etiam vere comparaverunt internam, quæ ex caritate, ac aliis bonis operibus pullulat, itaut ſolùm exterius exhiberent fidem cum operibus, ſed etiam vere, ac ſolide interius illis mens abundaret.

40. *Moram autem faciente ſponſo*, ſeu cunctante, ſeu tardante ſponſo, ut alii legunt, *Moram autem faciente ſponſo.* Rectè D. Hilarius, *Mora ſponſi pœnitentiæ tempus eſt.* Dat Dominus locum ad pœnitentiam. Patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti, ut ait D. Petrus 2. c.3.n. 9. *Dormitaverunt*, id eſt ſemiſoporatæ fuerunt: *dormierunt*; hoc eſt obdormierunt. De quo late quæſt. ſequenti.

Hilar. 2.Petr.3.

41. Pulchre ad mores P. Mendoça tom.2. in lib.1. Regum c.4. Annot.12. ſect.1.n.15. Dubitat quod cum dicatur: Virgines *exierunt obviam ſponſo, & ſponſæ.* De ſolo autem ſponſo dicitur; *moram autem faciente ſponſo: dormitaverunt omnes.* Nonne ſponſus, & ſponſæ expectabantur, cur ergo ſponſus moram feciſſe dicitur: de mora autem ſponſæ nihil commemoratur? Ait ipſe facilis eſt reſponſio, ad myſterium confugiatur. Nam Chriſtus, qui ſponſi nomine intelligitur, cum ſit judex aliquando tardat: at B. Virgo, que intelligitur ſponſæ nomine, cum ſit Mater Miſericordiæ, ſemper feſtinat, ut ſuis eam invocantibus adſit: vel quia ſub nomine ſponſi ſponſa intelligitur, ut dicam expoſitione ſequenti.

Mendoça.

Virgo ad miſerandum velociſſima.

Quæstio VIII.

Quare Virgines prudentes dormitantes non arguuntur, cum apud Pſalmiſtam pereant viri, qui dormitaverunt, & tandem quid ſit dormire, ac dormitare?

42. **A**B hoc ſecundo incipio. Moram faciente ſponſo, ſermo eſt in præſenti, dum judicium Domini differtur, in quo omnes tam fatui, & probi, quàm prudentes, & juſti ſtabimus ante tribunal Chriſti. Dum ergo Dominus moram fecit ad judicium, virgines fatuæ, & prudentes dormitaverunt, & dormierunt, quod ad quandam negligentiam refert Auctor Imperfectus homil.52. *Hoc ſignificat ſermo*, ait; *qui tardante conſummatione non ſolùm peccatores, ſed etiam juſti, & ſpirituales, ad negligentiam ſint revolvendi, & relicta via virtutis ad carnalia delectamenta ſunt aliquatenus tranſituri.* Contingit ſæpe, ut juſti quoque, & vigilantiſſimi mordeantur etiam levium culparùm morſibus. Hæc tamen interpretatio ſimpliciter non placet propter prudentes, nullo enim defectu, ſed magna laude notantur, cum ſtatim ingrediantur ad nuptias cum ſponſo.

Imperfect.

Etiam probus aliquando levi culpa laborat.

43. Communis & vera Patrum interpretatio per ſomnum mortem intelligit. D. Hilarius ait, *Expectantium ſomnus credentium quies eſt.* D. Hieronymus: *Omnes dormitaverunt, id eſt mortuæ ſunt.* Eodem modo exponunt D. Chryſoſtomus homil.79. D. Auguſtin. ſermon.23. D. Gregor. homil.22. D. Paſchaſius: Lyranus, & alii, Dominus autem appellavit mortem hominum ſomnum, quia omnes veluti à ſomno, ita à morte in judicio excitabuntur. D. Hieron. *Dormierunt*, ait, *quia poſtea ſuſcitandæ ſunt.*

Mors ſomnus. Hilar. Hieron. Chryſoſt. Auguſt. Gregor. Paſchaſ. Lyranus.

44. Dicitur verò, quod dormitaverunt, & dormierunt, quidam Recentiores ita exponunt, dormitaverunt prudentes leviter ſoporatæ, dormierunt verò profundè fatuæ. Cum tamen dicatur in Textu, dormitaverunt omnes, & dormierunt, tam ad unas, quàm ad alteras utraque pars referenda eſt. Dormitaverunt ergo, per morbum, quia tunc homines incipiunt deficere, cum ægrotant, dormiunt verò cum moriuntur. D. Gregorius citato hom. 12. *Dormire*, ait, *mori eſt; ante ſomnum vero dormitare, eſt ante mortem a ſalute langueſcere.* Et hanc expoſitionem ſequuntur communiter Interpretes D. Thom. Barradas, Sà, & alii.

Gregor. D Thom. Barradas. Sà.

45. Aliam expoſitionem etiam adhibeo, ut dormitare reſpiciat eos, qui proximi fuerint diei judicii, ita morientur ut ſtatim excitabuntur, dormire verò ad hoc tendit, qui modo moriuntur, qui videntur profunde dormire, cum longo tempore mortis tenebris teneantur.

Alia interpretatio.

46. Quomodo tamen prudentes virgines dicuntur dormitare, cum maxime apud Regium Vatem dicantur in divinam iram incidere, qui dormitabant. *Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitave*

Pſal.75.

mutaverunt omnes, qui aſcenderunt equos. Tu terribilis es,& qui reſiſtet tibi ex tunc ira tua. Pſ.75. num.7. Unde ergo dormitantes virgines ad cæleſtes thalamos evehuntur, dormitantes homines ſic pereunt? Dormitant verò virgines prudentes,itaut facta voce Domini media nocte audierint, cum eam maximè præmeditatam habent; unde ſecum aſportarunt oleum in vaſis cum lampadibus. At viri illi;nec vocem Domini audierunt, nec etiam ſunt præmeditati, ſed facta Domini increpatione ſibi perſuaſerunt, quod in equis ejus iram evadere poſſent, & qui tam obdurato eſt corde, ut facta Domini increpatione per morbum, dolorem,adverſitatem non audiat, juſtiſſimè perit, omni ſuplicio afficitur. Ruffinus: *Ecce ipſe Deus Jacob increpat peccatores? intonat iras ſuas: minatur judicium: minatur æternales pœnas. inter tanta tonitrua adhuc dormiunt, adhuc vitam veterem nolunt damnare, neque in novam vigilare. Duritia enim cordis obdormitio iſta eſt.*

Qui Dei voce increpante non moventur, damnantur. — Ruffinus.

47\. Pſal. 72.

Ait Regius Vates Pſ.72.n.20. *Domine in civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges.* Cur imaginem eorum, & non potius eos ad nihilum rediges? Hugo: *Imaginem eorum, qui ſunt quaſi imagines.* Sunt multi, qui cum à Deo conteruntur, ac verberantur, lapideas imagines moribus imitantur. Ut enim lapidea ſtatua in via, vel platea conſtituta, inter tonitrua, ac fulmina immotà manet,quæ nec manum capiti admovet, ut ea illud operiat, nec pedem movet, ut tempeſtatem fugiat, ac tot pericula evadat ex quo fit, quod fulmine tacta diſſipatur: ſic aliqui peccatores obdurati exiſtunt, ut inter Dei minas multis laboribus emiſſas maximè ad pœnitentiam moveantur, ſed inſtar lapidearum imaginum fixi, ac immobiles inhærent. Vide cap.24.num.114.115.116. & cap. 27. n.76.77.& 78.& 193.

Hugo. *Sunt homines ut lapides ad Dei vocem.*

Matth. 5 *num* 6.	Media autem nocte clamor factus eſt: ecce ſponſus venit, exite obviam ei.
*Num.*7.	Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ: & ornaverunt lampades ſuas.

VERSIONES.

Arabic.n. 6.	Mediata eſt nox, exclamavit vox.
Syriac. Arias	Exite in occurſum ejus.
*Theoph. n.*7.	Apparuerunt lampades ſuas.
*Orig.hom.*32.	Compoſuerunt lampades ſuas.
Syriacus.	Præparaverunt.

EXPOSITIO III.

48\. Arabicus. Gregor. Origen.

M*Edia nocte.* Arabicus, *mediata eſt nox.* Erant omnes virgines in eadem dómo dormientes, *nocte.* In profundo noctis inopinatè;ſeu quando minus ſperabatur. D.Gregor.ſhomil.12. *Clamor in media nocte fit,*ait,*quia ſic dies Domini ſurripit, ut prævideri non valeat. Clamor factus eſt.* Idem docent Origent. D. Auguſtinus, Divus Chryſoſtomus, D. Hieronymus, D. Paſchaſius, ex quo cùm clamor dicatur factus *media nocte.* Colligunt D. Hieronymus, Chryſoſtomus, Euthymius; & eſt traditio Hebræorum, ſecundùm Chriſti adventum fore media nocte ad judicium. Res eſt incerta, & appellat Apoſtolus illum diem Domini. *Dies autem Domini declarabit;* 1.Corinth.3.num.13. *Media ergo nocte.* Per catachreſim, id eſt ſubitò, inopinatè. Ita Auctor Imperfectus, D. Auguſtinus, Origenes. D. Hieronymus: *Ecce ſponſus venit.* Meritò addubitat D. Hilarius, quomodo ſolùm de ſponſo fit mentio, cùm dictum ſit: *Exierunt obviam ſponſo,& ſponſæ.* Sub nomine ſponſi intelligitur ſponſa, ob intimum amorem non poterant à ſe mutuo ſeparari.

Auguſt. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. 1. Cor. 3. Imperfect. Auguſt. Origen. Hieron.

49\.

Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ. Ad vocem nempe illam Archangeli. *Ornaverunt lampades ſuas.* Alii legunt: *Apparaverunt,* ſeu *compoſuerunt* lampades ſuas. Euthymius, Abulenſis quæſt. 22. eas diſponendo ut bene arderent, oleum infundendo. Senſus parabolæ eſt: ad vocem Archangeli omnes fideles reſurgent, & maximè ſolliciti, ac cogitantes erunt de conſciētia, ac mente,quia ad judicium occurrunt.Per lampades conſcientia denotatur. Auctor Imperfectus homil.52. *Aſpicient, & diſcutient fidem ſuam.* D. Auguſtinus ſerm.23. de verbis Domini:*Nihil aliud eſt,*ait, *cœperunt aptare lampades ſuas quam parare Deo operum ſuorum reddere rationem.* Et dicitur in Textu. *Surrexerunt omnes*, non ſolùm prudentes, ſed etiam fatuæ, exemplo nempe prudentum; & *ſurrexerunt omnes*, abſque ulla dilatione, & mora, quia non uxores, ſed virgines erant; virginitas autem nullis detinetur impedimentis. *Ornaverunt lampades ſuas.* Non tamen omnes prudenter, ac decenter. Origenes homil. 33. in Matth. *Omnes quidem audierunt, & ſurrexerunt, non autem omnes decentem poſuerunt lampadibus ſuis ornatum, ſed quæ audierunt prudentiam eas ornantem.*

Euthym. Abulenſ. Imperfect. Auguſt. Origen.

QUÆSTIO IX.

Quare vox ſit media nocte, explicatur rara, & admirabilis virtus S. Thereſiæ?

V*Ox Domini clamantis fit nocte, & media nocte,* media nocte,hoc eſt ſubitò,& quando minus ſperatur. D. Hieronymus, media nocte, *quaſi intempeſta nocte, & ſecuris omnibus, quando graviſſimus ſopor eſt, per Angelorum clamorem, & tubas præcedentium fortitudinum, Chriſti reſonabit adventus.* Nocte dicitur adventus judicis, ut judicii horror exprimatur, & metum ſolito graviorem ingerat. Nocte vaſtatus eſt murus Moab; Iſai.15. numer.1. D.Baſilius ibi: *Quod nocte*, ait, *irrogatur ſupplicium, atrocius eſſe ſolet, amarulentius.* Noctu Ægyptum premit Angelus. Exod.11. num.4. *Media nocte ingrediar Ægyptum* Abulenſis ibi, ut homines tenebris obductos quatiat gravius. 50.

Hieron. *Horror extremi judicii.* Iſai.15. Baſil. Exod.11. Abulenſ.

51\.

Secundò.Deus beneficium redēptionis conceſſit Iſraëli in noctis medio. *Cum quietū ſilentium contineret omnia,& nox in ſuo curſu mediū iter haberet,*Sap.18.n.14.Media nocte exquiritur,ut reddat ratio

Sap.18 *Ratio reddenda pro magnitudine beneficiorum.*

rationem, juxta enim acceptam magnitudinem beneficiorum, redditio operum perſolvenda eſt, Vide ſuprà cap. 35. n. 79.

52. Auguſt. *Magnalia Thereſiæ intellectus non valet inveſtigare.* Tertiò. Ait D. Auguſtinus ſerm. 22. de verbis Domini. Media nocte, id eſt, *nullo ſentiente, aut ſperante.* Id eſt, alta nocte, ut oſtenderetur, quod nec ulla mens, nec ullus diſcurſus poterat intelligere, ac conſequi ſublimitatem, ac altitudinem tantorum ſponſalium, ad quæ Beata Thereſia admittebatur ſuis magnis, & mirabilibus virtutibus caſtitatis, puritatis, mortificationis, pœnitentiæ, ac fortitudinis, quia in ſuorum Monaſteriorum fundatione reſtitit contrarietati, ac adverſitati multorum Principum, ac Prælatorum, itaut nullus humanus intellectus valeat totè, ac tanta mirabilia penetrare, ac comprehendere.

53. Vidit Joannes Agnum ſtantem in throno majeſtatis, cui aſtabant omnes Angeli, magnáque multitudo beatorum, quam dinumerare nemo poterat. Et ſimul vidit viros amictos ſtolis albis, quæ ſanguine Agni aſperſæ apparebant, ſollicitatur Joannes ab uno ex ſenioribus, ut quærat. *Hi, qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & unde venerunt, Domine mi tu ſcis*, Apocalyp. 7. num. 13. Quomodo magnus Evangeliſta, qui magna perſpicacia ſui intellectus altiſſima penetravit Sacramenta, quomodò quærit, *qui ſunt iſti, & unde venerunt?* Cognoſcit Evangeliſta eminentem ſublimitatem divini Agni, perfectam Angelorum naturam, & altitudinem beatorum tot, tantiſque donis fulgentem, & tamen ſolum de illis, qui habent ſtolas dealbatas in ſanguine Agni ſcrutatur, *qui ſunt iſti, & unde venerunt.* Ansbertus, *requiruntur, qui ſunt tales, & unde venerint tales.* In agno irradiabat perexcelſa ejus eminentia actionibus illi proportionatis. In Angelis apparebat eorum perfecta natura ſimul cum actionibus illi valdè convenientibus, ſimiliter & in Beatis, at verò in Martyribus, *qui venerunt ex tribulatione magna, & laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine Agni.* Cum ſeſe exhiberet in illis humana natura tenuis, & fragilis, nitebant tamen in eis mirabiles actiones patientiæ, fortitudinis, conſtantiæ, ac cujuſdam divinæ poteſtatis ſuper omnem humanam conditionem, qua mundum, ac ejus Principes in medio tribulationum devicerunt, ac ſubjugarunt; cum ergo eorum actiones multum naturam ſuperarent, ab eáque diſcreparent. Inde Evangeliſtæ provenit tanta difficultas in eis agnoſcendis, ut quærat, *qui ſunt iſti, & unde venerunt.*

Apoc. 7.

Ansbert.

Actiones martyrum non poſſumus aſſequi.

54. *Thereſiæ illuſtria magnalia.* Conjice quanta erit difficultas in agnoſcendis B. Thereſiæ mirabilibus; natura quædam virgo fragilis, & tenuis, & ſuis actionibus, puritatis, patientiæ, fortitudinis, ac conſtantiæ ſuper omnem humanam conditionem apparet; *ſurrexerunt omnes virgines illæ*, ſingularitérque ipſa ſurrexit, magnis, & illuſtriſſimis virtutibus, *ornaverunt lampades ſuas.* Ipſa verò non ſolùm ſuam, ſed & aliorum lampades ornavit per totam Hiſpaniam, Italiam, Galliam, Germaniam, ac per Belgium. *Reſponderunt prudentes, fatuis virginibus.* At Thereſia, reſpondebit non virginibus fatuis, ſed Imperatoribus, Regibus, Principibus, Doctoribus, ac Magiſtris in magnis contrarietatibus quæ ei in ſuis Monaſteriis erigendis opponebantur.

55. Chryſoſt. De Divo Petro ait D. Chryſoſt. ſermone de Sylveira in Evang. Tom. IV.

eodem. *Obſtupeſco tui Petre.* D. Leo: *Petrus petra ſolida, cujus pretium non capit humanus intellectus.* Leo.

Petrus Damianus de Joanne Evangeliſta ad illa verba: *Aquila deſuper ipſorum quatuor.* Altius enim ipſe ſuper omnes alios evolavit. Et de omnibus Apoſtolis, ac Martyribus magna admiratione exclamans interrogat Iſaias 60. nu. 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant?* Si de aliis Sanctis dicitur, quod eorum mirabilia ſint difficillima penetratu; quis præclara B. Thereſiæ elogia dicere, ac decantare valeat? Damian. Iſai. 60.

56. Apparet illi Chriſtus Dominus, & data dextera, ait illi: *Deinceps ut vera ſponſa meum zelaberis honorem.* Zelus divini honoris Thereſiæ committitur, ô magna, & mirabilis res! Judæis ait Chriſtus Dominus: *Ego non quæro gloriam meam, eſt qui quærat, & judicet*, Joann. 8. n. 50. Id eſt, ut explicant D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, D. Thomas, D. Bonaventura, id eſt Pater meus, qui requirat, & quærat. Unde elegantiſſimè præclara verba dixit Albertus Magnus in ſerm. de propria Dominica: *Chriſtus*, ait, *Eccleſiam ſuam Petro commendavit, Joanni Virginem Matrem, diſcipulis corpus ſuum, accipite, & dividite inter vos, honorem verò Patri.* In tanta æſtimatione eſt proprius honor Chriſto, ut quamvis ipſe committeret Eccleſiam ſuam Petro: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Et iterum: *Paſce oves meas.* Joannique ſacratiſſimam Virginem Matrem: *Dixit diſcipulo: Ecce mater tua.* Corpúſque ſuum diſcipulis: *Accipite, & dividite inter vos.* Honorem verò ſolum Patri ſuo commendavit; quod nec Petro, nec Joanni, nec Apoſtolis, ſed ſolum Patri committitur, hoc etiam reſervavit Thereſiæ pro ejus magna gloria declaranda, ut ipſa in terra vices ſubſtitutæ pro æterno parente gereret, ut veráque Sponſa de ejus honore agat: *Meum zelaberis honorem.*

Joan. 8. Chryſoſt. Euthym. Theoph. D. Thom. Bonav. Alb. Magn. *Thereſia in terris veluti ſubſtituta pro Æterno parente.*

Quæstio X.

A quo facta eſt hæc vox, expenditurque cor B. Thereſiæ ab Angelo tranſverberatum?

57. Interlin. *Sic Thereſiæ gratia purificatur, ut veluti ſpiritus appareat.* Clamor factus eſt, à quonam hæc vox edita eſt non explicatur ab Evangeliſta. Gloſſa Interlin. *Vox Dei, vel Angelorum.* Hæc tamen vox ita intonuit, ac ſi eſſet vox humana; cum enim eſſet vox Dei, vel Angelorum, qui cum ſpirituales ſint etiam eorum vox ſpiritualis erat, ſi ergo vox ſpiritualis extabat, quomodo tanquam humana edidit ſpiritum; aliquando ſunt aliqua quæ cum ſint ſpiritualia in externa apparentia, tanquam humana ſe exhibent. Beata Thereſia in præſentia humana creatura, ac mulier quædam erat; at verò in interiori ita pura, ac defœcata divina gratia extabat, ut veluti ſpiritus videretur.

58. Ezechiel. Septuag. Videt Thereſia *Angelum ignito jaculo ſibi præcordia tranſverberantem.* In ſpiritu apparet Ezechiel. 1. n. 4. *Ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone*, Septuaginta legunt: *Spiritus auferens veniebat ab Aquilone, & nubes magna, & ignis in circuitu.* Meritò dubitat Origenes homil. 1. in Ezechiel. *Quomodo ponitur ſpiritus auferens:*

Deus Spiritus eſt , & ſpiritus auferens cernitur. Deus dicitur ſpiritus auferens; Deus ſpiritus eſt omnia largiens. In creatione dicitur: *Infundit ſpiraculum vitæ.* Et apud Iſaiam 61.n.1. *Spiritus Domini ſuper me, Evangelizare pauperibus miſit me.* Quando ſuis Apoſtolis communicat ampliſſimam poteſtatem dimittendi peccata, ait, illis: *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis,* &c. Joan.20 n.22. Si tam diffusè largiens eſt, quomodo Spiritus auferens? Ipſemet Origenes aſſignat: *Quando ignis eſt in circuitu, ſpiritus eſt auferens.* Quando ignis caritatis eſt in circuitu cordis ipsúmque cor inflammat, Deus eſt ſpiritus auferens ab ipſa anima omnia mundialia ipsámque creaturam purificans, ac renovans gratia, & ſanctitate in novam creaturam: ſi ignis caritatis ſeparat à re mundiali, renovat, ac purificat animam, quando eſt in circuitu, qualem munditiem, ac puritatem tribuet Thereſiæ, quando non ſolùm eſt in circuitu, ſed totum cor ejus transverberat, & transfigit.

Joan.20. Origen. *Cor Thereſiæ multùm gratia purificatur.*

59. Cum transverberatur Thereſia ab Angelo, largo lachrymarum imbre tota ſeſe diffudit. Eleganter ponderavit Drogo Hoſtienſis ſerm.1. de Paſſione, dum Magdalena Domini pedes lachrymis irrigat. *Ubi affectus*, ait, *vehementior incanduit, & uberavit, carbo lachrymarum imbre reſperſus fortius exarſit.* Carbo ſuccenſus in camino, ſi aqua reſpergitur, magis inardeſcit, vividiorique flamma nitet. Sic Thereſia erat veluti fax, tota Dei amore ignita, dum tamen lachrymis irroratur, fortius inardeſcit, majoréſque amoris flammas concipit. Plorat Thereſia, non ut lachrymarum aqua ignis extinguatur, ſed ut in vehementiorem flammam erumpat. O mirum amoris artificium! Lachrymatur Thereſia, ac ſi non eſſet contenta igne allato à Seraphim jaculo ſuo, novum invenit inventum, ut magis ac magis inardeſcat, majoréſque amoris flammas concipiat.

Drogo. *Thereſia lachrymis magis accendebatur in Dei amore.*

60. Vel cum transfigitur cor ejus lachrymatur Thereſia præ doloris vehementia, videbatur enim tunc, quod omnes ejus venæ, arteriæ, ac corporis partes rumperentur lancea ignita, tam vehementi dolore afficitur Thereſia. Chriſtus Dominus quando, *unus militum lancea latus ejus aperuit*, Joan. 19. num. 33. Actualiter tunc non ſenſit dolorem, cum jam eſſet mortuus, (quamvis vivens cum ſciret hoc vulnus poſt mortem ſibi inferendum eſſe, illúdque vivens acceptaverit, Patrique obtulerit) quo multum promeruit. Ait in Calvario cum vulnus inferretur corpori mortuo, videtur quod illius dolor actualis fuerit reſervatus B.Virgini Mariæ. Ad ipſam dixit Simeon: *Tuam ipſius animam penetrabit gladius,* Luc.2.n.35. Syriac. legit: *Animam tui ipſius trajiciet lancea.* De quo vulnere ait Guerricus Abbas ſerm.2.de Aſſumpt. *Non ſum ita delicata, ut quod ille dignatus eſt pati, ego quantulacumque ex parte pati non poſſim, aut nolim.* Ille ergo actualis dolor ex vulnere in corpore mortuo inflicto præ mira amoris ſuavitate ſacratiſſimæ Matri videtur reſervatus, ut ipſa dolorum Paſſionis Chriſti eſſet particeps. Ex quo inſurgit dubium, Chriſti dolores fuerunt corpore, & anima. In anima: *Erue à framea Deus animam meam,* Pſal.21. n. 2. *Intraverunt aquæ uſque ad animam meam,* Pſ.68.n.1. In corpore verò, *à planta pedis uſque ad verticem non eſt in eo ſanitas,* Iſai.1.n.6.

Joan.19. Luc. 2. Syriac. Guerric. Pſalm. 21. Pſalm. 68. Iſai. 11.

Dolores in ſacratiſſima Virgine extiterunt in anima. *Tuam ipſius animam, &c.* Dolor verò corporis ex lancea, piè dicam, videtur aliquo modo Thereſiæ reſervatus, ut ita Mater, ac ſponſa, nempè Deipara Virgo, ac Thereſia in dolore lanceæ quodammodo aſſociarentur, Virgo ſuſtinens dolorem in anima, ut in parte ſuperiori, Thereſia verò in corpore, tanquam parte inferiori.

Thereſia particeps dolorum lanceæ.

Quæstio XI.

Quare Virgines ornaverunt lampades ſuas, quibus Thereſia maximè refulget?

ORnaverunt virgines lampades ſuas, ut media nocte, denſiſque tenebris fulgerent, ac niterent. Cum mundus magnis tenebris occupatus teneretur, exoritur Thereſia tanquam nova lux in mundo, ut depulſa tenebrarum caligine hominum mentes illuminaret ſua virtute, puritate, caſtitate, pœnitentia, mortificatione, ac ſapientia, & doctrina, quibus multas animas illuminavit, ac ad viam veritatis reduxit. 61.

Thereſia ſua doctrina illuminat mundum.

Ait Joannes in ſua Apocal.11. n.1. *Datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ.* Quænam proportio poteſt eſſe inter calamum, & virgam? Calamus perſuadet lenitate, ac ſuavitate, virga verò poteſtate, ac dominio. Rupertus ad citatum locum, *Calamus ſimilis virgæ, facultatem ſcribendi ſignificat, cum magiſterii auctoritate, calamus namque ſcriptorum, virga magiſtrorum eſt.* Datur calamus, tanta ſuavitate ſcribens, ut aliorum voluntates ſic devincat, ac ſubjuget, ac ſi eſſet regia virga, & imperiale ſceptrum, poteſtate, & dominatione imperans; calamus eſt cum rationes profert, virga verò dum alios domat, ac ſubjicit; Thereſiæ calamus ſimilis virgæ, ſic verborum ſuavitate demulcebat, ut etiam tanquam virga ad viam ſalutis impelleret. 62.

Apoc.11. Rupert. *Calamus Thereſiæ, ut virga ſubjicit.*

Maxime etiam Thereſia reſplenduit in orbe per ſuos filios, ac filias venerabiles, ac religioſiſſimos Patres noſtros Carmelitas Diſcalceatos, Cum B.Thereſia eſſet in infantili ætate Martyrii deſiderio flagrans à domo paterna aufugit, ut in Africam trajiceret, ut vitam pro Chriſto profunderet, à patruo tamen ad propriam domum iterum revocatur. Cur Deus voluit deſiderium hujus ſanctæ puellæ impediri, ut ad executionem pro magno documento Chriſtianæ pietatis non deveniret? Intendens Abrahamus in holocauſtum Dei jugulare filium ſuum, Angelus de cœlo clamat: *Ne extendas manum ſuper puerum,* Geneſ.22.n.12. Cur non vult Deus ut tantum ſacrificium peragatur in magnum monumentum pietatis Abrahæ, cur ergo tantum holocauſtum impeditur à Deo? D.Iſidorus: *Attendebat Dominus ad genus Iſaac*; ac ſi progenies Iſaac plus placitura; oblatio illa Iſaac magni meriti, ac eximiæ religionis erat, at conſiderata ſerie filiorum Iſaac, ſcil. Jacob, Joſeph, Davidis, ac Beatiſſimæ Virginis Mariæ, Chriſtique Jeſu, plus placitura progenies Iſaac, multóque magis grata Deo ipſa progenies Iſaac, quàm omnis illa ſacrificii oblatio, ſic & impeditur Thereſiæ oblatio, plus placitura illius progenie. 63.

Gen.22. Iſidor. *Familia Carmelitica Diſcalceata multùm placet Deo.*

Actus Martyrii eximius, ac ſummus caritatis actus; *Nemo majorem caritatem habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* At verò 64.

verò conſiderato partu filiorum Thereſiæ plus videtur placitura progenies; cujus rei teſtes advoco religioſiſſimas, ac venerabiles Virgines Annam à Jeſu & à D. Bartholomæo, Iſabellamque à S. Dominico, venerabiles, ac religioſiſſimos Patres Joannem à Cruce, Petrum à Matre Dei, Joannem, & Dominicum de Jeſu Maria, Auguſtinum à Regibus, Joannem Baptiſtam, & alios quamplurimos, de quorum virtutum monumentis magna extant volumina, & de eorum vitis magni tractatus in curia Romana in ordine ad beatificationem: *Quid videbitis in Sunamite niſi chorus caſtrorum.* Cantic. 7. numer. 1. Nihil aliud in hac illuſtriſſima familia, niſi chorus Virginum, Martyrum, ac Prædicatorum; de quibus dicam, id quod alibi dixit D. Bonavent. ad quoſdam religioſos; dum mentem elevo, vóſque conſidero, video probitatis exemplum, religionis diſciplinam, ac pietatis normam.

Illuſtriſſimi Patres diſcalceati.

Cant. 7.

Quæstio XII.

Quam ornata fuerit lampas Carmelitanæ familiæ Thereſia, ac aliis viris illuſtribus.

65. Apoc. 21. Ecce ego Joannes vidi ſanctam civitatem Jeruſalem novam, deſcendentem de cælo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* Apocalypſ. 21. num. 2. Quamvis multi interpretantur Eccleſiam triumphantem, Primaſius, Beda, & alii Eccleſiam militantem volunt intelligi, dicitur Jeruſalem ob Dei contemplationem, quæ veluti Dei viſione fruitur; deſcendens de cælo, à cælo nempe habet ſuam originem. D. Auguſtinus, lib. 20. de civitat. cap. 17. *Gratia Dei deſuper veniente.* Dicitur è Deo parata, quia omnia bona ſe habere à Deo profitetur. Rupertus: *Non enim ſibi arrogat id, quod illa civitas ſancta, ſed à Deo ſe accepiſſe meminit.* Appellatur ſponſa. Auſbertus, *propter præcipuam dilectionem.* Tandémque ornata viro ſuo dicitur. Haymo inquit: *Paratam dicit, id eſt fide, cæteriſque virtutibus ornatam.* D. Chryſologus ſerm. 22. *Ex quo*, ait, *ad deſponſandum ſuam Eccleſiam Chriſtus adinvenit, thalamus ornatur ſponſæ: & ornatur auro fidei, argento ſapientiæ, virtutum gemmis, ſanctitatis velis, verecundiæ roſis, liliis caſtitatis, pudoris violis.* Sed cum Eccleſia militans ſit valde perantiqua incepta in Adamo, quomodo, dicitur nova, *Hieruſalem novam?* Merito ſane, quia licet ſit valdè perantiqua, quotidie tamen multiplici prole innovatur, ac fœcundatur.

August. Rupert. Ausbert. Chryso.

66. Valdè appoſitè in myſtico ſenſu hæc ad Carmeliticam familiam adaptabo. Hæc ſacra Religio, ex Dei afflatu, ac nutu exorta eſt in mundo, in quaque floruerunt quamplurima ſancta documenta illuſtriſſimorum virorum, qui abditiſſimis locis Dei meditationi, ac contemplationi ſe ſe dederunt, imò inſtitutio hujus ſacræ Religionis eſt meditatio in lege Dei die, ac nocte, ut dicitur in regula; hánceque familiam Deus multis donis, gratiis ac privilegiis, ut ſponſam dilectiſſimam mirifice exornavit, & dicitur Hieruſalem nova, & merito ſane, quia etſi perantiqua utpote incepta à Magno Parente Elia quotidie tamen multiplici prole innovatur, ac fœcundatur. Ait Deus, ad Jerem. 1. n. 18. *Ego dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum.* Sat erat, quod eſſet civitas, columna ferrea, ſed inſuper *ad quod* additur murus æneus? Recte D. Hieronym. *Dedi te hodie, hoc eſt*, ait, *in præſenti vita. In civitatem munitam, quia glorioſa dicta ſunt de te civitas Dei. Et in columnam inquit ferream, de qua ſcribit Apoſtolus: columna & firmamentum veritatis; nec hoc ſufficit, ſed in murum ait æneum, qui nulla violatur rubigine, nec caſus imbribus deperit; ſed vetuſtate fit fortior.* Sic noſtra ſacra Religio antiquitate non corroditur, ſed corroboratur; novos fœtus, nováſque proles quotidie generans, ac pariens: *Nulla violatur rubigine, ſed vetuſtate fit fortior.*

Carmelitica familia, etſi perantiqua, fœcunda tamen.

Jerem. 1. Hieron.

67. Apoc. 22. Ait Joannes Apocal. 22. numer. 1. Quod Angelus. *Oſtendit mihi fluvium aquæ vitæ procedentem à ſede Dei, & Agni, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium.* Per hoc lignum vitæ in myſtico ſenſu liceat mihi Sacram Carmelitarum Religionem interpretari. Per fluvium Richardus, & Joachimus Abbas gratiam Dei interpretatur, Hugo verò Cardinalis Dei benignitatem *procedentem à ſede Dei, & Agni.* Quænam Dei ſedes, & Agni, Beatiſſima Virgo Maria eſt: *ſedes tua Deus in ſæculum ſæculi,* Pſalm. 44. num. 7. *Parata ſedes tua ex tunc.* Pſalm. 92. num. 2. Sicque communiter Patres loquuntur, Guerricus Abbas ſermone 1. de Annunt. *Ut eum*, ait, *regalis ſedes in aula virginali Reginæ ſuſciperet matris.* Benignitate nempe Sacratiſſimæ Virginis Mariæ, ſua pia interceſſione ſemper hæc ſacra Religio irrigatur, ac fœcundatur.

Explicatur citatus locus de Religione Carmelitica.

Pſalm. 44. Pſal. 92.

68. *Ex utraque parte fluminis.* De utroque teſtamento novo, & veteri interpretantur Anſbertus, & Hugo, ex utraque pagina ſtetit, & floruit hæc noſtra ſacra Religio tam ex teſtamento veteri, quàm novo. *Lignum vitæ*, quæ ſemper protulit fructus vitæ juſtitia, ſanctitate, ac prædicatione Evangelica. De parente Elia pro magno elogio decantatur: *Prophetas facis ſucceſſores poſt te.* Eccleſiaſt. 48. num. 8. Explicat Palatius *ſucceſſores poſt te in ſpiritu tuo.* Spiritus Eliæ dandi, ac communicandi vitam, ut patet in filio Sunamitidis. 3. Reg. 17. num. 22. facit ſucceſſores poſt ſe in ſpiritu ſuo dandi vitam corporalem; ut videre eſt in Eliſæo, dandi etiam vitam ſpiritualem, quod maximè ſuis factis multis exemplis comprobant filij ejus.

Hugo. *Ex utroque teſtamento ſtat Religio.* Eccleſ. 48.

69. *Afferens fructus duodecim per menſes ſingulos.* Anſbertus; fructus, virtutes in ſanctis interpretatur; Andræas Cæſar. *Perennem fructuum futuram dicit.* Duodecim menſibus clauditur annus, ac proinde duodenarius numerus quandam univerſitatem ſignificat, ferens fructus duodecim per ſingulos menſes, id eſt per omne tempus: noſtra ſacra Religio per omnes menſes, per omnéſque ætates, ac ſæcula magnos virtutum fructus protulit exercitu glorioſo Martyrum, Doctorum, Confeſſorum, ac Virginum. Unde de ea dicam: *Quaſi palma exaltata ſum.* Eccleſiaſt. 24. n. 18. De Palma ſcribitur. *Quod ad ſingulos lunæ ortus, ſingulos etiam ramos procreat, itaut duodecim ramorum productione annus expleatur. Quo circa Ægyptij annum indicant*

Ausbert. Andræas. Eccleſ. 24.

indicantes pingebant palmam. Ut inquit Horus
Apollo. Apollo in Herof. cap.3.

70. Primaſ. *Afferens fructus duodecim per menſes ſingulos,* ſupra quod D. Primaſ. *in duodecim menſibus,* ait, *omne tempus inſinuat, & perpetuitatem omnino deſignat.* Duodecim fructus per ſingulos menſes quandam perpetuitatem, ac perennitatem ſignificant in omni tempore, & ſæculo; Religio autem Carmelitana gaudet perpetuitate. Hanc enim Beatiſſima Virgo Maria promiſit S. P. N. Petro Thomæ, ut in ejus feſtivitate die 29. Januarii legitur in noſtro Breviario approbato à Summis Pontificibus Urbano VIII & Innocent. X. lect. 5. ad Matutinum. Sic ei ait B. Virgo: *Confidito Petre, Religio enim Carmelitarum in finem uſque ſæculi eſt perſeveratura. Elias namque ejus inſtitutor jam olim etiam à Filio meo id impetravit.*

Ex conceſſione B. Virginis Religio Carmelitana gaudet perpetuitate.

71. *Et folia ligni ad ſanitatem gentium.* Folia ligni veſtimenta ſunt veſtimenta, ſeu Sacrum ſcapulare Ordinis Carmelitici ad ſanitatem gentium
Paul. V. eſt, ut ait Paulus V. Pontifex. Max. in feſtivitate Commem. die 16. Julii. *Ut cæleſti hac veſte ordo ille ſacer dignoſceretur, & à malis ingruentibus protegeretur.* Cum ergo hæc ſacra veſtis data ſit à B. Virgine Maria noſtro B. Simoni Angelico, quod mirum? quod ejus pia interceſſione tot donis, ac gratiis repleatur, & abundet? ex precibus tam piiſſimæ Matris omnia bona redundant, ac diffunduntur.

72. Matth. 9. Joan. 11. Luc. 7. Tres mortuos Chriſtus ſuſcitavit, filiam Archiſynagogi, Matth. 9. n. 25. Lazarum, Joan. 11. num. 44. & filium viduæ Naim. Luc. 7. num. 14. Maximè tamen ponderandum eſt, quod ad ſuſcitandam filiam Principis, vel Lazarum multas moras interponit Jeſus. Ad filiam Principis trahit moras, in itinere curat mulierem, quæ fluxu ſanguinis laborabat, & cum venit ad domum ejicit turbam, ad Lazarum verò cum venit, cum illius ſororibus longum habet ſermonem; adoleſcentem verò abſque ulla cunctatione è mortuis ad vitam revocat, aitque illi: *Adoleſcens, tibi dico ſurge;* Cur cum aliis tot dilationes, cum hoc verò juvene tanta feſtinatio: Ait Evangeliſta: *Cum appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ, & hæc vidua erat, quam cum vidiſſet Dominus miſericordia motus, ait illi: noli flere.* In hoc juvene intercebant rogationes, ac fletus matris, & ubi adſunt matris rogationes, non poteſt eſſe dilatio, ſed celera, ac feſtina erogatio, quam cum vidiſſet Dominus miſericordia motus eſt. D. Ambr. ibi: *Ut citò flecti divinam miſericordiam matris viduæ lamentatione credamus.* Interveniunt preces SS. Virginis Matris pro hac ſua familia, inde in eam dimanant quam plurima bona ac dona.

Precibus B. Virginis ditatur Carmelitica familia.

Ambroſ.

73. Sacra hæc veſtis data eſt à Sanctiſſima Virgine, ac proinde quidquid boni eſt, ſecum aſportat. Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis: *Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, &c. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis.* Matth. 6. num. 2. Veſtis Salomonis ex auro, & lapidibus pretioſis intexta quomodo ergo liliorum coopertura illuſtrior, & excellentior. Hugo ex D. Chryſoſt. *Salomoni homines miniſtrabant veſtes, iſtis autem, ſcilicet liliis Deus.* Veſtis autem à Deo data ſecum omnia bona involvit, ac communicat. De Beatis ait Joan. Apocal. 6. num. 11. *Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ.* De amictu cœleſtis gloriæ ſolum dicitur, quod ſint datæ ſtolæ albæ. Cur non exprimitur earum excellentia, ut deſcribuntur muri, & portæ civitatis ex auro, & gemmis pretioſis. Apocal. 21. num. 12. Dicuntur datæ ſtolæ albæ à Deo, & cum ſint à Deo datæ, ibi omne magnum, & ſublime innuitur & ſignificatur. Apoc. 21.

Matth. 6.

Hugo.

Veſtis data à de Virgine omnia dona ſecum habet.

Apoc. 6.

Matth. 25. *num.* 8. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro: quia lampades noſtræ extinguuntur.

Num. 9. Reſponderunt prudentes dicentes: ne forte non ſufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.

VERSIONES.

Arabic. n. 8. Inſipientes autem.

Vatablus. Fatuæ autem prudentibus dixerunt.

Syriacus. Date nobis ex oleo veſtro: ecce enim lampades noſtræ extinctæ ſunt.

Syriac. n. 9. Reſponderunt hæ ſapientes.

Arabicus. Non eſt nobiſcum quod ſufficiat nobis, & vobis.

Vatablus. At prudentes reſponderunt dicentes: Nequaquam, nequando non ſufficiat nobis, & vobis: quin ite potius ad venditores, & emite vobis ipſis.

Caietanus. Nequando non ſufficiat nobis.

EXPOSITIO IV.

Fatuæ autem. Rectè fatuæ; quia oleum non ſibi providerunt, & de alieno oleo voluerunt lucere. *Sapientibus luxerunt.* Cum adornare lampades ſuas jam non non poſſent, nec oleum haberent, quo eas ardentes tenerent; *Quia lampades noſtræ extinguuntur.* Cum enim uſque ad mediam noctem arſerint, jam oleum quod inerat pene erat conſumptum. Emblema parabolæ eſt, ut per illud reprobetur tarda reproborum pœnitentia, quod valdè ſero dolebunt de negligentia ſua in præſenti vita: *Lampades noſtræ extinguuntur.* Revera extinctæ erant in vera, ac viva fide, caritate, ac bonis operibus, dicunt tamen, extinguuntur, quia mentes eorum in hac vita videbantur lucere in oculis hominum, tamen in morte, ac extremo judicio hæc omnia evaneſcent, & apertè apparebit in eis omnia ſpecies, ac ſpes ſalutis & virtutis extincta, ac deperdita. 74.

Senſus parabolæ.

75. *Reſponderunt prudentes dicentes;* Emblema parabolæ eſt quo ſignificatur, electos in die judicii non eſſe flectendos reproborum precibus, nec eis

Hieron. eis opera, & auxilia allaturos. Nam ut ait D. Hieronymus. *Non poſſunt*, inquit, *in die judicii aliorum virtutes, aliorum vitia ſublevare.* Similiter Chryſoſtom. D. Auguſt. D. Gregor. Interlin. & alii. Significatur ergo per hæc verba, oleum bonorum operum emendum eſſe in hac vita proprio labore, ac merito.

Chryſoſt. Auguſt. Gregor. Interlineal.

76. *Quinam ſint vendentes.* Auguſt. Gregor.

Ite potius ad vendentes. Hæc verba à prudentibus ad fatuas dicta tanquam per irriſionem interpretantur, D. Auguſt. ſerm. 23. de verbis Domini. D. Gregor. homil. 21. qui ait, *Venditores olei adulatores ſunt. Qui enim accepta gratia vanis ſuis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quaſi oleum vendũt.* Tanquam irridendo ad eos, qui ſuis laudibus eas decipiebant, mittunt. D. Chryſoſt in Imperfecto homil. 52. Sacerdotes intelligit. *A Sanctis verò, ait, mittendas ad venditores, id eſt Sacerdotes, nam Sacerdotes caritatem, & gratiam veluti vendunt, cum Sacramentum pœnitentiæ, & alia adminiſtrant.* Origenes verò homil. 32. Doctores accipit: *Ite potius & ab eis accipite.* Scilicet doctrinam bene operandi, ac vitam æternam comparandi, Tertiò, & ultimò, venditores ſunt pauperes. D. Chryſ. hom. 79. *Vides, ait, quanta ſit nobis à pauperibus negotiatio: pauperes autem non ſunt ibi, hic, ideò oleum congregrare oportet, ut illis utile ſit.* D. Cæſarius Arelat. hom. in præſenti. *Pauperes, ait, ſunt negotiatores, qui oleum lampadibus neceſſariis vendunt, per ipſos hoc negotium Chriſtus exercere conſuevit.*

Imperfect. Origen. Chryſoſt. Cæſar.

Quæstio XIII.

Quare cum fatuæ à prudentibus oleum poſtulant, non prudentes ſed ſapientes vocant?

77. *Sapientia habitus excellentior prudentia.*

Ex his decem Virginibus, quinque dicuntur fatuæ, & quinque prudentes, tamen cum fatuæ hic cum prudentibus loquuntur, non prudentes, ſed Sapientes vocant: *Fatuæ autem ſapientibus dixerunt.* Sapientia excellentior, ac nobilior habitus eſt, quam prudentia, ſapientia enim cognoſcit, res per altiſſimas cauſas, ut docet Divus Thomas 1. 2. q. 57. art. 1. in corpore. Prudentia verò tantum eſt ratio agibilium hic & nunc, ut citat. q. art. 5. traditur. Cur ergo prudentes, ſed illuſtriori vocabulo ſapientes vocant.

D. Thom.

78. Reſpondeo, quod cum fatuæ aliarum Virginum oleo indigerent, inde auguſtiori vocabulo eas nuncupant, majorémque honorem, quàm aliàs illis erat debitus, exhibent, ut frequenter fieri ſolet in hoc ſæculo, cum alicujus ope laboramus, ampliſſimos titulos, profundaſq; reverentias etiam non debitas illi impendimus. Poſtquam Saül unctus eſt à Samuël in Regem, dedit ei pro ſigno regni, quod diſcedens ab eo, & veniens ad quercum Thabor inveniet tres viros aſcendentes ad Deum in Bethel. *Cúmque te ſalutaverint, dabunt tibi duos panes.* 1. Reg. 10. num. 4. Septuaginta legunt: *Dabunt tibi duas primitias panum.* Nam ut docent Abulenſ. Carthuſianus, Mendoſa, quod hi homines ibant ad ſacrificandum Deo, ideo non dicitur tantum quod aſcendebant in Bethel, ſed *ad Deum in Bethel* pro primitiis fructuum terræ deferebant duos illos panes. Cur pro ſigno regni datur Saul à Samuele, quod viri illi dabunt ei primitias fructuum terræ (deferebant duos, quæ tantum Deo ſunt debitæ, & ideo ad templum afferebantur, nullum ſanè manus ſignum poterat pro regni unctione exhiberi, cum valde in uſu poſitum ſit, ut regi ab aulicis ſui majores honores, ac applauſus exhibeantur, quàm ei convenient, & inde primitias, quæ ſolum divino numini conveniunt eique ſunt debitæ, mortali homini pro regni auſpicio præbentur.

A quo aliquid petitur, reverentias ei non debitas damus.

1. Reg. 10. Septuag. Carthuſian. Abulenſ. Mendoſ.

Pro ſigno regni aſſignatur Dei oblatio homini data.

Ingreditur Eſther ad Aſſuerum, ut pro populo ſuo exoret. Reſidebat Rex in regali ſolio, *eratque terribilis aſpectu*, Eſther 15. num. 9. ut ardentes oculi furorem pectori indicarent, unde ingreſſa Eſther corruit, & conſternato animo tota exanimata, deliquium paſſa eſt; cum tamen animum concepiſſet, ſic ad eum loquitur, *Vidi te Domine quaſi Angelum Dei: Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena eſt gratiarum.* Quomodo hæc cohærent; Scriptura ait: *Erat terribilis aſpectu, ardentibus oculis.* Eſther verò ait, quod ſit totus ille pulcher ac gratioſus ut Dei Angelus, illiúſque facies gratiarum plena. Sapienter M. Celada ibi. Quod Eſther *adulantius rationem Regi dedit.* Eſther cum rege negotium habebat, ab eòque rem magnam impetrare volens, inde de eo ſuper ejus conditionem magna, ac ſublimia profert, & quamvis ei eſſet torva, horrenda, ac terribilis facies, de ipſo tamen teſtatur, quod ſic totus erat formoſus, ac placidus veluti Angelus Domini gratiam, & benignitatem diffundens. Vide in indice Verbum *Adulatio.* 79.

Eſther 15. Celada.

Quæstio XIV.

Quare fatuæ Virgines dicunt date, non verò vendite, vel accommodate?

In extrema neceſſitate verſantur Virgines fatuæ, tamen non petunt, nec fuſis lachrymis obſecrant oleum à prudentibus, ſed tantum dicunt, *date nobis.* Fortè, quia fatuus & inſipiens, quamvis vehementi prematur neceſſitate, hoc contentus eſt, & quieſcit, quod dicat, & loquatur. Præcipiebatur in lege, ut leproſus extra caſtra poneretur, & additur: *Habebit os veſte contectum, & contaminatum, ac ſordidum ſe clamabit.* Levit. 13. n. 45. ſolum ori aſſignatur remedium, cum tamen lepra non eſſet in ore, ſed in corpore. Ori tamen præſcribitur remedium, quia ſi ille habeat os ut dicat, & loquatur, hoc erit ei pro conſolatione, ac magno levamine. 80.

Sæpè homo hoc contentus eſt, quod dicat, & loquitur.

Levit. 13.

Ad quæſtionem profunde notat Evangeliſta, quod fatuæ Virgines non petunt, ſed dicunt, cum tamen occaſio eſſet, ſummi negotii, ut ad nuptias admitterentur, vel excluderentur; tamen nolunt ſe ſubmittere, ut lachrymas fundant, ac petant, ſive à ſponſo, ſive ab aliis. Virginibus ſuis ſociis, ſed tantum dixerunt: *date nobis.* In imperativo *date*; ſic enitebantur in amicitia, ac ſocietate aliarum Virginum, ut ſibi perſuaderent oleum tanquam ex jure debitum, eis dandum eſſe, & ideo non petunt, ſed cum imperio, ac arrogantia dicunt: *date nobis*, quæ conſuetudo apud multos valet, ut ſibi perſuadeant rem eſſe illis impendendam, non ut dono datam, ſed tanquam ex juſtitia perſolutam. Mortuo Jacob congregantur filii ejus, & conſide- 81.

Sæpè homo reputat aliena ſibi non dari, ſed deberi.

conſiderantes quantam injuriam intuliſſent in venditione Joſeph,cui ſubjiciebantur, dicunt ei, *Pater tuus præcepit nobis, antequam moreretur, ut hæc ubi verbis illius diceremus, obſecro, ut obliviſ-* Gen. 50. Abulenſ. Lyran. Cornel. *caris ſceleris fratrum tuorum.* Gen. 50. num. 16. quod falsò, ac ficte nomine Patris dixerunt, ut docent Abulenſ.Lyran.Cornel. & alii ut veniam obtinerent,ſed cur hanc non proprio, ſed Patris nomine ſollicitantur; Si proprio nomine indulgentiam negotiarentur, peterent; cum verò Patris nomine proponunt, ut debitam, & minimè negandam aſſequi volunt.

82. Secundò dicunt: *Date*, non vendite, cum enim eſſent fatuæ, omnia bona gratis abſque ullo laborum ſtipendio, vel ſumptu ſibi obventura expectabant, & inde pereunt ac à nuptiis excluduntur quod eleganter ponderavit D. Ambroſ. (Ambroſ.) lib.de Ioſeph. cap.7.illæ Virgines in Evangelio, ait, quas venis ſponſus excluſit ideo foris relictæ ſunt, quia venale oleum non emerunt? unde dicitur eis, ite potius ad vendentes. Tertiò. In hoc ut fatuas ſe habent,dum dicunt? *Date.* Nam ſi dicerent, vendite, forſitan impetraſſent, nam dare difficile eſt, vendere verò dulce, & ſuave.

38. Quartò. Virgines fatuæ non commodatum petunt, ut vir ille Evangelicus, cui media nocte amicus venit de via,ad oſtium alterius amici pulſat dicens: *Commoda mihi tres panes.* Luc. 11. num. 5. ſed tantum dicunt: *date.* Quamvis fatuæ hanc tamen habuerunt urbanitatem, ut oleum non peterent commodatum, ſed datum, cum unde illud redderent, non haberent, potiùs elegerunt ut carentes oleò à nuptiis excluderentur, quam ut deficientes in verbo dato mendaces invenirentur, cum eſſent inſufficientes, ut mutuatum oleum ſolverent.

(Luc. 11. *Homo non defraudatur à verbo ſuo.*)

84. Cum Dominus vellet deſtruere peccatrices civitates intentat Abrahamus conſequi indulgentiam à Domino,& init pactum cum Deo,quod ſi inventi fuerint quinquaginta, quadraginta, triginta, viginti, ac tandem decem juſti, civitates non deleantur. Abrahamus videns Deum tam benignum, ac propitium, cum per tot numeros deſcenderit uſque ad decem, cur etiam non progreditur, ut uſque ad quintum deveniat Cum Patriarcha à ſua eximia caritate maximè impelleretur; ut pro illis miſeris hominibus loqueretur, ac deprecaretur. Abramus cum ad numerum denarium devenit, promiſit ſe amplius non loquuturum. *Obſecro* inquit, *ut iraſcaris, Domine, ſi loquar adhuc ſemel, quod ſi ibi inventi fuerint decem.* Geneſ.18.num.32. Lypomanus: *Patriarcha promiſerat ſemen tantum ſe locaturum.* Spopondit ſe amplius non locuturum, inde ad quintum numerum non devenit, volens potius vehementiam ſuæ caritatis, ac propenſionis naturæ reprimere,quàm in dato verbo deficere: dicens,& loquens ultra, id, quod promiſerat.

(*Homo adimpleat promiſſa,& illis non deſit.* Gen.18. Lypoman.)

85. Cum Chriſtus Dominus deveniſſet ad montem Calvariæ. *Dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum: & cum guſtaſſet, noluit bibere.* Matth.17. num.34. Chriſtus Dominus tormentorum valde ſitibundus erat, ita ut omnia tormenta ei parva, & pauca viderentur. Cur ergo non bibit. Cum Chriſtus Dominus eſſet in cœnaculo cum ſuis diſcipulis, in cœna Agni Paſchalis, ut volunt Franc. Lucas, & Cornelius à Lapide, ait illis *Dico autem vobis non bibam à modo de hoc genimine vitis uſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.* Matth.6. n. 29. Cur Chriſtus Dominus dixiſſet, quod de fructu vitis non eſſet bibiturus ante ſuam reſurrectionem, cum ergo vinum, ſeu acetum ſit de genimine vitis, noluit ipſum bibere, decernens potius ſe ipſum privare à dulcedine, ac ſuavitate pœnarum, dolorum, ac tormentorum, quam in illis ſuſtinendis deguſtabat; quam verbo ſuo dato, aliquantulum repugnare, illique plene,ac integre non ſatisfacere.

(Matth.17. Franc. Luc. Cornel. — *Chriſtus promiſſa adimplet.*)

Quæstio XV.

Quare fatuæ à prudentibus petunt, non de alieno oleo, ſed proprio?

86. Prudentibus dicunt fatuæ. *Date nobis de oleo veſtro.* quæ verba illuſtrè commentatur Origenes tract.21. *Quid eſt*, ait, *quod tunc à prudentibus oleum petunt; Niſi quod in adventus judicis, cum ſe intus vacuas invenerint teſtimonium foris quærunt. Ac ſi à ſua fiducia deceptæ proximis dicant: quia nos quaſi ſine opere expelli conſpicitis, dicite de noſtris operibus, quod vidiſtis.* Cum fatuæ ſe viderent ſine oleo bonorum operum magnificas aliorum teſtificationes ambiunt, & exquirunt,ut illis illuſtrentur, ac nobilitentur.

(Origen. *Deſtitutus operibus aliorum quærit teſtimonia.*)

87. Secundò, Euſebius Emiſſen.hom.7.ad Monac. *Et quidem*, ait, *illæ ſtultæ Virgines, quamvis ſtultæ eſſent, non tamen alienas extinguere, ſed ſuas lampades illuminare cupiebant.* Quamvis Virgines eſſent fatuæ,non tamen intendebant illuſtres ſodalium lampades extinguere;ſed à ſuis obſcuritatem depellere, eaſque ſimili aliarum fulgore accendere, non enim præſumunt de aliarum extinctione ſplendeſcere,ſed ſat illis eſt, quod ſimili lumine,ac aliæ niteant, & fulgeant. Tertiò,& ex oppoſito dicam forte. Cum eſſent fatuæ oleum bonorum operum detrahere volebant à prudentibus,ut ita non tam fulgeant exigua ſuarū lampadum luce, quàm aliarum extinctione; ſplendeſcere curant non tam lumine proprio, quàm alieni diminutione, aliarum luces detracto oleo extinguere ſatagunt, ut plus ſplendeant de alienæ lucis ſubtractione, quàm de proprio fulgore.

(Emiſſen. *Sat eſt quod fulgeas, ut alii.* — *Fatuus intentat lucere ex aliorum obfuſcatione.*)

88. Quartò. Fatuæ petunt à prudentibus, *date nobis de oleo veſtro*, fatuæ ſanè petitio dum de proprio oleo ſatagunt ſibi providere; ſi ipſæ uni ex prudentibus dixiſſent,ut ex ſodalium oleo aliquid ei impenderent, forſitan optata obtinerent,nam dare ex proprio valde arduum,ex alieno verò facilius.

(*Dare ex propriis difficile ex alienis ſuave.*)

89. Cur David fugeret à facie Abſalon occurrit ei Siba ſervus Miphiboſet aſſerens ei quædam certa alimenta, centum ligaturas uvæ paſſæ, & centum maſſas palatharum, ab eo quæſivit David, ubinam eſſet Dominus ſuus, cui falsò dixit Siba, quod partes Abſalon ſequebatur, quo audito,abſque alio prævio examine ait ei David: *Tua ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſeth.* 2. Reg. 16. n.4. (2.Reg. 16.) Cum David eſſet in eadem Abſalonis perſecutione. Berzellai Galaadites præbuit Regi, ac exercitui ſuo alimenta in caſtris. 2.Reg.19.n.32. (2.Reg. 19.) Ab eòque poſtulavit David,ut cum eo deſcenderet in Jeruſalem,à quo ipſe ſe excuſavit cum jam valde ſenex eſſet; nec invenies,quod David Berzellai,

zellai, ac filiis ejus aliquid, cum viveret elargitus fuiſſet, ſed tantum teſtamento ordinavit filio ſuo
3. Reg. 2. Salomoni, ut filiis Berzellai reddit gratiam. *Eruntque comedentes in menſa tua*, 3. Reg. 2. n. 7. Cur David Siba homini vili, ac famulo pro parvo obſequio largiſſimam dat ſatisfactionem, omnia nempe bona unius principis. *Tua ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſet.* At Berzellai pro ampliſſimo famulatu, quod ipſi, ac exercitui ejus alimenta miniſtraret, nil ei rependit in vita, ſed tantum teſtamento ordinat; Siba citò perſolvit, aliena bona concedebat Miphiboſeth, nempe verò Berzellai ſerò, & lentè ex propriis ſuis mercedem aſſignabat cibo dato ex palatii alimonia, & ſicut facilè, ac prompta voluntate aliena expendunt, ſic difficilè, ac renuente animo proprio dantur, ac exhibentur.

QUÆSTIO XVI.

Quare dicunt lampades extingui, & non potius extinctas eſſe?

30. Dixerunt fatuæ, lampades noſtræ extinguuntur, cur non potius extinctæ ſunt, nam in die judicii proborum lampades, ſeu conſcientiæ extinctæ abſque virtutum lumine apparebunt, ut dixi in expoſitione. Reſpondet primò Origen. homil. 32. in Matth. *Lampades fatuarum*, ait, *Virginum exſinguuntur, quia earum opera, quæ clara hominibus foris apparuerunt, in adventu judicis intus obſcurantur.* Reprobi ſæpè in hac vita in hominum oculis videbantur lucere, ac nitere, tamen in hora mortis, ac adventu judicis eorum obſcuritas, ac obtenebratio in omni virtute, ac bono prodit, & manifeſtatur? licet enim multi luceant in mundo, in oculis divini judicis obfuſcati, ac obtenebrati apparent.

Origen.

71. Secundò, Non habebant oleum eleemoſynarum in pauperes, & licet Virgines eſſent, cum tamen oleo illo carerent, à nuptiis excluſæ ſunt. Heſychius ad c. Exod. 25. *His lucernis oleum*, ait, *eleemoſyna eſt, quia & jejunium, & virginitas, & oratio, & juſtitia, & omnis actio bona per miſericordiam dilectionis pauperum, irrigantur, & cuſtodiuntur inextinguibiles, quod manifeſtant lampades quinque fatuarum Virginum, quæ quia dilectionis pauperum minus habuerunt oleum, à Sponſo excluſæ ſunt.* Earum virginitas ſine oleo miſericordiæ non potuit lucere, ac placere Deo D. Chryſoſt. homil. de Verbis Apoſtoli. *Sicut enim*, ait, *lucernæ lumen oleo retinetur, & conſumpto eo ipſum quoque lumen conſumptum evaneſcit: ita etiam ſpiritus gratia, quantiſper habemus, manet non aliter, quam flamma oleo retenta. Quæ ſi non adſit, recedit à nobis, & abit.*

Eleemoſyna eſt oleum, quo omnes virtutes lucent. *Heſychius.* *Chryſoſt.*

92. Tertiò, D. Hieron. *Quæ lampades*, ait, *quæruntur extingui, oſtendunt eas ex parte lucere, & tamen habent lumen indeficient, nec opera perpetua. Si quis igitur habet animam virginalem, & amator pudicitiæ, non habet mediocribus eſſe contentus, quæ cito exoleſcant, & exorto cauma te areſiunt, ſed perfectas virtutes ſequatur.* Quod etiam docet D. Paſchaſ. reprobantur, & excluduntur Virgines à nuptiis; non quod mali aliquid fecerint, ſed quod pigræ fuerint, & in bono non profecerint. Vide c. 10. n. 55. & c. 13. n. 71. & c. 39. n. 43. 44. & 45.

Hieron. *Qui in bono non proficit perit.*

93. Quartò, Rupertus lib. 2. in Joan. *Intus*, ait, *quidam habent prudentes virgines humilitatis, vel caritatis oleum: foris autem & maximè ad eandem frequentiam nuptiarum, lucentes ſuas lampades non afferunt. Ibi enim citius vento miſeræ vanitatis extingui poſſunt.* Non excluduntur Virgines fatuæ, quia foris progrediebantur, nec quia in nuptiis aderant, ſed quia vento vanitatis earum lampades erant extinctæ, vanitate laborabant. Unde oleum non petunt, ſed imperio dicunt: *Date nobis de oleo veſtro.* Tanto vanitatis vento agibantur. Quo nil citius lampades extingui poterant. Vide in Indice verb. *Gloria vana.* Quintò. Ut fatuæ dicunt, ac loquuntur, lampades noſtræ extinguuntur, quod ex earum pigritia, ac incuria proveniebat, non enim ſumpſerunt oleū ſecum, & tamen totius rei culpam ad lampades referunt, quod extinguerentur. Vide ſuprà c. 9. num. 17. & 36. & c. 19. c. 39. n. 50. c. 45. n. 19.

Rupert. *Vanitatis vento extinguuntur virtutes.*

Sextò. Salvian. lib. 2. ad Eccleſiā Catholicam. *Emicuiſſe*, ait, *in eis quiddam luminis puto, cum & ipſæ extinguendas fortè lampades formidaverint: habebant profectò aliquid, quod verebantur extingui: ex quo intelligimus id, quod parum eſt, quaſi nihil eſſe: quia nequaquam omnino prodeſt illico extinguendum lumen accendi.* Lampades adhuc vivido lumine fulgebant, adhuc oleum penitus non defecerat. Cur tamen ſollicitè ſe exhibent, ut illis oleum providerent; Parum erat olei, & quod parum eſt pro nihilo reputatur, adhuc lampades coruſcabant, at verò cum oleum jam deficeret, pro nihilo lux illa reputabatur, nam lucis gloria, quæ breviter extinguenda eſt, nulla æſtimatione penſanda, ſed pro nihilo appendenda eſt. 94.

Salvian. *Lux citò deficiens pro nihilo repuranda.*

Apparent Regi Balthaſari literæ deſcriptæ in pariete: *Thechel, appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens*, Daniel. 5. n. 25. Quomodo Rex valde potens cum ampliſſimo imperio dum appenditur, inventus eſt minus habens? Immediate ſequitur. *Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.* Nocte enim illa Perſis, ac Medis ſupervenientibus expoliandus, ac excludendus à regno erat, gloria autem regni, duæ tam brevibus horis abolenda ac deficienda erat, ac ſi nulla exiſtere, dijudicatur. 95.

Daniel. 5. *Gloria regni oleo extinguenda, pro nihilo penſanda.*

Sextò Ad citata verba Salviani lampades non extinctæ, ſed extinguebantur ob parvitatem olei, in proximo erat, ut deficerent, & inde tam ſollicitæ erant de oleo, nam ut ait Salvian. *Id quod parum eſt quaſi nihil eſſe.* Conqueritur Deus per Amos 5 n. 25. *Nunquid hoſtias, & ſacrificiū obtuliſti mihi in deſerto, quadraginta annis domus Iſraël;* Quomodo hæc cohærent cum his, quæ dicuntur Exod. 24. nu. 5. *Miſit Moyſes juvenes de filiis Iſraël, & obtulerunt holocauſta, immolaveruntque victimas pacificas Domino vitulos duodecim?* Præſens locus Exodi oblatas victimas, ac ſacrificia à filiis Iſraëlis in deſerto teſtificatur, peculiariterque duodecim vitulos mactatos dicit: Amos verò negat ſacrificia facta, & hoſtias oblatas, fortè ne hæc inveniantur contraria, cū unus locus affirmet, alter neget; Nulla ſanè eſt contradictio, ſed ſumma uniformitas. Caietan. ad citatum c. 24. Exod. *Si quæritur*: ait, *quomodo verificatur hoc cum verbis Amos; Solutio eſt, quod in deſerto fuerunt rara ſacrificia, quæ non adverſantur ſentētiæ Amos loquentis de juſti ſacrificio, ſolitis in terra promiſſionis hoſtiis, neutrum horum ſervatum eſt in deſerto quadraginta annis.* Veri eſt, quod in deſerto oblatæ fuerunt victimæ, tamen in ſpatio tam longi temporis quadraginta annorum raro, & ſemel; Amos verò ait quod non fuerit ſacrificium, quia in deſerto 96.

Amos. 5. *Exod. 24.* *Cajetan.* *Actus virtutum, qui non perſeverat, vix æſtimatur apud Deum.*

ſerto

ienio non extiterunt hoſtiæ quotidianæ mane, & veſperi, ut offerebantur in templo, ſed fuit ſacrificium rarum, quaſi horarium abſque ſui continuatione, oblatio autem victimarum, ac virtutum actus, qui raro, & ſemel fi, ſiſique non habet perſeverantiam, ſed intromittitur, ſic aliquando reputatur, ac æſtimatur, ac ſi nunquam fuiſſet factus.

97. Sextò moraliſſimè dicam. Fatuæ fuerunt Virgines dum dicunt: *Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur.* Qui petit ſi vult obtinere, non dicat omnia bona ſua extincta, ſed multa ſibi citò obventura, ſi enim dicas, da mihi mutuo decem aureos, quia nihil habeo, non invenies; ſi verò dicas, da mutuo, quia citiſſime multa & ampliſſima ſpero, omnia invenies, & tibi ſuperabundabunt. *Omni enim habenti dabitur, & abundabit; ei autem, qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo*, Mat. 25. n. 29. Villicus ille, cujus prudentia commendatur à Domino: *Laudavit Dominus Villicum iniquitatis*, Luc. 16. n. 8. Cum præcognoverit, quod debitores Domini ſui futuri erant neceſſarii, tunc maximè ſe præpotentem, ac in gratia Domini ſui ſe declaravit: Magnis cautionibus, multa debita dimittens, uni quinquaginta cados olei, alii verò viginti coros tritici, ut ſic nihil ei deficeret, ſed omnibus ſuperabundaret, cum tam potens in donis diſtribuendis eſſet.

Petens non oſtendat extremam indigentiam.

Matth. 24.

Luc. 16.

Quæstio XVII.

Quare prudentes Virgines tam rigidas ſe exhibent erga fatuas, ut nec illis tantillum olei velint porrigere?

98. *Ratio dubitandi.* Cum miſer ad virum magnanimum, & benignum confugit, ſtatim ab eo in ſuis anguſtiis impetrat remedium: quomodo ergo Virgines fatuæ in ſua oppreſſione, levamen, ac ſubterfugium in prudentibus non inveniunt, cum eſſent illæ multum magnanimæ, miſericordes, ac piæ?

99. D. Cæſar. Reſpondet D. Cæſarius Arelat. homil. in hoc Evang. *Tantus error, ait, & tanta exinanitio erit in die judicii, ut etiam illi, qui oleum miſericordiæ ſe intelligunt abundantius præparaſſe, metuant ne eis poſſit ad omnia peccata redimenda ſufficere.* Abundantiſſimam, & ſupereffluentem olei copiam ſibi providerant prudentes, cur tantillum fatuis ſodalibus non concedunt? Aſtabant expectantes rigoroſi judicis adventum, in cujus tremendo judicio quælibet ſuperabundantia inopia apparebit & licet pleniſſima bonorum operum vaſa haberent, illorum tamen vacuitatem timent: quãvis enim quis ſit juſtus, & multa merita comparaverit, tamen cum ad Chriſti tribunal vocatur multum dubitat, an ſufficienter ſibi providerit.

In ſtricto Chriſti judicio juſtus timet ſufficientiam ſuorum meritorum.

100. *Maximè damnatur, qui ex benignitate aſſumit perditionis occaſionem.* Secundò. Ipſæ fatuæ ſemetipſas omni remedio, incapaces reddiderunt ex mora enim ſponſi, *moram autem faciente Sponſo*, quæ ex illius benignitate data eſt, ut ſe oleo præpararent inde ad ſuam pigritiam, ac dormitionem occaſionem deprompſerunt: & qui ex pietate allicit motivum ingratitudinis, ac nequitiæ ſuæ irremiſſibiliter damnatur, & perit, *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me*, Iſai. 1. n. 3. Ex ipſa exaltatione, ob quam debebant eſſe ſolliciti in Dei obſequio deteriores facti ſunt. D. Zeno ſerm. 5. de Iſaïa *Judaicum populum*, ait, *univerſum ſaluti ſuæ præſidium omiſiſſe textus divini carminis oſtendit, in quo cum non ſeveritas condemnat, ſed pietas* Vide ſuprà c. 30. n. 59.

Iſai. 1.

Zeno.

Tertiò. Fatuæ multam fictionis ſpeciem præbuerunt, *ornaverunt lampades ſuas:* eas in exteriori pulchrè ornarunt, ac compoſuerunt, cum intrinſecus non haberent oleum, & qui ſine interiori virtutum oleo vult nitere, ac reſplendeſcere perit. Vide ſuprà c. 5. n. 184. Quartò. Fatuæ omninò erraverunt in proſperitate, ac miſeria. In proſperitate, cum enim ſimul eſſent cum prudentibus earum exemplo non profecerunt, ac oleum in vaſis cum lampadibus non præpararunt. In miſeria verò erraverunt, quia ad tribunal humanum prudentum, non verò ad divinum confugerent, nec in Deo, ſed in ſodalibus ſpem ſuam conſtituerunt, cum omne humanum patrocinium ſit valde frivolum, futile, ac ineptum. Unde ait, Jerem. 17. n. 5. *Maledictus homò qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor ejus.* Vide tom. 3. c. 1. q. 14. n. 95. 96. & 18. n. 82. 101.

Spes in Deo & non in homine ponenda.

Jerem. 17.

Quæstio XVIII.

Quare prudentes ad vendentes mittũt fatuas, & cum reſpondent, non dicuntur ſapientes, ſed prudentes?

Prudentes fatuis reſpondent: *Ite potius ad vendentes & emite nobis*, non ſignificatur per hoc quod judicii tempore ſit ſpatium emendi oleum bonorum operum, ſed quod tunc inutilis erit omnis pœnitentia: Ad vendentes mittunt, hoc eſt, Sacerdotes, Doctores, vel pauperes, ut dixi in expoſitione. Moralem ſenſum inquiro. 102.

Poſtulant oleum fatuæ à prudentibus: *Date nobis de oleo veſtro*; reſpondent prudentes, *Ite potius ad vendentes.* Explicant eis, quod oleum bonorum operum aliorum in die judicii, ut ait Hieron. datus in expoſitione, eis non proderit; & etiam ut intimæ amicæ, ac ſodales in hoc eis verum aperiunt, quod oleum aliorum tempore judicii aliis non prodeſt; & nullum majus amicitiæ ſignum, quam à falſo cogitatu aliquem diſſuadere. Secundo. Conſilium dant: *Ite potius ad vendentes.* Qui dare non vult, frequenter conſilium præbet. Vide tom. 2. c. 5. q. 15. n. 109. 103.

Aliena operã non poſſunt in die judicii.

Secundo. Inquirit quæſtio. Quare cum fatuæ ſodales vocaverint ſapientes: *Fatuæ autem ſapientibus dixerunt.* Ipſæ cum reſpondent, non ſe dicunt ſapientes, ſed prudentes *Prudentes autem reſponderunt*; Sapiens prudenti excellentior, ut jam notavi quæſt. 13. Inde Virgines cum magna ingenii ſagacitate non dicunt ſapientes, ſed prudentes, nolunt enim majorem honorem, ac dignitatem, quam illam, quæ eis decens, ac conveniens eſt. 104.

Prudens non gaudent honorum ſibi non debito.

Prohibuit Deus ne fierent imagines Solis, & Lunæ, ac idolorum: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinẽ quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum*, Eod. 20. n. 4. Et tamen has imagines homines adoraverunt. Mandavit Deus fabricare Cherubin: *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facias*, Exod. 25. n. 18. Quos juſſit conſtituere tum in propitiatorio, ut patet ex citato loco, tum etiam in templo. 3. Reg. 6. n. 24. Et tamen nemo hominum eis adorationem præſtitit 105.

Exod. 40.

ſtitit : Fortè in hoc negotio intervenerunt ipſi Cherubim,cum enim ſint valdè ſublimes mente, ac perſpicacia renuerunt honorem eis improportionatum, ac indecentem, Vide ſuprà c.27.n.80.

Cherubim renuit honorem indebitum.

Matth. 25. *num.* 10. Dum autem irent emere, venit Sponſus, quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt janua.

Num. 11. Noviſſimè verò veniunt reliquæ Virgines, dicentes: Domine, Domine aperi nobis.

VERSIONES.

Syriac. n. 10. Quam autem proficiſcerentur emptum, venit Sponſus : & hæ, quæ paratæ erant, introierunt cum eo in domum chori.

D. Chryſoſt. homil. 79. Poſtquam enim ad emendum profectæ ſunt, venit Sponſus, & introierunt ſimul, quæ erant paratæ.

Imperfect. homil. 24. Abeuntibus autem eis, ecce Sponſus venit.

Pagn. Vatabl. num 11. Poſtea verò veniunt.

Syriacus. Poſtremò verò venerunt, & illæ Virgines aliæ dicentes: Domine noſter, Domine noſter aperi nobis.

EXPOSITIO V.

106. D*Um autem irent emere.* Cum autem abirent, ad emendum, ſeu comparandum meritorum oleum, ut explicant Hugo, Carthuſianus & alii. *Venit Sponſus*, ſub cujus nomine ob indiviſum amorem intelligitur etiam ſponſa. *Et quæ paratæ erant.* Recta conſcientia oleo bonorum operum, *introierunt cum eo ad nuptias.* Seu ut habet Syriacus, in domum chori, hoc eſt, in domum nuptiarum, ac in feſtiva gaudia nuptiarum: *clauſa eſt janua.* Non amplius aperienda, cum enim ingreſſi fuerint omnes admittendi, clauſa erit malè præparatis, ac malè providis. Præſentis parabolæ emblemate ſignificatur, quod in hac vita tempus bene agendi, operandi, ac merendi finitur, hoc enim clauditur in articulo mortis; ac proinde adveniente Domino ad judicium fruſtra reprobi erunt ſolliciti de meritorum operatione, ut ait D. Auguſt. ſerm. 22. de Verbis Domini: *Non enim poſt judicium patet precum, aut meritorum locus.* D.Hieron. *Exceſſerat*, ait, *emendi tempus, nec adveniente die judicii locus erit pœnitentiæ.* Dicitur verò quod quæ paratæ erant, intraverunt ad nuptias, per quas ſummum beatitudinis gaudium explicatur, nam inter honeſta mundi gaudia maximum gaudium habetur nuptiale.

Hugo. Carthuſ. Syriacus. Auguſt. Hieron.

107. *Noviſſimè verò.* Poſtquam nempe janua clauſa eſt? *Veniunt reliquæ virgines*; fatuæ nempe empto oleo, ac lucentibus lampadibus. *Domine, Domine aperi nobis.* Hæc omnia dicuntur ad ornatum parabolæ. Geminatio hæc magnum indicat animi affectum. Emblemate verò denotatur, quòd reprobi in die judicii clauſa janua, prolata nempe ſententia judicis fruſtra ſummis precibus illius miſericordiam implorabunt. Auctor imperfect. hom. 52. *Nihil*, ait, *eis proderit anxietas illa tunc incipientibus bene agere, cum tempus bene agendi concluditur. Nihil proderit ex neceſſitate repetita confeſſio ejus, qui ex voluntate nec ſemel confeſſus eſt.*

Imperfect.

QUÆSTIO XIX.

Quare dum fatuæ Virgines vadunt emere oleum, venit Sponſus, & clauditur janua?

M*Axime ponderandum, quod dicitur in textu : Dum irent emere venit Sponſus, & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias.* Cur non advenit Sponſus : quando fatuæ erant præſentes, ſed cum recedunt? Tanta felicitas obvenit prudentibus, ut adveniente ſponſo admittantur ad nuptias, ſocietas malorum non ſolum ipſiſmet, ſed etiam aliis valde nociva, & ideo cum recedunt fatuæ, admittuntur in cælo prudentes. Quæſtio præſens eſt, quare dum fatuæ vadunt emere, venit Sponſus, & clauſa eſt janua. Et notandum, quod non exprimitur, à quo ſit clauſa. Erat enim porta cæli ac juſtitiæ, & illæ multum indignæ extabant, juſtitiæ autem janua per ſemetipſam indignis clauditur, ut eos rejiciat, ac excludat. 108.

Iniquorum ſocietas valde nociva.

Reſpondet primò Origenes hom. 32. *Quando* ait, *debuerunt diſcere neglexerunt diſcere, quod debuerunt in ipſo autem exitu vitæ ſuæ, dum diſponunt diſcere comprehenduntur à morte, & propterea non ingrediuntur cum Verbo.* Valde mirum, quod dum Virgines vadunt emere oleum, ut lucido ornatu Sponſum excipiant, interea illis cæleſtis janua clauditur? Et quomodo dum oleum quærunt à cæli ingreſſu removentur; Nonne illa comparatio olei, res virtutis erat; Equidem virtus erat, ſed valde tardè exorta, & ideo non prævaluit ad ſalutem. *Factum eſt autem, poſt multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino*, Gen. 4. n. 3. Offert Caïn Deo ſacrificium, quod maximè ei diſplicuit, & unde ſic diſplicuit? Quia poſt multos dies. D. Ambr. l. 1. Abel & Caïn. c. 7. *Duplex culpa*, ait, *una quod poſt dies obtulit, altera quod non ex primis fructibus, ſacrificium autem à celeritate commendatur, & gratia.* 109.

Origen. *Moroſitas de primis virtutis opus.* Gen. 4. Ambroſ.

Secundò D. Bruno hom. de Virginibus: *Ibant* ait, *ad olei venditores, non pedibus ſed deſiderio.* Ecce Virgines fatuæ ibant oleum emere, ut lucido lampadatum lumine exirent obviam Sponſo, & dum vadunt oleum comparare, venit Sponſus, ingrediuntur prudentes, clauditur janua, & fatuæ à regni cæleſtis aditu manent excluſæ. Quomodo hoc cohæret cum iis, quæ Theologi docent: *Facienti quod in ſe eſt Deus non denegat gratiam*; Imprudentes Virgines pro illa temporis occaſione faciebant quod in ſe erat, ut oleum haberent, cum ad illud emendum profectæ eſſent, quomodo ergo denegatur illis gratia, & favor regni cæleſtis 110.

Bruno. *Non deſideriis, ſed operum executione obtinetur regnum cælorum.*

lectis: *Ibant ad olei venditores, non pedibus, ſed deſiderio.* Ibant ad emendum oleum, non affectu, & executione, ſed propoſito, deſiderio, non mirum ergo, quod excluſæ maneant à regno cælorum, quod non deſiderio, ſed operum executione obtinetur. Vide ſuprà c. 39. n. 20. 21. 22. cap. 49. n. 46. 47. 48.

111. Paſchaſ. Tertiò. D. Paſchaſ. lib. 1. *Ne habentibus oleum, vel in extremo ornantibus lampadibus ſuas diceret, Neſcio vos, quæ eſtis. Nec enim ſcribitur, quod cum lampadibus ornatis venerint, quia ſi fieri poſſet, ut umquam diceret. Neſcio vos,* Clamant verbis, Domine, Domine aperi nobis at verò quod oleum attuliſſent, numquam legitur, nuda verba ſine operibus, Chriſto Domino non placent; ſi enim verbis operationum oleum adjungerent, in illa etiam extrema hora non repudiarentur. Quartò. Clauditur oſtium, ut Dominus abſcondat oculos, denegat aſpectum, ut abſque venia ulla inferatur ſupplicium, nam ſi Dominus ſuis oculis videret, miſericordiam impenderet, ut ergo in ſua excluſione ultimam deſperationem ebibant, luce divinorum oculorum priventur.

112. Hieron. Tertiò. D. Hieron. apud D. Thom. *Quiſque pro ſuis operibus mercedem accipiet.* Prudentes ingrediuntur ad nuptias, à quibus excluduntur fatuæ. Gregor. Quod prudentes ingrediantur ad nuptias miræ ſuavitatis, ac dulcedinis eſt. D. Gregor. Papa: *O ſi ſapere in cordis palato poſſit quis dulcedinis habet, intraverunt cum eo ad nuptias;* Quod verò fatuæ ſint excluſæ, & janua clauſa, duræ, & rigidæ amaritudinis eſt.

114. *In cælo attenduntur merita, in mundo auri nitores.* Quamdiu lampades erant extinctæ, quod Virgines fatuæ non admitterentur ad nuptias, eſto; at verò poſtquam advenerunt ipſis lampadibus lucentibus, ac exornatis ut notat Abulenſ. quod excludantur, & janua irremiſſibiliter ſit clauſa res valde mirabilis. Porta cæli erat, & illæ indignæ ut admitterentur, ac proinde quamvis adveneriut fulgentibus manibus, ac plenis, non fuerunt ingreſſæ; ſi enim eſſet janua hujus ſæculi quamvis immeritæ reperirentur, cum plenis manibus niterent, ſtatim eſſet illis aperta, & patens janua, ut admitterentur.

114. Apoc. 17. Vidit Joannes duas mulieres: *Unam ſedentem ſuper beſtiam coccineam, quæ habebat capita ſeptem, & cornua decem,* & ſtatim additur, *Et mulier erat circumamicta purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo,* Apocal. 1. 17. Et quænam eſſet hæc mulier, quæ cum tanto apparatu ferebatur, ſtatim explicat: *Erat Babylon; magna mater fornicationis, & abominationum terræ.* Extabat enim mater, ac generatrix ſenſualitatis, abominationum, ac omnium vitiorum totius terræ. Cap. verò 12. n. 1. ait, quod mulier apparuerit in cælo: *Amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Et poſtea ſubditur: *Ecce draco magnus, & rufus habens capita ſeptem, & cornua decem, & draco ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura.* Apocal. 12. n. 4. & inferius dicitur, *Et draco perſecutus eſt mulierem, quæ peperit maſculum.* Mulier erat veſtita Sole, & Luna, coronata ſtellis omnium virtutum, & contra ipſam inſurgit draco ad eam devorandum. Ex quo magna inſurgit dubitatio. Mulier illa prima Babilonica dicta mater fornicationis, abominationum, ac omnium vitiorum, fertur ſedens ſuper beſtiam, & mulier altera nitens ſplendore Solis, Lunæ, Stellarum omnium virtutum, ac donorum, multam à dracone patitur adverſitatem. Unde tanta diſcriminis ratio? Babilonica quamvis mater abominationum compoſita erat auro, & lapidibus pretioſis, cum ergo ipſa multa haberet, ut daret, ac ſubornaret, inde à beſtia, à mundo nempe extollitur, & ſublimatur? at verò mulier amicta Sole, verum eſt quod nitebat omni virtute, merito, ac dono, tamen cum poſſideret aurum, argentum, ac lapides pretioſos, ut largiretur, ac clam ſubmitteret, inde multam adverſitatem, ac vexationem dracone, mundo nempe ſuſtinet, & patitur. *Mundus veneratur vitia ſub auri ſplendore, ſi ne perſequitur.*

Quæstio XX.

Quare Virgines fatuæ clamant non Sponſum, ſed Dominum, dicentes, Aperi nobis?

SÆpè in tota hac parabola introducitur Dominus ſub nomine Sponſi: *Exierunt obviam ſponſo, & ſponſæ.* Iterum: *Media nocte clamor factus eſt: Ecce Sponſus venit.* Deinde, *Dum irent emere, venit Sponſus.* Cur ergo in præſenti non ſponſum, ſed Dominum vocant. Non dicunt: Sponſe, Sponſe, ſed *Domine, Domine*; Juſto ſanè judicio ſe proprio ore ab amantiſſimo nomine ſponſi privant, Dominum dicentes, ejus ſupremam poteſtatem in ipſis excludentis recognoſcentes. 115. *Impius proprio ore ſe damnat.*

Bis pro magno affectu Dominum clamant, non verò ter; ſemel dicunt Domine in fide, iterum Domine in ſpe, & quia defecerunt tertiò, ut dicerent Domine in caritate, inde excluduntur à nuptiis, & damnantur. Ut ſupra dixi quæſt. 16, n. 91. 116. *Sine caritate damnatur homo.*

Et dicunt: *Aperi nobis,* Potius videbatur dicendum, mitte unum ex ſervis tuis aperire nobis. Et primò ſic loquuntur ex inſipientia, quia fatuæ erant, & debitam reverentiam cum decenti urbanitate neſciebant Domino referre. Secundò. Ex quadam aſtutia ſic loquuntur, quia judicabant, quod in ſua neceſſitate non poterant habere remedium, ac ſubterfugium in ſervo, ſed tantum in Domino. Vide ſuprà c. 13. n. 15. & cap. 34. n. 51. Tertiò, *Domine, Domine aperi nobis,* ac ſi dicant, Domine aperi nobis, fac miniſtri officium, ut nobis januam aperias: agnoſcebant enim, quod ut ipſæ aſcenderent conveniens erat, ut Dominus deſcenderet; ex ſuperiorum deſcenſu paratur inferiorum aſcenſus. Vide ſuprà c. 5. n. 110. & c. 22. n. 6. 117. *In Domino, non verò in miniſtro ſalus.*

118. Chryſoſt. Quartò. D. Chryſoſt. homil. 22. *Reſpice mihi* ait, *quinque virgines excluſas, & quare pro ipſis non deprecatas? Propterea quod ſervato magno virginitatis munere, mandatum humilitatis parvum non cuſtodierunt.* Clamant fatuæ Virginis, Domine aperi nobis, & non exaudiuntur, clamat & mulier Chananæa pro filiæ ſuæ ſalute, & audit à Domino, *Fiat tibi ſicut vis.* Quænam hujus rei cauſa? Chananæa clamabat cum multa humilitate: *Clamat poſt nos,* Matth. 15. n. 23. Et iterum ſe catellis comparat: *Etiam catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum.* Ex humilitate exauditur Chananæa, at vero hæ virgines ex faſtu ſuperbiæ virginitatis, inde excluduntur, ac rejiciuntur, eiſque janua clauditur. Vide ſuprà c. 2. n. 97. 98, 99. *Oratio fit cum humilitate.*

Matth.

Matth. 25. *num.* 12. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis, neſcio vos.

Num. 13. Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam.

VERSIONES.

Syriac. n. 12. Amen ego dico vobis, non novi vos.

D. Chryſoſt. homil. 79. Abite neſcio vos.

Auct. Imperf. homil. 52. Neſcio vos, qui eſtis.

Syriac. n. 13. Neſcitis diem illum, neque horam.

Vatabl. addit Qua filius hominis veniet.

EXPOSITIO VI.

119. *Amen dico vobis*, Aſſeveratione utitur, *Neſcio vos.* Secundum Theologos novos, & antiquos, verbum ſciendi hoc loco, non cognitionem, ſed affectum declarat, negátque ſcientiam approbationis, id eſt, non approbo vos, nec cognoſco pro filiis meis, ac ovibus meis, novit enim Dominus, qui ſunt ejus.

120. *Vigilate itaque.* Hic ponitur finis, & ſcopus totius parabolæ, ut ſcilicet fideles omnes ſtimulentur ad vigiliam, ac ſtudium bonorum operum quibus conveniant ad diem mortis, ac judicii, cujus articulus determinatus omninò ignoratur. Gregor. D. Gregor. Magn. hom. 12. *Apte quoque*, ait, *generalis ad diſcipulos exhortatio ſubinfertur, cum dicitur, vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam, quia poſt peccata Deus pœnitentiam ſuſcipit: ſi ſciret quiſque de præſenti ſæculo, quo tempore exiret, aliud tempus voluptatibus, atque aliud pœnitentiæ aptare potuiſſet, ſed quia pœnitenti veniam ſpopondit, peccanti diem craſtinum non promiſit: ſemper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquam poſſumus prævidere.*

QUÆSTIO XXI.

Quare ipſe Dominus virginibus fatuis reſpondet: Neſcio vos.

121. *Deus cum punit, honorat.* Fatuis virginibus pulſantibus non reſpondet ſervus aliquis, ſed ipſe Dominus: voluit extremum hunc honorem virginitati deferre, ut non ſervus aliquis, aut oſtiaria ancilla, ſed ipſe Dominus illis daret reſponſum, ac extrema verba diceret; cum enim excluderentur, illis tamen aliqualem honorem denegare voluit. Antequam Adamus ejiceretur de paradiſo: *Fecit quoque Dominus Deus Adæ: & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos*, Geneſ. 3. num. 21. Chaldæus legit: *Veſtimentis honoris.* Ejiciuntur; exeant aliquali honoris decore conſpicui. Gen. 3. Chald.

122. Reſpondet primò D. Chryſoſt. in præſenti: *Neſcio vos*, ait, *gehenna durius hoc verbum fuit.* Ab ſponſo blanditiæ ſperabantur, at quod ab eo procedant tot rigores janua clauſa, duro verbo, *neſcio vos*, quod graviſſima pœna, & duriſſimum omnium tormentorum eſt. Secundò Euſeb. ho. 2. de Epiphan, *Neſcientur à Deo*, ait, *qui Deum ſcire noluerunt.* Qui malè operando Deum ſcire noluerunt, ipſe Deus omniſcius, eos neſcire perhibetur. Vide ſuprà c. 24. n. 59. 60. 61. & 62. Chryſoſt. *Durum verbũ rigidius gehenna.* Euſeb.

Tertiò Quomodo dicis Domine, *Neſcio vos.* Neſcis & damnas, ignoras, quod punis, injuſtiſſimè caſtigatur ille, qui & ignoratur. Nam dum ignoratur perſona, damnationis demeritum non benè cognoſcitur. Ut dixi in expoſitione ex Maldonat, & docent communiter omnes Theologi novi, & veteres, *Sciendi verbum hoc loco, non cognitionem, ſed affectum declarare*; ac proinde, *neſcio vos*, id eſt, non amo vos. Ex quo inſurgit magna dubitatio, nam ſicut ſcientia, aut ignorantia ſpectant ad intellectum, ſic etiam amor ad voluntatem, cur ergo in præſenti dicitur intellectu non amare, & non potius voluntate, nam *neſcio vos*, id eſt, non amo vos. In nobis voluntas cæca potentia eſt, ut ergo innoteſcat quàm excellens ſit amor hujus cæleſtis ſponſi, dicitur intellectu amare, quia tam prudens, ac rationalis eſt ejus amor, ac ſi non à cæca voluntatis facultate, ſed ab occulta, & perſpicaci potentia intellectus procederet. 123. Maldon. *Amor ſit prudens, ac rationalis.*

Quartò, Cur eas non redarguit, earúmque crimina illis objicit, ſed tantum ait: *Neſcio vos*, decrevit potius ſibi inſcientiam adſcribere, quam eas acri, ac duro verbo affligere, earúmque crimina apertè dicere, ac propalare. Quintò. *Neſcio vos*, ait: non de ſævitia, ſed de æquitate judicis: ut perfectum judicem impleret, non reſpicit perſonam, ac ſi eam penitùs ignoraret. 124. *Judex ignoret perſonam.*

De ultimo judicio diſſerens Dominus, ait: *Multi dicent mihi in die illa, Domine, Domine, nõne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos*, Matth. 7. n. 22. maxime expendendum eſt illud: *Nunquam novi vos.* Deus eſt omniſciens, de ipſo ait Paulus ad Hebr. 4. n. 13. *Et non eſt ulla creatura inviſibilis in conſpectu ejus, omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis ejus.* Quomodo, ait: *Nunquam novi vos.* Nunquid damnat, quos ignorat; minimè. Cum tamen perſonam judicis agit, non ſolum cum ſententiam profert, oculos, damnatis avertit, ſed cum eorum opera proponuntur, ac examinantur: ſic ſe habet abſque aliquo odii, vel amoris affectu, ac ſi nunquam perſonas vidiſſet, ac agnoviſſet, prædicta verba latè ponderans Aponius l. 1. in Cantic. poſt medium, ſic ait: *Quid tam rectum niſi ut in judicando nulla veritati præponatur perſona.* Vide hoc tom. & ſuperioribus Verbum *Judex.* 125. Matth. 26. Hebr. 4. Aponius.

CAP. LII.

Talenta diſtributa.

Matth. 25. *n.* 14. Sicut homo peregrè proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis bona ſua.

Num. 15. Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum, unicuique ſecundũ propriam virtutem, & profectus eſt ſtatim.

VERSIONES.

*Syriac. n.*14. Sicut enim vir,qui peregrè profectus eſt vocavit famulos ſuos,& tradidit eis poſſeſſionem ſuam.

Orig. hom. 33. Homo quidam peregrè.

D. Hilar. Tradidit illis ſubſtantiam ſuam.

Franc. Luc. ex Græco. Facultates ſuas.

*Vatabl. n.*15. Et huic quidem dedit quinque talenta,alii autē duo, alii verè unum: unicuiq; ſecundùm ſuam facultatem,& peregrè profectus eſt ſtatim.

Arabicus. Unicuique juxta poſſe virtutis ſuæ.

Alii ex Græco. Secundùm propriam potentiam, ſeu dexteritatem.

EXPOSITIO I.

1\. Luc 19. Chryſoſt. Abulenſ. Ianſen. Salmeiron. Barradas. Ambroſ. Hieron.

SICUT *homo peregrè.* An verò hæc parabola ſit diſtincta ab ea quam narrat D. Luc. 19. numero. 11. Diverſas eſſe docent D. Chryſoſt. hom. 79. Abulenſ. q. 90. Janſen. Salmeiron, Barrad. & alii. Unam, & eandem eſſet tenet Maldonat. adducens pro ſe D. Ambroſ. & Hieron. Et quamvis concedatur,quod ſint diverſæ, ſunt tamen valdè ſimiles, ut omnes fatentur? nam quod hic dicitur talentum,apud Lucam dicitur *mea*, nomen Hebraïcum eſt, & ſignificat certum, ac definitum auri, ſeu argenti pondus.

2\. *Sicut homo.* Illud *ſicut* reſpicit proximè dicta *Vigilate ergo.* Adhortamur,ut ſinguli vigilemus, laboremus, ac in injuncto munere ſtrenuè nos exerceamus. *Peregrè proficiens.* Mox in longinquum profecturus, *Vocavit ſervos ſuos.* Convocavit ad ſe non familiares delicatos, ſed ſervos laboribus aſſuetos: *Tradidit illis bona ſua.* Ut exprimit D. Luc. 19. n. 13. dicens: *Negotiamini dum venio.* Dedit illis bona ſua, non ut expenderent,ac profunderent pro licito, ſed ut ipſi Domino ſuo lucrum referrent; & qui ſervierant peccato lucrando,ac fructum faciendo, ſerviant juſtitiæ. Ut ait D. Ambroſ. ſermone 30. *Emat ſibi innocentiam qui ſibi emerat aliquando peccatum.* (Ambroſ.)

3\. *Et uni dedit quinque talenta.* Ex ſuis propriis bonis. Quidnam eſſet talentum ſupra explicavi cap. 11. q. 1. Talentum autem aliud erat aureum, aliud argenteum,aliud æreum: omnia hæc æqualis erant ponderis, ſed diſparis pretii; quænam eſſent hæc talenta an aurea vel argentea, non explicatur in textu. Quia cum hæc ſint talenta gratiæ, ſuperant omnem temporalem æſtimationem: *Alii vero unum.* Quamvis benè prævideret inutilem ſervum nihil lucraturum; tamen dat ei ſuum talentum, ut eum à ſua opinione diſſuaderet, ſi enim nihil datum fuiſſet, conquereretur dicens quod ex eo nihil negotiatus eſt, quia nihi ei commiſſum eſt, ut ergo cum ab hac opinione diſſuaderet, dat ei unum talentum. *Secundum propriam virtutem,* id eſt ſecundùm facultatem, capacitatem, ac proportionem uniuſcujuſque. *Et profectus eſt ſtatim.* Seu ut habet Vatablus: *Peregrè profectus eſt ſtatim.* Ut ſervorum erga Dominum ſuum probaretur fides. Nam ut ait Imperfectus homil. 53. *Servus fidelis abſente Domino probatur.*

Gratia talenta excedunt omnem creatam æſtimationem. — Vatabl. Imperfect.

QUÆSTIO I.

Totius parabolæ ſenſus explicatur?

4\. Origen. Hieron. Paſchaſ. Beda. Haymon. Janſen. Maldonat. Euthym. Theoph. Lyran. Carthuſ.

HOmo hic Chriſtus Dominus eſt, profectus tanquam peregrè cum in cælum aſcendit veluti longo tempore à terra, ac Eccleſia præſentia corporali abſuturus, ut explicant Origenes, D. Hier. D. Paſchaſ. Beda, Haymon,& alii communiter. *Vocavit ſervos ſuos,* id eſt Chriſtianos ex nihilo in humanam naturam, de Chriſtianis hic præcipuè habetur ſermo, ſicut & in præcedenti parabola de decem Virginibus, ut notant Janſ. Maldon. Barrad. vocavit enim eos ad fidem, & Eccleſiam. Tamen parabolam præcipuè tribuendam eſſe paſtoribus præceptoribus Eccleſiæ, docent Euthym. Theoph. Lyran. Carthuſ. & alii.

5\. *Deus ſua dona per plures dividit.* 1. Cor. 12.

Et uni dedit quinque talenta; alii verò duo, alii verò unum. Non uni dat omnia talenta, ſed pluribus, per eoſque dividit multa, & varia dona, ut variis in locis explicat Apoſtolus 1. Cor. 12. n. 7. *Unicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ; alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum; alteri fides in eodem ſpiritu, alii gratia ſanitatum in uno ſpiritu, &c.* Ad Epheſ. 4. n. 11. expendens illud. Dedit dona hominibus ait: *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Evangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores.* Ex quo conſtat, quod Deus varians donorum menſuram per ſuos diſtribuat, ita ut alii alios excellant, nemo tamen eſt, qui aliqua Dei dona non accipiat, patet in præſenti, nam inutilem ſervum non prætermiſit Dominus, ſed etiam ei ſuum dedit talentum. (Epheſ. 4.)

6\. Ut notat D. Gregor. hom. 9. in Evang. *Nullus enim eſt,* ait, *qui veraciter dicat talentum minimò accepi, non eſt unde rationes ponere cogar. Talenti enim nomine cuilibet pauperi, etiam hoc ipſum reputabitur, quod vel minimum accepit.* Deus enim benignitatem ſuam in omnes diffundit. Pro quo facit id quod eleganter ait Philo lib. 1. Allegor. legis: *Benignus cum ſit Deus, largitur bona omnibus etiam non perfectis, invitans eos, ut æmulatores virtutis, atque participes fiant, oſtentanſque immenſas divitias ſuas quod ſufficiant etiam his, quæ non magnam utilitatem inde capiunt: quoties enim pluit in mare, fontes producit in locis deſertiſſimis, tenuem, & aſperam ſterilemque terram rigat, inundans fluminibus, quid aliud exhibet, quam magnitudinem divitiarum benignitatis ſuæ?* (Gregor. Philo.)

7\. *Quid ſignificetur ſub talenti nomine.*

Quid verò talenti nomine ſignificetur maximè dubitatur, & breviter ad tres claſſe reduco Primo intelliguntur dona gratiæ gratum facientis, ut ſunt ipſa gratia ſanctificans, fides, ſpes, caritas patientia, cæteræque virtutes; tum etiam gratiæ gratis datæ, ut poteſtas faciendi miracula, donum linguarum, ac prophetia. Ita Auctor Imperfectus homil. 53. Anaſtaſ. Epiſc. nicæn. q. 94. in Scriptur. Euthym. Haymon? Alber. Magn. D. Thom. Ad hanc etiam gratiam gratis datam pertinent concredita eloquia Dei, ipſum nempe Evangelium, ac Verbum Dei, prout Doctoribus exponendum, ac annuntiandum committitur. (Imperfect. Anaſtaſ. Euthym. Haymon. Alb. Magn. D. Thom.)

Ut

Juſtin. Origen. Hilar. Chryſoſt. Theophyl. Carthuſ. Hugo. Abulenſ. Cornel. Ut interpretantur Juſtin. in Dialog. contra Tryphonem, Origen. homil.33. Hilar. can.27. D. Chryſoſt. homil.79. Theophyl. Ad hanc etiam claſſem pertinent Eccleſiaſticæ dignitates, ut Apoſtolatus, Pontificatus, Epiſcopatus, Sacerdotium, ut docent Carthuſian. Hugo, Abulenſ. qu. 128. Cornel. & alii.

8. Secundò. Intelliguntur etiam ſub nomine talenti naturæ dona, præclarum ingenium, felix memoria, ſubtile judicium, firma ſanitas, corporis robur, prudentia, ſcientia, induſtria, eloquentia. Ita D. Hier. D. Paſchaſ. D. Greg. homil.9. Interlin. Lyran. citat. Abulenſ. Tertiò, denotantur etiam externa bona, ut divitiæ, magni honores, magnificus ſtatus, ſæculares dignitates, ut imperium, regnum, magiſtratus. Ita D. Chryſoſt. & alii.

Hieron. Paſchaſ. Gregor.

9. *Secundùm propriam virtutem.* Dicitur etiam in parabola: *Dedit unicuique ſecundùm propriam virtutem.* Hoc ad elegantiam parabolæ pertinet; ſolent enim homines prudentes ſua diſtribuere per ſervos ad lucrandum, ſpectata ſingulorum induſtria, ac ſolertia, quamvis in diſtributione talentorum Dei hoc non fiat: certum eſt enim contra Pelagianos primam gratiam, ac ſupernaturalia dona non dari ſecundùm naturales vires, ac merita; imò indubitatum eſt nullam eſſe in natura diſpoſitionem ad gratiam.

10. *Deus non requirit impoſſibilia.* Deinde cum dicitur. *Dedit unicuique ſecundum propriam virtutem*, id eſt, potentiam; Deus enim non requirit à nobis impoſſibilia, nec petit aliquid ſuper vires noſtras, ſed ſecundùm vires ex ejus munere profectas, ex ejuſque gratia, ac auxilio adjutas, ipſe enim facit, ut libere faciamus, ac fideliter ei ſerviamus, & fecit nos etiam idoneos miniſtros novi teſtamenti, ut ait Apoſtolus 2. Corinth.3.n.6.

11. Origen. *Ex magna æſtimatione provocatur natura.* Tandem moraliſſime dicam ex Origen. tr.33. in Matth. *Unicuique ſecundùm propriam virtutem. Alia fuit virtus eorum, quibus data ſunt quinque talenta, alia quibus duo, alia quibus unum.* Major fuit virtus eorum, quibus quinque talenta data ſunt, nam ex tanta æſtimatione apud Dominum habita, ex tantaque muneris largitate provocatur ipſa natura ad majora virtutum incrementa, & quodammodo obligata manet ad majora ſui monumenta edenda; *Dedit unicuique ſecundùm propriam virtutem.* Quæ ex Domini æſtimatione, ac dignitate impenſa excitatur ad ſublimiora facinora, ac proinde, qui majora talenta accepit, plus virtutis eſt operatus, ſecus verò, qui exiguum, ac unum talentum tantum.

12. Geneſ.1. Poſt creatas res materiales hujus ſæculi verbi gratia, Lucem, Solem, Lunam, Stellas, animalia, & plantas, ait Deus: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram,* Geneſ.1.n.26. In aliorum creatione dixit Deus: *Fiat lux, & facta eſt lux*; & etiam *fiant luminaria magna*: at ad hominis creationem ad concilium convocantur omnes tres divinæ perſonæ, ut hominis formatio præſtantiſſimum Dei opus oſtendatur; deinde ut ejus excellentia maxime commendetur, dicitur: *Factus ad imaginem, & ſimilitudinem.* Ut ex tanta æſtimatione ſui creatoris erga hominem, ex tantaque dignitate in eum collata ipſe maxime pignoratus, ac obligatus in Dei ſit obſequio, ſi enim inſenſibilia promptiſſime Deo obediunt, quanto magis ei obtemperare tenetur homo, cum præcipua Dei cura oſtendatur. N. D. Cyrill. Alex. l.2. contra Julianum Apoſtatam: *Optimus Moyſes, ait, diſpenſativè quodammodo cum conciliis præmiſſis honoratum eſſe hominem dicit, & ut*

Ex dignitate impenſa obligatur homo.

Cyrill.

deſignet, quòd non ſimplicem, & quis dicere poſſet ab aliis differentem nativitatem afferat, ſed diceret rem, quæ multum Deo curæ ſit.

Provocatur Joſeph ab Ægyptiaca ad execrabile adulterii ſcelus, repugnat ipſe dicens: *Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis ignorat quid habeat in domo ſua: nec quidquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi, quomodo ergo poſſum hoc malum facere.* Gen.39.n.8. Adulterio pœna mortis eſt injuncta, & regnorum perturbationem ſecum adducit. Nam ut ait Erid. Forner. Epiſcopus Ebronenſ. Concil.2. in Pſalm. *Miſerere mei.* Unicum adulterium Paridis cum Helena totam Græciam bellorum tumultibus adimplevit, & Trojam funditùs evertit. Et ut etiam notarunt Philo Judæus lib. de decalog. & D. Auguſt. lib.5. de Nupt. & concup. Adulterium infamiam, ac honoris ignominiam tam perſonæ, quam generis parturit. Cur ergo Joſeph impudicæ fœminæ non objicit periculum vitæ, ac honoris dedecus, quod præſtantiſſimos viros ſolet cohibere? Firmiſſime apud ſe ſtatuit, quod vehementius eū à tanto ſcelere avertebant, non imminens periculum vitæ, non honoris jactura, ſed tanta Domini ſui fides ſibi credita. *Nec quidquam eſt, quod non in mea ſit poteſtate, vel non tradiderit mihi.* Favet D. Bern. ſerm. 13. in Cant. *Cùm domum, ait, & omnia bona Domini ſui ſibi credita ſciret, Joſeph, Dominam non ignoravit exceptam, & ob hoc non acquievit contingere mulierem, noverat gloriam eſſe viri, & iniquum ſibi judicavit, vice contraria ingloriosum facere eum, qui ſe fecerat glorioſum.* Expende: *Cum ſciret omnia ſibi credita, ob hoc non acquievit contingere mulierem.*

13. Geneſ. 39. Erid. Philo. Auguſt. *Ex fide credita pignoratur vir nobilis.* Bernard.

Quæstio II.

Quare in præſenti Chriſtus Dominus dicitur homo tantum, & non Rex, vel Pater?

Homo iſte, qui peregre profectus dicitur, Chriſtus Dominus eſt, ut dixi ſuperiori qu. in initio, & docent D. Chryſoſt. D. Hieron. D. Paſchaſ. Haymon. Euſebius, & alii. Quæſtio præſens eſt cur aliis in parabolis comparatur agricolæ ſeminatori *Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum,* Luc.8. Et homini patrifamilias. *Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam,* Matth. 20.n.1. Et iterum regi: *Qui fecit nuptias filio ſuo,* Matth.22.n.2. At verò hic homini tantùm comparatur. *Sicut homo peregrè proficiſcens.* Et augetur difficultas, quia Chriſtus Dominus loquitur hic de gloria, ac honore reſurrectionis coronato, & in æthera jam ſcandente. D. Hieron *Homo iſte*, ait *Paterfamilias haud dubium, quin Chriſtus ſit, qui ad Patrem poſt Reſurrectionem victor aſcendens, vocatis Apoſtolis, doctrinam Evangelicam tradidit.* Et D. Chryſoſt. in Imperfect. hom.53. *Homo peregrè, ait, profectus Chriſtus eſt poſt victoriam paſſionis ad patrem iturus.* Cur ergo in tanta gloria majeſtatis, non vocatur Rex, Princeps, Dominus, ſed homo, quod quidem nomen vulgare, & abjectum eſt, & quempiam ex infimis ſignificat?

14. Chriſoſt. Hieron. Paſchaſ. Haymon. Euſeb. Luc. 8. Matth. 20. Matth. 22. *Ratio difficultatis.*

15. Reſpondeo primò. Quod hic magnum nobis datur Salvatoris documentum, qui cum in eximio decore, ac ſupremæ poteſtatis ſplendore floreret, humilis ſuæ ſubſtantiæ immemor non eſt, & occultæ gloriæ appellatione, eam prodit, quæ hu-

militatis eſt,ac proinde quamvis verus Deus ſit, cum homo etiam exiſtat, in tanta reſurrectionis gloria, humilitatis ſuæ naturæ non obliviſcitur, ſed ab ea nomen ſortitur. Vide ſuprà c.22.n.84. cap.34.n.8.c.40.n.47.

In ſublimitate cognitio propria humilitatis.

16. *Deus manifeſtat ſuam majeſtatem non nominibus,ſed operibus.*

Secundò.Homo iſte Deus eſt,dum ampliſſima ſua talenta dividit,proprium nomen abſcondit, & multa cum aſtutia diſſimulat, Dei peculiare eſt manum ad beneficia extendere, & humanum applauſum devitare,ac declinare,majeſtatémque ſuam declarare non titulis,ac nominibus,ſed factis,& operibus, dum ſervorum commodis conſulit.Vide tom.3.cap.13.quæſt.14.n.78.79-80.& multa verb. *Prælatus.*

17. Tertiò. In aliis parabolis dicitur Chriſtus paterfamilias, vel ſeminator ob providentiam, ac ſollicitudinem, quam habuit erga propriam domum;vel etiam vocatur rex ob liberalitatem, at verò in præſenti dicitur homo,quia in diſtributione ſuorum bonorum, ac talentorum uſus eſt propria, ac ſpecifica hominis actione, ratione nempe, ac intellectu, dedit enim *unicuique ſecundum propriam virtutem*, juxta nempe eorum capacitatem, ac merita, non dat voluntate, ſed intellectu,non affectu,ſed ratione compulſus.

Homini eſt diſtribuere dignitates, non affectu, ſed ratione.

18. Explicato Pharaonis ſomnio ab ipſo eligitur Joſeph ad regni clavum,qui ait ei:*Nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui invenire potero?Tu eris ſuper domum meam,& ad tui imperium obediet cunctus populus*, Geneſ.41. n.39. Valde mirum, quod ad tantum regni gubernaculum aſſumatur homo penitus ignotus? Cur non quærit ab eo patriam, genus, ac parentes? Hæc omnia ſolent reges in ſuis miniſtris maximè indagare: his tamen omnibus omiſſis ſolum illius ſapientiam reſpicit. *Nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui invenire potero?* Seu ut legunt Septuaginta:*Non eſt homo prudentior,& intelligentior te.*Pharao eligebat hominem,*non eſt homo prudentior*,ducebaturque non affectu, ſed ratione, & inde non attendit ad ea,quæ affectum generant, ut ſunt patria,& genus,ſed ſolum, illa, quæ ad rationem ſpectant,ut ſunt ſapientia, & prudentia.

Geneſ.41.

Septuag. *Datur dignitas non voluntate: ſed affectu.*

19. De Nabuchodonoſore refert Scriptura, *quos volebat exaltabat, & quos volebat, humiliabat. Quando autem elevatum eſt cor ejus,& ſpiritus illius obfirmatus ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui,& gloria ejus ablata eſt, & à filiis hominum ejectus eſt, & cor ejus cum beſtiis poſitum eſt*, Dan.5. n.20. Valde rigida pœna punitur homo, ut cum beſtiis per loca deſerta fœnum comedat, & unde illa tam dira pœna? *Quos volebat exaltabat,& quos volebat,humiliabat.* In conferendis regni honoribus non ratione, ſed voluntate, ac appetitu tanquam brutum animal movebatur, inde meritò ab hominibus ejiciatur,ut tanquam ſylveſtre pecus in campis paſcatur. Sidonius Apollinaris epiſt. 9. *Diſcriminatur homo à fera, quod ille ratione,hæc vero appetitu impellitur.* Vide ſuprà c.10.n.34.35.36.& c.37.n.55.56.57.

Dan. 5. *Alienum ab homine dare honores appetitu, & non ratione.*

Quæstio III.

Quare hic vir primo dicitur homo, ſecundo verò loco Dominus?

20. *Difficultas quæſtionis.*

IN exordio hujus parabolæ,vir iſte homo dicitur:*Homo quidam peregrè proficiſcens.*Poſtea verò Dominus nuncupatur. *Poſt multum vero temporis venit Dominus ſervorum illorum.* Et iterum *Ait illi Dominus ejus: Euge ſerve bone.* Cur non ſemper Dominus vocatur,ſed primò homo, poſtea verò Dominus?

21. Reſpondeo. In exordio homo dicitur; nam diſtribuit per ſervos rem ſuam non facta donatione,nec tranſlato dominio,ſed tradidit illis, ut rem creditam ad lucrandum,ac negotiandum,ut exprimit D. Lucas 19.n.13.& notant omnes Expoſitores,ut jam dixi: at verò ſecundo loco Dominus nuncupatur,cum beneficia,ac dona in ſervos confert,dicens:*Suprà multa te conſtituam.*Verum eſt,quod in initio cum hic homo introducitur in parabola,præponitur ut dives, ac multos habens ſervos,tamen cum dona non elargiatur, non Dominus,ſed homo appellatur,*homo quidam.* Domini autem appellatione gaudet,cum bona in ſervos ſuos impedit: Domini enim majeſtas beneficentia, ac largitate declaratur, ac oſtenditur. Luc.19.

22. Vident Angeli Chriſtum Dominum ingredientem cæli palatia,radiantem multa gloria, & majeſtate,per admirationem inter ſe quærunt,ut ait Iſajas 63.n.1.*Quis eſt iſte qui venit de Edon?* Confer verò hæc cum his, quæ narrat Moyſes in Exodo,cui apparet Dominus abſconditus denſa caligine nubis, totúſque mons circundatus erat opaco fumo.Tunc filij Iſraël eum ibi agnoſcunt,ac fatentur, & clamant.*Non loquatur nobis Dominus,ne forte moriamur*,Exod.20.n.19. Quid eſt quod Angeli illuſtrati ſuperno lumine videntes Dominum facie ad faciem,tanta admiratione quærunt,*quis eſt iſte,qui venit de Edon?* At verò homines ſui rudi intellectu Dominum abſconditum ſub nubis caligine introſpiciunt,& agnoſcunt? D.Hieron. *A cæcis videtur,à videntibus non cognoſcitur*,ait,Angeli perſpicaci intellectu,& maxime illuſtrato apertè Dominum intuentes non cognoſcunt,& tamen homines eum occultatum ſub nube ſentiunt,& fatentur. Aderat ibi Dominus ſuum populum maxime nobilitans,& extollens,præbens illi divinæ legis,donum, ipſúmque in juſtitia,ac ſanctitate informans, & inſtruens; & magis Dominus ſui agnitionem exhibet, dum beneficia expendit & largitur, quam dum majeſtate,ac gloria fulget,& irradiat.

Iſai.63. Exod. 20. Hieron. *Plus oſtenditur celſitudo beneficentia quam majeſtate.*

23. Præcepit Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis:*Euntes prædicate,dicentes, quia appropinquavit regnum Dei*,Matth.20.n.7.Quod de ejus ſacratiſſimo adventu intelligitur.Tamen poſt collatas claves regni cælorum D.Petro, ſcribit D.Matth.16.n.20. *Tunc præcepit diſcipulis ſuis, ut nemini dicerent. quia ipſe eſſet Jeſus Chriſtus.* Cur ſic prohibet publicare modo ipſum eſſe verum Meſſiam,verúmque filium Dei,cum ipſe venerit, ut omnes eum reciperent, ac agnoſcerent? Quæſtionem ſuprà tractavi c.6.q.1.& 2. Nunc moraliter,forte ideo vetat dicere ipſum eſſe Chriſtum,quia ipſe beneficentia in Apoſtolum,qua illi tradidit claves regni cælorum, eum maxime publicat verum filium Dei,ita ut alia humana teſtimonia,ac voces veluti non exoptentur. Vide ſuprà cap.16.n.80. & c.24.n.9.10.& 11.

Matth.20. Matth.16. *Ipſa beneficentia declarat majeſtatem.*

Quæstio IV.

Quare homo iſte dicitur peregrè profectus?

24. HOmo iſte Chriſtus Dominus eſt, ut ait D. Chryſoſtomus datus quæſt. 2. in limine *Homo peregrè profectus Chriſtus eſt per victoriam paſſionis ad Patrem iturus.*Quid eſt quod Chriſtus cùm

cum ad Patrem reditur tanquam relegatus, dicitur peregrè profectus, cum tamen vita hominis ſuper terram ſit laboribus, ac ærumnis plena, unde Job dicebat: *Militia eſt vita hominis ſuper terram.* Et iterum: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.* Et tamen magni conſilii Angelus cum hunc lachrymarum locum relinquit, & in æthera vehitur, ubi Pater habitat, ubi torrente voluptatis potantur filii, & inebriantur ab ubertate domus ejus, eam tanquam exilium, ac peregrinationem ſupponit, cum in eam ex ſuo loco dicatur: *Tanquam peregrè profectus.*

Ratio difficultatis.

24. Chryſoſt. Reſpondet Chriſ. *Ad regna enim cæleſtia aſcenſurus,* ait *& ad Patrem ſuum iturus, unde deſcenderat, peregrè ſe iturum dicit propter caritatem Sanctorum, quos relinquebat in mundo.* Recedebat Dominus à ſuis fidelibus, quos intimè diligebat, & dum ab eis recedit, ſuavia, ac dulcia, ut dura, ac aſpera æſtimabat, ſine enim ſuorum diſcipulorum conſortio delicias Angelorum eremum reputabat, Beatorúmque ſedes exilium, ac peregrinationem dicebat: *Peregrè ſe iterum dicit, propter caritatem Sanctorum, quos relinquebat in mundo.* Quod etiam eleganter docet D. Thomas: *Aſcendit Jeſus in cælum, peregrinatur; quia ab eo nos peregrinamur.*

Exilium reputabat Chriſtus cum ab hominibus ſeparatur.

25. In primo orbis molimine prius exornatur terra, & poſtea politur cælum. Die tertio. *Protulit terra herbam virentem, & lignum faciens fructum & habens unumquodque ſementem juxta ſpeciem ſuam*, Gen.1. n. 12. Poſt terram condecoratam cæli luminaria creantur: *Luminare majus ut præeſſet diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti*, ibid. n.16. Quiſnã artifex magni ingenii incipiet præſtantiſſima palatia à viliſſima parte exornare, & non potius intendit præcipuas domos toto conatu componere; In Orbis fabrica Divinum Verbum erat artifex: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil* Repræſentabatur Divino Verbo, quod aliquando ipſe homo factus inter homines in terra degeret, inde vehementiſſima illius dilectione motus poſthabuit Olympi pulchritudinem, plus deferens telluris ruditati, & inde prius ornatu condecorat terram, quàm cæli firmamentum. D. Anaſt. Synaita l.4. Hexamer. *Ante Deus,* ait, *ornavit terram, quam cælum, tanquam ſi terra ante cælum ditata ſit Chriſti myſterio, & adventu. Propterea ante cælum ornatur, quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines, Deum per carnem vidimus; ante cæleſtia exornans ille hæc inferiora, ea lætificavit, & exornavit,*

Geneſ.1.

Chriſtus multum dilexit habitationem inter homines.

Anaſtaſ.

26. Pſalm.131. Decantat Regius Vates: *Surge Domine in requiem, tuam tu & arca ſanctificationis tuæ.* Pſ.131. n.8. A quonam loco ſacer Cithariſta expoſtulat ut Dominus exurgat? Ex ſinu nempè Patris? factus nempe homo aſſumpta humanitate, quam per arcam ſanctificatione intelligit, ut exponit Euth. in quemnam locum petit, ut veniat, *in requiem tuam*, quænam potior, ac prior requies, quàm Patris ſinus? Solum in illo ſinu abundantiſſima pax, ac ſuavitas eſt, extra illum verò bella lites, ac contentiones ſunt, quomodo ergo ut requiem habeat dicitur, quod exeat, ac exurgat è ſinu Patris, & factus homo veniat in terram. Tam vehementer propter ſuam eximiam caritatem Divinum Verbum homines adamavit, ut quodammodò videantur non requieſcere, nec conſolari donec aſſumpta noſtra natura inter homines habitet, ac commoretur. Heſych. Hieroſolym. Preſbyter expendens prædictum Pſalmi locum hom. 2. de S. Maria: *David,* ait, *ſine intermiſſione cithara celebrat: Surge Domine in requiem tuam, tu, & arca ſanctificationis tuæ. Surge: Unde; E ſinu paterno. Non ut à Patre ſepareris (hoc enim dicere, vel cogitare nefas eſt) ſed ut diſpenſationem peregas. Surge Domine in requiem tuam, quam ſuper terram præſcripſiſti, & in Bethleem conſtituiſti.*

Euthym. *Chriſtus requies inter homines habitatio.*

Heſychius

Quæstio V.

Quare homo ſolum ſervos ſuos vocat, & non alios?

Servorum nomine Eccleſiæ præſules intelligunt, ut dixi q.1. & tamen ſervos vocat, ut illi agnoſcant ſuam dignitatem non eſſe ad delicias, ac oblectamenta, ſed ad labores, ac onera. Vide c.5.n.161.c.9.n.96.c.22.n.95.96.97.98. 27. *Dignitas ad laborem.*

Ad quæſtionem *Vocavit ſervos ſuos.* Solum ſuos vocat, & non alios, dedit tamen *illis bona ſua*, quod benè conſonat: at verò qui ſolum ſuos vocat, ut det aliena, ac communia bona, hoc durum, & iniquum eſt. Vide multa *verb. communicare.* 28. *Diſtribuit ſuis.*

Reſpondeo. Solum ſuis ſervis dat talenta, & non aliis, quia ſuos optimè agnoſcebat, & ſciebat, de eorùmque moribus habet largam experientiam; & ideo dedit unicuique ſecundum propriã virtutem; ei enim qui magis virtute eminebat, dedit quinq; talenta, qui verò minori, duo, inutili verò ſervo unum, quia cum ejus imbecillitatem, ac tenuitatem agnoſceret, unum talentum dedit, ut cum è ſua opinione diſſuaderet, ut dixi in expoſitione. Solum ergo per ſuos diſtribuit talenta, ut inſtruamur, quod officia, ac dignitates non ſunt conferendæ, niſi apprimè & intimè notis. 29. *Officia danda his quos agnoſcimus.*

30. Cum Chriſtus Dominus vellet conſtituere Petrum ſuæ Eccleſiæ paſtorem, totiuſque collegii Apoſtolici verticem, dareq; illi poteſtatem promiſſam in cælo, ac in terra. *Dicit Simoni Petro Jeſus: Simon Joannis diligis me plus his; Dicit ei: Etiam Domine tu ſcis, quia amo te,* &c. Joan.21.n. 15. In quibus duo ad præſens inſtitutum conſideranda ſunt, & primò, quod eum non vocat Petrum, ſed ſuo antiquo vocabulo Simonen Joannis. Quomodo hæc cohærent cum illis, quæ ei dixit Jeſus cum ingrederetur collegium Apoſtolicum; *Intuitus autem eum Jeſus dixit: Tu es Simon filius Jona: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Joan.1.n.42. quod ad citatum c.21. notavit Maldonat. *Vocat Petrum Simon Jona,* ait, *Jonas* Idem eſt quod Joannes, *neque hoc fortaſſe cauſa caret, quod Chriſtus cum non Simonem Petrum, ut Evangeliſta, ſed Simonem Jonam vocat, nomine videlicet antiquo. Dixerat enim illi, cum ad Apoſtolatum vocaret, fore ut non jam Simon Jona, ſed Petrus, id eſt, petra vocaretur.* Ad quid ergo cum eum Dominus elegit in Pontificem, ipſum antiquo, ac ſæculari nomine vocat. Ut fieret manifeſtũ, quod conſtituebat in ſummum Eccleſiæ principatum hominem ſibi apprimè notum, cujus vitam, amorem, ac fervorem, non ſolum agnoverat in Collegio Apoſtolico: ſed etiã ab antiquo ſuã veterem, ac ſæcularẽ vitam optime exploratam habebat, & quod nihil erat in homine ſive novum, ſive antiquum, quod eſſet abſconditum, & ideo conſultiſſime veteri vocabulo ipsũ vocat, *Simõ Jona.*

Joan.21.

Joan.1. Maldonat.

31. *Probatur electio ex agnitione hominis.*

Reſpondet Petrus, *Tu ſcis, Domine, quia amo te.* Cur non ait, ego amo te, multis notum eſt quod te

te diligam, multis meum amorem erga te declaravi, ſed tantum, *Tu ſcis quia amo te.* Sanè alto Divini ſpiritus afflatu, ſic reſpondet, ut inde maximè probaretur electio, cum ab eo eligeretur Petrus, qui eum optimè agnoſcebat, ac ab intimis notum habebat. Albert. Magnus: *Tu noſti pluſquam ego; Tu Domine qui noſti corda ſingulorum, oſtende, quem elegeris.* Act.1.n.25. Expende: *Tu qui noſti, elige.*

Alb. Magn.

Quæstio VI.

Quare dat bona ſua, & non aliena, & nullus de hac diſtributione conqueritur?

32. Prudentiſſimè diſtribuit homo bona ſua, cum dat, *unicuique ſecundum propriam virtutem*, quod maximè obſervare debent principes, ut in conferendis muneribus ſubditorum genium explorent. Primis Parentibus, ait Deus: *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram.* Gen.1.n.18. ſufficiebat dicere. Dominamini piſcibus volucribus, animantibus, ad quid additur maris, cæli; terræ, hoc videtur ſupervacaneũ? Magno ſanè conſilio factum eſt, ut ſciat Adamus, quod ſic dominatur piſcibus, ut advertat eſſe piſces maris, ne ei aliquid, quæ ſunt terræ, vel aëris præcipiat (& eadem eſt ſententia de volucribus cæli, ac animantibus terræ) ſic ergo Adamus his animalibus dominetur, ut juxta uniuſcujuſque naturam, ac conditionem præcepta diſpenſet, ac diſponat.

Gen. 1. *Superior diſpenſet præcepta juxta cujuſque genium.*

33. Et inde fortè nullus conqueritur, quia quamvis diſtributio fuerit valdè diſpar, uni quinque, alteri duo, alii unum, nullus tamen conqueritur, quia diſtributio facta eſt juxta uniuſcujúſque propriam virtutem. Deinde, quia partitio quamvis eſſet, inæqualis erat talentorum, & quilibet ſuo talento ſibi congaudet, & complacet, illóque maximè ſatisfactus conquieſcit. Benedicens Jacob filios ſuos, Judam comparat Leoni: *Catulus Leonis Juda.* Gen.49.n.9. Iſſachar aſino: *Iſſachar aſinus fortis* Dan comparata colubri: *fiat Dan coluber in via.* Nephthali combinat cum cervo: *Nephthali cervus emiſſus.* Benjamin confert cum lupo: *Benjamin lupus rapax.* Et tamen facta tum inæquali repartitione, *nullus conqueritur*; ut notavit Abulenſ. ſed quilibet congaudet in benedictione ſibi impenſa. Erat repartitio talentorum, quibus unus appropriabatur leoni, alius aſino, alter cervo, vel colubri, ſeu lupo, inde nullus conqueritur, ſed quilibet ſibi complacet, ac congaudet in ſuo talento, cum eóque maximè placidus conquieſcit.

Gen. 49. *Quilibet ſuo talento ſibi complacet.*

34. Altera quæſtionis pars eſt, quod *dedit bona ſua*, & non aliena. Hic magnus Princeps largitur propria, non verò deprædatur aliena, ut ſuis ſubditis conferat, ut ſolent facere Principes hujus ſæculi, dat etiam ex ſuis, quia ſuos ditare vult, nobilitas Regis ſubditorum opulentia.

Dat ex propriis.

35. Secundò. Hic homo tradidit ſervis bona ſua, ut cum illis negotiarentur, ut exprimit D. Lucas 19. Illud autem quod ad lucrandum traditur, ſub multo periculo, ac diſcrimine verſatur. Hic autem homo, ut valdè prudens ſolum propria, & non aliena in diſcrimen vocare voluit. Filius ille prodigus ad genitorem ſuum ait: *Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit.* Luc. 15. n. 12. Cum ſolam portionem hæreditatis, quæ eum attinebat, poſtulat, cur non etiam aliquid petit ex his, quæ ad Patrem ſpectabant, quæ vulgò apud nos eſt tertia rerum pars; poſtulabat ille ut perderet, ac prodigeret, & inde ſolum, & non aliena conſumere, ac profundè determinat.

Propria, & non aliena diſcrimini exponenda. Luc. 15.

Cum Judith vellet exire in caſtra Aſſyriorum. 36.
Induit ſe veſtimentis jucunditatis ſuæ, induitque ſandalia pedibus ſuis, aſſumpſitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornementis ſuis ornavit ſe. Cap.10.n.3. compoſuit ſe omni muliebri ornatu, quem à veniente marito acceperat. Judith tamen cum ſemper fuiſſet caſtiſſima, hujuſmodi cultus ſine dubio valdè moderatus erat, cur non aliquid poſtulat accommodatum ab amicis, ac cognatis ſuis? Illuſtris fœmina, quando proceſſit ad Aſſyriorum caſtra, non habuit aliquam revelationem de futuro eventu, ut vult Serarius, inde aliquid accommodatum non poſtulat, ſolúmque ſua, & non aliena in diſcrimen adducit, periculóque exponit.

Judith. 10. Serarius.

Matth. 25. *num.* 16. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia quinque.

Num. 17. Similiter, & qui duo acceperat, lucratus eſt alia duo.

Num. 18. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abſcondit pecuniam Domini ſui.

VERSIONES.

Syriacus. Profectus autem ille qui quinque talenta acceperat, negotiatus eſt ex eis.

Vatablus. Negotiatus eſt per ea, & confecit altera quinque talenta.

Arias. Fecit altera quinque.

*Syriac. n.*17. Et itidem is, qui duo, negotiando lucratus eſt alia duo.

*Arabicus. n.*18. Abiens ſepelivit argentum Domini ſui.

EXPOSITIO II.

Abiit autem. Acceptis talentis non quievit, nec otio indulget bonus ſervus, ſed fideliter injuncto muneri incumbit; *Et operatus eſt in eis*, ſeu ex eis, ſeu per ea, *& lucratus eſt alia quinque.* Dei gratiæ cooperando, ille dignior invenitur, cui plus cæteris concreditum eſt. Nam ſæpè ex majori fide commiſſa illuſtrior prodit operatio. Hæc quinque talenta explicat Hugo. Moraliter. *Quinque talenta, ait ſunt paupertas, infirmitas, contumelia, injuria, mors*; hujuſmodi talenta vocat Chriſtus bona ſua; quaſi univerſa Chriſti facultas, ſubſtantia, ac divitiarum plena ſupellex, paſſiones, & labores ſint. 37.

Hugo. *Labores Chriſti bona.*

Innuit

38. Innuit hæc parabola Dei gratiæ, ac donis ex æquo,ac totis viribus cooperandum eſſe v.g.qui habet quinque caritatis gradus ſi ejuſdem actum producat intenſum ut quinque, alios quinque gradus lucrabitur, accipietque à Deo habitum caritatis intenſum ut decem, & ſi cum hoc habitu operetur, eliciátque actum caritatis ut decem alios decem caritatis gradus lucrabitur, accipiétque à Deo habitum caritatis ut viginti, & ſic de cæteris,ut communiter tradunt Theologi, ex quo patet interpretatio ad verſum 17.

39. *Terrenis involutus ſpiritualia contemnit.*

Qui autem unum acceperat, ſcilicet talentum, *abiens fodit in terram.* Non produxit in negotiationem ſed omni ſpe lucri omiſſa, nihil de illius negotiatione curavit. Talentum ad aliorum ſalutem datum abſcondit, nihilque eo lucratus eſt, *fodit in terram*,terrenis rebus ſe implicans,cæleſtium eſt oblitus,terrenis negotiis involutus ſpiritualia lucra contempſit. Hac talenti defoſſione arguuntur illi qui ex negligentia, ac deſidia, gratia à Deo illis collata non utuntur, ac operantur, ſed propriam ſuam ſalutem negligunt (1.Cor. 6.) contra Apoſtoli admonitionem. 2. Corint.6.n.1. *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Et de ſe ait Apoſtolus 1.Corinth.15.num.10. *Gratia ejus in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboravi.* Illud autem *vacua*, id eſt otioſa, infructuoſa: *Abſcondit pecuniam Domini ſui.* Si ita notatur ille, qui uno talento eſt abuſus, quam acriter punientur illi, qui multa talenta à Domino acceperunt, & nihil intelliguntur in eis operari.

Matth. 15. *num.* 19. Poſt multum verò temporis venit Dominus ſervorum illorum, & poſuit rationem cum eis.

Num. 20. Et accedens,qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuper lucratus ſum.

VERSIONES.

*Origenes tract.*32. *in Matth.* Poſt multũ tempus reverſus Dominus.

Syriacus. Et recipit ab eis rationem.

Pagninus. Et ponit rationem cum eis.

Vatablus. Et ſubducit rationem cũ eis.

Arias. Et confert rationem.

*Pagnin. n.*20. Attulit alia quinque.

Syriacus. Domine mi, quinque talẽta dediſti mihi, ecce quinque alia negotiando lucratus ſum ſuper ea.

Theophyl. Lucratus ſum per ea.

EXPOSITIO III.

40. P*Oſt multum verò temporis.* Dominus longanimis, & patiens, non ſtatim venit, ut rationem exquirat à ſervis, ſed poſt multum tempus revertitur, ut fideles ſervi multum lucrentur, majorique laude digni habeantur. Ut ait Abulenſ. quæſt.103. vel dicitur: *Poſt multum temporis*,per reſpectum ad fidelem ſervum; nam præ deſiderio fruendi Domini præſentia, ſemper mortis tempus reputat in immenſum differri, unde David ſuſpirans dicebat: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt*.Pſalm.119. num.5. *Poſuit rationem.* Græcè eſt de præſenti,ponit,ſeu confert rationem, & idem eſt ſenſus ſive præſenti utamur, ſive præterito. Niſi moraliter dicas,quod ideo præſens ponitur, quia hora judicii, ac rationis exigendæ ſemper ut præſens habeatur. Significatur hic Chriſti adventus ad judicium,longumque tempus ab Aſcenſione uſque ad extremum diem.Ut interpretantur D.Hieron. Theophylactus, Euthymius, Albertus Magnus, D. Thomas,Carthuſianus,D.Gregor.homil.9. in, Evangel.*Dominus*,ait, *qui talenta ſervis contulit, rationem poſiturus redit, quia is,qui nunc ſpiritualia dona tribuit directè in judicio merito exquiret. Quid quiſque accipit,conſiderat,& quod lucrum de acceptis reportet, penſat.*

Abulenſ. *Juſtus reputat mortem in longum differri.* Pſalm.119. Hieron. Theophyl. Euthym. Albert. D. Thom. Carthuſ. Gregor.

41. *Et accidens.* Ille, cui majora talenta fuerant credita,primus acceſſit ad reddendam rationem, integritas conſcientiæ fiduciam miniſtrabat:*Domine quinque talenta tradidiſti mihi*, credideras nempe ad negotiandum.Perbellè notavit Auctor Imperfectus homil.53. *Bonus ſervus primam memorat, quæ accepit poſtea quæ invenit,ut oſtendat, non ſtudii ſui, aut laboris eſſe,quod acquiſivit, ſed beneficiorum Domini fuit,quibus acquiſivit.* In primis poſuit,quæ Dominus dederat;*quinque talenta tradidiſti mihi*, in ultimis verò quæ ipſe negotiando addiderat;& cur hæc ad ultimum locum reſervat, quia ut valdè gratus ſolum æſtimabat, quæ accepta habebat, & nihil ponderans faciebat de his; quæ ſerviendo obtulerat. Vide ſuprà c.5.n.103.104. & 105. Deinde memorat primò quæ accepit, ut Domini gratiæ, ac benignitati, referat totum, quod lucrando acquiſierat, quia ob rem creditam à Domino totum negotiando comparavit. Vide ſuprà c.13.n.54.& c.16.n.84. & 85.& c.34.n. 22. *Ecce alia quinque ſuperlucratus ſum.*Optimè poſuit Noſter Interpres Latinus: *Superlucratus ſum.* Quod etiam Syriacus vertit, *lucratus ſum ſuper ea.* Quod etiam alii transferunt: *Lucratus ſum in eis.* Gratia tua nempe mecum operante 1. Corinth.15.n.10.

Imperfect. Syriac.

QUÆSTIO VII.

Quare ipſe Dominus, & non aliquis Angelus venit ad rationem ponendam cum ſervis?

DEdit Dominus ſervis talenta, nunc venit ut ab eis accipiat rationem de bonis creditis.Cum dicat Seneca: *Qui beneficium dedit, meminiſſe non debet.* Ad hoc reſpondet Prado in Ezech.16.num.22. *Deum*,ait, *hoc facto nomini ſuo parcere, ut noſtræ conſulat utilitati:atque æquius ferre ſe judicari exactorẽ,quam non eſſe immemores & ingratos, tantique intereſſe noſtrã vilem cõditionẽ, Dei in nos beneficentiam perpetuo recordari,ut ejus memoriam nobis omnino neceſſarium, vel cum ſua æſtimationis diſcrimine exigat,& expoſtulet.* Deinde etiam ut cunctos admoneat futurum tempus exigendæ, 42.

Seneca. Prado. *Miniſtri cogitent ſe rationem reddituri.*

gendæ rationis. O quam utile eſſet regiis miniſtris, ſi ante oculos haberent tempus reddendæ rationis! *Accidit ut peccarent duo Eunuchi; Pincerna regis Ægypti, & piſtor Domino ſuo.* Gen. 40. n. 1. Peccarunt tanquam infideles miniſtri bona regis in proprium emolumentum diſtrahendo, ut multi tradunt, cum autem tempus rationis (de quo erant obliti) adfuit inventi ſunt delinquentes, & inde mittuntur in carcerem, ut puniantur. (Gen. 40.)

43. Quæſtio tamen principaliter inquirit, cur ipſe Dominus veniat ad exigendam rationem: *Venit Dominus ſervorum illorum, & poſuit rationem cum eis.* Cum tamen ad exprobranda beneficia à Deo accepta populo Iſraëlitico unus mittitur Angelus: *Aſcendit Angelus Domini de Galgalis ad locum ſtantium, & ait: eduxi vos de Ægypto, & introduxi vos in terram, &c. Et noluiſtis audire vocem meam, cur hoc feciſtis?* Judic. 2. n. 1. & 2. Ad Iſraëlem mittitur Angelus, ut ab eo quærat cur poſt tanta beneficia accepta, tot mala contra Deum perpetraverit? *Cur hoc feciſtis?* At verò in præſenti, ut de talentis datis rationem exigat ipſemet Dominus advenit, ut rationem ponat cum ſervis ſuis. (Judic. 2. *Ratio difficultatis.*)

44. Reſpondeo. Quod bona populo Iſraëlitico facta à Deo, de Dei bonis erant, ſed de illis bonis, quæ reputantur extrinſeca & exteriora, qualia extabant Manna, aqua educta de petra in diſerto, columna ignis per noctem, tranſitus maris rubri, & egreſſus de Ægypto, ac ſimilia. Et cum eſſent dona externa, eorum cenſus facilè creaturis committitur. At beneficia Jeſus in nos collata, proveniebant à bonis propriis, ac intrinſecis ipſius Dei, non ab alio, quam ab ipſomet Jeſu exiguntur. Euſebius Gallicanus homil. 2. de Symbolo, *ipſa neceſſitas vivendi,* ait, *ingentem conteſtatur ſollicitudinem judicaturi: per ſe definivit exigere, quod de ſe dedit.* Tam magna, & ſuperexcellentia ſunt dona, quæ ab ipſa ſubſtantia extrinſeca Dei proveniunt, ut non ab alio, niſi ab ipſomet Deo exquiri poſſunt. (*Dona quæ Deum continent tam magna, ut ſolum à Deo valeant recenſ[eri].* Euſeb.)

45. Ait Paulus 1. Cor. 11. n. 27. *Quicunque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis, & ſanguinis Domini.* Quid ſignificat judicium ſibi manducare? Cur & in ipſa eſca judicium conſtituitur? Cur non minetur judicium indignè manducanti, ut Sapient. 6. n. 6. *Horrendè, & citò apparebit vobis: quoniam judicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet.* Cur ergo etiam indignè manducantibus Euchariſticum panem, futurum judicium non minatur, ſed in ipſo pabulo judicium ineſſe declarat? Cum ergo in ipſa eſca ſit corpus, & ſanguis Domini, non aliunde, ſed ab ipſamet judicium proditurum demonſtratur. Donum hoc eſt ipſa Dei ſubſtantia, ergo non alius, ſed ipſamet rationem exquirit, judicium conſtituit, atque contra delinquentem clamat, æternum ſupplicium infligens. D. Bernardus ſerm. 16. in Cantic. *Inſtaurat,* ait, *adverſum me teſtes, ut alia innumera taceam, hujus corporis victum, & uſum temporis hujus, & ſuper omnia ſanguinem dilecti filii ſui clamantem de terra.* Et Balduinus in Alleg. Tilman. *Quare judicium ſibi manducabat? Quia magis judicem, quam ſalvatorem manducat, non dijudicans corpus Domini.* (1. Cor. 11. Sapient. 6. *Non ab alio, ſed ab ipſomet corpore Chriſti judicium exquiritur.* Bernard. Balduin.)

Quæstio VIII.

Quare fidelis ſervus ſe coram Domino rationem redditurum præſentat, non vocatus?

Non expectavit fidelis ſervus, quod à Domino vocaretur, ſed promptè ſe obtulit, ubi intellexit Dominus adeſſe: fiduciam illi præſtabat fides, ſedulitas, ac integritas conſcientiæ, ut rectè adnotavit Originen. tract. 3. in Matth. *Fiducia fecit eum,* ait, *qui quinque talenta acceperat audere, ut ad Dominum prius accederet.* Dum peregrinaretur Abrahamus, dixit Saram ſororem ſuam eſſe, quod cum audiſſet Rex Abimelech, tulit eam in domum ſuam, propterea veniens *Deus nocte per ſomnium, ait illi, en morieris,* propter mulierem, quam tuliſti, habet enim vitum. Quod cum intimatum eſſet regi, objicit ille divino mandato: *Domine num gentem ignorantem, & juſtam interficies?* Gen. c. 20. n. 4. Unde quæſo tanta fiducia provenit regi? Ad ſui comminationem, ac damnationem declinandam, cum ei dictum fuiſſet, *morieris propter mulierem,* quomodo animum non deponit, ſed tantas vires reſumit: Accuſationem conſtantiſſimè multa cum fiducia repulit ex teſtimonio bonæ conſcientiæ, quo nitebatur, non enim tetigerat eam, & ignoranter fecerat. Titelman. in cap. 11. Job. *Si tanta diligentia,* ait, *ſtudueris te ipſum ab omni peccato mundare, tunc poteris cum omni fiducia ad Deum faciem levare, poteris ſine confuſione, ſine rubore, & ſine ullius peccati remorſu, aut conſcientiæ coram Deo opponere. quemadmodum cum quis bene lotus fuerit aqua ab omni macula corporali, audet confidenter faciem ſuam oſtendere, qui verò maculatam habet faciem erubeſcit eam in publicum oſtentare.* Vide multa verb. *Conſcientia,* in Indice. 46. (*Conſcientia bona dat confidentiam.* Gen. 20. Titelman.)

Acceſſit bonus ſervus, qui talenta Domini ſui duplicaverat, abſque petita ratione ad eam reddendam, nam puritas, ac innocentia qua Domino obſequia præſtiterat, vires, ac animum miniſtraverat; ſed iniquus ſervus, qui talentum Domini ſui, abſconderat, & foderat in terra, unde illi tanta confidentia, ac ſecuritas, ut non vocatus coram Domino etiam audeat comparare, ac ſtare, *Accedens autem qui unum talentum acceperat;* ſicut innocentia vires ingerebat fideli ſervo, ſic & impudentia, ac inverecundia animum dabat iniquo, ac infideli miniſtro, ut ſicut alii coram Domino præſentaret, ac exhiberet. 47. (*Innocentia dat vires juſtis; improbis verò inverecundia.*)

In ultima cœna ait Chriſtus Domis ſuis diſcipulis, quod unus ex ipſis eum eſt traditurus, quo audito ſancti Apoſtoli: *Contriſtati valdè cœperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum Domine.* Quærit etiam & Judas. *Nunquid ego ſum Rabbi.* Matth. 26. num. 25. Quod ſancti Apoſtoli ſic interrogarent valdè decens erat; nam ut ait D. Hieroymus: *Certe noverant undecim Apoſtoli, quod nihil tale contra Dominum cogitarent.* At Judas, qui proditionem machinatus erat, & pactus erat pecuniam cum Judæis, quod ſic interroget, quomodo ſtare poteſt. Sicut ſancti Apoſtoli ſua animi puritate, ac ſinceritate nitebantur, ut nihil dubitantes interrogarent, ſic & perfidus Judas ſua multa imprudentia, temerariam concipit audaciam, & accedens interrogat, 48. (Matth. 26. Hieron. *Apoſtoli ex puritate conſcientiæ interrogant, Judas ex imprudentia.*)

Nunquid

Euthym. *Nunquid ego ſum, Rabbi*, Euthym. *O impudentiam! cæteris interrogantibus, interrogat, & ipſe confidens.*

Quæstio IX.

Quare bonus ſervus duplicata talenta Domino offert?

49. Bonus ſervus tam talenta accepta, quam lucrata Domino offert, & nihil ſibi quam lucrum Domini eſt, quod bene à nobis ſit. Quæſtio præſens eſt, quare bonus ſervus tempore reddendæ rationis, non quodcumque lucrum in ſe invenit, ſed omnia talenta duplicata.

50. Paſchaſ. *Ex procurata ſalute aliorum multiplicantur bona.* Reſpondet D. Paſchaſ. lib. 11. in Matth. *Hoc eſt*, ait, *de quinque talentis, alia quinque lucrari, cum in eiſdem temporaliter operamur, ut per eoſdem noſmetipſos exercitantes, & alios inſtruentes ad majorum virtutum culmina erigamus. Sicque duplicata omnia reportemus, tam in nobis, quam in proximis, ut de temporalibus æterna, & de caducis ſemper manentia acquiramus.* Duplicat bonus ſervus omnia, quia in illis incubuit, quæ ſe, & alios ad ſalutem ducunt, ex proximorum bono comparato maximè duplicatur noſter cenſus.

51. Poſt longum certamen, deperditiſque omnibus rebus, ac etiam filiis, & propria ſalute reſtituitur Job in ſuam antiquam felicitatem, forſitan ad hanc devenit, cum ejus eximia patientia, paupertas, ac humilitas coram Deo præſentantur. Vide quæ narrat ſacer textus. *Dominus quoque converſus ad pœnitentiam Job, cum oraret ille pro amicis ſuis. Et addit Dominus omnia, quæ fuerunt Job duplicia.* Job 42. num. 10. Tunc adduntur illi omnia duplicia, *cum oraret ille pro amicis ſuis.* Cum aliorum ſaluti proficit, tunc duplicantur illi omnia bona; negotiatio enim aliorum ſalutis, magna mercatura eſt ad bona propria multiplicanda. Cajetanus: *Cum oraret ille pro amicis*, ait, *habuit meritum habendi res duplices ſucceſſu temporis.*

Job. 42. *Ex oratione pro amicis ſubſtancia Job multiplicatur.* Çaietan.

52. Magno convivio excipit Joſeph fratres ſuos, & dum in menſa ſedent omnes per ordinem, portio Benjamin, quintuplo major extitit: *Majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet.* Gen. 43. n. 34. Cur Benjamin pars ſuper cæteros ſic eſt adaucta, multiplicata? repræſentabuntur in Benjamin Paulus, per quem ſua prædicatione Chriſtus Dominus, æterna vita, ac ſalus multis illuxit. Qui & de ſe dicebat. *Abundantius illis omnibus laboravi.* 1. Corinth. 15. n. 16. Et qui tam deditus eſt aliorum ſaluti multiplicata mercedis parte fruitur, & gaudet. D. Ambroſ. lib. de Joſeph. cap. 10. *Lavit*, ait, *faciem ſuam Chriſtus, ubi baptizatus eſt Paulus, per quem à pluribus videretur. Ideo in convivio pars ejus quintupliciter major effecta eſt:* Expende *per quem à pluribus videretur.*

Gen. 43. 1. Cor. 15.

Matth. 25. *num.* 21. Ait illi Dominus ejus: Euge ſerve bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.

Versiones.

Syriacus. Dixit ei Dominus ejus: Bene eſt ſerve bone & fidelis, in modico fidelis fuiſti.

Vatablus. In paucis fuiſti fidelis: multis te præficiam.

Arias. Ingredere in gaudium.

D. Hieron. In requiem Domini tui.

Expositio IV.

53. Et ait illi *Dominus ejus.* Ipſe Dominus fidelem ſervum per ſeipſum laudat, & præmio afficit: infrà verò inutilem ſervum miniſtris puniendum committit. Ait enim: *Inutilem ſervum ejicite in tenebras exteriores.* Quod ponderavit D. Chryſoſt. in acta hom. 43. *Quando autem beneficiis opus eſt, ſeipſum benefactorem vocat, euge ſerve bone, & fidelis ſuper multa te conſtituam: & hunc quidem ipſe benedixit, illum autem malum non ipſe, ſed ſervi ligant.* Et ait Dominus, *euge.* Seu ut habet Syriacus: *Bene eſt.* Vox eſt exultantis, lætantis, ac gratulantis: *Serve bone, & fidelis.* De tribus, ut notat D. Thom. eum commendat, Primò de humilitate, cum dicit *ſerve*, cognoſcebat ſe eſſe ſervum. Secundò de bonitate, *bone*; quia propriè bonum eſt diffuſivum ſui, hac bonitate ſuum amorem ac caritatem erga Dominum, & proximum oſtendebat. Tertiò, de fidelitate ait: *& fidelis.* Non proprium lucrum, ſed Domini ſui quærebat. Quomodo talem vocat bonum ſervum, cum ipſe dicat: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſervi inutiles ſumus.* Luc. 17. n. 10. Non ait, dicam vos inutiles, ſed dicite: *nos inutiles ſumus*, ſedulitati humilitas adjiciatur? Domini eſt bonum ſervum laudare; ad bonum autem ſervum ſpectat, ut etiam in apice bonorum operum ſe inutilem exiſtimet.

Chryſoſt. *Deus per ſe largitur beneficia.*

D. Thom. *De tribus laudatur.*

Luc. 17.

54. *Super pauca.* Super parva dona tuæ adminiſtrationis commiſſa; *fuiſti fidelis*, bene eis, & cum fructu uſus es, non tua ſed Domini tui quærens. Et notandum, quod hic probus ſervus ſemel tantum laudatur de bonitate. *Serve bone*: bis verò de fidelitate: *Serve bone, & fidelis.* Et iterum *ſuper pauca fuiſti fidelis.* Talentum hoc traditum pecunia erat. Sic dicitur de ſervo iniquo: *Abſcondit pecuniam Domini ſui.* Et iterum ait illi Dominus: *Opportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis.* Inde bonus ſervus bis de fidelitate commendatur; & nil ſanè magis laude dignum, quo homo pecuniam manibus agitet, & puritatem ſervet, illæſamque ſine illius diminutione conſcientiam teneat: *Supra multa te conſtituam.* In modico magnam fidem tuam inveni, multo majora tibi credant, ad majoráque te elevabo. Ut tanquam cohæres mecum regnes in æterna beatitudine. Nihil bonus ſervus pro ſe petierat, tamen merita ejus pro illo poſtulabant, præcipuè cum ſerviret nulla pacta mercede, ne conſtituto præmio: *Intra in gaudium Domini tui.* Hoc eſt, perfruere eodem gladio, quo Dominus tuus gaudet. Ex his patet expoſitio ad num. 22. & 23. de ſervo, qui duo talenta acceperat.

Valdè laudabile quod alienam pecuniam manibus habeas, & non coinquineris.

Quæstio

Quæstio X.

Quare talenta tradita, pauca bona vocat Dominus?

55. Fideli ſervo quinque talenta tradidit Dominus, quæ magnam nummorum efficiunt ſummam, ut jam notavi in exordio hujus capitis? quomodo ergo ea pauca dicit, ac vocat, *Super pauca fuiſti fidelis?*

56. *Deus magna largiens ut pauca æſtimat.* Reſpondeo. Primò, quod tam dives eſt Deus in miſericordia, támque liberalis, ac beneficus quod licet magna nobis largiatur, pauca tamen dediſſe ſibi videatur: *Super pauca fuiſti fidelis.* Vide ſuprà cap. 7. n. 75. 76. 77. & cap. 23. n. 27. & 28.

57. Hieron. *Omnia hujus ſæculi nihil ſunt comparatione æternorum.* Secundò. D. Hieronymus. *Notandum*, ait, *quod omnia, quæ in præſenti habemus, licet magna videantur, & plurima, tamen comparatione futurorum parva, & pauca ſunt.* Omnia, quæ in præſenti vita habentur, licet magna videntur, ſi tamen æternis patriæ bonis comparentur, tanquam nihil apparent. Unde Origenes homil. 12. in Jerem. ponderans id, quod dives Avarus dicebat animæ ſuæ. Anima mea habes multa bona. Luc. 12. n. 19. ſic ait. *Frumentum, & ubertatem terrenorum fructuum eſſe arbitratus eſt bona, neſciens, quia vera bona non naſcuntur in maledicta terra, ſed in cæleſtibus regionibus.* Unde merito ſtultus nuncupatus eſt: *Stulte hac nocte.* Origen.

58. *Cumque deſcenderet Moyſes de monte Sinaï, tenebat duas tabulas teſtimonii, & ignorabat, quod cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Dei.* Exod. 34. n. 29. Ultima verba legunt. Septuaginta: *Glorificatus eſt aſpectus faciei ejus* Chald. *Multiplicatus eſt ſplendor gloriæ vultus ſui.* Alii ex Græco: *Radians eſſet facies ejus.* Paulus tamen de hac gloria Moyſis loquens ait: 2. Corinth. 3. num. 10. *Nec glorificatum eſt, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam.* Videntur hæc pugnantia inter ſe. Nam Exodus affirmat faciem Moyſis fuiſſe glorificatam, radiantem, ac ſplendentem. Apoſtolus verò expreſsè negat fuiſſe glorificatam: *Nec glorificatum eſt.* Quomodo hæc cohærent? Paulus non negat abſolutè fuiſſe glorificatum, ſed comparatione facta ad Chriſti gloriam illius nempè comparatione totius Moyſis ſplendor, ac ſi non extitiſſet, ſic diſparuit, ut quaſi nihilum videretur. D. Chryſoſtom. homil. 7. ibi. ſic ait: *Quanta ſit excellentia,* ſcilicet novi teſtamenti, *demonſtrat dicens, ſi hanc illi comparo, ne gloria quidem veteris teſtamenti gloria ſit, ſic temperans ſermonem, ut non ſimpliciter neget eſſe gloriam, ſed duntaxat in ratione comparationis: eo quod ſubjicit, in hac parte, hoc eſt juxta rationem collationis.* Quod ad citatam epiſtolam explicat Theodoretus hoc exemplo. *Lucerna lux in nocte videtur eſſe ſplendidiſſima, At in meridie occultatur, ut ne lux quidem exiſtimetur.*

Exod 34. Septuag. *Dona Data in terris nihil reſpectu cæleſtium.* Chryſoſt. Theodor.

59. Act 4. De primis Chriſtianis refert D. Lucas, Act. 4. num. 34. *Quotquot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant antè pedes Apoſtolorum.* Quomodo ad pedes hujuſmodi terrena bona abjiciebant, cum in tanta æſtimatione apud multos habeantur, ut in anima collocentur? ſic dicebat Pharao: *Dividam ſpolia, implebitur anima mea.* Exod. 15. n. 9. & ſupra citatus Avarus dicebat, *Anima mea habes multa bona?* Terreni cum ſint obcæcati nocte hujus ſæculi ſic caduca diligunt, ut ea in anima conſtituant; At qui oculos ad Chriſtum elevant, ut erant primi Chriſtiani, ſic ex illius conſideratione terrena vileſcunt, ut tanquam nihil ad pedes projiciant D. Hieronymus, tom. 1. Epiſtol. ad Paulinum. *Quando*, ait, *Domini noſtri adhuc calebat cruor, & fervebat recens in credentibus fides, vendebant omnes poſſeſſiones ſuas, & pretia earum ad Apoſtolorum deferebant pedes, ut oſtenderent pecunias eſſe calcandas, nihilque faciendas.* Exod. 15. *Qui Chriſtum conſiderat, terrena ei vileſcunt.*

Quæstio XI.

Quare fideli ſervo dicitur, Intra in gaudium Domini tui?

Obtulit bonus ſervus quinque talenta lucrata & nihil pro ſe petierat, ut dixi in expoſitione, & tamen abſque ulla cunctatione, Dominus aſſignat illi præmia. Deus ſuis neſcit differre, ut notavit D. Chryſoſtom. de Lot. recipiente ſanctos Angelos Sodomis ad illa verba Gen. 19. n. 10. *Ecce miſerunt viri manum,* &c. *Vides*, ait S. Doctor, *quomodo ille juſtus ſtatim hoſpitalitatis accepit mercedem.* Et huic fideli ſervo ait Dominus, *ſuper multa te conſtituam.* Per hæc talenta dignitates Eccleſiaſticæ intelligunt, quomodo ergo pro præmio eis promittit, quod ad majores dignitates, majoráque onera, & ad novum laborem eos producet; Quia pro Deo laborare juſtis præmium, magnáque eis merces eſt animarum lucra quærere. 60. *Deus ſuis ſtatim perſolvit mercedem.* Chryſoſt.

Ait Dominus fideli ſervo: *Intra in gaudium Domini tui.* Auctor Imperfect. homil. 53. ait. *Non dictum. Intra ad gaudium, ſed intra in gaudium, poſſeſſor ſit gaudii, non tantum ſpectator.* Et notandum quod non ait, gaudium Domini tui deſcendat, ſeu intret in te, quia tam magna eſt plenitudo beatitudinis, ut ab hominis mente, quem beat, capi non poſſit, nec in ipſo concludi, ideo ad denotandam quandam exuberantiam lætitiæ dicitur, *Intra in gaudium,* D. Laurent. Juſtin. *in gaudium Domini tui, non gaudium in ipſos,* ait, *ſed ipſi in gaudium intrare dicuntur ut omni ex parte lætitia exuberare noſcantur.* Caietan. *Tam magnum,* ait, *eſt gaudium cæleſtis patriæ de Deo, ut non poſſit concludi in homine, & ideo homo intrat in gaudium illud incomprehenſibile; & non intrat gaudium illud in homine, velut comprehenſum ab homine.* 61. Imperfect. *Divina dona non capiuntur ab homine, ſed exuberant.* Laurent. Caietan.

Dum inquit: *Intra in gaudium Domini tui*; ait Chryſoſtom. homil. 79. *Univerſam in hoc verbo monſtrat beatitudinem.* Idem docent communiter interpretes, D. Hieronym. Euthym. Paſchaſ. Albert. Magn. S. Thomas, & alii. Quæ enim major felicitas poteſt eſſe, quam quod ſervus admittatur ad gaudium Domini ſui; Et hæc pars explicat ſuperiorem, nam intrare in gaudium Domini eſt ſuper multa conſtitui. 62. Chryſoſt. Hieron. Euthym. Paſchaſ. Alb. Magn.

Salmeiron ait, quod tacitè hic promittitur, ut ſancti certis in locis, quibus in vita laborarunt, in cælo à Deo præficiantur, ut ibi multis ſignis, ac miraculis reſplendeant, hoc labore ſuo meruerunt; ſic miracula operatur S. Antonius in Padua, 63. Salmeiron.

S. Thereſia

S. Thereſia in Hiſpania, S. Andræas Corſinus in Florentia.

64. Richard. Tertiò Richardus lib. de exter. Mal. part. 3. cap. 11. *Utique, ait, eſſe quis neget; quos Dominus cibavit adipe frumenti, & de petra melle ſaturavit eos: jucunditatem enim, & exultationem thezauriſavit ſuper eum: Animadvertitis (ut arbitror) quale ſit etiam hunc lapidem inter cæteros poſſidere, qui fluit jucunditatis melle: & ſatiat intrantem in gaudium Domini ſui æterna dulcedine:* Per gaudium Domini ſui ſacram Euchariſtiam interpretatur, quam qui dignè accepit, uberrimis gaudiis exundat, opulentáque lætitia ac divite ſupellectili omnium cæleſtium donorum repletur; ita ut Deus *jucunditatem, & exultationem theſaurizavit ſuper eum.*

Sacra Euchariſtia gaudium Domini.

65. *Deus magis gaudet de bono hominis, quàm ipſe homo.* Ultimò, maximè expendendum eſt: *intra in gaudium Domini tui.* Non dixit: Intra in gaudium tuum, ſed *Domini tui.* Electus ipſe beatitudine magno gaudio repletur, cum ſempiterna voluptate afficiatur, tamen tam incredibili lætitia Deus hominis bono, ac felicitate perfunditur, ut potiori jure Dei quam ipſius hominis gaudium ab ipſo Domino nuncupatur. Quod notavit Theodoretus ad verba Pauli Hebræorum 12. num. 2. de Chriſto loquentis. *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit Crucem.* Sic ait, *Servatoris noſtri gaudium eſt ſalus hominum.*

Theodor.

66. Sæpè in multis parabolis dies judicii ab ipſo Domino nuptiale feſtum appellatur, ut ſuperiori cap. vidimus. Ubi animæ ſub nomine Virginum repræſentantur occurrentes Chriſto Domino venienti ad judicium, tanquam ſponſo ad nuptias, Media nocte, clamor factus, *ecce ſponſus venit.* Et etiam Lucas 12. num. 36. Cum hujus diei, à Domino peculiaris fit mentio, dicitur, *& vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum, quando revertatur à nuptiis.* Apud Reges, & principes nuptialis dies omnium gratiſſimus habetur. Cantic. 3. n. 11. de Salomone: *in die deſponſationis ejus & in die lætitiæ cordis illius:* Dicitur ergo dies illa feſtiva, ac ſolemnis Chriſto, quia in ea ſuis electis præmia largiturus adveniat. Vide ſuprà c. 26. n. 72. & c. 22. n. 84. & c. 23. num. 38. & 39.

Luc 12.

Dies exultationis, quo Deus nobis benefacit.

Quæstio XII.

Quare tam ſervo qui quinque talenta, quàm illi, qui duo lucratus eſt idem præmium aſſignatur?

67. *Ratio difficultatis.* Duo acceſſerunt ſervi ad Patremfamilias, unus quinque talenta deferens, alius duo tantum ex ſua negotiatione. Utrumque enim Paterfamilias eiſdem verbis excipit: *Euge ſerve bone, & fidelis; quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Inæqualia lucra obtulerunt, ut patet ex textu, & tamen æqualibus præmiis honorantur.

68. Hieron. Optimè ad quæſtionem reſpondet D. Hieronym. *Utrique ſervo, ait, & qui de quinque talentis, decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idem Patriſfamilias ſermo blanditur, utrumque ſimili recipit gaudio. Non conſiderans lucri magnitudinem, ſed ſtudii voluntatem.* Non perpenditur quantum quis habuerit facultatis, quodnam munus adminiſtraverit, ſed quanta fide, ac voluntate, & affectu erga Dominum uſus fuerit. *Non conſiderans lucri magnitudinem, ſed ſtudii voluntatem.*

Voluntas pro opere reputatur.

Ob adoratum vitulum, cum de cæde Idololatrarum reverterentur Levitæ, benevole affatus eſt eis Moyſes, dicens: *Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filio, & in fratre ſuo, ut detur vobis benedictio,* Exod. 32. n. 19. Maximè extolluntur Levitæ, quod fratres, & filios in idololatriæ ſupplicium, & in fidei, ac religionis obſequium jugulaverint; ex his tamen magna oritur difficultas. Nam ex Levitis nemo videretur fuiſſe occiſus: tum quia nemo illorum idololatravit, & idcirco ſola, ac tota Tribus Levitica fuit in divinum cultum conſecrata, ut docet Abulenſis ad hunc locum q. 35. Tum etiam, quia omnes Levitæ fuerunt interfectores, nam ad occidendos Idololatras omnes convocavit Moyſes. Ait textus, *Congregati ſunt ad eum omnes filii Levi feceruntque juxta ſermonem Moyſis.* Ibidem n. 26. & 28. Quomodo ergo dicitur unuſquiſque Levitarum, filium ſuum, & fratrem ſuum occidiſſe? Licet reipſa non occiderit, animo tamen paratus erat ad occidendum. Hæc autem mentis promptitudo, non minus præmii merebatur, quam ipſa operis exequutio: ſola ergo voluntate occidendi filios, & fratres ita manus ſuas conſecrarunt, ac ſi revera occidiſſent, unde ampliſſimam benedictionem à Deo ſunt aſſecuti. Abrahamus quamvis extenderet manum ſuper puerum, revera ipſum non immolavit, & tamen dicitur ei. *Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me.* Gen. 22. n. 16. Ubi voluntas facti pro ipſo facto reputatur. D. Hieron. Epiſtol. ad Julianum, unicum filium, ait, voluntate jugulavit D. Chryſoſtom. homil. 47. in Geneſ. *Conſidera, ait, Domini miſericordiam. Non pepercisti, inquit, filio tuo; Attamen vivum ipſum reducit. Non eventum conſiderat, ſed voluntatem, qua faciebat mandata. Quantum enim ad voluntatem attinet, cruentaverat dexteram Patriarcha.* Vide tom. 2. quæſt. 18. n. 97. & tom. 3. cap. 10. quæſt. 5. num. 35. & cap. 15. n. 204. 69.

Exod. 32.

Abulenſ

Voluntas operis pro opere appenditur.

Geneſ. 22. Hieron.

Chryſoſt

Quæstio XIII.

De iniquo ſervo?

Accedens autem qui unum talentum acceperat. Acceſſit non ex fiducia, ſed ex impudentia, aut certè neceſſitate compulſus, & ideo poſtremo loco venit, nam iniquorum eſt moras nectere, ac judicium fugere: *Scio quia homo durus es.* At unde hoc ſciebas inique ſerve, cum nondum Dominum eſſes expertus, ſed ex ſe talem Dominum penſitat, qualis enim quis eſt, tales alios judicat, qui ſegnior fuerat operando lingua libera lior eſt, & qui debebat veniam petere, duris verbis contra Dominum inſurgit Ut notavit D. Hieron. *Qui ſimpliciter, ait, inertiam debuit confiteri, & orare patremfamilias veniam, è contrario calumniatur.* Et addit ſervus: *metis, ubi non ſeminaſti, abſcondi talentum tuum in terra* Ecce iniquus ſervus contra ſe loquitur, & ſuis verbis ſe mendacem declarat. Nam dum ipſe fatetur ſe accepiſſe talentum à Domino, ſive velit, ſive nolit, debet fateri Dominum non metere, ubi non ſeminavit. Abſcondi in terra, ait, non inter lapides, vel 70.

Matth. 25. num. 24.

Quilibet ex ſe alios penſitat.

Hieron.

Iniquus contra ſe loquitur.

vel cineres:ſed in terra à qua debebat admoneri, nam cum recipit ſemen, multiplicato fœnore reddit.

71. *Reſpondet Dominus ejus.* Non dedignatur Dominus iniquo ſervo reſpondere, ut in eo omnes deſidioſos, ac pigros arguat: *Serve male & piger, ſciebas quia meto ubi non ſeminavi.* Hæc verba illi non exprobrat Dominus, nec ad ea reſpondet, quod notavit D. Paſchaſ. lib. 11. in Matth. *Quia,* ait, *non confitetur ſe durum eſſe, ſicut ille arbitrans calumniabatur, quia non ex ſua natura eſt ut ſeverus, aut durus dicatur, ſed quia ille miſericordia Dei abuſus eſt ad negligentiam, & non ad converſionem ſuam.* Ea verba, quibus dictus eſt durus, quia cum eſſet princeps, regiæque naturæ, in breviſſima temporis mora, qualis ab audita, ac increpatione interceſſit, immemor injuriæ jam erat, vel quia ut prudentiſſimus Medicus non cenſuit ad vivum omnia fore reſecanda, ſed quædam in reprehenſione objicienda, quædam verò, & quæ majori morſu percutiebant, retinenda. Deinde non reſpondet calumniæ, qua homo durus appellatur, ut manifeſtet ſe ſervum non reprehendere, ut injuriam ſuam vindicaret, ſed ut pigritiam, ac torporem ſervi argueret; ac damnaret.

Paſchaſius.

Bonus princeps, majores injurias diſſimulat.

27. *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis.* Ut non nudum talentum, ſed cum lucro animarum redderes. D. Chryſoſtomus orat. 1. adverſ. Judæos. *Talentum illud,* ait, *quod acceperat, & defoderat ſervus ille reddidit integrum: attamen dat pœnas, eo quod non auxerat lucrum: ita tu quidem etiam ſi ipſe purus, & innocens perſeveres, cæterum non auxeras talentum; nec fratrem pereuntem revocares ad ſalutem, eadem, quæ ille patitur patieris. Quid magni poſtulo? Unuſquiſque veſtrum mihi fratrem ad ſalutem revocet.* Non abſumpſit talentum Domini ſervus iſte, ſed otioſus ſervavit, & in Dominico grege ſterilis ſtetit, & tamen punitus eſt, qualem pœnam dabunt, qui acceptum talentum, non ſolum abſconderunt, & integrum non reddiderunt, ſed quantum in ipſis fuit perdiderunt.

Chryſoſt. *Qui otioſus eſt in lucro animarum punitur.*

Deinde. *Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.* Cui mandat bonus Paterfamilias, dare talentum, niſi habenti: D. Ambroſ. *Cui addendum niſi ei,* ait, *qui toto corde exquirit Deum; Ut quod deeſt naturæ, id Dei operatione acquirat, & gratia.* 73.

Ambroſ.

Ei autem qui non habet, quod videtur habere auferetur ab eo. Si non habet, quomodo auferendum eſt ab eo? Ad quod rectè reſpondet Maldonatus. *Quidem generaliter omni habenti auferre, ſed omni qui plus habet gratiæ, quam acceperat, quia eam adhibita diligentia multiplicavit, majorem quoque dari gratiam, & omni qui gratiam, quam accipit, non multiplicat, ſed otioſam, & inutilem, retinet, eam ipſam, quam habet gratiam auferri, quia indignum ſe reddidit, ut haberet.* Cum dicitur, habenti gratiam dabitur, habenti cum fructu dabitur illius lucrum ac incrementum. Ei autem, qui acceptam gratiam non multiplicat, ſed otioſam ſine fructu retinet, & inde demeritorie ſe geſſit, ipſa gratia, quam videbatur habere, auferetur ab eo. Ipſe Deus Opt. Max. faciat ut ſemper ejus gratia cum magno incremento in nobis permaneat. Et ita huic Tomo manet impoſitus finis. Quintus Tomus tibi dabit Chriſti Domini diſceſſum (ipſo auxiliante) à geſtis in cœnaculo, uſque ad ejus glorioſam Aſcenſionem. 74.

LAUS

Omnipotenti Deo, Sacratiſſimæ Virgini Mariæ, ac Noſtris Sanctis Virginibus Thereſiæ, ac Mariæ Magdalenæ de Pazzi.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium, quæ in hoc quarto Tomo continentur.

Prior numerus paginam deſignat: Poſterior eſt marginalis.

A

Abjectus.

ABJECTA honorantur in Chriſto. pag.75. num.8
Qui alterius abjectione ſe vult nobilitare idem eſt ac nemo. 284. 78
Durior homini abjectio, quã mors. 374.69.& 70
In dominum abjectum inſurgunt famuli. 870.58

Abſcondo.

Abſcondere rem propalationis fomentum. 54.91. 92. & 93
Virtus, & probitas abſcondenda. 386.56.16.& 18
Qui intendit abſcondi, refulget. 410.34.35.& 36
Chriſtus ex modeſtia ſuas virtutes abſcondit. 933. 62
Magnorum ſecreta abſcondenda. 696. 19.20.21. & 22

Abſentia.

Abſentes, & mortuos veneramur, præſentes, & vivos contemnimus. 80.44.45. & 46
Timor ex Chriſti abſentia. 165. 241
Valdè injurioſus qui calumnias prolatas in abſentia profert in præſentia. 83.67.& 68
Abſentia veneramur, præſentia contemnimus. 271.107. & 108
Prælatus nec diu ſit abſens, nec ſemper præſens. 481. 67. 68. 69. & 70
Prælati abſenti dat occaſionem ad mala, quæ ejus præſentia refrænantur. 493.28
Domini abſentia magnum ſupplicium. 507. 117
Chriſti abſentia infirmitatum, ac malorum origo. 643.6
Abſentia domini dat ſervis licentiam delinquendi. 783.50

Abſolvere.

Phariſæi condemnant. Jeſus abſolvit. 284.81
Homo abſolvendus, peccatum condemnandum. 285. 91

Abundantia.

Quos abundãtia obcæcat, miſeria erudit. 56 . 146

Accedere.

Peccator ſe reputet indignum accedendi ad Deum. 231. 2
Ex acceſſu, & approximatione ad Chriſtum mutamur in Angelos. 365.14.15. & 16.
Qui ad Chriſtum accedunt juſtificantur, ac purificantur. 472.13.14.& 15

Acceptio perſonarum.

Chriſtus non reſpicit perſonas, ſed in amicis condemnat errores. 110. 32

Accipere.

Magnus recordatur doni accepti. 89.103. 104.105
Sicut dare Dei majeſtatem prædicat, ſic accipere exinanitionem naturæ humanæ demonſtrat. 225. 43. 44. & 45
Chriſtus à nobis vult accipere panem, ut det panem. 426.7.8.& 9.

Accommodare.

Suprema potentia communi modo agendi ſe accommodat. 49. 56
Accommodandum loco, & tempori in doctrina danda. 115.12.13.& 14
Accommodandum fragilitati eorum quibus dona dantur. 152.81.82.83.84.& 837.69
Accommodato tempore res magna manifeſtanda. 169.269
Accommodandum ſtatui. 183. 74
Communi legi ſe Dominus accommodat. 235.29
Propriæ conditioni accommodandum. 549.48

Actio.

Per diverſas actiones homines coadunantur in virtute. 729. 76. 77.& 78

Accuſare.

Iniqui etiam cùm accuſant excuſant. 271.5
Homo pronus ad accuſandum, difficilis ad excuſandum. ibid.6.& 277.8
Qui alios accuſat, ſe ipſum condemnat. 280.56
Inimicus mutat verba ut te accuſare valeat. 312.12
Omnes creaturæ accuſant peccatores. 870.59.60

Admonere.

Qui admonitus non emendatur, in magnam pœnam incidit. 807. 7.8. & ſeqq.
Vide *Reprehendere.*

Adoleſcens.

Adoleſcentiæ vitia difficiliter omittuntur. 296. 66. 67. & 68
Vitia adoleſcentiæ ita inhærent, ut etiam in pulvere perjaceant. ibid. 68

Adulatio.

Adulatio vitanda. 78.29
Plus cavendum ab adulatione, quam ab injuria. 323. 76
Adulator ſub blandis verbis graviſſimum infligit malum. 584. 34. & 35
Majus malum ab adulatore, quam ab interfectore. ibid.

Adulator ad bona percipienda. 598.8
Homo in principatu adulatur, ac extollitur ut floridus qui antea truncus erat.686.45. & 46
Adulatores blando aſpectu ac verbo parant interi tum. 809.25
Severitas oſtendenda erga adulatores. 813.43
Princeps abigat adulatores, ne juſtitia defraudetur. ibid.44.45.&46

Adverſitas.

Qui habuit ſocios in felicitate, habebit & in adverſitate. 142.79
Omnes convolant ad dantem dona, recedunt verò à ſuſtinente adverſitatem. 189.11.12.& 13
Juſtus in adverſis, & proſperis æquo animo. 196.55
Non eſt verum bonum ſine adverſitate, ac impugnatione. 202.94.95. & 96
Adverſitate homines recordantur Dei, felicitate obliviſcuntur. 240.56
Adverſitas, ac preſſura poſt felicitatem. 287.12. & 13
Qui patitur adverſa, fit magnorum dignus. 362. 156.& 157
Non in proſperitate, ſed in adverſitate de ſuis recordatur epulo. 562.147
Qui in adverſitate ſequuntur, multum merentur præmium. 636.84
Propterea lento pede, adverſa citò volant....80. 81.& 82

Affectus.

Cùm objicitur affectus terrenorum, introducitur anima in cælum. 186.56
Omnis conſanguinitatis affectus pro Chriſto poſtponendus. 450.78
Carnalis affectus amputandus. 461.15.& 18
Potiùs affectus voluntatis, quàm cenſus penſandus eſt. 606.20.21
Magno affectu rapiditur homo ad id, in quo eſt aliquid ſui laboris. 607.193
Vide *Appetitus.*

Affirmare.

Coram inimicis multa aſſeveratione utendum. 86.82
Homines id affirmant, quod ſuſpicantur. 341.26
Homines quod pejus eſt cogitant, & affirmant ibid.27

Afflictus.

Animus afflictus non indiget rogatoribus. 24. 53
Affligi, & Deum exquirere magna fides.33.106
Aliquando inducitur afflictio, ut conferatur gratia. ibid.109 110. & 111
Afflictus magis efficax in interceſſione, quàm probus. 37.136.137. & 138
Paſſus afflictionem afflictis miſeretur. 479.64
Vide *Miſeria*, *Miſer.*

Agere.

Valdè mirabile quòd homo bene accommodatus de aliis agat. 604.11. & 12

Aliena.

Aliquando putat homo aliena ſibi non dari, ſed deberi, ratione amicitiæ, vel conſanguinitatis. 901.91
Dare ex propriis difficile, ex alienis ſuave. 902. 88.& 89
Propria & non aliena diſcrimini exponenda. 35.36

Amaritudo.

Temporalium amaritudine inebriantur mundani. 542.24

Ambitio.

Ambitio humana nulla dignitate, ac principatu quieſcit. 191.23.24.& 25
Vir religioſus & Apoſtolicus de ambitione verecundatur. 193.40.& 194. 41.& 42
Ambitio in Eccleſiſticis torum inficit, & perdit orbem. 201.89.& 90
Ambitio crudeliſſima ad mortem infligendam. 309.138.& 139
Ambitio ſplendoris, ac honoris crudelis. ibid.
Ambitioſus qui omnia vult habere inſtar beſtiarum. 402.63.64. & 65
Ambitio omne jus patris, ac fratris violat.490.13
Ambitio abrumpit ſanguinis jus. 518.178
Eſt vir qui inter virtutes ambit altiſſima loca. 568.14
Semper unus non teneat primam ſedem. 646.23
Ambitio opportunum tempus non expectat. 700.31
Ambitioſus valdè ingenioſus ad petendum. 702. 90
Etiam Diabolus verecundatur dum apparet omnes ambiens dignitates. 703.65
Ambitioſus non vult alteri cedere in dignitate, ſed vult eſſe ſolus. 704.67. & 68
Ambitioſus potiùs vult aliquem perdere, quàm illum habere ſocium in dignitate. ibid.71.& 72
Ambitio non quieſcit ſuæ naturæ modo. 705. 75
Ambitioſus omnia ſibi vult. 847.15

Ambitioſus, vel *Amicus.*

Ut amicus ſemel electus rejiciatur, multa requiritur comprobatio. 29.84
Bonus amicus conſulit honori, ac nomini Regis 28. 76
Noſtra comunicanda amicis. 58.10. & 11
Qui à recto nos deviat, non ut amicus, ſed ut inimicus habendus. 112.42
In amicitia contrahenda libertas detur, magna obligatio in illius jure ſervando. 124.68.69 & 70
Ob novos amicos antiqui abſque honore non ſunt dimittendi. 147.112
Amicus durè rejectus aliquo favore recreandus. 149.132
Carmela fiat ne amicus exeat, vel inimicus intret. 154.162
Solus amicus tuas percipit laudes, non verò inimicus. 166. 252
Amici improbi fugiendi. 203.101
Verus amicus rarus. 384.2
Amicus magis quàm frater tibi ſubvenit. 385. 9. & 10
Homo aſper & durus amicis orbatus. 394.17.18
Amici, qui te de tuis epulantur, tempore famis recedunt. 494.38
Amicus bonus ſuper omnes divitias. 529.42 46
Bonus amicus pro amico exponat vitam. 650.
Error in amicis non diſſimulandus. 705.75
Calix mortis ab amico accipitur, ab inimico verò recuſatur. 709.104

Amor, ſeu *Amare*

Amor rationem non penſat. 21.23
Severitas in amante benevolentiæ pignus. 33. 109.110. & 111
Amor non patitur moras in re dilecti. 87.86
Deo valdè grata, non quæ ex timore, ſed quæ ex amore fiunt 93.130

Preſſuris,

Preſſura, ac laboribus pro re amata probatur, ac declaratur amor. 212.45. & 46
Amans gloriatur, dum patitur. 37.250
Amor multam habet vim, ac fortitudinem. ibid 54
Amor tempore adverſitatis declaratur. 376. 79
Liberalior eſt amor, quam majeſtas. 439 3
Amori omnia ſunt parva. 442.27. & 28
Amor augetur familiaritate. 443. 33.
Per odium negotiatur alicujus amor, 465.10
Amor non ſinit cunctari, dat vires, & expellit laborem. 479. 35
Amor ponderoſus. 515 103
Vis amoris in lacrymas prorumpit. 507. 115
Verus amor non dona, ſed Deum quærit. 521 198. 198. & 200
Verus amor ſui habet publica teſtimonia. 6 8 39
Voluntas dilecti inſinuata vim habet præcepti. 645 17. & 657. 89
Exhibitio operis argumentum amoris. 645. 18 19. & 20
Amans nec læſus lædit amicum. 645 18
Quod poteſtas negat, amor concedit. 7 0. 113
Amor alta petit, humilia quærit. 736.12.13. & 14
Amor oſtenditur dum impendit quæ ſunt chara. 747. 81
Qui amat dolet de alterius malo. 750. 12.13 14. & 15
Amanti omnia ſuavia, non amanti omnia difficilia. 789. 84 85. & 86
Amor non eſt dividendus inter Deum, & creaturas. 411.40.41. & 42. & 607.29.30.31. & 32. 820. 27
Verus amor ſolum Deum apperit, & deſiderat. 820. 29. & 30.
Bona amatoribus data contra te ſunt hoſtilia arma. 556.115
Amor ſit prudens ac rationalis. 123

Amor Dei, vel Chriſti.

Deus ſic amat unius animam, ac omnes. 476.40
Zelat Chriſtus ne quis videatur plus curare de ſalute humana quam ipſe. 724. 42
Chriſtus præ amore in multa æſtimatione habet mortem pro noſtra ſalute. 760. 18. 19. & 20
Divinus amor aſtutè celat ſui magnitudinem. 762. 34. & 35
Chriſtus præ amore ſine cruce, ac morte ſuam gloriam non judicat perfectam, ac plenam. 107. 10
Proprium Dei præ amore mori pro hominibus 108. 18
Duriſſimum divino amori ut à morte retardetur 111. 36
Amor Chriſti in negotio noſtræ ſalutis non admittit ſocietatem. 131.8
Chriſtus maximè æſtimabat pati, & mori pro hominibus. 137.45
Chriſtus propenſior in noſtrum commodum, quam in ſuam gloriam. 139.55
Crux, ac mors pro nobis Chriſti gloria 150.136
Chriſtus abſcondit glorias, manifeſtat amoris affectus. 169.268
Præ amore Chriſti mors ejus glorificatio. 263 111
Chriſtus potiùs ſatisfacit amori, quàm majeſtati. 420. 93
Chriſtus magis voluit periclitari judicium, quàm amoris affectum. 470.4

Angelus.

Sub Angeli tutela maximè ſecuri ſumus, ut nil ſit formidandum. 206.123
Gratificandum Angelo pro noſtra cuſtodia. 207 124
Angeli grati noſtris obſequiis. ibid. 125
Angeli cuſtodes pro nobis intercedunt. 227. 56
Angeli gaudent de ſalute noſtra. 484 79. & 80
Angeli noſtras preces Deo offerunt. 206.120
Angeli noſtra bona ſuas reputant utilitates. ibid. 121
Angeli properi ad auxiliandum. ibid.
Angelus tutelaris parvulorum honorabilior. 204 110
Angeli humilium multum fidenter pro illis orant. 205.111
Ex peccatis hominum elanguet virtus in Angelis tutelaribus ibid. 112. & 113
Angelus tutelaris valdè excellens, & Deo familiaris. ibid. 114
Angeli ſunt ſocii quodammodo divinarum operationum. ibid. 115
Noſtra operatio exigit, ut Angeli nos adjuvent. 206.116
Angeli noſtram cuſtodiam habent pro deliciis. ibid. 119
Gaudent Angeli de ſalute noſtra, & quòd hominem portent in cælum. 549.71
Angeli deferunt animas ad gloriam. 550.72 73. & 74
Angelus cuſtos multùm nobis prodeſt. 805.95
Si Angeli timent in judicio, quid faciet homo? 873.78. & 79
Angeli coſtodes triſtantur de noſtra ruina. 863.8

Anima, ſeu, Animus.

Cæcitas attendere ad magnitudinem corporis, & non animi. 398 33
Iniquus animam ut corpus reputat. 400.47
Animus generoſus rerum difficultate excitatur. 655.76. & 77

Antichriſtus.

Antichriſtus facit abominationes in loco ſancto 846.12. & 13
Antichriſtus Deo valet inferre bellum, & omnia eſſe. 847.15
Antichriſti perſecutio crudeliſſima. ibid. 16. & 17
Antichriſtus multùm dives. 848. 8
Per Antichriſtum crudeliſſime Diabolus ſæviet in Chriſti fideles. 855.60
Sub Antichriſti illuſtriſſimi Martyres. ibid.
Regnante Antichriſto mirifice reſplendet juſtorum fides. 857.73
Antichriſtus uniuſcujuſque genio ſe accommodabit, ut decipiat. ibid.74. & 858.75. & 76
Conſtantia Martyrũ adverſus Antichriſtũ. ib 79

Anteponi.

Homines dedecorant eos, qui eis anteponuntur. 159.189. & 190
Nulla evidentia ſibi perſuadet homo quòd alius ei anteponatur. 192.30

Antiquitas.

Ab antiquitate volunt multi authoritatem comparare. 18. 2
Antiqua obſervanda. 159.197
Antiqui dolent de juniorum exaltatione. 638.97. 98. & 99.

Apoſtolus.

In Apoſtolis nulla invidia. 132.11
Apoſtoli multa reverentia divina proſequebantur. 151.144
Apoſtoli etiam cùm deficiunt aliquantulum, nil mundiale quærunt. 193. 39

Apoſtoli paſtores, & non mercenarii. 376. 78

Apparentia.

Vide *Facies.*

Appetitus.

Pro ſuis appetitibus homo magnos ſumptus facit. 398 35.& 36

Proprii appetitus domandi, ac ſubjiciendi. 469. 60. 61 & 62

Appetitus pariunt egeſtatem bonorum. 494. 41. & 495. 42. & 43

Appetitus in ſolo Deo ſatiatur. 605. 14

Approbare.

Quod ſemel approbaſti ne rejicias. 530. 87

Sæpe homines approbant intellectu, quem reprobant voluntate. 683. 29

Arguere.

Pharifæi,quãvis mali arguunt de rea ſe viſa. 629

Iniquus contra ſe arguit. 251. 48

Iniqui dum arguunt, ſuam ignorantiam detegunt. 291. 34

Infectus crimine non poteſt alios arguere. 314. 20. 21. 22. & 23

Iniqui contra ſe arguunt. 74

Arrogantia.

Arrogantiæ anſa amputanda. 75. 13

Arrogantia adverſarios creat, humilitas verò patronos. 436. 69

Vide *Superbia.*

Aſcendere.

Ut homo aſcendat in cœlum renovandus eſt. 613. 68

Ad ſublimia aſcendat homo, & non deſcendat. 851. 36.

Aſper.

Homo aſper,& durus ſodalibus orbatus. 395 17.& 18

Avarus.

Avarus ſuæ animæ ignatus eam ut corpus reputat. 400. 47

Avarus non vult dare ſua bona, ſed potius vult quod putreſcant. ibid. 49

In bonis relictis ab avaro ejus ſceleris nota. 402. 60

Avaro ſemper nox. 403. 70

Cruciatur avarus cùm neſciat finem ſuorum bonorum. 27. 73

In avaro omnia vitia, 428. 22

Sitis avari non extinguitur.ibid.22.23.25.& 25

Avaritia excæcat homines ne cœleſtia videant 134. 25

Avarus terra deterior. 393.1.

Avarus nondum nata, ſua reputat. ibid. 2

Avarus habet bona non ut ſibi, ac aliis proficiat,ſed ut cuſtodiat.ibid.4.& 394.5. 6. & 7.

Avarus ſua bona veneratur ut divinum quoddam numen. ibid.7.

Avarus domicilium Diaboli. 395. 16

Ab avaro ſeparari magnum bonum. ibid.

Deus largè dat, homo avaritia ſua anguſtiatur. 396. 20.

Qui ſua ſibi retinet,ea deſtruit. ib. 21.& 397.26

Avari citò pereunt. ibid. 23

Avarus non vult ſua aliis communicare. ib. 25

Avarus potius vult ſua perdere, quàm dare. ib. 27. 28. & 29

Avarus omnia ſibi vult & non aliis. ibid. 30

Avarus pro bonis vult potius laborare, quam quieſcere. ibid. 31

Pro majori lucro avarus non parcet ſumptui. 398. 34

Ubi avaritia,ibi mœſtitia & anguſtia, 399. 41

Avarus cùm habeat aquam non bibit. 555. 19

Avaritia omnia perturbat. 687. 47

Audire.

Pronior ſit homo ad audiendum, quàm ad loquendum. 53.82. & 83

Qui prius audit, & poſtea loquitur ſecurus à malo. ibid. 82

Odium facit ut verba non audiantur. 268. 151

Ille vere audit,qui opere adimplet audita. 318 43. & 44

Valde utile verba Dei audire. 336.152

Prælatus etiam improbus audiendus,ac obediendus. 382.116. & 117

Deus valde velox ut exaudiat noſtras preces. 506. 112.113. & 114

Qui Dei vocem increpantem non audit,damnatur. 895. 46. & 47

Sunt homines ut lapides ad Dei vocem audiendam. ibid. 47

Aulicus.

Aulicus, ſive Vicarius interceſſor non aliorum commodo,ſed tantum ſuo ſtudet. 28 78.79 & 80

Aulici ſolum de ſuo commodo pertractant. ibid. 80

Aulici ex amore lucri cuncta operantur. 75.11

Bonus aulicus non tantùm ſibi, ſed etiam aliis vult loca, & dignitates. 454 100

Dejectus omnia ſuffert,at verò ſublimatus Regis gratia levi aura offenditur. 513.155.& 56

Bonus Princeps ſuorum aulicorum delicta agnoſcit,malus verò ignorat. 427.35. & 6

Aulici ſequuntur Regis nutum, & voluntatem, 529. 45

Aulici nihil aliud ſciunt,niſi Principi adulari, & non dicere verum. 686. 45. & 46

Aulicus neſcit populi patrocinium agere Regis volunt,ante reluctantur. ibid.

Aulici volunt utrumque latus Regis. 704.69

Aurum.

Spoliatio auri hominis Martyrium, ac privatio vitæ. 185.188

Vide *Divitiæ*,vel, *Pecunia.*

Auctoritas.

Auctoritas perſonæ multum facit, ut ejus dicta, & facta æſtimentur. 139.60

Rex magna annuntiatorem multæ auctoritatis requirit. 170.171

Auxilium.

Rex,ac Princeps citò ſubveniat miſerorum cauſis, ac poſtulationibus. 32.103.& 104

Auxiliandum miſeris verbo,& opere.45.21.& 22

Dei auxilio cooperandum. ibid.26.27.& 28

Cum deeſt humanum auxilium,tunc adeſt divinum. 648.36.& 649.37.& 38

Sine Dei auxilio opus noſtrum tanquam mortuum corpus. 714.12

B

Baptiſmus.

Baptizatus recipit lumen mentis. 348.72

Per Baptiſmum lucem recipimus. 348. 92

Regeneratus Baptiſmo aſcendit in cælum. 708. 98. & 96

Baroniſſa.

Baroniſſa Domna Beatrix da Sylveira illuſtris Monalium Carmelitarum Monaſterium ædificat. 729.55.56. & 57.& deinceps.

Multis donis, magnis redditibus Monaſterium locupletat. 727. 59. 60. 64.& 65
Peculiare ſtatutum Monialibus tradit,ut in nullo à ſæcularibus dependeant. 728. 66
Beatitudo, beatus.
Dei cognitio facit beatum. 96. 128
Beatitudo non datur ſtantibus, ſed laborantibus. 117. 24
Ante aſſecutionem beatitudinis operandum. 157 184.
Beatitudo requies. 419. 86
Beatitudo cœleſtis nullo fine terminatur. 421. 100
Beatitudo divina nec fingendo, nec fabulando poteſt in hac vita explicari, ib. 101. 102. & 103
Vide *Gloria.*
Bellum.
Pax cum iniquis bellum. 102. 187. & 188
Melius eſt bellum, quàm pax iniqua. 119. 33. 36 37. & 38
In proſperitate ruina, in bello victoria. 202. 95
Ex bello, & luctamine palma. 158. 188
Potentibus familiaria bella. 467. 46
Benedictio.
Qui pertinent ad Dei poſſeſſionem, omni benedictione replentur. 588. 54
Beneficium, ſeu *Benefacere.*
Beneficiis malitia non flectitur. 3. 6.7. & 8
Deus non dat uni beneficium cum injuria aliorum. 26. 62
Chriſtus quodammodo angitur, dum nobis citò non benefacit, ſed differt. 31. 100
Dei beneficia ſic defluunt in unum, ut inde ſe extendant ad alios. 33. 108
Minimum Dei beneficium ſatiat univerſum. 35. 126. 127. & 128
Rex omnibus ſua beneficia communicet. 42. 10. 11. & 12
Deus nemini negat ſua beneficia. ibid.
Homines intendunt præſcribere modum in beneficiis, quæ à Deo conceduntur. 46. 32
Unum Dei beneficium ſecum affert multa alia beneficia. ib. 34. 35. 36 & 62. 33. 34. & 343. 35
Cùm beneficia omnibus conceduntur, uni non ſunt deneganda. 47. 41. & 42
Ubi beneficia, verba non exoptantur. 48 44. & 45
Ex beneficio in malignis ſæpe oritur detractio. ibid. 48
Animi benefici eſt occultare beneficium, grati verò illud publicare. 54. 89
Beneficentia impellit, ut alterum vehementer ſequamur. 57. 4. 5. & 6
Beneficentia reddit homines decoros. ibid. 5
Beneficium in neceſſitate valdè gratum. 62. 37
Beneficiorũ divinorũ memoria ſit in vobis. 71. 93
Magnus obliviſcitur beneficii dati, & recordatur accepti. 89. 103. 104. & 105
Omnia beneficia non ſunt in unum conferenda. 128. 93
Beneficium aliis denegatum magnum. 132. 11
Beneficium citò datum magnum beneficium. 139. 57
Beneficia ſint proportionata capacitati recipientium. 142. 82. 83. & 84
Sicut liberalitatis eſt dare beneficium, ſic & aliquando illud denegare. 148. 111
Quodlibet divinum beneficium largiſſimum. 155. 169
Ex uno beneficio pignus ac aliud qui fecit, erigar. 168. 259
Ex noſtro defectu beneficia nobis à Deo non conferuntur. 175. 25
Beneficia diſtribuantur non affectu actoris, ſed judicio rationis. 192. 34. & 193. 35. & 36
Beneficia connectit Deus. 214. 45
Homo ex uno beneficio negat aliud; Deus ex uno dato aliud concedit. 219. 72
Ex rigore cognoſcitur beneficium. 222. 19
Ingens beneficium citò, & ſine mora. 224. 38
Excellentia beneficii ex temporis anguſtia. 225. 41
Beneficium datum oportuno tempore majus. 248. 28
Beneficentia maximè, allicit. 298. 80
Chriſtus potius vult cognoſci per beneficentiam, quàm per majeſtatem. 299. 83
Valdè deteſtabile inſpecto beneficio peccare, ac eo non obligari. 328. 105. 106. & 107
Magna malignitas in loco beneficii peccare. ib.
Animus depravatus beneficiis non emolleſcit. 333. 136
Beneficia pluſquam verba alliciunt. 339. 15
Chriſtus in ſe cognoſcit obligationem benefaciendi. 342. 32
Deus ex uno beneficio ad majora procedit. 480. 62
Valdè execrabile quod ex acceptis beneficiis ſis injurioſus benefactori. 348. 74. 75. & 76
Severe punitur male utens beneficiis. ibidem.
Dei beneficia non caſu, ſed alto conſilio. 371. 51. 52. & 53.
Mercedis conditio minuit, ac derogat beneficii magnitudinem. 388. 28
Deus ſuam beneficentiam in die clara oſtendit, ſupplicia verò in nocte abſcondit. 403. 71. 72
Ex beneficentia iniqui ſcandalizantur. 427. 14. 15.
Nomine Principis indignus, qui beneficentiam in particulares derivat. 349. 6. & 7
Beneficentia, Regem demonſtrat. 440. 9. 10. & 11
Nemo dona ſua magna eſſe dicat, ſed ab alio magno dicantur. 442. 25
In beneficiis incipiendum à tuis. 443. 34
Præclara magnitudo non numerat, aut recenſet beneficia. 496. 49
Ex majori beneficio major conſurgit obligatio. 506. 107. & 108
Beneficia, ac dona ſolum habenti dantur. 604. 10
Beneficium commune ex ſingularitate æſtimabilius. 674. 192
Beneficium in crimen vertere extremum malum. 682. 23
Inſania quòd quis contra benefactorem armetur. ibid. 24
Patientia eſt neceſſaria benefactori, ut ſuſtineat ingratitudinem. 786. 67
Deus ut auctor dat beneficia; homo verò ſibi comparat ſupplicia. 788. 78. & 79
Maxime injurioſum Principi illius beneficia reſpuere. 798. 47
Si Rex à beneficentia ceſſat, ſordidus & obſcurus fit. 866. 30
Qui ceſſat à ſua operatione benefaciendi idem eſt, ac deſinere eſſe. 869. 48. 49. & 50
Beneficentia accuſat, & damnat ingratos. 876. 96. 97. 98. & 99
Beneficentia declarat majeſtatem. 52. 20. 21. 22
Deus magis gaudet de beneficiis hominis datis, quàm ipſe homo. 52. 61
Vide *Conſervatio, Donum, Liberalitas.*
Benignitas.
Benignitas, ac clementia proprius divinitatis index. 39. 51
Prælatus cum blanditiis det verba rigoris. 111. 53

Benignas in Principe primas habeat 149. 131.
Prælatus benignitate, ac ferro ſubditos coërceat. 384. 80.
Ex rigore cognoſcitur benignas. 222.19.
Præcavendum ne nimia benignitas ſit occaſio peccati. 224.35. 36. & 37
Benignitate, & non rigore percipientur fructus. 276. 34
Plus proficit ad emendationem benignitas, quàm rigor. 278.42
Deus ſolus benignior cunctis creaturis ſimul. 511. 139.
Benignitate rigor obtemperandus. 532. 60.
Benignitas in fratres aptiſſima ad divina dona excipienda. 661.107
Bonus Princeps communem habeat benignitatem cum omnibus. 42.8
In rege plus reſplendeat benignitas, quàm generoſitas. 793.19.
Qui benignitate, ac pietate caret, damnandus. 802. 76
Maximè damnatur, qui ex benignitate facta ſumit perditionis occaſionem. 905.100

Blanditiæ.

Blanditiæ potentiores ad perdendum, quam robur exercitus. 309.137

Bonum.

Omne bonum noſtrum Deo referendum. 51.69
Non eſt verum bonum ſine impugnatione, ac adverſitate. 202. 94. 95. & 96
Omne bonum ex Chriſti præſentia. 164. 122 123
Omne bonum Deo referendum. 299. 84.& 85
Deus ex malis multa bona educit. 343.36
Deus bona producit non ſibi, ſed nobis. 775.18
Bonum communicandum.

Bonum commune.

Vide *Commune.*

Bona divina, vel *Spiritualia.*

Bona ſpiritualia ut magna reputanda; temporalia verò quaſi nihil. 443.31
Spiritualia bona ſolida, terrena verò nihil. 489 9.& 10
Spiritualia bona quærenda, non verò temporalia. 485.88
Qui eſt in gremio Eccleſiæ ſpiritualia bona cogitat. 497.57.& 58
Bona cæleſtia ex eorum communicatione non minuuntur. 521.195.& 780.27.& 28
Bona temporalia multo diſpendio comparantur, non verò ſpiritualia. 574.51
Deus faciliter dat bona ſpiritualia, non ſic verò temporalia. 577.68
Potiùs gaudendum de ſpirituali bono, quam de temporali. 673.184
Bona temporalia gratis dantur, cœleſtia per merita. 710. 115

Bona temporalia.

Bona temporalia dantur per partes, ſolus Chriſtus integer. 35.122
Bona temporalia obliviſcenda. 118.31
Bona temporalia veluti ariſtæ 127.81.& 82
Præſentia cæleſtis gloriæ temporalia bona nihil reputantur. 151.139.140.141.& 170.279.& 280
Ignorantia per temporalia omittere cæleſtia. 156. 177
Omnia bona terrena dimittenda, ut ad cælum evolemus. 196. 56.& 57
Cùm homo dimittit temporalia, elevatur à terra. ibid. 57.
Deus valdè feſtinus ad ſpiritualia, moroſus ad temporalia. 281.61. & 62
Homines hujus ſæculi de bonis temporalibus non de ſpiritualibus agunt. ibid.63
Bona temporalia cogitatione, & non re exiſtunt. 393.2
bona temporalia dolorem, ac gemitum, ac timorem parturiunt. 394.9.10. & 11.
In bonis temporalibus, nil aliud niſi labor. 398. 32
Mundiales ſolùm præſentia bona cogitāt. 400.48
Terrena non poſſunt dici bona. ibid.49.
In bonis relictis ab avaro ejus ſceleris nota. 402. 60
Bona temporalia ſunt veluti quædam nocturna ſomnia. 403. 67
Cruciatur avarus cum neſciat finem ſuorum bonorum. ibid.73
Plus bono mundi, quàm animæ conſulimus. 424. 122
Bona temporalia quaſi nihil, ſpiritualia ut magna reputanda. 443.31.& 32
Temporalia bona ſolùm in obſcuro, ac in tenebris multa videntur. 448.66.67.& 68
In bonis temporalibus ſolum deliciarum guſtus. 450. 76
Bonis temporalibus non pingueſcit homo, ſed tabeſcit. 474.124
Abjiciat homo temporalia bona, ut inveniat imaginem hominis cæleſtis. 487.87
Mundi bona ſolùm quoddam accidens. 490. 10
Temporalia bona veluti nihil. ibid. 10. & 11
Anima cùm Deum quærit omnia temporalia habet in contemptu. 509.128. 129.& 130
Temporalium amaritudine inebriantur mundani. 549.14
Bonorum temporalium affluentia obcæcat mentem. 552.87
In bonis temporalibus non eſt totum, ſed pars 556. 11.
Bona temporalia ſine menſura, cœleſtia verò cum menſura volumus. ibid.112
Bona temporalia multo diſpendio comparantur, non verò ſpiritualia. 474.51
Bona temporalia non ſatiant appetitum. 605.13
Bona temporalia tunc poſſeſſa, cùm contempta. 622.123
Deus dat bona ad meriti occaſionem. ibid. 124
Bona data manu Dei ad virtutem inducunt. ibid. 125
Solùm de bonis temporalibus cogitat impius. 685 35.
Qui Deum relinquit pro temporibus, Deum, & temporalia perdit. ibid.40
Bona temporalia exigua, cæleſtia ampla. 780.26. & 27
Bona temporalia bellorum cauſa. 785.60
Bona temporalia deficiunt, ſpiritualia ſuperabundant. 895.98
Bona temporalia comparatione æternorum, nihil ſunt. 916.57.58.& 59

C

Cadere.

Cadere qui cœpit non ſiſtet quouſque in ultimum ruat. 868. 45
Juſtus ſic cadit, ut videat malitiam peccati, ad quam caligant oculi. 167.257.& 258

Juſtus

Juſtus ſtat, peccator cadit. 731.84.
Qui alto in culmine verſantur, multo caſu ruunt 770. 82

Calamitas.

Calamitate omnia mutantur. 852.43

Calumnia.

Calumniæ in abſentia prolatæ non ſunt referendæ in præſentia. 84.68
Deus prævenit contra malorum calumniam. 251.48
Pro calumnia conjicienda iniquus non expectat rei finem. 665.135
Vide *Injuria.*

Cœlum, ſeu *Cœleſtia.*

Qui debet aſcendere ad cæleſtia multum errat, ſi ſe tradit temporalibus 34.111
Ut cæleſtibus fruaris, tranſeende mundana. 131.2
Ut deguſtes cæleſtia, dimitte terrena. 135.35
Ignorantia per momentanea dimittere. 156.177
Morte guſtata cæleſtibus fruantur. ibid.178
Ad cælum non ingreditur niſi per pugnam, & laborem. 365.12.& 13
Terrenis dediti inepti ad cæleſtia. 447.56
Deficiente homine cælum dicitur deſertum. 482 71
Cæleſtia bona parvi æſtimantur. 486.91
Bona terrena ſine menſura, cæleſtia verò cum menſura volumus. 556.112
Ut ad cælum aſcendas terrena conculcanda. 575. 56. 57.& 58.
Ad cæleſtia aſcendat homo, & non deſcendat, 851.36.
Ut homo aſcendat in cœlum renovandus eſt 613. 68

Cæremonia.

Eccleſiæ cæremoniæ venerandæ. 50.61

Carmelita.

Carmelitana familia, etſi perantiqua, Sanctorum cœtu multum fœcunda. 899. 65.66
Carmelitana familia antiquitate non corroditur, ſed firmatur. ibid.
Locus Apocalypſis 22. explicatur de Carmelitica Religione. ibid.67.68.
Sacra Carmelitica Religio, prædicatione, ac ſanctitate protulit fructus vitæ. ibid.86
Ex conceſſione B. Virginis revelatione facta N. S. Petro Thomæ Carmelitana familia perpetuitate fruetur. 900.70
Precibus, ac interceſſione B. Virginis Mariæ multum dicatur Carmelitana familia. ibid.72
Sacrum Scapularium Carmelitarum multa dona ſecum involvit. ibid.72
Carmelitana familia Noſtrum Diſcalceatorum Patribus, Sanctis, ac Virginibus illuſtriſſima, ac multum Deo placens. 868.62.64

Carnalia.

Carnalia mentem excæcant. 458.113
Carnalis affectus amputandus. 461.15.& 16

Caſtitas.

Caſtitas nobilitatur, luxuria deturpatur. 272.9
Caſtitas ex lucta libidinis illuſtrior. 405.7
Caſtitas virtutis initium. ibid.
Caſtitas facit fortes. 496.51

Caritas.

Caritas viri Apoſtolici ſibi vult maledictiones, aliis verò benedictiones. 131.10
Caritas ſumma virtus ad Deum videndum. 136. 27
Caritas ſola intuitiva Dei viſione conquieſcit. ibid.
Caritas omnibus armis potentior. 157.182
Caritas ſive bonis, ſive malis exhibita remuneratur. 198.69
Caritas non de præeminentia, ſed de remedio curat. 209.12
Caritas pro malo præbet bonum. 232. 8.9.& 10.
Caritas dat legis intelligentiam. 254.72.73.& 74
Caritas in proximum tota die. 386.15
Perfecti caritate cinguntur. 408.20
Caritas mentis reſplendeat in opere. 477.41 42. & 45
Generoſus animus ſolum ſe periculo objicit mercede tamen pro omnibus procurat. 645. 17.& 18.
Cariras Chriſti idem exhibet pro uno, ac pro omnibus. 668.155
Perfecta caritas uno actu non quieſcit, ſed facit voces in perpetuum. 727. 60
Prælatus ſe debet eviſcerare, ac è ſubſtanria diminuere pro ſubditis. 761.26.27.&28

Chriſtus.

Chriſtus cedit ut ſervus prior ſit in honore, non verò in morte, ac labore. 724.43
Quidquid eſt in Chriſto noſtrum eſt. 752.25
Chriſtus unus ut pro nobis mortem ſuſtineat, multiplex ut nos nutriat. 759.12.13.& 14
Corpus ad mortem Chriſto præjucundum. 760. 18.19. & 20.
Primo, & ante omnia deteſtetur Chriſtus quæ contrariantur hominum utilitati. 17.97
Chriſtus antequam Prophetarum conſuetudinem tenet. 22.30
Chriſtus venit ut doceret Judæos in propria perſona. 29.86.& 87
Chriſtus aliis dat majora, ſibi minora elegit. ibid.88
Chriſtus quodammodo angitur, dum noſtris poſtulatis non annuit, ſed differt. 31 110
Solus Chriſtus datur integer, bona temporalia per partes. 35.122
Chriſtus ſe Deum, & hominem manifeſtat. 51 72
Omne quod eſt in Chriſto eſt optimum. 55. 96
Chriſtus noſtras miſerias ut ſuas reputat. 61. 27
Chriſtus magis gloriatur de his quæ communicat, quàm de his, quæ poſſidet. 90. 112.& 113
Chriſti opera ejus divinitatem indicabant. 94 136
Chriſtus præ amore ſuam gloriam ſine cruce, ac morte non judicat perfectam, ac plenam 107. 10
Maxima Chriſti laus quòd ſit Salvator, ac Redemptor mundi. 748. 90
Chriſtus in amicis caſtigat omnes. 110.32
Chriſtus in humilitate ſibi primum locum eligit. 123.65.66.& 67
Chriſtus manifeſtat ignominias, occultat glorias. 129.90.
Chriſtus in obſequiis ſibi præſtitiſſe declarat obligatum. 128.91
Chriſtus ſibi ſoli retinet dolores; nobis verò communicat glorias. 131.5
Chriſtus Dominus abſcondit ſuas glorias. 136 41
Chriſtus maximè æſtimabat pati, & mori pro hominibus. 137.45

Chriſtus propenſior in noſtrum commodum, quàm in ſuam gloriam. 139.55
Chriſtus non ſumit ſibi honores,ſed ei deferuntur. 140.68
Chriſtus pro varietate ſtatus, ac dignitatis non mutatur. 141.71.72. & 73
Chriſtus ſuam gloriam ſuis communicat. 143. 85
Ex gratia Chriſti venit ut ipſe agnoſcatur. 145. 99.
Chriſti mors, non ut mors reputabatur. ibid. 100
Chriſtus Dominus mortis, & vitæ. 147.118
Crux, ac mors pro nobis Chriſti gloria. 150. 136
Errat ille, qui habens Jeſum creaturam reſpicit 156.176
Sine Chriſto nullum bonum. ibid.179
Chriſti gloria non datur ſine cruce, & paſſione, ibid. 180
Chriſtus traditur morti ex ſumma dilectione Patris erga ipſum. 161.215
Chriſtus magis cognoſcitur ut Filius Dei morte & cruce, quam gloria, & majeſtate; 163.222. 223. & 224
Chriſtus ex omni genere habuit teſtimonium. ibid.227
Chriſtus conſtitutus à Deo omnium Doctor.164. 234
In Chriſto omnia bona habentur. 268. 265. & 266
Chriſtus abſcondit glorias, manifeſtat amoris affectus. 169.268
Gloria Chriſti valde ampla gloria verò legis exigua. 170.279.280
Chriſtus ſuis data ſibi facta reputat; Reges verò terræ è contra. 198.67
Chriſtus in ſervis ſuis honoratur. ibid.68
Chriſtus in humilibus habitat. ibid. 70. 71. & 72
Cùm Chriſtus noſtra delicta lacrymatur, quis hominum non compungatur. 202.92
Chriſtus antiqnum ſeveritatem transfert in amoris legem. 217. 69
Chriſtus quia puriſſimus inde nobis eſt propitiatorium pro peccatis. 234. 23.& 24
Chriſtus quia verus Deus, ideo de noſtro remedio agit. ibid.
Chriſtus noluit gloriam, niſi per paſſionem. 247. 24.
Dies mortis, dies feſtus Chriſti. 248.33
In ſolo Chriſto ſolida veritas invenitur, in aliis illius umbra. ibid. 34. 35.& 36
Chriſti virtus ſemper ſe manifeſtabat. 249. 36
Chriſti mors ejus glorificatio. 263. 111
Ad Chriſtum per Patrem venimus. ibid.117
In Chriſto univerſa bona. 264. 122.& 123
Omnium bonorum unus fons eſt Chriſtus. ibid. 124
Ex Chriſti aſcenſione nobis ſpes illuc aſcendendi. 166. 134.& 137
Chriſtus ad temporalia moroſus, ad ſpiritualia ſedulus. 152. 61
Inter Chriſtum, & ſuos diſcipulos intima unio. 282. 65 ibid.
Chriſtus perſecutiones percupiebat. ibid.
Antiqui Patres tanquam aſtra, Chriſtus velut Sol. 287.7
Chriſto nulla creatura poteſt inferre nocumentum. ibid.8
Chriſtus venit ad ſalvandum, & non ad damnandum mundum. 290.27. & 28
Chriſtus maximè notus in Scriptura: 298. 81
Chriſtus potius vult cognoſci per beneficentiam, quàm per majeſtatem. 299. 83
Contra Chriſti puritatem invidia non poruit aliquid arguere. 312.13
In ſolo Chriſto gaudium verum, permanens. 332.127.
Chriſti doctrina, ac beneficentia per omnes tranſivit. 338.4
Chriſtus neſcit ſtare in uno loco, quin benefaciat. ibid.5
Chriſtus ſedens agit de bono communi,tranſiens de particulari ibid.6.7.& 8
Chriſtus in ſe cognoſcit obligationem benefaciendi. 342.32
In Solo Chriſto lux, & illuminatio. 146.56
Ex acceſſu ad Chriſtum mutamur in Angelos. 363.14.15. & 16
Chriſtus nos ducit in domum ſui Patris. 379. 100
Chriſtus prior ſua gratia nos quærit, ut ad eum veniamus. 378.97.98.& 99
Chriſti gaudium ſuis dare præmia. 418.84
Chriſtus in gloria ſuæ antiquæ conditionis, ac humilitatis non obliviſcitur. 420 93
Chriſtus miniſterium,quod gerebat in terris, in gloria Dei Patris præſtat. 421.102
Deliciæ Chriſti ſuis miniſtrare. 422.107
Chriſtus potius conſulebat noſtræ ſaluti, quàm ſuæ auctoritati. 425 4
Chriſtus potius attendit ad noſtram ſalutem, quàm ad ſuam majeſtatem. 430.38. & 39
Chriſtus exuit ſe veſtimentis gloriæ, ut nos illis induamur. 431.39
Chriſtus crucifixus compendium omnium bonorum. 459.6.& 7
Solus Chriſtus intuendus, ac aſpiciendus. 463 29,30.& 31
Qui Chriſtum habet,de omnibus aliis obliviſcatur. ibid.
Chriſtus Dominus ad ſe allicit peccatores,ut eos ad ſalutem reducat. 471.6. & 7
Qui ad Chriſtum accedunt purificantur,ac mundantur. 472.13.14. & 15
Chriſtus cum ſit totus aureus quidquid attingit reddit aureum. ibid.15
Chriſtus ſic amat unius animam,ac omnes.476. 40. & 668.155.
Chriſtus ſummè gaudet eſſe cum hominibus. 478.49.
Chriſti quies pro nobis laborare. 479.54
Chriſtus peccata noſtra portavit,ut deleret.480. 63
Chriſtus pro omnium ſalute ſufficientiſſimus. 516.167
Chriſtus noſtræ ſalutis cupidus in homine requieſcit. 582.25
Chriſtus cum ſuis videtur laborare. 615.78
Chriſtus alios facit participes ſuæ gloriæ. ibid. 81.82.& 83.
Chriſtus noſtram utilitatem ſuam dicit glorificationem. 646.22
Chriſto mors ſuavis. 708.96
Chriſti morte gratiæ ſplendore homines nobilitantur. ibid.97
Ex Chriſti deſcenſu homini illuminatio. 714.7
Chriſtus reputabat exilium abeſſe ab hominibus. 911.24.25.26

Chriſtianus

Christianus.
Chriſtiani Chriſti doctrina inſtruuntur. 299. 82
Qui pertinent ad Dei poſſeſſionem omni benedictione replentur. 588. 54
Deus multum extollit homines fideles, ac Chriſtianos. 615.77
Chriſtianus non otio, ſed operi debet vacare. 626. 23. 24. & 25
Cibus.
Indecorum quòd homo cibis ducatur. 68. 76
Propter cibum non eſt omittenda veritas. 432.44
Aſper cibus conducit ad ſalutem. 500. 57
Cibus hominis proportionetur cum ejus ſubſtantia. 342. 25
Ex cibo, & potu crudelitas. 343. 26
Ex cibo, & potu luxuria. ibid. 27
Ex nimio cibo, & potu mors. ibid. 28
Plus ciborum epulæ obcæcant, quàm inferni tenebræ. 252. 58
Reges miniſtris dent cibos; ac unde comedant, ne ipſi fiant latrones. 779. 21. 22. 23
Circumſtantia.
Ex circumſtantiis dependet opus, ut laude, vel vituperio ſit dignum. 569. 20. 21. & 22
Civitas ſeu, *Civis.*
Bonus civis honor patriæ. 231
Homines nolunt coram concive humiliari. 240 57
Clementia.
Clementia proprius dignitatis index. 39. 151
Grandis culpa de alio plus ſperare, quam de Dei clementia. 177. 35
Vide *Miſericordia. Benignitas.*
Clientes.
Vide *Aulici.*
Cogitatio.
Homines quod pejus eſt cogitant. 341. 17
Cognitio.
Ex habitu Chriſti alios ut magnos cognoſcimus. 34. 112
Cognitio creatoris excitat amorem. 49. 55
Cognitio Dei facit beatum. 91. 118
Alterius dignitatem cognoſcere, ac fateri valdè difficile. 93. 132
Ex Chriſti gratia venit ut ipſe cognoſcatur 145. 99
Qui magnalia Dei cognoſcit mundalia deſpicit. 245. 16
Cognitio propriæ utilitatis efficax ad acuendum intellectum. 347. 66
In omni honore cognoſcat homo ſuam antiquam conditionem. 418. 84
Princeps in omni ſua ſublimitate cognoſcat ſe eſſe hominem. 439. 8
Bonus princeps ſuorum palatinorum delicta cognoſcit. 527. 35. & 36
Ex propria cognitione aſcenſus in cælum. 574. 48. & 49
Cognitio præteritorum conducit ad gratiarum actionem. ibid. 50
Homo cognoſcat humilitatem ſuæ nativitatis. 741. 47
In ſublimitate cognitio propriæ vilitatis. 908. 14
Commodum.
Quæ etiam aliquando homo facit ex ſuo commodo, Deus in obſequium reputat, & remunerat. 63. 41. & 42
Qui propria commoda intendit in ſua luce obfuſcatur. 160. 208
Homines ſuo commodo conſulant, dum aliis conſulere videntur. 654. 44
Homines ſolùm de ſuo commodo curant, non de aliis. 717. 24
Commune.
Suprema poteſtas communi modo agendi ſe accommodat. 49. 56
Ignorantia velle concludere commune bonum inter privatos. 156. 181
Communi bono potiùs conſulendum, quàm particulari utilitati. 325. 88. 89 90
Si injuria eſt particularis diſſimulanda, non verò ſi offendit bonum commune. ibidem. 89
Chriſtus ſedens agit de bono communi, tranſiens de particulari. 388. 6. 7. & 8
Bono communi potius conſulendum, quam propriæ utilitati. 710. 112. & 113
Communicare.
Rex omnibus ſua beneficia communicat. 43. 10. 11. & 12. & 439. 6. & 7. & 858. 82. & 83
Chriſtus magis gloriatur de his, quæ communicat, quàm de his, quæ poſſidet. 90. 112. 113
Chriſtus ſuam gloriam ſuis communicat. 143. 85
Gloria Dei omnibus communicatur, gloria verò hominis ſibi tantùm. ibidem 88
Princeps ſua dona cunctis communicat. 144. 91. 92. & 93
Chriſtus ſua dona omnibus communicat. 232. 64. & 582. 25
Juſtus bona ſua aliis communicat. 265. 129. & 130
Divinitatis eſt bona ſua aliis communicare. 287. 11. & 660. & 103
Princeps teneat æqualitatem in ſuis donis communicandis. 388. 15. 16. & 17
Cœleſtia bona eorum communicatio non minuuntur. 521. 195
Chriſtus habet pro gloria ſua dona communicare, 615. 81. 82. & 83
Dei dona non uni, ſed omnibus communicantur. 12. 109. & 110
Suam lucem facit ampliorem, qui vult ut & alii illa fruantur. 867. 35
Monſtruoſa res quòd Princeps bonis repleatur, & in ſuos non diffundat. ibid. 36
Concordia.
Concordiæ induſtria obtinendi dona à Deo. 414 48
Chriſtus inter concordes habitat. 215. 56. & 57
Chriſtus vult nos eſſe concordes. 232. 4
Condemnare.
Phariſæi, ac iniqui condemnant, Jesus abſolvit. 284. 81.
Chriſtus abſolvit hominem, condemnat peccatum. 285. 91
Confeſſio.
Facta confeſſione inexplicabilia ſunt dona, quæ communicantur. 803. 85
Per confeſſionem obtinetur pretium noſtræ redemptionis. 185. 69
Confeſſio Petri radius orbis. 86. 91
Confeſſio veritatis in uno, vel altero. 88. 98
Feſtina confeſſio veniam obtinet. 285. 86
Diabolus maximè intendit avertere fidelem à confeſſione. 377. 90. 91. & 92
Summum

Summum malum claudere os in confeſſione. ibid.
Per confeſſionem mundatur conſcientia à peccatis. 487.98.99. & 100
Peccatum confeſſum recedit, tacitum permanet. ibid.
Confeſſio peccatorum iram Dei placat; 502.90
Confeſſio reddit Deum placabilem. 508.119. 120.& 121
Per confeſſionem ad regnum elevatur homo, & tollitur ignominia peccati. ibid
Confeſſio ingenua ſimpliciter peccata fatetur. 575.54
Confeſſio fit cum contritione, & ſatisfactione. ibid.55
Confeſſio peccatorum facit homines Deo acceptabiles. 578.74
Per confeſſionem reviviſcit anima. 675.199.& 200
Ex confeſſione ſalus. 730.81

Confido, ſeu *Confiſus.*

Alienus à crimine valdè confuſus. 330. 114
Multa confidentia damnationis cauſa. 804.90
Juſti de ſe non habent confidentiam. ibid.

Conformatio.

Et ſi interius ſit virtute diſſimilis, in exterioribus conformare aliis. 197.87
Conformandum cum Dei voluntate. 658.87
Boni diſcipuli conformantur cum chriſti voluntate. 113.121

Confuſio.

Conſilium malignantium eſt in eorum confuſionem. 427.12

Congregatio.

Decus congregationis quòd nullus deperdatur. 476.36

Conſanguinei.

Conſanguinei impediunt bona. 671.174
Conſanguinei agnoſcunt ſuum cognatum pauperem. 24.48
Conſanguinei improbi fugiendi. 203.101
Conſanguinei invidioſi. 246.17
Aliqui potius volunt honores extraneo, quàm conſanguineo. 322.70.71. & 72
Omnis conſanguinitatis affectus pro Chriſto poſtponendus. 450.79
Suorum conſanguineorum jactura graviter homo torquetur. 562.148. & 149
Conſanguinei, qui cum Deo haberi poſſunt non relinquendi. 608.35
Cognati conſulendi, & non deſerendi ſunt. ibid. 35.36.& 37
Tam glorioſa pietas in cognatos, ut hæc ſola ſit decantanda. ibid.38

Conſcientia.

Conſcientiæ puritas dat ſcientiam mandatorum Dei. 154.72.73 & 74
Quies conſcientiæ, ſi expellantur temporalia. 389.35
Pax conſcientiæ juſti ex certamine cum vitiis, ibid,& 590.36.& 37
Conſcientia accuſat, & indicat ſtultitiam peccatorum. 401.55
Conſcientia accuſat, & dat intelligentiam. 790 88
Conſcientia plus torquet, quàm gehennæ incendium. 530.52
Bona conſcientia, ſi non excolitur, ſylveſcit. 779.19
Plus volunt homines divitias, quam conſcientiam mundare. 785.64
Conſcientia bona dat multam confidentiam, ac animum, 914.46.47

Conſervatio.

Qui præſtitit beneficium ut deſerat, ſed perficiat, & abſolvat. 46.33

Conſideratio.

Res fiat non præcipiti, ſed conſiderato animo 38.144.
Peccatores, Sanctos non conſiderant quales ſunt, ſed quales fuerint. 472.12
Qui ſe non conſiderat alios iniquos judicat. 571.28

Conſilium, ſeu, *Conſiliarius.*

Omne conſilium impiorum in ipſos reflectitur. 685.41.42.& 43
Magnorum conſilia occultanda. 698.19.20.21 & 22
Homo ſuo conſilio fertur in perditionem. 704. 70
Sæpè homines loquuntur, quia aliorum conſilia non intelligunt. 27.75
Magiſtri, & Princeps non dedignentur accipere conſilia ab inferioribus. 57.8
Ab amicis petendum conſilium. 58.9.10. & 11
Mutandus eſt conſiliarius, ſi proba non conſulit. ibid.14.& 59.15.& 16
Non ſenex, nec amicus, ſed qui intelligat quærendus eſt conſiliarius. ibid.16
Conſiliarius expertus quærendus. 147.113.14 & 115
Ad conſilium convocandi homines ſimiles moribus ac vita. 149.127
Ex conſiliariis, quos adhibes, facilè mens, ac intentio tua deprehenditur. ibid.128.& 129
Bonus conſiliarius non propria jucunditate, ſed de bono communi agit. 150.137
Homo ſuo commodo detentus ineptus ad conſilium. 151.145
Sollicitus proprii negotii ineptus ad conſilium. ibid.144
Qui non Deum, ſed ſe conſulit, ſua ſibi retinet. 395.14
Imprudens ſuo utitur conſilio. ibid.16
Conſilium malignantium eſt in eorum confuſionem, 427.12
Periculosè agit homo, dum ſuo conſilio agitur, ac gubernatur. 490.14.15.& 16
Quod multorum conſilio fit, probum habetur. 6.8.3
Auctoritate conſilii malum defenditur. 679.4.5. & 6
Conſilium magnorum in multa veneratione. ibid.6
Res cum literatis conſulenda. ibid.7

Conſtantia.

Valdè divinum homini ignobili dare conſtantiam. 99.173
Firmi, ac conſtantes maxime venerandi. 132.15
Conſtantia multum promeretur. 636.87
Fili Dei conſtantes in divina lege obſervanda. 875.86
Vide *Perſeverantia.*

Conſuetudo.

Chriſtus antiquam Prophetarum conſuetudinem tenet. 22.30.& 45.31

Anti

Antiqua tuæ Gentis conſuetudo tenenda. 90. 109
Semper homo in ſuam conſuetudinem, ac naturam propendit, 153.151
Antiqua conſuetudo tenenda. 159.197
Ex mala conſuetudine ſalus hominis deſperata. 671.176
Vide *Mores.*

Contemnere.

Juſtos vivos contemnimus, mortuos veneramur. 80.44. 45. & 46
Homo ſi ſe videt contemptum, multa crimina aggreditur. 134.26
Pro Deo mors contemnenda. 147.118
Cùm homo contemnit terrena, elevatur ad cælum. 196. 57.& 58
Ob Chriſtum omnia contemnenda, & omittenda. 238.48
Qui magnalia Dei cognoſcit, mundialia contemnit. 245.16
Nemo contemendus. 325.86
Anima cùm Deum quærit omnia temporalia habet in contemptu. 509.128.129.& 130
Juſti mundo ſunt in contemptu, Deo verò in honore. 723.36. & 37
Cum terrena contemnuntur, ad cælum omnia volant. 675. 56.57.& 58
In contemnendis rebus potius affectus, quam cenſus penſandus eſt. 606.20. & 21
Bona temporalia tunc poſſeſſa, cùm contempta 622.123
Qui contemnit magna, non recuſet relinquere parva. 745.70.& 71
Contemnere pecunias non eſt hominis hujus vitæ. 757.50
Divitiarum contemptus efficacior ad perſuadendum, quàm miracula. ibid.
Magnum crimen, quod homo contemnat, quæ agnoſcit ſibi neceſſaria. 894.33.34.35

Contemplatio.

Noſtra contemplatio fit ad Deum. 410.30
Vita contemplativa, & activa. 467.44

Contumax.

Contumax timendus ne fiat infidelis. 212.38

Contumelia.

Spe depoſita in contumelias erumpit animus. 36. 94
Animi magnitudo nullo opprobrio commovetur. 34.113
Prudentia opprobrium vertit in ſuum augmentum. ibid.114
Contumelioſus etiam contumelias audiat. 329. 112
Contumeliæ verba fugiat judex. 559.129
Contumelia in hoſtes alienum à viro ingenuo, 801. 69

Convenientia.

Pro ſua convenientia quilibet operatur. 645. 114.115. & 116

Converſatio.

Converſatio hæreticorum fugienda. 15.80

Converſio

Recenter converſi ad fidem leniter tractandi ſunt. 479.57. 58.& 59
Peccatori recenter converſo facilis pœnitentia imponenda. 485. 93.& 94
Ex antiquis virtutibus habet homo, ſi peccet, ut convertatur. 489.111

Convivium.

Vide *Cibus.*

Cooperatio.

Noſtra cooperatio ad bona cæleſtia. 134.19
Noſtra cooperatio ad ſalutem neceſſaria. 360 144
Cooperandum cum Dei donis. 387 22. & 23
Vide *Auxilium.*

Cor.

Ex abundantia cordis os loquitur. 557. 120.121 & 122
In perverſo verba diſcrepant à corde. ibid. 118.& 119
Actus exiens à corde puro placet Deo. 569. 17
Parum eſt Deo offerre omnia membra, ſi cor tibi retineas. 576.63

Corpus.

Cæcitas attendere ad molem corporis, & non ad magnitudinem animi. 298.33
Tolerabiliora vulnera corporis, quàm mentis. 545. 39
Nullum damnum cùm adeſt corporis ſanitas. ibid.40

Correptio.

Plus proficit correptio ſecreta, quàm publica. 209.17.
Publicata correptio ſui ſceleris non damnatorem, ſed defenſorem reddit. ibid.18

Creatura.

Creaturæ propria eſt inſtabilitas, & eſt in fluxu. 517. 18.& 19
Creaturæ vendicant injurias factas contra ſuum creatorem. 865.25.26.& 27
Omnes creaturæ pro Deo pugnant adversùs peccatorem. 866. 27
Creaturæ inſurgunt contra peccatores. 870. 57
Omnes creaturæ accuſant peccatores. 870. 59. & 60

Credere.

Bona conferuntur credenti. 178.49
Aliorum non felicitatem, ſed infortunium credunt homines. 351.99
Semel invento fallaci non eſt credendum. 480 61
Prælatus non ſtatim credat rebus auditis. 526. 24
Plus credatur mendaci largienti, quàm veraci expoſcenti. 855.19
Triſtia difficiliter creduntur, 849.26
Vide *Perſuadere.*

Crimen.

Crimen filiorum à parentum vitiis originatur. 178. 40
Iniqui gubernatores delectantur in ſuorum crimine. 271. 4.
Criminum diſcuſſio eſt illorum manifeſtatio, 512. 112
Vide *Culpa.*

Cruciatus.

Cruciatus aperiunt intellectum. 300.92

Crudelitas.

Ignobilis, ſeu ſervus in principatu crudelis. 226. 52. 53.& 54
Crudelior homo in hominem, quàm fera. 336. 153.154.& 155
Divitiæ cum crudelitate non hominis, ſed leonis ſunt. 522.2
Ex cibo, & potu crudelitas. 543.16
Ex divitiis fit homo crudelis. 546. 53
Dives crudelior brutis animantibus. 547.59.& 60
Vir Crudelis in pauperes damnatur. 560.134

Crux.

Crux lucerna, & lux, quæ illuminat intellectum ad fidei myſteria. 107. 12. 13. & 14. & 875. 90.
Crux ſplendidior Sole, & Luna. 107. 14
Crucis præſidio roboramur in omni bono. 109 26. & 27
Crux nobis arma ad gratiam conſervandam. ibid. 27
Crux victoriæ firmamentum. ibid.
Crux per ſe attrahit, & ſibi præmium. 116. 16
Cruce armamur contra adverſas poteſtates. 121. 50
Crux ſcutum noſtri Regis. ibid.
Crux Chriſti non prodeſt ſine noſtra. 122. 55.
Crux propria facilis. ibid. 56. & 57
Crux, ac mors pro nobis Chriſti gloria. 150. 136
Chriſti gloria non datur ſine cruce, & morte. 156. 180
Chriſti crux ejus glorificatio. 263. 111
Chriſti de ſua cruce novo modo loquitur. 300 86
Crux Chriſti reſplendet ſuper omnia opera ejus. 301. 95. 96. & 97
Crux facit nos videre Dei Verbum. 301. 96
Crux lux totum mundum illuminans. 487. 96
Ex crucis halitu oratio fit accepta. 567. 61
Cruce Chriſti omnis labor noſter mollitur. 707 91. 92. & 93
Cruce Chriſti liberamur ab omni malo. 722. 30 & 31
Summa poteſtas Chriſti à cruce. 768. 69. 70. & 71
Crux regalis Chriſti thronus. ibid. 73
Crux Chriſti principatus. 769. 74
Crux Chriſtum Regem demonſtrat. ibid. 75
Crux regale Chriſti ſceptrum. ibid. 76
Crucis miniſtri Reges, ac Domini. ibid. 78. 79. & 80
Victoria per crucem. 770. 84. 85. & 86
Chriſtus reputat crucem pro exaltatione. 771. 94. 95. & 772. 96. 97
Crux reputatur à Chriſto veluti ſinus Patris, 771. 95
Chriſtus in cruce maximè exaltatus. 772. 101
Sub umbra crucis omnis gloria defertur Deo. ibid. 102
Ex cruce Chriſtus ad ſe traxit omnia. 773. 105
A cruce illuminamur, & venimus ad Chriſtum. ibid. 105. & 106
A cruce omnis ſplendor, & gloria. 774. 111
Excellentiſſima opera per crucem. ibid. 112
Ipſa crux in judicio finali accuſabit, & dabit ſententiam contra impios. 876. 96. & 97

Culpa.

Culpam ſuam alteri referre diaboli eſt. 174. 17
Valdè durum quòd quis propriam culpam in alium rejiciat. 177. 36
Suam culpam quilibet in alium vult refundere. 190. 19. & 809. 19
Culpæ objurgatio pars pœnæ. 227. 57
Plus deturpat culpa, quàm pœna. 228. 62. 63 64
Juſti potius horrent culpam, quam pœnam; iniqui verò è contra. ibid.
Unius culpa alii eſt periculum cadendi. 475. 31. 32. 33
Culpa ſemetipſum manifeſtat. 525. 19. 20. & 21
Culpa declaranda. ibid. 22.
Culpa arguit, & inducit delinquentem ad pœnam. 557. 118
Culpa comprimit os. 803. 82
Quod fuit fomentum culpæ, erit & pœnæ. 868 39. & 40

Cupiditas.

Cupiditas pecuniæ impedit in cœlum aſcendere. 194. 24
Pro minima cupiditate vita, ac aurum deperditur. 184. 81
Cupiditas humana nulla re, ac nullo principatu quieſcit. 191. 23. 24. & 25
Auri cupidus majora mala, quàm infidelis perpetrat. 212. 33
Humana cupiditas ſuis terminis non eſt contenta. 428. 24. & 25

Curioſitas.

Pro curioſitate relinquuntur cœleſtia. 449. 71
Ex curioſitate periculum. 432. 47

Cuſtodia.

Cuſtodienda anima à vitiis. 232. 6

D

Damnatus.

Damnatio irreparabile damnum. 425. 125
Damnati in omni malo obfirmati. 561. 142
Damnatus etiam ſuorum tortura torquetur. 562. 148
Qui eſt cauſa aliorum damnationis ipſe magis torquetur. 562. 142
Nemo inauditus damnandus. 801. 68

Damnum.

Nulla creatura poteſt damnum inferre Chriſto. 287. 8
Valdè execrabile medium vitæ in damnum convertere. 310. 4. & 5.
Ad damnum alteri inferendum nunquam deeſt inſtrumentum. 335. 142. 143. & 144

Dare.

Omnia non ſunt uni danda. 129. 93
Regis gloria ſua dona ſuis dare. 740. 77
Cùm de præſenti aliquid datur, æſtimatur ſpes de futuro. ibid. 78
Qui majora dat, minora non negabit. 183. 74
Omnes convolant ad dantem dona, recedunt à patiente. 204. 10. 11. 12
Dare excellentiam Dei prædicat, accipere verò exinanitionem dicit. 225. 44. & 45
Quod improbo datur, juſto non eſt denegandum. 591. 23. & 24
Deus non dat dimidium, ſeu dimidiata dona, 521. 198
Cui minora negantur, majora non dabuntur. 563. 152
In mundo ſolùm habenti datur. 694. 10
Quæ minoribus dantur majoribus non ſunt deneganda. 663. 120 121. & 122
Nemo det, ac concedat, niſi id, quod cognoſcit. ac intelligit. 699. 40
Plus creditur mendaci danti, quàm veraci exponenti. 848. 19
Homo aliquando putat aliena ſibi non dari, ſed deberi ratione amicitiæ. 901. 81.
Dare ex propriis difficile, ex alienis ſuave. 902. 89

Debitor.

Debitor intendit interponere tempus. 123. 25
Homo tarde ſolvit debitum. 449.74

Defectus.

Valdè exoſum quòd quis damnet in aliis defectus, quibus inficitur. 5.24
Quilibet ſuum paritur defectum. 8.45.46
Nobilis valde ſedulus ne aliorum defectus videantur. 87.91.92.93
Prælatus aliquando ſuorum diſſimulet defectus 152.148
Sancti ſuos defectus manifeſtant. 158.188
Aliorum defectus tegere præcellit quodcumque cæleſte munus. 160.209.210
Aliorum defectus recondere probitatem declarat. 166.250
Homines non ad virtutes,ſed ad defectus attendunt. 192.31.32.33
Defectus hominis devita,bonum aſſume. 195. 47
Aliorum defectus occultandi. 277.36.& 511. 157
Iniqui non conſiderant virtutes, ſed defectus, 320. 56
Impius in ſe admittit unum defectum, ut in aliis multos imponat. 332.130.131
Homines ſolum ad defectuoſum advertunt, & non ad laudabile, & magnum. 354.112.113. 114
Ingenium Apoſtolicum aliorum defectus abſcondere. 355.118
Bonus pater ſæpè plura præſtat ad occultanda delicta filii, quàm ad oſtendendam majeſtatem. 510.131
Senior non videt fratris pœnitentiam,ſed crimina. 517.172.
Etiam peccatoris publici nomen tacendum. 540. 8.9.& 10
Iniqui non virtutes, ſed defectus conſiderant. 637.95
Homines ſolum ſciunt aliorum defectus detegere. 676.209
Quilibet dolet non de alieno defectu, ſed de proprio incommodo. 712.124.125

Defendo.

Manus Dei nos protegit, ac defendit. 49.55.56 & 57
Magna pœna ut tui defenſor ſit tui damnator. 596.14

Dejectus.

Dejectus à Principum gratia multa tolerat.455. 104
Dejectus omnia ſuſtinet, Regis favore ſublimatus levi aura offenditur. 513.155.156
Filius dejectus condecoratur,ac nobilitatur.514. 157
Qui ſe videt dejectum,ac excluſum, torpet animo. 710. 111
In dejectos inſurgunt alii. 710.122
In Dominum dejectum inſurgunt famuli. 870. 61

Delectatio.

Pro minima delectatione vita,& animum de perditur. 184. 81

Deliciæ.

In deliciis mundanis guſtus brevis tantum.450.
Peccator dum quærit delicias,eas perdit, & invenit amaritudinem. 498,62
Delicioſus ſi deliciis defraudatur,perit. 499 73
In deliciis enutritus non valet laborare.330.49
Iniquus in ſuis deliciis habet præſagium ſuæ damnationis. 540.14
Ex deliciis calamitas,& mors. 541.21.22.23
Pro noſtris deliciis volumus, ut alii ſuis bonis ſpolientur. 554.102
Si Princeps deliciis indulgeat miraculum quod Reſpublica non pereat. 625.18
Deus ſuis non ſolum dat neceſſaria, ſed etiam quæ ſunt ad jucunditatem ac delicias. 795 32. & 33
Plus devincitur deliciis,ſeu blanditiis,quàm poteſtate. 848. 23

Deſcendere.

Deſcendant magnates ad minimos. 340.16

Deſertum.

Quos deſertum,ſeu ſolitudo commendat,apti ad magna. 149.126
In deſerto ſecuritas,in urbe periculum. 478.50. 51.& 52
Major ſecuritas in deſerto, quàm in urbe apud virum ſanctum. ibid.

Deſiderium.

Noſtrum deſiderium pro merito reputat Deus 179.49
Ex dilatione deſiderium. 251.53
Ex difficultate accenditur rerum deſiderium. 389.31
Deſiderium inflammatur ex termino viæ abſcondito. 40.106
Qui à ſuo deſiderio defraudatur multum erat. 637.93
Non deſiderio, ſed operum executione obtinetur regnum cælorum. 905.110

Deſperatio.

Nullus ex malo genere deſperet. 241.55
Nullus ex gravi peccato deſperet. 300.93

Detrahere.

Phariſæi cum non auderent detrahere Magiſtro diſcipulis detrahebant. 7.35
Vitioſi de Juſtis,ac Sanctis detrahunt. 429.28

Devotio.

Defectus devotionis adhibitione ſacrarum rerum ſupplendus 30. 60

Deus.

Deus gratia ſua nos prævenit. 19.10.11
Deus eſt,qui incipit in nobis opus bonum ibid.
Impoſſibile eſt,ut Deus de hominum ſalute non agat. 20.19.20.21
Deus non dat uni beneficium cum injuria aliorum. 26.62
Deus valde verax in ſuis verbis, & promiſſionibus. ibid. 68. 69.& 27.70.71
Deus dat ut magnificus, homo ut limitatus accipit. 40.157
Ab unoquoque Deus vult id, quod ipſe præſtare poteſt. 45.24
Deus impedimentum ſolvit impedimento.50.58
Omnia noſtra Deo referenda. 51.69
Solus Deus videt noſtras neceſſitates. 59.18
Deus movetur à neceſſitate ad ſubveniendum. 61. 28
Deus in ſuis operibus oſtendit ſcientiam,& potentiam. 71.93
Deus pro paucis,quæ ei damus,multa perſolvit ibid.95
Deus tunc vult dici Dominus, cum habet hominem creaturam,cui communicet dominium. 90.113
Idem eſt Deum dicere, ac facere. 98.160

Proprium Dei pro ſuorum ſalute mori. 108.118
Dei veritas infallibilis in ſuis promiſſionibus. 159. 200
Divinitatis character ſine alterius obumbratione lucere. 160.206
Se pro aliorum ſalute exinanire divinitatis notio. 162.220
Ob noſtrum defectum Deus nobis non confert beneficia. 175. 25.
Deus curam habet de parvulis,& humilibus. 9. 115
Niſi Deus ad nos veniat per ſuam gratiam, nos non poſſumus ire ad eum. 234. 22
Non vult Deus ut ſuus honor, alteri tribuatur. 237. 39
Homo ſe totum Deo offerat. 238.45.
Ob noſtrum receſſum à Deo,Deus à nobis receddit. 288.14
Plus dolendum de injuria Dei, quam de vita perdita. 316. 32
Deus facile obliviſcitur injuriæ. 326.96
Deus ex malis multa bona educit. 343.36
Deus hominis creator ipſum reformat. 347.59
Deus per contraria media operatur mirabilia, ibid. 67.68.& 69
Deus vult ut opera ſua ſint manifeſta. 349.78
Deus à fortioribus vult majora opera. 360.147
Deus benefacit non caſu,ſed alto conſilio. 371. 52. & 53
Deus large dat, homo ſua avaritia anguſtiatur. 369.20
Deus nocte abſcondit ſuum rigorem,in die clara manifeſtat ſuam magnificentiam, & miſericordiam. 403.71.72
Deus quærit homines,non vero ipſi Deum.416. 68
Deus in noſtris actionibus ſpectandus. ibid.67
Solum Dei regnum ſibi ſufficiens. 420.91
Deus incomprehenſibilis. 421.106
Salus noſtra Dei glorificatio. 430. 37
Deo aliquando gratior pœnitens, quàm innocens. 284. 75.76.77
In Deo Patris amor nunquam deficit. 501.82
Dei memoria dat vires ad viam ſalutis arripiendam. ibid.83
Deus velociſſimus, ut exaudiat noſtras preces. 506.112.& 507. 113.& 114
Deus noſtro dicendi modo plus dolet de noſtro dedecore,quam de ſua offenſa. 511.136
Deus ſolus clemens, cum miniſtris terribilis. ibid.139.40 &141
Deus ex noſtris criminibus provocatur ad ſupplicium. 527.30
Deus ſecreto corripit delinquentes.540.8. 9. & 10
Qualis homo Deo,talis Deus homini. 555. 108
Deus girat peccatorem, ut eum ad ſe reducat. 582.23
Deus vult nos & non noſtra. 586.42.43
In manu Dei ſecuri,& tuti ſumus ab omni malo. 588.56.57
In ſolo Deo ſatiatur appetitus. 605.14
Deus potius attendit ad noſtrum commodum. quam ad celſitudinem ſuæ majeſtatis. 612. 65
Deus maximè delectatur quòd homini adminiſtret. 625.16
Deus tam velox in nos,ut expectet vocem loquentis. 626.19.20
Omnia noſtra ad Dei gloriam referenda. ibid. 22
Deus non eſt perſonarum acceptor. 709.107
Dei propria permanentia,creaturæ tranſitus.717 18 & 19
Deus noſtram opem requirit,ut remuneret.542. 35
Pro Deo ſuavia fugit homo,pro mundo labores amplectitur. 744.63.64.65
Deus ſic dolet de noſtra preſſura,ac ſi eſſet ſub illa. 750.8.& 9
Deus beneficia largitur,homo verò ſibi ſuplicia comparat. 788.78. & 79
Deus beneficiorum Author, non verò ſuppliciorum. ibid.
Solius Dei eſt habere pietatem, ac clementiam. 794.27
Deus non ſolum dat ſuis neceſſaria,ſed etiam quæ ſunt ad jucunditatem. 795.31.33
Deus plus dolet de illata injuria ſuis ſervis,quàm ſibi. 798.49.50.51
Ut Deum videas,ſeparandus animus à mundo, 815.58.59.60
Cùm Deus caſtigat, ſe abſcondit. 864. 18. & 19
Dies exultationis Deo,quo ipſe nobis benefacit. 916.66
Dei beneficia. Vide *Beneficia,* vel *Dona.*
Dei liberalitas. Vide *Liberalitas.*
Dei ira. Vide *Ira.*
Dei miſericordia. Vide *Miſericordia.*

Diabolus.

Cum uno diabolo veniunt multi dæmones. 18. 101
Plus fugiendus diabolus pugnans per hominem quàm per ipſum. 111. 44
Diabolus ſibi arripit dignitates. 140.67
Diabolus Dei creaturas intentat infamare. 174. 16
Diabolus explorat,ut malum,quod infert alteri referatur. ibid.17
Dei providentia nos cuſtodit à dæmonis machinatione. ibid. 19
Diabolus ſuos ad ruinam impellit. ibid.
Quo propinquior eſt ſalus, eo magis diabolus ſævit. 177.39
Quod diabolus non executione, ſed deſiderio intentat, homo operatur. 308.130
Homo ſæpe loquitur quod diabolus non audet dicere. 329.109
Diabolus ſemper intendit deſtructionem,& ruinam. 397. 24
Diabolus nunquam in vitiis dat ſatietatem.497. 55
Diabolus vincitur per quæ vincebat. 2669.163
Diabolus non videt apertam excellentiam.682. 22
Sub jugo diaboli dura patitur homo. 744.62
Pro diabolo dura patitur homo, pro Deo ſuavia reſpuit. 744.63.64.65
Diabolus ex uniuſcujuſque genio parat tentationes. 810.28
Diabolus ſe uniuſcujuſque genio adaptat, ut decipiat. 857.74.& 858.75.76.77

Dicere, ſeu *Dicentes.*

Dicenda quæ videntur. 227.56
Iniqui unum dicunt in facie,aliud à tergo.271. 5
Dicentes Regi aliorum proſpera invidioſi, ac latrones. 368.53

Omnia non omnibus dicenda. 695.13

Difficultas.

Difficultas rerum generoſos movet. 113.23

Ex difficultate rerum accenditur deſiderium, 189.31

Ex difficultate obtinendi æſtimatur res, 391.44

Difficiliter habita, ſunt in æſtimatione, 495. 32

Maſculus animus rerum difficultate excitatur, 655.76.& 77

Stultus difficilia ſuperat, at in minimis cadit, & deficit, 894.19

Dignitas:

In Chriſti ſchola non attenditur dignitas, ſed merita. 86. 83

Alterius dignitatem fateri valdè difficile. 91. 122

Dignitas non adoleſcentibus, ſed ſenibus conferenda. 100.176

Diabolus ſibi arripit dignitates. 140.67

Pro dignitate, ac gloria non mutandum. 141.71 72.& 73

Electus à te ad dignitates, ac honores, non eſt dedecorandus, ac contriſtandus. 157.187

Dignitas danda non ex moris affectu, ſed ex rationis judicio. 193.34.& 195.35. & 36

A dignitate dimittamus animum tantiſper, ut noſtro muneri ſatisfaciamus. 236.35.36.& 37

Dignitas non ſit inſtrumentum ad ulciſcendum 72. 77

Deus cum dignitate dat vires proportionatas ad illam. 435. 63

Dignitate ſæpe homines pejores fiunt. 436.67

Dignitatem ab aliis rejectam ſolus pauper admitteret. 453. 95

Bonus ſervus non tantùm ſibi, ſed etiam aliis vult honores, ac dignitates. 454.100

Dignitas adnata illuſtriſſimo viro. 587.49

Potentes ſæculi contemnere, & eligere bene meritos ad dignitates, non hominis, ſed Dei eſt. 614.73.& 75

Indignus in dignitate abominator deſolationis 848.19.& 20

Semper unus non teneat primam ſedem. 646. 23

Dejectus, ac delapſus à ſua dignitate, ac honore contemnitur. 671.179.& 180

Ex dignitate lingua fit ſolutior. 688.52.53. & 54

Dignitatis virtus dat cognitionem veritatis, 690 64.& 65

Ad dignitates nullus ſe intromittat, omnes vocentur. 694.9.10.& 695.11.12

Dignitas non affectu ſanguinis danda. 702.55. 56.& 57

Nullus vult in dignitate alteri cedere. 704.67

Dignitas deſtinata ad omnes non eſt reſtringenda ad duos. 708.100

Ad dignitates non currendum, ſed gradatim eundum. 724. 44

Dignitates affligunt, & moleſtant. 751.18

Dignitas brevis contemnenda, perſeverans æſtimanda. 658.6.7.& 8

Recognoſcitur dignitas, un interficiatur homo, 785.92

Damnatur qui dignitatem improportionatam vult uſurpare. 805.96

Dignitas in iniquis non eſt ad obſervantiam juris, ſed ad illius violationem. 827.7

Magnus dolor quod quis ſit dejectus à ſuo loco in quo alius triumphat. 838.76.& 77

Qui fugit dignitates, eas ſibi appropriat. 867 33

In dejectum à ſua dignitate aſſurgunt famuli. 870.58

Officia, & dignitates dandæ iis, quos agnoſcimus. 910.29.30.& 911.31

Ex dignitate, ac æſtimatione facta pignoratur homo ad magna. 909. 11.12.& 13

Hominis eſt dare dignitatem, non affectu, ſed ratione. ibid.16.17.& 18

Diligentia.

Ad pietatis opus diligenter, ad judicium, cunctanter eundum. 211.32

Chriſtus ad temporalia moroſus, diligens ad ſpiritualia. 281.61

Cum diligentia Deo ſerviendum. 405.5.

Diſcipulus.

Diſcipulorum defectus in magiſtrum retorquetur. 7.36.37.& 38

Liberum eſt eſſe diſcipulum, at factus ad illius jure ſervanda teneris. 124.69

Inter Chriſtum, & ſuos diſcipulos intima unio. 282 65

Eximius amor diſcipulorum Chriſti in ipſum. 693 2

Diſcordia.

Seminare diſcordias, Phariſæorum vitium. 7. 34

Diſcordiæ ſtudens non vult ſecum habere Chriſtum. 216.58.

Diſſimulo.

Prudens diſſimulat injuriam, ut evitet occaſiones iræ. 324.84

Patris eſt diſſimulare filii crimina. 518.180

Peccata occulta diſſimulanda. 527. 32 33. & 34

Diviſio.

Aliquando diviſio bona. 219. 36.& 37

Ab iniquis multa diviſio. ibid.38

Jeſus non habetur diviſione, ſed in unitate 168. 264

Divitiæ pariunt diviſionem. 605.15

Perfecti non dividuntur. 607.31

Divitiæ, Dives.

Divitiarum intuitus ſæpè ſubornat. 863.11

Divus multum ſibi promittit de vita futura. 499. 39

Inter divitias ubi eſt avaritia, regnat mœſtitia, ubi autem Deus regnat, ibi eſt lætitia. ibid. 41

Dives vult ſe multiplicare, ut tanquam plures fruatur bonis. 400.46

Divitiæ pariunt egeſtatem. 494.41.42.& 43

Cupiditas divitiarum impatiens. 488.2

Ex divitiis perditio, & ruina. 523.5

Divitiæ in luxum, ac delicias ducunt. ibid.6

Nemo ſuis opibus, ac divitiis contentus. ibidem 7.

Ob divitias ac lucra acquirenda omne damnum contemnitur. ibid.8.9. & 10

Dives in ſæculo, pauper in æternitate. 530.51

Divitiæ cum ferocitate, non hominis, ſed leonis. 539.2

Deus malos divitiis implet, ut eos gratos faciat. 540.12

Torquentur divites per quæ peccant. 544.35

Ex divitiis fit homo crudelis. 546.53

Divites negant pauperibus cibum, & dant brutis animalibus. 547.87

Opulentia divitiarum obcæcat mentem. 552.

Dives difficiliter ingreditur in cælum. 601. 36
Divitiæ diviti non ſunt in commodum; ſed in impedimentum. ibid. 38
Divitiæ pariunt diviſionem. 605. 15
Honor apud mundiales in divitiis reputatur. 609 41. 42. & 43.
Divitiarum contemptus non eſt hominis hujus itæ, ſed Dei. 757. 51
Plus volunt homines divitias acquirere, quam conſcientiam mundare. 785. 64

Doctor. Doctrina. Docere.

Doctor errans difficiliter emendatur. 14. 79
Qui alios in ſcientia docet, beatus. 91. 121.
Qui in doctrinæ præeminentia ætatis deponit dignus omni dignitate. 101. 186
Authoritas perſonæ multum facit, ut doctrina æſtimetur. 139. 60.
Doctrina Evāgeliorum clara ſicut lumen. 144. 95
Qui docet, in probitate vitæ emineat. 294. 235
Bonus doctor non ſolùm verbis, ſed eiiam factis docet. 164. 236. & 237
Doctor quod docet verbo, adimpleat opere. 235 26
In Doctore gloria maximè appetibilis. 253. 66
Doctrina prædicatoris potius procedat ex corde: quam ex ore. 264. 126
Doctrina non recipitur ob pravam audientium diſpoſitionem. 312. 14
Doctrinam ſuæ Scholæ contrariam multi dicunt hæreticam. 320. 60
Prælatus potius doceat opere, quā verbo. 364. 68
Veritas doctrinæ ornamentum, ac fundamentum 810. 26
Doctor ſæpè virtute cathedræ dicit verū. 827. 10
Aliquando à Doctore iniquo procedit bona doctrina. ibid. 22. & 13

Dolor.

Ille patitur dolores, qui eos intelligit, ac cognoſcit. 23. 37
Qui dolores in dilecto videt maximè torquetur, 23. 38
Deus plus dolet de noſtro dedecore, quàm de ſua offenſa. 511. 136
Dolet homo non de defectu alterius, ſed de damno proprio. 712. 125
Qui amat, dolet de alterius malo. 452. 12
Animus regius cùm videt ſuorum clades dolet. 751. 17.
Dolor generat ſilentium, & non ſinit loqui. 718. 7. & 8.

Dominus.

Plus aliquando valet unus Domini digitus, quàm tota miniſtri manus. 50. 62.
Domini eſt ſe ſubmittere, ac humiliari propter ſuos. 807. 101
Majeſtas Domini, & ſervi diſcriminantur. 143. 89
Multa differentia, habenda eſt inter Dominum & ſervos. 147. 117
Cum Domino ſervus non eſt metiendus. 156. 173
Dominus facilè dat, ſervus verò difficiliter. 549. 85. 86. & 87.
Una dominatio multa ſervorum miniſteria habet annexa. 420. 95. 96. & 97
Dominus conſtituitur, ut ſerviat. ibid.
Dominus ſalvat, ſervus deſtruit. 720. 10
Domini majeſtas annexam habet neceſſitatem. 740. 36. 37. & 38

Donum.

Differt Deus donum, ut meritis creſcat. 391. 42
Ex difficultate obtinendi æſtimatio doni. ib. 43
Dona à Deò accepta non poſſunt occultari. 501. 81
Princeps ſua dona non revocet 228. 9
Donum, quod minus expectatur, gradus. 141. 68. 69. & 70
Dei dona in nos ſine interruptione. 287. 9
Rex ad omnes æqualiter extendat ſua dona. ibid. 10
Dona à Domino facilè, à ſervo difficiliter veniunt. 349. 85. 86. & 87
Dei dona ſuperant noſtrum captum. 351. 95
Dilatione doni virtus exercetur. 32. 102
Minimum Dei donum ſatiat univerſum mundum. 35. 126. 127. & 128
Deus ex uno dono dato pignoratur ad aliud dandum, homines verò ex uno conceſſo pignorantur ad aliud negandum. 62. 34. & 35
Regis gloria ſua dona ſuis conferre. 142. 77
Dei dona omnibus communicantur, hominis verò ſibi tantum. 143. 88
Dona quærunt homines, paſſionem declinant. 189. 11. & 12
Ubi majora dona, major ratio exigenda, 615. 79
Magni animi eſt dona exhibita extenuare. 652 55
Donum, quod datur inferioribus, excellentioribus non eſt denegandum, 663. 120. 121. & 122
Dei dona ſolum communicantur ſuis electis, non verò alienis. 802. 79. & 803. 80. & 81
Infidus non gaudet fidelium donis. 806. 99. & 100
Divina dona, non capiuntur ab homine, ſed exuberant. 916. 61
Vide *Beneficium.*

Dubitans.

Dubitans in fide infidelis. 179. 47
Dubietas animi deponenda. 199. 78. & ſeqq.
Potius vult homo cruentari in corpore, quàm dubio premi in mente. 188. 8
Generoſus animus dubii impatiens. 216. 63
Dubium maximè torquet. 246. 14

Durities.

Sub jugo dæmonis ad dura currit homo. 744. 65
Sub dæmonis jugo multa dura patitur homo, ibid. 62

E

Eccleſia, ſeu Eccleſiaſticus.

Eccleſia excellentior ſynagoga, 69. 77
Eccleſiæ conferendæ per concurſum meritorum. 76. 16. 17. & 18
Eccleſiaſticæ dignitates per merita, & non ex fœdere amicitiæ, vel ſanguinis dandæ, ibid.
Dignitas Eccleſiaſtica non ſanguine, ſed meritis eſt conferenda. 94. 140. & 95. 141. & 142
Eccleſiaſticus novus fit homo, 97. 154
Non eſt alienum ab Eccleſiæ majeſtate in neceſſitate ſuis ſubvenire. 184. 78. & 79
Ambitio, & contentio in Eccleſiaſticis totum perdit orbem. 201. 88. 89. & 16
Ingredi Eccleſiam res difficilis. 251. 46
Peccata cōtra Eccleſiā indelebilia manent. 208. 41
Peccatum commiſſium in Eccleſia graviſſimum 321. 61. 62. & 63
Qui Eccleſiam Chriſti intrant ex leonibus fiunt oves, 365. 14. 15. & 16
Qui recedit ab Eccleſia, ac loco ſancto in multa mala incidit. 493. 33. 34. & 494. 35. & 36

Chriſtus

Chriſtus ſolùm in Eccleſia,& non extra invenitur. 485.86
Elongatus ab Eccleſia terrena cogitat, in ſinu verò ejus cæleſtia. 497 57.58
Qui in ſinu Eccleſiæ delinquit ſæpe erigitur. ibid.58
In Eccleſia Chriſtianorum ſtat Deus firmus, ut noſtras orationes exaudiat. 582.22
Eccleſiaſtici tractent Eccleſiaſtica, & non ſæculares. 679.8
De Eccleſia curam habeat Sacerdos. 683.26
Eccleſiarum bona non ſunt data,ſed locata.779.20
Abominatio omnium peſſima ex loco ſancto prophanato. 847.13

Electio.

Numerus electorum Dei non poteſt minui. 474.29.& 30
Solum in cælo, & non in terra eliguntur benemeriti,& contemnuntur potentes. 614.73.74
Judas aſſumitur in Jeruſalem cum cæteris Apoſtolis,ne impudentior fieret. 694.6

Eleemoſina.

Ex eleemoſinarum loco movetur Chriſtus ad pietatem, 292.42
Eleemoſina confidentiam dat, ut à Deo multa petamus. 384 4
Qui eleemoſinis ſubvenit egeno,non patitur penuriam. 386.15
Eleemoſina duplicato fœnore omnia aſſequitur. 574.49
Qui dat eleemoſinam regnum cælorum expectare poteſt. 406.10
Ex eleemoſina bona augentur. 391.49
Panis datus pauperi menſa larga largiori. 426.7.8.& 9
Dives per eleemoſinam exornatur fructibus, ac fertur in cælum. 537.92.93.94
Ex eleemoſinis pauperum efficaciſſima ſunt patrocinia Sanctorum. ibid.
Ex eleemoſina præſidium in hora mortis, & judicii. 538.95
Eleemoſina efficax ars, ut cælum oppugnes, & ad illud ingrediaris. ibid.96
Eleemoſina redimit animam ab omni malo.ibid.97.98
Eleemoſina efficaciùs,quàm Oratio penetrat cælum. ibid.98
Qui pauperi negavit micam, negatur ei gutta. 555.108
Eleemoſina conſtituitur via ad omnes perfectiones. 589.29
Eleemoſina pro ſtipendio habet ſalutem. ibid.
Per eleemoſinam homo mundatur, ac incorporatur Chriſto. ibid.30.31
Bona erogata in pauperes magnum faciunt. 730.83

Elias.

Quomodo Elias dicatur quòd reſtituet omnia? 171.45.& 172.67
Spiritus Eliæ etiam poſt mortem prædicat. ib.7.
Elias ad umbram Chriſti inſtaurabit omnia.ib.8.
Elias veluti nova lux. ibid.9
Humilitate pervenitur ad Eliæ magnalia. 197.66
Elias in figura Chriſti peccata vetera jugulat. 344.40

Error.

Chriſto apparente in mundo jam nullus ſit error. 117.21
Homo errat in ſua æſtimatione. 437.56
Error peccatis ſupportandus. 701.51
Error in amicis non diſſimulandus. 705.74
Errores ex ignorantia diſſimulantur, non verò ex præſumptione. 77.20.& 21
Error Principis populum ad ſe trahit. 81.51
Error in multitudine,veritas in paucis.88.96.97.98.& 99

Evangelium.

Evangelii ſcopus fidem Chriſti plantare. 38.147
Evangeliorum verba clara ſicut lumen.144.95
Lex,& Prophetæ cohærent in Evangelio. 156.176

Euchariſtia.

Exi à peccatis,ut Chriſto appropies. 20.22
Euchariſtica menſa filios,& ſervos excipit. 33.107
Euchariſtica menſa facit Dominos. 34.112
In una mica panis Chriſti totus integer ipſe accipitur. 35.124
Panis Chriſti dat omne bonum,& depellit omne malum, ibid.125
Vna Euchariſtiæ umbra plus obtinet,quam omnes virtutes. 37.135
Sacra Euchariſtia cuſtodit à tentationibus. 35.125
Umbra Euchariſtiæ iras Dei deponit.ibid.& 458.123.& 459.124.& 125
Fides Euchariſtiæ generoſior. 38.141
Chriſtus in Euchariſtia omnes ſatiat. 43.12
Exercitatio in laboribus præparatio ad Euchariſtiam. 63.40
Jejunium præparatio ad Euchariſtiam. 64.51
Sine cæleſti pane deficit homo. 65.52
Qui ſe abſtinet ab Euchariſtia, omnia mala illi comminantur. ibid.
Longè fiat homo à peccatis,ac vitiis, ut ad Euchariſtiam veniat. ibid.53.54
A peccatis recedat homo, ut ad Euchariſtiam accedat. 65.54
Ad Euchariſtiam multa præparatione accedendum. 794.21
In ſacra Euchariſtia omnia bona. 69.81.82. & 387.19
In ſacra Euchariſtia omnia deſiderabilia. ibid.
Panis Chriſti non participatur in deliciis, ſed in laboribus. 70.88
Qui de pane Chriſti participant,alios cognitione excedunt. 84.73
Quando major eſt diſpoſitio ad Euchariſtiã tanto magis de illius fructu participamus. 88.97
Anima recipiens Chriſtum in Euchariſtia, ei præparet perſeverantem domum. 157.194
Chriſtus in Euchariſtia ſub ſpeciorum nube,juſtis lucida,peccatoribus obſcura. 150.207
Euchariſtia nos elevat à terra in cælum. 184.82.& 83
Excluſio naturalis rationis oculo cum fidei lumine ad Euchariſtiam accedendum. 203.104. & 105
Non naturalis ſenſus, ſed ſola fides Chriſtum in Euchariſtia recognoſcit. 204.105
Chriſti ſanguine locupletamur. 223.27
Potus cæleſtis ſumendus ſub conſideratione mortis 262.109
Euchariſtia panis amicorum. 384.3
Chriſtus in Euchariſtia valde benevolus. 386.6
Qui dignè Chriſtum accipit,affluit deliciis.420.94
Chriſti menſa replet gaudio. 801.67

Et ſi alia peccata diſſimulentur, non verò ille, qui in peccatis accedit. 805.96
Euchariſtia unitatem generat. 860.90
Ex Chriſti altari fideles ut aquilæ volant in ſublime. ibid.93
Euchariſtia ſumenda cum multa puritate animarum. ibid.95
Euchariſtia refectus diabolo terribilis. 861.96. 97.& 98
Qui ad Chriſti menſam accedit deponat hominis conditionem. 800.59.
Euchariſtia cum mortis metu ſumendo. 435.59
Qui guſtat ſacram Euchariſtiam, in paradiſo degit. ibid.60
Ad Euchariſtiam non vocantur deſides,ſed fortes,qui maſculo ſunt robore. 443.36. & 444. 37.& 38
Quamvis dona gloriæ valeant explicari,minimè verò quæ in ſacra Euchariſtia continentur. 446.50.51.& 52
Ut ad Euchariſtiam accedas,etiam ab uxoribus abſtinendum. 451.82.83.& 84
A terreno pulvere etiam abſtinendum. ibid.
Vmbra Euchariſtiæ declinatur ira Dei,& omnia beneficia veniunt. 452.90.91.& 92
Deſiderium Euchariſtiæ facit homines aſcendere in cælum. 502.85.86.& 87
Multa puritas neceſſaria, ut caro Chriſti tangatur. 503.92
Ad menſam Dei ſolus mundus, & non impurus admittitur. ibid.95
Panis Euchariſticus panis filiorum. 509.127
Euchariſtia omni feſtvitate veneranda. 534.157
Cùm ſumma puritate ad Euchariſtiam accedendum. 515.159
Pœnitentiæ ſatisfactio ad Euchariſtiam. ibid.
Communicantes Euchariſtiam ſaginantur omni bono. 516.168
Chriſtus ut daretur in Euchariſtia dicitur quodammodo præparatus à Patre. ibid.167
Multam præparationem debet præſtare homo,ut accedat ad Euchariſtiam. ibid.169
In ſacra Euchariſtia omnes ſuavitates.ibid. 170. & 171
Juxta diſpoſitionem guſtatur fructus Euchariſtiæ. 519.18
In Euchariſtia quilibet totum communicat.521. 196
Ex amore ad Euchariſtiam acceditur; ex reverentia ab illa abſtinetur. 729.76
Per Mariam nobis Chriſtus cibus abundantiſſimus 759.11

Examinare.

Judex ante ſententiam profundè rem examinet 278.43.& 44
Examinandus ſpiritus qui ad nos venit. 414.56
Criminum examen eſt eorum manifeſtatio. 510 132

Exceſſus.

Virtutum exceſſus vitandi. 407.18

Exemplum.

Principes ſuo exemplo alios ad peccandum trahunt. 15.85
Graviſſimè punitur qui habens exemplum de viſo aliorum ſupplicio delinquit. 44.19
Chriſti exemplum efficax ad trahendum,ac movendum. 20.22
Si princeps præcedit, facilè alii ſequuntur. 107.1
Prælatus præcedat exemplo. 366.22
Chriſtus ſuo exemplo nos informat. 372 58.59. & 60
Chriſti exemplum ſequendum. ibid.
Amore, & exemplo homines veniunt ad Chriſtum. 463.27
In congregatione cum unus cadit, omnes alii periclitantur. 475. 31. 32. 33
Ad Domini exemplum tota componitur familia. 543.30
Prælatus unum moneat verbo, omnes exemplo. 659.102
Importabile mandatum cùm quis præcipit, & non facit. 830.24.25 26

Explicare.

Suſpenſæ expectationis perplexitas maxime torquet. 872.71
Donum,quod minus expectatur gratius. 241.67
Expectatio maxime cruciat, & inde magnum habet præmium. 419.90
Valde neceſſaria maxime explicanda ſunt. 114.6

Explorare.

Alienum à bono ſpiritu,aliorum facta explorare. 3.4
Expedit ut Princeps apud hoſtes habeat ſuos exploratores. 269.155

Exterius.

Qualis quis eſt,talis appareat in exteriori. 415 59.60.& 61

Extraneus.

Homo apud extraneos acceptior. 243.2

F

Fabula.

Fabulas quærunt mundani, ac doctrinam Hæreticorum. 496.54

Facere.

Facere non debet omnia unus;aliquid relinquat aliis. 670.166

Facies.

Qualis quis eſt, talis appareat in exteriori facie. 415.59.60.61

Facilis.

Deus à nobis facilia,ac levia requirit. 197.60
Facilè habita ſunt contemptui, difficiliter vero æſtimationi. 493.32
Deus faciliter dat bona ſpiritualia, non ſic verò temporalia. 577.68
Amanti cuncta facilia. 789 84.85 86

Fallax.

Semel invento fallaci non eſt credendum. 480. 61

Fama.

Mala fama plus torquet animum, quàm corpus dolor. 23.39
De noſtra fama,ac nomine curandum. 76.14.& 569.19
Princeps ſollicitus ſit de ſua fama in abſentia.77 22
Favoribus ſublimitus invidiæ eſt expoſitus. 188. 29
Homo valde avidus conſervationis ſuæ famæ. 274.22.23.& 24
Homo pro tuenda ſua fama nulla facinora refugit. ibid.
Propriæ famæ conſulendum. 313.13
Pro conſervanda fama omnis ſuſpicio mala fugienda. 524.12.13.14.15

Plus

Plus dolet juſtus de jactura famæ, quàm omnium aliarum rerum. ibid. 14
Honeſtius vivitur fama conſervata, quàm ipſa deperdita. 532. 61
Aliorum famæ etiam manifeſtis peccatis conſulendum. 540. 8. 9. 10. & 11
Ex mala fama ſalus hominis deplorata. 671. 176
Multum intereſt conſervatio famæ, ut quis reformetur in vita. 575. 197

Fames.

Vehementer eſuriens minimum quid appetit. 35. 121
Fames multis malis dat occaſionem. 61. 29
Multi miniſtri ad famem inferendam, rarus qui panem offerat. 445. 44
Famis tempore non ſervatur panis in domo Prophetæ. 456. 110
Fames conſequentia ſaturitatis. 494. 40
Famis tempore modico, ac humili cibo utendum. 497. 59. & 60
Per famem forti remedio trahitur homo ad ſalutem. 500. 76. 77. & 78
Fames tempeſtas omnium malorum. 546. 49
Fames ſuper omnia mala peremit, ac affigit. ibid. 49. 50. & 51.
Fames efficacior ad perdendum ſuper omnes dæmonis tentationes. ibid. 51

Familiaritas.

Familiaritate minuitur authoritas, augetur amor. 443. 33

Favor.

Ingens favor cordato viro timoris cauſa. 165. 241
Princeps ſpeciales favores abſcondat. 170. 273
Ex favore unius elanguet virtus in aliis. 177. 26
Favores, ac gratiæ dant animam ad magna. 509. 125.

Felicitas, ſeu *Felix.*

Qui admittit ſocios in felicitate, habebit etiam in adverſitate. 142. 79
Socios habere in felicitate, lætitia multa. 147. 116
Felicitate obliviſcimur Dei. 240. 56
Poſt felicitatem adverſitas, & preſſura. 287. 12 & 13
Homines aliorum felicitates non credunt, ſed eorum infortunia. 351. 99
Una felicitas, auſpicium infelicitatis. 402. 61
Amiſſa felicitas magis torquet. 560. 134
Mundialis felicitas, extremam miſeriam parit ibid. 135. 136. & 137
Felicitas maximè metuenda. ibid. 137
De felicitate omnis ambigit, de infortunio verò nullus dubitat. 670. 171. 172. & 173

Feſtum.

Peſſima iniquitas diebus feſtis operi malo incumbere. 580. 6
Feſtus dies, in quo juſtus præmiatur, & impius mulctatur. 801. 67

Fictio.

Jeſus adeſt veritati, diſtat à fictione. 415. 61. 62.
Animus mœſtus ficta re alleviatur. 563. 153

Fides.

Quamvis Deus ſe velit occultare, à vera fide invenitur. 20. 17
Fides cum operibus. 22. 31
Fides omnia impetrat, nihil illi denegatur. 39. 152. 153. 154
Fides corroborat ad vincendum, ac ad obtinenda omnia bona. 40. 154
Ubi fides, ibi vices divinæ poteſtatis committuntur. ibid. 157
Non prodeſt fides in re, ſi non ſit in corde. 50. 59
Fidei confeſſio ſit de omnibus myſteriis. 78. 27
Vera fides non regulatur ſenſibus. ibid. 28
Nil firmius, ac ſtabilius eſt fide. 90. 172
Fides ſemel amiſſa difficiliter recuperatur. 106. 5
Debellator adverſariorum fidei honorandus. 132. 12
Chriſtus corroborat fidem Diſcipulorum, ne in periculo fluctuent. 139. 59
Quæ fide credimus, luce manifeſta contemplabimur. 159. 199
Dubitans in fide, infidelis. 179. 47
Fides miraculorum non eſt diſtincta à fide Theologica. 181. 60
Per fidem evehitur homo ad divina. 186. 95
Ex fide mundantur leproſi. 234. 32.
Fide viva cum actibus virtutum. 142. 72
Quod fidelibus eſt motivum ad credendum, infidelibus eſt ad incredulitatem. 356. 124
Fides manifeſtatur cum opere. 361. 152
Fidei viſio certior cognitione oculorum. 564. 164
Fidei viſio certior corporali viſione. ibid.
Magna fides contrario eventu corroboratur. 647. 29. 30. & 648. 31. & 32
Fidei merces ſuperna videre. 681. 17
Fides ſine fructu operum ad nihilum valet. 747. 85. & 748. 86. & 87
Fide ſuperatur omnis adverſitas. 850. 31. 32. & 33

Fiducia.

Fiducia non in noſtris operibus, ſed in Dei virtute. 467. 48

Filius.

Filius ſæpè ob peccatum parentis punitur. 23. 41. 42. & 43
Filius cum patre ſibi aſſiſtente nil timet. 151. 138
Filius qui pro honore moritur, rectè à parte cognoſcitur. 162. 221.
Filiorum crimina à parentum vitiis originantur. 178. 40.
Ex ſimilitudine actionum cognoſcitur filius à ſuo patre. 314. 26.
Magnum flagellum filiorum ab optimis parentibus denegare. 559. 129. 130. & 131
Ignominia filiorum abeſſe à parentum moribus ibid. 131
Mores declarant filios ex ſuis parentibus. 570. 27
Filius Deo dedicatus ſuorum parentum poſſeſſio eſt. 581. 19

Finis.

Chriſtus non mutat fines rerum. 315. 30

Firmitas.

Valdè divinum homini ignobili dare firmitatem. 99. 173

Forma.

Quilibet ſuorum peccatorum formam refert. 631. 56. 57. & 58

Fortitudo.

Fortes, ac generoſos labor ipſe movet, ac excitat. 117. 22. & 23
Fortis in mitem, mitis in fortem. 272. 12
Dei vocatio dat vires, ac fortitudinem. 454. 97. 98. & 99

Frater.
Qui injuriam condonat, frater,minimè verò qui non remittit. 218.74.75.& 76
Furtum, ſeu *Furari.*
Grande malum aliena capere, ac furari.402. 59
Homo nobilis potius vult perire, quàm furari. 498.63.64.& 65
Furto privatur homo ſuo honore. ibid.
Furi crudelis mors reſervatur. 550.75
Bona furto comparata citò labuntur. 781. 33
Furtum, & homicidium ſociantur. ibid.34
Guſtus ex furto addit majora mala. 786.61
Futura.
Deus manifeſtus ex futurorum prædictione. 696. 25

G

Gaudium.
Gaudium facit ut penuriam, ac famem non ſentiamus. 60.121
In ſolo Jeſu gaudium permanens. 353. 127
Chriſti gaudium dare ſuis præmia.418.82.& 83
Ut gaudium magnum ſit plenum, nulla parte mœſtitia fœdatum ſit. 476. 37
Nobilis Matrona triſtitiam ſibi, gaudium ſuis communicat. 487. 102
Gaudium verum non ſolùm in ore, ſed etiam in corde. 512. 147.& 513.148 & 149
Gaudium verum ſolùm Deo. 519.181
Laborem hujus vitæ ſequitur gaudium.542. 21
Mundani gaudent de bonis, de quorum malis juſti triſtantur. 749.6.
Gemitus.
Pro noſtris miſeriis gemendum.51.70
Generatio.
Æterni Verbi generatio profundum myſterium. 159. 200.
Gentilitas.
Chriſtus ex ſuo amore gentes vocabit. 59. 20.
Gentilis ad beneficia recolenda gratus, ad quæ Judæus ingratus. 241.69.& 70
Gentes ob ignorantiam compellendæ. 557. 118.
Genus.
Generis maculas extinguit virtus. 22. 32. 33.34 & 36 129
Nullus ex malo genere deſperet. 241. 65
Gloria, ſeu *Beatitudo.*
Beata corporis jactura, qua gloria recuperatur. 125.72
Ad præſentiam cæleſtis gloriæ temporalia nil reputantur. 151.137. 140.& 141
Ante aſſecutionem gloriæ operandum. 159. 185
Futura gloria ingens. 151.144
Gloria legis exigua, Chriſti verò valdè ampla. 170. 279.& 280
Gloria, & quies obtinetur per labores. 705. 79 & 80
Vide *Felicitas.*
Gloria vana.
Gloria vana fugienda. 19.13
Oſtentatio vanitatis fugienda. 179.52
Homines ſtudioſi vanæ gloriæ. 245. 15
Virtus à vanitate cuſtodienda. 413.49
Per vanam gloriam perduntur omnia dona.577 71.& 72
Vana gloria impeditur vera gloria. 709.108
Gloria vana janua vitiorum. 829.18
Gloria,ac majeſtas citò decidens, pro nihilo reputanda. 903.94.& 95
Gratia.
Chriſtus gratia ſua non prævenit. 199. 10. & 11
Ex Chriſti gratia ſua venit ut ipſe agnoſcatur. 145. 99
Gratia dat vires, ac animum 87.88
Niſi Deus ad nos veniat per ſuam gratiam, non poſſumus nos ire ad eum. 234.22
Chriſtus prior ſua gratia nos quærit. 378.97.& 379.98.& 99
A Dei gratia veniunt munera,quæ ei offerimus. ibid.99
Dei gratia ad majora ſupra noſtrum votum elevat. 109. 126
Ex Chriſti gratia parum laboris, multum præmii. 636 82
Gratia ſæpè labia, & non cor attingit. 690.63
A gratia illuminatur homo. 714. 11.& 12
Vide *Auxilium*, ſeu *Cooperatio.*
Gratus, ſeu *Gratias agere.*
Maximè gratificandum id quod minus ſpectatur. 37.139
Animi grati publicare beneficium. 54.89
Gratus ſemper beneficium habet ante oculos 55. 94.
Gratus unum beneficium tanquam multa appendit. 56. 101.
Gratus ſemper accepta beneficia gratificat. ibid. 102
Gratus ſemper accepta beneficia tenet ante oculos. ibid.
Ingenuus minimum quod accipit, repetit, & commemorat. 78.32
Servi ſint memores beneficiorum domini ſe demittentis propter eos. 89.101
Animus gratus non attendit ad donum datum, ſed acceptum. ibid. 103.104. & 105
Gratos nos Deo declaramus cum miſericordiam proximis exhibemus. 228.61
Gratitudine firmantur beneficia. 238.49
Gratiarum actiones pro beneficiis illico exhibendæ. ibid. 50. 51.& 52
Gratus ſua opera Deo reo refert. 239.54
Gratitudo non fit ab omnibus hujus ſæculi. 241 64
Gratiarum actio præſtantiſſimum ſacrificium. 242. 75. 76. & 77.
Gratiarum actio ſublimis victima. ibid.
Gratiarum actio pulcherrimum eloquium.ib.77.
Omnia noſtra bona Deo referenda.299.84.& 85.
Grati fatentur beneficium, quod ingrati inficiantur. 352. 140
Omnia noſtra ad Dei gloriam referenda.626.22
Gratitudine vincuntur omnia impedimenta.673. 185
Simul cum acceptione beneficii gratiarum actio ibid. 186. & 187
Gratia promptiſſimè deſcendit in ſubjectum aptum. 722. 29. & 30
Gratia divina excedit omnem creatam æſtimationem. 908.3
Gratus commemorata acceptat beneficia.913.41
Gula.
Guloſus vult ſe multiplicare, ut tanquam plures comedat. 400.46
Mala ex gula difficiliter expenduntur. 432.47. & 48
Plus à Deo ſeparat gula, quàm dæmon. 552.89
Hæreditas.
Hæreditas paterna non contemnenda, ſed æſtimanda. 22.31

Hæreditas temporalis cauſa rixarum. 785.60

Hæreticus.

Hæretici inconſtantes in ſuis dictis, modò concedunt, modò negant. 258.93
Mundani quærunt doctrinam hæreticorum. 496.54

Hypocriſis.

Hypocriſis porta inferni ad omne malum. 101. 184
Hypocrita duplici pœna punitur. 123.61
Cum hypochriſi Antichriſtus geret bellum. 855 61

Homicidium.

Homicidium, & furtum ſociantur. 781.34

Homo.

Quilibet homo ſuum patitur defectum. 8.45.844
Deus datur magnificus, homo ut limitatus accipit. 40.157
Homines ex uno dato moventur ad aliud negandum. 62.35
Homo valdè propenſus ad nocendum. 210.& 211
Homo ſit à ſe veluti alienus, ut pro Chriſto vitam det. 118.32
Homo exeat à ſe, ut fiat novus homo, ut pro Chriſto vitam det. ibid.33
Scire volunt homines quiſnam mortuo Principe regnabit? 190.18
In homine quod bonum eſt aſſume, malum verò devita. 195.47
Homo neſcit aliorum gloriam videre, ac dicere. 85. 76
Homines ſibi volunt unam legem, diverſam aliis adſcribunt. 227.55
Sæpe homo loquitur quod Diabolus non audet dicere. 329.109
Sicut homo ſe exhibet Deo, ſic Deus illi. 422. 108
Homo erat in ſui æſtimatione. 434.56
Homini quælibet res magna, amori omnia parva. 442.25.26.27
Sunt homines qui nunquam ab iniquitate deſiſtunt. 448. 65
Homo ſtolidior, & inferior beſtiis. 449.74.
Homo non poteſt attendere ad plura. 476.35
Deficiente homine cælum dicitur deſertum. 482. 71
Valdè mirabile quòd homo bene accommodatus de aliis agat. 604.11.& 12
Homines ſolùm de ſe curant, non de aliis. 716.23
Qui vult ad ſe homines aggregare nullius conditionem reſpuit. 809.22.23.& 24

Honor.

Honor perpetuus æſtimandus, brevis verò contemnendus. 758.6.7.& 8
Qui ab honore deponitur, deſtruitur. 770.81
Pro honoris decore offenſæ diſſimulandæ. 783. 54
Non ſolum vitam, ſed etiam juſtorum honorem volunt iniqui offendere. 837. 59
Magna miſeria de aliorum denigratione honorari, ac ſublimari. 8.42
Bonus amicus conſulit honori, ac nomini Regis. 28.76
Abjecta honorantur in Chriſto. 75.8
Ex meritis unius civis tota civitas honoratur. ibid.9
Solus qui te agnoſcit, te honorat. ibid.13
Socius oneris ſit particeps honoris. 98.162
Honor amiſſus inſtigat ad ſcelerum temeritatem. 134.25
Magnus honor virtus à majoribus hauſta. 139. 61.& 140. 62. 63.& 64
Chriſtus non procurat tibi honores, hoc diabolus agit. ibid.67
Chriſtus non ſumit ſibi honores. ibid.68
Servi antiqui abſque honore non dimittendi. 147.112.
Qui pro Rege ſua contemnunt, ab ipſo Rege honorandi. 148.124
Verus amor conſulit honori, & non vitæ. 152 145. & 146
Res plus attendat ad honorem, quàm ad ſuum emolumentum. ibid.146
Electus à te ad honores non eſt dedecorandus, ac contriſtandus. 157.187
Terrenus honor nitet alios obſcurando, ſecus verò divinus. 190.206
Honor dandus pro diverſitate meritorum, ac perſonarum. 162. 216
Honor uni collatus res dura, communitati ſecus ſi in multos dividatur. 190.21
Aliqui potius volunt honores extraneo, quàm conſanguineo. 322.70.71.& 72
Quemvis honorare, cave ne dedecores. 344.43
Facilior homini mors, quàm honoris abjectio. 374. 69
Qui alicui dat indebitos honores, in eum peccat. 501.80
Graviſſimum vulnus non in vita, ſed in honore 591.70. & 71
In bonis, ac divitiis terrenis honor mundialis. 609.41.42. & 43
Ubi divitiæ, ibi gloria, honor reputatur. ib.45
A paupere honorari injuriam putant homines 716. 22

Humilitas.

Humilitas attrahit ad Chriſtum. 18.2.
Nullus ex humilitate deſperet. 22.29
Recognitio propriæ humilitatis ad altiora aſcenſus. 34.115
Magna humilitas nullum in ſe recognoſcit meritum. ibid.116
Humilitas maximè extollit apud Deum. 36, 129
Humilitas multum inſervit ad operanda miracula. 48.47
Ingenuus de ſua humilitate recordatur, de honore obliviſcitur. 79.33.34.& 35
Domini eſt ſe demittere, ac humiliari propter ſuos. 90. 110
Humilis de ſe dicit minus, & ſupprimit majus. ibid.112
Chriſtus in humilitate, ac dejectione ſibi eligit primum locum. 123.64.65.& 66
Fidelis in humilitate crucis primus. ibid.
Humilitas majeſtate abſcondita terret, humilitas verò manifeſta dat animum. 152. 150
Se exinanire pro aliorum ſalute divinitatis quædam notio. 162.220
Humiliari cum Chriſto magna celſitudo. 191.27
Humilitas eſt ſceptrum omnium virtutum. 194. 43
Totum negotium imperii Chriſtiani in humilitate fundatur. 195.49
Humilitas concomitatur caritatem, 197.62
Humilitas virtutum fundamentum. ibid.63

Humilitas

Humilitas virtutum cuſtos. ibid.64,65.& 66
Chriſtus in humilibus habitat. 198.70.71.& 72
Humilitas ad ſe trahit Chriſtum, & eum tenet, ibid.71.& 72
Sæpè quis inde humiliatur,unde ſe præſumebat exaltari. 217.65
Humiliatio adducit pœnitentiam.223.28.29. & 30
Humilitas allicit ad favores. 415.64.65.& 66
Quod majeſtati denegatur, humilitati conceditur. ibid. 65
Suæ antiquæ humilitatis recordetur homo,418. 84
Humilietur excelſus,ut erigatur humilis.426. 6
Humilitas eligenda pro auctoritate perſonæ,435 58
Verus humilis non cum aliis,ſed infra omnes ſe reputat. ibid.61.62.& 63
Humilitas beatificat in hac vita. ibid.66
Humilis omnibus amabilis,ſuperbus verò cunctis exoſus. 436.69
Ex ultimo loco Deus erigit humiles ad primum 437.73.74.& 75
Juſtus in humilitate inſtruitur ne ſuperbiat,566 6
Humilis qui ſibi diſplicet,Deo placet. 567.10
Humilitas illuminat mentem. 571.34
Humilitas virtutum radix,ac fundamentum.573. 47
Ex humilitate ſuffragium, ut ad magna promoveatur homo. 576.64.65.66
Magnitudo cum humilitate ſocianda. 666.140. 141.& 142
In verbis demiſſio,ac humilitas,in factis poteſtas,ac excellentia. 674.193.194.& 195

I

Jactantia.

JActans ſe de majoribus, vacuus eſt virtute. 363.106
Omnes virtutes per jactantiam perduntur. 577. 71
Cùm homo ſe jactat, aliud eſt ab eo,quod ipſe dicit. 578.77
Chriſtus devitabat vanitatis oſtentationem. 277.2.6
Vide *Gloria vana.*

Idololatria.

Ex parvis peccatis ſæpè ad idololatriam venitur 212.38.& 39

Jejunium.

Jejunium præparatio ad Euchariſtiam, & acuit intellectum. 64.51
Jejunium facit gloriæ conſortes. 148.122
Jejunium facit naturæ divinæ æmulari. 155.166
Jejunium efficax ad expellendos dæmones. 181. 63
Jejunium luxuriam perimit. 572.37

JESUS.

A ſolo Jeſu venit perfectio in virtute. 720.13
Plura inveniuntur in Jeſu, quàm deſideramus. 721. 19
Jeſus ſolum ſedet in anima virtutibus ornata. 745 68

Ignobilis.

Valde divinum homini ignobili dare conſtantiam. 99. 3
Ignobilis in principatu valde ſuperbus, & crudelis. 226.52.53.& 54
Ignobilis ex pompa, ac veſtitu vult nobilis reputari. 541.16
Nobilis de virtute, ignobilis de exteriori vult magnus reputari. ibid.

Ignominia.

Juſtus non afficit ignominia eos, qui ſibi ſunt antepoſiti. 158.189.& 190
Quem vis honorare ne ignominia afficias. 344. 43

Ignorantia, ſeu ignorans.

Ignorantia propriæ miſeriæ damnationis origo. 341.27.& 28
Bonus magiſter aliquando diſſimulat ignorantiam ut doceat. 66.58
Errores in ignorantia diſſimulantur, non vero ex præſumptione. 77.20.& 21
Sapiens in ſe ignorantiam agnoſcit. 79.36
Ignorantiæ fratrum patienter ſuſtinendæ. 246. 20
Sunt homines,qui magis ſuſtinebunt filios Diaboli dici,quàm ignorantes vocari. 259. 99
Ignorantiæ ſeu ſtultitiæ nota gravior, quàm pœna inferni. 401.57
Ignorans, & non ſapiens occupat primum locum. 433.50.& 51
Sententia ab ignorante prolata non devenuſtat. 587. 50
Ignorans prælationis felicitate gaudet. ibid.51

Illuminatio.

Ex Chriſti deſcenſu hominis illuminatio. 714.7
A Chriſto illuminatur homo. ibid.10.11. & 12

Imago.

Abjiciat homo terrena, ut inveniat imaginem hominis cæleſtis. 485. 87

Imbecillitas.

Imbecillitati eorum, quibus dona dantur, accommodandum. 142.82.& 83

Imitatio.

Qui Chriſti paſſionem imitantur per paradiſi portam intrant. 364.11

Impetro.

Deus illa impetrat,ad quæ jam homo eſt diſpoſitus. 121.49

Impius.

Magna laus ab impiis reprobari. 5.28.& 27
Pax cum impiis bellum. 103.198.& 199
Impius multum de ſe præſumit ſuper cæteros. 190.15.16. & 17
Quocumque vadat impius ſecum fert ſuam malitiam. 240.59. 60.& 61
Impii eodem medio convincuntur, quo convincere volebant. 261.104
Impius in ſe ponit unum defectum, ut in alios mille extorquear. 332.129.190.& 131
Impii ſciunt nomen Barrabæ, non verò Jeſus. 356. 122
Ab impiis maledici laus bonorum. 357.127
Impius ſuis optatis ſibi procurat malum. 458. 123
Impius in morte ab omnibus deſeritur. 550.78. & 79

Impius ſe juſtificat in alios maculas retorquendo. 572.31.& 32
Impius nec verbis, nec factis convincitur. 584 32
Impii dictis, & factis ſibi contradicunt. ibid.32
Impius ex alterius modeſtia fit pejor. 590. 66, 67.& 68
Impius contra ſe agit, & loquitur. 681.19.& 20
Impius ſolum cogitat de terra, non de cælo. 685.35
Impius ſuam ruinam vaticinatur, ibid.39
Impius per id, quod intentat fugere malum, in illud incidit. ibid.41.& 42.& 686.42.43
Valdè impius qui ſupra veterem malitiam novam addit. 688.55
Impii lætantur dè morte juſtorum. 694.5
Impii multitudine ſuperare volunt. 818.12
Impii opere, ac mente contra juſtos uniuntur. ibid.13. & 14

Inceptus, ſeu Incipere.

Deus incipit in nobis opus bonum. 19.20
Opus inceptum perficiendum. 156.175
Perfectio in via ſalutis ſic intendenda, ac ſi homo tunc incepiſſet. 580.10.& 11
Qui retrocedit à juſtitia incepta, ejus ſalus eſt deſperata. 671.175

Incipiens.

Incipientes in virtute, benignè tractandi ſunt. 476.65.& 66
Incipientes in via virtutis contradictiones patiuntur. 717.26.27.& 28
Qui ingrediuntur viam virtutis, habent odia contra ſe. ibid.27.& 28

Inclinatio.

Quilibet inclinatur ad mores juventutis 296. 97.& 98

Inconſtantia.

Inconſtans, & varius à domo Dei rejicitur. 188.9
Magna nota in homine inconſtantia. 274.20.
Iniquus inconſtans, & non perſeverat, irridetur ut ſtultus. 465.37

Indignus.

Indignus multum de ſe ſuper cæteros præſumit. 190.15. 16. & 17
Damnatur indignus, qui vult occupare locum improportionatum. 805.96

Infamis.

Publicata infamia inſtigat ad ſcelerum temeritatem. 134.25
Melius eſt etiam infame temporale ſupplicium, quàm quælibet inferni pœna. 199.75
Infamiæ nota maximè reprimit viros ingenuos. 200.83. & 84

Infelix.

De infelicitate nullus ambigit, de fauſtis omnis dubitat. 670.171.172. & 173
Nec ſemper una infelicitas præſagium eſt alterius. 782.43

Infernum.

Melius eſt etiam infame ſupplicium, quàm quælibet inferni pœna. 199.75

Infidelis.

Infidelitas, ſeu incredulitas obicem ponit divinæ gratiæ. 177.34
Quod infidelibus motivum eſt ad incrudelitatem, fidelibus eſt ad credendum. 356.124

Infirmitas, ſeu, Infirmus.

Infirmitate Dei recordantur homines. 242.56
Quis rectè de infirmo curet? 11.12
Infirmitate oppreſſi maximè uniuntur inter ſe. 233. 16. & 17
Infirmitas valdè velox in hominem. 339.13.& 14
Infirmitas homines trahit ad Deum. 457. 115. 116. 17
Jeſus expellit infirmitatem ejus quem attingit. 480. 60.

Ingratus.

Patientia neceſſaria in benefactore, ut ſuſtineat ingratitudinem. 786. 67
Homo habens præ oculis Dei beneficia ea non videt. 58. 13
Ingratitudo radix iniquitatum. 220.9
Ex acceptis beneficiis maximè creſcit ingratitudo. 230.74.75.& 231. 76.& 77
Ingratitudo graviſſimum peccatum, & valdè Deo odibile. ibid.
Ingrati non agnoſcuntur à Deo. 239.54
Ingrati de beneficiis non recordantur. ibid. 55
Malus beneficio non obligatur, ſed pejor fit, quod eſt ſumma ingratitudo. 328.105.106.& 107
Ingratus beneficii non emolleſcit. 333.136
Ingrati inficiantur beneficium, quod grati fatentur 359.140
Cæcus in bonis ſuis Deum non videt auctorem 404. 84
Ingratus ex beneficio accepto detrahit. 429. 27
Ingratus ex beneficiis armatur contra benefactorem. 591.72.& 73
Mille faciunt homines ambages ad neganda beneficia. 654. 170
Beneficentia accuſat, & damnat ingratos. 876 96.97. 98.99

Inimicus.

Inimici ſemper malè de nobis ſentiunt. 777.20
Inimicus id quod eſt valdè mirabile, ac magnum, exiguum reputat. 82.55.& 56
Inimici non benignitate, ſed rigore coercendi. 105. 207.& 208.
Inimicus nulla evidentia mitigatur, ac odium deponit. 134.29.30.& 31
Chriſti inimici dolent de ejus gloria, lætantur de ejus paſſione. 136.39 & 40
Grande tormentum inimico ſui adverſarii glorias videre. ibid.40
Qui tuos inimicos interrogat, in te malum molitur. 134 129
Cautela fiat ne inimicus intret amicus exeat. 154.162
Oratio pro inimicis cenſus aureus Jeſu. 186.87
Inimicorum teſtimonium malignum. 83.65
Inter adverſarios firmitas, illis extinctis lapſus 202.95. & 96
Coram inimicis multa aſſeveratione utendum 75.8
Ut inimicus proficiat, beneficiis eorum ira quieſcat. 252.57
Valdè expediens ut apud inimicos habeas aliquem, qui pro te loquantur, & eorum conſilia explores. 269.156
Inimici convicti ad improperia confugiunt. ib. 156
Inimici de præteritis colligunt præſentia. 265 159
Inimici nunquam tua magnalia percipiunt. 297 69
Inimicus occultus, ac ſimulatus crudelior. 310.4

Inimicus

Inimicus mutat verba ut te accuſare valeat. 312
12
Inimicus occultus,& inſidioſus crudelior, quàm apertus. 377.89
Inimicus non videt apertam excellentiã.680.22
Inimicis benefaciendum. 715.16
In inimicos vindicta aliena à filio Dei. 832.38. & 39

Injuria.

Alios injuria afficere alienum à viro nobili,proprius verò ignobilis character. 39.150
Valdè injurioſus , qui detractiones in abſentia prolatas refert in ore. 63.67.& 69
Qui injurias remittunt, cives cœli. 9.52
Quilibet proximi injuriã ut ſuam reputat.208.4
Plus dolent homines de injuria contra ſe,quàm contra Deum. ibid.7
Injuriæ memoria inquietat. 210.24
Remiſſio injuriæ non ſolùm fiat verbis , ſed etiam factis. ibid.26
Pietas Chriſtiana non ſolùm injurias , ſed etiam injuriandi poteſtatem ſuperat. 218.71
Qui injuriam condonat Deo ſimilis. ibid.73
Qui injuriam condonat frater,minimè verò qui non remittit. ibid.74.75.& 76
Injuriæ fratrum condonandæ. 220.6
Qui injurias non remittit,indignus ut Dei filius nominetur. 229.66
Deus proximi injurias magis punit,quàm ſuas. 230.69
Injuria eſt obligato gravior. 311.6
Plus dolendum de injuria Dei , quàm de vita perdita. 316.32
Vir magnus dolet de injuria, & non cogitat de vindicta. ibid.34
Prudens injuriam interpretatur in bonam partem. 324.84
Etſi injuria particularis diſſimulanda, non verò quæ bono communi nocet. 325. 89
Ex multa modeſtia aliquando ſumitur occaſio ad injuriam. 2326.94
Injuria à ſubdito patienter ſuſtinenda. ibid.95
Ieſus injuriis delectatur. ibid.97.& 98
Injurioſus injurias audiet. 329.112
Homines non ſuis injuriis , ſed alterius honore tabeſcunt. 334.138.139.& 140
Injurioſi qui debebant eſſe obligati. 354.111
Una injuria alterius præſagium. 356.125
Vir juſtus injurias condonat. 554.103
Patientia in injuriis via ad ſalutem. 578 73
Plus dolet Dominus in injuria in ſuos commiſſa,quàm in ſe. 798. 49.50. & 51

Innocentia.

Plus periculi habet innocentia coram invidia, quàm iniquitas coram judice. 590.94

Inſidiæ.

Magnum bonum ſi tibi inſidiæ detegantur. 15. 87

Intelligere, ſeu,*Intellectus*.

Virtute acuitur intellectus. 254. 72.73.& 74
Extinguantur vitia , ut divinam doctrinam intelligas. 254.71
Bonitas conſcientiæ dat legis intelligentiam ib. 72.& 255.73.& 74
Quod non intelligimus , deliramenta putamus. 322. 68
Tactus carnis Chriſti efficaciſſimus ad acuendum intellectum. 347.64
Intellectus non poteſt attendere ad plura. 476. 35
Temporalibus immerſi divina non intelligunt. 824. 50

Intentio.

Non magis magnitudo,ſed intentio,ſeu animus penſandus. 148.115
Homines cùm non poſſunt corrodere vitam , de intentione volunt opinari ad murmurandum. 192.33
Omnis operatio fiat cum recta intẽtione.409.29
Intentio cum opere conformetur. 412.44
Deus in noſtris actionibus intendendus, 416.67
Ex defectu bonæ intentionis opera , aliàs bona defectuoſa redduntur, 680.9

Interceſſio,ſeu *Interceſſor*.

Valdè nobis utilis interceſſio Sanctorum.26.67.
Vicarius interceſſor non aliorum , ſed tantum proprio commodo ſtudet. 28.78
Afflictus magis efficax in interceſſione , quàm probus. 37.137.& 138
Homo non ſit importunus precibus , ac interceſſionibus. 60.22.24.& 25
Interceſſio Sanctorum nos tuetur.373.65.69. & 77

Interpretor.

Malus omnia interpretatur in malum. 294.55. & 56

Interrogare.

Interrogatio,& reſponſio dentur liberè , & ſine timore. 74.6
Ex malo interrogationis illis ſcopus deprehenditur. 84.71
De eadem interrogatione diverſimodè judicandum. 250.44.&45
Iudex qui multum interrogat , damnare vult. 284. 85

Invenire.

Inventa maximè delectant. 476.37

Invidia,vel *Invidus*.

Invidioſi bona opera aliorum minuunt. 590.69
Invidia homicidium generat. 17. 96
Magni viri eſt nullam habere invidiam. 31.96
Invidia inimicorum declinanda. 54.89
Invidia non patitur alium ſuæ ætatis æqualem. 80.43
Invidia facit ut illuſtria facta exigua videantur 82.54.55.& 56
Homo neſcit aliorum videre ,ac dicere excellentiam. 87.85
Præ invidia fateri alterius dignitatem valdè difficile. 93.132
Invidia excæcat homines ne cœleſtia videant. 133 23
In præmiis conferendis aliorum evitetur invidia. 136.38
Invidia ſuperat imperfectos , à perfectis ſuperatur. 170.275
Cum meritum fulget invidia diſſipatur. 191. 26
Favoribus ſublimatus , invidiæ eſt expoſitus. 192.29
Conſanguinitas generat invidiam. 246.17
Contra Chriſti puritatem, invidia non potuit invenire quid argueret. 312.13
Indioſus aliorum ſapientia aculeus. 374.137
Invidi patienter audiunt ſua opprobria, non verò alterius honores. 334.138.139.& 140
Invidia nullis miraculis frangitur 356.123
Sola Dei potentia ab invidia protegit ſua dona. 359.138
Contra invidiam armetur,qui in virtute maximè nititur. 466.11.12.13

Invidia caneſcit homo. 517.172
Invidia abrumpit ſanguinis jus. 518.177.178. 179
Ubi invidia, ibi nullum bonum, ſed omne malum regnat. 520.188.189
Infert invidia animæ mortem. ibid. 190
Alterius gloriam magnum tormentum invido, 552.85.& 681.15. & 16.
Invidus plus torquetur alterius bonis, quàm pœnis inferni. 563.156.& 157
Coram invidia innocentia periclitatur. 590.64
Invido alterius lucrum damnum proprium. 137 94
Invidus judicat, & tentatur contra id, quod videt, experitur. 684.32

Invitus, ſeu Involuntarius.

Ab invito nihil fit honeſtum. 449.69

Joannes Baptiſta.

Ioannes Baptiſta quodammodo cum Patre habuit diviſum prædicationis munus. 86. 79
Maximè Joannis teſtimonio Chriſti dignitas comprobatur. 96.152

Joannes Evangeliſta.

Joannes quodammodo amore Martyr. 709. 103

Ira.

Ubique impetitur homo à malignantium ira. 3. 4
Ira Dei aliquando miſericordia. 34.119
Patris ira in miſericordiam, ac benignitatem convertitur. 314.7.8.9.& 10
Ira Dei in miſericordiam, ac pietatem convertitur. ibid.
Iram, ac bellum habeat homo contra ſua vitia. 118.34
Divinæ iræ timore conturbantur peccatores. 229. 68
Dilapſus in peccatis mejorem iram Dei excitat. 230.70.71. & 72
Dandus eſt locus iræ. 248.28
Ira excæcat mentem ne videat beneficia. 252. 55 56. & 57
Ira non finit uti beneficiis conceſſis. ibid. 57
Ira, ſeu furor inimicorum declarandus. 267.72
Deus cùm iraſcitur in unum non excludit alios. 452. 89
Ira Regis nuntius mortis. 797. 41

Judæi.

Iudæi beneficio indigni. 19.8
Iudæi veluti canes rabidi. 32.95
Iudæi Chriſtum habuerunt in odio. 241.70
Iudæus ingratus ad beneficia, ad quæ recolenda Gentilis gratus. ibid. 68.69. & 70
Iudæi increduli ad fidem. ibid. 69
Iudæi inconſtantes in ſuis dictis modò concedunt, modò negant. 258. 93
Iudæi repleti ignorantiæ fumo. ibid. 94
Iudæi derelicti à Paradiſo Dei, ac Sanctorum. 336. 156
Iudæus multam invidiam habet de populo Chriſtiano. 518.176
Charitatis ignis extinctus in corde Iudæorum. 580.13
Iudæi delectabantur in inferenda Chriſti morte. 583. 26
Populus Iudaïcus inconſtans. 499. 16

Judex.

Iudex terrenus ut omnia devoret, ac conſumat. 75.11
Divitiarum intuitus judicem ſubornat. ibid.
Iudex iniquus aliquid addet ſuper dæmonum malitiam. 101.186
Apud homines judices corrumpuntur 187.84
Iudex ante tribunal permittat orationem. 214. 44
Iniqui judices delectantur in ſuorum ſubditorum crimine. 271.4
Iudex iniquus opprimit pauperem, dimittit divitem. 273.14. & 15
Iudex accipiens perſonas conturbat orbem. ibid 14
Iudices potius de pietate, quàm de rigore notentur. 274.19
Iudex diſpliceat in auditis culpis. 276.28
Iudex ante ſententiam rem altè examinet. 278 43.& 44
Iudex qui alios pœna afficit expers ſit à crimine. 280 58.59.& 60
Ab officio judicis ſe deponit ille qui punit ea, quæ agit. 282. 69. 70.& 283.73
Magna felicitas bonum habere judicem. 285.88 & 89
Iudex qui multum ſcrutatur damnare vult. 284. 85
Iudices ne ſint acceptatores munerum. 411.39
Iudex obliviſcatur de his, quæ poſſunt ſollicitare amoris affectum. 417.76.77.& 78
Iudex non procedat inaudita parte. 526.25.26. & 27
Iudex caveat contumelioſa verba, ne judicii integritas fœdetur. 559.128
Homo reſpectivus omne jus violat. 590.65
Laudes integritatem judicis enervant. 596.9
Iudex ſit alienus ab omni affectu carnis, & ſanguinis. 613.70
Iudex judicet ſecundùm ſcientiam, & non ſecundùm amorem. 614.72
Qui jam judicatus, eſt aptus ut ſit judex. 616. 85
Qui contra principes habet robur animi, aptus ut ſit judex. ibid. 88
Qui de ſe non præſumit, dignus judicis cathedra. 916. 89
Iudex extraneus crudelis. 617.90.& 91
Bonus judex non qui munera quærit, ſed qui contemnit. ibid. 94. & 95
Iudicis mulier munera non accipiat. ibid. 96
Iudex cogitet ſententiam proferendam, & ad illam habeat moras. 680. 11. & 12
Iudex quandiu crimina non apparent ſit veluti agnus, illis manifeſtis ſit ſicut leo. 744. 57. & 58
Index dilectiſſimum puniat cùm cauſa poſſunt. 752. 28.29. & 30
Iudex neminem damnet inauditum. 801.68

Judicare, ſeu Iudicium.

Ex uno opere bono reliqua antea facta judicentur. 56. 100
Quilibet ex ſe de aliis judicat. 157. 186.& 246. 18.& 19.& 322.67. & 553.49.95.& 96
Qui primus ſubiit judicium in magno periculo verſatur. 221.14. & 15
De eadem interrogatione diverſimodè judicandum. 250.44 & 45
Quilibet judicatur ex his, quæ approbat. 320. 57
Dei judicia veneranda, & non judicanda à nobis. 344. 45.& 46
Non ex præſentibus, ſed ex antiquis judicatur homo. 352.100.101.& 568.15
Dives malignus ex ſe alios judicat. 545.161

Quilibet, ſua licet parva; in magnum judicat. 572.40.41. & 42
Judicia humana decipiuntur. 656.83
Iudicium præceps iniquum. 680. 10
Multum periclitatur in judicio qui nullum eſt expertus judicium. 768. 68
Subire judicium multum timorem generat. 872 72.& 73

Judicium finale.

Cogitemus nos rationem reddituros. 220.9
Præparetur homo ad judicium, ac ad reddendam rationem de ſua vita. 423.117
Dies judicii timenda. 425.125.& 126
In die judicii deſertus erit homo ab auxilio, & conſolatione. 530.47.& 48
A Dei ſententia lata, nec à filiis habet homo levamen, ſed mortem. ibid.48
Sub Dei judicio amata fugimus, & deteſtata amamus. 556.113
Judicii memoria facit confugere ad pœnitentiam, 799. 58. & 59
In die judicii nullus erit interceſſor. 805.94
Judicii memoria habenda. 862.1
Ante judicium horribiles tenebræ. 863.9. & 10
Valdè horribilia ſigna judicii. ibid.12
Furore judicis elementa ſe intentant abſcondere. 864.14.& 15
Prope judicium in hac vita guſtabunt homines tenebras inferni. ibid.16
Adventus Domini ad judicium inopinatus hominibus, 865.22
Afflictio judicii ſola afflictio. 897.56
Nullum malum, quod judicii oblivio non generet. 871.62.& 63
Judicii cogitatione aſcendimus in cælum. ibid. 64.& 65.
Juſti timent faciem judicis. 872.68
Præ timore concepto ex judicis adventu alia horribilia non timentur. ibid. 69.& 70
Si Angeli timent in judicio, quid faciet homo? 870.58. & 59

Juriſdictio.

Homo valdè avidus, ut tueatur ſuam juriſdictionem. 780.41.& 42

Juſtitia.

In principe juſtitia, & pietas. 131.12
Juſtitia cum pietate. 176.31
Rigor juſtitiæ miſericordia mitigandus. 276.29. 30.& 31
Pro juſtitia pugnans unus contra multos prævalet. 559.141. & 142
Qui pugnat non ferro, ſed juſtitia, vincit. ibid.
Ubi divitiæ, ibi juſtitia reputatur. 609.43
Pro juſtitia ac ratione quilibet habet animum, ut loquatur. 955.75

Juſtus.

Juſtum eſſe crimen eſt apud improbos. 5.24
Mala parata in juſtos, in machinantes retrocedunt. 10.56.57.& 58
Juſti, ac perfecti pauci exiſtunt. 73.103
Juſtus in ſe nil magnum videt, ſed ſolum humilitates agnoſcit. 79.34.35.& 36
Juſtos vivos contemnimus, mortuos veneramur. 80.44. 45.& 46
Juſti, ac perfecti non minimis virtutibus ſunt contenti, ſed ſummas intendunt. 17.25.26.27. & 28
Juſtus per meritum facit ſuum præmium. 128.92
Iuſtus ſibi vult maledictiones, aliis verò benedictiones. 131.10
Juſtus non dedecorat eos, qui ſibi ſunt interpoſiti 158.189. & 190
Juſti, ac perfecti ſemper ad majora promoventur. 163.225
Juſti ſi cadunt vident malitiam peccati, ad quam caligant iniqui. 167.257.& 258
Juſtus dum vult abſcondi magis fulget. 410. 34. 35.& 36
Juſtus ſua ſemper reputat parva, & exigua. 179. 50.& 51.
Juſtus ſemper de ſuis operibus diffidit. ibid.
Viri probi etiam cùm aliquantulum deficiunt. nil mondiale quærunt. 195.39
Unus juſtus pro magna multitudine, & regno eſt Deo. 216 58 59.& 60
Juſti potius horrent culpam, quàm pœnam iniqui vero è contra. 228.62.63.& 64
Juſtus pro malo reddit bonum. 232. 8.9. & 10
Unus juſtus pro multis. 240.62
Juſtus unus, iniqui multi. 253.67
Nullus in hoc ſæculo perfectus. 254.118
Juſtus in alios bona ſua derivat. 265.129.& 130
Juſtus ſuam felicitatem magnam reputat, ſi aliis communicare videt. ibid.
Juſtus non eſt involvendus iniquorum ſupplicio. 340.18. & 19
Juſtus pro aliis ſe exinaniri faciat. 415.50
Juſti gaudent, & exultant in morte. 418.81
Juſtus multum extollitur à Deo. 419.89
Juſtus ſemper proficiat ad altiora. 423.118.
Juſti de peccatoribus habent commiſerationem. 471.9
Quod improbo datur, juſto non eſt denegandum. 491.23. & 24
Juſtus quærat delicias, peccator veniam; 502.91
Juſti vident miſeriam, ut ſubveniant, non ut contemnant. 511.137
Juſti mundo ſunt in contemptu, Deo verò in honore. 544.36.37
Iuſtus etiam poſt mortem pietatis opera exercet. 548. 65
Iuſtus in humili loco poſitus requieſcit. 473. 76
Iuſtus vivens in terra aliquas habet maculas. 560 152.
Iuſtus ſibi ſoli vult triſtia, aliis jucunda. 661. 109
Iuſtus ſtat, peccator cadit. 730.84
Iuſtus quandam ſpeciem refert cæleſtis patriæ. 802.78
Deus ob juſtos multis parcit peccatoribus. 856. 66.
Unus juſtus inſtar multorum millium. 891.12. 13
Iuſtus in æterna vita ſecurus, in hac verò lapſui expoſitus. 892.15
Iuſtus reputat mortem in longum differri; 913. 40

Juvenis.

In juvenili ætate majora pericula ad virtutem. 639. 105.106.& 107
Superare vitia juventutis valdè arduum. ibid 106

L

Labores.

Labores homines revocant ad Deum. 521. 193

Laborem

Laborem hujus vitæ ſequitur gaudium, oblectationem verò triſtitia. 54.121.& ſeqq.
Quod multo labore comparatur in magna eſt æſtimatione. 610.53
Magnus labor non laborare. 631. 52
Ex Chriſti gratia parum laboris, multùm præmii. 663. 82
Deus dat labores,ut juſti exerceantur.644.9.10. & 11
Animus laborantium non indiget rogationibus erga Deum. 24.53.54.& 55
Omni labori Deus dat finem. 61.3
In Chriſti diſciplina non deliciæ, ſed labores, 70.87.& ſeqq.
Laboribus, ac preſſuris pro re amata probatur amor. 112.45.& 46
Labor,& crux per ſe attrahunt ſibi præmium. 116.16
Labor voluntarie ſuſceptus facile ſuſtinetur. ibid. 17
Labor potius,quàm præmium movet generoſos ac fortes. 117.22.& ſeqq.
Regnum Dei non conceditur ſtantibus, ſed laborantibus. ibid.24
Labores dant cognitionem, & intelligentiam Dei. 120.46.& ſeqq.
Laborum crux ſumenda non eſt niſi à viro perfecto. 121.51
Labor,ſeu preſſura propria unicuique valde ſuavis. 122.56.& 57
Infelix qui labores ſuſtinet,& Chriſto non fruitur. 123.61
Prior in labore,prior in requie. 141.74
Plures ex laboribus, quàm ex requie ad Chriſtum veniunt. 146.110
Labores mentem illuminant. 341.25.
Cælum non ingredimur,niſi per pugnam, & labores. 365.12.& ſeqq.
Laboribus paſcitur grex Chriſti. 371.49
Quod labore acquiritur multum æſtimatur.389. 32. & ſeqq
Laboribus oppreſſi nitent,& fulgent. 410.52
Pecunia ſua homo ſibi emit labores. 449.73
Homines deſpiciunt Dei requiem,& ſibi eligunt mundi labores. 450.76. & 77.473.25. & 26. & 517.74
Ex laboribus compellimur,ut Deum quæramus. 456.114.& ſeqq. 500. 76.& ſeqq.
Labores hominibus dant jus ad cæleſtia. 458. 121. & 122
Chriſtus ad delicias vocat hominem,ad laborem verò expectat venientem. 459.5
Fame, ac labore emit homo extremam utilitatem. 496.48
Labores frangunt animum ne magna cogitet. 504.98
Antiqui labores te inſtruunt,ut doceas alios fugere ſimilia. 513.154
Gloria,& requies non obtinetur,niſi per labores 694. 8. & 705. 79
Per labores,ac mortificationes homo fit particeps Chriſtianæ hereditatis,ac gloriæ. 706. 85. & ſeqq.
Labores via ad cælum. ibid.
Pro Diabolo omnem laborem ſubit homo, pro Deo ſuavia fugit, 744.63.& ſeqq.
Juſti laboribus manifeſtantur. 845.26.& 27
Delicati inutiles ad labores. 852.45
Dilatio in laboribus valde periculoſa. 856.68
Labores Chriſti bona. 912.37

Lachrymæ.

Super lachrymas Petri fundatur Eccleſia. 101. 185
Cùm Chriſtus noſtra delicta lachrymatur,quis hominum non compungatur? 202.92
Lachrymæ pro nobis multum negotiantur. 467. 49. & ſeqq.
Lachryma efficacior,quàm vox. ibid. 50
Lachryma aſcendit, & volat ad Dei miſericordiam. 467.51
Lachryma efficacem habet vocem.658.91.& 92
Alienæ lachrymæ lachrymas excitant. 663.119
In lachrymis,ac fletu modus ſervandus eſt.664. 125
Moderate in morte alterius lachrymandum.667. 152. & ſeq.
Lachrymæ fortiſſimorum non pro clade,ſed pro triumpho. 668.156
Oratio cum lachrymis valde efficax.ibid. 159. & 160
Qui dat lachrymas,dat & animum.749.11.& 12
Juſti lachrymantur quæ alii peccant. ibid. 13. & ſeqq.
Thronus anguſtior ex lachrymis pro ſuis. 453. 29
Vide, *Gemitus.*

Laïcus.

Vide, *ſæcularis.*

Latro.

Vide, *Furtum,* ſeu *Furari.*

Lavare.

An traditio lavandi manus eſſet ante menſam, vel etiam in menſa? 2. 10. & 11

Laus.

Egregia acta laudant boni, obmuteſcunt impii. 55. 97
Non laudetur homo ore proprio,ſeu alieno.866 30
Nemo ſit ſuarum laudum proclamator.94.138. & 139
Qui aliquando reprehendit, vere laudat.96.159
Qui proprias laudes contemnit,id alterius præconio veriſſimus. 96.151.& ſeqq.
Coram multis laudari valde ſpecioſum; 128.87
Solus amicus ſuas intelligit laudes, non verò inimicus. 153.152
Quod ſemel laudaſti ne reprobes. 325.87
Nemo dicat ſuas laudes,ſed ab alio dicantur,428 23
Sæpe laudibus adducitur homo ad virtutem.520 192
Laus proprio ore vileſcit. 569.18
Nemo dicat ſuas laudes, niſi neceſſitate coactus ibid. 20. & ſeqq.
Cum quis ſe laudat ignorans poteſt videri, 572. 35
Laudes integritatem judicis enervant. 596. 9

Lætitia.

Vide, *Gaudium.*

Lex.

Vani legum obſervatores obſervando violant legem. 4. 14
Ad intelligendum legem prodeſt legis obſervatio. ibid. 15
Non de Dei,ſed de ſuis legibus ſunt homines ſolliciti. 6.50. & ſeqq.
Ut fiat diſpenſatio in lege multa requiruntur. 26.64
Homines ſibi volunt unam legem,diverſam aliis adſcribunt. 22.55

Legis violatores alios ſpecie zeli arguunt. 255. 77
Qui legem non ſervat, Deum ignorat. ibid.80
Blandiri Regum voluntari dat licentiam popularibus ad violandas leges. 335. 147. & 148
Sæpè miniſtri legibus pro armis utuntur. 167. 9
Perſeverandum in Dei lege, ne tranſgrediaris unum mandatum. 635.75.& 76
Potentes ſæculi à lege eximuntur. 656.81
Dignitas in iniquis non eſt ad obſervantiam legum, ſed ad earum violationem. 826. 6. 7 & 8
Lex habenda non in codice, ſed in pectore.830. 28.&29

Lex gratiæ.

In lege gratiæ firma ſpes in Chriſto. 70. 84
In lege gratiæ omnia pro Chriſto relinquenda. ibid.85.
Lex gratiæ tota intenta ad ſpiritualia. 88.98
Antiquam ſeveritatem in amoris legem tranſfert Chriſtus. 217.69

Liberalitas.

Divina liberalitas,ac pietas ſive à ratione concedendi, ſive negandi movetur ad largiendum. 28. 77
Dei liberalitas etiam dum denegat promittit. 34.117.118.& 119
Ingens liberalitas non ſolum dat beneficium, ſed etiam illius modum. 40.156
Dei liberalitas ultra petita concedit. 40.160.& 258. 198
Vide, *petere.*
Deus omnibus dat ſua dona, & nemini denegat. 19.10.11.& 12
Chriſtus pro ſua liberalitate magis vult manifeſtari per ea quæ communicat, quàm per ea, quæ poſſidet. 91.122. & 123
Deus latiſſimè remunerat noſtra obſequia. 97. 158. & 159
Liberalis,& quæ donat,videntur ei pauca.125.75. 76.& 77
Liberalitatis eſt dare beneficium, ſicut & illud negare cùm expedit. 148.121
Quælibet quæ Deus donat largiſſime donat. 155.169
Dei liberalitas citius adimplet promiſſum,quàm promiſerat. 237.42.43.& 44
Dei dona in nos ſine interruptione. 28.9
Tanta eſt Dei liberalitas,ut etiam orationem importune factam exaudiat. 388.29
Liberalitas in magnifico vincit ſuorum curam 389.30.
Deus tam liberalis in donis dandis, ac ſi eis indigeret. 391.43
Liberalitas Regum nota. 440. 10. & 11
Liberalitas offenditur cùm aliquid petitur. 49.1
Liberalis quod acceptat in multum, quod dat in paucum reputat. 607.27.& 28
Deus liberaliter remunerat parva noſtra obſequia. 630. 48
Dei bonitas magna vult dare. 348.35

Libido.

Homo à ſua libidine detinetur ne ad Deum veniat. 450.81

Lingua, ſeu Loqui.

Silentium etiam ſuam habet vocem,qua multa loquitur. 26.63
Sæpe homines loquuntur, quia aliorum conſilia non intelligunt.27.75
Lingua grande hominis malum. 61. 73. & ſeqq.
Plus torquet mala lingua animam,quam Diabolus corpus. 51.74
Tota dæmonum malitia in una lingua armatur 52. 75
Ex longo ſilentio bona locutio. 52.77
Qui prius audit, & poſtea loquitur, ſecutus à malo. 53.81
Homo ſit cautus ad loquendum. ibid.83
Sancti bona loquuntur, mala tacent. 85.66
Bona lingua aurum. 185.87
Iniquus contra ſe loquitur. 251. 48. & 328.104. & 592.74.& 681.19.& 20
Iniqui unum dicunt in facie,aliud à tergo.188.5
Lingua animæ index. 294. 56
Peccatum non ſinit loqui maximè verò innocentia. 313. 21. & ſeqq.
Simplicitas loquendi oſtendit animi ſinceritatem, ac veritatem. 315.29
Homo aliquando loquitur quæ Diabolus non audet dicere. 329.109
Homines loquuntur quod reprehenſibile judicant, laudabile verò prætermittunt. 334. 112. & ſeqq.
Cum malevolis caute loquendum. 361.154
Lingua pura non refert voces ad ſignificantes luxuriam. 400.52
Quilibet juxta ſuum ingenium, ac affectum loquitur. 406.9
Lingua ut generale peccatum magis torquetur. 556. 116
Lingua præcipue torquetur, quæ extitit deliciarum principium. 557.117
Maledicæ linguæ omnia tormenta inferni deputantur. ibid.119
Os eructat,quod latet in corde,ib.n.120.& ſeqq.
Malignus aliud habet in ore,aliud in corde.563. 158.& 159
Lingua iniqui omnes injuriat. 571.30
Cùm homo de ſe loquitur aliud eſt ab eo quod ipſe dicit. 578. 76. & 77
Pro juſtitia, ac ratione quilibet habet animum, ut loquatur. 655.75
Ex dignitate lingua fit ſolutior.688.52. & ſeqq.
Aliquando inter loquendum incautè unum verbum proſilit ex ore. 808.15
Mendax multiplici ore loquitur, verax uno tantum. 849.71

Locus.

Bonus ſervus non ſibi,ſed aliis vult loca.24.133
Dominus non patitur locum in menſa ſua vacuum. 456.111. & ſeq.
Dolet homo cum videt ſuum locum alteri datum. 638.96

Luceo.

Qui alios ne luceant, obſcurant, obſcurantur. 412.47

Lucrum.

Suo lucro, & commodo maximè homines moventur ad alterum ſequendum, ac illi adhærendum. 57.3.4.& ſeqq.
Ob nullam reverentiam tributum dimittitur. 182.64
Ob lucrum ſæpe fingitur zelus. 236.30
Pro majori lucro avarus non parcit ſumptui, 398.34
Pro ſua cupiditate implenda homo facit magnos ſumptus. ibid.35.& 36
Ob lucrum omne damnum contemnitur. 523. 8.9.& 10

Qui ſine ſpe lucri laborat multum promeretur. 936. 88.& 89
Invido alterius lucrum damnum proprium 637. 94
Ex amiſſo lucro auſtiatur avarus. 681.14
Homo pro ſuo lucro alienum damnum contemnit. 650.45.& 46
Ob lucrum omnes iniquitati conſentiunt,& nullus reſiſtit. 780.39.& 40

Lux.

Terrena lux nitet alios obſcurando. 160. 206
In ſolo Chriſto, & illuminatio. 346.56

Luxuria.

Pecunia luxuriæ mater. 185.85
Luxuria ſemel guſtata illecebra relapsûs.279.49
In luxuria omne vitium clauditur.285.92.& 63
Ex animo luxuriante omne malum timendum. 286. 93
Voces ſignificantes luxuriam lingua. pura fugit. 400.52
Ubi luxuria, ibi omnis iniquitas: ibid. 52
Luriosus animam ut corpus reputat. ibid. 54
Quilibet à luxuriæ periculo refrænet mentem. 408. 21
Libidinoſus luxuria inflammatur, non ſatiatur. 428.21
In luxuriam ſapiens, & ſtultus cadunt. 433.49
Luxuria facit hominem ſylveſtrem, & brutum. 450. 79
Luxuria enervat vires, ac facit imbelles. 496.49. 50.& 51
Luxuria deperditur honor Filii Dei. 503. 60

M

Macula.

MAculas aliquas habet juſtus vivens in terra. 560.132

Magiſter.

Magiſter ſuis dictis ſit conſtans. 25.60
Bonus magiſter aliquando diſſimulat ignorantiam ut doceat. 66.58
Bonus Magiſter aliquando occultat ſuorum diſcipulorum defectus. 87.92
Vide *Doctor.*

Magnum, ſeu *Magna.*

Ex halitu Chriſti alios, ut magnos cognoſcimus. 34.112
Animi magnitudo nullo opprobrio commovetur. ibid.113
Magnis factis nullus audet contradicere. 55.99
Non inimicus, ſed qui ſincere vidit tua agnoſcit mirabilia. 83.63. 64 & 65
Magna paulatim ſunt dicenda. 108. 16
Magna virtutum intendamus, & non minimis ſimus contenti. 117.25. 26. 27. & 28
Magna annuntiatorem multæ authoritatis requirunt. 170.271
Juſtus ſua non reputat magna, ſed exigua. 179. 50.& 51.
Non magni, ſed puſilli ſcandalizantur. 199.4
Ex bona operatione in minimis recte verificatur in maximis. 233.14
Magna non omni tempori ſubjacent, ſecus parva. 147 25
Deſcendant magni ad minimos, ut ipſi ſublevantur. 340.16
Nemo ſua dicat magna, ſed ab alio dicantur. 23
Vera magnitudo neminem excludit, ibid.214
Homini quælibet res magna, amori omnia parva. ibid.25.26.27
Magnitudo non numerat, ac recenſet beneficium. 446 49
A Deo non parva,ſed magna petenda ſunt.503. 97
Favores Principis dant animum ad magna. 509. 125
Quilibet ſua licet parva magna judicat. 52 40, 41. & 42
A magno Domino magna, & non parva petenda. 577.69. & 70
Magna ſolum vir magnus, & non parvulus aggreditur. 605. 14
Ad difficilia, ac ardua ſolum magnus aſcendit 606.25
Omnis magnitudo ſuam habet annexam humilitatem. 607.33
Divina bonitas magna vult dare. 648.35
Magna cum humilitate ſocianda 606. 140. 141 142.
Qui magna contemnit non recuſet relinquere parva. 745. 70.& 71
Magnorum caſtigatio eruditio eſt minimorum 866.31.32.& 33.

Majeſtas.

Una majeſtas aliam ſecum non patiatur. 155. 167
Homo ſine majeſtate in quolibet loco. ibid 168

Maledictio.

Maledici ab impiis laus piorum. 357.117

Malitia.

Malitia nulla evidentia, ſeu beneficio flectitur. 3.5

Malum.

Mala parata in juſtos, in machinantes retrocedunt. 10.56.57. & 58
Pro malo bonum dandum. 231.8.9.& 10
Ad malum alicui inferendum nunquam deeſt inſtrumentum. 334. 142. 143.& 144
Malum valdè velox in hominem. 339. 13.& 14
Mala, quæ patimur peccatis tribuenda.342.28 29.& 30.
Deus ex malis multa bona educit. 343.36
Damna ex peccato difficiliter expelluntur. 349 84
Qui non prævidet mala, damnat. 403.69
Pro conſervando honore ſpecies mali fugienda. 524.12. 13.14.& 15
Per id, per quod impius fugit malum, in illud incidit. 685.41. 42. & 43

Mandatum.

Quæ Chriſtus mandat aliis,prius in ſe exercuit. 460. 13.

Manſuetudo.

Manſuetus in fortem,fortis in manſuetum.272. 12
Multa manſuetudo aliquam dat occaſionem ad injuriam. 326.94.& 797.46

Manifeſta,

In manifeſtis refutandis non commorandum 324.85

Maria Virgo.

Invocatio ſub nomine Mariæ exauditur. 24. 45
Sic Chriſtus dicitur Filius Dei, ut & dicatur filius Mariæ. 78.31

Celſitudo, ac excellentia Virginis Mariæ à gloria, ac majeſtate filii dignoſcitur. 133.18. 19. 20.
Maria ex ſolis radiis divinitatis poteſt cognoſci. 133.20
Chriſtus multum æſtimabat eſſe filium Virginis. 135.36
Chriſtus gloriatur de natura aſſumpta ex Maria. 219. 2
Mariæ Virginis protectione nutriuntur homines in vitam æternam. 253.64
Vita, & ſalus cunctis per Mariam communicatur. 661. 110. 111. & 112
Per Mariam ad nos divina dona veniunt. ibid. 211.
Chriſtus valdè liberalis erga B. Virg. Mariam. 703. 62
Ex Mariæ patrocinio ſalus ſperanda. 716.20
Ex Virgine Maria Chriſtus quandam ſpeciem Sanctitatis, ac benedictionis vendicat. 748. 91
Per Mariam Chriſtus nobis cibus abundantiſſimus. 759.11
Maria Virgo ad miſericordiam velociſſima. 895. 41

Martyrium, ſeu *Martyr*.

Martyr, quid ſignificet; 120.43
De martyris morte non dolendum, ſed lætandum. 836.62
Pro magno amore Petrus optat martyrium Joanni. ibid.63
Corona Martyris ſuperat omnes alias dignitates. ibid.64
Sub Antichriſto illuſtriſſimi Martyres. 855.60

Mater.

Mater torquetur in filiis. 23.40

Medicamentum.

Medicamentum preportionetur morbo. 566.4
Ubi morbus, ibi medicamentum applicandum. ibid.

Medium.

Valdè execrabile medium vitæ in damnum convertere. 310.4.& 5
Iniqui eodem medio convincuntur, quo convincere volebant. 328. 104
Deus aliquando pe oppoſita, ac contraria media operatur mirabilia. 347.67.68.& 69

Memoria.

Res agitata altius manet in memoria. 66.57
Et memoria excidant bona temporalia. 118.31

Mendax, vel *Mendacium.*

Mendacium valdè obnubulat veritatem, ut non valeat cognoſci. 83.61.& 62
Homo valdè ſuſpectus de mendacio. 252.51. & 62
Iniqui ſemetipſos mendaces oſtendunt. 257. 86
Mendacium ſubmiſsè, veritas apertè dicitur. 262. 106
Mendacium à mundialibus approbatur. 289.20. & 21
Magnus ſuſtinet opprobria, non tamen de mendacio arguir. 390.29
Homines mendacia ſequuntur, veritatem deteſtantur. 311.& 8
Mendacium multos requirit teſtes. 314.25
Mundani ſequuntur mendacia. 316.36. & 37
Evitatio mortis, ac devaſtationis Reipublicæ non excuſat mendacium. 317.38.& 39
Chriſti veritas rejicitur, mendacium approbatur. 519.48
Mendacium multitudine obtegere volunt Phariſæi. 319.49.& 50
Mendax valdè infamis. 328. 111
Homines viles non verecundantur de mandacii nota, aliter verò nobiles. ibid.113
Veritas odioſa Regibus, mendacium plauſibile, 360. 149
Unum mandacium multis mendaciis defenditur. 633. 68.& 69
In viro veraci contrarius eventus non ſuadet mendacium. 547.28
Ubi mundialia negotia, ibi mendacium. 756.46
Plus creditur mendaci danti, quam veraci expoſcenti. 848.19
Mendax multiplici ore loquitur, verax uno tantum. 857.71

Merces.

Mercedis ſuſpicio minuit beneficium. 368. 28.
Non in mundo, ſed ſolum in domo Dei eſt merces. 504.99
Vide *Præmium.*

Meritum.

Merita extinguunt generis maculas. 22.32.33 & 34
Quæ ex merito, & non ex aliorum favore, valdè condecorant. 38.140
Præmium proportionetur merito. 40. 159
In Chriſti ſchola non attenditur dignitas, ſed meritum. 85.74
Meritum evidens facit honorem collatum plauſibilem. 88.96
Plures ex merito, quàm ex aliqua poſſeſſione convolant ad Chriſtum 146.110
Sæpè meritum non ex facto, ſed ex perſona judicatur, 170.275
Parentum merita proſunt filiis, demerita vero obſunt. 178.46
Si meritum fulget, invidia diſſipatur. 191.26
Donum ex meritis glorioſius. 224.34
Præmium non ob amorem, ſed merita dandum 383. 122.123.& 124
Per eadem unus peccat, & alter meretur. 447.59. 60.61.& 62
Poſt hanc vitam non eſt merendi. tempus. 537. 30
Qui præcellunt in merito, præcellant & in præmio. 603.7.& 8
Deo magis placet meritum, quàm præmium, ſeu illius poſſeſſio. 635.79.& 80
Qui de ſuis meritis multum præſumit, errat. 637.90
Qui vult gloria ſublimari illius merita præmittat. 725.46
Deus requirit noſtra merita, ut remuneret. 740 35
Idem eſt mereri apud Deum, ac habere præmium. 761.31.32.& 33
Obtenta ex meritis in rerum perturbatione perſiſtunt, ex natalitio tranſeunt; & ruunt. 879 53.54.& 55
In cælo attenduntur merita, in mundo verò auri nitores, 906.113

Metus.

Metus tacere facit. 461.18.& 19
Vide, *Timor.*

Miles,

Miles.

Rex ſuorum militum ſanguinem ut proprium aſtimet. 832.39

Minari.

Deus aliquando minatur ſupplicium, ut veniam peramus. 222.21.22.& 23
Summa malitia cum Deus minatur ſupplicium, non emendari. 807.7.8.& 808.9.& 10

Minima.

Ex bona operatione in minimis rectè colligitur & in magnis. 233.14
Vir magnus tanto affectu dat minima, ac ſi univerſa præſtaſſet. 606.23.& 24
Quilibet ſua minima in magnum reputat. 572 40.41.& 42.

Miniſter.

Plus valet minimus digitus Domini, quàm tota Miniſtri manus. 50.62
Miniſtri ultra interrogata reſpondentut, impedimenta objeciant. 65.55
Miniſtrorum manibus cuncta decreſcunt, ac minuuntur. 72.99.100.& 101
Satiato Miniſtro creſcunt dona, famelico minuuntur. 72.100
Miniſtri terreni ſunt ut recipiant, omniaque devorent, ac conſumant. 75.10.11.12.& 13
Miniſtri terreni omnia ex ſuo emolumento operantur, non ſic Dei miniſtri. ibid.
Dominationis eſt multos habere Miniſtros, paucis verò magna committere. 134.28.& 445.46
Miniſtri non ſint à Domino ſeparati. 156.179
Deus cum Miniſtris timorem incutit. 151.145.& 146
Miniſtri neſciunt habere pietatem. 220.3
Res per Miniſtros valdè rigoroſe exercetur. 222.18
Miniſtrorum ingenium moleſtias augere. 226.47
Manus Miniſtri exigua, Domini larga. 233.15
Qui mittit Miniſtrum, eum protegat, ac tueatur. 372.57
Miniſtrorum manus cavendæ. 390.39
Miniſtri ne ſint acceptatores munerum. 411.30
Multi Miniſtri ad inferendum famem, ratus qui panem offerat. 445.44
Pro cauſa juſta unus Miniſter ſufficit. ibid.45
Unus bonus Miniſter pro pluribus eſt abundans ibid.47.& 48
Bonus Miniſter multam pietatem, & miſericordiam impetrat. ibid. 48
Magnum negotium Miniſtro non eſt committendum. 473.16
Deus ſolus, cum Miniſtris terribilis. 511. 139. 140. & 141
Miniſtri ſæpe legibus pro armis utuntur. 540.9
Res per Dominum, & non per Miniſtros tractanda, 631.51
Miniſtri non ſunt impediendi in ſuo munere commiſſo. 676.211.& 212
Miniſter timet ne Regi habeatur contrarius, 684.33
Reges dent alimenta Miniſtris, ne ipſi fiant fures. 779. 21.22. & 23
Omnia bona naufragantur in Miniſtrorum manibus. 814.50
Multa ſapientia in miniſtris eligendis. 831.32
In Domino ſalus, non verò in Miniſtro. 906.117
Miniſter cogitet ſe rationem redditurum. 913.42

Miraculum.

Miraculum non operandum niſi ex neceſſitate. 66.58
Deus vult ut ejus miracula ſint omnibus non ſine ulla ſuſpicione. ibid.60.61.& 62
Ut miraculum fiat, multum expedit fides operantis, ac recipientis. 175.24
Fides miraculorum non eſt diſtincta fides Theologica. 181.60
Ubi humana induſtria valet eſſe negotiatrix, non ſunt quærenda miracula. 580.14.& 581. 15.16.& 676.210

Miſeratio.

Sancti de peccatoribus habent miſerationem. 471.9

Miſeria, vel *Miſer.*

Miſerorum recordantur probi, & non amici. 44. 20
Miſeri adjuvandi verbo, & opere. ibid.21.& 22
Regis eſt ſubvenire miſerorum cauſis, ac rogationibus. 32.103.& 104
Miſeria viſa maximè movet. 45.25
Pro noſtris miſeriis gemendum. 51.70
Aliorum miſerias, ut noſtras conſideremus. ibid. 71
Chriſtus noſtras miſerias ut ſuas reputat. 71.27
Miſeria allicit divinam bonitatem. 274.19
Propria miſeria doctrina ad miſerendum. 224. 33
Ex miſeria movetur amor. 508.118
Juſti vident miſeriam non ut contemnant, ſed ut ſubveniant. 511.137
Societas in miſeria levamen. 545.41
Propria miſeria collata cum alterius felicitate, graviter augetur. ibid. 43
Miſeria cruciatus, ac tormentum quoddam, ibid. 44.45.& 46
Solus qui ſuſtinuit miſeriam, miſero ſcit ſubvenire. 555.104.105.& 106
Miſeria erudivit, quos abundantia obcæcavit, 562.146
Dilatatio in miſeria valdè periculoſa, 866.68

Miſericordia, ſeu *Miſericors.*

Chriſti miſericordia non poteſt denegare ea quæ quæ ſunt noſtræ ſalutis. 20.21.& 22
In Dei miſericordia pelagus. 22.35
A munere miſerendi pignoratur Deus. 24.49.50 & 51
Deus dum minatur ſupplicia, oſtendit viam ad miſericordiam. 34.119
Miſeria allicit divinam miſericordiam. 174.19.
Grandis culpa de alio plus ſperare, quàm de Dei miſericordia. 177.35
Deus aliquando ex pietate minatur ſupplicia, ut miſericordiam petamus. 223.21.22.& 23
Ex Domini miſericordia, ſpes veniæ concipitur. ibid. 24
Grati ſumus Deo cùm miſericordiam proximo exhibemus. 228.61
Dei miſericordia nos expectat. 239.54
Abundantia divinæ miſericordiæ in nos continua, & perennis. 262.110
Chriſti miſericordiam ut nimiam notant adverſarii. 274.19

Jeſus declinat occaſiones puniendi, & quærit miſerendi. 276.26
Chriſtus totus ad miſericordiam,& non ad iram 290. 27
Deus ut puniat recedit; nam ſi videat, miſeretur 336.157
Miſericordia aliquando vices immenſitatis agit. 520.38
Magna miſericordia ordinem non ſervat. 637.85
Poſitis peccatoribus maximè Dei miſericordia declaratur 740.34.
Noſtra miſeria provocatur Deus ad miſericordiam. 747. 84

Mitis.

Ex Chriſti tactu omnia miteſcunt. 738.24.25 & 26

Modeſtia.

Chriſtus modeſtè abcondit ſua magnalia. 178. 43
Chriſtus valde modeſte de ſe loquitur. 283.72
Modeſtia aliquando dat occaſionem ad injuriam. 130.94
Iniquus ex modeſtia alterius ſit impudentior. 590. 66. 67.& 68

Monaſterium.

Monaſterium Monialium Carmelitarum ædificat Domina Baroniſſa Damna Beatrix de Sylveira, ...

Mores.

Ad mores ſuæ juventutis quilibet inclinatur. 296.66.67. & 68.
Vide *Conſuetudo.*

Mors, vel *Mortui.*

Si mors contemplatur, mundus contemnitur. 120.45
Guſtata cæleſtium dulcedine mors ſuavis. 230 99
Pro Deo mors contemnenda. 147.118
Durior mortis timor, quam illius actualis tolerantia. 150. 153.& 707. 90
Mors glorifior quàm vita. 162.221
Non majeſtas, ſed mortis recordatio ſit in mente, 163. 228. & 229
Magna miſeria ut inde quis habeat mortem,unde poterat habere vitam. 200.82
Mors cum principio vitæ ſeu hominis nativitate conjuncta, 345.51 52.53.& 54
Principium vitæ prognoſticum mortis. ibid.
Mortis memoria valdè utilis 350. 95.92.& 93
Magnum Dei beneficium, mortis repræſentatio. ibid.92
Ex mortis memoria tota vita componitur. 351. 93
Facilior homini mors, quàm ſpendoris abjectio. 371.69.& 70
Diabolus mortem à mente fugiat. 299.40
Juſtus in morte ingreditur lucem,peccator tenebras. 402.66
Homo ſit præparatus ad mortis horam 429. 26
Cur in manu morientis ponitur lucerna accenſa? 22.266
Ex mortis conſideratione homo multum creſcit perfectione. 416.70
Homo ſolùm habet jus adſ. pulchrum mortis. ibid.
In hora mortis potiùs ſpes, quam timor. 418.79.
Juſti gaudent, & exultant in morte. ibid.81
Sæpe tunc venit mors quando homines magis deliciis indulgent. 423.115
Mors ſæpè invadit adoleſcentes in flore juventutis. ibid.116
Mors ſæpè inopinatè venit. 424.124
Mortis memoriæ pulvis magnum medicamentum. 505.103
Mors ſemper ut præſens cogitanda. 529.41
Ex uniuſcujuſque morte vera felicitas cenſenda. 551.79
Impius in morte ab omnibus deſeritur. 550.78.
Magna laus Moyſis quòd de mortuis recordetur. 551.79
Mundialia bona relicta conſanguineis non proficiunt morienti. 556. 114. & 115
Poſt Chriſtum mors ut ſomnus, ac proinde non timenda. 652.56
Mors requies, & deliciæ. ibid.57.58. & 59
Ex mortis conſideratione odium deponitur 656.79
In morte alterius moderatè flendum. 667.152 153.& 154
Mors ſemper ſit ante oculos. 675.204
Memoria mortis optimus magiſter vitæ. 677.217
Mors juſto pro pace. 694.4
Mors juſtorum, lætitia iniquorum. ibid.5
Mortis conſideratio dura, pia mors. 707. 90.

Mortificatio.

Mortificatione Chriſti hæreditas transfertur. 76.85. 86.& 87
Mortificatio via ad cælum. 705.88 & 89

Mulier.

Mulier perditionis cauſa. 220.8
Mulierum illecebræ potentiſſimæ. 461. 19. 20 & 21
Mulier non vagetur per loca publica. 485.89
Mulier valdè efficax ad impetrandum. 702. 59

Multitudo.

Ubi multi,ibi errores, veritas nonniſi ubi pauci. 89. 107. 108. & 109
Mali multitudine vivere volunt. 818.12

Mundus.

Separatus à mundo habet robur virtutis. 296.65
Si mundialia expellantur, pax ſit conſcientiæ juſti. 389. 35. 36. & 37
Mundiales ſolum præſentia cogitant. 400. 48
Qui ſanus eſt, ut mundum ſequatur, ſit & ſanus ad Dei obſequium. 453.96
In mundialibus ſolum deliciarum guſtus. 450. 76
Qui mundum renuntiat, regiam ædificat. 465. 38.39.& 40.
Ut vincas mundum, exi à tua terra. 467.45
Gloria mundi brevi tranſit. 550.75
Mundi bona. Vide, *Bona temporalia.*
Mundialis felicitas parit extremam miſeriam. 560. 135
Diſcede à mundo ut Chriſtum habeas. 545.45

Murmuratio.

Maximè tua puritas declaratur, dum calumniator aliundè quæris materiam ad ad detrahendum. 5.25
Murmurandi anſa amputanda. 19.13.& 48.43
Sæpe ex beneficio conceſſo murmurandi anſa arripitur ibid.48
Homines ad murmurandum non attendunt ad virtutes, ſed ad defectus. 192.31.32.& 33
Homines cùm non poſſint murmurare de his, quæ apparent, de intentione volunt opinari. ibid.
Ut murmurationem fugias, fuge ab oculis impiorum. 571.33

Nullo

Nullo dicendi modo poteſt homo murmuratorum linguas fugere. 583.29
Murmurator non expectat rei finem, ut calumnias conjiciat. 135

Mutabilitas.

Pro majeſtate ſtatus non mutandum. 141.71.& ſeqq.

N

Natura.

NAtura cùm deficit, illius Authoris eſt eam reficere. 345.37

Neceſſarium.

Magnus error, quod quis agnoſcat id quod ſibi eſt neceſſarium,& non exhibeat. 894.34.& 35
Natura paucis contenta eſt 546.47

Neceſſitas.

Neceſſitas etiam Deum nolentem quodammodo ad ſe inclinat. 20.18
Neceſſitas ei aperienda, qui remedium exhibere valet. 21.14
Solus Deus videt noſtras neceſſitates. 59. 18
Chriſtus movetur à neceſſitate ad ſubveniendum. 62.28
Solus Pater ſuorum videt neceſſitates. 6.232
Donum in neceſſitate, valde gratum. ibid. 37
Non eſt alienum ab Eccleſia in neceſſitate ſuos aliquo ſubſidio adjuvare. 184.78. & 79
Propria neceſſitas doctrina ad miſerendum. 224. 33
Neceſſitate oppreſſi maxime uniuntur.233.16.& ſeqq.
Qui neceſſitates videt, miſeretur. 26.388
Neceſſitas ſollicitat Dei pietatem. 427.16
Domini, ac regis majeſtas pro appendice habent neceſſitatem. 740.36. & ſeqq.
Deus non ſolum dat neceſſaria, ſed etiam quæ ſunt ad jucunditatem. 795. 32.& 33
Vide, *Miſeria*, vel *Miſer.*

Negare.

Deus ſæpe ex providentia denegat ſua dona. 492. 21
Cur majora negantur, minora non dabuntur. 163.152

Negligentia.

Ne ſimus negligentes in Dei obſequio. 595 2
Deſides, ac negligentes excluduntur à menſa Chriſti. 444. 37.& 38
Negligentia increpanda. 447.53
Qui inertiæ indulget, in pericula ruet. 853. 51
Vide *Otium.*

Negotium.

In magnis negotiis tempus intercludendum. 223.25
Ubi mundialia negotia, ibi mendacium intervenit. 756. 46

Neſcius.

Primum locum neſcius, & non ſapiens occupat. 610. 50. & 51
Neſcio ſuperabundant coronæ. 433.51

Nobilitas.

Nullus ex humilitate deſperet, nec ex nobilitate ſuperbiat. 22.29
Alienum à viro nobili alios ignominia afficere. 39.150
Nobilis de ſe dicit minus, & ſuprimit majus. 89.102
Magna nobilitas virtus à majoribus hauſta.139. 61.62.& ſeqq.
Nobilis valdè ſedulus ne aliorum defectus videantur. 87.91.& ſeqq.
Qui alterius abjectione ſe vult nobilitare, idem eſt, ac nemo. 255.78
Homines maximè dolent, non ſi de vitiis, ſed ſi de ſua nobilitate arguantur. 302.101
Nobilitas generis boni mores. 306.123
Punitus nobilitetur. 24.151
Nobilis de virtute, ignobilis de exteriori vult magnus reputari. 541. 16

Nomen.

Plus res nobilitatur virtute,quàm nomine.21.28
De noſtro nomine,ac fama,quid dicatur, curandum. 76.14
Princeps ſollicitus ſit de ſuo nomine in abſentia. 77.22
Verum nomen imponere ex nutu Dei venit, & non ex hominis ratione. 97.157.& 158
Iniqui ſciunt Barrabam, Ieſu nomen ignorant. 357.122.
Juſtus dum ſuum nomen abſcondit,magis manifeſtat. 411.36
Nomine quis admonetur ad rationem ſui officii 797.4. & ſeqq.
In actu virtutis nominatur perſona, in damnatione tacetur. 544.34
Deus manifeſtat ſuam majeſtatem non nominibus, ſed operibus. 909.15

Nova.

Ad rem novam non ſtatim ſine conſideratione afficiatur homo. 170.74
Novitas rerum valdè ſuſpecta. 760.219
Doctrina nova valdè ſuſpecta judicatur. 174.21
Novitatem vitæ amat Deus in ſuis. 742.55
Novitas valdè à Deo aliena. 80.40
Ob nova antiqua non ſunt contemnenda. 147. 112

Nox.

Nocte temporalia multa videntur. 448. 69. & ſeqq.

O

Obedientia, vel *Obediens.*

OBedientia omnibus armis potentior. 177. 182
Deo obediendum, & non hominibus 156. 201 & ſeqq.
Ubi eſt Dei imperium, homini non eſt attendendum. 160.203
Valdè difficiliter datur obedientia homini glorioſo, & impaſſibili. 169. 250.& ſeqq.
Per obedientiam evehitur homo ad divina.186. 95
Obedientia dat intellectum. 86.80
Qui relinquit Deum propter Deum obediendo ſalutem habet. 237.40.
Obediendum Dominis in licitis. 267.147
Perfecta obedientia ſtatim obtinet præmium. 346. 57
Obediens non dijudicat imperium Superioris. 455. 106. Et 676.207. & ſeq.
Obedienti una vox, ſeu nutus ſufficit. 585.39

Obligatio.

Obligatio officii in Prælato ſit inſita. 98. 166
Multi ob ſui utilitatem omittunt ſui muneris obligationem. 383.71. & 71
Qui ob cognationem carnis omittit obligationem ſui oneris, perit. ibid.

Injuria

Injuria ex obligatione gravior. 311.6
Homines injurioſi, qui debebant eſſe obligati. 354. 111
Muneris obligatio plus impellit, quam parentis amor. 47.36
Qui magnis donis eſt obligatus majora præſtare tenetur. 506.107. & ſeq.
Ex fide ac æſtimatione facta obligatur homo ad magna, 909.11.& ſeqq.

Oblivifcor.

Quæ ſunt mundi, obliviſcamur, 118.31
Magnus obliviſcitur dati, recordatur accepti. 89. 103. & ſeq. & 645. 16
Deus facile obliviſcitur injuriæ illatæ. 326. 96
Qui Jeſum habet, de omnibus aliis obliviſcatur. 463.30

Obſcurare.

Qui alios volunt obſcurare, obſcurantur. 412.47

Obſequium.

Chriſtus ſuorum obſequia multum appendit. 247.26
Quæ homo aliquando facit ex ſuo commodo, Deus computat in obſequium. 63.41.& 42
Quæ in Dei obſequium damus, nobis proficiunt. 187. 98. & ſeq.
Chriſtus ſuorum obſequia cumulatiſſime remunerat. 96. 148. & ſeq.
In obſequio Dei ne ſit homo dimidiatus, ut Deo & mundo cogitet ſervire. 411.40.& ſeq.
Juſtus pro præmio habet dare Deo obſequis. 417. 75
Qui ſumus, ut mundum ſequatur, ſit & ſanus ut Deo præſtet obſequia. 457. 129. 495. 47
In Dei obſequio bona, in mundi ſervitute mala 495. 47
Quod Deo damus in obſequium, noſtra eſt poſſeſſio. 581. 18. & ſeq.
Animus integer Deo offerendus. 607.29.30. & ſeqq.
Suorum obſequia habeat Rex ut præſentia. 611. 57
Obſequia commendantur non ex quantitate ſed ex animo offerentis. 627.28. & 29
Ex majori obſequio major reverentia. 703.53
Deus humana obſequia rependit divinis beneficiis. 729.73
Dei obſequio nulla major gloria. 737.18. & ſeq.

Occaſio.

Occaſio captanda, ne prætermittatur. 234.20. & 21
Deus dat occaſiones ad ſalutem. 547 54
Ab occaſione peccati exeat homo, ut vivat, 675. 198

Occultare.

Occultare aliorum defectus Vide, *Defectus.*

Oculus.

Oculus benevolus paſtoris attrahit animum. 378, 96
A Dei oculis multus honor. 505. 105
Ex iniquorum oculis multa pericula naſcuntur. 571. 34
Divini oculi præſtant adjuvamen, & tutamen. 723.37
Oculus Domini frænum eſt domeſticis ne delinquant. 783. 47. 48.& ſeqq.

Odium.

Nulla evidentia odium deponitur, aut mitigatur. 134. 29. & ſeqq.
Odii fomentum ſingularitas. 142. 80
Odium facit, ut magna non videantur. 82.55. & ſeqq.
Odium nullo teſtimonio mitigatur. 236.31
Odium facit, ut verba non audiantur. 298.151
Odium virtutem tanquam vitium reputat. 321. 61.62. & ſeq.
Virtus nitens contra odium armetur. 406. 13
Odium evidentia non mitigatur, ſed magis obdureſcit. 429.29.& ſeqq.
Per odium negotiatur alicujus amor. 2460.10
Ex odio in uno rejicimus, quod ex amore in alio approbamus. 809.21

Offenſa.

Vide, *Injuria.*

Offero.

Parentes, qui filios ſuos Deo offerunt multa bona conſequuntur. 47.320.& ſeqq.
Filius Deo oblatus plus prodeſt parentibus. ibid.
Parum eſt offerre Deo omnia membra, ſi cor tibi retineas. 576 63
Homo ſe totum Deo offerat. 238. 45
A Dei gratia veniunt munera quæ ei offerimus. 379.99
Non res oblata, ſed animus offerentis penſandus eſt. 606, 21

Officium.

Officium onus, ac bajulatio. 99.271
Obligatio officii inſita ſit in Prælato, 100.176
In alienum officium ſe intromittere ignorantia. 156. 174
A dignitate dimittamus animum conſideratione, & noſtrum munus adimplebimus. 236.35. & ſeqq.
Homo ſuo officio ſatisfaciat, & alios non accuſes. 238. 46
Officium non ſit inſtrumentum ad ulciſcendum. 1523. 77
Offenſa eſt quòd quis in ſuo munere rogetur. 491.19
Miniſter non eſt impediendus in officio commiſſo. 676. 211. & ſeqq.
Homines maxime ſolliciti de poteſtate ſui officii. 68.17.& ſeqq.
In officio cogitet quilibet illius finem, & quod ab officio ſit deponendus. 701.36.& ſeq.
Officia danda juxta uniuſcujuſque genium, ac conditionem. 712.32

Omnipotentia.

Divina omnipotentia faciliter omnia operatur. 652.54

Opinio.

Res propter opinionem gratior. 93.131
Inter varias opiniones veritatem deprehendere difficile. 9. 122
Occaſiones malæ opinionis amputandæ. 665.138

Opprobrium.

Vide, *Injuria.*

Opus.

Alienum à bono ſpiritu aliorum opera explorare, ac ſcrutari. 7. 40
Noſtra opera cum Dei auxilio conjungenda. 45. 26. & ſeqq.
Ex uno opere bene facto reliqua ante acta bona judicentur. 56.100
Solus qui ſincere videt, & non cum odio, tua agnoſcit magna facta. 83.36.& ſeqq.
Chriſti opera ejus divinitatem indicabant. 69.14
Magnus decor propriis operibus, & non alterius favore prædicari. 106. 9
Authoritas perſonæ multum facit, ut ejus dicta & opera æſtimentur. 129. 50
Non operis magnitudo, ſed animus penſandus eſt. 148.125

Opus

Opus inceptum perficiendum. 156.175
Sæpè opus non ex facto, ſed ex perſona judicatur. 170.275
Ex bona operatione in minimis rectè colligitur & in magnis. 233. 14
Noſtra opera Deo referenda. 239. 54
Dum ſumus in hac vita operemur bonum. 345. 50
Deus vult ut opera ſua ſint manifeſta. 349.87
Deus à fortioribus vult majora opera. 360. 147
Oratio aſſociata vigiliis valdè potens. 385. 11
Omnis operatio fiat cum recta ratione. 409.29
Ille cenſetur Dei filius, qui non vacuus, ſed plenus operibus apparet. 513.150
Invidi bona aliorum opera minuunt. 590. 69
Opus creſcit in æſtimatione ex perſona operantis. 602.63
Amor probatur operibus, ſeu donis. 645.18.19 & 20
Non ſunt neceſſaria verba quando opera teſtificantur. 653.64.65.& 66
Magno affectu rapitur homo ad opus, in quo eſt aliquid ſui laboris. 670.165
In verbis demiſſio, in operibus poteſtas. 674.193. 194. 195

Oratio.

Grata eſt Deo vis in oratione. 235.25
Ad Deum orandum terrena dimittenda. 306.122
Oratio aſſociata vigiliis valdè potens. 385. 11 & 386. 13
Qui Deum orat pro proximo, etiam pro ſe orat 387.20
Deus etiam orationem importunè factam exaudit. 388. 29
Deus diſſimulat exaudire noſtra preces, ut largius concedat. 26.64
Oratio Sanctorum valdè nobis utilis. 27.74
Qui orationi cum humilitate reſiſtit durus judicatur. ibid.75
Oratio cum humilitate valdè efficax. 31. 97.98. & 99
Oratio emollit durè negantem. 36.130
Oratio ex fide multum efficax. ibid.131
Oratio afflicti, ac oppreſſi valdè efficax, ut exaudiatur. 37.137. & 138
Oratio humilis vice omnipotentiæ fungitur. 41. 161. & 162
Oratio fervida ita certa de obtinendo dono, ac ſi jam haberet revelationem. ibid. 163. & 164
Oratio multorum valde efficax erga Deum. 47. 40
Orationem multorum veluti reveretur Deus. ibid.
Orandum ſemoto animo à terra, elevato in cælum. 51.68
Vult Deus ut eum exoremus pro donis. 57.7
Per orationem tranformamur in Dei imaginem. 141.70
Oratio omnibus armis potentior. 157.182
Deus non gravatur, ſed delectatur noſtris orationibus. 177.37.& 38
Oratio jejunio armatur. 176.33
Oratio pro inimicis pretioſus cenſus auribus Jesu. 186. 89
Ad orationem confugiendum, in qua ſit tota noſtra ſpes. 195.54
Ante tribunal judex permittat orationem. 214. 44
Multorum oratio valde efficax apud Deum. ib. 49.50.& 51
Deus vult exorari, ut avertat ſupplicium. 222.21, 22.& 23
Deus vult oratione inſtari. 391.41
Deus non reſpondet ſtatim orationibus, ne vileſcant dona. 391.44
Grandis potentia orationis. ibid. 45. 46. & 47
Orans non ſolùm ſibi, ſed etiam aliis impetrat. 491.20
Oratio ut exaudiatur, eleemoſina auxilietur. 537. 94
Oratio cum humilitate cælum ad ſe inclinat. 573.46
Oratio ex crucis, ſeu pœnitentiæ halitu ſit accepta. 576.61
Dei dona petentibus dantur. 50.62
Deus tam velox ad orationem, ut non expectet vocem loquentis. 626. 19. & 20
Voluntas orandi multum impetrat. 657.89
Oratio cum lachrimis valde efficax. 668.159. 160
Oratio impetrat abſolutionem delictorum. 223. 26

Origo.

Vide *Radix.*

Os.

Os eructat quod animus concipit. 541. 20. & 542.21.& 22
Iniquitas obturat os, & non ſinit loqui. 330.114

Oſtium.

Oſtium divitis clamabat contra illum. 547.59

Otium.

Dies otioſa indecora, ac inhonorabilis. 430.34
Chriſtianus ſit in operatione, & non in otio. 626.23.24. & 627.25. & 26
Magnus labor quòd quis ſit in otio, & laboret. 631. 52
Qui non proficiunt, otioſi. ibid.55
Otioſi non poſſunt expectare dignitates. 709. 166
Otioſitas omnium malorum cauſa. 629.38
Otioſitas perverſior omni alio crimine. 804.89
Qui Deum otium fingebat, idem eſt ac ſi otminem eſſe fingeret. 869.50

P

Palatinus.

Vide *Aulicus.*

Parens, vel *Pater.*

Pater duriſſime torquetur in filii pœna. 23. 41.42. & 43
Solus Pater ſuorum videt neceſſitates. 62.32
Singularis præſtantia non ex parentibus, ſed ex propria virtute cognoſcitur. 855. 41.& 42
Ira patris in miſericordiam, ac benignitatem convertitur. 114. 7. 8. 9. & 10
Qui de parentibus ſe jactat, vacuus eſt virtute. 303.106
Averſio à parentibus ſuadentibus contra Dei legem. 461.18
Pater filio non ſolùm ſua, ſed etiam ſuam authoritatem communicat. 512.144
Patris eſt diſſimulare filii crimina. 518.180
Magna miſeria quòd pater filium damnet. 553.92

Particulare.

Deus ſedens agit de bono communi, pertranſiens de particulari 338. 6.7.& 8

Parvum, ſeu *Parum.*

Homo ſua, licet parva, in magnum appendit. 572.40 41. 42

Paſſio, ſeu *Pati.*

Pati, & Deum ſequi, magna fides. 33.106

Qui patitur adverſa, fit magnorum dignus. 362 156. & 157

Qui patitur adverſa, Deo placet. ibid.

Pro Chriſto pati magna merces, & præmium. 621. 119. 120. & 121

Paſſio Chriſti.

Poſt Chriſtum paſſum omnes labores breviſſimi. 860.91. & 92

Si mens à Chriſto paſſo recedit, ſtatim prolabitur in peccata. 112.43

Paſſio Chriſti via ad ſalutem. 114.5

Chriſti paſſio ad noſtram ſalutem non eget conſortio, ipſa ſolum abundantiſſima. 133.8

Chriſti gloria non datur ſine paſſione. 156. 180

Chriſtus non patiebatur ut paſſio ejus impediretur. 170. 272

Tempus mortis, peculiare tempus Chriſti. 247 23

Chriſtus noluit gloriam, niſi per paſſionem. ibid. 24

Dies morti, dies feſtus Chriſti. 248. 33

Qui Chriſti paſſionem imitantur per paradiſi portam intrant. 364.11

Sub Chriſti paſſione optima occaſio ad obtinenda ſalutaria. 700.43

Chriſti paſſione inflammantur animæ ad cæleſtia. ibid.44

Tempore paſſionis Chriſti de dignitate non eſt cogitandum. 70.5.76

Chriſti paſſione omnis noſter labor emollitur. 707. 91.92. & 93

Paſſio Chriſti contemplanda. 760.21

Paſtor.

Boni paſtoris conditiones. 363.3

Bonus paſtor quotidie ſit paratus animam dare pro ovibus. 371. 47

Bonus paſtor ſuo exemplo invitat ad martyrium. 373.63

Bonus paſtor etſi mortuus; tamen orationibus ſuos protegit. ibid.65.60. & 67

Paſtor non quærat ſui honorem, ſed gregis commodum. 374.71. 72. & 73

Mors pro ovibus valdè opportuna paſtori. 375. 73

Apoſtoli paſtores. 576.79

Ante Chriſtum veluti oves ſine paſtore. 381 114

Paſtor culpam ovis in ſe transfert. 477.45

Patientia.

Magna patientia neceſſaria ad ſuſtinendam repulſam in petitione juſta. 26.66

Patientia erga Deum non indiget aliorum ſuffragio. 37.114

Patientia in preſſura divinitatis quædam teſtificatio. 162.219

Patientia Chriſtum verum Deum demonſtrat. 302.94

Patientia Ieſu mirè inter opprobria. 327.98

Præclara magnitudo oſtendit patientiam & non ſupplicium. 335.149

Patientia in injuriis via ad ſalutem. 578.73

Ex patientia alterius ſæpè iniquus fit impudentior. 590.66.67. & 68

Patria.

Bonus civis honor patriæ. 231.1

Patriæ devaſtatio magnus dolor. 797.40

Paulatim.

Paulatim eundum, & non immediatè de extremo ad extremum. 143.84.

Paulatim ad ſuprema virtutum eundum. 408.23 & 819. 21. 22. & 23

In perfectione paulatim eundum. 465.36. & 37

Paulatim ad magnas dignitates eundum. 614.71

Paulatim ad magna procedendum. 669. 164

Paupertas, ſeu *Pauper.*

Pauperum cauſam Deus ſuſcipit. 10.54

Ex pauperum miſericordia Deus propitius. 275. 25

Pauperi dona largiri ſignum divinitatis. 358. 131

Homines venerantur poteſtates, pauperes contemnunt 361. 150

Durior pœna in immiſericordem in pauperes-quàm in ambientem Dei honorem. 402.62

Pauperi quod datur, multiplicatur. 426.7.8. & 9

Solum ante oculos Ieſu ſunt pauperes. ibid. 10

Pauper nullum habet locum in domo Principis. ibid. 11

Reges veſtiuntur de ſanguine pauperum. 540.13

Paupertas cruciatus, ac tormentum quoddam 545.44. 45. & 46

Divites negant cibum pauperi, & dant brutis animantibus. 547.57

Pauper veluti quoddam purgatorium. 746. 61

Pauper in alto ſublimatur loco, 449.66

Deus quodammodo transfunditur in pauperem. ibid.

Cælum pauperum eſt merces. ibid. 67. 68. & 69

Divites quærunt homines, pauperes fugiunt. 552. 90. & 91

Divites pro ſuis deliciis ſolùm res pauperum quærunt. 554.101

Qui pauperi negavit guttam, negatur ei mica. 555. 108

Vir crudelis in pauperes damnatur. 560. 133

In paupertate major dulcedo, quam in divitiis. 620. 113.

A paupere honorari injuriam putant homines. 716. 22

Pax.

Pax cum malis durum bellum. 102. 187. & 188

Melius eſt bellum, quàm iniqua pax. 119. 35.36. 37. & 38

Peccator.

Peccator ſub obſcuritate, ac frigore verſatur. 15 85. & 86

Peccator ſurdus. & mutus. 44.14

Peccator tanquam jumentum obcæcatum in ſuis vitiis. 798.80

Peccator publicatus amittit pudorem, & nullum ſcelus reſpuit. 210.21. & 22

Nullus peccator de venia deſperet. 221.13

Peccator ſervus 222.16

Peccator ſe reputet indignum accedendi ad Deum. 231.2

Peccator quocunque vadat, ſemper ſecum fert ſuam malitiam. 240. 59. 60. & 61

Peccator peccati ſervus. 304. 113. 114. & 305. 115. & 117

Homo ut ſervus peccati, multis peccatis ſuccumbit. 304. 114

Peccatores, inconſtantes. 320.59
Peccatorem inveteratum reformare ſolius Dei eſt. 344.39.40.41.& 157.90
Peccator ſtolidior beſtiis. 449.74
Peccator non uni jugo, ſed multis ſubditur. ibid.71
Peccator vitam porcinam agit, & non ſatiatur ut porcus. 497.56
Peccator dum quærit delicias, invenit amaritudinem. 498.62
Peccator quærat veniam, juſtus delicias. 502 91
Peccatori recenter converſo levis pœnitentia imponenda, ne deterreatur. 503.93.94
Inſenſibilia clamant, & accuſant peccatorem. 125.8
Miſer peccator audacius peccat quando pœna impendet. 532.62.63
Deus peccatores divitiis implet, ut eos gratos faciat. 540.12
Torquentur peccatores per quæ peccant. 543. 35
Quilibet peccator bene operando poteſt ſalvari. 585.41
Deus in peccatore non odit naturam, ſed peccatum. 802.72.& ſeqq.
Peccator inter juſtos apparens damnatur. 805. 97
Contra peccatores omnes Creaturæ inſurgunt. 865.25.& ſeqq.
Inſenſibilia accuſant peccatores. 870.59.60

Peccatum.

Peccatum leve, ſeu veniale ad gravia peccata diſponit. 640.109
Peccatum crudele venenum, ob eo fugiendum 670.167
Ex uno peccato tanquam ex radice alia prodeunt. 737.16
Authori peccati tribuuntur omnia flagitia. 752. 23.24
Peccata vincula ſunt peccatori, quibus ligatur. 805.92.93
Homo peccando immutat naturam, inde merito contra eum natura immutatur. 867.38
Quod fuit fomentum peccati, erit & pœnæ. ibid. 33.40
Unum peccatum aliud gravius ſecum trahit. 15. 86
Cum uno peccato veniunt multa peccata. 18. 101.102
Electi ſic cadunt, ut videant malitiam peccati, ad quam iniqui caligant. 267.127.
Ex uno peccato labitur homo in alia. 174.20 & 21
Peccatum graviſſimum pondus. 184 79
Peccati ubi eſt guſtus ibi & pœna. 200.81
Peccati radix evellenda. 203.103
Peccatum unius omnibus nocet. 108.7. & ſeqq.
Qui de peccato non erubeſcit grandi ſupplicio afficitur. 21.22
Minora peccata gradus ad majora. 212.38.39
Peccata nos accuſant coram Deo. 220.3
Quanta ſit gravitas unius peccati mortalis. ibid.5
Unum peccatum aliud gravius parturit. ibid.10 & ſeqq.
Peccata multa inferunt. 221.20
Reincidentia in peccatis majorem iram Dei excitat. 230.70 71. 72.1& 51. 21. & 756.45
Pecccata contra religionem indelebilia manent 278.42
Ex aſtantibus aliquando minus apparet peccatum. 279.50. & ſeq
Faciliùs remittitur peccatum, quàm illius relapſus. 285. 89. 90
Homo abſolvendus, peccatum verò condemnandum. 286.91
Peccatum proprium facit obmuteſcere. 313.21 & ſeqq.
Homo cognoſcat ſui peccati gravitatem. 315 31
Peccatum ex circunſtantia templi, ac loci gravius.
Peccata multum vigilant in hominem. 339.14
Mala, quæ patimur, peccatis tribuenda. 342.18. & ſeqq.
Peccata inveterata à ſolo Deo expelluntur. 344 39.& ſeqq.
Faciliter peccata recentia, difficiter inveterata expelluntur. ibid.
Damna ex peccato difficiliter expelluntur. 349 84
Peccatis inveteratus difficiliter renovatur. 425. 120
Per ea aliquis peccat, per quæ mereri poterat. 447.59.& ſeqq.
Peccatores non conſiderant Sanctos quales ſunt, ſed quales fuerunt. 472.12
Cùm unus è congregatione peccat, omnes periclitantur. 475. 51.& ſeqq.
Peccatum per pœnitentiam ſic deletur, ac ſi nunquam fuiſſet. 483.78
Per quæ quis peccat, torquetur. 494. 39
Non eſt hujus temporis omni peccato carere 483.85
A quolibet pulvere peccati mundanda anima. 486.92. & ſeqq.
Peccatum ſemetipſum manifeſtat, & declaratur. 525.19.& ſeqq.
Peccata publica punienda, occulta verò. diſſimulanda. 927.32. & ſeqq.
Quilibet ſuorum ſcelerum, ac peccatorum formam refert. 631.46.& ſeqq.

Pecunia.

Pecuniæ cupiditas impedit in cælum aſcendere 134.24
Propter pecuniam & aurum, nullus admittitur in regno Chriſti. ibid.27
Pecuniæ amor longè à Chriſti diſcipulis. 182 76
Pecunia mater luxuriæ, avaritiæ, ac inanis gloriæ. 185.85
Spoliatio pecuniæ hominis martyrium, & privatio vitæ. ibid.88
Pecunia ſua homo ſibi emit labores. 449.73
Pecunias contemnere non eſt hominis hujus vitæ. 756.50
Valde mirabile quod homo pecuniam manibus habeat, & non coinquinetur. 915. 54

Perdere.

Decus gregis quod nulla ovis ſit deperdita. 479. 39
Perdita meliora videntur. ibid.37
Perditio approximante remedio lachrymas excitat. 713.4

Perfectio.

Nullus in hoc ſæculo perfectus. 263.318

Status perfectionis multa conſideratione ſumendus. 465. 35
Jeſus cunctis dat perfectionem. 720.12.13
Vide, *Virtus, & paulatim.*

Periculum.

Chriſtus corroborat fidem diſcipulorum, ne in periculo fluctuet. 139.59
Periculosè agit homo cùm ſuo conſilio regitur. 490.14. & ſeqq.
Generoſus animus periculo ſolum ſe offert, in mercede verò pro omnibus loquitur. 605. 17. & 18
Ex curioſitate periculum. 609. 47
Pericula prævifa tolerabiliora. 647.25
Pro amico pericula contemnenda. ibid.
Qui periculo ſemel liberatus eſt, caveat ne ſi iterum labatur, pereat. 853.54.55

Perplexitas.

Perplexitas penduiæ expectationis maximè torquet. 872.71

Perſecutio.

Perſecutione iniquus ex ſua ignavia perit, juſtus verò proficit 202.93
Non eſt verum bonum ſine impugnatione. ibid. 94.& ſeqq.
Chriſtus perſecutiones peroptabat. 282. 65
Perſecutione paſcitur grex Chriſti. 371.49
Perſecutione oppreſſus nitet. 410. 52
Perſecutio pro Chriſto eſt ſuſtentatio, & levamen. 622. 121

Perſeverantia, vel *Perſeverans.*

Perſeverantia tantum promeretur ut non alium, ſed ſolum Deum habeat protectorem. 59.19
Perſeverantia omnia impetrat. 392.48
Perſeverandum in Dei lege, ne unum mandatum tranſgrediaris. 63.75.76
Non quod populi, ſed ſeniorum conſilio introducitur perſeverat. 77
Actus virtutum, qui non perſeverat, vix æſtimatur apud Deum. 903.96

Perſuadere.

Auſtera non inter oblectationes, ſed in ſtatu Pœnitentiæ perſuadentur. 154.164

Petere, ſeu *Preces.*

Petens venit adorans. 24.47
Animus afflictus non indiget precibus erga Deum. ibid.53.& ſeqq.
Deus ultra petita concedit multa. 31.100.& 159. 198.& 183.83.& 237.39.& 292. 50.51
Homo non ſit importunus petitionibus, ac interceſſionibus. 60.22. & ſeqq.
Sæpè homines quæ ſunt ſibi deteriora petunt. 155.171
Multorum annuitur petitioni in pœnam. 429.17
Offenditur liberalitas cùm aliquid petitur. ibid. 18
Deus ſæpè ex providentia denegat poſtulata. 540. 21
A Deo non parva, ſed magna petenda ſunt. 29 97
Deus velociter exaudit noſtras preces. 506. 112. & ſeqq.
Viro ingenuo valde durum petere. 530. 53. 54. 55.& 703.64
Repulſa in precibus ſatis dura. 545.42
Qui negat dare ſua, erubeſcat ab aliis petere. 553.93
Crudele tormentum in precibus habere repulſam. 555.110.& 710. 116.&ſeqq.
Si negas poſtulatum, da verbum bonum. 559.127
A magno domino magna, & non parva petenda ſunt. 577.69.70
In precibus multiplex allegatio, ac exoratio generat negationem. 645.13
Vir prudens poſtulat, modum in donis non aſſignat. ibid.15
Qui petit ſemper judicat parum petere. 699 36
Pro aliis petere dat confidentiam. 701.52
Qui petit verecundia afficitur. 703.63
Deus nos provocat ad petendum ab eo beneficia 514. 32. 33.
Qui exceſſivus eſt in petendo, principatum deponit. 770.85
Cùm aliquid petitur ab alio reverentias ei non debitas damus. 910.78.79
Petens non oſtendat indigentiam extremam, ut aſſequatur poſtulatum. 904.97

Petrus.

Petrus primus clarè, & diſtinctè cognovit Chriſtum Filium Dei naturalem. 92.128
Petrus, & ejus ſucceſſores Romani Pontifices Eccleſiæ fundamentum. 95. 145
Sola Dei ſapientia poteſt Petri laude evulgare. 96.147
Magna Petri laus quod à Chriſto nomen impoſitum habeat. 97. 156
Declarata fide Petri Chriſtus de ſua morte agit. 99 168
A fide Petri decus & honor Eccleſiæ. ibidem 169
Fides Petri mundum illuminavit. 99.170
Super lachrymas Petri fundatur Eccleſia. 100. 174
Petrus ob amorem in Chriſtum eligitur Pontifex. ibid.177
Petrus fervidus amore in Chriſtum. ibid. 177.& ſeqq.
Petrus conſtituitur Chriſti Vicarius in Pontificatu, & amore. ibid. 177. 179.
Omnes tres Divinæ perſonæ conveniunt ad Petrum condecorandum. 102. 189
Magna Petri poteſtas. ibid.191.
Petro cum Domino in dignitatis munere aliqualis conceditur comparatio. 103.196.1
Petri poteſtas in omni Eccleſia. 104. 202.203
Venerandus D.Petrus ob ſuam magnam poteſtatem. ibid.205
Et Petrus perſuadeat, ut Dominus de monte non deſcendat, tamen poſtea cùm deſcendit pro eo pugnat. 152. 149
Petri humilitas in ſuis manifeſtandis defectibus, 158. 188.
Petri humilitas in ſuis abſcondendis honoribus. 186.94
Petri exigua pro magnis ab aliis reputantur. 192.28
Petri confeſſio radius orbis. 86.81
D.Petrus ſuas laudes tacet, ſuas ignominias divulgat. 91.116
Chriſtus Petro conceſſit quandam veluti ſocietatem in animarum ſollicitudine. 102.180
Petrus ſolus ſe periculo objicit, in præmio verò pro omnibus agit. 605.17.18

Pœna.

Aliquando homines plus moventur pœna corporali, quàm ſpirituali. 199.78
Objurgatio culpæ pars pœna. 227.57
Plus deturpat culpa, quàm pœna. 228. 62.& ſeqq.

Qui beneficio non proficit pœna dignus. 229. 65
Pœna ſemper concomitatur iniquum quocunque vadat. 240. 59.& ſeqq.
Magna pœna in omnium oculis puniri. 604.86
Quod fuit fomentum peccati, erit & pœnæ. 725. 40

Pœnitentia, vel *Pœnitens.*

Pœnitens Innocentibus anteponendus. 164.133 134.& 481. 66. & 781. 75. 76. & 77
Plus conceditur ob pœnitentem, quàm ob innocentem. 250. 134
Pœnitentia à peccatis liberamur. 219.79.& ſeq.
Per pœnitentiam redimus ad antiquum gratiæ decorem. ibid.111
Per pœnitentiam acuitur viſus. 349.80
Pœnitentia ſic mundat, ac ſi delictum non præceſſiſſet. 368.29
Deus dat locum pœnitentiæ.404.75.76.& 452. 91
Valdè difficilis in ſenectute pœnitentia. 423. 119. 120
Pœnitentes non cum rigore, ſed leniter tractandi ſunt. 547. 57. & ſeq.
Deo aliquando charior pœnitens, quàm innocens. 483. 75.& ſeqq.
Peccatum per pœnitentiam ſic deletur. ac ſi non fuiſſet. ibid.78
Noſtra pœnitentia Dei gaudium 484.81. & 82
Pœnitens aliorum minimam virtutem maximam reputat. 499.70.& ſeqq.
Pœnitentia acuit oculos ad divina contemplanda. 500.74
Peccatori recenter converſo levis pœnitentia imponenda, ne deterreatur. 503. 93.& 94
Pœnitentia omnia damna reſtaurat. 507.116. & 124
Pœnitentia ſic delet peccata, ac ſi nunquam fuiſſent. 511.138
Deus multis donis extollit pœnitentem converſum. 512. 175
Deus cunctatur in pœna inferenda,ut det locum pœnitentiæ, 528. 37
Pœnitentia occultanda. 541. 19
Pœnitens non alienam manum,ſed ſuam quærit ad pœnitentiam. 555.107
Pœnitens ex ſuis peccatis verecundetur. 573. 45
Peccator per pœnitentiam renovatur. 580.8

Populus.

Populus adverſus frangit animum. 14.77
Populus ſequatur paſtorem ſuum in fide,& doctrina. 87.89

Potentia, vel *Potens.*

Poteſtas ad nocendum adverſariis valdè periculoſa in homine. 204. 199.200
Magna poteſtatis excellentia omni poteſtate non uti. 181.61
Nec ſemper omni poteſtate utendum. 722. 28

Pietas.

Solius Dei eſt habere pietatem, & clementiam. 794.27
Ad pietatis opus diligenter eundum. 211. 32
Pietas Chriſtiana non ſolum offenſas, ſed & offerendi poteſtatem ſuperat. 218. 71
Magna Dei pietas erga nos. 385.7
Juſtus etiam poſt mortem ſua antiqua pietatis opera exercet. 373.65
In Rege plus ſplendeat pietas, quàm generoſitas. 394.10

Pietas Dei, ſeu *Chriſti.*

Vide *Miſericordia*, & *Benignitas.*

Præceptum, vel *Præcipio.*

Violatione unius præcepti tota juſtita deperditur. 42.8
Efficacius trahitur bona indoles voluntate quàm præcepto. 116. 15
Ultra præceptum aliquid addendum. 117.28
Præceptum intimandum cùm animus ſit quietus. 169. 267
Importabile præceptum cùm quis præcipit, & non facit. 830.24. & ſeqq.

Prædeſtinati.

Numerus prædeſtinatorum nulla vi poteſt minui. 474.29. & 30
Nullum majus poſſibile, quàm quòd aliquis ex prædeſtinatis pereat. ibid. 30

Prædicator.

Prædicare adeo eſt ſublime, ut non hominis, ſed Dei munus videatur. 85.77.& ſeqq.
Prædicatio non eſt committenda, niſi viro docto, & ſcienti Scripturas. 196.6
Prædicator accommodat ſe loco, & tempori in doctrina danda. 115. 12. & ſeqq.
Prædicare res difficilis. 251.46
Punguntur prædicatores applauſum quærentes. 255.66
Prædicatoris doctrina potius ex corde, quàm ex ore procedat. 264.126
Prædicator veritatis ſine timore. 292.39
Plus doleat prædicator de doctrina non audita, quàm de vita perdita. 316.35
Qui prædicat pœnitentiam habeat veſtem pœnitentiæ. 409.28
Prædicatores fulminent contra omnem iniquitatem. 412.46
Prædicator reprimat incontinentiam, ut ardeat doctrina. 413. 51.& ſeqq.
Priùs prædicator amputet appetitus ſuos, ut habeat doctrinam. ibid.
Inter prædicatores Evangelicos multa unitas,& concordia. 445. 43
Novus prædicator ſemper multum applauſibilis, & maximè auditur. 562.150
Prædicator Evangelicus accommodet ſe auditoribus,ſit rigidus, & lenis prout occaſio poſtulat. 796.35.& ſeqq.
Prædicator aliquando virtute ſuggeſti dicit verum. 833 40
A prædicatore apprehende bonum,fuge malum. 827 11
Aliquando à malo Doctore venit bona doctrina. ibid.12.13
Malus concionator agit de ſcientia, & non de conſcientia. 828. 15. & 16

Prælatio.

Vide *Anteponere.*

Prælatus.

Plus valet minima dignitas Prælati, ac Domini, quàm tota miniſtri manus. 50.62
Prælatus cogitet ſe alteri ſubjectum. 97.155
Prælatus ſubditorum bajulus. 98. 161
Prælatus ſuis ſit præſens. ibid.165
Prælatus bona ſua non in ſe contineat, ſed in ſubditos diffundat. ibid.
Prælatus ſuis obſequatur. ibid.
Prælatus in ſui præſentia non faciat ſui Vicarium. 102.189

In præſule ſit ſcientia diſcernendi, 103.193
Prælatus ſua bona multis communicet. Vide *Communicare.*
Prælatus cum blandis de verba rigoris. 111.33
Prælatus commodet ſe loco,& tempori. 115.12. & ſeqq.
Prælatus cuncta videat, ſuorum tamen cooperiat defectus. 145.97.& 98
In Prælato juſtitia,& pietas. 148.120
Prælatus,qui ſua propria commoda intendit,in ſua luce obfuſcatur. 160.208
Valde difficiliter obeditur Superiori ab ærumnis,ac laboribus immuni. 166.250.& 251
Prælatus ſpeciales favores abſcondat. 170.273
Prælatus lenitate, ac ferro ſubditos coerceat. 184. 80
Prælati eſt ſubditorum onera ferre. 186.96
Prælatus pro ſubditis dabit rationem. 210.7
Prælati reſidentia,ſeu præſentia neceſſaria. 367. 24.& ſeq.
Sine Prælato præſente pereunt oves. ib.
Prælatus pro ſuis ſe periculo exponat. 371.62
Bonus Prælatus ſuo exemplo invitat ad martyrium. 373.63
Prælatus potius doceat opere quàm verbo. 374. 48
Prælatus ſe offerat morti pro ſubditis. ibid.72. & 375.73.74.& 650.47.& 48
Damnandus Prælatus,qui ſolum intentat honorem à ſubditis. 375.75
Prælatus ducitur ratione, & non affectu voluntatis. 379.103
Prælatus qui non punit delictum,illius reus fit. 376. 82. & ſeqq.
Prælatus ſua providentia ſit præſens in tota diœceſi. 380.105.& ſeqq.
Prælatus etiam improbus audiendus,& obediendus. 382.116.& 117
Prælatus,ac Princeps novus multum delicatus qualibet re offenditur. 365.12
Prælati ſibi, & aliis fulgeant. 412.46
Prælatus conſtituitur ut ſerviat,& miniſtret.420 95. & ſeqq.
Iniquus Prælatus plus diligit ſuum animal,quàm ſubditum. 432.49
Prælatus in omni ſublimitate cognoſcat ſe eſſe hominem. 439.8
Homines volunt prælaturam, quia ignorant illius labores, ac fatigationes. 448.14
Prælatus culpam ſubditi in ſe transfert. 487. 102
Prælatus plus æſtimet ſubditum, quàm omnes alias res. 507.116
Prælatus non ſtatim credat rebus auditis. 526. 24
Prælatus non utatur privata ſcientia, nec ſicut ipſe imaginatur. ibid.
Sedes Prælatorum domicilia laborum. 613 67
Prælatus nec ſemper dinumeret ſubditorum greſſus. 481.6.& ſeqq.
Prælatus nec ſit importunè præſens, nec diu abſens. ibid.
Prælatus durum ſibi, lætum ſuis ſe exhibeat.487 102
Prælatus non ſemper inſter ſuper ſubditos. 934 71
Prælatus prius in ſe ſentiat quod in aliis efficere intendit. 959.101
Prælatus unum moneat verbis, omnes verò exemplo. ibid.102
Prælati ſubditorum onere levent, 670 .169
Prælatus maximè ſollicitus de juriſdictione ſui officii. 681.17.& 18
Prælatio inter æquales res valde dura. 712.125
Cùm Prælatus de ſe non agit magnos fructus facit, 761.25
Prælatus ut fructus faciat ſe debet eviſcerare,ac ex ſubſtantia diminuere pro ſubditis.761.26. 27.28.& 827.68
Prælatus non vivat de alieno ſanguine. 760.29
Prælati avidi ut tueantur ſuam juriſdictionem. 782.41.& 42
Prælati ſciant ſe eſſe homines. 703.17.18.& 19
Prælatus urbane agat cum ſubditis. 795.28
Bonus Prælatus in domeſticos, & extraneos, 837.7
Prælatus etſi pro ſe periculum fugiat, non verò pro ſubditis. ibid.70.& 71
Vide *Rex*, & *Accommodare.*

Præmium.

Magis, alliciuntur homines præſenti præmio, quàm futuro. 622. 126
Chriſtus remunerat, ac dat præmia ex propriis, Reges ex alienis. 616. 86
Viro magno labor præmium eſt. 632. 62
Merita antè præmium. 725.46
Qui Sanctorum præmia vult tenere,eorum merita imitetur. ibid.47.& 48
Præmium certum ob mortem ex Dei amore. 753.31.& 754.32.& 33
Præmium ſi non reſpondet, idem eſt ac nihil 763.39.& ſeqq.
Dies feſtus in quo juſtus præmiatur, & iniquus mulctatur. 801.66
Præmium proportionatur merito. 40.159
Deus numerat dies noſtri obſequii ad præmium. 63. 39
Dare præmia benemeritis non eſt hujus ſæculi. 128. 86
Juſtus per meritum facit ſuum præmium.129.92
Valde raro inter homines datur præmium.ibid. 95
Digni ſic præmientur,ut aliorum invidia evitetur. 136.38
Præmio propoſito animantur diſcipuli à Chriſto 139.57.& 301.98.& 610.54.& 611.55. & 56
Præmio conſervis dato alii animantur. 145.106. & 148 119
Aliorum præmium viſum acuit animos. ibid. 119
Præmium aliis datum maxime nos impellit ad opus. 154.161
Præmium non obtinetur ſine meritis. 157.185
Præmium ex meritis. 60. 50
Præmium dandum non ob amorem,ſed ob merita. 383. 122.& ſeqq.
Magnorum,ac perfectorum eſt ſervire ſine præmio. 407.17
Dare ſuis præmium Chriſti gaudium. 418.82. & 83
Præmia ex juſtitia honorant. 421.101
Operari non propoſito præmio multam mercedem promeretur. 515.161.& 636.88.& 89
Ubi plus eſt laboris,majus eſt præmium. 515. 162
Præmio alliciuntur juſti, & ſupplicio aliorum terrentur à malis. 566.6.7.& 8
Vide *Liberalitas,Remunerario, Merces.*

Præſentia.
Ex Dei præſentia multa bona. 71.94
Præſentes ac vivos contemnimus, mortuos, & abſentes veneramur. 44.45. & 46
Ex Dei præſentia timor. 165. 241
Præſentia viri ſancti, iniquos arguit, & increpat. 209. 44
Si homo ſe cogitat in Dei præſentia, compoſitè vivet. 236. 51
Dei præſentia omne malum fugitat. 237.41
Ex Chriſti præſentia omne bonum. 264.122.& 123
Ex Chriſti præſentia vitia deſtruuntur. 292.43. & 44
Ex Chriſti præſentia bos ſit Cherubin. 365. 15. & 16
Prælati præſentia neceſſaria. 369. 24. & ſeqq.
Bonus paſtor ſit præſens in tota ſua diœceſi, ejuſque præſentia multum neceſſaria. 380. 105.& ſeqq.
Mundiales ſolum præſentia cogitant. 420. 48.
Cogitet ſe homo in Dei præſentia, & non peccabit. 427.13
Præſentia Principis confert dona, quæ illius abſentia negat. 576. 38
Prælatus nec ſit importunè præſens, nec diu abſens. 481.57.& ſeqq
A Chriſti præſentia fugiunt dæmones. 512.146
Præſumptio.
Quilibet ex ſe de aliis præſumit 150. 186. & 246.18. & 19
Quilibet de ſe præſumit eſſe meliorem. 170.276. & 277
Deterior multùm de ſe præſumit ſuper cæteros. 386.15. & ſeqq.
Sæpè quis inde humiliatur, unde ſe præſumebat exaltari. 217.65
Malus ex ſe præſumit de aliis. 294.55
Fallitur homo in præſumptione. 423.69
Qui de ſe non præſumit, dignus judicis cathedra. 616.86
Vide *Iudicare.*
Primus.
Primus in aliqua virtute condemnandus. 40.158. & 92. 117. & 132. 14. 123. & 833. 43. & ſeqq.
Homo vult primatum ambire. 109. 25
Primus qui inter cæteros ſubiit judicium in magno periculo verſatur. 16.14 & 15
Princeps.
Benignitas in Principe prima habeat. 146. 131
Principis error populum ad ſe trahit. 81. 51
Princeps non revocat donum. 228.60
Princeps ſuorum operum det ſatisfactionem. ibid.
Princeps novus multum delicatus. 486.12
Nomine Principis indignus, qui beneficia in particulares derivat. 439.6.& 7
Principis conſilium, ac voluntas firmatur ab omnibus. 481. 96.70.& 71
Principatus inter æquales res dura. 712.123
Bonus Princeps in honore cedit aliis, non verò in morte. 325.43
Principum favores dant confidentiam. 108.20
Procurator.
Procurator alicujus negotii ſua amplificat. 610. 49
Proficientes.
Proficientes in via ſalutis cogendi ſunt, ut à temporalibus abhorreſcant. 148
Promiſſio.
Dominus celer in promiſſis adimplendis. 139.1
Infaillibilis divina veritas in ſuis promiſſionibus. 159.200
In magna promittente requiritur multa poteſtas. 132. 14
Promiſſis, ac minis nos ducit Jesus. 214.46
Dei liberalitas citius indulget donum, quam videbatur promiſſum. 237.42. & ſeqq.
Promiſſio non ſit de futuro, ſed danda eſt ſtatim. 935.63
Homo adimpleat promiſſum, & non deſit in verbo dato. 902.83.& ſeqq.
Prophetia.
Impius vaticinatur ſuis ruinam. 685. 39
Propoſitum.
Sæpè homo propoſito, & non opere tranſit vitam. 410.33
Propoſito, ac voto adjungendum eſt opus. 523. 20. & ſeqq.
Vir magnus laudatur non ex propoſito, ſed ex opere. 39.22
Valde deteſtabilis, qui virtutem concipit in propoſito, non exequitur. 853.46.& ſeqq.
Proprium.
Homo plus ſollicitus de propriis, quam de Dei rebus. 6.30.& ſeqq.
Propria ſuavia, aliena gravia. 122. 57
In cauſa propria quilibet decipitur. 111. 31
Proſperitas.
Iuſtos æquo animo in adverſis, & proſperis. 196. 55
In proſperitate ruina, in bello victoria. 202.95. & ſeqq.
Poſt proſperitatem adverſitas. 287.12. & 13
Elatio proſperitatis ruina lapſus. 560.136
Difficilis virtus in proſperitate. 455.104
Propſperitas avertit à Chriſto, ad quem labores ducunt. 673. 203
Vide *Felicitas.*
Providentia.
Dei providentia nos cuſtodit à dæmonis machinatione. 174. 19
Divina providentia ſuper omnem humanam ſollicitudinem. 563. 151
Divina providentia uſque ad minima ſe extendit. 625. 14
Divina providentia valdè ſigillatim ad omnia ſe extendit. ibid.15
Deus gaudet cum homini providet. ibid.16
Proximus.
Quilibet proximi injuriam ut ſuam reputet. 208.4
De proximis ſalute gaudendum. 211.30
Grati ſumus Deo cum miſericordiam proximo impendimus. 228. 61
Deus proximi offenſas magis punit, quàm ſuas. 230. 69
Prudens, vel *Prudentia.*
Prudentia opprobrium vertit in ſui augmentum. 34.114
Noſtræ actiones, noſtræque virtutes cum prudentia ſunt dirigendæ. 50.63.& ſeqq.
Puer.
Puerorum candorem, ac ſimplicitatem multis nobis commendat Dominus. 195. 47. 48. 49 & 50
Pudor.
Perfectum beneficium parcit pudori. 210.19

Qui amittit pudorem, nullum ſcelus reſpuit. 222. 21. & 22

Punire.

Cùm Deus punit, ſe ipſum abſcondere videtur. 190. 18. & 19
Jesus declinat occaſiones puniendi, & quærit indulgendi. 275. 26
Qui alios punit, expers fit à crimine. 280. 58. 59. 60
Ad puniendum multæ creaturæ, unus ſolus Jesus ad ſalutem. 614. 75
Vide *Suplicium.*

Puritas.

Puritas via ad cælum. 195. 50

Q

Quærere.

A Quærentibus eum Dominus invenitur, & non abſconditur ab eis. 20. 16
Chriſtus prior ſua gratia nos quærit. 378. 97. & 98
Deus quærit homines, non verò ipſi Deum. 410 68
Munus Chriſti quærere peccatores. 471. 7.
Anima cum Deum quærit, omnia alia habet in contemptu. 332. 128. & ſeqq.
Verè diligens non dona, ſed Deum quærit. 521 198. & ſeqq.

Quies.

Cor expellens à ſe temporalia quietè vivit. 389 35
Quies conſcientiæ ex certamine cum vitiis. ibid. 35. & ſeqq.
Juſtorum quies Deo ſervire. 407. 15
Quies Chriſti pro nobis laborare. 479. 54
In hac vita non datur quies, ſed tantum in patria. 627. 25

R

Radix.

R Adici mali, ac morbo occurrendum. 194. 43
Radici malorum remedium applicandum. 405. 8

Ratio.

Ratione multa dona comparantur. 38. 142. & 143
Scientia & ratione omnia diſponenda. 103. 11. & 247. 26. & 410. 31
Cuncta diſponenda non ex amore, ſed ex rationis judicio. 192. 34. & ſeqq.
Noſtra opera ratione, ac juſtitia potius quam potentia comprobentur. 311. 9. & ſeq, & 768. 66
Potius ratione, quam potentia trahitur. ibid.

Recedere.

Qui à Deo recedit, in multa mala cadit. 315. 29

Recordor.

Magnus recordatur accepti doni. 89. 103. 104. & 105
Periculoſum recordari ſæculi relicti. 619. 108

Reformatio.

Ut alios reformes prius in eos habe poteſtatem 8. 41
Reformationem incipiat Prælatus à ſuis. 414. 57
Ut quis reformetur in vita, multum prodeſt nominis opinio. 673. 197.

Relapſus.

Vide *Peccatum.*

Religio Chriſtiana.

In Chriſti diſciplina non deliciæ, ſed labores. 70. 87. & ſeqq.
Peccata contra religionem indelebilia manent. 278. 42

Religioſus.

Qui debet aſcendere ad cæleſtia multum errat, ſi ſe committit temporalibus. 311. 33
Mundani eos, qui renuntiant temporalia, mortuos judicant. 180. 53
Vir religioſus de ambitione verecundatur. 193. 40. 41. & 42
Valdè miſer, qui corpore eſt in Monaſterio, deſiderio extravagatur. 315. 55
Qui filium dat religioni verus pater, & magnum amorem oſtendit erga illum. 460. 12
Religioſus amputat à ſe terrenos affectus. 461. 14. & ſeqq.
Religionis ſtatus multa conſideratione ſumendus. 465. 35
Religioſus recedens à Monaſterio ambulans in plateis perit. 493. 31. 35. & 50
In mundo eſt qui nudus ſerviat, in religione verò niſi omnibus abundet non vult obedire, 513. 153
Filius Deo dedicatus tunc optimè à parte poſſidetur. 581. 18. & 19
Suis religioſis provideant Prælati omnia neceſſaria. 691. 67
Valdè damnabile in domo Dei vitia mundi retinere. 802. 75
Religioſi cum deviant à virtute in peſſima crimina labuntur. 868. 47

Relinquere.

In lege gratiæ omnia relinquenda. 70. 85
Parfecti terrena relinquunt. ibid. 86
Qui pro Deo omnia relinquunt, illius filii, ac hæredes conſtituuntur. 162. 217
Qui terrena relinquit aptus eſt, ut Chriſtum ſequatur. 468. 56. & 57
Qui omnia ſua dimittit, dignus ut à Deo exaudiatur. 607. 30. & ſeqq.
Qui relinquit mundum, non ex toto periclitatur. ibid. 32
Periculoſum recordari ſæculi relicti. 619. 108
Relinqnendi parentes cum impediunt mandata Dei. 620. 109
Pro Dei cauſa omnis conſanguinitas relinquenda. ibid. 110. & 111
Qui pro Deo relinquit unum, centum recipit. ibid. 115. & ſeqq.
Terrena ſemel relicta, non ſunt amplius repetenda. 851. 37. & ſeqq.

Reliquiæ.

Reliquiæ Sanctorum defendunt civitates. 373. 64

Remedium.

Vulnus ei aperiendum, qui remedium exhibere valet. 21. 24
Chriſtus quia verus Deus, ideo de noſtro remedio agit. 234. 23. & 24
Valde execrabile remedium vitæ in damnum convertere. 310. 4. & 5
Pro diverſitate infirmitatis, remedium applicandum. 337. 160
Remedium ſit proportionatum morbo. 566. 4

Perditio

Perditio approximante remedio lachrymas excitat. 679.4

Remuneratio.

Vide *Liberalitas.*

Renuntiare.

Qui mundum renuntiat regiam domum ædificat. 465.38.& ſeqq.
Vir perfectus renuntiat omnibus quæ poſſidet. 469.59.& ſeqq.
Pro renuntianda voluntate. Vide *Voluntas.*

Repetitio.

Ex nova beneficiorum repetirione nova gratiarum actio. 911.56

Reprehendere.

Ut reprehendas, prius habeas poteſtatem in ſubditos. 8.41
Reprehenſio aliquando fit in ſecreto, & non in publico, ne homo impudentior fiat. 49. 52 & ſeqq.
Non ſemper reprehenſione inſtandum. 67. 66
Inter reprehenſionem, & delictum interponatur tempus, ut mens cogitet delictum. 69.67. & 68
Nobilis una reprehenſione fit cautus ad evitandas alias. 87.90
Vir reprehenſionis capax aptus imperio. 93.133. & ſeqq.
Chriſtus in amicis reprehendit errores. 110.32
Reprehenſio danda eſt ubi ſpes eſt emendationis. 111. 37. & 38
Quando unus delinquit, unus ſolus reprehendatur, & non omnes. 113.1
Reprehenſione fit homo cautior, & prudentior. 152.149
Peccata publica publicè reprehendenda. 180. 59
Qui alterius crimen non reprehendit, illud ſuum facit. 211. 27.& ſeqq.
Illius deſperanda ſalus, qui correptione non proficit. 212.36
Reprehenſio generat odium in mundialibus. 247. 21
Contra magnates reprehenſio in communi, ne pejores fiant. 254.97
Reprehendere Principes divinæ virtutis eſt 359 139

Reprobatio.

Magna laus ab impiis reprobari. 5.26.& 27

Repulſa.

Repulſi à mundo ad Deum veniunt. 799.57

Requies.

Homines deſpiciunt Dei requiem, & ſibi eligunt mundi labores. 450. 76. & 442. 25. & 26
Chriſtus noſtræ ſaluris cupidus in homines requieſcit. 582.24

Reſpondere.

Prius homo audiat, & poſtea reſpondeat. 53.80
Reſponſio, & interrogatione dentur libere. & ſine timore. 106.6
Non reſpondendum ultra interrogata. 83. 64
Qui non vult reſpondere, facit quod non attendit. 276.33
Potiùs fuge tacendo, quàm vincas reſpondendo. 337. 159

Reſtauratio.

Reſtauratio alicujus rei magis æſtimabilior, quàm illius prima poſſeſſio. 580.7
Peccator per pœnitentiam renovatur. ibid.8

Reſtitutio.

Res magna quòd dives reſtituat. 730.79

Reſurrectio.

Reſurrectionis gloria magna. 383.121
Chriſti reſurrectio ad noſtram promotionem, & utilitatem. 700.42

Retributio.

Deus pro paucis multa retribuit. 71.95
Retributio pro donis acceptis non fit ab hominibus hujus ſæculi. 241.64

Retrocedere, ſeu *Recedere.*

Ob noſtrum receſſum à Deo, Deus à nobis recedit.
Qui retrocedit à juſtitia incepta, ejus ſalus eſt deſperata. 671.175

Reverentia.

Apoſtoli multa reverentia divina proſequebantur. 151.149.
In abſentia Domini reverentia habenda. 344 41

Reus.

Verecundia reo pro pœna. 284.80
Magna felicitas ſi reus habeat bonum judicem. ibid.85.& 88
Reus criminis non poteſt alios arguere, & accuſare.
Rei de judice malè loquuntur. 26.93
Reus non eſt damnandus inauditus. 341. 25. 26. 27

Rex, vel *Regnum.*

Rex citò, ac ſine more ſubveniant miſerorum cauſis, ac poſtulationibus. 32. 103. & 104
Reges mundiales de minimis ſervis curam non habent. 139.149
Rex omnibus fit ſua beneficia largiens. 42. 10. 11.& 12
Regiæ Majeſtatis eſt multos habere miniſtros, paucis magna committere. 134.28
Regis gloria ſua dona ſuis conferre. 142.77
Res omnibus communicet ſua dona. 144. 91. 92.& 95
Princeps ex æquo omnibus communicet ſua dona. 287.10
Reges univerſa videant, ſuorum tamen cooperiant defectus. 145.97.& 98
Rex ſuam majeſtatem cum regibus communicet. 14. 124
Qui ſua pro Rege contemnunt ab ipſo rege honorandi. ibid.124
Rex plus attendat ad ſuum honorem, quàm ad proprium emolumentum. 151.146
Rege in deliciis vivente, miles non bellum, ſed delicias appetit. 154. 163.& ſeq.
Bonus Rex ſuorum bona in ſuos uſus non convertit. 184.77
Scire volunt homines quinam mortuo Principe regnabit. 109.18
Reges ſæculi ſibi facta de ſervorum ſubſtantia rependunt. 199.67
Si Rex præcedit, faciliter alii ſequuntur. 207.1
Rex ad omnes æqualiter extendat ſua dona, 287.& 10.& 288. 15. 16.& 17
Regum voluntati blandiri dat licentiam popularibus ad multa contra jus facienda. 335. 146.147.148.
Rex ungitur, ut ſubditos foveat. 349.81
Rex clypeus, ac cuſtos ſuorum. 366.12

Regna temporalia plena rapinis. 369. 36.& ſequent
Bonus Rex in ſui oſtentationem reſpuit ſervilia. 41.989
Solum Dei regnum ſibi ſufficiens. 420. 92
Reges omnibus volunt imminere. 434.57
Sublimitas Regis non fulgere, ſed miſereri, & fovere. 481.65
Regis favores dant animum ad magna. 409. 125
Bonus Rex populo datus magnum Dei beneficium. 533.64
Reges veſtiuntur de ſanguine pauperum 540. 13
Decus regnante juſtitia regnare, ſecus ignominia. 615.80
Si Rex deliciis indulget miraculum eſt quòd reſpublica non pereat. 625.18
Pro politica ratione, ac convenientia ſtatus Reges nullum facinus reſpuunt, 684. 30. & ſequentibus.
Regis conſilium, ac voluntas firmatur ab omnibus. 692.69.& ſeqq.
Regia dignitas ſecum habet labores, & ſudores. 697.29. & ſeqq.
Homines volunt utrumque latus Regis. 704. 69
Regis majeſtas pro appendice habet neceſſitatem. 740. 36.& ſeqq.
Regis ſplendor conjunctus cum morte, ac ſanguinis effuſione. ibid.40.& 41
Animus regis affligitur ſuorum clade. 751. 17
Regia dignitas auguſtior ex lachrymis pro ſuis. ibid 19
Regi annexa mors. 758.4
Rex non vivat ſubditorum ſanguine. 761.29
Reges miniſtris dent alimenta, ne fiant ipſi fures. 181.& ſeqq.
Rex non ſibi, ſed ſuis conſulat. 792.10
Rex non ſit abſtruſus, & clauſus, ſed per ſe videat, & cognoſcat quæ ſunt ſui regni. ibid. 12
Rex potiùs attendat ad ſuorum debilitatem, quàm ad ſuam celſitudinem. ibid.13. & ſeqq.
In Rege plus reſplendeat benignitas, quàm generoſitas. 793. 16
Reges ſciant ſe eſſe homines, & non Deos. ibid. 17.& ſeqq.
Rex ſuorum militum ſanguinem ut proprium æſtimet. 832.36
Reges pro Dei cauſa, & ſalute ſuorum regale ſupercilium deponat. 865.24
Si Rex à beneficentia ceſſat, ſordidus, & obſcurus fit. 866. 30

Rigor.

Rigor, ac ſeveritas in amante benevolentiæ pignus. 33.10. & ſeqq.
Inimici non benignitate, ſed rigore coërcendi. 105.207. & 208.
Prælatus cum blandis dat verba rigoris. 111. 33
Rigore, ac favore nos ducit Deus. 214.47
Ex rigore cognoſcitur benignitas. 222.19
Rigor juſtitiæ cum miſericordia temperandus. 276.29.& ſeqq.
Qui benignitate non emendatur, pœnis, ac rigore coërcetur. 293.50
Rigor juſtitiæ temperandus eſt clementia. 532 60.& 43.7.8.& 9
Rigor cum lenitate verborum conjungendus. 558.126. & 727.62

Ruina.

Suorum ruina graviter torquetur homo. 562. 148.& 149

S.

Sacerdos.

Sacerdos quamvis inquus venerandus, ac honorandus. 92.123.& ſeqq.
Sacerdos novus ſit homo. 97.154
Puritas Sacerdotalis à beatitudine dignoſcitur. 133. 17
Unus Sacerdos tanquam plures venerandus. 235 28
Sacerdotis munus ſanos confirmare, plagatos curare. 236.34.& ſeq.
Malus indignus eſt ut gaudeat nomine Sacerdotis. 250.39
Sacerdotes pluſquam ſæculares promptiores ad Dei obſequium. 408.21
Chriſti Sacerdotes de ſpiritualibus agunt. 468.54
Sacerdos ſit ſeparatus à mundialibus. ibid.55.56 & 75
Bonus Sacerdos populo datus, magnum Dei beneficium. 533.64
Sacerdos curam habeat de templo. 683.26
Sacerdotum defectus non publicandi. 826.2

Salus.

Pauci ſunt qui de ſua ſalute agunt. 113.2
In negotio ſalutis non noſtra voluntas, ſed Dei ſequenda. 141.52.& ſeqq.
In futuro ſæculo quando non eſt tempus, dolet homo de ſalute deperdita. 126.79
Pro ſalute animæ omnia contemnenda. 127.80 & ſeq.
Illius deſperanda ſalus, qui correptione non proficit. 212.36
Chriſtus quia verus Deus ideo de noſtra ſalute agit. 234.23.& 24.
Salus, & vita non ab homine, ſed à ſolo Ieſu venit. 282.68
Chriſtus venit ad ſalvandum mundum, & non ad damnandum. 290.27.& 28
Solùm in Chriſto viſus, & ſalus. 349.78.& 79
Plus Deus æſtimat ſalutem animarum, quàm creationem orbis. 381.119
Chriſtus potiùs conſulebat noſtræ ſaluti, quàm ſuæ authoritati. 425.4
Hominem ſanare maximè proprium opus Dei. 430.36.& 37
Salus noſtra Dei glorificatio. ibid.37.& 38
Chriſtus potiùs attendit ad noſtram ſalutem quàm ad ſui majeſtatem. ibid. 38. & 39
Deo tam chara unius ſalus, ac omnium. 131. 42.& 43
Chriſtus ad ſe allicit peccatores, ut eos ad ſalutem reducat. 471.6.& 7
De hominum ſalute Deus magis gaudet, quàm ipſe homo. 482.72
Salus hominis magna exultatio Angelis. 484.79. 80
Dei memòria dat vires, ut viam ſalutis arripias. 500. 83
Si viam ſalutis incipias, augentur vires. 501. 84
Cùm adeſt ſanitas corporis, nullum damnum reputatur. 545 14 19

Deus dat occaſiones ad ſalutem. 547.54
Damnabile ſalutis remedium in damnum vertere. 572.39
Quilibet peccator bene operando poteſt ſalvari. 585.41
In negotio ſalutis omnia abundanter impende. 603.4
Deus invigilat ſuper ſalutem noſtram. 625.17
Aliorum ſaluti inſtandum. 794.20
Grande tormentum ut ille ſit tuus tortor, à quo ſalutem ſperabas. 866.31
Ex provocata ſalute aliorum duplicantur bona. 915.50.& ſeqq.

Samaritanus.

Samaritani legem adulterabant. 320.55

Sanctitas, vel *Sanctus*.

Maximè ſanctitas alicujus declaratur, dum calumniator aliunde quærit materiam ad detrahendum. 5.25
Sanctitas, ſeu juſtitia violatione unius præcepti deperditur. 42.8
Sanctitas rei vicinæ arguit iniquitatem. 279.51. & ſeqq.
Sanctorum interceſſio nos tuetur. 373. 65. & ſeqq.
Qui Sanctorum favores vult tenere, illorum merita imitetur. 725.47.48

Sapientia, vel *Sapiens*.

Divina Sapientia à Deo petenda ad rectè agendum. 49.57
Sapientia nobis data non eſt abſcondenda. 76.15
Vera ſapientia virtutis amor. 255.80
Sapientia delictorum ſordes abluit. 266.141
Sapientia Dei in infinitum excedit omnem ſcientiam creatam. 477.47
Sapientes, & docti majora tenentur præſtare, quàm ignorantes. 506.106
Multa ſapientia in miniſtris eligendis. 831. 32
Sapientiæ fulgor contra ſe habet adverſarios. ibid.33

Satisfactio.

Princeps ſuorum operum dat ſatisfactionem. 228.60
Qui peccavit, per ſeipſum ſatisfaciat. 236.33

Saturitas.

Saturitas luxuriam parit. 543.27
Saturitas mors hominis. ibid.28

Scandalum.

Scandalum quod ex aliorum malitia ſumitur, contemnendum. 15.81.82
Perfectus vir rejicit à ſe ſcandala, non verò imperfectus. ibid.82
Scandalum percavendum. 161.215
Non magni, ſed parvuli ſcandalizantur. 199.74
Ex beneficentia iniqui ſcandalizantur. 417.14. & ſeqq.
Pro ſcandalo vitando etiam ſpecies mali fugienda. 524.12.& ſeqq.
Pro evitando ſcandalo opus ſanctum differatur. ibid.15
Aliorum ſcandala vitanda. 695.14

Scientia, vel *Scire*.

Scientia pauca inflat, non verò multa. 5.23
Scientia omnia diſponenda. 104.205

Scire volunt homines quiſnam mortuo Principe regnabit? 190.18
Puritas conſcientiæ dat ſcientiam mandatorum Dei. 254.72.& ſeqq.
Obturatur oculus, cujus ſcientia eſt in malum. 819.18
Malus doctor agit de ſcientia, & non de conſcientia. 228.15.16

Scriptura.

Myſteria ſacræ Scripturæ ſine Spiritus ſancti donis non intelliguntur. 69. 79
Scriptura fœcundat animos virtutibus. 144.96
Lectio Scripturæ facit ambulare in lege Domini. ibid.
Efficacior Scriptoris manus, quàm vox Prædicatoris. 277. 37. & ſeqq.
Scripturæ teſtimonium majus, quàm cujuſcunque hominis. 574.165.166.
Scriptura defenditur Chriſtianus ab errore. 849.30

Secretum.

Qui ſecretum commendat publicationem ſubornat. 54. 91.& ſeqq.
Secretum referandi fomes. ibid.
Secreta cum amicis communicanda. 58. 9.10. & 11
Quæ ſecretò dicuntur ſæpe ad aures Principum deveniunt. 75.7
Magna tractanda cum viro ſecreti capace. 132.13
Dure ferunt homines quidam ut ſecreta aliis, & non ipſis committantur. 190.20
Inter multos ſecretum non ſervatur. 235.28
Divina ſecreta manifeſtantur laborantibus. 695.17
Secreti commendatio ſtimulatio eſt ad illius manifeſtationem. 696.18
Secreta magnorum abſcondenda. ibid.19.& ſeqq.

Senex.

Prætextu ſenectutis noli aliis dominari. 8.43
Ex eo quod quis ſit ſenex non præſumat, quòd aliis ſit ſapientior. ibid. 43. 44
Senibus dignitas conferenda. 102. 187
Senes in vitæ emendatione alacriores. 283.75
In ſenibus prudentia. ibid.76
Valde difficilis in ſenectute pœnitentia. 423.119. & 120
Senes graviter inſurgunt in juniorum felicitatem. 638. 971 & ſeqq.
Quod ſeniorum conſilio introducitur perſeverat, non verò quod populi impetu. 747.77

Sententia.

Sententia, quæ non eſt permanens nihil æſtimanda. 88.58
A ſententia Dei lata, nec à filiis habet homo levamen, ſed mortem. 530.48
Sententia ab ignorante prolata non devenuſtat. 687.50

Sepulchrum.

Magnificum ſepulchrum nihil prodeſt. 548.62
Impius in magno ſepulchro torquetur. 450. 76

Sequi.

Sequi Chriſtum magnum præmium. 463.28
Ut quis Chriſtum ſequatur, omnia terrena abjiciat. 468.56.57
Affligi, & Deum ſequi magna fides. 33.106
Ex propria commoditate movemur ad alterum ſequendum. 57.4. & ſeqq.

Relictis omnibus ſequendus eſt Chriſtus. 122 59
Ad ſequendum Chriſtum ſolum Deum debemus intendere. 123.60
Sequi Chriſtum eſt ipſum videre, ac frui. ibid. 64
Qui ſequitur Chriſtum cuſtoditur ab omni malo. ibid.63
Maximè timendum ne in Chriſti ſequela deficiamus. 166. 249

Sermo.

Sermo, qui eſt à Deo, eſt cum modeſtia. 565 40
Vide *Verbum.*

Servus, vel Servire.

Mundiales principes de minimis ſervis curam non habent. 39.149
Deus munerat dies noſtri ſervitii ad præmium. 63.39
Errat ſervus cùm vult Domino ſuo dare leges. 10?.24
Ob novos ſervos antiqui ſine honore non ſunt dimittendi. 147 112
Inter dominum, ac ſervos multa differentia habenda. ibid.117
Servus cum domino non eſt metiendus. 170 175
Servorum ingenium moleſtias augere. 226 47
Servi ingenium crudelitas. ibid.50
Servus honore, ac dignitate ſublimatus multum crudelis eſt. ibid.52.& ſeqq.
Servi principatus excidium orbi. ibid.
Boni ſervi à bono domino ebibunt pietatem. 227.56
Servi non dicant dominis ſuis placentia, ſed veritatem. 267.146
Per peccatum fit homo ſervus. 204. 113.& ſequent.
Dominus faciliter, ſervus verò valde difficiliter dat. 349 85.& ſeqq.
Vir ſpiritualis ſic inſervit, ut ejus finis ſit inſervire. 407.14.& ſeqq.
Deus vult ut ſervi ſui fulgeant, & luceant. 411. 38.
Iuſtus pro præmio habet ſervire Deo. 417 75
Omnia facienda ut homo dimittat à ſe malum ſervum. 528.30
Ex domino avaro ſervi avari. 543.30
Servus deſtituit, Dominus ſalvat. 720.10
Servire Deo libertas, ac gloria. 737. 18. & ſeqq.

Severitas.

Vide *Rigor.*

Silentium.

Silentium etiam ſuam habet vocem, qua multa loquitur. 26.63
Ex longo ſilentio bona locutio. 52.77
Dolor generat ſilentium. 817.7.8

Similis.

Ex ſimilitudine actionum colligitur filius à ſuo patre. 314.26

Simplicitas.

Simplicitas valde apta ad divina myſteria percipienda. 77.23.& ſeqq.
Plus aſſequitur veritatem ſimplicitas, quam ſagacitas. 487.97

Singularitas.

Singularitas odii fomentum. 142.80
Magnus error quòd quilibet ſolum, & ſingularem exiſtimet. 570.24. & ſeqq.
Singularitas fugienda. 665.138
Singularitatem fugiat princeps in ſuis donis, ut ſuum regnum valeat firmare. 664.130.131
Beneficium commune ex ſingularitate æſtimabilius. 674.192

Societas.

Cum malis juſti periclitantur. 15.88.89
Societas malorum multum nocet. 29.81.& 849 29
Mala ſocietas vitanda. 48.51. & 22. 35. 36
Socius oneris ſit particeps honoris, 98.162
Qui habuit ſocios in felicitate, habuit & in adverſitate. 142.79
Socios habere in gloria, felicitate lætitia multa. 147.116
Ex mala ſocietate contagium. 175.27. 28
Societas iniquorum fugienda. ibid.
Mors crucis tolerabilior malorum conſortio. 176.30
Ex aſſiſtentia iniquorum macula in alios. 208.9
Mala ſocietas multum nocet. 240.58
Ut magna percipias fuge iniquos. 361.155
Societas in miſeria levamen. 545.41
Ex ſocietate, ac conjunctione iniquorum turbatio. 664.127
Juſti ex iniquorum ſocietate obfuſcantur. 801 65
Peccator ex conſortio juſtorum in damnationem incurrit. 805 97
Ex ſordido ſocio alii deturpantur. 792.8

Solus.

Qui ſe ſolum exiſtimat multum errat. 570.24.& ſeqq
Summus error quòd quilibet ſe eſſe ſolum exiſtimet. ibid.26

Sors.

Nemo ſua ſorte contentus. 695.12

Spes.

Spe depoſita multa incompoſita dicit homo. 30 94
Id quod minus expectatur, maximè gratificatur 37. 139
In novo teſtamento firma ſpes in Chriſto. 70 84
Qui habent merita, habeat ſpem. 91.119
Res inopinata, ac præter gratior. 95.141
Cùm de præſenti aliquid datur, æſtimatur ſpes de futuro. 142.78
In noſtra oratione ſit tota noſtra ſpes. 195. 54
Solus qui habet merita, dignus eſt ſperare. 416. 69
Bonus ſervus vivit cum ſpe, & timore. ibid.71 & ſeqq.
In hora mortis potius ſpes, quàm timor. 418. 79
Expectatio gravis cruciatus, & inde magnum habet præmium. 419.90
Spe dilata cruciatur animus. 722.127.128
Spes in Deo, & non in homine ponenda. 904. 101.

Spiritualia.

Vide *Bona ſpiritualia*, vel *Pœna.*

Spiritus Sanctus.

Divini Spiritus protectione cuncta nitentur. 160 205.
Cur Spiritus ſanctus apparet in nube; 16 212

Per

Per adventum Spiritus ſancti data eſt gratiarum plenitudo. 265.132

Status.

Pro gloria, ac majeſtatis ſtatu Chriſtus non mutatur. 141.71.& ſeqq.

Stultus.

Stultitiæ nota ſuperbo gravior, quàm pœna inferni. 401.57
Stultus excluſus à regno Dei. ibid.58
Stulti primas ambiunt ſedes. 890.2
Stultorum converſatio, ac ſocietas graviſſimum ſupplicium. 893.17.18
Stultus magna ſuperat, & in minimis cadit. 894 29
Qui in bonis ſolus vult eſſe, ſtultus. 402.63. & ſeqq.

Subditus.

Subditus nunquam ſe exiſtimet meliorem ſuo ſuperiore. 705.77

Subito.

Quæ ſubitò apparent mirabiliora videntur. 167. 254.& ſeqq.

Superbia, vel *Superbus.*

Superbus contra Deum præſumit ſe poſſe ſtare. 294.57. & ſeqq.
Superbus cogitat ſe poſſe Dei decretum mutare. ibid.
Injuria ſuſtinetur, non verò ſuperbus ſupra ſuam dignitatem judicans. 324.79.& ſeqq.
Superbus omnibus exoſus, humilis cunctis amabilis. 436.68.& ſeqq.
Superbus contemnitur, humilis quæritur. ibid.
Superbia radix vitiorum. 447.54
Adhuc in inferno dives non deponit ſuperbiam. 554.98
Parvis rebus Deus aliorum ſuperbiam conculcat. ibid.100
Superbus in inferno vult exaltari, ac ſublimari. 561. 143.
Superbiæ occaſio adimenda. 566.5. & 6
Qui ſibi placet, Deo diſplicet. 567.10
Superbus Deo reſiſtere, ac cum eo pugnare intendit. ibid.11.
Superbus ſe vult Deo oſtendere æqualem. ibid. 12.& ſeq.
Superbus quidquid laudis audit, totum ſibi refert. 570. 23
Superbus non ſolum homines, ſed etiam ipſum Deum criminatur. 571.29
Superbia obcæcat mentem. ibid.34
Superbus ſine mente, & intellectu. 672. 36
Superbus cum ignominia alios tractat. 688.52.& ſeqq.
Vide *Arrogantia.*

Superflua.

Supeflua abjicienda. 4.17
Neceſſariis contentus divitat ſuperflua. 741.48. & ſeqq.
Panis cœleſtis evitat ſuperflua. ibid.

Supplicium.

Supplicia docent homines. 315
Supplicio ſit homo cautus ut à peccatis fugiat. 44.15. & ſeqq.
Supplicium unius diſciplina eſt alterius. ibid.17 & ſeqq.
Graviſſimè punitur qui poſt viſum aliorum ſupplicium delinquit. ibid.19
Melius eſt ſupplicium etiam infame corporale, quam quælibet inferni pœna. 199.75
Poteſtas ad extrema ſupplicia in adverſarios valdè perículoſa in homine. 104.199. & ſeqq.
Qui alios ſupplicio afficit, expers ſit à crimine. 180. 58.& ſeqq.
Magno ſupplicio dignus qui punit ea quæ agit 181. 69. & ſeqq.
Juſtus iniquorum ſupplicio non eſt involvendus. 313.18.& ſeq.
Deus per ſe non exequitur ſupplicia. 401.56
Deus manifeſtat miſericordiam, abſcondit ſupplicia. 403.71. & ſeqq.
Deus ex noſtris peccatis provocatur ad ſupplicium. 527.30
Valde durum habere ſupplicium, & mortem à tui defenſore. 169.13 & ſeq.
Dilectiſſimus etiam puniendus cùm cauſa poſtulat. 752.28.& ſeqq.
Graviſſimum ſupplicium quod minatur, & non declaratur. 787.73
In omnium oculis puniri magnum ſupplicium. 804.86
Summa malitia quòd imminenti ſupplicio homo non emendetur. 807.7.& ſeqq.
Qui vidit ſupplia aliorum, & non emendatur majori pœna caſtigabitur. 834. 49.& ſeq.
Grande ſupplicium ut ille ſit tuus tortor, à quo ſalutem ſperabas. 866.31
Supplicium magnorum eruditio eſt minorum, ibid. 32.& ſeqq.
Deus cum punit, honorat. 907.121

Suſpicio.

Quod homines ſuſpicantur, ac conjecturant, hoc affirmant. 341.26
Homines ſemper ſuſpicantur id, quod pejus eſt. ibid.27
plus aliquando valet apud homines una ſuſpicio quàm clara evidentia. 453.110

T

Tacere.

Tacent mala Sancti, bona dicunt. 83.66
Propria iniquitas facit tacere. 313. 31. & ſeqq.
Potius fuge tacendo, quam vincas reſpondendo 337. 159
Inter opprobria tace. 557.122

Talentum.

Quilibet ſuo talento ſibi complacet. 912.33

Templum.

Ex templorum ædificatione multa bona defluunt. 719.6.& ſeqq.
In templo Deus eſt permanenter. 725.52
Deus gaudet, & delectatur in templo. 726.53
Grata Templorum extructio. 727.54
Magna exultatio ex re propria templo Dei dedicata. 729.74
Ad reædificationem templi non quieſcendum, ſed miniſtrandum. 726.58. & 731.87
Ædificatio templorum grata Deo. 731. 86. & ſeq.
Templorum prophanatio malorum origo, & rigidè à Deo punitur. 754.39.40.& ſeqq.
Plus dolet Chriſtus pro templo violato, quam pro ſuis injuriis. 756.43

Temporalia.

Animus ſeparandus à temporalibus ut divina virtute induatur. 575.58

A temporalibus ſeparandus animus, ut Deum videat. 815.58.& ſeqq.

Vide *Bona, Mundus. Vita.*

Tempus.

In magnis negotiis tempus interponendum. 223 26.27.& ſeqq.

Magna non omni tempori ſubjacent, ſecus parva. 247.25

Opportuno tempore cuncta facienda. 248.28

Tentatio.

Ex tentationibus glorioſior Lazarus. 544.38

Ex uniuſcujuſque genio diabolus parat tentationes. 810. 27.& ſeqq.

Teſtamentum.

Teſtamentum novum, & vetus cohærent. 52.77 & 147. 111.

Teſtimonium.

Ex omni genere Chriſtus habuit teſtimonium. 163. 227

Teſtimonium convenienti tempore dandum. 164 232

Teſtimonium inimicorum malignum. 83.65

Odium nullo teſtimonium mitigatur. 236.31

Teſtimonium ab inimicis magnum. ibid. 31.& 313.18

S. Thereſia.

Thereſiæ magnalia noſter intellectus non valet inveſtigare. 896.52. & ſeqq.

Thereſiæ magnalia illuſtriſſima. 897.54

Thereſia in terris veluti ſubſtituta æterni Parentis ad Chriſti honorem zelandum. ibid.56

Thereſia multa gratia juſtificatur. ibid. 57.58

Thereſia lacrymis vehemente in Chriſti amore accendebatur. 898.59.60

Thereſiæ cor lancea tranſverberatur. ibid.60

Thereſia ſua doctrina illuminat mundum. 874. 61

Calamus Thereſiæ, ut virga ſubjicit. 898.62

Theologia.

Magna Theologiæ excellentia. 85.75

Timor.

Plus aliquando requiritur ad expellendum timorem ab animo, quàm dæmonium à corpore. 50.62

Deo valdè grata non quæ ex timore, ſed quæ ex amore fiunt. 94.140

Timor mortis durior ipſa morte. 150. 135.& 140.62.& ſeqq.

Timor ignorantiæ cauſa. 155.172

Timor ex Dei præſentia. 165.241

Timor ex Chriſti abſentia. ibid.241

Ingens favor cordato viro timoris cauſa. ib. 241

Divinæ iræ timore conturbantur peccatores. 229.68

Bonus ſervus vivit cum ſpe, & timore. 348.71.& ſeqq.

Timor tacere facit, & adimit vocem. 427.17. & ſeqq.

Deus adeſt timentibus ſe. 582.21

Improbos timor malum conſulit. 684.34

Titulus.

Vide *Nomen.*

Tributum.

Tributum cum modeſtia exigendum. 182. 66

Tributum, quod à Chriſto exigebatur non erat ſacrum, ſed prophanum. 182.61.& ſeq.

Tributa non crudalitate extorquentur. 186.90.& ſeq.

Tributum ſæpè cibus ex ore populi extractus. ibid.91

Tributum ſit unum, & non multiplex. ibid.92

Reges veſtiuntur ſanguine pauperum. 540 11. & ſeq.

Principes tributis devorant ſubditorum ſubſtantiam. 547.58

Chriſtus non imponit tributa, ſed dat dona. 741.45

Exactores tributorum crudeles. 814.50

Princeps non ſit multus in tributis imponendis. 824.52

Divites ſolvant majora tributa. 825.53

Tributum ſemel appoſitum perpetuum. ibid.54

Triduum.

Triduum multas allegorias importat. 62.38

Trinitas.

Trinitatis fides neceſſaria ad ſalutem. 131.6

Trinitatis fides poſtulanda. 378.21

triſtitia.

Oblectationem hujus vitæ ſequitur triſtitia. 542. 21.& ſeq.

Animus triſtis falſa re alleviatur. 563.153

Juſtus ſibi ſoli vult triſtia, aliis jucunda. 661.109

In triſtitia, ac luctu modus ſervandus. 664. 125

Triſtia, & funeſta difficiliter creduntur, ſecus verò fauſta, & felicia. 849.25. & ſeq.

Tutus.

In manu Dei ſecuri, & tuti ſumus. 688.55.& ſeq

V

Vanitas.

Vide *Vana gloria.*

Vectigal.

De Vectigalibus Rex minùs ſit ſollicitus, quàm de beneficentia declaranda. 798. 48

Veneror.

Vide *Honor.*

Venia.

Cùm venit omnibus conceditur, non eſt denegβanda. 47.41.& ſeq.

Nullus peccator de venia deſperet. 221.13

Ex miſericordia domini ſpes veniæ concipitur. 223.24

Veniæ facilitas aliquando peccati excitamentum. 224.35.& ſeqq.

Verbum Dei.

Verbum Dei cibus reficiens animam. 63. 44. 45 & ſeqq.

Idem eſt Deum dicere, ac facere. 99. 470

Divina veritas infallibilis in ſuis verbis. 159.200

Æterni verbi generatio profundum myſterium. 161. 211

Dei verbum miraculis efficacius, 267. 145

Dei verbum multum efficax. 291.55

Sermone Dei ſuſcepto ducimur in vitam. 305 119

Ut ſermo Dei ſuſcipiatur, cor à peccatis evacuandum. ibid. 120.& ſeqq.

Verbum noſtrum.

Ubi beneficentia, verba non exoptantur, 48, 44. & ſeqq.

Præclarum verbum conceſſum donum. ibid. 45

Authoritas

Authoritas perſonæ multum facit, ut ejus verba æſtimentur. 139.60
Verba adjuncta cum actione cor penetrant. 164.237
Verbum mite mitigat inimicos. 324.78
Severitas cum lenitate verborum conjungenda. 558.126
Si negas poſtulatum, da verbum bonum. 542.27
in maligno verba diſcrepant à corde. 563.158.& ſeqq.
Verba, quæ diſcrepant à corde parvi facienda. 596.10
Non ſunt neceſſaria verba, ubi opera teſtificantur. 632. 64.& ſeqq.
In verbis demiſſio, in factis poteſtas. 674. 193. & ſeqq.
Durum verbum rigidius gehenna. 907.122

Verecundia.

Qui de peccato non erubeſcit, grandi ſupplicio afficitur. 222.22
Verecundia reo pro pœna. 284. 80. & 285.86
Verecundia ſublevat pœnam. 285.86
Qui negat dare ſua, verecundetur ab aliis petere 553. 93
Pœnitens ex ſuis peccatis verecundatur. 545.45
Petens verecundia afficitur. 498.64
Etiam Diabolus verecundatur dum omnes principatus ambit. ibid.65
Verecundia exordium virtutum eſt. 782.45.& 46

Veritas.

Deus valdè verax in ſuis dictis, & promiſſionibus. 26. 68 & ſeqq.
Ut veritas imprimatur, falſitas excludatur. 75.22
Veritas inter mendacia valdè difficiliter agnoſcitur. 83.60.& ſeqq.
Ad cognoſcendam veritatem inter mendacia altum lumen requiritur. 84.71
Veritas in paucis, error in multis, ac multitudine, 89. 106.& ſeq.
Qui veritatis amore præeminentias ætatis deponit, dignus omni dignitate. 100.175
Chriſti veritas in ſuis verbis. 184.75
Inter varias opiniones veritatem deprehendere difficile. 91.122
Deus, & veritas maximè connectuntur. 216 61.& ſeqq.
Ubi veritas, ibi Deus. ibid.62
In ſolo Ieſu veritas invenitur, in aliis umbra, 248.34.& ſeq.
Veritas apertè dicitur, falſitas ſubmiſſe. 262.109
Servi non dicant dominis ſuis placentia, ſed veritatem. 267.146
Plus poteſtatem una ſimplex veritas, quàm non dacium multis adornatum. 268.148
Mundialibus falſitas eſt in pretio, veritas in odio. 313.21
Ubi eſt veritas, ibi eſt Jeſus. 293.51.& ſeq.
Veritas via, per quam cognoſcitur Chriſtus. 53....
Veritas ſolum dicitur ab his, qui non ſunt de hoc mundo. 295.91
Homines mendacia ſequuntur, veritatem deteſtantur. 311.7.& 8
Veritate munitus nullum mendacium timet. 313.16. & ſeqq.
Veritas fortior potentia ad refrænandos inimicos. ibid.17
Veritas per ſe ſola ſufficit, mendacium multos requirit teſtes. 314.25
Dicere verum efficax demonſtratio dicendi verum. 315.27.& ſeqq.
Ex modo dicendi deprehenditur veritas. ibid.
Veritas ſæpe reputatur injuria. 319.52
Veritatem ſequuntur blaſphemiæ, & lapides. ib. 53. & ſeqq.
Qui verum dicit inſanus reputatur. 322.69
Veritas Principibus odioſa, mendacium plauſibile. 360. 149
Jeſus adeſt veritati, diſtat à fictione. 415. 61.& ſeqq.
Veritas non eſt omittenda propter cibum. 432.44
Plus aſſequitur veritatem ſimplicitas, quàm ſagacitas. 487.97
Veritas dicta à paupere valde efficax. 563. 155
In viro veraci contrarius eventus non perſuadet mendacium. 647.28
Virtus dignitatis dat cognitionem veritatis. 690. 64.& ſeqq.
Veritas doctrinæ ornamentum. 810.26
Solus independens ab omnibus veritatem dicit. 816.65
Verum à falſo diſcernere difficile. 893.27.28

Veſtis.

Quilibet veſtiatur juxta ſuam conditionem, & ſtatum. 408. 24. & ſeqq.
Veſtem pœnitentiæ habeat qui pœnitentiam prædicat. 409. 28
Veſtis correſpondeat muneri, officio. 422 109. & ſeqq.
Veſtis correſpondeat perſonæ, & ſtatui. ibid.
Ignobilis ex veſtitu, ac pompa vult nobilis reputari. 541.15
Quilibet veſtiatur juxta ſuam conditionem. ibidem. 17
Cum veſte proportionetur ſubſtantia hominis. 542.25

Via.

Sequenda via aliis utilis. 24.47
Sequenda eſt via ſibi utilis. 30.89. & 18.61
Per communem viam incedendum, 42.6
Via aliis utilis ſequenda. 46.30
Abſconditur viæ meta, ut deſiderium magis inflammetur. 406.10
Proficiens in via ſalutis à temporalibus abhorreſcat. 457.120

Vicinitas.

Vicinitas ſanctitatis rei arguit iniquitatem. 279 51.& ſeqq.

Victoria.

Victoria glorioſa obtenta armis inimici. 347.65
Diabolus vincitur per quæ vincebat. 669.163
Ubi victoria, ibi contradictio. 675.203
Devicti contra Victorem uniuntur. 818.11

Videre, ſeu Viſio.

Phariſæi quamvis mali de re à ſe viſa arguunt. 6.29
Homo aliorum gloriam neſcit videre. 85. 76
Plus movent viſa, quàm audita. 268. 149.& 150 & 272.11
Deus, ſi videt miſeretur, ideo ut puniat recedit 336.157
Non viſa æſtimantur à multis. 339. 12
Qui neceſſitates videt, miſeretur. 340.17
Ex re viſa movetur amor. 508.118
Plus movent viſa, quàm audita. 563.154
Qui ſeipſum non videt, alios iniquos judicat. 578. 82
Rex viſa efficacius movet. 811. 31
Ut Deum videas ſeparandus animus à mundo. 815.58.& ſeqq.

Vigilare.

Unuſquiſque invigilet in ſuo ordine. 207.1

Qui vigilans Deum exorat, impetrat. 385. 12. & 13

Etſi omnes dormiant, Deus tamen ſolus vigilat ad noſtram neceſſitatem. 388.26

Vigilare munus Angelorum. 418.84

Vigilandum cum prudentia. 635.13

Deus vigilat ſuper ſalutem noſtram. ibid.17

Prælatus vigilet, præcipuè, cum adverſarius inſtat. 778.15.& ſeq.

Vindicta.

Vir magnus dolet de injuria, & non cogitat de vindicta. 316. 34 & 35

Officium non ſit inſtrumentum ad vindictam. 23.77

Virgines.

Per virgines ſignificatur, & adumbratur Chriſtus. 908.7.& ſeqq.

Virgo ſic abſcondatur denſis tenebris,ut ſit cum claritate vitæ. 910 22.

Virgo ſit clauſa domi,vir verò pro publicas plateas dègat. ibid.23.& ſeqq.

Virtus.

Virtus extinguit macula generis. 22.32.& ſeq.

Virtus in adverſitate demonſtratur. 33.106

Virtus inter iniquos maximè laudabilis. 39.148

Primus in aliqua virtute, condecorandus.40.158

Virtutes prudentia ſunt dirigendæ, & ſine ea nihil valent. 50.64.& ſeqq.

Ad opus virtutis ſat eſt ut faciat homo quantum in ſe eſt. 54.87

Virtus clavis, & porta cœlorum. 89.206

Qui à virtute nos deviat ut inimicus eſt habendus. 112.41

Perfecti non minimis virtutibus acquieſcunt, ſed excellentiores, & ſummas intendunt. 117.26. & ſeqq.

Multum promeretur qui ſtat in via virtutis.... 104

Venerabilior virtus è majoribus hauſta. 140.62. & ſeqq.

In re virtutis ſemper juſti ad majora promoventur. 163.225

Ex favore unius elanguet virtus in aliis, 175.26

Evigoratur virtus ſi ad ampliora non promoveatur. ibid.

Virtutes fructu ſuo non coarctantur tempore. 179. 48

Etſi interius ſis virtute diſſimilis, in exteriori conformare aliis. 186.97

Sic homo intendat perfectionem, ac ſi modò incepiſſet in virtute. 580.9.& 10

In virtute nunquam ceſſandum, ſed progrediendum. 195.51

In virtute proficiendum. 242.71. & 370.43.& ſeqq.

Separatus à mundo habet virtutis robur. 296 65

Odium virtutem tanquam vitium reputat. 321 61.& ſeqq.

Virtus in tentatione declaratur. 345.49

Virtus & probitas abſcondenda. 389.16.17.& ſeqq.

Qui in virtute nitet, contra odium, & virtutem armetur. 406.11.& ſeqq.

Virtutum exceſſus vitandi. 407.18

Paulatim ad ſuprema virtutum eundum. 408.25 & 816.21.& ſeqq.

Virtus reſplendeat in opere. 409.27

Tyrones virtutum benignè tractandi ſunt. 294. 55.& 56

Virtus ſubſtantia vitæ ſpiritualis. 315.30

Ad conſummatam perfectionem virtutis mundanda eſt anima à quolibet pulvere peccati. 486.92.& ſeqq.

Ex antiquis virtutibus homo,ſi peccat, convertitur, ac Deum habet propitiatorem. 506.111

Vera virtus in proſperis abſconditur,in adverſis manifeſtatur. 570.22

Reprobus virtutis opera ad temporale negotium detorquet. 572.38

Difficilis virtus in proſperitate. 639.104

A Jeſu venit perfectio in virtute.720. 12. & 13

Diverſis actionibus Sancti coadunantur in virtute. 729.76. & ſeqq.

Inexcuſabilis eſt qui inter aliorum virtutes non emendatur. 803.83

Singularis præſtantia ex propria virtute, & non ex parentibus cognoſci. 833.41.& ſeqq.

Viſio Dei.

Caritas ſola Dei viſione conquieſcit. 47.37

Qui Deum videt vitam habet. 347.62

Dei viſio fugat peccata, expellit noxam. 506.110

Viſitatio.

Tempore viſitationis criminoſi puniendi. 756 47.& ſeq.

Prælatus per ſe ſuos viſitet, ut eorum defectus agnoſcat. 801.65

Vita, ſeu Vivere.

In fine vita majora præſtanda. 443.30

In extremo vitæ majora opera faciat homo. 674.196

Vita hujus ſæculi breviſſima. 345.51.& ſeqq.

Vita noſtra valdè tranſiens. ibid.

Dives longam vitam ſibi promittit. 399.39

Vita præſens valdè incerta. ibid. 42. 43.& 44

Vivos contemnimus, mortuos veneramur. 80 44.& ſeqq.

Homo ſit à ſe veluti alienus, ut pro Chriſto vitam det. 118.32

Deperdatur vita temporalis, ut inveniatur æterna. 125.74

Qui dedit vitam erigat. 168.259

Vitium.

A vitiis ſeparandum, ut ad Deum veniamus. 48.49

Major hoſtilitas oſtenditur in vitiis excitandis, quàm in corpore affligendo. 179.52

Ex Chriſti præſentia deſtruuntur vitia. 292.43. & 44.

Vitia adoleſcentiæ difficiliter omittuntur. 296 66.& ſeq.

Vitia pariunt egeſtatem & conſumunt divitias. 494. 41. & 495. 42.& ſeq.

Diabolus nunquam in vitiis dat ſatietatem. 497. 55

Ut vitia extirpentur, illorum maximè veſtigia extinguenda. 513.152

Animus depravatus virtutem fugit, vitia quærit. 517.173

Valdè damnabile in domo Dei vitia mundi retinere. 802.75

Unio.

Unionem iniquorum diſſecare magnum Dei obſequium. 119.36

Unitas cùm floret, tunc omnia fulgent. 190. 204.

Jeſus non habetur in diviſione, ſed in unitate. 168.264
Veritas induſtria obtinendi dona à Deo. 214.48
Ubi unitas, ibi Chriſtus pro pignore impetrandi, 215.55
In unione Chriſtus conſtituit ſuam ſedem. ibid.
Chriſtus inter unitos habitat. ibid. 56.& 57
Inter Chriſtum, & ſuos diſcipulos intima unio 281. 65
Quanta unitas, & concordia inter prædicatores Evangelicos. 445.45
Unitas maximè ad ſe Deum allicit. 474.27
Identitas, ſeu unitas opulentia divinitatis. 587. 50.& 51
Ubi Chriſtus, ibi unitas. ibid.52.& 53
Impii opere, ac mente contra juſtos uniuntur 818.13.& 14

Vocare, ſeu *Vocatio*.

Quilibet perſiſtat in ſua vocatione. 111.35
Deus non vocat ad ſe, ut in eo exultemus. 287.7
Divina vocatio replet bonis, & dat vires. 454. 97.98. & 99
Chriſtus vocat hominem ad delicias, expectat verò ad laborem venientem. 459.5
Gentium vocatio uſque modo durat. 454.101
Qui à Chriſto vocantur timeant, ne aliquid in ejus obſequio deſit. 603.3.& 4
Cùm Deus vocat, nulla difficultas impedit. 675 202
Homo correſpondeat ſuæ vocationi. 705.78

Voluntas, ſeu *Voluntarium*.

Efficacius trahitur bona indoles voluntate, quàm præcepto. 116.15
Res ardua voluntariè ſuſcepta facilis. ibid.17
Generoſi famuli à Domino non compelluntur, ſed voluntariè pro ipſo ſtant. ibid. 18. & 19
Volenti nihil difficile. ibid.17
In ſalutis negotio propria voluntas non eſt ſequenda. 121.52.& ſeqq.
Voluntas pro merito reputatur. 253.65.
Voluntas pro pretio eſt Deo. 331.120
Voluntas propria domanda, conculcanda. 462 23.& ſeqq.
Qui ſuam voluntatem perſecat, maximè extollendus. ibid.24
Valdè arduum quòd homo tuum velle à te renuntiet. ibid.25
Ex voluntaria operatione creſcit perfectio operis. 599. 27
Obſequia commendantur ex voluntate offerentis. 627.28. & 29
Voluntas dilecti inſinuata habet vim juramenti, ac præcepti. 645.17
Sæpè homines reprobant voluntate, quem approbant intellectu. 683. 29
Ubi propria voluntas, ibi error. 699. 39
Valdè durum alterius voluntate regi. 706.84
Abnegata voluntas martyres fecit. ibid.
Voluntas operis pro ipſo opere reputatur à Deo 419. 68.& 69
Ab beatitudinem aſſequendam non ſufficit affectus voluntatis, ſed operis executio requiritur. 905.110
Vide *Affectus*.

Voluptas.

Voluptas facit hominem inurbanum. 456.114
Voluptatis illecebra janua peccati. 453.94

Vox.

Vox multum habet latentis energiæ. 290.11

Urbanitas.

Luxuria facit hominem inurbanum. 456. 112
Deus homines urbanos, & non agreſtes ad ſuam menſam vocat. 453.93
Urbanitatis officio ſatisfaciendum etiam cum vitæ periculo. 656.80
Superior urbanè, ac civiliter agat cum ſubditis 794. 26.

Utilitas.

Deus potiùs attendit ad noſtram utilitatem, quam ad celſitudinem ſuæ majeſtatis. 612.65

Vulnus.

Qui Chriſti vulneribus adhæret, ad omnia cœleſtia bona tranſit. 901.40.& 41
Chriſti vulnera omne bonum oſtendunt. ibid.

Z

Zelus.

Zelus ob lucrum ſæpè fingitur. 236.30
Crudelis hoſtis fictus zelus. 268.151
Zelus ſine ſcientia, & cum odio ad turpiſſima crimina impellit. 589.62
Objecto zelo boni communis ſæpè turpiſſimum facinus aggreditur. 685. 36. & ſeqq.
Sub prætextu zeli erga Regem malum illi infertur. ibid.38

FINIS.

BINDING SECT. MAR 10 1969

BS
2335
S85
1697
t.4

Sylveira, Joannes da
Opera Omnia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY